ئىشلەتكۈچىلەر سەمىگە :

ھەرقانداق كومپيۇتېر ۋەئېلكتاپ كۆرۈش
ئۈسكۈنىسىگە ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن باش مۇندەرىجە
ئېنگىلىزچە ،سۆزلۈكلەرئەرەپچە بىرىلدى ۋەھەربىر
بەت بېشدىكى سۆزلۈكلەر شۇبەتتىكى سۆزلۈكلەرگە
ۋاكالىتەن مۇندەرىجە قىلىندى مورفولوگىيەنى
ياخشى بىلىسگىزلا بىمالال ئىشلىتەلەيسىز.سەۋىيەمنى
ىڭ چەكلىك بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنچىلىك
ئىشلىيەلىدىم خاتالىق بايقالساتۈزىتىپ قويۇشىڭلارنى
تۆۋەنچىلىك بىلەن سورايمەن ردال خير:

ئاخىردا بارلىق دوسلاردىن مۇئەللىپكە ۋەماڭا ۋەبۇئىشقا ياردەملەشكەن بۇرادىرىم ئا:غادۇئا
قىلىپ قويۇشىڭلارنى سەمىمى ئۈمىد قىىمەن ھەرقانداق يول بىلەن سېتىشقابولمايدۇ.ھەقسىز

مۇھەممەد سالىھ

قاموس

عربى – أويغورى

ئەرەبچە-ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

قاموس

عربي ـ أويغوري

ئەرەبچە ـ ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

تاليف:
البحاث الأستاذ محمد بن العلامة
داملا صالح الكاشغرى الأرتوجى

تۈزگۈچى : مۇھەممەد سالىھ

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇختار مامۇت
بېكىتكۈچىسى: خوجابدۇللا ئوسمان
مەسئۇل كوررېكتورى: ئەنىسە سالىھ
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

ئەرەبچە - ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

تۈزگۈچى: مۇھەممەت سالىھ

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 787×1092 مىللىمېتىر 1/16
باسما تاۋىقى: 63.5 قىستۇرما ۋارىقى: 4
2002 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى
2002 - يىل 10 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىرازى: 1—5,000
ISBN7—228—07561—7/H.355
باھاسى: 120.00 يۈەن

بسم الله الرحمن الرحيم

محمد حسني مبارك

من محمد حسني مبارك رئيس جمهورية مصر العربية

إلى السيد الأستاذ محمد صالح مدير المعهد الإسلامي بمدرسة أرومليش بإقليم سينكيانا بالصين

تقديراً لحميد صفاتكم وجليل خدماتكم، قد منحناكم

وسام العلوم والفنون من الطبقة الأولى

وأمرنا بإصدار هذه البراءة إيذاناً بذلك.

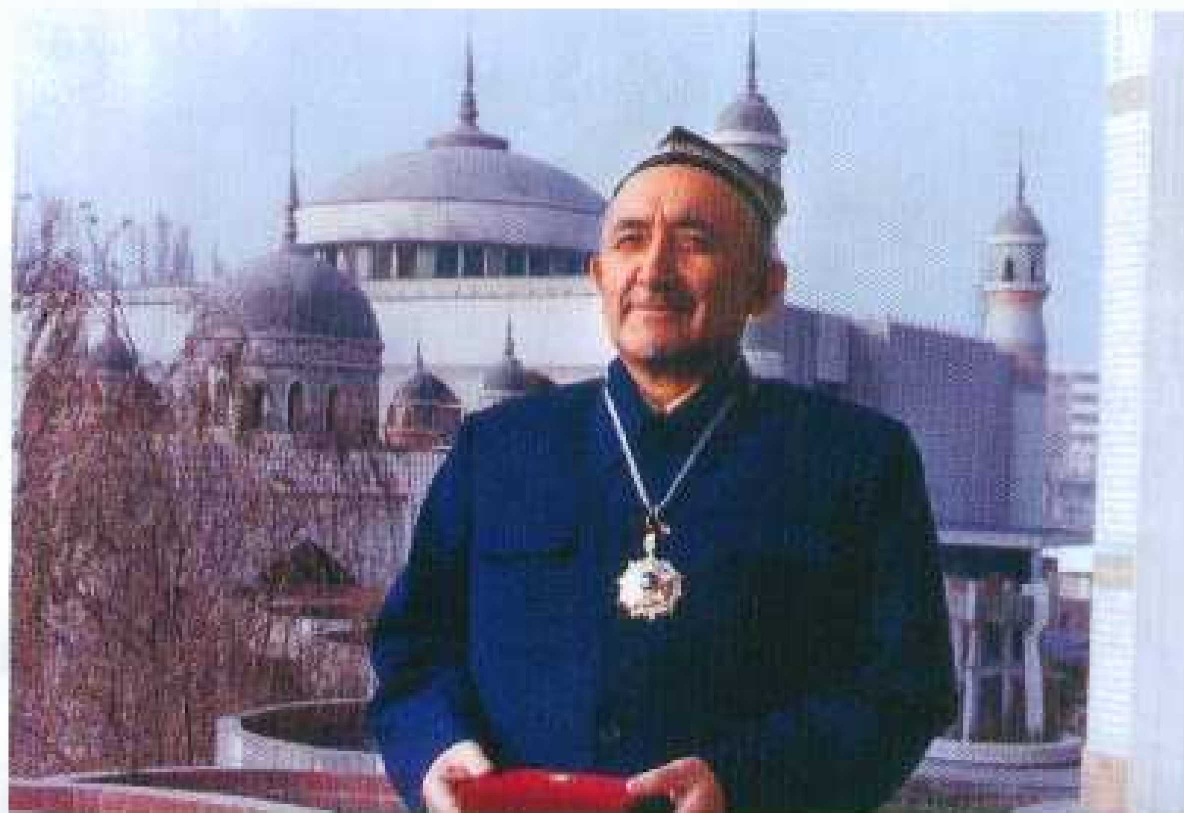
تحريراً بقصر الجمهورية بالقاهرة في اليوم السابع من شهر ربيع الأول

لسنة ألف وأربعمائة واثنتي عشرة من هجرة خاتم المرسلين

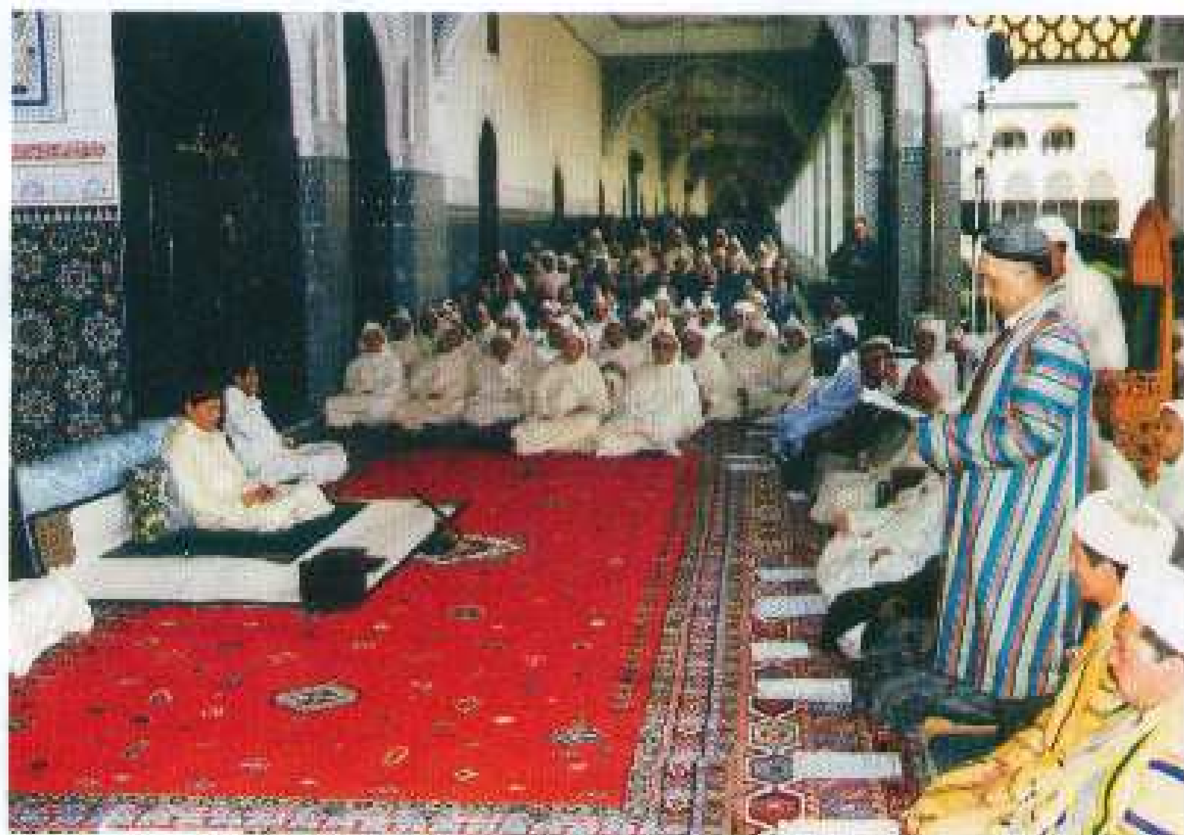
١٦ سبتمبر ١٩٩١

رئيس ديوان رئيس الجمهورية

زكريا عزمي

مۇئەللىپنىڭ 1991 - يىلى مىسىر زۇڭتۇڭى مۇھەممەد ھۇسنى مۇبارەك ئىسلام تەتقىقاتىدا ئالاھىدە تۆھپە ياراتقان ئون ئالىمنىڭ بىرى قاتارىدا تەقدىم قىلغان بىرىنچى دەرىجىلىك گە-لىمە - يەن ئوردېنىنى تاقاپ چۈشكەن سۈرىتى .

مۇئەللىپ 1990 - يىلى ماراكەشتە ئۆتكۈزۈلگەن رامىزان كېچىسى لېكسىيە يىغىنىغا قاتنىشىپ پادىشاھ ھەسەن II ھۇزۇرىدا ئەرەبچە يازغان قەسىدىسىنى ئوقۇماقتا .

مۇئەللىپ 1990 ـ يىلى پادىشاھ ھەسەن II گە ئۆز-
ىنىڭ ئىلمىي ئەمگەكلىرىنى تونۇشتۇرماقتا .

مۇئەللىپ 2000 ـ يىلى ئالمۇتادا ئۆتكۈزۈلگەن
خەلقئارالىق ئىسلام مەدەنىيىتى ئىلمىي مۇھاكىمە يىـ
غىنىدا ئىلمىي ماقالە ئوقۇماقتا .

مۇئەللىپ مەككە ـ مۇكەررەمە ئۆمرات ئېھرامدا

مۇئەللىپ 1983 ـ يىلى كۇۋەيتتە كۆرۈشۈ-
لۈش يىغىنىدا كۇۋەيت ئەمىرى ئۆتكۈزگەندە
يازغان تەرجىمە شېئىرىنى ئوقۇماقتا .

مۇئەللىپنىڭ 1957-يىلى بېيجىڭدا دادىسى سالىھ داموللاھاجىم بىلەن چۈشكەن سۈرىتى

المؤلف مع والده في عام ١٩٥٧ م ببكين

الإهداء

كنتَ أستاذي وشيخي يا أبي	بك قد حقّقتُ أشهى مأربي
عشتَ في أعماق قلبي رائدا	لم يغِبْ ذِكراكَ عنّي يا أبي
عشتُ أيّام حياتي كلّها	مُسْعدًا مع ذكرك الْمُسْتعذبِ
والدي أنْجَبْتَني أورَثْتَني	عِزّة النّفس و حُسنَ الأدب
ولَقَدْ علّمتني نهجَ الهدى	و أنا في ذلك العهد صَبِي

كنت فردا نابغا ربيتني ... في بنيك الكرماء النجب

وطموح النفس في نيل العلى ... في صعودي و هبوطي مركبي

والدي لم يبق في قلبي سوى ... قطف رمان النهى من طلب

ثم قرير العين بالميت من ... خلف ابنا عاش بين الكتب

إنما التصنيف والتأليف في ... دعوة الإسلام أسمى مطلبي

و كتاب الله قد فسرته ... مثلما ترجمت أقوال النبي

ها هو القاموس يبدو زاهيا ... مشرقا بين الورى كالكوكب

مرجع الطلاب نبراس النهى ... منبع العرفان عذب المشرب

معجم في دفتيه قد حوى ... كل لفظ منتقى منتخب

باسم روض المعاني فيه إذ ... نبت الزهر مكان العشب

شع نور العلم من أسطره ... فتسامى فوق هام الشهب

أشرق المعنى جليا بعد ما ... صار أحلى لفظه من ضرب

كل من طالعه يعجبه ... يا له من معجم مستعذب

قد بذلت الجهد في تأليفه ... طول عمري ذقت معنى النصب

يا لجفن لم يذق طعم الكرى ... ساهرا طول الليالي متعب

سهر أجهدني لكنني ... لا أبالي يا أخي بالتعب

إنني مستحسنا أهدي كتا ... بي لروح الوالدي المحتسب

كان حقا عالما علامة ... مفخر الأعلام سامي اللقب

كان محسانا كريما فاضلا ... أوحد العصر بعلم الأدب

كان رمز الصدق والإخلاص في ... كل أعماله عالي الحسب

مات مرحوما وقد فارقته ... من قضاء الله هل من مهرب

بمرور الدهر في أحفاده ... ذكره يملى بماء الذهب

كم من التأليف لم أكمله إذ ... شمس عمري أسرعت للمغرب

في متاهات الهوى مضطربا ... نعظم العمر مضى في اللعب

أأنا ضيعت أوقاتي سدى ؟ ... أم شياطين غدت تلعب بي ؟

جاء نظمي ناقصا لا أدعي ... لي كمالا في لسان العرب

كيف يرجى السبق في آدابه ... من أديب أويغوري النسب

محمد بن صالح

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمة

الحمد لله الذى اختاراللغة العربية لغة للقرآن الكريم والصلاة والسلام على رسوله الأمين محمد خاتم النبيين وعلى آله و اصحابه أجمعين.

أما بعد، فقد توفر على خدمة لغة القرآن الكريم عدد كبير من العلماء في الماضي والحاضر. وقد دبت الى قلبي فكرة تأليف قاموس عربي - أويغوري منذ سنوات عديدة حرصا مني على سد الحاجة التي طالما شعرت بها وسط طلاب اللغة العربية الناطقين باللغة الاويغورية. فلجأت الى جمع عشرات الالاف من بطاقات المفردات العربية في مجرى ترجمتي معاني القرآن الكريم و الحديث الشريف و السيرة النبوية الى اللغة الاويغورية حتى ألفت أول ما ألفت «معجم وجيز عربي – أويغوري» قبل سنوات وبين دفتيه مفردات عربية أكثر شيوعا لكي يكون مرجعا لطلاب العربية في زماننا.ولكن ما ان خرج هذا المعجم الوجيز الى النور حتى تواردت الى رسائل من طلاب اللغة العربية والمثقفين واهل العلم وهم يلحون على بتأليف قاموس عربي -أيغوري لسد حاجتهم الماسة.زد على ذلك ان عددا من العلماء و أئمة المساجد لهجوا منذ وقت بعيد بحاجتهم المسيسة الى معجم غزير المادة وافرها.كل هذا هو سبب لإقبالي على تأليف القاموس المنشود رغما عن ضخامة المشروع وقلة خبرتي في هذا المجال.

فرأيت اني، اذا وفقت الى انجاز هذا المشروع الضخم، قد خدمت لغة القرآن الكريم خدمة جلى وأرضيت الامة آملا في ان يقابل أهل العلم هذه الخدمة بمزيد من الارتياح بشدة حاجتهم الى ذلك.واني لأرجو أن أكون قد وفقت فيما قصدت في محاولتي الفردية هذه.

وقد أمضيت سنوات عديدة في تأليف هذا القاموس مستعينا بالله سبحانه و تعالى.وكان من عادتي أن أتفانى في هذا العمل الشاق معتذرا عن الامور الروتينية.

قدِ انْقطعتُ عن الأعمال كلهمِ   فى البيت مُعْتزلاً أغلقتُ أبوابى
مازلت بالعلم والتأليف مشتغلا   هجرتُ أهلى و خِلّانى و أصحابى

وقد عانيت من النصب فى جمع مواد القاموس وترجمتها وشرحها وانا أتصفح أمهات المعاجم أناء الليل وأطراف النهار دون أن ادخر جهدا لاخراج القاموس الى حيز الوجود على خير وجه.

وتم تأليف هذا القاموس الثنائي اللغة تيسيرا لتعلم العربية من قبل الاويغوريين غير الناطقين بها.فتتمثل مزايا هذا القاموس في غزارة مواده و ضبط معاني مفرداته بوجه عام و في يسر استعماله بوجه خاص،لأن كلماته مرتبة حسب حروفها الثلاثة الأولى مما يلخص الباحث من الرجوع الى مصادرها و أصولها.واني

لأرجو أن أحرز قصب السبق في هذا المضمار و لكن الى اي حد سوف يلازمني التوفيق.

وكثيرا ما أستشهد في هذا القاموس بالأمثلة من الايات القرآنية والأحاديث النبوية والامثال القيمة والعبارات السياقية والتعابير العصرية استلهاما من أمثولة قائلة ‹بأن معجما بلا أمثلة جسم بدون هيكل عظمي› و الى جانب ذلك اضفت الى القاموس ملحقا مما يتيح لبعض القراء أن يجدوا منه ما يحتاجون اليه من المفردات.

وعلى هذا النحو تضخم القاموس في نهاية المطاف حتى أخرجته في مجلدين كبيرين. وما يدعوني الى السرور والفخر هو أن اضع القاموس العربي ـ الاويغوري بين أيدي القراء الاعزاء باعتباره اول قاموس من نوعه في ديارنا.

واكون شاكرا للقراء الاعزاء سلفا اذا تفضلوا بإبداء ملاحظاتهم في اختيار مواد اللغة أو في تهذيب معانيها أو في ايضاحها و الله ولي التوفيق والحمد لله أولا وآخرا.

وقد اعتمدت فى إعداد هذا المعجم على المعاجم العربية الآتية:

المعجم العربى الأساسى	:	جماعة من كبار اللغويين العرب
لاروس	:	خليل جر
مختار الصحاح	:	محمد بن أبي بكر
القاموس المحيط	:	فيروز آبادى
معجم مفردات ألفاظ القرآن	:	الراغب الأصفهاني
تاج اللغة وصحاح العربية	:	إسماعيل بن حماد الجوهري
القاموس الجديد للطلاب	:	مجموعة من المؤلفين
المعجم الوجيز	:	مجمع اللغة العربية
المنجد	:	الأب لويس معلوف
المعجم الوسيط	:	مجموعة من المؤلِفين
الرائد	:	جبران مسعود
مختار القاموس	:	طاهر احمد الزاوى
تاج العروس من جواهرالقاموس	:	مرتضى الزَّبيدى
معجم العربية الصينية	:	قسم اللغةالعربية فى جامعةبكين

تۈزگۈچىدىن

مۇنداق چوڭ ھەجىملىك ئەرەبچە - ئۇيغۇرچە لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى تۇنجى قېتىملىق ئىش .

كۆپ يىللىق جاپالىق ئىشلەش ، ئەتراپلىق ئىزدىنىشنىڭ سەمەرىسى سۈپىتىدە بۇ لۇغەت ئاخىر روياپقا چىقتى .

بۇ لۇغەتنى تۈزۈشتە ئەھلى ئىلىملەر ، ئەرەب تىلىنى ئۆگەنگۈچىلەر ، ئەرەبچە كىتابلارنى مۇتالىئە قىلغۇچىلار ، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتچىلىرى ئىچىدە مۇنداق لۇغەتكە ئېھتىياجى بولغانلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش مەقسەت قىلىندى . شۇنىڭدەك ، بۇرۇنلا شەكىللىنىپ ئەھلى ئىلىملەر تەرىپىدىن قوللىنىلىپ كېلىۋاتقان ، خەلق تىلىدىن يىراقلاشقان مەدرىس تىلىنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى بويىچە قېلىپلاشتۇرۇشتا تۈرتكىلىك رول ئوينىشى كۆزدە تۇتۇلدى .

لۇغەتنى تۈزۈشتە نەچچە ئون يىل دىنشۇناسلىق بىلەن شۇغۇللىنىش ، ئىلمىي تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ۋە ئىسلام دىنىنىڭ بىر قىسىم نوپۇزلۇق كلاسسىك كىتابلىرىنى تەرجىمە قىلىش ئەمەلىيىتىم جەريانىدا توپلىغان كارتلارنى ئاساسىي مەنبە قىلىشتىن تاشقىرى ، لۇغەتكە ھازىرقى زامان ئەرەب ئەدەبىي تىلىدا كەڭ قوللىنىلىۋاتقان ھەرقايسى ساھەلەرگە ئائىت ، مەزمۇن دائىرىسى كەڭ سۆزلۈكلەر كۆپلەپ كىرگۈزۈلدى . ئەرەب تەمسىلىدە « مىسالسىز لۇغەت قۇرۇق ئىسكىلىتقا ئوخشايدۇ » دېيىلگىنىدەك ، سۆزلەرنىڭ ئىشلىنىدىغان ئورۇنلىرىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن نۇرغۇن مىساللار بېرىلدى . مىساللارنىڭ كۆپرەكى خىلمۇ خىل مەزمۇندىكى ئۆلچەملىك ، راۋان ئىبارە - جۈملىلەر ، تەمسىل - ماقالىلار بولۇش بىلەن يەنە ئايەت ، ھەدىسلەردىنمۇ خېلى كۆپ مىساللار ئېلىندى . سۆزنىڭ مەنىسىنى ئوخشىمىغان نۇقتىلاردىن چۈشەندۈرۈش يۈزىسىدىن بىر قىسىم سۆزلەرگە بىردىن ئارتۇق مىسال بېرىلدى . مىساللار دېگۈدەك تەرجىمىلىرى بىلەن قوشۇپ بېرىلدى . مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا ، بۇ لۇغەت تەرجىمىنى قانداق ئىشلەش ۋە تەرجىمە سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش جەھەتلەردىمۇ كىتابخان ئۈچۈن ياخشى يېتەكچى بولالايدۇ . ئەرەب تىلى لېكسىكىسى ناھايىتى مول ، لۇغەت تەركىبىدىكى قەدىمكى سۆزلەرنىڭ مەنىلىرى تىل تەرەققىياتى جەريانىدا كېڭىيىپ بارغان . مانا بۇ ئەرەب تىلىنىڭ راۋاجلىنىش تارىخىدىكى بىر خۇسۇسىيەت بولۇپ ، لۇغەتتە شۇنداق سۆزلەرنىڭ يېڭى - كونا مەنىلىرىنىڭ ھەممىسى چۈشەندۈرۈلدى .

دەسلەپتە ، لۇغەتنى ئوتتۇرا دەرىجىلىك بىر جىلدلىق قىلىپ تۈزمەكچى بولغان بولسامۇ ، نۆۋەتتىكى ئېھتىياجنى كۆزدە تۇتۇپ ، لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەملەرنىڭ دائىرىسى كېڭەيتىلدى . بېرىلگەن مىساللار كۆپەيتىلدى . شۇنىڭ بىلەن لۇغەت تېخىمۇ بېيىدى . ھەجمى زورىيىپ ، ئۇنى ئىككى جىلد قىلىپ ئىشلەشكە توغرا كەلدى . لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلەملەر ۋە مىساللارنىڭ توغرا تەلەپپۇز قىلىنىشىنى كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاستى - ئۈستى تەرەپلىرىگە ئەرەب تىلىغا خاس تاۋۇش بەلگىلىرى بولغان ھەرىكەلەر قويۇلدى . بۇ ئىش لۇغەتنى تۈزۈش ، كومپيۇتېردا ئۇرۇش ، سېلىشتۇرۇش

جەھەتلەردىكى مەشغۇلات سالمىقىنى زور دەرىجىدە ئېغىرلاشتۇرىۋەتتى . تىل لۇغىتى تۈزۈش-نىڭ ئۆزى ئىنتايىن جاپالىق ، نازۇك ئىلمىي ئىش . ئەرەب تىلىدىن ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ يوق ھېسابتا بولغانلىقى ، بۇ جەھەتتە پايدىلىنىش ماتېرىيالى بولالمىغۇدەك بىرەر ئۆلگىنىڭ بولماسلىقى ئەرەبچە - ئۇيغۇرچە قوش تىللىق لۇغەت تۈزۈشنىڭ تېخىمۇ قىيىن ۋە مۇرەككەپ بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ .

لۇغەت ئىشلەش جەريانىدا شۇنى ھېس قىلدىمكى ، تۇتۇنغان ئىشىمنىڭ قىيىنلىق دەرى-جىسى مېنىڭ ئويلىغىنىمدىنمۇ ئېشىپ چۈشتى .

مەشھۇر يازغۇچى، چوڭ ھەجىملىك ئىنگلىز تىلى لۇغىتىنىڭ تۈزگۈچىسى جونسون مۇنداق دېگەن: «ئەسەر يازغانلار كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىدۇ، ئەمما لۇغەت تۈزگەن ئادەم ئۈچۈن ئېيتقاندا ، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئەيىبلەشلىرىدىن قۇتۇلالىسا چوڭ گەپ». لۇغەت تۈزۈشتە ئۇنى بىر يولىلا مۇكەممەل قىلىپ كەتكىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭدا يا ئۇنداق، يا مۇنداق مەسىلىلەرنىڭ ساقلىنىشىدىن خالىي بولۇش تەس .

مەشھۇر قەلەم ساھىبى ئىمادۇددىن ئىسفاھانى مۇنداق دېگەن : « كىشى بۈگۈن كىتاب يېزىپ چىقىپ ئەتىسىلا ، بۇ يەرنى ئۆزگەرتكەن بولسام ياخشى بولىدىكەن ، بۇنى قوشقان بولسام قارشى ئېلىنىدىكەن ، بۇ نۇقتىنى ئالدىدا بايان قىلسام بوپتىكەن ، بۇنى چىقىرىۋەتكەن بولسام بەلەن بولاتتىكەن ، دېگەن سۆزلەرنى قىلىدۇ . مانا بۇ ئىنسانىنىڭ قىلغان ئىشىنىڭ ھامان نۇقساندىن خالىي بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ . »

بۇ لۇغەتنى ئىشلەش جەريانىدا ، شىنجاڭ دىنى ئىسلام ئىنستىتۇتى رەھبەرلىكى ھەرجە-ھەتتىن قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى . شىنجاڭ دىنى ئىسلام ئىنستىتۇتى مۇدەررىسلىرىدىن قۇدرىتىل-لا ھاجى ، تاھىر ھاجى ، ئوسمان ھاجى ، قەمەردىن ھاجى ، قۇربانجان يۈسۈپ قاتارلىقلار لۇغەت-نى رەتلەش ، سىلىقلاشتۇرۇش ، تولۇقلاش ، كۆچۈرۈش جەھەتلەردە يېقىندىن ياردەمدە بولدى . سۆزلەملەر ۋە مىساللارنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىشتا قىزىم نەزىرە ياردەملەشتى . ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە تەشەككۇر ئېيتىمەن . بۇ لۇغەت ھەۋەسكارلىرى ئۈچۈن ياخشى ھەمراھ ، سادىق دوست ، ئايرىلماس ئۈلپەت بولۇپ قالغۇسى . لۇغەتنى رەتلەش ، تۈزىتىش ۋاقتىنىڭ زىچ بولغانلىقى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوقۇرمەنلەر جىددىي ئېھتىياجلىق بولغانلىقى ئۈچۈن ، لۇغەت-نىڭ تېزرەك چىقىشىنى سۈيلەپ ، پېقىرنى ئالدىرىتىشى بىلەن لۇغەتتە بەزى خاتالىق ۋە سەۋەنلىكلەرگە يول قويۇلغان بولۇشى مۇمكىن . كېيىنكى نەشرىدە تولۇقلىنىشى ئۈچۈن كەڭ ئوقۇرمەنلەرنىڭ قىممەتلىك پىكىرلىرىنى تەقدىم قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن .

لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۇسۇلى

ئوخشىمىغان سەۋىيىدىكى كىتابخانلارنىڭ ئېھتىياجلىق سۆزلەرنى ئاختۇرۇپ تېپىشىغا ئوڭايلىق بولۇشى ئۈچۈن ، سۆزلەرنىڭ يىلتىزى (مصدر) ئاساس قىلىنماي، بەلكى باش ھەرپى ئاساس قىلىنىپ، سۆزلەر ئەرەب ئېلىپبەسى تەرتىۋى بويىچە تىزىلدى. مەسىلەن: (مَدْرَسَة) (د) ھەرپىدە ئەمەس ، (م) ھەرپىدە، (تَدَارَسَ) (د) ھەرپىدە ئەمەس، (ت) ھەرپىدە، (دَرَسَ) بولسا (د) ھەرپىدە بېرىلدى .

1 . (ا) ئەلىف ساكىنلىق كەلسە (ا) ئەلىف ، ساكىنىدىن باشقا ھەرىكە بىلەن كەلسە (ء) ھەمزە ھېسابلىنىدۇ. لۇغەت تەرتىۋىدە ئالدى بىلەن (ا) ئەلىف، ئاندىن (ء) ھەمزە تىزىلدى .

2 . سۆزلەرنىڭ 3 ـ ھەرپى (ء) ھەمزە بولۇپ ، (فاعل) ۋەزنىدە كەلگەن ئىسىملار يېڭى ئۇسلۇبتا تۈزۈلگەن ئەرەبچە لۇغەتلەردىكى تەرتىپ بويىچە 3 ـ ھەرپى (ي) بولغان سۆزنىڭ ئالدىغا قويۇلدى . مەسىلەن : الحائم ، الحايِكە ئوخشاش .

3 . تۈپ سۆزلەر باشلاپ كەلگەن قوشۇمچە سۆزلەر رەت تەرتىۋى بويىچە تۈپ سۆزلەرنىڭ ئاخىرىغا بېرىلدى .

4 . سۆزلەرنىڭ باش ھەرپى ئېلىپبە تەرتىۋى بويىچە بېرىلىشتىن تاشقىرى ، سۆزلەرنىڭ 2 ـ ، 3 ـ ھەرپلىرىدىمۇ رەت تەرتىۋى ھېسابقا ئېلىندى . مەسىلەن : ثأج، ثئد، ثأَر، ثبت، ثبج، ثبر قاتارلىقلار.

5 . ئايرىم سۆزلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئالدىدا پېئىللار ، ئاندىن ئىسىملار بېرىلدى . پېئىللارنىڭ تەرتىۋىدە ئالدىدا (فعل ماضى) ئاندىن (فعل مضارع) ئاندىن (مصدر) بېرىلىپ، پەقەت ئۆتكەن زامان پېئىلىنىڭ تەرجىمىسى بېرىلدى .

6 . مىسالى بېرىلگەن (مصدر) لەرنىڭمۇ سۆزلەر قاتارىدا تەرجىمىسى بېرىلدى .

7 . ئاھاڭداش سۆزلەر ئايرىم سۆزلەر قاتارىدا ئىزاھلاندى .

8 . ئايرىم ئىشلىتىلمەي ، سۆز بىرىكمىلىرىدىلا كېلىدىغان سۆزلەر ئايرىم ئىزاھلانـ ماي ، سۆز بىرىكمىسى ئىچىدە ئىزاھلاندى .

9 . لۇغەتتىكى سۆزلەرنىڭ مەنىسى بىرلىككە كەلگەن ئاتالغۇ شەكلىدە بېرىلىش بىلەن بىللە ، يەنە بىر قىسىم سۆزلەرنىڭ مەنىسى يەشمە ئىزاھ شەكلىدە بېرىلدى .

10 : رجل، شخص، عمل، أمر، شيء قاتارلىق سۆزلەر، باش ماددا بولۇپ كەلگەن

پېئىللارنىڭ پائىلى ياكى مەفئۇلى بولۇپ كەلسە ، ئۇلار تەرجىمىدە بېرىلمىدى . مەسىلەن :
جَاءَ الشَّخْصُ: كەلدى . ظهرالأمرُ: ئايدىڭلاشتى . تَمَّ الْعملُ: تۈگىدى .

11 . ئەرەبچە سۆزلەملەر بىلەن تەرجىمىسى ئارىسىغا قوش چېكىت قويۇلدى .

12 . مىساللار قوش تىرناق ئىچىگە ئېلىنىپ ، قوش چېكىت قويۇلغاندىن كېيىن تەرجىمىسى تىرناقسىز بېرىلدى .

13 . قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەردىن ئېلىنغان مىساللارنىڭ ئاخىرىدىكى ‹قرآن› ‹حديث› سۆزلىرى تىرناق ئىچىگە ئېلىندى .

14 . ئەرەبچە بولسۇن ، ئۇيغۇرچە بولسۇن ، ئەسكەرتمە ، چۈشەندۈرۈش خاراكتېرلىك ئىزاھاتلار تىرناق ئىچىگە ئېلىندى .

15 . ئەرەبچە سۆزلۈكلەر ۋە مىساللارنىڭ ھەممىسى چوشراق قارا خەت بىلەن بېرىلدى .

16 . لۇغەتتىن پايدىلانغۇچىلارغا ئەپلىك بولۇشى ئۈچۈن ، مەنىداش سۆزلەرنىڭ مەنىسى بىر - بىرىگە ھاۋالە قىلىنماي ، ئۆز نۆۋىتىدە بېرىلدى .

17 . تەڭداش مەنىلىك سۆزلەر پەش بىلەن ، مەنىلىرىدە پەرق بار سۆزلەر چېكىتلىك پەش بىلەن ئاجرىتىلدى .

18 . سۆزلەرنىڭ جمع (كۆپلۈك) شەكلى «ج» بەلگىسى بىلەن ، مؤنث (چىشى ، ئايال جىنسىغا مەنسۇپ) شەكلى «م» بەلگىسى بىلەن بېرىلدى .

19 . فِعل مُضَاعَف (تەكرار ھەرپلىك پېئىل) ‹تَشْدِيد› لىك ئوقۇلىدىغان ھەرپكە ئىككى ھەرپ بويىچە مۇئامىلە قىلىندى . شۇنىڭ بىلەن ، ئۇ ھەرپ ئۆز نۆۋىتىدە ئۆز ئارا ئورنىغا قويۇلدى . مەسىلەن : ‹دَرَسَ› سۆزى ‹دَرَّسَ› سۆزىنىڭ ئالدىغا قويۇلدى .

كىتابخانغا

مۇھەممەد سالىھ

كىتاب - قەغەز ، سۆيۈملۈكتۈر ماڭا ھەر جايدا يار بولسا ،
نادانلار ئالدىدا قەغەز - قەلەم بىئېتىبار بولسا .

كىتابقا ئاشىنا بولدۇم ئىلىمنىڭ پەيزىنى سۈردۈم ،
سۆيۈنمەمدۇ كىشى دىلدىن بەخت ئىقبالغا يار بولسا .

بىلىم ئىشقىدا يانغانمەن بولۇپ مانەندە پەرۋانە ،
يۈرەكتىن سۆيگىنىم سۆيگەن كىتابتەك خۇش نىگار بولسا .

قەلەم - قەغەز بىلەن سىرداش بولۇپ خىلۋەتتە ئۈن - تىنسىز ،
نى كۈيلەر كۈيلىمەس ئىنسان بىلىمگە دىل خۇمار بولسا .

گۆدەكلىك چاغلىرىمدىنلا بىلىمگە مەھلىيا بولدۇم ،
دەمى ئايرىلمىقىم مۈشكۈل ، بىلىمدەك گۈلئۈزار بولسا .

ئارامگاھىم كىتابىمدۇر ئۇنىڭسىز ھېچ ئارامىم يوق ،
ئارامبەخش قۇرلىرى دىللار ئارا چاقناپ تۇرار بولسا .

سۈكۈناتتا چۆمۈلگەن كائىنات تۈن ئىچرە مەن تەنھا ،
نە تەنھا ئۈلپىتىم دىلكەش كىتابىم ياندا بار بولسا .

بولۇپ خىلۋەتتە كۈلبەم ئىچرە مەزھەر جىلۋە ئى جانان ،
نە جانان ھەر ۋەرەقتىن يۈز تەجەللى ئاشكار بولسا .

تىنىمسىز ئىنتىلىش روھى راۋانىمدۇر بەدەن ئىچرە ،
خىرەد ئەھلىگە خاس غەيرەت دىلىمدا جۇش ئۇرار بولسا .

نېسىپ بولماس كىشىگە نوكتىدانلىق ئەجىر - مېھنەتسىز ،
كېچىپ ۋاز ئىستىقامەتتىن بىھۇش ئۇخلاپ ياتار بولسا ،

پاراغەت ئىستىراھەتتىن كېچىپ تىنماي ئۆگەنمەستىن ،
قىلىپ غەپلەتتە ئاغرىنما بىلىم سەندىن قاچار بولسا .

جاھالەت دەشتىدىن قاچتىم بەدەر نۇرانە يول ئىزدەپ ،
كامالەت ۋەسلىگە يەتكەي كىشى ھەق يول تاپار بولسا .

نادانلىق بىرلە ئاڭسىزلىق كىشىگە بىداۋا دەردتۇر ،
نە قىلغاي دىل كۆزى كور بىداۋا دەردكە دۇچار بولسا .

ئىلىم ئەھلى ماكان تۇتتى كامالەت تەختىدە ھەرچاغ ،
ئىلىمسىزلار زەبۇنلۇقتا پېقىرۇ خاكسار بولسا .

زۇھور ئەيلەپ ئەدەم سەھراسىدىن يېگانە بىر قامۇس ،
تەبەسسۇم ئەيلەبان ناز ئىلكىدە سىزگە باقار بولسا .

ئېچىلغاي زەر چېچىلغان مەنىلەردىن توزۇماس گۈللەر ،
نەخۇشتۇر رەڭمۇ رەڭ گۈللەر مۇئەتتەر ھىد چاچار بولسا .

ئارامبەخش باغچىدۇر قامۇس ئېچىلغان غۇنچىدۇر ھەرسۆز ،
تۇرارمۇ يايرىماي دىللار چىمەنلىك مۇرغىزار بولسا .

بولۇر ھەل مۇشكۇلاتلار دەرمەھەل قامۇسنى ئاختۇرساڭ ،
كۆڭۈل رىشتىڭ ئۇزۇلمەستىن كىتابقا باغلىنار بولسا .

دىماغلار يايرىغاي يىلداپ مۇئەتتەر ھىد ئېلىپ ھەردەم ،
شامال تارقاتقىنى بەدبۇي ئەمەس خۇشبۇي ئىپار بولسا .

كىتاب كۆرسەڭ مۇھەييادۇر قولۇڭدا رەھنەما قامۇس .
داۋان ئاشماق بولۇر ئاسان يولۇچى شەھسۇۋار بولسا .

لاتاپەت بابىدا يەكتا لۇغەتلەر غۇنچە رەناسى ،
تولۇپ ھېكمەتكە ھەرقۇر شۇنچە چوڭقۇر مەنىدار بولسا .

يېزىپ ھەر سۆزنى مىڭ دەڭسەپ دۇرۇس مەنانى قوغلاشتىم ،
قىزىقمايدۇ خېرىدارىڭ مېلىمىڭ ئۆتمەس تاۋار بولسا .

قانات قاقتاي خىيال كەپتەرلىرىم ئۆرلەپ ساما ئۆزرە ،
قەلەم جەۋلان قىلىپ ئىلھاملىرىم سەلدەك تاشار بولسا .

لۇغەتتۇر يار دىلخاھى ئۇنى سەن تۇتىيا بىلگىن ،
بولۇپ شوتا نىشانغا ئۆرلىمەككە ئەسقاتار بولسا .

خىرام ئەيلەيدۇ قۇرلار ئىچرە سۆزلەم ئىشىۋە ناز بىرلە ،
نە خۇش زېھنىڭنى سۆزلۈكلەر قۇياشتەك يورۇتار بولسا .

ئىلىم سەھراسىنى كەزگىن بولۇپ قامۇسقا چىن مەپتۇن ،
ئويۇن سەيناسىدا يۈرمەك خالايىق ئىچرە ئار بولسا .

بۇدۇر ئابى ھايات يا ئابى كەۋسەردۇر ئوقۇر تەھسىن ،
ئىلىم تەشناسى چاڭقاقلار ئىچىپ كەۋسەر قانار بولسا .

تامامىلانماي تۇرۇپ قامۇس قاچان كۆڭلۈم تاپار تەسكىن ،
كىتابخان تەلمۈرۈپ تېزرەك كۆرۈشكە ئىنتىزار بولسا .

ئوقۇرمەن زوقلىنىپ خۇشتار بولۇر ھەرچاغدا قامۇسقا ،
تىرەن مەنالىدىن ھەربەتتە ئاھۇلار شىكار بولسا .

خىيالىم كەزدى مەنالەر بابابانىنى تىنماستىن ،
ساڭا يەتمەمدۇ ھەر بەت ئىچرە مول مەنا ياتار بولسا .

ھۇمايۇن قۇشلىرى قونغاي بىشىغا تۆھپىكارلارنىڭ ،
ئۇلاردا ئىجتىھات ، غەيرەت ، ئىرادە ، ئىقتىدار بولسا .

تالاي يىللار رىيازەتتە ئىلىم گىردابىدا ئۈزدۈم ،
جاۋاھىرلار سۈزۈپ تىنماي ، غەرەز دۇرلار نىسار بولسا .

كىشى ئاجىز ئىكەن زەپمۇ نەپەستىن قالسا يوق ئىنسان ،
ھاياتتۇر كەتسىمۇ ئىنسان ھەقىقىي تۆھپىكار بولسا .

بىرىلدىم ئىلمۇ ئىرپانغا بوشاشماي ئىزدىنىپ شۇنچە ،
نىشانغا يەتمىگەي ئىنسان يۈرەردە بىمادار بولسا .

لۇغەت مەستانىسى بولدۇم چېكىپ كۆپ رەنجۇ مېھنەتلەر ،
يېنىڭدىن ئايرىما ھەرگىز لۇغەت قۇتلۇق تۇمار بولسا ،

چاچار بەتلەر ئارا دۈردانە سۆزلۈكلەر جۇلاسىنى ،
تېپىپ قامۇستا چىن مەنا بۆلەكتىن جانلىنار بولسا .

تەپەككۇر قۇشلىرىم ساقى بولۇپ خۇش پەيتتە قوش قوللاپ ،
ۋىسال جامىغا شەربەت تولدۇرۇپ بىردەك تۇتار بولسا .

پاچاقلاپ مۇشكۇلاتلارنى بولۇرمەن شىرى يەزدانىدەك ،
سىزەرمەن مىڭ ھۇزۇر دىلدىن توساقلار تارمار بولسا .

مۇئەممالار بەسى كۆپ دۇچ كېلەر ماڭدامدا بىر مۇشكۇل ،
نىھان سىرلار ئايان بولماس كۆڭۈللەر بىقارار بولسا .

شاياتونلار بولۇرمىش خەستە دىللار ئاھىغا بائىس ،
ئەقىل ئىدراكقا گۇمراھلىق يېتىپ يولدىن ئازار بولسا .

پەرى پەيكەر بولالماس دىلبەرى ئەييارە ناز ئەيلەپ ،
ئوقۇپ ئەپسۇن دەمادەم ئىشقى بازارىدا زار بولسا .

يورۇقتۇر ھەرزامان كۆڭلۈم ئۆيى خۇرشىدى تابانىدەك ،
تىلەكلەر ھەل بولۇر بېشەك كۆڭۈللەر بىغۇبار بولسا .

بولۇرمەن گاھى ناشاد ، گاھى شاد باشىمدا مىڭ سەۋدا ،
جاھان غەۋغالىرىدىن بىباھا ئۆمرۈم بىكار بولسا .

كېتەر يىللار ئۆتەر ئايلار پەسىللەر ئالمىشىپ بىر-بىر ،
نەۋا ئەيلەر ھامان بۇلبۇل خازان بولماس باھار بولسا .

چېچەكلەپ بەختۇ ئىقبالىم ھاياتىم مەنىلىك ئۆتكەي ،
ۋەتەن ئەل ئىشقى قەلبىمدە بولۇپ ئاتەش يانار بولسا .

دىيارىم قەرزى زىممەمدە ئۆمۈرۋايەت ئادا بولماس ،
ھېلىمغۇ تەندىكى بىر جان تۈمەنمىڭ جان نىسار بولسا .

بىكاردۇر ئەلگە خىزمەتسىز بىھۇدە ئۆتكۈزۈپ چاغنى ،
تەبەسسۇم ئىلكىدە دەۋران سۈرۈپ مىڭ يىل ياشار بولسا .

ئۆمۈر يۇلتۇزلىرىم ساقىپ تۈگەپتۇ بەرق ئۇرۇپ بىر-بىر،
مۆكۈنگەي كۆكتىكى ئەختەر كېتىپ شەب، گەر، نەھار بولسا .

قاراپ باقسام تۇرۇپتۇ كۆز ئوڭۇمدا شۇنچە كۆپ ماۋزۇ،
نىتەي ساقىندى ئۆمرۈمدە قەلەم چارچاپ يازار بولسا .

بىرلىگەي ئىلمۇ ئىرپانغا قەدەمدە قالدۇرۇپ بىر ئىز،
كىمىكى روھى ئەجدادلارغا بەرھەق ئىز باسار بولسا .

كىتاب يازدىم ئۇمىد شۇكى جاھاندا قالدۇرۇپ كەتسەم،
نىشانەم قالسا ئەۋلادلارغا مەندىن يادىكار بولسا .

تەمەيىم يوق مۇكاپاتتىن پەقەت ئالەمچە بەختىمدۇر،
ئىشىم مەقبۇل بولۇپ دىللاردا نامىم يادلىنار بولسا .

الحروف الهجائية

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ
د	ذ	ر	ز	س	ش	ص
ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق
ك	ل	م	ن	ه	و	ي

مۇندەرىجە

آبَ يَؤُوبُ أَوْبًا وَمَآبًا: قايتتى، ياندى، قايتىپ كەلدى.

آبَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تەۋبە قىلدى.

آب: ئاۋغۇست.

«سَوْفَ يُعْقَدُالإِجْتِمَاعُ فِى آبِ الْقَادِمِ»: يىغىن ئالدىمىزدىكى ئاۋغۇستتا ئېچىلىدۇ.

آبِدٌ: ياۋايى، كۆندۈرۈلمىگەن، ۋەھشىي، ياۋۇز.

آبِدَةٌ ج أَوَابِدُ: تۇرغۇن قۇشلار، قىش - ياز بىر جايدا ياشايدىغان قۇش؛ ياۋايى ھايۋان؛ كىشىنى چۆچۈتىدىغان چوڭ ئىش، مەڭگۈ ئەسلىنىپ تۇرىدىغان چوڭ ۋەقە؛ چەتتىن كىرگەن سۆز؛ مەڭگۈلۈك نەرسە، قەدىمكى قەبرە بويۇمى.

أَوَابِدُ الشِّعْرِ: ئوخشىشى يوق قالتىس شېئىر.

أَوَابِدُ الْكَلَامِ: ئاجايىپ - غارايىپ سۆزلەر.

آبٍ ج آبُونَ و أُبَاةٌ أَبَّاءٌ: باش تارتقۇچى، رەت قىلغۇچى، نارازى بولغۇچى.

آبِقٌ ج أُبَّاقٌ و أُبَّقٌ: قاچقۇچى قۇل، قاچقۇن قۇل؛ قاچقۇچى، قاچقۇن.

آتَى يُؤْتِي إِيْتَاءً: بەردى، ئاتا قىلدى.

آتَى الزَّكَاةَ: زاكاتنى بەردى، زاكاتنى ئادا قىلدى.

«وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِى الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ» «قرآن»: ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن خىش - ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە . . . پۇل - مال ياردەم بەردى.

«فَآتُواهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً» «قرآن»: ئۇلارغا بېكىتىلگەن مەھرلىرىنى بېرىڭلار.

«قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَاغَدَاءَنَا» «قرآن»: مۇسا ياش خادىمغا: «ئەتىگەنلىك تامىقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن» دېدى.

«لَمْ تُؤْتِ الثَّمَرَةُ أُكُلَهَا»: مېۋە بولمىدى، ھوسۇل بەرمىدى.

«آتَى الشَّيْءُ لَهُ»: ئۇ ئوڭۇشلۇق بولدى، قولايلىق بولدى.

آتَتْهُ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت كەلدى.

آتَى يُؤَاتِي مُؤَاتَاةً عَلَى الأَمْرِ: قوشۇلدى، ماقۇل كۆردى، ئۇنىدى.

آتٍ: كەلگۈچى، يېتىپ كەلگۈچى؛ كېلەركى.

اَلشَّهْرُ الآتِي: كېلەركى ئاي، كېلەر ئاي.

اَلْآتِي ذِكْرُهُ: ئۇ تۆۋەندىكىچە بايان قىلىنىدۇ.

اَلْآتِي بَيَانُهُ: تۆۋەندىكىدەك چۈشەندۈرۈلىدۇ.

كَمَا هُوَالْآتِي: تۆۋەندىكىدەك، تۆۋەندىكىچە.

اَلْأَجْيَالُ الْآتِيَةُ: ئۇرۇق - ئەۋلاد، كەلگۈسى ئەۋلادلار.

عَلَى وَجْهِ الْآتِيَةِ: تۆۋەندىكىدەك.

فِى الْأُسْبُوعِ الْآتِي: كېلەر ھەپتە.

اَلْأَشْخَاصُ الْآتِيَةُ أَسْمَاؤُهُمْ: ئىسمى بايان قىلىنىدىغان كىشىلەر.

آثَرَ يُؤْثِرُ إِيْثَارًا عَلَى كَذَا: تاللىدى، خالىدى، ئارتۇق بىلدى.

«وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْكَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» «قرآن»: ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق (مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى) ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئەتىدىن) ئەلا بىلىدۇ.

«إِنْ هُوَ إِلاَّ سِحْرٌ يُؤْثَرُ» «قرآن»: بۇ پەقەت ئۆگىنىلگەن سېھىردۇر.

«بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا» «قرآن»: سىلەر دۇنيادىكى تىرىكچىلىكنى ئارتۇق كۆرىسىلەر.

«آثَرَ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ الْعَالِيَةَفِى الْخَارِجِ»: ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشنى چەت ئەلدە داۋاملاشتۇرۇشنى ئارتۇق بىلدى.

آثَارٌ: ئەسەر، ئىز، ئاسار - ئەتىقە؛ داغ.

أَزَالَ آثَارَ الْعُدْوَانِ: تاجاۋۇزچىلىق قالدۇقلىرىنى تۈگەتتى.

«إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَاقَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ» (قرآن): شۈبھىسىزكى بىز ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىمىز، ئۇلارنىڭ (دۇنيادا) قىلغان ئەمەللىرىنى ۋە ئىشلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز.

اَلْآثَارُ الْمَادِّيَّةُ: ماددىي دەلىل - ئىسپات، ماددىي پاكىت.

عِلْمُ الْآثَارِ الْقَدِيْمَةِ: ئارخېئولوگىيە.

آثَارُ الْمُؤَلِّفِ: ئاپتورنىڭ ئەسەرلىرى، ئاپتورنىڭ قىلغان ئىشلىرى.

دَارُ الْآثَارِ: مۇزېي.

تَخْرِيْبُ الْآثَارِ الْقَدِيْمَةِ: قەدىمىي مەدەنىي يادىكارلىقلارنى ۋەيران قىلىش.

أَثَّمَ يُؤَثِّمُ إِيْثَامًا فُلاَنًا: گۇناھقا باشلىدى، گۇناھقا يېتەكلىدى.

آثِمٌ ج أَثَمَةٌ: گۇناھكار، جىنايەتچى، ياۋۇز، قولاق كەستى.

«وَلاَتُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْكَفُورًا» (قرآن): ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھېچبىر گۇناھكارغا ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىغا بويسۇنمىغىن.

آجَرَ يُؤْجِرُ إِيْجَارًا: ئىجارىگە بەردى؛ مۇكاپاتلىدى.

«آجَرَهُ الدَّارَ وَنَحْوَهَا»: قورۇ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنى ئىجارىگە بەردى.

«آجَرَ الدَّارَ مِنَ الشَّرِكَةِ»: ئۇ شىركەتتىن قورۇنى ئىجارىگە ئالدى.

آجَرَ يُؤَاجِرُ مُؤَاجَرَةً الرَّجُلَ: ياللىدى، ياللاپ ئىشلەتتى.

آجِرٌ: خوجايىن، ياللىغۇچى.

آجُرَّةٌ ج آجُرٌّ: خىش، پىششىق خىش، كېسەك.

آجُرُّومِيَّةٌ: گرامماتىكا، گرامماتىكا قائىدىلىرى.

اَلْآجِلُ. اَلْآجِلَةُ: ئاخىرەت، قىيامەت كۈنى، ئۇ دۇنيا.

آجِلاً أَوْ عَاجِلاً: ئاخىر بىر كۈنى، ھامان بىر كۈنى، بەربىر، قاچانلا بولمىسۇن.

مَاءٌ آجِنٌ: تۇختام سۇ، سېسىق سۇ.

آحٌ: تۇخۇم ئېقى؛ سۇس ھاۋارەڭ.

آحَادٌ: تاق سانلار، بىرلەر خانىسى، بىرىنچى خانە.

آحَادُ النَّاسِ: ئادەتتىكى ئادەملەر، پۇقرا.

خَبَرُ حَدِيْثِ الْآحَادِ: بىر ئادەمدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

مَرْتَبَةُ الْآحَادِ (فِي الْحِسَابِ): بىرىنچى خانە، بىرلەر خانىسى.

آخٌ: ئاھ - ۋاھ، ۋوي خودايىمەي، ۋاي خودايىم.

آخَذَ يُؤَاخِذُ مُؤَاخَذَةً: كايىدى، ئەيىبلىدى، جازالىدى.

لاَ تُؤَاخِذْنِي: كەچۈرۈڭ، خاپا بولماڭ.

«لاَتُؤَاخِذْنِي بِمَانَسِيْتُ وَلاَتُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا» (قرآن): ئەھدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما.

«وَلَوْيُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَاتَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ» (قرآن): ئەگەر ئاللاھ ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ زۇلمى تۈپەيلىدىن جازالايدىغان بولسا يەر يۈزىدە قىمىرلاپ تۇرىدىغان ھېچ بىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى.

«آخَذَ الْكَاتِبَ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْهَفَوَاتِ»: ئۇ يازغۇچىنى بىر قىسىم خاتالىقلىرى ئۈچۈن ئەيىبلىدى.

آخِرٌ ج أَوَاخِرُ: ئاخىرقى، ئىككىنچىسى؛ چېكى، ئاخىرى.

آخِرُ الْأَمْرِ: ئاخىرقى ھېسابتا، تېگى - تەكتىدىن ئالغاندا.

«أَمَّا صَدِيْقِي فَكَانَ هُوَ الْآخِرَ يُخَالِفُنِي»: مېنىڭ دوستۇم ماڭا مۇخالىپەتچىلىك قىلىدىغان ئىككىنچى بىر ئادەم بولۇپ قالدى.

«وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِيْنَ» (قرآن): كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن.

«هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ» (قران): ئاللاھنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر.

«كَانَ وَاقِفًا فِي آخِرِ الصَّفِّ»: ئۇ سەپنىڭ

ئاخىرىدا تۇرغانىدى.

«جَائُواعَنْ آخِرِهِمْ»: ئۇلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

«مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ»: باشتىن ـ ئاخىرغىچە.

اَلْآخِرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەڭگۈ»، «باقى» دېگەن مەنىلەردە.

اَلْآخِرَةُ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

جُمَادِيَ الْآخِرَةُ: ھىجرىيە ھېسابىدا 6 ـ ئاي.

آخَرُ ج آخَرُوْنَ م أُخْرَى ج أُخْرَيَاتٌ وَأُخَرُ: باشقا، باشقىلار، باشقا بىرى، يەنە بىرسى.

مِنْ يَوْمٍ لِآخَرَ: بىر كۈندىن ئىككىنچى كۈنگىچە.

مِنْ وَقْتٍ إِلَى آخَرَ: بىر ۋاقىتتىن ئىككىنچى ۋاقىتقىچە.

«أَمَّاأَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّاالْآخَرُ فَيُصْلَبُ» «قرآن»: سىلەرنىڭ بىرىڭلار خوجايىنىغا ھاراق قۇيۇپ بېرىدۇ، يەنە بىرىڭلار دارغا ئېسىلىدۇ.

رَجُلٌ آخَرُ: ئىككىنچى بىر ئادەم، باشقا بىر كىشى.

«ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ» «قرآن»: ئاندىن ئۇنى باشقا مەخلۇققا ئايلاندۇردۇق.

«هَذَاالْكِتَابُ مُفِيدٌأَمَّا الْآخَرُ فَلَايَنْفَعُ كَثِيْرًا»: بۇ كىتاب پايدىلىق، ئىككىنچى كىتاب بولسا كۆپ پايدىلىق ئەمەس.

آخَى يُؤَاخِي إِخَاءً وَمُؤَاخَاةً وَإِخَاوَةً: دوستلاشتى، قېرىنداش بولۇشتى.

آخَى بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئورناتتى، ئۇ ئىككىسىنى قېرىنداش قىلىپ قويدى.

«آخَى الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَيْنَ الْمُهَاجِرِيْنَ وَالْأَنْصَارِ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلار ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئورناتتى.

آخِيَّةٌ ج أَوَاخِيُّ وَأَوَاخٍ: چىغرىق.

صَدَاقَةٌ مَتِيْنَةُ الْأَوَاخِي: مۇستەھكەم دوستلۇق.

آدَ يَؤُودُ أَوْدًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

آدَ يَؤُودُ أَوْدًا وَأُوُودًا الْحَمْلُ: يۈك ئېغىرلاپ كەتتى، بېسىپ كەتتى.

آدَ الشَّيْءُ: ئەگرى بولدى.

آدَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلدى، ئۇنىڭغا شەپقەت قىلدى.

آدَبَ يُؤْدِبُ إِيْدَابًا: زىياپەت بەردى، مېھمان قىلدى.

آدِبٌ ج آدِبَةٌ: ساھىبخان، خوجايىن، مېھمان ئىگىسى.

آدَرٌ: پورداق؛ پوردىقى چىقىپ قالغان.

آدَمُ: ئادەم ، ئادەم ئاتا.

بَنُو آدَمَ: ئادەم بالىلىرى، ئىنسانلار.

اِبْنُ آدَمَ: ئىنسان، ئادەم بالىسى.

تُفَّاحَةُ آدَمَ: بوغدىيەك.

آدَمِيٌّ: ئىنسانىي، ئادەملىك، ئادىمىي ، كىشىلىك.

آدَمِيَّةٌ: كىشىلىك خاراكتېر؛ ئىنسانپەرۋەرلىك.

آذَنَ يُؤْذِنُ إِيْذَانًا فُلَانًا: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، خەۋەر قىلدى.

آذَنَ الْحُكْمُ بِالسُّقُوطِ: ھاكىمىيەت يىمىرىلىشكە باشلىدى، ھاكىمىيەت لىڭشىپ قالدى.

«آذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ» «قرآن»: مەن سىلەرگە ئوخشاش ئۇقتۇردۇم.

«آذَنَ الْمُؤَذِّنُ بِالصَّلَاةِ»: مۇئەززىن نامازغا ئەزان توۋلىدى.

آذَنَهُ الْأَمْرَ وَبِهِ: ئىشقا سالدى، ئىش قىلدۇردى.

آذَى يُؤْذِي إِيْذَاءً: زىيان يەتكۈزدى، ئەزىيەت يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! سىلەر مۇساغا ئازار قىلغان كىشىلەردەك بولماڭلار.

آلْآذِيُّ ج أَوَاذِيُّ: دولقۇن، دېڭىز دولقۇنى، ئۆركەش.

آرَقَ يُؤْرِقُ إِيْرَاقًا: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، بىدار قىلدى.

آرِقٌ: ئۇيقۇسى قاچقان، كېچىنى بىدار ئۆتكۈزگۈچى.

آزَرَ يُؤْزِرُ إِيزَارًاهُ: ياردەملەشتى، قوللىدى، مەدەت بەردى.

آزَفَ يُؤْزِفُ إِيْزَافًا الْأَمْرَ: ئالدىراتتى.

آزِفٌ: ئالدىرىغۇچى.

اَلْآزِفَةُ: قىيامەت.

آزَى يُؤَازِى مُؤَازَاةً وإِيْزَاءً الرَّجُلَ: ماسلاشتى، مادارا قىلدى.

آسٌ: خۇشبۇي، ئاق گۈللۈك، دائىم يېشىل تۇرىدىغان نوتا ئۆسۈملۈك.

آسِرٌ: ئەسىر ئالغۇچى، مەپتۇن قىلغۇچى.

مَنْطِقٌ آسِرٌ: كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان سۆز.

جَمَالٌ آسِرٌ: كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان گۈزەللىك.

آسَفَ يُؤْسِفُ إِيْسَافًا: رەنجىتتى، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى، ئېچىندۇردى، بىئارام قىلدى.

آسَفَ الشَّخْصَ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، خاپا قىلدى.

«يُؤْسِفُنِي أَلاَّ أَسْتَطِيْعَ تَلْبِيَةَ دَعْوَتِكَ»: سىنىڭ دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلالمىغانلىقىم مېنى ئەپسۇسلاندۇردى.

آسِفٌ: ئەپسۇسلانغۇچى، ئېچىنغۇچى، ھەسرەت چەككۈچى.

«ظَهَرَ غَيْرَ آسِفٍ عَلَى الْوَظِيفَةِ الَّتِي فَقَدَهَا»: ئۇ قولدىن كەتكەن ۋەزىپىگە پۇشايمان قىلمىغان ھالدا ئوتتۇرىغا چىقتى.

«أَنَا آسِفٌ كُلَّ الْأَسَفِ لِمَا بَدَرَ مِنِّي»: مەندىن سادىر بولغان ئىشقا ناھايىتى ئەپسۇسلىنىمەن.

آسِنٌ: تەمى ئۆزگەرگەن، رەڭگى ئۆزگەرگەن.

مَاءٌ آسِنٌ: تەمى ئۆزگەرگەن سۇ، رەڭگى ئۆزگەرگەن سۇ.

«طَالَبَ السُّكَّانُ بِإِزَالَةِ الْمِيَاهِ الْآسِنَةِ مِنَ الْأَحْيَاءِ الشَّعْبِيَّةِ»: ئاھالىلەر ئاھالىلەر رايونىدىن سېسىق سۇلارنى بىر تەرەپ قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

آسَى يُؤَاسِي مُؤَاسَاةً: ياردەم بەردى، كۆڭلىنى يوپۇتتى، تەسەللى بەردى.

آسَى صَدِيقَهُ: ئۇ دوستىنىڭ كۆڭلىنى يوپۇتتى.

آسَى فُلاَنًا بِمَالِهِ: ئۇنى مېلىغا شېرىك قىلدى.

«إِنَّ أَخَاكَ مَنْ آسَاكَ»: كۆڭلۈڭنى يوپۇتقان ئادەم سېنىڭ قېرىندىشىڭ ھېسابلىنىدۇ.

آسٍ ج أُسَاةٌوَآسَاءٌمآسِيَةٌج آسِيَاتٌوأَوَاسٍ: تېۋىپ، دوختۇر؛ غەم-قايغۇدا بىللە بولغۇچى.

آسٍ ج أَسْيَانُونَ م أَسْيَانَةٌ وآسِيَةٌ ج أَسْيَانَاتٌ وَأَسَايَا: قايغۇرغۇچى، دەرد - ئەلەملىك.

آسِيَا: ئاسىيا قىتئەسى.

آسِيَاالْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئاسىيا.

آسِيَوِيٌّ: ئاسىيالىق، ئاسىياغا خاس، ئاسىيادىن چىققان.

آصِرَةٌ ج أَوَاصِرُ: دوستلۇق، مۇناسىۋەت، تۇغقاندارچىلىق، يېقىنچىلىق.

أَوَاصِرُ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

«إِنَّ مَابَيْنَنَا مِنْ أَوَاصِرِ الصَّدَاقَةِ والْقَرَابَةِ لاَيُفْسِدُهُ اخْتِلاَفُ الرَّأْيِ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا پىكىر ئىختىلاپى بۇزالمايدىغان دوستلۇق ئالاقىسى بار.

آضَ يَئِيضُ أَيْضًا: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

آضَ إِلَيْهِ: ئايلاندى، ئەسلىگە قايتتى، ئۆزگەردى.

آفَةٌ ج آفَاتٌ: ئاپەت، ۋابا، كېسەللىك.

آفَةٌ زِرَاعِيَّةٌ: زىرائەتلەرگە چۈشىدىغان كېسەللىك.

آفِلٌ ج أُفَّلٌ وَأُفُلٌ: ئۆچكۈچى، ئولتۇرغۇچى، (تۆۋەنلىگۈچى).

نَجْمَةٌ آفِلٌ: تەلەيسىز، ئىشى ئوڭدىن كەلمىگەن تەلىيى قاچقان.

آقَ يَؤُوقُ أَوْقًا عَلَيْهِ: شۇملۇق ئەكەلدى.

آكَدَ يُؤَاكِدُ مُؤَاكَدَةً: تەكىتلىدى، چىڭىتتى، پۇختىلىدى.

آكَلَ يُؤَاكِلُ مُؤَاكَلَةً: بىللە تاماق يېدى، ھەمداستىخان بولدى.

آكِلٌ ج أَكَلَةٌوآكِلُونَ: يېگۈچى، غىزالانغۇچى.

آكِلُ الْحَشَرَاتِ: ھاشاراتخور.

آكِلُ اللُّحُومِ: گۆشخور.

آكِلُ الْعُشْبِ: ئوتخور.

آكِلُ لُحُومِ الْبَشَرِ: ئادەم گۆشىنى يېگۈچى.

آكِلُ النَّمْلِ: چۈمۈلەخور.

آكِلَةٌ: چاقا ، يارا ، جاراھەت.

آلَ يَؤُولُ أَوْلاً: ياندى، قايتتى، ئېلىپ باردى.

«إِنَّ تَغَيُّبَ الطَّالِبِ عَنِ الْمَدْرَسَةِ قَدْ يَؤُولُ إِلَى فَشَلِهِ» : ئوقۇغۇچىنىڭ مەكتەپكە كەلمەسلىكى ئۇنى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىككە ئېلىپ كېلىدۇ.

آلَ الأَمْرُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قايتتى، ئۇنىڭغا يېتىپ باردى.

آلٌ: ئېزىتقۇ، سەراپ؛ ئائىلە - تاۋابىئاتلار (مەشھۇر كىشىلەرگىلا ئىشلىتىلىدۇ.)

آلُ مُحَمَّدٍ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھلى ئەۋلادى، مۇسۇلمانلار ئاممىسى.

آلاَتِيٌّ ج آلاَتِيَّةٌ: مۇزىكانت، سازچى.

آلَةٌ ج آلاَتٌ وآلٌ: قورال، سايمان، ئەسۋاب؛ ئەزا (ئادەم، ھايۋانلارنىڭ ئورگانىزمى).

آلَةُ الْحِسِّ: سەزگۈ ئەزالار.

آلَةُ الْعُودِ: بەرباب (چالغۇ ئەسۋابى).

آلَةُ الطَّرَبِ: چالغۇ ئەسۋابى.

اَلآلَةُ الْكَاتِبَةُ: ماشىنكا.

اَلآلَةُ الْحَاسِبَةُ: ھېسابلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَاسِبَةٌ: كومپيۇتېر.

آلَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: ئېلېكتر سايمىنى، ئېلېكتر ئەسۋابلىرى.

آلَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇش ۋاسىتىلىرى.

«آلَةُ الْعَيْشِ صِحَّةٌ وَشَبَابٌ» : ساغلاملىق ۋە ياشلىق تۇرمۇش ۋاسىتىسىدۇر.

آلَةُ ضَغْطِ الْهَوَاءِ: ھاۋا كومپرېسسورى، ھاۋا بېسىمىنى ئۆلچىگۈچ.

آلَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ: چالغۇ ئەسۋابى.

آلَةٌ مُكَبِّرَةٌ لِلصَّوْتِ: مىكروفون، ئاۋاز ياڭراتقۇ.

آلَةُ التَّنْبِيهِ: سىگنال، سىگنال ئاپپاراتى.

آلَةٌ بُخَارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

آلَةُ التَّحْرِيكِ.آلَةٌ مُحَرِّكَةٌ: ماتور.

آلَةُ التَّصْوِيرِ: رەسىم ئاپپاراتى، فوتو ئاپپارات.

آلَةُ الْجَرِّ: تراكتور.

آلَةٌ حَصَّادَةٌ: كومبايىن، ئورۇش ماشىنىسى.

آلَةُ التَّنْقِيبِ: بۇرغىلاش ماشىنىسى.

آلَةُ الإِسْتِقْبَالِ: تېلېگراف ئاپپاراتى.

آلَةُ الْخِيَاطَةِ: تىكىش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: قورال - ياراغ، ھەربىي ئەسلىھە.

آلَةٌ رَافِعَةٌ: كىران.

آلَةُ الْجَزِّ: توپا ئۇسۇش ماشىنىسى.

آلَةٌ جَهَنَّمِيَّةٌ: بومبا.

آلَةُ التَّكْبِيرِ: يەنجىش ماشىنىسى، ئۇششاقلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَدْبَاءُ: تاۋۇت.

«هُوَ آلَةٌ فِي أَيْدِيهِمْ» : ئۇ ئۇلارنىڭ قولىدىكى قورچاق.

آلاَتُ الإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىلىرى.

آلاَتُ الإِسْتِشْفَاءِ: داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى.

آلَفَ يُؤْلِفُ إِيلاَفًا : دوست بولدى، مۇناسىۋەت ئورناتتى، ئىناق بولدى.

آلَفَ الشَّيْءَ: كۆنۈپ قالدى.

آلَفَ مِنْ: ... دىن تېخىمۇ يېقىن، ... دىنمۇ يېقىن.

آلَمَ يُؤْلِمُ إِيلاَمًا : ئاغرىتتى، دەرد قىلدى.

«يُؤْلِمُ الْمُوَاطِنَ أَنْ يَرَى الْفَسَادَ طَاغِيًا فِي الْبِلاَدِ» : مەملىكەتتە پىتنە - پاساتنىڭ ئەۋج ئېلىشى پۇقرانى ئازابلايدۇ.

آلَى يُؤْلِي إِيلاَءً الرَّجُلُ: قەسەم قىلدى.

«آلَى عَلَى نَفْسِهِ أَنْ يَقُومَ بِوَاجِبِهِ» : ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشقا قەسەم قىلدى.

آلِيٌّ: مېخانىزىم، ماشىنا.

إِنْسَانٌ آلِيٌّ: ماشىنا ئادەم.

آلِيَّةٌ: ماشىنىلىق، مېخانىزملىق.

حَرَكَةٌ آلِيَّةٌ: ئىستىخىيىلىك ھەرىكەت.

قُوَّةٌ آلِيَّةٌ: ماشىنىلاشقان قىسىم.

آمَ يَؤُومُ أُومًا: تەشنا بولدى، ئۇسساپ كەتتى.

آمَ يَئِيمُ أَيْمَةً و أُيُومًا و أَيْمًا الرَّجُلُ مِنْ زَوْجَتِهِ: ئايالى ئۆلۈپ كېتىپ، ئەر تۇل قالدى.

أَيِمَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ زَوْجِهَا: ئېرى ئۆلۈپ كېتىپ ئايال تۇل قالدى.

آمَرَ يُؤَامِرُ مُؤَامَرَةً: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

آمَرَ الْقَوْمُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭىششتى.

آمِرٌ: قوماندانلىق قىلغۇچى، كوماندىر.

آمِرُ لِوَاءٍ: بىرىگادا (ھەربىيدە).

الْآمِرُ النَّاهِي: ھوقۇقى چەكسىز ئادەم، چەكسىز سەلتەنەتكە ئىگە ئادەم، دېگىنى دېگەن، قىلغىنىنى قىلغان ئادەم.

آمِرُ الْحَرْسِ: مۇھاپىزەت ئەترىتى باشلىقى.

آمِرَةٌ ج أَوَامِرُ: بۇيرۇق، ۋەزىپە.

آمِلٌ: ئۈمىد قىلغۇچى، ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىدۋار بولغۇچى.

آمَنَ يُؤْمِنُ إِيمَانًا بِهِ: ئىشەندى، ئىمان ئېيتتى، ئېتىقاد قىلدى.

آمَنَ الشَّخْصُ: ئېتىقاد قىلدى، ئىمان ئېيتتى.

«كَانَتِ السَّلْوَةُ الْكُبْرَى لِلنَّاسِ في جِبِلِنَادِيْنِهِمْ فَكَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ»: بىز بىر ئەۋلاد كىشىلەر ئارىسىدا ئۇلارنىڭ دىنى ئۇلار ئۈچۈن چوڭ ئەمەك بولدى، ئۇلار ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىغان بولدى.

«لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيْهِ مَايُحِبُّ لِنَفْسِهِ» (حديث): سىلەردىن بىرىڭلار نېمىنى ياخشى كۆرسە قېرىندىشىغىمۇ شۇنى ياخشى كۆرمىگىچە ھەقىقىي ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ.

آمِنٌ: ئىشەنچ قىلغۇچى، ئامان بولغۇچى، ئەمىن بولغۇچى، خاتىرجەم، تىنچ، ساق ـ سالامەت.

الْمَوَاطِنُ الْآمِنُ: تىنچ ئاھالە.

آمِينَ: ئى ئاللاھ! ئىجابەت قىلغىن، ئى ئاللاھ! قوبۇل قىلغىن.

آنَ يَئِينُ أَيْنًا: توشتى (ۋاقىت).

آنَ الْأَوَانُ: دەل ۋاقتى بولدى.

آنَ الْمَوْعِدُ: پەيت كەلدى، ۋەدىلەشكەن ۋاقىت بولدى.

آنٌ: ۋاقىت، مەزگىل.

آنًا بَعْدَ آخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

فِي آنٍ وَاحِدٍ: بىرلا ۋاقىتتا، ئەينى ۋاقىتتا.

مِنْ آنٍ لِآخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

بَيْنَ آنٍ وَآخَرَ: پات ـ پات، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

إِلَى الْآنَ: ھازىرغىچە.

حَتَّى الْآنَ: ھازىرغىچە.

مِنَ الْآنَ فَصَاعِدًا: ھازىردىن باشلاپ، بۇندىن ئېتىبارەن.

حَتَّى الْآنَ. لِلْآنَ: ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر.

اَلْآنَ: ھازىر، ئەمدى، نۆۋەتتە.

آنَئِذٍ: بۇ چاغدا، ئەينى ۋاقىتتا، شۇ چاغدا.

آنَذَاكَ: شۇ ۋاقىتتا، ئەينى چاغدا، شۇ پەيتتە.

آنَسَ يُؤْنِسُ إِيْنَاسًا و آنَسَ يُؤَانِسُ مُؤَانَسَةً: تەسەللى بەردى، كۆڭلىنى ياسىدى.

آنَسَ الرُّشْدَ مِنْهُ: بىلدى، بايقىدى.

آنَسَهُ: كۆردى.

آنَسَ الشَّيْءَ: ھېس قىلدى.

«آنَسْتُ فِيهِ الْكَفَاءَةَ»: ئۇنىڭدا لاياقەتنى بايقىدىم.

آنِسَةٌ ج آنِسَاتٌ وأَوَانِسُ: قىز، خېنىم، خانقىز (توي قىلمىغان قىزلارغا قارىتا ئېيتىلىدۇ)

آنِفًا: بايا، ھېلى.

آنِفُ الذِّكْرِ: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

آنِفُ الْبَيَانِ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

آنِفَةٌ: ئەۋۋىلى، دەسلىپى.

آنِفَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق، ياشلىق باھارى.

«قَضَتْ آنِفَةُ الشَّبَابِ» : ياشلىق باھارى ئۆتۈپ كەتتى.

آنَقَ يُؤْنِقُ إِيْنَاقًا وَ نِيقًا الشَّيْءُ فُلاَنًا: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى، مەمنۇن قىلدى.

مَالَهُ حَانَّةٌ وَلاَآنَّةٌ: تۆگىسىمۇ يوق، قويىمۇ يوق.

آنِيٌّ: ھازىرقى ۋاقىتتا، ھازىرغا مەنسۇپ، دەرھال.

تَرْجَمَةٌ آنِيَّةٌ: دەرھال تەرجىمە، ئۇدۇللۇق تەرجىمە.

آهَ يَؤُوهُ أَوْهًا: ئاھ ئۇردى، خورسىندى.

آهْ: ۋايجان، ۋايىيەي، ئاھ، ئۇھ.

آهْ مِنْ دُعَاةِ التَّفْرِقَةِ: ئىتتىپاقسىزلىق تەرەپدار- لىرىغا ۋاي.

آهَةٌ ج آهَاتٌ: ئۇھ تارتقان ئاۋاز، ئاھ ئۇرغان ئاۋاز.

آهَلَ يُؤْهِلُ إِيْهَالاً: ئۆي ئوچاقلىق قىلدى، تۇرمۇشلۇق قىلىپ قويدى.

آهِلٌ: ئاۋات، كۆچۈم، ئادەم ئولتۇراقلاشقان (جاي).

أَمَاكِنُ آهِلَةٌ بِالسُّكَّانِ: زىچ ئاھالىلىق رايون، ئاھالىسى زىچ رايون.

آوِنَةٌ. مُفْرَدُهُ الْأَوَانُ: ۋاقىت، سائەت، زامان، چاغ.

آوَى يُؤْوِي إِيْوَاءً: ھىمايە قىلدى، ھىمايىگە ئالدى، قوغدىدى، قانات ئاستىغا ئالدى.

آوَى اللاَّجِئَ: ئۇ مۇساپىرنى قوينىغا ئالدى.

آيَةٌ ج آيٌ و آيَاتٌ: ئالامەت، نىشان، سىمۋول، بەلگە، مۆجىزە، ئاجايىبات، ئىبرەت، دەلىل.

آيَاتُ الشُّكْرِ وَالْوِلاَءِ: تەشەككۈر ۋە ساداقەت ئالامەتلىرى.

آيَسَ يُؤْيِسُ إِيْئَاسًا: ئۈمىدسىزلەندۈردى.

آيَسَ عَلَيْهِ أَوْ عَنْهُ: قارامىلىق قىلدى، تەۋەككۈل قىلدى.

آيِلٌ إِلَى الزَّوَالِ: زاۋاللىققا يۈزلەنگەن، يوقىلىشقا يۈز تۇتقان.

آيِبٌ: قايتقۇچى، يانغۇچى.

إِئْتَثَرَ يَأْتَثِرُ إِئْتِثَارًا بِكَذَا: تەسىرگە ئۇچرىدى.

إِئْتَجَرَ يَأْتَجِرُ إِئْتِجَارًا: ھەق تەلەپ قىلدى.

إِئْتَدَمَ يَأْتَدِمُ إِئْتِدَامًا الْعُودُ: دەرەختكە سۇ يۈگۈردى.

إِئْتَدَمَ فُلاَنٌ: ناننى تەم تەڭشىگۈچكە قوشۇپ يېدى.

إِئْتَزَرَ يَأْتَزِرُ اِئْتِزَارًا الرَّجُلُ: تون كىيدى؛ تامبال كىيدى.

إِئْتَسَى يَأْتَسِي اِئْتِسَاءً: ئۈلگە قىلدى، نەمۇنە قىلدى.

إِئْتَكَلَ يَأْتَكِلُ إِئْتِكَالاً النَّارُ: ئوت چاراسلاپ ياندى.

إِئْتِلاَقٌ: ئىناق، بىرلىك.

دُوَلُ الْاِئْتِلاَفِ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، ئاتتانتا دۆلەتلەر.

إِئْتِلاَفِيٌّ: بىرلەشمە.

حُكُومَةٌ إِئْتِلاَفِيَّةٌ: بىرلەشمە ھۆكۈمەت (بىرقانچە تەرەپتىن تەشكىل قىلىنغان ھۆكۈمەت).

إِئْتَلَقَ يَأْتَلِقُ إِئْتِلاَقًا النَّاسُ: كىشىلەر بىرلىك- كە كەلدى، بىرلەشتى.

إِئْتَلَقَ يَأْتَلِقُ إِئْتِلاَقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يورىدى.

اِئْتَلَى يَأْتَلِي إِئْتِلاَءً: قەسەم قىلدى، قەسەمياد قىلدى.

إِئْتِمَارٌ: مۇھاكىمە، مۇلاھىزە.

إِئْتِمَانٌ: ئېتىقاد؛ ئىشەنچ؛ ئىناۋەت.

إِئْتِمَانِيٌّ: ئامانەت ـ قەرزگە مەنسۇپ.

«قَدَّمَ لَهُ الْمَصْرَفُ تَسْهِيْلاَتٍ إِئْتِمَانِيَّةً» : بانكا ئۇنىڭغا ئامانەت قەرز ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇ- رۇپ بەردى.

إِئْتَمَرَ يَأْتَمِرُ إِئْتِمَارًا: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«وَائْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ» ‹قرآن› : ھەققانىي ئاساستا ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىڭلار.

«قَالَ يَامُوسَى إِنَّ الْمَلاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ»

‹قرآن› : «ئى مۇسا! شۈبھىسىزكى، كاپىرلار سېنى ئۆلتۈرۈشنى مەسلىھەت قىلىشىۋا- تىدۇ. . . » دېدى.

إِئْتَمَرَ الرَّجُلُ: بۇيرۇقنى بىجا كەلتۈردى، بۇيرۇقنى ئورۇندىدى.

إِئْتَمَرَ بِأَمْرِهِ: ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىدى.

«أَمَرْتُهُ فَائْتَمَرَ»: ئۇنى بۇيرىغانىدىم، ئۇ بۇيرۇقىمنى ئورۇندىدى.

إِئْتَمَرَ بِهِ: ئۇنىڭغا سۇيىقەست پىلانلىدى.

اِئْتَمَّ يَأْتَمُّ اِئْتِمَامًا: ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى، دورىدى، تەقلىد قىلدى.

اِئْتَمَّ بِالشَّخْصِ: ئەگەشتى.

«يَأْتَمُّ الْمُؤْمِنُ بِالسَّلَفِ الصَّالِحِ»: مۆمىن ئادەم سەلەف سالىھلارغا ئەگىشىدۇ.

اِئْتَمَنَ يَأْتَمِنُ اِئْتِمَانًا عَلَى كَذَا: ھاۋالە قىلدى، تاپشۇردى.

«فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ» (قرآن): ئاراڭلاردا بىر-بىرىڭلارغا ئىشىنىپ ئامانەت قويسا، ئۇ چاغدا ئامانەتنى ئالغۇچى ئادەم ئامانەتنى تاپشۇرسۇن.

اِئْتَمَنَ الشَّخْصَ: ئىشەنچلىك قىلىۋالدى، ئىشەنچلىك ھېسابلىدى.

اِئْتَنَّ يَأْتَنُّ اِئْتِنَانًا: يىڭىدىن باشلىدى.

أَبٌ ج آبَاءٌ: ئاتا، دادا؛ ئەجدادلار، ئاتا - بوۋا.

«وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ» (قرآن): ئۇلار كەچتە ئاتىسىنىڭ ئالدىغا يىغلاپ كېلىشتى.

«إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ» (قرآن): ئۇلار ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىنى گۇمراھ بىلدى.

«فَلَيْتَ لِأَبْنَائِنَا الصِّغَارِ تَجَارِبَ الْآبَاءِ الْكِبَارِ»: كاشكى بىزنىڭ ئوغۇللىرىمىزنىڭ چوڭ ئاتىلىرىمىزنىڭكىگە ئوخشاش تەجرىبىلىرى بولسىچۇ!

يَاأَبَتِ: ئى، ئاتا، ھەي، دادا.

«قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ» (قرآن): ئۇ ئېيتتى: «ئى ئاتا! نېمىسگە بۇيرۇلغان بولساڭ، شۇنى ئىجرا قىلغىن».

بِأَبِي أَنْتَ: ساڭا ئاتام بىلەن پىدا بولاي.

«مَنْ أَشْبَهَ أَبَاهُ فَمَا ظَلَمَ» (مثل): دادىسىنى دورىغان ئادەم جايىدا ئىش قىلغان بولىدۇ.

أَبًا عَنْ جَدٍّ: ئاتا - بوۋىلىرىدىن تارتىپ، نەسلىدىن نەسلىگە، ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا.

لَاأَبَالَكَ. لَاأَبَ لَكَ: (مەدھىيە ياكى ھەجۋىدە ئىيتىلىدىغان سۆز) ئاتاڭغا رەھمەت؛ ئاتاڭغا لەنەت.

أَبَا يَأْبُو إِبَاوَةً و أُبُوَّةً وَ أُبُوًّا الْوَلَدَ: بالا بېقىۋالدى، بالا ئاسرىۋالدى.

أَبَاءَ يُبِيئُ إِبَاءَةً: ئورۇنلاشتۇردى.

أَبَابِيلُ: توپ - توپ.

«وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ» (قرآن): پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ - توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى.

أَبَاتَ يُبِيتُ إِبَاتَةً: قوندۇرۇۋالدى.

أَبَاحَ يُبِيحُ إِبَاحَةَ السِّرِّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويدى.

أَبَاحَ الْأَمْرَ: رۇخسەت قىلدى، قويۇۋەتتى.

اِسْتَبَاحَ يَسْتَبِيحُ إِسْتِبَاحَةَ الْعَمَلَ: ئەمەلنى قانۇنلۇق دەپ ساندى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

إِبَاحَةٌ: ئىجازەت، رۇخسەت (فىقھە ئىلمىدە قىلىش - قىلماسلىق ئىختىيارىغا قويۇلغان ھۆكۈم).

إِبَاحَةُ السِّرِّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويماق.

إِبَاحِيٌّ: ئەخلاق جەھەتتىن چۈشكۈنلەشكەن بولۇپ، ئەخلاقسىز ئىشلارنى قىلىشتىن چەكلەنمەيدىغان كىشى.

إِبَاحِيٌّ ج إِبَاحِيَّةٌ: ئەخلاق-قانۇن چەكلىمىسىدىن چىقىپ كېتىش (چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدىغان بىر خىل ئېقىم، يەنى نىگىلىزىم).

أَبَادَ يُبِيدُ إِبَادَةً: يوقاتتى، ھالاك قىلدى.

أَبَادَهُ: ئۇنى يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى.

«يُحَاوِلُ الْعِلْمُ الْقَضَاءَ عَلَى الْأَوْبِئَةِ الَّتِي أَبَادَتْ آلَافَ النَّاسِ»: ئىلىم - پەن مىڭلىغان كىشىلەرنىڭ جېنىنى ئالغان يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنى يوقىتىشقا تىرىشىۋاتىدۇ.

إِبَادَةٌ: يوقاتماق، ھالاك قىلماق، توپ يىلتىزىدىن يوقاتماق، گۇمران قىلماق.

آبَادِيدُ: ئايرىلغان، تارقاق، چېچىلىپ كەتكەن.

إِبَارٌ: چاڭلاشماق.

أَبَاشَةٌ: لوكچەك، قولاقكەستى، ساياق.

إِبَاضَةٌ: تورموز.

أَبَاطِيلُ: بىھۇدە ئىشلار، يالغان ـ ياۋىداق ئىشلار، ساختا ئىشلار، ئاساسسىز ئىشلار.

أَبَاعَ يُبِيعُ إِبَاعَةً الشَّيْءَ: كۆرگەزمىگە قويدى.

أَبَالَ يُبِيلُ إِبَالَةً: سىيگۈزدى، توستى.

إِبَالَةٌ: باغ، باغلام، تېڭىق، تاكتىكا، ئىستراتېگىيە، چارە ـ تەدبىر؛ ھوقۇق.

أَبَانَ يُبِينُ إِبَانَةً: ئاشكارىلىدى، چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، روشەنلەشتۈردى.

أَبَانَ الشَّخْصَ: كۆڭۈلدىكىنى دېدى، كۆڭۈلدىكىنى تولۇق دېدى.

أَبَانَهُ: ئۇنى چۈشەندۈردى، ئۇنى ئىزاھلىدى، ئۇنى روشەنلەشتۈردى.

أَبَّ يَؤُبُّ أَبًّا وَ أَبَابًا وَ أَبَابَةً إِلَيْهِ: سېغىندى، ئەسلىدى، ياد ئەتتى.

أَبٌّ ج أَوُبٌ: ئوت، ئوت ـ چۆپ.

«وَفَاكِهَةً وَأَبًّا» (قرآن): تۆرلۈك مېۋىلەرنى ۋە ئوت ـ چۆپلەرنى...

أَبَّارٌ: يىڭنە ياسىغۇچى؛ يىڭنە ساتقۇچى، يىڭنىچى.

أَبَّارَةٌ: يىڭنە قۇتىسى.

إِبَّالَةٌ: بوپا، تېڭىق، يۈك ـ تاق، بولاق.

«ضِغْثٌ عَلَى إِبَّالَةٍ» (مثل): بالا كەلسە قوشلاپ كېتۇ، كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال، ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپمەك.

إِبَّانٌ: ۋاقىت، مەزگىل، چاغ.

إِبَّانُ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلاب مەزگىلى.

إِبَّانُ الشَّيْءِ: مەزگىل ، پەيتى.

إِبَّانُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشى.

«تُوُفِّيَ وَهُوَ فِي إِبَّانِ شَبَابِهِ»: ئۇ ياشلىق مەزگىلىدىلا ۋاپات بولۇپ كەتتى.

أَبَّرَ يُؤَبِّرُ تَأْبِيرًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى چاڭلاشتۇردى.

أَبَّدَ يُؤَبِّدُ تَأْبِيدًا: ئەبەدىيلەشتۈردى، ئۆلمەس قىلىپ قالدۇردى، ئۆچمەس قىلىپ قالدۇردى.

أَبَّنَ يُؤَبِّنُ تَأْبِينًا: تەزىيە بىلدۈردى.

أُبَّهَةٌ: ھەيۋەتلىك، سەلتەنەتلىك، ئۇلۇغۋارلىق، ئۇلۇغلۇق.

«تَبْدُو عَلَيْهِ أُبَّهَةُ السُّلْطَانِ»: ئۇنىڭ چىرايىدىن پادىشاھنىڭ ئۇلۇغۋارلىقى چىقىپ تۇردۇ.

اِبْتَأَرَ يَبْتَئِرُ اِبْتِئَارًا: قۇدۇق كولىدى.

اِبْتَأَسَ يَبْتَئِسُ اِبْتِئَاسًا: قايغۇردى، غەم قىلدى.

اِبْتَاعَ يَبْتَاعُ اِبْتِيَاعًا صَفْقَةً وَاحِدَةً: دۆلىگە سېتىۋالدى، ھەممىنى سېتىۋالدى.

اِبْتَاعَ الشَّيْءَ: سېتىۋالدى.

اِبْتَدَأَ يَبْتَدِئُ اِبْتِدَاءً: باشلىدى.

اِبْتِدَاءٌ: دەسلىپى، باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى، ئىپتىداسى؛ باشلىماق، ئىپتىدا قىلماق.

اِبْتِدَائِيٌّ: باشلانغان، دەسلەپكى، باشتىكى، باشلانغۇچ دەرىجىدىكى، ئاساسلىقى.

مَدْرَسَةٌ اِبْتِدَائِيَّةٌ: باشلانغۇچ مەكتەپ.

اِبْتِدَاعٌ: ئىجاد قىلماق.

اِبْتَدَرَ يَبْتَدِرُ اِبْتِدَارًا إِلَى كَذَا: بىرىنچى ئورۇندا تۇرۇشنى تالاشتى، ئالدىرىدى.

اِبْتَدَعَ يَبْتَدِعُ اِبْتِدَاعًا الشَّيْءَ: كەشىپ قىلدى، ياراتتى، ئىجاد قىلدى، پەيدا قىلدى.

«وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَامَاكَتَبْنَاهَاعَلَيْهِمْ» (قرآن): رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى ، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق.

اِبْتَدَهَ يَبْتَدِهُ اِبْتِدَاهًا الْخُطْبَةَ: ئويلانماستىنلا نۇتۇق سۆزلىدى.

اِبْتَذَلَ يَبْتَذِلُ اِبْتِذَالاً الشَّيْءَ: سەل قارىدى، كۆزگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى.

أَبْتَرُ م بَتْرَآءُ ج بُتْرٌ: قۇيرۇقسىز، قۇيرۇقى كېسىلگەن، نەسلى ئۈزۈك، پەرزەنتسىز، خار، ئەرزىمەس، كەمتۈك.

«إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ» (قرآن): ھەقىقەتەن سېنىڭ دۈشمىنىڭنىڭ نام ـ نىشانى قالمايدۇ.

اِبْتَرَدَ يَبْتَرِدُ اِبْتِرَادًا الشَّخْصُ: سوغۇق سۇدا يۇيۇندى، سالقىنلاش ئۈچۈن سوغۇق سۇ ئىچتى، سالقىنلىدى.

اِبْتَرَدَتْ حَمَاسَتُهُ: قىزغىنلىقى سوۋۇپ كەتتى.

إِبْتَرَى يَبْتَرِي إِبْتِرَاءً الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۈچلىدى.

إِبْتَزَّ يَبْتَزُّ إِبْتِزَازًا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

إِبْتِسَامٌ: كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم قىلماق.

إِبْتَسَرَ يَبْتَسِرُ إِبْتِسَارًا بِالشَّيْءِ: ھەممىدىن بۇرۇن باشلىدى.

إِبْتَسَرَ الْحَاجَةَ: ۋاقىتسىز ئېلتىماس قىلدى.

إِبْتَسَرَ الرَّأْيَ: پىشمىغان پىكىرنى بايان قىلدى.

إِبْتَسَمَ يَبْتَسِمُ إِبْتِسَامًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

أَبْتَعُ م بَتْعَاءُ ج بُتْعٌ: ھەممە، پۈتۈنلەي، بارلىق.

إِبْتَعَثَ يَبْتَعِثُ إِبْتِعَاثًا: ئەۋەتتى.

إِبْتَعَدَ يَبْتَعِدُ إِبْتِعَادًا: يىراق بولدى، يىراقلاشتى.

«مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ يَبْتَعِدَالْمَرْءُعَمَّايُسِيئُ عَلَيْهِ»: ئادەم ئۆزىگە زىيانلىق نەرسىگە يولىماسلىقى دانالىقتۇر.

إِبْتِغَاءٌ: تەلەپ قىلماق، ئۈمىد قىلماق.

إِبْتَغَى يَبْتَغِي إِبْتِغَاءً: ئۈمىد قىلدى.

«وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللّٰهُالدَّارَالْآخِرَةَ» (قرآن): ئاللاھ ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى تىلىگىن.

إِبْتَكَرَ يَبْتَكِرُ إِبْتِكَارًا: ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى.

إِبْتَكَرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ يېنىغا ئەتىگەندە كەلدى.

إِبْتَكَرَ الْمَعْنَى: يېڭى مەنا چىقاردى.

إِبْتَكَرَ الْفَاكِهَةَ: مېۋىنىڭ دەسلەپ پىشقىنىنى ئۈزدى.

إِبْتَلَجَ يَبْتَلِجُ إِبْتِلَاجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

إِبْتَلَعَ يَبْتَلِعُ إِبْتِلَاعًا: يۇتتى، چاينىماي يۇتتى.

إِبْتَلَّ يَبْتَلُّ إِبْتِلَالًا الشَّخْصُ: نەملەشتى، نەم بولدى، ھۆل بولدى.

إِبْتَلَى يَبْتَلِي إِبْتِلَاءً: سىنىدى.

«فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَامَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ»: پەرۋەردىگارى ئىنسان-نى سىناپ ئەزىز قىلسا ۋە ئۇنىڭغا نېمەت بەرسە ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى» دەيدۇ.

إِبْتِهَاجٌ: خۇشال بولماق، شادلانماق.

إِبْتِهَالٌ ج إِبْتِهَالَاتٌ: دۇئا قىلماق، تەزەررۇ قىلماق، ئىلتىجا قىلماق.

إِبْتَهَجَ يَبْتَهِجُ ابْتِهَاجًا: شادلاندى، خۇرسەن بولدى.

«يَبْتَهِجُونَ بِرُؤْيَةِ الضَّيْفِ»: ئۇلار مېھماننى كۆرۈش بىلەن شادلىنىدۇ.

إِبْتَهَلَ يَبْتَهِلُ ابْتِهَالًا: ئىلتىجا قىلدى، تىلىدى.

إِبْتَهَلَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى.

إِبْتِيَاعٌ: سېتىش؛ سېتىۋالماق.

أَبَثَّ يُبِثُّ إِبْثَاثًا السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى، مەخپىيەتلىكتىن خەۋەردار قىلدى.

أَبْجَدِيٌّ: ئېلىپبە، ئېلىپبە تەرتىپىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى، ھەرپ تەرتىپىگە ئاساسلىنىش، ئېلىپبە تەرتىپى بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇش، ھەرپلىك.

أَبْجَدِيٌّ: ئەرەب تىلىدا ئېلىپبە ھەرپلىرى جەملەنگەن سۆزلەرنىڭ بېشى، بۇ سۆزلەر.

«أَبْجَدْ، هَوَّزْ، حَطِّي، كَلَمَنْ، سَعَفَصْ، قَرَشَتْ، ثَخَّذْ، ضَظَّغْ»: بۇ سۆزلەردىكى ھەربىر ھەرپ تۆۋەندىكى جەدۋەلدە كۆرسىتىلگەندەك مەلۇم ساننى ۋەكىللىك قىلىدۇ:

ا	1	ح	8	س	60	ت	400
ب	2	ط	9	ع	70	ث	500
ج	3	ي	10	ف	80	خ	600
د	4	ك	20	ص	90	ذ	700
ه	5	ل	30	ق	100	ض	800
و	6	م	40	ر	200	ظ	900
ز	7	ن	50	ش	300	غ	1000

اَلْحُرُوفُ الْأَبْجَدِيَّةُ: ئېلىپبە، ھەرپ جەدۋىلى.

أَبْجَرُ م بَجْرَاءُ ج بُجْرٌ: باداڭ قورساق.

أَبَحَّ يُبِحُّ إِبْحَاحًا: بوغدى، سىقتى.

أَبَخّ م بَخَّآءُ ج بُخّ: ئاۋازى پۈتۈپ قالغان ئادەم.

أَبْحَرَ يُبْحِرُ إِبْحَارًا الشَّخْصُ: دېڭىزدا سەپەر قىلدى.

أَبْحَرَيُبْحِرُإِبْحَارًاالْمَاءَ: سۇنى پارغا ئايلاندۇردى.

أَبْخَقَ يُبْخِقُ إِبْخَاقًا عَيْنَهُ: بىر كۆزىنى قويۋەتتى، يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

أَبَدَ يَأْبِدُ و يَأْبُدُ أَبُودًا: ئولتۇراقلاشتى، تۇردى، تۇرۇپ قالدى، ماكانلاشتى.

أَبَدٌ: مەڭگۈ، مەڭگۈگە، ئەبەدىي، ئەبەدىلئەبەد، ھەمىشە، دائىم.

«خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ.

إِلَى الْأَبَدِ: دائىم، مەڭگۈلۈك، ئەبەدىيلىك.

إِلَى أَبَدِ الْآبَدِيْنَ: ئۆمۈرۋايەت، مەڭگۈگە، مەڭگۈ، ئەبەدىلئەبەد.

أَبَدًا: ھەرگىز، ئەسلا.

«لاَ أَفْعَلُهُ أَبَدًا» : ئۇنى ھەرگىز قىلمايمەن.

أَبِدَيأْبَدُأَبَدًاالْحَيَوَانُ: ۋەھشىلەشتى، غەزەپلەندى.

إِبْدَاءٌ: ئاشكارىلىماق، بىلدۈرمەك، كۆرسەتمەك، ئىپادىلىمەك.

إِبْدَاعٌ: ئىجاد قىلماق، يېڭىلىق ياراتماق، ئوبدان ئورۇنلىماق.

إِبْدَالٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

أَبْدَعَ يُبْدِعُ إِبْدَاعًا: ياراتتى، ئىجاد قىلدى، ئوبدان ئورۇنلىدى.

أَبْدَلَ يُبْدِلُ إِبْدَالاً: ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى.

أَبْدَى يُبْدِى إِبْدَاءً: ئاشكارىلىدى، ئوچۇق قىلدى.

«إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّاهِيَ» ‹قرآن› : سەدىقىنى ئاشكارا بەرسەڭلار، بۇ ياخشىدۇر.

أَبَدِيٌّ: دائىم، دائىملىق، ئەبەدىي، ئەبەدىيلىك، مەڭگۈلۈك، ئەزەلدىن.

أَبَدِيَّةٌ: ئەبەدىيلىك، چەكسىزلىك، ئەزەلدىن، مەڭگۈگە.

أَبَرَ يَأْبُرُ وَيَأْبِرُ أَبْرًا و إِبَارًا الْعَقْرَبُ: گېزەندە (چايانغا ئوخشاشلار) چېقىۋالدى.

أَبَرَ فُلاَنًا: تۆھمەت چاپلىدى، قارا چاپلىدى، غەيۋەت قىلدى، گەپ توشۇدى.

أَبَرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى ئۇلىدى، چاڭلاشتۇردى.

إِبْرَةٌ ج إِبَرٌ و إِبَارٌ و إِبْرَاتٌ: يىڭنە، ئۇچلۇق، ئۇچى ئۇچلۇق نەرسە.

اَلْعِلاَجُ بِالْإِبَرِ: يىڭنە بىلەن داۋالاش.

إِبْرَةُ الرَّاعِي: قوغۇنگۈل.

إِبْرَةُ الْعَجُوزِ: پىلەك ئۆزىتىدىغان قوغۇنگۈل.

إِبْرَةُ الْمِدْفَعِ: زەمبىرەكنىڭ پىستان چاققۇچىسى.

وَخْزُ الْإِبَرِ: نەشتەر سانجىش، يوشۇرۇن زىيان - زەخمەت.

إِبْرَةُ الْمِحْقَنِ: ئوكۇل يىڭنىسى.

«حَقَنَهُ الطَّبِيبُ إِبْرَةً» : دوختۇر ئۇنىڭغا ئوكۇل سالدى.

إِبْرَةُ النَّبَاتِ: ئاتىلىق (ئۆسۈملۈكنىڭ).

إِبْرَةٌ مَغْنَاطِيْسِيَّةٌ: ماگنىتلىق يىڭنە، ماگنىتلىق ئىستىرىلكا.

إِبَرةُ الْمَلاَّحِيْنَ: كومپاس.

بَيْتُ الْإِبْرَةِ: كومپاس.

شُغْلُ الْإِبْرَةِ: تىككۈچىلىك، كەشتىچىلىك، يىڭنە ئىشى.

إِبْرَةُ الْفُونُغِرَافِ: فاتىفون يىڭنىسى.

«لاَبُدَّ دُونَ الشَّهْدِمِنْإِبَرِالنَّحْلِ» ‹مثل› : قىزىل گۈلنىڭ تىكىنى بار (جاندىن كەچمىگىچە جانانغا يەتكىلى بولماس).

أَخَذَ الْمَرِيْضُ إِبْرَتَيْنِ: كېسەلگە ئىككى ئوكۇل سېلىندى.

أَبْرَأَ يُبْرِئُ إِبْرَاءً اللّٰهُ الْمَرِيْضَ: ئاللاھ كېسەلنى ساقايتتى، ئاللاھ كېسەلگە شىپالىق بەردى.

إِبْرَاءٌ: كەچۈرۈم قىلىش، گۇناھىدىن ساقىت قىلىش.

إِبْرَازٌ: ئىپادىلىمەك، ئاشكارىلىماق، گەۋدىلەندۈرمەك.

اَلْإِبْرَامُ: تەستىقلىماق.

قَرَارَاتُ الْإِبْرَامِ: تەستىقلانغان قارار.

مَحْكَمَةُالنَّقْضِ وَالْإِبْرَامِ: ئالىي سوت مەھكىمىسى.

أَبْرَدَ يُبْرِدُ إِبْرَادًا: پوچتىدىن ئەۋەتتى.

أَبْرَدَالْمَاءَ: سۇنى سوۋۇتتى.

أَبْرَدَ السَّمَاءُ: مۆلدۈر ياغدى.

أَبْرَدُ ج أَبَارِدُ م أَبْرَدَةٌ: قاپلان، يىلپىز.

أَبْرَزَ يُبْرِزُ إِبْرَازًا: ئىپادىلىدى، كۆرسەتتى، ئوتتۇرىغا قويدى، ئاشكارىلىدى.

أَبْرَشُ م بَرْشَاءُ ج بُرْشٌ: ئالا ـ بۇلا، ئالابالداق، ئالا ـ تاغىل.

أَبْرَصُ م بَرْصَاءُ ج بُرْصٌ: ئاق كېسەل ئادەم، بەرەس.

أَبْرَقَ يُبْرِقُ إِبْرَاقًا: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى؛ تېلېگراما ئەۋەتتى.

أَبْرَمَ يُبْرِمُ إِبْرَامًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى تولغىدى، ئارغامچىنى ئەشتى.

أَبْرَمَ الْأَمْرَ: ئىشنى كۈچەيتتى، پۇختىلىدى.

«أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا سۇيىقەست قىلمىشتا) بىر ئىشنى قارار قىلغان بولسا، بىز (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ياردەم بېرىشتە بىر ئىشنى قارار قىلىمىز.

إِبْرِيزٌ: ساپ ئالتۇن.

تِمْثَالٌ مَصْنُوعٌ مِنَ الذَّهَبِ الْإِبْرِيزِ: ساپ ئالتۇندىن ياسالغان ھەيكەل.

إِبْرِيسَمْ: يىپەك، مەشۇت، ئەۋرىشىم.

إِبْرِيقٌ ج أَبَارِيقُ: چۆگۈن، چەينەك، ئىبرىق، ئاپتۇۋا.

«وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ» ‹قرآن›: (قىيامەت) (جەننەتلەردە) ھەمىشە بىر خىل تۇرىدىغان غىلمانلار ئېقىپ تۇرغان شارابتىن تولدۇرۇلغان پىيالە، چەينەك، جاملارنى ئۇلارغا ئايلىنىپ سۇنۇپ تۇرىدۇ.

إِبْرِيقُ الشَّايِ: چەينەك، چۆگۈن.

إِبْرِيقُ الْقَهْوَةِ: قەھۋە چەينىكى.

إِبْرِيقُ الزَّيْتِ: ماي كوزىسى.

أَبْرِيلْ: ئاپرېل، 4 ـ ئاي.

أَبْزَى م بَزْوَاءُ: توخۇ كۆكرەكلىك؛ پاختەك تۆش، دەم كۆتە.

إِبْزِيمٌ ج أَبَازِيمُ: تۈگمە، ئىلگەك، ئىلمەك، ئىزمە.

أَبْسَطُ الْمَعَارِفِ: ئاددىي ساۋات.

إِبْسِيطٌ ج أَبَاسِيطُ: چاق ئۆلتىگى.

أَبِشَ يَأْبُشُ أَبْشًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى .

أَبْشَرَ يُبْشِرُ إِبْشَارًا بِهِ أَوْ لَهُ: خۇشاللاندى... ئۈچۈن شادلاندى.

أَبْشَرَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ئۆسۈملۈكنى ئۈندۈردى.

أَبْشَرَهُ: خۇشال قىلدى.

«أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» ‹قرآن›: قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خۇشال بولۇڭلار.

أَبْشَرَ الْأَدِيمُ: يەر يۈزى يېرىلدى.

أَبْشَرَ الْأَمْرُ وَجْهَهُ: يۈزىنى گۈزەللەشتۈردى، چىرايىنى ئېچىۋەتتى.

أَبْصَارِيٌّ: كۆرۈش سېزىمى.

أَبْصَرَ يُبْصِرُ إِبْصَارًا: قارىدى، كۆردى، ئەقىل كۆزى بىلەن قارىدى، كۆرۈپ توغرا يول تاپتى.

«وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنى (ئۇلارغا ئازاب نازىل بولغان چاغدا) كۆرگىن، ئۇلارمۇ ئۆزۈڭنى قالماي (كۇفرىنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۆرىدۇ.

أَبْصَرَ الطَّرِيقَ: يولنى روشەن كۆردى.

«أَبْصَرْتُ النُّجُومَ تَلْمَعُ بَيْنَ السَّحَابِ»: يۇلتۇزلارنىڭ بۇلۇت ئارىسىدا يالتىراپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

أَبْضٌ ج آبَاضٌ: تىقىم، تىزنىڭ كەينى.

إِبْطٌ ج آبَاطٌ: قولتۇق.

أَبْطَأَ يُبْطِئُ إِبْطَاءً الرَّجُلُ: كېچىكتى، ئارقىغا سوزدى.

أَبْطَحُ ج أَبَاطِحُ: ساي، تۈزلەڭلىك.

أَبْطَرَ يُبْطِرُ إِبْطَارًا ـــ هُ الْغِنَى: بايلىق ئۇنى

ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أَبْطَلَ يُبْطِلُ إِبْطَالاً: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى» (قرآن) : ئى مۆمىنلەر! بەرگەن سەدىقەڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار.

أَبْطَنَ يُبْطِنُ إِبْطَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپىي قىلدى.

إِبْطِيٌّ: قولتۇققا ئائىت، قولتۇققا خاس.

أَبَظَّ يُبِظُّ إِبْظَاظًاالرَّجُلُ: سەمرىدى، سەمرىپ كەتتى.

أَبْعَادِيَّةٌ ج أَبْعَادِيَّاتٌ: دېھقانچىلىق مەيدانى، ئېكىنزارلىق، يەر ـ مۈلۈك، باغ ـ ۋاران.

أَبْعَدَ يُبْعِدُ إِبْعَادًا: يىراقلاشتۇردى، ئايرىۋەتتى، ئاجراتتى.

أَبْعَدَهُ عَنْ: ئۇنى ھەيدىۋەتتى، ئۇنى چىقىرىۋەتتى.

أَبْعَدَهُ فِي: سۈرگۈن قىلدى، پالىدى.

أَبْعَدَ فِي الشَّيْءِ: چېكىدىن ئېشىپ كەتتى.

أَبْعَدَهُ: چەتكە قاقتى، يەكلىدى.

أَبْعَدَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى يىراق قىلسۇن.

أَبْعَدُ ج أَبْعَدُونَ وَأَبَاعِدُ: ئەڭ يىراق، تېخىمۇ يىراق.

أَبْغَضَ يُبْغِضُ إِبْغَاضًا الشَّيْءَ: ئۆچ كۆرسەتتى.

أَبْغَى يُبْغِي إِبْغَاءً الرَّجُلَ الشَّيْءَ: تەلەپىگە ياردەم قىلدى، ئۇنىڭ تەلىپىنى قاندۇردى، ياردەم قىلدى.

أَبِقَ يَأْبَقُ وَ يَأْبِقُ وَأَبَقَ يَأْبَقُ إِبَاقًا وَ أَبْقًا: قاچتى، قېچىپ كەتتى.

أَبَقٌ: زىغىر.

إِبْقَاءٌ: قالدۇرماق، ساقلىماق.

إِبْقْرَاطُ: بۇقرات (يۇنانلىق مەشھۇر ھۆكۈما، ئاتاقلىق تىۋىپ، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 468 ـ 359 يىللىرى ئۆتكەن).

أَبْقَلَ يُبْقِلُ إِبْقَالاً النَّبْتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، ئۆسۈملۈك بىخ چىقاردى.

أَبْقَى يُبْقِي إِبْقَاءً: قالدۇردى؛ داۋام قىلدۇردى.

أَبْقَى عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىدى.

«وَمَاأَدْرَاكَ مَاسَقَرُ لَاتُبْقِي وَلَاتَذَرُ» (قرآن) : سەقەرنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟ ئۇ ھېچنەرسىنى قالدۇرمايدۇ، قويمايدۇ (بەلكى كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ).

أَبْقَى فِي مَالِهِ: مېلىنىڭ بەزىسىنى زاپاس ساقلىدى.

أَبْقَاكَ اللّٰهُ: ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن، ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلسۇن.

أَبْقَى الضَّيْفَ: مېھماننى تۇتۇۋالدى، مېھماننى قالدۇرماقچى بولدى.

أَبْقَى فِي الشَّيْءِ: بەزىنى قالدۇردى.

أَبْكَرَ يُبْكِرُ إِبْكَارًا: ئەتىگەن تۇردى، بالدۇر كەلدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى.

أَبْكَمَ يُبْكِمُ إِبْكَامًا: ئۈن چىقارغۇزمىدى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَبْكَمُ م بَكْمَاءُ ج بُكْمٌ: گاچا، تىلسىز، زۇۋانسىز.

أَبْكَى يُبْكِي إِبْكَاءً: يىغلاتتى.

إِبِلٌ ج آبَالٌ: تۆگە، تۆگە تۈپى.

«أَفَلَايَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ» (قرآن) : ئۇلار قارىمامدۇكى، تۆگىلەر قانداق يارىتىلدى.

إِبْلَاقٌ يَبْلَاقٌّ إِبْلِيقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَجَ يُبْلِجُ إِبْلَاجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

أَبْلَجَ الْحَقُّ: ھەقىقەت نامايەن بولدى.

أَبْلَجَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىپ بەردى، ئىزاھلىدى.

أَبْلَجُ م بَلْجَاءُ ج بُلْجٌ: پارلاق، روشەن، شانلىق، خۇشخۇي.

أَبْلَعَ يُبْلِعُ إِبْلَاعًا: يۇتقۇزدى (تائام ياكى سۇنى).

أَبْلَعَهُ الدَّوَاءَ: ئۇنىڭغا دورا ئىچكۈزدى.

أَبْلَغَ يُبْلِغُ إِبْلَاغًا: يەتكۈزدى، خەۋەر قىلدى.

«فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي» (قرآن) : ئۇ (ئۇلار ھالاك بولغاندىن كېيىن) ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلدى ۋە «ئى قەۋمىم! سىلەرگە ھەقىقەتەن پەرۋەردىگا-

رىمنىڭ ئەلچىلىكىنى يەتكۈزدۈم. . . » دېدى.

أَبْلَقَ يُبْلِقُ إِبْلاَقًا: ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَقُ م بَلْقَاءُ ج بُلْقٌ: ئالىچىپار، ئالىبۇلماچ؛ چىپار ئات.

إِبْلَقَّ يَبْلَقُّ إِبْلِقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبَلَّ يُبِلُّ إِبْلاَلاً الْمَرِيضُ: كېسەل ساقايدى.

أَبْلَهُ م بَلْهَاءُ ج بُلْهٌ: گالۋاڭ، مەتۇ، ھاڭۋاقتى، دەلدۈش، دۆت، دەلتە.

إِبْلَوْلَقَ يَبْلَوْلِقُ إِبْلِيقَاقًا: داغ چۈشتى، ئالىچىپار بولۇپ قالدى.

أَبْلَى يُبْلِي إِبْلاَءً الثَّوْبَ: كىيىمنى كونىرىتىۋەتتى.

أَبْلَى فِي الْأَمْرِ: تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

إِبْلِيزٌ: لاي، لاتقا.

إِبْلِيسُ ج أَبَالِسَةٌ: شەيتان، ئىبلىس، ئازازۇل.

«وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى.

إِبْلِيسُ اللَّعِينُ: لەنەتكەردى ئىبلىس، قاغىشتەگكۈر شەيتان.

إِبْلِيسِيٌّ: شەيتانى، شەيتانغا خاس.

إِبْنٌ ج بَنُونٌ وَأَبْنَاءٌ: ئوغۇل، ئوغۇل بالا.

إِبْنٌ بِالتَّبَنِّي: بېقىۋالغان بالا، ئاسراندى بالا.

هُوَ ابْنُ أَبِيهِ: ئۇ دادىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

إِبْنُ الْبَلَدِ: يەرلىك ئادەم، مۇشۇ يەرلىك كىشى.

إِبْنُ الْبِنْتِ: قىزنىڭ ئوغلى، نەۋرە ئوغۇل.

إِبْنُ الْجِنْسِ: قېرىنداش، يۇرتداش، بىر يۇرتلۇق.

إِبْنُ أَكَابِرَ: ئېسىل نەسەبلىك، نەسەبى ئۇلۇغ.

إِبْنُ سَاعَتِهِ: ۋاقىتلىق، ئۇزۇنغا بارمايدىغان.

إِبْنُ الْعِرْسِ ج بَنَاتُ الْعِرْسِ: ئاغمىخان.

إِبْنُ الْآخِرَةِ: زاھىد، تەقۋادار.

إِبْنُ آوَى: چىلبۆرە.

إِبْنُ الْأَخِ: ئەر بىر تۇغقاننىڭ ئوغلى، جىيەن، جىيەن ئوغۇل.

إِبْنُ الْأُخْتِ: ئايال بىر تۇغقاننىڭ ئوغلى، جىيەن ئوغۇل.

إِبْنُ الْخَالِ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنە (ئانا تەرەپ تاغىسىنىڭ ئوغلى).

إِبْنُ الْخَالَةِ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنى (ئانا تەرەپ ھامىسىنىڭ ئوغلى).

إِبْنُ الدِّينِ: دىنداش، دىنىي قېرىنداش.

إِبْنُ الزَّوْجِ: ئاۋۋالقى خوتۇندىن بولغان ئوغۇل، ئانىغا ئۆگەي ئوغۇل.

إِبْنُ الزَّوْجَةِ: ئاۋۋالقى ئەردىن بولغان ئوغۇل، ئاتىغا ئۆگەي ئوغۇل.

إِبْنُ الْعَمِّ: بىر نەۋرە ئاكا ياكى ئىنى (ئاتا تەرەپ تاغىسىنىڭ ئوغلى).

إِبْنُ قَوْمِهِ: ۋەتەنداشلىرى، مىللەتداشلىرى.

إِبْنُ اللُّغَةِ: ئانا تىلدا سۆزلىگۈچى.

إِبْنُ اللَّيْلِ: ئوغرى.

إِبْنُ السَّبِيلِ: مۇساپىر، يولۇچى، ماكانسىز.

«وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ» ‹قرآن›: ئاللاھنى سۆيۈش يۈزىسىدىن خىش - ئەقرىبالارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە، ئىبنى سەبىللەرگە ياردەم بېرىش. . .

إِبْنٌ وَحِيدٌ: يالغۇز ئوغۇل.

إِبْنُ الشَّرْقِ: شەرقلىق، شەرق ئوغلى.

إِبْنُ الْعَرَبِ: ئەرەب، ئەرەب ئوغلى.

إِبْنُ يَوْمِهِ: بىغەم، بىپەرۋا، ئەتىسىنى ئويلىمايدىغان.

إِبْنٌ غَيْرُشَرْعِيٍّ: نىكاھسىز تۇغۇلغان بالا، ھارامدىن بولغان بالا.

إِبْنُ الْمَدِينَةِ: شەھەرلىك.

إِبْنُ النَّاسِ: ئېسىل نەسەبلىك.

إِبْنُ الْيَوْمِ فِي. . .: يېڭىياچە.

«هُوَابْنُ أَبِيهِ» : ئۇ دادىسىغا ئوخشايدۇ، ئۇ دادىسىنىڭ بالىسى.

أَبْنَاءُ الضَّادِ: ئەرەبلەر.

أَبْنَاءُ جِلْدَتِهِ: ئىرقداش.

أَبْنَاءُ الشَّعْبِ: ۋەتەنداشلار.

أَبْنَاءُ الْبِلَادِ: ۋەتەنداشلار.

أَبْنَاءُ الْوَطَنِ: ۋەتەنداشلار.

إِبْنَةٌ ج بَنَاتٌ: قىز بالا، قىز.

إِبْنَةُ الْأَخِ: ئەر بىر تۇغقاننىڭ قىزى، جىيەن قىز.

إِبْنَةُ الْأُخْتِ: ئايال بىر تۇغقاننىڭ قىزى، جىيەن قىز.

إِبْنَةُ الْعَمِّ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئاتا تەرەپ تاغىسىنىڭ قىزى).

إِبْنَةُ الْخَالِ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئانا تەرەپ تاغىنىڭ قىزى).

إِبْنَةُ الْخَالَةِ: بىر نەۋرە ئاچا ياكى سىڭىل (ئانا تەرەپ هاممىسىنىڭ قىزى).

إِبْنَةُ الزَّوْجِ: ئاۋۋالقى ئايالدىن بولغان قىز (ئانىغا ئۆگەي قىز).

إِبْنَةُ الزَّوْجَةِ: ئاۋۋالقى ئەردىن بولغان قىز (ئاتىغا ئۆگەي قىز).

أُبْنَةٌ ج أُبَنٌ: قاداق (ياغاچنىڭ)، چوماق، ئۆچمەنلىك؛ كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، ئېيۇن.

«لَيْسَ فِي حَسَبِهِ أُبْنَةٌ»: ئۇنىڭ ئىسىللىكىدە ئېيۇن يوق.

إِبْنِيٌّ: ئوغۇلنىڭ، ئوغۇل بالىغا خاس.

أَبَهَ يَأْبَهُ أَبْهًا: بايقىدى، سەزدى، كۆردى.

يُؤْبَهُ لَهُ: دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك.

لَا يُؤْبَهُ: تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق، ئەرزىمەيدىغان.

لَا يُؤْبَهُ لَهُ أَوْ بِهِ: پەرۋا قىلىنمايدۇ، پەرۋايىم پەلەك دەپ قارىلىدۇ، مەنسىتمەيدۇ.

إِبْهَامٌ ج أَبَاهِمُ: تۇتۇق، مۇجمەل؛ بارماق قول.

إِبْهَامُ الْيَدِ: باش بارماق.

إِبْهَامُ الرِّجْلِ: پۇتنىڭ باش بارمىقى.

أَبْهَجَ يُبْهِجُ إِبْهَاجًا الشَّخْصَ: خۇشال قىلدى، خۇش قىلدى، خۇرسەن قىلدى.

أَبْهَرُ: ئانا تومۇر.

اَلْأَبْهَرَانِ: يۈرەككە قان يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ئىككى قان تومۇرنىڭ نامى.

أَبْهَمَ يُبْهِمُ إِبْهَامًا الْأَمْرُ: ئىش يوشۇرۇن بولدى، تۇتۇق بولدى، مۇجمەل بولدى، قىيىن بولدى.

أَبْهَمَ الْكَلَامَ: سۆزنى مۇجمەل قىلدى، سۆزنى مۇجمەللەشتۈردى.

أَبُو الْبَيْتِ: ئۆي ئىگىسى.

أَبُو الْكَرَمِ: سېخىي.

أَبُو الْبَشَرِ: ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى، ئادەم ئەلەيھىسسالام.

أَبُو الْمَسْرَحِ: تىياتىرنىڭ مەيدانغا كېلىشى ياكى تەرەققىياتىدىكى مۇھىم شەخس.

أَبُو الْهَوْلِ: (ئەبۇلھەۋل) مىسىردىكى شىرتەنلىك، ئادەم يۈزلۈك ھەيكەل.

لِلّٰهِ أَبُوكَ: قالتىس قىلدىڭ، ئاجايىپ چوڭ ئىش قىلدىڭ، يارايسەن، ئاتاڭغا رەھمەت.

أَبَوَانِ: ئاتا - ئانا.

«وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ» (قرآن): ئۇنىڭغا ئاتا - ئانىسى ۋارىسلىق قىلدى.

أَبُونَ: ئاتا، دادا.

أُبُوَّةٌ: ئاتىلىق سۆيەت، ئاتىلىق ھوقۇق.

رَابِطَةُ الْأُبُوَّةِ: ئاتىلىق مۇناسىۋەت.

أَبَوِيٌّ: ئاتىلىق، ئاتىلارچە.

شَمَلَهُ بِعَطْفِهِ الْأَبَوِيِّ: ئۇنىڭغا ئۆز ئاتىلىق مېھرىنى يەتكۈزدى.

أَبَوِيَّةٌ: قانداش بىر جامائەنىڭ ئائىلە تۈزۈمى؛ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يېشى چوڭ ھېسابلانغان كىشى؛ بويسۇنۇلغان ئىجتىمائىي تۈزۈم.

أَبَى يَأْبِي إِبَاءً و إِبَاءَةً: باش تارتتى، رەت قىلدى؛ ئۇنىمىدى؛ تاشلىدى.

«فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ» (قرآن): ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

«أَبَى إِلاَّ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا»: ئۇ قىلىمەن دەپ چىڭ تۇردى.

أَبَى الشَّخْصُ: باش تارتتى.

شَاءَ أَمْ أَبَى: مەيلى خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

«سَأُسَافِرُ شِئْتَ أَمْ أَبَيْتَ»: مەيلى ئۇنا، مەيلى ئۇنىما، سەپەرگە چىقىۋېرىمەن.

أَبَيْتَ اللَّعْنَ: ئەيىبلىنىدىغان ئىشنى قىلمايسەن، ناچار ئىشقا يولىمايسەن.

أَبْيَضُ م بَيْضَاءُ: ئاپئاق.

«وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ» «قرآن»: تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار.

أَبْيَضُ الْبَشَرَةِ: ئاق تەنلىك.

أَبْيَضُ نَاصِعٌ: قاردەك، ئاپئاق.

اَلإِرْهَابُ الأَبْيَضُ: ئاق تېررورلۇق.

لاَيَمْلِكُ أَبْيَضَ وَلاَ أَسْوَدَ: ھېچنېمىسى يوق.

أَبْيَضُ الْقَلْبِ: دىلى پاك، پاكدىل.

سِلاَحٌ أَبْيَضُ: پاك ئەمەلدار؛ ئاق قىلىچ.

مَوْتٌ أَبْيَضُ: ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

نَهَارُكَ أَبْيَضُ: (سالام قىلغاندا ئېيتىلىدىغان سۆز بولۇپ كۈنلىرىڭىز بەختلىك بولسۇن دېگەن مەنىدە).

اَلأَبْيَضَانِ: سۇ بىلەن سۈت؛ سۇ بىلەن نان.

أَبْيَضَانِيٌّ: ئاق تەنلىك.

اِبْيَضَّ يَبْيَضُّ اِبْيِضَاضًا الشَّعْرُ: چاچ ئاقاردى.

«وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ» «قرآن»: يۈزى ئاقارغانلار ئاللاھنىڭ رەھمىتىدە (يەنى جەننەتتە) بولىدۇ.

لِلَّهِ دَرُّ أَبِيكَ: ئاتاڭغا رەھمەت.

أَبِيلٌ ج آبَالٌ و أُبْلٌ: راھىب.

أَبِيلَةٌ: مۇناخ، راھىبە.

أَبِينَاءُ: پاساھەتلىك، تىلى راۋان.

أَبِيٌّ ج أَبِيُّونَ: ئالىيجاناب، ۋىجدانلىق.

لَهُ نَفْسٌ أَبِيَّةٌ: ئۇ ئالىيجاناب.

أَتَاحَ يُتِيحُ إِتَاحَةً لَهُ: ئۇنىڭغا تەييارلاپ بەردى، ئۇنىڭغا پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

«أَتَاحَتْ لَهُ الرَّحَلاَتُ التَّعَرُّفَ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ»: ئۇنىڭ قىلغان ساياھەتلىرى ئۇنىڭغا نۇرغۇن كىشىلەر بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتىنى يارىتىپ بەردى.

أَتَانٌ ج أُتُنٌ: مادا ئېشەك.

أَتَاهَ يُتِيهُ إِتَاهَةً: تەڭلىكتە قالدۇردى؛ تويۇق يولغا باشلىدى.

إِتَاوَةٌ ج أَتَاوَى: باج، سېلىق؛ پارا.

أَتْأَمَ يُتْئِمُ إِتْآمًا ـــ تِ الْمَرْأَةُ: ئايال قوشكېزەك تۇغدى.

إِتْبَاعٌ: ئەگەشتۈرمەك؛ ئۇلىماق؛ بويسۇندۇرماق.

أَتْبَعَ يُتْبِعُ إِتْبَاعًا: ئەگەشتۈردى، كەينىگە سېلىۋالدى.

«إِلاَّ مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ» «قرآن»: لېكىن ئوغرىلىقچە قولاق سالماقچى بولغان شەيتاننى روشەن ئاقار يۇلتۇز قوغلاپ يېتىدۇ.

«أَلَمْ نُهْلِكِ الأَوَّلِينَ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الآخِرِينَ» «قرآن»: (پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئىلگىرىكىلەرنى ھالاك قىلمىدۇقمۇ؟ ئاندىن ئۇلارغا ئەگەشتۈرۈپ كېيىنكىلەرنى ھالاك قىلدۇق.

أَتْبَعَ الْمَرْءُ فِي كَلاَمِهِ «فى البلاغة»: بىر ۋەزىندىكى (ۋەزىن ئوخشاش ئىككى سۆز ئىشلىتىلگەندە، ئۇلاردىن بىرىنىڭ مەنىسى بولۇپ، يەنە بىرىنىڭ مەنىسى بولمايدۇ... «حَسَنٌ بَسَنٌ» غا ئوخشاش).

أَتْبَعَ الشَّخْصَ بِهِ: ئەگەشتۈردى.

اِتَّأَدَ يَتَّئِدُ اِتِّئَادًا فِي مَشْيَتِهِ: ئالدىرىماي ماڭدى، تەمكىن ماڭدى، ۋەزمىن ماڭدى.

اِتَّأَدَ فِي الأَمْرِ: ئىشتا تەمكىن بولدى، ئىشتا ۋەزمىن بولدى.

اِتَّأَسَ يَتَّئِسُ اِتِّآسًا فِيهِ: ئۈمىد ئۈزدى، ئۈمىدسىزلەندى.

اِتِّبَاعًا لَهُ: ئەمەل قىلىش يۈزىسىدىن، ئاساسەن.

«أَصْدَرَ أَمْرًا بِمَنْعِ السَّفَرِ اِتِّبَاعًا لِلتَّعْلِيمَاتِ الْجَدِيدَةِ»: يېڭى يولىيورۇققا ئاساسەن سەپەرنى چەكلەش بۇيرۇقى چىقاردى.

اِتَّبَسَ يَتَّبِسُ اِتِّبَاسًا الشَّيْءُ: قۇرىدى، قۇرۇپ قالدى.

اِتَّبَعَ يَتَّبِعُ اِتِّبَاعًا: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى، ئەمەل قىلدى.

«وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» «قرآن»: ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مۇلايىم بولغىن.

اِتَّبَعَ الْقُرْآنَ وَالْحَدِيثَ: قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئەمەل قىلدى.

اِتَّبَعَ فِي الْأَمْرِ: بۇيرۇق بويىچە ئىش قىلدى.

اِتِّجَاهٌ ج اِتِّجَاهَاتٌ: يۆنىلىش، تەرەپ؛ يۈزلىنىش، مەلۇم تەرەپكە يۈزلىنىش.

طَرِيقٌ ذُو اِتِّجَاهٍ وَاحِدٍ: بىر يۆنىلىشلىك يول.

اِتِّجَاهٌ سِيَاسِيٌّ مُعْتَدِلٌ: نورمال سىياسىي يۆنىلىش.

اِتِّجَاهٌ فِكْرِيٌّ: ئىدىيىۋى يۆنىلىش.

اِتِّجَاهٌ مُضَادٌّ: قارىمۇ قارشى يۆنىلىش.

«غَيَّرَتِ السَّيَّارَةُ اِتِّجَاهَهَا بِسُرْعَةٍ»: ماشىنا تېزلىك بىلەن بۇرالدى.

اَلْاِتِّجَاهَاتُ الْمُتَطَرِّفَةُ: چېكىدىن ئاشقان يۆنىلىشلەر.

اِتَّجَرَ يَتَّجِرُ اِتِّجَارًا: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

اِتَّجَهَ يَتَّجِهُ اِتِّجَاهًا إِلَى: ماڭدى، كەتتى، يۈرۈپ كەتتى، ئاتلاندى، يۈزلەندى.

اِتَّجَهَ لَهُ رَأْيٌ: ئويلىدى، خىيالىغا كەلدى، كاللىسىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

«اِتَّجَهَ السَّائِحُ نَحْوَ الْجَنُوبِ»: ساياھەتچى جەنۇب تەرەپكە يۈزلەندى.

اِتِّحَادٌ: بىرلەشمەك، بىرلىككە كەلمەك، ئۇيۇشماق، ھەمكارلاشماق؛ جەمئىيەت، ئىتتىپاق، بىرلەشمە، ئىتتىپاقداش، فېدېراتسىيە، قوشما.

اِتِّحَادٌ: بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، بىرلەشمەك؛ بىرلەشمە، ئىتتىپاق.

اِتِّحَادُ الْآرَاءِ: بىر نىيەت ـ بىر مەقسەتتە، پىكىر بىرلىكى.

اِتِّحَادُ الشَّبَابِ الدُّوَلِيُّ الْعَالَمِيُّ: دۇنيا دېموكراتىك ياشلار بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلْعِلْمِ الْفَلَكِيِّ: خەلقئارا ئاسترونومىيە جەمئىيىتى.

اِتِّحَادُ الصَّحَفِيِّينَ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئاخباراتچىلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ النِّقَابَاتِ الدُّوَلِيُّ: دۇنيا ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُ الْجُمْهُورِيَّاتِ الْاِشْتِرَاكِيَّةِ السُّوفِيَّاتِ: سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ الْكُتَّابِ الْعَرَبِ: ئەرەب يازغۇچىلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ أَطِبَّاءِ الْأَسْنَانِ وَجَرَاحِي الْأَسْنَانِ الْعَرَبِ: ئەرەب چىش بۆلۈمى ۋە چىش تاشقى بۆلۈمى دوختۇرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الصَّحَفِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب ئاخبارات خىزمەتچىلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ وَكَالَاتِ الْأَنْبَاءِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئاگېنتلىقلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبِيُولُوجِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب بىئولوگلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْأَطِبَّاءِ النَّفْسِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب پسىخىك دوختۇرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الصَّيَادِلَةِ الْعَرَبِ: ئەرەب دورىگەرلىرى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْمُحَامِينَ الْعَرَبِ: ئەرەب ئادۋوكاتلار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْمُهَنْدِسِينَ الزِّرَاعِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب يېزا ئىگىلىك تېخنىكلىرى بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الْعَامُّ لِلْغُرَفِ التِّجَارِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب سودا جەمئىيىتى باش بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْغُرَفِ التِّجَارِيَّةِ وَالصِّنَاعِيَّةِ وَالزِّرَاعِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب سودا ـ سانائەت يېزا ئىگىلىكى بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ مَجَالِسِ الْبَحْثِ الْعِلْمِيِّ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب

ئىلىم - پەن تەتقىقاتى مۇدىرىيىتى بىرلەشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ النِّسَائِيُّ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئاياللار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُالْحُقُوقِيِّينَ الْعَرَبِ: ئەرەب قانۇن خىزمەتچىلىرى جەمئىيىتى.

اَلْاِتِّحَادُالْعَرَبِيُّ لِلْأَمْنِ الصِّنَاعِيِّ: ئەرەب سانائىتىنى قوغداش ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِنِقَابَاتِ الْعُمَّالِ الْعَرَبِ: ئەرەب ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى خەلقئارالىق بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُالْخُطُوطِ الْجَوِّيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ الْعَالَمِيَّةِ: ئەرەب خەلقئارا ئاۋىئاتسىيە شىركىتى ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُالْجَامِعَاتِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئۇنىۋېرسىتېت ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الْعَرَبِيُّ لِلْمُوَاصَلَاتِ السِّلْكِيَّةِ وَاللَّاسِلْكِيَّةِ: ئەرەب تېلېگراف ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ دُوَلِ جَنُوبِ شَرْقِ آسِيَا (الْآسِيَانِ): شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى - ASEAN.

اِتِّحَادُالْبَرِيدِ الْآسِيَوِيِّ الْأُوقْيَانُوسِيِّ: ئاسىيا - ئوكيانىيە پوچتا ئىتتىپاقى.

اِتِّحَادُ الْإِذَاعَاتِ الْعَرَبِيِّ: ئەرەب رادىئو ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِكُرَةِ الطَّاوِلَةِ: خەلقئارا تىكتاك توپ بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبَرِيدِ الدُّوَلِيِّ: خەلقئارا پوچتا ئىتتىپاقى.

اَلْاِتِّحَادُ النِّسَائِيُّ لِلدُّوَلِ الْأَفْرِوَاسِيَوِيَّةِ: ئاسىيا - ئافرىقا ئاياللار بىرلەشمىسى.

اِتِّحَادُ الْكُتَّابِ الْأَفْرِوَاسِيَوِيِّينَ: ئاسىيا - ئافرىقا يازغۇچىلار ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُالطَّيَرَانِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئاۋىئاتسىيە كومىتېتى.

اِتِّحَادُ الْقَانُونِيِّينَ الدِّيمُقْرَاطِيِّينَ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا دېموكراتىك قانۇن خىزمەتچىلىرى ئۇيۇشمىسى.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلنَّقْلِ الْجَوِّيِّ: خەلقئارا ئاۋىئاتسىيە ترانسپورتى ئۇيۇشمىسى.

اِتِّحَادُ الْبَرِيدِ الْعَالَمِيِّ: دۇنيا پوچتا ئىتتىپاقى-UPU.

اَلْاِتِّحَادُ الدُّوَلِيُّ لِلْمُوَاصَلَاتِ السِّلْكِيَّةِ وَاللَّاسِلْكِيَّةِ: خەلقئارا تېلېگراف ئىتتىپاقى - ITU.

اِتِّحَادُ الطَّلَبَةِ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ئوقۇغۇچىلار كومىتېتى.

اِتِّحَادُ النِّسَاءِ الدِّيمُقْرَاطِيِّ الْعَالَمِيُّ: خەلقئارا دېموكراتىك ئاياللار كومىتېتى.

بِالْاِتِّحَادِ: ئورتاق، بىللە، بىر ياقىدىن باش، بىر يەڭدىن قول چىقىرىپ.

اِتِّحَادِيٌّ: بىرلەشمىلىك، ئىتتىپاقلىق، فېدېراتسىيىلىك، ئۇيۇشمىلىك.

حُكُومَةٌ اِتِّحَادِيَّةٌ: بىرلەشمە ھۆكۈمەت.

اَلْحُكُومَةُ الْاِتِّحَادِيَّةُ لِلْوِلَايَاتِ الْمُتَّحِدَةِ الْأَمْرِيكِيَّةِ: ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى ھۆكۈمىتى.

اِتَّحَدَ يَتَّحِدُ اِتِّحَادًا الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر بىرلىككە كەلدى، شەيئىلەر بىرلەشتى، شەيئىلەر بىر بولدى؛ شەيئىلەر تەركىب تاپتى، شەيئىلەر قوشۇلدى.

اِتَّحَدَ الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلىككە كەلدى.

اِتَّحَدَ الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلەشتى.

اِتَّحَدَ الشَّيْئَانِ: ئىككىسى بىرلەشتى.

اِتِّخَاذُ إِجْرَاءَاتٍ طَارِئَةٍ: جىددىي تەدبىر قوللىنىش.

اِتَّخَذَ يَتَّخِذُ اِتِّخَاذًا: پايدىلاندى، قوللاندى، ئىشلەتتى.

اِتَّخَذَ قَرَارًا: قارار ماقۇللىدى.

«اِتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا» (قرآن): ئاللاھ ئىبراھىمنى دوست تۇتتى.

«اَلَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا» (قرآن): كاپىرلار دىنلىرىنى مەسخىرە ۋە ئويۇنچۇق قىلىۋالدى.

«اِتَّخَذَتِ الْحُكُومَةُ التَّدَابِيرَ أَوِالْإِجْرَاءَاتِ الضَّرُورِيَّةَ»: ھۆكۈمەت زۆرۈر تەدبىر - چارىلەرنى قوللاندى.

اِتَّخَمَ يَتَّخِمُ اِتِّخَامًا: تويدى، قورساق بەك تويۇپ كەتتى.

اِتَّخَمَهُ الطَّعَامُ: تاماق ئۇنىڭ قورسىقىنى ئېسسىپ قويدى.

اِتَّرَكَ يَتَّرِكُ اِتِّرَاكًا: ئېتىبارسىز قالدۇردى، نەزەرگە ئالمىدى، كۆز يۇمدى.

اِتِّزَانٌ: بالانس، تەڭپۇڭلۇق، مۇۋازىنەت تەكشەلمەك، تەڭ، باراۋەر، ئوخشاش.

اِتِّزَانُ الْعَقْلِ: خاتىرجەم، ئەركىن، تەمكىن، سالماق، تىنچ.

اِتَّزَرَ يَتَّزِرُ اِتِّزَارًا بِكَذَا: پەرتۇق تارتتى، پەرتۇق كىيدى.

اِتَّزَرَالشَّخْصُ: گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى، ئىشتان كىيدى.

اِتَّزَنَ يَتَّزِنُ اِتِّزَانًا: تەڭپۇڭ بولدى، ئوخشاش بولدى، باراۋەر بولدى، تەڭپۇڭلۇقنى ساقلىدى، ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، تەمكىن بولدى، ئۆزىنى باستى.

اِتَّزَنَ الشَّيْءَ: جىڭلىدى، جىڭغا سېلىپ باقتى، تارتىپ باقتى.

اِتَّزَنَ الْعِدْلُ: تەڭپۇڭ بولدى.

اِتَّزَنَ الشَّيْئَانِ: ئېغىرلىقتا ئوخشاش بولدى.

اِتَّزَنَ الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

اِتِّسَاعٌ: كېڭەيمەك؛ كەڭ، زور، سىغىمچانلىق.

اِتَّسَخَ يَتَّسِخُ اِتِّسَاخًا الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەتلىشىپ كەتتى.

اِتَّسَعَ يَتَّسِعُ اِتِّسَاعًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، كەڭ بولدى.

«اِتَّسَعَ صَدْرُهُ لِمُخْتَلِفِ الْآرَاءِالْمَعْرُوضَةِ فِي الْإِجْتِمَاعِ»: يىغىندا قويۇلغان تۈرلۈك پىكىرلەرگە كەڭ قورساق بولدى.

اِتَّسَقَ يَتَّسِقُ اِتِّسَاقًا الشَّيْءُ: تەرتىپلىك بولدى؛ يىغىلدى، توپلاندى.

اِتَّسَقَ الْقَمَرُ: ئاي تولدى.

«وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ» «قرآن»: نۇرى كامالەتكە يەتكەن ئاي (يەنى تولۇن ئاي) بىلەن قەسەمكى.

اِتَّسَقَتِ الْأَشْجَارُ: دەرەخلەر بۈك - باراقسان بولدى.

اِتَّسَقَتِ الْعِبَارَاتُ: سۆز - ئىبارىلەر رەتلىك بولدى.

اِتَّسَمَ يَتَّسِمُ اِتِّسَامًا: تامغا بېسىلدى، ئەن سېلىندى، بەلگە قويۇلدى.

اِتَّشَحَ يَتَّشِحُ اِتِّشَاحًا الشَّخْصُ: گالستۇك تاقىدى.

اِتَّشَحَ بِسَيْفِهِ: قىلىچ ئېسىۋالدى.

اِتِّصَالٌ: تۇتاشماق، ئۇلاشماق، باغلانماق، مۇناسىۋەتلەشمەك؛ داۋاملاشماق.

«أَقَامَ هَذَانِ الْمَعْهَدَانِ لِلْأَبْحَاثِ اِتِّصَالَاتٍ فِيمَا بَيْنَهُمَا مُنْذُ ثَلَاثِ سَنَوَاتٍ»: بۇ ئىككى تەتقىقات ئىنستىتۇتى ئۈچ يىل بۇرۇن ئۆزئارا مۇناسىۋەت ئورناتتى.

قَطْعُ الْاِتِّصَالَاتِ: كەلدى - باردىنى ئۈزمەك.

اِتَّصَفَ يَتَّصِفُ اِتِّصَافًا بِكَذَا: سۈپەتلەندى، تەسۋىرلەندى، خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولدى.

اِتَّصَفَ الشَّيْءُ: سۈپەتلىكلى بولدى، خاراكتېرلەندى.

اِتَّصَفَتْ بِالْكَرَمِ: سېخىيلىق بىلەن ئاتىلىپ چىقتى.

اِتَّصَلَ يَتَّصِلُ اِتِّصَالًا بِالشَّيْءِ: ئۇلاشتى، تۇتاشتى، باغلاندى، مۇناسىۋەتلەشتى.

اِتَّصَلَ بِالْوَزِيرِ: مىنىستىر بىلەن ئالاقىلەشتى.

اِتَّصَلَ بِهِ الْخَبَرُ: خەۋەر تاپتى، ۋاقىپ بولدى.

اِتَّصَلَ بِهِ: تۇتاشتى، چېگرىداش بولدى، ئۇچراشتى؛ كۆرۈشتى.

اِتَّصَلَ الْعَمَلُ: خىزمەت داۋاملاشتى.

اِتَّصَلَ إِلَى: يەتتى، يېتىپ باردى، يېتىپ كەلدى.

اِتِّضَاعٌ: كىچىك پېئىل بولماق، كەمتەر بولماق.

اِتَّضَحَ يَتَّضِحُ اِتِّضَاحًا الْأَمْرُ: ئىش ئاشكارا بولدى، ئايدىڭلاشتى.

اِتَّضَحَ الطَّرِيقُ: يول روشەن بولدى.

يَتَّضِحُ مِنْ كَلَامِهِ أَنَّهُ صَادِقٌ: ئۇنىڭ سۆزىدىن ئۇنىڭ راستچىللىقى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

اِتَّضَعَ يَتَّضِعُ اِتِّضَاعًا الرَّجُلُ: كەمتەر بولدى، كىچىك پېئىل بولدى؛ پەسكەش بولدى.

اِتَّطَنَ يَتَّطِنُ اِتِّطَانًا الْمَكَانَ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى، ماكان تۇتتى.

اِتَّعَدَ يَتَّعِدُ اِتِّعَادًا الْقَوْمُ: ۋەدىلەشتى، ۋەدە قىلىشتى، توختاملاشتى.

اِتَّعَدَهُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

اِتَّعَدَ الشَّخْصُ: ۋەدىگە ئىشەندى.

اِتَّعَظَ يَتَّعِظُ اِتِّعَاظًا الرَّجُلُ: ۋەز - نەسىھەت ئالدى، ۋەز - نەسىھەتنى قوبۇل قىلدى.

اِتَّعَظَ بِكَذَا: ساۋاق ئالدى.

اِتِّفَاقٌ: بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، مۇۋاپىقلىق، ماس كەلمەك.

اِتِّفَاقًا: ئويلىمىغان يەردىن، تاسادىپىي.

اِتِّفَاقٌ. اِتِّفَاقِيَّةٌ ج اِتِّفَاقِيَّاتٌ: كېلىشىم، شەرتنامە، مۇئاھىدە.

اِتِّفَاقٌ تِجَارِيٌّ: سودا توختىمى.

اِتِّفَاقٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي سۆلھى.

«لَقَدْ تَمَّ التَّوَصُّلُ إِلَى اتِّفَاقٍ»: كېلىشىم ھاسىل قىلىندى.

«اِتَّفَقَ عَلَى شِرَاءِ الْبَضَائِعِ»: مال زاكاس قىلدى.

اِتَّفَقَ يَتَّفِقُ اِتِّفَاقًا الشَّخْصَانِ: ئىتتىپاقلاشتى، بىرلىككە كەلدى، سۆھبەتلەشتى.

اِتَّفَقَ الْأَمْرُ: تاسادىپىي توغرا كېلىپ قالدى.

اِتَّفَقَ عَلَى: قوشۇلدى، ماقۇل بولۇشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

كَيْفَمَا اتَّفَقَ: بولۇشىچە، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، قانداقلا بولمىسۇن.

اِتَّقَى يَتَّقِي اِتِّقَاءً: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى، ھەزەر ئەيلىدى، قورقتى، تەقۋادارلىق قىلدى.

اِتَّقَى بِالشَّيْءِ: قالقان قىلىۋالدى، پاناھلاندى، مۇداپىئەلەندى.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ» «قۇرئان»: ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر.

«وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ» «قۇرئان»: كۇففارلار ئۈچۈن تەييارلانغان دوزاختىن (يەنى دوزاخقا كىرىشكە سەۋەب بولىدىغان يامان ئىشلاردىن) ساقلىنىڭلار.

اِتَّقَى اللّٰهَ: ئاللاھدىن قورقتى، تەقۋادار بولدى، پەرھىزكار بولدى.

اِتَّقَى بِالشَّجَرَةِ: دەرەخنى دالدا قىلدى.

اِتَّقَدَ يَتَّقِدُ اِتِّقَادًا اللَّهَبُ: يالقۇنجىدى.

اِتَّقَدَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

اِتَّقَدَتِ الْكَوْكَبُ: يۇلتۇز پارلىدى.

اِتَّقَدَ فُلَانٌ حَمَاسًا: تولۇپ تاشقان قىزغىنلىقىقا چۆمدى.

اِتَّقَدَ غَضَبًا: دەرغەزەپ بولدى، زەردىسى قاينىدى.

اِتِّكَاءٌ: يۆلەنمەك، تايانماق.

اِتَّكَأَ يَتَّكِئُ اِتِّكَاءً عَلَى الشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى.

اِتَّكَأَ عَلَى السَّرِيرِ: يۆلىنىپ ياتتى.

اِتَّكَلَ يَتَّكِلُ اِتِّكَالًا: يۆلەندى، تاياندى، يۆلىنىۋالدى.

اِتَّكَلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلدى.

اِتِّهَامٌ: شىكايەت قىلماق، ئەرز قىلماق، تۆھمەت قىلماق، قارا چاپلىماق.

وَرَقَةُ اِتِّهَامِ الْقَرَارِ: ئەرزنامە.

قَرَارُ الْاِتِّهَامِ: قارىلاش ئاساسى، قارىلاش قارارى.

اِتِّهَامٌ كَاذِبٌ: تۆھمەت.

اِتِّهَامِيٌّ: ئەرزنىلىك، ئەرز قىلغۇچى.

هَيْئَةُ الْمُحَلَّفِينَ الْاِتِّهَامِيَّةُ: زاسېداتېللار ھەيئىتى.

اِتَّهَبَ يَتَّهِبُ اِتِّهَابًا: سوۋغات ئالدى، سوۋغات قوبۇل قىلدى.

اِتَّهَمَ يَتَّهِمُ اِتِّهَامًا هُ بِكَذَا: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى، تۆھمەت قىلدى، قارا چاپلىدى.

اِتَّهَمَ الرَّجُلَ: گۇمانلاندى، شۈبھىلەندى.

أَتُونٌ ج أَتَاتِينُ وَأُتُنٌ: ئوچاق، مەش، تونۇر.

أَتُونُ صَهْرٍ: دومنا مەش، ئۆزە مەش.

أَتُونُ الْحَمَّامِ: مونچا ئوچىقى.

أَتُونُ الْمَعْرَكَةِ: ئۇرۇشنىڭ ئوچىقى.

أَتْحَقَ يُتْحِقُ إِتْحَاقًا: تەقدىم قىلدى، ھەدىيە

قىلدى.

أَتْحَفَ صَدِيقَهُ: دوستىغا سوۋغا بەردى.

«أَتْحَفَهُ بِهَدِيَّةٍ ثَمِينَةٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا قىممەتلىك سوۋغا تەقدىم قىلدى.

أَتْخَمَ يُتْخِمُ إِتْخَامًا الطَّعَامُ: قورساقنى ئېسىۋەتتى، چىڭقالدى.

أَتْرَبَ يُتْرِبُ إِتْرَابًا الشَّيْءَ: چاڭ - توزانغا كۆمۈۋەتتى.

أَتْرَبَ الشَّخْصُ: مالدار بولدى، بېيىدى.

أَتْرُجٌّ تُرُنْجَةٌ ج تُرُنْجَاتٌ: تۇرۇنج لىمونىنىڭ بىر تۈرى.

أَتْرَحَ يُتْرِحُ إِتْرَاحًا: غەم - قايغۇغا قالدى.

أَتَرَّ يُتِرُّ إِتْرَارًا: سۇرگۈن قىلماق، پالىدى.

أَتْرَزَ يُتْرِزُ إِتْرَازًا: چىڭىتتى.

أَتْرَصَ يُتْرِصُ إِتْرَاصًا الْمِيزَانَ: تارازىنى تەڭپۇڭلاشتۇردى.

أَتْرَعَ يُتْرِعُ إِتْرَاعًا: تولدۇردى.

أَتْرَفَ يُتْرِفُ إِتْرَافًا: زۇلۇم قىلىشتا چېكىگە يەتتى؛ نازۇ نېمەتكە چۆمدۈردى.

«وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» ‹قرآن›: بۇ دۇنيادا ئۇلار بىز تەرەپتىن باياشات تۇرمۇشتا ئىگە قىلىنغان . . .

أَتْرَفَ الْأَبُ وَلَدَهُ: دادا بالىسىغا دېگىنىنى قىلىپ بېرىپ ئەركىلەتتى.

أَتْعَابٌ: تاپان ھەققى، مىننەتدارلىق يۈزىسىدىن بېرىلىدىغان ئازغىنە ھەق.

أَتْعَابُ الْمُحَامِي: ئادۋوكاتلىق ھەققى.

أَتْعَابُ الطَّبِيبِ: دوختۇرنىڭ ئىش ھەققى.

أَتْعَبَ يُتْعِبُ إِتْعَابًا: ھارغۇزۇۋەتتى، تويغۇزۇۋەتتى، چارچىتىۋەتتى.

أَتْعَبَ الْعَامِلَ: ئىشچىنى چارچىتىۋەتتى، ھالسىرىتىۋەتتى.

أَتْعَبَ النَّاسَ: كىشىلەرنى چۆچۈتىۋەتتى.

«كَانَ يُتْعِبُ النَّاسَ بِأَسْئِلَتِهِ»: ئۇ سوئال سوراۋېرىپ ئادەمنىڭ ئىچىنى پۇشۇراتتى.

أَتْعَسَ يُتْعِسُ إِتْعَاسًا: بەختسىز قىلدى، ئازابلىدى.

أَتَغَّ يُتِغُّ إِتْغَاغًا: پۇت- قولى بوشاپ كەتتى، ھالسىزلاندى.

أَتْفَرَ يُتْفِرُ إِتْفَارًا الشَّجَرُ: دەرەخ بىخ سۈردى، ئۈندى.

أَتْفَلَ يُتْفِلُ إِتْفَالًا: ئوسۇردى.

أَتْفَهَ يُتْفِهُ إِتْفَاهًا فِي الْعَطَاءِ: سوۋغىنى ئازايتىۋەتتى، سوۋغىنى ئاز بەردى.

إِتْقَانٌ: پۇختا ئورۇندىماق، كامالەتكە يەتكۈزۈپ ئىشلىمەك.

«أَكْمَلَ عَمَلَهُ بِبَرَاعَةٍ وَإِتْقَانٍ»: ئىشىنى ماھارەت ۋە پۇختىلىق بىلەن تاماملىدى.

فِي غَايَةِ الْإِتْقَانِ: ناھايىتى پۇختا ئاساستا، مۇكەممەل ئاساستا.

أَتْقَنَ يُتْقِنُ إِتْقَانًا: مۇكەممەل قىلدى، تولۇق قىلدى، پۇختا قىلدى، كەم -كۈتىسىز قىلدى.

«لَا بُدَّ لِلْمُتَرْجِمِ النَّاجِحِ أَنْ يُتْقِنَ عَدَدًا مِنَ اللُّغَاتِ»: مۇۋەپپەقىيەت قازانغان تەرجىمان بىرقانچە تىلنى پۇختا بىلىشى زۆرۈر.

أَتْلَجَ يُتْلِجُ إِتْلَاجًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

أَتْلَخُ: بويىنى ئۇزۇن.

أَتْلَفَ يُتْلِفُ إِتْلَافًا: بۇزۇپ چاچتى، بىكار قىلىۋەتتى.

أَتْلَفَ الْمَالَ: مالنى ئىسراپ قىلىۋەتتى، بۇزۇپ چېچىۋەتتى.

إِتْمَامٌ: تاماملىماق، تۈگەتمەك، پۈتتۈرمەك.

أَتَمَ يَأْتِمُ أَتْمًا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

«بَذَلَ أَقْصَى جُهُودِهِ لِإِتْمَامِ الْمُهِمَّةِ قَبْلَ الْمَوْعِدِ الْمُحَدَّدِ»: ۋەزىپىنى ئالدىن ئورۇنلاشقا كۈچىنىڭ بېرىچە تىرىشتى.

أَتَمَّ يُتِمُّ إِتْمَامًا: ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى، تولۇقلىدى، قوشۇمچە قىلدى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي» ‹قرآن›: بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم.

أَتَمَّتِ الْحَامِلُ: تۇغۇتى يېقىنلاشتى، ئاي كۈنى يېقىنلاشتى.

أَتَمَّ دِرَاسَتَهُ: ئوقۇشنى تاماملىدى.

أَتَمَّ وَاجِبَهُ: مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلدى.

«أَتَمَّتْ دَوْرَةَ تَدْرِيبِ اللُّغَةِ الْأَجْنَبِيَّةِ الدَّوْرَةَ الْأُوْلَى»: ئۇ بىرىنچى قارارلىق چەت ئەل تىلى كۇرسىنى تۈگەتتى.

أَتْهَمَ يُتْهِمُ إِتْهَامًا بِكَذَا: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى؛ تۆھمەت قىلدى، قارا چاپلىدى.

أَتَى يَأْتِي إِتْيَانًا وَأَتْيًا وَإِتْيَانَةً وَمَأْتَاةً: كەلدى، يېتىپ كەلدى، كەلتۈردى.

«مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ» «قرآن»: ئۇ (يەنى بوران) ھەرقانداق نەرسىنىڭ يېنىدىن ئۆتسە، ئۇنى چىرىگەن سۆڭەكتەك تىتما ـ تالاڭ قىلىۋېتەتتى.

«أَتَى أَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ پەرمانى (يەنى قىيامەت) چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار.

أَتَى الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلدى.

أَتَى عَلَى الْأَمْرِ: پۈتتۈردى، ئورۇنلىدى.

أَتَى الْأَمْرَ: ئىشنى قىلدى.

أَتَى عَلَيْهِ الدَّهْرُ: ئۇنىڭغا كېلىشمەسلىك بولدى، ئۇنى ۋەيران قىلدى.

أَتَى الْجُرْمَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

أَتَى عَلَى الْأَخْضَرِ وَالْيَابِسِ: ھەممىنى تۈگىتىۋەتتى.

أَتَى بِهِ: ئۇنى ئېلىپ كەلدى، ھازىر قىلدى، ئېلىپ بەردى.

أَتَى الْجَوَّ أَوِ الثَّوْبَ فُلَانًا: ھاۋا ياكى كىيىم مۇۋاپىق كەلدى.

أَتَى الْمَكَانَ: كەلدى.

«حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِ النَّمْلِ» «قرآن»: ئۇلار چۈمۈلىلەر ۋادىسىغا يېتىپ كەلگەندە.

أَتَى عَلَى الْمَكَانِ: مەلۇم جايغا چىقتى.

أَتَى الْجَيْشُ: قوشۇن بېسىپ كەلدى.

أَتَى عَلَى آخِرِهِ: تاماملىدى، ئاياغلاشتۇردى.

أَتَى عَلَيْهِ: ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتتى.

«أَتَانِي بَعْدَ غِيَابٍ طَوِيلٍ»: ئۇ ئۇزۇن غايىب بولغاندىن كېيىن مېنىڭ يېنىمغا كەلدى.

«إِنَّهُ لَمْ يَأْتِ حَتَّى الْآنَ وَ مِنَ الْمُحْتَمَلِ أَلَّا يَأْتِيَ»: ئۇ ھازىرغىچە كەلمىدى، كەلمەسلىكى مۇمكىن.

«مِنْ مَأْمَنِهِ يُؤْتَى الْحَذِرُ»: كېلىشمەسلىك ئويلىمىغان يەردىن كېلىدۇ، بالا ـ قازا پۇت ـ قولنى ساڭگىلىتىپ كەلمەيدۇ.

كَمَا سَيَأْتِي: تۆۋەندە، تۆۋەندىكىچە.

فِيمَا يَأْتِي: تۆۋەندە، تۆۋەندىكىچە.

«لَمْ يَأْتِ الْكَاتِبُ بِجَدِيدٍ فِي بَحْثِهِ»: يازغۇچى ئۆز تەتقىقاتىدا يېڭى نەرسىنى ئوتتۇرىغا قويالمىدى.

أَثَابَ يُثِيبُ إِثَابَةً الشَّخْصَ: مۇكاپاتلىدى.

«فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا» «قرآن»: بۇ سۆزلىرى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەر بىلەن مۇكاپاتلايدۇ.

أَثَابَ الْحَوْضَ: كۆلنى تولدۇردى.

أَثَاثٌ جـ أُثُثٌ: ئۆي سايمانلىرى، ئۆي جاھازلىرى.

«وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ» «قرآن»: سىلەرگە قويلارنىڭ يۇڭلىرىدىن، تۆگىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن، ئۆچكىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن ئۆي جاھازلىرىنى (يەنى سىلەر كىيىدىغان ۋە ئۆيۈڭلارنى سەرەمجانلاشتۇرىدىغان) ھەم مەلۇم مۇددەتكىچە (يەنى ئۆلۈم كەلگۈچە ياكى ئۇلار كونىراپ تۈگىگىچە) پايدىلىنىدىغان نەرسىلەرنى قىلىپ بەردى.

أَثَارَ يُثِيرُ إِثَارَةً الشَّيْءَ: قوزغىدى.

«وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا» «قرآن»: ئۇلار يەر تېرىدى ۋە ئىمارەتلەرنى سالدى.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ» «قرآن»: مۇسا: «ئاللاھ ئۇنىڭ يەر ھەيدەپ، ئېكىن سۇغىرىپ كۆندۈرۈلگەن بولماسلىقىنى ... ئېيتتى» دېدى.

«مَا أَقْدَرَهُمْ عَلَى أَنْ يُثِيرُوا عَاصِفَةً مِنْ غَيْرِ رِيحٍ وَيَبْعَثُوا حَرْبًا مِنْ غَيْرِ جُنْدٍ» : ئۇلار شامالسىز بوران ـ چاپقۇن چىقىرىشقا، قوشۇنسىز ئۇرۇش قوزغاشقا نېمىدېگەن ئۇستا، ئۇلار تېرە تاراقلىتىشقا نېمىدېگەن ئۇستا.

أَثَارَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسىنى قوزغىدى، نېرۋىسىغا تەگدى.

أَثَارَ الْأَمْرَ: ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

«أَثِيرُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ خَيْرَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخَرِينَ»

‹حديث› : سىلەر قۇرئاننى تەتقىق قىلىڭلار، قۇرئان كەرىمدە بۇرۇنقى ئۆتكەن ۋە كېيىنكىلەر ئۈچۈن ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ.

أَثَارَ اِنْتِبَاهَهُ: دىققىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ اِهْتِمَامَهُ: دىققىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ بَيْنَهُمُ الْخِلَافَ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ قوزغىدى.

أَثَارَ شَهْوَتَهُ: شەھۋىتىنى قوزغىدى.

أَثَارَ الضِّحْكَ: كۈلكىسىنى كەلتۈردى.

أَثَارَ فُضُولَهُ: ئىزدىنىش قىزغىنلىقىنى قوزغىدى.

أَثَارَ مَسْأَلَةً أَوْ نُقْطَةً: بىرەر مەسىلە ياكى بىرەر نۇقتىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

أَثَارَ الْأَرْضَ: يەرنى تېرىش ئۈچۈن ئاغدۇردى.

أَثَارَةٌ وَأُثْرَةٌ ج أُثَرٌ: ئىزى يوقالغان ئىلىم، ئۇنتۇلۇپ قالغان ئىلىم.

«اِئْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ» ‹قرآن› : بۇ (قۇرئاندىن) ئىلگىرى كىتاب ياكى (ئىلگىرىكىلەردىن) قالغان ئىلىم بولسا ماڭا ئېلىپ كېلىڭلار.

أَثَامٌ: گۇناھنىڭ جازاسى.

«وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا» ‹قرآن› : كىمكى بۇنى قىلىدىكەن، ئۇ جازاغا ئۇچرايدۇ.

إِثْبَاتٌ: ئىسپات، دەلىل، پاكىت؛ مۇقەررەرلەشتۈرۈش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش، مۇقىملاشتۇرۇش، ئېنىق ئىپادىلىمەك؛ ھۆججەت.

إِثْبَاتُ الذَّاتِيَّةِ: سالاھىيىتىنى ئىسپاتلىماق.

شَاهِدُ الْإِثْبَاتِ: گۇۋاھچى.

إِثْبَاتِيٌّ: ئېنىق، مۇئەييەن.

دَلِيلٌ إِثْبَاتِيٌّ: مۇئەييەن دەلىل.

أَثْبَتَ يُثْبِتُ إِثْبَاتًا الشَّيْءَ: پۇختىلىدى، دەلىللىدى، تەستىقلىدى، ئېنىقلىدى.

«يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ» ‹قرآن› : ئاللاھ (ئەھكاملاردىن) خالىغىنىنى بىكار قىلىدۇ، خالىغىنىنى ئۆز جايىدا قالدۇرىدۇ.

أَثْبَتَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئېنىقلىدى، ئىشنى ئىسپاتلىدى.

أَثْبَتَ إِرَادَتَهُ: ئىرادىسىنى كۆرسەتتى.

أَثْبَتَ شَخْصِيَّتَهُ: سالاھىيىتىنى ئېنىقلىدى.

أَثْبَتَ الْكَلَامَ: سۆزنى خاتىرىلىدى.

أَثْبَتَ الْحَقَّ: ھەقىقەتنى پاكىتلار ئارقىلىق ئىسپاتلىدى.

أَثْبَتَ وُجُودَهُ: ئۆزىنىڭ مەۋجۇدىيىتىنى كۆرسەتتى.

إِثْتَمَدَ يَثْتَمِدُ اِثْتِمَادًا: كۆلدىن سۇ چىقاردى.

أَثَّ يَؤُثُّ وَ يَأَثُّ وَيَئِثُّ أَثَاثًا وَ أُثُوثًا وَ أَثَاثَةً: قويۇقلاشتى، زىچلاشتى.

أَثَّثَ يُؤَثِّثُ تَأْثِيثًا الْبَيْتَ : ئۆينى رەتلىدى، سەرەمجانلاشتۇردى.

أَثَّثَ الْفِرَاشَ: ئورۇن ـ كۆرپىلەرنى يىغدى، ئورۇن ـ كۆرپىلەرنى يىغىشتۇردى.

إِثَّاقَلَ يَثَّاقَلُ اِثِّيقَالاً إِلَى الْمَكَانِ: چاپلىشىۋالدى، تورۇۋالدى، ئايرىلغۇسى كەلمىدى.

«مَالَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ» ‹قرآن› : سىلەرگە ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە، نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغىڭلار كەلمەيدۇ.

أَثَّرَ يُؤَثِّرُ تَأْثِيرًا: تەسىر قىلدى، تەسىرلەندۈردى، تەسىر قالدۇردى، تەسىر كۆرسەتتى.

«أَثَّرَ الْعَرَبُ فِي الشُّعُوبِ الَّتِي اِتَّصَلُوا بِهَا» : ئەرەبلەر ئالاقىلاشقان خەلقلەر ئىچىدە ئۆز تەسىرىنى قالدۇردى.

«أَثَّرَ تَأْثِيرًا بَلِيغًا» : زور دەرىجىدە تەسىر

كۆرسەتتى.

أَثَّرَالدَّوَاءُ: دورا ئۈنۈم بەردى، دورا پايدا قىلدى، دورا كۈچىنى كۆرسەتتى.

«أَثَّرَ مَنْظَرُهُ فِي نَفْسِي تَأْثِيْرًا عَمِيْقًا»: ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى مەندە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

إِثَّرَدَ يَثَّرِدُ إِثِّرَادًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى.

أَثَّلَ يُؤَثِّلُ تَأْثِيْلاً فِي: مەبلەغ سالدى.

أَثَّلَ الْمَجْدَ: شان ـ شەرەپنىڭ ئاساسىنى قۇردى.

أَثَّمَ يُؤَثِّمُ تَأْثِيمًا: گۇناھكار قىلدى.

إِثَّمَدَ يَثَّمِدُ إِثِّمَادًا: كۆلدىن سۇ چىقاردى.

أَثْخَنَ يُثْخِنُ إِثْخَانًا فِي الْأَمْرِ: ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلدى، مۇكەممەل ئىشلىدى.

أَثْخَنَ فِي الْأَرْضِ: دۈشمەننى تەلتۆكۈس قىردى، كۆپلەپ ئۆلتۈردى.

«مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ» (قرآن): پەيغەمبەرگە زېمىندا دۈشمەننى كۆپرەك ئۆلتۈرمەي تۇرۇپ ئەسىرلەر-دىن فىدىيە ئېلىشى لايىق ئەمەس.

أَثْخَنَ فِي الْعَدُوِّ: راۋۇرۇس ئۇرۇشتى، دۈشمەننى قىرىپ تاشلىدى.

أَثْخَنَهُ الْأَمْرُ: ئۈستۈن كەلدى، يەڭدى.

أَثْخَنَهُ ضَرْبًا: قاتتىق ئۇردى.

أَثْخَنَهُ بِالْجِرَاحِ: قاتتىق يارىلاندۇردى.

أَثْخَنَتْهُ الْجِرَاحُ: نابۇت قىلدى، يارىلاندۇردى، زەخىملەندۇردى.

أَثَرَ يَأْثُرُ وَ يَأْثِرُ أَثْرًا وَأَثَارَةً وَ أُثْرَةً: نەقىل قىلدى، رىۋايەت قىلدى، دەلىل كەلتۈردى، ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى.

أَثَرَ فِيهِ: تەسىركۆرسەتتى، تەسىرقالدۇردى.

أَثَرَ الشَّيْءَ: ئىختىيار قىلدى.

أَثَرَ عَلَى نَفْسِهِ: باشقىلارنى ئۆزىدىن ئۈستۈن كۆردى.

أَثِرَ يَأْثَرُ أَثَرًا وأَثَرَةً عَلَيْهِ: ئۆزىنى ئۇنىڭدىن ئۈستۈن قويدى.

أَثِرَ أَنْ يَدْرُسَ: ئۆگىنىشنى ئۈستۈن قويدى.

أَثَرٌ ج آثَارٌ وَ أُثُرٌ: ئىز، نىشان، ئەسىر، ئالامەت؛ داغ، تەسىر؛ مەلق؛ بەلگە؛ تاختا؛ قەدىمكى بىنا، قەدىمكى يادىكارلىق؛ ھەدىس.

«سِيْمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِالسُّجُودِ» (قرآن): ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدە سەجدىنىڭ ئەسىرىدىن نىشانلار بار.

«تَرَكَ أَثَرًا عَظِيمًا فِي نَفْسِهِ»: ئۇ ئۇنىڭغا چوڭ تەسىر قىلدى.

فِي أَثَرِكَذَا: . . . دىن كېيىن.

أَبْعَدُ الْأَثَرِ: چوڭقۇر تەسىر.

عَلَى الْأَثَرِ: دەرھال، ھاپىلا ـ شاپىلا.

مِنْ أَثَرِهِ: سەۋەبتىن.

أَثَرُالْجُرْحِ: جاراھەت ئىزى، تاتۇق.

«تُوُفِّيَ مِنْ أَثَرِالْجُرْحِ الَّذِي أُصِيْبَ بِهِ»: ئۇ يەتكەن يارا تەسىرىدىن ئۆلۈپ كەتتى.

أَثَرٌ سَيِّئٌ: يامان تەسىر.

«أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَعَيْنٍ»: قۇرۇق ئىزىلا قالدى، ئىسمى بار، جىسمى يوق بولۇپ قالدى، نامىدا بار، ئەمەلدە يوق بولۇپ قالدى.

عَلَى أَثَرِكَذَا: ھازىرلا، دەرھال.

«تَيَّهَ عَنِ الْأَثَرِ»: ئىزىدىن ئاداشتى.

أَضَاعَ الْأَثَرَ: ئىزىنى يوقاتتى (يىپ ئۇچىنى ئۈزۈپ قويدى).

آثَارُ الْمُؤَلِّفِ: يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرى.

«حَيْثُمَا يَذْهَبُ يَزُورُالْأَمَاكِنَ الْمَحَلِّيَّةَ الْجَمِيْلَةَ وَالْآثَارَالتَّارِيخِيَّةَ الْمَشْهُورَةَ»: ئۇ بارغانلىكى جايدا مەنزىرىلىك جايلارنى ۋە مەشھۇر تارىخىي يادىكارلىقلارنى زىيارەت قىلىدۇ.

أُثْرٌ ج آثَارٌ وَأُثُورٌ: جاراھەت ئىزى، تاتۇق.

أَثِرٌ: سۆيۈملۈك، دىلدىن سۆيىدىغان، باشقىسىدىن ئۈستۈن ھېسابلانغان؛ ھاۋا بوشلۇقى.

إِثْرَ: ئارقا، كەينى.

فِي إِثْرِهِ: ئارقىدىنلا، كەينىدىنلا.

أَثْرَبَ يُثْرِبُ إِثْرَابًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَثْرَةٌ: ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق، ماختانچاقلىق، مەنپەئەتپەرەسلىك، نەپسانىيەتچىلىك، شەخسىيەتچىلىك.

أَثْرَدَ يُثْرِدُ إِثْرَادًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى.

أَثْرَمَ يُثْرِمُ إِثْرَامًا: ئۇرۇپ چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَثْرَمُ م ثَرْمَاءُ ج ثُرْمٌ: چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم، كۆماك.

أَثْرَمَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز، كېچە ـ كۈندۈز.

أَثْرَى يُثْرِي إِثْرَاءً الرَّجُلُ: بېيىدى، مالدار بولدى.

«أَثْرَى بَعْضُ الْحُكَّامِ وَالْمُقَرَّبُونَ إِلَيْهِمْ بِسَبَبِ الْفَسَادِ وَطَبِيعَةِ الْحُكْمِ الْفَرْدِيِّ»: بەزى ئەمەلدارلار ۋە ئۇلارنىڭ يېقىنلىرى چىرىكلىك ۋە ھاكىممۇتلەقلىق تۈپەيلىدىن بېيىپ كەتتى.

أَثْرَى الرَّجُلَ: باي قىلىۋەتتى، باي قىلدى، بېيىتتى.

«اَلشَّاعِرُ الْمُبْدِعُ يُثْرِي بِنَتَاجِهِ لُغَتَهُ الْقَوْمِيَّةَ»: ئىجادچان شائىر ئۆز ئىجادىيىتى بىلەن ئانا تىلىنى بېيىتىدۇ.

«وأَهَنِّئُهُ عَلَى عِنَايَتِهِ بِهَذَا التُّرَاثِ الْخَصْبِ الْمُفِيدِ الَّذِي سَيُثْرِي الْمَكْتَبَةَ»: ئۇنىڭ بۇ كۈتۈپخانىنى بېيىتىدىغان بۇ مول پايدىلىق مەدەنىي يادىكارلىققا كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى ئالقىشلايمەن.

أَثَرِيٌّ: ئارخېئولوگىيە ئالىمى؛ يادىكارلىق، قەدىمكى نەرسە، ئەسەر خاراكتېرلىك، خاتىرە بويۇمى خاراكتېرلىك.

لُغَةٌ أَثَرِيَّةٌ: ئىستېمالدىن قالغان ئۆلۈك تىل.

قِطْعَةٌ أَثَرِيَّةٌ: مەدەنىي يادىكارلىق پارچىسى، مەدەنىي يادىكارلىقتىن پارچە.

أَثَرِيَّاتٌ: مەدەنىي يادىكارلىقلار.

بَائِعُ الأَثَرِيَّاتِ: قەدىمىي ئەسەرلەرنى ساتقۇچى، مەدەنىي يادىكارلىقلار سودىگىرى.

أَثْغَى يُثْغِي إِثْغَاءً الشَّاةَ: قوينى مەرەتتى.

أُثْفِيَّةٌ ج أَثَافِي: قازان ئېسىش ئۈچۈن ئاستىغا قويىدىغان ئۈچ تاش، قازان ئېسىلىدىغان ئۈچ پۇتلۇق تۆمۈر جازا.

أَثْقَبَ يُثْقِبُ إِثْقَابًا النَّارَ: ئوتنى ياندۇردى.

أَثْقَبَ الزِّنَادَ وَنَحْوَهُ: چاقماقنى ياندۇردى.

أَثْقَلَ يُثْقِلُ إِثْقَالاً ـ تِ الْحَامِلُ: ھامىلدار ئايال ئېغىرلىشىپ قالدى، تۇغۇت ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى.

أَثْقَلَهُ: ئېغىر يۈك ئارتتى، ئېغىرلاشتۇرۇۋەتتى.

«أَثْقَلَ ذَاكِرَتَهُ بِحِفْظِ الْأَشْيَاءِ»: يادلاۋېرىپ مېڭىسىنى چارچىتىۋەتتى.

أَثْقَلَهُ النَّوْمُ: ئۇيقۇ باستى، ئۇيقۇ بېسىۋالدى.

«لَقَدْ أَثْقَلَ أَجْفَانِي الْكَرَى وَأَخَافُ أَنْ أَنَامَ قَبْلَ أَدَاءِ الصَّلاَةِ»: ئۇيقۇ بېسىۋالدى، نامازنى ئۆتەشتىن بۇرۇن ئۇخلاپ قالارمەنمۇ دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن.

أَثْقَلَ كَاهِلَهُ: ئۆشنىسىگە كۆتۈرەلمەيدىغان يۈك ئارتتى.

أَثْكَلَ يُثْكِلُ إِثْكَالاً الأُمُّ وَلَدَهَا: ئانا بالىسىدىن ئايرىلدى.

أَثْكَلَهَا اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ بالىسىنى قەبزى روھ قىلدى (بالىسىنىڭ جېنىنى ئالدى).

أَثَلَ يَأْثِلُ أُثُولاً وَ أَثَلَ يَأْثُلُ أَثَالَةً: يىلتىز تارتتى.

أَثْلٌ وَاحِدَتُهُ أَثْلَةٌ ج أَثَلاَثٌ وَآثَالٌ.وَأُثُولٌ: يۇلغۇن.

«وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ»: يۇلغۇنلۇق، ئاز ـ تولا سىدىرلىق (ياۋا چىلانلىق).

أَثْلَجَ يُثْلِجُ إِثْلاَجًا السَّمَاءُ: قار ياغدى.

أَثْلَجَتْ مَاءُالْبِئْرِ: قۇدۇق قورۇپ كەتتى.

أَثْلَجَتْ نَفْسُهُ: ئىشەندى، خاتىرجەم بولدى، مەمنۇن بولدى.

أَثْلَجَهُ: ئۇنى خۇشال قىلىۋەتتى.

أَثْلَجَ الْقَوْمُ: قارىدا قالدى.

أَثِمَ يَأْثَمُ إِثْمًا وَ أَثَمًا وَمَأْثَمًا: گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھكار بولدى.

إِثْمٌ ج آثَامٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامان ئىش، يامانلىق.

«أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ»: غورۇر ئۇنىڭغا گۇناھ يۈكلەيدۇ.

«إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ» «قرآن»: بەزى گۇمانلار ھەقىقەتەن گۇناھتۇر.

«اَلْبِرُّ مَااطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَالْإِثْمُ مَاحَاكَ فِي الصَّدْرِ» : كۆڭۈل ئارام تاپقان نەرسە ياخشىلىقتا كىرىدۇ، دىلغا تىنىپ قالغان نەرسە گۇناھقا كىرىدۇ.

جَعَلَ اللَّيْلَ إِثْمًا: كېچىنى بىكار ئۆتكۈزدى.

أَثْمَدَ يُثْمِدُ إِثْمَادًا الْمَاءَ: كولاپ سۇ چىقاردى.

إِثْمِد. أُثْمُد: سۈرمە تېشى، سىنىك، سۈلفات.

«جَعَلَ اللَّيْلَ إِثْمِدًا» : كېچىچە كۆز يۇممىدى.

أَثْمَرَ يُثْمِرُ إِثْمَارًا الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىلىمىدى، مېۋە پىشتى؛ مېۋىگە كىردى.

«كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ» «قرآن» : مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار.

أَثْمَرَ الْعَمَلُ: ئىشى نەتىجىلىك بولدى.

أَثْمَلَهُ يُثْمِلُ إِثْمَالاً الشَّرَابُ: ئىچىملىك ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَثْمَنَ يُثْمِنُ إِثْمَانًا الْقَوْمُ: سەككىزدىن بولدى.

أَثْمَنَتِ السِّلْعَةُ: مالنىڭ باھاسى ئۆرلىدى، مالنىڭ باھاسى ئاشتى.

أَثْنَاءَ . فِي أَثْنَاءِ: ئارىسىدا، ۋاقتىدا، ... دا، ... دە، ... تە، ... ئارىسىدا، ... لار، ... ئارىسىدىكى.

«أَمُرُّ بِحَدِيقَةِ الْحَيَوَانِ كُلَّ يَوْمٍ فِي أَثْنَاءِ ذِهَابِي إِلَى الْعَمَلِ» : خىزمەتكە بېرىشتا ھەركۈنى ھايۋانات باغچىسىدىن ئۆتىمەن.

أَثْنَاءَ الْكَلاَمِ: سۆزلەر ئارا، قۇرلار ئارا.

جَاءَ فِي أَثْنَاءِ الْأَمْرِ: ئۇ، شۇ ئارىلىقتا كەلدى.

فِي أَثْنَاءِ ذَلِكَ: ئۇچاغدا، ئۇ ئارىلىقتا.

أَثْنَاءَ التَّحْقِيقِ: تەكشۈرۈش جەريانىدا، سوراق ۋاقتىدا.

إِثْنَاعَشَرَ م إِثْنَتَاعَشَرَةَ: ئون ئىككى.

«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَاعَشَرَ شَهْرًا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، ... (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12 دۇر.

«فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» «قرآن» : تاشتىن ئون ئىككى بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

إِثْنَاعَشَرِيُّ الْأَضْلاَعِ: ئون ئىككى بۇرجەكلىك.

إِثْنَاعَشَرِيُّ السُّطُوحِ: ئون ئىككى يۈزلۈك.

اَلْإِثْنَاعَشَرِيَّةُ الْإِمَامِيَّةُ: ئون ئىككى ئىمامچىلار، شىئە ئون ئىككى ئىمام مەزھىپىدىكىلەر.

اَلْإِثْنَاعَشَرِيُّ: ئون ئىككى بارماق ئۈچەي.

إِثْنَانِ م إِثْنَتَانِ: ئىككى، بىر جۈپ.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ» «قرآن» : ئى مۆمىنلەر! ئاراڭلاردىن بىر كىم ئۆلىدىغان چېغىدا ۋەسىيەت قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭغا ئىچىڭلاردىن ئىككى ئادىل كىشى گۇۋاھ بولسۇن.

إِثْنَوْنَى يَثْنَوْنِي اِثْنِينَاءً صَدْرُهُ عَلَى الْبَغْضَاءِ: ئاداۋەت ساقلىدى، غۇم ساقلىدى.

أَثْنَى يُثْنِي إِثْنَاءً عَلَى فُلاَنٍ: مەدھىيىلىدى.

«إِمْتَلَأْتُ زَهْوًا عِنْدَمَا سَمِعْتُ أَحَدَهُمْ يُثْنِي عَلَى مَقَالِي» : بىراۋنىڭ ماقالەمنى ماختىغىنىنى ئاڭلاپ پەخىرلىنىپ كەتتىم.

أَثْنَى عَلَيْهِ ثَنَاءً عَاطِرًا: ئۇنى كۆپ ماختىدى.

أَثْنَى عَلَيْهِ عَاطِرَالثَّنَاءِ: ئۇنى كۆپ ماختىدى.

أَثْنَى الرَّجُلُ: ئىككىنچى بولدى.

إِثْنَيْنِيَّةٌ: ئىككى مەنبەچىلىك، ئىككى ياقلىمىلىق.

يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ: دۈشەنبە.

أَثْوَلُ م ثَوْلاَءُ ج ثُوْلٌ: بىتەلەي، گالۋاڭ.

أَثْوَى يُثْوِي إِثْوَاءً بِالْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى، جايلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

أَثْوَاهُ بِالْمَكَانِ: چۈشۈردى.

أَثِيثٌ: زىچ، قويۇق؛ سېمىز.

أَثِيرٌ ج أُثَرَاءُ: سۆيۈملۈك، تاللانغان، ياقتۇرىدىغان؛ فىزىكا.

عَلَى أَمْوَاجِ الْأَثِيرِ: رادىئو دولقۇنلىرى ئارقىلىق.

«يَنْتَقِلُ الصَّوْتُ وَالضَّوْءُ فِي الْأَثِيرِالْمُحِيطِبِنَا» :

ئاۋاز ۋە نۇر بىرنى ئۇراپ تۇرغان رادىئو دولقۇن-
لىرى ئارقىلىق تارقىلىدۇ.

«نقلت وقائع مؤتمر القمة عبر الأثير» : دۆلەت
باشلىقلىرى يىغىنىنىڭ ئەھۋالى سىنئىي
ھەمراھ ئارقىلىق تارقىتىلدى.

«من الأعمال الأثيرة عندي مساعدة
المحتاجين» : موھتاجلارغا ياردەم قىلىش
مېنىڭ نەزەرىمدە باشقا ئىشلاردىن ئەۋزەل.

أَثِيلٌ: تېگى ئېسىل، ئېسىل ئائىلە، ئېسىل
ئائىلىدىن كېلىپ چىققان، كېلىپ چىقىشى
ئېسىل.

شَرَفٌ أَثِيلٌ: يۈكسەك شەرەپ.

«وُلِدَ في أسرة ذات مجد أثيل» : ئۇ شان -
شەرەپلىك ئېسىل ئائىلىدە تۇغۇلدى.

أَثِيمٌ ج أُثَمَاءُ: گۇناھكار، جىنايەتچى؛ ياۋۇز،
قولاق كەستى، مۇتتەھەم.

«ويل لكل أفاك أثيم» «قرآن» : ھەر بىر
گۇناھكار يالغانچىغا ۋاي!

أَجَاءَ يُجِيءُ إِجَاءَةً: قىستاپ باردى، مەجبۇرلىدى.

«فأجاءها المخاض إلى جذع النخلة» «قرآن» :
تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى مەريەمنى (يۆلىنىۋې-
لىش ئۈچۈن) بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا
كېلىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى.

أَجَابَ يُجِيبُ إِجَابَةً: جاۋاب قايتۇردى، ئىجابەت
قىلدى، قوبۇل قىلدى.

«أجيب دعوة الداع إذا دعاني» «قرآن» : ماڭا
دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى
ئىجابەت قىلىمەن.

«أراد مني أن أزوره فأجبت طلبه» : ئۇ
مېنىڭ ئۇنى يوقلىشىمنى تىلىگەندى، مەن
ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلدىم.

أُجَاجٌ: ئاچچىق، تۇزلۇق.

«هذا عذب فرات سائغ شرابه وهذا ملح أجاج»
«قرآن» : بۇنىڭ سۈيى تاتلىق، تەملىك بولۇپ
سىلىق ئۆتىدۇ؛ بۇ ناھايىتى ئاچچىق، تۇزلۇق.

مَاءٌ أُجَاجٌ: تۇزلۇق سۇ، زەي سۇ.

أَجَادَ يُجِيدُ إِجَادَةً: ياخشى قىلدى، (ئىش ياكى
سۆزنى).

أَجَادَ بِالْوَلَدِ: مەرد بالا تۇغدى.

أَجَادَهُ النَّقْدَ: ئوبدان پۇللارنى بەردى.

أَجَادَ الشَّيْءَ: ئوبدان ئىشلىدى، كۆڭۈلدىكىدەك
ياسىدى.

«أجاد الممثل في تأدية دوره» : ئارتىس ئۆز
رولىنى ئوبدان ئالغان.

«يجيد التحدث بعدد من اللغات الأجنبية» :
بىرقانچە چەت ئەل تىلىنى ئوبدان سۆزلەيدۇ.

أَجَارَ يُجِيرُ إِجَارَةً الْمَتَاعَ: مال - مۈلۈكنى
ئوبدان ساقلىدى، بىرەر نەرسىنىڭ ئىچىگە
سېلىپ ساقلىدى.

أَجَارَهُ: ئۇنى قۇتقۇزدى، ئۇنى قوغدىدى.

«قل لن يجيرني من الله أحد» «قران» :
ئېيتقىنكى، (ئەگەر مەن ئاللاھقا ئاسىي
بولسام) مېنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ھېچ كىشى
قۇتقۇزالمايدۇ.

«أجاره الله من عذابه» : ئاللاھ ئۇنى ئازاب
قىلىشتىن ساقلىدى.

أَجَارَهُ عَنِ الطَّرِيقِ: ئۇنى بۇرۇۋەتتى، ئەگرى يولغا
سېلىپ قويدى.

إِجَارَةٌ: ئىجارە، ئىش ھەققى؛ ساقلىماق؛ قۇتقۇز-
ماق.

أَجَازَ يُجِيزُ إِجَازَةً الشَّيْءَ: جائىز قىلدى،
رۇخسەت بەردى، يوللۇق قىلدى.

أَجَازَ الْعَالِمُ تِلْمِيذَهُ: ئالىم شاگىرتىغا ئىجازەت
بەردى، ئالىم ئۆزىدىن ئىلىم رىۋايەت قىلىشقا
رۇخسەت قىلدى.

أَجَازَهُ بِجَائِزَةٍ: ئۇنى مۇكاپاتلىدى.

أَجَازَ الشَّخْصَ: مەلۇم مىقداردا مال بەردى.

أَجَازَ الرَّأْيَ: رۇخسەت قىلدى، بولىدىغان قىلدى.

أَجَازَ الْمَوْضِعَ: ئۆتۈپ كەتتى.

إِجَازَةٌ ج إِجَازَاتٌ: گۇۋاھنامە، ئىجازەتنامە.

الْإِجَازَةُ الصَّيْفِيَّةُ: يازلىق تەتىل.

أَجَاعَ يُجِيعُ إِجَاعَةً: ئاچ قويدى، ئاچ قالدۇردى.

أَجَالَ يُجِيلُ إِجَالَةً: ئايلاندى، ئايلاندۇردى، ھەرە-
كەتلەندۈردى.

أَجَالَ الْفِكْرَ: چوڭقۇر ئويلاندى، خىيال سۈردى.

أَجَالَ بَصَرَهُ: كۆز يۈگۈرتتى، قاراپ چىقتى.

«أَجَالَ النَّظَرَ حَوْلَهُ»: ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتتى، ئەتراپقا نەزەر تاشلىدى.

أَجْبَرَ يُجْبِرُ إِجْبَارًا عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى.

أَجْبَرَهُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرىسىنى ئىشلەتتى، زورلىدى.

«لَمْ يَكُونُوا يَنْشُدُونَ هَذِهِ الْحَرْبَ وَلَكِنَّهُمْ أُجْبِرُوا عَلَى خَوْضِهَا»: ئۇلار بۇ ئۇرۇشنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن تەلەپ قىلغان ئەمەس، لېكىن ئۇلار ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرگۈزۈلگەن.

أَجْبَلَ يُجْبِلُ إِجْبَالًا: تاغقا كىردى.

إِجْتَابَ يَجْتَابُ إِجْتِيَابًا الصَّخْرَةَ: تاشنى ياردى.

إِجْتَابَ الْبِئْرَ: قۇدۇق قازدى.

إِجْتَابَ الْأَرْضَ وَالْبِلَادَ: كەزدى، ئايلاندى.

إِجْتَابَ الْقَمِيصَ: كۆڭلەك كىيدى.

إِجْتَاحَ يَجْتَاحُ إِجْتِيَاحًا الْعَدُوُّ الْبِلَادَ: دۈشمەن شەھەرنى بېسىۋالدى.

إِجْتَاحَ السُّيُولُ الْأَرَاضِي: كەلكۈن زېمىننى ۋەيران قىلدى.

«تَجْتَاحُ النَّزَعَاتُ الثَّوْرِيَّةُ أَقْطَارَ الْعَالَمِ الثَّالِثِ»: ئىنقىلابىي ئىزا ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرىنى گۇمران قىلىپ تاشلىماقتا.

إِجْتَازَ يَجْتَازُ إِجْتِيَازًا الطَّرِيقَ: يولنى كېسىپ ئۆتتى.

إِجْتَازَ شُهْرَتُهُ الْآفَاقَ: ئۇنىڭ داڭقى جاھانغا پۇر كەتتى، شۆھرەت قازاندى، داڭق چىقاردى.

إِجْتَازَ الْحُدُودَ: چېگرىدىن ھالقىپ ئۆتتى.

«إِجْتَازَتِ الْبِلَادُ فَتْرَةً عَصِيبَةً فِي تَارِيخِهَا الْأَخِيرِ»: دۆلەت ئاخىرقى ۋاقىتلاردا قىيىن ئۆتكەللەرنى بېسىپ ئۆتتى.

إِجْتَبَى يَجْتَبِي إِجْتِبَاءً: تاللىدى، ئىلغىدى.

«ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى» «قرآن»: ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى.

«وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ» «قرآن»: شۇنىڭغا ئوخشاش پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاللايدۇ.

إِجتَثَّ يَجْتَثُّ إِجْتِثَاثًا الشَّجَرَ: دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

«وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَالَهَا مِنْ قَرَارٍ» «قرآن»: يامان سۆز زېمىندىن قومۇرۇپ تاشلانغان، ھېچقانداق قارارى يوق ناچار دەرەخكە ئوخشايدۇ.

إِجْتَدَى يَجْتَدِي اجْتِدَاءً: سوۋغا تەلەپ قىلدى، نەرسە تىلىدى.

إِجْتَدَاهُ: مەنپەئەت تەلەپ قىلدى.

إِجْتِذَابٌ: تارتماق، سۆرىمەك، جەلپ قىلماق.

إِجْتَذَبَ يَجْتَذِبُ إِجْتِذَابًا: ئۆزىگە تارتتى، جەلپ قىلدى.

«تُحَاوِلُ حُكُومَةُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ إِجْتِذَابَ أَبْنَاءِهَا مِنَ الْمُغْتَرِبِينَ»: ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى ھۆكۈمەتلىرى ئۆز مۇھاجىرلىرىنى ئۆزىگە تارتىشقا ئورۇنماقتا.

إِجْتَدَّ يَجْتَدُّ إِجْتِدَادًّا الشَّوقَ: يولنى قىرقىدى.

إِجْتَرَحَ يَجْتَرِحُ إِجْتِرَاحًا الشَّيْءَ: قولغا كەلتۈردى، قىلدى.

إِجْتَرَحَ السَّيِّئَةَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

«أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا» «قرآن»: يامان ئىشلارنى قىلغانلار ئۆزلىرىنى ئىمان ئېيتقانلاردەك قىلىشىمىزنى ئويلامدۇ؟

إِجْتَرَعَ يَجْتَرِعُ إِجْتِرَاعًا الدَّوَاءَ: دورىنى گۇپپىدە ئىچىۋەتتى، دورىنى چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ ئىچتى.

إِجْتَرَدَ يَجْتَرِدُ إِجْتِرَادًا الْقُطْنَ: پاختىنىڭ چىگىتىنى چىقاردى.

إِجْتَرَفَ يَجْتَرِفُ إِجْتِرَافًا: ئېقىتىپ كەتتى، سۈپۈرۈلۈپ كەتتى.

إِجْتَرَمَ يَجْتَرِمُ إِجْتِرَامًا الذَّنْبَ: گۇناھ قىلدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى.

إِجْتَزَأَ يَجْتَزِئُ إِجْتِزَاءً بِالشَّيْءِ: كۇپايىلەندى، قانائەت قىلدى.

إِجْتَزَأَ: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى، پارچىلاندى.

«نَجْتَزِءُ بِهَذَا النَّمُوذَجِ الْقَصِيرِ مِنْ نَثْرِ الْكَاتِبِ» : يازغۇچىنىڭ نەسرىي ئەسەرلىرىدىن مۇشۇنچىلىك قىسقىغىنا ئۈلگىنى بېرىش بىلەن كۇپايىلىنىمىز.

إِجْتَزَرَ يَجْتَزِرُ إِجْتِزَارًا: بوغۇزلىدى.

إِجْتَزَعَ يَجْتَزِعُ إِجْتِزَاعًا ــ هُ الْعُودَ: ياغاچنى كەستى.

إِجْتَزَفَ يَجْتَزِفُ إِجْتِزَافًا: قالايمىقان ئىش قىلدى، ئىختىيارىچە ئىش قىلدى، يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلدى، قارامىلىق قىلدى.

إِجْتَزَفَ الشَّيْءَ: تەخمىن قىلىپ ساتتى ياكى سېتىۋالدى.

إِجْتَعَلَ يَجْتَعِلُ إِجْتِعَالاً الشَّيْءَ: ياسىدى.

«إِجْتَعَلَ مِنَ الْخَشَبِ سَرِيرًا» : ياغاچتىن كارىۋات ياسىدى.

إِجْتَعَفَ يَجْتَعِفُ إِجْتِعَافًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

إِجْتَفَّ يَجْتَفُّ إِجْتِفَافًا مَا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى ھەممىنى ئىچىۋەتتى.

إِجْتَلَبَ يَجْتَلِبُ إِجْتِلاَبًا السِّلْعَ: مالنى ئىمپورت قىلدى، مالنى سىرتتىن كىرگۈزدى.

إِجْتَلَبَ الشَّاعِرُ: شائىر شېئىرنى باشقىلارنىڭ شېئىرىدىن ئالدى.

إِجْتَلَدَ يَجْتَلِدُ إِجْتِلاَدًا الْقَوْمُ بِالسُّيُوفِ: قىلىچلاشتى، قىلىچ بىلەن ئۇرۇشتى.

إِجْتَلَدَ الْإِنَاءَ: قاچىدىكى ھەممىنى ئىچىۋەتتى.

إِجْتَلَفَهُ يَجْتَلِفُ إِجْتِلاَفًا: تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

إِجْتَلَفَهُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى ۋەيران قىلىۋەتتى.

إِجْتَلَقَ الشَّيْءَ: خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

إِجْتَلَى يَجْتَلِي إِجْتِلاَءً الشَّيْءَ: قارىدى.

إِجْتَلَى الْعَرُوسَ عَلَى بَعْلِهَا: يېڭى كېلىننى ئېرىگە چىرايلىق كۆرسەتتى.

إِجْتَلَى الْعَمَامَةَ عَنْ جَبِينِهِ: سەللىنى پېشانىسىدىن كۆتۈرۈپ قويدى.

إِجْتِمَاعٌ: ئۇچراشماق، كۆرۈشمەك، يىغىلماق، مەجلىس ئاچماق.

عِلْمُ الْإِجْتِمَاعِ: ئىجتىمائىي پەن.

«لَقَدْ تَأَجَّلَ الْإِجْتِمَاعُ فَلْيَفْعَلْ كُلُّ وَاحِدٍ مَا يَحْلُو لَهُ» : يىغىن كېيىنگە قالدۇرۇلدى، ھەركىم قىلماقچى بولغان ئىشنى قىلسۇن.

إِجْتِمَاعِيٌّ: كىشىلەرگە كۆپ ئارىلىشىدىغان ئادەم، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتى قويۇق ئادەم، جامائەت ئەربابى.

اَلْعُلُومُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي پەنلەر.

اَلشُّؤُونُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئىشلار.

إِجْتَمَرَ يَجْتَمِرُ إِجْتِمَارًا بِالْمِجْمَرَةِ: ئىسرىق سالدى.

إِجْتَمَعَ يَجْتَمِعُ إِجْتِمَاعًا الْغُلاَمُ: بالا ئەتكە يەتتى.

إِجْتَمَعَ الْمَاشِي: تېز ماڭدى، چاپتى.

إِجْتَمَعَ الْقَوْمُ: يىغىلدى.

«قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لاَيَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْكَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا» ‹قرآن› : ئېيتقىنكى، ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ بىر ـ بىرىگە ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ.

«إِجْتَمَعَ رُؤَسَاءُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الرِّبَاطِ» : ئەرەب دۆلەتلىرى باشلىقلىرى رىباتتا يىغىلدى.

إِجْتَنَبَ يَجْتَنِبُ إِجْتِنَابًا الشَّيْءَ: ساقلاندى، يىراق بولدى.

«وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ» ‹قرآن› : گۇناھى كەبىرلەردىن، قەبىھ ئىشلاردىن ساقلانغۇچىلار.

«يَجِبُ أَنْ يَجْتَنِبَ الْمُدَرِّسُونَ الْعَامِيَّةَ فِي التَّدْرِيسِ» : ئوقۇتقۇچىلار ئوقۇتۇشتا بۇزۇلغان ئاغزاكى تىلدىن ساقلىنىشى لازىم.

إِجْتَنَى يَجْتَنِي إِجْتِنَاءً الثَّمَرَ: مېۋە يىغدى؛ مېۋىنى ئۈزدى.

إِجْتَنَى الْعَسَلَ: ھەسەل يىغدى.

إِجْتَنَى مَاءَ الْمَطَرِ: يامغۇر سۈيىنى كېچىپ

تۇرۇپ ئىچتى.

إِجْتَهَدَ يَجْتَهِدُ إِجْتِهَادًا: تىرىشچانلىق كۆرسەت-
تى، تىرىشتى.

«اِجْتَهَدَ كَثِيرٌ مِنَ الْمُعَرِّبِينَ فِي وَضْعِ كَلِمَاتٍ
جَدِيدَةٍ» : ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلغۇچى-
لارنىڭ كۆپىنچىسى يېڭى سۆز ياساشتا
تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

إِجْتِيَازٌ: ئۆتۈش، كېسىپ ئۆتۈش، ئاتلاپ ئۆتۈش.

«إِجْتِيَازُ عَقَبَاتِ التَّخَلُّفِ لَنْ يَتِمَّ إِلاَّ بِالْحُرِّيَّةِ
الْحَقِيقِيَّةِ» : قالاقلىق توساقلىرىدىن بۆسۈپ
ئۆتۈش پەقەت ھەقىقىي ئەركىنلىك ئارقىلىقلا
ئىشقا ئاشىدۇ.

أَجَّ يَؤُجُّ أَجِيجًا: يالقۇندى، پالىلىدى، پارقى-
رىدى، نۇر چاچتى.

أَجَّ النَّهَارُ: ئىسسىق قاتتىق بولدى، كۈندۈزى
ھاۋا ئىسسىپ كەتتى.

أَجَّ الْمَاءُ: سۇ تۇزلۇق بولۇپ كەتتى.

أَجَّتِ النَّارُ: ئوت يالقۇندى.

أُجَاجٌ: ئوتتەك قىززىق.

إِجَّاصٌ: ئالۇچا؛ ئامۇت؛ نەشپۈت.

إِجَّانَةٌ ج أَجَاجِينُ: داس، كىر دېسى، جاۋۇر.

أَجَّجَ يُؤَجِّجُ تَأْجِيجًا النَّارَ: ئوتنى يالقۇنجاتتى،
ئوتنى يالقىراتتى.

أَجَّرَ يُؤَجِّرُ تَأْجِيرًا: كىرا قىلدى، ئىجارىگە بەردى.

أَجَّرَ قَلَمَهُ: ئۇ مۇئەييەن ماددىي ھەق بەدىلىگە
قەلىمىنى ئىشقا سالدى.

أَجَّلَ يُؤَجِّلُ تَأْجِيلاً: كېچىكتۈردى، ئارقىغا
سۈردى.

أَجَّلَ الْجَلْسَةَ: يىغىننى كېچىكتۈردى.

إِجْحَافٌ: شەپقەتسىزلىك، ئادالەتسىزلىك.

أَجْحَرَ يُجْحِرُ إِجْحَارًا السَّبُعَ: يىرتقۇچنى
ئۆۋىسىغا كىرگۈزۈۋەتتى.

أَجْحَرَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغمىدى، ھۆل - يېغىن
بولمىدى، قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَجْحَرَ الْقَوْمُ: قەھەتچىلىككە يولۇقتى، قۇرغاق-
چىلىققا دۇچار بولدى.

أَجْحَفَ يُجْحِفُ إِجْحَافًا بِهِ: زىيان كەلتۈردى،
زىيانغا ئۇچراتتى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى.

أَجْحَفَ بِهِمِ الدَّهْرُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى،
زامان ئۇلارنى ۋەيران قىلدى.

«أَجْحَفَ بِهِمِ الْفَقْرُ» : يوقسۇزلۇق ئۇلارنى ئامرات-
لاشتۇرۇۋەتتى.

«أَجْحَفَ الْحَاكِمُ بِالنَّاسِ» : ھاكىم كىشىلەرنى
ئەزدى، ھاكىم كىشىلەرگە زۇلۇم سالدى.

أَجْحَمَ ج جَحْمَى ج جُحْمٌ: قىزىل كۆزلۈك،
كۆزى قىزىرىپ كەتكەن.

أَجْحَنَ يُجْحِنُ إِجْحَانًا عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىسىنى
تورمۇش جەھەتتىن قىستى.

أَجْدَبَ يُجْدِبُ إِجْدَابًا الْقَوْمُ: قۇرغاقچىلىققا
ئۇچرىدى، قۇرغاقچىلىق ئاپىتىگە ئۇچرىدى.

أَجْدَبَتِ السَّنَةُ: قۇرغاق يىل بولدى.

أَجْدُ: ئاك يېڭى.

اَلْأَجْدَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز، كېچە - كۈندۈز.

أَجْدَرُ: ئەڭ لايىق ، ئەڭ مۇۋاپىق.

«اَلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلاَّ يَعْلَمُوا
حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ» (قرآن) :
ئەئرابىلارنىڭ كۇفرى ۋە مۇناپىقلىقى تېخىمۇ
زىيادىدۇر، ئاللاھ پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان
شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلمەسلىككە ئۇلار
ئەڭ لايىقتۇر.

اَلْأَجْدَلُ: قارچۇغا.

أَجْدَى يُجْدِي إِجْدَاءً: ئىنئامغا ئېرىشتى.

أَجْدَى فُلاَنًا: ئىنئام قىلدى، تارتۇق قىلدى.

أَجْدَى الْأَمْرُ: ئەسقاتتى، ئۈنۈم بەردى.

لاَيُجْدِي: نەتىجىسىز، پايدىسىز، مەنپەئەت
قىلمايدىغان، ئەسقاتمايدىغان.

«آنَ لَنَا أَنْ نَعْمَلَ بِحَسْمٍ فَالْكَلاَمُ وَحْدَهُ
لاَيُجْدِي نَفْعًا» : چىڭ تۇرۇپ ئىشلەشنىڭ
پەيتى كەلدى، يالغۇز گەپلا ھېچنېمىگە پايدى-
سى يوق.

أَجْدَى: ئەڭ پايدىلىق، ئەڭ مەنپەئەتلىك.

أَجْذَلَ يُجْذِلُ إِجْذَالاً ـ هُ: خۇشال قىلدى.

أَجَرَ يَأْجُرُ أَجْرًا وَإِجَارَةً: ھەق بەردى، ئەجرىنى بەردى، ياخشىلىقنى قايتۇردى، رەھمەت ئېيتتى.

«عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ» (قرآن): ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە...

«أَجَرَ اللّٰهُ عَبْدَهُ»: ئاللاھ بەندىسىگە ساۋاب بەردى.

أَجَرَهُ الشَّيْءَ: ئىجارىگە بەردى، كىراغا بەردى.

أَجَرَهُ الدَّارَ: قورۇنى ئىجارىگە بەردى.

أَجْرٌ ج أُجُورٌ وآجَارٌ: ھەق، ئىش ھەققى؛ مۇكاپات؛ ساۋاب.

«إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا» (قرآن): بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى ھەقمەقەتەن يوققا چىقىرىۋەتمەيمىز.

«عَظَّمَ اللّٰهُ أَجْرَكُمْ»: ئاللاھ سىلەرگە چوڭ ساۋاب بەرسۇن، ئاللاھ سىلەرگە ھەسسىلەپ ساۋاب بەرسۇن.

إِجْرَاءٌ: يۈرگۈزمەك، ئىجرا قىلماق، بېجىرمەك.

إِجْرَاءٌ قَانُونِيٌّ: قانۇن تەرتىپى.

مأْمُونُ الْإِجْرَاءِ: قانۇن ساقچىسى.

إِجْرَاءَاتٌ: رەسمىيەت، ۋاسىتە، ئۇسۇل، قەدەم ـ باسقۇچ، تەدبىر.

إِتَّخَذَ الْإِجْرَاءَاتِ: تەدبىر قوللاندى، تەدبىر كۆردى.

اَلسُّلْطَةُ الْإِجْرَائِيَّةُ: مەمۇرىي ھوقۇق.

إِجْرَامِيٌّ: جىنايەتكە ئائىت.

أَعْمَالٌ إِجْرَامِيَّةٌ: جىنايى ئىشلار.

«إِرْتَكَبَتْ قُوَّاتُ الْإِحْتِلَالِ أَعْمَالاً إِجْرَامِيَّةً»: ئىشغالىيەتچى قوشۇن جىنايى ھەرىكەتلەرنى ئېلىپ باردى.

أُجْرَةٌ ج أُجَرٌ: ئىش ھەققى، مائاش، ئايلىق؛ كىرا.

«طَالَبَ الْعُمَّالُ بِزِيَادَةِ أُجُورِهِمْ»: ئىشچىلار ئىش ھەققىنى ئاشۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

«كَمْ ثَمَنُ مِعْطَفِكَ بِمَا فِي ذَلِكَ قِطْعَةُ مِنَ الْقُمَاشِ وَأُجْرَةُ الْخِيَاطَةِ؟»: رەخت ۋە ئىش ھەققى قوشۇلۇپ پەلتويۇڭ قانچە پۇلغا پۈتكەندۇ؟

«يَتَقَاضَى عَامِلُ الْبِنَاءِ أُجْرَةً يَوْمِيَّةً»: قۇرۇلۇش ئىشچىسى كۈنلۈك ئىش ھەققى ئالىدۇ.

أُجْرَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا ھەققى.

أُجْرَةُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا كىراسى، ھارۋا كىراسى.

أُجْرَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈنلۈك ئىش ھەققى.

أُجْرَةُ السَّفَرِ: سەپەر چىقىمى، يول خىراجىتى.

أُجْرَةُ النَّقْلِ: كىرا ھەققى.

سَيَّارَةُ أُجْرَةٍ: تاكسى، كىرا ماشىنىسى.

أُجُورُ الدِّرَاسَةِ: ئوقۇش خىراجىتى.

أَجْرَبُ: قوتۇر ئادەم.

أَجْرَدُ م جَرْدَاءُ ج جُرْدٌ: تاقىر، تۈكسىز، چاچسىز، سىدام، غىلتالڭ، تاقىر باش.

أَجْرَزَ يُجْرِزُ إِجْرَازًا الْبَعِيرُ: تۆگە ئورۇقلىدى، يادىدى.

أَجْرَزَ الْقَوْمُ: زېمىنغا چۈشتى، چۆلدە بولۇپ قالدى، قۇرغاقچىلىق، گىياھ ئۈنمەس زېمىندا بولۇپ قالدى.

أَجْرَزَتِ الْأَرْضُ: يەر قاقاسلىشىپ كەتتى، يەر قاغجىراپ كەتتى.

أَجْرَسَ يُجْرِسُ إِجْرَاسًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى، قۇش ۋىچىرلىدى.

أَجْرَسَ الْجَرَسَ: قوڭغۇراق چالدى، داڭ ئۇردى.

أَجْرَسَ الْحَلْيُ: زىننەت بۇيۇملىرى جىرىڭلىدى.

أَجْرَسَ الْحَادِي: تۆگىچى دىمىغىدا ناخشا ئېيتتى.

أَجْرَعُ ج أَجَارِعُ: بىپايان قۇملۇق، قاقاس چۆل.

أَجْرَفَ يُجْرِفُ إِجْرَافًا الْمَكَانُ: چوڭ كەلكۈنگە ئۇچرىدى.

أَجْرَقَ الرَّاعِي: پادىچى تۆگىلىرىنى يايلاقتا باقتى.

أَجْرَمَ يُجْرِمُ إِجْرَامًا إِلَيْهِ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

أَجْرَمَ بِهِ الدَّمُ: قان چاپلىشىپ قالدى.

«سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَاكَانُوا يَمْكُرُونَ» «قرآن» : (بۇ) گۇناھكارلار ئۆزلىرى ئىشلەتكەن ھىيلە ـ مىكىرلەر تۈپەيلىدىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا خورلۇقتا ۋە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

أَجْرُومِيٌّ: گراماتىكىلىق.

أَجْرَى يُجْرِي إِجْرَاءً الْمَاءَ: سۇنى ئاقتۇردى.

أَجْرَى السَّفِينَةَ: كېمىنى ماڭغۇزدى.

أَجْرَى بَحْثًا: تەتقىقات ئېلىپ باردى.

أَجْرَى إِتِّصَالاَتٍ: مۇناسىۋەت ئورناتتى، ئالاقە ئورناتتى.

أَجْرَى عَمَلِيَّةً جَرَاحِيَّةً: ئوپېراتسىيە قىلدى.

أَجْزَلَ يُجْزِلُ إِجْزَالاً لَهُ الْعَطَاءَ: سېخىيلىق بىلەن بەردى، مەردلىك بىلەن بەردى.

«أَجْزَلَ الْقَتَبُ غَارِبَ الْبَعِيرِ» : تۆگىنىڭ لوككىسىنى چوم كېسىۋەتتى.

أَجَشُّ م جَشَّاءُ ج جُشٌّ: بوغۇلغان ئاۋاز.

أَجْعَفَ يُجْعِفُ إِجْعَافًا ـ هُ: ئۇنى يىقىتىۋەتتى، ئۇنى ئۆرۈۋەتتى.

أَجْعَفَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

أَجْفَرَ يُجْفِرُ إِجْفَارًا: يوقالدى، غايىب بولدى.

أَجْفَرَ الشَّيْءَ: تەرك ئەتتى.

أَجْفَرَ فُلاَنًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

أَجْفَرَ عَنْهُ: ئۈزۈلدى.

أَجْفَلَ يُجْفِلُ إِجْفَالاً الظَّلِيمُ: تۆگە قۇشى چاپتى. تېز ماڭدى، يورغىلىدى.

أَجْفَلَتْهُ الرِّيحُ بِالتُّرَابِ: بوران چاڭ ـ توزاننى سورۇۋەتتى.

أَجِلَ يَأْجَلُ أَجَلاً: كېچىكتى، تەخىر قىلدى.

أَجَلٌ ج آجَالٌ: ئۆلۈش ۋاقتى، ئەجەل؛ مۇددەت، قەرەل.

«وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى» «قرآن» : كۈن بىلەن ئاينى بويسۇندۇرغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (كۈن بىلەن ئاينىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت) كىچە (ئۆز پەلىكىدە) سەيرە قىلىدۇ.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَيَسْتَقْدِمُونَ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ (ھالاك بولۇش) ۋاقتى كەلگەندە قىلچە ۋاقىتمۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ، (ۋاقتى كەلمىسە) قىلچە ۋاقىتمۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ.

لِأَجَلٍ: ۋاقىتلىق.

إِلَى أَجَلٍ غَيْرِمُسَمًّى: مۇددەتسىز.

قَصِيرُ الْأَجَلِ: قىسقا مۇددەتلىك، ئۆمرى قىسقا.

اِنْقَضَى أَجَلُهُ: ئۆلدى، ئەجىلى توشتى، كۈنى تۈگىدى، ئۆمرى ئاخىرلاشتى.

لِأَجْلِ كَذَا. لِأَجْلِ أَنْ: ... ئۈچۈن، سەۋەبتىن، تۈپەيلىدىن.

لِأَجْلِ خَاطِرِ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ يۈز خاتىرىسى ئۈچۈن.

«مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ» «قرآن» : شۇ (يەنى قابىلنىڭ ھابىلنى ناھەق ئۆلتۈرگەنلىكى) سەۋەبتىن (تەۋراتتا) ئىسرائىل ئەۋلادىغا ھۆكۈم قىلدۇقكى.

«فَعَلْتُ ذٰلِكَ لِأَجْلِكَ أَوْمِنْ أَجْلِكَ» : ئۇنى سېنىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

أَجَلْ: ھەئە، شۇنداق.

إِجْلٌ: بويۇن ئاغرىقى.

إِجْلٌ ج آجَالٌ: كالا پادىسى.

إِجْلاَلٌ: ئۇلۇغلىماق، قەدىرلىمەك، ھۆرمەتلىمەك.

أَجْلَبَ يُجْلِبُ إِجْلاَبًا الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى، قەۋم يىغىلدى.

أَجْلَبَ عَلَى الْقَوْمِ: خەپىلىدى، يامانلىقنى ۋەدە قىلدى؛ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلدى؛ ئۇرۇش ئۈچۈن توپلاندى.

أَجْلَبَ الْقَوْمَ: يىغدى.

أَجْلَبَ الدَّمُ: قان قورۇپ قالدى.

أَجْلَبَ لِأَهْلِهِ: ئائىلىسىنى قامداش ئۈچۈن ئىشلىدى.

أَجْلَبَ عَلَى الْفَرَسِ: ئاتنى چىپىش ئۈچۈن دىۋىتتى.

أَجْلَحُ م جَلْحَاءُ ج جُلْحٌ: پايىنەكباش ئادەم؛

توقال.

إِجْلَخَّ يَجْلَخُّ إِجْلِخَاخًا: ئاجىزلاشتى، سۆڭەكلە-رى بوشىشىپ كەتتى.

أَجْلَسَ يُجْلِسُ إِجْلاَسًا ــ هُ: ئولتۇرغۇزدى.

اَلْأَجْلَدُ: قاقاس يەر.

أَجَلٌّ ج جُلٌّ: ئەل چوڭ، ئەڭ كاتتا.

إِجْلَوَّزَ يَجْلَوِّزُ إِجْلِوَّازًا: تېز ماڭدى.

أَجْلَى يُجْلِي إِجْلاَءً الْقَوْمُ عَنْ أَوْ مِنْ: قورقۇنچ ياكى قورغاقچىلىق تۈپەيلىدىن يۇرتىدىن چىقىپ كەتتى.

اَلْأَجْلَى: چىرايلىق يۈزلۈك.

اِبْنُ أَجْلَى: يولۋاس.

أُجُمٌ ج آجَامٌ: قورغان، ئىستىھكام، قەلئە، پوتەي.

اَلْإِجْمَاعُ: ئىجتىمائىي، بىر ئىش ئۈستىدە ھەممىنىڭ بىرلىككە كېلىشى (بىرەر دىنىي مەسىلە ئۈستىدە بىر ئەسىردە ئۆتكەن مۇجتەھىد ئالىملارنىڭ بىرلىككە كېلىشى، بۇ شەرىئەتنىڭ شەكىللىنىشىدىكى ئاساسلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ).

«تَمَّ الْإِتِّفَاقُ بِصُورَةٍ إِجْتِمَاعِيَّةٍ عَلَى الْمَشْرُوعِ الْجَدِيْدِ»: يېڭى پىلان ئۈستىدە ھەممەيلەن بىرلىككە كەلدى.

إِجْمَالاً. بِالْإِجْمَالِ. عَلَى الْإِجْمَالِ. بِوَجْهِ الْإِجْمَالِ: قىسقىچە، ئومۇمەن.

«كَانَ اللِّقَاءُ إِسْتِعْرَاضًا إِجْمَالِيًّا لِلْأَوْضَاعِ عَلَى السَّاحَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئۇچرىشىش ئەرەبلەرنىڭ ۋەزىيىتىنى ئومۇمەن كۆزدىن كەچۈرۈشتىن ئىبارەت بولدى.

«يَبْلُغُ الطُّوْلُ الْإِجْمَالِيُّ لِهَذَا الْجَسْرِ خَمْسُمِائَةِ مِتْرٍ»: بۇ كۆۋرۈكنىڭ ئومۇمىي ئۇزۇنلۇقى 500 مېتىر كېلىدۇ.

أَجَمَةٌ ج أَجَمٌ و أُجُمٌ و أَجَمَاتٌ ج أَجَامٌ: ئورمانلىق، دەرەخلىك؛ يولۋاس ئۇۋىسى.

أَجْمَعَ يُجْمِعُ إِجْمَاعًا الْقَوْمُ: بىرلىككە كېلىشتى، بىر ياقىدىن باش چىقىرىشتى، ئىتتىپاق بولۇشتى، بىردەك قارار قىلىشتى، جەملىدى، توپلىدى.

أَجْمَعَ مَاكَانَ مُتَفَرِّقًا: تارقاقلارنى بىرلەشتۈردى، تارقاقلارنى يىغدى، تارقاقلارنى توپلىدى.

«فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَاتِ الْجُبِّ» ‹قرآن›: ئۇلار يۈسۈپنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ۋە ئۇنى قۇدۇققا تاشلاشنى بىردەك قارار قىلىشقان چاغدا.

«فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا» ‹قرآن›: ھىيلەڭلارنىڭ ھەممىسىنى جەملەڭلار، ئاندىن سەپ تارتىپ كېلىڭلار.

أَجْمَعَ الْأَمْرَ: پۈختىلىدى، بەل باغلىدى.

أَجْمَعَ الشَّيْءَ: تەييارلىدى؛ توپلىدى.

«أَجْمَعَ الْأَعْضَاءُ الْحَاضِرُونَ عَلَى تَأْيِيْدِ الْمَشْرُوعِ»: قاتناشقان ئەزالار پىلاننى بىر ئېغىزدىن ماقۇللىدى.

أَجْمَعُ ج أَجْمَعُونَ و جُمَعَاءُ: پۈتۈنلەي، ھەممە.

«نِلْتُ حَقِّي أَجْمَعَهُ»: مەن ھەققىمنىڭ ھەممىسىگە ئېرىشتىم.

«فَسَجَدَ الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ» ‹قرآن›: پەرىشتىلەرنىڭ بىرىمۇ قالماي، ھەممىسى (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلدى.

أَجْمَلَ يُجْمِلُ إِجْمَالاً الشَّيْءَ: جەملىدى، يىغدى، ئىخچاملىدى.

أَجْمَلَ الشَّيْءَ: گۈزەللەشتۈردى؛ كۆپەيتتى.

أَجْمَلَ فِي الْعَمَلِ: ياخشى قىلدى.

أَجْمَلَ فِي الطَّلَبِ: نورمال بولدى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمىدى.

أَجْمَلَ الْقَوْمُ: تۆگىسى كۆپ بولدى.

«مَنْ أَجْمَلَ قِيْلاً سَمِعَ جَمِيْلاً»: كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلغان ئادەم ياخشىلىق تارتمايدۇ.

أَجِمِيَّةٌ: بەزگەك.

بَعُوضَةُ الْأَجِمِيَّةِ: بەزگەك پاشىسى.

أَجِنَ يَأْجَنُ أَجَنًا و أَجَنَ يَأْجُنُ وَيَأْجِنُ أَجْنًا وَ أُجُونًا الْمَاءُ: سۇنىڭ رەڭگى ۋە تەمى ئۆزگىرىپ كەتتى.

أَجَنَ يَأْجُنُ أَجْنًا الصَّانِعُ الثَّوْبَ: ھۈنەرۋەن كىيىمنى توقماقلىدى، دۇمبالىدى.

أَجْنَبِيٌّ ج أَجَانِبُ: چەت ئەللىك.

أَللُّغَاتُ الْأَجْنَبِيَّةُ: چەت ئەل تىللىرى.

إِجْنَةٌ ج وَجْنَاتٌ: قوۋۇز، كاچات، مەڭز.

إِجْهَادٌ: تىرىشماق، پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلماق، كۈچ ئىشلەتمەك.

إِجْهَازٌ عَلَى الْجَرِيحِ: يارىدارنى ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ ئۆلتۈرۈپ قويۇش.

«لَا يَجُوزُ فِي الْإِسْلَامِ قَتْلُ الْأَسِيرِ أَوِ الْإِجْهَازُ عَلَى الْجَرِيحِ» : ئىسلام دىنىدا ئەسىرلەرنى ئۆلتۈرۈش ياكى يارىلانغانلارنى ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىش دۇرۇس بولمايدۇ.

إِجْهَاضٌ: بويىدىن ئاجراش؛ بالا چۈشۈرۈش.

أَجْهَدَ يُجْهِدُ إِجْهَادًا الدَّابَّةَ: چارچىتىۋەتتى، كۆتۈرەلمەيدىغان يۈكنى ئارتتى.

أَجْهَدَ الْمَالَ: مېلىنى تۈگىتىۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

«أَجْهَدَهُ عَلَى أَنْ يُنْجِزَ عَمَلَهُ فِي ظُرُوفٍ غَيْرِ مُلَائِمَةٍ» : مۇۋاپىق كەلمەيدىغان شارائىتتا ئۆز ئىشىنى تاماملاش ئۈچۈن چارچىتىۋەتتى.

أَجْهَدَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، نامايەن بولدى.

أَجْهَدَ فِيهِ الشَّيْبُ: ئاق پەيدا بولدى، ئاق كۆرۈندى؛ ئاق كۆپەيدى.

أَجْهَدَ فِي الْأَمْرِ: پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى، ئېھتىياتچان بولدى.

أَجْهَدَ الْأَمْرُ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

أَجْهَرُ ج جَهْرَاءُ ج جُهْرٌ: كۆزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن.

أَجْهَزَ يُجْهِزُ إِجْهَازًا عَلَى الْجَرِيحِ: يارىدارنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.

أَجْهَشَ يُجْهِشُ إِجْهَاشًا بِالْبُكَاءِ: يىغلاشقا ئىنتىلدى.

«أَجْهَشَ بِالْبُكَاءِ حِينَ عَلِمَ بِمَوْتِ أُمِّهِ» : ئانىسىنىڭ ئۆلۈمىدىن خەۋەر تېپىپ يىغلاشقا باشلىدى.

أَجْهَضَ يُجْهِضُ إِجْهَاضًا ـ هُ: بىراقلاشتۇردى، چەتنەشتۈردى.

أَجْهَضَهُ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن قوزغىۋەتتى، جايىدىن قوپۇرۇۋەتتى، ئورنىدىن ئېلىۋەتتى.

«أُجْهِضَتِ الْحَرَكَةُ السِّيَاسِيَّةُ غَدَاةَ الْإِسْتِقْلَالِ» : مۇستەقىللىق ھارپىسىدا سىياسىي ھەركەتلەر يوق قىلىندى.

أَجْهَضَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَجْوَائِيٌّ: ھاۋارايى مۇتەخەسسىسى، مېتېئورولوگ.

أَجُوجٌ: يېنىپ تۇرغان.

أَجْوَحُ ج جَوْحَاءُ ج جُوْحٌ: كەڭ.

أَجِيجٌ: يېنىۋاتقان ئوتنىڭ چاراسلىغان ئاۋازى، ئوتنىڭ يالقۇنى، ئوتنىڭ كۈچلۈك تەپتى.

أَجِيرٌ ج أُجَرَاءُ: چاكار، مالاي، ياللانما ئىشچى، ياللانما، مەدىكار، كۈنلۈكچى.

أَحَاحٌ: چاڭقاش، ئۇسسۇزلۇق؛ غەزەپ.

أَحَادُ: بىر، يەككە.

«جَاؤُوا أَحَادَ أَحَادَ» : ئۇلار بىردىن ـ بىردىن كەلدى.

أَحَادِيُّونَ: يالغۇز كىشىلىك ناخشا ئېيتقۇچىلار.

أَحَارَ يُحِيرُ إِحَارَةً الْجَوَابَ: جاۋاب قايتۇردى.

أَحَاطَ يُحِيطُ إِحَاطَةً: پۇختا بىلدى، كەڭ دائىرىدە بىلدى، تەلتۆكۈس چۈشەندى؛ ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

«وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ» «قرآن» : ئۇلار ئاللاھنىڭ مەلۇماتىدىن ئاللاھ ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى خالىغان نەرسىلەردىن باشقا ھېچنەرسىنى بىلمەيدۇ.

أَحَاطَ بِهِ عِلْمًا: پىششىق بىلدى، ئومۇملاشتۇردى.

أَحَاطَ بِالْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنى ئەتراپلىق ئىگىلىدى.

أَحَاطَ بِاللُّغَةِ: تىل ئىگىلىدى.

أَحَاطَهُ عِلْمًا بِالْأَمْرِ: ئۇنى بىلدۈردى.

«أَحَاطَ الْأَمْرَ بِالْكِتْمَانِ» : ئىشنى يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«كَانَتِ الْمَدِينَةُ مُنْعَزِلَةً تُحِيطُ بِهَا الْجِبَالُ» : شەھەر چەت جايدا بولۇپ، تاغلار بىلەن ئورالغا-

نىدى.

أَحَاقَ يُحِيقُ إِحَاقَةً بِهِ: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أَحَاقَ بِهِمَ الْعَذَابُ: ئازاب ئورىۋالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

أَحَالَ يُحِيلُ إِحَالَةً الْأَمْرَ: ئىشنى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

«أَحَالَ الْمُوَظَّفَ إِلَى الْإِسْتِيْدَاعِ»: خىزمەتچىنى مائاشنى بېرىپ خىزمەتتىن ۋاقىتلىق توختاتتى.

أَحَالَهُ عَلَى الْمَعَاشِ: ئۇنى پېنسىيىگە چىقاردى.

«أَحَالَهُ إِلَى مَرْجَعٍ أَوْمَصْدَرٍ»: ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىشنى كۆرسەتتى.

أَحَالَ الدَّيْنَ: قەرزنى بىر دەپتەردىن يەنە بىر دەپتەرگە يۆتكىدى.

أَحَالَ عَلَى الْمَحْكَمَةِ: سوتقا تاپشۇردى.

إِحَالَةٌ: كۆچۈرمەك، يۆتكىمەك، يەتكۈزمەك.

أَحَبَّ يُحِبُّ إِحْبَابًا: ياخشى كۆردى، كۆڭۈل بەردى، دوست تۇتتى.

«لَايُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظُلِمَ» ‹قرآن›: زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىدىن باشقا (ھېچقانداق) بىر كىشىنىڭ ئاشكارا يامان سۆز قىلىشىنى ئاللاھ ياقتۇرمايدۇ.

«وَالْعَبْدُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» ‹حديث›: ئىنسان سۆيگەن كىشىسى بىلەن بىللە بولىدۇ.

«قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ» ‹قرآن›: ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەر ئاللاھنى دوست تۇتساڭلار ماڭا ئەگىشىڭلاركى، ئاللاھ سىلەرنى دوست تۇتىدۇ.

أَحَبَّ الزَّرْعُ: دان تۇتتى.

أَحَبُّ: ئەڭ سۆيۈملۈك.

«اَلسِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ» ‹قرآن›: ماڭا ئۇلار ئۈندىگەن نەرسىدىن كۆرە زىندان سۆيۈملۈكتۇر.

أَحْبَجَ يُحْبِجُ إِحْبَاجًا: يېقىنلاشتى، ئاشكارىلاندى.

أَحْبَجَ الْأَمْرُ: ئىش ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولدى.

أَحْبَرَ يُحْبِرُ إِحْبَارًا: خۇشال قىلىۋەتتى، مىننەتدار قىلىۋەتتى، شادلاندۇرۇۋەتتى؛ بېزىدى، زىننەتلىدى.

أَحْبَرَهُ الشَّيْءُ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى؛ زىننەتلىدى.

أَحْبَرَتِ الْأَرْضُ: زېمىن بۈك ـ باراقسان بولدى.

أَحْبَرَ الْكَلَامَ: سۆزنى تۈزلىدى، ئوڭشىدى، چىرايلىقلاشتۇردى.

أَحْبَطَ يُحْبِطُ إِحْبَاطًا الْعَمَلَ: ئەمەلنى بىكار قىلىۋەتتى، مەغلۇپ قىلدى، بىتچىت قىلدى، تارمار قىلدى؛

«وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ياقتۇرمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلدى.

أَحْبَطَ مَسَاعِيَهُ: ھەرىكەتلىرىنى مەغلۇپ قىلدى.

أَحْبَكَ يُحْبِكُ إِحْبَاكًا: پۇختىلىدى، مۇستەھكەملىدى.

أَحْبَلَ يُحْبِلُ إِحْبَالًا: ھامىلىدار قىلدى، ئۆرۈقلاندۇردى، بوغاز قىلدى، چاڭلاشتۇردى.

أَحْبَى يُحْبِي إِحْبَاءً الرَّامِي: ئوقچى نىشانغا تەگكۈزەلمىدى.

رَمَى فَأَحْبَى: ئېتىپ تەگكۈزەلمىدى.

أُحْبُوشٌ و أُحْبُوشَةٌ ج أَحَابِيشُ: ئايرىم قەبىلىلەردىن بولغان كىشىلەر توپى.

أُحْبُولٌ: تورا، قاپقان، توزاق.

أُحْبُولَةٌ ج أُحْبُولَاتٌ وأَحَابِيلُ ج حَبَائِلُ: قاپقان، قىسماق، تور، توزاق؛ ئارغامچا، ئارقان، سالما، كەمەن، سىرتماق.

«ذَهَبَتْ ضَحِيَّةَ أَحَابِيلِهِ»: ئۆزى كولىغان ئورىغا ئۆزى چۈشتى.

إِحْتَاجَ يَحْتَاجُ إِحْتِيَاجًا إِلَيْهِ: موھتاج بولدى، ھاجىتى چۈشتى، ئېھتىياجلىق بولدى.

«إِنَّنَا نَجِدُ كُلَّ مَا نَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنَ الْبَضَائِعِ فِي الْأَسْوَاقِ»: بىز ئېھتىياجلىق بولغان ماللارنىڭ ھەممىسىنى بازارلاردا چوقۇم تاپىمىز.

إِحْتَارَ يَحْتَارُ إِحْتِيَارًا: يول تاپالمىدى، ئېزىپ قالدى؛ ھودۇقۇپ قالدى.

إِحْتَازَ يَحْتَازُ إِحْتِيَازًا: ئىگىلىدى؛ قولغا كەلتۈر-

دى، ئېرىشتى، ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِحْتَاطَ يَحْتَاطُ اِحْتِيَاطًا: ئالدىنى ئالدى، ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى.

اِحْتَاطَ لِنَفْسِهِ: ئاۋايلىدى، پەخەس بولدى.

اِحْتَاطَ عَلَى الشَّيْءِ: قارىدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

اِحْتَاطَ بِهِ: قورشىدى، ئورىدى.

اِحْتَالَ يَحْتَالُ اِحْتِيَالًا الرَّجُلُ: ھىيلە ئىشلەتتى.

اِحْتَالَ عَلَيْهِ: ئالدامچىلىق قىلدى، پەللىدى.

اِحْتِبَاسٌ: توختاپ قالماق؛ توسۇلۇپ قالماق، كېچىكتۈرمەك.

اِحْتِبَاسُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك توسۇلۇپ قېلىش، سۈيدۈك يولى توسۇلۇپ قېلىش، سۈيدۈك تۇتۇلۇش.

اِحْتَبَسَ يَحْتَبِسُ اِحْتِبَاسًا: توختاپ قالدى، توسۇلۇپ قالدى؛ يىغدى، جەم قىلدى.

اِحْتَبَسَ أَنْفَاسُهُ: تىنالماي قالدى.

اِحْتَبَسَ فِي الْكَلَامِ: توختىۋالدى، كېكەچلىدى.

اِحْتَبَكَ يَحْتَبِكُ اِحْتِبَاكًا الثَّوْبَ: رەختنى پۇختا توقىدى، سىلىق توقىدى.

اِحْتَبَلَ يَحْتَبِلُ اِحْتِبَالًا الصَّيْدَ: قاپقان بىلەن ئوۋلىدى، قاپقان قويۇپ ئوۋلىدى.

اِحْتِجَابٌ: يوشۇرۇنۇش، كۆرۈنمەسلىك، يۈزىنى يېپىش، ھىجاب.

«عَدَمُ الْاِحْتِجَابِ عَادَةٌ قَدِيمَةٌ فِي نِسَاءِ الْعَرَبِ»: ھىجاپسىز يۈرۈش ئەرەب ئاياللىرىنىڭ قەدىمىي ئادىتىدۇر.

اِحْتِجَاجٌ ج اِحْتِجَاجَاتٌ: نارازىلىق، ئېتىراز بىلدۈرۈش، رەددىيە بېرىش، نارازىلىق بىلدۈرۈش؛ ئاقلاش.

اَلْاِحْتِجَازُ: ئىككى ئارىغا توسما تۇرغۇزۇش.

اِحْتَجَبَ يَحْتَجِبُ اِحْتِجَابًا: يوشۇرۇندى، مەخپىي بولدى، كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَبَ عَنِ النَّاسِ: كىشىلەردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى، كىشىلەرگە كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَبَ وَرَاءَ كَذَا: يوشۇرۇنىۋالدى، مۆكۈۋالدى.

«اِحْتَجَبَتِ الْجَرِيدَةُ أَوِ الْمَجَلَّةُ عَنِ الصُّدُورِ»: گېزىت ياكى ژۇرنال توختاپ قالدى.

اِحْتَجَبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ياپتى، يات ئەرلەرگە كۆرۈنمىدى.

اِحْتَجَّ يَحْتَجُّ اِحْتِجَاجًا: نارازىلىق بىلدۈردى، رەددىيە بەردى، ھۆججەتلەشتى.

اِحْتَجَّ عَلَى الْأَمْرِ: رەددىيە بەردى، رەت قىلدى، پاكىت كۆرسەتتى.

«اِحْتَجَّ الطُّلَّابُ عَلَى رَفْعِ مَصَارِيفِ الدِّرَاسَةِ»: ئوقۇغۇچىلار ئوقۇش راسخوتىنىڭ ئۆرلەپ كەتكەنلىكىگە نارازىلىق بىلدۈردى.

اِحْتَجَّ بِكَذَا: نارازىلىق بىلدۈردى.

اِحْتَجَرَ يَحْتَجِرُ اِحْتِجَارًا: ھۇجرا تۇتتى (ئۆي).

اِحْتَجَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆيدە قويدى.

اِحْتَجَزَ يَحْتَجِزُ اِحْتِجَازًا: توپلاندى، يىغىلدى، چەكلىدى؛ قولغا ئالدى.

اِحْتَجَزَ الرَّجُلُ: كىشى ھىجاز زېمىنىغا كەلدى.

اِحْتَجَزَ بِهِ: باش تارتتى.

اِحْتَجَنَ يَحْتَجِنُ اِحْتِجَانًا: جەلپ قىلدى، مايىل قىلدى؛ بۇلىدى، تارتىۋالدى؛ بۇلدى.

اِحْتَجَنَ بِالْمِحْجَنِ: ئىلمەك بىلەن ئىلدى، بۇلىدى، تارتىۋالدى؛ بۇلدى.

اِحْتَجَى يَحْتَجِي اِحْتِجَاءً: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

اِحْتِدَامٌ: كەسكىنلەشمەك.

اِحْتَدَّ يَحْتَدُّ اِحْتِدَادًا الشَّخْصُ: غەزەپلەندى، قوپال گەپ قىلدى.

اِحْتَدَّ: ئېغىرلاشتى، كەسكىنلەشتى، غەزىپى تاشتى.

اِحْتَدَّ السَّيْفُ: قىلىچ ئىتتىدى.

«تَحْتَدُّ الْمَعْرَكَةُ بَيْنَ أَنْصَارِ الْقَدِيمِ وَأَنْصَارِ الْجَدِيدِ»: كونىلىق تەرەپدارلىرى بىلەن يېڭىلىق تەرەپدارلىرى ئوتتۇرىسىدا كۈرەش كەسكىنلەشتى.

اِحْتَدَمَ يَحْتَدِمُ اِحْتِدَامًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چېچىلدى.

اِحْتَدَمَ النَّهَارُ: قاتتىق ئىسسىق بولدى.

إِخْتَدَمَ الشَّرَابُ: شاراب كۆچلۈك بولدى، كۆچەيدى.

إِخْتَدَمَ الْقِدْرُ: قازان قايناپ كەتتى.

«إِخْتَدَمَ النِّقَاشُ بَيْنَهُمَا»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇنازىرە كەسكىن بولدى.

إِخْتَدَى يَخْتَدِي إِخْتِدَاءً: ئەگەشتى، كەينىدىن ماڭدى؛ قوغلاشتى.

«إِخْتَدَى اللَّيلُ والنَّهَارُ»: كېچە كۈندۈزگە ئەگەشتى، كېچە كۈندۈزنى قوغلىدى.

إِخْتَذَرَ يَخْتَذِرُ إِخْتِذَارًا: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى.

إِخْتَذَى يَخْتَذِي إِخْتِذَاءً: ئاياغ كىيدى؛ دورىدى.

إِخْتِرَازٌ: ساقلىنىش، پەرھىز تۇتۇش.

قَرَارٌ إِخْتِرَازِيٌّ: قوغدىنىش ھەققىدىكى بەلگىلىمىلەر.

تَدَابِيرُ إِخْتِرَازِيَّةٌ: قوغدىنىش ھەققىدىكى چارە - تەدبىرلەر.

إِخْتِرَاسٌ: ساقلانماق، قوغدالماق، مۇداپىئەلەنمەك.

بِإِخْتِرَاسٍ: ھوشيارلىق بىلەن.

«فَعَلَ ذَلِكَ عَلَى سَبِيلِ الْإِخْتِرَاسِ»: بۇنى ئېھتىيات يۈزىسىدىن قىلدى.

إِخْتِرَاقٌ: كۆيمەك، يانماق.

إِخْتِرَاقٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچىدە يانماق، ئىچكى جەھەتتىن كۆيمەك.

مُحَرِّكٌ بِالْإِخْتِرَاقِ الدَّاخِلِيِّ: ئىچىدىن ياندىغان دېۋىگاتېل.

إِخْتِرَامٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىكرام قىلماق.

إِخْتِرَامُ الْمِلْكِيَّةِ: خۇسۇسىي مۈلۈككە چېقىلماسلىق.

«عَفَوْتُ عَنْهُ إِخْتِرَامًا لَكَ»: سېنىڭ ھۆرمىتىڭدىن ئۇنى كەچۈردۈم.

«وَقَفْنَا إِخْتِرَامًا لِلْأُسْتَاذِ»: ئۇستازنى ھۆرمەتلەپ ئورنىمىزدىن تۇردۇق.

إِخْتِرَامًا لَهُ: ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن.

«تَقَبَّلْ وَافِرَ الْإِخْتِرَامِ أَوْ مَزِيدَ الْإِخْتِرَامِ»: چوڭ ھۆرمىتىمنى قوبۇل قىلغايسىز (خەت - چەكلەردە يېزىلىدىغان ھۆرمەت سۆزلىرى).

«يَتَمَتَّعُ بِإِخْتِرَامِ الشَّعْبِ»: ئۇ خەلقنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر.

جَدِيرٌ بِالْإِخْتِرَامِ: ھۆرمەتلەشكە لايىق.

إِخْتِرَامُ الذَّاتِ: ئۆزىنىڭ ھۆرمىتىنى بىلمەش، ھۆرمىتىنى ساقلاش.

إِخْتَرَثَ يَخْتَرِثُ إِخْتِرَاثًا الْأَرْضَ: يەر ھەيدىدى.

إِخْتَرَزَ يَخْتَرِزُ إِخْتِرَازًا مِنْ: ساقلاندى، پەخەس بولدى.

«يَخْتَرِزُ فِي أَكْلِهِ مِنَ اللُّحُومِ الْحَمْرَاءِ»: تاماقتا گۆشتىن پەرھىز تۇتىدۇ.

إِخْتَرَسَ يَخْتَرِسُ إِخْتِرَاسًا مِنَ الشَّيْءِ: ساقلاندى، مۇداپىئەلەندى، پەخەس بولۇپ تۇردى.

إِخْتَرِسْ مِنْ كَذَا: ھېزى بول، ساقلانغىن، ھەزەر قىل.

إِخْتَرِسْ مِنَ النَّشَّالِينَ: يانچۇقچىلاردىن ساقلان.

إِخْتَرَصَ يَخْتَرِصُ إِخْتِرَاصًا الرَّجُلُ: بىر نەرسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشتى.

إِخْتَرَفَ يَخْتَرِفُ إِخْتِرَافًا: كەسىپ قىلدى، كەسىپ بىلەن شۇغۇللاندى.

إِخْتَرَفَ الْمُحَامَاةَ: ئادۋوكات بولدى.

إِخْتَرَقَ يَخْتَرِقُ إِخْتِرَاقًا: كۆيدى، ياندى، لاۋۇلدىدى.

«لَقَدْ إِخْتَرَقَتْ يَدُهُ وَلَا يَزَالُ يُعَانِي أَلَمًا شَدِيدًا»: ئۇنىڭ قولى كۆيۈپ كېتىپ ئېچىشىپ ئاغرىۋاتىدۇ.

«فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاخْتَرَقَتْ» (قرآن): (بۇ باغ) ئوت ئېلىپ كەلگەن بىر قارا بوراندا كۆيۈپ كەتتى.

إِخْتَرَمَ يَخْتَرِمُ إِخْتِرَامًا: ھۆرمەتلىدى.

«مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ أَنْ يَخْتَرِمَ الْمَرْءُ مَنْ هُمْ أَكْبَرُ سِنًّا مِنْهُ»: ئادەمنىڭ ياش جەھەتتىن ئۆزىدىن چوڭ كىشىلەرنى ھۆرمەتلىشى گۈزەل ئەخلاقنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

«اَلَّذِيْنَ يَخْتَرِمُونَ النَّاسَ يَخْتَرِمُهُمُ النَّاسُ»: كىشىلەرنى ھۆرمەتلەيدىغان ئادەمنى كىشىلەر-

مۇ هۆرمەتلەيدۇ.

«أَحْتَرِمُ مَوَاعِيْدَ الْمَدْرَسَةِ»: مەكتەپنىڭ ۋاقىتلىرىغا رىئايە قىلىمەن.

إِحْتَزَمَ يَحْتَزِمُ إِحْتِزَامًا: ئۇنىڭغا تەييارلاندى.

إِحْتِسَابٌ: ھېساب ئېلىش، تەكشۈرۈش.

إِحْتَسَبَ يَحْتَسِبُ إِحْتِسَابًا الْأَمْرَ: ئويلىدى، ساندى، تەھقىقلىدى، تەكشۈردى، گۇمان قىلدى.

«وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَايَحْتَسِبُ» (قرآن): ئاللاھ ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزقى بېرىدۇ.

إِحْتَسَبَ بِهِ: كۆپايىلەندى، ھېسابقا ئېلىندى.

إِحْتَسَبَ وَلَدًا لَهُ: ساۋابىنى كۆزدە تۇتۇپ بالىسىنىڭ ۋاپاتىغا سەۋر قىلدى.

«هَذَا رَأْيٌ لَا يُحْتَسَبُ بِهِ»: بۇ پىكىر ھېسابقا ئېلىنمايدۇ.

إِحْتَسَى يَحْتَسِي إِحْتِسَاءً الْقَهْوَةَ: قەھۋەنى ئوتلاپ ئىچتى.

إِحْتِسَاءٌ: سۇ چىقىرىش ئۈچۈن سازلىقنى كولىماق.

إِحْتِشَامٌ: ھايا قىلماق، تارتىنماق، قورۇنماق؛ ئەدەپ، ئەدەبلىك، تۈغقانچىلىق.

«تَكَلَّمَ بِإِحْتِشَامٍ»: ئۇ خىجىللىق بىلەن گەپ قىلدى.

إِحْتَشَدَ يَحْتَشِدُ إِحْتِشَادًا النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

«إِحْتَشَدَتْ قُوَّاتُ الْعَدُوِّ عَلَى الْحُدُودِ»: دۈشمەن قوشۇنلىرى چېگرىغا توپلاندى.

«إِحْتَشَدَتِ الشَّوَارِعُ بِالنَّاسِ»: كوچا ئادەم بىلەن تىقما ـ تىقما بولۇپ كەتتى.

إِحْتَشَمَ يَحْتَشِمُ إِحْتِشَامًا: ھايا قىلدى، ئۇيالدى، تارتىندى؛ ياخشى ئورتا يول تۇتتى.

إِحْتَصَدَ يَحْتَصِدُ إِحْتِصَادًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى ئورىدى.

إِحْتِضَارٌ: سەكراتتا چۈشۈپ قالماق، ئۆلۈم يېقىنلاشماق، ھازىر بولماق.

إِحْتَضَرَ يَحْتَضِرُ إِحْتِضَارًا الْمَجْلِسَ: يىغىنغا قاتناشتى، ھازىر بولدى.

إِحْتَضَرَ الْمَكَانَ: چۈشتى، تۇردى.

أُحْتُضِرَ الْمَرِيْضُ: كېسەل سەكراتقا چۈشتى، كېسەل ئۆلۈش ھالىتىدە تۇردى.

إِحْتَفَنَ يَحْتَفِنُ إِحْتِفَانًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، قويىنىغا ئالدى.

«إِحْتَفَنَ نَصِيْبَهُ مِنْ هَذِهِ الْحَيَاةِ»: بۇ ھاياتتىن ئۆز نېسىۋىگە ئىگە بولدى، ئارزۇسىغا يەتتى.

«كَانَتْ دَعْوَتُهُ تَحْتَفِنُ مُخْتَلِفَ الْقَبَائِلِ لِأَنَّهَا قَامَتْ تَحْتَ شِعَارِ التَّوْحِيْدِ»: ئۇنىڭ چاقىرىقى ئوخشىمىغان قەبىلىلەرنى ئۆز قوينىغا ئالدى، چۈنكى، ئۇنىڭ چاقىرىقى تەۋھىد شوئارى ئاستىدا ئېلىپ بېرىلغانىدى.

إِحْتَطَبَ يَحْتَطِبُ إِحْتِطَابًا: ئوتۇن يىغدى، ئوتۇن تەردى.

إِحْتَطَّ يَحْتَطُّ إِحْتِطَاطًا: قويۇۋەتتى؛ چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى.

إِحْتَظَرَ يَحْتَظِرُ إِحْتِظَارًا: (كالا، قويلارغا) قوتان ياسىدى.

إِحْتِفَاءٌ: قارشى ئالماق، قىزغىن كۈتۈۋالماق.

إِحْتِفَالٌ ج إِحْتِفَالَاتٌ: مۇراسىم، يىغىن، تەبرىك كۈنى، يىغىلىش؛ قاتار، رەت، سەپ.

إِحْتِفَالٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرىلەش يىغىنى.

«أُقِيْمَ الْإِحْتِفَالُ وَسَطَ جَوٍّ مِنَ الْحَمَاسَةِ الْحَارَّةِ»: تەبرىكلەش يىغىنى قىزغىن كەيپىيات ئىچىدە ئېچىلدى.

قَاعَةُ الْإِحْتِفَالَاتِ: يىغىن زالى، مۇراسىم زالى.

إِحْتِفَالًا: خاتىرىلەش يۈزىسىدىن، تەبرىكلەش ئۈچۈن.

إِحْتَفَدَ يَحْتَفِدُ إِحْتِفَادًا: خىزمىتىنى قىلدى، ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

إِحْتَفَرَ يَحْتَفِرُ إِحْتِفَارًا: كولىدى ، قازدى.

إِحْتَفَرَ عَلَى الْخَشَبِ: ياغاچقا ئويدى.

إِحْتَفَرَ الْكِتَابَةَ: خەت ئويدى.

«اَلرَّأْيُ أَنْ يَحْتَفِرَ كُلٌّ مِنْكُمْ حُفْرَتَهُ»: دېمەك، ھەر ئادەم ئۆزىگە ئۆزى ئورا كولايدۇ.

إِحْتَفَزَ يَحْتَفِزُ إِحْتِفَازًا: تۈگۈلدى، يىغىلىۋالدى؛ تەييارلاندى.

اِحْتَفَظَ يَحْتَفِظُ اِحْتِفَاظًا بِرَأْيِهِ: ئۆز پىكرىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَفَظَ بِسِرِّهِ: سىر ساقلىدى.

«اِحْتَفَظَ فِي غُرْبَتِهِ بِحَفْنَةٍ مِنْ تُرَابِ بَلَدِهِ»: ئۇ غۇربەتچىلىكتە يۇرتىنىڭ بىر ئوچۇم تۇپىسىنى ساقلاپ قالدى.

«اِحْتَفَظْتُ بِالرِّسَالَةِ مُنْذُ تَسَلَّمْتُهَا حَتَّى الْيَوْمَ»: خەتنى مەن تاپشۇرۇپ ئالغان كۈندىن تارتىپ بۈگۈنگىچە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن.

اِحْتَفَظَ بِرَأْيِهِ: پىكرىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَفَظَ بِمَنْصِبِهِ: مەنسىپىنى ساقلاپ قالدى.

اِحْتَقَّ يَحْتَقُّ اِحْتِقَاقًا النَّبْتَ: ئۆسۈملۈكنى ئۈردى، يۇلدى.

اِحْتَقَّ الْقَوْمُ بِهِ: قورشىۋالدى.

اِحْتَقَّ الشَّيْءَ: سويدى.

اِحْتَفَلَ يَحْتَفِلُ اِحْتِفَالاً: يىغىلدى، توپلاندى.

اِحْتَفَلَ بِالرَّجُلِ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى.

«اِحْتَفَلَ بِعِيدِ مِيلاَدِهِ»: ئۇ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزدى.

«اِحْتَفَلَ بِالْعِيدِ الْوَطَنِيِّ»: دۆلەت بايرىمىنى تەبرىكلىدى.

«اِحْتَفَلَ الطُّلاَّبُ فِي قَاعَةِ الْجَامِعَةِ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيدِ الْوَطَنِيِّ»: دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن ئوقۇغۇچىلار ئۇنىۋېرسىتېت زالىغا يىغىلدى.

اِحْتَفَلَ بِالأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلدى، دىققەت قىلدى.

اِحْتَفَلَهُ الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى.

«لاَ تَحْتَفِلْ بِمَنْ يَبْخَلُ بِمَالِهِ»: پىخسىقنى ھۆرمەتلىمە.

اِحْتَفَنَ يَحْتَفِنُ اِحْتِفَانًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى، دەرەخنى يۇلدى.

اِحْتَفَى يَحْتَفِي اِحْتِفَاءً الشَّخْصُ: يالاڭ ئاياغ ماڭدى؛ تەبرىكلىدى.

«اِحْتَفَى الْمُوَاطِنُونَ بِالأُدَبَاءِ اِحْتِفَاءً بَالِغًا»: پۇقرالار ئەدىبلەرنى قىزغىن تەبرىكلىدى.

اِحْتِقَارٌ: مەنسىتمەسلىك، كەمسىتمەك، ھاقارەتلىمەك، پەس كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.

اِحْتِقَانٌ: قان چۈشمەك.

اِحْتِقَانٌ دِمَاغِيٌّ: مېڭىگە قان چۈشمەك.

اِحْتَقَبَ يَحْتَقِبُ اِحْتِقَابًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

«اِحْتَقَبَ زَيْدًا عَلَى نَاقَتِهِ»: زەيدنى تۆگىسىگە مىنگۈزىۋالدى.

اِحْتَقَبَ الإِثْمَ: گۇناھ قىلدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى.

اِحْتَقَبَ خَيْرًا أَوْ شَرًّا: ياخشىلىق ياكى يامانلىق قىلدى.

اِحْتَقَدَ يَحْتَقِدُ اِحْتِقَادًا: ئاداۋەت ساقلىدى؛ ئۆچ كۆردى.

اِحْتَقَرَ يَحْتَقِرُ اِحْتِقَارًا: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى.

اِحْتَقَنَ يَحْتَقِنُ اِحْتِقَانًا: ئوكۇل ئۇرۇلدى.

اِحْتَقَنَ الْبَوْلُ: سۈيدۈك توسۇلۇپ قالدى.

اِحْتَقَنَ وَجْهُهُ: يۈزى قىزىرىپ كەتتى.

اِحْتَقَنَ الدَّمُ: قان چۈشتى، قان تۆكۈلدى.

اِحْتَكَأَ يَحْتَكِئُ اِحْتِكَاءً: چىڭىتتى، پۇختىلىدى، مەھكەم قىلدى.

اِحْتِكَارٌ: مونوپول قىلماق، بېسىمدارلىق قىلماق.

اِحْتِكَارُ التِّجَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى سودىنى مونوپول قىلىۋېلىش.

اِحْتِكَارٌ نَوَوِيٌّ: يادرو مونوپولىيىسى.

اِحْتِكَارِيٌّ: تاماخور، ئاچكۆز؛ بېسىمدار، مونوپول قىلىۋالغۇچى. بېسىمدارلىققا ئائىت، مونوپوللۇققا ئائىت؛ مونوپول تەشكىلات، مونوپول كاپىتالىست، مونوپول قىلغۇچى.

اِحْتِكَاكٌ: سۈركىمەك، سۈركەلمەك.

قُوَّةُ الاِحْتِكَاكِ: سۈركىلىش كۈچى.

قَوَانِيْنُ الاِحْتِكَاكِ: سۈركىلىش قانۇنىيىتى.

«اَلاِحْتِكَاكُ يُوَلِّدُ الْحَرَارَةَ»: سۈركىلىش ئىسسىقلىق پەيدا قىلىدۇ.

«اَلتَّغْيِيْرُ الَّذِي حَدَثَ فِي الشَّرْقِ إِنَّمَا حَدَثَ لِلْمُثَقَّفِيْنَ لِكَثْرَةِ اِحْتِكَاكِهِمْ بِالأَجَانِبِ»: شەرقتە يۈز بەرگەن ئۆزگىرىش زىيالىيلارنىڭ چەت ئەللىكلەر بىلەن كۆپ مۇئامىلە قىلىشى.

قائىلىقى سەۋەبىدىن يۈز بەرگەن.

إِحْتَكَرَ يَحْتَكِرُ إِحْتِكَارًا: مونوپول قىلدى، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

إِحْتَكَرَ الصَّوَابَ: مېنىڭ راست دەپ تۇرىۋالدى، ئۆزىنىڭلا گېپىنى يورغىلاتتى.

«تُحَاوِلُ بَعْضُ الدُّوَلِ الْكُبْرَى أَنْ تَحْتَكِرَ بَيْعَ السِّلَاحِ فِي الْعَالَمِ الثَّالِثِ»: بەزى چوڭ دۆلەتلەر ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرىگە قورال – ياراغ سېتىشنى مونوپول قىلىشقا ئۇرۇنماقتا.

إِحْتَكَّ يَحْتَكُّ إِحْتِكَاكًا الْجِلْدُ: تېرە قىچىشتى.

إِحْتَكَّ بِالْقَوْمِ: ئالاقىلەشتى.

إِحْتَكَمَ يَحْتَكِمُ إِحْتِكَامًا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، مونوپول قىلىۋالدى.

«يَحْتَكِمُ النَّاسُ إِلَى مُحَكِّمِينَ يَحْكُمُونَ بَيْنَهُمْ»: كىشىلەر تەجرىبىلىك كىشىلەرگە ئەرز سۇنۇپ بارىدۇ، ئۇلار ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم قىلىدۇ.

إِحْتَكَمَ فِيهِمْ: زالىملىق قىلدى، مۇستەبىتلىك قىلدى.

إِحْتَكَمَ فِي السُّوقِ: بازارنى ئىگىلىۋالدى.

إِحْتِلَالٌ: ئىشغال قىلماق، بېسىۋالماق، ئىگىلىۋالماق.

جَيْشُ الْإِحْتِلَالِ: ئىشغالىيەتچى قوشۇن.

إِحْتِلَالِيٌّ: ئىشغالىيەتكە مەنسۇپ.

إِحْتَلَبَ يَحْتَلِبُ إِحْتِلَابًا: ساغدى.

إِحْتَلَّ يَحْتَلُّ إِحْتِلَالًا الْمَكَانَ: ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى.

«لَا سَلَامَ فِي الْمِنْطَقَةِ قَبْلَ أَنْ تَنْسَحِبَ إِسْرَائِيلُ مِنَ الْأَرَاضِي الَّتِي إِحْتَلَّتْهَا»: ئىسرائىلىيە بېسىۋالغان يەرلەردىن چېكىنىپ چىقىپ كېتىشتىن بۇرۇن بۇ رايوندا تىنچلىق بولمايدۇ.

إِحْتَلَمَ يَحْتَلِمُ إِحْتِلَامًا: بالاغەتكە يەتتى، ئېھتىلام بولدى.

إِحْتِمَالٌ: مۇمكىنچىلىك، ئىمكانىيەت، ئېھتىمال.

بَعِيدُ الْإِحْتِمَالِ: ئېھتىمالدىن يىراق، مۇمكىن بولمايدىغان.

إِحْتِمَالٌ. إِحْتِمَالِيٌّ: ئېھتىمالغا ئائىت، مۇمكىنچىلىككە ئائىت.

أَحْتَمُ: قارا.

إِحْتَمَلَ يَحْتَمِلُ إِحْتِمَالًا: مۇمكىن بولدى، دۇرۇس بولدى.

إِحْتَمَلَ الْأَمْرَ: بەرداشلىق بەردى.

إِحْتَمَلَ الصَّنِيعَةَ: ھىممىتىگە رەھمەت ئېيتتى.

«إِحْتَمَلَ مَا كَانَ مِنْهُ امَا صَدَرَعَنْهُ»: كۆز يۇمدى؛ كەڭ قورساقلىق قىلدى.

إِحْتَمَى يَحْتَمِي إِحْتِمَاءً بِهِ: سېغىندى؛ ئىلتىجا قىلدى.

إِحْتَمَى فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشتا ئۆزىنى قوغدىدى.

إِحْتَمَى الْمَرِيضُ: كېسەل پەرھىز تۇتتى.

إِحْتَمَى مِنْهِ: ساقلاندى.

إِحْتَنَكَ يَحْتَنِكُ إِحْتِنَاكًا فُلَانًا: قولغا كەلتۈرۈپ رام قىلىۋالدى.

إِحْتَوَشَ يَحْتَوِشُ إِحْتِوَاشًا: قورشىۋالدى.

إِحْتَوَضَ يَحْتَوِضُ إِحْتِوَاضًا الْمَاءَ: سۇ يىغدى.

إِحْتَوَضَى الْأَرْضَ: يەرنى تاختىلاشتۇردى.

إِحْتَوَى يَحْتَوِي إِحْتِوَاءً الشَّيْءَ: ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئىچىگە سىغدۇردى.

إِحْتِيَاجٌ ج إِحْتِيَاجَاتٌ: ھاجەت، لازىملىق نەرسە، ئېھتىياج.

فَائِضٌ عَنِ الْإِحْتِيَاجِ: ئېھتىياجدىن ئۇشۇق، ئارتۇقچە، ھاجەتسىز.

إحتِيَاطٌ ج إِحْتِيَاطَاتٌ: دىققەت قىلماق، ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق، ھەزەر ئەيلىمەك.

دُونَ إِحْتِيَاطٍ: بوشاشماي، قىلچە يوشۇرماي، ئېھتىياتسىزلىق.

عَلَى سَبِيلِ الْإِحْتِيَاطِ: ئېھتىيات ئۈچۈن.

آلْإِحْتِيَاطُ الرَّسْمِيُّ مِنَ الذَّهَبِ: ھۆكۈمەتنىڭ ئالتۇن زاپىسى.

ضَابِطُ إِحْتِيَاطٍ: زاپاس ئوفىتسېر؛ زاپاس ئەسكەر.

جُنْدِيُّ إِحتِيَاطٍ: زاپاس قوشۇن.

إِحْتِيَاطُ الْبَنْكِ: بانكىنىڭ ئېھتىيات فوندى.

إِحْتِيَاطِيٌّ: ئېھتىياتقا ئائىت.

إِحْتِيَاطِيُّ النِّفْطِ أَوِالزَّيْتِ الْخَامِ: زاپاس نېفىت.

تَدَابِيرُ أَوْ إِجْرَاءَاتٌ إِحْتِيَاطِيَّةٌ: ئېھتىياتلىق تەدبىرلەر.

حُبُوبٌ إِحْتِيَاطِيَّةٌ: زاپاس ئاشلىق.

إِحْتِيَالٌ: ھىيلە ئىشلەتمەك، ئالدامچىلىق قىلماق.

أَحَثَّ يُحِثُّ إِحْثَاثًا عَلَى: ھەرىكەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قۇتراتتى.

إِحْجَامٌ: چېكىنىش، داجىش، ئارقىغا يېنىش؛ تىزگىنلىنىش.

أَحَجَّ يُحِجُّ إِحْجَاجًا: ھەج قىلدۇردى، ھەج قىلىشقا ئەۋەتتى.

أَحْجَرَهُ يُحْجِرُ إِحْجَارًا: يوشۇردى، سەترى قىلدى، ياپتى.

أَحْجَمَ يُحْجِمُ إِحْجَامًا عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، تىزگىنلەندى؛ چېكىندى.

أَحْجَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ۋاز كەچتى، رەت قىلدى، ياندى.

«أَحْجَمَ الْجُنْدُ عَنِ الْقِتَالِ»: قوشۇن ئۇرۇشتىن چېكىندى.

أَحْجَمَتِ النَّارُ: ئوت گۇرۇلدەپ كۆيدى، ئوت ئۇلغىيىپ كۆيدى.

أَحْجَنُ م حَجْنَاءُ ج حُجْنٌ: ئەگرى.

أَحْجَى يُحْجِي إِحْجَاءً: تېگىشلىك، ئەڭ لايىق، ئەڭ ھەقلىق.

أُحْجِيَّةٌ ج أَحَاجِي: تېپىشماق، مۇئەمما، تېپىشماق.

إِنَّهُ بَارِعٌ فِي حَلِّ الْأَحَاجِيِّ: ئۇ، مۇئەمما (تېپىشماق) تېپىشقا ئۇستا.

أَحَّ يَؤُحُّ أَحًّا: يۆتەلدى.

أَحَّدَ يُؤَحِّدُ تَأْحِيدًا الشَّيْءَ: تاق قىلدى، بىرلىككە كەلتۈردى.

أَحَدٌ م إِحْدَى: بىر، يەككە - يېگانە، يالغۇز، تەنھا.

اَلْأَحَدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، يەككە - يېگانە ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

يَوْمُ الْأَحَدِ: يەكشەنبە.

«قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ» ‹قۇرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئۇ ئاللاھ بىردۇر.

أَحَدْمَا: ھېچ ئادەم، ھەرقانداق ئادەم.

«حَدَّثَ عَنْهُ أَحَدُ تَلَامِذَتِهِ»: شاگىرتلىرىنىڭ بىرى ئۇ توغرىلىق سۆزلەپ بەردى.

أَحَدَ عَشَرَ م إِحْدَى عَشَرَةَ: ئون بىر.

لَمْ أَرَ أَحَدًا: مەن ھېچكىمنى كۆرمىدىم.

«هَلْ فِي الدَّارِ أَحَدٌ»: قورۇدا بىرەرسى بارمۇ؟

«سَيَعِيلُ يَوْمَ الْأَحَدِ»: ئۇ يەكشەنبە كۈنى يېتىپ كېلىدۇ.

«لَا يَعْمَلُ الْأُورُبِّيُّونَ أَيَّامَ الْآحَادِ»: ياۋروپالىقلار يەكشەنبە كۈنلىرى ئىشلىمەيدۇ.

أَحَدُ النَّاسِ: مەلۇم بىر ئادەم، بىر ئادەم.

«قَالَ أَحَدُهُمْ»: ئۇلارنىڭ بىرى ئېيتتى.

«حَضَرَتْ إِحْدَى الطَّالِبَاتِ»: قىز ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى ھازىر بولدى.

أُحُد: ئوھود تېغى. (مەدىنىگە تۆت كىلومېتىر كېلىدىغان مەدىنىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى بىر تاغنىڭ ئىسمى.)

أَحْدَبَ يُحْدِبُ إِحْدَابًا: دوك قىلىپ قويدى.

أَحْدَبُ م حَدْبَاءُ ج حُدْبٌ: بىلەكتىكى بىر تومۇر؛ دوك، دوڭغاق؛ ئەگمە قىلىچ؛ ئەگمە پىچاق.

أَحْدَثَ يُحْدِثُ إِحْدَاثًا: ئىجاد قىلدى، پەيدا قىلدى، بەرپا قىلدى، كەشىپ قىلدى، ياراتتى، ياسىدى.

«لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ أَمْرًا»

‹قۇرآن›: سەن بىلمەيسەنكى، ئاللاھ شۇنىڭدىن كېيىن (يەنى تالاقتىن كېيىن) بىرەر ئىشنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى مۇمكىن.

«أَحْدَثَ الْإِنْفِجَارُ كَارِثَةً»: پارتلاش كرىزىس پەيدا قىلدى.

أَحْدَثَ الرَّجُلُ: تاھارىتى بۇزۇلىدىغان ئىش سادىر بولدى.

أَحْدَثَ تَأْثِيرًا كَذَا: تەسىر كۆرسەتتى.

«أَحْدَثَ طُرُقًا جَدِيدَةً فِي التَّدْرِيسِ» : ئوقۇ - ئوقۇتۇشتا يېڭى ئۇسۇللارنى ئىجاد قىلدى.

أُحْدُوثَةٌ ج أَحَادِيثُ: گەپ - سۆز، سۆز - چۆچەك، سۆھبەت تېمىسى؛ ساپاق، تۆتقا (گەپنىڭ).

صَارَ أُحْدُوثَةً: چۆچەككە ئايلاندى.

أَحْدَجَ يُحْدِجُ إِحْدَاجًا الْبَعِيرَ: تۆگىگە كاجۇ ئارتتى، تۆگىگە توقۇم توقىدى.

أَحَدَّ يُحِدُّ إِحْدَادًا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

أَحَدَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھازا تۇتتى، قارىلىق تۇتتى.

أَحَدَّ السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، ئىتتىكلەتتى.

أَحَدَّ إِلَيْهِ النَّظَرَ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

أَحْدَرَ يُحْدِرُ إِحْدَارًا الْقِرَاءَةَ: تېز ئوقۇدى.

أَحْدَقَ يُحْدِقُ إِحْدَاقًا بِهِ: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أَحْدَقَتْ بِنَا الشَّدَائِدُ: بىزنى قىيىنچىلىقلار ئورىۋالدى.

إِحْدَوْدَبَ يَحْدَوْدِبُ إِحْدِيدَابًا: دوك بولۇپ قالدى.

أُحْدُورٌ: يانتۇ ئېتىز، يانتۇلۇق.

إِحْدَوْدَقَ يَحْدَوْدِقُ إِحْدِيدَاقًا: قورشىۋالدى، ئورىۋالدى.

أُحْدُوَّةٌ. أُحْدِيَّةٌ: تۆگە ھەيدىگەندە ئېيتىلىدىغان ناخشا، پادىچى ناخشىسى.

أَحَدِيٌّ: يەكشەنبىلىك.

أَحَدِيَّةٌ: بىردەكلىك، ئوخشاشلىق.

أَحْذَى يُحْذِي إِحْذَاءً ــ هُ: غەنىيمەتتىن بىر قىسمىنى بەردى؛ نەيزە سانجىدى.

أَحْرَارِيٌّ: لىبېرالىزمچى، لىبېرالىزم.

إِحْرَاقٌ: كۆيدۈرمەك.

إِحْرَامٌ: ئېھرام باغلىماق (ھەج قىلغۇچىلار ھەج ۋاقتىدا ئادا قىلىدىغان بەلگىلىمىلەرنىڭ بىرى).

مَلَابِسُ الإِحْرَامِ: ئېھرام كىيىمى، ئېھراملىق.

أَحْرَثَ يُحْرِثُ إِحْرَاثًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چارچىتىۋەتتى.

أَحْرَجَ يُحْرِجُ إِحْرَاجًا: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى؛ گۇناھقا گىرىپتار بولدى.

«وأَحْرَجَ عَلَيْهِ الأَمْرَ» : مەنئى قىلدى.

«أَحْرَجَنِي بِإِفْشَاءِ مَا اتَّفَقْنَا عَلَى كِتْمَانِهِ» : يوشۇرۇشقا كېلىشكەن ئىشنى مېنى ئاشكارىلاشقا قىستىدى.

أَحْرَجَ مَرْكَزَهُ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

أَحْرَجَ فِي يَمِينِهِ: قەسىمىنى بۇزدى.

أَحْرَدَ يُحْرِدُ إِحْرَادًا: ئۇنى يالغۇز قويدى.

أَحْرَدَ فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

أَحْرَدُ: بېخىل.

رَجُلٌ أَحْرَدُ: پىخسىق ئادەم.

عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرِ: ئۇزۇن كۈتۈپ ئازابلانغان، كۆپ ئىنتىزار بولۇپ ئازابلانغان.

«كَانَتْ تَنْتَظِرُ عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرِ عَوْدَةَ ابْنِهَا مِنَ الْبَعْثَةِ» : ئوغلىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتەتتى.

أَحَرَّ يُحِرُّ إِحْرَارًا النَّهَارُ: كۈن ئىسسىدى، قىزىدى.

أَحَرَّ صَدْرَهُ: ئۇسسىتىۋەتتى، تەشنا قىلدى.

أَحْرَزَ يُحْرِزُ إِحْرَازًا الشَّيْءَ: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

أَحْرَزَ الْمَكَانُ الرَّجُلَ: پاناھ بولدى، پاناگاھ بولدى.

أَحْرَزَ شُهْرَةً: شۆھرەت قازاندى.

أَحْرَزَ فَوْزًا: يېڭىپ چىقتى، غەلىبىگە ئېرىشتى.

أَحْرَزَ نَجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

أَحْرَزَ قَصَبَ السَّبْقِ: چېمپىيون بولدى، باشقىلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

أَحْرَسُ: قەدىمىي.

أَحْرَشُ م حَرْشَاءُ ج حُرْشٌ: قوپاللىق، يىرىكلىك.

أَحْرَقَ يُحْرِقُ إِحْرَاقًا: كۆيدۈردى، ئوت قويدى.

أَحْرَقَهُ بِالْمِبْرَدِ: ئېگەكلىدى.

«لاَ يَسْتَطِيعُ الْمَرْءُ أَنْ يُحْرِقَ مِثْلَ هَذِهِ الْكَمِيَّةِ

الْكَبِيرَةِ مِنَ الْفَحْمِ فِي شِتَاءٍ وَاحِدٍ»: كىشى مۇنچىۋالا نۇرغۇن كۆمۈرنى بىر قىش ئىچىدە قالاپ بولالمايدۇ.

أَحْرَقَهُ بِالْحَرَارَةِ: كۆيدۈردى.

أَحْرَقَ أَمَامَهُ بُخُورَ الْمَدِيحِ: كۆككە كۆتۈردى (خۇشامەتچىلىك قىلدى).

«مِنَ الْمُؤَسَّفِ أَنْ تُحْرَقَ هَذِهِ الْأَخْشَابُ وَهِيَ لَاتَزَالُ صَالِحَةً لِلْإِسْتِعْمَالِ»: ھېلىمۇ ئىشلىتىشكە بولىدىغان ياغاچلارنى قالاش ئەپسۇسلىنارلىق ئىش.

أَحْرَمَ يُحْرِمُ إِحْرَامًا: ئېھرام باغلىدى، ھەرەمگە كىردى.

أَحْرَمَ بِالْحَجِّ أَوِالْعُمْرَةِ: ھەجگە ياكى ئۆمرىگە ئېھرام باغلىدى.

أَحْرَمَ بِالصَّلَاةِ: نامازغا كىردى.

إِحْرَنْجَمَ يَحْرَنْجِمُ إِحْرِنْجَامًا الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

إِحْرَنْجَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىرادە باغلاپ نىيىتىدىن ياندى.

أَحْرَى يُحْرِي إِحْرَاءً الشَّيْءَ: ئازايتتى، كېمەيتتى.

أَحْرَى الشَّيْءَ: كېمەيتىۋەتتى.

مَاأَحْرَى بِهِ: تازا لايىق كەلدى.

اَلْأَحْرَى: ئەڭ لايىق.

«مِنَ الْأَحْرَى أَنْ نَذْهَبَ إِلَى الْإِجْتِمَاعِ مُبَاشَرَةً»: ئەڭ ياخشىسى بىز ئۇدۇللا يىغىنغا بارايلى.

أَحْزَمَ يُحْزِقُ إِحْزَامًا الْفَرَسَ: ئاتنىڭ تۆشىنى چىڭىتتى.

أَحْزَمُ ج مَحَازِمُ: پەرتۇق؛ بەلباغ؛ بەل قىسمى.

أَحْزَمُ: ئەڭ ئاقىلانە، ئەڭ ئېھتىياتچان.

أَحْزَنَ يُحْزِنُ إِحْزَانًا: غەمكىن قىلدى، خاپا قىلدى، قايغۇغا سالدى.

أَحْزَنَ عَلَيْهِ: ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى.

إِحْسَاسٌ ج إِحْسَاسَاتٌ و أَحَاسِيسُ: سېزىم، ھېس ـ تۇيغۇ.

«اَلْأَدَبُ يُعَبِّرُ عَنْ أَحَاسِيسِ الشَّعْبِ وَ اتِّجَاهَاتِهِ»: ئەدەبىيات خەلقنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى ۋە ئىنتىلىشىنى ئىپادىلەيدۇ.

عَدِيمُ الْإِحْسَاسِ: بىخودلۇق، بىپەرۋالىق، سەزگۈنى يوقاتماق.

إِحْسَاسٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچكى سېزىم.

إِحْسَاسٌ مُشْتَرَكٌ: ئورتاق تۇيغۇ، ئورتاق ھېسسىيات.

قِلَّةُ الْإِحْسَاسِ: سەزمەسلىك، سەزگۈ ـ تۇيغۇنىڭ ناچارلىششى.

إِحْسَانٌ ج إِحْسَانَاتٌ: ياخشىلىق، ئېھسان، مەرھەمەت، ياخشى ئىش.

صَاحِبُ الْإِحْسَانِ: خەير ـ ساخاۋەتلىك ئادەم، ياخشىلىق قىلغۇچى ئادەم.

جَمْعِيَّةُ الْإِحْسَانِ: خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى.

أَحْسَبَ يُحْسِبُ إِحْسَابًا الشَّيْءَ: كۆپ قىلدى، يېتەرلىك بولدى.

أَحْسَبُ: چىچى ۋە تېرىسى ئاق ئادەم، ئاق كېسەل ئادەم، چېچى ۋە تېرىسى تۇغما ئاق ئادەم.

أَحَسَّ يُحِسُّ إِحْسَاسًا: ھېس قىلدى، سەزدى، بىلدى.

«فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئەيسا ئۇلارنى (يەنى يەھۇدىلار) دىن كۇفرىنى (كۇفرىدا چىڭ تۇرۇپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى) سەزگەن چاغدا: «ئاللاھ ئۈچۈن (ئاللاھقا دەۋەت قىلىش يولىدا) ماڭا كىملەر ياردەم بېرىدۇ؟» دېدى.

«فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ (كەلگەنلىكىنى) ھېس قىلغان چاغدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ.

«أَحَسَّ بِقِيمَةِ الدِّرَاسَةِ بَعْدَ ضَيَاعِ الْفُرْصَةِ»: پۇرسەتنى كەتكۈزۈپ قويغاندىن كېيىن ئوقۇشنىڭ قىممەتلىكىنى ھېس قىلدى.

«أَحْسَسْتُ بِالْأَلَمِ يَسْرِي فِي بَطْنِي»: قورسىقىمنىڭ ئاغرىغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

أَحْسَنَ يُحْسِنُ إِحْسَانًا: ياخشىلىق قىلدى، ياخشى ئىش قىلدى.

أَحْسَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ياردەم بەردى، سىلە ـ رەھىم قىلدى.

أَحْسَنَ الْفَهْمَ: ئوبدان چۈشەندى.

«أَحْسَنَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ»: ئەرەب تىلىنى پۇختا ئىگىلىدى.

أَحْسَنَ الْإِخْتِيَارَ: ئوبدان تاللىدى.

«وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ» ‹قرآن›: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن (ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگىمۇ) ياخشىلىق قىلغىن.

«إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ» ‹قرآن›: ئەگەر ياخشىلىق قىلساڭلار، ياخشىلىقىڭلار ئۆزۈڭلار ئۈچۈندۇر.

أَحْسَنَ الظَّنَّ بِهِ: ئىشەندى.

أَحْسَنَ مُعَامَلَتَهُ: ياخشى مۇئامىلە قىلدى، ئوبدان مۇئامىلىدە بولدى.

«إِذَا أَحْسَنْتَ الْقَوْلَ فَأَحْسِنِ الْفِعْلَ»: سۆزۈڭ چىرايلىق بولغاندىن كېيىن، ئىشىڭمۇ چىرايلىق بولسۇن.

أَحْسَنْتَ: بەك ياخشى، بەللى، ئاپىرىن.

أَحْسَنُ ج أَحَاسِنُ م حُسْنَى: ئەڭ ياخشى، ئەڭ گۈزەل.

«وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا» ‹قرآن›: سىلەرگە بىر كىشى سالام بەرسە، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار (يەنى بىر كىشى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەپ سالام بەرسە، ئۇنىڭغا ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھى ۋە بەرەكاتۇھۇ دەڭلار).

أَحَاسِنُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ياخشىلىرى.

«لَمْ تُحْضَرِ الْمَوَادُّ بَعْدُ لِذَا فَمِنَ الْأَحْسَنِ أَنْ يَبْدَأَ الْعَمَلُ بَعْدَ أَيَّامٍ»: ماتېرىياللار تېخى تولۇق ئەمەس، شۇڭلاشقا ئىش بىرقانچە كۈندىن كېيىن باشلانسا ياخشى بولىدۇ.

«يُؤَدِّي كُلُّ فَرْدٍ وَاجِبَهُ عَلَى أَحْسَنِ وَجْهٍ»: ھەر ئادەم ۋەزىپىسىنى ناھايىتى ئوبدان ئادا قىلماقتا.

بِأَحْسَنِ قَصْدٍ أَوْ نِيَّةٍ: ياخشى نىيەت بىلەن.

«أَفْضَلُ الْمُؤْمِنِينَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا» ‹حديث›: گۈزەل ئەخلاقلىق مۆمىن مۆمىنلەرنىڭ ئەڭ ئارتۇقىدۇر.

أَحْشَبَ يُحْشِبُ إِحْشَابًا ـ ه: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أَحْشَدَ يُحْشِدُ إِحْشَادًا الْقَوْمُ: يىغىلدى، توپلاندى، جەم بولدى.

أَحْشَمَ يُحْشِمُ إِحْشَامًا: خىجىل قىلدى، ئۇيالدۇردى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

إِحْصَاءٌ: سانىماق، ھېسابلىماق، مەلۇم قىلماق؛ ستاتىستىكا قىلماق.

إِحْصَاءُ النُّفُوسِ: نوپۇس تەكشۈرمەك.

عِلْمُ الْإِحْصَاءِ: ستاتىستىكا ئىلمى.

إِحْصَائِيٌّ: ستاتىستىكىغا خاس.

إِحْصَائِيَّةٌ ج إِحْصَائِيَّاتٌ: ستاتىستىكا سان.

إِحْصَانٌ: ئۆيلەنمەك، ئېيپەتلىك بولماق.

أَحْصَدَ يُحْصِدُ إِحْصَادًا الزَّرْعُ: زىرائەت پىشتى، يىغىم ۋاقتى يېقىنلاشتى، ھوسۇل يىغىش ۋاقتى يېقىنلاشتى، ئوما يېقىنلاشتى.

أَحْصَرَ يُحْصِرُ إِحْصَارًا ـ ه الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى.

أَحَصَّ يُحِصُّ إِحْصَاصًا: بىر ئۈلۈش بەردى.

أَحَصَّ الشَّيْءَ: بۆلدى.

أَحَصَّهُ: بىر ئۈلۈش بەردى.

أَحْصَفَ يُحْصِفُ إِحْصَافًا: تېز يۈگۈردى، چاپتى.

أَحْصَفَ الْحَبْلَ: ئارقاننى پۇختا ئەشتى.

أَحْصَفَ الحَرُّ فُلَانًا: تېرىسىگە ئىسسىقتىن ھۈررەك چىقىپ كەتتى.

أَحْصَنَ يُحْصِنُ إِحْصَانًا الرَّجُلُ: ئۆيلەندى.

أَحْصَنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال تالالىق بولدى، ئەرگە تەگدى.

أَحْصَى يُحْصِي إِحْصَاءً الشَّيْءَ: ساندى، ھېسابلىدى، مەلۇم قىلدى، تەكشۈردى، تىزىملىدى، چۈشەندى، تولۇق بىلدى.

أَحْصَى الْكِتَابَ: يادقا ئالدى، ھېپزى قىلدى.

أَحْصَى عَلَيْهِ أَنْفَاسَهُ: ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىنى نازارەت قىلدى.

أَحْصَى الشَّيْءَ: ساندى، ئىگىلىدى، ھېسابلىدى، ستاتىستىكا قىلدى، رويخەتكە ئالدى.

«وَإِنْ تَعُدُّوانِعْمَةَ اللّٰهِ لَاتُحْصُوهَا» «قرآن»: سىلەر ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر.

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا» «قرآن»: ھەر نەرسىنى تولۇق خاتىرىلەپ قويىمىز.

«أَحْصَى الضَّابِطُ عَدَ دَالْجُنُودِفِي وَحْدَتِهِ»: ئوفىتسېر ئۆز قارىمىقىدىكى ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى ئالدى.

لَايُحْصَى: ساناقسىز، ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان.

«طَلَبَ الْقَاضِي إِحْضَارَ الْمُتَّهَمِ أَمَامَهُ»: باش سوتچى جاۋابكارنى ئالدىغا ئېلىپ كېلىشنى تەلەپ قىلدى.

أَحْضَرَ يُحْضِرُ إِحْضَارًا بِهِ: ئېلىپ كەلدى، ئەكەلدى.

مُذَكِّرَةُ إِحْضَارٍ: چاقىرىقنامە، باغاق.

«أَحْضَرَ بَعْضَ الْمُنْتَجَاتِ الْمَحَلِّيَّةِ مِنْ قَرْيَتِهِ»: ئۆز يېزىسىنىڭ بەزى يەرلىك مەھسۇلاتلىرىنى ئېلىپ كەلدى.

أَخْطَبَ يُخْطِبُ إِخْطَابًا: كۈتۈن يىغدى، كۈتۈن تەردى.

أَحَظَّ يُحِظُّ إِحْظَاظًا: تەلەيلىك بولدى، نېسىۋىلىك بولدى، تەلىيى كەلدى.

أَخْظَى يُخْظِي إِخْظَاءً: ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشتۇردى؛ ئورنىنى كۆتۈردى.

أَخْظَاهُ بِالشَّيْءِ: مەرھەمەت قىلدى.

أَحْفَظَ يُحْفِظُ إِحْفَاظًا: غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

«أَحَسَّ أَنَّ أُمَّهُ تَأْذِنُ لِإِخْوَتِهِ فِي أَشْيَاءِ تَحْظُرُهَا عَلَيْهِ وَكَانَ ذَلِكَ يُحْفِظُهُ»: ئۇ ئانىسىنىڭ ئۇنىڭ قېرىنداشلىرىغا ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلمايدىغان نەرسىلەرگە رۇخسەت قىلغانلىقىنى ھېس قىلدى، ئۇ ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرگەنىدى.

«أَحْفَظَهُ الْكِتَابَ كُلَّهُ فِي عَشَرَةِ أَيَّامٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا پۈتۈن كىتابنى 10 كۈندە يادلاتقۇزدى.

أَحْفَظَهُ عَلَى: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أَحْفُورٌ ج أَحَافِيرُ: يەر ئاستىدىن قېزىۋېلىنغان قەدىمىي شەيئىلەر، قازما مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى.

أَخْفَى يُخْفِي إِخْفَاءً شَارِبَهُ: بۇرۇتىنى ياسىتىپ قىسقارتتى.

أَحْفَى السُّؤَالَ: سۈرۈشتە قىلدى، تېگى ـ تەكتىنى سورىدى.

أَحْفَى بِهِ: زىيادە ھۆرمەتلىدى، چوڭقۇر تىنچلىق سورىدى.

أَحْقَدَ يُحْقِدُ إِحْقَادًا ــ هُ: ئۇنى ئۆزىگە دۈشمەن قىلىۋالدى، غەزەپلەندۈردى، ئۆچ قىلدى، ئۆچمەنلىكىنى قوزغىدى.

أَحْقَرَ يُحْقِرُ إِحْقَارًا: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى.

أَحَقَّ يُحِقُّ إِحْقَاقًا: ھەقنى سۆزلىدى، ھەقنى دېدى، ھەقنى ئىپتتى.

«وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ» «قرآن»: ئاللاھ پاكىتلىرى ئارقىلىق ھەقىقەتنى ئىسپاتلايدۇ.

«أَحَقَّ اللّٰهُ الْحَقَّ»: ئاللاھ تائالا ھەقنى ئۆز جايىغا قارار تاپقۇزدى، ئاللاھ ھەقىقەتنى ئىزچىللاشتۇردى.

أَحَقَّ الشَّيْءَ: ھەقنى دەۋا قىلىپ مۇقىملاشتۇردى، ھەقنى دەۋا قىلىپ ئىسپاتلىدى.

أَحَقَّ الْأَمْرَ إِحْقَاقًا: ھەقىقىي ئەھۋالنى تەكشۈردى، ھەقىقەتنى ئېنىقلىدى.

أَحَقُّ: ئەڭ ھەقلىق، ئەڭ توغرا، ئەڭ لايىق.

«وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ» «قرآن»: كىشىلەرنىڭ تەنە قىلىشىدىن قورقتۇڭ، ئاللاھدىن قورقۇشۇڭ ئەڭ ھەقلىق ئىدى.

إِحْكَامٌ: پۇختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك.

بِإِحْكَامٍ: پۇختىلىق بىلەن.

أَحْكَأَ يُحْكِئُ إِحْكَاءً: چىڭىتتى، پۇختىلىدى، مەھكەم قىلدى.

أَحَكَّ يُحِكُّ إِحْكَاكًا الْجِلْدُ: قىچىشتى.

أَحْكَمَ يُحْكِمُ إِحْكَامًا: پۇختا ئىشلىدى، پۇختا قىلدى. كۈچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، پۇختىلىدى.

أَحْكَمَ أَقْفَالَ الْبَابِ: دەرۋازىنى پۇختا ئەتتى.

أَحْكَمَ الْعَمَلَ: ئىشنى ياخشى ئىشلىدى، پۇختا ئىشلىدى.

«كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ» «قۇرئان»: ئايەتلەرنىڭ تۈزۈلۈشى پۇختا... كىتابتۇر.

أَخْلَسَ يُخْلِسُ إِخْلَاسًا: تاقىدى، مەجبۇرلىدى.

أَخْلَسَتِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

أَحْلَسُ م حِلْسَاءُ ج حُلْسٌ: زىغىررەڭ، خورما رەڭ، بىغىررەڭ؛ ئاپپاڭ، پايىنەك.

أَحَلَّ يُحِلُّ إِحْلَالًا الشَّخْصَ: چۈشۈردى، تۇرغۇزدى، ھالال قىلدى، ئورۇنلاشتۇردى.

أَحَلَّهُ مَحَلَّهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا تەيىنلىدى، ئۇنىڭ ئورنىغا قويدى.

أَحَلَّ لَهُ الْأَمْرَ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت بەردى.

«وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» «قۇرئان»: ئاللاھ سودا - سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى ھارام قىلدى.

«اَلَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ» «قۇرئان»: ئاللاھ مەرھەمىتىدىن بىزنى جەننەتتە تۇرغۇزدى.

«نُقِلَ السَّفِيرُ إِلَى الْخَارِجِيَّةِ وَأَحَلَّ مَحَلَّهُ سَفِيرٌ جَدِيدٌ»: باش ئەلچى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە يۆتكەلدى، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭى باش ئەلچى كەلدى.

أَحَلَّ الشَّيْءَ: ھالال قىلدى، مۇباھ قىلدى.

أَحَلَّ الْمُحْرِمُ: (ھەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچى) ئېھرامدىن چىقتى.

أَحَلَّهُ: چۈشۈردى، ئورناتتى، قويدى.

أَحَلَّهُ مَحَلَّهُ: ئورنىنى باستى، ئورنىغا قويدى.

أَحِلَّةٌ: تۇرالغۇ جاي، مەھەللە؛ سورۇن.

إِحْلَوْلَكَ يَحْلَوْلِكُ إِحْلِيلَاكًا: قاراڭغۇ چۈشتى، زۇلمەت باستى.

إِحْلِيلٌ ج أَحَالِيلُ: سىيدۈك يولى ئېغىزى، زەكەرنىڭ بېشىدىكى تۆشۈك.

إِحْمِ: ھىم (دىمىغىنى قېقىش)، بەس!

إِحْمَارَّ يَحْمَارُّ إِحْمِيرَارًا: ئاستا - ئاستا قىزاردى.

أَحْمَدُ: بەك ماختىغۇچى.

أَحْمَرُ. حَمْرَاءُ ج حُمْرَانٌ و حُمْرٌ وأَحَامِرُ: قىزىل رەڭ.

أَحْمَرُ كَالدَّمِ: قىپقىزىل، توق قىزىل، قاندەك.

اَلْأَحْمَرُ و الْأَبْيَضُ: ئالتۇن - كۈمۈش.

اَلْجَيْشُ الْأَحْمَرُ: قىزىل ئارمىيە.

اَلْبَحْرُ الْأَحْمَرُ: قىزىل دېڭىز.

أَحْمَرُ قَانٍ: قىپقىزىل، توق قىزىل.

أَحْمَرُ وَرْدِيٌّ: قىزىل گۈل رەڭلىك.

أَحْمَرُ قَرَنْفُلِيٌّ: شاپتۇل چېچىكى (رەڭ).

أَحْمَرُ فَاتِحٌ: ئاچ قىزىل.

اَلْأَحْمَرُ وَالْأَسْوَدُ: ئاق تەنلىك ۋە قارا تەنلىك.

مَوْتٌ أَحْمَرُ: ھادىسە بىلەن ئۆلۈش، بالا - قازا بىلەن ئۆلۈش.

اَلْهِلَالُ الْأَحْمَرُ: قىزىل ھىلال ئاي.

اَلصَّلِيبُ الْأَحْمَرُ: قىزىل كرېست.

اَلْأَحْمَرَانِ: ئالتۇن بىلەن زەپىران؛ نان بىلەن گۆش؛ گۆش بىلەن ھاراق.

إِحْمِرَارٌ: قىزىللىق.

إِحْمَرَّ يَحْمَرُّ إِحْمِرَارًا: قىزاردى.

أَحْمَسَ يُحْمِسُ إِحْمَاسًا: غەزەپلەندۈردى؛ قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى، تەسىرلەندۈردى.

أَحْمَسُ م حَمْسَاءُ ج حُمْسٌ: قىزغىن، ھەۋەسكار.

أَرْضٌ حَمْسَاءُ: تاقىر يەر، قاقاس يەر.

أَحْمَضَ يُحْمِضُ إِحْمَاضًا ــ هُ: ئېچىتتى.

أَحْمَقَ يُحْمِقُ إِحْمَاقًا: ئەخمەق قىلدى.

أَحْمَقُ م حَمْقَاءُ ج حُمْقٌ: مەتۇ، كەم ئەقىل، ئەخمەق، نادان.

«عَدَاوَةُ الْعَاقِلِ أَقَلُّ ضَرَرًا مِنْ صَدَاقَةِ الْأَحْمَقِ»: ئەقىللىق ئادەم بىلەن دۈشمەنلىشىش ئەخمەق ئادەم بىلەن دوستلىشىشقا قارىغاندا زىيىنى ئاز.

أَحَمُّ م حَمَّاءُ ج حُمٌّ: قارا؛ ئاق پارقازىنى؛ قازان.

أَحْمَى يُحْمِي إِحْمَاءً: قىزىتتى؛ قوزغىدى؛ ھاياجانلاندۇردى.

«يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ» (قرآن): ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن – كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ.

إِحْنَةٌ ج إِحَنٌ: ئۆچمەنلىك.

أَحْنَفُ م حَنْفَاءُ ج حُنْفٌ: ئىچ مايماق، خاموت ئاياغ.

أَحْنَقَ يُحْنِقُ إِحْنَاقًا: دۈشمەن بولدى، ئۆچ بولدى.

أَحْنَقَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، خاپا قىلدى.

أَحْنَكَ يُحْنِكُ إِحْنَاكًا فُلَانًا: قايتۇردى.

أَحْنَى يُحْنِي إِحْنَاءً عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى.

أَحْنَى الشَّيْءَ: ئەگدى.

أَحْنَى رَأْسَهُ: بېشىنى ئەگدى.

أَحْوَجَ يُحْوِجُ إِحْوَاجًا الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى، موھتاج بولدى.

أَحْوَجَهُ إِلَى الشَّيْءِ: ئۇنى موھتاج قىلدى.

أَحْوَجَهُ: كەمبەغەللەشتۈرۈۋەتتى؛ كېرەك قىلدى.

أَحْوَجَ إِلَيْهِ: ھاجىتى چۈشتى، موھتاج بولدى.

أَحْوَذَ يُحْوِذُ إِحْوَاذًا: ئالدىرىدى، تېز ماڭدى.

أَحْوَرُ ج حَوْرَاءُ: قارا كۆز.

أَحْوَصُ م حَوْصَاءُ ج حُوْصٌ وَأَحَاوِصُ: قىسماق كۆز.

أَحْوَلُ ج حَوْلَاءُ ج حُوَلٌ: ئەلەس، ئالغاي.

إِحْوَلَّ يَحْوَلُّ إِحْوِلَالًا: ئالغاي بولدى، ئالغايغا ئايلاندى.

إِحْوَلَّتْ عَيْنُهُ: ئالغاي بولۇپ قالدى.

أَحْوَى م حَوَّاءُ ج حُوٌّ: توق يېشىل؛ توق قىزىل؛ قارامتۇل.

«فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى» (قرآن): ئاندىن ئۇلارنى قارامتۇل قۇرۇق ئوت – خەسەككە ئايلاندۇردى.

أَحْيَى يُحْيِي إِحْيَاءً: تىرىلدۈردى.

«وَاللّٰهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا» (قرآن): ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ، شۇنىڭ بىلەن قاغجىراپ قالغان زېمىندا (تۈرلۈك زىرائەتلەرنى) ئۈندۈردى.

إِحْيَاءُ ذِكْرَى الشُّهَدَاءِ الثَّوْرِيِّينَ: ئىنقىلابىي قۇربانلارنى خاتىرىلەش.

إِحْيَاءُ التُّرَاثِ الْأَدَبِيِّ: ئەدەبىيات مىراسلىرىنى گۈللەندۈرۈش.

إِحْيَائِيٌّ: بىئولوگ، بىئولوگىيىلىك.

أَحْيَى اللَّيْلَ: ئۇيقۇسى قاچتى، تۈنىدى.

«أُقِيمَ اِحْتِفَالٌ لِلْإِحْيَاءِ ذِكْرَى الشَّاعِرِ شَوْقِي بِمُنَاسَبَةِ مُرُورِ خَمْسِينَ عَامًا عَلَى وَفَاتِهِ»: شائىر (ئەھمەد) شەۋقى ۋاپاتىنىڭ 50 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن خاتىرىلەش يىغىنى ئېچىلدى.

أَحْيَى حَفْلَةً: يىغىن ئاچتى.

أَحْيَى الذِّكْرَى: خاتىرىلىدى، تەبرىكلىدى.

أَحْيَى سِيرَتَهُ: ئۇنىڭ تۇتقان يولىنى گۈللەندۈردى.

أَحِيحٌ. أَحِيحَةٌ: ئاچچىقلىنىش، غەزەپلىنىش.

اَلْأَحْيَلُ وَالْأَحْوَلُ: ئەپچىل چارە.

أَخٌ ج إِخْوَةٌ و إِخْوَانٌ: ئاكا – ئۇكا (ئەر بىر تۇغقان)، قېرىنداش؛ دوست، بۇرادەر.

«وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ» (قرآن): ئۇنىڭ پەقەت ئانا بىر قېرىندىشى ۋە ئانا بىر ھەمشىرىسى بولسا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ.

«رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ» (قرآن): پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرىكى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن.

أَخٌ فِي الرَّضَاعَةِ: ئېمىلدەش، بىر تۇغقان، ئېمىلدەش ئاكا – ئۇكا.

أَخُو الزَّوْجِ: قېيىن ئىنى.

أَخُوالنَّوْمِ: ئۆلۈم، ھالاكەت.

أَخُو ثِقَةٍ: ئىشەنچ قىلىشقا بولىدىغان، ئىشەنچلىك.

«رُبَّ أَخٍ لَكَ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ»: بەزى بۇرادەرلەر بىر قورساقتىن چۈشكەن قېرىنداشتىنمۇ يېقىن بولىدۇ.

«إِخْوَانُ الْوِدَادِ أَقْرَبُ مِنْ إِخْوَةِ الْوِلاَدِ»: تۇغقان قېرىنداشلىقتىن دوستلۇق قېرىنداشلىق يېقىن.

إِخَاءٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق، دوستلىشىش.

أَخَابَ يُخِيبُ إِخَابَةً الْأَمَلَ: ئۈمىدسىزلەندۈردى؛ ئارزۇسىنى يوققا چىقاردى.

أَخَافَ يُخِيفُ إِخَافَةً: قورقۇتتى.

إِخَافَةٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

أَخَالَ يُخِيلُ إِخَالَةً عَلَيْهِ الشَّيْءُ: مۇجمەل بولدى، تۇتۇق بولدى.

إِخَاوَةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

إِخْبَارٌ: ئاگاھلاندۇرماق، ئۇقتۇرماق، خەۋەر قىلماق؛ خەۋەرچىلىك، مەلۇم قىلماق.

«إِخْبَارُكَ بِوَقَائِعِ الْمُقَاوَمَةِ يَهُزُّ الْمَشَاعِرَ»: قارشىلىق كۆرسىتىشكە ئائىت خەۋەرلىرىڭ ھېسسىياتنى قوزغايدۇ، يەنى كىشىنى ھاياجانلاندۇرىدۇ.

إِخْبَارِيٌّ: ئاخبارات خاراكتېرلىك، ئاخباراتلىق.

أَخْبَارِيٌّ: تارىخشۇناس.

إِخْبَارِيَّةٌ ج إِخْبَارِيَّاتٌ: ئاخبارات، خەۋەر، مەلۇمات.

أَخْبَتَ يُخْبِتُ إِخْبَاتًا الْقَوْمُ: يوشۇرۇندى.

أَخْبَتَ إِلَى اللهِ: ئاجىزلىق بىلدۈردى، قورقتى.

«وَأَخْبَتُوا إِلَى رَبِّهِمْ» (قرآن): ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ ھوزۇرىدا ئاجىزلىق بىلدۈردى.

أَخْبَثَانِ: چوڭ ـ كىچىك تاھارەت.

«لاَ صَلاَةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ وَلاَ وَهُوَ يُدَافِعُهُ الْأَخْبَثَانِ» (حديث): تاماق ھازىر بولغان چاغدا، چوڭ ـ كىچىك تاھارەت قىستاپ قالغاندا نامازغا تۇرۇش دۇرۇس ئەمەس.

أَخْبَرَ يُخْبِرُ إِخْبَارًا: خەۋەر قىلدى، ئېيتىپ بەردى، يەتكۈزدى.

أَخْبَى يُخْبِي إِخْبَاءً النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أُخْتٌ ج أَخَوَاتٌ: ھەمشىرە، قىز قېرىنداش.

اَلْأُخْتُ الْكَبِيرَةُ: ئاچا.

اَلْأُخْتُ الصَّغِيرَةُ: سىڭىل.

إِخْتَارَ يَخْتَارُ إِخْتِيَارًا الشَّيْءَ: تاللىدى.

«وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى» (قرآن): مەن سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدىم، سەن ۋەھيىگە قۇلاق سالغىن.

إِخْتَارَ صَدِيقَهُ: دوستىنى تاللىدى.

«إِخْتَارَهُ اللهُ إِلَى جِوَارِهِ»: ئاللاھ ئۇنى قەبزە روھ قىلدى، دەرگاھىغا بېرىشقا تاللىدى.

إِخْتَالَ يَخْتَالُ إِخْتِيَالاً الشَّخْصُ: غادىيىۋالدى، گىدىيىۋالدى، ھاكاۋۇرلاشتى.

إِخْتَالَ فِي مَشْيِهِ: گىدىيىپ ماڭدى، ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

إِخْتَبَأَ يَخْتَبِئُ إِخْتِبَاءً مِنْهُ: يوشۇرۇندى، مۆكۈندى.

إِخْتِبَارٌ: باشتىن كەچۈرمەك، تەجرىبە قىلماق، سىنىماق؛ تەكشۈرمەك.

إِخْتِبَارٌ: تەجرىبە، سىناق.

عَدَمُ إِخْتِبَارٍ: تەجرىبىسىزلىك، خاملىق، پىشمىغانلىق.

عَلَى سَبِيلِ الْإِخْتِبَارِ: تەجرىبە ئاساسىدا.

حَقْلُ الْإِخْتِبَارَاتِ الزِّرَاعِيَّةِ: دېھقانچىلىق تەجرىبە ئېتىزى.

إِخْتَبَّ يَخْتَبُّ إِخْتِبَابًا: سوكۇلداپ ماڭدى.

إِخْتَبَرَ يَخْتَبِرُ إِخْتِبَارًا الْأَمْرَ: ماھىيىتىنى تونۇش ئۈچۈن تەكشۈردى.

إِخْتَبَرَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، ماھىيىتىنى بىلىش ئۈچۈن تەكشۈردى.

إِخْتَبَرَ الرَّجُلَ: كىشىنى سىنىدى.

إِخْتَبَزَ يَخْتَبِزُ إِخْتِبَازًا: نان پىشۇردى، بولكا ياسىدى.

إِخْتَبَطَ يَخْتَبِطُ إِخْتِبَاطًا: تىمىسقىلاپ يۈردى، تەمتىرەپ يۈردى.

إِخْتَبَلَ يَخْتَبِلُ إِخْتِبَالاً الرَّجُلُ: ساراڭ بولدى،

ئەقلىدىن ئازدى، نەرۋىسىدىن ئاداشتى.

إِخْتَتَلَ يَخْتَتِلُ إِخْتِتَالاً: تىلى تىتىلىدى، يوشۇرۇن مەلۇمات ئالدى.

إِخْتَتَلَ لِأَسْرَارِالْقَوْمِ: تىلى تىڭلىدى، يوشۇرۇن مەلۇمات ئالدى.

إِخْتَتَمَ يَخْتَتِمُ إِخْتِتَامًا: ئاخىرلاشتۇردى، ئاياغلاشتۇردى، تاماملىدى.

إِخْتَتَنَ يَخْتَتِنُ إِخْتِتَانًا: خەتنە قىلىندى.

إِخْتِرَاعٌ: كەشىپ قىلماق.

إِخْتِرَاعٌ ج إِخْتِرَاعَاتٌ: كەشپىيات، ئىجادىيەت.

«تَتَرَكَّزُ الْإِخْتِرَاعَاتُ فِي الْجَامِعَاتِ وَمَرَاكِزِ الْبُحُوثِ»: كەشپىياتلار ئۇنىۋېرسىتېتلار ۋە تەتقىقات مەركەزلىرىگە مەركەزلەشكەن.

إِخْتِرَاقٌ: تېشىپ ئۆتمەك.

«سَمِعَ السُّكَّانُ فَرْقَعَةً نَتِيجَةَ إِخْتِرَاقِ الطَّائِرَةِ حَاجِزَ الصَّوْتِ»: ئايروپىلان ئاۋاز توسۇقىدىن بۆسۈپ ئۆتۈش نەتىجىسىدە ئاھالىلەر گۈرۈلدىگەن ئاۋازنى ئاڭلىدى.

إِخْتَرَشَ يَخْتَرِشُ إِخْتِرَاشًا: تاتىلاپ تاشلىدى؛ يارا قىلىۋەتتى.

إِخْتَرَصَ يَخْتَرِصُ إِخْتِرَاصًا عَلَيْهِ: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

إِخْتَرَعَ يَخْتَرِعُ إِخْتِرَاعًا: كەشىپ قىلدى.

إِخْتَرَعَ الْمِذْيَاعَ: رادىئونى كەشىپ قىلدى.

إِخْتَرَقَ يَخْتَرِقُ إِخْتِرَاقًا الصُّفُوفَ: سەپنى يېرىپ ئۆتتى.

«إِخْتَرَقَ الْمُسَافِرُ الْأَرْضَ»: مۇساپىر زېمىننى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتتى.

إِخْتَرَقَ الرَّجُلُ الْقَوْمَ: ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ السَّهْمُ الرَّمِيَّةَ: ئوق ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ الْجَيْشُ الْحِصَارَ: ئارمىيە مۇھاسىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ كەتتى.

إِخْتَرَقَ الْعَدُوُّ الْحُدُودَ: دۈشمەن چېگرىدىن بېسىپ ئۆتتى.

إِخْتَرَقَ الْكَلَامُ مَسَامِعَهُ: سۆز ئۇنىڭ قۇلىقىغا يەتتى.

«هُنَالِكَ نَهْرٌ يَخْتَرِقُ هَذِهِ الْقَرْيَةَ»: بۇ يەردە بۇ يېزىنى كېسىپ ئۆتىدىغان بىر ئۆستەڭ بار.

«إِخْتَرَقَتْ رَصَاصَةٌ جَنَاحَ الطَّائِرَةِ»: ئايروپىلان قانىتىنى ئوق تېشىۋەتتى.

إِخْتَرَمَ يَخْتَرِمُ إِخْتِرَامًا الدَّهْرُ: ھالاك قىلدى، يوقاتتى.

إِخْتَرَمَتِ الْمَنِيَّةُ: ئۇ ئۆلدى.

إِخْتِزَالٌ: قىسقارتماق، ئاددىيلاشتۇرماق.

كِتَابَةُ الْإِخْتِزَالِ: تېز خاتىرىلەش ئۇسۇلى.

كَتَبَ بِالْإِخْتِزَالِ: تېز خاتىرىلىدى (مەلۇم بەلگە ئارقىلىق تېز يازدى).

كَاتِبٌ بِالْإِخْتِزَالِ: مەلۇم بەلگە ئارقىلىق خاتىرىلىگۈچى.

إِخْتِزَالِيٌّ: مەلۇم بەلگىلەرنى تېز خاتىرىلەش ئۇسۇلى.

إِخْتَزَلَ يَخْتَزِلُ إِخْتِزَالاً الْكَلَامَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئاددىيلاشتۇردى، يىغىنچاقلىدى.

«هَذِهِ أَهْرَامُ مِصْرَ تَخْتَزِلُ لَكَ فِي مَظْهَرِهَا مَدَنِيَّةَ مِصْرَ الْغَابِرَةَ»: مىسىرنىڭ بۇ ئېھراملىرى ساڭا ئۆزىنىڭ سىرتقى مەنزىرىسى بىلەن قەدىمىي مىسىر مەدەنىيىتىنى يىغىنچاقلاپ بېرىدۇ.

إِخْتَزَلَ شَيْئًا فِي الْمَالِ: يۇلۇۋالدى.

إِخْتَزَلَ النَّصَّ: تېكىستنى قىسقارتىش ئۇسۇلى بىلەن يازدى (بۇ بىر خىل تېز يېزىش ئۇسۇلى بولۇپ، ئۇنىڭدا سۆزلەرنىڭ ئورنىغا مۇئەييەن بەلگىلەر قوللىنىلىدۇ).

إِخْتَزَنَ يَخْتَزِنُ إِخْتِزَانًا الشَّيْءَ: توپلاپ يىغىپ زاپاس ساقلىدى، خەزىنىگە سالدى.

إِخْتَزَنَ الطَّرِيقَ: يېقىن يول بىلەن ماڭدى.

إِخْتَزَنَ السِّرَّ: سىرنى يوشۇردى، سىر ساقلىدى.

إِخْتِصَارٌ: قىسقارتماق، ئاددىيلاشتۇرماق.

بِالْإِخْتِصَارِ: سۆزنىڭ قىسقىسى، يىغىپ ئېيتقاندا.

إِخْتِصَاصٌ: ئىلىم - پەندە مۇئەييەن بىر ساھەگە بېرىلىش، كەسىپكە بېرىلىش، ئىختىساس.

إِخْتِصَاصُهُ: كەسپىي دائىرىسى.

إِخْتِصَاصُهُ الْمَحْكَمَةُ: ئەدلىيە ھوقۇقى.

«عَلَى الرَّغْمِ مِنْ أَنَّهُ لِكُلٍّ وَاحِدٍ إِخْتِصَاصُهُ لَكِنْ عَلَى الْجَمِيعِ أَنْ يَتَعَلَّمُوا شَيْئًا مِنَ الْفَلْسَفَةِ»: ھەربىر ئادەمنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، ھەممە ئادەم بىرئاز پەلسەپە ئۆگىنىشى كېرەك.

عَدَمُ إِخْتِصَاصٍ: قابىلىيەتسىزلىك، ئىقتىدارسىزلىق.

إِخْتِصَاصِيٌّ: مۇتەخەسسىس، ئىختىساس ئىگىسى.

إِخْتَصَرَ يَخْتَصِرُ إِخْتِصَارًا الْكَلاَمَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئاددىيلاشتۇردى.

إِخْتَصَرَ الطَّرِيقَ: يولنى قىسقارتتى، قىسقا يول بىلەن ماڭدى.

إِخْتَصَّ يَخْتَصُّ إِخْتِصَاصًا الشَّيْءُ: ئايرىم بولدى، خاس بولدى.

إِخْتَصَّ: خاس قىلدى.

«وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ» (قرآن): ئاللاھ ئۆزىنىڭ خالىغان بەندىسىگە پەيغەمبەرلىكنى خاس قىلىدۇ.

إِخْتَصَّ بِكَذَا: ئايرىم بولدى، ئالاھىدىلىككە بولدى، خاس بولدى.

إِخْتَصَقَ يَخْتَصِقُ إِخْتِصَاقًا النَّعْلَ: ئاياغنى يامىدى.

إِخْتَصَمَ يَخْتَصِمُ إِخْتِصَامًا الْقَوْمُ: جاڭجاللاشتى.

«وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ» (قرآن): ئۆزئارا جاڭجال قىلىشقانلىرىدا سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ.

«إِخْتَصَمَ الْإِخْوَةُ الْأَشِقَّاءُ عَلَى الْمِيرَاثِ إِخْتِصَامَ الْأَعْدَاءِ الْأَلِدَّاءِ»: يېقىن قېرىنداشلار مىراس تالىشىپ ئەشەددىي دۈشمەنلەردەك جېدەل - ماجىرا قىلىشتى.

إِخْتَضَى يَخْتَضِي إِخْتِضَاءً: ئاختا قىلدى، پىچىۋەتتى.

إِخْتَضَبَ يَخْتَضِبُ إِخْتِضَابًا: بويىدى، بوياق ئىشلەتتى.

إِخْتَضَرَ يَخْتَضِرُ إِخْتِضَارًا الْفَلاَّحُ الزَّرْعَ: دېھقان زىرائەتنى كۆك ئورۇۋەتتى.

أُخْتُضِرَ الشَّخْصُ: ياش تۇرۇپ قازا قىلدى.

«إِزْدَادَتْ حَوَادِثُ إِخْتِطَافِ الطَّائِرَاتِ لِأَغْرَاضٍ سِيَاسِيَّةٍ»: سىياسىي مەقسەت ئۈچۈن ئايروپىلان بۇلاش ۋەقەلىرى كۆپىيىپ قالدى.

إِخْتَطَّ يَخْتَطُّ إِخْتِطَاطًا الشَّيْءَ: پىلانلىدى.

إِخْتَطَّ الشَّارِبُ: بۇرۇت خەت تارتتى.

إِخْتَطَفَ يَخْتَطِفُ إِخْتِطَافًا: نەرسىنى ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى، تارتىۋالدى.

إِخْتَطَفَ وَلَدًا: بالىنى ئالداپ ئېلىپ قاچتى.

إِخْتَطَفَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلان بۇلىدى.

إِخْتَطَفَ الْكَلاَمَ: تېز سۆزلىدى، تېز گەپ قىلدى.

إِخْتَطَفَ الْبَصَرَ: كۆزنى قاماشتۇردى.

إِخْتِفَاءٌ: يوشۇرۇنماق، مۆكۈنمەك.

إِخْتَفَى يَخْتَفِي إِخْتِفَاءً: يوشۇرۇندى، مەخپىي بولدى.

إِخْتِلاَبٌ: قايمۇقتۇرماق.

مَرَضُ الْإِخْتِلاَبِ: قورساق پەردە ياللۇغى.

إِخْتِلاَجٌ: تارتىشىپ قېلىش، پەي تارتىشىپ قېلىش.

إِخْتِلاَسٌ: ئوغرىلىماق، ئېلىۋالماق.

«وُجِّهَتْ إِلَى الْمُوَظَّفِ تُهْمَةُ إِخْتِلاَسِ أَمْوَالِ الدَّوْلَةِ»: كادىرغا دۆلەتنىڭ مال - مۈلكىنى ئوغرىلىغانلىق تۆھمىتى چاپلاندى.

إِخْتِلاَسُ مَالِ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت مال - مۈلكىنى ئېلىۋالماق.

إِخْتِلاَطٌ: ئارىلاشتۇرماق؛ قالايمىقانلاشماق، ئېلىشىپ كەتمەك؛ ئالاقە.

إِخْتِلاَطُ الْعَقْلِ: نېرۋا كېسىلى بولماق، روھىي كېسەل بولماق.

إِخْتِلاَطُ التَّعْلِيمِ: قىز - ئوغۇللارنىڭ ئارىلاشما ئوقۇشى.

إِخْتِلاَفٌ ج إِخْتِلاَفَاتٌ: ئىختىلاپ، پەرق، ئايرىمىلىق، ئوخشىماسلىق.

عَلَى اخْتِلاَفِهِ: پەرقلىق بولۇشىغا قارىماي.

«إِخْتِلاَفُ الرَّأْيِ لاَ يُفْسِدُ لِلْوُدِّ قَضِيَّةً»: پىكىر ئوخشىماسلىقى دوستلۇققا تەسىر يەتكۈز-

مەيدۇ.

إِخْتِلاَقٌ مَبْدَئِيٌّ: پرىنسىپلىق ئىختىلاپ.

إِخْتِلاَفَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى زىددىيەت، ئىچكى قارىمۇ قارشىلىق.

إِخْتِلاَقٌ: يالغاننى ئويدۇرماق، يالغاننى توقۇپ چىقماق.

«مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِى الْمِلَّةِ الآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلاَّ اخْتِلاَقٌ» «قۇرئان»: بۇنى بىز باشقا بىر دىندىن ئاڭلىمىدۇق، بۇ پەقەت ئويدۇرمىدۇر.

إِخْتِلاَلٌ: نورمالسىزلىق، قالايمىقانلىشىپ كەتمەك، ئارىلىشىپ كەتمەك.

إِخْتِلاَلُ الْعَقْلِ: ئەسەبىيلەشمەك، نېرۋىسىدىن ئادىشىش.

إِخْتِلاَلُ مِيزَانِ الْقُوَى: كۈچلەر تەڭپۇڭلۇقىنىڭ بۇزۇلۇشى.

إِخْتَلَبَ يَخْتَلِبُ إِخْتِلاَبًا فُلاَنًا: ئالدىدى، قايمۇقتۇردى.

إِخْتَلَجَ يَخْتَلِجُ إِخْتِلاَجًا فِى صَدْرِهِ كَذَا: كۆڭلى غەش بولدى، كۆڭلى پەرىشان بولدى.

إِخْتَلَجَ يَخْتَلِجُ إِخْتِلاَجًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

إِخْتَلَجَ غَمًّا: يۈرىكى قايغۇ ـ ئەلەم بىلەن تولدى.

إِخْتَلَسَ يَخْتَلِسُ إِخْتِلاَسًا الشَّيْءَ: ئوغرىلىدى.

إِخْتَلَسَ النَّظَرَ إِلَيْهِ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

إِخْتَلَطَ يَخْتَلِطُ إِخْتِلاَطًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلىشىپ كەتتى، ئېلىشىپ كەتتى، قالايمىقانلاشتى.

«وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الأَرْضِ» «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا (يەنى كىشىلەرگە) دۇنيا تىرىكچىلىكى ھەققىدە مۇنداق مىسالنى كەلتۈرگىن: (ئۇ شۇنىڭغا) ئوخشايدۇكى، بىز ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردۇق، شۇ سۇ بىلەن زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرى بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ بولۇق ئۆستى.

«إِخْتَلَطَتْ خُطُوطُ الْهَاتِفِ»: تېلېفون سىملىرى خاتا ئۇلۇنۇپ قالدى، تېلېفون سىملىرى ئالمىشىپ قالدى.

إِخْتَلَطَ الشَّخْصُ: نېرۋىسىدىن ئازدى.

«إِخْتَلَطَ النَّابِلُ بِالْحَابِلِ»: مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

إِخْتَلَطَ عَلَيْهِ الأَمْرُ: ئىش مۇجمەللەشتى.

إِخْتَلَفَ يَخْتَلِفُ إِخْتِلاَفًا: ئىختىلاپ قىلىشتى، قارىمۇ قارشىلاشتى.

«وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِى الْكِتَابِ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ» «قۇرئان»: كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلغۇچىلار چوڭقۇر نىزادىدۇر.

إِخْتَلَفَ الشَّيْئَانِ: قارىمۇ قارشى بولدى، زىت بولدى، كېلىشەلمىدى.

إِخْتَلَفَ الشَّخْصُ إِلَى الْمَكَانِ: پالانى كېلىپ تۇردى، قاتناپ تۇردى.

يَخْتَلِفُ إِلَى الْمَسْجِدِ: مەسچىتكە كېلىپ تۇرىدۇ.

إِخْتَلَفَ مُحَمَّدٌ مَعَ عَلِيٍّ: مۇھەممەد بىلەن ئەلى بىرلىككە كېلەلمىدى.

إِخْتَلَفَ زَيْدٌ عَنْ خَالِدٍ: زەيد خالىد بىلەن تەڭ بولمىدى.

إِخْتَلَفَ عَلَيْهِ الْفُصُولُ: پەسىللەر ئۆتتى.

إِخْتَلَقَ يَخْتَلِقُ إِخْتِلاَقًا الْقَوْلَ: يالغاننى ئويدۇردى، يالغاننى توقۇپ چىقاردى.

إِخْتَلَقَ كَذِبًا: يالغاننى ئويدۇردى، بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

إِخْتَلَّ يَخْتَلُّ إِخْتِلاَلاً الأَمْرُ: بۇزۇلدى.

إِخْتَلَّ جِسْمُ فُلاَنٍ: ياداپ كەتتى.

إِخْتَلَّ الْعَقْلُ: ئەقلىدىن ئاداشتى، كاللىسىدىن كېتىپ قالدى.

«إِخْتَلَّ مِيزَانُ الْقُوَى فِي الْعَالَمِ»: دۇنيادىكى كۈچلەر تەڭپۇڭلۇقى بۇزۇلدى.

إِخْتَلَى يَخْتَلِي إِخْتِلاَءً: مەخپى كۆرۈشتى، خىلۋەتتە بىللە بولدى.

إِخْتَلَى بِهِ و مَعَهُ وَإِلَيْهِ: ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز بىللە بولدى، خالى جايدا تېپىشتى.

إِخْتِمَارٌ: ئېچىتماق، خېمىر تۇرۇچ قىلماق.

إِخْتَمَرَ يَخْتَمِرُ إِخْتِمَارًا الْعَجِينُ: خېمىر بولدى.

إِخْتَمَرَ الْعَصِيرُ: شىرنە ئېچىدى.

إِخْتَمَرَتِ الْفِكْرَةُ: ئوي - پىكىر پىشىپ يېتىلدى.

إِخْتِنَاقٌ: بوغۇلماق، تۇنجۇقماق؛ قىستالماق.

إِخْتِنَاقٌ دَمَوِيٌّ: ھوشسىدىن كەتمەك.

«خُصِّصَ الطَّرِيقُ السَّرِيعُ لِلتَّغَلُّبِ عَلَى الْإِخْتِنَاقَاتِ الْمُرُورِيَّةِ دَاخِلَ الْمَدِينَةِ»: تېز سۈرئەتلىك يول شەھەر ئىچىدىكى قاتناش قىستاڭچىلىقىنى تۈگىتىش ئۈچۈن ياسالدى.

إِخْتَنَقَ يَخْتَنِقُ إِخْتِنَاقًا الشَّخْصُ: تۇنجۇقۇپ ئۆلدى، بوغۇلۇپ ئۆلدى.

إِخْتِيَارٌ: ئىختىيارلىق، ئىختىيارى.

إِخْتِيَارٌ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي تاللىنىش.

إِخْتِيَارًا: ئۆزلۈكىدىن، رازىلىقى بىلەن، ئۆز ئىختىيارى بىلەن، ئىختىيارى.

إِخْتِيَارِيٌّ: ئىختىيارى، ئىختىيارلىق.

مُقَرَّرٌ إِخْتِيَارِيٌّ: تاللانما دەرس.

عَمَلٌ إِخْتِيَارِيٌّ: ئىختىيارى ئىش، خالىسانە ئەمگەك.

أَخْثَرَ يُخْثِرُ إِخْثَارًا الشَّيْءَ: قويۇق قىلدى، قويۇلدۇردى.

أَخْثَرَ اللَّبَنَ: سۈتنى ئۇيۇتتى، قېتىق ئۇيۇتتى.

أَخْجَلَ يُخْجِلُ إِخْجَالاً الشَّخْصَ: ئۇيالدۇردى، خىجىل قىلدى، رەسۋا قىلدى.

أَخٌ: ئاھ - ۋاھ، ۋوي خودايىمەي، ۋاي خودايىمەي.

أَخَّاذٌ: تەسىرلىك، مەپتۇن قىلىدىغان.

مَنْظَرٌ أَخَّاذٌ: جەلپكار مەنزىرە.

أَخَّرَ يُؤَخِّرُ تَأْخِيرًا: ئارقىغا سۈردى، كېچىكتۈردى.

«عَلِمَتْ نَفْسٌ مَاقَدَّمَتْ وَ أَخَّرَتْ» (قرآن): ھەر ئادەمنىڭ ئىلگىرى - كېيىن قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ.

«إِنَّ أَجَلَ اللهِ إِذَاجَاءَ لاَيُؤَخَّرُ» (قرآن): ئاللاھنىڭ (ئىنسانغا بېكىتكەن) ئەجىلى كەلگەن چاغدا كېچىكتۈرۈلمەيدۇ.

أَخَّرَ الْإِجْتِمَاعَ: يىغىننى كېچىكتۈردى.

أَخَّرَ الْأَمْرَ: ئىشنى كېچىكتۈردى.

«يُقَدِّمُ رِجْلاً وَيُؤَخِّرُ أُخْرَى»: ئىككىلىنىمەكتە، ياپسام پىشارمۇ، كۆمسەم پىشارمۇ دەپ تۇرماقتا.

«أَخَّرَ سَاعَتَهُ بِضْعَ دَقَائِقَ»: ئۇ سائىتىنى بىرقانچە مىنۇت ئارقىغا سۈردى.

«لاَتُؤَخِّرْ عَمَلَ الْيَوْمِ إِلَى الْغَدِ»: بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قالدۇرمايمەن.

أَخْدَرَ يُخْدِرُ إِخْدَارًا: ھوشسىزلاندۇردى.

أُخْدُودٌ ج أَخَادِيدُ: ئازگال، ئورەك، خەندەك، چوڭقۇر، ئۇزۇن ئېرىق؛ ئىز.

«قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ» (قرآن): ئورەكلەرنىڭ ئىگىلىرىگە لەنەتلەر بولسۇن.

أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ: زامان ئەۋۋەلدە نەجراندا ياشىغان خرىستىئان دىندىكىلەر بولۇپ، ئۇلار يەھۇدى دىنىغا كىرىشكە زورلانغاندا ئۇنىمىغاندىن باش تارتقان، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئوت ياندۇرۇلغان ئورەككە تاشلانغان.

«بَقِيَتْ أَخَادِيدُ السِّيَاطِ عَلَى ظَهْرِهِ»: قامچىنىڭ ئىزلىرى ئۇنىڭ دۈمبىسىدە قالدى.

أَخَذَ يَأْخُذُ أَخْذًا و تَأْخَاذًا الشَّيْءَ: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

أَخَذَ فِي كَذَا: باشلىدى، كىرىشتى.

أَخَذَ بِهِ: تۇتۇۋالدى، ئېسىلىۋالدى.

«فَكُلاًّ أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ» (قرآن): ھەر بىرىنى گۇناھ تۈپەيلىدىن جازالىدۇق.

«وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ» (قرآن): قېرىندىشىنىڭ چېچىدىن تۇتۇپ ئۆز تەرىپىگە تارتتى.

«لاَتَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ» (قرآن): ئۇ مۈگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئۇيقۇ باسمايدۇ.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ» (قرآن): ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئەھدە ئالدۇق.

«خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا» (قرآن): ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلىغايسەن، ياخشىلىقلىرىنى كۆپەيتكەيسەن.

أَخَذَ عَلَى نَفْسِهِ أَوْ عَاتِقِهِ: ئۈستىگە ئالدى.

مەسئۇل بولدى.

أَخَذَ الْأَمْرُ مَجْرَاهُ: ئىش كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇندالدى.

«أَخَذَ عَلَى الْمُؤَلِّفِ إِهْمَالَهُ ذِكْرَ مَصَادِرِهِ»: ئۇ يازغۇچىنىڭ پايدىلانغان ماتېرىياللارنى ئەسكەرتىشكە سەل قارىغانلىقىنى تەنقىد قىلدى.

أَخَذَ مِنْهُ التَّعَبُ: چارچىدى، هاردى.

أَخَذَ بِتَعَالِيمِ الْإِسْلَامِ: ئىسلام تەلىماتىغا ئەگەشتى.

«أَخَذَ يَفْعَلُ كَذَا»: ئۇ شۇنداق قىلىشقا باشلىدى.

أَخَذَهُ النَّوْمُ: ئۇيقۇ باستى.

أَخَذَ بِيَدِهِ: ياردەم قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ كَذَا: تەنقىد قىلدى، ئەيىبلىدى.

أَخَذَ حِذْرَهُ: پەخەس بولدى، ئېهتىيات قىلدى، دىققەت قىلدى.

أَخَذَ أُهْبَتَهُ: تەييارلىق قىلدى.

أَخَذَ بِلُبِّهِ: مەپتۇن قىلىۋالدى.

أَخَذَ مَكَانَهُ: ئورۇن ئالدى، ئورۇنلاشتى.

أَخَذَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتتى.

«أَعْطَيْتُهُ الْكِتَابَ فَأَخَذَهُ»: ئۇنىڭغا كىتابنى بېرىۋىدىم، كىتابنى ئۇ ئالدى.

أَخَذَ عَنْهُ الْعِلْمَ: ئىلىم ئالدى، ئۆگەندى.

«أَخَذَ عَنْ أَبِيهِ التَّفْسِيرَ وَالْحَدِيثَ»: ئۇ ئاتىسىدىن تەپسىر ھەدىس ئۆگەندى.

أَخَذَ بِأَسْبَابِ الْحَضَارَةِ: مەدەنىيەت ئۆگەندى.

«أَخَذَ عَلَى عَاتِقِهِ الْقِيَامَ بِالْأَمْرِ»: ئۇ مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

«أَخَذَتِ الْعَدَالَةُ مَجْرَاهَا وَحُكِمَ عَلَى الْمُجْرِمِ بِالسِّجْنِ»: ئادالەت جايىغا چۈشۈپ، جىنايەتچى قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى.

أَخَذَهُ بِالْأَمْرِ: ئۇنىڭغا تاڭدى.

أَخَذَ فُلَانٌ بِفُلَانٍ: پالانىنى پالانىغا جاۋابكار قىلدى.

أَخَذَهُ بِذَنْبِهِ: ئۇنى گۇناھى تۈپەيلىدىن جازالىدى.

أَخَذَ الثَّأْرَ: ئىنتىقام ئالدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ: تەنقىد قىلدى.

«قَدْ يُؤْخَذُ الْجَارُ بِجُرْمِ الْجَارِ»: گاھى قوشنا قوشنىنىڭ كاساپىتىگە كېتىدۇ.

أَخَذَ يَفْعَلُ كَذَا: باشلىدى، قىلىشقا باشلىدى.

أَخَذَ بِالْقُلُوبِ: مەپتۇن قىلدى.

أَخَذَ بِتَلَابِيبِهِ: كانىيىنى سىقتى، ياقىسىنى سىقتى.

أَخَذَهُ بِخَاطِرِهِ: ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى.

أَخَذَ بِرَأْيِهِ: ئۇنىڭ پىكرىگە ئەگەشتى.

أَخَذَتِ الْخَمْرُ عَقْلَهُ: هاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَخَذَتِ الْأَلْسِنَةُ: غەيۋەتىنى قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ الطَّرِيقَ: يول يوردى.

أَخَذَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلان بىلەن سەپەر قىلدى.

أَخَذَ عَلَيْهِ عَهْدًا: ۋەدە ئالدى، ئەھدە ئالدى.

أَخَذَ فِيهِ الدَّوَاءُ: دورا تەسىر قىلدى.

أَخَذَ مَجْلِسَهُ: ئولتۇردى.

أَخَذَ وَأَعْطَى: ئۆزئارا ئالاقە قىلىپ چۈشىنىش هاسىل قىلدى.

أَخَذَهُ بِالْحُسْنَى: يۇمشاق مۇئامىلىدە بولدى.

أَخَذَهُ بِالشِّدَّةِ: قاتتىق مۇئامىلە قىلدى.

أَخَذَ بِيَدِهِ: ياردەم بەردى.

أَخَذَ عَلَى حِينِ غِرَّةٍ: تۇيۇقسىز كەلدى.

أَخَذَ رُوحَهُ: ئۆلتۈردى.

أَخَذَ رَاحَتَهُ: ئارام ئالدى.

أَخَذَ عَلَى خَاطِرِهِ: كۆڭۈلنى غەش قىلدى.

أَخَذَهُ بِعَيْنِ الْاِعْتِبَارِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

أَخَذَهُ صَدِيقًا: ئۇنى دوست تۇتتى.

أَخَذَ فُلَانَةً زَوْجَةً لَهُ: پالانى ئايالنى نىكاھىغا ئالدى.

أَخْذٌ: ئالماق.

أَخْذٌ وَ رَدٌّ: ئۇزۇن مۇنازىرە.

«جَرَى بَيْنَهُمَا أَخْذٌ وَرَدٌّ»: ئۇلار ئوتتۇرىسىدا بەس ـ مۇنازىرە بولدى.

«كَذَّبُوْا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ» «قرآن» : ئۇلار بىزنىڭ پۈتۈن ئايەتلىرىمىزنى يالغانغا چىقاردى، ئۇلارنى غالىپ، قۇدرەتلىك هالەتتە تۇرۇپ هالاك قىلدۇق.

«اَلْحَيَاةُ أَخْذٌ وَعَطَاءٌ» : هايات ـ ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈشتۇر.

أَخْذًا مِنْ هَذِهِ التَّارِيْخِ: مۇشۇ تارىختىن باشلاپ.

إِخْرَاجٌ: چىقارماق، ئېكسپورت قىلماق؛ ئىشلەپچىقىرىش؛ رېژىسسورلۇق.

اَلْإِخْرَاجُ السِّيْنَمَائِيُّ: كىنو رېژىسسورلۇقى.

«اَلْإِخْرَاجُ السِّيْنَمَائِيُّ مِنْ أَرْقَى الْفُنُونِ الْعَصْرِيَّةِ» : كىنو رېژىسسورلۇقى ئەڭ زامانىۋى سەنئەتنىڭ بىرى هېسابلىنىدۇ.

أَخَرَةٌ: كېچىكتۈرمەك، ئاستىلاتماق.

جَاءَ أَخَرَةً وَبِأَخَرَةٍ: ئۇ ئاخىرى كەلدى.

أَخْرَجَ يُخْرِجُ إِخْرَاجًا: چىقاردى، چىقىرىۋەتتى.

«وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ» «قرآن» : سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن چىقىرىۋەتكەندەك، سىلەرمۇ ئۇلارنى يۇرتىدىن چىقىرىۋېتىڭلار.

«ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ» «قرآن» : ئاندىن ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن رەڭگى خىلمۇ خىل زىرائەتلەرنى ئۈندۈردى.

أَخْرَجَهُ: ئېلىپ تاشلىدى، هەيدىۋەتتى، بوشاتتى، چىقىرىۋەتتى.

أَخْرَجَ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى چۈشەندۈردى.

أَخْرَجَ الشَّيْءَ: تارقاتتى.

أَخْرَجَ الْكِتَابَ: نەشر قىلدى.

أَخْرَجَ الْمَسْرَحِيَّةَ: رېژىسسورلۇق قىلدى.

أَخْرَجَ الصَّوْتَ: ئاۋاز چىقاردى.

أَخْرَجَ رِيْحًا: ئوسۇردى.

أَخْرَجَ الثَّوَرَ: رەسىم يۇدى.

أَخْرَجُ م خَرْجَاءُ: ئاق ـ قارا گۈللۈك.

أَخْرَسَ يُخْرِسُ إِخْرَاسًا: گاچا قىلىپ قويدى، ئېغىزىنى ئاچۇرمىدى، لام ـ مىم دېگۈزمىدى.

أَخْرَسُ م خَرْسَاءُ ج خُرْسٌ. وخُرْسَانٌ: گاچا، تىلسىز.

أَخْرَقُ م خَرْقَاءُ ج خُرْقٌ: گالۋاڭ، هاماقەت، ئەخمەق، دۆت.

«لاَ تَكُنْ أَخْرَقَ بِمُغَامَرَاتِكَ الْهَوْجَاءِ» : ساراڭلارچە تەۋەككۈلچىلىكىڭ بىلەن ئەخمەق بولما.

اِخْرَوْرَقَ يَخْرَوْرِقُ اِخْرِيرَاقًا: يېيىلدى، دەز كەتتى.

اِخْرَوْرَقَ الْكِذْبَ: يىتىنە ـ پاسات تېرىدى.

أُخْرَى ج أُخْرَيَاتٌ وَأُخَرُ: ئاخىرقى، ئايىغى.

بَيْنَ آوِنَةٍ وَأُخْرَى: ئاندا ـ ساندا، ئارىلاپ.

مِنْ سَنَةٍ إِلَى أُخْرَى: بىر يىلدىن ئىككىنچى يىلغىچە.

فِي أُخْرَيَاتِ أَيَّامِهِ: هاياتىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە.

أُخْرَوِيٌّ: ئاخىرەتلىك، ئۇ دۇنيالىق.

أَخْزَرُ م خَزْرَاءُ خُزْرٌ وَخَزْرَوَاتٌ: ئەلەس.

أَخْزَمُ: ئەركەك يىلان.

أَخْزَى يُخْزِي إِخْزَاءً: خىجالەت قىلدى، رەسۋا قىلدى.

«فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ» «قرآن» : خار قىلغۇچى ئازاب (يەنى توپان بالاسى بىلەن غەرق بولۇش) نىڭ كىمنىڭ ئۈستىگە كېلىدىغانلىقىنى، دائىمى ئازاب (يەنى جەهەننەم ئازابى) نىڭ كىمگە چۈشىدىغانلىقىنى كېلەچەكتە بىلىسىلەر.

أَخْسَرَ يُخْسِرُ إِخْسَارًا الْبَائِعُ الْمِيْزَانَ: ساتقۇچى جىڭنى كېمەيتىۋەتتى.

«وَإِذَا كَالُوْهُمْ أَوْوَزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ» «قرآن» : كىشىلەرگە ئۆلچەپ ياكى تارتىپ بەرگەن چاغدا، كەم بېرىدۇ.

أَخْسَرَ الْبَائِعُ فِي تِجَارَتِهِ: ساتقۇچى زىيان تارتقۇزىۋەتتى.

اِخْشَوْشَبَ يَخْشَوْشِبُ اِخْشِيشَابًا: ئاددىي- ساددا بولدى، جاپالىق تۇرمۇش كەچۈردى.

«اِخْشَوْشَبَ الْجُنُودُ فِي مَلْبَسِهِمْ وَعَيْشِهِمْ» : ئەسكەرلەر كىيىم- كېچەك ۋە يېمەك- ئىچمەكتە ئاددىي- ساددا ياشىدى.

إِخْشَوْشَنَ يَخْشَوْشِنُ إِخْشِيشَانًا: ئاددىي- ساددا ياشىدى، ئىغىر تۇرمۇش كەچۈردى.

«إِخْشَوْشِنُوافَإِنَّ النِّعَمَ لاَتَدُومُ» «حديث»: ئاددىي - ساددا ياشاڭلار، نېمەتنىڭ داۋامى يوق.

إِخْصَائِيٌّ: ماھىر، كەسىپ ئەھلى، مۇتەخەسسىس.

أَخْصَبَ يُخْصِبُ إِخْصَابًا الْقَوْمُ: مولچىلىق بولۇپ كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى باياشات بولدى.

أَخْصَبَ الْمَكَانُ: مولچىلىق بولدى.

«جَادَتِ السَّمَاءُ فَأَخْصَبَتِ الْأَرْضُ»: يامغۇر كۆپەيدى، شۇڭا يەر مۇنبەتلەشتى.

أَخْصَرُ: ئەڭ ئىخچام.

«عَرَضَ فِكْرَتَهُ بِأَخْصَرِ عِبَارَةٍ»: ئۇ ئۆزىنىڭ پىكرىنى ئەڭ ئىخچام ئىبارىلەر بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى.

عَلَى الْأَخَصِّ. بِوَجْهٍ أَخَصَّ: ئېنىقراقى، ئالاھىدە، بولۇپمۇ.

«أَدِّ الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاعِيدِهَا وَصَلاَةَ الصُّبْحِ بِوَجْهٍ أَخَصَّ / عَلَى الْأَخَصِّ»: سەن نامازلارنى بەلگىلەنگەن ۋاقتىدا ئادا قىلغىن، بولۇپمۇ بامدات نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىل.

أَخْصَفَ يُخْصِفُ إِخْصَافًا النَّعْلَ: كەشنى ياماپتى.

أَخْضَرُ م خَضْرَاءُ و خُضْرٌ: يېشىل، ياپيېشىل.

«أَتَى عَلَى الْأَخْضَرِ وَالْيَابِسِ»: ھەممىنى گۇمران قىلدى، ھەممىنى بىتچىت قىلدى.

«اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا» «قرآن»: ئاللاھ سىلەر ئۈچۈن يېشىل دەرەختىن ئوت پەيدا قىلدى.

شَابٌّ أَخْضَرُ: بالاغەت يېشىدىن ھالقىغان ياش.

«اَلْأَمْرُ بَيْنَنَا أَخْضَرُ»: ئارىمىزدىكى ئىش يېڭى.

اَلْخَطُّ الْأَخْضَرُ: يېشىل لىنىيە (تاموژنىدا تەكشۈرۈشكە تېگىشلىك بولغان مال كۆتۈرمىگەنلەر ئۆتىدىغان يول).

اَلضَّوْءُ الْأَخْضَرُ: يېشىل چىراغ.

«إِجْتَازَ الْمَارَّةُ الطَّرِيقَ عِنْدَ ظُهُورِ النُّورِ الْأَخْضَرِ»: يولۇچىلار يېشىل چىراغ ياندا يولنى كېسىپ ئۆتتى.

أَخْضَرَانِ: دەرەخ ۋە ئوت - چۆپ.

إِخْضَرَّ يَخْضَرُّ إِخْضِرَارًا الشَّيْءُ: يېشىللاشتى.

إِخْضَرَّتِ الْأَرْضُ: يەر كۆكەردى، يېشىللاشتى.

«أَقْبَلَ الرَّبِيعُ فَاخْضَرَّتِ الْأَرْضُ»: باھار كېلىپ زېمىن كۆكەردى.

أَخْضَعَ يُخْضِعُ إِخْضَاعًا: بوي سۇندۇردى، باش ئەگدۈردى.

«أَخْضَعَ الْفَقْرُ الرَّجُلَ»: يوقسۇزلۇق ئەركىشىنى بويسۇندۇردى.

أَخْضَلَ يُخْضِلُ إِخْضَالاً الشَّيْءَ: ھۆل قىلىۋەتتى.

أَخْضَلُ م خَضْلاَءُ ج خُضْلٌ: يۇمشاق.

إِخْضَلَّ يَخْضَلُّ إِخْضِلاَلاً: ھۆل بولۇپ كەتتى.

إِخْضَوْضَبَ يَخْضَوْضِبُ إِخْضِيضَابًا الشَّجَرُ: دەرەخ كۆكەردى.

أَخْطَأَ يُخْطِئُ إِخْطَاءً الرَّجُلُ: خاتالاشتى، خاتا قىلدى، گۇناھ قىلدى.

«رَبَّنَالاَتُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنتۇساق ياكى خاتالاشساق بىزنى جازاغا تارتمىغىن.

أَخْطَأَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَتْهُ الرَّصَاصَةُ: ئوق ئۇنىڭغا تەگمىدى.

أَخْطَأَالْإِسْتِعْمَالَ: خاتا ئىشلەتتى.

أَخْطَأَ التَّقْدِيرَ: خاتا مۆلچەرلىدى.

أَخْطَأَهُ السَّهْمُ: ئوقى نىشانغا تەگمىدى.

أَخْطَأَ الْغَرَضَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَ الْفَهْمَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى.

أَخْطَأَهُ الْحَظُّ: تەلىيى ئوڭدىن كەلمىدى.

أَخْطَأَهُ الْحَقُّ: ھەقىقەتكە ئېرىشەلمىدى.

أَخْطَأَ فِي الْإِسْتِنْتَاجِ: خاتا ھۆكۈم چىقاردى.

أَخْطَأَهُ التَّوْفِيقُ: مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىدى.

أَخْطَأَ فِي النَّقْلِ: خاتا تەرجىمە قىلدى.

أَخْطَأَ فِي التَّهْجِئَةِ: خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

أَخْطَأَ فِي اللَّفْظِ: خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

أَخْطَأَ فِي التَّسْمِيَةِ: خاتا ئاتىدى.

إِخْطَارٌ: ئاگاھلاندۇرۇش، ئۇقتۇرۇش، ئەسكەرتىش.

«جَاءَكَ إِخْطَارٌ بِمَوْعِدِ نَظَرِ قَضِيَّتِكَ»: سىپنىڭ مەسىلەڭنى قاراپ چىقىش ۋاقتى ھەققىدە ئۇقتۇرۇش كەلدى.

أَخْطَرَ يُخْطِرُ إِخْطَارًاالشَّيْءَ: ئۇقتۇردى، يەتكۈزدى.

أَخْطَرَ الْمَرِيضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

اِخْطَطَّ يَخْطَطُّ اِخْتِطَاطًا الشَّيْءَ: سىزدى.

أَخْطَلُ م خَطْلَاءُ ج خُطْلٌ: ئەخمەق، دۆت.

إِخْفَاءٌ: يوشۇرماق، مەخپى تۇتماق.

إِخْفَاقٌ: يېڭىلمەك، مەغلۇپ بولماق.

«إِنَّ تَأْخِيرَ عَمَلِ الْيَوْمِ إِلى غَدٍ هُوَالسَّبَبُ فِي إِخْفَاقٍ كَثِيرٍ مِنَ الطُّلَّابِ»: كۆپلىگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۇتۇق قازىنالماسلىقىنىڭ سەۋەبى بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويغانلىقىدۇر.

أَخْفَتَ يُخْفِتُ إِخْفَاتًا: ئاۋازنى پەسلەتتى.

أَخْفَشُ م خَفْشَاءُ ج خُفْشٌ: نامازشام قارىغۇسى.

أَخَقُّ م خَقَّاءُ ج خَقٌّ: تەنتەك.

أَخْفَقَ يُخْفِقُ إِخْفَاقًا الشَّخْصُ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى، يېڭىلدى.

أَخْفَى يُخْفِي إِخْفَاءً الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

«رَبَّنَا اِنَّكَ تَعْلَمُ مَانُخْفِي وَمَانُعْلِنُ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن.

أَخْفَى الْمَسْرُوقَاتِ: ئوغرىلانغان مالنى يوشۇردى، ھارام مالنى يوشۇردى.

أَخْفَى الصَّوْتَ: ئاۋازنى يوشۇردى.

«أَخْفَى التَّاجِرُ الْخَسِيسُ السِّلْعَةَ»: بېخىل تىجارەتچى مېلىنىڭ باھاسىنى يوشۇردى.

«أَخْفَى الْمُصَلِّي قِرَاءَتَهُ»: ناماز ئوقۇغۇچى قىرائەتنى يوشۇرۇن ئوقۇدى.

أَخْفَى مُجْرِمًا: جىنايەتچىنى يوشۇردى.

إِخْلَاءٌ: بوشاتماق، چىقارماق، بىكار قىلماق.

إِخْلَاصٌ: سادىق بولماق، سەمىمىي بولماق، ئىخلاس قىلماق.

«عَزَمْتُ أَنْ أَخْدُمَ الشَّعْبَ بِكُلِّ إِخْلَاصٍ»: جان - دىل بىلەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا بەل باغلىدىم.

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ: «قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ» سۈرىسى.

سُورَتَا الْإِخْلَاصِ: «قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ» سۈرىسى بىلەن «قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ» سۈرىسى.

أَخْلَاطُ النَّاسِ: ئېگىز - پەس ئادەملەر، قۇلاق كەستىلەر، ئالمانلار.

أَخْلَاطُ الْإِنْسَانِ: ئىنسان خىلىتلىرى (قەدىمقى تېبابەتتە ئىنسانىنىڭ مىزاجى سەپرا، سەۋدا، بەلغەم، قاندىن ئىبارەت تۆت تۈرگە بۆلۈنەتتى.)

إِخْلَافٌ: خىلاپلىق قىلىش، ئەمەل قىلماسلىق، رىئايە قىلماسلىق.

«مِنْ صِفَاتِ الْمُنَافِقِ الْكِذْبُ وَإِخْلَافُ الْوَعْدِ»: يالغان سۆزلەش ۋە ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش مۇناپىقنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر.

أَخْلَاقٌ: ئەدەپ، ئەخلاق.

اَلْأَخْلَاقُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئەخلاق.

«وَلْتَكُنِ الْأَخْلَاقُ الْكَرِيْمَةُ حُلْيَتَكُمْ»: قىممەتلىك ئەخلاق سىلەرنىڭ زىننەتلىرىڭلار بولسۇن.

شُرْطَةُ الْأَخْلَاقِ: ئەدەپ - ئەخلاققا ياتمىدىغان ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ساقچى، ئەدەپ - ئەخلاق ساقچىسى.

كَرَمُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقىي ئېسىل.

مَكَارِمُ الْأَخْلَاقِ: ئېسىل ئەخلاقلار.

عِلْمُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاق نەزەرىيىسى، ئېتىكا.

اَلْأَخْلَاقُ الطَّيِّبَةُ: ياخشى ئەخلاق، گۈزەل ئەخلاق.

أَخْلَاقِيٌّ: ئەخلاقى، ئەخلاققا ياتىدىغان.

أَخْلَاقِيَّةٌ ج أَخْلَاقِيَّاتٌ: ھەققانىيەت؛ مەنىۋى قابىلىيەت، ئىستىدات.

لَاأَخْلَاقِيَّةٌ: ئەخلاقنى ئىنكار قىلىپ رىئاللىقنى ھېسابقا ئالىدىغانلار.

«يَخْضَعُ الْعَالَمُ الْيَوْمَ لِعَقْلِيَّةٍ جَدِيدَةٍ وَأَخْلاَقِيَّةٍ جَدِيدَةٍ» : بۈگۈنكى دۇنيا يېڭى ئاڭ ۋە يېڭى ئەخلاقتا بويسۇنماقتا.

اَلْفَلْسَفَةُ الْأَخْلاَقِيَّةُ: ئەخلاق پەلسەپىسى، ئەخلاق نەزەرىيىسى، ئېتىكا.

اَلْجَرَائِمُ الْأَخْلاَقِيَّةُ: كىشىنىڭ نومۇسىغا چېتىلىدىغان جىنايەتلەر.

إِخْلاَلٌ: دەخلى يەتكۈزمەك، تەسىر يەتكۈزمەك.

إِخْلاَلٌ بِالْأَمْنِ: جەمئىيەت تەرتىپىنى بۇزۇش.

إِخْلاَلٌ بِالْعَهْدِ: ئەھدىنى بۇزۇش، ۋەدىنى بۇزۇش.

مَعَ عَدَمِ الْإِخْلاَلِ بِكَذَا: كۆڭۈلدە سان بولۇش؛ دەخلى يەتكۈزمەسلىك.

أَخْلَدَ يُخْلِدُ إِخْلاَدًا الشَّيْءَ: مەڭگۈلۈك قىلدى، داۋاملاشتۇردى، باقى قالدۇردى.

أَخْلَدَ إِلَى: بېرىلىپ كەتتى.

«وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ» «قۇرئان» : لېكىن ئۇ دۇنياغا بېرىلىپ كەتتى، نەپسى - خاھىشىغا بويسۇندى.

«وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا» «قۇرئان» : ئۇ مەڭگۈ ئازاب ئىچىدە خارلانغان ھالدا قالىدۇ.

«يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ» «قۇرئان» : ئۇ مېلى ئۆزىنى دۇنيادا مەڭگۈ قالدۇرىدۇ دەپ ئويلايدۇ.

أَخْلَدَ بِالْمَكَانِ أَوْ فِي الْمَكَانِ: ماكانلاشتۇردى، ئولتۇراقلاشتۇردى.

أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ: ئارام تاپتى.

أَخْلَدَ إِلَى الرَّاحَةِ: ئارام تاپتى، ئارام ئالدى.

أَخْلَدَ إِلَى النَّوْمِ: ئارام تاپتى.

أَخْلَدَ إِلَى السُّكُونِ: ئارام ئالدى، ئىستىراھەت قىلدى.

أَخْلَصَ يُخْلِصُ إِخْلاَصًا : سەمىمىي بولدى، خالىس قىلدى، چىن كۆڭلى بىلەن قىلدى.

«إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوْا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوْا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوْا دِيْنَهُمْ لِلّٰهِ» «قۇرئان» : پەقەت (مۇناپىقلىقتىن) تەۋبە قىلغان ، (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەن، ئاللاھنىڭ كىتابىغا چىڭ يېپىشقان، دىنىنى ئاللاھ ئۈچۈن خالىس قىلغان كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا.

أَخْلَصَ الشَّيْءَ: ساپ قىلدى، پاكىزلىدى، تازىلىدى.

أَخْلَصَ لِلّٰهِ: ئاللاھقا سەمىمىي بولدى.

أَخْلَصَ لِصَاحِبِهِ: دوستىغا سەمىمىي بولدى، دوستىغا ئىخلاسمەن بولدى.

أَخْلَصَ فِي عَمَلِهِ: ئىشىدا ئەستايىدىل بولدى، سەمىمىي بولدى.

«إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ» «قۇرئان» : ئۇلارنى بىز پاك - خىسلەتلىك، ئاخىرەتنى ئەسلەپ تۇرىدىغان سەمىمىي كىشىلەر قىلدۇق.

أَخْلَفَ يُخْلِفُ إِخْلاَفًا وَعْدَهُ أَوْ بِهِ: ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلدى.

«إِنَّ اللّٰهَ لاَيُخْلِفُ الْمِيْعَادَ» «قۇرئان» : شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ.

أَخْلَفَهُ: ئارقىسىدا قىلدى، ئارقىسىغا ئۆتكۈزدى.

أَخْلَفَ الْفَمُ: ئېغىز پۇرىدى.

أَخْلَقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ئوڭشىدى.

«أَخْلَفَ اللّٰهُ عَلَيْكَ أَوْلَكَ مَالَكَ» : ئاللاھ قولۇڭدىن كەتكەن مال - دۇنيانىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرسۇن.

أَخْلَفَ وَعْدَهُ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلمىدى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىدى.

أَخْلَفَ رَجَاءَهُ: ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۇردى.

أَخْلَقَ يُخْلِقُ إِخْلاَقًا الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى، ئەسكىرەپ كەتتى.

أَخْلَقَ الشَّبَابُ: ياشلىق كەتتى، ياشلىق تۈگىدى.

أَخَلَّ يُخِلُّ إِخْلاَلاً بِالشَّيْءِ: دەخلى يەتكۈزدى، بىخەستىلىك قىلدى.

أَخَلَّ بِالنِّظَامِ الْعَامِّ: جامائەت تەرتىپىنى بۇزدى، قالايمىقانچىلىق چىقاردى.

أَخَلَّ بِعَمَلِهِ: خىزمىتىگە بىخەستىلىك قىلدى.

أَخَلَّ بِالْعَهْدِ: ئەھدىنى بۇزدى، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلدى.

أَخَلَّ بِالتَّقَالِيْدِ: ئەنئەنىگە سەل قارىدى.

إِخْلَوْلَقَ يَخْلَوْلِقُ إِخْلِيلاَقًا : يىرتىلدى، ئەسكى-

رەپ كەتتى، كونىراپ كەتتى؛ ئېھتىمال، مۇمكىن.

«اِخْلَوْلَقَتِ السَّمَاءُ أَنْ تُمْطِرَ» : يامغۇر يېغىشى مۇمكىن.

أَخْلَى يُخْلِي إِخْلاَءً الْمَكَانَ وَالْإِنَاءَ: جاينى ياكى قاچىنى قۇرۇقداپ قويدى، بوشاتتى.

أَخْلَى لِفُلاَنٍ مَجْلِسَهُ: بوشىتىپ بەردى.

«لاَ أَخْلَى اللّٰهُ مَكَانَكَ» : ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

أَخْلَى سَبِيْلَهُ: تۈرمىدىن بوشاتتى، قويۇپ بەردى.

أَخْمَدَ يُخْمِدُ إِخْمَادًا النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أَخْمَدَ الْفِتْنَةَ: پىتنىنى بېسىقتۇردى.

أَخْمَدَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى پەسەيتتى.

أَخْمَصُ الْقَدَمِ ج أَخَامِصُ: تاپان ئوتتۇرىسى.

«نَظَرَمِنْ قِمَّةِرَأْسِهِإِلَى أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ» : بېشىدىن ئايىغىغىچە سىنچىلاپ قاراپ چىقتى، باشتىن ـ ئاخىر دىققەت بىلەن قاراپ چىقتى.

أَخْمَصُ الْبَطْنِ: ئاچ قورساق.

أَخَمَّ يُخِمُّ إِخْمَامًا: ئېچىتتى، بولدۇردى.

أَخْنَسُ م خَنْسَاءُ ج خُنْسٌ: پۈچۈق بۇرۇن، پاناق.

أَخْنَعَ يُخْنِعُ إِخْنَاعًا الْحَاجَةُ: بويسۇندۇردى، خار قىلدى.

أَخْنَقُ م خَنْقَاءُ ج خُنْقٌ: دىمىغىدا گەپ قىلىدىغان ئادەم، خىلك ـ خىلك ئادەم، قاڭشىق ئادەم.

أَخَنُّ م خَنَّاءُ ج خُنٌّ: دىمىغىدا گەپ قىلىدىغان ئادەم، قاڭشىق ئادەم.

أَخْنَى يُخْنِي إِخْنَاءً عَلَيْهِ الدَّهْرُ: جاپا تارتتى، زامانىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى بېشىدىن كەچۈردى.

أَخْوَصَ يُخْوِصُ إِخْوَاصًا النَّخْلَةُ: خورما ياپراق چىقاردى.

أَخْوَصُ: كىچىك كۆزلۈك، كۆزى كىچىك.

أُخُوَّةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

أَخْوَى يُخْوِي إِخْوَاءً الشَّخْصُ: قورسىقى ئاچتى.

أَخْوَى الشَّيْءَ: قۇرۇقداپ قويدى، بىكار قىلدى، خالى قىلدى.

أَخَوِيٌّ: قېرىنداشلىق مۇناسىۋەت، قېرىنداشلارچە دوستلۇق.

أَخَوِيَّةٌ: قېرىنداشلىق، دوستلۇق.

عَلاَقَةٌ أَخَوِيَّةٌ: قېرىنداشلىق مۇناسىۋەت.

أَخِيذٌ ج أَخْذَى: ئەسىر ۋە غەنىيمەت، ئەسىر ۋە ئولجا.

أَخِيذَةٌ: غەنىيمەت، ئولجا.

أَخِيْرٌ ج أَخِيرُونَ: ئاخىرى، ئايىغى، تۈگەنچىسى، ئاخىرقى، ئەڭ ئاخىرقى.

اَلْأَخِيْرُ: يېقىندا.

أَخِيْرًا: ئاخىرى، ئاخىرقى ھېسابتا.

أَخِيْرًا لاَ آخِرًا: ئاخىرىدا، ئايىغىدا، تۈگەنچىسىدە.

«أَنْتَ مَسْؤُولٌ أَوَّلاً وَأَخِيْرًا» : باشتىن ـ ئاخىرى سەن مەسئۇل.

«وَصَلَتْنَاأَخِيْرًاالطَّبْعَةُالْجَدِيْدَةُ مِنَ الْكِتَابِ» : كىتابنىڭ يېڭى نۇسخىسى ئاخىرى بىزگە يېتىپ كەلدى.

«وَأَخِيْرًا قَرَّرَ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ بَعْدَ تَرَدُّدٍ طَوِيْلٍ» : ئۇ ئۇزۇن ئىككىلەنگەندىن كېيىن ئاخىرى، ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇرۇشنى قارار قىلدى.

«كَانَ الْمُتَكَلِّمُ الْأَخِيْرَ» : ئاخىرقى سۆزلىگۈچى بولدى.

اَلْمَرْحَلَةُ الْأَخِيْرَةُ: ئاخىرقى باسقۇچ، ئاخىرقى مەزگىل.

فِي الْمُدَّةِ الْأَخِيْرَةِ: ئاخىرقى مەزگىل.

«لَقَدْ تَحَقَّقَتْ أُمْنِيَّتِي أَخِيْرًا» : ئارزۇيۇم ئاخىرى ئەمەلگە ئاشتى.

أَخِيَّةٌ: چىغرىق.

أَدَاءٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق، بېجىرمەك.

«مِنْ شُرُوطِ نَجَاحِ الْمُمَثِّلِ حُسْنُ الْأَدَاءِ» : ياخشى ئورۇنداش بولسا ئارتىسنىڭ نەتىجە قازىنىشىنىڭ شەرتلىرىدىندۇر.

أَدَاءٌ فَرْدِيٌّ: يالغۇز رول ئېلىش.

أَدَاءُ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي خىزمەت

ئۆتسمەك.

أَدَاةٌ ج أَدَوَاتٌ: ماتېرىيال، سايمان، قورال، ئەسۋاب.

أَدَوَاتُ الْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

أَدَوَاتٌ مَنْزِلِيَّةٌ: ئۆي جاھازلىرى، ئۆي سايمانلىرى.

«لَمْ يَكُنْ إِلاَّ أَدَاةً فِي أَيْدِيهِمْ» : ئۇ ئۇلارنىڭ قولىدا قورالغا ئايلىنىپ قالدى.

«لاَبُدَّ مِنْ رَدِّ الأَدَوَاتِ إِلَى مَكَانِهَا الأَصْلِيِّ بَعْدَ اسْتِعْمَالِهَا» : سايمانلارنى ئىشلىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۆز جايىغا ئاپىرىۋېتىش كېرەك.

أَدَوَاتُ الْحِرَاثَةِ: دېھقانچىلىق سايمانلىرى.

أَدَاةُ تَعْرِيفٍ: ئېنىقلىق قوشۇمچىسى (مەسىلەن: ئەرەبچە سۆزنىڭ بېشىدا كېلىدىغان «ال»).

أَدَوَاتٌ مَكْتَبِيَّةٌ: يېزىش - سىزىش قوراللىرى.

أَدَوَاتٌ كِتَابِيَّةٌ: يېزىش - سىزىش قوراللىرى، يېزىقچىلىق قوراللىرى.

أَدَوَاتٌ مُخْتَبَرِيَّةٌ: تەجرىبە ئۈسكۈنىلىرى.

أَدَادَ يُدِيدُ إِدَادَةً: قۇرتلاپ قالدى، قۇرت چۈشتى.

أَدَاةٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت، قىزىقلىق، تېمپېراتۇرا؛ ئۇسسۇزلۇق.

أَدَارَ يُدِيرُ إِدَارَةً: ئايلاندۇردى، چۆرگىلەتتى.

أَدَارَ الشَّكْلَ: يۇمىلاق قىلدى.

«إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ» (قۇرئان) : لېكىن ئاراڭلاردا قىلىشقان قولمۇ قول سودىدا ھۆججەت يازمىساڭلارمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

أَدَارَ الرَّجُلَ عَلَى الأَمْرِ: قۇتقۇزدى، تەشەببۇس قىلدى.

أَدَارَ الرَّأْيَ: پىكرىنى ئۆزگەرتتى.

أَدَارَ الرَّجُلَ عَنِ الأَمْرِ: تەزدۇردى، زېرىكتۈردى.

أَدَارَ الآلَةَ: ماڭدۇردى، ئايلاندۇردى.

أَدَارَ الشَّرِكَةَ: شىركەتنى باشقۇردى.

«أَدَارَ الْعِمَامَةَ حَوْلَ رَأْسِهِ» : سەللە يۆگىدى.

أَدَارَ بِوَجْهِهِ عَنْهُ: يۈز ئۆرۈدى، كۆرمەسكە سالدى.

أَدَارَ ظَهْرَهُ لَهُ: كارى بولمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئارقىسىنى قىلىۋالدى.

أَدَارَ رَأْسَهُ عَنِ الشَّيْءِ: كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى.

أَدَارَ دَفَّةَ الْحَدِيثِ: سۆزنى بۆلىۋەتتى.

أُدِيرَ بِهِ : بېشى قايدى.

إِدَارَةٌ: باشقۇرماق، ئايلاندۇرماق، ئىدارە قىلماق.

إِدَارَةُ الأَمْنِ: خەۋپسىزلىك باشقارمىسى، خەۋپسىزلىك ئىدارىسى، ساقچىخانا.

إِدَارَةُ الآلاَتِ: ماشىنىنى ئايلاندۇرماق.

إِدَارَةُ الْعَمَلِ: باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، شۇغۇللانماق.

مَجْلِسُ الإِدَارَةِ: باشقۇرۇش ھەيئىتى، باشقارما.

مَجْلِسُ إِدَارَةِ الْبَنْكِ: بانكا باشقۇرۇش ھەيئىتى.

رَئِيسُ الإِدَارَةِ: باشقۇرماق، باشلىق، دېرېكتور.

مَرْكَزُ الإِدَارَةِ: باش بېيرو، باش ئىدارە، باش باشقارما.

إِدَارَةُ تَحْرِيرِ الْجَرِيدَةِ: گېزىتخانا، گېزىت ئىدارىسى.

إِدَارَةُ الْكُلِّيَّةِ: فاكۇلتېت ئىشخانىسى.

إِدَارَةُ الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت ئىشخانىسى.

الإِدَارَةُ الْمُبَرْمَجَةُ: پىلانلىق باشقۇرۇش.

إِدَارِيٌّ: مەمۇرىي.

إِدَارِيًّا: مەمۇرىي جەھەتتىن.

أَدَاقَ يُدِيقُ إِدَاقَةَ الدَّوَاءِ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، قوچىدى.

أَدَالَ يُدِيلُ إِدَالَةً: يەڭدى.

إِدَالَةٌ: يەڭمەك، غەلىبە قازانماق.

أَدَامَ يُدِيمُ إِدَامَةَ الشَّيْءِ: ئەتتىي داۋاملاشتۇردى.

«أَدَامَ اللهُ بَقَاءَكُمْ» : ئاللاھ سىلەرگە ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

«أَدَامَ اللهُ فَضْلَكَ» : ئاللاھ پەزلىڭنى تۈگىمەيدىغان قىلسۇن.

إِدَامٌ: تېتىتقۇ.

أَدَانَ يُدِينُ إِدَانَةً الْقَاضِي الْمُتَّهَمَ: سودييه قارىلانغۇچىنىڭ جىنايىتىنى بېكىتتى.

أَدَانَ الْغَنِيُّ الْمُحْتَاجَ: باي موھتاجغا قەرز بەردى.

«أَدِنِّي عَشَرَةَ دَنَانِيرَ» : ماڭا ئون تىللا قەرز بېرىپ تۇرسىڭىز.

إِدَانَةٌ: بېكىتمەك، ھۆكۈم قىلماق، ئەيىبلىمەك.

أَدَّأَبَ يُدْئِبُ إِدْآبًا الْعَمَلَ: داۋاملاشتۇردى.

أَدْأَبَ: چارچىتىۋەتتى.

أَدُبَ يَأْدُبُ أَدَبًا: ئەدەپلىك بولدى، تەربىيىلەندى.

أَدَبٌ ج آدَابٌ: ئەدەپ، ئەدەپ ـ ئەخلاق، ئەدەپ ـ قائىدە، قائىدە ـ يوسۇن؛ ئەدەبىيات.

أَدِبٌ: ئەدەپلىك بولماق، نازاكەتلىك بولماق.

«كَانَ يُعَامِلُ النَّاسَ بِكُلِّ أَدَبٍ وَاحْتِرَامٍ» : ئۇ كىشىلەر بىلەن ئەدەپ ـ ئەخلاق ۋە ھۆرمەت ئېھتىرام بىلەن مۇئامىلە قىلىشاتتى.

اَلْأَدَبُ الْمُعَاصِرُ: ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى.

اَلْأَدَبُ الشَّعْبِيُّ: خەلق ئەدەبىياتى.

أَدَبُ الْأَطْفَالِ: ئۆسمۈرلەر ئەدەبىياتى.

عِلْمُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات؛ ئەدەبىياتشۇناسلىق؛ تىلشۇناسلىق.

بَيْتُ الْأَدَبِ: ھاجەتخانا، خالاجاي.

قَلِيلُ الْأَدَبِ: ئەخلاقسىز، ئەدەپسىز، مەدەنىيەتسىز، تەربىيىسىز.

فُنُونُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات پەنلىرى.

أَدَبُ الْكَاتِبِ: يازغۇچىلىق ئەدەپلىرى.

كُلِّيَّةُ الْأَدَبِ: ئەدەبىيات فاكۇلتېتى، ئەدەبىيات ئىنستىتۇتى.

إِدْبَارٌ: قاچماق، چېكىنمەك، يۈز ئۆرىمەك.

أُدَبَاتِيٌّ ج أُدَبَاتِيَّةٌ: ھازىر جاۋاب شائىر، قوشاقچى شائىر.

أَدْبَرَ يُدْبِرُ إِدْبَارًا الرَّجُلُ أَوِالنَّهَارُ أَوِالشَّيْءُ: قاچتى؛ داجىدى؛ كەتتى؛ يۈز ئۆرىدى.

أَدْبَرَ الدَّهْرُ عَنْهُ: زامان ئۇنىڭغا باقمىدى؛ ئەھۋالى يامانلاشتى.

أَدْبَرَ فُلَانٌ: ئۆلدى.

أَدْبَرَ الشَّيْءَ: ئارقىنى قىلىۋالدى.

«ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ» «قرآن» : ئاندىن (ئىماندىن) يۈز ئۆرىدى (پەيغەمبەرگە ئەگىشىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن باش تارتتى.

أَدَبِيٌّ: ئەخلاقىي؛ ئېتىكىلىق؛ نەزەرىيىۋى؛ ئەدەبىي.

نَقْدٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي تەنقىد، ئەدەبىي ئوبزور.

ضَغْطٌ أَدَبِيٌّ: روھىي بېسىم.

حَرَكَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىيات ھەرىكىتى.

«شَجَاعَةٌ أَدَبِيَّةٌ» : روھىي جۈشقۇنلۇق، ئەدەبىياتتىكى قەھرىمانلىق.

قِيمَةٌ أَدَبِيَّةٌ: مەنىۋى قىممەت.

مَادِّيًّا وَأَدَبِيًّا: ماددى ۋە مەنىۋى جەھەتتىن.

اَلْفَلْسَفَةُ الْأَدَبِيَّةُ: ئېستېتىكا، ئەخلاق ھەققىدىكى پەلسەپىۋى تەلىمات.

أَدَبِيَّاتٌ: ئەدەبىيات.

أَدْجَنَ يُدْجِنُ إِدْجَانًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇردى، ماكانلاشتى.

أَدْجَنَ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشتى، قارايدى، قاش قارايدى.

أَدْجَنَ يَوْمُنَا: قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

أَدْجَنَ فِي بَيْتِهِ: ئۆيىدە تۇردى.

أَدْجَنُ م دَجْنَاءُ ج دُجْنٌ: قارا.

بَعِيرٌ أَدْجَنُ: قارا تۆگە.

أَدْحَضَ يُدْحِضُ إِدْحَاضًا الْحُجَّةَ: پاكىتنى بىكار قىلىۋەتتى.

أَدْحَضَ قَدَمَ فُلَانٍ: ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقتى، كىشىنى تىغرىلىدى.

أُدْحِيَةٌ ج أَدَاحٍ: تۆگە قۇشىنىڭ تۇخۇم باسىدىغان جايى.

أَدْخَلَ يُدْخِلُ إِدْخَالًا الشَّيْءَ: كىرگۈزدى، ئىچىگە ئالدى.

«وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ» «قرآن» : ئۇلارنى رەھمىتىمىز داىىرىسىگە كىرگۈزدۇق، ئۇلار ھەقىقەتەن ياخشىلاردىن ئىدى.

«أَدْخَلَ ضَيْفَهُ الْمَنْزِلَ»: مېھمىنىنى ئۆيگە باشلىدى.

أَدْخَلَ الرَّجُلَ: ئىجازەت بەردى.

أُدْخِلَ عَلَيْهِ التَّعْدِيلاَتُ: رەتلەندى، رەتكە سېلىندى، ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلدى.

«أَدْخَلُوا تَعْدِيلاَتٍ عَلَى الْاِقْتِرَاحِ الْأَصْلِيِّ»: تەكلىپلەرنىڭ ئەسلى نۇسخىسىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

أَدْخَنَ م دَخْنَاءُ ج دُخْنٌ: ئىس - تۈتەك قاپلىغان، تۇمانلىق.

أَدَّ يَأُدُّو يَئِدُّ أَدًّا الْوَيْلُ: ئۇنىڭ بېشىنى قاتۇردى، پەرىشان قىلدى، ئۇنى باش ئاغرىقىغا قويدى.

إِدٌّ. إِدَّةٌ ج إِدَادٌ وَ إِدَدٌ: بالايىئاپەت، پالاكەتچىلىك.

إِدَّارَكَ يَدَّارَكُ إِدَّرَاكًا: قوغلاپ يېتىشىۋالدى.

«حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ھەممىسى دوزاخقا كىرىپ جەملەشكەندە...

أَدَامٌ: تېرىچى، خورۇم سودىگىرى.

أَدَّبَ يُؤَدِّبُ تَأْدِيبًا: تەربىيىلىدى، يېتىشتۈردى، ئەدەپ بەردى، ساۋاق بەردى، ئەدەپلىك جازالىدى.

«أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي» «حديث»: پەرۋەردىگارىم مېنى ئەخلاقلىق قىلىپ تەربىيىلىدى، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقىمنى گۈزەل قىلدى.

أَدَّبَ الْمُسِيءَ: يامانلىق قىلغۇچىنى جازالىدى، ئەخلاقسىزلىقىنى تۈگەتتى، يامانلىق قىلغۇچىغا ئەدەپ ئۆگەتتى.

إِدَّثَرَ يَدَّثِرُ إِدِّثَارًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، يېپىنىۋالدى.

«يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ» «قرآن»: ئى (ۋەھيى نازىل بولغان چاغدا) كىيىمگە چۆمكىلىۋالغۇچى (پەيغەمبەر) تۇر! (ئىنسانلارنى) ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇر.

إِدِّخَارٌ: يىغماق، قۇراماق قىلىپ ساقلىماق.

إِدِّخَارٌ إِنْتَاجِيٌّ: ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن كىرىمنىڭ بىر قىسمىنى مەبلەغ قىلىپ سېلىش.

إِدِّخَارٌ اِحْتِيَاطِيٌّ: ئېھتىيات ئۈچۈن پۇل - مال ساقلىماق.

إِدَّرَأَ يَدَّرِئُ إِدِّرَاءً لِلصَّيْدِ: ئوۋنى قارىغا ئالدى.

إِدَّارَأَ يَدَّارَءُ إِدِّيرَاءً الْقَوْمُ: قارشىلاشتى، ماجىرا قىلىشتى، دەتالاش قىلىشتى.

«وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا سىلەر بىر كىشىنى ئۆلتۈرگەن ۋە (قاتىلنىڭ كىملىكى) توغرىسىدا دەتالاش قىلىشقان ئىدىڭلار.

إِدَّرَعَ يَدَّرِعُ إِدِّرَاعًا الْفَارِسُ بِالدِّرْعِ: چەۋەنداز ساۋۇت كىيدى.

إِدَّرَى يَدَّرِي إِدِّرَاءً: ئالدىدى، قىلتاققا چۈشۈردى.

إِدَّرَى الرَّأْسَ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

إِدِّعَاءٌ: ئەرز، شىكايەت، دەۋا.

مُمَثِّلُ الْاِدِّعَاءِ: ئاقلىغۇچى، ئادۋوكات.

إِدَّعَمَ يَدَّعِمُ إِدِّعَامًا عَلَى: يۆلەندى، تاياندى.

إِدَّعَى يَدَّعِي إِدِّعَاءً الشَّيْءَ: ... نى تەلەپ قىلدى، ھوقۇق تەلەپ قىلدى، دەۋا قىلدى.

«فُلاَنٌ يَدَّعِي كَرَمَ فَعَالِهِ»: ئۆزىنىڭ ئېسىللىكىنى دەۋا قىلىدۇ.

إِدَّعَى بِكَذَا: قىياپىتىگە كىرىۋالدى، ...نى قىلىپ كۆرسەتتى، بانا قىلدى، سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

إِدَّعَى عَلَيْهِ كَذِبًا: تۆھمەت قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى.

إِدَّعَى عَلَيْهِ بِكَذَا: ئەرز قىلدى، داتلىدى.

إِدَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ: ئۆزىنى ئۆز دادىسىدىن باشقىغا نىسبەت بەردى.

«لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ اِدَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إِلَّا كَفَرَ» «حديث»: بىلىپ تۇرۇپ باشقا كىشىنى دادام دەپ، ئۆزىنىڭ نەسەبىنى باشقىغا نىسبەت بەرگەن ئادەمنى راست مۇسۇلمان دېگىلى بولمايدۇ.

إِدَّغَمَ يَدَّغِمُ إِدِّغَامًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

إِدَّغَمَ الْحَرْفَ: ھەرپنى كىرىشتۈرۈپ ئىدغام بىلەن ئوقىدى.

إِدَّلَثَ يَدَّلِثُ إِدِّلاَثًا: قاپلىدى، دالدىغا ئالدى، ياپتى.

إدَّلَجَ يَدَّلِجُ إدِّلاَجًا: كېچىسى يۈرۈش قىلدى. كېچىدە يۈرۈش قىلدى، كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۈرۈش قىلدى.

إدَّلَعَ يَدَّلِعُ إدِّلاَعًا: تىلى چىقتى (تىلنى ئېغىزدىن چىقىرىش).

إدَّمَجَ يَدَّمِجُ إدِّمَاجًا: بىرلەشتى، كىرىشىپ كەتتى، قوشۇلدى، ئۇيۇشتى.

إدَّمَلَ يَدَّمِلُ إدِّمَالاً: پۈتتى، ساقايدى.

إدَّنَى يَدَّنِي إدِّنَاءً: يېقىنلاشتى.

أَدَّى يُؤَدِّي تَأْدِيَةً: قايتۇرۇپ بەردى، ئادا قىلدى، ئورۇنلىدى.

أَدَّى الدَّيْنَ: قەرز تۆلىدى.

أَدَّى الضَّرَائِبَ: باج تاپشۇردى.

«وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إلَيْكَ» «قرآن» : ئەھلى كىتابتىن بەزى كىشىلەر باركى، ئۇنىڭدا كۆپ مال ئامانەت قويساڭمۇ ساڭا ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىدۇ.

«إنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إلَى أَهْلِهَا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ.

أَدَّى الصَّلاَةَ: ناماز ئوقۇدى.

أَدَّى الشَّهَادَةَ: گۇۋاھلىق بەردى.

أَدَّى الْيَمِينَ: قەسەم قىلدى.

أَدَّى عَمَلاً: ۋەزىپىسىنى ئادا قىلدى.

أَدَّى غَرَضَهُ: مەقسىتىنى بايان قىلدى، مەقسىتىنى ئورۇنلىدى.

«أَدَّى إمْتِحَانًا شَفَوِيًّا» : ئاغزاكى ئىمتىھان بەردى.

أَدَّى إلَيْهِ الشَّيْءَ: يەتكۈزۈپ بەردى.

أَدَّى بِهِ إلَى كَذَا: يېتەكلىدى.

أَدَّى بِهِ إلَى الْعُزْلَةِ: يېتىم قالدۇردى.

«كُلُّ الطُّرُقِ تُؤَدِّي إلَى رُومَا» : يوللارنىڭ ھەممىسى، رىمغا ئېلىپ بارىدۇ (ۋاستىلار ئېلىمۇ خىل بولسىمۇ مەقسەت ـ غايە بىردۇر) جاھاندىكى قاغىنىڭ ھەممىسى قارا.

«هَذَا الطَّرِيقُ يُؤَدِّي بِنَا إلَى مَعْهَدِ اللُّغَاتِ» : بۇ يول بىزنى تىل ئىنستىتۇتىغا ئېلىپ بارىدۇ.

إدْرَاكٌ: يېتىمەك، تاپماق، ئېرىشمەك، چۈشەنمەك، ئاقىل پىشىپ يېتىلمەك؛ قۇرامىغا يەتمەك؛ تونۇماق.

اَلْإدْرَاكُ الْوَاعِي: ئاڭلىق چۈشىنىش.

سِنُّ الْإِدْرَاكِ: بالاغەتكە يېتىش يېشى.

اَلْإِدْرَاكُ الْحِسِّيُّ: ھېسسىي بىلىش.

اَلْإِدْرَاكُ الذِّهْنِيُّ: ئەقلىي بىلىش.

فَقْدُ الْإِدْرَاكِ: ھوشىدىن كېتىش، دىققەتسىزلىك.

أُدْرَةٌ، أَدَرَةٌ: ئۇرۇقدان چۇقۇقى.

أَدْرَجَ يُدْرِجُ إدْرَاجًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

«أَدْرَجَ الْمَوْضُوعَ فِي جَدْوَلِ الْأَعْمَالِ» : ماۋزۇنى كۈنتەرتىپكە كىرگۈزدى.

أَدْرَجَ الْمَيِّتَ فِي قَبْرِهِ: مېيىتنى يەرلىككە قويدى، مېيىتنى دەپنە قىلدى.

أَدْرَدُ م دَرْدَاءُ ج دُرْدٌ: چىشى يوق، كاماك.

أَدَرَّ يُدِرُّ إدْرَارًا الشَّخْصُ: پايدىسى كۆپ بولدى، تەمىنلىدى.

أَدَرَّ الدَّوَاءُ الْبَوْلَ: دورا سۈيدۈكنى راۋان قىلدى.

«أَدَرَّ الْغَضَبُ الْعَرَقَ عَلَى جَبِينِهِ» : غەزەپ ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر ئاققۇزۇۋەتتى.

أَدَرَّتِ الْمَرْأَةُ الْغَزْلَ: ئايال يىپنى قاتتىق ئەشتى، چىڭ ئېگىردى.

أَدْرَعَ يُدْرِعُ إدْرَاعًا: ساۋۇت كىيگۈزدى.

أَدْرَكَ يُدْرِكُ إدْرَاكًا الصَّبِيُّ: بالا بالاغەتكە يەتتى.

أَدْرَكَهُ الْبَصَرُ: ئۇنى كۆردى.

«لاَتُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ» «قرآن» : كۆزلەر ئاللاھنى كۆرمەيدۇ، ئاللاھ كۆزلەرنى كۆرۈپ تۇرىدۇ.

أَدْرَكَ عَلَيْهِ خَطَأَهُ: ئۇنىڭ خاتالىقىنى تۈزەتتى.

أَدْرَكَتِ الثِّمَارُ: مېۋىلەر پىشتى.

أَدْرَكَتِ الْقِطَارَ: ئۇ ئايال پويىزغا ئۈلگۈردى.

أَدْرَكَ الْحَقِيْقَةَ: ھەقىقەتنى چۈشەندى.

«هَذِهِ هِيَ الْحَقِيْقَةُ الَّتِي يُدْرِكُهَا عَامَّةُ النَّاسِ»: بۇ ھەممە ئادەم چۈشىنىدىغان ھەقىقەت.

أَدْرَكَ الْمَعْنَى بِعَقْلِهِ: چۈشەندى.

أَدْرَكَ الشَّيْءَ بِبَصَرِهِ: كۆزى بىلەن كۆردى.

أَدْرَكَ مِنْهُ حَاجَتَهُ: مەقسىتىگە يەتتى.

«رَكَضَ وَرَاءَ الرَّجُلِ حَتَّى أَدْرَكَهُ»: كىشىنىڭ ئارقىسىدىن يېتىشىۋالغىچە يۈگۈردى.

«مَالاَ يُدْرَكُ كُلُّهُ لاَيُتْرَكُ جُلُّهُ»: ھەممىسىنى قىلالمىساڭمۇ، ئازراق بولسىمۇ قىل.

أَدْرَمُ م دَرْمَاءُ ج دُرْمٌ: چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم.

أَدْرَنَ يُدْرِنُ إِدْرَانًا: كىر بولدى، كىرلەشتى.

أَدْرَى يُدْرِي إِدْرَاءً بِكَذَا: بىلدۈردى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى.

«وَلاَ أَدْرَاكُمْ بِهِ» «قرآن»: ئاللاھمۇ ئۇنى (مەن ئارقىلىق) سىلەرگە بىلدۈرمەس ئىدى.

«وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا» «قرآن»: سەن نېمە بىلىسەن، قىيامەت يېقىن بولۇشى مۇمكىن.

أَلَّا أَدْرِيَّةَ: بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسى.

أَدْعَجُ م دَعْجَاءُ ج دُعْجٌ: شەھلا كۆز، قارا كۆز.

لَيْلٌ أَدْعَجُ: قاراڭغۇ كېچە.

ثَوْرٌ أَدْعَجُ: قارا ئۆكۈز.

أَدْعَمُ م دَعْمَاءُ ج دُعْمٌ: كۆكرىكى ئاق ئات.

أَدْعَى يُدْعِي إِدْعَاءً إِلَى الْفَشَلِ: مەغلۇبىيەتنىڭ ئاساسلىق ئامىلى.

إِدْغَامٌ: كىرىشتۇرمەك، بىرلەشتۈرمەك؛ بىر ھەرپنى ئىككىنچى بىر ھەرپكە كىرىشتۈرۈپ ئوقۇماق.

أَدْغَلَ يُدْغِلُ إِدْغَالاً فُلاَنٌ: ئورمانلىققا كىردى.

أَدْغَلَ بِهِ: خىيانەت قىلدى، سۇيىقەست قىلدى.

أَدْغَمَ يُدْغِمُ إِدْغَامًا الْقَارِئُ الْحَرْفَ فِي الْحَرْفِ: قارى ھەرپنى ھەرپكە كىرىشتۈرۈپ ئوقۇدى، ئىدغام بىلەن ئوقۇدى.

أَدْفَأَ يُدْفِئُ إِدْفَاءً الثَّوْبُ: ئىسسىتتى.

أَدْفَرُ م دَفْرَاءُ ج دُفْرٌ: بەد بۇي، سېسىق.

أَدْقَعَ يُدْقِعُ إِدْقَاعًا الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى.

أَدَقَّ يُدِقُّ إِدْقَاقًا فِي عَمَلِهِ: ئىنچىكە ئىشلىدى، ئەستايىدىل ئىشلىدى.

أَدَقَّ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قاراپ چىقتى، بىر - بىرلەپ كۆزدىن كۆچۈردى.

أَدَقَّ الْبَحْثَ فِي: تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى، تەھلىل قىلدى، ئىزدەندى.

أَدَقَّ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قاراپ چىقتى، بىر - بىرلەپ كۆزدىن كەچۈردى.

أَدْكَنُ م دَكْنَاءُ ج دُكْنٌ: قارىغا مايىل، قارامتۇل.

أَدْلَجَ يُدْلِجُ إِدْلاَجًا: كېچىسى يۈرۈش قىلدى، كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۈرۈش قىلدى.

أَدْلَعَ يُدْلِعُ إِدْلاَعًا: تىلىنى چىقاردى.

أَدْلَقَ يُدْلِقُ إِدْلاَقًا الْكِبَرُ: قېرىلىق ئۇنىڭ قەددىمنى قىسقارتىۋەتتى.

أَدَلَّ يُدِلُّ إِدْلاَلاً عَلَيْهِ: ھاياسىزلىق قىلدى، ئەدەپسىزلىك قىلدى.

أَدَلَّ بِفَضْلِهِ أَوْ شَجَاعَتِهِ: پەزىلىتى ياكى قەھرىمانلىقى بىلەن پەخىرلەندى.

إِدْلَهَمَّ يَدْلَهِمُّ إِدْلِهْمَامًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

إِدْلَهَمَّ الْمَكَانُ: غۇۋا كۆرۈندى، تۇتۇق كۆرۈندى.

أَدْلَى يُدْلِي إِدْلاَءً الشَّخْصُ الدَّلْوَ: قۇدۇققا ساڭگىلاتتى، سوغىنى قۇدۇققا سالدى.

«فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ» «قرآن»: ئۇلار سۇچىسىنى ئەۋەتتى، ئۇ سوغىسىنى قۇدۇققا تاشلىدى.

أَدْلَى إِلَى فُلاَنٍ بِرَحْمٍ: نەسەبى تۇتاشتى، تۇغقان بولدى.

أَدْلَى فِي فُلاَنٍ: سەت گەپ قىلدى.

أَدْلَى بِتَصْرِيحٍ: پىكىر بايان قىلدى.

«أَدْلَى رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ بِتَصْرِيحٍ لِلصَّحَفِيِّينَ قَالَ فِيهِ...»: باش مىنىستىر مۇخبىرلارغا سۆھبەت بايان قىلىپ... دېدى.

أَدْلَى بِمَالِ فُلَانٍ إِلَى الْحُكَّامِ: پارا بەردى.

«وَ لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ» ‹قۇرئان›: بىر - بىرىڭلارنىڭ ماللىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، ھاكىملارغا پارا بەرمەڭلار.

أَدْلَى بِشَهَادَتِهِ: ئىسپاتلىدى.

أَدْلَى بِدَلْوِهِ فِي الدِّلَاءِ: پىكىر بىلەن ھەمسە قوشتى.

أَدْلَى إِلَيْنَا بِمَا يَأْتِي: ئۇ بىزگە تۆۋەندىكى بىرقانچە نۇقتىنى بايان قىلدى.

أَدْلَى بِحَدِيثِهِ: سۆھبەت ئېلان قىلدى.

أَدْلَى بِرَأْيِهِ: پىكىر بايان قىلدى.

أَدْلَى بِفُلَانٍ إِلَيْكَ: شاپائەت تەلەپ قىلدى.

أَدْلَى بِالْاِعْتِرَافَاتِ: ئىقرار قىلدى.

أَدْلَى بِحُجَّتِهِ: پاكىتنى ئاشكارىلىدى، پاكىتنى ئايدىڭلاشتۇردى.

أَدَمَ يَأْدِمُ أَدْمًا الْخُبْزَ: نانغا تەم تەڭشىگۈچ ئارىلاشتۇردى.

أَدَمٌ. أَدَمَةٌ: تېرە.

أُدْمٌ: تەم تەڭشىگۈچ، تېتىتقۇ.

أُدْمَةٌ: قوڭۇر رەڭ.

أَدْمَجَ يُدْمِجُ إِدْمَاجًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پىششىق ئەشتى، پۇختا ئەشتى.

أَدْمَجَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە كىرىشتۈردى، كىرگۈزدى.

أَدْمَجَ الْكَلَامَ: سۆزنى تۈزەتتى، سۆزنى ئوڭشىمىدى.

أَدْمَعَ يُدْمِعُ إِدْمَاعًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَدْمَعَهُ: ئۇنىڭ قايغۇسىنى قوزغىدى.

أَدْمَعَ عَيْنَهُ: يىغىسىنى كەلتۈردى، يىغلاتتى.

إِدْمَانٌ: ئىنتىزارلىق، تەشنالىق.

أَدَمَّ يُدِمُّ إِدْمَامًا الشَّخْصُ: سەت بالا تۇغدى؛ يامان ئىش قىلدى.

أَدْمَنَ يُدْمِنُ إِدْمَانًا الشَّيْءَ أَوْعَلَى الشَّيْءِ: بېرىلىپ كەتتى، چۆكۈپ كەتتى، كەينىگە كىرىپ كەتتى، ئايرىلالمايدىغان بولۇپ كەتتى.

أَدْمَنَ الْمُسْكِرَاتِ. أَدْمَنَ شُرْبَ الْخَمْرَةِ: ھاراقتا بېرىلىپ كەتتى، پىيەنچۈك بولۇپ كەتتى.

أَدْمَى يُدْمِي إِدْمَاءً الْجُرْحَ: جاراھەتتىن قان چىقاردى، يارىدىن قان ئاققۇزدى.

أَدْنَفَ يُدْنِفُ إِدْنَافًا الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى، كېسەل ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَدْنَفَتِ الشَّمْسُ: زاۋال ۋاقتى بولدى.

أَدَنَّ يُدِنُّ إِدْنَانًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، تۇرۇپ قالدى، ماكانلاشتى.

أَدْنَى يُدْنِي إِدْنَاءً الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

أَدْنَى الْجِلْبَابَ: يۆركەنجە بىلەن يۆركۈنۇۋالدى، يۆركەنجىنى يېپىنىۋالدى.

«قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ» ‹قۇرئان›: ئاياللىرىڭغا، قىزلىرىڭغا ۋە مۆمىنلەرنىڭ ئاياللىرىغا ئېيتقىنكى، يۆركەنجى بىلەن بەدىنىنى ئورىۋالسۇن.

أَدْنَى الْحَاكِمُ مَجْلِسَ فُلَانٍ: ھاكىم ئۇنى قارشى ئالدى، ھاكىم ئۇنى ئالقىشلىدى، ھاكىم ئۇنى ھۆرمەتلىدى، ھاكىم ئۇنى كۆتۈۋالدى.

أَدْنَى ج دُنًى: ئەڭ يېقىن، ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەقەللى.

«قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ» ‹قۇرئان›: مۇسا: «سىلەر ياخشىنى ناچارغا تېگىشمەسىلەر؟» دېدى.

اَلْحَدُّ الْأَدْنَى: ئەڭ تۆۋەن چەك بويىچە، ئەڭ بولمىغاندا، ھېچ بولمىغاندا.

اَلشَّرْقُ الْأَدْنَى: يېقىن شەرق.

اَلْمَغْرِبُ الْأَدْنَى: ئالجىرىيە.

أَدْنَاهُ: تۆۋەندىكىچە، تۆۋەندىكىدەك.

إِدْهَامَّ يَدْهَامُّ إِدْهِيمَامًا الشَّيْءُ: نەرسە قارايدى.

أَدْهَشَ يُدْهِشُ إِدْهَاشًا ـــ هُ الْأَمْرُ: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ - تاڭ قالدۇردى، چۆچۈتتى، چاقناتتى، قاماشتۇردى.

«أَدْهَشَهُ أَنْ يَسْمَعَ ذَلِكَ» : بۇنى ئاڭلاپ ھاڭ - تاڭ قالدى.

«فِي مِصْرَ مِنَ الآثَارِ مَا يُدْهِشُ الأَبْصَارَ»: مىسىردا كۆزلەرنى چاقنىتىدىغان قەدىمىي ئاسار ئەتىقىلەر بار.

أَدْهَقَ يُدْهِقُ إِدْهَاقًا الْكَأْسَ: قەدەھنى تولدۇردى.

أَدْهَمُ ج أَدَاهِمُ: ئىشكەل، كىشەن.

«أَوْعَدَهُ بِالسِّجْنِ وَالأَدَاهِمِ»: ئۇنىڭغا تۈرمە ۋە كىشەنلەر بىلەن تەھدىت سالدى.

أَدْهَمُ م دَهْمَاءُ ج دُهْمٌ: قارا، قاپقارا، تۇم قارا.

فَرَسٌ أَدْهَمُ: قارا ئات.

إِدْهَمَّ يَدْهَمُّ إِدْهِمَامًا الشَّيْءُ: قارايدى.

أَدْهَنَ يُدْهِنُ إِدْهَانًا الشَّخْصَ: ئالا كۆڭۈللۈك قىلدى، ئالدامچىلىق قىلدى.

«وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ» (قرآن): ئۇلار سېنىڭ (ئۇلارغا بىلەن) مادارا قىلىشىڭنى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭمۇ (سەن بىلەن) مادارا قىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

أَدْهَى م دَهْيَاءُ: ئەڭ يامان، قورقۇنچلۇق.

أَدِيبٌ ج أُدَبَاءُ: ئەدىب، ئەدەبىياتشۇناس، ئەدەبىياتچى، يازغۇچى.

أَدِيمٌ ج أُدُمٌ: ئەيلەنگەن تېرە.

أَدِيمُ الأَرْضِ: يەر يۈزى، يەر پوستى.

أَدِيمُ السَّمَاءِ: ئاسمان، ھاۋا بوشلۇقى.

أَدِيمُ اللَّيْلِ: كېچە قاراڭغۇسى.

أَدِيمُ النَّهَارِ: كۈندۈزنىڭ يورۇقلۇقى، كۈن بويى.

إِذْ: 1. ئاشۇ چاغ، شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا.

«فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا» (قرآن): ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغانىدى، ئۆز ۋاقتىدا كۇففارلار ئۇنى ھەيدەپ چىقارغانىدى.

إِذْ: 2. ئۆتكەن زاماننى بىلدۈرىدىغان ۋاقىت تولدۇرغۇچىسى بولۇپ ... چاغدا، (قىلغان) دا، (ئەتكەن) دە مەنىسىدە كېلىدۇ.

«اِنْتَصَرَتْ ثَوْرَةُ الشَّعْبِ إِذْ قَادَهَا زَعِيمُ الشَّعْبِ»: خەلق داھىيسى يېتەكچىلىك قىلغان چاغدا خەلق ئىنقىلابى غەلىبە قىلدى.

«لَمْ يَسْتَطِعِ السَّفَرَ إِذْ أُصِيبَ بِمَرَضٍ مُفَاجِئٍ»: تۇيۇقسىز كېسەل بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن سەپەرگە چىقالمىدى. تۇساتتىن كېسەل بولۇپ قالغاچقا سەپەر قىلالمىدى (ئۇشتۇمتۇت، تۇساتتىن دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. «بينا» ياكى «بينما» دىن كېيىن قوللىنىلىدۇ).

«بَيْنَمَا أَنَا سَائِرٌ إِذْ هَطَلَ الْمَطَرُ»: كېتىپ بارسام ئۇشتۇمتۇت يامغۇر يېغىپ كەتتى.

«بَيْنَمَا أَنَا جَالِسٌ فِي الْمَطْعَمِ إِذْ حَضَرَ صَدِيقِي»: مەن ئاشخانىدا ئولتۇراتتىم، ئۇشتۇمتۇت دوستۇم كېلىپ قالدى.

إِذْ ذَاكَ: شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا، ئەينى زاماندا.

«مَا كَانَ الْعِلْمُ رَاقِيًا إِذْ ذَاكَ»: شۇ چاغدا ئىلىم ـ پەن تەرەققىي قىلمىغانىدى.

إِذْمَا: شەرت قوشۇمچىسى بولۇپ، «إن» غا ئوخشاش ئەگەر مەنىسىدە كېلىدۇ.

«إِذْمَا تَأْتِ تَجِدْ مَا يَسُرُّكَ»: سەن كەلسەڭلا، سېنى خۇشاللاندۇرىدىغان نەرسىلەرنى كۆرىسەن.

إِذَا: كەلگۈسى زامان ۋاقىت تولدۇرغۇچىسى بولۇپ شەرت مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ.

«إِذَا أَرَدْتَ إِصْلَاحَ النَّاسِ فَابْدَأْ بِنَفْسِكَ»: كىشىلەرنى تۈزىمەن دېسەڭ، ئالدى بىلەن ئۆزۈڭدىن باشلىغىن، جۈملە ئىسمىنىڭ ئالدىدا كېلىپ، ئۇشتۇمتۇت، تۇساتتىن دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

«خَرَجْتُ فَإِذَا الْمَطَرُ، بِالْمَطَرِ، يَهْطِلُ غَزِيرًا»: سىرتقا چىقتىم، ئۇشتۇمتۇت يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

إِذًا: ئۇنداقتا، ئەمىسە، ئۇ ھالدا مەنىلىرىدە كېلىدۇ.

أَذَابَ يُذِيبُ إِذَابَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېرىتتى.

أَذَابَ الثُّلُوجَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپنى تۈگەتتى.

أَذَابَهُ الْهَمُّ: ئورۇقلىتىۋەتتى.

إِذَابَةٌ: ئېرىتمەك.

أَذَاةٌ: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

أَذَاعَ يُذِيعُ إِذَاعَةً بِهِ: تارقاتتى؛ ئاڭلاتتى؛ ئاشكا-

را قىلدى، پاش قىلدى.

«وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوْا بِهِ» «قۇرئان»: (مۆمىنلەرگە ئائىت) ئامانلىق ياكى قورقۇنچنىڭ بىرەر خەۋىرى ئۇلارغا (يەنى مۇناپىقلارغا) يەتسە، ئۇنى تارقىتىدۇ.

أَذَاعَ الْحَدِيْثَ أَوْ النَّشْرَةَ أَوِ الْأُغْنِيَةَ: سۆز ياكى خەۋەر تارقاتتى، ياكى ناخشا ئاڭلاتتى.

أَذَاعَ السِّرَّ: سىرنى پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى.

«أُذِيْعَتْ هَذِهِ الْمَقَالَةُ الْإِفْتِتَاحِيَّةُ الْهَامَّةُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مُتَتَابِعَةٍ»: بۇ مۇھىم باش ماقالە ئارقىمۇ ـ ئارقا ئۈچ قېتىم ئاڭلىتىلدى.

إِذَاعَةٌ: ئېلان قىلماق، جاكارلىماق.

إِذَاعَةُ الْأَخْبَارِ بِاللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئاڭلاتماق.

اَلْإِذَاعَةُ الْمَسْمُوعَةُ: رادىئو.

دَارُ الْإِذَاعَةِ: رادىئو ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ الْإِذَاعَةِ: رادىئو ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ إِذَاعَةِ اللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئىستانسىسى.

اَلْإِذَاعَةُ الْمَرْئِيَّةُ: تېلېۋىزور.

أَذَاقَ يُذِيقُ إِذَاقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تېتىتقۇزدى.

«أَوْيَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيْقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ» «قۇرئان»: ياكى سىلەرنى پىرقىلەر قىلىپ، ئارىلاشتۇرۇپ (يەنى ئۇرۇشقا سېلىپ) بىرىڭلارغا بىرىڭلارنىڭ ئازابىنى تېتىتىشقا قادىردۇر.

«لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَ نُذِيْقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ» «قۇرئان»: ئۇ دۇنيادا خارلىققا دۇچار بولىدۇ، ئاخىرەتتە ئۇنىڭغا كۆيدۈرگۈچى (ئوتنىڭ) ئازابىنى تېتىتىمىز.

أَذَاقَهُ الْعَذَابَ: ئۇنى ئازاب تارتقۇزدى، جاپا چەككۈزدى.

أَذَاقَهُ الْأَمَرَّيْنِ: ئۇنىڭغا قاتتىق ئەزىيەت يەتكۈزدى.

أَذَالَ يُذِيلُ إِذَالَةً الْمَرْأَةُ الْقَمِيْصَ: كۆڭلەكنىڭ ئېتىكىنى ئۇزۇن قىلدى.

أَذَالَ مَالَهُ: پۇل ـ مېلىنى كەڭ قوللۇق بىلەن خەجلىدى.

أَذَالَ الشَّخْصُ خَادِمَهُ: خورلىدى.

أَذَانٌ: ئەزان؛ ئۇقتۇرماق، ئېلان.

«وَأَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ» «قۇرئان»: (بۇ) چوڭ ھەج كۈنىدە ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى تەرىپىدىن كىشىلەرگە چىقىرىلغان ئېلاندۇر.

أَذَانَانِ: ئەزان بىلەن ئىقامەت.

أَذْأَبَ يُذْئِبُ إِذْآبًا الشَّخْصُ: بۆرىدىن چۆچىدى.

أَذْأَبَتِ الْأَرْضُ: بۆرىلەر پەيدا بولدى، بۆرىلىك بولۇپ كەتتى.

أَذْأَبَتِ الْمَرْأَةُ طِفْلَتَهَا: ئايال قىزىغا ماڭلاي چاچ قويدى.

أَذْبَلَ يُذْبِلُ إِذْبَالًا ـــ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇردى.

إِذْخِرٌ ج أَذَاخِرُ: قەغەزگۈل.

إِدِّخَارٌ: جۇغلانما، زاپاس؛ ساقلىماق، غەملىمەك، قۇرامىساق قىلماق.

شَهَادَاتُ إِدِّخَارٍ: زايوم.

إِدَّخَرَ يَدَّخِرُ إِدِّخَارًا الشَّخْصُ الْمَالَ: ئۇ مالنى ساقلاپ قويدى، ئۇ مالنى زاپاس قىلىپ ساقلىدى؛ ئۇ مالنى يىغدى، ئۇ مالنى توپلىدى، ئۇ مالنى قۇرامىساق قىلىپ قويدى.

«لَايَدَّخِرُ وُسْعًا»: قولىدىن كېلىشىچە ھەممىنى قىلدى.

إِدَّكَرَ يَدَّكِرُ إِدِّكَارًا: ئەسلىدى، ياد ئەتتى.

إِدَّكَرَ الشَّخْصُ الْمَوْعِدَ: ۋەدىسىنى ئەسلىدى، ۋەدىسىنى ياد ئەتتى.

أَذَّنَ يُؤَذِّنُ تَأْذِيْنًا: چاقىردى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى؛ ئەزان ئېيتتى.

أَذَّنَ بِالصَّلَاةِ: نامازغا ئەزان توۋلىدى.

«وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ» «قۇرئان»: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ.

أَذْرَأُ م ذَرْآءُ ج ذُرْءٌ: چېكىسىگە ئاق كىرگەن ئادەم.

أَذْرَأَ يُذْرِئُ إِذْرَاءً: قورقتى، غەزەپلەندى.

أَذْرَأَ الدَّمْعَ: ياش تۆككۈزدى، ياش ئاققۇزدى.

أَزْرَأَتِ النَّاقَةُ: تۆگە سۈت بەردى.

أَذْرَعَ يُذْرِعُ إِذْرَاعًا: غۇلاچلىدى، قۇچاقلىدى.

أَذْرَعَ فِي كَلَامِهِ: كۆپ گەپ قىلدى.

أَذْرَى يُذْرِي إِذْرَاءً الرِّيْحُ التُّرَابَ: شامال چاڭ توزۇتتى، شامال توپا چىقاردى، شامال توپا توزۇتمۇەتتى.

أَذْرَى الرَّجُلُ الْحَبَّ لِلدَّجَاجِ: توخۇغا دان چاچتى.

أَذْرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَذْعَرَ يُذْعِرُ إِذْعَارًا ــ هُ الْإِنْفِجَارُ: پارتلىتىش ئۇنى قورقۇتتى، ئۇنىڭغا تەھدىت سالدى.

أَذْعَقَ يُذْعِقُ إِذْعَاقًا: تېز قەتلى قىلدى.

أَذْعَنَ يُذْعِنُ إِذْعَانًا لَهُ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

أَذْعَنَ لِرَأْيِهِ: گەپ ئاڭلىدى، پىكىرگە بويسۇندى.

أَذْعَنَ الْمَدِيْنُ بِالْحَقِّ: قەرزدار ئىقرار قىلدى.

أَذْعَنَ بِالْحَقِّ: ھەقنى (ھەقىقەتنى) ئېتىراپ قىلدى.

أَذْقَنُ م ذَقْنَاءُ ج ذُقْنٌ: ئېڭىكى ئۇزۇن ئادەم.

أَذْكَرَ يُذْكِرُ إِذْكَارًا حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى ئەسلەتتى.

أَذْكَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئوغۇل تۇغدى.

«أَذْكَرْتِ وَأَيْسَرْتِ»: ئوغۇل تۇغۇپ خۇشال بولغايسەن (ئېغىر ئاياغقا ئېيتىلىدىغان سۆز).

أَذْكَى يُذْكِي إِذْكَاءً النَّارَ: ئوت ياقتى.

أَزْكَى الْحَرْبَ: ئۇرۇشنى قوزغىدى.

أَذْكَى مُسَدَّسًا: تاپانچا ئاتتى.

أَذْكَى عَلَيْهِمُ الْعُيُونَ: ئۇلارغا جاسۇسلارنى تاراتتى.

أَذَلَّ يُذِلُّ إِذْلَالًا عَدُوَّهُ: دۈشمىنىنى مەغلۇپ قىلدى، خار قىلدى، خورلىدى.

«وَتُعِزُّمَنْ تَشَاءُوَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» «قرآن»: خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن.

أَذِنَ يَأْذَنُ أَذَنًا إِلَيْهِ: قۇلاق سالدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

أَذِنَ يَأْذَنُ إِذْنًا وأَذِيْنًا لَهُ فِي الشَّيْءِ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت بەردى.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِيْ أَبِيْ أَوْيَحْكُمَ اللّٰهُ لِي» «قرآن»: ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى ئاللاھ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

«طَلَبَ الْمُوَظَّفُ مِنْ مُدِيْرِهِ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ بِالتَّغَيُّبِ لِمُدَّةِ أُسْبُوعٍ»: خىزمەتچى بىر ھەپتە خىزمەتكە قاتنىشالمايدىغانلىقى توغرىسىدا رۇخسەت قىلىشنى مۇدىردىن تەلەپ قىلدى.

أَذِنَ الشَّمْسُ بِالْغُرُوبِ: قۇياش پاتاي دەپ قالدى.

إِذَنْ: ئەمىسە، ئۇنداقتا، ئۇھالدا مەنىلىرىدە كېلىدۇ.

سَأَزُوْرُكَ، إِذَنْ أَنْتَظِرُكَ: سىزنى يوقلايمەن، ئۇنداقتا سىزنى كۈتىمەن.

إِذْنٌ: رۇخسەت قىلماق، ئىجازەت بەرمەك، ئىجازەت؛ قۇلاق سالماق، بىلمەك.

بِإِذْنِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن، خۇدا بۇيرۇسا.

جَعَلْتُ ذٰلِكَ بِإِذْنِهِ: ئۇنىڭ رۇخسىتى بىلەن قىلاي.

«سَأَرَاكَ غَدًا بِإِذْنِ اللّٰهِ»: خۇدا خالىسا سىزنى ئەتە كۆرىمەن.

إِذْنٌ ج أُذُونٌ ج أُذُونَاتٌ: چەك، ھۆججەت، ۋېكسىل.

إِذْنُ الْبَرِيْدِ: پوچتا پېرېۋوت چېكى.

إِذْنُ الصَّرْفِ: چەك، پۇل چېكى.

إِذْنٌ بِالْخُرُوْجِ: چىقىش رۇخسىتى.

إِذْنُ إِقَامَةٍ: تۇرۇش رۇخسىتى.

إِذْنُ الطَّبْعِ: نەشر قىلىش رۇخسىتى.

عَنْ إِذْنِكَ: كەچۈرۈڭ، رۇخسەت قىلغايسىز.

أُذُنٌ ج آذَانٌ: قۇلاق؛ تۇتقۇچ.

«لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ»

‹قۇرئان›: سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتىۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتىۋېلىشى ئۈچۈن بىز شۇنداق قىلدۇق.

«وَيَقُولُونَ هُوَأُذُنٌ قُلْ أُذُنُخَيْرٍ لَكُمْ» ‹قۇرئان›: ئۇلار (پەيغەمبەرنى) «ئاڭلىغان نەرسىنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىدۇ» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، (دۇرۇس، ئۇ) سىلەرگە پايدىلىق سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئىشىنىدۇ.

طَبَلَةُ الْأُذُنِ: قۇلاق پەردىسى.

«غَرِقَ فِي الدَّيْنِ حَتَّى الْأُذُنَ»: قەرزگە بوغۇلۇپ كەتتى.

«كُلِّي الْأُذُنُ صَاغِيَةٌ»: قۇلىقىم سىزدە، دىققەت بىلەن ئاڭلاۋاتىمەن.

أُذُنُ الْحَائِطِ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىغۇچى.

أُذُنُ الْقِدْرِ: تىرناق گۆشى.

أُذُنُ الْإِبْرِيقِ: چۆگۈننىڭ تۇتقۇچى.

آذَانُ الدُّبِّ: نورۇزگۈل.

آذَانُ الْفَأْرِ: بوتا كۆز (گۈل).

آذَانُ الْفَأْرِ الْجَبَلِيِّ: ياۋا بوتا كۆز (ئۆسۈملۈك).

آذَانُ الْحِيطَانِ: تامنىڭ قۇلىقى (سۇخەنچى).

أَذْنَبَ يُذْنِبُ إِذْنَابًا الْعَبْدُ: بەندە گۇناھ قىلدى.

أَذْنَبَ الْمُتَّهَمُ: قارىلانغان ئادەم جىنايەت ئۆتكۈزدى.

«وَجَدَ الْقَاضِي الْمُتَّهَمَ مُذْنِبًا فَحَكَمَ عَلَيْهِ بِالسِّجْنِ»: سودىيە قارىلانغان ئادەمنى گۇناھكار ھېسابلاپ تۈرمىگە ھۆكۈم قىلدى.

أَذَنَةٌ: يان يوپۇرماق.

أُذُنِيٌّ: قۇلاققا خاس، قۇلاق بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

أَذْهَبَ يُذْهِبُ إِذْهَابًا الشَّيْءَ: بىكار قىلىۋەتتى، زايا قىلىۋەتتى، كەتكۈزىۋەتتى.

«اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيأَذْهَبَ عَنَّاالْحَزَنَ» ‹قۇرئان›: جىمى ھەمدۇ سانا بىزدىن غەم - قايغۇنى كەتكۈزىۋەتكەن ئاللاھقا مەنسۇپتۇر.

«إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» ‹قۇرئان›: شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ.

أَذْهَبَ عَنْهُ الْهَمَّ: ئۇنىڭدىن غەمنى كۆتۈرىۋەتتى.

أَذْهَلَ يُذْهِلُ إِذْهَالاً الْأَمْرُ عَنْ كَذَا: ئۇنتۇلدۇردى، غەپلەتتە قالدۇردى، بىپەرۋا قالدۇردى.

أَذْهَلَهُ: دېمىقاتتۇزدى، دېمىقىمغان ھالدا قالدۇردى، تېڭىرقىغان ھالدا قالدۇردى.

أَذْوَى يُذْوِي إِذْوَاءً ـ هُ الْحَرُّ وَ الْعَطَشُ: ئۇنى ئىسسىق ياكى ئۇسسۇزلۇق قۇرۇتىۋەتتى، سولاشتۇرىۋەتتى.

أَذِيَ يَأْذِي أَذًى وَأَذَاةً: ئەزىيەت يەتكۈزدى، زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزدى.

أَذًى: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

«قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى» ‹قۇرئان›: ياخشى سۆز ۋە كەچۈرۈم قىلىش ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان سەدىقىدىن ئەۋزەلدۇر.

أُذَيْنُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېرىنچىسى.

أُذَيْنَةٌ ج أُذَيْنَاتٌ: كىچىك قۇلاق (تىگشاش ئەسۋابى).

أَذِيَّةٌ: زىيان ـ زەخمەت، ئازار، ئەزىيەت.

أَرَابَ يُرِيبُ إِرَابَةً: شەك قىلدۇردى، گۇمانغا تاشلىدى، شۈبھىلەندى.

أَرَابَ الشَّخْصُ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى، گۇمانلاندى.

أَرَابَ اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇتتى.

«أَرَابَنِي مِنْهُ أَمْرٌ»: ئۇنىڭ بىر ئىشى مېنى گۇمانلاندۇرۇپ قويدى.

أَرَابَهُ الْأَمْرُ: شەك چۈشۈردى، گۇمان تۇرغۇزدى.

«يُرِيبُنِي مَا يُرِيبُهَا» ‹حدىث›: ئۇنى گۇمانغا تاشلىغان نەرسە مېنىمۇ گۇمانغا تاشلايدۇ.

أَرَابَهُ الشَّيْءُ: ئەنسىرەتتى، چۆچۈتتى، بىئارام قىلدى، تەشۋىشلەندۈردى.

أَرَابَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئىناقلىق سالدى.

أَرَاثَ يُرِيثُ إِرَاثَةً: سۇسلاشتۇردى، ئاستىلاتتى.

أَرَاجِيفُ: ئويدۇرما خەۋەرلەر، سۆز ـ چۆچەكلەر.

أَرَاجِيلُ: ئوۋچى.

أَرَاحَ يُرِيحُ إِرَاحَةً الشَّخْصُ: ئارام ئالدى، ئىستىد-

راھەت قىلدى.

أَرَاحَ: كەچكە داخىل بولدى؛ ئۆلدى؛ نەپەس ئالدى.

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِيْنَ تُرِيْحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ» «قۇرئان» : ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاقتا ئېلىپ چىققان ۋاقىتلىرىڭلاردا، چارۋا - ماللار سىلەرگە زىننەت بولۇپ خۇشاللىق بېغىشلايدۇ.

أَرَاحَ الشَّيْءَ: پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

أَرَاحَ عَنْ: ئۇنى . . . دىن قۇتۇلدۇردى.

أَرَاحَهُ: ئۇنى ئارام ئالدۇردى، ئۇنى راھەتلەندۈردى.

أَرَاحَ رَأْسَهُ عَلَى: . . . نىڭ ئۈستىگە بېشىنى قويدى.

أَرَاحَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى راھەتلەندۈردى.

أَرَاحَ ضَمِيْرَهُ: ۋىجدانىنى ئارام تاپقۇزدى.

أَرَاحَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسىنى تىنجىتتى.

أَرَاحَ عَيْنَيْهِ: كۆزىنى دەم ئالدۇردى.

أَرَاحَ إِبِلَهُ: تۆگىلىرىنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلدى.

أَرَاحَ فُلَانٌ: ئۆلدى.

«أَرَاحَ فَأَرَاحَ» : ئۇ ئۆلۈپ ئۆزىمۇ، باشقىلارمۇ ئارام تاپتى.

إِرَاحَةٌ: قۇتۇلدۇرماق؛ كۆڭلىنى ياسىماق، كۆڭلىنى ئالماق؛ ئارام ئالدۇرماق.

أَرَادَ يُرِيدُ إِرَادَةً الشَّيْءَ: خالىدى، ئارزۇ قىلدى، تاللىدى، قىلماقچى بولدى.

«إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ» «قۇرئان» : ئاللاھ بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇدقا كەل» دېيىدۇ - دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ.

«مَاأُرِيدُمِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ» «قۇرئان» : ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن.

«فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ» «قۇرئان» : ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى.

أَرَادَهُ عَلَى الْأَمْرِ: زورلىدى.

أَرَادَأَنْ يَفْعَلَ: قىلماقچى بولدى.

أَرَادَ بِهِ خَيْرًا: ئۇ ئۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدى.

إِرَادَةٌ: ئىرادە، خاھىش، ئىختىيار، ئارزۇ، ئىستەك، تىلەك.

خَارِجٌ عَنْ إِرَادَتِهِ: ئۆز ئىختىيارىنىڭ سىرتىدا، ئىرادىسىدىن تاشقىرى، ئىرادىسىنىڭ سىرتىدا، ئىرادىسىگە باغلىق بولمىغان.

اَلْإِرَادَةُ الطَّيِّبَةُ: ياخشى تىلەك، ياخشى ئارزۇ.

«فَالْإِرَادَةُ الْقَوِيَّةُ كَفَالَةُ النَّجَاحِ» : كۈچلۈك ئىرادە مۇۋەپپەقىيەتكە كېپىللىك قىلىدۇ.

إِرَادَةٌ مَلَكِيَّةٌ: پادىشاھنىڭ پەرمانى، خاننىڭ يارلىقى.

بِحَسْبِ الْإِرَادَةِ: خالىغانچە، ئۆز مەيلىچە.

بِإِرَادَةِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بويىچە، ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە.

فَاقِدُ الْإِرَادَةِ: ئىرادىسىز، ئىرادىسىنى يوقاتقان.

إِرَادَةٌ قَوْمِيَّةٌ: مىللەتنىڭ ئارزۇسى.

إِرَادِيٌّ: ئىرادىگە مەنسۇپ.

عَمَلٌ إِرَادِيٌّ: ئىختىيارى ئىش.

غَيْرُ إِرَادِيٍّ: تەبىئىي، ئۆز - ئۆزىدىن.

أَرَاشَ يُرِيشُ إِرَاشَةً السَّهْمَ: ئوق سالدى.

أَرَاعَ يُرِيعُ إِرَاعَةً : چۆچىتىۋەتتى، قورقىتىۋەتتى.

أَرَاغَ يُرِيغُ إِرَاغَةً: ئالداپ ئېلىۋالدى.

أَرَاقَ يُرِيقُ إِرَاقَةً الْمَاءَ: سۇ قۇيدى، سۇ تۆكتى.

أَرَاقَ الدَّمَ: قان تۆكتى، خۇن تۆكتى.

أَرَاقَ مَاءَ وَجْهِهِ: ئۆزىنى خار قىلدى.

أَرَاقٌ: سېرىق كېسەل.

إِرَاقَةٌ: تۆكمەك.

إِرَاقَةُ الدِّمَاءِ: ئۇرۇش قوزغاش، قان تۆكۈش.

أَرَاكٌ: سەندەل ياغىچى؛ مىسۋاك دەرىخى.

إِرَانٌ ج أُرُونٌ: ياغاچ كالا؛ ئۆلۈكساندۇقى.

آرْآسٌ م رَأْسَاءُ ج رُؤْسٌ: يوغان باش.

أَزَّمَ يُزِمُّ إِزْمًا الْجُرْحَ: يارىنى داۋالىدى، يارىنى ساقايتتى.

«أَزَّمَ النَّاقَةَ عَلَى غَيْرِ وَلَدِهَا»: تۆگىنى باشقا بوتىلاقىقا كۆندۈردى.

أَرِبَ يَأْرَبُ أَرَبًا: ئۇستا بولدى، يېتىشتى، چېنىقتى، ماھىر بولدى.

أَرَّبَ يَأْرِبُ أَرْبًا الْعُقْدَةَ: تۈگۈنلەرنى چىگدى، چىگىكنى تۈگدى.

أَرْبٌ ج آرَابٌ: ھاجەت، كېرەكلىك.

أَرَبٌ: غايە، مەقسەت، تىلەك، ئۈمىد.

بَلَغَ أَرَبَهُ: مەقسەتكە يەتتى، ئۇ مەقسىتىگە يەتتى.

إِرْبًا إِرْبًا: پارچە ـ پارچە، بىر پارە ـ بىر پارە.

اِرْبَادَّ يَرْبَادُّ اِرْبِيدَادًا: رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى، توپا رەڭگە كىردى.

أَرْبَاعٌ: كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى.

أَرْبَاعُ النَّاسِ: كىشىلەر توپى.

أَرْبَانٌ: كاپالەت نەرسە، كاپالەت.

أَرَبَّ يُرِبُّ إِرْبَابًا بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، قىلىپ قالدى.

أُرْبَةٌ ج أُرَبٌ: تۈگۈن، چىگىك.

إِرْبَةٌ: ئارزۇ، تەلەپ، ھاجەت، ئېھتىياج.

«غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ» «قرآن»: خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەردىن.

أَرْبَحَ يُرْبِحُ إِرْبَاحًا: پايدىغا ئېرىشتۈردى، پايدا بەردى.

أَرْبَدَ يُرْبِدُ إِرْبَادًا الرَّجُلُ فِي الْمَشْيِ: ئاستا دەسسەپ ماڭدى، شەپە چىقارماي ماڭدى، ئاۋايلاپ ماڭدى.

أَرْبَدُ ج رَبْدَاءُ ج رُبْدٌ: توپارەڭ.

عَامٌ أَرْبَدُ: قەھەتچىلىك يىلى.

اِرْبَدَّ يَرْبَدُّ اِرْبِدَادًا وَجْهُهُ فِي الْغَضَبِ: رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى، توپا رەڭگە كىردى.

أَرْبَشُ م رَبْشَاءُ ج رُبْشٌ: ئالا ـ بۇلىماچ.

أَرْبَضَ يُرْبِضُ إِرْبَاضًا الشَّمْسُ: ئىسسىقى كۆچەيدى.

أَرْبَضَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى تىزلاندۇردى، ئۇلاغنى چۆكتۈردى.

أَرْبَعَ يُرْبِعُ إِرْبَاعًا الْعَدَدَ: سانىنى تۆت قىلدى.

أَرْبَعَ الْمَوْلُودُ: ئېزىق چىشى چىقتى.

أَرْبَعَ الْمَرِيضَ: كېسەلنى ئىككىنچى كۈنى يوقلىماي ئۈچىنچى كۈنى يوقلىدى.

أَرْبَعَ الْإِبِلَ: تۆگىنى خالىغان چاغدا سۇ ئىچىشكە قويۇۋەتتى.

أَرْبَعَتِ الْحُمَّى عَلَيْهِ: قىزىتما بىر كۈن قوزغىلىپ، ئىككى كۈن توختاپ، 4 ـ كۈنى قوزغالدى.

أَرْبَعَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدار باھار پەسلىدە يەڭگىدى.

أَرْبَعُوا: باھار پەسلىگە كىردى.

أَرْبَعٌ م أَرْبَعَةٌ: تۆت.

«لَوْلَا جَاؤُا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ» «قرآن»: ئۇلار ئېيىتقا تۆت نەپەر گۇۋاھچىنى كەلتۈرمىدى.

«رَكَعَ الْعَابِدُ أَرْبَعًا»: ئىبادەت قىلغۇچى تۆت قېتىم رۇكۇ قىلدى.

«فِي السَّنَةِ أَرْبَعَةُ فُصُولٍ»: بىر يىلدا تۆت پەسىل بار.

أَرْبَعَ عَشْرَةَ: ئون تۆت.

أَرْبَعَةُ أَضْعَافٍ: تۆت ھەسسە.

ذَوَاتُ الْأَرْبَعِ: تۆت پۇتلۇق ھايۋان چارپاي.

يَوْمُ الْأَرْبِعَاءِ: چارشەنبە.

أُمُّ أَرْبَعَةٍ وَأَرْبَعِينَ: سەكسەن پۇت، مىڭ ئاياغ.

أَرْبَعُونَ: قىرىق.

الْأَرْبَعُونَ: قىرىقىنچى.

«وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا مۇساغا 40 كېچە (كۈتكەندىن كېيىن تەۋراتنى نازىل قىلىشنى) ۋەدە قىلدۇق.

ذِكْرَى الْأَرْبَعِينَ: 40 نەزىرىسى.

حَفْلَةُ الْأَرْبَعِينَ: قىرىق مۇراسىمى، 40 نى ئۆتكۈزۈش، 40 نەزىرىسى.

أَرْبَعِينِيَّاتٌ: 40 بىلەن 49 ئوتتۇرىسىدىكى سانلار؛ 40 ـ يىللار .

«مَاتَ فِي الْأَرْبَعِينِيَّاتِ مِنْ عُمْرِهِ» : ئۇ 40 ياشلىرىدا ئۆلدى.

أَرْبَكَهُ يُرْبِكُ إِرْبَاكًا: گاڭگىرىتىپ قويدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئىسەنگىرىتىپ قويدى، تەمتىرىتىپ قويدى.

«لَقَدْ أَرْبَكَنِي قَرَارُكَ الْمُفَاجِئُ» : سېنىڭ تۇشتۇمتۇت قارارىڭ مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

أَرْبَنَ يُرْبِنُ إِرْبَانًا: زاكالەت پۇل بەردى.

أَرْبُونَ: كاپالەت نەرسە.

أَرْبَى يُرْبِي إِرْبَاءً: بەرگىنىدىن كۆپ ئالدى، جازانە قىلدى، ئېشىپ كەتتى.

«يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ» «قۇرئان» : ئاللاھ جازانىنىڭ (بەرىكىتىنى) ئۆچۈرۈۋې-تىدۇ، سەدىقىنىڭ (بەرىكىتىنى) زىيادە قىلىدۇ.

أَرْبَى الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

أَرْبَى عَلَيْهِ: كۆپەيدى، ئاشتى.

«أَرْبَى عَلَى الْخَمْسِينَ» : 50 دىن ئاشتى.

أُرْبِيَانُ جَمْبَرِيٌّ: راك.

أُرْبِيَانُ: چوڭ راك.

أُرْبِيَةٌ: چات، چات ئېرىقچىسى.

أُرْبِيٌّ: چاتنىڭ.

أُرْبِيَّةٌ: چاتراق.

إِرْتَابَ يَرْتَابُ إِرْتِيَابًا فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

«إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ» «قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد!) سەندىن پەقەت ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار، دىللىرىدا (ئاللاھ-نىڭ بىرلىكىگە ۋە سېنىڭ پەيغەمبەرلى-كىڭگە) گۇمانى بارلارلا رۇخسەت سورايدۇ.

«وَلَا يَرْتَابُ الَّذِيْنَ أُوْتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ» «قۇرئان» : ئەھلى كىتاب ۋە مۆمىنلەر (بۇنىڭ-دىن) شەكلەنمەيدۇ.

إِرْتَابَ فِي الْأَمْرِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

إِرْتَابَ بِالْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى.

إِرْتَابَ مِنَ الْأَمْرِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

إِرْتَابَ عَنْ رَوِيَّةٍ: مەقسەتلىك شەكلەندى، ئاڭلىق غەرەزلىك شەكلەندى، ئەتەي شەكلەندى، بىلىپ تۇرۇپ شەكلەندى.

إِرْتَاحَ يَرْتَاحُ إِرْتِيَاحًا لِلْأَمْرِ: مەمنۇن بولدى، قانائەتلەندى، رازى بولدى، خۇشال بولدى.

إِرْتَاحَ مِنَ الْعَمَلِ: دەم ئالدى.

إِرْتَاحَ ضَمِيرُهُ: ۋىجدانى راھەتلەندى.

إِرْتَاحَ بَالُهُ: كۆڭلى ئارام تاپتى، كۆڭلى يايرىدى.

إِرْتَادَ يَرْتَادُ إِرْتِيَادًا الشَّيْءَ: نەرسە تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى.

إِرْتَادَ الْأَمَاكِنَ: چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

إِرْتَاضَ يَرْتَاضُ إِرْتِيَاضًا: مەشىق قىلدى.

إِرْتَاعَ يَرْتَاعُ إِرْتِيَاعًا: قورقتى، چۆچىدى.

إِرْتَاعَ لِلْخَبَرِ: خەۋەردىن چۆچۈپ كەتتى.

إِرْتَاعَ مِنَ الْخَبَرِ: چۆچۈپ كەتتى.

إِرْتَأَي يَرْتَئِي إِرْتِئَاءً الشَّخْصَ: كۆردى.

إِرْتَأَى رَأْيًا: تەكلىپ بەردى.

«إِرْتَأَى رَأْيًا فِي كَذَا» : ... ھەققىدە تەكلىپ بەردى.

إِرْتِبَاطٌ: ئالاقە، مۇناسىۋەت؛ شەرتلەشمەك، توختام تۈزمەك، باغلانماق، چېتىلماق.

بِدُونِ ارْتِبَاطٍ: باغلانماستىن، مەجبۇرىيەتنى ئۈستىگە ئالماستىن.

«أَطْلُبُ نُسْخَةً مِنَ التَّعْلِيمَاتِ بِدُونِ إِرْتِبَاطٍ مِنْكَ» : مەجبۇرىيەتنى ئۈستۈڭگە ئالماستىن تەلىماتتىن بىر نۇسخا تەلەپ قىلغىن.

ضَابِطُ الْإِرْتِبَاطِ: ئالاقىچى ئوفىتسېر.

إِرْتِبَاكٌ: گاڭگىراش، تەمتىرەش.

«لَقَدْ شَعَرْنَا بِالْإِرْتِبَاكِ حِينَ رَأَيْنَاهُ يَدْخُلُ الْغُرْفَةَ غَاضِبًا» : ئۇنىڭ غەزەپ بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ گاڭگىراپ

قالدۇق.

إِرْتَبَأَ يَرْتَبِئُ إِرْتِبَاءً عَلَى جَبَلٍ: ئېگىزدىن قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

إِرْتَبَطَ يَرْتَبِطُ إِرْتِبَاطًا الشَّخْصَانِ: ئىككىيلەن باغلاندى، مۇناسىۋەتلەشتى.

إِرْتَبَطَ الشَّيْءُ فِي الْحَبْلِ: ئىلىنىپ قالدى.

«يَرْتَبِطُ هَذَا الْمَشْرُوعُ بِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْكِلَاتِ التَّقْنِيَةِ الْمُعَقَّدَةِ»: بۇ لايىھە نۇرغۇن مۇرەككەپ تېخنىكا مەسىلىلىرىگە چېتىلىدۇ.

إِرْتَبَعَ يَرْتَبِعُ إِرْتِبَاعًا الْحِصَانُ: ئايغىر ئوتلىدى، ئايغىر ئوت يېدى.

إِرْتَبَعَ بِالْمَكَانِ: كۆتتى، ساقلىدى، تۇتۇپ قالدى، ھايال بولدى.

إِرْتَبَقَ يَرْتَبِقُ إِرْتِبَاقًا فِي حِبَالَةٍ: قىلتاققا چۈشتى، قاپقانغا چۈشتى، تورغا چۈشتى.

إِرْتَبَكَ يَرْتَبِكُ إِرْتِبَاكًا الشَّخْصُ: گاڭگىراپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى، گېپىنىڭ باش-ئايىغىنى تاپالماي قالدى.

«إِرْتَبَكَ الصَّيْدُ فِي الْحِبَالَةِ»: ئوۋ قاپقانغا چۈشۈپ قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى بىلەلمىدى.

أَرَثُّ م رَثَّاءُ ج رُثٌّ: كېكەچ.

«هَذَا الشَّابُّ لَا يَصْلُحُ مُدَرِّسًا لِأَنَّهُ أَرَثُّ»: بۇ ياش كېكەچ بولغانلىقى ئۈچۈن ئوقۇتقۇچىلىققا يارىمايدۇ.

أَرْتَجَ يُرْتِجُ إِرْتَاجًا الْحَارِسُ الْبَابَ: قوغدىغۇچى ئىشىكنى تاقىۋەتتى.

أُرْتِجَ عَلَيْهِ: توساتتىن توختاپ قالدى (ناتىق).

إِرْتِجَاجٌ: تەۋرەنمەك، سىلكىنمەك، لىڭشىماق.

إِرْتِجَاجٌ مُخِّيٌّ: قاتتىق سىلكىنىش ياكى ئۇرۇلۇش سەۋەبىدىن نېرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىپ كېتىشى.

إِرْتِجَاعٌ: ئەكسىيەتچىل.

إِرْتِجَاعِيٌّ: ئەكسىيەتچىلىك.

إِرْتِجَالٌ: ھېچقانداق تەييارلىقسىزلا سۆزلىمەك، ئويلاپ تۇرماستىنلا سۆزلىمەك.

«تَجَنُّبِ الْقَرَارَاتِ الْإِرْتِجَالِيَّةِ»: پۇختا ئويلانماي قارار چىقىرىشتىن ساقلان.

إِرْتَجَّ يَرْتَجُّ إِرْتِجَاجًا الشَّيْءَ: تەۋرەندى، تىترىدى.

إِرْتَجَّتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

إِرْتَجَّ الْكَلَامُ: سۆز ئېلىشىپ كەتتى.

إِرْتَجَّ الْمُخُّ: مېڭىسى سىلكىنىپ كەتتى.

إِرْتَجَحَ يَرْتَجِحُ إِرْتِجَاحًا: تەۋرەندى، پۇلاڭلىدى، ئىرغاڭلىدى.

إِرْتَجَزَ يَرْتَجِزُ إِرْتِجَازًا الرَّاجِزُ: رەجەز بەھرىدە شېئىر ئوقۇدى.

إِرْتَجَفَ يَرْتَجِفُ إِرْتِجَافًا الشَّخْصُ: تىترىدى.

إِرْتَجَفَ غَضَبًا: غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

إِرْتَجَفَتْ فَرَائِصُهُ: قورقۇپ كەتتى، قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

إِرْتَجَلَ يَرْتَجِلُ إِرْتِجَالًا الْمُتَكَلِّمُ الْحَدِيثَ: سۆز قىلغۇچى ئويلاپ تۇرماستىنلا سۆزلىدى، سۆز قىلغۇچى تەييارلىقسىزلا سۆزلىدى.

إِرْتَجَلَ الشِّعْرَ: تەييارلىقسىز ئىجاد قىلىپ شېئىر ئوقۇدى.

إِرْتَجَلَ الشَّخْصُ: پىيادە ماڭدى، ياياق ماڭدى.

إِرْتَجَمَ يَرْتَجِمُ إِرْتِجَامًا بِالْحِجَارَةِ: تاش ئاتتى.

إِرْتَجَى يَرْتَجِي إِرْتِجَاءً الشَّيْءَ: ئۈمىد قىلدى، ئۈتۈندى.

إِرْتِحَالٌ: كۆچمەك، يولغا چىقماق، ئاتلانماق، ھىجرەت قىلماق.

إِرْتَحَلَ يَرْتَحِلُ إِرْتِحَالًا الشَّخْصُ: كۆچۈپ كەتتى.

إِرْتَحَلَ الطِّفْلُ أَبَاهُ: بالا دادىسىغا مىنىۋالدى.

«إِنَّ ابْنِي إِرْتَحَلَنِي» «حديث»: مېنىڭ ئوغلۇم ماڭا مىنىۋالدى.

إِرْتَحَلَ عَنِ الْوَطَنِ: ۋەتەندىن ھىجرەت قىلدى، يۇرتىدىن كۆچتى.

«إِرْتَحَلَ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ»: ۋاپات بولدى، ئاخىرەتكە سەپەر قىلدى.

إِرْتِخَاءٌ: بوشىشىپ كەتمەك، ئۆزىنى تاشلىۋەتمەك.

إِرْتِخَاءُ الْعِظَامِ: سۆڭەك بوشاپ كېتىش كېسەلى.

إِرْتَخَّ يَرْتَخُّ إِرْتِخَاخًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى.

إِرْتَخَشَ يَرْتَخِشُ إِرْتِخَاشًا: چۆچۈپ كەتتى، ئۈركۈپ كەتتى.

إِرْتَخَصَ يَرْتَخِصُ إِرْتِخَاصًا الشَّيْءَ: ئەرزان ھېسابلىدى؛ رۇخسەت سورىدى.

إِرْتَخَى يَرْتَخِي إِرْتِخَاءً الشَّخْصُ: بوشىدى، ھاردى، چارچىدى.

«مَاأَنِ ارْتَخَتْ يَدُهُ حَتَّى طَارَتِ الْحَمَامَةُ»: ئۇنىڭ قولى بوشاپ كەتكەنىدى، كەپتەر ئۇچۇپ كەتتى.

إِرْتِدَادٌ: ئارقىغا قايتماق، چېكىنمەك.

إِرْتِدَادٌ عَنِ الدِّيْنِ: مۇرتەد بولماق، دىندىن يانماق.

إِرْتَدَّ يَرْتَدُّ إِرْتِدَادًا: قايتتى، ياندى، چېكىندى، مۇرتەد بولدى، ئىسلامدىن چېكىندى.

«فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا» «قرآن»: ئىككىسى كەلگەن ئىزى بويىچە كەينىگە يېنىشتى.

«مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِيَ اللّٰهُبِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ» «قرآن»: سىلەردىن كىمىكى مۇرتەد بولىدىكەن، ئاللاھ (ئۇنىڭ ئورنىغا) ئاللاھ ئۇلارنى دوست تۇتىدىغان، ئۇلارمۇ ئاللاھنى دوست تۇتىدىغان، بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ.

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيْرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا» «قرآن»: خۇش خەۋەرچى كېلىپ كۆڭلەكنى ياقۇپنىڭ يۈزىگە تاشلىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى.

إِرْتَدَّ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن چېكىندى، ئۇنىڭدىن ۋاز كەچتى، ئۇنى تاشلىدى، ئۇنى چۆرىۋەتتى.

إِرْتَدَّ رَاجِعًا إِلَى: ... غا قايتتى.

إِرْتَدَّ إِلَى الْوَرَاءِ: ئارقىغا قايتتى.

إِرْتَدَّ عَلَى عَقِبَيْهِ: چېكىندى.

إِرْتَدَّ إِلَيْهِ صَوَابُهُ: خاتالىقىنى تونىدى.

إِرْتَدَّ مِنْ سَفَرِهِ: سەپەردىن قايتتى.

إِرْتَدَّ إِلَى رَبِّهِ: پەرۋەردىگارىغا تەۋبە قىلدى، پۇشايمان قىلدى.

إِرْتَدَعَ يَرْتَدِعُ إِرْتِدَاعًا الشَّخْصُ: توسۇلدى، توختىتىلدى، تىزگىنلەندى، ياندى.

«إِرْتَدَعَ بِرَوَادِعِ الْقُرآنِ»: قۇرئاننىڭ گۇناھتىن توسقۇچى ئايەتلىرى بىلەن توسۇلدى.

إِرْتَدَى يَرْتَدِي إِرْتِدَاءً الشَّخْصُ الرِّدَاءَ أَوْبِالرِّدَاءِ: يەكتەك كىيدى، تون كىيدى.

«أَرْتَدِي مَلاَبِسِيَ الْجَدِيْدَةَ»: يېڭى كىيىملىرىمنى كىيىمەن.

«لَقَدِ ارْتَدَى النَّاسُ جَمِيْعًا الْمَلاَبِسَ الْمَحْشُوَّةَ بَالْقُطْنِ»: كىشىلەرنىڭ ھەممىسى پاختىلىق كىيىم كىيدى.

إِرْتَدَى فِي كَذَا: چۈشۈپ كەتتى، غولىدى، يىقىلدى.

«لاَأُرِيْدُهُ أَنْ يَلْبَسَ الْمِعْطَفَ غَيْرَأَنَّهُ عَلَى ارْتِدَائِهِ»: مەن ئۇنىڭ پەلتو كىيىشىنى خالىمايمەن، لېكىن ئۇ ئۇنى كىيىشتە چىڭ تۇرىۋاتىدۇ.

إِرْتَزَقَ يَرْتَزِقُ إِرْتِزَاقًا الْجُنْدِيُّ: ئەسكەر ياللاندى.

إِرْتَزَقَ الْعَامِلُ: ئىشچى ئەمگەك ھەققىنى ئالدى.

إِرْتَسَّ يَرْتَسُّ إِرْتِسَاسًا الْخَبَرُ: خەۋەر تارقاتتى.

إِرْتَسَمَ يَرْتَسِمُ إِرْتِسَامًا الْخَوْفُ أَوِ الْفَزَعُ أَوِ الْفَرَحُ عَلَى وَجْهِهِ: چىرايىدىن بىلىندى، چىرايىدىن چىقىپ تۇردى.

إِرْتَسَمَ مَرَاسِمَ فُلاَنٍ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى.

إِرْتَسَمَ الأَمْرَ: بۇيرۇققا بويسۇندى.

إِرْتَشَحَ يَرْتَشِحُ إِرْتِشَاحًا: سۇ تەپچىرىدى.

إِرْتَشَحَ الإِنَاءُ: قاچىدىن سۇ تەپچىرىدى.

إِرْتَشَحَ الْجَسَدُ: بەدەندىن تەر چىقتى.

إِرْتَشَدَ يَرْتَشِدُ إِرْتِشَادًا: توپلىدى، دۈۋىلىدى، تىزدى.

إِرْتَشَفَ يَرْتَشِفُ إِرْتِشَافًا سَلْسَبِيلَ الْعِرْفَانِ: بىلىم بۇلىقىدىن ئىچتى، بىلىم مەنبەسىنى ئىگىلىدى.

إِرْتَشَى يَرْتَشِي إِرْتِشَاءً الشَّخْصُ مِنْ فُلاَنٍ: پارا ئالدى، پارا يېدى.

«لَعَنَ اللّٰهُ الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي» ‹حديث›: ئاللاھ تائالا پارا بەرگۈچى ۋە پارا ئالغۇچىغا لەنەت قىلسۇن!

إِرْتَمَدَ يَرْتَمِدُ إِرْتِمَادًا: كۆزەتتى، تەكشۈردى.

إِرْتَمَّ يَرْتَمُّ إِرْتِمَامًا الْمُصَلُّونَ: نامازخانلار سەپ بولۇپ تىزىلدى.

إِرْتَمَعَ يَرْتَمِعُ إِرْتِمَاعًا بِالشَّيْءِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

إِرْتَمَعَ الْحَبُّ: ئاشلىقنى يانجىدى.

إِرْتَضَخَ يَرْتَضِخُ إِرْتِضَاخًا لُكْنَةً أَعْجَمِيَّةً: ئەرەب چە باشقا تىلغا ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلىدى.

إِرْتَضَعَ يَرْتَضِعُ إِرْتِضَاعًا الْوَلَدُ ثَدْيَ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، بالا ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى شورىدى.

إِرْتَضَى يَرْتَضِي إِرْتِضَاءً: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى؛ ئىختىيار قىلدى، تاللىدى.

«وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھ رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ.

إِرْتَضَاهُ لِصُحْبَةٍ: ئۇنى سۆھبەتكە لايىق ھېسابلىدى.

إِرْتَطَمَ يَرْتَطِمُ إِرْتِطَامًا بِالشَّيْءِ: ئۇرۇلدى.

إِرْتَطَمَ الْمَرْكَبُ: كېمە خادا تاشقا ئۇرۇلدى.

إِرْتَطَمَ الْجِدَارَ: تامغا ئۇرۇلدى، تامغا ئۇستى.

إِرْتَطَمَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: مۇجمەل بولدى.

إِرْتَطَمَ فِي الطِّينِ: پاتقاققا پېتىپ قالدى.

إِرْتَطَمَ فِي الْأَمْرِ: دىشۋارچىلىققا يولۇقتى، چىقىش يولى تاپالمىدى.

«إِرْتَطَمَ بِصُعُوبَاتٍ لَا حَصْرَ لَهَا»: چەكسىز قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى.

إِرْتَطَمَ بِ : ئۇرۇلدى، سوقۇلدى، تېگىپ كەتتى.

إِرْتَطَمَ بِعَقَبَاتٍ: توسالغۇلارغا دۇچ كەلدى.

أَرْتَعَ يُرْتِعُ إِرْتَاعًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپ مول بولدى.

أَرْتَعَ الرَّاعِي إِبِلَهُ: پادىچى تۆگىسىنى باقتى.

إِرْتِعَاشٌ: تىترىمەك.

إِرْتِعَاشُ الْحُمَّى: قىزىتمىدىن بولغان تىترەك.

إِرْتِعَاشٌ شَيْخُوخِيٌّ: قېرىلىق تىترىكى.

إِرْتَعَبَ يَرْتَعِبُ إِرْتِعَابًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى، قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

إِرْتَعَدَ يَرْتَعِدُ إِرْتِعَادًا الشَّخْصُ: تىترىدى، پارا-كەندە بولدى.

إِرْتَعَدَ خَوْفًا أَوْ غَضَبًا: قورقۇنچ ياكى غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

إِرْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ: قورقۇنچتىن لاغىلداپ تىترەپ كەتتى، يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ قاتتىق ۋەھىمىدە قالدى.

«إِنِّي أَرْتَعِدُ مِنَ الْبَرْدِ»: مەن سوغۇقتىن تىترەۋاتىمەن.

إِرْتَعَشَ يَرْتَعِشُ إِرْتِعَاشًا: تىترىدى.

«إِرْتَعَدَتْ مَفَاصِلُهُ، وَارْتَعَشَتْ أَنَامِلُهُ»: ئۇگىملىرى ۋە بارماقلىرى تىترىدى.

إِرْتَعَصَ يَرْتَعِصُ إِرْتِعَاصًا: قىمىرلىدى، لىغشىدى، لۆمشىدى.

إِرْتَعَى يَرْتَعِي إِرْتِعَاءً الْغَنَمُ: قوي ئوتلىدى.

إِرْتَغَثَ يَرْتَغِثُ إِرْتِغَاثًا الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

إِرْتَغَى يَرْتَغِي إِرْتِغَاءً الرَّغْوَةَ: كۆپۈكنى ئىچتى؛ كۆپۈكنى سوزگۈچ بىلەن سۈزدى.

إِرْتِفَاعٌ: يۇقىرى ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك، ئۆرلىمەك، كۆتۈرۈلمەك، يۈكسەلمەك.

إِرْتِفَاعٌ ج إِرْتِفَاعَاتٌ: ئېگىزلىك، ئېگىز، يۇقىرى، ئۈستۈن، ئالىي.

اَلْإِرْتِفَاعُ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزىدىن ئېگىز.

إِرْتِفَاقٌ: پايدىلانماق، ئىشقا سالماق، پايدا ئالماق.

حَقُّ الْإِرْتِفَاقِ ‹فِي الْقَانُونِ›: پايدىلىنىش ھوقۇقى.

إِرْتَفَدَ يَرْتَفِدُ إِرْتِفَادًا مَالًا: مال - مۈلۈكنى قولغا كەلتۈردى، مال - مۈلۈك ھاسىل قىلدى.

إِرْتَفَصَ يَرْتَفِصُ إِرْتِفَاصًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلەپ كەتتى.

إِرْتَفَعَ يَرْتَفِعُ إِرْتِفَاعًا الْبِنَاءُ: ئېگىزلىدى.

إِرْتَفَعَ عَنْ سَطْحِ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزىدىن كۆتۈرۈلدى.

إِرْتَفَعَ وَ انْخَفَضَ: بىر ھالەتتە تۇرمىدى، تۇراقسىز بولدى.

إِرْتَفَعَ الْخَطَرُ: خەتەر تۈگىدى.

إِرْتَفَعَ السِّعْرُ: باھا ئۆستى.

«إِرْتَفَعَتْ أَسْعَارُ بَعْضِ السِّلَعِ»: بەزى ماللارنىڭ باھاسى ئۆسۈپ كەتتى.

إِرْتَفَعَ النَّهَارُ: كۈندۈز ئۇزاردى.

إِرْتَقَّ يَرْتَقُّ إِرْتِقَاقًا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى، يۈرەك سوقتى.

إِرْتَفَقَ يَرْتَفِقُ إِرْتِفَاقًا بِهِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتلەندى.

إِرْتَفَقَ الْقَوْمُ: يولداش بولۇشتى، ھەمراھ بولۇشتى.

إِرْتَفَقَ عَلَى مِرْفَقِهِ: جەينىكىگە يۆلەندى.

إِرْتِقَاءٌ: ئۆرلىمەك، ئېگىزلىمەك، تەرەققىي قىلماق.

مَذْهَبُ النُّشُوءِ وَالْإِرْتِقَاءِ: تەدرىجى تەرەققىيات نەزەرىيىسى.

إِرْتَقَبَ يَرْتَقِبُ إِرْتِقَابًا الشَّيْءَ: كۈتتى؛ كۆزەتتى.

«فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ» ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن.

إِرْتَقَبَ الْمَكَانَ: جاينى كۆزەتتى.

إِرْتَقَشَ يَرْتَقِشُ إِرْتِقَاشًا: گۈزەللىكنى ۋە زىننىتىنى ئاشكارا قىلدى.

إِرْتَقَشَ الْقَوْمُ: ئارىلىشىپ كەتتى.

إِرْتَقَشَ الْمُقَاتِلُونَ: جەڭچىلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

إِرْتَقَصَ يَرْتَقِصُ إِرْتِقَاصًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلىدى، باھا ئۆرلەپ كەتتى.

إِرْتَقَنَ يَرْتَقِنُ إِرْتِقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

إِرْتَقَى يَرْتَقِي إِرْتِقَاءً الرَّجُلُ السُّلَّمَ أَوْ فِي السُّلَّمِ أَوْعَلَى السُّلَّمِ: شوتىغا چىقتى، شوتىغا ياماشتى.

« أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَلْأَرْضِ وَمَابَيْنَهُمَافَلْيَرْتَقُوْافِي الْأَسْبَابِ» ‹قرآن›: ياكى ئۇلار ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنىڭ پادىشاھلىقىغا ئىگىمۇ؟ (ئەگەر ئۇلار ئىگە بولسا، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىدىغان) شوتىلارغا چىقسۇن.

إِرْتَقَى الْأَمِيْرُ عَلَى الْعَرْشِ: ئەمىر تەختتە ئولتۇردى.

إِرْتَقَى مُرْتَقًى صَعْبًا: ئۆزىنى قاتتىق چارچىتىۋەتتى، قىيىن ئىشقا تۇتۇش قىلدى.

اَلْإِرْتِكَازُ: مەركەز، نۇقتا.

مِحْوَرُ الْإِرْتِكَازِ: ئاساسىي نۇقتا.

«إِنَّ نُقْطَةَ الْإِرْتِكَازِ لِكَلَامِي هِيَ أَنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ»: مېنىڭ سۆزۈمنىڭ ئاساسىي نۇقتىسى ئاللاھنىڭ نەزەرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام دىنى دېگەندىن ئىبارەت.

إِرْتَكَبَ يَرْتَكِبُ إِرْتِكَابًا الرَّجُلُ الذَّنْبَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

إِرْتَكَبَ عَمَلًا شَائِنًا: قەبىھ ئىش قىلدى.

إِرْتَكَبَ جَرَائِمَ شَائِنَةً: ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزدى.

إِرْتَكَبَ الْفَحْشَاءَ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

إِرْتَكَزَ يَرْتَكِزُ إِرتِكَازًا الشَّيْءُ: مۇقىملاشتى، مەركەزلەشتى، قارارلاشتى، ئورناشتى.

«هَذَا الرَّأْيُ لَايَرْتَكِزُ عَلَى أَسَاسٍ صَحِيْحٍ»: بۇ پىكىر توغرا ئاساسقا ئىگە ئەمەس.

إِرْتَكَزَ عَلَيْهِ: يۆلەندى.

إِرْتَكَسَ يَرْتَكِسُ إِرْتِكَاسًا: دۈم بولدى، ئۆرۈلدى، قايتىلدى.

إِرْتَكَسَ فِي أَمْرٍ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

إِرْتَكَضَ يَرْتَكِضُ إِرْتِكَاضًا: تەۋرىدى، داۋالغۇدى.

إِرْتَكَضَ خَيْلُهُمْ إِلَيْهِ: ئاتنى قامچىلاپ چاپتۇردى.

إِرْتَكَضَ الْجَنِيْنُ فِي الْبَطْنِ: ھامىلە قورساقتا

مەدىرلىدى.

إِرْتَكَّ يَرْتَكُّ إِرْتِكَاكًا: (قار - يامغۇر) يەر يۈزىنى قاپلىدى.

إِرْتَكَمَ يَرْتَكِمُ إِرْتِكَامًا: تۇپلاندى، يىغىلدى.

إِرْتَكَنَ يَرْتَكِنُ إِرْتِكَانًا عَلَيْهِ: يۆلەندى.

إِرْتَمَخَ يَرْتَمِخُ إِرْتِمَاخًا: خار بولدى، بوزەك بولدى، قورقۇنچاقلىق قىلدى.

إِرْتَمَزَ يَرْتَمِزُ إِرْتِمَازًا: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى، تەييارلاندى.

إِرْتَمَسَ يَرْتَمِسُ إِرْتِمَاسًا فِي الْمَاءِ: سۇغا چىلاندى.

إِرْتَمَى يَرْتَمِي إِرْتِمَاءً الْمُتَنَاضِلاَنِ: ئېتىشتى.

إِرْتَمَى الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

إِرْتَمَى عَلَى الْأَرْضِ: زېمىنغا يىقىلدى.

إِرْتَمَى عَلَى قَدَمَيْهِ: ئۇنىڭغا كۆچۈكلەندى، ئۇنىڭغا ئۆزىنى خار قىلدى.

إِرْتَمَى تَحْتَ قَدَمَيْهِ: ئۇنىڭغا كۆچۈكلەندى، ئۇنىڭغا ئۆزىنى خار كۆرسەتتى.

إِرْتَمَى الْوَلَدُ فِي حِضْنِ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتتى.

إِرْتَهَنَ يَرْتَهِنُ إِرْتِهَانًا الشَّيْءَ مِنْهُ: رەنىگە ئالدى، گۆرۈگە ئالدى.

إِرْتَهَنَ بِالْأَمْرِ: باغلىنىپ قالدى.

«حَفَرَ الْآبَارَ الْإِرْتِوَازِيَّةَ فِي الْمِنْطَقَةِ لِأَغْرَاضٍ زِرَاعِيَّةٍ»: تېرىلغۇ ئىشلىرى ئۈچۈن بۇ رايوندا ئۆزلۈكىدىن ئېتىلىپ چىقىدىغان قۇدۇقلارنى كولىدى.

إِرْتَوَى يَرْتَوِي إِرْتِوَاءً مِنَ الْمَاءِ: سۇنى ئىچىپ قاندى.

إِرْتَوَى الْحَبْلُ: ئارغامچا ئەشتى.

إِرْتِيَاءٌ: چوڭقۇر ئويلىنىش، خىيال سۈرمەك.

إِرْتِيَابٌ: شەك، گۇمان.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِارْتِيَابٍ شَدِيدٍ»: ئۇنىڭغا قاتتىق گۇمان بىلەن قارىدى.

إِرْتِيَابِيٌّ: شۈبھىلىك، گۇمانلىق.

إِرْتِيَاحٌ: مەمنۇنىيەت، مەمنۇنلۇق، رازى بولماق.

«أَعْرَبَ عَنِ ارْتِيَاحِهِ الشَّدِيدِ»: ئۆزىنىڭ قاتتىق مەمنۇن بولغانلىقىنى ئىپادىلىدى.

إِرْتِيَادٌ: تەكشۈرمەك، ئىزدىمەك.

إِرْتِيَادُ الْمُحِيطِ: دېڭىزدا يۈرمەك.

إِرْتِيَادُ الْمَخَازِنِ: دۇكان ئارىلىماق.

إِرْثٌ: مىراس.

«كُلُّ أُمَّةٍ تَعْتَزُّ بِإِرْثِهَا الْحَضَارِيِّ»: ھەر بىر مىللەت ئۆزىنىڭ مەدەنىي مىراسلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

أُرْثَةٌ: پىلىك، پىلتە.

إِرْثَعَنَّ يَرْثَعِنُّ إِرْثِعْنَانًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

إِرْثَعَنَّ الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ كەتتى، چۇشۇپ تۇردى.

إِرْثَعَنَّ فُلاَنٌ: ئاجىزلىدى، بوشاپ كەتتى.

أُرْثُوذُكْس: پراۋوسلاۋىيە دىنى.

أُرْثُوذُكْسِيٌّ: پراۋوسلاۋىيە دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

إِرْثِيٌّ: ئىرسىي، ۋارىسلىق، مىراسخورلۇق.

أَرِجَ يَأْرَجُ أَرَجًا وَ أَرِيجًا: خۇش ھىد پۇرىدى، خۇش پۇراق پۇرىدى.

أَرِجٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

إِرْجَاءٌ: كېچىكتۈرمەك، ئارقىغا سۈرمەك، تەخىرقىلماق.

أَرْجَابٌ: ئۈچەي.

أَرْجَاقٌ ج أَرَاجِيقٌ: پىتنە - پاسات تېرىيدىغان يالغان - ياۋىداق خەۋەرلەر، ئۆسەك سۆزلەر.

«كَثُرَتِ الْأَرَاجِيقُ حَوْلَ مَصِيرِ الطَّائِرَةِ الْمَخْطُوفَةِ»: بۇلاپ كېتىلگەن ئايروپىلاننىڭ تەقدىرى توغرىسىدا سۆز - چۆچەكلەر كۆپەيدى.

أَرْجَأَ يُرْجِئُ إِرْجَاءً الشَّخْصُ الْأَمْرَ: كېچىكتۈردى، تەخىر قىلدى، ئارقىغا سۈردى، كەينىگە سۈردى.

أَرْجَأَ تَنْفِيذَ الْعُقُوبَةِ: جازانى كېچىكتۈردى.

أَرْجَبَ يُرْجِبُ إِرْجَابًا: ئەيمەندى، ئارتىندى،

سۇر باستى.

أَرْجَحَ يُرْجِحُ إِرْجَاحًا الشَّيْءَ: تاللىدى، ئارتۇق كۆردى، ئەھمىيەت بەردى، تەكىتلىدى.

أَرْجَحَ الْمِيزَانَ: تارازىنىڭ بىر تەرىپىنى ئېغىرلاتتى.

أَرْجَحُ: ... ئېھتىمالغا يېقىن، ... بولۇشى مۇمكىن.

أَرْجَحُ الظَّنِّ أَنْ...: ئېھتىمالغا ئەڭ يېقىن، كۈچلۈكرەك تەرىپى.

«مِنَ الْأَرْجَحِ أَلَّا يَنْزِلَ الْمَطَرُ الْيَوْمَ»: بۈگۈن يامغۇر ياغماسلىق تەرىپى كۈچلۈكرەك.

«يَعُودُ عَلَى الْأَرْجَحِ بَعْدَ نِصْفِ سَاعَةٍ»: ئۇنىڭ يېرىم سائەتتىن كېيىن قايتىشى ئىشەنچلىكرەك.

«اَلْأَرْجَحُ أَنْ نُسَافِرَ غَدًا»: ئەتە يولغا چىقىشىمىز مۇمكىن.

عَلَى الْأَرْجَحِ: كۆپىنچە، كۆپ ھاللاردا.

وَالْأَرْجَحُ كَذَا: كۈچلۈك تەرىپى.

أَرْجَحِيَّةٌ: بىر تەرەپكە ئاغماق، بىر تەرەپ بېسىپ كەتمەك، ئارتۇق كەلمەك، ئۈستۈنلۈك.

«تَتَّضِحُ هُنَا أَرْجَحِيَّةُ الْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ»: بۇ يەردە ھەقنىڭ باتىلنى بېسىپ چۈشۈشى ئېنىق.

أَرْجَعَ يُرْجِعُ إِرْجَاعًا الشَّخْصَ: قايتۇردى، ياندۇردى.

«أَرْجَعَ الزَّوْجَةَ إِلَى زَوْجِهَا»: ئايالنى ئۆز ئېرىگە قايتۇرۇپ بەردى.

«أَرْجَعَ اللّٰهُ الْمَيِّتَ»: ئاللاھ ئۆلۈكنى تىرىلدۈردى.

أَرْجَفَ يُرْجِفُ إِرْجَافًا الشَّخْصُ: مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

أَرْجَفَتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

أَرْجَلَ يُرْجِلُ إِرْجَالًا الْمَرْأَةُ: ئايال ئوغۇل تۇغدى.

أَرْجَلَ فُلَانًا: پىيادە قويدى، پىيادە ماڭغۇزدى.

أَرْجَلَهُ: مۆھلەت بەردى.

أُرْجُوَانٌ: توق قىزىل رەڭ؛ مەرتىۋىلىك كىشىلەر كىيىدىغان كىيىم؛ قىزىل بوياق؛ سۆسۈن رەڭ، بىنەپشە رەڭ.

أُرْجُوَانِيٌّ: سۆسۈن رەڭلىك، بىنەپشە رەڭلىك.

أَحْمَرُ أُرْجُوَانِيٌّ: توق قىزىل.

أُرْجُوحَةٌ ج أَرَاجِيحُ: ئىلەڭگۈچ؛ لىڭگىرتاقتاق.

أُرْجُوحَةُ الطِّفْلِ: بۆشۈك، تەۋرەنمە كارىۋات.

أُرْجُوزَةٌ ج أَرَاجِيزُ: رەجەز ۋەزنىدە يېزىلغان شېئىر قەسىدە.

أَرْجَى يُرْجِي إِرْجَاءً الشَّيْءَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

«تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ»

«قرآن»: ئاياللىرىڭلاردىن خالىغىنىڭنىڭ نۆۋىتىنى ئارقىغا سۈرسەڭ، خالىغىنىڭ بىلەن (نۆۋىتىدىن باشقا ۋاقىتتا) بىر يەردە بولساڭ بولىۋېرىدۇ.

أَرْحَبَ يُرْحِبُ إِرْحَابًا الْمَكَانُ: ئورۇن كېڭەيدى.

أَرْحَبَ الْمَكَانَ: ئورۇننى كېڭەيتتى.

أَرْحَضَ يُرْحِضُ إِرْحَاضًا: يۇدى.

أَرْحَلَ يُرْحِلُ إِرْحَالًا الشَّخْصُ: يۈك تۆگىلىرى كۆپەيدى.

أَرْحَلَ الْمُسَافِرَ: يولۇچىغا ئۇلاغ بەردى.

أَرْحَلَهُ: ئۇنى سەپەرگە ماڭدۇردى.

أَرْخَصَ يُرْخِصُ إِرْخَاصًا السِّعْرَ: باھانى تۆۋەنلەتتى، باھانى چۈشۈردى.

أَرْخَصَ لَهُ: ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلدى، ئۇنىڭغا ئىجازەت بەردى.

أَرْخَصَ الشَّخْصُ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئۆزى خار قىلدى.

إِرْخَامُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باستۇرماق.

أَرْخَمَ يُرْخِمُ إِرْخَامًا الدَّجَاجَةُ عَلَى بَيْضِهَا: مېكىيان تۇخۇم باستۇردى.

أَرْخَى يُرْخِي إِرْخَاءً الشَّخْصُ: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

أَرْخَى الشَّيْءَ: بوشاتتى؛ ساڭگىلاتتى؛ كېڭەيتتى، ئۇزارتتى.

أَرْخَى السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈردى.

أَرْخَى عِمَامَتَهُ: خاتىرجەم بولدى.

أَرْخَى لَهُ الْقَيْدَ: كىشىنى بوشىتىۋەتتى، باغلاقـ
نى بوشىتىۋەتتى.

أَرْخَى الدَّابَّةَ: چۇلۋۇرنى قويۇۋەتتى.

«أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ» : قاراڭغۇ چۈشتى.

أَرْخَى لَهُ الْعِنَانَ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

أَرْخِيَةٌ ج أَرَاخٍ: چۈشۈرۈۋېتىلگەن پەردە.

أَرْدَأَ يُرْدِئُ إِرْدَاءً: ناچارلاشتۇردى، يامانلاشـ
تۇردى.

إِرْدَبٌّ ج أَرَادِبُ: مىسىردىكى جىڭ بىرلىكى
1050 كىلوگراملىق ئاشلىق ئۆلچەيدىغان
كەمچەن.

أَرْدَفَ يُرْدِفُ إِرْدَافًا الشَّيْءَ: داۋاملاشتى، ئارقىمۇ
ئارقا بولدى.

أَرْدَفَ الشَّخْصَ: ئۇنىڭدىن كېيىن كەلدى.

«أَرْدَفَ خَيْلَهُ بِخَيْلٍ أُخْرَى» : ئېتىغا ئىككىنـ
چى ئاتنى ئەگەشتۈردى.

أَرْدَفَهُ الرَّاكِبُ: مىنگەشتۈردى، كەينىگە مىندۈر-
دى.

أَرْدَمٌ ج أَرْدَمُونَ: ئۇستا ماتروس، چېچەن دېڭىز-
چى.

اَلْأُرْدُنُّ: ئىئوردانىيە.

أُرْدُنِّيٌّ: ئىئوردانىيىلىك.

أَرْدَى يُرْدِي إِرْدَاءً ـــ هُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى
هالاك قىلدى.

«وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ
فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ» «قرآن» : پەرۋەردـ
گارىڭلارغا قىلغان ئەنە شۇ (قەبىھ) گۇمانىڭلار
سىلەرنى هالاك قىلدى، شۇنىڭ بىلەن زىيان
تارتقۇچىلاردىن بولدۇڭلار.

«قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينَ» «قرآن» : ئۇ
(يەنى مۆمىن) ئېيتتى: «ئاللاھ بىلەن
قەسەمكى، مېنى (ئازدۇرۇپ) هالاك قىلغىلى
تاسقىلىپتىكەنسەن».

أَرْدَاهُ قَتِيلًا: ئۇنى قەستلەپ ئۆلتۈردى.

أَرْدَاهُ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا ئىتتىرىۋەتتى.

اَلْأُرْدِيَّةُ: ئوردۇ مىللىتى، پاكىستانلىق.

اَللُّغَةُ الْأُرْدِيَّةُ: ئوردۇ تىلى.

أَرَذَّ يُرِذُّ إِرْذَاذًا السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر
ياغدى.

أَرْذَلُ ج أَرْذَلُونَ وأَرَاذِلُ: خار، پەس، زاتى پەس،
تېگى پەس، ئەڭ تۆۋەن.

«وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا»
«قرآن» : بىزنىڭچە، ئارىمىزدىكى پەس كىشىـ
لەر ساڭا ئەگەشكەن.

أَرْذَلُ الْعُمُرِ: قېرىلىق، قاتتىق قېرىلىق.

«وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ» «قرآن» :
ئاراڭلاردا ئۆمرىنىڭ يامان (يەنى ئەڭ قېرىلىق)
باسقۇچىغا ئۇلىشىدىغانلارمۇ بار.

أَرْذَمَ يُرْذِمُ إِرْذَامًا الْإِنَاءُ: قاچا توشتى، قاچا
تولدى.

أَرَّثَ يُؤَرِّثُ تَأْرِيثًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت ياندۇر-
دى.

أَرَّثَ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئىختىلاپ سالدى، پىتنە -
پاسات تۇغدۇردى، ئىغۋا ئۇرۇقىنى چاچتى.

أَرَّخَ يُؤَرِّخُ تَأْرِيخًا: تارىخ يازدى، خاتىرىلىدى.

أَرَّشَ يُؤَرِّشُ تَأْرِيشًا: كۈشكۈرتتى، ئارىغا
بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَرَّشَ النَّارَ: ئوت ياقتى.

أَرَّشَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

أَرَّشَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئارىنى
بۇزدى، ئوتقۇيرۇقلۇق قىلدى.

أَرَّفَ يُؤَرِّفُ تَأْرِيفًا الْأَرْضَ: چېگرا بەلگىلىدى.

أَرَّقَ يُؤَرِّقُ تَأْرِيقًا: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى.

«أَرَّقَهُ صَوْتُ الْمِذْيَاعِ» : رادىئونىڭ ئاۋازى
ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇردى.

أَرَّمُ: ئېزىق چىشى.

إِرِّيسٌ ج إِرِّيسُونَ و أَرَارِيسُ: دېھقان؛ ئاگرانوم.

أَرْزٌ: شەمشاد.

أُرْزٌ: گۈرۈچ.

أُرْزٌ بِلَبَنٍ: ئاق ئاش.

أَرْزَمَ يُرْزِمُ إِرْزَامًا الرَّعْدُ: هاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَرْزَنُ: قاتتىق ياغاچ.

أَرْزِيزٌ: تېلېفون.

أَرَسَ يَأْرِسُ أَرْسًا: تېرىقچىلىق قىلدى.

إِرْسَالٌ: ئەۋەتمەك، يوللىماق.

إِرْسَالٌ تِلْفِزْيُونِيٌّ: تېلېۋىزىيە ئاڭلىتىش.

جِهَازُ الْإِرْسَالِ: تارقىتىش ئەسۋابى، تارقىتىش ئۈسكۈنىسى.

إِنْقِطَاعُ الْإِرْسَالِ: ئاڭلىتىشنىڭ توختاپ قېلىشى، ئاڭلىتىشنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى.

إِرْسَالِيَّةٌ ج إِرْسَالِيَّاتٌ: ئۆمەك (بولۇپمۇ خىرىستىئان دىنىنى تەشۋىق قىلىدىغان ئۆمەككە ئىپتىلىدۇ.)

أَرْسَبَ يُرْسِبُ إِرْسَابًا: چۆكتۈردى، تىندۇردى.

أَرْسَلَ يُرْسِلُ إِرْسَالاً الشَّيْءَ: مەيلىگە قويۇۋەتتى.

«يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا» ‹قرآن›: ئۇ سىلەرگە مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ.

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُبِالْهُدَى وَدِيْنِ الْحَقِّ»

‹قرآن›: ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تولۇق) ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى.

أَرْسَلَ فِي طَلَبِهِ: چاقىرتتى.

أَرْسَلَ نُقُودًا: پۇل ئەۋەتتى، پۇل يېرىۋۇت قىلدى.

أَرْسَلَ حُكْمًا: ھۆكۈم چىقاردى.

أَرْسَلَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى قويۇۋەتتى، ئاۋازنى چىقاردى.

أَرْسَلَ الدُّخَانَ: تۈتۈن چىقاردى.

أَرْسَلَ نَظْرَةً إِلَى: قارىدى، نەزەرىنى تىكتى.

أَرْسَلَ يَدَه عَنْ يَدِهِ: كۆرۈشۈپ بولغاندىن كېيىن قولىنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَ شَعْرَهُ: چېچىنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَ الطَّائِرَ: قۇشنى قويۇۋەتتى.

أَرْسَلَهُ: ئەۋەتتى.

أَرْسَلَ إِشَارَةَ إِسْتِغَاثَةٍ: قۇتقۇزۇۋېلىش سىگنالىنى چالدى.

أَرْسَلَ إِنْذَارًا: ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

أَرْسَنَ يُرْسِنُ إِرْسَانًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا يۈگەن سالدى، نوقتا سالدى.

أُرْسُوسَةٌ: ئېگىز قالپاق، ئۇزۇن قالپاق.

أَرْسَى يُرْسِي إِرْسَاءً السَّفِيْنَةُ: كېمە توختىدى، لەڭگەر تاشلىدى.

«وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا» ‹قرآن›: تاغلارنى (زېمىندا) مۇقىم قىلدى.

أَرْسَى حَجَرَالْأَسَاسِ: ئۇل تاشنى بېكىتتى.

«أَرْسَى قَوَاعِدَ الْعَدْلِ» : ئادالەت ئاساسلىرىنى تىكلىدى.

أَرْسَى الْمَلاَّحُ السَّفِيْنَةَ: كېمىچى كېمىنى توختاتتى.

أَرْسَى الْبَنَّاءُ دَعَائِمَ الْبِنَاءِ: قۇرغۇچى بىنانىڭ تۈۋرۈكلىرىنى پۇختا بەرپا قىلدى، پۇختا ئورناتتى.

أَرْسَى الْقَوَاعِدَ: قائىدىلەرنى مۇقىملاشتۇردى.

إِرْشَاءٌ: پارا بەرمەك.

إِرْشَادٌ ج إِرْشَادَاتٌ: يېتەكچىلىك قىلماق، باشلامچىلىق قىلماق، تەلىم بەرمەك، يېتەكلىمەك؛ مەسلىھەت، نەسىھەت.

هَيْئَةُ الْوَعْظِ وَالْإِرْشَادِ: ۋەز - نەسىھەت ھەيئىتى.

إِرْشَادَاتُ الْمُرُورِ: قاتناش بەلگىلىرى.

أَرْشَحَ يُرْشِحُ إِرْشَاحًا الْمَاءُ: سۇ تەپچىرىدى.

أَرْشَدَ يُرْشِدُ إِرْشَادًا إِلَى الشَّيْءِ أَوْ عَلَى الشَّيْءِ أَوْلِلشَّيْءِ: يېتەكلىدى، كۆرسەتتى، توغرا يولغا باشلىدى.

«أَرْشَدَهُ اللّٰهُ» : ئاللاھ ئۇنى توغرا يولغا باشلىدى، ھىدايەت قىلدى.

أَرْشَدَهُ لِلصَّوَابِ: توغرا يول كۆرسەتتى.

أَرْشَدَهُ إِلَى الصَّوَابِ: توغرا يول كۆرسەتتى.

أَرْشَدِيَّةٌ: ۋايىغا يەتمەك، ياش قۇرامىغا يەتمەك.

أَرَشَّ يُرِشُّ إِرْشَاشًا ـــ تِ السَّمَآءُ: ئۇششاق يامغۇر ياغدى، سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

أَرْشَقَ يُرْشِقُ إِرْشَاقًا الْمَاءَ: سۇنى سۈمۈردى، سۇنى ئوتلىدى.

أَرْشَقَ يُرْشِقُ إِرْشَاقًا الشَّيْءَ: ئاتتى.

أَرْشَقَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى.

أَرْشَى يُرْشِي إِرْشَاءً الدَّلْوَ: سوغىنى ئارغامچىدا باغلىدى.

أَرْصَدَ يُرْصِدُ إِرْصَادًا لَهُ شَيْئًا: تەييارلىدى، هازىرلىدى، مەبلەغ چىقاردى.

أَرَصُّ م رَصَّاءُ ج رُصٌّ: چىشلىرى زىچ.

أَرْضَحَ يُرْضِحُ إِرْضَاحًا بِالرَّضْخِ: نەيزە ئوردى، نەيزە سانجىدى.

أُرْضُوضَةٌ: دوبۇلغا.

أَرْضٌ ج أُرُوضٌ و أَرَضُونَ وأَرَاضٍ وآرَاضٍ: زېمىن، يەر، قۇرۇقلۇق، يەر يۈزى.

«وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن›: ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر.

كُرَةُ الْأَرْضِ: يەر شارى.

أَرْضٌ رَاعِيَةٌ: تېرىلغۇ يەر.

أَرْضٌ بِكْرٌ. أَرْضٌ عَذْرَاءُ: بوز يەر، بىنام، ئېچىلمىغان يەر.

أَرْضٌ خِصْبَةٌ: بولۇق يەر، مۇنبەت يەر.

أَرْضٌ فَضَاءُ: بوش يەر، بىكار يەر.

اَلْأَرْضُ الْمُقَدَّسَةُ: مۇقەددەس زېمىن، پەلەستىن.

«لَاتَرَى لَهُ مَثِيلاً عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ»: يەر يۈزىدە ئۇنىڭ ئوخشىشى يوق.

طَابِقُ أَرْضٍ: يەر ئاستى قەۋىتى، بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتى.

«اَلْأَرْضُ مُغَطَّاةٌ بِالثَّلْجِ»: زېمىن قار بىلەن قاپلانغان.

«اِشْتَرَى قِطْعَةً مِنَ الْأَرْضِ لِبِنَاءِ دَارٍ عَلَيْهَا»: ئۇ ئۆي سېلىش ئۈچۈن بىر پارچە زېمىن سېتىۋالدى.

أَرْضُ الْوَطَنِ: ۋەتەن زېمىنى.

اِبْنُ الْأَرْضِ: يانچى، مەدىكار.

إِرْضَاعٌ: ئېمىتمەك، سۈت بەرمەك.

أَرْضَبَ يُرْضِبُ إِرْضَابًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

أَرَضَةٌ ج أَرَضٌ: ياغاچ يەيدىغان قۇرت؛ ئاق چۈمۈلە.

«أَصَابَتِ الْأَرَضَةُ هَذِهِ الْكُتُبَ»: بۇ كىتابلارنى قۇرت يەپ كەتتى.

أَرِضَ يَرِضُ إِرْضَاضًا: هۆركۈپ كەتتى، ئۇچۇپ كەتتى.

أَرْضَعَ يُرْضِعُ إِرْضَاعًا الْأُمُّ: ئېمىتتى، سۈت بەردى.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ» ‹قرآن›: ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

أَرْضَعَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئېمىتتى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ» ‹قرآن›: مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈردۇقكى، «مۇسانى ئېمىتكىن».

أَرْضَى يُرْضِي إِرْضَاءً: ئۇنى رازى قىلدى، ئۇنى خۇشال قىلدى.

«يَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ» ‹قرآن›: ئۇلار سىلەرنى رازى قىلىش ئۈچۈن ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىدۇ.

أَرْضِيٌّ: يەر شارى خاراكتېرلىك دۇنياۋى، يەر – جاھان؛ تېرىلغۇ؛ تېررىتورىيە.

أَرْضِيَّةٌ: يەر ھەققى؛ ئارقا كۆرۈنۈش.

«رَفَعَ الْأَرْضِيَّةَ قَبْلَ إِخْرَاجِ سَيَّارَتِهِ مِنَ الْمِينَاءِ»: ئۇ ماشىنا توختىتىش مەيدانىدىن چىقىشتىن بۇرۇن يەر ھەققىنى تۆلىدى (تاپشۇردى).

«يُمْكِنُ أَنْ نَفْهَمَ الْقَرَارَ إِذَا عَرَفْنَا أَرْضِيَّتَهُ»: ئارقا كۆرۈنۈشىنى بىلسەك، قارارنى چۈشىنەلەيمىز.

أَرْضِيَّةُ الْحُجْرَةِ: ئۆينىڭ يەر يۈزى (تورۇسنىڭ ئەكسى).

أَرْضِيَّاتٌ: كىشىلەر ئارىسىدىكى گۈزەل ئەخلاق؛ دۇنياۋى بەخت – سائادەت.

أَرْطَبَ يُرْطِبُ إِرْطَابًا الْبُسْرُ: خورمىغا ئايلاندى.

أَرْطَبَ الثَّوْبُ: كىيىمنى ھۆل قىلىۋەتتى.

أَرْطَبَ النَّخْلُ: خورمىغا ئايلاندى.

أَرْطَبَ الْبَلَحُ: غورا خورمىغا ئايلاندى.

أَرْطَةٌ. أُورْطَةٌ ج أُرَطٌ: پولك، باتالىيون، تۈمەن.

أَرْعَبَ يُرْعِبُ إِرْعَابًا: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

أَرْعَدَ يُرْعِدُ إِرْعَادًا السَّحَابُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَرْعَدَ الشَّخْصَ: تىترىتىۋەتتى.

أَرْعَدَ لَهُ وَ أَبْرَقَ: قاتتىق غەزەپلەندى، تەھدىت سالدى، ۋارقىراپ ـ جارقىرىدى.

أَرْعَشَ يُرْعِشُ إِرْعَاشًا الْكِبَرُ: قېرىلىق ئۇنى تىترەتتى.

أُرْعِشَتْ يَدَاهُ: يېشى چوڭىيىپ كەتتى، ياشىنىپ قالدى.

أَرْعَصَ يُرْعِصُ إِرْعَاصًا: نەرسىنى مىدىرلاتتى، نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈردى.

أَرْعَفَ يُرْعِفُ إِرْعَافًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تاشقىچە تولدۇردى.

أَرْعَفَ الْقَلَمَ: قەلەمگە سىياھنى كۆپ ئىچۈردى.

أَرْعَفَهُ: ئۇنى ئالدىراتتى.

أَرْعَلَ يُرْعِلُ إِرْعَالًا: ئۇنىڭغا قاتتىق نەيزە سانجىدى.

أَرْعَلُ م رَعْلَاءُ ج رُعْلٌ: ئەخمەق؛ ئۆسۈپ ئىگەلىپ كەتكەن ئوت ـ چۆپ.

أَرْعَمَ يُرْعِمُ إِرْعَامًا: ئورۇقلاپ ماڭالمايدىغان بولۇپ قالدى.

أَرْعَنَ يُرْعِنُ إِرْعَانًا الْمَاشِيَةَ: باقتى.

أَرْعَنُ م رَعْنَاءُ ج رُعْنٌ: ئەخمەق، ھاماقەت، دۆت، قاپاقباش؛ ئۇزۇن بورۇن.

رَجُلٌ أَرْعَنُ: ئەخمەق ئادەم.

جَبَلٌ أَرْعَنُ: ئۇزۇن تۇمشۇقلۇق ئېگىز تاغ.

جَيْشٌ أَرْعَنُ: زور قوشۇن.

أُرْعُوفَةٌ: رىشاتكا.

اِرْعَوَى يَرْعَوِي اِرْعِوَاءً عَنْ غَيِّهِ: نادانلىقتىن قايتتى، گۇمراھلىقتىن ياندى.

أَرْ أَرْعَى يُرْعِي إِرْعَاءً الْمَكَانَ: ئوتلاقتا ئايلاندۇردى.

أَرْعَى فُلَانٌ سَمْعَهُ: قۇلاق سالدى، كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

أَرْعَتِ الْأَرْضُ: سۇ ۋە ئوت ـ چۆپلىرى مول بولدى.

إِرْغَامٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق.

أَرْغَبَ يُرْغِبُ إِرْغَابًا فِيهِ: ئىلھام بەردى، رىغبەتلەندۈردى، ئىلھاملاندۇردى.

أَرْغَبَهُ عَنِ الشَّيْءِ: سوۋۇتتى، يۈز ئۆرۈگۈزدى.

أَرْغَبَ: مېلى كۆپەيدى.

أَرْغَبَ الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

أَرْغَدَ يُرْغِدُ إِرْغَادًا الشَّخْصُ: باياشات ياشىدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَرْغَدَ اللّٰهُ عَيْشَهُمْ»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى پاراۋان قىلسۇن.

أَرْغَفَ يُرْغِفُ إِرْغَافًا فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

أَرْغَفَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى.

أَرْغَلَ يُرْغِلُ إِرْغَالًا إِلَيْهِ: مايىل بولدى، ئېغىپ كەتتى، قىيسايدى.

أَرْغَمَ يُرْغِمُ إِرْغَامًا ـ هُ: زورلىدى، بويسۇندۇردى؛ خورلىدى.

أَرْغَمَ أَنْفَهُ: خارلىدى، خار قىلدى.

أُرْغُنٌ ج أَرَاغِنُ: ئارگۇن (چالغۇ).

أَرْغَى يُرْغِي إِرْغَاءً الْمَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

أَرْغَى خَصْمَهُ: دۈشمەننى باستى.

أَرْغَى وَ أَزْبَدَ: غەزەپتىن چېچىلدى، تەھدىت سالدى، ھەيۋە قىلدى.

أَرْغَى الصَّابُونُ: سوپۇننىڭ كۆپىكى چىقتى.

أَرْغَى الْبَعِيرَ: تۆگىنى بوقىراتتى.

أَرْغَى الرَّجُلُ: كۆز ئالايتتى، ھۆرپەيدى.

أَرْفَأَ يُرْفِئُ إِرْفَاءً الْمَلَّاحُ السَّفِينَةَ: كېمىچى كېمىنى يېقىنلاشتۇردى.

أَرْفَأَتِ السَّفِينَةُ: كېمە پرىستانغا يېقىنلاشتى.

أُرْفَةٌ ج أُرَفٌ: چېگرا.

أَرْفَدَ يُرْفِدُ إِرْفَادًا: ياردەم بەردى، يۆلىدى، مەدەت بەردى.

اِرْفَضَّ يَرْفَضُّ اِرْفِضَاضًا النَّاسُ عَنْهُ: كىشىلەر ئۇنىڭدىن تاراپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى.

إِرْفَضَّ الْمَجْلِسُ: مەجلىس تارقالدى.

إِرْفَضَّ الدَّمْعُ أَوِ الْعَرَقُ أَوْنَحْوُهُمَا: قان ۋە ياش ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر ئاقتى، تۆكۈلدى؛ قۇيۇلدى.

أَرْفَغُ: راھەتلىك تۇرمۇش.

أَرِقَّ يَرِقُّ إِرْفَاقًا الرَّايَةُ: بايراق لەپىلدىدى.

أَرْفَقَ يُرْفِقُ إِرْفَاقًا: پايدا يەتكۈزدى، مەنپەت بەردى، ياردەم قىلدى، مۇلايىم بولدى.

أَرْفَقَ كَذَا بِكَذَا: كىرگۈزدى، قوشتى، تىركەپ قويدى.

«أَرْفَقَ طَلَبَهُ بِشَهَادَةِ الْإِجَازَةِ»: تەلىپىنى رۇخسەت سوراش قەغىزىگە تىركەپ قويدى.

أَرْفَقُ: ئەڭ پايدىلىق.

أَرْفَلَ يُرْفِلُ إِرْفَالًا: مەغرۇرانە ماڭدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

أَرْفَهَ يُرْفِهُ إِرْفَاهًا: راھەت كۆرسەتتى، ئەيش - ئىشرەتلىك تۇرمۇشقا ئىگە قىلدى.

أَرْفَهَ عَنْ نَفْسِهِ: ئۆزىنى خۇشال قىلدى.

أَرْفَى يُرْفِي إِرْفَاءً الرُّبَّانُ السَّفِينَةَ: ماتروس كېمىنى پىرىستانغا يېقىنلاشتۇردى.

أَرْفَتِ السَّفِينَةُ: كېمە پىرىستانغا يېقىنلاشتى.

أَرِقَ يَأْرَقُ أَرَقًا: ئۇيقۇسى قاچتى، بىدار بولدى.

أَرِقٌ.أَرُقٌ: ئۇيقۇسى قاچقان.

أَرَقٌ: ئۇيقۇسىزلىق، ئۇخلىيالماسلىق كېسىلى.

«أَصَابَهُ أَرَقٌ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَنَامَ»: ئۇ، ئۇيقۇسى قېچىپ ئۇخلىيالمىدى.

إِرْقَاطَّ يَرْقَاطُّ إِرْقِيطَاطًا: چەل بولدى.

إِرْقَانٌ: خېنە، زەپەر، سېرىق كېسەل.

أَرْقَأَ يُرْقِئُ إِرْقَاءً الدَّمَ أَوِالدَّمْعَ: قاننى ياكى ياشنى توختاتتى.

«لَا أَرْقَأَ اللّٰهُ دَمْعَتَهُ أَوْعَيْنَهُ»: ئۇنىڭ كۆز يېشى قۇرىمىسۇن (بەد دۇئا).

أَرْقَةٌ: كېپىنەك لىچىنكىسى.

أَرْقَبَ يُرْقِبُ إِرْقَابًا دَارًا: قورۇنى كۆزىتىشكە قويدى.

أَرْقَدَ يُرْقِدُ إِرْقَادًا: ئۇنى ئۇخلاتتى.

أَرْقَدَ الْأَعْصَابَ: نېرۋىنى تىنچلاندۇردى.

أَرْقَدَتِ الْأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنى ئۇخلاتتى.

أَرْقَدَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى الْبَيْضِ: توخۇغا تۇخۇم باستۇردى.

أَرْقَدَتِ النَّبَاتَ: ئۆسۈملۈكنى كۆمدى.

أَرْقَشُ م رَقْشَاءُ ج رُقْشٌ: ئالا - بۇلىماچ، چار، چىپار.

أَرْقَصَ يُرْقِصُ إِرْقَاصًا — تِ الْأُمُّ وَلَدَهَا: ئانا بالىسىنى پولاڭلىتىپ ئويناتتى.

أَرْقَطُ ج أَرَاقِطُ: ئالا - بۇلىماچ، چىپار؛ شىر.

أَرْقَطُ م رَقْطَاءُ ج رُقْطٌ: چار يىلان.

إِرْقَطَّ يَرْقَطُّ إِرْقِطَاطًا: چەل بولدى، داغ چۈشتى.

أَرَقَّ يَرِقُّ إِرْقَاقًا الشَّيْءَ: نازۇكلاشتى، ئىنچىكىلەشتى.

أَرَقَّ الْخَابِزُ الرَّغِيفَ: ناۋاي ناننى نېپىز قىلدى.

أَرَقَّ فُلَانٌ: قولى قىسقىراپ ھالى ناچارلاشتى.

أَرَقَّ الْوَعْظُ قَلْبَهُ: ۋەز ئۇنىڭ دىلىنى ئېرىتتى، ئۇنىڭ دىلىنى يۇمشاتتى، ئۇنى تەسىرلەندۈردى.

أَرْقَلَ يُرْقِلُ إِرْقَالًا: ئالدىرىدى.

أَرْقَمُ ج أَرَاقِمُ: ئەڭ زەھەرلىك يىلان؛ قەلەم.

أَرْقَنَ يُرْقِنُ إِرْقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

إِرْكَانٌ: ئىشەنچ، تايانچ.

أَرْكَبَ يُرْكِبُ إِرْكَابًا الشَّخْصَ: مىندۈرۈۋالدى.

أَرْكَبَهُ خَلْفَهُ: ئۇنى ئارقىسىغا مىنگەشتۈرۈۋالدى.

أَرْكَسَ يُرْكِسُ إِرْكَاسًا اللّٰهُ عَدُوًّا: ئاللاھ دۈشمەننى قايتۇردى.

«كُلَّمَا رُدُّوالَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوافِيهَا» ‹قرآن›: ئۇلار ھەرقاچان پىتنە - پاساتقا چاقىرىلسا ئۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن تارتمىدۇ.

«أَرْكَسَهُ فِي الشَّرِّ»: ئۇنى يامانلىققا قايتۇردى، ئۇنى يامانلىققا چۈشۈرۈپ قويدى.

أَرْكَعَ يُرْكِعُ إِرْكَاعًا — هُ: ئۇنى رۇكۇ قىلدۇردى.

أَرْكَنَ يُرْكِنُ إِرْكَانًا عَلَى: پاناھ ئىزدىدى، پاناھ ئىزدەپ باردى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

أَرْكَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يۆلەندى، ئۇنىڭغا ئىشەندى.

أَرْكُونٌ ج أَرَاكِيْنُ وَأَرَاكِيْنَةٌ: شاھزادە، يول باشچى، رەھبەر، داھى، سەردار.

إِرَمٌ ج آرَامٌ وَ أُرُومٌ: قۇملۇق دالىلاردىكى بەلگە تاش (يول بەلگىسى).

أُرْمَةٌ ج أُرَمٌ: ۋوۋسكا، تاختا، ئىزناك، بەلگە.

أَرْمَدُ م رَمْدَاءُ ج رُمْدٌ: كۆز ياللۇغىغا گىرىپتار بولغان ئادەم.

رَجُلٌ أَرْمَدُ: كۆز ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغان ئادەم.

ثَوْبٌ أَرْمَدُ: كىر كىيىم، پاسكىنا كىيىم.

إِرْمَدَّ يَرْمَدُّ إِرْمِدَادًا: كۆلرەڭگە ئۆزگەردى.

إِرْمَدَّتِ الْعَيْنُ: كۆز ئاغرىدى.

أَرْمَسَ يُرْمِسُ إِرْمَاسًا: كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىكىگە قويدى.

أَرْمَشُ م رَمْشَاءُ ج رُمْشٌ: كۆزى قىزارغان، كىرپىكلىرى چۈشۈپ كەتكەن.

أَرْمَضَ يُرْمِضُ إِرْمَاضًا الْحَرُّ: ئىسسىق كۆيدۈردى، ئىسسىق كۆيدۈرۋەتتى.

أَرْمَضَهُ الشَّيْءُ: ئاغرىق پەيدا قىلدى، ئاغرىتتى.

أَرْمَضَهُ التَّعَبُ: قاتتىق ھاردۇردى، قاتتىق چارچاتتى.

إِرْمَكَّ يَرْمَكُّ إِرْمِكَاكًا: ئىنچىكىلەپ كەتتى.

إِرْمَكَّ الْجَمَلُ: تۆگە كۆلرەڭگە كىردى.

أَرْمَلَ يُرْمِلُ إِرْمَالاً الشَّخْصُ: نامراتلاشتى، ئوزۇق - تۈلۈكى تۈگەپ كەتتى.

«كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ فِي غَزَاةٍ فَأَرْمَلْنَا وَأَنْفَضْنَا»

‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر غازاتتا بولۇپ ئوزۇق - تۈلۈكسىز تۈگەپ كەتكەنىدى.

أَرْمَلَ الْمَكَانُ: قۇملۇقتا ئايلاندى.

أَرْمَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال تۇل قالدى.

أَرْمَلُ م رَمْلاَءُ ج رُمْلٌ: قۇملۇق.

أَرْمَلٌ ج أَرَامِلُ: بويتاق ئەر.

أَرْمَلَةٌ ج أَرَامِلُ: تۇل ئايال، تۇل خوتۇن.

أَرْمَلَةُ الْمَلِكِ: خان ئانا، پادىشاھنىڭ ئانىسى.

أَرَمَّ يُرِمُّ إِرْمَامًا الْعَظْمُ: سۆڭەك چىرىدى.

أَرَمَّ إِلَى اللَّهْوِ: ئويۇنغا بېرىلدى؛ لام - جىم دېمىدى، جىم تۇردى.

«أَيُّكُمُ الْمُتَكَلِّمُ بِكَذَا وَكَذَا فَأَرَمَّ الْقَوْمُ»

‹حديث›: ... قايسىڭلار ئۇنداق - مۇنداق دېدىڭلار؟ جاماائەت لام - جىم دېمىدى.

أَرَمَّ الشَّخْصُ: جىم بولدى، سۈكۈت قىلدى.

أَرْمَى يُرْمِي إِرْمَاءً عَنِ ظَهْرِفَرَسِهِ: ئات ئۈستىدىن ئېتىپ چۈشۈردى.

أَرِنَ يَأْرَنُ أَرَنًا وَ أَرِينًا وَإِرَانًا الْبَعِيْرُ: تۆگە جانلاندى، روھلاندى، ئېتىلەشتى، شوخلاشتى.

أَرْنَبٌ ج أَرَانِبُ: توشقان.

أَرْنَبٌ بَيْتِيٌّ: ئۆي توشقىنى.

أَرْنَبٌ بَرِّيٌّ: ياۋا توشقان.

أَرْنَبٌ هِنْدِيٌّ: دېڭىز چوشقىسى.

أَرْنَبَةُ الأَنْفِ: بۇرۇننىڭ ئۇچى.

«لاَيَرَى أَبْعَدَ مِنْ أَرْنَبَةِ أَنْفِهِ»: بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرەلىغان كالتە پەم.

«فَلَقَدْ رَأَيْتُ عَلَى أَنْفِ رَسُولِ اللّٰهِ وَأَرْنَبَتِهِ أَثَرَ الطِّينِ» ‹حديث›: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇرنىدا ۋە بۇرنىنىڭ ئۇچىدا لاينىڭ ئىزىنى كۆردۈم.

جَدَعَ أَرْنَبَةً: خورلىدى.

قَطَعَ أَرْنَبَةَ فُلاَنٍ: خورلىدى.

«هُمْ شُمُّ الأَرَانِبِ»: ئۇلار ئابرۇيلۇق ئادەملەر، ئۇلار ئىززەتلىك ئادەملەر، ئۇلار شەرەپلىك ئادەملەر.

أَرْنَبَةٌ ج أَرَانِبُ: چىشى توشقان، ئانا توشقان.

أَرْنَقَ يُرْنِقُ إِرْنَاقًا الْمَاءَ: سۇنى لېيىتتى.

أَرَنَّ يُرِنُّ إِرْنَانًا الشَّيْءُ: جاراڭلىدى.

أَرَنَّ الْمَاءُ فِي خَرِيْرِهِ: سۇ يېقىملىق شىرىلدىدى، سۇ شىر ـ شىر ئاۋاز چىقاردى.

أَرَنَّتِ الْمَرْأَةُ فِي نَوْحِهَا: ئايال مۇڭلۇق يىغلىدى.

أَرَنَّتِ الْحَمَامُ فِي سَجْعِهَا: كەپتەر مۇڭلۇق سايرىدى.

أَرَنَّتِ السَّحَابَةُ فِي رَعْدِهَا: بۇلۇت ھەيۋەتلىك گۈلدۈرلىدى.

أَرْنَى يُرْنِي إِرْنَاءً ه حُسْنُ مَنْظَرِهِ: ئۇنىڭ گۈزەل مەنزىرىسى ئۇنى ھەيران قالدۇردى.

إِرْهَابٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق، ھەيۋە قىلماق.

الْإِرْهَابُ الْأَبْيَضُ: ئاق تېررورلۇق.

إِرْهَابِيٌّ: تېررورچى.

حُكْمٌ إِرْهَابِيٌّ: تېررورلۇق ھاكىمىيەت، ئىستىبدات ھاكىمىيەت.

«قَامَ فَرِيقٌ مِنَ الْإِرْهَابِيِّيْنَ بِاخْتِطَافِ طَائِرَةٍ أَمْسِ»: بىر گۇرۇھ زوراۋانلار تۈنۈگۈن ئايروپىلان بۇلىدى.

إِرْهَاصٌ: پەيغەمبەر پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى يۈز بېرىدىغان ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلار، بۇ پەيغەمبەرلىكنىڭ بېشارىتى ھېسابلىنىدۇ.

إِرْهَاقٌ: ئېغىر يۈك ئارتماق.

«لَا يُبَالِي بِالتَّعَبِ وَالْإِرْهَاقِ»: ھېرىش ـ چارچاشتىن ۋە ئېغىر يۈكتىن قورقمايدۇ.

أَرْهَبَ يُرْهِبُ إِرْهَابًا ـ ه: ئۇنى قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللهِ وَعَدُوَّكُمْ» (قرآن): بۇنىڭ بىلەن، ئاللاھنىڭ دۈشمىنىنى ۋە ئۆزۈڭلارنىڭ دۈشمەنلىكلارنى قورقۇتىسىلەر.

«لَمْ تُرْهِبْهُمُ الصِّعَابُ»: ئۇلارنى قىيىنچىلىقلار قورقۇتالمىدى.

أَرْهَجَ يُرْهِجُ إِرْهَاجًا: چاڭ ـ توزان چىقاردى، توپا توزۇتتى.

أَرْهَجَ بَيْنَهُمْ: ئىغۋاگەرلىك قىلدى.

أَرْهَصَ يُرْهِصُ إِرْهَاصًا الْحَائِطَ: تامغا ئۇل سالدى، مۇستەھكەملىدى.

أَرْهَصَ بِالشَّيْءِ: ئالدىن خەۋەر بەردى.

أَرْهَفَ يُرْهِفُ إِرْهَافًا أُذُنَيْهِ: دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، ئەستايىدىل قۇلاق سالدى.

أَرْهَفَ جِسْمَهُ: بەدىنىنى ئورۇقلاتتى.

أَرْهَفَ سَيْفَهُ: قىلىچىنى بىلىدى؛ قىلىچىنى چاقلىدى.

أَرْهَقَ يُرْهِقُ إِرْهَاقًا ه: ئۇنىڭغا كۆتۈرەلمەيدىغان يۈكنى ئارتتى، قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىدى.

«لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا» (قرآن): ئەمدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما.

أَرْهَقَنَا السَّهَرُ: بىزنى ئۇيقۇسىزلىق ھالسىراتتى.

أَرْهَقَهُ الدَّيْنُ: ئۇنى قەرز بېسىۋالدى.

أَرْهَقَ الذَّاكِرَةَ: ئۆلۈك يادلىدى.

أَرْهَقَهُ طُغْيَانًا: سىقتى، باستى، قىستى، بوغدى.

أَرْهَنَ يُرْهِنُ إِرْهَانًا ـ ه الشَّيْءَ: رەنىگە قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا بەردى.

أَرْهَنَ عَقَارًا: كۆچمەس مۈلۈكنى رەنىگە قويدى.

أَرْهَنَ لِلْمَوْتِ: ئۆلۈمگە تاپشۇردى، ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەردى.

أَرْوَحَ يُرْوِحُ إِرْوَاحًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى.

أَرْوَحَ الشَّيْءَ: ھىدىنى پۇرىدى.

أَرْوَحَ عَلَيْهِ حَقَّهُ: ھەققىنى قايتۇردى.

أَرْوَعُ ج رُوْعٌ و أَرْوُعٌ: قالتىس، كېلىشكەن، كىشىنى قايىل قىلىدىغان، ئىنتايىن ئېسىل، چېچەن، زېرەك.

أُرُومَةٌ وَ أَرُومٌ ج أُرُمٌ: دەرەخ يىلتىزى؛ كېلىپ چىقىشى، نەسلى.

طَيِّبُ الْأُرُومَةِ: تېگى ئېسىل.

أَرْوَنَانٌ: قىيىن كۈن، قاتتىق كۈن؛ ئاۋاز.

يَوْمٌ أَرْوَنَانٌ: قاتتىق كۈن.

أَرْوَى يُرْوِي إِرْوَاءً إِبِلَهُ: تۆگىسىنى سۇغاردى.

أُرْوِيَّةٌ ج أَرَاوِيُّ وَأَرَاوٍ وَ أَرْوَى: چىشى تاغ تېكە-سى، چىشى تاغ ئۆچكىسى.

أَرَى يُرِي إِرَاءَةً الشَّيْءَ: كۆرسەتتى.

«فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى» «قرآن»: مۇسا پىرئەۋنگە چوڭ مۆجىزىنى كۆرسەتتى.

أَرَى اللّٰهُ بِفُلَانٍ: پالاننى جازالىدى.

«أَرَى عَلَى جَفْنِهِ الْكَرَى فَنَامَ»: ئۇ چارچاپ كېتىپ ئۇخلاپ قالدى.

«أَرَاهُ طَرِيقَ الصَّوَابِ»: ئۇنىڭغا توغرا يولنى كۆرسەتتى.

أَرَاهُ الْمِرْآةَ: ئۇنىڭغا ئەينەكنى تەڭلىدى.

أَرَاهُ: ئويلايمەن، قارايمەن، ھېسابلايمەن.

أَرِيبٌ م أَرِيبَةٌ: ئۇستا، ماھىر، پىشىشىكەن؛ زېرەك، ئەقىللىق، ئۆتكۈر.

أَرِيجٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

حَدِيقَةٌ يَفُوحُ أَرِيجُهَا: خۇش ھىد چېچىپ تۇرغان باغچا.

أَرْيَحِيٌّ ج أَرْيَحِيُّونَ: مەرد، ئالىيجاناب، ئېسىل، كەڭ قورساق، مەردانە، كۆڭلى - كۆكسى كەڭ.

«أَنْتَ رَجُلٌ أَرْيَحِيٌّ فَلَاتَبْخَلْ بِمُسَاعَدَتِكَ لِهَذَا الْمَشْرُوعِ الْخَيْرِيِّ»: سەن ئالىيجاناب ئادەم-سەن، بۇ خەيرىيەت ئىشى ئۈچۈن ياردەم بېرىشكە بېخىللىق قىلمىغىن.

أَرْيَحِيَّةٌ: مەردلىك، كەڭ قورساقلىق، ئالىيجا-نابلىق، ئېسىللىك.

«فِيكَ أَرْيَحِيَّةٌ»: سەن ئالىيجانابلىق خىسلە-تىگە ئىگە.

أَرِيسٌ ج أَرِسُونَ: دېھقان؛ ئاگرانوم.

أَرِيقَ يَرْيَقُ إِرْيَاقًا: يېزىغا باردى.

أَرِينُكَ: جەدۋەل، سخېما، گراف.

أَرِيكَةٌ ج أَرَائِكُ وَ أَرِيكٌ: ساپا، بۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق، تەخت.

«مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ» «قرآن»: ئۇلار جەننەتتە تەختىلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ.

أَرْيَى يُرْيِي إِرْيَاءً الرَّايَةَ: بايراق چىقاردى.

أَرْيَى الصَّمْتَ: ئۇ جىمىپ كەتتى.

أَرِسْتُوقْرَاطِيٌّ: ئاق سۆڭەك.

«لَمْ يَعُدِ الشِّعْرُ أَرِسْتُوقْرَاطِيًّا كَمَا كَانَ الشَّأْنُ فِي الْقَدِيمِ بَلْ أَصْبَحَ دِيمُقْرَاطِيًّا...»: قەدىمكى زامانغا ئوخشاش شېئىر ئاق سۆڭەكلەر ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بولماي، بەلكى دېموكراتىكلىق ئەركىن ھالەتكە قايتتى....

إِزَاءَ: ئۇدۇلىدا، روبروسىدا، قارشىسىدا.

«جَلَسَ إِزَاءَهُ/بِإِزَائِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇردى.

أَزَاحَ يُزِيحُ إِزَاحَةً: چىقىرىۋەتتى، يوقاتتى، يۆتكىۋەتتى.

أَزَاحَ: يىراقلاشتۇردى، ئايرىدى، يۆتكىۋەتتى، يوق قىلدى، ئېلىۋەتتى.

أَزَاحَ اللِّثَامَ عَنْ: پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى، ئېچىپ تاشلىدى.

«أَزَاحَ اللِّثَامَ عَنْ وَجْهِهِ»: يۈزىدىن چۈمبەلنى ئېلىۋەتتى.

«أَزَاحَ اللّٰهُ عِلَّتَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتتى.

إِزَاحَةٌ: يۆتكىۋەتمەك، نېرى قىلىۋەتمەك، يىراق-لاشتۇرماق.

أَزَادَ يُزِيدُ إِزَادَةً: تەمىنات بەردى.

أَزَارَ يُزِيرُ إِزَارَةً الرَّجُلَ: زىيارەت قىلغۇزدى، يوقلاتقۇزدى.

أَزَارَهُ الْمَرِيضَ: كېسەلنى يوقلاتقۇزدى.

إِزَارٌ ج آزِرَةٌ وَأُزُرٌ: چاپان، تون، پۈركەنجە، خالات، پىلاش، پەلتۇ، تاشقى كىيىم.

أَزَاغَ يُزِيغُ إِزَاغَةً: ئاداشتۇردى، ئازدۇردى.

«رَبَّنَالَا تُزِغْ قُلُوبَنَابَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭ-دىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرى-ۋەتمىگىن.

«أَزَاغَهُ عَنْ طَرِيقِ السَّوِيِّ»: ئۇنى توغرا يولدىن ئازدۇردى.

أَزَالَ يُزِيلُ إِزَالَةً: يوقاتتى، تۈگەتتى، نېرى قىلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى، چەتلەشتۈردى.

أَزَالَهُ عَنْ وَظِيفَتِهِ: ئۇنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَزَالَ شُكُوكَهُ: گۇمانىنى تۈگەتتى.

«أَزَالَ اللّٰهُ زَوَالَهُ»: ھالاك بولسۇن، يوقالسۇن، بېشىنى يېسۇن، ئۆلسۇن.

أَزْأَرَ يُزْئِرُ إِزْآرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركۈرىدى.

أَزَبَ يَزِبُ أَزْبًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ ئاقتى، سۇ سىرغىپ چىقتى.

إِزْبٌ: دوغلاق.

أَزَبٌ: تۈكلۈك، چاچلىق، ساقاللىق.

أَزْبَدَ يُزْبِدُ إِزْبَادًا الْبَحْرُ: دېڭىز كۆپۈك چىقاردى.

«هَاجَ الْبَحْرُ وَأَزْبَدَ»: دېڭىز دولقۇنلىدى ۋە كۆپۈك چىقاردى.

أَزْبَدَ الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، تەھدىت سالدى.

أَزْبَدَ الْفَلَّاحُ: دېھقاننىڭ قايمىقى كۆپەيدى.

أَزِجَ أَزَجًا الْعُشْبُ: چۆپ ئۆستى.

أَزَجٌ ج أَزُجٌ و آزَاجٌ وَإِزَجَةٌ: ئەگمە ئىشىك.

أَزَجُّ م زَجَّاءُ ج زُجٌّ: قەلەم قاش.

حَاجِبٌ أَزَجُّ وَعَيْنٌ سَوْدَاءُ: قەلەم قاش ۋە قارا كۆز.

اِمْرَأَةٌ جَمِيلَةٌ ذَاتُ حَاجِبٍ أَزَجَّ: قەلەم قاشلىق چىرايلىق ئايال.

أَزْجَى يُزْجِي إِزْجَاءً: سۈردى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، ئالدىراتتى، ئالغا ئىتتىردى، ئىلگىرى سۈردى، سىلجىتتى.

أَزْجَى الْأَمْرَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

أَزْجَى التَّحِيَّةَ: تەبرىكلىدى، ئېھتىرام بىلدۈردى، تەشەككۈر ئېيتتى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

أَزْجَى الثَّنَاءَ: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، كۈيلىدى.

أَزْجَى الشَّيْءَ: ئاۋات قىلدى، راۋاجلاندۇردى.

أَزِحَ أَزُوحًا: كېچىكتى.

أَزَحَ الْعِرْقُ: تومۇر ئېگىز - پەس سوقتى.

أَزَحَ الْقَدَمُ أَوِالنَّعْلُ: تېيىلىپ كەتتى.

أَزْحَقَ يُزْحِقُ إِزْحَاقًا الْقَوْمُ: دۈشمەنگە قاراپ ئىلگىرىلىدى.

أَزْحَقَ الصَّبِيَّ: بوۋاقنى ئۈمىلەتتى.

أَزْحَفَهُ: ئۇنى ئۈمىلەتتى.

أَزْحَلَ يُزْحِلُ إِزْحَالًا الشَّيْءَ: يۆتكىۋەتتى، يىراقلىتىۋەتتى.

أَزْحَلَ فُلَانًا: يىراقلاشتۇردى.

أَزْحَلَ إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدۇردى، قىنىدى، ھامىلە قىلغۇزدى.

أَزْخَمَ يُزْخِمُ إِزْخَامًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

أَزْخَمُ ج زَخْمَاءُ وَ زُخْمٌ: سېسىپ قالغان، پۇراپ قالغان.

إِزْدَادَ يَزْدَادُ إِزْدِيَادًا: كۆپەيدى، ئارتتى، ئاشتى.

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ» (قرآن): مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ئەمىنلىكنى چۈشۈردى.

«إِزْدَادَ الطِّفْلُ بُكَاءً»: بوۋاقنىڭ يىغىسى تېخىمۇ ئەزۋەيلىدى.

«إِزْدَادَتْ لَهُ بِنْتٌ»: ئۇنىڭغا قىز تۇغۇلدى.

إِزْدَادَ الْمَوْلُودُ: بالا تۇغۇلدى.

إِزْدَادَ سُوءًا: يامانلاشتى، ئېغىرلاشتى، ناچارلاشتى.

إِزْدَانَ يَزْدَانُ إِزْدِيَانًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل تۈسكە كىردى.

«إِزْدَانَ فِرَاشُهُ بِمَوْلُودٍ»: يېڭى بوۋاق بىلەن نېسىۋىدار قىلىندى.

«إِزْدَانَتِ الْحَدِيقَةُ بِالْأَزْهَارِ»: باغ چېچەكلەر بىلەن گۈزەل تۈسكە كىردى.

إِزْدَبَرَ يَزْدَبِرُ إِزْدِبَارًا الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

إِزْدَجَّ يَزْدَجُّ إِزْدِجَاجًا حَاجِبُهُ: قېشى ئىنچىكە بولدى.

إِزْدَجَرَ يَزْدَجِرُ إِزْدِجَارًا: توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

«وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ» (قرآن): ئۇلار (نۇھنى) مەجنۇن دېدى ئۇ (دىنغا دەۋەت قىلىشتىن) ھەيۋە بىلەن مەنئى قىلىندى.

إِزْدَجَى يَزْدَجِي إِزْدِجَاءً: سۈردى، ئالدىراتتى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، سىلجىتتى، ئالغا سۈردى.

إِزْدِحَامٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

«تَجَنَّبْ سَاعَةَ الْإِزْدِحَامِ لِلطُّرُقَاتِ» : يوللارنىڭ قىستاڭچىلىق ۋاقىتلىرىدىن يىراق بول.

إِزْدَحَقَ يَزْدَحِقُ إِزْدِحَاقًا: ئىلگىرىلىدى.

إِزْدَحَمَ يَزْدَحِمُ إِزْدِحَامًا الْمَكَانُ: ئورۇن قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

إِزْدَحَمَ الْقَوْمُ: قىستاشتى، بىر - بىرىنى قىستاشتى.

إِزْدَحَمَتِ الْأَفْكَارُ فِي ذِهْنِهِ: خىياللار چىرمىۋالدى، تەپەككۇرى قالايمىقانلاشتى.

إِزْدَحَمَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار كۆتۈرۈلدى.

«يَزْدَحِمُ النَّاسُ فِي الْأَسْوَاقِ» : كىشىلەر بازارلا قىستى - قىستاڭ بولۇشىدۇ.

إِزْدِرَاءٌ: كەمسىتمەك، كۆزگە ئىلماسلىق

إِزْدِرَاءٌ بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرنى كۆزگە ئىلماسلىق.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِازْدِرَاءٍ» : ئۇنىڭغا مەنسىتمەسلىك بىلەن قارىدى.

«كَانَتْ نَظْرَتُهُ إِلَيْهِ تَنُمُّ عَنِ ازْدِرَاءٍ» : ئۇنىڭ ئۇنىڭغا قارىشى ئۇنى كەمسىتكەنلىكتىن دېرەك بېرەتتى.

إِزْدَرَدَ يَزْدَرِدُ إِزْدِرَادًا اللُّقْمَةَ: يالماپ يۇتىۋەتتى.

«إِزْدَرَدَ الطِّفْلُ الثَّرِيدَ» : بالا شورپىغا چىلانغان ناننى يالماپ يۇتىۋەتتى.

إِزْدَرَى يَزْدَرِي إِزْدِرَاءً: كەمسىتتى، كۆزگە ئىلمىدى.

إِزْدَرَى بِالْخَطَرِ: خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

«إِزْدَرَى الشَّابُّ بِالْخَطَرِ» : يىگىت خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

إِزْدَرَى كَلَامَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى مەنسىتمىدى.

إِزْدَعَقَ يَزْدَعِقُ إِزْدِعَاقًا: دەرھال ئۆلتۈردى.

إِزْدَقَقَ يَزْدَقِقُ إِزْدِقَاقًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

إِزْدَقَمَ يَزْدَقِمُ إِزْدِقَامًا الطَّعَامَ: تاماقنى تېز يەپ يۇتتى، يالماپ يۇتىۋەتتى.

إِزْدَلَفَ يَزْدَلِفُ إِزْدِلَافًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلدى، ئۇنىڭغا خۇشامەتچىلىك قىلدى.

«يَكْرَهُ كُلَّ مَنْ يَزْدَلِفُ إِلَيْهِ» : ئۆزىگە خۇشامەت قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى ياقتۇرمايدۇ.

إِزْدَمَلَ يَزْدَمِلُ إِزْدِمَالًا بِثَوْبِهِ: كىيىمى بىلەن يۆگىنىۋالدى، كىيىمى بىلەن ئورىنىۋالدى.

إِزْدَمَّ يَزْدَمُّ إِزْدِمَامًا بِأَنْفِهِ: كۆرەڭلەپ كەتتى، گەدىيىۋالدى.

إِزْدِهَاقٌ: ئۆلۈم يېقىنلاشماق.

إِزْدَهَرَ يَزْدَهِرُ إِزْدِهَارًا السِّرَاجُ: چىراغ يورۇپ كەتتى.

إِزْدَهَرَ الشَّيْءُ: سوزۇلۇپ كەتتى، تېخىمۇ سوزۇك بولدى؛ گۈللەندى.

إِزْدَهَرَتِ الشَّرِكَةُ: شىركەت گۈللەندى.

إِزْدَهَرَ الْوَرْدُ: قىزىل گۈلنىڭ رەڭگى سوزۇك بولدى.

«يَزْدَهِرُ الْإِقْتِصَادُ يَوْمًا فَيَوْمًا» : ئىقتىساد كۈندىن - كۈنگە گۈللەنمەكتە.

«اَلصِّنَاعَاتُ تَزْدَهِرُ فِي رُبُوعِ الْبِلَادِ» : دۆلەتنىڭ جاي - جايلىرىدا سانائەت گۈللەنمەكتە.

إِزْدَهَقَ يَزْدَهِقُ إِزْدِهَاقًا الْمَوْتُ: ئۆلۈم يېقىنلاشتى.

إِزْدَهَى يَزْدَهِي إِزْدِهَاءً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى.

«إِزْدَهَاهُ مَنْصِبُ صَدِيقِهِ فِي الْإِدَارَةِ» : ئۇنىڭ دوستىنىڭ ئىدارىسىدىكى مەنسىپى ئۇنى مەغرۇرلاندۇردى.

إِزْدَهَاهُ عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى.

«يَزْدَهِي عُمَّالَهُ عَلَى الْإِشْتِغَالِ لَيْلًا» : ئۇ ئىشچىلىرىنى كېچىسى ئىشلەشكە مەجبۇرلايدۇ.

إِزْدِوَاجٌ: جۈرە بولماق، بىر جۈپ بولماق.

إِزْدِوَاجُ الضَّرَائِبِ: باجنى ئىككى جايدا ياكى ئىككى مەملىكەتتە تاپشۇرماق.

إِزْدِوَاجِيَّةُ اللُّغَةِ: ئەدەبىي تىل بىلەن خەلق ئېغىز تىلىنىڭ بىرلىكتە ئىشلىتىلىشى.

إِزْدَوَجَ يَزْدَوِجُ إِزْدِوَاجًا الشَّيْءُ: بىر جۈپ بولدى، قوشماق بولدى.

إِزْدَوَجَ الْقَوْمُ: ئۆزئارا قىز ئېلىشىپ - بېرىشتى، قايىم قۇدا بولۇشتى.

إِزْدَوَجَ لِسَانُهُ: ئەدەبىي تىل بىلەن ئېغىز تىلىنى بىرلەشتۈرۈپ ئىشلەتتى.

إِزْدِيَادُ الْإِنْتَاجِ فِي الشَّرِكَةِ: شىركەتتە ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئېشىشى.

شَهَادَةُ الْإِزْدِيَادِ: تۇغۇلۇش ئىسپاتنامىسى.

أَزَرَ يَأْزِرُ أَزْرًا الشَّيْءَ: كۈچەيتتى.

أَزْرٌ: كۈچ - قۇۋۋەت.

«شَدَّ أَزْرَهُ / شَدَّ مِنْ أَزْرِهِ»: كۈچەيتتى، كۈچلەندۈردى.

«أُشْدُدْ بِهِ أَزْرِي» «قۇرئان»: ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن.

إِزْرٌ: پەلتۇ، خالات، پىلاش.

أَزْرَقُ م زَرْقَاءُ ج زُرْقٌ: كۆك، كۆك رەڭ، ھاۋا رەڭ، كۆكۈش.

أَزْرَقُ سَمَاوِيٌّ: ھاۋا رەڭ، ئاسمان كۆكى.

اَلْعَدُوُّ الْأَزْرَقُ: ئەشەددىي دۈشمەن.

دَمُهُ أَزْرَقُ: ئاقسۆڭەك، ئېسىلزادە.

إِزْرَقَّ يَزْرَقُّ إِزْرِقَاقًا الشَّيْءُ: كۆكەردى.

«إِزْرَقَّ الْبَحْرُ وَصَفَا»: دېڭىز كۆپكۆك ۋە سۈپسۈزۈك بولدى.

أَزْرَى يُزْرِي إِزْرَاءً — ه وَ بِهِ وَ عَلَيْهِ: ئۇنى كۆزگە ئىلمىدى، ئۇنى كەمسىتتى، ئۇنى مەنسىتمىدى، ئۇنىڭغا ئېتىبارسىز قارىدى.

أَزْرَى بِكَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىنى مەنسىتمىدى.

أَزْرَى بِالْأَمْرِ: سەل قارىدى.

أَزَّ يَؤُزُّ وَ يَئِزُّ أَزًّا وَ أَزَازًا وَ أَزِيزًا الطَّبْخُ عَلَى النَّارِ: پىتىق - پىتىقلىدى، پورۇقلىدى (قاينىدى)، قىزىدى.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا» «قۇرئان»: بىزنىڭ شەيتانلارنى كۇففارلارغا ئەۋەتكەنلىكىمىزنى بىلمەمسەن؟ شەيتانلار ئۇلارنى قىزىقتۇرىدۇ.

أَزَّ الْقِدْرُ: قازان پورۇقلاپ قاينىدى.

أَزَّ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان غۇڭۇلدىدى.

أَزَّ الرَّعْدُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

أَزَّجَ يُؤَزِّجُ تَأْزِيجًا الْبَيْتَ: ئۆيگە ئەگمە ئىشىك ئورناتتى.

أَزَّرَ يُؤَزِّرُ تَأْزِيرًا: كۈچەيتتى.

إِزَّمَّلَ يَزَّمَّلُ إِزَّمَالًا: ياپتى، ئوردى، يۆگىدى.

إِزَّيَّنَ يَزَّيَّنُ إِزَّيَّانًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل تۈسكە كىردى.

«حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ» «قۇرئان»: ھەتتا زېمىن گۈزەل تۈسكە كىرگەن، چىرايلىق ياسانغان...

إِزْعَاجٌ: پاراكەندە قىلماق، ئاۋارە قىلماق، ھودۇقتۇرماق، قالايمىقان قىلماق.

إِزْعَاجُ النَّاسِ فِي اللَّيْلِ: كېچىدە كىشىلەرنىڭ دەككە - دۈككىگە چۈشۈشى.

بِدُونِ إِزْعَاجٍ أَرْجُوكَ أَنْ: ئاۋارىچىلىق كۆرمەستىن ئىلتىماسىم شۇكى (تەكەللۇپ سۆزى).

إِزْعَاجُ السُّلُطَاتِ: ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنى چۆچۈتمەك.

«وُجِّهَتْ إِلَيْهِ تُهْمَةُ الْبَلَاغِ الْكَاذِبِ وَإِزْعَاجِ السُّلُطَاتِ»: ئۇنىڭغا يالغان مەلۇمات بېرىش ۋە ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنى چۆچۈتۈش تۆھمىتى چاپلاندى.

أَزْعَجَ يُزْعِجُ إِزْعَاجًا — ه: پاراكەندە قىلدى، چۆچۈتتى.

أَزْعَجَهُ مِنْ بَلَدِهِ: ئۇنى يۇرتىدىن مەجبۇرىي چىقىرىۋەتتى.

«أَزْعَجَ الْمُسْتَعْمِرُ فَلَّاحِي الْبَلَدِ»: مۇستەملىكىچىلەر يۇرتنىڭ دېھقانلىرىنى ھەيدەپ چىقاردى.

«أَخْشَى أَنْ أَكُونَ قَدْ أَزْعَجْتُكَ»: سىزنى بىئارام قىلىپ قويدۇممىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن.

«لَاتَتَكَلَّمْ بِصَوْتٍ مُرْتَفِعٍ فِي قَاعَةِ الْمُطَالَعَةِ حَتَّى لَاتُزْعِجَ الْآخَرِينَ»: باشقىلارنى بىئارام قىلماسلىق ئۈچۈن قىرائەتخانىدا يۇقىرى ئاۋاز

بىلەن سۆزلىمە.

أَزْعَرُ ج زُعْرٌ: چېچى شالاڭ.

رَجُلٌ أَزْعَرُ: چېچى شالاڭ ئادەم.

شَابٌّ أَزْعَرُ: بەدقىلىق ياش، بەد ئەخلاق ياش، قىلمىقسىز ياش.

أَزْعَقَ يُزْعِقُ إِزْعَاقًا عَلَى الْجَرِيحِ: ھۇجۇم قىلىپ ئۆلتۈردى.

أَزْعَقَ يُزْعِقُ إِزْعَاقًا: چۆچۈتتى، قورقۇتتى، چۆچۈتىۋەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

«أَزْعَقَ الرَّضِيعَ بِصِيَاحِهِ»: بوۋاقنى توۋلاپ قورقۇتتى.

أَزْعَلَ يُزْعِلُ إِزْعَالاً: ئاۋارە قىلدى، مالال قىلدى.

أَزْعَلَهُ بِكِذْبِهِ: يالغانچىلىق بىلەن ئۇنى پاراكەندە قىلدى.

أَزْعَمَ يُزْعِمُ إِزْعَامًا الْأَمْرُ: مۇمكىن بولدى.

أَزْعَمَ إِلَيْهِ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

إِزْعِيلٌ: ئەنسىز، پاراكەندە، نارازى، خاپا، بىئارام.

أَزْغَبُ م زَغْبَاءُ ج زُغْبٌ: سېرىق تۈكلۈك.

طَائِرٌ أَزْغَبُ: پەي چىقارغان قۇش.

أَزِفَ يَأْزَفُ أَزْفًا وَ أُزُوفًا الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى.

«أَزِفَتِ الْآزِفَةُ» «قرآن»: قىيامەت يېقىنلاشتى.

أَزَقُ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

أَزَقَ يَأْزَقُ ويَأْزِقُ أَزْقًا وَأَزِقَ يَأْزَقُ أَزَقًا: تارلاشتى، تار بولدى.

إِزْقَامٌ: يۇتقۇزۇش، نەيچە ئارقىلىق ئوزۇقلاندۇرۇش.

أَزْقَمَ يُزْقِمُ إِزْقَامًا الشَّيْءَ: يۇتقۇزدى.

أَزْكَمَ يُزْكِمُ إِزْكَامًا: زۇكامدىتىپ قويدى، زۇكام تەگكۈزۈپ قويدى.

أَزْكَى يُزْكِي إِزْكَاءً الشَّيْءُ: ئۆستى، ئاۋۇدى، كۆپەيدى.

«ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ» «قرآن»: بۇ سىلەر ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىقتۇر ۋە ئەڭ پاكتۇر.

«أَزْكَى ثَرْوَتَهُ بِمَشْرُوعَاتٍ اِقْتِصَادِيَّةٍ مُتَنَوِّعَةٍ»: ئۆزىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى تۈرلۈك ئىقتىسادىي پىلانلار ئارقىلىق كۆپەيتتى.

أَزْكَى الشَّيْءَ: ئۆستۈردى، ئاۋۇتتى.

أَزَلٌ: باشلىنىشى يوق، ئەۋۋىلى يوق، قەدىم.

أَزْلَجَ يُزْلِجُ إِزْلاَجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى.

أَزْلَحُ م زَلْحَاءُ ج زُلْحٌ: تاقىر باش، پايىنەكباش، ئايپاڭ باش.

أَزْلَعُ م زَلْعَاءُ ج زُلْعٌ: يېرىلغان، يېرىق.

كَفٌّ أَزْلَعُ: يېرىق ئالقان.

أَزْلَفَ يُزْلِفُ إِزْلاَفًا الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

«وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ» «قرآن»: جەننەت تەقۋادارلارغا يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ.

أَزْلَفَ الشَّيْءَ: جەملىدى، توپلىدى، يىغدى.

أَزْلَقَ يُزْلِقُ إِزْلاَقًا فُلاَنًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى.

«وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ» «قرآن»: (ساڭا بولغان دۈشمەنلىكىنىڭ قاتتىقلىقىدىن يامان) كۆزلىرى بىلەن سېنى يىقىتىۋېتىشكە تاس قالىدۇ.

أَزْلَقَتِ الْحَامِلُ: بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَزْلَقُ م زَلْقَاءُ: يىگىدىن چاچ چىققان ئادەم.

أَزَلَّ يُزِلُّ إِزْلاَلاً ــ هُ: تېيىلدۇرۇۋەتتى.

«فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ» «قرآن»: شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تېيىلدۇردى (يەنى مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگۈزۈپ خاتالاشتۇردى) تۇرۇۋاتقان جەننەتتىن چىقاردى.

أَزَلَّ إِلَيْهِ النِّعْمَةَ: ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلدى.

«أَزَلَّهُ فِي أَثْنَاءِ اللَّعْبِ فَزَلِقَتْ قَدَمُهُ»: ئويناۋاتقاندا ئۇنى تېيىلدۇرۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پۇتى تېيىلىپ كەتتى.

أَزَلُّ م زَلاَّءُ ج زُلٌّ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق.

أَزَلِيٌّ. أَزَلِيَّةٌ: قەدىمدىن، ئەزەلدىن، بۇرۇندىن، ئەسلىدىن، ھەمىشە بار بولۇپ كەلگەن، باشلىنىش يوق، ئەبەدىي.

أَزَمَ يَأْزِمُ أَزْمًا وَأُزُومًا عَلَى الشَّيْءِ: چىشلىدى.

أَزَمَ الْفَرَسُ عَلَى اللِّجَامِ: ئات يۈگەننى چىشلىدى.

أَزَمَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى يەشتى.

أَزَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى.

أَزَمَتِ السَّنَةُ: قەھەتچىلىك بولدى.

أَزْمَةٌ ج أَزَمَاتٌ وَأَزْمٌ وَأَوَازِمُ: كرىزىس، بوھران، جىددىي پەيت.

أَزْمَةٌ إِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي كرىزىس.

أَزْمَةٌ قَلْبِيَّةٌ: يۈرەك كېسەللىكىنىڭ قوزغىلىشى.

أَزْمَةٌ نَقْدِيَّةٌ: پۇل پاخاللىقى.

أَزْمَةٌ وَزَارِيَّةٌ: ئىچكى كابىنېت كرىزىسى.

أَزْمَةٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي كرىزىس.

أَزْمَةٌ نَفْسِيَّةٌ: كېسەللىك بوھرانى.

أَزمَعَ يُزْمِعُ إِزْمَاعًا الْأَمْرَ وَبِهِ وعَلَيْهِ: بەل باغلىدى، ئىرادە باغلىدى، بىر نىيەتكە كەلدى.

«أَزْمَعَ عَلَى السَّفَرِ غَدًا»: ئەتە سەپەر قىلىشقا بەل باغلىدى.

أَزِمَّةُ الْأُمُورِ: موقۇۋ، ھاكىمىيەت، ئىشلارنىڭ چۇلۋۇرى.

أَزْمَنَ يُزْمِنُ إِزْمَانًا الشَّيْءُ: ۋاقىت ئۇزىراپ كەتتى.

أَزْمَنَ فِي الْمَكَانِ: بىر مەزگىل تۇردى.

أَزْمَنَ عَلَيْهِ الْمَرَضُ: كېسىلى ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كەتتى.

«أَزْمَنَ الْمُعَلِّمِ فِيالْمَدَارِسِ الْإِبْتِدَائِيَّةِ»: مۇئەللىم باشلانغۇچ مەكتەپتە ئۇزۇن تۇرۇپ قالدى.

إِزْمَهَرَّ يَزْمَهِرُّ إِزْمِهْرَارًا — تِ الْعَيْنُ: ئاچچىقىدا قىزىرىپ كەتتى.

إِزْمَهَرَّتِ الْيَوْمُ: بۈگۈن سوغۇق كۈچىيىپ كەتتى.

إِزْمِيلٌ ج أَزَامِيلُ: موزدۇز پىچىقى، ئىسكىنە (نەيزىنىڭ ئۈچىدىكى ھىلال شەكىللىك تۆمۈر بولۇپ، بۆكەن ئوۋلاشقا ئىشلىتىلىدۇ) رەندە يونۇش سايمىنى.

إِزْمِيلُ الْمَعَادِنِ: ئويمىچىلىق پىچىقى، ئويۇش پىچىقى.

«قَطَعَ الْجِلْدَ بِالْإِزْمِيلِ»: ئۇ تېرىنى قىرىش پىچىقى بىلەن كەستى.

أَزْنَدَ يُزْنِدُ إِزْنَادًا الشَّيْءُ: ئاشتى، كۆپەيدى، ئۆستى.

أَزْنَقَ يُزْنِقُ إِزْنَاقًا عَلَى أَوْلَادِهِ: بالىلىرىغا پىخسىقلىق قىلدى.

أَزْنَمُ: ئەن ـ بەلگە، نىشان، قۇلىقى كېسىلىك.

أَزْنَى يُزْنِي إِزْنَاءً: ئۇنى زىناغا زورلىدى؛ ئۇنى زىنا بىلەن قارىلىدى.

«أَزْنَى الْفَاجِرُ رَفِيقَهُ»: پاسىق ئادەم بۇرادىرىنى زىناغا زورلىدى.

«أَزْنَى الرَّجُلَ فَهُوَ بَرِيءٌ»: پاك بولسىمۇ زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىدى.

أَزْهَدَ يُزْهِدُ إِزْهَادًا الشَّخْصُ: مېلى ئاز بولدى.

أَزْهَدَ الشَّيْءَ: ئۇنى ئاز ھېسابلىدى.

أَزْهَدَ الْغَنِيُّ: باينىڭ مېلى ئاز بولدى.

«أَزْهَدَتِ الْبِنْتُ الْهَدِيَّةَ»: قىز سوۋغىسىنى ئاز كۆردى.

أَزْهَرَ يُزْهِرُ إِزْهَارًا النَّارَ وَغَيْرَهَا: ئوتنى يورۇتتى.

أَزْهَرَ النَّبَاتُ أَوِالشَّجَرُ: ئۆسۈملۈك چېچەكلىدى.

«تُزْهِرُالْأَشْجَارُ فِي الرَّبِيعِ»: دەرەخلەر ئەتىيازدا چېچەكلەيدۇ.

أَزْهَرُ ج زُهْرٌ: نۇرلۇق، نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، روشەن؛ رەڭگى پارقىراپ تۇرىدىغان، پارلاق، سۈپسۈزۈك؛ گۈلچېھرە، رەڭگى سۈزۈك، چىرايلىق.

اَلْجَامِعُ الْأَزْهَرُ: ئەزھەر جامەسى.

فَرَسٌ أَزْهَرُ: يالتىراپ تۇرغان ئاق ئات.

«وَافَقَ فَضِيلَةُ الدُّكْتُورِ . . . شَيْخُ الْأَزْهَرِعَلَى إِيفَادِ بَعْثَةٍأَزْهَرِيَّةٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى ئەزھەر ئۆلىمالىرىدىن تەشكىللەنگەن ئۆمەكنى ئەۋەتىشكە قوشۇلدى.

اَلْأَزْهَرُ: جۈمە كۈنى.

إِزْهِرَارٌ: چېچەكلىمەك، چېچەك چىقارماق.

اَلْأَزْهَرَانِ: ئاي بىلەن كۈن، قۇياش بىلەن ئاي.

إِزْهَرَّ يَزْهَرُّ إِزْهِرَارًا اَلنَّبَاتُ أَوِالشَّجَرُ: چېچەكلىدى، كۆپ چېچەكلىدى.

أَزْهَرِيٌّ ج أَزْهَرِيُّونَ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان، ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەن، ئەزھەرگە ئائىت.

تَعْلِيمٌ أَزْهَرِيٌّ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى پېداگوگىكىسى.

اَلْجَامِعَةُ الْأَزْهَرِيَّةُ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى.

«طَهَ حُسَيْن مِنَ الْأَزْهَرِيِّينَ»: دوكتور تاھا ھۈسەيىن ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغانلاردىن.

أَزْهَقَ يُزْهِقُ إِزْهَاقًا الْبَاطِلَ: يوقاتتى، تۈگەتتى.

أَزْهَقَ اللّٰهُ رُوحَهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى (جېنىنى ئالدى).

أَزْهَقَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَزْهَقَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئالدىردى.

«أَزْهَقَ الْحَاكِمُ الْبَاطِلَ بِعَدْلِهِ»: ھاكىم ئۆزىنىڭ ئادالەتچىلىكى بىلەن باتىلنى يوق قىلدى.

أَزْهَمَ يُزْهِمُ إِزْهَامًا الْعَظْمُ: ئىلىك تولدى.

أَزْهَى يُزْهِي إِزْهَاءً الشَّخْصَ: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، پەخىرلەندى.

أَزْهَى الْبُسْرُ: غورا رەڭگە كىردى.

أَزْهَى عَلَى جِيْرَانِهِ: قوشنىلارغا چوڭچىلىق قىلدى.

«مَا رَأَيْتُ أَزْهَى مِنْ هَذَا الرَّجُلِ»: بۇ ئادەمدىنمۇ مەنمەنچى ئادەمنى كۆرمىدىم.

«اَلنَّبَاتُ فِي الرَّبِيعِ أَزْهَى مِنْهُ فِي الْخَرِيفِ»: باھار ئۆسۈملۈكلىرى كۈز ئۆسۈملۈكلىرىگە قارىغاندا كۆركەم.

أَزْوَتَةٌ: ئازوت كىسلاتاسى.

أَزْوَجٌ: كېچىككۈچى، زامانىنىڭ ئارقىسىدا قالغۇچى.

أَزْوَرُ ج زُورٌ: ئەگرى، قىڭغىر؛ يىراق؛ ئەلەس.

حَائِطٌ أَزْوَرُ: قىڭغىر تام.

إِزْوَرَّ يَزْوَرُّ إِزْوِرَارًا عَنْهُ: ئاغدى، قىيسايدى، مايىل بولدى، ئۆزىنى قاچۇردى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

«إِزْوَرَّ عَنْ طَرِيقِ الصَّوَابِ»: توغرا يولدىن ئېزىپ كەتتى.

إِزْيَانَّ يَزْيَانُّ إِزْيِيْنَانًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى.

أَزْيَدُ: تېخىمۇ كۆپ.

«ثَمَنُ الْقَمِيصِ أَزْيَدُ مِنْ ثَمَنِ الْجَوَارِبِ»: كۆڭلەكنىڭ باھاسى پايپاقنىڭ باھاسىدىن يۇقىرى.

أَزِيزٌ: قاتتىق ئاۋاز، گۈلدۈرماما ئاۋازى، قازاننىڭ قايىنىغان ئاۋازى، مىلتىق ئاۋازى، ئايروپىلان ماتورى ئاۋازى.

«سَمِعَ أَزِيزَ الطَّائِرَةِ الْحَرْبِيَّةِ»: ئۇ ئۇرۇش ئايروپىلانىنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى.

أَزِيزُ النَّفَسِ: ھۆشقۇرتماق، ئىسقىرتماق.

أَسَا يَأْسُو أَسْوًا وَأَسًا: تەسەللى بەردى، كۆڭۈلنى ياسىدى، بەزلىدى.

أَسَاءَ يُسِيءُ إِسَاءَةً: يامان ئىش قىلدى، زىيان يەتكۈزدى، نابۇت قىلدى.

«صِلْ مَنْ قَطَعَكَ وَأَحْسِنْ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ»

(حديث): سېنى تاشلىۋەتكەنگە سىلە رەھىم قىلغىن، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق قىلغىن.

«مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا»

(قرآن): كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر ۋە كىمكى يامانلىق قىلسا زىيىنىمۇ ئۆزىگىدۇر.

أَسَاءَ مِنْهُ: خاپا بولدى، رەنجىدى، ئاغرىندى.

أَسَاءَ اسْتِعْمَالَ الشَّيْءِ: سۇيىئىستېمال قىلدى، جايىدا ئىشلەتمىدى.

أَسَاءَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يامانلىق قىلدى، ئۇنى كۆڭۈلسىز قىلدى.

أَسَاءَ مُعَامَلَةَ شَخْصٍ: ياخشى مۇئامىلىدە بولمىدى، چېقىشالمىدى.

أَسَاءَ مِنَ الْعَمَلِ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، قاپىندى، چىچىلدى.

أَسَاءَ التَّصَرُّفَ: ياخشى باشقۇرمىدى، مۇۋاپىق ئىشلەتمىدى، قول ئۇچىدا ئىشلەپ قويدى.

أَسَاءَ الْفَهْمَ: خاتا چۈشىنىپ قالدى، چۈشىنەلمىدى، ئۇقۇشماسلىق بولۇپ قالدى، يېڭىلىشتى.

أَسَاءَ التَّعْبِيرَ: ياخشى ئىپادىلىيەلمىدى.

إِسَاءٌ ج أَسِيَةٌ: دورا.

إِسَاءَةٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامانلىق قىلماق، رەنجىتمەك، چېقىلماق، خاپا قىلىپ قويماق، كۆڭلىنى ئاغرىتماق، چىشىغا تېگىپ قويماق.

«إِنْ تُقَابِلِ الْإِسَاءَةَ بِالْعَفْوِ يَحْمَدْكَ النَّاسُ»: باشقىلارنىڭ ساڭا قىلغان يامانلىقىنى كەچۈرسەڭ، كىشىلەر سېنى مەدھىيىلەيدۇ.

إِسَاءَةُ الْإِسْتِعْمَالِ: خاتا ئىشلەتمەك، كەلسە - كەلمەس پايدىلانماق، سۇيىئىستېمال قىلماق.

إِسَاءَةُ الْمُعَامَلَةِ: يامان مۇئامىلىدە بولماق، ھاقارەتلىمەك، خورلىماق.

أَسَاحَ يُسِيحُ إِسَاحَةَ الْمَاءِ: سۇنى ئاققۇزدى، ئېقىتتى.

أَسَارَ يُسِيرُ إِسَارَةً: ماڭغۇزدى، يولغا سالدى، ھەرىكەتلەندۇردى.

إِسَارٌ ج أُسُرٌ: كىشەن، ئارغامچا.

وَقَعَ فِي إِسَارِهِ: كىشەن سېلىندى.

الْأَسَارِيرُ: پۇرۇك، قورۇق (يۈز ۋە پېشانىدىكى)؛ چىراي، قىياپەت، ئىككى مەڭزى.

«ظَهَرَ السُّرُورُ فِي أَسَارِيرِ وَجْهِهِ»: ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىدە خۇشاللىق جىلۋىلەندى.

أَسَاسٌ و أُسٌّ ج أُسُسٌ و آسَاسٌ: ئاساس، بىنانىڭ ھۇلى؛ ئەسلى، تېگى؛ نېگىزى؛ سەۋەب؛ مەنبە، پۇندامېنت.

لَا أَسَاسَ لَهُ: ئاساسسىز.

حَجَرُ الْأَسَاسِ: ئۇل تاش.

مِنْ حَيْثُ الْأَسَاسِ: ئاساسىي جەھەتتىن.

«أُقِيمَ احْتِفَالٌ لِوَضْعِ حَجَرِ الْأَسَاسِ»: ئۇل قويۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

خَبَرٌ لَا أَسَاسَ لَهُ مِنَ الصِّحَّةِ: ئاساسىي يوق خەۋەر، يالغان خەۋەر.

«لَمْ يَكُنِ الرَّجُلُ عَلَى حَقٍّ أَسَاسًا»: بۇ كىشى ئەزەلدىن ھەقتە تۇرۇپ باقمىغان.

«اَلْعَدْلُ أَسَاسُ الْمُلْكِ»: ئادالەت سەلتەنەتنىڭ ئاساسىدۇر.

«اِنْتَهَى الْعُمَّالُ مِنْ وَضْعِ أَسَاسِ الْمَصْنَعِ»: ئىشچىلار زاۋۇتنىڭ ئۇلىنى قويۇشنى تاماملىدى.

«مَا هُوَ الْأَسَاسُ الَّذِي بُنِيَ عَلَيْهِ نَظَرِيَّتُهُ»: ئۇنىڭ نەزەرىيىسى قۇرۇلغان پرىنسىپ قايسى؟

«إِنَّ التَّعَاوُنَ أَسَاسُ النَّجَاحِ»: ھەمكارلىشىش مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنىڭ ئاساسىدۇر.

فِي الْأَسَاسِ: ئەسلىدە.

عَلَى أَسَاسِهِ: ئۇنىڭغا ئاساسەن، ئۇنىڭغا بىنائەن.

«وَاصَلَ الْمُؤْتَمَرُ دِرَاسَةَ الْمَوْضُوعِ عَلَى أَسَاسِ مُقَرَّرَاتِ وُزَرَاءِ الْخَارِجِيَّةِ»: قۇرۇلتاي ماۋزۇنى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكلىرىنىڭ قارارلىرىغا ئۇيغۇن ھالدا مۇھاكىمە قىلىشنى داۋاملاشتۇردى.

أَسَاسِيٌّ: ئاساسلىق، ماھىيەتلىك، تۈپلۈك، مۇھىم.

«اَلْقُرْآنُ وَالشِّعْرُ الْجَاهِلِيُّ مَادَّتَانِ أَسَاسِيَّتَانِ فِي دِرَاسَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: قۇرئان بىلەن جاھىلىيەت دەۋرى شېئىرلىرى ئەرەب تىلىنى تەتقىق قىلىشتىكى ئاساسلىق ماتېرىيالدۇر.

اَلْقَانُونُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

اَلتَّعْلِيمُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي مائارىپ، ئاساسىي تەربىيە، مەجبۇرىيەت مائارىپى باسقۇچى.

اَلْحَجَرُ الْأَسَاسِيُّ: ئۇل تاش.

اَلْقَانُونُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

اَلنِّظَامُ الْأَسَاسِيُّ: ئاساسىي قانۇن.

أَسَاسِيًّا: ئاساسەن.

اَلتَّرْبِيَةُ الْأَسَاسِيَّةُ: ئاساسىي مائارىپ، ئاساسىي تەربىيە، مەجبۇرىيەت مائارىپى باسقۇچى.

أَسَاسِيَّاتُ الْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنىڭ پرىنسىپلىرى.

أَسَاغَ يُسِيغُ إِسَاغَةً: يېقىشلىق قىلدى، مۇۋاپىق

قىلدى.

أَسَاغَ الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: سىلىق يۇتتى، سۇ بىلەن يۇتتى.

«يَتَجَرَّعُهُ وَلاَ يَكَادُ يُسِيغُهُ» «قرآن»: (ئۇنىڭ ئاچچىقلىقىدىن) ئۇنى يۇتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ.

أَسَالَ يُسِيلُ إِسَالَةً: ئاققۇزدى.

«وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ» «قرآن»: ئۇنىڭغا (سۇلايمانغا) مىس (چىقىدىغان) بۇلاقنى ئاققۇزۇپ بەردۇق.

أَسَالَ الدَّمْعَ: ياش ئاققۇزدى.

أَسَالَ اللُّعَابَ: شالىنى ئاققۇزدى، شۆلگىيىنى ئېقىتتى.

أَسَامَ يُسِيمُ إِسَامَةً الْمَاشِيَةَ: ئۇلاغنى ئوتلاققا قويۇۋەتتى، ئوتلاققا ھەيدىدى.

«يُسِيمُونَ أَغْنَامَهُمْ حَيْثُ يُوجَدُ الْكَلأُ»: ئۇلار قويلىرىنى قەيەردە ئوتلاق بولسا شۇ يەردە باقىدۇ.

أُسَامَةُ: شىر (ئادەم ئىسمى بولۇپ كېلىدۇ).

«إِنَّ أُسَامَةَ سَيُرَشَّحُ لِمَنْصَبٍ جَدِيدٍ هَامٍّ فِي مَعْهَدِنَا»: ئۇسامە ئىنىستىتۇتىمىزدا مۇھىم بىر يېڭى ۋەزىپىگە نامزات قىلىپ كۆرسىتىلىدۇ.

أَسَادَ يُسِيدُ إِسَادًا: كېچىچە يول يۈردى.

أَسَارَ يُسِيرُ إِسَارًا مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ: ئاشۇرۇپ قويدى، قالدۇرۇپ قويدى.

«إِذَا شَرِبْتُمْ فَأَسْئِرُوا» «حديث»: سۇ ئىچسەڭلار ئازراق قالدۇرۇپ قويۇڭلار.

أَسْأَمَ يُسْئِمُ إِسْآمًا: زېرىكتۈردى.

أَسْأَمَنِي حَدِيثُهُ: ئۇنىڭ سۆزى مېنى زېرىكتۈردى.

أَسْبَتَ يُسْبِتُ إِسْبَاتًا: شەنبىگە داخىل بولدى، شەنبىگە ئۇلاشتى.

أَسْبَحَ يُسْبِحُ إِسْبَاحًا: سۇ ئۈزدۈردى، سۇ ئۈزگۈزدى.

«أَسْبَحَ إِبْنَهُ الصَّغِيرَ فِي الْبِرْكَةِ»: كىچىك ئوغلىنى كۆلچەكتە سۇ ئۈزگۈزدى.

أَسْبَخَتْ يُسْبِخُ إِسْبَاخًا الأَرْضُ: يەر شورلىشىپ كەتتى.

أَسْبَرَ يُسْبِرُ إِسْبَارًا الْمَاءَ: سۇنىڭ چوڭقۇرلىقىنى تەكشۈردى.

أَسْبَطَ يُسْبِطُ إِسْبَاطًا: داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى، ھالاك ـ تالاك بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

أَسْبَعَ يُسْبِعُ إِسْبَاعًا الشَّيْءَ: يەتتىگە ئايلاندۇردى، يەتتە قىلدى.

أَسْبَعَ الْمَكَانُ: يىرتقۇچ ھايۋانلار كۆپ بولدى.

أَسْبَعَتِ الْحَامِلُ: يەتتە ئايدا تۇغدى.

أَسْبَعُوا: يەتتىگە ئايلاندى، يەتتە بولدى.

أَسْبَغَ يُسْبِغُ إِسْبَاغًا الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

«وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً» «قرآن»: سىلەرگە ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن (يەنى مادىي ۋە مەنىۋى) نېمەتلىرىنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ بەردى.

أَسْبَغَ وُضُوءَهُ: تاھارەتنى تولۇق ئالدى.

أَسْبَغَ اللهُ عَلَيْهِ نِعْمَتَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا بەرگەن نېمەتنى مۇكەممەللەشتۈردى.

أَسْبَغَ عَلَيْهِ الْمَدِيحَ: ئۇنى تازا مەدھىيىلىدى، ئۇنى راسا مەدھىيىلىدى.

أَسْبَغَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كەڭ قىلدى.

أَسْبَغَ عَلَيْهِ صِفَةً شَرْعِيَّةً: ئۇيغۇنلاشتۇردى، قانۇنلاشتۇردى، مۇۋاپىقلاشتۇردى.

أَسْبَغَ لَهُ فِي الْعَطَاءِ أَوِالنَّفَقَةِ: ئۇنىڭغا كۆپلەپ بەردى، ئۇنىڭغا كۆپلەپ خەجلىدى.

أَسْبَقَ يُسْبِقُ إِسْبَاقًا إِلَى الأَمْرِ: ئالدىرىدى.

أَسْبَقَ الرَّأْيَ أَوِالْقَرَارَ أَوْنَحْوَهُمَا: پىكىر ياكى قارارنى پىكىتمەستىن بۇرۇن بىرلىككە كەلتۈرۈۋالدى.

«أَسْبِقْ إِلَى الْخَيْرِ»: ياخشى ئىش قىلىشقا ئالدىرا.

أَسْبَقِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك؛ ئۆتۈپ كەتمەك.

أَسْبَلَ يُسْبِلُ إِسْبَالاً: (پەردىنى) چۈشۈرۈۋەتتى، (پەردىنى) ياپتى.

أَسْبَلَ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْبَلَ الْمَاءَ: تۆكتى، كۆمتۈردى.

أَسْبَلَ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَسْبَلَ الزَّرْعُ: زىرائەت باشاق چىقاردى.

أَسْبَلَ أَهْدَابَهُ: قاپىقىنى تۈردى.

أَسْبَلَ الْمَطَرُ: يامغۇر چۈشتى، يامغۇر تۆكۈلدى.

أَسْبَلَتِ الْعَيْنُ: كۆزىدىن ياش ئاقتى، كۆزىدىن ياش تۆكۈلدى.

أَسْبَلَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر تۆكتى، يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

أَسْبَلَتِ الطَّرِيقُ: ئۆتكۈچىلەر كۆپ بولدى، يولۇچىلار كۆپ بولدى.

زَرْعٌ أَسْبَلُ: ئۇزۇن باشاقلىق زىرائەت.

أُسْبُوعٌ ج أَسَابِيعُ: ھەپتە، بىر ھەپتە.

«قَضَيْنَا أُسْبُوعًا فِي مِصْرَ»: بىر ھەپتىنى مىسىردا ئۆتكۈزدۇق.

«فِي كُلِّ أُسْبُوعٍ أُطَالِعُ كِتَابًا عِلْمِيًّا ثُمَّ قِصَّةً»: ھەر ھەپتىدە بىردىن ئىلمىي كىتاب ئاندىن بىردىن ھېكايە ئوقۇپ تۇرىمەن.

أُسْبُوعِيٌّ. أُسْبُوعِيًّا: ھەر ھەپتە، ھەپتىسىگە، ھەپتىدە بىر قېتىم.

أَسْبِيدَاجٌ: قوغۇشۇن، قىرىنداشنىڭ سىياھى.

إِسْتٌ ج أَسْتَاهٌ: مەقئەت.

كَانَ كَذَا عَلَى اسْتِ الدَّهْرِ: ئەۋۋەلدە، ئاۋۋالقى زامانلاردا.

إِسْتُ الشَّخْصِ: مەقئەتى.

اِبْنُ إِسْتِهَا: دېدەكنىڭ بالىسى، ھارامدىن بولغان، يوتقان تېشىدىن بولغان.

اِسْتَاءَ يَسْتَاءُ إِسْتِيَاءً: رەنجىدى، ئاغرىندى، خاپا بولدى، نارازى بولدى.

«اِسْتَاءَ مِنْ تَصَرُّفِكَ»: سېنىڭ قىلمىقىڭدىن يۈرىكى سىقىلدى.

أُسْتَاذٌ ج أَسَاتِذَةٌ وَأَسَاتِيذُ: مۇئەللىم، ئۇستاز، ئوقۇتقۇچى، پروفېسسور؛ ئەپەندى.

أُسْتَاذٌ مُسَاعِدٌ: دوتسېنت.

اَلْأُسْتَاذُ الْأَكْبَرُ: ئەزھەر داشۆسىنىڭ مۇدىرى.

«هَذَا الْعَامِلُ أُسْتَاذٌ فِي تَصْلِيحِ السَّيَّارَاتِ»: بۇ ئىشچى ماشىنىلارنى رېمونت قىلىشقا ماھىر.

«اَلْأَسَاتِذَةُ لَا يَتْرُكُونَ الْعَهْدَ أَبَدًا»: ئوقۇتقۇچىلار ۋەدىسىدە چىڭ تۇرىدۇ.

أُسْتَاذِيَّةٌ: پروفېسسورلۇق ئۇرۇن.

«مَنْصَبُ الْأُسْتَاذِيَّةِ فَوْقَ كُلِّ الْمَنَاصِبِ الْمَدَنِيَّةِ»: ئۇستازلىق مەرتىۋە بولسا بارلىق مەمۇرىي مەنسەپلەردىن ئۈستۈندۇر.

اِسْتَاقَ يَسْتَاقُ إِسْتِيَاقًا: قىلىچۋازلىق قىلدى، قىلىچۋازلىق قىلىشتى، قىلىچۋازلىق جېڭى قىلىشتى.

اِسْتَاقَ يَسْتَاقُ إِسْتِيَاقًا الْمَاشِيَةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

اِسْتَاكَ يَسْتَاكُ إِسْتِيَاكًا: مىسۋاك قىلدى، چوتكىلىدى.

اِسْتَامَ يَسْتَامُ إِسْتِيَامًا بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھا ئۈستىدە تالاش - تارتىش قىلىشتى.

اَلْآسْتَانَةُ الْعَلِيَّةُ: ئىستانبول.

إِسْتِئْثَارٌ: ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق، ئەپساندىيەتچىلىك، ماختانچاقلىق، مەنپەئەتپەرەستلىك، شەخسىيەتچىلىك.

اِسْتَأْثَرَ يَسْتَأْثِرُ إِسْتِئْثَارًا بِكَذَا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، ئۆز چاڭگىلىغا ئېلىۋالدى.

اِسْتَأْثَرَ اللّٰهُ بِهِ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

«يَسْتَأْثِرُ الْبَخِيلُ بِمَالِهِ»: بېخىل قولىدىكى نەرسىنىڭ ھەممىسىنى يالغۇز ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

إِسْتِئْجَارٌ: ياللىماق.

إِسْتِئْجَارُ الْأَيْدِي الْعَامِلَةِ: ئەمگەك كۈچى يالالاش.

اِسْتَأْجَرَ يَسْتَأْجِرُ إِسْتِئْجَارًا: ياللىدى.

«إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ» (قرآن): بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك ئىشەنچلىكتۇر.

اِسْتَأْجَرَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئىجارىگە ئالدى.

«إِسْتَأْجَرْتُ شُقَّةً مَفْرُوشَةً مُتَكَوِّنَةً مِنْ أَرْبَعِ غُرَفٍ»: تۆت بۆلمىدىن تەركىب تاپقان، جاھازلانغان بىر يۈرۈش ئۆينى ئىجارىگە ئالدىم.

اِسْتَأْجَلَ يَسْتَأْجِلُ إِسْتِئْجَالاً: ئۇزارتىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَأْجَلَ الطُّلَّابُ الْإِمْتِحَانَ» : ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھاننى كېچىكتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَأْخَرَ يَسْتَأْخِرُ إِسْتِئْخَارًا: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَايَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَايَسْتَقْدِمُونَ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ ئەجىلى كەلگەندە قىلچە ۋاقىتمۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ ۋە قىلچە ۋاقىتمۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ.

إِسْتَأْذَنَ يَسْتَأْذِنُ إِسْتِئْذَانًا: ئىجازەت سورىدى، رۇخسەت سورىدى.

أَسْتَأْذِنُكُمْ: سىلەر بىلەن خوشلىشاي، خەير - خوش.

«فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ» «قرآن» : بەزى شەخسى ئىش ئۈچۈن ئۇلار سەندىن ئىجازەت سورىسا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن سەن خالىغان ئادەمگە ئىجازەت بەرگىن.

«عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَأْذِنَ قَبْلَ أَنْ تَدْخُلَ» : كىرىشتىن بۇرۇن ئىجازەت سورىشىڭ كېرەك.

إِسْتَأْسَدَ يَسْتَأْسِدُ إِسْتِئْسَادًا الرَّجُلُ: يولۋاستەك باتۇر بولدى.

إِسْتَأْسَدَ عَلَيْهِ: جۈرئەتلىك بولدى، ھۇجۇم قىلدى.

إِسْتَأْسَدَ الْقَوْمَ: مەسلىھەت سالدى، مەسلىھەت بەردى.

إِسْتَأْسَرَ يَسْتَأْسِرُ إِسْتِئْسَارًا: ئەسىر ئالدى.

إِسْتَأْشَمَ يَسْتَأْشِمُ إِسْتِئْشَامًا: ئۈمىدسىزلەندى.

إِسْتَأْصَلَ يَسْتَأْصِلُ إِسْتِئْصَالًا: يۇلىۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

«إِسْتَأْصَلَ الزَّائِدَةَ الدُّودِيَّةَ» : سوقۇر ئۈچەينى ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋەتتى.

«إِسْتَأْصَلَ شَأْفَةَ الْمُتَمَرِّدِينَ» : توپىلاڭچىلارنى تەلتۆكۈس يوقاتتى.

إِسْتَأْصَلَ الشَّجَرَةَ: قومۇردى، دەرەخنى قومۇردى.

«إِسْتَأْصَلَ الطَّبِيبُ الْوَرَمَ» : دوختۇر ئوپېراتسىيە قىلىپ ئىششىقنى ئېلىۋەتتى.

إِسْتَأْصَلَ الْعِلَّةَ: تۈپتىن ساقايتتى، تۈپتىن ئېلىپ تاشلىدى.

«لَقَدِ اسْتُؤْصِلَتِ الْأَعْشَابُ كُلُّهَا مِنَ الْفَنَاءِ» : ھويلىدىكى ئوت - چۆپلەرنىڭ ھەممىسى قومۇرۇپ تاشلاندى.

إِسْتِثْمَارَةٌ ج إِسْتِئْمَارَاتٌ: جەدۋەل، سخېما.

«إِمْلَأْ هَذِهِ الْإِسْتِئْمَارَةَ مِنْ فَضْلِكَ» : بۇ جەدۋەلنى تولدۇرۇۋەتسىڭىز.

إِسْتَأْنَفَ يَسْتَأْنِفُ إِسْتِئْنَافًا الْحُكْمَ: ئۇ، ھۆكۈمنى قايتا قاراپ چىقىشنى تەلەپ قىلدى.

«صَمَتَ لَحْظَةً ثُمَّ اسْتَأْنَفَ الْحَدِيثَ» : بىر دەم سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن سۆزنى قايتا باشلىدى.

مَحْكَمَةُ الْإِسْتِئْنَافِ: يۇقىرى سوت.

قَاضِي اسْتِئْنَافٍ: يۇقىرى كوللېگىيە ئەزاسى.

إِسْتِئْنَافِيٌّ: شىكايەت خاراكتېرلىك.

جُمْلَةٌ إِسْتِئْنَافِيَّةٌ «فِي النحو» : جۈملە ئىستىئنافىيە (ئىستىئنافنىڭ «واو» سى مەيلى كەلسۇن ياكى كەلمىسۇن يېڭىدىن باشلانغان جۈملە).

إِسْتَأْنَسَ يَسْتَأْنِسُ إِسْتِئْنَاسًا: كۆندى، مۇلايىملاشتى، ياۋاشلاشتى.

«لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا» «قرآن» : باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار.

إِسْتَأْنَسَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

إِسْتَأْنَسَ الزَّائِرُ: رۇخسەت سورىدى، ئىجازەت سورىدى.

إِسْتَأْنَسَ بِرَأْيِهِ: پىكرىنى ئالدى، مەسلىھەت سورىدى.

إِسْتَأْنَسَ لَهُ: زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

إِسْتَأْنَى يَسْتَأْنِي إِسْتِئْنَاءً: كۈتتى، كۈتۈپ تۇردى، ساقلاپ تۇردى، مۇنتەزىر بولدى؛ سۆرەلمىلىك قىلدى، ئېغىرلىق قىلدى، ئالدىراقسانلىق قىلمىدى.

إِسْتَأْهَلَ يَسْتَأْهِلُ إِسْتِئْهَالًا الشَّيْءَ: تېگىشلىك بولدى، لايىق بولدى.

إِسْتَبَاحَ يَسْتَبِيحُ إِسْتِبَاحَةً دَمَهُ: ئۆلتۈردى، قېنىنى تۆكتى، قانۇنلۇق ئۆلتۈردى، ئۆلتۈ-

رۇشكە رۇخسەت قىلدى.

اِسْتَبَاحَ مَالَهُ: مۇسادىرە قىلدى.

اِسْتَبَاحَ الْقَوْمَ: قىرىپ تاشلىدى.

اِسْتِبَاحَةُ الْأَمْوَالِ: مۇسادىرە قىلماق، تارتىۋال- ماق.

اِسْتَبَالَ يَسْتَبِيلُ اِسْتِبَالَةً: سىيگۈزدى، تۇستى.

اِسْتَبَالَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ: تەكشۈرۈش ئۈچۈن سۈيدۈك بېرىشنى بۇيرىدى.

اِسْتَبَانَ يَسْتَبِينُ اِسْتِبَانَةً الشَّيْءَ: روشەن بولدى، ئېنىق بولدى.

«وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ» «قرآن»: گۇناھكارلارنىڭ يولى ئاشكارا بولسۇن ئۈچۈن، ئايەتلىرىمىزنى روشەن بايان قىلىمىز.

اِسْتَبَأَ يَسْتَبِئُ اِسْتِبَاءَةً الْجِلْدَ: تېرە سويۇلدى.

اِسْتِبْدَادٌ: ئىستىبداتلىق قىلماق، زورلۇق قىلماق.

اِسْتِبْدَادِيٌّ: مۇستەبىتلىك.

حُكْمٌ اِسْتِبْدَادِيٌّ: ھاكىمموتلەقلىق.

اِسْتِبْدَادِيَّةٌ: مۇستەبىتلىك.

اِسْتِبْدَالٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، يەڭگۈش- لىمەك.

اِسْتَبَدَّ يَسْتَبِدُّ اِسْتِبْدَادًا: زالىملىق قىلدى، زورلۇق قىلدى، ئىستىبداتلىق قىلدى.

«مَنِ اسْتَبَدَّ بِالرَّأْيِ هَلَكَ»: كىمكى ئىستىب- داتلىق قىلسا ھالاك بولىدۇ، كىمكى زورلۇق بىلەن ئىش قىلسا، ھالاك بولىدۇ.

اِسْتَبْدَلَ يَسْتَبْدِلُ اِسْتِبْدَالًا: ئۆزگەرتتى، ئالماش- تۇردى، يەڭگۈشلىدى.

اِسْتَبْدَلَ مَلَابِسَهُ: كىيىمىنى يەڭگۈشلىدى.

اِسْتَبَرَ يَسْتَبِرُ اِسْتِبَارًا الْجُرْحَ: يارىنى تەكشۈر- دى.

اِسْتَبْرَأَ يَسْتَبْرِئُ اِسْتِبْرَاءً: ئاقلاشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْرَأَ مِنَ الْبَوْلِ: تازىلىدى.

اِسْتَبْرَأَ مِنَ الدَّيْنِ: قەرزدىن خالاس بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْرَقٌ: گۈللۈك تاۋار، دۇردۇن، چۇچۇنچە.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ» «قرآن»: نېپىز ۋە قېلىن يىپەكتىن تىكىلگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

اِسْتَبْرَكَ يَسْتَبْرِكُ اِسْتِبْرَاكًا بِالشَّيْءِ: ياخشى پال ئالدى، بەرىكەت تەلەپ قىلدى.

اِسْتَبْسَلَ يَسْتَبْسِلُ اِسْتِبْسَالًا: جان پىدا قىلدى، جان تىكتى.

اِسْتَبْشَرَ يَسْتَبْشِرُ اِسْتِبْشَارًا: خۇش بولدى، خۇشال- لاندى.

اِسْتَبْشَرَ صَدِيقَهُ: دوستىغا خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

«يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ وَ فَضْلٍ وَ أَنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ» «قرآن»: ئۇلار ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن نېمەت ۋە پەزلىنى، مۆمىنلەرنىڭ ئەجرىنى ئاللاھنىڭ بىكار قىلى- ۋەتمەيدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىشنى تىلەيدۇ.

«اِسْتَبْشَرَ بِهِ خَيْرًا»: ياخشىلىقنى بايقاپ ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى.

اِسْتَبْشَعَ يَسْتَبْشِعُ اِسْتِبْشَاعًا الشَّيْءَ: سەت دەپ قارىدى.

اِسْتَبْصَرَ يَسْتَبْصِرُ اِسْتِبْصَارًا الشَّخْصَ: كۆردى.

اِسْتَبْصَرَ فِي الْأَمْرِ: تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى، دىققەت قىلىپ كۆزەتتى.

اِسْتَبْضَعَ يَسْتَبْضِعُ اِسْتِبْضَاعًا فِي الْمَرْأَةِ: خوتۇن ئالدى.

اِسْتَبْضَعَ الشَّيْءَ: مالنى ئۆزىنىڭ قىلدى.

اِسْتَبْطَأَ يَسْتَبْطِئُ اِسْتِبْطَاءً: ئاستا بولۇشنى تەلەپ قىلدى؛ ئاستا دەپ قارىدى.

اِسْتَبْطَنَ يَسْتَبْطِنُ اِسْتِبْطَانًا الْأَمْرَ: ئىچكى تەرە- پىنى تونىدى، بىلدى.

اِسْتَبْطَنَ بِالْوَادِي: جىلغىنى كەزدى.

اِسْتَبْطَنَ السِّرَّ: سىرنى يوشۇردى.

اِسْتَبْعَدَ يَسْتَبْعِدُ اِسْتِبْعَادًا الْمَكَانَ: يىراق ھېسابلىدى، يىراق ساندى؛ ئېلىپ تاشلىدى، چىقىرىپ تاشلىدى، قىسقارتتى.

اِسْتَبَقَ يَسْتَبِقُ اِسْتِبَاقًا: مۇسابىقىلەشتى.

«وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى (يۇسۇپ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن، زۇلەيخا ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن) ئىشىككە قاراپ يۈگۈرۈشتى، (بۇ چاغدا) ئۇ (يەنى زۇلەيخا) يۇسۇپنىڭ كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن (تارتىپ) يىرتىۋەتتى.

«قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ» ‹قرآن›: ئۇلار: ئى ئاتىمىز! بىز يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق... دېيىشتى.

إِسْتِبْقَاءٌ: قالدۇرماق، ساقلىماق.

إِسْتَبْقَى يَسْتَبْقِي إِسْتِبْقَاءً: ساقلىدى، داۋام قىلدۇردى.

إِسْتَبْكَى يَسْتَبْكِي إِسْتِبْكَاءً: يىغا ـ زارە قىلدى، يىغلاتقۇلۇق قىلدى.

إِسْتَبْكَى الشَّخْصَ: يىغلاتتى.

إِسْتَبْهَمَ يَسْتَبْهِمُ إِسْتِبْهَامًا عَلَيْهِ الْكَلَامُ: سۆز ئۇنىڭغا مۇجمەل بولۇپ قالدى، سۆز ئۇنىڭغا ئېنىق بولمىدى.

إِسْتَبَى يَسْتَبِي إِسْتِبَاءً الْعَدُوَّ: دۈشمەننى ئەسىر ئالدى.

إِسْتَبَى الْعَقْلَ: مەپتۇن قىلدى، ئەقلى ـ ھوشىنى كەتكۈزۈۋەتتى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

إِسْتَبَى الرَّجُلَ: پالىدى، سۈرگۈن قىلدى.

إِسْتَتَابَ يَسْتَتِيبُ إِسْتِتَابَةً: تەۋبە قىلىشقا ئۈندىدى، تەۋبە قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَتَبَّ يَسْتَتِبُّ إِسْتِتَابًا الْأَمْرُ: مۇقىملاشتى، تەرتىپ ئىزىغا كەلدى، ئوڭشالدى.

«إِسْتَتَبَّ الْأَمْنُ وَالنِّظَامُ فِي الْبِلَادِ بَعْدَ وُقُوعِ الْإِضْطِرَابَاتِ الْأَخِيرَةِ»: كېيىنكى مالىمانچىلىق يۈز بەرگەندىن كېيىن مەملىكەتتە تىنچلىق ۋە تەرتىپ ئورنىدى.

إِسْتَتْبَعَ يَسْتَتْبِعُ إِسْتِتْبَاعًا: ئەگىشىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَتْبَعَ الشَّيْءَ: تەقەززا قىلدى، زۆرۈرىيەت بولۇپ قالدى.

إِسْتَتَرَ يَسْتَتِرُ إِسْتِتَارًا: يوشۇرۇندى.

«وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ» ‹قرآن›: سىلەر (دۇنيادىكى چېغىڭلاردا) قۇلۇقىڭلارنىڭ، كۆزۈڭلارنىڭ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا گۇۋاھلىق بېرىشىدىن ساقلانمىغان ئىدىڭلار...

إِسْتَتَلَ يَسْتَتِلُ إِسْتِتَالًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينى ـ كەينىدىن چىقتى.

إِسْتَتَلَ الدَّمْعُ: ياش تامچىلىدى.

إِسْتَتْلَى يَسْتَتْلِي إِسْتِتْلَاءً الشَّخْصَ: تەلەپ قىلدى.

إِسْتِتْلَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا ئەگەشتۈردى.

إِسْتَتَمَّ يَسْتَتِمُّ إِسْتِتْمَامًا: تۈگەتتى، تاماملىدى، تولۇقلىدى، تاماملاشنى تەلەپ قىلدى.

«اَلْمَسْرَحِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْحَدِيثَةُ لَمْ تَسْتَتِمَّ جَمِيعَ عَنَاصِرِهَا»: ئەرەب يېڭى تىياتىرچىلىقى ئۇنىڭ ھەممە ئېلېمېنتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كەتكىنى يوق.

إِسْتَثَابَ يَسْتَثِيبُ إِسْتِثَابًا الْمَالَ: مالنى قايتۇرۇۋالدى.

إِسْتَثَابَ الرَّجُلَ: ھەق تەلەپ قىلدى.

إِسْتَثَارَ يَسْتَثِيرُ إِسْتِثَارَةً: قوزغىدى.

«لَانَدِمَ مَنِ اسْتَشَارَ وَلَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ» ‹حديث›: مەسلىھەت بىلەن ئىش قىلغان ئادەم پۇشايمانغا قالمايدۇ، ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئىش قىلغان ئادەم كەمبەغەللىشىپ قالمايدۇ.

إِسْتِثَارَةٌ: قوزغاش.

إِسْتَثَارَ غَضَبَهُ: غەزىپىنى قوزغىدى، غەزىپىنى كەلتۈردى.

«دَعَا إِلَى مَنْعِ الْأَفْلَامِ الَّتِي تَعْتَمِدُ الْإِسْتِثَارَةَ الْجِنْسِيَّةَ»: جىنسىي شەھۋەتنى قوزغايدىغان فىلىملەرنى چەكلەشكە دەۋەت قىلدى.

إِسْتَثْبَتَ يَسْتَثْبِتُ إِسْتِثْبَاتًا فِي الْأَمْرِ أَوْمِنْهُ: كېڭەشتى، تەتقىق قىلدى، قاراپ چىقتى.

إِسْتَثْخَنَ يَسْتَثْخِنُ إِسْتِثْخَانًا مِنْهُ الْمَرَضُ: غالىپ كەلدى، بېسىپ چۈشتى.

إِسْتَثْقَلَ يَسْتَثْقِلُ إِسْتِثْقَالًا الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، ئېغىرلاشتى.

إِسْتَثْقَلَ الشَّيْءَ: ئېغىر سانىدى.

إِسْتَثْقَلَ فِي النَّوْمِ: ئۇيقۇغا غەرق بولۇپ كەتتى.

إِسْتَثْقَلَ الشَّخْصُ: ئۇنىڭدىن تويۇپ كەتتى، ئۇنىڭدىن زېرىكىپ كەتتى.

إِسْتِثْمَارٌ: پايدىلانماق، مەبلەغ سالماق، ئېكسپېلاتاتسىيە قىلماق.

إِسْتِثْمَارُ الْإِنْسَانِ لِإِنْسَانٍ: ئادەمنىڭ ئادەمنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىشى.

إِسْتِثْمَارُ الْقُوَّةِ الْعَامِلَةِ: ئەمگەك كۈچىنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش.

مَصَارِيْفُ إِسْتِثْمَارٍ: چىقىم، خىراجەت، راسخوت.

«يَحْرِصُ جِدًّا الْحَرْصِ عَلَى اسْتِغْلاَلِهِ وَاسْتِثْمَارِهِ»: ئۇ ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا ۋە ئۇنى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىشقا تولىمۇ ئامراق.

إِسْتَثْمَدَ يَسْتَثْمِدُ إِسْتِثْمَادًا الْمَاءَ: كۆلچەك سۇ چىقاردى.

إِسْتَثْمَدَهُ: تىلەمچىلىك قىلدى، دىۋانىچىلىك قىلدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى.

إِسْتَثْمَرَ يَسْتَثْمِرُ إِسْتِثْمَارًا الْمَالَ فِي كَذَا: مەبلەغ سالدى.

«إِسْتَثْمَرَ رَأْسَ مَالِهِ فِي التِّجَارَةِ»: ئۆزىنىڭ مال - دۇنياسىنى تىجارەتكە مەبلەغ قىلىپ سالدى.

إِسْتَثْمَرَ الْجُهْدَ: پايدىلاندى، ئىشلەتتى، ئىشقا سالدى، سۇيىئىستېمال قىلدى.

«إِسْتَثْمَرَ بَعْضُ الْحُكَّامِ مَفْهُومَ الْخِلاَفَةِ الدِّينِيَّةِ أَبْشَعَ إِسْتِثْمَارٍ»: بەزى ھۆكۈمرانلار دىنىي خەلىپىلىكنى سۇيىئىستېمال قىلدى.

إِسْتَثْمَرَ الْمَرْءُ: مەبلەغ سالدى.

إِسْتِثْنَاءٌ: چىقىرىۋېتىمەك، ئاجرىتىۋېتىمەك.

«تُفَحَّصُ نَوْعِيَّةُ الْمُنْتَجَاتِ كُلُّهَا بِلاَاسْتِثْنَاءٍ قَبْلَ أَنْ تُغَادِرَ الْمَصْنَعَ»: زاۋۇتتىن چىقىشتىن بۇرۇن مۇستەسناسىز رەۋىشتە مەھسۇلاتلارنىڭ سۈپىتى تەكشۈرۈلىدۇ.

«أَدْرُسُ سَاعَةً وَنِصْفَ كُلَّ يَوْمٍ مَسَاءً بِاسْتِثْنَاءِ يَوْمِ السَّبْتِ»: شەنبە كۈنىنى ھېسابلىمىغاندا ھەر كۈنى كەچ بىر يېرىم سائەت ئۆگىنىمەن.

حَادِثٌ إِسْتِثْنَائِيٌّ: پەۋقۇلئاددە ۋەقە.

إِسْتَثْنَى يَسْتَثْنِي إِسْتِثْنَاءً الشَّيْءَ: مۇستەسنا قىلدى، ئايرىۋەتتى، چىقىرىۋەتتى.

«إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِيْنَ وَلاَيَسْتَثْنُوْنَ» ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى باغنىڭ ئىگىلىرى) ئۇنىڭ مېۋىلىرىنى (كەمبەغەللەر ئۇقمىسۇن، ئۇلارغا ھېچنەرسە بەرمەيلى دېيىشىپ) سەھەردىلا ئۈزۈۋېلىشقا قەسەم ئىچىشكەندى. ئۇلار خۇدا خالىسا دېمىگەندى.

إِسْتَثْنَى فُلاَنًا وَعَلَى فُلاَنٍ: خالاس قىلدى، ئازاد قىلدى، كەچۈرۈم قىلدى، ئېلىپ تاشلىدى.

إِسْتَجَابَ يَسْتَجِيبُ إِسْتِجَابَةً لَهُ: ھاجىتىنى راۋا قىلدى.

«إِذْ تَسْتَغِيثُوْنَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلاَئِكَةِ مُرْدِفِيْنَ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا (دۇئا قىلىپ) پەرۋەردىگارىڭلاردىن ياردەم تىلىدىڭلار، ئاللاھ: «سىلەرگە ئارقىمۇ ئارقا (چۈشىدىغان) مىڭ پەرىشتە بىلەن ياردەم بېرىمەن» دەپ دۇئايىڭلارنى ئىجابەت قىلدى.

إِسْتَجَابَ اللّٰهُ فُلاَنًا: ئاللاھ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى.

«فَلْيَسْتَجِيْبُوا لِي» ‹قرآن›: ئۇلار مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن.

إِسْتِجَابَةٌ: ئاۋاز قوشۇش، قوشۇلۇش، جاۋاب تەلەپ قىلماق، ئاۋاز قوشۇش يۈزىسىدىن، قوشۇلۇش يۈزىسىدىن، جاۋاب تەلەپ قىلىش يۈزىسىدىن.

إِسْتِجَابَةً لِطَلَبِهِ: تەلىپىگە ئاۋاز قوشۇش يۈزىسىدىن، قوشۇلۇش يۈزىسىدىن.

إِسْتَجَادَ يَسْتَجِيدُ إِسْتِجَادَةً الشَّيْءَ: ياخشى ھېسابلىدى، ياخشى دەپ بايقىدى؛ سېخىلىقنى تەلەپ قىلدى.

«رَأَيْتُ مِنْ عُلَمَائِنَا مَنْ يَسْتَجِيْدُ الشِّعْرَ السَّخِيْفَ لِتَقَدُّمِ قَائِلِهِ»: ئۆلىمالىرىمىز ئارىسىدا شېئىردا مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىنىڭ ناچار شېئىرىنىمۇ ياخشى ھېسابلايدىغانلىقىنى كۆردۈم.

إِسْتَجَارَ يَسْتَجِيرُ إِسْتِجَارَةً: پاناھلىق تىلىدى، ئامانلىق تىلىدى.

«وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئەگەر مۇشرىكلاردىن بىرەر كىشى سەندىن ئامانلىق تىلىسە،

تاكى ئۇ ئاللاھنىڭ كالامىنى ئاڭلىغانغا قەدەر ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگىن.

إِسْتَجَازَ يَسْتَجِيزُ إِسْتِجَازَةً الرَّجُلَ: رۇخسەت سورىدى.

إِسْتَجَاشَ يَسْتَجِيشُ إِسْتِجَاشَةً: قوشۇننى يىغدى، قوشۇننى توپلىدى، ئەسكەر ئالدى.

«إِسْتَجَاشَ أَقْطَارَ أَرْضِهِ فَجَمَعَ جَيْشًا جَرَّارًا»: ئۇز يېرىنىڭ ئەتراپىدىن قوشۇن ئالدى، شۇنىڭ بىلەن زور قوشۇن يىغدى.

إِسْتَجْدَى يَسْتَجْدِي إِسْتِجْدَاءً: مەنپەئەت تەلەپ قىلدى.

«يُؤْلِمُنِي مَنْظَرُ الْفُقَرَاءِ يَسْتَجْدُونَ النَّاسَ فِي الشَّوَارِعِ وَالْمَحَلَّاتِ الْعَامَّةِ»: كوچىلاردا ۋە ئاممىۋى سورۇنلاردا تىلەمچىلىك قىلىدىغان نامراتلارنىڭ كۆرۈنۈشى مېنى ئازابلايدۇ.

«طَرَحَ النِّقَاشَ جَانِبًا إِسْتِجْلَابًا لِرَاحَةِ النَّفْسِ»: جاننىڭ راھىتىنى تىلەش يۈزىسىدىن ۋە تالاش-نى قايرىپ قويدى.

إِسْتَجْلَبَ يَسْتَجْلِبُ إِسْتِجْلَابًا السِّلَعَ: ئىمپورت قىلدى، سىرتتىن كىرگۈزدى.

إِسْتَجْلَى يَسْتَجْلِي إِسْتِجْلَاءَ الشَّيْءَ: يورۇتتى، ئاچتى، روشەنلەشتۈردى.

دَارُ الْإِسْتِجْمَامِ: دەم ئېلىش ئۆيى، ساناتورىيە.

إِسْتَجْمَرَ يَسْتَجْمِرُ إِسْتِجْمَارًا الرَّجُلُ: چوڭ تاھا-رەت قىلغاندىن كېيىن تاش ئىشلەتتى.

إِسْتَجْمَعَ يَسْتَجْمِعُ إِسْتِجْمَاعًا السَّيْلُ: سەل توپلاندى، يىغىلدى، سۇ جاي - جايدىن كېلىپ توپلاندى.

إِسْتَجْمَعَ الْقَوْمُ: ئەتراپتىن يىغىلدى.

«كَانَ يَشْعُرُ بِتَعَبٍ شَدِيدٍ وَلَكِنَّهُ اسْتَجْمَعَ قُوَاهُ وَوَاصَلَ السَّيْرَ»: ئۇ قاتتىق چارچىغانىدى، لېكىن ئۇ كۈچىنى توپلاپ مېڭىشنى داۋاملاش-تۇردى.

إِسْتَجْمَلَ يَسْتَجْمِلُ إِسْتِجْمَالًا الشَّيْءَ: چىرايلىق سانىدى.

إِسْتَجَمَّ يَسْتَجِمُّ إِسْتِجْمَامًا: دەم ئالدى، ئارام ئالدى.

إِسْتَجَمَّ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈر-دى.

إِسْتَجَمَّ الشَّيْءُ: كۆپەيدى.

«آنَ لَهُ أَنْ يَسْتَجِمَّ قَلِيلًا بَعْدَ طُولِ الْعَنَاءِ»: ئۇ ئۇزۇن جاپا تارتقاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئاز - تولا دەم ئېلىش ۋاقتى كەلدى.

إِسْتَجْهَلَ يَسْتَجْهِلُ إِسْتِجْهَالًا: نادان سانىدى، نادان دەپ قارىدى، بىلىمسىز دەپ قارىدى، بىلىمسىز ھېسابلىدى.

إِسْتَجْوَبَ يَسْتَجْوِبُ إِسْتِجْوَابًا: سوراق قىلدى.

«يَتَعَرَّضُ الْمُعْتَقَلُونَ لِأَنْوَاعِ التَّعْذِيبِ وَالْمَهَانَةِ خِلَالَ عَمَلِيَّاتِ اسْتِجْوَابِهِمْ»: قولغا ئېلىنغان-لار سوراق قىلىنىش جەريانىدا تۈرلۈك قىيىن-قىستاق ۋە خورلۇقلارغا ئۇچرايدۇ.

إِسْتَحَا يَسْتَحِي إِسْتِحَاءً: چاچنى ئالدى، چاچنى چۈشۈرۈۋەتتى.

إِسْتَحَاثَ يَسْتَحِيثُ إِسْتِحَاثَةً: ئاچتى، كولىدى، قارىدى.

إِسْتَحَاثَ الشَّيْءَ: چىقاردى.

إِسْتَحَالَ يَسْتَحِيلُ إِسْتِحَالَةً الشَّيْءُ: ئۆزگەردى.

إِسْتَحَالَ الْأَمْرُ: مۇمكىن بولمىدى.

إِسْتِحَالَةٌ: مۇمكىن بولماسلىق؛ ئۆزگەرمەك، ئۆزگەرتمەك.

إِسْتَحَانَ يَسْتَحِينُ إِسْتِحَانَةً: پۇرسەت كۈتتى.

إِسْتَحَبَ يَسْتَحِبُ إِسْتِحَابًا: بىللە بولدى، ھەمراھ بولدى.

إِسْتَحَبَ الْكَسَلَ: ھورۇنلۇقنى ئادەت قىلىۋالدى.

إِسْتَحَبَّ يَسْتَحِبُّ إِسْتِحْبَابًا: ياخشى كۆردى، خۇشتار بولدى.

«ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ» «قۇرئان»: بۇ (يەنى ئازاب) ئۇلارنىڭ دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرگەن-لىكلىرى ئۈچۈندۇر.

إِسْتَحَبَّ الشَّيْءَ: ئۇنى ئارتۇق كۆردى، ئەۋزەل كۆردى.

إِسْتَحَثَّ يَسْتَحِثُّ إِسْتِحْثَاثًا عَلَى الْأَمْرِ: ھەر-كەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەن-دۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغى-دى، قۇتراتتى.

«إِسْتَحَثَّ حَمَاسَةَ النَّاسِ»: كىشىلەرنىڭ قىزغىنلىقىنى قوزغىدى.

«إِسْتَحَثَّ تَلَامِيذَهُ عَلَى السَّعْيِ الْجَادِّ»: شاگىرتلىرىنى ئەستايىدىل تىرىشىشقا ھەرىكەتلەندۈردى.

إِسْتَحْجَرَ يَسْتَحْجِرُ إِسْتِحْجَارًا الشَّيْءُ: تاشقا ئايلاندى، تاشتەك قېتىپ كەتتى.

إِسْتَحْدَثَ يَسْتَحْدِثُ إِسْتِحْدَاثًا: پەيدا قىلدى، ئىجاد قىلدى، ياراتتى، ياسىدى.

«إِسْتَحْدَثَ الْإِسْتِعْمَارُ حُدُوْدًا جَدِيدَةً»: جاھانگىرلىك يېڭى چېگرىلارنى پەيدا قىلدى.

إِسْتَحْدَثَ الْأَمْرَ: يېڭى دەپ قارىدى، يېڭى ھېسابلىدى.

إِسْتَحَرَّ يَسْتَحِرُّ إِسْتِحْرَارًا الْقِتَالُ: جەڭ قاتتىق بولدى، ئۇرۇش كەسكىن بولدى (كەسكىنلەشتى).

إِسْتَحْرَمَ يَسْتَحْرِمُ إِسْتِحْرَامًا: ھارام ھېسابلىدى.

«يَسْتَحْرِمُ الْمُسْلِمُ شُرْبَ الْخَمْرِ وَالْقِمَارَ وَأَخْذَ الرِّبَا»: مۇسۇلمان ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش ۋە جازانە ئېلىشنى ھارام ھېسابلايدۇ.

إِسْتَحْسَنَ يَسْتَحْسِنُ إِسْتِحْسَانًا: ياخشى ساندى، ياخشى ھېسابلىدى، ياخشى دەپ بىلدى.

إِسْتَحْصَلَ يَسْتَحْصِلُ إِسْتِحْصَالاً: ئىگە بولدى، ئېرىشتى، ھاسىل بولدى؛ خۇلاسىلىدى.

إِسْتِحْضَارٌ: چاقىرماق، ھازىر قىلماق، تەييارلىماق.

إِسْتِحْضَارُ الْأَرْوَاحِ: ئۆلگەنلەرنىڭ روھىنى چاقىرماق.

إِسْتَحْضَرَ يَسْتَحْضِرُ إِسْتِحْضَارًا: ھازىرلىدى، ھازىر بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَحْضَرَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِيْنَ بَيْنَ يَدَيْهِ بِمَحْضَرٍ مِنَ الْفُقَهَاءِ»: ئەمىرۇل مۆمىنىن ئۇز ھۇزۇرىدىكى فىقھە ئۆلىمالىرى يىغىلىشىغا ئۇنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

«نَسْتَحْضِرُ الْمَاضِيَ لِنَسْتَخْلِصَ مِنْهُ الْعِبَرَ»: بىز ئۆتمۈشنى ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئېلىش ئۈچۈن ئەسلەيمىز.

«إِسْتَحْضَرَ الْمَعَانِيَ»: مەنىلەرنى ئەسلىدى.

إِسْتَحَطَّ يَسْتَحِطُّ إِسْتِحْطَاطًا: قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَحَطَّ مِنَ الثَّمَنِ: باھا چۈشۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَحْفَظَ يَسْتَحْفِظُ إِسْتِحْفَاظاً: ساقلاشنى تەلەپ قىلدى، ساقلاشنى سورىدى.

«إِسْتَحْفَظْتُ صَدِيقِي سِرِّي»: مەن دوستۇمدىن سىرىمنى ساقلاشنى تەلەپ قىلدىم.

إِسْتِحْقَاقٌ: سالاھىيەت، لاياقەت؛ تېگىشلىك ھوقۇق.

تَارِيْخُ الْإِسْتِحْقَاقِ: قەرزنى بېرىش ۋاقتى، قايتۇرۇش ۋاقتى، ئاخىرقى كۈن.

مَدَالِيَّةُ الْإِسْتِحْقَاقِ: خىزمەت كۆرسىتىش مېدالى.

إِسْتِحْقَاقُ دَفْعِ الدَّيْنِ: قەرز تۆلەش ۋاقتىنىڭ توشۇشى، قەرز قايتۇرۇش ۋاقتىنىڭ توشۇشى.

بِلَا اسْتِحْقَاقٍ: تېگىشلىك بولمىغان ھالدا، لايىق بولمىغان ئەھۋالدا.

بِغَيْرِ اسْتِحْقَاقٍ: ھەقسىز رەۋىشتە، لايىق بولمىغان ھالدا.

عَنِ اسْتِحْقَاقٍ: مۇقەررەر، ئۇيغۇن، مۇۋاپىق، تېگىشلىك.

وَقْتُ الْإِسْتِحْقَاقِ: قەرەلى توشۇش.

بِدُوْنِ إِسْتِحْقَاقٍ: ھەقسىز، ئادالەتسىز؛ ھەقسىز رەۋىشتە.

إِسْتَحْقَرَ يَسْتَحْقِرُ إِسْتِحْقَارًا: كەمسىتتى.

«مَايَزَالُ بَيْنَنَا مَنْ يَسْتَحْقِرُ الْقِيَامَ بِأَعْمَالٍ يَدَوِيَّةٍ وَيُفَضِّلُ التَّعْلِيْمَ النَّظَرِيَّ عَلَى التَّعْلِيْمِ الصِّنَاعِيِّ أَوِ الْمِهَنِيِّ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا قول بىلەن قىلىدىغان ئىشلارنى كەمسىتىدىغان، نەزەرىيە ئۆگىنىشنى سانائەت ۋە ھۈنەر ئۆگىنىشتىن ئارتۇق كۆرىدىغانلار يەنىلا بار.

إِسْتَحَقَّ يَسْتَحِقُّ إِسْتِحْقَاقًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، لايىق بولدى، تېگىشلىك بولدى.

«فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا» «قرآن»: ئەگەر ئۇ ئىككى گۇۋاھچىنىڭ (يالغان گۇۋاھلىق بەرگەنلىك

ياكى مـراسقا خـيـيانەت قىلغانلىق) گۇناھى بىلىنسە، ئۇلارنىڭ ئورنىغا مىراس ئېلىشقا ئەڭ ھەقلىق بولغان ۋارىسلاردىن ئىككى كىشى گۇۋاھ بولىدۇ.

إِسْتَحَقَّ لَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا تېگىشلىك بولدى.

«هَذَا كِتَابٌ يَسْتَحِقُّ الْقِرَاءَةَ»: بۇ ئوقۇشقا تېگىشلىك كىتاب.

«هَذَا لاَيَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ»: بۇنى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ.

إِسْتَحَقَّ الذِّكْرَ: تىلغا ئېلىشقا لايىق بولدى.

إِسْتَحَقَّ الْإِهْتِمَامَ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدۇ.

إِسْتَحَقَّ الدَّيْنَ: بېرىش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

إِسْتِحْكَامٌ ج إِسْتِحْكَامَاتٌ: قورغان، ئىستىھكام، مۇداپىئە قۇرۇلۇشى.

«عَزَّزَ الْجَيْشُ إِسْتِحْكَامَاتِهِ عَلَى الْحُدُودِ لِمُوَاجَهَةِ الْهُجُومِ الْمُتَوَقَّعِ»: ئارمىيە يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھۇجۇمغا قارشى چېگرا ئۇستىدە ئىستىھكاملىرىنى كۈچەيتتى.

إِسْتَحْكَمَ يَسْتَحْكِمُ إِسْتِحْكَامًا الْأَمْرُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى.

إِسْتَحْكَمَ الشَّخْصُ: ئادان بولدى.

«إِسْتَحْكَمَ عَلَيْهِ الْكَلاَمُ»: سۆز ئۇنىڭغا مۇجمەل بولدى، چۈشىنىكسىز بولدى.

إِسْتَحْلَبَ يَسْتَحْلِبُ إِسْتِحْلاَبًا: سىقىپ چىقاردى.

إِسْتَحْلَبَ الدَّوَاءَ: دورىنى شورىدى.

إِسْتَحْلَفَ يَسْتَحْلِفُ إِسْتِحْلاَفًا: قەسەم قىلدۇردى، قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم ئىچىشنى تەلەپ قىلدى.

«لاَ تَسْتَحْلِفْنِي بِالْأَشْيَاءِ الْمُقَدَّسَةِ لِأَنِّي أَعْرَفُ مِنْكَ بِأَسْرَارِهَا وَخَبَايَاهَا»: سەن مەندىن مۇقەددەس نەرسىلەر بىلەن قەسەم قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلما، چۈنكى مەن ئۇلارنىڭ سىرلىرىنى ۋە ئۇلاردا يوشۇرۇنغان نەرسىلەرنى سەندىن ئوبدان بىلىمەن.

إِسْتَحْلَكَ يَسْتَحْلِكُ إِسْتِحْلاَكًا: قاپقاراڭغۇ بولۇپ كەتتى، قاراڭغۇ چۈشتى، زۇلمەت باستى.

إِسْتَحَلَّ يَسْتَحِلُّ إِسْتِحْلاَلاً: ھالال سانىدى، قانۇنلۇق سانىدى.

«تَسْتَحِلُّ قُوَى الشَّرِّ كُلَّ مُحَرَّمٍ فِي سَبِيلِ تَحْقِيقِ مَصَالِحِهَا وَأَطْمَاعِهَا»: يامان كۈچلەر ئۆزلىرىنىڭ پايدىسى ۋە مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا بارلىق ھارام ئىشلارنى ھالال دەپ ھېسابلايدۇ.

إِسْتَحْلَى يَسْتَحْلِي إِسْتِحْلاَءً الشَّيْءَ: ياخشى دەپ ھېسابلىدى، ياخشى دەپ قارىدى؛ تاتلىقلىقىنى ھېس قىلدى، تاتلىق ھېسابلىدى.

إِسْتِحْمَامٌ: يۇيۇنماق، مونچىغا چۈشمەك.

إِسْتَحْمَسَ يَسْتَحْمِسُ إِسْتِحْمَاسًا: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى.

إِسْتَحْمَقَ يَسْتَحْمِقُ إِسْتِحْمَاقًا: ئەخمەق بولدى.

إِسْتَحْمَلَ يَسْتَحْمِلُ إِسْتِحْمَالاً: چىدامىلىق بولدى، ئۆزىنى تۇتىۋالدى.

إِسْتَحْمَلَهُ: باشقىلارنىڭ كۆتۈرۈۋېلىشىنى، يۈدۈۋېلىشىنى سورىدى.

إِسْتَحَمَّ يَسْتَحِمُّ إِسْتِحْمَامًا: يۇيۇندى.

إِسْتَحْوَذَ يَسْتَحْوِذُ إِسْتِحْوَاذًا: ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى.

إِسْتَحْوَذَ عَلَى فُلاَنٍ: يېڭىۋالدى، ئۈستۈن كەلدى.

إِسْتَحْوَذَ عَلَى الْإِعْجَابِ: ئالقىشقا ئېرىشتى.

«إِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللهِ» ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى.

إِسْتَحْوَزَ يَسْتَحْوِزُ إِسْتِحْوَازًا: خەۋەردار بولدى، ئىگىلىدى.

إِسْتَحَى يَسْتَحِي إِسْتِحَاءً: خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى.

إِسْتَحَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن خىجىل بولدى.

«وَاللَّهُ لاَيَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ» ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەق (نى ئېيتىش) تىن خىجىل بولمايدۇ.

إِسْتَحْيَا يَسْتَحْيِي إِسْتِحْيَاءً الرَّجُلَ: تارتىندى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى.

«إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلاً مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا» ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەقىقەتەن پاشا ۋە ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك نەرسىلەرنى مىسال

قىلىپ كەلتۈرۈشتىن تارتىنىپ قالمايدۇ.

إِسْتَحْيَا غَيْرَهُ: تىرىك قالدۇردى.

«وَإِذْ نَجَّيْنَٰكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ»

«قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا سىلەرنى قاتتىق قىيىنىغان ئوغۇللىرىڭلارنى بوغۇزلاپ، قىزلىرىڭلارنى (ئىشقا سېلىش ئۈچۈن) تىرىك قالدۇرغان پىرئەۋن گۇرۇھىدىن سىلەرنى قۇتقۇزدۇق.

عَلَى اسْتِحْيَاءٍ: ئۇيۇلۇپ، خىجىل هالدا، ئىزا تارتىپ.

«فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ»

«قۇرئان»: ئۇلارنىڭ بىرى مۇسانىڭ يېنىغا ئۇياتچانلىق بىلەن مېڭىپ كەلدى.

إِسْتَحْيَنَ يَسْتَحْيِنُ إِسْتِحْيَانًا: پۇرسەت كۈتتى.

إِسْتَخَارَ يَسْتَخِيرُ إِسْتِخَارَةً: ياخشىلىقنى تەلەپ قىلدى، تاللىدى.

إِسْتَخَارَ اللّٰهَ: ئاللاھ تائالادىن پايدىلىق ئىشقا مۇۋەپپەقىيەت تىلىدى.

صَلَاةُ الْإِسْتِخَارَةِ: ئىستىخارە نامىزى.

إِسْتِخْبَارٌ: تىڭ ـ تىڭلىماق.

قَلَمُ الْإِسْتِخْبَارَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

اَلْإِسْتِخْبَارَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي ئاخبارات.

إِدَارَةُ الْإِسْتِخْبَارَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

إِسْتَخْبَرَ يَسْتَخْبِرُ إِسْتِخْبَارًا الشَّخْصَ عَنْ كَذَا: سۈرۈشتۈردى، ئىشنىڭ ماھىيىتىنى سورىدى.

إِسْتِخْدَامٌ: قوللانماق، ئىشلەتمەك، خىزمەتكە سالماق، ئىشقا سالماق.

إِسْتِخْدَامُ الطَّاحُونَةِ الْيَدَوِيَّةِ: يارغۇنچاق ئىشلىتىش.

إِسْتَخْدَمَ يَسْتَخْدِمُ إِسْتِخْدَامًا: قوللاندى، ئىشلەتتى، خىزمەتكە سالدى.

«مِنَ السَّهْلِ أَنْ تَفْهَمَ هَذِهِ الْكَلِمَةَ وَلَكِنْ مِنَ الصَّعْبِ أَنْ تَسْتَخْدِمَهَا»: بۇ سۆز چۈشىنىشلىك بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى ئىشلىتىش قىيىن.

إِسْتِخْرَاجٌ: چىقارماق، چىقىشنى تەلەپ قىلماق؛ قازماق، ئاچماق.

اَلصِّنَاعَةُ الْإِسْتِخْرَاجِيَّةُ: كانچىلىق.

إِسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرِجُ إِسْتِخْرَاجًا: چىقاردى، چىقىرىشقا ئۇرۇندى.

«فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا» «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ چوڭ بولغاندا تام ئاستىدىكى خەزىنىسىنى چىقىرىۋېلىشىنى ئىرادە قىلدى.

إِسْتَخْرَجَ الْمَعْدَنَ: مەدەننى تازىلىدى، توپا تاشلاردىن ئايرىۋالدى.

إِسْتَخْرَجَ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلدى، مەسىلىنى چۈشەندۈردى.

إِسْتَخْرَطَ يَسْتَخْرِطُ إِسْتِخْرَاطًا فِي الْبُكَاءِ: ئىسەدەپ يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى.

إِسْتَخْزَى يَسْتَخْزِي إِسْتِخْزَاءً الرَّجُلُ: خىجىل بولدى، ئۇيالدى، ئىزا تارتتى.

إِسْتِخْفَاءٌ: باشقىچە ياسانماق، مەخپى ۋە يوشۇرۇن گىرىم قىلماق؛ غوۋا، تۇتۇق.

إِسْتِخْفَافٌ: سەل قارىماق، سەل چاغلىماق، كۆزگە ئىلماسلىق، مەنسىتمەسلىك.

إِسْتَخْفَرَ يَسْتَخْفِرُ إِسْتِخْفَارًا الْمَالِكَ حَارِسًا: خوجايىن مۇھاپىزەتچىدىن ئۆزىنى مۇھاپىزەت قىلىشنى سورىدى.

إِسْتَخَفَّ يَسْتَخِفُّ إِسْتِخْفَافًا: سەل قارىدى، يەڭگىل ساندى؛ ئۆچمىدى.

«فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ» «قۇرئان»: پىرئەۋن قەۋمىنى گوللىغانلىقتىن، قەۋمى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى.

إِسْتَخَفَّ الشَّيْءَ: يەڭگىل ساندى.

إِسْتَخَفَّ بِهِ: كۆزگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى.

إِسْتَخْفَى يَسْتَخْفِي إِسْتِخْفَاءً مِنْهُ: غايىب بولدى، يوشۇرۇندى.

«يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ»

«قۇرئان»: ئۇلار (خىيانەتلىرىنى) ئىنسانلاردىن (خىجىل بولۇپ) يوشۇرىدۇ، ئاللاھدىن (خىجىل بولۇپ) يوشۇرمايدۇ.

إِسْتِخْلاَصٌ: تاللىماق، ئىلغىماق؛ خۇلاسىلىماق.

إِسْتِخْلاَصُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ: ئاتوم ئېنېرگىيىسىنى ئايرىپ چىقىماق.

إِسْتَخْلَصَ يَسْتَخْلِصُ إِسْتِخْلاَصًا: ئۆزىنىڭ قىلدۇردى؛ تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

«وَقالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي» ‹قرآن›: پادىشاھ: «يۇسۇپنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، ئۇنى ئۆزۈمنىڭ خاس ئادىمىم قىلىمەن» دېدى.

إِسْتَخْلَصَ الشَّيْءَ: تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

إِسْتَخْلَصَ نَتِيجَةً: نەتىجىنى يەكۈنلىدى.

إِسْتَخْلَصَ الصَّدِيقَ: دوستىنى تاللىۋالدى.

إِسْتَخْلَفَ يَسْتَخْلِفُ إِسْتِخْلاَفًا: ئورۇن باسار قىلدى، ئورۇن باسار قىلىپ بېكىتتى، ۋارىس قىلدى.

«وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ» ‹قرآن›: ئاللاھ ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى ۋەدە قىلدى.

إِسْتَخْلَفَتِ الْأَرْضَ: زېمىنغا ئورۇن باسار بولدى.

إِسْتَخْوَنَ يَسْتَخْوِنُ إِسْتِخْوَانًا الشَّخْصَ: خائىن ھېسابلىدى.

إِسْتَدَارَ يَسْتَدِيرُ إِسْتِدَارَةً الشَّخْصُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى.

إِسْتَدَارَ الشَّيْءُ: يۇمىلاق بولدى، دۈگىلەك بولدى.

إِسْتَدَارَ لَهُ: ... غا بۇرۇلدى.

إِسْتَدَارَ عَلَى: قايتتى.

«بَعْدَ أَنْ تَحَدَّثَ مِنَ الشَّخْصِ الْوَاقِفِ خَلْفَهُ إِسْتَدَارَ وَتَابَعَ طَرِيقَهُ»: ئۇ ئارقىسىدا تۇرغان ئادەم بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن بۇرۇلۇپلا كېتىپ قالدى.

إِسْتِدَارَةٌ: دۈگىلەك، يۇمىلاق.

إِسْتَدَامَ يَسْتَدِيمُ إِسْتِدَامَةً الشَّيْءَ: داۋاملاشتۇردى، ئۇزاققىچە داۋاملاشتۇردى.

إِسْتَدَامَ الرَّجُلُ الْأَمْرَ: ئىغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، تەمكىن بولدى.

إِسْتِدَامَةٌ: داۋاملىشىشىنى تەلەپ قىلدى، داۋاملىشىشنى تىلىدى.

«فَلاَ تَعْجَلْ بِأَمْرِكَ وَاسْتَدِمْهُ»: ئىشىڭغا ئالدىرىماي، تەمكىن بولغىن.

إِسْتَدَانَ يَسْتَدِينُ إِسْتِدَانَةً الشَّخْصُ: نېسىگە ئالدى، قەرزگە ئالدى، قەرزدار بولدى.

إِسْتَدْبَرَ يَسْتَدْبِرُ إِسْتِدْبَارًا: ئارقىسىدىن كەلدى.

إِسْتَدْبَرَ الْأَمْرَ: خۇلاسە چىقاردى، يەكۈنلىدى.

إِسْتِدْرَاكٌ: تۈزىتىش.

إِسْتَدْرَجَ يَسْتَدْرِجُ إِسْتِدْرَاجًا: ئالدىدى، گوللىدى.

«سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لاَيَعْلَمُونَ» ‹قرآن›: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى تۇيدۇرماستىن ئاستا - ئاستا ھالاكەتكە يېقىنلاشتۇرىمىز.

إِسْتَدْرَجَ إِلَى الْإِقْرَارِ بِالْحَقِيقَةِ: ھەقىقەتنى تونۇشقا ئاستا - ئاستا ئىقرار قىلدۇردى.

إِسْتَدْرَجَ الرَّجُلَ: مۆھلەت بەردى، ئازابلاشنى كېچىكتۈردى.

إِسْتَدَرَّ يَسْتَدِرُّ إِسْتِدْرَارًا اللَّبَنَ: سۈت ساغدى.

إِسْتَدَرَّ عَطْفَهُ: مېھىر - شەپقەت تىلىدى، يېلىندى، يالۋۇردى.

«إِسْتَدَرَّتْ شَفَقَتَهُ بِبُكَائِهِ»: ئۇنىڭ يىغىسى بىلەن ئىچى ئاغرىدى.

إِسْتَدَرَّ النَّاقَةَ: تۆگىنى ساغدى.

إِسْتَدَرَّ الْبَوْلَ: سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇردى.

إِسْتَدْرَكَ يَسْتَدْرِكُ إِسْتِدْرَاكًا عَلَيْهِ الْقَوْلَ: خاتاسىنى تۈزەتتى، مۇجمەللىكنى تۈزەتتى.

إِسْتَدْرَكَ مَافَاتَ: تولۇقلىدى، تولدۇرۇۋالدى.

إِسْتَدْرَكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئېرىشىشكە ئۇرۇندى، بىر ۋاسىتە ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشتى.

إِسْتَدْعَى يَسْتَدْعِي إِسْتِدْعَاءً: چاقىردى، تۇۋلى-

دى؛ تەلەپ قىلدى.

إِسْتَدْعَى الْإِعْجَابَ: قايىل قىلدى.

إِسْتَدْعَى إِلَى الْمَحْكَمَةِ: سوراق قىلىشقا چاقىرىتتى.

«هَذَاالْأَمْرُ يَسْتَدْعِي أَنْ نَهْتَمَّ بِهِ دَائِمًا»: بۇ ئىش كۆڭۈل بۆلۈپ تۇرۇشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

إِسْتِدْفَاءٌ: ئىسسىنىشنى تەلەپ قىلماق.

«يَلْبَسُ النَّاسُ الْمَعَاطِفَ فِي الشِّتَاءِ لِاسْتِدْفَاءِ أَنْفُسِهِمْ»: كىشىلەر قىشتا توڭلىماسلىق ئۈچۈن پەلتو كىيىدۇ.

إِسْتَدْفَأَ يَسْتَدْفِئُ إِسْتِدْفَاءً الرَّجُلَ: ئىسسىنىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَدْفَعَ يَسْتَدْفِعُ إِسْتِدْفَاعًا: ئاللاھ تائالادىن يامانلىقتىن ساقلاشنى تىلىدى.

إِسْتَدْفَقَ يَسْتَدْفِقُ إِسْتِدْفَاقًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى.

إِسْتَدَقَّ يَسْتَدِقُّ إِسْتِدْقَاقًا الشَّيْءُ: ئىنچىكە بولدى، ئىنچىكىلەشتى؛ نازۇك بولدى؛ ئۆتكۈرلەشتى؛ نىپىزلەشتى.

إِسْتَدَقَّ الشَّيْءَ: ئىنچىكە سانىدى، كىچىك ھېسابلىدى، سەل چاغلىدى.

إِسْتِدْلَالٌ: يەكۈن چىقارماق، ھۆكۈم چىقارماق، نەتىجە چىقارماق، دەلىللىمەك.

إِسْتَدَلَّ يَسْتَدِلُّ إِسْتِدْلَالًا: ئىسپات تەلەپ قىلدى.

إِسْتَدَلَّ بِكَذَا عَلَى الْأَمْرِ: نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

إِسْتَدَلَّ عَلَيْهِ: يېتەكلىدى، رەھبەرلىك قىلدى.

إِسْتَدْمَى يَسْتَدْمِي إِسْتِدْمَاءً الْجُرْحُ: قان تامدى.

إِسْتَدْنَى يَسْتَدْنِي إِسْتِدْنَاءً الشَّخْصَ: يېقىنلىشىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَدَى يَسْتَدِي إِسْتِدَاءً بِيَدِهِ: قول سوندى.

إِسْتَدَى الْفَرَسَ: ئات مىندى.

إِسْتَذَابَ يَسْتَذِيبُ إِسْتِذَابَةً: ئېرىدى؛ ئۆزگەردى.

إِسْتَذْرَى يَسْتَذْرِي إِسْتِذْرَاءً: ساقلاشنى ئىلتىجا قىلدى، ساقلاشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَذْرَى بِالشَّجَرَةِ: دەرەخ ئاستىدا سايىدىدى.

إِسْتَذْكَرَ يَسْتَذْكِرُ إِسْتِذْكَارًا الشَّيْءَ: ياد ئەتتى، يادىغا كەلتۈردى، ئەسلىدى.

إِسْتَذْكَرَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ: يادلىدى، يادىغا ئالدى؛ ئەسلىدى، ياد ئەتتى، يادىدا تۇتتى.

«وَاسْتَذْكَرَهَا جَيِّدًا»: ئۇنى ئوبدان يادلىدى.

«تَعِبْنَا مِنْ شِدَّةِ الْإِسْتِذْكَارِ»: تولا تەكرارلاپ ھېرىپ كەتتۇق.

إِسْتَذْكَى يَسْتَذْكِي إِسْتِذْكَاءً النَّارَ: ئوت ياقتى.

إِسْتَذْكَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى.

إِسْتَذَلَّ يَسْتَذِلُّ إِسْتِذْلَالًا عَدُوَّهُ: دۈشمەننى بويسۇندۇردى.

إِسْتَذَلَّهُ: ئۇنى خورلىدى.

إِسْتَذْنَبَ يَسْتَذْنِبُ إِسْتِذْنَابًا: جىنايەتچى دەپ قارىدى، گۇناھ ئۆتكۈزدى دەپ قارىدى.

إِسْتَرَابَ يَسْتَرِيبُ إِسْتِرَابَةً بِهِ: گۇمانلاندى، خەۋپسىرىدى.

إِسْتِرَاتِيجِيٌّ: ستراتېگىيىلىك.

«لِلشَّرْقِ الْأَوْسَطِ مَوْقِعٌ إِسْتِرَاتِيجِيٌّ مُهِمٌّ»: ئوتتۇرا شەرقنىڭ ئىستراتېگىيىلىك ئورنى مۇھىم.

«لِهَذَا الْحَاكِمِ إِسْتِرَاتِيجِيَّةٌ سِيَاسِيَّةٌ وَاقْتِصَادِيَّةٌ وَاضِحَةٌ»: بۇ ھاكىمنىڭ سىياسىي ستراتېگىيىسى ۋە روشەن ئىقتىسادىي ئېڭى بار.

إِسْتَرَاحَ يَسْتَرِيحُ إِسْتِرَاحَةً الرَّجُلُ: دەم ئالدى، ئارام ئالدى.

إِسْتَرَاحَ فِي عَمَلِهِ: راھەتلەندى.

إِسْتَرَاحَ الْمُتْعَبُ: چارچىغان ئادەم دەم ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتِرَاحَةٌ ج إِسْتِرَاحَاتٌ: دەم ئالماق، ئىستىراھەت.

«إِنْتَظَرَ وُصُولَ الْقِطَارِ فِي إِسْتِرَاحَةِ الْمَحَطَّةِ»: ئۇ پويىزنىڭ يېتىپ كېلىشىنى ۋوگزالنىڭ دەم ئېلىش زالىدا كۈتتى.

«تُوجَدُ إِسْتِرَاحَةٌ فِي مُنْتَصَفِ الْفِلْمِ»: كىنو يېرىملاشقاندا دەم ئېلىنىدۇ.

إِسْتَرَادَ يَسْتَرِيدُ إِسْتِرَادَةً الرَّجُلُ: كۆن كەچۈردى،

جان باقتى، تىرىكچىلىك قىلدى.

إِسْتَرَادَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ ئوتلىدى، يايلىدى.

إِسْتَرَاضَ يَسْتَرِيضُ إِسْتِرَاضَةً: تاماشا قىلدى، ئايلىنىپ يۈردى.

إِسْتَرَاضَ النَّفْسَ: كۆڭۈل ئازادىلىكى ھېس قىلدى.

إِسْتَرْأَفَ يَسْتَرْئِفُ إِسْتِرْءَافًا الطِّفْلُ أَبَاهُ: بالا ئاتىسىدىن كۆيۈنۈشنى تەلەپ قىلدى، بالا ئاتىسىدىن كۆيۈنۈشنى تىلىدى.

إِسْتَرْأَلَ يَسْتَرْئِلُ إِسْتِرْآلاً: پىشىپ يېتىلدى، ئۆسۈپ يېتىلدى.

إِسْتَرْأَى يَسْتَرْئِي إِسْتِرْآءً: كۆرۈشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَرْأَى الشَّيْءَ: كۆرسەتتى.

إِسْتَرْأَى الشَّخْصَ: ئۆزىنى رىياكار ھېسابلىدى.

إِسْتَرْأَى هُ: مەسلىھەت سورىدى.

إِسْتَرْبَعَ يَسْتَرْبِعُ إِسْتِرْبَاعًا الرَّجُلُ: دۆۋىلىنىپ كەتتى.

إِسْتَرْبَعَ الْغُبَارُ: چاڭ ـ توزان كۆتۈرۈلدى.

إِسْتِرْجَاعٌ: قايتۇرماق، چېكىندۈرمەك، قايتۇرۇۋالماق.

إِسْتَرْجَعَ يَسْتَرْجِعُ إِسْتِرْجَاعًا حَقَّهُ: ھەققىنى قايتۇرۇۋالدى.

إِسْتَرْجَعَ الْحَادِثَةَ: ۋەقەنى ئەسلىدى.

إِسْتَرْجَعَ الْأَمْرَ: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى.

إِسْتَرْجَعَ مَاضَاعَ: يوتكەننى ئەسلىگە كەلتۈردى.

إِسْتَرْجَعَ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

إِسْتَرْجَعَ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ: مۇسىبەتكە يولۇققان چاغدا «**إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**» دېدى.

إِسْتَرْجَفَ يَسْتَرْجِفُ إِسْتِرْجَافًا: چايقىلدى، لىڭشىتتى (باشنى).

إِسْتَرْجَلَ يَسْتَرْجِلُ إِسْتِرْجَالاً: ئەرلەرچە ياسالدى.

إِسْتَرْجَمَ يَسْتَرْجِمُ إِسْتِرْجَامًا الرَّجُلُ: چالما ـ كېسەك قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَرْحَلَ يَسْتَرْحِلُ إِسْتِرْحَالاً صَدِيقَهُ: دوستىدىن ئۇلاغ تەلەپ قىلدى.

إِسْتَرْحَلَ الزَّائِرَ: كېتىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَرْحَمَ يَسْتَرْحِمُ إِسْتِرْحَامًا: مېھىر ـ شەپقەت تەلەپ قىلدى، ئەپۇ سورىدى، كەچۈرۈم سورىدى.

«**إِسْتَرْحَمَ الْمُذْنِبُ الْقَاضِيَ**»: گۇناھكار سوتچىدىن رەھىم قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتِرْخَاءٌ: يۇمشاپ كەتمەك، ئۆزىنى تاشلىۋەتمەك، بوشاڭلىق قىلماق، بوشاشماق.

إِسْتَرْخَصَ يَسْتَرْخِصُ إِسْتِرْخَاصًا الشَّخْصُ: ئەرزاننى تەلەپ قىلدى، ئەرزاننى ئىزدىدى.

إِسْتَرْخَصَ الْمُشْتَرِي السِّلْعَةَ: خېرىدار مالنى ئەرزان ھېسابلىدى، ئەرزان دەپ قارىدى.

إِسْتَرْخَى يَسْتَرْخِي إِسْتِرْخَاءً الشَّخْصُ: بوشاپ قالدى، ئۇخلىسىغا راھەتلىنىپ ياتتى؛ چارچىدى.

إِسْتَرْخَى بِهِ الْأَمْرُ: ئوڭۇشلۇق بولدى.

إِسْتِرْدَادٌ: قايتۇرۇۋالماق، ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلماق.

«**يَجِبُ أَنْ نَعْمَلَ لِاسْتِرْدَادِ أَرْضِنَا السَّلِيبَةِ**»: تارتىۋېلىنغان زېمىنىمىزنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشىمىز كېرەك.

إِسْتَرَدَّ يَسْتَرِدُّ إِسْتِرْدَادًا الشَّيْءَ: قايتۇرۇۋالدى، ياندۇرۇۋالدى.

إِسْتَرَدَّ أَنْفَاسَهُ: چارچىغاندىن كېيىن ئارام ئالدى، دېمىنى ئېلىۋالدى.

إِسْتَرَدَّ خَسَارَةً: تولدۇرۇۋالدى، تولۇقلىۋالدى.

إِسْتَرَدَّ حُرِّيَّتَهُ: ئەركىنلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

إِسْتَرَدَّ هُدُوءَهُ: تىنچلاندى.

إِسْتَرَدَّهُ الشَّيْءَ: قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَرْذَلَ يَسْتَرْذِلُ إِسْتِرْذَالاً هُ: تاشلىۋەتتى، تەرك ئەتتى؛ ھاقارەتلىدى، كەمسىتتى، پەسكەش سانىدى، پەسكەش ھېسابلىدى.

إِسْتَرْزَقَ يَسْتَرْزِقُ إِسْتِرْزَاقًا: رىزقى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْزَقَ الشَّخْصُ: تەمەننات سورىدى، تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى ئىزدىدى.

اِسْتَرْسَلَ يَسْتَرْسِلُ اِسْتِرْسَالاً الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ تۇردى.

اِسْتَرْسَلَ الْحَدِيثُ: سۆز يېقىملىق داۋاملاشتى.

اِسْتَرْسَلَ الشَّخْصُ فِي حَدِيثِهِ: كەڭ دائىرىلىك سۆزلىدى.

اِسْتَرْسَلَتْ فِي أَفْكَارِهَا: چوڭقۇر ئويلاندى، ئەتراپلىق پىكىر قىلدى.

اِسْتَرْسَلَتِ الدُّمُوعُ فِي عُيُونِهَا: كۆزىدىن ياش ئېتىلىپ چىقتى، ياش قۇيۇلدى.

اِسْتَرْسَلَ فِي الْكَلَامِ: گەپ ساتتى، گەپدانلىق قىلدى، ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقىۋەردى.

اِسْتَرْشَدَ يَسْتَرْشِدُ اِسْتِرْشَادًا بِكَذَا: ھىدايەت تاپتى، توغرا يولغا كىردى.

اِسْتَرْشَدَ الشَّخْصُ فُلَانًا: يېتەكلەشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْشَى يَسْتَرْشِي اِسْتِرْشَاءً ہُ الْعَامِلُ: پارا تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْضَى يَسْتَرْضِي اِسْتِرْضَاءً الرَّجُلَ: ئەپلەشتى، ياراشتى، ياخشىچاق بولدى، كېلىشتى، رازى بولۇشتى.

اِسْتِرْضَاءً لَهُ: رازى قىلىش ئۈچۈن.

اِسْتَرْضَعَ يَسْتَرْضِعُ اِسْتِرْضَاعًا الْأَبُ وَلَدَهُ: ئاتا بالىسى ئۈچۈن ئىنىك ئانا ئىزدىدى.

«وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَاجُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ»

‹قرآن›: ئەگەر بالىلىرىڭلارنى ئىنىك ئانىلارغا ئېمىتمەكچى بولساڭلار، قائىدە بويىچە ئۇلارنىڭ ھەققىنى بەرسەڭلارلا سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

اِسْتَرْضَعَ الطِّفْلُ أُمَّهُ: ئانىسىنى ئېمىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرَطَ يَسْتَرِطُ اِسْتِرَاطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

اِسْتَرْعَى يَسْتَرْعِي اِسْتِرْعَاءً ہُ الشَّيْءَ: كۆڭۈل بۆلۈشنى ۋە قوغداشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْعَى الْإِنْتِبَاهَ: دىققەتنى قوزغىدى.

«مَنِ اسْتَرْعَى الذِّئْبَ فَقَدْ ظَلَمَ» ‹مثل›: بۆرىنى باققان ئادەم ناتوغرا ئىش قىلغان بولىدۇ.

اِسْتَرْغَدَ يَسْتَرْغِدُ اِسْتِرْغَادًا الْعَيْشَ: باياشات ھېس قىلدى، پاراۋان ھېس قىلدى.

اِسْتَرْفَدَ يَسْتَرْفِدُ اِسْتِرْفَادًا الْمُحْتَاجُ الْغَنِيَّ: موھتاج ئادەم بايدىن ياردەم تەلەپ قىلدى، ياردەم سورىدى.

اِسْتَرْفَقَ يَسْتَرْفِقُ اِسْتِرْفَاقًا: ياردەم سورىدى، ياردەم تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرَقَ يَسْتَرِقُ اِسْتِرَاقًا النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

اِسْتَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِسْتِرْقَاقٌ: قۇللۇق، قۇللۇق تۈزۈم.

اِسْتَرْقَعَ يَسْتَرْقِعُ اِسْتِرْقَاعًا الثَّوْبُ: كىيىم ياماقداك بولۇپ قالدى.

اِسْتَرَقَّ يَسْتَرِقُّ اِسْتِرْقَاقًا الْأَسِيرَ: ئەسىرگە ئىگە بولدى.

اِسْتَرَقَّ الْحُرَّ: ئەركىن ئادەمگە قۇلغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلدى.

اِسْتَرْقَنَ يَسْتَرْقِنُ اِسْتِرْقَانًا: سۈركىدى، سۈرتتى، بويىدى.

اِسْتَرْكَبَ يَسْتَرْكِبُ اِسْتِرْكَابًا شَخْصًا: مىنىشنى تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَرْكَبْتُهُ فَأَرْكَبَنِي»: ئۇنىڭدىن مىندۈرۈۋېلىشنى تەلەپ قىلغانىدىم، ئۇ مېنى مىندۈرۈۋالدى.

اِسْتَرْهَبَ يَسْتَرْهِبُ اِسْتِرْهَابًاهُ: ئۇنى چۆچۈتتى، قورقۇتتى.

«وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاؤُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ» ‹قرآن›: ئۇلارنى (يەنى كىشىلەرنى) قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى، ئۇلار (كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىگە چوڭ (كۆرۈنىدىغان) سېھىرنى كۆرسەتتى.

اِسْتَرْهَنَ يَسْتَرْهِنُ اِسْتِرْهَانًا الشَّيْءَ: گۆرۈ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَرْوَحَ يَسْتَرْوِحُ اِسْتِرْوَاحًا إِلَى حَدِيثِهِ: ئۇنىڭ سۆزىدىن مەمنۇنىيەت ھېس قىلدى، ئۇنىڭ سۆزىدىن مەمنۇن بولدى.

اِسْتَرْوَحَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

اِسْتَزَادَ يَسْتَزِيدُ اِسْتِزَادَةً: ئاشۇرۇشنى تەلەپ

قىلدى، ئۆنىڭدىن ئوزۇق تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَزَادَ رَئِيسَهُ فِي تَحْسِينِ مُرَتَّبِهِ» : باشلىقىدىن مائاشىنى ئۆستۈرۈپ قويۇشنى تەلەپ قىلدى.

لَمْ يَبْقَ لِمُسْتَزِيدٍ إِسْتَزَادَةٌ: ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتتى، ئەڭ يۇقىرى چەككە يەتتى.

إِسْتَزَارَ يَسْتَزِيرُ إِسْتِزَارَةً: يوقلاشنى تەلەپ قىلدى، زىيارەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِسْتِزَارَ الْمَرِيضُ أَصْدِقَاءَهُ» : كېسەل دوستلىرىدىن يوقلاشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَزْرَعَ يَسْتَزْرِعُ إِسْتِزْرَاعًا الْأَرْضَ: يەر تېرىشنى تەلەپ قىلدى، بوز يەر ئاچتى.

«إِسْتَزْرَعَ الْأَرْضَ الْمَتْرُوكَةَ» : ئاختاما يەرنى تېرىدى.

إِسْتَزْرَى يَسْتَزْرِي إِسْتِزْرَاءً: كەمسىتتى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى.

إِسْتَزْرَى بِالْخَطَرِ: خەۋپ ـ خەتەرگە پەرۋا قىلمىدى.

إِسْتَزَلَّ يَسْتَزِلُّ إِسْتِزْلَالًا: ئۇنى تېيىلدۇرۇۋەتتى؛ ئاستا ـ ئاستا خاتالىققا باشلىدى.

«إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَاكَسَبُوا» «قۇرئان» : بەزى قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن، شەيتان ئۇلارنى تېيىلدۇرۇشقا ئۇرۇندى.

«إِسْتَزَلَّ الشِّرِيرُ الْوَلَدَ فَسَقَطَ فِي الْخَطِيئَةِ» : قۇلاق كەستى، بالىنى ئازدۇردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ جىنايەت ئۆتكۈزدى.

إِسْتَسَاغَ يَسْتَسِيغُ إِسْتِسَاغًا الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: يېمەك ياكى ئىچمەكنى سىلىق ئۆتىدىغان دەپ ھېسابلىدى.

«لَا أَسْتَسِيغُ هَذَا الطَّعَامَ وَلَا هَذَا الْكَلَامَ» : بۇ تاماقنىمۇ ۋە بۇ سۆزنىمۇ ياقتۇرمايمەن.

إِسْتَسْخَرَ يَسْتَسْخِرُ إِسْتِسْخَارًا مِنْهُ: زاڭلىق قىلدى، مەسخىرە قىلدى.

«وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ» «قۇرئان» : ئۇلار بىرەر مۆجىزىنى كۆرسە مەسخىرە قىلىشىدۇ.

إِسْتَخَفَّ يَسْتَخِفُّ إِسْتِخْفَافًا: ئەھمىيەتسىز دەپ قارىدى، مەنسىز دەپ قارىدى.

إِسْتَسَرَّ يَسْتَسِرُّ إِسْتِسْرَارًا: يوشۇرۇن بولدى، مەخپى بولدى، ئۇنىڭغا سىر بەردى.

«إِسْتَسَرَّ أَمْرَهُ عَنْ أَقْرَبِ النَّاسِ إِلَيْهِ» : ئۇنىڭ ئىشى ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرىگىمۇ مەخپى.

إِسْتِسْقَاءٌ: سۇلۇق ئىششىق ، ئىششىق (قورساق بوشلۇقىغا سۇ يىغىلىش كېسىلى).

دُعَاءُ الْإِسْتِسْقَاءِ: ئاللاھدىن يامغۇر تىلەپ ئوقۇلىدىغان دۇئا.

صَلَاةُ الْإِسْتِسْقَاءِ: ئاللاھدىن يامغۇر تىلەپ ئوقۇلىدىغان ناماز.

إِسْتِسْقَائِيٌّ: سۇلۇق ئىششىق كېسىلىگە ئائىت.

إِسْتَسْقَا يَسْتَسْقِي إِسْتِسْقَاءً مِنْهُ: ئۇنىڭ سۇغۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ» «قۇرئان» : مۇسانىڭ قەۋمى (باياۋاندا) ئۇنىڭدىن سۇ تەلەپ قىلغاندا، مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دەپ ۋەھيى قىلدۇق.

إِسْتِسْلَامٌ: بويسۇنماق، باش ئەگمەك.

إِسْتِسْلَامِيٌّ: تەسلىمچىلىك.

إِسْتِسْلَامِيَّةٌ: تەسلىمچىلىك.

إِسْتَسْلَمَ يَسْتَسْلِمُ إِسْتِسْلَامًا لَهُ: بويسۇندى، تەسلىم بولدى.

«إِسْتَسْلَمَتِ الْمَدِينَةُ بَعْدَ حِصَارٍ طَوِيلٍ» : ئۇزۇن مۇددەت قورشىۋېلىنغاندىن كېيىن شەھەر تەسلىم بولدى.

إِسْتَسْمَجَ يَسْتَسْمِجُ إِسْتِسْمَاجًا: سەت دەپ قارىدى، كۆرۈمسىز دەپ قارىدى.

إِسْتَسْمَخَ يَسْتَسْمِخُ إِسْتِسْمَاخًا: كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى، ناماقۇل بولدى.

إِسْتَسْمَنَ يَسْتَسْمِنُ إِسْتِسْمَانًا: سېمىز ھېسابلىدى.

إِسْتَسْمَى يَسْتَسْمِي إِسْتِسْمَاءً: ئىسمىنى سورىدى، ئىسمىنى سورۇشتە قىلدى.

«إِسْتَسْمَيْتُهُ فَقَالَ عُمَرُ» : ئۇنىڭ ئىسمىنى سورىسام «ئۆمەر» دېدى.

إِسْتَسَنَّ يَسْتَسِنُّ إِسْتِسْنَانًا: يېشى چوڭىيىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

اِسْتَسَنَّ الطَّرِيقَةَ: ماڭدى.

اِسْتَسْهَلَ يَسْتَسْهِلُ اِسْتِسْهَالاً الشَّيْءَ: ئاسان دەپ قارىدى، ئاسان ھېسابلىدى، سەل چاغلىدى.

«اِخْتَارَ هَذِهِ الْوَظِيفَةَ لِأَنَّهُ اسْتَسْهَلَ الْعَمَلَ فِيهَا»: ئۇ بۇ ۋەزىپىنى ئىشلەشنى ئاسان چاغلىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى تاللىدى.

اِسْتَشَارَ يَسْتَشِيرُ اِسْتِشَارَةً مَعَهُ: ئۇنىڭغا مەسلەھەت سالدى، مۇراجىئەت قىلدى، پىكىر سورىدى.

اِسْتَشَارَ نَفْسَهُ: ئويلاندى.

اِسْتَشَارَ فُلاَنًا فِي كَذَا: مەسلىھەتلەشتى، ئۇنىڭ پىكرىنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتِشَارَةٌ: كېڭەشمەك، مەسلىھەتلەشمەك، پىكرىنى ئالماق، مۇھاكىمە قىلماق.

اِسْتِشَارَةٌ طِبِّيَّةٌ: تېببىي مەسلەھەت.

اِسْتِشَارَةٌ قَانُونِيَّةٌ: قانۇنىي كېڭەش.

اِسْتِشَارِيٌّ: كېڭەشلىك، مەسلىھەتلىك.

رَأْيٌ اِسْتِشَارِيٌّ: تەكلىپ.

اَلْمَجْلِسُ الْاِسْتِشَارِيُّ: مەسلىھەت كېڭىشى، كېڭەش يىغىنى.

اَلْمَجْلِسُ الْاِسْتِشَارِيُّ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي مەسلەھەت كېڭىشى.

لَجْنَةٌ اِسْتِشَارِيَّةٌ: كېڭەش كومىتېتى، مەسلىھەت كومىتېتى.

اِسْتَشَاطَ يَسْتَشِيطُ اِسْتِشَاطَةً عَلَيْهِ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى، قاتتىق ئاچچىقلاندى، سەپراسى ئۆرلىدى.

اِسْتَشْرَفَ يَسْتَشْرِفُ اِسْتِشْرَافًا: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى.

اِسْتَشْرَفَ الشَّيْءَ: ئالقىنىنى چېكىسىگە قويۇپ نېرىدىن قارىدى.

اِسْتَشْرَقَ يَسْتَشْرِقُ اِسْتِشْرَاقًا: شەرق تىلى ۋە ئەدەبىياتى قاتارلىقلارنى ئۆگەندى.

اِسْتَشْرَقَ الْأُورُبِّيُّ: شەرقنى تەتقىق قىلىشقا كۆڭۈل بۆلدى.

حَرَكَةُ الْاِسْتِشْرَاقِ: شەرقشۇناسلىق ھەرىكىتى.

اِسْتَشْرَى يَسْتَشْرِي اِسْتِشْرَاءً الشَّرُّ أَوِ الدَّاءُ: يامانلىق ياكى دەرد چوڭىيىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

اِسْتَشْرَى الرَّجُلُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

اِسْتَشْرَتِ الْأُمُورُ: كېڭىيىپ كەتتى.

اِسْتَشْرَتِ الْفَسَادُ: پىتنە - پاسات ئەۋج ئېلىپ كەتتى.

اِسْتَشْرَتِ الرِّشْوَةُ: پارا يامراپ كەتتى.

اِسْتِشْعَارٌ عَنْ بُعْدٍ: زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر ئارقىلىق يىراقتىن سېزىش.

قَرْنَا الْاِسْتِشْعَارِ (فِي بَعْضِ الْحَشَرَاتِ): ھاشاراتلارنىڭ بېشىدىن ئۈنۈپ چىققان مۈڭگۈزسىمان بىر جۈپ سەزگۈ ئەزاسى.

اِسْتَشْعَرَ يَسْتَشْعِرُ اِسْتِشْعَارًا الشَّيْءَ: سەزدى، ھېس قىلدى، بايقىدى.

اِسْتَشْعَرَ الطِّفْلُ الْخَوْفَ: بوۋاق قورقۇمسىرىدى، قورقۇنچ ھېس قىلدى.

اِسْتِشْفَاءٌ: دوختۇرغا كۆرۈنمەك، دوختۇر تەلەپ قىلماق، دوختۇردىن تەكشۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈنمەك.

مَدِينَةُ الْاِسْتِشْفَاءِ: ساناتورىيە.

آلاَتُ الْاِسْتِشْفَاءِ: داۋالاش ئۈسكۈنىلىرى.

مِيَاهُ الْاِسْتِشْفَاءِ: داۋالاشتا ئىشلىتىدىغان مىنېرال سۇ.

اِسْتَشْفَعَ يَسْتَشْفِعُ اِسْتِشْفَاعًا إِلَى فُلاَنٍ: ئىلتىجا قىلدى، شاپائەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

فُلاَنٌ يُسْتَشْفَعُ بِهِ: شاپائەت تەلەپ قىلىنىدىغان ئادەم.

اِسْتَشَقَّ يَسْتَشِقُّ اِسْتِشْقَاقًا الشَّيْءَ: كۆزى يەتتى، تېگىگە يەتتى، تونۇپ يەتتى، ياخشى چۈشەندى؛ ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈردى.

اِسْتَشَقَّ الثَّوْبَ: كىيىمنىڭ بىرەر ئەيىبى بارلىقىنى يورۇقتا تۇتۇپ تەكشۈردى.

اِسْتَشَقَّ الْأَمْرَ: ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرۈپ ماھىيىتىگە يەتتى.

اِسْتَشْفَى يَسْتَشْفِي اِسْتِشْفَاءً: شىپا تەلەپ قىلدى، داۋالاندى، دوختۇرغا كۆرۈندى، دوختۇردىن تەكشۈرۈپ قويۇشنى ئۈمىد قىلدى.

«مِنَ الْأَفْضَلِ أَنْ تَسْتَشْفِيَ فِي مِنْطَقَةٍ خَلَوِيَّةٍ»:

ئۇلۇق ياخشىسى سەن سەھرادا داۋالانغىن.

إِسْتَشْفَى بِكَذَا: ... دىن ساقايدى، ... سەۋەبتىن شىپالىق تاپتى.

إِسْتَشْفَى قَلْبُهُ: ئۇنىڭ ئارزۇسى قاندى.

إِسْتَشْكَلَ يَسْتَشْكِلُ إِسْتِشْكَالاً: ئارىلىشىپ كەتتى.

إِسْتَشْكَلَ الْأَمْرُ: غۇۋالاشتى، مۇجمەل بولدى.

إِسْتَشْكَلَ عَلَى الْحُكْمِ أَوْ فِي تَنْفِيْذِ الْحُكْمِ: ھۆكۈمنىڭ ئىجرا قىلىنىشىغا قىيىنچىلىق پەيدا قىلدى.

إِسْتَشَمَّ يَسْتَشِمُّ إِسْتِشْمَامًا: پۇرىدى.

إِسْتَشْنَعَ يَسْتَشْنِعُ إِسْتِشْنَاعًا الْأَمْرَ: قەبىھ ساندى، يىرگىنىشلىك دەپ قارىدى.

«أَنَا أَسْتَشْنِعُ فَعْلَتَكَ هٰذِهِ»: مەن سېنىڭ بۇ قىلمىشىڭنى قەبىھ ھېسابلايمەن.

إِسْتَشَنَّ يَسْتَشِنُّ إِسْتِشْنَانًا: ئۇرۇقلىدى، خورىدى.

إِسْتِشْهَادٌ: نەقىل كەلتۈرمەك، دەلىل كەلتۈرمەك، دەلىل قىلماق.

إِسْتَشْهَدَ يَسْتَشْهِدُ إِسْتِشْهَادًا: گۇۋاھلىق بەرگۈزدى، ئىقرار قىلدۇردى، گۇۋاھچى قىلدى.

إِسْتَشْهَدَ الشَّخْصَ: گۇۋاھلىق تەلەپ قىلدى.

إِسْتَشْهَدَ بِقَوْلٍ: نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

«وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ» «قرآن»: سىلەر ئەركىشىلەردىن ئىككى كىشىنى گۇۋاھلىققا تەكلىپ قىلىڭلار.

إِسْتَشْهَدَ عَلَى رَأْيِهِ وَنَحْوِهِ بِكَذَا: دەلىل كەلتۈردى، گۇۋاھ قىلدى.

«إِسْتَشْهَدَ عَلَى رَأْيِهِ بِآيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ»: ئۇ ئۆز پىكرىگە قۇرئان كەرىمدىن بىر ئايەتنى دەلىل كەلتۈردى.

«إِسْتُشْهِدَ عَدَدٌ مِنْ جُنُودِنَا فِي سَاحَةِ الشَّرَفِ»: قوشۇنىمىزدىن بىرقانچە نەپەر ئادەم شان ـ شەرەپ يولىدا قۇربان بولدى.

أُسْتُشْهِدَ الرَّجُلُ: ئاللاھ يولىدا قۇربان بولدى، شېھىت بولدى.

إِسْتَصَابَ يَسْتَصِيبُ إِسْتِصَابَةً الرَّأْيَ: پىكىرنى توغرا تاپتى.

إِسْتَصْبَحَ يَسْتَصْبِحُ إِسْتِصْبَاحًا الرَّجُلُ: چىراغ ياقتى.

إِسْتَصْبَحَ بِالزَّيْتِ: چىراغقا ماي قۇيدى.

إِسْتَصْبَرَهُ يَسْتَصْبِرُ إِسْتِصْبَارًا: ئۇنىڭدىن سەۋر قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئۇنىڭدىن چىداملىق بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَصْبَى يَسْتَصْبِي إِسْتِصْبَاءً: كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

إِسْتَصْبَاهُ: كىچىك بالىدەك مۇئامىلە قىلدى، گۆدەكلىك قىلدى.

إِسْتَصْحَبَ يَسْتَصْحِبُ إِسْتِصْحَابًا: ھەمراھ بولۇشنى ئۆتۈندى، بىللە بولۇشنى سورىدى، ھەمسۆھبەت بولۇشنى سورىدى.

إِسْتَصْحَبَهُ الشَّيْءَ: بىللە ئېلىۋالدى.

إِسْتَصْحَبَ فُلَانًا: ئۇنى سۆھبىتىگە چاقىردى.

إِسْتَصْحَبَ الْأَبُ إِبْنَهُ: دادا ئوغلىنى سۆھبەتكە چاقىردى.

إِسْتَصَحَّ يَسْتَصِحُّ إِسْتِصْحَاحًا: ساقايدى، شىپا تاپتى.

إِسْتَصْدَرَ يَسْتَصْدِرُ إِسْتِصْدَارًا الْأَمْرَ: بۇيرۇق چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ مِنَ الْبَرْلَمَانِ قَانُونَ الْمُرُورِ»: ھۆكۈمەت پارلامېنتتىن قاتناش قانۇنى چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَصْرَخَ يَسْتَصْرِخُ إِسْتِصْرَاخًا: ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى.

«فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ» «قرآن»: ناگاھان تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن ئادەم مۇسادىن يەنە ياردەم تىلىدى.

إِسْتَصْرَخَ: نالە قىلدى، پەرياد چەكتى.

«إِسْتَصْرَخَ بِجَارِهِ عِنْدَمَا هَاجَمَهُ السَّارِقُ»: ئۇ ئوغرى ھۇجۇم قىلغان چاغدا قوشنىسىدىن ياردەم تىلىدى.

إِسْتَصْرَفَ يَسْتَصْرِفُ إِسْتِصْرَافًا اللّٰهَ الْمَكَارِهَ: ئاللاھدىن بالا ـ قازادىن قۇتۇلۇشنى ئىلتىجا قىلدى.

إِسْتَصْعَبَ يَسْتَصْعِبُ إِسْتِصْعَابًا الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىن دەپ قارىدى، ئىشنى مۇشكۈل ھېسابلىدى.

لىدى.

إِسْتَصْعَبَ الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.

إِسْتَصْعَبَ الْعَمَلَ فِي الْخَارِجِ: سىرتتا ئىش قىيىنلاشتى.

إِسْتَصْعَبَ رُكُوبَ الْبَحْرِ فَاخْتَارَ الطَّائِرَةَ: دېڭىز سەپىرىنى قىيىن ساناپ ئايروپىلاننى تاللىدى.

إِسْتَصْغَرَ يَسْتَصْغِرُ إِسْتِصْغَارًا ه: ئۇنى كىچىك كۆردى، كىچىك ھېسابلىدى، كەمسىتتى، كۆزگە ئىلمىدى، خورلىدى، مەنسىتمىدى.

إِسْتَصْغَرَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى كەمسىتتى، ئۆزىنى تۆۋەن كۆردى، كىچىك سانىدى.

إِسْتَصْغَرَ الْوَلَدَ: بالىنى كىچىك ھېسابلىدى.

إِسْتَصْغَرَتِ الْهَدِيَّةَ: سوۋغىنى كىچىك سانىدى.

يَسْتَصْغِرُ آرَاءَهُ: ئۇنىڭ پىكىرلىرىنى مەنسىتمەيدۇ.

«لَيْسَ عَلَيْكَ أَنْ تَسْتَصْغِرَ نَفْسَكَ»: ئۆزۈڭنى كەمسىتمەسلىكىڭ كېرەك، ئۆزۈڭنى تۆۋەن چاغلىماسلىقىڭ كېرەك...

إِسْتَصْفَحَ يَسْتَصْفِحُ إِسْتِصْفَاحًا: كەچۈرۈم سورىدى، گۇناھىنى تىلىدى.

«إِسْتَصْفَحَ التِّلْمِيذُ مُعَلِّمَهُ»: شاگىرت مۇئەللىمىدىن كەچۈرۈم سورىدى.

إِسْتَصْفَى يَسْتَصْفِي إِسْتِصْفَاءَ الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى، تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

إِسْتَصْفَى الْمَالَ: مالىنىڭ ھەممىسىنى ئالدى.

إِسْتَصْفَى التَّاجِرُ الْبِضَاعَةَ: سودىگەر ماللىرىنى تاللىدى.

«إِسْتَصْفَتِ الدَّوْلَةُ أَمْوَالَ الْخَوَنَةِ»: دۆلەت خىيانەتچىلەرنىڭ مېلىنىڭ ھەممىسىنى مۇسادىرە قىلدى.

«إِسْتَصْفَتِ الشَّرِكَةُ دُيُونَهَا»: شىركەت قەرزلىرىنى ئايرىپ چىقتى.

إِسْتَصْلَحَ يَسْتَصْلِحُ إِسْتِصْلَاحًا الشَّيْءَ: ياخشىلادى، دەپ ھېسابلىدى، مۇناسىپ دەپ قارىدى.

إِسْتَصْلَحَ الْأَرْضَ: تۇپراقنى ياخشىلىدى.

«إِسْتَصْلَحَ الْوَكِيلُ سُلُوكَ الْيَتِيمِ»: يېتىمگە ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىنى تۈزىدى.

إِسْتَصْلَحَ الْبِنَاءَ: قۇرۇلۇشنى رېمونت قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَصْلَحَ الطُّرُقَاتِ الْمُتَضَرِّرَةَ مِنَ الْفَيَضَانَاتِ»: تاشقىندا بۇزۇلغان يوللارنى تۈزەشنى تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَصْلَحَ الْأَرَاضِيَ الزِّرَاعِيَّةَ»: تېرىلغۇ يەرلەرنى ياخشىلىدى.

إِسْتَصْمَغَ يَسْتَصْمِغُ إِسْتِصْمَاغًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنىڭ يېلىمىنى چىقاردى.

إِسْتَصْنَعَ يَسْتَصْنِعُ إِسْتِصْنَاعًا الشَّخْصَ شَيْئًا: ياساپ بېرىشكە بۇيرىدى، زاكاس قىلدى.

إِسْتَصْنَعَ الصَّائِغَ خَاتَمًا: زەرگەرگە ئۈزۈك ياساپ بېرىشنى زاكاس قىلدى.

إِسْتِصْوَابٌ: ئىقرار قىلماق، تونۇماق، بويىنىغا ئالماق، ئېتىراپ قىلماق.

إِسْتَصْوَبَ يَسْتَصْوِبُ إِسْتِصْوَابًا: ئېتىراپ قىلدى، ئىقرار قىلدى.

إِسْتَصْوَبَ الرَّأْيَ: قوشۇلدى، توغرا تاپتى.

إِسْتَضَاءَ يَسْتَضِيءُ إِسْتِضَاءَةً بِهِ: نۇرلاندى، نۇر تەلەپ قىلدى، مەسلىھەت سورىدى.

إِسْتَضَافَ يَسْتَضِيفُ إِسْتِضَافَةً ه: ئۇنىڭدىن كۈتۈشنى تەلەپ قىلدى، مېھمان قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَضَافَ مِنْ فُلَانٍ إِلَى فُلَانٍ: پاناھ ئىزدەپ باردى، بىراۋغا تايانىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

إِسْتَضَافَ بِهِ: ياردەم تىلىدى، قوتۇلدۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، پاناھلىق ئىزدىدى.

إِسْتَضَامَ يَسْتَضِيمُ إِسْتِضَامَةً: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، خورلىدى، بوزەك قىلدى.

إِسْتَضْحَكَ يَسْتَضْحِكُ إِسْتِضْحَاكًا: كۈلدى، كۈلۈشتى، چاقچاق قىلىشتى.

إِسْتَضْرَمَ يَسْتَضْرِمُ إِسْتِضْرَامًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى، ئوتنى ئۇلغايتتى.

إِسْتَضْرَمَ النَّارَ فِي: ئوت قويدى، ئوت ياقتى.

إِسْتَضْعَفَ يَسْتَضْعِفُ إِسْتِضْعَافًا: ئاجىز دەپ قارىدى، كۈچسىز ھېسابلىدى، بوش دەپ قارىدى، بوزەك قىلدى.

«قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا

يَقْتُلُونَنِي» ‹قرآن›: (هارۇن) ئېيتتى: «ئى قېرىندىشىم! (بۇ) قەۋم مېنى بوزەك تاپتى، مېنى ئۆلتۈرۈۋەتكىلى تاس قالدى.»

«وَنُرِيْدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ» ‹قرآن›: بىز (مىسىر) زېمىنىدا بوزەك قىلىنغانلارغا مەرھەمەت قىلىشنى ئىرادە قىلىمىز.

إِسْتَضْلَعَ يَسْتَضْلِعُ إِسْتِضْلاَعًا: توشتى، تولدى.

إِسْتَطَابَ يَسْتَطِيبُ إِسْتِطَابَةً: گۈزەل دەپ قارىدى، ياخشى دەپ قارىدى.

إِسْتَطَابَ الطَّعَامَ: تاماقنى ياخشى دەپ ھېسابلىدى.

إِسْتَطَارَ يَسْتَطِيرُ إِسْتِطَارَةً: يېيىلىپ كەتتى، تارالدى، چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى.

إِسْتَطَارَ الْبَرْقُ: چاقماق تارالدى.

أُسْتُطِيْرَ: چۆچىدى، چۆچۈتۈلدى.

أُسْتُطِيرَ فُؤَادُهُ: ئۇنىڭ يۈرىكى چۆچۈتۈلدى.

إِسْتَطَاعَ يَسْتَطِيعُ إِسْتِطَاعَةً: كۈچى يەتتى، قادىر بولدى، قادىر بولالىدى، قىلالىدى.

«وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِاسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ»

‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھ بىلەن قەسەم ئىچىپ: «ئەگەر چىقىشقا قادىر بولالىغان بولساق، ئەلۋەتتە سىلەر بىلەن بىللە چىقاتتۇق» دەيدۇ.

«لاَ أَسْتَطِيْعُ أَدَاءَ هَذَا الْعَمَلِ بِصُورَةٍ جَيِّدَةٍ»: بۇ ئىشنى ياخشى بېجىرەلمەيمەن.

إِسْتَطَاعَ الْأَمْرَ: كۈچى يەتتى، قادىر بولالىدى، قىلالىدى.

لَمْ يَسْتَطِعْ إِنْجَازَ عَمَلِهِ: ئىشنى پۈتتۈرەلمىدى.

إِسْتِطَاعَةٌ ج إِسْتِطَاعَاتٌ: قابىلىيەت، ئىقتىدار، ئىمكانىيەت، مۇمكىنچىلىك.

فِي إِسْتِطَاعَتِهِ أَنْ...: ئۇ كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

عَلَى قَدْرِ الْإِسْتِطَاعَةِ: مۇمكىن بولغان دائىرىدە، قولىدىن كېلىشىچە.

إِسْتَطَالَ يَسْتَطِيلُ إِسْتِطَالَةً: ئۇزۇرىدى، سوزۇلدى، ئۇزۇن دەپ قارىدى.

إِسْتَطَالَ الظِّلُّ: سايە ئۇزۇرىدى.

إِسْتَطَالَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا چېقىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

إِسْتَطَالَةٌ: ئۇزارماق، سوزۇلماق.

إِسْتَطَبَّ يَسْتَطِبُّ إِسْتِطْبَابًا الطَّبِيبَ: دوختۇر ئىزدىدى، دوختۇر تەلەپ قىلدى.

إِسْتَطَرَ يَسْتَطِرُ إِسْتِطَارًا: يازدى، خاتىرىلىدى.

إِسْتَطَرَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى، قىلىچ بىلەن توغرىدى.

إِسْتَطَرَهُ بِالْمِسْطَرَةِ: ئۇنى سىزغۇچ بىلەن سىزدى.

إِسْتِطْرَادٌ: تېمىدىن يىراقلاشماق، ماۋزۇدىن چىقىپ كەتمەك.

إِسْتَطْرَبَ يَسْتَطْرِبُ إِسْتِطْرَابًا فُلاَنًا: ناخشا ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَطْرَدَ يَسْتَطْرِدُ إِسْتِطْرَادًا فِي الْكَلاَمِ: تېمىدىن يىراقلاپ كەتتى، ماۋزۇدىن چەتنەپ كەتتى.

«كَانَ بَعْضُ الْكُتَّابِ الْقُدَمَاءِ يَمِيلُونَ فِيمَا يَكْتُبُونَ إِلَى الْإِسْتِطْرَادِ»: قەدىمكى بەزى يازغۇچىلار يازغان ئەرسىلىرىنى تېمىدىن چەتنەپ يېزىشقا مايىل ئىدى.

إِسْتَطْرَفَ يَسْتَطْرِفُ إِسْتِطْرَافًا الشَّيْءَ: يېڭى دەپ قارىدى، يېڭىلىق ھېس قىلدى.

إِسْتَطْرَقَ يَسْتَطْرِقُ إِسْتِطْرَاقًا الشَّيْءَ: چارە قوللاندى، تەدبىر كۆردى، ئۇسۇل ئىشلەتتى.

إِسْتَطْرَقَ إِلَى الشَّيْءِ: يول ئىزدىدى.

إِسْتَطْعَمَ يَسْتَطْعِمُ إِسْتِطْعَامًا: تاماق تەلەپ قىلدى، تاماق تىلىدى، ئوزۇقلاندۇرۇشنى تىلىدى.

«فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا» ‹قرآن›: ئۇلار ئىككىسى يەنە بىللە مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى، شەھەر ئاھالىسىدىن تاماق سورىدى.

إِسْتَطْعَمَ الشَّيْءَ: تەمىنى تېتىدى.

إِسْتَطْعَمَ اللَّحْمَ: گۆشنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆردى.

إِسْتَطَلَّ يَسْتَطِلُّ إِسْتِطْلاَلاً: تېڭىرقاپ قالدى.

إِسْتِطْلاَعٌ ج إِسْتِطْلاَعَاتٌ: تەكشۈرمەك، كۆزدىن كەچۈرمەك، كۆزەتمەك، چارلىماق.

حُبُّ الْإِسْتِطْلاَعِ: بىلىمگە ھەۋەسكار، بىلىم ئاشۇرۇشقا خۇشتار.

طَائِرَةُ الْإِسْتِطْلَاعِ: چارلاش ئايروپىلانى.

إِسْتِطْلَاعَاتٌ طُبُوغْرَافِيَّةٌ: توپوگرافىك ئۆلچەش، يەر شارائىتىنى تەكشۈرۈش، يەر تۈزۈلۈشىنى تەكشۈرۈش.

إِسْتِطْلَاعِيٌّ: تەكشۈرۈشنىڭ، چارلاشنىڭ، قىدىرىشنىڭ، رازۋېدكا قىلىشنىڭ.

إِسْتَطْلَعَ يَسْتَطْلِعُ إِسْتِطْلَاعًا فُلَانًا رَأْيَهُ: كېڭەشتى، مەسلىھەتلەشتى، پىكىرلەشتى، تەكشۈردى، مۇھاكىمە قىلدى.

إِسْتَطْلَعَ حَقِيقَةَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ ماھىيىتىنى تەكشۈردى.

إِسْتَطْلَقَ يَسْتَطْلِقُ إِسْتِطْلَاقًا الْبَطْنُ: ئىچى سۈرۈپ كەتتى، قورسىقى ئاغرىدى.

إِسْتَطْيَبَ يَسْتَطْيِبُ إِسْتِطْيَابًا: گۈزەل دەپ قارىدى.

«هُوَ يَسْتَطِيبُ الْجُلُوسَ مَعَ أَصْدِقَائِهِ»: ئۇ دوستلىرى بىلەن ئولتۇرۇشنى ياخشى دەپ قارايدۇ.

إِسْتَظْرَفَ يَسْتَظْرِفُ إِسْتِظْرَافًا: نازاكەتلىك ھېسابلىدى، قىزىق دەپ قارىدى، ئەدەپلىك دەپ قارىدى.

إِسْتَظَلَّ يَسْتَظِلُّ إِسْتِظْلَالًا بِالْحِمَايَةِ: ئۇنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىشنى تەلەپ قىلدى، پاناھ بېرىشنى تىلىدى.

إِسْتَظَلَّ الشَّخْصُ: سايىدا تۇردى، سايىلىدى.

إِسْتَظْهَرَ يَسْتَظْهِرُ إِسْتِظْهَارًا عَلَى: يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى، ئۈستۈن چىقتى، تۈگەتتى، خاتىمە بەردى.

إِسْتَظْهَرَ بِهِ: ياردەم تەلەپ قىلدى، مەدەت تىلىدى.

إِسْتَظْهَرَ الدَّرْسَ أَوِ الْقَصِيدَةَ: دەرس ياكى قەسىدىنى يادلىدى.

إِسْتَعَادَ يَسْتَعِيدُ إِسْتِعَادَةً: ئۇنى چاقىرىۋالدى، قايتۇرۇۋالدى.

إِسْتَعَادَ أَرْضَهُ: زېمىنىنى قايتۇرۇۋالدى.

إِسْتَعَادَ سُكُونَهُ: ئۇ يەنە جىمىسىپ كەتتى.

إِسْتَعَادَ قُوَّتَهُ: كۈچ - قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

إِسْتَعَادَ إِلَى الْأَذْهَانِ: ئەسلەتتى.

إِسْتَعَادَ حُقُوقَهُ: ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋالدى.

إِسْتَعَادَ عَافِيَتَهُ: سالامەتلىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

إِسْتَعَادَ وَعْيَهُ: ئېڭىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، ھوشىغا كەلتۈردى.

إِسْتَعَادَ سُمْعَتَهُ: نوپۇزىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، نامىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

إِسْتَعَاذَ يَسْتَعِيذُ إِسْتِعَاذَةً بِهِ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى، بىراۋغا تاياندى.

«فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» (قرآن): سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىسىدىن) ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلىگىن.

إِسْتَعَاذَ بِالصَّمْتِ: سۈكۈت قىلدى، جىم بولۇۋالدى، زۇۋان سۈرمىدى.

إِسْتَعَارَ يَسْتَعِيرُ إِسْتِعَارَةً الشَّيْءَ: ئارىيەت ئېلىشنى تەلەپ قىلدى، قەرز سورىدى، ئارىيەت سورىدى.

«نَسْتَعِيرُ الْكُتُبَ مِنَ الْمَكْتَبَةِ»: ئاممىۋى كۇتۇپخانىدىن كىتاب ئارىيەت ئالىمىز.

إِسْتِعَارَةٌ ج إِسْتِعَارَاتٌ: قەرز ئالماق، ئۆتنە ئالماق، ئارىيەت ئالماق، ئىجارىگە ئالماق.

إِسْتِعَارَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: كۇتۇپخانىنىڭ ئىچىدە كۆرۈشكە ئارىيەت بېرىش.

إِسْتِعَارَةٌ خَارِجِيَّةٌ: كۇتۇپخانىنىڭ سىرتىغا ئارىيەت بېرىش.

إِسْتَعَاضَ يَسْتَعِيضُ إِسْتِعَاضَةً فُلَانًا: تۆلەم بېرىشنى تەلەپ قىلدى، تۆلەم تەلەپ قىلدى.

إِسْتَعَانَ يَسْتَعِينُ إِسْتِعَانَةً الرَّجُلَ بِهِ: ئۇنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلدى.

«إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» (قرآن): (رەببىمىز) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز.

«إِسْتَعِنْ بِاللَّهِ عَلَى قَضَاءِ حَاجَتِكَ»: ھاجىتىڭنىڭ راۋا بولۇشى ئۈچۈن ئاللاھدىن ياردەم تىلىگىن.

إِسْتِعَانَةٌ: ياردەم سورىماق، مەدەت تىلىمەك، ياردەم تىلىمەك.

إِسْتِعْبَادٌ: قۇل بولماق؛ قۇللۇققا چۈشۈرمەك.

إسْتَعْبَدَ يَسْتَعْبِدُ إسْتِعْبَادًا: قۇل قىلدى، قۇللۇقـ
قا چۈشۈردى.
«مَتَى اسْتَعْبَدْتُمْ النَّاسَ وَقَدْ وَلَدَتْهُمْ أُمَّهَاتُهُمْ
أَحْرَارًا» (من مأثور عمر): كىشىلەرنى
ئانىلىرى ئەركىن ھالەتتە تۇغقان تۇرسا،
سىلەر ئۇلارنى قاچان قۇل قىلىۋالدىڭلار؟
«إذَا أَحْسَنْتَ إلَى النَّاسِ اسْتَعْبَدْتَ قُلُوبَهُمْ»:
كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلساڭ ئۇلارنىڭ
كۆڭلىنى ئۇتۇۋالىسەن.
إسْتَعْبَرَتْ يَسْتَعْبِرُ إسْتِعْبَارًا الْعَيْنُ: ياش تۆكتى،
يىغلىدى.
إسْتَعْبَرَ فُلَانًا الرُّؤْيَا: چۈشنى ئۆرۈپ بېرىشنى
سورىدى، چۈشىگە تەبىر سورىدى.
إسْتِعْجَالٌ: تېز، ئۇچقاندەك، ئالدىراش.
حَالَةُ إسْتِعْجَالٍ: ئالدىراشلىق ھالىتى.
قِسْمُ الْإسْتِعْجَالِ (فِي الْمُسْتَشْفَى): جىددىي
قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.
إسْتَعْجَبَ يَسْتَعْجِبُ إسْتِعْجَابًا: ئەجەبلەندى،
ھەيران قالدى.
إسْتَعْجَلَ يَسْتَعْجِلُ إسْتِعْجَالًا: ئالدىرىدى، ئالدىراتتى.
«قَالَ يَاقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ
الْحَسَنَةِ» (قرآن): سالىھ ئېيتتى: «ئى
قەۋمىم، سىلەر نېمىشقا رەھمەتتىن بۇرۇن
ئازابنىڭ كېلىشىنى تەلەيسىلەر».
«أَتَى أَمْرُ اللّٰهِ فَلَاتَسْتَعْجِلُوهُ» (قرآن): ئاللاھـ
نىڭ پەرمانى چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ
كەتمەڭلار.
إسْتَعْجَلَ فِي مَشْيِهِ: ئالدىراپ ماڭدى.
لَاتَسْتَعْجِلْنِي فَإنِّي تَعِبٌ: مېنى ئالدىراتمىغىن،
مەن چارچاپ كەتتىم.
إسْتَعْجَمَ يَسْتَعْجِمُ إسْتِعْجَامًا: مۈجمەل گەپ
قىلدى، چەت ئەل تىلىدا گەپ قىلدى.
إسْتَعْجَمَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ: مۈجمەل بولۇپ قالدى،
ئېنىق بولمىدى؛ ئىسرانلىققا ئوخشاپ قالدى،
پارسلارغا ئوخشاپ قالدى.
إسْتِعْدَادٌ ج إسْتِعْدَادَاتٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق؛
تەرەددۇت؛ قابىلىيەت، ئىقتىدار، ماھارەت.
«نَحْنُ عَلَى اسْتِعْدَادٍ تَامٍّ لِلدِّفَاعِ عَنِ الْوَطَنِ»:
ۋەتەننى قوغداشقا بىزنىڭ تەييارلىقىمىز
تولۇق.
إسْتِعْدَادَاتٌ حَرْبِيَّةٌ: ئۇرۇش تەييارلىقلىرى.
إسْتِعْدَادَاتُ السَّفَرِ: سەپەر تەييارلىقلىرى.
كَانَ عَلَى أُهْبَةِ الْإسْتِعْدَادَاتِ: ئۇ تەييارلىق
ھالەتتە ئىدى.
«تَجْرِي إسْتِعْدَادَاتٌ كَبِيرَةٌ لِلْإحْتِفَالِ بِعِيدِ
النَّصْرِ»: غەلىبە بايرىمىنى تەبرىكلەشكە زور
تەييارلىقلار ئېلىپ بېرىلماقتا.
إسْتِعْدَادِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.
عَدَمُ اسْتِعْدَادِيٍّ: ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.
إسْتَعَدَّ يَسْتَعِدُّ إسْتِعْدَادًا لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى،
ھازىرلاندى، تەرەددۇت قىلدى، ھازىرلىق
كۆردى.
«يَاحَاجُّ إسْتَعِدَّ لِلرُّكُوبِ»: ئى ھاجى، (ماشىـ
نا ياكى ئايروپىلانغا) چىقىشقا تەييارلانغىن.
هَلْ اسْتَعْدَدْتَ لِلْإمْتِحَانِ: ئىمتىھانغا تەييارلىق
كۆردۈڭمۇ؟.
إسْتَعْدَمَ يَسْتَعْدِمُ إسْتِعْدَامًا: بۇزۇلدى، كاردىن
چىقتى.
إسْتَعْدَى يَسْتَعْدِي إسْتِعْدَاءً هُ عَلَى شَخْصٍ:
ئۇنىڭغا قارشى ياردەم تىلىدى.
إسْتَعْذَبَ يَسْتَعْذِبُ إسْتِعْذَابًا الطَّعَامَ أَوِالشَّرَابَ:
تاماق ياكى ئىچىملىكنى تەملىك ھېسابلىدى،
تەملىك دەپ قارىدى، مەززە قىلدى.
إسْتَعْذَبَ الْغِنَاءَ: ناخشىنى مۇڭلۇق ھېسابلىدى.
إسْتَعْذَبَ الْكَلَامَ: سۆز يېقىملىق، شېرىن تۇيۇلـ
دى.
إسْتَعْذَرَ يَسْتَعْذِرُ إسْتِعْذَارًا إلَيْهِ: ناماقۇل بولدى،
ئەپۇ سورىدى، ئۆزرىنى قوبۇل قىلىشنى سورـ
دى.
إسْتَعَرَ يَسْتَعِرُ إسْتِعَارًا الشَّرُّ أَوِالْمَرَضُ
أَوْنَحْوُهُمَا: يامانلىق ياكى كېسەل تارالدى.
إسْتَعَرَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.
إسْتَعَرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش كۆچەيدى.
إسْتَعْرَبَ يَسْتَعْرِبُ إسْتِعْرَابًا: ئەرەبلەشتى، ئەرەبـ
نى دورىدى.

إِسْتَعْرَضَ يَسْتَعْرِضُ إِسْتِعْرَاضًا: كۆزدىن كەچۈردى، ئەسلىدى.

إِسْتِعْرَاضٌ رِيَاضِيٌّ: تەنھەرىكەت كۆرىكى.

إِسْتَعْرَضَ الْأَمْرَ: قاراپ چىقتى.

إِسْتَعْرَضَ الْجَيْشَ: قوشۇننى پاراتتىن ئۆتكۈزدى، كۆرەكتىن ئۆتكۈزدى.

إِسْتَعْرَقَ يَسْتَعْرِقُ إِسْتِعْرَاقًا الشَّيْءَ: بىلدى، خەۋەردار بولدى.

إِسْتَعَزَّ يَسْتَعِزُّ إِسْتِعْزَازًا عَلَيْهِ: غەلىبە قىلدى، يەڭدى.

إِسْتَعْسَرَ يَسْتَعْسِرُ إِسْتِعْسَارًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش قىيىن بولدى.

إِسْتَعْسَرَ الْأَمْرَ: تەس دەپ قارىدى، قىيىن ھېس قىلدى.

إِسْتَعْصَمَ يَسْتَعْصِمُ إِسْتِعْصَامًا بِهِ: تايانىدى، يۆلەندى، سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى؛ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى.

«وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ» «قرآن» : مەن ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدىم، لېكىن ئۇ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى.

إِسْتَعْصَى يَسْتَعْصِي إِسْتِعْصَاءً الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، مۇشكۈل بولدى، تەس بولدى.

إِسْتَعْصَى عَلَيْهِ: توپىلاڭ كۆتۈردى، ئىسيان كۆتۈردى، يۈز ئۆرىدى، ئاسىيلىق قىلدى.

إِسْتَعْصَى الدَّاءُ: كېسەلنىڭ ساقىيىشى قىيىن بولدى، كېسەل ئېغىرلاشتى.

إِسْتَعَطَ يَسْتَعِطُ إِسْتِعَاطًا: پۇرىدى.

إِسْتِعْطَاءٌ: دىۋانىچىلىك، قەلەندەرچىلىك، تىلەمچىلىك، ئابداللىق.

إِسْتَعْطَفَ يَسْتَعْطِفُ إِسْتِعْطَافًا: كۆيۈندى، ئىچ ئاغرىتتى، يېلىندى، شەپقەت تىلىدى، ئەپۇ سورىدى.

إِسْتَعْطَفَهُ: كۆڭلىنى ياسىدى، كۆڭۈل ئېيتتى، تەسەللى بەردى، بەزلىدى، تىنچلاندۇردى.

إِسْتَعْطَى يَسْتَعْطِي إِسْتِعْطَاءً: تىلىدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى، تىلەمچىلىك قىلدى، دىۋانىچىلىك قىلدى.

إِسْتَعْظَمَ يَسْتَعْظِمُ إِسْتِعْظَامًا الْأَمْرَ: چوڭ ساندى، زور ئەھمىيەت بەردى، دىققەت ئېتىبارى بىلەن قارىدى، كۆڭۈل بۆلدى.

«إِسْتَعْظَمَ الْقَاضِي الْجَرِيمَةَ فَطَالَبَ بِالْحُكْمِ عَلَى الْمُجْرِمِ بِالْإِعْدَامِ» : سودىيە جىنايەتنى چوڭ ساندى، شۇنىڭ بىلەن جىنايەتچىگە ئۆلۈم جازاسى بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَعْظَمَ الْأَمْرَ: مۇھىم دەپ بىلدى، چوڭ دەپ قارىدى، زور ھېسابلىدى، چوڭ كۆردى.

إِسْتَعْظَمَتِ الْفِتْنَةُ: قالايمىقانچىلىق چوڭىيىپ كەتتى، قالايمىقانچىلىق ئېغىرلىشىپ كەتتى.

إِسْتِعْفَاءٌ: كەچۈرۈم سوراش، ئەپۇ سوراش، كەچۈرۈم قىلىشنى ئۆتۈنمەك.

إِسْتِعْفَاءٌ مِنْ مَنْصَبٍ: ئىستىپا بەرمەك.

إِسْتَعَفَّ يَسْتَعِفُّ اسْتِعْفَافًا: ئۆزىنى پاك تۇتتى، ئۆزىنى ساقلىدى.

«وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ» «قرآن» : (يېتىمگە ۋەسى بولغانلاردىن) كىمكى باي ئىكەن، (ۋەسى بولغانلىق ھەققى ئۈچۈن) يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى يېيىشتىن ئۆزىنى ساقلىسۇن.

إِسْتَعْفَى يَسْتَعْفِي إِسْتِعْفَاءً: كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى، كەچۈرۈم قىلىشنى ئۆتۈندى، ئىستىپا بەردى.

إِسْتَعْفَى مِنْ: رەت قىلدى، قايتۇردى، باش تارتتى.

«إِسْتَعْفَى رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ الْمَلِكَ فِي مَنْصِبِهِ» : باش مىنىستىر پادىشاھتىن ئىستىپا سورىدى.

إِسْتَعْقَلَ يَسْتَعْقِلُ إِسْتِعْقَالًا: ئەقىللىق ھېسابلىدى، ئەقىل ـ پاراسەتلىك ساندى، دانا ھېسابلىدى.

إِسْتِعْلَامَاتٌ: سۈرۈشتۈرمەك، ئۇقۇشماق.

مَكْتَبُ الْإِسْتِعْلَامَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى، سۈرۈشتۈرۈش ئورنى، خەۋەرلىشىش بۆلۈمى.

إِسْتَعْلَمَ يَسْتَعْلِمُ إِسْتِعْلَامًا الْأَمْرَ: سورىدى، سۈرۈشتۈردى، ئۇقۇشتى.

إِسْتَعْلَنَ يَسْتَعْلِنُ إِسْتِعْلَانًا: روشەنلەشتى، ئايدىڭلاشتى، ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى.

إِسْتَعْلَى يَسْتَعْلِي إِسْتِعْلَاءً: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، ئۈستى؛ يەڭدى؛ ئۈستۈنلۈك قازاندى، ئۆتۈپ چىقتى.

«وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى» «قۇرئان» : بۈگۈن ئۈستۈنلۈك قازانغان ئادەم راستتىنلا مەقسەتكە ئېرىشىدۇ.

«إِسْتَعْلَى عَنْ قَبُولِ شَيْءٍ» : قوبۇل قىلغىلى ئۇنىمىدى.

إِسْتَعْلَى الشَّيْءَ: چىقتى، ياماشتى، ئېسىلدى، ئۆرلىدى.

إِسْتَعْلَى الْوَلَدُ الْمَنَارَةَ: بالا مۇنارغا چىقتى.

إِسْتَعْلَى النَّهَارُ: كۈن كۆتۈرۈلدى.

إِسْتِعْمَارٌ: مۇستەملىكىچىلىك، جاھانگىرلىك.

اَلدُّوَلُ الْإِسْتِعْمَارِيَّةُ : جاھانگىر دۆلەتلەر، مۇستەملىكىچى دۆلەتلەر.

إِسْتِعْمَالٌ: يالىلىماق، پايدىلانماق، ئىشلەتمەك، ئىشقا سالماق.

أَسَاءَ الْإِسْتِعْمَالَ: كەلسە ـ كەلمەس ئىشلەتتى، قالايمىقان ئىشلەتتى، خاتا ئىشلەتتى، سۇيىئىستېمال قىلدى.

إِسْتَعْمَرَ يَسْتَعْمِرُ إِسْتِعْمَارًا الْأَرْضَ: مۇستەملىكە قىلىۋالدى.

إِسْتَعْمَرَتْ دَوْلَةٌ دَوْلَةً أُخْرَى: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتنى مۇستەملىكە قىلىۋالدى.

إِسْتَعْمَرَهُ فِي الْمَكَانِ: ئۇنى ئولتۇراقلاشتۇردى، ماكانلاشتۇردى، تۇرغۇزدى.

إِسْتَعْمَلَ يَسْتَعْمِلُ إِسْتِعْمَالًا: قوللاندى، تەتبىق قىلدى، ئىشلەتتى، ئىستېمال قىلدى، پايدىلاندى، ئىشقا سالدى.

إِسْتَعْمَلَ الشَّخْصَ: يالىلىدى، ئىشقا سالدى.

«لَاتَسْتَعْمِلْ فُوطَةَ غَيْرِكَ» : باشقا ئادەمنىڭ لۆڭگىسىنى ئىشلەتمىگىن.

«يَسْتَعْمَلُ الذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ فِي النُّقُودِ وَالْحُلِيِّ» : ئالتۇن بىلەن كۈمۈش پۇل ۋە زىبۇ زىننەت ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

أُسْتُعْمِلَ: مەمۇرىي ئەمەلدارلىققا تەيىنلەندى.

«يَسْتَعْمِلُ النَّجَّارُ مِنْشَارًا لِقَصِّ الْخَشَبِ» : ياغاچچى ياغاچنى تىلىش ئۈچۈن ھەرىنى ئىشلىتىدۇ.

«يَسْتَعْمِلُ هَذَا الْمَصْنَعُ مِئَاتِ الْعُمَّالِ» : بۇ زاۋۇت يۈزلىگەن ئىشچىلارنى يالىلاپ ئىشلىتىدۇ.

إِسْتَعَمَّ يَسْتَعِمُّ إِسْتِعْمَامًا: سەللە كىيدى، سەللە ئورىدى، سەللە يۆگىدى.

إِسْتَعَمَّهُ: ئۇنى تاغا قىلىۋالدى.

إِسْتَعْنَدَ يَسْتَعْنِدُ إِسْتِعْنَادًا فُلَانًا: پالانىنىڭ قېشىغا باردى، پالانىنى كۆزلىدى.

إِسْتَعْهَدَهُ إِسْتِعْهَادًا مِنْ نَفْسِهِ: ھاياتىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغدىدى.

إِسْتَعْهَدَ مِنْهُ: توختام تۈزدى، شەرتنامە تۈزدى.

إِسْتَغَاثَ يَسْتَغِيثُ إِسْتِغَاثَةً: ياردەم تەلەپ قىلدى، مەدەت تىلىدى.

«ظَلَّ يَسْتَغِيثُ مُدَّةً طَوِيلَةً وَلَكِنْ لَمْ يَسْمَعْهُ أَحَدٌ» : ئۇزۇن زامان ياردەم تىلىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم قۇلاق سالمىدى.

«فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ» «قۇرئان» : ئۆز قەۋمىدىن بولغان ئادەم دۈشمىنىگە قارشى ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى.

إِسْتِغَاثَةٌ: ياردەم تىلىمەك، مەدەت تىلىمەك، ئىلتىجا قىلماق.

إِسْتَغْبَى يَسْتَغْبِي إِسْتِغْبَاءً: دۆت دەپ قارىدى، گالۋاڭ ھېسابلىدى.

إِسْتِغْرَابٌ: ھەيران قالماق، ئەجەبلەنمەك.

عَلَامَةُ الْإِسْتِغْرَابِ: ئۈندەش بەلگىسى (!)

إِسْتَغْرَبَ يَسْتَغْرِبُ إِسْتِغْرَابًا الْأَمْرَ: ھەيران قالدى، ئەجەبلەندى.

إِسْتَغْرَبَ فِي الضَّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى، قاتتىق كۈلدى.

«إِسْتَغْرَبْتُ تَصَرُّفَاتِهِ» : ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىدىن ئەجەبلەندىم.

إِسْتَغَرَّ يَسْتَغِرُّ إِسْتِغْرَارًا: ئالداندى؛ تۇيۇقسىز كەلدى، ئۇشتۇمتۇت كەلدى.

إِسْتَغْرَقَ يَسْتَغْرِقُ إِسْتِغْرَاقًا الشَّيْءَ: مونوپول قىلدى، تولۇق ئىگىلىۋالدى.

إِسْتَغْرَقَ فِي الشَّيْءِ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

إِسْتَغْرَقَ فِي النَّوْمِ: ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىدى، قاتتىق ئۇخلىدى.

إِسْتَغْرَقَ الْوَقْتَ: ۋاقىتنى ئالدى.

إِسْتَغْرَقَتِ الزِّيَارَةُ أُسْبُوعًا: زىيارەت بىر ھەپتىنى ئالدى.

إِسْتَغْرَقَ فِي الضَّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

إِسْتَغْرَقَ فِي التَّفْكِيرِ: چوڭقۇر ئويلاندى.

إِسْتَغْرَقَتِ الْخُطْبَةُ سَاعَتَيْنِ: نۇتۇق ئىككى سائەت داۋاملاشتى.

إِسْتَغْرَقَ الْغُرْفَةَ: ئۆينى تولدۇردى، لىقمۇ لىق قاچىلىدى.

«إِسْتَغْرَقَتِ الْعَمَلِيَّةُ الْجَرَاحِيَّةُ سَاعَةً وَاحِدَةً»: ئوپېراتسىيە بىر سائەت داۋاملاشتى.

«عَادَةً تَسْتَغْرِقُ هَذِهِ النَّشَاطَاتُ يَوْمًا كَامِلاً»: بۇ پائالىيەتلەر ئادەتتە تولۇق بىر كۈن داۋاملىشىدۇ.

إِسْتَغَشَّ يَسْتَغِشُّ إِسْتِغْشَاشًا: ئالدامچىلىق دەپ گۇمان قىلدى، ئالدامچىلىق دەپ ئويلىدى.

إِسْتَغْشَمَ يَسْتَغْشِمُ إِسْتِغْشَامًا: نادان دەپ قارىدى، قارا قورساق ھېسابلىدى.

إِسْتَغْشَى يَسْتَغْشِي إِسْتِغْشَاءً ثَوْبَهُ: كىيىمىگە يۆگەندى، ئورۇندى.

«جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ» «قرآن»: (دەۋىتىمنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن) بارماقلىرىنى قۇلاقلىرىغا تىقىۋالدى، (سۆزۈمنى ئاڭلىماسلىق ياكى مېنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن) كىيىملىرى بىلەن باشلىرىنى چۈمكىۋالدى.

إِسْتَغْضَبَ يَسْتَغْضِبُ إِسْتِغْضَابًا عَلَيْهِ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

إِسْتَغْفَرَ يَسْتَغْفِرُ إِسْتِغْفَارًا: كەچۈرۈم سورىدى، مەغپىرەت تەلەپ قىلدى.

إِسْتَغْفَرَ اللّٰهَ ذَنْبَهُ: ئاللاھتىن گۇناھىنى تىلىدى.

«وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْيَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا» «قرآن»: كىمكى بىرەر يامانلىق ياكى ئۆزىگە بىرەر زۇلۇم قىلىپ قويۇپ، ئاندىن ئاللاھتىن مەغپىرەت تەلەپ قىلسا، ئۇ ئاللاھنىڭ مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ.

«قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» «قرآن»: ياقۇپ: «پەرۋەردىگارىمدىن سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيمەن، ئاللاھ گۇناھلارنى ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، بەندىلىرىگە مېھرىباندۇر» دېدى.

إِسْتَغْفَلَ يَسْتَغْفِلُ إِسْتِغْفَالاً ـــ هُ: ئۇنىڭ بىپەرۋالىقىنى كۈتتى، بىپەرۋالىقىدىن پايدىلاندى، ئۇنى بىپەرۋا ساندى.

إِسْتَغْلَظَهُ يَسْتَغْلِظُ اسْتِغْلاَظًا: قوپال ھېسابلىدى، قوپال دەپ قارىدى، توم بولدى، چوڭايدى.

إِسْتَغْلَظَ الزَّرْعُ: زىرائەت چوڭايدى.

«كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ» «قرآن»: شاخ چىقارغان، كۈچلىنىپ چوڭايغان، ئاندىن ئۆز غولى بىلەن ئۆرە تۇرغان . . . . بىر زىرائەتكە ئوخشايدۇ.

إِسْتَغْلَقَ يَسْتَغْلِقُ إِسْتِغْلاَقًا الْأَمْرُ: ئىش مۈجمەل بولدى.

إِسْتَغْلَقَتِ الْمَسْئَلَةُ: مەسىلە چۈشىنىكسىز بولدى.

إِسْتَغَلَّ يَسْتَغِلُّ إِسْتِغْلاَلاً الشَّيْءَ: پايدىلاندى.

إِسْتَغَلَّ الشَّخْصَ: ئېكسپىلاتاتسىيە قىلدى.

«إِسْتَغَلَّ الْأَرْضَ أَوِالْفُرْصَةَ أَوِ الْوَقْتَ»: ئۇ زېمىن ياكى پۇرسەت ياكى ۋاقىتتىن پايدىلاندى.

«لاَ يَحِقُّ لِلْإِنْسَانِ أَنْ يَسْتَغِلَّ أَخَاهُ الإِنْسَانَ»: ئىنسانغا ئۆزىنىڭ قېرىندىشى بولغان ئىنساننى ئېكسپىلاتاتسىيە قىلىش توغرا بولمايدۇ.

إِسْتَغْلَى يَسْتَغْلِي إِسْتِغْلاَءً الشَّيْءَ: قىممەت كۆردى، باھانى ئۈستۈن كۆردى.

«إِسْتَغْلَى السَّيَّارَةَ فَلَمْ يَشْتَرِهَا»: ماشىنىنى قىممەت كۆرۈپ سېتىۋالمىدى.

إِسْتَغْنَمَ يَسْتَغْنِمُ إِسْتِغْنَامًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

إِسْتَغْنَى يَسْتَغْنِي إِسْتِغْنَاءً: باي بولدى.

إِسْتَغْنَى بِالشَّيْءِ عَنْ غَيْرِهِ: قانائەتلەندى، مەمنۇن بولدى، بىھاجەت بولدى.

إِسْتَغْنَى عَنِ الشَّخْصِ: ئىشتىن بوشاتتى.

«كَلاَّ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى»

«قرآن» : شەك - شۈبھىسىز ئىنسان ئۆزىنى
باي ساناپ (ئاللاھقا بويسۇنۇشتىن باش
تارتىپ) راستتىنلا ھەددىدىن ئاشىدۇ.

«إِنْتَقَلَ إِلَى بَيْتٍ قَرِيبٍ مِنْ مَكَانِ عَمَلِهِ
فَاسْتَغْنَى عَنْ سَيَّارَتِهِ» : ئۇ ئىش ئورنىغا
يېقىن جايغا يۆتكىلىپ باردى، شۇنىڭ بىلەن
ئۇنىڭ ماشىنىغا ئېھتىياجى چۈشمىدى.

«إِسْتَغْنَتِ الشَّرِكَةُ عَنْ عَدَدٍ مِنَ الْمُوَظَّفِينَ
وَالْعُمَّالِ» : شىركەت ئىشچى - خىزمەتچى-
لىرىدىن بىرقانچىنى ئىشتىن بوشاتتى.

إِسْتَغْوَى يَسْتَغْوِي إِسْتِغْوَاءً الرَّجُلَ: ئازدۇردى،
ئاداشتۇردى، يولدىن چىقاردى.

إِسْتَفَادَ يَسْتَفِيدُ إِسْتِفَادَةً مَالاً: ئېرىشتى، ئىگە
بولدى.

«إِسْتَفَدْتُ كَثِيرًا مِنَ الْمَعْلُومَاتِ مِنْ قِرَاءَةِ هَذَا
الْكِتَابِ» : مەن بۇ كىتابنى ئوقۇش ئارقىلىق
نۇرغۇن مەلۇماتقا ئىگە بولدۇم.

إِسْتَفَاضَ يَسْتَفِيضُ إِسْتِفَاضَةً فِي الْحَدِيثِ:
سۆزدە كەڭ توختالدى، ئەتراپلىق سۆزلىدى.

إِسْتَفَاضَ الرَّجُلَ: سۇنى كۆپ تۆكۈشنى تەلەپ
قىلدى.

إِسْتَفَاضَ الْقَدَاحَ: پال سالدى.

إِسْتَفَاضَ الْمَكَانُ: جاي كېڭەيدى.

إِسْتَفَاقَ يَسْتَفِيقُ إِسْتِفَاقَةً: ئويغاندى، ھوشىغا
كەلدى.

إِسْتِفْتَاحٌ: باشلىماق، ئاچماق.

إِسْتَفْتَحَ يَسْتَفْتِحُ إِسْتِفْتَاحًا: باشلىدى، ياردەم
تەلەپ قىلدى.

«إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ» «قرآن» :
(ئى كۇففارلار جامائەسى!) ئەگەر سىلەر غەلى-
بىنى تىلىسەڭلار، غەلىبە ئاللىقاچان سىلەر-
گە كەلدى (يەنى ئۇ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا
كەلدى).

«وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ» «قرآن» :
پەيغەمبەرلەر ئاللاھدىن مەدەت تىلىدى، ھەر
بىر ئۆچمىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز ھالاك
بولدى.

إِسْتَفْتَى يَسْتَفْتِي إِسْتِفْتَاءً: پەتىۋا سورىدى، پەتى-
ۋا تەلەپ قىلدى.

«فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا»
«قرآن» : ئۇلاردىن (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن
تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچىلاردىن) سوراپ
باققىن! ئۇلارنى يارىتىش قىيىنمۇ؟ يا بىزنىڭ
ياراتقانلىرىمىز (يەنى ئاسمان - زېمىن ۋە
ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرىشتىلەر ۋە چوڭ
مەخلۇقاتلار) نى يارىتىش قىيىنمۇ؟.

«وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ»
«قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئاياللار
توغرىسىدا پەتىۋا سورايدۇ، ئېيتقىنكى، ئۇلار
توغرىسىدا ئاللاھ سىلەرگە پەتىۋا بېرىدۇ.

إِسْتَفْحَلَ يَسْتَفْحِلُ إِسْتِفْحَالاً الأَمْرُ: چوڭايدى،
كېڭەيدى، زورايدى.

إِسْتَفْحَلَتِ الْمُشْكِلَةُ: مەسىلە يوغىنىدى.

إِسْتَفْخَرَ يَسْتَفْخِرُ إِسْتِفْخَارًا الشَّيْءَ: شان -
شەرەپ ھېسابلىدى، ئەلا دەپ قارىدى، پوزۇر دەپ
بىلدى.

«إِسْتَفْخَرَ ثَوْبًا فَدَفَعَ مَبْلَغًا كَبِيرًا مِنَ الْمَالِ
ثَمَنًا لَهُ» : كىيىمنى پوزۇر ساناپ، ئۇنىڭ
باھاسى ئۈچۈن كۆپ پۇل تۆلىدى.

إِسْتِفْرَاغٌ: ياندۇرماق، قۇسماق.

إِسْتَفْرَدَ يَسْتَفْرِدُ إِسْتِفْرَادًا ــ هُ: ئۇنى يالغۇز دەپ
ھېسابلىدى، يېگانە دەپ قارىدى.

إِسْتَفْرَدَ الشَّيْءَ: ئوخشاشلىرى ئارىسىدىن تاللى-
ۋالدى.

إِسْتَفْرَدَ بِالرَّأْيِ: پىكرىدە يالغۇز بولۇۋالدى، يېگا-
نە بولۇۋالدى.

إِسْتَفْرَغَ يَسْتَفْرِغُ إِسْتِفْرَاغًا الشَّيْءَ: سەرپ
قىلدى، تۆكەتتى، ياندۇردى، قۇستى.

إِسْتَفْرَغَ مَجْهُودَهُ: بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

«إِسْتَفْرَغَ كُلَّ مَا تَنَاوَلَهُ مِنْ طَعَامٍ وَشَرَابٍ» :
ئۇ يېگەن - ئىچكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى
قۇسۇۋەتتى.

إِسْتِفْزَازٌ ج إِسْتِفْزَازَاتٌ: ئىغۋا، ئىغۋاگەرلىك،
ئىغۋاگەرچىلىك.

إِسْتِفْزَازِيٌّ: ئىغۋاگەرچىلىكنىڭ.

«يُعْتَبَرُ تَحْلِيقُ طَائِرَاتِ الْعَدُوِّ فَوْقَ أَرَاضِينَا عَمَلاً اِسْتِفْزَازِيًّا»: دۈشمەن ئايروپىلانلىرىنىڭ بىزنىڭ زېمىنىمىز ئۈستىدە ئايلىنىشى ئىغۋاگەرچىلىك ھەرىكەت ھېسابلىنىدۇ.

اِسْتَفَزَّ يَسْتَفِزُّ اِسْتِفْزَازًا ــ هُ: ئۇنى تەمسىرلەندۈردى، ئىلھام بەردى، قۇتراتتى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

«وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا» «قرآن»: (يەھۇدىيلار) سېنى (مەدىنە) زېمىنىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ يەردە سېنى خاتىرجەم تۇرغۇزماسلىققا تاس قالدى.

اِسْتِفْسَارٌ: سۈرۈشتە قىلماق، سورىماق.

اِسْتَفْسَدَ يَسْتَفْسِدُ اِسْتِفْسَادًا: خاراب بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

اِسْتَفْسَرَ يَسْتَفْسِرُ اِسْتِفْسَارًا: سۈرۈشتە قىلدى، چۈشەندۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَفْسَرَ عَنْ صِحَّتِهِ: تىنچلىق سورىدى، سالامەتلىكىنى سورىدى.

«اِسْتَفْسَرْنَا عَنْ سَبَبِ تَأَخُّرِ الطَّائِرَةِ فَلَمْ نَحْصُلْ عَلَى جَوَابٍ»: بىز ئايروپىلاننىڭ كېچىككەنلىك سەۋەبىنى سۈرۈشتە قىلغانىدۇق، جاۋابقا ئېرىشەلمىدۇق.

«كَتَبَ إِلَى صَدِيقِي رِسَالَةً يَسْتَفْسِرُ فِيهَا عَنِ الْأَوْضَاعِ الرَّاهِنَةِ»: دوستۇم ھازىرقى ئەھۋالنى سوراپ خەت يېزىپتۇ.

اِسْتَفْظَعَ يَسْتَفْظِعُ اِسْتِفْظَاعًا الْأَمْرَ: قورقۇنچلۇق دەپ قارىدى، ۋەھىمىلىك دەپ ھېسابلىدى.

«لَمْ يَرَ مَا حَدَثَ أَحَدٌ إِلَّا اسْتَفْظَعَهُ»: يۈز بەرگەن ۋەقەنى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەم قورقۇنچلۇق ھېس قىلدۇ.

اِسْتَقَّ يَسْتَقُّ اِسْتِقَاقًا: سوقۇلغان دورىنى قۇرۇق پېتى يېدى، كاپ ئەتتى.

اِسْتِفْهَامٌ ج اِسْتِفْهَامَاتٌ: سۈرۈشتۈرمەك، سوراشتۇرماق، ئۇقۇشماق.

حَرْفُ الْإِسْتِفْهَامِ: سوراق قوشۇمچىسى.

«هُنَاكَ عَلَامَةُ اسْتِفْهَامٍ حَوْلَ تَصَرُّفِهِ»: ئۇنىڭ قىلمىشى توغرىسىدا سوراق بەلگىسى بار.

اِسْتَفْهَمَ يَسْتَفْهِمُ اِسْتِفْهَامًا مِنْهُ عَنِ الْأَمْرِ: سورىدى، سۈرۈشتۈردى، جاۋاب تەلەپ قىلدى.

«اِسْتَفْهَمَ مِنْهُ عَنْ مَوْعِدِ الْاِجْتِمَاعِ»: ئۇنىڭدىن يىغىننىڭ ۋاقتىنى سورىدى.

اِسْتَقَالَ يَسْتَقِيلُ اِسْتِقَالَةً الْبَيْعَ: سودىنى بىكار قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اِسْتَقَالَ مِنَ الْخِدْمَةِ: خىزمەتتىن ئىستېپا سورىدى.

«اِسْتَقَالَ مِنْ إِدَارَةِ الشَّرِكَةِ»: ئۇ شىركەت ئىدارىسىدىن ئىستېپا سورىدى.

اِسْتِقَالَةٌ ج اِسْتِقَالَاتٌ: ئىستېپا سورىماق.

اِسْتِقَالَةُ الْمُوَظَّفِ: خىزمەتچىنىڭ ئىستېپا سورىشى.

اِسْتَقَامَ يَسْتَقِيمُ اِسْتِقَامَةً الْعُودُ: ياغاچ تۈزلەندى، ياغاچ تۈز بولدى، ياغاچ رۇس بولدى.

اِسْتَقَامَ الْإِنْسَانُ: ئەخلاقلىق بولدى، راۋۇرۇس بولدى، توغرا يولدا بولدى.

«إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھدۇر» دېگەنلەر ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا...

«فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئاللاھ سېنى بۇيرۇغاندەك توغرا يولدا بولغىن.

اِسْتِقَامَةٌ: رۇس بولماق، تۈز بولماق، توغرا بولماق، رۇسلانماق.

اِسْتِقَامَةُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقنىڭ دۇرۇس بولۇشى، ئەخلاقنىڭ گۈزەل بولۇشى.

اِسْتَقَى يَسْتَقِي اِسْتِقَاءً: كۆڭلى ئېلىشقان قىياپەتكە كىرىۋالدى، ياندۇرغان بولۇۋالدى.

اِسْتِقْبَالٌ: قارشى ئالماق، كۈتمەك، قوبۇل قىلماق؛ رو بىرو تۇرماق؛ كەلگۈسى.

اِسْتِقْبَالُ الْاِعْتِدَالَيْنِ: يىل پەرقى.

غُرْفَةُ الْإِسْتِقْبَالِ: كۈتۈش زالى.

حَفْلَةُ الْإِسْتِقْبَالِ: كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

جِهَازُ الْإِسْتِقْبَالِ: قوبۇللىغۇچ، رادىئو.

اَلْقَمَرُ فِي الْإِسْتِقْبَالِ: تولۇن ئاي.

حُرُوفُ الْإِسْتِقْبَالِ: ھازىرقى زامان پېئىللىرى

ئالدىدا كېلىپ ئۇلارنى كەلگۈسى زامانغا ئۆزگەرتىدىغان قوشۇمچىلاردۇر، ئۇلار «س»، «سَوْفَ»، «لَنْ» قاتارلىقلاردۇر.

إسْتَقْبَحَ يَسْتَقْبِحُ إسْتِقْبَاحًا: سەت دەپ قارىدى، قەبىھ سانىدى، ئەيىبلىدى، كايىدى، نەپرەتلەندى، يىرگەندى.

إسْتَقْبَحَ أَفْعَالَهُ: ئۇنىڭ ئىشلىرىنى يىرگىنىشلىك دەپ ھېسابلىدى.

إسْتَقْبَحَ كَلاَمَهُ: ئۇنىڭ سۆزلىرىنى قەبىھ دەپ قارىدى.

إسْتَقْبَلَ يَسْتَقْبِلُ إسْتِقْبَالاً ـ هُ: ئۇنى كۈتۈۋالدى، قارشى ئالدى.

إسْتَقْبَلَ الشَّيْءَ: دۇچ كەلدى، دوقۇرۇشۇپ قالدى.

إسْتَقْبَلَ الطَّرِيْقَ: يولغا چىقتى.

إسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ: قىبلىگە يۈز كەلتۈردى.

إسْتَقْبَلَ عَهْدًا زَاهِرًا: شانلىق ھاياتقا قەدەم قويدى.

«إسْتَقْبَلَ إسْتِقْبَالاً بَارِدًا»: سوغۇققىنە قارشى ئالدى.

إسْتَقْتَلَ يَسْتَقْتِلُ إسْتِقْتَالاً: جان تىكتى، جان پىدا قىلدى، قىيىنچىلىققا پەرۋا قىلمىدى.

إسْتَقْتَلَ فِي الْعَرَاكِ: جان تىكىپ ئېلىشتى، ھايات ـ ماماتلىق جەڭ قىلدى.

إسْتَقْدَمَ يَسْتَقْدِمُ إسْتِقْدَامًا الشَّخْصَ: كېلىشنى مۇراجىئەت قىلدى، تەكلىپ قىلدى.

«فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لاَيَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ» ‹قرآن›: (ھالاك بولىدىغان) ۋاقتى يەتكەندە، ئۇلار بىردەممۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولمايدۇ.

«إسْتَقْدَمَهُ الْقَاضِي لِيُدْلِيَ بِشَهَادَتِهِ»: ئۇنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى ئۈچۈن قازى ئۇنىڭ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

إسْتَقْذَرَ يَسْتَقْذِرُ إسْتِقْذَارًا: نىجىس دەپ قارىدى، پاسكىنا دەپ ھېسابلىدى.

إسْتَقْذَرَ لِبَاسَهُ: كىيىمىنى پاسكىنا دەپ قارىدى.

إسْتَقْذَرَ فُلاَنًا: مەينەتلىكىدىن يىرگەندى.

إسْتِقْرَاءٌ ج إسْتِقْرَاءَاتٌ: ئويلانماق، مۇلاھىزە قىلماق، تەتقىق قىلماق، قاراپ چىقماق.

إسْتِقْرَاءُ نَوَامِيْسِ الطَّبِيْعَةِ: تەبىئەت قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلماق.

إسْتِقْرَارٌ: تۇراقلىق، تۇرغۇن، مۇقىم، مۇقىملاشتۇرماق.

فِتْرَةُ عَدَمِ الْإِسْتِقْرَارِ: مۇقىمسىزلىق مەزگىلى.

اَلْإِسْتِقْرَارُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي مۇقىملىق.

إسْتَقْرَأَ يَسْتَقْرِئُ إسْتِقْرَاءً الْأُمُورَ: قاراپ چىقتى، مۇھاكىمە قىلدى، تەتقىق قىلدى.

«إسْتَقْرَأَ الْمُعَلِّمُ تَلاَمِيذَهُ»: ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئوقۇشنى تەلەپ قىلدى.

«إسْتَقْرَأَ كُلَّ جَوَانِبِ الْمَوْضُوعِ»: ئۇ ماۋزۇ ئۈستىدە ئەتراپلىق ئىزدەندى.

إسْتَقْرَبَ يَسْتَقْرِبُ إسْتِقْرَابًا الشَّيْءَ: يېقىن دەپ قارىدى، يېقىن دەپ ھېسابلىدى.

إسْتَقْرَبَ الْمَسَافَةَ: مۇساپىنى يېقىن دەپ سانىدى.

إسْتَقْرَبَهُ: ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشتۇردى.

«إسْتَقْرَبَ الْمُعَلِّمُ تِلْمِيذَهُ النَّجِيبَ»: ئوقۇتقۇچى زېرەك ئوقۇغۇچىنى ئۆزىگە يېقىن قىلدى.

إسْتَقَرَّ يَسْتَقِرُّ إسْتِقْرَارًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ئورۇنلاشتى.

إسْتَقَرَّ رَأْيَهُ عَلَى كَذَا: بەلگىلىدى، قارار قىلدى، بېكىتتى، بىرلىككە كەلدى.

«وَلَكِنِ انْظُرْ إلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي» ‹قرآن›: «لېكىن تاغقا قارىغىن، ئەگەر تاغ ئورنىدا مەھكەم تۇرالىسا، مېنى كۆرەلەيسەن» دېدى.

«إسْتَقَرَّ بِالْعَاصِمَةِ»: ئۇ پايتەختتە ئولتۇراقلىشىپ قالدى.

«إسْتَقَرَّ الرَّأْيُ عَلَى كَذَا»: پىكىر شۇنىڭغا مۇقىملاشتى.

«إسْتَقَرَّ سِعْرُ الدُّولاَرِ»: دوللارنىڭ باھاسى مۇقىملاشتى.

«إسْتَقَرَّ الْحُكْمُ فِي الْبِلاَدِ»: ھاكىمىيەت مۇستەھكەملەندى.

إسْتَقْرَضَ يَسْتَقْرِضُ إسْتِقْرَاضًا: قەرز سورىدى.

إسْتَقْرَى يَسْتَقْرِي إسْتِقْرَاءً: مېھمان قىلىشنى

تەلەپ قىلدى.

إِسْتِقْرَى الْأَمْرَ: سۈرۈشتە قىلدى.

«إِسْتَقْرَى الْحَاكِمُ الْقَضِيَّةَ» : ھاكىم مەسىلىنى سۈرۈشتە قىلدى.

إِسْتَقْسَمَ يَسْتَقْسِمُ إِسْتِقْسَامًا: تەقسىم قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَقْسَمَ بِالْأَزْلَامِ: پال ئوقلىرى بىلەن پال سالدى.

«وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ» (قرآن): ئەزلام (يەنى جاھىلىيەت دەۋرىدە پال ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئۈچ پارچە ياغاچ) بىلەن پال سېلىشقىلار ھارام قىلىندى، بۇ گۇناھتۇر.

إِسْتِقْصَاءٌ: تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك.

«بَعْدَ اسْتِقْصَاءٍ دَقِيقٍ تَمَكَّنَتِ الشُّرْطَةُ مِنَ الْعُثُورِ عَلَى أَهْلِهِ الَّذِينَ انْقَطَعَتْ أَخْبَارُهُمْ عَنْهُ مُنْذُ سِنِينَ عَدِيدَةٍ» : ساقچىلار ئىنچىكە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ كۆپ يىلدىن بۇيان تېپىشالمىغان تۇغقانلىرىنى تېپىپ بەردى.

إِسْتَقْصَرَ يَسْتَقْصِرُ إِسْتِقْصَارًا — هُ: قىسقا دەپ قارىدى، قىسقا دەپ ھېسابلىدى.

إِسْتَقْصَى يَسْتَقْصِي إِسْتِقْصَاءً الْأَمْرَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتە قىلدى.

إِسْتَقْضَى يَسْتَقْضِي إِسْتِقْضَاءً الدَّيْنَ: قەرز سورىدى، قەرز تەلەپ قىلدى.

إِسْتِقْطَابٌ: قارىمۇ قارشى ئىككى قۇتۇپنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى، چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىر قىسىم كىچىك دۆلەتلەرنى ئۆزىگە تارتىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان بىر خىل سىياسىي ئۇسۇلى.

إِسْتِقْطَارٌ: چەككىلىمەك، ئايرىماق، تازىلىماق، سۈزۈلدۈرمەك.

إِسْتِقْطَارٌ (فِى الْكِيمِيَاءِ): چەككىلەپ ئېلىش.

إِسْتَقْطَبَ يَسْتَقْطِبُ إِسْتِقْطَابًا الْأَمْرُ إِهْتِمَامَهُ: پۈتۈن دىققەت ـ ئېتىبارىنى تارتىۋالدى.

إِسْتَقْطَبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى توپلىدى.

«إِسْتَقْطَبَتْ قَضِيَّةُ الْحُرِّيَّةِ كُلَّ جُهُودِ الدَّوْلَةِ» : ئەركىنلىك مەسىلىسى دۆلەتنىڭ پۈتۈن تىرىشچانلىقىنى ئۆزىگە مەركەزلەشتۈرۈۋالدى.

إِسْتَقْطَرَ يَسْتَقْطِرُ إِسْتِقْطَارًا: سۇ تامچىلىتىش بىلەن مەشغۇل بولدى، سۇ تامچىلىتىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَقْطَرَ فُلَانٌ الْخَيْرَ: تەدرىجى ياخشىلىققا ئېرىشتى، پەيدىنپەي ئېرىشتى.

إِسْتَقْطَعَ يَسْتَقْطِعُ إِسْتِقْطَاعًا أَرْضًا: يەر بۆلۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَقْطَعَ مِنْ مُرَتَّبِهِ: مەرتىۋىسىدىن چۈشۈرۈۋەتتى.

إِسْتِقْلَالٌ: مۇستەقىل بولماق، ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولماق.

اَلْإِسْتِقْلَالُ التَّامُّ: پۈتۈن مۇستەقىللىق.

اَلْإِسْتِقْلَالُ الذَّاتِيُّ: ئاپتونومىيە.

إِسْتِقْلَالِيٌّ: مۇستەقىللىق، مۇستەقىللىققا مەنسۇپ.

إِسْتِقْلَالِيَّةٌ: ئاپتونومىيە ھوقۇقى.

حَرَكَةٌ اسْتِقْلَالِيَّةٌ: مۇستەقىللىق ھەرىكىتى.

إِسْتَقَلَّ يَسْتَقِلُّ إِسْتِقْلَالًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئۈستىگە ئېلىۋالدى، ئازدەپ قارىدى، كەم دەپ قارىدى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى، كەمسىتتى.

إِسْتَقَلَّ الشَّخْصُ: يالغۇز باشقۇردى، مۇستەقىل بولۇۋالدى.

«إِسْتَقَلَّتْ مُعْظَمُ الْأَقْطَارِ الْإِفْرِيقِيَّةِ فِي النِّصْفِ الثَّانِي مِنْ هَذَا الْقَرْنِ» : ئافرىقا دۆلەتلىرىنىڭ تولىسى مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا مۇستەقىل بولدى.

إِسْتَقَلَّ الْبَلَدُ: دۆلەت مۇستەقىل بولدى.

«إِسْتَقَلَّ سَيَّارَةً مُتَّجِهًا إِلَى مَكْتَبِهِ بِالْوَزَارَةِ» : ئۇ ماشىنىغا چۈشۈپ مىنىستىرلىكتىكى ئىشخانىسىغا قاراپ ماڭدى.

«إِسْتَقَلَّ الطَّائِرَةَ إِلَى جِدَّةَ» : ئۇ ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ جىددىگە ماڭدى.

إِسْتَقْوَسَ يَسْتَقْوِسُ إِسْتِقْوَاسًا الشَّيْءُ: ئېگىلدى، يا شەكلىدە بولدى.

إِسْتَقْوَى يَسْتَقْوِي إِسْتِقْوَاءً: كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى، روھلاندى، جانلاندى.

اِسْتَقَى يَسْتَقِي اِسْتِقَاءً مِنَ الْبِئْرِ أَوِ النَّهْرِ وَ نَحْوِ ذَلِكَ: قۇدۇق ياكى ئۆستەڭنىڭ سۈيىنى تارتتى، سۈيىنى ئالدى.

اِسْتَقَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن سۇ سورىدى، سۇ تەلەپ قىلدى.

اِسْتَكَانَ يَسْتَكِينُ اِسْتِكَانَةً لَهُ: ئۇنىڭغا باش ئەگدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

«فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَااسْتَكَانُوا» «قۇرئان»: ئۇلار ئاللاھ يولىدا يەتكەن كۆلپەتلەردىن روھسىزلانمىدى، بوشاشمىدى، باش ئەگمىدى.

اِسْتِكَانَةٌ: ئىتائەت قىلماق، بويسۇنماق، باش ئەگمەك.

اِسْتَكْبَرَ يَسْتَكْبِرُ اِسْتِكْبَارًا الشَّخْصُ: چوڭچىلىق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلىپ ھەقتىن باش تارتتى.

اِسْتَكْبَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى چوڭ بىلدى.

«إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ» «قۇرئان»: ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كۇففارلاردىن بولۇپ كەتتى.

اِسْتَكْتَبَ يَسْتَكْتِبُ اِسْتِكْتَابًا: خەت يېزىشنى تەلەپ قىلدى، كاتىپ قىلىشنى ئالدى.

اِسْتَكْتَبَهُ: ئۇنىڭغا خەت يازدۇردى.

اِسْتَكْتَمَ يَسْتَكْتِمُ اِسْتِكْتَامًا ــ هُ: ئۇنىڭدىن سىر ساقلاشنى تەلەپ قىلدى، سىرنى يوشۇرۇشنى تاپىلىدى.

اِسْتَكْثَرَ يَسْتَكْثِرُ اِسْتِكْثَارًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆپ دەپ قارىدى، جىق دەپ سانىدى.

اِسْتَكْثَرَ ثَمَنَهُ: باھاسىنى يۇقىرى دەپ قارىدى، قىممەت كۆردى.

«يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ» «قۇرئان»: ئى جىنلار جامائەسى! سىلەر نۇرغۇن ئادەملەرنى ئازدۇردۇڭلار.

«وَلَوْكُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ» «قۇرئان»: ئەگەر مەن غەيىبنى بىلىدىغان بولسام نۇرغۇن مەنپەئەت ھاسىل قىلغان بولاتتىم.

«وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ» «قۇرئان»: كۆپ ئېلىش نىيىتىدە بەرمە.

اِسْتَكْثَرَ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپ ئىشلىدى، كۆپ شۇغۇللاندى.

اِسْتَكْثَرَ فِي الشَّيْءِ: ئېھتىمۇ كۆپ بولۇشنى ئۈمىد قىلدى.

اِسْتَكْثَرَ بِخَيْرِهِ: رەھمەت ئېيتتى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

اِسْتَكَدَّ يَسْتَكِدُّ اِسْتِكْدَادًا ــ هُ: ئۇنىڭغا ھەيدەكچىلىك قىلدى، رىغبەتلەندۈردى.

اِسْتَكْرَهَ يَسْتَكْرِهُ اِسْتِكْرَاهًا ــ هُ الشَّيْءَ: يامان دەپ قارىدى، يىرگىنىشلىك ھېسابلىدى.

اِسْتَكْرَهَ عَلَى أَمْرٍ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى.

«اِسْتَكْرَهَ سَمَاعَ الْكَلَامِ الْبَذِيِّ»: ئۇ چۈپرەي سۆزنى ئاڭلاشنى ياقتۇرمىدى.

«اِسْتَكْرَهَهُ عَلَى فِعْلِ مَالَايُرِيدُ»: ئۇ ئۇنى خالىمىغان ئىشقا زورلىدى.

اِسْتَكْرَشَ يَسْتَكْرِشُ اِسْتِكْرَاشًا الْجَدْيُ: قورسىقى چوڭايدى، يوغان قورساق بولدى.

اِسْتَكْرَشَ الشَّخْصُ: قوشۇمىسى تۈرۈلدى، چىرايى تۈتۈلدى.

اِسْتِكْشَافٌ ج اِسْتِكْشَافَاتٌ: پاش قىلماق، ئېچىپ تاشلىماق، رازۋېدكا قىلماق، چارلىماق.

اِسْتِكْشَافُ مَرَاكِزِ الْعَدُوِّ وَ تَحَرُّكَاتِهِ: دۈشمەننىڭ ئورنى ۋە ھەرىكىتىنى چارلىماق.

طَائِرَاتُ الْإِسْتِكْشَافِ: چارلىغۇچى ئايروپىلان.

اِسْتِكْشَافِيٌّ: ئاختۇرغۇچى، ئىزدىگۈچى، قېدىرغۇچى.

بَعْثَةٌ اسْتِكْشَافِيَّةٌ إِلَى الْقَمَرِ: ئاينى تەكشۈرگۈچى ئەترەت.

اِسْتَكْشَفَ يَسْتَكْشِفُ اِسْتِكْشَافًا الشَّيْءَ: رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

اِسْتَكْشَفَ عَنِ الشَّيْءِ: ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىشنى ئۆتۈندى.

اِسْتَكْشَفَ الْقَمَرَ: ئاينى كۆزەتتى.

اِسْتَكْشَفَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى سۈرۈشتۈردى.

إِسْتَكَفَّ يَسْتَكِفُّ إِسْتِكْفَافًا النَّاسَ: تىلەمچىلىك قىلدى، سائىللىق قىلدى.

إِسْتَكَفَّ الشَّيْءُ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى.

إِسْتَكَفَّ النَّاسُ حَوْلَهُ: ئۇنى ئورىۋالدى، ئۇنى قورشىۋالدى.

إِسْتَكَفَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان چەمبىرەك بولۇۋالدى.

«إِسْتَكَفَّ الْمُتَفَرِّجُونَ حَوْلَ الْمَدَّاحِ»: تاماشىبىنلار مەدداھنى ئورىۋالدى.

«إِسْتَكَفَّهُ عَنِ الْكِذْبِ»: ئۇنىڭدىن يالغانچىلىق قىلماسلىقنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَكْفَى يَسْتَكْفِي إِسْتِكْفَاءً: تولۇق بولۇشنى تەلەپ قىلدى، يېتەرلىك بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَكْفَيْتُهُ الْأَمْرَ فَكَفَانِيهِ: ئىشنىڭ تولۇق بولۇشىنى تەلەپ قىلغۇدەم، ئۇ تولۇقلاپ بەردى.

إِسْتِكْمَالٌ: تولۇقلىماق، مۇكەممەللەشتۈرمەك، تاماملىماق، ئورۇنلىماق.

إِسْتَكْمَلَ يَسْتَكْمِلُ إِسْتِكْمَالاً الشَّيْءَ: تاماملىدى، ئورۇنلىدى، تۈگەتتى.

إِسْتَكْمَلَتْ شُغْلَهَا: ئىشنى تاماملىدى، مۇكەممەللەشتۈردى.

إِسْتَكَانَ يَسْتَكِينُ إِسْتِكَانًا لَهُ: ئۇنىڭغا باش ئەگدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

إِسْتَكَنَّ يَسْتَكِنُّ إِسْتِكْنَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى.

إِسْتَكَنَّ الْحَيَوَانُ: ھايۋان ئۇۋىسىغا كىرىۋالدى.

«إِسْتَكَنَّ السَّارِقُ تَحْتَ ظِلِّ الشَّجَرَةِ»: ئوغرى دەرەخ سايىسىغا يوشۇرۇندى.

إِسْتَكْنَهَ يَسْتَكْنِهُ إِسْتِكْنَاهًا الْأَمْرَ: ئىشنى تەكشۈردى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى.

إِسْتَلاَنَ يَسْتَلِينُ إِسْتِلاَنَةً الشَّيْءَ: يۇمشاق دەپ قارىدى، يېقىملىق دەپ قارىدى، مۇلايىم ھېسابلىدى، نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

إِسْتَلاَنَ الْعَيْشَ: تۇرمۇشنى ئاسان ھېس قىلدى، تۇرمۇشنى يېقىملىق ھېس قىلدى.

«إِسْتَلاَنَ الْحَيَاةَ فِي الرِّيفِ»: ئۇ يېزىدا ياشاشنى كۆڭۈللۈك ھېسابلىدى (ئۇ يېزىدا ياشاشنى ئوڭاي ھېسابلىدى).

إِسْتَلأَ يَسْتَلِئُ إِسْتِلاءً السَّمْنَ: سېرىق مايىنى پىششىقلاپ ئىشلىدى.

إِسْتَلأَمَ يَسْتَلْئِمُ إِسْتِلآمًا: ساۋۇت كىيدى، قوراللاندى.

إِسْتَلَبَ يَسْتَلِبُ إِسْتِلاَبًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

إِسْتَلْبَثَ يَسْتَلْبِثُ إِسْتِلْبَاثًا: ئۇنىڭ توختىشىنى تەلەپ قىلدى، ئۇنىڭدىن توختاشنى تەلەپ قىلدى، ئۇنى ئاستا، كېچىككەن ھېسابلىدى.

إِسْتَلْبَنَ يَسْتَلْبِنُ إِسْتِلْبَانًا: سوت تەلەپ قىلدى.

إِسْتَلَجَّ يَسْتَلِجُّ إِسْتِلاَجًا الشَّخْصُ بِيَمِينِهِ: ئۆزىنىڭ قەسىمىنى راست دەپ تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى.

إِسْتَلَجَّ الشَّخْصُ مَتَاعَ الْغَيْرِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزۈمنىڭ دەۋالدى.

إِسْتَلْحَقَ يَسْتَلْحِقُ إِسْتِلْحَاقًا الشَّخْصَ: ئۆزىگە نىسبەت بەردى، ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

«إِسْتَلْحَقَ الْوَلَدَ أَمَامَ الْقَاضِي»: ئۇ سوتتىيە ئالدىدا بالىنى ئۆزۈمنىڭ دەپ دەۋا قىلدى.

إِسْتَلَذَّ يَسْتَلِذُّ إِسْتِلْذَاذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمىنى تېتىدى، لەززەتلىك ھېس قىلدى، ھوزۇرلاندى، خۇشاللىق ھېس قىلدى.

إِسْتَلْزَمَ يَسْتَلْزِمُ إِسْتِلْزَامًا الشَّيْءَ: زۆرۈر ھېسابلىدى، زۆرۈر دەپ قارىدى، تەقەززا قىلدى.

«يَسْتَلْزِمُ هَذَا الْأَمْرُ عِنَايَةً خَاصَّةً»: بۇ ئىش ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشنى تەقەززا قىلىدۇ.

«اَلْحَجُّ يَسْتَلْزِمُ تَرْكَ الرَّفَثِ وَالْفُسُوقِ»: ھەج جىما قىلىشنى ۋە گۇناھ قىلىشنى تەرك ئېتىشنى تەقەززا قىلىدۇ.

إِسْتَلْطَفَ يَسْتَلْطِفُ إِسْتِلْطَافًا: يېقىملىق ھېس قىلدى، نازۇك ھېسابلىدى، نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

إِسْتَلْطَفَ الْفَتَاةَ: قىزنى نازاكەتلىك ھېس قىلدى.

«إِسْتَلْطَفَ طَرِيقَتَهُ فِي عَرْضِ الْمَسْأَلَةِ»: مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتا ئۇنىڭ ئۇسۇلىنى كۆركەم ھېسابلىدى.

إِسْتَلْغَى يَسْتَلْغِي إِسْتِلْغَاءً: سۆزلەشنى تەلەپ قىلىپ قۇلاق سالدى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَسْمَعَ مِنَ الْأَعْرَابِ فَاسْتَلْغِهِمْ»:

سەن سەھرالىقلاردىن ئاڭلىماقچى بولساڭ ئۇلارنى سۆزلەتكىن.

إِسْتَلَقَ يَسْتَلِقُ إِسْتِلاَقًا الْمَالَ: مالنى قەرز بەردى، مالنى ئۆتنە بەردى.

إِسْتَلْفَتَ يَسْتَلْفِتُ إِسْتِلْفَاتًا: دىققەتنى قوزغىدى، دىققىتىنى تارتتى، دىققەتنى بۇرىدى.

إِسْتِلْقَاءٌ: كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق، يۈز كۆرۈشمەك، يولۇقۇپ قالماق، دۇچ كېلىپ قالماق؛ قارشى ئالماق، كۈتۈۋالماق.

إِسْتَلْقَى يَسْتَلْقِي إِسْتِلْقَاءً: ياتتى، يېنىچە ياتتى، يانپاشلىدى، ئوڭدىسىغا ياتتى.

إِسْتَلْقَى عَلَى الْأَرْضِ: يەردە يانپاشلىدى.

«إِسْتَلْقَى الرَّاعِي تَحْتَ شَجَرَةٍ فِي الظِّلِّ» : پادىچى دەرەخ سايىسىدا يېنىچە ياتتى.

«إِسْتَلْقَى عَلَى ظَهْرِهِ مِنْ شِدَّةِ الضِّحْكِ» : تېلىقىپ كۈلۈپ ئوڭدىسىغا يېتىپ قالدى.

إِسْتَلْقَى الشَّخْصُ: ئۇخلىدى.

إِسْتَلَّ يَسْتَلُّ إِسْتِلاَلاً: سۇغۇرۇۋالدى، تارتىۋالدى، چىقىرىۋالدى.

إِسْتَلَّ سَيْفَهُ: قىلىچىنى سۇغۇرۇۋالدى.

إِسْتَلَمَ يَسْتَلِمُ إِسْتِلاَمًا: ئۆتكۈزۈۋالدى، تاپشۇرۇۋالدى، ھەج قىلغۇچى كەبىدە ھەجەرۇلئەسۋەدنى قولى بىلەن سىلىدى، ياكى بۇسە قىلدى.

«إِسْتَلَمْتُ رَسَائِلَ مِنْ أَصْدِقَائِي وَاحِدَةً إِثْرَ أُخْرَى» : دوستلىرىمدىن كەينى - كەينىدىن خەت تاپشۇرۇۋالدىم.

«إِسْتَلَمَ الْعَمَلَ مِنَ النَّوْبَةِ السَّابِقَةِ» : ئىسمېنا ئۆتكۈزۈۋالدى.

إِسْتَلْهَمَ يَسْتَلْهِمُ إِسْتِلْهَامًا: ئىلھام بېرىشنى ئۆتۈندى، ۋەھيي تەلەپ قىلدى، يوليورۇق سورىدى، چۈشەنچە بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى.

إِسْتَلْهَمَ اللّٰهَ خَيْرًا: ئاللاھتىن ياخشىلىقنى كۆڭلىگە سېلىشنى تىلىدى.

إِسْتَلْهَمَ رَأْيَ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ پىكىر بېرىشىنى سورىدى، پالانىنىڭ پىكرىنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَمَاتَ يَسْتَمِيتُ إِسْتِمَاتَةً: ئۆلۈمنى تىلىدى، جان تىكتى، جان پىدالىق قىلدى.

إِسْتَمَاحَ يَسْتَمِيحُ إِسْتِمَاحَةً ــ ە: ئۇنىڭدىن ياردەم سورىدى، ئىنئام سورىدى، ۋاستىچى بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَمَاحَ مِنْهُ عُذْرًا: كەچۈرۈم سورىدى.

إِسْتِمَارَةٌ: سىخىما، جەدۋەل، گرافا.

إِسْتِمَارَةُ قَبُولٍ: تىزىمغا ئالدۇرۇش جەدۋىلى.

«أَعْطِنِي مِنْ فَضْلِكَ إِسْتِمَارَةَ بَرْقِيَّةٍ» : ماڭا تېلېگراما قەغىزىدىن بەرسىڭىز.

إِسْتِمَاعٌ: قۇلاق سالماق، ئاڭلىماق، تىڭشىماق.

جَلْسَةُ اسْتِمَاعٍ: باشقىلارنىڭ پىكرىنى ئاڭلاش يىغىنى.

إِسْتَمَالَ يَسْتَمِيلُ إِسْتِمَالَةً: قىڭغايدى، قىيسايدى، ئاغدى، جەلپ قىلدى، قىزىقتۇردى.

إِسْتَمَالَ إِلَى: ئېلىپ كەلدى، ئۆزگەرتتى.

إِسْتَمَالَ الْقُلُوبَ: دىللارنى مايىل قىلدى، مەھلىيا قىلدى.

إِسْتَمْتَعَ يَسْتَمْتِعُ إِسْتِمْتَاعًا بِالشَّيْءِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتدار بولدى، بەھرىمەن بولدى.

«فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلاَقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلاَقِهِمْ» (قۇرئان) : سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەر (دۇنيا لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋىسىدىن بەھرىمەن بولغاندەك، سىلەرمۇ (دۇنيا لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋەڭلاردىن بەھرىمەن بولدۇڭلار.

«إِسْتَمْتَعَ بِرَغَدِ الْعَيْشِ» : ئۇ باياشات تۇرمۇشتىن بەھرىمەن بولدى.

«تَسْتَمْتِعُ بِسَمَاعِ الْمُوسِيقَى» : سەن مۇزىكا ئاڭلاش بىلەن ھۇزۇرلىنىسەن.

إِسْتَمَدَّ يَسْتَمِدُّ إِسْتِمْدَادًا فِيهِ: قولغا كەلتۈردى، ئېرىشتى، ھاسىل قىلدى.

إِسْتَمَدَّ فُلاَنًا: ياردەم سورىدى، مەدەت تىلىدى.

إِسْتَمَدَّهُ أَجَلَ الدَّيْنِ: قەرز مۆھلىتىنى ئۇزارتىپ بېرىشنى ئۆتۈندى.

«إِسْتَمَدَّ الْمُتَضَرِّرُونَ الدَّوْلَةَ عَلَى غُشْرِهِمْ» : ئاپەتكە ئۇچرىغۇچىلار دۆلەتتىن ياردەم تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَمَدَّ آرَاءَهُ مِنْ كُتُبِ التُّرَاثِ» : پىكىرلىرىنى كلاسسىك كىتابلاردىن ئالدى.

إِسْتِمْرَارٌ: داۋاملاشماق.

بِاسْتِمْرَارٍ: داۋاملىق، ھەمىشە، ئۈزلۈكسىز.

«الْبَذْرَةُ تَنْمُو بِاسْتِمْرَارٍ» : ئۇرۇق ئۈزلۈكسىز ئۆسۈپ تۇرىدۇ.

إِسْتَمْرَأَ يَسْتَمْرِئُ إِسْتِمْرَاءً الطَّعَامَ: تاماقنى يېيىشلىك دەپ قارىدى، تاماق ئېغىزغا تېتىدى.

إِسْتَمَرَّ يَسْتَمِرُّ إِسْتِمْرَارًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، سوزۇلدى.

إِسْتَمَرَّ الْمُوَظَّفُ فِي عَمَلِهِ: خىزمەتچى خىزمىتىنى داۋاملاشتۇردى.

إِسْتَمَرَّ الْأَمْرُ: ئىش پۈتتى، ئىش تۈگىدى.

إِسْتَمْرَضَ يَسْتَمْرِضُ إِسْتِمْرَاضًا: كېسەل بولۇۋالدى.

إِسْتَمْسَكَ يَسْتَمْسِكُ إِسْتِمْسَاكًا الْبَوْلُ: ئىدرار كەلمىدى، كىچىك تەرەت ماقمىدى.

إِسْتَمْسَكَ بِالشَّيْءِ: ئېسىلىۋالدى، تۇتۇۋالدى، چىڭ تۇتتى.

«وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى» «قۇرئان» : ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن ئاللاھقا بويسۇنغان ئادەم مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلغان بولىدۇ.

إِسْتَمْطَرَ يَسْتَمْطِرُ إِسْتِمْطَارًا: يامغۇر تەلەپ قىلدى.

إِسْتَمْطَرَ فُلَانًا: ياردەم تەلەپ قىلدى.

إِسْتَمَعَ يَسْتَمِعُ إِسْتِمَاعًا إِلَيْهِ أَوْ لَهُ: قۇلاق سالدى، ئاڭلىدى.

«وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ» «قۇرئان» : قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار.

إِسْتَمَعَ خِلْسَةً: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

إِسْتَمْكَنَ يَسْتَمْكِنُ إِسْتِمْكَانًا: كۈچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، ياخشىلىدى، ئۈستۈردى.

إِسْتَمْكَنَ الشَّخْصُ: ئورنى بار ھېساپلاندى.

إِسْتَمْكَنَ مِنَ الْأَمْرِ: قولىدىن كەلدى، ھۆددىسىدىن چىقتى، قولغا كىرگۈزدى، كۈچى يەتتى.

إِسْتَمْكَنَ مِنْ عِلْمٍ: پۇختا بىلدى، پىششىق ئىگىلىدى.

إِسْتَمَلَ يَسْتَمِلُ إِسْتِمَالًا عَيْنَهُ: كۆزىنى ئويۇۋەتتى، كۆزىنى قويۇۋەتتى.

إِسْتَمْلَحَ يَسْتَمْلِحُ إِسْتِمْلَاحًا الشَّيْءَ: چىرايلىق دەپ قارىدى، گۈزەل دەپ بىلدى.

إِسْتَمْلَحَ صَوْتَ الْمُطْرِبَةِ: ناخشىچىنىڭ ئاۋازىنى يېقىملىق دەپ سانىدى.

إِسْتَمْلَحَ الطَّعَامَ: تاماقنى تۇزلۇق سەزدى.

إِسْتَمْلَى يَسْتَمْلِي إِسْتِمْلَاءً التِّلْمِيذُ الْمُعَلِّمَ: شاگىرت ئۇستازدىن يېزىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتِمْنَاءٌ: ئاناننىزم قىلماق، قولدا لەززەتلەنمەك.

إِسْتَمْنَحَ يَسْتَمْنِحُ إِسْتِمْنَاحًا ـ هُ: ئۇنىڭدىن سوۋغا تەلەپ قىلدى.

إِسْتَمْنَى يَسْتَمْنِي إِسْتِمْنَاءً: ئاناننىزم قىلدى، قول بىلەن لەززەتلەندى.

أُشْتَنٌ: قاقشال دەرەخنىڭ يىلتىزى.

إِسْتَنَابَ يَسْتَنِيبُ إِسْتِنَابَةً غَيْرَهُ: ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتتى، ئۆز ئورنىدا ئەۋەتتى.

إِسْتَنَارَ يَسْتَنِيرُ إِسْتِنَارَةً الشَّيْءُ: يورىدى.

إِسْتَنَارَ بِهِ: نۇرلاندى، ئۇنىڭدىن نۇر ئالدى، ئۇنىڭ نۇرى بىلەن يورىدى.

إِسْتَنَارَ الشَّعْبُ: خەلق ئىلىم ـ مەرىپەتلىك بولۇپ ئويغاندى، ئىلىم ـ مەرىپەت بىلەن ئاقاردى.

إِسْتَنَامَ يَسْتَنِيمُ إِسْتِنَامَةً إِلَيْهِ: كۆڭلى تىندى، يۆلەندى، قانائەتلەندى، ئۇخلىغان بولۇۋالدى، مۇقىملاشتى.

إِسْتَنَامَ مِلْءَ جَفْنَيْهِ: قاتتىق ئۇخلىدى.

إِسْتَنَامَ: ئۇخلىدى، ئۇخلاشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتِنْبَاطٌ: ئىجاد قىلماق، كەشىپ قىلماق؛ ئىزدىنىپ يەكۈن چىقارماق؛ سۇغۇرۇپ چىقارماق، كولاپ چىقارماق.

إِسْتَنْبَأَ يَسْتَنْبِئُ إِسْتِنْبَاءً الرَّجُلَ: سۈرۈشتە قىلدى، ئۇقۇشتى، سۈرۈشتۈرۈپ بىلدى، دېرەكىنى ئالدى، تىڭ ـ تىڭلىدى، سۈرۈشتۈردى، سوراشتۇردى.

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَاأَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ» «قۇرئان» : ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلىنغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ، سەن: «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر، سىلەر قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر» دېگىن.

إِسْتَنْبَتَ يَسْتَنْبِتُ إِسْتِنْبَاتًا: تېرىدى، تىكتى.

إِسْتَنْبَطَ يَسْتَنْبِطُ إِسْتِنْبَاطًا الْبِئْرَ: قۇدۇقتىن سۇ تارتتى.

«وَلَوْرَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُوْلِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ» «قۇرئان» : ئەگەر ئۇنى پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر) نىڭ ئىچىدىكى ئىش ئۈستىدىكىلەرگە مەلۇم قىلسا، (شۇ) خەۋەرنى چىقارغۇچىلار ئۇنى (يەنى شۇ خەۋەرنىڭ ھەقىقى ئەھۋالىنى) ئۇلاردىن ئەلۋەتتە بىلىۋالاتتى.

إِسْتَنْبَطَهُ: تاپتى، كەشىپ قىلدى، بىلدى، بايقىدى، سەزدى، قېدىردى، ئىختىرا قىلدى، تېگىگە يەتتى.

إِسْتَنْبَطَ الْفَقِيهُ الْحُكْمَ: فىقھەشۇناس يەكۈن چىقاردى، فىقھەشۇناس ئىزدىنىپ ھۆكۈم چىقاردى.

«إِسْتَنْبَطَ قَوَانِينَ جَدِيدَةً فِي الرِّيَاضِيَّاتِ» : ماتېماتىكىدا يېڭى قانۇنىيەتلەرنى كەشىپ قىلدى.

إِسْتَنْبَهَ يَسْتَنْبِهُ إِسْتِنْبَاهًا مِنْ نَوْمِهِ: چۆچۈپ ئويغاندى، گويغاندى، ئويغاق تۇردى، ھوشىغا كەلدى.

إِسْتِنْتَاجٌ ج إِسْتِنْتَاجَاتٌ: ئەقلىي خۇلاسە، ئەقلىي يەكۈن.

«أَشُكُّ فِي اسْتِنْتَاجَاتِكَ» : سېنىڭ خۇلاسىلىرىڭدىن گۇمانلىنىمەن.

إِسْتَنْتَجَ يَسْتَنْتِجُ إِسْتِنْتَاجًا: خۇلاسە چىقاردى، يەكۈن چىقاردى، ئەقلىي خۇلاسە چىقاردى.

إِسْتَنْتَجَ الْأَمْرَ: خۇلاسە چىقاردى، خۇلاسىگە كەلدى، ھۆكۈم قىلدى، ئىزدەندى، تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«إِسْتَنْتَجَ الْقَاضِي الْحُكْمَ مِنَ الْأَدِلَّةِ الَّتِي تَحَصَّلَ عَلَيْهَا» : سوتچى ئېرىشكەن پاكىتلارغا ئاساسەن ھۆكۈم چىقاردى.

إِسْتَنْثَرَ يَسْتَنْثِرُ إِسْتِنْثَارًا: بۇرنىنى يۇيدى، بۇرنىنى تازىلىدى، بۇرنىغا سۇ ئالدى.

«إِسْتَنْثَرَ الْمُتَوَضِّئُ بَعْدَأَنِ اسْتَنْشَقَ» : تاھارەت ئالغۇچى ئاغزىغا سۇ ئالغاندىن كېيىن بۇرنىغا سۇ ئالدى.

إِسْتَنْجَبَ يَسْتَنْجِبُ إِسْتِنْجَابًا ـــ هُ: ئۇنى ئېسىل ھېسابلىدى، ئۇنى ئالىيجاناب بايقىدى، ئۇنى مۇنەۋۋەر ھېسابلىدى.

«إِسْتَنْجَبَ الْمُعَلِّمُ فَاطِمَةَ» : ئوقۇتقۇچى پاتىمەنى مۇنەۋۋەر ھېسابلىدى.

إِسْتَنْجَدَ يَسْتَنْجِدُ إِسْتِنْجَادًا فُلَانًا أَوْ بِهِ: ياردەم سورىدى، ياردەم تىلىدى، مەدەت تىلىدى، ياردەمگە چاقىردى، مۇراجىئەت قىلدى.

إِسْتَنْجَدَ جَارَهُ: قوشنىسىدىن ياردەم سورىدى.

إِسْتَنْجَدَ عَلَيْهِ: جۈرئەت قىلدى، پېتىندى.

إِسْتَنْجَدَ بِصَدِيقِهِ: دوستىنى ياردەمگە چاقىردى.

إِسْتَنْجَزَ يَسْتَنْجِزُ إِسْتِنْجَازًا: ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشنى ئۆتۈندى، ئادا قىلىشنى سورىدى، ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْجَزَ الْحَاجَةَ: ھاجىتىدىن چىقىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْجَزَ الْوَعْدَ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىشنى تىلىدى.

إِسْتَنْجَى يَسْتَنْجِي إِسْتِنْجَاءً الرَّجُلُ: ئىجاتلىقنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْجَى مِنَ النَّجَسِ: نىجاسەتتىن تازىلاندى.

إِسْتَنْجَى الشَّخْصُ: سۇ بىلەن تازىلىدى، سۇ بىلەن ئىرىغدىدى، سۇ بىلەن پاكلىدى.

إِسْتَنَدَ يَسْتَنِدُ إِسْتِنَادًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، تاياندى.

«إِسْتَنَدَ إِلَى كَتِفِ صَاحِبِهِ لِئَلَّا يَسْقُطَ» : يىقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن ھەمراھىسىنىڭ مۈرىسىگە يۆلىنىۋالدى.

إِسْتِنْزَافٌ: خوراتماق، ئالماق، بۇزۇپ چاچماق، چىقارماق.

حَرْبُ الْإِسْتِنْزَافِ: خورىتىش ئۇرۇشى.

إِسْتَنْزَفَ يَسْتَنْزِفُ إِسْتِنْزَافًا الدَّمْعَ: ياش چىقاردى.

إِسْتَنْزَفَ الْمَالَ: پۇل ـ مالنى بۇزۇپ چاچتى،

يوقاتتى، خوراتتى.

«إِسْتَنْزَفَ الْمُقَاتِلُونَ كُلَّ طَاقَاتِهِمْ» : جەڭچىلەر كۈزلىرىنىڭ پۈتۈن كۈچ - قۇۋۋىتىنى چىقاردى.

إِسْتَنْزَفَ مَوَارِدَ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ بايلىقىنى بۇزۇپ چاچتى.

إِسْتَنْزَفَ دَمَهُ: قېنىنى ئاققۇزدى، قان ئالدى.

إِسْتَنْزَلَ يَسْتَنْزِلُ إِسْتِنْزَالًا: چۈشۈشنى سورىدى، چۈشۈشنى ئۆتۈندى، چۈشۈشنى تەلەپ قىلدى، ۋاز كېچىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْزَلَ الْعَدَدَ: سانىنى تاشلىدى، ئېلىۋەتتى، چۈشۈردى.

إِسْتَنْزَلَ الْأَرْوَاحَ: جىننى ئالدى.

إِسْتَنْزَلَ اللَّعَنَاتِ عَلَى: كايىدى، لەنەت ئوقۇدى.

إِسْتَنْسَخَ يَسْتَنْسِخُ إِسْتِنْسَاخًا الشَّيْءَ: كۆچۈرۈشنى تەلەپ قىلدى، نۇسخا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَاكُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» (قرآن) : بىز قىلمىشىڭلارنى يازدۇرۇپ تۇرغانىدۇق (يەنى پەرىشتىلەرنى ئەمەللىرىڭلارنى يېزىپ تۇرۇشقا بۇيرۇتتۇق).

إِسْتَنْسَخَ الْمَخْطُوطَ: قوليازمىنى كۆچۈردى.

إِسْتَنْسَرَ يَسْتَنْسِرُ إِسْتِنْسَارًا الطَّائِرُ: قۇش بۈركۈتتەك كۈچلۈك بولدى.

إِسْتَنْسَرَ الْبُغَاثُ: ئاجىزلار ئوچىلىق قىلىدىغان بولۇپ كەتتى.

إِسْتِنْشَاقٌ: سۈمۈرمەك، ئىچىگە تارتماق، بۇرنىغا سۇ ئالماق.

إِسْتَنْشَأَ يَسْتَنْشِئُ إِسْتِنْشَاءً: سۈرۈشتە قىلدى، ئۇقۇشتى، سۈرۈشتۈرۈپ بىلدى، دېرىكىنى ئالدى، خەۋەر ياكى ماقالىلەر ئۈچۈن ماتېرىيال توپلىدى.

إِسْتَنْشَدَ يَسْتَنْشِدُ إِسْتِنْشَادًا فُلَانًا شِعْرًا: پالانىدىن شېئىر ئوقۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْشَقَ يَسْتَنْشِقُ إِسْتِنْشَاقًا الْمَاءَ فِي أَنْفِهِ: بۇرنىغا سۇ ئالدى.

إِسْتَنْشَقَ الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

إِسْتَنْشَقَ الْخَبَرَ: تىڭ - تىڭلىدى.

إِسْتَنْشَقَ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى، ئىچىگە تارتتى.

«يَسْتَنْشِقُ الْمُتَوَضِّئُ» : تاھارەت ئالغۇچى بۇرنىغا سۇ ئالىدۇ.

«صَحَافِيٌّ فَطِنٌ يَسْتَنْشِقُ أَسْرَارَ الْأَخْبَارِ» : سەزگۈر مۇخبىر مەخپىي خەۋەرلەرنى تىڭ - تىڭلىماقتا.

إِسْتَنْشَى يَسْتَنْشِي إِسْتِنْشَاءً: پۇرىدى، نەپەس ئالدى، ئىچىگە تارتتى.

إِسْتَنْصَحَ يَسْتَنْصِحُ إِسْتِنْصَاحًا: مەسلىھەت سورىدى، نەسىھەت قىلىشنى ئۆتۈندى.

إِسْتَنْصَرَ يَسْتَنْصِرُ إِسْتِنْصَارًا — هُ: ئۇنىڭدىن ياردەم سورىدى، مەدەت تىلىدى.

إِسْتَنْصَرَ بِهِ: ياردەمگە چاقىردى.

«فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ» (قرآن) : ناگاھان تۈنۈگۈن ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن ئادەم (بىر قىبتىنى بىلەن ئۇرۇشۇپ تۇرغان ھالدا) مۇسادىن يەنە ياردەم تىلىدى.

إِسْتَنْصَفَ يَسْتَنْصِفُ إِسْتِنْصَافًا: ئادىل بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتِنْطَاقٌ: سوراق قىلماق، بىر خىل تەكشۈرۈش ۋە ئېنىقلاش ئۇسۇلى.

إِسْتِنْطَاقُ الْمَسَاجِيْنِ السِّيَاسِيِّينَ: سىياسىي مەھبۇسلارنى سوراق قىلماق.

إِسْتَنْطَعَ يَسْتَنْطِعُ إِسْتِنْطَاعًا لَوْنُهُ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

إِسْتَنْطَقَ يَسْتَنْطِقُ إِسْتِنْطَاقًا — هُ: سۆزلەشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْطَقَهُ الْقَاضِي: سوتچى ئۇنى سوراق قىلدى، سۈرۈشتە قىلدى.

إِسْتَنْطَقَ الشَّاهِدَ: گۇۋاھچىنى گەپكە كىرگۈزدى، گۇۋاھچىنى گەپ قىلدۇردى.

«إِسْتَنْطَقَ الشُّرْطِيُّ الْمُتَّهَمَ» : ساقچى قارىلانغۇچىنى سوراق قىلدى.

«إِسْتَنْطَقَتِ الْأُمُّ صَغِيرَهَا» : ئانا بالىسىنى گەپكە سالدى.

إِسْتَنْظَرَ يَسْتَنْظِرُ إِسْتِنْظَارًا — هُ الدَّيْنَ: ئۇنىڭدىن قەرزنى كېچىكتۈرۈشنى تىلىدى، ئۇنىڭدىن مۆھلەت بېرىشنى تىلىدى.

إِسْتَنْظَرَهُ عَلَى كَذَا: ئۇنى قارانچۇق قىلىشقا

قويدى، ئازارەتچىلىككە قويدى.

«إِسْتَنْظَرَهُ عَلَى الْمَعْهَدِ» : ئۇنى ئىنىستىتۇتقا قاراشقا قويدى.

إِسْتِنْفَادْ: تۈگىتىۋېتىمەك، قۇرۇتىۋېتىمەك.

إِسْتَنْفَجَ يَسْتَنْفِجُ إِسْتِنْفَاجًا الشَّيْءَ: كۆرسەتتى، ئاشكارىلىمىدى.

«مَاالَّذِي اسْتَنْفَجَ غَضَبَكَ؟» : غەزىپىڭنى قوزغىغان نەرسە نېمە؟

«إِسْتَنْفَجَ الْأَرْنَبَ مِنْ مَخْبَئِهِ» : توشقاننى ئۇۋىسىدىن چىقاردى.

إِسْتَنْفَدَ يَسْتَنْفِدُ إِسْتِنْفَادًا الشَّيْءَ: تۈگىتىۋەتتى، سەرپ قىلىۋەتتى.

إِسْتَنْفَدَ أَغْرَاضَهُ: مەقسەتلىرىنى ئىشقا ئاشۇردى.

«إِسْتَنْفَدَ ثَرْوَتَهُ» : بايلىقىنى تۈگىتىۋەتتى.

إِسْتَنْفَدَ وُسْعَهُ: بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

إِسْتَنْفَرَ يَسْتَنْفِرُ إِسْتِنْفَارًا: سەپەرۋەر قىلدى، ھەرىكەتلەندۈردى، دەۋەت قىلدى.

إِسْتَنْفَرَتِ الْبَهِيمَةَ: چاھار پاينى ئۈركىتىۋەتتى.

إِسْتَنْفَعَ يَسْتَنْفِعُ إِسْتِنْفَاعًا الشَّيْءَ: پايدىلاندى.

إِسْتَنْفَعَهُ: ئۇنىڭدىن پايدا تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْفَقَ يَسْتَنْفِقُ إِسْتِنْفَاقًا: سەرپ قىلدى، سەرپ قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

اسْتَنْقَذَ يَسْتَنْقِذُ إِسْتِنْقَاذًا مِنْ: قۇتۇلدۇردى، قۇتقۇزدى، خالاس قىلدى.

«وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًالاَيَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ» «قرآن» : چىۋىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چىۋىندىن تارتىپ ئالالمايدۇ.

إِسْتَنْقَصَ يَسْتَنْقِصُ إِسْتِنْقَاصًا الثَّمَنَ: باھانى چۈشۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْقَصَ الْمُكَافَأَةَ: مۇكاپاتنى ئاز كۆردى.

إِسْتَنْقَصَ الشَّيْءَ: كەم كۆردى، ئاز كۆردى.

«إِسْتَنْقَصَ ثَمَنَ السِّلْعَةِ» : مالنىڭ باھاسىنى چۈشۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَنْقَعَ يَسْتَنْقِعُ إِسْتِنْقَاعًا فِي النَّهْرِ: سۇغا چۆمۈلۈپ سەگىدى.

إِسْتَنْقَعَ الْمَاءُ: سۇ ئۆزگىرىپ كەتتى، سۇ سارغىيىپ كەتتى.

إِسْتَنْقَعَ الصَّوْتُ: ئاۋاز كۆتۈرۈلدى.

أَسْتُنْقِعَ لَوْنُهُ: تاتىرىپ كەتتى.

إِسْتِنْكَارٌ: ئەيىبلىمەك، كايىماق، سۆكمەك.

إِسْتَنْكَحَ يَسْتَنْكِحُ إِسْتِنْكَاحًا الْمَرْأَةَ: توي قىلىشنى تەلەپ قىلدى، توي قىلىشقا ئەلچى ئەۋەتتى.

إِسْتَنْكَرَ يَسْتَنْكِرُ إِسْتِنْكَارًا الْأَمْرَ: ئىشنى سەت ساندى، قەبىھ ھېسابلىدى.

إِسْتَنْكَرَ سُلُوكَهُ: ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىنى ياراتمىدى.

إِسْتَنْكَفَ يَسْتَنْكِفُ إِسْتِنْكَافًا مِنْ كَذَا: چوكچىلىق قىلىپ باش تارتتى.

«يَسْتَنْكِفُ مِنَ الْعَمَلِ الْيَدَوِيِّ» : ئۇ چوكچىلىق قىلىپ قول ئەمگىكىدىن باش تارتىدۇ.

«وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُم عَذَابًا أَلِيمًا» «قرآن» : (ئاللاھقا قۇلچىلىق قىلىشتىن) باش تارتقان ۋە كۆرەڭلەپ كەتكەنلەرگە كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا قاتتىق ئازاب قىلىدۇ.

إِسْتَنَّ يَسْتَنُّ إِسْتِنَانًا سُنَّةً: ئەگەشتى، ئەگىشىپ قىلدى.

إِسْتَنَّ السَّرَابُ: كۆچتى، سۇرۇلدى، يۆتكەلدى، تەۋرىدى.

«إِسْتَنَّ الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ سُنَّةَ النَّبِيِّ» : ھەزرىتى ئەبۇبەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان ۋە ھەزرىتى ئەلىدىن ئىبارەت چارىيالار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىنى تۇتتى.

إِسْتَنَّتِ الْعَيْنُ: ياش قويۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

اسْتَنَّ بِالشَّيْءِ: ئەمەل قىلدى، چىڭ تۇتتى.

إِسْتَنَّ الطَّرِيقَ: ماڭدى، يول يۈردى.

إِسْتَنَّ الْفَرَسُ: ئات ئالدى - كەينىگە چاپتى، ئات ئۇيان - بۇيان يۈگۈردى.

إِسْتَنَّى يَسْتَنِي إِسْتِنَاءً: كۈتتى، كۈتۈپ تۇردى، ساقلاپ مۇنتەزىر بولدى.

إِسْتَنْهَجَ يَسْتَنْهِجُ إِسْتِنْهَاجًا الطَّرِيقَ: يول ئوچۇق بولدى.

إسْتَلْهَجَ فُلاَنٌ مَسْلَكَ فُلاَنٍ: پالانى پالانىنىڭ يولىنى تۇتتى، پالانچى ئۇستازچىنى دورىدى.

إسْتَلْهَرَ يَسْتَلْهِرُ إسْتِلْهَارًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، زورايدى.

إسْتَلْهَضَ يَسْتَلْهِضُ إسْتِلْهَاضًا ـ هُ: ئويغاتتى، قوزغىدى.

إسْتَلْهَضَ الْكَسُولَ: ھورۇننى تۇرۇشقا ئالدىراتتى.

إسْتَلْوَقَ يَسْتَلْوِقُ إسْتِلْوَاقًا الْجَمَلُ: تۆگە خار بولدى.

إسْتَهَالَ يَسْتَهِيلُ إسْتِهَالَةً فُلاَنٌ الأَمْرَ: قورقۇنچلۇق دەپ قارىدى، دەھشەتلىك دەپ ھېسابلىدى.

إسْتَهَانَ يَسْتَهِينُ إسْتِهَانَةً بِالأَمْرِ: سەل چاغلىدى، مەنسىتمىدى.

إسْتَهَانَ بِالْقِيَمِ الأَخْلاَقِيَّةِ: ئەخلاقىي پرىنسىپلارغا سەل قارىدى.

رَأْيٌ لاَيُسْتَهَانُ بِهِ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدىغان پىكىر.

قُوَّةٌ لاَيُسْتَهَانُ بِهَا: سەل چاغلىغىلى بولمايدىغان كۈچ.

إسْتَهْتَرَ يَسْتَهْتِرُ إسْتِهْتَارًا فُلاَنٌ: نەپسى - خاھىشىغا بېرىلىپ كەتتى، بىپەرۋا بولۇپ كەتتى.

«إسْتَهْتَرَ الْوَلَدُ رَغْمَ تَحْذِيرِهِ»: بالا ئاگاھلاندۇرۇشقا قارىماي ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلدى.

إسْتَهْتَرَ بِـ: كەلسە - كەلمەس ئىشلەتتى، قالايمىقان پايدىلاندى.

أُسْتُهْتِرَ بِكَذَا: بېرىلىپلا كەتتى، مەپتۇن بولدى.

أُسْتُهْتِرَ الشَّخْصُ: ئەقلىدىن ئازدى، ئالجىپ قالدى، يالغان - ياۋىداققا بېرىلدى.

«إسْتَهْتَرَ بِالشَّرَابِ»: ھاراققا بېرىلىپ كەتتى.

«أُسْتُهْتِرَ بِالْمَبَادِئِ الأَخْلاَقِيَّةِ»: ئەخلاق - پرىنسىپلاردىن چەتنەپ كەتتى.

إسْتَهْجَنَ يَسْتَهْجِنُ إسْتِهْجَانًا الشَّيْءَ: سەتلەشتۈردى، ئەيىبلىدى، تۆۋەن سانىدى، پەسكەش دەپ تونۇدى.

«هَذَا مِمَّا يُسْتَهْجَنُ قَوْلاً و فِعْلاً»: بۇ سۆز ۋە ھەرىكەت جەھەتتىن ئەيىبلىنىدۇ.

إسْتَهْدَفَ يَسْتَهْدِفُ إسْتِهْدَافًا لَهُ: كىرزىسقا ئۇچرىدى، ھۇجۇمغا يولۇقتى، زەربە يېدى.

إسْتَهْدَفَ إلَى كَذَا: مەقسەت قىلدى، نىشان قىلدى، كۆزلىدى، قارىغا ئالدى.

إسْتَهْدَفَ لِلأَمْرِ: دۇچ كەلدى، يولۇقتى.

«إسْتَهْدَفَ طَلَبَ الْعِلْمِ»: ئىلىم ئېلىشنى كۆزلىدى.

«إسْتَهْدَفَ عَامِلُ الْمَنْجَمِ لإصَابَةِ عَمَلٍ»: كان ئىشچىسى ئىش ئۈستىدە ھادىسىگە يولۇقتى.

«إسْتَهْدَفَ مُؤَلِّفُ الْكِتَابِ لِلنَّقْدِ»: كىتاب ئاپتورى تەنقىدكە ئۇچرىدى.

إسْتَهْدَى يَسْتَهْدِي إسْتِهْدَاءً فُلاَنٌ: ھىدايەت تەلەپ قىلدى، توغرا يول تەلەپ قىلدى.

إسْتَهْدَى مِنْ شَيْخِهِ النَّصِيحَةَ: ئۇستازىدىن نەسىھەت قىلىپ قويۇشنى تىلىدى.

إسْتَهْدَى الشَّيْءَ: سوۋغا تەلەپ قىلدى.

إسْتِهْزَاءٌ: زاڭلىق قىلماق، مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق.

إسْتَهْزَأَ يَسْتَهْزِئُ إسْتِهْزَاءً بِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، ئىستېھزا قىلدى.

«وَمَايَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إلاَّ كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ» 《قۇرئان》: ئۇلارغا قانداق بىر پەيغەمبەر كەلمىسۇن، ئۇلار ئۇنى (قەۋمىنىڭ سېپىنى مەسخىرە قىلغاندەك) مەسخىرە قىلدى.

«اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ» 《قۇرئان》: مەسخىرە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن ئاللاھ ئۇلارنى جازالايدۇ.

إسْتِهْلاَكٌ: سەرپ قىلماق، خوراتماق؛ ئىستېمال قىلماق؛ تۈگەتمەك؛ چىقىم، سەرپىيات، خىراجەت؛ يالدۇرماق، قايتۇرماق؛ يىغىۋالماق.

إسْتِهْلاَكُ الْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ: ئوزۇقلۇقلارنىڭ ئىستېمال قىلىنىشى.

مُجْتَمَعٌ إسْتِهْلاَكِيٌّ: ئىستېمالچىلار جەمئىيىتى.

إسْتِهْلاَلٌ: باشلىماق، تۇتۇش قىلماق.

إسْتِهْلاَلٌ مُوسِيقِيٌّ: مۇقەددىمە، باشلىنىش مۇزىكىسى.

بَرَاعَةُ الإسْتِهْلاَلِ: سۆزنىڭ گۈزەل باشلىنىشى، چىرايلىق باشلىنىش، گۈزەل مۇقەددىمە.

إسْتَهْلَكَ يَسْتَهْلِكُ إسْتِهْلاَكًا الشَّيْءَ: يوقاتتى،

تۈگەتتى، سەرپ قىلدى، ئىستېمال قىلدى.

إِسْتَهْلَكَ الدَّيْنَ: قەرزنى ئۈزدى، قەرزنى قايتۇردى، قەرزنى تۆلىدى.

إِسْتَهْلَكَ السَّنَدَاتِ الْمَالِيَّةَ: زايومنى يىغىۋالدى، زايومنى قايتۇرۇۋالدى.

إِسْتَهَلَّ يَسْتَهِلُّ إِسْتِهْلاَلاً: ۋارقىرىدى، يۇقىرى ئاۋازدا توۋلىدى.

إِسْتَهَلَّ الْمَوْلُودُ: بوۋاق تۇغۇلغان چاغدا ئۈنلۈك يىغلىدى.

إِسْتَهَلَّ الشَّهْرُ: يېڭى ئاي كۆتۈرۈلدى.

إِسْتَهَلَّ الْوَجْهُ: يۈزى يورۇپ كەتتى، يۈزى نۇرلىنىپ كەتتى.

إِسْتَهَلَّ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: باشلىدى، كىرىشىپ كەتتى.

أُسْتُهِيمَ قَلْبُ فُلاَنٍ: قەلبى مۇھەببەت ئوتىدا كۆيدى، مەپتۇن بولدى، شەيدا بولدى.

إِسْتَهْوَى يَسْتَهْوِي إِسْتِهْوَاءً ـــ هُ الشَّيْءُ: ئۇنى ھەيران قالدۇردى، ئۆزىگە جەلپ قىلدى، خىيال سۈرگۈزدى.

إِسْتَهْوَتْهُ أَزْهَارُ الرَّبِيعِ: باھارنىڭ گۈل ـ چېچەكلىرى ئۇنى مەپتۇن قىلدى.

«كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَبٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا» (قرآن): مۇنداق بىر ئادەمگە: شەيتانلار ئۇنى بىر چۆلگە باشلاپ بارغان (چۆلدە ئۇ) تېگىرقاپ قالغان، دوستلىرى ئۇنى بىزگە كەل دەپ توغرا يولغا چاقىرىۋاتقان (ئۇ چاقىرىقنى قوبۇل قىلماي ئاخىرى ھالاك بولغان ئادەمگە) ئوخشاپ قالمىسىز.

إِسْتِوَاءٌ: تۈز، تۈپتۈز، تەكشى، توغرا، توغرا بولماق، راۋۇرۇس، توغرىلىق.

خَطُّ الْإِسْتِوَاءِ: ئېكۋاتور.

إِسْتِوَائِيٌّ: ئېكۋاتورنىڭ، ئېكۋاتور توغرىسىدا.

أَلْمَدَارُ الْإِسْتِوَائِيُّ: تروپىك، كۈن توختاش سىزىقى (شىمالىي تروپىك سىزىقى ياكى جەنۇبىي تروپىك سىزىقى).

إِسْتَوْبَقَ يَسْتَوْبِقُ إِسْتِوْبَاقًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، مۇنقەرز بولدى، ۋەيران بولدى، ئۆلدى.

إِسْتَوْفَرَ يَسْتَوْفِرُ إِسْتِيفَارًا الشَّخْصُ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپ ئالدى، كۆپ ئېلىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْفَرَ الْفِرَاشَ: تۆشەكنى يۇمشاق ھېسابلىدى.

إِسْتَوْثَقَ يَسْتَوْثِقُ إِسْتِيثَاقًا عَنْهُ: تەكشۈرۈپ ئېنىقلىدى، ئۇقۇملۇق بولدى؛ قوغدىدى، پاناھىغا ئالدى، ھىمايە قىلدى.

إِسْتَوْثَقَ الشَّخْصَ: ئىشەنچ باغلىدى، ئىشەنچ قىلدى، ئىشەنچ تىكلىدى.

إِسْتَوْثَقَ مِنَ الْأَمْرِ: تەكشۈردى، ئېنىقلىدى.

إِسْتَوْثَقَ مِنَ الشَّخْصِ: ئىشەنچ باغلىدى، قەتئىي ئىشەندى.

إِسْتَوْجَبَ يَسْتَوْجِبُ إِسْتِيجَابًا الشَّيْءَ: مەجبۇردەت دەپ قارىدى، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىم دەپ قارىدى، لايىق بولدى، ھەقلىق بولدى.

إِسْتَوْجَبَ تَفْكِيرًا: پىكىر قىلىشقا تېگىشلىك بولدى، ئويلىنىشقا زۆرۈر بولدى.

إِسْتَوْجَبَ عِقَابًا: جازاغا لايىق بولدى.

إِسْتَوْجَبَ الْأَمْرَ: زۆرۈر ھېسابلىدى، تېگىشلىك دەپ بىلدى.

عَمَلٌ يَسْتَوْجِبُ الشُّكْرَ: رەھمەت ئېيتىشقا لايىق ئىش.

إِسْتَوْجَفَ يَسْتَوْجِفُ إِسْتِيجَافًا: تەسىرلەندۈردى، ھاياجانلاندۇردى، بۇلىدى، بۇلاڭچىلىق قىلدى، تالان ـ تاراج قىلدى.

إِسْتَوْجَفَ الْحُبُّ فُؤَادَهُ: مۇھەببەت ئۇنىڭ قەلبىنى ئەسىر قىلىۋالدى.

إِسْتَوْجَزَ الْكَلاَمَ: سۆزنى قىسقارتتى، ئىخچام قىلدى، مېغىزلىق بولدى.

إِسْتَوْحَشَ يَسْتَوْحِشُ إِسْتِيحَاشًا الْمَكَانُ: جان ئادىمىزاتتىن خالى بولۇپ قالدى، چۆلدەرەپ قالدى.

إِسْتَوْحَشَ الشَّخْصُ: ئىچى پۇشتى، يالغۇزلۇق ھېس قىلدى، غېرىبسىندى.

إِسْتَوْحَشَ مِنْهُ: يامان كۆردى، ياقتۇرمىدى، بىزار بولدى، كۆڭلىگە ياقمىدى.

إِسْتَوْحَى يَسْتَوْحِي إِسْتِيحَاءً: ۋەھيي قىلىشنى تەلەپ قىلدى، يوليورۇق سورىدى، بېشارەت بېرىشنى ئۆتۈندى، ئىلھام بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْحَى مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئالدى.

إِسْتَوْحَى رَأْيَهُ: ئۇنىڭ پىكرىنى سورىدى.

رَأْيٌ إِسْتَوْحَى مِنْ خِطَابِهِ: ئۇنىڭ نۇتقىدىن ئالغان پىكىر.

إِسْتَوْحَاهُ: ئۇنىڭ پىكرىنى سورىدى، ئالدىراتتى.

إِسْتَوْدَعَ يَسْتَوْدِعُ إِسْتِيدَاعًا: ھاۋالە قىلدى، قويۇپ تۇردى، ئامانەت قويدى، تاپشۇردى.

إِسْتَوْدَعَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: كىمنىشكىگە نەرسىنى ئامانەت قويدى.

إِسْتَوْدَعَ أَمْوَالَهُ فِي الْخَزِينَةِ: ماللىرىنى خەزىنىگە قويدى.

إِسْتَوْدَعَ الشَّخْصَ الْمَالَ: مالنى ئامانەت قويدى.

إِسْتَوْدَعَ الْجُثَّةَ الْقَبْرَ: جەسەتنى قەبرىگە دەپنە قىلدى، يەرلىككە قويدى.

إِسْتَوْدَعَ السِّجْنَ: ئۇنى تۈرمىگە ئالدى، قامىدى.

إِسْتَوْدَعَ التَّأْمِينَ: كاپالەت پۇل بەردى.

إِسْتَوْدَعَهُ السِّرَّ: ئۇنىڭغا سىر ساقلاشنى تاپىلىدى، مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى ھاۋالە قىلدى.

أَسْتَوْدِعُكُمُ اللّٰهَ: ئاق يول بولسۇن، خۇداغا ئامانەت.

إِسْتَوْرَدَ يَسْتَوْرِدُ إِسْتِيرَادًا: سىرتتىن كىرگۈزدى، ئىمپورت قىلدى.

إِسْتَوْرَطَ يَسْتَوْرِطُ إِسْتِيرَاطًا: مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى، تۇرۇپ قالدى، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى؛ پۈتۈن زېھنىنى بەردى، ئوي – پىكرىنى يىغدى.

إِسْتَوْرَطَ فِي الْخَطَإِ: خاتالاشتى، خاتالىق ئۆتكۈزدى.

إِسْتَوْرَى يَسْتَوْرِي إِسْتِيرَاءَ الزَّنْدُ: چاقماق ياقتى.

إِسْتَوْرَى غَيْظَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

إِسْتَوْزَرَ يَسْتَوْزِرُ إِسْتِيزَارًا: ۋەزىر قىلىۋالدى، مىنىستىر قىلىۋالدى، مىنىستىرلىككە تەيىنلىدى، ۋەزىرلىككە تەيىنلىدى.

إِسْتَوْسَعَ يَسْتَوْسِعُ إِسْتِيسَاعًا الرَّجُلُ: ھالى ياخشىلاندى.

إِسْتَوْسَعَ الْمَكَانَ: يەرنىڭ كەڭلىكىنى بايقىدى.

إِسْتَوْسَقَ يَسْتَوْسِقُ إِسْتِيسَاقًا: توپلاندى، ئېرىشتى، مۇۋەپپەق بولدى.

إِسْتَوْسَقَ الْأَمْرُ: ئىش تەرتىپلىك بولدى، ئىش سىستېمىلىق بولدى، ئىش مۇنتىزىم بولدى.

إِسْتَوْسَقَ لَهُ: تەييار بولدى، تەق بولدى.

إِسْتَوْسَقَ لَهُ النَّصْرُ: ئۇ غەلىبىگە ئېرىشتى.

إِسْتَوْصَدَ يَسْتَوْصِدُ إِسْتِيصَادًا: قوتان سالدى.

إِسْتَوْصَفَ يَسْتَوْصِفُ إِسْتِيصَافًا الطَّبِيبَ: دوختۇردىن رېتسېپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى، كېسەل كۆرسەتتى.

إِسْتَوْصَى يَسْتَوْصِي إِسْتِيصَاءً: تەۋسىيە قىلىشنى سورىدى، تونۇشتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْصَى الشَّخْصَ بِهِ: تەۋسىيىسىنى قوبۇل قىلدى.

إِسْتَوْصَى بِهِ خَيْرًا: ياخشىلىقنى ئىرادە قىلدى، ياخشىلىقنى تەۋسىيە قىلدى.

«إِسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا» (حديث): ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولۇڭلار.

إِسْتَوْضَحَ يَسْتَوْضِحُ إِسْتِيضَاحًا الشَّخْصَ: روشەنلەشتۈرۈپ بېرىشنى سورىدى.

إِسْتَوْضَحَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

إِسْتَوْضَحَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: كۆرۈنەمدۇ دەپ قاراپ بېقىش ئۈچۈن قولىنى كۆزىنىڭ ئۈستىگە قويدى.

إِسْتَوَطَ يَسْتَوِطُ إِسْتِوَاطًا الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلەشتى، گىرەلىشىپ كەتتى، چىگىشلەشتى، ئارىلىشىپ كەتتى.

إِسْتَوْطَنَ يَسْتَوْطِنُ إِسْتِيطَانًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

إِسْتَوْعَبَ يَسْتَوْعِبُ إِسْتِيعَابًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

إِسْتَوْعَبَهُ: يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى، پۈتۈنلەي يوقاتتى.

إِسْتَوْعَبَ الْمَكَانُ الشَّيْءَ: سىغدۇردى.

إِسْتَوْعَبَ الْحَدِيثَ: سۆزنى ئاڭلاپ ئىگىلىدى.

«هٰذِهِ الْقَاعَةُ كَبِيرَةٌ جِدًّا وَيُمْكِنُ أَنْ تَسْتَوْعِبَ ثَلَاثِينَ مِنْضَدَةً»: بۇ زال ناھايىتى چوڭ بولۇپ بۇنىڭغا 30 ئۈستەل قويغىلى بولىدۇ.

إِسْتَوْعَى يَسْتَوْعِي إِسْتِيْعَاءً الشَّيْءَ: ھەممىسىنى ئالدى.

إِسْتَوْفَزَ يَسْتَوْفِزُ إِسْتِيْفَازًا فِي قَعْدَتِهِ: ئارامسىز ئولتۇردى.

إِسْتَوْفَى يَسْتَوْفِي إِسْتِيْفَاءً: ئېجرا قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْفَى الشَّخْصُ حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق ئالدى.

«اَلَّذِيْنَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ» ‹قرآن›: ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا، تولۇق ئالىدۇ.

إِسْتَوْفَى قِسْطَهُ مِنَ الرَّاحَةِ: ئۇ بىر ئاز ئارام ئالدى.

إِسْتَوْقَدَ يَسْتَوْقِدُ إِسْتِيْقَادًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت ياندۇردى، ئوت تۇتاشتۇردى.

«مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا» ‹قرآن›: ئۇلار گوياكى (كېچىدە ئىسسىنىش ۋە يورۇقلۇق ئېلىش ئۈچۈن) ئوت ياققان كىشىلەرگە ... ئوخشايدۇ.

إِسْتَوْقَعَ يَسْتَوْقِعُ إِسْتِيْقَاعًا الْأَمْرَ: كۈتتى، كۆزلىدى، مۇنتەزىر بولدى، قورقتى، ئەنسىرىدى، تەشۋىشلەندى.

إِسْتَوْقَفَ يَسْتَوْقِفُ إِسْتِيْقَافًا: توختىتىشنى تەلەپ قىلدى، تۇرۇشنى كۈتتۈندى.

إِسْتَوْقَفَهُ: توسىدى، توسالغۇ بولدى، توختاتتى، تىزگىنلىدى.

إِسْتَوْقَفَ الشُّرْطِيُّ السَّائِقَ: ساقچى شوپۇرنىڭ توختىشىنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْقَفَ الْأَمْرُ إِنْتِبَاهَهُ: ئىش ئۇنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى.

إِسْتَوْلَدَ يَسْتَوْلِدُ إِسْتِيْلَادًا: بالا تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوْلَدَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى ھامىلدار قىلدى.

إِسْتَوْلَى يَسْتَوْلِي إِسْتِيْلَاءً عَلَيْهِ: ئىگىلىدى، بېسىۋالدى، ئىشغال قىلدى، ئىستىبلا قىلدى، يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى، بويسۇندۇردى.

إِسْتَوْلَى عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى.

إِسْتَوْلَى عَلَى الشَّيْءِ: ئىگە بولۇۋالدى، پايدىلاندى، ئىگىلەندى.

إِسْتَوْلَى عَلَيْهِ الدَّهْشَةُ: تېڭىرقاپ قالدى، قاتتىق چۆچىدى.

إِسْتَوْلَى عَلَيْهِ الشَّكُّ: ئۇ دەرگۇمان بولدى.

إِسْتَوْلَى عَلَى الْحُكْمِ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھاكىمىيەتنى قولغا ئالدى.

إِسْتَوْهَبَ يَسْتَوْهِبُ إِسْتِيْهَابًا: سوۋغا تەلەپ قىلدى.

إِسْتَوَى يَسْتَوِي إِسْتِوَاءً: تۈز بولدى، توغرىلاندى؛ يېتىلىك پەيتى توشتى.

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» ‹قرآن›: مۇسا ئۆسۈپ يېتىلگەندە، ئەقلى توشقاندا ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلدۇق.

«لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ» ‹قرآن›: ئۈستىگە چىقىشىڭلار ئۈچۈن...

إِسْتَوَى هَذَا بِذَلِكَ: بۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى.

«فِي الرَّبِيْعِ يَسْتَوِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ»: ئەتىيازدا كېچە بىلەن كۈندۈز تەڭلىشىدۇ.

«إِسْتَوَى الْمَاءُ وَالْخَشَبَةُ»: سۇ ياغاچ بىلەن تەڭلەشتى.

إِسْتَوَى عَلَى الْكُرْسِيِّ: تەختتە ئولتۇردى، ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

إِسْتَوَى عَلَى الدَّابَّةِ: ئۇلاققا مىندى.

إِسْتَوَى إِلَى الشَّيْءِ: باردى، يۈرۈپ كەتتى.

إِسْتَوَى الثَّمَرُ: مېۋە پىشتى، مېۋە تەييار بولدى.

إِسْتَوَى الطَّعَامُ: تاماق پىشتى.

إِسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ: كۆتۈرۈلدى، تەختكە ئولتۇردى.

إِسْتَوَى عَلَى سَرِيْرِ الْمُلْكِ: پادىشاھلىق تەختتە ئولتۇردى، سەلتەنەتلىك ئورنىغا چىقتى.

إِسْتِيَاءٌ: نارازى بولماق، خاپا بولماق، ئاغرىنماق.

إِسْتَيْأَسَ يَسْتَيْئِسُ إِسْتِيْآسًا مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئۈمىد ئۈزدى، ئۈمىدسىزلەندى.

«فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا» ‹قرآن›: ئۇلار (يۈنىيامىننىڭ ئورنىغا ئۆز ئارىسىدىن

بىرسىنى ئېلىپ قېلىشقا يۈسۈپنىڭ ماقۇل بولۇشىدىن) ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، چەترەك يەرگە بېرىپ مەخپى مەسلىھەتلەشتى.

إِسْتِيدَاعٌ: خىزمەتچىنى پېنسىيە يېشىدىن بۇرۇن خىزمەتتىن چېكىندۈرۈش.

«أُحِيلَ الضَّابِطُ إِلَى الإِسْتِيدَاعِ»: ئوفىتسېر پېنسىيە يېشىغا توشۇشتىن بۇرۇن خىزمەتتىن چېكىندۈرۈلدى.

زِيَادَةُ لِاسْتِيرَادِ عَلَى التَّصْدِيرِ: پاسسىپ بالانس (ئىمپورت قىلىنغان مال ئېكسپورت قىلىنغان مالدىن ئېشىپ كەتمەك).

إِسْتَيْسَرَ يَسْتَيْسِرُ إِسْتِيسَارًا الأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، ئىش ئوڭاي بولدى.

إِسْتِيضَاحٌ ج إِسْتِيضَاحَاتٌ: چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلماق، شەرھلەپ بېرىشنى كۈتمەك.

«طَلَبَ الْحِزْبُ الإِشْتِرَاكِيُّ إِسْتِيضَاحَاتٍ مِنَ الْحُكُومَةِ»: سوتسىيالىستىك پارتىيە ھۆكۈمەتتىن چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتِيطَانٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، ماكانلاشماق، ئورۇنلاشماق.

إِسْتِيطَانُ الْمُسْتَعْمِرِينَ الأَجَانِبَ: مۇستەملىكىچىلەرنىڭ چەت ئەللىكلەرنى ماكانلاشتۇرۇشى.

إِسْتِيعَابٌ: سىغدۇرماق، ئىگىلىمەك، ھەممىنى ئالماق؛ ئىقتىدار.

«لَهُ إِسْتِيعَابٌ عَلَى فَهْمِ أَصْعَبِ الْمَشَاكِلِ الرِّيَاضِيَّةِ»: ئۇ ئەڭ قىيىن ماتېماتىكا مەسىلىلەرنى چۈشىنىش ئىقتىدارىغا ئىگە.

إِسْتِيفَاءٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق.

إِسْتَيْقَظَ يَسْتَيْقِظُ إِسْتِيقَاظًا: ئويغاندى، ئۇيقۇسى ئېچىلدى؛ ھوشىغا كەلدى.

إِسْتَيْقَظَهُ: ئويغىتىشنى تەلەپ قىلدى.

إِسْتَيْقَظَ مِنْ غَفْلَتِهِ: ھوشىنى تاپتى.

«إِسْتَيْقَظَ الْمُعَلِّمُ التِّلْمِيذَ الْكَسُولَ»: ئوقۇتقۇچى ھورۇن ئوقۇغۇچىدىن ھوشىنى يىغىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِسْتَيْقَظْتُ مِنَ النَّوْمِ مُبَكِّرًا وَارْتَدَيْتُ مَلَابِسِي مُسْرِعًا»: ئۇيقۇدىن بالدۇرلا ئويغىنىپ، كىيىملىرىمنى تېز كىيدىم.

إِسْتَيْقَنَ يَسْتَيْقِنُ إِسْتِيقَانًا الأَمْرَ: ھەقىقى ئىشەندى.

«لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادُ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا» «قۇرئان»: تاكى ئەھلى كىتاب (ئۆزلىرىنىڭ ساماۋى كىتابلىرىدىكى بۇ ساننى كۆرۈپ قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىمان ئېيتقاي، مۆمىنلەرنىڭ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن خەۋىرىگە ئىشەنگەنلىكلىرىدىن ۋە ئەھلى كىتابنىڭ قۇرئان خەۋەرلىرىنىڭ تەۋرات، ئىنجىلدىكى خەۋەرلەرگە ئۇيغۇن كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغانلىقىدىن) ئىمانى كۈچەيگەي.

إِسْتَيْمَنَ يَسْتَيْمِنُ إِسْتِيمَانًا بِهِ: ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى دەپ قارىدى، ياخشىلىقنىڭ بېشارىتى دەپ تونىدى.

إِسْتِيٌّ: سوڭ ئاقمىسى، مەقئەت ئاقمىسى.

أَشْجَحَ يُشْجِحُ إِشْجَاحًا: سىلىق بولدى، يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، نازاكەتلىك بولدى، خۇشخۇي بولدى.

أَشْجَعُ ج شُجَعَاءُ: چىرايلىق يىگىت؛ ساھىبجامال قىز.

أَشْجَفَ يُشْجِفُ إِشْجَافًا الْبَيْتَ: ئۆيگە پەردە تارتتى.

أَشْجَمَ يُشْجِمُ إِشْجَامًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى، تۆكتى.

أَشْجَمَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

أُشْجُوعَةٌ ج أَسَاجِعُ: «لَوْلَا الْوِئَامُ لَهَلَكَ الأَنَامُ»: غا ئوخشاش قاپىيىلىك سۆز.

أَشْحَتَ يُشْحِتُ إِشْحَاتًا: بۇزۇۋەتتى، كاردىن چىقاردى.

أَشْحَتَتِ التِّجَارَةُ: تىجارەتكە ھارام ئارىلىشىپ قالدى.

أَشْحَتَ الشَّيْءَ: تۈپتىن قومۇرۇۋەتتى، ھالاك قىلدى.

«لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ» «قۇرئان»: ئاللاھقا يالغاننى چاپلىماڭلار (يەنى سېھرىڭلار ئارقىلىق مۆجىزىلىرىمگە تاقابىل تۇرۇشنى دەۋا قىلماڭلار) ئاللاھ سىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ھالاك قىلىدۇ.

أَشْحَتَ الشَّيْءَ: قانۇنسىز پايدا ئالدى، ھالاك قىلدى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

أَشْحَتَ فِي تِجَارَتِهِ: سودىسىدا ھارام پايدا ئالدى.

أَشْحَتَ الشَّخْصُ: ھارام پايدىغا ئېرىشتى.

أَشْحَتَ التِّجَارَةُ: سودىسى ھارام بولدى، سودىسى قانۇنسىز بولدى.

أَسْحَرَ يُسْحِرُ إِسْحَارًا: ئەتىگەندە ماڭدى، سەھەردە ماڭدى، سەھەر تۇردى.

أَسْحَمُ م سَحْمَاءُ ج سُحْمٌ: قارا، قاپقارا.

أَسْخَطَ يُسْخِطُ إِسْخَاطًا: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

«ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» «قرآن» : بۇ (ئازاب) شۇنىڭ ئۈچۈندۈركى، ئۇلار ئاللاھنى دەرغەزەپ قىلىدىغان نەرسىلەرگە ئەگەشتى، ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ياقتۇرمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلدى.

«لاَ تَفْعَلْ مَا يُسْخِطُ اللَّهَ» : ئاللاھنى غەزەپلەندۈرىدىغان ئىشنى قىلمىغىن.

أَسْخَمُ ج سُخْمٌ: قارا.

لَيْلٌ أَسْخَمُ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

اِسْخَمَّ يَسْخَمُّ إِسْخِمَامًا: قارايدى.

أَسْخَنَ يُسْخِنُ إِسْخَانًا: قىززىتتى، ئىسسىتتى.

أَسْخَنَ اللَّهُ عَيْنَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا خاپىلىق كەلسۇن.

أَسَدٌ ج أُسُودٌ و أُسْدٌ و آسَادٌ و آسُدٌ م لَبُؤَةٌ: شىر.

لَهُ جُثَّةُ الْأَسَدِ: ئۇ چوڭ نىسۋەتگە ئىگە.

دَاءُ الْأَسَدِ: جۈزام كېسەللىكىنىڭ بىر خىلى.

أَسَدٌ هِنْدِيٌّ: يولۋاس.

أَسَدٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز شىرى.

بُرْجُ الْأَسَدِ: ئەسەد بۇرجى.

أَسَدٌّ ج سُدٌّ: ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ توغرا، ئەڭ ئۇيغۇن، دۇرۇس.

أَسْدَسَ يُسْدِسُ إِسْدَاسًا الْقَوْمُ: ئالتە بولدى.

أَسْدَفَ يُسْدِفُ إِسْدَافًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قارايدى، زۇلمەت باستى.

أَسْدَفَ عَنْ: ئايرىلدى، چەتنىدى.

أَسْدَفَ الشَّخْصُ: قاراڭغۇلۇققا كىردى.

أَسْدَفَتِ الْعَيْنُ: كۆزى قاراڭغۇلاشتى.

أَسْدَلَ يُسْدِلُ إِسْدَالاً الشَّعْرَ: چاچنى قويۇۋەتتى، چاچنى ساڭگىلىتىپ قويدى.

أَسْدَلَ السِّتَارَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

«اِنْتَهَتِ الْمَسْرَحِيَّةُ وَأُسْدِلَ السِّتَارُ» : تىياتىر تۈگىدى، پەردە چۈشۈرۈلدى.

أَسْدَى يُسْدِي إِسْدَاءً بِيَدِهِ: قول سۇندى، قول سوزدى.

أَسْدَى إِلَيْهِ مَعْرُوفًا: ئۇنىڭغا نەرسە بەردى، ئاتا قىلدى، ياردەم بەردى، ياخشىلىق قىلدى، خەير-ئېھسان قىلدى.

أَسْدَى إِلَيْهِ النُّصْحَ: ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى، سەمىمىي بولدى.

أَسَدِيٌّ: ئۆرۈش يىپ.

أَسَرَ يَأْسِرُ أَسْرًا وَإِسَارَةً وَإِسَارًا: ئەسىر ئالدى؛ ھالاك ـ تالاك قىلدى.

«فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا» «قرآن» : (ئۇلارنىڭ) بىر بۆلىكىنى ئۆلتۈردۈڭلار ۋە بىر بۆلىكىنى ئەسىر ئالدىڭلار.

أَسَرَ لُبَّهُ: ئەقلىنى لال قىلدى.

أَسْرٌ: پۈتۈن، ھەممە؛ ئەسىر ئالماق.

«جَاءَ الطُّلاَّبُ بِأَسْرِهِمْ» : پۈتۈن ئوقۇغۇچىلار كەلدى.

أَسْرٌ: سولىماق؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت.

هُوَ شَدِيدُ الْأَسْرِ: ئۇ ناھايىتى كۈچلۈكتۇر.

«نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلاً» «قرآن» : بىز ئۇلارنى ياراتتۇق، ئۇلارنىڭ بەدىنىنى مەزمۇت قىلدۇق، ئەگەر بىز خالىساق (ئۇلارنى ھالاك قىلىپ) ئورنىغا ئۇلارغا ئوخشاش باشقا ئادەملەرنى دەسسىتەتتۇق.

أُسْرٌ: سىيدۈك توختاپ قېلىش.

إِسْرَاءٌ: كېچىدە سەپەر قىلماق.

اَلْإِسْرَاءُ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر كېچە-دە ھەرەم مەسچىتىدىن ئەقسا مەسچىتىگە بېرىپ كەلگىنى.

إِسْرَائِيلُ: ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ نامى

إِسْرَائِيلِيٌّ: يەھۇدى، جوھۇت.

إِسْرَافٌ: ئىسراپ قىلماق، بۇزۇپ چاچماق.

إِسْرَافِيلُ: قىيامەت قايىم بولغاندا بۇرغا چالىدىغان پەرىشتە.

أَسْرَأَ يُسْرِئُ إِسْرَاءً: تۇخۇم تۇغىدۇرۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَسْرَبَ يُسْرِبُ إِسْرَابًا الْمَاءَ وَنَحْوَهُ: سۇنى ئېقىتتى، ئاققۇزدى.

أُسْرُبٌ: سۇرمە تاش، گرانىت.

أُسْرَةٌ ج أُسَرٌ: ئائىلە؛ جەمەت؛ سۇلالە، خاندان.

رَبُّ الْأُسْرَةِ: ئائىلە باشلىقى.

أُسْرَةُ الْجَرِيدَةِ: گېزىتخانىدىكىلەر جاماتەسى.

أُسْرَةُ اللُّغَاتِ الشَّامِيَّةِ: سام تىللىرى ئائىلىسى.

اَلْأُسْرَةُ التَّعْلِيمِيَّةُ: مائارىپ ساھەسىدە ئىشلىگۈچىلەر.

أَسْرَجَ يُسْرِجُ إِسْرَاجًا الْحِصَانَ: قېچىرنى ئىگەرلىدى، ئىگەر توقۇدى.

أَسْرَجَ السِّرَاجَ: چىراغنى ياقتى.

أَسْرَجَ الشَّيْءَ: بېزىدى، زىننەتلىدى، چىرايلىق قىلدى.

أَسْرَدَ يُسْرِدُ إِسْرَادًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى.

أَسَرَّ يُسِرُّ إِسْرَارًا الشَّيْءَ: خۇش قىلدى، ھەيران قالدۇردى.

أَسَرَّ إِلَيْهِ السِّرَّ: سىر ساقلىدى، سىرنى يوشۇردى.

أَسَرَّ إِلَيْهِ حَدِيثًا: ئۇنىڭغا يوشۇرۇن سۆزلىدى، پىچىرلىدى، پىچىرلاپ سۆزلىدى.

«فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ» «قۇرئان»: يۇسۇپ (ئۇلارنىڭ) بۇ سۆزىنى ئىچىدە بىلدى.

«وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا» «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا پەيغەمبەر ئاياللىرىدىن بىرىگە (يەنى ھەفسەگە) بىر سۆزنى يوشۇرۇن ئېيتقانىدى.

أَسْرَعَ يُسْرِعُ إِسْرَاعًا: ئالدىرىدى.

«أَسْرِعْ حَتَّى لَا تَتَأَخَّرَ»: كېچىكمەسلىكىڭ ئۈچۈن ئالدىرا.

أَسْرَفَ يُسْرِفُ إِسْرَافًا الْمَالَ: ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى، بەتخەجلىك قىلدى، چېكىدىن ئاشتى.

«وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا» «قۇرئان»: يەڭلار، ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار.

أَسْرَفَ فِي كَذَا: ئىسراپ قىلدى، ھەددىدىن ئاشتى.

أَسْرَفَ فِي الْكَلَامِ: چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أُسْرُوعٌ ج أَسَارِيعُ: يىپەك قۇرتى، كېپىنەك قۇرتى.

أَسْرَى يُسْرِي إِسْرَاءً الثَّوْبَ عَنْهُ: كىيىمىنى سېلىۋەتتى، سالدۇردى.

أَسْرَى اللَّيْلَ وَبِهِ: كېچىسى ماڭدى.

«سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى» «قۇرئان»: ئاللاھ (بارچە نۇقسانلاردىن) پاكتۇر، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچە-دە مەسچىتى ھەرەمدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلدى.

أَسْرَى الشَّخْصَ وَبِهِ: سەپەر قىلدۇردى، سەيرى قىلدۇردى.

أُسَرِيٌّ: ئائىلىگە مەنسۇپ.

«يَجِبُ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الرَّوَابِطِ الْأُسَرِيَّةِ»: ئائىلىۋى مۇناسىۋەتنى ساقلاش لازىم.

أُسٌّ ج أَسَاسٌ: تۈپ يىلتىز، ئاساس.

«قَلَعَهُ مِنْ أُسِّهِ»: ئۇ، ئۇنى تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى.

إِسْخَنَ يَسْخَنُ إِسْخَانًا: ئىسسىدى، قىزىدى.

أَسَّسَ يُؤَسِّسُ تَأْسِيسًا الْبِنَاءَ: ئۇل سالدى، ئاساس ئورناتتى.

«لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ

أَنْ تَقُوْمَ فِيْهِ «قۇرئان» : بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپلا تەقۋا ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسچىت ھەقىقەتەن سىنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا ئەڭ لايىقتۇر.

أَشَّسَ شِرْكَةً: شىركەت قۇردى.

أَشَّسَ الْمَشْرُوعَ: پىلان تۈزدى.

«**أَشَّسَتِ الْحُكُومَةُ جَامِعَةً جَدِيْدَةً**» : ھۆكۈمەت يېڭى ئۇنىۋېرسىتېت تەسىس قىلدى.

أَشَّلَ يَشِّلُ تَأْسِيْلًا: تۇبېركۇليوز كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

إِشْكَارٌ: يېزىلغان نەرسە؛ ھېكايە.

إِشْكَاقَ يَشْكَاقُ إِشْطِيَاقًا بِالشَّيْءِ: تاۋاپ قىلدى.

إِشْكَبْلٌ ج **إِشْكَبْلَاتٌ**: ئېغىل، قوتان، ئاتخانا.

أُشْطُرْلَابٌ: قەدىمكى ئاسمان جىسىملىرىنى ئۆلچەش ۋە ۋاقىتلارنى بىلىش ئەسۋابى.

أَشْطَعُ: بوينى ئۇزۇن.

أُشْطُوَانَةٌ: تۈۋرۈك؛ سىلىندىر؛ ناخشا، ساز ئېلىنغان لېنتا.

أُشْطُوَانَةٌ ج **أَسَاطِينُ** و **أَسَاطِنَةٌ وَأُشْطُوَانَاتٌ**: تۈۋرۈك؛ ئېللىپس شەكىلدىكى جىسىم؛ سىلىندىر شەكىللىك جىسىم.

أُشْطُوَانَةُ الْغَازِ: گاز تۈڭى.

أُشْطُوَانَةُ الْفُنْغْرَافِ أَوِ الْفُنِغْرَافِ: پاتېفون تەخسىسى، پاتېفون پىلاستىنكىسى.

أُشْطُوَانَةُ آلَةِ التَّسْجِيْلِ: غالتەك (ئۈنئالغۇنىڭ).

أُشْطُوَانَةُ الْحَاكِي: پاتېفون تەخسىسى.

أَسَاطِيْنُ الْأَدَبِ: مەشھۇر ئەدىبلەر.

«**هُوَ مِنْ أَسَاطِيْنِ الْحِكْمَةِ**» : ئۇ ئەقىل - پاراسەتتە ئىشەنچلىك تايانچىلاردىن.

أُشْطُوَانِيٌّ: سىلىندىر شەكىلدە.

أُشْطُورَةٌ ج **أَسَاطِيرُ**: ھېكايە، چۆچەك، ئەپسانە، رىۋايەت؛ سەپسەتە، قۇرۇق سۆز، يوقىلاڭ سۆز.

«**يَسْتَخْدِمُ الْأُدَبَاءُ الْأُسْطُورَةَ لِلتَّعْبِيْرِ عَنْ فِكْرَةٍ مَا**» : ئەدىبلەر ئەپسانىنى مەلۇم ئىدىيىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىدۇ.

عِلْمُ الْأَسَاطِيرِ: ئەپسانىشۇناسلىق.

أَسَاطِيرُ الْأَقْدَمِينَ: بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرى.

«**إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيْرُ الْأَوَّلِيْنَ**» «قۇرئان» : بۇ پەقەت بۇرۇنقىلاردىن قالغان ئەپسانىلاردۇر.

أُشْطُورِيٌّ: ئەپسانىۋى.

بُطُولَةٌ أُشْطُورِيَّةٌ: ئادەتتىن تاشقىرى باتۇرلۇق.

«**تَحْتَوِي أَلْفُ لَيْلَةٍ وَلَيْلَةٌ عَلَى حِكَايَاتٍ أُشْطُورِيَّةٍ**» : مىڭ بىر كېچە ئەپسانىۋى ھېكايىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

أُشْطُوْلٌ بَحْرِيٌّ ج **أَسَاطِيْلُ**: فىلوت، ئىسكادرا جەڭ پاراخوتلىرى؛ كېمە ئەترىتى.

أُشْطُولٌ جَوِّيٌّ: ھاۋا پولكى، ئۇچقۇچىلار ئەترىتى.

إِشْطِيرٌ: يېزىلغان نەرسە؛ ھېكايە.

إِشْعَافٌ: ياردەم بەرمەك، قۇتقۇزماق.

عَرَبَةُ الْإِشْعَافِ: قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

رِجَالُ الْإِشْعَافِ: جىددىي قۇتقۇزۇش خادىملىرى.

جَمْعِيَّةُ الْإِشْعَافِ: جىددىي قۇتقۇزۇش جەمئىيىتى.

سَيَّارَةُ إِشْعَافٍ: قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

أَشْعَدَ يُشْعِدُ إِشْعَادًا: ئۇنى بەختلىك قىلدى.

أَشْعَدَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا بەخت ئاتا قىلسۇن.

«**أَشْعَدَكَ اللّٰهُ مَسَاءَكَ**» : ئاللاھ كەچلىكىڭنى خەيرلىك قىلسۇن.

أَشْعَرَ يُشْعِرُ إِشْعَارًا النَّارَ أَوِ الْحَرْبَ أَوْ نَحْوَهُمَا: ئوت ياندۇردى، ئۇرۇش قوزغىدى.

أَشْعَطَ يُشْعِطُ إِشْعَاطًا الدَّوَاءَ: بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

أَشْعَفَ يُشْعِفُ إِشْعَافًا الْمَرِيضَ: كېسەلنى قۇتۇلدۇردى، دورا بىلەن داۋالىدى.

أَشْعَفَهُ بِحَاجَتِهِ: ھاجىتىدىن چىقتى، ھاجىتىنى راۋا قىلدى.

أَشْعَنَ يُشْعِنُ إِشْعَانًا: چېدىر تىكتى، سايىۋەن تىكتى.

أَشْعَى يُشْعِي إِشْعَاءً الرَّجُلَ: ھەرىكەتلەندۈردى، چاپتۇردى.

أَشْعَى بِـ: ئىزدىدى؛ تاپتى.

أَسِيَ يَأْسَى أَسًى: ئەپسۇسلاندى، ئۆكۈندى، پۇشايمان قىلدى.

أَسِيَ عَلَيْهِ: قايغۇردى.

«أَسِيَ عَلَى وَفَاةِ صَدِيقِهِ»: ئۇ دوستىنىڭ ۋاپات بولغانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولدى.

«أَسِفْتُ لِمَا وَقَعَ بَيْنَنَا مِنْ سُوءِ فَهْمٍ»: بىزنىڭ ئارىمىزدا يۈز بەرگەن ئۇقۇشماسلىقتىن ئەپسۇسلاندىم.

أَمْرٌ يُؤْسَى لَهُ: ئەپسۇسلىنارلىق ئىش.

يُؤْسَى لَهُ: كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغان.

«وَمِمَّا يُؤْسَى لَهُ أَنَّنَا لَانَتَّعِظُ أَحْيَانًا بِدُرُوسِ الْمَاضِي»: كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغىنى شۇكى، گاھىدا ئۆتكەن ساۋاقلاردىن ئىبرەت ئالمايمىز.

أَسًى: ئەپسۇسلانماق، ھەسرەت چەكمەك.

بِكُلِّ أَسًى: ئېچىنىش بىلەن، ئەپسۇسلىنىش بىلەن.

مَعَ الْأَسَى: ئېچىنىش بىلەن، ئەپسۇسلىنىش بىلەن.

«كَانَ بِكُلِّ أَسَفٍ غَيْرَمُسْتَعِدٍّ لِلتَّفَاهُمِ»: ئۇنىڭ ئۆز ئارا چۈشىنىش نىيىتىنىڭ يوقلىقىدىن بەك ئەپسۇس.

يَالَلْأَسَفِ: ئەپسۇس، ئىسىت، ئەتتەڭ، ئەتتەڭنەي، بەك ئەپسۇس.

وَاأَسَفَاهُ. يَاأَسَفَاهُ: ئىسىت، ھەي ئىسىت.

«يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ» «قۇرئان»: ئىسىت يۇسۇپ!

أَسِفٌ: ئەپسۇسلانغۇچى، ئېچىنغۇچى.

«فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ آسِفًا» «قۇرئان»: مۇسا قەۋمىگە غەزەپلەنگەن ھالدا خاپا قايتتى.

أَنَا أَسِفٌ: مېنى كەچۈرۈڭ، ئىنتايىن خىجىلمەن.

أَسْفَرَ يُسْفِرُ إِسْفَارًا: يورىدى، ئوچۇق بولدى، ئاشكارا بولدى، روشەن بولدى.

أَسْفَرَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

«وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ» «قۇرئان»: ئۆتۈپ كەتكەن كېچە بىلەن قەسەمكى، يورۇغان سۈبھى بىلەن قەسەمكى.

أَسْفَرَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى.

أَسْفَرَ عَنْ أَمْرٍ: ئاشكارلىدى، نەتىجىلىدى.

«أَسْفَرَ الْإِجْتِمَاعُ عَنْ اتِّفَاقٍ تَامٍّ»: يىغىن تولۇق ئىتتىپاقلىق ئېلىپ كەلدى.

أَسْفَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ئاچتى.

أَسْفَرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش قىزىپ كەتتى، ئەۋجىگە چىقتى، يۇقىرى پەللىگە چىقتى.

أَسْفَعُ: سۆسۈن رەڭ.

أَسَفَّ يُسِفُّ إِسْفَافًا: ناچار ئىشلارنى تەلەپ قىلدى، چۈشكۈنلەشتى.

أَسَفَّ الطَّائِرُ: قۇش پەسلىدى، ئۇچۇپ ئۆتتى.

أَسَفَّ الْخُوصَ: توقۇدى، يەشتى، ئەشتى.

أَسَفَّ النَّظَرَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

أَسَفَّ فِي حَدِيثِهِ أَوْ مُنَاقَشَتِهِ: تۆۋەن دەرىجىگە چۈشۈپ قالدى، چۈشكۈن دەرىجىگە چۈشۈپ قالدى.

أَسْفَقَ يُسْفِقُ إِسْفَاقًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاتتىق ياپتى، «جاق» قىلىپ ياپتى.

أَسْفَلُ ج أَسَافِلُ: تۆۋەن تەرىپى، تۆۋەن قىسمى، ئەڭ تۆۋەن قىسمى.

«ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ» «قۇرئان»: ئاندىن ئۇنى (چىرايلىق ياراتقانلىق نېمىتىمىزگە شۈكۈر قىلماي ئاسىيلىق قىلغانلىقتىن) دوزاخقا قايتۇردۇق.

أَسْفَلُ السَّافِلِينَ: ئەڭ تۆۋەنكى، ئەڭ ئاستىنقى، ئەڭ تېگىدىكى، دوزاخ.

اَلدَّرْكُ الْأَسْفَلُ: ئەڭ ئاستى، ئەڭ تېگى تەرىپى.

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ» «قۇرئان»: مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ.

أَسْفَلْتٌ: ئاسفالت، قاراماي.

إِسْفَنْجٌ: بۇلۇت؛ بىر خىل سۇ ھايۋىنى، دېڭىز يۇسۇنى.

إِسْفَنْجِيٌّ: كۆپ تۆشۈكلۈك.

أَشْفَى يُشْفِي إِشْفَاءً الرِّيْحُ التُّرَابَ: ئۇچۇردى، شامال توپىنى تۇزۇتتى.

إِشْفِينٌ: شىنا، قوزۇق.

«دَقَّ بَيْنَهُمْ إِشْفِيْنًا»: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتى.

إِشْقَاطٌ: چۈشۈرىۋەتمەك، ئاغدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق، چىقىرىپ تاشلىماق، يىقىتماق، غۇلاتماق، ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتمەك.

إِشْقَالَةٌ ج أَسَاقِيلُ: ئۇستەل، شىرە، پەشتاق، سۇپا، قۇرۇلۇش جازىسى.

أَشْقَبَ يُشْقِبُ إِشْقَابًا: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى، تۇتاشتى.

إِسْقِدَاجٌ: قوغۇشۇن ئېقى.

إِسْتَقْرَبُوطٌ: ۋىتامىن C يېتىشمەسلىك كېسىلى بولۇپ، ئۇنىڭدا تېرە يېرىلىدىغان ۋە چىشنىڭ گۆشلىرى قانايدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ.

أَسْقَطَ يُسْقِطُ إِسْقَاطًا الشَّيْءَ: چۈشۈرىۋەتتى، غولىتىۋەتتى، يىقىتتى، ئاغدۇرۇپ تاشلىدى.

«فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِيْنَ» «قرآن»: ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن.

أَسْقَطَ عَدَدًا مِنْ عَدَدٍ: ئېلىۋەتتى، كېمەيتتى، ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

أَسْقَطَ الدَّعْوَى: دەۋادىن ۋاز كەچتى.

أَسْقَطَ إِسْمَهُ: ئىسمىنى ئۆچۈرۈپ تاشلىدى.

أَسْقَطَ الأَسْنَانَ: چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْقَطَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلاننى چۈشۈردى.

«أَسْقَطَ سَاعَتَهُ فِي الْمَاءِ»: ئۇ سائىتىنى سۇغا چۈشۈرۈۋەتتى.

أَسْقَطَ جِصْنًا: قورغاننى ئىشغال قىلدى.

أُسْقِطَ فِي يَدِهِ: ھاڭ ـ تاڭ قالدى، ئېڭىرقاپ قالدى.

أَسْقَطَتِ الْحَامِلُ الْجَنِيْنَ: ھامىلدار بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أُسْقُفٌ ج أَسَاقِفَةٌ و أَسَاقِفُ: باش روھانى ئېپىسكوپ.

رَئِيْسُ الأَسَاقِفَةِ: باش ئېپىسكوپ.

أُسْقُفِيٌّ: ئېپىسكوپ باشقۇرۇشىدىكى رايون.

أُسْقُفِيَّةٌ: ئېپىسكوپ باشقۇرۇشىدىكى رايون.

أَسْقَمَ يُسْقِمُ إِسْقَامًا ـ هُ: كېسەل قىلدى.

«أَسْقَمَهُ الْعِشْقُ وَهَجْرُ الْحَبِيبِ»: ئىشق ـ مۇھەببەت ۋە دوستلارنىڭ پىراقى ئۇنى كېسەل قىلىۋەتتى.

إِسْقَلْقُوْرٌ: سەقەنقۇر، كەسلەنچۈك، دېڭىز ئېيتى.

أَسْقَى يُسْقِي إِسْقَاءً الرَّجُلَ: ئۇسسۇزلۇق بەردى، سۇغاردى.

«وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا» «قرآن»: سىلەرنى تاتلىق سۇ بىلەن سۇغاردۇق.

إِسْكَافٌ ج أَسَاكِفَةٌ: موزدۇز، ياماقچى.

إِسْكَافِيٌّ: موزدۇز، ياماقچى.

إِسْكَانٌ: ماكانلاشتۇرماق، ئورۇنلاشتۇرماق، ئورۇن بەرمەك.

دَائِرَةُ الإِسْكَانِ: ئۆي ـ جاي ئىدارىسى.

وَزَارَةُ الإِسْكَانِ: ئۆي ـ جاي تۇرالغۇ مىنىستىرلىكى.

أَزْمَةُ الإِسْكَانِ: ئۆي ـ جاي تۇرالغۇ كىرزىسى.

أَسْكَتَ يُسْكِتُ إِسْكَاتًا: ئۇنى گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى، زۇۋان سۈرگىلى قويمىدى، جىملىدى، تىنچلاندۇردى.

«حَاوَلْنَا أَنْ نُسْكِتَهُ وَلَكِنَّهُ اسْتَمَرَّ فِي كَلَامِهِ»: ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزماسلىقتا ئۇرۇنغان بولساقمۇ ئۇ ئۆزىنىڭ سۆزىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى.

أَسْكَرَ يُسْكِرُ إِسْكَارًا الْخَمْرُ: ھاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

«مَا يُسْكِرُ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ» «حديث»: كۆپى مەست قىلىدىغان نەرسىنىڭ ئېزىمۇ ھارام.

أَسْكَرَهُ الشَّخْصُ: ئۇنىڭغا ھاراق ئىچكۈزۈپ مەست قىلىپ قويدى.

«أَسْكَرَهُ أَصْحَابُهُ لِيَضْحَكُوا عَلَيْهِ»: مازاق قىلىش ئۈچۈن دوستلىرى ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

أَشْكَقُ: موزدوز، ياماقچى.

أَشْكُفَّةٌ: بوسوغا.

أُشْكُفَّةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزە تەكچىسى.

أُشْكُفَّةُ الْبَابِ: بوسوغا.

أَسَكُّ م سَكَّاءُ ج سُكٌّ: گاس، پالاق.

أَسْكَنَ يُسْكِنُ إِسْكَانًا هُ الْمَكَانَ أَوْ فِي الْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتۇردى، ئورۇن بەردى، ماكانلاشتۇردى، تۇرغۇزدى.

«رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ» «قۇرئان» : پەرۋەردىگارىمىز! ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (يەنى بالام ئىسمائىل بىلەن ئايالىم ھاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن دەپ سېنىڭ ھۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (يەنى مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم.

«إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ» «قۇرئان» : ئەگەر ئاللاھ خالىسا، شامالنى توختىتىۋېتىدۇ.

أَسْكَنَهُ: تىنچلاندۇردى، بېسىقتۇردى.

أَسْكَنَهُ اللّٰهُ فَسِيحَ جَنَّاتِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كەڭ جەننەتتىن ئورۇن بەرسۇن.

«أَسْكَنْتُ أَخِي فِي مَنْزِلِي» : قېرىندىشىمنى ئۆيۈمدە تۇرغۇزدۇم.

أُسْكُوبٌ: تۆكۈلگەن، قويۇلغان، سېپىلگەن.

أَسْكُوفٌ: موزدوز، ياماقچى.

أُسْكُفَّةٌ: بوسوغا، تاپسا.

أُسْكُفَّةُ الْبَابِ: بوسوغا، تاپسا.

إِسْكِيمٌ: راھىبلارنىڭ مۇراسىم كىيىمى، كاسايا.

أَسَلٌ و أَسَلَةٌ: پىلىكنوت؛ چىمئوت.

إِسْلَامٌ: بويسۇنماق، باش ئەگمەك، ئىتائەت قىلماق.

اَلْإِسْلَامُ: ئىسلام دىنى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» «قۇرئان» : بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم، ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.

أَهْلُ الْإِسْلَامِ: مۇسۇلمانلار.

إِسْلَامِيٌّ: ئىسلام دىنىنىڭ، ئىسلام دىنىغا ئائىت.

أَسْلَبَتِ يُسْلِبُ إِسْلَابًا الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى يوقاتتى، بالىسى ئۆلدى.

أَسْلَتُ ج سُلْتٌ: كېسىلگەن بۇرۇن.

أَسَلَةٌ: تىكەن.

أَسَلَةُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ ئۇچى.

أَسْلَسَ يُسْلِسُ إِسْلَاسًا قِيَادَهُ: بويسۇندۇردى، باش ئەگدۈردى، ئىتائەت قىلدۇردى.

أَسْلَعُ م سَلْعَاءُ ج سُلْعٌ: پۈتى يېرىق ئادەم.

أَسْلَقَ يُسْلِقُ إِسْلَاقًا الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى، يەرنى تەكشىلىدى، سۆرەم سالدى، يەرنى تىرنىلىدى.

«كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ» «قۇرئان» : ئاللاھ ئۆتكەنكى كۈنلەردە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن خۇشال ـ خۇرام يەڭلار، ئىچىڭلار.

أَسْلَفَهُ مَالًا: مالنى قەرز بەردى، مالنى ئۆتنە بەردى، مالنى ئارىيەت بەردى.

أَسْلَفَهُ الشَّيْءَ: ئىلگىرى قىلدى، بۇرۇن قىلىپ ئۆتتى.

أَسْلَكَ يُسْلِكُ إِسْلَاكًا هُ الْمَكَانَ أَوْ فِي الْمَكَانِ: كىرگۈزدى.

«أَسْلَكَهُ طَرِيقًا وَعْرَةً» : ئۇنى ئەگرى يولغا ماڭغۇزدى.

أَسْلَمَ يُسْلِمُ إِسْلَامًا: ئىسلام دىنىغا كىردى، ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلدى؛ تىنچلىق دائىرىسىگە كىردى، ئەل بولدى، تەسلىم بولدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى، تاپشۇردى.

«قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ» «قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مەن بويسۇنغۇچىلارنىڭ ئەۋۋىلى بولۇشقا بۇيرۇلدۇم».

«مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ» «قۇرئان» : كىمىكى ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ھالدا ئۆزىنى ئاللاھقا تاپشۇرىدىكەن، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ساۋاب-

تىن بەھرىمەن بولىدۇ.

«فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ» «قرآن» : ئىككىسى (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) بويسۇندى، ئىبراھىم ئۇنى (يەنى ئوغلىنى بوغۇزلاش ئۈچۈن) يېنىچە ياتقۇزدى.

«طَلَبَ مِنْهُ صَدِيقُهُ أَنْ يُسْلِمَ فَأَسْلَمَ» : دوستى ئۇنىڭدىن مۇسۇلمان بولۇشنى تەلەپ قىلىۋىدى، ئۇ مۇسۇلمان بولدى.

«أَسْلِمْ هَذِهِ الرِّسَالَةَ إِلَى أَخِيكَ» : بۇ خەتنى قېرىندىشىڭغا تاپشۇرغىن.

أَسْلَمَ عَنْ: تەرك ئەتتى.

أَسْلَمَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇردى، تەقدىرگە تەن بەردى.

أَسْلَمَ الرُّوحَ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

أَسْلَمَ الشَّيْءَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا بەردى.

أَسْلَمَهُ: تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى، دۈشمەنگە تاشلاپ بەردى.

أَسْلَمَ قِيَادَهُ إِلَيْهِ: بويسۇندى، تاپشۇردى.

«أَسْلَمُوا قِيَادَهُمْ إِلَيهِ فَقَادَهُمْ إِلَى الْهَلَاكِ» : ئۇلار يېتەكچىلىك قىلىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ئۇ ئۇلارنى ھالاكەتكە ئېلىپ كەلدى.

أَسْلَمَ وَجْهَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلدى، ئاللاھقا بويسۇندى، چىن دىلى بىلەن ئاللاھقا يۈزلەندى.

إِسْلَنْطَحَ يَسْلَنْطِحُ إِسْلِنْطَاحًا الْوَادِي: سوزۇلدى.

إِسْلَنْطَحَ الرَّجُلُ: ئوڭدىسىغا يىقىلدى، دۈم چۈشتى.

أُسْلُوبٌ ج أَسَالِيبُ: ئۇسلۇب، ئۇسۇل، ئىستىل، شەكىل، پاسون، فورما؛ رەسمىيەت؛ چارە ـ تەدبىر؛ كۆرۈنۈش؛ تىپ؛ جەريان؛ يول.

«أُسْلُوبِي فِي مُعَالَجَةِ هَذِهِ الْمُشْكِلَةِ يَخْتَلِفُ عَنْ أَسَالِيبِكُمْ» : مېنىڭ بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۇسۇلۇم سىلەرنىڭ ئۇسۇللىرىڭلاردىن پەرق قىلىدۇ.

«لِكُلِّ أَدِيبٍ أُسْلُوبُهُ الْخَاصُّ فِي الْكِتَابَةِ» : ھەر بىر يازغۇچىنىڭ يېزىقچىلىقتا ئۆزىگە خاس ئۇسلۇبى بولىدۇ.

اَلْأُسْلُوبِيَّةُ: يېزىقچىلىق ئىلمىنى تەتقىق قىلىدىغان ئىلىم.

أَسْلَى يُسْلِي إِسْلَاءً: كۆڭۈلنى كۆتۈردى، خۇشال قىلدى، كۆڭۈلنى يۇپۇتتى.

أَسَلِيٌّ: تىل ئۇچى تاۋۇشى.

اَلْحُرُوفُ الْأَسَلِيَّةُ «في علم الاصوات» : «ز» ، «س» ۋە «ص» ھەرپلىرى.

إِسْمٌ ج أَسْمَاءٌ و أَسَامٍ وَأَسَامِيُّ وَ أَسْمَاوَاتٌ: ئىسىم، نام، ئات، ئىسىم ـ فامىلە؛ ئابروي، شۆھرەت، ئىناۋەت.

«وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ» «قرآن» : مەريەم ئوغلى ئىسا شۇنداق دېدى: مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن خۇش خەۋەر بەرگۈچى پەيغەمبەرمەن.

إِسْمُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ئىسمى، كىتابنىڭ ماۋزۇسى، كىتابنىڭ سەرلەۋھىسى.

إِسْمُ الشُّهْرَةِ: نام، ئاتاق.

إِسْمُ الْعَائِلَةِ: فامىلە.

إِسْمٌ سِرِّيٌّ: لەقەم، تەخەللۇس.

إِسْمٌ شَخْصِيٌّ: ئۆزىنىڭ ئىسمى.

إِسْمٌ مُسْتَعَارٌ: باشقا ئىسمى، باشقا ئاتىلىشى، تەخەللۇسى، يالغان ئىسمى.

إِسْمٌ كَاذِبٌ: يالغان ئىسىم.

إِسْمٌ مُنْتَحَلٌ «لِلتَّأْلِيفِ» : تەخەللۇس.

إِسْمٌ عَلَمٌ: ئەسلى ئىسىم، خاس ئىسىم، تۇراقلىق ئىسىم.

إِسْمُ الْإِشَارَةِ: كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

إِسْمُ الْبَدَلِ: ئىزاھلىغۇچى ئىسىم.

إِسْمُ التَّصْغِيرِ: ئەركىلەتمە ئىسىم.

إِسْمُ الْجِنْسِ: تۇرداش ئىسىم، ئابستراكت ئىسىم.

إِسْمٌ جَامِدٌ: تۈرلەنگىلى بولمايدىغان ئىسىم.

إِسْمُ مَرَّةٍ: ئىشنىڭ بىر قېتىم بولغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىم.

إِسْمُ الْهَيْئَةِ: پېئىلنىڭ شەكلى ۋە ھالىتىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىم.

بِاسْمِ فُلَانٍ: پالانىغا ۋاكالىتەن.

إِسْمٌ تَهَكُّمِيٌّ: لەقەم، تەخەللۇس.

إِسْمُ الْعَدَدِ: سان.

إِسْمُ الْفَاعِلِ: ئىگە ئىسىم.

إِسْمُ الْمَفْعُولِ: تولدۇرغۇچى.

إِسْمُ مَعْنًى: ئابستراكت ئىسىم، مەۋھۇم ئىسىم.

إِسْمُ الْآلَةِ: قورال – سايمانىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

إِسْمُ تَفْضِيلٍ: ئاشۇرۇش دەرىجىسىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

إِسْمُ جَمْعٍ: كۆپلۈك ئىسىم (ئىسىمنىڭ كۆپلۈك شەكلى).

إِسْمُ مَكَانٍ: ئىشنىڭ يۈز بەرگەن ئورنىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

إِسْمُ زَمَانٍ: ئىشنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان ئىسىم.

بِسْمِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

اَلْإِسْمُ الْأَعْظَمُ: ئەڭ ئۇلۇغ ئىسىم، ئاللاھنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ نامى، ئىسمى ئەئزەم.

إِسْمُ مَعْرِفَةٍ: ئېنىق ئىسىم.

إِسْمُ نَكِرَةٍ: ئېنىقسىز ئىسىم.

إِسْمًا: نامىدا، ئاتاقتا.

«كَانَ إِسْمًا مِنْ غَيْرِ مُسَمًّى»: پەقەت قۇرۇق نامى بار، ئىسمى بار جىسمى يوق.

اَلْأَسْمَاءُ الْخَمْسَةُ (فِي النَّحْوِ): ئەرەب تىلى گىراماتىكىسىدا «و» بىلەن رەفئى ئوقۇلىدىغان، «ا» بىلەن نەسىب ئوقۇلىدىغان، «ي» بىلەن كەسرە ئوقۇلىدىغان بەش ئىسىمنى كۆرسىتىدۇ ئۇلار «أَبُو، أَخُو، فَمُو، ذُو، فُو» لاردىن ئىبارەت.

اَلْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى. أَسْمَاءُ اللّٰهِ الْحُسْنَى: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرى.

إِسْمَارَّ يَسْمَارُّ إِسْمِيرَارًا: قوڭۇر رەڭلىك بولدى؛ بۇغداي ئۆڭلۈك بولدى؛ جىگەر رەڭگە كىردى.

أَسْمَرُ ج سُمْرٌ م سَمْرَاءُ ج سُمْرٌ و سَمْرَاوَاتٌ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇر، جىگەر رەڭ، بېغىر رەڭ.

«كَثِيرٌ مِنَ الْعَرَبِ سُمْرٌ»: ئەرەبلەرنىڭ تولىسى قوڭۇر رەڭ كېلىدۇ.

اَلْأَسْمَرَانِ: سۇ ۋە بۇغداي.

أَسْمَرَانِيٌّ: قوڭۇر رەڭلىك، جىگەر رەڭلىك، بېغىر رەڭلىك.

أَسْمَعَ يُسْمِعُ إِسْمَاعًا هُ كَلَامًا أَوْصَوْتًا أَوْ مُوسِيقَى: ئاڭلاتتى.

«وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ» (قرآن): ئەگەر ئاللاھ ئۇلاردا بىرەر ياخشىلىق بار دەپ بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا ئاڭلىتاتتى.

«إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى» (قرآن): سەن ئۆلۈكلەرگە دەۋەتنى ئاڭلىتالمايسەن.

أَسْمَعَهُ مُرَّ الْكَلَامِ: زەھەرخەندىلىك بىلەن سۆزلىدى.

أَسْمَلَ يُسْمِلُ إِسْمَالًا الثَّوْبُ: كىيىم كونىردى، يىرتىلدى.

أَسْمَنَ يُسْمِنُ إِسْمَانًا الرَّجُلُ: سەمرىتتى.

«لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ» (قرآن): زەرى كىشىنى سەمرىتمەيدۇ، ئاچلىقنى پەسەيتمەيدۇ.

أَسْمَنَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق قوشتى.

أَسْمَنْتٌ. إِسْمَنْتٌ: سېمونت.

إِسْمِنْتٌ مُسَلَّحٌ: بېتون.

أَسْمَى يُسْمِي إِسْمَاءً هُ: كۆتۈردى، يۇقىرى قىلدى، ئېگىزلەتتى، ئۆرلەتتى.

أَسْمَاهُ كَذَا أَوْ بِكَذَا: ئاتىدى.

«أَسْمَتْهُ كَفَاءَتُهُ إِلَى أَعْلَى الْمَرَاتِبِ»: ئۇنىڭ ئىقتىدارى ئۇنى يۇقىرى مەرتىۋىگە كۆتۈردى.

أَسْمَى: ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ يۈكسەك، ئەڭ ئالىي.

إِسْمِيٌّ: ئىسىملىق، ئىسىمغا خاس.

إِسْمِيَّةٌ: ئىسىملىق.

جُمْلَةٌ إِسْمِيَّةٌ: ئىسىملىق جۈملە (ئىسىمدىن تۈزۈلگەن جۈملە).

أَسَنَ يَأْسُنُ وَ يَأْسِنُ أَسْنًا وَ أُسُونًا الْمَاءُ:

سېسىپ سۇنىڭ رەڭگى، تەمى ۋە پۇرىقى ئۆزگىرىپ كەتتى.

أَسِنَ يَأْسِنُ أَسَنًا: زەھەرلەندى.

إِسْنَادٌ ج أَسَانِيدُ: ئىسناد، ئاساس، پاكىت (تارىخىي ۋەقەلەردە ئاساسلىنىدىغان، پاكىتنىڭ يىپ ئۇچى).

أَسْنَدَ يُسْنِدُ إِسْنَادًا: قوللىدى، ياردەملەشتى.

أَسْنَدَ إِلَيْهِ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى، بۇيرىدى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَسْنَدَ إِلَيْهِ تُهْمَةً: ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلىدى، قارىلىدى.

«أُسْنِدَ إِلَيَّ عَمَلٌ فَقُمْتُ بِهِ» : ماڭا بىر ۋەزىپە تاپشۇرۇلدى، مەن ئۇنى ئورۇنلىدىم.

أَسْنَدَ ظَهْرَهُ إِلَى الْحَائِطِ: ئۇ تامغا يۆلەندى.

أَسْنَدَ الْحَدِيثَ إِلى شَخْصٍ: ھەدىسنى بىراۋغا نىسبەت بەردى.

أَسَنَّ يُسِنُّ إِسْنَانًا الطِّفْلُ: چىشى چىقتى.

أَسَنَّ الشَّخْصُ: ياشىنىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

أَسْنَى يُسْنِي إِسْنَاءً الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، يورىدى.

إِسْهَابٌ: ئەزمىلىك بىلەن سۆزلىمەك، تىلىنى چايناپ سۆزلىمەك.

بِإِسْهَابٍ: كەڭ، مۇكەممەل، تەپسىلىي.

«تَحَدَّثَ عَنْ هَذَا الْمَوْضُوعِ بِإِسْهَابٍ» : بۇ ماۋزۇنى تەپسىلىي سۆزلىدى.

إِسْهَالٌ: ئىچىنى سۈرگۈزمەك، چوڭ تەرەتنى ماڭدۇرماق.

إِسْهَالُ الْبَطْنِ: ئىچى سۈرمەك، ئىچى ئۆتمەك.

أَسْهَبَ يُسْهِبُ إِسْهَابًا الدَّابَّةَ: ھايۋاننى ئوتلاققا قويىۋەتتى.

أَسْهَبَ فِي الْكَلَامِ: سۆزىنى ئۇزارتىۋەتتى، كېڭەيتىۋەتتى؛ ئۆڭدى، ئەسلى رەڭگىنى يوقاتتى، تاتاردى.

«لِمَاذَا تُسْهِبُ فِي كَلَامِكَ أَلَا تَسْتَطِيعُ الْإِخْتِصَارَ» : نېمىشقا سۆزۈڭنى ئۇزارتىۋېرىسەن؟ ئىخچاملاپ قىلالامسەن؟

أَسْهَبَتِ الْخَيْلُ: ئات ئازا ماڭدى.

أُسْهِبَ الرَّجُلُ: ئالجىدى، ئەقلىدىن ئازدى.

أَسْهَبَ الشَّاةُ وَلَدُهَا: قوزا ئانىسىنى ئەمدى.

أَسْهَدَ يُسْهِدُ إِسْهَادًاهُ: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، ئۇيقۇسىراتتى، بىدار قىلدى.

أَسْهَرَ يُسْهِرُ إِسْهَارًاهُ: ئۇخلاتمىدى.

«لاَ أَشْرَبُ الْقَهْوَةَ فِي اللَّيْلِ لِأَنَّهَا تُسْهِرُنِي» : كېچىسى قەھۋە ئىچمەيمەن، چۈنكى ئۇ ئۇيقۇمنى قاچۇرىدۇ.

أَسْهَلَ يُسْهِلُ إِسْهَالاً الدَّوَاءُ الْبَطْنَ: دورا ئىچىنى بوشاتتى، ئىچىنى سۈردى.

أَسْهَلَ الشَّيْءَ: قولايلاشتۇردى، ئاسانلاشتۇردى.

أَسْهَمَ يُسْهِمُ إِسْهَامًا لَهُ فِي كَذَا: بىر ھەسسە بۆلۈپ بەردى.

أَسْهَمَ فِي شَيْءٍ أَوْ أَمْرٍ: قاتناشتى.

أَسْهُمٌ نَارِيَّةٌ: ئوچقۇن.

أَسْهُمٌ مَالِيَّةٌ: پاي، ھەسسە.

حَمَلَةُ الْأَسْهُمِ: ھەسسىدار، پايچىك.

أَسْهَى يُسْهِي إِسْهَاءَهُ عَنِ الشَّيْءِ: غەپلەتتە قالدۇردى، ئۇنتۇلدۇردى.

إِسْوَادَّ يَسْوَادُّ إِسْوِيدَادًا: قارايدى.

إِسْوَارٌ ج أَسْوِرَةٌ و أَسَاوِرُ: بىلەيزۈك.

«يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ» ‹قرآن› : جەننەتتە ئۇلار ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى سالىدۇ.

أُسْوَةٌ ج أُسًى: ئۈلگە، نەمۇنە.

«كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» ‹قرآن› : سىلەرگە ئۇلار ياخشى ئۈلگىدۇر.

أَسْوَدُ ج سُودٌ وَ سُودَانٌ: قارا؛ تۇم.

فَقْرٌ أَسْوَدُ: نامرات، گاداي.

«لَوْنُ الْفَحْمِ أَسْوَدُوَكَذَلِكَلَوْنُ الْغُرَابِ» : كۆمۈرنىڭ رەڭگى قارا، شۇنداقلا قارغىنىڭمۇ رەڭگى قارا.

سُوقٌ أَسْوَدُ: قاراڭغۇ بازار.

أَسْوَدُ الْكَبِدِ: دۈشمەن.

اَلْأَسْوَدَانِ: خورما بىلەن سۇ؛ يىلان بىلەن چايان.

أَسْوَدُ. اَلْجِلْسُ الْأَسْوَدُ: قارا تەنلىك.

أَسْوَدُ الْقَلْبِ: ئۆچمەن، دىلى قارا.

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ: قارا تاش، ھەجەرۇلئەسۋەد.

أَسْوَدُ ج أَسَاوِدُ: قارامتۇل چوڭ يىلان.

أَسْوَدُ فَاحِمٌ: تۇم قارا، قاپقارا.

إِسْوَدَّ يَسْوَدُّ إِسْوِدَادًا: قارايدى.

«يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ» «قۇرئان»: شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بەزى يۈزلەر (يەنى مۆمىنلەرنىڭ يۈزلىرى) ئاقىرىدۇ. بەزى يۈزلەر (يەنى كۇففارلارنىڭ يۈزلىرى) قارىيىدۇ.

«إِسْوَدَّتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ»: ئۇنىڭ كۆزىدە پۈتۈن جاھان قاراڭغۇلۇقتا ئايلاندى.

أَسْوَغُ: لەززەتلىك، مەززىلىك؛ جائىز، مۇباھ.

أَسُوٌّ: دورا.

أَسِيَ يَأْسَى أَسًى: ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

«فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» «قۇرئان»: كاپىر قەۋملىرى ئۈچۈن سەن ھەسرەت چەكمىگىن.

أَسِيَ عَلَيْهِ وَ لَهُ: قايغۇردى.

أَسًى: قايغۇ ـ ئەلەم، ھەسرەت.

أَسْيَاقٌ: قورال ساقلىغۇچى ئامبا.

أَسِيرٌ ج أَسْرَى و أُسَرَاءُ وَأُسَارَى: ئەسىر.

«وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» «قۇرئان»: ئۆزى موھتاج تۇرۇقلۇق، مىسكىنگە، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بېرىدۇ.

«تَبَادَلَ الْفَرِيقَانِ أَسْرَى الْحَرْبِ»: ئىككى تەرەپ ئۇرۇشتا ئەسىر ئېلىنغانلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇردى.

أَسِيرُ التَّقَالِيدِ: ئەنئەنىلەرنىڭ ئەسىرى.

أَسِيرُ الشَّهْوَةِ: ھاۋايى ـ ھەۋەسنىڭ قۇلى.

أَسِيلٌ م أَسِيلَةٌ: سىلىق، يۇمشاق.

خَدٌّ أَسِيلٌ: يۇمران مەڭز.

أَسِيلُ الْخَدَّيْنِ: يۇمران مەڭزلىك؛ سوزۇنچاق يۈزلۈك.

أَشَاعَ يُشِيعُ إِشَاعَةً ـ هُ إِلَى كَذَا: زورلىدى؛ قانات ئاستىغا ئالدى.

أَشَابَ يُشِيبُ إِشَابَةً هُ الْحُزْنُ: قېرىتىۋەتتى، خاپىلىق چېچىنى ئاقارتىۋەتتى.

أَشَابَةٌ ج أَشَائِبُ: چۇپرەندە ئادەملەر، قالايمىقان ئادەملەر؛ ھارام ئارىلىشىپ قالغان كەسىپ.

أَشَاحَ يُشِيحُ إِشَاحَةً بِوَجْهِهِ: ياقتۇرماي يۈزىنى ئۆرىدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، قاچتى.

أَشَاحَ بِـ...: تەرەپكە ئۆزگەرتتى.

أَشَادَ يُشِيدُ إِشَادَةً بِذِكْرِهِ: ئۇنى ماختىدى، كۆيلىدى، تەرىپلىدى.

أَشَادَ الْبِنَاءَ: ئېگىزلەتتى.

أَشَارَ يُشِيرُ إِشَارَةً إِلَيْهِ بِيَدِهِ: ئىشارەت قىلدى، ئىما قىلدى.

«فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا» «قۇرئان»: مەريەم بوۋاقنى كۆرسەتتى، ئۇلار: «بۆشۈكتىكى بوۋاققا قانداق سۆزلەيمىز» دېدى.

أَشَارَ إِلَيْهِ: كۆرسەتتى، تەكىتلىدى، بەلگىلىدى؛ باش لىڭشىتتى، قوشۇلدى، دارىتمىلىدى، دارىتىپ ئېيتتى، كىنايە قىلدى، ئىشارەت قىلدى، بىشارەت بەردى؛ تىلغا ئالدى.

أَشَارَ عَلَيْهِ بِكَذَا: نەسىھەت قىلدى، پەند ـ نەسىھەت قىلدى؛ مەسلىھەت بەردى.

أَشَارَهُ: بېزىدى، زىننەتلىدى.

أَشَارَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى كۆز ـ كۆز قىلىش ئۈچۈن سىنىدى.

أَشَارَ عَلَيْهِ: نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

إِشَارَةٌ ج إِشَارَاتٌ: نەسىھەت؛ پىكىر، قاراش، كۆز قاراش؛ تەكلىپ.

إِشَارَةُ الْخَطَرِ: خەتەر سىگنالى، ئاگاھلاندۇرۇش بەلگىسى.

إِشَارَةُ ضَبْطِ الْوَقْتِ: ۋاقىت سىگنالى.

إِشَارَةٌ بَرْقِيَّةٌ «تِلْغِرَافِيَّةٌ»: تېلېگراف، تېلېگرام؛ تېلېفون ئالاقىسى؛ تېلېگراف ئالاقىسى؛ رادىئو ئالاقىسى.

إِشَارَةُ دَلِيلٍ: بەلگە، ئالامەت، نامايەندە، قول ئىشارىتى؛ سىگنال.

إِشَارَةٌ لَاسِلْكِيَّةٌ: سىمسىز تېلېگراف.

إِشَارَةُ الْيَدِ: قول ئىشارىتى.

قُوَّاتُ الْإِشَارَةِ: ئالاقىلىشىش ئەترىتى، خەۋەرلە-
شىش قىسمى.

إِشَارَةُ الذِّرَاعِ: يەلڭ بەلگىسى.

سِلَاحُ الْإِشَارَةِ: خەۋەرلىشىش قىسمى، ئالاقە
قىسمى.

سَرِيَّةُ الْإِشَارَةِ: ئالاقىلىشىش ئەترىتى.

إِسْمُ الْإِشَارَةِ: كۆرسىتىش ئالمىشى.

إِشَارَةُ أَمْرٍ: بۇيرۇق.

رَهْنَ إِشَارَتِهِ: بۇيرۇقى ئاستىدا، يېتەكچىلىكىدە.

إِشَارَةٌ ج أَشَائِرُ: سىگنال؛ بايراق، تۇغ، ئەلەم.

أَشَاطَ يُشِيطُ إِشَاطَةً: قوزۇتتى، كۆيدۈردى، كۆلگە
ئايلاندۇردى.

أَشَاعَ يُشِيعُ إِشَاعَةَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

أَشَاعَ الدَّارَ: قورۇنى ئورتاق قىلدى.

إِشَاعَةٌ: تارقاتماق، يايماق؛ ئېلان قىلماق، جاكار-
لىماق.

إِشَاعَةٌ ج إِشَاعَاتٌ: ئىغۋا، پىتنە - پاسات،
يالغان - ياۋىداق گەپلەر، سۆز - چۆچەك،
تارقىلىپ يۈرگەن گەپ؛ مىش - مىش پاراڭ،
غەيۋەت - شىكايەت.

أَشَاكَ يُشِيكُ إِشَاكَةً: تىكەن كىردى؛ سانجىلدى.

أَشَالَ يُشِيلُ إِشَالَةً: كۆتۈردى.

أَشْأَمَ يُشْئِمُ إِشْآمًا الْمُسَافِرُ: يولۇچى شامغا
كىردى، سۈرىيەگە كىردى.

أَشْأَمُ: ئۇمىدسىزلىك، شۇملۇق ئالامىتى، ياماذ-
لىق ئالامىتى، شۇملۇق.

أَشْأَمُ ج أَشَائِمُ م شُؤْمَى: شۇم، شۇملۇق ئېلىپ
كېلىدىغان ئادەم.

«أَشْأَمُ كُلِّ امْرِئٍ بَيْنَ لِحْيَيْهِ»: ھەر ئادەمنىڭ
شۇملۇقى تىلىدا (پۈت يۈگۈرۈكى ئاشقا، تىل
يۈگۈرۈكى باشقا).

أَشِبَ يَأْشَبُ أَشَبًا الشَّجَرُ: دەرەخ چىرمىشىپ
كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

أَشَبٌ: ئورمان، ئورمانزارلىق، دەرەخزارلىق.

اَلْأَشْبَالُ: ئارسلان.

«اِنْضَمَّ الصَّبِيُّ إِلَى فَرِيقِ الْأَشْبَالِ»: كىچىك
بالا «ئارسلان ئەترىتى» گە قاتناشتى.

أَشَبَّ يُشِبُّ إِشْبَابًا الْغُلَامُ: يىگىت بولدى، چوڭ
بولدى، ئۆستى.

أَشَبَّ الْفَرَسَ: ئاتنى دۈمبەتتى.

أَشَبَّ الشَّخْصُ: بالىلىرى چوڭ بولۇپ قالدى،
يىگىتلىك قورامىغا يەتتى.

أَشَبَّ اللّٰهُ غُلَامًا: ئاللاھ بالىنى يىگىتلىك قورا-
مىغا يەتكۈزدى، ئاللاھ بالىنى ياشلىق قورامىغا
يەتكۈزدى.

أَشْبَعَ يُشْبِعُ إِشْبَاعًا الرَّجُلُ ضَيْفَهُ: مېھمىنىغا
تويغۇچە تاماق بەردى، تويغۇزدى، تويدۇردى.

أَشْبَعَ الشَّيْءَ: ۋايىغا يەتكۈزدى.

أَشْبَعَ الصَّابِغُ الثَّوْبَ: بوياقچى كىيىمنى قېنىق
بويىدى.

أَشْبَعَ الطِّفْلَ ضَرْبًا: بالىنى قاتتىق ئۇرۇۋەتتى.

أَشْبَعَ نَهَمَهُ الْعِلْمِيَّ: كۆپ ئىزدىنىپ، كۆپ
ئوقۇدى، ئىلىم تەشنالىقىنى قاندۇردى.

أَشْبَعَ السَّائِلَ وَنَحْوَهُ: سۇيۇقلۇقنى تولۇق ئېرىت-
تى.

أَشْبَعَ الْأَمْرَ بَحْثًا: ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق
قىلدى.

أَشْبَلَ يُشْبِلُ إِشْبَالًا عَلَيْهِ: ياردەم بەردى، كۆيۈندى.

أَشْبَلَتِ اللَّبُوَةُ: يولۋاس تۇغدى.

أَشْبَلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى وَلَدِهَا: ئايال بالىسىنى
سېغىندى.

أَشْبَهَ يُشْبِهُ إِشْبَاهًا الشَّيْءُ الشَّيْءَ: ئوخشاپ
قالدى، ئوخشىدى.

أَشْبَهَ وَالِدَهُ: دادىسىغا ئوخشاتتى.

أَشْبَهَ أُمَّهُ: ئانىسىغا ئوخشاتتى.

وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ: شۇنىڭغا ئوخشاش، شۇ قاتارلىق،
شۇنىڭدەك.

مَا أَشْبَهَ بِأَبِيكَ: ئاتاڭغا نېمىدېگەن ئوخشايسەن.

«أَنْتَ تُشْبِهُ أَبَاكَ فِي سَمَاحَتِهِ»: سەن كەڭ
قورساقلىقتا داداڭغا ئوخشايسەن.

مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ: ھېلىقى ئاتام كۆرگەن-
دەك.

أَشْبَهُ: ئاڭ ئوخشايدىغان.

إِشْبِينٌ م إِشْبِينَةٌ: قولداش.

إِشْبِينُ الْعَرِيسِ: ئوغۇل قولدىشى.

إِشْبِينَةُ الْعَرُوسِ: قىز قولدىشى.

أَشْتَاتٌ: تارقاق، چېچىلاڭغۇ، رەتسىز، قالايمىقان.

«يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ» ‹قۇرئان›: بۇ كۈندە كىشىلەر قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن توپ - توپ بولۇپ تارقىلىپ كېتىدۇ.

اِشْتَاطَ يَشْتَاطُ اِشْتِيَاطًا عَلَيْهِ: غەزىپى تاشتى، قاتتىق ئاچچىقلاندى.

اِشْتَاقَ يَشْتَاقُ اِشْتِيَاقًا إِلَى الشَّيْءِ: سىنچىلاپ قارىدى، كۆزەتتى، تەكشۈردى.

اِشْتَاقَ يَشْتَاقُ اِشْتِيَاقًا الشَّيْءَ وَإِلَيْهِ: سېغىندى، ئەسلىدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى.

اِشْتَأَى يَشْتَئِي اِشْتِئَايًا: ئۆتۈپ كەتتى، ھالقىپ كەتتى، ئىلگىرىلەپ كەتتى.

اِشْتِبَاكٌ: ئارىلاشماق، گىرەلەشمەك، گىرەلىشىپ كەتمەك.

«وَقَعَ الْإِشْتِبَاكُ»: توقۇنۇشۇپ قالدى.

اِشْتِبَاهٌ: تۇتۇق، مۇجمەل، شۈبھە، گۇمان، گۇمانلانماق، شۈبھىلەنمەك؛ ئەنسىرىمەك، تەشۋىشلەنمەك.

اِشْتَبَكَ يَشْتَبِكُ اِشْتِبَاكًا: ئارىلىشىپ كەتتى، ئارىلاشتى، گىرەلىشىپ كەتتى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشلەشتى، چېدەللەشتى، تاكاللاشتى، جاڭجاللاشتى، توقۇنۇشتى.

اِشْتَبَكَ فِي الْأَمْرِ: چىتىلدى.

اِشْتَبَكَ فِي حَدِيثٍ: پاراڭلاشتى، سۆھبەتلەشتى، سۆزلەشتى.

اِشْتَبَكَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن گىرەلىشىپ كەتتى.

«لَقَدِ اشْتَبَكَ الْحَبْلَانِ مَعًا»: ئىككى ئارغامچا بىر - بىرىگە چىگىلىشىپ كەتتى.

اِشْتَبَكُوا فِي قِتَالٍ: ئۇرۇش قىلىشتى، جەڭ قىلىشتى، قالايمىقان ئۇرۇشتى.

اِشْتَبَهَ يَشْتَبِهُ اِشْتِبَاهًا: ئوخشاش بولدى، ئوخشىشىپ كەتتى.

اِشْتَبَهَ فِي الْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، گۇمانلاندى، شۈبھىلەندى، شەك كەلتۈردى، ئىشەنمىدى.

اِشْتَبَهَ الْأَمْرُ عَلَيْهِ: ئارىلىشىپ كەتتى، تۇتۇق بولدى، مۇجمەل بولدى.

اِشْتَبَهَ الرَّجُلُ فِي الْمَسْأَلَةِ: شەكلىنىپ قالدى.

أَشَتَّ يُشِتُّ إِشْتَاتًا الْقَوْمَ: تارقاتتى، بوشاشتۇردى، پارە - پارە قىلىۋەتتى، ئايرىۋەتتى.

اِشْتَجَرَ يَشْتَجِرُ اِشْتِجَارًا الرَّجُلُ: ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى.

اِشْتَجَرَ الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

«اِشْتَجَرَتِ الْأَصَابِعُ»: بارماقلار كىرىشىپ كەتتى.

اِشْتَجَرَتِ الرِّمَاحُ: نەيزىلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

اِشْتَجَرَ الْقَوْمُ: دەتالاش قىلىشتى، جاڭجال قىلىشتى، ماجىرا قىلىشتى، كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

اِشْتَدَّ يَشْتَدُّ اِشْتِدَادًا: كۈچەيدى، كەسكىنلەشتى.

«مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ» ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ.

اِشْتَدَّ مَرَضُهُ: كېسىلى كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ الضَّغْطُ: بېسىم كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ الزِّحَامُ: بەك قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

اِشْتَدَّ السِّعْرُ: باھا ئۆسۈپ كەتتى، باھا ئۆرلەپ كەتتى.

اِشْتَدَّ فِي عَدْوِهِ: تېز يۈگۈردى.

اِشْتَدَّ عَلَيْهِ الْمَرَضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى، كېسىلى كۈچەيدى.

اِشْتَدَّ اللَّبَنُ: سۈت ئۇيىدى، سۈت ئۇيۇشقا باشلىدى.

اِشْتَدَّ النَّهَارُ: كۈن ئۆرلىدى، كۈن يۇقىرىلىدى.

إِشْتَدَّ فِي السَّيْرِ: جىددىي يۈرۈش قىلدى، ئالدىرىدى.

«فِي الصَّيْفِ تَشْتَدُّ الْحَرَارَةُ»: يازدا ئىسسىق قاتتىق بولىدۇ.

«كُلَّمَا اشْتَدَّ الضَّغْطُ ارْتَفَعَتْ نِيْرَانُ الْمُقَاوَمَةِ»: بېسىم كۈچەيگەنسېرى، قارشىلىق شۇنچە ئەۋج ئالىدۇ.

«تَشْتَدُّ حَرَارَةُ الْجَوِّ يَوْمًا إِثْرَ يَوْمٍ»: ھاۋا كۈندىن - كۈنگە ئىسسىماقتا.

«فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ اِشْتَدَّ الْبَرْدُ وَهَبَّتِ الْعَوَاصِفُ»: بۇ كۈنلەردە سوغۇق قاتتىق بولدى، بوران قاتتىق چىقتى.

إِشْتِرَاطٌ: ۋەدىلەشمەك، كېلىشمەك، شەرتلەشمەك.

إِشْتِرَاعٌ: قانۇن تۈزۈش، قانۇن چىقىرىش.

إِشْتِرَاعِيٌّ: قانۇنى، قانۇنلۇق.

إِشْتِرَاكٌ: ھەمكارلىق، ياردەم؛ سوۋغات، ئىنئام، قاتناشماق، ئىشتىراك قىلماق.

اَلْإِشْتِرَاكُ فِي مَجَلَّةٍ: ژۇرنالغا مۇشتەرى بولماق.

إِشْتِرَاكٌ مَحَاصَّةٌ: قاتناشماق، كىرمەك.

رَسْمُ إِشْتِرَاكٍ: قاتنىشىش ھەققى.

إِشْتِرَاكِيٌّ: سوتسىيالىستىك، سوتسىيالىستلار پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى، سوتسىيالىزمچى، سوتسىيالىزمنىڭ.

اَلنِّظَامُ الْإِشْتِرَاكِيُّ: سوتسىيالىستىك تۈزۈم.

إِشْتِرَاكِيَّةٌ: سوتسىيالىزم.

نَزْعَةٌ إِشْتِرَاكِيَّةٌ: سوتسىيالىستىك خاھىش.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الْأُطُوبَاوِيَّةُ: خىيالىي سوتسىيالىزم.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الشُّوفِينِيَّةُ: سوتسىيال شوۋىنىزم.

اَلْإِشْتِرَاكِيَّةُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي سوتسىيالىزم.

إِشْتَرَطَ يَشْتَرِطُ إِشْتِرَاطًا: ۋەدىلەشتى، شەرتلەشتى، كېلىشتى، بەلگىلەشتى.

إِشْتَرَطَ الْمَرِيضَ: كېسەلدىن قان ئالدى.

إِشْتَرَطَ الْجِلْدَ: تېرىنى تىلىۋەتتى.

إِشْتَرَعَ يَشْتَرِعُ إِشْتِرَاعًا: قانۇن چىقاردى، قانۇن تۈزدى.

إِشْتَرَكَ يَشْتَرِكُ إِشْتِرَاكًا الرَّجُلَانِ فِي كَذَا: شېرىكلەشتى، ئورتاقلاشتى.

إِشْتَرَكَ فِي الصُّحُفِ وَالْمَجَلَّاتِ: گېزىت - ژۇرناللارغا مۇشتەرى بولدى.

إِشْتَرَكَ فُلَانٌ فِي النَّادِي وَغَيْرِهِ: قاتناشتى، ئەزا بولدى.

إِشْتَرَكَ الْأَمْرُ: ئورتاق بولدى.

إِشْتَرَكَ التَّرْكِيبُ أَوِ اللَّفْظُ: جۈملە ياكى لەۋزى كۆپ مەنىلىك بولدى، بىردىن ئارتۇق مەنىگە ئېھتىماللىقى بولدى.

إِشْتَرَكَ فِي اكْتِسَابٍ أَوْعَمَلٍ: ياردەم بەردى، تەقدىم قىلدى، ئىنئام قىلدى، سوۋغا قىلدى.

«لَمْ أَشْتَرِكْ فِي الْمُؤْتَمَرِ بَلْ سَمِعْتُ تَبْلِيغَ مُحْتَوَيَاتِهِ فَقَطْ»: مەن يىغىنغا قاتناشمىدىم، يالغۇز ئۇنىڭ يەتكۈزمىسىنى ئاڭلىدىم.

«هَلِ اشْتَرَكْتَ فِي نَشَاطَاتِ الْإِحْتِفَالِ بِالْعِيدِ الْوَطَنِيِّ فِي الْعَامِ الْمَاضِي؟»: ئۆتكەن يىلى دۆلەت بايرىمىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە قاتناشتىڭمۇ؟

إِشْتَرَى يَشْتَرِي إِشْتِرَاءً الشَّيْءَ: سېتىۋالدى، ئالدى.

«وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ» «قرآن»: ئۇنى سېتىۋالغان مىسىرلىق ئادەم ئايالىغا: «ئۇنى ياخشى كۈتكىن» دېدى.

إِشْتَرَى الرَّجُلُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، چىچىلدى، سەپراسى ئۆرلىدى.

إِشْتَرَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار چوڭقىيىپ كەتتى، ئېغىرلىشىپ كەتتى، جىددىيلىشىپ كەتتى.

إِشْتَطَّ يَشْتَطُّ إِشْتِطَاطًا عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، خارلىدى، ئازابلىدى.

إِشْتَطَّ الرَّجُلُ فِي حُكْمِهِ: ناتوغرا ھۆكۈم قىلدى.

إِشْتِعَالٌ: كۆيمەك، يانماق.

قَابِلُ الْإِشْتِعَالِ: كۆيىدىغان، يانىدىغان.

إِشْتَعَبَ يَشْتَعِبُ إِشْتِعَابًا: ئايرىلدى، بۆلۈندى.

إِشْتَعَلَ يَشْتَعِلُ إِشْتِعَالًا غَضَبًا: غەزەپلەندى،

زەردىسى قاينىدى.

اِشْتَعَلَ رَأْسُهُ شَيْبًا: چېچى ئاقاردى.

«وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا» «قرآن»: چېچىم ئاقاردى.

اِشْتَعَلَتِ النَّارُ: ئوت كۆيدى، ئوت ياندى، ئوت ئېلىپ كەتتى؛ ئەۋجىگە چىقتى.

اِشْتَعَلَ غَيْظًا: غەزەپلەندى، جۇدۇنى تۇتتى.

اِشْتَغَلَ يَشْتَغِلُ اِشْتِغَالاً بِهِ: مەشغۇل بولدى، شۇغۇللاندى؛ پايپېتەك بولۇپ كەتتى، ئالدىراپ – تېنەپ ئىشلىدى.

اِشْتَغَلَ بِكَذَا: شۇغۇللاندى، ئىشلىدى.

اِشْتَغَلَ بِالْعِلْمِ: ئىلىم بىلەن شۇغۇللاندى.

اِشْتَغَلَ قَلْبُهُ: تەشۋىشلەندى، بىئارام بولدى، بىسەرەمجان بولدى، ئاراملسىزلاندى.

اِشْتَغَلَ عَنْهُ: ئۇنى تاشلاپ قويۇپ باشقىسى بىلەن بولۇپ كەتتى.

اِشْتَغَلَ الْمُحَرِّكُ: ماتور ھەرىكەتلەندى، ماتور چۆرگىلىدى.

«يَشْتَغِلُ أَخُوهُ فِي وَزَارَةِ الصِّحَّةِ»: قېرىندىشى سەھىيە نازارىتىدە ئىشلەيدۇ.

اِشْتَفَّ يَشْتَفُّ اِشْتِفَافًا الشَّارِبُ مَافِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى ھەممىنى سۈمۈرۈپ ئىچىپ قۇرۇقدىۋەتتى.

اِشْتَفَّ الْأُمُورَ: چوڭقۇر ئىزدەندى، چوڭقۇر تەكشۈردى.

اِشْتَفَى يَشْتَفِي اِشْتِفَاءً: ئارزۇسى قاندى، ئارزۇسىغا يەتتى، ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشتى، مۇرادىغا يەتتى، تولۇق قانائەت ھاسىل قىلدى؛ بىراۋنىڭ بەختسىزلىكىدىن خۇشال بولدى، كۆڭلى ئارىلىق قىلدى.

اِشْتَفَى الرَّجُلُ مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىمىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، دەردىنى چىقىرىۋالدى.

اِشْتِقَاقٌ «فِي النَّحْوِ»: ياسالما سۆز (گراماتىكىدا).

عِلْمُ الْإِشْتِقَاقِ: ئېتىمولوگىيە.

اِشْتَقَّ يَشْتَقُّ اِشْتِقَاقًا: ئايرىلدى، تۈرلەرگە ئايرىلدى، بۆلۈنۈپ چىقتى.

اِشْتَقَّ الْكَلِمَةَ مِنْ غَيْرِهَا: سۆز ياسىدى.

اِشْتَكَلَ يَشْتَكِلُ اِشْتِكَالاً: ئارىلىشىپ كەتتى، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

اِشْتَكَى يَشْتَكِي اِشْتِكَاءً إِلَيْهِ: دەرد تۆكتى، ھال ئېيتتى، شىكايەت قىلدى؛ كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

«قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللّٰهِ» «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە ئاللاھقا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى.

«اِشْتَكَى الْبَائِعُ الْمُشْتَرِيَ عِنْدَ الْقَاضِي»: مال ساتقۇچى خېرىدار ئۈستىدىن سودىيىگە شىكايەت قىلدى.

اِشْتَكَى الْأَمْرَ: ئىزھار قىلدى، بايان قىلدى.

اِشْتَكَى بَطْنَهُ: قورساق ئاغرىقى بىلەن ئاغرىدى.

اِشْتَمَلَ يَشْتَمِلُ اِشْتِمَالاً عَلَيْهِ: ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئىچىدە بولدى، تەركىبىدە بولدى.

«أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ» «قرآن»: ياكى ئىككى چىشىنىڭ قورسىقىدىكى قوزا بىلەن ئوغلاقنىمۇ؟

اِشْتَمَلَ الْأَمْرُ عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىب تاپتى، ھاسىل بولدى.

اِشْتَمَلَ الرَّجُلُ بِثَوْبِهِ: كىيىمى بىلەن يۆگىنىۋالدى.

اِشْتَمَلَ الْفَارِسُ بِسَيْفِهِ: چەۋەنداز قىلىچىنى ئېسىۋالدى.

اِشْتَمَّ يَشْتَمُّ اِشْتِمَامًا: پۇرىدى، ھىدىنى ئالدى.

«اِشْتَمَّ فِي كَلَامِهِ رَائِحَةَ الْكِذْبِ»: ئۇنىڭ سۆزىدىن يالغانىنىڭ ھىدىنى سەزدى.

اِشْتِهَاءٌ: ئۈمىد قىلماق، ئارزۇ قىلماق، كۆڭلى تارتماق؛ ئىشتىھا.

اِشْتِهَارٌ: داڭ چىقارماق، مەشھۇر بولماق، تونۇلماق.

اِشْتَهَرَ يَشْتَهِرُ اِشْتِهَارًا الْأَمْرُ: داڭقى چىقتى، داڭ كەتتى، شۆھرەت قازاندى، مەشھۇر بولدى، ئاتىقى چىقتى؛ يېيىلدى، تارقالدى.

اِشْتَهَرَ بِكَذَا: تونۇلدى، شۆھرەت قازاندى.

اِشْتَهَى يَشْتَهِي اِشْتِهَاءً: تەشنا بولدى، ئىنتىزار

بولدى، ئارزۇ قىلدى، سېغىندى، ئەسلىدى.

إِشْتَهَى الشَّيْءَ: كۆڭلى تارتتى.

«وَلَكُمْ فِيْهَا مَاتَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ» ‹قۇرئان›: جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار.

«وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُوْنَ»

‹قۇرئان›: ئۇلار كۆرۈۋاتقان نېمەتنىڭ ئۈستىگە يەنە (ئۇلارنى) كۆڭلى تارتقان مېۋە ۋە كۆڭلى تارتقان گۆش بىلەن تەمىنلەيمىز.

«اَلْأُمُوْرُ قَدْتَجْرِي عَلَى غَيْرِ مَاتَشْتَهِي»: ئىشلار ھەمىشە بىزنىڭ ئارزۇيىمىز بويىچە بولمايدۇ.

«كُلْ مَا اشْتَهَيْتَ وَالْبَسْ مَاتَشْتَهِيهِ النَّاسُ»: تاماقتىن كۆڭلۈڭ تارتقاننى يېگىن، كىيىمنى كىشىلەرنىڭ رايىغا قاراپ كىيگىن.

إِشْتَوَى يَشْتَوِي إِشْتِوَاءً اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

أَشْتَى يُشْتِي إِشْتَاءً: قىشقا كىردى، قىش پەسلىگە كىردى.

إِشْتِيَاقٌ: ئىشتىياق؛ سېغىنىش، قىزغىن ئارزۇ.

أَشْجَبَ يُشْجِبُ إِشْجَابًا — هُ: مەيۇسلەندۈردى، ئازابلىدى، قايغۇ ئەلەمگە دۇچار قىلدى.

أَشَجُّ م شَجَّاءُ ج شُجٌّ: باش - كۆزى يېرىلغان ئادەم، قاش - قاپاقلىرى يېرىلغان ئادەم.

أَشْجَرَ يُشْجِرُ إِشْجَارًا الْمَكَانُ: جاي دەرەخلىككە ئايلاندى، دەرەخزارلىققا ئايلاندى.

أَشْجَرُ: دەرەخلىك.

مَكَانٌ أَشْجَرُ: دەرەخزارلىق.

أَشْجَعُ م شَجْعَاءُ ج شُجْعٌ: ئەڭ باتۇر، شىر؛ قورقماس، باتۇر، چولڭ يىلان، قول تۆگىسى.

أَشْجَنَ يُشْجِنُ إِشْجَانًا: قايغۇرغۇزدى، غەم - قايغۇدا قالدۇردى، غەمگە قالدۇردى.

أَشْجَى يُشْجِي إِشْجَاءً: ئەلەمگە دۇچار قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى.

أَشْجَاهُ الْهَمُّ: ئۇنى قايغۇ ئازابلىدى.

أَشْحَصَ يُشْحِصُ إِشْحَاصًا: جاپا سالدى، چارچىتىۋەتتى.

أَشْحَصَهُ مِنَ الْمَكَانِ: قوغلاپ چىقاردى، ھەيدەپ چىقاردى، ھەيدىدى، قوغلىدى.

أَشْحَطَ يُشْحِطُ إِشْحَاطًا الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى، ھەيدىۋەتتى، قوغلىۋەتتى.

أَشْحَمَ يُشْحِمُ إِشْحَامًا: سەمىردى، بوردالدى، ماي قاپلىدى.

أَشْحَنَ يُشْحِنُ إِشْحَانًا السَّفِينَةَ: كېمىگە يۈك باستى، كېمىگە يۈك قاچىلىدى.

أَشْحَنَهُ: تولدۇردى، قاچىلىدى.

أَشْخَصَ يُشْخِصُ إِشْخَاصًا: ئاۋارە قىلدى، بىسەرەمجان قىلدى، قالايمىقان قىلدى.

أَشْخَصَ فُلَانًا مِنْ بَلَدِهِ: شەھىرىدىن چىقىرىۋەتتى، ھەيدەپ چىقاردى، قوغلاپ چىقاردى.

أَشْخَصَ فُلَانًا إِلَى أَخِيْهِ: قېرىندىشىغا ئەۋەتتى.

أَشْخَصَ الرَّجُلُ: ماڭىدىغان ۋاقتى بولدى، ۋاقىت توشتى.

أَشْخَصَ بِهِ: ھاقارەتلىدى، قارىلىدى، غەيۋىتىنى قىلدى؛ قارا چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

أُشْخُوبٌ ج أَشَاخِيبُ: سۈت ساغقاندا چىقىدىغان ئاۋاز.

أَشَدَّ يُشِدُّ إِشْدَادًا الْفَتَى: يىگىت قۇرامىغا يەتتى، ۋايىغا يەتتى، بالاغەتكە يەتتى، كۈچ - قۇۋۋەتكە تولدى.

أَشَدَّ الشَّخْصُ: كۈچلۈك ئۇلاغلىق بولدى.

أَشَدُّ: ئەڭ كۈچلۈك، ئەڭ قاتتىق.

أَشُدُّ: كۈچ - قۇۋۋەت، غەيرەت.

بَلَغَ أَشُدَّهُ: كۈچ - قۇۋۋەتكە تولدى، كۈچ - قۇۋۋىتى ۋايىغا يەتتى.

«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا» ‹قۇرئان›: يۈسۈپ قۇرامىغا يەتكەندە، ئۇنىڭغا ھېكمەت بىلەن ئىلىم ئاتا قىلدۇق.

أَشْدَقُ م شَدْقَاءُ ج شُدْقٌ: سۆزمەن، گەپكە ئۇستا، گەپدان؛ قوۋۇزى كەڭ، جاۋغىيى كەڭ.

أَشْدَنَ يُشْدِنُ إِشْدَانًا الظَّبْيَةُ: كىيىك چوڭ بولۇپ ئانىسىدىن ئايرىلدى.

أَشْدَهَ يُشْدِهُ إِشْدَاهًا الْأَمْرُ: ھاڭ - تاڭ قالدۇردى، ھەيران قالدۇردى.

أَشِرَ يَأْشَرُ أَشَرًا: چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى.

أَشِرٌ: مۇتەكەببىر، ھاكاۋۇر، ھەددىدىن ئاشقۇچى.

«سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ» «قۇرئان»: ئۇلار ئەتە (يەنى ئاخىرەتتە) كىمنىڭ يالغانچى، مۇتەكەببىر ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

«بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ» «قۇرئان»: بەلكى ئۇ ھەددىدىن ئاشقان كازىزاپتۇر.

اَلْإِشْرَاسُ: بىر تۈرلۈك يېپىشقاق ماددا، شىلىم.

أَشْرَاطٌ: ئالامەت، بەلگە.

أَشْرَاطُ السَّاعَةِ: قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى.

«فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا» «قۇرئان»: ئۇلار (يەنى مەككە كۇففارلىرى) پەقەت قىيامەتنىڭ ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىشىنىلا كۈتىدۇ، شۈبھىسىزكى، قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى كەلدى.

إِشْرَافٌ: باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، كۆزەتمەك، نازارەت قىلماق؛ تەپتىش قىلماق.

لَجْنَةُ إِشْرَافٍ: باشقۇرۇش ھەيئىتى، نازارەت قىلىش كومىتېتى.

تَحْتَ إِشْرَافِهِ: ئۇنىڭ رىياسەتچىلىكى ئاستىدا، ئۇنىڭ نازارىتى ئاستىدا.

«سَيَكُونُ ذَلِكَ الْاِجْتِمَاعُ تَحْتَ إِشْرَافِهِ»: بۇ يىغىننى ئۇ باشقۇرىدۇ.

«أُنْجِزَ الْمَشْرُوعُ تَحْتَ إِشْرَافِ فُلَانٍ»: پىلان پالانىنىڭ رىياسەتچىلىكى ئاستىدا ئورۇندالدى.

اَلْأَشْرَافُ: ئاقسۆڭەكلەر.

إِشْرَاقٌ م إِشْرَاقَةٌ ج إِشْرَاقَاتٌ: سەزگىلى بولمايدىغان، ئالدىدىن تولۇق بىلىش ھاسىل بولىدىغان بىر خىل نۇرنىڭ ئادەم زېھنىگە ئورۇنلىشىشى.

إِشْرَاقِيٌّ ج إِشْرَاقِيُّونَ: چوڭقۇر بىلىشتە ئىشراق مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى.

اِشْرَأَبَّ يَشْرَئِبُّ اِشْرِئْبَابًا لِلشَّيْءِ: يىراقتا نەزەر تاشلىدى.

اِشْرَأَبَّ الرَّجُلُ: كۆرۈش ئۈچۈن بويىنىنى سوزدى، بويۇنداپ قارىدى.

أَشْرَبَ يُشْرِبُ إِشْرَابًا: سۇغاردى؛ يۇقۇملاندى؛ ئەسىرگە ئۇچرىدى؛ يۇقتى.

أَشْرَبَ سَائِلَ غَيْرِهِ: ھۆل ئۆتۈپ كەتتى؛ سىڭىپ كەتتى.

أَشْرَبَ الْخَشَبَ: ياغاچنى رەندىلىدى، ياغاچنى يونىدى.

أَشْرَبَ الْبَيَاضَ حُمْرَةً: ئاقتا قىزىلنى ئارىلاشتۇردى.

أُشْرِبَ حُبَّهُ: ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆردى.

«وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ كۇفرى تۈپەيلىدىن دىللىرىغا موزاينىڭ مۇھەببىتى سىڭىپ كەتتى.

«أَشْرَبَ ضُيُوفَهُ اللَّبَنَ»: مېھمانلىرىغا سۈت بەردى.

«أَشْرَبَنِي مَالَمْ أَشْرَبْ»: قىلمىغان ئىشنى ماڭا ئارتتى، يېمىگەن مانتىغا پۇل تۆلەتكۈزدى.

أَشْرَبَ اللَّوْنَ: رەڭنى قېنىق بەردى.

أَشْرَدَ يُشْرِدُ إِشْرَادًا: قاچۇرۇۋەتتى، قوغلاپ چىقاردى، ھەيدىۋەتتى؛ تۇزىتىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

أَشَرَّ يُشِرُّ إِشْرَارًا الرَّجُلُ فُلَانًا: يامانلىدى، يامانلىققا نىسبەت بەردى.

أَشَرَّ الرَّجُلُ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى.

أَشَرُّ: ئەڭ يامان، ئەڭ قەبىھ، ئەڭ رەزىل، ئەڭ مۇدھىش.

أَشَرُّ مِنْ كَذَا: ... دىنمۇ يامان.

أَشْرَسُ م شَرْسَاءُ ج شُرْسٌ: ئەخلاقسىز، بەد ئەخلاق.

أَشْرَعَ يُشْرِعُ إِشْرَاعًا الرُّمْحَ: نەيزىنى چەنلىدى، نىشانلىدى، قارىغا ئالدى.

أَشْرَعَ الطَّرِيقَ: يولنى كۆرسەتتى.

أَشْرَعَ نَحْوَهُ الرُّمْحَ: نەيزە بىلەن ئۇنى چەنلىدى.

أَشْرَفَ يُشْرِفُ إِشْرَافًا عَلَى الْعَمَلِ: نازارەت قىلدى، باشقۇردى، ئىدارە قىلدى.

أَشْرَفَ عَلَى الْمَكَانِ: ئېگىشىپ قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

أَشْرَفَ عَلَى الْمَشْرُوعِ: پىلانغا يېتەكچىلىك قىلدى.

أَشْرَقَ عَلَى الْمَوْتِ: ئۆلۈمگە يۈزلەندى، جان تۈمشۇقىغا كېلىپ قالدى، سەكراتقا چۈشۈپ قالدى، ئۆلەي دەپ قالدى، كېسەل ئېغىرلىشىپ كەتتى.

أَشْرَقَ عَلَى الْأَمْرِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، يولباشچىلىق قىلدى.

أَشْرَقَ عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى.

أَشْرَقَ عَلَى الشِّفَاءِ: ساقىيىشقا يۈزلەندى.

أَشْرَقُ م شَرْقَاءُ ج شُرْقٌ: ئېگىز، ئالىي، ئەڭ شەرەپلىك؛ شەپەرەڭ.

قَصْرٌ أَشْرَقُ: ئېگىز ساراي.

رَجُلٌ أَشْرَقُ: دوك، دومچەك.

أَشْرَقَ يُشْرِقُ إِشْرَاقًا وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، يورۇپ كەتتى.

أَشْرَقَتِ الشَّمْسُ الْمَكَانَ: كۈن يورۇتتى، نۇر چاچتى، قۇياش چىقتى.

أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ: زېمىن يورۇدى.

«وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا» «قرآن»: مەھشەرگاھ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى بىلەن يورۇيدۇ.

أَشْرَقَ اللَّحْمَ: گۆشنى قۇرۇتتى.

أَشْرَقَ النَّخْلُ: خورما سارغايدى.

أَشْرَقَ وَجْهُهُ بِشْرًا: چىرايىدىن خۇشاللىق يېغىپ تۇردى.

أَشْرَكَ يُشْرِكُ إِشْرَاكًا: قاتناشتۇردى.

أَشْرَكَ بِاللّٰهِ: ئاللاھقا شېرىك كەلتۈردى.

«وَكَيْفَ أَخَافُ مَاأَشْرَكْتُمْ وَلَاتَخَافُوْنَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَالَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا» «قرآن»: ئاللاھنىڭ شېرىكى بولۇش ھەققىدە ئاللاھ سىلەرگە ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرمىگەن بۇتلارنى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشتىن قورقمايۋاتساڭلار، سىلەرنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن مەن قانداقمۇ قورقاتتىم.

أَشْرَكَ النَّعْلَ: ئاياغقا شوينا ئۆتكۈزدى، ئاياغقا يىپ ئۆتكۈزدى.

أَشْرَكَهُ فِي الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشقا ئورتاقلاشتۇردى، تەڭ بەھرىمەن قىلدى.

أَشْرَكَ فِي اكْتِسَابٍ أَوْعَمَلٍ: ياردەم بەردى، تەقدىم قىلدى، ئىنئام قىلدى.

أَشْرَمُ م شَرْمَاءُ ج شُرْمٌ: كالپۇكى يېرىق، توشقان كالپۇك.

أَشَّرَ يُؤَشِّرُ تَأْشِيْرًا: ئىمزا قويدى (پاسپورتقا).

أَشَّرَ عَلَى جَوَازِ السَّفَرِ: پاسپورتقا ئىمزا قويدى.

«أَشَّرَ الْمُدِيْرُ عَلَى الطَّلَبِ بِالْمُوَافَقَةِ»: مۇدىر ئىلتىماس ئۈستىگە قوشۇلغانلىق ئالامىتى قويدى.

أَشْطَأَ يُشْطِئُ إِشْطَاءً الزَّرْعُ: زىرائەت بىخ چىقاردى، بىخلىدى.

أَشَطَّ يُشِطُّ إِشْطَاطًا: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، بوزەك قىلدى.

أَشَطَّ فِي سِلْعَتِهِ: كۆز بوياmچىلىق قىلدى، ناھەقچىلىق قىلدى.

«فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَاتُشْطِطْ» «قرآن»: بىزنىڭ ئارىمىزدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلغىن، ناھەق ھۆكۈم چىقارمىغىن.

أَشَطَّ فِي حُكْمِهِ: زۇلۇم قىلدى.

أَشَطَّ عَنِ الْمَوْضُوعِ: تېمىدىن يىراقلاپ كەتتى، تېمىدىن چەتنەپ كەتتى.

أَشْطَنَ يُشْطِنُ إِشْطَانًاهُ: نېرى سۈردى، سۈرۈپ قويدى.

إِشْعَارٌ ج إِشْعَارَاتٌ: ئېلان، خەۋەر، مۇراجىئەت، ئۇقتۇرۇش، بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، ئېلان، خەۋەر، ئۇقتۇرۇش، مۇراجىئەت.

إِلَى إِشْعَارٍ آخَرَ: يېڭى بەلگىلىمە چىقىرىلمىغىچە.

سَيُعْمَلُ بِهَذَا الْقَانُونِ حَتَّى إِشْعَارٍ آخَرَ: ئىككىنچى بەلگىلىمە چىقىرىلغانغا قەدەر مۇشۇ قانۇن كۈچكە ئىگە.

إِشْعَارُ وُصُولٍ: ھۆكۈمەت تەرەپ ھۆججىتى.

إِشْعَارُ بِتَسَلُّمِ رِسَالَةٍ: خەت تاپشۇرۇۋالغانلىق ئۇقتۇرۇشى.

إِشْعَاعٌ: نۇر چېچىلماق، پالتىرىماق، پارقىراماق، ۋاللىدىماق، نۇر چاچماق؛ ئىپادىلەنمەك، كۆرۈنۈپ تۇرماق، بىلىنىپ تۇرماق.

إِشْعَاعٌ شَمْسِيٌّ: قۇياش نۇرى.

إِشْعَاعٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي ئاقارتىش.

«لَا يَقِلُّ خَطَرُ الْإِشْعَاعِ الذَّرِّيِّ عَنِ التَّدْمِيرِ نَفْسِهِ»: ئاتوم زەررلىرىنىڭ تارقاپ كېتىش خەتىرىنى ئاتومنىڭ ئۆزى ئېلىپ كېلىدىغان ھالاكەتتىن تۆۋەن چاغلىغىلى بولمايدۇ.

إِشْعَاعِيٌّ: نۇرلۇق، شائلىق، پارلاق.

نَشَاطٌ إِشْعَاعِيٌّ: رادىئاتسىيە ئېنېرگىيىسى، رادىئو ئاكتىپلىق ئېنېرگىيە، رادىئوئاكتىپلىق.

إِشْعَاعِيَّةٌ: رادىئوئاكسىيە ئېنېرگىيىسى، رادىئو- ئاكتىپلىق ئېنېرگىيە.

إِشْعَالٌ: ئوت ياقماق، كۆيمەك، يانماق.

قَابِلُ الْإِشْعَالِ: كۆيىدىغان، يانىدىغان.

أَدَاةُ إِشْعَالٍ: ئوت يېقىش ئەسۋابى.

أَشْعَبِيٌّ: ئاچكۆز، تويماس.

اَلْأَشْعَثُ م شَعْثَاءُ ج شُعْثٌ: چاچ - توزان بېسىپ كەتكەن، پاخپىيىپ كەتكەن.

شَعْرٌ أَشْعَثُ: پاخپىيىپ كەتكەن چاچ، چىگىلە- شىپ كەتكەن چاچ، چۇۋۇلۇپ كەتكەن چاچ.

أَشْعَرَ يُشْعِرُ إِشْعَارًا ـ هُ الْأَمْرَ وَ بِهِ: ئۇقتۇر- دى، خەۋەر قىلدى، دوكلات قىلدى، مەلۇم قىلدى، مەلۇمات بەردى، بىلدۈردى.

«وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ» «قرآن»: سىلەر نېمىنى بىلىسىلەر؟ مۆجىزىلەر كەلسە، ئۇلار ئېھتىمال ئۇنىڭغا ئىشەنمەس- لىكلىرى مۇمكىن.

أَشْعَرَ الْحَاجُّ الْبُدْنَ: ھاجى قۇربانلىق مېلىغا بەلگە سالدى.

أَشْعَرَهُ بِالْأَمْرِ: ھېس قىلدۇردى.

أَشْعَرَ الْغُلَامَ أَوِ الْجَارِيَةَ: بالا ياكى قىزغا چاچ چىقتى.

أَشْعَرَ فُلَانًا بِالْأَمْرِ: بىلدۈردى.

أَشْعَرَ الْقَوْمُ: بەلگە قىلدى.

أَشْعَرُ م شَعْرَاءُ ج شُعْرٌ: يۇڭلۇق، تۈكلۈك.

رَجُلٌ أَشْعَرُ: تۈكلۈك ئادەم.

أَشْعَرُ الرَّقَبَةِ: كۈچلۈك، نوچى، باتۇر.

أَشْعَرِيٌّ ج أَشْعَرِيَّةٌ و أَشَاعِرَةٌ: ئەشئەرىلەر پىرقىسىغا مەنسۇپ ئادەم.

أَشْعَرِيَّةٌ ج أَشَاعِرَةٌ: مۇتەكەللىمىنلەردىن بولغان ئەبۇل ھەسەن ئەشئەرىگە مەنسۇپ بىر پىرقە.

أَشَعَّ يُشِعُّ إِشْعَاعًا الشَّمْسُ الشَّيْءَ: نۇرىنى چاچتى، پارقىرىدى.

أَشَعَّتِ النَّارُ: ئوت يورۇقلۇق ۋە ئىسسىقلىق چىقاردى.

اَلْأَشِعَّةُ ج شُعَاعٌ: نۇر، شولا.

«اَلْمَقْصُورَةُ الْمُوَاجِهَةُ لِلْمَاءِ تُحْظَى بِأَشِعَّةِ الْقَمَرِ أَوَّلًا»: ئاي شولىسى ئالدى بىلەن سۇ بويىدىكى راۋاققا چۈشىدۇ.

أَشِعَّةُ رُونْتِجِين: رېنتگېن نۇرى.

أَشِعَّةُ إِكْس: رېنتگېن نۇرى.

اَلْمُعَالَجَةُ بِالْأَشِعَّةِ: رادىئوئاكتىپلىق نۇر بىلەن داۋالاش.

أَشْعَلَ يُشْعِلُ إِشْعَالًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

أَشْعَلَ نِيرَانَ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئوتىنى تۇتاشتۇر- دى، ئۇرۇش باشلىدى.

«أَشْعَلَ الصَّيَّادُونَ النَّارَ فِي الْغَابَةِ لَيْلًا»: ئوۋچى- لار كېچىسى ئورمانلىقتا ئوت ياقتى.

أَشْعَلَ السِّرَاجَ: چىراغنى يورۇتتى.

«أَشْعَلَ الثَّوْرَةَ»: ئىنقىلاب قىلدى، ئىنقىلاب كۆتۈردى، ئىنقىلاب ئوتىنى ياقتى.

أَشْعَلَ نَارَ الْفِتْنَةِ: پىتنە قوزغىدى؛ ئىسيان كۆتۈردى.

أَشْغَالٌ: كەسىپ، ھۈنەر، خىزمەت، ئىش مەشغۇ- لات.

أَشْغَالٌ شَاقَّةٌ مُؤَبَّدَةٌ: مۇددەتسىز قاماپ ئېغىر ئەمگەككە سېلىش جازاسى.

وِزَارَةُ الْأَشْغَالِ الْعَامَّةِ: ئاممىۋى پاراۋانلىق قۇرۇ- لۇشى مىنىستىرلىكى.

أَشْغَلَ يُشْغِلُ إِشْغَالًا: ئىشلەتتى، سەرپ قىلدى.

أَشْغَلَ الْبَالَ: ئەنسىرىدى؛ ئەنسىرەتتى، تەشۋىش- لەندۈردى.

أَشْفَلَةٌ: كۆكلى بۆلۇندى، چىچىلدى، دىققىتى چىچىلدى.

أُشْغُولَةٌ: كەسىپ، ئىش، خىزمەت، ئەمگەك.

أَشْفَقَ يُشْفِقُ إِشْفَاقًا عَلَيْهِ: قورقتى، خەيرىخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭلى بۆلدى، ئېچىندى.

«إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا» «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، بىز ئامانەتنى ئاسمانلارغا، زېمىنغا ۋە تاغلارغا تەكلىدۇق، ئۇلار ئۇنى ئۈستىگە ئالمىدى، ئۇنىڭ (ئېغىرلىقى)دىن قورقتى.

أَشْفَقَ مِنَ الْخَطَإِ: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

«أَشْفَقْتُ عَلَيْهِ أَنْ يَنَالَهُ مَكْرُوهٌ»: ئۇنى بىرەر يامانلىق يېتىپ قېلىشتىن ئايىدىم.

أَشْفَى يُشْفِي إِشْفَاءً عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى.

«أَشْفَى الْمَرِيضُ عَلَى الْمَوْتِ»: كېسەل سەكراتقا چۈشۈپ قالدى.

أَشْفَى الرَّجُلُ عَلَى الْهَلَاكِ: ئۆلەي دەپ قالدى.

أَشْفَى الْمَرِيضَ: شىپالىق تەلەپ قىلدى؛ كېسەلگە رېتسېپ يېزىپ بەردى.

أَشْفَى عَلَى الْغَرَقِ: ئۇ سۇدا غەرق بولاي دەپ قالدى.

إِشْفَى ج أَشَافٍ وَ أَشَافِيُّ: بىگىز.

أَشْقَحَ يُشْقِحُ إِشْقَاحًا: قوغلاپ چىقاردى، ھەيدەپ چىقاردى، قوغلىدى، بوشاتتى.

أَشْقَرُ م شَقْرَاءُ ج شُقْرٌ: قىزغۇچ سېرىق، قوڭۇر، بېغىررەڭلىك، بۇغداي ئۆڭلۈك.

أَشْقَرُ الشَّعْرِ: سېرىق چاچ.

رَجُلٌ أَشْقَرُ: بۇغداي ئۆڭلۈك ئادەم.

اِشْقَرَّ يَشْقَرُّ اِشْقِرَارًا: قوڭۇر تەنلىك بولدى.

أَشْقَى يُشْقِي إِشْقَاءً: بەختسىز بولدى؛ بەختەلەي قىلدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى لَا يَصْلَهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى» «قۇرئان»: سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم، ئۇنىڭغا پەقەت (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەملا كىرىدۇ.

إِشْكَالٌ ج إِشْكَالَاتٌ: قىيىن، مۇشكۇل، تەس، قىيىنچىلىق، مۇشكۇللۇك، مۇرەككەپ.

«آثَارُ الْمُتَحَدِّثِ إِشْكَالَاتٍ عِدَّةً فِي حَدِيثِهِ»: سۆزلىگۈچى ئۆز سۆزىدە بىرقانچە قىيىن مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

أَشْكَرَ يُشْكِرُ إِشْكَارًا الضَّرْعُ: يېلىن سۈتكە تولدى، يېلىن ئىششىپ كەتتى.

أَشْكَلَ يُشْكِلُ إِشْكَالًا الْأَمْرُ: مۇجمەل بولدى، شۈبھىلىك بولدى.

أَشْكَلَ الْكِتَابَ: كىتابقا زىر - زەۋەر قويدى، كىتابقا ھەرىكە قويدى.

أَشْكَلُ م شَكْلَاءُ: ئىككى خىل ئارىلاشما رەڭ.

أَشْكَمَ يُشْكِمُ إِشْكَامًا: ئېغىز دورۇق سالدى.

أَشَلَّ يُشِلُّ إِشْلَالًا فُلَانٌ: پالەچ بولۇپ قالدى.

«أَشَلَّ اللّٰهُ فُلَانًا وَ يَدَ فُلَانٍ»: قولى تۇتماس بولسۇن، قولى پالەچ بولسۇن.

أَشَلُّ م شَلَّاءُ ج شُلٌّ: پالەچ.

أَشْلَاءُ الْإِنْسَانِ: ئىنساننىڭ پارچىلىنىپ چېچىلىپ كەتكەن پۇت - قولى.

إِشْمَاطٌ: چىچى ئاقارماق.

إِشْمِئْزَازٌ: يىرگىنىش، يامان كۆرمەك، بىزار بولماق، نەپرەتلەنمەك، ياقتۇرماسلىق.

اِشْمَأَزَّ يَشْمَئِزُّ اِشْمِئْزَازًا مِنَ الْأَمْرِ: قورققىنىدىن چاچلىرى تىك تۇرۇپ كەتتى، قورقۇپ شۈمشىيىپ كەتتى؛ زېرىكتى، سىقىلدى.

اِشْمَأَزَّتْ نَفْسُهُ: يىرگىندى، يامان كۆردى، بىزار بولدى، ياقتۇرمىدى، نەپرەتلەندى.

«إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ» «قۇرئان»: يالغۇز ئاللاھ تىلغا ئېلىنسا، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ دىللىرى سىقىلىپ كېتىدۇ.

اِشْمَأَزَّ مِنْهُ: كۆڭلى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى قايتتى، زېرىكتى، تويۇپ كەتتى، جېنىغا تەگدى.

إِشْمَأَطَّ يَشْمَئِطُّ إِشْمِئْطَاطًا: چېچى ئاقاردى.

أَشْمَتَ يُشْمِتُ إِشْمَاتًا بِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىگە يەتكەن خاپىلىقتىن خۇشاللاندى.

«**فَلاَتُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ**» «قۇرئان»: مېنى دۈشمەنلەرگە تەپەررۇج قىلىپ بەرمىگىن.

إِشْمَخَرَّ يَشْمَخِرُّ إِشْمِخْرَارًا: قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

أَشْمَسَ يُشْمِسُ إِشْمَاسًا يَوْمُنَا: كۈن ئېچىلدى.

أَشْمَطُ ج **شُمْطٌ** و **شُمْطَانٌ** م **شَمْطَاءُ**: چېچىغا ئاق سانجىلغان ئادەم، چېچىغا ئاق كىرگەن ئادەم.

إِشْمَطَّ يَشْمِطُّ إِشْمِطَاطًا: چېچى ئاقاردى.

أَشْمَعَ يُشْمِعُ إِشْمَاعًا السِّرَاجُ: چىراغ يورىدى، يورۇپ كەتتى.

أَشْمَلَ يُشْمِلُ إِشْمَالاً الْقَوْمَ: ئۇلارغا شىمال شامىلى چىقتى.

أَشْمَلَ فُلاَنٌ: پۈركەندى، يۆگەندى، ئورىدى.

أَشْمَلَتِ الرِّيحُ: شامال شىمالدىن چىقتى.

أَشَمَّ يُشِمُّ إِشْمَامًا الْوَرْدَ: قىزىلگۈل پۇرىدى.

أَشَمَّ فُلاَنًا الطِّيبَ: خۇش پۇراق پۇراتتى.

أَشَمَّ الرَّجُلُ: كىدىيىۋالدى.

أَشَمَّ فِي الْقِرَاةِ: ئاۋازنى ئوچۇق چىقارماي ھەرىكەتكە مايىل قىلىپراق ئوقىدى.

أَشَمُّ م **شَمَّاءُ** ج **شُمٌّ**: ئېگىز؛ قاڭشارلىق؛ مەرد، ئېسىل ئادەم.

جَبَلٌ أَشَمُّ: ئېگىز تاغ.

أَشْنَبُ م **شَنْبَاءُ** و **شَانِبَةٌ**: چىشى ئاق ئادەم، چىشى چىرايلىق ئادەم.

أُشْنَةٌ: موخ.

أَشْنَعُ م **شَنْعَاءُ** ج **شُنْعٌ**: سەت، كۆرۈمسىز، قەبىھ، يامان.

أَشَنَّ يُشِنُّ إِشْنَانًا: ئۆپىرىدى، خورىدى.

أَشَنَّ الْغَارَةَ عَلَيْهِمْ: كەڭ كۆلەمدە ھۇجۇم قىلدى، ئومۇمىيۈزلۈك ھۇجۇم قىلدى.

إِشْهَارٌ: نام، ئابروي، ئاتاق، شۆھرەت؛ داڭلىق، ئېلان؛ ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، سازايى قىلماق.

إِشْهَارُ الْإِفْلاَسِ: ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىش.

أَشْهَبُ م **شَهْبَاءُ** ج **شُهْبٌ**: كۈلرەڭ، كۈلرەڭلىك.

عَامٌ أَشْهَبُ: قۇرغاقچىلىق يىلى.

رَجُلٌ أَشْهَبُ: چارباش ئادەم.

أَشْهَدَ يُشْهِدُ إِشْهَادًا: گۇۋاھلىق بەرگۈزدى، ئىقرار قىلدۇردى؛ گۇۋاھچى قىلدى.

أَشْهَدَهُ عَلَى كَذَا: گۇۋاھلىققا تارتتى.

«**وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ**» «قۇرئان»: ئۆزئارا سودا قىلىشقان ۋاقىتلاردا گۇۋاھچى تەكلىپ قىلىڭلار.

«**أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّاللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ**»: گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسى.

أُشْهِدَ الرَّجُلُ: شەھىد بولدى، ئاللاھ يولىدا قۇربان بولدى.

أَشْهَرَ يُشْهِرُ إِشْهَارًا الشَّيْءَ: ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، يايدى.

أَشْهَرَ التَّاجِرُ إِفْلاَسَهُ: سودىگەر ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

أَشْهَرَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش جاكارلىدى.

أَشْهَرَ الصَّبِيُّ: بوۋاق بىر ئايلىق بولدى.

أَشْهَرَتِ الْحَامِلُ: قورساق (ھامىلە) بىر ئايلىق بولدى.

أَشْهَرُ: ئەڭ مەشھۇر، داڭدار.

«**هُوَ أَشْهَرُ مِنْ نَارٍ عَلَى عَلَمٍ**»: داڭقى ئالەمگە تونۇلغان.

أَشْهَلَ يُشْهِلُ إِشْهَالاً: تېزلەتتى، ئالغا سۈردى، ئىلگىرىلەتتى.

أَشْهَلُ م **شَهْلاَءُ** ج **شُهْلٌ**: كۆككۆز، چېقىر كۆز.

أَشْوَسُ م **شَوْسَاءُ** ج **شُوسٌ** و **أَشَاوِسُ**: قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر، دادىل، جۈرئەتلىك، يۈرەكلىك، ئەزىمەت.

رَجُلٌ أَشْوَسُ: باتۇر ئادەم.

اَلْفُرْسَانُ الْأَشَاوِسُ: قەھرىمان چەۋەندازلار.

أَشْوَصُ م شَوْصَاءُ: كۆزنىڭ قارىچۇقى كىرپىككە قارىغا مايىل ئادەم؛ پوتەي كۆز، پالكۆز.

أَشْوَلُ م شَوْلَاءُ ج شُوْلٌ: سولخاي.

أَشْوَهُ م شَوْهَاءُ ج شُوْهٌ: سەت، كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە؛ غەيرىي تەبىئىي، غەيرىي نورمال.

رَجُلٌ أَشْوَهُ: سەت ئادەم، كۆرۈمسىز ئادەم.

أَشْوَى يُشْوِي إِشْوَاءً فُلَانًا: كاۋاپ بىلەن غىزالاندۇردى.

أَشْوَى الصَّائِدُ الصَّيْدَ: ئوۋچى ئوۋ قىلالمىدى، ئولجىغا ئېرىشەلمىدى.

أَشْيَبُ ج شُيَّابٌ و شِيْبٌ: ئاق باش، ئاق چاچلىق.

أَشْيَمُ م شَيْمَاءُ: مەڭلىك، خاللىق.

رَجُلٌ أَشْيَمُ: مەڭلىك كىشى، مەڭلىك ئادەم.

أَصَابَ يُصِيبُ إِصَابَةً: ئاتتى، چاچتى، تارقاتتى.

أَصَابَ السَّهْمُ الْغَرَضَ: ئوق نىشانغا تەگدى.

«اَلَّذِيْنَ إِذَاأَصَابَتْهُمْ مُصِيْبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» «قۇرئان»: ئۇلارغا بىرەر مۇسىبەت كەلگەن چاغدا، ئۇلار: «بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز، (يەنى ئاللاھنىڭ بەندىلىرىمىز) بىز چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز» دەيدۇ.

أَصَابَ الشَّخْصُ: توغرا قىلدى، خاتالاشمىدى.

أَصَابَ الشَّيْءَ: تاپتى، ئېرىشتى.

أَصَابَ مُرَادَهُ: مەقسىتىگە ئېرىشتى.

أَصَابَهُ الْأَمْرُ: بېشىغا كەلدى.

أَصَابَ مِنَ الْعِلْمِ نَصِيبًا: بىر ئۇلۇش ئىلىمگە ئېرىشتى.

«أَصَابَ عُصْفُورَيْنِ بِحَجَرٍ»: بىر تاش بىلەن ئىككى قۇچقاچنى سوقتى (بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقتى).

أَصَابَ مِنَ الشَّيْءِ: ئالدى، ئېلىپ كەتتى، ئىشغال قىلدى.

أَصَابَ فِي عَمَلِهِ: توغرا قىلدى.

«أَصَابَ نَجَاحًا فِي عَمَلِهِ»: ئىشىدا نەتىجە قازاندى.

أَصَابَ مَنَامَهُ: ئۇخلىدى.

«أَصَابَتِ الْكُرَةُ الْمَرْمَى»: توپ نىشانغا كىردى.

أَصَابَتِ الْمُصِيبَةُ فُلَانًا: پالانىغا مۇسىبەت يەتتى.

أُصِيْبَ بِجِرَاحٍ بَلِيغَةٍ: ئېغىر يارىلاندى.

أُصِيْبَ بِمَرَضٍ: كېسەل بولدى.

أُصِيْبَ بِالزُّكَامِ: زۇكام بولۇپ قالدى.

أُصِيْبَ بِالْعَيْنِ: كۆزى ئاغرىدى.

«أَصَبْتُ قَلِيْلًا مِنَ الطَّعَامِ»: ئازراق تاماق يېدىم.

إِصَابَةٌ ج إِصَابَاتٌ: توغرا قىلماق؛ جايىغا تەگكۈزمەك، نىشانغا تەگكۈزمەك؛ جاراھەت، زەخمە، زەخمەت.

إِصَابَةٌ مَرَضِيَّةٌ: كېسەل، ئاغرىق.

إِصَابَةٌ فِي حَادِثٍ: كۆتۈلمىگەن ۋەقە، بالا ـ قازا، ھادىسە، خەتەر.

إِصَابَةٌ مَرَضِ الْجُدَرِيِّ: چېچەك چىقماق، چېچەك بىلەن ئاغرىماق.

«عَايَنَ الشُّرْطِيُّ مَحَلَّ الْإِصَابَةِ»: ساقچى ھادىسە يۈز بەرگەن جاينى كۆزدىن كەچۈردى.

«فَازَ الْفَرِيقُ بِأَرْبَعِ إِصَابَاتٍ مُقَابِلَ وَاحِدَةٍ»: بۇ ئەترەت بىرگە قارشى تۆت نەتىجە بىلەن ئۇتۇپ چىقتى.

أَصَاخَ يُصِيخُ إِصَاخَةً لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

أَصَاخَ بِسَمْعِهِ: قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى، دىققەت بىلەن ئاڭلىدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

أَصَاخَ لِنَصَائِحِهِ: ئۇنىڭ نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالدى.

أَصَاخَ السَّمْعَ: قۇلاق سېلىپ ئاڭلىدى.

أَصَارَ يُصِيرُ إِصَارَةً: ئۆزگەرتتى، ئايلاندۇردى، مەلۇم دەرىجىگە ئېلىپ كەلدى.

أَصَارَ إِلَى: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى؛ سەۋەب بولدى.

أَصَارَ الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، قىيسايتتى.

أَصَارَ الْبِنَاءَ: بۇزدى، ئۆرۈۋەتتى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

أَصَاعَ يُصِيعُ إِصَاعَةً الْغَنَمَ: قويلارنى بۆلۈۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

أَصَالَةٌ: چوڭقۇر يىلتىز تارتىش.

أَصَالَةُ الْأُسْلُوبِ: ئۇسلۇبىنىڭ پۇختا، ساغلام بولۇشى.

أَصَالَةُ الطِّرَازِ: شەكلىنىڭ پۇختا، توغرا بولۇشى.

أَصَالَةُ الثَّقَافَةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب مەدەنىيىتىنىڭ پۇختا، ساغلام بولۇشى.

أَصَالَةُ الْعَمَلِ الْفَنِّيِّ: سەنئەتنىڭ ئىجادىيەتچىل ئالاھىدىلىكى.

أَصَالَةً عَنْ نَفْسِي: ئۆز نامىمدىن.

أَصَالَةُ الرَّأْيِ: كۆز قاراشنىڭ توغرا، ئېنىق بولۇشى، پىكىرنىڭ پۇختا، ساغلام بولۇشى.

بِالْأَصَالَةِ عَنْ نَفْسِي: ئۆزۈمنىڭ نامىدىن.

بِأَصَالَةٍ عَنْ نَفْسِي وَ بِالنِّيَابَةِ عَنِ الْحُكُومَةِ: ئۆزۈمگە ۋە ھۆكۈمەتكە ۋاكالىتەن، ئۆزۈم ۋە ھۆكۈمەت نامىدىن.

إِصْبَاحٌ: كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلى، كۈندۈزنىڭ باشلىنىشى.

«فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا» ‹قرآن›: ئاللاھ سۈبھىنى يېرىپ چىقارغۇچىدۇر، ئاللاھ كېچىنى ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى.

أَصْبَأَ يُصْبِئُ إِصْبَاءً النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۈندى، بىخ چىقاردى، بىخلاندى، بىخ سۈردى.

أَصْبَحَ يُصْبِحُ إِصْبَاحًا: سەھەر كىردى، سەھەر بولدى، ئەتىگەن كىردى، ئەتىگەن بولدى، ئەتىگەنگە ئۇلاشتى.

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ» ‹قرآن›: (ئۇلارغا) «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ (سۈيىڭلار يەر ئاستىغا) سىڭىپ كەتسە ـ سىلەرگە كىم ئېقىن سۇ كەلتۈرۈپ بېرىدۇ» دېگىن.

«فَسُبْحَانَ الَّذِي حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ» ‹قرآن›: سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

«فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا» ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ نېمىتى بىلەن ئۆزئارا قېرىنداش بولدۇڭلار.

أَصْبَحَ الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، ئاشكارىلاندى، روشەن بولدى.

أَصْبَحَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى.

أَصْبَحَ ‹فِي خَبَرِ كَانَ›: ھالاك بولدى، يوقالدى.

أَصْبَحَ الصَّبَاحُ: تاڭ ئاتتى، سۈبھى يورىدى.

أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ: يوقۇلۇپ تۈگىدى، غايىب بولدى.

«أَصْبَحَ» ‹صَارَ›: مەنىسىدە كېلىپ، ... گە ئايلاندى، ... گە ئۆزگەردى دېگەن مەنىلەرنى بېرىدۇ.

أَصْبَحَ غَنِيًّا: باي بولدى.

أَصْبَحَ يَقْرَأُ: ئوقۇشقا باشلىدى.

أَصْبَرَ يُصْبِرُ إِصْبَارًا الشَّيْءُ: ئاچچىق بولدى، ئاچچىققا ئايلاندى.

«أَصْبَرَ الْمَرِيضَ بِمُوَاسَاتِهِ»: كېسەلنى تەسەللى بېرىش بىلەن سەۋر قىلدۇردى.

أَصْبَرَهُ: ئۇنى سەۋر قىلدۇردى.

إِصْبَعٌ ج أَصَابِعُ: بارماق.

«يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ» ‹قرآن›: قۇلاقلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ئېتىۋالغان كىشىلەرگە (ئوخشايدۇ).

إِصْبَعُ الْمَوْزِ: بانانىنىڭ تىلى.

إِصْبَعُ الْأَحْمَرِ: لەۋ ئەڭلىكى، لەۋ سۇرۇخ.

«وَضَعَ إِصْبَعَهُ عَلَى الْمُشْكِلَةِ»: مەسىلىنىڭ قىيىنلىقىنى تونۇپ يەتتى.

بَصْمَةُ الْإِصْبَعِ: بارماق ئىزى.

وَضَعَ إِصْبَعَهُ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ سىرىنى تونىدى.

إِصْبَعُ الْقَدَمِ: ئاياغ ئىزى.

«لَهُ إِصْبَعٌ فِي الْأَمْرِ»: ئۇنىڭ مۇداخىلەتچىلىكى بار، ئۇنىڭ چېتىشلىقى بار.

«لَهُ إِصْبَعٌ فِي هَذَا»: بۇنىڭدا ئۇنىڭ قولى بار، ئۇ بۇ ئىشقا چېتىلىپ قالغان، ئۇنىڭ مۇداخىلەتچىلىكى بار.

«عَلَى مَاشِيَتِهِ إِصْبَعٌ»: ئۇنىڭ ئات ـ ئۇلاغلىرى ناھايىتى ياخشى.

إِصْبَعُ الْأَحْمَرِ: بىر تال لەۋ ئەڭلىكى.

«قَلْبُ الْمُؤْمِنِ بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللّٰهِ يُقَلِّبُهُ كَيْفَ يَشَاءُ» «حديث» : مۆمىنىڭ دىلى ئاللاھنىڭ ئىلكىدە بولۇپ ئاللاھ ئۇنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ.

أَصَابِعُ الْعَذْرَاءِ: سايۋا ئۈزۈم.

«لَايَزِيدُ عَلَى أَصَابِعِ الْيَدَيْنِ عَدًّا» : ساناقلىق، لا، بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا.

أَصَابِعُ الْعَرُوسِ. أَصَابِعُ الْعَذَارِى: سايۋا ئۈزۈم.

تُعَدُّ عَلَى الْأَصَابِعِ: بارماق بىلەن ساناقلىق، سانى چەكلىك.

«أَصَابِعُ الْيَدِ خَمْسَةٌ» : قولنىڭ بارمىقى بەش بولىدۇ.

أَصْبَغُ: جىددىي ئىقىن، كەلكۈن.

أَصْبَغُ م صَبْغَاءُ ج صُبْغٌ: قاشقا؛ پېشانە، ماڭلاي.

أُصْبُوحَةٌ: ئەتىگەن، سەھەر، تاڭ ۋاقتى.

أَصْبَى يُصْبِي إِصْبَاءً: ئۇنىڭ كىچىك بالىسى بولدى؛ شەرق شامىلىغا يولۇقتى.

أَصْبَى الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: ئەر ـ ئايالنى ئۆزىگە مايىل قىلىۋالدى.

«أَصْبَاهَا بِكَلَامِهِ الْمَعْسُولِ» : شېرىن سۆزلىرى بىلەن ئۇنى ئۆزىگە تارتىۋالدى.

أَصْحَابٌ: ئىگىلەر، دوستلار، ھەمراھلار.

أَصْحَابُ الْمَذَاهِبِ الْفَلْسَفِيَّةِ: پەلسەپىگە ئاساس سالغۇچىلار.

إِصْحَاحٌ ج إِصْحَاحَاتٌ: ماددا، باب، ئىنجىل، تەۋراتنىڭ، .

أَصْحَبَ يُصْحِبُ إِصْحَابًا الشَّيْءَ: قوشتى.

أَصْحَبَ الشَّخْصَ: دوست تۇتتى.

أَصْحَبَهُ النَّاسَ: ئۇنى قوغداش ئۈچۈن كىشىلەرنى ئەۋەتتى.

«أَصْحَبَ الْوَزِيرُ أَعْوَانَ الْأَمْنِ» : مىنىستىر ئامانلىق ساقلىغۇچىلارنى ھەمراھ قىلىۋالدى.

أَصَحَّ يُصِحُّ إِصْحَاحًا الرَّجُلُ: ساقايدى، ساغلاملاشتى.

أَصَحَّ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ ئۇنىڭ كېسىلىنى ساقايتتى.

أَصَحُّ: تېخىمۇ ساغلام، ئەڭ توغرىسى.

«أَخِي أَصَحُّ مِنْ أُخْتِي» : مېنىڭ قېرىندىشىم ھەمشىرەمدىن ساغلامراق.

عَلَى الْأَصَحِّ: كۆپىنچە، ئەڭ توغرىسى.

أَصْحَرَ يُصْحِرُ إِصْحَارًا الْقَوْمُ: چۆلگە كىردى، باياۋانغا كىردى.

أَصْحَرَ الْمَكَانُ: جاي كەڭتاشا بولدى.

أَصْحَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى بىلدۈردى؛ ئىپادىلىدى، چۈشەندۈردى.

أَصْحَرَ الرَّجُلُ: ئالىغاي بولۇپ قالدى، يەكچەشمە بولۇپ قالدى.

أَصْحَرَ الرُّحَّلُ: كۆچمەنلەر باياۋانغا كىردى.

أَصْحَرُ م صَحْرَاءُ ج صُحْرٌ: كۈل رەڭلىك.

أَصْحَمُ م صَحْمَاءُ ج صُحْمٌ: سېرىق رەڭلىك.

أَصْحَى يُصْحِي إِصْحَاءً السَّمَاءُ: ھاۋا ئوچۇق بولدى.

أَصْحَاهُ: ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

أَصْحَى الْيَوْمُ: كۈن ئوچۇق بولدى، كۈن سالقىن بولدى.

إِصْدَارٌ: تارقاتماق، چىقارماق؛ نەشر قىلماق.

بَنْكُ الْإِصْدَارِ: پۇل تارقىتىش بانكىسى.

إِصْدَارُ الْقَوَانِينِ: قانۇن چىقىرىش.

إِصْدَارُ الْكُتُبِ وَالْمَنْشُورَاتِ: كىتاب ۋە تەشۋىقات ۋاراقلىرىنى تارقاتماق.

إِصْدَارُ الْأَوْرَاقِ النَّقْدِيَّةِ: قەغەز پۇل تارقىتىش.

أَصْدَأُ م صَدْآءُ: قوڭۇر رەڭلىك، گۆش رەڭلىك.

أَصَدَّ يُصِدُّ إِصْدَادًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

أَصْدَرَ يُصْدِرُ إِصْدَارًا: يوللىدى، ئەۋەتتى، تارقاتتى؛ نەشر قىلدى.

«قَالَتَا لَانَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَالرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ» «قرآن» : ئۇلار: «پادىچىلار قويلىرىنى سۇغىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن بىز سۇغىرىمىز، ئاتىمىز بولسا ياشىنىپ قالغان بوۋايدۇر» .

«أَصْدَرَ الْبَضَائِعَ إِلَى الْخَارِجِ» : مالنى ئېكسپ-

يورت قىلدى.

«أَصْدَرَ الْبَنْكُ أَوْرَاقًا نَقْدِيَّةً» : بانكا قەغەز پۇل تارقاتتى.

أَصْدَرَ الْأَمْرَ: بۇيرۇقنى ئىجرا قىلدى.

أَصْدَرَ النَّاشِرُ كِتَابًا: نەشىر قىلغۇچى كىتابنى تارقاتتى.

«أَصْدَرَ الْقَاضِي أَمْرًا بِإِيْقَافِ الْمُجْرِمِ» : قازى جىنايەتچىنى توختىتىپ قويۇشقا بۇيرىدى.

«فُلَانٌ يُوْرِدُ وَلَايُصْدِرُ» : بىر ئىشنى باشلايدۇ، تاشلايدۇ.

أَصْدَرُ: كۆكرەكلىك، كۆكرىكى چوڭ.

رِيَاضِيٌّ أَصْدَرُ: كۆكرىكى چوڭ تەنھەرىكەتچى.

اَلْأَصْدَرَانِ: چېكە ئاستىدىكى ئىككى تومۇر

جَاءَ يَضْرِبُ أَصْدَرَيْهِ: خۇشال ـ خۇرام كەلدى.

أَصْدَقَ يُصْدِقُ إِصْدَاقًا ابْنَتَهُ: قىزىغا تويلۇق سالدى، قىزىنىڭ مەھرىنى بېكىتتى.

أَصْدَقَ الشَّخْصَ: راستچىل ھېسابلىدى.

أَصْدَى يُصْدِي إِصْدَاءً الْجَبَلُ: تاغ ئەكس سادا قايتۇردى، ئىنكاس قايتۇردى.

أَصْدَى الشَّخْصُ: ئۆلدى.

أَصَرَ يَأْصِرُ أَصْرًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى باغلىدى.

إِصْرٌ ج آصَارٌ: ئىتتىپاقداشلىق ئەھدىنامىسى، ئېغىر يۈك.

«قَالَ أَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي» «قرآن» : ئۇ «ئىقرار قىلدىڭلارمۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ ئەھدىمنى قوبۇل قىلدىڭلارمۇ؟» دېدى.

إِصْرَارٌ: چىڭ تۇرماق، جاھىللىق قىلماق، داۋاملاشتۇرماق.

سَبَقَ الْإِصْرَارَ: كويىغا چۈشتى، پېيىغا چۈشتى.

«لَدَيْهِ إِصْرَارٌ عَلَى فِعْلِ الشَّرِّ» : ئۇ يامان يولدىن قايتمايدۇ.

أَصَرَّ يُصِرُّ إِصْرَارًا عَلَى الْأَمْرِ: چىڭ تۇردى، تاشلىمىدى.

«وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا» «قرآن» : (كۇفرىدا) چىڭ تۇردى، چوڭچىلىق قىلىپ (ئىماندىن) تېخىمۇ باش تارتتى.

أَصَرَّ عَلَى الذَّنْبِ: يامان يولدىن قايتمىدى، گۇناھىنى داۋاملاشتۇردى، گۇناھىدا چىڭ تۇردى.

أَصَرَّ عَلَى أَخْطَائِهِ: خاتالىقىدا چىڭ تۇردى.

أَصَرَّ عَلَى التَّدْخِينِ رَغْمَ ضَرَرِهِ: تاماكىنىڭ زىيىنى بولسىمۇ، ئۇنى تاشلىمىدى.

أَصْرَفَ يُصْرِفُ إِصْرَافًا عَنْ عَمَلِهِ: ئىشتىن بوشاتتى، ئىشتىن قايتۇردى، ئىشتىن توستى؛ ۋەزىپىدىن قالدۇردى، ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَصَّلَ يُصِّلُ تَأْصِيلاً الشَّيْءَ: چىڭىتتى، پۇختىلىدى.

أَصَّلَ الْكَلِمَةَ: سۆزنى ئەسلىگە قايتۇردى.

اِصْطَادَ يَصْطَادُ اِصْطِيَادًا: ئوۋ قىلدى، ئوۋ ئوۋلىدى، ھىيلە بىلەن تۇتتۇۋالدى.

«وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا» «قرآن» : ئېھرامدىن چىققان چېغىڭلاردا شىكار قىلساڭلار بولىدۇ.

اِصْطَافَ يَصْطَافُ اِصْطِيَافًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا يازلىدى، مەلۇم جايدا يازنى ئۆتكۈزدى.

اِصْطَامَ يَصْطَامُ اِصْطِيَامًا عَنْ كَذَا: پەخەس بولدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى.

اِصْطِبَارٌ: سەۋر قىلماق، چىدىماق، تاقەت قىلماق.

اِصْطَبَحَ يَصْطَبِحُ اِصْطِبَاحًا: چىراغ ياقتى؛ ناشتا قىلدى.

اِصْطَبَرَ يَصْطَبِرُ اِصْطِبَارًا الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ أَوْ لِلشَّيْءِ: سەۋر قىلدى، چىڭ تۇردى، چىدىدى، تاقەت قىلدى.

«وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى نامازغا بۇيرىغىن، ئۆزۈڭمۇ ئۇنى قىلىشقا چىداملىق بولغىن.

اِصْطَبَغَ يَصْطَبِغُ اِصْطِبَاغًا بِكَذَا: پەردازلىدى؛ بويالدى، رەڭ بېرىلدى؛ رەڭ بەردى، سىرلىدى.

اِصْطَبَغَ النَّصْرَانِيُّ: (خىرىستىئان دىنى قائىدىسى بويىچە) يۇيۇنۇش رەسمىيىتىنى ئۆرۈندىدى.

اِصْطَبْلٌ ج اِصْطَبْلَاتٌ: ئاتخانا، ئات ئېغىلى.

اِصْطِحَابٌ: بىللە بولماق، ھەمراھ بولماق، جورا بولماق، شېرىك بولماق.

إِصْطَحَبَ يَصْطَحِبُ إِصْطِحَابًا الْقَوْمُ: ھەمراھ بولۇشتى، ھەمراھ قىلىشۋالدى، ھەمراھ بولۇشقا ئېلىشۋالدى.

إِصْطَحَبَ زَوْجَتَهُ فِي سَفَرِهِ: سەپەرگە ئايالىنى بىللە ئېلىشۋالدى.

إِصْطَحَبَ فُلاَنًا: ھەمراھلىققا ئېلىشۋالدى.

إِصْطِخَابٌ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىماق، ۋارقىرىماق، توۋلىماق، شاۋقۇن كۆتۈرمەك.

إِصْطَخَبَ يَصْطَخِبُ إِصْطِخَابًا الْقَوْمُ: شاۋقۇن - سۈرەن قىلىشتى؛ جارقىراشتى، ۋارقىراشتى.

إِصْطَخَبَ الْمَوْجُ: دولقۇن شارقىرىدى.

إِصْطِدَامٌ ج إِصْطِدَامَاتٌ: ئۇرۇلماق، سوقۇلۇپ كەتمەك؛ توقۇنۇش؛ نىزا، جاڭجال، ئىختىلاپ.

جُنُودُ الْإِصْطِدَامِ: توقۇنۇشۇۋاتقان قوشۇنلار.

«وَقَعَتْ إِصْطِدَامَاتٌ دَمَوِيَّةٌ مُتَعَدِّدَةٌ بَيْنَ الشُّرْطَةِ وَالْمُتَظَاهِرِينَ»: ساقچىلار بىلەن نامايىشچىلار ئارىسىدا بىرقانچە قېتىملىق قانلىق توقۇنۇش يۈز بەردى.

إِصْطَدَمَ يَصْطَدِمُ إِصْطِدَامًا الشَّخْصَانِ: بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

إِصْطَدَمَ بِهِ: دۈچ كەلدى، يولۇقتى.

إِصْطَدَمَ الْفَرَسَانِ: ئىككى ئات بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇپ كەتتى.

إِصْطَدَمَتِ السَّيَّارَتَانِ: ئىككى ماشىنا بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

إِصْطَدَمَ الْفَارِسَانِ: ئىككى چەۋەنداز توقۇنۇشۇپ قالدى.

«إِصْطَدَمَ الطَّالِبُ بِصُعُوبَاتٍ فِي دِرَاسَتِهِ»: ئوقۇغۇچى ئۆگىنىشتە نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۈچ كەلدى.

إِصْطَرَخَ يَصْطَرِخُ إِصْطِرَاخًا الْقَوْمُ: ياردەمگە چاقىرىشتى.

إِصْطَرَعَ يَصْطَرِعُ إِصْطِرَاعًا: ئۆزئارا ئېلىشتى، تۇتۇشتى.

أُصْطُرْلاَبٌ: قەدىمكى ئاسمان جىسىملىرىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

إِصْطِفَاءٌ: تاللىماق، ئىختىيار قىلماق.

اَلْإِصْطِفَاءُ الطَّبِيعِيُّ: تەبىئىي تاللىنىش.

إِصْطِفَائِيٌّ: تاللىغۇچى.

إِصْطَفَّ يَصْطَفُّ إِصْطِفَافًا: رەتكە تۇرۇشتى، باراۋەر تۇرۇشتى، رەتكە تىزىلدى، قاتارغا تۇرۇشتى.

«إِصْطَفَّ التَّلاَمِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ»: ئوقۇغۇچىلار مەكتەپ مەيدانىدا سەپ بولۇپ تىزىلدى.

إِصْطَفَقَ يَصْطَفِقُ إِصْطِفَاقًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلاپ مەۋج ئۇردى.

إِصْطَفَقَتِ الْأَشْجَارُ: دەرەخلەر ئىرغاڭلىدى.

إِصْطَفَى يَصْطَفِي إِصْطِفَاءً: تاللىدى، ئىلغىدى، خىللىۋالدى، خىللىدى.

«إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ» ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئادەمنى، نۇھنى، ئىبراھىم ئەۋلادىنى، ئىمران ئەۋلادىنى تاللاپ جاھان ئەھلىدىن ئارتۇق قىلدى.

«اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً وَمِنَ النَّاسِ» ‹قرآن›: ئاللاھ پەرىشتىلەردىنمۇ، ئىنسانلاردىنمۇ ئەلچىلەرنى تاللايدۇ.

إِصْطَكَّ يَصْطَكُّ إِصْطِكَاكًا الشَّيْئَانِ: ئىككى نەرسە دىرىلدىدى، تىترىدى.

«إِصْطَكَّتِ الْأَسْنَانُ مِنَ الْبَرْدِ»: چىشلىرى سوغۇقتىن كىرىشىپ كەتتى.

إِصْطَكَّتْ رُكْبَتَاهُ خَوْفًا: قورقۇنچتىن ئىككى تىزى لاغىلداپ كەتتى.

إِصْطِلاَحٌ ج إِصْطِلاَحَاتٌ: سۆز ئادىتى، قائىدە؛ بىرەر پەنگە خاس ئاتالغۇ، تۇراقلىق ئىبارە.

إِصْطِلاَحٌ فَنِّيٌّ: تېرمىن، ئاتالغۇ، خاس ئىسىم.

إِصْطِلاَحٌ تِلِغْرَافِيٌّ: تېلېگراما شىپىرى، تېلېگرافقا خاس ئىسىم.

إِصْطِلاَحَاتُ الْفُقَهَاءِ: فىقھەشۇناسلارغا خاس ئاتالغۇلار.

إِصْطِلاَحَاتُ الْبَنَّائِينَ: قۇرۇلۇشچىلارغا خاس تالغۇلار.

إِصْطِلاَحِيٌّ: ئادەت خاراكتېرلىك؛ ئىستىلاھى، (ھەر بىر پەندە مەخسۇس مەنادا ئىشلىتىلىدىغان ئايرىم ئاتالغۇ).

تَعْبِيرٌ إِصْطِلَاحِيٌّ: ئىستىلاھى سۆز بىلەن ئىپادە. لەش، دائىم ئىشلىتىدىغان سۆزنى قوللىنىش.

مُفْرَدَاتٌ تِقْنِيَّةٌ إِصْطِلَاحِيَّةٌ: مەخسۇس تېخنىكىغا دائىر يەككە سۆزلەر.

إِصْطَلَحَ يَصْطَلِحُ إِصْطِلَاحًا النَّاسُ: كىشىلەر يارىشىپ قالدى، ئەپلىشىپ قالدى.

إِصْطَلَحَ الْأَعْدَاءُ: دۈشمەنلەر ياراشتى.

إِصْطَلَحَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى، ئۆز ئارا چۈشىنىشتى.

«إِصْطَلَحَ الْعُلَمَاءُ عَلَى تَسْمِيَةِ الْعَنَاصِرِ الْكِيمِيَاوِيَّةِ»: ئالىملار خىمىيىۋى ئېلېمېنتلارغا ئىسىم قويۇشتا بىرلىككە كېلىشتى.

إِصْطَلَى يَصْطَلِي إِصْطِلَاءً النَّارَ وَ بِالنَّارِ: ئوت سۇندى، ئوتقا قاقلاندى.

«لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ» (قرآن): ئۇ يەردىن مەن سىلەرگە بىر خەۋەر ئېلىپ كېلەي، ياسىلەرنىڭ ئىسسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر پارچە چوغ ئېلىپ كېلەي.

«إِصْطَلَى بِنَارِالْمِدْفَأَةِ فِي الشِّتَاءِ»: قىشتا ئوچاقتا ئوت سۇندى.

لَايُصْطَلَى بِنَارِهِ: يېڭىلمەس، قەھرىمان، يېڭىلمەس، باتۇر.

إِصْطِنَاعٌ: ئىشلىمەك، ياسىماق.

إِصْطِنَاعِيٌّ: سۈنئىي، ساختا، ياسالما، يالغان.

تَنَفُّسٌ إِصْطِنَاعِيٌّ: سۈنئىي يول بىلەن نەپەسلەندۈرمەك.

«غُرِسَ لَهُ قَلْبٌ إِصْطِنَاعِيٌّ»: ئۇنىڭغا سۈنئىي يۈرەك سېلىندى.

إِصْطَنَعَ يَصْطَنِعُ إِصْطِنَاعًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ئىشلەپچىقاردى؛ زاكاس قىلدى، بۇيرۇتتى، ياساشقا بۇيرىدى.

إِصْطَنَعَ الرِّزْقَ: رىزقى بەردى، بەردى.

إِصْطَنَعَ الشُّجَاعَةَ: باتۇرلۇق كۆرسەتتى.

إِصْطَنَعَ التِّجَارَةَ: تىجارەت قىلدى.

إِصْطَنَعَ حَقَّ الْإِنْتِخَابِ: سايلام ھوقۇقىنى يولغا قويدى.

إِصْطَنَعَ الْأَنَاةَ: تاقەت قىلدى، سەۋرى قىلدى.

إِصْطَنَعَ الْحَيَاةَ بِهُدُوءٍ: خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈردى، تىنچ ياشىدى.

إِصْطَنَعَ فَتًى: يىگىتنى تەربىيىلىدى، يېتىشتۈردى.

إِصْطَنَعَ الشَّيْءَ لِنَفْسِهِ: تاللىدى، ئىلغىدى.

«وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي» (قرآن): سېنى مېنىڭ مۇھەببىتىمگە تاللىدىم.

إِصْطَنَعَ عِنْدَهُ صَنِيعَةً: ياخشىلىق قىلدى، ئىلتىپات قىلدى، مەرھەمەت قىلدى.

إِصْطَنَعَ الْحَدَّادُ بَابًا: تۆمۈرچى ئىشىك ياسىدى.

إِصْطِيَاقٌ: يازنى ئۆتكۈزمەك، يازلىماق.

أَمَاكِنُ الْإِصْطِيَافِ: سالقىنلايدىغان جايلار.

أَصْعَدَ يُصْعِدُ إِصْعَادًا الشَّخْصُ: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

«إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَاتَلْوُونَ عَلَى أَحَدٍ» (قرآن): سىلەر ھېچ كىشىگە قارىماي قاچاتتىڭلار.

أَصْعَدَهُ أَعْلَى الرُّتَبِ: ئۇنى يۇقىرى مەرتىۋىگە كۆتۈردى.

أَصْعَرَ يُصْعِرُ إِصْعَارًا خَدَّهُ: تەلەتىنى بۇزدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ چىرايىنى تۇردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

أَصْعَرُ م صَعْرَاءُ ج صُعْرٌ: تەكەببۇرلۇق قىلىپ گېدىيىۋالغۇچى؛ كېسەلدىن بويىنى ئەگرى بولۇپ قالغۇچى؛ ئەركەك تۆگە قۇش.

أَصْعَقَ يُصْعِقُ إِصْعَاقًا: چاقماق چېقىۋەتتى، ئۈستىگە چاقماق چۈشۈپ كەتتى.

«أَصْعَقَتِ السَّمَاءُ الرَّاعِيَ»: پادىچىنى چاقماق سوقۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدى.

أَصْعَقَهُ بِكَلَامِهِ: گېپى بىلەن ئۇنى قاتتىق تەسىرلەندۈردى.

«يُصْعِقُ الزَّعِيمُ الدِّينِيُّ أَتْبَاعَهُ بِوَعْظِهِ»: دىنىي داھى ئەگەشكۈچىلىرىنى ۋەز ئېيتىپ قاتتىق تەسىرلەندۈرىدۇ.

أَصْعَلُ م صَعْلَاءُ ج صُعْلٌ: بېشى كىچىك ئادەم.

إِصْغَاءٌ: دىققەت بىلەن قۇلاق سالماق، كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىماق، دىققەت قىلماق.

إِصْغَاءٌ «فِي الطِبِّ»: تىڭشىماق.

أَصْغَرَ يُصْغِرُ إِصْغَارًا الشَّخْصَ: ئەرزىمەس ئىشنى قىلدى.

«أَصْغَرَ الْمُحْتَلُّ سُكَّانَ الْبِلَادِ»: مۇستەملىكىچى يۇرت ئاھالىسىنى خورلىدى.

أَصْغَرَ فُلَانًا: خورلىدى، كەمسىتتى.

أَصْغَرُ ج أَصَاغِرُ و أَصَاغِرَةٌ وَ أَصْغَرُونَ م صُغْرَى ج صُغَرٌ: ئەڭ كىچىك، كىچىككىنە.

اَلْوَلَدُ الْأَصْغَرُ: كەنجى بالا، ئەڭ كىچىك بالا.

اَلْأَصْغَرَانِ: قەلب ۋە تىل، دىل بىلەن تىل.

«اَلْمَرْءُ بِأَصْغَرَيْهِ قَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ» «حديث»: ئادەمنىڭ قەدىر - قىممىتى ئۇنىڭ دىلى ۋە تىلىدىن ئىبارەت ئىككى كىچىك ئەزاسىغا باغلىق بولىدۇ.

أَصْغَى يُصْغِي إِصْغَاءً إِلَى الْحَدِيثِ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى، دىققەت بىلەن قۇلاق سالدى.

«أَصْغَى التِّلْمِيذُ إِلَى مُدَرِّسِهِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىسىغا قۇلاق سالدى.

أَصْغِ: قۇلاق سال، ئاڭلاپ تۇر.

إِصْفَاقٌ: شاراب قۇيماق.

إِصْفَاقُ الدَّمِ: قان بەرمەك.

أَصْفَدَ يُصْفِدُ إِصْفَادًا: ئىشكەل سالدى؛ كويزا سالدى.

أَصْفَرَ يُصْفِرُ إِصْفَارًا الْبَيْتَ: ئۆيىنى بوشاتتى، ئۆيىنى قۇرۇقدىدى.

أَصْفَرُ م صَفْرَاءُ ج صُفْرٌ: سېرىق، سېرىق رەڭ؛ سارغىيىپ كەتمەك.

اَلْأَصْفَرُ الرَّنَّانُ: ئالتۇن، سېرىق ئالتۇن، تىللا.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا» «قرآن»: مۇسا ئېيتتىكى: «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى قارىغۇچىلارنى زوقلاندۇرىدىغان ساپسېرىق بولسۇن دېدى».

«إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ» «قرآن»: ئۇ ياپقۇن قەسىردەك (چوڭ) ئۇچقۇنلارنى چىقىرىدۇ. ئۇ ئۇچقۇنلار قارا - سېرىق تۆگىلەرگە ئوخشايدۇ.

اَلْهَوَاءُ الْأَصْفَرُ: خولېرا، ۋابا.

اَلْجِنْسُ الْأَصْفَرُ: سېرىق تەنلىك.

اَلنُّحَاسُ الْأَصْفَرُ: سېرىق تۇچ.

أَصْفَرُ الْوَجْهِ: يۈزى ساپسېرىق.

بَنُو الْأَصْفَرِ: كىچىك ئاسىيا ئاھالىلىرىدىن بولغان رۇملۇقلارنىڭ لەقىمى.

إِصْفِرَارٌ: چىرايى سارغىيىپ كەتمەك، تاتارماق؛ سېرىقلىق، سېرىق رەڭ.

اَلْأَصْفَرَانِ: ئالتۇن بىلەن زەپەر.

اِصْفَرَّ يَصْفَرُّ اِصْفِرَارًا: سارغايدى.

اِصْفَرَّ الشَّيْءُ: ئالتۇن رەڭگە كىردى.

اِصْفَرَّ وَجْهُهَا مِنَ الْخَوْفِ: قورقۇنچتىن يۈزى تاتىرىپ كەتتى.

اِصْفَرَّ الزَّرْعُ: زىرائەت سارغىيىپ ئۇرۇش ۋاقتى كەلدى.

اِصْفَرَّ الْقَمْحُ: بۇغداي سارغايدى.

أَصْفَقَ يُصْفِقُ إِصْفَاقًا الشَّرَابَ: شاراب قۇيدى.

أَصْفَقَ الدَّمَ: قان بەردى.

أَصْفَى يُصْفِي إِصْفَاءً الْمَوَدَّةَ: سەممىمىي دوستلۇقنى ئىزهار قىلدى.

«أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَئِكَةِ إِنَاثًا» «قرآن»: ئەجەبا ئاللاھ سىلەرگە ئوغۇللارنى خاس قىلىپ، پەرىشتىلەرنى ئۆزىنىڭ قىزلىرى قىلىۋالغانمۇ؟

أَصْفَى الشَّاعِرُ: شېئىرى ئۈزۈلۈپ قالدى.

«أَصْفَى الشَّخْصُ مِنَ الْمَالِ»: پۇل - مالدىن قۇرۇقدىلىپ قالدى.

أَصْفَى الشَّيْءَ: سۈزۈك قىلدى، ساپ قىلدى.

أَصْفَى بِهِ: خاس قىلدى.

أَصْفَى لَهُ الْوُدَّ: ئۇنىڭغا سەممىمىي ساداقەتلىك بىلدۈردى، چىن دىلىدىن سۆيدى.

أَصْقَبَ يُصْقِبُ إِصْقَابًا الْمَكَانُ: يېقىنلاشتى.

أَصُلَ يَأْصُلُ أَصَالَةً: مەھكەم ئورناشتى، چوڭقۇر يىلتىز تارتتى، چوڭقۇر سىڭدى.

أَصُلَ الرَّجُلُ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققىنى.

أَصُلَ النَّسَبُ: نەسەب ئېسىل بولدى.

أَصُلَ الْأُسْلُوبُ: ئۇسلۇب پىشىق بولدى.

أَصْلٌ ج أُصُولٌ: ئەسلى يىلتىز، مەنبە، ئاساس؛ ئۇرۇق سەۋەب.

فِي الْأَصْلِ: ئەسلىدە، دەسلەپتە.

«كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ» (قۇرئان): خۇددى يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسماندا تاقاشقان ئېسىل دەرەخكە ئوخشايدۇ.

شَرِيفُ الْأَصْلِ: كېلىپ چىقىشى ئېسىل، يۇقىرى نەسەبلىك.

«كَانَ هَذَا الْمَنْزِلُ مِلْكَنَا فِي الْأَصْلِ»: ئەسلىدە بۇ ئۆي بىزنىڭ مۈلكىمىز ئىدى.

«اَلْفَضْلُ بِالْعَقْلِ وَالْأَدَبِ لَا بِالْأَصْلِ وَالنَّسَبِ»: (كىشىنىڭ) پەزىلىتى ئۇنىڭ ئەسلى ۋە نەسەبى بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭدىكى ئەقىل ۋە ئەدەپ بىلەن بولىدۇ.

«هَذَا الْكَاتِبُ أَصْلُهُ مِنْ لُبْنَانَ أَوْ لُبْنَانِيُّ الْأَصْلِ»: بۇ يازغۇچىنىڭ ئەسلى كېلىپ چىقىشى لىۋانلىق.

رَجُلٌ مِنْ أَصْلٍ شَرِيفٍ: تېگى ئېسىل ئادەم.

«اِسْتَخْرَجَ نُسْخَةً مُصَوَّرَةً مِنْ هَذَا الْأَصْلِ»: بۇ ئورىگىنالنىڭ دەسلەپكى فوتو نۇسخىسىنى چىقىرىپ بەردى.

طِبْقَ الْأَصْلِ: ئەسلىگە ئۇيغۇن.

نُسْخَةٌ طِبْقَ الْأَصْلِ: ئەسلىگە ئۇيغۇن نۇسخا.

أَصْلًا: ئەسلىدە، دەسلەپىدە؛ قەتئىي، ئەسلا، ھەرگىز.

«مَا فَعَلْتُهُ أَصْلًا»: ئۇنى ھەرگىز قىلمىدىم.

«لَا أَعْتَقِدُ بِذَلِكَ أَصْلًا»: مەن ھەرگىز ئۇنداق قارىمايمەن.

اَلْأَصْلَانِ: دىننىڭ ۋە فىقھىنىڭ ئۇسۇل ـ قائىدىلىرى.

إِصْلَاتٌ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

إِصْلَاحٌ ج إِصْلَاحَاتٌ: ئىسلاھ قىلماق، ياخشىلىماق، ئۆزگەرتمەك، رۇسلىماق.

إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ: ئارىنى ياخشىلاش، ئارىنى تۈزەش، ئەپلەشتۈرۈپ قويۇش.

«أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ» (حديث): سىلەرگە مەن روزىدىنمۇ، نامازدىنمۇ، سەدىقىدىنمۇ دەرىجىسى ئۈستۈن ئەمەلنى دەپ بېرەيمۇ؟ ئۇ بولسا ئاراز بولۇپ قالغانلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇشتۇر.

إِصْلَاحُ الْأَرَاضِي: تۇپراقنى ياخشىلىماق.

إِصْلَاحٌ اِجْتِمَاعِيٌّ: ئىجتىمائىي ئىسلاھات، جەمئىيەتنى تۈزەش.

إِصْلَاحُ الْخَطَإِ: خاتانى ئوڭشىماق.

إِصْلَاحُ الْيَدِ: كىچىك رېمونت، ئادىي رېمونت.

اَلْإِصْلَاحُ الْأَرَاضِيُّ: يەر ئىسلاھاتى.

لَا يُمْكِنُ إِصْلَاحُهُ: تۈزەتكىلى بولمايدۇ.

عَهْدُ الْإِصْلَاحِ الدِّينِيِّ (الْقَرْنُ السَّادِسَ عَشَرَ): دىنىي ئىسلاھات دەۋرى (16 ـ ئەسىردە ياۋروپادىكى چوڭ دىنىي ئىسلاھات دەۋرى).

إِصْلَاحِيٌّ: ئىسلاھاتچىلىق، ئىسلاھاتچى.

قَانُونٌ إِصْلَاحِيٌّ: ئىسلاھات قانۇنى.

إِصْلَاحِيَّةٌ ج إِصْلَاحِيَّاتٌ: تەربىيىلەش ئورنى (ئۆسمۈر جىنايەتچىلەرنى تەربىيىلەش ئورنى).

إِصْلَاحِيَّةُ الْأَحْدَاثِ: ئۆسمۈر جىنايەتچىلەرنى تەربىيىلەش ئورنى.

أَصْلَتَ يُصْلِتُ إِصْلَاتًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپتىن سۇغاردى.

أَصْلَتَةٌ: بوغما يىلان.

أَصْلَتِيٌّ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

أَصْلَجُ م صَلْجَاءُ ج صُلْجٌ: گاس؛ تاۋۇشسىز.

أَصْلَحَ يُصْلِحُ إِصْلَاحًا الشَّيْءَ: ئۆزگەرتتى، ئىسلاھ قىلدى، ياخشىلىدى.

أَصْلَحَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنى ياراشتۇردى، مۇرەسسە قىلدى، سۈلھى قىلدى، ئەپلەشتۈرۈپ قويدى، تۈزىتىش كىرگۈزدى.

«إِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا» «قرآن» : ئەگەر مۆمىنلەردىن ئىككى گۇرۇھ ئۇرۇشۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇڭلار.

أَصْلَحَ السَّيَّارَةَ الْمُعَطَّلَةَ: بۇزۇلغان ماشىنىنى ئوڭشىدى.

أَصْلَحَ الشَّخْصُ مِنْ أَمْرِهِ: ئىشىنى تۈزىدى، ياخشىلىدى.

«أَصْلَحَتِ الْحُكُومَةُ قَانُونَ الضَّرَائِبِ» : ھۆكۈمەت باج قانۇنىغا تۈزىتىش كىرگۈزدى.

«وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ» «قرآن» : ياخشىلىق قىلماسلىقتا، تەقۋادار بولماسلىقتا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلماسلىقتا) ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار.

أَصْلَخُ م صَلْخَاءُ ج صُلْخٌ: گاس، پاڭ.

أَصْلَدَ يُصْلِدُ إِصْلَادًا الْأَرْضُ: يەر قېتىپ قالدى، چىڭىپ كەتتى، ئۇيۇپ قالدى.

أَصْلَدُ م صَلْدَاءُ ج صُلْدٌ صُلْدَوَاتٌ: قاتتىق؛ بېخىل، پىخسىق.

غَنِيٌّ أَصْلَدُ: بېخىل باي، پىخسىق باي.

أَصْلَعُ م صَلْعَاءُ ج صُلْعٌ: ئايپاڭباش، پاينەكباش.

سَيْفٌ أَصْلَعُ: پارقىراق قىلىچ.

أَصْلَمُ م صَلْمَاءُ ج صُلْمٌ: قۇلىقى ياكى بۇرنى كېسىك.

أَصْلَى يُصْلِي إِصْلَاءً يَدَهُ: قولىنى ئىسسىتتى، قولىنى قاقلىدى.

أَصْلَاهُ النَّارَ: ئۇنى ئوتقا تاشلىدى، دوزاخقا كىرگۈزدى.

«سَأُصْلِيهِ سَقَرَ» «قرآن» : ئۇنى مەن دوزاخقا سالىمەن.

«إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيْهِمْ نَارًا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى دوزاخقا كىرگۈزىمىز.

أَصْلَاهُ نَارًا مِنَ الْغَيْرَةِ: ئۇنى ئازابلىدى.

«أَصْلَى حَرْبًا عَوَانًا» : شىددەتلىك جەڭ قىلدى.

إِصْلِيتٌ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

أَصْلِيٌّ: ئىپتىدائىي، قەدىمىي؛ ئالدىنقى، مۇھىم، ئاساسلىق؛ ھەقىقىي؛ يەرلىك.

تَعْلِيمٌ أَصْلِيٌّ: ئاساسىي مائارىپ.

الْعَدَدُ الْأَصْلِيُّ: تۈپ سان، بىرلىك سان.

ثَمَنٌ أَصْلِيٌّ: تەننەرخى.

اللُّغَةُ الْأَصْلِيَّةُ: ئانا تىل.

كَلِمَةٌ أَصْلِيَّةٌ: سۆز يىلتىزى، سۆز تومۇرى.

السُّكَّانُ الْأَصْلِيُّوْنَ: يەرلىك ئاھالىلەر، يەرلىك خەلق.

إِصْمَاغٌ: يىلىم چىقارماق؛ مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ يىلىملىشىش كېسىلى.

«دَاوَى الْمُهَنْدِسُ الزِّرَاعِيُّ الْأَشْجَارَ مِنَ الْإِصْمَاغِ» : ئاگرانوم دەرەخلەرنىڭ يىلىملىشىش كېسىلىنى داۋالىدى.

أَصْمَتَ يُصْمِتُ إِصْمَاتًا: گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَصْمَتَ الْمَرِيْضُ: كېسەل تىلى تۇتۇلۇپ سۆزلىيەلمىدى.

«أَصْمَتَ الْجَرِيحُ إِثْرَ الْحَادِثِ» : يارىدار ئادەم ھادىسىدىن كېيىن تىلى تۇتۇلۇپ سۆزلىيەلمىدى.

أَصْمَتَ الشَّخْصُ: لام - جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

أَصْمَعُ م صَمْعَاءُ ج صُمْعٌ: قۇلىقى كىچىك ئادەم.

أَصْمَغَ يُصْمِغُ إِصْمَاغًا الشَّجَرَةُ: دەرەخ يىلىم چىقاردى.

أَصْمَقَ يُصْمِقُ إِصْمَاقًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى قۇلۇپلىدى.

أَصْمَقَ اللَّبَنُ: سۈتنىڭ تەمى ئۆزگەردى، پۇراپ قالدى.

أَصَمَّ يُصِمُّ إِصْمَامًا الشَّخْصُ: گاس بولۇپ قالدى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» «قرآن» : ئەنە شۇنداق كىشىلەرنى

ئاللاھ رەھمىتىدىن يىراق قىلدى، ئۇلارنى گاس قىلدى، كور قىلدى.

أَصَمَّهُ : ئۇنى گاس قىلىۋەتتى، گاس قىلىپ قويدى.

«أَصَمَّتِ الْقُنْبُلَةُ الْجُنْدِيَّ» : بومبا ئەسكەرنى گاس قىلىپ قويدى.

أَصَمُّ م صَمَّاءُ ج صُمٌّ: گاس، پالاڭ؛ قاتتىق، پۇختا.

«مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصَمِّ» «قرآن» : ئىككى پىرقە بار، (بىر پىرقە) ئەماغا ۋە گاسقا ئوخشايدۇ.

أَصَمُّ أَبْكَمُ: گاس - گاچا.

أَصَمُّ أَصْلَخُ: قىلچە ئاڭلىمايدىغان گاس.

عَدَدٌ أَصَمُّ: ئاتالغۇلۇق سان.

حَرْفٌ أَصَمُّ: ئوقۇلمايدىغان ھەرپ.

خَطْبٌ أَصَمُّ: قاتتىق مۇسىبەت، قاتتىق كۆڭۈلسىزلىك.

اَلشَّهْرُ الْأَصَمُّ: رەجەپ ئېيى.

اَلْفِعْلُ الْأَصَمُّ «فِي الصَّرْفِ» : «ع» بىلەن «ل» باراۋىرىدە ئوخشاش بىر ھەرپ بولغان پېئىل مەسىلەن «صَمَمَ» گە ئوخشاش.

أُصْمُوخٌ: قۇلاق پەردىسى، قۇلاق نەيچىسى، قۇلاق يولى.

أَصْمَى يُصْمِي إِصْمَاءً الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

أَصَنَّ يُصِنُّ إِصْنَانًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى.

أَصْهَبُ م صَهْبَاءُ ج صُهْبٌ: جىگەر رەڭ، بىغىر رەڭ.

أَصْهَرَ يُصْهِرُ إِصْهَارًا إِلَيْهِمْ: قۇدا بولدى.

«أَصْهَرَ إِلَى أُسْرَةٍ عَرِيقَةٍ فِي قَرْيَتِهِ» : يېزىسىدىكى ئېسىل بىر ئائىلە بىلەن قۇدىلاشتى.

أَصْوَاتٌ: ئاۋاز، ئاۋۇش، ئاھاڭ، ناۋا؛ مۇقام، كۈي؛ ئىنتوناتسىيە.

أَصْوَاتُ اللُّغَةِ: سۆز ئاھاڭى.

عِلْمُ الْأَصْوَاتِ: فونېتىكا.

أَخْذُ الْأَصْوَاتِ: ئاۋازغا قويماق.

بِاتِّفَاقِ الْأَصْوَاتِ: بىر ئېغىزدىن ماقۇللىماق.

أَصْوَبُ: ئەڭ توغرا، ئەڭ ئادىل، ئەڭ سەمىمى.

وَالْأَصْوَبُ أَنْ. . . : ئەڭ توغرىسى، توغرىراقى.

أَصْوَبِيَّةٌ: ئادىللىق، ھەققانىلىق.

أُصُولٌ: قائىدە، قانۇن، پرىنسىپ.

أُصُولُ الدِّينِ: دىنىنىڭ ئۇسۇل - قائىدىلىرى.

كُلِّيَّةُ أُصُولِ الدِّينِ: دىنىنىڭ ئۇسۇل - قائىدىلىرى فاكۇلتېتى.

أُصُولُ الْفِقْهِ: فىقھىنىڭ ئۇسۇل - قائىدىلىرى.

«كَانَ يَتَعَامَلُ مَعَ النَّاسِ حَسَبَ الْأُصُولِ» : ئۇ كىشىلەر بىلەن قائىدە - يوسۇن بويىچە مۇئامىلە قىلاتتى.

أُصُولُ الْعُلُومِ: پەنلەرنىڭ ئەھكاملار ئاساسلىنىدىغان قائىدە - پرىنسىپلىرى.

عِلْمُ أُصُولِ التَّدْرِيسِ: پېداگوگىكا.

أُصُولُ الْمُحَاكَمَاتِ: مۇھاكىمە ئۇسۇل - قائىدىلىرى، مۇنازىرە ئۇسۇل - قائىدىلىرى.

اَلْأُصُولُ وَالْخُصُومُ: شىركەتنىڭ دەسمايىسى ۋە ئۈستىگە ئارتىلغان قەرزلىرى.

حَسَبَ الْأُصُولِ: ئېقىۋاتقان قائىدە - يوسۇن بويىچە.

اِبْنُ أُصُولٍ: نەسەبى ئېسىل ئادەم.

أُصُولِيٌّ: قانۇنشۇناس.

إِجْرَاءٌ أُصُولِيٌّ: فىقھە ئۇسۇل - قائىدىلىرىغا ئائىت چارە - تەدبىرلەر.

أَصْوَى يُصْوِي إِصْوَاءً الشَّيْءُ: خازان بولدى، تۆكۈلدى، توزىدى.

أَصْيَدُ م صَيْدَاءُ ج صِيدٌ: ھاكاۋۇر، مەنمەنچى؛ ئىككى تەرىپىگە قارىيالمايدىغان قىڭغىر بويۇن.

أَصِيصٌ: تەشتەك.

أَصِيلٌ ج أُصَلَاءُ: ئېسىل نەسەبلىك، ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققۇچى.

مَجْدٌ أَصِيلٌ: ئېسىل شان - شەرەپ.

اَلْأَصِيلُ يَجُودُ: ئېسىل ئادەم مەرد كېلىدۇ.

حَيَوَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك مال.

حِصَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك ئات، ئىسىل ئات.

عَيْبٌ أَصِيلٌ: تۇغما ئەيىب.

أَصِيلٌ ج آصَالٌ و أَصَائِلُ وَأُصُلٌ وأُصْلاَنٌ: ناماز دىگەر بىلەن ناماز شام ئارىلىقىدىكى ۋاقىت، كۈن كىرىش ئالدىدىكى شەپەق قىزارغان چاغ، كۈگۈم چۈشكەن چاغ، كەچقۇرۇن.

«وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً» «قۇرئان»: ئۇنىڭغا ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

«فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللّٰهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ» «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىنىشى ۋە ئىسمىنىڭ ياد ئېتىلىشى بۇيرۇلغان مەسچىتلەردە (مۇئمىنلەر) ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ.

جَنَحَ الْأَصِيلُ: كەچقۇرۇن ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَصِيلُ الرَّأْيِ: چوڭقۇر پىكىرلىك.

بَحْثٌ أَصِيلٌ: چوڭقۇر تەتقىقات.

فِكْرَةٌ أَصِيلَةٌ: چوڭقۇر پىكىر.

جَاءُوا بِأَصِيلَتِهِمْ: ئۇلار ھەممىسى كەلدى.

أَضَاءَ يُضِيئُ إِضَاءَةً الْقَمَرُ: نۇر چاچتى، يالتىرىدى، پارقىرىدى، ۋالىلدىدى، يورۇتتى.

«يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ» «قۇرئان»: ئۇنىڭ يېغى ئوت تەگمىسىمۇ يورۇپ كېتەيلا دەپ قالىدۇ.

أَضَاءَ الْمَكَانَ: جاينى يورۇتتى.

«فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ» «قۇرئان»: ئوت ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى يورۇتقاندا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ (ئوتنىڭ) يورۇقىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

أَضَاءَ الْعُقُولَ: ئەقىللەرنى يورۇتتى، غەپلەتتىن ئويغاتتى، دىلىنى ئاقارتتى.

أَضَاءَ عَلَيْهِمْ: يورۇتتى، نۇر چاچقۇزدى، نۇرلاندۇردى.

أَضَاءَتِ النَّارُ الشَّخْصَ: ئوت كىشىنى ئاشكارىلاپ قويدى.

«اَلشَّمْسُ تُضِيءُ الدُّنْيَا»: قۇياش دۇنيانى يورۇتۇپ تۇرىدۇ.

«كَانَتِ الْمَسَاجِدُ تُضَاءُ بِقَنَادِيلِ الزَّيْتِ»: مەسچىتلەر قارا چىراغلار بىلەن يورۇتۇلاتتى.

إِضَاءَةٌ: يورۇتماق، نۇرلاندۇرماق.

مِصْبَاحُ الْإِضَاءَةِ: يورۇتۇش چىرىغى.

أَضَدَّ يُضِدُّ إِضْدَادًا: قارشىلاشتى، توقۇنۇشتى.

أَضَاعَ يُضِيعُ إِضَاعَةً الشَّيْءَ: يوقىتىپ قويدى، ئىسراپ قىلدى، زايا قىلدى، مەھرۇم بولدى، ئايرىلىپ قالدى.

«إِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ»: ئاللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ.

أَضَاعَهُ: ئۇنى ۋەيران قىلدى، خاراب قىلدى، ھالاك قىلدى.

«أَضَاعَ عَلَى الْعَدُوِّ فُرْصَةَ الْاِسْتِفَادَةِ مِنْ غَزْوِهِ»: دۈشمەننىڭ بېسىۋېلىشقا پايدىلىنىش پۇرسىتىنى يوققا چىقاردى.

إِضَاعَةٌ: بىكار قىلماق، زايا قىلماق.

«آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ وَإِضَاعَتُهُ أَنْ تُحَدِّثَ بِهِ غَيْرَ أَهْلِهِ» «حەدىس»: ئىلىمنىڭ ئاپىتى ئۇنتۇشتۇر، ئۇنىڭ ئەھلى بولمىغانلارغا ئىلىمدىن سۆزلەپ بېرىش بىلىمنى زايا قىلغانلىقتۇر.

أَضَافَ يُضِيفُ إِضَافَةً إِلَيْهِ: قوشۇۋەتتى، قوشۇلدى، بىرىكتۈرۈۋەتتى؛ قوشۇمچە قىلدى.

«أَضَافَ إِلَى حِسَابِهِ مَبْلَغًا صَغِيرًا»: ئۆز ھېساۋىغا ئازراق مال قوشۇۋالدى.

أَضَافَهُ: ئۇنى مېھمان قىلدى، كۈتۈۋالدى، قوبۇل قىلدى؛ قوشۇۋالدى.

أَضَافَهُ عَلَيْهِ: مېھمان قىلىپ كۈتۈۋالدى.

«لَا خَيْرَ فِي مَنْ لَا يُضِيفُ»: مېھماننى دوست تۇتمىغان كىشىدە خەيرىيەت يوق.

أَضَافَ الْإِسْمَ وَنَحْوَهُ: قوشتى، نىسبەت بەردى، مەنسۇپ قىلدى.

أُضِيفَ إِلَى ذَلِكَ: بۇنىڭدىن تاشقىرى، بۇنىڭدىن باشقا.

إِضَافَةٌ ج إِضَافَاتٌ: ئېنىقلىغۇچى ۋە ئېنىقلانغۇچىلىق مۇناسىۋىتىدىكى بىرىكمە، يانداش سۆز بىرىكمىسى؛ ئاشۇرماق، كۆرلەشتۈرمەك، ئۆستۈرمەك، كۆپەيتمەك.

بِالْإِضَافَةِ إِلَى كَذَا: بۇنىڭدىن باشقا، بۇنىڭدىن سىرت، بۇنىڭدىن تاشقىرى.

«بِالْإِضَافَةِ إِلَى الدِّرَاسَةِ عَلَيْنَا أَنْ نَهْتَمَّ بِالثَّقَافَةِ»: ئۆگىنىشكە كۆڭۈل بۆلۈشتىن تاشقىرى تازىلىقىمۇ كۆڭۈل بۆلۈشىمىز كېرەك.

«لَا شَكَّ أَنَّ التِّلْفِزِيُونَ وَسِيلَةٌ مِنْ وَسَائِلِ التَّسْلِيَةِ غَيْرَ أَنَّهُ بِالْإِضَافَةِ (إِضَافَةً) إِلَى ذَلِكَ أَدَاةُ تَعْلِيمٍ إِنْ أَحْسَنَ اِسْتِعْمَالَهُ»: شۈبھىسىزكى، تېلېۋىزور كۆڭۈل ئېچىش ۋاستىلىرىدىن بىرىدۇر. بۇنىڭدىن تاشقىرى ئۇ يەنە، ئورۇنلۇق پايدىلىنىلسا، ئۆگىنىش قورالىدۇر.

«تَفْتَقِرُ هَذِهِ الْمُحْتَوَيَاتُ إِلَى بَعْضِ الْإِضَافَاتِ»: بۇ مەزمۇنلار بىر ئاز قوشۇمچىغا ئېھتىياج.

إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە.

عَمَلٌ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە ئەمگەك.

مَبْلَغٌ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە مەبلەغ.

أَضَالِيلُ: يالغان، ناھەق، ساختا، ناتوغرا.

«نَشَرَ أَضَالِيلَهُ بَيْنَ الْعَوَامِّ وَالشُّرَّجِ»: ئۇ ئاۋام ۋە گول ئادەملەر ئارىسىدا ئۆزىنىڭ يالغان ـ ياۋىداقلىرىنى تارقاتتى.

إِضْبَارَةٌ ج إِضْبَارَاتٌ وَأَضَابِيرُ وَأُضْبُورَةٌ: قەغەز قىسقۇچ؛ پوپكا؛ ئارخىپ، باغلام، ياغ.

خِزَانَةُ إِضْبَارَةٍ: ئارخىپ ئىشكاپى.

أَضَبَّ يُضِبُّ إِضْبَابًا الْيَوْمُ: تۇمانلىق بولدى، تۇمان قاپلىدى.

أَضَبَّ الْمَكَانُ: تۇمانلىق بولدى.

أَضَبَّ عَلَى مَا فِي يَدِهِ: قويۇپ بەرمەي چىڭ سىقىمدىۋالدى.

أَضْبَطُ م ضَبْطَاءُ ج ضُبْطٌ: قولى ئەپچىل، قولى چېۋەر ئادەم.

أَضْجَرَهُ يُضْجِرُ إِضْجَارًا: ئۇنىڭ ئىچىنى پۇشۇردى، زېرىكتۈردى، تىت ـ تىت قىلدى، بىئارام قىلدى، ئازابلىدى.

أَضْجَعَ يُضْجِعُ إِضْجَاعًا: ياتقۇزدى، يېنىچە ياتقۇزدى، ئۇخلاتتى.

«تُضْجِعُ الْأُمُّ طِفْلَهَا إِلَى جَانِبِهَا حِرْصًا عَلَى رِعَايَتِهِ»: ئانا كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن بالىسىنى يېنىدا ياتقۇزدى.

أَضْجَعَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى يېتىشقا مەجبۇر قىلدى.

أَضْحَاةٌ ج أَضْحًى: قۇربان، قۇربانلىق، نەزىر، ھەدىيە.

أَضْحَكَ يُضْحِكُ إِضْحَاكًا: كۈلدۈردى.

«وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى» (قرآن): ئاللاھ ئىنسانلارنى كۈلدۈرەلەيدۇ ۋە يىغلىتالايدۇ.

أَضْحَكَ الثَّكْلَى: ھازىدارنى كۈلدۈردى.

شَرُّ الْبَلِيَّةِ مَا يُضْحِكُ: ئورۇنسىز ۋە ۋاقىتسىز كەلگەن بالايىئاپەت، كۈلكۈلۈك (مەسەل).

أُضْحُوكَةٌ ج أَضَاحِيكُ: چاقچاق، قىزىق گەپ، كۈلكىلىك گەپ، كۈلدۈرگە.

«اِنْكَشَفَ أَمْرُهُ عَلَى حَقِيقَتِهِ وَغَدَا أُضْحُوكَةً لِلنَّاسِ»: ئۇنىڭ ماھىيىتى ئاشكارىلىنىپ كىشىلەر ئارىسىدا كۈلكىگە ئايلاندى.

أَضْحَى يُضْحِي إِضْحَاءً الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى، نامايەن قىلدى، كۆرسەتتى، پەيدا قىلدى، مەيدانغا چىقاردى؛ چاشگاھ ۋاقتىغا كىردى؛ ئايلاندى، ئۆزگەردى.

«أَضْحَتِ الْآبَارُ كَثِيرَةَ الْمِيَاهِ»: قۇدۇقلارنىڭ سۈيى كۆپەيدى.

أَضْحَى يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى، ئىشلەشكە باشلىدى.

«أَضْحَى التَّنَائِي بَدِيلًا مِنْ تَدَانِينَا»: يېقىنلىقنىڭ ئورنىنى يىراقلىق ئالدى، يىراقلىق يېقىنلىققا ئايلاندى.

«اِطْمَأَنَّ إِلَى صَدِيقِهِ الَّذِي أَضْحَى يَهُزُّهُ فِي أَعْمَقِ أَوْتَارِ صَدْرِهِ»: يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى تارىنى تىترەتكەن دوستىدىن كۆڭلى تىندى.

أَضْحَى م ضَحْيَاءُ ج ضُحًى: ئاپتاپ ئۆتۈپ قالغان، قوياشنىڭ ئىسسىقى ئۆتكەن.

أَضْحَى: قۇربان ھېيت.

يَوْمُ الْأَضْحَى: قۇربان ھېيت كۈنى.

عِيدُ الْأَضْحَى: قۇربان ھېيت.

أُضْحِيَّةٌ ج أَضَاحِيُّ: قۇربان، قۇربانلىق، نەزىر، ھەدىيە.

أَلْأَضْدَادُ (فِي اللُّغَةِ): قارىمۇ قارشى مەنىنى بىلدۈرگۈچى سۆزلەر.

إِضْرَابٌ ج إِضْرَابَاتٌ: ئىش تاشلىماق؛ دەرس تاشلىماق؛ بازار تاشلىماق.

إِضْرَابُ الْعُمَّالِ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشى.

إِضْرَابٌ عَامٌّ: ئومۇميۈزلۈك ئىش تاشلاش.

إِضْرَابُ أَصْحَابِ الْمَصَانِعِ: كارخانىچىلارنىڭ ئىش توختىتىشى، زاۋۇتنى تاقىشى.

أَعْلَنَ الْإِضْرَابَ: ئىش تاشلىغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

لَجْنَةُ الْإِضْرَابِ: ئىش تاشلاش كومىتېتى.

إِضْرَابٌ عَنِ الطَّعَامِ: ئاچلىق ئېلان قىلماق.

أَضْرَابٌ: ئوخشاش، ئوخشاشلىق، بىر خىللىق.

هُمْ وَ أَضْرَابُهُمْ: ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ ئوخشاشلىرى.

إِضْرَارٌ: زىيان يەتكۈزمەك.

«لَمْ يَقْصُدِ الْإِضْرَارَ بِهِ»: ئۇنىڭغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈشنى كۆزلىگىنى يوق.

إِضْرَامٌ: ئوت يېقىش، ئوت تۇتاشتۇرۇش، ئوتنى ياندۇرۇش، ئوت قويۇش.

أَضْرَبَ يُضْرِبُ إِضْرَابًا فِي الْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

أَضْرَبَ عَنْهُ: تاشلىۋەتتى، تاشلاپ قويدى، ۋاز كەچتى، چۆرۈۋەتتى.

أَضْرَبَ الْعَامِلُ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشچى ئىش تاشلىدى.

أَضْرَبَ عَنِ الطَّعَامِ: ئاچلىق ئېلان قىلدى.

«أَضْرَبَ الطَّالِبُ عَنِ الدَّرْسِ»: ئوقۇغۇچى دەرس تاشلىدى.

أَضَرَّ يُضِرُّ إِضْرَارًا بِهِ: زىيان يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى، ۋەيران قىلدى، نابۇت قىلدى.

أَضَرَّ الرَّجُلُ: قوش نىكاھلىق بولدى، خوتۇن ئۈستىگە خوتۇن ئالدى.

أَضَرَّهُ عَلَى أَوْ إِلَى الْأَمْرِ: ئۇنى مەجبۇر قىلدى، زورلىدى، قىستىدى.

أَضْرَسَ يُضْرِسُ إِضْرَاسًا الْأَسْنَانَ: چىشنى غۇچۇرلاتتى.

أَضْرَسَهُ الْحَامِضُ: ئاچچىق - چۈچۈك نەرسە چىشنى قاماتتى.

أَضْرَعَ يُضْرِعُ إِضْرَاعًا لَهُ أَوإِلَيْهِ: بويسۇندۇردى؛ خورلىدى.

أَضْرَعَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى ھالسىزلاندۇردى، ھالىدىن كەتكۈزدى.

أَضْرَمَ يُضْرِمُ إِضْرَامًا النَّارَ: ئوت تۇتاشتۇردى، ئوت ياقتى، ئوتنى ئۇلغايتتى.

أَضْرَمَ نَارَالْفِتْنَةِ: پىتنە قوزغىدى.

«كَانَ الرَّئِيسُ بِخُطَبِهِ يُضْرِمُ الشُّعُورَ الْوَطَنِيَّ وَالْحَمَاسَ لَدَى شَعْبِهِ»: رەئىس ئۆزىنىڭ نۇتۇقلىرى ئارقىلىق خەلقنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ۋە قىزغىنلىقىنى قوزغايتتى.

أَضْرَمَ الشَّيْءَ: ياندۇردى، كۆيدۈردى.

أَضْرَمَ النَّارَ فِي الْمَوْقِدِ: ئوچاققا ئوت ياقتى.

أَضْرَى يُضْرِي إِضْرَاءً: كۈچلەندۈردى، كۈچەيتتى.

إِضْطَبَعَ يَضْطَبِعُ إِضْطِبَاعًا بِرِدَاءَهُ: يەكتەكنى ئېچىۋەتتى، ئاچتى.

إِضْطِجَاعٌ: ياتماق، يېنىچە ياتماق؛ ئۇخلىماق.

إِضْطَجَعَ يَضْطَجِعُ إِضْطِجَاعًا: ياتتى، يېنىچە ياتتى؛ ئۇخلىدى.

«إِضْطَجَعَ عَلَى السَّرِيرِ و نَامَ»: ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپلا ئۇخلاپ قالدى.

إِضْطِرَابٌ ج إِضْطِرَابَاتٌ: داۋالغۇش، چايقىلىش، تەۋرىنىش، پاراكەندىچىلىك، ئەنسىزچىلىك، قالايمىقانچىلىق، مۇقىمسىزلىق.

إِضْطِرَابَاتٌ إِجْتِمَاعِيَّةٌ: ئىجتىمائىي مۇقىمسىزلىق، ئىجتىمائىي قالايمىقانچىلىق.

إِضْطِرَابَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي پاراكەندىچىلىك.

إِضْطِرَابَاتٌ عَصَبِيَّةٌ: نېرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىشى.

إِضْطِرَابَاتٌ جَوِّيَّةٌ: ئاتموسفېرانىڭ بۇلغىنىشى، ئاتموسفېرانىڭ قالايمىقانلىشىشى.

اِضْطِرَارٌ: ئېھتىياج، جىددىي ئېھتىياج، جىددىي زۆرۈرىيەت، جىددىي موھتاجلىق.

عِنْدَ الْاِضْطِرَارِ: ئامال تاپالمىغاندا، ئامالسىز قالغاندا، چارىسىز قالغاندا.

«لَمْ يَكُنْ مِن عَادَتِهِ أَنْ يَتَّصِلَ بِأَهْلِهِ هَاتِفِيًّا إِلاَّ عِنْدَ الْاِضْطِرَارِ» : پەقەت زۆرۈرىيەت بولمىسىلا ئائىلىسى بىلەن تېلېفوندا ئالاقىلىشىش ئۇنىڭ ئادىتى ئەمەس.

فِي حَالَةِ الْاِضْطِرَارِ: ئامالسىز قالغاندا، چارىسىز قالغاندا.

اِضْطِرَارِيٌّ: مەجبۇرىي، مەجبۇرلۇق، زورمۇ زور، زورلۇق، زۆرۈرىيەتكە ئائىت.

«تَأَخَّرَعَنْ حُضُورِالْاِجْتِمَاعِ لِأَسْبَابٍ اِضْطِرَارِيَّةٍ» : زۆرۈرىيەت تۈپەيلىدىن يىغىنغا كېچىكىپ كەلدى.

«قَامَ الطَّيَّارُ بِهُبُوطٍ اِضْطِرَارِيٍّ بَعْدَنَفَادِالْوُقُودِ» : ليۇتچىك يېقىلغۇ تۈگىگەندىن كېيىن يەرگە قونۇشقا مەجبۇر بولدى.

اِضْطِرَامٌ: كۆيۈش، يېنىش.

اِضْطَرَبَ يَضْطَرِبُ اِضْطِرَابًا: تەۋرەندى، چايقالدى، داۋالغۇدى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى؛ پاراكەندە بولدى، ئەنسىز بولدى.

«أَحَسَّتْ أَنَّ جَنِينَهَا يَضْطَرِبُ فِي أَحْشَائِهَا» : ئانا بالىنىڭ قورسىقىدا تەۋرەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

اِضْطَرَبَ الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى.

«اِضْطَرَبَ الْأَمْنُ فِي الْبِلاَدِ» : دۆلەت تىنچلىقى بۇزۇلدى.

اِضْطَرَبَ فِي الْأَرْضِ: سەرسان بولۇپ يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى.

اِضْطَرَبَ الْحَبْلُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىتتىپاقلىق بۇزۇلدى، بىرلىك بۇزۇلدى، قارىمۇ قارشى پىكىر بولۇشتى، ئۆزئارا پىكىر ئوخشىمىدى.

اِضْطَرَبَ الْأَمْرُ: ئىشى قالايمىقانلاشتى، پاراكەندە بولدى.

اِضْطَرَبَ الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى.

اِضْطَرَبَ الرَّجُلُ: بىئارام بولدى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەم بولالمىدى، تەشۋىشلەندى.

اِضْطَرَّ يَضْطَرُّ اِضْطِرَارًا إِلَى: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى.

«لَمْ تُحَاوِلِ الْاِتِّصَالَ بِالنَّاسِ إِلاَّ حِيْنَ كَانَتِ الضَّرُورَةُ تَضْطَرُّهَا إِلَى ذَلِكَ» : زۆرۈرىيەت مەجبۇر قىلمىسىلا، سەن كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلمايسەن.

اُضْطُرَّ: مەجبۇر قىلىندى، مەجبۇرلاندى، زورلاندى.

«فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ» «قرآن» : (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا گۇناھ بولمايدۇ.

اُضْطُرَّ إِلَى كَذَا: جىددىي ئېھتىياجى چۈشتى، جىددىي لازىم بولدى، جىددىي زۆرۈر بولدى.

اِضْطَرَمَ يَضْطَرِمُ اِضْطِرَامًا النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى.

«تَضْطَرِمُ الْعَوَاطِفُ فِي نَفْسِهِ اِضْطِرَامًا» : ئۇنىڭ قەلبىدە ھېسسىيات ـ تۇيغۇلار ئوت بولۇپ يانماقتا.

اِضْطَرَمَ الشَّرُّ وَالْحَرْبُ وَ نَحْوُ هُمَا: ياندى، يالقۇنجىدى؛ ئەۋج ئالدى.

«إِنَّكَ عَرَفْتَ حِيْنَ تَرَكْتَنِي أَنَّ بَيْنَ جَنْبَيَّ نَارًا تَضْطَرِمُ» : مېنى تاشلاپ كەتكەن چېغىڭدا ئىچىمدە ئوت يېنىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلەتتىڭ.

«بَدَأَ لَهِيْبُ النَّارِ يَضْطَرِمُ» : ئوت يالقۇنجاپ يانماقتا.

اِضْطَرَمَ الشَّيْبُ فِي الرَّأْسِ: باشتىكى ئاق چاچ كۆپەيدى.

اِضْطَغَنَ يَضْطَغِنُ اِضْطِغَانًا عَلَيْهِ ضَغِينَةً: ... غا ئاداۋەت تۇتتى.

اِضْطِلاَعٌ: ھۆددىسىدىن چىقماق، قولىدىن كەلمەك.

اِضْطِلاَعٌ بِالتَّبِعَةِ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماق، جاۋابكار بولماق.

اِضْطِلاَعٌ بِالْاِلْتِزَامَاتِ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماق.

فِي أَثْنَاءِ إِضْطِلاَعِي بِمَنْصِبِي : مەن ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان چاغدا، مەن ۋەزىپە ئىجرا قىلىۋاتقان ۋاقىتتا.

إِضْطَلَعَ يَضْطَلِعُ إِضْطِلاَعًا بِالأَمْرِ: ھۆددىسىدىن چىقتى، قولىدىن كەلدى، ئۈستىگە ئالالىدى.

إِضْطَلَعَ بِمَسْؤُلِيَّتِهِ: مەسئۇلىيىتىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقتى.

«تَسَاءَلَ النَّاسُ عَنِ الْمَهَامِّ الَّتِي تَضْطَلِعُ بِهَا وِزَارَةُ الأَوْقَافِ» : كىشىلەر دىنىي مىنىستىرلىك ئۈستىگە ئالغان ۋەزىپىلەردىن سورىماقتا.

إِضْطِهَادٌ ج إِضْطِهَادَاتٌ: زىيانكەشلىك قىلىش، خارلاش، ئېزىش، زۇلۇم سېلىش.

«تَعَرَّضَ الشَّعْبُ الْفِلَسْطِينِيُّ لإِضْطِهَادَاتٍ كَثِيرَةٍ» : پەلەستىن خەلقى نۇرغۇن خورلۇقلارغا ئۇچرىدى.

«أَيْنَمَا يَشْتَدُّ الإِضْطِهَادُ تَتَعَالَى نِيرَانُ الْمُقَاوَمَةِ» : قەيەردە ئېزىلىش بولىدىكەن، شۇ يەردە قارشىلىق ئوتلىرى لاۋۇلدايدۇ.

إِضْطَهَدَ يَضْطَهِدُ إِضْطِهَادًا الرَّجُلَ: كىشىگە زىيانكەشلىك قىلدى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، خارلىدى.

إِضْطَهَدَ لِإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىك ئەزدى، ئېكسپىلاتاتسىيە قىلدى.

«يَضْطَهِدُ الْحُكَّامُ الْمُسْتَبِدُّونَ كُلَّ مَنْ يَخْرُجُ عَلَى رَأْيِهِمْ مِنْ مُوَاطِنِيهِمْ» : مۇستەبىت ھۆكۈمرانلار ئۆزلىرىنىڭ پىكرىگە قارشى چىققان پۇقرالارنىڭ ھەممىسىنى باستۇرىدۇ.

إِضْعَافٌ: ئاجىزلاشتۇرماق، زەئىپلەشتۈرمەك، بوشاشتۇرماق، كۆچسىزلەندۈرمەك؛ كىچىكلەتمەك؛ يېنىكلەتمەك.

أَضْعَافٌ: قاتمۇ قات ئاشۇرماق، ھەسسىلەپ ئاشۇرماق.

«لاَ تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً» «قرآن» : جازانىنى قاتمۇ قات ئاشۇرۇپ يېمەڭلار.

أَضْعَافُ الْكِتَابِ: قۇرلار ئارا، قۇرلار ئارىسى.

أَضْعَفَ يُضْعِفُ إِضْعَافًا ـــ هُ: ئۇنى بوشاشتۇردى، ئاجىزلاشتۇردى؛ كىچىكلەتتى، يەڭگىللەتتى.

«إِنَّ تَقَدُّمَ السِّنِّ يُضْعِفُ الْجِسْمَ» : شۈبھىسىزكى، ياشنىڭ چوڭىيىشى بەدەننى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

أَضْغَاثُ أَحْلاَمٍ: قالايمىقان چۈش، يامان چۈش، قارا بېسىش؛ خىيال، ئارزۇ، تىلەك، خام خىيال، قۇرۇق خىيال، قۇرۇق پەرەز.

أَضْغَطَ يُضْغِطُ إِضْغَاطًا: ئەزدى؛ بېكىتتى، باستى.

أَضْفَى يُضْفِي إِضْفَاءً عَلَيْهِ: مۇكەممەللەشتۈردى، تولۇقلىدى.

«يُضْفِي أُسْلُوبُ الإِسْتِعَارَةِ عَلَى الْكَلاَمِ قُوَّةً وَيَكْسُوهُ حُسْنًا» : ئىستىئارە ئۇسلۇبى سۆزنى كۈچلەندۈرىدۇ ۋە گۈزەللەشتۈرىدۇ.

«أَضْفَى حَيَوِيَّةً عَلَى الْجَوِّ» : كەيپىياتنى جانلاندۇردى.

أَضَلَّ يُضِلُّ إِضْلاَلاً: ئازدۇردى، ئاداشتۇردى، ئېزىقتۇردى.

«أَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ» «قرآن» : كاپىر بولغان ۋە (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ يولىدىن توسقانلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىنى ئاللاھ بىكار قىلىۋېتىدۇ.

أَضَلَّ الشَّيْءَ: يوقاتتى، چۈشۈرۈپ قويدى، يۈتتۈرۈپ قويدى.

أَضَلَّهُ: ئۇنى ئالدىدى، ئېزىقتۇردى، يولدىن چىقاردى.

«وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلاَلاً بَعِيدًا» «قرآن» : شەيتان ئۇلارنى چوڭقۇر ئازدۇرۇشنى خالايدۇ.

إِضْمَارٌ: يوشۇرماق.

إِضْمَارٌ «في النحو» : قىسقارتماق (ئىسىمنىڭ ئورنىغا ئالماشنى ئىشلەتمەك).

إِضْمَارُ النَّوَايَا الْخَبِيثَةِ: يامان نىيەتنى كۆڭۈلگە پۈكۈش.

إِضْمَامَةٌ ج أَضَامِيمُ وَإِضْمَامَاتٌ: بىر توپ، بىر توركۇم، جامائە، گۇرۇپپا؛ بىر باغلام.

إِضْمِحْلاَلٌ: يوقالماق، ئاجىزلىماق، تۈگىمەك (جانلىق ئورگانىزملارنىڭ ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشتا ئاجىز كېلىشى).

إِضْمَحَلَّ يَضْمَحِلُّ إِضْمِحْلاَلاً: ئارقاتتى، ئارقالدى، يوقالدى، تۈگىدى؛ ئاجىزلاشتى.

«جُمُودُ الشُّعُوبِ كَجُمُودِ الْأَفْرَادِ يُؤَدِّي إِلَى الْإِضْمِحْلَالِ» : ئەلنىڭ قاتماللىقى شەخسلەرنىڭ قاتماللىقىغا ئوخشاش، يوقۇلۇشقا ئېلىپ بارىدۇ.

أَضْمَرَ يُضْمِرُ إِضْمَارًا الْأَمْرَ: ئىشنى يوشۇردى.

«مَا أَضْمَرَ أَحَدٌ شَيْئًا إِلاَّ ظَهَرَ فِي فَلَتَاتِ لِسَانِهِ وَصَفَحَاتِ وَجْهِهِ» : بىرەر ئادەم بىرەر نەرسىنى يوشۇرغان ئىكەن، ئۇنىڭ تىلى ۋە رەڭگى روھىدىن ئاشكارا بولماي قالمايدۇ.

أَضْمَرَ لَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا يامانلىق قىلدى.

أَضْمَرَ الشَّيْءَ: يوشۇردى.

أَضْمَرَ فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىدە ساقلىدى، كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى.

أَضْمَرَهُ: ئۇنى ئورۇقلاتتى، ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى.

إِضْمَرَّ يَضْمِرُّ إِضْمِرَارًا الْغُصْنُ: شاخ قۇرۇپ قالدى، يىگىدەپ قالدى، سولىشىپ قالدى.

أَضْنَى يُضْنِي إِضْنَاءً: ئورۇقلاتتى، ياراتتى، هارغۇزىۋەتتى، هالسىرتىۋەتتى، ماجالىنى قويمىدى، هالىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

أَضْنَاهُ: ئۇنىڭ ماجالىنى قويمىدى، هالىدىن كەتكۈزدى، ماغدۇرسىزلاندۇردى.

أَضْهَدَ يُضْهِدُ إِضْهَادًا الرَّجُل: زىيانكەشلىك قىلدى، ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، خورلىدى، ئازابلىدى.

أَضْهَدَهُ: ئۇنى ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، زۇلۇم سالدى، باستى، خارلىدى.

أَضْوَى يُضْوِي إِضْوَاءً: ئاجىز نەسىل قالدۇردى (ئورۇقلىرى).

أَضْوَى الرَّجُلَ: ئاجىزلاتتى.

أَضْوَى حَقَّهُ: هەققىنى كەم بەردى.

أَضْوَى الْأَمْرَ: ئىشنى پۇختا قىلدى.

«اِغْتَرِبُوا لَا تُضْوُوا» «حديث» : ياتلاردىن ئۆيلىنىڭلار، شۇنداق قىلساڭلار نەسلىڭلار ئاجىز بولۇپ قالمايدۇ.

أَطَابَ يُطِيبُ إِطَابَةً: ياخشىلىدى، تۈزەتتى، ياخشىلىق قىلدى، چىرايلىق ئىش قىلدى.

أَطَاحَ يُطِيحُ إِطَاحَةً: ئاغدۇرۇۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

أَطَاحَ الْجَيْشُ بِرَئِيسِ الْجُمْهُورِيَّةِ: ئارمىيە جۇمهۇرىيەت رەئىسىنى ئاغدۇرىۋەتتى.

أَطَارَ يُطِيرُ إِطَارَةً: ئۇچۇرۇۋەتتى، ئۇچۇردى.

أَطَارَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

إِطَارٌ ج أُطُرٌ و إِطَارَاتٌ: رامكا، جازا.

إِطَارُ الصُّورَةِ: رەسىمنىڭ رامكىسى.

إِطَارٌ فِكْرِيٌّ: پىكىر رامكىسى.

«أَدَّى ظُهُورُ الْإِسْلَامِ إِلَى تَوْحِيدِ الْعَرَبِ فِي إِطَارٍ فِكْرِيٍّ وَاحِدٍ» : ئىسلام دىنىنىڭ پەيدا بولۇشى ئەرەبلەرنى بىر پىكىر ئىچىدە بىرلىككە كېلىشكە ئېلىپ باردى.

تَفَجَّرَالْإِطَارُ: بالون ئېتىلىپ كەتتى.

«لَقَدْ نُوقِشَتْ هَذِهِ الْمَسْئَلَةُ فِي إِطَارِالْفِرْقَةِ» : بۇ مەسىلە گۇرۇپپا ئىچىدە مۇزاكىرە قىلىندى.

إِطَارُ الدَّرَّاجَةِ: ۋېلسىپىتنىڭ تاش كامىرى.

إِطَارُ النَّظَّارَةِ: كۆزەينەك جازىسى.

إِطَارُ الْعَجَلَةِ: چەمبىرەك، هالقا، ئۆلتاڭ، قاسقان (چاقنىڭ).

إِطَارُ الْعَجَلَةِ الْخَارِجِيُّ: چاق، بالون، تاش كامىر.

إِطَارَاتُ الدَّوْلَةِ أَوِ الْحُكُومَةِ: دۆلەت ياكى هۆكۈمەت ئورگانلىرى.

أَطَاشَ يُطِيشُ إِطَاشَةً: ئۇنى شاللاقلىق قىلدۇردى، ئۇنى تەنتەكلىك قىلدۇردى.

أَطَاعَ يُطِيعُ إِطَاعَةً: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

«مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ» «قرآن» : كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ.

إِطَاعَةٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

«إِطَاعَتُكَ لِوَالِدَيْكَ وَاجِبَةٌ» : ئاتا ـ ئاناڭغا ئىتائەت قىلىش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ.

أَطَاقَ يُطِيقُ إِطَاقَةً: تاقاب قىلدى؛ يېقىنلاشتى؛ قورشىۋالدى.

أَطَاقَ بِهِ: ئۇنىڭ ئۈستىگە چۈشتى.

أَطَاقَ يُطِيْقُ إِطَاقَةً الشَّيْءَ: تاقەت قىلدى، چىدىدى، بەرداشلىق بەردى.

أَطَاقَ الْإِبْتِلَاءَ: سىناقىقا بەرداشلىق بەردى.

لَايُطَاقُ: چىدىغىلى بولمايدىغان، بەرداشلىق بەرگىلى بولمايدىغان.

أَمْرٌ لَايُطَاقُ: تاقەت قىلغىلى بولمايدىغان ئىش.

كَانَ لَا يُطِيقُ الظُّلْمَ: زۇلۇمغا چىداشلىق بېرەلمەيتتى.

لَمْ يُطِقْ صَبْرًا: چىدىيالمىدى، سەۋر قىلالمىدى.

أَطَالَ يُطِيْلُ إِطَالَةً: ئۇزارتتى، سوزدى.

أَطَالَ اللّٰهُ بَقَاءَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

أَطَالَ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۇزۇن كۈتكۈزدى.

أَطَالَ لِسَانَهُ: سۆز بىلەن چېقىلدى.

أَطَالَ الْوُقُوفَ: ئۇزۇن ساقلىدى، ئۇزۇن كۈتتى.

أَطَالَ النَّظَرَ: دىققەت بىلەن قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

«لَاتُطِيْلُوا النَّظَرَ إِلَى الْأَشْيَاءِالدَّقِيقَةِ»: ئىنچىكە نەرسىلەرگە ئۇزۇن قارىماڭلار.

إِطَالَةٌ: سوزماق، ئۇزارتماق.

إِطْبَاقٌ: ياپماق، ئەتمەك، ئورىماق، ئورىۋالماق، قورشىۋالماق؛ بىرلىككە كەلمەك.

حُرُوفُ الْإِطْبَاقِ: «ص ض ط ظ» ھەرپلىرى.

أَطْبَانٌ: بەدەننىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى ۋە ياشلىق نەۋقىرانلىقى.

أَطْبَقَ يُطْبِقُ إِطْبَاقًا عَلَى: ياپتى، ھۇجۇم قىلدى، يوپۇرۇلۇپ كەلدى، دالدىغا ئالدى، قاپلىدى، يوشۇردى، پۈركىدى، ئورىدى.

«أَطْبَقَتْ قُوَّاتُنَا عَلَى الْعَدُوِّ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ»: بىزنىڭ قوشۇنىمىز دۈشمەنگە ھەممە تەرەپتىن ھۇجۇم قىلدى.

أَطْبَقَ عَلَى رَقَبَتِهِ: ئۇنى بوغۇپ قويدى.

أَطْبَقَ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى، قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

«أَطْبَقَ اللَّيْلُ وَخَيَّمَ الْهُدُوءُ»: كېچە قاراڭغۇلىشىپ ئەتراپنى جىمجىتلىق باستى.

أَطْبَقَ عَيْنَيْهِ: ئىككى كۆزىنى يۇمدى، كۆزىنى يۇمۇۋالدى.

أَطْبَقَ الصَّحِيفَةَ: گېزىتنى ياپتى.

«أَطْبَقَتْ كِتَابَهَا»: كىتابىنى ياپتى.

أَطْبَقَ فَمَهُ: ئاغزىنى يۇمۇۋالدى، لام - جىم دېمىدى.

أَطْبَقَ شَفَتَيْهِ: ئاغزىنى يۇمۇۋالدى، لام - جىم دېمىدى.

أَطْبَقَ الْقَوْمُ عَلَى كَذَا: بىرلىككە كەلدى.

أَطْحَلُ: بوزرەڭ، كۈلرەڭ.

أَطَرَ يَأْطُرُ و يَأْطِرُ أَطْرًا: ئەگدى.

إِطْرَاءٌ: ئالقىشلىماق، ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، ماختاپ كۆككە كۆتۈرمەك، ماختاپ ئۇچۇرماق.

عِبَارَاتُ الْإِطْرَاءِ وَالْمَدِيحِ: كۆككە كۆتۈرۈش ۋە مەدھىيىلەش ئىبارىلىرى.

أَطْرَارُ الْبِلَادِ: چېگرا، چېگرا جاي.

أَطْرَأَ يُطْرِئُ إِطْرَاءً ـ هُ: ئۇنى مەدھىيىلىدى، كۆككە كۆتۈردى.

أَطْرَبَ يُطْرِبُ إِطْرَابًا: مەستخۇش قىلدى، مەپتۇن قىلدى، جەلپ قىلىۋالدى.

«أَطْرَبَنِي صَوْتُ هَذَا الْمُغَنِّي»: بۇ ناخشىچىنىڭ ئاۋازى مېنى مەستخۇش قىلىۋەتتى.

أَطْرَشُ وَأَطْرُوشٌ وأُطْرُش م طَرْشَاءُ ج طُرْشٌ: گاس، پاڭ، قۇلىقى ئېغىر.

أَطْرَقَ يُطْرِقُ إِطْرَاقًا: قىزىقارلىق نەرسىنى مەيدانغا كەلتۈردى، قىزىق ئىش قىلدى، كۈلكىلىك گەپ قىلدى، قىزىق گەپ قىلدى، ھېكمەتلىك سۆز قىلدى؛ سوۋغا قىلدى، ھەدىيە قىلدى.

أَطْرَقَ يُطْرِقُ إِطْرَاقًا الرَّجُلُ: بېشىنى ساڭگىلىتىپ سۈكۈت قىلىپ تۇردى، بېشىنى سىلىپ سۈكۈت قىلدى.

أَطْرَقَ مُفَكِّرًا: چوڭقۇر ئويلاندى، چوڭقۇر ئويغا چۆمدى، خىيالغا چۆمدى.

أَطْرَقَ رَأْسَهُ: بېشىنى تۆۋەن سالدى.

«أَطْرَقَ الشَّيْخُ قَلِيلاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ»: ئۇستاز ئازراق بېشىنى تۆۋەن قىلىپ ئاندىن كۆتۈردى.

أَطْرَمَ يُطْرِمُ إِطْرَامًا أَسْنَانُهُ: چىشى كىرلىشىپ قالدى.

أَطْرَمَ فُوهُ: ئېغىزى پۇراپ قالدى.

أُطْرُوحَةٌ: ئىلمىي ماقالە، مەكتەپ پۈتتۈرۈش ئىلمىي ماقالىسى.

أُطْرُوفَةٌ: قىزىق پاراڭ، ئاجايىپ سۆز، يېڭى شەيئى.

أَطْرَى يُطْرِي إِطْرَاءً فُلَانًا: ماختىدى، ئالقىشلىدى، تەرىپلىدى؛ قاتتىق ماختىدى، كۆپ تەرىپلىدى، ئاشۇرۇپ ماختىدى، ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇردى.

«أَطْرَى الْمُدِيرُ مَا فَعَلَ مُسَاعِدُهُ» : مۇدىر ياردەمچىسىنىڭ قىلغانلىرىنى ماختىدى.

إِطْرِيَّةٌ: ئۈگرە، كەسكەن چۆپ.

أَطَّ يَئِطُّ أَطِيطًا الْإِبِلُ: تۆگە بوزلىدى.

أَطَّرَ يُؤَطِّرُ تَأْطِيرًا: ئەگدى.

أَطَّرَ الصُّورَةَ: سۈرەتنى رامكىغا ئېلىپ قويدى.

اِطِّرَادٌ: باغلىناق، تۇتاشماق، ئىزچىللاشماق، ئۇزلۇكسىز، ئۇدا.

«يَزْدَادُ مُسْتَوَى مَعِيشَتِهِمِ بِاطِّرَادٍ» : ئۇلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى ئۇزلۇكسىز ئۆسمەكتە.

اِطَّرَحَ يَطَّرِحُ اِطِّرَاحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاتتى، تاشلىدى، چۆرۈۋەتتى.

اِطَّرَدَ يَطَّرِدُ اِطِّرَادًا الْأَمْرُ: باغلاندى، تۇتاشتى، ئۇزلۇكسىز داۋاملاشتى.

اِطَّرَدَ الْكَلَامُ: سۆز ئىزچىل بولدى، تۇتاشتى.

اِطَّرَدَتِ الْقَاعِدَةُ: قائىدە ئومۇملاشتى.

اِطَّعَنَ يَطَّعِنُ اِطِّعَانًا: قىرىشتى، ئۆلتۈرۈشتى، سانجىشتى؛ كۈرەش قىلدى.

اِطَّفَحَ يَطَّفِحُ اِطِّفَاحًا الْقِدْرَ: قازاننىڭ كۆپۈكىنى ئالدى.

اِطِّلَاعٌ: قارىماق، كۆزەتمەك، نەزەر تاشلىماق؛ كۆرۈش قۇۋۋىتى، كۆرۈش سېزىمى، بىلىش، سېزىش، خەۋەردار بولۇش، نەزەر دائىرىسى.

«بَعْدَ الْإِطِّلَاعِ عَلَى الْمَادَّةِ كَذَا مِنَ الْقَانُونِ حَكَمْنَا بِالْآتِي...» : قانۇننىڭ پالانى ماددىسىنى كۆرگەندىن كېيىن تۆۋەندىكىدەك ھۆكۈم چىقاردۇق.

«يُعَدُّ مِنْ ذَوِي الْإِطِّلَاعِ الْوَاسِعِ» : ئۇ كەڭ مەلۇمات ئىگىلىرىدىن سانىلىدۇ.

عِنْدَ الْإِطِّلَاعِ: بىر قاراپلا، بىر ئۇچرىشىپلا، بىر قاراشتىلا.

اِطِّلَاعٌ عَلَى الْأَعْمَالِ: ئىشلارنى باشقۇرماق، ئىدارە قىلماق، تەپتىش قىلماق، نازارەت قىلماق، قوماندانلىق قىلماق، باشچىلىق قىلماق، تەكشۈرمەك، كۆزەتمەك.

سَعَةُ الْإِطِّلَاعِ: مەلۇمات دائىرىسى كەڭ، كۆپ كىتاب ئوقۇغان.

حُبُّ الْإِطِّلَاعِ: بىلىشكە ھەۋەسكار، بىلىم ئاشۇرۇشقا خۇشتار.

اِطَّلَعَ يَطَّلِعُ اِطِّلَاعًا عَلَى الشَّيْءِ: كۆرۈپ قالدى، كۆردى، قارىدى، سەزدى، بايقىدى، بىلدى، تونىدى.

«لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا» «قرآن» : ئەگەر ئۇلارنى كۆرسەدغان بولساڭ، ئەلۋەتتە ئۇلاردىن قاتتىق قورقۇپ، يۈز ئۆرۈپ چوقۇم قاچقان بولاتتىڭ.

اِطَّلَعَ عَلَى: خەۋەردار بولدى، ئاخبارات تاپشۇرۇپ ئالدى، تەكشۈردى، كۆزەتتى، ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلدى.

اِطَّلَعَ عَلَى الْعَمَلِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، نازارەت قىلدى، قوماندانلىق قىلدى، باشچىلىق قىلدى.

اِطَّوَفَ يَطَّوِفُ اِطِّوَافًا: تاۋاپ قىلدى.

اِطَّوَقَ يَطَّوِقُ اِطِّوَاقًا: بولايكا تاقىدى.

اِطَّهَرَ يَطَّهِرُ اِطِّهَارًا: ئۆزىنى پاكلىدى، پاكلاندى، تازىلاندى، يۇيۇلدى.

اِطَّوَى يَطَّوِي اِطِّوَاءً عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِطَّيَّرَ يَطَّيَّرُ اِطِّيَّارًا بِهِ أَوْمِنْهُ: شۇم پال ئالدى، شۇملۇق ھېس قىلدى.

«اِطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ» «قرآن» : (بىزگە كەلگەن قەھەتچىلىك) سېنىڭ ۋە سەن بىلەن بولغان كىشىلەرنىڭ شۇملۇقىدىن كەلدى.

أَطْعَمَ يُطْعِمُ إِطْعَامًا: تاماق بەردى، ئوزۇقلاندۇردى.

«فَكُلُوامِنْهَاوَأَطْعِمُواالْبَائِسَ الْفَقِيرَ» «قۇرئان» : سىلەر قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، موھتاجغا، پېقىرغا بېرىڭلار.

أَطْعَمَ الشَّجَرَةُ: دەرەخ مېۋىگە كىردى، مېۋىلىدى.

أَطْعَمَهُ اللّٰهُ وَلَدًا: ئاللاھ ئۇنىڭغا پەرزەنت ئاتا قىلدى.

أَطْعَمَ الشَّيْءُ: تەمى ئۆزگەردى.

أَطْعَمَ الْغُصْنَ بِآخَرَ: شاخنى ئۇلىدى.

أَطْغَى يُطْغِي إِطْغَاءً ــ هُ: ئۇنى زالىم قىلىۋەتتى، ئۇنى مۇستەبىت قىلىۋەتتى.

«قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ» «قۇرئان» : ئۇنىڭ ھەمراھى (بولغان شەيتان) : «پەرۋەردىگارىمىز! مەن ئۇنى ئازدۇرمىدىم، لېكىن ئۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن چوڭقۇر گۇمراھلىقتا بولدى» دەيدۇ.

أَطْغَى الْمَاءُ: سۇ تاشتى، تاشقىن بولدى، كەلكۈن بولدى، سۇ ئاپىتى بولدى.

«كُلَّمَاأَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِأَطْفَأَهَااللّٰهُ» «قۇرئان» : ئۇلار ھەرقاچان (رەسۇلۇللاغا قارشى) ئۇرۇش ئوتىنى ياقماقچى بولسا، ئاللاھ ئۇنى ئۆچۈرىدۇ.

أَطْفَأَ يُطْفِئُ إِطْفَاءً النَّارَ أَوِ الْفِتْنَةَ أَوِ الْحَمَاسَ: ئۆچۈردى.

أَطْفَأْتُ الْمِصْبَاحَ: چىراغنى ئۆچۈردۇم.

إِطْفَاءٌ: ئۆچۈرمەك.

إِطْفَاءُ النَّارِ: ئوتنى ئۆچۈرمەك.

«جُنُودُ الْإِطْفَاءِ يُخْمِدُونَ النَّارَ» : ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار ئوت ئۆچۈرمەكتە.

إِطْفَائِيٌّ: ئوت ئۆچۈرگۈچى.

إِطْفَائِيَّةٌ ج إِطْفَائِيَّاتٌ: ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتى، ئوت ئۆچۈرگۈچىلەر كوماندىسى، ئوت ئۆچۈرۈش ئىدارىسى.

أَطْفَحَ يُطْفِحُ إِطْفَاحًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

أَطْفَرَ يُطْفِرُ إِطْفَارًا الْفَرَسَ النَّهْرَ: ئاتنى ئېرىقتىن سەكرىتىپ ئۆتكۈزدى.

أَطْفَقَ يُطْفِقُ إِطْفَاقًا بِمُرَادِهِ: مۇرادىغا يەتكۈزدى، ئارزۇسىغا قاندۇردى.

أَطْفَلَ يُطْفِلُ إِطْفَالًا الْمَرْأَةُ: ئايال بالىلىق بولدى، پەرزەنت رىزىق قىلىپ بېرىلدى، بالىجانلىق بولدى.

إِطْلَاقٌ: ئازاد قىلماق، قويۇپ بەرمەك، يېشىۋەتمەك.

«أَنَّهُ غَيْرُ مَسْرُورٍ فِي هَذَا الْيَوْمِ إِطْلَاقًا وَلَا أَعْرِفُ مَاالسَّبَبُ» : ئۇ بۈگۈن خاپا، سەۋەبىنى بىلمەيمەن.

«إِنَّ حِلَّ الْمُشْكِلَةِ عَلَى هَذَا النَّحْوِ لَيْسَ مَرْضِيًّا عَلَى الْإِطْلَاقِ» : مەسىلىنى مۇنداق ھەل قىلىش ئومۇمەن كۆڭۈلدىكىدەك بولماپتۇ.

لَمْ يَحْدُثْ إِطْلَاقًا أَوْ عَلَى الْإِطْلَاقِ: مۇتلەق يۈز بەرمىدى.

«عِيدِگَاهْ هُوَ أَكْبَرُ مَسَاجِدِ مِنْطَقَتِنَا عَلَى الْإِطْلَاقِ» : ھېيتگاھ پۈتكۈل رايونىمىزدىكى مەسچىتلەرنىڭ ئەڭ چوڭى.

إِطْلَاقًا أَوْعَلَى الْإِطْلَاقِ: مۇتلەق، مۇتلەقەن، پۈتۈنلەي، تامامەن.

إِطْلَاقُ النَّارِ: توپ ئاتماق، ئوت ئاچماق، ئوق چىقارماق، ئوققا تۇتماق.

أَطْلَبَ يُطْلِبُ إِطْلَابًا الشَّيْءَ: تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى.

أَطْلَسُ ج أَطَالِيسُ: ئاتلاس، خەرىتىلەر توپلىمى؛ قەدىمكى چاغدا شىمالىي ئافرىقىنىڭ ئاتىلىشى؛ ھازىر ئاسمان قۇببىسى ياكى يەر شارىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان زور جازا.

أَطْلَسُ م طَلْسَاءُ ج طُلْسٌ: دۇردۇن، ئەتلەس، تاۋار.

أَطْلَسِيٌّ: ئاتلانتىك؛ تاۋارغا ئائىت.

اَلْمُحِيطُ الْأَطْلَسِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان.

حِلْفُ الْأَطْلَسِيِّ: شىمالىي ئاتلانتىك ئوكيان ئىتتىپاقى.

أَطْلَعَ يُطْلِعُ إِطْلَاعًا النَّبَاتُ أَوِ السِّنُّ: ئۆسۈملۈك ياكى چىش چىقتى؛ ئۈندى، پەيدا بولدى، كۆرۈندى.

أَطْلَعَهُ عَلَى السِّرِّ: ئۇنىڭغا مەخپىيەتلىكنى بىلدۈرۈپ قويدى.

«**وَمَاكَانَ اللهُلِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ**» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرنى غەيىبدىنمۇ خەۋەردار قىلمايدۇ.

أَطْلَعَ رَأْسَهُ عَلَى الشَّيْءِ: بېشىنى كۆتۈرۈپ قاردى.

أَطْلَعَ الشَّجَرُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، بىخ سۈردى.

أَطْلَعَهُ عَلَى الشَّيْءِ: بىلدۈردى، ئۇقتۇردى.

«**سَرَرْتُ بِأَنْ أَطْلَعْتَنِي عَلَى أَحْوَالِكَ الدِّرَاسِيَّةِ**» : ئۆگىنىش ئەھۋالىڭدىن مېنى خەۋەردار قىلغانلىقىڭدىن خۇشاللاندىم.

أَطْلَعَ الشَّيْءَ: ئۆرلەتتى.

أَطْلَقَ يُطْلِقُ إِطْلاَقًا: يەشتى، قويۇۋەتتى، ئېچىۋەتتى.

أَطْلَقَ السِّهَامَ: ئوقيا ئاتتى، قارىغا ئالدى.

أَطْلَقَ الْمِدْفَعَ عَلَى: توپ ئاتتى، توپقا تۇتتى، بومباردىمان قىلدى، ئوت ئاچتى.

أَطْلَقَ الرَّصَاصَ أَوِالنَّارَ عَلَيْهِ: مىلتىق ئاتتى، ئوق چىقاردى، ئوت ئاچتى.

أَطْلَقَ الْبُخُورَ: ئىسرىق سالدى، كۆجە ياقتى؛ بۇتقا چوقۇندى.

أَطْلَقَ سَرَاحَهُ وَسَبِيلَهُ: ئۇنى قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى.

أَطْلَقَ الشَّجَرَةُ الأَزْهَارَ: دەرەخ چېچەكلىدى.

أَطْلَقَ يَدَهُ: ياردەم قولىنى سۇندى، خەير ـ ساخاۋەت قىلدى.

أَطْلَقَ يَدَهُ فِي الأَمْرِ: ئەركىن ھەرىكەت قىلدى، ئىختىيارى ھەرىكەت قىلدى.

أَطْلَقَ صَرْخَةً: ۋارقىرىدى، چۇقان كۆتۈردى.

أَطْلَقَ الْكَلاَمَ: بولۇشىغا گەپ قىلدى، ئەركىن سۆزلىدى.

أَطْلَقَ فِي كَلاَمِهِ: توختىماي گەپ قىلدى، قارا ـ قويۇق ئېيتتى، ئومۇملاشتۇرۇپ دېدى.

أَطْلَقَ لِسَانَهُ: كۆپ سۆزلىدى.

أَطْلَقَ لِحْيَتَهُ: ساقال قويدى.

أَطْلَقَ نَفْسَهُ عَلَى سَجِيَّتِهَا: ئىختىيارى ھەرىكەتلەندى.

أَطْلَقَ لَهُ الْعِنَانَ: يول قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى، بولۇشىغا تاشلىۋەتتى، ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

أَطْلَقَ الْعِنَانَ لِفَيْضِ الدُّمُوعِ: كۆز يېشى قىلدى، كۆز ياشلىرىنى تۆكتى، يىغلىدى.

أَطْلَقَ اِسْمًا أَوْ لَقَبًا: ئىسىم ياكى لەقەم قويدى.

أَطْلَقَ فِيهِ النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت قويدى؛ قۇتراتتى.

أَطْلَقَ الْحُكْمَ جُزَافًا: قارىسىغا ھۆكۈم چىقاردى.

أَطْلَقَ سَاقَيْهِ لِلرِّيحِ: قاچتى.

أَطْلَقَ غَرَائِزَهُ: ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى.

«**يُطْلَقُ أَسْمَاءُ بَعْضِ الزُّعَمَاءِ عَلَى بَعْضِ الشَّوَارِعِ**» : بەزى كوچىلارغا بەزى داھىلارنىڭ ئىسىملىرى قويۇلىدۇ.

أَطَلَّ يُطِلُّ إِطْلاَلاً عَلَى الشَّيْءِ: يېتەكچىلىك قىلدى، باش بولدى، باشقۇردى.

أَطَلَّ مِنَ النَّافِذَةِ: دېرىزىدىن قارىدى، پەسكە قارىدى، ئېگىشىپ قارىدى.

«**أَطَلَّ بِرَأْسِهِ مِنَ النَّافِذَةِ**» : ئۇ بېشىنى دېرىزىدىن چىقاردى.

«**كُنْتُ أُطِلُّ دَائِمًا مِنَ الشُّبَّاكِ عَلَى مُتَنَزَّهٍ**» : دائىم پەنجىرىدىن سەيلىگاھقا نەزەر تاشلايتتىم.

أُطُمٌ ج آطَامٌ: قورغان، ئىستىھكام، ساراي، بىنا.

اِطْمِئْنَانٌ: خاتىرجەملىك، كۆڭۈل تىنچلىق.

اِطْمَأَنَّ يَطْمَئِنُّ اِطْمِئْنَانًا: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى، كۆڭلى ئارام تاپتى.

«**أَلاَبِذِكْرِ اللهِتَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ**» «قرآن» : بىلىڭلاركى، دىللار ئاللاھنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ.

اِطْمَأَنَّ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىشەندى، يۆلەندى، تاياندى.

«**اِطْمَأَنَّ التَّاجِرُ إِلَى ابْنِهِ اِطْمِئْنَانًا**» : تىجارەتچى ئۆز ئوغلىدىن خاتىرجەم بولدى.

«**اِطْمَأَنَّ عَلَى مَصِيرِ عَائِلَتِهِ بَعْدَ أَنْ تَلَقَّى رِسَالَةً مِنْ زَوْجَتِهِ**» : ئايالىدىن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئائىلىسىدىن خاتىرجەم بولدى.

أَطْمَعَ يُطْمِعُ إِطْمَاعًا: تەمە قىلدۇردى، قىزىقتۇر-دى.

«لاَ تُطْمِعِ الأَعْدَاءَ قِبَلَنَا»: دۈشمەنلەرنى بىزگە قارىتا خام ـ خىيالغا كەلتۈرۈپ قويمىغىن.

إِطْنَابَةٌ ج أَطَانِيبُ: چېدىر.

بِلاَ إِطْنَابٍ مُمِلٍّ وَلاَ إِيجَازٍ مُخِلٍّ: كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان دەرىجىدە كۆپەيتۈرۈۋەتمەستىن، مەناغا تەسىر يېتىدىغان دەرىجىدە ئىخچاملى-ماستىن.

وَصَفَ مُغَامَرَاتِهِ بِإِطْنَابٍ: ئۆزىنىڭ تەۋەككۈل-چىلىكىنى مۇبالىغىلەشتۈرۈپ تەسۋىرلىدى.

إِطْنَابٌ «فِي عِلْمِ الْمَعَانِي»: مۇئەييەن پايدىنى كۆزدە تۇتقانلىقتىن مەزمۇندىن گەپنىڭ كۆپ بولۇپ كېتىشى.

بِإِطْنَابٍ: ئاشۇرۇش بىلەن، كۆپەيتۈرۈش بىلەن، مۇبالىغە بىلەن.

أَطْنَبَ يُطْنِبُ إِطْنَابًا فِي الْوَصْفِ أَوِ الْمَدْحِ: ماختىدى، ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇردى، مۇبالىغە قىلدى، چوڭقايتتى، چوڭقاي-تىپ كۆرسەتتى، ئاشۇرۇۋەتتى.

أَطْنَبَ فِي الْكَلاَمِ: ئاشۇرۇپ سۆزلىدى، كۆپەيتۈرۈپ سۆزلىدى.

اَلأَطْهَارُ: پاكىز، تازا (ئايالىنىڭ ھەيزسىز كۈنلە-رى).

أَطْهَارُ الذَّيْلِ: پاك، تازا، گۇناھسىز؛ ئەيىبسىز؛ توغرا، ئادىل، دۇرۇس، ھەققانى.

أَطْهَقَ يُطْهِقُ إِطْهَاقًا فِي كَلاَمِهِ: راۋان سۆزلى-دى، تېز سۆزلىدى.

أَطْهَى: پىششىق، پۇختا، مەلىكىلىك، چاققان، ئەپچىل، تېتىك؛ ئۆتكۈر.

أَطْوَلُ ج أَطَاوِلُ م طُولَى ج طُوَلٌ: ئەڭ ئۇزۇن.

«أَطْوَلُ مَايَكُونُ النَّهَارُ عِنْدَ زِيَادَتِهِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَاعَةً وَاللَّيْلُ حِينَئِذٍ يَكُونُ تِسْعَ سَاعَاتٍ»: كۈندۈز ئەڭ ئۇزارغاندا ئون بەش سائەت بولىدۇ، بۇ چاغدا كېچە توققۇز سائەت بولىدۇ.

«مَا أَطْوَلَ لَيْلَ الشِّتَاءِ»: قىشنىڭ كېچىسى نېمىدېگەن ئۇزۇن.

أَطُومٌ ج أُطُمٌ وآطِمَةٌ: دېيوكون (دېڭىزدا ياشىغۇ-چى چولڭ ئېمىتكۈچى ھايۋان) سۇ پەرىسى (ئەپسانىلەردە) دېڭىز تاشپاقىسى؛ كىرپە.

أَطْوَى يُطْوِي إِطْوَاءً: قورساقى ئاچتى، ئاچارچى-لىقتا دۇچ كەلدى.

أَطْيَانٌ: مۇنبەت يەر.

«يَمْتَلِكُ أَطْيَانًا كَثِيرَةً»: ئۇ نۇرغۇن مۇنبەت زېمىنغا ئىگە.

أَطْيَبُ ج أَطَايِبُ م طُوبَى ج طُوبَيَاتٌ: ئەڭ ياخشى، ئەڭ گۈزەل.

«مَا أَطْيَبَ الْخُبْزَ وَ مَاأَلَذَّ طَعْمَهُ»: نان نېمە-دېگەن بەلەن، نېمىدېگەن مەززىلىك.

«لاَ يَأْكُلُ إِلاَّ أَطَايِبَ الطَّعَامِ»: تاماقنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىنىلا يەيدۇ.

أَطِيرٌ: گۇناھ.

أَخَذَنِي بِأَطِيرِ غَيْرِي: باشقىلارنىڭ گۇناھى بىلەن مېنى جازالىدى.

أَطْيَشُ: بېشى، بويىنى ۋە دۈمبىسى قارا، كۆكرىكى ۋە قورسىقى ۋە قۇيرۇق تەرىپى ئاق پاراخوتلارغا قونۇۋالىدىغان بىر خىل دېڭىز قۇشى.

أَظْبَى يُظْبِي إِظْبَاءً الْمَكَانُ: بۆكەن كۆپەيدى، بۆكەن كۆپ بولدى.

إِظْطَكَّ يَظْطَكُّ إِظْطِكَاكًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

إِظَّعَنَ يَظَّعِنُ إِظِّعَانًا الْهَوْدَجَ: كاجىۋىغا ئولتۇرۇپ سەپەر قىلدى.

إِظَّلَمَ يَظَّلِمُ إِظِّلاَمًا: زۇلۇمغا ئۇچرىدى، ئازابلان-دى؛ خورلاندى.

إِظَّنَّ يَظَّنُّ إِظِّنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

أَظْفَرَ يُظْفِرُ إِظْفَارًا: تاتلىدى، مورلىدى.

«وَهُوَ الَّذِى كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ»

«قۇرئان»: ئاللاھ ئۇلارنى سىلەرگە قول سېلىشتىن توستى ھەمدە ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغىنىڭلاردىن كېيىن، مەككىنىڭ ئىچىدە (يەنى) سىلەرنى ئۇلارغا قول سېلىشتىن-لاردىن توستى.

أَظْفَرَ بِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنى غەلىبىگە ئېرىشتۈر-

دى، دۈشمەننى مۇۋەپپەقىيەت قازاندۇردى.

اِظْفَرَّ يَظْفَرُّ اِظْفِرَارًا: ئىگە بولدى، ئېرىشتى، غەلىبە قازاندى.

أَظْفُورٌ ج أَظَافِيْرُ: تىرناق.

أَظْفُورٌ نَبَاتِيٌّ: بەزى پىلەكلىك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىپى.

أَظَلَّ يُظِلُّ إِظْلاَلاً: سايە تاشلىدى؛ يۆركىدى، يىپىۋالدى.

«أَخَذَ يَبْحَثُ عَنْ شَجَرَةٍ تُظِلُّهُ» : سايىلىق دەرەخ ئىزدەشكە باشلىدى.

أَظَلَّ شَخْصًا : ئۆزىنىڭ ھىمايىسىگە ئالدى، ئۆزىنىڭ ھىمايىسىگە كىرگۈزدى.

أَظْلَمَ يُظْلِمُ إِظْلاَمًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلىشىپ كەتتى، ھاۋا قاراڭغۇلاشتى.

«كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيْهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوْا» «قرآن» : ئۇلار چاقماق يورۇقىدا مېڭىۋالىدۇ، قاراڭغۇلۇق قاپلىغاندا تۇرۇپ قالىدۇ.

«وَمَنْ أَظْلَمَ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْكَذَّبَ بِآيَاتِهِ» «قرآن» : ئاللاھقا يالغان چاپلىغان ياكى ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغانلاردىنمۇ زالىم ئادەملەر بارمۇ؟.

«اِنْقَطَعَتِ الْكَهْرَبَاءُ فَأَظْلَمَتِ الْحُجْرَةُ» : توك قېچىپ كېتىپ ئۆي قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

«أَظْلَمَتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ» : دۇنيا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قاراڭغۇلاشتى.

أُظْلُوفَةٌ ج أَظَالِيْفُ: قاتتىق يەر.

أَظَنَّ يُظِنُّ إِظْنَانًا: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

إِظْهَارٌ: ئاشكارىلىماق، كۆرسەتمەك، بايان قىلماق، ئېلان قىلماق.

أَظْهَرَ يُظْهِرُ إِظْهَارًا الشَّيْءَ: كۆرسەتتى، ئاشكارىلىدى.

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» «قرآن» : ئاللاھ ھەق دىننى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى.

أَظْهَرَهُ: جاكارلىدى، بايان قىلدى، ئىپادىلىدى.

«وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ» «قرآن» : ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەمدۇساناَ، كەچ ۋە پېشىن ۋاقىتلىرىدىكى ھەمدۇسانانىڭ ھەممىسى ئاللاھقا خاستۇر.

أَظْهَرَهُ فِي مَظْهَرِهِ: ... قىلىپ كۆرسەتتى، ... قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

أَظْهَرَ نَفْسَهُ بِمَظْهَرِ الصَّدِيقِ: ئۆزىنى دوست قىلىپ كۆرسەتتى، دوست قىياپىتىدە بولۇۋالدى.

أَظْهَرَ الْكِتَابَ: كىتاب يادلىدى.

أَظْهَرَ كُلَّ مَاكَانَ يُخْفِيْهِ: مەخپىيەتلىكىنىڭ ھەممىسىنى ئاشكارلىدى.

«أَظْهَرَ صَدِيقَهُ عَلَى سِرِّهِ» : دوستىغا ئۆزىنىڭ سىرىنى ئاشكارلىدى.

أَعَادَ يُعِيْدُ إِعَادَةً الشَّيْءَ إِلَى مَكَانِهِ: ئۇنى جايىغا قايتۇردى.

«كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيْدُهُ» «قرآن» : مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇ ھالىتىدە ئەسلىگە قايتۇرىمىز.

أَعَادَ الْأَمْرَ أَوِ الْكَلاَمَ: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

أَعَادَ الشَّيْءَ: ئادەتكە ئايلاندۇردى.

أَعَادَ إِلَيْهِ الثِّقَةَ: ئىشەنچىسىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

أَعَادَ الْكَرَّةَ: ئىككىنچى قېتىم ئورۇندى.

أَعَادَ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: قايتا قاراپ چىقتى.

أَعَادَ طَبْعَ الْكِتَابِ: قايتا باستى.

أَعَادَ النَّظَرَ فِي الدَّعْوَى: دەۋانى قايتا قاراپ چىقتى، دەۋانى باشقىدىن تەكشۈردى.

أَعَادَ الْإِنْشَاءَ: قايتىدىن قۇرۇپ چىقتى، ئۆزگەرتتى، گۈللەندۈردى.

«أَعَادَ الشَّيْخُ كَلِمَتَهُ لِلْمَرَّةِ الثَّالِثَةِ» : بوۋاي سۆزىنى ئۈچىنچى قېتىم تەكرارلىدى.

«نَسِيْتُ أَنْ أُعِيدَ إِلَيْكَ الْكِتَابَ الَّذِي أَعَرْتَنِيهِ» : سەن ماڭا ئارىيەت بەرگەن كىتابنى ساڭا قايتۇرۇپ بېرىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

إِعَادَةٌ: ئەسلىگە كەلتۈرمەك، ئەسلىگە قايتۇرماق، تەكرارلىماق.

إِعَادَةُ أَسْرَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئەسىرلىرىنى قايتۇرماق.

إِعَادَةُ التَّلْطِيمِ: قايتا تەشكىللىمەك، ئۆزگەرتىپ تۈزمەك.

إِعَادَةُ الْإِنْتِخَابِ: باشقىدىن سايلىماق، يېڭىمباشتىن سايلىماق، قايتا سايلام ئۆتكۈزمەك.

إِعَادَةُ النَّظَرِ فِي الْقَضِيَّةِ: قايتىدىن قاراپ چىقماق، باشقىدىن تەكشۈرمەك، مەسىلىگە قايتىدىن قاراپ چىقماق.

أَعَاذَ يُعِيذُ إِعَاذَةً الرَّجُلَ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى.

«وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن»: مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۆچۈن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۆچۈن ساڭا سىغىنىپ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن.

أَعَاذَهُ بِاللّٰهِ: ئاللاھقا سىغىنىپ ئۇنىڭ ئۆچۈن پاناھ تىلىدى.

أَعَاذَ الرَّجُلَ: تۇمار ئېسىپ قويدى.

أَعَارَ يُعِيرُ إِعَارَةً: قەرز بەردى، ئارىيەت بەردى، ئىجارىگە بەردى، ئۆتنە بەردى.

أَعَارَهُ الشَّيْءَ وَعَنِ الشَّيْءِ: قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى، ئارىيەت بەردى.

«أَعِرْنِهِ مُعْجَمِي»: ئۇنىڭغا لۇغىتىمنى ئارىيەت بەردىم.

أَعَارَهُ اِهْتِمَامًا: كۆڭۈل بۆلدى.

أَعَارَهُ سَمْعَهُ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

«لَا تُعِرْ هَذَا الْأَمْرَ أَيَّ اِهْتِمَامٍ»: بۇ ئىشقا پەرۋا قىلىپ كەتمىگىن.

أَعِرْنِي سَمْعَكَ: ئاڭلاپ تۇر، گېپىمگە قۇلاق سال.

إِعَارَةٌ: قەرز بەرمەك، ئارىيەت بەرمەك، ئۆتنە بەرمەك، ئىجارىگە بەرمەك.

أَعَاشَ يُعِيشُ إِعَاشَةً: تىرىكچىلىك قىلدۇردى، ياشايدىغان قىلدى.

«أَعَاشَهُ اللّٰهُ زَمَنًا طَوِيلاً»: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى.

أَعَاشَةٌ: باقماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق، كۈتمەك، قارىماق، تەمىنلىمەك، تەمىنات بەرمەك، ئاشلىق بىلەن تەمىنلىمەك؛ ئوزۇق ـ تۈلۈك بەرمەك.

قِسْمُ الْإِعَاشَةِ: ئوزۇق ـ تۈلۈك بۆلۈمى.

بِطَاقَةُ الْإِعَاشَةِ: ئاشلىق سېتىۋېلىش كېنىشكىسى.

أَعَاضَ يُعِيضُ إِعَاضَةً فُلَانًا مِنْ كَذَا: تۆلىدى، تۆلەپ بەردى، تولدۇردى، تولۇقلاپ بەردى.

أَعَاضَ عَنِ الضَّرَرِ: تۆلىدى، تۆلەپ بەردى، تولدۇرۇپ بەردى، تولدۇردى.

أَعَاقَ يُعِيقُ إِعَاقَةً ه عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، ھايال قىلدى، ئارقىغا سوزدى، ئاستىلاتتى، سۇسلۇق قىلدۇردى، كېچىكتۈردى.

أَعَاقَهُ: ھايال قىلدى، كېچىكتۈردى، ئارقىغا سوزدى، مەنئى قىلدى، تۇتقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى، توستى، بېلىگە تەپتى.

إِعَاقَةٌ: توسماق، توسقۇنلۇق قىلماق، دەخلى قىلماق، پۇتلىكاشاڭ بولماق، مەنئى قىلماق، بېلىگە تەپمەك.

أَعَالَ يُعِيلُ إِعَالَةً الرَّجُلَ: ئائىلىدە نوپۇس سانى كۆپىيىپ كەتتى، يوقسۇل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، غورىبەتچىلىكتە قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

أَعَالَ الرَّجُلُ عِيَالَهُ: پۈتۈن ئائىلىنى باقتى، پۈتۈن ئائىلىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

أَعَالَةٌ: ئائىلىنى باقماق، ئائىلىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالماق.

أَعَالٍ «أَلْأَعَالِي»: ئېگىزلىك، ئېگىزلىكلەر، ئېگىز جايلار.

أَعَانَ يُعِينُ إِعَانَةً: ياردەم قىلدى.

«قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ» «قرآن»: كۇففارلار: «بۇ (يەنى قۇرئان) پەقەت ئۇ (يەنى مۇھەممەت) ئۆزى توقۇغان يالغاندۇر، ئۇنىڭغا ئۇنى توقۇشقا باشقا بىر قەۋم (يەنى ئەھلى كىتاب) ياردەم بەرگەن» دېدى.

أَعَانَهُ مِنْهُ: قۇتقۇزدى، ياردەم پۇلى بەردى.

«أَعِنْ أَخَاكَ إِذَا احْتَاجَ إِلَيْكَ»: قېرىندىشىڭ ساڭا موھتاج بولسا ئۇنىڭغا ياردەم بەرگىن.

إِعَانَةٌ ج إِعَانَاتٌ: قۇتقۇزماق، ياردەملەشمەك، ياردەم بەرمەك، يار ـ يۆلەك بولماق؛ ياردەم،

ئىشانە پۇل.

إِعَانَةٌ مَالِيَّةٌ: ياردەم پۇل، مۇكاپات، مۇكاپات پۇلى، ياردەم، نەپىقە.

«حَصَلَ عَلَى إِعَانَةٍ لِإِكْمَالِ دِرَاسَتِهِ»: ئوقۇشنى تاماملاش ئۈچۈن ئوقۇش ياردەم پۇلىغا ئېرىشتى.

إِعَانَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش ياردەم پۇلى.

«حَصَلَ عَلَى إِعَانَةِ غِلَاءِ الْمَعِيشَةِ»: مال باھاسى ئۆسۈپ كېتىش يۈزىسىدىن بېرىلگەن ياردەم پۇلىغا ئېرىشتى.

أَعْبَلُ ج أَعْبِلَةٌ: گرانىت.

حَجَرٌ أَعْبَلُ: گرانىت تاش.

أُعْبُوثَةٌ ج أَعَابِيثُ: چاقچاق، كۈلكە، قىزىق گەپ، كۈلكىلىك گەپ.

إِعْتَادَ يَعْتَادُ إِعْتِيَادًا: ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋالدى؛ كۆنۈپ قالدى، ئادەتنى قوبۇل قىلدى.

إِعْتَاصَ يَعْتَاصُ إِعْتِيَاصًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، مۇشكۇل بولدى.

إِعْتَاضَ يَعْتَاضُ إِعْتِيَاضًا عَنْهُ: تۆلەتتى، تۆلەتمۇالدى، تولدۇرۇۋالدى.

إِعْتَاضَ مِنَ الشَّيْءِ: تۆلەتمۇالدى، ئورنىغا تۆلەتكۈزدى، ئورنىغا دەسسەتتى.

إِعْتَاقَ يَعْتَاقُ إِعْتِيَاقًا عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، ھايال قىلدى، ئارقىغا سوزدى، ئاستىلاتتى، سۇسلۇق قىلدى، كېچىكتى.

إِعْتِبَارٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئەتىۋارلىماق؛ ئېتىبار، مۇھاكىمە قىلماق، ئويلانماق، مۇلاھىزە قىلماق؛ مۇناسىۋەت، ئالاقە سەۋەب، ۋەج.

إِعْتِبَارُ الشَّيْءِ: ئويلانماق، مۇلاھىزە قىلماق، كۆزدە تۇتماق، ھېسابقا ئالماق.

يَسْتَحِقُّ الْإِعْتِبَارَ: ھۆرمەتكە سازاۋەر، ھۆرمەتكە لايىق؛ دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ، مۇھىم، قىممەتلىك، كۆزدە تۇتۇشقا تېگىشلىك.

«رَجُلٌ لَهُ إِعْتِبَارُهُ وَمَكَانَتُهُ فِي الْمُجْتَمَعِ»: جەمئىيەتتە ھۆرمىتى ۋە ئورنى بار ئادەم.

رَدُّ الْإِعْتِبَارِ إِلَى الشَّخْصِ (فِي الْقَضَاءِ): كىشىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش.

إِعْتِبَارًا لِـ ....: ... نى كۆزدە تۇتۇپ، ... نى ھېسابقا ئېلىپ.

أَخَذَهُ فِي الْإِعْتِبَارِ: ئۇ ھەقتە ئويلاندى، ئۇنى ئېتىبارغا ئالدى.

أَخَذَهُ بِعَيْنِ الْإِعْتِبَارِ: ئۇ توغرىلىق ئويلاندى، ئۇنى كۆزدە تۇتتى.

إِعْتِبَارًا مِنْ هَذَا التَّارِيخِ: مۇشۇ تارىختىن ئېتىبارەن (باشلاپ).

«سَتُبَاعُ تَذَاكِرُ عَرْضِ الْفُنُونِ الْجَمِيلَةِ إِعْتِبَارًا مِنَ الْيَوْمِ»: بۈگۈندىن باشلاپ گۈزەل سەنئەت كۆرگەزمىسىنىڭ بېلىتى سېتىلىدۇ.

بِإِعْتِبَارِهِ مُدِيرًا وَ نَحْوِهِ: ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى ھېسابقا ئېلىپ، ئۇنىڭ مۇدىرلىقىنى ئېتىبارغا ئېلىپ.

إِعْتِبَارَاتٌ: سەۋەب، ۋەج.

«تَخَلَّفَ عَنِ الْحُضُورِ لِإِعْتِبَارَاتٍ شَخْصِيَّةٍ»: شەخسى سەۋەب بىلەن كېچىكىپ كەلدى.

إِعْتِبَارِيٌّ: مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار، باغلىنىشلىق، چېتىشلىق.

أَمْرٌ إِعْتِبَارِيٌّ: ئالاقىدار ئىش.

إِعْتِبَاطٌ: سەۋەبسىز.

فَعَلَ ذَلِكَ إِعْتِبَاطًا: ئۇنى سەۋەبسىز قىلدى.

إِعْتِبَاطِيٌّ: سەۋەبسىز، چۈشەندۈرۈشسىز.

«هَذَا حُكْمٌ إِعْتِبَاطِيٌّ لَا يُقْنِعُ أَحَدًا»: بۇ چۈشەندۈرۈشى يوق ھۆكۈم ھېچ ئادەمنى قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ.

إِعْتَبَدَ يَعْتَبِدُ إِعْتِبَادًا: قۇل قىلدى، قۇللۇققا چۈشۈردى.

إِعْتَبَرَ يَعْتَبِرُ إِعْتِبَارًا الشَّيْءَ: دەپ قارىدى، دەپ ھېسابلىدى، دەپ ئېتىبارغا ئالدى؛ تەكشۈردى، كۆزەتتى؛ ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى.

إِعْتَبَرَ الرَّجُلَ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى، قەدىرلىدى، ئەتىۋارلىدى.

إِعْتَبَرَ بِهِ: ئىبرەت ئالدى.

«فَاعْتَبِرُوا يَاأُولِي الْأَبْصَارِ» (قرآن): ئى ئەقىل ئىگىلىرى! (ئۇلارنىڭ ھالىدىن) ئىبرەت ئېلىڭلار.

«اِعْتَبِرْ بِمَا حَدَثَ لِغَيْرِكَ» : باشقىلارنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىشلاردىن ئىبرەت ئالغىن.

«اِعْتَبَرَهُ الْقَاضِي مُذْنِبًا» : قازى ئۇنى گۇناھكار دەپ قارىدى.

«اَلْأَطْفَالُ الصِّغَارُ كُلُّهُمْ يُحِبُّونَ حَيَوَانَ الْبَنْدَا الَّذِي يُعْتَبَرُ حَقًّا حَيَوَانًا مَحْبُوبًا» : راستتىنلا ئەتىۋارلىق ھايۋان مۈشۈك ئېيىققا كىچىك بالىلارنىڭ ھەممىسى ئامراق.

اِعْتَبَطَ يَعْتَبِطُ اِعْتِبَاطًا الذَّبِيحَةَ: سېمىز، ياش، ساغلام قۇربانلىقنى بوغۇزلىدى.

اِعْتَبَطَهُ الْمَوْتُ: ئۇ ياش، ساغلام تۇرۇپ ھېچقانداق ئاغرىقسىز ئۆلدى.

اِعْتَبَطَهُ: ئۇنى ناھەق ئۆلتۈردى.

اِعْتَبَطَ الْعِرْضَ: ئابرۇيىنى تۆكتى.

أَعْتَدَ يُعْتِدُ إِعْتَادًا الشَّيْءَ: تەييارلىدى، ھازىرلىدى.

«وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا» «قرآن» : زالىملارغا (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق.

اِعْتِدَاءٌ ج اِعْتِدَاءَاتٌ: دەخلى قىلماق، چېقىلماق، تاجاۋۇز قىلماق، ھۇجۇم قىلماق، دەخلى - تەرۇز قىلماق.

اِعْتِدَاءٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي تاجاۋۇزچىلىق.

مُعَاهَدَةُ عَدَمِ اعْتِدَاءٍ: ئۆز ئارا تاجاۋۇز قىلىشماسلىق شەرتنامىسى.

اَلْإِعْتِدَادُ بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ئىشەنمەك، مەغرۇرلانماق.

بَالَغَ فِي الْإِعْتِدَادِ بِنَفْسِهِ: ئۆزۈمنىڭ راست دەپ تۇرۇۋالدى.

أَفْرَطَ فِي الْإِعْتِدَادِ بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ھەددىدىن ئارتۇق ئىشىنىپ كەتتى.

«فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا» «قرآن» : بۇ چاغدا ئۇلار سىلەر ئۈچۈن ئىددەت تۇتماسلىقى كېرەك.

اِعْتِدَالٌ: توغرا، ئادىل، دۇرۇس، ھەققانى، راۋۇرۇس، بىجىرىم؛ تۈز؛ مۇۋاپىق، لايىق، جايىدا، دەل، ماس.

اِعْتِدَالُ الْخُلُقِ: راۋۇرۇس، بىجىرىم؛ تۈز، سەممىمىي، ھالال، راستچىل، ئاق كۆڭۈل، ھەققانىي.

عَلَى وَجْهِ الْإِعْتِدَالِ: مۇۋاپىق، لايىق، دەل، جايىدا، ماس؛ مۆتىدىل.

اِعْتِدَالٌ خَرِيفِيٌّ: كۈزلۈك كۈن - تۈن تەڭلىشىشى.

اِعْتِدَالُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ: كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ تەڭلىشىشى.

زَمَنُ الْإِعْتِدَالِ الشَّمْسِيِّ: كۈن - تۈننىڭ تەڭلىشىش ۋاقتى.

«أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ إِنِّي فِي غَايَةِ الْإِعْتِدَالِ» : خۇداغا شۈكرى، مەن ناھايىتى نورمال.

اِعْتَدَّ يَعْتَدُّ اِعْتِدَادًا بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە ئىشەندى، ئۆزىگە ئىشەنچ قىلدى.

اِعْتَدَّ بِالشَّيْءِ: كۆڭۈل بۆلدى، ھېسابقا كىرگۈزدى، سانغا كىرگۈزدى.

يُعْتَدُّ بِهِ: مۇھىمى، مۇھىم، جىددىي؛ ھېسابقا ئۆتىدىغان، قاتارىدا بار.

لَايُعْتَدُّ بِهِ: ئەرزىمەس، كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىمەيدىغان.

هَذَا الشَّيْءُ لَايُعْتَدُّ بِهِ: بۇ ھېسابتا يوق نەرسە.

اِعْتَدَلَ يَعْتَدِلُ اِعْتِدَالًا: توغرا بولدى، تۈزۈك بولدى؛ مۆتىدىل بولدى.

اِعْتَدَلَ فِي جَلْسَتِهِ: ئۇ ئۆلتۈردى.

«إِنَّهُ الْآنَ فَصْلُ الرَّبِيعِ فَقَدِ اعْتَدَلَ الْجَوُّ وَتَفَتَّحَتِ الْأَزْهَارُ» : ھازىر ئەتىياز پەسلى بولۇپ ھاۋا نورماللىشىپ گۈل - چېچەكلەر ئېچىلدى.

اِعْتَدَى يَعْتَدِي إِعْتِدَاءً عَلَى: زۇلۇم قىلدى، ئازابلىدى؛ زىيانكەشلىك قىلدى، تاجاۋۇز قىلدى، ئىشغال قىلدى.

«فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ» «قرآن» : بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار.

اِعْتَدَى عَلَى حَيَاةِ فُلَانٍ: پالانىنى قەستلىدى.

اِعْتَدَى عَلَيْهِ: خارلىدى، زۇلۇم قىلدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

اِعْتَدَى عَلَى عِرْضِ مَرْأَةٍ: نومۇسىغا تەگدى،

باسقۇنچىلىق قىلدى.

إِعْتَدَى عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ: ئۇنى ئۇردى.

إِعْتَدَتْ دَوْلَةٌ عَلَى أُخْرَى: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتكە ھەربىي ھۇجۇم قىلدى، بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتكە تاجاۋۇز قىلدى.

إِعْتِذَارٌ: ئۆزرە بايان قىلماق، كەچۈرۈم سورىماق؛ ئاقلىماق.

إِعْتَذَرَ يَعْتَذِرُ إِعْتِذَارًا عَنْ وَ مِنْ فِعْلِهِ: ئاقلىدى، يان باستى؛ ناماقۇل بولدى.

إِعْتَذَرَ عَنْ فُلَانٍ: ئەپۇ سورىدى.

«هَذَا يَوْمُ لَايَنْطِقُوْنَ وَلَايُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ» ‹قۇرئان›: بۇ كۈندە ئۇلار سۆز قىلالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزرە ئېيتىشىغا ئىزنىن بېرىلمەيدۇ.

«إِعْتَذَرَ عَنْ نَشْرِ الْمَقَالَةِ كَامِلَةً»: ماقالىنى تولۇق باسمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزرە بايان قىلدى.

إِعْتَذَرَ عَنْ غِيَابِهِ: ئۆزىنىڭ ھازىر بولالمىغانلىقىدىن ئەپسۇسلاندى.

إِعْتَذَرَ إِلَيْهِ: ئۆزرىنى قوبۇل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

«إِعْتَذَرْتُ إِلَيْهِ عَمَّا فَعَلْتُ فَقَبِلَ إِعْتِذَارِي»: مەن ئۇنىڭغا قىلمىشلىرىم ھەققىدە ئۆزرە ئېيتتىم، ئۇ ئۆزرەمنى قوبۇل قىلدى.

إِعْتِرَاضٌ ج إِعْتِرَاضَاتٌ: قارشى تۇرماق، باشقىچە پىكىردە بولماق، ئېتىراز بىلدۈرمەك، نارازىلىق، قارشىلىق، ئېتىراز.

إِعْتِرَافٌ: ئىقرار قىلماق، ئېتىراپ قىلماق.

كُرْسِيُّ الْإِعْتِرَافِ: ناسارا (خرىستىئان) لارنىڭ ئىستىغپارخانىسى، ناسارالارنىڭ تۆۋەخانىسى.

اَلْإِعْتِرَافُ بِالْوَاقِعِ: بىرەر ھۆكۈمەتنىڭ يېڭىدىن قۇرۇلغان يەنە بىر ھۆكۈمەتنى ئۆز ئارا ئەلچى ئالماشتۇرۇشتىن بۇرۇن رېئاللىقنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ ۋاقتىلىق ئېتىراپ قىلىشى.

إِعْتِرَافًا لِكَذَا: ... نى ئېتىراپ قىلغانلىقتىن.

إِعْتَرَضَ يَعْتَرِضُ إِعْتِرَاضًا: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

إِعْتَرَضَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ سۆز ياكى ھەرىكىتىنى ئىنكار قىلدى.

إِعْتَرَضَ سَبِيْلَهُ: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

«تَعْتَرِضُنِي مَسْئَلَةٌ صَعْبَةٌ»: مەن قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلمەكتىمەن.

إِعْتَرَفَ يَعْتَرِفُ إِعْتِرَافًا: ئېتىراپ قىلدى، ئىقرار قىلدى، بويىنىغا ئالدى؛ تونىدى.

«وَآخَرُونَ إِعْتَرَفُوْا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا» ‹قۇرئان›: يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى، ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

إِعْتَرَفَ بِإِبْنِهِ: ئۆزىنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

إِعْتَرَفَ لَهُ بِالْجَمِيلِ: ئۇنىڭ قىلغان ياخشىلىقىنى بىلدى.

«إِعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ فَعَفَا الْقَاضِي عَنْهُ»: ئۇ گۇناھىنى بويىنىغا ئالدى، شۇنىڭ بىلەن قازى ئۇنى ئەپۇ قىلدى.

«إِعْتَرَفَتِ الدَّوْلَةُ بِدَوْلَةٍ أُخْرى»: بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتنىڭ قانۇنلۇق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

إِعْتَرَكَ يَعْتَرِكُ إِعْتِرَاكًا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، ئېلىشتى.

إِعْتَرَى يَعْتَرِي إِعْتِرَاءٌ: ئۇچرىدى، دۇچار بولدى، يولۇقتى، دۇچ كەلدى.

«إِنْ نَقُوْلُ إِلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوْءٍ» ‹قۇرئان›: بىز پەقەت سېنى بەزى ئىلاھلىرىمىز ساراڭ قىلىپ قويۇپتۇ دەيمىز.

إِعْتَرَاهُ الْهَمُّ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

إِعْتَرَتْهُ الْأَمْرَاضُ: ئۇنىڭغا كېسەل چاپلىشىۋالدى.

إِعْتِزَازٌ: پەخىرلەنمەك، شەرەپ قازانماق.

اَلْإِعْتِزَازُ بِالنَّفْسِ: ئالىيجانابلىق تۇيغۇسىدا بولۇش، ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىش.

إِعْتَزَرَ يَعْتَزِرُ إِعْتِزَارًا: خالات كىيدى، چاپان كىيدى، پەلتۇ كىيدى، تاشقى كىيىم كىيدى.

إِعْتَزَّ يَعْتَزُّ إِعْتِزَازًا بِهِ: پەخىرلەندى، شەرەپ ھېس قىلدى.

اَعْتَزَّ بِصَدَاقَتِكَ: سېنىڭ دوستلۇقۇڭ بىلەن پەخىرلىنىمەن.

اِعْتَزَلَ يَعْتَزِلُ اِعْتِزَالاً عَنْ مَنْصِبِهِ: خىزمىتىدىن ئېلىپ تاشلاندى، مەنسىپىدىن ئايرىلدى.

«اِعْتَزَلَ الْعَمَلَ السِّيَاسِيَّ لِأَسْبَابٍ صِحِّيَّةٍ»: سالامەتلىك تۈپەيلىدىن سىياسىي خىزمەتتىن ئايرىلدى.

اِعْتَزَلَ وَظِيفَتَهُ: ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇلدى.

اِعْتَزَلَ الْعَالِمُ: ئالىم يالغۇزلۇقتا ياشىدى؛ مۆتەزىلىلەر مەزھىپىگە كۆڭۈل بۆلدى.

«فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ» «قۇرئان»: ئەگەر ئۇلار سىلەردىن يىراق تۇرمىسا، سىلەرگە تەسلىم بولمىسا، (سىلەر بىلەن) ئۇرۇشۇشتىن قول يىغمىسا، بۇ چاغدا ئۇلارنى قەيەردە كۆرسەڭلار شۇ يەردە (ئەسىر ئېلىڭلار) تۇتۇپ ئۆلتۈرۈڭلار.

اِعْتَزَمَ يَعْتَزِمُ اِعْتِزَامًا الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، بەل باغلىدى، ئىرادىگە كەلدى، تەكىتلىدى.

اِعْتَزَمَ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا أَوْ عَلَى كَذَا: نىيەت قىلدى، بەل باغلىدى، ئىرادىگە كەلدى، ئىرادە تەكىتلىدى.

اِعْتَزَى يَعْتَزِي اِعْتِزَاءً إِلَيْهِ: ئېتىراپ قىلدى، بويىنىغا ئالدى، تەن ئالدى، خاتالىقنى ئارتىپ قويدى.

اِعْتَزَى الرَّجُلُ: سەۋر قىلدى، چىداشلىق بەردى، سەۋر - تاقەت قىلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

اِعْتِسَافٌ: زۇلۇم قىلماق، ئۆكتەملىك قىلماق، زورلۇق قىلماق، شەپقەتسىزلىك، ياۋۇزلۇق.

اِعْتَسَقَ يَعْتَسِقُ اِعْتِسَاقًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىمايلا قىلدى، قالايمىقان ئىش قىلدى، كەلسە - كەلمەس ئىش قىلدى، قارىغۇلارچە ئىش قىلدى.

اِعْتَسَفَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئازدى، چېكىندىن ئاشتى، يولدىن چىقىپ كەتتى.

اِعْتَشَّ يَعْتَشُّ اِعْتِشَاشًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا ياسىدى، ئۇۋا سالدى.

اِعْتِصَابٌ: ئىش تاشلىماق.

اِعْتِصَابٌ ج اِعْتِصَابَاتٌ: ئىش تاشلاش.

اَلْإِعْتِصَابُ الْعَامُّ: ئومۇمىيۈزلۈك ئىش تاشلاش.

اِعْتِصَابُ الْعُمَّالِ: ئىشچىلارنىڭ ئىش تاشلىشى.

اِعْتِصَامٌ ج اِعْتِصَامَاتٌ: جىم تۇرۇۋېلىپ ئىش تاشلىماق.

اِعْتَصَبَ يَعْتَصِبُ اِعْتِصَابًا الْقَوْمُ: ئىش تاشلىدى.

اِعْتَصَبَ الْعُمَّالُ: ئىشچىلار ئىش تاشلاشتى.

اِعْتَصَرَ يَعْتَصِرُ اِعْتِصَارًا الشَّيْءَ: سىقتى، باستى، ساغدى.

اِعْتَصَرَهُ الْهَمُّ: ئۇنى قايغۇ جۇدىتىۋەتتى.

اِعْتَصَرَ الْحُبُوبَ: ياغ تارتتى.

اِعْتَصَمَ يَعْتَصِمُ اِعْتِصَامًا بِهِ: ئۇنىڭغا سىغىندى، تاياندى، ئىلتىجا قىلدى، ئۈمىد باغلىدى، يۆلەندى.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» «قۇرئان»: ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار.

اِعْتَصَمَ بِالصَّمْتِ: جىم تۇردى، لام - جىم دېمەدى.

اِعْتَصَمَ بِالْمَكَانِ: تەلىپى ئورۇنلانمىغىچە مىدىرلىماي تۇرۇۋالدى.

اِعْتَصَمَ بِالصَّبْرِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، سەۋر قىلدى، بەرداشلىق بەردى، چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

«اِعْتَصَمَ الْعُمَّالُ بِالْمَصْنَعِ اِحْتِجَاجًا عَلَى قِلَّةِ أُجُورِهِمْ»: ئىشچىلار ئىش ھەققىنىڭ ئازلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن زاۋۇتتا مىدىرلىماي چىڭ تۇرۇۋالدى.

اِعْتَصَى يَعْتَصِي اِعْتِصَاءً الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، مۈشكۈل بولدى، تەس بولدى.

اِعْتَضَدَ يَعْتَضِدُ اِعْتِضَادًا بِهِ: ياردەم تىلىدى، ياردەم تەلەپ قىلدى، ياردەم سورىدى.

اِعْتَطَفَ يَعْتَطِفُ اِعْتِطَافًا: پەلتو كىيدى.

اِعْتِقَادٌ: ئىشەنچ، ئېتىقاد، ئىشىنىش، ئىخلاس؛ كۆز قاراش، نۇقتىئىنەزەر.

اِعْتِقَالٌ: قاماق، نەزەربەنت قىلماق.

أَعْتَقَ يُعْتِقُ إِعْتَاقًا الْعَبْدَ: قۇلنى ئازاد قىلدى.

«حَثَّ الْإِسْلَامُ عَلَى إِعْتَاقِ الْعَبِيدِ» : ئىسلام دىنى قۇللارنى ئازاد قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى.

أَعْتَقَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنى قويۇۋەتتى.

إِعْتَقَدَ يَعْتَقِدُ إِعْتِقَادًا: ئىشەندى، ئېتىقاد قىلدى.

أَعْتَقِدُ أَنَّهُ عَلَى خَطَإٍ: ئۇنى خاتا قىلدى دەپ قارايمەن.

إِعْتَقَرَ يَعْتَقِرُ إِعْتِقَارًا ظَهْرَ الدَّابَّةِ: ئۇلاغنىڭ دۈمبىسىنى غاجاپ يارا قىلىۋەتتى، سۈركەپ يارا قىلىۋەتتى.

إِعْتَقَلَ يَعْتَقِلُ إِعْتِقَالًا: قاماپ قويدى، نەزەربەنت قىلدى، تۈرمىگە سولىدى.

إِعْتَقَلَ أَوِاعْتُقِلَ لِسَانُهُ: تىلى تۇتۇلدى.

إِعْتَقَلَ الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىق ئاتتى.

«إِعْتَقَلَتِ الشُّرْطَةُ اللِّصَّ» : ساقچى ئوغرىنى سولاپ قويدى.

إِعْتِكَافٌ: ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش.

إِعْتَكَرَ يَعْتَكِرُ إِعْتِكَارًا: دۇغ بولدى، بۇلغاندى.

إِعْتَكَرَ الْجَوُّ: هاۋا چاڭ - توزان بولدى.

إِعْتَكَفَ يَعْتَكِفُ إِعْتِكَافًا فِي الْمَكَانِ: يوشۇرۇندى، خىلۋەتتە ياشىدى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزدى.

إِعْتَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ: مەسچىتتە ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

إِعْتَكَفَ الْقَوْمُ حَوْلَهُ وَبِهِ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، ئورىۋالدى.

إِعْتَكَفَ فِي غُرْفَتِهِ: ئۆيىدە ئېتىكاپتا ئولتۇردى، ئىشىكنى تاقاپ قويۇپ سىرتقا چىقمىدى، بېكىنىۋالدى.

إِعْتَكَفَ مُدَّةَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ: ئۈچ كۈنلۈك ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

«إِعْتَكَفَ فِي الْمَكْتَبَةِ يَوْمًا كَامِلًا» : ئۇ كۇتۇپخانىدا تولۇق بىر كۈن ئولتۇردى.

إِعْتِلَالُ الصِّحَّةِ: ئاغرىپ قالماق، بىتاپ بولماق، كېسەل بولماق.

إِعْتَلَجَ يَعْتَلِجُ إِعْتِلَاجًا الْقَوْمُ: ئورۇشتى.

إِعْتَلَجَتِ الْأَرْضُ: زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرى ئۆستى.

إِعْتَلَجَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

إِعْتَلَجَتِ الْهُمُومُ فِي صَدْرِهِ: يۈرىكىدە غەم - قايغۇلار ئۆركەشلىدى؛ هەرخىل خىياللارغا چۆمدى، تەشۋىشلەندى، خىلمۇ خىل ئىشلار كۆڭلىگە كەچتى.

إِعْتَلَجَ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلىدى، ئۆركەشلىدى.

إِعْتَلَقَ يَعْتَلِقُ إِعْتِلَاقًا ـ تِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ يەم - خەشەك يېدى، بوغۇز يېدى.

إِعْتَلَّ يَعْتَلُّ إِعْتِلَالًا بِشَيْءٍ: سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

أَكْثَرَ مِنَ التَّدْخِيْنِ فَاعْتَلَّ: تاماكىنى كۆپ چېكىپ كېسەل بولۇپ قالدى.

«إِعْتَلَّ بِحَاجَتِهِ إِلَى الْمَالِ يُبَرِّرُ تَوَقُّفَهُ عَنِ الدِّرَاسَةِ» : ئۇ ئۆزىنىڭ دەرستىن توختاپ قالغانلىقىنى ئاقلاش ئۈچۈن پۇل - مالغا بولغان ئېھتىياجىنى سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

إِعْتَلَّتِ الْكَلِمَةُ: سۆز «حرف العلة» لىك بولدى.

إِعْتَلَنَ يَعْتَلِنُ إِعْتِلَانًا الْأَمْرُ: روشەنلەشتى، ئايدىڭلاشتى، ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى، ئاپئاشكارا بولدى؛ چاۋىسى چىتقا يېيىلدى.

إِعْتَلَى يَعْتَلِي إِعْتِلَاءً: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، تىكلەندى، ئېگىز بولدى.

إِعْتَلَى الطَّائِرُ فِي الْفَضَاءِ: قۇش ئاسماندا پەرۋاز قىلدى.

إِعْتَلَى الشَّيْءَ: ئۆرلىدى.

إِعْتَلَى ظَهْرَ جَوَادِهِ: ئېتىغا مىندى.

إِعْتَلَى الْمَكَانَ: چىقتى، ئاشتى.

إِعْتَلَى الْعَرْشَ: تەختكە چىقتى.

إِعْتَلَى الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

أَعْتَمَ يُعْتِمُ إِعْتَامًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

إِعْتِمَادٌ: يۆلەنمەك، تايانماق، بېقىندى بولماق؛ ئىشەنچ، ئىشەنمەك، تەستىقلىماق.

«إِنَّ الْإِعْتِمَادَعَلَى النَّفْسِ صِفَةٌحَمِيْدَةٌ» : ئۆزىگە

تايىنىش ھەقىقەتەن ياخشى خىسلەتتۇر.

إِعْتِمَادٌ عَلَى الْغَيْرِ: باشقىلارغا تايانماق.

إِعْتِمَادٌ ج إِعْتِمَادَاتٌ: ئامانەت قەرز.

إِعْتِمَادٌ إِضَافِيٌّ: قوشۇمچە باج (قەرز).

إِعْتِمَادٌ ذَاتِ الْأَعْجَالِ الطَّوِيلَةِ: ئۇزۇن مۇددەتلىك قەرز.

وَثَائِقُ الْإِعْتِمَادِ: قوماندانلىق، ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى.

إِعْتِمَادٌ مَالِيٌّ: مەبلەغ، فوند، ئاجرىتىلغان پۇل.

أَوْرَاقُ إِعْتِمَادٍ: دۆلەت خېتى، دۆلەت مەكتۇبى.

طَلَبَ إِعْتِمَادًا إِضَافِيًّا: قوشۇمچە قەرز تەلەپ قىلدى.

«قَدَّمَ السَّفِيرُ أَوْرَاقَ إِعْتِمَادِهِ إِلَى رَئِيسِ الدَّوْلَةِ»: باش ئەلچى دۆلەت رەئىسىگە دۆلەت مەكتۇبى تاپشۇردى.

إِعْتِمَادٌ مَالِيٌّ: مەبلەغ.

إِعْتِمَادَاتٌ مَصْرَفِيَّةٌ: بانكا ئامانەت قەرزى.

إِعْتِمَارٌ: ئاۋات قىلماق، قولدا زىنا قىلماق، قولدا لەززەتلەنمەك.

إِعْتَمَدَ يَعْتَمِدُ إِعْتِمَادًا عَلَى: يۆلەندى، تاياندى؛ ئۈمىد باغلىدى.

إِعْتَمَدَ الْأَمْرَ: قوشۇلدى، ئىجرا قىلىشقا بۇيرىدى.

إِعْتَمِدْ عَلَى نَفْسِكَ: ئۆز كۈچۈڭگە يۆلەن.

إِعْتَمَدَ عَلَى عَصَاهُ: ھاسىسىغا تاياندى.

«إِعْتَمَدَ الرَّئِيسُ قَرَارَ الْمَحْكَمَةِ»: رەئىس مەھكىمىنىڭ قارارىغا قوشۇلۇپ، ئىجرا قىلىشقا بۇيرىدى.

إِعْتَمَدَ لـِ: ئاجراشتى.

إِعْتَمَرَ يَعْتَمِرُ إِعْتِمَارًا الرَّجُلُ: ئۆمرە ھەججىنى ئادا قىلدى؛ سەللە، تاج قاتارلىقلارنى كىيدى.

«فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِاعْتَمَرَ فَلَاجُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا» «قۇرئان»: ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلسا ھېچ باك يوق.

إِعْتَمَقَ يَعْتَمِقُ إِعْتِمَاقًا: چوڭقۇر كولىدى، چوڭقۇرلاشتۇردى، ئويدى.

إِعْتَمَلَ يَعْتَمِلُ إِعْتِمَالاً: قىلىندى، ئىشلەندى، ئورۇنلاندى.

إِعْتَمَّ يَعْتَمُّ إِعْتِمَامًا: سەللە كىيدى، سەللە ئورىدى، سەللە يۆگىدى.

إِعْتَنَقَ يَعْتَنِقُ إِعْتِنَاقًا دِيْنًا أَوْ مَذْهَبًا: ئىشەندى، ئېتىقاد قىلدى.

إِعْتَنَقَ الْإِسْلَامَ: ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

«هَذَا الرَّجُلُ إِعْتَنَقَ الْإِسْلَامَ» «حَدِيث»: بۇ ئادەم ئىسلامنى يېڭىدىن قوبۇل قىلدى.

إِعْتَنَى يَعْتَنِي إِعْتِنَاءً بِالْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى، جىددىي قارىدى، غەمخورلۇق قىلدى، دىققەت قىلدى، ئەھمىيەت بەردى.

إِعْتَنَى بِالطِّفْلِ: كىچىك بالىغا غەمخورلۇق قىلدى.

إِعْتَنَى بِالْحَدِيقَةِ: باغقا ئەھمىيەت بەردى.

«مَدْرَسَتِي تَعْتَنِي بِصِحَّتِي»: مەكتىپىم تەن سالامەتلىكىمگە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

إِعْتَهَدَ يَعْتَهِدُ إِعْتِهَادًا: ئەھدىلەشتى، ۋەدىلەشتى، قەسەم بېرىشتى.

أُعْتُوبَةٌ ج أَعَاتِيبُ: بەس مۇنازىرىلىك سوئال، ئەيىبلەشنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى.

إِعْتَوَنَ يَعْتَوِنُ إِعْتِوَانًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، بىر - بىرىگە ياردەملەشتى.

إِعْتِيَادٌ: ئادەت، خۇسۇسىيەت.

إِعْتِيَادِيٌّ: ئادەت، ئادەتتىكى، ئادەتتىكىچە، ئادەتتىكىدەك، نورمال.

غَيْرُ إِعْتِيَادِيٍّ: ئادەتتىن تاشقىرى، پەۋقۇلئاددە.

كَسْرٌ إِعْتِيَادِيٌّ: ئاددى كەسىر.

إِعْتِيَاضٌ: ئورنىغا قويماق، ئورنىغا دەسسەتمەك، ئورنىنى ئالماق؛ ئورنىدا، ۋاكالەتەن.

أَعْثَرَ يُعْثِرُ إِعْثَارًا: يىقىتتى، پۇتلىشۇۋەتتى، پۇتلىدى.

إِعْجَابٌ: ھەيران قالدۇرماق، ئەجەبلەندۇرمەك، قىزىقتۇرماق، ئالقىشلىماق، زوقلانماق، تەئەججۇپلەنمەك.

اَلْإِعْجَابُ بِمَاهُوَأَجْنَبِيٌّ: چەت ئەلنىڭ نەرسىلىرىگە زوقلانماق.

«كَانَ مَحَلَّ إِعْجَابِ الْجَمِيْعِ» : ھەممىسىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى.

إِعْجَازُ الْقُرآنِ: قۇرئاننىڭ مۆجىزىلىكى، ئىنسانلارنىڭ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كېلىشى.

أَعْجَبَ يُعْجِبُ إِعْجَابًا: ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى، مەپتۇن قىلدى.

«وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ» «قۇرئان» : (ھۆر) مۇشرىك ئەر سىلەرنى مەپتۇن قىلغان تەقدىردىمۇ مۆمىن قۇل ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر.

«قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ» «قۇرئان» : ئېيتقىنكى، گەرچە ھارامنىڭ كۆپلۈكى سېنى ئەجەبلەندۈرسىمۇ، ھالال بىلەن ھارام باراۋەر ئەمەس.

أُعْجِبَ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى، ئەجەبلەندى.

«قَدْ أُعْجِبَ بِالْمَدْرَسَةِ كُلُّ مَنْ زَارَهَا» : مەكتەپنى ئېكىسكۇرسىيە قىلغانلار ھەيران قالدى.

أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى قالتىس چاغلىدى، مەغرۇرلاندى.

«أُعْجِبْتُ بِشَجَاعَتِهِ وَذَكَائِهِ» : ئۇنىڭ قەھرىمانلىقى ۋە زېرەكلىكىدىن خۇشاللاندىم.

أَعْجَزُ م عَجْزَاءُ ج عُجْزٌ: سېمىز ئادەم، بەستىلىك ئادەم.

أَعْجَزَ يُعْجِزُ إِعْجَازًا: ئاجىزلاتتى، ئامالسىز قالدۇردى.

أَعْجَزَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ئامالسىز قالدۇردى.

«وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الْأَرْضِ» «قۇرئان» : ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھېچ نەرسە ئاللاھنى ئىلاجسىز قالدۇرالمايدۇ.

أَعْجَزَ فِي الْقَوْلِ: پاساھەت بىلەن سۆزلىدى، ئەدەبىي ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

«أَعْجَزَهُ الْمَرَضُ عَنْ مُتَابَعَةِ دِرَاسَتِهِ» : كېسەل ئۇنىڭ داۋاملىق ئوقۇشىنى ئاقسىتىپ قويدى.

«أَعْجَزَ مَرَضُهُ الْأَطِبَّاءَ» : ئۇنىڭ كېسىلى دوختۇرلارنى ئامالسىز قالدۇردى.

أَعْجَقَ يُعْجِقُ إِعْجَاقًا الدَّابَّةَ: ھايۋاننى ئورۇقلىتىۋەتتى، ھايۋاننى يادىتىۋەتتى.

أَعْجَفُ ج عُجْفٌ وَعِجَافٌ م عَجْفَاءُ ج عُجَافٌ وَعَجْفَوَاتٌ: ئورۇق، جۈدەڭگۈ، ياداڭغۇ.

«لَيْسَ عِنْدِي سِوَى ثَوْرٍ أَعْجَفَ وَبَقَرَةٍ عَجْفَاءَ» : مېنىڭ پەقەتلا بىر ئورۇق ئۆكۈزۈم ۋە بىر جۈدەڭگۈ ئىنىكىم بار.

أَعْجَلَ يُعْجِلُ إِعْجَالاً: ئالغا سۈردى، ئالدىراتتى، ئىلگىرىلەتتى.

«وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَامُوْسَى» «قۇرئان» : ئى مۇسا! ئالدىراپ (تۇرسىناغا) قەۋمىڭدىن ئىلگىرى كېلىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟

«أَعْجَلَهُ الْوَقْتُ عَنْ عَمَلٍ كَذَا» : يېتەرلىك ۋاقىت تاپالمىدى.

أَعْجَلَ الشَّيْءَ: مەلۇم ئىشقا ئالدىرىدى، ھاپىلا ـ شاپىلا قىلدى.

أَعْجَلَتِ النَّاقَةُ: تۆگە چالا تۇغۇپ قويدى.

أَعْجَمَ يُعْجِمُ إِعْجَامًا: چۈشەندۈردى، چۈشەنچە بەردى، ئىزاھات بەردى، شەرھلىدى، ئۇقتۇردى.

أَعْجَمَ الْحَرْفَ أَوِ الْكِتَابَ: ھەرپ ياكى كىتابتا چېكىت ياكى ھەرىكە قويدى.

أَعْجَمُ م عَجْمَاءُ ج عُجْمٌ وَأَعْجَمُونَ و أَعَاجِمُ و أَعْجَمِيٌّ: تىلسىز، گاچا.

اَلْحَيَوَانُ مَخْلُوقٌ أَعْجَمُ: ھايۋان تىلسىز مەخلۇق.

أَعْجَمِيٌّ: پارس؛ چەت ئەللىك، غەيرىي ئەرەب.

«أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ» «قۇرئان» : ئۇلار «پەيغەمبەر ئەرەب، كىتاب ئەجەمچىمۇ؟» دەيتتى، ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر.

لِسَانٌ أَعْجَمِيٌّ: پارسچە سۆز؛ ئەرەبچە بولمىغان سۆز.

أَعْجَمِيَّةٌ: چەت ئەل تەلەپپۇزى، چەت ئەلچە ئاھاڭ.

أُعْجُوبَةٌ ج أَعَاجِيبُ: مۆجىزە، ئاجايىبات، ئاجايىپ نەرسە.

«إِسْتَطَاعَ أَنْ يُحَقِّقَ بِذَكَائِهِ وَاجْتِهَادِهِ الْأَعَاجِيبَ» : ئۇزىنىڭ زېرەكلىكى ۋە تىرىشچانلىقى بىلەن مۆجىزىلەرنى ياراتتى.

إِعْدَادٌ: تەييارلىماق، ھازىرلىماق، ھازىرلانماق.

«لاَ تَضَعْ كَثِيرًا مِنَ الْمِلْحِ فِي الطَّبَقِ الَّذِي تَقُومُ بِإِعْدَادِهِ» : تەييارلاۋاتقان تاماققا تۇزنى كۆپ سېلىۋەتمە.

إِعْدَادُ الْبَرَامِجِ: پروگراممىا تەييارلىماق.

إِعْدَادُ الْعُدَّةِ: ھازىرلىماق، سايمانلارنى تەقلەش.

إِعْدَادِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

إِعْدَامٌ: يوق قىلماق، قىرىپ تاشلىماق، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلماق، ئۆلتۈرمەك، ئۆلۈم جازاسى بەرمەك؛ غۇربەتچىلىك، نامراتلىق، كەمبەغەللىك.

تَنْفِيذُ حُكْمِ الْإِعْدَامِ: ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلماق.

اَلْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ: ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلماق.

أَعَدَّ يُعِدُّ إِعْدَادًا: تەييارلىدى؛ تەييارلاندى، ھازىرلىق كۆردى.

«وَأَعِدُّوالَهُمْ مَاسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» «قۇرئان» : دۈشمەنلىرىڭلار (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.

أَعَدَّ الْعُدَّةَ لِلْأَمْرِ: بېتەرلىك تەييارلىقلارنى ئىشلىدى، يېتەرلىك ھازىرلىق قىلدى.

أَعْدَدْتُ نَفْسِي لِلْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھانغا ھازىرلىق كۆردۈم.

أَعْدَلَ يُعْدِلُ إِعْدَالاً: ئوڭشىدى، تۈزەتتى، تۈزىدى.

أَعْدَمَ يُعْدِمُ إِعْدَامًا الرَّجُلُ: نامرات بولۇپ قالدى، كەمبەغەل بولۇپ قالدى، غۇربەتچىلىكتە قالدى.

أَعْدَمَ الشَّخْصَ: يوقاتتى؛ ئۆلۈم جازاسى بەردى.

أَعْدَمَهُ الشَّيْءَ: ئېلىۋالدى، تارتىۋالدى، مەھرۇم قىلدى.

أَعْدَمَ الْحَيَاةَ: ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى.

أَعْدَمَهُ: ئۇنى يوق قىلدى، يوقاتتى، گۇمران قىلدى، قىرىپ تاشلىدى، تۈگەتتى.

أَعْدَمَهُ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ: ئاتتى، ئېتىپ ئۆلتۈردى.

«أُعْدِمَ رَمْيًا بِالرَّصَاصِ» : ئېتىپ ئۆلتۈرۈلدى.

أَعْدَى يُعْدِي إِعْدَاءً الْمَرِيضَ: كېسەلنى يۇقتۇردى، تارقاتتى.

أَعْذَرَ يُعْذِرُ إِعْذَارًا فِي أَوْ عَلَى مَا صَنَعَ: كەچۈردى، كەڭچىلىك قىلدى.

أَعْذَرَ الشَّخْصَ: ئۆزىنى كەچۈردى، ئۆزىگە ئۆزى كەڭ قورساق بولدى.

«أَعْذَرْتُهُ بَعْدَ أَنْ عَرَفْتُ مُشْكِلَتَهُ» : ئۇنىڭ قىيىنچىلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنى كەچۈردۈم.

أَعْذَرَ الْغُلاَمَ: بالىنىڭ خەتنىسىنى قىلدى.

إِعْذَوْذَبَ يَعْذَوْذِبُ إِعْذِيْذَابًاالشَّرَابُ: تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، تەملىك بولدى.

إِعْرَابٌ: ئەرەبچە سۆزلەرنىڭ ئاخىرىدىكى «رَفْع، نَصْب، جَرّ، جَزْم» قاتارلىقلارنىڭ ئۆزگىرىشى.

اَلْأَعْرَابُ: قىرلىق، سەھرالىق.

«مَاكَانَ لِأَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ» «قۇرئان» : مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابىلارنىڭ رەسۇلۇللا بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى توغرا ئەمەس...

اَلْأَعْرَابِيُّ ج أَعْرَابٌ وَ أَعَارِيبُ: قىرلىق ئەرەب، سەھرالىق ئەرەب.

إِعْرَاضٌ: يۈز ئۆرۈمەك، ئۆزىنى چەتكە ئالماق، ئۆزىنى قاچۇرماق.

أَعْرَاضٌ: خاراكتېر، ئالامەت.

أَعْرَاضُ الْمَرَضِ: كېسەلنىڭ ئالامەتلىرى.

«بَدَتْ عَلَيْهِ أَعْرَاضُ الْمَرَضِ فَذَهَبَ إِلَى الطَّبِيبِ» : كېسەللىنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلۈۋىدى، دوختۇرغا كەتتى.

اَلْأَعْرَاقُ: جەننەت بىلەن دوزاخ ئوتتۇرىسىدىكى پاسىل.

«وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلاًّبِسِيمَاهُمْ» «قۇرئان» : ئەئرافتا (ئەھلى جەننەت ۋە ئەھلى

دوزاخنى) ئۇلارنىڭ سىماسىدىن تونۇيدىغان ئادەملەر بولىدۇ.

أَعْرَبَ يُعْرِبُ إِعْرَابًا: ئىپادىلىدى، بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ نَوَايَاهُ: كۆڭلىدىكە پۈككىنىنى بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ نَفْسِهِ: كۆڭلىدىكىنى ئېيتتى، كۆڭلىدىكىنى ئىزهار قىلدى.

أَعْرَبَ الْكَلَامَ: سۆزنى بايان قىلدى.

أَعْرَبَ عَنْ حَاجَتِهِ: هاجىتىنى ئىپادىلىدى، ئىزهار قىلدى، كۆرسەتتى.

أَعْرَبَ اللَّفْظَ الْأَعْجَمِيَّ: چەت ئەل تىلىنى ئەرەبچىگە ئۆرىدى.

أَعْرَبَ الْكَلَامَ «فِي النَّحْوِ»: گىراماتىكا قائىدىسى بويىچە سۆزلىدى.

«يُسْعِدُنِي أَنْ أُعْرِبَ لَكُمْ عَنْ خَالِصِ التَّمَنِّيَاتِ»: سىلەرگە سەمىمىي ئارزۇلىرىمنى بىلدۈرۈش بىلەن بەختىيارمەن.

«أَعْرِبِ الْجُمْلَةَ الْآتِيَةَ»: تۆۋەندىكى جۈملىنىڭ ئىئرابىنى بايان قىل.

أَعْرَجَ يُعْرِجُ إِعْرَاجًا: توكۇر قىلىپ قويدى، ئاقساتتى، ئاقسىتىپ قويدى.

أَعْرَجُ م عَرْجَاءُ ج عُرْجٌ وَعُرْجَانٌ: توكۇر، ئاقساق.

«لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ» «قرآن»: (جىھادقا چىقمىسا) ئەماغا گۇناھ بولمايدۇ، توكۇرغىمۇ گۇناھ بولمايدۇ، كېسەلگىمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

أَعْرَسَ يُعْرِسُ إِعْرَاسًا بِالْمَرْأَةِ: توي مۇراسىمى ئۆتكۈزدى، نىكاھىغا ئالدى.

أَعْرَضَ يُعْرِضُ إِعْرَاضًا عَنْهُ: يۈز ئۆرىدى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ۋەز ـ نەسىھەت قىلىنغان، ئاندىن ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەن ئادەمدىنمۇ زالىمراق ئادەم بارمۇ؟

أَعْرَضَ عَنِ الشَّيْءِ: ۋاز كەچتى، تاشلىدى، تاشلىۋەتتى.

أَعْرَضَ الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، مەيدانغا كەلدى.

أَعْرَقَ يُعْرِقُ إِعْرَاقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

أَعْرَقَ الْخَمْرَ: هاراققا سۇ قويۇپ سۇيۇلدۇردى.

أَعْرَقَ الرَّجُلُ: ئىراققا كەلدى؛ ئالىيجاناب بولدى، شەرەپلىك بولدى.

أَعْرَى يُعْرِي إِعْرَاءً: يالىڭاچلىدى، كىيىمىنى سالدۇردى.

أَعْزَبَ يُعْزِبُ إِعْزَابًا: يىراقلاپ كەتتى، ئۇزاپ كەتتى.

أَعْزَبُ م عَزْبَاءُ ج عُزْبٌ م عَزْبَاوَاتٌ: بويتاق.

أَعَزَّ يُعِزُّ إِعْزَازًا: كۈچەيتتى، كۈچلەندۈردى.

أَعَزَّهُ: ئۇنى هۆرمەتلىدى، ياخشى كۆردى، كۆيۈندى.

هُوَ يُعِزُّ أَصْدِقَاءَهُ: ئۇ ئادەم دوستلىرىنى هۆرمەتلەيدۇ.

«وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» «قرآن»: خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن (قۇرئان).

اَلْأَعَزُّ: ئەڭ ئەزىز، ئەڭ هۆرمەتلىك ئادەم.

«يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ» «قرآن»: ئۇلار: (يەنى مۇناپىقلار): مەدىنىگە قايتساق، ئەڭ ئەزىز ئادەم ئەڭ خار ئادەمنى مەدىنىدىن چىقىرىۋېتىدۇ دېيىشىدۇ.

أَعْزَلُ ج عُزْلٌ وَأَعْزَالٌ وَ عُزَّلٌ و عُزْلَانٌ م عَزْلَاءُ ج عَزْلَاوَاتٌ وَعُزَلٌ: قورالسىز، قۇرۇق قول، قورالى يوق، قولىدا تۆمۈرنىڭ سۇنۇقى يوق.

اَلسِّمَاكُ الْأَعْزَلُ وَالسِّمَاكُ الرَّامِحُ: ئىككى يورۇق يۇلتۇزنىڭ ئىسمى، بىرى «السِّمَاكُ الرَّامِحُ» بولۇپ، شىمال تەرەپكە توغرا كېلىدۇ، يەنە بىرى «السِّمَاكُ الْأَعْزَلُ» بولۇپ، جەنۇب تەرەپكە توغرا كېلىدۇ.

أَعْسَرَ يُعْسِرُ إِعْسَارًا الْغَرِيمَ: قەرزدارنى قىستىدى.

أَعْسَرَ الشَّخْصُ: غورىبەتچىلىكتە ياشىدى، موهتاج بولۇپ قالدى، نامراتچىلىقتا ياشىدى؛ بەربات بولدى، بىتچىت بولدى.

أَعْسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ تۇغۇتى قىيىنلاشتى.

أَعْسَرُ م عَسْرَاءُ ج عُسْرٌ: سولخاي، سولچى.

أَعْسَرُ وأَيْسَرُ: ئوڭ ۋە سول قولى بىلەن ئوخشاش ئىشلىيەلەيدىغان ئادەم.

يَوْمٌ أَعْسَرُ: قىيىن كۈن.

اَلْأَعْسَرُ مِنَ الْأَيَّامِ: قاتتىق كۈن.

اَلْأَعْسَرُ مِنَ الرِّجَالِ: سولخاي.

أَعْسَقَ يُعْسِقُ إِعْسَاقًا: ئېغىر ئىش يۈكلىدى، مۈشكۈل ئىشقا زورلىدى، ھەددىدىن ئارتۇق ئىشنى قىلدۇردى، ئېغىر مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

أَعْشَارِيٌّ: ئونلۇق كەسىر، ئونلۇق سىستېما بويىچە ھېسابلاش ئۇسۇلى.

كَسْرٌ أَعْشَارِيٌّ: ئونلۇق كەسىر.

كَسْرٌ أَعْشَارِيٌّ دَائِرٌ: دەۋرىي ئونلۇق كەسىر، بۆلۈنمەس كەسىر.

أَعْشَبَ يُعْشِبُ إِعْشَابًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپلۈك بولدى، ئوت - چۆپ ئۈندى.

أَعْشَبَ الْإِبِلُ: تۆگە ئوتلىدى.

أَعْشَرَ يُعْشِرُ إِعْشَارًا الْقَوْمُ: ئون بولدى، ئونغا يەتتى.

أَعْشَرَ الْعَدَدَ: ساننى ئوندىن قىلدى.

أَعْشَرَتِ النَّاقَةُ: تۆگە ئون ئايلىق قورساق كۆتۈردى.

إِعْشَوْشَبَ يَعْشَوْشِبُ إِعْشِيشَابًا الْمَكَانُ: ئوت - چۆپلەر قاپلاپ كەتتى، ئوت بېسىپ كەتتى.

أَعْشَى يُعْشِي إِعْشَاءً: نامازشام قارىغۇسى قىلىپ قويدى، يىراقنى كۆرەلمەيدىغان قىلىپ قويدى، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرىۋەتتى.

أَعْشَى الرَّجُلَ: كەچلىك تاماق بەردى.

أَعْشَى م عَشْوَاءُ عُشْيٌ: نامازشام قارىغۇسى، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز، يىراقنى كۆرەلمەيدىغان ئادەم.

إِعْصَارٌ ج أَعَاصِرُ وَأَعَاصِيرُ: قۇيۇن، چاپقۇن، قارا بوران.

«فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ» «قرآن»: (بۇ باغ) ئوت ئېلىپ كەلگەن بىر قارا بوراندا كۆيۈپ كەتتى.

«تَكْثُرُ الْأَعَاصِرُ فِي ذَلِكَ الْبَلَدِ»: ئۇ يۇرتتا بوران كۆپ چىقىدۇ.

أَعْصَفَ يُعْصِفُ إِعْصَافًا الرِّيحُ: بوران چىقتى، بوران سوقتى.

أَعْصَلُ م عَصْلَاءُ ج عُصْلٌ: ئەگرى، قىڭغىر.

أَعْصَمَ يُعْصِمُ إِعْصَامًا الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى باغلىدى، تاڭدى، ئورىدى، يۆگىدى، چەگدى.

أَعْصَمَ مِنَ الشَّرِّ: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇردى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، بوشۇرۇندى.

أَعْصَمَ بِهِ: چىڭ تۇتتى، ئېسىلىۋالدى، يېپىشتى.

أَعْصَمُ ج عُصْمٌ م عَصْمَاءُ ج عَصْمَوَاتٌ: ئالا ئاياغ.

حَيَوَانٌ أَعْصَمُ: ئالا ئاياغ ھايۋان.

أَعْضَلَ يُعْضِلُ إِعْضَالًا الْأَمْرُ: مۇرەككەپلەشتى، قىيىنلاشتى، چىگىشلەشتى.

أَعْضَلَ الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ: دوختۇرلارغا كېسەلنى داۋالاشتىن ئاجىز كەلدى.

أَعْطَبَ يُعْطِبُ إِعْطَابًا: بۇزدى، ۋەيران قىلدى، كاردىن چىقاردى، زىيان سالدى.

أَعْطَشَ يُعْطِشُ إِعْطَاشًا: ئۇسساتتى، تەشنا قىلدى.

أَعْطَى يُعْطِي إِعْطَاءً الدَّوَاءَ: دورا بەردى.

أَعْطَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا بەردى، تەقدىم قىلدى، ئاتا قىلدى.

أَعْطَاهُ دَرْسًا: ئۇنىڭغا تەلىم بەردى، ئۇنى ساۋاققا ئىگە قىلدى.

أَعْطَى ثِمَارَهُ: مېۋە بەردى.

أَعْطَى لَهُ الْكَلِمَةَ: سۆزلەشكە يول قويدى، سۆز بەردى.

أَعْطَاهُ اللّٰهُ عِلْمًا وَحِكْمَةً: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىلىم-ھېكمەت ئاتا قىلدى.

أَعْطَاهُ الضَّوْءَ الْأَخْضَرَ: يول قويدى، يېشىل چىراغ يېقىپ بەردى.

«فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى» «قرآن»: (پۇل - مېلىنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان،

تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك، ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز.

أَعْطَاهُ مَالاً: مال تەقدىم قىلدى، سوۋغا قىلدى.

أَعْطَاهُ مَثَلاً: مىسال كەلتۈردى، مىسال قىلدى.

أَعْطِيَةٌ ج أَعْطِيَاتٌ: ھەربىي تەمىنات.

أَعْظَمَ يُعْظِمُ إِعْظَامًا: چوڭايتتى، چوڭايتىپ كۆرسەتتى، مۇبالىغە قىلدى، كۆپتۈردى، ئاشۇرۇۋەتتى.

أَعْظَمَ اللّٰهُ أَجْرَكَ: ئاللاھ ئەجرىڭنى بۈيۈك قىلسۇن.

أَعْظَمَهُ الأَمْرُ: چۆچىتىۋەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

أَعْظَمُ م عُظْمَى ج أَعَاظِمُ: ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ چوڭ، كاتتا، ئەڭ زور، ئەڭ مۇھىم.

«يُعْتَبَرُ فُلاَنٌ أَعْظَمَ قَائِدٍ عَسْكَرِيٍّ فِي الْعَصْرِ الْحَدِيثِ»: پالانى يېڭى دەۋردىكى ئەڭ زور ھەربىي قوماندان ھېسابلىنىدۇ.

آلسَّوَادُ الأَعْظَمُ مِنَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ تولىسى، كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى.

أَعَاظِمُ النَّاسِ: مەشھۇر زاتلار، مەشھۇر ئەربابلار.

إِعْفَاءٌ: كەچۈرۈم قىلماق، ئازاد قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئېلىپ تاشلىماق، بىكار قىلماق؛ قۇتۇلدۇرماق، قۇتقۇزماق.

«قَرَّرَ الرَّئِيسُ إِعْفَاءَ الْوَزِيرِمِنْ مَنْصَبِهِ»: رەئىس ۋەزىرنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇشنى قارار قىلدى.

أَعْفَرُ م عَفْرَاءُ ج عُفْرٌ: خورما رەڭ.

أَعْفَى يُعْفِي إِعْفَاءً: بىكار قىلدى، ئازاد قىلدى.

أَعْفَاهُ مِنَ الْمَسْؤُولِيَّةِ: مەسئۇلىيەتتىن ئازاد قىلدى.

أَعْفَتْهُمُ الْحُكُومَةُ مِنَ الْعُقُوبَةِ: ھۆكۈمەت ئۇلارنى جازالاشتىن كەچۈرۈم قىلدى.

أَعْفِنِي مِنْ هَذَا الأَمْرِ رَجَاءً: بۇ ئىشتىن مېنى ئازاد قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

إِعْفَاءُ اللِّحْيَةِ: ساقال قويماق.

أَعْقَبَ يُعْقِبُ إِعْقَابًا: ئەگەشتى، ئەگىشىپ كەلدى، ئارقىدىنلا كەلدى، ئۇلىشىپلا كەلدى، سوڭىدىنلا كەلدى.

أَعْقَبَ الرَّجُلُ: ياخشى ئادەمگە ئايلاندى.

أَعْقَبَ أَبَاهُ فِي مَنْصِبِهِ: دادىسىنىڭ ئورنىنى باستى.

أَعْقَبَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: بىرىنىڭ كەينىدىن بىرىنى كەلتۈردى.

أَعْقَبَ نَسْلاً: پەرزەنت كۆردى، نەسىل قالدۇردى.

أَعْقَبَ الأَمْرُ: ئاقىۋىتى ياخشى بولدى.

«مَاتَ دُونَ أَنْ يُعْقِبَ»: ئەۋلاد قالدۇرماي ئۆلۈپ كەتتى.

أَعْقَدُ: ئەڭ قالايمىقان، ئەڭ مۇرەككەپ، چىگىش.

آلْمَسْأَلَةُ أَعْقَدُ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ: بۇ مەسىلە ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىكەن.

أَعْقَرَ يُعْقِرُ إِعْقَارًا: ھەيرانلىقتا قالدۇردى، ھاڭ-تاڭ قالدۇردى.

أَعْقَقُ م عَقْقَاءُ ج عُقْقٌ: ئەگرى - بۈگرى، ئەگرى - توقاي، ئىلمەكتەك.

أَنْفٌ أَعْقَقُ: ئىلمەك بۇرۇن.

عُودٌ أَعْقَقُ: ئەگرى ياغاچ.

قَرْنٌ أَعْقَقُ: ئەگرى مۈڭگۈز.

أَعْقَمَ يُعْقِمُ إِعْقَامًا الْمَرْأَةَ: تۇغماس قىلدى، تۇغماس قىلىۋەتتى.

أَعْكَرَ يُعْكِرُ إِعْكَارًا: بۇلغىدى، لېيىتتى، پاسكىنا قىلىۋەتتى.

أَعْكَرَ الْمَاءَ: سۇنى بۇلغىدى، پاسكىنا قىلدى.

إِعْلاَلٌ: ئىللەتلىك ھەرپلەرنى ئالماشتۇرماق.

إِعْلاَمٌ ج إِعْلاَمَاتٌ: ئۇقتۇرۇش، ئېلان، خەۋەر، دوكلات، مەلۇمات.

وَزَارَةُ الإِعْلاَمِ: ئاخبارات مىنىستىرلىكى.

إِعْلاَمٌ شَرْعِيٌّ: گۇۋاھنامە، گۇۋاھلىق.

إِعْلاَنٌ ج إِعْلاَنَاتٌ: ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، بىلدۈرمەك، بايان قىلماق، ئىپادىلىمەك، ئېيتماق؛ ئېلان، ئۇقتۇرۇش؛ مۇراجەت، خەۋەر؛ خىتابنامە.

إِعْلاَنٌ صَغِيرٌ: تەشۋىقات ۋەرەقىسى، تەشۋىقاتنامە.

إِعْلاَنُ حُضُورٍ إِلَى الْمَحْكَمَةِ: چاقىرىقنامە.

إِعْلَانٌ إِلَاهِيٌّ: ۋەھىي، ۋەھىي ئىلھام.

إِعْلَانُ حُقُوقِ الْإِنْسَانِ: كىشىلىك ھوقۇق خىتابنامىسى.

شِرْكَةُ إِعْلَانَاتٍ: ئېلان شىركىتى.

لَوْحَةُ عَرْضِ الْإِعْلَانَاتِ: ئېلان تاختىسى.

«تُخَصِّصُ بَعْضُ الصُّحُفِ صَفَحَاتٍ كَامِلَةً لِلْإِعْلَانَاتِ»: بەزى گېزىتلەر ئېلان ئۈچۈن تولۇق بەتلەرنى ئاجرىتىدۇ.

أَعْلَقَ يُعْلِقُ إِعْلَاقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا بوغۇز بەردى، ئۇلاغقا يەم - خەشەك بەردى، ئۇلاغقا ھەلەپ بەردى.

أَعْلَقَ يُعْلِقُ إِعْلَاقًا ـ ه: ئاستى، ئېسىپ قويدى، ئېلىپ قويدى.

أَعْلَقَ الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ياپتى، ئەتتى.

أَعْلَقُ: ئەڭ قىممەتلىك.

هَذَا أَهَمُّ وأَعْلَقُ مِنْ...: بۇ ... غا قارىغاندا تېخىمۇ مۇھىم، تېخىمۇ قىممەتلىك.

أَعَلَّ يُعِلُّ إِعْلَالًا: كېسەل قىلىپ قويدى، ئىللەتلىك ھەرپلەرگە ئالماشتۇردى.

أَعَلَّهُ الْهَوَاءُ الْفَاسِدُ: بۇزۇق ھاۋا ئۇنى كېسەل قىلىپ قويدى.

أَعْلَمَ يُعْلِمُ إِعْلَامًا: ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى، ئېيتتى، دەپ قويدى، بىلدۈردى، دوكلات قىلدى، مەلۇم قىلدى، مەلۇمات بەردى.

«وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ» «قۇرئان»: ئەگەر مەن غەيبنى بىلىدىغان بولسام، نۇرغۇن مەنپەئەت ھاسىل قىلغان بولاتتىم.

أَعْلَمْتُهُ بِمَا حَدَثَ: يۈز بەرگەن ئىشنى ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدىم.

أَعْلَمُ: ئەڭ ئالىم، ئەڭ بىلىملىك.

وَاللهُ أَعْلَمُ: ئاللاھ ئەڭ ئالىم، خۇدا بىلىدۇ.

أَعْلَنَ يُعْلِنُ إِعْلَانًا الْأَمْرَ وَبِهِ: ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، بىلدۈردى.

«رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ» «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن.

أَعْلَنَهُ: ئاشكارلىدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى، بايان قىلدى، ئىپادىلىدى.

«كُلُّ شَيْءٍ سَيُعْلَنُ فِي حِينِهِ»: ھەممە نەرسە ۋاقتى كەلگەندە ئاشكارلىنىدۇ.

أَعْلَنَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

أَعْلَنَ الْحُكْمَ: ھۆكۈم ئېلان قىلدى، ھۆكۈم چىقاردى.

«أَعْلَنَ مَوْقِفَهُ مِنْ هَذِهِ الْقَضِيَّةِ»: بۇ مەسىلىدىكى ئۆز مەيدانىنى بايان قىلدى.

أَعْلُومَةٌ ج أَعَالِيمُ: يول بەلگىسى، كۆرسەتكۈچ بەلگىسى، ئالامەت؛ نومۇر؛ سۈرەت.

أَعْلَى يُعْلِي إِعْلَاءً: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى، يۇقىرى كۆتۈردى.

أَعْلَى قَدْرَهُ: قەدر - قىممىتىنى يۇقىرى كۆتۈردى.

أَعْلَى م عُلْيَا ج أَعَالٍ: ئەڭ ئېگىز، ئەڭ يۇقىرى، ئەڭ يۈكسەك، ھەممىدىن ئەلا، بۈيۈك، ئېگىزرەك، يۇقىرىراق، ئۈستۈنرەك، يۇقىرى دەرىجىلىك.

«سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» «قۇرئان»: ھەممىدىن ئۈستۈن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامىنى پاك ئېتىقاد قىلغىن.

أَعْلَى دَرَجَةٍ: ئەڭ ئالىي، ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك، ئەڭ چوڭ.

أَعْلَى مَنْزِلٍ: ئەڭ ئالىي ئورۇن، ئەڭ ئېگىز جاي.

«نَظَرْتُ إِلَى الْأَعْلَى فَرَأَيْتُ حَمَامَةً تُحَلِّقُ فِي السَّمَاءِ الزَّرْقَاءِ»: مەن ئېگىزگە قارىدىم، كۆك ئاسماندا كەپتەرنىڭ ئايلىنىپ ئۇچۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

هَذَا الْجَبَلُ أَعْلَى مِنْ ذَلِكَ: بۇ تاغ ئۇ تاغدىن ئېگىز.

اَلْقَائِدُ الْأَعْلَى لِلْجَيْشِ: ئەڭ ئالىي قوماندان.

اَلْمَجْلِسُ الْأَعْلَى لِلْقَضَاءِ: يۇقىرى سوت مەھكىمىسى.

«اِنْعَقَدَ الْمُؤْتَمَرُ عَلَى أَعْلَى مُسْتَوًى»: ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك قۇرۇلتاي ئېچىلدى.

بِأَعْلَى صَوْتٍ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.

سَقَطَ مِنْ أَعْلَى إِلَى الْأَسْفَلِ: يۇقىرىدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتتى.

مَذْكُورٌ أَعْلَى: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

صَرَّخَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: ئۇ يۇقىرى ئاۋاز بىلەن توۋلىدى.

«ثَمَنُ الْبَضَائِعِ الْمَذْكُورَةِ أَعْلَاهُ أَلْفُ دِينَارٍ»: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ماللارنىڭ باھاسى مىڭ دىنار.

مِنَ الْأَعْلَى: ئېگىزدىن، يۇقىرىدىن، ئۈستۈندىن، تۆپىدىن.

أَغْمَدَ يُغْمِدُ إِغْمَادًا: قوللىدى، ئۆتۈپ تۇردى، چىدىدى، چىداشلىق بەردى، بەرداشلىق بەردى.

أَغْمَدَ الشَّقَفَ: تورۇسقا تېرەك قويدى، تىرەپ قويدى.

أَغْمَرَ يُغْمِرُ إِغْمَارًا الْمَنْزِلَ: ئۆي ياسىدى، ئاۋات قىلدى.

أَغْمَشُ م غَمْشَاءُ ج غُمْشٌ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز، كۆپ چاغلاردا كۆزى ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان ئادەم.

أَغْمَصُ م غَمْصَاءُ ج غُمْصٌ: چاپاق، چاپاق كۆز.

أَغْمَقَ يُغْمِقُ إِغْمَاقًا: چوڭقۇر كولىدى، چوڭقۇرلاشتۇردى، ئويدى.

أَعْمَلَ يُعْمِلُ إِعْمَالًا الْآلَةَ: ئىشلەتتى، ئىشقا سالدى، قوللاندى، تەتبىق قىلدى.

أَعْمَلَ ذِهْنَهُ أَوْفِكْرَهُ فِي الْأَمْرِ: ئويلاندى، پىكىر قىلدى، ئەقلىنى ئىشلەتتى.

أَعْمَلَ السَّيْفَ فِيهِمْ: قىرىپ تاشلىدى، بوغۇزلاپ تاشلىدى.

أَعْمَلَ الْهِمَّةَ: كۈچ چىقاردى، تىرىشتى.

أَعْمَهُ ج عُمْهٌ م عَمْهَاءُ ج عَمْهَوَاتٌ وَ عُمْهٌ: يولنى تاپالماي ئادىشىپ قالغان، ئېزىپ قالغان ئادەم، توغرىسىنى تاپالماي تېڭىرقاپ قالغۇچى.

أَعْمَى يُعْمِي إِعْمَاءً الرَّجُلَ: قارىغۇ قىلىۋەتتى، كۆزنى كۆرمەس قىلىۋەتتى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ» «قۇرئان»: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنى ئاللاھ رەھمىتىدىن يىراق قىلدى، ئۇلارنى (ھەقنى ئاڭلاشتىن) گاس قىلدى، (ھىدايەت يولىنى كۆرۈشتىن) كور قىلدى.

«أَعْمَاهُ الْحِقْدُ أَوِالْغَضَبُ أَوِالْحُبُّ»: ئۆچمەنلىك ياكى غەزەپ، ياكى مۇھەببەت ئۇنىڭ كۆزىنى كور قىلىپ ھەقىقەتنى كۆرەلمەس قىلىپ قويدى.

أَعْمَى ج عُمْيٌ م عَمْيَاءُ ج عَمْيَاوَاتٌ: قارىغۇ، كور، ئەما.

«قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ» «قۇرئان»: ئېيتقىنكى، «كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەرمۇ؟»

أَعْمَى الْقَلْبِ: دىلى كور، ھەقىقەتنى كۆرمەيدىغان.

أَبُو أَعْمَى: قارىغۇ چاشقان.

إِعْنَاتٌ: مەجبۇرلىماق، زورلىماق، قىينىماق، مەجبۇرىي.

أَعْنَتَ يُعْنِتُ إِعْنَاتًا: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى، پەرىشان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئېغىر چىلىقتا قالدۇردى، گۇناھقا دۇچار قىلدى.

«وَلَوْشَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ» «قۇرئان»: ئەگەر ئاللاھ خالىسا، سىلەرنى چوقۇم جاپاغا سالاتتى.

أَعْنَسَ يُعْنِسُ إِعْنَاسًا الْجَارِيَةَ: قېرى قىز بولۇپ قالدى.

أَعْنَشُ م عَنْشَاءُ عُنْشٌ: ئالتە بارماقلىق ئادەم.

أَعْنَقُ م عَنْقَاءُ ج عُنْقٌ: بويىنى ئۇزۇن.

أَعْنَى يُعْنِي إِعْنَاءً الْأَمْرُ: مۇھىم بولدى، چارچىتىۋەتتى، مالال قىلدى، ئاۋارە قىلدى، ھالسىزلاندۇردى؛ كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى.

إِعْوَازٌ: ھاجەت، تەلەپ، ئېھتىياج؛ كەمبەغەللىك، نامراتلىق، موھتاجلىق، غۇربەتچىلىك؛ كەم، كەمچىل، يېتەرسىز.

أَعْوَجُ م عَوْجَاءُ ج عُوجٌ: ئەگرى، ئەگرى - بۈگرى، ئەگرى - توقاي، يىمىلۇۋالىدىغان، تۇگۇلۇۋالىدىغان، ئۇممىلەپ ماڭىدىغان.

سُلُوكٌ أَعْوَجُ: ناتوغرا مەسلەك.

طَرِيقٌ أَعْوَجُ: ئەگرى يول.

كَلَامٌ أَعْوَجُ: قىڭغىر گەپ.

عُودٌ أَعْوَجُ: ئەگرى ياغاچ.

إِعْوَجَّ يَعْوَجُّ إِعْوِجَاجًا: ئېگىلدى، ئەگرى بولدى،

قىڭغىر بولدى.

إِعْوَجَّتِ الْعَصَا: هاسا ئەگرى بولدى.

أَعْوَدُ: ئەڭ پايدىلىق.

«اَلْعِلْمُ أَعْوَدُ عَلَيْكَ مِنَ الْمَالِ»: ئىلىم ساڭا مالدىن پايدىلىق.

أَعْوَزَ يُعْوِزُ إِعْوَاذًا الرَّجُلُ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى.

أَعْوَزُ ج أَعَاوِزُ: قاغا؛ نىشانسىز يول، بەلگىسىز يول.

اَلْأَعْوَرُ: سوقۇر ئۈچەي، قارىغۇ ئۈچەي.

اَلْمَصِيْرُ الْأَعْوَرُ: سوقۇر ئۈچەي، قارىغۇ ئۈچەي.

اِلْتِهَابُ الْأَعْوَرِ: سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى، قارىغۇ ئۈچەي ياللۇغى.

أَعْوَرُ م عَوْرَاءُ ج عُورٌ وَعَوْرَانٌ وَعِيرَانٌ: يەكچەشمە.

«اَلْأَعْوَرُ فِي بَلَدِ الْعُمْيَانِ مَلِكٌ»: كورلار مەملىكىتىدە يەكچەشمە پادىشاھ ھېسابلىنىدۇ.

إِعْوَرَّيَعْوَرُّإِعْوِرَارًا: ئالىغاي بولۇپ قالدى، يەكچەشمە بولۇپ قالدى، بىر كۆزىدىن ئايرىلدى.

أَعْوَزَ يُعْوِزُ إِعْوَازًا الرَّجُلُ: كەمبەغەل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

أَعْوَزَهُ الدَّهْرُ: پەلەك ئۇنى نامرات قىلىپ قويدى.

أَعْوَزَ الشَّيْءُ: كەملىك قىلدى، يېتىشمىدى، كېمىيىپ قالدى، يەتمىدى.

أَعْوَزَتْهُ الشَّجَاعَةُ: ئۇنىڭغا باتۇرلۇق كەملىك قىلىپ قالدى.

أَعْوَزُ ج عُوزٌ م عَوْزَاءُ ج عَوْزَاوَاتٌ و عُوزٌ: نامرات، كەمبەغەل، يوقسۇل، گاداي.

«خَسِرَ ثَرْوَتَهُ كُلَّهَا وَأَصْبَحَ أَعْوَزَ»: بايلىقىنىڭ ھەممىسى قولدىن كېتىپ نامرات بولۇپ قالدى.

أَعْوَلَ يُعْوِلُ إِعْوَالاً: قاتتىق يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى، ھۆكرەپ يىغلىدى.

أَعْيَا يُعْيِي إِعْيَاءً الْمَاشِي فِي سَيْرِهِ: ھاردى، چارچىدى، كۈچى قالمىدى، دەرمانىدىن كەتتى.

أَعْيَاهُ: چارچاتتى، ھالىدىن كەتكۈزدى، ھاردۇردى، ھالسىزلاندۇردى.

أَعْيَا الدَّاءُ الطَّبِيبَ: كېسەلنى داۋالاشتىن دوختۇر ئاجىز كەلدى.

أَعْيَاهُ السَّيْرُ: سەپەر ئۇنى قاتتىق ھاردۇرىۋەتتى.

أَعْيَا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ھەل قىلىشنى تاپالمىدى، چارىسىز قالدى.

أَعْيَتْهُ الْحِيْلَةُ: ھېچ يول تاپالمىدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

أَعْيَانٌ: ئاقسۆڭەك، مەشھۇرزات، ئاتاقلىق ئەرباب، كۆزگە كۆرۈنگەن تۆرە، ئېسىلزادە، ئاتاقلىق شەخسلەر.

مَجْلِسُ الْأَعْيَانِ: ئالىي پالاتا.

أَعْيَسُ م عَيْسَاءُ ج عِيسٌ: نەسىللىك تۆگە.

أَعْيَلَ يُعْيِلُ إِعْيَالاً: ئائىلىدە جان سانى كۆپەيدى.

أَعْيَلَ عِيَالَهُ: باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، قاردى، تەربىيىلىدى.

أَغَاثَ يُغِيثُ إِغَاثَةً: ياردەم بەردى، مەدەت بەردى.

أَغَاثَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدى.

«أَغَاثَهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهِ»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرىۋەتتى.

أَغَاثَ الشَّخْصَ: ياردەم قىلدى، ياردەملەشتى.

إِغَاثَةٌ: ياردەم بەرمەك، قۇتقۇزماق، بىرونىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەتنى كۆتۈرىۋەتمەك.

وَكَالَةُ إِغَاثَةِ اللَّاجِئِيْنَ: مۇساپىرلار ئىشلىرى مەھكىمىسى (بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا تەۋە بىر ئورۇن بولۇپ مۇساپىرلارنى قۇتقۇزۇش ۋە ئۇلارنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش قاتارلىق ئىشلارغا مەسئۇل بولىدۇ).

«نِعْمَ خَلَّةُ إِغَاثَةِ الْمَلْهُوفِ»: دەردمەنىنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇش نېمىدېگەن ياخشى خىسلەت.

أَغَارَ يُغِيْرُ إِغَارَةً وَ غَارَةً وَمَغَارًا عَلَيْهِمْ: ھۇجۇم قىلدى.

أَغَارَ الْجَيْشُ عَلَى الْعَدُوِّ: قوشۇن دۈشمەنگە زەربە بەردى.

«أَغَارَتِ الطَّائِرَاتُ عَلَى الْمَدِينَةِ»: ئايروپىلانلار شەھەرگە ھۇجۇم قىلدى.

أَغَاضَ يُغِيْضُ إِغَاضَةً الْمَاءَ: سۇ تۇتتى، سۇ قويدى.

أَغَاضَ الثَّمَنَ: باھانى چۈشۈردى.

أَغَاظَ يُغِيظُ إِغَاظَةً ـ هُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، تېرىكتۈردى.

«أَغَاظَهُ مَا فَعَلْتَ»: قىلغانلىرىڭ ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويدى.

أَغَالَ يُغِيلُ إِغَالَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئېمىتتى، بالىنى ئەمدۈردى.

أَغَبَّ يُغِبُّ إِغْبَابًا الْقَوْمَ: بىر كۈن كېلىپ بىر كۈن كەلمىدى.

أَغَبَّتْهُ الْحُمَّى وَعَلَيْهِ: كۈن ئارىلاپ قوزغىدى.

أَغْبَرَ يُغْبِرُ إِغْبَارًا: خۇنۇكلەشتۈردى، توپارەڭگە كىردى؛ توپا توزۇتتى.

أَغْبَرُ ج غُبْرٌ م غَبْرَاءُ ج غَبْرَاوَاتٌ وَغُبْرٌ: توپا ـ چاڭ بېسىپ كەتكەن، توپا رەڭگە كىرگەن، كۈلرەڭگە ئۆزگەرگەن.

«رَأَى ذِئْبًا أَغْبَرَ»: كۈلرەڭ بۆرىنى كۆردى.

إِغْبَرَّ يَغْبَرُّ إِغْبِرَارًا الشَّيْءُ: كۈلرەڭ بولدى، غۇۋالاشتى، خۇنۇكلەشتى.

إِغْبَرَّ الْيَوْمُ: بۈگۈن چاڭ ـ توزانلىق كۈن بولدى.

إِغْبَرَّ الْجَوُّ: ئاسماننى چاڭ ـ توزان قاپلىدى.

أَغْبَسَ يُغْبِسُ إِغْبَاسًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، غۇۋالاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

إِغْبَسَّ يَغْبَسُّ إِغْبِسَاسًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، غۇۋالاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

أَغْبَشَ يُغْبِشُ إِغْبَاشًا اللَّيْلُ: كېچە خىرەلەشتى، غۇۋالاشتى.

أَغْبَشُ م غَبْشَاءُ ج غُبْشٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت، قاپقاراڭغۇ، قاپقارا.

زُجَاجٌ أَغْبَشُ: خىرە ئەينەك، تۇتۇق ئەينەك.

إِغْتَابَ يَغْتَابُ إِغْتِيَابًا: غەيۋەت قىلدى، شىكايەت قىلدى.

«وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا» «قرآن»: بىر ـ بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار.

إِغْتَاظَ يَغْتَاظُ إِغْتِيَاظًا: جىجىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

لِمَاذَا إِغْتَظْتَ؟: نېمە ئۈچۈن ئاچچىقلاندىڭ؟

«إِغْتَاظَ كَثِيرًا وَلَكِنَّهُ كَظَمَ غَيْظَهُ»: ئۇ كۆپ ئاچچىقلاندى، لېكىن ئۇ ئاچچىقىنى بېسىۋالدى.

إِغْتَالَ يَغْتَالُ إِغْتِيَالًا: يوشۇرۇن ئۆلتۈردى، سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈردى.

إِغْتَالَ الْأَمْوَالَ: پۇل ـ مالنى ئالداپ ئېلىۋالدى، ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، تۇيۇقسىز ئۆلتۈردى.

إِغْتَالَتْهُ الْمَنُونُ: ئۇ ئۆلدى.

«إِغْتَالَ الرَّئِيسَ أَحَدُ حُرَّاسِهِ»: رەئىسنى قوغدىغۇچىلىرىدىن بىرى يوشۇرۇن ئۆلتۈردى.

إِغْتِبَاطٌ: خۇشاللىق، خۇشال ـ خۇراملىق، كۆڭۈللۈك، شاد ـ خۇراملىق، خۇش بولماق؛ ئارزۇ قىلماق.

إِغْتَبَطَ يَغْتَبِطُ إِغْتِبَاطًا: خۇشال بولدى، شادلاندى.

إِغْتَبَقَ يَغْتَبِقُ إِغْتِبَاقًا الْخَمْرَ: كەچتە ھاراق ئىچتى.

إِغْتَدَى يَغْتَدِي إِغْتِدَاءً: ئەتىگەندە يولغا چىقتى.

إِغْتِرَابٌ: غېرىبسىنماق، غېرىبلىق ھېس قىلماق، مۇساپىر بولماق، ياقا ـ يۇرتتا بولماق، غېرىب بولماق.

اَلْإِغْتِرَابُ النَّفْسِيُّ: روھىي غېرىبلىق.

«إِنْتَابَهُ شُعُورٌ بِالْإِغْتِرَابِ رَغْمَ وُجُودِهِ فِي بَلَدِهِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ يۇرتىدا بولۇشىغا قارىماي غېرىبسىنىش ھېسسىياتىدا بولدى.

اَلْإِغْتِرَابُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىيەت جەھەتتىكى غېرىبلىق.

اَلْإِغْتِرَابُ الذِّهْنِيُّ: ئەقلىي غېرىبلىق (بىر خىل روھىي كېسەللىك بولۇپ، كېسەلنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشى نورمال بولمايدۇ، جەمئىيەتنى يات ھېسابلاپ ھەمىشە خىلۋەت جايدا بولۇشقا ئىنتىلىدۇ).

إِغْتَرَبَ يَغْتَرِبُ إِغْتِرَابًا: ۋەتەندىن ئايرىلدى، يۇرتتىن ئايرىلدى، غېرىبسىندى.

إِغْتَرَّ يَغْتَرُّ إِغْتِرَارًا: تۇيۇقسىز كەلدى، ئۇشتۇمتۇت كەلدى؛ ئالداندى.

إِغْتَرَّ بِظَهْرِ: سىرتقى كۆرۈنۈشكە ئالدىنىپ قالدى.

إِغْتَرَّ بِنَفْسِهِ: ئۆز ـ ئۆزىدىن قانائەتلەندى،

چوقچىلىق قىلدى، مەغرۇرلاندى؛ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى ساقلىدى.

إغْتَرَقَ يَغْتَرِقُ إغْتِرَافًا الْمَاءَ بِيَدِهِ: سۇنى ئۇچۇملاپ ئىچتى.

«وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ» «قۇرئان» : كىمىكى دەريا سۈيىنى تېتىمايدىكەن، ئۇ ھەقىقەتەن ماڭا تەۋەدۇر، ئۇنىڭدىن (ئۇسسۇزلۇقنى بىر ئاز بېسىش ئۈچۈن) ئىچكەن ئادەم (بۇيرۇققا خىلاپلىق قىلغان بولمايدۇ).

إغْتَرَقَ يَغْتَرِقُ إغْتِرَاقًا النَّفَسَ: تىندى، نەپەس ئالدى.

إغْتِسَالٌ: يۇيۇنماق، غۇسلى قىلماق، بويىنى سۇغا سالماق.

إغْتَسَلَ يَغْتَسِلُ إغْتِسَالاً: غۇسلى قىلدى، يۇيۇندى، سۇغا چۈشتى.

«يَغْتَسِلُ كُلَّ صَبَاحٍ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ» : ھەر كۈنى ئەتىگىنى سوغۇق سۇ بىلەن يۇيۇنىدۇ.

«لاَ تَنْسَ أَنْ تَغْتَسِلَ يَدَيْكَ قَبْلَ الأَكْلِ وَ بَعْدَهُ» : تاماقتىن بۇرۇن ۋە كېيىن ئىككى قولۇڭنى يۇيۇشنى ئۇنتۇمىغىن.

إغْتَشَّ يَغْتَشُّ إغْتِشَاشًا: ساختىپەز دەپ ھېسابلىدى.

إغْتِصَابٌ: مەجبۇرىي، زورمۇ زور، زورلۇققا ئائىت.

إغْتَصَبَ يَغْتَصِبُ إغْتِصَابًا الشَّيْءَ: بۇلىۋالدى، تالىۋالدى.

إغْتَصَبَ السُّلْطَةَ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىۋالدى.

إغْتَصَبَ الأَرْضَ: زېمىننى تارتىۋالدى.

إغْتَصَبَ الْمَرْأَةَ: باسقۇنچىلىق قىلدى.

إغْتَصَّ يَغْتَصُّ إغْتِصَاصًا الْمَكَانُ: ئورۇن قىستاڭچىلىق بولدى، تىقمىچىلىق بولدى.

إغْتَطَى يَغْتَطِي إغْتِطَاءً: يۆگەلدى، پۈركەندى، يوشۇرۇندى.

إغْتَفَرَ يَغْتَفِرُ إغْتِفَارًا: كەچۈرۈم سورىدى.

جَرِيمَةٌ لاَ تُغْتَفَرُ: كەچۈرۈم قىلغىلى بولمايدىغان جىنايەت، كەچۈرگۈسىز گۇناھ.

«إرْتَكَبَ جَرَائِمَ لاَ تُغْتَفَرُ» : ئۇ كەچۈرگۈسىز جىنايەت ئۆتكۈزدى.

إغْتَفَلَ يَغْتَفِلُ إغْتِفَالاً: دىققەتسىزلىكىنى كۈتتى.

إغْتَلَمَ يَغْتَلِمُ إغْتِلاَمًا: كۆيلىدى؛ جىنسىي ھەۋسىنى باسالمىدى، دىخسىرىدى.

إغْتَلَى يَغْتَلِي إغْتِلاَءً: كۆپەيدى.

إغْتَمَزَ يَغْتَمِزُ إغْتِمَازًا: قارىلىدى، ئەيىبلىدى، بوھتان چاپلىدى، غەيۋەت قىلدى.

إغْتَمَسَ يَغْتَمِسُ إغْتِمَاسًا فِي كَذَا: كەينىگە كىرىپ كەتتى، چۆكۈپلا كەتتى.

إغْتَمَضَ يَغْتَمِضُ إغْتِمَاضًا طَرْفُهُ: كۆزى يۇمۇلدى، ئۇخلىدى.

إغْتَمَّ يَغْتَمُّ إغْتِمَامًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، مەيۈسلەندى.

إغْتِنَامٌ: غەنىيمەت ئالماق، غەنىيمەت بىلمەك.

إغْتَنَمَ يَغْتَنِمُ إغْتِنَامًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

«إغْتَنَمَ الْفُرْصَةَ لِتَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ» : مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

إغْتَنَى يَغْتَنِي إغْتِنَاءً: باي بولدى، بېيىدى، پۇل-مېلى كۆپەيدى.

إغْتِيَابٌ: غەيۋەت قىلماق.

إغْتِيَاظٌ: غەزەپلەنمەك، دەرغەزەپ بولماق.

إغْتِيَالٌ ج إغْتِيَالاَتٌ: قەستلەپ ئۆلتۈرمەك، سۇيىقەست قىلىپ ئۆلتۈرمەك، يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈش.

«إرْتَفَعَ عَدَدُ الإغْتِيَالاَتِ السِّيَاسِيَّةِ» : سىياسىي خاراكتېرلىك قەستلەپ ئۆلتۈرۈشنىڭ سانى كۆپىيىپ كەتتى.

أَغْدَرَ يُغْدِرُ إغْدَارًا : قالدۇردى، تاشلىۋەتتى.

أَغْدَقَ يُغْدِقُ إغْدَاقًا الْمَطَرُ: يامغۇر شارقىراپ ياغدى.

«أَغْدَقَ عَلَيْهِ وَابِلاً مِنَ الثَّنَاءِ» : ئۇنى مەدھىيە ئالقىشقا كۆمۈۋەتتى.

أَغْدَقَ عَلَيْهِ الْعَطَاءَ: ئۇنىڭغا كۆپ بەردى.

أَغْدَقَ عَلَيْهِ الْهَدَايَا: ئۇنىڭغا سوۋغا ـ سالامنى كۆپ بەردى.

أَغْدَقَتْ عَيْنُ الْمَاءِ: بۇلاق سۈيى كۆپەيدى.

أَغَذَّ يُغِذُّ إِغْذَاذًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى، يىرىڭ ئاقتى.

أَغَذَّ السَّيْرَ: يۈگۈردى، چاپتى.

«أَغَذُّوا السَّيْرَ فِي طَلَبِهِ وَلَكِنَّهُمْ لَمْ يُدْرِكُوهُ»: ئۇلار ئۇنى تۇتۇش ئۈچۈن تېز يۈگۈرۈشتى، لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا يېتىشەلمىدى.

إِغْرَاءٌ: قۇتراتماق، ئاداشتۇرماق، قىزىقتۇرماق، قوزغىماق، ئەرغىپ قىلماق.

إِغْرَاقٌ: مۇبالىغە قىلماق، كۆپتۈرمەك.

أَغْرَبَ يُغْرِبُ إِغْرَابًا: غەربكە كەلدى؛ غەربكە كەتتى؛ پاساھەتلىك سۆزلىدى؛ قىزىقارلىق ئىشلارنى قىلدى.

أَغْرَبَ فِي الْبِلَادِ: ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇر- لاپ كىردى.

أَغْرَبَ فِي الضَّحِكِ: غەلىتە كۈلدى، كۈلۈپ تېلى- قىپ قالدى.

أَغْرَدَ يُغْرِدُ إِغْرَادًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى، قۇش ۋىچىرلىدى.

أَغَرُّ: ئاق قاشقىلىق ئات.

أَغْرَزَ يُغْرِزُ إِغْرَازًا الإِبْرَةَ فِي الشَّيْءِ: يىڭنىنى سانجىدى، كىرگۈزدى.

أَغْرَزَ عُودًا بِالأَرْضِ: چىرىم تىكتى.

أَغْرَسَ يُغْرِسُ إِغْرَاسًا الشَّجَرَ: دەرەخ تىكتى، كۆچەت تىكتى، ئورمان ئەميا قىلدى.

أَغْرَضَ يُغْرِضُ إِغْرَاضًا الشَّخْصَ: (سۆز ياكى ھەرىكەتنى) غەرەزلىك قىلدى.

أَغْرَضَ الْغَرَضَ: مەقسەتكە يەتتى.

أَغْرَقَ يُغْرِقُ إِغْرَاقًا: ئاشۇرۇۋەتتى، كۆپتۈرۈ- ۋەتتى، مۇبالىغە قىلدى؛ ئولتۇرغۇزدى.

أَغْرَقَ السَّفِينَةَ: كېمىنى چۆكتۈرۈۋەتتى، كېمە- نى غەرق قىلىۋەتتى.

«فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ» «قرآن»: ئۇلارنى دېڭىزغا غەرق قىلىپ جازالىدۇق.

أَغْرَقَ فِي الضَّحِكِ: قاتتىق كۈلدى، تېلىقىپ كۈلدى.

أَغْرَقَ الشَّوقَ بِالْبِضَائِعِ: تۆكمە قىلىپ ساتتى، ئەرزان ساتتى.

أَغْرَقَ فِي مَدِيحِهِ: ماختاپ كۆككە كۆتۈردى، ماختاپ ئۇچۇرۇۋەتتى.

أَغْرَمَ يُغْرِمُ إِغْرَامًا الشَّخْصَ: جەرىمانە قويدى، قەرزدار قىلىپ قويدى.

أُغْرِمَ بِهِ: قاتتىق بېرىلدى، شەيدا بولدى، ئامراق بولۇپ كەتتى، ئاشىق بولدى.

«أُغْرِمَ بِالْقِمَارِ فَخَسِرَ مَالَهُ»: قىمارغا بېرى- لىپ كېتىپ، مېلىنى زىيان تارتتى.

أُغْرُودٌ. أُغْرُودَةٌ ج أَغَارِيدُ: قۇشنىڭ سايرىشى؛ ناخشا.

طَائِرٌ أَوْ مُغَنٍّ مُسْتَمْلَحُ الأَغَارِيدِ: چىرايلىق سايرايدىغان قۇش ياكى مۇڭلۇق ناخشىچى.

إِغْرَوْرَقَ يَغْرَوْرِقُ إِغْرِيرَاقًا: غەرق بولدى.

اِغْرَوْرَقَتِ الْعَيْنُ بِالدَّمْعِ: كۆز ياش بىلەن تولدى، كۆزدە ياش ئەگىدى.

أَغْرَى يُغْرِي إِغْرَاءً: قۇتراتتى، كۈشكۈرتتى، ۋەسۋەسىگە سالدى.

أُغْرِيَ بِالشَّيْءِ: قىزىقتۇردى؛ شەيدا بولۇپ قالدى، كۆيۈپ قالدى، قاتتىق بېرىلدى.

«فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ» «قرآن»: (بۇنىڭ جازاسى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قىيامەتكىچە ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىك سالدۇق.

أَغْرَاهُ بِقَبُولِ الْوَظِيفَةِ: ئۇنى مەنسەپكە قىزىقتۇر- دى.

أَغْرَى الْعَدَاوَةَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، دۈشمەنلىك پەيدا قىلدى.

إِغْرِيقٌ ج أَغَارِقَةٌ: قەدىمكى يۇنانلىقلار.

إِغْرِيقِيٌّ: يۇنان، قەدىمكى يۇنان تىلى، گرېك تىلى.

إِغْرِيقِيٌّ ج إِغْرِيقٌ: يۇنانلىق، قەدىمكى يۇنان- لىق، گرېتسىيىلىك.

الإِغْرِيقِيَّةُ: گرېك تىلى.

أَغْزَرَ يُغْزِرُ إِغْزَارًا: كۆپەيتتى، مول قىلدى.

أَغْزَرَ الْمَعْرُوفَ: كۆپ ياخشىلىق قىلدى.

«أَغْزَرَ اللهُ مَالَهُ» : ئاللاھ ئۇنىڭ مېلىنى كۆپ قىلسۇن.

أَغَزَّ يُغِزُّ إِغْزَازًا الشَّجَرُ: دەرەخ تىكەنلىك بولدى.

أُغُسْطُسْ: ئاۋغۇست (مىلادىيە 8 ـ ئاي).

أَغْسَقَ يُغْسِقُ إِغْسَاقًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

أَغْشَى يُغْشِي إِغْشَاءً اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

«فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَايُبْصِرُونَ» (قرآن): ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى پەردىلىدۇق، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار (ھېچ نەرسىنى) كۆرەلمەيدۇ.

أَغَمَّ يُغِمُّ إِغْمَامًا: قىستىدى، سىقتى، دەم ئالغۇزمىدى.

إِغْضَاءٌ: كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق، كەڭچىلىك قىلماق، كۆز يۇمماق، سۈكۈت قىلماق، كۆرمەسكە سالماق.

أَغْضَبَهُ يُغْضِبُ إِغْضَابًا: تېرىكتۈردى، غەزەپلەندۈردى.

أَغْضَى يُغْضِي إِغْضَاءً عَنْهُ: كۆزىنى ئەپقاچتى، كۆزىنى باشقا ياققا بۇرىدى.

أَغْضَى عَلَى الشَّيْءِ: سەۋر قىلدى، جىم بولدى، سۈكۈت قىلدى.

أَغْضَى حَيَاءً: تارتىنىپ يەرگە قارىۋالدى.

أَغْضَى عَلَى أَخْطَاءِ صَدِيقِهِ: دوستىنىڭ خاتالىقلىرىغا كۆز يۇمدى.

«لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُغْضِيَ عَلَى الظُّلْمِ» : ئۇ زۇلۇمغا سۈكۈت قىلىپ تۇرالمايدۇ.

أَغْضَى اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

أَغْضَى عَيْنَهُ: كۆزىنى يۇمۇۋالدى.

أَغْطَشَ يُغْطِشُ إِغْطَاشًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

«وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا» (قرآن): ئۇنىڭ كېچىسىنى قاپقاراڭغۇ، كۈندۈزىنى يورۇق قىلدى.

أَغْطَشُ م غَطْشَاءُ ج غُطْشٌ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز ئادەم.

لَيْلٌ أَغْطَشُ: قاراڭغۇ كېچە.

أَغَطَّ يُغِطُّ إِغْطَاطًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆكتۈردى، پاتۇردى، شۇڭغۇتتى.

إِغْفَالٌ: بىپەرۋالىق قىلماق، دىققەتسىزلىك قىلماق.

إِغْفَالُ الْأُمُورِ: بۇيرۇقنى سەل قارىماق، ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلمەسلىك.

أَغْفَلَ يُغْفِلُ إِغْفَالًا: ئېتىبارسىز قارىدى، بىخەستەلىك قىلدى، دىققەتسىزلىك قىلدى.

«وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ» (قرآن): بىز دىلىنى زىكرىمىزدىن غەپلەتتە قالدۇرغان، نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان ئادەمنىڭ (سۆزى) گە ئەگەشمىگىن.

«أَغْفَلَ وَاجِبَتَهُ فَخَسِرَ وَظِيفَتَهُ» : مەجبۇرىيىتىگە سەل قارىغانلىقتىن ۋەزىپىسىدىن ئايرىلىپ قالدى.

أَغْفَى يُغْفِي إِغْفَاءً: مۈگدەپ قالدى، كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى.

إِغْلَاقٌ: ياپماق، تاقىماق، قۇلۇپلىماق، بېكىتمەك.

إِغْلَاقُ الرَّهْنِ: رەنە مالنىڭ قايتۇرۇۋېلىش ھوقۇقىنى بىكار قىلىش.

أَغْلَبُ: زور كۆپچىلىك، كۆپىنچىسى، تولىسى.

فِي الْأَغْلَبِ: كۆپىنچە.

فِي أَغْلَبِ الْأَحْيَانِ: كۆپ ۋاقىتلاردا.

«أَغْلَبُ النَّاسِ هُنَا فُقَرَاءُ» : بۇ يەردە كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى كەمبەغەللەردۇر.

أَغْلَبِيَّةٌ: زور كۆپچىلىك، كۆپلىگەن، كۆپىنچىسى.

فِي الْأَغْلَبِيَّةِ: كۆپىنچە ھاللاردا.

«وَافَقَتْ أَغْلَبِيَّةُ الْأَعْضَاءِ عَلَى الْقَرَارِ» : ئەزالارنىڭ زور كۆپچىلىكى قارارغا قوشۇلدى.

«فَازَ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ بِأَغْلَبِيَّةٍ سَاحِقَةٍ» : ئۇ سايلامدا مۇتلەق كۆپ ئاۋاز بىلەن غەلىبە قىلدى.

حِزْبُ الْأَغْلَبِيَّةِ: كۆپ سانلىقلار پارتىيىسى.

أَغْلَبِيَّةٌ سَاحِقَةٌ: مۇتلەق كۆپ قىسمى، مۇتلەق كۆپچىلىكى.

أَلْأَغْلَبِيَّةُ النِّسْبِيَّةُ: نىسبى كۆپ ئاۋاز.

أَغْلَطَ يُغْلِطُ إِغْلاَطًا ـ هُ: خاتالاشتۇردى.

أَغْلَظَ يُغْلِظُ إِغْلاَظًا الْيَمِيْنَ: قاتتىق قەسەم ئىچتى.

أَغْلَظَ لَهُ الْقَوْلَ: قوپال گەپ قىلدى، قوپاللىق قىلدى، توڭلۇق قىلدى.

أَغْلَقَ يُغْلِقُ إِغْلاَقًا الشَّيْءَ: پېچەتلىدى، ئەتتى، يۆگىدى، ياپتى.

أَغْلَقَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۈپلىدى، كىتابنى مۇقاۋىلىدى.

أَغْلَقَ ج غُلُقٌ: خەتنە قىلىنمىغان.

أَغْلَقُ الْعَقْلِ: ئەخمەق، كالۋا.

قَلْبٌ أَغْلَقُ: دۆت، ھېچ نېمە بىلمەيدىغان.

أَغْلَقَ يُغْلِقُ إِغْلاَقًا: ياپتى، ئەتتى، تاقىدى.

أَغْلَقَ الْمَصْنَعَ: زاۋۇتنى تاقىدى.

«بَعْدَ الْإِنْقِلاَبِ الْعَسْكَرِيِّ أَغْلَقَتِ الْحُكُومَةُ الْحُدُودَ وَالْمَطَارَاتِ وَالْمَوَانِئَ»: ھەربىي ئۆزگىرىشتىن كېيىن ھۆكۈمەت چېگرا، ئايرودروم ۋە پورتلارنى تاقىدى.

«أَغْلَقَتِ الْمَدْرَسَةُ أَبْوَابَهَا»: مەكتەپ دەرۋازىلىرىنى ئەتتى.

أَغْلَقَ الْبَابَ: ئىشىككە قۇلۇپ سالدى، قۇلۇپلىدى.

أَغْلَقَ الْأَزْرَارَ: تۈگمىلىدى، توپچىلىدى.

«أَغْلَقَتِ الثُّلُوجُ الْكَثِيْفَةُ الطُّرُقَ الْجَبَلِيَّةَ»: قېلىن قار تاغ يوللىرىنى توسۇۋالدى.

«أَغْلِقْ مِنْ فَضْلِكَ التِّلْفَازَ»: تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەتكىن.

أَغَلَّ يُغِلُّ إِغْلاَلاً الْأَرْضُ: زېمىندا ئاشلىق مول بولدى.

«نَزَلَ مَطَرٌ غَزِيرٌ هَذَا الْعَامَ فَأَغَلَّتِ الْأَرْضُ كَثِيرًا»: بۇ يىل يامغۇر كۆپ يېغىپ، يەردىن ئاشلىق كۆپ ئېلىندى.

أُغْلُوطَةٌ ج أَغَالِيطُ: خاتا قاراش، خاتالىق، سەپسەتە.

إِغْلَوْلَى يَغْلَوْلِي إِغْلِيْلاَءً الشَّجَرُ: دەرەخ بولۇق ئۆستى، بۈك ـ باراقسان بولدى.

أَغْلَى يُغْلِي إِغْلاَءً السِّعْرَ: باھانى ئۆستۈردى، باھانى ئۆرلەتتى.

أَغْلَى الشَّجَرُ: دەرەخ بولۇق ئۆستى.

أَغْلَى الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

أَغْلَى الْقِدْرَ: قازاننى قايناتتى.

أَغْلَى: ئەڭ قىممەت، باھاسى ئەڭ يۇقىرى.

«إِنَّ الْوَطَنَ أَغْلَى شَيْءٍ فِي الْوُجُودِ»: ۋەتەن ئەڭ قەدىرلىكتۇر.

«وَهِيَ أَغْلَى مَايَمْلِكُهُ فِي الْحَيَاةِ»: ئۇ ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىدۇر.

إِغْمَاءٌ: ھوشىدىن كەتمەك، ئايلىنىپ كەتمەك.

أَغْمَدَ يُغْمِدُ إِغْمَادًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپقا سالدى.

أَغْمَدَ سِكِّيْنًا فِي كَذَا: پىچاقنى تىقتى.

«أَغْمَدَ خَنْجَرَهُ فِي صَدْرِ عَدُوِّهِ»: ئۇ خەنجىرىنى دۈشمىنىنىڭ كۆكرىكىگە سانجىدى.

أَغْمَضَ يُغْمِضُ إِغْمَاضًا عَيْنَيْهِ: كۆزىنى يۇمۇۋالدى، كۆرمەسكە سالدى.

أَغْمَضَ عَنْ كَذَا: خۇپسەنلىك قىلدى، ئۆزىنى باشقا قىياپەتكە سېلىۋالدى.

أَغْمَضَ فِي السِّلْعَةِ: سودىدا كەڭ بولدى.

«وَلَسْتُمْ بِآخِذِيْهِ إِلاَّ أَنْ تُغْمِضُوْافِيْهِ» «قرآن»: ئۆزۈڭلارمۇ پەقەت كۆزۈڭلارنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئالىدىغان ناچارلىرىنى ئېلىپ سەدىقە قىلماڭلار.

«أَغْمَضْتُ عَيْنَيَّ عَنْ عُيُوبِهِ وَإِسَاءَتِهِ إِلَيَّ»: ئۇنىڭ ئەيىبلىرىنى ۋە ماڭا قىلغان يامانلىقلىرىنى كەچۈردۈم.

أَغَمَّ يُغِمُّ إِغْمَامًا: غەم ـ قايغۇغا سالدى، ئەندىشىگە سالدى، ھەسرەت چەكتۈردى.

أَغَمَّتِ السَّمَاءُ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

أَغَمُّ م غَمَّاءُ ج غُمٌّ: قويۇق بۇلۇت.

أُغْمِيَ يُغْمِي إِغْمَاءً عَلَيْهِ: ھوشىدىن كەتتى، ھوشىنى يوقاتتى، ئايلىنىپ كەتتى.

«سَمِعَ النَّبَأَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ»: خەۋەرنى ئاڭلاپ ھوشىدىن كەتتى.

«أُغْمِيَ عَلَيَّ إِغْمَاءَةً» : مەن ھوشۇمدىن كەتتىم.

أَغْنَمَ يُغْنِمُ إِغْنَامًا: ئىنئام قىلدى، ھەدىيە قىلدى، ئىلتىپات قىلدى.

أَغَنَّ يُغِنُّ إِغْنَانًا الشَّجَرُ: دەرەخ بۇك ـ باراقسان بولدى.

أَغَنَّ الْوَادِي: دەرەخلىك بولدى، دەرەخزارلىق بولدى.

أَغَنَّ الرَّجُلُ: دىمىغىدا غىڭشىدى.

أَغَنَّ الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

أَغَنَّتِ الْأَرْضُ: زېمىننىڭ ئوت ـ چۆپلىرى كۆپ بولدى.

أَغَنُّ م غَنَّاءُ ج غُنٌّ: بۇك ـ باراقسان دەرەخلىق، ئورمانلىق.

وَادٍ أَغَنُّ: ئورمانلىق جىلغا.

أَغْنَى يُغْنِي إِغْنَاءً: باي قىلدى، بېيىتتى.

أَغْنَاهُ مِنَ الشَّيْءِ: ئۇنى ھەممىدىن بىھاجەت قىلدى.

«وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى» «قرآن» : سېنى يوقسىز بىلىپ (كىشىلەردىن) بىھاجەت قىلمىدىمۇ؟

«مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ» «قرآن» : مېنىڭ مال ـ مۈلكۈم ماڭاھېچ نەرسىگەئەسقاتمىدى.

أَغْنَى عَنْهُ غَنَاءَ فُلَانٍ: ئۇنىڭ ئورنىنى دەسسىدى.

مَاأَغْنَى عَنْهُ: ئۇنىڭ پايدىسى بولمىدى.

«لِكُلِّ امْرِىءٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ» «قرآن» : ئۇ كۈندە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ ھالى) يار بەرمەيدۇ.

أُغْنِيَّةٌ ج أَغَانِيُّ وَأَغَانٍ: ناخشا، غەزەل، ناخشا تېكىستى، ناخشا سۆزى.

«كَلِمَاتُ هَذِهِ الْأُغْنِيَّةِ جَمِيلَةٌ» : بۇ ناخشىنىڭ تېكىستلىرى چىرايلىق.

أَغْوَى يُغْوِي إِغْوَاءً: يولدىن چىقاردى، ئاداشتۇردى.

أَغْوَاهُ الشَّيْطَانُ: شەيتان ئۇنى ئازدۇردى.

«رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا» «قرآن» : پەرۋەردىگارىمىز ! بىز (سېنىڭ يولۇڭدىن) ئازدۇرغانلارنى (يەنى ئەگەشكۈچىلىرىمىزنى) ئۆزىمىز ئازغاندەك ئازدۇردۇق.

«لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ» «قرآن» : يەر يۈزىدە ئادەم بالىلىرىغا (گۇناھلارنى) ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە ئازدۇرىمەن.

أَغْيَا يُغْيِي إِغْيَاءً الرَّايَةَ: بايراق چىقاردى، بايراقنى قادىدى.

أَغْيَا الْغَايَةَ: نىشاننى بەلگىلىدى؛ نىشانغا يەتتى.

أَغْيَدُ م غَيْدَاءُ ج غِيدٌ: نازۇك، زىبا، گۈزەل قامەت، زىلۋا بوي.

أَغْيَمَ يُغْيِمُ إِغْيَامًا ـ تِ السَّمَاءُ: ھاۋا تۇتۇق بولدى، ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

أَفَاءَ يُفِيءُ إِفَاءَةً اللهُ عَلَيْهِ الْخَيْرَ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭغا غەنىيمەت قىلىپ بەردى.

أَفَاءَ الظِّلُّ: سايە كەتتى.

«مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى» «قرآن» : ئاللاھ پەيغەمبىرىگە غەنىيمەت قىلىپ بەرگەن ئەھلى قۇرانىڭ ماللىرىنى.

أَفَادَ يُفِيدُ إِفَادَةً مَالًا: ھاسىل قىلدى، قولغا كەلتۈردى، پايدىلاندى؛ پايدا يەتكۈزدى.

أَفَادَهُ: ھاسىل قىلدۇردى، ئېرىشتۈردى، پايدا بەردى.

«أَفَادَنِي عَمَلِي هَذَا خِبْرَةً كَبِيرَةً» : مېنىڭ بۇ خىزمىتىم مېنى چوڭ تەجرىبىگە ئېرىشتۈردى.

إِفَادَةٌ: پايدا قىلماق، پايدا بەرمەك، ھاسىل قىلماق، ئالماق.

أَفَارَ يُفِيرُ إِفَارَةً: تاشتۇرۇۋەتتى، ئۇرغۇتۇۋەتتى.

أَفَاضَ يُفِيضُ إِفَاضَةً فِي الْحَدِيثِ: كەڭ دائىرىدە سۆزلىدى، سۆزنى ئۇزۇن قىلدى، بىلجىرلىدى.

أَفَاضَ الدَّمْعَ: ياش تۆكتى.

أَفَاضَ اللّٰهُ الْخَيْرَ: ئاللاھ ياخشىلىقنى كۆپ قىلدى.

«وَنَادَى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ» (قرآن): ئەھلى دوزاخ ئەھلى جەننەتكە: «سۇدىن ياكى ئاللاھ سىلەرگە بەرگەن ئېچىمىدىغان نەرسىلەردىن بىزگە بىرئاز قۇيۇپ بەرسەڭلار!» دەپ توۋلايدۇ.

أَفَاضَ الْحَاجُّ مِنْ عَرَفَاتٍ إِلَى مِنًى: ھاجىلار ئەرەفاتتىن مىناغا قايتتى.

إِفَاضَةٌ: قۇيماق، تۆكمەك، ئېقىتماق، ئاققۇزماق؛ قايتماق.

طَوَافُ الإِفَاضَةِ: ھاجىلار مىنادىن قايتىپ مەككىگە كىرىپ قىلىدىغان تاۋاپ.

أَفَاظَ يُفِيظُ إِفَاظَةً: ئۆلتۈردى، جېنىنى ئالدى.

أَفَاظَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى.

أَفَاعِيلُ: تۇراق (شېئىردا).

أَفَاقَ يُفِيقُ إِفَاقَةً: ئۆگشالدى، ھوشىغا كەلدى.

أَفَاقَ مِنْ نَدَمٍ: ئويغاندى.

«فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ» (قرآن): ئۇ ھوشىغا كېلىپ: (پەرۋەردىگارىم!) سەن پاكتۇرسەن، ساڭا تەۋبە قىلدىم، دېدى.

«أَفَاقَ عَلَى صَوْتِ جَرَسِ الْمُنَبِّهِ»: ئۇ قوڭغۇراقلىق سائەتنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئويغاندى.

أَفَاقَ الزَّمَانُ: زامان كۈلۈپ باقتى.

أَفَاقَ مِنْ جُنُونِهِ: ساقايدى.

أَفَاقَ مِنْ سُكْرِهِ: مەستلىكى يېشىلدى.

إِفَاقَةٌ: ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ئېسىگە كەلمەك.

إِفْتَاءٌ: پەتىۋا بەرمەك، پەتىۋا چىقارماق.

إِفْتِيَاتٌ: يالغان، ساختا، تۆھمەت.

إِفْتَاتَ يَفْتَاتُ إِفْتِيَاتًا بِرَأْيِهِ: ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، مۇستەبىتلىك قىلدى، ئۆزىنىڭكىنى راست قىلدى، دېگىنىدە چىڭ تۇردى.

«أَعْزَلُوهُ عَنِ الْقِيَادَةِ لِأَنَّهُ كَانَ يَفْتَاتُ بِرَأْيِهِ»: ئۇ ھاكىممۇتلەق بولىۋالغانلىقتىن ئۇنى رەھبەرلىكتىن قالدۇردى.

إِفْتَاتَ فِي الْأَمْرِ: ئۇزۇمچە بولىۋالدى، ئۆز خاھىشى بويىچە ئىش قىلدى.

إِفْتَاتَ الْكَلَامَ: گەپنى ئويدۇرۇپ چىقاردى، توقۇپ چىقاردى.

«هٰذَا كَلَامٌ إِفْتَاتَهُ خُصُومِي»: بۇ دۈشمەنلىرىم توقۇپ چىققان سۆز.

إِفْتَأَتَ يَفْتَئِتُ إِفْتِئَاتًا الْقَوْلَ عَلَيْهِ: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

إِفْتَأَتَ بِرَأْيِهِ: مۇستەبىتلىك قىلدى، ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى، باشباشتاقلىق قىلدى.

«إِفْتَأَتُوا عَلَيْهِ بِالْبَاطِلِ»: ئۇنىڭغا يالغان چاپلىدى.

«لَمْ يَنْتَخِبُوهُ رَئِيسًا لِلَّجْنَةِ لِأَنَّهُمْ يَعْرِفُونَ أَنَّهُ يَفْتَئِتُ بِرَأْيِهِ»: ئۇلار ئۇنى كومىتېتنىڭ رەئىسى قىلىپ سايلىمىدى، چۈنكى، ئۇلار ئۇنىڭ باش باشتاقلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ.

«حَرَّفَ خُصُومِي بَعْضَ مَا قُلْتُهُ وَافْتَأَتُوا عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْهُ»: دۈشمەنلىرىم بەزى سۆزلىرىمنى ئۆزگەرتىپ مەن دېمىگەن گەپلەرنى ماڭا چاپلىدى.

إِفْتَأَدَ يَفْتَئِدُ إِفْتِئَادًا الرَّجُلُ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

إِفْتِتَاحٌ: باشلىماق، تۇتۇش قىلماق.

حَفْلَةُ إِفْتِتَاحِ الْمَعْرَضِ: كۆرگەزمە ئېچىلىش مۇراسىمى.

إِفْتِتَاحِيٌّ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز.

عَرْضٌ إِفْتِتَاحِيٌّ: ئېچىلىش يىغىنى.

مَقَالٌ إِفْتِتَاحِيٌّ: باش ماقالە.

إِفْتِتَاحِيَّةٌ ج إِفْتِتَاحِيَّاتٌ: باش ماقالە.

جَلْسَةٌ إِفْتِتَاحِيَّةٌ: ئېچىلىش مۇراسىمى.

«يُحَرِّرُ مُدِيرُ الْجَرِيدَةِ الْمَقَالَاتِ الْإِفْتِتَاحِيَّةَ»: گېزىتنىڭ باش تەھرىرى باش ماقالىلەرنى يازىدۇ.

إِفْتَتَحَ يَفْتَتِحُ إِفْتِتَاحًا: باشلىدى، تۇتۇندى، كىرىشتى.

«إِفْتَتَحَ الرَّئِيسُ الدَّوْرَةَ الْبِرْلَمَانِيَّةَ وَأَلْقَى

خِطَابَ الْإِفْتِتَاحِ» : رەئىس پارلامېنت يىغىنىنى ئېچىپ ئېچىش نۇتقى سۆزلىدى.

«اِفْتَتَحَ الْكَلَامَ بِاسْمِ اللّٰهِ» : ئۇ سۆزىنى «بسم الله» بىلەن باشلىدى.

اِفْتَتَحَ الْبِلَادَ: يۇرتنى بويسۇندۇردى، ئىستىلا قىلدى، قولغا كىرگۈزدى، ئازاد قىلدى.

اِفْتَتَنَ يَفْتَتِنُ اِفْتِتَانًا بِالْمَرْأَةِ: ئايال كىشىگە مەپتۇن بولدى، شەيدا بولدى.

اِفْتَتَنَ بِالْأَمْرِ: ھەيران قالدى.

اُفْتُتِنَ بِهِ: قايمۇقۇپ قالدى، ئازدى.

اِفْتَجَأَ يَفْتَجِئُ اِفْتِجَاءً الرَّجُلَ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

اِفْتِخَارٌ: پەخىرلىنىمەك، ئىپتىخارلانماق، ماختانچاقلىق قىلماق، كۆز - كۆز قىلماق، كۆرەڭلىمەك.

«اَلْإِفْتِخَارُ بِالْعِلْمِ وَالْأَدَبِ، لَا بِالْمَالِ وَالنَّسَبِ» : پەخىرلىنىش مال - دۇنيا ۋە نەسەب بىلەن ئەمەس، ئەدەپ بىلەن بولىدۇ.

اِفْتَخَرَ يَفْتَخِرُ اِفْتِخَارًا: پەخىرلەندى، ئىپتىخار قىلدى، ماختانچاقلىق قىلدى.

«إِنِّي أَفْتَخِرُ بِصَدَاقَتِكُمْ» : مەن سىلەرنىڭ دوستلىقىڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن.

اِفْتَدَى يَفْتَدِي اِفْتِدَاءً بِهِ: ھەق تۆلىدى، ھەق تۆلەپ قايتۇرۇۋالدى.

اِفْتَدَى نَفْسَهُ بِمَالِهِ: مېلى بىلەن ئۆزىنى سېتىۋالدى.

«يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ» «قرآن» : گۇناھكار ئادەم ئۆز ئورنىغا ئوغۇللىرىنى... بېرىپ بولسىمۇ بۇ كۈندىكى ئازابتىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

أَفْتَرَ يُفْتِرُ إِفْتَارًا: تىنجىتتى، پەسەيتتى، بېسىقتۇردى؛ ئاجىزلاشتۇردى، بوشاتتى.

أَفْتَرَ الْمَاءَ: سۇنى ئىسسىتتى، سۇنى ىىلىتتى.

إِفْتِرَاءٌ: تۆھمەت قىلماق، بوھتان چاپلىماق.

إِفْتِرَائِيٌّ: تۆھمەتكە ئالاقىدار، تۆھمەت خاراكتېرلىك.

اِفْتِرَاضٌ: پەرەز قىلماق، تەسەۋۋۇر قىلماق.

اِفْتِرَاضُ الْأَحْكَامِ: قانۇنلارنى تۈزمەك، قانۇنلارنى ئورناتماق.

«مَا قَالَهُ بِمُجَرَّدِ الْإِفْتِرَاضِ» : ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى نوقۇل پەرزدىنلا ئىبارەت.

اِفْتِرَاضِيٌّ: تەخمىنەن، قىياسەن.

اِفْتِرَاقٌ: ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، تارقالماق.

«لِكُلِّ اِجْتِمَاعٍ اِفْتِرَاقٌ» : ھەربىر جەم بولۇشنىڭ بىر ئايرىلىشى بار.

اِفْتَرَّ يَفْتَرُّ اِفْتِرَارًا الشَّخْصُ: كۈلۈمسىرىدى، تەبەسسۇم قىلدى.

اِفْتَرَّ ثَغْرُهُ: يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى.

اِفْتَرَّ الْبَرْقُ: چاقنىدى، يورىدى.

اِفْتَرَسَ يَفْتَرِسُ اِفْتِرَاسًا الْكُتُبَ: كىتابلارغا قاراپ چىقتى، كۆزدىن كەچۈردى.

اِفْتَرَسَ الْأَسَدُ فَرِيسَتَهُ: شىر ئوۋنى ئۆۋلىدى.

اِفْتَرَشَ يَفْتَرِشُ اِفْتِرَاشًا: يايدى.

اِفْتَرَشَ ثَوْبَهُ: كىيىمىنى سىلىنچا قىلدى.

اِفْتَرَشَ الْخَضْرَاءَ: چۆپلۈكتە ياتتى.

اِفْتَرَشَ الْغَبْرَاءَ: يەردە ياتتى.

اِفْتَرَشَ الرَّجُلَ: يىقىتتى.

اِفْتَرَشَ الْمَرْأَةَ: خوتۇن ئالدى، ئۆيلەندى.

«اِفْتَرَشَ الْأَرْضَ وَالْتَحَفَ السَّمَاءَ» : ئۇ يەرنى سىلىنچا، ئاسماننى يېپىنچا قىلدى.

اِفْتَرَصَ يَفْتَرِصُ اِفْتِرَاصًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِفْتَرَضَ يَفْتَرِضُ اِفْتِرَاضًا الْأَمْرَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى.

«اِفْتَرَضْتُ أَنَّ زَوْجَهَا قَدْ مَاتَ فَتَزَوَّجَتْ ثَانِيَةً بَعْدَ سَنَةٍ مِنِ اخْتِفَائِهِ» : بۇ ئايال ئېرىنى ئۆلدى دەپ پەرەز قىلىپ ئېرى غايىب بولۇپ بىر يىلدىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم نىكاھلاندى.

اِفْتَرَقَ يَفْتَرِقُ اِفْتِرَاقًا عَنْهُ: ئايرىلدى، بۆلۈندى، پارچىلاندى؛ يىراقلاشتى.

«سَافَرْنَا مَعًا إِلَى مِصْرَ ثُمَّ افْتَرَقْنَا» : مىسىرغا بىرلىكتە سەپەر قىلىپ ئاندىن كېيىن ئايرى-

لىپ كەتتۇق.

«اِفْتَرَقَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ بَعْدَ أَنِ اجْتَمَعُوا»: كەنت ئاھالىسى يىغىلغاندىن كېيىن تارقاپ كەتتى.

اِفْتَرَى يَفْتَرِي اِفْتِرَاءً: بوھتان قىلدى، قارا چاپلىدى، يالغان - ياۋىداق سۆز قىلدى.

«فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا» «قۇرئان»: ئاللاھقا يالغان چاپلىغاندىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟

اِفْتَصَدَ يَفْتَصِدُ اِفْتِصَادًا الْعِرْقَ: داۋالاش ئۈچۈن تومۇردىن قان ئالدى.

اِفْتِضَاضُ الْبَكَارَةِ: قىزلىق پەردىسىنى بۇزۇۋەتمەك، قىزلىقىنى ئالماق.

اِفْتَضَحَ يَفْتَضِحُ اِفْتِضَاحًا الْأَمْرُ: ئىچىپ تاشلاندى، ئاشكارىلاندى، پاش بولدى.

اِفْتَضَّ يَفْتَضُّ اِفْتِضَاضًا الْبِكْرَ: قىزلىقىنى ئالدى.

اِفْتَعَلَ يَفْتَعِلُ اِفْتِعَالًا الشَّيْءَ: ئويدۇرۇپ چىقاردى، ئويلاپ چىقاردى، توقۇپ چىقاردى.

اِفْتَعَلَ حُجَّةً: پاكىتنى ئويدۇرۇپ چىقاردى.

اِفْتِقَادٌ: ئىزدىمەك، تەكشۈرمەك، ئىز - دېرىكىنى قىلماق.

اِفْتِقَارٌ: موھتاج بولماق، ھاجىتى چۈشمەك.

اِفْتَقَدَ يَفْتَقِدُ اِفْتِقَادًا الشَّيْءَ: يوقلۇقىنىڭ قەدرىگە يەتتى.

«فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ يُفْتَقَدُ الْبَدْرُ»: قاپقاراڭغۇ كېچىدە تولۇن ئاينىڭ يوقلۇقى بىلىنىدۇ.

اِفْتَقَرَ يَفْتَقِرُ اِفْتِقَارًا: نامراتلىشىپ قالدى، موھتاج بولۇپ قالدى.

اِفْتَقَرَ إِلَى كَذَا: ھاجەت چۈشتى، ھاجەتمەن بولدى.

«اِفْتَقَرَ بَعْدَ غِنًى»: بايلىقتىن كېيىن نامراتلىشىپ قالدى.

«هَذَا الشَّخْصُ يَفْتَقِرُ إِلَى الذَّكَاءِ»: بۇ ئادەم ئەقىل - پاراسەتكە موھتاج.

«هَذَا الْمَكَانُ يَفْتَقِرُ إِلَى الْمَاءِ»: بۇ ئورۇندا سۇ قىس.

«مَنِ اسْتَغْنَى بِمَالِ النَّاسِ افْتَقَرَ»: كىشىنىڭ مىلى قارىمىلىق بايلىق ئىزدىگەن ئادەم گادايلىشىپ قالىدۇ.

اِفْتَكَرَ يَفْتَكِرُ اِفْتِكَارًا: ئەسلىدى، ياد ئەتتى، ئېسىگە كەلدى.

«حَاوَلْتُ أَنْ أَفْتَكِرَ اسْمَهُ فَلَمْ أَسْتَطِعْ»: ئۇنىڭ ئىسمىنى شۇنچە ئويلىسىمۇ ئېسىمگە ئالالمىدىم.

اِفْتَكَّ يَفْتَكُّ اِفْتِكَاكًا الرَّهْنَ: گۆرۈنى قايتۇرۇۋالدى.

اِفْتَكَّ الشَّيْءَ: تارتىۋالدى.

اِفْتَلَى يَفْتَلِي اِفْتِلَاءً بِعَيْنَيْهِ: زەن قويدى، سىنچىلاپ قارىدى.

أَفْتَنَ يُفْتِنُ إِفْتَانًا: قايمۇقۇپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى؛ قايمۇقتۇردى، ئازدۇردى، قىزىقتۇردى، ئالدىدى.

اِفْتَنَّ يَفْتَنُّ اِفْتِنَانًا فِي الْقَوْلِ: چىرايلىق ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

أَفْتَى يُفْتِي إِفْتَاءً: پەتىۋا بەردى، پەتىۋا چىقاردى.

أَفْتَى فِي الْمَسْأَلَةِ: ھۆكۈم چىقاردى، شەرىئەت ھۆكۈمىنى بايان قىلدى.

«قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي» «قۇرئان»: ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: «ئى ئۇلۇغلار! مېنىڭ بۇ ئىشىمدا مەسلىھەت بېرىڭلار».

«يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ» «قۇرئان»: ئى ئەربابلار! سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ بېقىڭلار.

«مَنْ أَفْتَى بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ إِثْمُهُ عَلَى مَنْ أَفْتَاهُ» «حديث»: كىمكى بىلمەي تۇرۇپ پەتىۋا بەرسە، ئۇنىڭ گۇناھى پەتىۋا بەرگۈچىگە بولىدۇ.

أَفَجَّ يُفِجُّ إِفْجَاجًا فِي الْمَشْيِ: قەدەم تاشلىدى، چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى.

أَفْجَرَ يُفْجِرُ إِفْجَارًا: گۇناھ قىلدى، ناشايان ئىشلارنى قىلدى؛ يالغانچىلىق قىلدى.

أَفْجَعَ يُفْجِعُ إِفْجَاعًا — هُ: ئۇنى ھەسرەت چەكتۈردى، پەرىشان قىلدى، ئىچچىندۇردى، ئازابلىدى.

إِفْحَامٌ: ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويماق، مات قىلماق.

أَلْحَجُّ م فَحْجَاءُ ج فُحْجٌ: پۇتى مايماق ئادەم.

أَفْحَشَ يُفْحِشُ إِفْحَاشًا: ناشايان ئىشلارنى قىلدى، بەتقىلىقلىق قىلدى، ئۇياتسىز گەپ قىلدى.

أَفْحَشَ فِي قَوْلِهِ وَفِعْلِهِ: ناچار سۆز ـ ھەرىكەتلەرنى قىلدى.

أَفْحَمَ يُفْحِمُ إِفْحَامًا الْبُكَاءُ الصَّبِيَّ: بالا يىغلاپ ئۈنى پۈتۈپ كەتتى.

أَفْحَمَهُ: ئىبخىز ئاچالماس قىلىۋەتتى، جاۋاب بېرەلمەس قىلىۋەتتى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى.

«أَصَبْتَ وَأَخْطَأْتَ. لَقَدْ أَفْحَمْتَنِي» : سەن توغرا قىلدىڭ، مەن خاتالاشتىم، مېنى زۇۋان سۈرەلمەس قىلىپ قويدۇڭ.

أَفِدَ يَأْفَدُ أَفَدًا: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى.

أَفِدَ السَّفَرُ: سەپەر يېقىنلاشتى.

أَفَرَ يَأْفِرُ أَفْرًا وَأُفُورًا: سوكۇلدىدى، يۈگۈردى؛ خوشال بولدى.

إِفْرَادٌ (فى النحو): بىرلىك، يەككىلىك.

إِفْرَادٌ (فى الفقه): ھەج بىلەن ئۆمرىنى بىر ۋاقىتتا جەملىمەسلىك.

إِفْرَادًا وَ إِجْمَالاً: ئايرىم ـ ئايرىم ۋە توپ ـ توپ.

«اَلصِّفَةُ تُطَابِقُ الْمَوْصُوفَ فِي الْإِفْرَادِ وَالتَّثْنِيَةِ وَالْجَمْعِ» : ئېنىقلىغۇچى بىرلىك، ئىككىلىك ۋە كۆپلۈك شەكىللىرىدە ئېنىقلانغۇچىغا ماس كېلىشى كېرەك.

إِفْرَازٌ ج إِفْرَازَاتٌ: ئاجرالما (بەدەندىن چىقىدىغان تەرگە ئوخشاشلار).

إِفْرَازُ الْغُدَدِ: بەز ئاجراتمىسى.

«يُسَبِّبُ هَذَا الْمَرَضُ زِيَادَةً فِي إِفْرَازَاتِ بَعْضِ الْغُدَدِ» : بۇ كېسەل بەزى بەزلەرنىڭ ئاجراتمىلىرىنىڭ كۆپىيىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

إِفْرَاطٌ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىشلىك، نورمالسىز.

إِفْرَاطُ الْإِنْتَاجِ: مەھسۇلاتنىڭ ئېھتىياجدىن ئېشىپ كېتىشى.

إِفْرَاغٌ: بوشاتماق، قۇرۇقدىماق، بىكار قىلماق.

أَفْرَجَ يُفْرِجُ إِفْرَاجًا عَنِ الشَّيْءِ: قويۇپ بەردى، بوشىتىۋەتتى، چىقاردى، ئايرىلدى، چەتنىدى.

«أَفْرَجَتِ الْحُكُومَةُ عَنْ جَمِيعِ الْمُعْتَقِلِينَ السِّيَاسِيِّينَ» : ھۆكۈمەت بارلىق سىياسىي مەھبۇسلارنى قويۇپ بەردى.

أَفْرَحَ يُفْرِحُ إِفْرَاحًا: شادلاندۇردى، خوشال قىلدى، خۇرسەن قىلدى.

«سَمِعْتُ الْيَوْمَ نَبَأً سَيُفْرِحُكَ» : بۈگۈن سېنى خۇشال قىلىدىغان خەۋەرنى ئاڭلىدىم.

أَفْرَخَ يُفْرِخُ إِفْرَاخًا: چۈجە چىقاردى، چۈجىلىدى.

أَفْرَخَ الْقَوْمُ بَيْضَتَهُمْ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارلىدى.

أَفْرَخَ رَوْعُهُ: كۆڭلى تەسكىن تاپتى.

أَفْرَدَ يُفْرِدُ إِفْرَادًا الشَّيْءَ: ئايرىۋەتتى، ئاجراتتى، بۆلدى.

أَفْرَدَ الْإِسْمَ: ئىسمىنى تاق سانغا ئايلاندۇردى.

«أُفْرِدَ الطُّلاَّبُ الْمُتَفَوِّقُونَ فِي شُعْبَةٍ خَاصَّةٍ» : ئەلاچى ئوقۇغۇچىلار ئايرىم قىسىمغا ئايرىۋېتىلدى.

أَفَرَّ يُفِرُّ إِفْرَارًا: قاچۇرۇۋەتتى.

أَفَرَّ الْحِصَانَ: ئاتنى قاچۇرۇۋەتتى.

أَفْرَزَ يُفْرِزُ إِفْرَازًا: ئايرىدى، ئاجراتتى، بۆلدى، تاللىدى.

أَفْرَزَ الْعَرَقَ: تەرلىدى.

أَفْرَطَ يُفْرِطُ إِفْرَاطًا: ئاشۇرۇۋەتتى، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

«أَفْرَطَ فِي تَأْدِيبِ صَاحِبِهِ» : ھەمراھىنى ئەيىبلەشتە چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

أَفْرَغَ يُفْرِغُ إِفْرَاغًا الْإِنَاءَ: قاچىلارنى بوشاتتى، قۇرۇقدىدى.

أَفْرَغَ الشَّحْنَةَ: يۈكنى چۈشۈردى.

أَفْرَغَ الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، سۇنى تۆكتى.

أَفْرَغَ فِي قَالِبٍ: قېلىپقا قۇيدى، تۆكتى.

أَفْرَغَ الْعُمَّالُ الْبِضَاعَةَ: ئىشچىلار مال يۆتكىدى.

«أَفْرَغَ الْعُمَّالُ السَّفِينَةَ» : ئىشچىلار پاراخوتنى

بوشاتتى.

أَفْرَغَ الْبَارُودَ: ئوق ئاتتى، ئوققا توتتى.

أَفْرَغَ اللّٰهُ عَلَيْهِ صَبْرًا: ئاللاھ ئۇنىڭغا سەۋر ئاتا قىلسۇن.

إِفْرَنْج اَلْوَاحِدُ إِفْرَنْجِيٌّ: ياۋروپالىق؛ ياۋروپاغا خاس.

بِلاَدُ الْإِفْرَنْجِ: ياۋروپا.

اَلْمَلاَبِسُ الْإِفْرَنْجِيَّةُ: ياۋروپاچە كىيىم - كېچەك، كاستۇم، شىم.

أَفْرَى يُفْرِي إِفْرَاءً الشَّيْءَ: ياردى، پارچىلىدى، ئاجراتتى، بۆلدى.

إِفْرِيزٌ ج أَفَارِيزُ: لەمپە، پېشايۋان.

إِفْرِيزُ الطَّرِيقِ: يول ياقىسىدىكى پىيادىلەر يولى.

إِفْرِيزُ الْمَحَطَّةِ: ئىستانسىنىڭ ياكى بېكەتنىڭ ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يولى.

إِفْرِيقَةُ. إِفْرِيقَا: ئافرىقا.

إِفْرِيقِيَا الْجَنُوبِيَّةُ: جەنۇبىي ئافرىقا.

جَنُوبِيُّ إِفْرِيقِيَا: ئافرىقىنىڭ جەنۇبى.

شِمَالِيُّ إِفْرِيقِيَا: ئافرىقىنىڭ شىمالى.

إِفْرِيقِيَا السَّوْدَاءُ: ئافرىقا سەھراسىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان رايونلار.

إِفْرِيقِيٌّ: ئافرىقىلىق، ئافرىقىغا خاس.

أَفَزَّ يُفِزُّ إِفْزَازًا: ئۈركۈتۈۋەتتى، ئۈركۈتۈپ قاچۇرۇۋەتتى، ھاياجانلاندۇردى، چۆچۈتىۋەتتى.

«حَلِمْتُ حُلْمًا أَفَزَّنِي فَصَحَوْتُ مِنْ نَوْمِي»: شۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتىمەنكى، مېنى قورقۇتۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن مەن ئويغىنىپ كەتتىم.

أَفْزَعَ يُفْزِعُ إِفْزَاعًا: قورقۇتتى، ئەندىشە سالدى، چۆچۈتتى، ئۈركۈتتى.

«أَفْزَعَتِ الْغَارَةُ الْجَوِّيَّةُ النَّاسَ فَانْدَفَعُوا إِلَى الْمَلاَجِيءِ»: ھاۋا ھۇجۇمى كىشىلەرنى قورقۇتۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھاۋادىن مۇداپىئەلىنىش ئاكوپلىرىغا يۈگۈردى.

إِفْسَادٌ: بۇزماق، بۇزغۇنچىلىق قىلماق؛ چىرىتمەك.

أَفْسَحَ يُفْسِحُ إِفْسَاحًا الْمَكَانَ: ئورۇن كېڭەيتتى.

أَفْسَدَهُ يُفْسِدُ إِفْسَادًا: ئۇنى خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى، بۇزغۇنچىلىق قىلدى.

أَفْسَدَ الْعَلاَقَاتِ: مۇناسىۋەتنى بۇزدى.

«إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا» (قۇرئان): شۇبھىسىزكى، پادىشاھلار بىرەر شەھەرگە ھۇجۇم قىلىپ كىرسە، ئۇنى خاراب قىلىدۇ.

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ» (قۇرئان): ئۇلارغا: «يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلماڭلار» دېيىلسە، «بىز ئىسلاھ قىلغۇچىلارمىز» دېيدۇ.

أَفْسَدَ الْآدَابَ: ئىستېتىكىنى بۇزدى، ئەخلاقىنى بۇزدى، ئۆرپ - ئادەتنى بۇزدى.

أَفْسَدَ الْجَوَّ بَيْنَهُمَا: ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى كەيپىياتنى بۇزدى.

أَفْسَدَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَفْسَدَ عَلَى فُلاَنٍ: يىراقلاشتى، ئايرىلدى.

أَفْسَدَ تَأْشِيرَةً: پاسپورتنى كۈچىدىن قالدۇردى.

إِفْشَاءٌ: تارقاتماق؛ ئاشكارا قىلماق، پاش قىلماق.

أَفْشَلَهُ يُفْشِلُ إِفْشَالاً: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، تارمار قىلدى.

أَفْشَى يُفْشِي إِفْشَاءً: تاراتتى، ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى.

أَفْشَى السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى.

أَفْصَحَ يُفْصِحُ إِفْصَاحًا: بىلدۈردى، ئىپادىلىدى؛ ئېنىق سۆزلىدى.

أَفْصَحَ عَنْ مُرَادِهِ: مەقسىتىنى بايان قىلدى.

أَفْصَحَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئېنىق بولدى.

«أَلَمَحَ إِلَى مَا يُرِيدُ وَلٰكِنَّهُ لَمْ يُفْصِحْ عَنْهُ»: ئۇ كۆڭلىدىكى ئىشنى ئىشارە قىلىپ ئۆتتى، لېكىن ئوچۇق سۆزلىمىدى.

أَفْصَحَ النَّصَارَى: ناسارالار پاسخا بايرىمى ئۆتكۈزدى.

أَفْصَحُ م فُصْحَى: ئەڭ پاساھەتلىك، ئەڭ ئېنىق سۆزلەيدىغان، سۆزگە ماھىر، سۆزمەن.

«وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا» (قۇرئان): قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭكىدىن راۋا-

دۇر.

أَفْضَلَ يُفْضِلُ إِفْضَالاً عَلَيْهِ: ئاشۇرۇۋەتتى، ئېشىپ چۈشتى؛ ئارتۇق بولدى.

«أَفْضَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي الْجَدِّ وَ الْإِجْتِهَادِ»: ئۇ ئىخلاس ۋە تىرىشچانلىقتا ھەمراھلىرىدىن ئېشىپ چۈشتى.

«لاَ تَنْسَ فَضْلَ مَنْ يُفْضِلُ عَلَيْكَ»: ساڭا ياخشىلىق قىلغان ئادەمنىڭ ياخشىلىقىنى ئۇنتۇمىغىن.

أَفْضَلُ ج أَفْضَلُونَ وَأَفَاضِلُ م فُضْلَى وَفُضْلَيَاتٌ وَفُضَلُ: ئەڭ ياخشى، ياخشىراق، ئەۋزەل، مۇنەۋۋەر.

أَفْضَلُ جِدًّا: ئىنتايىن ياخشى، ناھايىتى ياخشى.

«عَرَضَ الْمَوْضُوعَ بِصُورَةِ أَفْضَلَ»: تېمىنى ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئوتتۇرىغا قويدى.

«صِحَّتُكَ الْيَوْمَ أَفْضَلُ كَثِيرًا مِنْ أَمْسِ»: بۈگۈن سالامەتلىكىڭ تۈنۈگۈنكىدىن كۆپ ياخشى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزُورَهُ فَمِنَ الْأَفْضَلِ أَنْ تَتَّصِلَ بِهِ أَوَّلاً حَتَّى لاَ تَذْهَبَ وَهُوَ غَائِبٌ»: ئۇنى يوقلىماقچى بولساڭ، ئەڭ ياخشىسى ئۇ ئۆيدە يوق بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىشىپ باق.

أَفْضَلِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئارتۇقلۇق، ئېسىللىك (ئورۇن ۋە دەرىجە جەھەتتىن).

اَلْأَفْضَلِيَّةُ لِكَذَا: ئەڭ ئۈستۈنلۈك ... غا مەنسۇپ.

«نَسْتَوْرِدُ هَذَا الصِّنْفَ بِسَبَبِ أَفْضَلِيَّتِهِ عَلَى الْأَصْنَافِ الْأُخْرَى»: بۇ خىلدىكىلىرى باشقا خىلدىكىلىرىدىن ئارتۇق بولغانلىقى ئۈچۈن بىز ئۇنى ئىمپورت قىلىمىز.

«اَلْأَفْضَلِيَّةُ فِي الْحُصُولِ عَلَى الْمُسَاعَدَةِ»: ياردەمنى قولغا كەلتۈرۈشتىكى ئۈستۈنلۈك.

أَفْضَى يُفْضِي إِفْضَاءً الْمَكَانُ: ئورۇن خالى بولدى، كەڭ بولدى.

أَفْضَى إِلَى: ئېلىپ كەلدى، سەۋەب بولدى.

أَفْضَى بِهِ إِلَى كَذَا: ئېرىشتى، يېتىشتى.

«وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا» «قرآن»: ئۆز ئارا خىلۋەتتە بولۇشقان تۇرساڭلار ۋە ئاياللار سىلەردىن (نىكاھ ئەقدىدىن ئىبارەت) مۇستەھكەم ئەھدە ئالغان تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ قايتۇرۇۋالىسىلەر؟

«لاَ تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا» «حديث»: ئۆلگەن كىشىلەرنى ھاقارەتلىمەڭلار، چۈنكى ئۇلار ئىلگىرى قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆردى.

أَفْضَى إِلَيْهِ بِكَذَا: مەلۇم قىلدى، دەپ قويدى، ئۇقتۇردى، خەۋەر قىلدى.

أَفْضَى إِلَى الْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن بىر يەردە بولدى.

«أَفْضَتِ الْمُبَاحَثَاتُ إِلَى اتِّفَاقٍ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ»: مۇزاكىرە ئىككى تەرەپنى بىرلىككە ئېلىپ كەلدى.

أَفْضَى بِسِرِّهِ: مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلىدى.

أَفْضَى الْأَمْرُ إِلَى كَذَا: ئىش بۇ يەرگە يەتتى.

إِفْطَارٌ: ئىپتار؛ ئىپتار قىلماق.

أَفْطَحُ م فَطْحَاءُ: كەڭ.

رَأْسٌ أَفْطَحُ: ياپىلاق باش.

أَفْطَرَ يُفْطِرُ إِفْطَارًا الصَّائِمُ: ئىپتار قىلدى؛ ئەتىگەنلىك تاماق يېدى، ناشتا قىلدى.

أَفْطَرَهُ: ئەتىگەنلىك تاماق بەردى، ناشتا قىلدۇردى.

أَفْطَرَ الصَّائِمَ: ئىپتار قىلدۇردى، روزىسىنى بۇزۇۋەتتى.

يُفْطِرُ الصَّائِمُونَ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ: روزىدارلار كۈن پاتقاندا ئىپتار قىلىدۇ.

تَنَاوُلُ الطَّعَامِ يُفْطِرُ الصَّائِمَ: تاماق يېيىش روزىدارنىڭ روزىسىنى بۇزىۋېتىدۇ.

أَفْطَسُ م فَطْسَاءُ ج فُطْسٌ: پاناق، پاناق بۇرۇن، ياپىلاق بۇرۇن.

شَخْصٌ أَفْطَسُ: پاناق بۇرۇن ئادەم.

أَفْطَمَ يُفْطِمُ إِفْطَامًا: ئەمچەكتىن ئايرىلىش ۋاقتى بولدى.

«فَطَمَتْهُ أُمُّهُ قَبْلَ أَنْ يُفْطِمَ»: ۋاقتى توشۇشتىن بۇرۇن ئانىسى ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىۋەتتى.

أَفْظَعَ يُفْظِعُ إِفْظَاعًا: قورقۇتۇۋەتتى، چۆچۈتۈۋەتتى، ۋەھىمە پەيدا قىلدى.

«أَلْمَلْعَةُ مَا رَأَى مِنْ جَرَائِمَ» : ئۇ كۆرگەن جىنايەتلەر ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى.

أَلْعَمَ يُلْعِمُ إِلْعَامًا: تولدۇردى، لىقمۇ لىق قاچىلىدى.

أَلْعُوَانُ: ئەركەك زەھەرلىك يىلان.

أَلْعُوَانِيَّةُ: زەھەرلىك، قەبىھ، مەككار، ھىيلىگەر، قارانىيەت، خەتەرلىك.

أَلْعُولَةُ ج أَفَاعِيلُ: قەبىھ ئىش، قەبىھ ھەرىكەت، ناشايان ئىش.

«نَبَذَتْهُ عَشِيرَتُهُ بِسَبَبِ أَفَاعِيلَ» : ئۇنىڭ ناشايان ئىشلىرى تۈپەيلىدىن ئۇنى قەۋم قېرىنداشلىرى تاشلىۋەتتى.

أَلْعَى ج أَفَاعٍ: زەھەرلىك چىشى يىلان.

أَلْغَرَ يُلْغِرُ إِلْغَارًا فَمَهُ: ئېغىزىنى ئاچتى.

أَفَّ يَؤُفُّ وَيَئِفُّ أَفًّا الرَّجُلُ: ئۇ ئۇھ دېدى، ئوش دېدى.

أُفٍّ: توفى! ھۇ.

«فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ» «قرآن» : ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن!

أُفُّ الْأُذُنِ: قۇلاق كىرى.

أُفٍّ لَكَ: مالىڭ نېرى! سەندىن تويدۇم!

أَفَّاقٌ: سەيلە قىلغۇچى، ئېقىپ يۈرگۈچى، سەرگەردان.

أَفَّاكٌ: يالغانچى، كازراپ، پىتنە ـ ئىغۋا تارقاتقۇچى، ئويدۇرمىچى.

أَفَكَ يُؤَفِّكُ تَأْفِيكًا: يالغانچىلىق قىلدى.

أَفَّقَ يُؤَفِّقُ تَأْفِيقًا: ئۇھ تارتتى، ئوھوش دېدى، ھوي دېدى.

أَفَقَ يَأْفِقُ أَفْقًا: سەيلە قىلدى، سەرسان بولۇپ يۈردى.

أُفْقٌ. أُفُقٌ ج آفَاقٌ: ئۇپۇق، ئۇپۇق سىزىقى، ئاسمان گۈمبىزى.

«ذُومِرَّةٍ فَاسْتَوَى وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى» «قرآن» : ئۇنىڭ (يەنى جىبرىئىلىنىڭ) كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ، يۇقىرى ئۇپۇقتا (ئۆز شەكلىدە) تۇردى.

ضَيِّقُ الْأُفُقِ أَوْ ذُوأُفُقٍ مَحْدُودٍ: بىلىمسىزلىكى چەكلىك.

«بَعُدَ عَنْ ضَيِّقِ الْأُفُقِ وَالْأَنَانِيَّةِ» : تار رامكىدىن، شەخسى مەنپەئەتپەرەسلىكتىن خالى بولدى.

وَاسِعُ الْأُفُقِ: كەڭ مەلۇماتلىق، بىلىمى كەڭ دائىرىلىك، كۆپنى بىلىدىغان.

ذُو أُفُقٍ وَاسِعٍ: كەڭ مەلۇماتلىق، بىلىمى كەڭ دائىرىلىك، كۆپنى بىلىدىغان.

«هُوَ يَتَطَلَّعُ إِلَى الْفَجْرِ الْجَدِيْدِ وَرَاءَ الْأُفُقِ الْبَعِيْدِ» : ئۇ يىراق ئۇپۇقنىڭ كەينىدىكى يېڭى تاڭغا قاراۋاتىدۇ.

آفَاقُ الْأَرْضِ: زېمىن ئەتراپى.

«إِجْتَازَتْ شُهْرَتُهُ الْآفَاقَ» : ئۇنىڭ شۆھرىتى جاھانغا پۇر كەتتى.

جَوَّابُ آفَاقٍ: كۆپ سەپەر قىلغۇچى، جاھان كېزەر.

أَفْقَدَ يُفْقِدُ إِفْقَادًا ـــ هُ الشَّيْءَ: ئايرىدى، قولدىن كەتكۈزۈپ قويدى، يوقىتىپ قويدى، مەھرۇم قىلدى.

أَفْقَدَهُ صَوَابَهُ: ھوشىنى يوقاتتى.

أَفْقَدَهُ الْحَيَاةَ: ھاياتىدىن ئايرىدى.

أَفْقَدَ صَبْرَهُ: سەۋر ـ تاقىتىنى يوقاتتى.

أَفْقَدَهُ تَوَازُنَهُ: تەڭپۇڭلۇقىنى يوقاتتى.

أَفْقَرَ يُفْقِرُ إِفْقَارًا: كەمبەغەل قىلىۋەتتى، نامراتلاشتۇرۇۋەتتى.

«أَفْقَرَهُ الْقِمَارُ وَحُبُّ اللَّهْوِ» : قىمار ۋە ئويۇنپەرەسلىك ئۇنى نامراتلاشتۇرۇۋەتتى.

أَفْقَرَ الْمَكَانُ: چۆللىشىپ كەتتى، چۆلگە ئايلىنىپ قالدى.

أَفْقَمُ: ھىڭگاڭ چىش.

أَفْقَهَ يُفْقِهُ إِفْقَاهًا: ئەسلەتتى، ئېسىگە سالدى، يادىغا كەلتۈردى، بىلدۈردى، خەۋەردار قىلدى.

أُفُقِيٌّ: ئۇپۇقچە، توغرىسىغا.

أَفَكَ يَأْفِكُ أَفْكًا و أُفُوكًا و أَفِكَ يَأْفَكُ أَفَكًا

وَإِفْكًا: يالغانچىلىق قىلدى، يالغان ـ ياۋىداقلارنى توقۇدى، بوھتان چاپلىدى، ئويدۇردى.

«فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا

يَأْفِكُوْنَ» ‹قۇرئان›: مۇسا ھاسىسىنى تاشلىدى، (ئۇ ئەجدىھاغا ئايلىنىپ) ئۇلارنىڭ ئويدۇرما نەرسىلىرىنى يۇتۇۋەتتى.

«قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا» ‹قۇرئان›: ئۇلار سەن بىزنى ئىلاھلىرىمىزدىن توسقىلى كەلدىڭمۇ؟ ـ دېدى.

أَفَكَهُ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇ پەللەپ ئۇنى پىكرىدىن ياندۇردى.

إِفْكٌ، أَفَكٌ: يالغان ئېيتماق، پىتنە ـ ئىغۋا تارقاتماق.

«بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ» ‹قۇرئان›: بەلكى ئۇلارنىڭ مەبۇدلىرى غايىب بولدى، بۇ (يەنى بۇتلار بىزنى خۇداغا يېقىن قىلىدۇ، دېگەن سۆزى) ئۇلارنىڭ ئويدۇرمىسىدۇر ۋە ئاللاھقا چاپلىغان بوھتانلىرىدۇر.

أَفْكَرَ يُفْكِرُ إِفْكَارًا: ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر قىلدى.

أُفْكُوهَةٌ ج أَفَاكِيهُ: ئاجايىپ خەۋەر، قىزىقارلىق خەۋەر، كىنايە سۆز.

أَفَلَ يَأْفُلُ وَيَأْفِلُ وَأَفِلَ يَأْفَلُ أُفُوْلاً النَّجْمُ أَوِ الْقَمَرُ: ئۆچتى، ئولتۇردى.

أَفَلَ نَجْمُ فُلاَنٍ: ئامىتى قاچتى، تەلىيى ئوڭ كەلمىدى، بەختى قاچتى.

أَفِلَ يَأْفَلُ أَفْلاً وَ أُفُولاً: غايىب بولدى، يوقالدى، ئۆچتى.

«كَانَ مَشْهُورًا ثُمَّ أَفَلَ نَجْمُهُ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيرَةِ»: ئۇ داڭدار ئىدى، يېقىنقى يىللاردا شۆھرىتى پەسىيىپ كەتتى.

إِفْلاَسٌ: سۇنماق، ۋەيران بولماق، خاراب بولماق، خانىۋەيران بولماق.

«أَعْلَنَ التَّاجِرُ إِفْلاَسَهُ»: سودىگەر ۋەيران بولغىنىنى ئېلان قىلدى.

أَفْلاَطُونِيٌّ: ئەپلاتونچى، ئەپلاتون پەلسەپىسىگە ئەگەشكۈچى.

حُبٌّ أَفْلاَطُونِيٌّ: روھىي مۇھەببەت، مەنىۋى مۇھەببەت.

اَلْأَفْلاَطُونِيَّةُ الْجَدِيدَةُ: يېڭى پىلاتونىزم.

اَلْأَفْلاَطُونِيَّةُ الْمُحْدَثَةُ: يېڭى پىلاتونىزم.

اَلْأَفْلاَطُونِيَّةُ الْحَدِيثَةُ: يېڭى پىلاتونىزم.

أَفْلَتَ يُفْلِتُ إِفْلاَتًا الشَّيْءَ: قۇتقۇزدى، بوشاتتى، قويۇۋەتتى.

أَفْلَتَ فُلاَنٌ: قۇتۇلدى، خالاس تاپتى.

أَفْلَجُ م فَلْجَاءُ: كوماك ئادەم.

أَفْلَحَ يُفْلِحُ إِفْلاَحًا الرَّجُلُ: نىجات تاپتى، ئۇتۇق قازاندى، نەتىجىگە ئېرىشتى.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا» ‹قۇرئان›: روھىنى پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ.

«قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ» ‹قۇرئان›: مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى.

أَفْلَسَ يُفْلِسُ إِفْلاَسًا: مېلىدىن ئايرىلىپ ۋەيران بولدى.

«أَفْلَسَ كَثِيرٌ مِنَ التُّجَّارِ بِسَبَبِ الْأَزْمَةِ الْاقْتِصَادِيَّةِ»: ئىقتىسادىي كرىزىس تۈپەيلىدىن نۇرغۇن سودىگەرلەر ۋەيران بولدى.

أَفْلَقَ يُفْلِقُ إِفْلاَقًا الشَّاعِرُ: شائىر قالتىس شېئىر يازدى.

إِفْلِكَانٌ: بادامچە بەز، بادام تەنچە.

أَفَلٌ: پۆچۈق، كوماك.

سَيْقٌ أَفَلٌ: پۆچۈق قىلىچ.

إِفْلِيْكَانٌ: بادامچە بەز، بادام تەنچە.

أَفِنَ يَأْفَنُ أَفَنًا و أَفْنًا الرَّجُلُ: كالىتا پەملىك قىلدى، دۆتلىك قىلدى، ئەقلىي قىسقا بولدى.

أَفَنَ يَأْفِنُ أَفْنًا النَّاقَةَ: تۆگىنى ۋاقىتسىز ساغدى.

أَفَنَ اللّٰهُ فُلاَنًا: ئاللاھ كالتە پەم قىلىپ قويدى.

أَفْنَدَ يُفْنِدُ إِفْنَادًا: رەددىيە بەردى، يالغانغا چىقاردى؛ مات قىلدى.

أُفْنُونٌ ج أَفَانِيْنُ: سەنئەت تۈرلىرى؛ ئېگىلىشىپ كەتكەن شاخ، قويۇق شاخ، بولۇق شاخ.

أَفَانِيْنُ الْكَلاَمِ: سۆزنىڭ ئۇسلۇبلىرى.

«إِخْتَفَى الطَّائِرُ بَيْنَ الْأَفَانِينِ»: قۇش قويۇق شاخلار ئارىسىغا مۆكۈندى.

أَقْنَى يُقْنِى إِقْنَاءَ الشَّيْءَ: يوقاتتى، مۇنقەرز قىلدى، تۈگەتتى.

«أَقْنَى عُمْرَهُ فِي خِدْمَةِ وَطَنِهِ» : ئۆمۈرىنى ۋەتەن خىزمىتى يولىدا ئۆتكۈزدى.

«إِذَا أَقْنَيْتَ عُمْرَكَ فِي الْجَمْعِ فَمَتَى تَأْكُلُ» : ئۆمرۈڭنى پۇل ـ مال يىغىش بىلەن ئۆتكۈزسەڭ، ئۇنى قاچان يەيسەن.

أَفْهَمَ يُفْهِمُ إِفْهَامًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، بىلدۈردى.

أَفْوَاجٌ: توپ ـ توپ، گۇرۇھ ـ گۇرۇھ.

أَفْوَاهٌ ج أَفَاوِيهُ: دورا ـ دەرمەك.

يُكْثِرُ مِنَ الْأَفَاوِيهِ فِي طَعَامِهِ: ئۇ تاماقىغا دورا ـ دەرمەكنى كۆپ سالىدۇ.

أُفُوقٌ: پاتقان ئېيتماق.

أَفْوَهُ م فَوْهَاءُ ج فُوهٌ: ئېغىزى يوغان، يوغان ئېغىز.

أَفْيَحُ م فَيْحَاءُ ج فِيحٌ: كەڭ، پايانسىز.

أَفْيُنٌ: دۆت، گالۋاڭ.

أَقَاتَ يُقِيتُ إِقَاتَةً عَلَى فُلاَنٍ: يېمەكلىك بەردى، تەمىنات بەردى، ئوزۇقلاندۇردى.

أَقَالَ يُقِيلُ إِقَالَةَ الْبَيْعَ: سودىنى بىكار قىلدى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَقَالَ مِنْ وَظِيفَتِهِ: ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

أَقَالَ اللّٰهُ: ئاللاھ كەچۈرۈم قىلىپ ئۇنى كەچۈردى.

«أَقَالَ الرَّئِيسُ الْوَزِيرَ» : رەئىس ۋەزىرنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى.

إِقَالَةٌ: (كېلىشىم، توختام قاتارلىقلارنى) بىكار قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، بۇزماق.

أَقَامَ يُقِيمُ إِقَامَةَ الشَّيْءَ: تۇرغۇزدى، تىكلىدى، بەرپا قىلدى، ئورناتتى، داۋاملاشتۇردى.

أَقَامَ الْمَعْرَضَ: كۆرگەزمە ئۇيۇشتۇردى، كۆرگەزمە ئاچتى.

أَقَامَ الصَّلاَةَ: ناماز ئوقىدى.

أَقَامَ لِلصَّلاَةِ: نامازغا چاقىردى.

«وَأَقَامُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ» «قرآن» : ناماز ئوقۇغان ۋە زاكات بەرگەن كىشىلەر پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (چوڭ) ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

«وَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا» «قرآن» : نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى بېرىڭلار، ئاللاھقا قەرزى ھەسەنە بېرىڭلار.

«فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ يُقِيمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا» «قرآن» : ئەگەر سىلەر ئۇلار (يەنى ئەر ـ ئايال) نىڭ ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە رىئايە قىلالماسلىقىدىن قورقساڭلار، خوتۇننىڭ (تالاق خېتىنى ئېلىش مەقسىتىدە) مال بەرگەنلىكى ئۈچۈن ئۇ ئىككىسىگە (يەنى ئەر ـ خوتۇنغا) گۇناھ بولمايدۇ.

أَقَامَ فُلاَنًا: بەلگىلىدى، تەيىنلىدى.

أَقَامَ حَفْلَةً: يىغىن ئۇيۇشتۇردى.

«أَقَامَ حَفْلَةَ الْوِدَاعِ» : ئۇ خوشلىشىش يىغىنى ئۆتكۈزدى.

أَقَامَ حَفْلَ عِشَاءٍ: كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزدى.

أَقَامَ فِي بَلَدٍ: يۇرتتا توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

«أَقَامَ بِالْعَاصِمَةِ» : ئۇ پايتەختتە تۇردى.

أَقَامَ بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

أَقَامَ الْحُجَّةَ: دەلىل ـ ئىسپات كۆرسەتتى.

«أَقَامَ الدَّلِيلَ عَلَى صِحَّةِ قَوْلِهِ» : ئۇ سۆزىنىڭ راستلىقى ئۈچۈن دەلىل كەلتۈردى.

أَقَامَ الدَّعْوَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

أَقَامَ الْمَائِلَ: قىڭغىرىنى توغرىلىدى، تۈزەتتى.

أَقَامَ السُّوقَ: بازارنى گۈللەندۈردى، ئاۋاتلاشتۇردى.

أَقَامَ عَلَى كَذَا: چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

أَقَامَ عَلَى الْعَهْدِ: ۋەدىگە ئەمەل قىلدى، لەۋزىدە تۇردى.

أَقَامَ لَهُ وَزْنًا: ئويلاپ كۆردى، مۆلچەرلىدى، پەرەز قىلدى.

«أُقِيمَتِ الْعَلاَقَاتُ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ» : ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا دىپلوماتىك مۇنا-

سىۋەت ئورنىتىلدى.

«أُقِيمَتْ خَمْسَةُ جُسُورٍ فَوْقَ النَّهْرِ» : دەرياغا بەش كۆۋرۈك سېلىندى.

إِقَامَةٌ: تۇرماق، تەسىس قىلماق، بەرپا قىلماق، تۇرغۇزماق؛ كۆتۈرمەك.

إِقَامَةُ عَلَاقَاتٍ دِيبْلُومَاسِيَّةٍ: دىپلوماتىك ئالاقە ئورنىتىش، دىپلوماتىك مۇناسىۋەت تىكلەش.

إِقَامَةٌ مُؤَقَّتَةٌ: ۋاقىتلىق تۇرماق، ۋاقىتلىق ماكانلاشماق.

إِقَامَةُ الْعَدْلِ: سوت قىلماق، قانۇن ئىجرا قىلماق.

إِقَامَةُ شَعَائِرِ الدِّيْنِ: دىنىي مۇراسىم ئۆتكۈزمەك.

إِقَامَةٌ جَبْرِيَّةٌ: نەزەربەنت قىلىش.

إِقَامَةُ نَدْوَةٍ: سۆھبەت يىغىنى ئېچىش.

إِقَامَةُ مَهْرَجَانٍ رِيَاضِيٍّ: تەنھەرىكەت يىغىنى ئېچىش.

إِقَامَةٌ ج إِقَامَاتٌ: تۇرالغۇ، ماكان، جاي.

مَحَلُّ الْإِقَامَةِ: ئۆي - ماكان، ھويلا - ئارام، ئولتۇراق ئۆي.

«إِقَامَةُ فُلَانٍ بِشَارِعِ الْحُرِّيَّةِ» : پالانىنىڭ تۇرالغۇسى ئەركىنلىك كوچىسىدا.

أَقَاوِيلُ: ئىغۋا، سۆز - چۆچەك، ئۆسەك سۆز، غەيۋەت - شىكايەت.

إِقْبَالٌ: كەلمەك، باشلىماق، يېقىنلاشماق، بەخت، راۋاج تاپماق.

عَلَيْهِ إِقْبَالٌ: بازىرى ئىتتىك.

إِقْبَالاً وَإِدْبَارًا: بارماق ۋە كەلمەك.

أَقْبَرَ يُقْبِرُ إِقْبَارًا: قەبرە ياسىدى، قەبرە قوپاردى.

أَقْبَرَ الْقَضِيَّةَ: سەل قارىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ» «قۇرئان» : ئاندىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۇنىڭغا (كۆمۈلىدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى.

أَقْبَلَ يُقْبِلُ إِقْبَالاً الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى، ۋاقىت توشتى.

أَقْبَلَ عَلَى الْعَمَلِ: كۆڭۈل بۆلدى.

أَقْبَلَ الشَّخْصُ: يېتىپ كەلدى.

«يَامُوسَى أَقْبِلْ وَلَاتَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِيْنَ» «قۇرئان» : ئى مۇسا! ئالدىڭغا ماڭغىن، قورقمىغىن، سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنچىدىن) ئەمىن بولغۇچىلاردىنسەن.

«أَقْبَلَ عَلَى دُرُوسِهِ» : ئۇ دەرسكە كۆڭۈل بۆلۈپ كىرىشتى.

«أَقْبَلَ مِنَ الْمَهْجَرِ» : ئۇ ھىجرەتگاھىدىن قايتىپ كەلدى، ئۇ مۇھاجىرلىقتىن قايتىپ كەلدى.

أَقْبَلَ إِلَيْهِ: يېتىپ كەلدى، ئۇدۇل كەلدى.

أَقْبَلَ الرَّبِيْعُ بِدَفْئِهِ: ھەممە ياقنى باھار قاپلىدى.

«تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ كُلَّمَا أَقْبَلَ الرَّبِيعُ» : باھار كەلگەندە چېچەكلەر ئېچىلىدۇ.

«أَقْبَلَتِ السَّيَّارَةُ مُسْرِعَةً» : ماشىنا تېز چىقىپ كەلدى.

أَقْبَلَ عَلَى الْأَمْرِ: باشلىدى، كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى.

أَقْبَلَتِ الدُّنْيَاعَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئامەت كەلدى، بەخت ئىقبالى ئېچىلدى.

إِقْتَاتَ يَقْتَاتُ إِقْتِيَاتًا الشَّخْصُ: يېمەكلىك تەييارلىدى، ئوزۇقلۇق راسلىدى.

إِقْتَادَهُ يَقْتَادُ إِقْتِيَادًا: يېتەكلىدى، يول باشلىدى، يولغا سالدى، ئېلىپ باردى.

إِقْتَادَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى يېتىلىدى.

إِقْتَاسَ يَقْتَاسُ إِقْتِيَاسًا الشَّيْءَ: ئۆلچىدى، مۆلچەرلىدى، قىياس قىلدى، سېلىشتۇردى.

إِقْتَاسَ بِهِ: دورىدى، تەقلىد قىلدى.

إِقْتَافَ يَقْتَافُ إِقْتِيَافًا إِثْرَ فُلَانٍ: ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى، ئەگەشتى.

إِقْتِبَاسٌ ج إِقْتِبَاسَاتٌ: نەقلى قىلىنغان سۆز.

إِقْتِبَاسَاتٌ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ: قۇرئان كەرىمدىن ئېلىنغان سۆزلەر.

إِقْتَتَبَ يَقْتَتِبُ إِقْتِبَابًا يَدَ فُلَانٍ: قولىنى كەستى، چاپتى.

إِقْتَبَسَ يَقْتَبِسُ إِقْتِبَاسًا نَارًا: ئوتنى ئالدى.

إِقْتَبَسَ الْحُمَّى: يۇقۇملاندى، تەسىرلەندى.

اِقْتَبَسَ مِنْهُ عِلْمًا: ئۇنىڭدىن ئىلىم ئالدى، ئۇنىڭدىن ئىلىم ئۆگەندى.

«اُنْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ» «قرآن»: بىزنى كۈتۈپ تۇرۇڭلار، سىلەرنىڭ نۇرۇڭلاردىن ئازراق ئالايلى.

اِقْتَبَسَ عِبَارَةً: مىسال كەلتۈردى، نەقىل كەلتۈردى.

اِقْتَبَسَ الْمَالَ: مالنى تاپشۇرۇپ ئالدى.

«اِقْتَبَسْتُ نَارًا مِنْ جَارَتِهَا»: ئۇ قوشنىسىدىن ئوت ئۆتنە ئالدى.

«اِقْتَبَسَ مَسْرَحِيَّةً مِنْ تَأْلِيفِ شِكْسْبِير»: ئۇ شېكىسپىرنىڭ ئەسەرلىرىدىن بىر سەھنە ئەسىرىنى ئۆزگەرتىپ ئىشلىدى.

اِقْتَبَلَ يَقْتَبِلُ اِقْتِبَالاً الْكَلاَمَ: ھېچقانداق تەييارلىقسىزلا سۆزلىدى، ئويلاپ تۇرمايلا سۆزلىدى.

اِقْتَبَلَ الرَّجُلُ: ئەقلى ـ ھوشىنى تاپتى.

اِقْتَبَلَ الْأَمْرَ: قايتا باشلىدى، قايتىدىن تۇتۇش قىلدى.

اِقْتَبَى يَقْتَبِي اِقْتِبَاءً الْمَتَاعَ: مالنى رەتلىدى، رەتكە سالدى، تۈزەشتۈردى.

اِقْتَتَّ يَقْتَتُّ اِقْتِتَاتًا الشَّيْءَ: تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

اِقْتَتَلَ يَقْتَتِلُ اِقْتِتَالاً الْقَوْمُ: ئۆزئارا ئۇرۇشتى، قىرغىنچىلىق قىلدى.

«وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَأَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا» «قرآن»: ئەگەر مۆمىنلەردىن ئىككى گۇرۇھ ئۇرۇشۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەپ قويۇڭلار.

اِقْتَثَّ يَقْتَثُّ اِقْتِثَاثًا: يۇلدى، سۇغۇرىۋالدى، تارتتى، چىقاردى، قومۇردى.

اِقْتَحَفَ يَقْتَحِفُ اِقْتِحَافًا مَافِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكىنى بىراقلا ئىچىۋەتتى، گويىيىدە ئىچىۋەتتى.

اِقْتَحَمَ يَقْتَحِمُ اِقْتِحَامًا الْمَكَانَ: بېسىپ كىردى، زور بىلەن كىردى، كۈچ بىلەن كىردى.

اِقْتَحَمَ اللُّصُوصُ الْبَنْكَ: ئوغرىلار بانكىغا بېسىپ كىردى.

اِقْتَحَمَ الْمَسْؤُلِيَّةَ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

اِقْتَحَمَ الْحَمْلَةَ الْإِنْتِخَابِيَّةَ: سايلام ھەرىكىتىگە دۈچ كەلدى.

اِقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ: داۋان ئاشتى، قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

«فَلاَ اقْتَحَمَ العَقَبَةَ» «قرآن»: ئۇ داۋان ئاشمىدى.

«اِقْتَحَمَ مَوْقِعَ الْعَدُوِّ»: ئۇ دۈشمەننىڭ جايىغا بېسىپ كىردى.

اِقْتِدَاءٌ: ئىقتىدا قىلماق، ئەگەشمەك.

اِقْتِدَارٌ: كۈچ ـ قۇۋۋەت، قابىلىيەت، ئىقتىدار، قۇدرەت.

اِقْتَدَّ يَقْتَدُّ اِقْتِدَادًا الشَّيْءَ: ئۈزۈۋەتتى، كېسىۋەتتى.

اِقْتَدَّ الْكَلاَمَ: گەپنى ئۈزۈۋەتتى، گەپنىڭ بېلىگە تەپتى.

اِقْتَدَّ الْأُمُورَ: بىر تەرەپ قىلدى، بىر تەرەپ قىلىپ ئايرىدى.

اِقْتَدَرَ يَقْتَدِرُ اِقْتِدَارًا عَلَى الشَّيْءِ: كۈچى يەتتى، قادىر بولدى، قۇربى يەتتى.

اِقْتَدَرَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: سېلىشتۇردى، ئۆلچىدى، تەڭلەشتۇردى.

اِقْتَدَرَ الْأَمْرَ: پىلانلىدى، كۆڭلىگە پۈكتى.

اِقْتَدَرَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: پۈتكۈزدى، مەھكەم قىلدى، بەلگىلىدى، تەقدىر قىلدى.

اِقْتَدَى يَقْتَدِي اِقْتِدَاءً بِهِ: ئەگەشتى، دورىدى، تەقلىد قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

«فَبِهُدَاهُمْ اقْتَدِهْ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ يولىغا ئەگەشكىن.

«اِقْتَدَى التِّلْمِيذُ بِمُعَلِّمِهِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىنى ئۈلگە قىلدى.

أَقْتَرَ يُقْتِرُ إِقْتَارًا: قىيىنچىلىقتا قالدى، غۇربەتچىلىكتە قالدى، كەمبەغەللىشىپ كەتتى.

أَقْتَرَ عَلَى عِيَالِهِ: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، ئائىلىسىنى خىراجەتتىن قىستى.

اِقْتِرَابٌ: يېقىنلاشماق.

اِقْتِرَاحٌ ج اِقْتِرَاحَاتٌ: تەكلىپ.

إقْتِرَاحَاتُ الْمُشَارِكِينَ فِي الْإِجْتِمَاعِ: يىغىنغا قاتناشقۇچىلارنىڭ تەكلىپلىرى.

«لَقِيَ هَذَا الْإِقْتِرَاحُ مُعَارَضَةً شَدِيدَةً مِنْ جَانِبِ الْجُمْهُورِ» : بۇ تەكلىپ ئاممىنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا ئۇچرىدى.

إقْتِرَاضٌ: قەرز ئالماق.

إقْتِراعٌ: ئاۋاز بەرمەك (سايلامدا ئاۋاز بەرمەك). چەك تاشلىماق.

حَقُّ الْإِقْتِرَاعِ: ئومۇمىي سايلامدا ئاۋاز بېرىش هوقۇقى.

صُنْدُوقُ الْإِقْتِرَاعِ: سايلام بېلەتتى تاشلاش ساندۇ-قى.

مَرْكَزُ الْإِقْتِرَاعِ: سايلام پونكىتى، سايلام ئۆتقە-سى.

إقْتِرَاعٌ عَامٌّ: ئومۇمىي سايلام.

إقْتِرَانٌ: چاپلاشماق، يېپىشماق، تۇتاشماق.

إقْتِرَانٌ «فَلَكِيًّا» : ساماۋى ئىككى جىسىمنىڭ تۈزسىزىق ئۈستىدە ئۇچرىشىشى.

إقْتَرَأَ يَقْتَرِئُ إقْتِرَاءً الْكِتَابَ: كىتاب ئوقىدى، قىرائەت قىلدى.

إقْتَرَبَ يَقْتَرِبُ إقْتِرَابًا: يېقىنلاشتى، يېقىن كېلىپ قالدى.

إقْتَرَبَ الْوَقْتُ: ۋاقتى بولۇپ قالدى، ۋاقىت توشۇپ قالدى.

«وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا» «قرآن» : راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇففارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

إقْتَرَحَ يَقْتَرِحُ إقْتِرَاحًا: كەشىپ قىلدى، ئىختىرا قىلدى.

إقْتَرَحَ الْخُطْبَةَ: تەييارلىقسىزلا نۇتۇق سۆزلىدى.

إقْتَرَحَ الشَّخْصُ: ئەڭ يېڭى پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

«إقْتَرَحَ فَتْحَ مَكْتَبَةٍ عَامَّةٍ بِالْحَيِّ» : ئۇ مەهەللىدە ئاممىۋى كۇتۇپخانا ئېچىش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

إقْتَرَسَ يَقْتَرِسُ إقْتِرَاسًا عَلَى كَذَا: زورلىدى، مەجبۇرلىدى، تاڭدى.

إقْتَرَشَ يَقْتَرِشُ إقْتِرَاشًا: پۇل تاپتى، كەسىپ قىلدى.

إقْتَرَضَ يَقْتَرِضُ إقْتِرَاضًا مِنْهُ: قەرز ئالدى، ئارىيەت ئالدى.

إقْتَرَعَ يَقْتَرِعُ إقْتِرَاعًا الْقَوْمُ: چەك تاشلىدى.

إقْتَرَعَ الشَّخْصُ: سايلامدا ئاۋاز بەردى.

«إقْتَرَعَ لِفَائِدَةِ مُرَشَّحِ حِزْبِهِ» : ئۆز پارتىيەسىنىڭ نامزاتى ئۈچۈن ئاۋاز بەردى.

إقْتَرَفَ يَقْتَرِفُ إقْتِرَافًا: گۇناھ قىلدى، گۇناھقا يېقىنلاشتى.

إقْتَرَفَ الذَّنْبَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، يامان ئىش قىلدى.

«وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا» «قرآن» : كىمكى بىرەر ياخشى ئىش قىلسا، ئۇنىڭغا بىز ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز.

«إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى ، گۇناھ قىلغۇچىلار ئۆز قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن (ئاخىرەتتە) جازاغا تارتىلىدۇ.

إقْتَرَفَ فُلَانٌ مِنْ مَرَضٍ: كېسەل يۇقتۇرۇۋالدى.

إقْتَرَفَ الْمَالَ: مال توپلىدى، پۇل تاپتى.

«إقْتَرَفَ سَرِقَةً وَاعْتَرَفَ بِهَا» : ئۇ ئوغرىلىق قىلدى ۋە ئوغرىلىق قىلغىنىنى ئىقرار قىلدى.

إقْتَرَنَ يَقْتَرِنُ إقْتِرَانًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: بىرلەشتى، يېقىنلاشتى، تۇتاشتى.

إقْتَرَنَ بِامْرَأَةٍ: تۇرمۇش قۇردى.

إقْتَرَنَ الشَّخْصُ: توي قىلدى، ئۆيلەندى.

إقْتَرَنَتْ بِهِ: ياتلىق قىلدى، تۇرمۇشقا چىقتى.

«إقْتَرَنَ فُلَانٌ بِفُلَانَةٍ» : پالانى پوكۇنى ئايال بىلەن توي قىلدى.

«إقْتَرَنَتْ زِيَارَتُهُ بِعِيدِ الْفِطْرِ» : ئۇنىڭ زىيارىتى روزا هېيتقا توغرا كەلدى.

إقْتَرَى يَقْتَرِي إقْتِرَاءً الضَّيْفَ: مېهمان قىلدى، مېهماننى كۈتۈۋالدى.

إقْتَسَرَ يَقْتَسِرُ إقْتِسَارًا عَلَى الْأَمْرِ: مەجبۇرلىدى،

زورلىدى، قىستىدى.

اِقْتَسَمَ يَقْتَسِمُ اِقْتِسَامًا: بۆلۈشۈۋالدى، تەقسىم قىلىشىۋالدى.

اِقْتِصَادٌ: تېجەمەك، ئىقتىساد قىلماق.

اِقْتِصَادٌ فِي الْكَلَامِ: ئىخچام سۆزلىمەك.

اِقْتِصَادٌ فِي الْوَقْتِ: ۋاقىتنى تېجىمەك.

أُسْتَاذٌ فِي الْاِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىساد كەسپىدە پروفېسسور.

اَلْاِقْتِصَادُ الْقَوْمِيُّ: مىللىي ئىقتىساد.

اَلْاِقْتِصَادُ الْمُوَجَّهُ: پىلانلىق ئىقتىساد، پىلانلىق ئىگىلىك.

اَلْاِقْتِصَادُ الْحُرُّ: بازار ئىگىلىكى، ئەركىن ئىقتىساد.

اِقْتِصَادٌ فِي الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇشتا تېجەشلىك بولماق.

وَزِيرُ الْاِقْتِصَادِ: ئىقتىساد مىنىستىرى.

عِلْمُ الْاِقْتِصَادِ: ئىقتىسادشۇناسلىق.

اَلْاِقْتِصَادُ الرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىستىك ئىگىلىك.

اَلْاِقْتِصَادُ الزِّرَاعِيُّ: يېزا ئىگىلىكى.

اِقْتِصَادِيٌّ ج اِقْتِصَادِيُّونَ: ئىقتىسادشۇناس، ئىقتىسادىي، ئىقتىسادچىللىق، ئىقتىسادشۇناس.

بَاحِثٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادشۇناس.

تَخْطِيطٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىگىلىك پىلانى.

اَلْعَوَامِلُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي ئامىللار.

مِنَ الْجِهَةِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ: ئىقتىسادىي جەھەتتىن، ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا.

حَرْبٌ اِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي ئۇرۇش.

اَلْعَلَاقَاتُ الْاِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي ئالاقە، ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت.

وِزَارَةُ الشُّؤُونِ الْاِقْتِصَادِيَّةِ: ئىقتىسادىي ئىشلار مىنىستىرلىكى.

اِقْتِصَادِيَّاتٌ: ئىقتىسادشۇناسلىق، ئىقتىسادىي مەسىلە، ئىقتىسادىي ئىگىلىك.

اِقْتِصَادِيَّاتُ الْبِلَادِ: دۆلەت ئىگىلىكى.

«اِقْتِصَادِيَّاتُ الْبِلَادِ فِي نُمُوٍّ مُنْذُ خَمْسِ سَنَوَاتٍ»: بەش يىلدىن بۇيان خەلق ئىگىلىكى راۋاجلانماقتا.

اِقْتِصَاصٌ: قىساس ئالماق، ئىنتىقام ئالماق، ئۆچ ئالماق، ئەننىنى ئالماق.

اِقْتَصَدَ يَقْتَصِدُ اِقْتِصَادًا الشَّخْصُ: تېجىدى، ئىقتىساد قىلدى، ئىقتىسادچىل بولدى.

اِقْتَصَدَ فِي النَّفَقَةِ: تېجەپ خىراجەت قىلدى.

«يَقْتَصِدُ كُلَّ شَهْرٍ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ»: ئۇ ھەر ئايدا مەلۇم مىقداردا پۇل تېجەيدۇ.

اِقْتَصَرَ يَقْتَصِرُ اِقْتِصَارًا عَلَى كَذَا: قانائەتلەندى، مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، كۇپايىلەندى.

اِقْتَصَرَ بِقَصَرَتِهِ: شىللىسىدىن ئالدى، پاتىكىدىن ئالدى.

«اِقْتَصَرَ عَلَى تَنَاوُلِ وَجْبَةٍ وَاحِدَةٍ فِي الْيَوْمِ»: ئۇ كۈندە بىر ۋاق تاماق يېيىش بىلەن قانائەتلەندى.

اِقْتَصَّ يَقْتَصُّ اِقْتِصَاصًا الْخَبَرَ: بايان قىلدى، ھېكايە قىلىپ بەردى، قىسسە قىلىپ بەردى.

اِقْتَصَّ الشَّخْصَ: قىساس ئالدى، ئىنتىقام ئالدى.

اِقْتَصَّ أَثَرَهُ: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، ئەگەشتى.

اِقْتَصَّ الْحَدِيثَ: رىۋايەت قىلدى، سۆزلەپ بەردى، ھېكايە قىلدى.

اِقْتَصَلَ يَقْتَصِلُ اِقْتِصَالًا الشَّيْءَ: ئۈزدى، كەستى، ياردى.

اِقْتِضَاءٌ: زۆرۈر بولماق، تەقەززا بولماق، موھتاج بولماق.

عِنْدَ الْاِقْتِضَاءِ: زۆرۈر تېپىلغاندا، لازىم بولغاندا.

«أُسَاعِدُكَ عِنْدَ الْاِقْتِضَاءِ»: زۆرۈر تېپىلغاندا ساڭا ياردەم بېرىمەن.

اِقْتَضَبَ يَقْتَضِبُ اِقْتِضَابًا: قىرقىدى، چاتىدى، پۇتىدى، كەستى، توغرىدى.

اِقْتَضَبَ الْغُصْنَ: شاخنى چاتىدى.

اِقْتَضَبَ خُطْبَتَهُ: نۇتقىنى ئۈزۈپ قويدى.

اِقْتَضَبَ الْكَلَامَ: تەييارلىقسىز سۆزلىدى.

اِقْتَضَبَ حَدِيثَهُ: سۆزىنى يىغىنچاقلىدى،

ئىختىيارلىق قىلىدى.

اِقْتَضَى يَقْتَضِي اِقْتِضَاءً: سورىدى، تەلەپ قىلدى، تەقەززا قىلدى، لايىق كەلدى، ھەقلىق بولدى.

اِقْتَضَى دَيْنَهُ: قەرزنى تەلەپ قىلدى.

«اِفْعَلْ مَا يَقْتَضِيهِ الْوَاجِبُ»: سەن مەسئۇلىيەتكە لايىق كېلىدىغان ئىشنى قىلغىن.

«نَحْنُ مُسْتَعِدُّونَ لِمُسَاعِدَتِكُمْ إِذَا اقْتَضَى الأَمْرُ»: زۆرۈر تېپىلغاندا بىز سىلەرگە ياردەم بېرىشكە تەييار.

اِقْتَضَى الْحَالُ ذَلِكَ: ئەھۋال مۇشۇنى تەقەززا قىلدى.

اِقْتِطَاقٌ: (مېۋىنى) ئۈزمەك.

اِقْتَطَّ يَقْتَطُّ اِقْتِطَاطًا: ئۈچلىدى، قىسقارتتى، ياسىدى، پۈتتىدى.

اِقْتَطَعَ يَقْتَطِعُ اِقْتِطَاعًا الشَّيْءَ: ئۈزۈۋالدى، بۆلۈۋالدى، ئېلىۋالدى.

اِقْتَطَعَ الْحَجَرَ مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن تاشنى قومۇرۇۋالدى.

اِقْتَطَفَ يَقْتَطِفُ اِقْتِطَافًا الثَّمَرَ: مېۋە ئۈزدى، يىغدى، توپلىدى.

اِقْتَطَفَ الشَّيْءَ: ئېلىۋالدى، تارتىۋالدى، بۇلىۋالدى.

اِقْتَطَفَ مِنَ الأَشْيَاءِ كَذَا: تاللىۋالدى، ئىلغىۋالدى.

اِقْتَطَفَ الْقَوْلَ: سۆزنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى ئالدى، سۆزنىڭ مېغىزىنى چاقتى.

«اِقْتَطَفَ مِنَ الْقَصِيدَةِ بَيْتَيْنِ»: ئۇ قەسىدىدىن ئىككى بېيىتنى تاللىۋالدى.

اِقْتَعَدَ يَقْتَعِدُ اِقْتِعَادًا: ئىگىلىۋالدى، بېسىۋالدى، ئىشغال قىلدى.

اِقْتَعَدَ الدَّابَّةَ: مىنىدىغان ئۇلاغ قىلىۋالدى.

اِقْتَعَدَ الْكُرْسِيَّ: ئورۇندۇقنى ئولتۇرىدىغان جاي قىلىۋالدى.

اِقْتِفَاءُ الأَثَرِ: ئىزىغا چۈشمەك، ئىز قوغلىماق، ئارقىسىدىن ئەگەشمەك.

اِقْتَفَرَ يَقْتَفِرُ اِقْتِفَارًا الشَّخْصُ الأَثَرَ: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، پېيىگە چۈشتى.

اِقْتَفَى يَقْتَفِي اِقْتِفَاءً: ئەگەشتى.

اِقْتَفَى بِفُلاَنٍ: ئۆزىنەك قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

«اِقْتَفَى أَثَرَ اللِّصِّ»: ئۇ ئوغرىنىڭ ئىزىدىن قوغلىدى.

اِقْتِلاَعٌ: قومۇرماق، يۇلماق.

اِقْتَلَعَ يَقْتَلِعُ اِقْتِلاَعًا: يۇلۇۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

اِقْتَلَعَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

«اِقْتَلَعَ الدَّاءَ مِنْ أَصْلِهِ»: ئۇ كېسەلنى تۈپتىن ساقايتتى.

أَقْتَمَ م قَتْمَاءُ ج قُتْمٌ: قىزغۇچ، ساغۇچ.

اِقْتَمَّ يَقْتَمُّ اِقْتِمَامًا: قارايدى.

اِقْتِنَاءٌ: ئىگە بولماق، قولغا كەلتۈرمەك، مالىك بولماق.

اِقْتِنَاعٌ: مەمنۇن بولماق، رازى بولماق، قانائەت قىلماق، مەمنۇنىيەت.

اِقْتَنَصَ يَقْتَنِصُ اِقْتِنَاصًا الصَّيْدَ: ئوۋ ئوۋلىدى، شىكارغا چىقتى.

اِقْتَنَصَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِقْتَنَعَ يَقْتَنِعُ اِقْتِنَاعًا بِخَطَئِهِ: خاتالىقىغا قايىل بولدى.

«اِقْتَنَعَ بِصِحَّةِ رَأْيِ خَصْمِهِ»: دۈشمىنىنىڭ پىكرىنىڭ توغرىلىقىغا قايىل بولدى.

«قَدِ اقْتَنَعَ الطَّرَفَانِ تَمَامًا بِنَتِيجَةِ الْمُحَادِثَاتِ»: سۆھبەت نەتىجىسىدىن ئىككى تەرەپ تولۇق مەمنۇن بولدى.

اِقْتَنَّ يَقْتَنُّ اِقْتِنَانًا الرَّجُلُ: قۇل قىلىۋالدى، قۇلغا ئىگە بولدى، قۇل قىلىپ ئىشلەتتى؛ سۈكۈت قىلدى.

اِقْتَنَى يَقْتَنِي اِقْتِنَاءً الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ھاسىل بولدى، قولغا كەلتۈردى.

اِقْتَنَى السَّيَارَةَ: ماشىنىغا ئېرىشتى.

اِقْتَوَّرَ يَقْتَوِّرُ اِقْتِوَّارًا الشَّيْءَ: ئويدى، كولىدى، ئويۇپ ئېلىۋەتتى.

أَقْحَطَ يُقْحِطُ إِقْحَاطًا: قەھەتچىلىك بولدى، قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَقْحَطَ الْعَامُ: بۇ يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

«أَقْحَطَتْ بُلْدَانُ السَّاحِلِ فِي إِفْرِيقِيَا»: ئافرىقىنىڭ دېڭىز بويلىرىدىكى دۆلەتلەردە قۇرغاقچىلىق يۈز بەردى.

أَقْحَلَ يُقْحِلُ إِقْحَالاً الشَّيْءَ: قۇرۇتىۋەتتى، سولاشتۇردى.

«أَقْحَلَ الْقَحْطُ الْأَرْضَ»: قۇرغاقچىلىق زېمىننى قۇرۇتىۋەتتى.

أَقْحَمَ يُقْحِمُ إِقْحَامًا فُلاَنًا فِي الْأَمْرِ: ئويلىمايلا كىرگۈزۈۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

أَقْحَمَ نَفْسَهُ فِيمَا لاَ يَعْنِيهِ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشتى.

إِقْدَام: قەھرىمانلىق قىلماق، باتۇرلۇق قىلماق، قەيسەرلىك، جۈرئەتلىك.

إِقْدَامُ رِجَالِ الْأَعْمَالِ: كارخانىچىلارنىڭ دادىللىقى.

إِقْدَامُ الْجُنْدِيِّ: جەڭچىنىڭ باتۇرلۇقى.

«اَلْمَوْتُ مَعَ الْإِقْدَامِ وَالشَّجَاعَةِ خَيْرٌ مِنَ الْحَيَاةِ مَعَ الذُّلِّ وَالْاِسْتِعْبَادِ»: ... قەھرىمانلىق ۋە قەيسەرلىك بىلەن ئۆلۈش خارلىق ۋە قۇللۇق ئاستىدا ياشىغاندىن ئەلا.

أَقْدَرَ يُقْدِرُ إِقْدَارًا هُ: ئۇنى ئىقتىدارلىق ھېساپلىدى، ئۇنى كۈچى يېتىدۇ دەپ بىلدى، ئۇنى قولىدىن كېلىدىغان كۆردى.

أَقْدَرَهُ عَلَى كَذَا: ئۇنى كۈچى يېتىدىغان قىلدى، ئۇنى قىلالايدىغان قىلدى.

أَقْدَرَهُ كَذَا: سېلىشتۇرىدىغان قىلدى، تەخمىنلەشتۈرىدىغان قىلدى.

«أَقْدَرَ الْمُوَظَّفَ عَلَى تَحَمُّلِ مَهَامِّهِ»: خىزمەتچىنى ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالالايدىغان دەپ بىلدى.

اَلْأَقْدَرُ: پاكار ئادەم، بويىنى كالتا ئادەم.

اَلْأَقْدَرُ مِنَ الْخَيْلِ: قەدەمىي چوڭ ئات.

أَقْدَمَ يُقْدِمُ إِقْدَامًا عَلَى قِرْنِهِ: جۈرئەت قىلدى، يېتىندى، جاسارەتلىك بولدى.

أَقْدَمَ عَلَى الْعَمَلِ: شۇغۇللاندى، ئۈستىگە ئالدى، مەسئۇل بولدى؛ باشلىدى؛ ئورۇنداشقا ئالدىرىدى.

«أَقْدَمَ عَلَى فِلاَحَةِ أَرْضِهِ»: ئۇ زېمىنىنى تېرىشقا كىرىشتى.

أَقْدَمَ عَلَى الشَّيْءِ: كىرىشتى، باشلىدى.

أَقْدَمَ عَلَى الْأَمْرِ: توختىماي ھۇجۇم قىلدى.

«أَقْدَمَ عَلَى مُوَاجَهَةِ خُصُومِهِ بِكُلِّ شَجَاعَةٍ»: ئۇ دۈشمەنلىرىگە قارشى باتۇرلۇق بىلەن ئۆزلۈكسىز ھۇجۇم قىلدى.

أَقْدَمُ: ئەڭ قەدىمكى، ئەڭ كونا.

اَلْأَقْدَمُونَ: قەدىمكىلەر، قەدىمكى كىشىلەر، پېشقەدەملەر، ئالدىنقىلار، كونىلار.

«أَنْتُمْ وَ آبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ» (قرآن): سىلەرنىڭ ۋە سىلەرنىڭ ئەڭ بۇرۇنقى ئەجدادلىرىڭلار (نىڭ ئىبادەت قىلغىنى نېمە؟)

أَقْدَمِيَّة: پېشقەدەملىك، ستاژى ئۇزۇن.

تَرْقِيَةٌ بِالْأَقْدَمِيَّةِ: ستاژىغا قاراپ ئۆستۈرۈش.

«مُوَظَّفٌ لَهُ أَقْدَمِيَّةٌ فِي الْإِدَارَةِ»: ئۇ باشقۇرۇشتا ئالدىدا تۇرىدىغان خىزمەتچى.

«طَبِيبٌ مُمْتَازٌ لَهُ أَقْدَمِيَّةٌ»: ئۇ پېشقەدەم مۇنەۋۋەر دوختۇر.

أَقْذَعَ يُقْذِعُ إِقْذَاعًا فُلاَنًا: يامان گېپىنى قىلدى.

أَقْذَعَ الْقَوْلَ: سەت گەپ قىلدى، قەبىھ سۆز قىلدى، ئاغزىنى بۇزدى.

أَقْذَى يُقْذِي إِقْذَاءً عَيْنَهُ: كۆزىگە توپا چاچتى.

إِقْرَار ج إِقْرَارَات: ئىقرار قىلماق، ئېتىراپ قىلماق، تونۇماق.

إِقْرَاض: قەرز بەرمەك.

أَقْرَأَ يُقْرِئُ إِقْرَاءً الشَّخْصَ: ئوقۇتتى.

أَقْرَأَهُ السَّلاَمَ: ئۇنىڭغا سالام يوللىدى.

«سَنُقْرِئُكَ فَلاَ تَنْسَى إِلاَّ مَا شَاءَ اللّٰهُ» (قرآن): (ئى مۇھەممەد!) ساڭا (قۇرئاننى) ئوقۇتىمىز، ئاللاھ (نەسخى) قىلماقچى بولغان نەرسىدىن باشقىنى ئۇنتۇمايسەن.

أَقْرَأَهُ الْقُرْآنَ: ئۇنىڭغا قۇرئان ئۆگەتتى، قۇرئان ئوقۇشنىڭ قائىدىلىرىنى تەلىم بەردى.

أَقْرَأَتِ الْمَرْأَةُ: ھەيز كۆردى؛ پاك بولدى.

أَقْرَبَ يُقْرِبُ إِقْرَابًا السَّيْفَ: قىلىچىنى قىنىغا سالدى.

أَقْرَبَتِ الْحُبْلَى: هامىلدار ئاياللىڭ تۇغۇتى يېقىنلاپ قالدى.

أَقْرَبُ: ئەڭ يېقىن.

«اِعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوَى» «قۇرئان»: (دۈشمەنلەرگە) ئادىل بولۇڭلار، بۇ تەقۋادارلىققا ئەڭ يېقىندۇر.

اِهْتَمَّ بِشُؤُونِ الْأَقْرَبِ فَالْأَقْرَبِ: ئۇ يېقىنلىرىغا يېقىنلىق دەرىجىسى بويىچە كۆڭۈل بۆلدى.

أَقْرَبُ ج أَقَارِبُ: قانداش تۇغقانلار.

أَقْرَبُ ج أَقْرَبُونَ: يېقىنلار.

«لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ» «قۇرئان»: ئاتا - ئانىلىرى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار.

أَقَرَّ يُقِرُّ إِقْرَارًا: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، قوبۇل بولدى، قوشۇلدى، ئىسپاتلىدى، تەستىقلىدى.

أَقَرَّهُ: مۇقىملاشتۇردى، تۇراقلاشتۇردى.

«قَالُوْا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوْا وَ اَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ» «قۇرئان»: ئۇلار: «ئېتىراپ قىلدۇق» دېدى. ئاللاھ «(ئۆزۈڭلارنىڭ ۋە تەۋەلىرىڭلارنىڭ ئېتىراپ قىلغانلىقىغا) گۇۋاھ بولۇڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە گۇۋاھ بولغۇچىلاردىندۇرمەن» دېدى.

أَقَرَّ الْمُعَاهَدَةَ: كېلىشىمنى تەستىقلىدى.

أَقَرَّ بِالشَّيْءِ: ئېتىراپ قىلدى.

أَقَرَّ فُلَانًا: ئورۇنلاشتۇردى، ماكانلاشتۇردى.

أَقَرَّ الْعَامِلَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشچىنىڭ ئىشىدىن رازى بولدى.

«وَ نُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى آجَلٍ مُسَمًّى» «قۇرئان»: بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىدانىدا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز.

أَقَرَّ اللّٰهُ عَيْنَهُ: خۇشال قىلدى، مەمنۇن قىلدى، ئاتا قىلدى، رازى قىلدى، قانائەتلەندۈردى.

أَقَرَّ بِالْجَمِيْلِ لَهُ: مىننەتدارلىق بىلدۈردى، تەشەككۇر ئېيتتى.

«أَقَرَّ الْمُوَظَّفَ فِي وَظِيفَتِهِ»: ئۇ خىزمەتچىدىن مەمنۇن بولۇپ ئۇنى ۋەزىپىسىدە قالدۇردى.

«أَقَرَّ بِانْتِصَارِ خَصْمِهِ عَلَيْهِ»: ئۇ دۈشمىنىدىن يېڭىلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى.

«مَنْ أَقَرَّ بِذَنْبِهِ فَلَا ذَنْبَ لَهُ»: گۇناھىنى ئىقرار قىلغان كىشى گۇناھسىز ھېسابلىنىدۇ.

«أَقَرَّتِ الدَّوْلَتَانِ السِّلْمَ»: ئىككى دۆلەت تىنچلىقنى مۇقىملاشتۇردى.

أَقْرَسَ يُقْرِسُ إِقْرَاسًا الْمَاءَ: سۇنى قاتتىق مۇزلىتىۋەتتى.

أَقْرَسَ الْبَرْدُ أَصَابِعَهُ: سوغۇق ئۇنىڭ بارماقلىرىنى ئۇششۇتۇۋەتتى.

أَقْرَضَ يُقْرِضُ إِقْرَاضًا: قەرز بەردى، ئارىيەت بەردى، ئۆتنە بەردى.

أَقْرَضَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قەرز ئالدى.

«وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا» «قۇرئان»: ئاللاھقا قەرزى ھەسەنە بېرىڭلار.

«أَقْرَضَهُ أَلْفَ دِينَارٍ»: ئۇ ئۇنىڭغا مىڭ دىنار قەرز بەردى.

أَقْرَطُ م قَرْطَاءُ ج قُرْطٌ: ھالقىلىق، ھالقا سالغان.

أَقْرَعُ م قَرْعَاءُ قُرْعٌ: پايىنەكباش، ئايپاڭباش.

أَقْرَنَ يُقْرِنُ إِقْرَانًا الْأَمْرَ: ئىككى ئىشنى بىرلەشتۈردى، ئىككى ئىشنى بىر ۋاقىتتا قىلدى.

أَقْرَنُ م قَرْنَاءُ ج قُرْنٌ: مۈڭگۈزلۈك، قوشۇما قاش.

أَقْرَى يُقْرِي إِقْرَاءً: مېھمان قىلىشنى تەلەپ قىلدى، كۈتۈۋېلىشنى تەلەپ قىلدى.

أَقْزَلُ م قَزْلَاءُ ج قُزْلٌ: ئاقساق، توكۇر.

إِقْسَامٌ: قەسەم قىلماق، قەسەم ئىچمەك، قەسەمياد قىلماق.

أَقْسَطَ يُقْسِطُ إِقْسَاطًا الشَّخْصُ: ئادىل ئىش قىلدى، توغرا ئىش قىلدى، ھەققانى ئىش قىلدى.

أَقْسَطَ فِي حُكْمِهِ: توغرا ھۆكۈم چىقاردى.

«فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئادىللىق بىلەن تۈزەپ قويۇڭلار، ئادىل بولۇڭلار.

أَقْسَمَ يُقْسِمُ إِقْسَامًا: قەسەمياد قىلدى، قەسەم بەردى.

«وَأَقْسَمُوْا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ» «قۇرئان» : (مۇناپىقلار) ئەگەر سەن ئۇلارنى (جىهادغا) چىقىشقا ئەمر قىلساڭ، چوقۇم چىقىدىغانلىقىغا ئاللاھ بىلەن كۈچلۈك قەسەم قىلىدۇ.

«لاَ أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ» «قۇرئان» : بۇ شەھەر (يەنى مەككە) بىلەن قەسەم قىلىمەن.

«أَقْسَمَ بِاللّٰهِ أَلاَّ يَقُولَ إِلاَّ الْحَقَّ» : ئۇ پەقەت ھەقنى باشقىنى سۆزلىمەسلىككە قەسەم قىلدى.

أَقْسَى يُقْسِي إِقْسَاءً الشَّيْءَ: قاتتىقلىق قىلدى، شەپقەتسىزلىك قىلدى، باغرى تاشلىق قىلدى.

أَقْشَعَ يُقْشِعُ إِقْشَاعًا الْقَوْمُ: تارقاپ كەتتى.

أَقْشَعَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

اِقْشَعَرَّ يَقْشَعِرُّ اِقْشِعْرَارًا جِلْدُهُ: قورقۇنچتىن بەدىنىنى تىترەك باستى.

«أَللّٰهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ» «قۇرئان» : ئاللاھ سۆزلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىقى بولغان قۇرئاننى نازىل قىلدى، (پاساھەتتە، بالاغەتتە) ئۇنىڭ بەزىسى بەزىسىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، تەكرارلىنىدۇ، (قۇرئاندىكى ئازاب ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنىدىغان چاغدا) پەرۋەردىگارىدىن قورقىدىغان كىشىلەرنىڭ بەدەنلىرى تىترەيدۇ.

شَيْءٌ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ الْأَبْدَانُ: بەدەنگە تىترەك ئولىشىپ كېتىدىغان ئىش.

أَقْصَدَ يُقْصِدُ إِقْصَادًا: شېئىر يازدى، قەسىدە يازدى.

أَقْصَدَهُ إِلَى: قىلدۇردى، قىلىشقا زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَقْصَدُ: ئەڭ تېجەشلىك، ئەڭ ئىقتىسادچىل.

أَقْصَرَ يُقْصِرُ إِقْصَارًا الشَّيْءَ: قىسقارتتى، كېمەيتتى، چىقىرىپ تاشلىدى.

أَقْصَرَ عَنِ الشَّيْءِ: كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، سەل قارىدى، پەرۋاسىز قارىدى.

«وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لاَ يُقْصِرُوْنَ» «قۇرئان» : شەيتانلار (كۇففار) بۇرادەرلىرىنى بولۇشىچە ئازدۇرىدۇ، ئۇلارنى ئازدۇرۇشتىن بوشىشىپ قالمايدۇ.

أَقَصَّ يُقِصُّ إِقْصَاصًا الشَّخْصُ مِنْ نَفْسِهِ: باشقىلارنىڭ ئۆزىدىن قىساس ئېلىشىغا يول قويدى.

أُقْصُوصَةٌ ج أَقَاصِيْصُ: ھېكايە، قىسقا ھېكايە، چۆچەك.

«مَحْمُوْدْ تَيْمُورْ كَاتِبٌ لِلْأُقْصُوصَةِ» : مەھمۇد تەيمۇر ھېكايە يازىدىغان يازغۇچىدۇر.

أَقْصَى يُقْصِي إِقْصَاءً: قوغلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

أَقْصَى الشَّيْءَ: ئاخىرقى نۇقتىغا يەتكۈزدى، يۇقىرى پەللىگە چىقاردى.

«أَقْصَاهُ عَنْ عَمَلِهِ» : ئۇنى خىزمىتىدىن ھەيدىدى.

أَقْصَى ج أَقَاصٍ م قُصْوَى: ئەڭ يىراق.

«وَجَاءَمِنْ أَقْصَى الْمَدِيْنَةِرَجُلٌ يَسْعَى» «قۇرئان» : شەھەرنىڭ يىراق جايىدىن بىر كىشى يۈگۈرۈپ كەلدى.

مِنْ أَقْصَاهَا إِلَى أَقْصَاهَا: ئۇ باشتىن بۇ باشقىچە.

«عَمِلَ بِأَقْصَى جُهُودِهِ» : ئۇ جېنىنىڭ بېرىچە ئىشلىدى.

«عِنْدَمَا تُلْقِي كَلِمَةً لِيَكُنْ حَدُّهَا الأَقْصَى خَمْسَ عَشْرَةَ دَقِيْقَةً» : سۆز قىلغىنىڭدا ئۇنىڭ يۇقىرى چېكى 15 مىنۇت بولسۇن.

اَلْأَقْصَى: ئېرۇسالىم (قۇددۇس شەھىرى) دىكى چوڭ مەسچىت بولۇپ، ئىسلام دىنىنىڭ دەسلەپدە مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسى بولغان.

اَلْمَسْجِدُ الْأَقْصَى: ئەقسا مەسچىتى.

«سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى» «قۇرئان» : ئاللاھ پاكتۇر، ئۇ (قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن) بەندىسىنى بىر كېچىدە مەسچىتى ھەرەمدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسچىتى ئەقساغا ئېلىپ كەلدى.

أَقَضَّ يُقِضُّ إِقْضَاضًا الشَّخْصُ: ئۇخلىمىدى.

أَقَضَّ الْهَمُّ مَضْجَعَهُ: بىئارام قىلدى، پاراكەندە

قىلدى، ئىچىنى پۇشۇردى، ئىچى تىتىلدىدى.

أَقْطَ. إِقْطَ. أَقْطَ. أَقِطَ. أُقْطَ: قۇرت، ئىرىمچىك.

إِقْطَاعٌ وَإِقْطَاعَةٌ ج إِقْطَاعَاتٌ: يەر - زېمىننى سۇيۇرغال قىلىپ بېرىش.

هُوَ مِنْ ذَوِي الْإِقْطَاعِ: ئۇ سۇيۇرغاللىقتا ئىگە بولغان كىشىلەردىن.

طَبَقَةُ الْإِقْطَاعِ: سۇيۇرغاللىقتىن بەھرىمەن بولغۇچى سىنىپ، فېئوداللار سىنىپى.

حُكْمُ الْإِقْطَاعَاتِ: فېئودال ھۆكۈمرانلىق، فېئودالىق.

إِنْقَضَى عَهْدُ الْإِقْطَاعِ: سۇيۇرغاللىق دەۋرى تۈگىدى.

إِقْطَاعِيٌّ ج إِقْطَاعِيُّونَ: زېمىننى سۇيۇرغال قىلىش تۈزۈمى، فېئوداللىزملىق.

نِظَامٌ إِقْطَاعِيٌّ: فېئوداللىق تۈزۈم.

حُكْمٌ إِقْطَاعِيٌّ: فېئوداللىق ھاكىمىيەت.

إِقْطَاعِيَّةٌ ج إِقْطَاعِيَّاتٌ: فېئوداللىزم.

أَقْطَرَ يُقْطِرُ إِقْطَارًا الْمَاءَ: سۇنى سۇزۇلدۇردى.

أَقْطَعَ يُقْطِعُ إِقْطَاعًا مِنْهُ: ۋاز كەچتى، تاشلىۋەتتى، ئۈزۈۋەتتى.

أَقْطَعَ الشَّخْصُ: مات بولدى، مۇلزەم بولدى.

أَقْطَعَهُ الرَّئِيسُ الْأَرْضَ: باشلىق زېمىننى ئۇنىڭغا سۇيۇرغال قىلىپ بېرىۋەتتى.

أَقْطَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر توختىدى.

«سَتُقْطَعُ أُجْرَةُ الْمَسْكَنِ مِنْ رَاتِبِ كُلِّ شَهْرٍ» : ئۆي ئىجارىسى ھەر ئايلىق ئىش ھەققىدىن تۇتۇپ ئېلىنىدۇ.

أَقْطَفَ يُقْطِفُ إِقْطَافًا الثَّمَرُ: مېۋىنىڭ ئۈزۈش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

أَقْطَفَ الرَّجُلُ: مېۋە ئۈزدى.

«فِي فَصْلِ الصَّيْفِ يُقْطَفُ الْعَسَلُ» : ياز پەسلىدە ھەسەل يىغىۋېلىنىدۇ.

أَقْعَدَ يُقْعِدُ إِقْعَادًا: چەكلىدى، مەنئى قىلدى، تىزگىنلىدى.

أَقْعَدَهُ عَنِ الْعَمَلِ: ئۇنى ئەمگەكتىن ئايرىدى.

«أَقْعَدَهُ عَنْ وَظِيفَتِهِ» : ئۇنى ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى.

أَقْعَدَ فُلَانٌ: ئولتۇرۇپ قالدى، ئورۇن تۇتۇپ قالدى.

أَقَامَ الدُّنْيَا وَأَقْعَدَهَا: ئالەمنى مالەم قىلدى، جاھاننى بېشىغا كىيدى.

أَقْعَدَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

أَقْعَدَهُ: ئولتۇرغۇزدى.

أَقْعَرَ يُقْعِرُ إِقْعَارًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى چوڭقۇر كولىدى، قۇدۇقنى چوڭقۇرلاشتۇردى.

أَقْعَسُ م قَعْسَاءُ ج قُعْسٌ: كۆكرىكى چىقىپ تۇرغان، دەمكۆتە.

أَقْعَى يُقْعِي إِقْعَاءً الْكَلْبُ فِي جُلُوسِهِ: ئىت زوڭزىيىپ ئولتۇردى.

أَقْفَرَ يُقْفِرُ إِقْفَارًا الْمَكَانُ: جاي چۆل - باياۋانغا ئايلاندى، چۆللىشىپ قالدى.

أَقْفَرَ الرَّأْسُ مِنَ الشَّعْرِ: چېچى چۈشۈپ كەتتى، تاقىر باش بولۇپ قالدى، پايىنەك باش بولۇپ قالدى.

«أَقْفَرَ الْحَيُّ بَعْدَ الْقَصْفِ الْجَوِّيِّ» : ھاۋا ھۇجۇمىدىن كېيىن شەھەر رايونى چۆللىشىپ كەتتى.

أَقْفَعُ م قَفْعَاءُ ج قُفْعٌ: قورۇلۇپ قالغان قولاق، بېشى ساڭگىلاپ قالغان.

أَقْفَلَ يُقْفِلُ إِقْفَالًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى، تاقىدى، قۇلۇپلىدى.

أَقْفَلَ الْكَهْرَبَاءَ: توكنى ئۆچۈردى.

أَقَّتَ يُؤَقِّتُ تَأْقِيتًا الْأَمْرَ: ۋاقىتنى توغرىلىدى، ۋاقىتنى بېكىتتى.

أُقَّةٌ ج أُقَّاتٌ و أُقَقٌ: مىسىردا قوللىنىلغان ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، 1248 گرامغا تەڭ كېلىدۇ.

اَلْإِقْلَاعُ: كۆتۈرۈلمەك، چەكلەنمەك.

إِقْلَاعُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى.

اَلْإِقْلَاعُ عَنِ التَّدْخِينِ: تاماكا تاشلاش.

إِقْلَاقٌ: چۆچۈتمەك، قورقۇتۇۋەتمەك.

أَقْلَصَ يُقْلِصُ إِقْلَاصًا ـ تِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ سۈتى سوغۇلۇپ كەتتى، تۆگىنىڭ سۈتى تارتىـ

لەپ كەتتى.

أَقْلَعَ يُقْلِعُ إِقْلَاعًا: قوزغالدى، قەلئە سالدى، قورغان بىنا قىلدى.

أَقْلَعَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان قوزغالدى.

أَقْلَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر توختىدى.

«وَقِيلَ يَاأَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَاسَمَاءُ أَقْلِعِي» «قۇرئان»: «ئى زېمىن سۈيىڭنى يۇتقىن، ئى بۇلۇت تارقىغىن» دېيىلدى.

أَقْلَعَ السَّحَابُ: بۇلۇت تارقىدى.

أَقْلَعَ عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، تاشلىدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى، توختىدى.

«أَقْلَعَ عَنْ شُرْبِ الْخَمْرِ»: ئۇ هاراق ئىچىشتىن قول ئۈزدى.

أَقْلَعَ الْمَلَّاحُ السَّفِينَةَ: ماتروس كېمىنى ماڭدۇرۇش ئۈچۈن يەلكەننى كۆتۈردى.

أَقْلَعَتِ الْحُمَّى: قىزىتما ياندى.

اِقْلَعَطَّ يَقْلَعِطُّ إِقْلِعْطَاطًا: (چاچنى) بۇدرە قىلدى.

أَقْلَقُ: خەتنە قىلىنمىغان ئادەم.

هُوَ أَقْلَقُ الْقَلْبِ: ياخشى ئاخقىرالمايدىغان ئادەم.

عَامٌ أَقْلَقُ: مەمۇرچىلىق يىل.

أَقْلَقَ يُقْلِقُ إِقْلَاقًا ـ هُ: ئۇنى چۆچىتىۋەتتى، ئۈركىتىۋەتتى، بىئارام قىلدى، ئەنسىرەتتى.

«أَقْلَقَ الرَّاحَةَ الْعَامَّةَ»: جەمئىيەت ئامانلىقىنى بۇزدى.

«أَقْلَقَ الضَّجِيجُ النَّائِمَ»: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ئۇخلاۋاتقان ئادەمنى بىئارام قىلدى.

أَقْلَقَ بَالَهُ: خاتىرجەمسىزلەندۈردى.

أَقْلَقَ الْخَبَرُ الْعَائِلَةَ: خەۋەر ئائىلىنى ئەنسىرەتتى.

أَقَلَّ يُقِلُّ إِقْلَالًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئۈستىگە ئېلىۋالدى.

أَقَلَّ الشَّيْءَ إِلَى: يەتكۈزۈپ بەردى.

«حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا لِبَلَدٍ مَيِّتٍ» «قۇرئان»: شاماللار ئېغىر بۇلۇتلارنى كۆتۈرگەن چاغدا، ئۇلارنى ئۆلۈك (ياكى قاغجىراپ ياتقان گىياھسىز) جايلارغا سۈرىمىز.

أَقَلُّ: كېمەيتتى، قىسقارتتى، ئازايتتى.

أَقَلَّ الرَّجُلُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى.

أَقَلُّ: ئاز، كەم، ئەڭ ئاز، ئازراق، نىسبەتەن ئاز.

أَقَلُّ مِنَ الْقَلِيلِ: ئەڭ ئاز، كەمدىن ـ كەم.

«ثَرْوَتُهُ أَقَلُّ مِنْ ثَرْوَةِ شَقِيقِهِ»: ئۇنىڭ بايلىقى قېرىندىشىنىڭ بايلىقىغا قارىغاندا ئازدۇر.

«جِسْرٌ كَبِيرٌ مِثْلُ هَذَا سَيَحْتَاجُ إِلَى سَنَتَيْنِ عَلَى الْأَقَلِّ حَتَّى يُنْجَزَ تَمَامًا»: مۇنداق چوڭ كۆۋرۈكنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن ئاز دېگەندىمۇ 2 يىل ۋاقىت كېتىدۇ.

بِأَقَلِّ التَّكَالِيفِ: ئەڭ تۆۋەن سەرپىيات بىلەن.

اَلْأَقْطَارُ الْأَقَلُّ تَطَوُّرًا: تەرەققىياتى ئەڭ تۆۋەن رايونلار.

فِي أَقَلَّ مِنْ لَمْحِ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقىچە.

لَا أَقَلَّ وَلَا أَكْثَرَ: كەم ـ زىيادە ئەمەس، چەكلىك دائىرە.

أَقَلِّيَّةٌ ج أَقَلِّيَّاتٌ: ئاز سانلىق.

قَوْمٌ أَقَلِّيَّةٌ: ئاز سانلىق مىللەت.

أَقَلِّيَّةٌ ضَئِيلَةٌ جِدًّا: ناهايىتى ئاز سانلىق.

«اَلْأَقْبَاطُ أَقَلِّيَّةٌ فِي مِصْرَ»: قىبتىلار مىسىردا ئاز سانلىقتۇر.

أَقْلَمَ يُقْلِمُ إِقْلَامًا نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئادەتلەندۈردى، كۆندۈردى.

«كَانَتِ الْبِيئَةُ غَرِيبَةً عَلَيْهِ وَلَكِنَّهُ اِسْتَطَاعَ أَنْ يُقْلِمَ نَفْسَهُ وَيُكَيِّفَهَا»: شارائىت ئۇنىڭغا يات ئىدى، لېكىن ئۇ ئۆزىنى ئادەتلەندۈرۈپ كېتەلىدى ۋە كۆندۈرەلىدى.

إِقْلِيبٌ: ئاچقۇچ.

إِقْلِيمٌ ج أَقَالِيمُ: ئىقلىم، رايون، يەر جاي.

«كَانَتِ الْخِلَافَةُ الْعَبَّاسِيَّةُ تَضُمُّ عَدَدًا مِنَ الْأَقَالِيمِ»: ئابباسىيلار خەلىپىلىكى بىرقانچە ئىقلىمنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

إِقْلِيمٌ مُنَاخِيٌّ: هاۋا كېلىماتى ئالاھىدە بولغان ئىقلىم.

إقْلِيمِيّ: ئىقلىمغا تەۋە، ئىقلىمغا مەنسۇپ.

إقْلِيمِيَّة: يەرلىك ئالاھىدىلىكلەرنى تەكىتلەيدىغان خاھىش.

إقْلِيمِيَّة: مەلۇم رايوندىكى تۇرمۇشنى مەللىي ئەدەبىيات رامكىسى دائىرىسىدە تەسۋىرلەيدىغان خاھىش (ئەدەبىياتتا).

إقْلِيمِيَّة: مەركەزسىزلىك تۈزۈمى (ھاكىمىيەتتە).

حُكُومَةٌ إقْلِيمِيَّةٌ: يەرلىك ھۆكۈمەت، ئۆلكىلىك ھۆكۈمەت.

الْمِيَاهُ الإقْلِيمِيَّةُ: مەلۇم ئىقلىمغا تەۋە سۇ.

أقْمَحَ يُقْمِحُ إقْمَاحًا السُّنْبُلُ: باشاق دان تۇتتى.

أقْمَرَ يُقْمِرُ إقْمَارًا الْهِلاَلُ: ئاي تولدى، ئاي تولۇپ بولدى.

أقْمَرَ اللَّيْلُ: كېچە ئايدىڭ بولدى.

أقْمَرُ م قَمْرَاءُ ج قُمْرٌ: ئايدىڭ، يورۇق، نۇرلۇق.

وَجْهٌ أقْمَرُ: نۇرلۇق يۈز.

أقْمَسَ يُقْمِسُ إقْمَاسًا ـ هُ الْمَاءَ: سۇغا چىلىۋەتتى، ھۆل قىلىۋەتتى.

أقْمَعَهُ يُقْمِعُ إقْمَاعًا: بويسۇندۇردى، توختاتتى، كونترول قىلدى، باشقۇردى، ئۆچۈردى.

أقْمَعَ الثَّوْرَةَ: ئىنقىلابنى باستۇردى، ئىنقىلابنى ئۇجۇقتۇردى.

إقْنَاعٌ: رازى قىلماق، مەمنۇن قىلماق، قانائەتلەندۈرمەك، قايىل قىلماق.

«لاَتُضِعْ وَقْتَكَ فِي الْحَدِيثِ مَعَهُ لِأَنَّكَ لَنْ تَكُونَ قَادِرًا فِي النِّهَايَةِ عَلَى إقْنَاعِهِ»: ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ۋاقتىڭنى زايا قىلما، چۈنكى ئاخىر ئۇنى قايىل قىلالمايسەن.

أقْنَطَ يُقْنِطُ إقْنَاطًا ـ هُ: مەيۇسلەندۈردى، ئۈمىدسىزلەندۈردى.

«أقْنَطَهُ مِنَ الْمُسَاعَدَةِ»: ياردەم بېرىشتىن ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۈردى.

أقْنَعَ يُقْنِعُ إقْنَاعًا: قانائەتلەندۈردى، رازى قىلدى، مەمنۇن قىلدى، قايىل قىلدى.

أقْنَعَ الإنَاءَ: قاچىدىكى سۇنى كۆمتۈرۈپ تۆكتى.

«أقْنَعَهُ بِالْحُجَّةِ وَالدَّلِيلِ»: ئۇنى دەلىل ئىسپات بىلەن قايىل قىلدى.

«أقْنَعْتُهُ بَعْدَ جَهْدٍ جَهِيدٍ»: مەن ئۇنى ئاران قانائەتلەندۈردۈم.

أقْنُومٌ ج أقَانِيمُ: ناسارالارنىڭ ئېتىقادى بويىچە، خۇدا، ئىسا ۋە جەبرىئىلدىن ئىبارەت «ئۈچىنىڭ بىرلىشىشى».

الأقَانِيمُ الثَّلاَثَةُ: ناسارالارنىڭ ئېتىقادى بويىچە، خۇدا ئىسا ۋە جەبرىئىلدىن ئىبارەت «ئۈچىنىڭ بىرلىشىشى»، «ئۈچ بىر تەن» تەلىماتى.

أقْنَى يُقْنِي إقْنَاءً: ھايالىق بولدى، ئۇياتچان بولدى.

أقْنَاهُ اللَّهُ: ئاللاھ ئۇنى باي قىلدى، مەمنۇن قىلدى.

«وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى» «قرآن»: ئاللاھ ئىنساننى باي قىلالايدۇ ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ.

أقْنَى م قَنْوَاءُ: ئەگرى، دوناي.

أقْنَى الأنْفِ: ئىلمەك بۇرۇن.

أقْهَى يُقْهِي إقْهَاءً الشَّخْصُ: قەھۋە ئىچتى، قەھۋە ئىچىشنى داۋاملاشتۇردى.

إقْوَاءٌ: چۆلدەرەپ قالماق.

«الإقْوَاءُ مِنْ عُيُوبِ الشِّعْرِ»: بىر مىسرانىڭ ئاخىرىنىڭ پەش بىلەن، ئىككىنچى مىسرانىڭ ئاخىرىنىڭ زىر بىلەن تۈگىشى شېئىردىكى ئەيىب ھېسابلىنىدۇ.

أقْوَرُ م قَوْرَاءُ ج قُورٌ: كەڭ، كەڭچىلىك، ئازادە.

أقْوَسُ م قَوْسَاءُ ج قُوسٌ: دوك، دوڭغاق.

أقْوَلَ يُقْوِلُ إقْوَالاً فُلاَنًا: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

أقْوَمُ: ئەڭ توغرا.

هَذَا الرَّأْيُ أقْوَمُ مِنْ غَيْرِهِ: بۇ پىكىر باشقىسىغا قارىغاندا ئەڭ توغرا.

«إنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أقْوَمُ» «قرآن»: بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئەڭ توغرا يولغا باشلايدۇ.

أقْوَى يُقْوِي إقْوَاءً الشَّخْصُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى، يوقسۇل بولۇپ قالدى.

أقْوَى الدَّارُ: قورۇ چۆلدەرەپ قالدى.

أقْيَانوس: ئوكيان.

أكَادِيمِيٌّ ج أكَادِيمِيُّونَ: ئاكادېمىك (ئىلمىي ياكى ئەدەبىي جەمئىيەتنىڭ ئەزاسى).

«**كَانَ بَحْثُهُ أكَادِيمِيًّا**»: ئۇنىڭ تەتقىقاتى ئىلمىي ئىدى.

أكَادِمِيَّةٌ. أكَادِيْمِيَّةٌ: ئاكادېمىيە، ئىلمىي جەمئىيەت.

أكَادِمِيَّةُ الْعُلُوْمِ الإِجْتِمَاعِيَّةِ: ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

«**لَقَدْ قَدِرَتْ مُنْجَزَاتُ هَذَا الْبَاحِثِ الرِّيَاضِيِّ تَقْدِيرًا عَالِيًا فِي الأوْسَاطِ الأكَادِمِيَّةِ**»: ئىلىم ساھەسىدىكىلەر تەرىپىدىن بۇ ماتېماتىكا ئالىمىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرى يۇقىرى باھالاندى.

أكَاقٌ ج أُكُقٌ و آكِفَةٌ: ئوچۇلۇق.

أكْأَبَ يُكْئِبُ إكْئَابًا: غەم - قايغۇغا دۇچارقىلدى، پەرىشان قىلدى، غەمگە قالدۇردى.

أكَبَّ يُكِبُّ إكْبَابًا عَلَى وَجْهِهِ: يۈزىچە يىقىلىپ چۈشتى، دۈم چۈشتى.

أكَبَّ عَلَى الأمْرِ: پۈتۈن دىققىتىنى بېغىدى، بېرىلىپ كەتتى.

أكَبَّ عَلَى الْبَحْثِ: بېرىلىپ تەتقىق قىلدى، قىزىقىنىپ ئىزدەندى.

أكْبَرَ يُكْبِرُ إكْبَارًا الأمْرَ: چوڭ بىلدى، چوڭ ھېسابلىدى.

أكْبَرَ الشَّخْصَ: چوڭ كۆردى، ئەتىۋا بىلدى، قەدىرلىدى.

«**فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أيْدِيَهُنَّ**» «قرآن»: ئۇلار يۈسۈپنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ بولۇپ قېلىشتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى.

«**أكْبَرَ الْمُشْكِلَةَ وَهِيَ صَغِيرَةٌ**»: ئۇ كىچىك مەسىلىنى چوڭ دەپ ھېسابلىدى.

«**نُكْبِرُهُ لِمَوَاقِفِهِ الشَّرِيفَةِ**»: ئىشلاردا ئۇنىڭ تۇتقان ياخشى پوزىتسىيىسىگە قاراپ ئۇنى چوڭ بىلىمىز.

أكْبَرُ ج أكَابِرُ و أكْبَرُونَ م كُبْرَى ج كُبَرٌ و كُبْرَيَاتٌ: ئۇلۇغ، ئەڭ زور، يۇقىرى مەرتىۋىلىكلەرگە قارىتىلىپ ئىيتىلىدىغان لەقەم.

هُوَ أكْبَرُ مِنْهَا: ئۇ ئۇنىڭدىن چوڭراق.

«**وَالْفِتْنَةُ أكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ**» «قرآن»: پىتنە (يەنى مۆمىنلەرگە زىيانكەشلىك قىلىش) ئادەم ئۆلتۈرۈشتىنمۇ قاتتىق گۇناھدۇر.

اَلْوَزِيْرُ الأكْبَرُ: ئەڭ چوڭ ۋەزىر، باش ۋەزىر.

اَلْمُفْتِى الأكْبَرُ: ئەڭ كاتتا مۇپتى، شەيخ.

أكَابِرُ الْقَوْمِ: يۇرت كاتتىلىرى.

هُوَ مِنْ أبْنَاءِ الأكَابِرِ: ئۇ ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان، ئۇ چوڭ ئۆتكەن ئادەملەرنىڭ ئەۋلادى.

«**إرْتَقَى اللاَّعِبُ مِن صِنْفِ الأصَاغِرِ إلَى صِنْفِ الأكَابِرِ**»: تەنھەرىكەتچى كىچىكلەر قاتارىدىن چوڭلار قاتارىغا ئۆتتى.

اَلأكْبَرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاللاھ ئەڭ ئۇلۇغ» دېگەن مەنىدە.

إكْتَالَ يَكْتَالُ إكْتِيَالاً الشَّخْصُ مِنْهُ: ئۆلچەپ ئالدى.

«**وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِيْنَ الَّذِيْنَ إذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ**» «قرآن»: (ئۆلچەمدە ۋە تارازىدا) كەم بەرگۈچىلەرگە ۋاي! ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا تولۇق ئالىدۇ.

«**كَالَ الْمُعْطِى وَاكْتَالَ الآخِذُ**»: بەرگۈچى ئۆلچەپ بەردى، ئالغۇچى ئۆلچەپ ئالدى.

إكْتِئَابٌ: قايغۇرماق، غەمگە پاتماق، ھەسرەت چەكمەك، پەرىشان بولماق.

إكْتِئَابُ الْمَهْمُومِ: غەمكىنىنىڭ ھەسرەت چېكىشى.

إكْتَأَبَ يَكْتَئِبُ إكْتِئَابًا الشَّخْصُ: قايغۇردى، ئىچى پۇشتى، بىئارام بولدى، ھەسرەت چەكتى.

إكْتَأَبَ اللَّوْنُ: قارايدى، قارامتۇل بولدى.

أكْتَبَ يُكْتِبُ إكْتَابًا ـ هُ: يازدۇردى، يازغىلى سالدى.

إكْتِتَابٌ: كۆچۈرۈپ يازماق، قاتناشماق.

إكْتِتَابٌ لإِعَانَةِ الْيَتَامَى: يېتىملەرگە ئىئانە قىلماق.

اِكْتِتَامٌ: يوشۇرماق.

اِكْتَتَبَ يَكْتَتِبُ اِكْتِتَابًا: كۆچۈردى، كۆچۈرۈپ يازدى، قاتناشتى، ئىئانە قىلدى.

«**وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا**» (قۇرئان): ئۇلار ئېيتتى: (بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان.

«**اِكْتَتَبَ فِي بِنَاءِ مَسْجِدٍ**»: ئۇ مەسچىت قۇرۇلۇشىغا ئىئانە قىلدى.

اِكْتِحَالٌ: سۈرمە تارتماق، سۈرمە سۈرمەك.

اِكْتَحَلَ يَكْتَحِلُ اِكْتِحَالًا ـ تِ عَيْنُهُ بِرُؤْيَةِ أَهْلِهِ: ئۇنىڭ كۆزى بالا ـ چاقىلىرىنى كۆرۈپ خۇشال بولدى.

مَا اكْتَحَلَتْ عَيْنَاهُ بِالنَّوْمِ: ئۇخلىمىدى.

اِكْتَدَحَ يَكْتَدِحُ اِكْتِدَاحًا لِعِيَالِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن تىرىشىپ ئىشلىدى.

اِكْتَدَّ يَكْتَدُّ اِكْتِدَادًا ـ هُ: ھەيدەكچىلىك قىلدى، رىغبەتلەندۈردى.

اِكْتِرَاءٌ: ئىجارىگە ئالماق، كىراغا ئالماق.

اِكْتِرَاثٌ: دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك، غەمخورلۇق قىلماق.

إِنَّكَ قَلِيلُ الْاِكْتِرَاثِ بِهَذَا الْمَوْضُوعِ: بۇ مەسىلىگە ئانچە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەيسەن.

عَدَمُ اِكْتِرَاثٍ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، پەرۋا قىلماسلىق.

اِكْتَرَبَ يَكْتَرِبُ اِكْتِرَابًا: قايغۇردى، غەم قىلدى، ھەسرەت چەكتى، مەيۈسلەندى.

«**اِكْتَرَبَ الْأَبُ لِإِخْفَاقِ وَلَدِهِ**»: بالىسى مەغلۇپ بولغانلىقى ئۈچۈن دادا غەمگە چۆمدى.

اِكْتَرَثَ يَكْتَرِثُ اِكْتِرَاثًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

اِكْتَرَثَ لَهُ: ئۇنىڭ ئۈچۈن قايغۇردى.

اِكْتَرَى يَكْتَرِي اِكْتِرَاءً الدَّارَ: ئۆيي ئىجارىگە ئالدى.

«**اِكْتَرَى سَيَّارَةً لِمُدَّةِ أُسْبُوعٍ**»: ئۇ ماشىنىنى بىر ھەپتىلىك كىراغا ئالدى.

اِكْتِسَابٌ: ئېرىشمەك، ھاسىل قىلماق، قولغا كەلتۈرمەك.

اِكْتِسَابُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنى قولغا كەلتۈرمەك.

اِكْتِسَابِيٌّ: كېيىن شەكىللەنگەن، كېيىن پەيدا بولغان.

اِكْتَسَبَ يَكْتَسِبُ اِكْتِسَابًا مَالًا: مال تويلىدى، پايدىغا ئېرىشتى، نەپ ئالدى، كەسىپ قىلدى.

اِكْتَسَبَ الشَّخْصَ: تەسەررۇپ قىلدى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

اِكْتَسَبَ الْإِثْمَ: گۇناھ ئارتتۇرالدى.

«**لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ**» (قۇرئان): كىشىنىڭ قىلغان ياخشىلىقى ئۆزىگىدۇر، يامانلىقىمۇ ئۆزىگىدۇر.

«**اِكْتَسَبَ اللَّوْنَ صِبْغَةً زَرْقَاءَ**»: رەڭ كۆك رەڭگە كىردى.

اِكْتَسَحَ يَكْتَسِحُ اِكْتِسَاحًا الشَّيْءَ: يوقاتتى، تازىلىدى، تۆكەتتى، قومۇرۇپ تاشلىدى.

اِكْتَسَحَ الشَّخْصَ: ھۇجۇم قىلدى.

«**اِكْتَسَحَ الرِّيَاحُ الْأَشْجَارَ**»: بوران دەرەخلەرنى قومۇرۇپ تاشلىدى.

«**اِكْتَسَحَ الْعَدُوُّ الْأَرَاضِيَ**»: دۈشمەن زېمىنغا ھۇجۇم قىلدى.

«**اِكْتَسَحَ الْبَالُوعَةَ**»: يەر ئاستى ئېرىقىنى تازىلىدى.

اِكْتَسَى يَكْتَسِي اِكْتِسَاءً الشَّخْصُ: كىيىم كىيدى.

«**اِكْتَسَتِ الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ**»: زېمىن ئۆسۈملۈك بىلەن يېپىلدى.

«**لَمْ أَغِبْ عَنْ مَسْقَطِ رَأْسِي سِوَى عَامَيْنِ غَيْرَ أَنَّ مَلَامِحَهُ الْقَدِيمَةَ قَدْ تَغَيَّرَتْ وَاكْتَسَى بِمَلَامِحَ جَدِيدَةٍ**»: يۇرتۇمدىن ئايرىلغىلى پەقەت ئىككى يىل بولدى، لېكىن ئۇنىڭ كونا قىياپىتى ئۆزگىرىپ يېڭى تۈس ئېلىپتۇ.

اِكْتِشَافٌ ج اِكْتِشَافَاتٌ: كەشپىيات، ئىختىرا، ئىجادىيەت، كەشىپ قىلماق، ئىختىرا قىلماق.

اِكْتِشَافُ كَنْزٍ: خەزىنە تاپماق.

اِكْتِشَافُ الْحِجَابِ: يوپۇق ئاچماق.

اِكْتَشَفَ يَكْتَشِفُ اِكْتِشَافًا الْأَمْرَ: ئاشكارىلىدى،

ئېچىپ تاشلىدى، پاش قىلدى.

إِكْتَشَفَ السِّرَّ: سىرنى پاش قىلدى.

«إِكْتَشَفَ الْقَاضِي مُلاَبَسَاتِ الْقَضِيَّةِ»: سوتچى مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى ئاچتى.

«إِكْتَشَفَ كُولُومْبُوسُ أَمْرِيكَا سَنَةَ ٨٩٨ هـ ١٤٩٢م»: كولۇمبو ئامېرىكىنى ھىجرىيە 898 ـ يىلى يەنى مىلادىنىڭ 1492 ـ يىلى تاپقان.

إِكْتَشَمَ يَكْتَشِمُ إِكْتِشَامًا الأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى.

إِكْتَظَّ يَكْتَظُّ إِكْتِظَاظًا الْمَكَانُ: جاي تولۇپ كەتتى.

إِكْتَظَّ مِنَ الطَّعَامِ: تاماققا تويۇپ كەتتى، چىڭقىلىپ كەتتى.

«تَكْتَظُّ الشَّوَارِعُ بِالْمُتَظَاهِرِينَ»: كوچىلار نامايىشچىلار بىلەن تولۇپ كەتمەكتە.

أَكْتَعُ م كَتْعَاءُ ج كُتْعٌ: بارمىقى مېيىپ بولۇپ قالغان.

إِكْتِفَاءٌ: قانائەتلەنمەك، كۇپايىلەنمەك.

اَلإِكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ: ئۆز ـ ئۆزىنى تەمىنلەش.

«اَلإِكْتِفَاءُ الذَّاتِيُّ فِي الْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ»: ئاشلىق بىلەن ئۆز ـ ئۆزىنى تەمىنلەش.

إِكْتَفَأَ يَكْتَفِئُ إِكْتِفَاءً الإِنَاءَ: قاچىنى ئۆرىدى، كۆمتۈردى.

أَكْتَفُ م كَتْفَاءُ ج كُتْفٌ: دولىسى ئاغرىق ئادەم.

اَلأَكْتَفُ مِنَ الْخَيْلِ: ئاقساق ئات.

إِكْتَفَى يَكْتَفِي إِكْتِفَاءً بِكَذَا: كۇپايىلەندى، قانائەتلەندى، كۇپايە قىلدى، يېتەرلىك بولدى.

إِكْتَفَى بِالأَمْرِ: ئۈستىگە ئالدى.

«إِكْتَفَى بِأَجْرٍ زَهِيدٍ»: ئۇ ئازغىنا ھەق بىلەن كۇپايىلەندى.

إِكْتَلأَ يَكْتَلِئُ إِكْتِلاَءً ـ تِ الْعَيْنُ: بىدار بولدى، ئۇخلىمىدى.

إِكْتَمَلَ يَكْتَمِلُ إِكْتِمَالاً الشَّيْءُ: تولۇقلاندى، تاكامۇللاشتى.

إِكْتَمَنَ يَكْتَمِنُ إِكْتِمَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى، بېكىنىۋالدى.

إِكْتِنَازٌ: توپلىماق، يىغماق، يىغىلماق.

إِكْتِنَازُ الْمَالِ: مال توپلاش.

أَكْتَنَ يُكْتِنُ إِكْتَانًا الشَّيْءَ: يەملىدى، چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

إِكْتَنَزَ يَكْتَنِزُ إِكْتِنَازًا: توپلاندى، يىغىلدى، جۇغلاندى،ساقلاندى.

إِكْتَنَزَ اللَّحْمُ: گۆش يىغىلدى، سەمرىدى.

إِكْتَنَزَ الْمَالَ: مال توپلىدى.

«إِكْتَنَزَ الْمَالَ كَهْلاً لِيَجِدَهُ شَيْخًا»: ئۇ قېرىغاندا ئىشلىتىش ئۈچۈن قىران ۋاقتىدا مال توپلىدى.

إِكْتَنَفَ يَكْتَنِفُ إِكْتِنَافًا الشَّيْءَ: ئورۇۋالدى، قورشىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

إِكْتَنَفَ الشَّخْصَ: ھىمايىسىگە ئالدى، تەربىيىسىگە ئالدى.

تَكْتَنِفُهُ الْمَصَائِبُ: قاتمۇ قات قىيىنچىلىق ئىچىدە قالدى.

إِكْتَنَّ يَكْتَنُّ إِكْتِنَانًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى.

إِكْتَنَهَ يَكْتَنِهُ إِكْتِنَاهًا الأَمْرَ: پۈتۈنلەي چۈشەندى، ماھىيىتىگە يەتتى.

إِكْتَنَى يَكْتَنِي إِكْتِنَاءً بِكَذَا: لەقەم قويۇلدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتالدى.

إِكْتَهَفَ يَكْتَهِفُ إِكْتِهَافًا الشَّخْصُ: غارغا ماكانلاشتى.

إِكْتَهَفَ الْمُتَصَوِّفُ: سوپى غارنى ماكان قىلىۋالدى.

إِكْتَهَلَ يَكْتَهِلُ إِكْتِهَالاً الشَّخْصُ: ئوتتۇرا ياش بولدى.

أُكْتُوبَرْ: ئۆكتەبىر (مىلادىيە 10 ـ ئاي).

إِكْتَوَى يَكْتَوِي إِكْتِوَاءً: كۆيدى، قىزىتىلدى، داغلاندى.

إِكْتَوَى الشَّخْصُ: ئۆزىنى كۆيدۈرۈۋالدى.

أَكْثَرَ يُكْثِرُ إِكْثَارًا الرَّجُلُ: كۆپ نەرسە كەلتۈردى.

أَكْثَرَ الشَّيْءَ: كۆپەيتتى، جىقلاتتى.

«قَالُوا يَانُوحُ قَدْجَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَابِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّدِقِيْنَ»

«قرآن» : ئۇلار (يەنى نۇھنىڭ قەۋمى) : «ئى
نۇھ! سىز بىلەن مۇنازىرىلەشتىڭ، ناھايىتى
كۆپ مۇنازىرىلەشتىڭ، ئەگەر راست سۆزلىگۈ-
چىلەردىن بولساڭ، بىزنى قورقۇتقان ئازابىنى
چۈشۈرۈپ باققىن» دېدى.

«اَلَّذِينَ طَغَوا فِي الْبِلَادِ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ»
«قرآن» : ئۇلار شەھەرلەردە (زۇلۇم قىلىشتا)
ھەددىدىن ئاشتى، ئۇ يەرلەردە بۇزغۇنچىلىقنى
كۆپ قىلدى.

أَكْثَرَ مِنَ الصَّدَقَةِ: سەدىقىنى كۆپ بەردى.

هُوَ يُكْثِرُ مِنَ الْإِبْتِسَامِ: ئۇ تولا كۈلىدۇ.

أَكْثَرُ: ئەڭ كۆپ، تولاراق.

«مَا أَكْثَرَ الْأَعْمَالَ الَّتِي تَحْتَاجُ إِلَيْهَا تَحْوِيلُ
الْقُطْنِ إِلَى قُمَاشٍ» : پاختىنىڭ رەخت بولۇپ
چىقىشىغا ئۇرغۇن جاپالىق ئەمگەك كېتىدۇ.

أَكْثَرُ عَدَدًا: سان جەھەتتىن بەك كۆپ.

«إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ» «قرآن» : ئاللاھ ئىنسان-
لارغا ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر ۋە لېكىن
ئىنسانلارنىڭ كۆپچىلىكى (ئاللاھنىڭ نېمە-
تىگە) شۈكۈر قىلمايدۇ.

عَلَى أَكْثَرِ تَقْدِيرٍ: ئەڭ كۆپ مۆلچەرلىگەندە، ئەڭ
كۆپ بولغاندا.

أَكْثَرُ أَهَمِّيَّةً: ئەھمىيىتى تېخىمۇ كۆپ.

أَكْثَرِيَّةٌ ج أَكْثَرِيَّاتٌ: كۆپچىلىك، كۆپ سانلىق.

«نَجَحَ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ بِأَكْثَرِيَّةِ الثُّلُثَيْنِ» :
سايلامدا ئۈچتىن ئىككى قىسىم كۆپ سانلىق
بىلەن غەلىبە قىلدى.

«تَلْقَى مُعَارَضَةَ الْأَكْثَرِيَّةِ» : ئۇ كۆپچىلىك
كىشىلەرنىڭ قارشىلىقىغا ئۇچرايدۇ.

أَكْحَلَ يُكْحِلُ إِكْحَالًا ـ تِ السِّنُونَ الْقَوْمَ:
قەۋمگە قەھەتچىلىك يەتتى.

أَكْحَلَتِ الْأَرْضُ بِالْخُضْرَةِ: زېمىندا يېشىللىق
كۆرۈلۈشكە باشلىدى.

أَكْحَلُ م كَحْلَاءُ ج كُحْلٌ: سۈرمە تارتىۋالغان
كىشى.

أَكْحَلُ م كَحْلَاءُ ج كُحْلٌ و كَحْلَاوَاتٌ: كۆزى،
قارا كۆز: قان ئېلىنىدىغان ياكى ئوكۇل قىلىد-
ـنىدىغان بىلەكتىكى تومۇر.

هَذَا عَامٌ أَكْحَلُ: بۇ قۇرغاقچىلىق يىل.

أَكْدَى يُكْدِي إِكْدَاءً: بېخىللىق قىلدى،
پىخسىقلىق قىلدى، نامراتلىشىپ كەتتى،
مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

أَكْدَى الْعَامُ: يىل قۇرغاقچىلىقتى بولدى، يىل
قەھەتچىلىك بولدى (قۇرغاقچىلىق يىلى
بولدى، قەھەتچىلىك يىلى بولدى).

«أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى» :
(ئى مۇھەممەد!) ئىماندىن يۈز ئۆرۈگەن ئادەم-
دىن خەۋەر بەرگىن، ئۇ (شۆھرەت قىلغان
مالدىن) ئازغىنا بەردى، قالغىنىنى بەرمىدى.

أَكْذَبَ يُكْذِبُ إِكْذَابًا ـ هُ: يالغان ئېيتقۇزدى،
يالغان گەپ قىلدۇردى.

أُكْذُوبَةٌ ج أَكَاذِيبُ: يالغان ـ ياۋىداق، يالغان
خەۋەر.

إِكْرَاءٌ: ئىجارىگە بېرمەك، كىراغا بېرمەك.

إِكْرَامٌ: ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، قەدىرلە-
مەك، ئىكرام قىلماق.

إِكْرَامُ الضَّيْفِ: مېھمان قوبۇل قىلماق، كۈتمەك.

إِكْرَامًا لِخَاطِرِ فُلَانٍ: ... گە يۈز خاتىرە قىلىپ،
... نىڭ يۈزىنى قىلىپ، ... نىڭ يۈزىدىن.

إِكْرَامًا لِوُجُودِهِ: ئۇنىڭ كەلگەنلىكىنى قارشى
ئېلىپ.

«قَامَ بِهَذَا الْعَمَلِ إِكْرَامًا لَهُ» : ئۇ بۇ خىزمەت-
نى ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلدى.

إِكْرَامِيٌّ: شەرەپلىك، شان ـ شەرەپلىك، ئابرۇي-
لۇق، ھۆرمەتلىك.

إِكْرَامِيَّةٌ ج إِكْرَامِيَّاتٌ: مۇكاپات پۇل، ئىنئام
پۇل.

إِكْرَامِيَّةُ الْمُحَامِي: ئادۋوكاتلىق ھەققى.

إِكْرَاهٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق، بېسىم ئىشلەت-
مەك.

مِنْ غَيْرِ إِكْرَاهٍ: زورلىماستىن، مەجبۇرلى-
ماستىن، ئىختىيارى.

اِعْتَرَفَ تَحْتَ الْإِكْرَاهِ: مەجبۇرلاش ئاستىدا ئىقرار
قىلدى.

إِكْرَاهِيٌّ: زورلۇق، مەجبۇرىي، زورمۇ زور،
مەجبۇرەن.

أَكَرَ يأْكُرُ أَكْرًا الأَرْضَ: يەر تېرىدى، دېھقانچىلىق قىلدى.

أَكَرَ النَّهْرَ: ئۆستەڭ قازدى.

أَكْرَبَ يُكْرِبُ إِكْرَابًا فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئالدىراپ ماڭدى، يېقىنلاشتى، يېقىن كەلدى.

أَكْرَبَ الأَمْرُ: يۈز بەرگىلى تاس قالدى.

أُكْرَةٌ ج أُكَرٌ: ئورا، ئازگال، خەندەك، گۈدالڭ؛ شار.

أُكْرَةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ تۇتقۇچى.

أَكْرَثَ يُكْرِثُ إِكْرَاثًا الْغَمُّ فُلاَنًا: غەم بېسىۋالدى، غەم ـ قايغۇدا قالدى.

أَكْرَجَ يُكْرِجُ إِكْرَاجًا الْخُبْزُ: نان بۇزۇلۇپ قالدى، نان كۆكىرىپ قالدى.

أَكْرَشُ م كَرْشَاءُ ج كُرْشٌ و كَرْشَوَاتٌ: يوغان قورساق، بادالڭ قورساق.

أَكْرَفَ يُكْرِفُ إِكْرَافًا الشَّيْءَ: پۈردى، ھىدلىدى.

أَكْرَفَ الْحِمَارُ: ئېشەك سۈيدۈكىنى پۇراپ تۇمشۇقىنى ئاسمانغا قىلدى.

أَكْرَمَ يُكْرِمُ إِكْرَامًا الشَّخْصَ: ھۆرمەتلىدى، قەدىرلىدى، ئىززەت ـ ئىكرام قىلدى.

أَكْرَمَ اللهُ مَثْوَاهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا خاتىرجەملىك ئاتا قىلسۇن، ئاللاھ ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلسۇن.

«فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَاابْتَلاَهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُوْلُ رَبِّي أَكْرَمَنِ» «قرآن»: پەرۋەردىگارى ئىنسانىنى سىناپ ئەزىز قىلسا ۋە ئۇنىڭغا نېمەت بەرسە، ئۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئەزىز قىلدى دەيدۇ».

«أَكْرَمَ نَفْسَهُ عَنِ الْمَعَاصِي»: ئۇ گۇناھلاردىن ئۆزىنى يىراق تۇتتى.

«أَكْرَمَ نَفْسَهُ عَنْ سَيِّ الأَفْعَالِ»: ناچار قىلمىشلاردىن يىراق بولدى، ناچار قىلمىقلاردىن پاك بولدى.

أَكْرَمَ اللهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا شەرەپ ئاتا قىلسۇن.

أَكْرَمُ: ئەلا، سېخى، ئەڭ مەرد، ئەڭ ئېسىل.

«إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِأَتْقَاكُمْ» «قرآن»: ئەڭ تەقۋادار بولغانلىرىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ھۆرمەتلىك ھېسابلىنىسىلەر.

أَكْرَهَ يُكْرِهُ إِكْرَاهًا عَلَى الأَمْرِ: زورلىدى، مەجبۇرلىدى، قىستىدى.

أُكْرِهَ عَلَى الطَّاعَةِ: مەجبۇرىي باش ئەگدۈردى، بېسىم ئىشلەتتى، بويسۇندۇردى.

«أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِيْنَ» «قرآن»: سەن كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟

«إِلَّامَنْ أُكْرِهَو قَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيْمَانِ» «قرآن»: قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ مەجبۇرلاش ئاستىدا ئىماندىن يانغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەربۇنىڭدىن مۇستەسنا.

أَكْرَى يُكْرِي إِكْرَاءً دَارَهُ: ئۆيىنى ئىجارىگە بەردى.

أَكْسَبَ يُكْسِبُ إِكْسَابًا فُلاَنًا مَالاً: پايدىغا ئېرىشتۈردى، نەپ بەردى.

أَكْسَبَ حَقًّا: ھوقۇقدار قىلدى.

«أَكْسَبَ الأُسْتَاذُ تِلْمِيذَهُ الْعِلْمَ»: ئۇستاز شاگىرتىنى ئىلىمگە ئىگە قىلدى.

«يُكْسِبُ التَّطْعِيْمُ الْجِسْمَ مَنَاعَةً ضِدَّ الْمَرَضِ»: بەدەنگە ئوكۇل سېلىش كېسەللىككە قارشى كۈچ پەيدا قىلىدۇ.

أَكْسَحُ م كَسْحَاءُ ج كُسْحٌ و كُسْحَانٌ: راخىت كېسەللىكگە دۇچار بولغۇچى، پارالىچ كېسەللىكگە دۇچار بولغۇچى.

رَجُلٌ أَكْسَحُ: پالەچ ئادەم.

أَكْسَدَ يُكْسِدُ إِكْسَادًا الْقَوْمُ: بازىرى كاساتلاشتى، راۋاج تاپمىدى.

أَكْسَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى، روناق تاپالمىدى.

أَكْسَدَهُ: تاشلىۋەتتى، تاشلاتقۇزىۋەتتى، ئۇنى داتلاشتۇردى.

أَكْسَدَ الْمَادَّةَ: ماددىنى ئوكسىدلاشتۇردى، دات باستۇردى.

أَكْسَدَ يُكْسِدُ أَكْسَدَةً: ئوكسىگېنئارىلاشتۇردى.

أُكْسِيدُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر ئوكسىدى، دات.

أُكْسِيدُ الرَّصَاصِ: ئالىيۇمىن ئوكسىدى.

أَكْسَلَ يُكْسِلُ إِكْسَالاً الأَمْرُ فُلاَنًا: هورۇن قىلىپ قويدى، ھالىنى قويمىدى.

أَكْسَى يُكْسِي إِكْسَاءً الثَّوْبَ: كىيىمكىيگۈزدى.

«أَكْسَى حَدِيثَهُ مُلَحًا وَنَوَادِرَ» : ئۇ سۆزىگە يۇمۇر ۋە لەتىپىلەرنى قوشتى.

أَكْسِيْجِين: ئوكسىگېن.

إِكْسِيْرٌ: ئاربلاشما مادىدا (قەدىمقىلار ئۇنىڭ بىلەن تۆمۈر، مىستەك مەدەن مەھسۇلاتلىرىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ دەپ قارايتتى، يەنە ئۇلارنىڭ قارىشىچە ئۆمۈرنى ئۇزارتقىلى بولىدىغان ئىچىملىك).

إِكْسِيْرُ الْحَيَاةِ: قىرىماسلىق دورىسى.

أَكْفَأَ يُكْفِئُ إِكْفَاءً الإِنَاءَ: قاچىنى ئۆرىدى، كۆمتۈردى، سىندۇردى.

أَكْفَرَ يُكْفِرُ إِكْفَارًا الرَّجُلَ: كاپىر دەپ قارىدى، كاپىرغا چىقاردى، كۇپۇرغا نىسبەت بەردى.

أَكْفَرَهُ: گۇناھقا مەجبۇرلىدى.

أَكْفَسُ م كَفْسَاءُ ج كُفْسٌ: مايماق پاچاق، پۇتى قىڭغىر.

أَكْفَلَ يُكْفِلُ إِكْفَالاً: كېپىل قىلدى، كاپالەتلىك قىلدى، كېپىل قىلدۇردى.

أَكْفَلَ فُلاَنًا مَالَهُ: مېلىنى كېپىللىككە بەردى، ساقلاپ بېرىشكە بەردى.

«فَقَالَ أَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ» «قرآن» : قېرىندىشىم ئۇ بىر ساغلىقنىمۇ ماڭا بەرگىن دەيدۇ، (ئارىمىزدا بۇ توغرىلىق مۇنازىرە بولۇپ) ئۇ مېنى سۆزدە يېڭىپ قويدى.

إِكْفِهْرَارٌ: قاراڭغۇ، تۇتۇق.

إِكْفَهَرَّ يَكْفَهِرُّ إِكْفِهْرَارًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ بولدى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

إِكْفَهَرَّ السَّحَابُ: بۇلۇت قويۇقلىشىپ ھاۋا قاراڭغۇلاشتى.

إِكْفَهَرَّ وَجْهُهُ: قاپىقى تۈرۈلدى، چىرايى تۇتۇلدى.

أَكَّارٌ ج أَكَرَةٌ وَأَكَّارُوْنَ: دېھقان، تېرىقچى.

أَكَّاكٌ: ئۇچۇلۇقچى.

أَكَّالٌ: قارنى يامان، كۆزى ئاچ، چوڭ يەپ چوڭ ئىچكۈچى، ئوپقان.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ» «قرآن» : ئۇلار يالغانغا قۇلاق سالغۇچىلاردۇر، ھارامنى يېگۈچىلەردۇر.

أَكَّدَ يُؤَكِّدُ تَأْكِيدًا الأَمْرَ: تەكىتلىدى، كۈچەيتتى.

أَكَّدَ الْفَرَسَ: ئاتنى ئىگەرلىدى.

أَكَّدَ الْخَبَرَ: تەكىتلىدى.

أَكَّدَ صِحَّةَ النَّبَإِ: ئۇ خەۋەرنىڭ توغرىلىقىنى تەكىتلىدى.

أَكَّدَ الشَّائِعَاتِ: ئۇ ئەپقاچتى گەپلەرنى ئىسپاتلىدى.

«أَكَّدَعَلَيْهِضَرُورَةَحُضُورِهِ قَبْلَمَوْعِدِ السَّفَرِ» : ئۇنىڭغا سەپەرگە چىقىش ۋاقتىدىن بۇرۇن ھازىر بولۇش كېرەكلىكىنى تەكىتلىدى.

أَكَّفَ يُؤَكِّفُ تَأْكِيْفًا الْحِمَارَ: ئېشەككە ئۇچۇلۇق توقىدى.

أَكَّلَ يُؤَكِّلُ تَأْكِيْلاً الطَّعَامَ: تاماقنى يېگۈزۈپ تويغۇزدى.

أَكَلَ يَأْكُلُ أَكْلاً و مَأْكَلاً الطَّعَامَ: تاماقنى چايناپ يۇتتى.

أَكَلَ حَقَّهُ: ھەققىنى يەۋالدى، ئۇنىڭ ھەققىنى ئىگىلىۋالدى.

أَكَلَتِ النَّارُ الشَّيْءَ: ئوت بەربات قىلىۋەتتى.

«وَ مِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىدىن يېڭى گۆشلەرنى يەيسىلەر.

«حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ» «قرآن» : ئوت يەپ كېتىدىغان بىر قۇربانلىق كەلتۈرمىگۈچە...

«أَكَلْتُ بِالْعُوْدَيْنِ» : چوكا بىلەن تاماق يېدىم.

أَكَلَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، كونىلىقتىن چىرىپ كەتتى.

أَكَلَ الْمَالَ: مالنى يەۋالدى.

أَكَلَتِ الأَرَضَةُ الْخَشَبَ: ياغاچنى قۇرت يېدى.

أَكَلَ عُمْرَهُ: قېرىپ كەتتى.

أَكَلَ لَحْمَهُ: غەيۋىتىنى قىلدى.

«يَعْلَمُ أَوْيَعْرِفُ مِنْ أَيْنَ تُؤْكَلُ الْكَتِفُ» : ئىشنىڭ يولىنى بىلىدۇ، ئىشنى ئەپلىيە-

لەيدۇ.

أَكَلَ يَأْكُلُ أَكْلاً و أُكَالاً رَأْسَهُ: بېشى قىچىشتى.

أَكِلَ يَأْكَلُ أَكَلاً الشَّقُّ: قۇرت يېدى، چىرىدى.

أَكْلٌ: يېمەك.

غُرْفَةُ الأَكْلِ: تاماقخانا، تاماق يەيدىغان ئۆي.

قَاعَةُ الأَكْلِ: تاماقخانا.

أُكُلٌ. أُكْلٌ ج آكَالٌ: مېۋە، يېمەكلىكلەر، كەڭ رىزىق.

«أَلَمْ تَرَكَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ مۇنداق بىر تەمسىل كۆرسەتكەن- لىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ كەلىمە تەييىبە (يەنى ياخشى سۆز ئىمان كەلىمىسى) يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسمانغا تاقاشقان، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن ۋاقتى – ۋاقتىدا مېۋە بېرىپ تۇرىدىغان ئېسىل دەرەخقە ئوخشايدۇ.

«آتَى أُكُلَهُ» : مېۋە بەردى.

أَكْلأَ يُكْلِئُ إِكْلاءً المَكَانُ: جاي ئوت – چۆپلۈك بولدى، ئوت – چۆپى مول بولدى.

أَكْلَأَتِ النَّاقَةُ: تۆگە ئوتلىدى.

أَكْلاَنٌ: يەل تاشما، قىچىشقاق، قوتۇر.

أَكْلَةٌ: بىر ۋاقلىق.

أُكْلَةٌ: بىر چىشلەم، بىر پارچە، بىر لوقما.

أَكَلَةٌ: قارنى يامان، تويماس، ئوپقان.

أَكْلَفُ م كَلْفَاءُ ج كُلْفٌ: سەپكۈنلۈك، سەپكۈنى بار.

أَكَلَّ يُكِلُّ إِكْلاَلاً العَمَلُ فُلاَنًا: خىزمەت ھارغۇزىۋەتتى، چارچىتىۋەتتى.

أَكَلَّ البُكَاءُ بَصَرَهُ: يىغا ئۇنىڭ كۆزىنى ئاجىزلاشتۇرىۋەتتى.

إِكْلِيلٌ ج أَكَالِيلُ: تاج؛ تىرناقنىڭ ئەتراپىدىكى گۆش؛ گۈلچەمبىرەك، گۈل ياپراقلىرى تۇپى؛ كۈن تۇتۇلغاندا قۇياش كۆرۈنىدىغان گەردىش.

إِكْلِيلُ الزَّوَاجِ: توي مۇراسىمىدا قىز بېشىغا كىيىدىغان گۈلچەمبىرەك.

إِكْلِيلِيٌّ: تاجلىق.

اَلْعَظْمُ الإِكْلِيلِيُّ: ماڭلاي سۆڭىكى.

شَرْيَانٌ إِكْلِيلِيٌّ: ئارتېرىيە، قىزىل قان تومۇرى.

إِكْمَالٌ: تاماملىماق، تۈگەتمەك، كامالەتكە يەتكۈزمەك، ئورۇنلىماق.

«سَنْتْرِسِلْنِي الْجَامِعَةُ لِإِكْمَالِ دِرَاسَتِي فِي الْخَارِجِ» : ئۇنىۋېرسىتېت مېنى بىلىم ئاشۇرۇشقا چەتكە ئەۋەتىدۇ.

أَكَمَةٌ ج أَكَمَاتٌ و أَكَمٌ ج آكَامٌ و أُكُمٌ وَإِكَامٌ: دۆڭ، دۆڭلۈك، تۆپىلىك.

وَرَاءَ الأَكَمَةِ مَاوَرَاءَهَا : بۇ يەردە ئويۇن بار (گۇمانلىق ئىش ياكى سۇيىقەست).

«قَدْأَيْقَنْتُأَنَّ مَاوَرَاءَ الأَكَمَةِمَاوَرَاءَهَا» : بۇنىڭدا ئويۇن بارلىقىغا تامامەن ئىشەندىم.

أَكْمَدَ يُكْمِدُ إِكْمَادًا الْعُضْوَ: ئەزاغا قىزىق لاتا بىلەن ئىسسىق ئۆتكۈزدى.

أَكْمَدَ الْهَمُّ فُلاَنًا : ھەسرەت چەكتۈردى، ئېچىندۇردى، ئازابلىدى.

إِكْمَدَّ يَكْمَدُّ إِكْمِدَادًا: ئۆڭدى، رەڭگى ئۆچتى، رەڭگى ئۆزگەردى.

أَكْمَلَ يُكْمِلُ إِكْمَالاً الشَّيْءَ: تاماملىدى، ئورۇنلىدى، تۈگەتتى، مۇكەممەللەشتۈردى.

«اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ» «قرآن» : بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم.

أَكْمَلُ: ئەڭ تولۇق، ئەڭ مۇكەممەل.

«حَضَرَ الأَنْصَارُ بِأَكْمَلِهِمْ» : ياردەمچىلەر تولۇق ھازىر بولدى.

بِأَكْمَلِهِ: تولۇقى بىلەن، تولۇق رەۋىشتە، تامامەن، ئەلتۆكۈس.

«أَدَّاهُ عَلَى أَكْمَلِ وَجْهٍ» : ئۇ تولۇق ئادا قىلدى.

«عَمَّ الْبَرْدُ الْبِلاَدَ بِأَكْمَلِهَا» : سوغۇق پۈتۈن مەملىكەت بويىچە بولدى.

أَكَمَّ يُكِمُّ إِكْمَامًا الْقَمِيصَ: كۆڭلەككە يەڭ ئورناتتى.

أَكَمَّتِ النَّخْلَةُ: خورما بوغۇن چىقاردى.

أَكْمَنَ يُكْمِنُ إِكْمَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

أَكْمَهُ ج كَمْهَاءُ ج كُمْهٌ: تۇغما كور، ئەما.

كَلاًّ أَكْمَهٌ: كۆز يەتمەس ئۇتلاق.

«وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي» «قرآن»: مېنىڭ ئىزنىم بىلەن تۇغما كورنى، بەرەس كېسىلىنى ساقايتاتتىڭ.

أَكْنَةٌ ج أُكَنٌ: قۇش ئۇۋىسى.

أَكْنَفَ يُكْنِفُ إِكْنَافًا الرَّجُلَ: ياردەم قىلدى، ياردەم بەردى.

أَكَنَّ يُكِنُّ إِكْنَانًا الشَّيْءَ: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

«هُوَ لاَ يُكِنُّ لَكَ خَيْرًا»: ئۇ ساڭا ياخشىلىق قىلىش ياشقىنى كۆڭلىگە پۈكمەيدۇ.

«وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يوشۇرغانلىرىنى ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىنى شەك ـ شۈبھىسىز بىلىدۇ.

«وَلاَجُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُم فِي أَنْفُسِكُمْ» «قرآن»: ئىددىتى توشمىغان ئاياللارغا ئۇلارنى ئالىدىغانلىقىڭلارنى پۇرىتىپ ئۇقتۇرۇشىڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

أَكْنَى يُكْنِي إِكْنَاءً: لەقەم قويدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتىدى.

أَكْوَعُ م كَوْعَاءُ ج كُوْعٌ: جەينىكى چوڭ، مايماق جەينەك.

أَكُولٌ: قارنى يامان، كۆزى ئاچ، چوڭ يەپ چوڭ ئىچكۈچى.

أَكُولَةٌ ج أَكَائِلُ: مەخسۇس سەمرىتىپ ئۆلتۈرۈپ يېيىش ئۈچۈن بېقىلىدىغان ھايۋان، بورداق مال.

أَكْوَمُ م كَوْمَاءُ ج كُومٌ: لوككىسى چوڭ تۆگە.

أَكِيدٌ: ئېنىق، مۇھەققەق.

«هَذَا أَمْرٌ أَكِيدٌ»: بۇ بولسا ئېنىق بىر ئىش.

«إِنَّهُ قَادِمٌ أَكِيدًا»: ئۇ جەزمەن كېلىدۇ.

أَكْيَسُ م كِيسَى وكُوسَى ج كِيسٌ: ئەڭ چېچەن، ئەڭ زېرەك، ئەڭ ياخشى.

أَكِيلٌ: قارنى يامان، تويماس، كۆزى ئاچ.

أَلاَ: ئەجەبا... ئەمەسمۇ؟... مۇ، قايتۇرما سوراقنى كۈچەيتىش رولىنى ئوينايدۇ، ئۆتۈنۈش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ.

«أَلاَ تَتَفَضَّلُ بِقَبُولِ دَعْوَتِنَا»: تەكلىپىمىزنى قوبۇل قىلىسىڭىز كەن.

«أَلاَ تَتَوَحَّدُونَ لِمُقَابَلَةِ عَدُوِّكُمْ»: دۈشمىنىڭلارغا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن بىرلەشمەمسىلەر.

«أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللهِ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ» «قرآن»: راستىنلا ئاللاھنىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانلىغا) قايغۇرۇش يوقتۇر.

«أَلاَ تَكُفُّ عَنِ الْإِسَاءَةِ إِلَى أَهْلِكَ؟»: سەن ئۆز ئائىلەڭلەردىكىلەرگە يامانلىق قىلىشتىن توسالمامسەن.

أَلاَ يَأْلُو أَلْوًا و أُلُوًّا وأَلِيًّا: بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى، ھورۇنلۇق قىلدى.

«لاَ آلُوكَ نُصْحًا وَإِرْشَادًا»: سەندىن نەسىھەت ۋە كۆرسەتمىلەرنى ئايىمايمەن.

«لاَ يَأْلُو خَيْرًا»: ئۇ ياخشىلىق قىلىشقا سەل قارىمايدۇ.

«لاَ يَأْلُو جُهْدًا»: ئۇ تىرىشچانلىقنى ئايىمايدۇ.

أَلاَحَ يُلِيحُ إِلاَحَةً الشَّيْءُ: ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى، ئاشكارا بولدى.

أَلاَحَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَلاَحَ النَّجْمُ: يۇلتۇز پارلىدى.

أَلاَحَ الْفَجْرُ وَالنَّهَارُ: تاڭ ئاتتى، تاڭ يورىدى.

أَلاَحَ الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: باشقىلار يىراقتىن ئۇنى كۆرسۇن دەپ كىيىمىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلاَحَ بِسَيْفِهِ أَوْعَصَاهُ: قىلىچى ياكى ھاسىسىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلاَحَ بِيَدِهِ أَوْ بِمِنْدِيلِهِ: قولىنى ياكى ياغلىقىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلاَحَ الشَّيْءَ بِالنَّارِ: ئوتقا قاقلاپ قورۇتتى، پىشۇردى، كاۋاپ قىلدى.

أَلاَمَ يُلِيمُ إِلاَمَةً الشَّخْصُ: ئەيىبلىنىدىغان

ئىشنى قىلدى، مالامەت قىلمىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلدى.

أَلاَمَ الشَّخْصَ: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَلاَنَ يُلِيْنُ إِلاَنَةً الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، سىلىقلاتتى، نازاكەتلىك قىلدى.

«وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ» «قرآن»: تۆمۈرنى داۋۇدقا يۇمشاق قىلىپ بەردۇق.

أَلاَنَ الْبَطْنَ: قورسىقىنى بوشاتتى، ئىچىنى سۈردى.

أَلاَنَ الْمَعْدَنَ: مەدەننى يۇمشاتتى.

«أَلاَنَ لِلْقَوْمِ جَنَاحَهُ»: قەۋمىگە مۇلايىم بولدى، قەۋمىگە سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

«أَلاَنَ مَوْقِفَهُ مِنْ خَصْمِهِ»: ئۇ دۈشمىنىگە بولغان مەيدانىنى يۇمشاتتى.

إِلاَهٌ. إِلَهٌ ج آلِهَةٌ: مەبۇد، تەڭرى، خۇدا.

«وَلاَتَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ» «قرآن»: ئاللاھقا قوشۇپ باشقا بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلما.

«لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ»: بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر.

إِلَهُ الشِّعْرِ وَالْمُسِيقَى: شېئىر، مۇزىكا ئىلاھى (قەدىمكى يۇنان ئېتىقادىدا).

إِلَهُ الْخَصْبِ: 7 – ئاي (بابىللارنىڭ ئېتىقادىدا).

إِلاَهَةُ الْخَصْبِ وَ الأُمُومَةِ: قەدىمكى مىسىرلىقلارنىڭ ئېتىقادىدىكى ئىيزىس ناملىق خۇداسى.

إِلاَهِيٌّ: ئىلاھىي، دىنىي؛ ئىلاھقا مەنسۇپ.

اَلْحَقُّ الإِلاَهِيُّ: ئىلاھىي ھوقۇق.

اَلإِلاَهِيَّاتُ: ئاللاھنىڭ زاتى ۋە سۈپىتىگە ئائىت نەرسىلەر.

عِلْمُ الإِلاَهِيَّاتِ: تېئولوگىيە، ئىلاھىيەت ئىلمى، ئىلاھشۇناسلىق.

أَلأَمَ يُلْئِمُ إِلْئَامًا: رەزىللىك قىلدى، پەسكەشلىك قىلدى، ئىپلاسلىق قىلدى، رەسۋالىق قىلدى.

أَلأَمَ الشَّخْصُ: پەسلىك قىلدى، بېخىللىق قىلدى؛ پەس بالىلارنى تۇغدى، بېخىل بالىلارنى تۇغدى.

أَلأَمَ الشَّيْءَ: تۈزەتتى، ساقايتتى.

«أَلأَمَ الْمُمَرِّضُ الْجُرْحَ بِالدَّوَاءِ»: سېستىرا يارىنى دورا بىلەن ساقايتتى.

أَلَبَ يَأْلُبُ أَلْبًا: يىغىلدى، توپلاندى.

إِلْبٌ: دۈشمەنلىشىش، ئۆچلىشىش.

هُمْ عَلَيَّ إِلْبٌ: ئۇلار بىرلىكتە ماڭا قارشى تۇردى.

أَلَبَّ يُلِبُّ إِلْبَابًا الْغَرْسُ وَنَحْوُهُ: دەرەخ مېۋىگە كىرىپ غورا بولدى، مېۋىگە كىرىپ ئۈچكە تۈگۈنى.

أَلَبَّ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

«أَلَبَّ الْمُهَاجِرُونَ فِي ضَوَاحِي الْمَدِينَةِ»: كۆچمەنلەر شەھەر ئەتراپىغا ئورۇنلاشتى.

أَلْبَتَّةَ: قەتئىي، ئەلۋەتتە، ھەرگىز.

أَلْبَثَ يُلْبِثُ إِلْبَاثًا: ساقلاتتى.

«أَلْبَثَهُ عَلَى بَابِ مَكْتَبِهِ طَوِيلاً»: ئۇ ئۇنى ئىشخانىسى ئالدىدا ئۇزۇن ساقلاتتى.

أَلْبَسَ يُلْبِسُ إِلْبَاسًا الشَّخْصَ ثَوْبًا: كىيدۈردى، تون كىيدۈردى.

أَلْبَسَ الشَّيْءُ الشَّيْءَ: ياپتى، قاپلىدى، پۈركىدى، ئورىدى، يۆگىدى.

أَلْبَسَ عَلَيْهِ الأَمْرُ: مۇجمەل بولۇپ قالدى، ئېنىقسىز بولۇپ قالدى.

«أَلْبَسَ النَّبَاتُ الأَرْضَ»: زېمىننى ئۆسۈملۈك قاپلىدى.

أَلْبَنَ يُلْبِنُ إِلْبَانًا الْقَوْمُ: سۈتى كۆپەيدى.

«يُلْبِنُ الْفَلاَّحُونَ فِي الرَّبِيعِ»: باھار پەسلىدە دېھقانلارنىڭ سۈتى كۆپ بولىدۇ.

اِلْتَاثَ يَلْتَاثُ اِلْتِيَاثًا الشَّخْصُ بِرِدَائِهِ: رىداسىغا يۆگىنىۋالدى، چۈمكىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

اِلْتَاثَ الأَمْرُ: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى، چىگىلىشىپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى.

«اِلْتَاثَ الثَّوْبُ بِالدَّمِ»: كىيىم قان بىلەن بۇلغاندى.

اِلْتَاعَ يَلْتَاعُ اِلْتِيَاعًا قَلْبُهُ: سېغىنىش ياكى غەمدىن يۈرىكى كۆيدى، قەلبى ئۆرتەندى.

«اِلْتَاعَتْ لِفِرَاقِ زَوْجِهَا» : ئۇ ئېرىدىن ئايرىلغانلىقى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى كۆرتەندى.

اِلْتِئَامٌ: زىچ بىرلەشمەك، چاپلاشماق، يېپىشماق.

اِلْتَأَمَ يَلْتَئِمُ اِلْتِئَامًا: چاپلاشتى، يېپىشتى، زىچ بىرلەشتى، تولۇقلاندى، تولدۇرۇلدى.

اِلْتَأَمَ الشَّيْءُ الْفَاسِدُ: ئوڭشالدى، تۈزەلدى.

اِلْتَأَمَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، جاراھەت پۈتتى.

اِلْتَأَمَ الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىگە ماس كەلدى، بىر - بىرىگە ئۇيغۇن كەلدى، بىر - بىرىگە لايىق كەلدى.

اِلْتَأَمَ الْمَجْلِسُ: ئېچىلدى، يىغىن ئېچىلدى.

اِلْتَأَمَ الْقَوْمُ: جەم بولدى، توپلاندى.

اِلْتَأَمَ الثُّوَّارُ: قوزغىلاڭچىلار توپلاندى.

«لَقَدْ الْتَأَمَ جُرْحُهُ أَخِيرًا» : ئۇنىڭ يارىسى ئاخىر ساقايدى.

«لَمْ يَلْتَئِمْ جُرْحُ رِجْلِهِ» : ئۇنىڭ پۇتىنىڭ جاراھىتى ساقايمىدى.

اِلْتِبَاسٌ: تۇتۇق، ئېنىقسىز، خۇنۇك، مۇجمەل، غۇۋا، خىرە.

اِلْتَبَدَ يَلْتَبِدُ اِلْتِبَادًا الشَّعْرُ وَالصُّوفُ: يۇڭ چىگىلمىشىپ كەتتى، چىرمىشىپ كەتتى.

اِلْتَبَدَ الشَّجَرُ: دەرەخنىڭ ياپرىقى كۆپ بولدى.

اِلْتَبَسَ يَلْتَبِسُ اِلْتِبَاسًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، قوشۇلۇپ كەتتى، چىگىشلەشتى.

اِلْتَبَسَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۇنىڭغا مۇجمەل بولۇپ قالدى، چىگىش بولۇپ قالدى.

«اِلْتَبَسَ عَلَيْهِ الْحَقُّ بِالْبَاطِلِ» : ھەق - ناھەق ئارىلىشىپ كەتتى.

اِلْتَبَسَ الْكَلَامُ: قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

اُلْتُبِسَ بِهِ: ئېلىشىپ قالدى، ئەقلىدىن ئازدى.

اِلْتَبَكَ يَلْتَبِكُ اِلْتِبَاكًا الْأَمْرُ: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، چىچىلىپ كەتتى، ئېنىقسىز بولۇپ كەتتى.

«اِلْتَبَكَتْ عَلَيْهِ السُّبُلُ» : يوللار ئۇنىڭغا ئېنىقسىز بولۇپ قالدى.

اِلْتَبَنَ يَلْتَبِنُ اِلْتِبَانًا: سۈت ئەمدى.

«اِلْتَبَنَ الرَّضِيعُ مِنْ ثَدْيِ أُمِّهِ» : بوۋاق ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى ئەمدى.

اِلْتَتَمَ يَلْتَتِمُ اِلْتِتَامًا الرَّجُلُ: داللا قىلدى، توسۇۋالدى، ئورىۋالدى، شارپا بىلەن يۈزىنى يۆگىۋالدى.

اِلْتِجَاءٌ: ئىلتىجا قىلماق، سىغىنماق، پاناھ تىلىمەك.

اِلْتَجَأَ يَلْتَجِئُ اِلْتِجَاءً إِلَى الْحِصْنِ أَوْ غَيْرِهِ: پاناھلاندى، يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، مۆكتى.

اِلْتَجَأَ الشَّخْصُ إِلَى الْمَكَانِ: پاناھلاندى، مۆكتى، يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

اِلْتَجَأَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: تايانىدى، يۆلەندى، ئىلتىجا قىلدى.

«اِلْتَجَأَتْ إِلَى جَارَتِهَا لِكَيْ تُسَاعِدَهَا» : ئۇ ياردەم بېرىشنى تىلەپ قوشنىسىغا ئىلتىجا قىلدى.

اِلْتَجَّ يَلْتَجُّ اِلْتِجَاجًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، مەۋج ئۇردى، ئۆركەشلىدى.

اِلْتَجَّتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋاز قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

اِلْتَجَمَ يَلْتَجِمُ اِلْتِجَامًا الْحِصَانَ: ئاتنى يۈگەنلەدى، نوقتىلىدى.

اِلْتِحَامٌ: چاپلاشماق، يېپىشماق.

اِلْتَحَدَ يَلْتَحِدُ اِلْتِحَادًا عَنِ الدِّينِ: كاپىر بولدى، دىندىن چىقتى، مۇرتەد بولدى، ئاسىيلىق قىلدى.

اِلْتَحَدَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: ئاغدى، مايىل بولدى، بۇرالدى، تايانىدى، يۆلەندى.

اِلْتَحَدَ فِي الدِّينِ: ئاسىيلىق قىلدى، دىندىن يۈز ئۆرىدى.

اِلْتَحَدَ السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ: ئوق نىشانغا تەگمەدى، نىشاندىن چەتنەپ كەتتى.

اِلْتَحَدَ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى، يان باستى.

اِلْتَحَقَ يَلْتَحِقُ اِلْتِحَاقًا الشَّخْصَ: يۆگىنىۋالدى، يېپىنىۋالدى.

«اِلْتَحَقَتِ الْمَرْأَةُ عِنْدَ خُرُوجِهَا مِنَ الْبَيْتِ» : ئايال ئۆيىدىن چىققان چاغدا يۆگىنىۋالدى.

اِلْتَحَقَ يَلْتَحِقُ اِلْتِحَاقًا بِهِ: يېتىشىۋالدى، قوشۇلدى، كىردى، ئىشتىراك قىلدى، ئۇلگۇردى.

«اِلْتَحَقَ الْمُسَافِرُ بِالْقِطَارِ»: يولۇچى پويىزغا ئۇلگۇردى.

«اِلْتَحَقَ بِكُلِّيَّةِ الطِّبِّ»: ئۇ تىببىي فاكۇلتېتقا كىردى.

اِلْتَحَقَتْ أَخْبَارُ الْعَائِلَةِ: ئائىلىنىڭ خەۋەرلىرى ئۈزۈلمەي كېلىپ تۇردى.

«اِلْتَحَقَتْ بِهِ الْمَصَائِبُ»: ئۇنىڭغا مۇسىبەت يەتتى.

اِلْتَحَقَتْهُ الْخَسَارَةُ: زىيان تارتتى، زىيانغا ئۇچرىدى.

اِلْتَحَمَ يَلْتَحِمُ اِلْتِحَامًا الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، پۈتتى.

اِلْتَحَمَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش كۈچەيدى.

اِلْتَحَمَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن گىرەلىشىپ كەتتى.

اِلْتَحَمَ الْمُوَاطِنُونَ: ۋەتەنداشلار بىرلەشتى، ئىتتىپاقلاشتى.

اِلْتَحَى يَلْتَحِي اِلْتِحَاءً الشَّابُّ: يىگىت ساقال قويۇۋالدى.

اِلْتَخَى يَلْتَخِي اِلْتِخَاءً الشَّخْصُ: بۇرنى ياكى ئاغزىغا دورا تېمىتتى.

«اِلْتَخَتْ وِقَايَةً مِنَ الزُّكَامِ»: ئۇ زۇكامدىن ساقلىنىش ئۈچۈن بۇرنىغا دورا تېمىتتى.

اِلْتَذَّ يَلْتَذُّ اِلْتِذَاذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمىنى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، لەززەتلىك ھېس قىلدى، مەززە قىلدى.

اِلْتَذَذْتُ بِالْعَشَاءِ: كەچلىك تاماق بىلەن مەززە قىلدىم.

«تَلْتَذُّ بِحَدِيثِ اِبْنِهَا»: ئۇ ئوغلىنىڭ سۆزى بىلەن ھۇزۇرلىنىدۇ.

اِلْتَذَعَ يَلْتَذِعُ اِلْتِذَاعًا الشَّخْصُ: كۆيدۈرۈپ ئاغرىدى.

اِلْتَذَعَ الْجُرْحُ: جاراھەت ئېچىشىپ ئاغرىدى.

اِلْتِزَامٌ: ئىلاجىسىز، ئامالسىز، نائىلاج، مەجبۇرىي، زورمۇ زور مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالماق، ئۆز ئۈستىگە ۋەزىپە يۈكلىمەك.

وَفَّى بِالْتِزَامِهِ: ئۇ ئۆز مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلدى.

اِلْتِزَامُ الْأَدِيبِ: ئەدىبنىڭ مەسئۇلىيىتى.

اِلْتِزَامًا: ھۆددە قىلىپ، ھۆددىگە ئېلىپ، كۆتۈرىگە ئېلىپ.

«أَخَذَتْ عَلَى نَفْسِهَا اِلْتِزَامًا كِتَابِيًّا»: ئۇ يازما مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتِزَامَاتٌ: ۋەزىپە، بۇرچ، مەجبۇرىيەت، تېگىشلىك ئىش، تەنھا ئىگىلىۋالماق، مەخسۇس پايدىلىنىش ھوقۇقى، ھۆددىگە ئالماق.

اِلْتَزَّ يَلْتَزُّ اِلْتِزَازًا بِهِ: يېپىشتۇرۇلدى، چاپلاشتۇرۇلدى.

اِلْتَزَقَ يَلْتَزِقُ اِلْتِزَاقًا بِالشَّيْءِ: چاپلىشىپ قالدى.

اِلْتَزَمَ يَلْتَزِمُ اِلْتِزَامًا الشَّخْصُ الْأَمْرَ أَوْ بِالْأَمْرِ: مەجبۇر بولدى، چەكلىمىگە ئۇچرىدى، ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ بِنَاءَ مَسْجِدٍ فِي حَيِّهِ: ئۇ ئۆز رايونىدا مەسچىت سېلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ الْعَمَلَ وَالتِّجَارَةَ: ئەمگەك ۋە تىجارەتنى ئۈستىگە ئالدى.

«اِلْتَزَمَ بِدَفْعِ مَبْلَغٍ مِنَ الْمَالِ كُلَّ شَهْرٍ لِلْفُقَرَاءِ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە ئېيىغا مۇئەييەن مىقداردا پۇل - مال بېرىشنى ئۈستىگە ئالدى.

اِلْتَزَمَ الْكِتْمَانَ: مەخپىيەتلىكنى ساقلىدى.

«حَانَ لَنَا أَنْ نَلْتَزِمَ بِمَا نُصْدِرُهُ مِنْ قَرَارَاتٍ»: بىز چىقارغان قارارلىرىمىزغا ئەمەل قىلىدىغان ۋاقىت يېتىپ كەلدى.

اِلْتَصَقَ يَلْتَصِقُ اِلْتِصَاقًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

اِلْتَصَقَ بِالشَّيْءِ: تۇتاشتى، چاپلاشتى، يېپىشتى، بىرىكتى، ئۇيۇشتى، بىرلەشتى.

اِلْتَصَقَ الشَّخْصُ بِهِ: يېپىشتى.

«اِلْتَصَقَتْ أَجْزَاءُ الطَّاوِلَةِ بِبَعْضِهَا»: ئۈستەلنىڭ بۆلەكلىرى بىر - بىرىگە تۇتاشتى.

«يَلْتَصِقُ الصَّبِيُّ بِأُمِّهِ»: بالا ئاپىسىغا چاپلىشىۋالىدۇ.

اِلْتَطَعَ يَلْتَطِعُ اِلْتِطَاعًا: يالىدى.

اِلْتَطَمَ يَلْتَطِمُ اِلْتِطَامًا الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرە-لىشىپ كەتتى.

«اِلْتَطَمَ التَّلَامِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ»: مەكتەپ مەيدانىدا ئوقۇغۇچىلار ئۇرۇشتى.

اِلْتَطَمُوا: بىر - بىرىنى كاچاتلىدى.

اِلْتَظَى يَلْتَظِي اِلْتِظَاءً النَّارُ: ئوت لاۋۇلدىدى، قاتتىق قىزىپ كەتتى.

اِلْتَعَجَ يَلْتَعِجُ اِلْتِعَاجًا: بېشىغا كەلگەن غەمدىن بىئارام بولدى.

اِلْتِفَاتٌ: بۇرۇلۇپ قارىماق، ئەتراپقا نەزەر سالماق، ئۇيان - بۇيان قارىماق؛ دىققەت قىلماق، قارى-ماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق، كۆتمەك، باقماق، غەمخورلۇق قىلماق.

عَدَمُ الْإِلْتِفَاتِ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، كارى بولماسلىق، بىپەرۋالىق، دىققەتسىزلىك، بىخەستەلىك قىلماق.

بِلَا اِلْتِفَاتٍ: كۆڭۈل بۆلمەي، دىققەت قىلماي، پەخەس بولماي.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الْإِلْتِفَاتِ»: ئۇنىڭغا ئىلتە-پات كۆزى بىلەن قارىدى.

بِلَا اِلْتِفَاتٍ إِلَى: ... غا قارىماستىن، مەيلى ... بولسۇن... بىلەنمۇ... بولسى-مۇ... دىن قەتئىينەزەر.

أَمْرٌ جَدِيرٌ بِالْإِلْتِفَاتِ: كۆڭۈل بۆلۈشكە ئەرزىيدى-غان ئىش.

اِلْتِفَاتَةٌ ج اِلْتِفَاتَاتٌ: بۇرۇلۇپ قاراش، كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قاراش، بىر قاراش، بىرنەزەر تاشلاش.

اِلْتِفَاتَةٌ كَرِيمَةٌ مِنْ جَلَالَةِ الْمَلِكِ: پادىشاھ ئالىي-لىرىنىڭ قىممەتلىك غەمخورلۇقى.

أَعَارَهُ اِلْتِفَاتَةً: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈش يۈزىسى-دىن ئارىيەت بەردى.

اِلْتِفَافٌ: ئورىۋالماق، يۆگىۋالماق.

اِلْتَفَتَ يَلْتَفِتُ اِلْتِفَاتًا الشَّخْصُ: بۇرۇلۇپ قارى-دى، ئوڭ - سولغا قارىدى.

«فَاسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ» «قۇرئان»: ئائىلەڭدىكىلەرنى ئېلىپ كېچىنىڭ ئاخىرىدا (ئۇلارنىڭ ئىچى-دىن) چىقىپ كەتكىن، سىلەردىن ھېچ كىشى ئارقىسىغا قارىمىسۇن.

«اِلْتَفِتْ قَبْلَ أَنْ تَجْتَازَ الطَّرِيقَ»: يولدىن ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئوڭ - سول تەرىپىڭگە قارا!

«اِلْتَفَتَ الْوَزِيرُ إِلَى تَحْسِينِ الْوَضْعِ الصِّحِّيِّ فِي الْمُسْتَشْفَيَاتِ»: مىنىستىر دوختۇرخانىلار-دىكى ساقلىقنى ساقلاش شارائىتىنى ياخشىلاش-قا كۆڭۈل بۆلدى.

«أَسَاءَ إِلَيْهِ فَالْتَفَتَ عَنْهُ»: ئۇ ئۇنىڭغا يامان-لىق قىلغۇدى، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

«اِلْتَفَتَ يَمْنَةً و يَسْرَةً»: ئەتراپىغا نەزەر تاشلىدى، ئۇيان - بۇيان قارىدى، ئوڭ - سولغا قارىدى.

اِلْتَفَتَ إِلَى كَذَا: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى؛ قارىدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، كۆتتى، باقتى، باشقۇردى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆيۈندى.

«اِلْتَفَتَ الشَّخْصُ إِلَى الشَّيْءِ»: كۆڭۈل بۆلدى.

اِلْتَفَتَ الشَّخْصُ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

اِلْتَفَعَ يَلْتَفِعُ اِلْتِفَاعًا الْأَرْضُ: مايسا تەكشى بولدى.

اِلْتَفَّ يَلْتَفُّ اِلْتِفَافًا الشَّيْءُ: قويۇق بولدى، غوجىمەك بولۇۋالدى، توپ بولۇۋالدى.

«اِلْتَفَّ الشَّجَرُ بِالْحَدِيقَةِ»: باغدىكى دەرەخ بۈك - باراقسان بولۇپ كەتتى.

اِلْتَفَّ الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: شەخس كىيىمگە يۆگىنى-ۋالدى، ئورىنىۋالدى.

اِلْتَفَّ بِعَبَائِهِ: تونىغا يۆگىنىۋالدى.

اِلْتَفَّ حَوْلَهُ الْقَوْمُ: قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى، مەدەت-كار بولدى، مەدەت قىلدى، ياردەم بەردى.

«اِلْتَفَّ حَوْلَهُ أَتْبَاعُهُ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئۇنى قوللاپ - قۇۋۋەت-لىدى.

اِلْتَفَّ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ئەتراپىغا يىغىلدى، ئەتراپىغا ئولاشتى، ئەتراپىغا توپلاندى.

اِلْتِقَاءٌ: ئۇچراشماق.

اِلْتِقَاطٌ: تېرىۋالماق، يىغىۋالماق.

اِلْتِقَاطُ صُورَةٍ جَمَاعِيَّةٍ: كوللېكتىپ رەسىمگە تارتىش.

إِلْتِقَامْ: يۇتماق، يېمەك.

إِلْتَقَحَ يَلْتَقِحُ إِلْتِقَاحًا الأُنْثَى: چىشى هايۋان بوغاز بولدى، ئۇرۇقلاندى.

إِلْتَقَطَ يَلْتَقِطُ إِلْتِقَاطًا: يەردىن تېرىۋالدى، تويلىدى، جۇغلىدى.

«يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ» «قرآن»: ئۇنى يولدىن ئۆتكەن كارۋان ئېلىۋالسۇن.

«فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا» «قرآن»: پىرئەۋننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر مۇسانى ئاقىۋەت ئۇزلىرىگە دۈشمەن ۋە خاپىلىق (نىلىڭ مەنبەسى) قىلىش ئۈچۈن (نىل دەرياسىدىن) سۈزۈۋالدى.

«إِلْتَقَطَ الدِّيكُ الْحَبَّ»: خوراز دان تېرىپ يېدى.

إِلْتَقَطَ الزَّيْتُونَ: زەيتۇننى يىغدى.

إِلْتَقَطَ الإِذَاعَةَ: رادىئو ئاڭلىدى.

إِلْتَقَطَ الصُّورَةَ: سۈرەت تارتتى، رەسىم تارتتى.

«إِلْتَقَطَ لَهَا صُورَةً جَمِيلَةً»: ئۇ ئۇنىڭغا چىرايلىق بىر سۈرەت تارتىپ بەردى.

«لَمْ تُتَحْ لَهُ فُرْصَةٌ لِيَلْتَقِطَ أَنْفَاسَهُ»: ئۇنىڭغا تىنىغۇدەك پۇرسەت بولمىدى.

إِلْتَقَفَ يَلْتَقِفُ إِلْتِقَافًا الشَّيْءَ: قولىغا ئالدى، تۇتتى، تۇتىۋالدى، تېز تۇتىۋالدى.

«يَلْتَقِفُونَ كُرَةَ السَّلَّةِ»: ئۇلار ۋاسكىتبولنى تۇتىۋالماقتا.

إِلْتَقَمَ يَلْتَقِمُ إِلْتِقَامًا: يۇتتى.

«فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ» «قرآن»: ئۇنى چوڭ بىر بېلىق يۇتىۋەتتى، ئۇ ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك ئىدى.

إِلْتَقَمَ الشَّخْصُ الطَّعَامَ: تاماقنى يۇتتى.

إِلْتَقَمَ أُذُنَهُ: كۇسۇلداشتى، پىچىرلاشتى، قۇلىقىغا گەپ قىلدى.

إِلْتَقَى يَلْتَقِي إِلْتِقَاءً: يولۇقۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى، كۆرۈشتى، ماس كەلدى، يىغىلدى، توپلاندى.

إِلْتَقَى الْحَبِيبَانِ: ئىككى دوست ئۇچراشتى.

«مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لاَ يَبْغِيَانِ» «قرآن»: ئۇ ئىككى دېڭىزنى ئاققۇزدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ.

إِلْتَقَى الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن توقۇنۇشۇپ قالدى، ئۇرۇشۇپ گىرەلىشىپ كەتتى.

إِلْتَقَى الشَّيْئَانِ: ئۇچراشتى، روبىرو بولۇشتى، جەم بولدى.

إِلْتَكَّ يَلْتَكُّ إِلْتِكَاكًا الْعَسْكَرُ: ئەسكەر زىچ توپلاندى، گىرەلىشىپ كەتتى، قىستا ـ قىستاڭ بولۇپ كەتتى.

إِلْتَكَّ الشَّخْصُ فِي كَلاَمِهِ: سۆزىدە خاتالاشتى.

إِلْتِمَاسٌ: تەلەپ قىلماق، ئىلتىماس قىلماق.

إِلْتَمَحَ يَلْتَمِحُ إِلْتِمَاحًا الشَّيْءَ: نەزەر تاشلىدى، قاراپ قويدى.

إِلْتَمَسَ يَلْتَمِسُ إِلْتِمَاسًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ مِنْ: ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى، ئۆتۈنۈپ سورىدى، مۇراجىئەت قىلدى، تەلەپ قىلدى، تىلىدى.

«قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا» «قرآن»: ئۇلارغا (مەسخىرە يۈزىسىدىن): «ئارقاڭلارغا قايتىپ نۇر تىلەڭلار» دېيىلىدۇ.

«تَلْتَمِسُ مِنْهَا مُسَاعَدَةً»: ئۇ ئۇنىڭدىن ياردەم بېرىشنى ئۆتۈندى.

إِلْتَمَسَ مِنْهُ عَمَلاً: ئۇنىڭدىن خىزمەت تەلەپ قىلدى.

إِلْتَمَسَ لَهُ عُذْرًا: ئۆزرە ئېيىتتى.

إِلْتَمَعَ يَلْتَمِعُ إِلْتِمَاعًا الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى، چاقماق ۋالىلدىدى.

إِلْتَمَعَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ئوغرىلىقچە ئېلىۋالدى.

«إِلْتَمَعَ لَوْنُهَا خَوْفًا»: ئۇ قورقۇنچتىن تاتىرىپ كەتتى.

إِلْتَمَّ يَلْتَمُّ إِلْتِمَامًا فُلاَنًا: زىيارەت قىلدى، يوقلىدى.

إِلْتِهَابٌ: كۆيمەك، يانماق، قىزىپ كەتمەك، بىردىنلا ئوت ئېلىپ كەتمەك، ياللۇغلانماق، شەلۋەرىمەك.

إِلْتِهَابُ الْعَيْنِ: كۆز ياللۇغى.

إِلْتِهَابُ الأُذُنِ: قولاق ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْمَفَاصِلِ: بوغۇم ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْبِلْيُورَا: كۆكرەك پەردە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْجُفُونِ: كۆز قاپىقى ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الرِّئَةِ: ئۆپكە ياللۇغى، زاتىل.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇرئۈچەي ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْكِلَى: بۆرەك ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْأَدَمَةِ: تېرە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ بِطَانَةِ الْقَلْبِ: يۈرەك ئىچكى پەردە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ التَّأْمُورِ: يۈرەك قېپى ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الشُّعَبِ: كانايچە ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ: ئانگىنا، بادامسىمان بەز ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازان ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ التَّقَيُّحِيُّ: يىرىڭلىق بادام بەز ياللۇغى.

اِلْتِهَابُ الْكَبِدِ الْمُزْمِنُ: ئاستا خاراكتېرلىك جىگەر ياللۇغى.

قَابِلُ الْاِلْتِهَابِ: ئوت ئالىدىغان، يانىدىغان.

سَرِيعُ الْاِلْتِهَابِ: ئاسان ئوت ئالىدىغان، تېز يانىدىغان.

اِلْتِهَابِيٌّ: ياللۇغلىنىشچانلىق، ئاسان ياللۇغلىنىدىغان.

اِلْتَهَبَ يَلْتَهِبُ اِلْتِهَابًا النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى، لاۋۇلدىدى، يالقۇنلىدى.

اِلْتَهَبَ غَيْظًا: قاتتىق ئاچچىقلاندى، چىچاڭشىپ كەتتى.

اِلْتَهَبَتِ الْأُذُنُ: قۇلاق ياللۇغلاندى.

اِلْتَهَبَ عَطَشًا: قاتتىق ئۇسسىدى، چاڭقاپ كەتتى.

فُلَانٌ يَلْتَهِبُ جُوعًا: پالانىنىڭ قورسىقى بەك ئېچىپ كەتتى.

اِلْتَهَمَ يَلْتَهِمُ اِلْتِهَامًا الشَّيْءَ: بىر يولىلا يۇتىۋەتتى، يالماپلا يۇتىۋەتتى.

«يَلْتَهِمُ الْجَوْعَانُ الطَّعَامَ اِلْتِهَامًا»: ئاچ ئادەم تاماقنى يالماپ يۇتىدۇ.

اِلْتَهَى يَلْتَهِي اِلْتِهَاءً بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، تاماشا قىلدى، ئوينىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

اِلْتَهَى عَنْ كَذَا: دىققىتى بۆلۈندى، دىققىتى باشقا ياققا بۇرالدى.

اِلْتِوَاءٌ: ئەگرى، ئەگرى - بۈگرى، قىڭغىر - سىڭغىر، تۈگۈلمەك، تولغانماق، چىقىش (سۆڭەك بوغۇملىرىنىڭ ئورنىدىن) چىقىپ كېتىشى.

اِلْتَوَى يَلْتَوِي اِلْتِوَاءً عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىنلىشىپ كەتتى، تەسلىشىپ كەتتى، چىگىش بولۇپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.

اِلْتَوَى الثُّعْبَانُ: يىلان يۆگەلدى، تۈگۈلدى، ئورالدى، چىرماشتى، يىغىلدى، تولغاندى.

اِلْتَوَى الْحَبْلُ: ئارغامچا ئېشىلدى.

اِلْتَوَى الشَّيْءُ: قىڭغىر بولدى، ئەگرى بولدى، قىيسايدى، سىڭايان بولدى.

«اِلْتَوَتِ الطَّرِيقُ عِنْدَ سَفْحِ الْجَبَلِ»: تاغ باغرىدىكى يول ئەگرى بولدى.

اِلْتَوَتْ عَلَيْهِ السُّبُلُ: يوللار قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.

أَلْثَغُ م لَثْغَاءُ ج لُثْغٌ: تىلى كەمتۈك، كېكەچ، دۇدۇقلىغۇچى.

أَلْثَى يُلْثِي إِلْثَاءً: يىلىم ئاقتى.

إِلْجَاءٌ: ساقلىماق، ئاسرىماق؛ زورلىماق؛ قانات ئاستىغا ئالماق.

أَلْجَأَ يُلْجِئُ إِلْجَاءً: قوغدىدى، مۇھاپىزەت قىلدى، ھامىيلىق قىلدى، قانات ئاستىغا ئالدى، پان باستى؛ زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَلْجَأَ الشَّخْصَ إِلَى كَذَا: مەجبۇرلىدى، بېسىم قىلدى، زورلىدى.

أَلْجَأَ أَمْرَهُ إِلَى اللّٰهِ: ئىشىنى ئاللاھقا تاپشۇردى.

أَلْجَأَهُ فِي الْحِصْنِ: ئۇنى قورغاندا قوغدىدى.

«أَلْجَأَهُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ ئۇنى ئاچلىقتىن ساقلىدى.

«أَلْجَأَ الدَّائِنُ فُلَانًا إِلَى بَيْعِ دَارِهِ لِخَلَاصِ دَيْنِهِ»: قەرز ئىگىسى پالانىنى قەرزدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن قورۇسىنى سېتىشقا زورلىدى.

أَلَجَّ يَلِجُّ إِلْجَاجًا الْقَوْمُ: دېڭىزنىڭ چوڭقۇر يېرىدە سەپەر قىلدى.

أَلْجَمَ يُلْجِمُ إِلْجَامًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى يۈگەنلىدى، نۇقتىلىدى.

أَلْجَمَ الشَّخْصَ عَنْ حَاجَتِهِ: توستى، چەكلىدى، جىم تۇرغۇزدى.

«تَكَلَّمَ فَأَلْجَمْتُهُ»: ئۇ سۆزلىگەنىدى، مەن ئۇنى سۈكۈت قىلدۇردۇم، سۆزلىگەنىدى، مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويدۇم.

إِلْحَاحٌ: قاتتىق تەلەپ قىلماق، تەلىپىدە چىڭ تۇرۇۋالماق.

إِلْحَادٌ: ھەقىقەتتىن چەتنەش، دىندىن يۈز ئۆرۈش، ئاللاھنىڭ مەۋجۇتلىقىنى ئىنكار قىلىش.

«وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ» «قرآن»: كىمكى (مەسجىتى ھەرەمدە) زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن.

إِلْحَادٌ: كاپىرلىق قىلماق، دەھرىيلىك قىلماق؛ مېيىتنى كۆممەك.

إِلْحَاقٌ: چۈمكىمەك، يۆگىمەك؛ تەكرار سوراپ تۇرۇۋالماق.

«تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْئَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا»

«قرآن»: ئۇلارنىڭ چىرايىدىن تونۇيسەن، ئۇلار كىشىلەرگە چاپلىشىۋېلىپ تىلەمچىلىك قىلمايدۇ.

إِلْحَاقٌ: ئۇلىماق، ئۇتاشتۇرماق، بىرلەشتۈرمەك.

إِلْحَاقَاتٌ: قوشۇمچە، تولۇقلىما.

أَلَحَّ يُلِحُّ إِلْحَاحًا فِي السُّؤَالِ: ... دەپ تۇرۇۋالدى، قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، بىزەڭلىك بىلەن سورىدى.

أَلَحَّ الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ: داۋاملاشتۇردى، چىڭ تۇردى.

أَلَحَّ فِي الْمُطَالَبَةِ بِدَيْنٍ: قەرزنى سۈيلەپ كەتتى، ھەيدەكچىلىك قىلدى، قىستىدى.

أَلَحَّ السَّحَابُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

«أَلَحَّ عَلَى طَلَبِ عَمَلٍ»: ئۇ ئىش تەلەپ قىلىپ چىڭ تۇرىۋالدى.

أَلَخُّ م لَخَّاءُ ج لُخٌّ: چاپاق.

أَلْحَدَ يُلْحِدُ إِلْحَادًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىكىگە قويدى.

أَلْحَدَ الشَّخْصُ عَنِ الدِّيْنِ: دىندىن چىقتى، دىنسىز بولدى.

أَلْحَدَ الشَّخْصُ عَنِ الْحَقِّ: ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كەتتى، ئېزىپ كەتتى.

«إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى بۇرمىلاپ چۈشەندۈرىدىغانلار بىزگە مەخپىي قالمايدۇ.

أَلْحَقَ يُلْحِقُ إِلْحَاقًا الشَّخْصُ فِي الطَّلَبِ: قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، قەتئىي تەلەپ قىلدى.

أَلْحَفَهُ الثَّوْبَ: ئۇنىڭغا كىيىم كىيدۈردى، ئۇنى چۈمكىدى، ئۇنى يۆگىدى.

أَلْحَقَ يُلْحِقُ إِلْحَاقًا بِهِ: يېتىشىۋالدى.

أَلْحَقَهُ بِهِ: قوشتى، قوشۇۋەتتى.

«رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ»

«قرآن»: پەرۋەردىگارىم! ماڭا ـ ھېكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن.

أَلْحَقَ بِهِ عِقَابًا: ئۇنى جازالىدى.

أَلْحَقَ بِهِ الضَّرَرَ: ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزدى.

أَلْحَقَ الْغِذَاءُ بِزَمِيلِهِ: يوگۇرگۇچى ھەمراھىغا يېتىشىۋالدى.

«أَلْحَقَهُ بِقَائِمَةِ الْمُرَشَّحِينَ»: ئۇنى نامزاتلار تىزىملىكىگە كىرگۈزدى.

«أَلْحَقَ الْمُدِيرُ فُلَانًا بِإِدَارَةِ الْحِسَابَاتِ»: مۇدىر پالانىنى بوغالتىرلىق ئىدارىسىغا كىرگۈزدى.

أَلْحَنَ يُلْحِنُ إِلْحَانًا الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: خاتا سۆزلىدى.

«كَثِيرًا مَا يُلْحِنُ فِي خُطَبِهِ»: ئۇ نۇتۇقلىرىدا كۆپىنچە خاتا تەلەپپۇز قىلىدۇ.

أَلْحَى: ئۇزۇن ساقال.

رَجُلٌ أَلْحَى: ئۇزۇن ساقال ئادەم.

أَلْخَصُ م لَخْصَاءُ ج لُخْصٌ: قاپىقى يوغان، قاپىقى ساڭگىلاپ قالغان، غورا قاپاق.

أَلْخَنُ م لَخْنَاءُ ج لُخْنٌ: بەدىنى پۇرايدىغان

ئادەم.

أَلَدَّ يَلِدُّ إِلْدَادًا ـ هُ: قاتتىق دۈشمەن ھېسابلاندى.

أَلَدُّ م لَدَّاءُ ج لُدٌّ ولِدَادٌ: ئەشەددىي رەقىب.

«وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ» «قرآن» : ئۇ دىلىدىكى نەرسىگە (يەنى دىلى باشقا، تىلى باشقا ئەمەسلىكىگە) ئاللاھنى گۇۋاھ قىلىدۇ، ھالبۇكى، ئۇ (ساختا ۋە ساختا ئەگۈشكۈچىلەرگە) ئەشەددىي دۈشمەندۇر.

عَدُوٌّ أَلَدُّ: ئەشەددىي دۈشمەن.

أَلْدَغُ م لَدْغَاءُ ج لُدْغٌ: كېكەچ، تىلى كەمتۇك.

أَلْدَى يُلْدِي إِلْدَاءً الشَّخْصُ: تەڭ تۇشلىرى كۆپ بولدى.

إِلْزَامٌ: مەجبۇر قىلماق، زورلىماق، تاڭماق، قىستىماق.

إِلْزَامُ الشَّبَابِ بِالْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ياشلارنى ھەربىي خىزمەت ئۆتەشكە مەجبۇرلاش.

إِلْزَامِيٌّ: مەجبۇرلۇق، زورلۇق، بۇرچ، ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت.

اَلتَّعْلِيمُ الْإِلْزَامِيُّ: مەجبۇرىي مائارىپ.

إِلْزَامِيَّةٌ: ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت، بۇرچ، جاۋابكارلىق، مەسئۇلىيەت، مەسئۇلىيەتچانلىق.

اَلْخِدْمَةُ الْإِلْزَامِيَّةُ: مەجبۇرىي خىزمەت.

أَلْزَقَ يُلْزِقُ إِلْزَاقًا: يېپىشتۇردى، چاپلاشتۇردى، يەملىدى.

أَلْزَمَ يُلْزِمُ إِلْزَامًا خَصْمَهُ: رەقىبىنى مات قىلدى، دۈشمىنىنى پاكىت بىلەن يەڭدى.

«وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا» «قرآن» : ئۇلارغا تەقۋا كەلىمىسىنى (يەنى كەلىمە تەۋھىدنى) ئىختىيار قىلدى، مۆمىنلەر تەقۋا كەلىمىسىگە ئەڭ لايىق ئىدى ۋە ئۇنىڭ ئەھلى ئىدى.

أَلْزَمَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى، مەجبۇر قىلدى.

«أَلْزَمَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ الْفِرَاشَ» : دوختۇر كېسەلنى ئورنىدىن تۇرماسلىققا مەجبۇرلىدى.

أَلْزَمَهُ بِكَذَا: مەسئۇلىيەتنى ئارتتى، جاۋابكارلىقنى ئارتتى.

أَلْزَمَهُ الْمَالَ وَبِهِ: پۇل تاپشۇردى، پۇل بەردى.

أَلْزَمَ الْعَمَلَ وَبِهِ: تاپشۇردى، بۇيرىدى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَلْزَمَهُ دَفْعَ دَيْنِهِ: ئۇنى قەرزىنى تۆلەشكە قىستىدى.

أَلْسَنُ م لَسْنَاءُ ج لُسْنٌ و لَسْنَاوَاتٌ: پاساھەتلىك، سۆزمەن، سۆزگە ئۇستا، ناتىق.

أَلْسُنِيٌّ ج أَلْسُنِيُّونَ: تىلشۇناس.

بَحْثٌ أَلْسُنِيٌّ: تىلشۇناسلىق تەتقىقاتى.

أَلْسُنِيَّةٌ: تىلشۇناسلىق.

قِسْمُ الْأَلْسُنِيَّةِ فِي الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت تىلشۇناسلىق فاكۇلتېتى.

اَلْأَلْسُنِيُّونَ الْمَغَارِبَةُ: شىمالىي ئافرىقا تىلشۇناسلىرى.

إِلْصَاقٌ: چاپلىماق، يېپىشتۇرماق، يەملىمەك.

إِلْصَاقُ طَابِعِ الْبَرِيدِ: پوچتا ماركىسى چاپلىماق.

أَلْصَقَ يُلْصِقُ إِلْصَاقًا بِالشَّيْءِ: چاپلىدى، يېپىشتۇردى، چاپلاشتۇردى، يەملىدى.

أَلْصَقَ النَّجَّارُ قِطْعَتَيِ الْخَشَبِ: ياغاچچى ئىككى پارچە ياغاچنى يەملىدى.

أَلْصَقَ بِهِ تُهْمَةً خَطِيرَةً: ئۇنىڭغا چوڭ تۆھمەت چاپلىدى.

«أَلْصَقَتْ صُورَةٌ عَلَى الْحَائِطِ» : ئۇ تامغا رەسىم چاپلىدى.

أَلْصَقَهُ بِالْأَمْرِ: مەجبۇرىي قىلدى، مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇردى.

أَلْطَعُ م لَطْعَاءُ ج لُطْعٌ وَلَطْعَوَاتٌ: چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن ئادەم، كومىلاك ئادەم.

أَلْطَفَ يُلْطِفُ إِلْطَافًا الشَّخْصَ بِكَذَا: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى.

أَلْطَفَ لَهُ فِي الْقَوْلِ: سىلىق سۆز قىلدى، مۇلايىم سۆز قىلدى.

أَلْطَفَ لِلْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ بېشىنى سىلىدى.

كَمْ أَتْحَفَ وَأَلْطَفَ: كۆپ ئىنئاملارنى بەردى ۋە ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى قىلدى.

أَلْعَبَ يُلْعِبُ إِلْعَابًا: ئويناتتى، تاماشا قىلدۇردى، كۆڭۈل ئاچتۇردى.

أَلْعَجَ يُلْعِجُ إِلْعَاجًا النَّارَ فِي الْحَطَبِ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

أَلْعَسُ م لَعْسَاءُ ج لُعْسٌ: لېۋىنىڭ ئىچى تەرەپى قارامتۇل ئادەم (ئەرەبلەر بۇنى چىرايلىق دەپ قارايدۇ).

أَلْعَقَ يُلْعِقُ إِلْعَاقًا الْعَسَلَ: ھەسەل يالاتتى.

«أَلْعَقَتِ الْأُمُّ رَضِيعَهَا لَعَامَةً» : ئانا بوۋىقىغا تاماق يېگۈزدى.

أَلْعَقَ التَّاجِرُ الثَّوْبَ: توقۇمىچى رەختنى نېپىز توقىدى، يۇقىا توقىدى.

أَلْعُوبَةٌ ج أَلَاعِيبُ: ئويۇنچۇق، قورچاق.

فُلَانٌ أَلْعُوبَةٌ فِي يَدِفُلَانٍ: پالانى پالانىنىڭ قولىدىكى قورچاق.

أَلْغَى يُلْغِي إِلْغَاءً ثَدْيَ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ ئەمچىكى ھامىلدارلىق تۈپەيلىدىن ئۈزگەردى.

إِلْغَاءٌ: بىكار قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، ئىناۋەتسىز قىلماق.

إِلْغَاءُ السَّفَرِ: سەپەرنى بىكار قىلماق.

إِلْغَاءُ الْحُكْمِ الْعَسْكَرِيِّ: ھەربىي ھاكىمىيەتنى ئەمەلدىن قالدۇرماق.

أَلْغَبَ يُلْغِبُ إِلْغَابًا: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزدى، ھالىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

أَلْغَتَ يُلْغِتُ إِلْغَاتًا الشَّيْءَ: ئايلاندۇردى، بۇردى، چۆرگىلەتتى، پىرقىراتتى، ئۆزگەرتتى.

أَلْغَزَ يُلْغِزُ إِلْغَازًا الشَّخْصُ الْكَلَامَ وَفِيهِ: گەپ يورغىلاتتى، مۇجمەل گەپ قىلدى، چالغىتىپ گەپ قىلدى، گەپ قاچۇردى.

«يُلْغِزُ السِّيَاسِيُّ فِي كَلَامِهِ» : سىياسەتچى گەپ يورغىلىتىدۇ.

أَلْغَطَ يُلْغِطُ إِلْغَاطًا الْقَوْمُ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ كۆتۈردى، شاۋقۇن - سۈرەن كۆتۈردى، جار سالدى.

«أَلْغَطَ الْمُتَظَاهِرُونَ» : نامايىشچىلار ۋارقىراپ - جارقىرىدى.

أَلْغَطَ الْحَمَامُ: كەپتەر بۇقۇلدىدى.

أُلْغُوزَةٌ ج أَلَاغِيزُ: تېپىشماق، سىرلىق قىيىن مەسىلە، كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان مەخپىيەت.

أَلْغَى يُلْغِي إِلْغَاءً الشَّيْءَ: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى، ئېلىپ تاشلىدى.

أَلْغَى الْمَوْعِدَ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىتنى ياكى ۋەدىنى بىكار قىلدى.

أَلْغَى الْمَرْسُومَ: مۇراسىمنى بىكار قىلدى.

«أَلْغَى الْبَرْلَمَانُ الْقَانُونَ» : پارلامېنت قانۇننى بىكار قىلدى.

«أَلْغَى مِنَ الْفَاتُورَةِ عُشْرَهَا» : ھۆججەتنىڭ ئوندىن بىرى (1/10) نى ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَلْغَى مِنَ الشَّيْءِ كَذَا: ئېلىپ تاشلىدى.

أُلْغِيَ الْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ: ئۆلۈم جازاسى بىكار قىلىندى.

أَلِقَ يَأْلَقُ أَلْقًا: ئادەتلەندى؛ ياخشى كۆردى، بويسۇندى؛ كۆندى.

أَلِقَ الرَّجُلَ صَدِيقَهُ: دوستىنى ياخشى كۆردى.

أَلِقَ الْمَكَانَ: جايغا ئادەتلەندى، كۆندى.

أَلْقٌ: كۆنمەك، ئادەتلىنىپ قالماق.

أَلْقٌ ج آلَاقٌ و أُلُوقٌ: مىڭ، مىڭلار (بىر نەچچە مىڭ).

أَلْقُ لَيْلَةٍ وَلَيْلَةٍ: مىڭبىر كېچە.

أَلْأُلُوقُ، أَلْآلَافُ، الْمُؤَلَّفَةُ: مىڭلىغان، ئونمىڭلىغان.

أَلْقٌ مُؤَلَّفٌ: تولۇق مىڭ.

«وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ» «قرآن» : ئەگەر سىلەردە (چىدامىلىق) مىڭ ئادەم بولىدىغان بولسا، ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئىككى مىڭ (دۈشمەن) نى يېڭەلەيدۇ.

«أُضِيفَتْ إِلَى الْعَرَبِيَّةِ آلَاقٌ مُؤَلَّفَةٌ مِنَ الْمُصْطَلَحَاتِ الْعِلْمِيَّةِ الْحَدِيثَةِ» : ئەرەب تىلىغا ھازىرقى زامان ئىلمىي ئاتالغۇلىرىدىن مىڭلىغان سۆزلەر قوشۇلدى.

إِلْقٌ ج آلَاقٌ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۈلپەت.

«حَنَّ حَنِينَ الْإِلْقِ إِلَى إِلْفِهِ» : ئۇ دوست دوستىنى سېغىنغاندەك سېغىندى.

أَلِقٌ: ئېلىپ ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ بىرىنچى ھەرپىنىڭ نامى، بەزىدە ھەمزە (ء) ئەرەب ئېلىپ-

بەسىنىڭ 1 ـ ھەرپى ھېسابلىنىدۇ.

مِنْ أَلِفِهِ إِلَى يَائِهِ: باشتىن ـ ئاخىرغىچە.

أَلِفْبَاءُ: ئېلىپبە.

أَلِفْبَائِيٌّ: ئېلىپبەلىك.

أَلِفْبَائِيًّا: ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە.

أَلْفَتُ م لَفْتَاءُ ج لُفْتٌ: سولچى.

أُلْفَةٌ: دوستلۇق، بۇرادەرچىلىك، دوستانىلىق، يېقىنچىلىق، ئۈلپەتچىلىك، چوڭقۇر ئالاقە.

اَلْأُلْفَةُ تَرْفَعُ الْكُلْفَةَ: ھەقىقى دوستلۇق تەكەللۇپ-قا موھتاج ئەمەس.

أَلَقَّ يُلِقُّ إِلْقَاقًا الشَّخْصُ رَأْسَهُ: بېشىنى ئىچى-گە تىقىۋالدى.

«**أَلَقَّ رَأْسَهُ فِي رِدَائِهِ**»: ئۇ بېشىنى يەكتىكى-گە تىقىۋالدى.

أَلَقَّ الطَّائِرُ رَأْسَهُ: قۇش بېشىنى قانىتى ئاستىغا تىقىۋالدى.

أَلَقُّ م لَقَّاءُ ج لُقٌّ: تىلى ئېغىر، سۆزنى راۋان قىلالمايدىغان، مىس ـ مىس؛ قاشالىق؛ ئاھالىسى زىچ جاي.

حَيٌّ أَلَقُّ: ئاھالىسى زىچ رايون.

اَلْأَلَقُّ: ھايۋاننىڭ ئالدى قولىدىكى تومۇر.

أَلْفَى يُلْفِي إِلْفَاءً الشَّيْءَ: تاپتى، بايقىدى، ئۇچراتتى.

«**إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّيْنَ**» «قرآن»: ئۇلار ھەقىقەتەن ئاتا ـ بوۋىلىرىنى گۇمراھ بىلدى.

«**زَارَهُ فَأَلْفَاهُ يَسْقِي الْأَزْهَارَ**»: ئۇ ئۇنى يوقلى-غىلى بېرىپ، ئۇنىڭ گۈل سۇغۇرۇۋاتقانلىقىنى بايقىدى.

أَلْفِيٌّ: مىڭ يىللىق.

أَلْفِيَّةٌ: مىڭ يىل.

«**عُقِدَ إِحْتِفَالٌ بِالذِّكْرَى الْأَلْفِيَّةِ لِتَأْسِيْسِ جَامِعَةِ الْأَزْهَرِ**»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنىڭ مىڭ يىللىق مۇناسىۋىتى بىلەن تەبرىكلەش يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى.

أَلَقَ يَأْلِقُ أَلْقًا: چاقنىدى، يالىلىدى، جىلۋى-لىنىپ تۇردى.

أَلَقَ الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى.

إِلْقَاءٌ: تاشلىماق، ئاتماق، چۆرىۋەتمەك، نۇتۇق سۆزلىگەن چاغدىكى ئىما ـ ئىشارەت.

إِلْقَاءُ الْكَلَامِ أَوِ الْخُطَبِ: نۇتۇق سۆزلىمەك، سۆزگە چىقماق.

إِلْقَاءُ الشَّيْءِ الْمَحْفُوظِ: ياد ئوقىماق، يادلىماق، دېكلاماتسىيە قىلماق، ئۈنلۈك ئوقىماق.

إِلْقَاءُ الْقَبْضِ: قولغا ئالماق.

عِلْمُ الْإِلْقَاءِ: نۇتۇق سۆزلەش سەنئىتى، نۇتۇق سۆزلەش ئىلمى.

أَلْقَاطٌ: لۈكچەك، ساياق.

«**جَاءَنَا أَشْقَاطٌ مِنَ النَّاسِ وَأَلْقَاطٌ**»: بىزگە چۈپرەندە ۋە ساياق ئادەملەر كەلدى.

أَلْقَحَ يُلْقِحُ إِلْقَاحًا: چاڭلاشتۇردى، ئۇرۇقلان-دۇردى، ئۇلىدى.

أَلْقَحَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ: ئەركەك تۆگە چىشى تۆگىنى بوغاز قىلىپ قويدى.

أَلْقَحَ الْفَلَّاحُ النَّخْلَةَ: دېھقان خورمىنى ئۇلىدى.

أَلْقَحَتِ الرِّيْحُ الْأَشْجَارَ: شامال دەرەخلەرنى چاڭلاشتۇردى.

«**أُلْقِحَتْ شَجَرَةُ التِّيْنِ**»: ئەنجۈر دەرىخى ئۇلاندى.

أَلْقَمَ يُلْقِمُ إِلْقَامًا الطَّعَامَ: تاماق يېگۈزدى، تاماق بەردى.

أَلْقَمَهُ الْحَجَرَ: جېدەللەشكەندە ئاغزىنى تۇۋاقلى-دى، لام ـ جىم دېگۈزمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمى-دى.

أَلْقَنَ يُلْقِنُ إِلْقَانًا الْكَلَامَ: تېز يادلىۋالدى.

أَلْقَى يُلْقِي إِلْقَاءً الشَّيْءَ: تاشلىدى، ئاتتى، چۆرىدى، ئىرغىتىپ تاشلىدى.

«**فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِيْنٌ**» «قرآن»: مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان ئاشكارا بىر ئەجدىھاغا ئايلاندى.

«**فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ**» «قرآن»: بۇتلىرى ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «شۈبھىسىز-كى، سىلەر ھەقىقەتەن يالغانچىسىلەر» دەيدۇ.

أَلْقَى قُرْعَةً: چەك تارتتى، چەك ئالدى، چەك تاشلىدى.

أَلْقَى الدَّرْسَ: دەرس ئۆتتى، دەرس بەردى.

أَلْقَى خُطْبَةً: نۇتۇق سۆزلىدى، سۆزگە چىقتى، سۆزلىدى.

«أَلْقَى إِسْمَاعِيلُ كَلِمَةَ الْإِفْتِتَاحِ فِي الْحَفْلِ نِيَابَةً عَنْ عَمِيدِ الْكُلِّيَّةِ» : ئىسمائىل فاكۇلتېت باشلىقى نامىدىن يىغىندا ئېچىلىش نۇتقى سۆزلىدى.

أَلْقَى إِلَيْهِ السَّمْعَ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى، تىنچ ئاڭلىدى.

«يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ» «قۇرئان» : ئۇلار (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە) ئاڭلايدۇ، ئۇلار (يەنى شەيتانلار) نىڭ تولىسى يالغانچىلاردۇر.

أَلْقَى إِلَيْهِ الْقَوْلَ أَوْبِالْقَوْلِ: سۆزنى يەتكۈزدى، يەتكۈزۈپ قويدى، خەۋەر قىلدى، ئۇقتۇردى.

«وَلاَتَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَىإِلَيْكُمُ السَّلاَمَلَسْتَمُؤْمِنًا» «قۇرئان» : سىلەرگە مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ سالام بەرگەن ئادەمگە سەن مۆمىن ئەمەس دېمەڭلار.

أَلْقَى بَالَهُ إِلَى: دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى، كۆيۈندى.

أَلْقَاهُ عَلَى الْأَرْضِ: ئۇنى يەرگە تاشلىۋەتتى، ئۇنى يەرگە ئۇردى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْقَوْلَ: ئېغىزچە پىششىپ بەردى، سۆزلەپ بەردى، ئاغزاكى ئېيتتى، يەتكۈزدى، خەۋەر بەردى، خەۋەر قىلدى.

أَلْقَى الْقَبْضَ عَلَيْهِ: قولغا ئالدى، تۇتتى.

أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: يولىغا قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى، بولۇشىغا تاشلىۋەتتى، ئىختىيارىغا قويۇپ بەردى.

«أَلْقَى قُنْبُلَةً عَلَى جَيْشِ الْعَدُوِّ» : دۈشمەن قوشۇنىغا بومبا تاشلىدى.

أَلْقَى بِنَفْسِهِ فِي الْخَطَرِ: ئۆزىنى خەتەرگە ئاتتى.

أَلْقَى بِهِ مِنَ النَّافِذَةِ: ئۇنى دېرىزىدىن تاشلىۋەتتى.

أَلْقَى إِلَيْهِ أَوْ عَلَيْهِ الْأَمْرَ: ئىش تاپشۇردى، تەكلىپ قىلدى.

أَلْقَى إِلَيْهِ مَقَالِيدَ الْأُمُورِ: ئىشلارنىڭ تىزگىنىنى ئۇنىڭغا تۇتقۇزدى، ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

أَلْقَى الرُّعْبَ فِي قَلْبِهِ: ئۇنىڭغا قورقۇنچ سالدى.

أَلْقَى سِلاَحَهُ: تەسلىم بولدى.

أَلْقَى الضَّوْءَ عَلَيْهِ: روشەنلەشتۈرۈپ بەردى، بايان قىلىپ بەردى، شەرھلەپ بەردى.

أَلْقَى عَلَيْهِ سُؤَالاً: ئۇنىڭدىن سوئال سورىدى، ئۇنىڭغا سوئال قويدى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْقَبْضَ: ئۇنى تۇتىۋالدى، ئۇنى سولاپ قويدى.

أَلْقَى عَلَيْهِ مُتَلَبِّسًا: ئۇنى گۇمان بىلەن قولغا ئالدى.

أَلْقَى نَظْرَةً عَلَى الشَّيْءِ: خەۋەردار بولدى، خەۋەر تاپتى، قاراپ چىقتى، مەلۇمات ئالدى.

أَلْقَى نَظْرَةً عَلَى الصَّحِيفَةِ: گېزىتكە كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى، گېزىتنى ئوقىدى.

أَلْقَتْ مُحَاضَرَةً: لېكسىيە سۆزلىدى.

أَلْقَتِ الْبَاخِرَةُ مَرَاسِيَهَا: پاراخوت پورتتا توختىدى.

سَيُلْقِي بَيَانًا: باياناتى ئېلان قىلىدۇ.

أُلْقِيَّةٌ ج أَلاَقِيُّ: ياپتا گەپ، تېپىشماق، مۇشكۇل مەسىلە.

«أَلْقَيْتُ عَلَيْهِ أُلْقِيَّةً عَجَزَ عَنْ فَكِّهَا» : ئۇنىڭغا بىر تېپىشماقنى دېۋىدىم، ئۇ يېشىپ بېرەلمىدى.

أَلَكَ يَأْلِكُ أَلْكًا و أُلُوكَةً و أُلُوكًا و مَأْلَكًا: ئەۋەتتى (ئادەمگە قارىتىلىدۇ).

أَلْكَعُ م لَكْعَاءُ ج لُكْعٌ: پەسكەش، رەزىل، ئەخمەق.

أَلْكَنُ م لَكْنَاءُ ج لُكْنٌ: كېكەچ.

«لَهُ وَلَدٌ أَلْكَنُ» : ئۇنىڭ بىر كېكەچ بالىسى بار.

إِلٌّ: ئەھدۇ پەيمان، ئەھدىنامە، توختامنامە (قەسەم بىلەن قىلىنغان چىڭ ۋەدە)، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«لاَ يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلاًّ وَلاَ ذِمَّةً» «قۇرئان» : ئۇلار مۆمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىقنى ۋە نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

إِلاَّ: باشقا، سىرت، تاشقىرى، پەقەت، لېكىن.

لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ: بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق.

«وَعَدَ بِالْحُضُورِ إِلاَّ أَنَّهُ لَمْ يَفْعَلْ»: كېلىشكە ۋەدە قىلدى، لېكىن كەلمىدى، شەرت مەنىسىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ:

«إِنْ تَذْهَبْ أَذْهَبْ و إِلاَّ تَذْهَبْ فَلاَأَذْهَبْ»: سىز بارسىڭىز مەنمۇ بارىمەن، ئەگەر بارمىسىڭىز مەنمۇ بارمايمەن.

«كُلُّ شَيْءٍ يَنْقُصُ بِالإِنْفَاقِ إِلاَّ الْعِلْمَ»: ئىلىمدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە خەجلىسە كېمىيىدۇ.

لَيْسَ إِلاَّ: پەقەت، باشقا ئەمەس.

كَانَ غَرَضُهُ أَنْ يُذَكِّرَكَ لَيْسَ إِلاَّ: ئۇنىڭ مەقسىتى ساڭا ئەسلىتىپ قويۇشتىن باشقا ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ مەقسىتى پەقەت ساڭا ئەسلىتىپ قويۇش ئىدى.

أَللَّهُمَّ إِلاَّ: بىرەر شەك بولغان نەرسىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.

أَلاَّ ـ أَنْ ـ لاَ: 1. رىغبەتلەندۈرۈش مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ؛ 2. ئەيىبلەشنى بىلدۈرىدۇ.

أَلاَّ آمَنْتَ: ئىمان ئېيتساڭ بولماسمىدى.

أَلاَّتُكْرِمُ أَبَوَيْكَ: ئاتا ـ ئاناڭنى ھۆرمەتلىمەمسەن!

وَدِدْتُ اَلاَّ أَرَاكَ: سېنى كۆرگۈم يوق.

اَلَّتِي: ئۇلانما ئالماش تۈرىنىڭ مۇئەننەس شەكلى.

«وَاللاَّئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ» «قرآن»: ئاياللىرىڭلار ئىچىدىكى ھەيزدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەنلەردىن شۈبھىدە بولساڭلار...

لاَتُ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بىر بۇتنىڭ ئىسمى.

«أَفَرَأَيْتُمُ اللاَّتَوَ الْعُزَّىوَمَنَاةَ الثَّالِثَةَالأُخْرَى» «قرآن»: ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتلار (ئاللاھ تائالادەك كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگىمۇ؟)

أَلاَقُ: پارقىراق، يالتىراق، يارقىن.

أَلَّبَ يُؤَلِّبُ تَأْلِيبًا: توپلىدى، جەملىدى.

أَلَّبَ الْقَوْمَ: توپلىدى.

أَلَّبَ عَلَيْهِ النَّاسَ: ئۇنىڭغا قارشى كىشىلەرنى كۈشكۈرتتى.

أَلَّةٌ: بىسى كەڭ ياكى يالتىراپ تۇرىدىغان نەيزە.

أَلَّةٌ: نەيزە.

اَلَّذِي «مثناه» اَلَّذَانِ اَلَّذَيْنِ ج اَلَّذِينَ: ئۇلانما ئالماش تۈرىنىڭ مۇزەككەر شەكلى.

«اَلَّذِيْنَ يَحْتَرِمُونَ النَّاسَ يَحْتَرِمُهُمْ النَّاسُ»: كىشىلەرنى ھۆرمەت قىلغانلارنى كىشىلەر ھۆرمەت قىلىدۇ.

أَلَّفَ يُؤَلِّفُ تَأْلِيفًا بَيْنَهُمْ: بىرلەشتۈردى، ئەپلەشتۈردى، كېلىشتۈردى.

أَلَّفَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى، كىتاب تۈزدى.

أَلَّفَ وَزَارَةً: كابىنىت تەشكىل قىلدى.

أَلَّفَ الرَّجُلُ: مىلى مىڭغا يەتتى.

«لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الأَرْضِ جَمِيْعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللهَأَلَّفَ بَيْنَهُمْ» «قرآن»: سەن يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقنى سەرپ قىلسىڭمۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرەلمەيتتىڭ، لېكىن ئاللاھ ئۇلارنى ئىناق قىلدى.

«كَانَ الْعَرَبُ يَعِيشُونَ قَبَائِلَ مُتَفَرِّقَةً فَأَلَّفَ الإِسْلاَمُ بَيْنَهُمْ وَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً»: ئەرەبلەر تارقاق قەبىلىلەر شەكلىدە ياشايتتى، ئىسلام دىنى ئۇلارنى بىرلەشتۈردى ۋە ئۇلارنى بىر ئۈممەت قىلدى.

أَلَّفَ الْعَمَلَ الْمُوسِيقِيَّ: مۇزىكا ئىجاد قىلدى.

«أَلَّفَ مَسْرَحِيَّةً جَدِيدَةً»: يېڭى سەھنە ئەسىرى يازدى.

أَلَّمَ يُؤَلِّمُ تَأْلِيمًا: ئاغرىتتى، ئازابلىدى، قىينىدى.

أَلَّهَ يُؤَلِّهُ تَأْلِيهًا: ئىلاھ قىلىۋالدى، ئىلاھلىق ئورنىغا كۆتۈردى.

«تُؤَلِّهُ بَعْضُ الشُّعُوبِ حُكَّامَهَا»: بەزى خەلقلەر ئۆز ھۆكۈمدارلىرىنى خۇدا قاتارىدا كۆرىدۇ.

أَللهُ: ئاللاھ، خۇدا.

«أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ»: «بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق دەپ گۇۋاھلىق بېرى-

مەن».

«قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى» : ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى...

«مَاشَاءَ اللّٰهُ» : قىزىقسىنغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

«وَاللّٰهُ أَعْلَمُ» : ئاللاھ ئۆزى بىلگۈچىدۇر.

بِاللّٰهِ عَلَيْهِ: ئاللاھ كۆرۈۋېتىۋۈرۈپتۇ، خۇدا ھەققى، ساڭا ئىلتىماس قىلىمەنكى.

بِاللّٰهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى.

وَاللّٰهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى.

لِلّٰهِ: نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ أَنْتَ: سىز نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ دَرُّكَ: نېمىدېگەن بەلەن.

أَللّٰهُمَّ: ئى خۇدا، ئى ئاللاھ.

«مِنَ الْمُقَرَّرِ أَنْ يُسَافِرَ الْيَوْمَ أَللّٰهُمَّ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ قَدْ غَيَّرَ رَأْيَهُ» : ئەگەر ئۇ پىكرىنى ئۆزگەرتمىگەن بولسىلا، ئۇ بۈگۈن چوقۇم سەپەر قىلىدۇ.

أَلَّى يُؤَلِّي تَأْلِيَةً: بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى، ھورۇنلۇق قىلدى.

أَلِمَ يَأْلَمُ أَلَمًا: دەرد تارتتى، ئەلەم چەكتى، جاپا چەكتى.

«يُعْنِي الْكَاتِبُ الْإِجْتِمَاعِيُّ بِهُمُومِ أُمَّتِهِ فَيَأْلَمُ لِمَا يُؤْلِمُهَا وَيُسَرُّ لِمَا يُسِرُّهَا» : ئىجتىمائىي يازغۇچى مىللىتىنىڭ غەم ـ قايغۇسى بىلەن بولىدۇ، مىللىتى يىغلىسا يىغلايدۇ، كۈلسە كۈلىدۇ.

أَلَمٌ ج آلاَمٌ: ئاغرىق، دەرد، ئازاب ـ ئوقۇبەت.

أَلَمُ الْأَسْنَانِ: چىش ئاغرىقى.

زَهْرَةُ الآلاَمِ: مېھرىگۈل (بىھە غوللۇق ئۆسۈملۈك).

بِمَزِيدٍ مِنَ الْأَلَمِ: قاتتىق ئەلەم بىلەن، قاتتىق دەرد، قاتتىق ھەسرەت.

«تَلَقَّيْتُ بِمَزِيدٍ مِنَ الْأَلَمِ نَبَأَ وَفَاةِ الْمَرْحُومِ...» : مەرھۇمنىڭ ۋاپاتىدىن قاتتىق قايغۇردۇم.

«قَاسَى كَثِيرًا مِنْ آلاَمِ الْمَرَضِ» : ئۇ كېسەل دەردىنى كۆپ تارتتى.

أَلِيمٌ: ئاغرىتقۇچى، ئەلەم تارتقۇزغۇچى.

أَلْمَاسٌ: ئالماس، بىرلىيانت.

إِلْمَاعَةٌ: ئىشارەت، ئىشارەت قىلماق، بىشارەت بەرمەك، دارتمىلىماق، پۇرىتىپ قويماق، كۆرسەتمەك.

إِلْمَامٌ: بىلمەك، تېگى ـ تەكتىگە يەتمەك.

إِلْمَامَةٌ: بىر قېتىم بىلمەك، تېز كۆز يۈگۈرتۈپ چىقماق.

«أَعْطِنِي إِلْمَامَةً عَاجِلَةً عَنِ الْقَضِيَّةِ» : مەسىلە ئۈستىدە ماڭا بىرەر تېز مەلۇمات بەرسىڭىز!

أَلْمَانٌ: گېرمان، نېمىس.

أَلْمَانِيَا: گېرمانىيە.

أَلْمَحَ يُلْمِحُ إِلْمَاحًا الشَّيْءَ: كۆزىگە چېلىقىپ قالدى، قاراپ قويدى، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ: ماردى، ئوغرىلىقچە قارىدى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ بِأَنَّهُ مُخْطِئٌ: ئۇنىڭ خاتالاشقانلىقىنى پۇرىتىپ ئۆتتى.

أَلْمَحَ إِلَيْهِ شَيْئًا وَبِهِ: كۆرسەتتى.

أَلْمَعَ يُلْمِعُ إِلْمَاعًا إِلَى فُلاَنٍ: ئىشارەت قىلدى، دارتمىلىدى، پۇرىتىپ قويدى.

«أَلْمَعَ فِي حَدِيثِهِ إِلَى الْمَوْضُوعِ الْفُلاَنِيِّ» : ئۇ سۆزىدە پالانى ماۋزۇنى ئىشارەت قىلىپ ئۆتتى.

أَلْمَعَتِ الْأُنْثَى: قورساقتىكى بالا مىدىرلىدى.

أَلْمَعَتِ الشَّخْصُ فِي حَدِيثِهِ: سۆزىدە پۇرىتىپ ئۆتتى.

أَلْمَعُ. أَلْمَعِيٌّ: دانا، دانىشمەن، ئەقىللىق، ئەقىل ـ پاراسەتلىك، چېچەن، زېرەك، زېھنى ئۆتكۈر.

رَجُلٌ أَلْمَعِيٌّ: زېرەك ئادەم.

أَلْمَعِيَّةٌ: دانالىق، دانىشمەنلىك، پەم ـ پاراسەت، زېرەكلىك، چېچەنلىك، ئەقىللىق.

شَابٌّ ذُو أَلْمَعِيَّةٍ وَقَّادَةٍ: زېھنى ئۇرغۇپ تۇرغان ئۆتكۈر ياش.

أَلَمَّ يُؤَلِّمُ إِلْمَامًا الرَّجُلَ: سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى.

أَلَمَّ بِالْمَعْنَى: چۈشەندى، ئۇقتى، بىلدى.

أَلَمَّ الْغُلَامُ: ياش ـ قۇرامىغا يەتتى، بالاغەتكە يەتتى.

أَلَمَّ بِهِ الْمَرَضُ: كېسەل بولدى.

أَلَمَّ بِالْمَوْضُوعِ أَوْكَادَ: ماۋزۇ ئۈستىدە چوڭقۇر-لاشماي ئومۇمەن توختالدى.

«أَلَمَّ بِأَطْرَافِ الْمُشْكِلَةِ»: قىيىن مەسىلە ئۈستىدە ئومۇمەن توختىلىپ ئۆتتى.

أَلَمَّ بِالذَّنْبِ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى، جىنايەت سادىر قىلدى.

أَلَمَّ بِالْأَمْرِ: قول ئۇچىدا ئىشلىدى، ئەپلەپ ـ سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋەتتى، يۈزەكى ئىشلىدى.

أَلَمَّ بِهِ أَمْرٌ: بىرەر ئىشقا دۇچار بولدى.

أَلَمَّ بِهِ مَرَضٌ: كېسەلگە دۇچار بولدى، كېسەل بولۇپ قالدى.

أَلْمَى م لَمْيَاءُ لُمْيٌ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇر.

رُمْحٌ أَلْمَى: قوڭۇر نەيزە.

أَلَهَ يَأْلَهُ إِلَاهَةً وَأُلُوهَةً وَأُلُوهِيَّةً: چوقۇندى، ئىبادەت قىلدى.

أَلَهَ إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدى.

أَلِهَ فُلَانٌ أَلَهًا: تېڭىرقاپ قالدى.

إِلْهَابٌ: ئوت ياقماق، ئوت تۇتاشتۇرماق.

إِلْهَاجُ اللَّبَنِ: سۈتنىڭ ئۇيۇشى، قېتىشى، قېتىپ قېلىشى، قويۇقلىشىشى.

إِلْهَامٌ: ۋەھيي، ئىلھام، چۈشەنچە، بېشارەت، كۆرسەتمە، رىغبەتلەندۈرۈش.

أَلْهَبَ يُلْهِبُ إِلْهَابًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى، كۆيدۈردى.

أَلْهَبَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَلْهَبَ الْحِصَانُ: ئايغىر تۇپا ـ چاڭ توزۇتۇپ چاپتى.

أَلْهَبَ دِمَاغَهُ بِالرَّصَاصِ: مىلتىق بىلەن ئېتىپ، مېڭىسىنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋەتتى.

أَلْهَجَ يُلْهِجُ إِلْهَاجًا بِالشَّيْءِ: خۇمار بولدى، ياخشى كۆردى، مەستانە بولدى، خۇشتار بولدى، مېھرىنى ئۈزەلمىدى، مەپتۇن بولدى.

«أَلْهَجَ لِسَانَهُ بِالشُّكْرِ»: ئۇ ھەمىشە تەشەككۈر بىلدۈرۈپ تۇردى.

أَلْهَجَ الْفَصِيلَ: كالىنىڭ موزىيىنى ياكى تۆگە-نىڭ بوتىلىقىنى ئانىسىنى ئېمىۋالماسلىقى ئۈچۈن ئاغزىغا ئېغىز دۇرۇق سېلىپ قويدى.

أَلْهَجَ الشَّخْصَ بِالْأَمْرِ: بىرىنى داۋاملاشتۇردى، دائىم قىلدى.

أَلْهَجَ بِذِكْرِهِ: توختىماي ئەسلىدى، داۋاملىق تىلغا ئالدى.

أَلْهَمَ يُلْهِمُ إِلْهَامًا: ئىلھام بەردى، ئىلھاملاندۇردى.

«وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا» (قرآن): روھ بىلەن ۋە ئۇنى چىرايلىق قىلىپ ياراتقان، ئۇنىڭغا ياخشى ـ يامانلىقىنى بىلدۈرگەن زات بىلەن قەسەمكى.

أَلْهَمَهُ اللهُ خَيْرًا: ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا ياخشىلىق-نى ئىلھام قىلدى.

أَلْهَمَهُ شَيْئًا: بېشارەت بەردى، ئىلھام بەردى، كۆڭلىگە سالدى، ۋەھيي قىلدى.

«أَلْهَمَهُ الْمَوْقِفُ قَصِيدًا رَائِعًا»: شارائىت ئۇنىڭ كۆڭلىگە گۈزەل قەسىدىنى ئىلھام ئارقىلىق سالدى.

أَلْهَى يُلْهِي إِلْهَاءً فُلَانًا عَنْ كَذَا: مەشغۇل قىلدى، ئۇنۇتتۇردى؛ توسقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى، توسالغۇ بولدى، كاشىلا قىلدى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» (قرآن): تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرگە كۆمۈلگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل ـ مال، باللار بىلەن) پەخىرلىنىدىك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

أَلْهَاهُ الشَّيْءُ: كۆڭۈل ئاچتى، ئەمەك بولدى.

«يُلْهِيهِ لَعِبُ الشَّطْرَنْجِ»: شاھمات ئويۇنى ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ.

أَلْهَاهُمُ الْكَلَامُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ: پاراڭ ئۇلارغا ناماز ۋاقتىنى ئۇنۇتتۇردى.

أُلْهِيَّةٌ ج أُلْهِيَّاتٌ: تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماق.

أَلْوَةٌ. أُلْوَةٌ: ئەھدە، قەسەم.

أَلْوَثُ م لَوْثَاءُ ج لُوثٌ: ئەخمەق، دۆت.

أَلُوقٌّ ج أُلُقٌ: يېقىن، سىرداش (دوست).

آَلْأَلُوفُ «اَلْآلَافُ» اَلْمُؤَلَّفَةُ: مىڭلىغان، ئون مىڭلىغان، ھەددى ـ ھېسابسىز، سان ـ ساناقسىز.

أَلُوكَةٌ ج أَلَائِكُ: خەت ـ ئالاقە، خەت ـ چەك.

أُلُوهَةٌ. أُلُوهِيَّةٌ: ئىلاھلىق، ئىلاھلىق سۈپەت.

أُلُوهِيَّةٌ: ئىلاھلىق، ئىلاھنىڭ سۈپىتى.

«يُؤْمِنُ الْمَسِيحِيُّونَ بِأُلُوهِيَّةِ الْمَسِيحِ وَنَاسُوتِيَّتِهِ مَعًا»: ناسارالار مەسىھنى ھەم ئىلاھ ھەم ئىنسان دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ.

أَلْوَى يُلْوِي إِلْوَاءً بِيَدِهِ: قول ئىشارىتى قىلدى، قول پۇلاڭلاتتى.

أَلْوَى الشَّخْصُ: ئارزۇ ـ ئارمانىنى كۆپ قىلدى، ئۆزى ئۆچۈن ياكى مېھمان ئۈچۈن ساقلاپ قويغان نەرسىنى يېدى.

أَلْوَى بِهِ: ئېلىپ كەتتى، ئايرىپ بەردى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِحَقِّهِ: ھەققىنى ئىنكار قىلدى، ھەققىدىن تېنىۋالدى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِرَأْسِهِ: بېشىنى ئەگدى، بېشىنى ساڭگىلاتتى.

أَلْوَى الشَّخْصُ بِيَدِهِ آَوْبِثَوْبِهِ: قولى ياكى كىيىمىنى پۇلاڭلاتتى.

أَلْوَى الْبَقْلُ: ئوت ـ چۆپ قۇرۇپ قالدى.

أَلْوَى الشَّخْصُ اللِّوَاءَ: تۇغ ياسىدى، تۇغنى كۆتۈردى.

أَلْوَى بِهِمُ الدَّهْرُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

أَلْوَى الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، قىڭغايتتى، ئەگرى قىلدى.

إِلَى: غا، قا، گە، كە.

إِلَى آخِرِهِ «إِلَخْ»: قاتارلىقلار ۋە باشقىلار.

«هُنَاكَ كَلِمَاتٌ تَجْرِي عَلَى أَلْسِنَتِنَا الْيَوْمَ مِثْلُ الشَّعْبِ وَالْحُرِّيَّةِ وَالْمُسَاوَاةِ وَحَقِّ الْإِنْتِخَابِ إِلَى آخِرِهِ أَوْإِلَخْ»: بۇ يەردە بۈگۈنكى كۈندە ئاغزىمىزدىن چۈشۈرمەيدىغان خەلق، ئەركىنلىك، باراۋەرلىك، سايلاش ھوقۇقى قاتارلىق سۆزلەر بار.

إِلَى أَيْنَ: قەيەرگە، نەگە.

إِلَى أَنْ: ... غىچە، گىچە.

إِلَى مَتَى: قاچانغىچە، نەۋاققىچە.

«إِلَى مَتَى نَبْقَى وَنَنْتَظِرُ الْحَلَّ الْمَوْعُودَ»: ۋەدە قىلىنغان جاۋابنى ساقلاپ قاچانغىچە قالىمىز.

وَمَاإِلَى ذَلِكَ: قاتارلىقلار، دېگەنلەرگە ئوخشاش ۋە باشقىلار.

«إِنْتَظَرَهُ مِنَ السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ إِلَى الرَّابِعَةِ»: ئۇ ئۇنى سائەت ئىككىدىن تۆتكىچە ساقلىدى.

«اَلشِّعْرُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ النَّثْرِ»: شېئىر مەن ئۈچۈن نەسرى ئەسەردىن ياخشى، شېئىر ماڭا نەسرگە قارىغاندا يېقىملىق تۇيۇلىدۇ.

«اَلْقَلِيْلُ إِلَى الْقَلِيْلِ كَثِيْرٌ»: تاما ـ تاما كۆل بولۇر (ئازغا ـ ئاز قوشۇلسا كۆپ بولىدۇ).

«يَقَعُ الْمَصْنَعُ إِلَى الْجَنُوبِ مِنْ مَدِيْنَةٍ كَبِيْرَةٍ»: زاۋۇت چوڭ شەھەرنىڭ جەنۇب تەرىپىگە جايلاشقان.

إِلَى جَانِبِ ذَلِكَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى يَمِينِهِ: ئوڭ تەرىپىدە.

جَلَسَ إِلَى الْمَائِدَةِ: داستىخاندا ئولتۇردى.

«دَخَلْتُ عَلَى الْمُدِيرِ وَ جَلَسْتُ إِلَىيَمِيْنِهِ»: مەن مۇدىر ئىشخانىسىغا كىردىم، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئولتۇردۇم.

هَذَا إِلَى أَنَّ الْأَمْرَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

إِلَى غَدٍ: ئەتە كۆرۈشەرمىز.

إِلَى الْجَنُوبِ مِنْهُ: جەنۇبتا.

إِلَى اللِّقَاءِ: خەير ـ خوش، ئەتە كۆرۈشەرمىز.

إِلَامَ / إِلَامَا: قاچانغىچە، نەۋاققىچە.

«إِلَامَ/إِلَامَا الْخُلْفُ بَيْنَكُمَا؟»: سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئىختىلاپ قاچانغىچە تۈگىمەيدۇ.

إِلْيٌ. إِلَى ج آلَاءٌ: ئىلتىپات، مەرھەمەت، نېمەت.

«فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» «قرآن»: (ئى ئىنسانلار! جىنلار) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟

أَلْيَةٌ ج أَلَايَا وَأَلَيَاتٌ: قويىنىڭ قۇيرۇقى؛ ساغرا، كاسا.

أَلْيَسُ م لَيْسَاءُ لِيْسٌ لُوْسٌ: قەھرىمان، باتۇر، ئەزىمەت، مەرد.

أَلِيْقٌ: كۆنۈك، كۆندۈرۈلگەن، ياۋاش، ئۇلپەتچىل، چىقىشقاق.

أَلِيْقٌ ج أَلَائِقُ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۇلپەت.

إِلَيْكَ لَكَ: ئىختىيارىڭىز، مەيلىڭىز.

إِلَيْكَ هَذَا الْكِتَابَ: بۇ كىتابنى ئالە، ئال بۇ كىتابنى.

أَلْأَمْرُ إِلَيْكَ: بۇ ئىشقا سىز ئىگە بولۇڭ.

إِلَيْكَ هَذَا: بۇنى ئېلىڭ.

إِلَيْكَ عَنِّي: نېرى كەت، نېرى تۇر.

إِلَيْكَ الْبَيَانَ: چۈشەندۈرۈشكە قۇلاق سېلىڭ.

وَمَا إِلَيْهِ: شۇنىڭغا ئوخشاش، قاتارلىق.

«تَنَاوَلَ الْكَاتِبُ الْفَقْرَ وَ الْجَهْلَ وَالْمَرَضَ وَمَا إِلَى ذَلِكَ ‹إِلَيْهِ› مِنْ عَوَامِلِ التَّأَخُّرِ» : يازغۇچى قالاقلىقنىڭ ئامىللىرىغا كەمبەغەللىك، بىلىمسىزلىك (مەدەنىيەتسىزلىك) ۋە كېسەللىككە ئوخشاش سەۋەبلەرنى كەلتۈردى.

أَلْيَلُ: زۇلمەتلىك، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ أَلْيَلُ: زۇلمەتلىك كېچە.

أَلِيْمٌ: ئاغرىتقۇچى، ئەلەم تارتقۇزغۇچى، ئەلەملىك.

«فَوَيْلٌ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوامِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيْمٍ» ‹قرآن› : زالىملارغا قاتتىق كۈن ئازابىدىن ۋاي!

أَلْيَنُ: ئەڭ يۇمشاق، ئەڭ مۇلايىم.

فُلَانٌ أَلْيَنُ مِنْ فُلَانٍ: پالانى پوكۈنىدىن مۇلايىمراق.

«هُوَ أَلْيَنُ قَوْمِهِ» : ئۇ قەۋمى ئىچىدە ئەڭ رايىش.

أَلِيٌّ: قەسەمخور.

أَلِيَّةٌ ج أَلَايَا: ئەھدە، قەسەم.

أَمْ: تاللاش باغلىغۇچىسى بولۇپ، ياكى، يا دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

أَقَرِيْبٌ أَمْ بَعِيْدٌ: يېقىنمۇ يا يىراقمۇ؟

«هَلْ يَسْتَوِى الْأَعْمَى وَ الْبَصِيْرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ» ‹قرآن› : قارىغۇ بىلەن كۆزى كۆرىدىغان ئادەم تەڭ تۇرامدۇ يا قاراڭغۇلۇق بىلەن يورۇقلۇق ئوخشاشمۇ؟

«سَوَاءٌ عِنْدِى حَضَرْتَ أَمْ لَمْ تَحْضُرْ» : مەيلى كەل، مەيلى كەلمە، مەن ئۈچۈن بەرىبىر.

أَمَا: سۆزنىڭ بېشىدا سۆزگە كىرىش ھەرپ بولۇپ كېلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قەسەم ئىچىلىدۇ.

«أَمَا أَنَّكَ كَرِيْمٌ» : سەن راستىنلا مەرد.

«أَمَا وَاللّٰهِ مَاقَصَدْتُ الْإِسَاءَةَ إِلَيْكَ» : ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن ساڭا يامانلىق قىلىشنى ئويلىمىدىم.

أَمَاتَ يُمِيتُ إِمَاتَةً غَيْرَهُ: ئۆلتۈردى.

أَمَاتَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى تىزگىنلىدى، ئۆزىنى توختىتىۋالدى.

أَمَاتَ غَضَبَهُ: غەزىپىنى بېسىۋالدى.

أُمِيتَتِ الْكَلِمَةُ: ئەمەلدىن قالدى.

«رَبِّىَ الَّذِى يُحْيِي وَ يُمِيْتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَ أُمِيْتُ» ‹قرآن› : «مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيدۇ» دېدى، ئۇ: «مەنمۇ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيمەن (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيمەن» دېدى.

إِمَاتَةٌ: ئۆلتۈرمەك، ھاياتىدىن ئايرىماق.

إِمَاتَةُ الشَّهَوَاتِ: شەھۋانىي نەپسىنى باسماق، ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلمەسلىك.

أَمَارَ يُمِيرُ إِمَارَةً: تەمىنلىدى، باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

أَمَارَتِ الرِّيْحُ التُّرَابَ: شامال توپا - چاڭ توزۇتتى.

إِمَارَةٌ ج إِمَارَاتٌ: كېنەزلىك، بەگلىك، ئەمىرلىك، شاھزادىلىك، مەرتىۋە.

أَلْإِمَارَاتُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ: ئەرەب بىرلەشمە ئەمىرلىكى.

أَمَارَةٌ ج أَمَارَاتٌ: ئالامەت، نىشان، بەلگە؛ قومانداء، شوئار.

«بَدَتْ عَلَيْهِ أَمَارَاتُ التَّعَبِ» : ئۇنىڭدا چارچىغانلىقنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلدى.

اَلْغَيْمُ أَمَارَةُ الْمَطَرِ: بۇلۇت يامغۇرنىڭ ئالامىتى.

أَمَازَ يُمِيزُ إِمَازَةً: تاللىۋالدى، ئايرىۋالدى.

أَمَاطَ يُمِيطُ إِمَاطَةً: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى، چەتلەتتى.

أَمَاطَ اللِّثَامَ عَنْ وَجْهِهِ: چۈمپەردىنى ئېلىۋەتتى.

إِمَاطَةٌ: نېرى قىلماق، يىراق قىلماق، چەتنەشتۈرمەك.

«إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ» ‹حديث›: يولدىن كىشىلەرگە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان نەرسىنى ئېلىۋېتىش سەدىقە ئورنىدا بولىدۇ.

أَمَاعَ يُمِيعُ إِمَاعَةً الْجَامِدَ: ئېرىتتى، سۇيۇقلۇقتا ئايلاندۇردى.

إِمَاعَةٌ: ئېرىتمەك، سۇيۇقلاندۇرماق.

أَمَالَ يُمِيلُ إِمَالَةً الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، قىيسايتتى، ئاغدۇردى.

أَمَالَ قَارِئُ الْقُرْآنَ: قارى قۇرئاننى ئىمالە بىلەن ئوقۇدى.

أَمَالَهُ: مال بەردى.

إِمَالَةٌ ‹في التجويد›: ئېلىپنى ئېلىپ بىلەن يانىڭ ئوتتۇرىسىدا تەلەپپۇز قىلىش، فەتھەنى كەسرىگە مايىللراق قىلىپ ئوقۇش.

اَلْأَمَالِيُّ: خاتىرە؛ خاتىرە يازماق، خاتىرىلىمەك.

إِمَامٌ ج أَئِمَّةٌ و أَيِمَّةٌ: ئىمام، رەھبەر، يېتەكچى، داھىي، باشلىق، يولباشچى؛ چوڭ يول؛ خەلىپە، يۇرت چوڭى؛ بىرەر پەندە كامالەتكە يەتكەن زات؛ دەپتەر.

«قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا» ‹قرآن›: ئاللاھ (ئۇنىڭغا: «سېنى چوقۇم كىشىلەرگە (دىندا) پېشۋا قىلىمەن» دېدى).

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ» ‹قرآن›: ھەممە شەيئىنى روشەن دەپتەردە (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) تولۇق خاتىرىلەپ قويغانمىز.

إِمَامُ الْمَسْجِدِ: مەسچىتنىڭ ئىمامى.

أَئِمَّةُ الْمَذَاهِبِ: مەزھەپ ئىماملىرى.

أَئِمَّةٌ أَرْبَعَةٌ: تۆت ئىمام (سۈننى مەزھەپنىڭ ئىماملىرى).

اَلْإِمَامُ الْأَكْبَرُ: جامىئۇل ئەزھەر شەيخى.

إِمَامٌ ‹عند الشيعة›: شىئەلەردە خەلىپە ئەلى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئاتىلىشى.

«يُعْتَبَرُ سِيبَوَيْهِ مِنْ أَئِمَّةِ النَّحْوِ الْعَرَبِيِّ»: سىبەۋەيھى ئەرەب تىلى گىراماتىكىسىنىڭ پېشۋاسى ئىدى.

«لِكُلِّ جَامِعٍ إِمَامٌ يَأْتَمُّ بِهِ الْمُصَلُّونَ»: ھەر بىر جامەئەنىڭ ناماز ئوقۇغۇچىلار ئىقتىدا قىلىدىغان ئىمامى بار.

«مَنْ ذَا الَّذِي يَسْتَطِيعُ أَنْ يَفْصِلَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ إِمَامَ الْمُسْلِمِينَ عَنْ عَلِيٍّ إِمَامِ الْبَلَاغَةِ وَالْفَصَاحَةِ الْعَرَبِيَّةِ؟»: كىممۇ مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى بولغان ئەلى بىن تالىبنى ئەرەب تىلىدىكى پاساھەت بالاغەتنىڭ پېشۋاسى بولغان ئەلىدىن ئايرىپ قارىيالايدۇ؟

أَمَامَ: ئالدىدا، ئالدى تەرەپتە، ئۇدۇلىدا.

أَمَامَ عَيْنَيْهِ: كۆز ئالدىدا.

إِلَى الْأَمَامِ: ئالغا، ھۇررا.

«وَقَفَ أَمَامَ الْحَاضِرِينَ يَخْطُبُ فِيهِمْ»: ئۇ مەيداندىكى كىشىلەر ئارىسىدا نۇتۇق سۆزلەپ تۇردى.

أَمَامَكَ: ئېھتىيات قىل، ھوشيار بول.

إِمَامَةٌ: رىياسەتچىلىك، قوماندانلىق، يېتەكچىلىك.

أَمَامِيٌّ: ئالدىنقى، ئالدىدا، ئالدىغا تەۋە.

مَقْعَدٌ أَمَامِيٌّ: ئالدىنقى رەت، ئالدىنقى ئورۇن.

اَلْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ: ئالدىنقى سەپ.

أَمَانٌ: ئامانلىق، تىنچلىق، بىخەتەرلىك.

«لَا يَحُسُّ النَّاسُ بِأَمَانٍ إِلَّا فِي ظِلِّ حُكْمٍ عَادِلٍ»: كىشىلەر پەقەت ئادىل ھاكىمىيەت سايىسىدىلا ئامانلىق ھېس قىلىدۇ.

بِكُلِّ أَمَانٍ: تامامەن بىخەتەر.

حِزَامُ أَمَانٍ: بىخەتەرلىك تاسمىسى.

فِي أَمَانِ اللهِ: ئاللاھ ئامان قىلسۇن، خۇدا ساقلىسۇن.

أَمَانُ الْمُرُورِ: قاتناش بىخەتەرلىكى.

«طَلَبَتِ السُّلُطَاتُ إِلَى الْمُتَمَرِّدِينَ أَنْ يُسَلِّمُوا

أَنْفُسَهُم وَوَعَدْتُهم بِالْأَمَانِ» : هۆكۈمەت دائىرىلىرى تويىلاڭ كۆتۈرگۈچىلەرنىڭ تەسلىم بولۇشىنى تەلەپ قىلدى ۋە ئۇلارغا ئامانلىق بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا ۋەدە بەردى.

أَمَانَةٌ: ساداقلىق، راستچىللىق، سەممىيلىك.

«لاَ إِيمَانَ لِمَنْ لاَ أَمَانَةَ لَهُ» ‹حديث› : راستچىللىق بولمىغان كىشىدە ئىمان بولمايدۇ.

«قَامَ بِأَدَاءِ وَاجِبِهِ بِكُلِّ إِخْلاَصٍ وَأَمَانَةٍ» : ئۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى پۈتۈنلەي سەممىيلىك ۋە ساداقەتلىك بىلەن ئادا قىلدى.

أَمَانَةٌ ج أَمَانَاتٌ: ئامانەت، ساقلىغىلى بەرگەن مال، ئامانەت قويۇلغان نەرسە؛ كاتىبات باشقارمىسى.

أَمَانَةُ الْعَاصِمَةِ: شەھەرلىك ھۆكۈمەت (ئىراقتىكى).

«إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى، ئاللاھ سىلەرنى ئامانەتلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا بۇيرۇيدۇ.

أَلْأَمَانَةُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي غۇرۇر.

أَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِلْجَامِعَةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئىتتىپاقى كاتىبات باشقارمىسى.

أَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِمُنَظَّمَةِ الْوَحْدَةِ الْإِفْرِيقِيَّةِ: ئافرىقا بىرلىكى تەشكىلاتى باش سېكرېتارىياتى.

أَلْأَمَانَةُ الْعَامَّةُ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى باش سېكرېتارىياتى.

مَخْزَنُ الْأَمَانَاتِ: يۈك تاق ـ ساقلاش ئورنى.

أَمَاهَ يُمِيهُ إِمَاهَةً الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

أَمَاهَ السِّكِّينَ: پىچاقنى سۇغاردى.

أَماهَتِ الْأَرْضُ: زېمىننىڭ سۈيى كۆپ بولدى، زېمىننىڭ سۈيى ئەلۋەك بولدى.

إِمْبَرَاطُورٌ ج أَبَاطِرَةٌ: ئىمپېراتور، ئىمپېراتورلار.

إِمْبَرَاطُورُ الْحَبَشَةِ: ھەبەشىستان ئىمپېراتورى.

إِمْبَرَاطُورُ الْيَابَانِ: ياپون ئىمپېراتورى.

«تَقَلَّدَ إِمْبَرَاطُورٌ جَدِيدٌ زِمَامَ الْحُكْمِ» : يېڭى ئىمپېراتور ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى.

إِمْبَرَاطُورِيَّةٌ: ئىمپېراتورلۇق.

إِمْبِرِيَالِيٌّ: جاھانگىرلىك، مۇستەملىكىچىلىك.

حُكْمٌ إِمْبِرِيَالِيٌّ: جاھانگىرلىك ھاكىمىيىتى.

إِمْبِرِيَالِيَّةٌ: مۇستەملىكىچىلىك، جاھانگىرلىك.

أَمْبِيرٌ: ئامپېر.

أَمْتٌ ج أُمُوتٌ وَإِمَاتٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

«فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا لاَتَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلاَ أَمْتًا» ‹قرآن› : ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ، ئۇ يەرلەردە نە چوڭقۇرلۇقنى، نە ئېگىزلىكنى كۆرمەيسەن.

أَمَةٌ ج إِمَاءٌ و أَمَوَاتٌ وآمٌ: دېدەك، چۆرە، ئايال قۇل.

«لاَ تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللّهِ» ‹حديث› : ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتىدىن بولغان ئاياللارنى ئۇرماڭلار.

إِمْتَاحَ يَمْتَاحُ إِمْتِيَاحًا الْمَاءَ: سۇنى ئۇچۇملاپ ئالدى.

إِمْتَارَ يَمْتَارُ إِمْتِيَارًا: سەپەر ئوزۇقى تەييارلىدى؛ ئاشلىق جۇغلىدى.

إِمْتَازَ يَمْتَازُ إِمْتِيَازًا: پەرقلىق بولدى، ئايرىم بولدى، ئالاھىدە بولدى.

«وَامْتَازُو الْيَوْمَ أَيُّهَاالْمُجْرِمُونَ» ‹قرآن› : (گۇناھكارلارغا) «ئى گۇناھكارلار! بۈگۈن (بىر تەرەپكە) ئايرىلىڭلار» (دېيىلىدۇ).

إِمْتَازَ الشَّخْصُ: ئۈستۈن بولدى، ئالاھىدە بولدى، يېگانە بولۇۋالدى؛ ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

إِمْتَازَ لِكِبْرِيَائِهِ: چوڭچىلىقتىن ئايرىم بولۇۋالدى.

إِمْتِثَالٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق؛ بەجا كەلتۈرمەك.

إِمْتَثَلَ يَمْتَثِلُ إِمْتِثَالاً الْأَمْرَ: باش ئەگدى، ئىتائەت قىلدى.

إِمْتَثَلَ الْمَثَلَ: ئۆلگىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

إِمْتَثَلَ طَرِيقَةَ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ يولىغا ئەگەشتى.

إِمْتَثَلَ مِنْ فُلاَنٍ: قىساس ئالدى.

إِمْتَثَلَ الشَّيْءَ: دورىدى، تەقلىد قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

إِمْتِحَانٌ ج إِمْتِحَانَاتٌ: ئىمتىھان، تەجرىبە، سىناق؛ تەكشۈرۈش، كۆرۈپ چىقىش.

إِمْتِحَانُ الْإِلْتِحَاقِ بِالْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرىش ئىمتىھانى.

إِمْتِحَانُ الطَّلَبَةِ آخِرَ السَّنَةِ: ئوقۇغۇچىلارنىڭ يىل ئاخىرىدىكى ئىمتىھانى.

إِمْتِحَانٌ تَحْرِيرِيٌّ: يازما ئىمتىھان، قەغەز ئىمتىھانى.

إِمْتَحَنَ يَمْتَحِنُ إِمْتِحَانًا الشَّخْصَ: سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، ئىمتىھان ئالدى؛ تەكشۈردى.

إِمْتَحَنَ قُوَاهُ: ئۆزىنىڭ كۈچىنى سىناپ كۆردى.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَاجَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ» ‹قۇرئان›: ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە مۆمىن ئاياللار ھىجرەت قىلىپ كەلسە، ئۇلارنى سىناپ كۆرۈڭلار.

«إِمْتَحَنَ الْمُعَلِّمُ تَلَامِيذَهُ»: مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلىرىدىن ئىمتىھان ئالدى.

«إِمْتَحَنَ تَصَرُّفَاتِ الشَّبَابِ»: ئۇ ياشلارنىڭ ئىش ھەرىكىتىنى كۆزدىن كەچۈردى.

إِمْتَحَنَ الشَّيْءَ: كۆرۈپ چىقتى، قاراپ چىقتى، تەكشۈردى.

أُمْتُحِنَ فُلَانٌ: قىيىن سىناققا دۇچ كەلدى.

إِمْتَحَى يَمْتَحِي إِمْتِحَاءً الشَّيْءُ: ئۆچتى، يوقالدى، تۈگىدى، بىكار قىلىندى.

إِمْتَخَضَ يَمْتَخِضُ إِمْتِخَاضًا الْجَنِينُ: قورساقتىكى بالا تەۋرىدى.

إِمْتَخَضَ اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇپ قالدى.

إِمْتَخَطَ يَمْتَخِطُ إِمْتِخَاطًا الْمُخَاطَ: مىشقاردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

إِمْتِدَادٌ: سوزۇلماق، ئۇزارماق.

إِمْتَدَحَ يَمْتَدِحُ إِمْتِدَاحًا: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، ئالقىشلىدى، تەرىپلىدى.

إِمْتَدَّ يَمْتَدُّ إِمْتِدَادًا: سوزۇلدى، كېڭەيدى، يېيىلدى.

إِمْتَدَّ الشَّخْصُ فِي مِشْيَتِهِ: كېرىلىپ ماڭدى.

«يَمْتَدُّ الْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ إِلَى الْبَحْرِ الْأَبْيَضِ الْمُتَوَسِّطِ شِمَالًا» : ئەرەب دۇنياسى شىمال تەرەپتىن ئوتتۇرا دېڭىزغىچە سوزۇلىدۇ.

إِمْتَرَى يَمْتَرِي إِمْتِرَاءً الشَّيْءَ: چىقاردى.

إِمْتَرَى اللَّبَنَ: سۈت ساغدى.

«ذَلِكَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ» ‹قۇرئان› : ئەنە شۇ ئىسا ئىبنى مەريەمنىڭ (قىسسىسىدۇر) ئىسا ئۇلاردا تالاش قىلىشۋاتقان ئۆزىنىڭ ئىشىنىڭ (ھەقىقەتتى) ئۇستىدە ھەق گەپنى قىلدى.

إِمْتَرَى فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەك كەلتۈردى، شەكلەندى، گۇمانلاندى.

إِمْتِزَاجٌ: بىرىكمەك، ئارىلاشماق، ئارىلاشما، بىرىكمە.

إِمْتَزَجَ يَمْتَزِجُ إِمْتِزَاجًا بِهِ: ئارىلاشتى.

إِمْتَسَحَ يَمْتَسِحُ إِمْتِسَاحًا السَّيْفَ: قىلىچىنى سۇغاردى، قىلىچىنى چىقاردى.

إِمْتَشَطَ يَمْتَشِطُ إِمْتِشَاطًا الشَّخْصُ: باش تاردى، چاچ تاردى.

إِمْتَشَقَ يَمْتَشِقُ إِمْتِشَاقًا الشَّيْءَ: بۇلاپ كەتتى، ئوغرىلىدى.

إِمْتَشَقَ السَّيْفَ: قىلىچىنى سۇغۇرۇپ چىقاردى.

إِمْتِصَاصٌ: شورىماق، سۈمۈرمەك، ھاۋانى ئىچىگە تارتماق.

إِمْتَصَّ يَمْتَصُّ إِمْتِصَاصًا: شورىدى، سۈمۈردى.

إِمْتَصَّ الْهَوَاءَ: نەپەس ئالدى.

إِمْتَطَلَ يَمْتَطِلُ إِمْتِطَالًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى، شاخلار چىرمىشىپ كەتتى.

إِمْتَطَى يَمْتَطِي إِمْتِطَاءً الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

أَمْتَعَهُ يُمْتِعُ إِمْتَاعًا اللّٰهُ بِكَذَا: ئاللاھ ئۇنى پايدىلانسۇن دەپ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى؛ ئاللاھ ئۇنى ئۇنىڭدىن بەھرىمەن قىلسۇن.

إِمْتَعَضَ يَمْتَعِضُ إِمْتِعَاضًا: غەزەپلەندى، ئازابلاندى.

إِمْتَغَطَ يَمْتَغِطُ إِمْتِغَاطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزۇردى.

إِمْتَغَغَ النَّهَارُ فِي فَصْلِ الصَّيْفِ: ياز پەسلىدە كۈن ئۇزۇردى.

إِمْتَغَغَ الصَّيْفُ: قىلىچنى سۇغاردى.

إِمْتَقَعَ يَمْتَقِعُ إِمْتِقَاعًا وَلَدُالنَّاقَةِ مَا فِي الضَّرْعِ: بوتىلاق ئانىسىنىڭ سۈتىنىڭ ھەممىسىنى ئىمىۋالدى.

أُمْتُقِعَ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

إِمْتَكَّ يَمْتَكُّ إِمْتِكَاكًا الْعَظْمَ: يىلىكىنى شوردى.

إِمْتَلأَ يَمْتَلِئُ إِمْتِلاَءً: تولدى، تولدۇرۇلدى، توشتى.

إِمْتَلأَ فُلاَنٌ غَيْظًا: پالانىنىڭ غەزىپى تاشتى.

«يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ» (قرآن): ئۇ كۈندە بىز جەھەننەمگە: «توشتۇڭمۇ؟» دەيمىز، جەھەننەم: «يەنە بارمۇ» دەيدۇ.

إِمْتِلاَءٌ: تولماق، توشماق؛ تولدۇرماق.

إِمْتِلاَكٌ: ئىگە بولماق، مالىك بولماق، ئىگىلىمەك.

حَقُّ الْإِمْتِلاَكِ الْفَرْدِيِّ: خۇسۇسى مۈلۈك ھوقۇقى.

إِمْتَلَجَ يَمْتَلِجُ إِمْتِلاَجًا: ئەمدى، شوردى.

إِمْتَلَجَ الْفَصِيلُ مَافِي الضَّرْعِ: بوتىلاق ئەمچەكنى ئەمدى.

إِمْتَلَخَ يَمْتَلِخُ إِمْتِلاَخًا الشَّيْءَ: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى.

إِمْتَلَخَ اللَّحْمَةَ عَنْ عَظْمِهَا: گۆشنى سۆڭەكتىن شىلىدى.

إِمْتَلَخَ عَقْلَهُ: ئەقلىدىن ئازدى، ئەقلىنى يوقاتتى.

إِمْتَلَكَ يَمْتَلِكُ إِمْتِلاَكًا الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ئىگىلىدى.

إِمْتَلَكَ نَوَاحِيَ الْأُمُورِ: ئىشنىڭ ھەممىسىنى قولغا ئالدى.

إِمْتَلَّ يَمْتَلُّ إِمْتِلاَلاً الْخُبْزَةَ: كۆمەچ ياقتى، قوقاستا كۆمەچ پىشۇردى.

إِمْتَلَّ الشَّخْصُ مِلَّةَ الْإِسْلاَمِ: ئىسلام دىنىغا كىردى.

إِمْتِنَاعٌ: رەت قىلماق؛ مۇمكىن بولماسلىق، باش تارتماق.

إِمْتِنَانٌ: مەمنۇن بولۇش، مەمنۇنىيەت، قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىقنى ياندۇرۇش.

«بِكُلِّ امْتِنَانٍ أُقَدِّمُ لَكَ جَزِيْلَ شُكْرِي»: مەمنۇنىيەت بىلەن ساڭا كۆپ تەشەككۈر بىلدۈرىمەن.

إِمْتَنَعَ يَمْتَنِعُ إِمْتِنَاعًا عَنْ كَذَا: توسالدى، چەكلەندى.

إِمْتَنَعَ الشَّيْءُ: ئېرىشىش قىيىن بولدى، مۇمكىن بولمىدى.

«إِمْتَنَعَ عَنْ تَنَاوُلِ الطَّعَامِ الَّذِي وَقَعَ عَلَيْهِ الذُّبَابُ»: ئۇ چىۋىن قونۇپ قالغان تاماقنى يېيىشتىن باش تارتتى.

إِمْتَنَعَ الشَّخْصُ بِهِ: كۈچەيدى، قوغداندى.

إِمْتَنَّ يَمْتَنُّ إِمْتِنَانًا عَلَيْهِ بِكَذَا: ئىنئام قىلدى، ئۇنىڭغا بېرىۋەتتى، ئۇنىڭغا سوۋغا قىلدى.

إِمْتَنَّ عَلَيْهِ: مىننەت قىلدى، مىننەت قىلىپ رەنجىتتى.

إِمْتِهَانٌ: كۆزگە ئىلماسلىق، مەنسىتمەسلىك، سەل قارىماق.

إِمْتَهَنَ يَمْتَهِنُ إِمْتِهَانًا الشَّخْصُ: بىرەر كەسىپ بىلەن بولدى.

إِمْتَهَنَ التِّجَارَةَ: تىجارەت بىلەن شۇغۇللاندى.

إِمْتَهَنَ الشَّيْءَ: خورلىدى، كەمسىتتى.

إِمْتَهَنَ الْعَمَلَ الْيَدَوِيَّ: قول ھۈنىرىنى كۆزگە ئىلمىدى.

إِمْتَهَنَ الرَّجُلَ: خىزمەتچى قىلىۋالدى، چاكار قىلىۋالدى.

إِمْتِيَازٌ: پەرقلىق بولماق، ئايرىم بولماق، ئالاھىدە بولماق.

إِمْتِيَازٌ ج إِمْتِيَازَاتٌ: ئەۋزەل، ئۈستۈنلۈك، ئالاھىدە، ئىمتىياز، پەرق، ئايرىمىلىق؛ ئالاھىدە رۇخسەت.

صَاحِبُ امْتِيَازِ الْجَرِيْدَةِ: گېزىتنىڭ قانۇنىي مەسئۇلى.

اَلْإِمْتِيَازَاتُ: دىپلوماتلار ۋە خەلقئارا تەشكىلاتلارنىڭ خادىملىرى بەھرىمەن بولىدىغان

ئىمتىياز.

إِلْغَاءُ الْإِمْتِيَازَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ: چەت ئەل ئىمتىيازلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

أَمْثَل ج أَمَاثِلُ وَمُثْلٌ م مُثْلَى: ئەڭ ئالىي، ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئىلغار، ئەڭ ئىپىك، ئەڭ مۇنەۋۋەر.

أَمْثَلُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ كاتتىسى، مىللەتنىڭ ئىپىك ئادىمى.

اَلْمَرِيْضُ الْيَوْمَ أَمْثَلُ: ئاغرىق بۈگۈن خېلى ياخشى.

أَمَاثِلُ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ياخشىلىرى، ئىلغارلىرى.

أُمْثُولَةٌ ج أُمْثُولَاتٌ و أَمَاثِيلُ: ھېكمەتلىك سۆز، ئىبرەتلىك سۆز، ئاتىلار سۆزى؛ تەمسىل قىلىنىدىغان بېيىتلەر؛ ئوقۇغۇچىغا بەلگىلەنگەن دەرس؛ ئۈلگە.

«جَعَلَهُ أُمْثُولَةً لِلْجَمِيعِ» : ئۇ ئۇنى ھەممىگە تەمسىل قىلىپ كۆرسەتتى.

أَمْجَدَ يُمْجِدُ إِمْجَادًا فُلَانًا: قەدىرلىدى، ئىززەتلىدى، ئۇلۇغلىدى، ماختىدى.

أَمْجَدُ ج أَمَاجِدُ: ئەڭ شەرەپلىك، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ ئالىيجاناب.

أَمْجَلَ يُمْجِلُ إِمْجَالًا الْعَمَلُ يَدَهُ: ئەمگەك قولىنى قاپارتىۋەتتى.

أَمْجَلَتْ يَدُهُ: قولى قاپاردى.

أَمْحَصَ يُمْحِصُ إِمْحَاصًا الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلغاندىن كېيىن ئېچىلدى.

أَمْحَضَ يُمْحِضُ إِمْحَاضًا فُلَانًا النُّصْحَ: سەممىي نەسىھەت قىلدى، دوستلۇق ئىزھار قىلدى.

أَمْحَضَهُ الثَّنَاءَ: ئۇنى ماختاپ كۆككە كۆتۈردى.

أَمْحَقَ يُمْحِقُ إِمْحَاقًا الْمَالُ: مال زىيانغا ئۇچرىدى.

أَمْحَقَ الْقَمَرُ: ئاي تۇتۇلدى، نۇرى ئۆچتى.

أَمْحَكَ يُمْحِكُ إِمْحَاكًا الشَّخْصُ: جېدەلخور بولدى، تالاشقاق بولدى.

أَمْحَلَ يُمْحِلُ إِمْحَالًا الْمَطَرُ: قۇرغاقچىلىق بولدى، ھۆل - يېغىن بولمىدى.

أَمْحَلَ الْأَرْضُ: يەر قاقاسلىققا ئايلاندى.

أُمْحُوضَةٌ: سەممىي نەسىھەت، خەيرىخاھلىق.

أَمَخَّ يُمِخُّ إِمْخَاخًا الْعَظْمُ: سۆڭەككە يىلىك قوندى.

أَمَدٌ ج آمَادٌ: مۇددەت، ۋاقىت، قەرەل، مەزگىل، دائىرە؛ غايە.

مُنْذُ أَمَدٍ بَعِيدٍ: ئۇزۇندىن بۇيان.

«قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَاتُوْعَدُوْنَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇلغان ئازاب يېقىنمۇ؟ ياكى پەرۋەردىگارىم ئۇنىڭغا (ئۇزاق) ۋاقىت تەيىن قىلامدۇ؟ ئۇقمايمەن».

«تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا» «قرآن» : ئۆزى بىلەن يامان ئىشلىرىنىڭ ئارىسىدا ئۇزۇن مۇسابە بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

قَصِيرُ الْأَمَدِ: قىسقا مۇددەت.

أَمَدُ الْحَيَاةِ: ھايات مۇددىتى.

«أَقَامَ فِي هَذِهِ الْبِلَادِ أَمَدًا طَوِيلًا» : بۇ مەملىكەتتە ئۇزۇن زامان تۇردى.

إِمْدَادٌ: ياردەم؛ ياردەملەشمەك، ياردەم قىلماق، قوللىماق، ئىئانە قىلماق.

أَمَدَّ يُمِدُّ إِمْدَادًا الرَّجُلَ: ياردەم بەردى، ياردەم قىلدى؛ ئاتا قىلدى، مۆھلەت بەردى، مۇددەتنى سوزدى.

أَمَدَّهُ بِمَالٍ كَثِيرٍ: ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئىقتىسادىي ياردەم بەردى.

«أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ» «قرآن» : ئۇ سىلەرگە چارۋىلارنى، ئوغۇللارنى، باغلارنى، بۇلاقلارنى ئاتا قىلدى.

«فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ» «قرآن» : ئەلچى سۇلايماننىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، سۇلايمان ئېيتتى: «سىلەر ماڭا مال بىلەن ياردەم قىلماقچىمۇ؟».

أَمَدَّ الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

أَمَدَّهُ اللّٰهُ فِي الْخَيْرِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلدى.

أَمَدَّ اللّٰهُ عُمْرَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن.

أَمْدَرُ م مَدْرَاءُ ج مُدْرٌ: يوغان قورساق ئادەم؛ تازىلىقتا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان ئادەم.

أُمْدُوحَةٌ ج أَمَادِيْحُ: مەدھىيە شېئىرى.

أَمْدَى يُمْدِي إِمْدَاءً الشَّخْصُ: ياشىنىپ قالدى، يېشى چوڭقايدى.

أَمْدَاهُ: مۆھلەت بەردى، مۇددەتنى ئۇزارتتى.

أَمْدَرُ م مَدْرَاءُ ج مُدْرٌ: ھاجەتخانىغا كۆپ بارىدىغان ئادەم.

أَمَرَ يَأْمُرُ أَمْرًا وَآمَرَةً وَإِمَارًا الشَّيْءَ وَبِالشَّيْءِ: بۇيرىدى، بۇيرۇق قىلدى، بۇيرۇق چۈشۈردى.

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إلى الْخَيْرِ وَيأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ» «قرآن»: سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا خەيرلىك ئىشلارغا دەۋەت قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئى قىلىدىغان بىر جامائە بولسۇن.

«أَمَرَ الرَّئِيْسُ بِإِطْلَاقِ سَرَاحِ السُّجَنَاءِ»: باشلىق تۈرمىدىكىلەرنى قويۇپ بېرىشكە بۇيرىدى.

أَمَرَ عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا باشلىق بولدى، ئۇلارغا بەگ بولدى.

أَمِرَ يَأْمَرُ أَمْرًا و إِمَارَةً وَ أَمَرَ يَأْمُرُ أَمْرًا وَ إِمْرَةً وَإِمَارَةً: ئەمىر بولدى، بەگ بولدى، باشلىق بولدى.

أَمْرٌ: بۇيرۇق قىلىش، تاپىلاش، تەيىنلەش، بەلگىلەش.

صِيْغَةُ الْأَمْرِ: بۇيرۇق پېئىلى.

اَلْأَمْرُ الْمَلِكِيُّ: خاننىڭ يارلىقى، خاننىڭ پەرمانى.

صَاحِبُ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ: ھۆكۈمران.

مَهْمَا يَكُنْ مِنْ أَمْرٍ: قانداقلا بولمىسۇن، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.

أَمْرٌ ج أُمُوْرٌ: مەسىلە، ئىش، ماۋزۇ.

«مَهْمَا يَكُنْ مِنْ أَمْرٍ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ إِيْجَادِ حَلٍّ سَرِيْعٍ لِهَذِهِ الْمُشْكِلَةِ»: قانداق ئىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، تېز سۈرئەتتە بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسىنى تېپىشى كېرەك.

فِي أَوَّلِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدىلا، دەسلىپىدە، بېشىدا، ئالدىدا.

أَوَّلَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

فِي بَادِئِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

بَادِئَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا، ئالدىدا.

«وَافَقَ أَوَّلَ الْأَمْرِ عَلَى الْمُشَارَكَةِ فِي الْمَشْرُوعِ وَلَكِنَّهُ اِعْتَذَرَ فِيْمَا بَعْدُ»: ئۇ دەسلەپتە پىلانغا قوشۇلدى، لېكىن كېيىن ئۇ ئۆزرە بايان قىلدى.

اَلْأَمْرُ الْوَاقِعُ: ئوبيېكتىپ ۋەزىيەت.

«لَا يَعْرِفُ مِنْ أَمْرِهِ إِلَّا أَنَّهُ تَرَكَ الرِّيْفَ وَانْتَقَلَ إِلَى الْعَاصِمَةِ لِلدِّرَاسَةِ»: ئۇ يېزىنى تاشلاپ پايتەختكە ئوقۇش ئۈچۈن كەتكەنلىكىدىن باشقا ئىشنى بىلمەيدۇ.

«كَانَ بِيَدِهِ الْأَمْرُ وَالنَّهْيُ»: ئۇ دېگىنىنى دېگەن، قىلغىنىنى قىلغان ئادەم ئىدى.

صَاحِبُ الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ فِي كُلِّ مَوْضُوعٍ: ھەر ماۋزۇدا گېپى ئۆتىدىغان ئادەم.

«أَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ أَمْرًا «أَوْ أُمُورًا» بِمَنْعِ السَّفَرِ إِلَى الْخَارِجِ»: ھۆكۈمەت چەت ئەلگە سەپەر قىلىشنى چەكلەش توغرىسىدا بۇيرۇق چىقاردى.

«تُقَاسِي الطَّبَقَاتُ الْفَقِيْرَةُ الْمَغْلُوبَةُ عَلَى أَمْرِهَا مِنْ فَسَادِ الْحُكْمِ»: مەھكۇملۇقتىكى نامرات تەبىقە كىشىلىرى چىرىك ھاكىمىيەتنىڭ دەردىنى تارتىدۇ.

بَيْنَ أَمْرَيْنِ: ئىككى خىل تاللاش ئارىسىدا.

«نَحْنُ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِمَّا أَنْ نَقْبَلَ سِيَاسَةَ الْأَمْرِ الْوَاقِعِ أَوْ نُوَاصِلَ كِفَاحَنَا»: بىز ئىككى خىل تاللاش ئارىسىدا تۇرىۋاتىمىز، يا ئوبيېكتىپ ۋەزىيەتنىڭ سىياسىتىنى قوبۇل قىلىشىمىز، يا كۈرۈشىمىزنى داۋاملاشتۇرۇشىمىز لازىم.

أَمْرٌ مَّا: مەلۇم ئىش.

«لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ» «قرآن»: ھېچ ئىش سېنىڭ ئىختىيارىڭدا ئەمەس.

«وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ» «حديث»: ئەمر -

مەئرۇف سەدىقە ئورنىدا بولىدۇ.

أَمْرٌ بَدِيهِيٌّ: چۈشىنىشلىك ئىش، ئوچۇق مەسىلە.

أَمْرٌ وَاقِعِيٌّ: ئەمەلىي ئىش، نەق ئىش، رېئال ئىش، ئوبيېكتىپ ئىش.

تَحْتَ أَمْرِكَ: خىزمىتىڭگە تەييار، باش ئۈستىگە.

أُولُو الْأَمْرِ: ئىش ئۈستىدىكىلەر، ھاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر.

لِأَمْرٍ مَّا: مەلۇم سەۋەبتىن.

أَمْرٌ مَعْلُومٌ: مەلۇم ئىش، بەلگىلىك ئىش.

أَمْرٌ ذُوبَالٍ: مۇھىم مەسىلە.

غُلِبَ عَلَى أَمْرِهِ: قاتتىق مەغلۇپ بولدى، تەلتۆكۈس يېڭىلدى.

وَلِيُّ الْأَمْرِ: ھۆكۈمران، ئىش بېشىدىكى ئادەم، باشلىق.

قُضِيَ الْأَمْرُ: ئىش تۈگىدى، ئىش پۈتتى.

صَغَائِرُ الْأُمُورِ: ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار، پارچە - پۇرات ئىشلار.

إِمْرٌ: چوڭ ئىش، قاتتىق ئىش، قىزىق ئىش، ئاجايىپ.

«قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا» «قۇرئان»: مۇسا (ئۇنىڭغا): «كېمىدىكىلەرنى غەرق بولۇپ كەتسۇن، دەپ كېمىنى تەشتىڭمۇ؟ سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنۇچلۇق) چوڭ بىر ئىشنى قىلدىڭ» دېدى.

أَمَرَأَ يَمْرِئُ إِمْرَاءً الطَّعَامَ: تاماقنى سىڭىشلىق ئۆتىدىغان قىلدى.

أَمْرَأَهُ الطَّعَامُ : ئۇنىڭغا تاماق ياقتى.

أَمْرُؤٌ. إِمْرَأٌ. إِمْرِئٌ: ئىنسان، ئادەم، كىشى، ئەر.

إِمْرَأَةٌ ج نِسَاءٌ: ئايال كىشى.

أَمَرَةٌ: مۇساپە بەلگىسى، مۇساپە كۆرسەتكۈچ.

إِمَرَةٌ: بۇيرۇق؛ قوماندان.

أَمْرَحَ يُمْرِحُ إِمْرَاحًا الشَّخْصَ: خۇشال قىلدى، خۇشاللاندۇردى.

أَمْرَخَ يُمْرِخُ إِمْرَاخًا: يۇمشاتتى.

أَمْرَدُ ج مُرْدٌ: بۇرۇتى خەت تارتقان يىگىت؛ ساقالسىز، كۆسا.

غُصْنٌ أَمْرَدُ: ياپراقسىز شاخ.

أَمَرَّ يُمِرُّ إِمْرَارًا: ئاچچىق بولدى.

أَمَرَّهُ بِكَذَا: بەردى، سۇنۇپ بەردى، ئۆتكۈزۈپ بەردى؛ ئالەمدىن ئۆتكۈزدى، ۋاپات قىلدۇردى.

أَمَرَّ بِنَظَرِهِ: كۆزدىن كەچۈردى، قاراپ چىقتى.

أَمَرَّ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، ئارغامچىنى تولغىدى.

أَمَرَّ الشَّيْءَ: ئۆتكۈزدى، ئۆتكۈزىۋەتتى.

أَمَرَّ الْأَمْرَ: پۇختىلىدى.

أَمَرُّ: ئىنتايىن جاپالىق، ئىنتايىن قىيىن.

«بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ والسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ» «قۇرئان»: ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازاب بۇلا ئەمەس)، قىيامەت ئۇلارغا (ئازاب قىلىنىش) ۋەدە قىلىنغان ۋاقىتتۇر، قىيامەت تېخىمۇ قىيىندۇر، تېخىمۇ جاپالىقتۇر.

أَمَرَّانِ: كەمبەغەللىك ۋە قېرىلىق؛ قېرىلىق ۋە كېسەللىك.

لَقِيَ مِنْهُ الْأَمَرَّيْنِ: يامانلىق ۋە چوڭ ئىشقا يولۇقتى.

أَمْرَضَ يُمْرِضُ إِمْرَاضًا الشَّخْصُ: كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

أَمْرَضَ الشَّخْصَ: كېسەل قىلىپ قويدى، ئاغرىتىپ قويدى.

أَمْرَضَ الضَّجِيجُ أَعْصَابَهُ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئۇنىڭ نېرۋىلىرىنى قوچۇۋەتتى.

أَمْرَطُ م مَرْطَاءُ ج مُرْطٌ: قاش - كىرپىكلىرى شالاڭ ئادەم.

أَمْرَعَ يُمْرِعُ إِمْرَاعًا الْمَكَانُ: جاي مۇنبەت بولدى، ئۈنۈملۈك بولدى، ھوسۇللۇق بولدى.

أَمْرَغَ يُمْرِغُ إِمْرَاغًا عِرْضَهُ: نومۇسىنى بۇلغىدى؛ ئابرۇيىغا داغ تەگكۈزدى.

أَمْرَكَهُ يُمْرِكُ أَمْرَكَةً: ئۇنى ئامېرىكىغا تەۋە قىلدى.

أَمْرِيكَا. أَمْرِيكِيَّةٌ: ئامېرىكا.

أَمْرِيكَا اللَّاتِينِيَّةُ: لاتىن ئامېرىكىسى.

أَمْرِيكَا الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئامېرىكا.

أَمْرِيكَانِ: ئامېرىكا پۇقراسى، ئامېرىكىلىق.

أَمْرِيكِيٌّ: ئامېرىكىلىق، ئامېرىكا پۇقراسى.

اَلْحُكُومَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ: ئامېرىكا ھۆكۈمىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ: ئامېرىكا سىياسىتى.

أَمْسِ: تۈنۈگۈن.

أَمْسِ الْأَوَّلِ: ئۈلۈشكۈن، بۇرناكۈن، ئالدىنقى كۈن.

«كَانَ الْجَوُّ أَمْسِ صَافِيًا»: تۈنۈگۈن ھاۋا ئوچۇق ئىدى.

«اَلَّذِي جَاءَ مِنْ كَاشِغَرَ أَمْسِ هُوَ مَحْمُودٌ»: قەشقەردىن تۈنۈگۈن كەلگەن ئادەم مەھمۇددۇر.

«كَانَ أَمْسُنَا طَيِّبًا»: تۈنۈگۈنىمىز ياخشى بولدى.

«هَلْ هُمْ تَحَدَّثْتُمْ عَنْهُمْ أَمْسِ الْأَوَّلِ»: ئۈلۈشكۈن سىلەر گېپىنى قىلغان كىشىلەر شۇلارمۇ؟

أَوَّلُ أَمْسِ: ئۈلۈشكۈن، بۇرناكۈن، ئالدىنقى كۈنى.

أَوَّلُ مِنْ أَمْسِ: ئۈلۈشكۈن، بۇرناكۈن، ئالدىنقى كۈنى.

«سَافَرَ الْوَفْدُ الْيَوْمَ وَكَانَ قَدْ وَصَلَ الْعَاصِمَةَ أَوَّلَ أَمْسِ»: ئۆمەك بۈگۈن يولغا چىقتى، ئۈلۈشكۈن پايتەختكە يېتىپ كەلگەنىدى.

اَلْأَمْسُ ج آمُسٌ و أُمُوسٌ وآمَاسٌ: يېقىندىن بۇيان.

اَلْأَمْسُ الْبَعِيدُ: يىراق ئۆتمۈش.

اَلْأَمْسُ الْقَرِيبُ: يېقىن ئۆتمۈش.

إِمْسَاكٌ: بېخىللىق قىلماق؛ باش تارتماق؛ قەۋزىيەت بولماق.

إِمْسَاكُ النَّفْسِ: قول ئۈزمەك، تاشلىماق.

بِهِ إِمْسَاكٌ لَا يُطَاقُ: ئۇ چىدىغۇسىز قەۋزىيەت.

إِمْسَاكِيَّةٌ ج إِمْسَاكِيَّاتٌ: رامزان ئېيىدا سۇھۇرلۇق ۋە ئىپتار ۋاقتى بەلگىلەنگەن ۋاقىت جەدۋىلى.

أَمْسَحُ م مَسْحَاءُ ج مُسْحٌ: سىلىق، تەكشى.

أَمَشَّ إِلَيَّ: ئىنتايىن ئېھتىياجلىق.

أَمْسَكَ يُمْسِكُ إِمْسَاكًا الشَّيْءَ: چىڭ تۇتتى، تۇتتى.

أَمْسَكَ اللّٰهُ الْغَيْثَ: ئاللاھ تائالا يامغۇرنى توختاتتى.

«قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ» «قرآن»: ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۈگەپ كېتىشتىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار.

أَمْسَكَ بِغَيْرِهِ: ئېسىلدى.

أَمْسَكَ عَنِ الْكَلَامِ: سۆزلىمىدى، سۈكۈت قىلدى، جىم تۇردى.

أَمْسَكَ الرَّجُلُ: بېخىللىق قىلدى.

أَمْسَكَهُ: ئۇنى تۇتۇۋالدى.

«أَمْسَكَ الْفَرِيقُ الْأَوَّلُ بِطَرَفِ الْحَبْلِ»: ئا گۇرۇپپا ئارغامچىنىڭ بىر تەرىپىنى تۇتتى.

«لَا تَنْتَظِرْ غَدَكَ. فَأَمْسِكِ الْمُنْبِئَ عَنْهُ»: ئەتىنى كۈتمە، ئۇنىڭدىن خەۋەر بەرگۈچىنى تۇت.

أَمْسَكَ بِهِ: يېپىشتى، چاپلاشتى، يېقىندى؛ ساقلىدى.

أَمْسَكَ بِرَقَبَتِهِ: گېجگىسىدىن ئالدى.

أَمْسَكَ عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، باش تارتتى.

أَمْسَكَ الْمَرِيضُ عَنِ الطَّعَامِ: كېسەل پەرھىز تۇتتى.

أَمْسَكَ رَمَقَهُ: ھاياتىنى ساقلاپ قالدى.

أَمْسَى يُمْسِي إِمْسَاءً: كېچە بولدى، كەچ بولدى؛ ئايلاندى، ئۆزگەردى.

«فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ» «قرآن»: سىلەر ئاخشامدا ۋە ئەتىگەندە ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىڭلار.

أَمْسَى الْجَوُّ صَحْوًا: ھاۋا ئېچىلىپ كەتتى.

أَمْسَى الرَّجُلُ: كەچقۇرۇندا بولدى؛ كەچلىدى،

كەچ قىلدى.

أُمْسِيَّةٌ ج أُمْسِيَّاتٌ وَأَمَاسِيُّ: كەچقۇرۇن، كېچە، تۈن.

أَتَاهُ أُمْسِيَّةً أَمْسِ: ئۇنىڭ يېنىغا تۈنۈگۈن كەچقۇرۇن كەلدى.

أُمْسِيَّةٌ شِعْرِيَّةٌ: شېئىرىيەت كېچىلىكى.

يُنَظِّمُ النَّادِي أُمْسِيَّةً ثَقَافِيَّةً: كۇلۇب مەدەنىيەت كېچىلىكى تەشكىللەيدۇ.

أَمْشَى يُمْشِي إِمْشَاءً: ماگغۇزدى، يۈرگۈزدى.

أَمْشَاهُ الدَّوَاءُ: دورا ئۇنىڭ ئىچىنى ماگغۇزدى، ئىچىنى سۈرگۈزدى.

أَمَصَّ يُمِصُّ إِمْصَاصًا الشَّيْءَ: شوراتقۇزدى، سۈمۈرگۈزدى.

إِمْضَاءٌ ج إِمْضَاءَاتٌ: ئىمزا قويماق، قول قويماق؛ ئىمزا؛ ئورۇنلىماق.

مُعَاهَدَةٌ بِإِمْضَاءِ رَئِيسِ الدَّوْلَةِ: دۆلەت رەئىسىنىڭ ئىمزاسى قويۇلغان كېلىشىم.

صَاحِبُ الْإِمْضَاءِ: ئىمزا قويغۇچى، قول قويغۇچى.

إِمْضَاءٌ مُسْتَعَارٌ: تەخەللۇس.

«يَحْتَاجُ إِقْرَارُ هَذَا الْمَوْضُوعِ إِلَى إِمْضَاءَاتٍ كَثِيرَةٍ» : بۇ ماۋزۇنى مۇقىملاشتۇرۇش نۇرغۇن ئىمزالارغا موھتاج.

أَمَضَّ يُمِضُّ إِمْضَاضًا الْأَمْرُ الرَّجُلَ: قىيىن بولدى، جاپالىق بولدى.

أَمَضَّ الْجُرْحُ فُلَانًا: يارا ئاغرىتتى، ئەلەم قىلدى، ئازابلىدى.

أَمْضَى يُمْضِي إِمْضَاءً الْحُكْمَ: ھۆكۈمنى يۈرگۈزدى، ھۆكۈمنى ئىجرا قىلدى.

أَمْضَى الْبَيْعَ: سودىنى كېلىشتى.

أَمْضَى الْوَثِيقَةَ: توختامغا قول قويدى.

أَمْطَرَ يُمْطِرُ إِمْطَارًا السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

أُمْطِرَهُ: يامغۇردا قالدى.

«وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً» «قرآن» : ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (يامغۇردەك) ساپال تاش ياغدۇردۇق.

«أُمْطِرَهُ بَوَابِلٍ مِنَ الشَّتَائِمِ» : ئۇنى تىل - ئاھانەتكە كۆمۈۋەتتى.

أَمْطَى يُمْطِي إِمْطَاءً الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا مىندى.

إِمْعَانٌ: چوڭقۇرلىماق، ئىنچىكىرىلىمەك.

إِمْعَانُ النَّظَرِ: دىققەت قىلماق، كۆڭۈل بۆلمەك؛ چوڭقۇر ئويلىماق.

إِمْعَانٌ فِي الْعَمَلِ: جاپاغا چىداپ ئىشلىمەك، تىرىشىپ ئىشلىمەك، باش چۆكۈرۈپ ئىشلىمەك.

إِمْعَانٌ فِي الْبَغْيِ وَالطُّغْيَانِ: زورلۇق - زومبۇلۇق قىلىش.

أَمْعَرَ يُمْعِرُ إِمْعَارًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى.

أَمْعَرَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان تۈك تاشلىدى.

أَمْعَرَ الرَّجُلُ: نامراتلىشىپ كەتتى.

أَمْعَرَ الْأَرْضُ: زېمىن قاقاسلىشىپ كەتتى.

الْأَمْعَرُ: تاز، تۈكسىز، تاقىر.

أَمْعَزُ م مَعْزَاءُ ج مُعْزٌ: قاتتىق؛ ئۆچكە كۆپ جاي.

مَكَانٌ أَمْعَزُ: قاتتىق يەر.

أَمْعَطُ: قاقاس، تاقىر.

رَأْسٌ أَمْعَطُ: پايىنەكباش.

أَمْعَنَ يُمْعِنُ إِمْعَانًا فِي كَذَا: چوڭقۇرلىدى، ئىنچىكىرىلىدى.

أَمْعَنَ النَّظَرَ فِي الْمَسْأَلَةِ: مەسىلىنى چوڭقۇر كۆزەتتى.

أَمْعَنَ الشَّخْصُ: قاچتى، يىراقلاشتى؛ پۇلدار بولدى، مالدار بولدى.

أَمْعَنَ الشَّخْصُ بِالْحَقِّ: ھەقنى ئىنكار قىلغاندىن كېيىن ئېتىراپ قىلدى.

أَمْعَنَ فِي الْأَمْرِ: ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈردى.

أَمْعَنَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى.

«أَمْعَنْتُ النَّظَرَ فِي هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ» : بۇ مەسىلىنى چوڭقۇر قاراپ چىقتىم.

أَمْعَنَتِ الْأَرْضُ: زېمىن سۇغا قاندى.

أَمْغَرُ م مَغْرَاءُ ج مُغْرٌ: قوڭۇر رەڭلىك، جىگەر رەڭلىك.

أَمْقٌ ج آمَاقٌ: كۆز قۇيرۇقى، كۆز ئۇچى، كۆز

بۇرجىكى.

مَاءُ الْآمَاقِ: كۆز يېشى.

أَمْقَرَ يُمْقِرُ إِمْقَارًا السَّمَكَةَ الْمَالِحَةَ: تۇزلۇق بېلىقنى (سۇغا) چىلىدى.

إِمْكَانٌ: قابىلىيەتلىك بولماق، ئىقتىدارلىق بولماق؛ مۇمكىن بولماق.

عِنْدَ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن بولغان چاغدا.

عَلَى قَدْرِ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن قەدەر، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە.

عَدَمُ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن ئەمەس، ئىمكانىيەت يوق.

إِمْكَانِيَّةٌ ج إِمْكَانِيَاتٌ: ئىمكانىيەت؛ قۇدرەت، كۈچ - قۇۋۋەت.

«**إِمْكَانِيَاتُ الدَّوْلَةِمَحْدُودَةٌ**»: دۆلەتنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتى چەكلىك.

أَمْكَثَ يُمْكِثُ إِمْكَاثًا الشَّخْصَ: تۇرغۇزدى، تۇرۇشقا زورلىدى.

أَمْكَنَ يُمْكِنُ إِمْكَانًا: ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردى، قىلىشقا پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

أَمْكَنَ الْأَمْرُ: ئاسانلاشتى، قولايلاشتى، شارائىت ھازىرلاندى، پۇرسەت چىقتى.

«**وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ**» «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد!) ئەگەر ئۇلار ساڭا خىيانەت قىلماقچى بولسا، ئۇنداقتا ئىلگىرى ئۇلار ئاللاھقا خىيانەت قىلغانىدى، ئاللاھ سېنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن غالىب قىلدى.

أَمْكَنَهُ: قادىر بولدى، قۇدرىتى يەتتى.

«**أَمْكَنَهُ الْقَاضِي مِنَ التَّصَرُّقِ فِي ثَرْوَةِ وَالِدِهِ**»: سوتچى ئۇنى دادىسىنىڭ مال - مۈلكىنى ئىشلىتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

«**أَمْكَنَهُ مِنَ الشَّيْءِ**»: ئۇنى بىر ئىشنى قىلالايدىغان قىلدى.

«**يُمْكِنُ أَنْ تُمَارِسَ الرِّيَاضَةَ**»: سەن تەنتەربىيە بىلەن شۇغۇللانساڭ بولىدۇ.

«**فُلَانٌ لَايُمْكِنُهُ النُّهُوضُ**»: پالانىنىڭ ئورنىدىن تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس.

أَمَلَ يَأْمُلُ أَمَلًا: ئۈمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى.

أَمَلَ مِنْهُ: ئۈمىد قىلدى، كۈتتى.

«**كَانَ يَأْمُلُ مِنْهُ الْعَوْنَ**»: ئۇ ئۇنىڭدىن ياردەم كۈتەتتى.

«**كَانَ يَأْمُلُ أَنْ يَنْجَحَ فِي مُهِمَّتِهِ**»: ئۇ ۋەزىپىسىدە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنى ئۈمىد قىلاتتى.

أَمَلٌ ج آمَالٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

«**ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَ يُلْهِهِمُ الْأَمَلُ**» «قۇرئان»: ئۇلارنى مەيلىگە قويۇۋەت، يەپ - ئىچىپ، ئويناپ - كۈلۈپ يۈرسۇن، ئۇلار بىھۇدە ئارزۇلار بىلەن بولۇشۇۋەرسۇن.

أَمَلٌ كَاذِبٌ: قۇرۇق خىيال، خام خىيال.

كُلُّهُ أَمَلٌ: قاتتىق ئارزۇ، تولۇپ تاشقان ئۈمىد.

«**خَرَجْنَا مِنَ الْاِجْتِمَاعِ وَكُلُّنَا أَمَلٌ بِأَنَّ قَرَارَاتِنَا سَتُنَفَّذُ**»: بىزنىڭ قارارلىرىمىزنىڭ ئىجرا قىلىنىدىغانلىقىغا تولۇپ - تاشقان ئۈمىد بىلەن يىغىندىن قايتىپ چىقتۇق.

أَمَلٌ وَطِيدٌ: كۈچلۈك ئارزۇ.

«**لَنَا وَطِيدُ الْأَمَلِ بِأَنَّ قَرَارَكُمْ سَيَكُونُ عَادِلًا**»: قارارىڭلارنىڭ توغرا بولىدىغانلىقىغا ئۈمىدىمىز زور.

«**كَانَ لَهُ أَمَلٌ فِي التَّوَصُّلِ إِلَى حَلٍّ**»: ئۇ مەسىلىنىڭ ھەل بولۇشىنى كۈتەتتى.

«**حَضَرَ فِي الْمَوْعِدِ عَلَى أَمَلِ أَنْ يَلْتَقِيَ بِهِ فَلَمْ يَحْضُرْ**»: ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىش ئارزۇسىدا دەل ۋاقتىدا كېلىۋىدى، ئۇ كەلمىدى.

«**مَتَى تُتْقِنُ الْعَمَلَ تَبْلُغُ الْأَمَلَ**»: ئىشنى پۇختا قىلساڭ، مەقسەتكە يېتىسەن.

«**مَنْ عَرَفَ أَجَلَهُ قَصَّرَ أَمَلَهُ**»: ئەجىلىنى بىلگەن ئادەم ئۇزاقنى ئارزۇ قىلمايدۇ.

«**مَنْ بَذَلَ مَالَهُ أَدْرَكَ أَمَالَهُ**»: مېلىنى سەرپ قىلغان ئادەم مەقسىتىگە ئېرىشەلەيدۇ.

إِمْلَاءٌ: ئاڭلاپ يازماق؛ ئاغزاكى ئېيتىپ بەرمەك.

اِخْتِبَارُ إِمْلَاءٍ: يېزىق ئىمتىھانى.

حِصَّةُ إِمْلَاءٍ: ئىملا دەرسى.

إِمْلَاقٌ: نامراتلىق ، كەمبەغەللىك ، يوقسۇل.

لۇق ، پېقىرلىق.

«وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ» «قۇرئان» : كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار.

أَمْلَحَ يُمْلِحُ إِمْلَاحًا الْمَاءُ: سۇ تۇزلۇق بولدى.

أَمْلَحَ الشَّخْصُ: چىرايلىق سۆز قىلدى.

أَمْلَحَ الطَّعَامَ: تاماقنى تۇزلۇق قىلىۋەتتى.

أَمْلَحُ م مَلْحَاءُ ج مُلْحٌ ج مُلْحَوَاتٌ: تاغىل، ئالىچىپار.

كَبْشٌ أَمْلَحُ: ئالا قوشقار.

أَمْلَدُ م مَلْدَاءُ ج مُلْدٌ: يۇمشاق، مۇلايىم.

رَجُلٌ أَمْلَدُ: كۆسا ئادەم.

أَمْلَسُ م مَلْسَاءُ ج مُلْسٌ: سىلىق، تۈز.

جِلْدَةٌ أَمْلَسُ: ئۇنىڭ تېرىسى سىلىق.

«سَطْحُ هَذِهِ الْمَائِدَةِ أَمْلَسُ» : بۇ ئۈستەلنىڭ ئۈستى سىلىق.

أَمْلَصَ يُمْلِصُ إِمْلَاصًا الرَّجُلُ: پېقىر بولۇپ قالدى.

أَمْلَصَ الشَّيْءَ: سىيرىلدۇردى.

أَمْلَصَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَمْلَصُ م مَلْصَاءُ ج مُلْصٌ: ھۆل.

رَجُلٌ أَمْلَصُ: تاقىر باش، پاينەكباش.

«اَلصَّابُونُ أَمْلَصُ» : سوپۇن ھۆل ھەم يۇمشاق.

أَمْلَطُ م مَلْطَاءُ ج مُلْطٌ: تۈكسىز ئادەم.

رَجُلٌ أَمْلَطُ: تاقىر باش، پاينەك باش.

أَمْلَقَ يُمْلِقُ إِمْلَاقًا الشَّخْصُ: كەمبەغەل بولۇپ قالدى، نامراتلاشتى.

أَمْلَقَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئاشلىدى.

أَمْلَقَ الدَّهْرُ مَالَهُ: زامان ئۇنىڭ پۇل ـ مېلىنى قولىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَمْلَقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

أَمْلَكَ يُمْلِكُ إِمْلَاكًا الشَّيْءَ: ئىگىدارچىلىقىغا ئالدى، مۈلكىگە ئايلاندۇردى؛ تەقدىم قىلدى، ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى.

أَمْلَكَ الْقَوْمُ فُلَانًا عَلَيْهِمْ: پادىشاھ قىلىۋالدى.

أَمْلَكَهُ اِمْرَأَةً: نىكاھلاپ بەردى.

«أَمْلَكَتْ فُلَانَةٌ أَمْرَهَا» : تالاق ئىشى ئايالنىڭ قولىغا تاپشۇرۇلدى.

أَمَلَّ يُمِلُّ إِمْلَالًا الشَّيْءُ الشَّخْصَ: زېرىكتۈردى، مالال قىلدى، مالاللىق يەتكۈزدى؛ ئېغىزچە ئېيتىپ بەردى.

«فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْضَعِيفًا أَوْ لَايَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ» «قۇرئان» : ئەگەر قەرز ئالغۇچى ئادەم ئەخمەق بولسا، ياكى (گەپ قىلالماسلىقى، گاچىلىقى، كېكەچلىكى تۈپەيلىدىن) ئۆزى ئېيتىپ بېرەلمىسە، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئادەم ئادىللىق بىلەن ئېيتىپ بەرسۇن.

أَمْلَى يُمْلِي إِمْلَاءً الْكِتَابَ: ئېيتىپ بېرىپ يازدۇردى.

«أَمْلَى اللهُ الظَّالِمَ» : ئاللاھ تائالا زالىمغا مۆھلەت بەردى.

«فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ» «قۇرئان» : كۇففارلارغا مۆھلەت بەردىم، ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم.

«وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ» «قۇرئان» : ئۇلارغا مۆھلەت بېرىمەن، مېنىڭ ئازابىم ھەقىقەتەن قاتتىقتۇر.

«أَمْلَاهُ اللهُ الْعَيْشَ» : ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى.

أَمَّ يَؤُمُّ أَمًّا الشَّيْءَ: يۈزلەندى، يۈز تۇتتى.

«يَؤُمُّ السُّيَّاحُ فِلَسْطِينَ لِزِيَارَةِ الْأَرَاضِي الْمُقَدَّسَةِ فِيهَا» : ساياھەتچىلەر پەلەستىندىكى مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن ئۇ يەرگە بېرىشنى كۆزلەيدۇ.

أَمَّ يَؤُمُّ إِمَامَةً وَأَمًّا وَإِمَامًا: ئىمام بولدى، رەھبەر بولدى، يېتەكچى بولدى.

أَمَّ الْقَوْمَ وَبِهِمْ: ئىمام بولۇپ ناماز ئۆتىدى.

أَمَّ يَؤُمُّ و يَأَمُّ أُمُومَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئانا بولدى.

أُمٌّ ج أُمَّاتٌ و أُمَّهَاتٌ: ئانا، ئاپا.

«كَأَنَّكُمْ مَوْلُودُونَ مِنْ أُمٍّ وَأَبٍ وَاحِدَةٍ» : سىلەر خۇددى بىر ئانا، بىر ئاتىدىن تۆرەلگەندەك.

«إِنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّاللَّائِي وَلَدْنَهُمْ» «قرآن»: پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر.

«آدَمُ أَبُوالْبَشَرِ وَحَوَّاءُ أُمُّهُمْ»: ئادەم بولسا ئىنسانلارنىڭ ئاتىسىدۇر، ھەۋۋا بولسا ئۇلارنىڭ ئانىسىدۇر.

أُمَّهَاتُ الشُّحُوفِ: نوپۇزلۇق گېزىتلەر.

أُمُّ الْخَلِّ: ھاراق.

أُمُّ حُبَابٍ: دۇنيا.

أُمُّ دَرْزَةٍ: دۇنيا.

«لَيْسَ هُنَاكَ خَطَأٌ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بِأُمِّ عَيْنِي»: بۇ يەردە ھېچقانداق سەۋەنلىك يوق، ئۇنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.

أُمَّهَاتُ الْكُتُبِ: ئاساسلىق مەنبەلەر.

اَللُّغَةُ الْأُمُّ: ئانا تىل.

اَلْوَطَنُ الْأُمُّ: ئانا يۇرت.

أُمَّهَاتُ الْمُدُنِ: ئاساسلىق شەھەرلەر، مۇھىم شەھەرلەر.

أُمُّ الشُّعُوْرِ: مەجنۇنتال.

أُمُّ الْقِرَى: ئوت.

أُمُّ الْقُرْآنِ: سۈرە فاتىھە.

أُمُّ الْقُرَى: مەككە ـ مۇكەررەمە.

«وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا» «قرآن»: بۇ (قۇرئان)نى مەككە ئاھالىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇشىڭ ئۈچۈن بىز نازىل قىلغان.

أُمُّ دَرَنٍ: دۇنيا.

أُمُّ دَفَارٍ: دۇنيا.

أُمُّ الْبَشَرِ: ھاۋا ئانا.

أُمُّ الْخَبَائِثِ: يامانلىقنىڭ ئانىسى (ھاراق).

أُمُّ الرَّأْسِ: دىماغ.

أُمُّ حِلْسٍ: سىدە ئېيشەك.

أُمُّ دَرِينٍ: قاقاس زېمىن.

أُمُّ الدِّمَاغِ: دىماغ ئۈستىدىكى نېپىز تېرە.

أُمُّ دَفْرٍ: دۇنيا؛ مۇسىبەت.

أُمُّ الْكِتَابِ: لەۋھۇلمەھفۇز.

أُمُّ الْمَلِكِ: خانىش، پادىشاھنىڭ ئانىسى، خان ئانا.

أُمُّ قَشْعَمٍ: ئۆلۈم؛ ئۇرۇش؛ سىرتلان؛ ھادىسە.

أُمُّ الدُّهَيْمِ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

أُمُّ الرَّبِيسِ: دۇنيا؛ مۇسىبەت.

أُمُّ الرَّقُوبِ: مۇسىبەت.

أُمُّ الرِّمَالِ: سىرتلان.

أُمُّ الْخُلُولِ: قۇلۇلە.

أُمُّ زَنْبَقٍ: ھاراق.

أُمُّ السَّمْعِ: دىماغ.

أُمُّ السَّمِيعِ: دىماغ.

أُمُّ شَمْلَةٍ: ھاراق؛ دۇنيا.

أُمُّ حَبَّارٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ صَبُّورٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ طَبَقٍ: بالا ـ قازا، ئاپەت، ھادىسە.

أُمُّ عَامِرٍ: سىرتلان.

أُمُّ عَمْرٍو: سىرتلان.

أُمُّ عَوْفٍ: چېشى چېكەتكە.

أُمُّ قَشْعَلٍ: بالا ـ قازا، ھادىسە، ئاپەت، مۇسىبەت، ئۆلۈم.

أُمُّ الْمَسَائِلِ: ئاساسىي تېما، توپ مەزمۇن.

أُمُّ النُّجُومِ: سامان يولى.

أُمُّ قُوبٍ: بالا ـ قازا، مۇسىبەت، ھادىسە.

أُمُّ كَلْبَةٍ: قىزىتما.

أُمُّ اللُّهَيْمِ: ئۆلۈم، قىزىتما، مۇسىبەت.

أُمُّ لَيْلَى: قىزىل ھاراق.

أُمُّ مِلْدَمٍ: قىزىتما.

أُمُّ هُبَيْرَةٍ: چېشى پاقا.

أُمُّ الْوَلِيدِ: مېكىيان.

يَاأُمَّاهُ: ئانام، ئاناموي.

أَمَمٌ: يېقىن، ئېلىش ئوڭاي.

أَمَّا: يۈنىلىش قوشۇمچىسى: غا، قا، گە، كە: ... گە كەلسەك دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈ-رىدۇ.

أَمَّا الْعُلُومُ فَكُلُّهَا نَافِعٌ: ئىلىملەرگە كەلسەك، ئۇلارنىڭ ھەممىسى پايدىلىقتۇر.

أَمَّا: كېلىدىغان بولساق، ... بولسا.

«وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى وَهُوَ يَخْشَى فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى» «قرآن» : سەندىن مەرىپەت تىلەپ، ئاللاھدىن قورققان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويى-سەن.

«فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ» «قرآن» : مۆمىنلەر بولسا ئۇنى ھەق دەپ بىلىدۇ.

«تَدْعُوا الْقَوْمِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ إِلَى وَحْدَةِ الْعَرَبِ أَمَّا الْحَرَكَاتُ الْإِسْلَامِيَّةُ فَتَسْعَى إِلَى تَوْحِيدِ الْمُسْلِمِينَ» : ئەرەب مىللەتچىلىكى ئەرەبلەر-نىڭ بىرلىكىنى تەشەببۇس قىلىدۇ، ئىسلام ھەرىكەتلىرىگە كېلىدىغان بولساق، ئۇ مۇسۇل-مانلارنىڭ بىرلىشىشىنى تەشەببۇس قىلىدۇ.

أَمَّابَعْدُ: (سۆزنىڭ يېڭى باشلانغانلىقىنى كۆرسە-تىدىغان ئىبارە بولۇپ، كۆپىنچە خەت - چەكلەردە، نۇتۇقلاردا كىتابلارنىڭ مۇقەددى-مىسىدە قوللىنىلىدۇ.)

«أَمَّا بَعْدُ. وَصَلَتْنِي رِسَالَتُكَ بَعْدَ انْتِظَارٍ طَوِيلٍ» : سىېنىڭ خېتىڭ ئۇزۇن كۈتكەندىن كېيىن ماڭا تەگدى.

إِمَّا: ياكى.

اَلْعَدَدُ إِمَّا فَرْدٌ وَ إِمَّا زَوْجٌ: رەقەم، تاق سان ياكى جۈپ ساندۇر.

«لَكَ أَنْ تَزُورَنِي إِمَّا فِي الْمَكْتَبِ وَإِمَّا فِي بَيْتِنَا» : سەن مېنى ئىشخانىدا ياكى ئۆيىمىز-دە يوقلىساڭ بولىدۇ.

«صَدَرَ الْكِتَابُ إِمَّا فِي أَوَائِلِ هَذَا الْعَامِ وَإِمَّا فِي أَوَاخِرِ السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ» : كىتاب ياكى بۇ يىلىنىڭ بېشىدا ياكى ئۆتكەن يىلىنىڭ ئاخىرىدا نەشىردىن چىقتى.

«سَيَأْتِي إِمَّا يَوْمَ السَّبْتِ وَإِمَّا يَوْمَ الْأَحَدِ» : شەنبە كەلمىسە يەكشەنبە كېلىدۇ.

أَمَّارٌ: قۇتراتقۇچى، يامانلىققا باشلىغۇچى.

اَلنَّفْسُ الْأَمَّارَةُ بِالسُّوءِ: يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇغۇچى؛ نەپىس.

«وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ» «قرآن» : مەن ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن: «نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ».

أُمَّةٌ ج أُمَمٌ: مىللەت، جامائە، ئۇممەت، خەلق؛ ياخشى خىسلەتلىك ئادەم؛ ئانا؛ مەزھەپ؛ زامان، مۇددەت، ۋاقىت.

«إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ» «قرآن» : بىز ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ بىر خىل دىنغا ئېتىقاد قىلغانلىقىنى بىلىمىز.

«إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا» «قرآن» : ئىبراھىم ھەقىقەتەن پېشۋا، ئاللاھقا ئىتائەت-مەن ئىدى.

«وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ» «قرآن» : شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرنى ئىسلامغا ھىدايەت قىلغاندەك) كىشىلەرگە (يەنى ئۆتكەنكى ئۈممەتلەرگە) شاھىت بولۇشۇڭلار ئۈچۈن بىز سىلەرنى ياخشى ئۈممەت قىلدۇق.

أُمَّةُ مُحَمَّدٍ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممە-تى.

مَجْلِسُ الْأُمَّةِ: پارلامېنت، مىللىي كېڭەش.

«اَلْأُمَّةُ بِعُلَمَائِهَا» : ئۈممەت ئالىملىرى بىلەن ئۈممەت بولىدۇ.

«قِيمَةُ الْأُمَّةِ بِشَبَابِهَا» : ئۈممەتنىڭ قەدرى - قىممىتى ياشلىرى بىلەن بولىدۇ.

إِمَّحَقَ يَمَّحِقُ إِمِّحَاقًا النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

إِمَّحَقَ الشَّيْءُ: بەربات بولدى، يوقالدى.

إِمَّحَقَ الْقَمَرُ: ئاي ئاخىرىدا ئاي كۆرۈنمەسكە تاس قالدى.

إِمَّحَى يَمَّحِي إِمِّحَاءً الشَّيْءُ: ئۆچتى، يوقالدى،

تۆگىدى، بىكار قىلىندى؛ ئۆچۈرۈلدى.

«اِمَّحَتْ آثَارُ الْعَهْدِ الْبَائِدِ» : قەدىمكى زاماننىڭ ئىزلىرى يوقالدى.

أَمَّرَ يُؤَمِّرُ تَأْمِيْرًا: ھوقۇق بەردى، ئەمىرلىككە تەيىنلىدى.

«أَمَّرَ فُلَانًا عَلَيْهِمْ» : پالانىنى ئۇلارغا باشلىق قىلدى، پالانىنى ئۇلارغا ئەمىر قىلدى.

اِمَّسَحَ يَمَّسِحُ اِمِّسَاحًا الشَّيْءُ: ئىلىشىپ قالغان نەرسە چۇشۇپ كەتتى.

إِمَّعٌ. إِمَّعَةٌ ج إِمَّعُوْنَ: شامالغا قاراپ ئىش تۇتقۇچى، ئىككى يۈزلىمىچى.

إِمَّعِيَّةٌ: ئوپپورتونىزىم، ئاغمىچىلىق.

أَمَّلَ يُؤَمِّلُ تَأْمِيْلًا الرَّجُلَ الشَّيْءَ: ئۈمىد بېغىشلىدى، ئۈمىدلىك قىلدى.

«عَرَضَ عَلَيَّ مُشْكِلَتَهُ وَأَمَّلْتُهُ خَيْرًا» : ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىنى كۆرسەتتى، مەن ئۇنى ياخشىلىقلارغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن ئۈمىدلەندۈردۈم.

اِمَّلَصَ يَمَّلِصُ اِمِّلَاصًا الشَّيْءُ: سىيرىلدى، تېيىلدى، سىيرىلىپ چۇشۇپ كەتتى.

أَمَّمَ يُؤَمِّمُ تَأْمِيْمًا: ئومۇمىنىڭ قىلدى، دۆلەت ئىلكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

أَمَّمَ الشَّرِكَةَ: شىركەتنى دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

«أَمَّمَتِ الْحُكُومَةُ شَرِكَاتِ النِّفْطِ الْأَجْنَبِيَّةِ فِي الْبِلَادِ» : ھۆكۈمەت ۋەتىنىمىزدىكى چەتئەل نېفىت شىركەتلىرىنى دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالدى.

مُنَظَّمَةُ (هَيْئَةُ) الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

عُصْبَةُ الْأُمَمِ (جَمْعِيَّةُ الْأُمَمِ) : خەلقئارا ئىتتىپاق.

أَمَّنَ يُؤَمِّنُ تَأْمِيْنًا: كاپالەت بەردى، كاپالەتلەندۈردى؛ قوغدىدى؛ ۋەدە بەردى.

أَمَّنَ ضِدَّ الْحَرِيْقِ: ئوت ئاپىتىدىن ساقلىنىشنى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ ضِدَّ السَّرِقَةِ: ئوغرىلىقتا قارشى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى سَيَّارَةٍ: ماشىنىسىنى سۇغۇرتا قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى دُعَائِهِ: (ئامىن) دېدى.

أَمَّنَ الرَّجُلَ عَلَى مَالِهِ: ئۇ مېلىنى كاپالەتكە ئىگە قىلدى.

أَمَّنَ الشَّخْصَ: خاتىرجەم قىلدى، ئەمىن قىلدى.

أَمَّنَ عَلَى الشَّيْءِ: كاپالەت بەردى، سۇغۇرتا قىلدۇردى.

أَمَّنَ ضِدَّ الْحَرِيقِ أَوْ ضِدَّ السَّرِقَةِ: ئوت ئاپىتىگە ياكى ئوغرىلىققا قارشى سۇغۇرتا قىلدۇردى.

«أَمَّنَتِ الْحُكُومَةُ مَصَالِحَهَا» : ھۆكۈمەت ئۆز مەنپەئىتىنى كاپالەتلەندۈردى.

«يُؤَمِّنُ كَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِمْ وَدُوْرِهِمْ وَمَحَلَّاتِ أَعْمَالِهِمْ» : نۇرغۇن كىشىلەر ئۆز ھاياتىنىڭ، ئۆيلىرىنىڭ ۋە خىزمەت ئورۇنلىرىنىڭ ئامانلىقى ئۈچۈن ئىستراخۋانىيىگە قاتنىشىدۇ.

أُمَمِيٌّ: خەلقئارالىق ئىنتېرناتسىئونال.

اَلنَّشِيْدُ الْأُمَمِيُّ: ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى.

أُمَمِيَّةٌ: ئىنتېرناتسىئونال، ئىنتېرناتسىئوناللىق، خەلقئارا، خەلقئارالىق.

أُمِّيٌّ: ئانا جەمەت، ماترىئارخال (ئانىلىق ئۇرۇقداشلىق)؛ ساۋاتسىز؛ جاھىل، نادان.

«اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ» (قرآن) : ئۇلار ئەلچىگە ـ ئۇممى پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ.

«قَلَّتْ نِسْبَةُ الْأُمِّيِّيْنَ فِي الْبِلَادِ بِفَضْلِ سِيَاسَةِ التَّعْلِيْمِ الْإِلْزَامِيِّ» : مەجبۇرىي مائارىپ سىياسىتىنىڭ ئەۋزەللىكى بىلەن ۋەتىنىمىزدە ساۋاتسىزلارنىڭ نىسبىتى ئازايدى.

أُمِّيَّةٌ: ئانا مېھرى، ئانىلىق؛ ساۋاتسىزلىق، نادانلىق.

مَحْوُ الْأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش.

مُكَافَحَةُ الْأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش.

«تَدْرُسُ الْحُكُومَةُ مَشْرُوعًا جَدِيْدًا لِمُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ» : ھۆكۈمەت ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشنىڭ يېڭى پىلانىنى مۇھاكىمە قىلماقتا.

«مِنْ أَمْرَاضِ الْمُجْتَمَعِ الْكُبْرَى الْفَقْرُ وَالْأُمِّيَّةُ» : كەمبەغەللىك ۋە جاھالەتلىك جەمئىيەتتىكى

چولڭ كېسەللەردىندۇر.

أَمَنَ يَأْمَنُ أَمَانَةً اَلرَّجُلُ: ۋەدىسىدە تۇردى، ئامانەتكە خىيانەت قىلمىدى.

أَمِنَ يَأْمَنُ أَمْنًا وَ أَمْنًا وَأَمَانًا وَ أَمَانَةً: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى ئارام تاپتى، كۆڭلى ئەمىن بولدى.

«أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَآئِمُونَ» «قۇرئان»: پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلىدىغان شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ ئۇلارغا كېچىسى (غەپلەتتە) ئۇخلاۋاتقانلىرىدا كېلىشىدىن قورقمامدۇ.

أَمِنَ الشَّرَّ وَ مِنْهُ: ئامان قالدى، قۇتۇلدى، ئامانلىق تاپتى، ساق قالدى.

أَمِنَ فُلاَنًا: ئىشەندى.

«فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ» «قۇرئان»: ئاراڭلاردا بىرىڭلار - بىرىڭلارغا ئىشىنىپ ئامانەت قويسا، ئۇ چاغدا ئامانەتنى ئالغۇچى ئادەم ئامانەتنى تاپشۇرسۇن.

أَمِنَهُ عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىغىلى بەردى، ئامانەت قويدى.

«اِنْتَشَرَ الْوَبَاءُ فِي الْمَدِيْنَةِ وَلَمْ يَأْمَنْ مِنْهُ حَيٌّ مِنْ أَحْيَائِهَا»: ۋابا كېسىلى شەھەرگە تارالدى، شەھەر رايونلىرىدىن ھېچبىرى ۋابادىن ئامان قالمىدى.

«يَأْمَنُ النَّاسُ فِي ظِلِّ حُكْمٍ يَلْتَزِمُ بِالْعَدْلِ»: كىشىلەر ئادالەتپەرۋەر ھاكىمىيەت سايىسىدا تىنچ كۈن ئۆتكۈزىدۇ.

أَمْنٌ: ئامانلىق، بىخەتەرلىك، تىنچلىق.

«وَإِذْجَعَلْنَاالْبَيْتَ مَثَابَةًلِلنَّاسِ وَأَمْنًا» «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا بىز كەئبىنى كىشىلەر ئۈچۈن جەم بولىدىغان جاي ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق.

أَمْنٌ عَامٌّ: جامائەت خەۋپسىزلىكى، ئاممىۋى ئامانلىق، ئىجتىمائىي بىخەتەرلىك، جەمئىيەت ئامانلىقى.

«رِجَالُ الشُّرْطَةِ يَحْفَظُونَ الأَمْنَ»: ساقچىلار ئامانلىق ساقلىماقتا.

مَجْلِسُ الأَمْنِ: خەۋپسىزلىك كېڭىشى.

رِجَالُ الأَمْنِ: ساقچىلار.

قُوَّاتُ الأَمْنِ: ساقچىلار.

اَلأَمْنُ الدَّاخِلِيُّ: ئىچكى ئامانلىق، جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش.

اَلأَمْنُ الْخَارِجِيُّ: دۆلەت زېمىنى ۋە چېگرىسىنى تاشقى تاجاۋۇزچىلىقتىن قوغداش.

إِمْنَاءٌ: مەنى چىقارماق، سپېرما ئېتىلىپ چىقماق.

أَمَنَةٌ: چىدامىلىق، مۇدۇرمەيدىغان ئۇلاغ؛ ئەمىنلىك.

«ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ» «قۇرئان»: غەمدىن كېيىن ئاللاھ سىلەرگە ئەمىنلىك چۈشۈرۈپ بەردى، سىلەرنىڭ بىر قىسمىڭلارنى (يەنى ھەقىقىي مۇمىنلەرنى) مۈگدەك باستى.

أُمَنَةٌ: گول ئادەم، كۆرگەنلا ئادەمگە ئىشىنىۋېرىدىغان ئادەم.

أُمَنَةٌ: ئىشەنچلىك ئادەم.

أَمَنَّ يُمِنُّ إِمْنَانًا الرَّجُلَ: ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

أَمْنَى يُمْنِي إِمْنَاءً الرَّجُلُ: مەنى چىقاردى، سپېرما كەلتۈردى.

أَمْنَى الدَّمَ: قان تۆكتى.

أَمْنَى الْحَاجُّ: ھەج قىلغۇچىلار مىناغا يېتىپ كەلدى.

أَمْنِيَّةٌ: بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك.

إِدَارَةُ الأَمْنِيَّةِ: بىخەتەرلىك باشقارمىسى.

أُمْنِيَّةٌ ج أَمَانٍ وَأَمَانِيُّ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك، قىزغىن ئارزۇ.

«عَبَّرَ عَنْ أُمْنِيَّةِ السَّفَرِ إِلَى مِصْرَ»: مىسىرنى زىيارەت قىلىش ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى.

«وَغَرَّتْكُمُ الأَمَانِيُّ» «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ رەھمىتىنىڭ كەڭلىكىگە بولغان قۇرۇق ئارزۇلار سىلەرنى ئالدىدى.

«اَلدُّنْيَاإِمَّامُصِيْبَةٌ مُوْجِعَةٌ وَإِمَّاأُمْنِيَّةٌ مُفْجِعَةٌ»: دۇنيا ئەلەملىك قايغۇ ياكى ھەسرەتتە قالدۇرىدىغان ئارزۇدىن ئىبارەت.

«هَذَا أَقْصَى أَمَانِيَّ»: بۇ مېنىڭ ئەڭ چوڭ

ئاررۇيۇم.

إِمْهَالٌ: مۆھلەت بەرمەك، ۋاقىتنى ئۇزارتىپ بەرمەك.

بِلَا إِمْهَالٍ: كېچىكتۈرمەستىن.

أَمْهَرَ يُمْهِرُ إِمْهَارًا الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ مەھرىنى بەردى.

أَمْهَرَتِ الْفَرَسُ: بايتال تايچىقىنى ئەگەشتۇردى.

أَمْهَقُ م مَهْقَاءُ مُهْقٌ و مُهْقَوَاتٌ: رەڭگى ئاپئاق ئادەم.

أَمْهَلَهُ يُمْهِلُ إِمْهَالاً: مۆھلەت بەردى، ۋاقىت بەردى.

«أَمْهِلْنِي يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ لِأُفَكِّرَ فِي الْأَمْرِ»: بىر - ئىككى كۈن ۋاقىت بەرسەڭ ئويلىنىۋالاي.

أَمْهَى يُمْهِي إِمْهَاءً اللَّبَنَ: سۈتنىڭ سۈيىنى جىق قىلىۋەتتى.

أَمْهَى الْقِدْرَ: قازانغا سۇنى جىق قۇيۇۋەتتى.

حَفَرَ الْبِئْرَ حَتَّى أَمْهَى: قۇدۇقتىن سۇ چىققۇچە كولىدى.

أَمْهَى الْفَرَسَ: ئاتنى چاپتۇرۇپ تەرلەتمۇۋەتتى.

أُمُومَةٌ: ئانىلىق، ئانا مېھرى.

أَمِيرٌ ج أُمَرَاءُ: شاھزادە، پادىشاھ ئەۋلادى، پادىشاھ؛ قوماندان، باشلىق، ئەمىر، رەئىس.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِيْنَ: مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى، مۇسۇلمانلار خەلىپىسى (ئىسلام دۆلەتلىرى باشلىقلىرىغا قارىتا ئىشلىتىلىدۇ).

أَمِيرُ لِوَاءٍ: (يۇقىرى دەرىجىلىك قوماندانغا بېرىلىدىغان نام).

أَمِيرُ الشُّعَرَاءِ: (ئەقىدىرلەش يۈزىسىدىن بەزى شائىرلارغا بېرىلىدىغان ھۆرمەت نامى).

«لُقِّبَ الشَّاعِرُ أَحْمَدُ شَوْقِي بِأَمِيرِ الشُّعَرَاءِ»: شائىر ئەھمەد شەۋقى شائىرلارنىڭ پېشۋاسى دەپ ئاتالغان.

أَمِيرُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئارمىيىسى قوماندانى.

أَمِيرَةٌ: مەلىكە، خانىكە، پادىشاھنىڭ قىزى.

أَمِيرَةُ النَّحْلِ: ئانا ھەرە.

الْأَمِيرَةُ الْحَمْرَاءُ: قىزىل كېپىنەك.

أَمِيرِيٌّ: دۆلەتنىڭ، ھۆكۈمەتنىڭ، ئاممىنىڭ.

أَرْضٌ أَمِيرِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى زېمىن.

مَطْبَعَةٌ أَمِيرِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى باسمىخانا.

أُمَيْمَةٌ: ئانىچاق؛ بولقا.

أَمِينٌ ج أُمَنَاءُ: ئىشەنچلىك، سادىق، ۋاپادار، بىخەتەر، تىنچ، خەۋپسىز، راستچىل، سەمىمىي، دۇرۇس، زىيان - زەخمەتسىز؛ ساقلىغۇچى، قوغدىغۇچى.

«وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِيْنٌ» «قرآن»: مەن سىلەرگە ئىشەنچلىك نەسىھەتچىمەن.

«وَالتِّيْنِ وَالزَّيْتُوْنِ وَطُوْرِسِيْنِيْنَ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِيْنِ» «قرآن»: ئەنجۈر بىلەن ۋە زەيتۇن بىلەن قەسەمكى، سىنا تېغى بىلەن قەسەمكى، بۇ تىنچ شەھەر (يەنى مەككە مۇكەررەمە) بىلەن قەسەمكى.

«إِنَّ النَّاسَ يَقْبَلُوْنَ عَلَى التَّاجِرِ الْأَمِيْنِ»: كىشىلەر سەمىمىي تىجارەتچىگە يۈزلىنىدۇ.

أَمِيْنُ الْمَحْفُوْظَاتِ: ئارخىپ ساقلىغۇچى.

أَمِينُ الْمَالِ: بوغالتىر، ھېساباتچى، مالىيە كاتىپى.

أَمِيْنُ سِرٍّ: سېكرېتار.

الْأَمِيْنُ الْعَامُّ: باش سېكرېتار، باش كاتىپ.

أَمِيْنُ الْمَكْتَبَةِ: كۇتۇپخانا باشلىقى.

أَمِيْنُ الصُّنْدُوْقِ: كاسسىر.

أَمِيْنُ الْمَخْزَنِ: ئامبارچى، ئامبار باشقۇرغۇچى، غەزنىچى.

«آمِنْ بِالْأَمِيْنِ ابْنِ آمِنَةَ تَأْتِ يَوْمَ الْفَزَعِ بِنَفْسٍ آمِنَةٍ»: ئامىنەنىڭ ئوغلى ئىشەنچلىك ئادەم (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) غا ئىمان كەلتۈرسەڭ، قىيامەت كۈنىنىڭ قورقۇنچىسىدىن ئەمىن بولىسەن.

كَبِيْرُ الْأُمَنَاءِ: مۇراسىم يېتەكچىسى.

تَرْجَمَةٌ أَمِيْنَةٌ: ئىشەنچلىك تەرجىمە.

بَنُو أُمَيَّةَ: ئۇمەييە سۇلالىسى.

إِنْ: 1. ئەگەر، مۇبادا، ئاۋادا، دېگەندەك شەرت

قوشۇمچىسى.

«إِنْ أَخْلَفْتَ فِي عَمَلِكَ إِحْتَرَمَكَ النَّاسُ» : ئىشىڭدا سەممىي بولساڭ، كىشىلەر سېنى ھۆرمەتلەيدۇ.

«إِنْ تَدْرُسْ تَنْجَحْ» : ئەگەر ئۆگەنسەڭ نەتىجە قازىنىسەن.

2. بولۇشسىز مەنىدە كېلىدۇ :

«إِنِ الْكَافِرُونَ إِلاَّ فِي غُرُورٍ» «قۇرئان» : كۇففارلار پەقەت ئالدىنىش ئىچىدىدۇر.

«إِنْ هِيَ إِلاَّ لَحْظَةٌ حَتَّى عَادَ» : بىردەمدىلا قايتىپ كەلدى.

3. بولۇشسىز مەنىدىكى «لا» غا قوشۇلۇپ كېلىپ، پەقەت، خالاس مەنىلىرىدە كېلىدۇ :

«إِلاَّ تَنْصُرُوهُ فَقَدْنَصَرَهُ اللّٰهُ» «قۇرئان» : ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمەسەڭلار (ئاللاھ ياردەم قىلىدۇ) ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغانىدى.

4. ئارتۇقچە قوشۇلۇپمۇ كېلىدۇ :

«مَاإِنْ أَتَيْتُ بِشَيْءٍ أَنْتَ تَكْرَهُهُ» : سەن ياقتۇرمايدىغان ھېچ ئىشنى قىلغىنىم يوق.

5. ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ ئۇلۇشۇپلا يۈز بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ :

«مَاإِنْ رَآنِي حَتَّى ضَحِكَ» : ئۇ مېنى كۆرۈپلا كۈلدى.

أَنْ: 1. مەسدەر خاراكتېرىدىكى قوشۇمچە بولۇپ، كۆپىنچە «نى» مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ :

«يُرِيْدُ أَنْ يُوَاصِلَ دِرَاسَتَهُ فِي الْخَارِجِ» : ئۇ ئوقۇشنى چەت ئەلدە داۋاملاشتۇرۇشنى ئويلاۋاتىدۇ.

2. بولۇشسىز مەنىسىنى بىلدۈرۈپ «لاَ» نىڭ ئالدىدا كېلىدۇ :

«أَرْجُوْأَنْ لاَ يَتَأَخَّرَ عَنِ الْمَوْعِدِ» : ۋەدە قىلىنغان ۋاقىتتىن كېچىكىپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن.

3. «أَنَّ» نىڭ قىسقارتىلمىسى بولۇپ كېلىدۇ :

«عَلِمَ أَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَرْضَى» «قۇرئان» : ئاللاھ بىلىدۇكى، بەزىڭلار كېسەل بولۇپ قالىسىلەر.

4. ئارتۇقچە بولۇپمۇ كېلىدۇ :

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيْرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ» «قۇرئان» : خۇش خەۋەرچى كېلىپ، كۆڭلەكنى ياقۇپنىڭ ئالدىغا تاشلىدى.

«لَو لاَ أَنْ حَضَرْتَ فِي الْمَوْعِدِ لَسَافَرَ قَبْلَ أَنْ أَرَاهُ» : ئەگەر مەن دېيىشكەن ۋاقىتتا كەلمىگەن بولسام، ئۇ مەن ئۇنى كۆرۈشتىن بۇرۇن سەپەرگە ماڭاتتى.

5. ئىزاھلىغۇچى «يەنى» مەنىسىدە كېلىدۇ.

«فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ» «قۇرئان» : نۇھقا (شۇنداق) يەنى بىر كېمە ياسىغىن، دەپ ۋەھى قىلدۇق.

أَنَا: مەن.

«يَبْحَثُوْنَ عَنِّي أَنَا» : ئۇلار دەل مېنى ئىزدەۋاتىدۇ.

أَنَاءَ يُنِيْئُ إِنَاءَةً الْحَمْلُ حَامِلَةُ: يۈك يۈكنى كۆتۈرگۈچىنى ئېگىۋەتتى، بېسىپ كەتتى.

أَنَاءَتِ السَّمَاءُ: ئاسمان بۇلۇتلاندى، ئاسمان بۇلۇتلۇق بولدى.

إِنَاءٌ ج آنِيَةٌ جج أَوَانٍ: قاچا، ئىدىش، قازان، قومۇچ.

أَنَابَ يُنِيْبُ إِنَابَةً فُلاَنًا فِي أَمْرِهِ: ئۆز ئورنىدا تۇرغۇزدى.

أَنَابَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تۆبە قىلدى، ئاللاھقا يۈزلەندى.

«وَمَا تَوْفِيْقِيْ إِلاَّ بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيْبُ» «قۇرئان» : مەن پەقەت ئاللاھنىڭ ياردىمى بولغاندىلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايمەن، (ھەممە ئىشتا) ئاللاھقا تايىنىمەن ۋە ئۇنىڭغا يۈزلىنىمەن.

«أَنَابَ الْمُدِيْرُ الْعَامُّ فُلاَنًا فِي الْمُؤْتَمَرِ» : باش مۇدىر پالانىنى قۇرۇلتايدا ئۆز ئورنىدا تۇرغۇزدى.

إِنَابَةٌ: ئورنىنى باسماق، ۋاكالەتلىك قىلماق؛ ۋەكىل ئەۋەتمەك.

أَنَاةٌ: سەۋر ـ تاقەت، چىدام.

طُولُ الأَنَاةِ: سەۋرلىك، سەۋرچانلىق، چىدامىلىق.

«كُلَّمَا وَاجَهْتَنَا صُعُوبَاتٌ فِي أَثْنَاءِ الدِّرَاسَةِ سَاعَدَنَا أُسْتَاذُنَا بِأَنَاةٍ وَصَبْرٍ» : ئۆگىنىش جەريانىدا قىيىنچىلىققا دۇچ كەلسەك، ئۇستازىمىز سەۋرچانلىق بىلەن ياردەم بېرىدۇ.

«اَلْأَنَاةُ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى وَالْعَجَلَةُمِنَ الشَّيْطَانِ»

‹حديث› : سەۋرچانلىق ئاللاھ تائالادىندۇر، ئالدىراڭغۇلۇق شەيتاندىندۇر.

طَوِيلُ الْأَنَاةِ: چىدامىلىق، قەتئىي، سەۋر قىلالايدىغان، سەۋرچان.

ذُو أَنَاةٍ: مۇلايىم، تەمكىن.

فِي هُدُوءٍ وَأَنَاةٍ: ئالدىرىماي، ئالدىراقسانلىق قىلماي، بىمالال.

أَنَاخَ يُنِيخُ إِنَاخَةً الْجَمَلَ: تۆگىنى چۆكتۈردى.

أَنَاخَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، ماكانلاشتى.

أَنَاخَ بِهِ الْبَلَاءُ: ئۇنىڭغا بالا ـ قازا يەتتى.

أَنَارَ يُنِيرُ إِنَارَةً الشَّيْءُ: يورىدى، يالتىرىدى، نۇر چاچتى، چاقنىدى.

أَنَارَ الْمِصْبَاحَ: چىراغ ياقتى.

أَنَارَ الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، شەرھلىدى.

أَنَارَ الْعَقْلَ: ئەقلىنى نۇرلاندۇردى، ئىلھام بەردى، ئەقلىنى ئاچتى.

أَنَارَ الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى، دەرەخ گۈل چىقاردى.

إِنَارَةٌ: چۈشەندۈرمەك، بايان قىلماق، ئىزاھلىماق؛ يورۇتماق، يورۇق چۈشۈرمەك.

أَنَاصَ يُنِيصُ إِنَاصَةً الْمِسْمَارَ: بۇرما مىخنى بۇرىدى.

أَنَاطَهُ يُنِيطُ إِنَاطَةً: ئېسىپ قويدى، ئىلىپ قويدى.

أَنَاطَ بِهِ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

أَنَافَ يُنِيفُ إِنَافَةً عَلَيْهِ: ھالقىپ چۈشتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئېشىپ كەتتى.

أَنَافَ الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى.

أَنَافَ الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

أَنَافَ الْعَدَدُ: سان ئاشتى، سان كۆپەيدى.

أَنَافِيٌّ: يوغان بۇرۇن، بۇرنى يوغان.

أَنَاقَةٌ: گۈزەللىك، نازاكەتلىك، نەپىسلىك، سىلىقلىق، سىپايىلىق.

أَنَاقَةُ الْمَظْهَرِ: كۆرۈنۈشى پۇزۇر، كۆرۈنۈشى چىرايلىق.

«لَمْ يَكُنْ مِنْ كُتَّابِ الْبُرْجِ الْعَاجِي الَّذِيْنَ تُغْنِيْهِمْ أَنَاقَةُ الْفَنِّ قَبْلَ مُشْكِلَاتِ الْحَيَاةِ» : ئۇ تۇرمۇش مەسىلىلىرىنى قويۇپ تۇرۇپ سەنئەت گۈزەللىكىگە بېرىلىدىغان، ئۆزىنى ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن قاچۇرىدىغان يازغۇچىلاردىن ئەمەس ئىدى.

أَنَالَ يُنِيلُ إِنَالَةً فُلَانًا الْعَطِيَّةَ: پالانىغا بەردى، ئاتا قىلدى، بەخش ئەتتى.

أَنَالَ الْمَعْدِنُ: مېتال داتلاشتى.

«أَنَالَهُ طَعَامًا» : ئۇنىڭغا تاماق بەردى.

أَنَامَهُ يُنِيمُ إِنَامَةً: ئۇخلاتتى، ئۇخلىتىپ قويدى.

أَنَامٌ. اَلْأَنَامُ: مەخلۇقات، ئىنسانلار، ھەممە مەۋجۇدات، بارلىق شەيئى.

«وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ» ‹قرآن› : زېمىننى كىشىلەرنىڭ (پايدىلىنىشى) ئۈچۈن (ياياڭ) قىلدى.

أُنَّانٌ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

رَجُلٌ أُنَّانٌ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

أَنَانَةٌ: مەنمەنچىلىك، ماختانچاقلىق.

أَنَانِيٌّ: شەخسىيەتچى، شەخسىي مەنپەئەتنى قوغلاشقۇچى، نەپسانىيەتچى، مەنپەئەتپەرەس.

أَنَانِيَّةٌ: شەخسىيەتچىلىك، مەنپەئەتپەرەسلىك، ئۆزۈمچىلىك، ماختانچاقلىق، ھاكاۋۇرلۇق.

أَنْأَى يُنْئِي إِنْآءً فُلَانًا عَنْهُ: يىراقلاشتۇردى، ئايرىدى، جۇدا قىلدى.

أَنْبَأَ يُنْبِئُ إِنْبَاءً فُلَانًا الْخَبَرَ وَبِالْخَبَرِ: ئېيتتى، دەپ قويدى، ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، خەۋەر قىلدى، مەلۇم قىلدى.

«قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَآئِهِمْ» ‹قرآن› : ئاللاھ: «ئى ئادەم! ئۇلارغا بۇ نەرسىلەرنىڭ ناملىرىنى ئېيتىپ بەرگىن» دېدى.

«قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا» ‹قرآن› : ئۇ (يەنى ھەفسە) : «بۇنى ساڭا كىم خەۋەر قىلدى؟» دېدى.

«أَنْبَأَهُ بِوِلَادَةِ مَوْلُودٍ لَهُ» : ئۇنىڭغا بىر بالىنىڭ تۇغۇلغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

أَنْبَتَ يُنْبِتُ إِنْبَاتًا: ئۈندۈردى، ئۆستۈردى، يېتىلدۈردى.
«يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ» «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە شۇ يامغۇر بىلەن زىرائەتلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ، زەيتۇن، خورما، ئۈزۈم ۋە تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ.
إِنْبَتَّ يَنْبَتُّ إِنْبِتَاتًا: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.
قَدِ انْبَتَّ الْأَمْرُ بَيْنِي وَ بَيْنَهُ: ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.
إِنْبَتَرَ يَنْبَتِرُ إِنْبِتَارًا الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى.
إِنْبَثَّ يَنْبَثُّ إِنْبِثَاثًا: تارالدى، تارقاپ كەتتى، يېيىلدى.
إِنْبَثَقَ يَنْبَثِقُ إِنْبِثَاقًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.
إِنْبَثَقَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ سوزۇلدى.
إِنْبَجَسَ يَنْبَجِسُ إِنْبِجَاسًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى، چاچرىدى.
«أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» «قرآن»: مۇساغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دەپ ۋەھيي قىلدۇق. (مۇسا ھاسىسى بىلەن تاشنى ئۇرۇۋىدى) ئۇنىڭدىن (قەبىلىلەرنىڭ سانى بويىچە) 12 بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.
إِنْبَرَمَ يَنْبَرِمُ إِنْبِرَامًا: ئېشىلدى، چىڭىتىلدى.
إِنْبَرَى يَنْبَرِي إِنْبِرَاءً الْقَلَمُ: قەلەم ئۇچلاندى، يونۇلدى.
إِنْبَرَى لِلشَّخْصِ: بەسلىششكە يۈزلەندى، مۇنازىرىلىششكە يۈزلەندى.
إِنْبِسَاطٌ: خۇشال بولماق، شادلانماق.
إِنْبَسَطَ يَنْبَسِطُ إِنْبِسَاطًا: سوزۇلدى؛ خۇشال بولدى.
أَنْبَضَ يُنْبِضُ إِنْبَاضًا: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.
أَنْبَضَ الْوِتْرَ: تارىنى چەكتى.
أَنْبَضَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى تىترىتىۋەتتى.
أَنْبَطَ يُنْبِطُ إِنْبَاطًا الْبِئْرَ: (قۇدۇقتىن) سۇ تارتتى.
أَنْبَطَ الْحُكْمَ: خۇلاسە چىقاردى، ھۆكۈم چىقاردى، ئەقلىي خۇلاسە چىقاردى، يەكۈن چىقاردى.
إِنْبَطَعَ يَنْبَطِعُ إِنْبِطَاعًا: ئوڭدىسىغا ياتتى؛ سايغا چۈشتى.
إِنْبِعَاثٌ: ئويغانماق، گۈللەنمەك.
عَصْرُ الْإِنْبِعَاثِ: ئويغىنىش دەۋرى، گۈللىنىش دەۋرى.
إِنْبَعَثَ يَنْبَعِثُ إِنْبِعَاثًا: ئېتىلىپ چىقتى، ئۇرغۇپ چىقتى؛ قوزغالدى.
«كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا» «قرآن»: سەمۇد ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈن (پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدى، ئەينى زاماندا سەمۇدنىڭ ئەڭ بەدبەخت ئادىمى (مۆجىزە بولۇپ كەلگەن تۆگىنى) ئۆلتۈرۈشكە ئالدىرىدى.
إِنْبَعَجَ يَنْبَعِجُ إِنْبِعَاجًا: يىرىلدى.
إِنْبَعَجَ السَّحَابُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.
إِنْبَغَتَ يَنْبَغِتُ إِنْبِغَاتًا: چۆچىدى، تەمتىرەپ قالدى، ھەيران بولدى، ئەجەبلەندى.
إِنْبَلَجَ يَنْبَلِجُ إِنْبِلَاجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.
إِنْبَنَى يَنْبَنِي إِنْبِنَاءً: بىنا قۇرۇلدى، سېلىندى، ياسالدى.
إِنْبَنَى عَلَى: ... نى ئاساس قىلدى.
أَنْبَهَهُ يُنْبِهُهُ إِنْبَاهًا مِنَ النَّوْمِ: ئويغاتتى، قوزغىدى.
إِنْبَهَرَ يَنْبَهِرُ إِنْبِهَارًا الْمَرْأُ: كىشى ھاسىراپ كەتتى، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ كەتتى.
إِنْبَهَرَ بِالشَّيْءِ: ھاڭ ـ تاڭ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.
أُنْبُوبٌ م أُنْبُوبَةٌ ج أَنَابِيبُ. أُنْبُوبَةٌ: بوغۇم، ئۆگە؛ تۇرۇبا، نەيچە؛ كاناي؛ بامبۇك.
أُنْبُوبُ الرِّئَةِ: كاناي، كېكىردەك.
أُنْبُوبُ إِخْتِبَارٍ: تەجرىبە نەيچىسى.
أُنْبُوبَةُ إِخْتِبَارٍ: پروبىركا.
أَنَابِيبُ الْبِتْرُولِ: نېفىت تۇرۇبىسى.
أَنَابِيبُ الزَّيْتِ: نېفىت تۇرۇبىسى.

أَنَابِيبُ الْغَازِ: گاز تۇرۇبىسى.

أَنَابِيبُ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىسى.

خَطُّ الْأَنَابِيبِ: تۇرۇبا يولى.

«يَمُدُّ خَطُّ الْأَنَابِيبِ هَذَا بِعِدَّةِ مُقَاطَعَاتٍ»: بۇ ماي تۇرۇبىسى بىرقانچە ئۆلكىنى بېسىپ ئۆتىدۇ.

أُنْبُوبَةُ مَعْجُونِ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسى.

أُنْبُوبِيَّاتٌ: تاياقچە باكتېرىيە.

أُنْبُولَةٌ ج أَنَابِيلُ: شپرىس.

أُنْبُوبِيٌّ: نەيچىسىمان.

أُنْبِيقٌ ج أَنَابِيقُ: سۇيۇقلۇقلارغا تېمىتىش ئۈسكۈنىسى دىستىللىياتور.

أَنْتَ: سەن (مۇزەككەر، ئىككىنچى شەخس).

أَنْتِ: سەن (مۇئەننەس، ئىككىنچى شەخس).

«لَا تَحْكُمْ وَأَنْتَ غَضْبَانُ»: غەزىپىڭ كەلگەندە ھۆكۈم چىقارما.

«لَا تَشْكُرْنِي أَنْتَ مَحْظُوظٌ»: ماڭا رەھمەت ئېيتمىغىن، سەن تەلەيلىك ئىكەنسەن.

أَنْتُمَا: ئىككىڭلار.

أَنْتُمْ: سىلەر (ئەرلەر).

أَنْتُنَّ: سىلەر (ئاياللار).

إِنْتَابَ يَنْتَابُ إِنْتِيَابًا فُلَانًا سُوءٌ: پالانىغا ئاپەت يەتتى.

إِنْتَابَ الْجَمَاعَةَ: قايتا ـ قايتا كەلدى.

إِنْتَابَهُ أَمْرٌ: يولۇقتى، دۇچ كەلدى.

إِنْتَابَهُ الْفَزَعُ: ئۇ چۆچۈپ كەتتى.

«إِنْتَابَهُ الْمَرَضُ»: ئۇنىڭغا كېسەل تەگدى.

«فُلَانٌ يَنْتَابُنَا»: پالانى بىزگە كېلىپ تۇرىدۇ.

إِنْتَاجٌ: ئىشلەپچىقىرىش، ياساش، قۇرۇش، پەيدا قىلىش، تۇغدۇرۇش، بارلىققا كەلتۈرۈش.

اَلْإِنْتَاجُ الْكَهْرَبَائِيُّ: توك ئىشلەپچىقىرىش.

اَلْإِنْتَاجُ الزِّرَاعِيُّ: دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش.

قُوَّاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

اَلْإِنْتَاجُ الْأَدَبِيُّ: ئەدەبىي ئىجادىيەت.

آلَاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى.

عَلَاقَاتُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى.

اَلْإِنْتَاجُ السِّينِمَائِيُّ: كىنو ئىجادىيىتى.

تَكَالِيفُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش تەننەرخى.

اَلْإِنْتَاجُ الْمَسْرَحِيُّ: تىياتىر ئىجادىيىتى.

اَلْإِنْتَاجُ الْأَهْلِيُّ: يەرلىك ئىشلەپچىقىرىش.

كَثْرَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ئۇشۇقچىلىقى.

إِنْتَاجٌ مُشْتَرَكٌ: ئورتاق ئىشلەپچىقىرىش.

اَلْإِنْتَاجُ الْبَضَائِعِيُّ: تاۋار ئىشلەپچىقىرىش.

«اَلْإِنْتَاجُ الصِّنَاعِيُّ لَا يُلَبِّي إِحْتِيَاجَاتِ الْمُوَاطِنِينَ»: سانائەت ئىشلەپچىقىرىش پۇقرالارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ.

إِنْتَاجِيٌّ: ئىشلەپچىقىرىشقا دائىر، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ.

إِنْتَاجِيَّةٌ: ئۈنۈمدارلىق، ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمدارلىقى.

إِنْتَاجِيَّةُ الْعَمَلِ: ئەمگەك ئۈنۈمدارلىقى.

اَلْقُوَّاتُ الْإِنْتَاجِيَّةُ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

إِنْتَاشَ يَنْتَاشُ إِنْتِيَاشًا: ئالدى، ئىگە بولدى، ئېرىشتى.

إِنْتَاشَهُ: ئۇنى قۇتقۇزدى.

إِنْتَاصَ يَنْتَاصُ إِنْتِيَاصًا: ئاستا ـ ئاستا ئاجىزلاشتى.

إِنْتَاصَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇردى، كۈن غايىب بولدى.

إِنْتَأَي يَنْتَئِي إِنْتِئَاءً الْمَكَانَ: جايدىن يىراقلاشتى، ئۇزاقلاشتى، ئۇزاپ كەتتى، نېرى تۇردى.

إِنْتَأَي عَنْ قَوْمِهِ: قەۋمىدىن يىراقلاشتى، مىللىتىدىن يىراقلاشتى.

إِنْتِبَاهٌ: پەخەس بولماق، ھەزەر ئەيلىمەك، ئېھتىيات قىلماق، دىققەت قىلماق؛ كۆڭۈل بۆلمەك، كۆڭۈل قويماق؛ ئويغانماق، ھوشىغا كەلمەك، ھوشيارلىق، سەزگۈرلۈك، سەگەكلىك.

لَفَتَ اِنْتِبَاهَهُ: ئۇنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى.

بِاِنْتِبَاهٍ: ئېھتىيات قىلىپ، ئاۋايلاپ، دىققەت بىلەن، پەخەس بولۇپ، ئاگاھ بولۇپ.

«اَلنَّاسُ جَمِيْعًا يُسَجِّلُونَ بِاِنْتِبَاهٍ شَدِيْدٍ» : كىشىلەرنىڭ ھەممىسى دىققەت بىلەن خاتىرە يازماقتا.

اِسْتَمِعْ اِلَيَّ بِاِنْتِبَاهٍ: ماڭا دىققەت بىلەن قۇلاق سالغىن.

مِنْ غَيْرِ اِنْتِبَاهٍ: بىپەرۋالىق قىلىپ، بىخەستە- لىك بىلەن، بىخۇدلۇق قىلىپ، بىخەستەلىك قىلغانلىقتىن.

اِسْتَدْعَى الْاِنْتِبَاهَ: دىققەت قىلىشقا ئۈندىدى، دىققىتىنى قوزغىدى.

اِنْتِبَاهُ الطَّالِبِ فِي دَرْسِ الرِّيَاضِيَّاتِ: ماتېماتىكا دەرسىدە ئوقۇغۇچىنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى.

اِنْتَبَذَ يَنْتَبِذُ اِنْتِبَاذًا عَنْ: ئاجرالدى، ئايرىلدى، ئەلدىن ئايرىلىپ يالغۇز ياشىدى.

«فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا» «قۇرئان» : مەريەم ھامىلدار بولدى ، (ئائىلىسىدىن) يىراق بىر جايغا كەتتى.

اِنْتَبَذَ النَّبِيْذَ: ھاراق چىقاردى.

اِنْتَبَرَ يَنْتَبِرُ اِنْتِبَارًا الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى، چىقتى.

اِنْتَبَرَ الْخَطِيْبُ: خەتىب مۇنبەرگە چىقتى.

اِنْتَبَهَ يَنْتَبِهُ اِنْتِبَاهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى.

اِنْتَبَهَ الرَّجُلُ: ئالىيجاناب بولدى، يۈكسەك بولدى، ئېسىل بولدى.

اِنْتَبَهَ الشَّخْصُ: ئويغاندى.

اِنْتَبَهَ مِنْ غَفْلَةٍ: غەپلەتتىن ئويغاندى.

اِنْتَبَهَ الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: تۇيۇپ قالدى، سېزىپ قالدى.

اِنْتَبَهَ لِكِذْبِهِ: ئۇنىڭ يالغانچىلىقىنى بىلىپ قالدى.

لَمْ يَنْتَبِهْ اِلَيْهِ اَحَدٌ: ئۇنى ھېچ ئادەم سەزمىدى.

اِنْتَتَقَ يَنْتَتِقُ اِنْتِتَاقًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى.

اِنْتَثَرَ يَنْتَثِرُ اِنْتِثَارًا: تارقالدى، يېيىلدى، چېچىلدى، تېرىلدى، ئايرىلىپ كەتتى.

«اِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ» «قۇرئان» : ئاسمان يېرىلغان چاغدا، يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا.

«اِنْتَثَرَتْ اَمْلَاكُهُ شَرْقًا وَغَرْبًا» : ئۇنىڭ مال - مۈلكى ھەر جايغا چېچىلىپ كەتتى.

اَنْتَجَ يُنْتِجُ اِنْتَاجًا الْاَرْضُ: يەر ھوسۇل بەردى.

اَنْتَجَ الشَّيْءَ: پەيدا قىلدى، بارلىققا كەلتۈردى، ھاسىل قىلدى، تۇغدۇردى، مەيدانغا كەلتۈردى.

اَنْتَجَ الشَّيْءَ: نەتىجىسى كۆرۈلدى.

«اَنْتَجَتِ الزَّيْتُونَةُ هَذَا الْعَامَ» : زەيتۇن دەرىخى بۇ يىل مېۋە بەردى.

يُنْتِجُ هَذَا الْمَكَانُ النِّفْطَ: بۇ جايدىن نېفىت چىقىدۇ.

اَنْتَجَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغنىڭ تۇغىدىغان ۋاقتى يېقىنلاشتى.

«يُنْتِجُ الْمَعْمَلُ اَدَوَاتٍ مَعْدَنِيَّةً» : زاۋۇت كانغا ئائىت سايمانلارنى ئىشلەپچىقىرىدۇ.

اِنْتَجَبَ يَنْتَجِبُ اِنْتِجَابًا الشَّيْءَ: ياخشىسىنى تاللىدى، ئەلا سۈپەتلىكىنى تاللىدى، ئوبدانىنى تاللىۋالدى.

اِنْتَجَعَ يَنْتَجِعُ اِنْتِجَاعًا الشَّخْصُ: ياردەم تەلەپ قىلدى.

اِنْتَجَعَ الْقَوْمُ: ئوت - چۆپ ئىزدەپ كەتتى.

اِنْتَجَعَ الْعُشْبَ: يايلاق ئىزدىدى.

اِنْتِحَارٌ ج اِنْتِحَارَاتٌ: ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماق، ئۆلۈۋالماق، ئېسىلىپ ئۆلۈۋالماق.

اِنْتِحَارٌ يَابَانِيٌّ: قورساقنى يېرىپ ئۆلۈۋالماق، قارنىنى يېرىپ ئۆلمەك.

حَاوَلَ الْاِنْتِحَارَ: ئۆلۈۋېلىشقا ئۇرۇندى.

اِنْتِحَالٌ ج اِنْتِحَالَاتٌ: ئېتىقاد قىلماق، ئىشەن- مەك.

اِنْتِحَالُ الْمُؤَلَّفَاتِ: ئوغرىلىماق، ئەسەر ئوغرىل- ماق.

اِنْتَحَبَ يَنْتَحِبُ اِنْتِحَابًا الشَّخْصُ: قاتتىق يىغلىدى.

اِنْتَحَرَ يَنْتَحِرُ اِنْتِحَارًا الشَّخْصُ: ئۆزىنى ئۆلتۈ-

روۋالدى.

إِنْتَحَرَ شَنْقًا: ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى.

إِنْتَحَرَ بِهٰذَا الْمُسَدَّسِ: ئۇ بۇ تاپانچا بىلەن ئۆزىنى ئېتىۋالدى.

إِنْتَحَسَ يَنْتَحِسُ إِنْتِحَاسًا حَظُّهُ: بەتەلەي بولدى، شۇم پېشانە بولدى.

إِنْتَحَلَ يَنْتَحِلُ إِنْتِحَالاً الشَّيْءَ: كۆچۈرۈۋالدى، ئوغرىلىۋالدى (باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى).

إِنْتَحَلَ فُلاَنٌ هٰذَا الشِّعْرَ: پالانى بۇ شېئىرنى باشقىلارنىڭكىدىن ئوغرىلىۋالدى.

إِنْتَحَلَ إِسْمَهُ: ئۇنىڭ نامىنى ئوغرىلىدى.

إِنْتَحَلَ الشَّيْءَ: ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى، ئوغرىلاپ ئىشلەتتى، كۆچۈرۈپ ئىشلەتتى (باشقىلارنىڭ ماقالىسى ياكى ئەسىرىنى).

إِنْتَحَلَ مَذْهَبَ التَّقَدُّمِيِّينَ: ئۆزىنى ئىلغار قىلىپ كۆرسەتتى، ئىلغارلار قاتارىغا كىرىۋالدى.

إِنْتَحَلَ الْأَعْذَارَ: ئۆزرە بايان قىلدى.

إِنْتَحَى يَنْتَحِي إِنْتِحَاءً لِلشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى، يېقىنلاشتى، ئۈمىد باغلىدى.

إِنْتَحَى الْقَاعِدَةَ: رىيا قىلدى؛ ئەمەل قىلدى.

إِنْتَحَى الشَّخْصُ: قىڭغايدى، قىيسايدى.

إِنْتَحَى جَانِبًا مِنَ الْقَاعَةِ: زالنىڭ بىر تەرىپىگە سۈرۈلدى.

«إِنْتَحَى زَاوِيَةً مِنَ الْغُرْفَةِ»: ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا سۈرۈلدى.

إِنْتَحَى بِهِ جَانِبًا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

إِنْتِخَابٌ ج إِنْتِخَابَاتٌ: سايلام، سايلىماق، تاللىماق.

إِعَادَةُ الْإِنْتِخَابِ: باشقىدىن سايلىماق، قايتا سايلام ئۆتكۈزمەك.

حَقُّ الْإِنْتِخَابِ: سايلام ھوقۇقى.

أَهْلِيَّةُ الْإِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتى.

حَقُّ الْإِنْتِخَابِ الْعَامِّ: ئومۇمىي سايلام ھوقۇقى.

لاَئِقٌ لِلْإِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولغان.

غَيْرُ لاَئِقٍ لِلْإِنْتِخَابِ: سايلىنىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولمىغان.

دَائِرَةُ إِنْتِخَابٍ: سايلام رايونى.

إِنْتِخَابُ حُكُومَةِ الدَّائِرَةِ: رايونلۇق ھۆكۈمەتنى سايلاش.

إِنْتِخَابُ رَئِيسِ الْجَمْعِيَّةِ: جەمئىيەت باشلىقىنى سايلاپ چىقىش.

إِنْتِخَابَاتٌ جُزْئِيَّةٌ: يەرلىك سايلام.

إِنْتِخَابَاتٌ عَامَّةٌ: ئومۇمىي سايلام.

إِنْتِخَابَاتٌ دِيمُوقْرَاطِيَّةٌ: دېموكراتىك سايلام.

إِنْتِخَابَاتٌ نِيَابِيَّةٌ: پارلامېنت سايلىمى، پارلامېنت ئەزاسىنى سايلاش.

اَلْإِنْتِخَابَاتُ الْعُمُومِيَّةُ: ئومۇمىي سايلام.

إِنْتِخَابِيٌّ: سايلامنىڭ، سايلامغا ئائىت.

أُسْبُوعٌ إِنْتِخَابِيٌّ: سايلام ھەپتىلىكى.

دَائِرَةٌ إِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام رايونى.

حَرَكَةٌ إِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى.

حَمْلَةٌ إِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى.

مَعَارِكُ إِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام كۈرىشى.

إِنْتَخَبَ يَنْتَخِبُ إِنْتِخَابًا الشِّعْرَ: ئېسىل شېئىرلارنى تاللىدى.

إِنْتَخَبَ الْحِزْبُ الْإِشْتِرَاكِيُّ رَئِيسًا لَهُ: سوتسىيالىستلار پارتىيىسى ئۆزىگە باشلىق سايلىدى.

«أُنْتُخِبَ رَئِيسُ الدَّوْلَةِ لِخَمْسِ سَنَوَاتٍ»: دۆلەت رەئىسى بەش يىللىق رەئىسلىككە سايلاندى.

«كُلُّ مُوَاطِنٍ لَهُ الْحَقُّ أَنْ يَنْتَخِبَ وَ يُنْتَخَبَ»: ھەر بىر گىراژدانىنىڭ سايلاش، سايلىنىش ھوقۇقى بار.

إِنْتَخَلَ يَنْتَخِلُ إِنْتِخَالاً الْأَشْيَاءَ: ياخشىنى تاللىدى.

إِنْتَخَلَ السَّحَابُ الْمَطَرَ: بۇلۇت يامغۇر تۆكتى.

إِنْتَخَى يَنْتَخِي إِنْتِخَاءً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

إِنْتِدَابٌ: تەيىنلىمەك، بەلگىلىمەك؛ ۋەكىللەر ئۆمىكى ئەۋەتمەك.

إِنْتِدَابٌ سِيَاسِيٌّ أَوْ دَوْلِيٌّ: مانداتلىق ھۆكۈمىران-

لىق.

تَحْتَ الْإِنْتِدَابِ: باشقا دۆلەتنىڭ ھامىيلىقىدا، مانداتلىق ھۆكۈمرانلىق ئاستىدا.

لَجْنَةُ إِنْتِدَابِ الْمُوَظَّفِينَ فِي الْوِزَارَةِ: مىنىستىرلىككە خادىملارنى قويۇش كومىتېتى.

مِنْطَقَةٌ إِنْتِدَابِيَّةٌ: مانداتلىق ھۆكۈمرانلىق ئاستىدىكى رايون.

إِنْتَدَبَ يَنْتَدِبُ إِنْتِدَابًا الشَّخْصَ لِلْأَمْرِ: ئەۋەتتى، تەيىنلىدى، بەلگىلىدى، بىرەر ئىشقا چاقىردى.

إِنْتَدَبَهُ لِلْقِيَامِ بِمُهِمَّةٍ: بەلگىلىدى، تەيىنلىدى، ئەۋەتتى.

إِنْتَدَى يَنْتَدِي إِنْتِدَاءً: يىغىلىش قىلدى، يىغىلدى، توپلاشتى، بىر يەرگە جەم بولدى.

إِنْتَذَرَ يَنْتَذِرُ إِنْتِذَارًا عَلَى: ۋەدە بەردى، لەۋزە قىلدى، بىرەر ئىشنى قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

إِنْتَذَرَ الْعِفَّةَ: ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىنىشقا قەسەم ئىچتى.

أَنْتَرَ يُنْتِرُ إِنْتَارًا: قاتتىق تارتتى، سىلكىپ تارتتى.

إِنْتِزَاعٌ: قومۇرۇۋېتىمەك، سۇغۇرۇۋالماق.

إِنْتَزَحَ يَنْتَزِحُ إِنْتِزَاحًا عَنْ: چىقىپ كەتتى، چەتئەلگە چىقىپ كەتتى، مۇھاجىر بولۇپ چىقىپ كەتتى.

إِنْتَزَعَ يَنْتَزِعُ إِنْتِزَاعًا الشَّيْءَ مِنْ مَكَانِهِ: ئورنىدىن تارتتى؛ قومۇردى؛ يۆتكىدى، قوزغىدى.

إِنْتَزَعَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

إِنْتَزَعَ الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، قومۇرۇۋالدى.

«إِنْتَزَعَ مِنْهُ كِيسَ نُقُودِهِ»: ئۇنىڭدىن پۇل قاپچۇقىنى تارتىۋالدى.

«إِنْتَزَعَ اِعْتِرَافًا مِنْهُ»: ئۇنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى.

إِنْتَزَعَ إِعْجَابَ الْجَمَاهِيرِ: كۆپچىلىكنى ھەيران ـ ھەس قالدۇردى.

«إِنْتَزَعَتِ الشَّجَرَةُ مِنْ شِدَّةِ الرِّيحِ»: بوراندا دەرەخ قومۇرۇلۇپ كەتتى.

إِنْتِسَابٌ: باغلىنىش، ئالاقە، مۇناسىۋەت، چېتىش-

لىق.

إِنْتَسَبَ يَنْتَسِبُ إِنْتِسَابًا الشَّخْصُ: تەۋە بولدى، مەنسۇپ بولدى، كىردى، نەسەبىنى بايان قىلدى.

إِنْتَسَبَ إِلَى قَبِيلَةِ قُرَيْشٍ: قۇرەيش قەبىلىسىگە مەنسۇپ بولدى.

إِنْتَسَبَ إِلَى الْفَرِيقِ الرِّيَاضِيِّ الْفُلَانِيِّ: پالانى تەنھەرىكەت ئەترىتىگە مەنسۇپ بولدى.

«إِنْتَسَبْتُ إِلَى شُعْبَةِ الرِّيَاضِيَّاتِ فِي الْعُلُومِ»: ئۇ پەنلەر بويىچە ماتېماتىكا فاكۇلتېتىغا كىردى.

«إِنْتَسَبَ الطَّالِبُ إِلَى كُلِّيَّةٍ»: فاكۇلتېتقا كىرىشكە تىزىمغا ئالدۇردى.

هُوَ يَنْتَسِبُ إِلَى حِزْبِ الْاِسْتِقْلَالِ: ئۇ ئىستىقلال پارتىيىسىگە مەنسۇپ.

إِنْتَسَجَ يَنْتَسِجُ إِنْتِسَاجًا: توقۇلدى، ئۆرۈلدى.

إِنْتَسَخَ يَنْتَسِخُ إِنْتِسَاخًا الشَّيْءَ: يوقاتتى، يىراقلاشتۇردى، تۈگەتتى، قىرىپ تاشلىدى.

إِنْتَسَخَ الْقَانُونَ أَوِ الْأَمْرَ: قانۇننى بىكار قىلدى، ئەمەلدىن قالدۇردى، ئېلىپ تاشلىدى.

إِنْتَسَخَ الْكِتَابَ: كىتابنى كۆچۈرۈپ يازدى، كۆچۈردى.

إِنْتَسَفَ يَنْتَسِفُ إِنْتِسَافًا: چۇۋۇپ تاشلىدى، بۇزۇۋەتتى، چېقىۋەتتى، ۋەيران قىلدى، يوقاتتى.

إِنْتَسَفَ الْبِنَاءَ: بىنانى چېقىۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى.

إِنْتَسَفَ الْكَلَامَ: پەس ئاۋازدا سۆزلىدى، تۆۋەن ئاۋازدا گەپ قىلدى، پىچىرلىدى، شىۋىرلىدى، كۇس ـ كۇس پاراڭ سالدى.

إِنْتَسَقَ يَنْتَسِقُ إِنْتِسَاقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

أَنْتَشَ يُنْتِشُ إِنْتَاشًا النَّبْتُ: بىخ سۈردى، بىخ چىقاردى، بىخلاندى، ئۈندى، شاخلىدى، يوپۇرماق چىقاردى.

إِنْتِشَارٌ: يېيىلماق، چېچىلماق، تارالماق.

إِنْتِشَارُ الْمَرَضِ: كېسەللىكنىڭ تارقىلىشى.

وَاسِعُ الْإِنْتِشَارِ: كەڭ تارقالغان.

إِنْتَشَرَ يَنْتَشِرُ إِنْتِشَارًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارقالدى، قانات يايدۇرۇلدى، كەڭ كۆلەمدە ئېلىپ

بېرىلدى.

«فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ» «قۇرئان» : ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا زېمىنغا تارىلىپ ئاللاھنىڭ پەزلىدىن تەلەپ قىلىڭلار.

اِنْتَشَرَ الضَّوْءُ: نۇر تارالدى، نۇر چېچىلدى.

اِنْتَشَرَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى.

«يَنْتَشِرُ الْخَبَرُ بِسُرْعَةٍ مُذْهِلَةٍ بِوَاسِطَةِ أَجْهِزَةِ الْإِعْلَامِ» : خەۋەرلەر ئاخبارات ۋاسىتىلىرى ئارقىلىق ناھايىتى تېز تارالماقتا.

«اَلْمَدَارِسُ تَنْتَشِرُ فِي أَنْحَاءِ الْمَمْلَكَةِ» : مەكتەپلەر مەملىكەتنىڭ ھەممە جايىغا تارقالغان.

اِنْتَشَقَ يَنْتَشِقُ اِنْتِشَاقًا الْوَسَخَ: كىرنى سۈرتىۋەتتى، كىرنى ئېرتىۋەتتى.

اِنْتَشَقَ يَنْتَشِقُ اِنْتِشَاقًا الْمَاءَ: بۇرنىغا سۇ ئالدى، سۈمۈردى.

اِنْتَشَقَ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى، ئىچىگە تارتتى.

اِنْتَشَلَ يَنْتَشِلُ اِنْتِشَالًا الشَّيْءَ: تېز ئېلىۋالدى، تېز تۇتۇۋالدى.

اِنْتَشَلَهُ مِنَ الْمُشْكِلَةِ: ئۇنى قىيىنچىلىقتىن قۇتقۇزۇۋالدى.

«اِنْتَشَلَهُ مِنَ الْغَرَقِ» : ئۇنى سۇغا غەرق بولۇشتىن قۇتقۇزۇۋالدى.

اِنْتَشَى يَنْتَشِي اِنْتِشَاءً الشَّخْصُ: مەست بولدى، خۇدىنى يوقاتتى؛ روھلاندى، خۇشاللاندى.

اِنْتَشَى الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

«اِنْتَشَى لِتَفَوُّقِ ابْنِهِ فِي دِرَاسَتِهِ» : ئوغلىنىڭ ئۆگىنىشتە ئەلاچى بولغانلىقىدىن خۇشاللاندى.

اِنْتِصَابٌ: تۇرماق، قوپماق، دەس تۇرماق، تىكلەنمەك.

اِنْتِصَارٌ ج اِنْتِصَارَاتٌ: غەلىبە، ئۇتۇق، تەنتەنە؛ زەپەر قۇچماق.

«اِنْتِصَارُ الْفَرِيقِ الْوَطَنِيِّ لِكُرَةِ الْقَدَمِ» : دۆلەت كوماندىسىنىڭ پۇتبول مۇسابىقىسىدىكى غەلىبىسى.

اِنْتِصَارَاتُ الْجَيْشِ عَلَى الْعَدُوِّ: قوشۇننىڭ دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشى.

اِنْتَصَبَ يَنْتَصِبُ اِنْتِصَابًا الشَّخْصُ: تۇردى، تەييار تۇردى؛ تىكلەندى.

اِنْتَصَبَ لِلْحُكْمِ: ھۆكۈمگە تەييارلاندى.

«اِنْتَصَبَ وَاقِفًا» : ئۆرە تۇردى.

اِنْتَصَتَ يَنْتَصِتُ اِنْتِصَاتًا: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

اِنْتَصَحَ يَنْتَصِحُ اِنْتِصَاحًا: نەسىھەتنى قوبۇل قىلدى.

اِنْتَصَحَ الشَّخْصُ: نەسىھەت قىلدى.

اِنْتَصَرَ يَنْتَصِرُ اِنْتِصَارًا: غەلىبە قىلدى، نۇسرەت قازاندى.

اِنْتَصَرَ عَلَى خَصْمِهِ: يەڭدى، غالىپ كەلدى.

اِنْتَصَرَ مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئىنتىقام ئالدى.

اِنْتَصَرَ لَهُ: قوللىدى، ھىمايە قىلدى.

«فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ» «قۇرئان» : ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، نۇسرەت ئاتا قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى.

«وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ» «قۇرئان» : ئەگەر ئاللاھ خالىسا ئەلۋەتتە (سىلەرنى ئۇرۇشقا تەكلىپ قىلماستىنلا) ئۇلارنى جازالىغان بولاتتى.

اِنْتَصَفَ يَنْتَصِفُ اِنْتِصَافًا الشَّيْءُ: يېرىمىغا كەلدى، يېرىمىغا يەتتى.

اِنْتَصَفَ اللَّيْلُ: يېرىم كېچە بولدى.

اِنْتَصَفَ الشَّخْصُ: ئىنساپ تىلىدى، ھەققانى بولۇشنى تىلىدى.

اِنْتَصَفَ مِنْهُ: ھەققىنى ئېلىپ بەردى، ئەنتىنى ئېلىپ بەردى.

اِنْتَضَى يَنْتَضِي اِنْتِضَاءً السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ چىقاردى.

اِنْتَطَحَ يَنْتَطِحُ اِنْتِطَاحًا الْكَبْشَانِ: ئىككى قوشقار ئۈسۈشتى؛ بىر ـ بىرىگە زىت كەلدى.

اِنْتَطَعَ يَنْتَطِعُ اِنْتِطَاعًا لَوْنُهُ: رەڭگى ئۆڭدى، رەڭگى ئۆزگەردى.

اِنْتَطَقَ يَنْتَطِقُ اِنْتِطَاقًا الرَّجُلُ: بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

اِنْتَطَقَتِ الْأَرْضُ بِالْجِبَالِ: زېمىن تاغلار بىلەن

قورشالدى.

إِنْتِظَارٌ: كۈتمەك، ئىنتىزار بولماق، مۇنتەزىر بولماق.

أَتَى عَلَى غَيْرِ إِنْتِظَارٍ: ۋاقىتسىزلا كەلدى.

قَاعَةُ الْإِنْتِظَارِ: كۈتۈش زالى.

إِنْتِظَامٌ: تەرتىپلىك بولماق، رەتلىك بولماق، تەكشى بولماق؛ ئىنتىزام.

عَدَمُ انْتِظَامٍ: قالايمىقان، رەتسىز، تەرتىپسىز.

بِانْتِظَامٍ: رەتلىك، تەرتىپلىك، سىستېمىلىق؛ ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق.

إِنْتَظَرَ يَنْتَظِرُ إِنْتِظَارًا: كۈتتى، ساقلىدى، ئىنتىزار بولدى.

إِنْتَظَرَ خَيْرًا: ياخشىلىقنى ئۈمىد قىلدى.

«فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوْا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ» 《 قرآن 》: ئېيتقىنكى، «غەيبنى بىلىش پەقەت ئاللاھقا خاس، سىلەر كۈتۈڭلار، شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن (شۇنى) كۈتكۈچىلەردىنمەن».

«فَهَلْ يَنْتَظِرُوْنَ إِلاَّ مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ» 《 قرآن 》: ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىدىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرگە كەلگەن كۈنلەرنىڭ (ئۆزلىرىگە كېلىشىنى) كۈتىدۇ.

«إِنْتَظَرَ دَوْرَهُ فِي الصَّفِّ»: سىپتا ئۆز نۆۋىتىنى كۈتتى.

إِنْتَظَمَ يَنْتَظِمُ إِنْتِظَامًا الشَّيْءُ: تىزىلدى، رەتلەندى، تەرتىپلىك بولدى، سىستېمىلاشتى، مۇنتەزىم بولدى.

إِنْتَظَمَ الْأَمْرُ: تۈزەلدى، توغرىلاندى.

إِنْتَظَمَ فِي سِلْكِ وِزَارَةٍ: كابىنېتقا قاتناشتى.

«إِنْتَظَمَ الْمُؤْتَمَرُ السَّنَوِيُّ لِلْحِزْبِ»: پارتىيەنىڭ يىللىق قۇرۇلتىيى تەرتىپلىك بولدى.

«إِنْتَظَمَتْ أَحْوَالُهُ بَعْدَ الْعُسْرِ»: قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئۇنىڭ ئەھۋالى تۈزەلدى.

إِنْتِعَاشٌ: جانلىنىش، يۈكسىلىش، ئىلگىرىلەش.

إِنْتِعَاشٌ إِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي يۈكسىلىش.

إِنْتَعَشَ يَنْتَعِشُ إِنْتِعَاشًا الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقايدى، ئەسلىگە كەلدى.

إِنْتَعَشَ الرَّجُلُ: روھلاندى، جانلاندى.

إِنْتَعَّ يَنْتَعُّ إِنْتِعَاعًا: قۇستى، ياندۇردى.

إِنْتَعَلَ يَنْتَعِلُ إِنْتِعَالاً الشَّخْصُ: ئاياغ كىيدى.

إِنْتَعَلَ الْأَرْضَ: پىيادە يول يۈردى.

إِنْتِفَاخٌ: كۆپۈپ قالماق، ئىششىپ كەتمەك، ئىششىپ قالماق.

إِنْتِفَاخُ الْبَطْنِ: قورساقنىڭ كۆپۈشى.

«إِنْتِفَاخُ جِلْدِ الدَّابَّةِ»: هايۋان تېرىسىنىڭ كۆپۈپ قېلىشى.

إِنْتِفَاضٌ: قوزغىلاڭ، توپىلاڭ، ئىسيان؛ قوزغالماق، كۆتۈرۈلمەك؛ تىترىمەك.

إِنْتِفَاضَةٌ ج إِنْتِفَاضَاتٌ: قوزغىلاڭ؛ تىترەش، سىلكىنىش.

إِنْتِفَاضَةُ الْمَرِيْضِ: كېسەلنىڭ تىترىشى.

إِنْتِفَاضَةُ الشَّعْبِ: خەلق قوزغىلىڭى.

إِنْتِفَاعٌ: پايدىلانماق، بەھرىمەن بولماق.

حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ: پايدىلىنىش هوقۇقى.

إِنْتِفَاعِيٌّ: پايدىلىنىشقا مەنسۇپ، پايدىلىنىشقا تېگىشلىك.

مَوْقِفٌ انْتِفَاعِيٌّ: پايدىلىق مەيدان.

إِنْتِفَاعِيٌّ ج إِنْتِفَاعِيُّوْنَ: شەخسىيەتچى، مەنپەئەتنى قوغلىغۇچى، مەنپەئەتپەرەس.

«رَجُلٌ انْتِفَاعِيٌّ يَتَقَلَّبُ مَعَ كُلِّ الرِّيَاحِ»: شامالغا قاراپ ئۆسسۈل ئوينايدىغان شەخسىيەتچى ئادەم.

مُسَاعَدَاتٌ إِنْتِفَاعِيَّةٌ: پايدىلىق ياردەم.

إِنْتَفَجَ يَنْتَفِجُ إِنْتِفَاجًا: ئۆرلىدى، كۆپتى؛ ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن پەخىرلەندى.

إِنْتَفَجَ الْأَرْنَبُ: توشقان سەكرىدى.

إِنْتَفَخَ يَنْتَفِخُ إِنْتِفَاخًا الشَّيْءُ: ئۆرلىدى، چوڭلىدى، كۆپتى.

إِنْتَفَخَ الشَّخْصُ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، هاكاۋۇرلۇق قىلدى.

إِنْتَفَخَ تِيهًا: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، مەنمەنچىلىك قىلدى، تەكەببۇرلۇقتىن كۆرەڭلەپ كەتتى.

إِنْتَفَخَ عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

إِنْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُمْ: دەرغەزەپ بولدى، غەزەپتىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويدى.

«يَنْتَفِخُ عَلَى النَّاسِ بِمَالِهِ»: پۇل - مېلى بىلەن كىشىلەرگە كۆرەڭلەيدۇ.

إِنْتَفَشَ يَنْتَفِشُ إِنْتِفَاشًا: تىتىلدى، تارالدى.

إِنْتَفَشَ الْقُطْنُ: پاختا ئېتىلدى.

إِنْتَفَشَ الْهِرَّةُ: مۈشۈك تۈكلىرىنى پاخپايتتى.

إِنْتَفَضَ يَنْتَفِضُ إِنْتِفَاضًا الشَّيْءُ: تىترىدى، لاغىلدىدى، لەرزىگە كەلدى.

إِنْتَفَضَ الْعُصْفُورُ: قۇشقاچ دىرىلدىدى.

إِنْتَفَضَ مِنْ سُبَاتِهِ: ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى.

إِنْتَفَضَتِ الثَّوْرَةُ: قوزغىلاڭ كۆتۈرۈلدى.

إِنْتَفَعَ يَنْتَفِعُ إِنْتِفَاعًا بِهِ: پايدىلاندى، مەنپەئەتلەندى.

إِنْتَفَعَ بِتَجَارِبِهِ: ئۇنىڭ تەجرىبىلىرىدىن پايدىلاندى.

إِنْتَفَلَ يَنْتَفِلُ إِنْتِفَالاً: ئۆزرە ئېيتتى؛ قەسەم ئىچتى؛ نەفلە ناماز ئوقىدى.

إِنْتَفَلَ الشَّيْءَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن نەرسە تىلىدى.

إِنْتَفَلَ مِنَ الْأَمْرِ: ئۆزىنى ساقلىدى.

إِنْتَفَى يَنْتَفِي إِنْتِفَاءً: قوغلاندى، سۈرگۈن قىلىندى.

إِنْتَفَى الْخَبَرُ: خەۋەر يالغان بولدى.

إِنْتِقَاءٌ: تاللىماق، ئىلغىماق.

إِنْتِقَاءُ الطَّلَبَةِ الْمُمْتَازِيْنَ: ئەلاچى ئوقۇغۇچىلارنى تاللىماق.

إِنْتِقَائِيٌّ: تاللاشقا مەنسۇپ.

إِمْتِحَانٌ إِنْتِقَائِيٌّ: تاللاش ئىمتىھانى.

إِنْتِقَادٌ ج إِنْتِقَادَاتٌ: تەنقىد قىلماق، ئەيىبلىمەك.

إِنْتِقَادٌ هَزَلِيٌّ: مەسخىرە قىلماق، ھەجۋى قىلماق، كىنايە قىلماق، ساتىرا.

إِنْتِقَادٌ ذَاتِيٌّ: ئۆز - ئۆزىنى تەنقىد قىلماق.

إِنْتِقَالٌ: كۆچمەك، يۆتكەلمەك؛ ئۆزگەرمەك.

فِتْرَةُ الْإِنْتِقَالِ: ئۆتكۈنچى مەزگىل.

«أَعْطَتِ الْمُسْتَعْمَرَةُ فِتْرَةَ إِنْتِقَالٍ قَبْلَ اسْتِقْلاَلِهَا»: مۇستەملىكە ئەلگە مۇستەقىللىق بېرىشتىن بۇرۇن ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا ئۆتكۈنچى مەزگىلنى بېرىپ تۇردى.

إِنْتِقَالِيٌّ: يۆتكىلىشكە مەنسۇپ، ۋاقىتلىق، ئۆتكۈنچى؛ يۆتكىلىشكە ئاسان.

عَهْدٌ إِنْتِقَالِيٌّ: ئۆتكۈنچى دەۋر، ئۆتكۈنچى زامان.

مَرْحَلَةٌ إِنْتِقَالِيَّةٌ: ئۆتكۈنچى باسقۇچ.

حُكُومَةٌ إِنْتِقَالِيَّةٌ: ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت.

إِنْتِقَامٌ: ئىنتىقام ئالماق، ئۆچ ئالماق.

إِنْتِقَامِيٌّ: قىساسچىلىق، قىساسكار، قىساسنىڭ.

مَوْقِفٌ إِنْتِقَامِيٌّ: قىساس مەيدانى، قىساسكار پوزىتسىيە.

إِجْرَاءَاتٌ إِنْتِقَامِيَّةٌ: ئۆچ ئېلىش تەدبىرلىرى.

إِنْتَقَبَتْ يَنْتَقِبُ إِنْتِقَابًا الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتتى.

إِنْتَقَدَ يَنْتَقِدُ إِنْتِقَادًا: تەنقىدلىدى، ئەيىبىنى ئاشكارىلىدى.

إِنْتَقَدَ الْوَلَدُ: بالا يېگىت بولدى.

إِنْتَقَدَ الْمَالَ: مالنى تاپشۇرۇۋالدى.

إِنْتَقَدَ الدَّرَاهِمَ: تەڭگىنىڭ ساختىسىنى ئايرىدى.

إِنْتَقَدَ الشِّعْرَ: تەكشۈردى، كۆزەتتى.

إِنْتَقَسَ يَنْتَقِسُ إِنْتِقَاسًا الرَّاهِبُ النَّاقُوسَ: راھىب قوڭغۇراقنى چالدى.

إِنْتَقَشَ يَنْتَقِشُ إِنْتِقَاشًا: يۇلدى، سۇغۇرۇۋالدى، چىقىرىۋالدى.

إِنْتَقَشَ الرَّجُلَ: نەقىش قىلىشقا بۇيرىدى.

إِنْتَقَصَ يَنْتَقِصُ إِنْتِقَاصًا الشَّيْءُ: كېمەيدى، ئازايدى.

إِنْتَقَصَ حَقَّهُ: ھەققىنى قىسىپ قالدى، ھەققىنى قىسقارتتى.

إِنْتَقَصَ الشَّيْءَ: ئاز كۆردى، يېتەرسىز دەپ قارىدى.

إِنْتَقَضَ الرَّجُلَ: ئەيىبلىدى، كەمسىتتى، مالامەت قىلدى.

إِنْتَقَضَ مِنْ قَدْرِهِ: ئۇنىڭ قىممىتىنى چۈشۈردى.

إِنْتَقَضَ يَنْتَقِضُ إِنْتِقَاضًا: چېچىلىپ كەتتى، بوشاپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، سۆنۈپ كەتتى.

إِنْتَقَضَ الشَّيْءُ: بۇزۇلۇپ كەتتى.

إِنْتَقَضَ الْبِنَاءُ: بىنا ۋەيران بولدى.

إِنْتَقَضَ الْوُضُوءُ: تاھارەت سۇندى.

إِنْتَقَضَ الْجُرْحُ: جاراھەت قايتا قوزغالدى.

إِنْتَقَضَ الْقَوْمُ عَلَى السُّلْطَانِ: خەلق سۇلتانغا قارشى ئىسيان كۆتۈردى.

إِنْتَقَعَ يَنْتَقِعُ إِنْتِقَاعًا فِي الْمَاءِ: سۇدا تۇرۇپ ئېرىپ كەتتى.

إِنْتُقِعَ لَوْنُهُ: غەم ياكى قورقۇنچتىن سارغىيىپ كەتتى.

«فَرَجَعَ وَقَدْ انْتُقِعَ لَوْنُهُ» (حديث): ئۇ قايتقاندا رەڭگى سارغىيىپ كەتكەنىدى.

إِنْتَقَلَ يَنْتَقِلُ إِنْتِقَالًا: كۆچتى، يۆتكەلدى.

«إِنْتَقَلَ إِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ»: ئۆلدى، ۋاپات بولدى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا كەتتى.

«إِنْتَقَلَ عَنْ طَرِيقِ الْبَحْرِ»: دېڭىز ئارقىلىق يۆتكەلدى.

إِنْتَقَمَ يَنْتَقِمُ إِنْتِقَامًا مِنْ: ئىنتىقام ئالدى، ئۆچ ئالدى، قىساس ئالدى، جازالىدى.

إِنْتَقَمَ الْأَمْرَ عَلَى فُلَانٍ: ئەيىبلىدى، ھاقارەتلىدى، ئاھانەت قىلدى.

«فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا» (قرآن): ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالىدۇق.

إِنْتَقَى يَنْتَقِي إِنْتِقَاءً الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى، خىللىدى.

إِنْتَقَى أَجْوَدَ الْفَوَاكِهِ: مېۋىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى تاللىدى.

إِنْتَكَتَ يَنْتَكِتُ إِنْتِكَاتًا: تىك موللاق چۈشتى.

إِنْتَكَثَ يَنْتَكِثُ إِنْتِكَاثًا: بۇزۇلدى، يوقالدى، ۋەيران بولدى، بۇرالدى.

إِنْتَكَثَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى، ئارغامچا يېشىلىپ كەتتى.

«إِنْتَكَثَ الشَّخْصُ مِنْ حَاجَةٍ إِلَى أُخْرَى»: بىر ھاجەتتىن يەنە بىر ھاجەتكە بۇرالدى.

إِنْتَكَسَ يَنْتَكِسُ إِنْتِكَاسًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۆرۈلدى، ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدى.

إِنْتَكَسَ الْمَرِيضُ: كېسەل قايتا قوزغالدى.

إِنْتَكَشَ يَنْتَكِشُ إِنْتِكَاشًا الشَّيْءَ: كوچىلىدى، قازدى، ئاچتى.

إِنْتَكَصَ يَنْتَكِصُ إِنْتِكَاصًا: چېكىندى، ئارقىغا قايتتى، داجىدى.

إِنْتَمَى يَنْتَمِي إِنْتِمَاءً: ئۆرلىدى.

إِنْتَمَى الشَّخْصُ إِلَى الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى.

إِنْتَمَى الشَّخْصُ إِلَى كَذَا: ... غا تەۋە بولدى.

«إِنْتَمَى إِلَى حِزْبِ الْإِسْتِقْلَالِ»: ئىستىقلال پارتىيىسىگە كىردى.

أَنْتَنَ يُنْتِنُ إِنْتَانًا: سېسىدى، پۇراپ قالدى.

إِنْتِهَاءٌ: تۈگىمەك، تاماملانماق، ئاخىرلاشماق.

إِنْتِهَارٌ: ئەيىبلىمەك، كايىماق، سىلكىشلىمەك، تاپا قىلماق، بوشاتماق، ئورنىدىن قالدۇرماق، قوغلىۋەتمەك.

كَلَّمَهُ إِرْتِهَارًا: ئۇنىڭغا كايىدى، ئۇنى سۆكتى.

إِنْتِهَازٌ: پايدىلانماق.

إِنْتِهَازُ الْفُرَصِ: پۇرسەتتىن پايدىلانماق.

إِنْتِهَازِيٌّ: پۇرسەتپەرەس، ئاغمىچى.

إِنْتِهَازِيَّةٌ: پۇرسەتپەرەسلىك، ئاغمىچىلىق.

اَلْإِنْتِهَازِيَّةُ الْيَمِينِيَّةُ: ئوڭچىل ئاغمىچىلىق، ئوڭچىل ئوپپورتونىزم.

اَلْإِنْتِهَازِيَّةُ الْيَسَارِيَّةُ: سولچىل ئاغمىچىلىق، سولچىل ئوپپورتونىزم.

اَلْإِنْتِهَازِيُّونَ الْيَمِينِيُّونَ: ئوڭچىل ئاغمىچىلار.

إِنْتِهَاكٌ: خىلاپلىق قىلماق؛ چېقىلماق، دەپسەندە قىلماق.

إِنْتَهَبَ يَنْتَهِبُ إِنْتِهَابًا الشَّيْءَ: بۇلىدى، بۇلىۋالدى.

إِنْتَهَبَ أَمْلَاكَ الْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئېلىۋالدى.

اِنْتَهَبَ الْفَرَسُ الشَّوْطَ: ئات مۇساپىنى باستى، ئات يېگىسپ چىقتى.

اِنْتَهَجَ يَنْتَهِجُ اِنْتِهَاجًا الطَّرِيْقَ: يولغا چىقتى، سەپەر قىلدى، قەدەم قويدى.

اِنْتَهَجَ سَبِيْلَ الصَّوَابِ: توغرا يولغا كىردى، توغرا يول تۇتتى.

اِنْتَهَجَ خُطَّةً جَدِيْدَةً: يېڭى پىلاننى يولغا قويدى.

اِنْتَهَجَ سِيَاسَةً وَاضِحَةً: روشەن سىياسەت يۈرگۈزدى.

اِنْتَهَرَ يَنْتَهِرُ اِنْتِهَارًا: ئەيىبلىدى، كايىدى، دۈچ كەلدى.

اِنْتَهَرَ النَّهْرُ: دەريا ئۆز يۆنىلىشىدە ئاقتى.

اِنْتَهَرَ الْعِرْقُ: تومۇردىن قان ئېقىپ توختىمىدى.

اِنْتَهَزَ يَنْتَهِزُ اِنْتِهَازًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

اِنْتَهَزَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قوبۇل قىلىپ ئېلىشقا ئالدىرىدى.

اِنْتَهَضَ يَنْتَهِضُ اِنْتِهَاضًا: تۇردى، قوپتى.

اِنْتَهَكَ يَنْتَهِكُ اِنْتِهَاكًا: قاتتىق چارچىتىۋەتتى، ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

اِنْتَهَكَ الْمَكَانَ: جاينى بۇلغىدى، دەپسەندە قىلدى.

اِنْتَهَكَ الْحُرْمَةَ: دەخلى - تەرۇز قىلدى، چېقىلدى، خىلاپلىق قىلدى.

اِنْتَهَكَ الْهُدْنَةَ: تىنچلىق كېلىشىمىنى بۇزدى.

اِنْتَهَكَ حُرْمَةَ إِمْرَأَةٍ: ئايالغا باسقۇنچىلىق قىلدى، ئايالنىڭ نومۇسىغا تەگدى.

اِنْتَهَكَ الرَّجُلُ: تۆھمەت قىلدى، ھاقارەت قىلدى، رەسۋا قىلدى.

اِنْتَهَكَ عِرْضَ فُلَانٍ: ھاقارەتلىدى، سەتلىدى.

اِنْتَهَكَ الْمُحَرَّمَاتِ: چەكلەنگەن نەرسىلەرگە چېقىلدى.

اِنْتَهَكَ عَوْرَاتِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئەيىبىنى ئاچتى.

اِنْتَهَكَ حُرْمَةَ اللّٰهِ: ئەھدىنى بۇزدى، ئەھدىگە خىيانەت قىلدى.

«اِنْتَهَكَهُ الْمَرَضُ»: كېسەل ئۇنى ھالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

اِنْتَهَى يَنْتَهِي اِنْتِهَاءَ الشَّيْءُ: ئاخىرىغا يەتتى.

اِنْتَهَى عَنِ الشَّيْءِ: ياندى، قايتتى.

«لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ» «قرآن»: ئەگەر سىلەر (دەۋەتچىلىرنى) توختاتمىساڭلار، سىلەرنى چوقۇم تاش - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمىز.

«قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَاقَدْسَلَفَ» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) كۇففارلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر ئۇلار (كۇفرىدىن، پەيغەمبەر بىلەن دۈشمەنلىشىشتىن) يانسا، ئۇلارنىڭ ئۆتكەنكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.

اِنْتَهَى إِلَيْهِ الْعِبْءُ كُلُّهُ: يۈكنىڭ ھەممىسى ئۇستىگە ئارتىلدى.

اِنْتَهَى بِهِ إِلَى كَذَا: باشلىدى، يېتەكلىدى.

اِنْتَهَى الْوَقْتُ: ۋاقىت توشتى.

اِنْتَهَى عَنْ كَذَا: ۋاز كەچتى، ياندى.

«اِنْتَهَى إِلَيْهِ الْخَبَرُ»: ئۇنىڭغا خەۋەر يەتتى.

«اِنْتَهَى الْوَقْتُ الْمَحَدَّدُ لِلْكُتُبِ الْمُسْتَعَارَةِ مِنَ الْمَكْتَبَةِ»: كىتابخانىدىن ئارىيەت ئېلىنغان كىتابلارنىڭ بەلگىلەنگەن ۋاقتى توشتى.

«اِنْتَهَتِ الْعُطْلَةُ الصَّيْفِيَّةُ»: يازلىق تەتىل ئاخىرلاشتى.

اِنْتِوَاءٌ: ئىرادە، نىيەت.

اِنْتَوَى يَنْتَوِي اِنْتِوَاءً الشَّيْءَ: كۆزلىدى.

اِنْتَوَى الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، كۆڭلىگە پۈكتى.

اِنْتَوَى الشَّخْصُ: بىر جايدىن يەنە بىر جايغا يۆتكەلدى.

اِنْتَوَى عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن بۇرۇلدى.

اِنْتَوَى بِنَوَاتِهِ: ھاجىتىدىن چىقتى، ھاجىتىنى راۋا قىلدى.

أَنَثَ يَأْنُثُ أَنَثًا و أَنُوثَةً: ئايال بولۇپ قالدى، ئايالغا ئۆزگەردى، ئايال مىجەز بولۇپ قالدى.

اِنْثَالَ يَنْثَالُ اِنْثِيَالاً عَلَيْهِ التُّرَابُ: تويا تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

«لَقَدِ انْثَالَتْ عَلَيْنَا الْمُشْكِلَاتُ فِى هَذَا الْعَصْرِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ» : بىزنى بۇ ئەسىردە تەرەپ-تەرەپتىن قىيىن مەسىلىلەر بېسىۋالدى.

اِنْثَالَ عَلَيْهِ النَّاسُ: تەرەپ - تەرەپتىن ئۇنىڭ يېنىغا توپلاندى.

اِنْثَالَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ: چاقماقتەك سۆزلىدى.

اِنْثَالَتْ عَلَيْهِ الْأَفْكَارُ: ئۇنىڭ تەپەككۇرى دولقۇنلىنىپ تۇردى.

اِنْثَغَرَ يَنْثَغِرُ اِنْثِغَارًا: تۆشۈك ئېچىلدى.

اِنْثَقَبَ يَنْثَقِبُ اِنْثِقَابًا: يىرتىلدى.

اِنْثَلَمَ يَنْثَلِمُ اِنْثِلَامًا: پۇچۇق بولدى، يېرىق بولدى.

اِنْثَمَّ يَنْثَمُّ اِنْثِمَامًا الْجِسْمُ: ياداپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

اِنْثَمَّ الشَّيْخُ: قېرىپ ماغدۇرىدىن كەتتى، قېرىپ دەرمانىدىن كەتتى.

اِنْثَنَى يَنْثَنِي اِنْثِنَاءً الشَّيْءُ: قاتلاندى، مۈكچەيدى.

«اِنْثَنَى ظَهْرُهَا مِنَ الْكِبَرِ» : قېرىلىقتىن دۈمچىيىپ قالدى.

اِنْثَنَى الرَّجُلُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

عَزِيمَةٌ لَا تَنْثَنِي: پۈكۈلمەس ئىرادە، سۇنماس ئىرادە.

إِرَادَةٌ لَا تَنْثَنِي: پۈكۈلمەس ئىرادە، سۇنماس ئىرادە.

اِنْثَنَى عَنْهُ: ئۈزۈلدى، ئايرىلدى، ئاجرالدى.

أُنْثَوِيٌّ: چىشىغا مەنسۇپ.

أُنْثَى ج إِنَاثٌ و أَنَاثِيُّ ج أُنُثٌ: چىشى، ئايال جىنسىغا مەنسۇپ.

اِمْرَأَةٌ أُنْثَى: ئاياللىق خاراكتېرى تولۇق ئايال.

اِنْجَابَ يَنْجَابُ اِنْجِيَابًا السَّحَابُ: بۇلۇت تارقالدى.

اِنْجَابَ الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق كۆتۈرۈلدى.

«أَحَسَّ بِالْاِرْتِيَاحِ وَانْجَابَتْ عَنْهُ هُمُومٌ ثَقِيلَةٌ» : ئۇ ئاراملىق ھېس قىلدى، ئۇنىڭدىن ئېغىر غەم - غۇسسىلار كۆتۈرۈلدى.

اِنْجَازٌ ج اِنْجَازَاتٌ: مۇۋەپپەقىيەت، نەتىجە.

اِنْجَازَاتٌ صِنَاعِيَّةٌ: سانائەت مۇۋەپپەقىيەتلىرى.

«اِنْجَازَاتُ هَذَا الْعَامِ فِي مَجَالِ الزِّرَاعَةِ تَفُوقُ اِنْجَازَاتِ الْأَعْوَامِ الثَّلَاثَةِ الْمَاضِيَةِ» : بۇ يىل يېزا ئىگىلىك ساھەسىدە قولغا كەلگەن نەتىجىلەر ئىلگىرىكى ئۈچ يىللىق نەتىجىدىن ئېشىپ كەتتى.

أَنْجَبَ يُنْجِبُ اِنْجَابًا: پەرزەنت يۈزى كۆردى، باللىق بولدى.

أَنْجَبَ مَوْلُودًا ذَكَرًا: ئۇ ئوغۇل بالا تاپتى، ئۇ ئوغۇل يۈزى كۆردى.

«تَزَوَّجَ امْرَأَةً أَجْنَبِيَّةً وَأَنْجَبَ مِنْهَا طِفْلَيْنِ» : چەت ئەللىك بىر ئايالنى ئېلىپ ئۇنىڭدىن ئىككى بالا تاپتى.

أَنْجَحَ يُنْجِحُ اِنْجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈردى، روناق تاپقۇزدى، راۋاجلاندۇردى، ئىلگىرى سۈردى.

«أَنْجَحَ اللّٰهُ طَلِبَتَهُ» : ئاللاھ ئۇنىڭ تەلەپ قىلغىنىنى بەردى.

أَنْجَدَ يُنْجِدُ اِنْجَادًا الْمَكَانُ: جاي ئېگىز بولدى.

أَنْجَدَ الشَّخْصُ: نەجدىگە باردى، نەجدى زېمىنىغا كەلدى.

أَنْجَدَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى.

اِنْجَذَبَ يَنْجَذِبُ اِنْجِذَابًا إِلَى الشَّيْءِ: مەپتۇن قىلىندى، جەلپ قىلىندى.

اِنْجَرَحَ يَنْجَرِحُ اِنْجِرَاحًا: يارىلاندى، زەخمىلەندى.

اِنْجَرَّ يَنْجَرُّ اِنْجِرَارًا الشَّيْءُ: ئەرسە تارتىلدى.

«اِنْجَرَّ إِلَى الْوَرَاءِ قَلِيلًا» : ئازراق ئارقىغا تارتىلدى.

اِنْجَرَّتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئوتلاقتا بېرىپ كېلىۋېتىپ ئوتلىدى.

اِنْجَرَقَ يَنْجَرِقُ اِنْجِرَاقًا الشَّيْءُ: يېمىرىلدى، سۈپۈرۈپ تاشلاندى.

أَنْجَزَ يُنْجِزُ إِنْجَازًا الشَّيْءَ: تاماملاندى، تولۇقلاندى، پۈتتۈردى.

أَنْجَزَ الْوَعْدَ: ۋەدىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، ئورۇنلىدى، ئىشقا ئاشۇردى.

أَنْجَزَ الْعَمَلَ فِي وَقْتِهِ: ئىشنى ۋاقتىدا تاماملىدى.

«أَنْجَزَ حُرٌّ مَاوَعَدَ»: ھۆر ئادەم ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

«أَنْجَزَ مَاطُلِبَ مِنْهُ قَدْرَ الْمُسْتَطَاعِ»: تەلەپ قىلىنغان نەرسىنى قولىدىن كېلىشىچە ئورۇندىدى.

اِنْجَزَعَ يَنْجَزِعُ اِنْجِزَاعًا: ئوتتۇرىدىن ئۈزۈلدى.

اِنْجَزَعَ الْعَصَى: تاياق ئوتتۇرىدىن ئۈشتۇلۇپ كەتتى.

اِنْجَزَعَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئوتتۇرىدىن ئۈزۈلۈپ كەتتى.

اِنْجَزَمَ يَنْجَزِمُ اِنْجِزَامًا: كېسىلدى، ئۈزۈلدى.

اِنْجَزَمَ الْفِعْلُ: پېئىل ساكىن ئوقۇلدى.

أَنْجَلُ ج نُجْلٌ وَنَجَالٌ م نَجْلَاءُ و نَجْلَاوَاتٌ: يوغان كۆز، چوڭ كۆز، شەھلا كۆز.

اِنْجِلَاءٌ: روشەن بولماق، ئېنىق بولماق.

اِنْجَلَى يَنْجَلِي اِنْجِلَاءً: ئاشكارا بولدى، ئېچىلدى.

اِنْجَلَى الْهَمُّ عَنْ قَلْبِي: غەم قەلبىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

اِنْجِلِيزِيٌّ: ئەنگلىيىلىك، ئەنگلىيىنىڭ.

أَنْجَمَ يُنْجِمُ إِنْجَامًا السَّمَاءُ: يۇلتۇزلار كۆرۈندى.

أَنْجَمَ الْمَطَرُ: يامغۇر قويۇلدى.

أَنْجَى يُنْجِي إِنْجَاءً: قۇتقۇزدى، قۇتۇلدۇردى، نىجاتلىق بەردى.

«وَأَنْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ» (قرآن): مۇسا بىلەن ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى پۈتۈنلەي قۇتقۇزدۇق.

«لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ» (قرآن): ئى خۇدا! ئەگەر سەن بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى بالادىن) قۇتۇلدۇرساڭ، بىز چوقۇم شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز.

أَنْجَاهُ مِنَ الْإِنْحِرَافِ: ئۇنى ئېزىپ كېتىشتىن قۇتقۇزدى.

إِنْجِيلٌ ج أَنَاجِيلُ: ئىنجىل (خرىستىئانلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى) ئاللاھ تائالانىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان كىتابى، «ئىنجىل» ئەسلى يۇنانچە سۆز بولۇپ، خۇش خەۋەر، بېشارەت مەنىسىدە.

اَلْأَنَاجِيلُ: ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆز ھەرىكەتلىرىنىڭ توپلىمى بولۇپ مەتتا، مەرقوس، لۇق ۋە يوھاننا قاتارلىق تۆت رىۋايەتتىن ئىبارەت.

«وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ» (قرآن): (جىھاد قىلغۇچىلارغا جەننەتنى ۋەدە قىلىش) تەۋراتتا، ئىنجىلدا ۋە قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان (ئاللاھنىڭ) راست ۋەدىسىدۇر.

إِنْجِيلِيٌّ: ئىنجىلغا مەنسۇپ.

اِنْحَازَ يَنْحَازُ اِنْحِيَازًا عَنْهُ: ئايرىلدى، ۋاز كەچتى، ئاغدى، مايىل بولدى.

«يُعَامِلُ الْأُسْتَاذُ الطُّلَّابَ مُعَامَلَةً مُتَسَاوِيَةً دُوْنَ أَنْ يُظْهِرَ اِنْحِيَازًا إِلَى أَيٍّ وَاحِدٍ»: ئۇستاز ئوقۇغۇچىلارغا ئۇلارنىڭ ھېچ قايسىسىغا يان باسماستىن ئوخشاش مۇئامىلە قىلىدۇ.

اِنْحَازَ إِلَيْهِ: قوشۇلدى، بىرلەشتى.

اِنْحَاصَ يَنْحَاصُ اِنْحِيَاصًا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، نېرى تۇردى، قېچىۋالدى.

اِنْحِبَاسٌ: توختاپ قالماق، ئۈزۈلۈپ قالماق، توسۇلۇپ قالماق.

اِنْحِبَاسُ الْهَوَاءِ: ھاۋانىڭ توسۇلۇپ قېلىشى؛ ھاۋانىڭ يۈرۈشمەسلىكى.

اِنْحِبَاسُ الْمَطَرِ: قۇرغاقچىلىق.

اِنْحَبَسَ يَنْحَبِسُ اِنْحِبَاسًا الشَّيْءُ: مەنئى قىلىندى، چەكلەندى.

اِنْحَتَّ يَنْحَتُّ اِنْحِتَاتًا الْوَرَقُ: يوپۇرماق چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، تۇزۇپ كەتتى.

اِنْحَتَّ الْأَسْنَانُ: چىشنى قۇرت يېدى، چىشى چىرىدى.

اِنْحَجَبَ يَنْحَجِبُ اِنْحِجَابًا: پەردىلەندى، نىقابلاندى.

اِنْحَجَزَ يَنْحَجِزُ اِنْحِجَازًا: نەزەر بەند بولدى، تۇتۇپ قېلىندى.

اِنْحِدَارٌ: قىيا، تىك، يار.

وَاقِفُ الْإِنْحِدَارِ: قىيا، تىك، يار.

طَرِيقٌ شَدِيدُ الْإِنْحِدَارِ: قاتتىق يانتۇ يول.

صِحَّتُهُ فِي انْحِدَارٍ: سالامەتلىكى ناچارلىشىپ كېتىۋاتىدۇ.

إِنْحَدَرَ يَنْحَدِرُ إِنْحِدَارًا: چۈشتى، سىيرىلدى، دۇمىلىدى؛

«تَنْحَدِرُ الْمِيَاهُ مِنْ قِمَمِ الْجِبَالِ الْمَكْسُوَّةِ بِالثُّلُوجِ»: قار بىلەن قاپلانغان تاغ چوققىلىرىدىن سۇ تۆۋەنگە ئېقىپ چۈشتى.

إِنْحَدَرَ الدَّمْعُ: ياش تۆكۈلدى.

إِنْحَدَرَ مِنْهُ: كېلىپ چىقتى.

إِنْحَذَقَ يَنْحَذِقُ إِنْحِزَاقًا: قىستاردى.

إِنْحِرَافٌ: ئاغماق، مايىل بولماق، قىڭغىر بولماق.

إِنْحِرَافُ الْمِزَاجِ: مىجەزنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشى.

«إِنْحِرَافُ الصِّحَّةِ مَعْنَاهُ الْحِرْمَانُ مِنْ لَذَّاتِ الْحَيَاةِ»: سالامەتلىكنىڭ ياخشى بولماسلىقى ھايات لەززەتلىرىدىن مەھرۇم بولۇشتىن دېرەك بېرىدۇ.

زَاوِيَةُ الْإِنْحِرَافِ: يانتۇ بۇلۇڭ، قىيپاش بۇلۇڭ.

إِنْحَرَفَ يَنْحَرِفُ إِنْحِرَافًا: ئېغىپ كەتتى، بۇرۇلۇپ كەتتى، مايىل بولدى، تەرىپىنى ئالدى.

«كَانَ يَسَارِيًّا ثُمَّ انْحَرَفَ إِلَى الْيَمِينِ»: سولچىللىقتىن ئوڭغا بۇرالدى.

«إِنْحَرَفَتْ صِحَّتُهُ»: سالامەتلىكى ناچارلاشتى.

إِنْحَسَرَ يَنْحَسِرُ إِنْحِسَارًا الشَّيْءُ: كېچىكىپ قالدى، ئارقىغا قايتتى.

«إِنْحَسَرَ ظِلُّهُ»: سايىسى يوقالدى.

إِنْحَسَمَ يَنْحَسِمُ إِنْحِسَامًا: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.

إِنْحَشَرَ يَنْحَشِرُ إِنْحِشَارًا الْقَوْمُ: توپلاندى، يىغىلدى.

إِنْحِصَارٌ: قورشالماق، چەكلەنمەك، تۇتۇپ تۇرۇلماق.

إِنْحَصَرَ يَنْحَصِرُ إِنْحِصَارًا: قورشالدى.

«لَمْ تَنْحَصِرِ الْمَشَارِيعُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ فِي الْعَاصِمَةِ بَلِ امْتَدَّتْ إِلَى بَقِيَّةِ الْمُحَافَظَاتِ»: ئىقتىسادىي پىلان پايتەختتىلا يولغا قويۇلۇپ قالماي، بەلكى قالغان رايونلارغىمۇ كېڭەيدى.

إِنْحَصَّ يَنْحَصُّ إِنْحِصَاصًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

إِنْحِطَاطٌ: تۆۋەنلەپ كەتمەك، چۈشۈپ كەتمەك.

فَتْرَةُ الْإِنْحِطَاطِ أَوْ عَصْرُ الْإِنْحِطَاطِ: تۆۋەنلەش دەۋرى، پەسىيىش مەزگىلى، چۈشكۈنلىشىش دەۋرى.

إِنْحَطَّ يَنْحَطُّ إِنْحِطَاطًا ـ تِ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى ناچارلاشتى، ئېنى ئاجىزلاشتى.

إِنْحَطَّ قَدْرُهُ فِي نَظَرِي: ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتى چۈشتى.

إِنْحَطَمَ يَنْحَطِمُ إِنْحِطَامًا: پاچاقلاندى.

إِنْحَطَمَ إِنَاءُ الصَّبْرِ: سەۋر قاچىسى سىندى.

أَنْحَفَ يُنْحِفُ إِنْحَافًا ـ هُ: ئورۇقلاتتى، جۈدەتتى، ئاجىزلاتتى.

إِنْحَقَّ يَنْحَقُّ إِنْحِقَاقًا الرِّبَاطُ: چىگىلىك چىگىلدى.

أَنْحَلَ يُنْحِلُ إِنْحَالاً ـ هُ الْمَرَضُ: كېسەل ئورۇقلاتتى، ياداتتى، جۈدەتتى، ئاجىزلاتتى.

إِنْحِلَالٌ: يېشىلمەك، يىمىرىلمەك، پارچىلانماق، بوشىماق، تارالماق، ئېرىمەك، ئاجىزلاشماق.

إِنْحِلَالُ النُّورِ: نۇرنىڭ تارقىلىشى.

إِنْحِلَالُ الظَّهْرِ: ئەرلىك جىنسىي ئاجىزلىق.

إِنْحِلَالِيٌّ: چۈشكۈنلۈك.

إِنْحِلَالِيَّةٌ: روھىي چۈشكۈنلۈك.

إِنْحَلَبَ يَنْحَلِبُ إِنْحِلَابًا: ئاقتى.

إِنْحَلَّ يَنْحَلُّ إِنْحِلَالاً: ئاجراپ كەتتى، بوشاپ قالدى.

«عَلِمَ بِأَنَّ أَصْحَابَهُ قَدْ خَذَلُوهُ وَانْحَلَّتْ عَزِيمَتُهُ عَلَى الْمُقَاوَمَةِ وَحْدَهُ»: ئۇ ھەمراھلىرىنىڭ ئۆزىنى ئاللىقاچان تاشلىۋەتكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ قارشى تۇرۇش ئىرادىسىنىڭ بوشاپ قالغانلىقىنى بىلدى.

إِنْحَمَقَ يَنْحَمِقُ إِنْحِمَاقًا: ئەخمەق بولدى.

إِنْحِنَاءٌ: ئېگىلمەك، پۈكۈلمەك.

إِنْحِنَاءُ الظَّهْرِ: بەلنى ئەگمەك.

«طَرِيقُ الْحَيَاةِ الْبَشَرِيَّةِ حَافِلٌ بِالْمُنْعَطَفَاتِ وَالْإِنْحِنَاءَاتِ» : كىشىلىك تۇرمۇش يولى ئەگرى ـ توقايلىقلار بىلەن تولغان.

إِنْحَنَى يَنْحَنِي إِنْحِنَاءً: ئېگىلدى، ئەگدى.

«إِنَّ ضُلُوعِي لَا تَنْحَنِي عَلَى ضِغْنٍ» : مەن ئاداۋەت ساقلىمايمەن.

إِنْحَنَى إِحْتِرَامًا: تەزىم قىلدى.

إِنْحَنَى خُضُوعًا: بويسۇنۇپ باش ئەگدى.

أَنْحَى يُنْحِي إِنْحَاءً عَلَيْهِ ضَرْبًا: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

أَنْحَى عَلَيْهِ: يۈزلەندى.

أَنْحَى عَلَيْهِ بِاللَّوْمِ: ئۇنى ئەيىبلىدى.

أَنْحَى الشَّخْصُ فِي سَيْرِهِ: بىر تەرەپكە قىيسىيىپ ماڭدى.

أَنْحَى عَلَيْهِ ضَرْبًا: ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

إِنْحِيَازٌ: بۇرالماق، مايىل بولماق.

إِنْخِدَاعٌ: ئالدانماق.

إِنْخَدَعَ يَنْخَدِعُ إِنْخِدَاعًا: ئالداندى.

إِنْخَدَعَ بِمَظْهَرِهِ: ئۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى بىلەن ئالدىنىپ قالدى.

إِنْخَذَلَ يَنْخَذِلُ إِنْخِذَالًا: مەغلۇپ بولدى، ئۈمىد ئۈزدى.

إِنْخِرَاطٌ: قاتناشماق.

«أَقْبَلَ التَّلَامِيذُ وَالطُّلَّابُ عَلَى الْإِنْخِرَاطِ فِي الْجَمْعِيَّاتِ الْخَيْرِيَّةِ» : شاگىرتلار ۋە ئوقۇغۇچىلار خەيرىيەت جەمئىيەتلىرىگە قاتنىشىشقا يۈزلەندى.

إِنْخَرَطَ يَنْخَرِطُ إِنْخِرَاطًا فِي سِلْكِ كَذَا: قاتناشتى، كىردى.

«إِنْخَرَطَ فِي سِلْكِ الْجُنْدِيَّةِ» : ئۇ ھەربىي ساھەگە قاتناشتى.

إِنْخَرَطَ فِي الْبُكَاءِ: قاتتىق يىغلىدى.

إِنْخَرَعَ يَنْخَرِعُ إِنْخِرَاعًا الرَّجُلُ: كىشى ئاجىزلاپ كەتتى، بوشاپ كەتتى.

إِنْخَرَقَ يَنْخَرِقُ إِنْخِرَاقًا الشَّيْءُ: يىرىلدى، يىرتىلدى.

إِنْخَرَمَ يَنْخَرِمُ إِنْخِرَامًا الشَّيْءُ: يىرتىلدى.

إِنْخَرَمَ الْأَمْرُ: ئىش بۇزۇلدى.

إِنْخَرَمَ الْعَامُ: يىل ئۆتۈپ كەتتى.

إِنْخِسَاقٌ: كىرىمەيمەك؛ ئۆرۈلمەك، يىقىلماق؛ غايىب بولماق.

إِنْخَسَأَ يَنْخَسِئُ إِنْخِسَاءً الْكَلْبُ: ئىت قوغلىۋېتىلدى.

إِنْخَسَقَ يَنْخَسِقُ إِنْخِسَاقًا: كىرىمەيدى، يوقالدى، غايىب بولدى، يىمىرىلدى، بىتچىت بولدى.

إِنْخَسَقَ الْأَرْضُ: يەر ئۆلتۈرۈشۈپ كەتتى، يەر كۆمتۈرۈلدى.

إِنْخَسَقَ الْقَمَرُ: ئاي تۇتۇلدى.

إِنْخَفَضَ يَنْخَفِضُ إِنْخِفَاضًا: سىلكىنىدى، تەۋرەندى؛ چۆچۈتۈلدى.

إِنْخِفَاضٌ: تۆۋەنلىمەك، پەسلىمەك.

إِنْخِفَاضُ النِّيلِ: نىل دەرياسى سۈيىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى.

«بَدَأَتْ دَرَجَةُ حَرَارَتِهِ فِي الْإِنْخِفَاضِ» : ئۇنىڭ تېمپېراتۇرىسى چۈشۈشكە باشلىدى.

«وَتَنْخَفِضُ دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ إِنْخِفَاضًا مَلْحُوظًا، وَتَبْلُغُ أَدْنَى دَرَجَاتِ الْحَرَارَةِ دَرَجَتَيْنِ تَحْتَ الصِّفْرِ» : تېمپېراتۇرا كۆرۈنەرلىك تۆۋەنلەپ ئەڭ تۆۋەن تېمپېراتۇرا نۆلدىن تۆۋەن ئىككى گرادۇسقا چۈشۈپ قالدى.

إِنْخَفَضَ يَنْخَفِضُ إِنْخِفَاضًا الشَّيْءُ: يۇقىرىدىن چۈشتى، يۇقىرىدىن تاشلاندى.

إِنْخَفَضَ السِّعْرُ: باھاسى چۈشتى، باھاكېمەيدى.

إِنْخَفَضَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش سەۋىيىسى تۆۋەنلىدى.

إِنْخَفَضَ ضَغْطُ الْهَوَاءِ: ھاۋا بېسىمى تۆۋەنلىدى.

إِنْخَفَضَتْ دَرَجَةُ الْهَوَاءِ: تېمپېراتۇرا تۆۋەنلىدى.

«إِنْخَفَضَتْ أَسْعَارُ أَدْوِيَةٍ إِنْخِفَاضًا كَبِيرًا» : دورا باھاسى زور دەرىجىدە تۆۋەنلىدى.

إِنْخَلَعَ يَنْخَلِعُ إِنْخِلَاعًا مِنْهُ: ساقلاندى؛ بوشۇتۇلدى، قالدۇرۇلدى (ۋەزىپىسىدىن).

«اِنْخَلَعَ قَلْبُهُ مِنَ الْهَوْلِ» : قورقۇنچتىن يۈرىكى چىقىپ كېتەي دەپ قالدى.

اِنْخَنَقَ يَنْخَنِقُ اِنْخِنَاقًا الشَّخْصُ : تۇنجۇقۇپ ئۆلدى، بوغۇلۇپ ئۆلدى.

اِنْخَنَقَتِ الْكَلِمَاتُ فِي حَلْقِهِ: بوغۇزىغا گەپ كەپلىشىپ قالدى.

اِنْدَاحَ يَنْدَاحُ اِنْدِيَاحًا: چوڭايدى.

اِنْدَبَغَ يَنْدَبِغُ اِنْدِبَاغًا: ئاشلاندى، ئەيلەندى.

«جِلْدُ الْخِنْزِيرِ لَايَنْدَبِغُ» ‹مثل› : توڭگۇز تېرىسى ئاش يېمەيدۇ (نەسىھەتنى قوبۇل قىلمايدىغانلار ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان تەمسىل).

اِنْدَبَقَ يَنْدَبِقُ اِنْدِبَاقًا: چاپلاشتى.

اِنْدِثَارٌ: يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، ھالاك بولماق.

اِنْدَثَرَ يَنْدَثِرُ اِنْدِثَارًا: ئۆچۈپ كەتتى، چىرىپ كەتتى.

«اِنْدَثَرَتْ آثَارُ الْفَرَاعِنَةِ تَحْتَ مِيَاهِ السَّدِّ الْعَالِي» : فىرئەۋنلەرنىڭ يادىكارلىق ئىزلىرى ئېگىز توسما ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالدى.

اِنْدِحَارِيٌّ: مەغلۇبىيەتچى.

اِنْدِحَارِيَّةٌ: مەغلۇبىيەتچىلىك.

اِنْدَحَرَ يَنْدَحِرُ اِنْدِحَارًا: مەغلۇپ بولدى، قوغلاندى، يېڭىلدى.

أَنْذَرَ يُنْذِرُ إِنْذَارًا عَلَيْنَا: بىزگە قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ بەردى، ئاجايىپ - غارايىپ ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

اِنْدِرَاسٌ: يوقالماق، ئىزى ئۆچمەك، سۈپۈرۈپ تاشلانماق.

اِنْدَرَجَ يَنْدَرِجُ اِنْدِرَاجًا الشَّيْءُ فِي الشَّيْءِ: كىردى، ئارىلاشتى، كىرەلەشتى، كىرىشىپ كەتتى.

اِنْدَسَّ يَنْدَسُّ اِنْدِسَاسًا فِي كَذَا: تىقىلدى.

اِنْدَسَّ بَيْنَهُمْ: ئارىسىغا سوقۇنۇۋالدى، ئارىسىغا تىقىلىۋالدى.

اِنْدَغَمَ يَنْدَغِمُ اِنْدِغَامًا: قوشۇلدى.

اِنْدِفَاعٌ: كويىغا چۈشمەك، يۈگۈرمەك.

اِنْدِفَاعٌ وَرَاءَ الذَّهَبِ: پۇلنىڭ كويىغا چۈشمەك، پۇلنىڭ ئارقىسىدا يۈگۈرمەك.

اِنْدِفَاعُ الدَّمِ: قان چۈشمەك، قان تولماق.

طَائِرَاتٌ ذَاتُ اِنْدِفَاعٍ نَافُورِيٍّ: رېئاكتىپ ئايروپىلان.

اِنْدِفَاقٌ: ئېتىلىپ چىقماق، ئۇرغۇپ چىقماق.

اِنْدَفَعَ يَنْدَفِعُ اِنْدِفَاعًا فِي الْأَمْرِ: يېنىكلىك بىلەن ئىش كۆردى.

اِنْدَفَعَ وَرَاءَ شَهَوَاتِهِ: ھاۋايى - ھەۋەسنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتتى.

اِنْدَفَعَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى.

«خَلَعَ سُتْرَتَهُ وَانْدَفَعَ يَلْعَبُ الْكُرَةَ» : چاپىنىنى سېلىۋېتىپ توپ ئويۇنىغىلى كەتتى.

اِنْدَفَعَ الْمُحَارِبُونَ إِلَى الْأَمَامِ: جەڭچىلەر ئالغا ئىنتىلدى.

اِنْدَفَقَ يَنْدَفِقُ اِنْدِفَاقًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

اِنْدَفَنَ يَنْدَفِنُ اِنْدِفَانًا: كۆمۈلدى، دەپنە قىلىندى.

اِنْدَقَّتْ يَنْدَقُّ اِنْدِقَاقًا عُنُقُهُ: بويىنى ئۈزۈلدى.

اِنْدَكَّ يَنْدَكُّ اِنْدِكَاكًا: ئۆرۈلدى، بۇزۇلدى.

أَنْدَلُسٌ: ئاندالۇسىيە (ئەرەبلەر ئىسپانىيىنى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قويغان نامى).

اِنْدَلَعَ يَنْدَلِعُ اِنْدِلَاعًا النَّارُ: ئوت ياندى.

«اِنْدَلَعَتِ الْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُالثَّانِيَةُسَنَةَ ١٩٣٩» : 1939 - يىلى 2 - دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىدى.

اِنْدَلَقَ يَنْدَلِقُ اِنْدِلَاقًا الشَّيْءُ: چىقىرىلدى.

أَنْدَمَهُ يُنْدِمُ إِنْدَامًا: ئۇنى پۇشايمان قىلدۇردى، نادامەت چەككۈزدى، خاتالىقىنى تونۇتتى، ئەپسۇسلاندۇردى، ئۆكۈندۈردى، تۇۋا قىلدۇردى.

اِنْدِمَاجٌ: بىرلەشمەك، قوشۇلماق.

اِنْدَمَجَ يَنْدَمِجُ اِنْدِمَاجًا: بىرىكتى، قوشۇلدى، بىرلەشتى.

اِنْدَمَجَتِ الشَّرِكَتَانِ: ئىككى شىركەت بىرلەشتى.

«مَا أَنْ وَصَلَ إِلَى الرِّيْفِ حَتَّى انْدَمَجَ فِي

الشَّكَّانِ الْمَحَلِّيِّيْنَ» : يېزىغا بېرىپلا يەرلىك ئاھما بىلەن ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن بولۇپ كەتتى.

إِنْدَمَلَ يَنْدَمِلُ إِنْدِمَالاً الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقىيىشقا ئاز قالدى.

إِنْدَمَلَ الْجُرْحُ: يارا پۈتتى، يارا ساقايدى.

إِنْدَهَسَ يَنْدَهِسُ إِنْدِهَاسًا : دەسسىۋېتىلدى، يانجىۋېتىلدى.

إِنْدَهَشَ يَنْدَهِشُ إِنْدِهَاشًا الرَّجُلُ: ھەيران قالدى، چۆچىدى، تېڭىرقاپ قالدى، ئەندىكتى.

أَنْدَى يُنْدِي إِنْدَاءً: كەڭ قورساق بولدى، سېخىيلىق قىلدى، مەرد بولدى، ئوچۇق قول بولدى، ھىممەتلىك بولدى.

إِنْذَارٌ ج إِنْذَارَاتٌ: ئاگاھلاندۇرۇش، ئېلان، ئۇقتۇرۇش؛ قورقۇتماق.

إِنْذَارٌ قَضَائِيٌّ: چاقىرماق، چاقىرتىلماق، چاقىرىق، چاقىرىقنامە.

إِنْذَارٌ «فِي السِّيَاسَةِ» : ئۇلتىماتۇم.

إِنْذَارٌ نِهَائِيٌّ: ئۇلتىماتۇم، ئەڭ ئاخىرقى قەتئىي تەلەپ.

بِدُونِ سَابِقِ إِنْذَارٍ: ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەرمەستىن.

صَفَّارَةُ الْإِنْذَارِ: ھاۋا تىرىلوگىيىسى، ھاۋا مۇداپىئەسى سىگنالى.

جَرَسُ الْإِنْذَارِ: ئاگاھلاندۇرۇش قوڭغۇرىقى.

إِنْذَارٌ كَاذِبٌ: يالغان ئاگاھلاندۇرۇش.

إِنْذَارٌ بِوُقُوعِ غَارَةٍ جَوِّيَّةٍ: ھاۋا ھۇجۇمىدىن مۇداپىئەلىنىش سىگنالى.

إِنْذَارِيٌّ «فِي الطِّبِّ» : كېسەلنىڭ ئاقىۋىتى.

أَنْذَرَ يُنْذِرُ إِنْذَارًا: ئاگاھلاندۇردى، ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ قويدى، ئالدىن بىلدۈردى.

«وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇردى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

«أَنْذَرَهُ بِتَسْلِيمِ نَفْسِهِ» : ئۆزىنى تاپشۇرۇشقا ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

«مَنْ أَنْذَرَ فَقَدْ أَعْذَرَ» : ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇش بەرگۈچى ئىشنىڭ ئاقىۋىتىگە مەسئۇل بولمايدۇ.

هَذَا يُنْذِرُ بِنُزُولِ الْمَطَرِ: بۇ يامغۇردىن بېشارەت بېرىدۇ.

إِنْذَرَقَ يَنْذَرِقُ إِنْذِرَاقًا: ئاقتى، تۆكۈلدى.

إِنْذَعَرَ يَنْذَعِرُ إِنْذِعَارًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى.

إِنْذَهَلَ يَنْذَهِلُ إِنْذِهَالاً: ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

إِنْزَاحَ يَنْزَاحُ إِنْزِيَاحًا: يوقالدى، تۆگىدى، يىراقلاشتى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

إِنْزَاحَ مَرَضُهُ: كېسىلى ساقايدى.

«إِنْزَاحَ عَنْ مَقْعَدِهِ لِلضَّيْفِ» : مېھمان ئۈچۈن ئۆز ئورنىنى بوشىتىپ بەردى.

«إِنْزَاحَ الْمَرَضُ عَنْ فُلَانٍ» : كېسەل كۆتۈرۈلۈپ كەتتى (ساقايدى).

إِنْزَالَ يَنْزَالُ إِنْزِيَالاً: تاراپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

إِنْزَالٌ ج إِنْزَالَاتٌ: چۈشۈرمەك، تۆۋەنلەتمەك.

إِنْزَبَقَ يَنْزَبِقُ إِنْزِبَاقًا : يوشۇرۇن كىرىۋالدى، ئوغرىلىقچە كىرىۋالدى، غىپپىدە كىرىۋالدى.

إِنْزَجَّ يَنْزَجُّ إِنْزِجَاجًا فِي: ئاتلاندى، كىرىشتى.

إِنْزَجَرَ يَنْزَجِرُ إِنْزِجَارًا: مەنئى قىلىندى، نەھى قىلىندى، چەكلەندى، قالدۇرۇلدى.

أَنْزَحَ يُنْزِحُ إِنْزَاحًا: تارتتى، تارتىپ ئالدى، تارتىپ چىقاردى.

أَنْزَرَ يُنْزِرُ إِنْزَارًا: ئازايتتى، كېمەيتتى.

إِنْزَرَعَ يَنْزَرِعُ إِنْزِرَاعًا: ھەيدىدى، تېرىدى.

إِنْزَرَفَ يَنْزَرِفُ إِنْزِرَافًا الشَّيْءُ: تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى، تېشىپ ئۆتتى، ئاقتى.

إِنْزَرَقَ السَّهْمُ: ئوق تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى.

إِنْزَرَفَتِ الرِّيحُ: شامال ئۆتتى.

إِنْزَرَقَ يَنْزَرِقُ إِنْزِرَاقًا السَّهْمُ: ئوق تەگدى.

إِنْزَرَقَ فِي الشَّيْءِ: كىردى.

إِنْزَرَّ يَنْزَرُّ إِنْزِيزَازًا: سىلكىندى، تىترىدى، دىرىلدىدى، مىدىرلىدى، تەۋرىدى.

إِنْزِعَاجٌ: ئالاقزادە بولماق، ھودۇقۇپ كەتمەك.

اِنْزِعَاجُ الْإِنْسَانِ مِنَ الضَّجِيجِ: ئىنساننىڭ چوقان ـ سۈرەندىن پاراكەندە بولۇشى.

اِنْزَعَجَ يَنْزَعِجُ اِنْزِعَاجًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى، باش قاتۇردى، دەككە ـ دۈككىگە چۈشتى، ئالاقزادە بولدى.

«لَا تَنْزَعِجْ لِذَلِكَ الْأَمْرِ»: بۇ ئىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇپ كەتمە.

أَنْزَفَ يُنْزِفُ إِنْزَافًا: ئالدى، تارتتى، چىقاردى، تارتىپ ئالدى.

«لَافِيهَا غَوْلٌ وَلَاهُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ» (قرآن): ئۇنىڭدا مەست قىلىدىغان نەرسە يوق، ئۇلار ئۇنى ئىچىش بىلەن مەست بولمايدۇ.

أَنْزَفَ الدَّمَ: قان ئالدى، قان ئېلىپ داۋالىدى.

أَنْزَلَ يُنْزِلُ إِنْزَالًا الشَّيْءَ: چۈشۈردى، نازىل قىلدى؛ پەسەيتتى، تۆۋەنلەتتى؛ قوندۇردى، ياتقۇزدى.

«وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً» (قرآن): ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈردى.

أَنْزَلَ الدَّلْوَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا سوغىنى چۈشۈردى.

أَنْزَلَ اللهُ كَلَامَهُ عَلَى: ۋەھىي قىلدى، ئىلھام قىلدى، يول كۆرسەتتى.

أَنْزَلَ بِهِ الْعِقَابَ: جازا بەردى، جازالىدى، جازاغا تارتتى.

أَنْزَلَهُ عَنْ عَرْشِهِ: تەختتىن چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى، بىكار قىلدى.

أَنْزَلَ بِهِ الْخَسَارَةَ: ئۇنى زىيانغا ئۇچراتتى.

«أَنْزَلَ رَائِدُ الْفَضَاءِ الْمَرْكَبَةَ عَلَى سَطْحِ الْقَمَرِ»: ئالەم ئۇچقۇچىسى ئالەم كېمىسىنى ئايغا قوندۇردى.

أَنْزَلَهُ مَنْزِلَ الْعُلَمَاءِ: ئۇنى ئۆلىمالار قاتارىدا كۆتۈۋالدى.

إِنْزِلَاقٌ: (مۇز) تېيىلماق.

اِنْزِلَاقٌ أَرْضِيٌّ: يامغۇر ياكى يەر تەۋرەش سەۋەبىدىن تاغ چوققىلىرىدىن قورام تاش ياكى توپىنىڭ سىيرىلىپ چۈشۈشى.

مَلْهَى الْإِنْزِلَاقِ: مۇز تېيىلىش مەيدانى.

جُلُودُ الْإِنْزِلَاقِ: چاڭغا تېيىلىش ئەترىتى، مۇز تېيىلىش ئەترىتى.

«فَضْلًا عَنِ السِّبَاحَةِ أُحِبُّ الْإِنْزِلَاقَ عَلَى الْجَلِيدِ»: سۇ ئۈزۈشتىن تاشقىرى مۇز تېيىلىشنىمۇ ياخشى كۆرىمەن.

اِنْزَلَقَ يَنْزَلِقُ اِنْزِلَاقًا ـ تِ الْقَدَمُ: پۇت تېيىلدى.

اِنْزَلَقَ إِلَى: تېيىلدى.

اِنْزَلَقَ عَنِ الشَّيْءِ: تېيىلىپ كەتتى.

«اِنْزَلَقَتِ الْقَدَمُ بِسَبَبِ قِشْرَةِ مَوْزٍ»: باناننىڭ شۆپىكىگە دەسسەپ سېلىپ تېيىلىپ كەتتى.

«يَنْزَلِقُ بِسُرْعَةٍ عَلَى الثَّلْجِ»: قار ئۈستىدە تېز تېيىلىدۇ.

اِنْزَمَّ يَنْزَمُّ اِنْزِمَامًا: يۈگەلدى، تۇرالدى، باغلاندى، تېڭىلدى.

اِنْزَوَى يَنْزَوِي اِنْزِوَاءً الشَّخْصُ: بىكىنىۋالدى، يوشۇرۇنىۋالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

«اِنْزَوَى فِي رُكْنِ الْمَسْجِدِ»: مەسچىتنىڭ بۇلۇڭىغا كىرىۋالدى.

«اِنْزَوَى فِي جِلْدِهِ»: تۈگۈلۈۋالدى.

اِنْزَوَى فُلَانٌ: تۈگۈلۈۋالدى.

اِنْزَوَى الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ: بىر ـ بىرىگە يېقىنلاشتى.

أَنْزِيمٌ ج أَنْزِيمَاتٌ: فېرمېنت.

أَنَسَ يَأْنُسُ أَنِسَ يَأْنِسُ أَنَسًا وَأَنَسَةً وَآنَسَ يَأْنِسُ أُنْسًا بِهِ وَإِلَيْهِ: مۇلايىم بولدى، ئىناق ئۆتتى، ئۇنىسى، ئۇلپەت ئالدى.

أَنَسَ يَأْنَسُ أُنْسًا الرَّجُلُ بِالشَّيْءِ وَإِلَيْهِ: دوستلاشتى، دوستانە مۇناسىۋەتتە بولدى، ئىناق بولدى، ئۇنىڭ بىلەن كېڭى ـ مېڭى ئۆتتى.

أَنَسَ الشَّيْءَ: كۆندى، ئادەتلەندى.

أَنَسَ بِلِقَاءِ صَدِيقِهِ: دوستى بىلەن ئۇچرىشىپ خۇشاللاندى.

أَنِسَ لِحَدِيثِهِ: زېن قويۇپ ئاڭلىدى.

«كَانَ يُفَنِّدُ كُلَّ حُجَّةٍ يَأْنَسُ مِنْهَا هُجُومًا»: ئۇ ھۇجۇمنىڭ ھىدىنى ئالغان ھەر بىر پاكىتنى يوققا چىقىراتتى.

إِنْسٌ اَلْوَاحِدَةُ إِنْسِيٌّ و أَنَسِيٌّ ج أُنَاسٌ و أَنَاسِيَّةٌ و آنَاسٌ و أَنَاسِيُّ: ئىنسان، ئادەم، ئادەمزات.

مَافِي الدَّارِ إِنْسٌ: قورۇدا ھېچ ئەھەدى يوق.

«وَمَاخَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ» (قرآن): جىنلارنى ۋە ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم.

أُنْسٌ: خۇشخۇيلۇق، مۇلايىملىق، سىلىقلىق، يېقىنچىلىق.

مَجْلِسُ أُنْسٍ: دوستلار يىغىلىپ مۇڭدىشىدىغان سورۇن.

«اَلْأُنْسُ بِالدِّيْنِ طَبِيْعَةُ النَّفْسِ إِذَا سُلِبَتْ مَنْ تَأْنَسُ بِهِ أَحَسَّتْ بِالْوَحْشَةِ»: دىن بىلەن زېچ ئالاقىلىشىش ئىنساننىڭ خاراكتېرىدۇر، ئەگەر كىشى دوستلاشقان ئادەمدىن ئايرىلىپ كەتسە ياتسىراپ قالىدۇ.

إِنْسَابَ يَنْسَابُ إِنْسِيَابًا: سىرغىپ كىردى، تەپچىرەپ كىردى، ئېقىپ كىردى، سىڭدى، ئۆچكۈرلەپ كىردى.

إِنْسَابَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ: تېز ئۆتتى، شۇڭغىدى.

إِنْسَابَ إِلَى الشَّيْءِ أَوِ الْمَكَانِ: سىرغىپ كىردى.

إِنْسَابَ فِي الْغَابَاتِ: ئورمانلىققا كىردى.

«يَنْسَابُ مَاءُ النَّهْرِ تَحْتَ الْجِسْرِ»: دەريا سۈيى كۆۋرۈك ئاستىدىن ئېقىپ ئۆتىدۇ.

إِنْسَاعَ يَنْسَاعُ إِنْسِيَاعًا الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

إِنْسَاقَ يَنْسَاقُ إِنْسِيَاقًا: بويسۇندى، ئەگەشتى.

إِنْسَاقَ بِقَدَمَيْهِ إِلَى: چامدىدى، قەدەم تاشلىدى، قەدەم قويدى.

إِنْسَانٌ ج أَنَاسِيُّ وأَنَاسِيَّةٌ وأُنَاسٌ: ئىنسان، ئادەم، بىر ئىنسان.

«وَوَصَّيْنَاالْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» (قرآن): ئىنساننى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

إِنْسَانُ الْعَيْنِ: كۆز قارىچۇقى.

حُقُوقُ الْإِنْسَانِ: ئىنسان ھەقلىرى، ئىنسان ھوقۇقى، كىشىلىك ھوقۇق.

«مَا الْإِنْسَانُ إِلَّا بِالْقَلْبِ وَاللِّسَانِ»: ئادەم دېگەن پەقەت دىل ۋە تىل بىلەن ئادەم ھېسابلىنىدۇ.

إِنْسَانِيٌّ: ئىنسانىي، ئىنسانپەرۋەر.

إِنْسَانِيَّةٌ: ئىنسان تەبىئىتى، ئىنسانپەرۋەرلىك، ئادەمگەرچىلىك.

«إِنَّ الْمِثَالَ الْأَسَاسِيَّ لِلتَّطَوُّرِ الْإِنْسَانِيِّ يَقُومُ عَلَى تَغَلُّبِ إِنْسَانِيَّتِهِ عَلَى حَيَوَانِيَّتِهِ»: كىشىلىك تەرەققىياتنىڭ ئاساسى بەلگىسى كىشىنىڭ ئىنسانى تەبىئىتىنىڭ ھايۋانى تەبىئىتىدىن ئۈستۈن كېلىشىدۇر.

اَلدِّرَاسَاتُ الْإِنْسَانِيَّةُ: فىلولوگىيە تەتقىقاتى، گۇمانىتار پەنلەر تەتقىقاتى، ئىجتىمائىي پەنلەر تەتقىقاتى.

كُلِّيَّةُ الدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ: فىلولوگىيە ئىنستىتۇتى، ئىجتىمائىي پەنلەر ئىنستىتۇتى.

اَلْإِنْسَانِيَّاتُ: گۇمانىتار پەنلەر، ئىجتىمائىي پەنلەر.

أَنْسَبُ: ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ مۇناسىپ، ئەڭ ياخشى.

«مِنَ الْأَنْسَبِ أَنْ تَزُوْرَهُ فِي بَيْتِهِ»: ئەڭ ياخشىسى ئۇنى ئۇنىڭ ئۆيىدە يوقلىغىن.

إِنْسَبَتَ يَنْسَبِتُ إِنْسِبَاتًا: ئۇزاراتتى، سوزدى.

إِنْسَبَكَ يَنْسَبِكُ إِنْسِبَاكًا: قۇيۇلدى، قۇيۇپ ياسالدى.

أَنْسَةٌ: مۇلايىملىق، يېقىنچىلىق، خۇشخۇيلۇق.

إِنْسَتَرَ يَنْسَتِرُ إِنْسِتَارًا: يوشۇرۇندى.

إِنْسَتَلَ يَنْسَتِلُ إِنْسِتَالًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينى - كەينىدىن چىقتى.

إِنْسِجَامٌ: (سۆز) رەتلىك بولماق، راۋان بولماق، ماسلاشماق.

إِنْسَجَمَ يَنْسَجِمُ إِنْسِجَامًا الدَّمْعُ أَوِالْمَاءُ: ئاقتى، تاشتى.

إِنْسَجَمَ الْكَلَامُ: راۋان بولدى، سۆز ئاغزىدىن بۇلاق تەك ئېتىلىپ چىقتى.

إِنْسَجَمَ الْأَمْرُ مَعَ غَيْرِهِ: ئۇيغۇنلاشتى، مۇۋاپىقلاشتى، ماسلاشتى، ماس كەلدى.

إِنْسَجَنَ يَنْسَجِنُ إِنْسِجَانًا: مەھبۇس بولۇپ قالدى، تۇتقۇن بولۇپ قالدى.

إِنْسِحَابٌ: چېكىنمەك، چىقىپ كەتمەك.

قَابِلِيَّةُ الْإِنْسِحَابِ: سوزۇلۇشچانلىق.

إِنْسَحَبَ يَنْسَحِبُ إِنْسِحَابًا: تارتىلدى، سۆرەلدى، چېكىندى، قايتۇرۇپ كەتتى.

إِنْسَحَبَ الْجَيْشُ و نَحْوُهُ: قوشۇن چېكىندى.

إِنْسَحَبَ الرَّأْيُ ونَحْوُهُ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْأُمُورِ: ئۇيغۇن كەلدى.

إِنْسَحَبَ مِنَ الْإِجْتِمَاعِ ونَحْوِهِ: يىغىندىن قايتىپ چىقتى، چېكىنىپ چىقتى.

إِنْسَحَطَ يَنْسَحِطُ إِنْسِحَاطًا مِنَ الْيَدِ: سىيرىلدى، سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

إِنْسَحَقَ يَنْسَحِقُ إِنْسِحَاقًا: ئېزىلدى، تالقانلاندى، پارە ـ پارە بولدى.

إِنْسِدَادٌ: توسۇلۇپ قالماق.

اَلْإِنْسِدَادُ التَّاجِيُّ: قىزىل قان تومۇرلارنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى، ئارتېرىيىنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى.

إِنْسِدَادُ عَضْلَةِ الْقَلْبِ: يۈرەك قان تومۇرنىڭ توسۇلۇپ قېلىشى.

إِنْسَدَّ يَنْسَدُّ إِنْسِدَادًا الشَّيْءُ: ئېتىلدى، يېپىلدى، تاقالدى، توسالدى.

إِنْسَدَلَ يَنْسَدِلُ إِنْسِدَالاً: چۈشۈرۈلدى، ساڭگىلىتىلدى.

إِنْسَرَبَ يَنْسَرِبُ إِنْسِرَابًا الْمَاءُ وَنَحْوُهُ: سۇ ۋە ئۇنىڭ ئوخشىشى ئاقتى.

إِنْسَرَحَ يَنْسَرِحُ إِنْسِرَاحًا: پۇتىنى سوزۇپ ئوڭدا ياتتى.

إِنْسَرَحَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ چاپسان ماڭدى، يەڭگىل ماڭدى.

إِنْسَرَقَ يَنْسَرِقُ إِنْسِرَاقًا عَنْهُ: ئوغرىلىقچە تىكىۋەتتى، قېچىپ كەتتى.

إِنْسَرَقَتْ مَفَاصِلُهُ: ئۇنىڭ ئۇگىلىرى ئاجىزلاشتى، بوشاپ كەتتى.

إِنْسَرَى يَنْسَرِي إِنْسِرَاءً الْهَمُّ عَنْهُ: غەم ـ قايغۇ كۆتۈرۈلدى.

إِنْسَطَحَ يَنْسَطِحُ إِنْسِطَاحًا: يېيىلدى، ياپىپالاق بولدى.

إِنْسَطَلَ يَنْسَطِلُ إِنْسِطَالاً: تېڭىرقاپ قالدى.

إِنْسِعَابٌ: چېكىنمەك، يانماق، ئارقىغا داجىماق، چىقىپ كەتمەك.

إِنْسَعَرَ يَنْسَعِرُ إِنْسِعَارًا الْكَلْبُ: ئىت غالجىر كېسىلى بولۇپ قالدى.

أَنْسَقَ يُنْسِقُ إِنْسَاقًا الشَّيْءَ: تارقاتتى، چاچتى، تەرىپسىز قىلمۇەتتى.

إِنْسَفَكَ يَنْسَفِكُ إِنْفِسَاكًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، ئاقتۇرۇلدى، قۇيۇلدى.

إِنْسِكَابٌ: ئېقىپ چىقماق، ئېقىپ كەتمەك.

إِنْسَكَبَ يَنْسَكِبُ إِنْسِكَابًا: تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

إِنْسَكَّ يَنْسَكُّ إِنْسِكَاكًا الْبَابُ: ئىشىك تاقالدى، ئىشىك قۇلۇپلاندى.

أَنْسَلَ يُنْسِلُ إِنْسَالاً: نەسلى كۆپ بولدى، نەسلى ئاۋۇدى.

إِنْسَلَبَ يَنْسَلِبُ إِنْسِلَابًا: تېز ماڭدى.

إِنْسَلَتَ يَنْسَلِتُ إِنْسِلَاتًا: سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، تىكىۋەتتى.

إِنْسَلَخَ يَنْسَلِخُ إِنْسِلَاخًا الشَّيْءُ: ئايرىلدى، ئاجرالدى، سويۇلدى.

إِنْسَلَخَ الشَّهْرُ: ئاي چىقىپ كەتتى، ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

إِنْسَلَخَ الثُّعْبَانُ مِنْ قِشْرِهِ: يىلان پوست تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

«فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوْهُمْ» «قۇرئان»: (ئۇرۇش قىلىش) هارام قىلىنغان ئايلار ئۆتۈپ كەتكەندە، مۇشرىكلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار.

إِنْسَلَقَ يَنْسَلِقُ إِنْسِلَاقًا: سۇدا پىشۇرۇلدى، سۇدا قاينىتىلدى.

إِنْسَلَكَ يَنْسَلِكُ إِنْسِلَاكًا فِي الشَّيْءِ: كىردى، قەدەم باستى.

إِنْسَلَّ يَنْسَلُّ إِنْسِلَالاً: سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، مەخپى يۈردى، تىكىۋەتتى.

إِنْسَلَى يَنْسَلِي إِنْسِلَاءً عَنْهُ الْهَمُّ أَوِ الْحُزْنُ أَوْنَحْوُ ذَلِكَ: غەم ـ قايغۇ كۆتۈرۈلدى.

إِنْسَمَّ يَنْسَمُّ إِنْسِمَامًا: زەھەرلەندى.

أَنْسَى يُنْسِي إِنْسَاءً الشَّيْءَ: ئۇنتۇلغۇزدى، ئېسىدىن چىقىرىۋەتتى.

«اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى.

اِنْسِيَابٌ: شامال چىققاندا سۇ ياكى قوم يۈزىدىكى تەۋرىنىش.

اِنْسِيَابِيٌّ: سۈيۈر شەكىل (ئالدى دۈگىلەك، يۈزى سىلىق، كەينى تەرىپى ئۇچلۇق شەكىل).

إِنْسِيٌّ: كىشىلىككە مەنسۇپ، ئادەمىي، بەدەننىڭ چاپ تەرىپى.

إِنْشَاءٌ ج إِنْشَاءَاتٌ: ئىنشا يازماق، ماقالە يازماق؛ ئىجاد قىلماق، پەيدا قىلماق، بىنا قىلماق.

اَلْإِنْشَاءُ الْإِشْتِرَاكِيُّ: سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش.

إِعَادَةُ الْإِنْشَاءِ: قايتا قۇرۇش، ئۆزگەرتىپ قۇرۇش.

إِعَادَةُ إِنْشَاءِ الْجِسْرِ: كۆۋرۈكنى قايتا سېلىش، كۆۋرۈكنى قايتا ياساش.

مَوَادُّ الْإِنْشَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

اَلْبَنْكُ الدَّوْلِيُّ لِلْإِنْشَاءِ وَالتَّعْمِيرِ: خەلقئارا قۇرۇلۇش بانكىسى.

«تَهْتَمُّ الْحُكُومَةُ بِإِنْشَاءِ مَدَارِسَ»: ھۆكۈمەت مەكتەپلەرنى قۇرۇشقا كۆڭۈل بۆلمەكتە.

إِنْشَاءَاتٌ صِحِّيَّةٌ: ساقلىقنى ساقلاش قۇرۇلۇشى.

إِنْشَائِيٌّ: ئىجادىي، ئىجادچان، ئىجادچانلىق، ئىجادىيەت.

اَلنَّمَطُ الْإِنْشَائِيُّ: يېزىش ئۇسلۇبى، يېزىش شەكلى.

مَوْضُوعٌ إِنْشَائِيٌّ مُمْتَازٌ: ياخشى ماقالە ماۋزۇسى.

عَمَلٌ إِنْشَائِيٌّ هَامٌّ: مۇھىم قۇرۇلۇش ئىشى.

جُمْلَةٌ إِنْشَائِيَّةٌ: ئىنشا جۈملە (سوراق جۈملىلەرگە ئوخشاش).

اَلْأَلْفَاظُ الْإِنْشَائِيَّةُ: ئىستىلىستىكىلىق سۆزلەر.

مَقَالَةٌ إِنْشَائِيَّةٌ: باش ماقالە.

بَرَامِجُ إِنْشَائِيَّةٌ مُخَطَّطَةٌ: پىلانلىق قۇرۇلۇش پروگراممىلىرى.

إِنْشَادٌ: شېئىر يازماق، شېئىر ئوقۇماق.

إِنْشَالَ يَنْشَالُ إِنْشِيَالاً الشَّيْءُ: كۆتۈرۈلدى.

أَنْشَأَ يُنْشِئُ إِنْشَاءً الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلەپ ئۆستۈردى، تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى، پەرۋىش قىلدى.

أَنْشَأَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى ياراتتى، ئاللاھ ئۇنى خەلق ئەتتى.

«فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ» (قۇرئان): ئاندىن كېيىن ئۇلارنى قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن ھالاك قىلدۇق، ئۇلاردىن كېيىن باشقا خەلقنى پەيدا قىلدۇق.

«أَنْشَأَ الْكَاتِبُ مَقَالَةً»: يازغۇچى ماقالە يازدى.

أَنْشَأَ الشَّيْءَ: پەيدا قىلدى، بارلىققا كەلتۈردى، تۇرغۇزدى، تىكلىدى، ئاساس سالدى.

أَنْشَأَ يَقُولُ: ئۇ سۆزلەشكە باشلىدى.

«أَنْشَأَ مَصْنَعَ نَسِيجٍ فِي قَرْيَتِهِ»: ئۇ يېزىسىدا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنى بارلىققا كەلتۈردى.

أَنْشَأَ مَدْرَسَةً: مەكتەپ بىنا قىلدى.

أَنْشَبَ يُنْشِبُ إِنْشَابًا الشَّيْءَ فِي غَيْرِهِ: سانجىدى، تىقتى.

أَنْشَبَ الصَّائِدُ: ئوۋچى قاپقان قۇردى.

«أَنْشَبَ النَّسْرُ مَخَالِبَهُ فِي الْفَرِيسَةِ»: بۈركۈت تىرنىقىنى ئوۋغا سانجىدى.

اِنْشَجَرَ يَنْشَجِرُ اِنْشِجَارًا الرَّجُلُ: ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى.

أَنْشَدَ يُنْشِدُ إِنْشَادًا: شېئىر ئوقۇدى؛ سۆزلەپ بەردى، بايان قىلدى؛ شېئىر يازدى.

أَنْشَدَ الْمُغَنِّي لَحْنًا: ناخشىچى ئاھاڭغا سېلىپ ناخشا ئوقۇدى.

اِنْشَدَخَ يَنْشَدِخُ اِنْشِدَاخًا رَأْسُهُ: ئۇنىڭ بېشى يېرىلدى.

اِنْشَدَهَ يَنْشَدِهُ اِنْشِدَاهًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى، ھاڭ ــ تاڭ قالدى.

أَنْشَرَ يُنْشِرُ إِنْشَارًا اللّٰهُ الْمَوْتَى: ئاللاھ ئۆلۈكلەر-

نى تىرىلدۈردى.

«ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ» «قۇرئان»: ئاندىن ئۇنى ۋاپات قىلدۇردى، ئۇنىڭغا (كۆمۈلىدىغان) قەبرىنى بەرپا قىلدى، ئاندىن ئاللاھ ئۇنى خالىغان ۋاقىتتا تىرىلدۈرىدۇ.

أَنْشَرَ الْأَرْضَ: يەرنى سۇ بىلەن كۆكەرتتى.

«وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا» «قۇرئان»: ئاللاھ بۇلۇتتىن ئۆلچەمدە يامغۇر ياغدۇردى، ئۇنىڭ بىلەن ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈردۇق.

إِنْشِرَاحٌ: خۇشال بولماق، كۆڭۈلدە ئازادە بولماق، مەمنۇنىيەت.

اِنْشَرَحَ يَنْشَرِحُ اِنْشِرَاحًا: كېڭەيدى، ئازادىلاشتى.

اِنْشَرَحَ صَدْرُهُ: خۇشال بولدى.

اِنْشَرَمَ يَنْشَرِمُ اِنْشِرَامًا الشَّيْءُ: يىرىلدى، پارچىلاندى، يىرتىلدى.

أَنْشَزَ يُنْشِزُ إِنْشَازًا الشَّيْءَ: ئۆز جايىدىن قوزغىدى، ئۆز جايىدىن كۆتۈردى.

«أَنْشَزَ اللّٰهُ عِظَامَ الْمَيِّتِ»: ئاللاھ تائالا ئۆلۈكلەرنىڭ ئۇستىخانلىرىنى ئۆز جايىغا ئېلىپ بېرىپ قوراشتۇردى.

«وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا» «قۇرئان»: بۇ سۆڭەكلەرگە قارىغىنكى، ئۇنى قانداق قوراشتۇرىمىز، ئاندىن ئۇنىڭغا گۆش قوندۇرىمىز.

أَنْشَطَ يُنْشِطُ إِنْشَاطًا ــ هُ: روھلاندۇردى، جانلاندۇردى، غەيرەتكە كەلتۈردى، ئىلھام بەردى، ئىشەنچنى ئاشۇردى، خۇشاللاندۇردى.

اِنْشِطَارٌ: بۆلۈنمەك، پارچىلانماق.

اِنْشِطَارٌ نَوَوِيٌّ: ئاتومنىڭ پارچىلىنىشى.

اِنْشَطَرَ يَنْشَطِرُ اِنْشِطَارًا: پارچىلاندى، بۆلۈندى.

اِنْشَعَبَ يَنْشَعِبُ اِنْشِعَابًا أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىدى، شاخ چىقاردى.

اِنْشَعَبَ الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تاراپ كەتتى.

«اِنْشَعَبَ النَّهْرُ»: دەريا تارماقلارغا بۆلۈندى.

اِنْشِغَالٌ: ئالدىراش، ئالدىراشلىق.

اِنْشِغَالُ الْبَالِ: ئەندىشە، غەم، تەشۋىش.

اِنْشَغَفَ يَنْشَغِفُ اِنْشِغَافًا بِهِ: ئۆزىنى يوقاتتى، سەۋدايى بولدى، مەپتۇن بولدى، ئىشقىۋاز بولدى، مېھرىنى ئۈزەلمىدى.

اِنْشَغَلَ يَنْشَغِلُ اِنْشِغَالًا: ئالدىراش بولدى، ئالدىراش بولۇپ كەتتى.

أَنْشَقَ يُنْشِقُ إِنْشَاقًا ــ هُ النَّشُوقَ: ناسىۋالنى سۈمۈرگۈزدى، ئىچىگە تارتقۇزدى.

اِنْشِقَاقٌ: ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، پارچىلانماق، ئاجرالماق، يېرىلماق، چاك كەتمەك.

اِنْشَقَّ يَنْشَقُّ اِنْشِقَاقًا: يېرىلدى، دەز كەتتى، بۇزۇلدى.

«اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ» «قۇرئان»: قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى.

اِنْشَقَّ النَّهَارُ: تاڭ يورىدى.

اِنْشَقَّ عَنْ: ئاجرالدى، ئايرىلدى، ئۈزۈلدى.

اِنْشَقَّ الرَّأْيُ: پىكىر بۆلۈندى.

اِنْشَقَّ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ ئاتتى.

اِنْشَكَّ يَنْشَكُّ اِنْشِكَاكًا: گۇمانلاندى، شەكلەندى.

اِنْشَلَّ يَنْشَلُّ اِنْشِلَالًا فُلَانٌ: پالەچ بولۇپ قالدى.

اِنْشَمَرَ يَنْشَمِرُ اِنْشِمَارًا: ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى.

اِنْشَمَصَ يَنْشَمِصُ اِنْشِمَاصًا: قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

اِنْشَنَجَ يَنْشَنِجُ اِنْشِنَاجًا: تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

أُنْشُودَةٌ جِ أَنَاشِيدُ: كىشىلەر بىردەك ئاۋازدا ئوقۇيدىغان شېئىر ۋە ناخشا، ئومۇمىي خور.

اَلْأُنْشُودَةُ الْوَطَنِيَّةُ: دۆلەت شېئىرى.

أُنْشُودَةٌ مَدْرَسِيَّةٌ: مەكتەپ شېئىرى.

اَلْأُنْشُودَةُ الْأُمَمِيَّةُ: ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى.

أُنْشُودَةُ الْمَوْتِ: ماتەم مۇزىكىسى.

أُنْشُوطَةٌ جِ أَنَاشِيطُ: سىرتماق، كىرمەك، قاپقان، چىگىك.

اِنْشَوَى يَنْشَوِي اِنْشِوَاءً: كاۋاپ قىلىندى.

إِنْصَابَ يَنْصَابُ إِنْصِيَابًا الْمَاءُ: سۇ قۇيۇلدى.

إِنْصَاحَ يَنْصَاحُ إِنْصِيَاحًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، پىچىلدى.

إِنْصَاحَ الْفَجْرُ: تاڭ يورىدى، تاڭ سوزۇلدى.

أَنْصَارٌ: ياردەمچىلەر، ئەگەشكۈچىلەر.

أَنْصَارُ السِّلْمِ: تىنچلىقنى قوغدىغۇچىلار، تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

اَلْأَنْصَارُ: ئەنسار (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغاندا ئۇنىڭغا يار - يۆلەكتە بولغان مەدىنىلىك مۇسۇلمانلار).

«وَمَالِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ» «قۇرئان»: زالىملارغا ھېچقانداق مەدەتكار چىقمايدۇ.

«لَقَدْتَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِيْنَ وَالْأَنْصَارِ» «قۇرئان»: ئاللاھ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق پەيتىدە ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى.

أَنْصَارُ الْحِزْبِ الْحَاكِمِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكى پارتىيىنىڭ تەرەپدارلىرى.

أَنْصَارُ الْمَلِكِيَّةِ: مونارخىست پارتىيە.

إِنْصَاعَ يَنْصَاعُ إِنْصِيَاعًا: تېزدىن ئارقىغا قايتتى، يول قويدى، رازى بولدى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

إِنْصَاعَ الرَّجُلُ: ئالدىراپ - تېنەپ قايتتى.

إِنْصَاعَ الطَّيْرُ: قۇش ئېگىز ئۇچتى، ئۆرلىدى.

إِنْصَاعَ الشَّخْصُ لَهُ: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، ئەگەشتى.

إِنْصَاعَتْ لِزَوْجِهَا: ئېرىگە بويسۇندى.

إِنْصَافٌ: ئادىل بولماق، ھەققانىي بولماق، ئىنساپ، ئادىللىق.

«يُعَالِجُ الْقَضَايَا بِإِنْصَافٍ»: ھەققانىي ئىش قىلىدۇ.

أَنْصَبَ يُنْصِبُ إِنْصَابًا - هُ: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزىۋەتتى؛ ئۇنىڭغا بىر ئۈلۈشنى بەردى.

إِنْصِبَابٌ: تۆكۈلمەك، قۇيۇلماق.

إِنْصَبَّ يَنْصَبُّ إِنْصِبَابًا: قۇيۇلدى، ئېقىپ كىردى، تۇيۇقسىز زەربە بەردى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

إِنْصَبَّ اِهْتِمَامُهُ إِلَى كَذَا: ... غا بېرىلدى، ... غا يۈزلەندى.

إِنْصَبَّ عَلَى عَمَلٍ: ئىشقا دىققىتىنى يىغدى، ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى.

إِنْصَبَّ عَلَى الدِّرَاسَةِ: قېتىرقىنىپ ئۆگەندى.

«إِنْصَبَّ النَّاسُ عَلَى الْمَاءِ»: كىشىلەر سۇغا توپلاندى، كىشىلەر سۇغا ئۆزلىرىنى ئېتىشتى.

إِنْصَبَّ الْبَازِي عَلَى الصَّيْدِ»: قارچىغا ئوۋغا ئۆزىنى ئاتتى.

«إِنْصَبَّ اِهْتِمَامَهُ إِلَى الْفِلَاحَةِ»: دېھقانچىلىققا بېرىلدى، دېھقانچىلىققا يۈزلەندى.

«إِنْصَبَّ النَّهْرُ فِي الْبَحْرِ»: ئېقىپ كىردى، دېڭىزغا قۇيۇلدى.

أَنْصَتَ يُنْصِتُ إِنْصَاتًا: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى.

«وَإِذَا قُرِىءَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار (يەنى سۆز قىلماڭلار).

إِنْصَدَّ يَنْصَدُّ إِنْصِدَادًا: چېكىندى.

إِنْصَدَعَ يَنْصَدِعُ إِنْصِدَاعًا: يېرىلدى؛ چاك كەتتى.

إِنْصَدَعَ الصَّبَاحُ: تاڭ يورىدى.

إِنْصِرَافٌ: كەتمەك، قوزغالماق، يولغا چىقماق.

مَوْعِدُ إِنْصِرَافِ الْمُوَظَّفِينَ: خىزمەتچىلەرنىڭ قايتىش ۋاقتى.

إِنْصَرَحَ يَنْصَرِحُ إِنْصِرَاحًا الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئايدىڭلاشتى.

إِنْصَرَعَ يَنْصَرِعُ انْصِرَاعًا: يىقىلدى، ئۆرۈلدى، ئاغدۇرۇلدى؛ سەۋدايى بولدى.

إِنْصَرَفَ يَنْصَرِفُ إِنْصِرَافًا: كەتتى، قايتتى، تىكىۋەتتى.

«ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَايَفْقَهُونَ» «قۇرئان»: ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ: «سىلەرنى بىرەرسى كۆرۈپ قالارمۇ» دېيىشىپ تىكىۋېتىدۇ، ئۇلار (ھەقىقەت

نى) چۈشەنمەس قەۋم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

إِنْصَرَفَ عَنْهُ: ياندى، تەرك ئەتتى، قايتتى.

إِنْصَرَفَ إِلَيْهِ: ئۆزگەردى.

إِنْصَرَفَ إِلَى وَظِيفَةٍ أُخْرَى: ئىككىنچى ۋەزىپىگە ئۆزگەردى.

إِنْصَرَفَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى.

إِنْصَرَفَ عَنْ مُخَالَطَةِ الْأَشْرَارِ: يامانلارغا ئارىلىشىشنى تەرك ئەتتى.

إِنْصَرَفَ يَشْتَغِلُ فِي التِّجَارَةِ: تىجارەت قىلىشقا باشلىدى.

إِنْصَرَفَتِ الْكَلِمَةُ: كەلىمە تەنۋىنلىك ئوقۇلىدىغان بولدى.

إِنْصَرَمَ يَنْصَرِمُ إِنْصِرَامًا أَجَلُهُ: ئۇنىڭ ئەجىلى توشتى، ئۆلدى.

إِنْصَرَمَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

إِنْصَرَمَ الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، كېسىلدى.

إِنْصَرَمَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلدى.

إِنْصَرَمَ الْعَامُ: يىل ئۆتتى.

أَنْصَعَ يُنْصِعُ إِنْصَاعًا بِالْحَقِّ: ئىقرار قىلدى، بويىنىغا ئالدى.

أَنْصَعَ لِلشَّرِّ: يامانلىقتا يولۇقتى، ئۇچرىدى.

إِنْصَعَرَ يَنْصَعِرُ إِنْصِعَارًا: غالجىرلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولدى.

أَنْصَفَ يُنْصِفُ إِنْصَافًا الشَّخْصُ: ئىنساپلىق بولدى.

أَنْصَفَ الْقَاضِي: سوديە ئادىل بولدى، سوديە ھەققانىي بولدى.

لَوْ أَنْصَفَ النَّاسُ إِسْتَرَاحَ الْقَاضِي: كىشىلەر ئىنساپلىق بولسا قازى ئارام تاپاتتى.

أَنْصَفَهُ مِنْهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى تولۇق ئېلىپ بەردى.

أَنْصَفَ الشَّيْءَ: يېرىمىنى ئالدى.

أَنْصَفَ الْمَاءُ الْإِنَاءَ: سۇ قاچىنىڭ يېرىمىغا كەلدى.

إِنْصَفَقَ يَنْصَفِقُ إِنْصِفَاقًا: (ئىشىك) غىچىرلىدى.

إِنْصَقَلَ يَنْصَقِلُ إِنْصِقَالًا: ئېرىتىلدى، سۈرتۈلدى، پارقىرىتىلدى.

إِنْصَلَحَ يَنْصَلِحُ إِنْصِلَاحًا: ياخشىلاندى، ئىسلاھ قىلىندى.

إِنْصِهَارٌ: ئېرىمەك.

نُقْطَةُ الْإِنْصِهَارِ: ئېرىش نۇقتىسى.

إِنْصَهَرَ يَنْصَهِرُ إِنْصِهَارًا الشَّيْءُ: ئېرىدى.

إِنْصَهَرَ الرَّصَاصُ: قوغۇشۇن ئېرىدى.

إِنْضَافَ يَنْضَافُ إِنْضِيَافًا إِلَيْهِ: قوشۇلدى، بىرىكتى، نىسبەت بېرىلدى.

«ثُمَّ انْضَافَ إِلَى الدِّينِ الشُّعُورُ الْقَوْمِيُّ فَأَخَذَ الشَّرْقُ يَحْتَذِي حَذْوَ الْغَرْبِ فِي مُثُلِهِ الْعُلْيَا»:

ئاندىن كېيىن دىنغا مىللىي تۇيغۇ قوشۇلدى، شۇنىڭ بىلەن شەرق غەربنىڭ تىپىك ئىشلىرىغا ئەگىشىشكە باشلىدى.

إِنْضِبَاطٌ: تۇتۇۋېلىنماق، قامالماق، قولغا ئېلىنماق، چۈشەپ قويۇلماق، كونترول قىلىنماق، تەرتىپكە سېلىنماق؛ تەرتىپ ـ ئىنتىزام.

قَلِيلُ الْإِنْضِبَاطِ: ئىنتىزامسىز، تەرتىپسىز.

لَجْنَةُ الْإِنْضِبَاطِ: ئىنتىزام كومىتېتى.

إِنْضِبَاطِيٌّ: تەرتىپ ـ ئىنتىزامغا دائىر، تەرتىپ ـ ئىنتىزامغا مەنسۇپ.

«يَتَمَتَّعُ بِرُوحٍ إِنْضِبَاطِيَّةٍ»: ئىنتىزامچانلىق روھقا ئىگە.

إِنْضَبَطَ يَنْضَبِطُ إِنْضِبَاطًا: تۇتۇۋېلىندى، قولغا ئېلىندى، قامالدى، چۈشەپ قويۇلدى؛ رەتلەندى، تەرتىپكە سېلىندى.

ضَبَطَهُ فَانْضَبَطَ: ئۇنى تۇتۇۋالغانىدى، تۇتۇلۇپ قالدى.

أَنْضَجَ يُنْضِجُ إِنْضَاجًا اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى.

أَنْضَجَ الرَّأْيَ: پىكرىنى پۇختىلىدى، بىر پىكىرگە كەلدى.

«فُلَانٌ لَا يُنْضِجُ كُرَاعًا»: پالانى ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ، پالانىنىڭ قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ.

«أَنْضَجَ آرَاءَهُ بِالْمُطَالَعَةِ»: كىتاب ئوقۇش

ئارقىلىق پىكىرلىرىنى پىششۇردى.

اِنْفَضَخَ يَنْفَضِخُ اِنْفِضَاخًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، تەپچىرىدى.

أَنْفَرَ يُنْفِرُ إِنْفَارًا: چىرايلىق قىلدى، ياشارتتى.

أَنْفَرَ الشَّجَرُ: دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى ياپيېشىل بولدى.

اَلْأَنْفَرُ: ئالتۇن.

اِنْفَرَجَ يَنْفَرِجُ اِنْفِرَاجًا الطَّيَّارُ: ئۇچقۇچى پاراشوت بىلەن سەكرىدى.

اِنْفَرَجَ الطَّائِرُ: قۇش شۇڭغىدى.

اِنْفَرَّ يَنْفَرُّ اِنْفِرَارًا: زىيانغا ئۇچرىدى، زىيان تارتتى، بالا ـ قازاغا ئۇچرىدى.

اِنْضَغَطَ يَنْضَغِطُ اِنْضِغَاطًا: قىسىلدى، سىقىلدى.

اِنْضَمَّ يَنْضَمُّ اِنْضِمَامًا الشَّيْءُ: قوشۇلدى، توپلاشتى.

اِنْضَمَّ عَلَى الشَّيْءِ: قاتلاشتى.

اِنْضَمَّ إِلَى الْجَمْعِيَّةِ وَنَحْوِهَا: جەمئىيەتكە كىردى، جەمئىيەتكە قوشۇلدى.

«اِنْضَمَّ إِلَى النَّادِي الرِّيَاضِيِّ الْجَدِيدِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمُوَاطِنِينَ»: يېڭى تەنھەرىكەت كۇلۇبىغا پۇقرالاردىن نۇرغۇن كىشى قاتناشتى.

«يَكُونُ وَسِيلَةً إِلَى تَحْقِيقِ مَقَاصِدِهِ مَعَ مَا يَنْضَمُّ إِلَى ذَلِكَ مِنَ الْفَوَائِدِ»: مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ۋاسىتە بولۇش بىلەنلا قالماي، ئۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن پايدىلار قوشۇلىدۇ.

اِنْضَوَى يَنْضَوِي اِنْضِوَاءً إِلَى: قوشۇلدى، بىرىكتى، ئۇيۇشتى.

«يَنْضَوِي تَحْتَ لِوَاءِهِ أَقْوَامٌ فِي مُخْتَلِفِ بِقَاعِ الْمَعْمُورَةِ»: يەر يۈزىدىكى تۈرلۈك جايلاردىكى قەۋملەر ئۇنىڭ بايرىقى ئاستىغا ئۇيۇشقان.

اِنْطَادَ يَنْطَادُ اِنْطِيَادًا: ھاۋا بوشلۇقىغا ئۆرلىدى.

اِنْطَارَ يَنْطَارُ اِنْطِيَارًا: يۇزۇلدى، دەز كەتتى.

اِنْطَاعَ يَنْطَاعُ اِنْطِيَاعًا: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، باش ئەگدى.

اِنْطِبَاعٌ ج اِنْطِبَاعَاتٌ: تەسىرات، تەسىر.

«تَرَكَ لَدَيَّ اِنْطِبَاعًا جَيِّدًا»: مەندە ياخشى تەسىرات قالدۇردى.

اِنْطِبَاعِيَّةٌ: تەسىرلىك.

اِنْطَبَخَ يَنْطَبِخُ اِنْطِبَاخًا الطَّعَامُ: تاماق پىشۇرۇلدى، قورۇلدى.

اِنْطَبَعَ يَنْطَبِعُ اِنْطِبَاعًا: بېسىلدى.

«اِنْطَبَعَتْ صُورَتُهَا فِي ذِهْنِهِ»: ئۇنىڭ سۈرىتى ئۇنىڭ زېھنىدە ئۆچمەس بولۇپ قالدى.

اِنْطَبَقَ يَنْطَبِقُ اِنْطِبَاقًا الْقَانُونُ عَلَيْهِ: ئۇيغۇن كەلدى، قانۇن توغرا كەلدى.

اِنْطَبَقَ الشَّيْءُ عَلَى الشَّيْءِ: كۆمتۈرۈلدى، ياپتى، يوشۇردى.

اِنْطَبَقَ عَلَى كَذَا: ماس كەلدى، مۇۋاپىق كەلدى، لايىق كەلدى.

«لَنْ أَبِيعَ ضَمِيرِي وَلَوِ انْطَبَقَتِ السَّمَاءُ عَلَى الْأَرْضِ»: ئاسمان يەرگە كۆمتۈرۈلۈپ چۈشكەن تەقدىردىمۇ ۋىجدانىمنى ساتمايمەن.

«تَنْطَبِقُ عَلَى جَرِيمَتِهِ الْمَادَّةُ كَذَا مِنْ قَانُونِ الْعُقُوبَاتِ»: ئۇنىڭ جىنايىتىگە جازا قانۇنىنىڭ مۇنچىنچى ماددىسى توغرا كېلىدۇ.

اِنْطَحَنَ يَنْطَحِنُ اِنْطِحَانًا: ئۇن تارتىلدى، ئۇن بولدى، ئۇن قىلىندى.

اِنْطَرَحَ يَنْطَرِحُ اِنْطِرَاحًا: ئوڭدىسىغا ياتتى.

«سَمِعَ صَوْتَ الْاِنْفِجَارِ فَانْطَرَحَ أَرْضًا»: ئۇ پارتلاش ئاۋازىنى ئاڭلاپ يەرگە يىقىلدى.

اِنْطَرَدَ يَنْطَرِدُ اِنْطِرَادًا: قوغلاندى، ھەيدەلدى، پالاندى، بوشىتىلدى.

اِنْطَرَقَ يَنْطَرِقُ اِنْطِرَاقًا: پرروكاتلاندى، پەرىسلاندى.

اِنْطَفَأَ يَنْطَفِئُ اِنْطِفَاءً النَّارُ أَوِ الْفِتْنَةُ أَوِ الْحَمَاسُ: ئوت ياكى پىتنە ۋە ياكى قىزغىنلىق ئۆچتى، پەسەيدى.

أَنْطَقَ يُنْطِقُ إِنْطَاقًا غَيْرَهُ: سۆزلەتتى.

«أَنْطَقَ اللّٰهُ الْأَلْسُنَ»: ئاللاھ تائالا تىللارنى زۇۋانغا كەلتۈردى.

«وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا

اللّٰهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ» (قرآن) : ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تېرىلىرىگە: «نېمىشقا بىزنىڭ زىيىنىمىزغا گۇۋاھلىق بەردىڭلار؟» دېيدۇ، تېرىلىرى: «ھەرقانداق نەرسىنى سۆزلەتكەن ئاللاھ بىزنى سۆزلەتتى...» دېيدۇ.

اِنْطِلاَقٌ: بارماق، كەتمەك، ئايرىلماق.

نُقْطَةُ الْاِنْطِلاَقِ: چىقىش نۇقتىسى.

اِنْطَلَقَ يَنْطَلِقُ اِنْطِلاَقًا: ماڭدى، يۈرۈپ كەتتى.

«وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلاَ يَنْطَلِقُ لِسَانِي» (قرآن) : (ئۇلارنىڭ مېنى ئىنكار قىلىشىدىن) يۈرىكىم سىقىلىدۇ، تىلىم كېكەچ.

اِنْطَلَقَ وَجْهُهُ: چىرايىدىن تەبەسسۇم يېغىپ تۇردى.

اِنْطَلَقَ مِنْ قُيُودِهِ: ئازاد بولدى، ئەركىنلىككە چىقتى.

اِنْطَلَقَ لِسَانُهُ: راۋان سۆزلىدى.

اِنْطَلَقَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى.

اِنْطَلَقَ إِلَى بَيْتِهِ: ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى.

«اِنْطَلَقَتِ السَّيَّارَاتُ تَؤُمُّ الْمَدِينَةَ» : ماشىنىلار شەھەرگە قاراپ مېڭىپ كەتتى.

«عِنْدَمَا وَصَلُوا كَانَتِ السَّيَّارَةُ قَدِ انْطَلَقَتْ» : ئۇلار يېتىپ بارغان چاغدا ماشىنا مېڭىپ كەتكەنىدى.

اِنْطَلَقَ مِنْ: ئامان قالدى، قۇتۇلدى.

«اِنْطَلَقَ مِنَ الْوَاقِعِ» : ئەمەلىيەتنى كۆزدە تۇتتى.

اِنْطَلَقَ مُسْرِعًا: ئالدىراپ - سالدىراپ يۈرۈپ كەتتى، ئالدىراپ - تېنەپ مېڭىپ كەتتى.

اِنْطَلَقَتِ الزَّوْبَعَةُ: قارا بوران كۆتۈرۈلدى.

اِنْطَلَقَتِ الْبُنْدُقِيَّةُ: مىلتىقتىن ئوق چىقىپ 2 كەتتى.

اِنْطَلَقَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان كۆتۈرۈلدى، ئايروپىلان ئۇچتى، ئايروپىلان قوزغالدى.

اِنْطَلَى يَنْطَلِي اِنْطِلاَءً عَلَيْهِ الْحِيلَةُ: ئەخمەق بولۇپ قالدى، ئالداندى، قىلتاققا چۈشتى، ئالدام خالتىغا چۈشتى.

اِنْطَمَسَ يَنْطَمِسُ اِنْطِمَاسًا: يوقالدى، تۈگىدى، ئۆچتى.

اِنْطَمَسَ ذِكْرُهُ: ئۇنىڭ نامى ئۆچتى.

«اِنْطَمَسَتْ مَعَالِمُ تِلْكَ الْمَدِينَةِ» : ئۇ شەھەرنىڭ ئىزلىرى ئۆچتى.

اِنْطِوَائِيٌّ: تار مەكسەتچى، ئۆزەمچى.

اِنْطِوَائِيٌّ ج اِنْطِوَائِيُّونَ: تەركىدۇنيا، باشقىلارغا ئارىلاشماي يىگانە بولىۋالغۇچى.

اِنْطَوَى يَنْطَوِي اِنْطِوَاءً: قاتلاندى، يۆگەلدى، تۈگۈلدى.

اِنْطَوَى عَلَى شَيْءٍ: ئۆز ئىچىگە ئالدى.

اِنْطَوَى عَلَى نَفْسِهِ: باشقىلاردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

أَنْظَرَ يُنْظِرُ إِنْظَارًا: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى، ئارقىغا سۈردى.

أَنْظَرَ الشَّخْصَ: ساقلاتتى، قاراتتى، مۆھلەت بەردى.

«قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ» (قرآن) : ئىبلىس: «پەرۋەردىگارىم! ماڭا خالايىقلار تىرىلدۈرۈلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) گىچە مۆھلەت بەرگىن» دېدى.

اِنْظَلَمَ يَنْظَلِمُ اِنْظِلاَمًا: زۇلۇمغا ئۇچرىدى، ئازابلاندى، خورلاندى.

اِنْعَادَ يَنْعَادُ اِنْعِيَادًا: تەكرارلاندى، قايتىلاندى.

إِنْعَاشٌ: جانلاندۇرۇش، يۈكسەلدۈرۈش، تۇرغۇزماق، ئەسلىگە كەلتۈرمەك.

غُرْفَةُ الْإِنْعَاشِ فِي الْمُسْتَشْفَى: دوختۇرخانىنىڭ قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ مُزَوَّدَةٌ بِأَجْهِزَةِ الْإِنْعَاشِ: قۇتقۇزۇش ئۈسكۈنىلىرى بىلەن جابدۇلغان ماشىنا.

إِنْعَامٌ ج إِنْعَامَاتٌ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

اِنْعَبَطَ يَنْعَبِطُ اِنْعِبَاطًا: كالۋا بولدى، دۆت بولدى، ھاماقەت بولدى، قاپاقباش بولدى.

اِنْعَتَقَ يَنْعَتِقُ اِنْعِتَاقًا: ئازاد قىلىندى، ئازادلىققا ئېرىشتى، بوشىتىلدى، قويۇپ بېرىلدى، ئازاد بولدى.

اِنْعَجَمَ يَنْعَجِمُ اِنْعِجَامًا عَلَيْهِ: مۈجمەل بولۇپ قالدى، ئوچۇق بولمىدى، چۈشىنىكسىز بولدى.

إنْعَجَنَ يَنْعَجِنُ إنْعِجَانًا: خېمىر بولدى.

إنْعِدَامٌ: يوقالماق، تۈگىمەك.

إنْعَدَلَ يَنْعَدِلُ إنْعِدَالاً: ئوڭلاندى، تۈزەلدى.

إنْعَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن چىقىپ كەتتى، يولدىن ئازدى.

إنْعَدَمَ يَنْعَدِمُ إنْعِدَامًا: يوقالدى، يوشۇرۇندى، غايىب بولدى، تۈگىدى.

«يَكَادُالإِحْسَاسُ بِالطُّمَأْنِينَةِيَنْعَدِمُ فِيعَصْرِنَا»: خاتىرجەملىك تۇيغۇسى زامانىمىزدا يوقىلاي دەپ قالدى.

إنْعَدَى يَنْعَدِي إنْعِدَاءً بِكَذَا: يۇقۇملاندى.

إنْعَدَى مِنْهُ: يۇقۇملاندى، يۇقتۇرىۋالدى.

إنْعَرَجَ يَنْعَرِجُ إنْعِرَاجًا الطَّرِيقُ أَوِ النَّهْرُ: يول ياكى ئۆستەڭ ئەگمەلەندى، مايىل بولدى، بۇرۇل-دى.

إنْعَرَجَ الشَّخْصُ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن بۇرۇلدى.

إنْعَرَّ يَنْعَرُّ إنْعِرَارًا: ھاقارەتلەندى، ئۇياتتا قالدى، تۆھمەتكە ئۇچرىدى.

إنْعَزَلَ يَنْعَزِلُ إنْعِزَالاً: خىزمەتتىن چېكىندى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

«لَمْ يَجِدْتَقْدِيْرًالِأَعْمَالِهِفَانْعَزَلَ عَنِالنَّاسِ»: قىلغان ئىشلىرى توغرا باھا ئېرىشەلمە-گەنلىكتىن كىشىلەردىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

أَنْعَسَ يُنْعِسُ إنْعَاسًا الشَّخْصَ: مۈگدەتتى، مۈگدىتىپ قويدى.

أَنْعَشَ يُنْعِشُ إنْعَاشًا: يۇكسەلدۈردى، تۇرغۇزدى، تىكلىدى، ئۆرە قىلدى، جانلاندۇردى.

أَنْعَشَ إقْتِصَادَ الْبَلَدِ: دۆلەت ئىقتىسادىنى جانلان-دۇردى.

«أَنْعَشَ الْمُمَرِّضُ الْغَرِيقَ»: سېستىرا سۇغا چۆكۈپ كەتكەن ئادەمنى ھوشىغا كەلتۈردى.

«أَنْعَشَ الدَّوَاءُ الْمَرِيضَ»: دورا كېسەلنى جانلاندۇردى.

إنْعَصَرَ يَنْعَصِرُ إنْعِصَارًا: سىقىلدى، قىسىلدى، بېسىلدى.

«إنْعَصَرَ فُؤَادُهَا لِفَقْدِ وَلَدِهَا»: بالىسىنىڭ ۋاپاتى ئۈچۈن يۈرىكى ئېزىلدى.

إنْعَصَمَ يَنْعَصِمُ إنْعِصَامًا: يۆلەندى، تاياندى، ئۈمىد قىلدى، سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى.

إنْعَضَّ يَنْعَضُّ إنْعِضَاضًا: چىشلەندى، چىشلەپ تۇتۇلدى.

إنْعِطَافٌ: خەيرخاھلىق، ھېسداشلىق، ئېچىنىش، ئىچ ئاغرىتىش، كۆيۈنۈش، ئېغىش، قىڭغىر، قىيپاش، يانتۇ، مايىل؛ تاغنىڭ يۆنىلىشىدىكى تاسادىپىي ئۆزگىرىش.

إنْعَطَبَ يَنْعَطِبُ إنْعِطَابًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى، ۋەيران بولدى.

إنْعَطَفَ يَنْعَطِفُ إنْعِطَافًا: قاتلاندى، پۈكلەندى؛ ئىرغاڭلىدى، مايىل بولدى؛ ئەگىدى، بۇرالدى.

إنْعَطَفَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

إنْعَطَفَ الرَّجُلُ إِلَى بَيْتِهِ: كىشى ئۆيى تەرەپكە ئەگىدى.

إنْعَطَفَ نَاحِيَةَ الْيَمِينِ: ئۇ ئوڭ تەرەپكە بۇرالدى.

«إنْعَطَفَتِ السَّيَّارَةُ يَسَارًا»: ماشىنا سولغا بۇرالدى.

أَنْعَظَ يُنْعِظُ إنْعَاظًا الرَّجُلَ: جىنسىي ھەۋەسى قوزغالدى.

إنْعَفَرَ يَنْعَفِرُ إنْعِفَارًا: چاڭ - توزانغا تولۇپ كەتتى.

إنْعَفَسَ يَنْعَفِسُ إنْعِفَاسًا فِي التُّرَابِ: تۇپىغا مىلەندى.

إنْعَفَسَ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆمۈلدى.

إنْعِقَادٌ: يىغىن ئېچىلماق؛ چىگىلمەك.

دَوْرُانْعِقَادِ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت يىغىنىنىڭ ۋاقتى.

يَوْمُ انْعِقَادِ السُّوقِ: بازار كۈنى.

إنْعَقَدَ يَنْعَقِدُ إنْعِقَادًا: قاتتى، ئۇيۇدى، قويۇق-لاشتى.

إنْعَقَدَ الْمَجْلِسُ: يىغىن ئېچىلدى.

إنْعَقَدَ الإِتِّفَاقُ: كېلىشىم ئىمزالاندى، ئىتتىپاق تۈزۈلدى.

إنْعَقَدَ الإِجْتِمَاعُ فِي مَوْعِدِهِ: يىغىن ۋاقتىدا ئېچىلدى.

إنْعَقَرَ يَنْعَقِرُ إنْعِقَارًا ظَهْرُ الدَّابَّةِ مِنَ الرَّحْلِ أَوْ

الشَّرْجُ: هايۋاننىڭ دۈمبىسى ئىگەر ياكى توقۇمدىن سۈركىلىپ يارا بولۇپ كەتتى.

إِنْعَقَّ يَنْعَقُّ إِنْعِقَاقًا: ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

إِنْعَقَّ الْغُصْنُ: شاخ ئەگرى بولدى.

إِنْعِكَاسُ النُّورِ أَوِ الْحَرَارَةِ: نۇر ياكى هارارەتنىڭ قايتىشى؛ رېفلېكسى.

إِنْعَكَسَ يَنْعَكِسُ إِنْعِكَاسًا الشَّيْءُ عَلَيْهِ: ئەكس ئەتتى، ئىز قالدى، ئىنكاس بولدى.

«إِنْعَكَسَتْ مَبَادِئُهُ عَلَى سُلُوكِهِ»: ئۇنىڭ پرىنسىپلىرى ئۇنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشىدا ئەكس ئەتتى.

«إِنْعَكَسَ إِنْفِعَالُهُ عَلَى تَصَرُّفَاتِهِ»: ئۇنىڭ تەسىرلىنىشى ئۇنىڭ هەرىكەتلىرىدە ئەكس ئەتتى.

إِنْعَكَفَ يَنْعَكِفُ إِنْعِكَافًا: يوشۇرۇندى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزدى.

أَنْعَلَ يُنْعِلُ إِنْعَالاً الْحِصَانَ: ئاتنى تاقىلىدى.

أَنْعَمَ يُنْعِمُ إِنْعَامًا الشَّخْصُ: راهەت ـ پاراغەتتە ياشىدى، باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، ئېھسان قىلدى، ياخشىلىق قىلدى.

أَنْعَمَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، يۇمشاق قىلدى.

«أُذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ» «قۇرئان»: مېنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىمنى ياد ئېتىڭلار.

أَنْعَمَ الشَّخْصَ: پاراۋان تۇرمۇشقا ئېرىشتۈردى، باي قىلدى.

أَنْعَمَ لَهُ: ماقۇللۇق بىلدۈردى.

أَنْعَمَ عَلَيْهِ: بەردى، ئاتا قىلدى.

أَنْعَمَ النَّظَرَ فِي الْأَمْرِ: دىققەت بىلەن قارىدى.

«أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ بِمَالٍ كَثِيرٍ وَصِحَّةٍ وَافِرَةٍ»: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆپ مال ـ مۈلۈك ۋە ناهايىتى ساغلام بەدەن ئاتا قىلدى.

«أَنْعَمَ عَلَى جِيْرَانِهِ مِنْ فَضْلِهِ»: قوشنىلىرىغا مەرھەمەتىنى ئايىمىدى.

أَنْعِمْ صَبَاحًا: ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن.

إِنْعَوَى يَنْعَوِي إِنْعِوَاءً: ئېگىلدى.

أَنْعَى يُنْعِي إِنْعَاءً عَلَيْهِ قَبِيحًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أَنْعَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدى.

«أَنْعَى عَلَيْهِ إِرْتِكَابَ الْفَوَاحِشِ»: ئۇنىڭ يامان ئىش قىلغانلىقىنى ئەيىبلىدى.

إِنْغَاضَ يَنْغَاضُ إِنْغِيَاضًا الْمَاءُ: سۇ قۇرۇپ كەتتى، قاغجىراپ كەتتى.

إِنْغَاظَ يَنْغَاظُ إِنْغِيَاظًا: چېچىلدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

إِنْغَبَنَ يَنْغَبِنُ إِنْغِبَانًا: ئالداندى.

إِنْغَدَرَ يَنْغَدِرُ إِنْغِدَارًا: ئالداندى.

إِنْغَرَسَ يَنْغَرِسُ إِنْغِرَاسًا: كۆچەت تىكىلدى، ئورمان ئەھيا قىلىندى.

إِنْغَسَلَ يَنْغَسِلُ إِنْغِسَالاً: يۇيۇلدى.

«إِنْغَسَلَتِ الْبُيُوتُ بِمَاءِ الْمَطَرِ»: ئۆيلەر يامغۇر سۈيى بىلەن يۇيۇلدى.

إِنْغَشَّ يَنْغَشُّ إِنْغِشَاشًا: ئالداندى.

«إِنْغَشَّ فِي مَعْسُولِ حَدِيثِهِ»: ئۇنىڭ شېرىن سۆزىگە ئالداندى.

أَنْغَضَ يُنْغِضُ إِنْغَاضًا رَأْسَهُ: بېشىنى چايقىدى.

«فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ» «قۇرئان»: ئۇلار ساڭا باشلىرىنى لىڭشىتىپ: «ئۇ قاچان بولىدۇ؟» دېيىشىدۇ.

إِنْغَطَّ يَنْغَطُّ إِنْغِطَاطًا: چۆكۈپ كەتتى.

إِنْغَلَقَ يَنْغَلِقُ إِنْغِلاَقًا الْبَابُ: ئىشىك تاقالدى، ئىشىك قۇلۇپلاندى.

إِنْغَلَقَ الشَّخْصُ: ئۆزىنى خىلۇەتكە ئالدى، يوشۇرۇندى.

«إِنْغَلَقَ عَلَى نَفْسِهِ بَعْدَ وَفَاةِ وَالِدِهِ»: ئۇ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۆزىنى خىلۇەتكە ئالدى.

إِنْغَلَّ يَنْغَلُّ إِنْغِلاَلاً فِي الشَّيْءِ: قەدەم قويدى، ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇر كىردى.

إِنْغَمَرَ يَنْغَمِرُ إِنْغِمَارًا الْمَاءَ: سۇغا چۆكتى، سۇ ئاستىدا قالدى.

«فَاضَ النَّهْرُ فَانْغَمَرَ جُزْءٌ مِنَ الْقَرْيَةِ تَحْتَ الْمَاءِ» : دەريا تېشىپ كېتىپ، يېزىنىڭ بىر قىسمى سۇ ئاستىدا قالدى.

اِنْغَمَسَ يَنْغَمِسُ اِنْغِمَاسًا فِي كَذَا: ... نىڭ كېيىنىگە كىرىپ كەتتى، چۆكۈپلا كەتتى.

«اِنْغَمَسَ فِي الْمَلَذَّاتِ» : ئەيش ـ ئىشرەتكە چۆمۈپ كەتتى.

اِنْغَمَضَ يَنْغَمِضُ اِنْغِمَاضًا طَرْفُهُ: كۆزى يۇمۇلدى، ئۇخلىدى.

اِنْغَمَّ يَنْغَمُّ اِنْغِمَامًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، مەيۇسلەندى.

«فَشِلَ فِي تَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ فَانْغَمَّ» : ئۇ غايىلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا مەغلۇپ بولدى، شۇنىڭ بىلەن قايغۇردى.

أَنْغَى يُنْغِي إِنْغَاءً إِلَيْهِ: گەپىنى چۈشىنىشلىك قىلدى.

أَنِقَ يَأْنَقُ أَنَقًا مِنْهُ: سەسكەندى، بىزار بولدى.

أَنِقَ الشَّيْءَ وَمِنْهُ: يامان كۆردى، باش تارتتى، چەك ـ چېگرا ئايرىدى.

يَأْنَقُ الضَّيْمَ: ئۇ زۇلۇمنى يامان كۆرىدۇ.

يَأْنَقُ مِنَ الْكَذِبِ: يالغانچىلىقتىن ئۆزىنى تارتىدۇ.

«بَعْضُ النَّاسِ يَأْنَفُونَ مِنَ الْقِيَامِ بِبَعْضِ الْأَعْمَالِ الصَّغِيرَةِ» : بەزى كىشىلەر بىر قىسىم كىچىك ئىشلارنى قىلىشتىن باش تارتىدۇ.

أَنْفٌ ج أُنُوفٌ وآنَافٌ و آنُفٌ: بۇرۇن، تۇمشۇق، خارتۇم.

«وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ» «قرآن» : ئۇلار (يەنى ئىسرائىل ئەۋلادى) غا تەۋراتتا شۇنداق بەلگىلىدۇقكى، جانغا جان (يەنى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرگەن ئۆلتۈرۈلىدۇ). كۆزگە كۆز (يەنى ناھەق كىشىنىڭ كۆزىنى قويۇۋەتكەن ئادەمنىڭ كۆزى قويۇۋېتىلىدۇ) بۇرۇنغا بۇرۇن (يەنى كىشىنىڭ بۇرنىنى) ناھەق كەسكەننىڭ بۇرنى كېسىلىدۇ.

أَنْفُ الْقَوْمِ: قەۋمىنىڭ باشلىقى، قەۋمنىڭ چوڭى.

أَنْفُ الْجَبَلِ: تاغنىڭ دېڭىز ئىچىدىن چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان قىسمى.

حَشَرَ أَنْفَهُ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشتى.

حَمِيَ أَنْفُهُ: غەزەپلەندى، قاتتىق ئاچچىقلاندى.

شَمَخَ بِأَنْفِهِ: ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

يَتْبَعُ أَنْفَهُ: پۇرىغان ھىدقا قاراپ ئەگىشىدۇ.

رَغْمَ أَنْفِهِ. رَغْمًا لِأَنْفِهِ. عَلَى رَغْمِ أَنْفِهِ.

بِالرَّغْمِ مِنْ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالىمىغىنىغا قارىماي، قارشى تۇرۇشىغا قارىماي، ئۇ خالىمىغان تەقدىردىمۇ.

مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ: ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلدى.

أُنُقٌ: يېڭى.

كَلَأٌ أُنُقٌ: چارۋا يېقىلمىغان يايلاق.

كَأْسٌ أُنُقٌ: ئىشلىتىلمىگەن رومكا.

إِنْفَاضٌ: كەم، كەمچىل، يېتەرسىز؛ يوقسۇللۇق.

إِنْفَاقٌ: سەرپ قىلماق، خىراجەت قىلماق.

«قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ» «قرآن» : ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۈگەپ كېتىشتىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار، دېگىن.

أَنَفَةٌ: غورۇر، ئىپتىخار.

اِنْفِتَاحٌ: ئېچىلماق.

إِنْفِتَاحٌ عَلَى الْعَالَمِ الْخَارِجِيِّ: سىرتقا ئېچىلىش.

إِنْفَتَّ يَنْفَتُّ إِنْفِتَاتًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى.

«اِنْفَتَّ الصَّخْرُ تَحْتَ ضَرَبَاتِ مِطْرَقَتِهِ» : ئۇنىڭ بازغىنىنىڭ زەربىسى بىلەن قورام تاش پارچىلىنىپ كەتتى.

اِنْفَتَحَ يَنْفَتِحُ اِنْفِتَاحًا: ئېچىلدى.

اِنْفَتَحَ الْبَابُ: ئىشىك ئېچىلدى.

اِنْفَتَقَ يَنْفَتِقُ اِنْفِتَاقًا مِنْ ...: ... دىن ئاجرىدى، ... دىن ئايرىلدى.

«اِنْفَتَقَ قَمِيصُهُ فَأَعْطَاهُ إِلَى خَيَّاطٍ لِيَرْتِقَهُ» : ئۇنىڭ كۆڭلىكى يىرتىلىپ كەتكەنىدى، ياماش

ئۇچۇن ماشىنىچىغا بەردى.

إِنْفَتَلَ يَنْفَتِلُ إِنْفِتَالاً الشَّيْءُ: تولغاندى، ئېگىلدى.

إِنْفَتَلَ الشَّخْصُ: كەتتى، قايتتى.

إِنْفَثَأَ يَنْفَثِئُ إِنْفِثَاءً الْحَرُّ: قىزىقلىق پەسەيدى.

إِنْفِجَارٌ ج إِنْفِجَارَاتٌ: پارتلىماق، ئېتىلماق، يېرىلماق، تاشماق.

«حَدَثَ الْإِنْفِجَارُ الْأَوَّلُ قَبْلَ سَاعَةٍ ثُمَّ تَوَالَتِ الْإِنْفِجَارَاتُ بَعْدَ ذَلِكَ» : بىرىنچى پارتلاش بىر سائەت بۇرۇن يۈز بەردى، شۇنىڭدىن كېيىن كەينى ـ كەينىدىن پارتلاش يۈز بەردى.

إِنْفِجَارِيٌّ: پارتلاشنىڭ، پارتلاش خاراكتېرلىك.

صَوتٌ إِنْفِجَارِيٌّ: پارتلاش ئاۋازى.

«عُثِرَ مَعَهُ عَلَى مَوَادٍّ إِنْفِجَارِيَّةٍ» : ئۇنىڭ يېنىدىن پارتلىتىش دورىلىرى تېپىلدى.

إِنْفَجَرَ يَنْفَجِرُ إِنْفِجَارًا الْمَاءُ: سۇ تېشىپ چىقتى، سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

«فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا» ‹قرآن› : تاشتىن 12 بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى.

إِنْفَجَرَتِ الْقُنْبُلَةُ: بومبا پارتلىدى.

إِنْفَجَرَ ضَاحِكًا: قاقاقلاپ كۈلدى.

إِنْفَحَةٌ ج أَنَافِحُ: سۈتنى ئۇيۇتقۇچى فېرمېنت، كۆنەلگە.

أَنْفَدَ يُنْفِدُ إِنْفَادًا الشَّيْءَ: تۈگەتتى، تۈگىتىۋەتتى، يوقاتتى.

أَنْفَدَ الْقَوْمُ: مال ـ مۈلكى تۈگىدى، مال ـ مۈلكى قالمىدى.

إِنْفَدَغَ يَنْفَدِغُ إِنْفِدَاغًا: چېقىلدى، پاچاقلاندى.

أَنْفَذَ يُنْفِذُ إِنْفَاذًا: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى، ئۆتكۈزدى.

أَنْفَذَ الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ ماڭدى.

أَنْفَذَ الْعَهْدَ: ئەھدىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى، ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇردى.

أَنْفَذَ عَقْدَ الْبَيْعِ: سودا توختامىنى ئىجرا قىلدى.

أَنْفَذَ الصَّيْدَ: ئوۋغا ئوقنى تەگكۈزدى.

أَنْفَذَ إِلَيْهِ الْكِتَابَ: ئۇنىڭغا مەكتۇپ ئەۋەتتى، ئۇنىڭغا خەت ماڭغۇزدى.

إِنْفِرَاجٌ: پەسەيمەك، كۆتۈرۈلمەك.

إِنْفِرَاجُ الْأَزْمَةِ: كرىزىسنى يوقاتماق.

اَلْإِنْفِرَاجُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ۋەزىيەتنىڭ پەسىيىشى، يۇمشىشى.

إِنْفِرَادٌ: يالغۇز بولماق، تەنها بولماق.

عَلَى انْفِرَادٍ: ئايرىم، باشقىچە، يالغۇز، يەككە.

إِنْفِرَادِيٌّ: يالغۇزلۇق، تەنهالىق، ئايرىملىق.

حَبْسٌ إِنْفِرَادِيٌّ: يالغۇز سولانماق.

«وُضِعَ فِي سِجْنٍ إِنْفِرَادِيٍّ» : ئۇ ئايرىم كامېرغا سولاندى.

إِنْفَرَجَ يَنْفَرِجُ انْفِرَاجًا: تارقىدى، يوقىدى، كېڭەيدى.

إِنْفَرَجَتْ هُمُومُهُ: غەملىرى تارقالدى.

«اِنْفَرَجَتِ الْأَزْمَةُ وَعَادَتِ الْعَلَاقَاتُ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ إِلَى طَبِيعَتِهَا» : كرىزىس تۈگەپ ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقە نورماللاشتى.

إِنْفَرَدَ يَنْفَرِدُ إِنْفِرَادًا: يېگانە بولۇۋالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

إِنْفَرَدَ بِالْعِنَايَةِ بِالشُّؤُونِ: پەقەت مۇشۇ ئىشلارغىلا كۆڭۈل بۆلدى.

إِنْفَرَدَ بِنَفْسِهِ: خالى بولدى، خىلۋەتتە بولدى، يالغۇز بولدى.

إِنْفَرَطَ يَنْفَرِطُ إِنْفِرَاطًا: يېشىلدى، ئېچىلدى، ھەل بولدى.

إِنْفَرَطَ عِقْدُهُمْ: ئۇلار تاراپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

إِنْفَرَطَ عَقْدُ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىن تارقالدى.

إِنْفَرَطَ الدَّمْعُ مِنْ مَآقِيهَا: ياش كۆزنىڭ چاناقلىرىدىن تۆكۈلدى.

إِنْفَرَقَ يَنْفَرِقُ إِنْفِرَاقًا عَنْ: ... دىن ئايرىلدى، ئاجرىدى، بۆلۈندى.

إِنْفَرَكَ يَنْفَرِكُ إِنْفِرَاكًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، چۇشۇپ كەتتى.

إِنْفَزَرَ يَنْفَزِرُ إِنْفِزَارًا الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلىپ

كەتتى، تىتىلىپ كەتتى.

«إِنْفَزَرَ إِطَارُ السَّيَّارَةِ» : ماشىنىنىڭ چاقى پارچە بولۇپ كەتتى.

إِنْفَزَعَ يَنْفَزِعُ إِنْفِزَاعًا : قورقتى، ۋەھىمىگە چۈشتى، تەشۋىشلەندى، چۆچىدى.

إِنْفَسَخَ يَنْفَسِخُ إِنْفِسَاخًا الْعَقْدُ : توختام بىكار قىلىندى، ئەمەلدىن قالدى.

عَقْدٌ لاَ يَنْفَسِخُ : بۇزۇلماس كېلىشىم.

إِنْفَشَّ يَنْفَشُّ إِنْفِشَاشًا الْوَرَمُ : ئىششىق ياندى.

إِنْفِصَالٌ : ئايرىلماق، بۆلۈنمەك، ئاجرالماق، ئۈزۈلمەك.

إِنْفِصَالُ الْمَوْجَاتِ الْإِذَاعِيَّةِ : رادىئو دولقۇنلە-رىنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشى.

إِنْفِصَالِيٌّ ج إِنْفِصَالِيُّونَ : ئايرىم، بۆلەك، پارچە؛ بۆلگۈنچى، بۆلگۈنچىلىك، ئايرىلىپ چىقىش تەرەپدارى.

«شَنَّ الْجَيْشُ هُجُومًا عَلَى الْإِنْفِصَالِيِّينَ» : قوشۇن بۆلگۈنچىلەرگە ھۇجۇم قوزغىدى.

إِنْفِصَامٌ : ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك.

«فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لاَ انْفِصَامَ لَهَا»

‹قۇرئان› : كىمكى تاغۇت (ئاللاھدىن باشقا بارچە مەبۇد) نى ئىنكار قىلىپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتسا ئۇ سۇنماس، مەھكەم تۇتقىنى تۇتقان بولىدۇ.

إِنْفَصَدَ يَنْفَصِدُ إِنْفِصَادًا الدَّمُ : قان ئاقتى.

إِنْفَصَلَ يَنْفَصِلُ إِنْفِصَالاً عَنْهُ : ئايرىلدى، ئاجرىدى، يىراقلاشتى، بۆلۈندى، چېكىندى.

«إِنْفَصَلَ أَحَدُ الْأَقَالِيمِ عَنِ الْجُمْهُورِيَّةِ وَأَعْلَنَ إِسْتِقْلاَلَهُ» : رايونلارنىڭ بىرى جۇمھۇرىيەتتىن ئايرىلىپ چىقىپ مۇستەقىللىقىنى جاكارلىدى.

إِنْفَصَمَ يَنْفَصِمُ إِنْفِصَامًا : ئۈزۈلۈپ كەتتى، سۇندى، توختاپ قالدى، بۇزۇلدى.

إِنْفَصَمَ ظَهْرُهُ : بېلى ئاجراپ كەتتى.

إِنْفَصَمَ عُرَى الصَّدَاقَةِ : دوستلۇق مۇناسىۋەت ئۈزۈلدى.

إِنْفَصَمَتِ الْعُرْوَةُ : ساپاق ئۈزۈلۈپ كەتتى.

صِلَةٌ لاَ تَنْفَصِمُ : ئۈزۈلمەس باغلىنىش.

أَنْفَضَ يَنْفِضُ إِنْفَاضًا الْوِعَاءُ : قاچىدىكى نەرسە تۈگىدى، قاچا قۇرۇقدالدى.

أَنْفَضَ زَادَهُ : ئوزۇقىنى تۈگىتىۋەتتى.

أَنْفَضَ الْقَوْمُ : پۇل - مېلى قولىدىن كەتتى.

أَنْفَضَهُ عَنْهُ : يىراقلاشتۇردى، دوستلۇقنى ئىنكار قىلدى.

أَنْفَضَتِ الْإِبِلُ : تۆگە بوتۇلاقلىدى.

إِنْفَضَحَ يَنْفَضِحُ إِنْفِضَاحًا : شەرمەندە بولدى، رەسۋا بولدى، يۈزى تۆكۈلدى.

إِنْفَضَّ يَنْفَضُّ إِنْفِضَاضًا : تارقىدى، تارقاپ كەتتى.

إِنْفَضَّ الْجَمْعُ : توپ تارىلىپ كەتتى.

إِنْفَضَّ الْإِجْتِمَاعُ : يىغىن تارقىدى.

«وَلَوْكُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ»

‹قۇرئان› : ئەگەر قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولساڭ، ئۇلار چۆرەڭدىن تارقاپ كېتەتتى.

أَنْفَطَ يُنْفِطُ إِنْفَاطًا الْعَمَلُ يَدَهُ : ئەمگەك ئۇنىڭ قولىنى قاپارتىۋەتتى.

إِنْفَطَرَ يَنْفَطِرُ إِنْفِطَارًا : يېرىلدى، پارچىلاندى.

إِنْفَطَرَ قَلْبُهُ حُزْنًا : غەمدىن يۈرىكى پارە - پارە بولۇپ كەتتى.

«إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ» ‹قۇرئان› : ئاسمان يېرىلـ-غان چاغدا.

إِنْفَطَمَ يَنْفَطِمُ إِنْفِطَامًا : ئەمچەكتىن ئايرىلدى.

أَنْفَعُ : ئەڭ پايدىلىق، مەنپەئەتلىكرەك.

«اَلشَّمْسُ أَنْفَعُ الْكَوَاكِبِ السَّمَاوِيَّةِ» : پلانېتلار ئىچىدىكى ئەڭ پايدىلىقى قۇياشتۇر.

إِنْفِعَالٌ ج إِنْفِعَالاَتٌ : تەسىرات، تەسىرلەنمەك، ھاياجانلانماق.

سَرِيعُ الْإِنْفِعَالِ : ھېسسىياتچان، ئوڭاي ھاياجان-لىنىدىغان.

سَهْلُ الْإِنْفِعَالِ : ئاسان تەسىرلىنىدىغان.

«إِنَّ الْإِنْفِعَالَ يُدَمِّرُ الْأَعْصَابَ» : ھاياجانلىنىش نېرۋىلارنى كاردىن چىقىرىدۇ.

«خُفِّقَ مِنْ شِدَّةِ إِنْفِعَالِهِ» : ئۆنىڭ قاتتىق ھاياجانلىنىشى پەسكويغا چۈشتى.

إِنْفَعَلَ يَنْفَعِلُ إِنْفِعَالاً بِأَمْرٍ: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى.

«رَأَى مَشْهَدًا حَزِينًا إِنْفَعَلَ بِهِ» : قايغۇلۇق كۆرۈنۈشنى كۆرۈپ تەسىرلەندى.

إِنْفَغَرَ يَنْفَغِرُ إِنْفِغَارًا الْفَمُ: ئېغىز ئېچىلدى.

أَنْفَقَ يُنْفِقُ إِنْفَاقًا الشَّخْصُ: كەمبەغەللەشتى، نامراتلاشتى، يوقسۇل بولۇپ قالدى.

أَنْفَقَ السِّلْعَةَ: مالنى ئۆبوروت قىلدى.

أَنْفَقَ بِلاَحِسَابٍ: ھېسابسىز پۇل خەجلىدى.

أَنْفَقَ عَلَيْهِ: نەپىقە بەردى.

أَنْفَقَ الْمَالَ: خىراجەت قىلدى، چىقىم قىلدى، سەرپ قىلدى، خەجلىدى.

«لَوْ أَنْفَقْتَ مَافِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَاأَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ» «قۇرآن» : سەن يەر يۈزىدىكى پۈتۈن بايلىقنى سەرپ قىلسىمۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى بىرلەشتۈرەلمەيتتىڭ.

إِنْفَقَأَ يَنْفَقِئُ إِنْفِقَاءًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى.

إِنْفَقَئَتِ الْعَيْنُ: كۆز ئويۇلدى.

إِنْفَقَعَ يَنْفَقِعُ إِنْفِقَاعًا الشَّيْءُ الْمَنْفُوخُ: كۆپۈك يېرىلىپ ئاۋاز چىقتى.

إِنْفَكَّ يَنْفَكُّ إِنْفِكَاكًا: ئاجرالدى، بۆلۈندى، ئايرىلدى، يېشىلدى.

مَا انْفَكَّ يَفْعَلُ كَذَا: ئۇ داۋاملىق ئىشلەۋاتىدۇ.

إِنْفِلاَقٌ: يېرىلماق، پارچىلانماق، بۆلۈنمەك، ئاجرىماق.

إِنْفَلَتَ يَنْفَلِتُ إِنْفِلاَتًا: قويۇۋېتىلدى، بوشاندى، قۇتۇلدى، خالاس بولدى.

إِنْفَلَتَ مِنْ قَيْدِهِ: كىشەندىن بوشاندى.

إِنْفَلَعَ يَنْفَلِعُ إِنْفِلاَعًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

إِنْفَلَعَتِ الْبَيْضَةُ: تۇخۇمغا دەز كەتتى.

إِنْفَلَقَ يَنْفَلِقُ إِنْفِلاَقًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، يېرىلدى، دەز كەتتى.

إِنْفَلَقَ الصُّبْحُ: تاڭ ئاتتى، تاڭ يورىدى.

«فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّودِ الْعَظِيمِ» «قۇرآن» : (مۇسا ھاسىسى بىلەن ئۇرۇۋىدى) دەريا يېرىلدى، (ھەر بىر يېرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ قالدى.

إِنْفَلَّ يَنْفَلُّ إِنْفِلاَلاً السَّيْفُ: قىلىچ سۇنۇپ كەتتى.

«ضَرَبَ الصَّخْرَةَ بِالسَّيْفِ فَانْفَلَّ» : قورام تاشنى قىلىچ بىلەن چاپقانىدى، قىلىچ سۇنۇپ كەتتى.

أَنْفِيٌّ: بۇرۇنغا تەۋە، بۇرۇنغا مەنسۇپ.

صَوْتٌ أَنْفِيٌّ: بۇرۇندىن چىقىدىغان ئاۋاز.

أَنِقَ يَأْنَقُ أَنَقًا و أَنَاقَةً: چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى، رەتلىك بولدى، كىشىنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدىغان بولدى.

إِنْقَابَتْ يَنْقَابُ إِنْقِيَابًا الْبَيْضَةُ: تۇخۇم چېقىلدى، يېرىلدى.

إِنْقَادَ يَنْقَادُ إِنْقِيَادًا: بويسۇندى.

«إِنْقَادَ السَّجِينُ لِأَوَامِرِ الْحَارِسِ» : مەھبۇس گۈندىپاينىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇندى.

إِنْقَاذٌ: قۇتۇلدۇرماق، ياردەم بەرمەك.

قَارِبُ إِنْقَاذٍ: قۇتقۇزۇش قېيىقى.

إِنْقَاذُ الضَّحَايَامِنْ تَحْتِ الْأَنْقَاضِ: خارابە ئاستىدىن قۇربان بولغانلارنى قۇتقۇزۇپ چىقماق.

إِنْقَاصٌ: كېمەيتمەك، قىسقارتماق؛ ئازايماق؛ چۈشۈرمەك، تۆۋەنلەتمەك.

إِنْقَاضَ يَنْقَاضُ إِنْقِيَاضًا الْجِدَارُ: تام بۇزۇلدى، ئۆرۈلدى، غولىدى.

إِنْقَامَ يَنْقَامُ إِنْقِيَامًا الشَّيْءُ: تۈزلەندى، توغرىلاندى، ئوڭشالدى، رۇسلاندى.

إِنْقِبَاضٌ: تارايماق، قورۇلماق، يىغىلماق، پۈرلاشماق.

إِنْقِبَاضُ الْبَطْنِ: ئىچى قاتماق، قەۋزىيەت بولماق.

إِنْقِبَاضُ الصَّدْرِ: ئىچى پۇشماق، يۈرىكى سىقىلماق، كۆڭلى غەش بولماق.

إِنْقَبَرَ يَنْقَبِرُ إِنْقِبَارًا: كۆمۈلدى، دەپنە قىلىندى.

إِنْقَبَضَ يَنْقَبِضُ إِنْقِبَاضًا الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

إِنْقَبَضَ الْبَطْنُ: ئىچى قېتىپ قالدى، قەۋزىيەت بولۇپ قالدى.

إِنْقَبَضَ صَدْرُهُ: روھى چۈشۈپ كەتتى، يۈرىكى سىقىلدى.

«إِنْقَبَضَ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجَتِهِ»: ئۇ ئايالى ۋاپات بولغاندىن كېيىن روھى چۈشۈپ كەتتى.

إِنْقَبَضَ الْمَالُ: مال تاپشۇرۇپ ئېلىندى.

إِنْقَبَعَ يَنْقَبِعُ إِنْقِبَاعًا: كىردى، كىرىۋالدى؛ قايتتى.

إِنْقَبَعَ الرَّجُلُ: بېشىنى چاپىنىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالدى.

أَنْقَحَ يُنْقِحُ إِنْقَاحًا: تۈزەتتى، تۈزىتىش كىرگۈزدى، ئۆزگەرتتى، ئوڭشىدى.

إِنْقَحَلَ يَنْقَحِلُ إِنْقِحَالاً: قۇرغاقچىلىق بولدى.

أَنْقَذَ يُنْقِذُ إِنْقَاذًا مِنْ: قۇتۇلدۇردى، خالاس قىلدى.

أَنْقَذَهُ مِنَ الْإِفْلاَسِ: ئۇنى ۋەيران بولۇشتىن قۇتۇلدۇردى.

«وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا»

«قۇرئان»: سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

«أَنْقَذَ الزَّعِيمُ الْبِلاَدَ مِنَ الْإِسْتِعْمَارِ»: داھىي دۆلەتنى مۇستەملىكە بولۇشتىن قۇتقۇزدى.

إِنْقَذَفَ يَنْقَذِفُ إِنْقِذَافًا فِي: تاشلاندى، ئېتىلدى.

إِنْقِرَاضٌ: ھالاك بولماق، يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، نەسلى قۇرىماق.

«تَتَعَرَّضُ بَعْضُ الْحَيَوَانَاتِ النَّادِرَةِ النَّفِيسَةِ الْآنَ لِخَطَرِ الْإِنْقِرَاضِ»: بەزى ئەتىۋارلىق ھايۋانلار ھازىر نەسلى قۇرۇپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە.

إِنْقَرَصَ يَنْقَرِصُ إِنْقِرَاصًا: چىقىمۇۋېلىندى.

إِنْقَرَضَ يَنْقَرِضُ إِنْقِرَاضًا: يوقالدى، مۇنقەرز بولدى.

إِنْقَرَضَ نَسْلُهُ: نەسلى قۇرۇپ كەتتى، نەسلى ئۈزۈلدى.

إِنْقَرَضَ الْقَوْمُ: ئۆلۈپ تۈگىدى.

إِنْقَسَمَ يَنْقَسِمُ إِنْقِسَامًا الشَّيْءُ إِلَى: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

إِنْقَسَمَ الْقَوْمُ: ئايرىلدى، پارچىلاندى.

«إِنْقَسَمَ الْفَرِيقُ الرِّيَاضِيُّ إِلَى مَجْمُوعَتَيْنِ»: تەنتەربىيە ئەترىتى ئىككى گۇرۇپپىغا بۆلۈندى.

إِنْقَشَرَ يَنْقَشِرُ إِنْقِشَارًا الشَّيْءُ: سويۇلدى، شىلىندى، پوستىدىن ئاجرىتىلدى.

إِنْقَشَطَ يَنْقَشِطُ إِنْقِشَاطًا: ئېچىلدى، ئوچۇق بولدى.

إِنْقَشَطَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

إِنْقَشَعَ يَنْقَشِعُ إِنْقِشَاعًا: تارقىلىپ كەتتى، تۈگىدى.

إِنْقَشَعَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش توختىدى.

«إِنْقَشَعَ الْهَمُّ عَنِ الْقَلْبِ»: غەم دىلىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

«إِنْقَشَعَ السَّحَابُ»: بۇلۇت تارقىلىپ كەتتى.

«سَحَابُ الصَّيْفِ عَنْ قَلِيلٍ يَنْقَشِعُ»: يازنىڭ بۇلۇتى بىردەمدە تارقاپ كېتىدۇ.

أَنْقَصَ يُنْقِصُ إِنْقَاصًا: كېمەيتتى، ئازلاتتى، كېمەيدى.

أَنْقَصُ: ئەڭ كەم، ئەڭ يېتەرسىز.

إِنْقَصَدَ يَنْقَصِدُ إِنْقِصَادًا: سۇندى؛ سۇندۇرۇلدى، ئۈشتۈلدى.

إِنْقَصَرَ يَنْقَصِرُ إِنْقِصَارًا: ئاقىرىپ قالدى، ئاق رەڭگە ئۆزگىرىپ قالدى؛ ئەسلىدىكى رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتتى.

إِنْقَصَّ يَنْقَصُّ إِنْقِصَاصًا: كېسىلدى، قىرقىلدى، ئۈزۈۋېتىلدى.

إِنْقَصَفَ يَنْقَصِفُ إِنْقِصَافًا: سۇندى، ئۈشتۈلدى.

إِنْقَصَمَ يَنْقَصِمُ إِنْقِصَامًا الشَّيْءُ: سۇندى، چاك كەتتى، ۋەيران بولدى.

«إِنْقَصَمَ ظَهْرُهُ إِثْرَ الْحَادِثِ»: ھادىسە بىلەن ئۇنىڭ بېلى سۇندى.

أَنْقَضَ يُنْقِضُ إِنْقَاضًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك زېمىننى يېرىپ چىقتى.

أَنْقَضَ أَصَابِعَهُ: قوللىرىنى قارسىلداتتى، قول-

دىن قاس چىقاردى.

أَنْقَضَ الْحِمْلُ الظَّهْرَ: ئېغىر يۈك بەلنى ئېگىۋەتتى.

«وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ» «قرآن» : سېنىڭ بېلىڭنى ئېگىۋەتكەن ئېغىر يۈكنى ئۈستۈڭدىن ئېلىپ تاشلىدۇق.

إِنْقَضَتِ الْعُقَابُ: قۇش ۋىچىرلىدى.

إِنْقِضَاءٌ: تۈگىمەك، ئاخىرلاشماق، تاماملانماق.

إِنْقِضَاءُ التَّعَهُّدَاتِ: ۋەزىپە ئورۇنلانماق.

طَائِرَةُ الْإِنْقِضَاءِ: قىرغۇچى ئايروپىلان، مولللاقچى ئايروپىلان.

إِنْقَضَّ يَنْقَضُّ إِنْقِضَاضًا الشَّيْءُ: سۇندى.

إِنْقَضَّ الْجِدَارُ: تام يىقىلدى، تامغا دەز كەتتى، تامغا چاك كەتتى.

«فَوَجَدَ فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ» «قرآن» : ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، ئۇنى (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى.

إِنْقَضَّ الطَّائِرُ: قۇش شۇڭغىدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

إِنْقَضَّ النَّسْرُ عَلَى فَرِيسَتِهِ: قارچۇغا ئولجىسىغا ھۇجۇم قىلدى.

«إِنْقَضَّ الْقِطُّ وَقَبَضَ عَلَى الْفَأْرِ» : مۈشۈك ئېتىلىپ بېرىپ چاشقاننى تۇتىۋالدى.

«إِنْقَضَّ الْجَيْشُ عَلَى الْعَدُوِّ» : قوشۇن دۈشمەنگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى، شىددەتلىك زەربە بەردى.

«إِنْقَضَّ الْحَائِطُ» : تام ئۆرۈلدى، يىقىلىپ چۈشتى.

إِنْقَضَى يَنْقَضِي إِنْقِضَاءً الشَّيْءُ: تۈگىدى، تاماملاندى، ئاخىرلاشتى.

إِنْقَضَى عُمْرُهُ: ئۆمرى ئاخىرلاشتى، ئۆلدى.

إِنْقِطَاعٌ: ئايرىلماق، ئۈزۈلمەك، كېسىلمەك، توختاپ قالماق.

إِنْقِطَاعُ الْبَوْلِ: پىشاپ توسۇلۇپ قالماق، ئىدرار ماڭماسلىق.

بِلاَانْقِطَاعٍ. بِدُونِ انْقِطَاعٍ: ئۈزۈلۈكسىز، توختىماي، داۋاملىق.

«عَلَيْكَ أَنْ تُوَاظِبَ عَلَى الدِّرَاسَةِ بِلاَ انْقِطَاعٍ» : ئۆگىنىشنى ئۈزۈلۈكسىز داۋاملاشتۇرۇشۇڭ كېرەك.

إِنْقَطَعَ يَنْقَطِعُ إِنْقِطَاعًا الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، ئاجراپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى.

إِنْقَطَعَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلۈپ كەتتى.

إِنْقَطَعَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

إِنْقَطَعَ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشتىن توختىدى، تەرك ئەتتى.

إِنْقَطَعَ لَهُ: ئۇنىڭغا بېرىلدى.

إِنْقَطَعَ لِكِتَابَةِ الْقِصَّةِ: ھېكايە يېزىشقا كىرىشتى.

إِنْقَطَعَ نَفْسُهُ: چارچاپ كەتتى، ھالسىراپ كەتتى.

إِنْقَطَعَ عَنْ كَذَا: توختاپ قالدى.

«إِنْقَطَعَ التَّيَّارُ الْكَهْرَبَائِيُّ» : توك قاچتى.

«لاَ أَنْقَطِعُ عَنِ الْمَدْرَسَةِ إِلاَّ إِذَا مَرِضْتُ» : كېسەل بولمىساملا مەكتەپتىن قېپقالمايمەن.

إِنْقَطَقَ يَنْقَطِقُ إِنْقِطَاقًا: يىغىۋېلىندى، ئۈزۈۋېلىندى.

إِنْقَطَمَ يَنْقَطِمُ إِنْقِطَامًا: چىشلەندى، چىشلەپ ئۈزۈۋېلىندى.

أَنْقَعَ يُنْقِعُ إِنْقَاعًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇدا ئېرىتتى.

أَنْقَعَ الشَّرَّ: يامانلىقنى يوشۇردى.

أَنْقَعَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى، كۆمدى.

أَنْقَعَ الصَّارِخُ صَوْتَهُ: ۋارقىرىغۇچى ئاۋازىنى يۇقىرىلاتتى.

إِنْقِلاَبٌ ج إِنْقِلاَبَاتٌ: ئۆزگىرىش، ئۆزگەرمەك؛ ئىنقىلاب.

إِنْقِلاَبٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئۆزگىرىش.

اَلْإِنْقِلاَبُ الشَّتَوِيُّ: قىش پەسىلنىڭ بىرىنچى كۈنى.

اَلْإِنْقِلاَبُ الصَّيْفِيُّ: ياز پەسلىنىڭ بىرىنچى كۈنى.

إِنْقِلاَبٌ فِي دَاخِلِ الْقَصْرِ: ئوردا ئۆزگىرىشى.

اِنْقِلاَبِيٌّ: ئىنقىلابىي، ئىنقىلابقا مەنسۇپ.

حَرَكَةٌ اِنْقِلاَبِيَّةٌ: ئىنقىلابىي ھەرىكەت.

اِنْقِلاَعٌ: سۇغۇرۇلماق، قومۇرۇلماق.

اِنْقَلَبَ يَنْقَلِبُ اِنْقِلاَبًا الشَّيْءُ: ئۆزگەردى، يۆتكەلدى، ئاستىن ـ ئۈستۈن بولدى.

اِنْقَلَبَ الْوِعَاءُ: قاچا كۆمتۈرۈلدى.

اِنْقَلَبَ عَلَيْهِ: قارشى چىقتى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

اُنْقُلِبَ إِلَى: ئايلاندى، بۇرۇلدى.

اِنْقَلَبَ الشَّخْصُ: قايتتى.

«لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» «قرآن»: ئۇلار ئائىلىسىگە قايتىپ بارغاندا ئۇنى تونۇپ قايتىپ كېلىشى مۇمكىن.

«وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا» «قرآن»: كىمكى ئارقىسىغا يېنىۋالىدىكەن (يەنى مۇرتەد بولىدىكەن)، ئۇ ئاللاھقا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.

اِنْقَلَبَ الْحُكْمُ: ھاكىمىيەت ئاغدۇرۇلدى.

«اِنْقَلَبَ عَلَى ظَهْرِهِ»: ئوڭدىسىغا ياتتى.

اِنْقَلَعَ يَنْقَلِعُ اِنْقِلاَعًا: قومۇرۇلدى، قومۇرۇپ تاشلاندى.

اِنْقَلَى يَنْقَلِي اِنْقِلاَءً: قورۇلدى، پىشۇرۇلدى.

اِنْقَمَعَ يَنْقَمِعُ اِنْقِمَاعًا فِى الْمَنْزِلِ: مۆكىۋالدى، قىچىپ كىرىۋالدى.

أَنْقَى يُنْقِي إِنْقَاءً الشَّيْءَ: تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

أَنْقَى التَّمْرَ: خورمىنى تازىلىدى.

أَنْقَى م نَقْوَى: ئەڭ پاكىز، ئەڭ ساپ، ئەڭ سۈزۈك.

اِنْقِيَادٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

اِنْقِيَادٌ أَعْمَى: قارىغۇلارچە ئەگەشمەك.

إِنْكَارٌ: ئىنكار قىلماق، تانماق.

إِنْكَارُ الذَّاتِ: ئۆزىنى ئۇنۇتماق، شەخسىيەتچىلىك قىلماسلىق، باشقىلارنىڭ مەنپەئىتىنى ئەلا بىلىش.

إِنْكَارِيٌّ: ئىنكارچىلىق.

سُؤَالٌ إِنْكَارِيٌّ: ئىنكارى سوئال.

اِنْكَبَّ يَنْكَبُّ اِنْكِبَابًا الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

اِنْكَبَّ عَلَى وَجْهِهِ: دۈم چۈشتى، دۈم ياتتى.

«اِنْكَبَبْتُ عَلَى الدَّرْسِ قَبْلَ الْاِمْتِحَانِ»: مەن ئىمتىھاندىن ئىلگىرى دەرسكە بېرىلدىم.

اِنْكَبَى يَنْكَبِي اِنْكِبَاءً لِوَجْهِهِ: دۈم چۈشتى، يۈزىچە يىقىلىپ چۈشتى، پۈتلاشتى.

اِنْكَتَمَ يَنْكَتِمُ اِنْكِتَامًا: مەخپىي بولدى، يوشۇرۇن بولدى.

أَنْكَحَ يَنْكِحُ إِنْكَاحًا الْمَرْأَةَ: ئايالنى پالانىغا ياتلىق قىلدى، ئايالنى پالانىغا نىكاھلاپ بەردى، بىرشىنى ئۆگلاپ قويدى.

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّلِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ» «قرآن»: ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر، ئاياللارنىڭ ۋە ياخشى قۇل ۋە چۆرىلەرنىڭ بىرشىنى ئۆگلاپ قويۇڭلار.

اِنْكَحَتَ يَنْكَحِتُ اِنْكِحَاتًا: قىرىلدى، شىلىندى، سويۇلدى، ئاقلاندى.

أَنْكَدُ م نَكْدَاءُ ج نُكْدٌ: بىتەلەي، بەختسىز.

اِنْكَدَرَ يَنْكَدِرُ اِنْكِدَارًا فِى سَيْرِهِ: ئالدىرىدى، تېز ماڭدى.

اِنْكَدَرَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ئۇنىڭ ئۈستىگە تاشلاندى.

اِنْكَدَرَتِ النُّجُومُ: يۇلتۇز قاراڭغۇلاشتى، يۇلتۇزلارنىڭ نۇرى ئۆچتى، تۆكۈلدى.

«وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ» «قرآن»: يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا.

أَنْكَرَ يُنْكِرُ إِنْكَارًا الْأَمْرَ: ئىنكار قىلدى، تېنىۋالدى.

«يَعْرِفُونَ نِعْمَةَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا» «قرآن»: ئۇلار ئاللاھنىڭ نېمىتىنى تونۇيدۇ، ئاندىن ئۇ نېمەتلەرنى ئىنكار قىلىدۇ.

أَنْكَرَ عَلَى فُلاَنٍ فِعْلَهُ: پالانىنى ئەيىبلىدى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

أَنْكَرُ: ئەڭ قەبىھ، ئەڭ سەت.

صَوْتُهُ أَنْكَرُ الْأَصْوَاتِ: ئۇنىڭ ئاۋازى ئەڭ سەت

ئاۋاز.

«إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ» «قرآن»: ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر.

إِنْكِسَارٌ: سۇنماق، پاچاقلانماق، مەغلۇپ بولماق.

يَتَوَاضَعُ وَانْكِسَارٍ: كەمتەرلىك ۋە سۇنۇقلۇق بىلەن.

اِنْكِسَارُ الْقَلْبِ: بوشاپ قالماق، مەيۇسلەنمەك؛ دىلنىڭ سۇنۇقلۇقى.

اِنْكِسَافُ الشَّمْسِ: كۈننىڭ تۇتۇلۇشى.

اِنْكَسَرَ يَنْكَسِرُ اِنْكِسَارًا: سۇندى، چېقىلدى؛ يېڭىلدى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْكَسَرَ التَّاجِرُ: تىجارەتچى ۋەيران بولدى.

اِنْكَسَرَ الْغَضَبُ: غەزەپ پەسەيدى.

اِنْكَسَرَ الْعَطَشُ: ئۇسسۇزلۇقى بېسىلدى.

اِنْكَسَفَ يَنْكَسِفُ اِنْكِسَافًا الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلدى.

اِنْكِشَافٌ: ئاشكارا بولماق، ئېچىلىپ قالماق.

اِنْكَشَحَ يَنْكَشِحُ اِنْكِشَاحًا: تارقالدى، چېچىلدى، بوشاپ كەتتى.

اِنْكَشَطَ يَنْكَشِطُ اِنْكِشَاطًا جِلْدُهُ: تېرىسى سويۇلدى، شىلىندى.

اِنْكَشَفَ يَنْكَشِفُ اِنْكِشَافًا الشَّيْءُ: ئېچىلىپ قالدى، ئاشكارىلىنىپ قالدى، پاش بولدى.

اِنْكَشَفَتِ الْحَقِيقَةُ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى، ھەقىقەت نامايەن بولدى.

اِنْكِفَاءٌ: تەتۈر قويۇلماق، ئاستىن ـ ئۈستۈن قويۇلماق؛ چېقىلماق، سۇنماق.

اِنْكَفَأَ يَنْكَفِئُ اِنْكِفَاءً عَنِ الشَّيْءِ: قايتتى، ياندى، يالتايدى.

اِنْكَفَأَ الْقَوْمُ: سۇندى، مەغلۇپ بولدى.

اِنْكَفَأَ اللَّوْنُ: رەڭ ئۆڭدى، رەڭ ئۆزگەردى.

اِنْكَفَسَتْ يَنْكَفِسُ اِنْكِفَاسًا رِجْلُهُ: پۇتى مايماق بولۇپ قالدى.

اِنْكَفَّ يَنْكَفُّ اِنْكِفَافًا عَنِ الْأَمْرِ: قايتتى، ۋاز كەچتى، يالتايدى.

اِنْكَفَّ عَنِ الْمَكَانِ: كۆچۈپ كەتتى.

إِنْكِمَاشٌ: قورۇلماق، تۈرۈلمەك، پۈرلەشمەك.

«حَصَلَ اِنْكِمَاشٌ إِثْرَ الْأَزْمَةِ الْإِقْتِصَادِيَّةِ»: ئىقتىسادىي كرىزىستىن كېيىن قەغەز پۇلدا پاخاللىشىش يۈز بەردى.

إِنْكِمَاشِيٌّ: تار، قورۇق، قاتلاشقان، پۈرلەشكەن.

اِنْكَمَشَ يَنْكَمِشُ اِنْكِمَاشًا: تۈرۈلدى، قورۇلدى، پۈرلەشتى.

اِنْكَمَشَ الثَّوْبُ: كىيىم قاتلاشتى.

«إِنْكَمَشَ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ»: خىلۋەتتە بولدى، خىلۋەتتە تۈگىلىۋالدى.

اِنْكَمَشَ الْخَجُولُ: ئۇياتچان ئادەم قورۇندى.

«اِنْكَمَشَ الْقُمَاشُ بَعْدَ غَسْلِهِ»: رەخت يۇيۇلغاندىن كېيىن پۈرلىشىپ قالدى.

«يَنْكَمِشُ الْخَشَبُ عِنْدَمَا يَكُونُ جَافًّا»: ياغاچ قۇرۇغاندا قورۇلۇپ قالىدۇ.

إِنْمَاءٌ: ئۆستۈرمەك، كۆپەيتمەك، پەرۋىش قىلماق، تەرەققىي قىلدۇرماق.

مَشْرُوعَاتٌ إِنْمَائِيَّةٌ: تەرەققىي قىلدۇرۇش پىلانى.

اِنْمَحَصَتْ يَنْمَحِصُ اِنْمِحَاصًا ـ تِ الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلغاندىن كېيىن ئېچىلدى.

اِنْمَحَقَ يَنْمَحِقُ اِنْمِحَاقًا النَّبَاتُ: ئوت ـ چۆپ قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

اِنْمَحَى يَنْمَحِي اِنْمِحَاءً: ئۆچۈرۈلدى، يوقالدى، سۈرتىلدى.

أَنْمَرُ م نَمْرَاءُ ج نُمْرٌ و نَمْرَوَاتٌ: چېكىتلىك.

فَرَسٌ أَنْمَرُ: چىپار ئات، تاغىل ئات.

اِنْمَسَحَ يَنْمَسِحُ اِنْمِسَاحًا الشَّيْءُ: (ئۈستىدىكى) نەرسە چۈشۈپ كەتتى.

اِنْمَسَخَ يَنْمَسِخُ اِنْمِسَاخًا الْعَضُدُ: بىلەكى يادىپ كەتتى، جۈدەپ كەتتى.

أَنْمَشُ م نَمْشَاءُ ج نُمْشٌ و نَمْشَوَاتٌ: سەپكۈنلۈك.

أَنْمُلَةٌ ج أَنَامِلُ: بارماق ئۇچى.

«وَإِذَاخَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ» «قرآن»: ئۇلار يالغۇز قالغاندا سىلەرگە بولغان ئاچچىقىدىن بارماقلىرىنى چىشلەيدۇ.

«لَمْ يَتَقَدَّمْ قَيْدَ أَنْمُلَةٍ» : جايىدىن قىمىرلىمىدى.

إِنْمَلَسَ يَنْمَلِسُ إِنْمِلاَسًا : قېچىپ كەتتى، غىپپىدە تىكىۋەتتى.

إِنْمَلَصَ يَنْمَلِصُ إِنْمِلاَصًا الشَّيْءُ : سىيرىلدى، تېيىلدى، سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

إِنْمَهَكَ يَنْمَهِكُ إِنْمِهَاكًا : ياپجىلدى، سوقۇلدى، ئېزىلدى، مىجىلدى.

أُنْمُوذَجٌ ج نَمَاذِجُ : نەمۇنە، ئۈلگە، ئۈرنەك، ئەۋرىشكە، ئۈسخا.

«يُعْتَبَرُ الْقُرْآنُ أُنْمُوذَجَ الْكَلاَمِ الْمُبِينِ» : قۇرئان كەرىم روشەن سۆزلەر ئۈلگىسى ھېسابلىنىدۇ.

«تَجِدُ فِي مَخْزَنِ التَّاجِرِ نَمَاذِجَ مِنَ السِّلَعِ الَّتِي يَتَاجِرُ بِهَا» : تىجارەتچىنىڭ ئامبىرىدا ئۇ تىجارەت قىلىدىغان ماللارنىڭ ئۈسخىسىنى بايقايسەن.

أُنْمُوذَجِيٌّ : ئۈلگىلىك، تەۋە، نەمۇنىگە تەۋە، نەمۇنىغا ئائىت.

«هُوَ أُنْمُوذَجِيٌّ فِي عَمَلِهِ» : ئۇ ئىش - ھەرىكىتىدە ئۈلگىدۇر.

أَنْمَى يُنْمِي إِنْمَاءً الشَّيْءَ : ئۆستۈردى، ئاشۇردى، كۆپەيتتى.

أَنْمَى الْكَرَمُ : تەك شوتلۇق چىقاردى، شوتلۇق تارتتى.

أَنْمَى ثَرْوَتَهُ : بايلىقىنى ئاشۇردى.

أَنْمَى الْحَدِيثَ : سۆزنەچىلىك قىلدى، گەپ توشۇدى.

«أَنْمَى الْمُخَطَّطُ اقْتِصَادَ الْبِلاَدِ» : پىلان خەلق ئىگىلىكىنى ئىلگىرى سۈردى.

أَنَّ يَئِنُّ أَنِينًا و أَنًّا و أَنَانًا و تَأْنَانًا : ئىڭىردى، نالە قىلدى.

أَنَّ الْمَرِيضُ : كېسەل ئىڭىردى.

أَنَّ : مەسدەر خاراكتېرىدىكى كۆچەيتىش قوشۇمچىسى.

«عَلِمْتُ أَنَّ صَدِيقَكَ يُسَاعِدُكَ» دوستۇڭنىڭ ساڭا ياردەم قىلىدىغانلىقىنى بىلىمەن.

عَلَى أَنَّ : (مەلۇم شەرت ئاساسىدا) شۇنداق بولسىمۇ، لېكىن، بەلكى دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

أَنَّ : تەكىتلەش ئۈچۈن بولۇپ، جۈملىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىدۇ.

«فَقَدَ بَصَرَهُ وَهُوَ طِفْلٌ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ مُوَاصَلَةِ الدِّرَاسَةِ» : ئۇ ئۈسمۈر چېغىدىلا كۆزىدىن ئايرىلغان، شۇنداق بولسىمۇ بۇ ھال ئۇنىڭ ئۆگىنىشىنى داۋاملاشتۇرۇشىنى توسۇپ قالالمىدى.

«بِمَا أَنَّكَ لَمْ تَحْضُرْ فِي الْمَوْعِدِ قَرَّرْنَا تَأْجِيلَ النَّظَرِ فِي طَلَبِكَ إِلَى الاجْتِمَاعِ الْقَادِمِ» : سىنىڭ كېلىشكەن ۋاقىتتا كەلمىگەنلىكىڭگە ئاساسەن، سىنىڭ ئىلتىماسىڭغا كېلەركى يىغىندا كىچىكتۈرۈپ قاراپ چىقىشنى قارار قىلدۇق.

«عَلِمْتُ أَنَّ الْوَفْدَ قَادِمٌ غَدًا» : مەن ئۆمەكنىڭ ئەتە كېلىدىغانلىقىنى بىلدىم.

بِمَا أَنَّ : ... ئۈچۈن، ... قاراپ.

إِلَى أَنَّ : غىچە، گىچە.

بِدُونِ أَنَّ. مِنْ غَيْرِ أَنَّ. لَكِنَّ : ئەمما، ھالبۇكى.

«يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ» (قرآن) : ماڭا ۋەھيى قىلىنىدۇكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار يالغۇز بىر ئىلاھدۇر.

إِنَّ : چوقۇم، ھەقىقەتەن، شەكسىز.

إِنَّمَا : پەقەت، بىراق، يالغۇز... لا.

إِنَّ : تەكىتلەش كۆچەيتىش قوشۇمچىسى بولۇپ، جۈملە بېشىدا كېلىدۇ.

«إِنَّ اللهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ» (قرآن) : ئاللاھ ھەقىقەتەن بىلگۈچىدۇر، ھەلىمدۇر.

«إِنَّهُمْ يَسِيرُونَ عَلَى خُطَّةٍ مَدْرُوسَةٍ و إِلاَّ لَمَا حَقَّقُوا هَذَا النَّجَاحَ الْبَاهِرَ» : ئۇلار پىلان بويىچە ئىش كۆرىدۇ، ئۇنداق بولمىسا ئۇلار بۇنداق نەتىجە قازىنالمايدۇ.

إِنَّ : گۇمان قىلىنىشقا بول قالمايدىغان سۆزدىن كېيىن كېلىدۇ.

«وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً» (قرآن) : ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە: «مەن يەر يۈزىدە خەلىپە يارىتىمەن» دېدى.

إِنَّ: جۈملە بېشىدا كېلىدىغان أَلَا سۆزىدىن كېيىن كېلىدۇ.

«أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَاهُمْ يَحْزَنُونَ» «قۇرئان»: راستتىنلا ئاللاھنىڭ دوستلىرىغا قورقۇش، قايغۇرۇش يوقتۇر.

إِنَّ: «كَلَّا» سۆزىدىن كېيىنلا كېلىدۇ.

«كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ» «قۇرئان»: ياق مۇقەررەركى ئۇ ۋەز - نەسىھەتتۇر.

«اِجْلِسْ حَيْثُ إِنَّ الْجُلُوسَ رَاحَةٌ»: ئولتۇرۇش راھەت بولغان يەردە ئولتۇر.

إِنَّ: قەسەمدىن كېيىن كېلىدۇ.

«وَاللّٰهِ إِنِّي أَرَدْتُ لَكَ الْخَيْرَ»: ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ھەققىڭدىن سەن ئۈچۈن ياخشى نىيەتتە بولدۇم.

إِنَّ: «نَعَمْ»: سۆزىدىن كېيىن كېلىدۇ.

«نَعَمْ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ»: شۇنداق، سەن ھەق- قەت ئۈستىدىسەن.

آنَّ: كۆپ پەرياد چەككۈچى.

أَنَّبَ يُؤَنِّبُ تَأْنِيبًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

أُنِّبَ ضَمِيرُهُ: ۋىجدان جىھەتتىن ئازابلاندى، ۋىجدان ئازابىغا قالدى.

أَنَّةٌ ج أَنَّاتٌ: نالە - پەرياد.

«كُنْتَ لَا تَسْمَعُ بَعْدَ وُقُوعِ الْكَارِثَةِ إِلَّا الْأَنَّاتَ وَالْآهَاتَ»: ئاپەت يۈز بەرگەندىن كېيىن ئاھ - ئۇھتىن باشقا نەرسىنى ئاڭلىمايسەن.

أَنَّثَ يُؤَنِّثُ تَأْنِيثًا: مۇئەننەس قىلىپ قويدى، ئاياللىق قىلىپ قويدى.

أَنَّثَ الْكَلِمَةَ: سۆزگە مۇئەننەس ئالامىتىنى قوشتى.

أَنَّسَ يُؤَنِّسُ تَأْنِيسًا الشَّخْصَ: مۇلايىم مۇئامىلە قىلدى، يالغۇزلۇق ھېس قىلدۇرمىدى، ياتسىراتمىدى.

أَنَّقَ يُؤَنِّقُ تَأْنِيقًا الشَّيْءَ: گۈزەللەشتۈردى، نەپىس قىلدى، چىرايلىق قىلدى.

أَنَّى يُؤَنِّي تَأْنِيَةً: يېقىن بولدى، ئاز قالدى، يېقىنلاشتى.

أَنَّى: نەدە، قەيەردە، قەيەردىن، قاچان (سوراق ئالماش) قەيەر قانداق، قانداق ۋاقىتتا، قانداق- مۇ.

«قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ» «قۇرئان»: ئۇ: «پەرۋەر- دىگارىم! مەن قېرىپ قالغان تۇرسام، ئايالىم تۇغۇتتىن قالغان تۇرسا قانداقمۇ مېنىڭ ئوغلۇم بولسۇن؟» دېدى.

«قَالَ يَامَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ» «قۇرئان»: ئۇ: «ئى مەريەم! بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟» دېيىتتى، مەريەم: «بۇ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدى» دېيىتتى.

«فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ» «قۇرئان»: ئېكىنزار- لىقىڭلارغا خالىغان رەۋىشتە (ۋاقىتتا) كېلىڭ- لار.

«أَنَّى تَبْحَثْ تَجِدْ فَائِدَةً»: ئەگەر سەن قەيەر- دىن ئىزدىسەڭ، شۇ يەردە پايدىنى بايقايسەن.

«كَانَ يُرِيدُ أَنْ يُعْلِنَ عَنْ آرَائِهِ وَلَكِنْ أَنَّى لَهُ ذَلِكَ وَالرِّقَابَةُ تُسَيْطِرُ عَلَى مَا يَنْشُرُ»: ئۇ ئۆز قاراشلىرىنى ئېلان قىلماقچى ئىدى، مەتبۇئات تەكشۈرۈشى قاتتىق تۇرسا، بۇ قانداق مۇمكىن بولسۇن؟

«أُدْرُسْ أَنَّى اتَّفَقَ لَكَ»: توغرا كەلگەن يەردە ئۆگىنىۋەرگىن.

اِنْهَارَ يَنْهَارُ اِنْهِيَارًا الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلدى، ۋەيران بولدى، يىقىلدى.

اِنْهَارَتِ الثُّلُوجُ: قار ئېرىپ كەتتى.

اِنْهَارَتْ قُوَاهُ مِنْ مَرَضٍ: كېسەلدىن ھالسىزلان- دى.

اِنْهَاكٌ: ھارغۇزۇۋەتمەك، چارچىتىۋەتمەك، ھالە- دىن كەتكۈزۈۋەتمەك.

اِنْهَاكٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋىنىڭ چارچىشى.

اِنْهَالَ يَنْهَالُ اِنْهِيَالًا الشَّيْءُ: چۈشتى، تۆكۈل- دى، تاشلاندى.

«اِنْهَالَتِ الْحِجَارَةُ مِنَ الْجَبَلِ»: تاغدىن تاش دۈمۈلىدى.

اِنْهَبَ يَنْهَبُ اِنْهِبَابًا الشَّيْءَ: بۇلاڭ - تالاڭ قىلىندى.

اِنْهَبَدَ يَنْهَبِدُ اِنْهِبَادًا: يىقىلدى، يىقىلىپ

چۈشتى، غۇلاپ چۈشتى.

إِنْهَبَطَ يَنْهَبِطُ إِنْهِبَاطًا: كېمەيدى، تۆۋەنلىدى، چۈشتى، پەسلىدى.

أَنْهَجَ يُنْهِجُ إِنْهَاجًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئىزاھات بەردى، شەرھلىدى.

أَنْهَجَ الْأَمْرُ: ئېنىق بولدى، روشەن بولدى، چۈشىنىشلىك بولدى.

أَنْهَجَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى مىنىپ ھالسىرىتىۋەتتى.

أَنْهَكَ يُنْهِكُ إِنْهَاكًا ـ هُ الْعَمَلُ: ئەمگەك ئۇنى چارچىتىۋەتتى.

أَنْهَكَهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

إِنْهَبَلَ يَنْهَبِلُ إِنْهِبَالاً: گاڭگىراپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

إِنْهَتَكَ يَنْهَتِكُ إِنْهِتَاكًا: پارچىلاندى، يىرتىلدى.

إِنْهَجَمَ يَنْهَجِمُ إِنْهِجَامًا: غۇلاپ چۈشتى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى.

إِنْهَجَمَ الدَّمْعُ: ياش ئاقتى.

إِنْهَجَمَ الرَّجُلُ: ئاجىزلاشتى، ھالسىرىدى، دەرمانسىزلاندى، بوشاشتى.

إِنْهَدَّ يَنْهَدُّ إِنْهِدَادًا: غۇلىدى، يىقىلدى؛ ئۆرۈلدى، ھالسىرىدى، زەئىپلەشتى.

إِنْهَدَّتْ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى ئاجىزلاشتى.

إِنْهَدَمَ يَنْهَدِمُ إِنْهِدَامًا: غۇلىدى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى؛ بۇزۇلدى، ۋەيران بولدى.

إِنْهَرَسَ يَنْهَرِسُ إِنْهِرَاسًا: يانجىلدى، پاچاقلاندى.

إِنْهَرَى يَنْهَرِي إِنْهِرَاءً: يىرتىلدى، چىرىدى، تىتىلىپ كەتتى.

أَنْهَزَ يُنْهِزُ إِنْهَازًا ـ هُ: ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزدى.

إِنْهِزَامٌ: يېڭىلماق، مەغلۇپ بولماق، سۇنماق، پاچاقلانماق.

إِنْهِزَامِيٌّ ج إِنْهِزَامِيُّونَ: مەغلۇبىيەتچىلىك، مەغلۇبىيەتچىلىكنىڭ.

«كَثُرَ الشُّبَّانُ الْإِنْهِزَامِيُّونَ فِي الْغَرْبِ» : غەربتە مەغلۇبىيەتچىل ياشلار كۆپەيدى.

إِنْهِزَامِيَّةٌ: مەغلۇبىيەتچىلىك مەيدانى، مەغلۇبىيەتچىلىك روھى، تەسلىمچىلىك روھى.

لَهُ آرَاءٌ إِنْهِزَامِيَّةٌ: ئۇنىڭ تەسلىمچىلىك ئىدىيىسى بار.

إِنْهَزَمَ يَنْهَزِمُ إِنْهِزَامًا: سۇندى، مەغلۇپ بولدى.

إِنْهَزَمَ الْجَيْشُ: قوشۇن يېڭىلدى.

إِنْهَشَمَ يَنْهَشِمُ إِنْهِشَامًا: ئۇشتۇلدى، سۇندى، پاچاقلاندى.

إِنْهَصَرَ يَنْهَصِرُ إِنْهِصَارًا: سۇندۇرۇلدى، ئۇشتۇلدى.

إِنْهَصَرَ الْأَسَدُ فَرِيسَتَهُ: يولۋاس ئولجىسىنى پارچىلىۋەتتى.

أَنْهَضَ يُنْهِضُ إِنْهَاضًا الرَّجُلَ: تۇرغۇزدى، قوپتۇزدى.

«أَنْهَضَ الرِّيحُ السَّحَابَ» : شامال بۇلۇتنى سۈردى.

إِنْهَضَمَ يَنْهَضِمُ إِنْهِضَامًا: ھەزىم بولدى، سىڭدى.

أَنْهَلَ يُنْهِلُ إِنْهَالاً الْعَطْشَانَ: چاڭقىغىنى قانغىچە سۇغاردى، ئۇسسىغان ئادەمنى سۇغۇرۇپ سىراپ قىلدى.

إِنْهَلَكَ يَنْهَلِكُ إِنْهِلاَكًا: جان تىكتى، جان پىدا قىلدى، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئىشلىدى.

إِنْهَلَّ يَنْهَلُّ إِنْهِلاَلاً الْمَطَرُ: يامغۇر شارقىراپ ياغدى.

إِنْهَلَّتِ الْعَيْنُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

إِنْهِمَاكٌ: بېرىلىپ ئىشلىمەك، تىرىشچانلىق كۆرسەتمەك.

بِانْهِمَاكٍ: پۈتۈن دىققىتىنى يىغىپ، پۈتۈنلەي بېرىلىپ.

إِنْهَمَرَ يَنْهَمِرُ إِنْهِمَارًا الْمَاءُ: سۇ شارقىراپ ئاقتى.

«إِنْهَمَرَتْ دُمُوعُهُ مِنْ شِدَّةِ الْحُزْنِ» : قاتتىق قايغۇدىن ياشلىرى تۆكۈلدى.

إِنْهَمَكَ يَنْهَمِكُ إِنْهِمَاكًا فِي الْأَمْرِ: باش چۆكۈرۈپ ئىشلىدى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

«إِنْهَمَكَ فِي تَأْلِيفِ الْكِتَابِ» : كىتاب يېزىشقا بېرىلىپ كەتتى.

إِنْهَوَسَ يَنْهَوِسُ إِنْهِوَاسًا: نېرۋىسىدىن ئازدى، ئالجىپ قالدى.

إِنْهَوَى يَنْهَوِي إِنْهِوَاءً: چۈشۈپ كەتتى، تۆۋەنلە-
دى، يىقىلدى، پەسلىدى.

أَنْهَى يُنْهِي إِنْهَاءً الشَّيْءَ: تاماملىدى، ئاخىر-
لاشتۇردى، تۈگەتتى.

أَنْهَى إِلَيْهِ الْخَبَرَ: خەۋەرنى يەتكۈزدى، خەۋەرنى
ئۇقتۇردى.

أَنْهَى عَنِ الشَّيْءِ: توسۇلدى، چەكلەندى.

«أَنْهَى دَرْسَهُ» : دەرسنى تۈگەتتى.

«أَنْهَى عَنْ شُرْبِ الْخَمْرِ» : هاراقتىن چەكلەن-
دى.

إِنْهِيَارٌ: يىمىرىلمەك، خانىۋەيران بولماق،
ئۆرۈلۈپ چۈشمەك.

إِنْهِيَارُ الْأَسْعَارِ: باھا بىردىنلا چۈشۈپ كەتمەك.

إِنْهِيَارٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئاجىزلىق.

أُصِيبَ بِانْهِيَارٍ عَصَبِيٍّ: نېرۋا ئاجىزلىق كېسە-
لىگە مۇپتىلا بولدى.

أُنُوثَةٌ: ئاياللىقىقا خاس سۈپەت، ئاياللىق.

**«تَأْبَى الْمَرْأَةُ الْوَاعِيَةُ أَنْ تَكُونَ أُنُوثَتُهَاوَسِيلَةً
لِتَقَدُّمِهَا فِي الْمُجْتَمَعِ» :** ئاڭلىق ئايال
ئۆزىنىڭ ئاياللىق سۈپەتلىرىنىڭ جەمئىيەتتە
ئىلگىرىلىشىنىڭ ۋاسىتىسى بولۇپ قېلىشى-
دىن باش تارتىدۇ.

أَنْوَرَ يُنْوِرُ إِنْوَارًا الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، ئوچۇق
بولدى.

أَنُوقُ ج أُنُقٌ: ئار - نومۇسلۇق، غۇرۇرى بار.

أَنُوقٌ: غېجىر سالغۇ؛ تاز قارا؛ قۇماي.

أَعَزُّ مِنْ بَيْضِ الْأَنُوقِ: خورازنىڭ تۇخۇمىدىنمۇ
ئەتىۋار.

أَنَى يَأْنِي أَنْيًا وَإِنًى: يېقىنلاشتى، يېقىن
بولدى، ئاز قالدى.

أَنَى رَجُلٌ: مۇلايىملاشتى، ئەمكىن بولدى.

أَنَى النَّبَاتُ: زىرائەت پىشتى، يېتىشتى.

«أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ» «قرآن» :
مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى ئېرىيدىغان
ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟

أَنَى: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

أَنًى ج آنَاءٌ: ۋاقىت، چاغ.

آنَاءَ اللَّيْلِ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ: كېچە - كۈندۈز،
كېچىنى - كۈندۈزگە ئۇلاپ.

أَنِيثٌ: ئوماق، گۈزەل، سۆيۈملۈك.

أَنِيسٌ: كۆيۈمچان، خۇشخۇي، ئۇلپەت؛ ئەھەدى.

أَنِيقٌ: نەپىس، گۈزەل، چىرايلىق.

غُرْفَةٌ أَنِيقَةُ الْأَثَاثِ: سەرەمجانلىرى رەتلىك،
ئوبدان، چىرايلىق ئۆي.

أَنِينٌ: ئىڭراش، نالە - پەرياد قىلىش، ئاھ
ئۇرۇش.

أَهْ: ۋايجان، ۋايىيەي، ئاھ.

أَهَابَ يُهِيبُ إِهَابَةً الرَّاعِي بِغَنَمِهِ: قويچى قويلى-
رىنى توختىتىش ئۈچۈن توۋلىدى.

أَهَابَ بِصَاحِبِهِ إِلَى كَذَا: چاقىردى، دەۋەت
قىلدى، مۇراجىئەت قىلدى.

إِهَابٌ: تېرە، خام تېرە.

إِهَابٌ (في الاصطلاح العلمي) : سىرتقى
پوستى.

كَادَ الْفَرَسُ يَخْرُجُ مِنْ إِهَابِهِ: ئات ئۇچقاندەك
يۈگۈردى، ئات جېنىنىڭ بېرىچە يۈگۈردى.

أَهَاجَ يُهِيجُ إِهَاجَةً ـ هُ: قوزغىدى، قۇتراتتى.

أَهَاجَتِ الرِّيحُ النَّبْتَ: شامال ئۆسۈملۈكنى قۇرۇ-
تىۋەتتى.

أَهَالَ يُهِيلُ إِهَالَةً: ئېگىزدىن پەسكە ئىتتەردى.

أَهَالَ عَلَيْهِ الرَّمْلَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە قۇمنى
چاچتى.

أَهَانَ يُهِينُ إِهَانَةً: هاقارەتلىدى، خورلىدى.

أَهَانَ الْجُنْدِيُّ الْأَسِيرَ: ئەسكەر ئەسىرنى خورلى-
دى.

**«وَأَمَّا إِذَا مَاابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ
رَبِّي أَهَانَنِ» «قرآن» :** پەرۋەردىگارى ئىنسان-
نى سىناپ رىزقىنى تار قىلسا، ئۇ: «پەرۋەردى-
گارىم مېنى خار قىلدى» دەيدۇ.

«أَهَانَنِي إِهَانَةً لَمْ أَقْبَلْهَا» : مېنى قوبۇل
قىلالمايدىغان دەرىجىدە خورلىدى.

أَهَبَّ يُهِبُّ إِهْبَابًا: تەييارلاندى، تەييارلىق

قىلدى.

أَهَبَّ اللّٰهُ الرِّيحَ: ئاللاھ تائالا شامال چىقاردى.

أَهَبَّهُ مِنْ نَوْمِهِ: ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغاتتى.

أُهْبَةٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

أُهْبَةُ السَّفَرِ: سەپەرگە چىقىش تەييارلىقى.

أُهْبَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش تەييارلىقى.

«أَخَذَ لِلْأَمْرِ أُهْبَتَهُ» : ئۇ ئىشى ئۈچۈن تەييار- لىق قىلىپ قويدى.

أَهْبَرُ: گۆشلۈك، خام سېمىز.

أَهْبَطَ يُهْبِطُ إِهْبَاطًا ـ هُ: چۈشۈردى، پەسەيتتى، تۆۋەنلەتتى.

أَهْبَطَ الثَّمَنَ: باھانى كېمەيتتى، باھانى چۈشۈر- دى.

«أَهْبَطَ الْعُمَّالُ الْبِضَاعَةَ مِنَ الْبَاخِرَةِ» : ئىشچى- لار مالنى پاراخوتتىن چۈشۈردى.

«أَهْبَطَتِ الْحُكُومَةُ ثَمَنَ الزَّيْتِ» : ھۆكۈمەت ماي باھاسىنى چۈشۈردى.

أَهْبَلُ م هَبْلَاءُ ج هُبْلٌ: دۆت، مەتۇە، گالۋاڭ.

إِهْتَابَ يَهْتَابُ إِهْتِيَابًا: قورقتى، ۋەھىمە باستى، ئەيمەندى.

إِهْتَاجَ يَهْتَاجُ إِهْتِيَاجًا: روھلاندى، ھاياجانلاندى.

إِهْتَاجَ الْفُقَرَاءُ: كەمبەغەللەر قوزغالدى.

إِهْتَبَلَ يَهْتَبِلُ إِهْتِبَالًا: كەسىپ قىلدى.

إِهْتَبَلَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

إِهْتَبَلَ بِـ : كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى.

إِهْتَبَلَ الصَّيْدَ: ئوۋنى ئالداپ تۇتتى.

إِهْتَبَلَ الشَّخْصَ: قايغۇردى.

«إِهْتَبَلَ عَلَى فَقْدِ أُمِّهِ» : ئانىسىنىڭ ۋاپاتىغا قايغۇردى.

«إِهْتَبَلَ فُرْصَةَ انْخِفَاضِ الْأَسْعَارِ فَاشْتَرَى دَارًا» : باھانىڭ تۆۋەنلىگەنلىكىدىن پۇرسەتتىن پايدىلى- نىپ قورۇ سېتىۋالدى.

إِهْتِدَاءٌ: ھىدايەت تاپماق، توغرا يول تاپماق، ھىدا- يەت تەلەپ قىلماق.

إِهْتِدَاءٌ بِـ : چىڭ تۇتماق، ئەمەل قىلماق، قوللانما قىلىۋالماق.

إِهْتَدَبَ يَهْتَدِبُ إِهْتِدَابًا الثَّمَرَةَ: مېۋە يىغدى، مېۋە ئۈزدى.

إِهْتَدَى يَهْتَدِي إِهْتِدَاءً الرَّجُلُ: توغرا يول ئىزدىدى، ھىدايەت تاپتى.

إِهْتَدَى إِلَى الطَّرِيقِ: توغرا يولنى تونىدى.

«مَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ» (قرآن) : كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ھىدايەت تاپقان بولىدۇ.

«إِهْتَدَى بِتَعَالِيمِ الْإِسْلَامِ» : ئىسلام تەلىماتى بىلەن ھىدايەت تاپتى.

«إِهْتَدَى إِلَى الطَّرِيقِ الْمُوصِلَةِ إِلَى الْبَحْرِ» : دېڭىزغا ئېلىپ بارىدىغان يولنى تاپتى.

«إِهْتَدَى بِآرَاءِ أَسَاتِذَتِهِ» : ئۇستازلىرىنىڭ پىكرى بىلەن توغرا يولنى تونىدى.

أَهْتَرَ يُهْتِرُ إِهْتَارًا الرَّجُلُ: ئەقلىنى يوقاتتى.

أُهْتِرَ الرَّجُلُ: ئاقساقاللىق قىلدى، بىلەرمەنلىك قىلدى.

إِهْتَرَشَ يَهْتَرِشُ إِهْتِرَاشًا: چىشلەشتى، تالاشتى.

إِهْتَرَعَ يَهْتَرِعُ إِهْتِرَاعًا الْعُودَ: ياغاچنى سۇندۇر- دى، ئوشتىدى.

إِهْتِزَازٌ ج إِهْتِزَازَاتٌ: تەۋرىمەك، لىڭشىماق، سىلكىنمەك، تىترىمەك، گۈلدۈرمامىنىڭ ئاۋازى.

إِهْتِزَازَاتٌ صَوْتِيَّةٌ: ئاۋازنىڭ تىترىشى.

إِهْتِزَازَاتُ الْأَرْضِ عِنْدَ الزِّلْزَالِ: يەر تەۋرىگەندە يەرنىڭ سىلكىنىشى.

إِهْتِزَازِيٌّ: ھەرىكەتلىنىشكە تەۋە، مىدىرلاشقا ئائىت.

مَوْجَاتٌ إِهْتِزَازِيَّةٌ: تەۋرەش دولقۇنلىرى.

حَرَكَةٌ إِهْتِزَازِيَّةٌ: تەۋرەش ھەرىكىتى.

إِهْتَزَّ يَهْتَزُّ إِهْتِزَازًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرە- كەتلەندى، تىترىدى جانلاندى.

إِهْتَزَّتِ الْأَرْضُ: زېمىن (ئۆسۈملۈكنى) ئۆستۈر- دى.

«فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا» (قرآن) :

مۇسا ھاسىسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىـ
كەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئارقىسىغا
بۇرۇلۇپ چېكىندى.

«فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ» (قرآن):
ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق، ئۇ جانلىنىدۇ
ۋە كۆپىشىدۇ.

اِهْتَزَّ إِلَيْهِ قَلْبُهُ: قەلبى ئۇنىڭغا تەلپۈندى،
قىزىقتى.

اِهْتَزَّ الشَّخْصُ لِكَذَا: خۇشاللاندى، مەمنۇن
بولدى.

اِهْتَزَّ فَرَحًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

اِهْتَزَّ قَلْبُهُ فَرَحًا: خۇشاللىقتىن قەلبى يايراپ
كەتتى.

اِهْتَصَرَ يَهْتَصِرُ اِهْتِصَارًا الْغُصْنَ: شاخ سۇنۇپ
كەتتى، شاخ ئۇشتۇلۇپ كەتتى.

اِهْتَصَرَ الشَّيْءَ: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

اِهْتَصَرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى چاتىدى.

اِهْتَضَمَ يَهْتَضِمُ اِهْتِضَامًا ـ هُ: ئۇنى خورلىدى،
بوزەك قىلدى، زۇلۇم قىلدى، يەۋالدى.

اِهْتَضَمَ حَقَّ الْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ ھەققىنى يەۋال-
دى.

اِهْتَقَّ يَهْتَقُّ اِهْتِقَاقًا: يالتىرىدى، چاقنىدى،
ۋاللىدى، جىلۋىلەندى.

اِهْتَقَّ أُذُنُهُ: قۇلىقى غوڭۇلدىدى.

اِهْتَلَكَ يَهْتَلِكُ اِهْتِلَاكًا: (ئۆزىنى) ھالاكەتكە
تاشلىدى، (ئۆزىنى) ھالاك قىلدى.

اِهْتَلَكَ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى.

اِهْتَلَّ يَهْتَلُّ اِهْتِلَالًا الْوَجْهُ: چىرايى ئېچىلىپ
كەتتى.

أَهْتَمُ م هَتْمَاءُ ج هُتْمٌ وَ هَتْمَوَاتٌ: ئۇدۇل چىشى
چۈشۈپ كەتكەن، ئۇدۇل چىشى سۇنۇپ كەتكەن،
كومالاك.

اِهْتِمَامٌ ج اِهْتِمَامَاتٌ: كۆڭۈل بۆلۈش، دىققەت -
ئېتىبار بىلەن قاراش، ئەھمىيەت بېرىش.

لَهُ اِهْتِمَامَاتٌ أَدَبِيَّةٌ: ئۇ ئەدەبىياتقا قىزىقىدۇ.

بِمَزِيدِ الْاِهْتِمَامِ: زور قىزغىنلىق بىلەن، ئىنتىـ
ـزۇ ئىشتىياق باغلاپ.

بِلَا اِهْتِمَامٍ: پەرۋاسىزلىق، سۇسلۇق.

عَدَمُ اِهْتِمَامٍ: سوغۇق مۇئامىلە قىلماق.

عَدِيمُ الْاِهْتِمَامِ: پەرۋاسىز، بىغەم، سۇس.

اِهْتَمَّ يَهْتَمُّ اِهْتِمَامًا: ئەندىشە قىلدى، ئەنسىرە-
دى، تەشۋىشلەندى، پەرىشان بولدى.

اِهْتَمَّ الشَّخْصُ بِالْأَمْرِ: غەمخورلۇق قىلدى،
كۆڭۈل بۆلدى.

اِهْتَمَّ لِفَقْدِ صَدِيقِهِ: دوستىدىن ئايرىلغانلىقىغا
قايغۇردى.

«يَهْتَمُّ أَحْمَدُ بِالْأُمُورِ الْمُحِيطَةِ بِهِ»: ئەھمەد
ئەتراپىدىكى ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلىدۇ.

اِهْتَوَى يَهْتَوِي اِهْتِوَاءً إِلَى: ئىشارەت قىلدى،
كۆرسەتتى.

أَهْجَأَ يُهْجِئُ إِهْجَاءً جُوعَهُ: ئاچلىقىنى بېسىق-
تۇردى.

أَهْجَدَ يُهْجِدُ إِهْجَادًا الرَّجُلَ: ئۇخلىدى.

أَهْجَدَ غَيْرَهُ: ئۇخلاتتى.

أَهْجَرَ يُهْجِرُ إِهْجَارًا الشَّخْصُ: پىژغىرىم
ئىسسىقتا ماڭدى.

أَهْجَرَ فِي مَنْطِقِهِ: قالايمىقان سۆزلىدى، ئېگىز-
پەس گەپ قىلدى.

أَهْجَعَهُ يُهْجِعُ إِهْجَاعًا: تىنجىتتى، بېسىقتۇر-
دى، ئارام ئالدۇردى، ئۇخلاتتى، ئۇخلاتقۇزدى.

أَهْجَعَهُ الْجُوعُ: ئاچلىق ئۇنى جىمىقتۇرۇۋەتتى.

أَهْجَمَ يُهْجِمُ إِهْجَامًا: ھوجۇم قىلدۇردى، قوزغات-
تى.

أَهْجَنَ يُهْجِنُ إِهْجَانًا الْبِنْتَ: قىزنى كىچىكلا
ئەرگە بېرىۋەتتى.

أُهْجُوَّةٌ ج أَهَاجِيُّ: ھەجۋىي ماقالە، ھەجۋىي
شېئىر.

أَهْجَى يُهْجِي إِهْجَاءً الْقَوْلَ: ھەجۋىي دەپ بايقى-
دى.

أُهْجِيَّةٌ ج أَهَاجِيُّ: ھەجۋىي ماقالە، ھەجۋىي
شېئىر.

إِهْدَاءٌ: ھەدىيە قىلماق، سوۋغات قىلماق، تەقدىم
قىلماق.

أَهْدَأَ يُهْدِئُ إِهْدَاءً الشَّيْءَ: تىنچلاندۇردى،
جىمىقتۇردى، بېسىقتۇردى.

أَهْدَأَ الشُّرْعَةَ: سۈرئەتنى ئاستىلاتتى.

أَهْدَأَ بَالَهُ: خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

«أَهْدَأَ الْمُعَلِّمُ ضَجِيجَ التَّلَامِيذِ»: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭىنى بېسىقتۇردى.

أَهْدَبُ م هَدْبَاءُ ج هُدْبٌ: ئۇزۇن كىرپىكلىك، كىرپىكلىرى ئۇزۇن.

هُوَ أَهْدَبُ الْعَيْنَيْنِ: ئۇ كىرپىكلىرى ئۇزۇن ئادەم.

أَهْدَرَ يُهْدِرُ إِهْدَارًا دَمَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خۇنىنى تۆكتى، ناھەق ئۆلتۈردى.

أَهْدَرَ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىگە دەخلى ـ تەرۇز قىلدى، چەيلىدى، تاجاۋۇز قىلدى.

أَهْدَرَ الشَّيْءَ: بىكار قىلىۋەتتى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

أَهْدَرَ كَرَامَةَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

أَهْدَفَ يُهْدِفُ إِهْدَافًا إِلَى: نىشانلىدى، مەقسەت قىلدى، كۆزلىدى، ئىنتىلدى، قارىغا ئالدى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: سىغىندى، ئىنتىلدى، كۆزلىدى، ئىلتىجا قىلدى.

أَهْدَفَ الشَّخْصُ عَلَى الْمُرْتَفِعِ: ئېگىزلىككە چىقتى.

أَهْدَفَ لَهُ: قارشى ئالدى، يۈزلەندى.

أَهْدَفَ فُلَانٌ لِلْخَمْسِينَ: پالانى ئەللىككە بېرىپ قالدى، پالانى ئەللىكنىڭ قارىسىنى ئالدى.

اِهْدَوْدَرَ يَهْتَوْدِرُ اِهْدِيدَارًا الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

أَهْدَى يُهْدِي إِهْدَاءً إِلَيْهِ: سوۋغا ئەۋەتتى.

أَهْدَى الْهَدِيَّةَ: سوۋغا تەقدىم قىلدى.

«أَهْدَى الْأَبُ لِابْنَتِهِ كِتَابًا بِمُنَاسَبَةِ نَجَاحِهَا فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئاتا قىزىغا ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن كىتاب تەقدىم قىلدى.

أَهْذَرَ يُهْذِرُ إِهْذَارًا الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: جۆيلىدى، بىلجىرلىدى، قالايمىقان گەپ قىلدى.

مَنْ أَكْثَرَ أَهْذَرَ: گەپنى تولا قىلغان ئادەمنىڭ تۇتامى يوق.

إِهْرَاقٌ: ئاقماق؛ ئاقتۇرماق، تۆكمەك.

أَهْرَامٌ ج أَهْرَامَاتٌ: ئېھرام، پىرامىدا.

أَهْرَامُ مِصْرَ: مىسىرنىڭ ئېھراملىرى.

اَلْأَهْرَامُ: ئېھرام مۇنارى.

أَهْرَأَ يُهْرِئُ إِهْرَاءً الرَّجُلُ: قالايمىقان گەپ قىلدى، تاقا ـ تۇقا گەپ قىلدى.

أَهْرَأَ الْبَرْدُ فُلَانًا: سوغۇقتىن ئۆلەي دەپ قالدى.

أَهْرَأَ اللَّحْمَ: گۆشنى ئوبدان پىشۇردى.

أَهْرَعَ يُهْرِعُ إِهْرَاعًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى، يۈگۈردى.

أُهْرِعَ الرَّجُلُ: تېز ماڭدى، چاپتى، غەزەپ، قورقۇنچ، ئاجىزلىق ۋە قىزىتما قاتارلىقلار تۈپەيلىدىن تىترىدى.

أَهْرَقَ يُهْرِقُ إِهْرَاقًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، سۇنى قۇيدى.

«أَهْرَقَ الْمُقَاتِلُ دِمَاءَ أَعْدَائِهِ»: جەڭچى دۈشمەنلىرىنىڭ قېنىنى تۆكتى.

أَهْرَمَ يُهْرِمُ إِهْرَامًا ـ هُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى قېرىتىپ ماغدۇرىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

أَهْرَمَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

اِهْرَوْرَقَ يَهْرَوْرِقُ اِهْرِيرَاقًا الدَّمْعُ: ياش ئاقتى، ياش قۇيۇلدى.

أَهْزَجَ يُهْزِجُ إِهْزَاجًا الشَّاعِرُ: شائىر ھەزەج ۋەزنىدە شېئىر يازدى.

أَهْزَلَ يُهْزِلُ إِهْزَالًا فَرَسَهُ: ئېتىنى ئورۇقلىتىۋەتتى، ئېتىنى جۇدەتمىۋەتتى.

أُهْزُوجَةٌ ج أَهَازِيجُ: كەڭ تارقالغان ناخشا.

أَهَازِيجُ الأَعْرَاسِ: توي ناخشىلىرى.

أَهْضَبَ يُهْضِبُ إِهْضَابًا الشَّخْصُ: تاغ چوققىسىغا چىقتى.

أَهْضَبَ الشَّخْصُ فِي الْحَدِيثِ: پاراڭغا بېرىلىپ، ئاۋازى بارغانچە كۆتۈرۈلدى.

أَهْطَعَ يُهْطِعُ إِهْطَاعًا: قورقۇپ چېپىپ كەلدى.

أَهْطَعَ الْبَعِيرُ: تۆگە بويىنىنى سوزدى.

أهْكُومَةٌ: مازاق، مەسخىرە، ساتىرا، ھەجۋى، كىنايە.

أهَلَ يَأْهِلُ أهْلاً و أهُولاً الرَّجُلُ: ئۆيلەندى، ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولدى.

أهَلَ اِمْرَأةً: خوتۇن ئالدى.

أهِلَ الْبَلَدُ: شەھەر نوپۇسى كۆپەيدى، ئاھالىسى كۆپ بولدى.

أهِلَ يَأْهَلُ أهَلاً: ئاۋاتلاشتى، ئاھالە بار بولدى.

أهِلَ الْمَكَانُ: جاي يېقىن بولدى، يېقىن مۇناسىۋەتتە بولدى.

أهْلٌ ج أهْلُونَ وأهَالٍ وآهَالٌ وَأهْلاَتٌ: ئائىلە كىشىلىرى، بالا ـ چاقا، ئۆي ئىچى، ئورۇق ـ تۇغقان.

«وَأْمُرْ أهْلَكَ بِالصَّلاَةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۆممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزۈڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن.

أهْلُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئايالى، خوتۇنى.

«قَالَتْ مَاجَزَاءُ مَنْ أرَادَ بِأهْلِكَ سُوءًا إلاَّ أنْ يُسْجَنَ» «قرآن»: ئۇ (يەنى زۇلەيخا): «سېنىڭ ئەھلىيەڭنى دەپسەندە قىلماقچى بولغان ئادەمنى زىندانغا تاشلاش ياكى قاتتىق قىيناش بىلەن جازالاش كېرەك» دېدى.

أهْلُ الدَّارِ: ئائىلە تەۋەلىرى، پۈتۈن جەمەت، بالا ـ چاقىلار، ئائىلە ئەزالىرى.

«فَقَالَتْ هَلْ أدُلُّكُمْ عَلَى أهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ؟» «قرآن»: مۇساننىڭ ھەمشىرىسى: «سىلەرگە مۇسانى ئوبدان باقىدىغان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟» دېدى.

«وَلاَيَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إلاَّ بِأهْلِهِ» «قرآن»: ھىيلە ـ مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتكەنلەرگە بولىدۇ.

«ثُمَّ ذَهَبَ إلَى أهْلِهِ يَتَمَطَّى» «قرآن»: ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

«قَالُوا إنَّا مُهْلِكُوا أهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إنَّ أهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ» «قرآن»: ئۇلار: «بىز بۇ شەھەر ئاھالىسىنى چوقۇم ھالاك قىلىمىز، ئۇنىڭ ئاھالىسى ھەقىقەتەن زالىم ئىدى» دېدى.

أهْلُ الأمْرِ: باشلىق، رەھبەر، (ھۆكۈمەتنىڭ) ئىشنى ئۈستىدىكىلەر.

أهْلُ الْبَدَاوَةِ: كۆچمەن، قىر خەلقى.

أهْلُ الْبَيْتِ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى.

أهْلُ الْحَلِّ وَالْعَقْدِ: ئىش ئۈستىدىكى گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇقلار.

أهْلُ الْعِلْمِ: ئىلىم ئىگىلىرى، بىلىمدارلار.

أهْلُ السُّنَّةِ: سۈننى مەزھىپىدىكىلەر.

أهْلُ الْحَدِيثِ: پەتىۋا ئىشلىرىدا قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئاساسەن ئىش كۆرىدىغان فەقىھلەر.

أهْلُ الرَّأيِ: پەتىۋا ئىشلىرىدا، قۇرئان ۋە ھەدىستە كۆرسىتىلگەن مەسىلىلەرگە قىياس قىلىپ ئىش كۆرىدىغان فەقىھلەر.

أهْلُ الْكِتَابِ: كىتاب ئەھلى، يەھۇدى ۋە ناسارالار (يەھۇدى ۋە خرىستىئانلار).

«يَا أهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ» «قرآن»: ئى ئەھلى كىتاب! (يەنى يەھۇدىيلار، ناسارالار) نېمە ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر.

أهْلُ الْخِبْرَةِ: مۇتەخەسسىس، ئىختىساس ئىگىلىرى.

أهْلُ الْكَهْفِ: ئەسھابۇل كەھف.

«هُوَ أهْلٌ لِكُلِّ خَيْرٍ»: ئۇ ھەر بىر ياخشىلىققا لايىقتۇر.

«أسْرَعَ أهْلُ «أهَالِي» الْمَدِينَةِ إلَى التَّرْحِيبِ بِهِ»: شەھەر ئاھالىسى ئۇنى كۈتۈۋېلىشقا ئالدىرىدى.

«لَهُ فِي دَارِنَا أهْلٌ وَسَهْلٌ» ئۇنى قىزغىن قارشى ئالىمىز، ئۇنى ئوبدان كۈتۈۋالىمىز.

أهْلاً وَسَهْلاً: خۇش كېلىپسىلەر، قارشى ئالىمىز، مەرھابا.

أهْلاً بِكَ: سىزنى قارشى ئالىمىز، خۇش كەپسىز، مەرھەمەت.

«جِئْتَ أهْلاً وَنَزَلْتَ سَهْلاً»: سىزنى قارشى ئالىمىز، خۇش كەپسىز، مەرھەمەت.

«إنِّي لَسْتُ أهْلاً بِهَذَا الْمَدْحِ»: مەن بۇنداق

ماختاشقا لايىق ئەمەس.

«لاأَعْتَبِرُنِي أَهْلاً لِلتَّدْرِيسِ»: ئۆزۈمنى دەرس ئۆتۈشكە لايىق دەپ ھېسابلىمايمەن.

«نَمْنَعُ الْمَعْرُوفَ لِمَنْ لَيْسَ أَهْلاً لَهُ»: ياخشىلىق قىلىشقا تېگىشلىك بولمىغان ئادەمگە ياخشىلىق قىلمايمىز.

إِهْلاَكٌ: ھالاك قىلماق، يوقاتماق، نابۇت قىلماق.

أَهْلَسَ يُهْلِسُ إِهْلاَسًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى، كىنايە قىلدى، سوغۇق كۈلدى.

أَهْلَكَ يُهْلِكُ إِهْلاَكًا ـ هُ: ھالاك قىلدى، يوقاتتى، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى.

أَهْلَكَ الْمَالَ: مالنى تۈگەتتى.

«أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ قَدْأَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّمِنْهُ قُوَّةً» «قۇرئان»: قارۇندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەردىن ئۇنىڭغا قارىغاندا تېخىمۇ كۈچلۈك، توپلىغان (مېلى) تېخىمۇ كۆپ بولغان كىشىلەرنى ئاللاھنىڭ ھالاك قىلغانلىقىنى ئۇ بىلمىدىمۇ؟

«يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالاً لُبَدًا» «قۇرئان»: ئۇ: «كۆپ مال سەرپ قىلدىم» دەيدۇ.

أَهْلَكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ: ھەممىنى يوق قىلدى.

أَهَلَّ يُهِلُّ إِهْلاَلاً الشَّخْصُ: يېڭى ئايغا قارىدى.

أَهَلَّ الشَّهْرُ: يېڭى ئاي كۆرۈندى.

أَهَلَّ الْقَوْمُ الْهِلاَلَ: كىشىلەر يېڭى ئاينى كۆرۈپ ئۈنلۈك توۋلاشتى.

أَهَلَّ الشَّخْصُ بِذِكْرِاللّٰهِ: (ئەجەبلىنەرلىك بىرەر نەرسىنى كۆرگەن چاغدا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن) ئاللاھنى زىكرى قىلدى.

أُهِلَّ بِالذَّبِيحَةِ: مالنى بوغۇزلاشتا ئاللاھنىڭ ئىسمىنىڭ غەيرىنى ئاتىدى.

«إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِوَمَاأُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِاللّٰهِ» «قۇرئان»: ئاللاھ سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، چوشقا گۆشىنى، ئاللاھتىن غەيرىنىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى ھارام قىلدى.

أَهْلِيٌّ: ئائىلىۋى؛ يەرلىك، شۇ يۇرتلۇق؛ شۇ دۆلەتلىك.

قَرْضٌ أَهْلِيٌّ: زايوم، ئىچكى قەرز.

اَلْبَنْكُ الْأَهْلِيُّ: دۆلەتلىك بانكا.

أَهْلِيَّةٌ: قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق، لاياقەتلىك؛ سالاھىيەتلىك.

حَرْبٌ أَهْلِيَّةٌ: ئىچكى ئۇرۇش.

مَدَارِسُ أَهْلِيَّةٌ: خۇسۇسى مەكتەپلەر.

ذُوأَهْلِيَّةٍ: لاياقەتلىك، ئىقتىدارلىق.

عَدَمُ الْأَهْلِيَّةِ: لاياقەتسىز، ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.

كَامِلُ الْأَهْلِيَّةِ: تولۇق لاياقەتلىك.

فُقْدَانُ الْأَهْلِيَّةِ: لاياقەتنىڭ يوق بولۇشى، لاياقەتسىزلىك.

إِهْمَالٌ: سەل قارىماق، كۆڭۈل بۆلمەسلىك، بىخوتلۇق قىلماق.

بِإِهْمَالٍ: بىپەرۋالىق قىلىپ، دىققەت قىلماي.

«تَنَدَّمَ عَلَى إِهْمَالِهِ تَنَدُّمًا»: بىپەرۋالىق قىلغانلىقىغا ئۆكۈندى.

أَهْمَدَ يُهْمِدُ إِهْمَادًا النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

أَهْمَدَ الْخَصْمَ: دۈشمەننى ئۆلتۈردى.

أَهْمَلَ يُهْمِلُ إِهْمَالاً: سەل قارىدى، پەرۋا قىلمىدى، تەرك ئەتتى.

أَهْمَلَ دُرُوسَهُ: دەرسلىرىگە كۆڭۈل بۆلمىدى.

أَهْمَلَ الشَّيْءَ: ئۇنتۇدى، بىخوتلۇق قىلدى.

أَهْمَلَ الْحَرْفَ: چېكىت قويمىدى.

يُهْمِلُ تَنْظِيفَ ثِيَابِهِ: كىيىملىرىنى تازىلاشقا ئېتىبارسىز قارايدۇ.

أَهَمَّ يُهِمُّ إِهْمَامًا ـ هُ: ئىت ـ تىت قىلدى، بىئارام قىلدى، ئىچىنى پۇشۇردى، ئەنسىرەتتى، پەرىشان قىلدى، قايغۇغا سالدى؛ قىزىقتۇردى، زوقىنى كەلتۈردى، ھەۋىسىنى قوزغىدى.

أَهَمُّ: ئەڭ مۇھىم، ئەڭ جىددى.

قَدِّمِ الْأَهَمَّ عَلَى الْمُهِمِّ: ئەڭ مۇھىم ئىشنى مۇھىمنىڭ ئالدىغا قوي.

أَهَمِّيَّةٌ: مۇھىملىق.

ذُو أَهَمِّيَّةٍ: مۇھىملىقتا ئىگە، مۇھىم.

«قَدْ شَعَرَالنَّاسُ مُنْذُ قَدِيمِ الزَّمَانِ بِأَهَمِّيَّةِ تَعَلُّمِ الْقِرَاءَةِ وَالْكِتَابَةِ»: كىشىلەر قەدىمكى زاماندىن تارتىپ ئوقۇش ۋە يېزىشنىڭ مۇھىملىقىنى ھېس قىلغان.

إِهْنَاقٌ: مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق، سوغۇق كۈلمەك، مەسخىرە، كىنايە قىلماق، كىنايە، ساتىرا.

أَهْنَقَ يُهْنِقُ إِهْنَاقًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

أَهْنَقَ الصَّبِيُّ: بالا يىغلاي دەپ قالدى، يىغلىغىلى تاس قالدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى.

أَهَّلَ يُؤَهِّلُ تَأْهِيلًا: تورمۇشلۇق قىلىپ قويدى، ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق قىلىپ قويدى.

أَهَّلَ وَلَدَهُ: بالىسىنى ئۆيلەپ قويدى.

أَهَّلَهُ لِلْأَمْرِ: ئۇنى تەييارلىدى، كەسىپ ئەھلى ھېسابلىدى، ئۇنىڭ لايىقى ھېسابلىدى.

«كَانَ الطَّالِبُ يَحْمِلُ شَهَادَةً تُؤَهِّلُهُ لِلْعَمَلِ فِي التَّدْرِيسِ»: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشقا لاياقەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان دىپلومغا ئىگە ئىدى.

أَهَّلَ بِهِ: قارشى ئالدى.

أَهْوَجَهُ يُهْوِجُ إِهْوَاجًا: ئۇنى ئەخمەق تاپتى.

أَهْوَجُ م هَوْجَاءُ ج هُوجٌ: شالاق، گومۇش، مەتۇ، دۆت؛ قارام، تەۋەككۈلچى؛ قورقماس، باتۇر.

أَهْوَسُ م هَوْسَاءُ وَهَوْسَى: نېرۋىسى بۇزۇلغان، سەۋدايى، ئەسەبىيلەشكەن.

أَهْوَنُ: ئاسان، ئاسانراق، ئەڭ ئاسان.

«وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ» «قرآن»: مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان ئاللاھ ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) ئاللاھقا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر.

مَاأَهْوَنَ الْأَمْرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىش نېمە دېگەن ئوڭاي تۇيۇلدى.

إِخْتَارَ أَهْوَنَ الشَّرَّيْنِ: ئىككى يامان ئىشنىڭ يامانراقىنى تاللىدى.

أَهْوَى يُهْوِي إِهْوَاءً الشَّيْءَ: چۈشۈپ كەتتى، ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

أَهْوَى الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: ئىشارەت قىلدى.

أَهْوَى بِيَدِهِ: قولىنى سۇندى.

أَهْوَى الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇقىرىدىن تاشلىدى.

أَهْيَفُ م هَيْفَاءُ ج هِيفٌ: غۇنچە بوي، زىلۋا

أَوْ: ياكى، يا، بەلكى، غىچە.

«سَافِرْ بِالْقِطَارِ أَوْ بِالسَّيَّارَةِ»: پويىز ياكى ماشىنا بىلەن سەپەر قىلغىن.

«وَأَرْسَلْنَا إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ» «قرآن»: 100 مىڭ بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ قەۋمگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق.

«أَقْرَأُ أَوْ أَنَامُ»: ئۇخلىغىچە ئوقۇيمەن.

أُوَارٌ: قىزىقلىق، ئۇسسۇزلۇق، تەشنالىق.

«كَادَ يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْأُوَارِ»: ئۇ تەشنالىقتىن ئايلىنىپ كېتەي دەپ قالدى.

«لَفَحَنِي أُوَارُ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ ئىسسىقى مېنى قىزىتىۋەتتى.

أَوَانٌ ج آوِنَةٌ: ۋاقىت، سائەت، زامان، چاغ.

آوِنَةً بَعْدَ أُخْرَى: بەزىدە، گاھى، ئاندا ـ ساندا.

بَيْنَ الْآوِنَةِ وَالْأُخْرَى: بەزىدە، ئارىلاپ، ئاندا ـ ساندا، گاھى، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ.

«أُدْرُسْ قَبْلَ فَوَاتِ الْأَوَانِ»: ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۆگەن.

سَابِقٌ لِأَوَانِهِ: ۋاقتىدىن بۇرۇن، پەيتىدىن ئىلگىرى.

فَوَاتُ الْأَوَانِ: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكى، ۋاقىتنىڭ قولدىن كەتكەنلىكى.

فِي أَوَانِهِ: مۇۋاپىق پەيتتە، دەل ۋاقتىدا.

«تَطَرَّقَ إِلَى الْمَوْضُوعِ فِي غَيْرِ أَوَانِهِ»: مۇۋاپىق بولمىغان پەيتتە ماۋزۇ ئۈستىدە توختالدى.

فِي الْآوِنَةِ الْأَخِيرَةِ: يېقىنقى كۈنلەر، كېيىنكى كۈنلەردە.

«اِنْتَشَرَتْ فِي الْآوِنَةِ الْأَخِيرَةِ حَرَكَةُ الشِّعْرِ الْحُرِّ»: يېقىنقى مەزگىلدىن بۇيان ئەركىن شېئىر- يەتچىلىك ھەرىكىتى قانات يايدى.

«حِيْنَ مَايَأْتِي أَوَانُ الْقُطُوفِ يَذْهَبُ الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ لِكَيْ يَقْطِفُوا الْعِنَبَ»: ئۈزۈم پىشقاندا ئەر ـ ئاياللار ئۈزۈم ئۈزۈشكە بارىدۇ.

«سَيَفْقُدُ قِيْمَتَهُ إِذَا فَاتَ أَوَانُهُ»: ۋاقتى ئۆتۈپ كەتسە قىممىتى يوقايدۇ.

أَوْبٌ: ئادەت؛ يول.

مَازَالَ هَذَا أَوْبَهُ: بۇ ئۇنىڭ ئادىتى بولۇپ كەلدى.

أَوْبٌ. أَوْبَةٌ: قايتماق، يانماق.

مِنْ كُلِّ أَوْبٍ وَ صَوْبٍ: تەرەپ ـ تەرەپتىن.

جَاؤُوا مِن كُلِّ أَوْبٍ: ئۇلار تەرەپ ـ تەرەپتىن كەلدى.

أَوْبَاشٌ: لۈكچەك، قولاق كەستى، مۇتتەھەم.

أَوْبَرُ م وَبْرَاءُ ج وُبْرٌ: تۈكلۈك، مويلۇق، يۇڭلۇق.

بَعِيرٌ أَوْبَرُ: يۇڭلۇق تۆگە.

أَوْبَقَ يُوبِقُ إِيْبَاقًا: ھالاك قىلدى، ۋەيران قىلدى، يوق قىلدى؛ پەس كۆردى، خورلىدى، ھاقارەت قىلدى.

أَوْبَهَ يُوبِهُ إِيْبَاهًا: سەزگۈر بولدى، تۇيۇپ قالدى.

أَوْتَرَ يُوتِرُ إِيْتَارًا الْقَوْسَ: يانى كىردى، ئاچتى؛ تارا سالدى.

أَوْتَرَ فُلَانًا: خارلىدى، زۇلۇم سالدى.

أَوْتَرَ الشَّخْصَ: ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇدى.

أَوْتَرَ الْعَدَدَ: ساننى تاق قىلدى.

أَوْتَرَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى چىڭىتتى.

أَوْثَبَ يُوثِبُ إِيْثَابًا: سەكرەتتى.

أَوْثَقَ يُوثِقُ إِيْثَاقًا: باغلىدى، چىگدى، تاڭدى، چىڭىتتى.

أَوْثَقَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنى باغلىدى.

أَوْثَقَ الْعَهْدَ: ۋەدىنى پۇختىلىدى، ۋەدىنى مۇستەھكەملىدى.

أَوْثَقُ م وُثْقَى: چىڭ، مۇستەھكەم، پۇختا.

أَوْجٌ: يۇقىرى پەللىسى، ئەۋجى، يىراق نۇقتا، ئاخىرقى نۇقتا، ئاخىرقى توچكا.

أَوْجٌ «فِي عِلْمِ الْفَلَكِ»: يەر شارىدىن ئاينىڭ يىراقلىقتىكى ئەڭ يۇقىرى نۇقتىسى.

أَوْجَبَ يُوجِبُ إِيْجَابًا الْأَمْرَ عَلَيْهِ: جاۋابكارلىقنى ئۇستىگە ئارتتى، ۋەزىپە قىلىپ يۈكلىدى.

أَوْجَبَ لَهُ حَقَّهُ: ھوقۇقىغا رىئايە قىلدى، ئېتىبارغا ئالدى.

أَوْجَبَ الشَّيْءَ وَلَهُ: تاپىلىدى، تاپشۇردى.

أَوْجَبَ لَهُ الْبَيْعَ: ئۇنىڭغا سېتىۋېتىشنى تاپىلىدى.

أَوْجَبَ اللّٰهُ قَلْبَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا قورقۇنچ سالدى.

أَوْجَدَ يُوجِدُ إِيْجَادًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ئىشلەپ چىقاردى، پەيدا قىلدى، ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى، شۇغۇللاندى، يولغا قويدى.

أَوْجَدَ مَطْلُوبَهُ: مۇرادىغا يەتكۈزدى.

أَوْجَدَ الشَّخْصَ: باي قىلدى، بېيىمتتى.

أَوْجَدَ اللّٰهُ الشَّيْءَ: ئۆرنەكسىز ياراتتى.

«أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَوْجَدَنِي بَعْدَفَقْرٍ»: مېنى نامراتلىقتىن كېيىن باي قىلغان ئاللاھ تائالاغا شۈكرى ئېيتىمەن.

«أَوْجَدَتِ الْحُكُومَةُ عَمَلاً لِلْعَاطِلِيْنَ»: ھۆكۈمەت ئىشسىزلارغا ئىش تېپىپ بەردى.

أَوْجَرَهُ يُوجِرُ إِيْجَارًا: دورا ييېگۈزدى.

أَوْجَرَ فُلَانًا: نەپرەتلەندۈردى، بىزار قىلدى.

أَوْجَرَهُ الرُّمْحَ: نەيزە سانجىدى، نەيزە تىقتى.

أَوْجَزَ يُوجِزُ إِيْجَازًا الْكَلَامَ أَوْفِيهِ: سۆزنى يىغىنچاقلىدى، ئاددى ۋە چۈشىنىشلىك قىلدى، ئىخچام قىلىپ سۆزلىدى.

«إِذَا قُلْتَ فَأَوْجِزْ وَإِذَا وَعَدْتَ فَأَنْجِزْ»: سۆز قىلساڭ قىسقا قىل، ۋەدە قىلساڭ ۋاپا قىل.

أَوْجَزَ الْعَطِيَّةَ: سوۋغا ـ سالامنى ئاز بەردى، تېز بەردى.

أَوْجَزَ فِي الْأَمْرِ: تېز ئىخچام قىلدى.

أَوْجَسَ يُوجِسُ إِيْجَاسًا: سەزدى، گۇمانلاندى.

أَوْجَسَ الشَّخْصُ: قورقۇنچ ھېس قىلدى.

«فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى» «قرآن»: (بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ ھېس قىلدى.

أَوْجَسَ الشَّخْصُ الْأَمْرَ: ئىشنى يوشۇردى، ئىچىدە بىلدى.

أَوْجَسَ الْمَلَلَ: زېرىكىش ھېس قىلدى.

أَوْجَسَ الْقَلْبُ شَيْئًا: تۇيدى، ھېس قىلدى.

أَوْجَسَ قَلْبُهَا فَزَعًا: يۈرىكى قورقۇنچ ھېس قىلدى.

أَوْجَسَتِ الْأُذُنُ: شەپىنى ئاڭلىدى، شەپىنى سەزدى.

أَوْجَعَ يُوجِعُ إِيجَاعًا فُلَانًا رَأْسَهُ: بېشىنى ئاغرىتتى، باش ئاغرىقى بولدى.

أَوْجَعَهُ: ئاغرىتتى، ئاغرىق پەيدا قىلدى.

أَوْجَعَهُ الضَّرْبُ: تاياق ئۇنى ئازابلىدى.

أَوْجَعَهُ فِي الْعَدُوِّ: دۈشمەننى قىردى.

أَوْجَعَتْهُ مَصَائِبُ الْبِلَادِ: يۇرتنىڭ بېشىغا كەلگەن مۇسىبەت ئۇنى ئازابلىدى.

أَوْجَفَ يُوجِفُ إِيجَافًا الشَّيْءَ: داۋالغۇتتى، چايقىدى، پۇلاڭلاتتى، مىدىرلاتتى، لەپپەڭشىتتى.

أَوْجَفَ دَابَّتَهُ: ئۇلىغىنى تېز مېڭىشقا زورلىدى.

«وَمَا أَفَاءَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ» «قرآن»: ئاللاھ پەيغەمبىرىگە ئۇلاردىن (يەنى بەنى نەزىرنىڭ ماللىرىدىن) قايتۇرغان غەنىيمەتلەرنى سىلەر ئات ـ تۆگىلەرنى چاپتۇرۇپ (يەنى ئەجىر قىلىپ، جاپا ـ مۇشەققەت تارتىپ) قولغا كەلتۈرگەن ئەمەس.

أَوْجَلَ يُوجِلُ إِيجَالًا: قورقۇتتى، قورقۇنچ سالدى.

أَوْجَنُ م وَجْنَاءُ: مەڭزى چوڭ، مانتا ئېڭەك.

الْأَوْجَهُ: ئابرۇيلۇق، ئەڭ يۈزى بار.

أَوْجٌ: يۇقىرى پەللىسى، ئەۋجى.

«بَلَغَتِ الْحَضَارَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ أَوْجَهَا فِي الْعَصْرِ الْعَبَّاسِيِّ»: ئىسلام مەدەنىيىتى ئابباسىيلار خەلىپىلىكى دەۋرىدە يۇقىرى پەللىسىگە يەتكەن.

أَوْحَدُ ج أُحْدَانٌ: مىسلىسىز، تەڭدىشى يوق، كۆزلۈپ باقمىغان، يېگانە، بىردىنبىر.

أَوْحَدُ النَّاسِ: ھەرقانداق ئادەم. ھەر بىر ئادەم.

أَوْحَشَ يُوحِشُ إِيحَاشًا الْمَكَانُ: جاي قاقاسلىشىپ كەتتى، چۆللىشىپ كەتتى.

أَوْحَشَ الرَّجُلُ: ئاچ قالدى، ئوزۇقى تۈگىدى.

أَوْحَشَ الرَّجُلَ: زېرىكتۈردى، ئىچىنى پۇشۇردى، تىت ـ تىت قىلدى.

أَوْحَشْتَنَا: بىزنى غېرىبسىندۇردۇڭ، بىز سېنى بەك سېغىندۇق.

أَوْحَى يُوحِي إِيحَاءً إِلَيْهِ: يوشۇرۇن بىلدۈردى، بېشارەت بەردى، ۋەھيى قىلدى، ئىشارەت قىلدى، ئىلھام بىلەن بىلدۈردى.

«وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ» «قرآن»: مۇسانىڭ ئانىسىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈردۇقكى، «مۇسانى ئېمىتكىن».

«فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا» «قرآن»: ئۇلارنى ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

أَوْحَى اللّٰهُ إِلَيْهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ۋەھيى قىلدى.

أَوْحَى الشَّخْصُ إِلَى الشَّخْصِ رَأْيًا: پۇرىتىپ ئۆتتى، بىشارەت بەردى.

أَوْحَى إِلَيْهِ بِمَا يُرِيدُ: ئۇنىڭغا كۆڭلىدىكىنى پۇرىتىپ ئۆتتى.

أَوْحَاهُ اللّٰهُ الشَّيْءَ: ئاللاھ ئىلھام بىلەن بىلدۈردى، ئاللاھ كۆڭلىگە سالدى.

أَوْحَى: ئەڭ تېز، ئەڭ چاققان.

أَوِدَ يَأْوَدُ أَوَدًا الْعُودُ: ياغاچ ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

أَوَدٌ: ئەگرى، قىڭغىر.

أَقَامَ أَوَدَهُ: ئۇنىڭ قىڭغىرىنى تۈزىدى، رۇسلىدى.

قَامَ بِأَوَدِهِ: جېنىنى ساقلىغىدەك بىر نەرسە بەردى.

أَوْدَةٌ: يۈك، مەسئۇلىيەت.

أُوْدَةٌ ج أُوَدٌ وَأُوْدَاتٌ: بۆلمە، ئۆي، خانە، ھۇجرا.

أَوْدَةُ الْمَرْضَى: كېسەلخانا، بالنىستت.

أَوْدَعَ يُودِعُ إِيْدَاعًا: ھاۋالە قىلدى، قويۇپ تۇردى، ئامانەت قويدى، تاپشۇردى.

أَوْدَعَهُ السِّرَّ: سىر ساقلاشنى تاپىلىدى، مەخپىيەتلىكنى ساقلاشنى ھاۋالە قىلدى.

أَوْدَى يُودِي إِيْدَاءً الرَّجُلُ: ئۆلدى، ھالاك بولدى، يوقالدى، گۇمران بولدى.

أَوْدَى بِهِ: ئۆلتۈردى، يوقاتتى، ھالاك قىلدى، گۇمران قىلدى.

أَوْدَى بِهِ إِلَى الدَّمَارِ: ھالاكەتكە ئۇچراتتى.

أَوْدَى بِصِحَّتِهِ: سالامەتلىكىگە زىيان يەتكۈزدى، زىيان سالدى، كېسەل قىلىپ قويدى.

أَوْدَى بِمَالِهِ: ئۇنىڭ مېلىنى خوراتتى، زايا قىلدى، ئىسراپ قىلدى.

أَوْدَى الرَّجُلُ: سىيىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ سۈيدۈكىدىن ۋەدى چىقتى.

أَوْدَى بِهَالْمَوْتُ: ئۆلۈم ئۇنى ئېلىپ كەتتى.

أَوْرَثَ يُورِثُ إِيْرَاثًا الشَّخْصَ: ۋارىس قىلدى، ۋارىس قىلىپ بېكىتتى، مىراسخور قىلدى.

«تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا» «قۇرئان»: بەندىلىرىمىز ئىچىدىكى تەقۋادارلارغا بىز مىراس قىلىپ بېرىدىغان جەننەت ئەنە شۇ.

أَوْرَثَهُ كَذَا: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى، قوزغىدى، پەيدا قىلدى، تەسىر قىلدى، مىراس قىلدى.

أَوْرَثَهُ شَيْئًا: ئۇنىڭغا بىرەر نەرسىنى مىراس قىلىپ قالدۇردى.

«أَوْرَثَ الْمَطَرُ النَّبَاتَ نَعْمَةً»: يامغۇر ئۆسۈملۈكنى ياشارتىۋەتتى.

«أَوْرَثَهُ الْحُزْنَ هَمًّا»: قايغۇ ئۇنىڭغا غەمنى قالدۇردى.

أَوْرَثَهُ عِلْمًا: ئۇنىڭغا ئىلمىنى قالدۇردى.

أَوْرَدَ يُورِدُ إِيرَادًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ھازىر قىلدى، تەييارلىدى، ئېلىپ كەلدى.

«فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ» «قۇرئان»: قىيامەت كۈنى باشلامچىلىق بىلەن ئۆز قەۋمىنى دوزاخقا باشلاپ كىرىدۇ، ئۇ جاي نېمىدېگەن يامان!

أَوْرَدَ الشَّخْصُ الْخَبَرَ: خەۋەرنى بايان قىلدى.

أَوْرَدَ كُلَّ مَا شَاهَدَهُ: كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلىپ ئۆتتى.

«أَوْرَدَ الشَّخْصُ الْحَيَوَانَ إِلَى مَكَانِ الْمَاءِ»: ھايۋاننى سۇ بار جايغا ھەيدەپ باردى.

أَوْرَدَ الْكَلَامَ: سۆزنى بايان قىلدى، نەقىل كەلتۈردى.

أَوْرَقَ يُورِقُ إِيْرَاقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

أَوْرَقَ الرَّجُلُ: بېيىدى، باي بولدى.

أَوْرَقَ الطَّالِبُ: مەقسەتكە يېتەلمىدى، ئارزۇسىغا قانمىدى، مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

أَوْرَقَ الصَّائِدُ: ئوۋچى ئوۋلىيالمىدى، ئوۋدىن قۇرۇق قول قايتتى.

أَوْرَقُ م وَرْقَاءُ ج وُرْقٌ: كۈلرەڭ.

أَوْرَقُ مِنَ النَّاسِ: بۇغداي ئۆڭلۈك.

أَوْرَقُ مِنَ الْإِبِلِ: قوڭۇر تۆگە.

زَمَانٌ أَوْرَقُ: قەھەتچىلىك زامانى.

أَوْرَكُ م وَرْكَاءُ ج وُرْكٌ: ساغرىسى چوڭ، ساغرىلىق.

أَوْرَهُ م وَرْهَاءُ ج وُرْهٌ: دۆت، كالۋا، گالۋاڭ، قاباقباش، ھاماقەت، تەلۋە.

أَوْرَى يُورِي إِيْرَاءً الزَّنْدَ: چاقماق ئوت چىقاردى.

«أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ؟» «قۇرئان»: سىلەر ياندۇرۇۋاتقان ئوتنى دەپ بېقىڭلارچۇ؟

أَوْزَاعٌ: كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى، ئامما ئاممىۋى، جامائەت، كىشىلەر ئولتۇراقلاشقان جايدىن يىراق ئۆيلەر.

إِوَزَّةٌ ج إِوَزٌّ: غاز.

إِوَزُّ الْعِرَاقِ: ئاققۇ.

أَوْزَعَ يُوزِعُ إِيْزَاعًا الشَّيْءَ: ئېلىپ كەتتى، كەتكۈزدى.

أَوْزَعَ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ: ئارىنى تۈزىدى.

أَوْزَعَ الْمَالَ: مالنى تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

أَوْزَعَ غَيْرَهُ بِكَذَا: قىزىقتۇردى، كۈشكۈرتتى.

أَوْزَعَ اللّٰهُ الْإِنْسَانَ: ئاللاھ ئىنسانغا ئىلھام قىلدى، ئىلھام بىلەن بىلدۈردى.

«رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ» ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا ـ ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن.

أَوْسَخَ يُوسِخُ إِيْسَاخًا الشَّيْءَ: كىر قىلىۋەتتى، مەينەت قىلىۋەتتى.

أَوْسَطُ ج أَوَاسِطُ م وُسْطَى ج وُسْطٌ: ئوتتۇرا، ئوتتۇرىسى، ئوتتۇراھال.

هُوَ مِنْ أَوْسَطِ قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ ياخشىلىرىدىندۇر.

«قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ» ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ ياخشىسى (يەنى ئەڭ ئەقىللىقى): «سىلەر نېمىشقا ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ تەسبىھ ئېيتمايسىلەر، دېمىگەنمىدىم؟» دېدى.

أَوَاسِطُ إِفْرِيقِيَا: ئوتتۇرا ئافرىقا.

أَوَاسِطُ الشَّهْرِ: ئاي ئوتتۇرىسى.

أَوْسَعَ يُوسِعُ إِيْسَاعًا الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

أَوْسَعَ الشَّخْصُ: باي بولۇپ قالدى.

أَوْسَعَ اللّٰهُ عَلَيْهِ رِزْقَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىپ بەردى.

أَوْسَعَهُ ضَرْبًا: ئۇنى كۆپ ئۇردى.

أَوْسَقَ يُوسِقُ إِيْسَاقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا يۈك ئارتتى.

أَوْسَقَتِ النَّخْلَةُ: خورما مول بولدى.

أَوْسَى يُوسِي إِيْسَاءً رَأْسَهُ: چېچىنى چۈشۈردى.

أَوْشَعَ يُوشِعُ إِيْشَاعًا الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

أَوْشَكَ يُوشِكُ إِيْشَاكًا عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى، ئاز قالدى.

«أَوْشَكَ الْإِسْتِعْمَارُ أَنْ يَنْهَارَ»: مۇستەملىكىچىلىك گۇمران بولاي دېدى.

أَوْصَبَ يُوصِبُ إِيْصَابًا: ئاغرىپ قالدى.

أَوْصَبَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ پالانىنى ئاغرىققا مۇپتىلا قىلدى.

أَوْصَبَ الشَّيْءُ: ھەمىشە بولدى، دائىملىق بولدى.

أَوْصَبَ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمىشىلىك قىلدى، دائىملىق قىلدى.

أَوْصَدَ يُوصِدُ إِيْصَادًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئەتتى، ياپتى.

أَوْصَدَ عَلَيْهِ: بېسىم ئىشلەتتى، تەڭلىكتە قويدى.

أَوْصَدَ الْكَلْبَ بِالصَّيْدِ: ئىتنى ئوۋغا قويىۋەتتى.

أَوْصَلَ يُوصِلُ إِيْصَالًا إِلَى: يەتكۈزدى، يەتكۈزۈپ بەردى، ئۇلاشتۇردى.

أَوْصَلَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى يەتكۈزۈپ بەردى.

«طَلَبْتُ مِنْ أَخِي أَنْ يُوْصِلَنِي بِسَيَّارَتِهِ إِلَى الْمَطَارِ»: بۇرادىرىمدىن مېنى ماشىنىسى بىلەن ئايرودرومغا ئاپىرىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدىم.

أَوْصَلَهُ: يېتەكلىدى، يېتەكچىلىك قىلدى.

أَوْصَى يُوصِي إِيْصَاءً: تاپىلىدى، بۇيرۇدى، ۋەسىيەت قىلدى، جاكارلىدى.

أَوْصَى بِعَمَلٍ: خىزمەتكە بەلگىلىدى.

أَوْصَى بِـ: تەۋسىيە قىلدى، كۆرسەتتى، تاپشۇردى.

«وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا» ‹قۇرئان›: ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

أَوْصَى لَهُ كَذَا: ئىزباسار قىلدى، ۋارىس قىلدى.

أَوْصَاهُ بِكَذَا: نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

أَوْصَى إِلَيْهِ: ۋاكالەتچى قىلىپ بەلگىلىدى.

«أُوْصِيكُمْ بِالْجَارِ» ‹حديث›: قوشنىلار بىلەن ياخشى ئۆتۈشكە تەۋسىيە قىلىمەن.

أَوْضَةٌ ج أُوَضٌ و أُوَضَاتٌ: خانا، ئۆي، ھۇجرا، بۆلمە.

أَوْضَحَ يُوضِحُ إِيْضَاحًا الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئىش ئوچۇق بولدى، ئىش ئېنىق بولدى.

أَوْضَحَ الْأَمْرَ: ئېنىقلىدى، ئوچۇق قىلدى.

أَوْضَحَهُ: چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى، شەرھلىدى، بىلدۈردى، ئىپادىلىدى، ئىزھار قىلدى.

أَوْضَعَ يُوضِعُ إِيضَاعًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چاپتۇردى، ئۇلاغنى تېزلەتتى.

أَوْضَعَ الدَّابَّةُ: چاھارپاي تېز ماڭدى، چاپتى.

اَلْأَوْطَادُ: ئېگىز، چوڭ تاغلار.

أَوْطَأَ يُوطِئُ إِيطَاءً الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

أَوْطَأَ الْفِرَاشَ: كۆرپىنى تەكشى سالدى.

أَوْطَأَ الْمَوْضِعَ: جاينى تۈزلىدى، جاينى تەكشىلىدى.

أَوْطَأَهُ عَلَى الْأَمْرِ: مۇۋاپىقلاشتۇردى، ماسلاشتۇردى.

أَوْطَأَ الشِّعْرَ: شېئىرنى تەكرارلىدى.

أَوْطَأُ: ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ پەس.

أَوْطَفُ م وَطْفَاءُ ج وُطْفٌ: قاشلىق، كىرپىكلىك.

بَعِيرٌ أَوْطَفُ: يۇڭلۇق تۆگە.

عَامٌ أَوْطَفُ: مولچىلىق يىللى.

عَيْشٌ أَوْطَفُ: پاراۋان تۇرمۇش.

أَوْطَنَ يُوطِنُ إِيطَانًا الْمَكَانَ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى.

أَوْعَبَ يُوعِبُ إِيعَابًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئالدى.

أَوْعَبَهُ: يىغدى، توپلىدى.

أَوْعَبَ يُوعِبُ إِيعَابًا الْأَمْرَ: ئىشتىن بوشىدى.

أَوْعَبَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: ھەممىسىگە كىرگۈزدى، قاچىلىدى.

أَوْعَبَ الْقَوْمُ: پۈتۈنلەي چىقتى، ھېچكىم قالماي چىقتى.

أَوْعَثَ يُوعِثُ إِيعَاثًا الْمُتَكَلِّمُ: سۆزلىگۈچى سۆزلىيەلمەي قالدى.

أَوْعَثَ الرَّجُلُ: تەس يولدا ماڭدى.

أَوْعَثَ الْأَمْرَ: ئىشنى بۇزدى.

أَوْعَثَ فِي مَالِهِ: ئىسراپ قىلدى.

أَوْعَثُ: قىيىن، مۇشكۇل، تەس، ئوڭغۇل - دوڭغۇل.

أَوْعَدَ يُوعِدُ إِيعَادًا: ۋەدە قىلدى، ماقۇل بولدى.

أَوْعَدَهُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا» «قرآن»: سىلەر ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلارنى قورقۇتقان، ئاللاھنىڭ يولىدىن توسقان ۋە ئۇ يولنىڭ ئەگرىلىكىنى تىلىگەن ھالدا يوللاردا ئولتۇرماڭلار.

أَوْعَرَ يُوعِرُ إِيعَارًا الطَّرِيقُ: يول ئوڭغۇل - دوڭغۇل بولدى.

أَوْعَرَ الرَّجُلُ: ئويمانغا چۈشۈپ كەتتى، مېلى كېمىيىپ كەتتى.

أَوْعَرَصَدْرَغَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ ئۆچمەنلىكىنى كەلتۈردى، غەزىپىنى كەلتۈردى.

أَوْعَزَ يُوعِزُ إِيعَازًا إِلَى الْأَمْرِ: ئىشنى قىلىش - قىلماسلىققا ئىشارەت قىلدى، يول كۆرسەتتى.

أَوْعَسُ م وَعْسَاءُ: قۇملۇق، قۇملۇق يەر.

أَوْعَى يُوعِي إِيعَاءً الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى، ھەممىنى ئالدى، قاچىلىدى، سىغدۇردى.

أَوْعَى الْكَلَامَ: سۆزنى يادلىۋالدى.

«تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى وَجَمَعَ فَأَوْعَى» «قرآن»: ئۇ (ھەقتىن) يۈز ئۆرۈپ بۇرالغان ۋە پۇل - مال يىغىپ ساقلىغان (ئۆزىگە ئاللاھنىڭ ۋە مىسكىنلەرنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىغان) لارنى چاقىرىدۇ.

أَوْعَى الشَّخْصُ: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

أَوْغَرَ يُوغِرُ إِيغَارًا ـ هُ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

أَوْغَرَصَدْرَهُ: كۆڭلىنى قايناتتى.

أَوْغَرَهُ إِلَى كَذَا: زورلىدى، مەجبۇرلىدى.

أَوْغَرَ الْقَوْمُ: ئىسسىق ۋاقىتقا دۇچ كەلدى.

أُغُشْطُسُ: ئاۋغۇست.

أَوْغَلَ يُوغِلُ إِيغَالًا فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى، ئىلگىرىلىدى.

أَوْغَلَ الْقَوْمُ: ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

«إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلْ فِيهِ بِرِفْقٍ» ‹حديث›: ئىسلام دىنى مۇستەھكەم دىندۇر، ئۇنىڭدا ئاستا-ئاستا چوڭقۇرلاشقىن.

اَلْأَوْقَاصُ: چۈپرەندىلەر، چاكىنا ئادەم، قاتاردا يوق ئادەم، بىر بۆلۈك جامائەت؛ ئاجىز پېقىرلار.

أَوْفَدَ يُوفِدُ إِيفَادًا إِلَى الْأَمْرِ: ۋەكىل ئەۋەتتى، ئۆمەك ئەۋەتتى.

أَوْفَدَ الشَّيْءَ: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

أَوْفَدَ الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

أَوْفَرَ يُوفِرُ إِيفَارًا الشَّيْءَ: كۆپەيتتى، تولۇقلىدى، تاماملىدى.

أَوْفَزَ يُوفِزُ إِيفَازًا غَيْرَهُ: ئالدىراتتى.

أَوْفَضَ يُوفِضُ إِيفَاضًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

أَوْفَضَ لِلرَّجُلِ: سېلىنچا سالدى.

أَوْفَضَ غَيْرَهُ: قوغلىدى، يۇگۈردى.

«كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ» ‹قرآن›: ئۇ كۈندە ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ، خۇددى تىكلەپ قويغان بۇتلىرىغان قاراپ يۈگۈرگەندەك (مەھشارگاھقا) يۈگۈرىدۇ.

أَوْفَى يُوفِي إِيفَاءً بِالْوَعْدِ: ۋەدىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

«وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ» ‹قرآن›: ماڭا بەرگەن ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن، مەندىنلا قورقۇڭلار.

أَوْفَى الْكَيْلَ: ئۆلچەمنى تولدۇردى.

«وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ» ‹قرآن›: ئۆلچەمنى ۋە تارازىنى توغرا قىلىڭلار.

أَوْفَى فُلَانًا حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق بەردى.

أَوْفَى الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا كەلدى.

أَوْفَى الشَّخْصُ الْقَوْمَ: ئۇچراشتى.

أَوْفَى عُمْرُهُ الْآنَ عَلَى الْعَاشِرَةِ: ئۇنىڭ يېشى ئوندىن ئاشتى.

أَوْقَدَ يُوقِدُ إِيقَادًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت ياندۇردى، ئوت تۇتاشتۇردى.

«كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّٰهُ»: ئۇلار ھەرقاچان (رەسۇلۇللاغا قارشى) ئۇرۇش ئوتىنى ياقماقچى بولسا ئاللاھ ئۇنى ئۆچۈرىدۇ.

أَوْقَرَ يُوقِرُ إِيقَارًا وَقْرَةَ الدَّابَّةِ: ھايۋانغا ئادەتتىن تاشقىرى يۈك ئارتتى، ھايۋانغا ئېغىر يۈك ئارتتى.

أَوْقَرَ الدَّيْنُ فُلَانًا: پالانىنى قەرز بېسىۋالدى، پالانى قەرزگە بوغۇلدى.

أَوْقَعَ يُوقِعُ إِيقَاعًا بِالْعَدُوِّ: دۈشمەنگە شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلدى، كۈچلۈك زەربە بەردى.

أَوْقَعَهُ صَرِيعًا: ئۇنى ئۆلتۈردى، قىردى.

أَوْقَعَ الدَّهْرُ بِهِ: ئۇنىڭغا زامان زۇلۇم سالدى.

أَوْقَعَهُ عَلَى الْأَرْضِ: ئۇنى يەرگە يىقىتتى، غۇلاتتى.

أَوْقَعَ فِي قَلْبِهِ الرُّعْبَ: ئۇنىڭ قەلبىگە قورقۇنچ سالدى.

أَوْقَعَهُ فِي فَخٍّ: ئۇنىڭغا قىلتاق قۇردى، ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلدى.

أَوْقَعَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

أَوْقَعَ بِهِ الشَّرَّ: بېشىغا كۈلپەت سالدى.

أَوْقَعَ عَلَيْهِ الْقِصَاصَ: ئۇنىڭدىن قىساس ئالدى، جازالىدى.

أَوْقَفَ يُوقِفُ إِيقَافًا ـ هُ: ئۇنى توختاتتى، تۇرغۇزدى.

أَوْقَفَ الشَّخْصَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشتىن خەۋەردار قىلدى، ئۇقتۇردى.

أَوْقَفَهُ عِنْدَ حَدِّهِ: ئۇنى ئۆز دائىرىسىدە چەكلىدى، ئۇنىڭغا چەك قويدى.

أَوْقَفَ إِهْتِمَامَهُ عَلَى كَذَا: مەركەزلەشتۈردى.

أُوقِيَانُسٌ. أُوقِيَانُوسٌ ج أُوقِيَانُوسَاتٌ: دېڭىز - ئوكيان.

أُوقِيَانُوسُ الْأَطْلَنْطِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان.

أُوقِيَانُوسُ الْمُتَجَمِّدِ الشِّمَالِيِّ: شىمالىي مۇز ئوكيان.

أُوقِيَّةٌ ج أَوَاقٍ وَأَوَاقِيُّ: ئۇقىيە (12 دىرھەم ياكى 374 گىرامغا تەڭ).

أَوْكَدَ يُوكِدُ إِيكَادًا: تەكىتلىدى، چىڭىتتى،

پۈختىلىدى.

أَوْكَسَ يُوكِسُ إِيْكَاسًا الشَّيْءَ: باھاسىنى چۈشۈردى، تۆۋەن باھالىدى، چۆكتۈردى، سىندۇرۇۋەتتى، چۈشۈرۈۋەتتى.

أَوْكَسُ: ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ ئەرزان، ئەڭ بەختسىز.

أَوْكَفَ يُوكِفُ إِيْكَافًا السَّائِلُ: سۇ تامچىلاپ چۈشتى، ئۆيدىن تامچە ئۆتۈپ كەتتى.

أَوْكَفَ الْفَرَسَ: ئاتنى ئىگەرلىدى.

أَوْكَفَهُ: ئۇنى گۇناھقا دۇچار قىلدى.

أَوْكَفَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارنىڭ تۇغۇتى يېقىنلاشتى.

أَوْكَلَ يُوكِلُ إِيْكَالاً: بويسۇندى، تەسلىم بولدى، باش ئەگدى.

أَوْكَلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا يۆلەندى، ئاللاھقا تاياندى.

أَوْكَلَ الْعَمَلَ عَلَى فُلَانٍ: ئىشنى پالانىغا تاپشۇردى.

أُولَاءِ. هَؤُلَاءِ. أُولَئِكَ: ئاشۇلار، ئاۋۇلار.

«هَاأَنْتُمْ أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ» «قرآن»: (ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر ئۇلارنى دوست تۇتىسىلەر، ئۇلار سىلەرنى دوست تۇتمايدۇ.

«إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بۇلار (يەنى مۇشرىكلار) دۇنيانى (ئاخىرەتتىن) ئارتۇق بىلىدۇ.

«أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» «قرآن»: ئەنە شۇلار مەخلۇقاتلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

أَوْلَجَ يُولِجُ إِيْلَاجًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

أَوْلَجَ الْمِفْتَاحَ فِي الْقُفْلِ: قۇلۇپقا ئاچقۇچنى سالدى.

«يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ» «قرآن»: ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ.

أَوْلَدَتِ يُولِدُ إِيْلَادًا الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ تۇغۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى، ئايالنىڭ ئاي - كۈنى توشۇپ قالدى.

أَوْلَدَتِ الْقَابِلَةُ الْمَرْأَةَ: تۇغۇت ئانىسى ئايالنى تۇغدۇردى.

أَوْلَدَتِ الشَّاةُ: قوي تۇغدى، قوي قوزىلىدى.

أَوْلَسَ يُولِسُ إِيْلَاسًا بِالْحَدِيثِ: ئەپلەپ - سەپلەپ قۇتۇلدى، گەپ يورغىلاتتى، ئالدىدى، ھىيلە ئىشلەتتى.

أَوْلَعَ يُولِعُ إِيْلَاعًا بِهِ: شەيدا بولدى، مەپتۇن بولدى، قىزغىن سۆيدى، چىن قەلبىدىن ياخشى كۆردى.

أُولِعَ بِهِ: ئاشىق بىقارار بولدى.

أَوْلَمَ يُولِمُ إِيْلَامًا: مېھمانغا چاقىردى، زىياپەت بەردى، كۈتۈۋالدى.

أَوْلَمَ فُلَانٌ: پالانى ھەر جەھەتتىن يېتىلدى.

أَوْلَهَ يُولِهُ إِيْلَاهًا ـ هُ: غەم ئۇنى قايغۇغا سالدى، روھىنى چۈشۈردى، مەيۇسلەندۈردى، ئالاقزادە قىلىۋەتتى، ھودۇقتۇرىۋەتتى.

أَوْلَهَهُ الْحُزْنُ: قايغۇغا سالدى، ئەس - ھوشىدىن كەتكۈزىۋەتتى، ئەقلىدىن ئازدۇردى.

أَوْلَهَ الْأُمَّ: ئانىسىنى ھەسرەتتە قالدۇردى.

أُولُو م أُولَاتُ: ... نىڭ ئىگىسى.

«إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ» «قرآن»: ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئىبرەت بار.

«إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» «قرآن»: (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند - نەسىھەت ئالىدۇ.

«وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ» «قرآن»: ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىددىتى (مەيلى قويۇۋېتىلگەن بولسۇن، مەيلى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسۇن) بوشىنىش بىلەنلا تۈگەيدۇ.

أُولُو الرَّأْيِ: ئەقىل ئىگىلىرى.

أُولُو الْحَلِّ وَالْعَقْدِ: ئىش ئۈستىدىكىلەر، ھۆكۈمرانلار.

أُولُو الْأَمْرِ: باشلىق، قوماندان، مەسئۇل كىشى؛ ئۆلىمالار جامائەسى.

أَوْلَوِيَّةٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك، ئۈستۈن ئورۇن، ئەۋزەل شارائىت.

لَهُ أَوْلَوِيَّةٌ فِي هَذَا الْعَمَلِ: بۇ ئىشتا ئۇ ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدۇ.

«تَصْنِيعُ الْبِلَادِ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي أُعْطِيَتْ لَهَا الْأَوْلَوِيَّةُ» : دۆلەتنى سانائەتلەشتۈرۈش بىرىنچى دەرىجىلىك كۆڭۈل بۆلۈنىدىغان ئىشلاردىن دۇر.

أَوْلَى يُولِي إِيلَاءً فُلَانًا الْأَمْرَ: ۋالىي قىلدى، باشلىق قىلدى، غوجىدار قىلدى.

أَوْلَاهُ عَلَى الْيَتِيمِ: يېتىمنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، يېتىمغا ئاتىدارچىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

أَوْلَى ثِقَتَهُ: ئۇنىڭغا ئىشەندى.

أَوْلَى لَكَ: بېشىڭغا ھېزى بول، ئېھتىيات قىل، ئاگاھ بول.

«أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى» (قۇرئان) : ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! يەنە ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا! ۋاي سېنىڭ ھالىڭغا!

مَا أَوْلَاهُ لِلْمَعْرُوفِ: ئەجەب ياخشىلىق قىلدى.

أَوْلَاهُ كَذَا: پەيدا قىلدى، قوزغىدى.

أَوْلَاهُ مَعْرُوفًا: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى.

أَوْلَاهُ اهْتِمَامًا: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى، ئۇنىڭغا كۆيۈندى.

أَوْلَى مُثَنَّاهُ أَوْلَيَانِ ج أَوْلَوْنَ و أَوَالٍ م وُلْيَا ج وُلَى: ئەڭ لايىق، ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ ھەقلىق.

مِنْ بَابٍ أَوْلَى وَأَحْرَى: تېخىمۇ لايىق، تېخىمۇ مۇۋاپىق، تېخىمۇ باب.

بِالْأَوْلَى، مِنْ بَابٍ أَوْلَى: ئەڭ ياخشى، ئەڭ ئەۋزەل.

أَوْمَأَ يُومِئُ إِيمَاءً: ئىشارەت قىلدى، شەرەت قىلدى، شەرەتلىدى.

أَوْمَأَ إِلَى كَذَا: كۆرسەتتى.

أَوْمَأَ بِرَأْسِهِ: باش لىڭشىتتى، قوشۇلدى، باش چايقىدى.

أَوْمَأَ بِحَاجِبَيْهِ: قاش ئاتتى.

أَوْمَسَ يُومِسُ إِيمَاسًا الْمَرْأَةُ: ئايال پاھىشە بولدى، ئايال بۇزۇقچىلىق قىلدى، ئايال زىنا قىلدى.

أَوْمَضَ يُومِضُ إِيمَاضًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

أَوْمَضَتِ الْمَرْأَةُ بِعَيْنِهَا: ئايال ئوغرىلىقچە قارىدى، ئايال كۆز تاشلىدى، ئايال يوشۇرۇن ئىشارەت قىلدى.

أَوْهَبَ يُوهِبُ إِيهَابًا الشَّيْءُ لَهُ: كۆپ بولدى، كېڭەيدى، داۋاملاشتى.

أَوْهَبَ الشَّيْءَ: سوۋغا قىلىپ بەردى.

أَوْهَبَ الْأَمْرَ لِلشَّخْصِ: تەييارلىدى، ھازىرلاپ بەردى.

أَوْهَبْتُ لِكَذَا: قادىر بولالىدىم، كۈچۈم يەتتى.

أَوْهَجَ يُوهِجُ إِيهَاجًا النَّارَ: ئوت ياقتى، تۇتاشتۇردى.

أَوْهَدُ: ئويمان، پەس يەر.

أَوْهَقَ يُوهِقُ إِيهَاقًا الْحَيَوَانَ: ھايۋانغا سالما تاشلىدى، ھايۋاننى سالما بىلەن تۇتتى.

أَوْهَمَ يُوهِمُ إِيهَامًا ـ هُ: ئۇنى ئالدىدى، قايمۇقتۇردى، خىيال سۇردۇردى، ئويلاندۇردى.

أَوْهَمَ الشَّخْصُ: خىيال سۈردى، تەسەۋۋۇر قىلدى.

أَوْهَمَ الشَّخْصَ بِكَذَا: تۆھمەت قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى.

أَوْهَنَ يُوهِنُ إِيهَانًا الْعَزْمَ: ئىرادىسىنى بوشاشتۇردى، روھىنى چۈشۈردى.

أَوْهَنَ الشَّخْصُ: زەئىپلەشتى، ئاجىزلاشتى، ھالسىرىدى.

أَوْهَنُ: ئەڭ ئاجىز، ئەڭ بوش.

«وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ» (قۇرئان) : ئۆيلەرنىڭ ئەڭ ئاجىزى ھەقىقەتەن ئۆمۈچۈكنىڭ ئۆيىدۇر.

أَوْهَى يُوهِي إِيهَاءً الشَّخْصَ: ئاجىزلاتتى، ھالسىزلاندۇردى.

أَوْهَى الْيَدَ: قولىنى سۇندۇردى.

أَوَّابٌ: تەۋبە قىلغۇچى (ئاللاھ تەرەپكە) قايتقۇچى، خاتالىقىنى تونۇغۇچى، پەرياد چەككۈچى، ئىتائەت قىلغۇچى.

«إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ» (قۇرئان) : بىز ئېييۇبنى ھەقىقەتەن سەۋرچان بايقىدۇق، ئۇ نېمىدېگەن ئوبدان بەندە! ھەقىقەتەن ئۇ ئاللاھقا تەۋبە بىلەن يۈزلەنگۈچىدۇر.

آوَّاهٌ ج أَوَّاهُونَ: كۆپ ئاھ چەككۈچى، كۆپ

يىلىنغۇچى، كۆپ ئىلتىجا قىلغۇچى.

«إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ» «قۇرئان»: ئىبراھىم بولسا ھەقىقەتەن كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق، يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىداملىق ئىدى.

أَوَّدَ يُؤَوِّدُ تَأْوِيدًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

أَوَّزَ يُؤَوِّزُ تَأْوِيزًا: مازاق قىلدى، كولدۇرلاتتى.

أَوَّقَ يُؤَوِّقُ تَأْوِيقًا: خورلىدى، قاخشاتتى، (ناچار ئىشقا) زورلىدى.

أَوَّلَ يُؤَوِّلُ تَأْوِيلاً: چۈشەندۈردى، شەرھلىدى، ئىزاھلىدى.

أَوَّلَ يُؤَوِّلُ تَأْوِيلاً الْكَلاَمَ: سۆزنى ئىزاھلىدى، چۈشەندۈردى، روشەنلەشتۈرۈپ بەردى.

أَوَّلَ الْمَوْقِفَ: مەيداننى چۈشەندۈرۈپ بەردى، ئەسلى مەقسەتنى روشەنلەشتۈرۈپ بەردى.

أَوَّلَ الرُّؤْيَا: چۈشكە تەبىر بەردى، چۈشنى ئۆرىدى.

أَوَّلٌ ج أَوَائِلُ وَأَوَالٍ و آَوَّلُونَ م أُوْلَى ج أُوَلٌ و أُوْلَيَاتٌ: بىرىنچى، ئاۋۋال، ئىلگىرى، باشلىنىشى، دەسلەپكى، دەسلىپى؛ مۇھىمى، ئاساسلىقى.

«إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَلَمِيْنَ» «قۇرئان»: ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي (يەنى بەيتۇللاھ) مەككىدىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر.

«قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُوْلاَهُمْ رَبَّنَاهَؤُلاَءِ أَضَلُّونَا» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كېيىن كىرگەنلەر (يەنى ئەگەشكۈچىلەر) ئىلگىرى كىرگەنلەرگە (يەنى باشلىقلىرىغا قارىتىپ): «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بۇلار بىزنى ئازدۇرغان...» دەيدۇ.

أَوَّلُ الْبَارِحَةِ: ئالدىنقى كۈن، ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

مِنَ الْأَوَّلِ: باشتىن، يېڭىباشتىن.

أَوَّلَ وَهْلَةٍ: دەسلىپى، باشتا، ئالدى بىلەن.

وَزِيْرٌ أَوَّلٌ: باش ۋەزىر.

لِأَوَّلِ مَرَّةٍ: بىرىنچى قېتىم، تۇنجى قېتىم.

أَمْسِ الْأَوَّلِ: ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

أَوَّلُ مِنْ أَمْسِ: ئۈلۈشكۈن، بۈرناكۈن.

مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ: باشتىن - ئاخىرغىچە.

«قَرَأْتُ الْكِتَابَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ»: كىتابنى باشتىن - ئاخىرغىچە ئوقۇپ چىقتىم.

أَوَّلَ مَا: دەسلىپىدىلا، ئالدىدىلا ... ھامانلا.

«قُلْتُ لَهُ أَوَّلَ مَا رَأَيْتُهُ عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ»: ئۇنى كۆرگەن ھامان سەۋرچان بولۇشلۇق كېرەكلىكىنى دېدىم.

مُنْذُ الزَّمَنِ الْأَوَّلِ: قەدىمكى زاماندىن تارتىپ، بۇرۇنقى زاماندىن تارتىپ.

«كَانَ أَوَّلَ الْأَمْرِ مُتَرَدِّدًا ثُمَّ قَرَّرَ أَنْ يَشْتَرِكَ مَعَهُمْ»: ئۇ دەسلىپىدە ئىككىلىنىۋاتقان ئىدى، كېيىن ئۇلار بىلەن بىرلىكتە قاتنىشىش قارارىغا كەلدى.

«كَانَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيْقُ أَوَّلَ خَلِيْفَةٍ بَعْدَ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ سَلَّمَ»: ئەبۇ بەكرى سىددىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى تۇنجى خەلىپىدۇر.

تَشْرِيْنٌ أَوَّلُ: ئۆكتەبىر.

كَانُونٌ أَوَّلُ: دېكابىر.

أَوَّلاً: بىرىنچى، تەرتىپ بويىچە، ئالدى بىلەن.

أَوَّلاً فَأَوَّلاً: بىردىن - بىردىن، بىر ۋاراقى، رەت بويىچە.

«لَمْ تَكُنِ الشُّلْطَةُ تُسَلِّمُهُمْ مِنْ مَالِهِمْ إِلاَّ بِمِقْدَارِ مَا يَلْزِمُهُمْ أَوَّلاً فَأَوَّلاً لِضَرُورَةِ الْمَعِيْشَةِ»: ھۆكۈمەت ئۇلارنىڭ ماللىرىدىن ئۇلارغا پەقەت تۇرمۇشىغا ئەڭ ئېھتىياج بولغان مىقداردا بىر ۋاراقى بېرەتتى.

أَوَّلاً وَأَخِيرًا: ئاساسىي جەھەتتىن، ئاساسەن، باشتىن - ئاخىر.

«يَعْتَمِدُ الْأَمْرُأَوَّلاً وَأَخِيْرًا عَلَى قَرَارِالرَّئِيْسِ»: ئىش باشتىن - ئاخىر رەئىسنىڭ قارارىغا باغلىق.

أَوَّلاً وآخِرًا: ئاساسەن، باشتىن - ئاخىر.

مُلَازِمٌ أَوَّلٌ: لېيتېنانت، جۇڭۋېي.

اَلْأَوَّلُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىنىڭ ئەۋۋىلى» دېگەن مەنىدە.

أَوَائِلُ الْخَمْسِينَاتِ: 50 ـ يىللارنىڭ باشلىرى.

أَوَائِلُ الشَّهْرِ: ئاي بېشى.

اَلْأَوَّلُونَ وَالْآخِرُونَ: بۇرۇنقىلار ۋە كېيىنكىلەر.

أَوَّلِيٌّ: مۇھىمى، ئاساسلىقى، ئاساس، ئاساسىي، ئەسلى، دەسلەپكى، ئىپتىدائىي، باشلانغۇچ، تۇپ.

عَدَدٌ أَوَّلِيٌّ: تۇپ سان.

تَعْلِيمٌ أَوَّلِيٌّ: باشلانغۇچ مائارىپ.

عَقْدٌ أَوَّلِيٌّ: دەسلەپكى كېلىشىم.

أَوَّلِيَّةٌ ج أَوَّلِيَّاتٌ: قائىدە، پرىنسىپ، مەشھۇر قائىدە، چۈشىنىشلىك، ئېنىق، ئۇستۇنلۇك، ئەۋزەللىك، بىرىنچى بولۇپ، ھەممىدىن ئاۋۋال، پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەت.

اِنْتِخَابَاتٌ أَوَّلِيَّةٌ: دەسلەپكى سايلام؛ 1 ـ قېتىملىق سايلام.

أَلْوَانٌ أَوَّلِيَّةٌ: ئاساسىي رەڭلەر (يېشىل، كۆك، قىزىل رەڭلەر).

أَعْدَادٌ أَوَّلِيَّةٌ: تۇپ سان، سانلار.

اَلْمَوَادُّ الْأَوَّلِيَّةُ: خام ماتېرىيال، ئەسلى ماتېرىيال.

«مِنَ الْأَوَّلِيَّاتِ قَوْلُنَا إِنَّ الْكُلَّ أَكْبَرُ مِنَ الْجُزْءِ»: بىر پۈتۈنلۈك جۈزئىلىكتىن چوڭدۇر دېگەن سۆزىمىز پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەتتۇر.

أَوَّهَ يُؤَوِّهُ تَأْوِيهًا: ئاھ ئۇردى، خۇرسىندى.

أَوَى يَؤُوِي تَأْوِيَةً إِلَى الْمَكَانِ: جاي بەردى، ئورۇن بەردى، قوندۇرۇپ قالدى.

أَوَى يَأْوِي أُوِيًّا وَإِوَاءً الْبَيْتَ: ئۆيگە چۈشتى، قوندى، ئورۇنلاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

«سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ» «قرآن»: مېنى سۇدا غەرق بولۇشتىن ساقلاپ قالىدىغان بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىمەن.

أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ: ئۇ كارىۋاتتا ئۇخلىدى.

أَوَى إِلَى الْمَكَانِ: ئىلتىجا قىلدى، سىغىندى.

أَوَى اللَّاجِئَ: ئۇ مۇساپىرغا جاي بەردى.

«لَمْ يَجِدِ اللَّاجِئُونَ مَكَانًا يَأْوُونَ إِلَيْهِ»: مۇساپىرلار سىغىنىدىغان جاي تاپالمىدى.

أُوَيْقَاتٌ: ئەڭ قىسقا ۋاقىت، كىچىككىنە ۋاقىت، ئازغىنە ۋاقىت.

أَيْ: يەنى.

«كَانَ يَقُولُ رَأْيَهُ بِصَرَاحَةٍ أَيْ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُجَامِلُ النَّاسَ»: ئۇ ئۆز پىكرىنى كەسكىن ئېيتاتتى يەنى كىشىلەرگە مادارا قىلمايتتى.

«أَيْ بُنَيَّ لَعَلَّ أَهَمَّ مَا يَتَمَيَّزُ بِهِ جِيلُكُمْ عَنْ جِيلِنَا هُوَ حَيْرَتُكُمْ وَاطْمِئْنَانُنَا»: ئوغلۇم، سىلەرنىڭ دەۋرىڭلار بىلەن بىزنىڭ دەۋرىمىزنىڭ پەرقى شۇكى، سىلەر تېڭىرقاپ قېلىۋاتىسىلەر، بىز خاتىرجەم تۇرىۋاتىمىز.

إِيْ: ھەئە، شۇنداق.

«إِيْ وَاللّٰهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ»: شۇنداق، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ھەقىقەت شۇبھىسىز سەن تەرەپتە.

«وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِيْ وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ» «قرآن»: ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلىنغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ، سەن «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر» دېگىن.

أَيَا: ھوي!

إِيَابٌ: كەلمەك، كېلىش، قايتماق.

«إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ» «قرآن»: ئۇلار (ئۆلگەندىن كېيىن) ھەقىقەتەن بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ. ئاندىن ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشقا بىز مەسئۇلىمىز.

ذِهَابًا وَإِيَابًا: بېرىش ـ كېلىش.

تَذْكِرَةُ الذِّهَابِ وَالْإِيَابِ: بېرىش ـ كېلىش بېلىتى.

أَيَّارٌ: ماي ئېيى، بەشىنچى ئاي.

إِيَاسٌ: ئۈمىدسىزلەنمەك، ئۈمىد ئۈزمەك.

إِيَالَةٌ ج إِيَالَاتٌ: ئۆلكە، ئوبلاست، ۋىلايەت.

أَيْأَسَ يُوئِسُ إِيئَاسًا: ئۈمىدسىزلەندۈردى، روھ-

نى چوشۇردى، چوشكۈنلۈككە ئۇچراتتى.

أَيْأَسَ اللّٰهُ الْمَرْأَةَ: ئاللاھ ئايالنى بالا تۇغۇشتىن مەھرۇم قىلدى.

أَيْبَسَ يُوبِسُ إِيْبَاسًا الشَّيْءَ: قۇرۇتتى.

أَيْتَمَ يُوتِمُ إِيْتَامًا: يېتىم قالدۇردى.

أَيْتَمَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ بالىلىرى يېتىم بولۇپ قالدى.

إِيْثَارٌ: شەخسىيەتسىزلىك، باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆز مەنپەئەتىدىن ئەلا بىلىش، ئالدى بىلەن باشقىلارنى ئويلاش.

إِيْجَابٌ: ۋەزىپە يۈكلىمەك، ۋەزىپە ئارتماق، ۋەزىپە تاپشۇرماق.

إِيْجَابِيٌّ: ئىجابىي، ئاكتىپ، پائال، ئىجابىي تەرەپ، مۇسبەت، مۇسبىلىق.

حِيَادٌ إِيْجَابِيٌّ: ئاكتىپ بىتەرەپلىك.

تَصَرُّفٌ إِيْجَابِيٌّ: پائال ھەرىكەت.

رَجُلٌ إِيْجَابِيٌّ فِي مَشَارِيعِهِ: پىلانلىرىدا ئاكتىپ ئادەم.

إِيْجَابِيًّا: پائال، ئاكتىپ.

كَمِّيَّةٌ إِيْجَابِيَّةٌ: مىقدار سان.

اَلْمَوَاقِفُ الْإِيْجَابِيَّةُ: ئىجابىي مەيدان، مۇۋەپپەقىيەتلىك مەيدان.

اَلْإِيْجَابِيَّاتُ: ئىجابىي ئىشلار، مۇۋەپپەقىيەتلىك ئىشلار.

إِيْجَادٌ: ئىجادىيەت، بەرپا قىلماق، ياراتماق.

«أَنَّهُ قَادِرٌ عَلَى إِيْجَادِ الْحَلِّ»: ئۇ چارە - تەدبىر تاپالايدۇ.

إِيْجَارٌ ج إِيْجَارَاتٌ: ئىجارە ھەققى.

عَقْدُ الْإِيْجَارِ: ئىجارە توختىمى، ئىجارە خېتى.

«وَقَّعَ بَكْرٌ عَقْدَ الْإِيْجَارِ»: بەكرى ئىجارە توختىمىنى ئىمزالىدى.

غُرْفَةٌ لِلْإِيْجَارِ: ئىجارىگە قويۇلىدىغان ئۆي.

«عَرَضَ بَيْتَهُ لِلْإِيْجَارِ»: ئۇ ئۆيىنى ئىجارىگە قويدى.

«اِرْتَفَعَتِ الْإِيجَارَاتُ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيرَةِ»: يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئىجارە ھەققى ئۆسۈپ كەتتى.

إِيْجَازٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق.

بِالْإِيْجَازِ: قىسقىچە، ئاددىي، يىغىنچاق.

إِيْجَازٌ (فِي الْبَلَاغَةِ): ئاز ئىبارە بىلەن كۆپ مەنىنى ئىپادىلەش.

تَكَلَّمَ فِي إِيْجَازٍ: يىغىنچاقلاپ سۆزلىدى، قىسقىچە سۆزلىدى.

بِطَرِيقِ الْإِيْجَازِ: قىسقىچە، ئاددىي، يىغىنچاق.

إِيْحَاءٌ: ۋەھيى، بېشارەت، ئىما - ئىشارەت.

أَيْدٌ: كۈچ - قۇۋۋەت.

«وَاذْكُرْعَبْدَنَا دَاوُودَ ذَاالْأَيْدِإِنَّهُأَوَّابٌ» (قرآن): كۈچلۈك بەندىمىز داۋۇدنى ئەسلىگىن، ئۇ ھەقىقەتەن ئاللاھقا ئىتائەت قىلغۇچى ئىدى.

إِيْدَاعٌ: ئامانەت قويۇش، ساقلاپ بېرىشكە قويۇش.

بِطَاقَةُ الْإِيْدَاعِ: تورمىگە قاماش ھۆكۈمنامىسى.

حُجْرَةُ الْإِيْدَاعِ: كىيىم ساقلاش ئورنى.

أَيْرٌ ج أُيُرٌ و آيَارٌ: ئەرلىك، جىنسىي ئەزا.

إِيْرَادٌ ج إِيْرَادَاتٌ: كىرىم، مەھسۇلات، (كۆچمەس مۈلۈكنىڭ).

إِيْرَادُ الشَّرِكَةِ: شىركەتنىڭ كىرىمى.

إِيْرَادَاتٌ جُمْرُكِيَّةٌ: تاموژنا كىرىمى.

صَافِي الْإِيْرَادَاتِ: ساپ كىرىم.

إِيْرَادَاتُ النِّفْطِ: نېفىتتىن كىرگەن كىرىم.

أَيِسَ يَأْيَسُ إِيَاسًا: ئۈمىدسىزلەندى، ئۈمىد ئۈزدى، مەيۇسلەندى.

أَيْسَرَ يُوسِرُ إِيْسَارًا: بېيىدى، باي بولدى.

أَيْسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئاسان يەڭگىدى.

أَيْسَرُ: ئەڭ ئاسان، ئەڭ ئوڭاي.

أَيْسَرُ م يُسْرَى: سول، سول تەرەپ.

أَيْسَرُ مِنَ الْأَشْخَاصِ: سولخاي.

أَيْسَرُ مِنَ الْجِهَاتِ: سول تەرەپ.

أَعْسَرُ أَيْسَرُ: قولنى ئوڭ ـ سول ئىشلىتەلەيدىغان ئادەم.

«كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُعَنْهُ أَعْسَرَأَيْسَرَ»: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوڭ ـ سول ئىككىلا قولنى

ئىشلىتەتتى.

إِيصَاءٌ: تەۋسىيە قىلماق، تاپىلىماق، ۋەسىيەت قىلماق.

إِيصَالٌ: ئۇلىماق، يەتكۈزۈپ بەرمەك.

إِيصَالٌ ج إِيصَالاَتٌ: تالخەت، ھۆججەت.

إِيصَالِيَّةٌ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، ئۆتكۈزۈش نىسبە-تى، بىرىكتۈرگۈچى، تۇتاشتۇرغۇچى.

أَيْضًا: ھەم ، يەنە.

«تُرْجِمَ الْكِتَابُ إِلَى الْإِنْجِلِيزِيَّةِ وَكَانَ قَدْتُرْجِمَ إِلَى الْفَرَنْسِيَّةِ وَالْإِيطَالِيَّةِ أَيْضًا» : كىتاب ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلىنغان ۋە يەنە فرانـ-سۇزچە ۋە ئىتالىيىچىگىمۇ تەرجىمە قىلىنغا-نىدى.

إِيضَاحٌ: چۈشەندۈرمەك، ئىزاھلىماق، بايان قىلماق، ئاشكارىلىماق.

أَيْكَلٌ: بەل.

إِيفَاءٌ: لەۋزىدە تۇرماق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماق.

أَيْفَعَ يُوفِعُ إِيفَاعًا الْغُلاَمُ: ياش بالا بالاغەتكە يەتتى.

إِيقَادٌ: ئوت ياقماق، ئوت تۇتاشتۇرماق، ئوت ياندۇرماق.

إِيقَاعٌ: ئاھاڭ، ئاھاڭداشلىق، مۇزىكا، ئاۋازلارنىڭ ماسلىشىشى.

اَلْإِيقَاعُ: گارمونىيە (مۇزىكا نەزەرىيىسىنىڭ ئاھاڭ ئاكورد تۈزۈلۈشىنى بايان قىلىنىدىغان قىسمى).

إِيقَاعِيٌّ: رىتىم، رىتىملىق، مېلودىيە، ئاھاڭ رىتىمى.

رَقْصٌ إِيقَاعِيٌّ: رىتىملىق ئۇسسۇل.

رِيَاضَةٌ إِيقَاعِيَّةٌ: رىتىملىق ھەرىكەت.

إِيقَافٌ: توختاتماق، مەنئىي قىلماق، توسماق، ۋەخپە قىلماق.

أَيْقَظَ يُوقِظُ إِيقَاظًا مِنْ نَوْمِهَا: ئۇيقۇدىن ئويغاتـ-تى، ھوشىغا كەلتۈردى.

أَيْقَظَ الشَّيْءَ: قوزغىدى.

أَيْقَظَ الشَّخْصَ: قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى.

أَيْقَظَ الْفِتْنَةَ: پىتنە ـ پاساتنى قوزغىدى.

أَيْقَظَ شَهِيَّتَهُ: ئىشتىھاسىنى ئاچتى.

أَيْقَنَ يُوقِنُ إِيقَانًا الْأَمْرَ وَ بِهِ: ھەقىقى ئىشەنـ-دى، جەزمى قىلدى، تونىدى.

أَيْقَنَ بِأَنَّهُ كَاذِبٌ: ئۇنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىگە ئىشەندى.

«هَذَا بَصَائِرُلِلنَّاسِ وهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ» «قۇرئان» : بۇ (قۇرئان) ئىنسانلار ئۈچۈن روشەن پاكىتلاردۇر، ھىدايەتتۇر، (ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە) جەزمەن ئىشەنگەن قەۋم ئۈچۈن رەھمەتتۇر.

«لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ» «قۇرئان» : سىلەر-نى پەرۋەردىگارىڭلارغا مۇلاقەت بولۇشقا ئىشەنـ-سۇن دەپ.

أَيْقُونَةٌ ج أَيْقُونَاتٌ: بىرەر دىنىي شەخسىنىڭ سۈرىتى ياكى ھەيكىلى بولۇپ، ئۇنى ئۇلۇغلاش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

أَيْكَةٌ ج أَيْكٌ: ئورمانلىق، قويۇق ئورماق.

إِيلاَقٌ: بىرلىشىش، بىردەكلىك.

إِيلاَمٌ: ئاغرىتماق.

«مَا لِجُرْحٍ بِمَيِّتٍ إِيلاَمُ» : ئۆلۈك يارىلانسا ئاغرىق ھېس قىلمايدۇ.

أَيْلُولٌ: سىنتەبىر، 9 ـ ئاي.

أَيْلُولَةٌ: بەر خىتى.

أَيْلُولَةُ الْمِيرَاثِ: مىراس بېجى.

أَيْلَوْلَةٌ : قايتماق، تۆكمەك، يېتىپ بارماق، ئۆزگەرمەك، ئايلانماق؛ چۈشەندۈرمەك، ئىزاھـ-لىماق.

أَيْمٌ ج أُيُومٌ: يىلان.

أَيْمُ اللَّهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى.

إِيمَاءٌ: ئىشارەت قىلماق، ئىما قىلماق.

فَنُّ الْإِيمَاءِ: ئاۋازسىز تىياتىر سەنئىتى.

إِيمَاءَةٌ ج إِيمَاءَاتٌ: قول، ئېغىز، قاش، كۆز بىلەن ئىشارەت قىلىش.

إِيمَائِيٌّ: ئىما ـ ئىشارەت، ئىشارەتلىك.

اَلتَّمْثِيلُ الْإِيمَائِيُّ: گاچا تىياتىر، ئاۋازسىز تىيا-تىر.

إِيْمَانٌ: ئېتىقاد، ئىشەنچ، ئىمان (شەرىئەتتە ئىمان دېگەن دىل بىلەن ئىشىنىش، تىل بىلەن ئېيتىشتىن ئىبارەت).

«وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْإِيْمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيْلِ» «قرآن»: كىمكى ئىماننى كۇفرىغا تېگىشسە، ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدىن ئازغان بولىدۇ.

«إِنَّ الْإِيْمَانَ بِاللّٰهِ يَمْلَأُ فَرَاغَ النَّفْسِ وَيُوصِي بِالطُّمَأْنِيْنَةِ»: ئاللاھقا ئېتىقاد قىلىش دىلدىكى بوشلۇقنى تولدۇرىدۇ ۋە خاتىرجەملىك بېغىشلايدۇ.

«ظَلَّ إِيْمَانُهُمْ بِعَدَالَةِ قَضِيَّتِهِمْ رَاسِخًا بِالرَّغْمِ مِنَ الْإِنْتِكَاسَاتِ الَّتِي حَلَّتْ بِهِمْ»: مەغلۇپ بولۇشقا قارىماي، ئۇلارنىڭ ئۆز ئىشىنىڭ ھەققانى ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچى مۇستەھكەم بولۇپ كەلدى.

أَيِّمَةٌ ج أَيُوْمٌ: بويتاقلىق، يالغۇز ئۆتۈش (تۇرمۇشتا).

أَيْمَنَ يُومِنُ إِيْمَانًا: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

أَيْمَنُ م يَمْنَاءُ ج يُمْنٌ وأَيَامِنَ: ئوڭ تەرەپ.

اَلشَّارِعُ الْأَيْمَنُ: ئوڭ تەرەپتىكى كوچا.

أَيْنَ: قەيەردە؟ نەدە؟

«يَقُوْلُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ» «قرآن»: ئىنسان بۇ كۈندە: «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ.

«أَيْنَ تَذْهَبْ أَذْهَبْ»: سەن قەيەرگە بارساڭ، مەن شۇ يەرگە بارىمەن.

«مِنْ أَيْنَ لَكَ هَذَا؟»: بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟

أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا؟: ئاسمان - زېمىن پەرق بار.

«أَيْنَ هُوَ مِنْكَ؟»: سەن بار يەردە ئۇ نېمە ئىش قىلسۇن؟ (ئۇ ساڭا قانداق يېتىشەلەيتتى؟)

«أَيْنَ أَكْمَلْتَ دِرَاسَتَكَ؟»: ئوقۇشۇڭنى قەيەردە تاماملىدىڭ؟

«أَيْنَ مَكْتَبُ الْبَرِيدِ؟»: پوچتىخانا قەيەردە؟ پوچتىخانىغا قايسى يول بىلەن بارىدۇ.

أَيْنَمَا: قەيەردە، قەيەرگە، ھەرقانداق جايدا.

«أَيْنَمَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ» «قرآن»: قەيەردە بولماڭلار، (ئەجەل كەلگەندە) ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ.

«أَيْنَمَا تَذْهَبْ فِي الْعَاصِمَةِ تَجِدْ حَرَكَةَ الْبِنَاءِ تَجْرِي عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ»: پايتەختتە قەيەرگە بارمىغىن، قۇرۇلۇش ھەرىكىتىنىڭ جىددىي ئېلىپ بېرىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

أَيْنَعَ يُونِعُ إِيْنَاعًا الثَّمَرُ: مېۋە پىشتى، مېۋە يېتىلدى، مېۋە تەييار بولدى.

أَيْنَعَ الْبُرْتُقَالُ: ئاپېلسىن پىشتى.

أَيْهِ: نېمە، ھە.

إِيْهٍ إِيْهٌ: بولدى قىل، يېتەرلىك ھە، ھە (سۆزلەۋېرىشكە ئىلھاملاندۇرۇشنى بىلدۈرىدۇ).

أَيْهَمُ م يَهْمَاءُ ج يُهْمٌ: ئېلىشىپ قالغان، سارالڭ؛ گاس، ئېگىز تاغ؛ قەھرىمان، باتۇر.

لَيْلٌ أَيْهَمُ: قاراڭغۇ كېچە، يۇلتۇزسىز كېچە.

إِيْوَاءٌ: قونۇدۇرۇپ قالماق، ئۆي بەرمەك.

إِيْوَا. أَيْوَةٌ: ھەئە، توغرا، شۇنداق.

إِيْوَانٌ ج إِيْوَانَاتٌ وأَوَاوِيْنُ: پېشايۋان؛ زال، ساراي، بىنا، مېھمانخانا، كۆپ لەمپە قەۋەتلىك ئىمارەت.

أَيٌّ: نېمە؟ قايسى؟ ھەرقانداق.

يَأَيُّهَا م يَأَيَّتُهَا: ھەي.

«إِنَّهُ يَقْرَأُ أَيَّ كِتَابٍ»: ئۇ ھەرقانداق كىتابنى ئوقۇيدۇ.

«ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيْعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَانِ عِتِيًّا» «قرآن»: ئاندىن ھەر بىر گۇرۇھنىڭ ئىچىدىن مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ئەڭ ئاسىي بولغانلىرىنى ئارتىپ چىقىرىمىز.

«فَبِأَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُوْنَ» «قرآن»: ئۇلار (كالامۇللا ئىكەنلىكى شۇنچە روشەن بولغان) قۇرئاندىن باشقا يەنە قايسى سۆزگە ئىشىنىدۇ؟

«إِنَّ لَهُ شَأْنًا أَيَّ شَأْنٍ»: ئۇ، نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئادەم!

«فِي أَيِّ جَامِعَةٍ دَرَسْتَ؟»: سەن قايسى ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇغان؟

عَلَى أَيِّ حَالٍ: يىغىپ ئېيتقاندا.

«لاَ يَخْضَعُ لِأَيِّ رِقَابَةٍ»: ئۇ ھەرقانداق نازارەت قىلىشقا بويسۇنمايدۇ.

«أُحْضُرْ أَيَّ وَقْتٍ»: ھەرقانداق ۋاقىتتا كېلىۋەر.

«قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ لاَ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد! سېنى بۇتلارغا چوقۇنۇشقا ئۈندىگۈچى كۇففارلارغا) ئېيتقىنكى، «ئى كۇففارلار! سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا مەن چوقۇنمايمەن».

«يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً» «قرآن»: ئى ئارام تاپقۇچى جان! سەن پەرۋەردىگارىڭدىن مەمنۇن، پەرۋەردىگارىڭ سەندىن رازى بولغان ھالدا، ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقىن.

«أَيًّا تَذْهَبْ أَذْهَبْ»: سەن قەيەرگە بارساڭ، شۇ يەرگە بارىمەن.

«أَيًّا مَاتَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» «قرآن»: قايسىنى ئاتىساڭلار ھەممىسى ياخشىدۇر، چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار.

أَيًّا كَانَ: قانداقلىكى ئادەم بولسۇن، كىم بولمىسۇن، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، قانداقلا بولمىسۇن.

إِيَّاكَ: ساقىنىلا، ساقىنا، سېنى، ساقلان.

«إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ» «قرآن»: (رەببىمىز) ساقىنىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز.

«إِيَّاكَ أَنْ تَتَأَخَّرَ»: كېچىكىپ قېلىشتىن ساقلانغىن.

«إِيَّاكَ وَالْفَرَاغَ فَإِنَّهُ مُفْسِدَةٌ لِلْمَرْءِ»: بىكارچىلىقتىن ساقلان، ئۇ كىشىنى كېرەكتىن چىقىرىدۇ.

إِيَّاكَ «إِيَّاكُمْ» أَنْ تَفْعَلَ كَذَا: ئېھتىيات قىل، پەخەس بولۇڭ، دىققەت قىلىڭ.

«إِيَّاكَ وَالظُّلْمَ»: زۇلۇم قىلىشتىن ساقلانغىن!

«إِيَّاكَ وَضَيَاعَ الْوَقْتِ»: ۋاقىتنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈشتىن ساقلان.

إِيَّايَ: ماڭا، ماڭىلا، مېنى.

«وَإِيَّايَ فَاتَّقُوْنِ» «قرآن»: ماڭىلا تەقۋالىق قىلىڭلار.

أَيَّانَ: قاچان.

«يَسْئَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا» «قرآن»: (مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ.

«أَيَّانَ تَأْتِهِ تَجِدْهُ مُرَحِّبًا»: قاچان كەلسەڭ، ئۇ قارشى ئېلىۋېرىدۇ.

إِيَّانَا: بىزنى.

أَيَّدَ يُؤَيِّدُ تَأْيِيْدًا: كۈچەيتتى، قوللىدى، ياردەم بەردى، ئىسپاتلىدى.

«فَأَيَّدْنَا الَّذِيْنَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِيْنَ» «قرآن»: مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز دۈشمەنلىرىگە قارشى تۇرۇشىدا يار - يۆلەكتە بولدۇق، شۇنىڭ بىلەن مۆمىنلەر غالىپ بولدى.

أَيَّدَ الرَّجُلَ: ياردەم بەردى، قوللىدى.

«تُؤَيِّدُ الشُّعُوبُ كِفَاحَ الْفِلَسْطِيْنِيِّيْنَ فِي سَبِيْلِ اسْتِرْدَادِ حُقُوقِهِمْ»: خەلقلەر پەلەستىنلىكلەرنىڭ ھوقۇقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش يولىدىكى كۈرىشىنى قوللايدۇ.

أَيَّدَ الطَّلَبَ: قوللىدى.

أَيِّلٌ. أَيِّلٌ. أُيَّلٌ ج أَيَائِلُ: قىزىل بۇغا.

أَيِّمٌ ج أَيَائِمُ وَأَيَامَى وَأَيِّمُوْنَ وَأَيِّمَاتٌ: بويتاق ئەر، تۇل خوتۇن.

أَيِّمَةٌ ج أَيَامَى وَأَيِّمَاتٌ: بويتاق ئەر؛ تۇل خوتۇن، ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال ۋە ئايالى ئۆلۈپ كەتكەن ئەر.

«وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ» «قرآن»: ئاراڭلاردىكى بويتاق ئەر - ئاياللارنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويۇڭلار.

ب

ب «اَلْبَاءُ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئىككىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابى بويىچە «2» نى كۆرسىتىدۇ.

بَاءَ يَبُوءُ بَوْءًا إِلَيْهِ: ياندى، قايتتى.

بَاءَ بِهِ: قايتۇرۇپ كەلدى.

بَاءَ بِالْفَشَلِ: مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

بَاءَ بِالْخَيْبَةِ: ئۈمىدسىزلەندى، ئۈمىد ئۈزدى

«بَاءَتْ مُحَاوَلَاتُهُ بِالْفَشَلِ»: ئۇنىڭ ئۇرۇنۇشلىرى مەغلۇپ بولدى.

«وَبَاؤُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ» ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ.

بَابٌ ج أَبْوَابٌ: ئىشىك، دەرۋازا، كىرىش ئىشىكى، كىرىش ئېغىزى؛ باب؛ تۈر، خىل.

بَابٌ أَرْضِيٌّ: كىلاپان ئىشىك.

بَابٌ سَقْفِيٌّ: تۈڭلۈك.

بَابٌ لَفَّاقٌ: ئايلانما ئىشىك.

بَابُ الْبَدَنِ: مەقئەت، سوڭ.

بَابٌ جَدِيدٌ لِلثَّرْوَةِ: يېڭى بايلىق ئىشىكى، يېڭى بايلىق مەنبەسى.

أَلْبَابُ الْعَالِي: ئوسمانىيە خاندانلىقى.

فَتَحَ بَابَ الْكَلَامِ: سۆز باشلىدى.

مِنْ بَابِ الْمُسْتَحِيلِ: مۇمكىن بولمايدىغان، ئەمەلگە ئاشمايدىغان.

سِيَاسَةُ بَابِ الْمَفْتُوحِ: ئىشىكنى ئېچىۋېتىش سىياستى.

فِي هَذَا الْبَابِ: بۇ باپتا، بۇ جەھەتتە، بۇ توغرىدا.

وَاحِدٌ فِي بَابِهِ: ئۆز ساھەسىدە تەڭدىشى يوق، ئوخشىشى يوق، بىردىنبىر.

عَلَى الْأَبْوَابِ: يېقىن.

مِنْ بَابِ أَوْلَى: تېخىمۇ، تېخىمۇ تېگىشلىك.

مِنْ بَابِ الْاِحْتِيَاطِ: ئېھتىيات يۈزىسىدىن.

مِنْ بَابِ الصُّدْفَةِ: تاسادىپىي، ئويلىمىغان يەردىن.

مِنْ بَابِ الْعَطْفِ: مېھرىبانلىق قىلغانلىقتىن، كۆيۈنگەنلىكتىن.

مِنْ بَابِ الْاِقْتِصَادِ: تېجەپ قالغانلىقتىن، ئىقتىسادچان بولغانلىقتىن.

فَتَحَ بَابَ الْاِجْتِهَادِ: ئىجتىھات دەرۋازىسىنى ئاچتى.

أَغْلَقَ بَابَ الْاِجْتِهَادِ: ئىجتىھاتقا چەك قويدى، ئىجتىھات دەرۋازىسىنى تاقىدى.

هَذَا بَابٌ لَمْ يَطْرُقْهُ بَاحِثٌ مِنْ قَبْلُ: بۇ ئىلگىرى بىرەر تەتقىقاتچى توختىلىپ باقمىغان ماۋزۇ.

«قَسَّمَ الْمُؤَلِّفُ كِتَابَهُ إِلَى سَبْعَةِ أَبْوَابٍ»: يازغۇچى كىتابىنى يەتتە بابقا بۆلدى.

«سَأَعْتَبِرُ كَلَامَكَ مِنْ بَابِ الْمَزَاحِ»: مەن سېنىڭ سۆزۈڭنى چاقچاق ئورنىدا كۆرىمەن.

«أَصْبَحَ الْجَيْشُ عَلَى أَبْوَابِ الْمَدِينَةِ»: قوشۇن شەھەر دەرۋازىسىغا يېقىنلاشتى.

«أُغْلِقَ بَابُ الْمُفَاوَضَاتِ»: سۆزلىشىش ئىشىكى يېپىلدى، سۆھبەت دەرۋازىسى تاقالدى.

بَابَا: ئاتا، دادا.

بَابَا ج بَابَاوَاتٌ و بَابَوَاتٌ: پاپا، رىم پاپىسى.

بَابَا الْمِيلَادِ: قار بوۋاي، روژدېستىۋو بوۋىيى، ئارچا بوۋاي.

بَابَاوِيٌّ: رىم پاپىسىغا مەنسۇپ.

بَابَاوِيَّةٌ: پاپىلىق ھوقۇق، پاپىلىق مەرتىۋە، پاپىلىق مەنسەپ.

بَابَةٌ ج بَابَاتٌ: تۈر، خىل، دائىرە.

بَابِلُ: ئىراقتىكى فۇرات دەرياسى بويىدىكى قەدى-مىي شەھەر نامى.

بَابِلِيٌّ: بابىلغا مەنسۇپ، بابىللىق؛ سېھىرگەر.

بَابُوجٌ ج بَوَابِيجُ: ساپما كەش، سوكسىز كەش، كالاچ.

بَابُورٌ ج بَابُورَاتٌ وَ بَوَابِيرُ: پارماشىنىسى، ھور ماشىنىسى.

بَابُورٌ بَحْرِيٌّ: پاراخوت.

بَابُورُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ: پاراۋوز.

بَابُورُالْجَازِ: گاز ئوچاق، كىرسىن ئوچاق.

بَابُونَجٌ: ماي چېچەك.

مَغْلِيُّ الْبَابُونَجِ: ماي چېچەك چېيى.

بَابَوِيٌّ: رىم پاپاسىغا مەنسۇپ.

بَاتَ يَبَاتُ و يَبِيتُ بَيْتًا وبَيَاتًا وبَيْتُوتَةً وَمَبِيتًاوَمَبَاتًا فِي الْمَكَانِ: بىر جايدا قونىدى، كېچىنى ئۆتكۈزدى.

«وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًاوَقِيَامًا» «قرآن»: ئۇلار كېچىلەرنى پەرۋەردىگارىغا سەجدە قىلىش ۋە قىيامدا تۇرۇش بىلەن ئۆتكۈزىدۇ.

بَاتَ فُلاَنٌ: ئۇنىڭ ئۆيىدە قونىدى، ئۇنىڭ يېنىدا قونىدى.

بَاتَ يَفْعَلُ كَذَا: ئىشنى كېچىدە قىلدى، قىلىشقا باشلىدى.

بَاتَ الشَّيْءُ: قونۇپ قالدى.

«بَاتَ عِنْدَ صَدِيقِهِ أَوْ فِي بَيْتِ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ يېنىدا ياكى دوستىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدى.

«بَاتَ مِنَ الْمُقَرَّرِ أَنْ يَجْتَمِعَ مَجْلِسُ الأَمْنِ»: خەۋپسىزلىك كېڭىشىنىڭ يىغىن ئېچىشى مۇقەررەر بولۇپ قالدى.

«بَاتَ الطَّالِبُ يُوَاصِلُ دِرَاسَتَهُ بِالرَّغْمِ مِنْ وَضْعِهِ الإِقْتِصَادِيِّ السَّيِّءِ»: ئوقۇغۇچى ئىقتىسادىنىڭ ناچار بولۇشىغا قارىماي، ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتەلىدى.

بَاتٌّ: قەتئىي، كەسكىن، كەسكۈچى.

مَنَعَهُ مَنْعًا بَاتًّا: ئۇنى قەتئىي توستى.

بَاتِرٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ سَيْفُ الْعَدَالَةِ بَاتِرًا»: ئادالەت قىلىچى ئۆتكۈر بولۇشى كېرەك.

بَاتِنْجَانٌ.بَاتِنْجَانَةٌ ج بَاتِنْجَانَاتٌ: پەتەنگان، پەمىدەگەن، چەيزە.

بَاثُولُوجِيَا: پاتالوگىيە.

بَاحَ يَبُوحُ بَوْحًا بِالسِّرِّ: مەخپىيەتلىك ئاشكارا بولدى.

بَاحَ إِلَيْهِ بِالسِّرِّ: سىرنى ئاشكارلاپ قويدى.

«تَعَاهَدَ الضُّبَّاطُ الأَحْرَارُ عَلَى أَلاَّ يَبُوحُوا لِأَحَدٍ بِأَسْرَارِ الثَّوْرَةِ»: ئەركىن ئوفىتسېرلار ئىنقىلاب سىرلىرىنى ھېچ ئادەمگە تىنماسلىققا كېلىشتى.

بَاحَةٌ ج بُوحٌ وَ بَاحَاتٌ: بوش يەر، بىكار يەر، سەينا، ھويلىنىڭ سەيناسى.

فِي بَاحَةِ هَذِهِ الْجَامِعَةِ: بۇ ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئىچىدە.

بَاحَةُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

بَاحَثَ يُبَاحِثُ مُبَاحَثَةً: مۇنازىرىلەشتى، مۇزاكىرە قىلىشتى.

بَاحِثٌ: تەتقىقاتچى، ئىزدەنگۈچى، تەكشۈرگۈچى.

بَاحِثٌ مُسَاعِدٌ: ياردەمچى تەتقىقاتچى.

بَاخَ يَبُوخُ بَوْخًا الْغَضَبُ: غەزەپ پەسەيدى، غەزەپ بېسىقتى.

بَاخَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

بَاخَ الطَّعْمُ: تەمى ئۆزگىرىپ قالدى.

بَاخَ الشَّيْءُ: توختىدى، جىمىدى، بوشىدى، پەسكويغا چۈشتى، پەسەيدى.

بَاخَتِ النَّارُ: ئوت پەسەيدى.

بَاخَتِ النُّكْتَةُ: ئىنچىكە مەسىلە ئەرزىمەس بولۇپ قالدى.

بَاخِرَةٌ ج بَوَاخِرُ: ماتورلۇق قېيىق، ماتورلۇق كېمە.

بَاخِقٌ: يەكچەشمە، بىر كۆزلۈك.

بَاخِلٌ ج بُخَّالٌ وَ بُخَّلٌ: بېخىل، پىخسىق.

بَادَ يَبِيدُ بَيْدًا و بَيَادًا وَبُيُودًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، مۇنقەرز بولدى.

بَادَأَ يُبَادِئُ مُبَادَأَةً: ئالدى بىلەن باشلىدى، ئاۋۋال باشلىدى.

بَادَأَ الشَّخْصَ بِالْكَلَامِ: ئالدى بىلەن سۆز قىلدى.

بَادِئٌ: باشلىغۇچى، يېڭى ئۆگەنگۈچى.

بَادِئَ ذِي بَدْءٍ: ئالدى بىلەن، ئەڭ ئالدىدا، دەسلەپىدە، باشلىنىشتا.

«عَلَيْنَا بَادِىءَ ذِي بَدْءٍ أَنْ نَعْتَرِفَ بِالْوَاقِعِ»: بىز ئەڭ ئالدىدا رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەك.

«ظَنَنْتُ بَادِئَ الرَّأْيِ أَنَّ الْقَصِيدَةَ مِنْ شِعْرِ الْمُتَنَبِّي ثُمَّ تَبَيَّنَ لِي خِلَافُ ذَلِكَ»: دەسلەپتە بۇ قەسىدىنى مۇتەنەببىنىڭ شېئىرى دەپ ئويلىغانىدىم، كېيىن ئۇنىڭ ئەكسىچە ئىكەنلىكى ماڭا ئايان بولدى.

بَادِئُ الرَّأْيِ: پىكرى ئاددى، كالىلىسى ئاددى، ئاددى پىكىرلىك، قارىشى ئاددى.

فِي بَادِئِ الْأَمْرِ أَوِ الرَّأْيِ: ئىشنىڭ بېشىدا، بىرىنچى قېتىمدىلا.

بَادَرَ يُبَادِرُ مُبَادَرَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

«مَا إِنْ دَخَلْتُ الْمَخْزَنَ حَتَّى بَادَرَنِي صَاحِبُهُ بِكَلَامٍ شَدِيدِ اللَّهْجَةِ»: دۇكانغا كىرە ـ كىرمەيلا ئۇنىڭ ئىگىسى ماڭا ئالدىراپلا قاتتىق گەپ قىلدى.

بَادَرَ إِلَى الشَّيْءِ: ئالدىرىدى.

بَادَرَهُ بِالْأَمْرِ: ئالدىراتتى.

«بَادَرَتِ الْحُكُومَةُ الْجَدِيدَةُ إِلَى التَّشَاوُرِ مَعَ الْأَحْزَابِ»: يېڭى ھۆكۈمەت پارتىيىلەر بىلەن كېڭەشىشكە ئالدىرىدى.

بَادِرَةٌ ج بَوَادِرُ: بىۋاسىتە سېزىم، كۆرسەتمىلىك بىلىم؛ ئاچچىقلانغان چاغدىكى سەۋەنلىك.

«ظَهَرَتْ بَوَادِرُ الْإِهْمَالِ فِي الْإِشْرَافِ عَلَى الْعَمَلِ»: خىزمەتكە يېتەكچىلىك قىلىشتا كۆڭۈل بۆلمەسلىك ھادىسىلىرى كۆرۈلدى.

«هَذِهِ بَادِرَةُ خَيْرٍ»: بۇ بولسا ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى.

«اِحْذَرْ بَادِرَتَهُ / بَادِرَةَ غَضَبِهِ»: ئۇنىڭ غەزىپىدىن ئېھتىيات قىل.

لَقَدْ ظَهَرَتْ بَوَادِرُ الشِّقَاقِ: ئىتتىپاقسىزلىق ئالامەتلىرى كۆرۈلدى.

بَادَلَ يُبَادِلُ مُبَادَلَةً: ئۆزئارا ئالماشتۇرۇشتى.

بَادَلَ الشَّخْصَ: قانچىلىك ئالغان بولسا شۇنچىلىك بەردى، بار تاۋۇقىم يان تاۋۇقىم قىلدى.

بَادَلَهُ الْعَوَاطِفَ وَالْإِعْجَابَ: ھېسسىيات ئالماشتۇرۇشتى.

مَارَأْيُكَ لَوْ بَادَلْتُ مَعَكَ مَوْعِدَ نَوْبَتِي: نۆۋەتچىلىكىمنى سەن بىلەن ئالماشتۇرسام قانداق؟

بَادِنٌ م بَادِنَةٌ ج بُدَّنٌ: سېمىز.

بَادَهَ يُبَادِهُ مُبَادَهَةً: تۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

بَادَى يُبَادِي مُبَادَاةً: ئوچۇق دېدى، ئاشكارىلاشتى، ئوچۇقلاشتى.

بَادَى بِالْعَدَاوَةِ: دۈشمەنلىكىنى ئاشكارىلىدى.

بَادٍ: ئېنىق، ئوچۇق، چۈشىنىشلىك.

بَادٍ ج بَادُونَ وَبُدَاةٌ: قىردا ياشىغۇچى، سەھرادا ياشىغۇچى.

بَادِيَةٌ ج بَادِيَاتٌ وَبَوَادٍ: سەھرا، قۇملۇق، باياۋان، قىر.

عَرَبُ الْبَادِيَةِ تَسْكُنُ الْخِيَامَ: قىر ئەرەبلىرى چېدىرلاردا تۇرىدۇ.

اَلْبَادِيَةُ وَ الْحَاضِرَةُ: باياۋانلىق ۋە شەھەرلىك.

بَاذِخٌ ج بَوَاذِخُ وَ بُذَّخٌ: ھەشەمەتلىك؛ ھاكاۋۇر، مەغرۇر؛ يۈكسەك، ئېگىز.

شَرَفٌ بَاذِخٌ: يۈكسەك شەرەپ.

«تُحِيطُ بِالْمَدِينَةِ بَوَاذِخُ الْجِبَالِ أَوْ جِبَالٌ بَاذِخَةٌ»: شەھەرنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ.

بَاذٌّ: ئۈستى ـ بېشى پاسكىنا، كىيىملىرى مەينەت، كىيىنىشى رەتسىز.

بَاذِنْجَانٌ: پەتەنگان، پىدىگەن، چەيزە.

بَارَ يَبُورُ بَوْرًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، بۇزۇلدى.

بَارَ الْعَمَلُ: ئىش بىكار كەتتى، نەتىجىسىز بولدى.

«يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ» (قرآن): ئۇلار

كاسات بولمايدىغان تىجارەتنى ئۈمىد قىلمىدۇ.

بَارَتِ الْفَتَاةُ: قىز ئولتۇرۇپ قالدى، قىز قېرىپ قالدى.

بَارَتِ الْأَرْضُ: يەر تاشلىنىپ قالدى، ئاق قالدى.

بَارَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

بَارَتِ السِّلْعَةُ: مال كاساتلاشتى.

بَارٌ ج بَارَاتٌ: قاۋاقخانا.

بَارِئٌ: پەيدا قىلغۇچى، ئىجاد قىلغۇچى، ئەيىب نۇقسانلاردىن خالى.

اَلْبَارِئُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ياراتقۇچى، خەلق ئەتكۈچى، يوقتىن بار قىلغۇچى، دېگەن مەنىدە.

«فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ» «قرآن»: ياراتقۇچىڭلارغا تەۋبە قىلىڭلار.

بَارِجٌ: ماھىر ماتروس، ئۇستا دېڭىزچى.

بَارِجَةٌ ج بَوَارِجُ: ھەربىي پاراخوت؛ يۈختا مەنزىلگاھ؛ ئۇرۇش كېمىسى.

بَارَحَ يُبَارِحُ مُبَارَحَةً الْمَكَانَ: ئورۇندىن ئايرىلدى.

بَارِحٌ: كەڭ.

بَارِحٌ ج بَوَارِحُ: ئۇچار قۇش، جان ـ جانۋارلاردىن ئوڭ تەرەپتىن كېلىپ سول تەرەپكە كەتكىنى، ئەرەبلەر بۇنىڭدىن شۇم پال ئالاتتى؛ يازدىكى ئىسسىق شامال.

«مَنْ لِي بِالسَّانِحِ بَعْدَ الْبَارِحِ» «مثل»: ھېچقانداق ئۈمىد يوق.

بَرْحٌ بَارِحٌ: قاتتىق كۈلپەت.

اَلْبَارِحُ . اَلْبَارِحَةُ: تۈنۈگۈن.

أَوَّلُ الْبَارِحَةِ: ئۈلۈشكۈن.

اَللَّيْلَةُ الْبَارِحَةُ: تۈنۈگۈن كېچە.

«مَا أَشْبَهَ اللَّيْلَةَ بِالْبَارِحَةِ»: بىر ـ بىرىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

«لَمْ أَنْتَهِ مِنْ تَصْحِيحِ مَوْضُوعَاتِ التَّعْبِيرِ الَّتِي سَلَّمَنِي إِيَّاهَا الطَّلَبَةُ الْبَارِحَةَ»: تۈنۈگۈن ئوقۇغۇچىلار ماڭا بەرگەن تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى تېخى كۆرۈپ بولالمىدىم.

بَارِدٌ: سوغۇق.

اِسْتِقْبَالٌ بَارِدٌ: سوغۇق قارشى ئېلىش.

إِنْسَانٌ بَارِدٌ: سوغۇق چىراي، مۇز چىراي، تەلەتى سۇرۇن.

ضَرَبَ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ: قۇرۇق ئاۋارىگەرچىلىك تارتتى.

بَارِدُ الطَّبْعِ: سوغۇق چىراي، مۇز چىراي.

سَلَامٌ بَارِدٌ: سوغۇق تىنچلىق.

«وُصِفَتِ الْعَلَاقَاتُ بَيْنَ مِصْرَ وَإِسْرَائِيلَ بِأَنَّهَا سَلَامٌ بَارِدٌ»: مىسىر بىلەن ئىسرائىلىيە ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت سوغۇق تىنچلىق مۇناسىۋىتى، دەپ سۈپەتلەندى.

عَيْشٌ بَارِدٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

بَارِدَةٌ: سودا ۋاقتىدىكى پايدا.

حَرْبٌ بَارِدَةٌ: سوغۇق ئۇرۇش.

نُكْتَةٌ بَارِدَةٌ: سوئنىي لەتىپە.

غَنِيمَةٌ بَارِدَةٌ: ئاسان ئېرىشكەن غەنىيمەت، بىكارغا كەلگەن پۇل، ئاسان ئېرىشكەن بايلىق.

«اَلصَّوْمُ فِي الشِّتَاءِ اَلْغَنِيمَةُ الْبَارِدَةُ» «حديث»: قىشتا تۇتۇلغان روزا ـ مۇشەققەتسىز كەلگەن ئولجا.

«لَقَدْ هَبَّتِ الرِّيَاحُ الْبَارِدَةُ لِذَلِكَ نَشْعُرُ بِبَرْدٍ شَدِيدٍ»: سوغۇق شامال چىقتى، شۇڭا قاتتىق توڭۇپ كەتتۇق.

حُجَّةٌ بَارِدَةٌ: كۈچسىز ئىسپات.

بَارٌّ ج بَرَرَةٌ: ياخشى، ئادىل؛ گۇناھسىز، پاك، ۋەدىسىدە راستچىل، ۋاپادار، خەير ـ ئېھساننى كۆپ قىلغۇچى.

بَارَزَ يُبَارِزُ مُبَارَزَةً: ئېلىشتى، چېلىشتى، تۇتۇشتى.

بَارِزٌ: گەۋدىلىك، ئاشكارا، كۆرۈنەرلىك.

مَكَانٌ بَارِزٌ: كۆزگە كۆرۈنگەن جاي.

«خَصَّصَتِ الصُّحُفُ مَكَانًا بَارِزًا لِأَخْبَارِ مُؤْتَمَرِ الْقِمَّةِ»: باشلىقلار يىغىنىنىڭ خەۋىرى ئۈچۈن گېزىتلەر مەخسۇس ئورۇن ئاجراتتى.

شَخْصِيَّةٌ بَارِزَةٌ: مەشھۇر ئەرباب، ئاتاقلىق شەخس.

بَارِضٌ: بىخ، نوتا.

بَارِعٌ: ماھىر، پىشقان ئۇستا؛ ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى.

اَلْبَارِعُ مِنَ الْأُمُورِ: گۈزەل ئىش، قالتىس ئىش، چىرايلىق ئىش.

«فَرُبَّمَا تَكُونُ فِي الْمُسْتَقْبَلِ طَبِيبًا بَارِعًا»: سەن كەلگۈسىدە ئۇستا دوختۇر بولۇشۇڭ مۇمكىن.

بَارِعَةُ الْجَمَالِ: چىرايلىق، گۈزەل، ساھىبجامال.

بَارِقٌ م بَارِقَةٌ ج بَوَارِقُ: گۈلدۈرماملىق بۇلۇت.

«لاَحَ لَهُ بَارِقُ أَمَلٍ»: ئۈمىد ئۇچقۇنى يورىدى.

بَارِقَةُ عَمَلٍ: ئازغىنە ئۈمىد، كىچىككىنە ئۈمىد.

«مَاكُلُّ بَارِقَةٍ تَجُودُ بِمَائِهَا»: ھەرقانداق بۇلۇتنىڭ يامغۇرى بولىۋەرمەيدۇ.

بَارَكَ يُبَارِكُ مُبَارَكَةً اللّٰهُ: ئاللاھ بەرىكەتلىك قىلدى.

«بَارَكَ اللّٰهُ فِيكَ»: ئاللاھ ساڭا بەرىكەت ئاتا قىلسۇن.

بَارُودٌ ج بَوَارِدُ: مىلتىق دورىسى، پورۇخ، ئوق دورىسى ، پارتلاتقۇچ دورا.

إِطْلاَقُ الْبَارُودِ: ئوق چىقىرىش، ئوت ئېچىش.

بَارُودٌ بِلاَ دُخَانٍ: ئىسسىز پورۇخ.

بَارُودٌ أَسْوَدُ: قارا پورۇخ.

بِرْمِيلُ بَارُودٍ: پورۇخ قۇتىسى، پورۇخدان.

بَارُودَةٌ ج بَوَارِيدُ: مىلتىق.

بَارَى يُبَارِي مُبَارَاةً: مۇسابىقىلەشتى، دورىدى، تەقلىد قىلدى.

«بَارَى الْفَرِيقَ الزَّائِرَ» (فِي الرِّيَاضَةِ): زىيارەتكە كەلگەن كوماندا بىلەن مۇسابىقىگە چۈشتى.

«لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدٌ أَنْ يُبَارِيَ طٰهٰ حُسَيْن فِي أُسْلُوبِهِ»: ھېچ ئادەم يېزىش ئۇسلۇبىدا تاھا ھۈسەيىنگە تەڭ كېلەلمىدى.

بَارٍ (الباري): (ياغاچ ياكى تاشنى) يونىغۇچى، ئويغۇچى.

«أَعْطِ الْقَوْسَ بَارِيهَا» (مثل): قوينى قاساپ سويسۇن (ھەر ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئەھلى بولغان ئادەم قىلسۇن).

بَازٌ ج بِيزَانٌ و أَبْوَازٌ ج بُزَاةٌ و بَوَازٍ: قارچۇغا.

بَاسَ يَبُوسُ بَوْسًا: سۆيدى، بوسە قىلدى، ئۆپتى.

بَاسِرٌ: مەيۈس، غەمكىن، دەرد ـ ئەلەملىك، خاپا چىراي، تۈتۇق چىراي، قوشۇمىسى تۈرۈلگەن.

بَاسَطَ يُبَاسِطُ مُبَاسَطَةً صَدِيقَهُ: دوستىغا تەكەللۇپسىز مۇئامىلىدە بولدى، سەمىمىي مۇئامىلە قىلدى.

بَاسَطَ الْحَدِيثَ: سەمىمىي سۆزلەشتى، ئوچۇق ـ يورۇق سۆزلەشتى.

بَاسِطَةٌ: يايغۇچى، سوزغۇچى.

قَامَةٌ بَاسِطَةٌ: ئېگىز بوي.

يَدٌ بَاسِطَةٌ: ھەسسە، ئارتۇقچىلىق.

«كَانَتْ لِلْعَرَبِ الْيَدُ الْبَاسِطَةُ فِي عِلْمِ الطِّبِّ وَالصَّيْدَلَةِ وَالْكِيمِيَاءِ»: ئەرەبلەرنىڭ تېبابەتچىلىك، دورىگەرلىك ۋە خىمىيە ئىلمىدە ھەسسىسى بار ئىدى.

اَلْبَاسِطُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ئاللاھ خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلغۇچى، دېگەن مەنىدە.

بَاسِقٌ ج بَوَاسِقُ: ئېگىز، قەد كۆتۈرۈپ تۇرغۇچى، ئاسمان ـ پەلەك.

«تَقُومُ الْأَعْمِدَةُ فِي الشَّوَارِعِ كَأَنَّهَا الْأَشْجَارُ الْبَاسِقَةُ»: كوچىلاردىكى تۈۋرۈكلەر گويا ئېگىز ئۆسكەن دەرەخلەردەك بىلىنىدۇ.

شَجَرٌ بَاسِقٌ: ئېگىز دەرەخ.

جِبَالٌ بَاسِقَةٌ: ئېگىز تاغلار.

«وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ» (قرآن): ئېگىز ئۆسكەن، مېۋىلىرى سانجاق ـ سانجاق خورمىلارنى . . .

بَاسِلٌ ج بُسْلٌ و بَوَاسِلُ و بُسَلاَءُ و بُسْلٌ: قەھرىمان، باتۇر، جۈرئەتلىك، دادىل، مەردانە.

بَاسِمٌ: كۈلۈمسىرىگۈچى، تەبەسسۇم قىلغۇچى.

بَاسُورٌ ج بَوَاسِيرُ: گېمورروي، بوۋاسىر.

بَاشَ يَبُوشُ بَوْشًا الْقَوْمُ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى، چوقان كۆتۈردى، شاۋقۇن – سۈرەن قىلدى.

بَاشَرَ يُبَاشِرُ مُبَاشَرَةً الْأَمْرَ: باشقۇردى.

بَاشَرَ التِّجَارَةَ: سودىگەرچىلىك قىلدى.

بَاشَرَ الْمَرْأَةَ: جىنسىي مۇناسىۋەت قىلدى، جىنسىي ئالاقە قىلدى.

بَاشَرَ الْعَمَلَ وَ بِهِ: ئىش بىلەن شۇغۇللاندى، ئىش قىلدى.

بَاشَرَ الصِّنَاعَةَ: سانائەت بىلەن شۇغۇللاندى

بَاشَرَ الْمُفَاوَضَاتِ: سۆھبەت ئۆتكۈزدى، سۆھبەت ئېلىپ باردى.

«بَاشَرَ الْوُزَرَاءُ أَعْمَالَهُمْ بَعْدَ تَأْلِيفِ الْحُكُومَةِ الْجَدِيدَةِ»: يېڭى ھۆكۈمەت تەشكىللەنگەندىن كېيىن مىنىستىرلار ئۆز ئىشلىرىغا كىرىشىپ كەتتى.

بَاشَرَ مَسْؤُلِيَّتَهُ: مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلدى.

بَاشٌّ: خۇش چىراي، كۈلۈمسىرىگەن چىراي.

بَاشِقٌ ج بَوَاشِقُ: قۇرغۇي.

بَاصٌ ج بَاصَاتٌ: ئاپتوبۇس، كوچا ئاپتوبۇسى.

«يَعْتَمِدُ كَثِيرٌ مِنْ سُكَّانِ الْمُدُنِ عَلَى الْبَاصَاتِ فِي تَنَقُّلَاتِهِمِ الْيَوْمِيَّةِ»: نۇرغۇنلىغان شەھەر ئاھالىلىرى ئۆزلىرىنىڭ كۈندىلىك بېرىش – كېلىشلىرىدە كوچا ئاپتوبۇسلىرىغا تايىنىدۇ.

بَاصِرَةٌ ج بَوَاصِرُ: كۆز.

بَاضَ يَبِيضُ بَيْضًا فُلَانًا: ئاقىلىقتا پالانىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

بَاضَ بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى.

بَاضَ السَّحَابُ: بۇلۇت يامغۇر تۆكتى.

بَاضَ الْحَرُّ: ئىسسىق قاتتىق بولدى.

بَاضَتِ الدَّجَاجَةُ: مېكىيان تۇخۇم تۇغدى.

بَاضَعَ يُبَاضِعُ مُبَاضَعَةً الزَّوْجَةَ: ئايالى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

اَلْبَاضِعُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَاظَ يَبُوظُ بَوْظًا: خارلىنىشىپ قالدى، كەمبەغەللىشىپ قالدى.

بَاطِخٌ: ئوغدىسىغا ياتقۇچى.

بَاطِسٌ: پېتەك.

بَاطِسُ الْحِذَاءِ: پېتەك، ئىستەلكە.

بَاطِشٌ: شىددەتلىك، قاتتىق؛ قاتتىق تۇتقۇچى؛ قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَاطِلٌ ج أَبَاطِيلُ: يالغان، ناھەق، بىھۇدە، ساختا، ناتوغرا ئىش؛ ئاساسسىز، ئويدۇرما، پايدىسىز.

«جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» «قرآن»: ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى، باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ.

«رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلاً» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! سەن بۇنى بىكار ياراتمىدىڭ.

كَلَامٌ بَاطِلٌ: يالغان سۆز، يالغان – ياۋىداق سۆز.

«أَصْبَحَ الْقَرَارُ بَاطِلاً»: قارار بىكار بولدى.

«لِلْبَاطِلِ جَوْلَةٌ ثُمَّ يَضْمَحِلُّ»: باتىل ۋاقىتىنچە ئۈستۈنلۈك قازانغان بىلەن، ئۇزۇنغا بارماي يوقۇلىدۇ.

تُهْمَةٌ بَاطِلَةٌ: تۆھمەت.

«أُتُّهِمَ بِتُهْمَةٍ أَخْلَاقِيَّةٍ يَعْلَمُ كُلُّ النَّاسِ أَنَّهَا بَاطِلَةٌ»: ئۇنىڭغا ئەخلاقىي جەھەتتىن قارا چاپلانغان بولسىمۇ، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ يالغانلىقىنى بىلىدۇ.

بَاطِنٌ، بَاطِنَةٌ ج أَبْطِنَةٌ و بُطْنَانٌ و بَوَاطِنُ: ھەر نەرسىنىڭ ئىچكى قىسمى، ئىچى، يوشۇرۇن، مەخپىي.

«وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ» «قرآن»: ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن گۇناھلارنى تەرك ئېتىڭلار!

اَلْعَقْلُ الْبَاطِنُ: ئىچكى تۇيغۇ، ئىچكى ھېسسىيات.

بَاطِنُ الْكَفِّ: ئالقان.

بَاطِنُ الْقَدَمِ: پۇت ئالقىنى.

فِي بَاطِنِ الْأَمْرِ: ئەمەلىيەتتە.

اَلْحِوَارُ الْبَاطِنُ: ئۆز – ئۆزى بىلەن سۆزلىشىش.

بَاطِنُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ ئىچكى قاتلاملىرى.

اَلْبَاطِنُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان، زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئويلاپ ئەقىل يەتمەيدىغان» دېگەن مەنىدە.

«هُوَ الْأَوَّلُ وَ الْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ» «قۇرئان»: ئۇنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، ئاشكاردۇر، مەخپىيدۇر.

«يَرَى الْعَالِمُونَ بِبَوَاطِنِ الْأُمُورِ كَذَا وَ كَذَا»: ئالىملار ئىشلارنىڭ سىرلىرىنى بىلەلەيدۇ.

بَاطِنًا: ئىچكى جەھەتتىن، يوشۇرۇن.

اَلْبَاطِنَةُ مِنَ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ قەلبى، نىيىتى.

اَلْبَاطِنَةُ فِي الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئىچكى سىرى.

بَوَاطِنُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ ئىچكى قاتلاملىرى

بَاطِنِيٌّ: ئىچكى قىسمىغا ئائىت.

طِبٌّ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى كېسەللىك تېبابىتى.

مَرَضٌ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى كېسەل.

تَأَمُّلٌ بَاطِنِيٌّ: ئىچكى مۇلاھىزە.

أَمْرَاضٌ بَاطِنِيَّةٌ: ئىچكى كېسەللەر.

اَلْبَاطُونُ الْمُسَلَّحُ: پولات چىۋىقلىق بېتون.

بَاطِيَةٌ ج بَوَاطٍ: ئىستاكان، كورۇشكا، چوڭ شىشە قاچا.

بَاطَ يَبِيطُ بَيْطًا: سەرىپ كەتتى.

بَاعَ يَبِيعُ بَيْعًا وَ مَبِيعًا: ساتتى.

بَاعَ بِالْقَطَّاعِيِّ: پارچە ساتتى.

بَاعَ بِالْمَزَادِ: كىمئارتۇق قىلىپ ساتتى، تالاشتۇرۇپ ساتتى.

بَاعَ الْكَاتِبُ قَلَمَهُ: يازغۇچى قەلىمىنى شەخسى مەنپەئەت ئۈچۈن ئىشقا سالدى.

بَاعَتْ عِرْضَهَا: نومۇسىنى ساتتى، پاھىشە قىلدى.

«لَمْ يَكُنِ الْإِسْتِعْمَارُ لِيَنْجَحَ لَوْلَا اِعْتِمَادُهُ عَلَى بَعْضِ الْمُوَاطِنِينَ الَّذِينَ بَاعُوا شَرَفَهُمْ وَدِينَهُمْ بِثَمَنٍ بَخْسٍ»: مۇستەملىكىچىلىك ئۆزىنىڭ شەرىپىنى ۋە دىنىنى ئەرزان باھادا ساتىدىغان بىر قىسىم يۇقىرىلارغا يۆلەنمىگەن بولسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىغان بولاتتى.

بَاعٌ ج أَبْوَاعٌ: غۇلاچ.

طَوِيلُ الْبَاعِ: كۈچلۈك، قابىلىيەتلىك؛ سەۋىيىلىك، كەڭ مەلۇماتلىق، ھوقۇقلۇق؛ مەرد.

قَصِيرُ الْبَاعِ: ئاجىز، ئىقتىدارسىز؛ بېخىل.

بِالْبَاعِ وَ الذِّرَاعِ: باركۈچى بىلەن، مىڭ تەسلىكتە، تىرىشىپ - تىرمىشىپ.

«اَلْمُؤَلِّفُ مِنَ الْمَعْرُوفِينَ بِطُولِ بَاعِهِ فِي هَذَا الْحَقْلِ»: مۇئەللىپ بۇ ساھەدە سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى بىلەن مەشھۇر.

بَاعِثٌ ج بَوَاعِثُ: ئەۋەتكۈچى؛ سەۋەب، غەرەز؛ ئاساس.

«مِنْ بَوَاعِثِ النَّهْضَةِ الصِّنَاعِيَّةِ تَوَافُرُ الْخِبْرَةِ الْعِلْمِيَّةِ وَالْأَيْدِي الْعَامِلَةِ»: ئىلمىي تەجرىبە ۋە ئەمگەك كۈچىنىڭ تولۇق بولۇشى سانائەتنىڭ يۈكسىلىشىنىڭ ئامىللىرىدۇر.

اَلْبَاعِثُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «مەخلۇقاتلارنى قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلدۈرگۈچى» دېگەن مەنىدە.

بَاعَدَ يُبَاعِدُ مُبَاعَدَةً: ئايرىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

بَاعَدَ الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى.

«اَلنَّزَعَاتُ الْإِقْلِيمِيَّةُ مِنَ الْعَوَامِلِ الَّتِي بَاعَدَتْ بَيْنَ الْعَرَبِ وَتَحْقِيقِ وَحْدَتِهِمْ»: رايون خاراكتېرلىك تالاش - تارتىشلار ئەرەبلەرنىڭ بىرلىكىنى ئىشقا ئاشۇرۇشنى يىراقلاشتۇرغان مۇھىم سەۋەبدۇر.

بَاغَتَ يُبَاغِتُ مُبَاغَتَةً الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، ئۇشتۇمتۇت زەربە بەردى.

«بَاغَتَهُمُ الْعَدُوُّ بِغَزْوِ أَرَاضِيهِمْ فِي جَبَهَاتٍ عِدَّةٍ»: دۈشمەن ئۇلارغا بىرقانچە سەپتىن ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلىپ زېمىنىنى بېسىۋالدى.

بَاغِتٌ: كۈتمىگەن يەردىن، تۇيۇقسىز.

بَاغَضَ يُبَاغِضُ مُبَاغَضَةً: بىر - بىرىنى ئۆچ كۆرۈشتى، بىر - بىرى بىلەن دۈشمەنلەشتى، بىر - بىرى بىلەن ئۆچلەشتى.

بَاغٍ ج بَاغُونَ. بُغَاةٌ و بُغْيَانٌ: زالىم، ئەزگۈچى، ئادالەتسىز، مۇستەبىت.

«فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ»

«قرآن» : كىمكى ئۇز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

بَاقَةٌ ج بَاقَاتٌ: باغلام، تىزىق، دەستە، تۇتام.

بَاقَةُ زُهُورٍ: گۈلدەستە.

«تُقَدَّمُ بَاقَاتُ الزُّهُورِ فِي مُنَاسَبَاتٍ مُخْتَلِفَةٍ» : تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەردە گۈلدەستىلەر تەقدىم قىلىنىپ تۇرىدۇ.

بَاقِرٌ ج بَاقُورٌ: كالا توپى، كالا پادىسى، بىر توپ كالا.

بَاقِلٌ: يوپيۇرماق بىخى.

بَاقِلاَّءُ: دادۇر، پۇرچاق.

بَاقِلِيٌّ: دادۇر، پۇرچاق.

بَاقِيَةٌ ج بَوَاقٍ: قىرىق قۇلاق.

بَاقٍ م بَاقِيَةٌ ج بَاقِيَاتٌ وَبَوَاقٍ: داۋاملاشقۇچى، ھەمىشە بولغۇچى، قېلىپ قالغۇچى، قالدۇق؛ قالدۇق سان، كەم سان؛ ئۈزلۈكسىز، دائىمىي، ئەبەدى.

«فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ» «قرآن» : ئۇلاردىن بىرەر ئادەمنىڭ قالغانلىقىنى كۆرەلەمسەن.

«وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا» «قرآن» : باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر ساۋاب جەھەتتىن پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا ئارتۇقتۇر.

اَلْحَيَاةُ الْبَاقِيَةُ: ئاخىرەتتىكى ھاياتلىق.

اَلْبَاقِي: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەڭگۈ مەۋجۇت بولۇپ تۇرغۇچى» دېگەن مەنىدە.

بَاكَرَ يُبَاكِرُ مُبَاكَرَةً: بۇرۇن كېلىشتى، بۇرۇن باشلاشتى، ئالدىراشتى، ئەتىگەن تۇرۇشتى.

بَاكِرٌ: ئەتىگەن، دەسلەپكى مەزگىل، بالدۇر كەلگەن.

بَاكِرًا: ئەتىگەن، دەسلەپكى مەزگىل، بالدۇر كەلگەن.

«نَمْ بَاكِرًا وَاسْتَيْقِظْ بَاكِرًا» : بالدۇر ئۇخلاپ بالدۇر ئويغان.

«وَصَلَ الْمَدِينَةَ فِي الصَّبَاحِ الْبَاكِرِ» : ئۇ شەھەرگە ئەتىگەندىلا يېتىپ باردى.

«حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ بَاكِرًا» : ئۇ يىغىنغا بالدۇر كەلدى.

«سأَزُورُكَ بَاكِرًا» : سېنى ئەتە يوقلايمەن.

بَاكِرَةٌ ج بَوَاكِرُ: ئەڭ دەسلەپتە پىشقان مېۋە.

بَاكُورَةُ الشَّيْءِ ج بَاكُورَاتٌ وَبَوَاكِيرُ: دەسلەپكى مېۋە، دەسلەپتە پىشقان مېۋە، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپى.

«ظَهَرَتْ بَوَاكِيرُ التَّجَدُّدِ فِي الشِّعْرِ الْحَدِيثِ فِي أَوَائِلِ هَذَا الْقَرْنِ» : مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يېڭى شېئىرىيەتتە دەسلەپكى يېڭىلىق مەيدانغا كەلدى.

«كَانَ هَذَا الْكِتَابُ بَاكُورَةَ أَعْمَالِهِ» : بۇ كىتاب ئۇنىڭ تۇنجى ئەسىرى.

اَلْبَاكُورُ: باھارنىڭ تۇنجى يامغۇرى.

بَاكٍ ج بُكَاةٌ م بَاكِيَةٌ ج بَاكِيَاتٌ وَبَوَاكٍ: يىغا - زار قىلغۇچى، يىغلىغۇچى.

بَاكِيَةٌ: ئەگمە ئىشىك.

بَالَ يَبُولُ بَوْلاً: سىيدى، كىچىك تاھارەت قىلدى.

بَالٌ: دىل، يۈرەك، قەلب، ئەقىل، زېھىن؛ ھال، ئەھۋال، خاتىرە، نىيەت.

ذُوبَالٍ: زور، چوڭ ، جىددى، ئېغىر دەرىجىدە.

اِنْشِغَالُ الْبَالِ: بىئارام، خاتىرجەمسىز، پىكرى چېچىلاڭغۇ.

كَانَ مَشْغُولَ الْبَالِ: ئۇنىڭ ئەس - يادى ئىش بىلەن.

مُرْتَاحُ الْبَالِ: خاتىرجەم، خۇشال.

خَالِي الْبَالِ: غېمى يوق، غەمسىز، خاتىرجەم، خۇشال.

«سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارنى ھىدايەت قىلىدۇ ۋە ھالىنى ياخشىلايدۇ.

رَاحَةُ الْبَالِ: خاتىرجەم، كۆڭلى تىنچ، خاتىرجەملىك.

نَاعِمُ الْبَالِ: تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ۋە باياشات.

رَخِيُّ الْبَالِ: تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك ۋە باياشات.

طَوِيلُ الْبَالِ: چىدامىلىق، سەۋرچان.

أَعْطَى بَالَهُ: ئۇنىڭغا دىققەت قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى، پەخەس بولدى.

غَابَ عَنْ بَالِهِ: ئۇنتۇپ قالدى.

خَطَرَ بِبَالِهِ: ئەسلىدى، خاتىرىسىگە ئالدى، ئېسىگە كەلدى.

مَابَالُكَ: نېمە بولدۇڭ، ساڭا نېمە بولدى؟

مَابَالُ: نېمىشقا، نېمە ئۈچۈن؟

لَمْ يَلْقَ لِقَوْلِهِ بَالاً: ئۇنىڭ سۆزىگە دىققەت قىلمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

لَابَأْسَ خُذْ بَالَكَ فِيمَا بَعْدُ: كېرەك يوق، بۇندىن كېيىن دىققەت قىلغىن.

«تَرْجَمَةُ الشِّعْرِ مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى أَمْرٌ عَسِيرٌ فَمَا بَالُكَ إِذَا كَانَتِ التَّرْجَمَةُ الشِّعْرِيَّةُ» : شېئىرنى بىر تىلدىن ئىككىنچى بىر تىلغا تەرجىمە قىلىش تەس ئىش، ئەگەر شېئىرنى شېئىر قىلىپ تەرجىمە قىلىش سېنىڭچە قانداق بولماقچى؟

بَالَةٌ ج بَالاَتٌ: چوڭ تۇلۇم، قاپ، تاغار.

بَالَغَ يُبَالِغُ مُبَالَغَةً: ئاشۇرۇۋەتتى، چوڭايتىۋەتتى، مۇبالىغە قىلدى.

بَالَغَ الْاِهْتِمَامَ: زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بەردى، ناھايىتى كۆڭۈل بۆلدى.

«بَالَغَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ فِي التَّرْحِيبِ بِالضُّيُوفِ وَإِكْرَامِهِمْ» : شەھەر خەلقى مېھمانلارنى قىزغىن قارشى ئالدى ۋە كۈتىۋالدى.

بَالَغَ فِي الشَّيْءِ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

«يُبَالِغُ بَعْضُ الشُّعَرَاءِ فِي مَدْحِ مَمْدُوحِهِ» : بەزى شائىرلار ئۆزى مەدھىيىلەۋاتقان كىشىنى ئاشۇرۇپ ماختايدۇ.

بَالِغٌ: يەتكۈچى، بالاغەتكە يەتكۈچى، قۇرامىغا توشقۇچى.

غُلَامٌ بَالِغٌ: بالاغەتكە يەتكەن بالا، قۇرامىغا توشقان يىگىت.

اِهْتِمَامٌ بَالِغٌ: زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىش، ئوبدان كۆڭۈل بۆلۈش.

بَالِغُ الْأَثَرِ: تەسىرى چوڭقۇر.

«لَيْسَ مَنْ يُنْكِرُ مَالِلشُّعُورِ الْوَطَنِيِّ مِنْ بَالِغِ الْأَثَرِ فِي حَيَاةِ الْإِنْسَانِ» : ئىنسان ھاياتىدا ۋەتەن مۇھەببىتىنىڭ كىشىگە چوڭقۇر تەسىر قىلىدىغانلىقىنى ئىنكار قىلىدىغان كىشى يوق.

«أَعْطَى الْمَوْضُوعَ بَالِغَ إِهْتِمَامِهِ» : ماۋزۇغا ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى.

يَمِينٌ بَالِغَةٌ: قاتتىق قەسەم.

حُجَّةٌ بَالِغَةٌ: كۈچلۈك دەلىل، كۈچلۈك ئىسپات.

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ: ۋايىغا يەتكەن دانالىق، چوڭقۇر ھېكمەت.

أَضْرَارٌ بَالِغَةٌ: زور زىيان، چوڭ زىيان.

بَالُوعَةٌ ج بَوَالِيعُ: يېپىق ئېرىق، سۇ يولى؛ پۆندا يولى.

بَالُونٌ ج بَالُونَاتٌ: شار.

بَالَى يُبَالِي مُبَالَاةً الْأَمْرَ وَ بِهِ: كۆڭۈل بۆلدى.

بَالٍ م بَالِيَةٌ: كونا، ئەسكى، چىرىگەن، بۇزۇلغان.

«أَصْبَحَ الْمَوْضُوعُ بَالِيًا» : ئۇ ماۋزۇ كونىراپ قالدى.

بَانَ يَبِينُ بَيَانًا وَتِبْيَانًا: ئاشكارا بولدى، ئېنىق بولدى، چۈشىنىشلىك بولدى، ئايان بولدى.

بَانَ الشَّيْءَ: روشەنلەشتۈردى، ئېنىق قىلدى.

بَانَ الْأَمْرُ: روشەن بولدى، ئايان بولدى.

«لَمْ تَكُنْ لُغَتُهُمْ سَلِيمَةً فَبَانَ الْاِضْطِرَابُ وَالْفَسَادُ فِي كَثِيرٍ مِنْ تَرْجَمَاتِهِمْ» : ئۇلارنىڭ تىلى ساغلام بولمىغانلىقى ئۈچۈن تەرجىمىلىرىدە قالايمىقانچىلىق ۋە خاتالىقلار كۆرۈلدى.

بَانَ يَبِينُ بَيْنًا و بُيُونًا و بَيْنُونَةً: ئايرىلىپ كەتتى، ئۈزۈلۈشۈپ كەتتى، ئادا - جۇدا بولدى.

بَانَتِ الْمَرْأَةُ عَنْ زَوْجِهَا: ئايال ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتتى.

بَانٌ: مەجنۇن تال.

بَانَةٌ: شاخ سانىغۇچ.

بَانٍ ج بُنَاةٌ: قۇرغۇچى، تامچى، قۇرۇلۇش قىلغۇچى.

بَاهٌ: جىما، جىنسىي ئالاقە، جىنسىي مۇناسىۋەت.

مُقَوِّي الْبَاهِ: باھنى كۈچەيتكۈچى، جىنسىي ئىقتىدارنى كۈچەيتكۈچى.

بَاهَتَ يُبَاهِتُ مُبَاهَتَةً: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ - تاڭ قالدۇردى.

بَاهِتٌ: ئۆڭۈپ كەتكەن، رەڭگى ئۆچۈپ كەتكەن.

ثَوْبٌ بَاهِتٌ: ئۆڭۈپ كەتكەن كىيىم.

اِبْتِسَامَةٌ بَاهِتَةٌ: سۇنئىي كۈلكە، زورمۇ زور كۈلكە.

«ظَهَرَتْ عَلَى وَجْهِهِ اِبْتِسَامَةٌ بَاهِتَةٌ»: ئۇنىڭ چىرايىغا سۇنئىي كۈلكە يۈگۈردى.

بَاهِرٌ: پارلاق، شانلىق، كۆرۈنەرلىك، كۆزنى چاقنىتىدىغان، كۆزگە كۆرۈنگەن.

نَجَاحٌ بَاهِرٌ: يۈكسەك مۇۋەپپەقىيەت، شانلىق نەتىجە.

ضَوْءٌ بَاهِرٌ: كۈچلۈك نۇر.

«نَجَحَ الطَّالِبُ الْمُجِدُّ نَجَاحًا بَاهِرًا فِي الْإِمْتِحَانِ»: تىرىشچان ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا شانلىق نەتىجىگە ئېرىشتى.

بَاهِظٌ: ئېغىر، جاپالىق، مۇشەققەتلىك؛ چەكتىن ئاشقان؛ بالا - قازا.

ثَمَنٌ بَاهِظٌ: يۇقىرى باھا.

أَسْعَارٌ بَاهِظَةٌ: يۇقىرى باھا، قىممەت باھا.

«فُرِضَتْ ضَرَائِبُ بَاهِظَةٌ عَلَى الْمُوَاطِنِينَ»: پۇقرالارغا ئېغىر ئالۋاڭ - ياساق قويۇلدى.

بَاهَلَ يُبَاهِلُ مُبَاهَلَةً الْقَوْمُ الْقَوْمَ: ئۆزئارا لەنەت قىلىشتى.

بَاهِلٌ ج بُهَّلٌ وَ بُهْلٌ: ئىشسىز.

بَاهَى يُبَاهِي مُبَاهَاةً صَدِيقَهُ: پەخىرلەندى.

بَاهَى بِهِ: پەخىرلەندى.

«يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةَ» «حديث»: پەرىشتىلەر ئۇلاردىن پەخىرلىنىدۇ.

بَاهٍ: گۈزەل، نۇرانە، پارلاق، ھەشەمەتلىك، دەبدە-

بىلىك، ھەيۋەتلىك.

بَايِخٌ: تەمسىز، لاۋزا، تېتىقسىز.

بَايَعَ يُبَايِعُ مُبَايَعَةً: بەيئەت قىلدى، قەسەم بەردى، قەسەمياد قىلدى.

«إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ» «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، ساڭا بەيئەت قىلغانلار، ئاللاھقا بەيئەت قىلغان بولىدۇ.

بَايَعَهُ: ئۇنىڭ بىلەن سودىدا پۈتۈشتى، كېلىشىمگە ئىمزالىدى.

بَايَعَ التَّاجِرُ الْمُشْتَرِي: سودىگەر خېرىدار بىلەن سودىلاشتى.

بَايَعَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ئۇنىڭ بىلەن كېلىشىم تۈزدى، ئۇنىڭ بىلەن ۋەدىلەشتى.

«كَانَ أَبُوبَكْرٍ الصِّدِّيقُ أَوَّلَ حَاكِمٍ بَايَعَهُ الْمُسْلِمُونَ خَلِيفَةً لَهُمْ»: ئەبۇبەكرى سىددىق مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىگە خەلىپە قىلىش يۈزىسىدىن قول بېرىپ سايلىغان بىرىنچى خەلىپە ئىدى.

بُويِعَ لَهُ بِالْخِلَافَةِ: ئۇ خەلىپە قىلىپ سايلاندى.

بَايَنَ يُبَايِنُ مُبَايَنَةً: تاشلىۋەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، كېلىشەلمىدى، ۋاز كەچتى، قارشى تۇردى.

«إِنَّ الْإِسْلَامَ يُبَايِنُ كُلَّ الْمَذَاهِبِ وَالْأَفْكَارِ الْوَضْعِيَّةِ إِعْتِقَادًا وَتَصَوُّرًا وَمَنْهَجًا»: ئىسلام دىنى كىشىلەر تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان ھەرقانداق مەزھەپ ۋە ئىدىئولوگىيىگە ئېتىقاد شەكلى ۋە ئۇسلۇب جەھەتتىن قارىمۇ قارشى كېلىدۇ.

بَائِتٌ: كونا، قەدىمى.

بَائِتٌ فِي الشَّقِّ: سېپتىن قالغۇچى.

خُبْزٌ بَائِتٌ: بىر كېچە تۇرۇپ قالغان نان.

بَائِخٌ: چاكىنا، تاپتىن چىققان، تۇتامى يوق.

اِخْتِتَامٌ بَائِخٌ: چاكىنا قائىدە - يوسۇنلار.

كَلَامٌ بَائِخٌ: يوقىلاڭ گەپ، تۇترۇقسىز گەپ.

بَائِسٌ: بىچارە، بەختسىز، نامرات.

عَاشَ بَائِسًا: نامرات ياشىدى.

«ظَلَّ حَزِينًا بَائِسًا بَعْدَ وَفَاةِ وَلَدِهِ» : بالىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن غەمكىن بىچارە بولۇپ قالدى.

بَائِدٌ: يوقالغۇچى، ھالاك بولغۇچى، مۇنقەرز بولغۇچى.

عَهْدٌ بَائِدٌ: مۇنقەرز بولغان ئەسىر، مۇنقەرز بولغان دەۋر.

«جَاءَتِ الثَّوْرَةُ لِتَقْضِيَ عَلَى مَساوِئِ الْعَهْدِ الْبَائِدِ» : ئىنقىلاب مۇنقەرز بولغان دەۋرنىڭ ئىللەتلىرىنى يوق قىلىش ئۈچۈن مەيدانغا كەلدى.

اَلْأُمَمُ الْبَائِدَةُ: مۇنقەرز بولغان مىللەتلەر، نەسلى قۇرۇغان خەلقلەر، مۇنقەرز بولغان ئۈممەتلەر.

اَلْحَضَارَةُ الْبَائِدَةُ: يوقالغان مەدەنىيەتلەر.

بَائِرٌ ج بُورٌ: قاقاس يەر، بوز يەر، ئېچىلمىغان يەر.

بِنْتٌ بَائِرَةٌ: قېرى قىز، ئولتۇرۇپ قالغان قىز.

اَلْأَرْضُ الْبَائِرَةُ: ئاق يەر، تاشلاندۇق يەر، خام يەر.

بَائِضٌ: تۇخۇمدىن تۇغۇلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

بَائِعٌ ج بَاعَةٌ وَبَائِعُونَ م بَائِعَةٌ ج بَائِعَاتٌ: چار بازارچى، ساتقۇچى، مال ئىگىسى، سودىگەر، پەرىكازچىك.

بَائِعٌ مُتَجَوِّلٌ: چار بازارچى، سەييارە سودىگەر.

بَائِقَةٌ ج بَوَائِقُ: بالايىئاپەت.

بَأْبَأَ يُبَأْبِئُ بَأْبَأَةً الْوَلَدَ: بالا دادا دېدى.

بَأْبَأَ الرَّجُلُ: «ب» ھەرپىنى كېكەچلەپ تەلەپپۇز قىلدى.

بُؤْبُؤُ الْعَيْنِ: كۆز قارىچۇقى.

«هُوَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ بُؤْبُؤِ عَيْنَيَّ» : ئۇ ماڭا ئىككى كۆزۈمنىڭ قارىچۇقىدىنمۇ قىممەتلىك.

بَأَرَ يَبْأَرُ بَأْرًا: قۇدۇق كولىدى.

بِئْرٌ ج آبَارٌ و أَبَارٌ وَبِئَارٌ وَ أَبْوُرٌ: قۇدۇق.

«تَعْتَمِدُ الزِّرَاعَةُ فِي بَعْضِ الْمَنَاطِقِ الصَّحْرَاوِيَّةِ عَلَى مِيَاهِ الْآبَارِ» : بەزى قۇرغاق رايونلار تېرىقچىلىقتا قۇدۇق سۈيىگە تايىنىدۇ.

بِئْرٌ اِرْتِوَازِيَّةٌ: ئۆزى ئاقار قۇدۇق.

بِئْرُ السُّلَّمِ: بىنادىكى لەمپە ئورۇنلاشتۇرۇلغان بوشلۇق.

بِئْرُالْبِتْرُولِ: نېفىت قۇدۇقى.

بُؤْرَةٌ ج بُؤَرٌ: مەركەز؛ ئوچاق، مەش؛ ئورا، ئورەك، ئازگال، گودال.

بُؤْرَةٌ (فِي الطِّبِّ) : تۈپلىنىش نۇقتىسى، يىغىلىش نۇقتىسى.

«أَصْبَحَتِ الْمَدِينَةُ بُؤْرَةً لِلْفَسَادِ» : شەھەر بۇزۇقچىلىقنىڭ ئوچىقىغا ئايلىنىپ قالدى.

اَلْبُعْدُ الْبُؤْرِيُّ: فوكۇس ئارىلىقى.

بَؤُسَ يَبْؤُسُ بَأْسًا وَبَأْسَةً و بَآسَةً: شىجائەتلىك بولدى، باتۇر بولدى، قەھرىمان بولدى.

بَئِسَ يَبْأَسُ بُؤْسًا وَبَئِيسًا وَبُؤُوسًا الرَّجُلُ: نامراتلىشىپ قالدى، بەختسىزلىككە ئۇچرىدى.

بَأْسٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، شىجائەت، جاسارەت؛ ئازاب، قورقۇنچ، ئەنسىرەش.

«وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ» (قرآن) : ئاللاھنىڭ ئازابى گۇناھكار قەۋمدىن قايتۇرۇلمايدۇ.

ذُوبَأْسٍ: كۈچلۈك، مەرد، باتۇر.

لَابَأْسَ فِي ذَلِكَ: ھېچ گەپ يوق، ھېچ ۋەقەسى يوق، كېرەك يوق.

لَابَأْسَ عَلَيْكَ: ئەندىشە قىلمالىڭ، ئەنسىرىمەڭ.

لَابَأْسَ بِهِ: ياماں ئەمەس، تۈزۈك، بولىدۇ، كېرەك يوق، ھېچقىسى يوق، چاتاق يوق.

«كَانَ لَدَيْهِ مَبْلَغٌ مِنَ الْمَالِ لَابَأْسَ بِهِ» : ئۇنىڭ قولىدا خېلى مال بار.

لَابَأْسَ مِنْهُ: ھېچ ۋەقەسى يوق، كېرەك يوق، ھېچقىسى يوق، ھەرىج يوق.

«لَابَأْسَ عَلَيْهِ» : ئۇنىڭغا چاتاق يوق، ئۇنىڭغا ھېچ گەپ يوق.

بِئْسَ: نېمىدېگەن ياماں، نېمىدېگەن ئوسال، ئەجەبمۇ ناچار.

بَنَاتُ بِئْسَ: بالايىئاپەت.

بِئْسَ خُلُقُ الْفَتَى الْأَنَانِيَّةُ: يىگىتنىڭ شەخسىيەتچىلىك ئەخلاقى نېمىدېگەن ياماں - ھە!

بُؤْسٌ: بەختسىزلىك، نامراتلىق، قىيىنچىلىق، قاتتىقلىق.

بَأْسَاءُ: بەختسىزلىك، نامراتلىق، قىيىنچىلىق، ئاچارچىلىق.

«فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ» (قرآن) : ئۇلارنى نامراتلىق بىلەن جازالىدۇق.

بَأَهَ يَبْأَهُ بَأْهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، سەزگۈر بولدى، سەزگۈرلۈك بىلەن تونۇپ قالدى.

بَئِيسٌ: باتۇر، قەھرىمان، جەڭگەرلىك، قاتتىق.

عَذَابٌ بَئِيسٌ: قاتتىق ئازاب.

«وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ» (قرآن) : ئالالاھنىڭ ئەمرىدىن چىققانلىرى ئۈچۈن، زالىملارنى قاتتىق ئازابقا دۇچار قىلدۇق.

بَبْرٌ ج بُبُورٌ: يولۋاس .

بَبَّغَاوِيٌّ: دورامچى .

بَبْغَاءُ ج بَبْغَاوَا بَبَّغَاءُ ج بَبَّغَاوَاتٌ: شاتۇتى، تۇتى قۇش .

بَتَاتًا: قەتئىي، ئۈزۈل ـ كېسىل .

«إِخْتِلَالُ الْقُدْسِ أَمْرٌ لَا يَرْضَى بِهِ الْمُسْلِمُونَ بَتَاتًا» : بەيتۇل مۇقەددەسنىڭ ئىشغال قىلىنىشى مۇسۇلمانلار ھەرگىز رازى بولمايدىغان ئىش .

بَتَارٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ .

بَتَّ يَبُتُّ وَ يَبِتُّ بَتًّا الشَّيْءَ: كەستى، تىلدى؛ ئىجرا قىلدى، قارار قىلدى، بەلگىلىدى.

بَتَّ النِّيَّةَ: جەزم قىلدى، قەتئىي نىيەتكە كەلدى.

بَتَّ الْأَمْرَ: نىيەت قىلدى، قەتئىي نىيەتكەكەلدى؛ تەكىتلىدى، ئىشقا ئاشۇردى.

بَتَّ الْحُكْمَ: قەتئىي قارار قىلدى.

بَتَّ حِبَالَ مَوَدَّتِهِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتىنى ئۈزدى.

بَتَّ فِي الْأَمْرِ: بىر قارارغا كەلدى، بىر يەرگە توختىدى.

«هَذَا مَوْضُوعٌ لَمْ يُبَتَّ فِيهِ حَتَّى الْآنَ» : بۇ تېما ھازىرغىچە بىر تەرەپ قىلىنمىدى.

بَتٌّ ج بُتُوتٌ: قېلىن كىيىم، قوپال كىيىم.

بَتَّارٌ ج بَوَاتِرُ: ئۆتكۈر قىلىچ.

بَتَّاوٌ م بَتَّاوَةٌ ج بَتَّاوَاتٌ: قوناق نېنى، زاغرا.

بَتَّةً. أَلْبَتَّةَ: قەتئىي، ھەرگىز، ئەلۋەتتە، ھەمىشە.

«لَا أَفْعَلُهُ الْبَتَّةَ. بَتَّةً» : مەن ئۇنى ھەرگىز قىلمايمەن.

بَتَّلَ يُبَتِّلُ تَبْتِيلًا: بويتاق ياشىدى، تەنھا ياشىدى.

بَتَّلَ إِلَى اللَّهِ: تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەتكە بېرىلدى.

بَتِّيٌّ: قەتئىي، كەسكىن.

رَفْضٌ بَتِّيٌّ: كەسكىن رەت قىلىش.

«أَصْدَرَ قَرَارًا بَتِّيًّا» : قەتئىي قارار چىقاردى.

بَتِّيَّةٌ ج بَتِّيَّاتٌ: يۇيۇنۇش كۆلچىكى، ۋاننا.

بَتَرَ يَبْتُرُ بَتْرًا: كەستى، ئۈزۈپ قويدى.

بَتَرَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئۈزۈپ قويدى، ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقمىدى.

بَتِرَ يَبْتَرُ بَتَرًا الذَّنَبُ: قۇيرۇقى كېسىلدى.

بِتْرٌ (فِي الطِّبِّ) : بىرەر ئەزا ياكى ئەزانىڭ بىر قىسمىنى ئوپېراتسىيە قىلىپ كېسىۋېتىش.

بِتْرٌ (فِي عِلْمِ اللُّغَةِ) : سۆزنىڭ ئاخىرىدىكى بىرەر ھەرپ ياكى ئاھاڭنى چۈشۈرۈپ قويۇش ياكى تاشلىۋېتىش.

خُطْبَةٌ بَتْرَاءُ: ھەمدۇ ساناسىز خۇتبە.

بِتْرُولٌ: نېفىت، خام نېفىت، ماي.

تَصْفِيَةُ الْبِتْرُولِ: نېفىت ئايرىش، نېفىت تازىلاش.

اَلتَّنْقِيبُ عَنِ الْبِتْرُولِ: نېفىت تەكشۈرۈش، نېفىت قېزىش.

بِتْرُولٌ خَامٌ: چەككىلەنمىگەن نېفىت.

آبَارُ الْبِتْرُولِ: نېفىت قۇدۇقلىرى.

شِرْكَةُ الْبِتْرُولِ الْوَطَنِيَّةِ: دۆلەت نېفىت شىركىتى.

تَكْرِيرُ الْبِتْرُولِ: نېفىت ئايرىش.

خَطُّ أَنَابِيبِ الْبِتْرُولِ: نېفىت تۇرۇبا لىنىيىسى.

بِتْرُولِيٌّ: نېفىتكە مۇناسىۋەتلىك، نېفىتكە ئائىت.

حَقْلٌ بِتْرُولِيٌّ: نېفىتلىك.

اَلْمُنْتَجَاتُ الْبِتْرُولِيَّةُ: نېفىت مەھسۇلاتلىرى.

مِنْطَقَةٌ بِتْرُولِيَّةٌ: نېفىتلىك.

بَتْعٌ: كۈچ ـ قۇۋۋەت، ئېنېرگىيە.

بِتْعٌ: ھەسەل هارىقى.

بَتَلَ يَبْتُلُ وَ يَبْتِلُ بَتْلاً: كەستى، كېسىۋەتتى، كېسىپ تاشلىدى.

بَتْلَةٌ: گۈل بەرگى، گۈل قېتى.

بِتِنْجَانٌ: پەدىگەن.

بَتُولٌ: قىز، ياتلىق بولۇشتىن ۋاز كەچكەن قىز.

اَلْبَتُولُ: ھەزرىتى مەريەم ئانا.

اَلْبَتُولُ مِنَ النِّسَاءِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلىپ بويتاق ياشىغان ئايال.

بَتُولِيٌّ: پاك، ئىپپەتلىك، يۈزى ئېچىلمىغان.

بَتُولِيَّةٌ: پاكلىق، ئىپپەتلىك؛ يۈيۈنۈش دېسى.

بَتِيَّةٌ ج بَتِيَّاتٌ: ۋاننا، يۈيۈنۈش كۆلچىكى.

بَثَا يَبْثُو بَثْوًا: تەرلىدى.

بَثَا بِهِ عِنْدَالسُّلْطَانِ (سَعَى بِهِ): سۇلتانغا چاقتى، چېقىمچىلىق قىلدى.

بَثْبَثَ يُبَثْبِثُ بَثْبَثَةً الْخَبَرَ: خەۋەرنى تارقاتتى، خەۋەرنى يايدى.

بَثْبَثَ الْغُبَارَ: چاڭ توزۇتتى.

بَثَّ يَبُثُّ وَيَبِثُّ بَثًّا: ئەۋەتتى؛ تارقاتتى؛ ئېلان قىلدى؛ چاچتى.

بَثَّ الْأَلْغَامَ: مىنا كۆمدى.

بَثَّ السِّرَّ: سىرنى ئاشكارلىدى، پاش قىلدى.

بَثَّ الْعُيُونَ: جاسۇس ئەۋەتتى، تىماق ـ تىڭشىغۇچىلارنى قويۇۋەتتى.

بَثَّ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

بَثَّ اللهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى زېمىنغا يايدى.

«تَبُثُّ الْإِذَاعَةُ بَرَامِجَهَا مِنَ السَّاعَةِ السَّابِعَةِ مَسَاءً حَتَّى مُنْتَصِفَ اللَّيْلِ»: رادىئو ئۆزلىرى پروگراممىلىرىنى كەچ سائەت يەتتىدىن يېرىم كېچىگىچە ئاڭلىتىدۇ.

«كَانَتْ تَئِقُ بِهِ فَتَبُثُّهُ هُمُومَهَا»: ئۇ ئايال ئۇنىڭغا ئىشىنىپ ئۇنىڭ بىلەن ھال ـ مۇڭ ئېيتىشاتتى.

بَثٌّ ج بُثُوثٌ: ئەۋەتمەك؛ تارقاتماق؛ ئېلان قىلماق، غەم ـ قايغۇ، ھەسرەت، تەپرىقىدە چىلىك، ئايرىلىش.

«إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللهِ» (قرآن): مەن قايغۇ ـ ھەسرىتىمنى پەقەت ئاللاھقا ئېيتىمەن.

بَثٌّ إِذَاعِيٌّ: رادىئو ئاڭلىتىش.

بَثٌّ مُبَاشِرٌ: بىۋاسىتە تارقىتىش.

أَجْهِزَةُ الْبَثِّ: تارقىتىش ئۈسكۈنىلىرى.

بَثٌّ تِلْفِزْيُونِيٌّ: تېلېۋىزىيە ئارقىلىق تارقىتىش.

اَلْبَثُّ فِي اللَّاسِلْكِيِّ: رادىئو ئاڭلىتىش.

ثَمَرٌ بَثٌّ: چېچىلاڭغۇ مېۋە.

بَثَّقَ يُبَثِّقُ تَبْثِيقًا السَّيْلُ الْمَوْضِعَ: قاشنى يار ئېلىپ كەتتى.

بَثَرَ يَبْثَرُ وَ يَبْثِرُ بَثْرًا وَ بُثُورًا بَثِرَ يَبْثَرُ بَثَرًا بَثُرَ يَبْثُرُ بَثْرًا وَ بَثَرًا وَ بُثُورًا وَجْهُهُ: دانىخورەك چىقتى، دانىخورەك قاپلاپ كەتتى.

بَثْرٌ ج بُثُورٌ: دانىخورەك.

بَثِرٌ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

بَثْرَةٌ ج بَثَرَاتٌ: دانىخورەك.

اَلْبَثَعُ: لەۋ، كالپۇك، لەۋ ياكى كىچىك تىلدىكى قان ئۇيۇپ قالغان قىزىللىق.

اَلْبَثْعَةُ ج بُثَعٌ: كالپۇك ياكى كىچىك تىلدىكى ئەسلى بار بولغان ئۆسۈپ چىققان گۆش.

بَثَقَ يَبْثُقُ بَثْقًا وَبُثُوقًا وَ تَبْثَاقًا السَّيْلُ الْمَوْضِعَ: قاشنى يار ئېلىپ كەتتى.

بَثَقَ الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

بَثِقَ بَثَقًا الزَّرْعُ: زىرائەتكە يامغۇردىن كېسەللىك تەگدى.

اَلْبَثْقُ: يامغۇر سەۋەبىدىن ئۆسۈملۈكلەر دۇچار بولىدىغان كېسەللىك.

اَلْبِثْقُ ج بُثُوقٌ: توغان، ئۆستەڭ ۋە دەريا قىرغاق- لىرىدىن يار ئېلىپ كەتكەن جاي، يوچۇق.

اَلْبَثِيرُ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

عَطَاءٌ بَثِيرٌ: كۆپ سوۋغا.

بِجَادٌ ج بُجُدٌ: يوللۇق چىت، گەزلىمە.

بَجَّحَ يُبَجِّحُ تَبْجِيحًا: قىلىنىلىق قىلدى، ئۆيات- سىزلىق قىلدى، داپ يۈزلۈك قىلدى.

بَجَّدَ يُبَجِّدُ تَبْجِيدًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاش- تۇردى، ماكانلاشتۇردى.

بَجَّسَ يُبَجِّسُ تَبْجِيسًا الْمَاءَ: سۇ چىقاردى.

بَجَّلَ يُبَجِّلُ تَبْجِيلاً: ئۇلۇغلىدى، ھۆرمەتلىدى.

«يُبَجِّلُ النَّاسُ رِجَالَ الدِّينِ وَالْعِلْمِ وَالْخَيْرِ»: كىشىلەر دىنىي ئەربابلارنى، ئىلىم ئەھلىنى ۋە خەير - ئېھسان قىلغۇچىلارنى ھۆرمەتلەيدۇ.

بَجِحَ يَبْجَحُ بَجَحًا بِهِ: خۇشال بولدى، خۇرسەن بولدى.

بَجَدَ يَبْجُدُ بُجُودًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

بَجْدَةٌ: تېگى، مەنبەسى، ئەسلى، ماھىيەت، ھەقىقەت.

عِنْدَهُ بَجْدَةُ ذَلِكَ: ئۇ ھەقىقى ئەھۋالنى بىلىدۇ.

هُوَ ابْنُ بَجْدَتِهَا: ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان، ئەھۋالنى ئوبدان چۈشىنىدىغان كەسىپ ئەھلى، ھەممىدىن خەۋەردار، ئىشنىڭ كۆزىنى بىلىد- غان ئادەم.

بَجِرَ يَبْجَرُ بَجَرًا الرَّجُلُ: قورسىقى يوغىنىدى.

بَجَرَ الْبَطْنِ: قورساقنى ياردى.

بُجْرَةٌ ج بُجَرٌ: كىندىك؛ ئەيىب، نۇقسان.

ذَكَرَ بُجَرَهُ عُجَرَهُ: ئۇنىڭ ئەيىبىنى تىلغا ئالدى، ئۇنىڭ ئىشلىرىنى چۇۋۇدى.

بُجْرِيٌّ ج بُجَارَى: مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك، ھادىسە.

بَجَسَ يَبْجُسُ وَ يَبْجِسُ بَجْسًا و بُجُوسًا الْمَاءَ: سۇ چىقاردى.

بَجَعَ يَبْجَعُ بَجْعًا الشَّيْءَ: قىلىچ بىلەن كەستى.

بَجَعَةٌ ج بَجَعٌ ج بَجَعَاتٌ: ساقا قۇش، ساقا ئۆردەك.

بَجَلَ يَبْجُلُ بَجْلاً وَ بُجُولاً: توم بولدى؛ ياخشى- لاندى، مول بولدى.

بَجَلَ يَبْجُلُ بَجْلاً وَ بُجُولاً وَ بَجِلَ يَبْجَلُ بَجَلاً: ياخشى بولدى، ساغلام بولدى، خۇشال بولدى.

بَجُلَ يَبْجُلُ بَجَالَةً وَ بُجُولاً الرَّجُلُ: مەرتىۋ- لىك بولدى.

بَجُلَ الشَّيْءُ: توم بولدى، چوڭ بولدى.

بَجَلْ: ھەئە، شۇنداق، توغرا.

بَجَمَ يَبْجِمُ بَجْمًا وَ بُجُومًا: قورقۇپ كەتكەن- لىكتىن ياكى چارچىغانلىقتىن ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى، قورۇنۇپ قالدى.

بَجَمٌ: گالۋاڭ، ئەقلىي كەم، دۆت، ھاماقەت.

بَجِيسٌ: ئېقىن؛ ئېقىپ چىققان، تېشىپ چىققان.

مَاءٌ بَجِيسٌ: ئېقىن سۇ.

بَجِيلٌ: توم نەرسە؛ يامان ئىش؛ ھۆرمەتلىك.

بُحَاحٌ: بوغۇق ئاۋاز، تۇتۇق ئاۋاز.

بَخْبَحَ يُبَخْبِحُ بَخْبَحَةً فِي الشَّيْءِ: كەڭ بولدى.

بُحْبُوحَةٌ ج بَحَابِحُ: بىر نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى، مەركىزى؛ ياخشىسى؛ كەڭتاشا؛ پاراۋان.

«نَشَأَ فِي بُحْبُوحَةٍ مِنَ الْعَيْشِ»: پاراۋان تۇرمۇشتا ئۆسۈپ يېتىلدى.

بَحْتٌ: نوقۇل، ساپ، پاكىز.

شَرَابٌ بَحْتٌ: ساپ شاراب.

عَرَبِيٌّ بَحْتٌ: ساپ نەسەبلىك ئەرەب.

«تَكَلَّمَ بِلُغَةٍ عَرَبِيَّةٍ بَحْتَةٍ»: ساپ ئەرەب تىلىدا سۆزلىدى.

بُحْتُرٌ ج بَحَاتِرُ: دوغىلاق.

بَحَثَ يَبْحَثُ بَحْثًا فِي الْمَوْضُوعِ: تەكشۈردى، ئىزدەندى، تەتقىق قىلدى.

بَحَثَ الْأَمْرَ: ئۆگەندى.

بَحَثَ عَنِ الشَّيْءِ: ئىزدىدى.

«بَحَثَ الْمُؤَلِّفُ فِي دَوْرِ الْمَرْأَةِ الْمُتَعَلِّمَةِ»: ئاپتور

ئوقۇغان ئاياللارنىڭ رولى ئۈستىدە ئىزدەندى.

«هَلْ هَذَا هُوَالْقَلَمُ الَّذِي كُنْتَ تَبْحَثُ عَنْهُ»: سەن ئىزدىگەن قەلەم مۇشۇمۇ؟

بَحْثٌ ج أَبْحَاثٌ وَ بُحُوثٌ: تەكشۈرۈش، تەتقىق قىلىش، ئىزدىنىش، قاراپ چىقىش.

تَحْتَ الْبَحْثِ: تەتقىق قىلىنىۋاتىدۇ، ئىزدىنىش ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ.

قَيْدَ الْبَحْثِ: تەتقىق قىلىنىۋاتىدۇ، ئىزدىنىش ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ.

«قَامَ بِبَحْثِ الْعَلَاقَاتِ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ وَنَشَرَ بَحْثَهُ عَنِ الْمَوْضُوعِ فِي مَجَلَّةِ الْجَامِعَةِ»: ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت توغرىسىدا تەتقىقات ئېلىپ باردى ۋە ئۇنىۋېرسىتېت ژۇرنىلىدا مۇشۇ تېما ئۈستىدىكى تەتقىقاتىنى ئېلان قىلدى.

مَرْكَزُ الْأَبْحَاثِ: تەتقىقات ئورنى.

اَلْأَبْحَاثُ النَّوَوِيَّةُ: يادرو ئېنېرگىيە تەتقىقاتى، ئاتوم تەتقىقاتى.

اَلْأَبْحَاثُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي تەتقىقات، پەن تەتقىقاتى.

إِدَارَةُ الْبُحُوثِ: تەتقىقات ئورنى.

بَحْثَرَ يُبَحْثِرُ بَحْثَرَةً الشَّيْءَ: يايدى، تارقاتتى.

بَحْثَرَ الْمَالَ: بەدخەجلىك قىلدى، ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

بَحَّ يَبَحُّ بَحًّا بُحُوحًا وبُحُوحَةً وبَحَاحَةً وَبُحُوحًا وَبَحَحًا: ئاۋاز بوغۇلدى، خىرقىرىدى.

بَحَّ الْبَطُّ: ئۆردەك غارقىلدىدى.

«صَرَخَ طَوِيلًا حَتَّى بَحَّ صَوْتُهُ»: ئۇ ئۇزۇن ۋارقىراپ خىرقىراپ قالدى.

بَحَّاثٌ . بَحَّاثَةٌ: تەتقىقاتچى، ئىزدەنگۈچى، تەكشۈرگۈچى، تەتقىق قىلغۇچى.

بَحَّارٌ ج بَحَّارَاتٌ: ماتروس، دېڭىزچى.

بَحَّارَةُ السَّفِينَةِ: ماتروس.

بُحَّةُ الصَّوْتِ: ئۈنى پۈتۈپ قالماق، ئاۋازى بوغۇلۇپ قالماق.

«قَالَ بِصَوْتٍ تُمَازِجُهُ بُحَّةُ الْكِبَرِ»: ياشانغانلىقتىن غورۇلۇق ـ غورۇلۇق ئاۋازدا گەپ قىلدى.

بَحَّحَ يُبَحِّحُ تَبْحِيحًا: بوغدى، سىقتى.

بَحِرَ يَبْحَرُ بَحَرًا: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى (دېڭىزنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى).

بَحْرٌ ج بُحُورٌ وَبِحَارٌ وَأَبْحُرٌ: دېڭىز، چوڭ دەريا؛ يىتۈك ئالىم.

اَلْبَحْرُ الْأَبْيَضُ: ئوتتۇرا دېڭىز.

اَلْبَحْرُ الْأَحْمَرُ: قىزىل دېڭىز.

بَحْرُ الْقُلْزُمِ: قىزىل دېڭىز.

اَلْبَحْرُ الْأَسْوَدُ: قارا دېڭىز.

بَحْرُالرُّومِ: ئوتتۇرا دېڭىز.

بَحْرُ الظُّلُمَاتِ: ئاتلانتىك ئوكيان.

بِنْتُ الْبَحْرِ: سۇ پەرىسى.

حَشِيشُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوتى.

بُرْغُوثُ الْبَحْرِ: راك (دېڭىز ھايۋىنى).

حِصَانُ الْبَحْرِ: بېگېموت.

فَرَسُ الْبَحْرِ: بېگېموت.

عِجْلُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلپىزى، تىيولېن.

كَلْبُ الْبَحْرِ: كىت، ئاكۇلا.

دُوَارُ الْبَحْرِ: باش قېيىش، كۆڭلى ئايلىنىش (دېڭىزدا سەپەر قىلغاندا).

مُسْتَوَى الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

عَرْضُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز سەتھى.

فِي بَحْرٍ: ئىچىدە، جەريانىدا.

بَحْرٌ: قاپىيە، ۋەزىن، بەھرى (ئارۇزدا).

بُحْرَانٌ: بوھران (جىددىي كېسەللەردە بىردىنلا يۈز بېرىدىغان ئۆزگىرىش، كېسەلنىڭ جۆيلىشى).

بَحْرَايَةٌ ج بَحْرَايَاتٌ: كۆلچەك.

بُحْرَةٌ ج بِحَارٌ و بُحَرٌ: كۆل، كۆلچەك، سازلىق.

بَحْرِيٌّ ج بَحْرِيُّونَ: دېڭىزغا مەنسۇپ، دېڭىزغا تەۋە.

اَلْوَجْهُ الْبَحْرِيُّ: دېڭىز يۈزى.

قَانُونٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز ئىشلىرى قانۇنى.

بَحْرِيَّة: دېڭىز پىلوتى، دېڭىز ئارمىيىسى.

تَيَّارَاتٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز دولقۇنى.

قُوَّةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز ئارمىيىسى.

مَعْرَكَةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز ئۇرۇشى.

بُحَيْرَةٌ ج بُحَيْرَاتٌ: كۆل.

بَخٍ بَخٍ: ھەببەللى، بارىكاللا، نېمىدېگەن ياخشى، بەك ياخشى.

بُخَارٌ ج أَبْخِرَةٌ: ھور، پار.

مَاسُورَةُ الْبُخَارِ: پار تورۇبىسى.

«اَلْبُخَارُ يَصْعَدُ إِلَى الْفَوْقِ»: پار يۇقىرىغا ئۆرلەيدۇ.

بُخَارِيٌّ: گازلىق، پارلىق.

حَمَّامٌ بُخَارِيٌّ: پار مونچىسى.

آلَةٌ بُخَارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

سَفِينَةٌ بُخَارِيَّةٌ: ماتورلۇق قېيىق، ماتورلۇق كېمە.

بَخَالٌ: قاتتىق بېخىل.

بَخْبَاخٌ: قورساقى سېلىنىپ تۇرىدىغان ئادەم.

بَخْبَخَ يُبَخْبِخُ بَخْبَخَةً: خورەك تارتتى؛ ئىسسىقتىن قورقۇپ چۈش ۋاقتىدا يول ماڭمىدى.

بَخْبَخ: ياراپ كەتتى.

بَخْتٌ: بەخت، تەلەي، ئامەت.

سَيِّءُ الْبَخْتِ: بەختى كاج، بەتتەلەي، شۇم پېشانە.

قَلِيلُ الْبَخْتِ: بەختى كاج، بەتتەلەي، شۇم پېشانە.

بَخْتَرَ يُبَخْتِرُ بَخْتَرَةً فِي مَشْيِهِ: گەدىيىۋالدى، غادىيىۋالدى.

بُخْتُرِيَّةٌ: تەكەببۇرانە، ھاكاۋۇرلارچە.

بَخَّ يَبُخُّ بَخًّا فِي النَّوْمِ: خورەك تارتتى.

بَخَّ الْمَاءَ: سۇ پۈركىدى، سۇ چاچتى.

بَخَّتِ السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

بَخَّاخٌ. بَخَّاخَةٌ ج بَخَّاخَاتٌ: پۈركۈگۈچ، شىپىرىس، سىر پۈركۈگۈچ.

بَخَّرَ يُبَخِّرُ تَبْخِيرًا: پارغا ئايلاندۇردى.

بَخَّرَ الشَّيْءَ: ھورداپ دېزىنفېكسىيە قىلدى.

بَخَّرَ ثِيَابَ الْمَرِيضِ وَ نَحْوَهَا: كېسەلنىڭ كىيىملىرىنى دېزىنفېكسىيە قىلدى.

بَخَّلَ يُبَخِّلُ تَبْخِيلًا الشَّخْصَ: پېخسىقلا چىقىرىۋەتتى، بېخىلغا چىقىرىۋەتتى.

بُخَيْخَةٌ ج بُخَيْخَاتٌ: شىپىرىس، پۈركۈگۈچ، سۇ چاچقۇچ.

بَخِرَ يَبْخَرُ بَخَرًا الْفَمُ: ئېغىز پۇراپ قالدى.

بَخَرَ يَبْخَرُ بَخْرًا وَبُخَارًا الْمَاءُ أَوِالْقِدْرُ: ھور چىقتى.

بَخَرٌ: ئېغىزنىڭ سېسىق پۇرىقى، ئېغىز پۇراش.

بَخَسَ يَبْخَسُ بَخْسًا الْقِيمَةَ: قىممىتىنى چۈشۈرىۋەتتى، پاخاللاشتۇرىۋەتتى.

بَخَسَ الشَّخْصَ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى.

بَخَسَ حُقُوقَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ھەققىنى كېمەيتىۋەتتى.

«وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ» «قرآن»: كىشىلەرنىڭ نەرسىلىرىنى كەم بەرمەڭلار.

بَخْسٌ: كېمەيتىۋېتەمەك، كەم بەرمەك، باھاسىنى چۈشۈرۈۋەتمەك.

بَخَعَ يَبْخَعُ بَخْعًا و بُخُوعًا و بَخَاعَةً: قايغۇرۇپ ئۆلگۈدەك بولدى، قايغۇرۇپ ئۆلەي دەپ قالدى.

بَخَقَ يَبْخَقُ بَخْقًا وَبُخُوقًا عَيْنَهُ: بىر كۆزىنى قۇيۇۋەتتى، يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

بَخَقٌ: گىلائۇكوما (كۆز كېسەللىكىنىڭ بىر خىلى).

بَخِلَ يَبْخَلُ بَخَلًا وبُخُولًا وَ بُخْلًا بَخُلَ يَبْخُلُ بُخْلًا وَبُخُولًا: بېخىللىق قىلدى.

بَخِلَ عَلَيْهِ أَوْ عَنْهُ: پېخسىقلىق قىلدى، مەنئى قىلدى، توستى، باش تارتتى.

«بَخِلَ عَلَيْهِ بِالْمَعْلُومَاتِ الْمُتَوَافِرَةِ لَدَيْهِ»: قولىدا بار بولغان تولۇق مەلۇماتلاردىن ئۇنى خەۋەردار قىلىشقا ئۇنىمىدى.

«اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ» «قرآن»: ئۇلار بېخىللىق قىلىدۇ، كىشىلەرنى بېخىللىققا بۇيرۇيدۇ.

بُخْلٌ: بېخىللىق، پىخسىقلىق، كۆزى كىچىكلىك.

بُخْنُقٌ ج بَخَانِقُ: مۇناخ ئايالنىڭ رومىلى.

بَخُورٌ ج أَبْخِرَةٌ وَ بَخُورَاتٌ: خۇش پۇراق، خۇش پۇراق ماتېرىياللىرى، خۇش پۇراق ماددا.

بَخِيتٌ: بەخت، تەلەي، ئامەت.

بَخِيلٌ ج بُخَلاَءُ: بېخىل، پىخسىق.

بَدَا يَبْدُو بُدُوًّا وَ بَدَاءً وَ بَدْوًا وَ بَدَاءَةً الْأَمْرُ: ئاشكارا بولدى، كۆرۈندى.

بَدَا لَهُ فِي الْأَمْرِ: يېڭى پىكىرگە كەلدى، باشقىچە ئويدا بولدى.

كَمَا يَبْدُو: قارىماققا، مەلۇم بولغىنىدەك.

«كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَتْرُكَ الْإِجْتِمَاعَ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَنْتَظِرَ»: ئۇ يىغىننى تاشلاپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، كېيىنچە ئۇ تۇرۇپ تۇرۇش ئويىغا كەلدى.

«كَانَتِ الْحُكُومَةُ كَمَايَبْدُو تُرِيدُ الْقَضَاءَ عَلَى الْفَسَادِ»: ھۆكۈمەت قارىماققا چىرىكلىكككە خاتىمە بەرمەكچى بولۇۋاتقاندەك تۇرىدۇ.

«بَدَتْ فُلاَنَةُ أَصْغَرَ مِنْ سِنِّهَا»: ئۇ ئۆزىنىڭ ئەمەلىي يېشىدىن كىچىك كۆرۈنىدۇ.

حَسْبَ مَايَبْدُو: قارىماققا مەلۇم بولغىنىدەك.

«يَبْدُو أَنَّهُ غَيْرُ مَسْرُورٍ»: ئۇ خۇشال ئەمەستەك كۆرۈنىدۇ.

بَدَا يَبْدُو بَدَاوَةً الشَّخْصُ: قىرغا چىقتى، سەھراغا چىقتى.

بَدْأٌ.بَدَاءَةٌ: دەسلەپ، باشلىنىش نۇقتىسى، باشلىنىشى.

فَعَلَهُ عَوْدًا عَلَى بَدْءٍ أَوْ عَوْدًا وَبَدْأً: تەكرار قىلدى، قايتا ـ قايتا قىلدى.

فَعَلْتُهُ بَدْأً أَوْ أَوَّلَ بَدْءٍ: ھەممىدىن بۇرۇن قىلدىم، ئالدى بىلەن قىلدىم.

بَدْءُ السَّنَةِ الدِّرَاسِيَّةِ: ئوقۇش يىلىنىڭ باشلىنىشى.

بَدَائِيٌّ: باشلانغۇچ، دەسلەپكى.

اَلْفَنُّ الْبَدَائِيُّ: باشلانغۇچ سەنئەت، ئاددىي سەنئەت.

بَدَائِيٌّ: ئەسلىدىكى، دەسلەپكى.

بَدَائِيَّةٌ: باشلانغۇچ، ئاددىي.

بَدَائِيَّةٌ (فِي عِلْمِ الْإِنْسَانِ وَالْإِجْتِمَاعِ): تەدرىجىي تەرەققىياتنىڭ بىرىنچى باسقۇچى.

«مَاتَزَالُ بَعْضُ الْأَقْوَامِ تَعِيشُ فِي هَذَا الْقَرْنِ فِي حَالَةٍ بَدَائِيَّةٍ»: بەزى مىللەتلەر بۇ ئەسىردە ھېلىمۇ ئىپتىدائىي ھالەتتە ياشىماقتا.

بَدَاةٌ ج بَدَوَاتٌ: خام ـ خىيال، پەرەز.

بَدَارِ: چاپسان ـ چاپسان، تېز ـ تېز، ئىلدام، چاققان ـ چاققان.

بِدَارٌ: ئالدىرىماق.

«وَلاَ تَأْكُلُوهَاإِسْرَافًاوَبِدَارًاأَنْ يَكْبَرُوا» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ چوڭ بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ، مال ـ مۈلكىنى بۇزۇپ ـ چېچىپ ئالدىراپ يەۋالماڭلار.

اَلْبِدَارَ اَلْبِدَارَ: تېز بولغىن، ئالدىرىغىن، تېز كەلگىن.

بَدَارَةٌ: چۈجە.

بَدَانَةٌ: سېمىزلىك.

بَدَاهَةٌ: ھېس قىلغان بىلىم، بىۋاسىتە سېزىم.

بِالْبَدَاهَةِ: تۇيساتتىنلا، دەرھاللا، بىۋاسىتە سېزىم.

بَدَاوَةٌ: كۆچمەن تۇرمۇش، سەرگەردانلىق تۇرمۇش.

بِدَايَةٌ ج بِدَايَاتٌ: دەسلەپكى، باشلىنىشى، چىقىش نۇقتىسى.

فِي الْبِدَايَةِ: باشتا، دەسلەپتە، ئاۋۋالدا.

فِي بِدَايَةِ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ بېشىدا.

اَلْبِدَايَةُ وَ النِّهَايَةُ: باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىش، بېشى ۋە ئاخىرى.

«اِنْطَلَقَ فِي حَيَاتِهِمِنْ بِدَايَةٍمُتَوَاضِعَةٍ»: ھاياتىدا ئىشنى ئاددىي باشلىنىشتىن باشلىدى.

بَدَأَ يَبْدَأُ بَدْأً: باشلىدى.

«يَجِبُ أَنْ تَبْدَأَ فِي الْعَمَلِ حَالاً»: سەن ھازىر ئىشنى باشلىشىڭ كېرەك.

بَدَأَ الشَّيْءَ وَبِهِ: ئالدى بىلەن قىلدى، ھەممىنىڭ ئالدىدا باشلىدى، ھەممىنىڭ ئالدىدا كىرىشتى.

بَدَأَ يَفْعَلُ كَذَا: كىرىشتى، باشلىدى.

«بَدَأَ يَقْرَأُ الْكِتَابَ» : كىتاب ئوقۇشقا باشلىدى.

بَدَأَ الشَّيْءُ: پەيدا بولدى، بارلىققا كەلدى.

بَدَأَ اللهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى يوقتىن بار قىلدى.

«بَدَأَ الْكَاتِبُ مَقَالَهُ بِمُقَدِّمَةٍ عَنْ مَنْهَجِهِ» : يازغۇچى ئۆزىنىڭ ماقالىسىنى ئۆز مەسلىكى ئۈستىدە توختىلىدىغان مۇقەددىمە بىلەن باشلىدى.

«بَدَأَتِ الْحَيَاةُ تَعُودُ إِلَى وَضْعِهَا الطَّبِيعِيِّ» : ھايات ئۆزىنىڭ تەبىئىي ھالىتىگە قايتىشقا باشلىدى.

«يَبْدَأُ الْعَمَلُ فِي السَّابِعَةِ صَبَاحًا» : ئىش ئەتىگەن سائەت يەتتىدە باشلىنىدۇ.

بَدَّ يَبُدُّ بَدًّا رِجْلَيْهِ: چاتراقنى كەردى.

بُدٌّ: قېچىش يولى؛ ھەسسە، ئۈلۈش؛ قاچىدىغان يول؛ تېگىشلىك قىسىم.

لَابُدَّ و مِنْ غَيْرِبُدٍّ: چوقۇم، جەزمەن، مۇقەررەر، كەم بولسا بولمايدىغان.

لَابُدَّ مِنْهُ: زۆرۈر، شەرت، لازىم، تېگىشلىك، ھاجەت.

لَابُدَّ أَنَّ: چوقۇم، زۆرۈر.

لَابُدَّ مِمَّا لَيْسَ مِنْهُ بُدٌّ: پېشانىگە پۈتۈلگەندىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

«لَابُدَّ مِنْ مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ إِذَا أَرَدْنَا أَنْ نَرْفَعَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ فِي الْبِلَادِ» : ئەگەر مەملىكەتنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى يۇقىرى كۆتۈرمەكچى بولىدىكەنمىز، چوقۇم ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشىمىز كېرەك.

«لَابُدَّ أَنَّكَ مُسْتَعِدٌّ لِتَحَمُّلِ الْمَسْؤُولِيَّةِ» سەن مەسئۇلىيەتنى ئۈستۈڭگە ئېلىش ئۈچۈن تەييار تۇرۇشۇڭ كېرەك.

«مَنْ سَارَ عَلَى الطَّرِيقِ الصَّحِيحِ لَابُدَّ أَنْ يَصِلَ إِلَى مَا يُرِيدُ» : توغرا يولدا ماڭغان ئادەم چوقۇم مەقسىتىگە يېتىدۇ.

حَدَثَتْ حَادِثَةٌ لَابُدَّ مِنْهَا: ساقلانغىلى قىيىن بولغان بىر ۋەقە يۈز بەردى.

بَدَّالٌ: يېمەك - ئىچمەك سودىگىرى، ھۆپپىگەر، سەرراپ.

بَدَّالَةٌ ج بَدَّالَاتُ التِّلِفُونَاتِ: تېلېفون باش ئاپپاراتى.

بَدَّدَ يُبَدِّدُ تَبْدِيدًا: ئايرىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

بَدَّدَ الْمَالَ: مالنى بۇزۇپ چېچىۋەتتى.

بَدَّدَ ظُنُونَهُ: ئۇنىڭ گۇمانلىرىنى تۈگەتتى.

بَدَّدَ طَاقَتَهُ بِدُونِ تَخْطِيطٍ أَوْتَفْكِيرٍ: ئۆز كۈچىنى پىلانسىز ۋە ئويلىماستىن بىكار قىلىۋەتتى.

بَدَّعَ يُبَدِّعُ تَبْدِيعًا الشَّخْصَ: ئۇنى بىدئەتچى دەپ تۆھمەت قىلدى.

بَدَّعَ الشَّخْصَ: ئىجاد قىلدى، كەشىپ قىلدى.

بَدَّلَ يُبَدِّلُ تَبْدِيلًا: ئالماشتۇردى، يەڭگۈشلىدى، ئۆزگەرتتى.

بَدَّلَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

بَدَّلَ الشَّيْءَ بِغَيْرِهِ: تېگىشىۋالدى.

«بَدَّلَ الثَّوْبَ الْجَدِيدَ بِالثَّوْبِ الْقَدِيمِ» : يېڭى كىيىمنى كونا كىيىمگە تېگىشتى.

بَدَّنَ يُبَدِّنُ تَبْدِينًاالرَّجُلُ: ياشىنىپ قالدى.

«أَنَّ الرَّسُولَ لَمَّا بَدَّنَ قَالَ تَمِيمٌ الدَّارِيُّ أَلَا نَتَّخِذُلَكَ مِنْبَرًا» (حديث) : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياشىنىپ قالغان چاغدا تەمىيمۇددارى ئۇنىڭغا: «بىرەر مۇنبەر قويۇۋالساڭچۇ» دېدى.

بَدَرَ يَبْدُرُ بُدُورًا إِلَيْهِ: ئالدىرىدى، ئالدىغا ئۆتۈۋالدى، ئالدىنى تالاشتى، ئالدىدا ماڭدى.

بَدَرَ الشَّخْصَ بِالشَّيْءِ: ئالدىراتتى.

بَدَرَ صَدِيقَهُ بِالتَّحِيَّةِ وَالسُّؤَالِ عَنْ حَالِهِ : دوستىنى سالام ۋە ھال سوراشلار بىلەن ئالدىرىتىپ قويدى.

بَدَرَتْ بَادِرَةٌ مِنْهُ: ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، دەپ تاشلىدى، ئارتۇقچە گەپ قىلىپ قويدى.

بَدَرَتْ كَلِمَةٌ: دەپ تاشلىدى، ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، ئۇشۇقچە گەپ قىلىپ قويدى.

بَدَرَتْ مِنْهُ كَلِمَاتٌ نَابِيَةٌ: ئۇنىڭ ئاغزىدىن سەت گەپلەر چىقىپ كېتىپ قالدى.

بَدْرٌ ج بُدُورٌ: تولۇن ئاي، 14 كۈنلۈك ئاي.

لَيْلَةُ الْبَدْرِ: ئاينىڭ 14 ـ كېچىسى.

بَدْرَةٌ ج بِدَرٌ و بُدُورٌ: ئون مىڭ تەڭگە.

بَدْرُومٌ: گەمە، گېبرەم، يەرئاستى ئۆيى، بىنانىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتى.

بَدْرِيٌّ: بەدرى غازىتىغا قاتناشقان ساھابە.

بَدْرِيٌّ مِنَ الزَّرْعِ: دەسلەپكى زىرائەت.

بَدْرِيَّةٌ ج بَدَارِيُّ: چۆجە.

بَدَعَ يَبْدَعُ بَدْعًا الشَّيْءَ: كەشىپ قىلدى، ئىجاد قىلدى، ياراتتى، يېڭىلىق ياراتتى، يېڭى يول ئۇتتى.

بَدُعَ يَبْدُعُ بَدَاعَةً الشَّيْءُ: ياخشى بولسۇن ياكى يامان بولسۇن، ئىش چېكىگە يەتتى.

بَدْعٌ: ئىجاد قىلماق، ياراتماق.

بِدْعٌ ج أَبْدَاعٌ وَبُدُعٌ: يېڭى شەيئى، يېڭى ئىش.

«قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ» (قرآن): ئېيتقىنكى «مەن تۇنجى پەيغەمبەر ئەمەسمەن.»

«هَذَا الشِّعْرُ بِدْعٌ فِي بَابِهِ»: بۇ شېئىر ئۆز بابىدا ئۆزگىچىدۇر.

لَابِدْعَ مِنْ: ھەيران قالارلىق ئەمەس، ئەجەبلەنەرلىك ئەمەس.

«لَا بِدْعَ مِنْ أَنَّهُ أَقْبَلَ عَلَى عَمَلِهِ مُتَحَمِّسًا»: ئۇنىڭ ئۆز ئىشىغا قىزغىن كىرىشىپ كەتكەنلىكى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

لَابِدْعَ فِي ذَلِكَ: ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

بِدْعَةٌ ج بِدَعٌ: يېڭى ئىش، بىدئەت، يېڭى ئېقىم.

أَهْلُ الْبِدَعِ: بىدئەتچىلەر.

«عُنِيَ بِالْإِصْلَاحِ الدِّينِيِّ وَ ذَمِّ الْبِدَعِ وَ مُهَاجَمَةِ الْخُرَافَاتِ»: دىنىي ئىسلاھاتقا، بىدئەتلەرنى ئەيىبلەشكە، خۇراپاتلارغا ھۇجۇم قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىلدى.

بِدْعِيٌّ: بىدئەتكە مەنسۇپ، بىدئەتكە تەۋە.

بَدَلَ يَبْدُلُ بَدْلًا: ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى، يەڭگۈشلىدى.

بَدَلٌ ج أَبْدَالٌ: ئورنىنى باسىدىغان، ئىزباسار؛ ئېسىل؛ تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا پۈتۈنلەي ئاللاھقا بېرىلگەن ئەۋلىيا.

بَدَلُ الْإِشْتِرَاكِ فِي الْجَرِيدَةِ: گېزىتكە مۇشتەرى بولۇش پۇلى.

بَدَلُ الْحُضُورِ: قاتنىشىش پۇلى.

بَدَلُ السَّكَنِ: ئولتۇراقلىشىش ياردەم پۇلى.

بَدَلُ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي خىزمەت نەپىقىسى.

بَدَلُ تَخَصُّصٍ: ئىختىساسلىشىش راسخوتى.

بَدَلُ سَفَرٍ: سەپەر خىراجىتى.

بَدَلُ اِنْتِقَالٍ: يۆتكىلىش ھەققى.

بَدَلُ تَمْثِيلٍ: رول ئېلىش ھەققى.

بَدَلُ تَفَرُّغٍ: بوشىنىش ھەققى.

«أَعْطَاهُ كُتُبًا بَدَلَ الْهَدِيَّةِ الَّتِي وَعَدَهُ بِهَا»: ئۇنىڭغا بېرىشكە ۋەدە قىلغان سوۋغىنىڭ ئورنىغا كىتابلارنى بەردى.

«سَأَذْهَبُ إِلَى الْقَرْيَةِ بَدَلًا مِنَ الْمَدِينَةِ»: شەھەرگە بارغاننىڭ ئورنىغا يېزىغا بارىمەن.

بَدَلًا مِنْ كَذَا: ئۇنىڭ ئورنىغا، ... غا ۋاكالىتەن.

«تُؤَكِّدُ الْمَدَارِسُ التَّقْلِيدِيَّةُ عَلَى الْحِفْظِ بَدَلًا مِنْ تَنْمِيَةِ الْقُوَى الْعَقْلِيَّةِ لَدَى الطُّلَّابِ»: ئەنئەنىۋى مەكتەپلەر ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەقلىي قۇۋۋىتىنى ئاشۇرۇشنىڭ ئورنىغا ئۆلۈك يادلاشنى تەكىتلەيدۇ.

بَدْلٌ: ئۆزگەرتمەك، تېگىشمەك، نۆۋەتلەشمەك، ئالماشماق، ئالماشتۇرماق.

بَذْلَةٌ ج بَدَلَاتٌ: پەلتۇ، تون، تاشقى كىيىم.

بَذْلَةُ السَّهْرَةِ: كېچىلىك مۇراسىم كىيىمى.

بَذْلَةُ الشُّغْلِ: ئىش كىيىمى.

بَذْلَةُ تَدْرِيبٍ: تەنھەرىكەت كىيىمى.

بَذْلَةٌ جَاهِزَةٌ: تەييار كىيىم.

بَذْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىمى.

بَذْلَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي فورما.

بَدَنَ يَبْدُنُ بَدَانَةً وَبَدَانًا وَ بَدُنَ يَبْدُنُ بَدْنًا وَ بُدْنًا وَ بُدُونًا: سەمرىپ كەتتى.

بَدَنٌ ج أَبْدَانٌ: بەدەن، تەن، گەۋدە.

بَدَنَةٌ ج بَدَنَاتٌ وَ بُدْنٌ وَ بُدُنٌ: مەككىدە قۇربانلىق قىلىنىدىغان كالا ياكى تۆگە.

«وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ» (قرآن): تۆگىنى ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىن قىلدۇق.

بَدَنَةٌ ج بَدَنَاتٌ: قەبىلە، مىللەت، ئۇلۇس.

بَدَنِيٌّ: بەدەنگە مەنسۇپ.

تَرْبِيَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنتەربىيە.

اَلرِّيَاضَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

بَدَهَ يَبْدَهُ بَدْهًا وَ بَدَاهَةً الرَّجُلَ: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

بَدَهِيٌّ: ئۆزۈن ئويلاشقا ھاجەتسىز، ناھايىتى روشەنكى، دېمىسىمۇ چۈشىنىشلىك، ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم، ئاكسىئوما.

بَدْوٌ: كۆچمەن، كۆچمەنلىك تۇرمۇشى ، سەھرا.

«مَازَالَ الْبَدْوُ يُكَوِّنُونَ نِسْبَةً كَبِيرَةً مِنْ سُكَّانِ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ» : كۆچمەنلەر ئەرەب دۇنياسىنىڭ ئاھالىلىرى ئىچىدە يەنىلا زور نىسبەتنى ئىگىلەپ تۇرماقتا.

«يَعْرِفُ الْبَدْوُ طُرُقَ الْقَوَافِلِ فِي الصَّحْرَاءِ»: بەدەۋىيلەر سەھرادىكى كارۋان يوللىرىنى بىلىدۇ.

بَدَوِيٌّ م بَدَوِيَّةٌ ج بَدَاوِيٌّ: سەھرالىق، يېزىلىق، قىرلىق.

«اَلْبَدَوِيُّ يَرْعَى غَنَمَهُ فِي ضَوَاحِي الْمَدِينَةِ»: بەدەۋى ئۆزىنىڭ پادىسىنى شەھەر ئەتراپىدا بېقىۋاتىدۇ.

«عَاشَ حَيَاةً بَدَوِيَّةً» : ئۇ سەھرا تۇرمۇشىنى باشتىن كەچۈردى.

بَدِيعٌ ج بَدَائِعُ: ئىجاد قىلىنغان نەرسە، كەشىپ قىلىنغان نەرسە، ئېسىل، تەڭداشسىز، ئاجايىپ گۈزەل.

«بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» (قرآن) : ئاللاھ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يوقتىن بار قىلغۇچىدۇر.

عِلْمُ الْبَدِيعِ: ئەرەب تىلى ئىستىلىستىكىسىنىڭ 3 ـ قىسمى.

اَلْبَدِيعُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ، «يوقنى بار قىلغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

بَدِيعَةٌ ج بَدَائِعُ: يېڭى ئىش، كەم كۆرۈلىدىغان ئىش، كەم ئۇچرايدىغان ھادىسە، يېڭى - يېڭى ھادىسە.

بَدِيعِيٌّ: بەدىئىي، ئىستىلىستىكىلىق.

أُسْلُوبٌ بَدِيعِيٌّ: بەدىئىي ئۇسلۇب.

«يُسْرِفُ بَعْضُ الْكُتَّابِ الْقُدَامَى فِي اسْتِعْمَالِ الْمُحَسِّنَاتِ الْبَدِيعِيَّةِ: قەدىمكى بەزى يازغۇچىلار سۆزلەرنى بەدىئىي چىرايلىق قىلىپ ئىشلىتىشتە چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ.

بَدِيلٌ ج بُدَلَاءُ وَ أَبْدَالٌ: ئورنىنى باسىدىغان، ئىزباسار، ئېسىل، ۋاكالەتچى.

بَدِيلٌ (فِي السِّينَمَاءِ) : ئىككىنچى رولنى ئالغۇچى.

بَدِيلٌ ج أَبْدَالٌ (عِنْدَالصُّوفِيَّةِ) : مۇرىدلارنىڭ ئىشقى تاپشۇرۇلغان شەخسنىڭ لەقىمى.

بَدِيلَةٌ ج بَدَائِلُ: سودا ماللىرى ۋە ماشىنا ئۈسكۈنىلىرىنىڭ زاپاس پارچىسى.

مَوَادُّ بَدِيلَةٌ: تەبىئىي ماددىلارنىڭ ئورنىغا ئىشلىتىلىدىغان رېزىنكە ۋە سۈنئىي چىگە قاتارلىق نەرسىلەر.

بَدِينٌ ج بُدُنٌ: سېمىز.

بَدِيهَةٌ: تۇساتتىنلا، دەرھاللا، ئۆزۈن ئويلانماستىنلا، ئىشنىڭ ئەۋۋىلى.

أَجَابَ عَلَى الْبَدِيهَةِ: ئويلاپ تۇرمايلا جاۋاب بەردى.

صَاحِبُ بَدِيهَةٍ: ھازىر جاۋاب.

عَلَى الْبَدِيهَةِ: ئۇزلۇكىدىن.

حَاضِرُ الْبَدِيهَةِ: ھازىر جاۋاب.

بَدِيهِيٌّ: ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشىنىدۇرۇش ھاجەتسىز.

مِنَ الْبَدِيهِيِّ: ئوچۇق ئاشكارا.

«مِنَ الْبَدِيهِيِّ أَنَّ دُعَاةَ الْإِقْلِيمِيَّةِ يُعَارِضُونَ أَيَّ مَشْرُوعٍ لِتَوْحِيدِ الْعَرَبِ» : تار رامكىلىق يۇرتۋازلىق تەشەببۇسچىلىرىنىڭ ئەرەبلەرنى بىرلەشتۈرىدىغان ھەرقانداق پىلانغا قارشى تۇرۇشى ئېنىق.

بَدِيهِيَّةٌ ج بَدِيهِيَّاتٌ: پاكىت ـ ئىسپاتقا ئېھتىياجى بولمىغان ھەقىقەت، ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم ئىش، ئاكسىئوما.

«إِنَّ مَا يَقُولُهُ الْمُؤَلِّفُ يُعَدُّ مِنَ الْبَدِيهِيَّاتِ» : ئاپتورنىڭ ئېيتقانلىرى ھېچقانداق پاكىت تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەتتۇر.

بَذَاءَةٌ: سەت گەپ، ئېپلاس سۆز، شەرمەندىلىك، ئۇياتسىزلىق.

بَذَاءَةُ اللِّسَانِ: ئاغزى يامان، گېپى سەت، گېپى سېسىق.

«عُرِفَ بِبَذَاءَةِ لِسَانِهِ» : ئۇ ئاغزى يامانلىق بىلەن تونۇلغان.

بَذَاذَةٌ: پاسكىنىچىلىق، مەينەتچىلىك، كىر باسقان.

بَذَأَ يَبْذَأُ بَذْأً الشَّخْصَ: كەمسىتتى، سەل قارىدى، مەنسىتمىدى.

بَذُؤَ يَبْذُؤُ بَذْءً وبَذَاءَةً: ئاغزى يامان بولدى، ئەخلاقسىز بولدى، ئەدەپسىز بولدى.

بَذِئَ يَبْذَأُ بَذَاءً وَبَذَاءَةً الرَّجُلُ: سەت گەپلەرنى قىلدى، ئەدەپسىزلىك قىلدى.

بَذِئَ عَلَيْهِ: ئۇنى كەمسىتتى، خورلىدى، تىللىدى.

بَذِيءٌ ج أَبْذِيَاءُ: ئاغزى يامان، ئەدەپسىز.

بَذِيئَةٌ ج بَذِيئَاتٌ: ئەخلاقسىز.

بَذَخَ يَبْذَخُ بَذَخًا وبَذِخَ يَبْذَخُ بَذَخًا و بَذْخَ يَبْذُخُ بَذَاخَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى؛ ئېگىز بولدى.

بَذَخَ الْجَبَلُ و نَحْوُهُ: تاغ ئېگىز بولدى.

بَذِخَ الشَّخْصُ: شەرەپلىك بولدى.

بَذَخٌ: باياشات، باياشاتچىلىق.

«عَاشَ حَيَاةَ بَذَخٍ وَلَهْوٍ» : ئۇ راھەت ـ پاراغەت ۋە ئويۇن ـ كۈلكە بىلەن ياشىدى.

بَذَّخٌ: ھاكاۋۇرلۇق قىلماق، ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق.

بَذَّ يَبَذُّ بَذًّا و بَذَاذًا و بَذَاذَةً و بُذُوذَةً: سالتاڭ يۈردى: ئېگىز ـ پەس كىيىملەر بىلەن يۈردى، جۇل ـ جۇل كىيىملەر بىلەن يۈردى.

بَذَّ يَبُذُّ بَذًّا: يەڭدى، بويسۇندۇردى.

بَذَّ أَقْرَانَهُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى.

بَذٌّ: ئۈستى ـ بېشى پاسكىنا، كىيىملىرى مەينەت، كىيىمىنىشى قالايمىقان؛ تەڭداشسىز، بىردىنبىر، مىسلىسىز.

بَذَّارٌ: ئۇرۇق چاچقۇچى، ئۇرۇق سالغۇچى.

بَذَّارَةٌ: ئۇرۇق چېچىش ماشىنىسى، سېيالكا.

بَذَّرَ يُبَذِّرُ تَبْذِيرًا: ئىسراپ قىلغۇچتى، بەتخەجلىك قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

«وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينَ» «قرآن» : ئىسراپ قىلمىغىن، ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر.

بَذَرَ يَبْذُرُ بَذْرًا الْحَبَّ: تېرىدى، ئۇرۇق چاچتى.

بَذَرَ الْبُذُورَ: ئۇرۇق سالدى، تېرىدى.

بَذَرَالتَّفْرِقَةَ: ئىتتىپاقسىزلىق تېرىدى.

بَذَرَ مَالَهُ: مېلىنى ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

«سَادَتِ الطَّائِفِيَّةُ فِي الْبِلَادِ فَبَذَرَتْ بُذُورَالْفِتْنَةِ وَالشِّقَاقِ بَيْنَ أَبْنَاءِ الشَّعْبِ الْوَاحِدِ» : يۇرتتا گۇرۇھۋازلىق ئۈستۈنلۈك قازىنىپ بىر مىللەت كىشىلىرى ئارىسىدا پىتنە ـ پاسات ۋە تەپرىقىچىلىقنىڭ ئۇرۇقىنى چاچتى.

بَذْرٌ: تېرىش، ئۇرۇق چېچىش.

بَذْرٌ ج بُذُورٌ: ئۇرۇق، دان؛ نەسىل؛ مايسا.

«إِنَّ هَؤُلَاءِ لَبَذْرُ سُوءٍ» : بۇلار يامان ئەۋلادلاردۇر.

«لَقَدْ نَقَعْتُ هَذِهِ الْبُذُورَ فِى الْمَاءِ الْفَاتِرِ» : بۇ ئۇرۇقلارنى ئىللمان سۇغا چىلىدىم.

بُذُورُالتَّفْرِقَةِ وَ الْفِتْنَةِ وَ نَحْوِهِمَا : تەپرىقىچىلىك ۋە پىتنە ـ پاسات ئۇرۇقلىرى.

بَذِرٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

بَذْرَةٌ ج بَذْرَاتٌ و بَذْرٌ: بىر تال ئۇرۇق.

بَذَلَ يَبْذُلُ و يَبْذِلُ بَذْلاً الشَّيْءَ: چىقىم قىلدى، سەرپ قىلدى، سېخىلىق قىلدى.

بَذَلَ التَّضْحِيَّاتِ: قۇربانلارنى بەردى.

بَذَلَ وُسْعَهُ: قولىدىن كېلىشىچە تىرىشتى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

بَذَلَ جُهْدَهُ: زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

«بَذَلَ الْغَالِي وَالنَّفِيسَ أَوْبَذَلَ النَّفْسَ وَالنَّفِيسَ»: ئۆزىنى ۋە پۇل - مېلىنى قۇربان قىلدى، ھېچنېمىسىنى ئايىمىدى.

بَذَلَ نَفْسَهُ دُونَ وَطَنِهِ: ۋەتەن ئالدىدا ئۆزىنى پىدا قىلدى.

بَذَلَ نَفْسَهُ فِي سَبِيلِ وَطَنِهِ: ۋەتەن ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلدى.

بَذَلَ قُصَارَى جُهُودِهِ: پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى.

بَذَلَ أَقْصَى الْجُهُودِ: پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلدى.

بَذَلَ الْمَسَاعِيَ الْحَمِيدَةَ: ناھايىتى ياخشى تىرىشتى، ئەستايىدىل مۇئامىلىدە بولدى.

«مَنْ بَذَلَ بَعْضَ عِنَايَتِهِ لَكَ فَابْذُلْ جَمِيعَ شُكْرِكَ لَهُ»: ساڭا ئازراق ياخشىلىق قىلغان كىشىگە پۈتۈن تەشەككۈرىڭنى ئايىما.

«بَذَلْتُ جُهْدًا كَبِيرًا»: مەن كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتتىم.

«كُلُّ شَيْءٍ يُمْكِنُ أَنْ تُتْقِنَهُ مَادُمْتَ تَبْذُلُ جُهْدًا فِي سَبِيلِ ذَلِكَ»: تىرىشىدىغانلا بولساڭ، ھەرقانداق نەرسىنى پۇختا ئىگىلىيەلەيسەن.

بَذْلٌ: (پۇل - مال قاتارلىقلارنى) بەرمەك، سەرپ قىلماق.

«صَوْنُهُ خَيْرٌ مِنْ بَذْلِهِ»: ئۇنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىدىن ئىچكى كۆرۈنۈشى ئارتۇق.

بِذْلَةٌ ج بِذَلٌ: ئىش كىيىمى، خىزمەت كىيىمى.

بِذْلَةُ الْعَمَلِ. بِذْلَةُ الشُّغْلِ: ئىش كىيىمى، خىزمەت كىيىمى.

بِذْلَةُ السَّهْرَةِ: كېچىلىك كىيىم.

بَذُورٌ ج بُذُرٌ: سۆزمەنچى، سىر ساقلىيالمايدىغان، قورسىقىدا گەپ ياتمايدىغان.

بَذِيءٌ: سەت گەپ قىلماق، پاسكىنا سۆز، ئاغزى يامان.

اَلْبَذِيئَةُ مِنَ الْأَرَاضِي: قاقاس زېمىن.

يَتَلَفَّظُ بِأَلْفَاظٍ بَذِيئَةٍ: ئۇ سەت گەپلەرنى قىلماقتا.

بَذِيخٌ ج بُذَخَاءُ: مەغرۇر، تەكەببۇر؛ ئۇلۇغ.

بَذِيذٌ: مىسلى، ئوخشىشى.

بَذِيمٌ م بَذِيمَةٌ: ئورۇنلۇق غەزەپلىنىدىغان ئادەم؛ زېرىدىسى بار ئادەم؛ كۈچلۈك ئادەم؛ ئاغزى پۇراپ-دىغان ئادەم.

بُذَيْرَةٌ ج بُذَيْرَاتٌ: يېڭى تۇتقان دان.

بَرْءٌ: يارىتماق، ئىجاد قىلماق.

بُرْءٌ: ساقايماق، شىپا تاپماق، سالامەتلىككە ئېرىشمەك.

بَرَاءٌ: گۇناھسىز، ساپ؛ ئادا - جۇدا.

«إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ» (قرآن): سىلەر چوقۇ-نۇۋاتقان بۇتلاردىن مەن راستىنلا ئادا - جۇدا مەن.

بَرَاءَةٌ: پاكلىق، گۇناھسىزلىق؛ كەچۈرۈم قىلماق؛ ئازاد قىلماق.

بَرَاءَةُ الْإِعْتِمَادِ: دۆلەت خېتى (تولۇق ھوقۇقلۇق دىپلوماتلارغا بېرىلىدىغان ئىجازەتنامە.)

بَرَاءَةُ الْإِخْتِرَاعِ: پاتېنت ھوقۇقى.

بَرَاءَةٌ ج بَرَاءَاتٌ: گۇۋاھلىق، رۇخسەت، گۇۋاھنا-مە، شاھادەتنامە، گۇۋاھلىق خېتى.

بَرَاحٌ: بىكار جاي، بوش يەر، كەڭلىك.

بُرَادَةٌ: تۆمۈرنى تاۋلاپ سوۋۇتقان چاغدا چۈشۈپ قالىدىغان ئۇۋاقلار.

اَلْبَرَازُ: چۆل.

بِرَازُ الْإِنْسَانِ: گەندە، پوق.

بِرَازُ الْحَيَوَانِ: تېزەك، پوق، قىغ.

اَلْمَوَادُّ الْبَرَازِيَّةُ: پوق - سۈيدۈك.

بُرَاشِمُ: كۆزى ئىتتىك ئادەم.

اَلْبُرَاضَةُ. اَلْبُرَاضُ: ئاز، ئازغىنە.

بُرَاطِمُ: دورداي كالپۇك.

بَرَاعَةٌ: ماھارەت، پۇختىلىق، پىششىقلىق.

بَرَاعَةُ الْمَطْلَعِ «فِي النَّقْدِوَالْبَلاَغَةِ»: چىرايلىق باشلىنىش.

«عُرِفَ الشَّاعِرُبِبَرَاعَتِهِفِي اسْتِعْمَالِ اللُّغَةِ»: بۇ شائىر تىل قوللىنىشتىكى ماھارىتى بىلەن مەشھۇر.

بُرَاقٌ: ئۇچقۇر ئات، دۇلدۇل، تۇلپار.

أَبُو بَرَاقِشَ: سەۋە قۇشى؛ مەككار ئادەم، مەيدانسىز ئادەم، تۇرالغۇسى يوق ئادەم (خەلقىنگە شۇملۇق ئېلىپ كەلگۈچىگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

«عَلَى أَهْلِهَا جَنَتْ بَرَاقِشُ» «مثل»: خەلقىگە بالايىئاپەت ئېلىپ كەلدى.

بَرَامٌ: يىپ، ئېشىلگەن ئارغامچا ۋە شوينا، بوغقۇچ (ئاياغ قاتارلىقلارنىڭ).

بِرَانٌ ج بُرْنٌ: قارا تۇمشۇقلۇق دېڭىز بېلىقى.

بَرَأَ يَبْرَأُ بَرْأً وَ بُرُوءًا: ياراتتى، ئىجاد قىلدى، ياسىدى.

بَرَأَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتنى ياراتتى.

بَرَأَ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلدىن ساقايدى.

بَرُؤَ يَبْرُؤُ بُرْءًا أَوْ بَرْءًا وَ بُرُوءًا الشَّخْصُ: توغرا نىيەتلىك بولدى، ئاق كۆڭۈل بولدى.

بَرْبَخٌ ج بَرَابِخُ: يەر ئاستى سۇ يولى، يۇندا ئاققۇزۇش يولى.

بَرْبَرَ يُبَرْبِرُ بَرْبَرَةً الْكَلاَمَ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلدى، غەۋغا قىلدى، ۋارقىراشتى.

بِرْبِرُ ج بَرَابِرُ: چۆجە.

بَرْبَرُ ج بَرَابِرَةٌ: بەربەرلەر، بەربەر مىللىتى.

بَرْبَرِيٌّ ج بَرْبَرِيُّونَ وبَرَابِرَةٌ: ياۋايىي، ياۋۇز، ۋەھشىي، مەدەنىيەتسىز.

عَمَلٌ بَرْبَرِيٌّ: ياۋۇز ھەرىكەت.

«قَامَ الْعَدُوُّ بِإِعْتِدَاءِ بَرْبَرِيِّ عَلَى مُخَيَّمَاتِ اللاَّجِئِيْنَ»: دۈشمەن مۇساپىرلار لاگېرىغا ياۋۇزلۇق بىلەن تاجاۋۇز قىلدى.

بَرْبَرِيَّةٌ: ياۋۇزلۇق، يىرتقۇچلۇق، ۋەھشىيلىك.

بُرْتُقَالٌ الْوَاحِدَةُ بُرْتُقَالَةٌ ج بُرْتُقَالاَتٌ: ئاپېلسىن، جۇزە.

«اَلْبُرْتُقَالُ أَغْلَى مِنَ الْمَوْزِ ثَمَنًا فِي هَذِهِ الْمِنْطَقَةِ»: بۇ رايوندا ئاپېلسىن باناندىن قىممەت.

بُرْتُقَالِيٌّ: ئاپېلسىنغا مەنسۇپ.

لَوْنٌ بُرْتُقَالِيٌّ: ئاپېلسىن رەڭگىدە.

بُرْثُنٌ ج بَرَاثِنُ: قۇش ۋە يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ تىرنىقى.

بَرَاثِنُ الإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ چاڭگىلى.

بَرَاثِنُ الْجُوعِ وَ الْمَرَضِ وَالْجَهْلِ: ئاچلىق، كېسەللىك ۋە نادانلىق پەنجىسى (چاڭگىلى).

بَرَجَ يَبْرَجُ بُرُوجًا الشَّيْءُ: مەيدانغا كەلدى، ئاشكارىلاندى، ئاشكارا بولدى.

بُرْجٌ ج بُرُوجٌ وَ أَبْرَاجٌ و أَبْرِجَةٌ: قورغان، قەلئە، ئىستىھكام؛ ساراي، راۋاق.

«أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْكُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ» «قرآن»: قەيەردە بولماڭلار، ئۆلۈم سىلەرنى تاپىدۇ. سىلەر مۇستەھكەم قەلئەدە بولغان تەقدىردىمۇ.

بُرُوجُ الأَفْلاَكِ: 12 بۇرج.

بُرْجُ الأَسَدِ: ئەسەد بۇرجى.

بُرْجُ الثَّوْرِ: سەۋر بۇرجى.

بُرْجُ الْجَدْيِ: جەدى بۇرجى.

بُرْجُ الْجَوْزَاءِ: جەۋزا بۇرجى.

بُرْجُ الْحَمَلِ: ھەمەل بۇرجى.

بُرْجُ الْحُوتِ: ھوت بۇرجى.

بُرْجُ الدَّلْوِ: دەلۋە بۇرجى.

بُرْجُ السَّرَطَانِ: سەرەتان بۇرجى.

بُرْجُ السُّنْبُلَةِ: سونبۇلە بۇرجى.

بُرْجُ الْعَقْرَبِ: ئەقرەب بۇرجى.

بُرْجُ الْقَوْسِ وَالرَّامِي: قەۋس بۇرجى.

بُرْجُ الْمِيزَانِ: مىزان بۇرجى.

بُرْجُ الْمِدْفَعِ: زەمبىرەك سۇپىسى.

بُرْجُ الْحَمَامِ: كەپتەر قەپىسى، كەپتەرخانا.

بُرْجُ الْإِرْسَالِ: تارقىتىش راۋىقى.

بُرْجُ بَابِلَ: بابىلدا قەدىمكى دەۋردە بىنا قىلىنغان مەشھۇر تارىخىي قەلئە.

بُرْجٌ عَاجِيٌّ: ئەدەب ياكى سەنئەتكارلارنىڭ ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇشى.

«أُدَبَاءُالْعَاجِيِّ يَعْلُونَ بِمَايَهُمُ النَّاسَ مُبَاشَرَةً»: ئىجتىمائىي مەسىلىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان ئەدىبلەر كىشىلەرگە بىۋاسىتە مۇناسىۋەتتە بولمىغان شەيئىلەر بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

بُرْجُ الْمُرَاقَبَةِ: كۆزىتىش مۇنارى (ئايرودروم ياكى ھەربىي پاراخوتلاردا مەخسۇس كۆزىتىش ئۈچۈن ئورنىتىلغان مۇنار).

بِرْجَاسٌ: مۇسابىقە، بەيگە.

بَرْجَسَ يُبَرْجِسُ بَرْجَسَةً: ئات بەيگىسىگە قاتناشتى.

بَرْجَلَ يُبَرْجِلُ بَرْجَلَةً: تەرتىپىنى بۇزدى، قالايمىقان قىلدى.

بُرْجُمَةٌ ج بَرَاجِمُ: ئۇگە، بوغۇم (قول ۋە پۇت بارماقلىرىنىڭ).

بُرْجُوَازِيٌّ: بۇرژۇئاز، بۇرژۇئاچە، بۇرژۇئازىيىگە خاس.

أَدَبٌ بُرْجُوَازِيٌّ: بۇرژۇئا ئەدەبىياتى.

بُرْجُوَازِيَّةٌ: بۇرژۇئازىيە سىنىپى.

بَرِحَ يَبْرَحُ بَرَاحًا الْمَكَانَ: ئايرىلدى، چەتنىدى.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي» «قرآن»: ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

مَابَرِحَ: ئاۋۋالقىدەكلا، يەنىلا، ئىلگىرىكىدەكلا، يەنە شۇنداق.

بَرِحَ الْأَمْرُ: توگىدى، مەۋجۇت بولۇپ تۇرمىدى.

بَرِحَ الْخَفَاءُ: مەخپىيىلىك توگەپ ئىش ئاشكارا بولدى.

«مَا بَرِحَ الطَّالِبُ جَادًّا فِي سَعْيِهِ»: ئوقۇغۇچى ھېلىمۇ تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتىدۇ.

بَرْحٌ ج أَبْرَاحٌ: كۆلپەت، ئازاب ـ ئوقۇبەت.

بُرَحَاءُ: قىيىنچىلىق، قاتتىق كۈن.

بُرَحَاءُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ قاتتىقلىقى.

بَرْحَى: يامان بولدى.

بَرَدَ يَبْرُدُ بَرْدًا وَ بَرَدَ يَبْرُدُ بُرُودًا وَ بُرُودَةً: سوۋۇدى، سوغۇق بولدى، توڭدى.

بَرَدَ الشَّخْصُ: سوۋۇپ كەتتى، قىزغىنلىقى پەسەيدى.

«جَدَّ فِي الْأَمْرِ ثُمَّ بَرَدَ»: ئۇ ئىشنى تىرىشچانلىق بىلەن باشلىدى، ئاندىن سوۋۇپ قالدى. ئىشقا ئەستايىدىل كىرىشكەندىن كېيىن سوۋۇپ كەتتى.

بَرَدَ الشَّيْءَ: سوۋۇتۇۋەتتى.

بَرَدَ بَرِيدًا: پوچتا ئارقىلىق ئەۋەتتى، يوللىدى.

بَرْدٌ: سوغۇق، سوغۇق تېگىش، زۇكام.

بَرْدُ الْعَجُوزِ: مومايلار قورقىدىغان ئەڭ سوغۇق كۈنلەر (2 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنىدىن 3 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنىگىچە).

«يُعَانِي مِنْ نَزْلَةِ بَرْدٍ»: زۇكامنىڭ ئازابىنى تارتىۋاتىدۇ.

بَرَدٌ: مۆلدۈر، تولا.

بَرْدَانُ: سوغۇق، سالقىن.

بُرَدَاءُ: بەزگەك.

بُرْدٌ ج بُرُودٌ و أَبْرَادٌ و أَبْرُدٌ اَلْوَاحِدَةُ بُرْدَةٌ ج

بُرْدَاتٌ وَ بُرَدٌ: رىدا، پەلاش، (ئەرلەر كىيىدىغان يەكتەك تون).

بَرْدَعَةٌ ج بَرَادِعُ: ئېگەر.

بَرْدِيٌّ: قەغەز ئۆسۈملۈكى (نىل دەرياسىدا ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك بولۇپ، قەدىمكى مىسىرلىقلار ئۇنىڭدىن قەغەز ياسايتتى).

بُرَدِيَّةٌ: بەزگەك.

اَلْأَوْرَاقُ الْبَرْدِيَّةُ: سامان قەغەز.

بَرْذَعَةٌ ج بَرَاذِعُ: ئېگەر.

بِرْذَوْن ج بَرَاذِين م بِرْذَوْنَة: قېچىر.

بَرَّ يَبَرُّ بَرًّا وَمَبَرَّةً: بوي سۇندى، ئىتائەت قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

بَرَّ يَبَرُّ بِرًّا وَ بَرَارَةً وَ بُرُورًا: لەۋزىدە تۇردى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

بَرَّ بِوَعْدِهِ: ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

بَرَّتِ الْيَمِينُ: قەسەم راست بولدى.

بَرَّ السِّلْعَةُ: تاۋارنىڭ بازىرى چىقتى، بازىرى ئىتتىك بولدى.

بَرَّ الْبَيْعُ: سودا - سېتىق راستچىللىق بىلەن بولدى.

بَرَّاللّٰهُ الْحَجَّ: ئاللاھ ھەججىنى قوبۇل قىلدى.

بَرَّ الشَّخْصَ: ياخشى مۇئامىلە قىلدى.

بَرَّ وَالِدَيْهِ: ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلدى، ئىتائەتمەن بولدى.

«وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ» (قرآن)؛ ياخشىلىق قىلماسلىقتا، تەقۋادار بولماسلىقتا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار.

اَلْبَرُّ ج أَبْرَارٌ: ساداقەتمەن، كۆيۈمچان.

«وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا» (قرآن)؛ مېنى ئانامغا كۆيۈمچان قىلدى، مېنى مۇتەكەببىر شەقى قىلمىدى.

اَلْبَرُّ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېھسان قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ» (قرآن)؛ ئاللاھ ھەقىقەتەن ئېھسان قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىبان- دۇر.

بَرٌّ ج بُرُورٌ: قۇرۇقلۇق.

بَرًّا وَ بَحْرًا: قۇرۇقلۇق يولى ۋە دېڭىز يولى بىلەن، قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىز ئارقىلىق.

بِرٌّ: ئادىل، توغرا، ساغلام، ياخشى؛ رەھىمدىللىك؛ ئىنسانپەرۋەرلىك.

اَلْبِرُّ بِالْوَالِدَيْنِ: ئاتا - ئانىغا ئىتائەتمەن بولۇش.

خَيْرُ الْبِرِّ عَاجِلُهُ: ياخشى ئەمەللەرنىڭ ئەۋزىلى چاپسان بولغىنىدۇر.

«تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ» (قرآن)؛ ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىقتا ياردەملىشىڭلار، گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.

«اَلْبِرُّ لَا يَبْلَى، وَالذَّنْبُ لَا يُنْسَى» (حديث)؛ ياخشىلىق كونىرىمايدۇ، گۇناھ ئۇنتۇلمايدۇ.

بُرٌّ: بۇغداي.

بَرَّأَ يُبَرِّئُ تَبْرِئَةً: ئاقلىدى، گۇناھىنى ساقىت قىلدى.

بَرَّأَ سَاحَتَهُ: ئاقلىدى.

بَرَّأَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئاقلىدى.

«فَبَرَّأَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا» (قرآن)؛ ئاللاھ مۇسانى ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىن ئاقلىدى.

بَرَّاءَةٌ: قەلەم ئۇچلىغۇچ، قەلەمتۇراچ، بەكە.

بَرَّادَةٌ ج بَرَّادَاتٌ: سوغۇق ساقلاش ساندۇقى، مۇزلىتىش ئەسۋابى، توڭلاتقۇ.

بَرَّادَةٌ كَهْرُبَائِيَّةٌ: توڭلاتقۇ.

بَرَّاقٌ: پارقىراق، شانلىق، پارلاق.

«طَبَعَ كِتَابَهُ عَلَى وَرَقٍ بَرَّاقٍ» : ئۇ كىتابىنى پارقىراق قەغەزگە باستۇردى.

عُيُونٌ بَرَّاقَةٌ: نۇر چاقناپ تۇرغان كۆزلەر.

عَيْنَانِ بَرَّاقَتَانِ: پارقىراپ تۇرغان كۆز.

بَرَّامَةٌ ج بَرَّامَاتٌ: ئۆشكە، بۇرغا.

بَرَّانِيٌّ: ساختىلا، يات ئادەم، ناتونۇش ئادەم.

بَرَّايَةٌ ج بَرَّايَاتٌ: قەلەم ئۇچلىغۇچ، قەلەمتۇراچ، بەكە.

بَرَّحَ يُبَرِّحُ تَبْرِيحًا الْهَمُّ بِهِ: غەم ئۇنى ئازابلىدى.

«نَامَ الْفَقِيرُ لَيْلَتَهُ وَقَدْ بَرَّحَ بِهِ الْجُوعُ» : پېقىر ئادەم ئاچلىقتىن ئازابلىنىپ ئۇخلىدى.

«بَرَّحَ اللّٰهُ عَنْهُ» : ئاللاھ ئۇنىڭدىن كۆلپەتنى كۆتۈرۈۋەتتى.

بَرَّدَ يُبَرِّدُ تَبْرِيدًا بِالْمَاءِ: سوغۇق سۇدا يۇيۇندى.

بَرَّدَ عَنِ الشَّخْصِ: يېنىكلەتتى.

«لَاتُبَرِّدُوا عَنِ الظَّالِمِ» «حديث»: زالىمغا يار-يۆلەك بولماڭلار.

«بَرَّدَ غَلِيْلَهُ»: ئۇنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى يېنىكلەتتى، ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇردى.

بَرَّدَ الشَّيْءَ: سوۋۇتتى.

بَرَّدَ الشَّرَابَ: ئىچىملىكنى سوۋۇتتى.

بَرَّدَ الْبَيْتَ وَنَحْوَهُ: سوۋۇتۇش ئۈسكۈنىلىرى ئارقىلىق ئۆينى سالقىن قىلدى.

بَرَّدَ الطَّعَامَ وَ نَحْوَهُ: تاماق قاتارلىقلارنى توڭلاتقۇغا سېلىپ قويدى.

بَرَّدَ الشَّخْصَ: سوۋۇتۇۋەتتى.

بَرَّرَ يُبَرِّرُ تَبْرِيرًا: ئاقلىدى، گۇناھىدىن ئۆتتى.

بَرَّرَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئاقلىدى.

«بَرَّرَ الْعَدُوُّ اِعْتِدَاءَاتِهِ بِحُجَّةِ الدِّفَاعِ عَنِ الْأَمْنِ فِي بِلَادِهِ»: دۈشمەن ئۆزىنىڭ تاجاۋۇزچىلىقلىرىنى يۇرتىنىڭ بىخەتەرلىكىنى قوغداش باھانىسى بىلەن ئاقلىدى.

«اَلْغَايَةُ تُبَرِّرُ الْوَسِيْلَةَ»: غايە ھەرقانداق يوللۇق بولمىغان ۋاسىتىلەرنى قوللىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

لَايُبَرَّرُ: يول ئېچىشقا بولمايدۇ، ھېچقانداق ئۆزرە يوق، ئاقلىغىلى بولمايدۇ.

بَرَّزَ يُبَرِّزُ تَبْرِيزًا الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى.

بَرَّزَالْفَرَسُ: بەيگىدە ئۆتۈپ چىقتى، بەيگىدە ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

بَرَّزَ الشَّخْصُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى.

بَرَّقَ يُبَرِّقُ تَبْرِيْقًا الشَّخْصُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

بَرَّقَ بَصَرَهُ وَبِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى، ئالايدى.

بَرَّكَ يُبَرِّكُ تَبْرِيكًا الْجَمَلَ: تۆگىنى چۆكتۈردى، تۆگىنى تىزلاندۇردى.

بَرَّكَ الْجَمَلُ: تۆگە چۆكتى، ياتتى.

بَرَّكَ عَلَيْهِ وَفِيهِ: ئۇنىڭغا بەرىكەت ئاتا قىلىنىشى بىلەن دۇئا قىلدى.

بَرَّمَ يُبَرِّمُ تَبْرِيمًاالْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، تولغىدى.

بِرِّيمَةٌ ج بِرِّيمَاتٌ: ئۆشكە، بۇرغا، بىگىز.

بَرِّيٌّ: ياۋا (ھايۋان ۋە ئۆسۈملۈك)؛ قۇرۇقلۇققا مەنسۇپ، قۇرۇقلۇققا تەۋە.

نَبَاتٌ بَرِّيٌّ: ياۋا ئۆسۈملۈكلەر.

أَرْنَبٌ بَرِّيٌّ: ياۋا توشقان.

حَيَوَانٌ بَرِّيٌّ: ياۋايى ھايۋان.

بَرِّيَّةٌ ج بَرِيَّاتٌ وَبَرَارِيٌّ: دالا، بىنەم، ئادەمزات يوق يەر.

مَعْرَكَةٌ بَرِّيَّةٌ: قۇرۇقلۇقتا ئېلىپ بېرىلىدىغان جەڭ، قۇرۇقلۇق ئۇرۇشى.

قُوَّاتٌ بَرِّيَّةٌ: قۇرۇقلۇق ئارمىيە.

أَعْشَابٌ بَرِّيَّةٌ: ياۋا ئوت - چۆپ.

بَرَزَ يَبْرُزُ بَرِزَ يَبْرُزُ بَرَزًا: گەۋدىلەندى، چوقچىيىپ چىقىپ تۇردى.

بَرَزَ إِلَى الْمَكَانِ: مەيدانغا چىقتى.

بَرَزَالْكَاتِبُ: يازغۇچىنىڭ داڭقى چىقتى، داڭق چىقاردى.

بَرَزَ لَهُ: ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىش ئۈچۈن مەيدانغا چۈشتى.

بَرَزَ يَبْرُزُ بُرُوزًا: كۆرۈندى، پەيدا بولدى، چوخچىيىپ چىقىپ تۇردى، گەۋدىلەندى.

بَرَزَ يَبْرُزُ بَرَازَةً: ھەممىنى بېسىپ چۈشتى، شۆھرەت قازاندى.

بَرْزَخٌ ج بَرَازِخُ: بوغۇز (جۇغراپىيىدە ئىككى قۇرۇقلۇقنىڭ تۇتاشقان جايى)، ئىككى نەرسە ئارىسىدىكى توسما.

بَرْزَخٌ «فِي الدِّينِ»: توسما (ئۆلگەن چاغدىن تارتىپ قايتا تىرىلگەنگە قەدەر بولغان ئارىلىقتىكى توسما.)

«وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ» «قرآن»: ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توسما بولىدۇ.

بُرْشٌ. بِرْشٌ: پاختا، كېۋەز.

بِرْسَامٌ: كۆكرەك پەردە ياللۇغى.

بِرْسِيمُ: بېدە.

بِرْسِيمٌ حِجَازِيٌّ: بېدە.

بَرَشَ يَبْرَشُ بَرْشًا الشَّيْءَ : سۈرتتى، ئېرتتۇۋەتتى.

بَرِشَ يَبْرَشُ بَرَشًا: داغ قالدى، ئىز قالدى.

بُرْشٌ ج أَبْرَاشٌ: بورا.

بَرْشَمَ يُبَرْشِمُ بَرْشَمَةً وَ بِرْشَامًا إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

بَرِصَ يَبْرَصُ بَرَصًا: ئاق كېسەلگە دۇچار بولدى.

بَرِصَتِ الْأَرْضُ: چارۋىلار، ئۆسۈملۈكلەرنى يەپ، زېمىن قۇرۇقدىلىپ قالدى.

بَرَصٌ ج أَبْرَاصٌ: ئاق كېسەل.

بُرْصُلٌ ج بَرَاصِلُ الْقُمَاشِ: كىمخاپ.

بَرَضَ يَبْرُضُ بُرُوضًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، بىخ چىقاردى.

بَرْطَعَ يُبَرْطِعُ بَرْطَعَةً: ئۇچقاندەك، يۇگۈرگەندەك ماڭدى.

بَرْطَلَ يُبَرْطِلُ بَرْطَلَةً: پارا بەردى.

بُرْطُلٌ: تاج.

بُرْطُلَّةٌ: كۇنلۇك.

بَرْطَمَ يُبَرْطِمُ بَرْطَمَةً: دەرغەزەپ بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

بَرْطَمَانٌ ج بَرْطَمَانَاتٌ: بوتولكا، شىشە، لوڭقا.

بَرْطُومٌ ج بَرَاطِيمُ: تېگى تۈز كېمە؛ لەيلىمە كۆۋرۈك.

بِرْطِيلٌ ج بَرَاطِيلُ: پارا.

«اَلْبَرَاطِيلُ تَنْصُرُ الْأَبَاطِيلَ» : پارا يالغاننى يۆلەيدۇ.

بَرَعَ يَبْرُعُ بَرِعَ يَبْرَعُ وَ بَرُعَ يَبْرُعُ بَرَاعًا وَ بَرَاعَةً وَ بُرُوعًا: ھەممىنى بېسىپ چۈشتى، ھەممىدىن ئۈستۈن بولدى، كۆزگە كۆرۈندى، ياخشى بولدى.

«بَرَعَ الْمِصْرِيُّونَ الْقُدَمَاءُ فِي نَحْتِ التَّمَاثِيلِ وَ بِنَاءِ الْأَهْرَامِ» : قەدىمكى مىسىرلىقلار ھەيكەلتىراشلىقتا ۋە ئېھرام قۇرۇلۇشىدا ئۈستۈنلۈك قازانغان.

بَرْعَمَ يُبَرْعِمُ بَرْعَمَةً الشَّجَرُ: دەرەخ پوتلا چىقاردى، غۇنچىلىدى.

بُرْعُمٌ. بُرْعُمَةٌ ج بَرَاعِمُ: پورەك، غۇنچە.

بَرْغَثَ يُبَرْغِثُ بَرْغَثَةً الْمَكَانُ: جايدا بۈرگە كۆپ بولدى، بۈرگىلىك بولۇپ كەتتى.

بَرْغَشٌ وَ بَرْغَشَةٌ ج بَرْغَشَاتٌ: كىچىك پاشا، كۇمۇتا.

بُرْغُلٌ: بۇغداي يارمىسى، يارمىدىن تەييارلانغان يېمەكلىك.

بُرْغُوثٌ ج بَرَاغِيثُ: بۈرگە.

بُرْغُوثُ الْبَحْرِ: راك (دېڭىز ھايۋىنى).

بُرْغِيٌّ ج بَرَاغِيُّ: ۋىنتا، بۇرغا.

مِسْمَارٌ بُرْغِيٌّ: بۇرما مىخ، ۋىنتا مىخ.

بَرَقَ يَبْرُقُ بَرْقًا وَ بُرُوقًا و بَرَقَانًا وَ بَرِيقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يالتىرىدى، ۋال - ۋۇل قىلدى، پال - پۇل قىلدى.

بَرَقَتِ السَّمَاءُ: چاقماق چاقتى، چاقماق يورىدى.

بَرَقَ السَّيْفُ: قىلىچ يالتىرىدى.

بَرَقَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

بَرَقَ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَرَقَ الرَّجُلُ: تەھدىت سالدى، قورقۇتتى.

بَرِقَ يَبْرَقُ بَرَقًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى.

بَرِقَ الْبَصَرُ: كۆز تورلاشتى، ئالاق - جالاق بولۇپ كەتتى.

«فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ» (قرآن) : كۆزلەر تورلاشقان، ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا.

بَرْقٌ ج بُرُوقٌ: چاقماق، چېقىن، چاقماق نۇرى.

«اَلرَّعْدُ وَهُوَيَحْدُثُ دَائِمًا بَعْدَ الْبَرْقِ» : گۈلدۈرماما ھەمىشە چاقماقتىن كېيىن پەيدا بولىدۇ.

بَرْقٌ خُلَّبٌ: يامغۇرسىز چاقماق (بۇ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمايدىغان ئادەمگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

بِسُرْعَةِ الْبَرْقِ: چاقماق تېزلىكىدە.

دَائِرَةُ الْبَرْقِ: تېلېگراف ئىدارىسى.

عَامِلُ الْبَرْقِ: تېلېگراف خىزمەتچىسى.

بَرْقٌ لاَسِلْكِيٌّ، بَرْقٌ غَيْرُسِلْكِيٍّ: سىمسىز تېلېگراف.

بَرْقَشَ يُبَرْقِشُ بَرْقَشَةً: نەقىشلىدى، تۈرلۈك رەڭدە نەقىشلىدى.

بَرْقَعَ يُبَرْقِعُ بَرْقَعَةً: چۈمبەل تارتىۋالدى.

بُرْقُعٌ ج بَرَاقِعُ: چۈمبەل، چۈمپەردە، نىقاب.

بُرْقُوقٌ: ئالۇچا، ئالۇچا دەرىخى.

بَرْقِيٌّ: تېلېگراغا مەنسۇپ.

أَخْبَرْتُهُ بَرْقِيًّا: ئۇنىڭغا تېلېگراما ئارقىلىق خەۋەر قىلدىم.

بَرْقِيَّةٌ ج بَرْقِيَّاتٌ: تېلېگراما.

بَرْقِيَّةُ التَّعْزِيَةِ: تەزىيە تېلېگراممىسى.

بَرْقِيَّةُ التَّهْنِئَةِ: تەبرىك تېلېگراممىسى.

الْمُرَاسَلاَتُ الْبَرْقِيَّةُ: تېلېگرام خەۋىرى.

«تَبَادَلَ الرُّؤَسَاءُ وَالْمُلُوكُ بَرْقِيَّاتِ التَّهَانِي بِمُنَاسَبَةِ عِيدِ الْفِطْرِ الْمُبَارَكِ» : مۇبارەك روزا ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن دۆلەت رەئىسلىرى ۋە پادىشاھلار ئۆزئارا تەبرىك تېلېگراممىسى ئەۋەتىشتى.

بَرَكَ يَبْرُكُ بُرُوكًا وَ تَبْرَاكًا الْبَعِيرُ: تۆگە چۆكتى، تۆگە تىزلاندى.

بُرْكَانٌ ج بَرَاكِينُ: يانار تاغ، ۋولقان.

فُوهَةُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ ئېغىزى.

بُرْكَانٌ ثَائِرٌ: ۋولقان ئېتىلىپ تۇرغان يانار تاغ.

بُرْكَانٌ خَامِدٌ: ئۆچكەن يانار تاغ.

عَالَمُ بَرَاكِينَ: يانار تاغ دۇنياسى.

بُرْكَانِيٌّ: يانار تاغقا مەنسۇپ.

حُمَمٌ بُرْكَانِيَّةٌ: لاۋا.

صُخُورٌ بُرْكَانِيَّةٌ: يانار تاغ قورام تاشلىرى.

أَرْضٌ بُرْكَانِيَّةٌ: يانار تاغلارنىڭ پارتلىشىدىن پەيدا بولغان زېمىن.

بَرَكَةٌ ج بَرَكَاتٌ: نېمەت، بەخت، ياخشىلىق، بەخت ـ سائادەت، قۇتلۇق، پاراۋانلىق.

«سَافَرَ عَلَى بَرَكَةِ اللّٰهِ أَوبِبَرَكَةِاللّٰهِ» : ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بىلەن سەپەر قىلدى.

«اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُاللّٰهِوَبَرَكَاتُهُ» : سىلەرگە ئامانلىق ۋە ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە بەرىكەتلىرى بولسۇن (نامازنىڭ ئاخىرىدا ۋە مۇسۇلمانلار ئۆزئارا ئۇچراشقاندا ياكى خوشلاشقاندا ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» «قرآن» : شەھەرلەرنىڭ ئاھالىلىرى ئىمان ئېيتقان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلارنى ئاسمان ـ زېمىننىڭ پاراۋانلىقلىرىغا مۇيەسسەر قىلاتتۇق.

بِرْكَةٌ ج بِرَكٌ و بِرْكَاتٌ: كۆلچەك.

بِرْكَةُ السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

بَرْلَمَانٌ ج بَرْلَمَانَاتٌ: پارلامېنت، مەجلىسي مەجلىس، مەجلىسي كېڭەش.

عُضْوٌ فِي الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت ئەزاسى.

حَلَّ الْبَرْلَمَانَ: پارلامېنتنى تارقىتىۋەتتى.

بَرْلَمَانِيٌّ: پارلامېنت ئىشلىرى مۇتەخەسسىسى، پارلامېنتقا مەنسۇپ، پارلامېنت ئەزاسى.

دَوْرَةٌ بَرْلَمَانِيَّةٌ: پارلامېنت يىغىنى.

«يُنَاقِشُ الْبَرْلَمَانِيُّونَ الْيَوْمَ مَشْرُوعَ الْقَانُونِ الْجَدِيدِ» : پارلامېنت ئەزالىرى بۈگۈن يېڭى قانۇن لايىھىسىنى مۇھاكىمە قىلماقتا.

بَرَمَ يَبْرُمُ بَرْمًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى، تولغىدى.

بَرَمَ الْمُعَاهَدَةَ: كېلىشىمنى تەستىقلىدى، ئىمزالىدى.

بَرَمَ الْأَمْرَ: كۈچەيتتى، پۇختىلىدى.

بَرِمَ يَبْرَمُ بَرَمًا: بىزار بولدى، زېرىكتى، مالال بولدى.

بَرِمَ بِهِ: ئۇنىڭدىن مالال بولدى، زېرىكتى، ئىچى پۇشتى.

بَرْمَائِيٌّ ج بَرْمَائِيَّاتٌ: قۇرۇقلۇقتىمۇ ۋە سۇدىمۇ ياشىيالايدىغان ھايۋانلار، قوش ماكانلىقلار.

دَبَّابَةٌ بَرْمَائِيَّةٌ: سۇدىمۇ ۋە قۇرۇقلۇقتىمۇ ماڭالايدىغان تانكا، بىرونىۋىك.

طَائِرَةٌ بَرْمَائِيَّةٌ: قۇرۇقلۇقتىمۇ، دېڭىزغىمۇ چۈشەلەيدىغان ئايروپىلان.

بَرْمَةٌ ج بَرَمَاتٌ: تۇتام، ئۆرۈم، باغلام.

بُرْمَةٌ ج بُرَمٌ وَ بِرَامٌ وَ بُرْمَاتٌ: بورما مىخ، ۋىنتا؛ قوم قازان.

بَرْمَجَ يُبَرْمِجُ بَرْمَجَةً: پروگراما ئىشلىدى، نىزام ـ قائىدە تۈزدى، كومپيۇتېر سىستېمىسى تۈزدى.

بِرْمِيلٌ ج بَرَامِيلُ: چېلەك، تۇڭ، سوغا.

بِرْمِيلُ النِّفْطِ: نېفىت تۇڭى (نېفىت ئىشلەپچىقىرىشتىكى مۆلچەر بىرلىكى.)

بَرْنَامَجٌ ج بَرَامِجُ: پىلان، پروگراما، نىزامنامە، نىزام، بايان، باش پرىنسىپ.

بَرْنَامَجُ الدِّرَاسَةِ أَوِالتَّعْلِيمِ: ئوقۇتۇش پروگراممىسى.

بَرْنَامَجُ السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ: بەش يىللىق پىلان.

أَلْبَرْنَامَجُ الْخُمَاسِيُّ: بەش يىللىق پىلان.

«تَغَيَّرَ الْجَوُّ فُجْأَةً فَاضْطُرُّوا اِلَى تَغْيِيرِ بَرْنَامَجِ عَمَلِهِمْ» : ھاۋا تۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىش پىلانىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر بولدى.

«تَنْشُرُ الصُّحُفُ بَرَامِجَ الْإِذَاعَةِ وَ التِّلْفِزْيُونِ فِي صَحِيفَتِهَا» : گېزىت ـ ژۇرناللار رادىئو ـ تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى مەخسۇس بەتتە ئېلان قىلىدۇ.

بُرُنْزٌ: برونزا، (مىس، قەلەي ... قاتارلىقلار ئارىلاشتۇرۇلۇپ ياسالغان بىر خىل ماددا).

تِمْثَالٌ بُرُنْزِيٌّ: مىس ھەيكەل.

اَلْعَصْرُ الْبُرُنْزِيُّ: مىس قورال دەۋرى، برونزا دەۋرى.

مِيْدَالِيَّةٌ بُرُنْزِيَّةٌ: مىس مېدال.

بُرْنُسٌ ج بَرَانِسُ: خالات، پىلاش.

بُرْنُسُ حَمَّامٍ: مونچا كىيىمى.

بَرْنَطَ يُبَرْنِطُ بَرْنَطَةً: شىلەپە كىيدى، قالپاق كىيدى.

بُرْنَيْطَةٌ وَ بُرْنِيطَةٌ ج بَرَانِيطُ: قالپاق، شىلەپە.

بَرَنِيَّةٌ ج بَرَانِيُّ: ساپال بويۇملار.

بُرْهَانٌ ج بَرَاهِينُ: ئىسپات، دەلىل، پاكىت، ھۆججەت.

بُرْهَةٌ ج بُرَهَاتٌ وَ بُرَهٌ: ۋاقىت، قىسقا ۋاقىت، بىردەم، بىردەملىك.

«حَضَرَ الْمُدِيْرُ بَعْدَ بُرْهَةٍ قَصِيْرَةٍ» : مۇدىر قىسقا ۋاقىتتىن كېيىن ھازىر بولدى.

بَرْهَمِيٌّ: بەراھمان (ھىندىستاندىكى بەراھمان دىنىنىڭ مۇرتلىرى.)

بَرْهَمِيَّةٌ: بەراھما دىنى.

بَرْهَنَ يُبَرْهِنُ بَرْهَنَةً: دەلىل كەلتۈردى، ئىسپاتلىدى، ئەستىقلىدى.

بَرْهَنَ عَلَيْهِ: پاكىت كۆرسەتتى، ئىسپاتلىدى، دەلىل كەلتۈردى.

«بَرْهَنَ الْعَالِمُ عَلَى صِحَّةِ النَّظَرِيَّةِ الْجَدِيْدَةِ بِإِقَامَةِ التَّجَارِبِ» : ئالىم يېڭى نەزەرىيىنىڭ توغرىلىقىنى تەجرىبە ئىشلەش ئارقىلىق ئىسپاتلاپ چىقتى.

بَرَهِيٌّ: دەرھال، چاققان، تېز.

بُرُوءٌ: ياراتماق، ئىجاد قىلماق، ساقايماق، شىپا تاپماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك.

بِرْوَازٌ ج بَرَاوِيزُ: رامكا.

بُرْوَةٌ ج بُرَوَاتٌ: قالدۇق، ئاشقان، ئاشقان ـ تاشقان، ئارتۇقچە.

بُرُوتِسْتَنْتِيٌّ: پروتېستان مەزھىپىگە ئېتىقاد قىلغۇچى، (خرىستىئان دىنىدىكى).

بُرُوتُوكُول ج بُرُوتُوكُولَاتٌ: كېلىشىم ياكى ئىتتىپاقنىڭ دەسلەپكى كۆفىيىسى؛ سىياسىي قۇرۇلتايدا ئېكسپېي سۆزلىگۈچى؛ دىپلوماتىيە پرىنسىپلىرى، كېلىشىم قوشۇمچىسى.

بُرُوتِيْن ج بُرُوتِينَاتٌ: ئاقسىل ماددىسى.

بُرُودٌ: سورمە؛ مىلتىق دورىسى.

بُرُودٌ: سوغۇق ھاۋا.

«أَجَابَ عَنْ أَسْئِلَتِهِ بِبُرُودٍ ظَاهِرٍ» : ئۇ ئۆزىنىڭ سوئاللىرىغا سوغۇققىنە جاۋاب بەردى.

بُرُودَةٌ: سوغۇقلۇق، سوۋۇماق؛ پەرۋاسىزلىق؛

مىلىتىق دورىسى.

«حَوَّلَتْ بُرُودَةُ الْجَوِّ مِيَاهَ الْبُحَيْرَةِ إِلَى جَلِيدٍ» : سوغۇق ھاۋا كۆل سۈيىنى مۇزغا ئايلاندۇردى.

هَزَّ رَأْسَهُ بِبُرُودَةٍ: بېشىنى سوغۇقلۇق بىلەن لىڭشىتتى.

«لَقَدْ ظَلَّ يَذْهَبُ إِلَى الْعَمَلِ بِالدَّرَّاجَةِ دُونَ أَنْ يُعِيرَ اهْتِمَامًا لِبُرُودَةِ الْجَوِّ» : ھاۋانىڭ سوغۇق بولۇشىغا قارىماي ئۇ ۋېلىسىپىت بىلەن ئىشقا بېرىشنى داۋاملاشتۇردى.

لُحُومٌ مَحْفُوظَةٌ بِالْبُرُودَةِ: توڭ گۆش، توڭلىتىلغان گۆش.

بُرُورٌ: سۆزدە تۇرماق، لەۋزىدە تۇرماق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماق.

بَرْوَزَ يُبَرْوِزُ بَرْوَزَةً الصُّورَةَ: رەسىمنى جازىغا ئالدى، رەسىمنى رامكىغا ئالدى.

بُرُوزٌ: گەۋدىلەنمەك، چوقچىيىپ چىقماق.

بُرُوفَةٌ ج بُرُوفَاتٌ: دراما ۋە تىياتىرلارنىڭ رەسمى قويۇلۇشتىن بۇرۇن سىناق قىلىپ قويۇلۇشى.

بَرَى يَبْرِي بَرْيًا الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

بَرَى الْمَرَضُ الشَّخْصَ: كېسەل ئورۇقلىتىۋەتتى، كېسەل ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، كېسەل ھالسىرىتىۋەتتى.

بَرَى: يەر يۈزى، يەر شارى، تۇپا، تۇپراق.

بَرِئَ يَبْرَأُ بُرُوءًا وَبَرَاءً وَبَرَاءَةً مِنَ الدَّيْنِ: قەرزدىن قۇتۇلدى.

بَرَّأَ مِنْ كَذَا: قۇتقۇزدى، خالاس قىلدى.

«بَرِئَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ جُرْحٌ» : يارىلانمىغاندەك سەللىمازا ساقىيىپ كەتتى.

بَرِيءٌ ج بَرِيئُونَ وَ أَبْرِيَاءُ وَ بِرَاءٌ وَ أَبْرَاءٌ م بَرِيئَةٌ ج بَرِيئَاتٌ... : ... دىن ئادا ـ جۇدا ئادەم.

بَرِيءُ الذِّمَّةِ: قەرزدىن خالاس.

بَرِيءُ السَّاحَةِ: تۆھمەتتىن خالى، بىگۇناھ.

«ظَهَرَ بَعْدَ التَّحْقِيقِ أَنَّ الْمُتَّهَمَ بَرِيءٌ مِمَّا اتُّهِمَ بِهِ» : تەكشۈرۈشلەردىن كېيىن قارىلانغان ئادەمنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى.

عَمَلٌ بَرِيءٌ: ھالال ئىش، پاك خىزمەت.

«يَقُومُ الطِّفْلُ بِأَعْمَالٍ بَرِيئَةٍ» : كىچىك بالا غەرەزسىز ئىشلارنى قىلىدۇ.

بَرِيدٌ ج بُرُدٌ: پوچتىكەش، پوچتالىيون، خەت توشۇغۇچى.

مُوَزِّعُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش، پوچتالىيون.

بِالْبَرِيدِ: پوچتىدىن ئەۋەتىش، پوچتا ئارقىلىق يوللاش.

بَرِيدٌ جَوِّيٌّ: ئايروپىلان ئارقىلىق توشۇلىدىغان خەت ـ خالتىلار.

سَاعِي الْبَرِيدِ: پوچتالىيون، پوچتىكەش.

طَابِعٌ بَرِيدِيٌّ: پوچتا ماركىسى.

مَكْتَبُ الْبَرِيدِ: پوچتا ئىدارىسى، پوچتىخانا.

طَابِعُ الْبَرِيدِ: پوچتا ماركىسى.

خَتْمُ الْبَرِيدِ: پوچتا تامغىسى.

صُنْدُوقُ الْبَرِيدِ: پوچتا ساندۇقى، خەت ساندۇقى.

بَرِيدٌ عَادِيٌّ: ئادەتتىكى يوللانما، ئادەتتىكى خەت.

أُجْرَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا ھەققى.

بَرِيدُ الْقُرَّاءِ: مۇشتەرىلەر خەت بېتى.

بَرِيدٌ سِيَاسِيٌّ: دىپلوماتىيە ئورگانلىرىغا خاس ئاختۇرۇشقا، تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان پوچتا.

بَرِيدٌ دِبْلُومَاسِيٌّ: دىپلوماتىيە ئورگانلىرىغا خاس، ئاختۇرۇشقا، تەكشۈرۈشكە بولمايدىغان پوچتا.

بَرِيدِيٌّ: پوچتىغا ئائىت.

حَوَالَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: پوچتا ھاۋالىسى.

بِطَاقَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: پوچتا كارتوچكىسى.

بَرِيقٌ: يورۇق، پارقىراق.

«إِنَّهُ إِنْسَانٌ نَشِيطٌ جِدًّا وَ يَبْدُو ذَلِكَ مِنْ بَرِيقِ عَيْنَيْهِ» : ئۇ تولىمۇ روھلۇق ئادەم، بۇ ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان ئىككى كۆزىدىن چىقىپ تۇرىدۇ.

بَرِيمٌ: ئېشىلگەن ئارغامچا، ئېشىلگەن شوينا، بوغقۇچ (ئاياغ قاتارلىقلارنىڭ)، تاسما؛ گۈللۈك جىيەك، يىپ.

بَرِيَّةٌ ج بَرَايَا: پۈتۈن كائىناتتىكى شەيئىلەر،

مەخلۇقاتلار، ئالەم.

«أُولٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» «قۇرئان» : ئەنە شۇلار مەخلۇقاتلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

بِزَارَةٌ: گەزمال سودىگىرى.

بُزَاقٌ: تۆكۈرۈك ، خەپرۇك.

بُزَالٌ: جۈمەك، جوغا.

بِزَالُ الْقَنَانِيّ: پۇرۇپكا ئاچقۇچ.

بَزَرَ يَبْزُرُ بَزْرًا الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى.

بَزْرٌ ج بُزُورٌ: ئۇرۇق (ئۆسۈملۈكنىڭ)، ئۇرۇق ـ ئەۋلاد.

بِزْرٌ ج أَبْزَارٌ: دورا ـ دەرمەك.

بِزْرَةٌ ج بِزْرَاتٌ: بىر دانە ئۇرۇق، بىر تال دان.

بِزْرَةُ الْقُطْنِ: چىگىت.

بَزْرَمِيطٌ: شالغۇت، مىتىس.

بَزَّ يَبُزُّ بَزًّا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

بَزَّ أَقْرَانَهُ: تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن چىقتى، تەڭتۇشلىرىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

بَزَّ الْعَدُوَّ: دۈشمەننى تالان ـ تاراج قىلدى.

«مَنْ عَزَّ بَزَّ» «مثل» : غەلىبە قىلغان ئادەم تالان ـ تاراج قىلالايدۇ (مەسەل) پۇلى بارنىڭ گېپى ئۆلۈك، پۇلى يوقنىڭ گېپى تولۇق (مەسەل)، گاچا بولسىمۇ باي سۆزلىسۇن.

«لاَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَبُزَّ غَيْرَكَ بِلاَ جُهْدٍ» : تىرىشماستىن باشقىلاردىن ئۆتۈپ كېتەلمەيسەن.

بَزٌّ ج بُزُوزٌ: پاختا رەخت، چىگە رەخت، پاختا رەخت كىيىم، چىگە رەخت كىيىم.

بُزٌّ وَ بِزٌّ: ھايۋانلارنىڭ ئەمچىكى، يېلىنى.

بُزُّ الْمَرْأَةِ: ئاياللىنىڭ ئەمچىكى، ئاياللىنىڭ كۆكسى.

بَزَّارِيٌّ: ئالدامچى، قول ئۆچىدا ئىشلىگۈچى.

بَزَّازٌ ج بَزَّازُونَ: گەزمال سودىگىرى.

«لاَ تَزَالُ بَعْضُ الْمُدُنِ الْعَرَبِيَّةِ تَحْتَوِي عَلَى أَسْوَاقٍ خَاصَّةٍ بِالْبَزَّازِينَ» : بەزى ئەرەب شەھەرلىرىدە مەخسۇس گەزمال سودىگەرلىرى بازىرى بار.

بَزَّازَةُ الأَطْفَالِ: ئېمىزگە؛ بوتۇلكا.

بَزَّاقَةٌ: قۇلۇلە؛ تۆكۈرۈك قاچىسى، گارشۇك؛ كۆزەينەكلىك يىلان.

بِزَّةٌ ج بِزَّاتٌ: كىيىم ـ كېچەك، سالاپەت، تەقى ـ تۇرقى، قىياپەت، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

«كَانَ الضَّابِطُ يَرْتَدِي بِزَّتَهُ الرَّسْمِيَّةَ خِلاَلَ إِجَازَتِهِ» : ئوفىتسىر دەم ئېلىش جەريانىدا رەسمى فورمىسىنى كىيەتتى.

بَزَّرَ يُبَزِّرُ تَبْزِيرًا: ئۇرۇق چاچتى.

بَزَّقَ يُبَزِّقُ تَبْزِيقًا: تۈكۈردى.

بِزِّيٌّ: ئېمىلدەش بىر تۇغقان.

بَزَغَ يَبْزُغُ بُزُوغًا الْقَمَرُ: ئاي چىقتى.

بَزَغَتِ الشَّمْسُ: كۈن چىقتى.

بَزَقَ يَبْزُقُ بَزْقًا: تۈكۈردى.

بَزْقَةٌ ج بَزَقَاتٌ: تۆكۈرۈك، خەپرۇك.

بَزَلَ يَبْزُلُ بَزْلاً الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى.

بَزَلَ الزُّجَاجَةَ: بوتۇلكا ئاغزىنى ئاچتى.

بَزَلَ الشَّرَابَ: ئېچىملىك ئۈچۈن قاچىغا تۆشۈك تەشتى.

بَزَلَهُ: ئۇنى سۈزۈلدۈردى.

بِزِلَّةٌ: پۇرچاق، ماش.

بُزَيْرَةٌ: ئەش، بالا ھەمرىيى.

بَسْ: بولدى ـ بەس، كۇپايە، پەقەت، پەقەتلا.

بِسَارِيَةٌ: ئاق بېلىق، كىچىك بېلىق.

بِسَاطٌ ج بُسُطٌ وَ أَبْسِطَةٌ: گىلەم، ئەديال، پالاس، بىسات.

بِسَاطُ الرِّيحِ: ئۇچار گىلەم.

اَلْبِسَاطُ مِنَ الأَرْضِ: كەڭ زېمىن.

«وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ بِسَاطًا» «قۇرئان» : ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى (كەڭ) بىسات قىلىپ بەردى.

بِسَاطُ الْمَعْمُورِ: ئالەم، جاھان.

«لَقَدْ حَقَّقَتِ الأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ فِي الْقَدِيمِ مَكَانَةً لاَ تُزَاحِمُهَا فِيهَا أُمَّةٌ أُخْرَى عَلَى بِسَاطِ

الْمَعْمُورِ» : ئەرەب مەملىكىتى قەدىمكى دەۋرلەردە جاھاندا ھېچقانداق بىر مەملىكەت ئېرىشەلمىگەن ئورۇنغا ئېرىشكەنىدى.

عَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ: مۇزاكىرىگە قويۇلغان.

«مَاتَزَالُ الْمَسْأَلَةُمَعْرُوضَةًعَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ» : مەسىلە ھېلىمۇ مۇھاكىمە قىلىنماقتا.

بِسَاطَةٌ: ئاددى ـ ساددا، ئاسان، ئوڭاي، چۈشىنىشلىك؛ ئاق كۆڭۈللۈك.

تَكَلَّمَ بِبَسَاطَةٍ: ئوچۇق يورۇق پاراڭلاشتى، ئەركىن پاراڭلاشتى.

بَسَالَةٌ: قەھرىمانلىق، باتۇرلۇق، جۈرئەتلىك، مەردلىك.

بَشْبَاسَةٌ: جوزبۇۋا، جويۇز.

بَسْبُوسَةٌ: ھالۋا.

بُسْتَانٌ ج بَسَاتِينُ: باغ، بوستان، گۈللۈك باغچا.

«تَمْتَدُّ بَسَاتِينُ النَّخْلِ فِي الْبَصْرَةِ مَسَافَاتٍ طَوِيلَةً» : بەسرىدە خورما باغچىلىرى ئۇزۇن مۇساپىلەرگە سوزۇلغان.

«ذَهَبْنَا إِلَى بُسْتَانٍ مِنْ بَسَاتِينِ الرِّيَاضِ تَرْوِيحًا عَنِ النَّفْسِ» : بىز كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن رىيادنىڭ بوستانلىقلىرىنىڭ بىرىگە باردۇق.

بُسْتَانِيٌّ: باغۋەن، گۈل باققۇچى.

بَسْتَرَ يُبَسْتِرُ بَسْتَرَةً اللَّبَنَ: سۈتنى دېزىنفېكسىيە قىلدى.

بَسْتَنَةٌ: باغۋەنچىلىك.

بَسَرَ يَبْسُرُ بَسْرًا وَ بُسُورًا الشَّيْءَ: ۋاقتىدىن بۇرۇن ياكى مەزگىلىدىن بۇرۇن قىلىپ قويدى.

بَسَرَ الشَّخْصُ: قوشۇمىسىنى تۈردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

«ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ» «قرآن» : ئاندىن قوشۇمىسىنى تۈردى ۋە چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

بَسَرَ وَجْهَهُ: تەرى تۈرۈلدى.

بُسِرَ: گېمورروي بولۇپ قالدى.

بَسْرٌ: قوشۇمىسىنى تۈرمەك، چىرايىنى تۈرمەك.

وَجْهٌ بَسْرٌ: تۈرۈلگەن چىراي.

بُسْرٌ ج بِسَارٌ. بُسْرَةٌ ج بُسْرَاتٌ: خام خورما، پىشمىغان خورما.

بَسَّ يَبُسُّ بَسًّا الشَّيْءَ: ئۇۋۇتمۇەتتى، پارچىلىدى.

«وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا» «قرآن» : تاغلار پارچىلاندى.

بَسٌّ م بَسَّةٌ ج بِسَاسٌ: ئۈۋاش.

بَسَّامٌ: كۈلگۈنچەك، كۈلۈپلا تۇرىدىغان.

بَسَّطَ يُبَسِّطُ تَبْسِيطًا: ئاسانلاشتۇردى، ئاددىيلاشتۇردى.

بَسَّطَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يايدى.

«حَاوِلْ أَنْ تُبَسِّطَ الْأُمُورَ لَا أَنْ تُعَقِّدَهَا» : سەن ئىشلارنى مۇرەككەپلەشتۈرمەي، ئاددىيلاشتۇرۇشقا تىرىشقىن.

بَسَّقَ يُبَسِّقُ تَبْسِيقًا: يۇقىرى كۆتۈردى، ئۆستۈردى.

بَسَطَ يَبْسُطُ بَسْطًا: كېڭەيتتى، چوڭايتتى، يايدى.

«بَسَطَ الْحَصِيرَ عَلَى الْأَرْضِ» : يەرگە بورا سالدى.

بَسَطَ الْيَدَ: قولنى سوزدى.

بَسَطَ نُفُوذَهُ: تەسىر دائىرىسىنى كېڭەيتتى.

بَسَطَ الْقَوْلَ: كەڭ توختالدى، تەپسىلىي سۆزلىدى.

بَسَطَ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ: ياردەم قولىنى سوزدى.

«عَلَى الْحُكُومَةِ أَنْ تَبْسُطَ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ لِلْجَمْعِيَّاتِ الْخَيْرِيَّةِ» : ھۆكۈمەت پاراۋانلىق جەمئىيەتلىرىگە ياردەم بېرىشى لازىم.

بَسَطَ يَدَهُ فِي الْإِنْفَاقِ: بۇزۇپ چاچتى.

بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ: ئاللاھ رىزقىنى كەڭ قىلدى.

بَسَطَ الضَّيْفَ: مېھماننى خۇشال قىلدى.

بَسَطَ نُفُوذَهُ: نوپۇزىنى تىكلىدى.

«تَهْدِفُ إِسْرَائِيلُ إِلَى بَسْطِ نُفُوذِهَا عَلَى فِلَسْطِينَ» : ئىسرائىلىيە پەلەستىندە ئۆز ھاكىمىيىتىنى يۈرگۈزۈشنى مەقسەت قىلىدۇ.

«إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ» «قرآن» :

سىنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ.

بَسُطَ يَبْسُطُ بَسَاطَةً: ئاسانلاشتى، ئاددىيلاشتى.

بَسُطَ الْمَرْؤُ: گول بولدى، كاللىسى ئاددى بولدى.

بَسُطَ الشَّيْءُ: ئاددىيلاشتى، ئوڭايلاشتى.

بَسُطَ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَسْطٌ: كېڭەيمەك، يېيىلماق، كېرىلمەك، خۇشال-لىنىق، ئىززەتلىمەك، چۈشەندۈرمەك.

بَسْطٌ «فِي الْحِسَابِ»: كەسىر سان.

بَسْطَةٌ: كەڭ، مول، زىيادە، كەڭتاشا؛ پەزىلەت، كامالەت.

«وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ» «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇنىڭ ئىلمىنى زىيادە قىلدى ۋە بەدىنىنى قابىل قىلدى.

بَسْطَةٌ مِنَ النِّسَاءِ وَالظِّبَاءِ: چىرايلىق، گۈزەل، ھۆسنىگە تولغان.

بَسْطَرْمَةٌ: سامساق؛ دورا ـ دەرمەكلەر بىلەن پىشۇرۇلغان، بىسسىپ سۈرمە قىلىنغان گۆش.

بَسَقَ يَبْسُقُ بُسُوقًا النَّخْلُ: خورما دەرىخى قەد كۆتۈرۈپ تۇردى، قەد كۆتۈردى.

بَسَقَ الشَّيْءُ: ئېگىز بولدى.

«بَسَقَ الشَّخْصُ أَقْرَانَهُ أَوْ أَصْحَابَهُ وَعَلَيْهِمْ»: تەڭتۇشلىرى ياكى ھەمراھلىرىدىن ئۈستۈن تۇردى.

بِسْكُوتِي: پىچىنە.

«طَلَى قِطْعَةً مِنَ الْبِسْكُوتِي بِالْعَسَلِ»: بىر پارچە پىچىنىگە ھەسەل سۈركىدى.

بَسْكَوِيتٌ: پىچىنە.

بَسُلَ يَبْسُلُ بَسَالَةً وَ بَسَالًا: باتۇرلۇق قىلدى، مەردلىك قىلدى.

بِسِلَّةٌ: كۆك پۇرچاق.

بِسِلَّةٌ خَضْرَاءُ: يېشىل كۆك پۇرچاق.

بَسَمَ يَبْسِمُ بَسْمًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

بَسْمَةٌ ج بَسَمَاتٌ: تەبەسسۇم، كۈلۈمسىرەش.

بَسْمَلَ يُبَسْمِلُ بَسْمَلَةً: بىسمىللا دېدى، بىسمىللا

نى يازدى.

بَسِيسَةٌ: تاتلىق يېمەكلىكلەر.

بَسِيطٌ ج بُسَطَاءُ: ئاددى، ساددا، ئاسان، ئاق كۆڭۈل، توغرا، كەڭ، قۇلاي.

«عَاشَ حَيَاةً بَسِيطَةً بِالرَّغْمِ مِنْ مَكَانَتِهِ وَثَرَائِهِ»: ئورنى ۋە بايلىقىغا قارىماي ئاددى ـ ساددا ياشىدى.

«اَلدِّعَايَةُ الْكَاذِبَةُ قَدْ تَخْدَعُ الْبُسَطَاءَ مِنَ النَّاسِ»: يالغان تەشۋىقات ساددا ئادەملەرنى ئالدىيالىشى مۇمكىن.

بَسِيطُ الْيَدَيْنِ: سېخى، قولى ئوچۇق.

بَسِيطٌ مِنَ الْأَرْضِ: كەڭ، تۈز يەر.

بَسِيطَةٌ ج بَسَائِطُ: كەڭ زېمىن، يەر يۈزى.

«مَا مِنْ شَعْبٍ عَلَى وَجْهِ هَذِهِ الْبَسِيطَةِ يَقْبَلُ الْإِسْتِعْمَارَ»: يەر يۈزىدە مۇستەملىكىچى-لىكنى قوبۇل قىلىدىغان ھېچقانداق مىللەت تېپىلمايدۇ.

«دَعْنِي أَتَكَلَّمْ عَنْ مَعْرِفَتِي الْبَسِيطَةِ»: يۈزەكى تونۇشۇمنى سۆزلەپ باقاي.

بِشَارَةٌ ج بَشَائِرُ و بِشَارَاتٌ: خۇش ـ خەۋەر، بېشارەت، ئىنجىل (خرىستىئان دىنىدا)

بِشَارَةُ خَيْرٍ: بېشارەت، ياخشى پال.

عِيدُ الْبِشَارَةِ: (خرىستىئان دىنىدا) ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ھامىلدار بولغانلىقىنى جىبرىئىلنىڭ يەتكۈزگەنلىكىنى خاتىرىلەش بايرىمى.

بَشَائِرُ الصُّبْحِ: تاڭنىڭ تۇنجى يورۇشى.

بَشَاشَةٌ: خۇش چىراي بولماق، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرماق.

«يَسْتَقْبِلُ الْكَرِيمُ ضُيُوفَهُ بِتَرْحِيبٍ وَ بَشَاشَةٍ»: سېخى ئادەم مېھمانلىرىنى خۇشاللىق بىلەن ئوچۇق چىراي كۈتۈۋالىدۇ.

بَشَامٌ: ياغىچى مىسۋاك ئورنىدا ئىشلىتىدىغان خۇش پۇراق دەرەخ.

بَشَرَ يَبْشُرُ بَشْرًا الْخُضَرَاءَ وَ الْفَاكِهَةَ: كۆكتات ۋە مېۋىلەرنى ئاقلىدى، سويدى.

بَشَرَ الْبَصْلَةَ أَوِالْبُرْتُقَالَةَ: پىياز ياكى ئاپېلسىننى ئاقلىدى، سويدى.

بَشَرَ يَبْشُرُ وَ بَشِرَ يَبْشَرُ بِشْرًا: خۇشال بولدى، خۇش بولدى.

«بَشَرَ صَدِيقَهُ بِخَبَرِ نَجَاحِهِ» : ئۇ دوستىنى ئۆزىنىڭ غەلىبە قىلغانلىقى (ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكى) خەۋىرى بىلەن خۇش قىلدى، دوستىغا ئۆزىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى.

بَشَرَ يَبْشُرُ بَشَارَةً الشَّخْصُ: چىرايلىق بولدى.

بَشِرَ يَبْشَرُ بِشْرًا الشَّخْصَ بِهِ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى.

بَشَرٌ: ئىنسان، ئادەم.

أَبُو الْبَشَرِ: ئادەم ئەلەيھىسسالام، ئادەم ئاتا.

«وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ» «قۇرئان» : سەندىن بۇرۇن ھېچ كىشىنى مەڭگۈ ياشاتقىنىمىز يوق.

بِشْرٌ: خۇشاللىق، شادلىق، خۇش كەيپىيات.

بُشْرٌ: خۇش خەۋەر.

بَشَرَةٌ: تېرىنىڭ سىرتى، تاشقى تېرە، قوۋزاق، پوست.

بَشَرَةُ الْأَرْضِ: زېمىننىڭ كۆكىرىشى، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يەردىن ئۈنۈپ چىقىشى.

بَشْرَقُ ج بَشَارِقُ: باشلىنىش مۇزىكىسى، كىرىش مۇزىكىسى.

بَشْرُوشُ ج بَشَارُوشُ: قىزىل تۇرنا.

بُشْرَى ج بُشْرَيَاتٌ: خۇش خەۋەر.

بُشْرَاكَ ، بُشْرَى لَكَ: ساڭا خۇش خەۋەر.

«هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ» «قۇرئان» : مۇئمىنلەر ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە خۇش خەۋەردۇر.

بَشَرِيٌّ: ئىنسانىي، ئىنسان خۇسۇسىيەتلىك.

اَلْجِنْسُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانىيەت.

طَبِيبٌ بَشَرِيٌّ: دوختۇر.

اَلْاِجْتِمَاعُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانلار جەمئىيىتى.

بَشَرِيَّةٌ: ئادەمزات، ئىنسانىيەت.

ثَرْوَةٌ بَشَرِيَّةٌ: ئادەم بايلىقى.

بَشَّ يَبَشُّ بَشًّا وَ بَشَاشَةً: كۈلۈمسىرىدى.

«بَشَّ لَهُ وَهَشَّ» : ئۇنى خۇشخۇيلۇق بىلەن قارشى ئالدى.

بَشَّ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَشَّ بِهِ: خۇشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدى، خۇش چىراي قارشى ئالدى.

بَشٌّ: خۇش چىراي، كۈلۈمسىرىگەن چىراي.

بَشَّاشٌ: خۇش چىراي، كۈلگۈنچەك.

بَشَّرَ يُبَشِّرُ تَبْشِيرًا: خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

بَشَّرَ الشَّخْصَ بِالْخَيْرِ: ياخشىلىقنى ۋەدە قىلدى، خۇش خەۋەر بەردى.

بَشَّرَ بِفِكْرَةٍ أَوْدِينٍ: ئىدىئولوگىيە ياكى دىنغا دەۋەت قىلدى.

«ظَهَرَتْ بَوَادِرُ تُبَشِّرُ بِحَلِّ الْأَزْمَةِ» : كرىزىسنىڭ ھەل بولۇشىدىن بېشارەت بېرىدىغان ئالامەتلەر كۆرۈلدى.

«يَازَكَرِيَّا إِنَّانُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى» «قۇرئان» : ئى زەكەرىيا! بىز ھەقىقەتەن ساڭا يەھيا ئىسىملىك بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز.

«وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ» «قۇرئان» : ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا جەننەتلەرگە كىرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن.

بَشِعَ يَبْشَعُ بَشَعًا وَ بَشَاعَةً: بەتبەشىرە بولۇپ كەتتى، مەجەزى ئەسكى بولدى.

بَشِعَ الطَّعَامُ: تاماق زىرىكىشلىك بولدى.

بَشِعَ الشَّيْءُ: سەت كۆرۈندى.

بَشِعَ الشَّخْصُ: كۆرۈمسىز بولدى.

بَشِعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، خۇنۈك، بەتبەشىرە.

اَلْبَشِعُ مِنَ الْأَشْخَاصِ: ئەخلاقسىز ئادەم، بەتقىلىق ئادەم.

اَلْبَشِعُ مِنَ الْأَفْعَالِ وَ الْأَشْيَاءِ: قەبىھ ئىش ۋە نەرسىلەر.

اَلْبَشِعُ مِنَ الطَّعَامِ: تەمسىز تاماق، ئوخشىمىغان تاماق.

بَشِقَ يَبْشَقُ بَشَقًا: تىكىلىپ قارىدى.

بَشَقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى.

بَشِقَ يَبْشَقُ بَشْقًا و يَشِقًا: ئالدىرىدى.

بَشَكَ يَبْشُكُ بَشْكًا: ئالدىرىدى؛ يالغان ئېيتتى.

بَشَكَ الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى، ئۈزدى.

بَشْكِيرٌ ج بَشَاكِيْرُ: لۆڭگە.

بَشْكِيرُ الْحَمَّامِ: مونچا لۆڭگىسى.

بَشِمَ يَبْشَمُ بَشَمًا: زېرىكتى، خۇشى قالمىدى، بىزار بولدى، نەپرەتلەندى.

بَشِمَ فِي الطَّعَامِ: قورسىقى بەك تويۇپ كەتتى.

بَشَمٌ: زېرىكىش، نەپرەتلىنىش، بىزار بولۇش.

بَشُوشٌ: خۇش چىراي، كۈلۈمسىرىگەن چىراي.

بَشِيرٌ ج بُشَرَاءُ: خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى، خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلگۈچى.

«فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيْرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا» «قرآن»: خۇش خەۋەرچى كېلىپ كۆڭلەكنى ئۇنىڭ يۈزىگە تاشلىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى.

بَشِيعٌ: سەت، كۆرۈمسىز، خۇنۇك.

بُصَاقٌ: تۈكرۈك؛ شۆلگەي.

بَصْبَصَ يُبَصْبِصُ بَصْبَصَةً الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭلاتتى.

بَصْبَصَ الرَّجُلُ: تەخسىكەشلىك قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

بَصْبَصَ الشَّخْصُ لِلْمَرْأَةِ: ئايال كىشىگە پوخۇرلۇق قىلدى، قاش ئاتتى.

بَصُرَ يَبْصُرُ وَبَصِرَ يَبْصَرُ بَصَرًا وَبَصَارَةً: كۆردى، قارىدى.

بَصُرَ بِالْأَمْرِ: بىلدى، ئۇقتى.

بَصِرَ بِالشَّيْءِ: كۆردى، قارىدى، قاراپ قالدى.

«بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ» «قرآن»: مەن ئۇلار كۆرمىگەننى كۆردۈم.

بَصِرَ الْأَمْرَ: بىلدى.

بَصَرٌ. أَبْصَارٌ: كۆرۈش، قاراش، كۆرۈش قۇۋۋىتى، كۆرۈش سېزىمى، سېزىش قۇۋۋىتى؛ كۆز.

«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قرآن»: بۇ چاغدا كۆزۈڭلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان.

«إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ كُلُّ أُولٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً» «قرآن»: (ئىنسان قىيامەت كۈنى قۇلاق، كۆز، دىل (يەنى سەزگۈ ئەزالىرى) نىڭ قىلمىشلىرى ئۈستىدە ھەقىقەتەن سوئال - سوراق قىلىنىدۇ.

صَلَاةُ الْبَصَرِ: ناماز شام ياكى بامدات نامىزى.

لَمْحُ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە.

«عَادَ فِي أَقَلَّ مِنْ لَمْحِ الْبَصَرِ»: كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە قايتىپ كەلدى.

مَدَى الْبَصَرِ: كۆرۈش ئارىلىقى، كۆرۈش مۇساپىسى، كۆز يېتىم يىراقلىق.

قَصِيرُ الْبَصَرِ: يىراقنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ: ئوچۇق - ئاشكارا.

«اِرْتَكَبَ جَرِيْمَتَهُ بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ»: ئوچۇق - ئاشكارا جىنايەت ئۆتكۈزدى.

وَاقِيَةُ الْبَصَرِ: ئىككى كۆزگە تاقىۋالىدىغان نېپىز كۆز ئاسراش ئەسۋابى.

أُولُوالْأَبْصَارِ: ئەقىل - ئىدراكلىق كىشىلەر.

«إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ» «قرآن»: بۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئىبرەت بار.

بَصَرِيٌّ: كۆزگە مەنسۇپ، كۆرۈشكە ئائىت.

خِدَاعٌ بَصَرِيٌّ: خاتا كۆرۈش، ساختا سېزىم.

عَصَبٌ بَصَرِيٌّ: كۆرۈش نېرۋىلىرى.

اَلْبَصَرِيَّاتُ: ئوپتىكا.

مُعِيْنَاتٌ بَصَرِيَّةٌ: سۈرەت، فىلىم ۋە خەرىتەقاتارلىق ئوقۇتۇش مەقسىتىدە قوللىنىدىغان ۋاسىتىلەر.

بَصَّ يَبِصُّ بَصًّا وَبَصِيصًا: چاقنىدى، پىلىلدىدى، جىمىرلىدى؛ كۆردى.

بَصَّ الشَّخْصُ: سىنچىلاپ قارىدى.

بَصَّاصٌ: رازۋېدكىچى.

بَصَّاصَةٌ: كۆز.

بَصَّاقَة: تۈكۈرۈك قاچىسى، گارشوك.

بَصَّة: نەزەر، قاراش.

بَصَّرَ يُبَصِّرُ تَبْصِيرًا: نەسىھەت قىلدى، بىلدۇردى، چۈشەنچە بەردى.

بَصَّرَ الْجَرْوُ: كۈچۈك كۆزىنى ئاچتى.

بَصَّرَ النَّاسَ الْأَمْرَ وَبِهِ: كىشىلەرگە بىلدۇردى، كىشىلەرگە ئۇقتۇردى.

بَصَّرَ الشَّيْءَ: تونۇتتى، ئىزاھلاپ بەردى.

«يُبَيِّنُ لِلنَّاسِ سُوءَ حَالِهِمْ وَ يُبَصِّرُهُمْ بِمَنْ كَانَ سَبَبَ فَقْرِهِمْ»: كىشىلەرگە ھالىنىڭ ياماnlىقىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ نامراتلىقىغا كىمنىڭ سەۋەبچى بولغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بَصَقَ يَبْصُقُ بَصْقًا: تۈكۈردى.

«عَلَيْنَا عَدَمُ الْبَصْقِ عَلَى الْأَرْضِ»: يەرگە تۈكۈرمەسلىكىمىز لازىم.

«لَا تَبْصُقْ فِي الطَّرِيقِ»: يولغا تۈكۈرمە.

بَصْقَة ج بَصَقَات: بىر قېتىم تۈكۈرۈك، خەپرۈك؛ بەلغەم.

بَصَل: پىياز، باش پىياز.

بَصَلَة ج بَصَلَات: بىر باش پىياز؛ دۇبۇلغا، تۆمۈر قالپاق.

بَصَلِيّ: پىيازغا ئائىت، پىيازغا مەنسۇپ.

بَصَمَ يَبْصِمُ بَصْمًا: باستى، تامغا باستى؛ قول قويدى، قەغەز، رەخت قاتارلىقلارغا بەلگە باستى، سىزدى.

بَصْمَة ج بَصَمَات: ئىز، بارماق ئىزى.

تَرَكَ بَصَمَاتِهِ: ئىز قالدۇردى.

بَصْمَةُ الْخَتْمِ: تامغا ئىزى.

بَصْوَة: چوغ.

بَصِير ج بُصَرَاء: ئۆتكۈر، سەزگۈر، پاراسەتلىك.

«لَا بُدَّ لِلْمُتَرْجِمِ مِنْ لُغَةٍ إِلَى أُخْرَى أَنْ يَكُونَ بَصِيرًا بِاللُّغَتَيْنِ»: بىر تىلنى ئىككىنچى بىر تىلغا تەرجىمە قىلىدىغان ئادەم ئىككى تىلنى ئوبدان بىلىشى كېرەك.

اَلْبَصِير: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

بَصِيرَة ج بَصَائِر: كۆز نۇرى، كۆرۈش قۇۋۋىتى؛ نەزەر دائىرىسى؛ يول كۆرسەتكۈچ؛ پاكىت، دەلىل؛ ئىبرەت.

كَانَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنَ الْأَمْرِ: چۈشەنچىسى چوڭقۇر ئىدى.

«بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ» (قۇرئان): بەلكى ئىنسان ئۆزىگە ئۆزى گۇۋاھتۇر.

«فِي الذَّاهِبِينَ الْأَوَّلِينَ مِنَ الْقُرُونِ لَنَا بَصَائِرُ»: بۇرۇنقى ئەسىرلەردە ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئېلىشىمىز لازىم.

فَعَلَ ذَلِكَ عَنْ بَصِيرَةٍ: ئاگاھلىق ھالدا قىلدى.

عُرِفَ بِنَفَاذِ الْبَصِيرَةِ: كەڭ تەجرىبىلىك ئىكەنلىكى بىلەن تونۇلدى، چوڭقۇر پىكىرلىكى بىلەن تونۇلدى.

عَيْنٌ بَصِيرَةٌ: ئۆتكۈر كۆز.

«ضَرَبَ الْهَوَى عَلَى بَصِيرَتِهِ»: ھاۋايى - ھەۋەس كۆزىنى كور قىلىپ قويدى.

بَصِيص: نۇر، شولا.

بَصِيصٌ فِي الْأَمْرِ: ئازراق ئۈمىد، كىچىككىنە ئۈمىد.

«لَاحَ لَهُ بَصِيصٌ مِنَ الْأَمَلِ»: ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۈمىد ئۇچقۇنى يورۇدى.

بُصَيْلَةُ الْمِصْبَاحِ الْكَهْرَبَائِيِّ: لامپۇچكا.

بِضَاعَة ج بَضَائِع: تاۋار، مال.

«هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا» (قۇرئان): «بۇ مال - مۈلۈكلىرىمىز بىزگە قايتۇرۇلۇپتۇ.»

«اَلتَّاجِرُ يَبِيعُ بِضَاعَتَهُ»: سودىگەر ماللىرىنى ساتماقتا.

قِطَارُ الْبِضَاعَةِ: يۈك پويىزى.

«أَخْرَجَ مَا عِنْدَهُ مِنْ بِضَاعَةٍ»: دېمەيدىغان گېپىنى دەپ تاشلىدى.

هُوَ قَلِيلُ الْبِضَاعَةِ: ئۇنىڭ بىلىمى ئاز، بىلىمى چاغلىق، ئۇنىڭ بىلىدىغىنى چاغلىق.

«كَانَ قَلِيلَ الْبِضَاعَةِ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەبچىنى ئاز بىلەتتى.

بَضَّ يَبِضُّ بَضًّاوَبَضِيضًا وَ بُضُوضًا: (سازنى) تەڭشىدى.

بَضَّ يَبَضُّ وَ يَبُضُّ بَضَاضَةً الْجِسْمُ: بەدەن تولدى، گۈزەللەشتى.

بَضٌّ. بَضَّةٌ: يۇمشاق بەدەن.

بَضَّعَ يُبَضِّعُ تَبْضِيعًا الْجِسْمَ: بەدەننى ياردى، ئوپېراتسىيە قىلدى.

بَضَّعَ اللَّحْمَ: گۆشنى كەستى، پارچىلىدى.

بَضَعَ يَبْضَعُ بَضْعًا: ياردى، قارنىنى ياردى.

بَضَعَ اللَّحْمَ: گۆشنى پارچىلىدى.

بَضَعَ الْجِلْدَ: تېرىنى ياردى.

بِضْعٌ م بِضْعَةٌ: بىرنەچچە، بىرقانچە، (ئۈچ بىلەن توققۇز ئارىلىقىدىكى ساننى بىلدۈرىدۇ.)

«لَمْ يَمْكُثْ اِلَّابِضْعَةَأَيَّامٍ ثُمَّ انْصَرَفَ»: بىرقانچە كۈن تۇرۇپلا كەتتى.

بِضْعَةَ عَشَرَ، بِضْعَ عَشَرَةَ: ئون نەچچە.

اَلْبِضْعَةُ مِنَ اللَّحْمِ وَ غَيْرِهِ: گۆش پارچىسى.

هُوَ بِضْعَةٌ مِنِّي: ئۇ مېنىڭ بىر پارچەم، ئۇ مېنىڭ تەركىبىي قىسمىم.

بَطَارِخُ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطَاطَا: يېچەك گۈل، ياڭيۇ.

بَطَاطَا حُلْوَةٌ: تاتلىق ياڭيۇ.

بَطَاطِسُ: ياڭيۇ.

بَطَاطِيقُ: ئەديال.

بِطَاقَةٌ ج بَطَائِقُ و بِطَاقَاتٌ: كىنىشكا، گۇۋاھنامە، بېلەت، ياغاق، كارتوچكا.

بِطَاقَةُ الْإِسْمِ: نام ـ ئەمەل كارتوچكىسى، ئىسىم كارتوچكىسى.

بِطَاقَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: مەخسۇس خەت ـ چەك يېزىش ئۈچۈن تەييارلانغان ئاتكرىتكا، پوچتا ئاتكرىتكىسى.

بِطَاقَةُ التَّمْوِينِ: نورمىلىق تەمىنلەش كىنىشكىسى.

بِطَاقَةُ الْأَمْرِ: بېلەت.

بِطَاقَةُ الدُّخُولِ: كىرىش بېلىتى.

بِطَاقَةُ الشَّخْصِيَّةِ أَوِالْهُوِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

«أَرِنِي بِطَاقَتَكَ الشَّخْصِيَّةَ مِنْ فَضْلِكَ»: ماڭا ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىڭىزنى كۆرسەتسىڭىز.

«وَجَدَمَقْعَدَهُ وَفْقًالِلرَّقْمِ الْمُدَوَّنِعَلَى بِطَاقَتِهِ»: بېلەتتىكى نومۇرى بويىچە ئورنىنى تاپتى.

بِطَاقَةُ الْمُعَايَدَةِ: ھېيتلىق تەبرىك ئاتكرىتكىسى.

بَطَالَةٌ: ئىشسىزلىق؛ قەھرىمان بولماق، باتۇر بولماق.

«اِزْدَادَ عَدَدُ الْعُمَّالِ الْعَاطِلِيْنَ عَنِ الْعَمَلِ بِسَبَبِ الْبَطَالَةِ الَّتِي عَمَّتِ الْبِلَادَ»: مەملىكەت بويىچە ئومۇملاشقان ئىشسىزلىق تۈپەيلىدىن ئىشتىن قالغان ئىشچىلارنىڭ سانى كۆپەيدى.

بِطَانٌ ج أَبْطِنَةٌ وَ بُطُنٌ: تارتما، تولاڭ (ئىگەرنىڭ) تۆشلۈك، تۆشباغ، بانداش.

بِطَانَةُ الثَّوْبِ ج بَطَائِنُ: كىيىمنىڭ ئەستىرى.

بِطَانَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ سىرداشى.

«لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُوْنِكُمْ» (قرآن): ئۆزۈڭلاردىن بولمىغانلارنى سىرداش قىلىۋالماڭلار.

بَطُؤَ يَبْطُؤُ بُطْأً وَبِطَاءً و بُطُوءً: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بِبُطْءٍ: ئاستا ـ ئاستا، ئالدىرىماي.

«إِنَّكَ تَمْشِي بِبُطْءٍ شَدِيدٍ»: سەن ناھايىتى ئاستا ماڭىسەن.

بَطْبَطَ يُبَطْبِطُ بَطْبَطَةً الْبَطُّ: ئۆردەك غارقىلىدى.

بَطَحَ يَبْطَحُ بَطْحًا: دۈم ياتقۇزدى، دۈم تاشلىۋەتتى.

بَطْحَاءُ ج بِطَاحٌ وَبَطَائِحُ وَ بَطْحَاوَاتٌ: ساي.

بَطْحَةٌ ج بَطَحَاتٌ: تۈزلەڭ ساي.

بَطِرَ يَبْطَرُ بَطَرًا النِّعْمَةَ: تۇزكورلۇق قىلدى، نانكورلۇق قىلدى.

«وَ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا» (قرآن): بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئاھالىسى كەيپ ـ ساپالىق تۇرمۇش كەچۈرەتتى.

بَطِرَ الشَّيْءَ: ئورۇنسىز يامان كۆردى، ئورۇنسىز

ئۆچ كۆردى.

بَطِرَ الشَّخْصُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، غادايدى.

بَطِرَ بَطَرَانٌ: خوشلۇقتىن ئۆزىنى ئۇنتۇغۇچى.

اَلْبَطَرُ: گاڭگىراش، ھودۇقۇش؛ نېمەتكە شۈكرى قىلماسلىق، تەكەببۇرلۇق قىلىش.

«وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِيْنَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ» «قرآن»: يۇرتلىرىدىن چوڭچىلىق ۋە رىيا بىلەن چىققان كىشىلەرگە ئوخشاش بولماڭلار.

بَطْرَخٌ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطْرُوخُ السَّمَكِ: بېلىق تۇخۇمى.

بَطْرَقٌ: ئېپىسكوپ، باش پوپ.

بَطْرَكٌ: چوڭ پوپ.

بَطْرَكِيَّةٌ: باش پوپلۇق ھوقۇقى؛ باش پوپنىڭ باشقۇرۇش دائىرىسى.

بِطْرِيقٌ ج بَطَارِيقُ: ئېپىسكوپ، باش پوپ؛ پىنگۋىن.

بَطْرِيكٌ. بَطْرِيَرْكٌ ج بَطَارِكَةٌ و بَطَارِكُ: چوڭ پوپ.

بَطَشَ يَبْطُشُ وَ يَبْطِشُ بَطْشًا بِهِ: قاتتىق ھۇجۇم قىلدى، قاتتىق توسىدى، ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، جازالىدى.

«وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ» «قرآن»: ئەگەر (بىراۋنى) جازالىساڭلار، زالىملاردەك جازالايسىلەر.

بَطَشَ عَلَيْهِ: ھۇجۇم قىلدى.

بَطْشٌ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق، شىددەتلىك زەربە بەرمەك.

«إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ جازاسى شەك ـ شۈبھىسىز قاتتىقتۇر.

قُوَى الْبَطْشِ: زوراۋان كۈچلەر.

«قَامَتْ ثَوْرَتُنَا لِتَقْضِيَ عَلَى قُوَى الْبَطْشِ فِي الْبِلَادِ»: بىزنىڭ ئىنقىلابىمىز مەملىكەتتىكى زوراۋان كۈچلەرنى يوقۇتۇشقا قارىتىلغان.

بَطْشَةٌ: شىددەتلىك زەربە، تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق، جازالاش.

«وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوا بِالنُّذُرِ» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇردى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

بَطَّ يَبُطُّ بَطًّا الْجُرْحَ: يارىنى كەستى، ياردى.

بَطٌّ ج بُطُوطٌ وَبِطَاطٌ م بَطَّةٌ ج بَطَّاتٌ: ئۆردەك.

بَطُؤَ يَبْطُؤُ تَبْطِيئًا الشَّخْصُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بَطَّأَ عَلَيْهِ بِحَاجَتِهِ: ئۇنىڭ ھاجىتىنى كېچىكتۈردى.

بَطَّأَ صَدِيقَهُ: دوستىنىڭ ئىرادىسىنى قايتۇردى.

بَطَّارِيَّةٌ ج بَطَّارِيَّاتٌ: باتارىيە.

بَطَّارِيَّةٌ «فِي الْجَيشِ»: توپچىلار قىسمى.

بَطَّاشٌ: زەربىدارلىق بىلەن قاتتىق تۇتقۇچى، قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَطَّالٌ: ئىشسىز، ھورۇن، بىكارچى، ناچار.

بَطَّانِيَّةٌ ج بَطَّانِيَّاتٌ: ئەديال.

بَطَّطَ يُبَطِّطُ تَبْطِيطًا الْأَرْضَ: زېمىننى ياردى.

بَطَّلَ يُبَطِّلُ تَبْطِيلًا الْعَامِلَ: ئىشچىنى ئىشتىن بوشاتتى.

بَطَّلَ الْقَرَارَ: قارارنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

بَطَّنَ يُبَطِّنُ تَبْطِينًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئەستەرلىدى، ئەستەر قىلدى.

بِطِّيخٌ. بِطِّيخَةٌ ج بِطِّيخَاتٌ: تاۋۇز.

بِطِّيخٌ أَصْفَرُ: قوغۇن.

«عِنْدَمَا يَنْضَجُ الْبِطِّيخ فَإِنَّهُ سَيَسْقُطُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ: قوغۇن پىشقاندا ساپىقىدا تۇرمايدۇ.

«لَقَدْ قَطَعَ الْبِطِّيْخَةَ بِالسِّكِّيْنِ عَلَى نَحْوٍ مَائِلٍ لِذَلِكَ قُسِّمَتْ إِلَى قِطْعَتَيْنِ الْأُوْلَى صَغِيْرَةٌ وَالْأُخْرَى كَبِيْرَةٌ»: ئۇ تاۋۇزنى قىڭغىر پىچىقلىدى، بىر كاسىسى چوڭ، بىر كاسىسى كىچىك بولۇپ قالدى.

بَطَلَ يَبْطُلُ بُطْلًا وَ بُطُولًا وَ بُطْلَانًا: بىكار بولدى، ئەمەلدىن قالدى.

بَطَلَ الْأَمْرُ: ئىش بۇزۇلدى.

بَطَلَ الْبَيْعُ: سودا بۇزۇلدى.

«فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَاكَانُوايَعْمَلُونَ» «قۇرئان» : ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرى بەربات بولدى.

بَطَلَ يَبْطُلُ بَطَالَةً و بُطَالَةً وَ بِطَالَةً الْعَامِلُ: ئىشچى ئىشسىز قالدى.

بَطُلَ يَبْطُلُ بُطُولَةً و بُطُوْلَةً: قەھرىمان بولدى، قەھرىمانلىق كۆرسەتتى، باتۇرلۇق قىلدى.

بَطَلٌ ج أَبْطَالٌ: قەھرىمان، باتۇر، چېمپىيون، پالۋان.

بَطَلُ الْقِصَّةِ: ھېكايىنىڭ باش قەھرىمانى.

بَطَلٌ مُزَيَّفٌ: ساختا قەھرىمان.

اَلْبَطَلُ الْعَالَمِيُّ: دۇنيا چېمپىيونى.

«لِكُلِّ مَعْرَكَةٍ أَبْطَالُهَا» : ھەر جەڭنىڭ ئۆزىگە لايىق قەھرىمانلىرى بولىدۇ.

بُطْلٌ. بُطْلَانٌ: يالغان، ساختا، سەپسەتە، قىممىتى يوق؛ بىكار بولماق، ئىناۋەتسىز بولماق، بەربات بولماق، باتىل بولماق.

بَطَلَةٌ ج بَطَلَاتٌ: قەھرىمان، چەۋەنداز.

بَطَنَ يَبْطُنُ بُطُونًا وَ بَطْنًا الشَّيْءُ: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى، مەخپىي بولدى.

«إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ » «قۇرئان» : پەرۋەردىگارىم ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلدى.

بَطِنَ يَبْطَنُ بَطَنًا و بَطُنَ يَبْطُنُ بَطَانَةً الشَّخْصُ: قورساق سالدى، قورسىقى يوغىنىدى.

بَطْنٌ ج بُطُونٌ وَأَبْطُنٌ وَبُطْنَانٌ: قورساق؛ ئىچكى ئەزا؛ جەمەت، ئۇرۇق.

بَطْنُ الْأَرْضِ: يەر شارىنىڭ ئىچكى قىسمى، زېمىننىڭ تېگى.

وَلَدَتْ بَطْنًا وَاحِدًا: بىرنى تۇغدى.

بَطْنًا لِظَهْرٍ: ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، ئاختۇردى، چوڭقۇر ئىزدەندى.

قَلَّبَهُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ: تەكشۈردى، ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى.

فِي بُطُونِ الْكُتُبِ: كىتابلار ئىچىدە.

بِطْنَةٌ: ئاچ كۆز، نەپسى يامان، تويىمسىغۇر.

«اَلْبِطْنَةُ تُذْهِبُ الْفِطْنَةَ» «مثل» : قارنى يامانلىق كىشىنى بەغەرەز قىلىپ قويىدۇ.

بُطُولَةٌ ج بُطُولَاتٌ: قەھرىمانلىق، چېمپىيونلۇق؛ تىياتىر ياكى كىنولاردا باش رول ئېلىپ چىققۇچى.

«قَامَ بِدَوْرِالْبُطُولَةِفِيمَسْرَحِيَّةِمَجْنُون لَيْلَى» : ئۇ «لەيلى ـ مەجنۇن» دراممىسىدا باش رول ئالدى.

بُطُولِيٌّ: قەھرىمانلىق.

«قَامَ بِأَعْمَالٍ بُطُولِيَّةٍ» : قەھرىمانە ئىشلارنى قىلدى.

بَطِيءٌ م بَطِيئَةٌ ج بِطَاءٌ: ئاستا.

اَلْقِطَارُ الْبَطِيءُ: ئاستا پويىز.

«كَانَ بَطِيئًا فِي حَرَكَتِهِ» : ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئاستا ئىدى.

بَطِيحَةٌ ج بَطَائِحُ: ساي.

بَطِيحَةٌ ج بِطَاحٌ وَ بَطَائِحُ: ئانا كېپىنەك.

بَطِيشٌ: شىددەتلىك، قاتتىق، قاتتىق تۇتقۇچى، قاتتىق ھۇجۇم قىلغۇچى.

بَطِينٌ: يوغان قورساق، ئاچكۆز.

بُطَيْنٌ: قېرىنچە.

بُطَيْنُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېرىنچىسى.

بَظْرُ الْأُنْثَى ج بُظُورٌ: دىلچىق.

بَظَّ بَظًّا الْعُودَ: سازنى تەڭشىدى.

بَظٌّ . فَظٌّ: قوپال، تولۇق.

بَعْبَعَ يُبَعْبِعُ بَعْبَعَةً: قۇرۇق گەپ ساتتى، قۇرۇق گەپ قىلدى.

بَعْبَعٌ ج بَعَابِعُ: قارانچۇق.

بَعَثَ يَبْعَثُ بَعْثًا وَ بِعْثَةً: ئەۋەتتى.

بَعَثَ بِالرِّسَالَةِ: خەت ئەۋەتتى.

«بَعَثَ الرَّئِيسُ مُسَاعِدَهُفِي مُهِمَّةٍخَاصَّةٍ» : رەئىس ياردەمچىسىنى ئالاھىدە ۋەزىپە بىلەن ئەۋەتتى.

بَعَثَ الشُّعُورَ: ھېسسىياتنى قوزغىدى.

«كَانَتْ قَصَائِدُ الشَّاعِرِ تَبْعَثُ قَوْمَهُ عَلَى مُقَاوَمَةِ الظُّلْمِ وَ الْإِسْتِعْمَارِ» : شائىرنىڭ قەسىدىلىرى خەلقنى زۇلۇم ۋە مۇستەملىكىچىلىككە قارشى تۇرۇشقا قوزغايتتى.

«بَعَثَ الْإِسْلَامُ فِي الْعَرَبِ شُعُورًا جَدِيْدًا كَانَ السَّبَبَ فِي تَوْحِيْدِهِمْ» : ئىسلام ئەرەبلەردە ئۇلارنىڭ بىرلىشىشىگە سەۋەب بولغان يېڭى تۇيغۇنى قوزغىدى.

بَعَثَ الشَّخْصَ عَلَى الشَّيْءِ: زورلىدى، قوزغىدى.

بَعَثَ اللّٰهُ الْخَلْقَ: ئاللاھ مەخلۇقاتلارنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈردى.

«ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» «قرآن» : ئاندىن كېيىن، سىلەرنى شۈكرى قىلسۇن، دەپ ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن قايتا تىرىلدۈردۇق.

بَعْثٌ: ئەۋەتمەك، يوللىماق.

يَوْمُ الْبَعْثِ: قىيامەت كۈنى.

بَعَثٌ ج بُعُوثٌ وَ بُعُثٌ: يىراققا يۈرۈش قىلغان قوشۇن ياكى ئۆمەك؛ ئېكسپېدىتسىيىچىلەر ئەترىتى.

مَدِيْنَةُ الْبُعُوثِ الْإِسْلَامِيَّةِ: جامىئۇل ئەزھەرگە تەۋە چەت ئەللەردىن ئەۋەتىلگەن مۇسۇلمان ئوقۇغۇچىلار شەھەرچىسى.

«مَازَالَتِ الْبُعُوثُ الدِّيْنِيَّةُ تُوفَدُ إِلَى إِفْرِيقِيَا لِنَشْرِ الْمَسِيْحِيَّةِ» : خرىستىئان دىنىنى تارقىتىش ئۈچۈن ئافرىقىغا ھېلىمۇ دىنىي ئۆمەكلەر ئەۋەتىلمەكتە.

بَعْثَةٌ ج بَعَثَاتٌ: ئۆمەك، ۋەكىللەر ئۆمىكى.

طَالِبُ بَعْثَةٍ: ئىككىنچى ئەلگە ئوقۇشقا ئەۋەتىلىدىغان ئوقۇغۇچى.

بَعْثَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي ئۆمەك.

مُدِيرِيَّةُ الْبَعَثَاتِ: چەت ئەلگە چىقىرىلىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا ئائىت ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان.

إِدَارَةُ الْبَعَثَاتِ: چەت ئەلگە چىقىرىلىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا ئائىت ئىشلارنى باشقۇرىدىغان ئورگان.

بَعْثَرَ يُبَعْثِرُ بَعْثَرَةً الشَّيْءَ: چېچىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

«وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ» «قرآن» : قەبرىلەر ئاستى - ئۈستى قىلىنغان چاغدا، ھەر ئادەم ئىلگىرى - كېيىن قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ.

بَعْثَرَ النَّظَرَاتِ: كۆز يۈگۈرتتى.

بَعْثَرَ الْمَتَاعَ وَ نَحْوَهُ: ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى، قالايمىقان قىلىۋەتتى.

بَعْثَرَ الْمَخْبُوءَ: يوشۇرۇن نەرسىنى چىقاردى.

«مَا أَكْثَرَ مَا نُبَعْثِرُ أَمْوَالَنَا فِي مَجَالَاتِ غَيْرِ مَحْمُودَةٍ» : ناشايان تەرەپلەرگە ماللىرىمىزنى ئەجەبمۇ بۇزۇپ چاچىمىز.

«كُنْتُ أُبَعْثِرُ النَّظَرَاتِ حَوْلِي» : مەن ئەتراپىمغا كۆز يۈگۈرتۈپ چىقاتتىم.

«تَرَكَ كُتُبَهُ مُبَعْثَرَةً فِي غُرْفَتِهِ» : ئۇ كىتابلىرىنى ئۆز ئۆيىگە قالايمىقان تاشلىدى.

لَاتُبَعْثِرِ الْفَضَلَاتِ: كېرەكسىز نەرسىلەرنى كەلسە - كەلمەس تاشلىما.

بَعْثِيٌّ: گۇللىنىش پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى.

بَعَجَ يَبْعَجُ بَعْجًا الْبَطْنَ: قورساقنى ياردى.

بَعَجَ الشَّيْءَ: يوچۇق كەلتۈرۈپ چىقاردى، يوچۇق ئاچتى.

بَعُدَ يَبْعُدُ بُعْدًا و بُعْدَةً: يىراقلاشتى.

بَعُدَ بِالشَّيْءِ: يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

«بَعُدَ بِهِ مَنْهَجُهُ فِي الْبَحْثِ عَنِ الْهَدَفِ الْمَقْصُودِ» : كۆزلىگەن نىشان ئۈستىدە ئىزدىنىشتە ئۇنىڭ ئۇسلۇبى ئۇنى يىراقلاشتۇرۇۋەتتى.

بَعُدَتِ الْمَسَافَةُ: مۇساپە يىراقلاشتى.

«بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ» «قرآن» : بۇ ئارىلىق ئۇلارغا يىراق بىلىندى.

بَعِدَ يَبْعَدُ بَعَدًا وَ بَعْدًا: يىراق بولدى، ھالاك بولدى.

بَعْدُ: كېيىن، ئاندىن كېيىن، يەنىلا، ھېلىھەم، ھازىرغىچە.

«ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَ شَيْبَةً» «قرآن» :

ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قىرىلىقنى يەتكۈزدى.

«لِلّٰهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ» «قۇرئان»: ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر.

«أَ هُوَ حَيٌّ بَعْدُ»: ئۇ ھېلىمۇ ھاياتمۇ؟

شَرَحَ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى: تەكرار شەرھلىدى.

«بَدَأَ بِإِلْقَاءِ مُحَاضَرَتِهِ بَعْدَ أَنْ حَضَرَ»: ئۇ يېتىپ كەلگەندىن كېيىن لېكسىيە سۆزلەشكە باشلىدى.

بَعْدَ غَدٍ: ئۆگۈنلۈككە.

بَعْدَئِذٍ: شۇنىڭدىن كېيىن.

«دَرَسَ أَوَّلاً وَذَهَبَ بَعْدَئِذٍ إِلَى السِّيْنَمَا»: ئۇ ئالدىدا ئۆگىنىش قىلدى، ئاندىن كىنوغا باردى.

فِيْمَا بَعْدُ: شۇنىڭدىن كېيىن.

«ظَنَّ الْمَوْضُوعَ سَهْلاً وَلَكِنَّهُ وَجَدَهُ فِيْمَا بَعْدُ أَصْعَبَ مِمَّا كَانَ يَعْتَقِدُ»: ئۇ ماۋزۇنى ئاسان دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن بۇرۇنقى قارىشىغا قارىغاندا ماۋزۇنى قىيىنراق بايقىدى.

كُفْرٌ مَا بَعْدَهُ كُفْرٌ: ئۇچىغا چىققان كۇپۇرلۇق.

هَذَايَوْمٌ لَهُ مَابَعْدَهُ: ئاقىۋەتىدىن قورقىتىلىدىغان كۈن.

«وَبَعْدُ فَقَدْ سَرَّنِي أَنْ أَسْمَعَ مِنْكَ»: سېنىڭ سۆزۈڭنى ئاڭلاشقا خۇشتارمەن.

«أَنَا وَصَاحِبِي نُسَافِرُبَعْدَالْغَدِ: مەن ھەمراھىم ئىككىمىز ئۆگۈنلۈككە سەپەرگە ئاتلىنىمىز.

لَمَّا يَحْضُرْ بَعْدُ: ئۇ تېخى كەلمىدى.

أَمَّا بَعْدُ: (مەدھىيە) دىن كېيىن، (ئەھۋال سورىغاندىن) كېيىن، سالامدىن كېيىن، مەقسەتكە كەلسەك.

بُعْدٌ ج أَبْعَادٌ: مۇساپە، ئارىلىق، يول يىراقلىقى.

بُعْدُ النَّظَرِ: يىراقنى كۆرەرلىك، يىراقنى كۆرەلەيدىغان، پىكرى چوڭقۇر.

بُعْدًا لَهُ: يوقالسۇن!

«بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِيْنَ» «قۇرئان»: زالىم قەۋم ھالاك بولسۇن.

«أَلاَ بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ» «قۇرئان»: مەديەن ئاھالىسى خۇددى سەمۇد قەۋمى ھالاك بولغاندەك ھالاك بولسۇن.

بُعْدُ الصِّيتِ: شۆھرەتلىك، داڭدار، داڭلىق.

بُعْدُ الْهِمَّةِ: ئالىي ھىممەتلىك.

ذُو بُعْدٍ: چوڭقۇر پىكىرلىك.

عَلَى بُعْدٍ: يىراقتىن.

«كُنْتُ أُرَاقِبُهُ عَلَى بُعْدٍ»: مەن ئۇنى يىراقتىن كۆزىتىپ تۇراتتىم.

«تَقَعُ الْمَدِيْنَةُ عَلَى بُعْدِ خَمْسِيْنَ مِيْلاً»: شەھەر 50 مىل يىراقلىقتا جايلاشقان.

بُعْدُ الشُّقَّةِ: ئارىلىقنىڭ كەڭلىكى، مۇساپىنىڭ ئۇزۇنلۇقى.

بَعْرٌ ج أَبْعَارٌ: تېزەك، ماياق، قىغ، پوق.

بَعْزَقَ يُبَعْزِقُ بَعْزَقَةً الشَّيْءَ: ئىسراپ قىلدى، بۇزدى، چاچتى.

بَعْضٌ ج أَبْعَاضٌ: بەزى، بىر قىسىم.

بَعْضُ الشَّيْءِ: ئازراق، بىر بۆلۈك.

بَعْضُ النَّاسِ: بەزى كىشىلەر، بەزىلەر.

«إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ» «قۇرئان»: بەزى گۇمانلار گۇناھدۇر.

«أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ» «قۇرئان»: سىلەر كىتابنىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) بىر قىسىم ئەھكاملىرىغا ئىشىنىپ، بىر قىسىم ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلامسىلەر؟

بَعْضُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ بىر قىسمى.

قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: بەزى ئالىملار ئېيتتى.

فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ: كۈنلەرنىڭ بىرىدە.

بَعْضُ الْوَقْتِ: بەزى چاغ، بەزىدە.

بَعْضُ الْأَوْقَاتِ: بەزى چاغ، بەزىدە.

«شَعَرَ بِبَعْضِ الْإِرْتِبَاكِ»: بىرئاز تەمتىرەپ قالدى.

بَعْضُهُمْ بَعْضًا: بىر ـ بىرىگە، ئۆزئارا.

«خَرَجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي أَثَرِ بَعْضٍ»: كىشىـ

لەر بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى چىقتى.

بَعْضُ الْمُمَاثَلَةِ: بىرئاز ئوخشاپ قالماق.

بَعَّدَ يُبَعِّدُ تَبْعِيدًا: يىراقلاشتۇردى.

بَعَّرَ يُبَعِّرُ تَبْعِيرًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان تېزەكلىدى، چىچتى.

بَعَّضَ يُبَعِّضُ تَبْعِيضًا الشَّيْءَ: پارچىلىدى، بۆلۈۋەتتى، بۆلدى.

بَعْكُوكَةٌ: زال، كۆلۈپ.

بَعْلٌ ج بُعُولٌ وَ بِعَالٌ وَبُعُولَةٌ: ئەر، ئەر ـ ئايال؛ خوجايىن، ئىگە.

بَعْلٌ: يامغۇر بىلەن سۇغىرىلىدىغان زېمىن ۋە زىرائەت؛ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرنىڭ چوقۇنىدىغان بىر بۇتىنىڭ ئىسمى.

«أَتَدْعُونَ بَعْلاً وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ» «قرآن»: سىلەر ياراتقۇچىلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى (ئاللاھنى) تەرك ئېتىپ، بەئلى (نامىلىق بۇت) گە چوقۇنامسىلەر؟

بَعْلَةٌ ج بُعُولَةٌ: ئايال.

زِرَاعَةٌ بَعْلِيَّةٌ: يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

بَعُوضٌ: پاشا.

بَعُوضَةٌ ج بَعُوضَاتٌ: بىر پاشا.

جَنَاحُ بَعُوضَةٍ: ئەرزىمەس.

بَعِيدٌ ج بُعَدَاءُ وَ بُعْدٌ وَ بُعْدَانٌ: يىراق، ئۇزاق.

بَعِيدُ الشُّقَّةِ: ئارىلىقى يىراق.

بَعِيدُالنَّظَرِ: يىراقنى كۆرىدىغان.

بَعِيدٌ كُلَّ الْبُعْدِ: تولىمۇ يىراق.

«لَمْ يَكُنْ يَسْمَعُ صَوْتَهَا فَقَدْ كَانَ بَعِيدًا عَنْهَا»: يىراق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىدى.

«رُبَّ بَعِيدٍ أَقْرَبُ مِنْ قَرِيبٍ»: بەزى يات ئادەم تۇغقاندىنمۇ يېقىن بولۇشى مۇمكىن.

«إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ» «قرآن»: بىز ئۆلۈپ تۇپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، بۇنداق قايتىش يىراقتۇر.

«لَيْسَ بِبَعِيدٍ أَنْ يَكْتَشِفَ الْعُلَمَاءُ كَوْكَبًا آخَرَ فِي الْفَضَاءِ»: ئالىملارنىڭ بوشلۇقتا ئىككىنچى بىر پىلانېتنى بايقىشى يىراق ئەمەس.

بَعِيدُ الْمَنَالِ: ئېرىشىش قىيىن، ئېرىشىش تەس.

بَعِيدُ الْأَثَرِ: تەسىرى چوڭقۇر.

بَعِيدُ الْأَجَلِ: كۆز يەتمەيدىغان، يىراقلىقىنى مۆلچەرلىگىلى بولمايدىغان.

بَعِيدُ الشَّأْوِ: يۈكسەك ھىممەتلىك، ھىممىتى يۈكسەك.

مُنْذُ عَهْدٍ بَعِيدٍ: قەدىمىي زاماندىن تارتىپ.

بُعَيْدٌ: ئۇزۇن ئۆتمەيلا، سەل كېيىن، كېيىنلا، پات ئارىدا، پات يېقىندا.

«حَضَرَ بُعَيْدَ سَفَرِكَ»: سەن سەپەر قىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ كەلدى.

بَعِيرٌ ج بُعْرَانٌ وَ أَبْعِرَةٌ ج أَبَاعِرُ: تۆگە.

بِغَاءٌ: تەلەپ قىلماق، ئۈمىد قىلماق؛ زىنا قىلماق، نومۇسىنى ساتماق.

حَمْلَةٌ بُولِيسِيَّةٌ لِلْقَضَاءِ عَلَى الْبِغَاءِ السِّرِّيِّ: ساقچىلارنىڭ يوشۇرۇن پاھىشىنى يوقىتىش ھەرىكىتى.

بُغَاثٌ ج بِغْثَانٌ: ئاستا ئۇچىدىغان بىر تۈرلۈك كىچىك قۇش.

«إِنَّ الْبُغَاثَ بِأَرْضِنَا يَسْتَنْسِرُ»: بىزنىڭ يېرىمىزدە ئاجىزلار كۈچلۈك بولۇپ كېتىدۇ.

بُغَادَةٌ: شور.

بَغَتَ يَبْغَتُ بَغْتًا وَ بَغْتَةً: چۆچۈتىۋەتتى، تۇيۇقسىزلىق ھېس قىلدۇردى، نېمە قىلارىنى بىلمەس قىلىپ قويدى، تۇيۇقسىز زەربە بەردى.

بَغْتَةٌ ج بَغَتَاتٌ: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت، تاسادىپىي، ئويلىمىغان يەردىن، تۇساتتىن، كۈتۈلمىگەندە.

عَلَى بَغْتَةٍ: ئۇشتۇمتۇت، تۇيۇقسىز.

«أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً» «قرآن»: ئۇلارنى ئۇشتۇمتۇت ھالاك قىلدۇق.

«حَضَرَ عَلَى بَغْتَةٍ»: ئۇ ئۇشتۇمتۇت كەلدى.

بَغَشَ يَبْغَشُ بَغْشًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم

يامغۇر ياغدى.

بَغْشَةٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

بَغَضَ يَبْغُضُ بُغْضًا: نەپرەتلەندى، ئۆچ كۆردى.

بَغُضَ يَبْغُضُ بَغَاضَةً: نەپرەتلىك بولدى، دۈشمەن تۇتۇلدى، ئۆچ كۆرۈلدى.

بَغْضَاءُ بُغْضٌ. بِغْضَةٌ: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكى ئېغىزلىرىدىن مەلۇم بولۇپ تۇرىدۇ.

بَغَّالٌ: قېچىرچى.

بَغَّضَ يُبَغِّضُ تَبْغِيضًا: ئۆچ كۆرسەتتى، يامان كۆرسەتتى.

«بَغَّضَ الشَّرَّ إِلَى النَّاسِ»: يامانلىقنى كىشىلەرگە ئۆچ كۆرسەتتى.

بَغْلٌ ج بِغَالٌ وَ أَبْغَالٌ م بَغْلَةٌ ج بَغْلاَتٌ وَ بِغَالٌ: قېچىر.

بَغَمَ يَبْغَمُ و يَبْغُمُ و يَبْغِمُ بُغَامًا و بُغُومًا الْغَزَالُ: كىيىك مەرىدى.

بَغَى يَبْغِي بُغَاءً و بَغْيًا و بُغًى و بُغْيَةً: ئىنتىلدى، تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى، تىلىدى.

«وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ» «قرآن»: ئەگەر ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلسا، ئۇلار ئەلۋەتتە زېمىندا پىتنە ـ پاسات تېرىيتتى.

بَغَى عَلَيْهِمْ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى.

«وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلاَ تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ» «قرآن»: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن ياخشىلىق قىلغىن، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىقنى تىلىمىگىن.

بَغَى الْأَمْرَ: ئىرادە قىلدى، تەشنالىق بىلەن كۈتتى.

«مَاذَا تَبْغِي أَنْ تَفْعَلَ الْيَوْمَ»: بۈگۈن نېمە ئىش قىلماقچىسەن؟

بَغَى يَبْغِيْ بِغَاءً و بُغَاءً الْمَرْأَةُ: ئايال پاھىشە قىلدى.

بَغَى يَبْغِيْ بَغْيًا: تاجاۋۇز قىلدى، ھەددىدىن ئاشتى، زۇلۇم قىلدى.

«فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيئَ إِلَى أَمْرِ اللّٰهِ» «قرآن»: ئەگەر ئۇلارنىڭ بىرى ئىككىنچىسىگە تاجاۋۇز قىلسا، تاجاۋۇز قىلغۇچى تاكى ئاللاھنىڭ ھۆكۈمىگە قايتقانغا قەدەر ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇڭلار!

بَغْيٌ: زىنا قىلماق؛ زۇلۇم، ئېزىش، زىيانكەشلىك قىلىش؛ گۇناھ؛ ئادالەتسىزلىك، تاجاۋۇز.

«اَلْبَغْيُ يَصْرَعُ أَهْلَهُ»: زۇلۇم، زۇلۇم قىلغۇچىلارنى ھالاك قىلىدۇ.

بُغْيَةٌ: ئارزۇ، ئۈمىد، مەقسەت.

لِيَكُنِ الْحَقُّ بُغْيَتَنَا: ھەقىقەت بىزنىڭ ئۈمىد قىلىدىغان نەرسىمىز بولۇشى كېرەك.

«يَجِبُ أَنْ تَكْتُبَ هَذِهِ الْمَقَالَةَ مَرَّةً ثَانِيَةً بُغْيَةَ إِيْضَاحِ الْفِكْرَةِ الرَّئِيسِيَّةِ عَلَى نَحْوٍ كَامِلٍ»: مەركىزىي ئىدىيىنى تولۇق يورۇتۇپ بېرىش ئۈچۈن بۇ ماقالىنى قايتا يېزىپ چىقىشىڭ كېرەك.

بَغِيضٌ ج بُغَضَاءُ: دۈشمەن، يىرگىنىشلىك، ئۆچ كۆرسىتىلگەن، دۈشمەن تۇتۇلغان.

«مَا زَالَتْ آثَارُ الْإِسْتِعْمَارِ الْبَغِيْضِ بَاقِيَةً حَتَّى الْيَوْمَ»: كىشىنىڭ ئۆچلىكىنى كەلتۈرىدىغان مۇستەملىكىچىلىك ئىزلىرى بۈگۈنگىچە داۋاملىشىپ كەلمەكتە.

بَغِيٌّ ج بَغَايَا: پاھىشە ئايال، بۇزۇق ئايال، جالاپ.

بَقَاءٌ: دائىملىق بولۇش، داۋاملىشىش، ئەبەدىيلىك بولۇش، مەڭگۈلۈك بولۇش.

دَارُ الْبَقَاءِ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

بَقَاءُ الْأَصْلَحِ: ھاياتقا ئۇيغۇنلاشقۇچىلارنىڭ قېلىپ قېلىشى.

تَنَازُعُ الْبَقَاءِ: ياشاش ئۈچۈن كۈرەش قىلىش.

بِقَالَةٌ: باققالچىلىق.

«لَقَدْ وَصَلَتْ إِلَى الْبِقَالَةِ شِحْنَةٌ جَدِيدَةٌ مِنَ الْخُوخِ لَكِنِّي لَمْ أَشْتَرِ شَيْئًا»: باققالچىلىق دۇكىنىغا يېڭىدىن بىر تۈركۈم شاپتۇل

كەلدى، لېكىن مەن ھېچنەرسە سېتىۋال-
مىدىم.

بَقْبَاقٌ: قۇرۇق گەپ ساتقۇچى، قۇرۇق پاراڭ
سالغۇچى، ۋالاكتەككۇر.

بَقْبَقَ يُبَقْبِقُ بَقْبَقَةً اَلْمَاءُ: سۇ شىلدىرلىدى.

بَقْبَقَ الرَّجُلُ: كۆپ سۆزلىدى، ۋالاقلىدى.

بَقْبَقَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

بَقْبُوقَةٌ: سۇلۇق قاپارتما.

بُقْجَةٌ ج بُقَجٌ: بوقچا، بوپا.

بَقَرَ يَبْقَرُ بَقْرًا الشَّيْءَ: ياردى، يىرتتى.

بَقَرَ الْبَطْنَ: قورساقنى ياردى.

بَقَرٌ بَقَرَاتٌ و بُقُرٌ وَ أَبْقَارٌ وَ أَبَاقِرُ و أَبَاقِيرُ:
كالا؛ ئىنەك.

«لَيْسَ عِنْدِي بَقَرَةٌ حَلُوبٌ» : مېنىڭ سېغىن
كالام يوق.

اَلْبَقَرَةُ الْوَحْشِيَّةُ: بۆكەن، ياۋا كالا.

اَلْبَقَرَةُ: قۇرئان كەرىمنىڭ ئىككىنچى سۈرىسى-
نىڭ نامى.

بَقْشِيشَةٌ: سوۋغات بېرىش.

بَقْشِيشٌ ج بَقَاشِيشُ: سوۋغات، ھەدىيە، چاي
پۇلى.

بَقَّعَ يَبَقَّعُ بَقَعًا الطَّيْرُ: قۇشنىڭ رەڭگى
ئۆزگەردى.

بُقْعَةٌ ج بِقَاعٌ: ماكان، يەر، جاي، نۇقتا، مەيدان،
ئورۇن، ئوچاستكا؛ تۆپىلىك.

اَلْبِقَاعُ الْمُقَدَّسَةُ: مۇقەددەس جايلار.

«لِلْإِسْلَامِ أَتْبَاعُهُ فِي مُخْتَلِفِ بِقَاعِ الْعَالَمِ» :
دۇنيانىڭ تۈرلۈك جايلىرىدا ئىسلام دىنىنىڭ
ئەگەشكۈچىلىرى بار.

بُقْعَةٌ ج بُقَعٌ: داغ، كىر، چەل.

بُقَعُ الدَّمِ: قان دېغى.

بُقْعَةُ الزَّيْتِ: ياغنىڭ دېغى.

بُقْعَةُ الْحِبْرِ: سىياھ دېغى.

اَلْبُقَعُ الشَّمْسِيَّةُ: قۇياشتىكى داغلار.

بَقَّ يَبُقُّ بَقًّا الْمَاءَ مِنْ فِيهِ: سۇ پۈركىدى،
چاچتى.

بَقٌّ. بَقَّةٌ ج بَقَّاتٌ: چۈشا.

بَقَّارٌ ج بَقَّارَةٌ: پادىچى.

بَقَّاقٌ: كاسكاس ، جاپ ـ جاپ ، كوت ـ كوت ،
ۋات ـ ۋات.

بَقَّالٌ ج بَقَّالُونَ: كۆكتات سودىگىرى، كۆكتات-
چى.

بَقَّعَ يُبَقِّعُ تَبْقِيعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى بويىدى.

بَقَّى يُبَقِّي تَبْقِيَةً الشَّيْءَ: تەرك ئەتتى، تاشلىۋەت-
تى.

بَقَلَ يَبْقُلُ بَقْلاً وَ بُقُولاً النَّبْتُ: ئوت -چۆپ بىخ
سۈردى، بىخ چىقاردى.

بَقْلٌ ج بُقُولٌ و أَبْقَالٌ: كۆكتات، ئوت ياش، ئوت-
چۆپ.

بَقْلَاوَةٌ: خېمىر، شېكەر ۋە سېرىق مايدىن قىلىن-
غان نېپىز بىر تۈرلۈك تاتلىق يېمەكلىك.

بَقْلَةٌ حَمْقَاءُ: سېمىز ئوت.

بَقْلَةٌ مُبَارَكَةٌ: كاسىنە، كۆك چېچەك.

بَقْلُوتَةٌ: كۆپۈك، كۆپۈكچە.

بُقُولٌ: پۇرچاق ئائىلىسىدىكى دانلىقلار.

بَقِيَ يَبْقَى بَقَاءً وَ بَقِيَ يَبْقَى بَقْيًا: قالدى، داۋام
قىلدى، تۇردى.

بَقِيَ فِي مَكَانِهِ لَا يَتَحَرَّكُ: جايىدا مىدىرلىماي
تۇردى، قېقىمىدى قوزغالماي تۇردى.

بَقِيَ جِبْرًا عَلَى وَرَقٍ: ئىجرا بولمىدى، ئەمەلگە
ئاشمىدى، ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ تۇردى.

**«صُدِرَتْ قَرَارَاتٌ كَثِيرَةٌ لِحَلِّ الْمُشْكِلَةِ وَلَكِنَّهَا
فِي الْغَالِبِ بَقِيَتْ جِبْرًا عَلَى وَرَقٍ» :** مەسىـ-
لىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان قارارلار
چىقىرىلدى، لېكىن كۆپىنچە ئۇلار ئىجرا
بولماي، ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ بولۇپ
تۇرىۋەردى.

بَقِيَ عَلَى حَالِهِ: ئۆزگەرمىدى، ئۆز پېتىچە
تۇردى.

بَقِيَ مِنَ الشَّيْءِ: ئېشىپ قالدى.

**«بَذَّرَ ثَرْوَتَهُ وَلَمْ يَبْقَ لَهُ مِنْهَا سِوَى مَبْلَغٍ
ضَئِيلٍ» :** بايلىقىنى بۇزۇپ چېچىۋەتتى، ئۇنىڭ-

-دىن پەقەت ئازغىنا پۇل قالدى.

بُقْيَةٌ: ئېشىپ قالغىنى، زاپاس ساقلانغىنى.

اَلْبَقِيعُ: دەرەخزارلىق كەڭ جاي؛ مەدىنىدە مۇنەۋ-ۋەردىكى مەشھۇر قەبرىستانلىق.

بَقِيَّةٌ ج بَقَايَا: قالدۇقى، ئېشىپ قالغىنى.

لَهُ بَقِيَّةٌ: داۋامى بار، تۈگىمىگەن.

«عَثَرَ عُلَمَاءُ الْآثَارِ بَقَايَا إِنْسَانٍ قَدِيمٍ»: ئارخې-ئولوگلار قەدىمكى ئىنسان قالدۇقلىرىنى تاپتى.

اَلْبَقِيَّةُ الْبَاقِيَةُ: ئاخىرىدا قالغىنى، كېيىن قېلىپ قالغىنى.

«وَافَقَ الْعِرَاقُ وَبَقِيَّةُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ عَلَى الْمَشْرُوعِ الْجَدِيدِ»: ئىراق ۋە باشقا ئەرەب دۆلەتلىرى يېڭى پىلانغا قوشۇلدى.

بُكَاءٌ: يىغا، يىغا ـ زارە.

«اِنْفَجَرَ بِالْبُكَاءِ حِيْنَ عَرَفَ بِمَوْتِ أَبِيْهِ»: ئۇ ئاتىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلاپ پاڭگىدە يىغلىۋەتتى.

بُكَائِيَّةٌ ج بُكَائِيَّاتٌ: مەرسىيە.

بَكَارَةٌ: قىزلىق.

«فَضَّ بَكَارَةَ الْفَتَاةِ»: قىزنىڭ قىزلىقىنى ئالدى.

بَكَتَ يَبْكُتُ بَكْتًا: ئۇردى، چاپتى، ئەيىبلىدى.

بَكْتِيرِيَا: مىكروب، باكتېرىيە.

بَكَرَ يَبْكُرُ بُكُورًا: ئەتىگەن تۇردى، بالدۇر كەلدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى، ئالدىرىدى.

بَكَرَ إِلَيْهِ: ئالدىرىدى.

«بَكَرَ إِلَى قَاعَةِ الْإِجْتِمَاعِ قَبْلَ غَيْرِهِ»: يىغىن زالىغا باشقىلاردىن ئىلگىرى ئالدىرى-دى.

بِكْرٌ ج أَبْكَارٌ: تۇنجى بالا؛ يۈزى ئېچىلمىغان قىز، ياتلىق بولمىغان قىز؛ يېڭى، ئىشلە-تىلمىگەن؛ پېچەتى بۇزۇلمىغان.

«إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ» «قۇرئان»: ئۇ قېرىمۇ ئەمەس، ياشمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا ھالدۇر.

«فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا عُرُبًا أَتْرَابًا» «قۇرئان»: ئۇلارنى پاكىز ئەرلەرگە ئامراق، تەڭتۇش قىلدۇق.

مُحَاوَلَةٌ بِكْرٌ: تۇنجى ئۇرۇنۇش.

طَعْنَةٌ بِكْرٌ: قالتىس سانجىش، ئەجەللىك سانجىش، مىسلىسىز سانجىش.

نَارٌ بِكْرٌ: ھېرەر گۈتتىن ئېلىنغان بولماستىن، ئۆز ئالدىغا يېقىلغان ئوت.

اَلْأَرْضُ الْبِكْرُ: بوز يەر، ئېچىلمىغان يەر، بىنام يەر.

بُكْرٌ م بُكْرَةٌ: ياش تۆگە.

بُكْرَةٌ: ئەتە، ئەتە ئەتىگەندە، ئەتە سەھەردە.

فِي بُكْرَةِ النَّهَارِ: تاڭ يورىغاندا، تاڭ سەھەردە.

«فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا» «قۇرئان»: ئۇ ئۇلارنى ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

بَعْدَ بُكْرَةٍ: ئۆگۈنلۈككە.

بَعْدَ بَعْدَ بُكْرَةٍ: ئىندىللىققا.

بُكْرَةً وَعَشِيًّا: ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا، شامۇ سەھەر.

اَلْبَكْرَةُ: كۆپچىلىك، جامائە.

عَلَى بَكْرَةِ أَبِيهِمْ. عَنْ بَكْرَةِ أَبِيْهِم. عَنْ بَكْرَتِهِمْ: ھەممىسى، پۈتۈنلەي، تامامەن.

«خَرَجَتِ الْجَمَاهِيْرُ عَنْ بَكْرَتِهَا لِتَحِيَّةِ أَبْطَالِ الْقَادِسِيَّةِ»: ئاممىنىڭ ھەممىسى قادسىيە قەھرىمانلىرىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن چىقتى.

بِكْرِيَّةُ الْوِلَادَةِ: تۇنجى تۇغۇتلۇق ئايال.

بَكَّاءٌ ج بَكَّاؤُونَ: يىغلاڭغۇ، يىغلىغاق.

بَكَّتَ يُبَكِّتُ تَبْكِيتًا: ئۇردى، چاپتى؛ ئەيىبلىدى.

بَكَّتَ الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى مالامەت قىلدى.

بَكَّتَ الضَّمِيرَ: ۋىجدان ئازابىغا قويدى، پۇشايمان قىلدى، نادامەت چەكتى.

بَكَّةُ: مەككە مۇكەررەمەنىڭ قەدىمكى ئىسمى.

بَكَّرَ يُبَكِّرُ تَبْكِيرًا: ئالدىدا بولدى، ئىشنى بالدۇر باشلىدى.

بَكَّى يُبَكِّي تَبْكِيَةً: يىغلاتتى.

بَكِمَ يَبْكَمُ بَكَمًا وَبَكَامَةً: گاچا بولۇپ قالدى.

بَكَمَ يَبْكُمُ بَكَامَةً: سۈكۈت قىلدى.

صُمٌّ بُكْمٌ: ئاڭلىمايدىغان ۋە ھىدايەت تاپمايدىغان كىشى.

«وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ» «قرآن»: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلار گاسلاردۇر، گاچىلاردۇر، ئۇلار قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالغانلاردۇر.

فِتْنَةٌ بَكْمَاءُ: ئۇچىغا چىققان پىتنە - پاسات.

بَكَى يَبْكِي بُكَاءً و بُكًى: يىغلىدى.

بَكَى الْفَقِيدَ: ئۆلگەن ئادەمگە ئىچىنى ئاغرىتتى.

«بَكَى صَدِيقَهُ / عَلَى صَدِيقِهِ / لِفَقْدِ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ ۋاپاتىغا يىغلىدى.

بُكًى: يىغا، يىغا - زارە.

بَكِيٌّ ج بِكَاءٌ مِنَ الْآبَارِ: سۈيى ئاز قۇدۇق.

بَكِيرَةٌ ج بَكَائِرُ: بالدۇر پىشقان مېۋە.

بَكِيمٌ ج بُكْمَانٌ: گاچا.

بَكِيٌّ ج بَكَايَا مِنَ الْآبَارِ: سۈيى ئاز قۇدۇق.

بَكِيٌّ: يىغلاڭغۇ، كۆپ يىغلايدىغان.

بَلْ: بەلكى، بولسا، لېكىن، ھەم.

مَا حَضَرَ الطَّالِبُ بَلْ أَبُوهُ: ئوقۇغۇچى ھازىر بولمىدى، بەلكى ئۇنىڭ دادىسى ھازىر بولدى.

«أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ» «قرآن»: ياكى ئۇلار ئۇنى مەجنۇن دېيىشەمدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارغا ئۇ ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى.

«أَنَا لَا أَظْلِمُ بَلْ أُدَافِعُ عَنِ الْمَظْلُومِ»: مەن زۇلۇم قىلمايمەن، بەلكى زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنى قوغدايمەن.

وَجْهُكَ الْبَدْرُ لَا بَلِ الشَّمْسُ: سېنىڭ يۈزۈڭ ئايدۇر، بەلكى قۇياشتۇر.

بَلَا يَبْلُو بَلَاءً وَبَلْوًا: سىنىدى، تەجرىبە قىلدى، سىناق قىلدى، چارچىتتى، ھارغۇزۇۋەتتى.

«وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً» «قرآن»: سىلەرنى بىز يامانلىقتا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز.

«بَلَا السَّفَرُ فُلَانًا»: سەپەر چارچاتتى، سەپەر ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

بَلَاءٌ: بالايىئاپەت، ھادىسە، كۆڭۈلسىزلىك؛ سىنىماق، ئىمتىھان ئالماق.

بَلَادَةٌ: دۆتلەشمەك، گالۋاڭلاشماق، مەتۇ بولماق، ھاڭۋاقتى بولماق.

بَلَادَةُ الشُّعُورِ: زېھنىنىڭ ئېغىرلىقى، دۆتلۈك.

كِيسٌ مِنَ الْبَلَاسْتِيكِ: سۇلياۋ خالتا.

بَلَاطٌ. بَلَاطَةٌ ج بَلَاطَاتٌ: تاختا تاش، تاش دوسكا، خىش، كۈللۈك خىش.

بَلَاطُ الشُّهَدَاءِ: قۇربانلار قەبرە تېشى.

بَلَاطُ الْمَلِكِ: ئوردا، خان سارىيى، ھەرەم، پادىشاھنىڭ تەختى، خان ئوردىسى.

بَلَاطٌ قَاشَانِيٌّ: پار - پۇرخىش، ساپال خىش، كۈللۈك خىش، كاھىش.

بَلَاطَةُ الضَّرِيحِ: قەبرە تېشى.

بَلَاطَةٌ مُلَوَّنَةٌ: پار - پۇر خىش، كۈللۈك خىش، رەڭدار خىش.

بَلَاغٌ ج بَلَاغَاتٌ: خەۋەر، مەلۇمات، دوكلات، ئاخبارات، ئېلان، ئۇقتۇرۇش، بايانات؛ نوتا؛ ئولتىماتوم؛ تەبلىغ.

«هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ» «قرآن»: كىشىلەرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇلۇشى، ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن بۇ تەبلىغدۇر.

«جَاءَ فِي الْبَلَاغَاتِ الْعَسْكَرِيَّةِ الْحَرْبِيَّةِ الْأَخِيرَةِ أَنَّ الْعَدُوَّ تَكَبَّدَ خَسَائِرَ فَادِحَةً»: كېيىنكى ھەربىي ئاخباراتتا ئېيتىلىشىچە، دۈشمەنلەر ناھايىتى زور چىقىمغا ئۇچرىغان.

بَلَاغٌ مُشْتَرَكٌ: بىرلەشمە ئاخبارات، قوشما بايانات.

«إِنَّ هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ» «قرآن»: بۇ (قۇرئان) دا ئاللاھقا ئىبادەت قىلغۇچى قەۋم ئۈچۈن (خەۋەرلەر، ۋەز - نەسىھەتلەردىن) ئۇلۇغ پېتەرلىك بار.

بَلَاغَةٌ: سۆز قابىلىيىتى، ناتىقلىق، سۆزمەنلىك، پاساھەت، بالاغەت.

عِلْمُ الْبَلَاغَةِ: بالاغەت ئىلمى، ئىستىلىستىكا.

بَلاَغِيٌّ: ئىستىلىستىكىلىق.

«يُكْثَرُ فِي نَثْرِ الزَّيَّاتِ إِسْتِخْدَامُ الْمُحَسَّنَاتِ الْبَلاَغِيَّةِ» : زەييياتنىڭ نەسرى ئەسەرلىرىدە گۈزەل بالاغەت قائىدىلىرى كۆپ قوللىنىلغان.

بَلاَهَةٌ: دۆتلۇك، مەتۇلۇق، گالۋاڭلىق، دەلدۈشلۈك.

اَلْبَلْبَالُ ج بَلاَبِلُ: قاتتىق غەم، قاتتىق قايغۇ، ئەندىشە، بىئارامىلىق؛ قىيىن، مۇشكۇل، تەرتىپسىز؛ بۇرە.

بَلْبَلَ يُبَلْبِلُ بَلْبَلَةً و بِلْبَالاً الْقَوْمَ: قوزغىدى، ھەرىكەتلەندۈردى.

بَلْبَلَ الْآرَاءَ: بۆلگۈنچىلىك سالدى.

بَلْبَلَ الشَّخْصَ: پاراكەندىچىلىككە سېلىپ قويدى.

بُلْبُلٌ ج بَلاَبِلُ: بۇلبۇل.

بَلْبَلَةٌ ج بَلاَبِلُ: قالايمىقانچىلىق، مالىماتاڭچىلىق، بىسەرەمجانلىق، تەرتىپسىز، رەتسىز.

قَرَّتْ بَلاَبِلُهُ: خاتىرجەمسىزلەنمەيدىغان بولدى.

بُلْبُلَةٌ: تۇرۇبا، نەيچە.

بَلْبُوعَةٌ: كوملاچ دورا.

بَلَجَ يَبْلُجُ بُلُوجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

بَلِجَ يَبْلَجُ بَلَجًا الْحَقُّ: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى.

بَلِجَ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَلِجَ بِهِ: خۇشاللاندى، شادلاندى.

بَلَحٌ. بَلَحَةٌ ج بَلَحَاتٌ: پىشمىغان خورما، خورما غورىسى.

بَلَحُ الْبَحْرِ: سەدەپ قۇلۇلىسى.

بَلَدَ يَبْلُدُ بَلاَدَةً: ئەقلىي – ھوشى كەم بولدى، دۆت بولدى، كاللىسى ئاددى بولدى.

بَلَدَ الشَّخْصُ: دۆت بولۇپ قالدى.

بَلَدَ يَبْلُدُ بُلُودًا بِالْمَكَانِ: ماكانلىشىپ قالدى، يەرلىشىپ قالدى.

بَلَدٌ ج بِلاَدٌ و بُلْدَانٌ: يەر، رايون، دۆلەت، دۆلەت زېمىنى، يۇرت.

«وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ» «قۇرئان» : مۇنبەت يەرنىڭ گىياھى پەرۋەردىگارنىڭ ئىزنى بىلەن تولۇق ئۈنىدۇ.

مُعَارَضَةُ التَّدَخُّلِ فِي الشُّؤُونِ الدَّاخِلِيَّةِ لِلْبُلْدَانِ الْأُخْرَى: باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىشقا قارشى تۇرۇش.

اَلْبِلاَدُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب دۆلەتلىرى، ئەرەب يۇرتلىرى.

«اِنْتَشَرَتِ الْمَدَارِسُ فِي جَمِيعِ أَنْحَاءِ الْبِلاَدِ» : مەكتەپلەر مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىگە تارالغان.

«بِلاَدِي وَ إِنْ جَارَتْ عَلَيَّ عَزِيزَةٌ» : يۇرتۇم ماڭا زۇلۇم قىلسىمۇ، مەن ئۈچۈن يەنىلا قىممەتلىكتۇر.

بَلَدٌ م بَلْدَةٌ ج بِلاَدٌ: شەھەر، بازار.

«وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا» «قۇرئان» : ئۇنىڭ بىلەن بىز ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈردۇق.

بَلَدِيٌّ: يەرلىك، شەھەرلىك، مۇشۇ يەرلىك، شۇ دۆلەتلىك.

رَقْصٌ بَلَدِيٌّ: خەلق ئۇسسۇلى.

مَجْلِسٌ بَلَدِيٌّ: شەھەرنىڭ ئىشلىرىغا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان ئورگان، شەھەرلىك كومىتېت.

بَلَدِيَّةٌ ج بَلَدِيَّاتٌ: ئاپتونوم شەھەر، شەھەرلىك ھۆكۈمەت.

رَئِيسُ الْبَلَدِيَّةِ: شەھەر باشلىقى.

شُئُونٌ بَلَدِيَّةٌ: شەھەر ئىشلىرى.

وِزَارَةُ الْبَلَدِيَّاتِ: شەھەر ئىشلىرى مىنىستىرلىكى.

بَلْسَمَ يُبَلْسِمُ بَلْسَمَةً الْجُرْحَ: يارىنى داۋالىدى.

بَلْسَمٌ ج بَلاَسِمُ: ئاغرىق توختىتىش دورىسى؛ يۇزماي، خۇشبۇي يېلىم، يېلىمى بىلەن يارىنى ساقايتىدىغان بىر خىل دەرەخ.

بَلْسَمٌ شَافٍ: شىپالىق مەلھەم دورا.

بَلْشَقَ يُبَلْشِقُ بَلْشَقَةً الْبَلَدَ: بولشېۋىك قىلدى، بولشېۋىكلاشتۇردى.

بُلْشُفِيٌّ ج بَلاَشِفَةٌ: بولشېۋىك.

بُلْشُفِيَّةٌ: بولشېۋىكلىك، بولشېۋىكلار ھەرىكىتى.

بَلَصَ يَبْلَصُ بَلَصًا: قاقتى - سوقتى قىلىسىپ ئېلىۋالدى، تەھدىت سېلىپ ئېلىۋالدى.

بَلْصَمَ يُبَلْصِمُ بَلْصَمَةً الْجُرْحَ: داۋالىدى، يارىنى داۋالىدى.

بَلْطَةٌ ج بَلَطَاتٌ: پالتا.

بَلِعَ يَبْلَعُ بَلْعًا: يۇتتى، يۇتىۋەتتى.

بَلَعَ رِيقَهُ: تۈكۈرۈكىنى يۇتتى.

بَلْعَةٌ ج بَلَعَاتٌ: بىر يۇتۇم.

بُلْعُمٌ ج بَلاَعِمُ و بَلاَعِيمُ: يۇتقۇنچاق، كېكىرتەك، گال.

بُلْعُمَةٌ م بَلاَعِمُ: ئاق قان دانچىلىرى.

بُلْعُمِيٌّ: بوغۇز (گال) غا خاس.

بَلَغَ يَبْلُغُ بُلُوغًا: يەتتى، يېتىپ باردى.

بَلَغَ الْوَلَدُ: بالا بالاغەتكە يەتتى، بويىغا يەتتى.

بَلَغَ أَشُدَّهُ: قىرانىغا يەتتى، كۈچ - قۇۋۋەت جەھەتتىن ۋايىغا يەتتى.

«وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ» «قرآن» : يېتىمنىڭ مېلىنى تاكى ئۇ بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر ئۇنىڭغا ئەڭ پايدىلىق ئۇسۇلدا تەسەررۇپ قىلىڭلار.

«بَلَغَ مِنَ الْعُمْرِ السَّابِعَةَ» : ئۇ يەتتە ياشقا ئۇلاشتى.

«بَلَغَ مُسْتَوَى الْمَدْرَسَةِ الثَّانَوِيَّةِ» : تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ سەۋىيىسىگە يەتتى.

«بَلَغَ الْأَمْرُ ذُرْوَتَهُ» : ئىش يۇقىرى پەللىگە يەتتى، ئىش ئەڭ چېكىگە يەتتى.

«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قرآن» : بۇ چاغدا كۆزلەر چەكچىيىپ قالغان، يۈرەكلەر ئاغزىغا قاپلىشىپ قالغان . . .

بَلَغَ غَايَتَهُ: مەقسىتىگە يەتتى، غايىسىگە يەتتى.

«يَبْلُغُ عَدَدُ الطُّلاَّبِ فِي الْجَامِعَةِ أَكْثَرَ مِنْ ثَلاَثِينَ أَلْفًا» : ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى 30 مىڭدىن ئاشىدۇ.

«بَلَغَ بِهِ التَّشَاؤُمُ إِلَى حَدِّ الْيَأْسِ» : ئۇ شۇم پال ئېلىپ، ئۈمىدسىزلىك دەرىجىسىگە يەتتى.

«بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى» : يۇقىرى چەككە يەتتى، يۇقىرى پەللىگە يەتتى، چىداپ تۇرغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتتى.

بَلَغَ بِهِ الْجُهْدُ: كۈچەپ كەتتى، زورۇقتى.

بَلَغَ الْكَلاَمُ مِنْهُ: قاتتىق تەسىرلەندى.

بَلَغَ الْمَكَانَ: يېتىپ باردى، ئۇلاشتى.

بَلَغَ مِنِّي التَّعَبُ كُلَّ مَبْلَغٍ: قاتتىق چارچاپ كەتتىم.

بَلُغَ يَبْلُغُ بَلاَغَةً: ناتىق بولدى، سۆزگە ماھىر بولدى، پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان بولدى.

بُلْغَةٌ: قەدىر ئەھۋال (ئائىلە تۇرمۇشى)، غورىگىل تۇرمۇش.

بَلْغَمٌ: بەلغەم، خەپرۇك، تۈكۈرۈك.

بَلْغَمِيٌّ: بەلغەمگە خاس، بەلغەمگە مەنسۇپ.

بَلْغَمِيُّ الْمِزَاجِ: بەلغەم مىجەزلىك.

بَلَقَ بَلْقًا: دوق قىلدى، ھەيۋە قىلدى، تېرە تاراقشىتتى.

بَلِقَ يَبْلَقُ و بَلُقَ يَبْلُقُ بَلَقًا: داغ چۈشتى، ئالا-چىپار بولۇپ قالدى.

بَلَقٌ: مەر مەر تاش.

بَلْقَعٌ. بَلْقَعَةٌ ج بَلاَقِعُ: بوز يەر، قاقاس يەر، بىنام يەر.

بَلَّ يَبِلُّ بَلاًّ و بَلَلاً و بُلُولاً مِنْ مَرَضِهِ: كېسەلدىن ساقايدى، شىپا تاپتى.

بَلَّ الشَّيْءَ بِالْمَاءِ: سۇ بىلەن ھۆل قىلدى، نەملىدى.

«لاَتَبُلَّ إِبْهَامَكَ لِتَقْلُبَ صَحَائِفَ الْكِتَابِ» : كىتابنىڭ ۋاراقلىرىنى ئۆرۈگەندە بارماقلىرىڭنى ھۆل قىلما.

بِلَّ مِنْ مَرَضٍ: ساقايماق، شىپا تاپماق.

بَلَلٌ: ھۆل، نەم، نەملىك.

بَلاَّصٌ. بَلاَّصِي ج بَلاَلِيصُ: كوپ، ئىدىش، كومزەك، ئاپقۇر.

بَلاَّعَةٌ ج بَلاَّعَاتٌ: يېپىق ئېرىق، يۇندا سۇ يولى.

بَلاَّنٌ: ھاممام خىزمەتچىسى، مونچا خىزمەتچىسى.

بَلَدَ يَبْلَدُ تَبْلِيدًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى، ئىشنى بىر باشقا ئېلىپ چىقالمىدى.

بَلَّطَ يُبَلِّطُ تَبْلِيطًا: تاش تاختا ياتقۇزدى، ياتقۇزدى.

بَلَّطَ الطَّرِيقَ أَوِالشَّارِعَ: سېمونت ياتقۇزدى.

«بَلَّطَتِ الْحُكُومَةُ عَدَدًا كَبِيرًا مِنْ شَوَارِعِ الْمُدُنِ وَ طُرُقِهَا»: ھۆكۈمەت شەھەر كوچىلىرىنىڭ يوللىرىنى سېمونت قىلدى.

بَلَّعَ يُبَلِّعُ تَبْلِيعًا: يۇتقۇزدى (تائام ياكى سۇنى).

بَلَّغَ يُبَلِّغُ تَبْلِيغًا: يەتكۈزدى، خەۋەر قىلدى، دوكلات قىلدى، نوتا تاپشۇردى.

بَلَّغَهُ الْخَبَرَ وَ بِهِ: خەۋەر يەتكۈزدى.

«أَرْجُوأَنْتُبَلِّغَ سَلاَمِي إِلَى الأَهْلِ وَ الأَصْدِقَاءِ»: مەندىن ئائىلىدىكىلەرگە ۋە دوستلارغا سالام ئېيتىپ قويۇشۇڭلارنى ئۆتۈنىمەن.

«بَلَّغَ الشُّرْطِيُّ الْمُتَّهَمَ أَمْرَ الْحُضُورِ إِلَى الْمَحْكَمَةِ»: ساقچى جاۋابكارغا سوتقا ھازىر بولۇشنى ئۇقتۇردى.

بَلَّغَ شَفَوِيًّا: ئاغزاكى يەتكۈزدى.

«يَأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ» (قرآن): ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن.

بَلَّلَ يُبَلِّلُ تَبْلِيلاً: ھۆل قىلىۋەتتى، نەم قىلىۋەتتى.

بِلَّوْرٌ ج بِلَّوْرَاتٌ: كرىستال، جەۋھەر، بىللور.

بِلَّوْرٌ صَخْرِيٌّ: خىرۇستال.

عِلْمُ الْبِلَّوْرَاتِ: خىرۇستالچىلىق سەنئىتى.

بَلُّوطٌ: كاۋچۇك دەرىخى، دۇب دەرىخى.

بَلُّوعَةٌ ج بَلُّوعَاتٌ و بَلاَلِيعُ: ئۈستى يېپىق ئېرىق، پاسكىنا سۇ ئېرىقى.

بَلُّونٌ ج بَلُّونَاتٌ: گاز شارى، ھاۋا كېمىسى، ئۇچار كېمە.

بَلَّى يُبَلِّي تَبْلِيَةً: كونىرىتىۋەتتى.

بَلِهَ يَبْلَهُ بَلَهًا وَبَلاَهَةً: مەتۇ بولۇپ قالدى، دۆت بولۇپ قالدى، دەلدۈش بولۇپ قالدى، ھاڭۋاقتى بولۇپ قالدى.

بَلَهٌ: دۆتلۈك، گالۋاڭلىق، دەلدۈشلۈك.

بَلْهَ: تاشلا.

بَلْهَاءُ: گالۋاڭ، گومۇش، مەتۇ، ھاڭۋاقتى.

«كَانَ يَنْظُرُ إِلَيْنَا نَظْرَةً بَلْهَاءَ»: بىزگە مەتۇلارچە قارايتتى.

بِلْهَارِسِيَا: قان سىيىشنى ۋە باشقا كېسەللىك ئالامەتلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان مىكروب.

بُلَهْنِيَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇشنىڭ گۈزەللىكى، تۇرمۇشنىڭ باياشاتلىقى.

بَلْوَرَ يُبَلْوِرُ بَلْوَرَةً: ساپلاشتۇردى، كرىستاللاشتۇردى.

بَلْوَرَ الْمَسْأَلَةَأَوِالْفِكْرَةَ: خۇلاسىلىدى، يىغىنچاقلىدى.

«أَلْقَى الْقَائِدُ الْمُؤَسِّسُ خِطَابًا بَلْوَرَ فِيهِ مَبَادِىءَ الْحِزْبِ»: پارتىيە قۇرغۇچى يېتەكچى نۇتۇق سۆزلەپ، پارتىيىنىڭ پرىنسىپلىرىنى يىغىنچاقلاپ بەردى.

بَلْوَرَةٌ: بايان قىلماق، ئىزاھلىماق.

«اَلْمُفَكِّرُ الْمُبْدِعُ يَتَمَيَّزُ بِقُدْرَتِهِ عَلَى بَلْوَرَةِ آرَائِهِ وَأَفْكَارِهِ»: يېڭىلىق ياراتقۇچى مۇتەپەككۇر ئۆزىنىڭ ئىدىيە ۋە پىكىرلىرىنى روشەن ۋە مۇئەييەن شەكىلگە كىرگۈزەلەيدىغان ئالاھىدىلىككە ئىگە.

بَلُوزَةٌ: مۇرابىا.

بُلُوغٌ: يېتىلىش، ئۇلاشماق.

سِنُّ الْبُلُوغِ: بالاغەت يېشى.

بَلْوَى ج بَلاَيَا: ئاپەت، مۇسىبەت.

«لاَيَغْلِبُ الْبَلْوَى سِوَى الصَّبْرِ وَ الإِيْمَانِ»: باشقا كەلگەن كۈلپەتنى سەۋرچانلىق ۋە ئىماندىن باشقا نەرسە يېڭەلمەيدۇ.

بَلِيَ يَبْلَى بِلًى وَبَلاَءً الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى.

بَلِيَ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى، تۈگەپ كەتتى، يوق بولدى.

«وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى» «قرآن»: زاۋال تاپماس پادىشاھلىق.

بِلًى: كونىرىماق، چىرىمەك، ئەسكىرىمەك.

بَلَى: ھەئە؛ ياق، ئۇنداق ئەمەس، بولمىسا.

بَلِيدٌ ج بُلَدَاءُ: دۆت، مەتوۋ، گاللۇاك، ھاڭۋاقتى.

بَلِيدُ الذِّهْنِ: گاللۇاك، دۆت، ئەقلى كۈچى ئاجىز.

بَلِيغٌ ج بُلَغَاءُ: سۆز قابىلىيىتى يۇقىرى كىشى، ناتىق؛ پاساھەتلىك.

شَاعِرٌ بَلِيغٌ: ئۇستا شائىر، پاساھەتلىك شائىر.

خِطَابٌ بَلِيغٌ: تەسىرلىك نۇتۇق.

أَثَرٌ بَلِيغٌ: چوڭقۇر ئىز، چوڭقۇر تەسىر.

جُرْحٌ بَلِيغٌ: ئېغىر يارا، خەتەرلىك يارا، ئېغىر جاراھەت.

نَصٌّ أَدَبِيٌّ بَلِيغٌ: نەپىس ئەدەبىي تېكىست.

بَلِيلٌ: نەم ھاۋا.

بَلِيلَةٌ: سۇدا قايناتىلغاندىن كېيىن شېكەر قوشۇپ يېيىلىدىغان بۇغداي ياكى تېرىق.

بِلْيُونٌ ج بَلَايِينُ: مىليارد.

بَلِيَّةٌ ج بَلَايَا: ئاپەت، مۇسىبەت.

بِنَاءٌ: قۇرماق، ياسىماق، بىنا قىلماق؛ بىنا، قۇرۇلۇش، ئىمارەت.

بِنَاءٌ تَحْتَانِيٌّ: يەر ئاستى ئۆيى.

بِنَاءً عَلَى: ... گە ئاساسەن، ... بويىچە، ... گە بىنائەن.

بِنَاءً عَلَيْهِ: شۇڭلاشقا، شۇنىڭ ئۈچۈن.

بِنَاءً عَلَى طَلَبٍ: تەلەپكە ئاساسەن، تەلەپ بويىچە.

«بِنَاءً عَلَى مَا جَاءَ فِي قَرَارِ مَجْلِسِ الْأَمْنِ تَقَرَّرَ وَقْفُ إِطْلَاقِ النَّارِ»: خەۋپسىزلىك كېڭىشى ھەيئىتىنىڭ قارارىغا بىنائەن ئۇرۇش توختىتىش مۇقىملاشتى.

بِنَاءٌ ج أَبْنِيَةٌ: قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

«مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ يَعْنِيَ الْمَسْئُولُونَ بِصِيَانَةِ الْأَبْنِيَةِ التَّارِيخِيَّةِ الْقَدِيمَةِ»: مەسئۇللارنىڭ قەدىمكى تارىخى بىنالارنى قوغداشقا كۆڭۈل بۆلۈشى ئاقىلانىلىقتۇر.

اَلْبِنَاءُ الْاِجْتِمَاعِيُّ: ئىجتىمائىي تەرتىپ.

اَلْبِنَاءُ الْفَوْقِيُّ. اَلْبِنَاءُ الْعَلَوِيُّ: ئۈستقۇرۇلما.

عَامِلُ بِنَاءٍ: قۇرۇلۇش ئىشچىسى، تامچى.

«تَمَّ بِنَجَاحٍ بِنَاءُ الْجِسْرِ الْكَبِيرِ»: چوڭ كۆۋرۈكنىڭ قۇرۇلۇشى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملاندى.

«وَعَدَتِ الْحُكُومَةُ بِبِنَاءِ عَدَدٍ مِنَ الْمَدَارِسِ وَدُورِ الشُّكْنَى فِي الْأَرْيَافِ»: ھۆكۈمەت يېزىلاردا بىرقانچە مەكتەپ بىناسى ۋە تۇرالغۇ جايلارنى سېلىشنى ۋەدە قىلدى.

«فِي الْعَرَبِيَّةِ أَبْنِيَةٌ لَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا الصَّرْفِيُّونَ مِنْ قَبْلُ»: ئەرەبچىدە بۇرۇن مورفولوگىيەشۇناسلار دىققەت قىلمىغان سۆز شەكىللىرى بار.

بِنَائِيٌّ: قۇرۇلۇشقا مەنسۇپ، قۇرۇلۇشقا تەۋە.

مَوَادٌّ بِنَائِيَّةٌ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

بَنَادُورَةٌ: شوخلا، پەمىدۇر.

عَصِيرُ الْبَنَادُورَةِ: پەمىدۇر قىيامى.

بَنَانٌ: بارماق ئۇچى.

طَوْعُ بَنَانِهِ: ئۇ ئۇنىڭ ئىلكىدە، ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

عَضَّ بَنَانَ النَّدَمِ: پۇشايمان قىلدى، قاتتىق ئۆكۈندى.

يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْبَنَانِ: ئۇ ئىنتايىن مەشھۇر، ئۇ داڭلىق، ئۇ ھەممىدىن داڭدار.

بِنَايَةٌ ج بِنَايَاتٌ: قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

«لَقَدْ تَمَّ بِنَاءُ هَذِهِ الْبِنَايَةِ حَدِيثًا لِذَا لَمْ يَسْكُنْهَا أَحَدٌ بَعْدُ»: بۇ بىنا ئەمدىلا پۈتتى، تېخى ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم كۆچۈپ كىرمىدى.

«تَوْزِيعُ بِنَايَاتِ هَذِهِ الْمِنْطَقَةِ مُنْتَظِمٌ جِدًّا»: بۇ رايوننىڭ قۇرۇلۇشلىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى تولىمۇ رەتلىكتۇر.

بِنْتٌ ج بَنَاتٌ: قىز، قىز بالا.

بِنْتُ الشَّفَةِ: سۆز، بىر كەلىمە.

بِنْتُ الْأَمْسِ: ئۇزاق بولمىغان ئىش، يېقىنقى

ئىش.

بِنْتُ الْحَانِ: هاراق.

بِنْتُ الْعِنَبِ: هاراق.

«سَأَلْتُهُ بِإِلْحَاحٍ عَنْ ذَلِكَ الْمَوْضُوعِ وَلَكِنَّهُ لَمْ يَنْبِسْ بِبِنْتِ شَفَةٍ» : ... بۇ ماۋزۇ توغرىلىق ئۇنىڭدىن قايتا ـ قايتا سورىساممۇ ئۇ لام ـ جىم دېمىدى.

بِنْتُ الْوِدْنِ: بادام بەز، بادام تەنچە.

بِنْتُ الْيَمَنِ: قەھۋە، كافى.

بَنَاتُ الْأَرْضِ: ئۆستەڭلەر، تاغ جىلغىسىدىكى ئېقىنلار، جىرا سۇلىرى.

بَنَاتُ الدَّهْرِ: ئېغىرچىلىق، ئاپەت، بالا ـ قازا.

بَنَاتُ الطَّرِيقِ: ئەگرى ـ توقاي يول.

بَنَاتُ الظُّنُونِ: پەرەز، مۆلچەر، قىياس.

بَنَاتُ الْهَوَى: پاھىشە ئاياللار.

بَنَاتُ الْأَفْكَارِ: خاتىرىلەر.

بَنَاتُ الصَّدْرِ: غەم ـ قايغۇ.

بَنَاتُ اللَّيْلِ: غەم ـقايغۇ؛ پاھىشە ئاياللار.

بِنْتِيٌّ: قىزلىق خاراكتېر، قىزچە.

بَنَجَ يَبْنُجُ بَنْجًا: ئەسلىگە قايتتى، ئەسلىگە كەلدى.

بَنْجٌ: مىڭدىۋانە (بىر خىل دورا ئۆسۈملۈكى).

بَنْجَرُ ج بَنَاجِرُ: قىزىلچا.

بَنْدٌ ج بُنُودٌ: تۇغ، ئەلەم، بايراق؛ (قانۇن ياكى شەرتنامىنىڭ) ماددىسى، تارمىقى؛ (كىتاب-نىڭ) ئابزاسى.

اَلْبَنْدُ الثَّالِثُ مِنَ الْمَادَّةِ الثَّانِيَةِ: 2 ـ ماددىنىڭ 3 ـ تارمىقى.

اَلْبَنْدُ: ئەرەب تىلىدىكى مىسرا بىلەن چەكلەن-مەيدىغان بىر خىل ئەركىن شېئىر شەكلى.

بَنْدَرٌ ج بَنَادِرُ: پورت، دېڭىز بويىدىكى شەھەر، سودا شەھىرى، مەركىزىي شەھەر.

بَنْدَقَ يُبَنْدِقُ بَنْدَقَةً: ھالاك قىلدى، قىردى، ئۆلتۈردى، ئاتتى، ئوققا تۇتتى، ئوت ئاچتى.

بُنْدُقٌ: ئورمان ياڭىقى.

خَشَبُ بُنْدُقٍ: ياڭاق ياغىچى.

بُنْدُقَةٌ: ئورمان ياڭىقى؛ مىلتىق ئوقى، ئوق.

بُنْدُقِيَّةٌ ج بَنَادِقُ: مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ رَشٍّ: ئوۋ مىلتىقى.

بُنْدُقِيَّةُ رَصَاصٍ: تاللىق مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ ضَغْطٍ: گاز مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ هَوَاءٍ: يەل مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةُ كَارْبِين: ئاتلىق ئەسكەر مىلتىقى، كارا-بىن مىلتىق.

بُنْدُقِيَّةٌ سَرِيعَةُ الطَّلَقَاتِ: پىلىموت، ئاپتومات.

سَرِيَّةُ الْبَنَادِقِ: پىيادە ئەسكەرلەر لىيەنى.

بَنْدُورَةٌ: پەمىدۇر، شوخلا.

بَنْدُولٌ: ئوپوق سىزىقى مەركىزىي ئەتراپىدا توختىماي ھەرىكەتلىنىپ تۇرغان جىسىم.

بَنْدُولُ السَّاعَةِ: مایاتنىك، سائەتنىڭ مایاتنىكى.

بَنْدِيرٌ: داپ؛ چوڭ دۇمباق.

بَنْذَهِيرٌ: زەھەر قايتۇرغۇچى دورا.

بِنْزِينٌ، بَنْزِينٌ: بېنزىن.

بَنِسَ يَبْنَسُ بَنَسًا: يامانلىقتىن قاچتى.

بِنِسِلِينٌ: پېنىسىلىن.

بِنْصِرٌ ج بَنَاصِرُ: نامسىز بارماق.

بُنْطَةٌ: بۇرغا، ئۆشكە.

بَنْطَلُونٌ ج بَنْطَلُونَاتٌ: شىم، ئىشتان.

بَنْطَلُونٌ تَحْتَانِيٌّ: ئىچ ئىشتان، تامبال.

بَنْطَلُونٌ قَصِيرٌ: كالتا ئىشتان.

بَنْطَلُونُ الرُّكُوبِ: كەلەپى شىم(ئاتلىقلار كىيى-دىغان شىم).

بَنَفْسَجٌ ج بَنَفْسَجَاتٌ: ۋشۇلپت گۈلى.

اَلْأَشِعَّةُ فَوْقَ بَنَفْسَجِيَّةٍ: ئۇلتۇرا بىنەپشە نۇر.

بَنْكٌ ج بُنُوكٌ: بانكا.

اَلْبَنْكُ الْأَهْلِيُّ: يەرلىك بانكا.

بَنْكُ التَّسْلِيفَاتِ: قەرز بېرىش بانكىسى.

بَنْكُ التَّوْفِيرِ: ئامانەت بانكىسى.

بَنْكُ الْحُكُومَةِ: دۆلەت بانكىسى.

بَنْكُ الرُّهُونَاتِ: گۆرۈخانا.

بَنْكُ الْعَقَارِيّ: يېزا ئىگىلىك بانكىسى.

اَلْبَنْكُ الدَّوْلِيُّ لِلتَّعَاوُنِ الْإِقْتِصَادِيّ: خەلقئارا ئىقتىسادىي ھەمكارلىق بانكىسى.

اَلْبَنْكُ الْإِسْلَامِيُّ لِلتَّنْمِيَةِ: ئىسلام تەرەققىيات بانكىسى.

بَنْكُ الْإِسْتِثْمَارِ الْآسِيَوِيّ: ئاسىيا تەرەققىيات بانكىسى.

بَنْكُ التُّجَّارِ: روستەك، پانا (رەندىنىڭ شىنىسى).

بُنْكٌ: تۈپ، مەنبە، ئاساس؛ ۋاقىت، (كېچىنىڭ بىر ۋاقتى)

بُنْكُ الْعُمْرِ: ياشلىق باھارى.

مَضَى بُنْكٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىدىن بىر ۋاقىت ئۆتتى.

بُنْكِنُوتٌ ج بُنْكِنُوتَاتٌ: زايوم.

بُنٌّ: قەھۋە ئۇرۇقى، قەھۋە دېنى، قەھۋە پۇرچىقى.

بُنٌّ مَسْحُوقٌ: قەھۋە تالقىنى.

بَنَّاءٌ ج بَنَّاؤُونَ: قۇرغۇچى، تامچى، قۇرۇلۇش ئۇستىسى؛ تاشچى؛ ئىجابىي، ئۆرتكىلىك.

«يُسْهِمُ الْمُعَلِّمُ إِسْهَامًا بَنَّاءً فِي تَقَدُّمِ مُجْتَمَعِهِ»: ئوقۇتقۇچى ئۆز جەمئىيىتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئىجابىي ھەسسە قوشماقتا.

بَنَّجَ يُبَنِّجُ تَبْنِيجًا: ھوشسىزلاندۇردى، ناركوز قىلدى.

بَنَّسَ يُبَنِّسُ تَبْنِيسًا عَنْهُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

بَنَّنَ يُبَنِّنُ تَبْنِينًا الشَّاةَ: قويى بوردىدى.

بَنُورٌ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ئەينەك، يوقىرى سورتلۇق ئەينەك.

بَنُورَةٌ ج بَنُورَاتٌ: كىچىك دورا قۇتىسى، كىچىك شىشە.

بُنِّيٌّ: كافى رەڭ، جىگەررەڭ، بېغىررەڭ.

بُنِّيٌّ مِنَ الْأَلْوَانِ: زىغىررەڭ، قوڭۇررەڭ؛ بىر خىل بېلىق.

بَنُو آدَمَ: ئادەم بالىلىرى، ئىنسان بالىلىرى.

بَنُو أُمَيَّةَ: ئۇمەييە سۇلالىسى.

بَنُو الْعَبَّاسِ: ئابباسىيلار سۇلالىسى.

بُنُوَّةٌ: ئوغۇللۇق.

بُنَوِيٌّ: ئوغۇلغا مەنسۇپ، ئوغۇلغا تەۋە.

بَنَى يَبْنِي بِنَاءً و بُنْيَانًا و بَنْيًا و بِنْيَةً و بِنَايَةً: قۇردى، ياسىدى، بىنا قىلدى.

بَنَى الْبَيْتَ: ئۆي سالدى، ئۆي بىنا قىلدى.

بَنَى عَلَى كَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە ئاساسلاندى، ئۇنىڭ سۆزىگە تەقلىد قىلدى.

بَنَى عَلَى الْمَرْأَةِ وَبِهَا: ئايالنى (نىكاھىغا) ئالدى.

بَنَى الْكَلِمَةَ «فى اللغة»: سۆزنى مەبنى قىلدى، سۆزنىڭ ئاخىرقى بوغۇمىنى ئۆزگەرمەس قىلدى.

«مَنْشَاءَ أَنْ يَبْنِيَ لِلْإِنْسَانِ عَالَمًا يَسُودُهُ الْعَدْلُ وَالْحُرِّيَّةُ عَلَيْهِ أَنْ يَبْنِيَهُ أَوَّلًا فِي قَلْبِ الْإِنْسَانِ وَفِكْرِهِ»: كىمكى ئىنسانلار ئۈچۈن ئادالەت ۋە ئەركىنلىك، ئۈستۈنلۈك قازانغان جاھان بەرپا قىلماقچى بولىدىكەن، ئالدى بىلەن ئۇنى ئىنساننىڭ دىلى ۋە ئىدىيىسىدە بەرپا قىلىشى كېرەك.

بُنْيَانٌ: قۇرماق، ياسىماق، بىنا قىلماق؛ بىنا، قۇرۇلۇش، ئىمارەت.

شَجَرَةُ الْبُنْيَانِ: ياۋا ئەنجۈر.

«اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» «حديث»: مۆمىنلەر بىلەن مۆمىن خۇددى ھەرقايسى بۆلەكلىرى بىر ـ بىرىگە زىچ تۇتاشقان قۇرۇلغان بىر ئىمارەتكە ئوخشايدۇ.

«اَلطَّبِيعَةُ تَكْرَهُ الْهَدْمَ مِنْ غَيْرِ بُنْيَانٍ»: تەبىئەت قۇرۇشنى ئەمەس، بۇزۇشنى يامان كۆرىدۇ.

بِنْيَةٌ ج بِنًى وبِنًى: تەن، جىسىم، تەركىب، ئورگانىزم.

بِنْيَةُ الْجِسْمِ: بەدەن قۇرۇلۇشى.

سَلِيمُ الْبِنْيَةِ: ساغلام بەدەن.

صَحِيحُ الْبِنْيَةِ: تېنى ساغلام.

ضَعِيفُ الْبِنْيَةِ: تېنى ئاجىز، سالامەتلىكى ناچار.

قَوِيُّ الْبِنْيَةِ: بەدىنى كۈچلۈك.

«عَاشَ الْمُجْتَمَعُ الْعَرَبِيُّ أَمَدًا طَوِيلاً ثَابِتًا فِي بِنْيَتِهِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ وَنُظُمِهِ الْإِقْتِصَادِيَّةِ»: ئەرەب جەمئىيىتى ئۆزىنىڭ ئىجتىمائىي شارا- ئىتى ۋە ئىقتىسادىي تۈزۈمىگە تايىنىپ مۇستەھكەم ھالدا ئۇزۇن مۇددەت ياشىدى.

بِنْيَةُ الْكَلِمَةِ: سۆز قۇرۇلمىسى.

فُلاَنٌ صَحِيحُ الْبِنْيَةِ: تېنى ساغلام.

بُنْيَةٌ ج بُنًى: بىنا قىلىنغان، سېلىنغان، بىنا، قۇرۇلۇش.

بُنَيقَةٌ ج بَنَائِقُ: ياقا.

بُنَيقَةٌ مَقْلُوبَةٌ: قايرىما ياقا.

بَنِينٌ: سېمىز؛ چوڭقۇر پىكىرلىك.

بُنَيَّ: ئوغلۇم، بالام.

يَابُنَيَّ: ئوغۇلچىقىم.

«يَا بُنَيَّ لاَ تُشْرِكْ بِاللّٰهِ» «قرآن»: ئى ئوغلۇم، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمە!

بُنَيَّاتُ الطَّرِيقِ: كىچىك يوللار.

بَهَا يَبْهُو بَهَاءً بَهَاوَةً: چىرايلىق بولدى، گۈزەل- لەشتى، كۆركەم بولدى.

بَهَاءٌ: گۈزەللىك، كۆركەملىك.

بَهَائِيٌّ: بەھائىيىيە مەزھىپىگە مەنسۇپ ئادەم.

بَهَائِيَّةٌ: بەھائىيىيە مەزھىپى.

بَهَارٌ: گۈزەل شەيئى، خۇشبۇي ئۆسۈملۈك.

بَهَارٌ ج بَهَارَاتٌ: دورا ـ دەرمان؛ خۇش پۇراق؛ ئۇپا ـ ئەڭلىك.

بَهَارُ النَّاعِمِ: قارامۇچ.

بُهَارٌ: ساپ پاختا؛ ئاق بېلىق؛ بۇت، بوك؛ سۇ قاچىسى.

بَهَارَاتٌ: تاماقنىڭ تەمىنى ئەڭشەيدىغان دورا ـ دەرمەكلەر.

بَهَاقٌ: بەھەق تېرە كېسەلى، ئاق كېسەل.

بِهَامٌ: موزاي؛ قوزا؛ ئوغلاق.

بَهَتَهُ يَبْهَتُ بَهْتًا الشَّيْءُ: ھەيران قالدۇردى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

«بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلاَيَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلاَ هُمْ يُنْظَرُونَ» «قرآن»: لېكىن قىيامەت ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىدۇ ـ دە، ئۇلارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ. ئۇلار قىيامەتكە قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدۇ، ئۇلارغا مۆھلەتمۇ بېرىلمەي- دۇ.

بَهَتَ يَبْهَتُ بَهْتَةً وَ بُهْتَانًا وَ بَهْتًا: قارىلىدى، بوھتان چاپلىدى.

بُهِتَ يُبْهَتُ بَهْتًا: تېڭىرقاپ قالدى، ئاغزىنى ئاچالماي قالدى.

بَهَتَ اللَّوْنُ: رەڭگى ئۆچتى، ئۆڭۈپ كەتتى.

بُهِتَ الرَّجُلُ: تېڭىرقاپ قالدى.

«فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ» «قرآن»: كاپىر ئېغىز ئاچالماي قالدى.

«اَلشِّعْرُ إِذَا تُرْجِمَ نَثْرًا ذَهَبَ بَهَاؤُهُ وَضَاعَ رُوَاؤُهُ وَبَهِتَ رَوْنَقُهُ»: شېئىر نەسر شەكلى- دە تەرجىمە قىلىنغاندا، ئۇنىڭ كۆركەملىكى تۆكۈلىدۇ. گۈزەللىكى يوقىلىدۇ، جۇلاسى خۇنۈكلىشىدۇ.

بُهْتٌ. بُهْتَانٌ: يالغان، بوھتان، تۆھمەت، يالغان- ياۋىداق.

«هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ» «قرآن»: بۇ چوڭ بوھتان- دۇر.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَدَّعِي التَّقْوَى زُورًا وَبُهْتَانًا»: بەزى كىشىلەر يالغان تەقۋادارلىق دەۋاسىنى قىلىدۇ.

بَهَجَ يَبْهَجُ بَهْجًا: خۇشال قىلدى، خۇرسەن قىلدى، خۇش قىلدى.

بَهِجَ يَبْهَجُ بَهَجًا بَهْجَةً: شادلاندى، خۇرسەن بولدى، خۇش بولدى.

بَهِجَ الشَّيْءُ: چىرايلىق بولدى، گۈزەل بولدى.

«بَلَغَنِي نَبَأُ نَجَاحِكَ فَبَهِجْتُ بِهِ»: مەن سېنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىق خەۋىرىڭنى ئاڭلاپ خۇشاللاندىم.

بَهِجٌ ج بَهِجُونَ: خۇشال قىلغۇچى.

بَهْجَةٌ: خۇشاللىق، شادلىق، نۇرلۇق، پارلاق، بايراش، شادلىنىش، گۈزەللىك.

«فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ» (قۇرئان): بىز ئۇنىڭ بىلەن گۈزەل باغلارنى يېتىشتۈردۇق.

غَرِقَ فِي بَهْجَةِ الْعِيدِ: ئۇ بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدى.

«كَانَ الْمُمَثِّلُ يَعْرِفُ كَيْفَ يُدْخِلُ الْبَهْجَةَ فِي قُلُوبِ النَّاسِ»: ئارتىس كىشىلەرنىڭ دىلىنى قانداق خۇشال قىلىشنى بىلەتتى.

بَهْدَلَ يُبَهْدِلُ بَهْدَلَةً فِي مَشْيِهِ: تېز ماڭدى.

بَهْدَلٌ: سېرتلان كۆچۈكى؛ يېشىل قۇش.

بَهَرَ يَبْهَرُ بَهْرًا بُهُورًا النَّظَرَ: كۆزنى چاقناتتى، كۆزنى قاماشتۇردى، ھالسىراتتى.

«بَرِيقُ الْأَحْجَارِ الْكَرِيمَةِ الْمُلَوَّنَةِ يَبْهَرُ الْأَنْظَارَ»: رەڭدار ئېسىل تاشلارنىڭ يالتىرىشى كۆزنى قاماشتۇرىدۇ.

بَهَرَ بَصَرَهُ: كۆزنى ئىمىر - چىمىر قىلىۋەتتى.

بَهَرَهُ الْأَمْرُ: چارچىتىۋەتتى، ھالسىزلاندۇرۇۋەتتى.

بَهَرَهُ الشَّيْءُ: ھاڭ - تاڭ قالدۇردى، ھەيران قالدۇردى.

بَهَرَ أَصْدِقَاءَهُ: دوستلىرىنى ھەيران قالدۇردى.

«بَهَرَتْنِي طَرِيقَتُهُ فِي الْبَحْثِ»: ئۇنىڭ تەتقىقات ئۇسۇلى مېنى ھەيران قالدۇردى.

بُهِرَ: چارچاپ نەپىسى سىقىلىپ كەتتى.

بَهْرٌ: ھاسىراش، ھۆمىدەش.

بُهْرُ الظَّلَامِ: قاپقاراڭغۇ، تۇمان.

بَهْرًا لَهُ: قىزىقارلىق، ئاجايىپ.

بَهْرًا لَهُ مَا أَسْخَاهُ: ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئۇ نېمىدېگەن سېخى.

بَهَر (طِبِّيًّا): نەپەسنىڭ توختاپ قېلىشى.

بُهْرَةٌ: ئوتتۇرىسى، مەركىزى.

بُهْرَةُ الشِّتَاءِ: قىشنىڭ ئوتتۇرىسى.

بَهْرَجَ يُبَهْرِجُ بَهْرَجَةً: ياسىدى، زىننەتلەندى، سۆلەتۋازلىق قىلدى.

بَهْرَجَ الشَّيْءَ: زىننەتلىدى، چىرايلىق قىلدى، بېزىدى.

بَهْرَجٌ: ساختا، يالغان، ياسالما.

«لَا يَعْرِفُ جَيِّدَ الرَّأْيِ مِنْ بَهْرَجِهِ»: ئۇ پىكىرنىڭ ياخشى - يامىنىنى پەرق قىلالمايدۇ.

بَهْرَمَانٌ: سېرىق بوياق.

بَهَظَ يَبْهَظُ بَهْظًا: ئېغىرلاشتۇردى، چارچىتىۋەتتى، ئارتۇق قاچىلاندى، تەس بولدى، قىيىنلاشتى.

بَهَظَهُ الْحِمْلُ: يۈك ئېغىر كەلدى.

بَهَقٌ: ئاق كېسەل بەھەق.

بَهَقُ الصَّخْرِ: مۇخ، تاش قىنا، شايىنەك.

بَهَلَ يَبْهَلُ بَهْلًا اللهُ: ئاللاھ لەنەت قىلسۇن.

بَهْلَةٌ: لەنەت، قارغىش.

بَهْلَوَانٌ ج بَهْلَوَانَاتٌ: دارۋاز، سېرك ئارتىسى؛ سىپورتچى؛ بوكسچى.

بَهْلَوَانِيٌّ ج بَهْلَوَانِيَّاتٌ: سېركچىلىك، دارۋازلىق.

بَهْلَوَانِيَّةٌ ج بَهْلَوَانِيَّاتٌ: سېركچى، دارۋاز، پەھلىۋان.

حَرَكَاتٌ بَهْلَوَانِيَّةٌ: سېرك ئويۇنى، دارۋازلىق ئويۇنى.

بُهْلُولٌ ج بَهَالِيلُ: كۆلكۆنچەك، قىزىقچى، خۇش چاقچاق؛ ئېسىلزادە.

بَهَمٌ، بَهْمٌ: موزاي؛ توريلاق؛ قوزا، پاقلان؛ ئوغلاق.

بَهْمَةٌ ج وَبِهَامٌ: قوزا.

بَهَّتَ يُبَهِّتُ تَبْهِيتًا: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ - تاڭ قالدۇردى.

بَهْوٌ ج أَبْهَاءٌ: مېھمانخانا، مېھمان كۈتۈش ئۆيى، كەڭ جاي، كەڭ ئۆرۈن، زال.

«لِلْمَنْزِلِ بَهْوٌ فَسِيحٌ يُوَصِّلُ إِلَى الْمَطْبَخِ»: ئۆينىڭ ئاشخانىغا ئۇتاشتۇرۇلغان چوڭ بىر زالى بار.

بَهْوَرَ يُبَهْوِرُ بَهْوَرَةً الْجُرْحَ: يارىنى كېڭەيتتى.

بَهِيَ يَبْهَى بَهَاءً: چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى، كۆركەم بولدى.

بَهِيجٌ: چىرايلىق ، كۆركەم.

وَجْهٌ بَهِيجٌ: خۇشال چىراي.

مَنْظَرٌ بَهِيجٌ: چىرايلىق مەنزىرە.

بَهِيمٌ ج بُهْمٌ و بُهُمٌ: قاپقارا، تۇم قارا.

لَيْلٌ بَهِيمٌ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

فَرَسٌ بَهِيمٌ: قارا ئات.

اَلْبَهِيمُ مِنَ الْأَصْوَاتِ: ئەكس ساداسىز ئاۋاز.

بَهِيمَةٌ ج بَهَائِمُ: هايۋان، ئۆي هايۋانلىرى، مال ـ چارۋا، ئۇلاق.

«كَانَ الْحُكْمُ الْإِقْطَاعِيُّ يُعَامِلُ الْفَلَّاحِيْنَ مُعَامَلَةَ الْبَهَائِمِ»: فېئوداللىق هاكىمىيەت دېهقانلارغا هايۋانلارغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلاتتى.

بَهِيمِيٌّ: هايۋانىي، هايۋان تەبىئەتلىك، هايۋان سۈپەت، ياۋايى.

بَهِيمِيَّةٌ: ۋەهشىيلىك، هايۋانىي تەلەپ، شەهۋانىي تەلەپ.

شَهْوَةٌ بَهِيمِيَّةٌ: هايۋانىي شەهۋەت.

بَهِيمِيَّةُ الْمَزْرَعَةِ: ئىش هايۋانلىرى، ئۆي هايۋانلىرى، ئات ـ ئۇلاق.

بَهِيٌّ ج أَبْهِيَاءُ م بَهِيَّةٌ ج بَهَايَا: چىرايلىق، گۈزەل، نۇرانە، نۇرلۇق.

بَوَاءٌ: بوغما يىلان.

بِوَابَةٌ: دەرۋازىۋەنلىك.

بَوَارٌ ج بُورٌ: ئاقتاما يەر.

بَوَارٌ: هالاك بولۇش، يوقۇلۇش، مۇنقەرز بولۇش، خاراب بولۇش؛ تاشلىنىپ قالغان، ئاق قالغان.

دَارُالْبَوَارِ: دوزاخ، جەهەننەم، هالاكەت مەۋقەسى.

«وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ» «قرآن»: ئۇلار ئۆز قەۋمىنى هالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويدى.

بَوَاكِي: ئاسما كۆۋرۈك.

بُوَالٌ: شىبكەر سىيىش كېسىلى، دىئابىت.

بُوتَقَةٌ. بَوْتَقَةٌ ج بَوَاتِقُ وَ بَوْتَقَاتٌ: تىگىلچە، بوتا (زەرگەرنىڭ ئالتۇن ئېرىتىدىغان قاچىسى).

لِلصَّائِغِ بُوْتَقَةٌ خَاصَّةٌ لِصَهْرِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَغَيْرِهِمَا مِنَ الْمَعَادِنِ: زەرگەرنىڭ ئالتۇن ـ كۈمۈش ۋە باشقا مەدەنلەرنى ئېرىتىدىغان مەخسۇس ئوچىقى بار.

بَوْحٌ: ئاشكارىلاپ قويماق، دەپ قويماق.

بُوذِيٌّ: بۇددىست، بۇددا دىنى ئېتىقادچىسى.

بُوذِيَّةٌ: بۇددا دىنى، بۇددىزىم.

بُوْرٌ: بۇزۇق، ئەسكى، هالاك بولغان.

«وَكَانُوْا قَوْمًا بُورًا» «قرآن»: ئۇلار هالاك بولغۇچى قەۋم ئىدى.

بُورْصَةٌ ج بُرْصَاتٌ: سودا ـ سېتىق ئورنى، يەرمەنكە؛ بىرژا.

بُورْصَةُ الْأَوْرَاقِ الْمَالِيَّةِ: ئاكسىيە بازىرى.

بُورْصَةُ الْبِضَاعَةِ: تاۋار سودا بازىرى.

بُورْصَةُ الْغَلَّاتِ: ئاشلىق بازىرى، ئوزۇق ـ تۈلۈك بازىرى.

بُوسَةٌ ج بُوْسَاتٌ: سويۇش، ئۆپۈش، بوسە قىلىش.

بَوْشٌ ج أَبْوَاشٌ: بىر توپ مۇتتەهەم، قۇلاق كەستى، لۈكچەك، كاللا كېسەر، جېدەلخور.

بُوصٌ: يىپەك ياكى كەندىر توقۇلما.

بَوصَاءٌ: پوجاڭزا.

بُوصَةٌ ج بُوصَاتٌ: قومۇش.

بُوصَةٌ هِنْدِيَّةٌ: بامبۇك.

بُوصَةٌ: ئىنگلىز مىلى.

بُوْصَةٌ مُكَعَّبَةٌ: كۇپ؛ سۇلۇق (هەجىم).

بُوصِلَةٌ. بُوصَلَةٌ ج بُوْصَلَاتٌ: كومپاس، قىبلىنامە.

«كَانَ الْمَلَّاحُونَ قَبْلَ اكْتِشَافِ الْبُوصِلَةِ يَهْتَدُونَ بِالنُّجُومِ»: كومپاس كەشىپ قىلىنىشتىن بۇرۇن كېمىچىلەر يۇلتۇزلارغا قاراپ توغرا يولنى بەلگىلەيتتى.

بُوعٌ: ئوشۇق سۆڭىكى.

بُوقٌ ج أَبْوَاقٌ: بۇرغا، كاناي، سوناي.

أَصْبَحَ بُوقًا: ... نىڭ كانىيى بولۇپ قالدى، ... نىڭ كۈيپاڭچىسى بولۇپ قالدى.

هُوَ بُوق لِلْحُكْمِ: ئۇ ھاكىمىيەتنىڭ جارچىسى، ھاكىمىيەتنىڭ كانىيى، ھاكىمىيەتنىڭ تەشۋىقاتچىسى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْأَدَبُ عِنْدَ بَعْضِ الْكُتَّابِ بُوقًا لِهٰذَا الْمَذْهَبِ أَوْذَاكَ» : بەزى يازغۇچىلارنىڭ نەزەرىدە ئەدەبىيات بۇ مەسلەك ياكى ئۇ مەسلەكنىڭ كۈيپاڭچىسىغا ئايلىنىپ قالغان.

بُوقَالٌ: كوزا.

بَوْلٌ ج أَبْوَالٌ: سۈيدۈك، ئىدرار.

مَجْرَى الْبَوْلِ: سۈيدۈك يولى.

بَوْلٌ سُكَّرِيٌّ: قەنت سىيىش كېسەلى، دىئابىت كېسەلى.

بُولِيس: ساقچى؛ ساقچى ئىدارىسى، ساقچىخانا.

اَلْبُولِيسُ الْجِنَائِيُّ: جىنايى ئىشلار ساقچىسى.

بُولِيسُ الْآدَابِ: تەرتىپ ساقچىسى.

اَلْبُولِيسُ السِّرِّيُّ: رازۋېدكا ساقچىسى، پايلاقچى، مەخپىي ساقچى، ئىشپىيون.

اَلْبُولِيسُ الْعَسْكَرِيُّ: ژاندارما.

بُولِيسُ الْمُرُورِ: قاتناش ساقچىسى.

بُولِيسُ الْمَبَاحِثِ: قوغلاپ تۇتۇش ئەترىتى، يوشۇرۇن تەكشۈرۈپ قولغا ئېلىش ئەترىتى.

رِوَايَةٌ بُولِيسِيَّةٌ: رازۋېدكا ھېكايىلىرى، رازۋېدكا ھەققىدە يېزىلغان رومان.

حُكْمٌ بُولِيسِيٌّ: ژاندارما خاراكتېرلىك ھاكىمىيەت.

بَوْلِيٌّ: سۈيدۈككە ئائىت.

تَسَمُّمٌ بَوْلِيٌّ: سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش.

مَسَالِكُ بَوْلِيَّةٌ: سۈيدۈك يوللىرى.

أَمْرَاضٌ بَوْلِيَّةٌ: سۈيدۈك ئاجرىتىش ئەزالىرى كېسەللىكلىرى، بۆرەك ۋە دوۋساق كېسەللىكلىرى.

بُومٌ ج أَبْوَامٌ: مۆقۈش، ئۈكە.

بَوْنٌ: ئارىلىق، مۇساپە، يىراقلىق، پەرق؛ ئوخشىماسلىق.

بَوْنٌ شَاسِعٌ: ناھايىتى زور پەرق.

«مِنَ الصَّعْبِ تَجَاهُلُ الْبَوْنِ الشَّاسِعِ بَيْنَ الْمُعَسْكَرِ الشَّرْقِيِّ وَالْغَرْبِيِّ فِي الْهَدَفِ وَالْمَنْهَجِ» : شەرق ۋە غەربتىن ئىبارەت ئىككى لاگېر ئارىسىدىكى غايە ۋە مەسلەك جەھەتتىكى پەرقنى بىلمەسكە سېلىش قىيىن.

بَوٌّ: تايلاق؛ موزاي؛ قوزا.

فُلَانٌ أَخْدَعُ مِنَ الْبَوِّ: يوكۈنى قوزىدىنمۇ ياۋاش.

بَوَّابٌ: دەرۋازىۋەن، ئىشىك باققۇچى.

بَوَّابُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازاننىڭ چىقىش ئېغىزى.

«أَخْبِرِ الْبَوَّابَ مِنْ فَضْلِكَ أَنْ يَتَّصِلَ بِي هَاتِفِيًّا إِذَا جَاءَ أَحَدٌ يَطْلُبُنِي» : ئىشىك ساقلىغۇچىغا ئېيتىپ قويغىن، بىر كىشى مېنى ئىزدەپ كەلسە مەن بىلەن تېلېفون بىلەن ئالاقىلاشسۇن.

بَوَّابَةٌ: دەرۋازا، شەھەر دەرۋازىسى، قوۋۇق.

بَوَّابَةُ السَّدِّ لِدُخُولِ الْمِيَاهِ: چۆشۈرگە، توما.

بَوَّابَةُ الْقَنْطَرَةِ: جومەك؛ توما، چۆشۈرگە.

بَوَّاقٌ ج بَوَّاقُونَ: كانايچى، سۇنايچى.

بَوَّأَ يُبَوِّئُ تَبْوِيئًا الرَّجُلَ مَنْزِلًا: كىشىنى قوندۇرۇپ قالدى.

«تَحْتَاجُ التَّرْجَمَةُ إِلَى دَفْعٍ جَدِيدٍ يُبَوِّؤُهَا الْمَكَانَةَ الَّتِي تَسْتَحِقُّهَا» : تەرجىمىگە تېگىشلىك ئورۇن بېرىش ئۈچۈن ئۇ ئىلگىرى سۈرۈلۈشكە موھتاج.

«وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ» (قرآن) : ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمغا بەيتۇللانىڭ ئورنىنى بەلگىلەپ بەردۇق.

بَوَّأَ الْمَكَانَ: ئورۇنلاشتۇردى.

بَوَّبَ يُبَوِّبُ تَبْوِيبًا الْكِتَابَ: كىتابنى بابقا بۆلدى، بابقا تەقسىم قىلدى، بابقا ئايرىدى.

بَوَّبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى رەتلىدى، نەرسىلەرنى تۈرگە بۆلدى.

بَوَّرَ يُبَوِّرُ تَبْوِيرًا الْأَرْضَ: يەرنى ئاق قالدۇردى، تاشلىۋەتتى.

بَوَّرَ السِّلْعَةَ: تاۋارنى كاساتلاشتۇرۇۋەتتى.

بَوَّزَ يُبَوِّزُ تَبْوِيزًا: چىرايىنى تۈردى، قاپىقىنى

تۈردى.

بَوَّشَ يُبَوِّشُ تَبْوِيشًا الْقَوْمَ: ئارىلىشىپ كەتتى، چۇقان - سۈرەن كۆتۈردى، ئالالا - تووا كۆتۈردى.

بَوَّقَ يُبَوِّقُ تَبْوِيقًا: بۇرغا چالدى، كاناي چالدى.

بَوَّلَ يُبَوِّلُ تَبْوِيلًا الطِّفْلَ: كىچىك بالىنى سىيگۈزدى، تۇستى، كىچىك تاھارەت قىلدۇردى.

بُوَيَّةٌ ج بُوَيَاتٌ: بوياق، رەڭ.

بُوَيَّةٌ جَاهِزَةٌ: ماي بوياق.

بُوَيَّةُ جِزَمٍ: ئاياغ مېيى.

بُوَيْخِرَةٌ: كىچىك پاراخوت.

بُوَيْضَةٌ ج بُوَيْضَاتٌ: تۇخۇم ھۈجەيرىسى.

اَلْبَيَاتُ: كېچىدە باسقۇن قىلىش، ئۇشتۇمتۇت بېسىۋېلىش؛ مۇزىكىنىڭ بىر خىل نامى.

«وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْهُمْ قَائِلُونَ» «قۇرئان»: بىز نۇرغۇن شەھەرنى ھالاك قىلدۇق. بىزنىڭ ئازابىمىز ئۇلارغا كېچىسى ياكى چۈشلۈكى ئۇخلاۋاتقان چاغلىرىدا كەلدى.

اَلْبَيَاتُ الشَّتَوِيُّ: ھايۋاننىڭ قىشلىق ئۇيقۇسى، ھايۋانلارنىڭ ئۈچەككە كىرىشى.

اَلْبَيَاتُ الصَّيْفِيُّ: ھايۋاننىڭ ئىسسىقتىن قورقۇپ ئارام ئېلىشقا كىرىۋېلىشى، ھايۋاننىڭ يازلىق ئۇيقۇسى.

بَيَاضٌ: ئاق، ئاقلىق؛ بوي.

بَيَاضُ الْبَيْضِ: تۇخۇم ئېقى.

ظَلَّ يَعْمَلُ بَيَاضَ يَوْمِهِ: كۈنبويى ئىشلىدى.

بَيَاضُ الْعَيْنِ: كۆزنىڭ ئېقى.

بَيَاضُ الْيَوْمِ: كۈندۈز.

بَيَاضُ الْحَائِطِ: ھاك سۇيى.

عَلَى بَيَاضٍ: ئاق، ئاق قەغەز؛ قار.

مَرَضُ الْبَيَاضِ: ئاق كېسەل.

بَيَاضٌ بِالْأَصْلِ: بوش قالغان يەر، بوش قالغان ئورۇن (كىتاب بەتلىرىدىكى).

اَلدِّفَاعُ عَنْ بَيَاضِ الْوَطَنِ: ۋەتەننىڭ ئىگىلىك ھوقۇقىنى قوغداش، ۋەتەننىڭ مۇستەقىللىقىنى قوغداش.

«تَرَكَ بَيَاضًا بَيْنَ الْكَلِمَاتِ»: سۆزلەر ئارىسىنى ئاق قالدۇردى.

«كَتَبَ لَهُ شِيكًا عَلَى بَيَاضٍ»: ئاق چەك يېزىپ بەردى.

بَيَاضُ النَّهَارِ: كۈندۈز يورۇقى.

«كَانَ مِنْ عَادَتِهِ أَنْ يَقْطَعَ بَيَاضَ نَهَارِهِ فِي دَارِهِ»: كۈندۈزنى ئۆيىدە ئۆتكۈزۈش ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى.

بَيَانٌ: ئاشكارىلاش، ئىزاھلاش، شەرھلەش، چۈشەندۈرۈش، ئېلان، دوكلات، مەلۇمات، لايىھە، پروگرامما، پىلان.

«هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ» «قۇرئان»: بۇ قۇرئان ئىنسانلارغا باياندۇر. تەقۋادارلارغا توغرا يول كۆرسەتكۈچىدۇر، ۋەز-نەسىھەتتۇر.

«مَنِ ادَّعَى فَعَلَيْهِ الْبَيَانُ»: دەۋاگەر پاكىت كۆرسىتىشى كېرەك.

بَيَانٌ رَسْمِيٌّ: ئۇقتۇرۇش، رەسمى ئۇقتۇرۇش؛ بايانات، ئاخبارات.

بَيَانٌ وِزَارِيٌّ: ھۆكۈمەت باياناتى، ھۆكۈمەت تەرەپ باياناتى.

بَيَانٌ صَحَفِيٌّ: ئاخبارات.

اَلْبَيَانُ الْمُشْتَرَكُ: بىرلەشمە ئاخبارات.

«أَصْدَرَتْ دُوَلُ الْخَلِيجِ بَيَانًا مُشْتَرَكًا حَوْلَ حُرِّيَّةِ الْمَلَاحَةِ فِي الْخَلِيجِ»: دېڭىز قولتۇقى دۆلەتلىرى ئۆز رايونىدىكى ئەركىن دېڭىز قاتنىشى توغرىسىدا ئورتاق بايانات ئېلان قىلدى.

بَيَانٌ إِجْمَالِيٌّ: ئومۇمىي بايان.

عِلْمُ الْبَيَانِ: ئەرەب تىلى ئىستىلىستىكىسىنىڭ 2 - قىسمى.

حُسْنُ الْبَيَانِ: پاساھەتلىك، ناتىقلىق.

«إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا» «حديث»: پاساھەت بىلەن قىلىنغان سۆز كىشىگە سېھىردەك تەسىر قىلىدۇ.

غَنِيٌّ عَنِ الْبَيَانِ: ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز، چۈشىنىشلىك، ئېنىق.

«وَمِمَّا هُوَ غَنِيٌّ عَنِ الْبَيَانِ أَنَّ الْمُسْلِمِيْنَ مَهْمَا كَانَتْ لُغَتُهُمْ يَحْرِصُونَ عَلَى تَعَلُّمِ الْعَرَبِيَّةِ»: مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئانا تىللىرى بولسىمۇ، ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىشكە قىزىقىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

بَيَانَاتٌ: بايانات، مەلۇمات، ماتېرىيال.

بَيَانِيٌّ: ئېلانغا مەنسۇپ، دوكلاتقا مۇناسىۋەتلىك، مەلۇماتقا مەنسۇپ.

رَسْمٌ بَيَانِيٌّ: رەسىمىي بايان.

بِيَانُو ج و بِيَانُوهَاتٌ: پىئانىنو.

بِيْئَةٌ ج بِيئَاتٌ: ئورۇن، تۇرالغۇ؛ مۇھىت، شارائىت، ھال، ئەھۋال؛ ھويلا ـ ئارام.

«أَقَرَّ الْجَمِيعُ بِأَنَّهُ خَبِيرٌ فِي حِمَايَةِ الْبِيئَةِ الطَّبِيعِيَّةِ»: ئۇنىڭ مۇھىتنى قوغداش مۇتەخەسسىسى ئىكەنلىكىنى ھەممە بىردەك ئېتىراپ قىلىدۇ.

عِلْمُ الْبِيئَةِ: مۇھىتشۇناسلىق.

«عَلَيْنَا أَنْ نَحْتَفِظَ بِنَظَافَةِ الْبِيئَةِ»: بىز مۇھىت تازىلىقىنى ساقلىشىمىز كېرەك.

اَلْبِيئَةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي مۇھىت.

اَلْبِيئَةُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىيەت مۇھىتى.

بِيئِيٌّ: مۇھىتقا خاس، مۇھىتقا مەنسۇپ، مۇھىتقا ئائىت.

تَلَوُّثٌ بِيئِيٌّ: مۇھىت بۇلغىنىش.

«هُنَاكَ عَوَامِلُ بِيئِيَّةٌ تَحُدُّ مِنْ حُرِّيَّةِ الْإِنْسَانِ»: ئۇ يەردە كىشىنىڭ ئەركىنلىكىنى چەكلەيدىغان مۇھىم ئامىللار مەۋجۇت.

بَيْتٌ ج بُيُوتٌ و أَبْيَاتٌ: ئۆي، جاي، تۇرالغۇ، ئائىلە؛ دائىرە؛ قونالغۇ.

بَيْتُ اللّٰهِ: كەئبە، بەيتۇللا.

«حَجَجْتُ بَيْتَ اللّٰهِ سَبْعَ حَجَّاتٍ»: مەن بەيتۇللانى يەتتە قېتىم ھەج قىلدىم.

بَيْتُ الْحَرَامِ: كەئبە، بەيتۇللا.

بَيْتُ الْمُقَدَّسِ: قۇددۇس شەرىف، بەيتۇلمۇقەددەس، ئېرۇسالىم.

بَيْتُ شِعْرٍ: شېئىرنىڭ ئىككى مىسراسى.

بَيْتُ مَدَرٍ: بىنا، ئىمارەت، ئۆي.

بَيْتُ شَعْرٍ: چېدىر، كىگىز ئۆي.

بَيْتُ الْخَلَاءِ: خالاجاي، ھاجەتخانا، تازىلىق ئۆيى.

بَيْتُ الرَّاحَةِ: ھاجەتخانا، خالاجاي.

بَيْتُ الْإِبْرَةِ: كومپاس، قىبلىنامە.

بَيْتُ الْأَوَّلِ: كىيىم يەڭگۈشلەش ئۆيى، گىرىمخانا.

بَيْتٌ تِجَارِيٌّ: دۇكان، ماگىزىن، سودا مەركىزى.

بَيْتٌ زُجَاجِيٌّ: پارنىك.

بَيْتُ الْفَسَادِ: پاھىشىخانا.

بَيْتُ الْمَاءِ: ھاجەتخانا؛ سۇخانا.

بَيْتُ الْمَالِ: دۆلەت خەزىنىسى.

«كَانَ بَيْتُ الْمَالِ يُعْتَبَرُ فِي صَدْرِ الْإِسْلَامِ مِلْكًا لِلْمُسْلِمِيْنَ عَامَّةً»: ئىسلام دىنىنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدا دۆلەت خەزىنىسى مۇسۇلمانلار ئامىسىنىڭ ئورتاق مۈلكى ھېسابلىناتتى.

بَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ: ئۆمۈچۈك تورى.

هَذَا هُوَ بَيْتُ الْقَصِيدِ: قەسىدە ياكى شېئىر ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى بېيىت، شائىرنىڭ مەقسىتى مەركەزلىك ئىپادىلەنگەن بېيىت.

أَهْلُ الْبَيْتِ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، بالا ـ چاقىلىرى، ئەۋلادى.

اَلْبَيْتُ الْأَبْيَضُ: ئاق ساراي.

اَلْبَيْتُ الْعَتِيقُ: كەئبە، بەيتۇللاھ.

بَيْتُ الْأُمَّةِ: كىشىلەر تۇرالغۇسى.

بَيْتُ الْحِكْمَةِ: خەلىفە مەئمۇن تەسىس قىلغان ئىلمىي ئورگان بولۇپ، ئۆزىنىڭ كۇتۇپخانىسى ۋە تەرجىمە پائالىيىتى بىلەن داڭق چىقارغان.

بَيْتُ الدَّاءِ: ئەسلى يىلتىزى، كېلىپ چىققان جايى.

بَيْتٌ مَتِينُ الْبِنَاءِ: پۇختا ئۆي، مۇستەھكەم ئۆي.

«وَأَتَى الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا»: ئىشنى ئۆز يولى بىلەن قىلدى.

بُيُوتُ الشَّبَابِ: ئازغىنە ھەق تۆلەپ ياش مۇساپىرلەرنى كۈتۈۋالىدىغان ئورۇن.

بُيُوتُ الْعِلْمِ: ئالىملار يېتىشىپ چىققان داڭلىق ئائىلىلەر.

«عَلَّتْ بُيُوتُ الْعِلْمِ الْمَشْهُورَةُ تَبُثُّ عُلُومَهَا الدِّينِيَّةَ فِي الْمَسَاجِدِ أَوْ فِي بُيُوتِهَا الْخَاصَّةِ»: ئالىملار يېتىشىپ چىققان ئائىلىلەر دىنىي ئىلىملەرنى مەسچىتلەردە ياكى خاس ئۆيلىرىدە تارقىتاتتى.

بَيْتِيٌّ: ئۆيگە تەۋە، ئائىلىگە ئائىت.

أَدَوَاتٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە سايمانلىرى.

وَاجِبَاتٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە يۈكى.

وَظِيفَةٌ بَيْتِيَّةٌ: ئائىلە تاپشۇرۇقى.

«هَلْ أَنْجَزْتَ كُلَّ الْوَظِيفَةِ الْبَيْتِيَّةِ الَّتِي عَيَّنَهَا الْأُسْتَاذُ»: ئۇستاز تاپشۇرغان ئائىلە تاپشۇرۇقىنىڭ ھەممىسىنى ئىشلەپ بولدۇڭمۇ؟

بَيْدَ: باشقا، ئۈچۈن، بولغانلىقى ئۈچۈن.

بَيْدَ أَنَّ: لېكىن، بىراق، ئەمما، باشقا.

إِنَّهُ غَنِيٌّ بَيْدَ أَنَّهُ بَخِيلٌ: ئۇ باي، لېكىن بېخىلدۇر.

«أَنَا أَفْصَلُ مَنْ نَطَقَ بِالضَّادِ بَيْدَ أَنِّي مِنْ قُرَيْشٍ» «حديث»: مەن قۇرەيشتىن بولغانلىقىم ئۈچۈن ئەرەب تىلىدا سۆزلىگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ھېسابلىنىمەن.

بَيْدَاءُ ج بِيدٌ و بَيْدَاوَاتٌ: چۆل - جەزىرە، قاقاسلىق، ساي، دالا.

اَلْبِيدَاجُوجِيَا: پېداگوگىكا.

بَيْدَرَ يُبَيْدِرُ بَيْدَرَةً الْحِنْطَةَ وَنَحْوَهَا: بۇغداينى خامانغا توپلىدى.

بَيْدَرٌ ج بَيَادِرُ: خامان.

بَيْدَقُ الشِّطْرَنْجِ ج بَيَادِقُ: پىشكا، پىيادە، كارمىيە، قىسىم، ئەسكەر.

بَيْذَارٌ بَيْذَارَةٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

بَيْذَقٌ ج بَيَاذِقُ: پىشكا، پىيادە ئەسكەر، كارمىيە، قىسىم، (داملىدا بىر پىيادە ئەسكەرگە ۋەكىللىك قىلىدۇ).

بِيْرَةٌ: پىۋا.

بَيْرَقٌ ج بَيَارِقُ: تۇغ، ئەلەم، بايراق.

بَيْرَمُ: ئۆشكە، بۇرغا، بىگىز.

بِيرُوقْرَاطِيٌّ: بيۇروكرات.

بِيرُوقِرَاطِيَّةٌ: بيۇروكرات ھاكىمىيەت.

بَيْزَرَةٌ: ئوۋ قۇشلىرىنى كۆندۈرۈش.

بِيشَةٌ: ئەديال، كىرلىك، ياپقۇچ.

بَيْضٌ ج بُيُوضٌ وَبِيضَاتٌ: تۇخۇم.

بَيْضٌ جَامِدٌ: پىشىشىق تۇخۇم.

بَيْضٌ مَقْلُوٌّ: قورۇلغان تۇخۇم، ياغدا پىشۇرۇلغان تۇخۇم.

بَيْضٌ مَقْلِيٌّ: تۇخۇم پوشكىلى، قورۇلغان تۇخۇم.

بَيْضُ الْأَنُوقِ: خوراز تۇخۇمى (ئەمەلگە ئېشىشى مۇمكىن بولمىغان ئىش).

بَيْضَاءُ: ئاق.

يَدٌ بَيْضَاءُ: ئىلتىپات، ئېھسان، نېمەت، شەپقەت.

اَلرَّايَةُ الْبَيْضَاءُ: ئاق بايراق.

رَفَعَ الرَّايَةَ الْبَيْضَاءَ: ئاق بايراق چىقاردى.

اَلصَّفْحَةُ الْبَيْضَاءُ: نۇقسانسىز تەرجىمىھال.

اَلصَّحِيفَةُ الْبَيْضَاءُ: نۇقسانسىز تەرجىمىھال.

كَذْبَةٌ بَيْضَاءُ: زىيىنى يوق يالغان.

بَيْضَةٌ ج بَيْضَاتٌ: دۇبۇلغا؛ تاشاق، ئۇرۇقدان.

بَيْضَةُ الدِّيكِ: خوراز تۇخۇمى (مۇمكىن بولمايدىغان ئىش).

بَيْضَةُ الْخِدْرِ: ئەپسە ئايال، پاك ئايال، ئىپپەتلىك ئايال.

بَيْضَةُ الشَّيْءِ: ئەسلى، يىلتىزى.

بَيْضَوِيٌّ: تۇخۇمغا ئائىت، تۇخۇم شەكىللىك.

«لَا يَهُمُّنَا الشَّكْلُ الْهَنْدَسِيُّ الَّذِي تَأْخُذُهُ الْمَدِينَةُ هَلْ هُوَ مُسْتَدِيرٌ تَمَامًا أَمْ بَيْضَوِيٌّ أَمْ مُرَبَّعٌ»: شەھەرنىڭ گېئومېترىيىلىك شەكلىنىڭ يۇمىلاق ياكى ئېلىپس ۋە ياكى

چاسا شەكلىدە بولۇشى بىرگە مۇھىم ئەمەس.

بَيْطَارٌ ج بَيَاطِرَةٌ: مال دوختۇرى.

بَيْطَرَ يُبَيْطِرُ بَيْطَرَةً الْحِصَانَ: ئاتنى تاقىلىدى.

بَيْطَرَةٌ: مال دوختۇرلۇق.

بَيْطَرِيٌّ: مال دوختۇرلۇق.

«اَلطَّبِيبُ الْبَيْطَرِيُّ يُعَالِجُ الْحَيَوَانَاتِ» : مال دوختۇرى ھايۋانلارنى داۋالايدۇ.

بَيْظٌ: چۈمۈلە تۇخۇمى؛ مەنى (ئەر ـ ئايال ياكى بۇغرا تۆگىنىڭ).

بَيْعٌ ج بُيُوعٌ: ساتماق.

بَيْعٌ جَبْرِيٌّ: زورلاپ سېتىش.

بَيْعٌ عَلَنِيٌّ: ئاشكارا سېتىش.

بَيْعٌ بِالْمُنَادَاةِ: توۋلاپ سېتىش، چاقىرىپ سېتىش.

اَلْبَيْعُ بِالنَّسِيئَةِ: نېسى سودا، نېسى تىجارەت.

اَلْبَيْعُ وَالشِّرَاءُ: ئېلىش ـ سېتىش، تىجارەت.

بَيْعٌ اِخْتِيَارِيٌّ: ئىختىيارىي سېتىش.

اَلْبَيْعُ بِالْمَزَادِ: كىمئارتۇق قىلىپ سېتىش.

بِيعَةُ النَّصَارَى ج بِيَعَاتٌ: چېركاۋ، ئىبادەتخانا.

بِيعَةُ الْيَهُودِ: يەھۇدىلارنىڭ ئىبادەتخانىسى.

بَيْقُورٌ: كالا تويى، كالا پادىسى، بىر توپ كالا.

بِيكَةُ النُّورِ الْكَهْرَبَائِيَّةِ: لامپوچكا.

بَيْلَسَانٌ: بوزۇن دەرىخى.

بَيْنَ: ئوتتۇرا، ئوتتۇرىسى، ئارىسى، ئوتتۇرىسىدا، ئارىسىدا.

«وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ» «قرآن» : سىلەر ئاراڭلارنى تۈزىتىڭلار!

وَقَفْتُ بَيْنَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا تۇردۇم.

لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ اِخْتِلاَفٌ كَبِيرٌ: ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا چوڭ ئىختىلاپ يوق.

بَيْنَ: ئارقىلىق، دا، دە، تا، تە.

مِنْ بَيْنِ: ئارقىلىق، دا، دە، تا، تە.

بَيْنَ يَدَيْهِ: ئۇنىڭ ئالدىدا.

بَيْنَ حِيْنٍ وَ حِيْنٍ، بَيْنَ الْفَيْنَةِ وَ الْفَيْنَةِ بَيْنَ فَتْرَةٍ وَأُخْرَى، بَيْنَ سَاعَةٍ وَ أُخْرَى: ھەرقاچان، ھەممە ۋاقىت، ئۆز ۋاقتىدا، پات ـ پات.

يَزُورُنَا مَابَيْنَ الْفَيْنَةِ وَالْفَيْنَةِ: ئۇ، بىزنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرىدۇ.

بَيْنَ سَمْعِ النَّاسِ وَبَصَرِهِمْ: ئاشكارا، ئوپ ـ ئوچۇق، كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا.

مَابَيْنَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

مَابَيْنَ نَهْرَيْنِ: دەجلە دەرياسى بىلەن فۇرات دەرياسىنىڭ ئوتتۇرىسى.

غُرَابُ الْبَيْنِ: شۇملۇق ئېلىپ كېلىدىغان قاغا. (بۇرۇنقى ئەرەبلەر قاغىنى شۇملۇق ئېلىپ كېلىدۇ دەپ قارايتتى).

فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ: ئەينى ۋاقىتتا، شۇ چاغدا.

حَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ...: ئارىلىقتا، ... ئارىدا.

بَيْنَ الشَّكِّ وَالْيَقِينِ: گۇمان بىلەن ئىشەنچتە ئارىلىقىدا، بىر ئىشىنىپ بىر ئىشەنمەي.

مَابَيْنَ كَبِيرٍ وَصَغِيرٍ: چوڭ ـ كىچىك بولۇپ.

كَانَ بَيْنَ الْغَافِي وَالْوَاعِي: ئۇخلىغان بىلەن ئويغانغانلىق ئارىلىقىدا.

بَيْنَ بَيْنَ: ئوتتۇراھال، نورمال، يامان ئەمەس، ئادەتتىكىدەك.

«لَيْسَ الْمَوْضُوعُ بِصَعْبٍ وَلاَ بِسَهْلٍ وَلَكِنَّهُ بَيْنَ بَيْنَ» : بۇ ماۋزۇ قىيىنمۇ ئەمەس، ئاسانمۇ ئەمەس، ئوتتۇراھال ئىكەن.

بَيْنِي وَ بَيْنَكَ: ئارىمىزدا، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا.

بَيْنَ وَقْتٍ وَ آخَرَ: ھەممە ۋاقىت، دائىم، ھەرقاچان.

ذَاتُ الْبَيْنِ: تۇغقان، نەسەب، دوستلۇق، ئۆچمەنلىك، زىددىيەت.

«لاَ تَرَى فِي الْمَسْجِدِ إِلاَّ السَّاجِدَ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّهِ» : مەسچىتتە پەقەت پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلغۇچىدىن باشقىنى كۆرمەيسەن.

بَيْنَا: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت، تۇساتتىن.

«بَيْنَا مُحَمَّدٌ فِي الْمَكْتَبَةِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ أَبُوهُ» : مۇھەممەد كىتابخانىدا تۇراتتى، ئۇشتۇمتۇت

يېنىغا دادىسى كىرىپ كەلدى.

بَيْنَمَا. بَيْنَا: ... غان چاغدا، ... ئارىلىقىدا.

«بَيْنَمَا أَنَا سَائِرٌ لَمَحْتُ شَبَحًا مُقْبِلاً»:
مېڭىپ كېتىۋېتىپ تۇساتتىن ئالدى تەرەپتىن كېلىۋاتقان سايىنى كۆرۈپ قالدىم.

بُيُوتَاتٌ: ئېسىلزادىلەر ئۆيى.

بُيُوضٌ: تۇخۇمدىن تۇغۇلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

بُيُوضِيٌّ: ئاق قوتان، قاقىر.

هَيٌّ مِن بَيٍّ: ئەسلى ـ پەسلى نامەلۇم.

بَيَّاتٌ: كېچىلىك ھۇجۇم، تۇيۇقسىز ئېلىشىش.

بَيَّارَةٌ: مېۋىلىك باغ.

بَيَّاضٌ: ئاقلامچى؛ قەلەيچى؛ تۇخۇمچى.

دَجَاجٌ بَيَّاضٌ: تۇغۇدىغان مېكىيان.

بَيَّاعٌ ج بَيَّاعُونَ: چار بازارچى، ساتقۇچى، سودىگەر، پىركازچىك.

بَيَّتَ يُبَيِّتُ تَبْيِيتًا الضَّيْفَ: مېھماننى قوندۇرۇۋالدى.

بَيَّتَ الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە كېچىدە ھۇجۇم قىلدى.

بَيَّتَ رَأْيَهُ: ئويغا چۆشتى، پىپىگە چۆشتى، قەستلىدى، پىلانلىدى.

بَيَّتَ فِي الصَّفِّ: سىنىپتىن كۆچەلمىدى.

بَيَّتَهُ: كېچىسى نىيەت قىلدى.

بَيَّتَ الشَّيْءَ: نەرسە مۆلچەرلەندى.

«هَذَا أَمْرٌ بُيِّتَ بِلَيْلٍ»: بۇ كېچىسى چارە ـ تەدبىر كۆرۈلگەن ئىش.

بَيَّتَ الْأَمْرَ: پىلانلىدى، چوڭقۇر ئويلاندى.

«لاَ صِيَامَ لِمَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ» «حديث»:
روزىنى كېچىسى نىيەت قىلىپ تۇتمىغان ئادەمنىڭ روزىسى قوبۇل بولمايدۇ.

بَيَّضَ يُبَيِّضُ تَبْيِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاقارتتى.

بَيَّضَ الْحَائِطَ: تامنى ئاقارتتى.

بَيَّضَ الْآنِيَةَ: قاچىغا كۈمۈش رەڭ ھەل بەردى.

بَيَّضَ الْمَكْتُوبَ: ئاققا كۆچۈردى.

بَيَّضَ الْوَجْهَ: ئۇنى تەقدىرلىدى، ئۇنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلدى.

بَيَّضَ الْأَرُزَّ: گۈرۈچنى ئاقلىدى، شال سوقتى.

بَيَّضَ اللّٰهُ صَفْحَتَهُ: ئاللاھ ئۇنى نۇقسانلاردىن پاك قىلسۇن.

بَيَّضَ قَلْبَهُ: ئۇنى پاك قىلدى.

بَيَّضَ النَّجَاحُ وَجْهَهُ: مۇۋەپپەقىيەتتىن چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

بَيَّضَ الرِّسَالَةَ و نَحْوَهَا: خەتنى تۈزىتىپ قايتا يازدى.

بَيَّيضَةٌ: تۇخۇم ھۇجەيرىسى.

اَلْبَيِّعَانِ: ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى.

«اَلْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَالَمْ يَتَفَرَّقَا» «حديث»:
ئالغۇچى بىلەن ساتقۇچى سودىلاشقان جايىدىن يۆتكىلىپ كەتمىسىلا، ئۇلارنىڭ سودىنى بۇزۇش ئىختىيارى بولىدۇ.

بَيَّنَ يُبَيِّنُ تَبْيِينًا: ئاشكارا قىلدى، ئاشكارىلىدى، بايان قىلدى، ئىزاھلىدى.

«كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ»
«قرآن»: تەپەككۇر قىلىشىڭلار ئۈچۈن ئاللاھ ئۆز ئايەتلىرىنى سىلەرگە شۇنداق بايان قىلىدۇ.

«بَيَّنَ الْكَاتِبُ أَهَمَّ الْأَسْبَابِ الَّتِي أَدَّتْ حَرْبَ حَزِيرَانِ ١٩٦٧»: يازغۇچى 1967 ـ يىلىدىكى 6 ـ ئاي ئۇرۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان مۇھىم سەۋەبلەرنى ئېنىق بايان قىلدى.

بَيِّنٌ: ئاشكارا، ئېنىق، چۈشىنىشلىك.

بَيِّنٌ ج أَبْيِنَاءُ وَبُيَنَاءُ و أَبْيَانٌ: ئۆتكۈر تىل، پاساھەتلىك تىل.

«يَنْزَعُ هَذَا الشَّاعِرُ نُزُوعًا بَيِّنًا إِلَى التَّجْدِيدِ وَ الْإِبْتِكَارِ»: ئۇ شائىرنىڭ يېڭىلىق ۋە ئىجادچانلىق خاھىشى ئېنىق.

بَيِّنَةٌ ج بَيِّنَاتٌ: دەلىل، ئىسپات، ھۆججەت، پاكىت.

«أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ» «قرآن»: رامىزان ئېيىدا

قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسان‌لارغا يېتەكچىدۇر. ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر.

عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ: تولۇق بىلمىگەن، ئىشەنچىسى كامىل.

«**كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَلَمْ أَقْتَنِعْ بِمَا رَوَاهُ الْمُغْرِضُونَ**» ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلەتتىم، شۇڭلاشقا ئۇچۇن مەن يامان غەرەزلىك كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنمىدىم.

بَيِّنَةٌ ظَرْفِيَّةٌ: ۋاستىلىق دەلىل، ۋاستىلىق ئىسپات.

«**اَلْبَيِّنَةُ عَلَى مَنِ ادَّعَى وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ**»: دەۋا قىلغۇچى پاكىت كۆرسىتىشى، ئىنكار قىلغۇچى قەسەم ئىچىشى كېرەك.

كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ أَمْرِهِ: ئۆز ئىشلىرىنى ئېنىق بىلىدۇ، ئۆز ئىشىنى ئوبدان بىلىدۇ.

بَيَّى يُبَيِّي تَبْيِيًّا و تَبْيِيَةً الشَّيْءَ: بايان قىلدى، ئىزاھلىدى.

بَيَّاكَ اللّٰهُ: ئاللاھ مەرتىۋەڭنى يۇقىرى قىلسۇن.

ت

ت «اَلتَّاءُ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 3 ـ ھەرپى بولۇپ ئەبجەد ھېسابىدا «400» نى بىلدۈرىدۇ.

تَاءَمَ يُتَائِمُ مُتَاءَمَةً أَخَاهُ: قوشكېزەك تۇغۇلدى.

تَاءَمَ بَيْنَ مَدِينَةٍ وَأُخْرَى: ئىككى شەھەر ئوتتۇرىسىدا، قېرىنداشلىق مۇناسىۋەت ئورناتتى.

تَابَ يَتُوبُ تَوْبًاو تَوْبَةً و تَابَةً و مَتَابَةً و مَتَابًا و تَتْوِبَةً: تەۋبە قىلدى، گۇناھىنى تىلىدى، ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلىدى، پۇشايمان قىلدى.

«ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا» «قرآن» : ئاندىن ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلغۇچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپىق قىلدى.

تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى، ئاللاھ مەغپىرەت قىلدى.

«عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىشى ئۈمىدلىكتۇر.

تَابَعَ يُتَابِعُ مُتَابَعَةً: ئەگەشتى ، كەينىگە كىردى.

تَابَعَ الرَّئِيسُ عَلَى الْأَمْرِ: رەئىس قوشۇلدى.

تَابَعَ الدَّرْسَ: دەرسنى داۋاملاشتۇردى.

تَابَعَ الْأَمْرَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«لاَ يَعْلَمُ مَاذَا حَلَّ بِطَلَبَتِهِ إِذْ لَمْ يُتَابِعْهُ شَخْصِيًّا مِنْ دَوَائِرِ الْوَزَارَةِ» : مىنىستىرلىك ئورگانلىرىدىن شەخسەن ئۆزى سۈرۈشتۈرۈپ كۆرمىسە ئوقۇغۇچىلىرىغا نېمە بولغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

«لَقَدْأَنْهَى دِرَاسَتَهُ فِي الْمَدْرَسَةِالْإِعْدَادِيَّةِ وَ سَيُتَابِعُ دِرَاسَتَهُ الثَّانَوِيَّةَ» : ئۇ، تولۇقسىز ئوتتۇرىنى تۈگەتتى، تولۇق ئوتتۇرىغا چىقىپ ئوقۇيدۇ.

«دَعْنَا نَسْتَرِح قَلِيلاً قَبْلَ أَنْ نُتَابِعَ الْعَمَلَ» : ئازراق ئارام ئېلىۋېلىپ ئاندىن ئىشنى داۋاملاشتۇرايلى.

تَابِعٌ ج تُبَّعٌ و تَبَعَةٌ م تَابِعَةٌ ج تَوَابِعُ: ئەگەشكۈچى؛ قول ئاستىدىكى؛ شاگىرتى؛ خىزمەتچى؛ بويسۇنغۇچى؛ ئارقىدىكى؛ كەينىدىكى، تەۋە.

تَابِعَةٌ: نەتىجە، ئۇنۇم، مەسئۇلىيەت.

اَلدَّوْلَةُ التَّابِعَةُ: تەسىر دائىرىسى ئىچىدىكى دۆلەت.

«اِشْتَرَى الْبَيْتَ بِتَوَابِعِهِ» : ئۆينى شۇ ئۆيگە تەۋە بولغان نەرسىلىرى بىلەن بىللە سېتىۋالدى، ئۆينى ئىسكىناتلىرى بىلەن قوشۇپ سېتىۋالدى.

اَلدُّوَلُ التَّوَابِعُ : تەسىر دائىرىسى ئىچىدىكى دۆلەتلەر.

تَابِعِيٌّ: مۇسۇلمان بولغان ھالدا بىرەر ساھابىغا مۇلاقات بولۇپ، مۇسۇلمان پېتى ۋاپات بولغان كىشى.

تَابِعُ التَّابِعِيِّ: تابىئىنلارغا مۇلاقات بولغانلار.

تَابِعِيَّةٌ: قاراشلىق، تەۋەلىك؛ دۆلەت تەۋەلىكى.

تَابِلٌ: دورا ـ دەرمان.

تَابُوتٌ ج تَوَابِيتُ: ساندۇق، تاۋۇت، ساندۇقچە.

تَابُوتُ الْمَوْتَى: ئۆلۈك ساندۇقى.

«إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَايُوْحَى أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ» «قرآن» : ئۆز ۋاقتىدا ئاناڭنىڭ كۆڭلىگە پەقەت ۋەھيي ئارقىلىق بىلىنىدىغان نەرسىلەرنى سالدۇق. ئۇنى ساندۇققا سالغىن.

تَابُوتُ السَّاقِيَةِ: سوۋغا.

تَابُورٌ ج تَوَابِيرُ: كالوننا؛ سەپ.

اَلتَّابُورُ الْخَامِسُ: بەشىنچى باشقارما (بىرەر دۆلەتنىڭ دۈشمەن دۆلەتتە يوشۇرۇنغان جاسۇسلىرى ۋە تەرەپدارلىرى)

تَاجٌ ج تِيجَانٌ: تاج.

تَاجُ الْعَرَبِ: ئەرەبلەرنىڭ باش ياغلىقى، سەللە، رومال.

تَاجُ الْأُذُنِ: قۇلاق كىچىكى (قۇلاق سۆپۈرسىنىڭ ئىگىلىپ تۇرغان قىسمى).

تَاجُ الْعَمُودِ: تۈۋرۈكنىڭ بېشىدىكى نەرسە.

حُرُوفُ التَّاجِ: ھەرپلەرنىڭ چوڭ يېزىلىشى.

«تَاجُ الْمُرُوَّةِ التَّوَاضُعُ»: ئادەمگەرچىلىكنىڭ تاجى كەمتەرلىكتۇر.

تَاجَ يَتُوجُ تَوْجًا: بولۇقتى، ئۆچرىدى، ئوگۇش-لۇق بولدى.

تَاجَرَ يُتَاجِرُ مُتَاجَرَةً: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

تَاجَرَ فِي بَيْعِ الْبَضَائِعِ الْمُسْتَوْرَدَةِ: ئىمپورت قىلىنغان ماللار سودىسى بىلەن شۇغۇللاندى.

تَاجِرٌ ج تُجَّارٌ و تِجَارٌ و تُجُرٌ: سودىگەر، تىجارەتچى.

تُجَّارُ الْحَرْبِ: ئۇرۇشخۇمارلار.

تَاجِرٌ بِالْعُمُولَةِ: ۋاكالەتچى، سودىگەر.

تَاجِرُ الْجُمْلَةِ: توپ-ساتقۇچى سودىگەر، دۆلك ساتقۇچى سودىگەر.

تَاجِرُ الْمُفَرَّقِ أَوِالْقَطَّاعِيِّ أَوِالتَّجْزِئَةِ: پارچە سېتىش سودىگىرى.

تَاجِرُ دِينٍ: شەخسىي پايدا مەنپەئەت يولىدا ئىنساپ ۋىجدانىنى ساتىدىغان ئادەم.

تَاجِرُ سِيَاسَةٍ: سىياسەت بەدىكى.

تَاجِرُ مَبَادِئَ: پىرىنسىپ بىلەن سودىلاشقۇچى.

تَاجِرَةٌ ج تَوَاجِرُ: ئايال سودىگەر.

تَاجِيُّ الشَّكْلِ: تاجسىمان، تاج شەكىللىك.

اَلشَّرْيَانُ التَّاجِيُّ: تاجسىمان يۈرەك قان تومۇرى.

تَاحَ يَتِيحُ تَيْحًا فِي مَشْيِهِ: ھازىرلاندى، تەييارلاندى، تەق بولدى، ئىمكانىيەت يارىتىلدى.

تَاخَمَ يُتَاخِمُ مُتَاخَمَةً الْمَكَانَ: جاي چېگرىلاندى، تۇتاشتى.

«تُتَاخِمُ حُدُودَ الْعِرَاقِ الشَّرْقِيَّةَ جِبَالٌ عَالِيَةٌ»: ئىراقنىڭ شەرقىي چېگرىسىغا ئېگىز تاغلار تۇتىشىپ كېتىدۇ.

تَارَ يَتِيرُ تَيَرَانًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، مەۋج ئۇردى.

تَارَةً: بىر قېتىم؛ گاھى، بەزىدە؛ كۆپ چاغلاردا.

«فَعَلْتُهُ تَارَةً بَعْدَ أُخْرَى»: مەن ئۇنى ئارقا ـ ئارقىدىن قىلدىم.

تَارٌّ: سېمىز.

تَارِزٌ: چىڭ، قاتتىق.

تَارِسٌ: برونېۋىك.

تَارِعٌ ج تَوَارِعُ: يەر كۆلىمى.

تَارَكَ يُتَارِكُ مُتَارَكَةً: سۈلھ قىلدى، ئۇرۇش توختاتتى.

تَارِيخٌ ج تَوَارِيخُ: ئاي ـ كۈن، ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يىلنامە، ۋەقەلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى خاتىرىلەش.

تَارِيخُ شَخْصٍ: تەرجىمىھال، بىرەر شەخسنىڭ ھاياتى توغرىسىدىكى خاتىرە.

بِلَا تَارِيخٍ: ئاي ـكۈنى يوق، تارىخىي يېزىلمىغان.

شَخْصِيَّاتٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي شەخسلەر.

اَلْمَادِيَّةُ التَّارِيخِيَّةُ: تارىخىي ماتېرىيالىزم.

تَاسِعٌ: توققۇزىنچى.

تَاسِعَ عَشَرَةَ: ئون توققۇزىنچى.

«حَضَرَ فِي الْيَوْمِ التَّاسِعِ مِنَ الشَّهْرِ»: ئۇ مۇشۇ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى كەلدى.

تَاسُوعَاءُ: مۇھەررەم (ھىجرىيىنىڭ 1 ـ ئېيى) نىڭ 9 ـ كۈنى.

تَافِزٌ: مەينەت، پاسكىنا، نىجىس، يىرگىنىشلىك.

اَلرَّجُلُ التَّافِزُ: مەينەت ئادەم، پاسكىنا ئادەم.

تَافِهٌ ج تَوَافِهُ: ئادىي؛ ئازغىنە؛ ئاجىز، زەئىپ؛ ناچار، ئەرزىمەس؛ تەمسىز، مەززىسى يوق، لاۋزا.

تَافِهٌ مِنَ الْأَشْيَاءِ: ئەرزىمەس، ئازراقمۇ قىممىتى يوق، ئەرزان.

«اِشْتَرَى الثَّوْبَ بِسِعْرٍ تَافِهٍ»: كىيىمنى ئەرزان

باھادا سېتىۋالدى.

تَافِهٌ مِنَ النَّاسِ: ئەرزىمەس ئادەم، پەس ئادەم.

تَافِهٌ مِنَ الْكَلَامِ: ئەھمىيەتسىز گەپ، تېتىقسىز گەپ.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يُضَيِّعُ وَقْتَهُ وَجُهْدَهُ فِي تَوَافِهِ الْأُمُورِ» : كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ۋاقتىنى ۋە تىرىشچانلىقىنى ئەرزىمەس ئىشلارغا زايا قىلىۋاتىدىغانلارمۇ بار.

«لَيْسَ هَذَا سِوَى أَمْرٍ تَافِهٍ وَعَلَيْنَا أَلَّا نُزْعِجَ الْكَثِيرِيْنَ بِهِ» : بۇ بىر ئەرزىمەس ئىش، ئۇنى دەپ كۆپچىلىكنى چۆچىتىۋەتمەيلى .

تَاقَ يَتُوقُ تَوْقًا و تُؤُوقًا و تَوَقَانًا و تِيَاقَةً الرَّجُلُ و إِلَيْهِ: سېغىندى، كۆرگۈسى كەلدى، ئارزۇمەند بولدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى.

«كُلُّ جِيْلٍ جَدِيدٍ يَتُوقُ إِلَى تَبْدِيلِ بَعْضِ الْأَوْضَاعِ الْمَوْرُوثَةِ» ھەربىر يېڭى ئەۋلاد ئەنئەنىۋى ھالەتلەرنى ئۆزگەرتىشكە خۇشتار.

تَاكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى).

تَالَ يَتُولُ تَوْلاً: كۆز باغلاپ قايمۇقتۇردى، جادۇ قىلدى.

تَالِدٌ ج تَوَالِدُ: ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان، ئەجدادلاردىن قالغان.

«ذَهَبَ بِالتَّالِدِ وَالطَّرِيْفِ» : كونا ـ يېڭى ھەممىنى ئېلىپ كەتتى.

تَالِفٌ ج تَوَالِفُ: بۇزۇلغان، ۋەيران قىلىنغان.

تَالِهٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، بىئەپ ھالەتتە قالغۇچى.

تَالِهُ الْعَقْلِ: ھەيرەتتە قالغۇچى، ئەقلى قاچقۇچى، پىكرى بۆلۈنگۈچى.

تَالٍ ج تَالِيَاتٌ: ئات بەيگىسىدە 4 ـ بولۇپ چىققۇچى.

تَالٍ م تَالِيَةٌ ج تَوَالٍ: ئەگەشكۈچى، ئىز باسقۇچى؛ تۆۋەندىكى؛ ۋارىس؛ داۋامى، داۋاملاشتۇرغۇچى.

«يَجِبُ أَنْ نَقِيْسَ الْأَدَبَ بِمَقَايِيْسِ عَصْرِهِ لَا بِمَقَايِيْسِ عَصْرٍ تَالٍ» : بىز ئەدەبىياتنى كېلىدىغان ئەسىرنىڭ ئۆلچەملىرى بىلەن ئۆلچىمەي، ئۇنى ئۆز زامانىسىنىڭ ئۆلچىمى بىلەن ئۆلچىشىمىز كېرەك.

بِالتَّالِي: شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇڭا، مۇقەررەر، ئارقىدىنلا، ئىككىنچى، تۆۋەندە.

«أَنَا أَذْهَبُ مَعَكَ فِي صَبَاحِ الْيَوْمِ التَّالِي إِنْ شَاءَاللّٰهُ» : خۇدا خالىسا ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە مەن سەن بىلەن بىللە بارىمەن.

تَامَهُ يَتِيمُ تَيْمًا الْحُبُّ: ئۇنى ئىشق ـ مۇھەببەت چىرمىۋالدى، ئاشىقى بىقارار بولدى.

تَامٌّ: پۈتۈنلەي، تولۇق، پۈتۈن.

بَدْرٌ تَامٌّ: تولۇن ئاي، تولغان ئاي.

تَامُولٌ: ئالقات مۇرابباسى، سىترات مۇرابباسى.

تَانِ: ئىككىسى، ئىككى، بۇ ئىككىسى (ئايال) مۇئەننەس ئىككىلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

تَانْبُولٌ: ئالقات مۇرابباسى، سىترات مۇرابباسى.

تَانِكَ و تَانِّكَ: بۇ ئىككىسى (ئايال) مۇئەننەس ئىككىلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى.

تَاهَ يَتِيهُ تَيْهًا و تَيَهَانًا: ئازدى، ئاداشتى، يولدىن ئازدى؛ ھالاك بولدى.

تَاهَ فِي الْأَرْضِ: ئېزىپ قالدى، ئادىشىپ قالدى.

«قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِيْنَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ» «قۇرئان» : ئاللاھ دېدى: «ئۇلارنىڭ مۇقەددەس يەرگە كىرىشى 40 يىلغىچە ھارام قىلىندى (بۇ جەرياندا) ئۇلار زېمىندا ئادىشىپ يۈرىدۇ...»

تَاهَ الْفِكْرُ: ئىدىيە قالايمىقانلىشىپ كەتتى، گاڭگىراپ قالدى، پاراكەندە بولدى.

تَاهَ يَتِيهُ تِيْهًا: كۆرەڭلىدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، خۇدىنى بىلمەي قالدى.

تَاهَ بَصَرُهُ عَنِ الشَّيْءِ: كۆزىگە چېلىقماي قالدى.

تَاهَ فِي مَشْيِهِ: غادايدى، گىدەيدى.

تَائِبٌ: تۆۋا قىلغۇچى، قايتقۇچى، يانغۇچى.

تَائِجٌ: تاجدار، تاج كىيگۈچى.

تَائِقٌ: سېغىنغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى،

ئىشتىياق باغلىغۇچى، ئارزۇمەن.

أَنَا تَائِقٌ لِلِقَاءِكَ: مەن سېنى كۆرۈشكە خۇشتار، سېغىنغۇچى، ئىنتىزار بولغۇچى، ئىشتىياق باغلىغۇچى، ئارزۇمەن.

تَائِهٌ: يولدىن ئاداشقۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان.

تَآخَى يَتَآخَى تَآخِيًا: قېرىنداش بولۇشتى.

تَآزَرَ يَتَآزَرُ تَآزُرًا: ياردەملەشتى؛ ئىتتىپاقلاشتى.

تَآسَى يَتَآسَى تَآسِيًا الْقَوْمُ: ئۇلار ئۆز ئارا تەسەللى بېرىشتى.

تَآكَلَ يَتَآكَلُ تَآكُلاً الْحَدِيدُ: كۆمۈر دات يېسىش ۋە باشقا سەۋەبلەردىن ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

تَآكُلٌ: ئازابلىنىش، قىينىلىش.

تَآلَفَ يَتَآلَفُ تَآلُفًا الْقَوْمُ: بىرلەشتى، ئىناق بولدى، ئىتتىپاقلاشتى.

تَآلَفَتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋازلار ماس كەلدى، ماسلاشتى.

تَآلُفٌ: بىرلىشىش، دوستلىشىش.

تَآمَرَ يَتَآمَرُ تَآمُرًا بِهِ: زىيانكەشلىك قىلدى، سۇيىقەست قىلدى.

تَآمَرَ الشَّخْصُ: تىل بىرىكتۈردى، سۇيىقەست پىلانلىدى.

«تَآمَرَ عَدَدٌ مِنَ الضُّبَّاطِ عَلَى قَلْبِ الْحُكْمِ»: ئوفىتسېرلاردىن بىرقانچىسى ھاكىمىيەتنى ئاغدۇرۇشقا تىل بىرىكتۈردى.

تَآمُرٌ: سۇيىقەست پىلانلىماق، ھىيلە - مىكىر ئىشلەتمەك، تىل بىرىكتۈرمەك.

تَآنَسَ يَتَآنَسُ تَآنُسًا الْقَوْمُ: ئىناق ئۆتۈشتى.

«كَانَتِ الْمَقَاهِي مُلْتَقَى لِأَبْنَاءِ الْبَلَدِ يَجْلِسُونَ فِيهَا يَتَآنَسُونَ بِالْأَحَادِيثِ»: قەھۋەخانىلار يۇرتداشلار ئۇچرىشىدىغان جاي بولۇپ، ئۇلار ئۇ يەردە ئولتۇراتتى، گەپ - سۆز قىلىشىپ كۆڭۈل ئاچاتتى، ئىللىق مۇڭدىشاتتى.

تَأَبَّدَ يَتَأَبَّدُ تَأَبُّدًا: ياۋايىلاشتى، ۋەھشىلەشتى.

تَأْبِيرٌ: چاڭلاشماق.

تَأَبَّطَ يَتَأَبَّطُ تَأَبُّطًا الشَّيْءَ: قولتۇقلىدى، قولتۇقىغا قىستى.

تَأَبَّطَ كُتُبَهُ: ئۇ كىتابلىرىنى قولتۇقىغا قىستۇردى.

تَأَبَّى يَتَأَبَّى تَأَبِّيًا الشَّخْصُ: باش تارتتى، ئۇنىمىدى.

تَأَبَّى عَنِ الدَّنِيَّةِ: ئالىيجاناب بولدى.

تَأَبَّى عَلَيْهِ: غادىيىۋالدى، ھاكاۋۇر بولدى.

تَأْبِينٌ: تەزىيە بىلدۈرمەك، مېيىتنىڭ ياخشى سۈپەتلىرىنى تەرىپلەپ يىغلىماق.

«شَارَكَ عَدَدٌ مِنَ الشُّعَرَاءِ فِي تَأْبِينِ الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ»: مەرھۇم رەئىسنىڭ تەزىيە مۇراسىمىغا بىر تۈركۈم شائىرلار قاتناشتى.

حَفْلَةٌ تَأْبِينِيَّةٌ: ماتەم مۇراسىمى.

تَأْتَأَ يَتَأْتِئُ تَأْتَأَةً و تَأْتَاءً الرَّجُلُ: دائىم تانى تەلەپپۇز قىلىپ كېكەچلەپ سۆزلىدى.

تَأَتَّى يَتَأَتَّى تَأَتِّيًا الشَّيْءُ لَهُ: مۇيەسسەر بولدى، ئوڭۇشلۇق بولدى.

تَأَتِّي: تەييارلانماق، ئېلىشىش.

حُسْنُ التَّأَتِّي: بىرەر شەيئى بىلەن ئېلىشىش ياكى ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئېلىشىش.

تَأَثَّثَ يَتَأَثَّثُ تَأَثُّثًا الْبَيْتُ: ئۆي جاھازلاندى، سەرەمجانلاشتى.

تَأَثَّرَ يَتَأَثَّرُ تَأَثُّرًا مِنْ كَذَا أَوْبِكَذَا: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى.

تَأَثَّرَ بِهِ: تەسىرلەندى، ئۇنىڭ مەسلىكىدە ماڭدى.

«تَأَثَّرَ كَثِيرًا عِنْدَمَا عَلِمَ بِوَفَاةِ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ ۋاپاتىدىن خەۋەر تېپىپ كۆپ تەسىرلەندى.

تَأَثَّرَ مِنْ كَلَامٍ أَوْ فِعْلٍ: كۆڭلى خۇش بولدى؛ خاپا بولدى.

تَأَثَّرَ مِنْهُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَأَثَّرَ الْكَاتِبُ بِأَسَالِيبَ الْأَدَبِ الْعَرَبِيِّ: يازغۇچى غەرب ئەدەبىي ئۇسلۇبىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى.

تَأَثَّرَ مِنْ كَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىدىن غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَأَثَّرَتْ عَوَاطِفُهُ: تەسىرلەندى، ھاياجانلاندى.

تَأَثَّمَ يَتَأَثَّمُ تَأَثُّمًا: يامان يولدىن قايتتى.

تَأَثَّمَ الْوَرِعُ: گۇناھتىن ساقلاندى.

تَأْثِيرٌ: تەسىر، تەسىرات، رول، تەسىر كۈچ، كۈچ.

«اِقْتَرَفَ جَرِيمَتَهُ تَحْتَ تَأْثِيرِ الْغَضَبِ»: ئۇ ئاچچىقىغا پايلىماي جىنايەت ئۆتكۈزۈپ قويدى.

«فَقَدَ وَعْيَهُ بِتَأْثِيرِ الْمُخَدِّرِ»: مەست قىلغۇچى دورىنىڭ تەسىرى بىلەن ھوشىنى يوقاتتى.

فُلَانٌ ذُوتَأْثِيرٍ كَبِيرٍ: پالانىنىڭ تەسىرى چوڭ.

تَأَجَّجَ يَتَأَجَّجُ تَأَجُّجًا: پاللىدى، يالتىرىدى.

تَأَجَّجَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ياندى.

تَأَجَّجَ فُلَانٌ غَضَبًا: پالانىنىڭ غەزەپ ئوتى ياندى.

تَأَجَّجَ فُلَانٌ ذَكَاءً: پالانىنىڭ ئەقلىي يورۇپ كەتتى.

تَأَجَّجَتِ النَّهَارُ: كۈن قىزىپ كەتتى، كۈن ئىسسىپ كەتتى.

تَأَجَّرَ يَتَأَجَّرُ تَأَجُّرًا: ئىجارىگە بەردى.

تَأَجَّلَ يَتَأَجَّلُ تَأَجُّلًا: كېچىكتى، ئارقىغا سوزۇلدى.

تَأَجَّلَ الْاِجْتِمَاعُ: يىغىن كېچىكتى.

«عَرَفْتُ قَبْلَ لَحْظَةٍ أَنَّ الْمُؤْتَمَرَ قَدْ تَأَجَّلَ اِنْعِقَادُهُ»: بايىلا قۇرۇلتاينىڭ ئېچىلىش ۋاقتىنىڭ كېچىككەنلىكىدىن خەۋەر تاپتىم.

تَأْجِيرٌ: ئىجارىگە بەرمەك.

تَأْجِيلٌ: ئارقىغا سۈرمەك.

تَأَخَّرَ يَتَأَخَّرُ تَأَخُّرًا: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

تَأَخَّرَ الشَّيْءُ عَنْ غَيْرِهِ: ئۇنىڭدىن كېيىن كەلدى.

«لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ»

‹قرآن›: ئاللاھنىڭ سېنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن...

«تَأَخَّرَتِ الطَّائِرَةُ عَنْ مَوْعِدِ وُصُولِهَا»: ئايروپىلان يېتىپ بارىدىغان ۋاقتىتىن كېچىكتى.

«أَنْتَ تَأَخَّرْتَ كَثِيرًا الْيَوْمَ»: بۈگۈن كۆپ كېچىكتىڭ.

تَأَخُّرٌ: كېچىكمەك، كېيىن قالماق

«كَانَتِ الْبِلَادُ فِي حَالَةِ تَأَخُّرٍ مِنَ النَّوَاحِي الْاِقْتِصَادِيَّةِ وَ الْعِلْمِيَّةِ وَغَيْرِهَا»: مەملىكەت ئىقتىسادى ۋە ئىلمىي ۋە باشقا جەھەتلەردە قالاق ھالەتتە ئىدى.

«مَا زَالَتْ دُوَلُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ تُعَانِي مِنْ حَالَةِ التَّأَخُّرِ»: ئۈچىنچى دۇنيا ئەللىرى يەنىلا قالاقلىق ھالىتىگە دۇچ كەلمەكتە.

تَأَخَّى يَتَأَخَّى تَأَخِّيًا الْأَمْرَ: كۆزلىدى، دىلىغا پۈكتى، ئىنتىلدى.

تُؤَدَةٌ: ۋەزمىنلىك، تەمكىنلىك، ئېغىر - بېسىقلىق.

«قَامَ بِعَمَلِهِ فِي تُؤَدَةٍ»: ئىشنى تەمكىنلىك بىلەن قىلدى.

«تَكَلَّمَ بِكُلِّ تُؤَدَةٍ وَرَوِيَّةٍ»: تەمكىنلىك ۋە ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن سۆزلىدى.

تَأَدَّبَ يَتَأَدَّبُ تَأَدُّبًا الرَّجُلُ: ئۆزىنى ئەقىللىق ھېسابلىدى، مەدەنىيلىق قىلدى، يېتىم ئاقساقاللىق قىلدى.

تَأَدَّبَ بِهِ: ئەگەشتى، ئۈلگە قىلدى.

«تَأَدَّبَ بِأَدَبِ الْقُرْآنِ»: ئۇ قۇرئان ئەخلاقىنى ئۆزىگە ئۈلگە قىلدى.

تَأَدُّبٌ: ئەدەپلىك بولماق، نازاكەتلىك بولماق، تەربىيە ئالماق، ئەدەپ ئۆگەنمەك، سىپايە بولماق، مەدەنىيەتلىك بولماق.

تَأَدَّى يَتَأَدَّى تَأَدِّيًا: يەتتى، باردى، يېتىپ باردى، ئۇلاشتى.

تَأَدَّى إِلَى الْفَنَاءِ: ئۆلۈم گىردابىغا بېرىپ قالدى.

تَأْدِيبٌ: جازالىماق، ئەدەپلىمەك، تەلىم - تەربىيە بەرمەك.

تَأْدِيبِيٌّ: تەربىيىۋى، مەدەنىي، تەربىيە خاراكتېرلىك.

حَمْلَةٌ تَأْدِيبِيَّةٌ: جازا يۈرۈشى، قارشى يۈرۈش قىلىش.

مَجْلِسُ تَأْدِيبٍ: جازالاش ئىشلىرىنى قاراپ چىقىدىغان ھەيئەت.

إِجْرَاءٌ تَأْدِيبِيٌّ: جازالاش چارىلىرى.

تَأْدِيَةٌ: ئادا قىلماق، ئورۇنلىماق، بېجىرمەك.

تَأَذَّنَ يَتَأَذَّنُ تَأَذُّنًا: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى.

تَأَذَّنَ بِالشَّرِّ: ئاگاھلاندۇردى.

«وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ» ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار «نېمىتىمگە شۈكرى قىلساڭلار (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن ... دەپ جاكارلىدى.

تَأَذَّى يَتَأَذَّى تَأَذِّيًا: ئەزىيەت يېدى، زەخمەت يېدى، ئازار يېدى.

«لَمْ يَتَأَذَّ بِالْحَادِثِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ»: خۇداغا شۈكرى، ھادىسىدە زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچرىمىدى.

تَأَرْجَحَ يَتَأَرْجَحُ تَأَرْجُحًا الرَّجُلُ: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، سىلكىندى.

تَأَرَّجَ يَتَأَرَّجُ تَأَرُّجًا: خۇش ھىد پۇرىدى.

تَأْرِيخٌ ج تَوَارِيخُ: ئاي ـ كۈن، ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يىلنامە، ۋەقەلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ يۈز بەرگەن ۋاقتىنى خاتىرىلەش.

بِلَا تَأْرِيخٍ: ئاي ـ كۈنى يوق، تارىخى يېزىلمىغان.

تَأْرِيخٌ شَخْصِيٌّ: تەرجىمىھال، بىرەر شەخسنىڭ ھاياتى توغرىسىدا خاتىرە

«يَنْتَهِي الْعَمَلُ بِتَأْرِيخِ ١٥/٣/١٩٨٣»: ئىش 1983 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى ئاياغلىشىدۇ.

تَأَزَّحَ يَتَأَزَّحُ تَأَزُّحًا: كېچىكتى.

تَأَزَّمَ يَتَأَزَّمُ تَأَزُّمًا: ئۇلۇم خەۋپىدە قالدى.

تَأَزَّمَ الْمَوْقِفُ: ۋەزىيەت يامانلاشتى.

تَأَسَّسَ يَتَأَسَّسُ تَأَسُّسًا: قۇرۇلدى.

تَأَسَّسَ الْمَرْكَزُ وَنَحْوُهُ: مەركەز قۇرۇلدى.

«تَأَسَّسَتْ هَذِهِ الْجَامِعَةُ سَنَةَ ١٣٩٥ هـ»: بۇ ئۇنىۋېرسىتېت ھىجرىيىنىڭ 1390 ـ يىلى قۇرۇلغان.

تَأَسَّفَ يَتَأَسَّفُ تَأَسُّفًا: ئەپسۇسلاندى، خىجىل بولدى.

تَأَسَّفَ عَلَيْهِ وَلَهُ: ئەپسۇسلاندى.

«تَأَسَّفَ عَلَى وُقُوعِ الْحَادِثِ»: ئۇ ھادىسە يۈز بەرگەنلىكىدىن ئەپسۇسلاندى.

تَأَسُّفٌ: پۇشايمان قىلماق، ئەپسۇسلانماق، ھەسرەتلەنمەك، قايغۇرماق.

تَأَسَّلَ يَتَأَسَّلُ تَأَسُّلًا أَبَاهُ: ئاتىسىغا ئوخشىدى.

تَأَسَّى يَتَأَسَّى تَأَسِّيًا: تەسەللى تاپتى.

تَأَسَّى بِهِ: ئەگەشتى.

تَأْسِيَةٌ: تەزىيە، تەسەللى.

تَأْسِيسٌ: قۇرماق، بەرپا قىلماق، تىكلىمەك، تەسىس قىلماق .

تَأْسِيسَاتٌ حُكُومِيَّةٌ: ھۆكۈمەت ئورگانلىرى.

مَجْلِسٌ تَأْسِيسِيٌّ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

جَمْعِيَّةٌ تَأْسِيسِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

هَيْئَةٌ تَأْسِيسِيَّةٌ: ھەيئەت.

«قَدَّمَتِ الْهَيْئَةُ التَّأْسِيسِيَّةُ لِلشَّرِكَةِ الْجَدِيدَةِ طَلَبًا لِلسَّمَاحِ لَهَا بِالْبَدْءِ فِي مَشَارِيعِهَا»: ھەيئەت يېڭى شىركەتكە ئۆزىنىڭ پىلانلىرىنى باشلاشقا رۇخسەت قىلىش تەلىپىنى قويدى.

تَأَشَّبَ يَتَأَشَّبُ تَأَشُّبًا الْقَوْمُ: ئارىلاشتى، گىرەلەشتى، يىغىلدى.

تَأَشَّرَ يَتَأَشَّرُ تَأَشُّرًا: ئىمزا قويدى.

تَأْشِيرٌ ج تَأْشِيرَاتٌ: ۋىزا؛ ۋىزا بەرمەك، ئىمزا قويماق.

تَأَصَّلَ يَتَأَصَّلُ تَأَصُّلًا: ئەسلىنى ئىنىقلاپ بەردى، كېلىشىش مەنبەسىنى ئايدىڭلاشتۇردى.

عِلْمُ التَّأْصِيلِ: سۆزلەرنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن، ئېتىمولوگىيە.

تَأْصِيلَةٌ: قانداشلىق.

تَأَقْلَمَ يَتَأَقْلَمُ تَأَقْلُمًا الْغَرِيبُ: چەتتىن كەلگەن كىشى يېڭى مۇھىتقا كۆندى.

«تَأَقْلَمَ مَعَ هَذِهِ الْحَيَاةِ الْجَدِيدَةِ»: ئۇ بۇ يېڭى ھاياتقا كۆنۈپ كەتتى.

تَأَكْسَدَ يَتَأَكْسَدُ تَأَكْسُدًا: دات باستى، ئوكسىدلاشتى.

تَأَكْسَدَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلاشتى.

تَأَكَّدَ يَتَأَكَّدُ تَأَكُّدًا: چىڭىدى، پۇختىلاندى، ئىسپاتلاندى.

تَأَكَّدَ مِنْهُ: ئېنىقلىۋالدى، ئېنىقلىدى.

تَأَكَّدَ لَهُ: ئېنىق بولدى.

«تَأَكَّدَ أَنَّهُ سَيُسَافِرُ غَدًا»: ئۇ ئەتە سەپەر قىلىدىغانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈردى.

«تَأَكَّدَ لِي أَنَّهُ لاَ يَبْغِي سِوَى الْخَيْرِ»: ئۇنىڭ ياخشىلىقتىن باشقىنى تىلىمەيدىغانلىقى ماڭا ئېنىق بولدى.

«عَلَيْكَ أَنْ تَتَأَكَّدَ مِنْ سَلاَمَةِ الْمَشْرُوعِ قَبْلَ أَنْ تُقْدِمَ عَلَيْهِ»: پىلانغا كىرىشىشتىن بۇرۇن پۇختا بولغانلىقىنى ئېنىقلىۋېلىشىڭ كېرەك.

تَأَكَّلَ يَتَأَكَّلُ تَأَكُّلاً الشَّيْءُ: يېيىلدى؛ خورىدى، ئۆز - ئۆزىدىن چىرىدى.

تَأَكَّلَتِ الصُّخُورُ: قورام تاش ئۆزۈلۈپ كەتتى.

بَدَأَتْ أَسْنَانُهُ تَتَأَكَّلُ: ئۇنىڭ چىشلىرىنى قۇرت يېگىلى تۇردى.

تَأَكَّلَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلىشىپ ئۈزۈلۈشقا باشلىدى.

تَأْكِيدٌ: تەكىتلەش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش، ئەمەلىيلەشتۈرۈش، ئېنىقلاش.

بِالتَّأْكِيدِ: سۆزسىز، جەزمەن، مۇقەررەر، راستىنلا، ھەقىقەتەن.

«اَلْجَوُّ خَانِقٌ وَحَارٌّ لِذَا فَإِنَّ الْمَطَرَ سَيَنْزِلُ بَعْدَ قَلِيلٍ بِالتَّأْكِيدِ»: ھاۋا تىنجىق ۋە ئىسسىق، قارىغاندا بىر ئازدىن كېيىن چوقۇم يامغۇر ياغىدۇ.

بِكُلِّ تَأْكِيدٍ: جەزمەن، راستىنلا، ھەقىقەتەن.

لاَمُ التَّأْكِيدِ: تەكىتلەش ئۈچۈن كېلىدىغان «ل» (سۆزنى تەكىتلەش ئۈچۈن سۆزگە قوشۇلۇپ كېلىدىغان لام).

اَلتَّأْكِيدَاتُ الْقَاطِعَةُ: سەپسەتە، نەيرەڭ، مۇقام.

تَأَلَّبَ يَتَأَلَّبُ تَأَلُّبًا الْقَوْمُ: توپلاشتى.

«لَمْ يُصَدِّقْهُ بِالرَّغْمِ مِنَ التَّأْكِيدَاتِ الَّتِي قَدَّمَهَا لَهُ»: ئۇ ئۆزىگە بەرگەن كاپالەتلەرگە قارىماي ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى.

تَأَلَّبُوا عَلَى الأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، ئۆم بولۇشتى.

تَأَلَّفَ يَتَأَلَّفُ تَأَلُّفًا مِنْ كَذَا: ... دىن تەركىب تاپتى، ... تەشكىل قىلىنىدى، ... دىن قۇرۇلدى.

«كَانَ الْوَلَدُ يَتَأَلَّفُ مِنْ خَمْسَةِ أَعْضَاءٍ»: ئۆمەك بەش ئەزادىن تەركىب تاپقانىدى.

«يَتَأَلَّفُ الْمَبْنَى مِنْ أَرْبَعَةِ أَدْوَارٍ وَاسِعَةِ الأَرْجَاءِ»: بۇ بىنا كەڭ - كۇشادە تۆت ئېغىز چوڭ ئۆيدىن تەركىب تاپقان.

تَأَلَّقَ يَتَأَلَّقُ تَأَلُّقًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقنىدى.

تَأَلَّقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَأَلَّقَ نَجْمُهُ: داڭ چىقاردى، شۆھرەت قازاندى.

تَأَلَّقَ حَرَارِيٌّ: بەزى مەدەنلەرنىڭ قىزىتقان چاغدىكى چاقنىشى.

تَأَلَّمَ يَتَأَلَّمُ تَأَلُّمًا الْمَرِيضُ: ئاغرىق ئازابلاندى.

تَأَلَّمَ مِنْ فُلاَنٍ: شىكايەت قىلدى، داتلىدى.

«تَأَلَّمَ الْجُنُودُ لِمَا أَصَابَهُمْ مِنْ هَزِيمَةٍ»: ئەسكەرلەر يېڭىلىش سەۋەبىدىن دۇچ كەلگەن نەرسىلەردىن ئەلەم چەكتى.

تَأَلَّهَ يَتَأَلَّهُ تَأَلُّهًا: ئىلاھقا ئايلاندى، ئىلاھلىق دەۋاسى قىلدى؛ ئىبادەت قىلدى.

تَأَلَّهَ الشَّخْصُ: زاھىد بولدى.

تَأَلَّهَ الْعَاتِيُّ: خۇدالىق دەۋاسى قىلدى.

تَأَلَّى يَتَأَلَّى تَأَلِّيًا: قەسەم قىلدى، قەسەمياد قىلدى.

تَأْلِيفٌ ج تَآلِيفُ وَتَأْلِيفَاتٌ: كىتاب، ئەسەر.

«عُرِفَ السُّيُوطِي بِتَآلِيفِهِ الْكَثِيرَةِ فِي اللُّغَةِ وَ الأَدَبِ»: سويۇتى تىل ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى ئەسەرلىرىنىڭ كۆپلىكى بىلەن تونۇلدى.

تَأْلِيفُ الْكِتَابِ: كىتاب يېزىش، كىتاب تۈزۈش.

تَأْلِيفُ الْحَيَوَانِ: ھايۋانلارنى كۆندۈرۈش.

تَأْلِيهٌ: بىر ئىلاھنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش.

تَأَمْرَكَ يَتَأَمْرَكُ تَأَمْرُكًا الشَّخْصُ: ئامېرىكىلىق بولۇپ كەتتى، ئامېرىكىلىشىپ كەتتى.

تَأَمُّرٌ: زورلۇق قىلىش، ئۆكتەملىك قىلىش.

تَأَمَّلَ يَتَأَمَّلُ تَأَمُّلاً: سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى، سەپسېلىپ قارىدى.

تَأَمَّلَ الأَمْرَ وَ فِيهِ: چارە - تەدبىر ئويلىدى، قايتا قاراپ چىقتى.

«وَقَفْتُ مَرَّةً بِبَابِ مَكْتَبَةٍ أَتَأَمَّلُ مَعْرُوضَاتِهَا» : بىر قېتىم ئىشخانىنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قويۇلغان نەرسىلەرگە سىنچىلاپ قاراپ كەتتىم.

«تَأَمَّلْ فِي الْمَوْضُوعِ قَبْلَ أَنْ يَصْدُرَ حُكْمُهُ عَلَيْهِ» : ئۇنىڭ ھۆكۈمى ئېلان قىلىنىشتىن بۇرۇن ئۇ مەسىلىگە قايتا قاراپ چىقتى.

تَأَمُّلٌ ج تَأَمُّلاَتٌ: پىكىر قىلىش، چوڭقۇر ئويلىنىش، مۇلاھىزە قىلىش.

«كُنْتُ أَحْسِبُ التَّأَمُّلَ كُلَّ شَيْءٍ فِي حَيَاةِ الْأَدِيبِ وَكُنْتُ أَعْتَقِدُ أَنَّ حَيَاتِي سَتَمْضِي قِرَاءَةً كُلُّهَا وَتَفْكِيرًا» : مەن ئەدىبنىڭ ھاياتىدا ھەممە نەرسىنى چوڭقۇر ئويلىنىشتىنلا كېلىدۇ، دەپ بىلەتتىم ۋە شۇنداقلا ھاياتىم-نىڭ ھەممىسى ئوقۇش بىلەن ۋە پىكىر قىلىش بىلەن ئۆتىدۇ ، دەپ ئىشىنەتتىم.

مِنْ غَيْرِ تَأَمُّلٍ: ئويلىماستىن، يېنىكلىك بىلەن.

تَأَمَّمَ يَتَأَمَّمُ تَأَمُّمًا بِالشَّيْءِ: ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى، دورىدى، كۆزلىدى.

تَأْمُورٌ ج تَآمِيرُ: يۈرەك قېپى.

إِلْتِهَابُ التَّأْمُورِ: يۈرەك قېپى ياللۇغى.

تَأْمُورَةٌ ج تَأْمُورَاتٌ: مۇناستىر.

تَأْمِينٌ ج تَأْمِينَاتٌ: كۆرۈ، رەنە؛ سۇغۇرتا؛ كاپالەت پۇل، كاپالەت راسخوتى، تۆلەم.

تَأْمِينٌ إِجْتِمَاعِيٌّ: سۇغۇرتا، ئىجتىمائىي سۇغۇرتا، ستىراخوۋانىيە.

تَأْمِينٌ عَلَى الْحَيَاةِ: ئۆمۈر سۇغۇرتىسى.

صَكُّ التَّأْمِينِ: سۇغۇرتا ھۆججىتى.

تَأْمِينٌ: كېپىللىك قىلىش؛ خاتىرجەم قىلىش؛ «ئامىن» دەپ دۇئا قىلىش؛ سۇغۇرتا قىلىش؛ ھۆددە قىلىش.

تَأَنَّثَ يَتَأَنَّثُ تَأَنُّثًا الشَّخْصُ: زەيپانە بولۇۋالدى.

تَأَنَّسَ يَتَأَنَّسُ تَأَنُّسًا بِهِ: كۆندى، دوستلاشتى، ئۈنسى - ئۈلپەت ئالدى.

تَأَنَّسَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

تَأَنَّقَ يَتَأَنَّقُ تَأَنُّقًا فِي عَمَلِهِ: ئىشىدا ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى، پۇختا بولدى.

«كَانَ شَاعِرًا يَتَأَنَّقُ فِي اخْتِيَارِ كَلِمَاتِهِ» : ئۇ سۆز تاللاشتا پىشقان شائىر ئىدى.

تَأَنُّقٌ: نەپىس، نازۇك، پۇزۇر.

شَدِيدُ التَّأَنُّقِ فِي مَلْبَسِهِ: پۇزۇر كىيىنگەن، ياسانچۇق.

تَأَنَّى يَتَأَنَّى تَأَنِّيًا: ئېغىرلىق قىلدى، سۆرەلمىلىك قىلدى، ئېغىر - بېسىقلىق قىلدى.

تَأَنَّى فِي أَمْرِهِ: ئەمكىن بولدى.

تَأَنٍّ: ئەمكىنلىك، ئېغىر - بېسىقلىق.

«اَلتَّأَنِّي مَحْمُودَةٌ عَوَاقِبُهُ» : ئەمكىن بولۇشنىڭ ئاقىۋىتى ياخشىدۇر.

«فِي التَّأَنِّي السَّلاَمَةُ وَ فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ» : ئېغىر - بېسىقلىق كىشىگە ئامانلىق ئېلىپ كېلىدۇ، ئالدىراقسانلىق كىشىگە پۇشايمان ئېلىپ كېلىدۇ.

تَأْنِيبُ الضَّمِيرِ: ئۆزىنى ئەيىبلەش، پۇشايمان قىلىش.

عَلاَمَاتُ التَّأْنِيثِ: مۇئەننەسلىك بەلگىلىرى.

تَأْنِيثٌ (فِي النَّحْوِ) : مۇزەككەر ئىسىمنى مۇئەننەس ئالامەتلىرىنى قوشۇش ئارقىلىق مۇئەننەس ئىسىمغا ئايلاندۇرۇش.

تَأَهَّبَ يَتَأَهَّبُ تَأَهُّبًا: تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَأَهَّبَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

«عَلَيْنَا أَنْ نَتَأَهَّبَ لِلسَّفَرِ فَقَدْحَانَ مَوْعِدُهُ» : بىز سەپەرگە تەييارلىق قىلىشىمىز كېرەك، ئۇنىڭ ۋاقتى ئاللىقاچان يېتىپ كەلدى.

«كَانَ الْجَيْشُ فِي حَالَةِ تَأَهُّبٍ لِلْحَرْبِ» : ئارمىيە ئۇرۇش تەييارلىقى ھالىتىدە تۇرماقتا.

تَأَهَّلَ يَتَأَهَّلُ تَأَهُّلاً: ئۇيغۇن كەلدى، باب كەلدى، لايىق كەلدى.

تَأَهَّلَ الرَّجُلُ: ئۆيلەندى، توي قىلدى.

تَأَهَّلَ لَهُ: لايىق بولدى.

«تَأَهَّلَ الْمُوَظَّفُ لِلتَّرْقِيَةِ» : خىزمەتچى ئۆسۈش-كە لايىق بولۇپ قالدى.

تَأْهِيلٌ أَكَادِيمِيٌّ وَتَأْهِيلٌ مِهَنِيٌّ: ئىلمىي ۋە

كەسپى جەھەتتىن ئىقتىدارلىق قىلىپ يېتىشتۈرمەك.

تَأَوَّدَ يَتَأَوَّدُ تَأَوُّدًا الْعُودُ: ياغاچ ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

تَأَوَّلَ يَتَأَوَّلُ تَأَوُّلاً: چۈشەندۈردى، شەرھلىدى.

تَأَوَّهَ يَتَأَوَّهُ تَأَوُّهًا: ئاھ ئۇردى، ئۇھ تارتتى، خۇرسىندى.

تَأَوُّهٌ ج تَأَوُّهَاتٌ: ئاھ ئۇرماق، ئۇھ تارتماق، خۇرسىنماق.

«تَأَوَّهَ آهَةَ الرَّجُلِ الْحَزِيْنِ»: قايغۇغا چۆمگەن ئادەمدەك ئاھ چەكتى.

تَأْوِيلٌ ج تَأْوِيلاتٌ: ئىزاھ، شەرھ

تَأْوِيْلُ الرُّؤْيَا: چۈش تەبىرى.

تَأَيَّدَ يَتَأَيَّدُ تَأَيُّدًا: كۈچەيتىلدى، مەدەت بېرىلدى، ياردەم بېرىلدى.

تَأَيَّمَ يَتَأَيَّمُ تَأَيُّمًا: بويتاق يۈردى.

تَأْيِيْدٌ: قوللىماق، ھىمايە قىلماق، ياردەم بەرمەك، ئىسپاتلىماق.

«تَلَقَّى الرَّئِيْسُ بَرْقِيَّاتِ التَّأْيِيْدِ مِنْ مُخْتَلَفِ الْهَيْئَاتِ وَالنَّقَابَاتِ»: رەئىس تۈرلۈك ھەيئەت ۋە جەمئىيەتلەردىن قوللاش تېلېگراممىلىرىنى تاپشۇرۇۋالدى.

تَبَابٌ: زىيان؛ ھالاكەت، ئۆلمەك؛ يېتەرسىزلىك، كەمچىلىك.

«وَمَاكَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلاَّفِي تَبَابٍ» «قرآن»: پىرئەۋننىڭ ھىيلە ـ مىكرى پەقەت بىكاردۇر.

تَبَاثَّ يَتَبَاثُّ تَبَاثًّا الْقَوْمُ الْأَسْرَارَ: سىرلارنى ئىچمۇئىتمىشتى.

تَبَاثَّ: قايغۇردى.

تَبَاحَثَ يَتَبَاحَثُ تَبَاحُثًا: مۇنازىرىلەشتى، مۇھاكىمە قىلىشتى، پىكىر ئالماشتۇرۇشتى.

«إِجْتَمَعَ أَعْضَاءُ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ وَتَبَاحَثُوا حَوْلَ مُشْكِلَةِ تَلَوُّثِ الْبِيْئَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئەزالىرى يىغىلىپ مۇھىت بۇلغىنىش مەسىلىسى ئۈستىدە مۇھاكىمە ئېلىپ باردى.

تَبَاخَسَ يَتَبَاخَسُ تَبَاخُسًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىگە زۇلۇم قىلدى، بىر ـ بىرىنى ئەزدى، ساختىپەزلىك قىلىشتى.

تَبَادَرَ يَتَبَادَرُ تَبَادُرًا: ئالدىرىدى، ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى، بەس ـ بەس بىلەن، بىر ـ بىرىدىن قېلىشمىدى.

تَبَادَرَ إِلَى ذِهْنِهِ: دەرھال كۆڭلىگە كەچتى.

تَبَادَرَ الْقَوْمُ: ئالدىراشتى.

تَبَادَرَ إِلَيْهِ: تۇيۇقسىز كەلدى.

«أَوَّلُ مَا تَبَادَرَ إِلَى ذِهْنِهِ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْمَالُ الْكَافِي»: ئالدى بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە كەچكىنى يېتەرلىك مالنىڭ ئۆزىدە بولماسلىقى بولدى.

تَبَادَلَ يَتَبَادَلُ تَبَادُلاً: ئۆزئەلىشىپ ئىشلىدى، ئۆزئەت ئالماشتى، ئىسمىنا ئالماشتى.

تَبَادَلَ الْآرَاءَ: پىكىر ئالماشتۇردى.

«كُنَّا نَتَبَادَلُ الرَّسَائِلَ ثُمَّ انْقَطَعَتِ الصِّلَةُ بَيْنَنَا»: بىز ئۆز ئارا خەت ئەۋەتىشىپ تۇرىدىغان، كېيىن ئوتتۇرىمىزدا ئالاقە ئۈزۈلدى.

تَبَادُلٌ: ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك، پەگكۈشلىمەك.

تَبَادُلٌ ثَقَافِيٌّ أَوْ تِجَارِيٌّ: مەدەنىيەت ياكى سودا ئالماشتۇرۇش.

تَبَادُلُ الْعُمْلاَتِ الْأَجْنَبِيَّةِ: چەت ئەل پۇللىرىنى تېگىشىش.

سِعْرُ التَّبَادُلِ: بىر خىل پۇلنى ئىككىنچى بىر خىل پۇلغا ئالماشتۇرۇش باھاسى.

اَللُّغَةُ وَسِيْلَةٌ لِتَبَادُلِ الْأَفْكَارِ: تىل ـ پىكىر ئالماشتۇرۇش ۋاستىسىدۇر.

تَبَادُلُ الْأَسْرَى: ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرۇش.

تَبَادَى يَتَبَادَى تَبَادِيًا الرَّجُلُ: سەھرالىقلا ئوخشاپ قالدى.

تَبَادَى الْقَوْمَ بِالْعَدَاوَةِ: ئاشكارا دۈشمەنلەشتى.

تَبَارٌ: ھالاكەت، يوقىلىش، گۇمران بولۇش.

«وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِيْنَ إِلاَّ تَبَارًا» «قرآن»: زالىملارغا پەقەت ھالاكەتنى زىيادە قىلغىن.

تَبَارَدَ يَتَبَارَدُ تَبَارُدًا: سوغۇق مۇئامىلە قىلدى.

تَبَارَزَ يَتَبَارَزُ تَبَارُزًا: ئېلىشتى، كۈرەش قىلدى، تۇتۇشتى.

تَبَارَكَ يَتَبَارَكُ تَبَارُكًا: ئۇلۇغ بولدى، بۈيۈك بولدى، بەرىكىتى چوڭ بولدى، ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى، ئۈمىدۋار بولدى.

«تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ» (قۇرئان): پادىشاھ-لىق ئىلكىدە بولغان ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر.

«تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ» (قۇرئان): ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى مۇبارەكتۇر.

تَبَارَكَ بِالشَّيْءِ: ياخشى پال ئالدى، ئۈمىدۋار بولدى.

تَبَارَكَ وَتَعَالَى: (ئاللاھنىڭ نامى زىكرى قىلىنـ-غاندا پاكى ئۇنىڭغا ئىشارەت قىلغاندا ئىيتىلىـ-دىغان سۆز بولۇپ، ئاللاھ ئۇلۇغ ۋە ئۈستۈن دېگەن مەنىدە).

تَبَارَكَ اللّٰهُ: ئاللاھ تائالا مۇقەددەس ۋە بۈيۈك بولدى.

تَبَارَى يَتَبَارَى تَبَارِيًا: مۇسابىقىلەشتى.

«تَبَارَى الْفَرِيقُ السُّعُودِيُّ لِكُرَةِ السَّلَّةِ مَعَ الْفَرِيقِ الْكُوَيْتِيِّ»: سەئۇدى ئەرەبىستانى ۋاسكېتبول كوماندىسى كۇۋەيت كوماندىسى بىلەن مۇسابىقىلەشتى.

تَبَارِيحُ: خاپىلىق، كۆلپەت.

تَبَارِيحُ الشَّوْقِ: سېغىنىش ئازابى، سېغىنىش دەردى، قاتتىق سېغىنىش.

تَبَاشَرَ يَتَبَاشَرُ تَبَاشُرًا: خۇش خەۋەر يەتكۈزدى.

تَبَاشِيرُ: خۇش خەۋەر، يېڭى شەيئى، يېڭى پەيدا بولغان نەرسە، ھەر نەرسىنىڭ دەسلىپى.

تَبَاشِيرُ الْفَجْرِ. تَبَاشِيرُ الصَّبَاحِ: تاڭنىڭ دەسلەپ-كى يورۇشى.

«بَدَتْ تَبَاشِيرُ النَّهْضَةِ»: تەرەققىيات كۆرۈنۈش-كە باشلىدى.

تَبَاطَأَ يَتَبَاطَأُ تَبَاطُؤًا: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى.

«عَلَى الْحُكُومَةِ أَنْ تَعْمَلَ بِصُورَةٍ جِدِّيَّةٍ لَا تَقْبَلُ التَّبَاطُؤَ وَالتَّأْجِيلَ، عَلَى مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ»: ھۆكۈمەت ساۋات-سىزلىقنى تۈگىتىشتە سۆرەلمىلىك قىلماس-تىن، ئارقىغا سوزماستىن جىددىي كىرىشىشى لازىم.

تِبَاعٌ: ئەگەشمەك، كەينىگە كىرمەك.

تِبَاعًا: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن، ئۈزلۈكسىز، ئۇدا.

«يَنْشُرُ بَعْضُ الْكُتَّابِ أَعْمَالَهُمْ تِبَاعًا فِي الصُّحُفِ الْيَوْمِيَّةِ وَالْمَجَلَّاتِ»: بەزى يازغۇچى-لار ئۆز ئىجادىيەتلىرىنى كۈندىلىك گېزىت ۋە ژۇرناللاردا ئارقىمۇ ئارقا ئېلان قىلىپ تۇرىدۇ.

تَبَاعَثَ يَتَبَاعَثُ تَبَاعُثًا: ئەۋەتتى.

تَبَاعَدَ يَتَبَاعَدُ تَبَاعُدًا: يىراق بولدى.

تَبَاعَدَ عَنِ الشَّيْءِ: چەتكە ئالدى.

تَبَاعَدَ عَنِ الْإِثْمِ: گۇناھدىن ساقلاندى.

تَبَاعَدَتْ زِيَارَاتُهُ: ئۇنىڭ زىيارەتلىرى يىراقلاش-تى.

«اَلْمُسْلِمُونَ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ مَهْمَا اخْتَلَفَتْ أَجْنَاسُهُمْ وَتَبَاعَدَتْ أَوْطَانُهُمْ»: مۇسۇلمانلارنىڭ مىللىتى ئوخشاش بولمىسىمۇ، تىلى پەرقلىق بولسىمۇ ۋە يۇرتلىرى يىراق بولسىمۇ ئۇلار بىر ئۈممەت ھېسابلىنىدۇ.

تَبَاغَضَ يَتَبَاغَضُ تَبَاغُضًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا يامان كۆرۈشتى. دۈشمەنلەشتى.

تَبَاكَى يَتَبَاكَى تَبَاكِيًا: يىغلاشتى.

تَبَالَدَ يَتَبَالَدُ تَبَالُدًا: گاللۇڭ بولىۋالدى، مەتۇ بولىۋالدى، ساراڭ بولىۋالدى، بىلمەس بولىۋال-دى.

تَبَالَهَ يَتَبَالَهُ تَبَالُهًا: دۆت بولىۋالدى، گاللۇڭ بولىۋالدى.

تَبَاهَلَ يَتَبَاهَلُ تَبَاهُلًا: لەنەت ئوقۇشتى.

تَبَاهَى يَتَبَاهَى تَبَاهِيًا الْقَوْمُ: پەخىرلىنىشتى.

«كَانَ صَاحِبُنَا يَتَبَاهَى بِأَنَّهُ قَدْ حَازَ أَعْلَى شَهَادَةٍ فِي مَيْدَانِ اخْتِصَاصِهِ»: بىزنىڭ دوستىمىز ئۆز كەسپىدە ئەڭ يۇقىرى گۇۋاھ-لىققا ئېرىشكەنلىكىدىن پەخىرلىنەتتى.

تَبَايَعَ يَتَبَايَعُ تَبَايُعًا: سودىدا پۈتۈشتى، سودىدا كېلىشتى.

تَبَايَنَ يَتَبَايَنُ تَبَايُنًا الصَّدِيقَانِ: ئىككى دوست ئايرىلدى، ئايرىلىپ كەتتى.

تَبَايَنَ مَا بَيْنَهُمَا: ئايرىلىپ كەتتى.

تَبَايَنَتِ الْأَسْبَابُ: سەۋەبلەر ئوخشىمىدى.

تَبَايُنٌ: پەرق، زىددىيەت، توقۇنۇش، ئىختىلاپ، ئايرىملىق.

تَبَّ يَتُبُّ و يَتِبُّ تَبًّا و تَبَبًا و تَبَابًا وتَبِيْبًا الرَّجُلُ: هالاك بولدى، يوقالدى.

«**تَبًّا لِلظَّالِمِيْنَ الْمُعْتَدِيْنَ**» : تاجاۋۇزچى زالىملار هالاك بولسۇن!

تَبًّا لَهُ: بېشىنى يەيدىغان، بېشىنى يېسۇن، ئۆلگۈر.

تَبًّا لَكَ: ئۆلگۈر، بېشىڭنى يەيدىغان، جاجاڭنى يەيسەن.

تَبَّالٌ: دورا ـ دەرمەك ساتقۇچى، سەكسەن خالتا.

تَبَّانٌ: يەم ـ خەشەك سودىگىرى.

تُبَّانٌ: كالتا ئىشتان، كۆسار.

تَبَّانَةٌ: سامانلىق، يەم ـ خەشەك قويىدىغان جاي.

«**وَكُلاًّضَرَبْنَالَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلاًّ تَبَّرْنَا تَتْبِيْرًا**» «قۇرآن» : هەر بىر قەۋمگە نۇرغۇن مىساللارنى بايان قىلدۇق، (ۋەز ـ نەسىھەت ئۇنۇم بەرمىگەنلىكتىن) هەر بىر قەۋمنى هالاك قىلدۇق.

تَبَّعَ يُتَبِّعُ تَتْبِيْعًا: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَبَّلَ يُتَبِّلُ تَتْبِيلاً الطَّعَامَ: دورا ـ دەرمەك قوشۇلغان تاماق ئەتتى ، تاماقىقا دورا ـ دەرمەك قوشتى.

تَبُّوْلَةٌ: سوغۇق سەيىنىڭ بىر خىلى.

تَبَتَّلَ يَتَبَتَّلُ تَبَتُّلاً: ئىبادەتكە بېرىلدى، پۈتۈنلەي ئىبادەت بىلەن بولدى.

تَبَتَّلَ إِلَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە يۈزلەندى.

«**وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً**» «قۇرآن» : (ئىبادىتىڭدە) ئۇنىڭغا تولۇق يۈزلەنگىن.

تَبَتَّلَ عَنِ الزَّوَاجِ: تەنها يۈردى، بويتاق ياشىدى.

تَبَثَّرَ يَتَبَثَّرُ تَبَثُّرًا وَجْهُهُ: يۈزۈمگە دانىخورەك چىقتى.

تَبَجَّحَ يَتَبَجَّحُ تَبَجُّحًا: ئۆزىنى داڭلىدى، ئۆزىنى ماختىدى، پەخىرلەندى.

«**اَلْعَالِمُ الْحَقُّ يُنْتِجُ وَلاَيَتَبَجَّحُ بِعِلْمِهِ**» : هەقىقىي ئالىم نەتىجە يارىتىدۇ، ئۆز ئىلمى بىلەن ماختانمايدۇ.

تَبَجَّدَ يَتَبَجَّدُ تَبَجُّدًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلىشىپ قالدى، تۇرۇپ قالدى.

تَبَجَّسَ يَتَبَجَّسُ تَبَجُّسًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى، چاچرىدى.

تَبَجَّلَ يَتَبَجَّلُ تَبَجُّلاً: هۆرمەتكە سازاۋەر بولدى.

تَبَخْبَخَ يَتَبَخْبَخُ تَبَخْبُخًا: كەڭ بولدى، راھەتلەندى، هوزۇرلاندى.

تَبَخْبَخَ الشَّخْصُ: باياشات بولدى، توققۇزى تەل بولدى، پاراۋان بولدى.

تَبَخْتَرَ يَتَبَخْتَرُ تَبَخْتُرًا: تارقالدى، ئىسراپ قىلىندى، چېچىلدى.

تَبَحَّرَ يَتَبَحَّرُ تَبَحُّرًا الْعَالِمُ فِي الدَّرْسِ: ئالىم چوڭقۇر ئۆگەندى، چوڭقۇر ئىزدەندى.

تَبَخْتَرَ يَتَبَخْتَرُ تَبَخْتُرًا: گىدىيىۋالدى، غادىيىۋالدى.

تَبَخْتُرِيَّةٌ: تەكەببۇرلۇق، هاكاۋۇرلۇق.

تَبَخَّرَ يَتَبَخَّرُ تَبَخُّرًا: هورغا ئايلاندى، پارغا ئايلاندى، ئىسرىق سالدى.

تَبَخَّرَ الشَّيْءُ: پارغا ئوخشاش يوقالدى.

«**تَبَخَّرَ رَجُلٌ يَوْمًا فَاحْتَرَقَتْ ثِيَابُهُ**» : كىشى بىر كۈنى ئىسرىق سېلىۋىدى، كىيىمى كۆيۈپ كەتتى.

تَبَخَّرَ بِالْبَخُورِ: ئىسرىق سالدى، كۆجە ياقتى.

تَبَخُّرٌ: پارغا ئايلاندۇرماق، سۇسىزلاندۇرماق.

دَرَجَةُ التَّبَخُّرِ: قايناش دەرىجىسى، پارغا ئايلىنىش دەرىجىسى.

تَبَخَّلَ يَتَبَخَّلُ تَبَخُّلاً: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

تَبَخْنَقَ يَتَبَخْنَقُ تَبَخْنُقًا: ياغلىق چەگدى، رومال ئارتتى.

تَبَدَّدَ يَتَبَدَّدُ تَبَدُّدًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى.

تَبَدَّلَ يَتَبَدَّلُ تَبَدُّلاً: بەدەل قىلىنىۋالدى، ئالماشتى، ئۆزگەردى.

«**وَلاَتَتَبَدَّلُوا الْخَبِيْثَ بِالطَّيِّبِ**» «قۇرآن» : ياخشىنى يامانغا تېگىشىۋالماڭلار.

تَبَدَّلَ الْأَمْرُ: ئۆزگەردى.

«تَبَدَّلَ الْوَضْعُ تَبَدُّلاً جِذْرِيًّا» : ئەھۋال تۈپتىن ئۆزگەردى.

تَبَدَّلَ الشَّيْءَ وَ بِهِ: بەدەل قىلىنۇالدى.

اَلْمَوَاسِمُ وَالْفُصُولُ تَتَبَدَّلُ: مەۋسۇم ۋە پەسىللەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

تَبَدُّلٌ ج تَبَدُّلَاتٌ: ئۆزگەرمەك، ئالماشماق؛ ئۆزگىرىش .

«طَرَأَتْ تَبَدُّلَاتٌ جَدِيدَةٌ فِي الْوَضْعِ الْاِقْتِصَادِيِّ» : ئىقتىسادىي ۋەزىيەتتە يېڭى ئۆزگىرىشلەر بولدى.

تَبَدَّى يَتَبَدَّى تَبَدِّيًا: ئاشكارا بولدى؛ سەھرادا تۇردى، كۆرۈندى.

«كَانَ يَتَبَدَّى لَنَا مُهَرِّجًا لَا شِرِّيرًا» : قارىماققا ئۇ ئالاقانات ئەمەس، قىزىقچىدەك كۆرۈنەتتى.

تَبْدِيدٌ: چېچىۋەتمەك، ئىسراپچىلىق قىلماق.

تَبْدِيدُ الطَّاقَةِ: كۈچنى بۇلۇۋېتىش.

تَبْدِيدُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنى زايا قىلىش.

تَبْدِيلٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

«تَرْمِي بَعْضُ الْحَرَكَاتِ السِّيَاسِيَّةِ إِلَى تَبْدِيلِ الْأَوْضَاعِ الْاِجْتِمَاعِيَّةِ وَ الْاِقْتِصَادِيَّةِ» : بەزى سىياسىي ھەرىكەتلەر ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتىشنى مەقسەت قىلىدۇ.

تَبْدِيدُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنى زايا قىلىش.

تِبْذَارٌ: بەتخەج، ئىسراپخور.

تَبَذَّخَ يَتَبَذَّخُ تَبَذُّخًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

تَبَذَّلَ يَتَبَذَّلُ تَبَذُّلاً: كىيىم ـ كېچەكتە ئۆزىنى ـ ئۆزىنى تاشلىۋەتتى، ساڭگىل ـ سوڭگىل كىيىنىپ يۈردى.

تَبَذَّرَ يَتَبَذَّرُ تَبَذُّرًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارالدى، يېيىلدى.

تَبْذِيرٌ: ئىسراپ قىلماق.

تَبِرَ يَتْبَرُ تَبَارًا الشَّخْصُ أَوِ الشَّيْءُ: ھالاك بولدى.

تِبْرٌ: ئالتۇن ـ كۈمۈش رودىسى؛ تەبىئىي كان، تەبىئىي رودا.

تَبِرَةٌ: كەچۈرۈم قىلىنىش ، بىكار قىلىنىش.

تَبَرَّأَ يَتَبَرَّأُ تَبَرُّؤًا: تۆھمەتتىن پاكلىقنى ئىلان قىلدى، تۆھمەتنى ئىنكار قىلدى، ئادا ـ جۇدا بولدى.

«فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ» «قۇرئان» : ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ ئاللاھنىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا ـ جۇدا بولدى.

«وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُوا مِنَّا» «قۇرئان» : ئەگەشكۈچىلەر: «كاشكى بىزلەرگە قايتىشقا بولسا ئىدى، ئۇلار بىزدىن ئادا ـ جۇدا، بىزمۇ ئۇلاردىن ئادا ـ جۇدا بولاتتۇق» دەيدۇ.

تَبَرَّأَ مِنْ أَصْحَابِهِ: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

تَبَرَّجَتْ يَتَبَرَّجُ تَبَرُّجًا السَّمَاءُ: ئاسمان يۇلتۇزلار بىلەن زىننەتلەندى.

تَبَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

«وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى» «قۇرئان» : ئىلگىرىكى جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئاياللارنىڭ ياسىنىپ چىققىنىدەك چىقماڭلار.

تَبَرَّدَ يَتَبَرَّدُ تَبَرُّدًا: سالقىنلىدى، سوۋۇدى.

تَبَرَّدَ بِالْمَاءِ: يۇيۇندى.

تَبَرَّزَ يَتَبَرَّزُ تَبَرُّزًا: چوڭ تەرەت قىلدى، ئىچىنى بوشاتتى.

تَبَرَّعَ يَتَبَرَّعُ تَبَرُّعًا: ئىختىيار قىلدى، تەلەپكار بولدى؛ ئىئانە قىلدى، ياردەم بەردى، تەقدىم قىلدى.

«تَبَرَّعَ بِمَبْلَغٍ كَبِيرٍ لِلْمَشَارِيعِ الْخَيْرِيَّةِ» : ياخشىلىق يوللىرىغا كۆپ پۇل ياردەم قىلدى.

تَبَرُّعٌ ج تَبَرُّعَاتٌ: ئىئانە، ئىئانە پۇل، ماددىي ياردەم.

تَبَرُّعٌ: ئىئانە قىلماق، ماددىي ياردەم بەرمەك.

«هُوَ فِي حَاجَةٍ إِلَى الدَّعْمِ وَالتَّبَرُّعِ» : ئۇ قوللاشقا ۋە ئىقتىسادىي ياردەمگە موھتاج (ئىئانىگە).

«قَامَ الطُّلَّابُ بِجُمْلَةِ تَبَرُّعَاتٍ مِنْ أَجْلِ ضَحَايَا الزِّلْزَالِ» : يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغانلار

ئۈچۈن ئوقۇغۇچىلار ئىئانە توپلاش ھەرىكىتىـ
نى ئېلىپ باردى.

«يَتَلَقَّى الصُّنْدُوقُ التَّبَرُّعَاتِ مِمَّا تُقَدِّمُهُ الْحُكُومَةُ وَالأَفْرَادُ وَالْهَيْئَاتُ» : ئىئانە ساندۇقى ھۆكۈمەت، شەخسلەر ۋە ھەيئەتلەر تەقدىم قىلغان ئىئانىلەرنى قوبۇل قىلىدۇ.

تَبَرَّكَ يَتَبَرَّكُ تَبَرُّكًا بِالشَّيْءِ: بەرىكەت تىلىدى، ئامانلىق تىلىدى، ئاق يول تىلىدى.

تَبَرَّمَ يَتَبَرَّمُ تَبَرُّمًا: بىزار بولدى، زېرىكتى، مالال بولدى.

تَبَرُّمٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

«كَانَ كَسُولاً يَتَبَرَّمُ بِتَأْدِيَةِ مَا يُكَلَّفُ بِهِ مِنْ وَاجِبَاتٍ» : ئۇ ئۈستىگە ئالغان ۋەزىپىلەرنى بېجىرىشتىن زېرىكىدىغان ھورۇن ئىدى.

تَبَرْطَلَ يَتَبَرْطَلُ تَبَرْطُلاً: پارا ئالدى، پارا يېدى.

تَبَرْعَمَ يَتَبَرْعَمُ تَبَرْعُمًا الشَّجَرُ: دەرەخ پوتلا چىقاردى، غۇنچىلىدى.

تَبَرْقَشَ يَتَبَرْقَشُ تَبَرْقُشًا الشَّيْءُ: تۈرلۈك رەڭلەر بىلەن بېزەلدى، نەقىشلەندى.

تَبَرْقَعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يۈزىنى ياپتى، چۈمبەل تارتتى.

تَبَرْهَنَ يَتَبَرْهَنُ تَبَرْهُنًا: ئىسپاتلاندى، ئەستىقلالاندى.

تَبْرِيحٌ ج تَبَارِيحُ: قاتتىقچىلىق، ئېغىرچىلىق، كۈلپەت.

تَبْرِيدٌ: سوۋۇتماق، مۇزلاتماق.

تَبْرِيدُ الأَلَمِ: ئاغرىقنى پەسەيتمەك، ئاغرىقنى يېنىكلەتمەك.

أَجْهِزَةُ التَّبْرِيدِ: توڭلىتىش ئۈسكۈنىلىرى.

فَرْطُ التَّبْرِيدِ: مۇز قاتماس دەرىجىدە سوۋۇتۇش.

تَبْرِيرٌ ج تَبْرِيرَاتٌ: ئاقلىماق، ئاقلاش.

تَبْرِيرِيٌّ: ئاقلىماق، ئاقلاشقا مەنسۇپ.

تَبْرِيكٌ ج تَبْرِيكَاتٌ: تەبرىكلەش، بەخت تىلەش، تەبرىك.

تِبْرِيَّةٌ: باش كېپەكى.

تَبَسَّطَ يَتَبَسَّطُ تَبَسُّطًا الشَّخْصُ: ئاددىي ـ ساددا بولدى.

تَبَسَّطَ فِي كَلاَمِهِ: ئېنىق سۆزلىدى، چۈشىنىشلىك قىلىپ سۆزلىدى.

تَبَسَّطَ فِي الْحَدِيثِ: تەكەللۇپسىز سۆزلىدى، تارتىنماستىن سۆزلىدى.

تَبَسَّلَ يَتَبَسَّلُ تَبَسُّلاً الشَّخْصُ: قەھرىمان بولدى، باتۇرلۇق قىلدى، قاپىقىنى تۈردى، قوشۇمىسىنى تۈردى.

تَبَسَّمَ يَتَبَسَّمُ تَبَسُّمًا: تەبەسسۇم قىلدى، كۈلۈمسىرىدى.

«فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا» «قرآن» : ئۇ ئۇنىڭ سۆزىدىن تەبەسسۇم قىلىپ كۈلدى.

تَبَسُّمٌ: كۈلۈمسىرىمەك، تەبەسسۇم قىلماق.

تَبْشِيرٌ: خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش؛ خرىستىئان دىنىغا ئۈندەش.

تَبْشِيرِيٌّ: خرىستىئان دىنىغا دەۋەت قىلىشقا مۇناسىۋەتلىك.

بَعْثَةٌ تَبْشِيرِيَّةٌ: خرىستىئان دىنىغا دەۋەت قىلىش ئۆمىكى.

تَبَصْبَصَ يَتَبَصْبَصُ تَبَصْبُصًا الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭلاتتى.

تَبَصَّرَ يَتَبَصَّرُ تَبَصُّرًا: پۇختا ئويلاندى، پىششىق ئويلاندى، چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلدى.

تَبَصَّرَ الأَمْرَ: ئويلاندى، مۇلاھىزە يۈرگۈزدى.

تَبَصَّرَ فِي الأَمْرِ: ئويلاندى، مۇلاھىزە يۈرگۈزدى.

تَبَصُّرٌ: چوڭقۇر ئويلانماق، پۇختا ئويلانماق، ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىلماق.

«أَقْدَمَ عَلَى فِعْلَتِهِ بِدُونِ تَبَصُّرٍ» : چوڭقۇر ئويلانمايلا قىلىپ تاشلىدى.

تَبَصَّصَ يَتَبَصَّصُ تَبَصُّصًا: رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى.

تَبَضَّعَ يَتَبَضَّعُ تَبَضُّعًا: مال سېتىۋالدى، سودا قىلدى.

تَبَطَّأَ يَتَبَطَّأُ تَبَطُّأً الشَّخْصُ: كېچىكتى، ئارقىدا قالدى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

تَبَطَّحَ يَتَبَطَّحُ تَبَطُّحًا: ئۈگدىسىغا ياتتى؛ سايغا چۈشتى.

تَبَطَّلَ يَتَبَطَّلُ تَبَطُّلاً: ئىشسىز قالدى، ئىشتىن مەھرۇم قالدى.

تَبَطَّنَ يَتَبَطَّنُ تَبَطُّنًا الأَمْرَ: يوشۇرۇن تەرەپلىرىنى بىلدى ، ئىچكى تەرەپلىرىنى تونۇپ يەتتى.

تَبَطَّنَ الْوَادِيَ: جىلغىنى كەزدى.

تَبِعَ يَتْبَعُ تَبَعًا و تَبَاعَةً: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى.

تَبِعَ التَّعْلِيمَاتِ: تەلىماتقا ئەمەل قىلدى.

تَبِعَهُ: ئەگەشتى، يېتىشىۋالدى.

يَتْبَعُ: گېزىتنىڭ سول ئاستىنقى تەرىپىگە يېزىلغان سۆز بولۇپ، داۋامى بار دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

تَبْعٌ: ئەگەشمەك، ئارقىدىن ماڭماق، ئىزىدىن ماڭماق، قوغلىماق؛ بويسۇنماق، تەۋە بولماق.

تَبَعًا لَهُ: قاراپ، بويىچە.

«سَتُقَرِّرُ الْحُكُومَةُ سِيَاسَتَهَا تَبَعًا لِظُرُوفِ الْبِلَادِ»: ھۆكۈمەت ئۆزىنىڭ سىياسىتىنى مەملىكەت-نىڭ شەرت - شارائىتىغا قاراپ بەلگىلەيدۇ.

تَبَعٌ ج أَتْبَاعٌ: شاگىرت، مورىت، ئەگەشكۈچى، مۇخلىس.

«كَانَ لِهَذَا الْحِزْبِ أَتْبَاعٌ بَيْنَ الطَّلَبَةِ وَالْعُمَّالِ»: بۇ پارتىيىنىڭ ئوقۇغۇچىلار ۋە ئىشچىلار ئارىسىدا ئەگەشكۈچىلىرى بار.

تَبِعَةٌ ج تَبِعَاتٌ: نەتىجە، ئۇنۇم، ئاقىۋەت؛ مەسئۇلىيەت؛ مەجبۇرىيەت، بۇرچ.

«أَدَّى الْجَيْشُ بِأَمَانَةٍ كُلَّ مَا عُهِدَ إِلَيْهِ مِنْ تَبِعَاتٍ جَسِيمَةٍ»: قوشۇن تاپشۇرۇلغان بۈيۈك مەسئۇلىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ساداقەت بىلەن ئورۇندىدى.

أَلْقَى التَّبِعَةَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

تَبَعْثَرَ يَتَبَعْثَرُ تَبَعْثُرًا الشَّيْءُ: چېچىلدى، تارىلىپ كەتتى.

«لَقَدْ تَبَعْثَرَ الْجُزْءُ الأَخِيرُ مِنَ الْمَخْطُوطَةِ وَ ضَاعَ»: قولیازمىنىڭ ئاخىرقى قىسمى چېچىلىپ يوقاپ كېتىپتۇ.

تَبَعْثَرَ الْعِقْدُ: بويۇنچاقنىڭ مارجانلىرى چېچىلىپ كەتتى.

«تَبَعْثَرَتِ الْجُهُودُ بِسَبَبِ إِهْمَالِنَا التَّخْطِيطَ»: پىلانلىق قىلمىغانلىقىمىز تۈپەيلىدىن تىرىشچانلىقلار بىكارغا كەتتى.

تَبَغَّثَ يَتَبَغَّثُ تَبَغُّثًا: ئېتىلىپ چىقتى، ئۇرغۇپ چىقتى.

تَبَغَّدَ يَتَبَغَّدُ تَبَغُّدًا مِنَ الدَّنَايَا: ناچار قىلىقلار-دىن يىراق بولدى.

تَبَعِيَّةٌ: تەۋەلىك، بېقىندىلىق، قارىمىقىدىكى؛ دۆلەت تەۋەلىكى.

«لَا نُؤْمِنُ بِسِيَاسَةِ التَّبَعِيَّةِ لِأَيَّةِ كُتْلَةٍ غَرْبِيَّةٍ أَوْ شَرْقِيَّةٍ»: غەرب ياكى شەرق گۇرۇھىغا ئەگىشىش سىياسىتىگە ئىشەنمەيمىز.

بِالتَّبَعِيَّةِ: باشقىغا ئەگىشىش، باشقىغا تەۋە بولۇش يۈزىسىدىن.

«سَيُحَاسَبُ ابْنُكَ لِقِيَادَتِهِ سَيَّارَتَكَ بِدُونِ تَرْخِيصٍ وَسَتُحَاسَبُ أَنْتَ بِالتَّبَعِيَّةِ»: سېنىڭ ئوغلۇڭ سېنىڭ ماشىناڭنى كېنىشكىسىز ھەيدىگەنلىكى ئۈچۈن جازاغا تارتىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە سەنمۇ جاۋابكارلىقتا تارتىلىسەن.

تَبْغٌ ج تُبُوغٌ: تاماكا، كۆك تاماكا.

تَبَغْدَدَ يَتَبَغْدَدُ تَبَغْدُدًا: باغدادقا ئۆزىنى نىسبەت بەردى، باغدادلىق قىياپىتىگە كىرىۋالدى، ئۆزىنى باغدادلىقتا ئوخشاتتى.

تَبَغْدَدَ عَلَيْهِ: كەدەيدى، غادايدى، چوڭچىلىق قىلدى.

تَبَقَّمَ يَتَبَقَّمُ تَبَقُّمًا: مەرىدى.

تَبَقَّعَ يَتَبَقَّعُ تَبَقُّعًا الثَّوْبُ: كىيىم بۇلغاندى، كىر بولۇپ كەتتى، كىر بولدى.

تَبَقَّى يَتَبَقَّى تَبَقِّيًا: قېلىپ قالدى، قالدى.

تَبَقَّى مِنْهُ: قېلىپ قالدى، ئېشىپ قالدى.

«تَبَقَّى مِنْ دَخْلِهِ بِضْعَةُ قُرُوشٍ»: ئۇنىڭ كىرىمىدىن بىرقانچە تەڭگىلا قېلىپ قالدى.

تَبَقَّى الرَّجُلَ: كىشىنى قالدۇرۇپ قېلىشقا ئۇرۇن-دى.

تَبَلَ يَتْبُلُ تَبْلًا الطَّعَامَ: تاماققا دورا - دەرمەك قوشتى.

تَبَلَ الْحُبُّ الْمَرْءَ: ئىشق - مۇھەببەت كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلدى.

تَبَلَ الدَّهْرُ الْقَوْمَ: زامان قەۋمنى مۇسىبەتكە

دۇچار قىلدى.

تَبَلْبَلَ يَتَبَلْبَلُ تَبَلْبُلًا: تىنچسىزلاندى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەمسىزلەندى.

تَبَلْبَلَتِ الْأَفْكَارُ: پىكىرلەر قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَبَلْبَلَتِ اللُّغَاتُ: تىللار ئارىلىشىپ كەتتى.

تَبَلَّجَ يَتَبَلَّجُ تَبَلُّجًا الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

تَبَلَّدَ يَتَبَلَّدُ تَبَلُّدًا: دۆتلىشىپ كەتتى، مەتۇ بولۇپ قالدى، كاللىسى ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالدى.

تَبَلَّدَ الْمَحْزُونُ: غەمكىن ئادەم بوشاپ كەتتى، سولىشىپ كەتتى.

تَبَلَّرَ يَتَبَلَّرُ تَبَلُّرًا: ساپلاشتۇردى؛ كونكرېتلاشتۇردى، ئېنىق ئايرىدى.

تَبَلَّغَ يَتَبَلَّغُ تَبَلُّغًا: قانائەت قىلدى، رازى بولدى، كۇپايىلەندى.

«حِينَ أَحَسَّ بِالْجُوعِ فِي بَعْضِ النَّهَارِ تَبَلَّغَ بِشَيْءٍ مِمَّا يَطُوفُ بِهِ بَاعَةُ السُّوقِ» : كۈندۈزى قورساق ئاچقان چاغدا كوچىمۇ كوچا يىمەكلىك ساتقۇچىلاردىن ئازراق نەرسە ئېلىپ يېيىش بىلەن كۇپايىلەندى.

«تَبَلَّغَ بِشَيْءٍ مِنَ الطَّعَامِ» : ئازغىنە تاماق بىلەن قانائەتلەندى.

تَبَلَّغَ بِالْيَسِيرِ: ئاز بىلەن كۇپايىلەندى.

تَبَلَّغَ الشَّيْءَ: ياقتۇرۇپ ئىچتى.

تَبَلَّغَ بِالْأَمْرِ: يەتكۈزۈلدى.

تَبَلَّلَ يَتَبَلَّلُ تَبَلُّلًا: نەملەشتى، نەم بولدى، ھۆل بولدى.

تَبَلُّلٌ: ھۆل، نەم، نەملىك.

تَبَلَّى يَتَبَلَّى تَبَلِّيًا عَلَى: تۆھمەت چاپلىدى.

تَبَلْوَرَ يَتَبَلْوَرُ تَبَلْوُرًا: ساپلاشتۇردى؛ كونكرېتلاشتۇردى، ئېنىق ئايرىدى.

تَبَلْوَرَ الْأَمْرُ: ئېنىق بولدى، روشەن بولدى.

«تَبَلْوُرُ التَّفْكِيرِ الدِّينِيِّ فِي الْقُرْآنِ وَالْحَدِيثِ» : قۇرئان ۋە ھەدىستە دىنىي ئىدىيە مۇئەييەن ۋە روشەن شەكىلگە كىرگەن.

تَبْلِيطٌ: تاش ياتقۇزۇش.

تَبْلِيغٌ ج تَبْلِيغَاتٌ: ئۇقتۇرماق، يەتكۈزمەك؛ ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش، ئېلان، مۇراجىئەت، ئۇقتۇرۇش.

«وَصَلَهُ كِتَابُ التَّبْلِيغِ الَّذِي يُعْلِمُهُ بِمَوْعِدِ الْمُحَاكَمَةِ» : سوت ۋاقتىنى بىلدۈرىدىغان ئۇقتۇرۇش خېتى ئۇنىڭغا تەگدى.

تَبَنَ يَتْبِنُ تَبْنًا الْمَاشِيَةَ: چارۋىغا ھەلەپ ئېتىپ بەردى.

تِبْنٌ: سامان، يەم - خەشەك، ئوت - چۆپ.

تَبَنَّجَ يَتَبَنَّجُ تَبَنُّجًا: ھوشىنى يوقاتتى، ھوشسىزلاندى.

تَبَنَّى يَتَبَنَّى تَبَنِّيًا: بېقىۋالدى.

«تَبَنَّى الْفِكْرَةَ أَوْ نَحْوَهَا» : بىرەر خىل ئىدىيىنى ئەشەببۇس قىلدى.

«مِنَ الضَّرُورِيِّ أَنْ تَتَبَنَّى الْحُكُومَةُ الْعَرَبِيَّةُ سِيَاسَةً مُوَحَّدَةً لِاسْتِرْدَادِ حُقُوقِ الْعَرَبِ فِي فِلَسْطِينَ» : پەلەستىندىكى ئەرەبلەرنىڭ ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن، ئەرەب ھۆكۈمەتلىرى بىرلىككە كەلگەن سىياسەت يۈرگۈزۈشى لازىم.

تَبَنَّى الْجِسْمُ: بەدەن سەمرىدى.

تَبَنَّى اقْتِرَاحًا: تەكلىپنى قوبۇل قىلدى، قوشۇلدى.

تَبَنَّى قَرَارًا: قارار ماقۇللىدى.

تَبَنَّى الطِّفْلَ: بوۋاقنى بېقىۋالدى.

تَبَهْرَجَ يَتَبَهْرَجُ تَبَهْرُجَةَ الْمَكَانُ: جاي ياسىداق بولدى، زىننەتلەندى.

تَبَهْرَجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَبَهَّلَ يَتَبَهَّلُ تَبَهُّلًا: لەنەت ئوقۇشتى.

تَبَوَّأَ يَتَبَوَّأُ تَبَوُّءًا الْمَكَانَ: جايغا ئورۇنلاشتى، چۈشتى.

تَبَوَّأَ الْعَرْشَ: تەختكە چىقتى، تەختكە ئولتۇردى.

تَبَوَّأَ الْحُكْمَ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھاكىمىيەتنى تەسەررۇپ.

«وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا

حَيْثُ يَشَاءُ» «قرآن»: بىز يۈسۈپنى (مىسىر زېمىنىدا) خالىغان جايدا تۇرىدىغان (مەملىكەتنى خالىغانچە) تەسەررۇپ قىلىدىغان قىلىپ يەرلەشتۈردۇق.

«تَبَوَّأَ مَنْصِبًا مُهِمًّا فِي وِزَارَةِ التَّرْبِيَةِ» : ئۇ مائارىپ مىنىستىرلىكىدە مۇھىم مەنسەپنى ئىگىلىدى.

«وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ...» «قرآن»: ئۇلاردىن مەدىنىدە يەرلىك بولغانلار ۋە ئىمانى كۈچلۈك بولغانلار...

تَبَوَّأَ مَكَانَةً: نوپۇزنى ئىگىلىدى.

تَبَوَّبَ يَتَبَوَّبُ تَبَوُّبًا الرَّجُلُ: دەرۋازىۋەنلىك قىلدى، ئىشىك باقار بولدى.

تَبَوَّغَ يَتَبَوَّغُ تَبَوُّغًا الدَّمُ: ئوغمىسى قايىنىدى، قاچىچىقى كەلدى، تېرىكتى.

تَبَوَّلَ يَتَبَوَّلُ تَبَوُّلًا: سىيىدى، كىچىك تاھارەت قىلدى.

تَبَوُّلٌ: سىيىمەك، كىچىك تەرەت قىلماق.

تَبَوُّلٌ دَمَوِيٌّ: قان سىيىش، سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

عَدَمُ التَّبَوُّلِ: سۈيدۈك تۇتۇلۇش، سىيەلمەسلىك.

تَبَوُّلٌ لَا إِرَادِيٌّ: سۈيدۈك تۇتالماسلىق كېسىلى.

تَبْوِيبٌ: بابلارغا ئايرىماق.

«بَوَّبَ الْكِتَابَ تَبْوِيبًا حَسَنًا» : كىتاب بابلارغا ياخشى ئايرىلغان.

تِبْيَانٌ: ئېنىق، ئاشكارا، چۈشىنىشلىك.

«وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ» «قرآن»: ساڭا بىز كىتابنى ھەممە نەرسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان قىلىپ نازىل قىلدۇق.

تَبِيعٌ ج تِبَاعٌ و تَبَائِعُ: شاگىرت، تەرەپدار، ھىمايە قىلغۇچى.

تَبَيَّضَ يَتَبَيَّضُ تَبَيُّضًا: ئاقلاندى؛ قەلەي يالاتتى.

تَبْيِيضٌ: ئاقارتماق.

تَبْيِيضُ الْجُدْرَانِ: تام ئاقارتماق.

تَبَيَّنَ يَتَبَيَّنُ تَبَيُّنًا الْأَمْرُ: ئايدىڭلاشتى، روشەنلەشتى.

«قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ» «قرآن»: ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا» «قرآن»: ئى مۇئمىنلەر! ئەگەر سىلەرگە بىر پاسىق ئادەم خەۋەر ئېلىپ كەلسە، ئېنىقلاپ كۆرۈڭلار!

تَتَابَعَ يَتَتَابَعُ تَتَابُعًا: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەلدى، كەينى - كەينىدىن كەلدى، ئۈزۈلدۈرمەي كەلدى.

تَتَابَعَتِ الْأَخْبَارُ: ئارقىمۇ ئارقا خەۋەرلەر كېلىپ تۇردى.

«تَتَابَعَ سُقُوطُ الْمَطَرِ» : يامغۇر توختىماي ياغدى.

تَتَابُعٌ: ئارقىمۇ ئارقا، ئۇلاپلا، كەينى - كەينىدىن.

عَلَى التَّتَابُعِ: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن.

بِالتَّتَابُعِ: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى - كەينىدىن.

تَتَابُعِيٌّ: ئۇدا.

تَتَالَتِ يَتَتَالَى تَتَالِيًا الْأُمُورُ: ئۈزۈلمىدى، كەينى - كەينىدىن بولۇپ تۇردى، داۋاملاشتى.

«تَتَالَتِ الْحُرُوبُ وَ الْهَزَّاتُ السِّيَاسِيَّةُ فِي الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ مُنْذُ أَنْ أُقِيمَتْ إِسْرَائِيلُ» : ئىسرائىلىيە دۆلىتى قۇرۇلغاندىن تارتىپ ئوتتۇرا شەرقتە ئۇرۇشلار ۋە سىياسىي داۋالغۇشلار ئۈزلۈكسىز بولۇپ تۇردى.

بِالتَّتَالِي: ئارقا - ئارقىدىن، ئۈزۈلمەي، بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ.

تَتَبَّعَ يَتَتَبَّعُ تَتَبُّعًا الْأَمْرَ: ئۈزلۈكسىز ئىزدەندى ، تەكشۈردى.

تَتَبَّعَ الْهَارِبَ: قاچقۇننى قوغلىدى.

«كَانَتِ السُّلْطَاتُ تَتَتَبَّعُ مُعَارِضِيهَا حَيْثُ يُقِيمُونَ» : ھاكىمىيەت ئۇستىدىكىلەر ئۆزىنىڭ رەقىبلىرىنى قەيەردە بولسىمۇ ئىز قوغلاپ تەكشۈرۈپ تۇردى.

تَتَبَّعَ خُطَاهُ: ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى، ئۇنىڭ ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

«قَدْ يَكُونُ مِنَ الصَّعْبِ أَنْ نَتَتَبَّعَ أَحْوَالَ الْمَرْأَةِ تَتَبُّعًا مُثْمِرًا فِي مُخْتَلَفِ أَنْحَاءِ الْعَالَمِ» :

دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئاياللارنىڭ ئەھۋالىنى ئۈنۈملۈك ھالدا ئىگىلەشنىڭ ئۆزى قىممەتلىك مەسىلە بولۇشى مۇمكىن.

تَتَبَّعَ: ئىزدىمەك، تەكشۈرمەك.

«اَلتَّارِيخُ هُوَ تَتَبُّعُ الْحَيَاةِ الْبَشَرِيَّةِ فِي تَطَوُّرِهَا إِلَى حَالَتِهَا الْحَاضِرَةِ»: تارىخ دېگەن ئىنسانلار ھاياتىنىڭ ھازىرغا قەدەر بولغان تەرەققىياتى ئۈستىدە ئىزدىنىشتىن ئىبارەت.

تَتَرْتَرَ يَتَتَرْتَرُ تَتَرْتُرًا: ئىككىلەندى، ئارسالدى بولدى.

تَتَرَّبَ يَتَتَرَّبُ تَتَرُّبًا: توپىغا ئايلاندى؛ توپا يۇقتى.

تَتَرَّبَ الشَّخْصُ: توپىغا مىلەندى.

تَتَرَّحَ يَتَتَرَّحُ تَتَرُّحًا: غەم ـ قايغۇدا قالدى.

تَتَرَّسَ يَتَتَرَّسُ تَتَرُّسًا: قالقان بىلەن قوغداندى.

تَتَرَّسَ الشَّخْصُ: قالقان ۋە دۇبۇلغا بىلەن قوغداندى.

تَتَرَّسَ الْمُحَارِبُ: جەڭچى ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، ئىستىھكام ئارقىسىدا قوغداندى.

تَتَرَّقَ يَتَتَرَّقُ تَتَرُّقًا الْمَرْءُ: ھۇزۇرلاندى، باياشات ياشىدى، راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى.

تَتْرَى: ئارقىمۇ ئارقا، كەينى ـ كەينىدىن، ئۇلىنىپ، ئۈزۈلدۈرمەي.

«ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَى» (قۇرئان): ئاندىن بىز پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتۇق.

تُتُفْلٌ: تۈلكە؛ قورۇق ئوت ـ چۆپ.

تَتَلْمَذَ يَتَتَلْمَذُ تَتَلْمُذًا: شاگىرت بولدى.

تَتَلْمَذَ لَهُ أَوْ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا شاگىرتلىققا كىردى.

«تَتَلْمَذَ عَلَيْهِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْأُدَبَاءِ وَالْكُتَّابِ»: ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئەدىبلەر ۋە يازغۇچىلار شاگىرت بولدى.

تَتِمَّةٌ: تولۇقلىماق، تولدۇرماق.

«هَذِهِ الدَّرَاهِمُ تَتِمَّةُ الْمِائَةِ»: بۇ يۈزىنچى دىرھەمدۇر.

تَتْمِيمٌ: ئاخىرلاشتۇرماق، تۈگەتمەك.

تَتَوَّجَ يَتَتَوَّجُ تَتَوُّجًا: تاج كىيدى.

تَتَوَّقَ يَتَتَوَّقُ تَتَوُّقًا: تەلپۈندى.

«يَتَتَوَّقُ الْمُغْتَرِبُ إِلَى وَطَنِهِ»: مۇساپىر ئادەم ئۆز يۇرتىغا تەلپۈنىدۇ.

تَثَاءَبَ يَتَثَاءَبُ تَثَاؤُبًا الرَّجُلُ: ئەسنىدى، ئەسنەك تۇتتى.

تَثَاءَبَ الْأَخْبَارَ: رازۋېدكىچىلىق قىلدى، چارلىدى، تەكشۈردى.

تَثَاؤُبٌ، تَثَاءَبَةٌ: ئەسنەك.

«كَانَتِ الْمُحَاضَرَةُ مُمِلَّةً تَبْعَثُ عَلَى التَّثَاؤُبِ»: لېكسىيە زېرىكەرلىك بولۇپ، كىشىنى ئەسنەتەتتى.

تَثَاقَلَ يَتَثَاقَلُ تَثَاقُلًا الشَّخْصُ: ئېغىر ـ بېسىق بولۇۋالدى، تەمكىن بولۇۋالدى.

تَثَاقَلَ عَلَى الشَّيْءِ: ئارتىلىۋالدى، يۆلىنىۋالدى.

تَثَاقَلَ عَنْ صَدِيقِهِ: دوستىغا ياردەم بېرىشنى ئارقىغا تارتتى، دوستىغا ياردەم بېرىشتىن باش تارتتى، دوستىغا ياردەم بېرىشتە سۆرەلمىلىك قىلدى.

«يَتَثَاقَلُ بَعْضُ الْمُوَظَّفِينَ عَنْ إِنْجَازِ أَعْمَالِهِمْ فِي مَوَاعِيدِهَا»: بەزى خىزمەتچىلەر خىزمىتىنى ۋاقتىدا ئورۇنلاشتا سۆرەلمىلىك قىلدى.

تَثَبُّتٌ: قەتئىي ئىشەنمەك، چىن پۈتمەك.

عَنْ تَثَبُّتٍ: قەتئىي ئىشەنچ بىلەن.

«يَحْرِصُ الْمُسْلِمُونَ عَلَى التَّثَبُّتِ مِنْ رُؤْيَةِ الْهِلَالِ قَبْلَ الْبَدْءِ فِي الصَّوْمِ»: مۇسۇلمانلار روزا تۇتۇشتىن بۇرۇن ئاي كۆرۈشنى ئېنىقلىۋېلىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

تَثْرِيبٌ: مالامەت، كايىش، ئەيىبلەش.

«لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ» (قۇرئان): بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر.

تَثَقَّبَ يَتَثَقَّبُ تَثَقُّبًا الشَّيْءُ: يېرتىلدى، تېشىلدى.

تَثَقَّفَ يَتَثَقَّفُ تَثَقُّفًا الطَّالِبُ: ئوقۇغۇچى تەربىيىلەندى.

«تَثَقَّفَ ثَقَافَةً إِسْلَامِيَّةً وَ ثَقَافَةً غَرْبِيَّةً»: ئىسلام مەدەنىيىتى ۋە غەرب مەدەنىيىتى بىلەن تەربىيىلەندى.

تَثَقَّفَ عَلَى يَدِ أُسْتَاذِهِ: ئۇستازىدىن ئىلىم ئالدى.

تَثْقِيفٌ: تەربىيىلىمەك.

تَثْقِيفٌ ذَاتِيٌّ: ئۆزىنى تەربىيىلەش.

تَثَلَّمَ يَتَثَلَّمُ تَثَلُّمًا: پۇچۇق بولدى، يېرىق بولدى.

تَثْلِيثٌ: ئۈچ ھەسسە قىلماق؛ (يەرنى) ئۈچ قېتىم ئاغدۇرماق؛ خىرىستىئانلارنىڭ ئەقىدىسىدە ئاتا- بالا ۋە روھۇلقۇددۇستىن ئىبارەت ئۈچىنىڭ بىر گەۋدە بولۇش پرىنسىپى، ئۈچ بىرلىك قارىشى.

تَثْلِيجٌ: مۇزلاتماق، توڭلاتماق.

تَثَمَّلَ يَتَثَمَّلُ تَثَمُّلاً مَا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكى نەرسىنى ئوتلاپ ئىچتى.

تَثَنَّى يَتَثَنَّى تَثَنِّيًا الشَّجَرُ: دەرەخ ئىرغاڭلىدى.

تَثَنَّى الشَّخْصُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، غادايدى، گىدەيدى.

«كَانَتِ الْفَتَاةُ تَتَثَنَّى فِي مَشْيِهَا دَلاَلاً»: قىز نازلىنىپ ئىرغاڭلاپ ماڭاتتى.

تَثَوَّبَ يَتَثَوَّبُ تَثَوُّبًا: نەپلە ناماز ئوقىدى، ساۋاب تاپتى.

تَثَوَّلَ يَتَثَوَّلُ تَثَوُّلاً النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى.

تَثَوَّلَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ: ھەممە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلدى.

تَثْوِيبٌ: نامازغا چاقىرىش.

تَثْوِيرٌ : قوزغاش.

«لَمْ يَكُنْ مِنَ الْيَسِيرِ تَثْوِيرُ الْفَلاَّحِينَ بَعْدَ قُرُونٍ مِنَ الْحُكْمِ الْإِقْطَاعِيِّ» : فېئودالىزىم ھۆكۈمرانلىقىدا ئەسىرلەر ياشىغان دېھقانلارنى قوزغاش ئانچە ئوڭاي ئەمەس.

تَثَيَّبَ يَتَثَيَّبُ تَثَيُّبًا الْمَرْأَةُ: ئايال چوكان بولدى.

تَجَادَلَ يَتَجَادَلُ تَجَادُلاً: مۇنازىرىلەشتى؛ دۈشمەنلەشتى، جېدەللەشتى.

تَجَاذَبَ يَتَجَاذَبُ تَجَاذُبًا: ئۆزئارا ئىنتىلدى، ئۆزئارا تۇتاشتى، ئۆزئارا بىرىكتى.

تَجَاذَبَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: تالىشىشتى.

تَجَاذَبَ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ: بەس - بەس بىلەن سۆزلەپ كەتتى، ھەممە ئۆز ئالدىغا پاراڭ سالدى، پىكىر ئالماشتۇردى.

«إِنَّ هَذَا الْجِيلَ الْجَدِيدَ لاَ يَقْوَى عَلَى مُقَاوَمَةِ الْأَفْكَارِ وَالْاِتِّجَاهَاتِ الَّتِي تَتَجَاذَبُهُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ» : بۇ يېڭى ئەۋلاد ئۆزىنى تەرەپ - تەرەپتىن تالىشىۋاتقان ئىدىيە ۋە خاھىشلارغا قارشى تۇرۇشتىن ئاجىز كەلمەكتە.

«يَسُرُّنِي أَنْ نَتَجَاذَبَ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ» : پاراڭ- لاشساق خۇش بولىمەن.

تَجَاذُبٌ: تالاشماق، تارتىشماق.

تَجَاذُبٌ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي ئارىلاشماق، تەبىئىي بىرىكمەك، تەبىئىي ئاشماق.

تَجَاذُبٌ كِيمِيَاوِيٌّ: خىمىيىۋى بىرىكمە.

تِجَارَةٌ: تىجارەت قىلماق، سودا قىلماق.

بَيْتُ التِّجَارَةِ: ماگىزىن، سودا دۇكىنى.

تِجَارَةٌ خَاسِرَةٌ: زىيانلىق سودا.

غُرْفَةُ التِّجَارَةِ: سودىگەرلەر بىرلەشمىسى.

تَجَارَى يَتَجَارَى تَجَارِيًا: ماسلاشتى، مۇۋاپىق- لاشتى، ئۇيغۇنلاشتى.

تَجَارَى الْعَادَةَ: ئادەتكە ئۇيغۇنلاشتى، ئادەتكە ماسلاشتى.

تِجَارِيٌّ: سودا خاراكتېرلىك، سودىغا مەنسۇپ، سودا ئىشلىرىغا مەنسۇپ.

اِتِّفَاقٌ تِجَارِيٌّ: سودا كېلىشىمى.

اَلرَّأْسَمَالُ التِّجَارِيُّ: سودا كاپىتالى.

حَرَكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا - سېتىق ئىشى.

«اِزْدَهَرَتِ الْحَرَكَةُ التِّجَارِيَّةُ فِي الْبِلاَدِ بِفَضْلِ الْاِسْتِقْرَارِ وَ زِيَادَةِ الدَّخْلِ الْقَوْمِيِّ» : مۇقىملىق ۋە مىللىي دارامەتنىڭ ئېشىشى بىلەن مەملىكەتتە سودا - تىجارەت ھەرىكىتى گۈللەندى.

غُرْفَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا ئىدارىسى، تىجارەتچىلەر جەمئىيىتى، تىجارەتچىلەر ئۇيۇشمىسى.

شِرْكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا شىركىتى.

تَجَافَى يَتَجَافَى تَجَافِيًا عَنْ: قارارلاشمىدى، يىراق بولدى.

«تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ» «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن - كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ.

تَجَالَدَ يَتَجَالَدُ تَجَالُدًا عَلَى: قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى كۈرەش قىلدى، قارشىلاشتى.

تَجَالَسَ يَتَجَالَسُ تَجَالُسًا الْقَوْمُ: ئولتۇرۇشتى، يىغىن ئاچتى، مەجلىس ئاچتى.

تَجَانَسَ يَتَجَانَسُ تَجَانُسًا الْأَمْرَانِ: ئىككىسىنىڭ تۈرى ئوخشاپ قالدى، ئوخشىشىپ كەتتى.

تُجَاهَ: ئالدى تەرەپ، ئالدى، ئۇدۇل، روبىرو، ئالدىدا، هۇزۇرىدا.

«لَاتَكُنْ مُتَعَجْرِفًا تُجَاهَ النَّصْرِ»: غەلىبە ئالدىدا مەغرۇرلىنىپ كەتمە.

قَعَدَ تُجَاهِي: مېنىڭ ئۇدۇلۇمدا ئولتۇردى.

تَجَاهَلَ يَتَجَاهَلُ تَجَاهُلًا: بىلمەس بولۇۋالدى، كۆز يۇمۇۋالدى.

«كَيْفَ يُرِيدُونَ تَحْقِيقَ السَّلَامِ وَهُمْ يَتَجَاهَلُونَ حُقُوقَ الْفِلَسْطِينِيِّينَ الْمَشْرُوعَةَ»: ئۇلار پەلەستىنلىكلەرنىڭ قانۇنىي هوقۇقىغا كۆز يۇمۇۋېلىۋاتسا، قانداقمۇ تىنچلىقنى ئىشقا ئاشۇرماقچى بولىدۇ.

تَجَاوَزَ يَتَجَاوَزُ تَجَاوُزًا عَنِ الشَّيْءِ: كۆز يۇمدى.

تَجَاوَزَ عَنِ الرَّجُلِ: ئەپۇ قىلدى، كەچۈردى.

«أُولَئِكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَاعَمِلُوا وَ نَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ» «قۇرئان»: ئەنە شۇنداق كىشىلەرنىڭ ياخشى ئىشلىرىنى قوبۇل قىلىپ، يامان ئىشلىرىنى كەچۈرۈم قىلىمىز.

تَجَاوَزَ الْمَكَانَ: جايدىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَجَاوَزَ الْمُدَّةَ الْمُحَدَّدَةَ: بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَجَاوَزْنَا التَّقْلِيْدَ إِلَى الْإِبْتِكَارِ: تەقلىد قىلىشتىن ئىجاد قىلىشقا ئۆتتۇق.

كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْ هَاتَيْنِ الْأُخْتَيْنِ قَدْ تَجَاوَزَتِ الثَّمَانِيْنَ عَامًا: بۇ ئىككى هەمشىرىنىڭ هەر بىرى 80 ياشتىن هالقىغان.

تَجَحْفَلَ يَتَجَحْفَلُ تَجَحْفُلًا: يىغىلدى، توپلاندى.

تَجَدَّدَ يَتَجَدَّدُ تَجَدُّدًا: يېڭىلاندى.

«تَتَجَدَّدُ حَاجَاتُ الْإِنْسَانِ وَالْمُجْتَمَعِ وَفْقًا لِسُنَّةِ التَّطَوُّرِ»: تەرەققىياتنىڭ قانۇنىيىتىگە ئاساسەن ئىنسانلارنىڭ ۋە جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجى يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ.

تَجْدِيْدٌ: يېڭىلىماق، ئىسلاھ قىلماق.

تَجْدِيدِيٌّ: يېڭىلىق، گۈللىنىش، جەدىدىزىملىق.

تَجْدِيْرٌ: پۈتۈنلەي يوقاتماق، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتماق.

تَجْدِيفٌ ج تَجَادِيفُ: كۇپىرلىق قىلىش، ئاللاھقا تىل تەگكۈزۈش.

مَرْكَبُ تَجْدِيْفٍ: قېيىق، قولۋاق.

تَجَذَّمَ يَتَجَذَّمُ تَجَذُّمًا: ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

تَجَرَ يَتْجَرُ تَجْرًا و تِجَارَةً الرَّجُلُ: سودا قىلدى، تىجارەت قىلدى.

تَجْرِبَةٌ ج تَجَارِبُ: سىناق، تەجرىبە، سىناپ كۆرۈش.

تَحْتَ التَّجْرِبَةِ: سىناق ئاستىدا، سىناقتا.

اَلتَّجَارِبُ النَّوَوِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ: ئاتوم يادرو سىنىقى.

تَجَرْثَمَ يَتَجَرْثَمُ تَجَرْثُمًا: يىغىلىۋالدى، تۈگۈلۈۋالدى، تۈۋەنگە چۈشۈپ كەتتى.

تَجَرَّحَ يَتَجَرَّحُ تَجَرُّحًا: ئېغىر يارىلاندى.

تَجَرَّدَ يَتَجَرَّدُ تَجَرُّدًا لَهُ: پۈتۈنلەي بېرىلدى، پۈتۈن زېھنىنى قويدى.

«تَجَرَّدَ عَنِ اللَّذَّاتِ الدُّنْيَوِيَّةِ»: دۇنيانىڭ نازۇ نېمەتلىرىدىن ۋاز كەچتى.

تَجَرَّدَ مِنْ مَالِهِ: پۈتۈن مېلىدىن ۋاز كەچتى، پۈتۈن مېلىنى سەدىقە قىلدى.

تَجَرَّعَ يَتَجَرَّعُ تَجَرُّعًا الْمَاءَ: سۇنى ئوتلاپ - ئوتلاپ ئىچتى.

«يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ» «قۇرئان»: ئۇنى يۇتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ.

تَجَرَّعَ غُصَصَ الْغَيْظِ: ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتتى، دەردىنى ئىچىگە يۇتتى.

تَجَرَّمَ يَتَجَرَّمُ تَجَرُّمًا عَلَيْهِ: قىلمىغان جىنايەت

بىلەن قارالدى.

تَجْرِيبٌ: تەجرىبە، سىناق.

اَلتَّجْرِيبِيَّةُ: تەجرىبىچىلىك.

تَجْزِأَةٌ: تەقسىم قىلماق، بۆلمەك.

بَيْعٌ بِالتَّجْزِأَةِ: پارچە سودا، پارچە سېتىش.

تَاجِرُ التَّجْزِأَةِ: پارچە سېتىش سودىگىرى.

تَجَزَّأَ يَتَجَزَّأُ تَجَزُّأً الشَّيْءُ: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

«فِلَسْطِينُ جُزْءٌ لاَيَتَجَزَّأُ مِنَ الْوَطَنِ الْعَرَبِيِّ»: پەلەستىن ئەرەب يۇرتىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى.

تَجَزَّءَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: تەقسىم قىلىۋالدى، بۆلشىۋالدى.

«تَفَرَّقَ النَّاسُ اِلَى غَنِيْمَةٍ فَتَجَزَّؤُوهَا»: كىشىلەر غەنىيمەتكە تارالدى ـ دە، ئۇنى بۆلىشىۋالدى.

تَجَسَّدَ يَتَجَسَّدُ تَجَسُّدًا: گەۋدىلەندى.

تَجَسَّسَ يَتَجَسَّسُ تَجَسُّسًا: ئاخبارات ئىگىلىدى، رازۋېدكا قىلدى.

«وَلاَتَجَسَّسُوا وَلاَيَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا» ‹قۇرئان›: (مۆمىنلەرنىڭ ئەيىبىنى) ئىزدىمەڭلار، بىر ـ بىرىڭلارنىڭ غەيۋىتىنى قىلماڭلار.

«كَانَ يَنْطَلِقُ إِلَى الْمَدِيْنَةِ يَتَجَسَّسُ الْأَخْبَارَ»: ئۇ شەھەرگە بېرىپ تىڭ ـ تىڭلايتتى ۋە ئاخباراتلارنى ئوغرىلىقچە يەتكۈزەتتى.

تَجَسَّمَ يَتَجَسَّمُ تَجَسُّمًا: گەۋدىلەندى، چوڭ كۆرۈندى.

«تَذَكَّرَ وَالِدَهُ وَقَدْ تَجَسَّمَتْ أَمَامَهُ صُورَتُهُ وَهُوَ يَعْمَلُ فِي الْحَقْلِ»: ئۇ دادىسىنى ئەسلىدى، ئۇنىڭ دادىسىنىڭ سۈرىتى ئېتىزلىقتا ئىشلەۋاتقان هالدا ئۇنىڭ ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَجَسُّسِيٌّ: ئىشپىيونلۇق، جاسۇسلۇققا تەۋە، ئاخباراتچىلىق.

«أَثَارَ الْحَادِثُ التَّجَسُّسِيُّ الْأَخِيْرُ ضَجَّةً كَبِيْرَةً»: كېيىنكى جاسۇسلۇق ۋەقەسى زور غۇلغۇلا قوزغىدى.

تَجَشَّأَ يَتَجَشَّأُ تَجَشُّأً: هىق تۇتتى، كېكىردى.

«مَلَأَ بَطْنَهُ بِمَا لَذَّ وَطَابَ ثُمَّ خَرَجَ يَتَجَشَّأُ نَشْوَانَ» قورسىقىنى لەززەتلىك نازۇ نېمەتلەر بىلەن تولدۇردى، ئاندىن كېكىرىپ خۇش كەيپ هالدا چىقتى.

تَجَشَّعَ يَتَجَشَّعُ تَجَشُّعًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قاتتىق بېرىلدى، هېرىسمەن بولدى.

تَجَشَّمَ يَتَجَشَّمُ تَجَشُّمًا: جاپا چەكتى، مۇشەققەت تارتتى.

«تَجَشَّمَ عَنَاءَ السَّفَرِ لِزِيَارَةِ ابْنِهِ»: ئوغلىنى يوقلاش ئۈچۈن سەپەرنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتىنى تارتتى.

تَجَعَّدَ يَتَجَعَّدُ تَجَعُّدًا الْوَجْهُ: يۈز قورۇلۇپ كەتتى.

تَجَعَّدَ الشَّعْرُ: چاچ بۇدرە بولدى.

تَجَعُّدٌ ج تَجَعُّدَاتٌ: يۈزگە چۈشكەن قورۇقلار.

«خَالَ أَنَّ وَجْهَ أُمِّهِ يَشِيخُ لَحْظَةً بَعْدَ لَحْظَةٍ وَأَنَّ تَجَعُّدَاتِهِ تَتَضَاعَفُ...»: ئۇ ئانىسىنىڭ بارغانسېرى ياشىنىپ قېرىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ يۈزىدىكى قورۇقلارنىڭ بارغانسېرى كۆپىيىۋاتقانلىقىنى خىيال قىلدى.

تَجْعِيدٌ ج تَجَاعِيدُ: قورۇق، پۈرۈك، قاتلاق.

تِجْفَافٌ ج تَجَافِيْفُ: ساۋۇت، پولات قالپاق.

تَجِلَّةٌ: هۆرمەتلىمەك، ئۇلۇغلىماق، ئىززەتلىمەك.

«فَعَلْتُ هَذَا مِنْ تَجِلَّتِكَ»: مەن بۇنى سېنىڭ هۆرمىتىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

تَجَلَّدَ يَتَجَلَّدُ تَجَلُّدًا: باش ئەگمىدى، قەتئىي بويسۇنمىدى، ساباتلىق بولدى.

«لَوْلاَ إِيمَانُهُ لَمَا اسْتَطَاعَ أَنْ يَتَجَلَّدَ عَلَى فَقْدِ ابْنِهِ الْوَحِيْدِ بِمِثْلِ هَذَا الْهُدُوءِ وَرِبَاطَةِ الْجَأْشِ»: ئەگەر ئۇنىڭ ئىمانى كۈچلۈك بولمىغان بولسا، ئۆزىنىڭ بىردىنبىر ئوغلىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا بۇنداق ئېغىر ـ بېسىقلىق ۋە ساباتلىق بىلەن چىدىمىغان بولاتتى.

تَجَلَّطَ يَتَجَلَّطُ تَجَلُّطًا الدَّمُ: قان ئۇيۇپ قالدى.

تَجَلَّلَ يَتَجَلَّلُ تَجَلُّلاً: ئۇلۇغلاندى، ئورالدى، كىيدى.

«تَجَلَّلَتْ بِالسَّوَادِ حُزْنًا عَلَى فَقْدِ زَوْجِهَا» : ئۇ ئېرىنىڭ ئۆلۈمىگە قايغۇرۇپ قارىلىق تۇتتى.

تَجَلَّى يَتَجَلَّى تَجَلِّيًا: يورۇدى، روشەن بولدى، نامايەن بولدى، ئايدىڭلاشتى.

«وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى» «قۇرئان» : يورۇغان چاغدىكى كۈندۈز بىلەن قەسەمكى.

تَجَلَّى الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى.

«تَتَجَلَّى الْمُسَاوَاةُ بِأَجْلَى صُوَرِهَا أَيَّامَ الْحَجِّ» : ھەج قىلىش كۈنلىرىدە باراۋەرلىك ئەڭ روشەن شەكىلدە نامايەن بولىدۇ.

«إِذَاانْبَطَرْتَ إِلَى الْمُسْتَقْبَلِ فَسَتَرَى مُشْهَدًا مُشْرِقًا يَتَجَلَّى لِلْعَيَانِ» : كېلەچەككە قارىساڭ، پارلاق ئىستىقبال ئالدىڭدا نامايەن بولىدۇ.

تَجَمَّدَ يَتَجَمَّدُ تَجَمُّدًا: توڭلىدى، قاتتى، ئۇيىدى.

تَجَمَّدَ الرَّجُلُ فِي مَكَانِهِ: ئورنىدا قېتىپ قالدى.

تَجَمَّدَ الدَّمُ فِي عُرُوقِهِ: قورقۇپ تىترەپ كەتتى، قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

«تَجَمَّدَ مَاءُ النَّهْرِ» : دەريا سۈيى مۇز تۇتتى.

«تَجَمَّدَتْ قَطَرَاتُ الْمَاءِ بِسُرْعَةٍ» : سۇ تامچىلىرى تېزدىن توڭلاپ قالدى.

تَجَمَّرَ يَتَجَمَّرُ تَجَمُّرًا الْقَوْمُ: توپلاندى، يىغىلدى.

تَجَمَّعَ يَتَجَمَّعُ تَجَمُّعًا: يىغىلدى، توپلاندى.

«تَجَمَّعَ الْمُتَظَاهِرُونَ أَمَامَ مَبْنَى السَّفَارَةِ» : نامايىشچىلار كونسۇلخانا ئالدىدا توپلاشتى.

«سَأَزُورُكَ حَيْثُ تَتَجَمَّعُ أُسْرَتُكَ» : مەن سېنى سېنىڭ ئائىلەڭ جەم بولغان جايدا يوقلايمەن.

تَجَمُّعٌ ج تَجَمُّعَاتٌ: توپلاشماق، بىرلەشمەك.

«إِنْتَشَرَتِ الْمَدَارِسُ الْقُرْآنِيَّةُ وَسَطَ التَّجَمُّعَاتِ الْإِسْلَامِيَّةِ فِي إِفْرِيقِيَا» : ئافرىقىدا مۇسۇلمانلار توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان جايلاردا قارىخانىلار بىرقەدەر ئومۇملاشقان.

تَجَمَّلَ يَتَجَمَّلُ تَجَمُّلاً: بېزەلدى، زىننەتلەندى، چىرايلىق بولدى.

تَجَمْهَرَ يَتَجَمْهَرُ تَجَمْهُرًا الْقَوْمُ: قەۋم يىغىلدى، قەۋم توپلاندى.

«تَجَمْهَرَ الْآلَافُ مِنَ الْمُوَاطِنِينَ إِحْتِجَاجًا عَلَى رَفْعِ الْأَسْعَارِ» : مىڭلىغان ۋەتەنداشلار باھانىڭ ئۆرلەپ كەتكىنىگە نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن توپلاندى.

تَجْمِيدٌ: توڭلاتماق.

تَجْمِيدُ الْأَسْعَارِ: باھانى مۇقىملاشتۇرۇش، باھانىڭ ئۆسۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش.

تَجْمِيشٌ: غىدىقلىماق.

تَجْمِيلٌ: گۈزەللەشتۈرمەك، چىرايلىق قىلماق، پەرداز قىلماق، بېزىمەك.

«تَقُومُ بَعْضُ الْمُدُنِ بِحَمَلَاتٍ تَجْمِيلِيَّةٍ لِإِظْهَارِ الْمَدِينَةِ بِأَحْسَنِ وَجْهٍ مُمْكِنٍ» : بەزى شەھەرلەردە مۇمكىنقەدەر شەھەرنى چىرايلىق قىلىش ئۈچۈن گۈزەللەشتۈرۈش ئىشلىرى ئېلىپ بېرىلماقتا.

مُسْتَحْضَرَاتُ التَّجْمِيلِ: گىرىم بۇيۇملىرى، پەرداز بۇيۇملىرى.

تَجَنَّبَ يَتَجَنَّبُ تَجَنُّبًا: ساقلاندى، يىراق بولدى.

«كُلُّ حَضَارَةٍ تَأْتِي تَأْخُذُ مَزَايَا مَا قَبْلَهَا وَ تَتَجَنَّبُ عُيُوبَهَا» : ھەر بىر مەدەنىيەت ئىلگىرىكى مەدەنىيەتلەرنىڭ ئالاھىدىلىكىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ بولمىغۇر تەرەپلىرىدىن ساقلىنىدۇ.

تَجَنَّدَ يَتَجَنَّدُ تَجَنُّدًا: سەپەرۋەر بولدى، تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى؛ ئەسكەر بولدى

«تَجَنَّدَ مُتَعَلِّمُو الْقَرْيَةِ لِمَحْوِ الْأُمِّيَّةِ بَيْنَ أَبْنَاءِ قَرْيَتِهِمْ» : يېزا ئاھالىسى ئىچىدە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن يېزا ئوقۇغۇچىلىرى سەپەرۋەر بولدى.

تَجَنَّدَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَجَنَّدَ الشَّابُّ: يىگىت ھەربىيگە كىردى، ئەسكەر بولدى، ھەربىيلىككە قاتناشتى.

تَجَنَّسَ يَتَجَنَّسُ تَجَنُّسًا فُلَانٌ: دۆلەت تەۋەلىكىگە ئېرىشتى، تەۋەلىكىگە ئۆتتى.

تَجَنُّسٌ: تەۋەلىكىگە ئۆتۈش.

«اَلْهِجْرَةُ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَالتَّجَنُّسُ بِجِنْسِيَّتِهِ

أَصْبَحَتْ ظَاهِرَةً مَأْلُوفَةً فِي هَذَا الْعَصْرِ» : بىر دۆلەتتىن يەنە بىر دۆلەتكە كۆچۈپ بېرىپ ئۇنىڭ تەۋەلىكىگە ئۆتۈش بۇ ئەسىردە ھەممىگە تونۇش ھادىسىگە ئايلاندى.

تَجَنَّى يَتَجَنَّى تَجَنِّيًا: جىنايەت ئۆتكۈزدى ، يامانلىق قىلدى ، يولسىزلىق قىلدى.

«يَتَجَنَّى الْمُغْرِضُ عَلَى النَّاسِ بِاتِّهَامَاتِهِ الْبَاطِلَةِ» : يامان غەرەزلىك ئادەم كىشىلەرگە يامانلىق قىلىپ بىكارلا تۆھمەت چاپلايدۇ.

تَجْنِيدٌ: ئەسكەرلىككە ئېلىش.

تَجْنِيدُ الْجَمَاهِيرِ: ئاممىنى سەپەرۋەر قىلىش، ئاممىنى قوزغاش.

تَجْنِيدٌ إِجْبَارِيٌّ: مەجبۇرىي ھەربىي خىزمەت ئۆتەش.

إِدَارَةُ التَّجْنِيدِ: ئەسكەر ئېلىش ئىدارىسى.

تَجَهَّمَ يَتَجَهَّمُ تَجَهُّمًا: قاپىقىنى تۈرۈۋالدى.

«هُنَالِكَ سَاعَاتٌ تَتَجَهَّمُ لَهُ فِيهَا الْحَيَاةُ وَتَقْسُو عَلَيْهِ» : ئۇنىڭغا ھايات قوشۇمىسىنى تۈرۈۋالىدىغان ۋە قوپاللىق قىلىدىغان چاغلارمۇ بار.

تَجْوَابٌ: كىرىش؛ ئايلىنىش.

تَجْوَالٌ: سەيلە قىلماق، جەۋلان قىلماق.

تَجَوَّزَ يَتَجَوَّزُ تَجَوُّزًا فِي الصَّلَاةِ: نامازنى يەڭگىل ئوقۇدى.

تَجَوَّزَ عَنِ الرَّجُلِ: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى.

تَجَوَّفَ يَتَجَوَّفُ تَجَوُّفًا: بوش قالدى، كاۋاك قالدى.

تَجَوَّلَ يَتَجَوَّلُ تَجَوُّلًا: بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايغا يۆتكەلدى، ئايلاندى، كەزدى.

تَجَوُّلٌ: سەيلە قىلماق، ئايلانماق

حَظْرُ التَّجَوُّلِ. مَنْعُ التَّجَوُّلِ: يۈرۈشنى مەنئى قىلىش.

تَجْوِيفٌ ج تَجَاوِيفُ: كولاش، قېزىش، ئىچكى بوشلۇق.

تَجْوِيفُ الْقَلْبِ: كۆكرەك بوشلۇقى.

تَحَابَّ يَتَحَابُّ تَحَابًّا الْقَوْمُ: كۆڭۈللۈك ئۆتتى، ياخشى كۆرۈشتى، دوستلاشتى.

تَحَاتَّ يَتَحَاتُّ تَحَاتًّا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى، تۇزۇپ كەتتى.

تَحَاتَّ الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى.

تَحَاتَّتِ الْأَسْنَانُ: چىشلار چۈشۈپ كەتتى.

تَحَاجَّ يَتَحَاجُّ تَحَاجًّا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، مۇنازىرىلەشتى.

«وَإِذْيَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا» «قرآن» : ئۇ چاغدا ئۇلار دوزاختا ئۆزئارا مۇنازىرىلىشىدۇ. ئاجىز (ئەگەشكۈچىلەر) ھاكاۋۇر ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە: «شۈبھىسىزكى، بىز سىلەرگە ئەگەشكەنىدۇق. . . » دېيدۇ.

تَحَاجَى يَتَحَاجَى تَحَاجِيًا الْقَوْمُ: تېپىشتى ، ئېيتىشتى.

تَحَادَبَ يَتَحَادَبُ تَحَادُبًا: دوك بولۇپ قالدى.

تَحَادَثَ يَتَحَادَثُ تَحَادُثًا الْقَوْمُ: پاراڭلاشتى، ئۆزئارا سۆزلەشتى.

تَمَادَلَ يَتَمَادَلُ تَمَادُلًا: ئېگىلدى.

تَحَاذَى يَتَحَاذَى تَحَاذِيًا: بىر -بىرىنىڭ ئۇدۇلىدا بولدى، بىر ـ بىرىگە قارىمۇ قارشى تۇردى.

تَحَارَبَ يَتَحَارَبُ تَحَارُبًا: جەڭ قىلدى، ئۇرۇش قىلدى.

تَحَارَضَ يَتَحَارَضُ تَحَارُضًا عَلَى الْعَمَلِ: ئۆزئارا ئىلھام بېرىشتى.

تَحَارِيقٌ: قۇرغاقچىلىق، قۇرغاقچىلىق ئاپىتى.

تَحَاسَدَ يَتَحَاسَدُ تَحَاسُدًا: ئۆز ئارا ھەسەت قىلىشتى، بىر ـ بىرىگە ھەسەت قىلىشتى.

«لَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَاتَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَاللّٰهِ إِخْوَانًا» «حديث» : ئۆز ئارا ھەسەت قىلىشماڭلار، دۈشمەنلەشمەڭلار، ئۆز ئارا ئاغرىق ـ ئاداۋەتتە بولماڭلار، ئاللاھنىڭ قېرىنداش بەندىلىرىدىن بولۇڭلار.

تَحَاشَدَ يَتَحَاشَدُ تَحَاشُدًا: توپلاندى، يىغىلدى، جەم بولدى.

تَحَاشَى يَتَحَاشَى تَحَاشِيًا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَحَاشَى عَنْ كَذَا: قاچتى، نېرى تۇردى، ساقلاندى.

«غَادَرْتُ الْمَكَانَ لِكَيْ أَتَحَاشَى الْجِدَالَ مَعَهُ» :

ئۇنىڭ بىلەن جېدەللىشىشتىن ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىپ ئورنۇمدىن ئايرىلدىم.

تَحَاقَدَ يَتَحَاقَدُ تَحَاقُدًا الْقَوْمُ: ئۆچەكەشتى، دۈشمەنلەشتى.

«عَجِبِي لِقَوْمٍ يَتَحَاقَدُونَ وَهُمْ هَدَفٌ لِحَقْدِ الْأَعْدَاءِ»: دۈشمەنلەرنىڭ دۈشمەنلىك نىشانى بولۇپ تۇرۇقلۇق، ئۆزئارا دۈشمەنلىشىدىغان قەۋمدىن ھەيرانمەن.

تَحَاكَّ يَتَحَاكُّ تَحَاكًّا: مۇسابىقىلەشتى: سۈركۈلۈشتى.

تَحَاكَمَ يَتَحَاكَمُ تَحَاكُمًا الطَّرَفَانِ: دەۋالاشتى، ئەرز قىلدى.

«يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ» «قۇرئان»: ئۇلار ئەرزنى شەيتاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارماقچى بولۇۋاتىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار شەيتاننى ئىنكار قىلىشقا بۇيرۇلغان.

تَحَالَفَ يَتَحَالَفُ تَحَالُفًا الْقَوْمُ: ئىتتىپاق تۈزدى، ئىتتىپاق تۈزۈشتى.

تَحَالُفٌ: ئىتتىپاق تۈزمەك، كېلىشىم تۈزمەك، بىرلىك، ئۇيۇشما، بىرلەشمە.

اَلتَّحَالُفُ الْوَطِيدُ: مۇستەھكەم ئىتتىپاق.

تَحَامَقَ يَتَحَامَقُ تَحَامُقًا: ئەخمەق بولۇۋالدى.

تَحَامَلَ يَتَحَامَلُ تَحَامُلاً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى، ئادىل بولمىدى، ھەققانىي بولمىدى.

تَحَامَلَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆزىگە زۇلۇم قىلدى.

تَحَامَلَ عَلَى فُلاَنٍ: ھۇجۇم قىلدى، زىيانكەشلىك قىلدى.

«تَحَامَلَ عَلَيْهِ فِي الْأَمْرِ»: ئۇنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا زورلىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى.

تَحَامَى يَتَحَامَى تَحَامِيًا الشَّيْءَ: ... دىن ساقلاندى.

تَحَاوَرَ يَتَحَاوَرُ تَحَاوُرًا الْقَوْمُ: پاراڭلاشتى.

تَحَاوُرٌ: مۇنازىرىلەشمەك.

«وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا» «قۇرئان»: ئاللاھ ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

تَحَايَدَ يَتَحَايَدُ تَحَايُدًا: بىتەرەپ تۇردى، بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

تَحَايَلَ يَتَحَايَلُ تَحَايُلاً عَلَى الرَّجُلِ: ھۈنەر ئىشلەتتى، ئۇستىلىق ئىشلەتتى، ھىيلىگەرلىك قىلدى.

تَحَايُلٌ: ھىيلە ئىشلەتمەك، ئالدامچىلىق قىلماق.

تَحَايَصَ يَتَحَايَصُ تَحَايُصًا عَنْ كَذَا: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، نېرى تۇردى، قېچىۋالدى.

تَحَبَّبَ يَتَحَبَّبُ تَحَبُّبًا: خۇشامەت قىلدى، ياخشىچاق بولماقچى بولدى، كۆچۈكلەندى، مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَحَبَّبَ إِلَيْهِ: يېقىنلاشتى، دوستلاشتى؛ مۇھەببەت ئىزھار قىلدى، ئىشقىۋازلىق قىلدى، تەلەپ قويدى، خۇشامەت قىلدى، كۆچۈكلەندى.

«كَانَ يَتَحَبَّبُ إِلَيْهَا وَهِيَ تَصُدُّ عَنْهُ»: قارىماسمۇ ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَحَبَّرَ يَتَحَبَّرُ تَحَبُّرًا السَّحَابُ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

تَحَبَّسَ يَتَحَبَّسُ تَحَبُّسًا: توختاپ قالدى، كېكەچلىدى.

تَحَبَّسَ فِي الْكَلاَمِ: سۆزدە توختىۋالدى، كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى.

تَحْتَ: ئېگىدە، ... نىڭ ئاستىدا.

تَحْتَ إِشْرَافِ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە.

تَحْتَ التَّجْرِبَةِ: تەجرىبە قىلىنىۋاتىدۇ.

تَحْتَ أَعْيُنِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا.

تَحْتَ الطَّبْعِ: بېسىلىۋاتىدۇ.

تَحْتَ التَّمْرِينِ: مەشىق قىلىش جەريانىدا.

تَحْتَ طَيِّ الْخَفَاءِ: مەخپىي، يوشۇرۇن، ئاستىرتىن.

تَحْتَ عُنْوَانٍ: ماۋزۇلۇق، سەرلەۋھىلىك.

تَحْتَ الصِّفْرِ: نۆلدىن تۆۋەن.

مِنْ تَحْتِ: تۆۋەندىن، پەستىن، ئاستىدىن.

«لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ» «قۇرئان»: ئۇلار چوقۇم ئۈستىلىرىدىن ۋە ئاياغلىرى ئاستىدىن يەر ئىدى (يەنى ئۇلارغا ئاسمان ـ زېمىندىن كەڭ رىزىق بېرىلەتتى).

لَا طَائِلَ تَحْتَهُ: پايدىسىز.

«هَذَا أَمْرٌ لَا طَائِلَ تَحْتَهُ»: بۇ پايدىسىز ئىش.

وَقَفَ تَحْتَ الْخَيْمَةِ: چېدىر ئاستىدا تۇردى.

إِشْعَاعٌ تَحْتَ الْأَحْمَرِ: كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان نۇر (فىزىكىدا).

أَشِعَّةٌ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ: كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان نۇر.

تَحْتَ التَّحْضِيرِ: تەييارلاۋاتىدۇ.

تَحْتَ الدَّرْسِ: دەرس تەييارلاۋاتىدۇ.

تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ أَمْرِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ يَدِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ السِّلَاحِ: قوراللىق قوشۇن ئىچىدە.

تَحْتَ ضَغْطِ الظُّرُوفِ: شەرت ـ شارائىتنىڭ بېسىمى ئاستىدا، شەرت ـ شارائىتنىڭ تەسىرى بىلەن.

تَحْتَ الْمُعَدَّلِ: دەرىجىدىن تۆۋەن، ئۆلچەمدىن تۆۋەن.

تَحْتَ الْيَدِ: قولاي، ئوڭاي.

تَحْتَانِيٌّ: تۆۋەن تەرەپتە، ئاستىنقى.

تَحْتِيٌّ: تۆۋەن تەرەپتە.

مَلَابِسُ تَحْتَانِيَّةٌ: ئىچ كۆڭلەك، روباشكا، ئىچ كىيىم.

دَوْرٌ تَحْتَانِيٌّ: يەر ئاستى ئۆيى.

طَابِقٌ تَحْتَانِيٌّ: ئاستىنقى قەۋەت.

تَحَتَّمَ يَتَحَتَّمُ تَحَتُّمًا الشَّيْءُ عَلَى: لازىم بولدى، زۆرۈر بولدى، تېگىشلىك بولدى، كېرەك بولدى، زۆرۈر.

«يَتَحَتَّمُ عَلَيْهِمُ الْيَوْمَ أَلَّا يَتَرَاجَعُوا عَنْ مَعْرَكَةِ مَصِيرِهِمْ»: ئۇلار تەقدىرىنى بەلگىلەيدىغان جەڭدىن قايتماسلىقى كېرەك.

تَحْتَحَةٌ: ھەرىكەت.

تَيَّارٌ تَحْتِيٌّ: يوقىرى دولقۇننىڭ ئاستىنقى تەرىپى.

تَحَجَّبَ يَتَحَجَّبُ تَحَجُّبًا: يوشۇرۇندى، ياپتى، غايىب بولدى، پەردىلەندى.

تَحَجَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھىجاپلاندى، ھىجاپلىق بولدى، چۈمپەردە ئارتتى.

تَحَجَّجَ يَتَحَجَّجُ تَحَجُّجًا: گۇۋاھلىق بەردى، ئىسپاتلىدى، ئەستىقلىدى.

تَحَجُّجٌ: تالاشماق، تاكاللاشماق.

دِينُ التَّحَجُّجِ: پىروتىستانت دىنى.

تَحَجُّجِيُّ الْعَقِيدَةِ: پىروتېستانت دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

تَحَجَّرَ يَتَحَجَّرُ تَحَجُّرًا الشَّيْءُ: تاشقا ئايلاندى، تاشتەك قېتىپ كەتتى.

تَحَجَّرَ الْمَكَانُ: تاشلىق بولۇپ كەتتى.

تَحَجَّرَ قَلْبُهُ: ئۇنىڭ يۈرىكى قېتىپ كەتتى.

تَحَجَّرَ عَلَيْهِ: قىستىدى، قىيىن ـ قىستاققا ئالدى.

تَحَجُّرٌ: تاشقا ئايلانماق.

عِلْمُ التَّحَجُّرِ: خالىئونتولوگىيە (يەر ئاستىدا تاشقا ئايلانغان ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى تەتقىق قىلىدىغان پەن).

تَحْجِيلٌ: قاشقا (ئاتنىڭ).

تَحَدَّبَ يَتَحَدَّبُ تَحَدُّبًا الشَّخْصُ: دۈك بولۇپ قالدى.

تَحَدَّبَ عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَحَدُّبٌ: چوخچىيىپ چىقىپ قالماق، پولتىيىپ چىقماق.

تَحَدَّثَ يَتَحَدَّثُ تَحَدُّثًا: سۆزلىدى، ئېيتتى، دېدى، تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

«تَحَدَّثَ إِلَيْهِ حَوْلَ مَوْضُوعِ زِيَارَتِهِ»: زىيارىتى توغرىسىدا ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى.

«سَيَتَحَدَّثُ الْمُحَاضِرُ عَمَّا يَتَعَلَّقُ بِالْوَضْعِ الدُّوَلِيِّ»: لېكسىيە سۆزلىگۈچى خەلقئارا ۋەزىيەتكە مۇناسىۋەتلىك نەرسىلەر توغرىسىدا سۆزلەيدۇ.

«لِنُحَدِّدْ وَقْتًا نَتَحَدَّثُ فِيهِ جَيِّدًا»: ئوبدان سۆزلىشىۋېلىشقا ۋاقىت ئاجرىتايلى.

تَحَدَّدَ يَتَحَدَّدُ تَحَدُّدًا الْمَوْعِدُ: ۋاقىت بەلگىلەن-

دى، بېكىستىلدى، تايىن بولدى.

تَحَذَّرَ يَتَحَذَّرُ تَحَذُّرًا: چۆشتى، سىرىلدى، دومـ
لىدى، تۆكۈلدى.

تَحَذَّرَ الدَّمْعُ: ياش تۆكۈلدى.

تَحَذَّرَ مِنْ فَوْقِ الْجَبَلِ: تاغ ئۈستىدىن دۇمۇلـ
دى.

تَحَذَّرَ الرَّجُلُ مِنْ أُسْرَةٍ عَرِيقَةٍ: ئېسىل ئائىلـ
دىن كېلىپ چىقتى.

تَحَدَّسَ يَتَحَدَّسُ تَحَدُّسًا الخَبَرَ وَ عَنْهُ: تىڭشـ
دى، ئاڭلىدى.

تَحَدَّمَ يَتَحَدَّمُ تَحَدُّمًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەنـ
دى، چېچىلدى.

تَحَدَّى يَتَحَدَّى تَحَدِّيًا: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتـ
لەشتى.

تَحَدَّى الرَّجُلَ: جەڭ ئېلان قىلدى، مۇسابىقىگە
چاقىردى؛ يەڭدى، قارشىلاشتى.

**«تَحَدَّى الشَّعْبُ قُوَى الشَّرِّ الَّتِي أَرَادَتْ تَمْزِيقَ
وَحْدَتِهِ»:** خەلق ئۇنىڭ بىرلىكىنى بۇزماقچى
بولغان ئەسەبى كۈچلەر بىلەن قارشىلاشتى.

تَحَدٍّ: چېقىشقا تەگمەك، قارشىلاشماق.

فِي تَحَدٍّ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلماق.

تَحْدِيثٌ: زامانىۋىلاشتۇرماق.

**«تَمَيَّزَتِ الْيَابَانُ بِقُدْرَتِهَا عَلَى تَحْدِيثِ
مَصَانِعِهَا»:** ياپونىيە ئۆز زاۋۇتلىرىنى زامانىۋىـ
لاشتۇرۇش قۇدرىتىگە ئىگە بولغانلىقى بىلەن
پەرقلىنىپ تۇرىدۇ.

تَحْدِيدٌ: چەكلىمەك؛ بەلگىلىمەك؛ تەرىپلىمەك؛
چېگرا ئايرىماق.

تَحْدِيدُ النَّسْلِ: تۇغۇتنى چەكلىمەك.

عَلَى وَجْهِ التَّحْدِيدِ: مۇئەييەن، ئېنىق، مۇقەر-
رەر.

**«لَقَدْ أَخْطَأَ فِي تَحْدِيدِ مَوْعِدِ الْإِجْتِمَاعِ لِذَلِكَ
ذَهَبْتُ إِلَى هُنَاكَ سُدًى»:** ئۇ، يىغىن ۋاقتىـ
نى خاتا بەلگىلەپ قويۇپتۇ، شۇڭا مەن بۇ يەرگە
بىكارغا كەپتىمەن.

تَحْدِيدُ وَقْتِ الدِّرَاسَةِ: ئۆگىنىش ۋاقتىنى مۇقىمـ
لاشتۇرۇش.

تَحَذَّرَ يَتَحَذَّرُ تَحَذُّرًا: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى،
ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى.

تَحَذَّقَ يَتَحَذَّقُ تَحَذُّقًا: ئۇستا بولدى، ئۇستا
بولمىۋالدى، ئۇستىلىقنى دەۋا قىلدى.

تَحَذْلَقَ يَتَحَذْلَقُ تَحَذْلُقًا: ئۆزىنى ماھىر سانىـ
ۋالدى، ئۆزىنى بىلىمدار كۆرسەتتى، كۆز -
كۆز قىلدى.

تَحَذْلُقٌ: ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتمەك، ئۆزىنى
ماھىر ھېسابلىۋالماق.

تَحْذِيرٌ: ئاگاھلاندۇرماق، تەنبىھ بەرمەك.

تَحَرَّجَ يَتَحَرَّجُ تَحَرُّجًا الْحَرَجَ: گۇناھتىن
ساقلاندى، قىيىن ئەھۋالدىن ساقلاندى.

تَحَرَّرَ يَتَحَرَّرُ تَحَرُّرًا: ئازاد بولدى، ئەركىنلىككە
چىقتى؛ تەھرىرلەندى؛ يېزىلدى.

تَحَرُّرٌ: ئازاد بولماق، ئەركىنلىككە چىقماق،
تەھرىرلەنمەك.

تَحَرَّزَ يَتَحَرَّزُ تَحَرُّزًا مِنْ: ساقلاندى، پەخەس
بولدى.

تَحَرَّسَ يَتَحَرَّسُ تَحَرُّسًامِنَ الشَّيْءِ: ساقلاندى،
مۇداپىئەلەندى، پەخەس بولۇپ تۇردى.

تَحَرَّشَ يَتَحَرَّشُ تَحَرُّشًا: ئارىلاشتى، قول
تىقتى.

تَحَرَّشَ بِهِ لِلْخِصَامِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

تَحَرُّشٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق، ئىغۋاگەر-
چىلىك قىلماق.

**«يُرِيدُ الْعَدُوُّ بِتَحَرُّشَاتِهِ أَنْ يَجُرَّنَا إِلَى حَرْبٍ
لَسْنَا مُسْتَعِدِّينَ لَهَا»:** دۈشمەن ئىغۋاگەر-
چىلىكى ئارقىلىق، بىزنى تەييارلىقىمىز يوق
ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرمەكچى.

تَحَرَّضَ يَتَحَرَّضُ تَحَرُّضًا: كۈشكۈرتىلدى،
رىغبەتلەندۈرۈلدى، قىزىقتۇرۇلدى.

تَحَرَّفَ يَتَحَرَّفُ تَحَرُّفًا: بۇرمىلاندى، ساختىلاشـ
تۇرۇلدى، بۇرۇۋېتىلدى، ئۆزگەرتىلدى.

تَحَرَّقَ يَتَحَرَّقُ تَحَرُّقًا: كۆيدى، كۆيۈپ كەتتى.

تَحَرَّقَ شَوْقًا إِلَيْهِ: قاتتىق سېغىندى، قاتتىق
كۆيدى.

تَحَرَّكَ يَتَحَرَّكُ تَحَرُّكًا: ھەرىكەتلەندى، تەۋرىدى،
مىدىرلىدى.

تَحَرَّكَ الْقِطَارُ فِي مَوْعِدِهِ»: پويىز بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا قوزغالدى.

«لَا يَزَالُ هُنَاكَ مُتَّسَعٌ مِنَ الْوَقْتِ قَبْلَ أَنْ يَتَحَرَّكَ الْقِطَارُ»: پويىزنىڭ قوزغىلىشىغا تېخى بالدۇر.

تَحَرُّكٌ: ھەرىكەتلەنمەك، تەۋرىمەك، مىدىرلىماق.

«لَا بُدَّ مِنَ الْقِيَامِ بِتَحَرُّكٍ إِيْجَابِيٍّ»: چوقۇم ئىجابىي ھەرىكەت ئېلىپ بېرىلىشى كېرەك.

تَحَرَّمَ يَتَحَرَّمُ تَحَرُّمًا: ھارام بولدى، چەكلەندى، قانۇنسىز بولدى، چېقىلىشقا بولمايدىغان بولدى، دەخلىسىز بولدى.

تَحَرَّى يَتَحَرَّى تَحَرِّيًا الْأَمْرَ: ئىزدىدى، تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

«فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولٰئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا» ‹قۇرئان›: مۇسۇلمان بولغانلار توغرا يولنى ئىزدىگەن بولىدۇ.

«قَبْلَ أَنْ نَحْكُمَ عَلَى فِعْلِهِ عَلَيْنَا أَنْ نَتَحَرَّى الْأَسْبَابَ الَّتِي دَفَعَتْهُ إِلَيْهِ»: بىز ئۇنىڭ ھەرىكىتىگە ھۆكۈم قىلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ بۇ ھەرىكەتكە تۈرتكە بولغان سەۋەبلەرنى تەكشۈرۈشىمىز كېرەك.

تَحَرٍّ ج تَحَرِّيَاتٌ: تەكشۈرۈش، ئىزدىنىش.

رِجَالُ التَّحَرِّي: پايلاقچى، تىڭ - تىڭچى، ئىشپىيون.

تَحْرِيجٌ: سىقماق، قىسماق (روھى جەھەتتە)

تَحْرِيجُ الْأَرْضِ: كۆچەت تىكمەك، ئورمان بىنا قىلماق.

تَحْرِيرٌ ج تَحْرِيرَاتٌ و تَحَارِيرُ: ئازاد قىلماق، قويۇۋەتمەك؛ تەھرىرلىمەك.

تَحْرِيرُ الْأَرِقَّاءِ: قۇللارنى ئازاد قىلماق.

إِدَارَةُ التَّحْرِيرِ: تەھرىر بۆلۈمى.

رَئِيسُ التَّحْرِيرِ: باش مۇھەررىر.

جَيْشُ التَّحْرِيرِ: ئازادلىق ئارمىيە.

تَحْرِيرِيٌّ: تەھرىرلىمەك، مۇھەررىرلىك.

تَحْرِيرِيٌّ: يازما نۇسخا، قەغەز يۈزىدە، خەت يۈزىدە.

إِمْتِحَانٌ تَحْرِيرِيٌّ: يازما ئىمتىھان، قەغەزچە ئىمتىھان.

تَحْرِيرِيًّا: تەھرىرلەش يۈزىسىدىن، قەغەز يۈزىدە، يازما.

حَرَكَةٌ تَحْرِيرِيَّةٌ: ئازادلىق ھەرىكىتى.

تَحْرِيشٌ: يامانلىمىقا ئۈندەش، قۇتراتقۇلۇق قىلىش.

تَحْرِيشٌ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش، قۇتراتقۇلۇق قىلىش.

تَحْرِيشُ الْأَرْضِ: كۆچەت تىكمەك.

تَحْرِيضٌ: قوزغىماق، قۇتراتماق، كۈشكۈرتمەك، قىزىقتۇرماق.

«إِرْتَكَبَ جَرِيمَتَهُ بِتَحْرِيضٍ مِنْ أَصْدِقَاءِ السُّوءِ»: ناچار دوستلىرىنىڭ كۈشكۈرتىشى بىلەن جىنايەت ئۆتكۈزدى.

«قَامَتِ الْحُكُومَةُ بِتَحْرِيكِ الْأَسْعَارِ»: ھۆكۈمەت مال باھاسىدا تەۋرىنىش ئېلىپ باردى.

تَحْرِيمٌ: چەكلىمەك، مەنئى قىلماق، توسۇماق.

تَحَزَّبَ يَتَحَزَّبُ تَحَزُّبًا الْقَوْمُ: گۇرۇھلارغا بۆلۈندى.

تَحَزَّبُوا ضِدَّهُ: ئۇنىڭغا قارشى ئۇيۇشتى.

«شَرَعَ كُلُّ قُطْرٍ عَرَبِيٍّ يَتَحَزَّبُ لِزَعِيمٍ مِنْ زُعَمَائِهِ»: ھەر بىر ئەرەب دۆلىتى ئۆزىنىڭ كاتتىۋىشى تەرەپدارى بولۇشقا باشلىدى.

تَحَزُّبٌ: بىر تەرەپلىمە قاراش، پارتىيە گۇرۇھ بولۇپ ئۇيۇشماق.

عَدَمُ التَّحَزُّبِ: ئادىل، خالىس، تەرەبباز بولماسلىق.

تَحَزُّبِيٌّ: تەرەببازلىق، يان بېسىش.

تَحَزَّقَ يَتَحَزَّقُ تَحَزُّقًا: تارايدى، قىسقاردى، قورۇلدى.

تَحَزَّمَ يَتَحَزَّمُ تَحَزُّمًا لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ئىرادە باغلىدى، بەل باغلىدى؛ كەمەر باغلىدى.

تَحَزَّنَ يَتَحَزَّنُ تَحَزُّنًا عَلَيْهِ وَلَهُ: ئىچىنى ئاغرىتتى، قايغۇردى.

تَحَشْحَشَ يَتَحَشْحَشُ تَحَشْحُشًا: ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى.

تَحَشَّبَ يَتَحَشَّبُ تَحَشُّبًا الْأَمْرَ: بىلمەكچى بولدى،

كۆپايلەندى.

تَحَسَّرَ يَتَحَسَّرُ تَحَسُّرًا عَلَى الشَّيْءِ: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى.

«يَتَحَسَّرُ عَلَى مَا أَضَاعَ مِنَ الْفُرَصِ» : ئۇ پۇرسەتلەرنى زايا قىلىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن ھەسرەتلىنىدۇ.

تَحَسَّسَ يَتَحَسَّسُ تَحَسُّسًا الْخَبَرَ: تىڭ - تىڭلىدى، بىلىشكە ئۇرۇندى، ئىزدىدى.

تَحَسَّسَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، بىلىش ئۈچۈن سىلىدى.

«تَحَسَّسَ طَرِيْقَهُ فِي الظَّلَامِ» : قاراڭغۇدا تىمىسقىلاپ ماڭدى.

«يَا بُنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيْهِ»

‹قۇرئان› : ئى ئوغۇللىرىم! بېرىڭلار يۈسۈپنى ۋە ئۇنىڭ ئۇكىسىنى ئىزدەڭلار.

تَحَسَّفَ يَتَحَسَّفُ تَحَسُّفًا الْجِلْدُ: پوست تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

تَحَسَّنَ يَتَحَسَّنُ تَحَسُّنًا: ياخشىلاندى.

تَحَسَّنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

«تَحَسَّنَ الْوَضْعُ الْإِقْتِصَادِيُّ فِي الْبِلَادِ» : دۆلەتلەردە ئىقتىسادىي ۋەزىيەت ياخشىلاندى.

«لَقَدْ تَحَسَّنَ الْعَمَلُ تَحَسُّنًا كَبِيْرًا» : خىزمەت زور دەرىجىدە ياخشىلاندى.

«بَعْدَمَا عَالَجَنِي الطَّبِيبُ تَحَسَّنَتْ حَالَتِي» : دوختۇر داۋالىغاندىن كېيىن ئەھۋالىم ياخشىلىنىپ قالدى.

تَحَشَّى يَتَحَشَّى تَحَشِّيًا الْمَاءَ: سۇنى بىر يۇتۇم - بىر يۇتۇمدىن ئىچتى، بىر ئوتلام - ئوتلامدىن ئىچتى.

تَحْسِيْنٌ ج تَحْسِينَاتٌ: ياخشىلىماق، ئىسلاھ قىلماق، ئۆزگەرتمەك، تۈزىمەك؛ پەرداز قىلماق.

تَحْسِينُ النَّسْلِ: نەسلىنى ياخشىلاش.

تَحْسِيْنُ ظُرُوفِ الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش شارائىتىنى ياخشىلاش.

أَدْخَلَ عَلَيْهِ تَحْسِينَاتٍ: ئۇنىڭغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

«لَقَدْ طَرَأَتْ تَحْسِينَاتٌ كَبِيرَةٌ عَلَى ظُرُوفِ الْعَمَلِ فِي بِئْرِ الْمَنْجَمِ» : كان قۇدۇقىنىڭ ئىش شارائىتى زور دەرىجىدە ياخشىلاندى.

تَحَشَّدَ يَتَحَشَّدُ تَحَشُّدًا: توپلاندى، يىغىلدى، جەم بولدى.

تَحَشَّفَ يَتَحَشَّفُ تَحَشُّفًا: كونا كىيىم كىيدى.

تَحَشَّمَ يَتَحَشَّمُ تَحَشُّمًا: ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى، ئۇيالدى.

تَحَشَّى يَتَحَشَّى تَحَشِّيًا مِنْ كَذَا: قاچتى، ساقلاندى، نېرى تۇردى.

تَحْشِيَةٌ ج تَحْشِيَاتٌ: ھاشىيە.

تَحَصَّلَ يَتَحَصَّلُ تَحَصُّلاً الشَّيْءُ: توپلاندى، يىغىلدى.

تَحَصَّلَ لَهُ: ھاسىل بولدى، يۈز بەردى.

تَحَصَّلَ الْعِلْمَ: ئىلىمنى ئوبدان ئىگىلىدى.

تَحَصَّلَ عَلَى: ئىگە بولدى، ئېرىشتى.

تَحَصَّنَ يَتَحَصَّنُ تَحَصُّنًا: مۇستەھكەملەندى، قوغدالدى.

تَحَصَّنَ الْجَيْشُ: ئارمىيە قوغداندى، ئىستىھكام قۇردى.

تَحْصِيلٌ: ئېرىشمەك، قولغا كەلتۈرمەك، ئىگە بولماق، يىغماق، توپلىماق.

«أَقْعَدَهُ الْمَرَضُ عَنْ تَحْصِيْلِ قُوتِهِ» : كېسەل ئۇنىڭ تىرىكچىلىك قىلىشىغا توسالغۇ بولدى.

سَنَوَاتُ تَحْصِيلٍ: ئوقۇش يىللىرى، ئوقۇش مۇددىتى.

شَهَادَةُ التَّحْصِيلِ: شاھادەتنامە، دىپلوم.

تَحْصِيْنٌ ج تَحْصِينَاتٌ: مۇداپىئەلىنىش؛ ھەربى شەھەر قورۇش.

خَطُّ التَّحْصِينِ وَالدِّفَاعِ: مۇداپىئە لىنىيىسى.

تَحَضَّرَ يَتَحَضَّرُ تَحَضُّرًا: شەھەرلەشتى، مەدەنىيلەشتى.

«مَاتَزَالُ هُنَاكَ أَقْوَامٌ بَدَائِيَّةٌ لَمْ تَتَحَضَّرْ» : ئۇ يەردە يەنىلا مەدەنىيەتلەشمىگەن ئىپتىدائىي قەۋملەر بار.

تَحْضِيرٌ: ھازىرلىماق، تەييارلىماق، تەخ قىلماق.

«قَامَتِ اللَّجْنَةُ بِالتَّحْضِيْرَاتِ اللَّازِمَةِ لِعَقْدِ

الْمُؤْتَمَرِ» : ھەيئەت قۇرۇلتاي ئىچىش ئۈچۈن زۆرۈر تەييارلىقلارنى ئېلىپ باردى.

تَحْضِيرِيٌّ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

«تَكَوَّنَتْ لَجْنَةٌ تَحْضِيرِيَّةٌ لِغَرَضِ الْإِعْدَادِ لِلْمُؤْتَمَرِ» : قۇرۇلتاينىڭ تەييارلىقىنى قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق ھەيئىتى تەشكىللەندى.

مَعَاهِدُ تَحْضِيرِيَّةٌ لِلْمُعَلِّمِينَ: پېداگوگىكا ئىنستىتۇتلىرى.

تَحَطَّمَ يَتَحَطَّمُ تَحَطُّمًا: پاچاقلاندى، يىمىرىلدى، گۇمران بولدى.

«أَخَذَتِ الشُّذُوذُ بَيْنَ الْجَزَائِرِ وَ الْأَقْطَارِ الْعَرَبِيَّةِ تَتَحَطَّمُ» : ئالجىرىيە بىلەن ئەرەب دۆلەتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى توساقلار يىمىرىلىشكە باشلىدى.

تَحْطِيبٌ: ئوتۇن يىغماق، چاۋا تەرمەك.

«اِعْتَدَوا عَلَى الْحَطَّابَاتِ وَمَنَعُوهُنَّ مِنَ التَّحْطِيبِ» : ئۇلار ئايال چاۋا تەرگۈچىلەرگە چېقىلىپ، ئۇلارنىڭ ئوتۇن يىغىشىنى توستى.

تَحْطِيمٌ: بۇزماق، تارمار قىلماق، يوقاتماق، پاچاقلىماق، يىمىرمەك.

سَفِينَةُ تَحْطِيمِ الْجَلِيدِ: مۇز يارغۇچى پاراخوت، مۇز پارچىلىغۇچى پاراخوت.

تُحْفَةٌ ج تُحَفٌ: سوۋغات.

تُحْفَةٌ أَدَبِيَّةٌ: نادىر ئەسەر، ئېسىل ئەسەر؛ ئاسارە-ئەتىقە.

تُحْفَةٌ فَنِّيَّةٌ: قىممەتلىك سەنئەت ئەسىرى.

دَارُ التُّحَفِ: مۇزېي، ئاسارە- ئەتىقىلەر قويۇلغان جاي.

تَحَفَّزَ يَتَحَفَّزُ تَحَفُّزًا: تۈگۈلىۋالدى، يىغىلىۋالدى؛ تەييارلاندى.

تَحَفَّزَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى.

تَحَفَّزَ فِي مَشْيِهِ: تېز ماڭدى.

تَحَفَّظَ يَتَحَفَّظُ تَحَفُّظًا: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى؛ ساقلاندى، ساقلاپ قويدى، ساقلىدى.

«تَحَفَّظَ عَلَى النُّقُودِ حَتَّى يَعْرِفَ صَاحِبَهَا» : پۇلنىڭ ئىگىسى چىققىچە ئۇنى ساقلاپ قويدى.

تَحَفَّظَ بِالشَّيْءِ: كۆڭۈل بۆلدى.

تَحَفَّظَ فِي قَوْلِهِ أَوْ رَأْيِهِ: سۆزى ياكى پىكرىدە قېلىپ قالدى.

تَحَفُّظٌ: ئېھتىيات قىلماق، دىققەت قىلماق، ئالدىنى ئالماق، كونسېرۋاتىپلىق.

مَعَ تَحَفُّظٍ: ئېھتىيات بىلەن.

بِتَحَفُّظٍ: ئېھتىياتچانلىق بىلەن.

بِلَا تَحَفُّظٍ: شەرتسىز، قىلچە يوشۇرماي.

بِدُونِ تَحَفُّظٍ: شەرتسىز، قىلچە يوشۇرماي.

بِكُلِّ تَحَفُّظٍ: قاتتىق مەخپىي.

تَحَفَّى يَتَحَفَّى تَحَفِّيًا بِهِ: قىزغىن كۈتۈۋالدى.

تَحَقَّدَ يَتَحَقَّدُ تَحَقُّدًا: ئاداۋەت ساقلىدى، ئۆچ كۆردى.

تَحَقَّقَ يَتَحَقَّقُ تَحَقُّقًا الْخَبَرُ: خەۋەر ئىسپاتلاندى، ئېنىق بولدى، ئايدىڭلاشتى، ئىشقا ئاشتى.

«كَانَ يُرِيدُ بَثَّ الْخِلَافِ بَيْنَنَا وَتَحَقَّقَ لَهُ مَا أَرَادَ» : ئۇ ئارىمىزغا ئىختىلاپ سالماقچى بولغانىدى، ئۇنىڭ قىلماقچى بولغىنى ئەمەلگە ئاشتى.

«لَيْسَ مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ تُعَلِّقَ عَلَى هَذَا الْخَبَرِ قَبْلَ أَنْ تَتَحَقَّقَ مِنْ صِحَّتِهِ» : بۇ خەۋەرنىڭ توغرىلىقىنى ئېنىقلىۋالماي تۇرۇپ، بۇ ھەقتە بىر نەرسە دېيىشىڭ ئاقىلانىلىق ئەمەس.

تَحَقُّقٌ: مۇئەييەنلەشتۈرمەك، تەكشۈرمەك.

تَحْقِيرٌ: مەنسىتمەسلىك، كەمسىتمەك، ھاقارەتلىمەك، پەس كۆرمەك، كۆزگە ئىلماسلىق.

تَحْقِيقٌ: ئەمەلگە ئاشۇرماق؛ تەكشۈرمەك، مۇئەييەنلەشتۈرمەك.

«لَقَدْ حُظِيَتْ هَذِهِ الْمُنْتَجَاتُ وَفْقًا لِتَحْقِيقَاتِنَا» : تەكشۈرۈشىمىزچە بۇ مەھسۇلاتلار ناھايىتى ئالقىشقا ئېرىشكەن.

عَلَى وَجْهِ التَّحْقِيقِ: ھەقىقەتەن، دەرۋەقە.

اَلتَّحْقِيقُ مَعَ الْجَانِي: جىنايەتچىنى سوراق قىلىش.

تَحْقِيقٌ قَضَائِيٌّ: سوت قىلماق، سوراق قىلماق.

تَحَكَّرَ يَتَحَكَّرُ تَحَكُّرًا: مونوپول قىلىۋالدى، ئۆز ئالدىغا ئىگىلىۋالدى.

تَحَكَّرَ السِّلْعَةَ: مونوپول قىلدى، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

تَحَكَّرَ السُّوقَ: بازارنى ئىگىلىۋالدى، بازارنى مونوپول قىلىۋالدى.

تَحَكَّكَ يَتَحَكَّكُ تَحَكُّكًا بِهِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، تىركىشتى.

تَحَكَّكَتِ الْعَقْرَبُ بِالْأَفْعَى: ئەسكىنىڭ قاياشى ئەسكى، ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چالا قۇيرۇق، ئىككى دۆلەت ئۆز ئارا تىركىشىشتى.

تَحَكَّمَ يَتَحَكَّمُ تَحَكُّمًا: يالغۇز ئىگىلىۋالدى، مونوپول قىلىۋالدى.

تَحَكَّمَ فِي الْأَمْرِ: مۇستەبىتلىك قىلدى، ئىستىبداد بولۇۋالدى.

تَحَكُّمٌ: مۇستەبىتلىك قىلماق، ئۆز بىشىمچىلىك قىلماق، ئۆزخاھىشى بويىچە ئىش قىلماق.

«اَلْحَزْمُ فِي الْإِدَارَةِ لَايَعْنِي التَّحَكُّمَ فِي إِصْدَارِ الْقَرَارَاتِ وَ التَّعْلِيْمَاتِ»: باشقۇرۇشتا كەسكىن بولۇش قارار ـ كۆرسەتمىلەرنى چىقىرىشتا ئىستىبداتلىق قىلىش دېگەنلىك ئەمەس.

تَحَكُّمِيٌّ: ئۆز مەيلىچە، ئىستىبدادلارچە، مۇستەبىتلەرچە.

«قَرَارُهُ تَحَكُّمِيٌّ لاَ يَسْتَنِدُ إِلَىعَقْلٍأَوْ مَنْطِقٍ»: ئۇنىڭ قارارى ئۆز بىشىمچى بولۇپ، ئەقىلگە ياكى لوگىكىغا تايانمىغان.

تَحْكِيْمٌ: مۇرەسسە قىلماق، كېلىشتۈرمەك، ئەپلەشتۈرمەك، ئارىدا ھۆكۈم چىقارماق.

«نَظَرَتْ هَيْئَةُ التَّحْكِيْمِ الدُّوَلِيَّةُ فِي النِّزَاعِ بَيْنَ الْقُطْرَيْنِ الشَّقِيْقَيْنِ»: خەلقئارا ياراشتۇرۇش كومىتېتى ئىككى قېرىنداش دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشقا قاراپ چىقتى.

صَكُّ التَّحْكِيمِ: مۇرەسسە لايىھىسى.

هَيْئَةُ التَّحْكِيمِ: رېفېرلار ھەيئىتى، مۇرەسسە ھەيئىتى، كېسىم كېسىش ھەيئىتى.

لَجْنَةٌ تَحْكِيمِيَّةٌ: مۇرەسسە ھەيئىتى.

تَحَلْحَلَ يَتَحَلْحَلُ تَحَلْحُلاً الشَّيْءُ وَالشَّخْصُ: مىدىرلىدى، ئۆز جايىدىن يۆتكەلدى.

تَحَلَّبَ يَتَحَلَّبُ تَحَلُّبًا الْعَرَقُ: تەر ئاقتى.

«تَحَلَّبَ فَمُهُ وَ رِيقُهُ»: تاماقنى يېگۈسى كېلىپ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى.

«يَسْتَنْشِقُ عَبِيْرَ تِلْكَ الْمَطَاعِمِ الَّتِي تَحَلَّبَ لَهَا رِيْقُهُ»: ئۇ ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلتۈرىدىغان شۇ ئاشخانىلارنىڭ مەززىلىك پۇرىقىنى پۇراۋاقتا.

تَحِلَّةُ الْأَيْمَانِ: كەففارات بېرىپ قەسەمدىن چىقىش.

«قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ» (قرآن): ئاللاھ سىلەرگە (كەففارات) بىلەن قەسىمىڭلاردىن چىقىشنى بەلگىلىدى.

تَحَلَّسَ يَتَحَلَّسُ تَحَلُّسًا بِالْمَكَانِ: بىر جايدا دائىم تۇردى، مۇقىم تۇردى.

تَحَلَّقَ يَتَحَلَّقُ تَحَلُّقًا الْقَوْمُ: چۆرىدەپ ئولتۇردى، ھالقا بولۇپ ئولتۇردى؛ ئەگىدى.

«كَانَ طُلاَّبُ الْأَزْهَرِ يَتَحَلَّقُونَ حَوْلَ هَذَا الْعَمُودِ أَوْ ذَاكَ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بۇ تۈۋرۈك ياكى ئاۋۇ تۈۋرۈك ئەتراپىدا ھالقا تۈزۈشۈپ ئولتۇراتتى.

«تَحَلَّقَ الطَّائِرَةُ عَلَى ارْتِفَاعٍ مُنْخَفِضٍ»: ئايروپىلان ئەگىز پەس ئۇچتى.

تَحَلَّلَ يَتَحَلَّلُ تَحَلُّلاً فِي يَمِيْنِهِ: قەسىمىدىن چىقتى.

تَحَلَّلَ مِنْ: ئازاد بولدى، قۇتۇلدى، چىقتى.

تَحَلَّلَ مِنَ الْقُيُودِ: كىشەندىن ئازاد بولدى.

«تَحَلَّلُوا مِنَ الْقِيَمِ الْأَخْلاَقِيَّةِ السَّائِدَةِ»: ئۇلار يۈكسەك ئەخلاقىي قاراشلاردىن مەھرۇم قالدى.

تَحَلُّلٌ: يېشىلمەك، يىمىرىلمەك، پارچىلانماق، بوشىماق، تارالماق.

تَحَلَّمَ يَتَحَلَّمُ تَحَلُّمًا: مۇلايىم بولدى.

تَحَلَّى يَتَحَلَّى تَحَلِّيًا بِمَا لَيْسَ فِيهِ: ئۆزىدە يوق نەرسىنى دەۋا قىلدى؛ سۆيېتلەندى؛ زىننەت-

لەندى، تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى.

تَحَلَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىبۇ زىننەت بىلەن ياساندى.

تَحْلِيلٌ ج تَحَالِيلُ: يەشمەك؛ ئېرىتماق؛ تارقاتماق؛ ھەل قىلماق.

تَحْلِيلُ الْوَرَمِ: ئىششىقنى ياندۇرماق.

تَحْلِيلُ الْكَلَامِ: تەھلىل قىلماق، ئانالىز قىلماق.

تَحْلِيلٌ نَفْسِيٌّ: پسىخىك ئانالىز، پسىخولوگىيىلىك ئانالىز.

تَحْلِيلِيٌّ: ئانالىزغا مەنسۇپ، تەتقىقاتقا ئائىت، ئانالىتىك.

تَحَمْحَمَ يَتَحَمْحَمُ تَحَمْحُمًا الْحِصَانُ: ئايغىر كىشنىدى.

تَحَمَّرَ يَتَحَمَّرُ تَحَمُّرًا: قىزىل بولدى، قىزىلغا ئايلاندى، قىزىل بويالدى؛ لاك سۈركىدى.

تَحَمَّسَ يَتَحَمَّسُ تَحَمُّسًا: قىزغىنلىقى كۆچەيدى، ھەۋىسى ئاشتى.

تَحَمَّصَ يَتَحَمَّصُ تَحَمُّصًا اللَّحْمُ: گۆش قورۇلدى، قۇرۇپ قالدى.

تَحَمَّقَ يَتَحَمَّقُ تَحَمُّقًا: ئەخمەق بولدى.

تَحَمَّلَ يَتَحَمَّلُ تَحَمُّلاً الشَّخْصُ: ئۆزىنى تۇتىۋالدى، تەمكىن بولدى، سەۋرچان بولدى.

تَحَمَّلَ الْأَمْرَ: بەرداشلىق بەردى، ئاران كۆتۈردى، چىدىدى.

تَحَمَّلَ الْمَسْئُولِيَّةَ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

تَحَمُّلٌ: چىدىماق، غەيرەت قىلماق، بەرداشلىق بەرمەك.

تَحَمَّمَ يَتَحَمَّمُ تَحَمُّمًا الشَّخْصُ: يۇيۇندى، مۇنچىغا چۈشتى.

تَحْمِيلٌ: كۆتۈرگۈزمەك، ئارتماق (يۈك قاتارلىقلارنى).

تَحْنَانٌ: رەھىم قىلىش، ئىچ ئاغرىتىش، كۆيۈنۈش؛ سېغىنىش.

تَحَنْبَلَ يَتَحَنْبَلُ تَحَنْبُلاً: ھەنبەلى مەزھىپىگە ئەگەشتى؛ دىندا قاتتىق بولدى.

تَحَنَّأَ يَتَحَنَّأُ تَحَنُّؤًا: خېنە قويدى، ياقتى.

تَحَنَّبَ يَتَحَنَّبُ تَحَنُّبًا: مۈكچىيىپ قالدى، دۈك بولۇپ قالدى.

تَحَنَّثَ يَتَحَنَّثُ تَحَنُّثًا: ئىستىقامەت قىلدى، ئىبادەت قىلدى؛ قەسەمدىن چىقتى.

«كَانَ النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَحَنَّثُ فِي غَارِ حِرَاءَ قَبْلَ أَنْ يُوْحَى إِلَيْهِ»: پەيغەمبەر مۇھەممەت سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا ۋەھى كېلىشتىن بۇرۇن ھىرا غارىدا ئىستىقامەت قىلاتتى.

تَحَنَّطَ يَتَحَنَّطُ تَحَنُّطًا: موميا قىلدى.

تَحَنَّفَ يَتَحَنَّفُ تَحَنُّفًا: ئىبادەت قىلدى، ئىستىقامەت قىلدى؛ بۇتقا ئىبادەت قىلىشتىن يىراق بولدى؛ ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىپىگە تەۋە بولدى؛ مۇسۇلمان بولدى.

تَحَنَّفَ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى، ئاغدى.

تَحَنَّكَ يَتَحَنَّكُ تَحَنُّكًا: سەللىنى ئېڭەك ئاستىدىن يۆگىدى.

تَحَنَّكَ فِي الْكَلَامِ: سۆزنى تۇجۇپىلىدى، سۆزدە ئىنچىكىلىدى.

تَحَنَّنَ يَتَحَنَّنُ تَحَنُّنًا: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى.

تَحَنَّى يَتَحَنَّى تَحَنِّيًا الشَّيْءُ: قىيسايدى، ئېگىلدى، قىڭغىر بولدى.

تَحَنَّى عَلَيْهِ: ئىچ ئاغرىتتى، ھېسداشلىق قىلدى، سېغىندى.

اَلتُّحُوتُ: تۆۋەن قاتلامدىكىلەر، چۆپرەندىلەر، قاتاردا يوقلار.

تَحَوَّبَ يَتَحَوَّبُ تَحَوُّبًا: ئىبادەت قىلدى.

تَحَوَّبَ مِنَ الْإِثْمِ: گۇناھدىن ساقلاندى.

تَحَوَّجَ يَتَحَوَّجُ تَحَوُّجًا: كېرەكلىك نەرسىنى تەلەپ قىلدى، ھاجىتىنى تىلىدى.

«خَرَجَ إِلَى السُّوقِ يَتَحَوَّجُ»: بازارغا تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋالغىلى چىقتى.

تَحَوَّرَ يَتَحَوَّرُ تَحَوُّرًا الْكَلَامُ: سۆز ئۆزگەردى.

تَحَوَّزَ يَتَحَوَّزُ تَحَوُّزًا كَالْأَفْعَى: يىلاندەك چىرماشتى.

تَحَوَّسَ يَتَحَوَّسُ تَحَوُّسًا: سۆزلەشكە جۈرئەت قىلدى.

تَحَوَّسَ فِي الْكَلَامِ: سۆزلەشكە تەييارلاندى.

تَحَوَّشَ يَتَحَوَّشُ تَحَوُّشًا مِنْهُ: تارتىندى، خىجىل بولدى، هايا قىلدى، ئۇيالدى.

تَحَوَّشَ عَنْهُ: ئۇزىنى چەتكە ئالدى.

تَحَوَّطَ يَتَحَوَّطُ تَحَوُّطًا: (نەرسىنى) باشقۇردى، هېزى بولدى، قاردى ساقلىدى، هالىدىن خەۋەر ئالدى.

تَحَوُّطٌ ج تَحَوُّطَاتٌ: دىققەت قىلماق، هەزەر ئەيلىمەك، ئېهتىيات قىلماق، پەخەس بولماق.

تَحَوَّلَ يَتَحَوَّلُ تَحَوُّلاً الرَّجُلُ: يۆتكەلدى، كۆچتى، ئايلاندى.

تَحَوَّلَ الْحَالُ: ئەھۋال ئۆزگەردى.

«تَحَوَّلَتِ الْمَدِينَةُ إِلَى خَرَائِبَ نَتِيجَةَ الْقَصْفِ الْجَوِّيِّ»: هاۋا هۇجۇمىنىڭ نەتىجىسىدە شەھەر خارابىلىققا ئايلاندى.

تَحَوُّلٌ: ئۆزگىرىش، بۇرۇلۇش؛ چېكىنىش؛ ئۆزگەرمەك.

نُقْطَةُ التَّحَوُّلِ: بۇرۇلۇش نۇقتىسى.

تَحَوَّى يَتَحَوَّى تَحَوِّيًا: چىرماشتى، ئورالدى، يۆگەلدى؛ تۈگۈلدى، قورۇلۇپ قالدى.

تَحَوَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۈگۈلىۋالدى.

تَحْوِيشٌ: توپلىماق، جەملىمەك.

تَحْوِيطَةٌ: كۆز تۇمار.

تَحْوِيلٌ ج تَحْوِيلَاتٌ وَتَحَاوِيلُ: ئەگرى يول، ئاساسلىق بولمىغان ۋاقىتلىق ئىشلىتىدىغان يول؛ تۆمۈر يولنىڭ لىنىيىلەرگە بۆلۈنىدىغان جايى، ئاچال.

تَحْوِيلُ الْأَرْضِ: يەرنى بىر يىل تېرىپ، بىر يىل ئاق قالدۇرماق.

تَحْوِيلُ النُّقُودِ: پۇل ئەۋەتمەك، پۇل يوللىماق.

اَلصِّنَاعَاتُ التَّحْوِيلِيَّةُ: پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتى.

تَحِيَّةٌ ج تَحِيَّاتٌ: سالام، تەبرىك، هۆرمەت.

«وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ جەننەتتە (بىر ـ بىرىگە) بېرىدىغان سالامى (ئەھلى دوزاخ چېكىۋاتقان ئازابتىن) ئامان بولغايسەن (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم) دېيىش تىن ئىبارەتتۇر.

تَحِيَّةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: هەربىيچە سالام، چاس.

تَحِيَّةٌ لِذِكْرَاهُ: ئۇنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن.

«وَلَمَّا صَارَ أَمَامَهُ اِنْحَنَى تَحِيَّةً كَأَنَّهُ حِيَالَ مَلِكٍ»: ئۇنىڭ ئالدىغا بارغاندا گويا پادىشاھنىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك ئېگىلىپ سالام قىلىپ كەتتى.

تَحِيَّاتٌ: تەبرىك سۆزى، سالام.

تَحَيَّرَ يَتَحَيَّرُ تَحَيُّرًا: تېڭىرقاپ قالدى، ئېزىپ قالدى، تەمتىرەپ قالدى.

تَحَيَّرَ السَّحَابُ: بۇلۇت بىر جايىدا تۇرۇپ يامغۇر ياغدۇردى.

تَحَيَّرَ الْمَاءُ فِي الْمَكَانِ: سۇ يىغىلىپ قالدى، سۇ تولدى.

تَحَيَّزَ يَتَحَيَّزُ تَحَيُّزًا إِلَى: قوشۇلدى، ماقۇللىدى، مايىل بولدى.

تَحَيُّزٌ: ئاغماق، يان باسماق؛ بىر تەرەپلىمە قاراش.

دَرَسَهُ بِلَاتَحَيُّزٍ: ئېغىپ كەتمەي تەتقىق قىلدى، توغرا مەيداندا تۇرۇپ تەھلىل قىلدى.

تَحَيَّضَتْ يَتَحَيَّضُ تَحَيُّضًا الْمَرْأَةُ: ئايال هەيز كۆردى، ئادەت كۆردى.

تَحَيَّقَ يَتَحَيَّقُ تَحَيُّقًا: پىلە قۇرتىدەك يېدى.

تَحَيَّلَ يَتَحَيَّلُ تَحَيُّلاً: هىيلە ئىشلەتتى، چارە ـ تەدبىر ئىزدىدى.

تَحَيَّنَ يَتَحَيَّنُ تَحَيُّنًا الْفُرْصَةَ: پۇرسەت كۈتتى، پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

«تَحَيَّنَ الْفُرْصَةَ لِلْإِنْقِضَاضِ عَلَى خَصْمِهِ»: ئۇ رەقىبىگە زەربە بېرىش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتتى.

تَحَيُّنٌ: (ۋاقىت) كۈتمەك.

تَحَيُّنُ الْفُرَصِ: پۇرسەتتىن پايدىلانماق.

تَخَابَثَ يَتَخَابَثُ تَخَابُثًا: ئەسكىلىك قىلدى، يامانلىق قىلدى.

تَخَابُثٌ: ناچار، يامان.

«تَخَابُثُكَ لَا يَخْفَى عَلَى أَحَدٍ»: سېنىڭ ئەسكىلىكىڭنى هەممە ئادەم بىلىدۇ.

تَخَابَرَ يَتَخَابَرُ تَخَابُرًا الْقَوْمُ: بىلىشتى، تونۇش-

تى؛ خەۋەرلەشتى.

تَخَاجَلَ يَتَخَاجَلُ تَخَاجُلاً: نومۇس قىلدى، ئۇيالدى.

تَخَادَعَ يَتَخَادَعُ تَخَادُعًا: بىر ـ بىرىنى ئالداش- تى؛ ئالدانغان بولۇۋالدى.

تَخَاذَلَ يَتَخَاذَلُ تَخَاذُلاً الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىدىن ۋاز كەچتى، بىر ـ بىرىنى تاشلىۋەتتى.

تَخَاذَلَتْ رِجْلاَهُ: پۇتى ئاجىزلاپ كەتتى (قورقۇن- چاقلىقتىن كىنايە).

تَخَاذُلٌ: بىر ـ بىرىنى رەسۋا قىلىشماق.

«اَلتَّخَاذُلُ عَنْ مُجَابَهَةِ الْعَدُوِّ نَذِيرُ هَدْمٍ لِلْوَطَنِ»: دۈشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتا ئىنىرلىككۇلۇك قىلىش ۋەتەننى ۋەيران قىلىشنىڭ سىگنالى- دۇر.

تَخَارَجَ يَتَخَارَجُ تَخَارُجًا عَنْ حَقٍّ: ھەقىقەتتىن ۋاز كەچتى، ھوقۇقتىن ۋاز كەچتى.

تَخَارَجَ الشُّرَكَاءُ: ئۆز ئارا بۆلۈشۈۋالدى، (شېرىكەتتىكى ئۆزىنىڭ ھەسسىسىنى باشقا پايچىكقا سېتىپ بەردى).

تَخَاشَعَ يَتَخَاشَعُ تَخَاشُعًا: كەمتەرلىك قىلدى، ئاۋازىنى پەسلەتتى؛ ھۆرمەت بىلدۈردى، تىكە- لمەي قارىماي يەرگە قاراپ تۇرۇۋالدى.

تَخَاصَرَ يَتَخَاصَرُ تَخَاصُرًا: پاترۇشكىلاپ ماڭدى، قولتۇقلاپ ماڭدى.

تَخَاصَمَ يَتَخَاصَمُ تَخَاصُمًا: جاڭجاللاشتى.

«إِذَا تَخَاصَمَ اللِّصَّانِ ظَهَرَ الْمَسْرُوقُ»: ئىككى ئوغرى جېدەللەشسە ئوغرىلانغان نەرسە چىقى- دۇ، ئىككى قاغا تالاشسا ئۆزچىغا پايدا.

تَخَاطَبَ يَتَخَاطَبُ تَخَاطُبًا مَعَهُ: سۆزلەشتى.

تَخَاطُبٌ: خىتاب قىلىشماق، سۆزلەشمەك.

لُغَةُ التَّخَاطُبِ: جانلىق تىل، ئېغىز تىلى، ئاغزاكى تىل.

تَخَاطَرَ يَتَخَاطَرُ تَخَاطُرًا عَلَى: باغلاشتى.

تَخَاطَفَ يَتَخَاطَفُ تَخَاطُفًا الشَّيْءَ: ئېرىشىشكە ئالدىراپ كەتتى، قولغا كەلتۈرۈشكە ئالدىراپ كەتتى.

«فَهَرَسْتُ طَبْعَةٍ مُفَسَّرَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ فَتَخَاطَفَتْهَا الْأَيْدِي»: قۇرئان كەرىم تەپسى- رىنىڭ يېڭى باسمىسى چىقىۋىدى، كىشىلەر ئۇنى تالاپ كەتتى.

تَخَافَتَ يَتَخَافَتُ تَخَافُتًا الشَّخْصَانِ: پىچىرلاش- تى، شىۋىرلاشتى.

«يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ عَشْرًا» (قۇرئان): (قىيامەتنى كۆرۈپ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتى قىسقا بىلىنگەنلىكتىن) (ئۇلار) «(دۇنيادا) پەقەت ئون كۈن تۇردۇڭلار» دېيىشىپ پىچىرلىشىدۇ.

تَخَالَجَ يَتَخَالَجُ تَخَالُجًا فِي صَدْرِهِ شَيْءٌ: شۈبھىلەندى، گۇمان پەيدا بولدى، گۇمان قىلدى.

تَخَالَجَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم ـ قايغۇلار ئورىۋال- دى.

تَخَالَطَ يَتَخَالَطُ تَخَالُطًا الشَّيْئَانِ: ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى.

تَخَالَطَ الرَّجُلاَنِ: ئۆز ئارا مۇناسىۋەتتە بولدى، ئالاقىلەشتى.

تَخَالَعَ يَتَخَالَعُ تَخَالُعًا الزَّوْجَانِ: پۇل ـ مال ئېلىش بەدىلىگە، خوتۇن خېتىنى ئېلىشقا كېلىشتى.

تَخَامَرَ يَتَخَامَرُ تَخَامُرًا: ئارىلاشتى، قاتناشتى.

تَخَانَقَ يَتَخَانَقُ تَخَانُقًا الشَّخْصَانِ: تاكاللىشىپ قالدى، جاڭجاللىشىپ قالدى.

تَخَايَلَ يَتَخَايَلُ تَخَايُلاً الشَّخْصُ: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، غادايدى.

تَخَايَلَ لَهُ الشَّيْءُ: ئوخشاش بولۇپ قالدى.

تَخْبِئَةٌ: يوشۇرۇپ قويماق.

«لَيْسَ بُخْلاً تَخْبِئَتُكَ بَعْضَ مَالِكَ لِلطَّوَارِئِ»: بىر قىسىم مېلىڭنى تاسادىپىيلىقلار ئۈچۈن يوشۇرۇپ قويۇش بېخىللىق ھېسابلانمايدۇ.

تَخَبَّبَ يَتَخَبَّبُ تَخَبُّبًا: ئەسكىلىشىپ كەتتى.

تَخَبَّطَ يَتَخَبَّطُ تَخَبُّطًا فِي عَمَلِهِ: قارىسىغا ئىش قىلدى.

تَخَبَّطَ الشَّيْطَانُ فُلاَنًا: شەيتان پالانىنى سارالڭ قىلىپ قويدى، جىن چاپلىشىپ سارالڭ بولۇپ قالدى.

«لاَ يَقُومُونَ إِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ» (قۇرئان): جازانە-

ئۆسۈم يېگەن ئادەملەر جىن چىپىلىپ قالغان ساراڭ ئادەملەردەك قوپىدۇ.

تَخَبَّطَ فِي قَوْلِهِ: قارىسىغا گەپ قىلدى، كەلسە- كەلمەس گەپ قىلدى.

تَخَبَّطَتِ الْبِلاَدُ: يۇرت قوزغالدى، قالايمىقان بولۇپ كەتتى.

تَخَبَّلَ يَتَخَبَّلُ تَخَبُّلاً: ساراڭ بولدى، ئەقلىدىن ئازدى، نېرۋىسىدىن ئاداشتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَخَبَّى يَتَخَبَّى تَخَبِّيًا الْخِبَاءَ: چېدىر تىكتى.

تَخْبِيزٌ: خەۋەر يەتكۈزمەك.

«تَخْبِيرُكَ إِيَّايَ أَنْبَاءَ الْوَطَنِ أَثْلَجَ صَدْرِي»: سېنىڭ ۋەتەن خەۋىرىنى ماڭا يەتكۈزۈشۈڭ مېنى مەمنۇن قىلدى.

تَخْتٌ ج تُخُوتٌ: ئورۇندۇق، قارا تاختا.

تَخْتُ الرُّقَادِ: كارىۋات.

تَخْتُ الثِّيَابِ: كىيىم ئىشكاپى.

تَخْتُ الْمَمْلَكَةِ: پايتەخت.

تَخْتُ الْغِنَاءِ: كونسېرت زالى.

تَخْتَةٌ: دوسكا، قارا تاختا؛ ئوقۇغۇچىلار ئولتۇرىدىغان ياغاچ ئورۇندۇق.

تَخْتَاخٌ: كېكەچ.

تَخْتَةُ الْكِتَابَةِ: يېزىق ئۈستىلى.

تَخْتَخَةٌ: كېكەچ؛ كېكەچلىمەك، دۇدۇقلىماق.

تَخَتَّمَ يَتَخَتَّمُ تَخَتُّمًا: ئۈزۈك سالدى.

تَخَثَّرَ يَتَخَثَّرُ تَخَثُّرًا اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇپ قالدى، قېتىپ قالدى، قويۇقلىشىپ كەتتى، ئېرىپ قالدى.

«لَقَدْ تَخَثَّرَ الشُّكْرُ فِي قِطْعَةٍ وَاحِدَةٍ»: شېكەر قېتىپ گادا بولۇپ قاپتۇ.

تَخَثَّرَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئۇيۇپ قالدى، قويۇلدى، قويۇلۇپ قالدى.

تَخَثُّرٌ: قاتماق، قېتىپ قالماق.

اَلتَّخَثُّرُ التَّاجِيُّ: تاجىسىمان يۈرەك تومۇرلىرىنىڭ قېتىشى.

تَخَّ يَتُوخُّ تَخًّا و تُخُوخَةً الْعَجِينُ: خېمىر ئېچىدى، بولدى.

تَخٌّ: خېمىر تۇرۇچ، ئېچىتقۇ (خېمىر).

تَخَدَّدَ يَتَخَدَّدُ تَخَدُّدًا الْجِلْدُ: تېرە پۈرلەشتى، پۈرۈلدى، قاتلاشتى.

تَخَدَّرَ يَتَخَدَّرُ تَخَدُّرًا الْمَرِيضُ: كېسەل ناركوز تونۇيېلىدىن، مەست بولدى.

تَخَدَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال مەستۇرە بولدى (چۈمبەل تارتتى).

تَخَدُّرٌ: بوشاپ كەتمەك، سېزىمى يوق بولماق.

«طُولُ الْجَلْسَةِ مِنْ أَسْبَابِ تَخَدُّرِ الرِّجْلِ»: ئۇزۇن ئولتۇرۇش پۇتنىڭ قۇۋۋىلىشىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

تَخَدَّلَ يَتَخَدَّلُ تَخَدُّلاً: سېزىمىنى يوقاتتى.

«تَخَدَّلَ الْأَعْضَاءُ وَلاَ تَبَلَّدَ الْإِحْسَاسُ»: ئەزالار سېزىمىنى يوقاتتى، تۇيغۇ سۇسلىشىپ قالغىنى يوق.

تَخْدِيرٌ: ناركوز قىلماق.

تَخْدِيرٌ عَامٌ: ھوشسىزلاندۇرماق، پۈتۈن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيرٌ مَحَلِّيٌّ: قىسمەن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيرٌ مَوْضِعِيٌّ: قىسمەن ناركوز قىلماق.

تَخْدِيمٌ: خىزمەتكە تونۇشتۇرماق.

مَكْتَبُ التَّخْدِيمِ: ئىشقا تونۇشتۇرۇش ئورنى.

تَخِذَ يَتْخَذُ تَخْذًا: ئالدى، تۇتتى.

تَخِذَهُ صَدِيقًا: ئۇنى دوست تۇتتى.

تَخَرْبَطَ يَتَخَرْبَطُ تَخَرْبُطًا: كاردىن چىقتى.

تَخَرَّبَ يَتَخَرَّبُ تَخَرُّبًا الْبَيْتُ: ئۆي خاراب بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَخَرَّجَ يَتَخَرَّجُ تَخَرُّجًا: ئوقۇش پۈتتۈردى.

«تَخَرَّجَ أَخِي فِي الرِّيَاضِيَّاتِ»: مېنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشىم ماتېماتىكا كەسپىنى تاماملىدى.

«أَقَامَتْ كُلِّيَّةُ الْآدَابِ حَفْلَ التَّخَرُّجِ السَّنَوِيِّ»: ئەدەبىيات فاكۇلتېتى يىللىق مەكتەپ پۈتتۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

تَخَرَّدَ يَتَخَرَّدُ تَخَرُّدًا — تِ الْبِنْتُ: قىز قىز يېتى تۇردى.

تَخَرَّصَ يَتَخَرَّصُ تَخَرُّصًا: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

«تَخَرَّصَ عَلَى الْأَمْوَاتِ وَكَذَّبَ عَلَى الْأَحْيَاءِ»: ئۇ ئۆلگەنلەرگە يالغاننى چاپلىدى ۋە تىرىكلەرنى ئالدىدى.

تَخَرُّصٌ ج تَخَرُّصَاتٌ: بوھتان چاپلاش، تۆھمەت قىلىش، بىلجىرلاش، قارىلاش؛ ئويدۇرما، تۆھمەت.

تَخَرَّطَ يَتَخَرَّطُ تَخَرُّطًا: سۆزگە ئارقىلىق ئىچى تازىلاندى؛ تەنتەكلىك قىلدى، ئالدىراقسانلىق قىلدى.

تَخَرَّقَ يَتَخَرَّقُ تَخَرُّقًا الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلدى، سۆكۈلۈپ كەتتى.

تَخَرُّقٌ: يىرتىلماق، سۆكۈلۈپ كەتمەك.

تَخَرَّمَ يَتَخَرَّمُ تَخَرُّمًا الْوَبَاءُ الْقَوْمَ: ۋابا ھالاك قىلدى، ۋابا ئۆلتۈردى.

تُخْرُوبٌ ج تَخَارِيبُ: يۇمۇلاق تۆشۈك.

تَخْرِيبٌ: ۋەيران قىلماق.

تَخْرِيبُ الْآثَارِ الْقَدِيمَةِ: قەدىمكى يادىكارلىقلارنى ۋەيران قىلماق.

تَخْرِيمٌ: تۆشۈك تەشمەك.

آلَةُ التَّخْرِيمِ: تېشىش ماشىنىسى، ئۇشكە.

تَخْرِيمَةٌ: يېقىن يول.

تَخْزِيرٌ: سىنچىلاپ قارىماق.

تَخْزِينٌ: خەزىنىگە كىرگۈزمەك؛ ساقلىماق، غەملىمەك.

أُجْرَةُ التَّخْزِينِ: ساقلاش ھەققى.

تَخَشَّبَ يَتَخَشَّبُ تَخَشُّبًا: قاتتىق بولدى.

تَخَشَّعَ يَتَخَشَّعُ تَخَشُّعًا الشَّخْصُ: كەمتەرلىك قىلدى، ھۆرمەت بىلدۈردى، تىكىلىپ قارىماي يەرگە قاراپ تۇرۇۋالدى، ئاۋازىنى پەسلەتتى.

تَخَشَّنَ يَتَخَشَّنُ تَخَشُّنًا الشَّخْصُ: ئاددى ـ ساددا غورىگىل تۇرمۇشقا ئادەتلەندى.

تَخَصَّصَ يَتَخَصَّصُ تَخَصُّصًا فِي كَذَا: خاس قىلدى، ئايرىم قىلدى، ئاتىدى؛ مۇتەخەسسىسلەشتى.

لَقَدْ تَخَصَّصَ لَكَ هَذَا الْمَنْزِلُ: بۇ ئۆي ساڭا تەئەللۇق بولدى، بۇ ئۆي ساڭا تەۋە بولدى.

تَخْصِيصٌ: ئالاھىدە قىلماق، بەلگىلىمەك، كۆرسەتمەك، خاس قىلماق.

تَخْصِيصُ الْأَهْدَافِ: ۋەزىپە دائىرىسىنى بېكىتمەك، خىزمەت دائىرىسىنى بېكىتمەك، نىشان بەلگىلىمەك.

عَلَامَةُ تَخْصِيصٍ: قوش پەش (" ").

بِالتَّخْصِيصِ: ئالاھىدە.

عَلَى التَّخْصِيصِ وَعَلَى الْعُمُومِ: خۇسۇسى ۋە ئومۇمى.

تَخَضَّبَ يَتَخَضَّبُ تَخَضُّبًا الْجَرِيحُ بِدَمِهِ: يارىدار قېنىغا بويالدى.

تَخَضَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال كىشى بوياق بىلەن پەرداز قىلدى.

تَخَضَّبَتْ يَدَاهُ بِالدِّمَاءِ: ئىككى قولى قان بىلەن بويالدى.

تَخَطَّرَ يَتَخَطَّرُ تَخَطُّرًا فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

تَخَطَّفَ يَتَخَطَّفُ تَخَطُّفًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

«وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ» ‹قرآن›: ياد ئېتىڭلاركى، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر مەككە زېمىنىدا ئاز سانلىق بولۇپ، بوزەك قىلىنغانىدىڭلار، كىشىلەرنىڭ مۇشرىكلارنىڭ تالان-تاراج قىلىشىدىن قورقاتتىڭلار.

تَخَطَّى يَتَخَطَّى تَخَطِّيًا الْمُوَظَّفُ زَمِيلَهُ: خىزمەتچى، خىزمەتدىشىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

تَخَطَّى الصُّعُوبَاتِ وَالْمَشَاكِلَ: قىيىنچىلىقلارنى يەڭدى.

«بِالْمُثَابَرَةِ تَخَطَّيْنَا الصُّعُوبَاتِ الَّتِي وَاجَهْتَنَا»: بىز دۇچ كەلگەن قىيىنچىلىقلارنى چىدامچانلىق بىلەن يەڭدۇق.

«مِنْ طَبِيعَةِ حَرَكَاتِ التَّجْدِيدِ أَنْ تَتَخَطَّى الْمَفَاهِيمَ التَّقْلِيدِيَّةَ»: يېڭىلىق ھەرىكىتىنىڭ خاراكتېرى ئەنئەنىۋى چۈشەنچىلەردىن بۆسۈپ ئۆتۈشتۇر.

تَخَطَّى الْحُدُودَ: چېگرىدىن ھالقىپ كەتتى.

تَخَطَّى الْبَائِعُ الرَّجُلَ: ساتقۇچى بىراۋنىڭ نۆۋىتىنى بىلمەسكە سېلىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى كىشىگە بېرىۋەتتى.

تَخَطَّى الشَّخْصُ التُّرْعَةَ: ئۆستەڭنى ئاتلاپ ئۆتتى.

تَخَطَّتْهُ الْأَحْدَاثُ: ۋاقتى ئۆتۈپ كەتتى.

تَخْطِيطُ الْحُدُودِ: چېگرا ئايرىماق، چېگرا سىزىقىنى بەلگىلىمەك، پىلانلىماق.

تَخْطِيطُ الْبُلْدَانِ: جۇغراپىيە.

تَخْطِيطُ الْأَرَاضِي: يەر كۆلىمى.

تَخَفَّرَ يَتَخَفَّرُ تَخَفُّرًا الْخَائِفُ بِالشُّرْطِيِّ: قورققان ئادەم ساقچىدىن ياردەم تىلىدى.

تَخَفَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى.

تَخَفَّقَ يَتَخَفَّقُ تَخَفُّقًا: يەڭگىللىدى، يېنىكلىدى.

تَخَفَّى يَتَخَفَّى تَخَفِّيًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇندى؛ گىرىم قىلىندى، باشقىچە ياسىنىۋالدى.

«تَخَفَّى اللِّصُّ فِي مَلَابِسَ شُرْطِيٍّ» : ئوغرى ساقچى قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

«تَخَفَّى الصَّائِدُ لِلصَّيْدِ» : ئوۋچى ئوۋ ئوۋلاش ئۈچۈن ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَخَفٍّ: گىرىم قىلماق، باشقىچە ياسانماق.

تَخْفِيضٌ: تۆۋەنلەتمەك، پەسلەتمەك.

تَخْفِيضُ الْأَسْعَارِ: باھانى چۈشۈرمەك.

تَخْفِيضُ النَّفَقَاتِ: خىراجەتنى يېنىكلەتمەك.

تَخْفِيضُ السِّلَاحِ: ھەربىي ھازىرلىقلارنى قىسقارتماق.

تَخْفِيفٌ: يېنىكلەتمەك، يەڭگىللەتمەك.

«ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ» (قرآن) : بۇ (ھۆكۈم) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن (سىلەرگە بېرىلگەن) يېنىكلىتىشتۇر ۋە رەھمەتتۇر.

تَخْفِيفُ الضَّرَائِبِ: باجنى كېمەيتىش.

تَخْفِيفُ الْعُقُوبَةِ: جازانى يېنىكلىتىش.

ظُرُوفُ التَّخْفِيفِ: جازانى يېنىكلىتىش شەرتلىرى.

تَخْفِيفُ عُقُوبَةِ الْإِعْدَامِ إِلَى عُقُوبَةِ السِّجْنِ مَدَى الْحَيَاةِ: ئۆلۈم جازاسىنى ئۆمۈرلۈك قاماق جازاسىغا يېنىكلىتىش.

تَخْفِيفُ حِدَّةِ التَّوَاتُرِ: جىددىيلىكنى پەسەيتىش .

تَخَلْخَلَ يَتَخَلْخَلُ تَخَلْخُلاً الشَّيْءُ: ئاران بولۇپ قالدى.

تَخَلْخَلَ مِنْ مَكَانِهِ: ئورنىدىن قوزغالدى.

تَخَلْخَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال پۇتىغا ھالقا سالدى، پۇت بىلەيزۈكى سالدى.

تَخَلْخُلٌ: شالاڭ بولماق؛ (ئاياللار) پۇت بىلەيزۈكى سالماق.

«تَخَلْخُلُ صُفُوفِ الْجُنُودِ يُنْذِرُ بِنَفَاذِ الْعَدُوِّ مِنْهَا» : ئەسكەر سەپلىرىنىڭ زىچ بولماي يوچۇق قېلىشى، دۈشمەنلەرنىڭ سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشىدىن دېرەك بېرىدۇ.

تَخَلَّجَ يَتَخَلَّجُ تَخَلُّجًا: تەۋرەندى، داۋالغۇدى، پاراكەندە بولدى، قالايمىقانلاشتى.

تَخَلَّدَ يَتَخَلَّدُ تَخَلُّدًا: مەڭگۈلۈك قېلىپ قالدۇردى، ئۆلمەس قىلدى.

تَخَلَّصَ يَتَخَلَّصُ تَخَلُّصًا مِنَ الْوَرْطَةِ: پاتقاقتىن قۇتۇلدى، قېچىپ قۇتۇلدى.

تَخَلُّصٌ: قۇتۇلماق، خالاس تاپماق.

حُسْنُ التَّخَلُّصِ. بَرَاعَةُ التَّخَلُّصِ: (شائىر يازغان شېئىرنىڭ مۇقەددىمىسىدىن مەقسەتكە يۆتكەلمىشتە تەكەللۇپ چەكمەستىن ئۇستىلىق بىلەن مەقسەتكە يۆتكىلىش).

اَلتَّخَلُّصُ (فِي الْأَدَبِ وَالْبَلَاغَةِ) : (بىر سۆزدىن ئىككىنچى بىر سۆزگە يۆتكىلىشتە ئالدىنقى سۆز بىلەن كېيىنكى سۆزنىڭ ئارىسىدا ماسلىشىشچانلىقى بولغان بىر ئۇسۇلنى قوللىنىش).

تَخَلَّعَ يَتَخَلَّعُ تَخَلُّعًا: يىمىرىلدى، پارچىلاندى.

تَخَلَّعَ الشَّيْءُ: ئاجراپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى، چۇۋۇلچاق بولۇپ قالدى.

تَخَلَّعَ فِي الشَّرَابِ: ئىچىملىككە بېرىلدى، ئىچكۈلۈككە بېرىلدى.

تَخَلَّقَ يَتَخَلَّقُ تَخَلُّقًا عَنِ الْقَوْمِ أَوْ عَنِ الْعَمَلِ: قەۋمدىن ياكى ئىشتىن ئارقىدا قېلىپ قالدى،

بارمىدى.

«مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ» «قرآن»: مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابلارنىڭ رەسۇلۇللاھ بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى ... توغرا ئەمەس ئىدى.

تَخَلَّقَ الطِّفْلُ: بالىنىڭ ئەقلىي جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىشى ئاستا بولدى.

تَخَلَّقَ الشَّعْبُ: خەلق ئارقىدا قالدى.

«**تَخَلَّقَ عَنِ الْمُحَاضَرَةِ**»: لېكسىيىگە قاتناشمىدى.

تَخَلَّقَ عَنِ الْمَجِيْءِ: كەلمىدى.

تَخَلَّقَ يَتَخَلَّقُ تَخَلُّقًا الْجَنِيْنُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ: بالا ئانىنىڭ قورسىقىدا تۆرەلدى.

«**تَخَلَّقَ بِأَخْلَاقِ الْعُلَمَاءِ**»: ئالىملارنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزلەشتۈردى.

تَخَلَّلَ يَتَخَلَّلُ تَخَلُّلًا الْقَوْمَ: ۋاسىتىچىلىك قىلدى.

تَخَلَّلَ بَعْدَ الْأَكْلِ: تاماقتىن كېيىن چىشىنى كولىدى.

تَخَلَّى يَتَخَلَّى تَخَلِّيًا عَنْ أَوْ مِنَ الدُّنْيَا: دۇنيادىن ۋاز كەچتى، قىزىقمىدى.

«عَلَيْنَا أَلَّا نَتَخَلَّى عَنِ الْمَبَادِئِ تَحْتَ أَيِّ ظَرْفٍ مِنَ الظُّرُوفِ»: ھەرقانداق شارائىت ئاستىدا پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىكىمىز كېرەك.

تَخَلَّى لِكَذَا: بېرىلدى، پۈتۈنلەي بېرىلدى.

«عَلَى الْمَرْءِ أَلَّا يَتَخَلَّى عَنْ مَبَادِئِهِ»: ئىنسان پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىكى كېرەك.

اَلتَّخَلِّي: خالى قىلماق، خىلۋەت ئىزدىمەك، ۋاز كەچمەك.

اَلتَّخَلِّي عَنِ الرَّأْيِ الشَّخْصِيِّ: شەخسى پىكىردىن ۋاز كېچىش.

تَخْلِيَةٌ: قويۇپ بەرمەك، قويۇۋەتمەك؛ تاشلىۋەتمەك.

تَخْلِيْصٌ: قۇتقۇزماق، خالاس قىلماق.

تَخْلِيطٌ: ئارىلاشتۇرماق.

تَخْلِيطُ الْحُمَّى: جۆيلىمەك.

تَخَمَ يَتْخِمُ تَخْمًا: چېگرا بەلگىلىدى.

تَخِمَ يَتْخَمُ تَخَمًا: تويدى، قورساق بەك تويۇپ كەتتى.

تَخِمَ الشَّخْصُ: قورساق ئېسىلدى، سىڭدۈرەلمىدى، ھەزىم قىلالمىدى.

تَخْمٌ ج تُخُومٌ: پاسىل، چېگرا، دۆلەت چېگرىسى.

تُخَمَةٌ: قورسىقى ئېسىلىپ كېتىش، تاماق سىڭمەي قېلىش، ھەزىم بولماسلىق؛ ھەزىم قىلالماسلىق.

«تَنَاوَلْ قَلِيْلًا مِنَ الْأَطْعِمَةِ حَتَّى لَا تُصَابَ بِالتُّخْمَةِ»: قورسىقىڭ ئېسىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئازراق تاماق يېگىن.

تَخَمَّرَ يَتَخَمَّرُ تَخَمُّرًا عَصِيْرُ الْعِنَبِ: ئۈزۈم سۈيى ئېچىدى.

تَخَمَّرَ الْعَجِيْنُ: خېمىر بولدى.

تَخَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال رومال ئارتتى.

«لَقَدْ حَضَرَ الشَّايُ وَلَكِنْ دَعْهُ يَتَخَمَّرُ قَلِيْلًا»: چاي تەييار بولدى، لېكىن ئازراق تەمى چىقسۇن.

تَخَمَّرَ الْفِكْرَةُ: ئوي - پىكىر، ئىدىيە پىشىپ يېتىلدى.

تَخَمُّرٌ: ئېچىماق.

تَخْمِيْرٌ: ئېچىتماق.

تَخْمِيْرُ الْعَجِيْنِ: خېمىر تۇرۇچ قىلماق.

تَخْمِيْرُ الْخُمُورِ: ھاراق ئىشلىمەك.

تَخْمِيْسٌ: شېئىرنى مۇخەممەس قىلماق، باشقىلارنىڭ ئىككى مىسرا شېئىرىغا ئۆزى ئۈچ مىسرا قوشۇپ بەش مىسرا قىلماق.

تَخْمِيْنٌ: پەرەز قىلماق، مۆلچەرلىمەك، تەخمىن قىلماق.

عَلَى سَبِيْلِ التَّخْمِيْنِ: مۆلچەرلەش، تەخمىنەن.

تُخَنٌ: يوغان؛ چىڭ؛ قاتتىق.

تَخَنَّثَ يَتَخَنَّثُ تَخَنُّثًا الرَّجُلُ: ئەر كىشى ئايالمىجەز بولۇپ قالدى، زەيپانە بولدى.

تَخَوَّفَ يَتَخَوَّفُ تَخَوُّفًا عَلَى: ئەنسىرەپ كەتتى.

تَخَوَّفَ مِنْ كَذَا: قورقتى، قورقۇنچ باستى؛ كىمەيتتى، ئۆپراتتى.

تَخْوِيفٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

«وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا» «قۇرئان» : بىز مۆجىزىلەرنى پەقەت (بەندىلەرنى) قورقۇتۇش ئۈچۈنلا ئەۋەتىمىز.

تَخَيَّبَ يَتَخَيَّبُ تَخَيُّبًا: مەقسەتكە يېتەلمىدى، ئۈمىدسىزلەندى، زىيان تارتتى.

تَخَيَّرَ يَتَخَيَّرُ تَخَيُّرًا: تاللىدى؛ ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىپ تاللىدى، ئىختىيار قىلدى.

«وَ فَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ» «قۇرئان» : ئۇلارغا ئىختىيار قىلغان مېۋىلەر بېرىلىدۇ.

تَخَيُّرٌ: تاللاش.

تَخَيَّطَ يَتَخَيَّطُ تَخَيُّطًا رَأْسُهُ: بېشىغا ئاق سانجىلدى، بېشىغا ئاق كىردى.

تَخَيَّلَ يَتَخَيَّلُ تَخَيُّلاً الشَّيْءَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، كۆز ئالدىغا كەلتۈردى، خىيال قىلدى.

تَخَيَّلَ الْخَيْرَ فِي فُلَانٍ: ياخشىلىقنى مۆلچەرلىدى، ياخشىلىقنى ئويلىدى، ياخشىلىقنى تەسەۋۋۇر قىلدى.

تَخَيُّلٌ ج تَخَيُّلَاتٌ: خىيال، تەسەۋۋۇر.

تَخَيُّلٌ جَامِعٌ: رېئاللىقتا ئۇيغۇن كەلمەيدىغان تەسەۋۋۇر، خىيال، ئىشقا ئاشمايدىغان خىيال، خام خىيال.

تَخَيُّلَاتٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىي تەسەۋۋۇرلار.

تَخَيَّمَ يَتَخَيَّمُ تَخَيُّمًا الْيَأْسُ فِي رُوحِهِ: ئۈمىدسىزلەندى.

تَخَيَّمَ: چېدىرغا كىردى، چېدىردا تۇردى.

تَدَابَرَ يَتَدَابَرُ تَدَابُرًا: دۈشمەنلەشتى.

«وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا تَقَاطَعُوا» «ھەدىس» : دۈشمەنلەشمەڭلار، سىلە - رەھىمنى ئۈزۈپ قويماڭلار.

تَدَاخَلَ يَتَدَاخَلُ تَدَاخُلاً الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

تَدَاخَلَ بَيْنَهُمْ: ياراشتۇردى، ئەپلەشتۈردى، ئارىغا كىردى.

تَدَاخَلَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار ئارىلىشىپ مۇجىمەل بولۇپ كەتتى.

تَدَاخَلَنِي مِنَ الْقَلَقِ شَيْءٌ: ئىچىم پۇشتى، ئىچىم تىت - تىت بولدى.

تَدَاخُلٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق.

خَاصِيَّةُ التَّدَاخُلِ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، سىڭدۈرۈشچانلىق.

تَدَارَأَ يَتَدَارَأُ تَدَارُؤًا الشَّخْصَانِ: ئۆز ئارا قارشىلاشتى.

تَدَارَسَ يَتَدَارَسُ تَدَارُسًا الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى تەتقىق قىلىشتى، مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىشتى.

تَدَارَكَ يَتَدَارَكُ تَدَارُكًا مَا فَاتَهُ: تولۇقلىۋالدى؛ قوغلاپ يېتىشىۋالدى.

«لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ» «قۇرئان» : ئەگەر ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ نېمىتىگە ئېرىشمىسە ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇ (قىلمىشىغا) مالامەت قىلىنغان ھالدا (دەرەخمۇ يوق، تاغمۇ يوق) بىر دالىغا تاشلانغان بولاتتى.

تَدَارَكَ الْأَمْرَ: ئوڭشىدى، تۈزەتتى؛ ئېرىشتى، يەتتى.

تَدَارَكَ الْخَطَأَ بِالصَّوَابِ: خاتالىقنى تۈزەتتى، خاتالىقنى ئوڭشىدى.

تَدَارَكَ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن.

تَدَاعَى يَتَدَاعَى تَدَاعِيًا: يىقىلاي دەپ قالدى؛ بىر - بىرىنى چاقىرىشتى.

تَدَاعَى الْبِنَاءُ: ئىمارەت چاك كەتتى، ئىمارەت يىقىلاي دەپ قالدى.

تَدَاعَتِ الْأَفْكَارُ: ئېسىگە كېلىۋالدى، يادىغا كەچتى.

تَدَاعَتْ عَلَيْهِمُ الْقَبَائِلُ: قەبىلىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يوپۇرۇلۇپ باردى.

تَدَاعَبَ يَتَدَاعَبُ تَدَاعُبًا: چاقچاق قىلىشتى.

تَدَافَعَ يَتَدَافَعُ تَدَافُعًا الْقَوْمُ: ئالغا سۈرۈشتى، بىر - بىرىنى ئىتتىرىشتى.

تَدَافَعَ عَلَى: ئىلگىرى سۈردى، ئىلگىرىلەتتى.

تَدَافَعَ السَّيْلُ: كەلكۈن ئۈركەشلەپ ئاقتى.

تَدَانَى يَتَدَانَى تَدَانِيًا: بىر - بىرىگە يېقىنلاشتى، ئۆز ئارا يېقىنلاشتى.

تَدَاهَى يَتَدَاهَى تَدَاهِيًا الشَّخْصُ: بىلەرمەن بولۇۋالدى، دانا قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَدَاوَلَ يَتَدَاوَلُ تَدَاوُلاً: قولدىن - قولغا بەردى.

تَدَاوَلَتِ الأَلْسُنُ: ئېغىزدىن - ئېغىزغا تارقالدى.

تَدَاوَلَتِ الأَيْدِي: قولدىن - قولغا ئۆتتى.

تَدَاوَلُوا الشَّيْءَ: قولدىن - قولغا بەردى.

بِالتَّدَاوُلِ: رەت بويىچە، تەرتىپ بىلەن.

تَدَاوُلٌ: تاراتماق، تارقاتماق.

تَدَاوَى يَتَدَاوَى تَدَاوِيًا الْمَرِيضُ: كېسەل دورا يېدى، دورا ئىستېمال قىلدى.

تَدَايَنَ يَتَدَايَنُ تَدَايُنًا الرَّجُلاَنِ: قەرز بېرىشتى، ئۆتنە بېرىشتى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ» «قۇرئان»: ئى مۆمىنلەر! مۇددەت بەلگىلەپ ئۆز ئارا قەرز بېرىشسەڭلار، ئۇنى (ھۆججەت قىلىپ) يېزىپ قويۇڭلار.

تَدَبَّرَ يَتَدَبَّرُ تَدَبُّرًا فِي الأَمْرِ: ئويلاندى، ئەستايىدىللىق بىلەن پىكىر يۈرگۈزدى.

«أَفَلاَيَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا»

«قۇرئان»: ئۇلار (ھەقنى تونۇش ئۈچۈن) قۇرئاننى پىكىر قىلمامدۇ؟ بەلكى ئۇلارنىڭ دىللىرىدا قۇلۇپ بار (شۇڭا ئۇلار چۈشەنمەيدۇ).

تَدَبَّرَ فِي مَالِهِ: تېجىدى، ئىقتىساد قىلدى.

تَدَبَّقَ يَتَدَبَّقُ تَدَبُّقًا بِالْعَرَقِ: تەرگە چاپلاشتى.

تَدَبَّقَ الطَّائِرُ: قۇش يېلىم بىلەن تۇتۇلدى.

تَدَبَّقَ الشَّيْءُ: چاپلىشىپ قالدى.

تَدْبِيرٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، باشقۇرماق، بېجىرمەك، بىر تەرەپ قىلماق، رەتكە سالماق؛ تېجىمەك.

تَدْبِيرُ الْمَنْزِلِ: ئائىلە ئىشلىرىنى باشقۇرماق.

تَدْبِيرُ مَكَايِدَ: ھىيلە - مىكىر پىلانلىماق؛ قەست قىلماق.

«اَلْمَرْءُ فِي تَفْكِيرٍ وَ اللهُ فِي تَدْبِيرٍ»: تەدبىر كىشىدىن، تەقدىر ئاللاھتىن؛ تەقدىر باشقا، تەدبىر باشقا؛ خۇدانىڭ تەقدىرى بەندىسىنىڭ تەدبىرىدىن ئۈستۈن كېلىدۇ.

تَدْبِيرٌ ج تَدَابِيرُ: چارە، ئۇسۇل، تەدبىر، ئامال، ئىلاج.

«اِنْدَفَعَ دُونَ تَفْكِيرٍ أَوْ تَدْبِيرٍ»: ئويلىماستىنلا چالۋارقىدى.

اِتَّخَذَ التَّدْبِيرَ: تەدبىر قوللاندى.

«اِتَّخَذَ التَّدَابِيرَ اللاَّزِمَةَ»: زۆرۈر چارە - تەدبىرلەرنى قوللاندى.

تَدَابِيرُ الْحَيْطَةِ: ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرى.

تَدَابِيرُ اِسْتِثْنَائِيَّةٌ: پەۋقۇلئاددە ئۇسۇل، ئادەتتىن تاشقىرى چارە.

تَدَثَّرَ يَتَدَثَّرُ تَدَثُّرًا الشَّخْصُ: يۆگىنىۋالدى، كىيىنىۋالدى.

تَدَثَّرَ الْفَارِسُ فَرَسَهُ: چەۋەنداز ئېتىغا سەكرەپ مىندى.

تَدَجَّجَ يَتَدَجَّجُ تَدَجُّجًا فِي السِّلاَحِ: قوراللاندى.

تَدَحْدَرَ يَتَدَحْدَرُ تَدَحْدُرًا الشَّيْءُ: نەرسە دومىلىدى، يۇمىلىدى.

تَدَحْرَجَ يَتَدَحْرَجُ تَدَحْرُجًا الشَّيْءُ: نەرسە دومىلىدى، نەرسە يۇمىلىدى.

«يَتَدَحْرَجُ الأَطْفَالُ فِي حُفْرَةِ الرِّمَالِ»: بالىلار قۇم ئورەكتە يۇمۇلىماقتا.

تَدَخَّلَ يَتَدَخَّلُ تَدَخُّلاً: ئارىغا كىردى، ئارىلاشتى.

تَدَخَّلَ الشَّخْصُ: پەيدىنپەي كىردى، ئاستا - ئاستا كىردى.

تَدَخَّلَ فِي الشُّؤُونِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلارغا ئارىلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الْحَدِيثِ: گەپنىڭ بېلىگە تەپتى، سۆزلىگۈچىلەرنىڭ سۆزىنى ئۈزۈپ ئۇلارغا ئورتاقلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الأَمْرِ: ئارىلاشتى، ئورتاقلاشتى.

تَدَخَّلَ فِي الْخُصُومَةِ: دەۋاغا ئارىلاشتى.

«عَلَى كُلِّ شَخْصٍ أَنْ يَتَدَخَّلَ فِي الْقَضَايَا الَّتِي تُبَذَّرُ فِيهَا أَمْوَالُ الدَّوْلَةِ وَ مُمْتَلَكَاتُهَا»:

دۆلەتنىڭ مال ـ مۈلكى ئىسراپ بولىدىغان ئىشلارغا ئارىلىشىشقا ھەر بىر ئادەمنىڭ مەسئۇلىيىتى بار.

تَدَخُّلٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق.

سِيَاسَةُ عَدَمِ التَّدَخُّلِ: باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشىغا ئارىلاشماسلىق سىياسىتى.

«يُقَاوِمُ الْعَرَبُ التَّدَخُّلَ الْأَجْنَبِيَّ»: ئەرەبلەر چەت ئەلنىڭ ئارىلىشىشىغا قارشى تۇرىدۇ.

تَدَخَّنَ يَتَدَخَّنُ تَدَخُّنًا: ئىسرىق سالدى.

«تَدَخَّنَ فُلَانٌ بِالدُّخْنَةِ»: خۇش پۇراقلار بىلەن ئىسرىق سالدى.

تَدْخِينٌ: تاماكا چەكمەك.

اَلرَّجَاءُ عَدَمُ التَّدْخِين/مَمْنُوعُ التَّدْخِيْنِ: تاماكا چەكمەڭ (ئاممىۋى سورۇنلارغا يېزىپ قويۇلىدىغان ئىبارە).

أُوْضَةُ التَّدْخِينِ: تاماكا چېكىش ئۆيى.

تَدَرَّبَ يَتَدَرَّبُ تَدَرُّبًا: مەشىق قىلدى.

«اَلتَّلَامِيذُ يَتَدَرَّبُونَ عَلَى الْأَلْعَابِ الرِّيَاضِيَّةِ»: ئوقۇغۇچىلار تەنتەربىيە ئويۇنلىرى مەشىقى قىلىۋاتىدۇ.

تَدَرَّجَ يَتَدَرَّجُ تَدَرُّجًا فِي وَظِيفَتِهِ: ۋەزىپىسى ئۆستى.

«تَدَرَّجَ فِي سُلَّمِ الْحَضَارَةِ»: پەيدىنپەي تەرەققى تاپتى.

اَلتَّدَرُّجُ: ئاستا ـ ئاستا، تەدرىجىي؛ پراكتىكا قىلماق.

بِتَدَرُّجٍ: تەدرىجى، ئاستا ـ ئاستا، پەيدىنپەي.

تَدَرَّعَ يَتَدَرَّعُ تَدَرُّعًا الْفَارِسُ الدِّرْعَ أَوْ بِالدِّرْعِ: چەۋەنداز ساۋۇت كىيدى.

تَدَرَّعَ بِالصَّبْرِ: سەۋرى ـ تاقەتلىك بولدى، چىدامىلىق بولدى.

تَدَرَّقَ يَتَدَرَّقُ تَدَرُّقًا الْفَارِسُ بِالدَّرْقَةِ: چەۋەنداز قالقان بىلەن قوغداندى.

تَدَرَّنَ يَتَدَرَّنُ تَدَرُّنًا: سىل كېسىلى بولۇپ قالدى.

تَدَرُّنٌ: تۇبېركۇليوز كېسىلى.

تَدَرُّنُ الرِّئَتَيْنِ: تۇبېركۇليوز كېسىلى.

تَدَرُّنِيٌّ: سىل، ئۆپكە تۇبېركۇليوز.

تَدَرَّى يَتَدَرَّى تَدَرِّيًا: ئالدىدى، قىلتاقتا چۈشۈردى.

تَدَرْوَشَ يَتَدَرْوَشُ تَدَرْوُشًا الشَّخْصُ: دەرۋىشلەردەك ئىش قىلدى.

تَدْرِيبٌ ج تَدْرِيبَاتٌ: مەشىق، كۆنۈكمە.

تَدْرِيبٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي مەشىق.

تَدْرِيبٌ مِهَنِيٌّ: كەسپىي مەشىق.

تَدْرِيبٌ رِيَاضِيٌّ: تەنتەربىيە مەشقى.

إِدَارَةُ التَّدْرِيبِ: تەربىيىلەشكە مەسئۇل ئورگان.

تَدْرِيبٌ فَنِّيٌّ: سەنئەت مەشقى.

دَوْرَةٌ تَدْرِيبِيَّةٌ: تەربىيىلەش كۇرسى.

تَدْرِيجًا. بِالتَّدْرِيجِ: قەدەممۇ ـ قەدەم، پەيدىنپەي.

تَعَلَّمَ الشَّيْءَ بِالتَّدْرِيجِ: قەدەممۇ قەدەم ئۆگەندى.

تَدْرِيجِيٌّ: تەدرىجى، قەدەممۇ قەدەم.

تَدْرِيجِيًّا: تەدرىجى، پەيدىنپەي، قەدەممۇ قەدەم.

تَدْرِيسٌ: تەربىيىلەش.

سِلْكُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش كەسپى، ئوقۇتۇش ساھەسى.

طُرُقُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇللىرى.

أَعْضَاءُ هَيْئَةِ التَّدْرِيسِ. هَيْئَةُ التَدْرِيسِ: ئىنستىتۇت، فاكۇلتېتتىكى ئوقۇتقۇچى ئۇستازلار ھەيئىتىنىڭ ئەزالىرى.

«نَسْتَعْمِلُ الْآلَةَ الْكَاتِبَةَ دَائِمًا فِي أَعْمَالِنَا التَّدْرِيسِيَّةِ»: بىز ئوقۇتۇش خىزمىتىمىزدە دائىم خەت بېسىش ماشىنىسى ئىشلىتىمىز.

تَدَسَّسَ يَتَدَسَّسُ تَدَسُّسًا فِي: يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

تَدَسَّى يَتَدَسَّى تَدَسِّيًا: ئوغرىلىقچە كىردى، شۇڭغىدى.

تَدَشَّى يَتَدَشَّى تَدَشِّيًا: ھىق تۇتتى، كېكىردى.

تَدَفَّأَ يَتَدَفَّأُ تَدَفُّؤًا: ئىسسىندى، ئىسسىدى.

«جَلَسَ قُرْبَ الْمَوْقِدِ لِيَتَدَفَّأَ»: ئۇ ئىسسىنىش ئۈچۈن ئوچاق يېنىدا ئولتۇردى.

تَدْفِئَةٌ: ئىسسىنىش.

تَدْفِئَةٌ مَرْكَزِيَّةٌ: ئىسسىتىش مەركىزى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْجَوُّ دَافِئًا لِذَلِكَ أُوْقِفَتِ التَّدْفِئَةُ الْمَرْكَزِيَّةُ»: ھاۋا ئىسسىپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پار توختىتىلدى.

تَدَفَّقَ يَتَدَفَّقُ تَدَفُّقًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئاقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

«تَدَفَّقَ السَّيَّاحُ عَلَى الشَّاطِئِ»: ساياھەتچىلەر قىرغاققا قاراپ ئاقتى.

«تَدَفَّقَتِ الْعَوَاطِفُ»: ھېسسىيات دولقۇنلاندى.

«تَدَفَّقَ الْمَاءُ مِنَ الْعَيْنِ»: سۇ بۇلاقتىن ئېتىلىپ چىقتى، ئۇرغۇپ چىقتى.

تَدَفُّقٌ: ئېتىلىپ چىقماق، ئۇرغۇپ چىقماق، ئۇرغۇپ چىقماق.

صُنْدُوقُ التَّدَفُّقِ: رادىئاتور.

تَدَفُّقُ رُؤُسِ الْأَمْوَالِ: كاپىتالنىڭ كۆپلەپ كىرىشى.

تَدْقِيقٌ: پۇختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك، ئىنچىكىلىمەك.

إِدَارَةُ التَّدْقِيقِ: تەتقىقات ئىدارىسى.

تَدَلْدَلَ يَتَدَلْدَلُ تَدَلْدُلاً الشَّخْصُ: ئەزالىرىنى ۋە بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭدى.

تَدَلَّثَ يَتَدَلَّثُ تَدَلُّثًا إِلَى: ... غا ئۆزىنى ئاتتى، ... غا ئۆزىنى ئۇردى، ... غا ئېتىلدى.

تَدَلَّعَ يَتَدَلَّعُ تَدَلُّعًا: ئەركە چوڭ بولدى، ئەركىلىدى، شوخلۇق قىلدى.

تَدَلَّلَ يَتَدَلَّلُ تَدَلُّلاً: ئەركىلىدى، غىلجىڭلىدى، ناز قىلدى.

«تَدَلَّلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى زَوْجِهَا»: ئايال ئېرىگە ئەركىلىدى (ناز قىلدى).

تَدَلُّلٌ: نازلىنىش؛ خۇشامەت قىلىش، ياغلىمىچىلىق قىلىش.

تَدَلَّهَ يَتَدَلَّهُ تَدَلُّهًا فِي حُبِّهَا: گاڭگىراپ قالدى، ئەمتىرەپ قالدى، ئەقلىنى يوقاتتى.

تَدَلَّى يَتَدَلَّى تَدَلِّيًا الثَّمَرُ: مېۋە ساڭگىلىدى.

«ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْأَدْنَى» «قرآن»: ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى.

«كَانَتْ أَغْصَانُ الْعِنَبِ تَتَدَلَّى عَلَى جُدْرَانِ الْحَدِيْقَةِ»: ئۈزۈم تاللىرى باغچا تاملىرىدىن ساڭگىلاپ تۇراتتى.

تَدَلَّى إِلَى: چۈشتى.

تَدَلَّى مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشتى.

تَدَلَّى مِنَ الْخَيْلِ: ئاتتىن چۈشتى.

تَدَلَّى عَلَيْنَا مِنْ أَرْضِ كَذَا: كەلدى.

تَدْلِيسٌ: ئالدامچىلىق قىلماق، ساختىلىق قىلماق، مەككارلىق قىلماق.

بِالتَّدْلِيسِ: ئالدامچىلىق قىلىش ئارقىلىق.

تَدْلِيكٌ: ئۇۋۇلاش.

تَدْلِيكٌ صِحِّيٌّ: ساغلاملىق، ئۇۋۇلاش، ئۇۋۇلاش تېخنىكىسى، ئۇچىنى تۇتۇش تېخنىكىسى.

«إِنَّهُ حَقًّا إِنْسَانٌ مَاهِرٌ فِي عَمَلِيَّةِ التَّدْلِيْكِ»: ئۇ ئۇۋۇلاش تېخنىكىسى ئۈستۈن ئادەم.

تَدْلِيلٌ: نەقىل كەلتۈرۈش، دەلىل كۆرسىتىش؛ ئەركىلىتىش.

«لاَتُفْسِدْ وَلَدَكَ بِالْإِفْرَاطِ فِي تَدْلِيلِهِ»: بالاڭنى ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىپ بۇزۇپ قويمىغىن.

تَدْلِيَلاَتٌ: ئاساس، سەۋەب، ئىسپات، پاكىت، ھۆججەت.

تَدْمِيرٌ: ۋەيران قىلماق، خاراب قىلماق، بۇزماق.

تَدَنَّأَ يَتَدَنَّأُ تَدَنُّؤًا الشَّخْصُ: پەسلەشتى، چاكىنىلاشتى؛ چۈشكۈنلەشتى.

تَدَنَّسَ يَتَدَنَّسُ تَدَنُّسًا الشَّيْءُ: پاسكىنا بولدى، كىر بولدى.

تَدَنَّى يَتَدَنَّى تَدَنِّيًا الشَّخْصُ: ئاستا ـ ئاستا يېقىنلاشتى، چاكىنىلاشتى، چۈشتى، تۆۋەنلىدى.

تَدَنَّى مُسْتَوَاهُ: سەۋىيىسى تۆۋەنلەپ كەتتى.

تَدَنِّي: چاكىنىلاشتى، چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى.

تَدَهَّنَ يَتَدَهَّنُ تَدَهُّنًا: مايلىدى، ماي سۈركىدى.

تَدَهْوَرَ يَتَدَهْوَرُ تَدَهْوُرًا الشَّيْءُ: چۈشۈپ كەتتى.

تَدَهْوَرَ الْأَمْرُ: تۆۋەنلەپ كەتتى، يامانلاشتى.

تَدَهْوَرَتْ صِحَّتُهُ: كېسەللىك ئەھۋالى يامانلاشتى.

«تَدَهْوَرَتْ حَالَةُ الْمَرِيضِ الصِّحِّيَّةُ»: ئاغرىقنىڭ كېسەللىك ئەھۋالى يامانلاشتى.

«تَدَهْوَرَ مُسْتَوَى الْمَعِيشَةِ فِي الدُّوَلِ النَّامِيَةِ»: تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەردە تۇرمۇش سەۋىيىسى تۆۋەنلەپ كەتتى.

تَدَهْوُرٌ: چۈشكۈنلىشىش، پەسلىشىش، چاكىنىلاشماق.

تَدَوَّرَ يَتَدَوَّرُ تَدَوُّرًا: يۇمىلاق بولدى، يۇمىلاقلاندى، دۈپ دۈگىلەك بولدى.

تَدْوِيرٌ: ئايلاندۇرماق، چۆرگىلەتمەك.

تَدْوِيرُ الْآلَاتِ: ماشىنىنى ئايلاندۇرماق.

تَدْوِيلٌ: تارقاتماق؛ يۈرۈشتۈرمەك.

تَدَيَّنَ يَتَدَيَّنُ تَدَيُّنًا الشَّخْصُ بِكَذَا: دىندا ئىخلاسمەن بولدى، دىيانەتلىك بولدى، دىنغا كىردى.

تَدَيُّنٌ: دىنغا ئىخلاسمەنلىك قىلماق، تەقۋا بولماق، دىنىي ئىشلاردا ئىخلاسمەن بولماق.

تَذَاءَبَ يَتَذَاءَبُ تَذَاؤُبًا الرِّيحُ: شامال چىقتى.

تَذَاءَبَتِ الرِّيحُ الشَّيْءَ: شامال نەرسىنى ئۇچاردى، ئۇچۇرۇۋەتتى، ئۇچۇرۇپ كەلدى.

تَذَاءَبَهُ الْجِنُّ: جىن ئۇنى قورقۇتتى.

تَذَابَحَ يَتَذَابَحُ تَذَابُحًا الْمُتَقَاتِلُونَ: جەڭچىلەر بىر - بىرىنى قىرىشتى.

تَذَابَحَ الْأَصْدِقَاءُ: دوستلار بىر - بىرىنى مەدھىيىلىدى.

«اَلتَّمَادُحُ التَّذَابُحُ»: ئۆزئارا مەدھىيىلەش ئۆز ئارا قىرغىنچىلىققا باراۋەر.

تَذَارَعَ يَتَذَارَعُ تَذَارُعًا الْقَوْمُ الطَّرِيقَ: تېز مېڭىشتا مۇسابىقىلەشتى.

تَذَامَّ يَتَذَامُّ تَذَامًّا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى ئەيىبلەشتى، بىر - بىرىنى مالامەت قىلىشتى.

تَذَامَرَ يَتَذَامَرُ تَذَامُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىگە مالامەت قىلىشتى.

تَذَاكَرَ يَتَذَاكَرُ تَذَاكُرًا الْأَمْرَ أَوْ فِي الْأَمْرِ: كېڭەشتى، ئويلاشتى؛ ئەسلەشتى.

تَذَاهَلَ يَتَذَاهَلُ تَذَاهُلًا: ئۇنتۇغان بولۇۋالدى، ئۇنتۇغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَذَبَّلَ يَتَذَبَّلُ تَذَبُّلًا: تۈگۈلۈۋالدى.

تَذَبَّلَ فِي مَشْيِهِ: گىدەيدى، غادىيىۋالدى.

تَذَبْذَبَ يَتَذَبْذَبُ تَذَبْذُبًا الشَّيْءُ الْمُعَلَّقُ فِي الْهَوَاءِ وَنَحْوِهِ: بوشلۇقتا مىدىرلىدى، تەۋرەندى، لىڭشىدى.

تَذَبْذَبَ الشَّخْصُ: ئىككىلەندى، ئارسالدى بولدى.

تَذَبْذَبَ فِي وَلَائِهِ: دوستلىشىشتا ئارسالدى بولۇپ قالدى.

تَذَرَّعَ يَتَذَرَّعُ تَذَرُّعًا الشَّخْصُ بِحُجَّةٍ: پاكىتقا ئېسىلدى، پاكىتنى شىپى كەلتۈردى.

«خَطَأُكَ وَاضِحٌ فَلَا تَتَذَرَّعْ بِجَهْلِكَ بِالْقَانُونِ»: خاتالىقىڭ ئېنىق، نادانلىق قىلىپ قانۇننى شىپى كەلتۈرمە.

تَذَرَّى يَتَذَرَّى تَذَرِّيًا بِالشَّيْءِ: دالدا قىلدى.

«تَذَرَّى بِالْحَائِطِ مِنَ الرِّيحِ»: شامالدىن تامنى دالدا قىلدى.

تَذَرَّى الْجَبَلَ: تاغقا چىقتى، تاغقا ياماشتى.

تَذَرَّى الشَّخْصُ الذُّرْوَةَ: مەرتىۋىسى ئۆستى، قەدىر قىممىتى يۇقىرى بولدى، ئابرۇيى قازاندى.

تَذْكَارٌ ج تَذْكَارَاتٌ: خاتىرە، ئەسلىمە، يادىكار.

«قَدَّمَ لَهُ هَدِيَّةً عَلَى سَبِيلِ التَّذْكَارِ»: خاتىرە يوسۇنىدا سوۋغا تەقدىم قىلدى.

تَذْكَارًا لِكَذَا: خاتىرىلەش ئۈچۈن، خاتىرىلەش يۈزىسىدىن.

«أَرْجُو أَنْ تَقْبَلَ قَلَمَ الْحِبْرِ هَذَا تَذْكَارًا»: بۇ قەلەمنى خاتىرە ئۈچۈن قوبۇل قىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

تَذْكَارِيٌّ: خاتىرە.

اِحْتِفَالٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرىلەش يىغىنى.

صُورَةٌ تَذْكَارِيَّةٌ: خاتىرە رەسىم.

نُصْبٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرە مۇنار.

تَذْكِرَةٌ: ئىبرەت.

«لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً» «قرآن»: سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن ...

تَذْكِرَةٌ ج تَذَاكِرُ: بېلەت؛ كىنىشكا؛ ئەسلىمە؛ كارتا، كارتوچكا.

تَذْكِرَةٌ طِبِّيَّةٌ: رېتسېپ.

تَذْكِرَةُ الْعِلَاجِ: كېسەل تارىخى.

تَذْكِرَةُ الْبَرِيدِ: ئاتكرىتكا.

تَذْكِرَةُ السَّفَرِ: سەپەر بېلىتى (پاراخوت ياكى ماشىنا بېلىتى).

تَذْكِرَةُ الرَّصِيفِ: ۋوگزال بېلىتى.

تَذْكِرَةُ ذِهَابٍ وَإِيَابٍ: بېرىش ـ كېلىش بېلەتى.

تَذْكِرَةُ مُرُورٍ: يول خېتى، پاسپورت.

اَلتَّذْكِرَةُ الْاِنْتِخَابِيَّةُ: سايلام بېلىتى.

تَذْكِرَةُ الدَّعْوَةِ: تەكلىپنامە، چاقىرىق قەغىزى، باغاق.

تَذْكِرَةُ الْهَوِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

تَذْكِرَةُ الشَّخْصِيَّةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

مَكَانُ صَرْفِ التَّذْكِرَةِ: بېلەت سېتىش ئورنى.

شُبَّاكُ التَّذَاكِرِ: بېلەت سېتىش ئورنى.

تَذَكَّرَ يَتَذَكَّرُ تَذَكُّرًا الشَّيْءَ: پەند ـ نەسىھەت ئالدى، ياد ئەتتى، ئەسلىدى.

«إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» «قرآن»: (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند ـ نەسىھەت ئالىدۇ.

تَذَكَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركەكزەدىلىك بولۇۋالدى.

تَذَكُّرٌ: خاتىرىلەش، ئەسلەش.

تَذْكِيرٌ: ئەسلەتمەك، ئېسىگە سالماق، يادىغا يەتكۈزمەك.

تَذَلَّلَ يَتَذَلَّلُ تَذَلُّلًا لَهُ: بويسۇندى، بوينىنى قىسىپ تۇردى، خارلاندى، خوش ـ خوش دەپ تۇردى، قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇردى، كەمتەر

بولدى.

تَذْلِيلُ الصُّعُوبَاتِ: قىيىنچىلىقلارنى يېڭىش، توسالغۇلارنى يېڭىش.

تَذَمَّرَ يَتَذَمَّرُ تَذَمُّرًا الرَّجُلُ: زېرىكتى، غۇدىرىدى، مالال بولدى.

«لَا تَتَذَمَّرْ مِنْ كَثْرَةِ الْعَمَلِ»: ئىشنىڭ كۆپلىكىدىن زېرىكمىگىن.

تَذَمَّرَ عَلَيْهِ: تەھدىت سالدى.

«ظَلَّ يَتَذَمَّرُ عَلَى فُلَانٍ»: تەھدىت سالغىلى تۇردى.

تَذْهِيبٌ: ئالتۇن ھەل بەرمەك، ئالتۇن ھەل بىلەن قاپلىماق، قول يازمىلارنى ئالتۇن ھەل بېرىلگەن رەسىملەر بىلەن بېزەش سەنئىتى.

تَذَوَّقَ يَتَذَوَّقُ تَذَوُّقًا الطَّعَامَ: تاماقنىڭ تۇزىنى تېتىدى، تەمىنى تېتىپ كۆردى.

تَذَوُّقُ الْمُوسِيقَى: مۇزىكىدىن ھوزۇرلاندى.

تَذَوُّقُ الْعَمَلِ الْفَنِّيِّ: گۈزەل سەنئەتتىن بەھرىمەن بولدى.

تَذْوِيبٌ: ئېرىتمەك.

تَذْوِيبُ الْفَوَارِقِ: پەرقلەرنى تۈگىتىش.

تَذْوِيبُ الْفَوَارِقِ بَيْنَ الطَّبَقَاتِ: سىنىپلار ئارىسىدىكى پەرقلەرنى تۈگىتىش.

تَرَاءَفَ يَتَرَاءَفُ تَرَاؤُفًا الْقَوْمُ: ئىچ ئاغرىتىشتى.

تَرَاءَى يَتَرَاءَى تَرَائِيًا الْقَوْمُ: ئاشكارا بولدى، (بىر ـ بىرى بىلەن) كۆرۈشتى.

«فَلَمَّا تَرَاءَى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ» «قرآن»: ئىككى توپ (پىرئەۋن توپى بىلەن مۇسائەلەيھىسسالامنىڭ توپى) بىر ـ بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان چاغدا، مۇسانىڭ ئادەملىرى «ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشىۋالىدىغان بولدى» دېدى.

«فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ» «قرآن»: ئىككى قوشۇن ئۇچراشقان چاغدا شەيتان ئارقىسىغا چېكىندى.

تَرَاءَتْ لَهُ فُلَانَةُ: پالانى ئۇنىڭغا ئاشكارا بولدى.

تَرَاءَى الشَّيْءُ: كۆرۈندى، ئاشكارا بولدى.

«يَتَرَاءَ لِي أَنَّ مَصْلَحَتَكَ فِي إِكْمَالِ تَعْلِيمِكَ»: مېنىڭچە، ئوقۇشۇڭنى ۋايىغا يەتكۈزۈشۈڭ ساڭا پايدىلىق.

تُرْبٌ: توپا، تۇپراق.

تُرَابٌ ج أَتْرِبَةٌ و تِرْبَانٌ: توپا، تۇپراق.

تُرَابُ الْوَطَنِ: ۋەتەن تۇپرىقى.

«يُدَافِعُ الْمُخْلِصُونَ عَنْ تُرَابِ الْوَطَنِ»: سەمىمىي ئادەملەر ۋەتەننى قوغدايدۇ.

اَلتُّرَابُ الْوَطَنِيُّ: ۋەتەن، ۋەتەن تۇپرىقى.

«يُرَحِّبُ الْمُجَاهِدُونَ بِالْمَوْتِ دِفَاعًا عَنِ التُّرَابِ الْوَطَنِيِّ»: ۋەتەن تۇپرىقىنى قوغداش يولىدا جەڭچىلەر ئۆلۈمگە ئۆزىنى ئاتىدۇ.

تُرَابُ الْأَجْدَادِ: ۋەتەن تۇپرىقى.

«تَغْسِلُ بَعْضُ الْمُدُنِ شَوَارِعَهَا لِإِزَالَةِ مَا يَكْسُوهَا مِنْ أَتْرِبَةٍ»: بەزى شەھەرلەر ئۈستىنى بېسىپ كەتكەن توپىلارنى تازىلاش ئۈچۈن يۇيۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىدۇ.

تُرَابَةٌ: سېمونت.

تُرَابِيٌّ: تۇپراق سۈپىتى؛ يەر، زېمىن؛ توپىغا ئائىت.

تَرَابَطَ يَتَرَابَطُ تَرَابُطًا: ئالاقىلەشتى، ئالاقە باغلىدى، باغلاندى.

«تَرَابَطَ الْمُسْلِمُونَ بِفَضْلِ عَقِيدَتِهِمْ»: مۇسۇلمانلار ئەقىدىسى ئارقىلىق بىر ـ بىرىگە باغلاندى.

تَرَابُطٌ: ئىتتىپاقلاشماق، ھەمكارلاشماق، ئالاقىلاشماق، باغلانماق.

تَرَابُطُ الْأَفْكَارِ: ئىدىيىلەرنىڭ باغلىنىشى.

تَرَابُطُ الذَّرَّاتِ: زەررىچىلەرنىڭ بىرىكىشى (خىمىيىدە).

تَرَاتِرُ: بەختسىزلىك، بالا ـ قازا، ئاپەت؛ چوڭ ئىشلار.

تُرَاثٌ: مىراس، ئىگىدارچىلىق قىلىنىدىغان ھەرقانداق نەرسە، يادىكارلىق.

اَلتُّرَاثُ الْعِلْمِيُّ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئىلمىي مىراسلىرى.

اَلتُّرَاثُ الْإِسْلَامِيُّ: ئىسلام يادىكارلىقلىرى.

اَلتُّرَاثُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىي يادىكارلىقلار.

اَلتُّرَاثُ الشَّعْبِيُّ: مىللىي يادىكارلىقلار.

تَرَاجَزَ يَتَرَاجَزُ تَرَاجُزًا الشُّعَرَاءُ: شائىرلار مۇشائىرە قىلىشتى.

تَرَاجَعَ يَتَرَاجَعُ تَرَاجُعًا الشَّخْصُ: بۇرۇنقى ھالىتىگە قايتتى.

تَرَاجَعَ الزَّوْجَانِ: تالاقتىن كېيىن يارىشىۋالدى.

«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا» ‹قۇرئان›: كېيىنكى ئەر ئۇنى تالاق قىلغاندىن كېيىن، (ئىددىتىنى توشقۇزۇپ) بۇرۇنقى ئەر بىلەن قايتا ياراشسا ئۇلارغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَرَاجَعَ إِلَى مَكَانِهِ: ئورنىغا قايتتى.

تَرَاجَعَ إِلَى الْوَرَاءِ: چېكىنىدى، ياندى، ئارقىغا قايتتى.

تَرَاجَعَ عَنْ قَوْلِهِ: سۆزىدىن قايتتى، سۆزىدىن يېنىۋالدى.

تَرَاجَعَ عَنْ رَأْيِهِ: پىكرىدىن ياندى.

تَرَاجُعٌ: چېكىنمەك، ئارقىغا قايتماق.

تَرَاجَمَ يَتَرَاجَمُ تَرَاجُمًا الْقَوْمُ بِالْحِجَارَةِ: بىر ـ بىرىگە تاش ئېتىشتى.

تَرَاجَمَ بِالْكَلَامِ: تىللاشتى.

تَرَاحَبَ يَتَرَاحَبُ تَرَاحُبًا: كېڭەيدى.

تَرَاحَمَ يَتَرَاحَمُ تَرَاحُمًا النَّاسُ: ئۆز ئارا كۆڭۈل بۆلۈشتى، مېھرىبان بولۇشتى، كۆيۈنۈشتى.

«لَوْ تَرَاحَمَ النَّاسُ مَا كَانَ بَيْنَهُمْ جَائِعٌ وَلَا عُرْيَانٌ»: كىشىلەر بىر ـ بىرىگە كۆيۈنىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىرەر ئاچ ئادەمنى، بىرەر يالىڭاچ قالغان ئادەمنى تاپقىلى بولمايتتى.

عُمَّالُ التَّرَاحِيلِ: سەرگەردان ئىشچىلار.

تَرَاخَى يَتَرَاخَى تَرَاخِيًا عَنْهُ: سۇسلاشتى، بوشاشتى، يىراقلاشتى، كېچىكتى.

تَرَاخَى عَنِ الْأَمْرِ: چەتنىدى.

تَرَاخَى مَا بَيْنَهُمَا: يىراقلاشتى.

تَرَاخَتِ السَّمَاءُ: يامغۇرنىڭ يېغىشى كېچىكتى.

تَراخ . اَلتَّراخِي: ئاجىزلىق، زەئىپلىك، ھارماق، چارچىماق، بوشىماق، سۇسلاشماق.

تَرادَفَ يَتَرادَفُ تَرادُفًا الشَّخْصانِ: ئەگەشتى، بىر-بىرىدىن كېيىن كەلدى.

تَرادَفَ الْمُسافِرانِ: نۆۋەت بىلەن مىنگەشتى.

تَرادُفُ اللَّفْظانِ (فِي عِلْمِ الدَّلالَةِ): مەنىداش كەلدى.

تَرادَفَ الْكَلِمَتانِ: مەنىداش بولدى، بىر مەنىدە كەلدى.

تَرادُفٌ: ئەگەشمەك، مۇۋاپىقلاشماق.

تَرادُفُ الْكَلامِ: سۆزلەرنىڭ مەنىسىنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَرادَّ يَتَرادُّ تَرادًّا: قايتتى، چېكىندى، داجىدى.

تَرادَّ فِي الْجَوابِ: جاۋاب بېرىشتە دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى.

تَرادَّ الشَّخْصانِ الْبَيْعَ: سودىنى بۇزۇشقا بىرلىككە كەلدى.

تَرازٌ: ئۇششۇمەتوت ئۆلۈم، تاسادىپىي ئۆلۈم.

تَراسَةٌ: قالقان ياساش كەسپى، قالقانچىلىق.

تَراسَلَ يَتَراسَلُ تَراسُلاً الشَّخْصانِ: خەت يېزىشتى، ئالاقىلىشىپ تۇردى.

تَراسَلا بِالْأَلْحاظِ: كۆز بېقىشتى.

تَراسَلَ النّاسُ فِي الْغِناءِ: نۆۋەت بىلەن ناخشا ئېيتىشتى.

تَراسُلٌ: خەت ئالاقە قىلىشماق.

«اِنْقَطَعَ التَّراسُلُ بَيْنَهُما مُنْذُ مُدَّةٍ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئالاقە خېلى ۋاقىتتىن بېرى ئۈزۈلۈپ قالدى.

تَراشَقَ يَتَراشَقُ تَراشُقًا بِالسِّهامِ: ئوق ئېتىشتى.

تَراشَقُوا بِالسِّهامِ: قارا چاپلاشتى.

تَراشَقُوا بِأَعْيُنِهِمْ: كۆز تاشلاشتى.

تَراصَّ يَتَراصُّ تَراصًّا الْمُصَلُّونَ: ناماز ئوقۇغۇچىلار سىپ بولۇپ تۇردى.

تَراضَعَ يَتَراضَعُ تَراضُعًا الطِّفْلانِ: ئىككى بوۋاق بىرلىكتە ئەمدى، ئېمىشتى.

تَراضَى يَتَراضَى تَراضِيًا الرَّجُلانِ: بىر - بىرىنى رازى قىلدى، بىر - بىرىنى مەمنۇن قىلدى.

«وَلا جُناحَ عَلَيْكُمْ فِيما تَراضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ» (قۇرئان): مەھرى بېكىتىلگەندىن كېيىن، ئۆز ئارا پۈتۈشكەن نەرسەڭلار توغرىسىدا (يەنى ئايالىڭ رازىلىقى بىلەن ساقىت قىلىنغان مەھرى ئۈچۈن) سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَراضٍ (التَّراضِي): ئۆز ئارا رازى بولۇشماق، ئۆز ئارا ماقۇللاشماق.

«اِتَّفَقا عَلَى حَلِّ الْخِلافِ بَيْنَهُما بِالتَّراضِي»: ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىدىكى ئىختىلاپنى رازىلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىشقا بىرلىككە كەلدى.

تَراطَنَ يَتَراطَنُ تَراطُنًا الشَّخْصانِ: چۈشەنگىلى بولمايدىغان سۆز بىلەن سۆزلەشتى.

تَرافَأَ يَتَرافَأُ تَرافُؤًا الْقَوْمُ عَلَى الشَّيْءِ: ماقۇل بولۇشتى، ئۆزئارا ياردەمدە بولۇشتى.

تَرافَدَ يَتَرافَدُ تَرافُدًا الْأَصْدِقاءُ: دوستلار ئۆز ئارا ياردەمدە بولۇشتى، يار - يۆلەك بولۇشتى.

تَرافَعَ يَتَرافَعُ تَرافُعًا إِلَى الْحاكِمِ: ئەرز قىلدى.

تَرافَقَ يَتَرافَقُ تَرافُقًا الشَّخْصانِ: يولداش بولۇشتى، دوست بولۇشتى.

تَرْقُوَةٌ ج تَراقِي: ھەلقۇم.

«إِذا بَلَغَتِ التَّراقِيَ» (قۇرئان): جان ھەلقۇمغا يەتكەندە.

تَراكَبَ يَتَراكَبُ تَراكُبًا الشَّحْمُ و نَحْوُهُ: ماي يىغىلىپ قالدى.

تَراكَبَ الشَّيْءُ: ئۈستى - ئۈستىگە دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَراكَزَ يَتَراكَزُ تَراكُزًا: مەركەزلەشتى.

تَراكُزٌ: مەركەزلەشمەك.

تَراكَضَ يَتَراكَضُ تَراكُضًا الشَّخْصانِ: يۈگۈرۈشتە مۇسابىقىلەشتى، چېپىشىشتا مۇسابىقىلەشتى.

تَراكَلَ يَتَراكَلُ تَراكُلاً الطِّفْلانِ: بىر - بىرىنى تېپىشتى.

تَراكَمَ يَتَراكَمُ تَراكُمًا الشَّيْءُ: توپلاندى، يىغىلدى، دۆۋىلەندى.

تَرَاكَمَتِ الْأَعْمَالُ: ئىشلار دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَرَاكَمَ شَحْمُ النَّاقَةِ: تۆگە سەمرىپ ماي قاپلاپ كەتتى.

«تَرَاكَمَ الدُّيُونُ»: قەرز بېسىۋالدى.

تَرَاكُمٌ: دۆۋىلىنمەك، توپلانماق.

اَلتَّرَاكُمُ الْإِبْتِدَائِيُّ: ئىپتىدائى جۇغلانما.

تَرَاكُمُ الثَّرْوَةِ: بايلىق جۇغلانمىسى.

تَرَاكُمُ الْأَعْمَالِ: ئىشلارنىڭ دۆۋىلىنىپ قېلىشى.

تَرَاكَى يَتَرَاكَى تَرَاكِيًا: تايانىدى، يۆلەندى.

تَرَامَزَ يَتَرَامَزُ تَرَامُزًا الْمُجْتَمِعُونَ: توپلانغۇچىلار ئۆزئارا كۆز ئىشارىسى قىلىشتى.

«دَخَلْتُ عَلَيْهِمْ فَتَغَامَزُوا وَتَرَامَزُوا»: ئۇلارنىڭ يېنىغا كىرسەم ئۆزئارا ئىشارەت قىلىشىپ كەتتى.

تَرَامَى يَتَرَامَى تَرَامِيًا إِلَيْهِ خَبَرُ كَذَا: خەۋەر ئۇنىڭغا يەتتى، ئۇنىڭغا يېتىشتى.

تَرَامَى الْقَوْمُ: ئېتىشتى.

تَرَامَتِ السَّحَابُ: بۇلۇت توپلاندى.

تَرَامَتْ عَلَى: باش قويدى، سەجدە قىلدى.

تَرَامَتْ بِهِ الْبِلَادُ: چېگرىدىن قوغلاندى.

تَرَامَتِ الْأَمْرُ: سوزۇلاشتى، ئاستىلاشتى، ئارقىغا سۈرۈلدى.

تَرَانْزِيتْ: چېگرا بېجى، چېگرىدىن ئۆتۈش بېجى.

تَرَاهَبَ يَتَرَاهَبُ تَرَاهُبًا: ئۆزئارا قورقۇشتى.

تَرَاهَنَ يَتَرَاهَنُ تَرَاهُنًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا شەرتلەشتى، بىر ـ بىرى بىلەن باغلاشتى.

تَرَاوَحَ يَتَرَاوَحُ تَرَاوُحًا الرِّجَالُ الْأَمْرَ: نۆۋەتلىشىپ ئىشلىدى.

تَرَاوَحَ عَلَى: نۆۋەتلەشتى، ئۆزئارا ئالماشتى.

تَرَاوَحَتِ الْأَيَّامُ: كۈنلەر نۆۋەتلىشىپ ئۆتۈپ تۇردى.

تَرَاوَحَ بَيْنَ كَذَا وَ كَذَا: ئىككىلىنىپ تۇردى.

«تَرَاوَحَ عَدَدُ الْمُتَظَاهِرِينَ بَيْنَ ٦ و ٧٠٠ مِائَةِ شَخْصٍ»: نامايىشچىلارنىڭ سانى ئالتە ـ يەتتە يۈز ئەتراپىدا.

تَرَاوَضَ يَتَرَاوَضُ تَرَاوُضًا: باھاسىنى توختاتتى، سودىلاشتى؛ مۇساپىقىلەشتى، بەسلەشتى.

تَرَاوَغَ يَتَرَاوَغُ تَرَاوُغًا الشَّخْصَانِ: بىر ـ بىرىنى ئالداشتى؛ بىر ـ بىرى بىلەن چېلىشتى.

تَرَأَّدَ يَتَرَأَّدُ تَرَؤُّدًا: تىترىدى، سىلكىندى.

تَرَأَّسَ يَتَرَأَّسُ تَرَؤُّسًا الشَّخْصُ عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا باشلىق بولدى، يېتەكچىلىك قىلدى، رىياسەتچىلىك قىلدى.

«تَرَأَّسَ الْوَزِيرُ الْإِجْتِمَاعَ»: مىنىستىر يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

«دَعَوْتُهُ لِيَتَرَأَّسَ الْإِجْتِمَاعَ غَدًا»: ئۇنى ئەتىكى يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلىشقا تەكلىپ قىلدىم.

تَرَأَّفَ يَتَرَأَّفُ تَرَؤُّفًا الشَّخْصُ بِخَصْمِهِ: دۈشمىنىگە ئىچىندى.

تَرَأَّفَ الْوَالِدُ بِوَلَدِهِ: ئاتا بالىسىغا ئىچ ئاغرىتتى.

تَرَأَّى يَتَرَأَّى تَرَئِّيًا: ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى.

تَرِبَ يَتْرَبُ تَرَبًا الْمَكَانُ: جاي چاڭ باستى، توپا بېسىپ كەتتى.

تَرِبَ الشَّخْصُ: چاڭ باستى، توپا بولۇپ كەتتى، توپا يۇقتى (خەيرلىك دۇئا ئورنىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ).

«فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ» «حديث»: دىندار ئايالنى ئالغىن، نىكاھىڭ خەيرلىك بولىدۇ.

تِرْبٌ ج أَتْرَابٌ: رەقىب، دۈشمەن؛ تەڭتۇش، دوست، زامانداش، تەڭ دىمەتلىك.

«وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ يانلىرىدا ئەرلىرىدىن غەيرىگە كۆز سالمايدىغان، ياش ـ قۇرامى ئوخشاش جۈپتىلىرى بولىدۇ.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ. (ئۇ نېمەت) باغلار ۋە ئۈزۈملەردۇر، تەڭتۇش قىزلاردۇر.

تَرِبٌ: چاڭ باسقان، توپا يۇقۇپ قالغان.

تَرْبَاغ: توپا، تۇپراق.

تِرْبَاسٌ: تاقاق، دەم.

تَرَبَّبَ يَتَرَبَّبُ تَرَبُّبًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈردى، تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

تَرَبَّبَ الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى.

تَرَبَّحَ يَتَرَبَّحُ تَرَبُّحًا بِهِ الشَّخْصُ: پايدا تەلەپ قىلدى.

تَرَبَّدَ يَتَرَبَّدُ تَرَبُّدًا السَّمَاءُ: ئاسمان قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلاندى.

تَرَبَّدَ وَجْهُهُ مِنَ الْغَضَبِ: غەزەپتىن رەڭگى ئۆڭۈپ كەتتى.

تَرَبَّصَ يَتَرَبَّصُ تَرَبُّصًا الْأَمْرَ: كۈتتى، ساقلىدى.

«اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ» ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) سىلەرگە ھادىسە كېلىشىنى كۈتىدۇ. ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ نۇسرىتىگە ئېرىشسەڭلار، ئۇلار «بىز سىلەر بىلەن بىللە ئەمەسمىدۇق؟» دەيدۇ.

«وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ» ‹قرآن›: تالاق قىلىنغان ئاياللار ئۈچ ھەيز ئۆتكۈچە ئىددەت تۇتىدۇ.

تَرَبَّصَ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ: بالا ـ قازاغا يولۇقۇشنى كۈتتى.

تَرَبَّصَ بِالسِّلْعَةِ: يۇقىرى باھادا سېتىش ئۈچۈن مالنىڭ ئۆسۈشىنى كۈتتى.

تَرَبَّصَ بِهِ: ياخشىلىق ياكى يامانلىققا يولۇقۇشنى كۈتتى.

تَرَبَّصَتِ الْمُطَلَّقَةُ بِنَفْسِهَا: تالاق قىلىنغان ئايال ئىددەت تۇتتى.

تَرَبَّعَ يَتَرَبَّعُ تَرَبُّعًا الشَّخْصُ فِي جُلُوسِهِ: باداشقان قۇرۇپ ئولتۇردى.

تَرَبَّعَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئەتىيازدا ئوتلىدى.

تَرَبَّعَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: ئەتىياز ۋاقتىدا تۇردى.

تَرَبَّعَ الْأَمِيرُ عَلَى الْعَرْشِ: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى، تەختتە ئولتۇردى.

«تَرَبَّعَ عَلَى الْعَرْشِ أَكْثَرَ مِنْ عِشْرِينَ عَامًا»: ئۇ ھۆكۈمرانلىق تەختىدە 20 يىلدىن ئارتۇقراق ئولتۇردى.

تَرَبَّقَ يَتَرَبَّقُ تَرَبُّقًا الشَّيْءَ: ئاستى، ئېسىپ قويدى.

تَرَبَّى يَتَرَبَّى تَرَبِّيًا الْوَلَدُ: بالا ئۆگەندى، تەربىيىلەندى.

تُرْبَةٌ: توپا، تۇپراق.

تُرْبَةٌ سَوْدَاءُ: قارا توپا، قارا تۇپراق، چىلان تۇپراق.

تُرْبَةٌ صَفْرَاءُ: سېرىق توپا، سېغىز توپا.

تُرْبَةٌ خَصْبَةٌ: بولۇق يەر، مۇنبەت يەر.

«وَجَدَ النَّبِيُّ مُحَمَّدٌ فِي مَكَّةَ تُرْبَةً خَصْبَةً لِدَعْوَتِهِ» : پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدە ئۆزىنىڭ دەۋىتى ئۈچۈن مۇنبەت زېمىننى تاپتى.

«يَلْعَبُ نَوْعُ التُّرْبَةِ دَوْرًا كَبِيرًا فِي نُمُوِّ النَّبَاتِ» : تۇپراقنىڭ سۈپىتى ئۆسۈملۈكنىڭ ئۆسۈشىدە زور رول ئوينايدۇ.

عِلْمُ التُّرْبَةِ: تۇپراقشۇناسلىق، تۇپراق ئىلمى.

تُرْبَةٌ ج تُرَبٌ: قەبرىستانلىق، زاراتگاھلىق، تۇپراق بېشى.

تَرْبَسَ يُتَرْبِسُ تَرْبَسَةً: تاقىدى، تاقاق سالدى، دەم سالدى (دەرۋازىغا).

تَرْبَوِيٌّ: مائارىپقا ئالاقىدار، مائارىپنىڭ.

مُدَرِّسٌ تَرْبَوِيٌّ: پېداگوگىكا ئوقۇتقۇچىسى.

تَرْبِيَةٌ: تەربىيىلىمەك، پەرۋىش قىلماق، باقماق.

تَرْبِيَةٌ خُلُقِيَّةٌ: ئەخلاقىي تەربىيە.

تَرْبِيَةٌ جِسْمَانِيَّةٌ: جىسمانىي تەربىيە.

تَرْبِيَةٌ عَقْلِيَّةٌ: ئەقلىي تەربىيە.

تَرْبِيَةُ الْأَوْلَادِ: بالىلار تەربىيىسى.

اَلتَّرْبِيَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

«إِنَّهُ جَيِّدٌ فِي كُلِّ الْمَوَادِّ الدِّرَاسِيَّةِ مَا عَدَا التَّرْبِيَةِ الْبَدَنِيَّةِ» : ئۇ تەنھەرىكەتتىن باشقا ھەممە دەرسلەردە ياخشى.

عَدِيمُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، ئەدەپسىز.

قَلِيلُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، ئەخلاقسىز، مەدەنى-

يەتسىز، ئەدەپسىز، قىلىقسىز، بەتقىلىق.

اَلتَّرْبِيَةُ الرِّيَاضِيَّةُ . تَرْبِيَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنتەربىيە.

عِلْمُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا.

كُلِّيَّةُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا فاكۇلتېتى.

أُصُولُ التَّرْبِيَةِ: پېداگوگىكا ئۇسۇلى.

وِزَارَةُ التَّرْبِيَةِ: مائارىپ مىنىستىرلىكى.

تَرْبِيَةُ النَّبَاتَاتِ: ئۆسۈملۈك ئۆستۈرۈش.

تَرْبِيعٌ: دەرىجىگە كۆتۈرمەك.

تَرْبِيعٌ ج تَرَابِيعُ: كۇۋادىرات.

تَرْبِيعَةٌ ج تَرْبِيعَاتٌ: چاسا، رامكا، كاتەكچە.

تَرْبِيعِيٌّ: كۇۋادىراتلىق.

اَلْجَذْرُ التَّرْبِيعِيٌّ: كۇۋادىرات يىلتىزى.

تَرَبِيٌّ ج تَرَبِيَّةٌ: قەبرىستانلىقتا قارىغۇچى.

تَرَتَّبَ يَتَرَتَّبُ تَرَتُّبًا: رەتلەندى، ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

تَرَتَّبَ صُفُوفًا: رەتكە تىزىلدى، رەتكە تۇردى، قاتار تۇردى.

تَرَتَّبَ عَلَى كَذَا: ... غا باشلىدى.

«تَرَتَّبَ عَلَى إِهْمَالِكَ أَنْ رَسِبْتَ فِي الْإِمْتِحَانِ»: سىنىڭ بىپەرۋالىقىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىكىڭنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَرْتَرَ يُتَرْتِرُ تَرْتَرَةً: قۇرۇق پاراڭلاشتى.

تِرْتِرٌ. تِرْتِرَةٌ ج تِرْتِرَاتٌ: ئالتۇنرەڭ پار – پۇر قەغەز، كۈمۈشرەڭ پار – پۇر قەغەز.

تَرْتِيبٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، سەرەمجانلاشتۇرماق، رەتلىمەك؛ تەرتىپ، رەت.

«لَنْ يَسْتَغْرِقَ تَرْتِيبُ مَحَاضِرِ الْإِجْتِمَاعِ كَثِيرًا مِنَ الْوَقْتِ»: يىغىن خاتىرىلىرىنى رەتلەشكە كۆپ ۋاقىت كەتمەيدۇ.

«نَجَحَ وَلَدُهُ وَكَانَ تَرْتِيبُهُ الْأَوَّلَ فِي فَصْلِهِ»: ئۇنىڭ بالىسى ئىمتىھاندىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتۈپ، ئۆز سىنىپىدا بىرىنچى بولدى.

«دَخَلُوا بِالتَّرْتِيبِ وَخَرَجُوا مِنْ غَيْرِ تَرْتِيبٍ»: كىرىشتە تىزىلىپ كىردى، چىقىشتا رەتسىز چىقتى.

تَرْتِيبٌ هِجَائِيٌّ: ئېلىپبە تەرتىپى، تەرتىپ.

بِتَرْتِيبٍ: تەرتىپلىك، رەتلىك، تەرتىپ بىلەن، قائىدىلىك، ئىدىتلىق.

«اَلْكُتُبُ عَلَى الرُّفُوفِ مُلَخْبَطَةٌ وَ غَيْرُ مُنْتَظِمَةٍ، قُمْ بِتَرْتِيبِهَا مِنْ فَضْلِكَ»: كىتاب جازىسىدىكى كىتابلار قالايمىقانلىشىپ كېتىپتۇ، ئۇنى رەتلىۋەتسىڭىز.

تَرْتِيبِيٌّ: تەرتىپلىك، رەتلىك.

عَدَدٌ تَرْتِيبِيٌّ: دەرىجە سان.

تَرْتِيلٌ: يېقىملىق ئاۋاز بىلەن قائىدىلىك ئوقۇش.

«كَانَ الشَّيْخُ حَسَنَ التَّرْتِيلِ لِلْقُرْآنِ»: ئۇستاز قۇرئان كەرىمنى تەجۋىد بىلەن چىرايلىق ئوقۇيتتى.

تَرْتِيلَةٌ ج تَرَاتِيلُ: خىرىستىئانلارنىڭ چېركاۋدا ئاھاڭغا سېلىپ ئوقۇيدىغان ناخشىسى.

تَرَجَ يَتْرِجُ تَرْجًا: يوشۇرۇندى، بېكىندى.

تَرِجَ يَتْرَجُ تَرَجًا الرَّجُلُ: سىرلىق بولدى.

تَرْجٌ: شىر كۆپ جاي.

تَرَجَّحَ يَتَرَجَّحُ تَرَجُّحًا الْمِيزَانُ: جىڭ بېسىپ كەتتى، ئېغىر كەلدى.

تَرَجَّحَ الرَّأْيُ: كۆز قاراش بېسىپ كەتتى، كۈچلۈك بولدى.

تَرَجَّحَتِ الْأُرْجُوحَةُ بِالْغُلَامِ: ئىلەڭگۈچ بالىنى ئىرغاڭلاتتى.

تَرَجُّلٌ: مىدىرلىماق، لىڭشىماق.

تَرَجَّلَ يَتَرَجَّلُ تَرَجُّلًا الْمُسَافِرُ: پىيادە ماڭدى.

تَرَجَّلَ الرَّاكِبُ: ماشىنىدىن چۈشتى؛ ئاتتىن چۈشتى.

رَآهُ فَتَرَجَّلَ لَهُ: ئۇنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن چۈشتى.

تَرَجَّلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركەكزەدەك بولۇۋالدى.

تَرَجَّى يَتَرَجَّى تَرَجِّيًا: ئۆتۈندى، يالۋۇردى.

«تَرَجَّاهُ أَنْ يَصْفَحَ عَنْ زِلَّتِهِ»: خاتالىقىنى كەچۈرۈشنى ئۆتۈندى.

تَرَجْرَجَ يَتَرَجْرَجُ تَرَجْرُجًا الشَّيْءُ: تىترىدى،

مەدرىلىدى، لىڭشىدى، تەۋرىدى.

تَرْجَمَ يُتَرْجِمُ تَرْجَمَةً: تەرجىمە قىلدى.

تَرْجَمَ عَنْ: ئىپادىلىدى، بىلدۈردى.

تَرْجَمَ عَنْ شُعُورِهِ: ھېسسىياتىنى ئىپادىلىدى.

تَرْجَمَ لَهُ: تەرجىمىھالىنى بەردى، تەرجىمىھالىنى ئىشلىدى.

تَرْجَمَ الْكِتَابَ: كىتابنى تەرجىمە قىلدى.

«تَرْجَمَ الْعَرَبُ عَنِ الْيُونَانِيَّةِ كُتُبًا كَثِيرَةً فِي الْفَلْسَفَةِ وَالطِّبِّ»: ئەرەبلەر يۇناندىن نۇرغۇنلىغان پەلسەپە ۋە تېبابەتچىلىك كىتابلىرىنى تەرجىمە قىلغان.

تَرْجَمَ عَنْ آمَالِهِ: ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى، ئارزۇسىنى بايان قىلدى.

تَرْجَمَ الْقَرَارَ إِلَى عَمَلٍ: قارارنى ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇردى.

«هَذِهِ الْقَصِيدَةُ مَا هِيَ إِلاَّ حَدِيثُ نَفْسٍ تُتَرْجِمُ عَنْ دَخَائِلِ هَا وَآلاَمِهَا وَآمَالِهَا»: بۇ قەسىدە پەقەت دەردەلەملىرىنى ۋە ئارزۇ - ئارمانلىرىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان يۈرەك سۆزىدىن ئىبارەتتۇر.

تُرْجُمَانٌ ج تَرَاجِمُ و تَرَاجِمَةٌ: تەرجىمان، تىلماچ، تىلماچ.

«شَارَكَ التَّرَاجِمَةُ مِنَ النَّسَاطِرَةِ وَ السِّرْيَانِ فِي نَقْلِ الْفِكْرِ الْيُونَانِيِّ إِلَى الْعَرَبِيَّةِ»: نېستورى ۋە سۈرىيان تەرجىمانلىرى يۇنان ئىدىئولوگىيىسىنى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىشقا قاتناشتى.

تَرْجَمَةٌ: تەرجىمە قىلماق، ئىزاھلىماق، شەرھلىمەك، تەرجىمە.

تَرْجَمَةُ الْحَيَاةِ ج تَرَاجِمُ: تەرجىمىھال، تەزكىرە.

«اَلْمُعَلِّمُ هُوَ الْوَسِيطُ الْقَادِرُ عَلَى تَرْجَمَةِ أَهْدَافِ الْمَدْرَسَةِ إِلَى وَاقِعٍ فِعْلِيٍّ مَلْمُوسٍ»: مۇئەللىم مەكتەپنىڭ غايىلىرىنى كونكرېت ۋە ئەمەلىي رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشتا قۇدرەتلىك ۋاسىتىدۇر.

تَرْجَمَةٌ ذَاتِيَّةٌ: تەرجىمىھال، شەخسى تەرجىمىھال، ئاپتوبىئوگرافىيە.

تَرْجَمَةٌ حَرْفِيَّةٌ: خەتمۇ خەت تەرجىمە، سۆزمۇسۆز تەرجىمە، ئۆلۈك تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ تَفْسِيرِيَّةٌ: مەنەن تەرجىمە، مەزمۇنەن تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ آنِيَّةٌ: ئۇدۇللۇق تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ فَوْرِيَّةٌ: ئۇدۇللۇق تەرجىمە ، تېز تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن تەرجىمە.

تَرْجَمَةٌ بِتَصَرُّفٍ: ئەركىن تەرجىمە.

تَرْجِيحٌ: بىر تەرەپكە كۆپرەك ئەھمىيەت بەرمەك، بىر تەرەپنى كۈچلەندۈرمەك، يان باسماق.

تَرْجِيعٌ: قايتىلىماق، تەكرارلىماق، سازغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتماق، خور ئېيتماق.

تَرِحَ يَتْرَحُ تَرَحًا: قايغۇردى.

تَرَحٌ ج أَتْرَاحٌ: قايغۇ - ھەسرەت.

«صَدِيقِي مَنْ يُقَاسِمُنِي أَتْرَاحِي قَبْلَ أَفْرَاحِي»: دوستۇم مېنىڭ خۇشاللىقىمدىن بۇرۇن قايغۇلىرىمغا ئورتاقلاشقان كىشىدۇر.

تَرْحَابٌ: قارشى ئالماق، كۈتۈۋالماق.

«لَقِيتُهُ بِالْبِشْرِ وَالتَّرْحَابِ»: مەن ئۇنى خۇشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدىم.

تَرْحَالٌ: سەپەر قىلماق، كۆچمەك، ھىجرەت قىلماق، كۆپ كۆچۈش.

«صَحِبَتْكَ السَّلاَمَةُ فِي حَلِّكَ وَتَرْحَالِكَ»: تۇرغۇنىڭدا بولسۇن يا سەپىرىڭدە بولسۇن، ساڭا سالامەتلىك يار بولسۇن.

تَرَحَّبَ يَتَرَحَّبُ تَرَحُّبًا بِهِ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى.

تَرَحَّلَ يَتَرَحَّلُ تَرَحُّلاً الْقَوْمُ: كەزدى، ئايلاندى، ساياھەت قىلدى، سەيلە قىلدى، كۆچتى.

تَرَحَّمَ تَرَحُّمًا عَلَى صَدِيقِهِ: دوستىغا ئىچى ئاغرىدى، ئۇنىڭغا دۇئا قىلدى، (كۆپرەك ئۆلگەنلەرگە قارىتا ئېيتىلىدۇ).

تَرْحِيبٌ: قارشى ئالماق.

خِطَابُ التَّرْحِيبِ: قارشى ئېلىش نۇتقى، قارشى ئېلىش سۆزى.

«اِسْتَقْبَلَ ضَيْفَهُ بِالتَّرْحِيبِ»: ئۇ مېھمىنىنى قىزغىن قارشى ئالدى.

تَرْجِيلٌ ج تَرَاجِيلُ: توشۇماق، كۆچۈرۈۋېتەلەك، يۆتكىمەك، كۆچمەك.

تَرَخَ يَتْرِخُ تَرْخًا: قان ئالدى.

تَرَخَّشَ يَتَرَخَّشُ تَرَخُّشًا: چۆچۈپ كەتتى، ئۈركۈپ كەتتى.

تَرَخَّصَ يَتَرَخَّصُ تَرَخُّصًا الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلدى، سەل قارىدى.

تَرَخَّصَ لَهُ: ئۇنىڭغا رۇخسەت بەردى.

تَرَخَّصَ فِي حَقِّهِ: ئۇنىڭغا سەل قارىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى.

تَرَخَّصَ الشَّخْصُ: ئىجازەت سورىدى، رۇخسەت سورىدى.

تَرْدَادٌ: تەكرارلىماق، ياندۇرماق، قايتا ـ قايتا زىيارەت قىلماق.

تَرَدَّأَ يَتَرَدَّأُ تَرَدُّءًا: ياماللاشتى، ناچارلاشتى.

تَرَدَّدَ يَتَرَدَّدُ تَرَدُّدًا فِي الْجَوَابِ: ئۆزىنى قاچۇردى، ئارىسالدى بولدى، ئىككىلەندى.

لَا تَتَرَدَّدْ فِي طَرْحِ الْأَسْئِلَةِ الَّتِي تَبْدُو لَكَ»: مەسىلە بولسا ئىككىلەنمەي ئوتتۇرىغا قوي.

تَرَدَّدَ فِي الْأَمْرِ: شەكلەندى، بىر قارارغا كېلەلمىدى، ئارىسالدى بولدى.

تَرَدَّدَ فِي كَلَامٍ: تىل چايندى، دۇدۇقلىدى.

تَرَدَّدَ إِلَى الْمَكَانِ: كېلىپ تۇردى، دائىم بېرىپ تۇردى.

«تَرَدَّدَ إِسْمُهُ عَلَى الشِّفَاهِ»: ئۇنىڭ ئىسمى ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى.

«كُنْتُ أَتَرَدَّدُ إِلَيْهِ فِي الْأَيَّامِ الْمَاضِيَةِ»: ئۆتكەن كۈنلەردە ئۇنىڭغا كېلىپ تۇراتتىم.

تَرَدَّدَ إِلَى مَجْلِسِ الْعِلْمِ: ئىلىم سورۇنلىرىغا كېلىپ تۇردى.

تَرَدَّدَ عَلَى الْأَلْسِنَةِ: بەس ـ مۇنازىرە، دە ـ تالاش نۇقتىسى بولدى.

تَرَدُّدٌ: ئىككىلەنمەك، ئارىسالدا بولماق، رەت قىلماق، باش تارتماق.

لَاتَكُنْ دَائِمَ التَّرَدُّدِ: ئىككىلىنىپ يۈرۈۋەرمە.

تَرَدَّى يَتَرَدَّى تَرَدِّيًا: چۈشۈپ كەتتى.

«وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى» «قرآن»: ئۇ (دوزاخقا) تاشلانغان چاغدا، ئۇنىڭ مېلى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ.

تَرَدَّى فِي الْإِثْمِ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

تَرَدَّى مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشۈپ كەتتى.

تَرَدَّى فِي الْهُوَّةِ: ھاڭغا چۈشۈپ كەتتى.

تَرَدٍّ: چوڭقۇر ئويلىماق، باش قاتۇرماق، پىكىر يۈرگۈزمەك، مۇلاھىزە قىلماق.

تَرَّ يَتُرُّ و يَتِرُّ تَرَارَةَ الرَّجُلُ: سەمرىدى.

تَرَّ يَتُرُّ و يَتِرُّ تَرًّا و تُرُورًا الْعَظْمُ: سۆڭەك ئاجراپ كەتتى، سۇندى.

تُرٌّ: يىلتىز، تومۇر، ئاساس.

تَرَّاعٌ: دەرۋازىۋەن.

تَرَّاسٌ ج تَرَّاسَةٌ: قالقان ياسىغۇچى، قالقانچى.

تَرَّبَ يُتَرِّبُ تَتْرِيبًا الشَّيْءَ: چاڭ ـ توزانغا كۆمۈۋەتتى.

تَرَّبَ الْمَكَانَ: جايىغا توپا تۆكتى.

تَرَّحَ يُتَرِّحُ تَتْرِيحًا ـ هُ الْهَمُّ: غەم ئۇنى قايغۇغا سالدى.

تَرَّسَ يُتَرِّسُ تَتْرِيسًا: قالقان بەردى.

تَرَّسَ الشَّخْصُ: قالقان ۋە دۇبۇلغا بىلەن قوغدىدى.

تَرَّصَ يُتَرِّصُ تَتْرِيصًا الْمِيزَانَ: تارازىنى تەڭپۇڭلاشتۇردى.

تَرَّفَ يُتَرِّفُ تَتْرِيفًا: ھەددىدىن ئاشتى، بىشەملىك قىلدى.

تَرَّفَ الشَّخْصَ: باياشات قىلىۋەتتى، ھۇزۇر ـ ھالاۋەتكە چۆمدۈردى.

تُرَّهَةٌ ج تُرَّهَاتٌ: قۇرۇق گەپ، بىكار گەپ؛ ئاسارەت؛ كىچىك ئىش، ئەرزىمەس ئىش.

«جَاءَ مَقَالُهُ حَافِلًا بِالْأَبَاطِيلِ وَالتُّرَّهَاتِ»: ئۇنىڭ ماقالىسى يالغان ـ ياۋىداق يارامسىز نەرسىلەر بىلەن تولۇپ تاشقان.

تَرَزَ يَتْرِزُ تَرْزًا و تُرُوزًا الشَّيْءُ: قۇرۇدى، قاتتى، چىڭىدى.

تَرَزَ يَتْرِزُ تَرْزًا: يىقىلتى، بېسىۋالدى، باستى.

تَرِزَ يَتْرَزُ تَرَزًا: ژاپاپ بولدى، قورسىقى ئاچتى.

تَرِزَ الْمَاءُ: سۇ مۇز تۇتتى.

تَرِزَ اللَّحْمُ: گۆش قېتىپ قالدى.

تَرَزَّنَ يَتَرَزَّنُ تَرَزُّنًا فِي الْأَمْرِ: ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

تُرْسٌ ج أَتْرَاسٌ و تِرَاسٌ و تُرُوسٌ و تِرَسَةٌ: قالقان، دۇبۇلغا.

كَانَ الْفَارِسُ يَحْمِلُ الرُّمْحَ وَالتُّرْسَ: چەۋەنداز نەيزە ۋە قالقاننى كۆتۈرۈۋالاتتى.

سَمَكُ التُّرْسِ: بىر خىل دېڭىز بېلىقى، قالقان بېلىقى.

تَرَّسٌ: ئالقانات، لۈكچەك، ساياق.

تُرْسَانَةٌ: قورال - ياراغ ئىسكىلاتى؛ كېمىسازلىق زاۋۇتى.

تِرْسَةٌ ج تِرْسَاتٌ: دېڭىز تاشپاقىسى.

تَرَسَّبَ يَتَرَسَّبُ تَرَسُّبًا الْمَوَادُّ الْمُعَلَّقَةُ فِي الْمِيَاهِ أَوِ الْهَوَاءِ أَوْنَحْوِهِمَا: سۇ ياكى ھاۋادا چۆكۈپ قالغان ماددىلار تىندى، چۆكتى.

تَرَسَّخَ يَتَرَسَّخُ تَرَسُّخًا الشَّيْءُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى، يىلتىز تارتتى.

تَرَسَّلَ يَتَرَسَّلُ تَرَسُّلاً الْقَارِئُ فِي قِرَاءَتِهِ: قارى ئالدىرىماي تەمكىن ئوقۇدى.

تَرَسَّلَ الْكَاتِبُ: يازغۇچى قاپىيىسىز ئۆدۈل سۆزلەۋەردى.

تَرَسَّمَ يَتَرَسَّمُ تَرَسُّمًا: چېرتيوژ سىزدى، خەرىتە سىزدى، سخېما سىزدى.

تَرَسَّمَ الْمَنْزِلَ: ئۆينىڭ خەرىتىسىنى سىزدى.

تَرَسَّمَ خُطَاهُ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى، ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

تَرَسَّمَ الْقَوَاعِدَ: تەرتىپكە رىئايە قىلدى، پرىنسىپقا رىئايە قىلدى.

تَرَسَّمَ الْآثَارَ: ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى، پېيىگە چۈشتى.

تَرَسَّمَ خُطَّةً: پىلان تۈزدى.

تَرَشْرَشَ يَتَرَشْرَشُ تَرَشْرُشًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

تَرِشَ يَتْرَشُ تَرَشًا: بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى، تەبىئىتى بۇزۇلدى.

تَرِشٌ: يوچۇن ئادەم، بىر قىسمىلا ئادەم.

تَرَشَّحَ يَتَرَشَّحُ تَرَشُّحًا لِمَنْصِبٍ: نامزاتلىققا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّخْصُ لِوَظِيفَةٍ: ئەمەلگە قويۇشقا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ چىقتى، تەپچىرەپ چىقتى.

تَرَشَّحَ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلامدا نامزاتلىققا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّيْءُ: تەپچىرىدى، سىرغىدى، ئاقتى.

تَرَشَّشَ يَتَرَشَّشُ تَرَشُّشًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق چېچىلدى، يامرىدى.

تَرَشَّفَ يَتَرَشَّفُ تَرَشُّفًا الْمَاءَ وَ نَحْوَهُ: سۇنى سۈمۈردى، ئوتلىدى.

تَرْشِيحٌ: نامزاتلىققا كۆرسەتمەك.

«تَرَاجَعَ عَنْ تَرْشِيحِ نَفْسِهِ»: ئۆزىنى نامزاتلىققا كۆرسىتىشتىن ۋاز كەچتى.

تَرْشِيحٌ لِمَنْصِبٍ: نامزات قىلىپ كۆرسەتمەك.

بِطَاقَةُ تَرْشِيحٍ: سايلام بېلىتى.

سَحَبَ تَرْشِيحَهُ: ئۇنىڭ نامزاتلىقىنى ئېلىپ تاشلىدى.

تَرْشِيدٌ: يېتەكلىمەك.

تَرْشِيدُ الْإِنْفَاقِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىسادچىل بولۇش؛ تەربىيە بېرىش.

تَرْشِيدُ الْإِسْتِهْلاَكِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىسادچىل بولۇش.

تَرِصَ يَتْرَصُ تَرَاصَةَ الشَّيْءُ: توغرىلاندى، تۈزەلدى، ئوڭشالدى.

تَرَصَّدَ يَتَرَصَّدُ تَرَصُّدًا لَهُ: كۆزەتتى، مارىلىدى.

تَرْصِيدُ الدَّفَاتِرِ: ھېسابىنى بوغماق.

تَرَضْرَضَ يَتَرَضْرَضُ تَرَضْرُضًا: پاچاقلىنىپ كەتتى، سۇندى، يەنچىلدى، پارە - پارە بولۇپ كەتتى، داۋالاندۇردى، لىڭشىدى.

تَرَضَّخَ يَتَرَضَّخُ تَرَضُّخًا الْخُبْزَ: ناننى سۇندۇرۇپ يېدى، ناننى پارچىلاپ يېدى.

تَرَضَّضَ يَتَرَضَّضُ تَرَضُّضًا: سۇندى، يەنچىلدى.

تَرِزَ يَتْرَزُ تَرَزًا: ژاپات بولدى، قورسىقى ئاچتى.

تَرِزَ الْمَاءُ: سۇ مۇز تۇتتى.

تَرِزَ اللَّحْمُ: گۆش قېتىپ قالدى.

تَرَزَّنَ يَتَرَزَّنُ تَرَزُّنًا فِي الْأَمْرِ: ئېغىر - بېسىق بولدى، سالماق بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

تُرْسٌ ج أَتْرَاسٌ و تِرَاسٌ و تُرُوسٌ و تِرَسَةٌ: قالقان، دۇبۇلغا.

كَانَ الْفَارِسُ يَحْمِلُ الرُّمْحَ وَالتُّرْسَ: چەۋەنداز نەيزە ۋە قالقاننى كۆتۈرۈۋالاتتى.

سَمَكُ التُّرْسِ: بىر خىل دېڭىز بېلىقى، قالقان بېلىقى.

تَرَّسٌ: ئالقانات، لوكچەك، ساياق.

تُرْسَانَةٌ: قورال - ياراغ ئىسكىلاتى؛ كېمىسازلىق زاۋۇتى.

تِرْسَةٌ ج تِرَسَاتٌ: دېڭىز تاشپاقىسى.

تَرَسَّبَ يَتَرَسَّبُ تَرَسُّبًا الْمَوَادُّ الْمُعَلَّقَةُ فِي الْمِيَاهِ أَوِ الْهَوَاءِ أَوْنَحْوِهِمَا: سۇ ياكى ھاۋادا چۆكۈپ قالغان ماددىلار تىندى، چۆكتى.

تَرَسَّخَ يَتَرَسَّخُ تَرَسُّخًا الشَّيْءُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى، يىلتىز تارتتى.

تَرَسَّلَ يَتَرَسَّلُ تَرَسُّلًا الْقَارِئُ فِي قِرَاءَتِهِ: قارى ئالدىرىماي تەمكىن ئوقۇدى.

تَرَسَّلَ الْكَاتِبُ: يازغۇچى قاپىيىسىز ئۇدۇل سۆزلەۋەردى.

تَرَسَّمَ يَتَرَسَّمُ تَرَسُّمًا: چېرتيوژ سىزدى، خەرىتە سىزدى، سخېما سىزدى.

تَرَسَّمَ الْمَنْزِلَ: ئۆينىڭ خەرىتىسىنى سىزدى.

تَرَسَّمَ خُطَاهُ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى، ئۇنىڭغا ئەگەشتى.

تَرَسَّمَ الْقَوَاعِدَ: تەرتىپكە رىئايە قىلدى، پرىنسىپقا رىئايە قىلدى.

تَرَسَّمَ الْآثَارَ: ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى، پېيىگە چۈشتى.

تَرَسَّمَ خُطَّةً: پىلان تۈزدى.

تَرَشْرَشَ يَتَرَشْرَشُ تَرَشْرُشًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

تَرِشَ يَتْرَشُ تَرَشًا: بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى، تەبىئىتى بۇزۇلدى.

تَرِشٌ: يوچۇن ئادەم، بىر قىسىمىلا ئادەم.

تَرَشَّحَ يَتَرَشَّحُ تَرَشُّحًا لِمَنْصِبٍ: نامزاتلىقتا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّخْصُ لِوَظِيفَةٍ: ئەمەلگە قويۇشقا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ چىقتى، تەپچىرەپ چىقتى.

تَرَشَّحَ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ: سايلامدا نامزاتلىقتا كۆرسىتىلدى.

تَرَشَّحَ الشَّيْءُ: تەپچىرىدى، سىرغىدى، ئاقتى.

تَرَشَّفَ يَتَرَشَّفُ تَرَشُّفًا السَّائِلَ: سۇيۇقلۇقنى چىپچىلدى، يالىدى.

تَرَشَّقَ يَتَرَشَّقُ تَرَشُّقًا الْمَاءَ وَ نَحْوَهُ: سۇنى سۇمۇردى، ئوتلىدى.

تَرْشِيحٌ: نامزاتلىققا كۆرسەتمەك.

«تَرَاجَعَ عَنْ تَرْشِيحِ نَفْسِهِ»: ئۆزىنى نامزاتلىققا كۆرسىتىشتىن ۋاز كەچتى.

تَرْشِيحٌ لِمَنْصِبٍ: نامزات قىلىپ كۆرسەتمەك.

بِطَاقَةُ تَرْشِيحٍ: سايلام بېلىتى.

سَحَبَ تَرْشِيحَهُ: ئۇنىڭ نامزاتلىقىنى ئېلىپ تاشلىدى.

تَرْشِيدٌ: يېتەكلىمەك.

تَرْشِيدُ الْإِنْفَاقِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىسادچىل بولۇش؛ تەربىيە بېرىش.

تَرْشِيدُ الْإِسْتِهْلَاكِ: تېجەشلىك بولۇش، ئىقتىسادچىل بولۇش.

تَرِصَ يَتْرَصُ تَرَاصَةَ الشَّيْءُ: توغرىلاندى، تۈزەلدى، ئوڭشالدى.

تَرَصَّدَ يَتَرَصَّدُ تَرَصُّدًا لَهُ: كۆزەتتى، مارىلىدى.

تَرْصِيدُ الدَّفَاتِرِ: ھېساباتنى بوغماق.

تَرَضْرَضَ يَتَرَضْرَضُ تَرَضْرُضًا: پاچاقلىنىپ كەتتى، سۇندى، يەنچىلدى، پارە - پارە بولۇپ كەتتى، داۋالاندۇردى، لىغشىدى.

تَرَضَّخَ يَتَرَضَّخُ تَرَضُّخًا الْخُبْزَ: ناننى سۇندۇرۇپ يېدى، ناننى پارچىلاپ يېدى.

تَرَضَّضَ يَتَرَضَّضُ تَرَضُّضًا: سۇندى، يەنچىلدى،

دى، خەير خاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى.

تَرَقَّنَ يَتَرَقَّنُ تَرَقُّنًا: سۈركىدى، سۈرتتى، يۇدى.

تَرْقُوَةٌ ج تَرَاقٍ وَتَرَايِقُ: ئۇخرەك سۆڭىكى.

بَلَغَتْ رُوحُهُ التَّرَاقِي: ئۆلەي دەپ قالدى؛ سەكراتقا چۈشۈپ قالدى، ھالاكەتكە يۈزلەندى.

تَرَقَّطَ يَتَرَقَّطُ تَرَقُّطًا: چەل بولدى، داغ چۈشتى.

تَرَقَّى يَتَرَقَّى تَرَقِّيًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ تەرەققىي قىلدى، ئالغا ئىلگىرىلىدى، ئالغا باستى، ئۆستى.

تَرَقَّى فِي الْعِلْمِ: بىلىمدە ئىلگىرىلىدى.

تَرَقٍّ: ئىلگىرىلىمەك.

تَرْقِيَةٌ: ئۆستۈرمەك، ئىلگىرىلەتمەك، تەرەققىي قىلدۇرماق.

تَرْقِيَةُ الْكَمِّيَّةِ: دەرىجىگە كۆتۈرمەك، مىقدارنى ئاشۇرماق.

تَرْقِيَةٌ بِالْإِخْتِبَارِ: ئىمتىھان ئارقىلىق ئۆستۈرۈش، سىناش ئارقىلىق ئۆستۈرۈش.

«نَالَ الْمُوَظَّفُ تَرْقِيَةً بِالْإِخْتِبَارِ لِكَفَاءَتِهِ»: خىزمەتچى لاياقەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن سىناش ئارقىلىق ئۆستۈرۈلدى.

تَرْقِيدٌ: تىنچلاندۇرماق، ئۇخلاتماق.

وَقْتُ التَّرْقِيدِ: ئۇخلاش ۋاقتى، ئارام ئېلىش ۋاقتى.

تَرْقِيدُ النَّبَاتِ: كۆمۈلگەن قەلەمچە، شاخ باستۇرۇپ كۆپەيتىش ئۇسۇلى.

تَرْقِيدُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باسماق.

تَرْقِيعٌ: ياسىماق، تۈزىمەك.

تَرْقِيعُ الثِّيَابِ: كىيىم ياماش.

تَرْقِيعُ الْجُرُوحِ: تېرە يۆتكەش ئوپېراتسىيىسى.

جِرَاحَةٌ تَرْقِيعِيَّةٌ: ھۆسن تۈزەش تاشقى كېسەللەر بۆلۈمى.

تَرْقِيمٌ: بەلگە قويۇش، نومۇر قويۇش.

عَلَامَةُ التَّرْقِيمِ: تىنىش بەلگىلىرى.

نِظَامُ التَّرْقِيمِ: ھېسابلاش قائىدىلىرى.

تَرَكَ يَتْرُكُ تَرْكًا وَتِرْكَانًا: ۋاز كەچتى، تاشلىۋەتتى، چۆرۈۋەتتى، كۆز يۇمدى، قول ئۈزدى، قالدۇردى.

«لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ» «قرآن»: ئاتا ـ ئانىسى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا (يەنى مېيىتنىڭ تەرەكىسىدە) ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار.

تَرَكَ الْمَيِّتُ مَالًا: ئۆلگەن ئادەم مال ـ مۈلۈك قالدۇردى، مىراس قالدۇردى.

تَرَكَ إِرْثًا: مىراس قالدۇردى.

تَرَكَهُ يَفْعَلُ: رۇخسەت قىلدى، ئىجازەت قىلدى، قىلىشقا قويۇۋەتتى.

تَرَكَهُ وَ شَأْنَهُ: يول قويدى، مەيلىگە قويۇپ بەردى.

تَرَكَهُ عَلَى حَالِهِ: ئۆز پېتىچە قويدى، ئۆز پېتىچە قالدۇردى.

تَرَكَ الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: مەيلىگە قويۇۋەتتى، بولۇشىغا قويۇۋەتتى.

تَرَكَ الْبَابَ مَفْتُوحًا: ئىشىكنى ئوچۇق قويدى.

تَرَكَ لَهُ الْخِيَارَ: ئىختىيارىغا قويدى، ئۆز مەيلىگە قويدى.

تَرَكَ عَمَلَهُ: ئىشنى تاشلىۋەتتى، ئىشنى تەرك ئەتتى.

«تَرَكَ الْعَمَلَ مُوَقَّتًا»: ۋاقىتلىق ئىشنى تاشلىدى.

تَرَكَ الشَّخْصَ: كىشىنى ئۆز مەيلىگە قويدى، كىشىنى يالغۇز قويدى.

«لَا تَتْرُكُ الْحَرْبُ لَنَا سِوَى الْخَرَابِ»: ئۇرۇش بىزگە ۋەيرانچىلىقتىن باشقىنى قالدۇرمايدۇ.

«لَا تَتْرُكِ الْمَشَاكِلَ تَتَرَاكَمُ»: قىيىن مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلماي يىغىپ قويمىغىن.

«أُتْرُكْنِي أُفَكِّرْ قَلِيلًا ثُمَّ أُجِيبُكَ»: مېنى ئازراق ئويلىنىۋېلىشقا قويغىن، ئاندىن ساڭا جاۋاب بېرەي.

تَرْكٌ: قويماق، تەرك ئەتمەك، قالدۇرماق، تاشلىماق.

تُرْكٌ ج أَتْرَاكٌ. تُرْكِيٌّ: تۈرك.

تَرِكَةٌ. تِرْكَةٌ ج تَرِكَاتُ الْمُتَوَفَّى: ۋاپات بولغان ئادەم قالدۇرۇپ كەتكەن مىراس، تەرەكە.

«خَلَّفَ الْإِسْتِعْمَارُ تَرِكَةً ثَقِيلَةً مِنَ الْفَسَادِ وَالْفِرْقَةِ» : مۇستەملىكىچىلىك پىتنە - پاسات ۋە تەپرىقىچىلىكتىن ئىبارەت ئېغىر يۈكنى قالدۇردى.

تَرَكَّبَ يَتَرَكَّبُ تَرَكُّبًا الشَّيْءُ مِنْ كَذَا وَ كَذَا: تەركىب تاپتى، قۇراشتۇرۇلدى.

تَرَكَّزَ يَتَرَكَّزُ تَرَكُّزًا - تِ هَذِهِ الْفِكْرَةُ فِي الْعُقُولِ: بۇ قاراش دىللاردا ئورناشتى.

تَرْكِيبٌ: ياسىماق، قۇراشتۇرماق، قۇرماق.

تَرْكِيبُ تِلْفُونٍ: تېلېفون قۇراشتۇرۇش.

دَوَاءُ تَرْكِيبٍ: تەييارلانغان دورا.

عِلْمُ التَّرْكِيبِ: گىراماتىكا (نەھۋى ئىلمى).

لُعْبَةُ تَرْكِيبٍ: قۇراشتۇرۇش ئويۇنى.

تَرْكِيبُ الذَّرَّةِ: ئاتومنىڭ قۇرۇلمىسى، ئاتومنىڭ تەركىب تېپىشى.

تَرْكِيبُ الْجِسْمِ: بەدەننىڭ تۈزۈلۈشى.

تَرْكِيزٌ: مەركەزلەشتۈرمەك، يىغماق، توپلىماق.

تَرَمَّزَ يَتَرَمَّزُ تَرَمُّزًا: ھەرىكەتلەندى، داۋالغۇدى، تەييارلاندى، تەييارلىق قىلدى.

تَرَمَّقَ يَتَرَمَّقُ تَرَمُّقًا الشَّرَابَ: شارابنى ئوتلاپ ئىچتى، ئاز - ئازدىن ئىچتى.

تَرَمَّلَ يَتَرَمَّلُ تَرَمُّلًا - تِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ ئېرى ئۆلۈپ كەتتى، تۇل بولۇپ قالدى.

تَرَمُّلٌ : تۇل ئۆتمەك، تۇل ياشىماق.

تَرَمَّمَ يَتَرَمَّمُ تَرَمُّمًا الشَّيْءَ: رېمونت قىلىندى، ئىسلاھ قىلىندى، تۈزىدى، ئوڭشىدى.

تَرْمِيدٌ: كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋېتىش.

تَرْمِيدُ الْمَوْتَى: جەسەت كۆيدۈرۈش.

تَرْمِيمَاتٌ: رېمونت ئىشلىرى، رېمونتچىلىق.

تَرَنَّحَ يَتَرَنَّحُ تَرَنُّحًا الشَّخْصُ: دەلدەڭشىلدى، سەنتۈرۈلدى.

تَرَنَّحَ بِالْمَكَانِ: ئۇزاق مۇددەت تۇردى، ئۇزاق مۇددەت ياشىدى.

تَرَنَّحَ مِنَ التَّعَبِ: چارچاپ دەلدەڭشىپ كەتتى.

تَرَنَّحَ مِنَ النُّعَاسِ: مۈگدەپ دەلدەڭشىپ كەتتى.

تَرَنَّحَ زَهْوًا وَتِيهًا: كۆرەڭلەندى، غادىيىۋالدى.

تَرَنَّمَ يَتَرَنَّمُ تَرَنُّمًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل توۋلىدى.

تَرْنِيمَةٌ ج تَرَانِيمُ و تَرْنِيمَاتٌ: يېنىك ناخشا، مەدھىيە ناخشا.

تَرْنِيمَةٌ دِينِيَّةٌ: دىنىي ناخشا (خىرىستىئانلارنىڭ).

«تُعْجِبُنِي هَذِهِ التَّرَانِيمُ الشَّجِيَّةُ» : بۇ مۇڭلۇق ناخشا ماڭا يارايدۇ.

تَرِهَ يَتْرَهُ تَرَهًا: لاغايلاپ يۈردى، بىكار يۈردى، ئويناپ يۈردى.

تَرَهَّبَ يَتَرَهَّبُ تَرَهُّبًا الرَّاهِبُ: راھىب ئىستىقلامەت قىلدى، پۈتۈنلەي ئىبادەتكە بېرىلدى.

تَرَهَّبَ الرَّجُلُ: ئىبادەتكە بېرىلدى، ئىبادەت قىلدى، راھىب بولدى.

تَرَهَّبَتِ الْمَرْأَةُ: راھىبە بولدى.

تَرَهَّقَ يَتَرَهَّقُ تَرَهُّقًا: بوزەك بولدى.

تَرَهَّلَ يَتَرَهَّلُ تَرَهُّلًا الشَّخْصُ: بوشاشتى.

تَرَهُّلٌ: بوشاشماق.

تَرَهْوَنَ يَتَرَهْوَنُ تَرَهْوُنًا الْحِصَانُ: ئات يورغىلاپ ماڭدى، سوكۇلدىدى.

تَرَوْبُصٌ: تۈن سەيلىسى كېسىلى (ئۇيقۇلۇق ھالەتتە مېڭىپ كېتىش).

تَرَوَّحَ يَتَرَوَّحُ تَرَوُّحًا بِالْمِرْوَحَةِ: يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈدى.

تَرَوَّحَ الْمَاءُ: سۇ سېسىپ قالدى؛ پۇراپ قالدى.

تَرَوَّقَ يَتَرَوَّقُ تَرَوُّقًا: ئەتىگەنلىك تاماق يېدى.

تَرَوَّمَ يَتَرَوَّمُ تَرَوُّمًا بِهِ: زاڭلىق قىلدى، مازاق قىلدى، كۈلدى.

تَرَوَّى يَتَرَوَّى تَرَوِّيًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر پىكىر قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

«تَرَوَّى مِنَ الْمَاءِ» : سۇغا قاندى.

تَرَوَّى الْحَدِيثَ: ھەدىس رىۋايەت قىلدى.

تَرَوٍّ: چوڭقۇر ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، پىكىر قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

تَرْوِيَةٌ: سۇغارماق.

يَوْمُ التَّرْوِيَةِ: زۇلھەججىنىڭ 8 ـ كۈنى.

تَرْوِيجٌ: ساتماق، يايماق، راۋاجلاندۇرماق، ئاۋات قىلماق، ئاقتۇرماق.

تَرْوِيحُ الْقَلْبِ: كۆڭۈل ئارامى، كۆڭۈل ئازادىلىكى.

تَرْوِيحَةٌ ج تَرْوِيحَاتٌ: تەراۋىھ، تەراۋىھ نامىزى.

تَرْوِيقَةٌ: ناشتا، ئەتىگەنلىك تاماق.

تِرْيَاقٌ: زەھەر قايتۇرىدىغان دورا.

تِرْيَاقٌ فَارُوقِيٌّ: ئىشەنچلىك زەھەر قايتۇرىدىغان دورا، ئۆتكۈر تىرياق.

«بَعْضُ السُّمِّ تِرْيَاقٌ لِبَعْضٍ» : بەزى زەھەرلەر بەزى زەھەرلەرگە قارشى شىپالىق دورىدۇر، زەھەر زەھەرنى ئالار.

تَرِيبَةٌ ج تَرَائِبُ: كۆكرەك، تۆش سۆڭىكى، قوۋۇرغا سۆڭىكى.

«فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ» ‹قرآن› : ئىنسان نېمىدىن يارىتىلغانلىقىغا قارىسۇن، ئۇ ئېتىلىپ چىققۇچى مەنىدىن يارىتىلدى، ئۇ مەنى ئومۇرتقا بىلەن قوۋۇرغا سۆڭەكلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقىدۇ.

تَرِيحٌ: ساغلام؛ تەمەن، كۈچلۈك.

تَرِيحَةٌ مِنَ الرِّيَاحِ: قاتتىق شامال.

تَرِيصٌ: ئوڭشالغان.

تَرِيقَةٌ: كايىماق، ئەيىبلىمەك، تاپا ـ تەنە قىلماق.

تَرِيكَةٌ: قېرى قىز، ئولتۇرۇپ قالغان قىز.

تَرَيَّبَ يَتَرَيَّبُ تَرَيُّبًا بِهِ: گۇمانلاندى، خەۋپسىرىدى.

تَرَيَّثَ يَتَرَيَّثُ تَرَيُّثًا عَلَيَّ خَبَرُكَ: سېنىڭ خەۋىرىڭ ماڭا كېچىكىپ كەلدى، كېچىكىپ يەتتى.

تَرَيَّشَ يَتَرَيَّشُ تَرَيُّشًا الشَّخْصُ: ھالى ياخشىلاندى، ۋە ياخشىلانغانلىقى كۆرۈلدى.

تَرَيَّضَ يَتَرَيَّضُ تَرَيُّضًا الشَّخْصُ: سەيلە قىلدى، ئايلاندى.

تَرَيَّقَ عَلَى الْجَلِيدِ: موز تېيىلدى.

تَرَيَّفَ يَتَرَيَّفُ تَرَيُّفًا: يېزىغا باردى.

تَرَيَّقَ يَتَرَيَّقُ تَرَيُّقًا الطَّعَامَ أَوِالْمَاءَ: ئاچ قورساققا يېدى ياكى ئىچتى.

تَرَيَّقَ السَّرَابُ: تومۇز ۋىلىلدىدى.

تَرَيَّهَ يَتَرَيَّهُ تَرَيُّهًا السَّرَابُ: تومۇز ۋىلىلدىدى، تومۇز داۋالغۇدى، ئالۋۇن پىلىلدىدى.

تَزَاجَرَ يَتَزَاجَرُ تَزَاجُرًا الْقَوْمُ عَنِ الشَّرِ: بىر ـ بىرىنى يامانلىقتىن توسۇشتى.

تَزَاجَرُوا عَنِ الْمُنْكَرِ و نَحْوِهِ: بىر ـ بىرىنى توسۇشتى.

تَزَاحَمَ يَتَزَاحَمُ تَزَاحُمًا الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىنى قىستاشتى.

تَزَاحُمٌ: قىستاشماق، قىستاڭچىلىق.

«يَتَزَاحَمُ الرُّكَّابُ فِي عَرَبَاتِ الْقِطَارِ» : پويىز ۋاگونلىرىدا يولۇچىلار قىستىلىپ ـ قىستالىڭ بولۇپ كېتىدۇ.

تَزَاحُمُ الرُّكَّابِ: يولۇچىلارنىڭ قىستاڭچىلىقى.

تَزَامَلَ يَتَزَامَلُ تَزَامُلًا الرَّجُلَانِ: ھەمراھ بولۇشتى، يولداش بولۇشتى.

تَزَامَنَ يَتَزَامَنُ تَزَامُنًا الشَّيْئَانِ: بىر ۋاقىتقا توغرا كېلىپ قالدى.

«تَزَامَنَ وُصُولُ الطَّائِرَتَيْنِ» : ئىككى ئايروپىلاننىڭ يېتىپ كېلىش ۋاقتى بىر ۋاقىتقا توغرا كېلىپ قالدى.

تَزَامُنِيٌّ: ۋاقىتلىق.

دِرَاسَةٌ تَزَامُنِيَّةٌ: ۋاقىتلىق ئۆگىنىش، ۋاقىت بەلگىلەپ ئۆگىنىش.

تَزَاوَجَ يَتَزَاوَجُ تَزَاوُجًا: توي قىلىشتى، ئېلىپ تېگىشتى، جۈپلەشتى.

تَزَاوَجَ أَفْرَادُ الْأُسْرَتَيْنِ: ئىككى ئائىلە كىشىلىرى قۇدا ـ باجا بولۇشتى.

تَزَاوَجَتِ الْكَلِمَتَانِ: ئىككى سۆز جۈپلەشتى.

تَزَاوَرَ يَتَزَاوَرُ تَزَاوُرًا النَّاسُ: ئۆزئارا زىيارەت قىلىشتى.

«وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ» ‹قرآن› : كۈن چىققان چاغدا، كۈننىڭ ئۇلارنىڭ غارىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە

ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى ... كۆرسەن.

«تَزَاوَرَ الْأَقْرِبَاءُ» : تۇغقانلار بىر ـ بىرىنى يوقلاشتى.

تَزَاوَرَ عَنْهُ: ئېغىپ كەتتى، مايىل بولدى، قىيسايدى.

تَزَايَدَ يَتَزَايَدُ تَزَايُدًا النَّاسُ فِي ثَمَنِ السِّلْعَةِ: كىشىلەر مالنىڭ باھاسىدا رىقابەتلەشتى.

تَزَايَدَ عِلْمُهُ: بىلىمى قەدەممۇ قەدەم كۆپەيدى، تەدرىجى كۆپەيدى.

«تَزَايَدَتْ مَعَارِفُ الطَّالِبِ» : ئوقۇغۇچىنىڭ بىلىمى تەدرىجى كۆپەيدى.

تَزَايَدَ فِي قَوْلِهِ وَ فِعْلِهِ: سۆزى ۋە ھەرىكىتىدە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

تَزَايَلَ يَتَزَايَلُ تَزَايُلاً الْقَوْمُ: بۆلۈنۈپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى.

تَزَأَّرَ يَتَزَأَّرُ تَزَأُّرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

تَزَجَّى يَتَزَجَّى تَزَجِّيًا بِالشَّيْءِ: قانائەتلەندى، رازى بولدى، مەمنۇن بولدى.

تَزَحَّرَ يَتَزَحَّرُ تَزَحُّرًا: ئۇھ تارتتى، ئىڭرىدى، نالە قىلدى.

تَزَحْزَحَ يَتَزَحْزَحُ تَزَحْزُحًا عَنْ مَكَانٍ: سۈرۈلدى، سانجىلدى.

«دَخَلْتُ عَلَى فُلَانٍ فَتَزَحْزَحَ لِي عَنْ مَجْلِسِهِ إِكْرَامًا لِي» : پالانىنىڭ يېنىغا كىرىۋىدىم، مېنى ھۆرمەتلەپ ئۆز جايىدىن سۈرۈلدى.

تَزَحْزَحَ الشَّخْصُ: يىراقلاشتى، نېرى سۈرۈلدى.

تَزَحَّفَ يَتَزَحَّفُ تَزَحُّفًا إِلَيْهِ: ئىلگىرىلىدى.

تَزَحَّلَ يَتَزَحَّلُ تَزَحُّلاً: يۆتكەلدى، يىراقلاشتى، چەتنىدى.

تَزَحْلَقَ يَتَزَحْلَقُ تَزَحْلُقًا الشَّخْصُ: مۇز تېيىلدى.

«شَارَكْتُ فِي مُسَابَقَةِ التَّزَحْلُقِ عَلَى الثَّلْجِ أَوِ الْجَلِيدِ» : مۇز تېيىلىش مۇسابىقىسىغا قاتناشتى.

تَزَحْلُقٌ: مۇز تېيىلماق.

قَبْقَابُ التَّزَحْلُقِ: كانكى، مۇز تېيىلغاندا كىيىدىغان ئاياغ.

تَزْخَارٌ: لىقمۇ لىق، لەبىالەب، تولۇق.

تَزَخْرَفَ يَتَزَخْرَفُ تَزَخْرُفًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى، ياساندى.

«تَزَخْرَفَتِ الْغُرْفَةُ بِأَثَاثٍ نَفِيسٍ» : ئۆي قىممەتلىك ئۆي سايمانلار بىلەن بېزەلدى.

تَزَرْبَنَ يَتَزَرْبَنُ تَزَرْبُنًا: تېرىكتى، ئاچچىقلاندى، خاپا بولدى.

تَزَرَّعَ يَتَزَرَّعُ تَزَرُّعًا إِلَى الشَّرِّ: يامان ئىش قىلىشقا ئالدىرىدى.

تَزَعْزَعَ يَتَزَعْزَعُ تَزَعْزُعًا الشَّيْءُ: قاتتىق لىڭشىدى، قاتتىق تەۋرەندى.

تَزَعْزَعَ فُلَانٌ فِي آرَائِهِ: ئارىسالدى بولدى، ياقىسام يىشارمۇ، كۆمىسەم يىشارمۇ دەپ تورۇپ قالدى.

هَذَا الرَّجُلُ لَا يَتَزَعْزَعُ: بۇ ئۆز پىكرىدە ئىزچىل ئادەم.

تَزَعَّمَ يَتَزَعَّمُ تَزَعُّمًا بَيْنَ النَّاسِ: كىشىلەر ئارىسىدا يالغان ـ ياۋىداق تارقاتتى، پىتنە ـ ئىغۋا تارقاتتى.

تَزَعَّمَ الْقَوْمَ وَعَلَى الْقَوْمِ: يېتەكچىلىك قىلدى، باشچىلىق قىلدى.

«تَزَعَّمَ حِزْبَ الْإِسْتِقْلَالِ» : مۇستەقىللىق پارتىيىسىگە يېتەكچىلىك قىلدى.

تَزَقَّرَ يَتَزَقَّرُ تَزَقُّرًا الْمَسِيحِيُّ: گۆش، سۈت قاتارلىقلارنى يېدى (خىرىستىئان دىنىدا).

تَزَقَّقَ يَتَزَقَّقُ تَزَقُّقًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

تَزْكَةٌ ج تَزَكَاتٌ: ئىش ئۈستىلى.

تَزَكَّى يَتَزَكَّى تَزَكِّيًا الشَّخْصُ: سەدىقە بەردى، پاك بولدى، پاكلاندى.

«وَمَنْ تَزَكَّى فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ» «قرآن» : كىمكى گۇناھلىرىدىن پاكلىنىدىكەن، ئۇ ئۆزى ئۈچۈن پاكلانغان بولىدۇ.

تَزْكِيَةٌ: پاكلىماق، تازىلىماق، ئادالىماق؛ يان باسماق؛ نامزات كۆرسەتمەك؛ تونۇشتۇرماق.

اَلْفَوْزُ بِالتَّزْكِيَةِ: سايلامدا غەلىبە قىلىش (بىرەر نامزاتنىڭ سايلامدا ھېچقانداق رىقابەتسىز غەلىبە قىلىشى).

تَزْكِيَةٌ أَوْتَزْكِيَةُ الْمُتَعَبِّدِ: پاكلىنىش (تەسەۋۋۇپ تىلىدا بەدەن بىلەن بولغان پۈتۈن ئالاقىنى ئۈزۈش ئارقىلىق پاكلىنىش).

تَزَلْزَلَ يَتَزَلْزَلُ تَزَلْزُلاً: قاتتىق تەۋرىدى.

«تَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ بِالْقُرْبِ مِنَ الْبُرْكَانِ»: يانار تاغ يېنىدا يەر تەۋرىدى.

تَزَلْزَلَتِ الْأَرْضُ: يەر قاتتىق تەۋرىدى.

تَزَلَّجَ يَتَزَلَّجُ تَزَلُّجًا الرَّجُلُ: تېيىلىپ كەتتى.

تَزَلَّجَ عَلَى الثَّلْجِ: مۇز تېيىلدى.

تَزَلَّجَ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلدى.

تَزَلَّجَ عَلَى الْمَاءِ: سۇ ئۈستىدە تېيىلدى.

تَزَلُّجٌ: قار ياكى مۇز ئۈستىدە تېيىلىش.

ذَهَبَ لِلتَّزَلُّجِ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلىشقا باردى.

تَزَلَّحَ يَتَزَلَّحُ تَزَلُّحًا الشَّيْءَ: تەمىنى تېتىدى.

تَزَلَّعَ يَتَزَلَّعُ تَزَلُّعًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلدى.

تَزَلَّفَ يَتَزَلَّفُ تَزَلُّفًا إِلَيْهِ: كۆڭلىگە يېقىنلاشتى، كۆڭلىگە خۇشامەت قىلدى.

تَزَلَّقَ يَتَزَلَّقُ تَزَلُّقًا: سىلىقلىدى، پارقىراتتى، تەكشىلىدى.

تَزَلَّقَ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلدى.

تَزَمَّلَ يَتَزَمَّلُ تَزَمُّلاً الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: كىيىمىگە ئورۇنىۋالدى.

تَزَمَّلَ الشَّخْصُ: بېشىنى سەللە بىلەن ئورىۋالدى، (ماراكەش ئەرەبلىرى بېشىغا ئورىۋالىدىغان بىرخىل سەللە ئورىۋالدى).

تَزَمَّتَ يَتَزَمَّتُ تَزَمُّتًا الشَّخْصُ: كەسكىن بولدى؛ سۇرلۇك بولدى؛ ئۆز ئەقىدىسى ۋە پىكرىدە ياكى يۈرۈش - تۇرۇشىدا چىڭ تۇردى، تەئەسسۇبلۇق قىلدى.

تَزَمْبَرَ يَتَزَمْبَرُ تَزَمْبُرًا عَلَيْهِ: چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى، قاپىقىنى تۈرىۋالدى.

تَزَنْتَرَ يَتَزَنْتَرُ تَزَنْتُرًا: غادىيىۋالدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

تَزَنْدَقَ يَتَزَنْدَقُ تَزَنْدُقًا الشَّخْصُ: دىنسىز بولدى، خۇداسىز بولدى، كۇپۇرلۇق قىلدى.

«تَزَنْدَقَ فُلَانٌ»: دەھرىيلەرنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

تَزَنَّرَ يَتَزَنَّرُ تَزَنُّرًا الشَّخْصُ: بېلىگە بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىۋالدى.

تَزْنِيدَةٌ: كېشەك.

تَزَهَّدَ يَتَزَهَّدُ تَزَهُّدًا الشَّخْصُ: زاھىد بولدى، دەرۋىش بولدى، تەركىدۇنيا بولدى.

تَزَهَّدَ الْمُتَصَوِّفُ: تەرىقەتچى تەركىدۇنيا بولدى.

«تَزَهَّدَ الْحَاجُّ وَتَقَشَّفَ»: ھاجى زاھىد بولدى ۋە جاپالىق تۇرمۇش كەچۈردى.

تَزَهَّدَ الشَّخْصُ: ئىبادەت ئۈچۈن تەركىدۇنيا بولدى.

تَزَهُّدٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

تَزْهِيرٌ: چېچەكلىمەك، گۈللىمەك.

تَزَوَّجَ يَتَزَوَّجُ تَزَوُّجًا إِمْرَأَةً: ئايالنى ئۆز ئەمرىگە ئالدى، خوتۇن قىلىپ ئالدى.

«مَا إِنْ تَخَرَّجَ حَتَّى تَزَوَّجَ»: ئۇ مەكتەپ پۈتتۈرۈپلا ئۇزۇنغا قالماي ئۆيلەندى.

تَزَوُّجٌ: ئۆيلەنمەك، خوتۇن ئالماق.

تَزَوَّدَ يَتَزَوَّدُ تَزَوُّدًا: غەملىۋالدى، ئوزۇق راسلىۋالدى.

«وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى» (قرآن): زاد- راھىلە ئېلىۋېلىڭلار ۋە ئەڭ ياخشى زاد ـ راھە- لە تەقۋادارلىقتۇر.

تَزَوَّدَ بِكَذَا: ئېھتىياجلىقلارنى ئالدى.

«تَزَوَّدَ الطَّالِبُ بِالْكُتُبِ»: ئوقۇغۇچى ئېھتىياجلىق كىتابلارنى ئالدى.

تَزَوَّدَ بِالسِّلَاحِ: قوراللاندى.

تَزَوَّقَ يَتَزَوَّقُ تَزَوُّقًا: بېزەلدى، زىننەتلەندى.

تَزَوَّى يَتَزَوَّى تَزَوِّيًا: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَزْوِيرٌ: ساختىلىق، ئويدۇرۇپ چىقارماق، ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك؛ دورامچىلىق، ياسالمىلىق.

تَزْوِيقٌ ج تَزَاوِيقُ: بېزەك، زىننەت بۇيۇملىرى، زىننەتلىمەك.

تَزَيَّا يَتَزَيَّى تَزَيِّيًا بِزِيِّ غَيْرِهِ: باشقىلاردەك ياساندى.

«تَزَيَّا بِزِيِّ الْأَمِيرِ فِي الْمَسْرَحِيَّةِ»: تىياتىردا ئەمىرلەرچە ياساندى.

تَزَيَّا بِكَذَا: ياساندى.

«تَزَيَّا بِزِيِّ أَهْلِ الرِّيفِ» : سەھرالىقلارچە كىيىندى.

تَزَيَّبَ يَتَزَيَّبُ تَزَيُّبًا الْعِنَبُ: ئۈزۈم قۇرىدى.

تَزْيِيْتُ السِّرَاجِ: چىراغقا ماي قۇيۇش.

تَزْيِيْتُ السَّيَّارَةِ: ئاپتوموبىلغا ماي قاچىلاش.

تَزَيَّدَ يَتَزَيَّدُ تَزَيُّدًا السِّعْرُ: باھا ئۆرلەپ كەتتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: كۆپتۈرۈۋەتتى، مۇبالىغىلەشتۈردى، ئاشۇرۇۋەتتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ فِي الْحَدِيْثِ: سۆزىگە يالغاننى قوشتى.

تَزَيَّدَ الشَّخْصُ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپەيتىۋەتتى، قوشتى.

«تَزَيَّدَ الطَّالِبُ مِنَ الْعِلْمِ» : ئوقۇغۇچى ئىلىمنى كۆپ ئۆگەندى.

تَزَيَّنَ يَتَزَيَّنُ تَزَيُّنًا: ياساندى، چىرايلىق بولدى.

تَزَيَّنَتِ الْمَدِيْنَةُ: شەھەر چىرايلىق تۈسكە كىردى، شەھەر بېزەلدى.

تَزَيَّنَتِ النِّسَاءُ: ئاياللار ياساندى.

تَسَاءَلَ يَتَسَاءَلُ تَسَاؤُلًا: ئۆز ئارا سوراشتى، ئۆزىگە سوئال قويدى، ئۆزىدىن سورىدى.

«عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ» «قرآن» : (مۇشرىكلار ئۆز ئارا نېمە توغرىلىق) سورىشىدۇ. ئۇلار چوڭ بىر خەۋەر (يەنى قىيامەت توغرىلىق) سورىشىدۇ.

تَسَاؤُلِيٌّ: سوئال سوراشقا مەنسۇپ، سوئالغا ئائىت.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ نَظَرَاتٍ تَسَاؤُلِيَّةً» : ئۇنىڭغا سوئال نەزەرى بىلەن قارىدى.

تَسَابَّ يَتَسَابُّ تَسَابًّا: تىللاشتى.

تَسَابَقَ يَتَسَابَقُ تَسَابُقًا: مۇسابىقىلەشتى.

إِسْتَمَرَّ الطَّلَبَةُ يَتَسَابَقُونَ فِي الْحَدِيثِ: ئوقۇغۇچىلار تەرەپ - تەرەپتىن سۆزلەشنى داۋاملاشتۇردى.

تَسَاتَلَ يَتَسَاتَلُ تَسَاتُلًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينىمۇ كەينى چىقتى.

تَسَاجَلَ يَتَسَاجَلُ تَسَاجُلًا: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَسَاخَى يَتَسَاخَى تَسَاخِيًا: سېخى بولىۋالدى.

تَسَارَّ يَتَسَارُّ تَسَارًّا الْقَوْمُ: كۇسۇلداشتى، پىچىرلاشتى.

تَسَارَعَ يَتَسَارَعُ تَسَارُعًا: سۈرئەتنى تېزلەتتى، ئالدىراشتى.

«بَدَأَتِ الْكُرَةُ فِي الْإِنْحِدَارِ مِنْ قِمَّةِ الْجَبَلِ بَطِيئَةً ثُمَّ تَسَارَعَتْ» : توپ تاغ چوققىسىدىن ئاستا سىيرىلىپ چۈشۈپ ئاندىن كېيىن تېز دومىلىدى.

تُسَاعَ: توققۇزدىن - توققۇزدىن.

تُسَاعِيٌّ: توققۇزدىن تەركىب تاپقان.

تَسَاعَى يَتَسَاعَى تَسَاعِيًا: مۇسابىقىلەشتى.

تَسَافَعَ يَتَسَافَعُ تَسَافُعًا الْمَرْأَةُ: ئايال بىلەن نىكاھسىز بىر يەردە بولدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

تَسَاقَطَ يَتَسَاقَطُ تَسَاقُطًا الشَّخْصُ: تۆكۈلۈپ كەتتى، كاردىن چىقتى، ھالى خارابلاشتى، يىمىرىلدى، خاراب بولدى.

تَسَاقَطَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

تَسَاقَطَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆرۈلۈپ چۈشتى، غۇلاپ چۈشتى.

تَسَاقَطَ الدَّمُ: قان تامچىلىدى، تامدى.

«لَقَدْ حَلَّ الرَّبِيعُ وَلَكِنَّ الثَّلْجَ لَا يَزَالُ يَتَسَاقَطُ» : باھار كېلىپ بولدى، ئەمما ھېلىمۇ قار ياغماقتا.

تَسَاقَى يَتَسَاقَى تَسَاقِيًا: بىرلىكتە ئىچىشتى.

تَسَاكَرَ يَتَسَاكَرُ تَسَاكُرًا: مەستلىنى دورىدى.

تَسَاكَنَ يَتَسَاكَنُ تَسَاكُنًا فِي الدَّارِ: بىر ئۆيدە بىللە ياشىدى.

تَسَالَفَ يَتَسَالَفُ تَسَالُفًا الرَّجُلَانِ: ئىككىسى باجا بولۇشتى.

تَسَالَمَ يَتَسَالَمُ تَسَالُمًا الْقَوْمُ: ئەپلەشتى، يارىششتى، سۈلھى قىلىشتى.

تَسَامَحَ يَتَسَامَحُ تَسَامُحًا فِي أَمْرٍ: سەل قارىدى، بوشاڭلىق قىلدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«لَا تَتَسَامَحُ الدَّوْلَةُ مَعَ الْجَوَاسِيسِ وَالْخَوَنَةِ» :

دۆلەت جاسۇس ۋە خائىنلارغا يول قويمايدۇ.

تَسَامُحٌ: كەچۈرۈۋېتىمەك، ئەپۇ قىلماق، كەڭ قورساقلىق قىلماق، كەتتى قىلماق، سەل قارىماق، بولدى قىلماق.

اَلتَّسَامُحُ الدِّينِيُّ: باشقىلارنىڭ دىنىي ئەقىدىسىگە ھۆرمەت قىلىش.

تَسَامَرَ يَتَسَامَرُ تَسَامُرًا الْقَوْمُ: كېچىدە مۇڭداشتى، پاراڭلاشتى.

تَسَامَعَ يَتَسَامَعُ تَسَامُعًا بِهِ النَّاسُ: دەستەك قىلىۋالدى.

تَسَامَى يَتَسَامَى تَسَامِيًا الْقَوْمُ: كۆتۈردى، ئۆرلەتتى، ئۆزىنى كۆتۈردى.

تَسَامَى الْقَوْمُ عَلَى الْخَيْلِ: ئاتلاندى، ئات مىندى، ئات ئۈستىدە مۇسابىقىلەشتى.

تَسَانَدَ يَتَسَانَدُ تَسَانُدًا: ياردەملەشتى، قوللاشتى، يۆلەشتى.

تَسَاهَلَ يَتَسَاهَلُ تَسَاهُلاً الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: يول قويدى، كەڭچىلىك قىلدى، كەڭچىلىك بىلەن مۇئامىلە قىلدى.

«لاَ تَتَسَاهَلُ الْحُكُومَةُ مَعَ الْمُجْرِمِينَ»: ھۆكۈمەت جىنايەتچىلەرگە يول قويمايدۇ.

تَسَاهُلٌ: كەڭ قويۇۋېتىمەك، كەڭ قورساقلىق قىلماق؛ سوكۇت قىلماق، بولدى قىلىۋېتىمەك.

تَسَاهُلِيٌّ: مۇرەسسەچىلىك، مۇرەسسە.

تَسَاوَقَ يَتَسَاوَقُ تَسَاوُقًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىگە يېقىن ماڭدى.

تَسَاوَلَ يَتَسَاوَلُ تَسَاوُلاً: سورىدى، سوراشتى.

تَسَاوَمَ يَتَسَاوَمُ تَسَاوُمًا بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھاسىنى تالاش - تارتىش قىلىشتى.

تَسَاوَى يَتَسَاوَى تَسَاوِيًا: تەڭلەشتى، باراۋەر بولۇشتى، باراۋەرلەشتى.

«تَسَاوَى الرَّجُلاَنِ فِي الْعِلْمِ وَالْفَضْلِ»: بۇ ئىككى ئادەم ئىلىم ۋە پەزىلەتتە باراۋەر بولۇپ قالدى.

«فِي الْخَرِيفِ يَتَسَاوَى اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ مَرَّةً أُخْرَى ثُمَّ يَبْتَدِئُ اللَّيْلُ بِالزِّيَادَةِ»: كۈزدە كېچە بىلەن كۈندۈز يەنە بىر قېتىم تەڭلىشىدۇ، ئاندىن كېچە ئۇزىراشقا باشلايدۇ.

تَسَاوٍ: باراۋەرلىك، تەڭلىك، تەڭ ھوقۇقلۇق، ئوخشاشلىق.

بِالتَّسَاوِي: تەڭ، باراۋەر، توغرا.

«وَزَّعَ الْأَرْضَ عَلَى التَّسَاوِي»: زېمىننى تەڭ بۆلدى.

تَسَايَرَ يَتَسَايَرُ تَسَايُرًا: بىللە ماڭدى، بىرگە ماڭدى.

تَسَايَفَ يَتَسَايَفُ تَسَايُفًا: قىلىچۋازلىق قىلدى، قىلىچۋازلىق قىلىشتى، قىلىچۋازلىق جېڭى قىلىشتى.

تَسَايَلَ يَتَسَايَلُ تَسَايُلاً الْقَوْمُ: كىشىلەر تەرەپ - تەرەپتىن يىغىلدى.

تَسَايَلَتِ الدُّمُوعُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

تَسَبَّبَ يَتَسَبَّبُ تَسَبُّبًا الْأَمْرُ: پەيدا قىلدى، سەۋەبچى بولدى.

تَسَبَّبَ مِنْ كَذَا وَ عَنْ كَذَا: مەلۇم ئىشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَسَبَّجَ يَتَسَبَّجُ تَسَبُّجًا: قارا كىيىم كىيدى.

تَسْبِيحٌ ج تَسَابِيحُ: تەسبىھ ئېيتماق، مەدھىيىلىمەك، تەسبىھ.

تَسَابِيحُ الْقُبَّرَاتِ: بوز تورغاي ناخشىسى.

تَسْبِيحَةٌ ج تَسْبِيحَاتٌ و تَسَابِيحُ: تەسبىھ ئېيتماق.

«تَلاَ تَسْبِيحَاتٍ بَعْدَ أَدَاءِ الصَّلاَةِ»: نامازنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەسبىھ ئېيتتى.

تَسَتَّرَ يَتَسَتَّرُ تَسَتُّرًا: يوشۇرۇندى.

تَسَتَّرَ عَلَى مُجْرِمٍ: جىنايەتچىنى يوشۇردى، گۇناھكارنى يوشۇردى.

تَسَتَّرَ عَلَيْهِ: يوشۇردى.

«تَسَتَّرَ بِعَبَاءَتِهِ»: تونىغا ئورۇنۇۋالدى.

«اِلْتَجَأَ الْقَاتِلُ إِلَيْهِمِ فَتَسَتَّرُوا عَلَيْهِ»: قاتىل ئۇلارنىڭ ئارىسىغا پاناھلانغاندى، ئۇلار ئۇنى يوشۇرۇپ قويدى.

تَسَتُّرٌ: يۈگىنىۋالماق، خۇپىيانە بولۇۋالماق.

تَحْتَ طَيِّ التَّسَتُّرِ: مەخپىي، خۇپىيانە، يوشۇرۇن.

تَسَجَّى يَتَسَجَّى تَسَجِّيًا: ياپتى، ئورىنىۋالدى، ئورالدى.

تَسَجَّى بِعَبَاءَتِهِ: تونى بىلەن ئورىنۋالدى، تونغا ئورۇنىۋالدى.

تَشْجِيلٌ ج تَشْجِيلَاتٌ: خاتىرىلىمەك، تىزىملىماق، دەپتەرگە ئورناتماق، لېنتىغا ئالماق، ھۆكۈم قىلماق.

تَشْجِيلُ الْأَصْوَاتِ: ئۈنئالغۇغا ئالماق، رويخەتكە ئالماق.

آلَةُ التَّشْجِيلِ: ئۈنئالغۇ.

تَشْجِيلُ الزَّلَازِلِ: سېيسموگراف (يەر تەۋرەشنى كۆزىتىپ دىئاگراما شەكلىدە خاتىرىلىگۈچى ئاپتوماتىك ئەسۋاب).

جِهَازُ التَّشْجِيلِ: ئۈنئالغۇ.

تَشْجِيلُ الْعُقُودِ: تىزىمغا ئالماق، قەيت قىلماق، خاتىرىلىمەك، رويخەتكە ئالماق.

مَكْتَبُ تَشْجِيلِ الْعُقُودِ: تىزىمغا ئالدۇرۇش ئورنى.

إِدَارَةُ التَّشْجِيلِ : ئوقۇتۇش باشقارمىسى ، (ئۇنىۋېرسىتېت قاتارلىقلاردا).

«سَيُنْتَهى تَشْجِيلُ أَسْمَاءِ الطَّلَبَةِ الْجُدُدِ فِي الْعَاشِرِ مِنْ أُغُسْطُسْ» : ئوقۇغۇچىلاردىن ئەمتىھان ئېلىشقا تىزىملىتىش 10 ـ ئاۋغۇست ئاياغلىشىدۇ.

تَشَحَّبَ يَتَشَحَّبُ تَشَحُّبًا عَلَيْهِ: يېقىنچىلىق قىلدى.

تَسَحَّرَ يَتَسَحَّرُ تَسَحُّرًا: سوھۇرلۇق يېدى.

«يَتَسَحَّرُ النَّاسُ قَبْلَ ظُهُورِ الْفَجْرِ» : كىشىلەر تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن سوھۇرلۇق يەيدۇ.

تَشَحْشَحَ يَتَشَحْشَحُ تَشَحْشُحًا الْمَاءُ: سۇ قويۇلدى، ئاقتى، تۆكۈلدى.

تَسَحْلَبَ يَتَسَحْلَبُ تَسَحْلُبًا: ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتتى، تىككۈۋەتتى، سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

تَسَخَّرَ يَتَسَخَّرُ تَسَخُّرًا: ھەقسىز ئىشقا سالدى، ھاشاغا سالدى، بىكارغا ئىشقا سالدى.

تَسَخَّطَ يَتَسَخَّطُ تَسَخُّطًا: ئۆچ كۆردى، ياماق كۆردى، نەپرەتلەندى، نارازى بولدى.

تَسَخَّمَ يَتَسَخَّمُ تَسَخُّمًا عَلَيْهِ: ئۆچ كۆردى، ئۆچمەنلىك قىلدى.

تَسَخَّنَ يَتَسَخَّنُ تَسَخُّنًا: ئىسسىدى، قىزىدى.

تَسَخَّى يَتَسَخَّى تَسَخِّيًا: سېخى بولۇۋالدى.

تَسَدَّجَ يَتَسَدَّجُ تَسَدُّجًا: يالغان ئېيتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

تَسَدَّى يَتَسَدَّى تَسَدِّيًا: مىندى.

تَسْدِيدٌ: قايتۇرۇش، تۈزلەش؛ قارىغا ئېلىش، چەنلىمەك، نىشانلىماق، توغرىلىماق.

تَحْتَ التَّسْدِيدِ: تۈزىتىلىۋاتىدۇ.

تَسَرْبَلَ يَتَسَرْبَلُ تَسَرْبُلًا بِالسِّرْبَالِ: كىيىم كىيدى.

تَسَرَّبَ يَتَسَرَّبُ تَسَرُّبًا الشَّيْءُ: يوشۇرۇن چىقتى، غىيپ قىلىپ تىكىۋەتتى، سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

تَسَرَّبَ فِي الشَّيْءِ: سىڭىپ كەتتى، ئاستا ـ ئاستا سىڭىپ كەتتى.

«شَعَرْتُ بِخُيُوطِ النُّورِ تَتَسَرَّبُ وَرَاءَ سِتَارِ النَّافِذَةِ» : مەن نۇر شولىسىنىڭ دېرىزە پەردىسىدىن ئۆتۈپ كىرگەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

تَسَرَّبَ الْخَبَرُ: خەۋەر چىقىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى.

تَسَرَّبَ الْمَاءُ وَنَحْوُهُ: سۇ ئاقتى.

«تَسَرَّبَ مَاءُ الْمَطَرِ فِي الْأَرْضِ» : يامغۇر سۈيى يەرگە سىڭىپ كەتتى.

«تَسَرَّبَ الْمَاءُ مِنَ الْأُنْبُوبِ» : تۇرۇبىدىن سۇ تەپچىرىدى.

«لَمْ يَتَسَرَّبْ إِلَى نَفْسِكَ الْيَأْسُ» : ساڭا ئۈمىدسىزلىك يۈزلەنمىدى.

تَسَرُّبٌ: سىڭىپ كىرمەك، ئاشكارىلاپ قويماق، پاش قىلىپ قويماق.

مَنْعُ تَسَرُّبِ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەرنى قامال قىلماق.

تَسَرَّجَ يَتَسَرَّجُ تَسَرُّجًا الْمَرْأَةُ: ئايال چېچىنى تارىدى.

تَسَرَّحَ يَتَسَرَّحُ تَسَرُّحًا عَنْهُ: كەتتى، چىقتى.

تَسَرَّرَ يَتَسَرَّرُ تَسَرُّرًا بِنْتَ فُلَانٍ: كىچىك خوتۇن ئالدى، پالانىنىڭ قىزىنى كىچىك خوتۇنلۇققا ئالدى.

تَسَرَّطَ يَتَسَرَّطُ تَسَرُّطًا الشَّيْءَ: يۇتتى، يالماپ يۇتىۋەتتى.

تَسَرَّعَ يَتَسَرَّعُ تَسَرُّعًا: ھاپىلا ـ شاپىلا قىلدى، ئالمان ـ تالمان قىلدى، ئالدىرىدى.

«لاَ تَتَسَرَّعْ فَكِّرْ جَيِّدًا قَبْلَ اتِّخَاذِ الْقَرَارِ» : ئالدىراقسانلىق قىلما، قارار چىقىرىشتىن بۇرۇن ياخشى ئويلان.

تَسَرَّى يَتَسَرَّى تَسَرِّيًا: كىچىك خوتۇن ئالدى.

تَسَرْوَلَ يَتَسَرْوَلُ تَسَرْوُلاً: ئىشتان كىيدى.

تَشْرِيحٌ: تارتىش، قويۇۋېتىش.

تَسْرِيحُ الْجُيُوشِ: ھەربىي سەپتىن قايتىماق، ھەربىي خىزمەتتىن قايتىماق.

تَعْوِيضَاتُ التَّسْرِيحِ: پېنسىيە پۇلى.

تَسْرِيحَةٌ ج تَسْرِيحَاتٌ: گىرىم ئۈستىلى، چاچ تاراشنىڭ كۆرۈنۈشى.

لِلتَّسْرِيحِ وَ التَّسْلِيَةِ: ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن، تاماشا قىلىش ئۈچۈن.

تَسَطَّحَ يَتَسَطَّحُ تَسَطُّحًا الشَّيْءُ: يېيىلدى، ياپيالاق بولدى.

تَسَطُّحٌ: تۈزلەنمەك، يېيىلماق.

تَسَعَ يَتْسَعُ وَ يَتْسِعُ تَسْعًا الْقَوْمَ: قەۋمگە توققۇزىنچى ئادەم بولدى.

تَسَعَ الْقَوْمَ: ئۆزىنى قوشۇپ توققۇز قىلدى.

تَسَعَ الشَّيْءَ: توققۇزدىن بىرىنى ئالدى.

تُسْعٌ ج أَتْسَاعٌ: توققۇزدىن بىر.

تِسْعَةٌ ج تِسْعَاتٌ م تِسْعٌ: توققۇز.

تِسْعَةَ عَشَرَ م تِسْعَ عَشْرَةَ: ئون توققۇز.

تَسَعَّرَ يَتَسَعَّرُ تَسَعُّرًا: كۆيدى، ياندى، ئوت تۇتاشتى.

تَسَعَّرَتِ الْحَرْبُ: ئۇرۇش ئوتى ياندى.

تِسْعُونَ: توقسان.

تَسْعِيرٌ: باھا بەلگىلىمەك، باھاغا چەك قويماق.

تَسْعِيرَةٌ ج تَسْعِيرَاتٌ: بەلگىلەنگەن باھا.

تِسْعِينِيَّاتٌ: 90 ـ يىللار.

«عَلَيْنَا أَنْ نَسْتَعِدَّ فِي التِّسْعِينِيَّاتِ لاِسْتِقْبَالِ الْقَرْنِ الْحَادِي وَالْعِشْرِينَ» : 90 ـ يىللاردا 21 ـ ئەسىرنى كۈتۈۋېلىشقا تەييارلىق قىلىشىمىز لازىم.

تَسَفَّلَ يَتَسَفَّلُ تَسَفُّلاً: چۈشكۈنلەشتى، تۆۋەنلىدى، پەسلەشتى.

تَسَفَّهَ يَتَسَفَّهُ تَسَفُّهًا: ئەقىلسىز بولدى، مەنتۇ بولدى، گالۋاڭ بولدى.

تَسَفَّهَتِ الرِّيحُ: قالايمىقان شامال چىقتى.

تَسَقَّطَ الأَخْبَارَ: خەۋەر ئۇقۇشتى، تىڭ تىڭلىدى.

تَسَقَّطَ يَتَسَقَّطُ تَسَقُّطًا: خاتالىق ئۆتكۈزدى.

تَسَقَّفَ يَتَسَقَّفُ تَسَقُّفًا: ئېپىسكوپلۇق ۋەزىپىسىنى ئۆتىدى.

تَسْكَابٌ: قويۇلماق.

تَسَكَّكَ يَتَسَكَّكُ تَسَكُّكًا إِلَيْهِ: يالۋۇردى، يېلىندى، ئۆتۈنۈپ سورىدى.

تَسَكَّكَ عَلَى أَقْدَامِهِمْ: يالۋۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئايىغىغا يىقىلدى.

تَسَكَّعَ يَتَسَكَّعُ تَسَكُّعًا: لەيلەپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى، قارىسىغا ماڭدى، سەيلە قىلدى.

تَسَكَّعَ فِي الظَّلاَمِ: قاراڭغۇدا تىمىسقىلاپ يۈردى.

«مَلَّ مِنَ الْجُلُوسِ فِي الْبَيْتِ فَخَرَجَ يَتَسَكَّعُ فِي الشَّوَارِعِ» : ئۆيدە ئولتۇرۇپ زېرىكىپ كېتىپ كوچىلارغا چىقىپ لاغايلاپ يۈردى.

تَسْكِيرُ الْعَيْنِ: كۆز تورلاشماق، كۆز ئىمىر ـ چىمىر بولماق، كۆزى ئالاق ـ جالاق بولماق.

تَسَلْسَلَ يَتَسَلْسَلُ تَسَلْسُلاً الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، سۇ لەرزان ئاقتى.

تَسَلْسَلَ الثَّوْبُ: كىيىم جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتتى.

تَسَلْسَلَتِ الأَشْيَاءُ: ئۇلاندى، باغلاندى، ئۇلاشتى.

تَسَلْسُلٌ: ئۈزۈلمەسلىك، تۇتۇشۇپ كەتمەك.

بِالتَّسَلْسُلِ: ئۈزلۈكسىز رەۋىشتە، داۋاملىق، توختىماي، ئارقىمۇ ئارقا، كەينى ـ كەينىدىن، ئۇدا.

«أُكْتُبْ هَذِهِ الأَرْقَامَ بِالتَّسَلْسُلِ» : بۇ سانلارنى تەرتىپ بويىچە يازغىن.

تَسَلْسُلُ الأَحْيَاءِ: جانلىق ئورگانىزملارنىڭ

زەنجىرسىمان داۋاملىشىشى.

تَسَلْطَنَ يَتَسَلْطَنُ تَسَلْطُنًا: سۇلتان بولدى، تەختتە- گە ئولتۇردى، تەختكە چىقتى.

تَسَلَّحَ يَتَسَلَّحُ تَسَلُّحًا بِالسِّلَاحِ: قوراللاندى.

«تَسَلَّحْنَا لِمُوَاجَهَةِ الْعَدُوِّ»: دۈشمەنگە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن قوراللاندۇق.

تَسَلَّخَ يَتَسَلَّخُ تَسَلُّخًا الْجِلْدُ: تېرە سۈيۈلدى، ئېچىلىپ قالدى.

تَسَلَّخَ الثُّعْبَانُ مِنْ قِشْرِهِ: يىلان قاسرىقىنى تاشلىدى، قاسراق تاشلىدى.

تَسَلُّخٌ ج تَسَلُّخَاتٌ: تاتۇق، يارا، جاراھەت.

تَسَلَّطَ يَتَسَلَّطُ تَسَلُّطًا عَلَى الشَّخْصِ: ھۆكۈمران- لىق قىلدى، ئۈستىدىن ھوقۇقىنى يۈرگۈزدى.

تَسَلَّطَ عَلَيْهِ: يەڭدى، غالىب بولدى، بېسىپ چۈشتى، غەلىبە قىلدى، ئىدارە قىلدى، باشقۇردى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

تَسَلَّطَ عَلَى الْعَقْلِ: قەلبىگە ھۆكۈمرانلىق قىلدى، قەلبىنى ئىگىلىۋالدى.

«تَسَلَّطَ الْمُسْتَعْمِرُونَ عَلَى مَوَارِدِ الدُّوَلِ الْمُسْتَعْمَرَةِ»: مۇستەملىكىچىلەر مۇستەملى- كە قىلىنغان دۆلەتلەرنىڭ سۇ مەنبەسىنى ئىگىلىۋالدى.

تَسَلُّطٌ: ھاكىمىيەت، يەڭمەك، غەلىبە قىلماق.

«هُوَ رَجُلٌ قَادِرٌ عَلَى التَّسَلُّطِ عَلَى نَفْسِهِ»: ئۇ ئۆز - ئۆزىنى كونترول قىلالىشقا قادىر ئادەم.

تَسَلَّعَ يَتَسَلَّعُ تَسَلُّعًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلىپ كەتتى.

تَسَلَّفَ يَتَسَلَّفُ تَسَلُّفًا الْمَالَ: مالنى قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى.

تَسَلَّقَ يَتَسَلَّقُ تَسَلُّقًا الشَّجَرَةَ: دەرەخكە ئېسىلدى.

«تَسَلَّقَ الْجَبَلَ حَتَّى وَصَلَ إِلَى قِمَّتِهِ»: تاغقا يامىشىپ چوققىسىغا يېتىپ باردى.

تَسَلَّقَ السُّلَّمَ: شوتىغا چىقتى.

تَسَلَّقَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك پەلەك تارتىپ ياماش- تى.

تَسَلَّقَ الشَّيْءَ: ياماشتى، ئۆرلىدى.

تَسَلُّقٌ: ياماشماق، ئېسىلماق، چىقماق.

تَسَلُّقُ الْجَبَلِ: تاغقا ياماشماق.

حَبْلُ التَّسَلُّقِ: مەخسۇس يامىشىدىغان ئارغامچا.

تَسَلَّلَ يَتَسَلَّلُ تَسَلُّلًا: خۇپىيانە كەلدى، ئوغرى- لىقچە كەلدى؛ سوغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، غىپپىدە چىقىپ كەتتى.

«قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا» «قۇرئان»: سىلەردىن (پەيغەمبەرنىڭ سۆھبى- تىدىن) ئاستا سوغۇرۇلۇپ غىپپىدە چىقىپ كېتىدىغانلارنى ئاللاھ ئەلۋەتتە بىلىدۇ.

تَسَلَّلَ فِي الظَّلَامِ: قاراڭغۇلۇقتا خۇپىيانە كىردى.

«تَسَلَّلَ فِدَائِيٌّ شُجَاعٌ إِلَى مُعَسْكَرِ الْعَدُوِّ»: شىجائەتلىك پىدائىي ئەسكەر دۈشمەننىڭ ھەربىي تۇرالغۇسىغا يوشۇرۇنچە كىردى.

تَسَلَّمَ يَتَسَلَّمُ تَسَلُّمًا الشَّيْءَ: تاپشۇرۇپ ئالدى.

«تَسَلَّمَ الْمَبْلَغَ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْهِ»: ئۇنىڭغا ئەۋەتىلگەن مەبلەغنى تاپشۇرۇۋالدى.

تَسَلَّمَ مَقَالِيدَ الْحُكْمِ: ھۆكۈمران بولدى، ھاكى- مىيەت تەختىگە چىقتى.

تَسَلُّمٌ: قوبۇل قىلماق، تاپشۇرۇۋالماق.

تَسَلَّى يَتَسَلَّى تَسَلِّيًا: ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، كۆڭلىنى ئاچتى، تەسەللى تاپتى، كۆڭلىنى خۇش قىلدى.

تَسْلِيَةٌ: ئويۇن - تاماشا، كۈلكە - چاقچاق، خۇشاللىق؛ ئىچ پۇشقىنى چىقارماق، ۋاقتى- نى ئۆتكۈزمەك، كۆڭۈل ئېچىش.

تَسْلِيمٌ: قوبۇل قىلماق، رۇخسەت قىلماق، بويسۇنماق، ئېتىراپ قىلماق، تەسلىم بولماق، تاپشۇرماق، سالام بەرمەك، جاۋاب بەرمەك؛ يول قويماق، باش ئەگمەك.

تَسْلِيمٌ إِلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە تەسلىم بولماق.

تَسْلِيمُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى حُكُومَتِهِمْ: جىنايەتچى- لەرنى ئۆز ھۆكۈمىتىگە تاپشۇرۇپ بەرمەك.

شُرُوطُ التَّسْلِيمِ: تەسلىم بولۇش شەرتلىرى، ئەل بولۇش شەرتلىرى.

تَسَمَّدَ يَتَسَمَّدُ تَسَمُّدًا: ئوغۇتلاندى، ئوغۇت بېرىل- دى.

تَسَمَّرَ يَتَسَمَّرُ تَسَمُّرًا الشَّخْصُ فِي مَكَانِهِ: ئورنى- دىن مىدىرلىمىدى، داۋلى تۇردى، ئىزچىل

تۇردى، ئورنىدىن مىدىرلىماي ئىزچىل تۇردى.

تَسَمَّرَ الشَّيْءُ: مۇستەھكەم بولدى.

تَسَمَّعَ يَتَسَمَّعُ تَسَمُّعًا لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: قۇلاق سالدى، ئاڭلىدى.

تَسَمَّعَ الطَّبِيبُ: دوختۇر كېسەلنى تىڭشىغۇچ بىلەن تەكشۈردى.

تَسَمُّعٌ: قۇلاق سالماق، ئاڭلىماق، تىڭشىماق.

تَسَمَّمَ يَتَسَمَّمُ تَسَمُّمًا الرَّجُلُ: زەھەرلەندى.

تَسَمَّمَ الْجُرْحُ: يارا يىرىڭلىدى.

تَسَمَّمَ الطَّعَامُ أَوِ الشَّرَابُ: تاماق ياكى ئىچىملىك زەھەرگە ئارىلىشىپ قالدى.

تَسَمُّمٌ: زەھەرلەنمەك.

تَسَمُّمٌ بَوْلِيٌّ: سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

تَسَمُّمٌ دَمَوِيٌّ: قاندىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

تَسَمُّمٌ ذَاتِيٌّ: ئۆز - ئۆزىدىن زەھەرلىنىش.

أَعْرَاضُ التَّسَمُّمِ: زەھەرلىنىش ئالامەتلىرى.

حَالَةُ التَّسَمُّمِ: زەھەرلىنىش ئەھۋالى.

تَسَمَّنَ يَتَسَمَّنُ تَسَمُّنًا: سەمىردى، سەمىرىپ كەتتى.

تَسَمَّى يَتَسَمَّى تَسَمِّيًا بِكَذَا: ئاتالدى.

عِيدُ تَسْمِيَةٍ: ئات قويغان كۈن، ئات قويۇلغان كۈنگە ئاتاپ قىلىنغان زىياپەت.

تَسْمِيَةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي ئۇنۋان، ئىلمىي ئاتاق؛ نام بەرمەك، ئات قويماق.

تَسَنَّتَ يَتَسَنَّتُ تَسَنُّتًا: ئېسىلزادىنىڭ قىزىنى ئالدى، ئاقسۆڭەكنىڭ قىزىنى ئالدى.

تَسَنَّمَ يَتَسَنَّمُ تَسَنُّمًا النَّاقَةَ: تۆگىنى مىندى.

تَسَنَّمَ الشَّيْءَ: ياماشتى، يامىشىپ چىقتى، ئېسىلىپ چىقتى.

تَسَنَّهَ يَتَسَنَّهُ تَسَنُّهًا الطَّعَامُ أَوِ الشَّرَابُ: تاماق ياكى ئىچىملىك كونىراپ قالدى؛ بۇزۇلۇپ قالدى.

«فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ»

‹قۇرئان› : يېمەك - ئىچمىكىڭگە قارىغىنكى، بۇزۇلمىغان...

تَسَنَّى يَتَسَنَّى تَسَنِّيًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئاسانلاشتۇردى.

«تَسَنَّى لَهُ الْقِيَامُ بِعَمَلٍ مَا»: چامىسى يەتتى، قولىدىن كەلدى.

«لَمْ يَتَسَنَّ لِي أَنْ أَزُورَكَ»: سىزنى يوقلىيالمىدىم.

تَسْنِيمٌ: جەننەتتىكى بىر بۇلاق.

«وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ»

‹قۇرئان› : ئۇنىڭغا (يەنى ساپ شارابقا) تەسنىمنىڭ (سۈيى) ئارىلاشتۇرۇلغان، تەسنىم جەننەتتىكى بىر بۇلاق بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ يېقىن بەندىلىرى ئىچىدۇ.

تَسْنِيمَةُ السَّقْفِ: ئۆگزە.

تَسْنِينٌ: چىشى چىقماق.

تَسْنِينُ الشَّرَائِعِ: قانۇنلارنى ئورناتماق، قانۇنلارنى چىقارماق.

تَسَهَّدَ يَتَسَهَّدُ تَسَهُّدًا: ئۇيقۇسى قاچتى، ئۇيقۇسىرىدى، بىدار بولدى.

تَسَهَّلَ يَتَسَهَّلُ تَسَهُّلًا الْأَمْرُ: ئاسانلاشتى، يەڭگىللەشتى، قولاي بولدى.

تَسْهِيلَاتٌ: ۋاستە؛ تەدبىر، چارە، ئۇسۇل؛ قۇتقۇزۇش پۇلى، نەپىقە، ياردەم پۇلى.

تَسَوَّخَ يَتَسَوَّخُ تَسَوُّخًا فِي الطِّينِ: لايغا پېتىپ قالدى.

تَسَوَّدَ يَتَسَوَّدُ تَسَوُّدًا: توي قىلدى، تۇرمۇش قۇردى؛ باشلىق بولدى.

تَسَوَّرَ يَتَسَوَّرُ تَسَوُّرًا الْحَائِطَ: تامغا ياماشتى، ئۆرلىدى، ئېسىلىپ چىقتى.

«وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ»

‹قۇرئان› : (ئى مۇھەممەد!) دەۋا قىلغۇچىلارنىڭ قىسسىسى ساڭا يەتتىمۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (داۋۇد ئىبادەت قىلىۋاتقان) مەسچىتنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشۈشتى.

تَسَوَّرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بىلەيزۈك سالدى، بىلەيزۈك تاقىدى.

تَسَوَّسَ يَتَسَوَّسُ تَسَوُّسًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ كەتتى، ئاشلىققا قۇرت چۈشتى.

تَسَوَّقَ يَتَسَوَّقُ تَسَوُّقًا: سودا قىلدى، بازاردىن نەرسە سېتىۋالدى، بازار قىلدى.

تَسَوَّكَ يَتَسَوَّكُ تَسَوُّكًا: مىسۋاك قىلدى، چوتكىلىدى.

تَسَوَّلَ يَتَسَوَّلُ تَسَوُّلاً: تىلەمچىلىك قىلدى، دىۋانىلىك قىلدى، سەدىقە سورىدى.

«لَمْ يَجِدْ عَمَلاً فَأَخَذَ يَتَسَوَّلُ»: ئىش تاپالماي تىلەمچىلىك قىلىشقا باشلىدى.

تَسَوُّلٌ: تىلەمچىلىك، قەلەندەرچىلىك.

تَسْوِيَةٌ: تۈزلەش، سىلىقلىماق، پىشۇرماق؛ باراۋەرلىك، رەتكە تۇرغۇزماق، ئورۇنلاشتۇرماق، تەرتىپكە سالماق؛ ئەپلەشتۈرمەك، ھەل قىلماق، تەكشىلىمەك، قۇرماق، رەتكە چۈشۈرمەك، مۇۋاپىقلاشتۇرماق، ئۇيغۇنلاشتۇرماق.

«تَوَصَّلْنَا إِلَى تَسْوِيَةٍ وَافَقَ عَلَيْهَا الْفَرِيقَانِ»: ئىككى تەرەپ قوشۇلغان باراۋەرلىككە ئېرىشتۇق.

«يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ» «قرآن»: كاپىرلار ۋە پەيغەمبەرگە ئاسىيلىق قىلغانلار ئۇ كۈندە يەر بىلەن تۈپتۈز قىلىۋېتىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

تَسْوِيدَةٌ ج تَسَاوِيدُ: دەسلەپكى نۇسخا، كۆپىيە، ئەسەرنىڭ كۆپىيىسى، كوررېكتورلۇق قىلىنىدىغان نۇسخا.

تَسْيَارٌ: ماڭماق، ساياھەت قىلماق، كەزمەك، سەپەر قىلماق.

فِيهَا أَلْقَى عَصَا التَّسْيَارِ: سەپەرنى ئاياغلاشتۇردى.

تَسَيْطَرَ يَتَسَيْطَرُ تَسَيْطُرًا عَلَيْهِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

تَسْيِيخٌ: ئاققۇزماق، ئېرىتمەك.

تَسَيَّرَ يَتَسَيَّرُ تَسَيُّرًا بِسُنَّةٍ أَوْسِيْرَةٍ: ئىزىدىن ماڭدى، ئەگەشتى، ئىقتىدا قىلدى.

تَسَيَّعَ يَتَسَيَّعُ تَسَيُّعًا الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

تَسَيَّفَ يَتَسَيَّفُ تَسَيُّفًا: قىلىچ بىلەن چاپتى.

تَشَاءَمَ يَتَشَاءَمُ تَشَاؤُمًا الشَّخْصُ: ئۈمىدسىز قارىدى، روھى چۈشتى، ئۈمىدسىزلەندى، شۇم پال ئالدى.

تَشَاءَمَ بِهِ أَوْ مِنْهُ: شۇملۇق دەپ قارىدى.

تَشَاؤُمٌ: ئۈمىدسىزلىك، روھى چۈشكۈنلۈك.

«يَنْظُرُ نَظْرَةَ تَشَاؤُمٍ إِلَى الْمُسْتَقْبَلِ»: كەلگۈسىگە ئۈمىدسىزلىك بىلەن قارايدۇ.

تَشَاؤُمِيٌّ: ئۈمىدسىزلىك.

نَزْعَةٌ تَشَاؤُمِيَّةٌ: ئۈمىدسىزلىك خاھىشى.

تَشَابُكٌ: مۈرەككەپلىشىپ كېتىش، كىرىشىپ كېتىش، ئارىلىشىپ كېتىش.

«يَجْمَعُهُمْ تَشَابُكُ مَصَالِحِهِمْ»: ئۇلارنىڭ مەنپەئەتىنىڭ گىرەلىشىپ كېتىشى ئۇلارنى بىرلەشتۈرىدۇ.

تَشَابَكَ يَتَشَابَكُ تَشَابُكًا الشَّيْئَانِ: ئىككى نەرسە بىر - بىرىگە كىرىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى، چېتىشىپ كەتتى، مۈرەككەپلىشىپ كەتتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَشَابَكَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار قالايمىقانلىشىپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، مۈرەككەپلىشىپ كەتتى.

تَشَابُهٌ: ئوخشىشىپ كەتمەك، ئوخشاش بولماق.

«كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ» «قرآن»: ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە) شۇنداق سۆزنى قىلغانىدى، ئۇلارنىڭ دىللىرى بىر - بىرىگە ئوخشايدۇ...

تَشَابَهَ هَذَانِ التَّوْءَمَانِ: بۇ ئىككى قوشكېزەك بىر - بىرىگە ئوخشىشىپ كەتتى.

«إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا» «قرآن»: كالا ھەققىدە بىزگە مۈجمەل بولۇپ قالدى.

تَشَابَهَ يَتَشَابَهُ تَشَابُهًا الشَّيْئَانِ: ئايرىغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئوخشاپ كەتتى، ئوخشاش بولدى، ئوخشاپ قالدى، ئوخشىشىپ كەتتى، مۈجمەل بولدى.

تَشَاتَمَ يَتَشَاتَمُ تَشَاتُمًا: تىللاشتى، جېدەللەشتى، جاڭجاللاشتى.

تَشَاجَّ يَتَشَاجُّ تَشَاجًّا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، باش - كۆزىنى يېرىشتى.

تَشَاجَرَ يَتَشَاجَرُ تَشَاجُرًا الرَّجُلَانِ: دە تالاش قىلىش-

تى، جاڭجال قىلىشتى، جېدەل قىلىشتى.

«تَشَاجَرَ الْإِثْنَانِ»: ئىككىسى ئۇرۇشۇپ قالدى.

تَشَاحَّ يَتَشَاحُّ تَشَاحًّا الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب تىركىشىپ كەتتى، قارشى تەرەپنى يېڭىشقا تىرىشتى.

تَشَاحَنَ يَتَشَاحَنُ تَشَاحُنًا الْقَوْمُ: تاكاللاشتى، تىللاشتى، دۈشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

تَشَاخَزَ يَتَشَاخَزُ تَشَاخُزًا الْقَوْمُ: تىللاشتى، جېدەللەشتى.

تَشَادَقَ يَتَشَادَقُ تَشَادُقًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۇلاڭلىدى؛ پۇلاڭلاتتى.

تَشَارَسَ يَتَشَارَسُ تَشَارُسًا الْقَوْمُ: دۈشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى، بىر ـ بىرىگە يامان مۇئامىلىدە بولۇشتى، ئەسكىلىك قىلىشتى.

تَشَارَطَ يَتَشَارَطُ تَشَارُطًا الرَّجُلَانِ: شەرتلەشتى، ۋەدىلەشتى.

تَشَارَكَ يَتَشَارَكُ تَشَارُكًا مَعَهُ: ھەمكارلاشتى، ئورتاقلاشتى، تەڭ بەھرىمەن بولدى، ياردەملەشتى.

تَشَارَكَ فِي جَمْعِيَّةٍ: جەمئىيەت ئەزاسى بولدى، ئىتتىپاققا كىردى، جەمئىيەتكە قاتناشتى.

تَشَازَرَ يَتَشَازَرُ تَشَازُرًا الْقَوْمُ: كۆز قىرى بىلەن قارىدى ، بىر ـ بىرىگە قاراشتى.

تَشَاعَرَ يَتَشَاعَرُ تَشَاعُرًا الرَّجُلُ: ئۆزىنى شائىر قىلىپ كۆرسەتتى، شائىرلىقنى دەۋا قىلدى.

تَشَاغَبَ يَتَشَاغَبُ تَشَاغُبًا الشَّخْصُ: پاراكەندىچىلىك پەيدا قىلدى، غەۋغا چىقاردى، غۇلغۇلا پەيدا قىلدى.

تَشَاغَبَ الرَّجُلَانِ: جېدەللەشتى، چاتاق چىقىرىشتى.

«طَلَبْتُ مِنْهُ حَقِّي فَتَشَاغَبَ وَامْتَنَعَ»: مەن ئۇنىڭدىن ھەققىمنى تەلەپ قىلغانىدىم، ئۇ جېدەللىشىپ ھەققىمنى بېرىشتىن باش تارتتى.

تَشَاغَلَ يَتَشَاغَلُ تَشَاغُلًا بِهِ: مەشغۇل بولدى، شۇغۇللاندى.

تَشَاغَلَ بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

تَشَاغَلَ الشَّخْصُ عَنْهُ: ئۆزىنىڭ ئىشتا ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى؛ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي ... بىلەن بولۇپ كەتتى.

تَشَاقَّ يَتَشَاقُّ تَشَاقًّا الرَّجُلَانِ: دۈشمەنلەشتى، ئۆچلىشىشتى.

تَشَاقَى يَتَشَاقَى تَشَاقِيًا الْوَلَدُ: بالا كەپسىزلىك قىلىپ غەلۋە قىلدى.

تَشَاكَسَ يَتَشَاكَسُ تَشَاكُسًا الرَّجُلَانِ: زىتلاشتى، قىرىشتى، تالاشتى.

تَشَاكَلَ يَتَشَاكَلُ تَشَاكُلًا الشَّيْئَانِ: ئوخشىشىپ كەتتى، بىر ـ بىرىگە قويۇپ قويغاندەك ئوخشىدى.

تَشَاكَى يَتَشَاكَى تَشَاكِيًا: دەرد تۆكتى، شىكايەت قىلدى، ھال ئېيتتى.

تَشَاكَى الْقَوْمُ: بىر ـ بىرى ئۈستىدىن داتلىدى، ئۆز ئارا داتلاشتى، شىكايەت قىلىشتى.

تَشَامَخَ يَتَشَامَخُ تَشَامُخًا: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇرلاشتى، تەكەببۇرلاشتى، چوڭچىلىق قىلدى، مەنمەنچىلىك قىلدى؛ قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

تَشَاوَرَ يَتَشَاوَرُ تَشَاوُرًا مَعَهُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

تَشَاوَرَ الْقَوْمُ: مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«أُرِيدُ أَنْ أَتَشَاوَرَ مَعَهُ فِي هَذَا الْأَمْرِ»: بۇ ئىشتا ئۇنىڭ بىلەن مەسلىھەتلەشمەكچىمەن.

تَشَايَعَ يَتَشَايَعُ تَشَايُعًا الرَّجُلَانِ فِي الْأَمْرِ: تارقىتىشتا ئورتاقلاشتى، تارقالدى، تارالدى.

تَشَايَعَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىر ـ بىرىنىڭ گېپىگە كىردى، ئۆزئارا ئەپلەشتى.

تَشَايَعَ الْقَوْمُ: گۇرۇھلارغا بۆلۈنۈپ كەتتى، فىرقىلارغا بۆلۈندى.

تَشَايَعَتِ الْجِمَالُ: تۆگىلەر تاراپ كەتتى.

تَشَبَّبَ يَتَشَبَّبُ تَشَبُّبًا: ياشلىقىدا ئوينىغان كۆنلىرىنى كۈيلىدى.

تَشَبَّبَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

تَشَبُّبٌ: ياشارماق.

تَشَبَّثَ يَتَشَبَّثُ تَشَبُّثًا بِكَذَا: چىڭ ئېسىلىۋالدى، چاپلاشتى، يېپىشتى، چىڭ تۇرىۋالدى؛ قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

تَشَبَّثَ بِالشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى؛ تەۋە بولدى؛ يېپىشتى، ئېسىلىۋالدى، چىڭ تۇرىۋالدى.

«تَشَبَّثَ الْغَرِيقُ بِطَوْقِ النَّجَاةِ» : سۇغا غەرق بولغان ئادەم قۇتقۇزۇش چەمبىرىكىگە ئېسىلمۇالدى.

تَشَبَّثَ بِرَأْيِهِ: پىكرىدە چىڭ تۇردى.

تَشَبَّطَ يَتَشَبَّطُ تَشَبُّطًا فِي الشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى؛ بېقىندى؛ ئەۋە بولدى.

تَشَبَّعَ يَتَشَبَّعُ تَشَبُّعًا السَّائِلَ: سۈيۇقلۇقنى شورۇالدى، سۈمۈرۈۋالدى.

«تَشَبَّعَتِ السُّوقُ بِكَثِيرٍمِنَ الْمَوَادِّالْإِسْتِهْلَاكِيَّةِ» : بازار ئۇرغۇن ئىستېمال بۇيۇملىرى بىلەن تويۇندى.

تَشَبَّكَ يَتَشَبَّكُ تَشَبُّكًا : ئارىلىشىپ كەتتى، مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، چىرمىشىپ كەتتى، گىرەلەشتى.

تَشَبَّهَ يَتَشَبَّهُ تَشَبُّهًا بِهِ و بِغَيْرِهِ: دورىدى، تەقلىد قىلدى، ئۈلگە ئالدى.

«مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ» «حديث» : كىمكى بىرەر قەۋمنى دورايدىكەن، ئۇ شۇ قەۋمدىن سانىلىدۇ.

تَشْبِيحٌ: قول ئىشارىتى قىلماق، قولىنى چەكمەك.

تَشْبِيهٌ «فِي الْبَلَاغَةِ» : ئىككى نەرسىنىڭ سۈپەت جەھەتتىكى ئورتاقلىقى بولغانلىقتىن بىرىنى يەنە بىرىگە ياتقۇزۇۋېتىش، ئوخشىتىش.

تَشْبِيهٌ «فِي الْفَلْسَفَةِ» : ئىلاھلارنىڭ زاتى ۋە سۈپەتلىرىدە ئۇلارنى ئىنسانغا ئوخشاش تەسەۋۋۇر قىلىش.

تَشْبِيهٌ ج تَشْبِيهَاتٌ وَتَشَابِيهُ: ئوخشىتىش، تەمسىل قىلىش.

تَشَتَّتَ يَتَشَتَّتُ تَشَتُّتًا: تارقالدى، چېچىلدى، پارە-پارە بولۇپ كەتتى.

تَشَتَّتَ الْقَوْمُ: قەۋم تارىلىپ كەتتى، تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى.

تَشَتَّتَ شَمْلُهُم: بىرلىك بۇزۇلدى، تارقاق بولۇپ كەتتى، ئىتتىپاقلىقى بۇزۇلدى.

تَشَتَّتَ أَيْدِي سَبَأ: ئىستەك تارقالدى، يوقالدى، غايىب بولدى، قىلچە ئەسەر قالمىدى، كۆلى كۆككە سورۇلدى، پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى، چاك ـ چېكىدىن بۇسۇلۇپ كەتتى.

تَشَتُّتٌ: ئايرىلماق، چېچىلماق، ئاجراشماق.

تَشَتُّتُ الْأَفْكَارِ: پىكىر چېچىلاڭغۇلىقى.

تَشَتُّتٌ «فِي عِلْمِ الضَّوْءِ» : نۇرنىڭ سۇنىشى.

تَشَتُّتُ الذِّهْنِ: پىكىرنىڭ چېچىلىپ كېتىشى، پىكىرنىڭ مەركەزلەشمەسلىكى.

تَشَتُّتُ الشَّمْلِ: پارچىلانماق، تارقالماق، تاراپ كەتمەك.

تَشَتَّى يَتَشَتَّى تَشَتِّيًا: قىشلىدى، قىشنى ئۆتكۈزدى.

تَشْتِيتٌ: پارچىلىماق، پارە ـ پارە قىلىۋەتمەك، بۆلىۋەتمەك.

تَشْتِيَةٌ: پادىلارنى قىشلاقتا قىشلاتماق.

تَشَجَّبَ يَتَشَجَّبُ تَشَجُّبًا: ئۆلدى، ھالاك بولدى؛ ئازابلاندى.

تَشَجَّجَ يَتَشَجَّجُ تَشَجُّجًا: چاقتى، بۇزۇپ تاشلىدى، سۇندۇردى.

تَشَجَّعَ يَتَشَجَّعُ تَشَجُّعًا: روھلاندى، جانلاندى، غەيرەتكە كەلدى، ئىلھاملاندى.

تَشَجَّعَ الْمُحَارِبُ: جەڭچى كۆچلەندى، غەيرەتكە كەلدى، جۈرئەتلىك بولدى.

تَشَجَّعَ الْجَبَانُ: قورقۇنچاق باتۇر قىياپەتكە كىرىۋالدى.

«تَشَجَّعُوا فَحَمَلُوا عَلَى الْعَدُوِّ» : ئۇلار غەيرەتكە كېلىپ دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلدى.

تَشَجَّنَ يَتَشَجَّنُ تَشَجُّنًا الْأَمْرَ: ئەسلىدى، ئەسكە ئالدى، يادىغا ئالدى، قايغۇردى.

تَشْجِيرٌ: كۆچەت تىكمەك، ئورمان بىنا قىلماق.

تَشْجِيعٌ: روھلاندۇرماق، جانلاندۇرماق، ئىلھام بەرمەك، ئىلھاملاندۇرماق، ئىشەنچىنى ئاشۇرماق.

تَشْحِيمٌ: مايلىماق، ياغلىماق.

زَيْتُ تَشْحِيمٍ: مايلايدىغان ماي، سىلىقلاش مېيى.

تَشَخْبَطَ يَتَشَخْبَطُ تَشَخْبُطًا: تېز يازدى.

تَشَخَّصَ يَتَشَخَّصُ تَشَخُّصًالَهُ: كۆرۈندى، پەيدا بولدى، ئېنىق بولدى، ئايان بولدى، روشەن كۆرۈندى، كۆز ئالدىغا گەۋدىلەندى.

تَشَخَّصَ الْأَمْرُ: تەيىن تاپتى، مەلۇم بولدى، روشەنلەشتى.

تَشْخِيصٌ: دىئاگنوز قويماق، تەكشۈرمەك، دىئاگنوز.

تَشْخِيصِيٌّ: تىياتىرچىلىق؛ دىئاگنوز.

تَشَدَّخَ يَتَشَدَّخُ تَشَدُّخًا الْبِنَاءُ: بىنا يىمىرىلىپ كەتتى، چاك كەتتى.

تَشَدَّدَ يَتَشَدَّدُ تَشَدُّدًا: كۈچەيدى، كەسكىنلەشتى، قاتتىق قول بولدى.

تَشَدَّدَ فِي الْأَمْرِ: چىڭىدى، قاتتىق قول بولدى.

تَشَدَّقَ يَتَشَدَّقُ تَشَدُّقًا بِكَلَامِهِ و فِي الْكَلَامِ: ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلىدى، خىيالىغا كەلگەننى سۆزلىدى، ئاغزىغا باقماي بىلجىرلىدى.

تَشَدَّقَ الرَّجُلُ: چايناش ئۈچۈن قوۋزىنى مىدىرلاتتى.

تَشْدِيدٌ: كۈچەيتمەك، مۇستەھكەملىمەك؛ بېسىم كۈچ؛ باسماق، ئەزمەك، زۇلۇم قىلماق؛ چىڭ تۇرماق، قەتئىي داۋاملاشتۇرماق.

تَشَذَّبَ يَتَشَذَّبُ تَشَذُّبًا: ئاجرالدى، ئايرىلدى، تارقالدى، چېچىلدى.

تَشَذَّبَ الْعُودُ: دەرەخنىڭ سويىپىقى سويۇلدى.

تَشَذَّبَ الْقَوْمُ: قەۋم تارقىلىپ كەتتى.

تَشَذَّرَ يَتَشَذَّرُ تَشَذُّرًا الْقَوْمُ: ئايرىلدى، تارقالدى، چېچىلدى؛ ئاجرالدى، بۆلۈندى.

تَشْذِيبُ الشَّجَرِ: دەرەخنى چاتىماق.

تَشَرْدَقَ يَتَشَرْدَقُ تَشَرْدُقًا: بوغۇلدى، تۇنجۇقتى.

تَشَرْدَمَ يَتَشَرْدَمُ تَشَرْدُمًا: يىرتىلدى.

تَشَرَّبَ يَتَشَرَّبُ تَشَرُّبًا الْمَاءَ وَنَحْوَهُ: سۇنى ئىچىۋالدى، سۈمۈرۈۋالدى، ئىچىگە تارتتى؛ چەكتى؛ نەپەس ئالدى.

تَشَرَّبَ الثَّوْبُ الْعَرَقَ: كىيىم تەرنى سۈمۈرۈۋالدى.

تَشَرَّبَ الدِّقَّةَ مِنْ أَبِيهِ: ئىنچىكىلىكنى دادىسىدىن سىڭدۈردى.

تَشَرَّبَ بِكَذَا: ھۆل ئۆتۈپ كەتتى، ھۆل بولۇپ كەتتى؛ ھۆل تەپچىرەپ چىقتى، تولدى؛ سىڭدى.

تَشَرُّبٌ: سۈمۈرۈۋالماق، شورىۋالماق، ئەممەك، ئىچىگە تارتماق.

تَشَرَّجَ يَتَشَرَّجُ تَشَرُّجًا الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى، قوشۇلدى، چىپىسلاشتى.

تَشَرَّجَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتى.

تَشَرَّخَ يَتَشَرَّخُ تَشَرُّخًا: چىقىلدى، بۆزۈلدى.

تَشَرَّدَ يَتَشَرَّدُ تَشَرُّدًا الْقَوْمُ: سەرسان بولۇپ يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى؛ تارقىلىپ كەتتى، توزۇپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، پارچىلىنىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى.

تَشَرَّدَ الرَّجُلُ: كىشى تەمتىرەپ يۈردى، گاڭگىراپ يۈردى، بېشى قايغان، پۇتى تايغان يەردە يۈردى، سەرگەردان بولۇپ يۈردى.

تَشَرُّدٌ: سەرسانلىق، سەرگەردانلىق.

تَشَرَّطَ يَتَشَرَّطُ تَشَرُّطًا فِي عَمَلِهِ: ئەپچىللىك بىلەن ئىشلىدى.

تَشَرَّطَ عَلَيْهِ: شەرتلەرنى قويدى.

تَشَرَّفَ يَتَشَرَّفُ تَشَرُّفًا الرَّجُلُ: شان - شەرەپكە ئېرىشتى، بەختكە ئېرىشتى.

تَشَرَّفَ لِلشَّيْءِ: ئىنتىزار بولدى، تەشنا بولدى، قارىدى، نەزەر تاشلىدى.

تَشَرَّفَ بِهِ: شان - شەرەپ ھېسابلىدى، شەرەپ دەپ بىلدى.

«يَتَشَرَّفُ بِدَعْوَتِكُمْ إِلَى حُضُورِ...»: ... قاتنىشىپ بېرىشكە سىلەرنى چاقىرىشنى شەرەپ دەپ بىلىدۇ.

تَشَرَّقَ يَتَشَرَّقُ تَشَرُّقًا: ئاپتاپسىنندى، ئاپتاپقا سالدى، ئاپتاپقا قاقلاندى؛ شەرقلەشتى، شەرقنىڭ ئادىتىنى ئۆزلەشتۈردى.

تَشَرْزَمَ يَتَشَرْزَمُ تَشَرْزُمًا: يىرتىلدى.

تَشْرِيحٌ: يارماق، ئىچ باغرىنى يارماق، ئوپېراتسىيە قىلماق.

تَشْرِيحُ الْجُثَّةِ: جەسەتنى يارماق، جەسەتنى ئوپېراتسىيە قىلماق.

تَشْرِيحُ الْمُقَابَلَةِ: سېلىشتۇرما ئاناتومىيە.

عِلْمُ التَّشْرِيحِ: ئاناتومىيە.

تَشْرِيحِيٌّ: ئانوتومىيىلىك.

اَلصِّفَةُ التَّشْرِيحِيَّةُ لِلْمَوْتِ: جەسەتنى يېرىپ كۆرۈش.

تَشْرِيعٌ: قانۇن چىقارماق، قانۇن تۈزمەك.

سُلْطَةُ التَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى.

اَلتَّشْرِيعُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا قانۇن.

إِدَارَةُ الْفَتْوَى وَالتَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ۋە دۆلەت چىقارغان قانۇنلارنى نازارەت قىلىش ئورگىنى.

تَشْرِيعُ الْعَمَلِ: ئەمگەك قانۇنى.

تَشْرِيعِيٌّ: قانۇنى، قانۇنلۇق.

جَمْعِيَّةٌ تَشْرِيعِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش ھەيئىتى.

سُلْطَةٌ تَشْرِيعِيَّةٌ: قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى.

تَشْرِيفٌ ج تَشَارِيفُ: نام، ئابروي، شەرەپ، شەرەپلىك، شان ـ شەرەپ، شانلىق، پەخىر.

تَشْرِيفَةٌ ج تَشْرِيفَاتٌ: مۇراسىم، توي، زىياپەت، ھۆكۈمەت زىياپىتى، قانۇن ـ قائىدىلەر، ئەدەپ ـ قائىدە، قائىدە ـ يوسۇن.

سِجِلُّ التَّشْرِيفَاتِ: مۇراسىملارنى خاتىرىلەش دەپتىرى، مۇراسىملارنى تىزىملاش دەپتىرى.

دِيوَانُ التَّشْرِيفَاتِ: تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىگە قاراشلىق ئورگان بولۇپ، ئۇ ھۆكۈمەتنىڭ تەكلىپى بىلەن كەلگەن ياكى ھۆكۈمەتنىڭ بىرەر ئورگان تەرىپىدىن تەكلىپ قىلىنغان چەت ئەللىك مېھمانلارنى كۈتىۋېلىشقا ئائىت ئىشلارغا رىياسەتچىلىك قىلىدۇ.

رَئِيسُ التَّشْرِيفَاتِ: پادىشاھ ۋە ھۆكۈمەت ساراينىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرلۈك مۇراسىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

مُدِيرُ التَّشْرِيفَاتِ: پادىشاھ ۋە ھۆكۈمەت ساراينىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرلۈك مۇراسىملارنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

تَشْرِيفَاتِيٌّ: مۇراسىملارنى ئۆتكۈزۈشكە مەسئۇل ئەمەلدار، مۇراسىم رىياسەتچىسى.

«تَشْرِيفَاتِيُّ الْقَصْرِ الْمَلِكِيِّ»: پادىشاھ سارىيىدىكى مۇراسىملارنىڭ رىياسەتچىسى، پادىشاھ سارىيىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان تۈرلۈك مۇراسىملارغا رىياسەتچىلىك قىلىدىغان مەسئۇل ئەمەلدار.

تَشْرِيقٌ: ئاپتاپقا سالماق، قاقلىماق.

«لاَ ذَبْحَ إِلاَّ بَعْدَ التَّشْرِيقِ» «حديث»: ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن قۇربانلىق قىلىشقا بولمايدۇ (قۇربانلىقنى پەقەت ھېيت نامىزىدىن كېيىن قىلىشقا بولىدۇ).

أَيَّامُ التَّشْرِيقِ: قۇربان ھېيتىنىڭ 2 ـ، 3 ـ، 4 ـ كۈنلىرى.

تِشْرِينُ الْأَوَّلِ: ئۆكتەبىر (مىلادى 10 ـ ئاي).

تِشْرِينُ الثَّانِي: نويابىر (مىلادى 11 ـ ئاي).

تَشْطِيبٌ: تىلماق، يارماق، يىچماق.

تَشْطِيبُ الْحِسَابِ: ھېساباتنى مۇئامىلىدارغا يوللاپ بەرمەك.

تَشْطِيبُ الْجِلْدِ: تېرىنى تىلماق.

أَجَادَ تَشْطِيبَ اللَّوْحَةِ: تاختىنى ماھارەت بىلەن تىلدى.

تَشْطِيفٌ: يۇيماق؛ يۈز يۇيىدىغان داس.

حَوْضُ التَّشْطِيفِ: يۈز يۇيىدىغان داس.

تَشَظَّى يَتَشَظَّى تَشَظِّيًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى، چېچىلدى.

تَشَظٍّ: پارچىلانماق، يېرىلماق.

تَشَعَّبَ يَتَشَعَّبُ تَشَعُّبًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى؛ تەقسىم قىلىندى؛ ئەۋەتىلدى.

تَشَعَّبَتِ الْآرَاءُ: پىكىرلاردا ئىختىلاپ كۆرۈلدى، شاخلاپ كەتتى.

تَشَعَّبَ الْقَوْمُ: بۆلۈنۈپ كەتتى.

تَشَعُّبٌ: شاخلىماق، بۆلۈنمەك، ئايرىلماق.

تَشَعَّثَ يَتَشَعَّثُ تَشَعُّثًا الشَّعْرُ: چاچ پاخپايدى، چاچ يېيىلدى.

تَشَعَّثَ مِنَ الطَّعَامِ: ئازراق بىر نەرسە يېدى.

تَشَعَّثَ رَأْسُ الْمِسْوَاكِ: مىسۋاكنىڭ ئۇچى تىتىلىپ كەتتى، مىسۋاك ئۇچى پورۇلۇپ كەتتى.

تَشَعَّعَ يَتَشَعَّعُ تَشَعُّعًا النُّورُ: تەرەپ ـ تەرەپكە نۇر چېچىلدى.

تَشَعَّلَ يَتَشَعَّلُ تَشَعُّلاً النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ئوت تۇتاشتى، ئوت ياندى.

تَشَعْلَقَ يَتَشَعْلَقُ تَشَعْلُقًا: يېپىشتى، چاپلاشتى، چىرماشتى.

تَشْغِيلٌ: ئەمگەككە سالماق، ئىشقا سالماق، ئىش

بەرمەك، ئىشقا ئورۇنلاشتۇرماق.

مَكْتَبُ التَّشْغِيلِ: ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ئورنى.

اَلْحَبْسُ مَعَ التَّشْغِيلِ: قولغا ئېلىپ، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش جازاسى بېرىش.

تَشَفَّعَ يَتَشَفَّعُ تَشَفُّعًا لَهُ: ۋاستىچىلىك قىلدى، ياراشتۇردى، مۇرەسسە قىلدى، تىلىۋالدى، ئۆتۈندى، شاپائەت قىلدى.

تَشَفَّعَ بِهِ: ئۇنى ۋاستە قىلىپ يېلىندى، يالۋۇردى، ئىلتىجا قىلدى.

تَشَفَّعَ الرَّجُلُ: شافىئى مەزھىپىگە كىردى.

تَشَفَّعَ عِنْدَ فُلَانٍ فِي الْأَمْرِ: پالانى ئىشتا پوكونىغا ئىلتىجا قىلدى، ئىشتا باشقىلاردىن ئۆتۈندى، باشقىلارنى ۋاستىچى قىلدى.

تَشَفَّى يَتَشَفَّى تَشَفِّيًا بِكَذَا: ... دىن ساقايدى، ... سەۋەبىدىن شىپالىق تاپتى.

تَشَفَّى مِنْ خَصْمِهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، قىساس ئالدى.

تَشَفَّى مِنْ عَدُوِّهِ: دۈشمىنىدىن ئەنتىنى ئالدى، ئۆچىنى ئالدى، قىساس ئالدى.

تَشَقَّقَ يَتَشَقَّقُ تَشَقُّقًا الْمَنْزِلُ: ئۆينىڭ تېمىغا چاك كەتتى.

تَشَقَّقَ الْحَطَبُ: ئوتۇن كېسىلەندى.

تَشَقَّقَ الْأَرْضُ: يەر يېرىلدى.

«يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا» (قرآن): ئۇ كۈندە يەر يېرىلىپ ئۇلار (قەبرىلىرىدىن) تېز چىقىپ كېلىدۇ.

تَشَكَّرَ يَتَشَكَّرُ تَشَكُّرًا لَهُ: رەھمەت ئېيتتى، تەشەككۈر بىلدۈردى، مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

تَشَكُّرٌ ج تَشَكُّرَاتٌ: تەشەككۈر، رەھمەت، ھەشقاللا.

«عَبَّرَ لَهُ عَنْ تَشَكُّرَاتِهِ الْحَارَّةِ»: ئۇنىڭغا قىزغىن تەشەككۈرلىرىنى بايان قىلدى.

تَشَكَّكَ يَتَشَكَّكُ تَشَكُّكًا فِي الْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، شۈبھىلەندى.

«تَشَكَّكْتُ فِي صِحَّةِ أَقْوَالِكَ»: سېنىڭ سۆزۈڭنىڭ توغرىلىقىدىن گۇمانلاندىم.

تَشَكَّلَ يَتَشَكَّلُ تَشَكُّلًا: شەكىلگە كىردى، سۈرەتكە كىردى، شەكىللەندى.

«تَشَكَّلَ الْجَنِينُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ»: بالا ئانىنىڭ قورسىقىدىكى چېغىدىلا شەكىلگە كىردى.

تَشَكَّى يَتَشَكَّى تَشَكِّيًا إِلَيْهِ: دەرد تۆكتى، ھال ئېيتتى، شىكايەت قىلدى؛ كېسەل بولدى، ئاغرىپ قالدى.

تَشَكَّى الْأَمْرَ: ئىزھار قىلدى، بايان قىلدى.

تَشَكَّى مِنَ الدَّاءِ: كېسەلدىن شىكايەت قىلدى، كېسەلدىن داتلىدى، كېسەلدىن ھال ئېيتتى، كېسەلدىن ئىگرىدى.

تَشْكِيلٌ ج تَشْكِيلَاتٌ: بىرەر نەرسىنىڭ بىرقانچە خىللىرى بىر يۈرۈش نەرسە، خىلمۇ خىل نەرسە؛ بىرلەشمە، تەشكىلات، ئۇيۇشما، تەشكىل.

تَشْكِيلٌ سِرِّيٌّ: مەخپىي تەشكىلات.

«هَاجَمَ تَشْكِيلٌ مِنَ الطَّائِرَاتِ أَهْدَافًا لِلْعَدُوِّ»: ئايروپىلانلار توپى دۈشمەن نىشانىغا ھۇجۇم قىلدى.

«أَحْضِرْ تَشْكِيلَةً مِنَ الْمُقَبِّلَاتِ»: ئىشتەي ئاچىدىغان دورا ـ دەرمەكلەرنىڭ بىرقانچە خىلىنى كەلتۈر.

تَشْكِيلٌ: زىر ـ زەبەر قويماق؛ سۈرەتلىمەك؛ سىزماق؛ شەكىللەندۈرمەك.

تَشْكِيلُ النَّصِّ: تېكىستكە زىر ـ زەبەر قويماق.

تَشْكِيلُ الْوِزَارَةِ: مىنىستىرلىقلارنى تەشكىللىمەك.

تَشْكِيلِيٌّ: تەشكىللىك.

اَلْفُنُونُ التَّشْكِيلِيَّةُ: رەسساملىق، ھەيكەلتاراشلىق، فوتوگرافىيە سەنئىتى.

تَشَمَّرَ يَتَشَمَّرُ تَشَمُّرًا: ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى، ھاپىلا ـ شاپىلا ماڭدى.

تَشَمَّرَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَشَمَّزَ يَتَشَمَّزُ تَشَمُّزًا وَجْهُهُ: قوشۇمىسى تۈرۈلدى، چەكچەيدى، كۆز ئالايتتى.

تَشَمَّسَ يَتَشَمَّسُ تَشَمُّسًا الرَّجُلُ: ئاپتاپقا قاقلاندى، ئاپتاپ ئۆتۈپ كەتتى، ئىسسىق ئۆتۈپ كەتتى.

تَشَمُّسٌ: ئاپتاپقا قاقلانماق؛ ھەركۈنى زېمىن قوبۇل قىلىدىغان قۇياش ئېنېرگىيىسى.

تَشَمَّعَ يَتَشَمَّعُ تَشَمُّعًا: سىرلاندى، بويالدى، سۈرتۈلدى.

تَشَمَّلَ يَتَشَمَّلُ تَشَمُّلاً بِالشَّمْلَةِ: يېپىنىۋالدى، ئورىنىۋالدى.

تَشَمَّمَ يَتَشَمَّمُ تَشَمُّمًا الشَّيْءَ: ئالدىرىماي پۇرىدى.

تَشَمَّمَ الْأَخْبَارَ: خەۋەرلەرنى سۈرۈشتە قىلدى، سۈرۈشتۈرۈپبىلدى، دېرىكىنى ئاڭلىدى، تىڭ-تىڭلىدى؛ تەكشۈردى، ئىزدەندى.

تَشَمُّمَةٌ: تۇيدى، كۆزى يەتتى، تېگىگە يەتتى؛ ياخشى چۈشەندى.

تَشْمِيتٌ: چۈشكۈرگۈچىگە «يَرْحَمُكَ اللّٰهُ» دېمەك.

«مِنَ السُّنَّةِ تَشْمِيتُ الْعَاطِسِ»: چۈشكۈرگۈچىگە «يَرْحَمُكَ اللّٰهُ» دېيىش سۈننەتتۇر.

تَشَنَّجَ يَتَشَنَّجُ تَشَنُّجًا: تارايدى، يىغىلىپ قالدى، تارتىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، قورۇلدى.

تَشَنَّجَتْ عَضَلَاتُهُ: بۆلجۈڭ گۆشلىرى تارتىشتى.

تَشَنَّجَ الشَّخْصُ «فِي الطِّبِّ»: نېرۋا پالالىسىيە-تىنىدىن بۇزۇلۇشى سەۋەبىدىن پۇت ـ قول ۋە يۈزلىرى تارتىشتى.

تَشَنُّجٌ: تارتىشىش.

تَشَنَّنَ يَتَشَنَّنُ تَشَنُّنًا: ئۇپىردى، خورىدى.

تَشَهَّدَ يَتَشَهَّدُ تَشَهُّدًا الرَّجُلُ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ»: دېدى؛ كەلىمە شاھادەت ئېيتتى، تەشەھھۇد ئوقۇدى.

تَشَهُّدُ الْمُصَلِّي: ناماز ئوقۇغۇچى تەشەھھۇد «اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ...»: نى ئوقۇدى.

تَشَهَّى يَتَشَهَّى تَشَهِّيًا الشَّيْءَ: بەختلىك بولۇشنى ئارزۇ قىلدى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، سېغىندى، ئەسلىدى ... دىن خۇشاللىق ھېس قىلدى.

تَشَوَّرَ يَتَشَوَّرُ تَشَوُّرًا: خىجىل بولدى، ئۇيالدى، نومۇس قىلدى، ئىزا تارتتى.

تَشَوَّشَ يَتَشَوَّشُ تَشَوُّشًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، پاراكەندە بولدى.

تَشَوَّقَ يَتَشَوَّقُ تَشَوُّقًا مِنَ السَّطْحِ: ئۆگزىدىن ئىگىلىشىپ قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى، تەكشۈردى، كۆزەتتى.

تَشَوَّقَ إِلَى فُلَانٍ: قارىدى، نەزەر سالدى، سېغىندى.

تَشَوَّقَ يَتَشَوَّقُ تَشَوُّقًا الشَّيْءَ: تەشنا بولدى، سېغىندى، ئەسلىدى، ئارزۇ قىلدى.

تَشَوَّقَ إِلَى الشَّيْءِ: ئىشتىياقى كۆچەيدى، سېغىندى، زوقمەن بولدى.

تَشَوَّنَ يَتَشَوَّنُ تَشَوُّنًا: ئەقىلسىزلىق قىلدى، نادانلىق قىلدى، قابىلىيەتسىز بولدى.

تَشَوَّهَ يَتَشَوَّهُ تَشَوُّهًا: سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى؛ بۇزدى، بۇزۇپ كۆرسەتتى؛ بۇرمىلىدى.

تَشَوَّهَ سُمْعَتُهُ: ئابرۇيىغا تەسىر يەتكۈزدى، نامىنى بۇلغىدى.

تَشَوُّهٌ: مېيىپ بولماق، مەجرۇھ بولماق؛ غەيرىي نورماللىق، قىڭغىر ـ سىڭغىر.

تَشْوِيشٌ: قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك، تەرتىپسىزلىك.

تَشَيْطَنَ يَتَشَيْطَنُ تَشَيْطُنًا: شەيتانغا ئوخشاپ قالدى، شەيتان بولۇپ قالدى، ئالۋاستىغا ئايلاندى، شەيتانلىق قىلىقنى قىلدى.

تَشَيَّخَ يَتَشَيَّخُ تَشَيُّخًا: قېرىدى، ياشاندى، قېرى بولۇۋالدى.

تَشْيِيدٌ: قۇرماق، ياسىماق، بەرپا قىلماق.

تَشَيَّطَ يَتَشَيَّطُ تَشَيُّطًا الشَّيْءُ: كۆيدى.

تَشَيَّطَ دَمُهُ: قېنى قىزىدى.

تَشَيَّعَ يَتَشَيَّعُ تَشَيُّعًا: شىئە بولدى.

تَشَيَّعَ الرَّجُلُ: شىئە مەزھىپىگە كىردى.

تَشْيِيعٌ: ئۇزىتىش، ئەگىشىپ ماڭماق، پىكىر بىرلىكىگە كېلىش.

تَشْيِيعُ الْجَنَازَةِ: جىنازا ئۇزىتىش.

تَصَاعَى يَتَصَاعَى تَصَاعِيًا: تۇۋلىدى، ۋارقىرىدى، جارقىرىدى؛ ئۆكسۈپ يىغلىدى.

تَصَابَى يَتَصَابَى تَصَابِيًا الشَّخْصُ: كىچىك بالا بولۇۋالدى، تەنتەكلىك قىلدى، كىچىك بالىلىق قىلىقىنى قىلدى؛ بالىلىق قىلدى.

شَيْخٌ يَتَصَابَى: كىچىك بالىلىق قىلىقلىرىنى قىلىدىغان بوۋاي.

تَصَابَى الْمَرْأَةَ: ئايالنى يولدىن چىقاردى، ئايالنى ئېزىقتۇردى، ئازدۇردى.

تَصَاحَبَ يَتَصَاحَبُ تَصَاحُبًا الشَّخْصَانِ: ھەمراھ بولدى، دوستلاشتى، دوست بولدى، دوست تۇتتى، مۇناسىۋەتلەشتى.

تَصَاحَبَ الْقَوْمُ: ئورتاقلاشتى.

تَصَاحَبُوا فِي زِرَاعَةِ الْقُطْنِ: پاختا تېرىشتا ئورتاقلاشتى.

تَصَاخَبَ يَتَصَاخَبُ تَصَاخُبًا الْقَوْمُ: داۋراڭ سېلىشتى، قىيا - چىيا قىلىشتى، شاۋقۇن - سۈرەن كۆتۈردى، ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشتى.

تَصَادَفَ يَتَصَادَفُ تَصَادُفًا الشَّخْصَانِ: تۇيۇقسىز ئۇچراشتى، يولۇقۇشتى.

تَصَادَفْنَا فِي الشَّارِعِ: كوچىدا ئۇچرىشىپ قالدى.

تَصَادَقَ يَتَصَادَقُ تَصَادُقًا الشَّخْصَانِ: دوستانە سۆھبەتلەشتى.

تَصَادَقَ الشَّخْصَانِ الْحَدِيثَ: ئۆزئارا ئەستايىدىل بولدى.

تَصَادَقَ الشَّخْصَانِ عَلَى الْأَمْرِ: ئېتىراپ قىلىشتى.

تَصَادَقَا عَلَى شُرُوطِ الْبَيْعِ: سودا - سېتىقتىكى شەرتلەرگە ئەمەل قىلىشتى.

تَصَادُقٌ: دوستلۇق، مېھرىبانلىق، دوستانە.

تَصَادَمَ يَتَصَادَمُ تَصَادُمًا: ئۇرۇلدى، سوقۇلدى، تېگىپ كەتتى، توقۇنۇشتى.

تَصَادَمَ السَّفِينَتَانِ: ئىككى پاراخوت سوقۇلۇپ كەتتى.

تَصَادَمَ الْوَلَدَانِ: بالا بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى.

تَصَادَمَتِ الْآرَاءُ: پىكىرلەر توقۇنۇشۇپ قالدى.

«تَصَادَمَ شَهَادَتُهُ مَعَ أَقْوَالِ الشُّهُودِ الْآخَرِينَ:» ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى باشقىلارنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن قارشىلىشىپ قالدى.

تَصَادُمٌ: سوقۇلۇشۇپ كەتمەك، توقۇنۇشۇپ قالماق.

تَصَادُمُ قِطَارَيْنِ: ئىككى پويىزنىڭ سوقۇلۇپ كېتىشى.

تَصَادُمُ الْأَحْزَابِ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلامدا پارتىـ

يىلەرنىڭ توقۇنۇشۇپ قىلىشى.

تَصَارَحَ يَتَصَارَحُ تَصَارُحًا: ئاقكۆڭۈللۈك بىلەن سۆزلەشتى، سەمىمىي سۆھبەتلەشتى.

تَصَارَخَ يَتَصَارَخُ تَصَارُخًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا تولىشىپ ياردەمگە چاقىرىشتى.

تَصَارَعَ يَتَصَارَعُ تَصَارُعًا: ئۆز ئارا ئېلىشىشتى، تۇتۇشتى، چېلىشتى.

تَصَاعَبَ يَتَصَاعَبُ تَصَاعُبًا مَعَهُ: تەڭلىكتە قويدى، قىيىنچىلىققا سالدى.

تَصَاعَدَ يَتَصَاعَدُ تَصَاعُدًا الشَّيْءُ: يۇقىرى كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى.

تَصَاعَدَ الدُّخَانُ: تۈتۈن يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

تَصَاعَدَتِ الْأَسْعَارُ: باھا ئۆرلەپ كەتتى.

تَصَاعَدَتِ الْحَرْبُ بَيْنَ الْأَشِقَّاءِ: قېرىنداشلار ئارىسىدا جېدەل كېڭەيدى.

تَصَاعَدَتْ أَصْوَاتُ الْمُتَظَاهِرِينَ: نامايىشچىلارنىڭ ئاۋازى كۆتۈرۈلدى.

تَصَاعُدٌ: پەيدىنپەي كۆتۈرۈلمەك، ئاستا - ئاستا ئۆرلىمەك.

«شَاهَدْنَا فِي التِّلْفِزْيُونِ تَصَاعُدَ الْمُتَسَلِّقِينَ عَلَى الْجِبَالِ الشَّامِخَةِ»: بىز تېلېۋىزوردا تاغقا چىققۇچىلارنىڭ ئېگىز تاغلارغا ئاستا چىقىۋاتقانلىقىنى كۆردۇق.

تَصَاعُدِيٌّ: پەيدىنپەي ئۆرلەشكە مەنسۇپ، تەدرىجى ئۆرلەشكە مەنسۇپ؛ تەرەققىيپەرۋەرلىك ۋە ئىلغارلىققا مەنسۇپ.

عَدٌّ تَصَاعُدِيٌّ: بىردىنبىر ساناش، پەيدىنپەي ساناش.

مَوَاقِفُ حِزْبِيَّةٌ تَصَاعُدِيَّةٌ: پارتىيىنىڭ تەرەققىيپەرۋەرلىك مەيدانى.

ضَرَائِبُ تَصَاعُدِيَّةٌ: ھەسسىلەپ ئېشىپ بارىدىغان باج.

ضَرِيبَةٌ تَصَاعُدِيَّةٌ: پەيدىنپەي ئېشىپ بارىدىغان باج.

تَصَاغَرَ يَتَصَاغَرُ تَصَاغُرًا الشَّيْخُ: بوۋاي كىچىك بالا بولۇۋالدى، كىچىك بالىنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَاغَرَ الرَّجُلُ: بالىلىق قىلدى، كىچىك بالىلار-

نىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَاغَرَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ: روھسىزلاندى، روھى چۈشتى، كەيپى ئۆچتى، ئىشەنچىسىنى يوقاتتى.

تَصَاغَرَ ذُلًّا أَمَامَ أَهْلِ السُّلْطَةِ: ھۆكۈمرانلار ئالدىدا خورلاندى.

تَصَافَحَ يَتَصَافَحُ تَصَافُحًا: قول ئېلىشتى، قول سىقىشتى، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

تَصَافَحَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب بىر - بىرى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

تَصَافَحَتِ الْأَجْفَانُ: كۆز يۇمۇلدى.

تَصَاقَّ يَتَصَاقُّ تَصَاقًّا: سەپكە تۈرۈشتى، رەتكە تۈرۈشتى، باراۋەر تۈرۈشتى، قاتارغا تۈرۈشتى، رەتكە تىزىلدى.

تَصَافَقَ يَتَصَافَقُ تَصَافُقًا الْبَائِعُ وَالْمُشْتَرِي: سودا-سېتىقنى پۈتتۈردى.

تَصَافَى يَتَصَافَى تَصَافِيًا الشَّخْصَانِ: دوست بولۇشتى، ئىناق بولۇشتى.

تَصَالَحَ يَتَصَالَحُ تَصَالُحًا الْقَوْمُ: يارىشىپ قالدى، كېلىشىپ قالدى، مۇرەسسە قىلىشتى، ئەپلەشتى.

تَصَالَحَتِ الدَّوْلَتَانِ: ئىككى دۆلەت يارىشىپ قالدى.

تَصَامَّ يَتَصَامُّ تَصَامًّا عَنِ الْحَدِيثِ: ئاڭلىماس بولۇۋالدى، قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى.

تَصَامَّ الشَّخْصُ: گاس بولۇۋالدى.

«يَتَصَامُّ الْوَلَدُ عَنْ نَصِيحَةِ جَدِّهِ»: بالا بوۋىسىنىڭ نەسىھىتىگە قۇلاق سالمايۋاتىدۇ.

تَصَاهَرَ يَتَصَاهَرُ تَصَاهُرًا الْقَوْمُ: قۇدىلاشتى، قۇدا-باجا بولۇشتى.

تَصَاوَلَ يَتَصَاوَلُ تَصَاوُلًا: زەربە بېرىشتى، جىددىي ھۇجۇم قىلىشتى، شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلىشتى.

تَصَايَحَ يَتَصَايَحُ تَصَايُحًا: تووۋلاشتى، ۋارقىراشتى، جارقىراشتى، چۇقان - سۈرەن كۆتۈردى.

تَصَايَحَ التَّلَامِيذُ فِي سَاحَةِ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپ مەيدانىدا ئوقۇغۇچىلار ۋارقىراشتى.

تَصَبَّبَ يَتَصَبَّبُ تَصَبُّبًا: ئاقتى، قۇيۇلدى، ئېقىپ كىردى؛ ئىشق - مۇھەببەت دەۋاسىنى قىلدى.

تَصَبَّبَ الْعَرَقُ مِنْ جَبِينِهِ: پېشانىسىدىن تەر ئاقتى؛ ئۇ يالىدى، خىجىل بولدى.

تَصَبَّبَ الشَّابُّ لِإِغْرَاءِ الْفَتَاةِ: يىگىت قىزنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن ئىشق - مۇھەببەت دەۋاسى قىلدى، قىزنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن ساقال تاشلىدى.

تَصَبَّبَ وَجْهُهُ عَرَقًا: تەرگە چۆمۈلدى، يۈز - كۆزىدىن تەر ئاقتى؛ ئۇيالدى، خىجىل بولدى.

تَصَبَّحَ يَتَصَبَّحُ تَصَبُّحًا: ناشتا قىلدى، ئەتىگەنلىك تاماق يېدى؛ تاڭ سۈزۈلۈش بىلەن كۈن چىقىشنىڭ ئارىلىقىدا ئۇخلىدى.

تَصَبُّحَةٌ: ئەتىگەندە ئۇچراشتى، ئەتىگەندە قوبۇل قىلدى.

«لَقَدْ اِنْتَهَى مِنَ الْعَمَلِ لِذَالِكَ يَتَصَبَّبُ وَجْهُهُ عَرَقًا:» ئۇ ئەمگەكتىن ئەمدى چۈشتى، شۇڭا ئۇنىڭ يۈزىدىن تەر ئاقماقتا.

تَصَبَّرَ يَتَصَبَّرُ تَصَبُّرًا عَلَى الْأَمْرِ: چىداشلىق بەردى، بەرداشلىق بەردى، سەۋرى - تاقەت قىلدى.

تَصَبَّرَ لَهُ: كۈتتى، ساقلاپ تۇردى.

تَصَبَّرَ عَنْهُ: رەت قىلدى، باش تارتتى.

تَصَبَّرَ عَلَى الْجُوعِ: ئاچلىققا چىدىدى.

تَصَبَّرَ فُلَانٌ: سەۋرچانلىق كۆرسەتتى.

تَصَبَّرَ الْجَرِيحُ: يارىدار چىدىدى، يارىدار چىداملىق بولدى.

تَصَبَّى يَتَصَبَّى تَصَبِّيًا: ئويۇنغا بېرىلىپ كەتتى، ياشاردى.

تَصَبَّى الْمَرْأَةَ: ئايالنى يولدىن چىقاردى، ئازدۇردى.

تَصْبِيرٌ: سەۋرى - تاقەت قىلىشقا ئۈندىمەك، تاقەت قىلىشنى كۈتمەك.

تَصْبِيرَةٌ: ئاچ قورساق ئادەم تاماق تەييار بولغىچە بەپ تۇرىدىغان ئازغىنا يېمەكلىك.

تَصَخَّبَ يَتَصَخَّبُ تَصَخُّبًا: خىجىل بولدى، ھايا قىلدى.

تَصَخَّحَ يَتَصَخَّحُ تَصَخُّحًا بِكَذَا: داۋالاندى.

تَصَخَّرَ يَتَصَخَّرُ تَصَخُّرًا الْمَكَانُ: جاي چۆللىشىپ كەتتى.

تَصَحُّرٌ: چۆللەشمەك.

مُقَاوَمَةُ التَّصَحُّرِ: چۆللىشىشكە قارشى كۈرەش قىلماق.

تَصَحَّفَ يَتَصَحَّفُ تَصَحُّفًا القَارِئُ: كىتابخان خاتا ئوقۇدى، خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَصْحِيحٌ: (خاتانى) تۈزەتمەك؛ سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈرمەك؛ ئىمزا قويماق؛ ئەسلىگە كەلتۈرمەك؛ توغرىلىماق.

جَمْعُ التَّصْحِيحِ: ساغلام شەكىلدىكى كۆپلۈك.

إِجْرَاءَاتُ التَّصْحِيحِ: تۈزىتىش تەدبىرلىرى.

تَصْحِيحِيٌّ: ئىمزا قويماق.

حَرَكَةٌ تَصْحِيحِيَّةٌ: ئۆزگەرتىش ھەرىكىتى.

ثَوْرَةٌ تَصْحِيحِيَّةٌ: ئۆزگەرتىش ئىنقىلابى.

تَصْحِيفٌ ج تَصْحِيفَاتٌ: مەتبەئەدە ھەرپ خاتالىقە- نى سادىر قىلىش؛ كېزىت قاتارلىقلانى خاتا ئوقۇش.

تَصْحِيفٌ فِي الطِّبَاعَةِ: باسما خاتالىقى.

وَرَقُ التَّصْحِيفِ: ماترىتسىغا ئىپلىش قەغىزى.

تَصَخَّرَ يَتَصَخَّرُ تَصَخُّرًا ـ تِ المَادَّةُ: تاشقا ئايلاندى.

تَصَدَّرَ يَتَصَدَّرُ تَصَدُّرًا: قارشى تۇردى، توسقۇنلۇق قىلدى، ئىمتىراز بىلدۇردى.

تَصَدَّرَ الشَّخْصُ: تۆردە ئولتۇردى.

تَصَدَّرَ المَجْلِسَ: يىغىننى باشقۇردى، رىياسەت- چىلىك قىلدى.

تَصَدَّرَ الحَفْلَةَ: سورۇن تۆرىدە ئولتۇردى.

«تَصَدَّرَتِ العَرُوسُ حَفْلَ الزِّفَافِ»: قىز توي مۇراسىمىنىڭ تۆرىدە ئولتۇردى.

تَصَدَّرَ الوَزِيرُ الاجْتِمَاعَ: مىنىستىر يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَصَدَّعَ يَتَصَدَّعُ تَصَدُّعًا: يېرىلدى، دەز كەتتى.

تَصَدَّعَ الجِدَارُ: تام يېرىلدى، دەزكەتتى.

تَصَدَّعَ الصَّبَاحُ: تاڭ يورىدى.

تَصَدَّعَتِ القُوَى الحِزْبِيَّةُ: پارتىيىسىنىڭ كۈچى بۆلۈنۈپ كەتتى.

مَنْظَرٌ يَتَصَدَّعُ لَهُ القُلُوبُ: كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىدىغان كۆرۈنۈش، دىللارنى ئېزىدىغان كۆرۈنۈش.

تَصَدَّعَ القَوْمُ: بۆلۈندى، پارچىلاندى.

تَصَدَّقَ يَتَصَدَّقُ تَصَدُّقًا: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇر- دى، باش تارتتى.

تَصَدَّقَ يَتَصَدَّقُ تَصَدُّقًا: سەدىقە بەردى.

تَصَدَّقَ عَلَيْهِ بِكِسَاءٍ: كىيىمنى سەدىقە قىلدى.

«فَأَوْفِ لَنَا الكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا» (قرآن): بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن، بىزگە سەدىقە قىلغىن.

تَصَدَّقَ عَلَى الفَقِيرِ بِكَذَا: پېقىرغا سەدىقە بەردى.

تَصَدَّى يَتَصَدَّى تَصَدِّيًا لَهُ: ئارىلاشتى، مۇداخىلە قىلدى؛ قارشى تۇردى، توسقۇنلۇق قىلدى، قارشىلاشتى.

تَصَدَّى لِلأَمْرِ: دىققەتتىنى يىغدى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

تَصَدَّى لَهُ: ئارىلاشتى، مۇداخىلە قىلدى، قارشى تۇردى؛ توغرىلاندى، يۈزلەندى.

«أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى» (قرآن): ئۆزىنى (ئىماندىن) بىھاجەت ھېسابلايدىغان ئادەمگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىسەن.

«تَصَدَّى الغَزَالِيُّ لِلرَّدِّ عَلَى الأَفْكَارِ الفَلْسَفِيَّةِ»: غەززالى پەلسەپىۋى پىكىرلەرگە رەددىيە بېرىشكە يۈزلەندى.

تَصَدٍّ (التَّصَدِّي): قارشىلىشىش.

جَبْهَةُ الصُّمُودِ وَالتَّصَدِّي: قارشىلىشىش سېپى (ئىسرائىلىيىگە قارشى تۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىدىغان بەزى ئەرەب دۆلەتلىرىگە قارىتا قويۇلغان مەخسۇس ئىسىم).

تَصْدِيَةٌ: چاۋاك چالماق.

«وَمَا كَانَ صَلاتُهُمْ عِنْدَ البَيْتِ إِلاَّ مُكَاءً وَتَصْدِيَةً» (قرآن): ئۇلارنىڭ مەسچىتى ھەرەم يېنىدىكى ئىبادىتى پەقەت ئىسقىرتماق، چاۋاك چالماق- تىنلا ئىبارەت بولدى.

تَصْدِيرٌ: ئېكسپورت قىلماق، سىرتقا چىقارماق؛ باشلىماق، ئۇتۇش قىلماق؛ مۇقەددىمە، سۆز بېشى، كىرىش سۆز.

تَصْدِيرِيٌّ: ئېكسپورتقا ئائىت.

صِنَاعَاتٌ تَصْدِيرِيَّةٌ: ئېكسپورت سانائىتى.

تَصْدِيعٌ: قاتتىق باش ئاغرىماق.

تَصْدِيقٌ: ئىشەنمەك، تەستىقلىماق؛ ئىشەنچ قىلماق، ئېتىقاد قىلماق، تونۇماق.

سُرْعَةُ التَّصْدِيقِ: ئاسان ئىشەنمەك.

اَلتَّصْدِيقُ عَلَى نَتِيْجَةِ الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلام نەتىجىسىنى ئېتىراپ قىلماق.

«كَلَامُكَ غَيْرُ قَابِلٍ لِلتَّصْدِيقِ:» سىنىڭ سۆزۈڭگە ئىشەنچىسىز.

تَصْدِيقُ رَئِيسِ الْبَلَدِيَّةِ عَلَى صِحَّةِ الْإِمْضَاءِ: قول قويغانلىقنىڭ راستلىقىغا شەھەر باشلىقىنىڭ ئىسپاتى.

سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: ئاسان ئىشىنىپ كېتىدىغان.

فُلَانٌ سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: پالانى ئاسان ئىشىنىپ كەتكۈچى.

تَصَرَّحَ يَتَصَرَّحُ تَصَرُّحًا: تىنىدى، سۆزۈلدى؛ تىندۇردى.

تَصَرَّفَ يَتَصَرَّفُ تَصَرُّفًا: ئورۇنلاشتۇردى، جايلاشتۇردى، بىر تەرەپ قىلدى.

تَصَرَّفَ فِي الْأَمْرِ: بىر تەرەپ قىلدى، باشقۇردى.

تَصَرَّفَتِ الْكَلِمَةُ: سۆز تۈرلەندى.

تَصَرَّفَ الشَّخْصُ: ھەرىكەت قىلدى، مۇئەييەن يۈرۈش - تۇرۇشتا بولدى.

تَصَرَّفَتِ الْمِيَاهُ: سۇلار مۇئەييەن ئېقىمدا ئاقتى.

«تَصَرَّفَتْ بِهِ الْأَحْوَالُ مِنْ عُسْرٍ إِلَى يُسْرٍ»: قىيىن شارائىت ئوڭۇشلۇق شارائىتقا ئۆزگەردى.

«تَصَرَّفَ الشَّيْخُ تَصَرُّفَ الصِّبْيَانِ»: بوۋاي كىچىك بالىلارنىڭ قىلىقىنى قىلدى.

تَصَرَّفَتْ فِي إِدَارَةِ الشَّرِكَةِ: شىركەتنى باشقۇردى.

تَصَرُّفٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، جايلاشتۇرماق، نىرى - بېرى قىلماق، ھەل قىلماق، بىر تەرەپ قىلماق.

تَصَرُّفٌ ج تَصَرُّفَاتٌ: يۈرۈش - تۇرۇش؛ ئەخلاق؛ ھەرىكەت، ئىش.

مُطْلَقُ التَّصَرُّفِ: تولۇق ھوقۇقلۇق.

تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

تَحْتَ تَصَرُّفِ الْوَزِيرِ: مىنىستىرگە تەۋە.

تَحْتَ تَصَرُّفِ الْاِسْتِعْمَارِ: مۇستەملىكە ئاستىدا، جاھانگىرلىك ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا.

تَصَرُّفُ النَّهْرِ: دەريا يار ئېلىپ كېتىش.

بِتَصَرُّفٍ: ئەركىن، ئىختىيار، مۇستەقىل، خالىغانچە.

تَصَرُّفُ الشَّبَابِ: ياشلىقتىكى يۈرۈش - تۇرۇش.

اَلتَّصَرُّفُ فِي شُئُونِ الشَّرِكَةِ: شىركەت ئىشلىرىنى باشقۇرۇش.

وَضَعَ شَيْئًا تَحْتَ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ باشقۇرۇشىغا قويدى، مەسئۇلىيەتنى ئۇنىڭغا يۈكلىدى.

اَلتَّصَرُّفُ فِي الضَّيْعَةِ (فِي الْقَانُونِ): تېرىلغۇ يەر ياكى تۇرالغۇ مۈلۈك باشقۇرۇش.

نَقَلَ الْكَلَامَ بِتَصَرُّفٍ: سۆزنى ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلدى.

تَصَرُّفَاتُ الزَّمَانِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى ۋە مۇسىبەتلىرى.

تَصْرِيحٌ ج تَصْرِيحَاتٌ و تَصَارِيحُ: باياناتا، ختابنامە؛ رۇخسەتنامە، ئىجازەتنامە؛ باياناتنامە؛ رۇخسەت قىلماق، ئىجازەت قىلماق.

أَدْلَى بِالتَّصْرِيحِ: بايانات ئېلان قىلدى.

تَصْرِيحٌ بِالْمُرُورِ: قاتناش ئىجازەتنامىسى.

«تَصْرِيحُ الزَّعِيمِ السِّيَاسِيِّ بِمَوْقِفِ حِزْبِهِ:» سىياسى داھىينىڭ پارتىيىسىنىڭ مەيدانى توغرىسىدىكى باياناتى.

اَلتَّصْرِيحُ الدَّوْلِيُّ لِحُقُوقِ الْإِنْسَانِ: خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق ختابنامىسى.

تَصْرِيفٌ ج تَصَارِيفُ: يۆتكەش، ئالماشتۇرۇش، ئۆزگەرتىش.

تَصْرِيفُ الْكَلِمَةِ: سۆز تۈرلەش، سىغىملىرىنى چىقىرىش.

تَحْتَ التَّصْرِيفِ: ۋاكالىتەن ساتماق.

تَصْرِيفُ الْفِعْلِ: پېئىلنىڭ تۈرلىنىشى.

تَصْرِيفُ الْبَضَائِعِ: مال ساتماق.

تَصْرِيفُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى.

تَصْرِيفُ الْمِيَاهِ: سۇنى چىقىرىۋېتىمەك، سۇ قويماق.

تَصْرِيفُ الْوَرَمِ: ئىششىقىنى ياندۇرۇش، ئىششىقىنى توگىتىش، ئىششىقىنى قايتۇرۇش.

عِلْمُ التَّصْرِيفِ: مورفولوگىيە.

تَصَارِيفُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى ۋە مۇسىبەتلىرى.

تَصَارِيفُ الْمُفَاوَضَاتِ: سۆھبەت بۇزۇلۇشى.

تَصَرَّمَ يَتَصَرَّمُ تَصَرُّمًا: ئۈزۈلدى، توگىدى، ئاياغلاشتى.

تَصَرَّمَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتتى.

تَصَعَّبَ يَتَصَعَّبُ تَصَعُّبًا الْأَمْرُ: قىيىنلاشتى، تەسلەشتى.

تَصَعَّبَ الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىن ھېسابلىدى.

تَصَعَّبَ مَعَهُ: تەڭلىكتە قويدى، قىيىنچىلىققا سالدى.

تَصَعَّبَ وُجُودُ الْعَمَلِ الْيَوْمَ: بۈگۈن خىزمەت تېپىش قىيىنلىشىپ كەتتى.

«تَصَعَّبَ الطَّالِبُ الْمُشْكِلَةَ الرِّيَاضِيَّةَ»: ئوقۇغۇچى تەنھەرىكەتنى مۇشكۇل كۆردى.

تَصَعَّدَ يَتَصَعَّدُ تَصَعُّدًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى؛ پارغا ئايلاندى.

تَصَعَّدَ النَّفَسُ: نەپەس ئېلىش قىيىنلاشتى.

تَصَعَّدَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق پارغا ئايلاندى.

تَصَعَّدَ الْجَبَلَ: تاغقا ياماشتى، ئۆرلىدى.

تَصَعَّدَتْ أَنْفَاسُ الْمُحْتَضَرِ: سەكراتتىكى ئادەمنىڭ نەپىسى قىيىنلاشتى.

«يَتَصَعَّدُ الْمَاءُ فِي الدَّرَجَةِ الْمِائَةِ»: سۇ يۈز گىرادۇستا پارغا ئايلىنىدۇ.

تَصَعَّدَ الْمُتَسَلِّقُ قِمَّةَ الْجَبَلِ: تاغقا چىقىش تەنھەرىكەتچىسى تاغ چوققىسىغا چىقتى.

تَصَعَّرَ يَتَصَعَّرُ تَصَعُّرًا: ھاكاۋۇرلۇق بىلەن چىرايىنى تۈردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

تَصَعْلَكَ يَتَصَعْلَكُ تَصَعْلُكًا الشَّخْصُ: يوقسۇل بولۇپ قالدى، نامرات بولۇپ قالدى، نامراتلىشىپ كەتتى.

تَصَغَّرَ يَتَصَغَّرُ تَصَغُّرًا: كىچىكلىدى، قورۇلدى.

تَصْغِيرٌ: ئەركىلەتمە ئىسىمغا ئايلاندۇرماق، كىچىكلەتمەك؛ ئازايتماق، كىچىكلىتىش ۋە مېھرىبانلىقنى ياكى يېقىنلىقنى بىلدۇرۇش (بىر ئىسىمنى مۇئەييەن بىر ئىسىمغا ئۆزگەرتىشكە قارىتىلىدۇ).

إِسْمُ التَّصْغِيرِ (فِي الصَّرْفِ): ئەركىلەتمە ئىسىم، كىچىكلەتمە ئىسىم (گىراماتىكىدا).

تَصْغِيرُ التِّمْثَالِ: ھەيكەلنى كىچىكلەتمەك.

تَصْغِيرُ الصُّورَةِ الشَّمْسِيَّةِ: فوتو سۈرەتنى كىچىكلەتمەك.

تَصَفَّحَ يَتَصَفَّحُ تَصَفُّحًا الشَّيْءَ: دىققەت بىلەن قارىدى، ئىنچىكىلىك بىلەن قارىدى، تىكىلىپ قارىدى، ئوقۇدى.

تَصَفَّحَ الْكِتَابَ: كىتاب ئوقۇدى، ۋاراقلاپ ئوقۇدى.

تَصَفَّحَ وَجْهَهُ: يۈزىگە تىكىلىپ قارىدى.

هُوَ يَتَصَفَّحُ الْقَضِيَّةَ: ئۇ مەسىلىنى ئىنچىكىلىك بىلەن بايقىماقتا.

تَصَفَّى يَتَصَفَّى تَصَفِّيًا: تىنىدى، سۈزۈلدى، ساپ بولدى.

تَصْفِيَةٌ: تازىلىماق، پاكىزلىماق، ئادالىماق.

حَلٌّ تَصْفَوِيٌّ: تولۇق ھەل قىلماق (سىياسىي ئاتالغۇ بولۇپ، ئىسرائىلىيە بىلەن بولغان دەتالاشنى تىنچ ئۇسۇل بىلەن ھەل قىلىشقا قارىتىلىدۇ).

تَصْفِيَةٌ ج تَصْفِيَاتٌ: تىندۇرماق، سۈزۈلدۈرمەك؛ ئايرىماق، ئىلغىماق، تازىلىماق.

تَصْفِيَةُ الْأَشْغَالِ: تارقىتىۋەتمەك؛ ئېنىقلىماق؛ كارخانىنى تارقىتىۋەتمەك.

عَرَبَةُ تَصْفِيَةٍ: يۈك ۋاگونى، يۈك ئاپتوموبىلى.

مَأْمُورُ التَّصْفِيَةِ: (مال ـ مۈلۈكنى ۋەيران بولۇپ كېتىشتىن) ساقلىغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى.

تَصْفِيَةُ الْمِيَاهِ: سۇنى سۈزۈلدۈرمەك.

تَصْفِيَةُ الْحُبُوبِ: ئاشلىقنى چەكلىمەك.

«تَصْفِيَةُ الْخِلَافَاتِ بَيْنَ الْأَشِقَّاءِ»: قېرىنداشلار ئارىسىدىكى ئىختىلاپلارنى تۈگەتمەك.

تَصْفِيَةُ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنى ئېنىقلىماق.

تَصْفِيَةُ الدُّيُونِ: قەرزنى ئېنىقلىماق.

اَلتَّصْفِيَةُ الْقَضَائِيَّةُ (فِي القانونِ): بىرەر سودىگەر ياكى شىركەتنىڭ قەرزىنى تۆلەش ئۈچۈن مال-مۈلكىنى ساتقۇزۇش تەدبىرى.

إِمْتِحَانُ التَّصْفِيَةِ: تاللاش ئىمتىھانى.

تَصْفِيَةٌ جَسَدِيَّةٌ: جىسمانىي جەھەتتىن يوقىتىش.

تَصْفِيَةُ الْقَوَاعِدِ الْعَسْكَرِيَّةِ: ھەربىي بازىلارنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش.

تَصْفِيَةُ كَأْسِ الْعَالَمِ فِي كُرَةِ الْقَدَمِ: خەلقئارا پۇتبول لوڭقىسىنى تالىشىش.

تَصْفِيرٌ: ئىسقىرتماق، پۇشتەك چالماق.

تَصْفِيقٌ: چاۋاك چالماق.

اَلتَّصْفِيقُ الْحَارُّ: گۈلدۈراس ئالقىش ياڭراتماق، قىزغىن چاۋاك چالماق.

تَصَقَّرَ يَتَصَقَّرُ تَصَقُّرًا الشَّخْصُ: قارچۇغا بىلەن ئوۋ ئوۋلىدى.

تَصْقِيعٌ: مۇزلاپ قالماق، توڭلاپ قالماق.

تَصْقِيعُ الْمَشْرُوبَاتِ فِي الصَّيْفِ: يازدا ئىچىملىكلەرنى مۇزلىتىش.

صَنْدُوقُ التَّصْقِيعِ فِي الثَّلاَّجَةِ: توڭلاتقۇدىكى توڭلىتىشساندۇقى.

تَصَلْصَلَ يَتَصَلْصَلُ تَصَلْصُلاً: تاراقشىدى، تاراقلىدى.

تَصَلَّبَ يَتَصَلَّبُ تَصَلُّبًا: قاتتى، چىڭدى.

تَصَلَّبَ فِي الْكِفَاحِ: كۈرەشتە تاۋلىنىپ چىڭدى، قاتتىق سۆڭەك بولدى.

تَصَلَّبَ عُوْدُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ ياغىچى قاتتىق بولدى.

تَصَلَّبَ الشَّخْصُ فِي الرَّأْيِ: پىكرىدە چىڭ تۇردى.

تَصَلَّبَ فِي مَوْقِفِهِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي مەيداندا چىڭ تۇردى.

تَصَلُّبٌ: قاتماق، قېتىپ كەتمەك.

تَصَلُّبُ الثَّلْجِ: قارنىڭ قېتىپ قېلىشى.

تَصَلُّبُ الْمَعْدَنِ السَّائِلِ: سۇيۇق مەدەننىڭ ئۇيۇپ قېلىشى.

تَصَلُّبٌ فِي الرَّأْيِ وَالْمَوْقِفِ: پىكىر ۋە مەيداندا چىڭ تۇرماق.

تَصَلُّبُ الشَّرَايِينِ: ئارتېرىيە قېتىش كېسىلى، قان تومۇر قېتىش كېسىلى.

تَصَلَّحَ يَتَصَلَّحُ تَصَلُّحًا: ياخشىلاندى، ئىسلاھ قىلىندى، تۈزىتىلدى.

تَصَلَّفَ يَتَصَلَّفُ تَصَلُّفًا: پو ئاتتى، لاپ ئۇردى، ئۆزىنى داڭلىدى، ماختاندى، كۆپتۈردى، چوڭ گەپ قىلدى.

تَصَلَّى يَتَصَلَّى تَصَلِّيًا بِنَارِالْإِضْطِهَادِ: قاتتىق زىيانكەشلىككە ئۇچرىدى.

تَصَلَّى النَّارَ: ئوت سۇندى، ئوتقا قاقلاندى.

تَصْلِيحٌ: ئىسلاھ قىلماق، رېمونت قىلماق، ئۆزگەرتمەك، ياخشىلىماق، تۈزەتمەك، ئۆڭلىماق.

تَصْلِيحُ الْبَيْتِ: ئۆينى تۈزەشتۈرمەك.

تَصْلِيحُ الْقَنَوَاتِ: قانالىلارنى ئۆزگەرتمەك.

تَصْلِيحُ الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھاننى ئىسلاھ قىلماق.

تَصْلِيحُ الْأَرْضِ: تۇپراقنى ياخشىلىماق.

تَصْلِيحَاتٌ كُلِّيَّةٌ: چوڭ رېمونتچىلىق، چوڭ ئىسلاھات، چوڭ رېمونت قىلماق، ئومۇمىيۈزلۈك تۈزەش.

تَصْمِيغٌ: يېلىم سۈرمەك (بەزى توقۇلمىلارنى پۇختىلاش ئۈچۈن يېلىملىماق).

تَصْمِيغُ الْكَتَّانِ: زىغىر پاخىلىدىن توقۇلغان رەختكە يېلىم سۈرمەك.

تَصْمِيمٌ ج تَصْمِيمَاتٌ وَتَصَامِيمُ: پىلان.

«هَذَا الْجِسْرُ مِنْ تَصْمِيمِ الْمُهَنْدِسِ الْفُلاَنِيِّ:» بۇ كۆۋرۈك پالانى ئىنژېنېرنىڭ لايىھىسىدە سېلىنغان.

تَصْمِيمٌ: پىلانلىماق، لايىھىلىمەك، قارار قىلماق.

تَصَنَّعَ يَتَصَنَّعُ تَصَنُّعًا: دورىدى، تەقلىد قىلدى، سۈنئىي تۈس بەردى، بېزىدى، ياساندى.

تَصَنَّعَ الْعَطْفَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يالغان مېھرىبانلىق قىلدى.

تَصَنَّعَ فِي لِبَاسِهِ: كىيىم - كېچەكتە ياسالمىلىق قىلدى.

تَصَنَّعَ الْجُنُونَ: ساراڭنى دورىدى، ساراڭدەك بولۇۋالدى، ساراڭ قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

تَصَنَّعَ الْإِبْتِسَامَةَ: ساختا كۈلدى.

تَصَنَّعَتِ الْبِلاَدُ: مەملىكەت ساناائەتلەشتى.

تَصَنَّعَ الْإِقْلِيْمُ الْجَنُوبِيُّ: جەنۇبىي رايون ساناائەتلەشتى.

تَصَنَّعَ الشَّخْصُ: ياسالمىلىق قىلىپ ئۆزىدە يوق نەرسىلەرنى بار قىلىپ كۆرسەتتى.

تَصَنَّعَ الْكَرَمَ: مەرد بولۇۋالدى، سېخى بولۇۋالدى.

تَصَنَّعَ فِي كَلاَمِهِ: چوڭقۇر مەنىلىك سۆزلىدى.

تَصَنَّعَ الْخَطِيْبُ: ناتىق ئۇستىلىق بىلەن سۆزلىدى.

تَصَنُّعٌ: دورىماق، تەقلىد قىلماق؛ ياسالما ھەرىكەت قىلماق، ياسالمىلىق قىلماق، ساختا قىياپەتكە كىرىۋالماق.

بِلاَ تَصَنُّعٍ: ھېچقانداق ياسالمىلىق قىلماستىن.

تَصَنُّعِيٌّ: سۈنئىي، ياسالما، ساختا.

تَصْنِيْعٌ: ساناائەتلەشتۈرمەك.

تَصْنِيْعُ أَقَالِيمِ الشِّمَالِ: شىمالىي رايونلارنى ساناائەتلەشتۈرمەك.

تَصْنِيْعُ الْبِلاَدِ النَّامِيَةِ: تەرەققىي قىلمۇۋاتقان دۆلەتلەرنى ساناائەتلەشتۈرۈش.

تَقُومُ مِصْرُ الْآنَ بِتَصْنِيْعِ الْأَسْلِحَةِ الثَّقِيلَةِ: مىسىر ھازىر ئېغىر تىپتىكى قوراللارنى ياسىماقتا.

تَصْنِيْفٌ: تۈرگە بۆلمەك، تۈرگە ئايرىماق؛ ئەجادقىلماق، يازماق؛ تۈزمەك.

تَصْنِيْفُ الْعُلُومِ: ئىلىملارنى تۈرلەرگە ئايرىماق.

تَصْنِيْفٌ ج تَصَانِيْفُ و تَصْنِيفَاتٌ: ئەسەر، يېزىپ قالدۇرۇلغان كىتاب.

اَلتَّصَانِيفُ الْعِلْمِيَّةُ فِي الْقُرُونِ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىرلەردىكى ئىلمىي ئەسەرلەر.

تَصْنِيفَةٌ ج تَصْنِيفَاتٌ: تۈر، خىل.

تَصَوَّبَ يَتَصَوَّبُ تَصَوُّبًا: چۈشتى، تۆۋەنلىدى.

«تَصَوَّبَ الْمَاءُ مِنَ الْجَبَلِ:» سۇ تاغدىن چۈشتى.

تَصَوَّرَ يَتَصَوَّرُ تَصَوُّرًا الشَّيْءَ: تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى، كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

تَصَوَّرَ لَهُ الشَّيْءُ: خىيالىغا كەلدى.

تَصَوَّرَ الْحَادِثَ: ۋەقەنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى.

تَصَوَّرَ مَرَاحِلَ الْمَشْرُوعِ: پىلاننىڭ باسقۇچلىرىنى پەرەز قىلدى.

أَمْرٌ لاَيَتَصَوَّرُهُ الْعَقْلُ: تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغان ئىش، ئەقىل يەتمەيدىغان ئىش.

تَصَوُّرٌ: تەسەۋۋۇر قىلماق، قىياس قىلماق، كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەك، خىيال قىلماق.

تَصَوُّرٌ ج تَصَوُّرَاتٌ: تەسەۋۋۇر.

شَيْءٌ لاَيُمْكِنُ تَصَوُّرُهُ: تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن بولمايدىغان نەرسە.

تَصَوُّرِيٌّ: غايىۋى، خىيالىي.

تَصَوُّرِيَّةٌ (فِي الْفَلْسَفَةِ): سەزگىلى بولمايدىغان ھەقىقەتلەر، ھەقىقەت پەقەت كۆڭۈلدىلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ، دەيدىغان بىر خىل پەلسەپىۋى مەزھەپ.

تَصَوَّفَ يَتَصَوَّفُ تَصَوُّفًا الشَّخْصُ: سوپى بولدى، سوپىزم يولىغا ماڭدى، تەسەۋۋۇپنى قوبۇل قىلدى.

تَصَوُّفٌ: سوپى بولماق، سوپىزم يولىغا ماڭماق، تەرىقەتكە كىرمەك، تەسەۋۋۇپ.

عِلْمُ التَّصَوُّفِ: تەسەۋۋۇپ ئىلمى، سوپىزم.

تَصَوَّنَ يَتَصَوَّنُ تَصَوُّنًا الشَّخْصُ مِنَ الْمَعَايِبِ: ئۆزىنى نۇقسانلاردىن ساقلىدى.

«تَصَوَّنَتِ الْفَتَاةُ الْعَفِيْفَةُ:» ئىپپەتلىك قىز ئۆزىنى پاك ساقلىدى.

تَصَوَّنَ الشَّيْءَ: ساقلاشنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

تَصَوَّنَ عُقُودَ أَخِيهِ: قېرىندىشىنىڭ توختاملىرىغا ئەمەل قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَصْوِيْبٌ ج تَصْوِيبَاتٌ: خاتانى توغرىلىماق.

تَصْوِيْبُ لَحْنِ التَّلاَمِيْذِ: ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەلەپپۇز خاتالىقىنى تۈزىتىش.

تَصْوِيْبُ الْأَخْطَاءِ الْمَطْبَعِيَّةِ: مەتبەئە خاتالىقىنى تۈزىتىش.

تَصْوِيْتٌ: ۋارقىرىماق، توۋلىماق، سورەن سالماق؛ ئاۋاز بەرمەك.

اَلتَّصْوِيْتُ عَلَى انْتِخَابِ الرَّئِيْسِ: رەئىس سايلاشقا ئاۋاز بەرمەك.

لَهُ حَقُّ التَّصْوِيتِ: ئۇ، ئاۋاز بېرىش ھوقۇقىغا ئىگە.

إِمْتَنَعَ عَنِ التَّصْوِيتِ: ئاۋاز بېرىشتىن ۋاز كەچتى.

تَصْوِيتُ الْإِنْتِخَابِ: سايلامغا ئاۋاز بەرمەك، سايلام بېلەتتى تاشلىماق.

تَصْوِيرٌ ج تَصَاوِيرُ: رەسىم سىزماق، سۈرەتلەمەك، تەسۋىرلىمەك؛ رەسىم، ھەيكەل، سۈرەت.

اَلتَّصْوِيرُ الشَّمْسِيُّ: فوتو سۈرەت.

آلَةُ التَّصْوِيرِ الشَّمْسِيِّ: فوتو ئاپپارات.

آلَةُ التَّصْوِيرِ السِّينَمَاءِ الْفُوتُوغْرَافِيِّ: كىنوغا ئېلىش ئاپپاراتى، سىنئالغۇ.

تَصْوِيرُ لَوْحَةٍ زَيْتِيَّةٍ: ماي بوياق رەسىم.

اَلتَّصْوِيرُ الْأَشِعَّاعِيُّ: رېنتگېن ئارقىلىق ئىچكى ئەزالارنى رەسىمگە تارتىش.

تَصْوِيرَةٌ ج تَصْوِيرَاتٌ و تَصَاوِيرُ: كارتىنا، سىزما رەسىم، سۈرەت.

تَصَيَّدَ يَتَصَيَّدُ تَصَيُّدًا: ئوۋ قىلدى، ئوۋ ئوۋلىدى، ھىيلە بىلەن تۇتىۋالدى، ئوۋغا چىقتى.

تَصَيَّدَ الثَّعْلَبَ: تۈلكىنى ئوۋلىدى.

تَصَيَّدَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

تَصَيَّدَ أَخْطَاءَهُ: خاتالىقىنى سۈرۈشتۈردى ۋە مۇبالىغىلەشتۈردى.

تَصَيَّفَ يَتَصَيَّفُ تَصَيُّفًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا يازنى ئۆتكۈزدى، يازلىدى.

تَصَيُّفٌ: يازلىماق، يازنى ئۆتكۈزمەك، سالقىنلىماق.

تَضَاءَلَ يَتَضَاءَلُ تَضَاؤُلًا: كېمەيتتى، قىسقارتتى؛ كېمەيدى، قىسقاردى، ئازلاپ كەتتى، كىچىكلەپ كەتتى، تۈگۈلدى، قورۇلۇپ قالدى.

«تَضَاءَلَ عَدَدُ الطُّلَّابِ فِي الْمَدَارِسِ الْأَهْلِيَّةِ»: يەرلىك مەكتەپلەردە ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى ئازلاپ كەتتى.

«يَتَعَالَى عَلَى مَرْؤُوسِيهِ كَأَنَّهُ السَّيِّدُ الْعَظِيمُ وَيَتَضَاءَلُ لِرَئِيسِهِ كَأَنَّهُ الْعَبْدُ الذَّلِيلُ»: قول ئاستىدىكىلەرگە خۇددى چوڭ باشلىقتەك چوڭچىلىق قىلىدۇ. باشلىقىنىڭ ئالدىدا خۇددى خار قۇلدەك تۈگۈلۈپ كېتىدۇ.

تَضَاءَلَ نُفُوذُهُ: ئۇنىڭ نوپۇزى ئاجىزلاشتى، پەسەيدى؛ تەسىرى كىچىكلەپ كەتتى، نوپۇزى كىچىكلەپ كەتتى.

تَضَاءَلَ الشَّيْءُ: قورۇلۇپ قالدى، تۈگۈلدى، تۈگۈلۈۋالدى.

تَضَاؤُلٌ: ۋىجىك، جىۋەك، ئاجىز.

تَضَاحَكَ يَتَضَاحَكُ تَضَاحُكًا: كۈلۈشتى، كۈلگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَضَادَّ يَتَضَادُّ تَضَادًّا الْأَمْرَانِ: بىر - بىرى بىلەن قارشىلاشتى، بىر - بىرى بىلەن توقۇنۇشتى.

تَضَادٌّ: قارشىلاشماق، زىتلەشمەك، قارشى تۇرماق، تاقابىل تۇرماق.

«تَقَارَنَ بَعْضُ الْأُمُورِ أَوِ الْأَشْيَاءِ بِالتَّضَادِّ كَالسَّوَادِ و الْبَيَاضِ و الْمَوْتِ والْحَيَاةِ وَ اللَّيْلِ و النَّهَارِ»: بەزى ئىش ياكى بەزى شەيئىلەردە قارا بىلەن ئاق، ئۆلۈم بىلەن ھايات ۋە كېچە بىلەن كۈندۈز قاتارلىقلارغائوخشاش قارىمۇ قارشى تەرەپلەر سېلىشتۇرۇلىدۇ.

تَضَادٌّ «فِي عِلْمِ اللُّغَةِ»: بىر سۆزنىڭ قارىمۇ قارشى ئىككى خىل مەنىنى بىلدۈرۈشى (مەسىلەن، **«مَوْلَى»** دېگەن سۆز خوجايىن دېگەن مەنىنىمۇ، قۇل دېگەن مەنىنىمۇ بىلدۈرىدۇ).

تَضَارَبَ يَتَضَارَبُ تَضَارُبًا الشَّخْصَانِ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، ئېلىشتى، مۇشتلاشتى، ياقا سىقىشتى.

«تَضَارَبَتْ بَيْنَ جَوَانِحِهِ مَشَاعِرُ الْأَسَفِ وَ الْحَيْرَةِ وَ الْقَلَقِ»: ئەپسۇسلىنىش ۋە تېڭىرقاش ۋە ئارامسىزلىق تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ قەلبىنى ئورىۋالدى.

تَضَارَبَتِ الْآرَاءُ: پىكىرلەر خىلمۇ خىل بولدى، پىكىرلەر بىر يەردىن چىقمىدى.

تَضَارُبٌ: زىت، زىت كەلمەك؛ ئۇرۇلماق، سوقۇلماق؛ زەربە بەرمەك؛ تېگىشىپ كەتمەك؛ توقۇنۇش، قارشىلىق، زىددىيەت.

تَضَارِيسُ اَلْوَاحِدَةُ تَضْرِيسٌ: يەريۈزىدىكى ئېگىز-پەس جايلار، دۆڭ، تومپىيىپ چىققان، يەر، ئېگىزلىك، ئوي - دۆڭ، ئويمانلىق.

تَفَارِيسُ الْوَجْهِ: يۈزدىكى قورۇقلار.

تَفَارِيسُ جُغْرَافِيَّةٌ: يەر تۈزۈلۈشى، يەر شارائى-تى.

تَفَاعَقَ يَتَفَاعَقُ تَفَاعُقًا الْعَدَدُ: سان ھەسسە-لەپ ئاشتى، ئىككى باراۋەر ئاشتى، سان ئىككى ھاتلاندى.

«يُمْكِنُكَ أَنْ تُرْسِلَهَا كَبَرْقِيَّةٍ مُسْتَعْجَلَةٍ وَ لَكِنَّ أُجْرَتَهَا تَتَفَاعَقُ» : سەن تېز سۈرئەتلىك تېلېگرام يوللىسالڭ بولىدۇ، بىراق ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەسسىلەپ ئىش ھەققى تۆلىنىدۇ.

«تَفَاعَقَ عَدَدُ الْمُتَعَلِّمِينَ مِنَ الْكِبَارِ بَعْدَ الْبَدْءِ بِحَمْلَةِ مُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ» : ساۋاتسىز-لىقنى تۈگىتىش ھەرىكىتى باشلانغاندىن كېيىن چوڭلاردىن ئۆگىنىۋاتقانلارنىڭ سانى ھەسسىلەپ كۆپەيدى.

«خَشِيَ أَنْ يَضِيعَ الْبَيْتُ فِي تَفَاعِيقِ الْقَصِيدَةِ» : بېيىتنىڭ قەسىدە قۇرلىرى ئارىسىدا يوقاپ كېتىشىدىن ئەنسىرىدى.

تَفَاغَطَ يَتَفَاغَطُ تَفَاغُطًا: قىستاشتى.

تَفَاغَنَ يَتَفَاغَنُ تَفَاغُنًا: ئاداۋەت ساقلاشتى، ئۆچەكەشتى، ئۆچمەنلىك قىلىشتى.

تَفَافَرَ يَتَفَافَرُ تَفَافُرًا الْقَوْمُ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارشى ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

«تَفَافَرَتْ عَوَامِلُ عِدَّةٌ عَلَى سُقُوطِ الْخِلَافَةِ وَ فِي مُقَدِّمَتِهَا الْفَسَادُ» : خەلىپىلىكنىڭ يىمىرىلىشىنىڭ بىرقانچە ئامىلى بولۇپ، ئۇنىڭ بىرىنچىسى چىرىكلىكتۇر.

«لَابُدَّ مِنْ تَفَافُرِ الْجُهُودِ لِإِنْجَازِ مِثْلِ هَذَا الْمَشْرُوعِ الْعَظِيمِ» : مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئۇلۇغۋار پىلاننى ئەمەلىيلەشتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشچانلىقلارنىڭ بارلىقىنى ئىشلىتىش كېرەك.

تَفَامَّ يَتَفَامُّ تَفَامًّا الْقَوْمُ: توپلاشتى، قوشۇ-لۇشتى، جەم بولۇشتى، بىرلەشتى، يىغىلدى.

تَفَامَّ عَلَى كَذَا: ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىبىدە بولدى، ئىچىدە بولدى.

تَفَامَّ مَعَهُ: بىللە قاتناشتى.

«لَانَسْتَطِيعُ بُلُوغَ أَهْدَافِنَا إِلَّا بِالتَّفَامِّ» : پەقەت

بىرلىشىش ئارقىلىقلا كۆزلىگەن مەقسىتىمىزگە يېتەلەيمىز.

تَفَامَنَ يَتَفَامَنُ تَفَامُنًا: كاپالەتلىك قىلىشتى، ھۆددە قىلىشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

تَفَامُنٌ: ھەمكارلىق، بىرلىك، بىرلەشمەك، ئورتاق مەسئۇل بولۇش.

بِتَفَامُنٍ: ھەمكارلىشىش بىلەن، ئورتاقلىشىش بىلەن.

تَفَامُنٌ إِجْتِمَاعِيٌّ: ئىجتىمائىي ھەمكارلىق.

«تَنُصُّ إِتِّفَاقِيَّةُ التَّفَامُنِ الْعَرَبِيِّ عَلَى إِيمَانِ الْحُكُومَةِ الْمُتَعَاقِدَةِ بِضَرُورَةِ التَّفَامُنِ لِلدِّفَاعِ عَنْ حُقُوقِ الْعَرَبِ» : ئەرەب ھەمكار-لىق ئىتتىپاقى كېلىشىم تۈزگەن ھۆكۈمەت-لەرنىڭ ئەرەبلەرنىڭ ھوقۇقىنى قوغداش زۆرۈر-لىكىگە ئىشىنىشنى قارار قىلىدۇ.

«يَجِبُ أَنْ تَسُودَ رُوحُ التَّفَامُنِ فِي الْمُجْتَمَعِ» : جەمئىيەتتە بىرلىك روھى ئۈستۈنلۈك قازىنى-شى كېرەك.

«مِنَ الْحَاجَاتِ الرَّئِيسِيَّةِ لِلْمُجْتَمَعِ الْعَرَبِيِّ تَوْثِيقُ عُرَى تَفَامُنِهِ» : ئەرەب جەمئىيە-تىنىڭ ئاساسىي ئېھتىياجى ئۇنىڭ بىرلىك ئالاقىسىنى كۈچەيتىشتىن ئىبارەت.

تَفَامُنًا مَعَهُ: بىرلىك يۈزىسىدىن، ھەمكارلىق يۈزىسىدىن.

«أَضْرَبَ الْعُمَّالُ تَفَامُنًا مَعَ أَقْرَانِهِمْ» : ئىشچى-لار ئۆزلىرىنىڭ قاياشلىرى بىلەن بولغان ھەمكارلىق يۈزىسىدىن ئىش تاشلىدى.

بِالتَّفَامُنِ: ئورتاق، بىرلىكتە، بىللە.

عُرَى التَّفَامُنِ: ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى.

تَفَامُنِيٌّ: بىرلىككە مەنسۇپ، ھەمكارلىققا مەنسۇپ.

عَمَلٌ تَفَامُنِيٌّ: بىرلىك ھەرىكىتى، ھەمكارلە-شىپ ئىشلەش.

تَفَامُنِيَّةٌ: بىرلىك روھى.

تَضَايُقٌ: ئىككى نەرسىنىڭ بىرىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغا يەنە بىرىنىڭ سەۋەب بولۇشى (ئاتا ـ بالىلىققا ئوخشاش)؛ تارلىق، تارلاش-ماق.

تَضَايَقَ يَتَضَايَقُ تَضَايُقًا فُلَانٌ: تىت ـ تىت

بولدى، بىئارام بولدى، ئىچى پۇشتى، ئازابلاندى، ئەنسىرىدى، خاتىرجەم بولالمىدى، تەشۋىشلەندى.

تَضَايَقَ فِيهِ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى ياندى، زېرىكتى.

تَضَايَقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن كۆڭلى ياندى، ئىچى پۇشتى.

تَضَايَقَ الْقَوْمُ: بىر - بىرىدىن زېرىككشتى، قىستاشتى.

تَضَايَقَ مَالِيًّا: قولى قىسقا بولۇپ قالدى.

تَضَايَقَ عَاطِفِيًّا: ئىچى پۇشۇپ بىئارام بولدى، ئىچى تىت - تىت بولدى.

تَضَجَّرَ يَتَضَجَّرُ تَضَجُّرًا: ئەنسىرىدى، تەشۋىش قىلدى، تىت - تىت بولدى، بىئارام بولدى، ئازابلاندى؛ زېرىكتى.

تَضَحَّكَ يَتَضَحَّكُ تَضَحُّكًا: كۈلدى، كۈلۈشتى.

تَضَحَّى يَتَضَحَّى تَضَحِّيًا: ناشتا قىلدى، ئەتىگەنلىك تاماق يېدى؛ كۈن چىققۇچە ئۇخلىدى، ناشتىغىچە ئۇخلىدى.

تَضَخْضَخَ يَتَضَخْضَخُ تَضَخْضُخًا السَّرَابُ: تومۇز يالتىرىدى، ۋال - ۋۇل قىلدى، جىلۋىلەندى، چاقنىدى، ياندى، كۆيدى، پىلىلدىدى، پارقىرىدى.

تَضْحِيَةٌ ج تَضْحِيَاتٌ: ئۆزىنى بېغىشلىماق، جان پىدا قىلماق، قۇربان بەرمەك؛ قۇربانلىق بەرمەك؛ پىداكارلىق.

تَضْحِيَةُ الذَّاتِ: ئۆزىنى بېغىشلىماق، ئۆزىنى قۇربان قىلماق، جان پىدا قىلماق.

«قَدَّمَ شَعْبُ الْجَزَائِرِ تَضْحِيَاتٍ جَسِيمَةً مِنْ أَجْلِ تَحْقِيقِ اسْتِقْلَالِهِ»: ئالجىرىيە خەلقى ئۆزىنىڭ مۇستەقىللىقىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن زور قۇربانلىقلارنى بەردى.

تَضَخَّمَ يَتَضَخَّمُ تَضَخُّمًا: چوڭايدى، كېڭەيدى، زورايدى، يوغىنىدى؛ بايلىق كۆپەيدى.

تَضَخَّمَتْ ثَرْوَتُهُ: بايلىقى كۆپەيدى.

تَضَخُّمٌ: چوڭايماق، كېڭەيمەك، ئۆسمەك، ئاشماق، يوغىناپ قالماق.

«أَدَّى التَّضَخُّمُ الْجَامِحُ إِلَى الْإِنْخِفَاضِ الْمُسْتَمِرِّ فِي الْقُوَّةِ الشِّرَائِيَّةِ لِدُخُولِ السَّوَادِ الْأَعْظَمِ مِنَ النَّاسِ»: جىددىي پۇل پاخاللىقى كۆپچىلىك كىشىلەرنىڭ سېتىۋېلىش كۈچىنىڭ ئۈزلۈكسىز تۆۋەنلەپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تَضَخُّمُ الْإِنْتَاجِ: مەھسۇلاتنىڭ ئېشىپ قېلىشى، ئىشلەپچىقىرىلغان مەھسۇلاتلارنىڭ ئېھتىياجدىن كۆپلەپ ئېشىپ قېلىشى.

تَضَخُّمٌ نَقْدِيٌّ: پۇل پاخاللىقى.

تَضَخُّمٌ مَالِيٌّ: پۇلنىڭ پاخاللىشىشى.

تَضَخُّمُ الْقَلْبِ: يۈرەك كېڭەيمەك، يۈرەكنىڭ كېڭىيىشى.

تَضَخُّمٌ مَرَضِيٌّ: بەك سەمىرىپ كەتمەك.

تَضَخُّمِيٌّ: چوڭىيىشقا مەنسۇپ، كېڭىيىشكە مەنسۇپ.

تَضَخُّمِيَّةٌ: پۇل پاخاللىقى.

«تَتَعَرَّضُ إِقْتِصَادِيَّاتُ الدُّوَلِ الصِّنَاعِيَّةِ الْكُبْرَى لِمَوْجَاتٍ تَضَخُّمِيَّةٍ عَاتِيَةٍ»: چوڭ سانائەت دۆلەتلىرىنىڭ ئىقتىسادى كەسكىن پۇل پاخاللىقى دولقۇنىغا دۇچ كەلمەكتە.

تَضَرَّبَ يَتَضَرَّبُ تَضَرُّبًا الشَّيْءُ: داۋالغۇدى، چايقالدى، تەۋرەندى، پولاڭلىدى، ئىرغاڭلىدى، مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَضَرَّجَ يَتَضَرَّجُ تَضَرُّجًا الْخَدُّ: مەڭزى قىزىرىپ كەتتى.

تَضَرَّجَ بِالدَّمِ: قانغا مىلەندى.

تَضَرَّجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

تَضَرَّرَ يَتَضَرَّرُ تَضَرُّرًا: زىيانغا ئۇچرىدى، زىيان تارتتى.

«تَتَضَرَّرُ مَصَالِحُ النَّاسِ بِسَبَبِ الْحَرْبِ»: ئۇرۇش تۈپەيلىدىن كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتى زىيانغا ئۇچرايدۇ.

تَضَرَّعَ يَتَضَرَّعُ تَضَرُّعًا إِلَيْهِ وَلَهُ: ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى؛ يېلىندى، يالۋۇردى.

«فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ» ‹قۇرئان›: ئۇلارنى ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ يېلىنسۇن دەپ نامراتلىق ۋە ئاغرىق - سىلاق بىلەن جازالىدۇق.

«نَتَضَرَّعُ إِلَى اللّٰهِ أَنْ يُجَنِّبَ الْأُمَّةَ شَرَّ الْأَعْدَاءِ»: پۈتۈن ئۈممەتنى دۈشمەنلەرنىڭ يامانلىقىدىن ساقلاشنى ئاللاھتىن يالۋۇرۇپ تىلەيمىز.

تَضَرَّعَ إِلَى اللّٰهِ: ئۆتۈنۈپ سورىدى، چىن كۆڭلىدىن تەلەپ قىلدى؛ ئاللاھقا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلدى.

تَضَرَّمَ يَتَضَرَّمُ تَضَرُّمًا النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى.

تَضَرَّمَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، ئۇنىڭدىن غەزەپلەندى.

تَضْرِيسٌ ج تَضَارِيسُ: يەر ئۈستىدىكى دۆڭ، تومپىيىپ چىققان يەر، ئېگىزلىك، ئوي - دۆڭ، ئويمانلىق.

تَضَعْضَعَ يَتَضَعْضَعُ تَضَعْضُعًا: ئاجىزلىدى، ماجالى قالمىدى، ھالىدىن كەتتى، ماغدۇرسىزلاندى؛ بويسۇندى، خار بولدى، ئازلىدى.

تَضَعْضَعَ جِسْمُهُ: ئۇنىڭ بەدىنى ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى.

تَضَعْضَعَ مَالُهُ: مېلى ئازلاپ كەتتى.

تَضَعَّرَ يَتَضَعَّرُ تَضَعُّرًا وَجْهُهُ: يۈزى ئورۇقلاپ كەتتى، ياداپ كەتتى.

تَضْعِيفٌ ج تَضَاعِيفُ: زىيادىلەتمەك، ئىككى قاتلىماق؛ ئاجىزلاشتۇرماق.

تَضَاعِيفُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ قۇرلار ئارىسىدىكى شەرھى.

تَضَلَّعَ يَتَضَلَّعُ تَضَلُّعًا الرَّجُلُ: توشتى، تولدى؛ تويدى، تويۇندى، قاندى.

تَضَلَّعَ مِنَ الْعِلْمِ: ئىلىم ئىگىلىدى، پۇختا بىلدى، تولۇق ئىگىلىدى.

تَضْلِيلٌ: ئازدۇرماق، ئېزىقتۇرماق، يولدىن چىقارماق، ئاداشتۇرماق، قايمۇقتۇرماق.

«قَامَ بِعَمَلِيَّةِ تَضْلِيلٍ لِلْعَدُوِّ»: ئۇ دۈشمەننى قايمۇقتۇرۇش ھەرىكىتىنى ئېلىپ باردى.

تَضَمَّخَ يَتَضَمَّخُ تَضَمُّخًا بِالطِّيبِ: خۇش پۇراق ئىشلەتتى، خۇش پۇراق چاچتى.

تَضَمَّدَ يَتَضَمَّدُ تَضَمُّدًا: يۆگەلدى، ئورالدى، تېڭىلدى.

تَضَمَّرَ يَتَضَمَّرُ تَضَمُّرًا وَجْهُهُ: يۈزى ياداپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

تَضَمَّنَ يَتَضَمَّنُ تَضَمُّنًا الْوِعَاءُ وَ نَحْوُهُ الشَّيْءَ: قاچا ئۆز ئىچىگە ئالدى، تەركىبىدە بولدى، ئىچىدە بولدى، سىغدۇردى.

«تَضَمَّنَتْ قَصَائِدُهُ عَنْ فِلَسْطِينَ إِحْسَاسَهُ الْعَمِيقَ بِمَأْسَاةِ قَوْمِهِ»: ئۇنىڭ پەلەستىن توغرىسىدا يازغان قەسىدىلىرى خەلقىنىڭ تراگېدىيىسىگە بولغان چوڭقۇر ھېسسىياتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَضَمَّنَتِ الْعِبَارَةُ مَعْنًى: ئىبارەت مەنىنى بىلدۈردى.

«يَتَضَمَّنُ جَدْوَلُ الْأَعْمَالِ عَشْرَةَ مَوْضُوعَاتٍ»: ئىش جەدۋىلى ئون مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَضْمِينٌ: ئۆز ئىچىگە ئالماق (بىر بېيىتنىڭ قاپىيىسى يەنە بىر بېيىتنىڭ قاپىيىسىگە مۇناسىۋەتلىك بولماق؛ شېئىر ياكى نەسىر يازغۇچىنىڭ بىرەر ئايەت ياكى ھەدىسنى ۋە ياكى باشقا شېئىرنىڭ بىرەر بېيىتىنى لەفزەن ۋە مەنەن نەقلى قىلىپ ئېلىشى)

تَضَوَّأَ يَتَضَوَّأُ تَضَوُّءًا الشَّيْءَ: قاراڭغۇدا تۇرۇپ يورۇقلۇقتىكى نەرسىنى كۆردى.

تَضَوَّرَ يَتَضَوَّرُ تَضَوُّرًا: دەرد - ئەلەم ياكى ئاچلىقتىن مولللاق ئاتتى، جان تالاشتى، سەكراتقا چۈشتى.

«إِنَّ قَلْبِي لَيَتَصَدَّعُ حِينَ أُفَكِّرُ بِأَنَّ فَرِيقًا مِنَ الْخَلْقِ يَتَضَوَّرُ جُوعًا وَفِي وُسْعِي أَنْ أُسَاعِدَهُ»: مەن ياردەم قىلالايدىغان تۇرۇپ، بىر بۆلۈك خەلقنىڭ ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قىلىنۋاتقانلىقىنى ئويلىغىنىمدا، ھەقىقەتەنمۇ مېنىڭ يۈرىكىم پارە - پارە بولۇپ كېتىدۇ.

تَضَوَّعَ يَتَضَوَّعُ تَضَوُّعًا الْمِسْكُ: ئىپار ھىدى ئەتراپنى بىر ئالدى، پۇرىقى تارالدى.

تَضَوَّعَ الرَّائِحَةُ: ھىد تارقالدى.

تَضَيَّفَ يَتَضَيَّفُ تَضَيُّفًا: مېھمان قىلدى، كۈتۈۋالدى، كۈتتى.

تَضَيَّقَ يَتَضَيَّقُ تَضَيُّقًا: تار بولدى، تارلاشتى.

تَضْيِيقُ الرِّبَاطِ: چىڭىتماق، زەنجىرلىمەك، ئېلىپ قويماق، ئەتمەك، تۈگمىلىمەك.

تَضْيِيقٌ: تارايتماق، تارلاشتۇرماق؛ سىقماق، باسماق، زۇلۇم قىلماق.

تَضْيِيقُ الْخِنَاقِ: بوزەك قىلماق، ئانى تاپماق، ئەزمەك، جەبىر قىلماق، زۇلۇم قىلماق.

تَطَابَقَ يَتَطَابَقُ تَطَابُقًا الشَّخْصَانِ: ماس كەلدى، باراۋەر بولدى.

تَطَابَقَ الشَّيْئَانِ: تەڭلەشتى، ئوخشاش بولدى، باراۋەر بولدى، ماس كەلدى.

تَطَابَقَ الْقَوْمُ: بىرلىككە كەلدى.

تَطَابُقٌ: ئۇيغۇنلاشماق، ماسلاشماق، مۇۋاپىقلاشماق، ماس كەلمەك.

تَطَابُقٌ «فِي الرِّيَاضَةِ»: ئوخشاش، تەڭ، باراۋەر، مۇۋاپىق.

تَطَاحَنَ يَتَطَاحَنُ تَطَاحُنًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا قىرغىن قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى، ئۆچەكەشتى.

تَطَارَحَ يَتَطَارَحُ تَطَارُحًا الشَّيْءَ: ئالماشتۇرۇشتى.

تَطَارَحَ الْحَدِيثَ: پاراڭلاشتى، مۇزاكىرە قىلىشتى.

تَطَارَحَ الْعِلْمَ: ئىلىم - پەن توغرىسىدا مۇھاكىمە قىلىشتى.

تَطَارَشَ يَتَطَارَشُ تَطَارُشًا: گاس بولۇۋالدى.

تَطَاعَنَ يَتَطَاعَنُ تَطَاعُنًا وَ طِيعَانًا: بىر - بىرىنى قىرىشتى، بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى، نەيزىلەشتى.

تَطَامَنَ يَتَطَامَنُ تَطَامُنًا: ساڭگىلىدى، پەسلىدى، تۆۋەنلىدى.

تَطَاوَلَ يَتَطَاوَلُ تَطَاوُلًا: سوزۇلدى، ئۇزۇن بولدى.

«فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى.

تَطَاوَلَ عَلَى فُلَانٍ: چېقىلدى، دەخلى - تەرۇز قىلدى، تاجاۋۇز قىلدى.

تَطَاوَلَ إِلَى ....: (كۆرۈش ئۈچۈن بويىنىنى) ... غا، گە سوزدى.

تَطَاوَلَ أَعْنَاقَهُمْ: كۈتۈپ ئىنتىزار بولدى، بويۇنلىرىنى سوزۇپ قارىدى.

يَتَطَاوَلُ النَّاسُ فِي الْبُنْيَانِ: كىشىلەر بەس - بەس بىلەن ئۆي - ئىمارەت سېلىشماقتا.

تَطَاوُلٌ: ئۇزارماق، سوزۇلماق.

تَطَايَرَ يَتَطَايَرُ تَطَايُرًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تارىپ كەتتى، يېيىلىپ كەتتى.

«تَتَطَايَرُ الثُّلُوجُ فِي الْهَوَاءِ»: قار ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرمەكتە.

«تَطَايَرَ قَلْبِي مِنْ أَجْلِكَ»: سېنىڭ ئۈچۈن كۆڭلۈم پەرىشان بولدى.

تَطَايَرَ الشَّرَرُ: ئوت ئۇچقۇنى چاچرىدى.

تَطَايَرَ وَرَقُ الشَّجَرِ: دەرەخ غازاڭلىرى چېچىلدى، دەرەخ غازاڭلىرى چۈشۈپ كەتتى.

تَطَأْطَأَ يَتَطَأْطَأُ تَطَأْطُأً: پەس بولدى.

تَطَأْطَأَ رَأْسُهُ: بېشى پەس بولدى.

تَطَأْمَنَ يَتَطَأْمَنُ تَطَأْمُنًا: ساڭگىلىدى، تۆۋەنلىدى، پەسلىدى.

تَطَبَّبَ يَتَطَبَّبُ تَطَبُّبًا الرَّجُلُ: دوختۇرلۇقنى بىلمەي تۇرۇپ دوختۇر بولۇۋالدى، دوختۇرلۇق دەۋاسى قىلدى؛ داۋالىدى؛ دوختۇرلۇق قىلدى.

تَطَبَّعَ يَتَطَبَّعُ تَطَبُّعًا بِطِبَاعٍ مُعَيَّنٍ: مەلۇم بىر خاراكتېرنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈۋالدى، ئۆزىگە يۇقتۇرۇۋالدى، تەسىرگە ئۇچرىدى، يۇقۇملاندى.

«تَطَبَّعَ الطِّفْلُ بِطِبَاعِ وَالِدِهِ»: بالا ئۆزىگە ئاتىسىنىڭ خاراكتېرىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

تَطَبُّعٌ: سىڭدۈرمەك، ئۆزلەشتۈرمەك.

اَلتَّطَبُّعُ الثَّقَافِيُّ: مەدەنىيەتنى سىڭدۈرۈۋالماق.

تَطَبَّقَ يَتَطَبَّقُ تَطَبُّقًا: يېپىلدى، سولاندى.

تَطَبَّقَ الْبِنَاءُ: قۇرۇلۇش كۆمتۈرۈلدى، غۇلاپ چۈشتى، ئۆرۈلدى، بىتچىت بولدى، يىمىرىلدى، گۇمران بولدى.

تَطَبَّلَ يَتَطَبَّلُ تَطَبُّلًا الْبَطْنُ: قورساق ئىششىپ قالدى، مەيدە (ئاشقازان) كۆپتى.

تَطَبُّلٌ «فِي الطِّبِّ»: قورساق ئىششىماق.

تَطْبِيقٌ: ئەمەلىيلەشتۈرمەك، ئىشقا ئاشۇرماق، يولغا قويماق، ئەمەلگە ئاشۇرماق، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزمەك، ماسلاشتۇرماق، ئۇيغۇنلاشتۇرماق، ئىشلەتمەك، تەتبىق قىلماق، قوللانماق، مەسىلىلەرنى ئىلمىي ياكى قانۇنى ۋە گرامماتىكىلىق قائىدىگە بويسۇندۇرماق، ئەمەلىيەت.

«رَغْمَ أَنَّ هَذَا الْإِقْتِرَاحَ مَعْقُولٌ مِنَ النَّاحِيَةِ

التَّطْرِيَّةِ إِلَّا أَنَّهُ سَيَكُونُ مِنَ الصَّعْبِ وَضْعُهُ مَوْضِعَ التَّطْبِيقِ» : بۇ تەكلىپ نەزەرىيە جەھەتتىن مۇۋاپىق بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى يولغا قويۇش قىيىن.

«اَلتَّطْبِيقُ الْمَلْمُوسُ لِلثَّوْرَةِ» : ئىنقىلابنىڭ كونكرېت ئەمەلىيىتى.

تَطْبِيقُ التَّعْلِيمَاتِ: تەلىماتلارنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزمەك.

بِالتَّطْبِيقِ عَلَى: بىنائەن، ئاساسەن، بويىچە.

اَلتَّطْبِيقُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابى ئەمەلىيەت.

تَطْبِيقُ الشَّيْءِ عَلَى غَيْرِهِ: بىر نەرسىنى باشقىغا ئەتبىقلىماق.

تَطْبِيقًا لِـ: ئاساسەن، بىنائەن، بويىچە.

تَطْبِيقَاتٌ: مەشىق، كۆنۈكمە، تاپشۇرۇق.

تَطْبِيقِيٌّ : ئەمەلىي بولغان، ئۇيغۇن بولغان، ماس كېلىدىغان.

نَظَرِيًّا و تَطْبِيقِيًّا: نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت جەھەتتىن.

اَلْعُلُومُ التَّطْبِيقِيَّةُ: ئەمەلىي پەن.

اَلْفُنُونُ التَّطْبِيقِيَّةُ: ئەمەلىي پەن.

تَطَحَّنَ يَتَطَحَّنُ تَطَحُّنًا الْقَمْحُ: بۇغداي ئۇن بولدى.

تَطَرَّبَ يَتَطَرَّبُ تَطَرُّبًا: خۇشاللىقتىن سىلكىندى، خۇشاللاندى، خۇشال بولدى، شادلاندى.

تَطَرَّقَ يَتَطَرَّقُ تَطَرُّقًا: چەكتىن ئېشىپ كەتتى، نورماللىقتىن ئۆتۈپ كەتتى.

تَطَرَّقَ يَتَطَرَّقُ تَطَرُّقًا إِلَيْهِ: ئىزدىدى، ئىزدەندى، ئىنتىلدى؛ يېتىپ كەلدى؛ سىڭدى، شورالدى؛ كىرىپ ئۆتتى.

تَطَرَّقَ فِي الْحَدِيثِ: سۆزلەشتى، سۆھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

تَطَرَّقَ إِلَيْهِ الْكَلَامَ عَنْ: گەپنى بۇرىدى.

«تَطَرَّقَ الْمُتَكَلِّمُ إِلَى مَوْضُوعِ كَذَا» : سۆزلىگۈچى پالانى تېمىدا توختالدى.

تَطَرَّقَ إِلَيْهِ الْعَطَبُ: ئۇ ئۆلدى.

تَطَرَّقَ الْيَأْسُ إِلَى نَفْسِهَا: ئۈمىدسىزلەندى، نائۈمىد بولدى.

تَطَرَّقَ الشَّكُّ إِلَى فِكْرِهِ: شەكلەندى، گۇمانلاندى، گۇمان تۇغۇلدى.

تَطَرَّمَ يَتَطَرَّمُ تَطَرُّمًا فِي الْكَلَامِ: نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى؛ سۆغۇرۇۋېلىندى، پۇلۇۋېلىندى.

تَطْرِيزٌ: كەشتە، كەشتىلەش.

«هَذِهِ الْقِطْعَةُ مِنَ التَّطْرِيزِ جَذَّابَةٌ جِدًّا» : بۇ كەشتە تولىمۇ چىرايلىق.

«هِوَايَتِي هِيَ التَّطْرِيزُ» : مېنىڭ قىزىقىدىغىنىم گۈل كەشتىلەش.

تَطَعَّمَ يَتَطَعَّمُ تَطَعُّمًا: تېتىپ كۆردى، تەمىنى تېتىدى.

تَطْعِيمٌ: ئەمىلىمەك، ئوكۇل سالماق؛ ئەزا يۆتكىمەك (تېبابەتتە)؛ ئۇلىماق (دەرەختى)

تَطَفَّلَ يَتَطَفَّلُ تَطَفُّلًا: چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ قاتناشتى؛ كىچىك بالا بولۇۋالدى، كىچىك باللارنىڭ قىلىقىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالدى.

تَطَفَّلَ عَلَى الطَّبِيبِ: دوختۇرغا كۆرۈندى.

تَطَفَّلَ عَلَى الْقَوْمِ: چاقىرىلمىغان مېھمان بولدى، كۆتمىگەن مېھمان بولدى، ئۇسۇپلا كىردى.

تَطَفُّلٌ: چاقىرىلمىغان مېھمان بولماق، كۆتمىگەن مېھمان بولماق.

تَطَلَّبَ يَتَطَلَّبُ تَطَلُّبًا: موھتاج بولدى، ھاجىتى چۈشتى، تەلەپ قىلدى.

«يَتَطَلَّبُ الْوَضْعُ عَمَلًا سَرِيعًا» : ۋەزىيەت تېز ئىشلەشكە موھتاج.

تَطَلَّعَ يَتَطَلَّعُ تَطَلُّعًا إِلَيْهِ: قارىدى، نەزەر تاشلىدى، بىلدى، چۈشەندى.

تَطَلَّعَ فِيهِ: قارىدى، نەزەر تاشلىدى.

تَطَلَّعَ إِلَى الشَّيْءِ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

تَطَلَّعَ فِي وُجُوهِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ يۈزىگە قارىدى.

تَطَلَّعَ إِلَى لِقَاءِ صَدِيقِهِ: دوستلىرى بىلەن ئۇچرىشىشقا ئىنتىزار بولدى.

تَطَلَّعَ إِلَى حَيَاةٍ أَفْضَلَ: تېخىمۇ ياخشى تۇرمۇشقا ئىنتىلدى.

تَعَلَّقَ يَتَعَلَّقُ تَعَلُّقًا: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى، خۇش چىراي بولدى، چىرايىدىن خۇشاللىق چىقىپ تۇردى.

تَعَمَّسَ يَتَعَمَّسُ تَعَمُّسًا: يوقالدى، تۇگىدى، قىرىپ تاشلاندى.

تَعَهَّرَ يَتَعَهَّرُ تَعَهُّرًا: پاكلاندى، تازىلاندى، يۇيۇلدى، پاك بولدى.

«فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ» «قرآن» : ئۇنىڭدا (گۇناھلاردىن) پاك بولۇشنى سۆيىدىغان كىشىلەر بار. ئاللاھ (ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

تَطْهِيرٌ: پاكلىماق، تازىلىماق.

مَحَطَّةُ التَّطْهِيرِ: دېزىنفېكسىيە قىلىش پونكىتى.

تَطَوَّحَ يَتَطَوَّحُ تَطَوُّحًا: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

تَطَوَّحَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى.

تَطَوَّحَ فِي الْبِلَادِ: سەرگەردان بولۇپ يۈردى، سەرسان بولۇپ يۈردى.

تَطَوَّرَ يَتَطَوَّرُ تَطَوُّرًا: تەرەققىي قىلدى، راۋاجلاندى، بىر باسقۇچتىن يەنە بىر باسقۇچقا ئۆتتى، تەرەققىي تاپتى.

«تَطَوَّرَتِ الْأَسْلِحَةُ الْفَتَّاكَةُ تَطَوُّرًا مُخِيفًا» : قىرغۇچى قوراللار قورقۇنچلۇق دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى.

تَطَوُّرٌ ج تَطَوُّرَاتٌ: تەرەققىي تاپماق، تەرەققىي قىلماق؛ تەرەققىيات.

تَطَوُّرٌ عُضْوِيٌّ: ئەزالارنىڭ يېتىلىشى، ئورگانىزملارنىڭ تەرەققىي قىلىشى.

تَطَوُّرُ الْعَلَائِقِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ: ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنىڭ تەرەققىياتى.

«حَدَثَتْ تَطَوُّرَاتٌ خَطِيرَةٌ عَلَى الْمَوْضُوعِ» : ماۋزۇدا مۇھىم ئۆزگىرىشلەر بولدى.

تَطَوُّرَاتٌ مُرْتَقَبَةٌ: كۆز ئالدىدىكى تەرەققىياتلار.

تَطَوُّرِيٌّ: تەرەققىياتقا مەنسۇپ، تەرەققىي.

نَظَرِيَّةٌ تَطَوُّرِيَّةٌ: تەدرىجى تەرەققىيات نەزەرىيىسى.

تَطَوَّسَ يَتَطَوَّسُ تَطَوُّسًا: ماختاندى، كۆز ـ كۆز قىلدى، ھەممە يەردە ئۆزىنى كۆرسىتىپ يۈردى.

تَطَوَّعَ يَتَطَوَّعُ تَطَوُّعًا: پىدائىي بولدى، بىر ئىشنى قىلىشقا ئىختىيارىي مەيدانغا چىقتى، ئىتائەت قىلدى.

«فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ» «قرآن» : كىمكى فىدىيىنى (بەلگىلەنگەن مىقداردىن) ئارتۇق بەرسە، بۇ ئۆزى ئۈچۈن ياخشىدۇر.

تَطَوَّعَ بِالْعَمَلِ: ئىختىيارىي ئەمگەك قىلدى.

«تَطَوَّعَ كَثِيرٌ مِنَ الشَّبَابِ لِلْخِدْمَةِ فِي الْجَيْشِ» : نۇرغۇن ياشلار ئەسكەرلىككە ئۆز ئىختىيارى بىلەن قاتناشتى.

تَطَوَّفَ يَتَطَوَّفُ تَطَوُّفًا بِالشَّيْءِ وَفِيهِ وَحَوْلَهُ: تاۋاپ قىلدى.

تَطَوَّقَ يَتَطَوَّقُ تَطَوُّقًا: غۇزمەك بولۇۋالدى، تۇگۈلۈۋالدى؛ بويۇنچاق سېلىۋالدى.

تَطَوَّقَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۇگۈلۈۋالدى.

تَطَوَّلَ يَتَطَوَّلُ تَطَوُّلًا عَلَيْهِ: ياخشىلىق قىلدى، خەير ـ ئېھسان قىلدى.

تَطَوَّى يَتَطَوَّى تَطَوِّيًا الْأَفْعَى: يىلان تۇگۈلۈۋالدى.

تَطَوَّى الْحَبْلُ: ئارغامچا چىگىشلىشىۋالدى.

تَطَوَّى الشَّيْءُ: يۆگىلىۋالدى.

تَطْوِيرُ التَّقَالِيدِ الْمَجِيدَةِ: شانلىق ئەنئەنىلەرنى جارى قىلدۇرۇش.

تَطْوِيلٌ: ئۇزارتماق، سوزماق.

فِي هَذَا الْكِتَابِ تَطْوِيلٌ: بۇ كىتاب ئۇزۇن يېزىلغان.

تَطَيَّبَ يَتَطَيَّبُ تَطَيُّبًا بِالطِّيبِ: خۇش پۇراق ئىشلەتتى، خۇش پۇراق چاچتى.

تَطَيَّرَ يَتَطَيَّرُ تَطَيُّرًا بِهِ أَوْ مِنْهُ: شۇم پال ئالدى، شۇملۇق ھېس قىلدى.

«إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ» «قرآن» : بىز سىلەردىن شۇم پال ئالدۇق.

تَظَاءَبَ يَتَظَاءَبُ تَظَاؤُبًا الرَّجُلَانِ: قايىچا قۇدا بولدى.

تَظَارَفَ يَتَظَارَفُ تَظَارُفًا: قىزىقچى بولۇۋالدى؛ نازاكەتلىك بولۇۋالدى؛ مەدەنىي بولۇۋالدى؛ پاراسەتلىك بولۇۋالدى.

تَظَافَرَ يَتَظَافَرُ تَظَافُرًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ئۆزئارا ھەمكارلاشتى، ئۆزئارا ياردەملەشتى.

تَظَالَمَ يَتَظَالَمُ تَظَالُمًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا زۇلۇم قىلىشتى، زۇلۇم سالدى، بىر - بىرىنى خورلاشتى، بىر - بىرىنى بوزەك قىلدى، ئۆزئارا زىيانكەشلىك قىلىشتى.

تَظَاهَرَ يَتَظَاهَرُ تَظَاهُرًا بِالْأَمْرِ: ئاشكارىلىدى، نامايەن قىلدى، كۆرسەتتى، ئىپادىلىدى؛ ئاشكارىلاندى، نامايەن بولدى، بىلدۈردى، نامايىش قىلدى.

تَظَاهَرَ الْقَوْمُ: نامايىش قىلىشتى، ياردەملەشتى، قوللاشتى، ياردەم بېرىشتى؛ يىراقلاشتى.

تَظَاهَرَ بِكَذَا: يالغان قىياپەتكە كىرىۋالدى، ئۆزىگە ساختا تۈس بەردى.

«كَانَ يَعْرِفُ كُلَّ شَيْءٍ وَلَكِنَّهُ تَظَاهَرَ بِأَنَّهُ لَا يَعْرِفُ شَيْئًا»: ئۇ ھەممە نەرسىنى بىلەتتى، لېكىن ئۇ ھېچنەرسىنى بىلمەس بولۇۋالدى.

تَظَاهَرَ بِالْبُكَاءِ: يىغلىغان بولۇۋالدى.

تَظَاهَرُوا: نامايىش قىلىشتى.

«تَظَاهَرَ الطُّلَّابُ إِحْتِجَاجًا عَلَى اعْتِقَالِ أَحَدِ زُمَلَائِهِمْ»: ئوقۇغۇچىلار بىر ساۋاقدىشىنىڭ قولغا ئېلىنغانلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن نامايىش قىلىشتى.

تَظَرَّفَ يَتَظَرَّفُ تَظَرُّفًا: ئەقىل - پاراسەتلىك بولۇۋالدى، مەدەنىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى؛ نازاكەتلىك بولۇۋالدى.

تَظَلَّلَ يَتَظَلَّلُ تَظَلُّلًا الشَّخْصُ: سايىدا تۇردى؛ سالقىنلايدىغان جاي قىلدى.

تَظَلَّلَ بِظِلِّ الدَّوْلَةِ: دۆلەتنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشتى.

تَظَلَّمَ يَتَظَلَّمُ تَظَلُّمًا مِنْهُ: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى، زارلىدى، ئاغرىندى، دەرد تۆكتى، رەنجىدى، ئۆتۈنگەن دادلاندى.

«لَمْ يَجِدْ أَحَدًا يَتَظَلَّمُ إِلَيْهِ»: ئۇ دادلايدىغان بىرەر ئادەم تاپالمىدى.

تَظَلُّمٌ ج تَظَلُّمَاتٌ: شىكايەت، شىكايەت قىلىش.

قَدَّمَ تَظَلُّمًا: شىكايەتنامە سۇندى.

تَظَنَّنَ يَتَظَنَّنُ تَظَنُّنًا: گۇيلاندى، پەرەز قىلدى، مۆلاھىزە قىلدى، پەرەز يۈرگۈزدى.

تَظَنَّى يَتَظَنَّى تَظَنِّيًا: گۇيلاندى، پەرەز قىلدى، مۆلاھىزە قىلدى، پەرەز يۈرگۈزدى.

تَعَاتَبَ يَتَعَاتَبُ تَعَاتُبًا الشَّخْصَانِ: ئەيىبلەشتى، كايىشتى، تاپا - تەنە قىلىشتى.

تَعَادَلَ يَتَعَادَلُ تَعَادُلًا: تەڭلىشىپ قالدى، تەڭلەشتى، ماسلاشتى.

تَعَادَلَ الْفَرِيقَانِ فِي الْمُبَارَاةِ: مۇسابىقىدە ئىككى تەرەپ تەڭلىشىپ قالدى.

تَعَادُلٌ: مۇۋاپىق كەلمەك، ماس كەلمەك، بىردەك، تەڭپۇڭلۇق، تەكشىلىك، مۇۋازىنەت.

بِالتَّعَادُلِ: تەڭ بولماق، تەڭلىشىپ قالماق، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن.

تَعَادُلُ الْمِيزَانِيَّةِ: خام چوت تەڭپۇڭلىقى.

تَعَادُلُ الْكِفَّةِ: تارازا تەخسىلىرىنىڭ تەڭپۇڭلىقى.

«إِسْفَرَّ الْإِقْتِرَاعُ عَنْ تَعَادُلِ الْأَصْوَاتِ»: تاشلانغان چەك ئاۋازلارنىڭ تەڭپۇڭلىقىنى بىلدۈردى.

تَعَادَى يَتَعَادَى تَعَادِيًا الْقَوْمُ: تاجاۋۇز قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى، ئۆچەكەشتى.

تَعَادَى الرَّجُلُ: يىراقلاشتى.

تَعَاذَلَ يَتَعَاذَلُ تَعَاذُلًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا ئەيىبلەشتى، ئۆز ئارا كايىشتى، ئۆزئارا تاپا - تەنە قىلىشتى.

تَعَارَجَ يَتَعَارَجُ تَعَارُجًا: توكۇر بولۇۋالدى، توكۇردەك ماڭدى.

تَعَارَضَ يَتَعَارَضُ تَعَارُضًا: توقۇنۇشتى، قارىمۇ قارشى كەلدى.

تَعَارَضَ مَعَ كَذَا: خىلاپلىق قىلدى.

تَعَارَضَتِ الْمَصَالِحُ: مەنپەئەتلەر توقۇنۇشتى.

«هَذَا الْعَمَلُ يَتَعَارَضُ مَعَ الْقَانُونِ»: بۇ ئىش قانۇنغا قارىمۇ قارشى كېلىدۇ.

تَعَارُضٌ: قارىمۇ قارشى كەلمەك.

تَعَارُضُ الْآرَاءِ: پىكىر ئىختىلاپى، پىكىر قارىمۇ قارشىلىقى.

تَعَارُضُ الْمَصَالِحِ: مەنپەئەت توقۇنۇشى.

تَعَارَفَ يَتَعَارَفُ تَعَارُفًا الْقَوْمُ: قەۋم ئۆز ئارا تونۇشتى.

«كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ» «قرآن» : (ئۇلارغا دۇنيادا تۇرغان مۇددەت) كۈندۈزدە ئازغىنا ۋاقىت تۇرغاندەك قىسقا بىلىنىدۇ، ئۇلار ئۆزئارا تونۇشىدۇ.

«لَقَدْ تَعَارَفْنَا مُنْذُ عَشَرَ سَنَوَاتٍ» : بىز تونۇشقىلى 10 يىل بولدى.

تَعَارَفُوا عَلَى أَمْرٍ: بىرەر ئىشتا بىرلىككە كەلدى.

تَعَارُفٌ: ئۆزئارا تونۇشماق، بىر ـ بىرىنى تونۇماق.

تَعَارَكَ يَتَعَارَكُ تَعَارُكًا الْقَوْمُ: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

تَعَازَى يَتَعَازَى تَعَازِيًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا تەزىيە بىلدۈرۈشتى.

تَعَاسَةٌ: بەختسىزلىك، بىچارىلىك.

«مَا تَزَالُ نِسْبَةٌ كَبِيرَةٌ مِنَ السُّكَّانِ تَعِيشُ حَيَاةَ حِرْمَانٍ وَتَعَاسَةٍ» : ئاھالىنىڭ زور كۆپچىلىكى نامرات بەختسىز ياشايدۇ.

يَا لَلتَّعَاسَةِ: نېمىدېگەن بەختسىز.

تَعَاسَرَ يَتَعَاسَرُ تَعَاسُرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىن بولدى، ئىش ئۇنىڭغا تەس بولدى.

«وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَى» «قرآن» : ئەگەر ئېمىكلىرىدە كېلىشەلمىسەڭلار ئۇنى (يەنى بالىنى) باشقا بىر ئايال ئېمىتسۇن.

تَعَاشَرَ يَتَعَاشَرُ تَعَاشُرًا: بېرىش ـ كېلىش قىلدى، ئالاقە قىلدى، باردى ـ كەلدى قىلدى.

تَعَاضَدَ يَتَعَاضَدُ تَعَاضُدًا: ياردەم بېرىشتى، ياردەم قىلىشتى.

تَعَاضُدٌ: ھەمكارلاشماق، ياردەم بەرمەك.

جَمْعِيَّةٌ تَعَاضُدِيَّةٌ: ھەمكارلىق جەمئىيىتى.

تَعَاطَفَ يَتَعَاطَفُ تَعَاطُفًا: ئۆزئارا مېھىر ـ شەپقەت قىلىشتى، ھېسداشلىق قىلىشتى، ئۆزئارا كۆيۈنۈشتى.

تَعَاطَى يَتَعَاطَى تَعَاطِيًا الشَّيْءَ: ئىستېمال قىلدى، قولىنى سوزۇپ ئالدى؛ قوبۇل قىلدى، تاپشۇرۇپ ئالدى، ئېرىشتى، ئىگە بولدى، ئالدى.

«فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ» «قرآن» : ئۇلار بۇرادىرىنى (تۆگىنى ئۆلتۈرۈشكە) چاقىردى، ئۇ قىلىچنى ئېلىپ تۆگىنى بوغۇزلىدى.

«لاَتَتَعَاطَى الدَّوَاءَ لِأَنَّهَا يَئِسَتْ مِنَ الصِّحَّةِ» : ئۇ ئايال ساقىيىش ئۈمىدىنى ئۈزگەنلىكتىن دورا ئىچمەيۋاتىدۇ.

تَعَاطَى الشَّخْصُ: پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ نەرسە ئېلىش ئۈچۈن قولنى سوزدى.

تَعَاطَى الْقَوْمُ: ئۆزئارا سوۋغا بېرىشتى.

تَعَاطَى الْأَمْرَ: شۇغۇللاندى، ئىشلىدى، مەشغۇل بولدى، ئېلىپ باردى.

تَعَاطَى الصِّنَاعَةَ: كەسىپ بىلەن شۇغۇللاندى.

تَعَاطَى صِنَاعَةَ الصَّيْدَلِيَّةِ: دورىگەرلىك بىلەن شۇغۇللاندى.

تَتَعَاطَى السِّيَاسَةَ: سىياسەت بىلەن ھەپىلىشىدۇ.

تَعَاظَمَ يَتَعَاظَمُ تَعَاظُمًا الْأَمْرُ: مۇھىم بولدى، جىددىي بولدى، زور بولدى، چوڭايدى.

تَعَاظَمَ الْأَمْرُ فُلاَنًا: چوڭ تۇيۇلدى، ئېغىر كەلدى.

تَعَاظَمَ الرَّجُلُ: غادىيىۋالدى، گەدىيىۋالدى، مەيدىسىنى كېرىپ ماڭدى، كۆرەڭلەپ كەتتى.

«يَتَعَاظَمُ الْخَطَرُ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ» : خەتەر كۈندىن ـ كۈنگە زورايماقتا.

تَعَاظُمٌ: ئاشۇرۇۋەتمەك، مۇبالىغىلەشتۈرمەك، كۆپتۈرمەك؛ چوڭچىلىق، ھاكاۋۇرلۇق، ماختانچاقلىق.

تَعَافَى يَتَعَافَى تَعَافِيًا: ساقايدى، سالامەتلىككە ئەسلىگە كەلدى.

«أُؤَمِّلُ أَنَّهَا تَتَعَافَى عَنْ قَرِيبٍ» : ئۇنىڭ پات ئارىدا ساقىيىپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

«غَادَرَ الْمُسْتَشْفَى بَعْدَ أَنْ تَعَافَى» : ئۇ ساقايغاندىن كېيىن دوختۇرخانىدىن ئايرىلدى.

تَعَاقَبَ يَتَعَاقَبُ تَعَاقُبًا: ئارقىمۇ ئارقا ئۇلاشتى، بىر ـ بىرىگە ئۇلىشىپ كەتتى، كەينى ـ كەينىدىن كەلدى.

«تَعَاقَبَ الْجُنُودُ فِي الْحِرَاسَةِ اللَّيْلِيَّةِ» : كېچىلىك مۇھاپىزەتتە ئەسكەرلەر نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقَبَ اللَّيْلُ و النَّهَارُ: كېچە بىلەن كۈندۈز

ئالماشتى، كېچە بىلەن كۈندۈز نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقَبُوا فِي الشَّيْءِ: نۆۋەتلەشتى.

تَعَاقُبٌ: ئارقا ـ ئارقىدىن، كەينى ـ كەينىدىن، ئۈزۈلمەي.

بِالتَّعَاقُبِ: نۆۋەت بىلەن، ئارقىمۇ ئارقا، كەينىدىن ـ كەينىدىن.

«تَوَلَّى أَعْضَاءَ رِءَاسَةِ الْمَجْلِسِ بِالتَّعَاقُبِ»: ئەزالار مەجلىسكە نۆۋەت بىلەن رىياسەتچىلىك قىلدى.

تَعَاقَدَ يَتَعَاقَدُ تَعَاقُدًا مَعَهُ عَلَى الْأَمْرِ: تۈزۈشتى، ئىمزالاشتى، . . . بىلەن ئورناتتى.

تَعَاقُدٌ: توختام تۈزۈشمەك، شەرتنامە تۈزۈشمەك.

تَعَاقَلَ يَتَعَاقَلُ تَعَاقُلاً: ئۆزىنى ئەقىللىق ھېسابلىدى، يېتىمئاقساقاللىق قىلدى، مەمەدانلىق قىلدى.

تَعَاكَسَ يَتَعَاكَسُ تَعَاكُسًا: ئەكس ئەتتى، ئارقىغا بۇرالدى، ئۆرۈلدى، ئايلاندى، ئەكسىچە بولدى.

تَعَاكَظَ يَتَعَاكَظُ تَعَاكُظًا: شېئىر ئېيتىشتى، مۇنازىرە قىلىشتى، دەتالاش قىلىشتى، پەخىر قىلىشتى.

تَعَالَ: كەل، بېرى كەل، بۇياققا كەل.

«عِنْدَمَا تَجِدُ وَقْتًا تَعَالَ نَتَجَاذَبْ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ»: ۋاقتىڭ بولسا كەلگىن، پاراڭلەشايلى.

تَعَالَجَ يَتَعَالَجُ تَعَالُجًا الْمَرِيضُ: كېسەل داۋالاندى، دوختۇرغا كۆرۈندى.

تَعَالَجَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب سوقۇشتى.

تَعَالَى يَتَعَالَى تَعَالِيًا: كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، يۇكسەك بولدى، ئۆستى.

«لاَ تَتَعَالَ عَلَى أَصْحَابِكَ وَإِخْوَانِكَ»: ھەمراھلىرىڭ ۋە قېرىنداشلىرىڭغا چوڭچىلىق قىلما.

تَعَالٍ: تەكەببۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق، مەغرۇرلۇق.

تَعَامَلَ يَتَعَامَلُ تَعَامُلاً الْقَوْمُ: مۇئامىلە قىلىشتى، بېرىش ـ كېلىش قىلىشتى، ئالاقە قىلىشتى.

تَعَامَلَ مَعَهُ: ئۇنىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلدى.

تَعَامُلٌ: ھەمكارلىق، ھەمكارلاشماق، ھەمكارلىشىپ ئىشلىمەك.

اَلتَّعَامُلُ الدُّوَلِيُّ: خەلقئارا ھەمكارلىق.

اَلتَّعَامُلُ بِطُرُقٍ مُخْتَلِفَةٍ: پەرقلەندۈرۈپ مۇئامىلە قىلىش، تۈرلۈك ئۇسۇللار بىلەن مۇئامىلە قىلىش.

تَعَامَهَ يَتَعَامَهُ تَعَامُهًا: ئېزىقىپ تېڭىرقاپ قالدى، ئادىشىپ قالدى، يول تاپالماي تۈرۈپ قالدى، نىشاندىن ئېزىپ قالدى.

تَعَامَى يَتَعَامَى تَعَامِيًا: قارىغۇ بولۇۋالدى، كۆرمەس بولۇۋالدى، كۆرمەسكە سالدى.

«أَنْتَ تَتَعَامَى عَنِ الْحَقِيْقَةِ»: سەن ھەقىقەتنى كۆرمەس بولۇۋالسەن.

تَعَانَدَ يَتَعَانَدُ تَعَانُدًا: قارشىلاشتى، ئۆزئارا قارشى تۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَعَانَقَ يَتَعَانَقُ تَعَانُقًا: ئۆز ئارا قۇچاقلاشتى، باغرىغا باستى.

«اِلْتَقَيَا بَعْدَ فِرَاقٍ طَوِيلٍ فَتَعَانَقَا»: ئۇزۇن ۋاقىت ئايرىلغاندىن كېيىن ئۆزئارا قۇچاقلىشىپ كەتتى.

تَعَاهَدَ يَتَعَاهَدُ تَعَاهُدًا: ئىتتىپاق تۈزۈشتى، كېلىشىم ئىمزالاشتى، كېلىشىم تۈزۈشتى، ۋەدىلەشتى.

«تَعَاهَدَ الصَّدِيْقَانِ عَلَى الْحِفَاظِ عَلَى السِّرِّ»: ئىككى دوست سىر ساقلاشقا كېلىشتى.

تَعَاهُدٌ: پۈتۈم، كېلىشىم، شەرتنامە.

تَعَاهُدِيٌّ: شەرتنامىنىڭ، كېلىشىمنىڭ، پۈتۈمنىڭ، بىتىمنىڭ، ئىتتىپاقداشلىق.

دَوْلَةٌ تَعَاهُدِيَّةٌ: ئىتتىپاقداش دۆلەت.

تَعَاوَرَ يَتَعَاوَرُ تَعَاوُرًا: قەرز بېرىشتى، ئۆز ئارا ئۆتنە بېرىم قىلىشتى، ئۆز ئارا ئارىيەت ئېلىشتى.

«تَعَاوَرَ هَذَا الْكِتَابَ كَثِيرٌ مِنَ الْأَيْدِي»: بۇ كىتاب نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ قولىدىن ئۆتتى، بۇ كىتاب قولدىن ـ قولغا ئۆتتى.

تَعَاوَنَ يَتَعَاوَنُ تَعَاوُنًا: ھەمكارلاشتى، ئۆزئارا ياردەملەشتى.

«وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ» «قرآن»: ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار، گۇناھقا ۋە

زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.

تَعَاوَنَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: ھەمكارلاشتى، بىر - بىرىگە ياردەملەشتى.

«تَتَعَاوَنُ أُسْرَتُنَا مَعَ الْجِيرَانِ» : ئائىلىمىز قوشنىلار بىلەن ھەمكارلىشىپ تۇرىدۇ.

تَعَاوُنٌ: ھەمكارلاشماق، ياردەملەشمەك.

شَرِكَةُ التَّعَاوُنِ: ھەمكارلىق شىركىتى.

رُوحُ التَّعَاوُنِ: ھەمكارلىشىش روھى.

تَعَاوُنِيٌّ: كوپېراتسىيىلىشىش ، ھەمكارلىقنىڭ، كوپېراتىپنىڭ.

اِتِّحَادٌ تَعَاوُنِيٌّ: ھەمكارلىشىش بىرلەشمىسى.

إِنْتَاجٌ تَعَاوُنِيٌّ: ھەمكارلىشىپ ئىشلەپچىقىرىش.

تَعَاوُنِيَّةٌ: كوپېراتسىيىلەشتۈرمەك، كوپېراتسىيىلەشمەك، كوپېراتسىيە، كوپېراتىپ.

جَمْعِيَّةُ التَّعَاوُنِيَّةِ الزِّرَاعِيَّةِ: يېزا ئىگىلىك كوپېراتىپى.

جَمْعِيَّةٌ تَعَاوُنِيَّةٌ: ھەمكارلىق جەمئىيىتى.

تَعَاوُنِيَّاتُ الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ: تەمىنات سودا كوپېراتىپى.

تَعَاوُنِيَّاتٌ لِلْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش كوپېراتىپى.

تَعَاوَى يَتَعَاوَى تَعَاوِيًا الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى.

تَعَايَدَ يَتَعَايَدُ تَعَايُدًا: ئۆزئارا ھېيتلاشتى، ئۆزئارا بايراملىرىنى تەبرىكلەشتى.

تَعَايَرَ يَتَعَايَرُ تَعَايُرًا: ئەيىبلەشتى، ئەيىبىنى ئاچتى.

تَعَايَشَ يَتَعَايَشُ تَعَايُشًا: بىرگە ياشىدى، بىرلىكتە ياشىدى، ئىناق ياشىدى.

تَعَايُشٌ: بىرگە ياشىماق، بىللە ياشىماق.

اَلتَّعَايُشُ السِّلْمِيُّ بَيْنَ الدُّوَلِ: دۆلەتلەر ئارا تىنچلىقتا بىللە ياشاش.

تَعَايَقَ يَتَعَايَقُ تَعَايُقًا: ناھايىتى پۇزۇر كىيىندى.

تَعِبَ يَتْعَبُ تَعَبًا: چارچىدى، ھاردى؛ ئەمگەك قىلدى، مېھنەت قىلدى.

«اَلطَّمُوحُ لَا يَتْعَبُ مِنَ الْمُثَابَرَةِ عَلَى عَمَلِهِ» : ئىرادىلىك ئادەم ئۆز ئىشىدا چىڭ تۇرۇشتىن چارچاپ قالمايدۇ.

تَعَبٌ: ھارماق، چارچىماق، جاپا چەكمەك.

«لَقَدْ سِرْتُ طِوَالَ الْيَوْمِ فِي شِعَابِ الْجَبَلِ وَلَكِنَّنِي لَا أَشْعُرُ بِالتَّعَبِ» : تاغنىڭ يولىدا كۈنبويى مېڭىپ چارچاش ھېس قىلمىدىم.

«لَمْ يَكُنِ التَّعَبُ يُشْغِلُ بَالَهُ قَدْرَ خَوْفِهِ مِنْ أَنْ تَذْهَبَ أَتْعَابُهُ سُدًى» : ئۇنىڭ ئەس - يادى چارچاپ كېتىشتە ئەمەس، چەككەن جاپا - مۇشەققەتلىرىنىڭ بىكار كېتىشىدىن ئەنسىرەشتە ئىدى.

تَعِبٌ. تَعْبَانٌ: چارچىغان، ھارغۇچى.

تَعْبِئَةٌ: قوزغىماق، سەپەرۋەر قىلماق، ھەرىكەتلەندۈرمەك.

تَعْبِئَةُ الْجَيْشِ: ئارمىيىنى سەپەرۋەر قىلماق، ئەسكەر توپلىماق، ئەسكەر يىغماق.

تَعْبِئَةٌ عَامَّةٌ: ئومۇمىي سەپەرۋەرلىك، دۆلەتنىڭ ھەربىي ۋە ئىقتىسادىي جەھەتتىن ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىشى.

«أَعْلَنَتِ الدَّوْلَةُ التَّعْبِئَةَ الْعَامَّةَ» : دۆلەت ئومۇمىيۈزلۈك ئۇرۇش سەپەرۋەرلىكىنى جاكارلىدى.

عَقْدُ اجْتِمَاعٍ لِلتَّعْبِئَةِ: سەپەرۋەرلىك يىغىنى ئېچىش.

تَعَبَّدَ يَتَعَبَّدُ تَعَبُّدًا: ئىبادەتكە بېرىلدى، ئىبادەت بىلەن شۇغۇللاندى.

«قَضَى مُعْظَمَ حَيَاتِهِ يَتَعَبَّدُ فِي الْمَسْجِدِ» : ھاياتىنىڭ تولىسىنى مەسچىتتە ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزدى.

تَعَبُّدٌ: ئىبادەت قىلماق، ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانماق، راھىب بولماق، دۇئا تىلاۋەت بىلەن شۇغۇللانماق.

تَعَبَّقَ يَتَعَبَّقُ تَعَبُّقًا: خۇش پۇراق قاپلىدى.

تَعَبَّى يَتَعَبَّى تَعَبِّيًا: قاچىلاندى، توشقۇزۇلدى.

تَعَبْعَبَ يَتَعَبْعَبُ تَعَبْعُبًا الشَّيْءَ: ھەممىنى ئېلىپ كەلدى.

تَعْبَوِيٌّ: ستراتېگىيە، تاكتىكا، ئۇسۇل، تەدبىر؛ سەپەرۋەرلىككە مەنسۇپ.

«اِتَّخَذَ إِجْرَاءَاتٍ تَعْبَوِيَّةً» : ستراتېگىيىلىك

چارە ـ تەدبىرلەرنى كۆردى.

تَعْبِيرٌ جِ تَعَابِيرُ: چۈشەنچە، چۈشەندۈرۈش، ئىزاھات؛ تەبىر؛ ئىبارە؛ ئىزھار قىلماق، بايان قىلماق، ئىپادىلىمەك، كۆرسەتمەك.

اَلتَّعْبِيرُ السَّائِرُ: ئادەت سۆزى، ئادەت بولۇپ كەتكەن سۆز، دائىم قوللىنىلىدىغان ئىبارە.

لاَيُمْكِنُ التَّعْبِيرُ عَنْهُ: ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدۇ، ئىپادىلەپ بېرىش قىيىن.

اِنْ جَازَ التَّعْبِيرُ: دېيىشكە بولىدىغان بولسا، ئېيتىشقا بولىدىغان بولسا.

وَ بِتَعْبِيرٍ آخَرَ: باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا.

«هَذَا رَجُلٌ يُحْسِنُ التَّعْبِيرَ عَمَّا فِي نَفْسِهِ»: بۇ ئادەم كۆڭلىدىكىنى ئوبدان ئىپادىلەيدۇ.

اَلتَّعْبِيرُ الْإِصْطِلاَحِيُّ (فِي عِلْمِ اللُّغَةِ): سۆزلەرنىڭ كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلىشى مەسىلەن: «لَبَّى نِدَاءَ رَبِّهِ» ئۆلدى ، ۋاپات بولدى، دېگەن مەنىدە ئىشلىتىلىدۇ.

«اَلتَّعْبِيرُ بِهَذِهِ الطَّرِيْقَةِ أَوْضَحُ بِكَثِيرٍ مِنْ تِلْكَ الطَّرِيْقَةِ»: مۇنداق ئىپادىلەش ئۇنداق ئىپادىلەشكە قارىغاندا كۆپ روشەن.

تَعَابِيرُ لُغَوِيَّةٌ: تۇراقلىق ئىبارە، تۇراقلىق سۆز بىرىكمىسى، ئىدىئوم.

تَعْبِيرِيٌّ: ئىپادىلەشكە تەۋە.

تَعَتَّهَ يَتَعَتَّهُ تَعَتُّهًا: سارالڭ بولۇۋالدى، ھېچنېمىنى ئۇقمايدىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى، مەتۇ بولۇۋالدى.

تَعَتَّى يَتَعَتَّى تَعَتِّيًا: بويسۇنمىدى، قارشىلىق قىلدى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى تۇردى.

تَعْتَعَ يُتَعْتِعُ تَعْتَعَةً: ئىككىلەندى، قاتتىق سىلكىدى.

تَعْتَعَ الشَّخْصُ فِي كَلاَمِهِ: سۆزدە كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى.

تَعْتِيمٌ: كېچىكتۈرمەك، ئارقىغا تارتماق، سۆرىمەك، ئارقىغا بۇرىماق، ھايال قىلماق.

اَلتَّعْتِيمُ عَلَى الْخَبَرِ: خەۋەرنى بىلمەس بولۇۋېلىش ياكى يوشۇرۇش.

نِظَامُ التَّعْتِيمِ: يورۇقلۇقنى تىزگىنلىمەك.

تَعَثَّرَ يَتَعَثَّرُ تَعَثُّرًا الرَّجُلُ: پۇتلاشتى، يىقىلىپ چۈشتى.

تَعَثَّرَ لِسَانُهُ: دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى، تىلى كالۋالاشتى.

تَعَثَّرَ الْإِنْسَانُ أَوِ الْحَيَوَانُ: ئىنسان ياكى ھايۋان تېيىلىپ كەتتى، تېيىلدى.

تَعَثَّرَ الْمَشْرُوعُ: پىلان بىرەر توسالغۇغا ئۇچرىدى.

تَعَجَّبَ يَتَعَجَّبُ تَعَجُّبًا: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

تَعَجُّبٌ: ئەجەبلىنىمەك، ھەيران قالماق.

صِيغَتَا التَّعَجُّبِ (فِي النَّحْوِ) «مَا أَفْعَلَهُ وأَفْعِلْ بِهِ»: دىن ئىبارەت ئىككى تەئەججۇپ سىغىسى.

تَعَجَّلَ يَتَعَجَّلُ تَعَجُّلاً فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى، تېز بولدى، جىددىيلەشتى.

«فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ» (قرآن): مىنادىن ئالدىراپ ئىككى كۈندە قايتقان ئادەمگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

تَعَجَّلَ الشَّخْصَ: تېز بولۇشقا ھەيدەكچىلىك قىلدى.

تَعَجَّلَ الشَّيْءَ: ۋاقتىدىن بۇرۇن ئالدى.

تَعَجَّنَ يَتَعَجَّنُ تَعَجُّنًا: خېمىر بولدى.

تَعَجْرَفَ يَتَعَجْرَفُ تَعَجْرُفًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، گىدەيدى، مەنمەنلىك قىلدى، زۇلۇم قىلدى.

تَعَجْرَفَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئالدىراقسانلىق بىلەن قىلدى.

تَعَجْرَفَ عَلَى النَّاسِ: كىشىلەرگە چوڭچىلىق قىلدى.

تَعْدَادٌ: ئىستاتىستىكا، ئومۇملاشتۇرۇپ ھېسابلىماق.

تَعْدَادٌ عَامٌّ: ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرمەك، ئومۇمىي تىزىملىك.

تَعْدَادٌ جِ تَعْدَادَاتٌ: بەلگىلىك مەزگىلدە نوپۇس ئىستاتىستىكا قىلىش.

تَعَدَّدَ يَتَعَدَّدُ تَعَدُّدًا: ئاينىدى، كۆپەيدى، ئۆستى.

تَعَدَّدَ عَلَى: ئېشىپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

«تَعَدَّدَتِ الْحَوَادِثُ بِسَبَبِ السُّرْعَةِ فِي قِيَادَةِ

السَّيَّارَةِ» : ماشىنا ھەيدەشتە سۈرئەت تېز بولۇپ كەتكەنلىكتىن ۋەقەلەر كۆپەيدى.

تَعَدُّدٌ: بىرقانچە، بىرنەچچە، كۆپچىلىك، كۆپ تەرەپلىمە، كۆپ سانلىق.

«يَتَمَيَّزُ هَذَا الْجِهَازُ بِتَعَدُّدِ اسْتِعْمَالِهِ» : بۇ ئۈسكۈنە كۆپ تەرەپلىمە ئىشلىتىش ئالاھىدىلىككە ئىگە.

تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ: كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم، كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش.

تَعَدُّدُ الْآلِهَةِ: كۆپ خۇدالىق دىن، مۇشرىكلىك.

تَعَدَّلَ يَتَعَدَّلُ تَعَدُّلاً: ئۆزگەردى، تۈزۈلدى.

«كَانَ الطَّقْسُ حَارًّا وَلَكِنَّهُ تَعَدَّلَ» : ھاۋا ئىسسىق ئىدى، لېكىن ئۇ ئۆزگەردى.

تَعَدَّى يَتَعَدَّى تَعَدِّيًا: ھالقىپ كەتتى، ئاشۇرۇۋەتتى، ھەددىدىن ئاشتى.

«وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ» (قرآن) : كىمكى ئاللاھنىڭ قانۇنىدىن ھالقىپ كېتىدىكەن، ئۇ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ.

تَعَدَّى عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، تاجاۋۇز قىلدى.

تَعَدَّى عَلَى حَقِّهِ: ئۇنىڭ ھوقۇقىغا دەخلى يەتكۈزدى، ھوقۇقىغا دەخلى ـ تەرۇز قىلدى، ئۇنىڭ ھەققىگە چېقىلدى.

تَعَدَّى الْفِعْلُ: پېئىل ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندى، پېئىل ئۆتۈملۈك بولدى.

«تَعَدَّى عَلَيْهِ بِالضَّرْبِ» : ئۇرۇش بىلەن ئۇنىڭغا چېقىلدى.

«لَمْ يَتَعَدَّ الْخَامِسَةَ مِنْ عُمْرِهِ» : ئۇ بەش ياشقا توشمىدى.

تَعَدٍّ ج تَعَدِّيَاتٌ: دەخلى قىلماق، تاجاۋۇز قىلماق، چېقىلماق؛ قانۇنسىزلىق، قانۇننى بۇزماق، ھالقىپ كەتمەك، ھەددىدىن ئاشماق.

«أَزَالَتِ الشُّرْطَةُ التَّعَدِّيَاتِ عَلَى الطَّرِيقِ» : ساقچى يولدىكى قانۇنسىز ئىشلارنى تۈگەتتى.

تَعْدِيَةٌ: ئۆتمەك، ئۆتكۈزمەك، كەچمەك؛ ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندۇرماق (گراماتىكىدا)

تَعْدِيلٌ: ئۆزگەرتمەك، تۈزەتمەك، باشقىدىن ئىشلەپ چىقماق، قۇرماق، رەتلىمەك.

تَعْدِيلُ الْأَحْكَامِ: ھۆكۈمنى ئۆزگەرتمەك؛ جازانى يېنىكلەتمەك.

تَعْدِيلُ الضَّرَائِبِ: باجنى ئۆزگەرتمەك؛ باجنى يېنىكلەتمەك.

تَعْدِيلٌ وِزَارِيٌّ: ئىچكى كابىنېت تەشكىل قىلماق.

تَعَذَّبَ يَتَعَذَّبُ تَعَذُّبًا: قىينالدى، ئازابلاندى، ئەلەم تارتتى.

تَعَذَّرَ يَتَعَذَّرُ تَعَذُّرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىن بولدى، مۇشكۈل بولدى، قولىدىن كەلمىدى.

«تَعَذَّرَ عَلَيَّ الذَّهَابُ بِسَبَبِ الْعَاصِفَةِ» : قارا بوران تۈپەيلىدىن ماڭا بېرىش قىيىن بولدى.

تَعَذُّرٌ: قىيىن، مۇشكۈل، تەس، مۇمكىن بولمايدىغان.

تَعْذِيبٌ: ئازابلىماق، قىينىماق.

تَعْذِيبُ الْمُتَّهَمِ بِجَرِيمَةٍ: جىنايەتچىنى قاتتىق قىينىماق.

تَعَرَّبَ يَتَعَرَّبُ تَعَرُّبًا: ئەرەبكە ئوخشىدى، ئەرەبنى دورىدى، ئەرەبلەشتى، قىسىرا تۇرۇپ ئەئرابى بولۇپ كەتتى.

تَعَرَّجَ يَتَعَرَّجُ تَعَرُّجًا الطَّرِيقُ أَوِ النَّهْرُ: يول ياكى دەريا ئەگىدى، قىڭغىر بولدى، ئەگرى بولدى.

تَعَرُّجٌ ج تَعَرُّجَاتٌ: دولقۇنسىمان، ئەگرى ـ بۈگرى، ئېگىز ـ پەس، بىر ئۆرلەپ ـ بىر پەسىيىپ تۇرىدىغان، داۋالغۇماق، بىر تەرەپكە قايرىلماق؛ ھەرە چىشسىمان.

تَعَرَّضَ يَتَعَرَّضُ تَعَرُّضًا لَهُ: ئۇنىڭغا توسالغۇ بولدى، توسقۇنلۇق قىلدى؛ دۇچ كەلدى، ئۇچرىدى، يولۇقتى.

تَعَرَّضَ الْأَمْرَ: قارشى تۇردى، قارشى چىقتى.

تَعَرَّضَ لِلْأَمْرِ: ئىشقا ئارىلاشتى.

تَعَرَّضَ لِـ : ... غا، گە كۈچ چىقاردى، ئۆزىنى بېغىشلىدى.

تَعَرَّضَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى، ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

تَعَرَّضَ لِلْمَكْرُوهِ: كۆڭۈلسىزلىككە يولۇقتى.

تَعَرَّضَ لِحَادِثٍ: ۋەقەگە يولۇقتى.

تَعَرُّضٌ: دۇچكەلمەك، دوقۇرۇشماق، يولۇقماق.

تَعَرَّقَ يَتَعَرَّقُ تَعَرُّقًا الْأَمْرُ: ئىش ئېنىقلاندى،

ئىش بەلگىلەندى.

تَعَرَّقَ الْأَمْرَ: ئىشقا قاراپ چىقتى، مۇھاكىمە قىلدى، تەكشۈردى، قېدىردى.

تَعَرَّقَ الشَّيْءَ: تەكشۈردى، ئىزدىنىپ بىلىۋالدى.

تَعَرَّقَ الضَّالَّةَ: يوقالغان نەرسىنى تاپتى، ئىزدىدى.

تَعَرَّقَ بِهِ: تونىدى.

تَعَرَّفَ الْإِسْمُ (فِي النَّحْوِ): ئىسىم مەئرىپە بولدى.

تَعَرَّفَ إِلَيْهِ: تونۇدى.

تَعَرَّفَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ بىلەن تونۇشتى.

«تَعَرَّفْتُ عَلَيْهِ قَبْلَ ثَلَاثِيْنَ عَامًا»: ئۇنىڭ بىلەن ئوتتۇز يىل بۇرۇن تونۇشقانىدىم.

تَعَرُّفٌ: تونۇشماق، تونۇماق.

«أُحِبُّ التَّعَرُّفَ إِلَى أَصْدِقَائِكَ الْجُدُدِ»: مەن سېنىڭ يېڭى دوستلىرىڭ بىلەن تونۇشۇپ قېلىشنى ياقتۇرىمەن.

تَعَرَّقَ يَتَعَرَّقُ تَعَرُّقًا الْعَظْمَ: سۆڭەك غاجىلىدى.

تَعَرَّقَ الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

تَعَرَّقَ الْخَمْرَ: هاراققا سۇ قوشۇپ سۇيۇلدۇردى.

تَعَرْقَلَ يَتَعَرْقَلُ تَعَرْقُلًا الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، ئىش تەسلىشىپ كەتتى، ئىش قىيىنلىشىپ كەتتى، چىگىلەشتى.

تَعَرَّمَ يَتَعَرَّمُ تَعَرُّمًا: خۇشال بولدى، قىزىقتى، شادلاندى.

تَعَرَّمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى دۆۋىلىدى.

تَعَرَّمَ الْعَظْمَ: سۆڭەكتىن گۆشنى شىلدى.

تَعَرَّى يَتَعَرَّى تَعَرِّيًا: يالىڭاچلاندى، ئېچىلىپ قالدى.

تَعَرَّى مِنَ الْعَيْبِ: ئەيىبتىن خالى بولدى.

تَعْرِفَةٌ: باھا جەدۋىلى، توشۇش ھەققى جەدۋىلى.

تَعْرِيبٌ: ئەرەبچىلەشتۈرمەك، ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلماق.

تَعْرِيبُ الْكَلِمَةِ الْأَعْجَمِيَّةِ: غەيرىي ئەرەبچە سۆزلەرنىڭ ئەرەبچىلەشتۈرۈلۈشى.

«هَذِهِ الْقِصَّةُ مِنْ تَعْرِيبِ فُلَانٍ»: بۇ ھېكايىنى پالانى ئەرەبچىلەشتۈرگەن.

«قَامَتِ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِتَعْرِيبِ التَّعْلِيمِ بَعْدَ اسْتِقْلَالِهَا»: ئەرەب دۆلەتلىرى مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن تەلىم - تەربىيىنى ئەرەب تىلى بىلەن ئېلىپ بارىدىغان بولدى.

تَعْرِيَةٌ: يالىڭاچلىماق.

تَعْرِيجٌ ج تَعَارِيجُ: ئەگرى - بۈگرى، ئەگرى - توقاي.

تَعَارِيجُ ضَوْئِيَّةٌ: يورۇقلۇق دولقۇنى.

تَعْرِيضٌ: پۇرىتىپ ئېيتىش، كىنايە بىلەن بىلدۈرۈش، تەرىز قىلىش.

تَعْرِيضٌ لِلضَّغْطِ: بېسىم ئىشلىتىش.

تَعْرِيفٌ: ئۇقتۇرماق، چۈشەندۈرمەك، مەلۇم قىلماق؛ تەبىر بەرمەك، تونۇتماق، تونۇشتۇرماق.

أَدَاةُ التَّعْرِيفِ: ئەرەب تىلىدا ئىسىمنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ ئۇنى ئېنىق ئىسىمغا ئايلاندۇرىدىغان «ال» قوشۇمچىسى.

«كَتَبَ رِسَالَةَ تَعْرِيفٍ»: تونۇشتۇرۇش خېتى يازدى.

اَلتَّعْرِيفُ بِسِيرَةِ الْكَاتِبِ وَ مُؤَلَّفَاتِهِ: يازغۇچىنىڭ ھاياتى ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى تونۇشتۇرۇش.

تَعْرِيفَةٌ ج تَعْرِيفَاتٌ: مال باھاسى، ئىش ھەققى ياكى قاتناش رەسمىيەتلىرى يېزىلغان جەدۋەل.

تَعْرِيفَةُ الْأُجُورِ: مائاش جەدۋىلى.

لَجْنَةُ التَّعْرِيفَةِ: باج ئىدارىسى.

تَعْرِيفَاتٌ جُمْرُكِيَّةٌ: تاموژنا بېجى جەدۋىلى.

تَعْرِيقٌ: تەرلەتمەك؛ دولقۇنسىمان سىزىق تارتماق.

تَعَزَّبَ يَتَعَزَّبُ تَعَزُّبًا: ئۆيلەنمىدى، بويتاق ياشىدى.

تَعَزَّزَ يَتَعَزَّزُ تَعَزُّزًا بِهِ: مەغرۇرلاندى، پەخىرلەندى؛ كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى.

«تَعَزَّزَ مَرْكَزُهُ بَعْدَ فَوْزِهِ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا غەلىبە قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئورنى كۈچەيدى.

تَعَزَّلَ يَتَعَزَّلُ تَعَزُّلًا الشَّيْءُ عَنْهُ: بوشىتىلدى، قالدۇرۇلدى، ئېلىپ تاشلاندى.

تَعَزَّى يَتَعَزَّى تَعَزِّيًا: سەۋر قىلدى، بەرداشلىق بەردى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، چىدىدى.

تَعَزَّى عَنْ مُصَابِهِ: دەرد- ئەلەمگە چىدىدى، سەۋر- تاقەت قىلدى.

تَعَزَّى عَنْهُ: كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

تَعَزْقَلَ يَتَعَزْقَلُ تَعَزْقُلًا: جابدۇندى، چىرايلىق كىيىندى، ياساندى.

تَعْزِيَةٌ ج تَعَازٍ: تەسەللى، تەزىيە.

خِطَابُ تَعْزِيَةٍ: تەزىيە خېتى، تەزىيەنامە.

«بَعَثَ إِلَيْهِ بِبَرْقِيَّةِ تَعْزِيَةٍ»: ئۇنىڭغا تەزىيە تېلېگراممىسى يوللىدى.

«قَدَّمُوا لَهُ التَّعَازِيَ بِوَفَاةِ وَالِدِهِ»: ئۇنىڭغا دادىسى ۋاپات بولغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن تەزىيە بىلدۈردى.

تَعْزِيزٌ: كۈچەيتمەك.

تَعِسَ و تَعَسَ يَتْعَسُ تَعْسًا و تَعَسًا: ئازاب چەكتى؛ بەختسىز بولدى، دۇم چۈشتى، ھالاك بولدى.

«تَعِسَ عَبْدُالدِّيْنَارِوَالدِّرْهَمِ وَالقَطِيفَةِإِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ وَإِنْ لَمْ يُعْطَلَمْ يَرْضَ» «الحديث»: بېرىلسە مەمنۇن بولىدىغان، بېرىلمىسە نارازى بولىدىغان تەڭگە - تىللا ۋە پەرقۇتىلارغا بەندە- سى بەختسىز بولۇپ كەتسۇن.

تَعَسَ فِي حَيَاتِهِ: بەختسىز بولدى؛ ھالاك بولدى.

تَعَسَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى ھالاك قىلسۇن!

تَعْسٌ: بەختسىزلىك، بىچارىلىك.

تَعْسًا لَهُ: ھالاك بولسۇن، جۇۋايىنىمەك، بېشىنى يېسۇن، ئۆلگۈر.

«وَالَّذِيْنَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ» «قرآن»: كۇففارلارنى ئاللاھ ھالاك قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى بىكار قىلىدۇ.

«لَمَّا نَبَذْنَا الْعَمَلَ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ حَلَّ بِنَا التَّعَسُ وَالشَّقَاءُ»: بىز ئىشنى قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبىرىمىز سۈننىتى بويىچە ئېلىپ بارمىغۇدۇق، بىزگە بەختسىزلىك ۋە بىچارە- لىك يۈزلەندى.

تَعِسٌ ج تُعَسَاءُ: بەختسىز، بىچارە، بىتەلەي، بەختى قارا، شۇم پېشانە.

تَعَسَّرَ يَتَعَسَّرُ تَعَسُّرًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىن بولدى، ئىش ئۇنىڭغا تەس بولدى.

تَعَسَّفَ يَتَعَسَّفُ تَعَسُّفًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىماي قىلدى، قارىغۇلارچە ئىش قىلدى، قارىسىغا ئىش قىلدى، كەلسە - كەلمەس ئىش قىلدى، پەڭگىللىك بىلەن ئىش قىلدى.

تَعَسَّفَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئازدى، يولدىن چىقىپ كەتتى، سىزىقتىن چىقىپ كەتتى.

تَعَسَّفَ فِي رَأْيِهِ: ئۆز بىشىمچىلىق قىلدى، ئۆزى بىلگەننى قىلدى، باش - باشتاقلىق قىلدى، قارىسىغا گەپ قىلدى، يولسىزلىق قىلدى.

تَعَسَّفَهُ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى، ئۇنى ئەزدى، ئۇنى بوزەك قىلدى.

تَعَسُّفٌ: زۇلۇم قىلماق، ئۆكتەملىك قىلماق، زورلۇق قىلماق، يولسىزلىق قىلماق.

تَعَسُّفِيٌّ: زالىملىق، زورلۇق، زوراۋانلىق، ئۆكتەملىك، ئۆز بىشىمچىلىق.

رَأْيٌ تَعَسُّفِيٌّ: يولسىز پىكىر.

«اِتَّخَذَ ضِدَّهُ إِجْرَاءً تَعَسُّفِيًّا»: ئۇنىڭغا قارشى يولسىزلىق قىلدى.

أَعْمَالٌ تَعَسُّفِيَّةٌ: زورلۇق - زومبۇلۇقلار، يولسىز ئىشلار.

تَعَسْعَسَ يَتَعَسْعَسُ تَعَسْعُسًا الذِّئْبُ: بۆرە ئوزۇق ئىزدەپ يۈردى، كېچىدە ئوزۇق ئىزدىدى.

تَعَسْعَسَ الشَّيْءَ: يىلىدى، يۈرىدى.

تَعَشَّقَ يَتَعَشَّقُ تَعَشُّقًا: كۆيۈپ قالدى، ئاشىق بولدى، مۇھەببەت باغلىدى.

تَعَشَّمَ يَتَعَشَّمُ تَعَشُّمًا: ئۈمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى.

تَعَشَّى يَتَعَشَّى تَعَشِّيًا: كەچلىك تاماق يېدى.

تُرْسٌ تَعْشِيقٌ: چىشلىق چاق، سېسترېنگە.

تَعَصَّبَ يَتَعَصَّبُ تَعَصُّبًا: بېشىنى لاتا بىلەن تېڭىۋالدى.

تَعَصَّبَ فِي مَذْهَبِهِ: مەزھىپىدە مۇتەئەسسىپلىك قىلدى، مەزھىپىدە جاھىللىق بىلەن چىڭ تۇردى.

تَعَصَّبَ عَلَيْهِ: ئۆنىڭغا قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشىلاشتى.

تَعَصَّبَ لِشَخْصٍ أَوْ مَبْدَإٍ: تەرىپىنى ئالدى، تەرەپدارلىق قىلدى، مەزھەپچىلىك قىلدى.

تَعَصُّبٌ: تەرسالىق، جاھىللىق، ئۆزۈمنىڭ توغرا دەپ تۇرۇۋالماق، ھەقىقەتنى قوبۇل قىلماسلىق، مۇتەئەسسىپلىك، قارىغۇلارچە ئىشەنىش.

تَعَصُّبٌ دِينِيٌّ أَوْ مَذْهَبِيٌّ: دىن ياكى مەزھەپنىڭ بىر تەرەپلىمە قارشى، مەزھەپچىلىك، گۇرۇھۋازلىق.

اَلتَّعَصُّبُ الْوَطَنِيُّ: شوۋىنىزم.

اَلتَّعَصُّبُ الْعُنْصُرِيُّ: ئىرقچىلىق.

تَعَصَّى يَتَعَصَّى تَعَصِّيًا الْأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى، ئىش مۇشكۇل بولدى، ئىش تەس بولدى.

تَعَصَّى عَلَيْهِ: توپىلاڭ كۆتۈردى، ئىسيان كۆتۈردى، ئاسىيلىق قىلدى.

تَعَضَّلَ يَتَعَضَّلُ تَعَضُّلاً الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ: كېسەلنى داۋالاشتىن دوختۇرلار ئاجىز كەلدى.

تَعَضَّوَنَ يَتَعَضَّوَنُ تَعَضُّوُنًا: ئەزا بولدى.

تَعْضِيدٌ: ياردەملەشمەك، ياردەم بەرمەك، ياردەم قىلماق.

تَعَطَّبَ يَتَعَطَّبُ تَعَطُّبًا: بۇزۇلدى، كاردىن چىقتى، رولىنى يوقاتتى، بۇراك مالغا ئايلاندى.

تَعَطَّرَ يَتَعَطَّرُ تَعَطُّرًا: خۇش پۇراقلىق بولدى، خۇش پۇراق ئىشلەتتى، مۇئەتتەر بولدى.

تَعَطَّرَتِ الْبِنْتُ: قىرى قىز بولۇپ ئەرگە تەگمەي ئولتۇرۇپ قالدى.

تَعَطَّشَ يَتَعَطَّشُ تَعَطُّشًا الرَّجُلُ: ئۇسسۇزلۇقتا چىدىدى، ئۇسسۇزلۇقتا سەۋر قىلدى، ئۇسسۇزلۇقتا بەرداشلىق بەردى.

تَعَطَّشَ إِلَى الشَّيْءِ: قاتتىق قىزىقتى، قاتتىق ئىنتىلدى، تەشنا بولدى.

تَعَطَّشَ لِـ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى، ئىنتىلدى.

تَعَطَّشَ إِلَى الْمَالِ: مال ـ دۇنياغا قاتتىق قىزىقتى.

تَعَطَّشَ الْمَجْدَ: شان ـ شەرەپكە قاتتىق ئىنتىلدى.

تَعَطَّفَ يَتَعَطَّفُ تَعَطُّفًا: مايىل بولدى، ئاغدى؛ پەلتو كىيدى.

تَعَطَّفَ عَلَيْهِ: خەيرخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، ياخشى نىيەتتە بولدى.

«يَتَعَطَّفُ عَلَى الْفُقَرَاءِ مِنْ أَقَارِبِهِ»: ئۇنىڭ يېقىنلىرىدىن بولغان نامراتلارغا ھېسداشلىق قىلدى.

تَعَطَّلَ يَتَعَطَّلُ تَعَطُّلاً: ئىشتىن قالدى، بىكار قالدى، ئىشسىز بولۇپ قالدى.

«تَعَطَّلَ خَطُّ الْهَاتِفِ بِسَبَبِ الْعَوَاصِفِ»: تېلېفون يولى بوران سەۋەبىدىن بۇزۇلدى.

تَعَطَّلْتُ عَنْ عَمَلِي أُسْبُوعًا: مەن بىر ھەپتە خىزمىتىمدىن قالدىم.

تَعَطَّلَتِ الْمَدْرَسَةُ: مەكتەپ تەتىل قويۇپ بەردى، تەتىل قىلدى.

تَعَطَّلَتِ الْقَوَانِينُ: قانۇنلار ئەمەلدىن قالدى.

تَعَطَّى يَتَعَطَّى تَعَطِّيًا: تىلىدى، قەلەندەرچىلىك قىلدى، تىلەمچىلىك قىلدى، دىۋانىچىلىك قىلدى؛ ئالدىرىدى، تاقەتسىزلەندى، تەقەززا بولدى.

تَعْطِيلٌ: بىكار قىلماق، ئىشتىن قالدۇرماق، ئىشتىن توختاتماق.

مَذْهَبُ التَّعْطِيلِ: ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلىدىغانلارنىڭ مەزھىپى.

تَعْطِينٌ: ئاشلىماق؛ چىلىماق، نەملىمەك؛ دەملىمەك.

تَعَظَّمَ يَتَعَظَّمُ تَعَظُّمًا: مەنمەنچىلىك قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى.

تَعْظِيمٌ: تەقدىرلىمەك، ماختىماق، كۈيلىمەك؛ ھۆرمەتلىمەك، ئىززەتلىمەك، ئۇلۇغلىماق.

تَعَّ يَتَعُّ تَعَّةً و تَعًّا: پۇت ـ قولى بوشاپ كەتتى، ھالسىزلاندى، قەي قىلدى، ياندۇردى، قۇستى.

تَعٌّ. تَعَّةٌ: قۇسماق، بوشىماق.

تَعَفَّرَ يَتَعَفَّرُ تَعَفُّرًا: چاڭ ـ توزانغا تولۇپ كەتتى، توپا بېسىپ كەتتى، توپىدا يۇمۇلاندى.

تَعَفْرَتَ يَتَعَفْرَتُ تَعَفْرُتًا الصَّبِيُّ: بالا شەيتانلىق قىلدى، ھەييارلىق قىلدى، قۇۋلۇق قىلدى؛

ئالغۇاستىغا ئايلاندى، جىنغا ئايلاندى.

تَعَفَّفَ يَتَعَفَّفُ تَعَفُّفًا: ئىپپەتلىك بولدى، دىيانەتلىك بولدى، ئەدەپلىك بولدى، ئەخلاقلىق بولدى، پاك بولدى.

تَعَفُّفٌ: ئىپپەتلىك بولماق، نومۇسچان بولماق، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بولماق، يامان سۆز ھەرىكەتلەردىن يىراق بولماق.

«يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَمِنَ التَّعَفُّفِ» (قرآن) : ئەھۋالىنى ئۇقمىغانلار، ئۇلارنىڭ نەرسە تىلىمىگەنلىكلىرىگە قاراپ، ئۇلارنى باي دەپ گۇمان قىلىدۇ.

تَعَفَّنَ يَتَعَفَّنُ تَعَفُّنًا: سېسىدى، چىرىدى، بۇزۇلدى، يىرىڭلىدى.

تَعَفَّنَتِ الْجُثَّةُ: جەسەت چىرىدى، سېسىدى.

تَعَفُّنٌ: چىرىمەك، سېسىماق، بۇزۇلماق؛ يىرىڭدىماق.

مُضَادُّ التَّعَفُّنِ: زەھەرگە قارشى دورا، چىرىشتىن ساقلاش دورىسى.

تَعَقَّى يَتَعَقَّى تَعَقِّيًا: ئۆچتى، يوقالدى، غايىب بولدى، يوشۇرۇندى.

تَعَقَّبَ يَتَعَقَّبُ تَعَقُّبًا ـ هُ: ئىزىدىن قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، كەينىگە كىردى.

«تَعَقَّبَ آثَارَ اللِّصِّ حَتَّى عَثَرَ عَلَيْهِ» : ئوغرىنىڭ ئارقىسىدىن ئىز قوغلاپ مېڭىپ ئۇنى تۇتۇۋالدى.

تَعَقُّبٌ: ئىز باسماق، ۋارىسلىق قىلماق؛ ئارقىسىدىن قوغلىماق، ئىزىغا چۈشمەك، پېيىگە چۈشمەك.

تَعَقَّدَ يَتَعَقَّدُ تَعَقُّدًا: قاتتى، ئۇيۇدى.

تَعَقَّدَ الْأَمْرُ: ئىش مۇرەككەپلەشتى، ئىش چىگىشلەشتى؛ چىرماشتى.

تَعَقَّدَ الْكَلَامُ: سۆزنى چۈشىنىش قىيىن بولدى، سۆز چۈشىنىكسىز بولدى.

تَعَقَّرَ يَتَعَقَّرُ تَعَقُّرًا ظَهْرُ الدَّابَّةِ مِنَ الرَّحْلِ أَوِالسَّرْجِ: يۈك ـ تاق ياكى ئىگەر ئۇلاغنىڭ دۈمبىسىنى غاجاپ يارا قىلىۋەتتى، سۈركەپ يارا قىلىۋەتتى.

تَعَقَّلَ يَتَعَقَّلُ تَعَقُّلًا: چوڭقۇر پىكىر قىلدى، چوڭقۇر ئويلاندى، پىكىر يۈرگۈزدى.

تَعَقَّمَ يَتَعَقَّمُ تَعَقُّمًا: يۇقۇمسىزلاندۇرۇلدى، دېزىنفېكسىيە قىلىندى.

تَعْقِيبَةٌ: سۆزنەك.

تَعْقِيدٌ: قالايمىقانلاشتۇرماق، مۇرەككەپلەشتۇرمەك، چىگىشلەشتۇرمەك، پاراكەندە قىلىۋەتمەك؛ قىيىنلاشتۇرماق.

تَعْقِيمٌ: مىكروب يوقاتماق، زەھەرسىزلەندۇرمەك، مىكروبسىزلاندۇرماق.

تَعَكَّزَ يَتَعَكَّزُ تَعَكُّزًا عَلَى عُكَّازَتِهِ: ھاسىسىغا يۆلەندى، ھاسىسىغا تاياندى.

تَعَكَّفَ يَتَعَكَّفُ تَعَكُّفًا فِي الْمَكَانِ: يوشۇرۇندى، خىلۋەتچىلىكتە ياشىدى، دۇنيا بىلەن بولغان ئالاقىنى ئۈزدى، تەركىدۇنيا بولدى، ئىبتىكاپتا ئولتۇردى.

تَعَكَّنَ يَتَعَكَّنُ تَعَكُّنًا الْبَطْنُ: سېمىزلىكتىن قورساق قاتلىنىپ كەتتى.

تَعَكَّنَ الشَّيْءُ: دۆۋىلىنىپ كەتتى، توپلىنىپ كەتتى.

تَعَلَّقَ يَتَعَلَّقُ تَعَلُّقًا بِشَيْءٍ: تۇتۇۋالدى، ئېسىلدى، ئالاقىدار بولدى.

يَتَعَلَّقُ بِالْحَيَاةِ: تۇرمۇشقا مۇناسىۋەتلىك، ھاياتقا ئالاقىدار.

«سَنَبْحَثُ الْيَوْمَ كُلَّمَايَتَعَلَّقُ بِهَذِهِ الْمُشْكِلَةِ» : بۈگۈن بىز بۇ مەسىلىگە ئالاقىدار ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى مۇھاكىمە قىلىمىز.

تَعَلَّقَ بِهِ: مۇناسىۋەتلىك بولدى، ئالاقىدار بولدى.

فِيمَا يَتَعَلَّقُ بِـ: ... غا مۇناسىۋەتلىك، ... غا دائىر، ... غا مۇناسىۋەتلىك بولغان.

تَعَلَّقَ أَمْرٌ بِأَمْرٍ: بىر ئىش يەنە بىر ئىشقا باغلاندى.

تَعَلَّقَ بِالْحِبَالَةِ: تورغا چۈشتى.

تَعَلَّقَ بِحُبِّهَا: ئۇ ئايالنى ياخشى كۆرۈپ قالدى.

«كَادَ يَغْرِقُ وَلَكِنَّهُ تَعَلَّقَ بِخَشَبَةٍ طَافِيَةٍ فَنَجَا» : ئۇ غەرق بولۇپ كېتىشكە تاس قالدى، لېكىن ئۇ لەيلەپ تۇرغان ياغاچقا ئېسىلىۋېلىپ ھايات قالدى.

تَعَلَّقَتِ الْأُنْثَى: ئايال ھامىلدار بولدى، بويىدا قالدى، ئېغىر ئاياغ بولدى.

تَعَلُّقٌ: ئېسىلماق.

تَعَلَّلَ يَتَعَلَّلُ تَعَلُّلاً: سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى، پاكىت دەپ ساندى، دەلىل ھېسابلىدى، ئۆزرىسىنى ئېيتتى.

تَعَلَّلَ بِالْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

«تَعَلَّلَ بِالْمَرَضِ لِتَبْرِيرِ غِيَابِهِ»: ھازىر بولالمىغانلىقىغا كېسەللىكىنى سەۋەب قىلىپ كۆرسەتتى.

تَعَلَّلَ بِالْأَمَلِ: قۇرۇق ئارزۇ بىلەن ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى.

تَعَلَّمَ يَتَعَلَّمُ تَعَلُّمًا الشَّيْءَ: ئۆگەندى، ئوقىدى، تەربىيە ئالدى، تەلىم ئالدى.

تَعَلَّمَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ: ئەرەب تىلىنى ئۆگەندى.

تَعَلَّمَ الْحِسَابَ: ھېسابنى ئۆگەندى.

تَعَلَّمَ فُنُونَ الْقِتَالِ: ئۇرۇش تاكتىكىسىنى ئۆگەندى.

«وَيَتَعَلَّمُونَ مَايَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنْفَعُهُمْ» (قرآن): ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرىگە زىيىنى بار، پايدىسى يوق نەرسىلەرنى ئۆگىنەتتى.

تَعَلِّيٌّ: قەدەممۇ قەدەم ئۆرلىمەك، تەدرىجى كۆتۈرۈلمەك؛ تەكەببۇرلۇق قىلماق، ھاكاۋۇرلۇق قىلماق.

تَعْلِيبٌ: كونسېرۋا ياسىماق.

تَعْلِيَةٌ: يۇقىرى كۆتۈرۈلمەك، ئۆرلىمەك، ئۆسمەك.

تَعْلِيقٌ ج تَعْلِيقَاتٌ وَتَعَالِيقُ: ئاسماق، ئېسىپ قويماق؛ باھا، ئىزاھ، چۈشەنچە، (كىتابنىڭ ئارىسىغا يېزىلغان شەرھى ۋە ئىزاھلار)

مِصْبَاحُ تَعْلِيقٍ: ئاسما چىراغ، ئاسما پانار.

بِدُونِ تَعْلِيقٍ: ئىزاھسىز، چۈشەنچىسىز، شەرھسىز.

«نَشَرَتْ إِحْدَى الصُّحُفِ تَعْلِيقًا عَلَى هَذَا الْخَبَرِ»: گېزىتلەرنىڭ بىرى بۇ خەۋەرگە باھا ئېلان قىلدى.

تَعْلِيلٌ ج تَعْلِيلاَتٌ: ئاقلاش؛ چۈشەندۈرۈش، سەۋەبىنى بايان قىلىش.

«لَمْ يَكُنْ تَعْلِيلُهُ لِمَا حَدَثَ مُقْنِعًا»: يۈز بەرگەن ئىشقا ئۇنىڭ كۆرسەتكەن سەۋەبلىرى كىشىنى قانائەتلەندۈرەلمەيتتى.

تَعْلِيمٌ ج تَعَالِيمُ: تەلىم - تەربىيە، مائارىپ، تەربىيىلىمەك، يېتىشتۈرمەك، ئۆستۈرمەك، تەلىم بەرمەك، ئۆگەتمەك، ئوقۇتماق.

التَّعْلِيمُ الْعَالِي: ئالىي مائارىپ.

التَّعْلِيمُ الرَّسْمِيُّ: دۆلەت مائارىپى.

التَّعْلِيمُ الْأَهْلِيُّ: شەخسىلەر ئاچقان مەكتەپ مائارىپى.

تَعْلِيمُ الْكِبَارِ: چوڭلار مائارىپى.

اَلتَّعْلِيمُ الْإِلْزَامِيُّ: مەجبۇرىي تەلىم - تەربىيە، مەجبۇرىي مائارىپ.

اَلتَّعْلِيمُ الْمُخْتَلَطُ: قىز - ئوغۇللار بىر سىنىپتا بىللە ئوقۇيدىغان مائارىپ.

سِنُّ التَّعْلِيمِ: ئوقۇش يېشى.

مَرَاحِلُ التَّعْلِيمِ: ئوقۇتۇش باسقۇچلىرى.

رِجَالُ التَّعْلِيمِ: مائارىپچىلار، پېداگوكلار.

فَنُّ التَّعْلِيمِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلى، پېداگوگىكا.

صَدَرَتِ التَّعْلِيمُ بِكَذَا: ... توغرىلىق پەرمان چۈشتى.

تَعْلِيمَاتٌ: تەلىمات، يوليورۇق، كۆرسەتمە؛ بۇيرۇق، ئەمر - پەرمان.

تَعْلِيمَاتٌ طِبِّيَّةٌ: تىببىي تەلىماتلار.

تَعْلِيمِيٌّ: تەربىيىگە ئائىت، مائارىپقا ئالاقىدار، تەربىيىنىڭ، مائارىپنىڭ.

تَعَمَّدَ يَتَعَمَّدُ تَعَمُّدًا الْأَمْرَ: قىلماقچى بولدى، قىلىشنى ئويلىدى، قىلىش نىيىتىگە كەلدى، كۆڭلىگە پۈكتى؛ خىرىستىئان دىنىغا كىرىش قائىدىسىنى قىلدى.

تَعَمُّدٌ: نىيەت قىلماق، ئۇرۇنماق، مەقسەت قىلماق، ئويلىماق، كۆڭلىگە پۈكمەك.

تَعَمُّدًا: قەستەن، مەقسەتلىك، غەرەزلىك، ئەتەي.

تَعَمُّدِيٌّ: قەستەن، مەقسەتلىك، ئەتەي.

تَعَمَّقَ يَتَعَمَّقُ تَعَمُّقًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇرلاشتى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى، چوڭقۇر مۇھاكىمە قىلدى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

تَعَمَّقَ فِي الْبَحْثِ: چوڭقۇر ئىزدەندى، چوڭقۇر تەتقىق قىلدى.

تَعَمَّمَ يَتَعَمَّمُ تَعَمُّمًا: سەللە كىيدى، سەللە

ئۆرىدى، سەللە يۆگىدى.

تَعَمَّمَهُ: ئۇنى «تاغا» دەپ چاقىردى.

تَعْمِيَةٌ: كۆز ئەمىر – چەمىر بولماق، يوشۇرماق، ياپماق، بوياپ كۆرسەتمەك، نىقابلانماق، يالغاندىن بىر خىل تۈسكە كىرىۋالماق، نىقاب.

تَعْمِيرٌ: ئەمىر قىلماق، قۇرماق، قۇرۇلۇش قىلماق، گۈللەندۈرمەك، ئاۋات قىلماق.

إِعَادَةُ تَعْمِيرِ الْمَدِينَةِ: شەھەرنى قايتا قۇرۇپ چىقماق، شەھەرنى گۈللەندۈرمەك.

بَنْكُ التَّعْمِيرِ: قۇرۇلۇش بانكىسى.

بَنْكُ التَّعْمِيرِ وَالْإِنْشَاءِ الدَّوْلِيُّ: خەلقئارا گۈللەندۈرۈش بانكىسى.

اَلْحَاجَةُ إِلَى التَّعْمِيرِ: قۇرۇلۇشقا موھتاج، گۈللەندۈرۈشكە موھتاج.

وِزَارَةُ التَّعْمِيرِ وَالْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش ئىنشائاتلىرى مىنىستىرلىكى.

وِزَارَةُ الْإِسْكَانِ وَالتَّعْمِيرِ: قۇرۇلۇش ۋە ماكانلاشتۇرۇش مىنىستىرلىكى.

تَعْمِيمٌ: ئومۇملاشتۇرماق، ئېلان قىلماق، جاكارلىماق، تاراتماق، تارقاتماق.

«تَعْمِيمُ التَّعْلِيمِ الثَّانَوِيِّ»: تولۇق ئوتتۇرا مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش.

تَعْمِيمُ الْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكترلەشتۈرمەك.

تَعَنْقَدَ يَتَعَنْقَدُ تَعَنْقُدًا: بىردىن – بىردىن ئېسىپ قويدى؛ دۆۋىلەپ قويدى.

تَعَنَّتَ يَتَعَنَّتُ تَعَنُّتًا: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشقا ئۇرۇندى، چارىسىز قالدۇرۇشقا ھەرىكەتلەندى؛ تەڭقىسلىقتا قالدۇردى؛ خاتالىققا ئېلىپ كەلدى.

تَعَنَّتَ الرَّجُلُ: تەرسالىق قىلدى، جاھىللىق قىلدى.

تَعَنَّتَهُ وَ عَلَيْهِ مِنَ السُّؤَالِ: گاڭگىرىتىپ قويدى، قىيناپ قويدى، تەڭلىكتە قالدۇردى، قىيىنچىلىقتا قالدۇردى.

تَعَنَّتَ فِي آرَائِهِ: ئۆز پىكرىدە تەرسالىق قىلدى، يولسىزلىق قىلدى.

تَعَنُّتٌ: تەرسالىق، كاجلىق، تەتۈرلۈك، جاھىللىق، چىڭ تۇرىۋالماق؛ چاپلىشىۋالماق؛ قۇسۇر تاپماق، تىرناق تېگىدىن كىر ئىزدە-

مەك.

تَعَنَّى يَتَعَنَّى تَعَنِّيًا: مۇشەققەت بىلەن ئىشلىدى ، قاتتىق چارچىدى.

«تَعَنَّى الرَّجُلُ مِنْ أَجْلِ تَحْقِيقِ أَحْلاَمِهِ» : ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ – ئارمانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا جاپا چەكتى.

تَعْنِيفٌ: كايىماق، ئەيىبلىمەك، مالامەت قىلماق.

تَعَهَّدَ يَتَعَهَّدُ تَعَهُّدًا: كۆڭۈل بۆلدى، كۆيۈندى، دىققەت قىلدى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى، سوراشتۇردى.

تَعَهَّدَ بِالشَّيْءِ: ئۈستىگە ئالدى.

تَعَهَّدَ بِإِنْجَازِ الْمُهِمَّةِ: ۋەزىپىنى ئادا قىلىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَعَهَّدَ الْحَدِيقَةَ: باغقا كۆڭۈل بۆلدى.

تَعَهَّدَ أَمْلاَكَهُ: مال – مۈلۈكلىرىنى باشقۇردى.

تَعَهُّدٌ ج تَعَهُّدَاتٌ: ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت، جاۋابكارلىق، مەسئۇلىيەت؛ كاپالەت، توختام، كېلىشىم، پۈتۈم.

تَعَهُّدٌ كِتَابِيٌّ: يازما توختام، يازما كېلىشىم.

تَعَوَّجَ يَتَعَوَّجُ تَعَوُّجًا: ئەگرى بولدى، قىڭغىر بولدى.

تَعَوَّدَ يَتَعَوَّدُ تَعَوُّدًا الشَّيْءَ أَوْعَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، ئادەتكە ئايلاندى، كۆندى، كۆنۈۋالدى.

تَعَوَّدَ عَلَى السَّهَرِ: ئۇخلىماسلىقنى ئادەت قىلىۋالدى.

تَعَوَّدَ الْكَسَلَ: ھورۇنلۇقنى ئادەت قىلىۋالدى.

تَعَوُّدٌ: ئادەتلەنمەك، كۆنمەك.

تَعَوَّذَ يَتَعَوَّذُ تَعَوُّذًا بِهِ: پاناھ تىلىدى، پاناھ ئىزدىدى، يۆلەنچۈك ئىزدىدى.

تَعَوَّرَ يَتَعَوَّرُ تَعَوُّرًا الْعَارِيَةَ: ئۆتنە بەرگەن نەرسىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

تَعَوَّرَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ: قولمۇ قول ئېلىپ – بېرىشتى.

تَعَوَّضَ يَتَعَوَّضُ تَعَوُّضًا الشَّيْءَ: تۆلەتتى، تۆلىتىۋالدى، تولدۇرىۋالدى.

تَعَوَّضَ عَنْهُ أَوْ بِهِ: ئورنىغا قويدى، ئورنىغا دەسسەتتى، ئورنىنى ئالدى.

تَعَوَّضَ مِنَ الشَّيْءِ: تۆلىنىۋالدى، ئورنىغا تۆلەتكۈزدى، ئورنىغا دەسسەتتى.

تَعَوَّقَ يَتَعَوَّقُ تَعَوُّقًا: ھايال بولدى، كېچىكتى، توسقۇنلۇققا ئۇچرىدى.

تَعْوِيذٌ ج تَعَاوِيذُ: تۇمار، تىلتۇمار.

تَعْوِيضٌ: ئورنىنى باسماق، ئورنىنى ئىگىلىمەك؛ تۆلەتمەك.

تَعْوِيضٌ عَنْ ضَرَرٍ: زىياننى تۆلىمەك.

تَعْوِيضٌ ج تَعْوِيضَاتٌ: ھەق، تۆلەم؛ مۇكاپات.

دَفَعَ تَعْوِيضًا: تۆلەم تۆلىدى.

تَعْوِيضَاتُ الْحَرْبِ: ھەربىي تۆلەم.

تَعْوِيمٌ: يېنىكلىرى سۇ ئۈستىگە لەيلەپ چىقسۇن، ئېغىرلىرى ئاستىغا چۆكسۇن دەپ مەدەنلەرنى سۇغا چىلاپ قويۇش.

تَعِيسٌ ج تُعَسَاءُ: بەختسىز، شور پېشانە، بىتەلەي، بىچارە.

تَعَيَّشَ يَتَعَيَّشُ تَعَيُّشًا: تىرىكچىلىك قىلدى، جان باقتى، تۇرمۇش كەچۈردى، جاھاندارچىلىق قىلدى.

تَعَيَّشَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ: ئەمگىكىگە يۆلىنىپ ياشىدى.

تَعَيَّنَ يَتَعَيَّنُ تَعَيُّنًا فِي مَنْصِبٍ: مەنسەپكە تەيىنلەندى.

تَعَيَّنَ عَلَيْهِ: زۆرۈر بولدى، لازىم بولدى.

تَعَيَّنَتْ لِكَذَا: تەيىن تاپتى، بەلگىلەندى، خاس قىلىندى.

«تَعَيَّنَتْ هَذِهِ الْأَرْضُ لِلْبِنَاءِ وَتِلْكَ لِلزِّرَاعَةِ»: بۇيەر قۇرۇلۇش قىلىشقا، ئاۋۇ يەر تېرىلغۇغا تەيىن تاپتى.

«يَتَعَيَّنُ عَلَيْكَ أَنْ تَهْتَمَّ بِمَظْهَرِكَ»: سەن سىرتقى كۆرۈنۈشۈڭگە كۆڭۈل بۆلۈشۈڭ لازىم.

«تَعَيَّنْتُ فِي هَذِهِ الْوَظِيفَةِ قَبْلَ سَنَةٍ»: بىر يىل ئىلگىرى بۇ ۋەزىپىگە تەيىنلەندىم.

تَعْيِينٌ ج تَعْيِينَاتٌ: بەلگىلىمەك، تاللىماق، تاللىنىۋالماق، تەيىنلىمەك، ئەۋەتمەك، كۆرسەتمەك، بەلگىلىمە.

تَعْيِينُ الْجُنْدِيِّ: ھەربىي تەمىنات؛ ئوزۇق - تۈلۈك.

تَغَابَنَ يَتَغَابَنُ تَغَابُنًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى ئالداشتى.

تَغَابُنٌ: ئۆز ئارا ئالداشماق، بىر - بىرىنى ئالداشماق.

اَلتَّغَابُنُ: قۇرئاندىكى بىر سۈرىنىڭ ئىسمى.

يَوْمُ التَّغَابُنِ: قىيامەت كۈنى، زىيان تارتىدىغان كۈن.

«يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ»

(قۇرئان): ئۇ كۈندە ئاللاھ سىلەرنى قىيامەت ئۈچۈن توپلايدۇ، ئۇ زىيان تارتىدىغان كۈندۇر.

تَغَابَى يَتَغَابَى تَغَابِيًا: دۆت بولۇۋالدى، گاللۇۋالىق بولۇۋالدى، بىلمەس بولۇۋالدى، ھاماقەت بولۇۋالدى، مەتۇ بولۇۋالدى.

تَغَابَى عَنْهُ: سەل قارىدى، ئېتىبارسىز قارىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

«لَيْسَ غَبِيًّا وَلَكِنَّهُ يَتَغَابَى حَتَّى لَا يُحَاسَبَ عَلَى فِعْلَتِهِ»: ئۇ گاللۇۋالىق ئەمەس، لېكىن ئۇ قىلمىشىدىن جازاغا تارتىلماسلىق ئۈچۈن بىلمەس بولىۋالدى.

تَغَاشَمَ يَتَغَاشَمُ تَغَاشُمًا: بىلمەس بولۇۋالدى.

تَغَاضَى يَتَغَاضَى تَغَاضِيًا عَنْهُ: كۆرمەسكە سېلىۋالدى؛ سۈكۈت قىلدى.

«اَلْمُدِيرُ الْجَيِّدُ لَا يَتَغَاضَى عَنْ تَقْصِيرِ مُوَظَّفِيهِ»: ياخشى مۇدىر خىزمەتچىلىرىنىڭ كەمچىلىكىگە سەل قارىمايدۇ.

تَغَافَلَ يَتَغَافَلُ تَغَافُلًا: بىپەرۋا بولۇۋالدى، دىققەتسىز قىياپەتكە كىرىۋالدى.

«هَذَا الرَّجُلُ لَيْسَ مُغَفَّلًا وَلَكِنَّهُ يَتَغَافَلُ»: بۇ ئادەم بىپەرۋا ئەمەس، لېكىن ئۇ پەرۋاسىز قىياپەتكە كىرىۋالىدۇ.

تَغَافَلَ عَنِ الْأَمْرِ: سەل قارىدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

تَغَالَبَ يَتَغَالَبُ تَغَالُبًا: تالاشتى، تارتىشتى، تىركىشىشتى.

«تَغَالَبَ الْقَوْمُ عَلَى الْبَلَدِ»: شەھەرنى تالاشتى.

تَغَالَى يَتَغَالَى تَغَالِيًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك چىرمىشىپ كەتتى.

تَغَالَى فِي الْأَمْرِ: كۆپتۈرۈۋەتتى، مۇبالىغە قىلىۋەتتى.

تَغَالَى فِي الْبَيْعِ: يۇقىرى باھادا ساتتى، قىممەت ساتتى.

تَغَالَى الْمُتَقَاتِلُونَ بِالسِّهَامِ: جەڭچىلەر بىر - بىرىگە ئوق ئېتىشتى.

تَغَامَزَ يَتَغَامَزُ تَغَامُزًا: قاش ئېتىشتى، كۆز ئىشارەت قىلىشتى، قاش - كۆزلىرىنى ئېتىشتى.

«وَإِذَامَرُّوابِهِمْيَتَغَامَزُونَ» «قرآن» (مۆمىنلەر): ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە، ئۇلار ئۆز ئارا كۆز قىسىشاتتى.

تَغَانَى يَتَغَانَى تَغَانِيًا: باي بولدى.

تَغَانَى الْقَوْمُ: بىر -بىرىدىن بىھاجەت بولدى.

تَغَاوَى يَتَغَاوَى تَغَاوِيًا الْقَوْمُ: ئىل بىرىكتۇردى.

تَغَاوَى الْقَوْمُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۆلتۈرۈشنى پىلانلىدى.

تَغَاوَى الطَّائِرُ عَلَى الشَّيْءِ: قۇش ئەگىدى.

تَغَايَدَ يَتَغَايَدُ تَغَايُدًا فِي مَشْيَتِهِ: دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَغَايَرَ يَتَغَايَرُ تَغَايُرًا: خىلمۇ خىل بولدى.

تَغَايَرُوا: ئىختىلاپ قىلىشتى.

تَغَايَرَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر خىلمۇ خىل بولدى.

«اِتَّفَقُوا فِي صِفَاتٍ وَتَغَايَرُوافِي صِفَاتٍ أُخْرَى»: بىر قىسىم سۈپەتلىرى ئوخشاش بولسىمۇ يەنە بىر قىسىم سۈپەتلىرى ئوخشاش بولماي قالدى.

تَغَبَّبَ يَتَغَبَّبُ تَغَبُّبًا: نەتىجىنى كۈتتى، ئاقىۋىتىنى كۈتتى.

تَغَبَّرَ يَتَغَبَّرُ تَغَبُّرًا: چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى.

تَغَبَّرَ وَجْهُهُ: يۈزى چاڭ - توزان بولۇپ كەتتى، يۈزىنى چاڭ - توزان بېسىپ كەتتى.

تَغَبَّشَ يَتَغَبَّشُ تَغَبُّشًا: ئالداندى.

تَغَبَّى يَتَغَبَّى تَغَبِّيًا: دۆت دەپ قارىدى، گالۋاڭ ھېسابلىدى ، دۆت بولىۋالدى.

تَغَتَّى يَتَغَتَّى تَغَتِّيًا النَّفْسُ: كۆڭلى ئېلىشتى، كۆڭلى ئاينىدى، قۇسقۇسى كەلدى؛ يىرگەندى.

تَغَدَّى يَتَغَدَّى تَغَدِّيًا: چۈشلۈك تاماق يېدى.

«نَتَغَدَّى كُلَّ يَوْمٍ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ»: بىز ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە چۈشلۈك تاماق يەيمىز.

تَغَذَّى يَتَغَذَّى تَغَذِّيًا: تاماق يېدى، غىزالاندى.

«قَضَى فِي الْغَابَةِ أَيَّامًا يَتَغَذَّى بِالنَّبَاتِ»: ئۆسۈملۈك بىلەن ئوزۇقلىنىپ ئورمانلىقتا بىرقانچە كۈننى ئۆتكۈزدى.

تَغْذِيَةٌ: ئوزۇقلىنىش.

«ظَهَرَتْ عَلَيْهِ أَمْرَاضٌ سَبَبُهَا نَقْصُ التَّغْذِيَةِ»: ئوزۇق يېتىشمەسلىك سەۋەبىدىن ئۇنىڭدا نۇرغۇن كېسەل بارلىقى مەلۇم بولدى.

«يَشْكُونَ سُوءَ التَّغْذِيَةِ»: ئۇلار ناچار ئوزۇقلىنىشتىن داتلىماقتا.

تَغَرَّبَ يَتَغَرَّبُ تَغَرُّبًا: ۋەتەنىدىن ئايرىلدى، يۇرتتىن ئايرىلدى.

«تَغَرَّبَ طَلَبًا لِلْحَيَاةِ الْكَرِيمَةِ»: بەختلىك ھاياتنى قوغلىشىپ يۇرتىدىن ئايرىلدى.

تَغَرُّبٌ: يۇرتتىن ئايرىلماق، مۇساپىر بولماق.

تَغَرَّدَ يَتَغَرَّدُ تَغَرُّدًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

تَغَرَّضَ يَتَغَرَّضُ تَغَرُّضًا الْغُصْنُ: شاخ سۇندى، ئۈزۈلدى.

تَغَرَّمَ يَتَغَرَّمُ تَغَرُّمًا: جەرىمانە تۆلىدى.

تَغَرَّمَ بِخَمْسَةِ جُنَيْهَاتٍ: بەش فوند جەرىمانە تۆلىدى.

تَغَرْغَرَ يَتَغَرْغَرُ تَغَرْغُرًا: ئېغىز چايقىدى، غەر - غەر قىلدى.

تَغَرْغَرَتْ عَيْنَاهُ: كۆزىدە ياش ئەگىدى، كۆزىگە ياش ئالدى.

تَغْرِيبٌ: پالىماق، سۈرگۈن قىلماق، قوغلاپ چىقارماق، يىراقلاشتۇرماق.

تَغْرِيدٌ: قۇشنىڭ سايرىشى.

تَغْرِيقٌ: غەرق قىلىۋەتمەك، چۆكتۈرۈۋەتمەك.

اَلتَّغْرِيقُ التِّجَارِيُّ: تۆكمە قىلىپ ساتماق، ئەرزان ساتماق.

تَغْرِيقٌ «فِي الْبَلَاغَةِ»: مۇبالىغە قىلماق، كۆپتۈرمەك.

تَغَزَّلَ يَتَغَزَّلُ تَغَزُّلاً بِالشَّيْءِ: چېقىلدى، ئەركىلەتتى، جەلپ قىلدى، زوقىنى كەلتۈردى.

تَغَزَّلَ الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ گۈزەللىكىنى تەسۋىرلىدى، ئايالغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

تَغَشَّمَ يَتَغَشَّمُ تَغَشُّمًا: خورلىدى، زۇلۇم قىلدى؛ زىيانكەشلىك قىلدى.

تَغَشَّى يَتَغَشَّى تَغَشِّيًا بِثَوْبِهِ: كىيىمىگە يۆگىنىۋالدى، كىيىنىۋالدى.

تَغَشَّى زَوْجَتَهُ: ئايالى بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

«فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ»

«قۇرئان»: خوتۇنى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن، خوتۇنى يېنىككىنە قورساق كۆتۈرۈپ ئېغىر ئاياغ يۈردى.

تَغَضَّبَ يَتَغَضَّبُ تَغَضُّبًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

تَغَضَّرَ يَتَغَضَّرُ تَغَضُّرًا: رەت قىلدى، باش تارتتى، بۇزۇلۇپ كەتتى.

تَغَضَّرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا كۆيۈنمىدى.

تَغَضَّنَ يَتَغَضَّنُ تَغَضُّنًا: پۈرلاشتى؛ بۇدرە بولدى، قورۇلۇپ كەتتى.

«شَاخَ وَتَغَضَّنَ وَجْهُهُ»: ئۇ قېرىپ يۈزى قورۇلۇپ كەتتى.

تَغَطْرَسَ يَتَغَطْرَسُ تَغَطْرُسًا: مەغرۇرلاندى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

تَغَطْرَسَ فِي مَشْيِهِ: غادىيىپ ماڭدى.

تَغَطَّسَ يَتَغَطَّسُ تَغَطُّسًا: شۇڭغىدى، يوشۇرۇندى، چۆكتى؛ يۇيۇندى؛ خىرىستىئان دىنىغا كىردى.

تَغَطَّشَ يَتَغَطَّشُ تَغَطُّشًا عَيْنُهُ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاشتى، كۆزى خىرەلەشتى.

تَغَطَّى يَتَغَطَّى تَغَطِّيًا: يۆگەلدى، پۈركەلدى؛ يوشۇرۇندى.

تَغَطَّى بِعَبَاءَتِهِ: رىدائسىغا يۆگەلدى.

تَغْطِيسٌ: چۆكتۈرمەك، پاتۇرۇۋەتمەك، شۇڭغۇماق.

تَغَفَّلَهُ يَتَغَفَّلُ تَغَفُّلاً: ئۇنىڭ دىققەتسىزلىكىنى كۈتتى، ئۇنىڭ بىپەرۋالىقىنى كۈتتى.

«كُنْ يَقِظًا فَخَصْمُكَ يَتَغَفَّلُكَ»: پەخەس بولغىن، سېنىڭ دۈشمىنىڭ دىققەتسىزلىكىڭنى كۈتمەكتە.

تَغَلْغَلَ يَتَغَلْغَلُ تَغَلْغُلاً: ئىچكىرىلەپ كىردى، سىڭىپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

«تَغَلْغَلَ الْفَسَادُ فِي الْمُؤَسَّسَةِ»: چىرىكلىك ئورگانغا سىڭىپ كىردى.

«تَغَلْغَلَ الْجَيْشُ فِي الْغَابَةِ»: قوشۇن ئورماندا ئىچكىرىلەپ كىردى.

تَغَلَّبَ يَتَغَلَّبُ تَغَلُّبًا: ئىستىلا قىلدى، ئىگىلىۋالدى، قولغا كىرگۈزدى، يەڭدى.

تَغَلَّبَ النُّعَاسُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

تَغَلَّبَ عَلَى الْعَقَبَاتِ: توسالغۇلارنى يەڭدى، توسالغۇلار ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

«تَغَلَّبَ عَلَى الْمُشْكِلَةِ»: قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

تَغَلُّبٌ: يەڭمەك، ئىگىلىۋالماق، بويسۇندۇرماق؛ تۈگەتمەك، خاتىمە بەرمەك.

تَغَلَّفَ يَتَغَلَّفُ تَغَلُّفًا: پېچەتلەندى، قاپلاندى، چاپلاندى.

«تَغَلَّفَ بِغِلاَفٍ كَاذِبٍ مِنَ التَّوَاضُعِ»: ئۇ ساختا كەمتەرلىك پەردىسىگە ئورۇنىۋالدى.

تَغَلَّلَ يَتَغَلَّلُ تَغَلُّلاً فِي الشَّيْءِ: قەدەم قويدى، ئىچكىرىلەپ كىردى، چوڭقۇرلاپ كىردى.

تَغْلِيبٌ: ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىك ئىككى سۆزنىڭ بىرىنى ئىككىلىكشەكلىدەقوللىنىپ ئىككى سۆزنى ئىپادىلەش، مەسىلەن: «اَلأَبَوَيْنِ» سۆزى «أَبٌ» بىلەن «أُمٌّ» نى كۆرسىتىدۇ، «اَلْمَشْرِقَيْنِ» سۆزى «اَلْمَشْرِقُ» بىلەن «اَلْمَغْرِبُ» نى كۆرسىتىدۇ.

تَغْلِيطٌ: خاتالاشتۇرماق؛ خاتالىقىنى كۆرسىتىپ قويماق.

تَغْلِيفٌ: ئەتمەك، بېكىتمەك، پېچەتلىمەك.

آلَةُ تَغْلِيفٍ: يۆگەش ئەسۋابى.

تَغْلِيفُ الْكُتُبِ: كىتاب مۇقاۋىلاش.

تَغَمْغَمَ يَتَغَمْغَمُ تَغَمْغُمًا الرَّجُلُ: غودۇڭشىدى، غودۇرىدى.

«تَغَمْغَمَ الْغَرِيقُ تَحْتَ الْمَاءِ» : غەرق بولغۇچى سۇ ئاستىدا ئاۋاز چىقاردى.

تَغَمَّدَ يَتَغَمَّدُ تَغَمُّدًا الشَّيْءَ: ياپتى، دالدىغا ئالدى، پەردىلىدى.

«تَغَمَّدَ اللّٰهُ الْفَقِيدَ بِرَحْمَتِهِ» : ئاللاھ مەرھۇمنى ئۆز رەھمىتى بىلەن ياپسۇن.

تَغَنْدَدَ يَتَغَنْدَدُ تَغَنْدُدًا: چىرايلىق ياساندى، سۆلەتۋازلىق قىلدى.

تَغَنَّجَ يَتَغَنَّجُ تَغَنُّجًا: ناز قىلدى، ئەركىلىدى.

تَغَنَّى يَتَغَنَّى تَغَنِّيًا: مەدھىيىلىدى، كۈيلىدى؛ شېئىر ئوقۇدى.

تَغَنَّى بِالشِّعْرِ: ناخشا ۋە شېئىرلىرىدا ئۇنى كۈيلىدى، شېئىر ئوقۇدى.

«تَغَنَّى بِأَخْلَاقِ أَبِيهِ» : ئاتىسىنىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاقىنى مەدھىيىلىدى.

تَغَنَّى الشَّخْصُ: باي بولدى، بېيىدى، پۇل ـ مېلى كۆپەيدى.

تَغَوَّطَ يَتَغَوَّطُ تَغَوُّطًا: ھاجەت قىلدى، چوڭ تەرەت قىلدى.

تَغَوَّلَ يَتَغَوَّلُ تَغَوُّلًا ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۇپا ـ ئەڭلىك سۈرتتى.

تَغَيَّى يَتَغَيَّى تَغَيِّيًا الْغَايَةَ: نىشاننى بەلگىلىدى؛ نىشانغا يەتتى.

تَغَيَّبَ يَتَغَيَّبُ تَغَيُّبًا: غايىب بولدى، يىراق بولدى.

تَغَيَّبَ الْأَمْرُ: ئىش مەخپى بولدى.

«تَغَيَّبَ عَنِ الْإِجْتِمَاعِ» : يىغىنغا ھازىر بولمىدى.

تَغَيَّرَ يَتَغَيَّرُ تَغَيُّرًا: ئۆزگەردى، ئالماشتى.

«وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ» «قرآن» : ... تەمى ئۆزگەرمىگەن سۈتتىن ئۆستەڭلەر ...

تَغَيُّرٌ: ئۆزگەرمەك، ئالماشماق.

تَغْيِيرٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق.

تَغْيِيرُ الْمَوَادِّ الدِّرَاسِيَّةِ: ئوقۇشلۇق ئىسلاھاتى.

تَغْيِيرُ مَلَابِسَ: كىيىم ئالماشتۇرماق.

تَغْيِيرُ طُرُقِ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئىسلاھ قىلىش.

تَغْيِيرُ أُسْلُوبِ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئىسلاھ قىلىش.

تَغَيَّضَ يَتَغَيَّضُ تَغَيُّضًا الْمَاءُ: سۇ قۇرۇپ كەتتى، سوغۇلۇپ كەتتى.

تَغَيَّظَ يَتَغَيَّظُ تَغَيُّظًا: چىچىلىدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

تَغَيَّمَ يَتَغَيَّمُ تَغَيُّمًا ـ تِ السَّمَاءُ: ھاۋا تۇتۇلدى، ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

تَفَاءَلَ يَتَفَاءَلُ تَفَاؤُلًا بِهِ: ئۈمىدۋار بولدى، ئىشەنچ بىلەن قارىدى.

تَفَاءَلَ بِالشَّيْءِ: ياخشى پال ئالدى.

تَفَاءَلَ بِنَجَاحِهِ: ئۇنىڭ نەتىجە قازىنىدىغانلىقىغا ئىشەنچ بىلەن قارىدى.

«سَقَطَ الْمَطَرُ فَتَفَاءَلَ النَّاسُ بِهِ» : يامغۇر ياغدى، كىشىلەر ئۇنىڭدىن ياخشى پال ئالدى.

تَفَاؤُلٌ: ئۈمىدۋارلىق بىلەن قارىماق، ئىشەنچ بىلەن قارىماق، ياخشى پال ئالماق.

تَفَاحَشَ يَتَفَاحَشُ تَفَاحُشًا: ناشايان سۆز ـ ھەرىكەتلەرنى قىلدى.

تَفَاخَرَ يَتَفَاخَرُ تَفَاخُرًا: پەخىرلىنىشتى، كۆز ـ كۆز قىلىشتى، ماختىنىشتى.

«لَا تَتَفَاخَرْ بِنَسَبِكَ وَمَالِكَ وَإِنَّمَا بِأَعْمَالِكَ» :
نەسەبىڭ، پۇل ـ مېلىڭ بىلەن پەخىرلەنمەي، پەقەت ئۆزۈڭنىڭ قىلغان ئىشىڭ بىلەن پەخىرلەنگىن.

تَفَاخُرٌ: ئۆزئارا پەخىرلەنمەك.

«اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ»
«قرآن» : بىلىڭلاركى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئويۇندىن، (كىشىنى ئاخىرەتتىن غەپلەتتە قالدۇرىدىغان) مەشغۇلاتتىن، زىبۇ زىننەتتىن، ئۆز ئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل ـ مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر...

تَفَادَى يَتَفَادَى تَفَادِيًا الرَّجُلُ مِنْ كَذَا: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

تَفَادَى الْخَطَرَ: خەتەردىن ساقلاندى.

تَفَادَى الضَّرَرَ بِتَدَابِيْرَ عَاجِلَةٍ: جىددىي تەدبىر ئارقىلىق زىياندىن ئامان قالدى.

«تَفَادَاهُ خَشْيَةَ أَنْ يَبْطِشَ بِهِ»: ئۇنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭدىن پەخەس بولدى.

«عَادَتْ سُفُنُ الصَّيْدِ وَاحِدَةً إِثْرَ أُخْرَى إِلَى الْمِيْنَاءِ لِتَتَفَادَى الْأَعْصَارِ»: بېلىقچىلار كېمىسى بوراندىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئارقىمۇئارقا پورتقا قايتتى.

تَفَادٍ (اَلتَّفَادِي): ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق، ساقلانماق، ئامان بولماق.

تَفَادِيًا عَنْ...: ... دىن ساقلىنىش ئۈچۈن.

تَفَارَقَ يَتَفَارَقُ تَفَارُقًا الْقَوْمُ: ئايرىلىشتى.

«هَذَانِ الصَّدِيقَانِ لَايَكَادَانِ يَتَفَارَقَانِ»: بۇ ئىككى دوست ئايرىلمايدۇ.

تَفَارِيْقُ مِنَ الشَّيْءِ: پارچىلىرى، پارچە - پۇراتلىرى، چېچىلىپ كەتكەنلىرى.

ضَمَّ تَفَارِيْقَ مَتَاعِهِ: ئۇ يوك - تاقلىرىنىڭ چېچىلىپ كەتكەنلىرىنى يىغدى.

تَفَاسَخَ يَتَفَاسَخُ تَفَاسُخًا الْأَمْرَ: بىكار قىلىنىشتى، ئەمەلدىن قالدۇرۇشتى.

تَفَاسَخَ الْبَيِّعَانِ الْبَيْعَ: ئىككى سودىلاشقۇچى سودىنى بۇزۇشقا قوشۇلۇشتى.

تَفَاصَحَ يَتَفَاصَحُ تَفَاصُحًا: پاساھەتلىك سۆزلىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَفْصِيْلٌ ج تَفَاصِيْلُ وَتَفْصِيْلَاتٌ: تەپسىلىي، ئىنچىكە، تەپسىلات.

«رَوَى أَدَقَّ التَّفَاصِيْلِ عَنِ الْحَادِثِ»: ھادىسىنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى دەپ بەردى.

«إِلَيْكُمُ الْأَخْبَارَ بِالتَّفْصِيْلِ»: خەۋەرلەرنى تەپسىلىي بايان قىلىمىز.

«عَرَضَ قَضِيَّتَهُ بِدُونِ تَفَاصِيْلَ»: ئۇ مەسىلىسىنى قىسقا سۆزلەپ بەردى.

«دَخَلَ فِي تَفَاصِيلِ الْمَوْضُوعِ»: ماۋزۇنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى بايان قىلىشقا كىرىشتى.

تَفَاعَلَ يَتَفَاعَلُ تَفَاعُلًا: تەسىر كۆرسىتىشتى، رېئاكسىيىلەشتى.

«تَفَاعَلَتِ الْمَادَّتَانِ الْكِيْمِيَاوِيَّتَانِ فَنَتَجَ مِنْ ذَلِكَ مَادَّةٌ جَدِيدَةٌ»: ئىككى خىل خىمىيىۋى ئېلېمېنتنىڭ رېئاكسىيىلىشىشى نەتىجىسىدە يېڭى ئېلېمېنت پەيدا بولدى.

تَفَاعَلَ مَعَ الْأَحْدَاثِ الْأَخِيْرَةِ: ئۇ كېيىنكى ۋەقەلىكنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى.

تَفَاعُلٌ: ئۆز ئارا تەسىر كۆرسىتىش، بىر - بىرىگە تەسىر قىلىش.

تَفَاعُلٌ كِيْمِيَاوِيٌّ: خىمىيىلىك رېئاكسىيە.

تَفَاعِيْلُ: تۇراق (شېئىردا)

تُفَاقٌ. تِفَاقَةٌ: تۆكۈرۈك، شۆلگەي.

تَفَاقَسَ يَتَفَاقَسُ تَفَاقُسًا الرَّجُلَانِ: تۇخۇم سوقۇشتۇردى، تۇخۇم چېكىشتى.

تَفَاقَمَ يَتَفَاقَمُ تَفَاقُمًا الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، چوڭىيىپ كەتتى؛ خەۋپلىك بولدى، جىددىي بولدى.

اَلْأَمْرُ: مەسىلە ئېغىرلاشتى، خەتەرلىك باسقۇچقا كەلدى.

«ضَعْ حَدًّا لِهَذِهِ الْفَوْضَىقَبْلَ أَنْ تَتَفَا»: بۇ قالايمىقانچىلىق زورىيىپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۇنى چەكلىگىن.

تَفَاكَهَ يَتَفَاكَهُ تَفَاكُهًا: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى، ھەزىل قىلىشتى.

تُفَالٌ: تۆكۈرۈك؛ كۆپۈك.

تَفَانَى يَتَفَانَى تَفَانِيًا: پىداكارلىق بىلەن ئىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلىپ ئىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بېغىشلىدى.

«تَفَانَى فِي خِدْمَةِ وَطَنِهِ»: ۋەتىنى ئۈچۈن پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بېغىشلىدى.

تَفَانٍ (اَلتَّفَانِي): ئۆزىنى ئۇنتۇش روھى، پىداكارلىق.

تَفَاهَةٌ: تەمسىز، بىمەزە.

تَفَاهَةٌ ج تَفَاهَاتٌ: ئەرزىمەس ئىش، ئەھمىيەتسىز ئىش.

تَفَاهَمَ يَتَفَاهَمُ تَفَاهُمًا: ئۆز ئارا چۈشىنىشتى؛ ئۆز ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى.

تَفَاهَمَ الْقَوْمُ عَلَى أَمْرٍ: چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى، بىرلىككە كېلىشتى.

تَفَاهُمٌ: ئۆز ئارا چۈشىنىشمەك.

سُوءُ تَفَاهُمٍ: خاتا چۈشەنچە، چۈشىنىشمەسلىك.

«يَبْدُو أَنَّ هُنَاكَ تَفَاهُمًا حَوْلَ هَذَا بَيْنَ الدَّوْلَتَيْنِ»: بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا چۈشەنچە ھاسىل قىلىنغاندەك تۇرىدۇ.

تَفَاوَتَ يَتَفَاوَتُ تَفَاوُتًا الشَّيْئَانِ: بىر ـ بىرىدىن پەرقلەندى، پەرقلىق بولدى.

«تَفَاوَتَ الرَّجُلَانِ فِي الْفَضْلِ»: ئارتۇقچىلىقتا بىر ـ بىرىدىن پەرقلىق بولدى.

تَفَاوُتٌ: پەرق، ئوخشاشماسلىق.

«مَاتَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ» «قۇرئان»: مېھرىبان ئاللاھنىڭ يارىتىشىدا ھېچ نۇقسانىنى كۆرمەيسەن.

تَفَاوَضَ يَتَفَاوَضُ تَفَاوُضًا فِي الْأَمْرِ: سۆھبەتلەشتى، مەسلىھەتلەشتى، كېڭەشتى.

«تَفَاوَضَ الْوَفْدَانِ حَوْلَ عَدَدٍ مِنَ الْأُمُورِ الَّتِي تَهُمُّ الْبَلَدَيْنِ»: ئىككى دۆلەتكە مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئۈستىدە ئىككى ئۆمەك كېڭەشتى.

تَفَتَّتَ يَتَفَتَّتُ تَفَتُّتًا: پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتتى، چېقىلدى، تىتىلىپ كەتتى، بىتچىت بولدى، ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

تَفَتَّتَ مِنْهُ الْكَبِدُ: زەردە گۆش بولۇپ كەتتى، يۈرەك ئېزىلىپ كەتتى.

«وَضَعَ سَائِلاً عَلَى الْخَشَبِ فَتَفَتَّتَ»: ياغاچ ئۈستىگە سۇيۇقلۇقنى قۇيۇۋىدى، ياغاچ پارچىلىنىپ كەتتى.

تَفَتُّتٌ: پارچىلانماق، چېقىلماق، بىتچىت بولماق، ئۇۋۇلۇپ كەتمەك.

تَفَتَّحَ يَتَفَتَّحُ تَفَتُّحًا الزَّهْرَةُ: چېچەك ئېچىلدى.

تَفَتَّحَتِ الْأَزْهَارُ تَمَامًا: گۈللەر تولۇق ئېچىلدى.

«تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ كُلَّمَا أَقْبَلَ الرَّبِيعُ»: ھەر قېتىم باھار كەلسە گۈللەر ئېچىلىدۇ.

تَفَتَّرَ يَتَفَتَّرُ تَفَتُّرًا: تىنجىدى، بېسىقتى.

تَفَتَّرَ الْمَاءُ: سۇ ئىسسىپ قالدى.

تَفَتَّرَ الْجِسْمُ: بەدەن ئاجىزلاشتى، بوشاپ كەتتى.

تَفَتَّشَ يَتَفَتَّشُ تَفَتُّشًا: ئاختۇرۇلدى، تەكشۈرۈلدى.

تَفَتَّقَ يَتَفَتَّقُ تَفَتُّقًا: ئاجرىدى، ئايرىلدى، يىرتىلدى.

تَفَتَّقَ ذِهْنُهُ: زېھنى ئېچىلدى.

«تَفَتَّقَ الثَّوْبُ بَعْدَ أَيَّامٍ قَلِيلَةٍ مِنْ شِرَائِهِ»: كىيىم سېتىۋېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي يىرتىلىپ كەتتى.

تَفَتَّلَ يَتَفَتَّلُ تَفَتُّلاً: ئېشىلدى، ئېگەرلىدى، توقۇلدى.

تَفَتَّلَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئېشىلدى.

تَفَتَّى يَتَفَتَّى تَفَتِّيًا الرَّجُلُ: كىشى يىگىت بولۇۋالدى.

تَفْتِيشٌ: تەكشۈرمەك، ئاقتۇرماق، تەپتىش قىلماق؛ كۆزدىن كەچۈرمەك.

دِيْوَانُ التَّفْتِيشِ: تەپتىش ئىشخانىسى، كۆزدىن كەچۈرۈش ئىشخانىسى؛ تەپتىش مەھكىمىسى.

تَفْتِيشِيٌّ: ئىزدەشكە ئائىت، ئىزدەشكە مۇناسىۋەتلىك، تەپتىشكە ئائىت.

إِجْرَاءٌ تَفْتِيشِيٌّ: كۆزدىن كەچۈرۈش رەسمىيىتى.

تَفْتِيشِيَّةٌ: كۆزدىن كەچۈرمەك، تەكشۈرمەك.

دَوْرَةٌ تَفْتِيشِيَّةٌ: مەزگىللىك كۆزدىن كەچۈرۈش.

تَفَجَّرَ يَتَفَجَّرُ تَفَجُّرًا الْمَاءُ: سۇ ئۇرغۇپ چىقتى، سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

تَفَجَّرَ الْقَذِيفَةُ: بومبا پارتلىدى.

«وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ» «قۇرئان»: تاشلار ئارىسىدا ئىچىدىن (سۇ ئېتىلىپ چىقىپ) ئېرىقلار ھاسىل بولىدىغانلىرى بار.

تَفَجَّرَتْ دُمُوعُهُ: ئۇنىڭ كۆز يېشى تۆكۈلدى.

«تَفَجَّرَتْ يَنَابِيعُ حَنَانِهَا»: ئۇنىڭ مېھرى ـ مۇھەببەت بۇلاقلىرى تاشتى.

تَفَجَّعَ يَتَفَجَّعُ تَفَجُّعًا عَلَى كَذَا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، ئېچىندى.

تَفَجَّعْنَا لِمَا حَدَثَ: بىز يۈز بەرگەن ئىشقا

قايغۇردۇق.

تَفَحَّجَ يَتَفَحَّجُ تَفَحُّجًا فِي مَشْيَتِهِ: پۇتىنى ئۇچىدا دەسسەپ ماڭدى.

تَفَحَّصَ يَتَفَحَّصُ تَفَحُّصًا: تەكشۈردى، قاراپ چىقتى.

تَفَحَّمَ يَتَفَحَّمُ تَفَحُّمًا الْجِسْمُ: ماددا كۆمۈرگە ئايلاندى.

تَفَخَّرَ يَتَفَخَّرُ تَفَخُّرًا: مەغرۇرلاندى، چوڭچىلىق قىلدى.

اَلتَّفِرُ أَوِ التَّفْرَانُ: مەينەت باسقان ئادەم، كىر باسقان، توشرولۇق.

تِفْرَاجٌ ج تَفَارِيجُ: ئوچۇق، يوچۇق، ئاراش.

تَفَارِيجُ الدَّرَابِزِيْنَ: رشاتكىنىڭ ئارىلىقلىرى.

تَفَارِيجُ الْأَصَابِعِ: بارماقلارنىڭ ئارىلىقلىرى.

تُفْرَةٌ: يۇقىرى لەۋ ئۈستى ئويمانچىسى.

تُفِرَةُ الشَّجَرِ: بىخ، ئۈندۈرمە، تۈرەلمە (دەرەخ-نىڭ)

تَفَرَّجَ يَتَفَرَّجُ تَفَرُّجًا الْغَمُّ: غەم تارقالدى.

تَفَرَّجَ الشَّخْصُ بِهِ: كۆڭلى ئاچتى، خۇشال بولدى.

«تَفَرَّجْتُ عَلَى الْمَسْرَحِيَّةِ»: مەن تىياتىر كۆرۈپ كۆڭلۈم ئاچتىم.

تَفَرَّدَ يَتَفَرَّدُ تَفَرُّدًا: يالغۇز بولۇۋالدى، يېگانە بولۇۋالدى.

تَفَرَّدَ بِالْأَمْرِ: ئۆزى يالغۇز قىلدى، ئىشلىدى.

تَفَرَّسَ يَتَفَرَّسُ تَفَرُّسًا فِي الشَّيْءِ: سىنچىلاپ قارىدى، زەن قويۇپ كۆزەتتى.

تَفَرَّسَ فِيهِ الْخَيْرَ: ياخشىلىقنى سەزدى، ياخشى-لىقنى بايقىدى.

«أَخَذَ يَتَفَرَّسُ فِي وَجْهِي كَأَنَّمَا كَانَ يَعْرِفُنِي»: ئۇ مېنى تونۇيدىغاندەك ماڭا سىنچىلاپ قاراپ كەتتى.

تَفَرَّعَ يَتَفَرَّعُ تَفَرُّعًا ـ تِ الْأَغْصَانُ: شاخلار غولداپ كەتتى.

تَفَرَّعَتِ الْمَسَائِلُ: مەسىلىلەر كۆپەيدى.

تَفَرَّعَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن كېلىپ چىقتى، ئايرىلدى.

«تَفَرَّعَتْ كُلُّ هَذِهِ الْمَذَاهِبِ مِنْ دِيْنٍ وَاحِدٍ»: بۇ مەزھەپلەرنىڭ ھەممىسى بىر دىندىن كېلىپ چىقتى.

تَفَرُّعٌ: شاخلىماق، شاخ چىقارماق.

تَفَرَّغَ يَتَفَرَّغُ تَفَرُّغًا لِلْأَمْرِ: ئىشقا بېرىلدى، پۈتۈن زېھنىنى قويدى.

«تَفَرَّغْتُ لِلْبَحْثِ الْعِلْمِيِّ»: مەن ئىلمى تەتقىقاتقا بېرىلدىم.

تَفَرَّقَ يَتَفَرَّقُ تَفَرُّقًا وَ تِفِرَّاقًا: تارقالدى، چېچىلدى.

تَفَرَّقَ الْقَوْمُ أَيْدِي سَبَأَ: قوۋمدەك چېچىلىپ كەتتى.

تَفَرَّقَتْ كَلِمَتُهُمْ: ئىختىلاپ قىلىشتى، گېپى بىر يەردىن چىقمىدى.

«وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ» «قرآن»: قىيامەت قايىم بولغان كۈندە (مۆمىنلەر بىلەن كۇففارلار) بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىدۇ.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» «قرآن»: ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار.

تَفَرُّقٌ: بۆلۈنۈپ كەتمەك، تارقىلىپ كەتمەك.

تَفَرَّكَ يَتَفَرَّكُ تَفَرُّكًا: ئۇۋۇلۇپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، چۇشۇپ كەتتى.

تَفَرَّكَ فِي كَلَامِهِ أَوْ مَشْيِهِ: زېپانە بولۇۋالدى.

تَفَرْزَنَ يَتَفَرْزَنُ تَفَرْزُنًا «فِي الشَّطْرَنْجِ»: پېشكە خانىش بولدى.

تَفَرْطَحَ يَتَفَرْطَحُ تَفَرْطُحًا: تۈزلەندى، تەكشىلەن-دى؛ كېڭەيدى.

تَفَرْعَنَ يَتَفَرْعَنُ تَفَرْعُنًا الرَّجُلُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، مەغرۇرلاندى، ئۆزىنى چوڭ تۇتتى.

تَفَرْعَنَ النَّبَاتُ: ئوت ـ چۆپ قويۇق ئۆستى.

تَفَرْعَنَ عَلَى: زۇلۇم قىلدى، ياۋۇزلۇق قىلدى.

تَفْرِقَةٌ: ئايرىماق، بۆلمەك، ئايرىمىچىلىق.

اَلتَّفْرِقَةُ الْعُنْصُرِيَّةُ: ئىرقى ئايرىمىچىلىق.

تَفَرْقَعَ يَتَفَرْقَعُ تَفَرْقُعًا: پارتلىدى؛ پارتلاش ئاۋازى ئاڭلاندى.

تَفَرْنَجَ يَتَفَرْنَجُ تَفَرْنُجًا: ياۋروپالىشىپ كەتتى،

ياۋروپالىقلارنىڭ ئادەتلىرىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

«تَفَرْنَجَ بَعْدَ سَفَرِهِ إِلَى الْبَعْثَةِ» : ئۇ ئوقۇشقا چىققاندىن كېيىن ياۋروپالىشىپ كەتتى.

تَفَرْنَسَ يَتَفَرْنَسُ تَفَرْنُسًا: فرانسۇزلارنىڭ ئەخلاق ۋە ئادىتىنى سىڭدۈرۈۋالدى.

تَفَرْهَدَ يَتَفَرْهَدُ تَفَرْهُدًا الرَّجُلُ: سەمرىپ چىرايلىق بولۇپ كەتتى.

تَفْرِيخٌ: ئۆستۈرمەك، كۆپەيتمەك.

تَفْرِيخُ الْبَيْضِ: تۇخۇم باستۇرماق.

تَفْرِيخُ النَّبَاتِ: نوتا چىقارماق، بىخلانماق.

مَعْمَلُ التَّفْرِيخِ: ئىنكۇباتور (سۈنئىي چۈجە چىقىرىش) ئەسۋابى.

تَفْرِيغٌ: بوشاتماق، بىكارلىماق، قۇرۇقدىماق.

تَفْرِيغُ الْوَسْقِ: يۈك چۈشۈرمەك.

تَفْرِيقٌ: ئاجراتماق، پارچىلىماق، تەقسىم قىلماق، پەرقلەندۈرمەك.

بِالتَّفْرِيقِ: تەپسىلىي، ئەتراپلىق؛ قىسمەن، پارچە سېتىش.

تَفَزَّرَ يَتَفَزَّرُ تَفَزُّرًا: يېرىلىپ كەتتى، تىتىلىپ كەتتى، يىرىلىپ كەتتى.

تَفَزَّزَ يَتَفَزَّزُ تَفَزُّزًا: سەكرىدى، ئاتلىدى، ھاللىدى.

تَفَسَّحَ يَتَفَسَّحُ تَفَسُّحًا الْمَكَانُ: ئورۇن كېڭەيدى.

تَفَسَّحَ الشَّخْصُ: سەيلى قىلدى.

تَفَسَّحَ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ: سورۇندا ئۇنىڭغا ئورۇن چىقىرىپ بەردى.

«إِذَاقِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا»

(قرآن) : ئەگەر (سورۇندا) بىزلەر سىلەرگە «ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار» دېسە، ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار.

«تَفَسَّحْنَا فِي الْحَدِيقَةِ بَعْضَ الْوَقْتِ» : باغچىدا بىر دەم سەيلى قىلدۇق.

«تَفَسَّحَتِ السَّاحَةُ بَعْدَ أَنْ أُزِيلَتِ الْأَنْقَاضُ» : ئۆرۈلگەن بىنانىڭ چالما كېسەكلىرى ئېلىنىپ تاشلانغاندىن كېيىن مەيدان كېڭەيدى.

تَفَسَّخَ يَتَفَسَّخُ تَفَسُّخًا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ چۈشتى.

تَفَسَّخَ الثَّوْبُ: كىيىم چاك - چېكىدىن يىرتىلىپ كەتتى.

تَفَسَّخَ الْأَخْلَاقُ: ئەخلاق چۈشكۈنلىشىپ كەتتى.

تَفَسَّخَ الشَّعْرُ عَنِ الْجِلْدِ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

تَفَسَّخَتِ الْجُثَّةُ: جەسەت چىرىپ كەتتى.

تَفَسَّرَ يَتَفَسَّرُ تَفَسُّرًا عَنِ الْأَمْرِ: سۈرۈشتە قىلدى، چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى سورىدى.

تَفْسِيرٌ ج تَفْسِيرَاتٌ: ئىزاھلىماق، چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك، تەپسىر قىلماق؛ تەپسىر، ئىزاھات، شەرھى.

تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ: قۇرئاننىڭ تەپسىرى.

«طَلَبَ مَجْلِسُ النُّوَّابِ مِنَ الْحُكُومَةِ تَفْسِيرًا لِلْبَيَانِ الَّذِي أَصْدَرَتْهُ» : پارلامېنت ھۆكۈمەتتىن چىقارغان باياناتنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

تَفْسِيرِيٌّ: ئىزاھلىق، شەرھلىك.

تَفَشَّى يَتَفَشَّى تَفَشِّيًا الْفَسَادُ: بۇزۇقچىلىق تارالدى، كېڭەيدى.

تَفَشَّى الْوَبَاءُ: ۋابا تارقالدى.

تَفَصَّحَ يَتَفَصَّحُ تَفَصُّحًا: پاساھەتلىك سۆزلىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَفَصَّدَ يَتَفَصَّدُ تَفَصُّدًا الدَّمُ: قان ئاقتى.

تَفَصَّدَ جَبِينُهُ عَرَقًا: پېشانىسىدىن تەر قۇيۇلدى.

«يَتَفَصَّدُ الْعِرْقُ مِنْ جَبِينِهِ» : ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر ئاقماقتا.

تَفَصَّلَ يَتَفَصَّلُ تَفَصُّلًا: پارچىلىنىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، پارچە - پارچە بولۇپ كەتتى.

تَفَصَّى يَتَفَصَّى تَفَصِّيًا مِنَ الشَّيْءِ: ئايرىلدى، ئاجرىدى، ئۈزۈلدى، بۆلۈندى.

تَفْصِيلٌ: تەپسىلىي بايان قىلماق، ئىنچىكە شەرھلىمەك.

تَفْصِيلٌ ج تَفْصِيلَاتٌ: تەپسىلىي ئەھۋال، تەپسىلات، ئىنچىكە تەرەپلەر، كونكرېت ئەھۋاللار.

«إِلَيْكُمْ تَفَاصِيلُ الْأَخْبَارِ» : سىلەرگە خەۋەرلەرنىڭ تەپسىلاتىنى بايان قىلىمىز.

تَفَضَّضَ يَتَفَضَّضُ تَفَضُّضًا الشَّيْءُ: كۈمۈش يالىتىلدى، كۈمۈش ھەل بېرىلدى، ئاجراپ

كەتتى، چىپچىلىپ كەتتى.

تَفَضَّلَ يَتَفَضَّلُ تَفَضُّلاً عَلَيْهِ: ئىلتىپات قىلدى، ياخشىلىق قىلدى، مەرھەمەت قىلدى؛ ئۈستۈن-لۈكنى دەۋا قىلدى.

«يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ» «قرآن»: ئۇ سىلەر-دىن ئۈستۈن بولۇۋالماقچى.

«يَتَفَضَّلُ عَلَى الْفُقَرَاءِ بِكَثِيرٍ مِنْ مَالِهِ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە نۇرغۇن پۇل – مال خەير – ئېھسان قىلىدۇ.

تَفَضَّلْ: مەرھەمەت.

تَفَضَّلُوا بِالْجُلُوسِ: مەرھەمەت ئولتۇرۇڭلار.

تَفَضَّلْ وَ خُذْ: قېنى ئالسىلا، باقسىلا.

تَفَضَّلْ وَ ادْخُلْ: قېنى كىرسىلە.

«تَفَضَّلْ بِزِيَارَتِي إِذَا كَانَ عِنْدَكَ وَقْتٌ فَارِغٌ»: بوش ۋاقتىڭىز بولسا كېلىپ كەتسىڭىز.

تَفَضُّلٌ: ئىلتىپات قىلماق، مەرھەمەت قىلماق.

تَفَضَّى يَتَفَضَّى تَفَضِّيًا لِأَمْرٍ: ئىشقا بېرىلىپ كەتتى، پۈتۈن زېھنىنى يىغىپ ھەپىلەشتى.

تَفْضِيضٌ: كۈمۈش يالاتماق، كۈمۈش ھەل بەرمەك.

تَفَطَّرَ يَتَفَطَّرُ تَفَطُّرًا: يېرىلدى، پارچىلاندى.

«تَفَطَّرَ قَلْبُهُ حُزْنًا عَلَى صَدِيقِهِ»: دوستىغا قايغۇرۇپ يۈرىكى پارە – پارە بولۇپ كەتتى.

«تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا» «قرآن»: بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكە-لى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى.

تَفَطَّنَ يَتَفَطَّنُ تَفَطُّنًا: تۇيدى، سەزدى، بىلدى، خەۋەردار بولدى.

تَفْعِيلَةٌ ج تَفَاعِيلُ «فى العُرُوضِ»: تۇراق (شېئىرنى ۋەزنگە سېلىش ئۈچۈن قېلىپلاش-تۇرۇلغان سۆزلەر).

تَفَّ يَتِفُّ تَفًّا: تۈكۈردى.

تُفٌّ ج تُفَفَةٌ: تىرناق كىرى.

تُفًّا لَكَ: ھو تۆلكۈر!

تُفًّا لَهُ: تۆلكۈر، بېشىنى يەيدىغان.

تُفَّاحٌ: ئالما.

تُفَّاحَةٌ ج تُفَّاحَاتٌ وَتَفَافِيحُ: بىر دانە ئالما.

شَرَابُ التُّفَّاحِ: ئالما ھارىقى.

تُفَّاحَةُ آدَمَ: بوغدىيەك.

تِفَانٌ: ياخشى پەيت، ئوبدان پۇرسەت.

تُفَّةٌ: بورسۇق (ھايۋان).

تَفَقَّأَ يَتَفَقَّأُ تَفَقُّأً الشَّيْءُ: يېرىلدى، ئايرىلدى.

تَفَقَّأَتِ الْعَيْنُ: كۆز ئويۇلدى.

تَفَقَّدَ يَتَفَقَّدُ تَفَقُّدًا الْأَحْوَالَ: ئەھۋالنى كۆزدىن كەچۈردى، تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

تَفَقَّدَ النَّاسَ: كىشىلەرنى يوقلىدى، تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

«وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَالِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ» «قرآن»: ئۇ قۇشلارنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئېيتتى: «ماڭا نېمە بولدى، ھۆپۈپنى كۆرمەيمەنغۇ»...

«تَفَقَّدَ الْقَائِدُ الْجَيْشَ»: قوماندان قوشۇننى كۆزدىن كەچۈردى.

«تَفَقَّدَ الرَّئِيسُ أَحْوَالَ الْمُوَاطِنِينَ»: رەئىس پۇقرالارنىڭ ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈردى.

تَفَقُّدٌ: ئىزدىمەك، تەكشۈرمەك، ئىز – دېرىكىنى قىلماق.

تَفَقَّهَ يَتَفَقَّهُ تَفَقُّهًا: فىقھەشۇناس بولدى، فىقھەدە چوڭقۇر مەلۇماتلىق بولدى.

تَفَقَّهَ الْأَمْرَ: ياخشى چۈشەندى، تولۇق بىلدى.

«تَفَقَّهَ فِي أُمُورِ الدِّينِ»: دىن ئىشلىرىدا ئالىم بولدى.

«فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ» «قرآن»: ... ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ... نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟

تَفَكَّرَ يَتَفَكَّرُ تَفَكُّرًا فِي الْأَمْرِ: ئىش ئۈستىدە ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى، ئىش ئۈستىدە پىكىر قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

«وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ» «قرآن»: ئۇلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشى توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزىدۇ.

تَفَكُّرٌ: ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، مۇلاھىزە قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

تَفَكَّكَ يَتَفَكَّكُ تَفَكُّكًا الشَّيْءُ: پارچىلاندى، ئايرىلدى.

تَفَكَّكَتْ مَفَاصِلُهُ: ئۇگىلىرى ئاجراپ كەتتى.

تَفَكَّكَتْ شَخْصِيَّتُهُ: ئاجىزلاشتى.

تَفَكَّهَ يَتَفَكَّهُ تَفَكُّهًا: مېۋە يېدى؛ پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

تَفَكَّهَ مِنْهُ: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

تَفَكَّهَ بِالشَّيْءِ: ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، بەھرىمەن بولدى.

«لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ» «قرآن»: ئەگەر بىز خالىساق ئەلۋەتتە ئۇنى دانىسىز قۇرۇق چۆپكە ئايلاندۇراتتۇق ــ دە، سىلەر ئەجەبلىنىپ قايغۇراتتىڭلار.

تَفَكَّهَ بِفُلَانٍ: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى، قارىلىدى.

تَفْكِيرٌ: پىكىر قىلماق، ئويلانماق.

تَفْكِيكٌ: يەشمەك؛ چۇۋۇماق، پارچىلىماق؛ ئۈزمەك.

«بَذَرَ بُزُورَ الشِّقَاقِ بَيْنَ صُفُوفِ الْعَدُوِّ بُغْيَةَ تَفْكِيكِهِ»: دۈشمەن قوشۇنلىرىنى بۆلۈش مەقسىتىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىغا ئىتتىپاقسىزلىق ئۇرۇقىنى چاچتى.

«اِتَّخَذَ قَرَارَهُ بَعْدَ تَفْكِيرٍ طَوِيلٍ»: ئۇ ئۇزۇن ئويلىنىپ ئاندىن بىر قارارغا كەلدى.

تَفْكِيكُ الْعُرَى: ئالاقىنى ئۈزمەك.

تَفَلَ يَتْفُلُ وَ يَتْفِلُ تَفْلًا: تۈكۈردى.

تَفِلَ يَتْفَلُ تَفَلًا: سېسىق پۇرىدى، سېسىق پۇراق چىقاردى.

تُفْلٌ: تۈكۈرۈك؛ كۆپۈك.

تِفْلٌ: شاكال، تاشلاندۇق، ئەخلەت؛ يارىماس؛ رەزىل.

تَفِلٌ م تَفِلَةٌ: بەدبۇي ئادەم.

تَفَلْسَقَ يَتَفَلْسَفُ تَفَلْسُفًا: پەلسەپە بىلەن شۇغۇللاندى، پەيلاسوپلارنىڭ يولىدا ماڭدى، ئۆزىنى پەيلاسوپ كۆرسەتتى، بىلەرمەن بولۇۋالدى.

تَفَلَّتَ يَتَفَلَّتُ تَفَلُّتًا: سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى، ئوغرىلىقچە چىقىپ كەتتى، غىپپىدە تىكىۋەتتى.

تَفَلَّتَ الْجَمَلُ مِنْ عِقَالِهِ: تۆگە باغلاقتىن قېچىپ كەتتى، تۆگە باغلاقتىن بوشاپ كەتتى.

تَفَلَّعَ يَتَفَلَّعُ تَفَلُّعًا: يېرىلدى، چاك كەتتى.

تَفَلَّعَتْ قَدَمَاهُ: ئىككى پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

تَفَلَّقَ يَتَفَلَّقُ تَفَلُّقًا: يېرىلدى، پارچىلاندى، يىرتىلدى، دەزكەتتى.

«تَفَلَّقَتْ قَدَمَاهُ مِنَ الْمَشْيِ حَافِيًا»: يالاڭ ئاياغ ماڭغانلىقتىن ئىككى پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

تَفَلُّقٌ: پارچىلانماق، بۆلۈنمەك، يىرتىلماق.

تَفْلِيسٌ: سۇنماق، ۋەيران بولماق، خاراب بولماق.

تَفَنَّدَ يَتَفَنَّدُ تَفَنُّدًا: ئۆكۈندى، ئۆتكۈزگەن خاتالىقىغا پۇشايمان قىلدى.

تَفَنَّنَ يَتَفَنَّنُ تَفَنُّنًا فِي الْقَوْلِ: چىرايلىق ئۇسلۇبتا سۆزلىدى.

تَفَنَّنَ فِي الْأَمْرِ: ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

تَفَنَّنَ الشَّيْءُ: خىلمۇ خىل بولدى.

«هَذَا لَاعِبٌ مَاهِرٌ يَتَفَنَّنُ فِي لَعِبِهِ»: بۇ تەنھەرىكەتچى يۇقىرى ماھارەت بىلەن ئوينايدۇ.

تَفَنُّنٌ «فِي الْبَلَاغَةِ»: ئىستىلىستىكىدا ھەرخىل چىرايلىق ئىپادىلەش ئۇسلۇبلىرىنى قوللىنىش.

تَفْنِيدٌ: رەددىيە بەرمەك، رەت قىلماق، مات قىلماق.

«حُجَجُكَ هَذِهِ يَسْهَلُ تَفْنِيدُهَا»: سېنىڭ بۇ پاكىتلىرىڭغا رەددىيە بېرىش ئاسان.

تَفِهَ يَتْفَهُ تَفَهًا وَتُفُوهًا: ھېچ نەرسىگە ئەرزىمىدى.

تَفِهَ يَتْفَهُ تَفَاهَةً الطَّعَامُ: تاماق تۇزسىز، تەمسىز بولۇپ قالدى.

تَفَهٌ: ئەھمىيەتسىز؛ كىچىككىنە، ئازغىنە.

تَفِهَ: تەمسىز، مەززىسى يوق، لاززا.

تَفَهَّمَ يَتَفَهَّمُ تَفَهُّمًا الْأَمْرَ: تەدرىجى چۈشەندى، ئويلاندى.

«تَفَهَّمَ مَوْقِفَهُمْ بَعْدَ أَنْعَرَقَ الْحَقِيْقَةَ» : ئۇ ھەقىقەتنى تونىغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ مەيدا- نىنى تەدرىجى چۈشەندى.

تَفُوْهُ: ئەھمىيەتسىز، كىچىككىنە، ئازغىنە.

تَفَوَّقَ يَتَفَوَّقُ تَفَوُّقًا عَلَيْهِ: ئۈستۈنلۈك قازاندى، ئۈستۈن چىقتى.

«تَفَوَّقَ فِي جَمِيعِ مَوَادِّ الدِّرَاسَةِعَلَى زُمَلاَئِهِ» : ئۇ پۈتۈن دەرسلەردە ساۋاقداشلىرىدىن ئېشىپ كەتتى.

تَفَوُّقُ: ئۈستۈنلۈك قازانماق، ئۈستۈن كەلمەك.

تَفَوَّهَ يَتَفَوَّهُ تَفَوُّهًا: سۆزلىدى، گەپ قىلدى.

لَمْ يَتَفَوَّهْ بِكَلِمَةٍ: ھېچقانداق سۆز قىلمىدى، ئېغىز ئاچمىدى، لام ـ جىم دېمىدى.

تَفْوِيْضُ: تاپشۇرماق، بەلگىلىمەك.

تَفَيَّأَ يَتَفَيَّأُ تَفَيُّأً الشَّجَرَةَ أَوْ بِهَا: دەرەخ ئاستىدا سايىدىدى.

«أَوَ لَمْ يَرَوْا مَاخَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلاَلُهُ عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ» «قرآن» : ئۇلار ئاللاھ ياراتقان شەيئىلەرنىڭ سايىلىر- نىڭ بويسۇنغان ھالدا ئاللاھقا سەجدە قىلىش يۈزىسىدىن ئوڭ ـ سولغا مايىل بولۇپ تۇرغان- لىقىنى كۆرمىدىمۇ؟

تَفَيَّأَ بِعَبَاءَتِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ: ئۇ قاتتىق ئىسسىقتا رىداسى بىلەن سايىدىدى.

تَفَيَّأَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ سايىسى سوزالدى.

تَفَيَّلَ يَتَفَيَّلُ تَفَيُّلاً رَأْيُهُ: كۆز قارىشى خاتا دەپ ھۆكۈم قىلىندى، پەشمىغان دەپ قارالدى، بىر تەرەپلىمە دەپ قارالدى.

تَقَابَضَ يَتَقَابَضُ تَقَابُضًا الْمُتَبَايِعَانِ: ساتقۇچى بىلەن ئالغۇچى سودىنى نەقمۇ نەق قىلىشتى.

تَقَابَلَ يَتَقَابَلُ تَقَابُلاً الشَّخْصَانِ: ئۇچراشتى، كۆرۈشتى.

«تَقَابَلَ الزَّعِيمَانِ فِي مُوَاجَهَةٍ تِلِفِزْيُونِيَّةٍ» : ئىككى داھى تېلېۋىزوردا ئۇچراشتى.

«لَمْ نَتَقَابَلْ مُنْذُ تَخَرَّجْنَا فِي الْمَدْرَسَةِ الثَّانَوِيَّةِ» : بىز تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن بۇيان كۆرۈشۈپ باقمىدۇق.

«هَذَانِ الشَّخْصَانِ يَتَقَابَلاَنِ غَالِبًا» : بۇ ئىككىسى تولاراق ئۇچرىشىپ تۇرىدۇ.

تُقَاةٌ ج تُقًى: تەقۋا، تەقۋادارلىق.

«اِتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ» «قرآن» : ئاللاھقا لايىق رەۋىشتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار.

تَقَاتَلَ يَتَقَاتَلُ تَقَاتُلاً الْقَوْمُ: بىر ـ بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى.

تَقَاتَلَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن ئۇرۇش قىلىشتى.

تَقَادَعَ يَتَقَادَعُ تَقَادُعًا النَّاسُ: كىشىلەر ئارقمۇ ئارقا ئۆلدى.

تَقَادَعَ الْقَوْمُ بِالرِّمَاحِ: نەيزىلەشتى.

تَقَادَعَ الذُّبَابُ فِي الْمَرَقِ: چىۋىن شورپىغا ئۆزىنى ئاتتى.

تَقَادَعَ الْقَوْمُ: ئىتتىرىشتى.

تَقَادَمَ يَتَقَادَمُ تَقَادُمًا الشَّيْءُ: كونىرىدى، كونە- راپ قالدى، ۋاقتى ئۇزاردى.

تَقَادُمُ الْعَهْدِ: قەدىمكى دەۋرى، قەدىمكى زامان، قەدىمىي، بۇرۇنقى.

«سَقَطَ الْبِنَاءُ بِتَقَادُمِ الْعَهْدِ» : زامانىنىڭ ئۇزۇرىشى بىلەن بىنا يىقىلىپ چۈشتى.

تَقَاذَفَ يَتَقَاذَفُ تَقَاذُفًا الْقَوْمُ: ئېتىشتى، ئارا چاپلاشتى.

تَقَاذَفَ الشَّخْصَانِ: تىللاشتى.

تَقَاذَفَتِ الْأَمْوَاجُ الشَّيْءَ: دولقۇن نەرسىلەرنى ئېتىپ چىقىرىۋەتتى.

«تَقَاذَفَ الْجَيْشَانِ بِالصَّوَارِيخِ» : ئىككى قوشۇن راكېتا ئېتىشتى.

«تَقَاذَفَ الشَّاعِرَانِ بِالْهِجَاءِ» : ئىككى شائىر ئۆزئارا بىر ـ بىرىنى ھەجۋى قىلىشتى.

تَقَارَبَ يَتَقَارَبُ تَقَارُبًا: يېقىنلاشتى.

تَقَارَبَ الرَّأْيَانِ: ئىككى خىل پىكىر يېقىنلاش- تى.

«تَقَارَبَتْ وِجْهَتَا النَّظَرِ» : كۆز قاراش يېقىنلاش-

تى.

تَقَارَشَ يَتَقَارَشُ تَقَارُشًا الْقَوْمُ: ئەيزىلەشتى، ئەيزە سانجىشتى.

«تَقَارَشُوا عَلَى حُدُودِ أَرَاضِيهِمْ»: ئۇلار زېمىن چېگرىسىدا ئەيزە ئۇرۇشى قىلىشتى.

تَقَارَضَ يَتَقَارَضُ تَقَارُضًا الشَّخْصَانِ: ئۆزئارا ئۆتنە - بېرىم قىلىشتى، قەرز بېرىشتى؛ بىر - بىرىنى تەرىپلەشتى، ماختاشتى.

تَقَارَضَ الْأَمْرَ: ئالماشتۇرۇشتى.

تَقَارَضَ الشِّعْرَ: شېئىر ئېيتىشتى.

«تَقَارَضَ النَّاسُ الثَّنَاءَ»: كىشىلەر مەدھىيە ئوقۇشتى.

تَقَارَعَ يَتَقَارَعُ تَقَارُعًا: قىرىشتى، ئۆلتۈرۈشتى، سوقۇشتى؛ چەك تاشلاشتى.

تَقَارَنَ يَتَقَارَنُ تَقَارُنًا: ھەمراھ بولۇشتى، بىر - بىرىدىن ئايرىلمىدى.

تَقَاسَمَ يَتَقَاسَمُ تَقَاسُمًا الْقَوْمُ: بۆلۈشۈۋالدى، تەقسىم قىلىشىۋالدى.

تَقَاسَمَ الْقَوْمُ يَمِينًا: قەسەم قىلىشتى.

«قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَ أَهْلَهُ» «قرآن»: ئۇلار: «ئۆزئارا ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىڭلار» دېدى. ئۇلار ئېيتتى: «بىز كېچىدە سالىھنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنى چوقۇم ئۆلتۈرەيلى...»

تَقَاصَرَ يَتَقَاصَرُ تَقَاصُرًا عَنِ الْأَمْرِ: ئېتىبارسىز قارىدى، سەل قارىدى، كارى بولمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى؛ ھۆددىسىدىن چىقالمىدى، قولىدىن كەلمىدى.

تَقَاصَرَ الظِّلُّ: سايە تارايدى، سايە قىسقىرىدى، كىچىكلىدى.

«تَقَاصَرَ عَنْ مُتَابَعَةِ الْقَضِيَّةِ»: ئۇ مەسىلىنى سۈرۈشتە قىلىشتىن توختاپ قالدى.

تَقَاضَى يَتَقَاضَى تَقَاضِيًا الدَّيْنَ: قەرزنى سۈيلىدى، قەرز قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

تَقَاضَى الْقَوْمُ إِلَى الْحَاكِمِ: ھاكىمغا ئەرز قىلدى، دەۋا قىلدى.

تَقَاطَرَ يَتَقَاطَرُ تَقَاطُرًا الْمَاءُ: سۇ تامچىلىدى.

تَقَاطَرَ الْقَوْمُ: كەينى - كەينىدىن كەلدى، ئارقىمۇئارقا كەلدى.

«تَقَاطَرَ الْمُتَفَرِّجُونَ عَلَى الْمَلْعَبِ الرِّيَاضِيِّ»: تاماشىبىنلار تەنھەرىكەت مەيدانىغا كەينى - كەينىدىن كەلدى.

تَقَاطَعَ يَتَقَاطَعُ تَقَاطُعًا الْقَوْمُ: بۆلۈندى، پارچىلاندى، ئايرىلىشتى، ئۈزۈلۈشتى.

تَقَاعَدَ يَتَقَاعَدُ تَقَاعُدًا الشَّخْصُ: پېنسىيىگە چىقتى.

«تَقَاعَدَ فِي سِنِّ السِّتِّينَ»: 60 يېشىدا پېنسىيىگە چىقتى.

تَقَاعَدَ عَنِ الْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى، پەرۋا قىلمىدى.

تَقَاعَدَ بِهِ: ھەققىنى بەرمىدى.

تَقَاعُدٌ: پېنسىيىگە چىقماق.

مَعَاشُ التَّقَاعُدِ: پېنسىيە مائاشى.

«إِنَّهُ الْآنَ فِي السِّتِّينَ لِذَا فَقَدْ بَلَغَ سِنَّ التَّقَاعُدِ»: ئۇ ھازىر 60 قا كىرىپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پېنسىيىگە چىقىش يېشىغا يەتتى.

«تَسَلَّمَ مَعَاشَ التَّقَاعُدِ»: ئۇ پېنسىيە پۇلىنى ئالدى.

تَقَاعَسَ يَتَقَاعَسُ تَقَاعُسًا عَنِ الْأَمْرِ: كېچىكتى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

«تَقَاعَسَ الْمُوَظَّفُ عَنْ أَدَاءِ وَاجِبِهِ»: خىزمەتچى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىشتا سۆرەلمىلىك قىلدى.

بِدُونِ تَقَاعُسٍ: ھارماي - تالماي، قىزغىنلىق بىلەن، سۆرەلمىلىك قىلماي.

تَقَافَزَ يَتَقَافَزُ تَقَافُزًا الْقَوْمُ: سەكرەشتى، تاخلاشتى.

تَقَالَى يَتَقَالَى تَقَالِيًا: ئەپرەتلىنىشتى، بىر - بىرىنى ئۆچ كۆرۈشتى.

تَقَامَرَ يَتَقَامَرُ تَقَامُرًا النَّاسُ: كىشىلەر قىمار ئويناشتى.

«تَقَامَرُوا عَلَى سِبَاقِ الْخَيْلِ»: ئۇلار ئات بەيگىسى بىلەن قىمار ئوينىدى.

تَقَانَةٌ: پۇختا ئورۇندىماق، كامالەتكە يەتكۈزۈپ ئىشلىمەك.

تَقَاوَحَ الْقَوْمُ فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشتا تىركىشىش-

تى، قارشىلاشتى.

تَقَاوَى يَتَقَاوَى تَقَاوِيًا: ئاچ بولدى، ئېچىرقاپ كەتتى.

تَقَاوَى الْقَوْمُ الْمَتَاعَ بَيْنَهُمْ: كەمئارتۇق قىلىپ ئالدى.

تَقَبَّضَ يَتَقَبَّضُ تَقَبُّضًا: قورۇلدى، تارايدى، يىغىلدى، پۈرلەشتى.

تَقَبَّضَ مِنَ الشَّيْءِ: يىرگەندى، سەسكەندى.

«تَقَبَّضَ مِنَ الرَّائِحَةِ الْكَرِيهَةِ»: ئۇ سېسىق پۇراقتىن سەسكەندى.

تَقَبَّضَ الْبَطْنُ: قەبزىيەت بولۇپ قالدى.

تَقَبَّعَ يَتَقَبَّعُ تَقَبُّعًا: دوپپا (تۇماق) كىيدى.

تَقَبَّلَ يَتَقَبَّلُ تَقَبُّلاً الشَّيْءَ: قوبۇل قىلدى، تاپشۇرۇپ ئالدى.

تَقَبَّلَ اللّٰهُ الدُّعَاءَ: ئاللاھ دۇئانى مەقبۇل قىلغاي! ئاللاھ دۇئانى قوبۇل قىلدى.

«رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»

«قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (ئەمەللىرىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن.

تَقَبَّلَ الْأَمْرَ: قانائەتلەندى، ماقۇل بولدى.

تَقَبَّلَ الشَّيْءَ: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى؛ كېپىللىك قىلدى.

تَقَبَّلَ الْهَدِيَّةَ: سوۋغا قوبۇل قىلدى.

تَقَبَّلَ النَّصِيحَةَ: نەسىھەتنى ئاڭلىدى.

«تَقَبَّلَ دِرَاسَتَهُ»: ئۇ ئۆگىنىشىدىن مەمنۇن بولدى.

«تَقَبَّلَ مُسَاعَدَةَ الْيَتِيمِ»: ئۇ يېتىمغا قىلىنىدىغان ياردەمگە كېپىللىك قىلدى.

تَقَبَّى يَتَقَبَّى تَقَبِّيًا الْقَبَاءَ: تون كىيدى، چاپان كىيدى.

تَقَتَّلَ يَتَقَتَّلُ تَقَتُّلاً — تِ الْمَرْأَةُ: ئايال نازلاندى، نايناقلىدى.

تَقَتَّلَ الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى قىرىشتى.

تَقْتِيلٌ: قىرىپ تاشلىماق، قىرغىنچىلىق قىلماق، قەتلىئام.

تَقْتِيلٌ جَمَاعِيٌّ: زور قىرغىنچىلىق، كەڭ كۆلەملىك قىرغىنچىلىق.

تَقَحَّلَ يَتَقَحَّلُ تَقَحُّلاً الشَّيْءُ: قۇرۇپ كەتتى، سولاشتى، يىگىلەپ قالدى.

تَقَحَّمَ يَتَقَحَّمُ تَقَحُّمًا الْمَكَانَ: بېسىپ كىردى، زور بىلەن بېسىپ كىردى، كۈچ بىلەن كىردى، ھۇجۇم قىلدى.

تَقَحَّمَ الْأَمْرَ الْعَظِيمَ: قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

تَقَدَّدَ يَتَقَدَّدُ تَقَدُّدًا الشَّيْءُ: ئۇزۇۋېتىلدى، كېسىۋېتىلدى، تىلىندى، توغرالدى؛ قۇرىدى.

تَقَدَّدَ اللَّحْمُ: گۆش قۇرۇتۇلدى.

تَقَدَّدَ الْجِلْدُ: تېرە قۇرۇپ يېرىلىپ كەتتى.

تَقَدَّدَ الْقَوْمُ: تارقالدى، پارچىلاندى، چېچىلدى، بۆلۈندى.

تَقَدَّدَ الثَّوْبُ: كىيىم ئەسكىرىپ كەتتى.

تَقَدَّدَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۇنىڭ بولدى، ئۇنىڭغا بۇيرۇپ بېرىلدى.

تَقَدَّرَ يَتَقَدَّرُ تَقَدُّرًا لَهُ كَذَا: مۇقىملاشتى، تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَقَدَّرَ الثَّوْبُ عَلَيْهِ: كىيىم ماس كەلدى، كىيىم ئوبدان كەلدى.

«تَقَدَّرَ لَهُ الْأَمْرُ»: ئۇنىڭغا ئىش تەييار بولدى.

تَقَدَّسَ يَتَقَدَّسُ تَقَدُّسًا: مۇقەددەس بولدى، پاك بولدى.

تَقَدَّسَ اللّٰهُ: ئاللاھنى پاك دەپ ھېسابلىدى، ئاللاھنى پاك دەپ قارىدى.

تَقَدَّسَ الرَّجُلُ: پاكلاندى، پاك بولدى.

تَقَدَّمَ يَتَقَدَّمُ تَقَدُّمًا: ئالدىدا ماڭدى، ئالغا باستى، ئىلگىرىلىدى؛ داۋاملاشتى؛ ياخشىلاندى.

تَقَدَّمَ الْقَوْمَ: قەۋمىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

تَقَدَّمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

«لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَاتَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَاتَأَخَّرَ»

«قۇرئان»: ئاللاھنىڭ سېنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن...

«وَجَدْتُ حَسَنًا يَتَقَدَّمُ بِسُرْعَةٍ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ»:

مەن ھۆسەيىننىڭ بۇ كۈنلەردە تېز ئىلگىرىلەۋاتقانلىقىنى سەزدىم.

تَقَدَّمَتْ بِهِ السِّنُّ: ئۇ ياشاندى، ئۇ ياشىنىپ قالدى، ئۇ قېرىدى.

تَقَدَّمَ إِلَيْهِ بِكَذَا: ئوتتۇرىغا قويدى، پىكىر بەردى، سۇندى، تۇتتى.

تَقَدَّمَ بِشَكْوَى: شىكايەت قىلدى، ئەرز سۇندى.

تَقَدَّمَ بِاقْتِرَاحٍ: تەكلىپ بەردى.

كَمَا تَقَدَّمَ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغىنىدەك، يۇقىرىدا ئېيتىلغىنىدەك.

مَا تَقَدَّمَ: ئالدىنقى قىسىم، ئۆتكەن قىسىم، بۇرۇن، ئىلگىرى.

تَقَدَّمَ عَلَى: ئېشىپ كەتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئۈستۈن تۇردى.

تَقَدَّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ: ... نىڭ ئالدىدا كەلدى، ئالدىدا ھازىر بولدى.

تَقَدُّمٌ: ئىلگىرىلىمەك، ئالغا باسماق، تەرەققىي قىلماق، مۇۋەپپەقىيەت قازانماق، تەدرىجى ئىلگىرىلەش.

«تَقَدُّمُ الْفَلَاحَةِ عَلَى الصِّنَاعَةِ»: دېھقانچىلىقنىڭ تەرەققىي قىلىشى سانائەت تەرەققىياتىغا باغلىق.

تَقَدُّمُ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ قەدەممۇ قەدەم تەرەققىي تېپىشى.

تَقَدُّمٌ حَضَارِيٌّ: مەدەنىيەتنىڭ تەدرىجى راۋاجلىنىشى.

تَقَدُّمٌ فِي السِّنِّ: ياشتا چوڭايماق، قېرىپ كەتمەك.

تَقَدُّمٌ مَحْسُوسٌ: كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات.

تَقَدُّمِيٌّ ج تَقَدُّمِيُّونَ: ئىلغارلىق، تەرەققىيپەرۋەرلىك.

«فَازَ الْحِزْبُ التَّقَدُّمِيُّ فِي الْاِنْتِخَابَاتِ»: تەرەققىيپەرۋەرلىك پارتىيىسى سايلامدا غەلىبە قىلدى.

تَقَدُّمِيَّةٌ: تەرەققىيپەرۋەرلىك، ئىلغارلىق.

«هُوَ مِنْ أَصْحَابِ التَّقَدُّمِيَّةِ»: ئۇ ئىلغارلىق تەرەپدارلىرىدىندۇر.

تَقْدِمَةٌ ج تَقَادِمُ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

تَقْدِيرٌ: مۆلچەرلىمەك؛ تەقسىم قىلماق؛ تەقدىر، ھۆكۈم؛ ئوي ـ پىكىر؛ نەزەرىيە؛ نەتىجە.

تَقْدِيرُ الْقِيمَةِ: باھالىماق، باھا قويماق.

«نَجَحَ بِتَقْدِيرِ مُمْتَازٍ»: ئۇ ئەلا نەتىجە بىلەن ئۆتتى.

«فِي تَقْدِيرِي أَنَّهُ كَاذِبٌ»: مېنىڭ پەرىزىمچە ئۇ يالغانچى.

تَقْدِيرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىزلىك، تەركىدۇنيالىق.

يَسْتَحِقُّ التَّقْدِيرَ: ماختاشقا لايىق، ماختاشقا ئەرزىيدىغان.

عَلَى أَقَلِّ التَّقْدِيرِ: ئەڭ ئاز دېگەندە، ھېچ بولمىغاندا.

تَقْدِيرًا: تەخمىنەن، قىياسەن.

«هَذَا لَيْسَ سِوَى تَقْدِيرٍ تَقْرِيبِيٍّ»: بۇ پەقەت تەخمىنى مۆلچەردىن ئىبارەت.

اَلتَّقْدِيرُ فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلىنىش.

تَقْدِيرُ قِيمَةِ السِّلْعَةِ: مالغا باھا قويماق، مالنىڭ قىممىتىنى باھالىماق.

«تَقْدِيرَاتٌ مَالِيَّةٌ»: مالىيە خامچوتى.

«تَقْدِيرَاتُ الْمِيزَانِيَّةِ»: خامچوت.

تَقْدِيرِيٌّ: قىياس، مۆلچەرلىك، تەخمىن، پەرەزلىك.

تَقْدِيسٌ: پاكلىماق، پاك دەپ ئېتىقاد قىلماق، مۇقەددەس دەپ بىلمەك.

تَقْدِيمٌ: ئالدىغا سۈرمەك؛ تەقدىم قىلماق؛ تونۇشتۇرماق.

تَقْذِيفٌ: پالاق ئۇرماق، پالاق بىلەن ھەيدىمەك.

تَقَرَّبَ يَتَقَرَّبُ تَقَرُّبًا الشَّخْصُ: يېقىن كەلدى، يېقىنلاشتى، يېقىنلىشىشقا ئۇرۇندى.

تَقَرَّبَ إِلَى رَئِيسِهِ: باشلىقىغا يېقىنلىشىشقا ئۇرۇندى.

«تَقَرَّبَ إِلَى اللهِ بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ»: ئۇ ياخشى ئەمەللەر بىلەن ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى.

«تَقَرَّبْ إِلَيَّ»: ماڭا يېقىنلاش، ماڭا يېقىن كەل.

تَقَرَّحَ يَتَقَرَّحُ تَقَرُّحًا الْجَسَدُ: بەدىنى يىرىڭدىدى.

تَقَرَّرَ يَتَقَرَّرُ تَقَرُّرًا الْأَمْرُ: بەلگىلەندى، قارار قىلىندى، مۇقىملاشتى.

«تَقَرَّرَتِ الزِّيَادَةُ فِي الْأُجُورِ»: ئىش ھەققىنى ئۆستۈرۈش مۇقىملاشتى.

تَقَرَّطَ يَتَقَرَّطُ تَقَرُّطًا: ھالقا سالدى.

تَقْرِيبٌ: يېقىنلاشتۇرماق، يېقىن كەلتۈرمەك، ئاتنىڭ بىر خىل مېڭىشى.

تَقْرِيبًا: تەخمىنەن.

بِالتَّقْرِيبِ: تەخمىنەن، ئۆپچۆرىسىدە.

«هٰذَا الْإِجْتِمَاعُ يَسْتَغْرِقُ سَاعَتَيْنِ تَقْرِيبًا»: بۇ يىغىن ئىككى سائەتچە داۋاملىشىدۇ.

تَقْرِيبِيٌّ: تەخمىنى، مۆلچەر بويىچە.

تَقْرِيرٌ ج تَقَارِيرُ و تَقْرِيرَاتٌ: دوكلات، مەلۇمات، بەلگىلىمەك بىر مەسىلە، شەرھلىنىدىغان ئىزاھات.

تَقْرِيرٌ سَنَوِيٌّ: يىللىق ئاتچوت.

تَقْرِيرٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي دوكلات.

تَقْرِيرٌ شَفَوِيٌّ: ئاغزاكى دوكلات.

حَقُّ تَقْرِيرِ الْمَصِيرِ: ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى.

تَقْرِيرٌ عَنِ الزِّرَاعَةِ فِي الْبِلَادِ: دېھقانچىلىق توغرىسىدا مەلۇمات.

تَقْرِيظٌ: باھا يازماق، تەقرىز يازماق، مەدھىيىلىمەك؛ تەقرىز.

تَقْرِيظُ الْكُتُبِ: كىتابنىڭ ياخشىلىقىنى مەدھىيىلىمەك، كىتابقا باھا بەرمەك.

تَقْرِيعٌ: قاتتىق ئەيىبلىمەك، قاتتىق رەددىيە بەرمەك.

تَقَزَّحَ يَتَقَزَّحُ تَقَزُّحًا الضَّوْءُ: ئاق نۇر ئاستا - ئاستا باشقا رەڭلەرگە ئۆزگەردى.

تَقَزَّزَ يَتَقَزَّزُ تَقَزُّزًا مِنَ الدَّنَسِ: يامان كۆردى، نەپرەتلەندى، بىزار بولدى.

خَبَثٌ تَقَزَّزُ مِنْهُ النُّفُوسُ: كىشىلەر يىرگىنىدىغان نىجاسەت.

«تَقَزَّزَ مِنْ تَلَوُّثِ الْمَدِينَةِ»: شەھەرنىڭ پاسكىنىچىلىقىدىن ئۆننىڭ ئىچى ئېلىشتى.

تَقَزُّزٌ: كۆڭلى ئاينىماق، قۇسقۇسى كەلمەك.

تَقَشَّسَ يَتَقَشَّسُ تَقَشُّسًا: ئىزدىدى، ئىزىغا چۈشتى، تەكشۈردى، تىڭ - تىڭلىدى، ئۇقۇشۇپ باقتى.

تَقَسَّطَ يَتَقَسَّطُ تَقَسُّطًا الْقَوْمُ بَيْنَهُمْ: تەڭ تەقسىم قىلدى، ئادىللىق بىلەن بۆلدى.

تَقَسَّمَ يَتَقَسَّمُ تَقَسُّمًا: بۆلۈندى، تەقسىم قىلىندى.

تَقَسَّمَ الْقَوْمُ: ئايرىلدى، پارچىلاندى.

«تَقَسَّمَ الطَّلَبَةُ فِرَقًا»: ئوقۇغۇچىلار گۇرۇپپىلارغا بۆلۈندى.

تَقَسَّى يَتَقَسَّى تَقَسِّيًا: قوپال بولدى، شەپقەتسىز بولدى.

تَقْسِيطٌ: بۆلمەك؛ قايتۇرماق.

تَقْسِيطُ الدَّيْنِ: قەرزنى مۇددەتكە بۆلۈپ قايتۇرماق.

«دَفَعَ الثَّمَنَ بِالتَّقْسِيطِ»: ئۇ پۇلنى مۇددەتكە بۆلۈپ تۆلىدى.

تَقْسِيمٌ: بۆلمەك، تەقسىم قىلماق.

تَقْسِيمُ الْعَمَلِ: خىزمەت تەقسىم قىلماق، ئىش تەقسىماتى.

تَقْسِيمٌ «فِي الْمُوسِيقَى»: باشلىنىش مۇزىكىسى.

تَقْسِيمُ الْعَمَلِ وَتَنْسِيقُهُ: ئىش تەقسىم قىلىش ۋە ماسلاشتۇرۇش.

تَقْسِيمٌ: بۆلمەك، تەقسىم قىلماق.

تَقْسِيمُ الْعَمَلِ: خىزمەت تەقسىم قىلماق، خىزمەت تەقسىماتى.

تَقْسِيمُ الْبِلَادِ إِلَى مُحَافَظَاتٍ: دۆلەتنىڭ ئۆلكىلەرگە بۆلۈنۈشى.

تَقَشَّرَ يَتَقَشَّرُ تَقَشُّرًا الشَّيْءُ: سويۇلدى، شىلىندى، يۇنۇلدى.

تَقَشَّرَ الطِّلَاءُ: سىرى چۈشۈپ كەتتى.

«تَقَشَّرَ طِلَاءُ الْحَائِطِ»: تامنىڭ سىرى چۈشۈپ كەتتى.

«تَقَشَّرَ جِلْدُ التِّمْسَاحِ»: تىمساقنىڭ تېرىسى سويۇلدى.

تَقَشَّطَ يَتَقَشَّطُ تَقَشُّطًا: ئېچىلدى، ئاشكارىلاندى.

تَقَشَّطَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا ئېچىلدى.

تَقَشَّعَ يَتَقَشَّعُ تَقَشُّعًا الْقَوْمُ: تارقاپ كەتتى.

تَقَشَّعَ السَّحَابُ: بۇلۇت تارقىلىپ كەتتى.

«تَقَشَّعَ الْمُتَظَاهِرُونَ بَعْدَ تَدَخُّلِ الشُّرْطَةِ»: ساقچىلار ئارىلاشقاندىن كېيىن نامايىشچىلار تارقاپ كەتتى.

تَقَشَّفَ يَتَقَشَّفُ تَقَشُّفًا الشَّخْصُ: ئاددى ـ ساددا ياشىدى، تېجەشلىك بولدى، مۇھىم تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى بىلەنلا كۇپايىلىنىپ ھەشەمەتچىلىكتىن يىراق بولدى.

تَقَشُّفٌ: راھەت ـ پاراغەتكە بېرىلمەسلىك، جاپالىق تۇرمۇش كەچۈرمەك.

«دَعَتِ الْحُكُومَةُ الْمُوَاطِنِيْنَ إِلَى التَّقَشُّفِ فِي الْإِسْتِهْلَاكِ»: ھۆكۈمەت پۇقرالارنى ئىستېمالدا تېجەشلىك بولۇشقا چاقىردى.

تَقَشْعَرَ يَتَقَشْعَرُ تَقَشْعُرًا: قورقۇنچتىن بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى.

تَقَصَّدَ يَتَقَصَّدُ تَقَصُّدًا: نىيەت قىلدى، مەقسەت قىلدى، سۇندى، ئۈشتۈلدى.

تَقَصَّصَ يَتَقَصَّصُ تَقَصُّصًا أَثَرَهُ: ئىزىدىن قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى.

تَقَصَّصَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئېسىدە ساقلىدى.

«تَقَصَّصَ الشُّرْطِيُّ أَثَرَ الْمُجْرِمِ»: ساقچى جىنايەتچىنىڭ ئىزىدىن قوغلىدى.

تَقَصَّفَ يَتَقَصَّفُ تَقَصُّفًا الشَّيْءُ: سۇندى، ئۈشتۈلدى.

تَقَصَّفَ أَظْفَارُهُ: تىرناقلىرى سۇندى.

تَقَصَّمَ يَتَقَصَّمُ تَقَصُّمًا الشَّيْءُ: سۇندى، چاك كەتتى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَقَصَّمَ الْجِدَارُ: تام چاك كەتتى.

تَقَصَّى يَتَقَصَّى تَقَصِّيًا الْمَوْضُوعَ: تېمىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَقَصَّى الْأَمْرَ: ئىشنى سۈرۈشتە قىلدى، ئىشنى سۈرۈشتۈردى.

«تَقَصَّى الْقَاضِي الْقَضِيَّةَ»: سوتچى مەسىلىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَقَصٍّ: تەكشۈرمەك، سۈرۈشتۈرمەك، تەتقىق قىلماق.

تَقْصِيرٌ: قىسقارتماق؛ سەل قارىماق؛ ئەيىب، كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، نۇقسان، قۇسۇر.

تَقْصِيرٌ فِي تَأْدِيَةِ الْوَاجِبِ: مەسئۇلىيەتنى بىجا كەلتۈرمەسلىك، ۋەزىپىنى ئادا قىلماسلىق.

تَقَضَّى يَتَقَضَّى تَقَضِّيًا الشَّيْءُ: تۈگىدى، تاماملاندى.

تَقَضَّى عُمْرُهُ: ئۆمرى ئاخىرلاشتى.

تَقَضَّى الْبَازُ: قارچىغا شۇڭغىدى، ئوۋغا ئېتىلدى.

تَقَطَّعَ يَتَقَطَّعُ تَقَطُّعًا الشَّيْءُ: ئۈزۈلدى، كېسىلدى، پارچىلاندى.

تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ: ئۇلارنى باغلاپ تۇرغان ئالاقە ئۈزۈلدى.

«وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ»

«قۇرئان»: ئۇلار (دىندا ئىختىلاپ قىلىشىپ) پىرقە ـ پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتتى، ھەممىسى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتقۇچىلاردۇر.

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ» «قۇرئان»: ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ.

تَقْطِيبٌ: قوشۇمىسىنى تۈرمەك، پېشانىسىنى پۈرۈشتۈرمەك.

تَقْطِيرٌ: ساپلاشتۇرماق، سۈزۈلدۈرمەك، چەككىلىمەك، ئايرىماق.

تَقْطِيرُ الْكُحُولِ: ئىسپىرت چىقارماق، ھاراق چىقارماق؛ كۆزگە سۈرمە تارتماق.

تَقْطِيرٌ «فِي الْكِيمِيَاءِ»: سۇيۇقلۇقنى ئىسسىقلىق ئارقىلىق پارغا ئايلاندۇرۇپ ئۇنى تازىلاپ سۈۋۈتۈش.

تَقْطِيرُ الْكُحُولِ: ئىسپىرتنى پارغا ئايلاندۇرۇپ سۈۋۈتۈش.

«عَلَيْنَا تَقْطِيرُ الزُّهُورِ لِاسْتِخْرَاجِ الْعُطُورَاتِ»: ئەتىر چىقىرىش ئۈچۈن گۈل ـ چېچەكلەر سۈيىنى پارغا ئايلاندۇرۇپ سۈۋۈتۈشىمىز كېرەك.

تَقْطِيعٌ: كېسىپ تاشلىماق، پارچىلىماق، چاندىماق، يىرتماق؛ قورساق ئاغرىقى.

تَقْطِيعٌ ج تَقَاطِيعُ: قورۇق.

تَقَاطِيعُ الْوَجْهِ: يۈزنىڭ قورۇقلىرى.

تَقَعَّدَ يَتَقَعَّدُ تَقَعُّدًا عَنْ كَذَا: توختاپ قالدى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

تَقَعَّرَ يَتَقَعَّرُ تَقَعُّرًا فُلَانٌ فِي كَلَامِهِ: چىرقىراپ سۆزلىدى، خىرقىراپ سۆزلىدى.

تَقَعَّرَ الشَّيْءُ: چوڭقۇرلاشتى، چوڭقۇر بولدى.

تَقَفَّرَ يَتَقَفَّرُ تَقَفُّرًا: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، پېيىگە چۈشتى.

تَقَفَّزَ يَتَقَفَّزُ تَقَفُّزًا الشَّخْصُ: پەلەي كىيدى.

تَقَفَّزَ بِالْحِنَّاءِ: خىنە ياقتى.

تَقَفَّعَ يَتَقَفَّعُ تَقَفُّعًا الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقىرىدى، يىغىلدى، قورۇلدى.

تَقَفَّقَ يَتَقَفَّقُ تَقَفُّقًا مِنَ الْبَرْدِ: سوغۇقتىن تىترىدى، سوغۇقتىن تىترەك باستى، سوغۇقتىن لاغىلدىدى.

تَقَفَّى يَتَقَفَّى تَقَفِّيًا: ئەگەشتى، تاللىدى.

تَقَفْقَفَ يَتَقَفْقَفُ تَقَفْقُفًا: توڭۇپ تىترىدى، تىترەك باستى، لاغىلدىدى.

تَقَّنَ يَتَقِّنُ تَتْقِينًا الْأَرْضَ: يەر سۇغاردى.

تَقَلْقَلَ يَتَقَلْقَلُ تَقَلْقُلًا الشَّيْءُ: ھەرىكەتلەندى، قوزغالدى، تەۋرەندى؛ قالايمىقانلاشتى، ئىزتىراپتا قالدى.

تَقَلْقَلَ الْقِطَارُ: پويىز قوزغالدى.

تَقَلْقَلَ فِي الْبِلَادِ: سەيلە قىلدى، شەھەركەزدى.

«تَقَلْقَلَتِ الْحَيَاةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ»: ئىقتىسادىي تۇرمۇش قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

تَقَلَّبَ يَتَقَلَّبُ تَقَلُّبًا الشَّيْءُ: ئۆزگەردى، يۆتكەلدى.

تَقَلَّبَ فِي الْأُمُورِ: خالىغانچە باشقۇردى، خالىغانچە تەسەررۇپ قىلدى.

«يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ»

‹قرآن›: ئۇلار دىللار ۋە كۆزلەر قالايمىقانلىشىپ كېتىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن قورقىدۇ.

«تَقَلَّبَ فِي وَظَائِفَ مُتَعَدِّدَةٍ»: ئۇ تۈرلۈك ۋەزىـ پىلەرگە يۆتكىلىپ تۇردى.

تَقَلَّبَ فِي أَقْوَالِهِ: سۆزىدە تۇرمىدى، مەۋقەسى مۇقىم بولمىدى.

تَقَلَّبَ فِي النِّعْمَةِ: راھەت - پاراغەتتە ياشىدى.

«تَقَلَّبَ فِي فِرَاشِهِ وَلَمْ يَجِدْ إِلَى النَّوْمِ سَبِيلًا»: ئۇ ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ ئۇخلىيالمىدى.

تَقَلُّبٌ ج تَقَلُّبَاتٌ: ئۆزگىرىش، ئۆزگىرىپ تۇرماق؛ نورمالسىز، تۇراقسىز.

تَقَلُّبُ الْأَسْعَارِ: باھانىڭ مۇقىمسىزلىقى.

تَقَلُّبَاتُ الْجَوِّ: ھاۋارايى ئۆزگىرىشى.

تَقَلَّدَ يَتَقَلَّدُ تَقَلُّدًا: مونچاق ئاستى، بوۋلاپكا ئاستى.

تَقَلَّدَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَقَلَّدَ السَّيْفَ: قىلىچ ئاستى.

تَقَلَّدَ الْقَضَاءَ: قازى بولدى، سوتچى بولدى.

تَقَلَّدَ بِفُلَانٍ: ئۆگەندى، ئەگەشتى، دورىدى.

تَقَلَّصَ يَتَقَلَّصُ تَقَلُّصًا الظِّلُّ: سايا تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

تَقَلَّصَ ظِلُّهُ: تەسىرى ئاجىزلىدى، ئابرويى چۈشتى، نوپۇزى تارايدى.

غَيْرُ مُسْتَقِرَّةٍ وَتَتَقَلَّصُ يَوْمِيًّا: تۇراقسىز بولغان ۋە كۈنسايىن تارىيىۋاتقان.

«اَلْأَجْسَامُ تَتَمَدَّدُ بِالْحَرَارَةِ وَتَتَقَلَّصُ بِالْبُرُودَةِ»: جىسىملار ئىسسىقتىن كېڭىيىدۇ، سوغۇقتىن تارىيىدۇ.

تَقَلْنَسَ يَتَقَلْنَسُ تَقَلْنُسًا: دوپپا كىيدى، پوسما كىيدى، كۇلا كىيدى.

تَقَلَّى يَتَقَلَّى تَقَلِّيًا: قورۇلدى، پۇشۇرۇلدى.

تَقَلَّى الرَّجُلُ عَلَى فِرَاشِهِ: تۆشەكتە ئۆرۈلدى.

تَقْلِيدٌ: تەقلىد قىلماق، دورىماق.

تَقْلِيدٌ ج تَقَالِيدُ: ئەنئەنە، ئادەت، قائىدە - يوسۇن.

تَقَالِيدُ شَعْبِيَّةٌ: خەلقنىڭ ئۆرپ - ئادىتى، خەلقنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرى.

تَقْلِيدُ السُّلْطَةِ: ھوقۇق تاپشۇرماق، ھوقۇق بەرمەك.

تَقْلِيدُ الْمَنْصَبِ: مەنسەپ بەرمەك، تەيىنلىمەك.

تَقْلِيدِيٌّ: ئەنئەنىۋى، ئەنئەنىگە مەنسۇپ، تەقلىدى.

رَجُلٌ تَقْلِيدِيٌّ: كونا قاراشقا ئېسىلىۋالغان كىشى.

صِنَاعَةٌ تَقَالِيدِيَّةٌ: ئەنئەنىۋى سانائەت.

تَقْلِيلٌ: ئازايتماق، كېمەيتمەك.

تَقْلِيمٌ: كەسمەك، يونماق.

تَقْلِيمُ الشَّجَرِ: دەرەخنى پۇتىماق.

تَقْلِيمُ الْأَظَافِرِ: تىرناقلارنى ئالماق.

تَقَمَّزَ يَتَقَمَّزُ تَقَمُّزًا فِي مَشْيِهِ: سەكرەپ ماڭدى، تاقلاپ ماڭدى.

تَقَمَّشَ يَتَقَمَّشُ تَقَمُّشًا الشَّيْءَ: ھەممىنى يەپ بولدى.

تَقَمَّصَ يَتَقَمَّصُ تَقَمُّصًا الشَّخْصُ: كۆڭلەك كىيدى.

تَقَمَّصَ الْمُمَثِّلُ الشَّخْصِيَّةَ: ئارتىس رولنى ئوبدان ئالدى.

تَقَمَّطَ يَتَقَمَّطُ تَقَمُّطًا: ئورالدى، يۆگەلدى، باغلاندى، تېڭىلدى.

تَقَمُّلٌ: پىت بولۇپ كەتمەك، پىت بېسىپ كەتمەك.

تَقَنَ يَتْقَنُ تَقْنًا الشَّيْءَ: پۇختا قىلدى، كۆڭۈلدىكىدەك ئادا قىلدى.

تِقْنٌ ج أَتْقَانٌ: لاي، پاتقاق؛ ماھىيەت؛ ماھىر، ئۇستا.

تَقَنْطَرَ يَتَقَنْطَرُ تَقَنْطُرًا: ئەگمە قىلىپ ياسىدى؛ توپلىدى، دۆۋىلىدى.

تَقَنَّعَ يَتَقَنَّعُ تَقَنُّعًا الشَّخْصُ بِالْقِنَاعِ: نىقاب تارتىۋالدى.

تَقَنَّعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتىۋالدى.

«تَقَنَّعَ اللِّصُّ قَبْلَ السَّطْوِ عَلَى الْبَنْكِ»: ئوغرى بانكا بۇلاشتىن بۇرۇن نىقاب تارتىۋالدى.

تَقَنْفَذَ يَتَقَنْفَذُ تَقَنْفُذًا الْقُنْفُذُ: كىرپە تۈگۈلىۋالدى.

تَقْنِينٌ: قانۇن تۈزمەك، قانۇن چىقارماق، قانۇن ئورناتماق، قانۇن تۈرغۇزماق.

تِقْنِيَّةٌ ج تِقْنِيَّاتٌ: تېخنىكا، پەن - تېخنىكا، بىرەر ئىش ياكى ئىلمىي تەتقىقاتنى ئورۇنلاشتىكى ئۇسلۇب ياكى سەنئەت.

«لَمْ يَكُنْ يَعْرِفُ فِي الْبِدَايَةِ هَذِهِ التِّقْنِيَّةَ وَلَكِنَّهَا تَعَلَّمَهَا فِيْمَا بَعْدُ»: ئۇ ئىلگىرى بۇ تېخنىكىنى ئۇقمايتتى، ئۇ ئۇنى كېيىن ئۆگەندى.

تِقْنِيَّةُ الْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش سەنئىتى.

تِقْنِيَّةُ الْقِصَّةِ: ھېكايە سەنئىتى.

عِلْمُ التِّقْنِيَّةِ: تېخنىكا.

«يَتَمَيَّزُ هَذَا الْعَصْرُ بِتَقَدُّمِ التِّقْنِيَّاتِ فِي مُخْتَلِفِ الْمَيَادِيْنِ الْعِلْمِيَّةِ والْفَنِّيَّةِ»: بۇ دەۋر تۈرلۈك ئىلىم سەنئەت مەيدانلىرىدا پەن - تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىش ئالاھىدىلىكى ئىگە.

«تُعِدُّ الْمَعَاهِدُ التِّقْنِيَّةُ أَوِ الصِّنَاعِيَّةُ خُبَرَاءَ تِقْنِيِّيْنَ فِي مُخْتَلِفِ الْحُقُولِ»: پەن - تېخنىكا ياكى سانائەت ئىنستىتۇتلىرى پەن- تېخنىكا مۇتەخەسسىسلىرىنى يېتىشتۈرمەكتە.

تَقَهْقَرَ يَتَقَهْقَرُ تَقَهْقُرًا: چېكىنىدى، ئارقىغا قايتتى.

تَقَهْقَرَتِ الْعُمْلَةُ: پۇلنىڭ كۇرسى چۈشۈپ كەتتى.

تَقَوْقَعَ يَتَقَوْقَعُ تَقَوْقُعًا الشَّخْصُ: ياشاۋاتقان مۇھىتىدىن ئايرىلىپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى، جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ خىلۋەتتە ياشىدى.

تَقَوْقَعَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان قېپىغا كىرىۋالدى.

تَقَوَّبَ يَتَقَوَّبُ تَقَوُّبًا ـ تِ الْبَيْضَةُ: تۇخۇم يېرىلدى، چېقىلدى.

تَقَوَّتَ يَتَقَوَّتُ تَقَوُّتًا بِالشَّيْءِ: يېدى، ئوزۇقلاندى.

تَقَوَّتَ بِالْخُبْزِ وَالزَّيْتِ: ئۇ نان ۋە ماي بىلەن ئوزۇقلاندى.

تَقَوَّرَ يَتَقَوَّرُ تَقَوُّرًا الشَّيْءُ: ئوتتۇرىسى ئويمانچاق بولۇپ قالدى.

تَقَوَّرَ السَّحَابُ: بۇلۇت يۇمىلاق پارچىلارغا بۆلۈندى.

تَقَوَّرَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَقَوَّسَ يَتَقَوَّسُ تَقَوُّسًا الشَّيْءُ: ئېگىلدى، يا

شەكلىدە بولدى.

تَقَوَّسَ الْغُصْنُ: شاخ ئېگىلدى.

تَقَوَّسَ الظَّهْرُ: بەل مۈكچەيدى.

تَقَوَّضَ يَتَقَوَّضُ تَقَوُّضًا الْبِنَاءُ: بىنا غۇلىدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

تَقَوَّضَتِ الصُّفُوفُ: سەپلەربۆلۈندى، سەپلەر پارچىلاندى.

«تَقَوَّضَتْ وَحْدَةُ الْمُقَاوَمَةِ»: قارشى تۇرۇش بىرلىكى بۇزۇلدى.

تَقَوَّلَ يَتَقَوَّلُ تَقَوُّلاً عَلَيْهِ الْقَوْلَ: تۆھمەت قىلدى، ئويدۇرۇپ چىقاردى، بوھتان چاپلىدى.

«وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ» ‹قرآن›: ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق.

«أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لاَ يُؤْمِنُونَ» ‹قرآن›: ياكى ئۇلار: «(مۇھەممەد قۇرئاننى) ئۆزى توقۇدى» دېيىشەمدۇ؟ ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار (قۇرئانغا) ئىشەنمەيدۇ.

تَقَوُّلاَتٌ: قۇرۇق پاراڭ، قالايمىقان گەپ ـ سۆزلەر.

تَقَوَّمَ يَتَقَوَّمُ تَقَوُّمًا الشَّيْءُ: تۈزلەندى، توغرىلاندى، ئوڭشالدى، رۇسلاندى.

تَقَوَّى يَتَقَوَّى تَقَوِّيًا الشَّخْصُ: كۆپەيدى، قۇدرەت تاپتى، زورايدى؛ روھلاندى.

«تَقَوَّى بِأَفْرَادِ عَائِلَتِهِ»: ئۇ ئائىلە ئەزالىرى بىلەن كۈچلۈك بولدى.

تَقْوَى: تەقۋادارلىق، خۇدا گۆيلۈق.

تَقْوَى الْوَرَعِ: پەرھىزكار ئادەمنىڭ تەقۋادارلىقى.

«وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى» ‹قرآن›: (ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن) زاد ـ راھىلە ئېلىۋېلىڭلار، ئەڭ ياخشى زاد ـ راھىلە تەقۋادارلىقتۇر.

تَقْوِيَةٌ: كۈچەيتمەك، كۈچنى ئاشۇرماق.

تَقْوِيمٌ ج تَقَاوِيمُ: تىكلىمەك، تۈزغۇزماق، قوزغىماق، تەربىيىلەپ يېتىشتۈرمەك؛ ئوڭشىماق، تۈزلىمەك، باھالىماق، باھا بەرمەك؛ كالېندار؛ ئۆزگەرتمەك.

تَقْوِيمُ الْبُلْدَانِ: يەر ناملىرى لۇغىتى، جۇغراپىيىۋى ئاتالغۇلار.

تَقْوِيمُ النُّقُودِ: پۇللارنىڭ قىممىتىنى سۇندۇرۇش.

جِهَازُ تَقْوِيمِ التَّيَّارِ: كوممۇتاتور، توغرىلىغۇچى.

اَلتَّقْوِيمُ السَّنَوِيُّ: كالېندار، يىللىق كالېندار.

اَلتَّقْوِيمُ الْمِيلاَدِيُّ: مىلادىيە كالېندارى.

اَلتَّقْوِيمُ الْهِجْرِيُّ: ھىجرىيە كالېندارى.

تَقَى يَتْقِي تُقًى وَتُقَاءً وَتَقِيَّةً: ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى، ھەزەر ئەيلىدى؛ ھېيىقتى، ئەيمەندى، تارتىندى، قورقتى.

تُقًى: تەقۋادارلىق، خۇداگويلۇق، پەرھىزكارلىق؛ ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئورۇنداش ۋە نەھى قىلغان ئىشلاردىن چېكىنىش ئاساسىدا ئاللاھتىن قورقۇش.

تَقِيٌّ ج أَتْقِيَاءُ و تُقَوَاءُ: مۇتتەقى، تەقۋادار، خۇداگۆي.

تَقَيَّأَ يَتَقَيَّأُ تَقَيُّأً الشَّخْصُ: كۆڭلى ئېلىشقان قىياپەتكە كىرىۋالدى، سۈنئىي ياندۇرغان بولۇۋالدى.

تَقِيَّةٌ: ئېھتىيات قىلماق، ھەزەر ئەيلىمەك، ساقلانماق.

تَقِيَّةُ بَعْضِ أَهْلِ الْفِرَقِ الْإِسْلاَمِيَّةِ: بەزى ئىسلام پىرقىلىرىنىڭ كۆرۈنۈشتە باشقىلار بىلەن مادارا قىلىشىشى.

تَقَيَّحَ يَتَقَيَّحُ تَقَيُّحًا الْجُرْحُ: يارا يىرىڭلىدى.

تَقَيُّحٌ: يىرىڭلىماق.

تَقَيَّدَ يَتَقَيَّدُ تَقَيُّدًا: باغلاندى، چۈشەلدى، تىزىملاندى، چەكلەندى.

تَقَيَّدَ الطَّالِبُ فِي الْكُلِّيَّةِ: ئوقۇغۇچى فاكۇلتېتقا تىزىملاتتى.

تَقَيَّدَ الْعَقْدُ: مۇئەييەن شەرتلەرنى ئۈستىگە ئالدى.

تَقَيُّدٌ: چەكلەنمەك، چەكلىمىگە ئۇچرىماق.

اَلتَّقَيُّدُ بِأَحْكَامِ الشَّرِيعَةِ: شەرىئەت ئەھكاملىرى بىلەن چەكلەنمەك.

اَلتَّقَيُّدُ بِالشُّرُوطِ الْمُتَّفَقِ عَلَيْهَا: بىرلىككە كەلگەن شەرتلەرنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىماق.

تَقْيِيدٌ: چەكلىمەك، باغلىماق، تىزىملىماق.

تَقْيِيدُ الْأَرْجُلِ: كىشەن سالماق.

تَقْيِيدُ النَّسْلِ: تۇغۇتنى چەكلىمەك.

تَقْيِيدِيٌّ: چەكلەنگەن، چەكلىك.

تَقَيَّضَ يَتَقَيَّضُ تَقَيُّضًا الْجِدَارُ: تام ئۆرۈلدى، بۇزۇلدى، سۇندى، پاچاقلاندى.

تَقَيَّضَ لَهُ كَذَا: تەيىن بولدى؛ سەۋەب بولدى؛ هازىر بولدى.

«تَقَيَّضَ لَهُ الْيُسْرُ بَعْدَ الْعُسْرِ» ئۇنىڭغا مۇشكۇللۇكتىن كېيىن ئاسانلىق يېتىپ كەلدى.

تَقَيَّلَ يَتَقَيَّلُ تَقَيُّلاً الشَّخْصُ: چۈشتە ئۇخلىدى.

تَقَيَّلَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ: ئىلگىرىكىگە ئوخشاپ قالدى.

تَكَاءَدَ يَتَكَاءَدُ تَكَاءُدًا الْأَمْرُ: قىيىن كەلدى، مۇشەققەت تۇيۇلدى.

تَكَابَرَ يَتَكَابَرُ تَكَابُرًا فُلَانٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى چوڭ بىلدى، مەغرۇرلاندى؛ تەكەببۇرلۇق قىلدى.

تَكَاتَبَ يَتَكَاتَبُ تَكَاتُبًا: ئۆزئارا خەت يېزىشتى، ئۆزئارا خەت ئالاقە قىلىشتى.

تَكَاتَفَ يَتَكَاتَفُ تَكَاتُفًا الْقَوْمُ: هەمكارلاشتى، ياردەمدە بولۇشتى.

«يَتَكَاتَفُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ» : كەڭچىلىك ۋە قىيىن كۈنلەردە بىر ـ بىرىگە يار ـ يۆلەكتە بولۇشىدۇ.

تَكَاتَمَ يَتَكَاتَمُ تَكَاتُمًا الْقَوْمُ الْحَدِيثَ: سۆزنى بىر ـ بىرىدىن يوشۇرۇشتى.

تَكَاثَرَ يَتَكَاثَرُ تَكَاثُرًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، ئاۋۇدى، ئۆرلىدى.

تَكَاثُرُ الْإِنْتَاجِ الزِّرَاعِيِّ: يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش ئاشتى.

تَكَاثَرَ الْقَوْمُ: سانى كۆپىيىپ پەخىرلىنىشتى.

تَكَاثُرٌ: كۆپەيمەك، ئاۋۇماق، كۆپىيىش بىلەن پەخىرلەنمەك.

تَكَاثُرُ الْجِنْسِ الْبَشَرِيِّ: ئىنسانلارنىڭ كۆپىيىشى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» «قرآن» : تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرنى كۆرگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل ـ مال بالىلار بىلەن) پەخىرلەنمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

«تَتَكَاثَرُ السُّحُبُ عَلَى شِمَالِ الْبِلَادِ» : مەملىكەتنىڭ شىمالىي تەرىپىدە بۇلۇتلار كۆپەيمەكتە.

«وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ» «قرآن» : ... ئۆزئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل ـ مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر...

تَكَاثَفَ يَتَكَاثَفُ تَكَاثُفًا الشَّيْءُ: قويۇقلاشتى، زىچلاشتى، بارافسانلاشتى.

تَكَاثَفَ السَّحَابُ: بۇلۇت قويۇقلاشتى.

تَكَاثُفٌ: گاز هالەتتىن سۇيۇقلۇق هالەتكە ئۆزگەرمەك.

تَكَاسَلَ يَتَكَاسَلُ تَكَاسُلاً الشَّخْصُ: هورۇن بولۇۋالدى، ئىشقا خۇشياقماس بولۇۋالدى.

تَكَاسَلَ الطَّالِبُ النَّجِيبُ: زېرەك ئوقۇغۇچى هورۇن بولۇۋالدى.

تَكَاسِيرُ: ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلار، پارچە-پۇرات ئىشلار.

تَكَافَأَ يَتَكَافَأُ تَكَافُأً: ئوخشاش بولۇشتى، باراۋەر بولۇشتى.

تَكَافَأَتِ الثَّرْوَتَانِ: ئىككى بايلىق تەڭشىلىپ قالدى.

«تَكَافَأَتِ الْفُرَصُ لِكُلِّ الطُّلَّابِ» : هەممە ئوقۇغۇچىلارغا پۇرسەت ئوخشاش بولدى.

تَكَافُؤٌ: باراۋەرلىك، تەڭلىك.

عَدَمُ تَكَافُؤٍ: تەڭسىزلىك، باراۋەرسىزلىك.

عَلَى أَسَاسِ التَّكَافُؤِ: باراۋەرلىك ئاساسىدا.

تَكَافَحَ يَتَكَافَحُ تَكَافُحًا: ئۇرۇشتى، مۇشتلاشتى.

تَكَافَحَتِ الْكِبَاشُ: قوچقارلار ئۈسۈشتى، قوچقارلار سوقۇشتى.

تَكَافَحَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار مەۋج ئۇردى.

تَكَافَلَ يَتَكَافَلُ تَكَافُلاً الْقَوْمُ: كاپالەتلىك قىلىشتى، كېپىل بولۇشتى، بىر-بىرىدەك ئىتتىپاقلاشتى.

تَكَافَلُوا فِي الشَّدَائِدِ: قىيىنچىلىقلاردا هەمدەم

بولۇشتى.

تَكَافُلٌ: ھەمكارلاشماق، ياردەملەشمەك، ئىتتىپاقلاشماق.

بِالتَّكَافُلِ وَالتَّضَامُنِ: بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، بىر ئېغىزدىن.

تَكَالَبَ يَتَكَالَبُ تَكَالُبًا عَلَى كَذَا: تالاش - تارتىش قىلىشتى؛ ئېتىلىپ باردى، كۆزىنى ئېتىمشتى.

تَكَالَبَ الْخَصْمَانِ: ئىككى رەقىب تىللاشتى.

تَكَالَبَ الشَّخْصُ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا ھېرىسمەن بولدى.

«يَتَكَالَبُ عَلَى جَمْعِ الْمَالِ» : ئۇ ئۆلەر - تىرىلىشىغا قارىماي پۇل - مال توپلايدۇ.

تَكَالَمَ يَتَكَالَمُ تَكَالُمًا: سۆزلەشتى، پاراڭلاشتى.

تَكَالِيفُ: باجلار، راسخوتلار.

تَكَالِيفُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش راسخوتى.

تَكَامَلَ يَتَكَامَلُ تَكَامُلاً الشَّيْءُ: تولۇق بولدى، مۇكەممەل بولدى، پۈتۈن بولدى.

تَكَامَلَتِ الْأَشْيَاءُ: شەيئىلەر بىر - بىرىنى تولۇقلىدى.

أَعْمَالُهُمْ تَتَكَامَلُ لَا تَتَنَافَسُ: ئۇلارنىڭ ئىشى بىر - بىرىنى تولۇقلايدۇ، رىقابەتلەشمەيدۇ.

تَكَامُلٌ: ئورۇنلاش، ياخشىلاش، تەرەققىيات.

تَكَامُلٌ وَتَفَاضُلٌ «فِي الرِّيَاضَةِ» : ھېسابلىماق، ھېسابلاپ چىقماق، مەسىلىنى يەشمەك.

اَلتَّكَامُلُ الْإِقْتِصَادِيُّ: ئىقتىسادنى بىر گەۋدە قىلىش.

اَلتَّكَامُلُ الْإِقْتِصَادِيُّ بَيْنَ الْبِلَادِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب دۆلەتلىرى ئارىسىدىكى ئىقتىسادىي جەھەتتە بىر - بىرىنى تولۇقلاش.

تَكَأَّدَ يَتَكَأَّدُ تَكَأُّدًا الْأَمْرُ: قىيىن كەلدى، مۇشەققەت تۇيۇلدى.

تَكَأَّدَ الْأَمْرَ: باشتىن كەچۈردى، جاپا - مۇشەققەتنى باشتىن كەچۈردى.

تَكَأَّةٌ: تىرەك، تايانچ، يۆلەنچۈك، ھاسا، تاياق.

تَكَبَّدَ يَتَكَبَّدُ تَكَبُّدًا: ئىسسىق - سوغۇقنى بېشىدىن كەچۈردى، جاپا - مۇشەققەت چەكتى.

«تَكَبَّدَتِ الشَّرِكَةُ مَصَارِيفَ بَاهِظَةً» : شىركەت ئېغىر چىقىم تارتتى.

«تَكَبَّدَتِ الشَّمْسُ السَّمَاءَ» : كۈن تىكلەشتى، كۈن چۈش بولدى.

«تَكَبَّدَ الْجَيْشُ خَسَائِرَ فِي الْأَرْوَاحِ وَالْعَتَادِ» : قوشۇن ئەسكەر ۋە قورال - ياراغ جەھەتتىن زور چىقىم تارتتى.

تَكَبَّرَ يَتَكَبَّرُ تَكَبُّرًا الشَّخْصُ: مەنمەنلىك قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ»

«قرآن» : يەر يۈزىدە ناھەق تەكەببۇرلۇق قىلىدىغانلارغا مېنىڭ ئايەتلىرىمنى فەھىم قىلدۇرمايمەن...

تَكَبُّرٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، ئاتىكارچىلىق قىلماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق.

تَكْبِيرٌ: چوڭايتماق، زورايتماق، ئۇلغايتماق؛ ھۆرمەتلىمەك؛ تەكبىر ئېيتماق، ئاللاھنى ئۇلۇغلىماق.

تَكَبَّلَ يَتَكَبَّلُ تَكَبُّلاً: كويزا سېلىندى، ئىشكەل سېلىندى.

تَكَتَّبَ يَتَكَتَّبُ تَكَتُّبًا: باغلاندى، چىگىلدى، تۈگۈلدى.

تَكَتَّبَتِ الْكَتَائِبُ: باتالىيونلار يىغىلدى، باتالىيونلار توپلاندى.

تَكَتَّفَ يَتَكَتَّفُ تَكَتُّفًا: قولىنى كۆكسىگە قويدى.

تَكَتَّلَ يَتَكَتَّلُ تَكَتُّلاً: يىغىلدى، توپلاندى، باتالىيونلار يىغىلدى، باتالىيونلار توپلاندى.

تَكَتَّلَ النَّاسُ: كىشىلەر بىر ياقتىن باش چىقاردى.

تَكَتُّلٌ: كاللەك بولۇۋالماق، غوژمەك بولۇۋالماق، گۇرۇھ بولۇۋالماق، توپلىشىۋالماق.

اَلتَّكَتُّلُ الْحِزْبِيُّ: پارتىيىنىڭ ئىتتىپاقلىقى.

سِيَاسَةُ التَّكَتُّلِ: بىرلىشىش سىياسىتى، گۇرۇھ بولۇۋېلىش سىياسىتى، توپ بولۇۋېلىش سىياسىتى.

تَكَتَّمَ يَتَكَتَّمُ تَكَتُّمًا السِّرَّ: مەخپىيەتلىكنى ساقلىدى، يوشۇردى.

تَكَتَّمَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى يوشۇردى.

تَكَتُّمٌ: سىر ساقلىماق، يوشۇرماق، مەخپىيەت-

لمكنى ساقلىماق.

تَحَدَّثَ إِلَيْهِ بِتَكَتُّمٍ شَدِيدٍ: ئۇ ئۇنىڭغا قاتتىق سىر ساقلاشنى سۆزلىدى.

تَكْتَكَ يُتَكْتِكُ تَكْتَكَةً: دەسسىدى، ئاياغ ـ ئاستى قىلدى، دەپسەندە قىلدى.

تَكْتَكَتِ السَّاعَةُ: سائەت چىكىلدىدى.

تَكْتَكَ الشَّخْصُ: سوغۇقتىن تىترەپ كەتتى.

تَكْتَكَ لِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنى جايلاش پىلانىنى تۈزدى.

تَكَثْلَكَ يَتَكَثْلَكُ تَكَثْلُكًا: كاتولىك دىنىغا كىردى، كاتولىك دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

تَكْتِيكٌ: ھەربىي تاكتىكا.

تَكْتِيكِيٌّ: تاكتىكىغا ئائىت، تاكتىكىغا مەنسۇپ.

«اِنْسَحَبَ الْجَيْشُ مِنَ الْجَبْهَةِ لِأَسْبَابٍ تَكْتِيكِيَّةٍ»: قوشۇن ئالدىنقى سەپتىن تاكتىكا سەۋەبىدىن چېكىندى.

تِكَّةٌ ج تِكَكٌ: ئىشتانباغ، ئىشتان تاسمىسى.

تَكَثَّرَ يَتَكَثَّرُ تَكَثُّرًا الْكَلَامَ: كەپنى تولا قىلدى، كوتۇلدىدى، ۋالاقلىدى.

تَكَثَّفَ يَتَكَثَّفُ تَكَثُّفًا: قاتتى، قېتىپ قالدى؛ قويۇقلاشتى، زىچلاشتى.

«يَتَكَثَّفُ الْبُخَارُ وَ يَتَحَوَّلُ إِلَى قَطَرَاتٍ مِنَ الْمَاءِ»: پار قويۇقلىشىپ سۇ تامچىلىرىغا ئايلىنىدۇ.

تَكَحَّلَ يَتَكَحَّلُ تَكَحُّلًا: سۈرمە تارتتى.

تَكْحِيتٌ: يۈتەلمەك؛ قىرماق، سويماق، ئاقلىماق.

تَكَدَّرَ يَتَكَدَّرُ تَكَدُّرًا الشَّيْءُ: دۇغ بولدى، سۈزۈك بولمىدى.

تَكَدَّرَ عَيْشُ فُلَانٍ: تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

تَكَدَّسَ يَتَكَدَّسُ تَكَدُّسًا: دۆۋىلەندى، يىغىلدى، توپلاندى.

تَكَدَّسَ الْحَصِيدُ: ئۈنچە يىغىۋېلىندى.

تَكَدَّسَتِ الْأَمْوَالُ: مال توپلاندى.

«تَكَدَّسَتْ أَمْوَالُهُ إِلَى حَدٍّ أَنَّهُ لَا يَعْرِفُ مِقْدَارَهَا»: ئۇنىڭ پۇل ـ مېلى سانىنى بىلمەيدىغان دەرىجىدە كۆپەيدى.

تَكَدَّى يَتَكَدَّى تَكَدِّيًا: تىلەمچىلىك قىلدى.

تَكَذَّبَ يَتَكَذَّبُ تَكَذُّبًا فُلَانًا: يالغانچى دېدى، يالغانچى دەپ گۇمان قىلدى.

تَكْذِيبٌ: رەددىيە بەرمەك، يالغانغا چىقارماق.

تَكْرَارٌ: قايتىلىماق، تەكرارلىماق.

تَكْرَارًا: قايتا ـ قايتا، ئۈستى ـ ئۈستىگە، كەينى ـ كەينىدىن.

«ذَكَّرَهُ بِالْمَسْأَلَةِ مِرَارًا وَتَكْرَارًا»: ئۇ مەسىلىنى ئۇنىڭغا بىرقانچە قېتىم تەكرار ئەسلىتىپ ئۆتتى.

تَكْرَارُ التَّطْبِيقِ: قايتا ئەمەلىيەت ئۆتكۈزۈش.

تَكَرَّجَ يَتَكَرَّجُ تَكَرُّجًا الْخُبْزُ: نان بۇزۇلۇپ قالدى، نان كۆكىرىپ قالدى.

تَكَرَّرَ يَتَكَرَّرُ تَكَرُّرًا الشَّيْءُ: تەكرارلاندى، قايتىلاندى.

تَكَرَّرَ النِّفْطُ: نېفىت چەككىلەندى، نېفىت سۈزۈلدۈرۈلدى.

تَكَرُّرٌ: قايتىلانماق، تەكرارلانماق.

مَصْنَعُ التَّكَرُّرِ: چەككىلەش زاۋۇتى.

تَكَرَّسَ يَتَكَرَّسُ تَكَرُّسًا: دۆۋىلەندى؛ مۇستەھكەملەندى، مەھكەم بولدى، تۇراقلىق بولدى.

تَكَرَّشَ يَتَكَرَّشُ تَكَرُّشًا الْوَجْهُ: يۈزگە قورۇق چۈشتى، قورۇلدى، پۈرۈلدى، پۈرلەشتى؛ كۆرۈلدى.

تَكَرَّشَ الْقَوْمُ: توپلاندى.

تَكَرَّعَ يَتَكَرَّعُ تَكَرُّعًا الرَّجُلُ: ھىق تۇتتى، كېكىردى؛ تاھارەت ئالدى.

«أَكَلَ كَثِيرًا فَأَخَذَ يَتَكَرَّعُ»: ئۇ كۆپ يەۋېلىپ كېكىرىشكە باشلىدى.

تَكَرَّمَ يَتَكَرَّمُ تَكَرُّمًا الشَّخْصُ: سېخى بولۇۋالدى، مەرد بولۇۋالدى، كەڭ قورساق بولۇۋالدى، سېخى قىياپەتكە كىرىۋالدى؛ سېخى بولدى، مەرد بولدى، ئالىيجاناب مۇئامىلە قىلدى.

تَكَرَّمَ عَلَيْهِ بِكَذَا: ئىلتىپات قىلدى، مەرھەمەت قىلدى.

«هَلْ تَتَكَرَّمُ عَلَيَّ أَنْ تَدُلَّنِي عَلَى الطَّرِيقِ إِلَى ...»:

... غا باردىغان يولنى ماڭا كۆرسىتىپ قويا-
لارسىزمۇ؟

«لَوْتَكَرَّمْتَ بِالْجَوَابِ» : ئىلتىماس قىلىپ جاۋاب قايتۇرسىڭىز.

«تَكَرَّمَ بِالرَّدِّ عَلَى رِسَالَتِهِ» : ئۇ مەرھەمەت قىلىپ جاۋاب خەت قايتۇردى.

«تَكَرَّمَ عَلَيْهِ بِهَدِيَّةٍ ثَمِينَةٍ» : ئۇ ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىپ قىممەتلىك سوۋغا بەردى.

تَكَرَّهَ يَتَكَرَّهُ تَكَرُّهًا الشَّيْءَ: يامانغا چىقىرىۋەتتى، يامان كۆردى، يىرگىنىشلىك ھېساب-لىدى.

تَكَرُّهٌ: نەپرەتلەنمەك، يىرگەنمەك، بىزار بولماق، ياقتۇرماسلىق.

بِتَكَرُّهٍ: نەپرەتلىنىپ، خالىماي، يىرگىنىپ، ئۆچ كۆرۈپ.

تَكَرَّى يَتَكَرَّى تَكَرِّيًا: مۈگىدىدى، ئۇيقۇسىرىدى.

تَكَرْفَسَ يَتَكَرْفَسُ تَكَرْفُسًا: كىرىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

تَكَرْفَسَ الْعَمَلُ: خىزمەت گىرەلىشىپ كەتتى.

تَكَرْكَرَ يَتَكَرْكَرُ تَكَرْكُرًا: قاقاقلاپ كۈلدى، قاتتىق كۈلدى، ئىككىلەندى.

تَكَرْمَشَ يَتَكَرْمَشُ تَكَرْمُشًا: قاپىقى تۈرۈلدى، قاپىقى سىيلىندى؛ تۈرۈلدى، قورۇلدى، پۈرلەشتى.

تَكْرِيسٌ: تەقدىم قىلماق، بېغىشلىماق، بەرمەك.

تَكْرِيعَةٌ: ھېق تۇتماق، كېكەرمەك.

تَكْرِيمٌ: ھۆرمەتلىمەك، قەدىرلىمەك، ئىززەتلە-مەك، ئۇلۇغلىماق.

تَكْرِيمًا لَهُ: ھۆرمەت يۈزىسىدىن، قەدىرلە-گەنلىكتىن.

«أَقَامَ الرَّئِيسُ حَفْلَةَ اسْتِقْبَالٍ تَكْرِيمًا لِوُفُودِ الْمُؤْتَمَرِ» : رەئىس قۇرۇلتاي ئەزالىرىنىڭ شەرىپىگە كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزدى.

«أُقِيمَ لَهُ حَفْلُ تَكْرِيمٍ عِنْدَ صُدُورِ كِتَابِهِ» : ئۇنىڭ كىتابى نەشر قىلىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى.

تَكَزُّزٌ: چىشى كىرىشىپ قېلىش، ئېغىزنى

ئاچقىلى بولماسلىق.

تَكَسَّبَ يَتَكَسَّبُ تَكَسُّبًا الشَّخْصُ: رىزىق تەلەپ قىلدى، كەسىپ قىلدى، جان باقتى، پۇل تاپتى.

تَكَسَّبَ الْمَالَ: مالدىن پايدا ئالدى.

يَتَكَسَّبُ مِنَ الشِّعْرِ: شېئىر يېزىپ جان باقىدۇ.

تَكَسَّرَ يَتَكَسَّرُ تَكَسُّرًا: پاچاقلاندى، چېقىلدى، سۇنۇپ كەتتى.

تَكَسَّرَتِ الْقَارُورَةُ: شىشە چېقىلىپ كەتتى.

تَكَسُّرٌ: سۇنماق، ئۇشتۇلماق.

تَكَسُّرُ الْجِسْمِ: ھارماق، چارچىماق، مادارىدىن كەتمەك.

تَكَسَّفَ يَتَكَسَّفُ تَكَسُّفًا الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلدى.

تَكَسَّى يَتَكَسَّى تَكَسِّيًا الثَّوْبَ: كىيىم كىيدى.

تَكْسِيرٌ: سۇندۇرماق، ئۇشتۇماق، بۇزماق.

تَكْسِيرٌ ج تَكَاسِيرُ: سۇنۇق، پارچە، پارچە - پۇرات، چېقىق.

تَكَشَّفَ يَتَكَشَّفُ تَكَشُّفًا الشَّيْءُ: پاش بولدى، ئاشكارا بولدى، ئېچىلىپ قالدى.

تَكَشَّفَ عَنْ مُنْتَهَى الْعَجْزِ: ئەڭ ئاجىزلىقى بىلىنىپ قالدى.

تَكْعِيبِيٌّ: كۇبقا مەنسۇپ، كۇبلىك، كۇب جىسىم.

«ظَهَرَالْفَنُّ التَّكْعِيبِيُّ فِي بِدَايَةِالْقَرْنِ الْعِشْرِينَ» : كۇپ شەكىللىك سەنئەت 20 - ئەسىرنىڭ بېشىدا مەيدانغا كەلگەن.

تَكْعِيبِيَّةٌ: ھازىرقى زامان رەسساملىقىدىكى يېڭى ئېقىم بولۇپ، ئۇ شەكىللەرنى، شەيئى-لەرنى، مەنزىرىلەرنى تەھلىل قىلىش ۋە ئىمپا-دىلەشتە مىمارچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان رەسىملەرنى ئاساس قىلىدۇ.

تَكَفَّأَ يَتَكَفَّأُ تَكَفُّأً فِي مَشْيَتِهِ: سەنتۈرۈلۈپ ماڭدى، دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَكَفَّلَ يَتَكَفَّلُ تَكَفُّلاً بِالشَّيْءِ: كېپىل بولدى، ئۈستىگە ئالدى.

تَكَفَّلَ بِنَفَقَاتِ الْبِعْثَةِ: ئۆمەكنىڭ چىقىمىنى ئۈستىگە ئالدى.

تَكَفَّلَ بِدَيْنِ أَخِيهِ: ئۇ قېرىندىشىنىڭ قەرزىگە كېپىل بولدى.

تَكَفَّنَ يَتَكَفَّنُ تَكَفُّنًا الْمَيِّتَ: كېپەنلەندى، كېپەنگە ئالدى.

تَكَفَّفَ يَتَكَفَّفُ تَكَفُّفًا الدَّمْعُ: ياش توختىدى.

تَكَفَّفَ النَّاسَ: تىلەمچىلىك قىلدى، سائىللىق قىلدى.

تَكَفْكَفَ يَتَكَفْكَفُ تَكَفْكُفًا عَنْهُ: تاشلاپ كەتتى، يالتايدى، باش تارتتى.

تَكَّ يَتُكُّ تَكًّا: دەسسىدى، ئاياغ - ئاستى قىلدى، دەپسەندە قىلدى.

تَكَّ يَتُكُّ و يَتِكُّ تُكُوكًا: ئورۇقلىدى، ياداپ كەتتى، ئاجىزلاپ كەتتى.

تَكَّسَ يُتَكِّسُ تَكْيِيسًا: بەلگىلىدى (باھانى)، مۇقىم باھا قويدى.

تُكْلَةٌ: ئىقتىدارسىز، قابىلىيەتسىز.

تَكْلِفَةٌ ج تَكَالِيفُ: قىممىتچىلىق؛ پۇتۇش ھەققى، تەننەرخ، باج.

«يَجِبُ أَنْ تُنْجِزَ عَمَلَكَ مَهْمَا كَانَتِ التَّكَالِيفُ»: قانچە چىقىم كېتىشتىن قەتئىينەزەر، ئىشىڭنى ئورۇندىشىڭ كېرەك.

«حَصَلَ عَلَيْهِ بِأَقَلِّ التَّكَالِيفِ»: ئۇنى ئەڭ ئاز چىقىم بىلەن قولغا كەلتۈردى.

تَكَالِيفُ الْمَعِيشَةِ: تۇرمۇش راسخوتى، تۇرمۇش خىراجىتى.

بَاعَ الْبِضَاعَةَ بِسِعْرِ التَّكْلِفَةِ: ئۇ مالنى تەننەرخ باھاسىدا ساتتى.

تَكَلَّسَ يَتَكَلَّسُ تَكَلُّسًا الشَّيْءُ: كالتسىيلاشتى، قاتتى؛ سۆڭەككە ئايلاندى؛ ھاك بولدى، ئاقاردى.

تَكَلُّسٌ (فِي الكِيمياء): ئېرىمەيدىغان كالتسىينىڭ ئۆزىنىڭ ئاستىغا چۆكۈپ قېلىشى.

تَكَلَّفَ يَتَكَلَّفُ تَكَلُّفًا الأَمْرَ: ئۈستىگە ئالدى، جاۋابكار بولدى، مەسئۇل بولدى.

تَكَلَّفَ الْعَمَلَ: خىزمەتنى ئۈستىگە ئالدى، ئىشنى زورمۇزور قىلدى.

تَكَلُّفٌ: تەكەللۇپ قىلماق، سۈنئىيلىك قىلماق، يالغان قىياپەتكە كىرىۋالماق.

بِدُونِ تَكَلُّفٍ: تارتىنماستىن، تەكەللۇپسىز.

تَكَلُّفَاتٌ بَدِيعِيَّةٌ: چىرايلىق سۆز - ئىبارىلەر، ئاتىقلىق.

تَكَلَّلَ يَتَكَلَّلُ تَكَلُّلاً: تاج كىيدى.

تَكَلَّلَ بِالنَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

تَكَلَّمَ يَتَكَلَّمُ تَكَلُّمًا: سۆزلىدى، سۆزگە چىقتى.

تَكَلَّمَ كَلِمَةً: سۆزلەشتى، سۆھبەتلەشتى.

«لاَ يَتَكَلَّمُونَ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمنُ وَقَالَ صَوَابًا» (قرآن): ... ئۇلار (نىڭ ئارىسىدا) مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىزنىگە ئېرىشكەن ۋە توغرا سۆز قىلغانلاردىن باشقا ھېچ ئەھەدىنىڭ سۆز قىلىشىغا بولمايدۇ.

تَكَلَّمَ الْكَلاَمَ أَوْ بِهِ: سۆزلىدى، گەپ قىلدى.

تَكَلَّمَ عَنْهُ: ئارقىسىدا ياخشى ياكى يامان گېپىنى قىلدى.

«تَكَلَّمَ عَنْهُ فِي غِيَابِهِ بِكُلِّ إِطْرَاءٍ»: ئۇ ئۇنى ئارقىسىدا ھەدەپ ماختىدى.

«يَتَكَلَّمُ سُكَّانُهَا اللُّغَةَ التُّرْكِيَّةَ»: ئۇنىڭ ئاھالىسى تۈرك تىلىدا سۆزلەيدۇ.

تَكَلُّمٌ: سۆزلىمەك، گەپ قىلماق، پاراڭلاشماق.

تَكْلِيسٌ (فى الكيمياء): كالتسىي كاربونغا ئوخشاش ماددىلارنى ئۇزۇن مۇددەت قىزىتىپ ئىسسىق ماددىغا ئايلاندۇرماق.

تَكْلِيفٌ ج تَكَالِيفُ: ھاۋالە قىلماق، بۇيرىماق، تاپشۇرماق.

سِنُّ التَّكْلِيفِ: بالاغەت يېشى.

«لاَ تَكْلِيفَ بَيْنَ الأَصْدِقَاءِ»: دوستلار ئارىسىدا تەكەللۇپ بولمايدۇ.

بِلاَتَكْلِيفٍ: تەكەللۇپسىز، تەكەللۇپ قىلماي.

بِدُونِ تَكْلِيفٍ: تەكەللۇپسىز، تارتىنماستىن.

«اِجْلِسُوا أَيُّهَا النَّاسُ كَمَا تَشَاؤُونَ وَاتْرُكُوا التَّكْلِيفَ جَانِبًا»: كۆپچىلىك تارتىنماي كەڭتاشا ئولتۇرايلى.

«تَمَّ تَكْلِيفُهُ بِإِدَارَةِ التَّرْبِيَةِ»: پېداگوگىكا ئىدارىسىغا تەكلىپ قىلىندى.

أَمْرُ تَكْلِيفٍ: تەكلىپ بۇيرۇقى.

تَكْمِلَةٌ ج تَكْمِلاَتٌ: قالدۇقى، قېپقالغىنى.

كَتَبَ تَكْمِلَةَ الْقِصَّةِ: ھېكايىنىڭ قالغان قىسمى

نى يازدى.

دَفَعَ تَكْمِلَةَ الْمَبْلَغِ: مەبلەغنىڭ قالغان قىسمىنى تاپشۇردى.

تَكَمَّشَ يَتَكَمَّشُ تَكَمُّشًا: تۈرۈلدى، قورۇلدى، پۈرلەشتى، قاتلاشتى، ئالدىرىدى.

تَكَمُّلٌ: تولۇق بولماق، مۇكەممەل بولماق، تولۇقلانماق.

تَكَمَّمَ يَتَكَمَّمُ تَكَمُّمًا: ئورۇنۇۋالدى، يۆگىلىۋالدى.

تَكَمَّمَ بِثِيَابِهِ: كىيىمگە ئورۇنۇۋالدى.

تَكَمَّنَ يَتَكَمَّنُ تَكَمُّنًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى، بېكىنىۋالدى.

تَكْمِيلٌ: پۈتتۈرمەك، تۈگەتمەك، تامام قىلماق؛ ئورۇنلىماق.

تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچىنىڭ، قوشۇمچە.

عَمَلٌ تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچە ئىش، قوشۇمچە خىزمەت.

إِجْرَاءٌ تَكْمِيلِيٌّ: قوشۇمچە رەسمىيەت.

مَوَارِدُ تَكْمِيلِيَّةٌ: قوشۇمچە كىرىملەر.

إِنْتِخَابٌ تَكْمِيلِيٌّ لِتَعْوِيضِ النَّائِبِ الْمُتَوَفَّى: ۋاپات بولۇپ كەتكەن ۋەكىلنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش قوشۇمچە سايلىمى.

تَكَنَّى يَتَكَنَّى تَكَنِّيًا بِكَذَا: لەقەم قويۇلدى، باشقا ئىسىم بىلەن ئاتالدى.

«تَكَنَّى فُلَانٌ بِأَبِي عُمَرَوَهُوَ أَكْبَرُ أَبْنَائِهِ»: پالانى ئەبى ئۆمەر دەپ ئاتالدى، ئۇ ئوغۇللىرىنىڭ چوڭى ئىدى.

تَكَنَّى الشَّخْصُ بِفُلَانٍ: پالانى دەپ ئاتالدى.

تَكَهْرَبَ يَتَكَهْرَبُ تَكَهْرُبًا الشَّيْءُ: زەرەتلەندى، ئېلېكتىرلەشتى.

تَكَهْرَبَ الْحَدِيدُ: تۆمۈر زەرەتلەندى.

«تَكَهْرَبَ جَوُّ الْإِجْتِمَاعِ مِنْ أَجْلِ عُنْفِ الْمُتَدَخِّلِينَ»: ئارىلاشقۇچىلارنىڭ زوراۋانلىقى تۈپەيلىدىن يىغىننىڭ كەيپىياتى قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

«إِحْذَرْ تَكَهْرُبَ جُدْرَانِ الْحَمَّامِ»: مونچا تاملىرىنىڭ زەرەتلىنىپ قېلىشىدىن ئېھتىيات قىلغىن.

تَكَهَّمَ يَتَكَهَّمُ تَكَهُّمًا الرَّجُلُ: قېيىپ قالدى، سۆرەلمىلىك قىلدى، ئېغىرلىشىپ قالدى، ئەزمىلىك قىلدى.

تَكَهَّنَ يَتَكَهَّنُ تَكَهُّنًا الشَّخْصُ: غايىبتىن سۆزلىدى.

تَكَهَّنَ بِحُدُوثِ زَلَازِلَ: ئۇ يەرنىڭ تەۋرەيدىغانلىقىنى ئالدىنئالا سۆزلەپ بەردى.

تَكَوْثَرَ يَتَكَوْثَرُ تَكَوْثُرًا: ئاۋۇدى، كۆپەيدى، مول بولدى.

تَكَوَّرَ يَتَكَوَّرُ تَكَوُّرًا الشَّيْءُ: يۇمىلاق بولدى، چۈشۈپ كەتتى، تەييارلاندى.

تَكَوَّرَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق تامدى.

تَكَوَّرَ الثَّلْجُ: قار يىغىلىپ يۇمۇلاق بولۇۋالدى.

تَكَوَّعَ يَتَكَوَّعُ تَكَوُّعًا ـ ت يَدُهُ: قولى ئەگرى بولۇپ قالدى.

تَكَوَّفَ يَتَكَوَّفُ تَكَوُّفًا الْقَوْمُ: يىغىلىپ چۆرىدىدى، يىغىلدى، چۆرىدىدى، كۇفىلىقتا ئوخشاپ قالدى.

تَكَوَّمَ يَتَكَوَّمُ تَكَوُّمًا الشَّيْءُ: دۆۋىلەندى.

تَكَوَّمَتِ الْحُبُوبُ: ئاشلىق دۆۋىلەندى.

«تَكَوَّمَتِ الْحُبُوبُ الْغِذَائِيَّةُ كَأَنَّهَا جَبَلٌ»: ئاشلىق تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتتى.

تَكَوَّنَ يَتَكَوَّنُ تَكَوُّنًا الشَّيْءُ: ۋۇجۇدقا كەلدى، پەيدا بولدى، تۈزۈلدى، قۇرۇلدى، شەكىللەندى، تەشكىللەندى.

تَكَوَّنَ الشَّخْصُ: تەربىيىلەندى.

تَكَوَّنَتْ جَمْعِيَّةٌ لِمُسَاعَدَةِ الْفُقَرَاءِ: نامراتلارغا ياردەم بېرىش جەمئىيىتى قۇرۇلدى.

«تَكَوَّنَ فِي دَارِ الْمُعَلِّمِينَ»: ئۇ دارىلمۇئەللىمىندە تەربىيىلەندى. ئۇ پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا تەلىم ئالدى.

تَكْوِينٌ: ياراتماق، پەيدا قىلماق، ۋۇجۇدقا كەلتۈرمەك، شەكىللەندۈرمەك؛ مەشىق قىلدۇرماق، تەربىيىلىمەك، تەلىم بەرمەك، تەلىم ـ تەربىيە، مەشىق.

تَكْوِينٌ مِهَنِيٌّ: كەسپى مەشىق، كەسپى چېنىقىش.

تَكْوِينٌ جَامِعِيٌّ: ئۇنىۋېرسىتېت تەربىيىسى.

تَكْوِيْنٌ رِيَاضِيٌّ: تەنتەربىيە مەشقى.

تَحْتَ التَّكْوِيْنِ: قۇرۇلۇۋاتىدۇ.

شَرِكَةٌ تَحْتَ التَّكْوِيْنِ: قۇرۇلۇۋاتقان شىركەت.

سِفْرُ التَّكْوِيْنِ: تەۋراتنىڭ ئالدىنقى بابى.

تَكِيَّةٌ ج تَكَايَا: تەكىيخانا، خانىقا.

تَكَيَّسَ يَتَكَيَّسُ تَكَيُّسًا الشَّخْصُ: ئەقىل - پارا- سەتلىك بولۇۋالدى، ئەقىل - پاراسىتىنى نامايەن قىلدى.

تَكَيَّفَ يَتَكَيَّفُ تَكَيُّفًا الشَّيْءُ: شەكىللەندى، خاراكتېر ئالدى، مۇئەييەن خاراكتېرگە كىردى؛ ماسلاشتى، ئۇيغۇنلاشتى، ئۆزۈلدى.

تَكَيَّفَ مَعَ الظُّرُوفِ: شارائىتقا ماسلاشتى.

«تَكَيَّفَ الرَّصَاصُ حَسَبَ الْقَالَبِ»: قوغۇشۇن قېلىپ بويىچە شەكىلگە كىردى.

تَكَيُّفٌ: ماسلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق، خاراكتېرگە كىرمەك.

رَجُلٌ سَهْلُ التَّكَيُّفِ: ماسلىشىشچان ئادەم.

تَكْيِيْفٌ: تەڭشىمەك، ماسلاشتۇرماق، ئۇيغۇنلاشتۇرماق.

تَكْيِيْفُ الْهَوَاءِ: ھاۋانى تەڭشىمەك.

تَلاَ يَتْلُو تِلاَوَةً الْكِتَابَ: كىتاب ئوقۇدى.

«تَلاَ آيَاتٍ مِنَ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ»: قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىدىن تىلاۋەت قىلدى.

«وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيْمَانًا» ‹قۇرئان›: ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنسا، ئۇلارنىڭ ئىمانى كۈچىيىدۇ.

تَلاَ الْقَصِيْدَةَ: قەسىدە ئوقۇدى.

تَلاَ يَتْلُو تُلُوًّا: ئەگەشتى.

«وَالْقَمَرِ إِذَا تَلاَهَا» ‹قۇرئان›: قۇياشقا ئەگەشكەن چاغدىكى ئاي بىلەن قەسەمكى.

تَلاَءَمَ يَتَلاَءَمُ تَلاَؤُمًا الشَّيْءُ: تۈزۈلدى؛ ئوڭشالدى؛ تولدۇرۇلدى؛ تولۇقلاندى؛ يامالدى.

تَلاَءَمَ الْكَلاَمُ: سۆز رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى.

«تَلاَءَمَتْ هَذِهِ الأَلْوَانُ فِيْمَا بَيْنَهَا»: بۇ رەڭلەر ئۆز ئارا ماس كەلدى.

«هَذَاالرَّأْيُ لاَ يَتَلاَءَمُ مَعَ آرَاءِ الآخَرِيْنَ»: بۇ پىكىر باشقىلارنىڭ پىكرىگە ماس كەلمەيدۇ.

تَلاَءَمَ الْقَوْمُ: بىرلىككە كەلدى، ئىتتىپاقلاشتى.

«تَلاَءَمَ مَوْقِفَا الْخَصْمَيْنِ»: ئىككى رەقىبنىڭ مەيدانى بىردەك بولدى.

تَلاَءَمَتِ الْقَبَائِلُ: قەبىلىلەر ئىتتىپاقلاشتى.

تَلاَثَغَ يَتَلاَثَغُ تَلاَثُغًا: تىلىدا كەمتۈكلۈك بولۇپ «ر» نى «غ» تەلەپپۇز قىلغاندەك خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَلاَحَقَ يَتَلاَحَقُ تَلاَحُقًا: ئارقا - ئارقىدىن كەلدى، ئۈزۈلمەي كەلدى، توپ - توپ بولۇپ كەلدى.

تَلاَحَمَ يَتَلاَحَمُ تَلاَحُمًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنى قىرىشتى، بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى.

تَلاَحَمَتِ الأَشْيَاءُ: شەيئىلەر ئۆز ئارا بىرىكتى، قوشۇلدى.

تَلاَحَمَ الْجُرْحُ: يارا پۈتتى.

تَلاَحَمَ الْجَيْشَانِ: ئىككى قوشۇن ئۇرۇشتى.

تَلاَحَى يَتَلاَحَى تَلاَحِيًا: ئۆز ئارا تىللاشتى، ھاقا- رەت قىلىشتى، ئاھانەت قىلىشتى، لەنەت ئوقۇشتى.

تِلاَدٌ: ئاتا -بوۋىلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن- ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلاَذَبَ يَتَلاَذَبُ تَلاَذُبًا: دۆۋىلىشىپ كەتتى.

تَلاَشَى يَتَلاَشَى تَلاَشِيًا الشَّيْءُ: يوقالدى، مۇنقەرز بولدى، ھالاك بولدى، گۇمران بولدى، تۈگىدى، يەر بىلەن يەكسان بولدى.

«لَقَدْ تَلاَشَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ تَمَامًامِنْ ذَاكِرَتِي»: بۇ ۋەقە خاتىرەمدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

تَلاَشَتْ أَمْلاَكُهُ: ئۇنىڭ مال - مۈلكى تۈگىدى.

تَلاَشَتْ آمَالُهُ: ئۇنىڭ ئارزۇلىرى يوققا چىقتى.

تَلاَشَتْ قُوَاهُ: كۈچىدىن كەتتى، ھالىدىن كەتتى.

تَلاَشَى الصَّوْتُ: ئاۋاز تۇختىتىلدى، ئاۋاز تىنچلاندى، ئاۋاز بېسىقتى.

تَلاَصَقَ يَتَلاَصَقُ تَلاَصُقًا: تۇتاشتى، چېپىلاندى،

قوشنا بولدى، يېقىن بولدى.

تَلاَطَفَ يَتَلاَطَفُ تَلاَطُفًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا كۆيۈندى، ھەمدەم بولدى، ئۆزئارا مۇلايىم بولدى.

«تَلاَطَفُوا أَيَّامَ الشِّدَّةِ»: ئۇلار ئېغىر كۈنلەردە ھەمدەم بولۇشتى.

تَلاَطَفَ الْقَوْمُ فِي الْأَمْرِ: ئىللىق بولۇشتى، سىلىق بولۇشتى.

تَلاَطَمَ يَتَلاَطَمُ تَلاَطُمًا الصِّبْيَةُ: باللار بىر - بىرىنى كاچاتلىدى.

تَلاَطَمَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

تَلاَعَبَ يَتَلاَعَبُ تَلاَعُبًا الشَّخْصُ: تاماشا قىلدى، ئوينىدى، كۆڭۈل ئاچتى.

«تَلاَعَبَتِ الْأَمْوَاجُ بِالسَّفِينَةِ»: دولقۇن كېمىنى لىكىشتىۋەتتى.

تَلاَعَبَ التَّلاَمِيذُ: ئوقۇغۇچىلار ئوينىدى.

«يَتَلاَعَبُونَ بِالْمَبَادِىءِ الْأَخْلاَقِيَّةِ السَّامِيَةِ»: ئۇلار يۈكسەك ئەخلاقىي پرىنسىپلار بىلەن ئويناشماقتا.

تَلاَعَبَتْ بِهِ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم - قايغۇ بېسىۋالدى.

تَلاَعَبَ الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ أَوْبِالْأَمْرِ: ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بوياماچىلىق قىلدى.

تَلاَعَبَ بِأَمْوَالِ الدَّوْلَةِ: دۆلەتنىڭ مال - مۈلكى بىلەن ئويناشتى.

تَلاَعَبَ بِالْأَلْفَاظِ: سۆز ئىشلىتىش ماھارىتىنى ئىشقا سېلىش، سۆز ئويۇنى قىلىش.

تَلاَعَنَ يَتَلاَعَنُ تَلاَعُنًا الشَّخْصَانِ: قاغاشتى، تىللاشتى، ئويناشتى.

تَلاَفَى يَتَلاَفَى تَلاَفِيًا الشَّيْءَ: تولۇقلىدى، تولدۇردى، تولدۇرۇۋالدى؛ تۈزەتتى، ساقلاندى، ئالدىنى ئالدى، قولدىن كەتكەن نەرسىنى قايتا قولغا كىرگۈزدى.

«تَلاَفَى الطَّالِبُ ضَعْفَهُ فِي الرِّيَاضِيَّاتِ»: ئوقۇغۇچى ماتېماتىكىدىكى ئاجىزلىقىنى تولدۇرۇۋالدى.

«تَتَلاَفَى ضَيَاعَ الْوَقْتِ»: ئۇ ۋاقىتنىڭ زايا بولۇشىدىن ساقلىنىدۇ.

تَلاَفَى الشَّرَّ قَبْلَ اسْتِفْحَالِهِ»: ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئالدى. سۇكەلگىچە توغان سالدى.

تَلاَفَى الْأَمْرَ: ساقلاندى، يىراق بولدى، نېرى بولدى.

تَلاَفَى ضَرْبَةَ خَصْمِهِ: رەقىبىنىڭ زەربە بىلەن ئۇرۇشىدىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَلاَفِيًا لِـ: ... دىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ... نىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن.

«تَمَّ تَلاَفِي الْأَخْطَاءِ السَّابِقَةِ»: ئىلگىرىكى خاتالىقلارنى تۈزىتىپ بولدى.

تَلاَفِيفُ: بۈك - باراقسان دەرەخزارلىق، قويۇق ئورمانلىق، قويۇق ئۆسكەن ئۆسۈملۈك.

«فِي أَرْضِهِمْ تَلاَفِيفُ مِنْ عُشْبٍ»: ئۇلارنىڭ زېمىنىدا قويۇق ئۆسكەن ئوت - چۆپلەر بار.

«اِخْتَفَى فِي تَلاَفِيفِ الظَّلاَمِ»: كېچە قاراڭغۇلۇقىغا يوشۇرۇندى.

تَلاَفِيفُ مِنَ الْأَمْعَاءِ وَالدِّمَاغِ، فِي الطِّبِّ: تولغۇلۇپ ياكى قورۇلۇپ قالغان ئۈچەي ياكى مېڭە.

فِي تَلاَفِيفِ الظَّلاَمِ: كېچە قاراڭغۇلۇقىدا.

تَلاَقَبَ يَتَلاَقَبُ تَلاَقُبًا الْقَوْمُ: لەقەم قويۇشتى.

تَلاَقُحٌ: بىر نەرسىنىڭ ئېلېمېنتلىرىنىڭ ئىككىنچى نەرسىگە كىرگۈزۈلۈشى، چاتلاشتۇرۇش.

«تَلاَقُحُ الْأَقَارِبِ غَيْرُ مَرْغُوبٍ فِيهِ»: يېقىن تۇغقانلارنى بىر - بىرىگە چېتىپ نەسىل ئالماشتۇرۇش ياخشى ئەمەس.

تَلاَقُحُ الْأَفْكَارِ: پىكىرلەرنىڭ ئالمىشىشى.

تَلاَقٍ: كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق، يولۇقماق، دۇچ كېلىپ قالماق، دوقۇرۇشۇپ قالماق.

تَلاَقَى الصَّدِيقَانِ: ئىككى دوست ئۇچراشتى.

يَوْمُ التَّلاَقِي، يَوْمُ التَّلاَقِ: قىيامەت كۈنى.

«لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلاَقِ» (قرآن): (خالايىق) مۇلاقات بولۇشىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن...

تَلاَكَمَ يَتَلاَكَمُ تَلاَكُمًا الشَّخْصَانِ: مۇشتلاشتى، بوكسچىلىق قىلىشتى.

تَلاَمَّةٌ: نومۇسسىزلىق، يۈزى قېلىنلىق، يۈزسىزلىك.

تَلاَهَى يَتَلاَهَى تَلاَهِيًا بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى،

تاماشا قىلدى، كۆيىندى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، ئەمەك بولدى.

تَلاَهَى عَنْ كَذَا: دىققىتى بۆلۈندى، دىققىتى باشقا ياققا بۇرالدى.

تِلاَوَةٌ: ئوقۇماق، تىلاۋەت قىلماق.

«تَبْدَأُ الْإِذَاعَةُ بَرَامَجَهَا بِتِلاَوَةٍ مِنْ آيِ الذِّكْرِ الْحَكِيمِ» : رادىئو ئۆزىنىڭ پروگراممىلىرىنى قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن باشلايدۇ.

تَلاَوَمَ يَتَلاَوَمُ تَلاَوُمًا الْقَوْمُ: مالامەت قىلىشتى، ئاپا ـ تەنە قىلىشتى، ئەيىبلەشتى، سۆكۈشتى.

تَلاَوَمَتِ النِّسْوَةُ: ئاياللار ئاپا ـ تەنە قىلىشتى.

تَلأْلأَ يَتَلأْلأُ تَلأْلُؤًا النَّجْمُ: يۇلتۇز پارقىرىدى، يورىدى، يالتىرىدى، جىلۋىلەندى، جىمىرلىدى، پىلىلدىدى.

«تَلأْلأَ النَّجْمُ فِي السَّمَاءِ الصَّافِيَةِ» : سۈزۈك ئاسماندا يۇلتۇز جىمىرلىدى.

«تَلأْلأَ وَجْهُ الصَّبِيِّ فَرَحًا» : بالىنىڭ يۈزى خۇشاللىقتىن يورۇپ كەتتى.

تَلأْلأَ عَيْنُهُ بِالدُّمُوعِ: ئۇنىڭ كۆزى ياش بىلەن يالتىرىدى.

تَلأْلأَ الْوَجْهُ: يۈز يورىدى.

تَلأْلأَ الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتتى.

تَلَبٌ: زىيان، چىقىم، ھالاكەت.

تِلْبٌ: تېنى ساغلام.

تِلْبَاثِيٌّ: بىر ـ بىرىدىن يىراق ئىككى ئادەمنىڭ بىرلا ۋاقىتتا ئىچىدە پىكىرنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَلَبَّبَ يَتَلَبَّبُ تَلَبُّبًا لِلْقِتَالِ أَوِالْعَمَلِ: ئۇرۇش ياكى خىزمەتكە تەييارلاندى، ھازىرلاندى، تەرەددۇت قىلدى.

تَلَبَّبَ الشَّخْصَانِ: ئىككىسى بوغۇشتى.

تَلَبَّثَ يَتَلَبَّثُ تَلَبُّثًا بِالْمَكَانِ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى، ھايال بولۇپ قالدى، توختاپ قالدى.

«يَتَلَبَّثُ الْقِطَارُ فِي الْمَحَطَّةِ الْفَرْعِيَّةِ» : پويىز كىچىك بېكەتتە توختايدۇ.

تَلَبَّخَ يَتَلَبَّخُ تَلَبُّخًا الشَّخْصُ بِالْعِطْرِ: ئەتىر چاچتى، ئەتىر ئىشلەتتى.

تَلَبَّدَ يَتَلَبَّدُ تَلَبُّدًا: يېپىشتى، چاپلاشتى، ئېپسەلمۇالدى، ئاۋارە قىلدى.

تَلَبَّدَ وَجْهُهُ: چىرايى تۈتۈلدى، چىرايىنى قايغۇ باستى.

تَلَبَّدَ الشُّوقُ: يۇڭ چىگىشىپ كەتتى، تۈگۈنچەك بولۇپ قالدى، چىرمىشىپ كەتتى.

تَلَبَّدَتِ الْغُيُومُ: بۇلۇت قويۇقلاشتى، بۇلۇت توپلاندى.

تَلَبَّدَتِ السَّمَاءُ بِالْغُيُومِ: ئاسماننى قارا بۇلۇت قاپلىدى.

تَلَبَّدَ الطَّائِرُ بِالْأَرْضِ: قۇش يەرگە قوندى.

تَلَبَّسَ يَتَلَبَّسُ تَلَبُّسًا بِالْمِعْطَفِ: پەلتو كىيدى.

تَلَبَّسَ الْغُيُومُ السَّمَاءَ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

تَلَبَّسَ بِالْأَمْرِ: قاتناشتى، ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ قالدى.

تَلَبَّسَ الشَّخْصُ بِدَوْرٍ مَسْرَحِيٍّ: درامىدا رول ئالدى.

تَلَبَّسَ الشَّخْصُ بِجَرِيمَةٍ: جىنايەت ئۆتكۈزدى.

تَلَبَّسَتْ بِدَوْرِ الْمَلِكَةِ: (درامىدا) خانىشنىڭ رولىنى ئالدى.

تَلَبَّسَ حُبُّهُ بِدَمِهِ: ئۇنىڭ مۇھەببىتى قېنىغا سىڭىپ كەتتى، قېنىغا ئارىلىشىپ كەتتى.

تَلَبُّسٌ: جىنايى ھەرىكەتلەرگە قاتناشماق.

فِي حَالَةِ التَّلَبُّسِ: جىنايەت ئۆتكۈزگەن ھالەتتە؛ نەق مەيداندا، ۋەقە يۈز بەرگەندە.

تَلَبَّكَ يَتَلَبَّكُ تَلَبُّكًا: قالايمىقان بولۇپ كەتتى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى، ئارىلىشىپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى، رەتسىز بولدى.

تَلَبَّكَتِ الْمَعِدَةُ: ئاشقازىنى ئاجىزلاشتى، ھەزىم قىلىشى ناچارلاشتى.

تَلْبِيبٌ ج تَلاَبِيبُ: ياقا.

أَخَذَ بِتَلاَبِيبِهِ: ياقىسىدىن ئالدى، ياقىسىدىن سىقتى.

تَلْبِيَةٌ: قوشۇلماق، ئاۋاز قوشماق، جاۋاب قايتۇرماق، دەۋەتكە قوشۇلماق؛ بىنائەن، بويىچە.

«جِئْتُ تَلْبِيَةً لِدَعْوَتِكَ» : مەن چاقىرىقىڭغا بىنا- ئەن كەلدىم.

تَلْبِيَةٌ: قاندۇرماق.

تَلْبِيَةُ حَاجَاتِ النَّاسِ الْيَوْمِيَّةِ: كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجىنى قاندۇرماق.

تَلْبِيسٌ: كىيىم كىيگۈزمەك، ياساندۇرماق.

تَلْبِيسُ إِبْلِيسَ: بولمىغۇر خىياللارغا چۆمۈش، خاتا ئويلارغا چۆشمەك.

تَلْتَلَ يُتَلْتِلُ تَلْتَلَةً: تولدۇردى، قاپلىدى.

تَلَثَّمَ يَتَلَثَّمُ تَلَثُّمًا الرَّجُلُ: ئورۇۋالدى، يۈگىۋال- دى، شارپا بىلەن يۈز - كۆزىنى ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ الْبَدَوِيُّ مِن رِمَالِ الصَّحْرَاءِ» : بەدەۋى چۆل - باياۋان قۇملىرىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن يۈز - كۆزىنى شارپا بىلەن ئورىۋالدى.

«تَلَثَّمَ اللُّصُوصُ قَبْلَ اقْتِحَامِهِمِ الْمَصْرِفَ» : ئوغرىلار بانكىغا سوقۇنۇپ كىرىۋېلىشتىن بۇرۇن ئېغىز - بۇرنىنى يۈگىۋالدى.

تَلَجٌ: قارچىغا بالىسى.

تَلَجَّجَ يَتَلَجَّجُ تَلَجُّجًا الشَّخْصُ مَتَاعَ غَيْرِهِ: باشقىلارنىڭ نەرسىسىنى ئۆزۈمنىڭ دەۋالدى.

تَلَجْلَجَ يَتَلَجْلَجُ تَلَجْلُجًا الشَّخْصُ: دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، كېكەچلىدى.

«تَلَجْلَجَ الْمُتَّهَمُ عِنْدَ اسْتِجْوَابِهِ أَمَامَ الْقَاضِي» : جاۋابكار سوتچىنىڭ ئالدىدا سوراق قىلىنغاندا دۇدۇقلاپ قالدى.

تَلَحَّفَ يَتَلَحَّفُ تَلَحُّفًا: يۆگىنىۋالدى.

تَلَحَّى يَتَلَحَّى تَلَحِّيًا الشَّخْصُ: سەللىسىنى ئېڭىكى ئاستىدىن ئايلاندۇرۇپ ئورىدى.

تَلَحْلَحَ يَتَلَحْلَحُ تَلَحْلُحًا عَنِ الْمَكَانِ: يىراقلى- دى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

تَلْحِينٌ ج تَلَاحِينُ: مېلودىيە.

تَلْحِينُ الْأَغَانِي: ناخشا ئاھاڭى، ناخشا مېلودىيە- سى.

تَلَاحِينُ الْقِطَعِ الْمُوسِيقِيَّةِ: مۇزىكا پارچىلىرىنىڭ مېلودىيىسى.

تَلَخْبَطَ يَتَلَخْبَطُ تَلَخْبُطًا: قالايمىقانلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى، تەرتىپ بۇزۇلدى، مالىما- تاڭ بولدى.

تَلْخِيصٌ: قىسقارتماق، يىغىنچاقلىماق، ئىخچام- لىماق، خۇلاسىلىمەك.

تَلْخِيصُ الْكَلَامِ: سۆزنى قىسقارتماق، سۆزنى خۇلاسىلىمەك.

«لَقَدْ كَانَ التَّلْخِيصُ الَّذِي قَدَّمَهُ بِمَثَابَةِ بَيَانٍ شَمَلَ آرَاءَنَا جَمِيعًا» : ئۇنىڭ خۇلاسە خاراك- تېرلىك نۇتقى ھەممىمىزنىڭ پىكرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

تَلَدَ يَتْلُدُ تُلُودًا الْمَجْدُ: شان - شەرەپ قەدىمدىن ئەنئەنە بولۇپ كەلدى.

تَلَدَ بِالْمَكَانِ: تۇردى.

تُلْدٌ. تَلَدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجداد- تىن - ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

تَلَدَّدَ يَتَلَدَّدُ تَلَدُّدًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ ئوڭ - سولغا قارىدى؛ ئارقىغا سوزدى، ۋەدىسىدە تۇرمىدى؛ دۆتلەشتى، گاڭگاڭلاشتى.

«تَلَدَّدَ فِي دَفْعِ دَيْنِهِ» : ئۇ قەرزنى تۆلەشنى كېيىنگە سوزدى.

تَلَدَّنَ يَتَلَدَّنُ تَلَدُّنًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى، جايلاشتى.

تَلَذَّذَ يَتَلَذَّذُ تَلَذُّذًا الشَّيْءَ وَبِهِ: تەمىنى تېتىدى، ھۇزۇرلاندى، لەززەتلەندى، شېرىن ھېس قىلدى.

«تَلَذَّذَ بِالسِّبَاحَةِ فِي الْبَحْرِ» : ئۇ دېڭىزدا چۆمۈلۈپ ھۇزۇرلاندى.

تَلَذَّعَ يَتَلَذَّعُ تَلَذُّعًا الشَّخْصُ: زېھنى ئۆتكۈرلەش- تى؛ ئوڭ - سولغا قاراپ ئاچچىقتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَذَّعَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت تۇتاشتى.

«كَلَّمْتُهُ فَإِذَا هُوَ غَضْبَانُ يَتَلَذَّعُ» : مەن ئۇنىڭغا سۆزلىۋىدىم، ئۇ ئوڭ - سولغا قاراپ غەزەپتىن تىلىنى مىدىرلاتتى.

تَلَزَّجَ يَتَلَزَّجُ تَلَزُّجًا الشَّيْءُ: يېپىشتى، چاپلاش- تى، يىرىكتى.

تَلَزَّجَ الشَّعْرُ: چاچ پاخپىيىپ كەتتى، چىگىشلى- شىپ كەتتى.

تَلَزَّزَ يَتَلَزَّزُ تَلَزُّزًا الشَّيْءُ: يۇملىشىپ قالدى، كىرىشىپ كەتتى، چىگىشلىپ كەتتى.

تِلِسْكُوبٌ ج تِلِسْكُوبَاتٌ: دۇربۇن.

تَلَصَّصَ يَتَلَصَّصُ تَلَصُّصًا: ئوغرى بولدى، ئوغرى بولۇپ كەتتى، قاراقچى بولدى.

تَلَصَّصَ الشَّخْصُ: ئوغرى مۈشۈكتەك تىمىسقىلاپ يۈردى، يۈرۈش - تۇرۇشلىرى بەئەينى ئوغرىدەك بولدى.

«يَتَلَصَّصُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ»: ئۇ ئىشىكنىڭ كەينىدە ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

تَلَصَّصَ إِلَى مَكَانٍ: ئوغرىلىقچە كىردى، يوشۇرۇن كىردى، بىلىندۇرمەي كىردى.

تَلَصَّصَ عَلَى: ماردى، كۆزەتتى، مەخپىي رەۋىشتە كۆزەتتى، پايلاقچىلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ يَتَلَطَّخُ تَلَطُّخًا الشَّيْءُ بِكَذَا: بۇلغاندى، مەينەت بولدى، داغ چۈشتى، ئىپلاس بولۇپ كەتتى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى.

تَلَطَّخَ الشَّخْصُ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ: يامان ئىش قىلدى، يامانلىق قىلدى.

تَلَطَّخَ الْكِتَابُ بِالْحِبْرِ: كىتاب سىياھ بىلەن بۇلغاندى.

تَلَطَّفَ يَتَلَطَّفُ تَلَطُّفًا: قىزغىنلىقنى بىلدۈردى، سىلىق بولدى، مۇلايىملىقنى ئىپادىلىدى.

تَلَطَّفَ بِهِ: پەنلەپ ئىھتىياتچانلىق بىلەن ئۇنىڭ مەخپىيەتلىكلىرىنى بىلىۋالدى.

«فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ» «قرآن»: ... ئۇنىڭدىن سىلەرگە سېتىۋېلىپ ئېلىپ كەلسۇن، ئۇ (شەھەرگە كىرىشتە ۋە تاماق سېتىۋېلىشتا) ئېھتىيات قىلسۇن.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: مۇلايىم بولدى، رايىش بولدى، قىزغىن بولدى، يۇمشاق، سىلىق بولدى، نازاكەتلىك بولدى.

تَلَطَّفَ الشَّخْصُ: كۆرۈنۈشتە ئاغزى يۇمشاقلىق قىلدى، ئۇستىلىق قىلدى.

تَلَطُّفٌ: مېھرىبانلىق، مۇلايىملىق، خۇش مۇئامىلىلىك، ئاق كۆڭۈللۈك.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا الشَّخْصُ عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەننىڭ بىخۇتلىقىنى كۈتتى.

«يَتَلَظَّى الثُّوَّارُ فِي الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار تاغلاردا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىش پەيتىنى كۈتمەكتە.

تَلَظَّى يَتَلَظَّى تَلَظِّيًا النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى، ئوت لاۋۇلىدى.

«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى» «قرآن»: سىلەرنى لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتتىن ئاگاھلاندۇردۇم.

تَلَظَّى الشَّخْصُ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى.

تَلَظَّى الْمَكَانُ: ئىسسىپ كەتتى، قاتتىق ئىسسىق بولدى.

«تَلَظَّتِ الْحُجْرَةُ بِحَرَارَةِ الشَّمْسِ»: كۈننىڭ ئىسسىقىدا ھوجرا قاتتىق ئىسسىپ كەتتى.

تَلِعَ يَتْلَعُ تَلَعًا وَتَلَاعَةً عُنُقُهُ: بوي تارتتى.

تَلْعَةٌ ج تِلَاعٌ و تَلْعٌ و تَلَعَاتٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك، ئېدىرلىق.

تَلَعْثَمَ يَتَلَعْثَمُ تَلَعْثُمًا فِي الْأَمْرِ: دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى، توختاپ قالدى، تىلىنى چايندى.

«سَأَلْتُهُ عَنْ شَيْءٍ فَتَلَعْثَمَ فِي جَوَابِهِ»: ئۇنىڭدىن بىر نەرسە توغرىسىدا سورىۋىدىم، ئۇ جاۋاب بېرىشتە تىل چاينىدى.

تَلَعَّبَ: ئوينىدى، تاماشا قىلدى، كۆڭۈل ئاچتى.

تَلَعْلَعَ يَتَلَعْلَعُ تَلَعْلُعًا السَّرَابُ: تومۇز پىلىلىدى، تومۇز جىمىرلىدى، تومۇز چاقنىدى، تومۇز پارقىرىدى، تومۇز يالتىرىدى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ: ئاجىزلاپ كەتتى.

تَلَعْلَعَ الشَّخْصُ مِنَ الْجُوعِ: ئاچلىقتىن ئۆلەي دەپ قالدى.

«بَاتَ يَتَلَعْلَعُ مِنَ الْجُوعِ»: ئۇ كېچىنى ئاچلىقتىن جان تالىشىپ ئۆتكۈزدى.

تِلْغَافِيٌّ: تېلېگرامما خادىمى.

تِلْغِرَافٌ ج تِلْغِرَافَاتٌ: تېلېگراف، تېلېگراف ئاپپاراتى.

أَرْسَلَ تِلْغِرَافًا إِلَى أَهْلِهِ: ئائىلىسىگە تېلېگرامما يوللىدى.

مَكْتَبُ تِلْغِرَافٍ: تېلېگراف ئىدارىسى.

تِلْغِرَافِيٌّ: تېلېگرافقا ئائىت، تېلېگرافقا مەنسۇپ.

تَلَغَّبَ يَتَلَغَّبُ تَلَغُّبًا: ھالسىدىن كەتتى، چارچىدى، ماغدۇرسىزلاندى، ھاردى.

تَلَغَّمَ يَتَلَغَّمُ تَلَغُّمًا بِالطِّيبِ: ئېغىز - بۇرۇن ئەتراپىغا ئەتىر سۈردى.

تَلْغَفَ يَتَلْغِفُ تَلْغَفَةً: تېلېگراممـا بەردى.

تَلْغَفِيٌّ: تېلېگرامما.

تَلِفَ الرَّجُلُ: ھالاك بولدى.

«**تَتْلَفُ كَمِّيَّاتٌ كَبِيرَةٌ مِنَ الْفَوَاكِهِ أَثْنَاءَ نَقْلِهَا**»: مېۋىلەرنىڭ كۆپ قىسمى توشۇش جەريانىدا بۇزۇلىدۇ.

تَلَفٌ: زىيان بولماق؛ بۇزۇلماق، سىسىماق، يوقالماق، ھالاك بولماق.

ذَهَبَتْ نَفْسُهُ تَلَفًا: ئۇنىڭ ئۆزى ھالاك بولدى.

«**مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اَللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ اَللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا**» (حديث): كىشىلەرگە ھەركۈنى ئاسماندىن ئىككى پەرىشتە چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ بىرى: «ئى ئاللاھ، سەخى ئادەمگە ئۇنىڭ خەير ـ ئېھسان قىلىپ بەرگىنىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرگىن» دەيدۇ، يەنە بىرى «بېخىلنىڭ مېلىنى تىرىپىرەن قىلىۋەتكىن» دەيدۇ.

تِلْفَازٌ ج تِلْفَازَاتٌ: تېلېۋىزىيە.

تَلْفَزَ يُتَلْفِزُ تَلْفَزَةً الْحَفْلَ: يىغىننى تېلېۋىزور ئارقىلىق تارقاتتى.

تِلْفِزْيُونَ: تېلېۋىزور.

مَحَطَّةُ التِّلِفِزْيُونِ: تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى.

تَلَفَّتَ يَتَلَفَّتُ تَلَفُّتًا إِلَى الشَّيْءِ: تىكىلىپ قارىدى، زەن سېلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

تَلَفَّتَ حَوْلَهُ: ئەتراپىغا زەن قويۇپ قارىدى.

«**تَتَلَفَّتُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً**»: ئۇ ئوڭ ـ سولغا سىنچىلاپ قارىماقتا.

تَلَفَّظَ يَتَلَفَّظُ تَلَفُّظًا الشَّخْصُ بِالْكَلَامِ: سۆزلىدى، گەپ قىلدى، تەلەپپۇز قىلدى، ئاۋاز چىقاردى.

«**لَا يَتَلَفَّظُ إِلَّا بِأَحْسَنِ الْقَوْلِ**»: ئۇ چىرايلىق سۆزنىلا قىلىدۇ.

تَلَفُّظٌ: ئوقۇلۇش، تەلەپپۇز، ئاۋاز چىقىرىش.

أَخْطَأَ التَّلَفُّظَ: خاتا ئوقۇدى، خاتا تەلەپپۇز قىلدى.

تَلَفَّعَ يَتَلَفَّعُ تَلَفُّعًا ـ تِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت كۆيدى، ئوت لاۋۇلىدى، ئوت يالقۇنلىدى.

تَلَفَّعَ الشَّخْصُ: باش ـ كۆزى ئاقىرىپ كەتتى.

تَلَفَّعَ الشَّخْصُ بِالثَّوْبِ: كىيىمى بىلەن ئورۇنىۋالدى، كىيىمگە يۆگىنىۋالدى.

تَلَفَّعَ بِعَبَاءَتِهِ: تونىغا ئورۇنىۋالدى.

تَلَفَّقَ يَتَلَفَّقُ تَلَفُّقًا الشَّخْصُ فِي ثَوْبِهِ: كىيىمىگە ئورۇنىۋالدى.

تَلَفَّقَ فِي رِدَائِهِ: يەكتىكىگە ئورۇنىۋالدى.

تَلَفَّقَ الثُّعْبَانُ: يىلان تۈگۈلۈۋالدى.

تَلَفَّقَ يَتَلَفَّقُ تَلَفُّقًا: بىرلەشتى، جىپسىلاشتى.

تَلَفَّقَ بِهِ: ئۇنىڭغا يېپىشىۋالدى.

تَلَفْلَقَ يَتَلَفْلَقُ تَلَفْلُقًا الشَّخْصُ بِثَوْبِهِ: كىيىمىگە ئورۇنىۋالدى، يۆگىنىۋالدى.

«**تَتَلَفْلَقُ بِرِدَائِهَا مِنَ الْبَرْدِ**»: ئۇ سوغۇقتىن تونىغا ئورۇنىۋالدى.

تَلْفَنَ يُتَلْفِنُ تَلْفَنَةً الشَّخْصُ: تېلېفون ئارقىلىق سۆزلەشتى.

تِلْفُونَ. تِلِيفُون. تَلَفُون ج تِلْفُونَاتٌ: تېلېفون.

مَصْلَحَةُ التِّلْفُونَاتِ: تېلېفون ئىدارىسى.

تِلْفُونِيًّا: تېلېفون ئارقىلىق.

«**أَصْبَحَ مِنَ الْيَسِيرِ أَنْ تُنْجَزَ كَثِيرٌ مِنَ الْأَعْمَالِ تِلْفُونِيًّا**»: تېلېفون ئارقىلىق نۇرغۇن ئىشلارنىڭ ئورۇندىلىشى ئاسانلاشتى.

آلَةٌ تِلْفُونِيَّةٌ: تېلېفون ئاپپاراتى.

مُخَابَرَةٌ تِلْفُونِيَّةٌ: تېلېفون بىلەن مۇناسىۋەتلىشىش.

تَلَقَّى مُكَالَمَةً تِلْفُونِيَّةً: تېلېفون ئالدى، تېلېفون قوبۇل قىلدى، تېلېفوندا سۆزلەشتى.

تَلْفِيعَةٌ ج تَلْفِيعَاتٌ وتَلَافِيعُ: بويۇن ياكى باش يۆگىلىدىغان كىيىم.

تَلْفِيقٌ ج تَلْفِيقَاتٌ: جەملەمەك، قوشماق؛ قوراشتۇرماق، ياماماق؛ بېزىمەك، ياسىماق.

تَلْفِيقُ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەرنى قوراشتۇرماق.

تَلْفِيقِيَّةٌ: ئارىلاشما گەپ.

تِلْقَاءَ: كۆرۈشمەك، ئۇچراشماق، ئۇدۇلىدا، روبىروسىدا؛ ئۇچرىشىدىغان جاي.

تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ تەرىپىگە يۈزلەندى.

«وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ» ‹قۇرئان›: ئۇ مەديەن تەرەپكە يۈزلەنگەن چاغدا.

جَلَسَ تِلْقَاءَهُ: ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇردى، ئۇنىڭ بىلەن روبىرو ئولتۇردى.

مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ: ئىختىيارىي رەۋىشتە، ئۆزلۈكىدىن، ئۆز رازىلىقى بىلەن، ئىستىخيىلىك هالدا، ئاڭلىق هالدا، ئۆز ـ ئۆزىدىن.

«فَعَلَ هَذَا الْأَمْرَ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ»: بۇ ئىشنى ئۇ ئۆزلۈكىدىن قىلدى.

«قُلْ مَا يَكُونُ لِيأَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْتِلْقَاءِ نَفْسِي»

‹قۇرئان›: مەن ئۇنى ئۆزۈمچە ئۆزگەرتەلـمەيمەن. . . ـ دېگىن.

«سَاعَةٌ تَتَحَرَّكُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهَا»: ئاپتوماتىك سائەت.

تِلْقَائِيٌّ: ئۆزلۈكىدىن هەرىكەتلىنىدىغان، ئاڭلىق هالدا، ئىختىيارىلىق بىلەن، ئاپتوماتىك.

عَمَلٌ تِلْقَائِيٌّ: ئۆزلۈكىدىن قىلىنغان ئىش.

قَامَتْ بِالْأَمْرِ تِلْقَائِيًّا: ئىشنى ئۆزلۈكىدىن قىلدى.

تَحَمَّسُوا لِلْمَوْضُوعِ بِصِفَةٍ تِلْقَائِيَّةٍ: بۇ ماۋزۇغا ئۆزلۈكىدىن قىزىقىشتى.

تَلَقَّبَ يَتَلَقَّبُ تَلَقُّبًا الشَّخْصُ بِكَذَا: لەقەم بولۇپ قالدى.

«تَلَقَّبَ ‹أَبُوالطَّيِّبِ› بِالْمُتَنَبِّي»: مۇتەنەببى دېگەن ئەبۇ تەييىبگە لەقەم بولۇپ قالدى.

«تَلَقَّبَ بِصَاحِبِ الْحِمَارِ»: ئۇ ئېشەكچى دېگەن لەقەم بىلەن ئاتالدى.

تَلَقَّطَ يَتَلَقَّطُ تَلَقُّطًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: يىغدى، جۇغلىدى.

«يَتَلَقَّطُ أَخْبَارَ النَّاسِ»: ئۇ كىشىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى توپلايدۇ.

تَلَقَّفَ يَتَلَقَّفُ تَلَقُّفًا الشَّيْءَ: تۇتۇۋالدى، چاققانلىق بىلەن ئالدى.

تَلَقَّفَ الطَّعَامَ: تاماقنى يۇتمۇەتتى.

تَلَقَّفَ الْكُرَةَ: توپنى تۇتۇۋالدى.

تَلَقَّفَ الشَّخْصُ الْكَلَامَ: سۆزنى تېز تۇتۇۋالدى.

«تِلْمِيذٌ ذَكِيٌّ يَتَلَقَّفُ كَلَامَ مُعَلِّمِهِ»: زېرەك ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىسىنىڭ سۆزىنى تۇتۇۋالىدۇ.

تَلَقَّنَ يَتَلَقَّنُ تَلَقُّنًا: چۈشەندى، يادلىدى.

تَلَقَّى يَتَلَقَّى تَلَقِّيًا الشَّيْءَ مِنْهُ: قوبۇل قىلدى؛ ئوقۇدى، تەلىم ئالدى، بىلىم ئالدى.

«فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ» ‹قۇرئان›: ئادەم پەرۋەردىگارىدىن بىرقانچە سۆز تەلىم ئالدى.

تَلَقَّى الْهَدِيَّةَ: سوۋغا قوبۇل قىلدى.

تَلَقَّى مَدَدًا: ياردەم قوبۇل قىلدى.

«تَلَقَّتِ الْجَمَاهِيرُ فِي الْمَنَاطِقِ الْمَنْكُوبَةِ بِالزَّلَازِلِ عِنَايَةً فَائِقَةً مِنَ الْحُكُومَةِ»: يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈز بەرگەن رايوندا ئامما هۆكۈمەتنىڭ ئالاهىدە كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشتى.

تَلَقَّاهُ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى، قارشى ئالدى، كۆرۈشتى، قوبۇل قىلدى.

تَلَقَّاهُ بِمَزِيدِ التَّرْحَابِ: ئۇنى تەنتەنە بىلەن كۈتۈۋالدى، ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى.

تَلَقَّاهُ بِالْقَبُولِ: ئۇنى چىن قەلبى بىلەن قارشى ئالدى.

يَتَلَقَّى الْأَوَامِرَ مِنْ رَئِيسِهِ: باشلىقىدىن بۇيرۇق ئالىدۇ.

تَتَلَقَّى الْعِلْمَ بِالْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتتا ئىلىم ئېلىۋاتىدۇ، ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇۋاتىدۇ.

يَتَلَقَّوْنَ دَوْرَةً تَدْرِيبِيَّةً: بىلىم ئاشۇرۇش كۇرسىدا ئوقۇۋاتىدۇ.

تَلْقِيحٌ: ئەملىمەك، چاڭلاشتۇرماق، ئۇرۇقلاندۇرماق.

تَلْقِيحٌ بِمَصَلِ الْجُدَرِيِّ: چېچەك ۋاكسىنىسىنى ئەملىمەك.

تَلْقِيحٌ ذَاتِيٌّ: تەبىئىي چاڭلاشماق.

تَلْقِيحٌ ‹فِي الطِّبِّ›: چەكمەك، سالماق، ئەملىمەك.

تَلْقِيحٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرۇش، چاڭلاشتۇرۇش.

تَلْقِيحُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكنى چاڭلاشتۇرماق، ئۇلىماق.

تَلْقِيحُ النَّخْلِ: خورمىنى ئۇلىماق.

تَلْقِيحٌ اِصْطِنَاعِيٌّ أَوْ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي ئۇرۇقلاندۇرماق، سۈنئىي چاڭلاشتۇرماق.

تَلْقِيحُ الْأُنْثَى: ئۇرۇقلاندۇرماق، چاڭلاشتۇرماق، ئۇلىماق.

تِلْكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى)

«وَمَاتِلْكَ بِيَمِيْنِكَ يَا مُوسَى» «قرآن»: ئى مۇسا! ئوڭ قولۇڭدىكى نېمە ئۇ؟

تَلَكَّأَ يَتَلَكَّأُ تَلَكُّؤًا: سۇسلۇق قىلدى، ئارقىغا سوزدى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

«يَتَلَكَّأُ عَنْ تَسْدِيدِ دَيْنِهِ»: ئۇ قەرزنى تۆلەشنى ئارقىغا سۆرمەكتە.

تَلَكَّأَ عَلَيْهِ: سەۋەب كۆرسەتتى، كەچۈرۈم سورىدى.

تَلَّ يَتُلُّ تَلًّا فُلَانًا: يەرگە باستى.

تَلَّ السَّائِلَ: سۇيۇقلۇقنى تۆكتى.

تَلَّ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق ئاقتى.

تَلَّ النَّاقَةَ: تۆگىنى چۆك قىلدى.

تَلَّ الْحَبْلَ فِي الْبِئْرِ: قۇدۇققا ئارغامچىنى تاشلىدى.

«فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِيْنِ» «قرآن»: ئىككىسى (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) بويسۇندى، ئىبراھىم ئۇنى (يەنى ئوغلىنى بوغۇزلاش ئۈچۈن) يېنى ياتقۇزدى.

تَلٌّ ج تِلَالٌ وَ تُلُولٌ. اَلْوَاحِدَةُ تَلَّةٌ: كىچىك تاغ، تۆپىلىك، ئىدىرلىق، دۆڭ.

تَلُّ أَبِيْب: پەلەستىندىكى ئوتتۇرا دېڭىزغا يېقىن بىر شەھەر ئىسمى.

«غَابَتِ الشَّمْسُ وَرَاءَ التِّلَالِ الْغَرْبِيَّةِ»: قۇياش غەربى تاغ ئارقىسىغا كىرىپ كەتتى.

تَلِمَ يَتْلَمُ تَلَامَةً: نومۇسسىز بولدى.

تَلَمٌ ج أَتْلَامٌ: تاپ (يەر ھەيدىگەن چاغدىكى بۇقۇسا ئىزى)

تِلْمٌ ج تِلَامٌ: زەگەر؛ زەگەرنىڭ شاگىرتى؛ تېرىقچى.

تَلْمَذَ يُتَلْمِذُ تَلْمَذَةً الطَّالِبَ لَهُ أَوْ عِنْدَهُ: ئۇنىڭغا شاگىرتلىققا كىردى، ئۇنىڭغا شاگىرت بولۇپ ئوقۇدى.

تَلْمَذَةٌ: ئۆگىنىش؛ شاگىرت بولماق، ئوقۇغۇچى بولماق؛ سىناق قىلماق، تەجرىبە قىلماق.

تَلَمْلَمَ يَتَلَمْلَمُ تَلَمْلُمًا الْقَوْمُ: توپلاندى.

«تَلَمْلَمَ النَّاسُ فِي السَّاحَةِ»: كىشىلەر مەيدانغا توپلاندى.

تَلَمَّجَ يَتَلَمَّجُ تَلَمُّجًا الشَّخْصُ: تاماقتىن بۇرۇن ئۈششاق ـ چۈششەك نەرسىلەرنى يېدى، ئازغىنا نەرسە يېدى.

تَلَمَّجَ بِالطَّعَامِ: تاماقنى لەززەتلىنىپ يېدى.

تَلَمَّسَ يَتَلَمَّسُ تَلَمُّسًا الشَّخْصُ: قايتا ـ قايتا تەلەپ قىلدى، ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى.

تَلَمَّسَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: تۇتتى؛ ئىزدەندى.

«تَلَمَّسَ طَرِيقَهُ بِصُعُوبَةٍ»: ئۇ يول ئۈستىدە تەستە ئىزدەندى، ئۇ يولنى تەستە تېمىسقىلىدى.

تَلَمَّسَ عُذْرًا: ئىلتىماس قىلدى، ئۆتۈندى؛ كەچۈرۈم سورىدى، ئەپۇ سورىدى.

تَلَمَّسَ الْمَكْفُوفُ الْحَائِطَ: ئەما تامنى تۇتۇشقا ئۇرۇندى.

تَلَمَّسَ طَرِيقَهُ: ئامال ئىزدىدى، چارە ئىزدىدى، يول ئىزدىدى.

تَلَمَّظَ يَتَلَمَّظُ تَلَمُّظًا الشَّخْصُ: ئاغزىدىكى تاماق قالدۇقىنى تامشىدى.

تَلَمَّظَ الشَّخْصُ بِذِكْرِهِ: ئەيىبلىدى، قارىلىدى، بوھتان چاپلىدى.

«تَلَمَّظَهُ فِي غِيَابِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ كەينىدە يامان گېپىنى قىلدى، (ئۇ ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى).

تَلَمَّعَ يَتَلَمَّعُ تَلَمُّعًا: جىمىرلاپ كۆرۈندى، چاقنىدى، نۇر چاچتى، پارقىرىدى.

اَلتَّلْمُوْدُ: يەھۇدىلارنىڭ تەۋراتتىن كېيىنلا تۇرىدىغان مۇھىم كىتابى بولۇپ، ئاغزاكى تارقىلىپ يۈرگەن دىنىي قائىدە ـ يوسۇن توپلىمى.

تَلْمِيحٌ ج تَلْمِيحَاتٌ و تَلَامِيحُ: ئىما ـ ئىشارەت، ئىشارەت قىلماق، پۇرىتىپ ئۆتمەك، كىنايە قىلماق.

تَلْمِيحًا إِلَى كَذَا أَقُولُ ....: ... غا ئىشارەت قىلىش يۈزىسىدىن ئېيتىمەنكى.

«فِي كَلَامِهِ تَلَامِيحُ لِأُمُورٍ هَامَّةٍ»: ئۇ سۆزىدە

مۇھىم ئىشلارغا ئىشارەت قىلىپ ئۆتتى.

تِلْمِيذٌ ج تَلَامِذَةٌ وَتَلَامِيذُ: شاگىرت، ئوقۇغۇچى.

تَلْمِيعٌ فِي الْخَيْلِ: ئاتنىڭ بەدىنىدىكى رەڭگە ئوخشىمايدىغان ئۇ يەر بۇ يەردىكى ئالىچىپار-لىق.

تَلْمِيعُ الْأَحْذِيَةِ: ئاياغنى مايلىماق، ئاياغنى پارقىراتماق.

تَلِهَ يَتْلَهُ تَلَهًا: تەڭلىكتە قالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

تَلَهَّبَ يَتَلَهَّبُ تَلَهُّبًا ـ تِ النَّارُ: ئوت كۆيدى، ياندى.

تَلَهَّبَ غَيْظًا: قاتتىق ئاچچىقلاندى، چىچاڭشىپ كەتتى.

تَلَهَّفَ يَتَلَهَّفُ تَلَهُّفًا الشَّخْصُ عَلَى مَا فَاتَ: قولدىن كەتكەنگە ئاھ ئۇردى، خورسىندى، ئېچىندى، ئىچى سىرىلدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

«**يَتَلَهَّفُ عَلَى عَدَمِ مُوَاصَلَتِهِ التَّعَلُّمَ**» : ئۇ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالمىغانلىقىغا ھەسرەت چەكمەكتە.

تَلَهَّفَ عَلَى الشَّيْءِ: تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى.

تَلَهَّمَ يَتَلَهَّمُ تَلَهُّمًا: يۇتۇۋەتتى، يالماپلا يۇتۇۋەت-تى.

تَلَهَّى يَتَلَهَّى تَلَهِّيًا بِكَذَا: كۆڭۈل ئاچتى، تاماشا قىلدى، ئوينىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، بېرىلىپ كەتتى.

تَلَهَّى الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: تاماشا قىلدى، ئوينىدى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى، ھەپىلەشتى.

تَلَهَّى الشَّخْصُ عَنْهُ: يۈز ئۆرىدى، كۆڭۈل بۆلمە-دى، كارى بولمىدى، دىققىتى بۆلۈندى، دىققى-تى باشقا ياققا بۇرالدى.

«**وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى وَهُوَ يَخْشَى فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى**» «قۇرئان» : سەندىن مەرىپەت تىلەپ، ئاللاھتىن قورققان ھالدا يۈگۈرۈپ كەلگەن كىشىگە كەلسەك، سەن ئۇنىڭغا قارىماي قويى-سەن.

«**تَلَهَّتِ الْبِنْتُ بِلُعَبِهَا**» : قىز ئويۇنچۇقلىرىنى ئوينىدى.

«**يَتَلَهَّى بِالْمُوسِيقَى**» : ئۇ مۇزىكا بىلەن ئىچ پۇشىقىنى چىقىرىدۇ.

تَلَهْوَجَ يَتَلَهْوَجُ تَلَهْوُجًا: ئالدىراتتى.

تَلَهْوَجَ اللَّحْمَ: گۆشنى ئوبدان پۇشۇرمىدى.

تَلَهْوَقَ يَتَلَهْوَقُ تَلَهْوُقًا الرَّجُلُ: ماختاندى، لاپ ئۇردى، ئۆزىنى داڭلىدى، ئۆزىنى كۆرسەتتى.

تَلْهِيَةٌ ج تَلْهِيَاتٌ: تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماق.

«**بَرْنَامَجُ الْأَطْفَالِ فِي التِّلْفَزَةِ تَلْهِيَةٌ لَهُمْ**» : تېلېۋىزىيىنىڭ ئۆسمۈرلەر پروگراممىسى ئۇلار ئۈچۈن بىر ئىچ پۇشۇقىدۇر.

تِلْوٌ ج أَتْلَاءٌ: ئارقىسىدىن كەلگىنى، ئەگەشكە-نى، ئۇلۇنۇپلا، كەينىدىنلا.

اَلْوَاحِدُ تِلْوَ الْآخَرِ: بىرسىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرى، بىرسىنىڭ ئارقىسىدىن بىرسى، بىر ـ بىرلەپ.

«**طَلَّ عَلَى اتِّصَالٍ بِأَهْلِهِ يُرْسِلُ إِلَيْهِمْ رِسَالَةً تِلْوَ رِسَالَةٍ**» : ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرگە ئارقىمۇ ئارقا خەت يوللاپ، ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇردى.

تَلَوَّثَ يَتَلَوَّثُ تَلَوُّثًا الشَّيْءُ: بۇلغاندى، داغ تەگدى، ئىپلاس بولدى، مەينەت بولدى.

«**تَلَوَّثَ الْجُرْحُ**» : جاراھەت يۇقۇملاندى.

«**تَلَوَّثَتِ الْمَدِينَةُ بِمَخْرُوقَاتِ الْمَصَانِعِ**» : شەھەر زاۋۇتلاردىن چىققان داشقاللار بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَ الْوَرَقُ بِالْحِبْرِ: قەغەز سىياھ بىلەن بۇلغان-دى.

تَلَوَّثَتِ الطَّبِيعَةُ: تەبىئەت بۇلغاندى.

تَلَوَّثَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: بۇلغاندى، ئارىلىشىپ كەتتى.

«**تَلَوَّثَتِ الطَّبِيعَةُ بِدُخَانِ الْمَعَامِلِ**» : ئاتموس-فېرا زاۋۇتلارنىڭ ئىس ـ تۈتەكلىرى بىلەن بۇلغاندى.

تَلَوَّثَتِ الْخُطُوبُ: كۆڭۈلسىزلىك ۋە بالايىئاپەتلەر گىرەلىشىپ كەتتى.

تَلَوُّثٌ: بۇلغانماق، ئەخلاقى پرىنسىپلارنىڭ بۇزۇ-لۇشى.

«**حَافِظْ عَلَى الطَّعَامِ مِنَ التَّلَوُّثِ**» : تاماقنى بۇلغىنىپ قېلىشتىن ساقلىغىن!

تَلَوُّثُ الْأَدْمِغَةِ بِالْآرَاءِ الْمُسْتَوْرَدَةِ: سىرتتىن ئېقىپ كىرگەن يات پىكىرلەر بىلەن ئىدىيە-سىنىڭ بۇلغىنىشى.

تَلَوَّطَ يَتَلَوَّطُ تَلَوُّطًا: بەچچىۋازلىق قىلدى.

تَلَوَّمَ يَتَلَوَّمُ تَلَوُّمًا فِي الْأَمْرِ: ئىككىلەندى، ئارىسالدى بولدى، تەۋرەندى.

تَلَوَّنَ يَتَلَوَّنُ تَلَوُّنًا: رەڭلىك بولدى، رەڭگى ئۆزگەردى، رەڭگە كىردى، ھەرخىل رەڭلىك بولدى، تۈرلۈك رەڭلەر بىلەن بېزەلدى.

«تَلَوَّنَ وَجْهُهُ وَ احْمَرَّ مِنَ الْخَجَلِ»: خىجىل-لىقتىن ئۇنىڭ رەڭگى ئۆزگىرىپ قىزىرىپ كەتتى.

تَلَوَّنَ فِي أَقْوَالِهِ أَوْ كَلَامِهِ: ئۆزىنى قاچۇردى، گەپ يورغىلاتتى، رەڭۋازلىق قىلدى، ئەپلەپ - سەپلەپ قۇتۇلدى، كۆز بوياپ ئۆتۈپ كەتتى، دۆڭگەپ قويدى.

تَلَوَّنَ الشَّخْصُ: يۇمىلاق تاۋۇز بولدى، مەيدانسىز بولدى، شاختىن - شاخقا قوندى.

تَلَوَّنَتِ الصُّورَةُ: رەسىم رەڭدار بولدى.

تَلَوَّنَتِ الْأَزْهَارُ: چېچەكلەر رەڭگارەڭ بولدى.

«يَتَلَوَّنُ حَسَبَ الظُّرُوفِ»: ئۇ شارائىتقا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

تَلَوَّى يَتَلَوَّى تَلَوِّيًا الشَّيْءُ: قىڭغىر كەتتى، سىڭايان كەتتى، ئەگرى بولدى، بۇرالدى، ئۇرۇلدى؛ بىئارام بولدى، پاراكەندە بولدى.

تَلَوَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان تولغۇلۇۋالدى، يۆگەلدى.

«يَتَلَوَّى الْمَرِيضُ مِنَ الْآلَامِ»: كېسەل ئاغرىق-تىن بىئارام بولماقتا.

يَتَلَوَّى الشَّارِعُ: كوچا ئەگىيدۇ.

تَلْوِيحَةٌ ج تَلْوِيحَاتٌ: كىتاب كانارىسىغا يېزىل-غان ئىزاھ؛ چۈشەنچە، ئۇقتۇرۇشنامە.

تَلْوِيمٌ: قاتتىق ئەيىبلىمەك، قاتتىق سۆكمەك، قاتتىق كايىماق، تەنبىھ بەرمەك.

تَلْوِينٌ: بويىماق، رەڭ بەرمەك؛ تۈرلۈك تاماقلارنى تەييارلىماق؛ بىر ئۇسلۇبتىن ئىككىنچى ئۇسلۇبقا ئۆزگەرتمەك.

سَيِّدَةٌ بَارِعَةٌ فِي الطَّبْخِ وَالتَّلْوِينِ: تاماق پىشۇ-رۇش ۋە تۈرلۈك تائاملارنى تەييارلاشقا ماھىر خانىم.

«لَهُ مَقْدِرَةٌ عَلَى تَلْوِينِ الْحَدِيثِ مِنْ جِدٍّ إِلَى هَزْلٍ»: ئۇ سۆزنى جىددىيلىكتىن چاقچاققا ئۆزگەرتىشكە ماھىر.

تَلِيدٌ: ئەجدادلىرىدىن مىراس قالغان، ئەجدادتىن - ئەۋلادقا مىراس قالغان تەۋەررۈك، ئەجدادتىن - ئەۋلادقا ئۆتۈپ كېلىۋاتقان.

اِمْرَأَةٌ تَلِيدٌ: شان - شەرەپلىك ئايال، ئېسىل ئايال.

مَجْدٌ تَلِيدٌ: قەدىمىي شان - شەرەپ.

تَلِيدِيَّةٌ: كلاسسىك.

تَلِيسٌ ج تَلَالِيسُ: ياپچۇق، ھەمىيان، پورتمال، زىغىر ۋە كەندىر پاخىلىدىن توقۇلغان توقۇلما (چىپتا ۋە قوپال كىيىملەرگە ئوخشاش)

«لَاتَجِدُ هَذَا وَلَوْ بَذَلْتَ فِيهِ تَلَالِيسَ مِنَ الْمَالِ»: قانچە كۆپ پۇل خەجلىسەڭمۇ بۇنى تاپالماي-سەن.

تَلِيفَةٌ: زەخمىلەنگەن، ۋەيران قىلىنغان، بۇزۇل-غان.

تَلِيلٌ: كىچىك ئېگىزلىك، كىچىك دۆڭلۈك.

تَلَيُّقٌ (فى الطِبِّ): قاتماق، قېتىپ قالماق، ئۇيۇپ قالماق.

تَلَيُّقُ الْكَبِدِ: جىگەر قېتىش كېسىلى.

تَلَيَّنَ يَتَلَيَّنُ تَلَيُّنًا الشَّخْصُ: مۇلايىملاشتى، سىلىق بولدى، رايىش بولدى.

تَلَيَّنَ الشَّيْءُ: يۇمشىدى، ئەگكىلى بولىدىغان بولدى.

«تَلَيَّنَ الْبَدَوِيُّ بَعْدَ مُكُوثِهِ فِي الْمَدِينَةِ»: سەھرا-لىق شەھەردە تۇرغاندىن كېيىن رايىش بولدى.

«تَلَيَّنَ النُّحَاسُ فِي النَّارِ»: تۇچ ئوتتا يۇمشى-دى.

تَمَاثَلَ يَتَمَاثَلُ تَمَاثُلًا الشَّيْئَانِ: ئوخشىشىپ كەتتى، ئوخشاش بولدى.

تَمَاثَلَ الْمَرِيضُ مِنْ عِلَّتِهِ: ئاغرىق ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى، كېسەل ساقىيىشقا ئاز قالدى.

تَمَاثُلٌ: ئوخشاشلىماق، ئوخشىشىپ كەتمەك؛ ساقايماق، ئەسلىگە كەلمەك.

تَمَاثُلٌ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلدىن تەدرىجىي

ئەسلىگە كەلمەك.

تَمَاجَنَ يَتَمَاجَنُ تَمَاجُنًا: چاقچاقلاشتى، كوينالاشتى، قىزىقچىلىق قىلىشتى.

تَمَاحَلَ يَتَمَاحَلُ تَمَاحُلاً الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى.

تَمَاحَلَ الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، جېدەل - ماجىرا قىلىشتى.

تَمَاحَكَ يَتَمَاحَكُ تَمَاحُكًا الْخَصْمَانِ: جېدەللەشتى، دەتالاش قىلىشتى.

تَمَادَحَ يَتَمَادَحُ تَمَادُحًا: ماختىنىشتى، ماختاشتى، كۆز - كۆز قىلىشتى.

تَمَادَى يَتَمَادَى تَمَادِيًا: مۆھلەتنى ئۇزارتتى، مۆھلەت بەردى، قەرەلنى سوزدى.

تَمَادَى فِي غَيِّهِ: گۇمراھلىقتا ئەزۋەيلىدى، گۇمراھلىقتا چىڭ تۇرۇۋالدى، ئازغۇنلۇقىنى داۋاملاشتۇردى.

تَمَادَى فِي الْأَمْرِ: ئىزچىللاشتۇردى، چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

تَمَادَى فِي الشَّيْءِ: چىڭ تۇرۇۋالدى، تەرسالىق قىلدى.

تَمَادَى فِي الظُّلْمِ: زۇلۇمدا ھەددىدىن ئاشتى.

تَمَادَى فِي الْكِذْبِ: يالغانچىلىقتا ئۇچىغا چىقتى.

تَمَادَى بِهِ الْأَمْرُ: كېيىنگە سوزۇلدى، كېچىكىپ قالدى.

تَمَادَى بِهِ السَّفَرُ: سەپىرى ئۇزاردى، داۋاملاشتى.

تَمَارَسَ يَتَمَارَسُ تَمَارُسًا: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

تَمَارَضَ يَتَمَارَضُ تَمَارُضًا: كېسەل بولۇۋالدى.

تَمَارَضَ التِّلْمِيذُ الْكَسُولُ: ھورۇن ئوقۇغۇچى كېسەل بولۇۋالدى.

تَمَارُضٌ: كېسەل بولۇۋالماق.

تَمَارَى يَتَمَارَى تَمَارِيًا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، ئۇرۇشتى، دە تالاش قىلىشتى.

تَمَارَى فِي الشَّيْءِ: شەك قىلدى، شەكلەندى، گۇمان قىلدى.

«فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى» «قرآن»: (ئى ئىنسان!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ قايسىبىر نېمەتىدىن گۇمانلىنىسەن.

«وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، لۇت ئۇلارنى بىزنىڭ جازالىشىمىزدىن ئاگاھلاندۇرۇدى، ئۇلار ئاگاھلاندۇرۇشلاردىن شەكلەندى.

تَمَازَجَ يَتَمَازَجُ تَمَازُجًا الْقَوْمُ: ئارىلاشتى.

تَمَازَحَ يَتَمَازَحُ تَمَازُحًا الشَّخْصَانِ: چاقچاق قىلىشتى، چاقچاق پاراڭ قىلىشتى، كويناشتى.

تَمَازَى يَتَمَازَى تَمَازِيًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا يوغانچىلىق قىلىشتى.

«تَمَازِي الْجَاهِلِ عَلَى الْعَاقِلِ غُرُورٌ»: نادانىڭ ئاقىلغا يوغانچىلىق قىلىشى مەغرۇرلۇقتىن ئىبارەتتۇر.

تَمَاسَحَ يَتَمَاسَحُ تَمَاسُحًا الشَّخْصَانِ: چاۋاك چېلىپ ئالقىشلاشتى، بەيئەت قىلىپ قول بېرىشتى.

تَمَاسَّ يَتَمَاسُّ تَمَاسًّا: بىر - بىرىگە يېپىشتى، بىر - بىرىگە يېقىنلاشتى، بىر - بىرى بىلەن چاپلاشتى.

تَمَاسَّ الزَّوْجَانِ: جىنسىي ئالاقە قىلىشتى، جىما قىلىشتى، بىر يەردە بولۇشتى.

«فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا» «قرآن»: ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇش لازىم.

تَمَاسٌّ: تېگىپ كەتمەك، يېقىنلاشماق، چاپلاشماق؛ ئالاقىلىشىش پونكىتى، ئۇچرىشىدىغان جاي.

تَمَاسٌّ كَهْرَبَائِيٌّ: توكنىڭ ماس بولۇپ قېلىشى.

تَمَاسٌّ «فى الرياضة»: توپنىڭ مەيدان دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىشى.

تَمَاسَكَ يَتَمَاسَكُ تَمَاسُكًا: بىرلەشتى، ئۇيۇشتى، بىرىكتى، قوشۇلدى، چىڭسىلاشتى.

تَمَاسَكَ الْأَخَوَانِ: ئىككى قېرىنداش ئىتتىپاقلاشتى.

تَمَاسَكَ بِالشَّيْءِ: تۇتتى، ئالدى.

مَا تَمَاسَكَ أَنْ فَعَلَ كَذَا: ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قىلىپ قويدى.

تَمَاسُكٌ: بىرلەشمەك، قوشۇلماق، ئىتتىپاق-

لاشماق، بىرىكمەك، ئۇيۇشماق؛ باغلىماق، زىچ بولماق.

اَلتَّمَاسُكُ الْإِجْتِمَاعِيُّ: ئىجتىمائىي ئۇيۇشۇش- چانلىق، ئىجتىمائىي باغلىنىش.

تَمَاشَى يَتَمَاشَى تَمَاشِيًا: بىرگە ماڭدى، بىللە مېڭىشتى.

تَمَالَأَ يَتَمَالَأُ تَمَالُأً الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلە- شىپ ھەمكارلاشتى، بىرلىشىپ ياردەملەشتى، تىل بىرىكتۈردى.

تَمَالَكَ يَتَمَالَكُ تَمَالُكًا عَنِ الشَّيْءِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

تَمَالَكَ عَنِ التَّدْخِيْنِ: تاماكىدىن ئۆزىنى چەكلە- دى.

«لَمْ نَتَمَالَكْ أَنْفُسَنَا عَنِ الضِّحْكِ بَعْدَ أَنِ اسْتَمَعْنَا إِلَى مَاقَالَ» : ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن كۈلكىدىن ئۆزىمىزنى تۇتۇۋالالماي قالدۇق.

تَمَامٌ: تولۇق، پۈتۈنلەي، تامامەن.

«اَلْمَسْأَلَةُ وَاضِحَةٌ تَمَامَ الْوُضُوحِ» : مەسىلە تولۇق روشەندۇر.

«أَنَا مَعَكَ تَمَامًا فِي هَذَا الرَّأْيِ» : بۇ پىكىردە مەن تامامەن سەن بىلەن بىرگە.

تَمَامًا : دەل، تولۇق، پۈتۈنلەي.

لَقَدْ تَلَاشَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ تَمَامًا مِنْ ذَاكِرَتِي» : بۇ ۋەقە خاتىرەمدىن پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

«نَحْنُ مُتَّفِقَانِ تَمَامًا فِي كُلِّ الْأَرَاءِ» : بىز بارلىق پىكىرلەردە تولۇق قوشۇلىمىز.

فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ تَمَامًا: دەل سائەت 4 دە.

تَمَامَةٌ: تولۇقلىماق، تولدۇرماق.

تَمَامِيَّةٌ: پۈتۈنلەي، تولۇق، مۇكەممەل.

تَمَانَعَ يَتَمَانَعُ تَمَانُعًا: باش تارتىشتى.

تَمَاوَتَ يَتَمَاوَتُ تَمَاوُتًا: ئۆلگەن بولۇۋالدى، ئۆلگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَمَاوَتَ فِي عَمَلِهِ: ئەزمىلىك قىلدى.

تَمَايَحَ يَتَمَايَحُ تَمَايُحًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، دەلدەڭشىدى؛ كۆرەڭلىدى.

تَمَايَدَ يَتَمَايَدُ تَمَايُدًا: داۋالغۇدى، چايقالدى، تەۋرەندى، تىترىدى.

تَمَايَلَ يَتَمَايَلُ تَمَايُلاً: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۇلاڭلىدى، دەلدەڭشىدى.

«إِنَّهَا تَتَمَايَلُ فِي مَشْيَتِهَا» : ئۇ ئايال نايناق- شىپ ماڭدى.

تَمْتَامٌ ج تَمْتَامُونَ: سۆزى ئېنىق ئەمەس ئادەم؛ كېكەچ.

تَمَتَّعَ يَتَمَتَّعُ تَمَتُّعًا بِالشَّيْءِ: ھۇزۇرلاندى، مەنپە- ئەتلەندى، بەھرىمەن بولدى.

تَمَتَّعَ بِمَالِهِ: مېلىدىن پايدىلاندى.

تَمَتَّعَ بِالرَّاحَةِ: راھەتلەندى، ھۇزۇرلاندى.

«يَتَمَتَّعُ بِكَامِلِ قُوَاهُ الْعَقْلِيَّةِ» : ئۇ ئەقلىي كۈچ- قۇۋۋىتىدىن تولۇق بەھرىمەن بولماقتا.

«سَتَتَمَتَّعُ بِصِحَّةٍ جَيِّدَةٍ بِالتَّأْكِيدِ مَادُمْتَ تُمْرِعَلَى التَّمَارِيْنِ الرِّيَاضِيَّةِ كُلَّ يَوْمٍ» : ھەركۈنى تەنھەرىكەت قىلىپ بەرسەڭ، سالامەت- لىكىڭ چوقۇم ياخشى بولىدۇ.

«دَخَلْنَا الْحَدِيْقَةَ لِنَتَمَتَّعَ بِمَنَاظِرِهَا الْجَمِيْلَةِ» : بىز باغچىغا گۈزەل مەنزىرىسىدىن ھۇزۇرلە- نىش ئۈچۈن كىردۇق.

تَمَتُّعٌ : پايدىلانماق، بەھرىمەن بولماق؛ پايدىلە- نىش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش؛ ھەج ئايلى- رىدا ئالدى بىلەن ئۆمرە ھەجگە ئېھرام باغلاش.

حَجُّ تَمَتُّعٍ: ئۆمرە ھەج تۈگىگەندىن كېيىن ھەج ئۈچۈن قايتا ئېھرام باغلاش.

رَسْمُ التَّمَتُّعِ: تىجارەت بېجى، سودا بېجى.

تَمَتُّعٌ بِالضَّيْعَةِ فِي الْقَانُونِ: كۆچمەس مۈلۈك- تىن بەھرىمەن بولۇش ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرۈش.

تَمْتَمَ يُتَمْتِمُ تَمْتَمَةً : كېكەچلەندى، دۇدۇقلاپ قالدى.

تَمْتَمَ الْمُتَكَلِّمُ: دۇدۇقلاپ قالدى.

تَمْتِيْنٌ: مۇستەھكەملىمەك، پۇختىلىماق، چىڭىتماق.

تِمْثَالٌ ج تَمَاثِيْلُ: كۆرۈنۈش، قىياپەت، تۈرق، شەكىل، سۈرەت؛ ھەيكەل، بۇت، مەبۇد؛ بەدەن مودېلى.

تِمْثَالٌ مَنْحُوتٌ: ھەيكەل.

تِمْثَالٌ رَاكِبٌ: ئاتلىق ھەيكەل.

تِمْثَالٌ نِصْفِيٌّ: يېرىم بەدەن ھەيكەل.

تَمَاثِيلُ الْعُظَمَاءِ: مەشھۇر شەخسلەرنىڭ ھەيكەللىرى.

تَمَثَّلَ يَتَمَثَّلُ تَمَثُّلاً بِهِ: تەقلىد قىلدى، دورىدى، ئوخشاتتى، ئۈلگە قىلدى.

تَمَثَّلَ الشَّيْءَ: خىيال قىلدى، ئويلىدى، تەسەۋۋۇر قىلدى، پەرەز قىلدى، قىياس قىلدى.

«فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا»

«قرآن» : ئۇنىڭغا بىزنىڭ روھىمىزنى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى) ئەۋەتتۇق، ئۇ مەريەمگە بىجىرىم ئادەم سۈرىتىدە كۆرۈندى.

تَمَثَّلَ بِالشَّيْءِ: مىسال قىلدى، تەمسىل قىلدى، مىسال كەلتۈردى، ئوخشاتتى.

تَمَثَّلَ أَمَامَ عَيْنَيْهِ: كۆز ئالدىدا نامايەن بولدى، گەۋدىلەندى، پەيدا بولدى.

«تَمَثَّلَ الْكَرَمُ فِي شَخْصِ فُلَانٍ» : ئۇ پالانىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى سېخىيلىقنى تەسەۋۋۇر قىلدى.

«تَمَثَّلَ الرَّئِيسُ فِي خِطَابِهِ بِبَيْتٍ مِنَ الشِّعْرِ» : رەئىس ئۆزىنىڭ نۇتقىدا شېئىرىدىن بىر بېيىتنى مىسال كەلتۈردى.

«تَمَثَّلَ مِنْ خَصْمِهِ» : دۈشمىنىدىن قىساس ئالدى.

تَمَثَّلَ بِالْأَمِيرِ: ئەمىرنى دورىدى.

تَمَثَّلَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قىساس ئالدى.

«هَذَا الْبَيْتُ مَثَلٌ يُتَمَثَّلُ بِهِ» : بۇ بېيىت مىسال كەلتۈرۈلىدىغان تەمسىلدۇر.

تَمْثِيلٌ: مىسال كەلتۈرمەك.

تَمْثِيلُ الْمَسَارِحِ: ئويۇن قويماق، ئويۇن كۆرسەتمەك.

فِرْقَةُ التَّمْثِيلِ. فِرْقَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: ئوپېرا ئۆمىكى.

دَارُالتَّمْثِيلِ: تىياتىرخانا.

تَمْثِيلٌ نِسْبِيٌّ: پارلامېنت، ھۆكۈمەت ياكى باشقا ۋەزىپىلەردىكى رىقابەتچى سىياسىي كۈچلەرنىڭ نىسبىتى بويىچە پارلامېنتتىكى ئورۇن ياكى مەنسەپلەرنى بۆلۈشۈشكە ئورۇنۇش.

تَمْثِيلٌ حَرَكَاتِيٌّ: ئاۋازسىز تىياتىر (ئىشارەت بىلەن كۆرسىتىلىدىغان تىياتىر)

تَمْثِيلِيٌّ: تىياتىرنىڭ، تىياتىر خاراكتېرلىك، پارلامېنتلىق تۈزۈم.

تَمْثِيلِيَّةٌ ج تَمْثِيلِيَّاتٌ: تىياتىر، دراما، سەھنە ئەسىرى.

فِرْقَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: تىياتىر ئۆمىكى.

تَمْثِيلِيَّةٌ تِلِفِزْيُونِيَّةٌ: تېلېۋىزىيە تىياتىرى.

تَمْثِيلِيَّةٌ هَزَلِيَّةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

تَمْثِيلِيَّةٌ فُكَاهِيَّةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ: ئوپېرا.

تَمَجَّدَ يَتَمَجَّدُ تَمَجُّدًا: كاتتا بولدى، ئۇلۇغ بولدى.

تَمَجَّسَ يَتَمَجَّسُ تَمَجُّسًا الشَّخْصُ: مەجۇسىي بولدى، ئاتەشپەرەس بولدى.

تَمَجَّنَ يَتَمَجَّنُ تَمَجُّنًا : يۈزسىزلىك قىلدى، ئۇياتسىزلىق قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

تَمْجِيدٌ: ئۇلۇغلىماق، مەدھىيىلىمەك.

تَمْجِيدٌ ج تَمَاجِيدُ: مەدھىيە.

تَمَحَّصَ يَتَمَحَّصُ تَمَحُّصًا الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق يوقالدى.

تَمَحَّقَ يَتَمَحَّقُ تَمَحُّقًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك قۇرۇپ كەتتى، خازان بولدى.

تَمَحَّكَ يَتَمَحَّكُ تَمَحُّكًا الشَّخْصُ: جېدەلخور بولدى، تالاشقاق بولدى.

تَمَحَّلَ يَتَمَحَّلُ تَمَحُّلاً الشَّخْصُ: ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى.

تَمَحَّلَ الشَّيْءَ: ئامال قىلىپ ئېلىۋالدى، ھىيلە بىلەن ئېرىشىۋالدى.

تَمَحَّلَ الْعُذْرَ: باش تارتتى، بانا ـ سەۋەب كۆرسەتتى.

تَمَحَّلَ لَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى تاپشۇردى.

تَمَحَّلْ لِي خَيْرًا: ماڭا ياخشىلىق تىلىگىن.

تَمَحْوَرَ يَتَمَحْوَرُ تَمَحْوُرًا حَوْلَ الشَّيْءِ: ئايلاندى، چۆرگىلىدى، پىرقىرىدى.

تَمَخَّضَ يَتَمَخَّضُ تَمَخُّضًا عَنْ: تۇغدى، كۆز يورۇدى، يەڭگىدى.

تَمَخَّضَتِ الْحَامِلُ: كالتا تولغاق تۇتتى، تۇغۇت تولغىقى تۇتتى.

تَمَخَّضَ الْجَنِيْنُ: قورساقتىكى بالا تەۋرىدى.

«تَمَخَّضَ الْإِجْتِمَاعُ عَنْ مَوْقِفٍ سِيَاسِيٍّ مُوَحَّدٍ»: يىغىن بىرلىككە كەلگەن سىياسىي مەيدان ئاساسىدا ئاياغلاشتى.

تَمَخَّضَ الْجَبَلُ فَوَلَدَ فَأْرًا: (سۆلىتىنى ئات تارتالمايدۇ، قىلغان ئىشى شۇنچىلىك) گۈلدۈرى بار، يامغۇرى يوق.

تَمَخَّضَ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغىدىغان بولدى.

تَمَخَّطَ يَتَمَخَّطُ تَمَخُّطًا الْمُخَاطَ: مىشقاردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

تَمَدَّحَ يَتَمَدَّحُ تَمَدُّحًا: ماختاندى، ئۆزىنى داڭلىدى، لاپ ئۇردى.

تَمَدَّحَ الشَّخْصُ: ماختانچاقلىق قىلدى.

«تَمَدَّحَ بِمَا لَيْسَ فِيهِ»: ئۇ ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن ماختاندى.

تَمَدَّدَ يَتَمَدَّدُ تَمَدُّدًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزاردى، كېڭەيدى.

تَمَدَّدَ الْجِسْمُ بِالْحَرَارَةِ: جىسىم ئىسسىقلىقتا كېڭەيدى.

تَمَدَّدَ عَلَى فِرَاشِهِ: تۆشىكىدە (كارىۋىتىدا) ئۇزۇرۇۋالدى.

تَمَدَّدَ الْمَوْعِدُ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىت ئۇزارتىلدى.

تَمَدَّدَ بِالْإِمْتِلَاءِ: كېڭەيدى، كۆپۈشتى.

تَمَدُّدٌ: سوزۇلماق، كېڭەيمەك.

قَابِلِيَّةُ التَّمَدُّدِ: سوزۇلۇشچانلىق؛ سوزۇلۇش خاراكتېرى.

تَمَدُّدُ الْحَدَقَةِ: كۆز قارىچۇقى كېڭەيمەك.

تَمَدَّنَ يَتَمَدَّنُ تَمَدُّنًا: شەھەرلەشتى، مەدەنىيلەشتى، شەھەرلىكتەك ياشىدى.

تَمَدَّنَ أَهْلُ الرِّيفِ: يېزىلىقلار شەھەرلىكلەردەك ياشىدى، يېزىلىقلار مەدەنىيلەشتى.

تَمَدْيَنَ يَتَمَدْيَنُ تَمَدْيُنًا: مەدەنىيلەشتى، شەھەرلەشتى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

تَمَذْهَبَ يَتَمَذْهَبُ تَمَذْهُبًا الشَّخْصُ بِكَذَا: مۇئەييەن مەزھەپكە ئەگەشتى.

تِمْرَادٌ ج تَمَارِدُ: كەپتەرخانا.

تَمْرَةُ الْقَضِيبِ: زەكەر بېشى.

تَمْرٌ ج تُمُورٌ و تُمْرَانٌ. تَمْرَةٌ ج تَمَرَاتٌ: خورما (قۇرۇتۇلغان)

أَلتَّمْرُ الْهِنْدِيُّ: تەمرى ھىندى.

«أَصْبَحَتْ هَذِهِ التُّمُورُ يَابِسَةً بِتَأْثِيرِ أَشِعَّةِ الشَّمْسِ»: بۇ خورمىلار كۈن نۇرىنىڭ تەسىرىدىن قۇرۇپ قالدى.

تَمَرَّخَ يَتَمَرَّخُ تَمَرُّخًا بِالدُّهْنِ: مايلىدى، ماي سۈركىدى.

تَمَرَّدَ يَتَمَرَّدُ تَمَرُّدًا: ئاسىيلىق قىلدى، يۈز ئۆرىدى، ئىسيان كۆتۈردى، توپىلاڭ كۆتۈردى.

تَمَرَّدَ الشَّخْصُ: يوغانچىلىق قىلدى، سەركەشلىك قىلدى، باش تارتتى.

تَمَرَّدَ عَلَى السُّلْطَةِ: ھاكىمىيەتكە قارشى چىقتى.

تَمَرُّدٌ: ئاسىيلىق قىلماق، يۈز ئۆرۈمەك، قارشىلىق قىلماق، ئىسيان كۆتۈرمەك، ئىسيان.

تَمَرَّسَ يَتَمَرَّسُ تَمَرُّسًا بِالشَّيْءِ: سۈركەلدى؛ مەشىق قىلدى.

«تَمَرَّسَ بِرِيَاضَةِ التَّسَلُّقِ عَلَى الْجِبَالِ»: تاغقا يامىشىش ھەرىكىتىنى مەشىق قىلدى.

تَمَرَّضَ يَتَمَرَّضُ تَمَرُّضًا: ئەزمىلىك بىلەن قىلدى، سۇسلۇق بىلەن قىلدى، خۇشياقماسلىق بىلەن قىلدى.

تَمَرَّطَ يَتَمَرَّطُ تَمَرُّطًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشتى، چاچ تۆكۈلدى.

تَمَرَّغَ يَتَمَرَّغُ تَمَرُّغًا: ئېغىنىدى، ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈلدى.

تَمَرَّغَ فِي الْأَمْرِ: تەۋرەندى، ئارىسالدى بولدى.

تَمَرَّغَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئۇزۇن ۋاقىت ئوتلىدى.

تَمَرَّغَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان ئېغىنىدى.

تَمَرَّغَ الطِّفْلُ: بالا يۇمۇلىدى.

تَمَرَّغَ فُلَانٌ فِي النَّعِيمِ: باياشات تۇرمۇشقا چۆكۈپ كەتتى.

تَمَرَّنَ يَتَمَرَّنُ تَمَرُّنًا الشَّخْصُ: مەشىق قىلدى، چېنىقتى، گىمناستىكا ئوينىدى.

تَمَرَّنَ عَلَى الشَّيْءِ: چېنىقتى، ئادەتلەندى، مەشىق قىلدى.

تَمَرَّنَ الشَّيْءُ: يۇمشىدى، ئېرىدى.

تَمَرَّنَهُ عَلَى الْأَمْرِ: كۆندۈردى، ئۆگىنىپ قالدى؛ پىششىقلىدى، پراكتىكا قىلدى.

تَمَرَّنَ عَلَى الرِّيَاضَةِ: تەنھەرىكەتكە ئادەتلەندى.

تَمَرُّنٌ: مەشىق قىلماق.

تَمَرْكَزَ يَتَمَرْكَزُ تَمَرْكُزًا: مەركەزلەشتى، ئۇيۇشتى.

تَمَرْكَزَ فِي الْمَكَانِ: مەركەز قىلىۋالدى.

تَمْرِيضٌ: قارىماق، كۈتمەك، سېستىرالىق قىلماق.

تَمْرِينٌ ج تَمْرِينَاتٌ و تَمَارِينُ: چېنىقىش، كۆنۈكمە، مەشىق، پراكتىكا.

تَمْرِينٌ حِسَابِيٌّ: ماتېماتىكا مەشقى.

تَحْتَ التَّمْرِينِ: پراكتىكىدا.

تَمْرِينَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي مەشىق.

«فَوَائِدُ التَّمَارِينِ الرِّيَاضِيَّةِ كَثِيرَةٌ»: بەدەن چېنىقتۇرۇشنىڭ پايدىسى كۆپ.

تَمْرِينَاتٌ رِيَاضِيَّةٌ: گىمناستىكا، تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

تَمْرِيٌّ: خورمىغا خاس؛ خورمىنى ياخشى كۆرگۈچى، خورما مەستانىسى.

تَمَزَّعَ يَتَمَزَّعُ تَمَزُّعًا: يىرتىلدى، يىرىلدى، سۆكۈلدى.

تَمَزَّعَ الرَّجُلُ غَضَبًا: غەزەپتىن يېرىلىپ كەتتى.

تَمَزَّقَ يَتَمَزَّقُ تَمَزُّقًا: يىرىلدى، دەز كەتتى، سۆكۈلدى.

تَمَزَّقَتِ الْقَبِيلَةُ: قەبىلە بۆلۈندى، قەبىلە پارچىلاندى.

تَمَزَّى يَتَمَزَّى تَمَزِّيًا عَلَيْهِمْ: ئۆزىنى باشقىلاردىن ئارتۇق كۆردى.

«يَتَمَزَّى عَلَيْهِمْ بِمَالِهِ»: پۇلۇم بار دەپ ئۇلارغا ئۇشۇقچىلىق قىلماقتا.

تِمْسَاحٌ ج تَمَاسِحُ و تَمَاسِيحُ: تىمساھ.

دُمُوعُ التَّمَاسِيحِ: يالغان يىغا، هارامزادىلىق يىغىسى.

تَمَسْخَرَ يَتَمَسْخَرُ تَمَسْخُرَةً: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

تَمَسَّحَ يَتَمَسَّحُ تَمَسُّحًا الشَّخْصُ بِالْمَاءِ: يۇيۇندى، سۇغا چۆمۈلدى.

تَمَسَّحَ الشَّخْصُ لِلصَّلَاةِ: تاھارەت ئالدى.

تَمَسَّحَ بِالْأَرْضِ: تەيەممۇم قىلدى.

تَمَسَّحَ بِأَعْتَابِهِ: يېقىنچىلىق قىلدى، قۇلچىلىق قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

فُلَانٌ يُتَمَسَّحُ بِهِ: پالانى تەۋەررۇك قىلىنىدۇ؛ پەزىلەت ۋە ئارتۇقچىلىقلىرى ئۈچۈن تەۋەررۇك قىلىنىدىغان زات.

تَمَسَّدَ يَتَمَسَّدُ تَمَسُّدًا: ئۇۋۇلاندى، تۇتۇپ قويۇلدى، سىلاندى.

تَمَسَّكَ يَتَمَسَّكُ تَمَسُّكًا بِهِ: ئېسىلدى، چىڭ تۇتتى، چىڭ تۇردى.

تَمَسُّكٌ: چىڭ ئېسىلماق، چىڭ تۇتماق، چىڭ تۇرماق.

تَمَشَّى يَتَمَشَّى تَمَشِّيًا الشَّخْصُ: پىيادە ماڭدى، ئالدىرىماي ماڭدى، سەيلە قىلدى.

تَمَشَّى مَعَهُ: ئۇنىڭغا قوشۇلدى، ئۇنىڭ بىلەن بىر قاناردا ماڭدى.

تَمَشَّى الدَّوَاءُ فِي جِسْمِهِ: دورا ئۇنىڭ بەدىنىگە تارالدى.

تَمَشَّى جِيئَةً وَذَهَابًا: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

«تَمَشَّتْ فِيهِ حُمَيَّا الْكَأْسِ»: هاراق ئۇنى مەست قىلغىلى تۇردى.

تَمَشٍّ: مېڭىپ سەيلە قىلماق.

تَمَشِّيًا: . . . بويىچە، ماس ھالدا، . . . ئاساسەن، . . . بىنائەن.

«عَالَجَ الْمَسْأَلَةَ تَمَشِّيًا مَعَ تَوْجِيهَاتِ الْوَزِيرِ»: مەسىلىنى مىنىستىرنىڭ يوليورۇقى بويىچە بىرتەرەپ قىلدى.

تَمَسْكَنَ يَتَمَسْكَنُ تَمَسْكُنًا الشَّخْصُ: نامرات بولۇۋالدى، بىچارە قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَمْسِيدٌ: تۇتۇش ئۇسۇلى، ئۇۋۇلاش قائىدىسى.

التَّمْسِيدُ يُرِيحُ الْبَدَنَ: ئۇۋۇلاش بەدەننى راھەتلەندۈرىدۇ.

تَمَشَّطَ يَتَمَشَّطُ تَمَشُّطًا الشَّخْصُ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

تَمَصَّرَ يَتَمَصَّرُ تَمَصُّرًا الْمَكَانُ: شەھەرلەشتى، شەھەرگە ئايلاندى.

تَمَصَّرَ الشَّخْصُ: مىسىر پۇقراسى بولدى، مىسىر تەۋەلىكىگە ئۆتتى.

تَمَصَّرَ الشَّيْءُ: ئازايدى، ئاز بولدى.

تَمَصَّصَ يَتَمَصَّصُ تَمَصُّصًا: شورىدى، سۈمۈردى.

تَمَضَّرَ يَتَمَضَّرُ تَمَضُّرًا: مۇزەر قەبىلىسىگە مەنسۇپ بولدى.

تَمَطَّطَ يَتَمَطَّطُ تَمَطُّطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزۇردى.

تَمَطَّطَ فِي الْكَلَامِ: گەپنى ئۇزارتىۋەتتى.

تَمَطَّطَ الْقِطُّ: مۈشۈك كېرىلدى.

تَمَطَّعَ يَتَمَطَّعُ تَمَطُّعًا بِـ: پايدىلاندى، بەھرىمەن بولدى.

تَمَطَّقَ يَتَمَطَّقُ تَمَطُّقًا الطَّعَامَ: تاماق تېتىپ كېتىپ تامىقىنى چاكىلداتتى.

تَمَطَّى يَتَمَطَّى تَمَطِّيًا فِي مَشْيِهِ: كۆرەڭلەپ ماڭدى، گىدىيىپ ماڭدى.

تَمَطَّى: كېرىلدى.

«ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى» (قرآن): ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

تَمَطَّى النَّهَارُ: كۈن ئۇزۇردى.

تَمَعَّرَ يَتَمَعَّرُ تَمَعُّرًا الشَّعْرُ: چاچ چۈشۈپ كەتتى.

تَمَعَّرَ الْوَجْهُ: تاتىرىپ كەتتى، سارغىيىپ كەتتى.

تَمَعَّجَ يَتَمَعَّجُ تَمَعُّجًا الْحَيَّةُ: يىلان يەر بېغىرلاپ ماڭدى.

تَمَعَّطَ يَتَمَعَّطُ تَمَعُّطًا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلۈپ كەتتى.

تَمَعَّنَ يَتَمَعَّنُ تَمَعُّنًا الشَّخْصُ: بويسۇنۇپ خوشامەت قىلدى، كۆچۈكلەندى.

تَمَعَّنَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇرلاپ تەكشۈردى، ئىستايىدىل قارىدى.

«تَمَعَّنَ الْقَاضِي فِي مِلَفِّ الْقَضِيَّةِ»: سودىيە مەسىلىنى چوڭقۇر تەكشۈردى.

تَمَعُّنٌ: چوڭقۇر ئويلىماق.

تَمَغَّصَ يَتَمَغَّصُ تَمَغُّصًا بَطْنُهُ: قورسىقى ئاغرىپ قالدى.

تَمَغَّصَهُ الشَّيْءُ: زىيان ـ زەخمەت يەتتى.

تَمَغَّصَ مِنْ ضَجِيجِ السَّيَّارَاتِ: ماشىنىلارنىڭ ئاۋازىدىن بىئارام بولدى.

تَمَغَّطَ يَتَمَغَّطُ تَمَغُّطًا الشَّيْءُ: سوزۇلدى، ئۇزۇردى.

تَمَغَّطَ الْفَرَسُ: ئات چولۇق قەدەملەپ چاپتى.

تَمَكَّثَ يَتَمَكَّثُ تَمَكُّثًا الشَّخْصُ: تۇردى، بىر مەھەل كۈتتى.

تَمَكَّكَ يَتَمَكَّكُ تَمَكُّكًا الْعَظْمَ: يىلىكىنى شورىدى.

تَمَكَّنَ يَتَمَكَّنُ تَمَكُّنًا: مۇستەھكەملەندى، كۈچەيدى، قۇدرەت تاپتى، چىڭىدى.

تَمَكَّنَ الشَّخْصُ الْمَكَانَ: ئورۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

تَمَكَّنَ الشَّخْصُ عِنْدَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە ئوبرۇيى ئۆستى.

تَمَكَّنَ فِي مَجْلِسِهِ: ئۆز ئورنىدا ئولتۇردى.

«إِنَّ الْأَجَلَ أَدْرَكَهُ دُونَ أَنْ يَتَمَكَّنَ مِنْ مُرَاجَعَةٍ أَخِيرَةٍ»: ئۇنىڭ ئەجىلى يېتىپ ئۇ ئەسەرنى ئاخىرقى قېتىم كۆرۈپ چىقىشقا ئۈلگۈرمەي قالدى.

تَمَلَّأَ يَتَمَلَّأُ تَمَلُّؤًا الْوِعَاءُ: قاچا توشۇپ كەتتى.

تَمَلَّأَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال پۈركەنجە ئارتتى.

تَمَلَّسَ يَتَمَلَّسُ تَمَلُّسًا: يۇمشىدى، مەيدە بولدى، سىلىق بولدى.

تَمَلَّسَ مِنَ الْأَمْرِ: قۇتۇلدى.

تَمَلَّصَ يَتَمَلَّصُ تَمَلُّصًا الشَّيْءُ: تېيىلدى، سىيرىلدى، سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

تَمَلَّصَ الشَّخْصُ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قۇتۇلدى.

تَمَلُّصٌ: يوشۇرماق، ئۆزىنى چەتكە ئالماق، ئوغرىلىقچە قېچىپ كەتمەك.

تَمَلَّقَ يَتَمَلَّقُ تَمَلُّقًا لَهُ: خۇشامەت قىلدى، تەخسىكەشلىك قىلدى، ياخشىچاق بولدى.

تَمَلُّقٌ: خۇشامەت قىلماق، قۇللارچە باش ئەگمەك.

تَمَلَّكَ يَتَمَلَّكُ تَمَلُّكًا الشَّيْءَ: ئىگە بولدى، ئىگىلىدى؛ تارتىۋالدى، كۈچ بىلەن ئىگىلىدى، زورلۇق بىلەن ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

تَمَلَّكَ عَلَى الْقَوْمِ: ھۆكۈمرانلىق قىلدى، باشقۇردى.

تَمَلُّكٌ: ئىگە بولماق، ئىگىلىمەك، قولغا كەلتۈرمەك.

تَمَلَّلَ يَتَمَلَّلُ تَمَلُّلاً: زېرىكتى، ئىچى پۇشتى، بىئارام بولدى.

تَمَلَّى يَتَمَلَّى تَمَلِّيًا عُمْرَهُ: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، ئۇزۇن ياشىدى.

تَمَلْمَلَ يَتَمَلْمَلُ تَمَلْمُلاً الشَّخْصُ: بىئاراملىقتىن تولغىنىپ ياتالمىدى.

تَمَلْمَلَ مِنَ الْأَلَمِ: ئاغرىقتىن ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈپ بىئارام بولدى.

تَمَلْمُلٌ: تىنىماي ئولتۇرالماي قالماق.

تَمَّ يَتِمُّ تِمًّا و تَمَامًا و تِمَامَةً: تۈگىدى، ئاخىرلاشتى، ئورۇندىلىپ بولدى.

«تَمَّ تَوْزِيْعُ الْأَرَاضِي عَلَى الْفَلاَّحِيْنَ»: دېھقانلارغا يەر تەقسىم قىلىنىپ بولدى.

«تَمَّ اِكْتِشَافُ دَوَاءٍ جَدِيْدٍ»: يېڭى دورا ئىجاد قىلىندى.

تَمَّ لَهُ مَا أَرَادَ: كۆڭلىگە پۈككىنى ئەمەلگە ئاشتى.

«تَجِبُ أَنْ تَتِمَّ الْخُطَّةُ الْعِلاَجِيَّةُ وَفْقًا لِحَالَةِ الْمَرِيْضِ»: داۋالاش لايىھىسى كېسەلنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلىنىشى كېرەك.

تَمٌّ: ئاققۇ.

تِمٌّ ج تِمَمٌ: بىجىرىم، تولۇق، مۇكەممەل.

وَلَدَتْهُ أُمُّهُ لِتِمٍّ: ئۇنى ئانىسى بىجىرىم تۇغدى.

تَمَّارٌ: خورمىچى، خورما سودىگىرى.

تَمَّمَ يُتَمِّمُ تَتْمِيْمًا: ئورۇندىدى، ئاخىرلاشتۇردى، تۈگەتتى؛ تولۇقلىدى.

تَمَّمَ عَلَى الْجَرِيْحِ: يارىدارلارنى ئۆلتۈرۈپ بولدى.

تَمَّمَ عَلَى الْأَسْرَى: ئەسىرلەرنىڭ سانىنى ئېلىش ئۈچۈن سانىدى.

«يُتَمِّمُ هَذَا الْمَقَالُ سِلْسِلَةَ الْمَقَالاَتِ الَّتِي نُشِرَتْ مِنْ قَبْلُ»: بۇ ماقالە بۇرۇن ئېلان قىلىنغان بىر قاتار ماقالىلەرنىڭ تولۇقلىمىسىدۇر.

تَمُّوزُ: ئىيۇل (مىلادىيە 7 ـ ئاي)

تَمَنْدَلَ يَتَمَنْدَلُ تَمَنْدُلاً بِالْمِنْدِيْلِ: ياغلىق بىلەن ئېيتتى، ياغلىق بىلەن قولنى سۈرتتى.

تَمَنْطَقَ يَتَمَنْطَقُ تَمَنْطُقًا الرَّجُلُ: كەمەر باغلىدى.

تَمَنْطَقَ الشَّخْصُ: مەنتىق ئىلمى بىلەن (لوگىكا) ھەپىلەشتى.

تَمَنَّعَ يَتَمَنَّعُ تَمَنُّعًا عَنْهُ: باش تارتتى، رەت قىلدى.

تَمَنَّعَ بِقَوْمِهِ: قەۋمى بىلەن كۈچ تاپتى، قەۋمى بىلەن قوغدالدى.

تَمَنَّعَ الشَّيْءُ: ئېرىشىش تەس بولدى، قولغا كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمىدى.

تَمَنُّعٌ: رەت قىلماق، باش تارتماق.

تَمَنَّنَ يَتَمَنَّنُ تَمَنُّنًا الرَّجُلَ: ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

تَمَنَّنَهُ بِـ: مىننەت قىلدى، مىننەت قىلىپ كۆڭلىنى رەنجىتتى.

تَمَنَّى يَتَمَنَّى تَمَنِّيًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

أَتَمَنَّى لَكُمْ نَجَاحًا: مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىڭلارنى تىلەيمەن، سىلەرگە مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

تَمَنٍّ ج تَمَنِّيَاتٌ: تىلەك، ئارزۇ، ئىستەك.

مَعَ تَمَنِّيَاتِي الطَّيِّبَةِ: ياخشى ئىستەكلىرىم بىلەن، ياخشى ئارزۇلىرىم بىلەن.

تَمَنِّيَاتُ رَأْسِ الْعَامِ: يېڭى يىل تىلەكلىرى، يېڭى يىل ئارزۇلىرى.

تَمْنِيَةٌ: ئۈمىدلەندۈرمەك.

تَمَهَّدَ يَتَمَهَّدُ تَمَهُّدًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسان بولدى، يەڭگىل بولدى.

تَمَهَّدَ الْفِرَاشَ: ياپىدى.

تَمَهَّرَ يَتَمَهَّرُ تَمَهُّرًا الشَّخْصُ: ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

تَمَهَّرَ فِي صِنَاعَةِ الْخَزَفِ: پار - پۇرچىلىقتا پۇختا بولدى.

تَمَهَّلَ يَتَمَهَّلُ تَمَهُّلاً الشَّخْصُ فِي عَمَلِهِ: تەمكىن بولدى، ۋەزمىن بولدى.

تَمَهَّلَ فِي خُطَاهُ: ئالدىرىماي ماڭدى، ئاستا قەدەم باستى.

تَمَهُّلْ: سالماق بولماق ، تەمكىن بولماق ؛ ئاستا.

«فِي التَّمَهُّلِ السَّلَامَةُ، فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ» : ئېغىر - بېسىق ئادەم سالامەت بولىدۇ، ئالدىراڭغۇ ئادەم پۇشايماندا قالىدۇ.

تَمْهِيدٌ ج تَمْهِيدَاتٌ: ئورۇنلاشتۇرماق، سەرەمجانلاشتۇرماق، تەييارلىماق؛ مۇقەددىمە، كىرىش سۆز.

تَمْهِيدُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقەددىمىسى.

تَمْهِيدًا لِكَذَا: تەييارلىق يۈزىسىدىن.

تَمْهِيدِيٌّ: تەييارلىققا مەنسۇپ، تەييارلىق ئوقۇتۇش.

شَرْحٌ تَمْهِيدِيٌّ: مۇقەددىمە خاراكتېرلىك شەرھى، كىرىش سۆز.

إِجْتِمَاعٌ تَمْهِيدِيٌّ: تەييارلىق يىغىنى.

تِلْمِيذٌ بِالشِّقِّ الْأَوَّلِ تَمْهِيدِيٌّ: بىرىنچى سىنىپ ئوقۇغۇچىسى تەييارلىققا مەنسۇپتۇر.

قَرَارٌ تَمْهِيدِيٌّ: دەسلەپكى قارار.

حُكْمٌ تَمْهِيدِيٌّ: دەسلەپكى ھۆكۈم.

إِجْرَاءَاتٌ تَمْهِيدِيَّةٌ: تەييارلىق رەسمىيەتلىرى.

هُمْ بِالْمَرْحَلَةِ التَّمْهِيدِيَّةِ: ئۇلار تەييارلىق باسقۇچىدا.

تَمَوَّجَ يَتَمَوَّجُ تَمَوُّجًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، دېڭىز جوش ئۇردى، دېڭىز مەۋج ئۇردى.

تَمَوُّجٌ ج تَمَوُّجَاتٌ: دولقۇنلىماق، دولقۇنلانماق؛ دولقۇن.

اَلتَّمَوُّجَاتُ الْقَصِيرَةُ: قىسقا دولقۇن.

اَلتَّمَوُّجَاتُ الصَّوْتِيَّةُ: ئاۋاز دولقۇنى.

تَمَوُّجُ الْهَوَاءِ: ھاۋا دولقۇنى.

تَمَوَّرَ يَتَمَوَّرُ تَمَوُّرًا: داۋالغۇدى، تەۋرەندى، دولقۇنلىدى، ئۈركەشلىدى.

تَمَوُّرًا: ئۇياق - بۇياققا ماڭماق.

حَرَكَةٌ تَمَوُّرِيَّةٌ: دولقۇنسىمان ھەرىكەت، داۋالغۇش، تەۋرىنىش.

تَمَوَّلَ يَتَمَوَّلُ تَمَوُّلاً الشَّخْصُ: مالدار بولدى، باي بولدى.

تَمَوَّلَ الْمَالَ: دەسمايىگە ئىگە بولدى، ئالدى، پۇل- مالغا ئىگە بولدى.

تَمَوَّنَ يَتَمَوَّنُ تَمَوُّنًا: زاپاس ئاشلىق ساقلىدى.

تَمَوَّنَ الشَّخْصُ: ئائىلىسىگە كەچتاشا راسخوت قىلىپ بەردى.

تَمْوِيلٌ: مەبلەغ بىلەن تەمىنلىمەك، مەبلەغ يەتكۈزۈپ بەرمەك.

تَمْوِينٌ: تەمىنلىمەك.

بِطَاقَةُ تَمْوِينٍ: ئاشلىق سېتىۋېلىش كىنىشكىسى.

قَطْعُ التَّمْوِينِ: تەمىنلەشنى ئۈزۈپ قويىدى.

تَمْوِيهٌ: ھەل بەرمەك، سىرلىماق، (ئالتۇن - كۈمۈش قاتارلىقلارنى يالاتماق)

اَلتَّمِيمُ: كەم - كۈتىسىز، نۇقسانسىز، مۇكەممەل.

تَمِيمَةٌ ج تَمَائِمُ: تۇمار، تىلتۇمار.

«مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللّٰهُ لَهُ» «حديث» : كىمكى تۇمار ئاسىدىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىشىنى كۇتا قىلىپ قويىدۇ.

تَمَيَّحَ يَتَمَيَّحُ تَمَيُّحًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى؛ ئىككىلەندى.

تَمَيَّزَ يَتَمَيَّزُ تَمَيُّزًا: پەرقلەندى، ئايرىلدى.

تَمَيَّزَ الْقَوْمُ: بۆلۈندى، ئايرىم بولدى.

تَمَيَّزَ الشَّخْصُ مِنَ الْغَيْظِ: چېچىلدى، غەزەپلەندى، ئاچچىقىدىن يېرىلىپ كەتتى.

«تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ» «قرآن» : دوزاخ غەزەپتىن پارچىلىنىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ.

تَمْيِيزٌ: ئايرىماق، پەرقلەندۈرمەك؛ تاللىماق.

عَدِيمُ التَّمْيِيزِ: پەرقسىز، پەرق ئەتمەي.

اَلتَّمْيِيزُ الْعُنْصُرِيُّ: ئىرقى ئايرىمىچىلىق.

«لَا يَزَالُ التَّمْيِيزُ الْعُنْصُرِيُّ مَوْجُودًا فِي بَعْضِ الْأَمَاكِنِ فِي الْعَالَمِ» : دۇنيانىڭ بەزى جايلىرىدا ئىرقى ئايرىمىچىلىق يەنىلا مەۋجۇت.

سِنُّ التَّمْيِيزِ: بالاغەت يېشى.

مَحْكَمَةُ التَّمْيِيزِ: يۇقىرى سوت.

«يَجِبُ التَّمْيِيزُ بَيْنَ الْخَيْرِ وَالشَّرِّ» : ياخشى بىلەن ياماننى پەرق ئېتىش كېرەك.

تَمَيَّسَ يَتَمَيَّسُ تَمَيُّسًا: غادىيىۋالدى، كېرىلىپ ماڭدى.

تَمَيَّعَ يَتَمَيَّعُ تَمَيُّعًا الشَّيْءُ: ئېرىدى، سۇيۇقلاندى، ئاقتى.

تَمَيَّلَ يَتَمَيَّلُ تَمَيُّلًا: تەۋرەندى، ئىرغاڭلىدى، پۇلاڭلىدى.

تَنَاءَى يَتَنَاءَى تَنَائِيًا عَنْهُ: يىراقلاشتى، ئۇزاقلاشتى، ئۇزاپ كەتتى، نېرى تۇردى.

تَنَابَذَ يَتَنَابَذُ تَنَابُذًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزۈشتى، ئايرىلىپ كېتىشتى.

تَنَابُذٌ فِي الرَّأْيِ: پىكىر ئىختىلاپى.

تَنَابُذٌ: مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك، ئالاقىنى ئۈزمەك، ئالاقىنى ئۈزۈشمەك.

تَنَابَزَ يَتَنَابَزُ تَنَابُزًا الْقَومُ بِالْأَلْقَابِ: ئۆز ئارا لەقەم قويۇشتى.

«وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ» «قرآن» : بىر - بىرىڭلارنى يامان لەقەم بىلەن چاقىرماڭلار.

تَنَابُزٌ: لەقەم بىلەن چاقىرىشماق، لەقەم قويۇشماق.

تَنَاثَرَ يَتَنَاثَرُ تَنَاثُرًا: تارقالدى، يېيىلدى، چېچىلدى، تېرىلدى؛ تۆكۈلۈپ كەتتى.

«تَنَاثَرَ الْجُنْدُ فِي سَاحَةِ الْقِتَالِ» : قوشۇن ئۇرۇش مەيداندا تارىلىپ كەتتى.

تَنَاجَزَ يَتَنَاجَزُ تَنَاجُزًا: ئۇرۇشتى، ئېلىشتى، تۇتۇشتى، جەڭ قىلىشتى.

تَنَاجَى يَتَنَاجَى تَنَاجِيًا الشَّخْصَانِ: پىچىرلاشتى، كۇسۇلداشتى، مەخپى سۆھبەتلەشتى، قۇلىقىنى قۇلىقىغا يېقىپ گەپلەشتى.

«يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ» «قرآن» : ئى مۆمىنلەر! سىلەر پىچىرلاشساڭلار گۇناھ، زۇلۇم ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىش توغرىسىدا پىچىرلاشماڭلار

تَنَاجِي الصَّدِيْقَانِ: ئىككى دوست مەخپى سىرداشتى.

تَنَاحَرَ يَتَنَاحَرُ تَنَاحُرًا الْقَوْمُ عَلَى الشَّيْءِ: كۆرەش قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى، قارشىلاشتى.

«تَنَاحَرُوا عَلَى قِطْعَةِ أَرْضٍ وَسَالَ الدَّمُ بَيْنَهُمْ» : بىر پارچە يەر ئۈچۈن ئۇرۇشۇپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قان تۆكۈلدى.

تَنَاحُرٌ: دۈشمەنلىك، قارىمۇ قارشىلىق، كۆرەش، كۆرەش قىلماق.

تَنَاحُرُ الْأَحْزَابِ: پارتىيىلەر ئارىسىدىكى كۆرەش، پارتىيىلەر كۆرىشى.

تَنَادَّ يَتَنَادُّ تَنَادًّا الْقَوْمُ: پىكىر بىرلىكىگە كېلەلمىدى، ئىختىلاپ قىلىشتى، تەرەپ - تەرەپكە پىتراپ كەتتى.

تَنَادٌّ: پىكىردە كېلىشەلمەسلىك؛ تارالماق، چېچىلماق، پىتراپ كەتمەك، تەرەپ - تەرەپكە توزۇپ كەتمەك.

تَنَادَرَ يَتَنَادَرُ تَنَادُرًا عَلَيْنَا: بىزگە قىزىق پاراڭلارنى قىلىپ بەردى، ئاجايىپ - غارايىپ ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

تَنَادَرَ الْقَوْمُ: قىزىق پاراڭلارنى سېلىشتى.

يَتَنَادَرُونَ بِالْبُخَلَاءِ: پىخسىقلار ھەققىدىكى قىزىق پاراڭلارنى سېلىشتى.

تَنَادَمَ يَتَنَادَمُ تَنَادُمًا الْقَوْمُ: ئۇلپەتلەشتى.

تَنَادَى يَتَنَادَى تَنَادِيًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا چاقىرىشتى، بىر - بىرىنى توۋلاشتى.

«فَتَنَادَوْا مُصْبِحِيْنَ» «قرآن» : ئەتىگەندە بىر - بىرىنى توۋلاشتى.

تَنَادٍ: توۋلىماق، چاقىرماق.

يَوْمَ التَّنَادِ: قىيامەت كۈنى.

«وَيَاقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ»

«قرآن»: ئى قەۋمىم! مەن سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىدىن ئەنسىرەيمەن.

تَنَاذَرَ يَتَنَاذَرُ تَنَاذُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرسىنى ئاگاھلاندۇردى.

تَنَازَعَ يَتَنَازَعُ تَنَازُعًا: تالاش - تارتىش قىلىشتى.

«وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا» «قرآن»: ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالىسىلەر.

تَنَازَعَهُ الضِّحْكُ وَالْغَضَبُ: تۇرۇپ كۈلۈپ، تۇرۇپ غەزەپلەندى.

تَنَازُعٌ ج تَنَازُعَاتٌ: تالاشماق، مۇنازىرە قىلماق، تالاش - تارتىش قىلماق، تالاش - تارتىش، بەس - مۇنازىرە، جېدەل -ماجىرا، مۇنازىرە.

تَنَازُعُ الْبَقَاءِ بَيْنَ الْحَيَوَانَاتِ: ھاياتلىق رىقابىتى، ياشاش كۆرىشى، ياشاش ئۈچۈن كۆرەش (ھايۋانلار ئارىسىدا)

تَنَازُعُ الْمُحْتَضَرِ: سەكراتتىكى ئادەمنىڭ خارتىلىدىغان ئاۋازى.

تَنَازُعَاتُ الْأَحْزَابِ حَوْلَ السِّيَاسَةِ الْإِقْتِصَادِيَّةِ: سىياسىي ئىقتىساد توغرىسىدا پارتىيىلەرنىڭ دەتالاش قىلىشى.

تَنَازَلَ يَتَنَازَلُ تَنَازُلًا: كەمتەرلىك قىلدى، كىچىك پېئىل بولدى.

تَنَازَلَ عَنِ الْعَرْشِ: ھاكىمىيەتنى ئۆتكۈزۈپ بەردى، ھوقۇقتىن ۋاز كەچتى، ئورنىنى بوشىتىپ بەردى. تەختتىن ۋاز كەچتى.

تَنَازَلَ لَهُ عَنْ مِلْكٍ: ئۆتۈنۈپ بەردى، يول قويدى.

تَنَازَلَ عَنِ الشَّيْءِ: باشقىلارغا تاپشۇرۇپ بەردى.

تَنَازَلَ عَنْ رِئَاسَةِ الْحِزْبِ: پارتىيىنىڭ رەئىسلىكىدىن ۋاز كەچتى.

تَنَازَلَتْ عَنْ حَقِّهَا لِأَخِيهَا: ئۇ ئايال قېرىندىشى ئۈچۈن ئۆز ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

«تَنَازَلَ الْمَلِكُ عَنِ الْعَرْشِ لِفَائِدَةِ ابْنِهِ»: پادىشاھ ئوغلىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن تەختىنى ئۆتۈنۈپ بەردى.

تَنَازُلٌ: ئۆتۈنمەك، ۋاز كەچمەك.

تَنَاسَبَ يَتَنَاسَبُ تَنَاسُبًا الشَّيْئَانِ: ماسلاشتى، ئۇيغۇنلاشتى، لايىقلاشتى، ئوخشىشىپ كەتتى.

هَذِهِ الْبَدْلَةُ تُنَاسِبُ جِسْمِي: بۇ بىر تو كىيىم مېنىڭ بەدىنىمگە لايىق كېلىدۇ.

تَنَاسَبَتِ الْمَقَالَتَانِ فِي الْمُحْتَوَى: ئىككى ماقالىنىڭ مەزمۇنى بىر - بىرىگە ئوخشىشىپ كەتتى.

تَنَاسَبَ الْقَوْمُ: نام - نەسەبىنى سۈرۈشتە قىلىشتى.

تَنَاسَبُوا إِلَى قَبِيلَةِ رَبِيعَةَ: ئۇلار ئۆزلىرىنى رەبىئە قەبىلىسىگە نىسبەت بېرىشتى.

لَا يَتَنَاسَبُ الْجُهْدُ مَعَ النَّتَائِجِ: تارتقان جاپاغا چۈشلۇق نەتىجە يوق.

تَنَاسُبٌ: لايىقلاشماق، ئۇيغۇنلاشماق؛ نىسبەت، تاناسىپ؛ سىممېترىيە، مۇتاناسىپلىق، ماسلىق، تەكشىلىك، رەتلىك.

بِلَا تَنَاسُبٍ: ماس كەلمەيدىغان.

عَدَمُ التَّنَاسُبِ: ماس كەلمەسلىك؛ لايىق كەلمەسلىك.

«فَقَدَ التَّنَاسُبَ»: تەكشىلىكنى يوقاتتى.

تَنَاسَخَ يَتَنَاسَخُ تَنَاسُخًا الشَّيْئَانِ: بىرىنچىسى ئىككىنچىسىنى بىكار قىلدى، ئالدىنقىسى كېيىنكىسىنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

تَنَاسَخَتِ الْوَرَثَةُ: مىراسخورلار ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋەردى، ھالبۇكى مىراس تەقسىم قىلىنغىنى يوق.

تَنَاسَخَتِ الْأَزْمِنَةُ: زامانلار ئۆتتى، ئالمىشىپ تۇردى، نۆۋەتلەشتى.

تَنَاسُخُ الْأَرْوَاحِ: روھلارنىڭ كۆچىشى (بەزى مىللەتلەر ئۆلگەن ئادەمنىڭ روھى ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ تېنىگە يۆتكىلىپ قايتا تۇغۇلىدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. بۇ ئەقىدە مۇخلىسلىرى ئاخىرەتتە قايتا تىرىلىشنى ئىنكار قىلىدۇ)

تَنَاسَقَ يَتَنَاسَقُ تَنَاسُقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

«تَنَاسَقَ أَعْمَالُ الشَّرِكَةِ مُنْذُ تَعْيِينِ مُدِيرٍ جَدِيدٍ لَهَا»: شىركەتنىڭ خىزمەتلىرى يېڭى مۇدىر تەيىنلەنگەندىن كېيىن تەرتىپكە چۈشتى.

«تَنَاسَقَ الْكَلَامُ»: سۆز تەرتىپلىك بولدى.

«تَنَاسَقَتْ خُطْبَةُ الْإِمَامِ فِي عِبَارَةٍ مُؤَثِّرَةٍ»: ئىمامنىڭ خۇتبىسى تەسىرلىك ئىبارىلەر بىلەن رەتلىك بولدى.

تَنَاسُقٌ: رەتلىك بولماق، ماسلاشماق.

تَنَاسُقُ الْخُطَّةِ: پىلاننىڭ ماسلىشىشى.

تَنَاسَلَ يَتَنَاسَلُ تَنَاسُلاً الْقَوْمُ: باللا - چاقىلىق بولدى، ئەۋلادلىرى كۆپەيدى.

«تَنَاكَحُوا تَنَاسَلُوا فَإِنِّي أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (حديث): ئۆيلىنىڭلار، باللا - چاقىلىق بولۇڭلار، چۈنكى مەن قىيامەت كۈنى سىلەر بىلەن باشقا ئۈممەتلەر ئالدىدا پەخىرلىنىمەن.

تَنَاسُلٌ: تۇغماق، نەسىل قالدۇرماق.

أَعْضَاءُ التَّنَاسُلِ: جىنسىي ئورگان، جىنسىي ئەزا.

غَرِيزَةُ التَّنَاسُلِ: نەسىل قالدۇرۇش تەبىئىتى.

مَرَضٌ تَنَاسُلِيٌّ: جىنسىي كېسەللىك، تاناسىل ئەزا كېسەللىكى.

اَلْجِهَازُ التَّنَاسُلِيُّ: نەسىل قالدۇرۇش سىستېمىسى.

اَلْغُدَّةُ التَّنَاسُلِيَّةُ: جىنسىي بەز.

دِرَاسَاتٌ طِبِّيَّةٌ تَنَاسُلِيَّةٌ: تاناسىل سىستېمىسىغا ئائىت تىببىي تەتقىقات.

تَنَاسَى يَتَنَاسَى تَنَاسِيًا الشَّيْءَ: ئۇنۇتقاق بولۇۋالدى، بىلمەس بولۇۋالدى، ئۇنتۇغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَاسَى آلَامَهُ: دەرد - ئەلىمىنى ئۇنتۇشقا ئۇرۇندى.

تَنَاشَدَ يَتَنَاشَدُ تَنَاشُدًا الْقَوْمُ الْأَشْعَارَ: ئۆز ئارا شېئىر ئوقۇشتى.

«تَنَاشَدَ الشُّعَرَاءُ قَصَائِدَهُمْ فِي النَّوَادِي الْأَدَبِيَّةِ»: ياش شائىرلار ئەدەبىي سورۇنلاردا ئۆزلىرىنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇشتى.

تَنَاشِيْزُ: كىچىك باللارنىڭ قالايمىقان يازغان خېتى.

تَنَاصَرَ يَتَنَاصَرُ تَنَاصُرًا الْقَوْمُ: ئۆز ئارا ياردەم بېرىشتى.

تَنَاضُحٌ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، سىڭدۈرۈشچانلىق.

تَنَاضُحِيٌّ: سىڭىپ ئۆتۈپ كېتىش بېسىمى.

تَنَاضَلَ يَتَنَاضَلُ تَنَاضُلاً: مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى.

تَنَاطَحَ يَتَنَاطَحُ تَنَاطُحًا الْكَبْشَانِ: ئىككى قوشقار ئۈسۈشتى.

تَنَاطَحَتِ الْأَمْوَاجُ: دولقۇنلار گىرەلىشىپ كەتتى.

هَذَا أَمْرٌ لَا يَتَنَاطَحُ فِيهِ كَبْشَانِ: ئىختىلاپ چىقمايدىغان ئىش، مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ئىش.

تَنَاظَرَ يَتَنَاظَرُ تَنَاظُرًا: بىر - بىرىگە قاراشتى.

تَنَاظَرَ الشَّخْصَانِ: مۇنازىرىلەشتى، دە تالاش قىلىشتى.

تَنَاظَرَتِ الدَّارَانِ: ئىككى قورۇ بىر - بىرىگە ئۇدۇل تۇردى، روبىرو تۇردى.

تَنَاظَمَ يَتَنَاظَمُ تَنَاظُمًا: تىزىلدى، رەتلەندى.

تَنَاظَمَتِ الْجَوَاهِرُ: مەرۋايىت تىزىلدى.

تَنَاصَفَ يَتَنَاصَفُ تَنَاصُفًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا ھەققانى بولۇشتى.

«تَنَاظَمَ الْآجُرُّ فِي الْحَائِطِ»: پىششىق كېسەك تامغا تىزىلدى.

تَنَاظَمَ يَتَنَاظَمُ تَنَاظُمًا: تىزىلدى.

تَنَاعَسَ يَتَنَاعَسُ تَنَاعُسًا: ئۇخلىغان بولۇۋالدى، ئۇخلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَاعَمَ يَتَنَاعَمُ تَنَاعُمًا: باياشات ياشىدى، راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈردى.

تَنَاعَى يَتَنَاعَى تَنَاعِيًا الْقَوْمُ: يىغلاشتى، يىغا - زارە قىلىشتى، ئىنتىقام ئېلىشقا قوزغاش ئۈچۈن يىغا - زارە قىلىشتى.

تَنَاغَمَ يَتَنَاغَمُ تَنَاغُمًا اللَّحْنَانِ: ئىككى ئاھاڭ ماسلاشتى، تەڭكەش قىلدى.

تَنَاغُمٌ: بىرلىكتە ئورۇنلىماق، بىرلىكتە ناخشا ئېيتماق.

تَنَاغُمُ أَلْحَانِ الْمُطْرِبَاتِ: ناخشىچى ئاياللارنىڭ تەڭكەش قىلىشى.

تَنَافَرَ يَتَنَافَرُ تَنَافُرًا الْقَوْمُ: جېدەللەشتى، ماجىرالاشتى، تىركەشتى؛ پەخىرلىنىشتى.

تَنَافَرُوا لِلْقِتَالِ: ئۇرۇشقا ئاتلاندى.

تَنَافَرَتِ الْأَصْوَاتُ: ئاۋاز مەخرەجدىن (جايىدىن) چىقمىدى، يېقىمسىز بولدى.

تَنَافَرَتِ الْأَنْغَامُ: مۇزىكا يېقىمسىز ئاڭلاندى.

تَنَافُرٌ: كېلىشەلمەسلىك، ماسلىشالماسلىق.

تَنَافُرُ الْأَلْوَانِ: رەڭلەر ماسلىشالماسلىق، رەڭ تالىشىش.

تَنَافُرُ الْقُلُوبِ: سىغىشالماسلىق، كېلىشەلمەسلىك.

تَنَافَرَ الْقَوْمُ: دەۋالاشتى.

تَنَافَسَ يَتَنَافَسُ تَنَافُسًا الْقَوْمُ: رىقابەتلەشتى، مۇسابىقىلەشتى.

«فِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ» (قرآن): قىزىقتۇچىلار شۇنىڭغا قىزىقسۇن!

«تَنَافَسَ التُّجَّارُ فِي جَلْبِ الزَّبَائِنِ»: سودىگەرلەر خېرىدارلارنى جەلپ قىلىشتا رىقابەتلەشتى.

تَنَافَى يَتَنَافَى تَنَافِيًا الشَّيْئَانِ: زىت بولۇشتى، كېلىشەلمىدى.

تَنَافٍ: كېلىشەلمەسلىك، چىقىشالماسلىق.

تَنَاقَصَ يَتَنَاقَصُ تَنَاقُصًا الشَّيْءُ: پەيدىنپەي كېمەيدى، تەدرىجىي ئازايدى.

تَنَاقَصَ الْقَمَرُ: ئاي بارغانسېرى كىچىكلىدى.

تَنَاقَضَ يَتَنَاقَضُ تَنَاقُضًا: زىتلەشتى، قارشىلاشتى.

تَنَاقَضَ الْقَوْلَانِ: بىر - بىرىگە زىت كەلدى، بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى بولدى.

تَنَاقَضَ الشَّخْصَانِ الْبَيْعَ: ئىككى تەرەپ سودىنى بۇزۇشتى.

تَنَاقُضٌ ج تَنَاقُضَاتٌ: زىددىيەت، قارىمۇ قارشىلىق.

مَبْدَأُ التَّنَاقُضِ: قارىمۇ قارشىلىق پرىنسىپى.

تَنَاقُضٌ ظَاهِرِيٌّ: تاشقى زىددىيەت.

«فِي أَقْوَالِهِ تَنَاقُضَاتٌ عَدِيدَةٌ»: ئۇنىڭ سۆزلىرىدە نۇرغۇن قارىمۇ قارشىلىقلار مەۋجۇت.

تَنَاقَلَ يَتَنَاقَلُ تَنَاقُلًا الْقَوْمُ الْحَدِيثَ بَيْنَهُمْ: سۆزنى ئۆز ئارا يەتكۈزۈشتى، تارقىتىشتى.

خَبَرٌ تَنَاقَلَتْهُ الْأَلْسُنُ: تارقالغان خەۋەر، پۇر كەتكەن خەۋەر.

«تَنَاقَلَتِ الْجَرَائِدُ خَبَرَ وَقْفِ الْقِتَالِ»: گېزىتلەر ئۇرۇش توختىتىش خەۋىرىنى تارقاتتى.

تَنَاكَحَ يَتَنَاكَحُ تَنَاكُحًا الْقَوْمُ: ئۆزئارا توي قىلىشتى، ئۆزئارا قۇدا - باجا بولۇشتى.

تَنَاكَرَ يَتَنَاكَرُ تَنَاكُرًا الْأَمْرَ: بىلمەس بولۇۋالدى.

تَنَاكَرَ الْقَوْمُ: دۈشمەنلەشتى، ئۆزئارا ئىنكار قىلىشتى.

تَنَاكَرَ الرَّجُلُ: كارى بولمىدى، تەتۈر قارىۋالدى.

تَنَاكَفَ يَتَنَاكَفُ تَنَاكُفًا الرَّجُلَانِ الْكَلَامَ: بەس - مۇنازىرە قىلىشتى؛ جاڭجاڭلاشتى.

تَنَاهَبَ يَتَنَاهَبُ تَنَاهُبًا الْقَوْمُ: يۈگۈرۈشتى، ئالدىغا ئۆتۈش ئۈچۈن چېپىشتى.

«تَنَاهَبُوا الْأَرْضَ عَدْوًا»: يۈگۈرۈشتى، چېپىشتى.

تَنَاهَضَ يَتَنَاهَضُ تَنَاهُضًا الْقَوْمُ: ھەر بىر گۇرۇھ دۈشمىنىگە قارشى تۇرۇشقا ئالدىرىدى.

«تَنَاهَضَ الْقَوْمُ فِي الْحَرْبِ»: بىر - بىرىگە قارشى ئالدىراپ ئۇرۇش قىلىشتى.

تَنَاهَى يَتَنَاهَى تَنَاهِيًا الْوَقْتُ: ۋاقىت توشتى.

تَنَاهَى الشَّيْءُ: چېكىگە يەتتى، ئاخىرىغا يەتتى، تۈگىدى.

«كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ» (قرآن): ئۇلار ئۆزلىرى قىلغان يامان ئىشلاردىن بىر - بىرىنى توسمايتتى.

تَنَاهَى الْقَوْمُ عَنِ الْمُنْكَرِ: يامان ئىشتىن بىر - بىرىنى توسۇشتى.

تَنَاهَى عَنْ كَذَا: چۆرۈۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

تَنَاهَى عَنِ الشَّيْءِ: چەكلەندى، توسۇلدى، ياندى.

«تَنَاهَى الْخَبَرُ إِلَى أَسْمَاعِهِمْ»: خەۋەر ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىغا يەتتى.

«تَنَاهَى عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ»: ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن چەكلەندى.

تَنَاوَبَ يَتَنَاوَبُ تَنَاوُبًا الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: نۆۋەتلەشتى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَنَاوَبَ الْأَمْرَ: تەكرار ئىشلىدى، قايتا - قايتا ئىشلىدى.

تَنَاوَبَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

«تَنَاوَبَ زِيَارَةَ صَدِيْقِهِ»: دوستىنى تەكرار يوقلىدى.

«تَنَاوَبَ الْجُنْدُ عَلَى حِرَاسَةِ الثُّكْنَةِ»: قوشۇن لاگېرنى ساقلاشقا نۆۋەت بىلەن دىجورنىلىق قىلدى.

تَنَاوُبٌ: نۆۋەتلەشمەك، ئارقىمۇ ئارقا كەلمەك.

بِالتَّنَاوُبِ: رەت بويىچە، تەرتىپ بويىچە، نۆۋەت بىلەن.

تَنَاوَحَ يَتَنَاوَحُ تَنَاوُحًا الشَّيْئَانِ: بىر - بىرىنىڭ قارشىسىدا تۇردى، روبىرو تۇردى.

تَنَاوَحَ الرِّيَاحُ: قاتتىق بوران چىقتى.

«هُمَا جَبَلَانِ يَتَنَاوَحَانِ»: ئۇ ئىككى تاغ بىر - بىرىنىڭ قارشىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا.

تَنَاوَشَ يَتَنَاوَشُ تَنَاوُشًا: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، تەناۋۇل قىلدى، قولغا كەلتۈردى.

«وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيْدٍ» «قۇرئان»: ئۇلار (ئازابنى كۆرگەندە): «ئىمان ئېيتتۇق» دېيدۇ، ئۇلار قانداقمۇ يىراق جايدىن ئىماننى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ؟

تَنَاوَشَ الْقَوْمُ: تۇتۇشتى، ئېلىشىشتى.

تَنَاوَلَ يَتَنَاوَلُ تَنَاوُلًا الشَّيْءَ: ئالدى، تاپشۇرۇپ ئالدى.

«تَنَاوَلَ الضَّيْفُ الْعَشَاءَ عَلَى مَائِدَتِهِ»: مېھمان كەچلىك تاماقنى ئۇنىڭ داستىخىنىدا يېدى.

تَنَاوَلَ الْكَلِمَةَ فِي الْإِجْتِمَاعِ: يىغىندا سۆز قىلدى، يىغىندا سۆز ئالدى.

تَنَاوَمَ يَتَنَاوَمُ تَنَاوُمًا الشَّخْصُ: ئۇخلىغان بولۇۋالدى، ئۇخلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَاوَمَ الْكَلْبُ: ئىت ئۇخلىغان بولۇۋالدى.

تَنَبَّأَ يَتَنَبَّأُ تَنَبُّأً الشَّخْصُ بِالْأَمْرِ: ئالدىن خەۋەر قىلدى، ئۆلچەپ قويدى، خەۋەر بەردى، دېرەك بەردى؛ بىشارەت بەردى، ئالدىن ئېيتىپ بەردى.

تَنَبَّأَ الشَّخْصُ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلدى، ئۆزىنى پەيغەمبەر دەۋالدى.

«تَنَبَّأَ رَجُلٌ فِي زَمَنِ الْمَأْمُونِ»: مەئمۇننىڭ زامانىدا بىر ئادەم پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان.

«تَنَبَّأَتِ النَّشْرَةُ الْجَوِّيَّةُ بِتَهَاطُلِ الْأَمْطَارِ»: ھاۋارايى خەۋىرىدە يامغۇر ياغىدىغانلىقىنى ئالدىن خەۋەر قىلدى.

«تَنَبَّأَ مُسَيْلَمَةُ فَوُسِمَ بِالْكَذَّابِ»: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان «مۇسەيلەمە» كەززاب دەپ ئاتالدى.

«إِنِّي أَتَنَبَّأُ بِأَنَّهُ سَيَخْفِقُ أَخِيْرًا»: ئۇنىڭ ئاخىرى مەغلۇپ بولىدىغانلىقىنى ئالدىن بىلىمەن.

تَنَبُّؤٌ ج تَنَبُّؤَاتٌ: ئالدىن مەلۇمات بەرمەك، ئالدىن ئېيتىپ بەرمەك؛ ئالدىن بېرىلگەن مەلۇمات، بىشارەت.

تَنَبُّؤَاتٌ جَوِّيَّةٌ: ھاۋارايىدىن ئالدىن مەلۇمات.

تَنَبَّبَ يَتَنَبَّبُ تَنَبُّبًا الْمَاءُ: سۇ تۇرۇبىدا ئاقتى.

تَنَبَّطَ يَتَنَبَّطُ تَنَبُّطًا الْبِئْرَ: (قۇدۇقتىن) سۇ تارتتى.

تَنَبَّعَ يَتَنَبَّعُ تَنَبُّعًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ چىقتى، ئاز - ئازدىن چىقتى.

تَنَبَّهَ يَتَنَبَّهُ تَنَبُّهًا لِلْأَمْرِ: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى.

تَنَبَّهَ الشَّخْصُ مِنْ نَوْمِهِ: ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى.

تَنَبَّهَ الشَّخْصُ لِلْأَمْرِ: تۇيۇپ قالدى، بىلىپ قالدى، سېزىپ قالدى.

تَنَبَّهَ لِخُطُورَةِ الْمَوْقِفِ: ۋەزىيەتنىڭ جىددىيلىكىنى سەزدى، ۋەزىيەتنىڭ جىددىيلىكىنى بىلىپ قالدى.

تَنَبَّى يَتَنَبَّى تَنَبِّيًا الشَّخْصُ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلدى.

تَنَبَّلَ يَتَنَبَّلُ تَنَبُّلًا: ھورۇنلۇق قىلدى.

تَنَبُّلَةٌ: ھورۇنلۇق، ئېرىنچەكلىك، ئىش خۇشياقماسلىق.

تِنْبَلٌ ج تِنْبَالٌ و تُنْبُولٌ ج تَنَابِيْلُ و تَنَابِلَةٌ: ھورۇن، يالقاۋ.

تَنْبَلٌ: ئالقات مۇراباسى، سىترات مۇراباسى.

تَنْبِيْهٌ ج تَنْبِيْهَاتٌ: ئويغاتماق، قوزغىماق، ئۇقتۇرۇپ قويماق؛ ئاگاھلاندۇرماق.

تَنْبِيْهٌ مِنْ إِدَارَةِ الضَّرَائِبِ: باج ئىدارىسىدىن ئاگاھلاندۇرۇش.

«وَجَّهَ الْمُدِيرُ تَنْبِيهًا تَحْرِيرِيًّا إِلَى الْمُوَظَّفِ الْمُهْمِلِ»: بوشالاڭ خىزمەتچىگە مۇدىر يازما ئاگاھلاندۇرۇش بەردى.

جِهَازُ التَّنْبِيهِ: قوڭغۇراق، سىگنال.

آلَةُ تَنْبِيهِ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ سىگنالى.

جِهَازُ التَّنْبِيهِ لِلْحَرِيقِ: ئوت ئاپىتى سىگنالى.

جِهَازُ التَّنْبِيهِ بِالْخَطَرِ: خېيىم – خەتەر سىگنالى.

تَنَجَّزَ يَتَنَجَّزُ تَنَجُّزًا الشَّيْءَ: ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشنى ئۆتۈندى، ئادا قىلىشنى سورىدى، ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَجَّزَ الْوَعْدَ: ۋەدىگە ۋاپا قىلىشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَجَّسَ يَتَنَجَّسُ تَنَجُّسًا: مەينەت بولۇپ كەتتى، بۇلغاندى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى، نىجاسەتتىن ساقلاندى.

تَنَجَّمَ يَتَنَجَّمُ تَنَجُّمًا: مۇنەججىملىك قىلدى، يۇلتۇزغا قاراپ پال ئاچتى، رەم سالدى، ئۇيقۇسى كەلمەي، يۇلتۇز ساندى.

تَنَجَّى يَتَنَجَّى تَنَجِّيًا الشَّخْصُ: نىجاتلىق تاپتى.

تَنْجِيسٌ: بۇلغىماق، مەينەت قىلىۋەتمەك، كىر قىلىۋەتمەك.

تَنْجِيمٌ: مۇنەججىملىك، ئاسترولوگىيە.

تَنَحَّسَ يَتَنَحَّسُ تَنَحُّسًا: ئىزدىدى، ئىزدەندى، سۈرۈشتۈردى.

تَنَحَّسَ لِلدَّوَاءِ: دورا يېيىش ئۈچۈن قورساقنى ئاچ تۇتتى.

تَنَحَّلَ يَتَنَحَّلُ تَنَحُّلاً الشَّيْءَ: بىبىسۇالدى، بىبىسىپ ياتتى، زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى، تارتىۋالدى.

تَنَحَّلَ التَّأْلِيفَ: كۆچۈرمىچىلىك قىلدى، ئوغرىلىۋالدى، باشقىلارنىڭ ئەسەرىنى قارىغۇلارچە كۆچۈرۈپ ئىشلەتتى.

تَنَحْنَحَ يَتَنَحْنَحُ تَنَحْنُحًا: ھاسىرىدى، نەپەس سىقىلدى، دىمى سىقىلدى.

تَنَحَّى يَتَنَحَّى تَنَحِّيًا عَنْ: ئىستىپا بەردى، چېكىندى، داجىدى، ئۆتۈندى.

تَنَحَّى عَنْهُ: ۋاز كەچتى؛ مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزدى.

تَنَحَّى عَنْ مَكَانِهِ: ئورۇن بوشىتىپ بەردى، جاي بەردى؛ ھاكىمىيەتنى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

«تَنَحَّى عَنْ وَظِيفَتِهِ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ»: ۋەزىپىدىن ئىستىپا بەردى.

تَنَخَّعَ يَتَنَخَّعُ تَنَخُّعًا: تۈكۈردى، بەلغەمنى ئېغىزدىن چىقاردى.

تَنَخَّلَ يَتَنَخَّلُ تَنَخُّلاً الشَّيْءَ: تاللىدى، ياخشىنى تاللىدى.

تَنَخَّلَ مَافِي الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مېغىزىنى تاللىدى.

تَنَخَّمَ يَتَنَخَّمُ تَنَخُّمًا الشَّخْصُ: تۈكۈردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

تَنْدَةٌ ج تَنْدَاتٌ: چېدىر.

تَنَدَّلَ يَتَنَدَّلُ تَنَدُّلاً بِالْمِنْدِيلِ: ياغلىق بىلەن ئېرتتى، ياغلىق بىلەن قولىنى سۈرتتى.

تَنَدَّمَ يَتَنَدَّمُ تَنَدُّمًا الشَّخْصُ عَلَى الْأَمْرِ: قىلمىشىغا پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، ئەپسۇسلاندى.

تَنَدَّمَ عَلَى مَافَعَلَهُ: پۇشايمان قىلدى، ھەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، ئەپسۇسلاندى.

«تَنَدَّمَتْ عَلَى شَبَابِهَا الضَّائِعِ»: ئۇ ئۆزىنىڭ زايا كەتكەن ياشلىقىغا ھەسرەت چەكتى.

«لَا يَنْفَعُ التَّنَدُّمُ عَلَى مَافَاتَ»: ئۆتۈپ كەتكەندىگە ھەسرەت چەككەننىڭ پايدىسى يوق.

تَنَدَّى يَتَنَدَّى تَنَدِّيًا: سېخىيلىق قىلدى، مەرد بولدى، ئوچۇق قول بولدى، ھىممەتلىك بولدى.

تَنَدَّى الْمَكَانُ: شەبنەم چۈشتى.

تَنَدَّى الْعَطْشَانُ: تەشنا قاندى.

تَنَزَّلَ يَتَنَزَّلُ تَنَزُّلاً الشَّيْءُ: ئاستا چۈشتى، ئارقىمۇ ئارقا چۈشتى.

«تَنَزَّلُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» (قۇرئان): پەرىشتىلەر ۋە جىبرىئىل شۇ كېچىدە پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بىلەن، (زېمىنغا ئاللاھ تەقدىر قىلغان) بارلىق ئىش ئۈچۈن چۈشىدۇ.

تَنَزَّلَ عَنْ حَقِّهِ: ھەققىنى تەرك ئەتتى، ھەققىدىن ۋاز كەچتى.

تَنَزَّهَ يَتَنَزَّهُ تَنَزُّهًا عَنْ: يىراق بولدى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَنَزَّهَ الشَّخْصُ: سەيلە ـ ساياھەتكە چىقتى.

تَنَزَّهَ الشَّخْصُ عَنِ الْقُبْحِ: قەبىھ ئىشلاردىن ساقلاندى، قەبىھ ئىشلاردىن يىراق بولدى.

يَتَنَزَّهُ مَعَ أَوْلَادِهِ فِي الْجَبَلِ: ئۇ بالىلىرى بىلەن تاغدا سەيلە قىلماقتا.

تَنْزِيلٌ: چۈشۈرمەك، كېمەيتمەك، كېمەيتىپ ھېسابلىماق.

فِي التَّنْزِيلِ الْعَزِيزِ: قۇرئان كەرىمدە.

تَنْزِيلُ الدَّرَجَةِ: دەرىجىسىنى تۆۋەنلەتمەك، دەرىجىسىنى چۈشۈرمەك.

تَنَسَّقَ يَتَنَسَّقُ تَنَسُّقًا: تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى، سىستېمىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

تَنَسَّكَ يَتَنَسَّكُ تَنَسُّكًا: زاھىد بولدى، ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولدى.

تَنَسَّمَ يَتَنَسَّمُ تَنَسُّمًا تِ الرِّيحُ: مەيىن شامال چىقتى، لەرزان شامال چىقتى.

تَنَسَّمَ الْمَكَانُ بِالطِّيبِ: خۇش پۇراققا تولدى.

تَنَسَّمَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى تىلاش ـ تىڭلىدى، ئۇقۇشۇپ كۆردى.

صَحَفِيٌّ مَاهِرٌ يَتَنَسَّمُ الْأَخْبَارَ: ئۇستىلىق بىلەن خەۋەر ئىگىلەيدىغان ماھىر ژۇرنالىست.

تَنْسِيقٌ: رەتلىمەك، رەتكە سالماق، ئورۇنلاشتۇرماق، تىزماق، سىستېمىلاشتۇرماق.

اَلتَّنْسِيقُ الدَّاخِلِيُّ: ئىچكى قۇرۇلما، ئىچكى ئورۇنلاشتۇرۇش.

«نَسِّقْ أَعْمَالَكَ وَأَوْقَاتَكَ تَنْسِيقًا جَيِّدًا»: ئىشلىرىڭنى ۋە ۋاقىتلىرىڭنى ئوبدان تەرتىپكە سالغىن.

تَنَشَّبَ يَتَنَشَّبُ تَنَشُّبًا: چاپلاشتى، يېپىشتى.

تَنَشَّدَ يَتَنَشَّدُ تَنَشُّدًا الشَّخْصُ الْأَخْبَارَ: خەۋەرنى تىلاش ـ تىڭلىدى.

«تَنَشَّدَ الصَّحَفِيُّ قَرَارَاتِ الْحِزْبِ بَيْنَ الْكَوَالِيسِ»: مۇخبىر پارتىيىنىڭ سەھنە ئارقىسىدىكى قارارلىرىنى تىلاش ـ تىڭلىدى.

تَنَشَّرَ يَتَنَشَّرُ تَنَشُّرًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، يېيىلدى، تارالدى، چېچىلدى.

تَنَشَّرَ التِّبْنُ فِي الْحَقْلِ: سامان ئېتىزغا چېچىلدى.

تَنَشَّرَتِ الْأَغْنَامُ فِي الْمَرْعَى: قويلار يايلاققا تارىلىپ كەتتى.

تَنَشَّطَ يَتَنَشَّطُ تَنَشُّطًا الشَّخْصُ: جانلاندى، روھلۇق بولدى، ئاكتىپلاشتى، تېتىكلەشتى.

تَنَشَّطَ الشَّخْصُ لِلْعَمَلِ: ئىشقا تەييار تۇردى، كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن ئىشقا تەييارلاندى.

«تَنَشَّطَ مُنْذُ أَصْبَحَ يُمَارِسُ الرِّيَاضَةَ»: ئۇ تەنھەرىكەت بىلەن شۇغۇللانغاندىن بۇيان تېتىكلىشىپ قالدى.

تَنَشَّفَ يَتَنَشَّفُ تَنَشُّفًا الشَّيْءَ: سۈمۈرۈۋالدى، ئۆزىگە تارتىۋالدى؛ سۈرتىۋەتتى؛ ئېرتىۋەتتى.

تَنَشَّقَ يَتَنَشَّقُ تَنَشُّقًا الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى، ئىچىگە تارتتى، نەپەس ئالدى.

تَنَشَّقَ الرَّائِحَةَ: پۇرىدى.

تَنَشُّقٌ: سۈمۈرمەك، ئىچىگە تارتماق، نەپەس ئالماق.

تَنَشَّمَ يَتَنَشَّمُ تَنَشُّمًا فِي الْأَمْرِ: باشلىدى، كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى، تەرەددۇت قىلدى.

تَنَشْنَشَ يَتَنَشْنَشُ تَنَشْنُشًا: تېتىك بولدى، چاققان بولدى.

تَنَشَّى يَتَنَشَّى تَنَشِّيًا الشَّخْصُ: مەست بولدى، خۇدىنى يوقاتتى.

تَنْشِيطٌ: ئىلھاملاندۇرماق، رىغبەتلەندۈرمەك، قوزغىماق، جانلاندۇرماق، تېتىكلەشتۈرمەك.

تَنَصَّتَ يَتَنَصَّتُ تَنَصُّتًا: ئوغرىلىقچە تىڭشىدى.

«هُوَ مِمَّنْ يَتَنَصَّتُونَ عَلَى الْأَبْوَابِ»: ئۇ ئىشىك ئالدىدا تۇرۇپ ئوغرىلىقچە ئاڭلايدىغانلاردىندۇر.

تَنَصَّرَ يَتَنَصَّرُ تَنَصُّرًا: خىرىستىئان بولدى، خىرىستىئان دىنىغا كىردى.

تَنَصَّرَ لَهُ: ئۇنىڭغا پۈتۈن كۈچى بىلەن ياردەم بەردى.

تَنَصَّفَ يَتَنَصَّفُ تَنَصُّفًا الشَّيْءَ: يېرىمىنى ئالدى.

تَنَصَّفَ الْحَاكِمَ: ھاكىمدىن ئادىل بولۇشنى تەلەپ قىلدى.

تَنَصَّفَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال رومال ئارتتى.

تَنَصَّفَهُ الشَّيْبُ: چېچىنىڭ يېرىمى ئاقاردى.

تَنَصَّفَ مِنْ فُلَانٍ: ھەققىنى ئالدى؛ ئىنتىقام ئالدى.

تَنَصَّلَ يَتَنَصَّلُ تَنَصُّلاً اللَّوْنُ: ئۆڭۈپ كەتتى، رەڭگى ئۆچتى.

تَنَصَّلَ مِنَ الشَّيْءِ: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، چىقىپ كەتتى.

تَنَصَّلَ الشَّيْءَ: چىقاردى.

تَنَصَّلَ مِنْ ذَنْبِهِ: گۇناھىدىن ئۆزىنى ئاقلىدى، گۇناھىدىن قۇتۇلدى.

تَنَصَّلَ مِنَ الْمَسْؤُلِيَّةِ: مەسئۇلىيەتتىن قاچتى.

تَنَصَّلَ مِنَ الْجِنَايَةِ: جىنايەتتىن ئۆزىنى قاچۇردى.

تَنَصَّلَ كَمَدُهُ: غەم - قايغۇسى تارقالدى.

تَنْصِيصٌ: دۆۋىلەپ قويماق، ئۇستى - ئۇستىگە قويماق؛ تەيىنلىمەك، بەلگىلىمەك، چەك - چېگرىنى بېكىتمەك.

عَلَامَةُ التَّنْصِيصِ: قوش تىرناق.

تَنْصِيفٌ: ئىككىگە بۆلمەك، يېرىمىدىن بۆلمەك.

تَنَضَّدَ يَتَنَضَّدُ تَنَضُّدًا: رەتلەندى، جىپسىلاشتى، سىستېمىلاشتى.

تَنَضَّدَتْ أَسْنَانُهُ: ئۇنىڭ چىشلىرى تەكشى بولدى.

تَنَطَّسَ يَتَنَطَّسُ تَنَطُّسًا: مۇھاكىمە قىلدى، تەتقىق قىلدى، ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى.

تَنَطَّسَ فِي الْمَلْبَسِ: كىيىم - كېچەككە ئەھمىيەت بەردى.

تَنَطَّعَ يَتَنَطَّعُ تَنَطُّعًا الشَّخْصُ فِي الشَّيْءِ: زورۇقتى، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

تَنَطَّعَ الشَّخْصُ فِي الْكَلَامِ: پاساھەتلىك ۋە چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى.

تَنَطَّقَ يَتَنَطَّقُ تَنَطُّقًا الرَّجُلُ: بەلۋاغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

تَنَظَّفَ يَتَنَظَّفُ تَنَظُّفًا الشَّيْءُ: پاكىزلاندى، تازىلاندى، ساپ بولدى.

«يَتَنَظَّفُ عَنْ مُجَارَاةِ الْأَوْبَاشِ»: لوكچەكلەرگە قوشۇلۇشتىن ئۆزىنى پاك تۇتىدۇ.

تَنَظَّمَ يَتَنَظَّمُ تَنَظُّمًا: رەتلەندى، تىزىلدى، رەتكە سېلىندى.

تَنَظَّمَ الْأَمْرُ: تۇغرىلاندى.

«تَنَظَّمَتْ حَرَكَةُ السَّيَّارَاتِ»: ماشىنىلارنىڭ ھەرىكىتى رەتكە چۈشتى.

تَنْظِيفٌ: پاكلىماق، تازىلىماق.

تَنْظِيفٌ جَافٌّ: قۇرۇق يۇيۇش، قۇرۇق تازىلاش.

تَنْظِيمٌ: تىزماق، رەتلىمەك، ئورۇنلاشتۇرماق، تەشكىللىمەك، تەرتىپكە سالماق.

تَنْظِيمُ الْمُحَارِبِينَ: تاكتىكا، چارە - ئۇسۇل، تەدبىر، ئۇرۇش سەنئىتى.

تَنْظِيمٌ ج تَنْظِيمَاتٌ: تەشكىلات، گۇرۇھ، توپ، قۇرۇلما، ئىدارە، ئورگان، كارخانا.

تَنْظِيمٌ إِرْهَابِيٌّ: زوراۋانلىق گۇرۇھى، تېررورلۇق تەشكىلاتى.

مَصْلَحَةُ التَّنْظِيمِ: قۇرۇلۇش ئىدارىسى، ئىسلاھات ئىدارىسى.

تَنْظِيمَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: سىياسىي تەشكىلات، سىياسىي ئاپپارات.

تَنَعَّلَ يَتَنَعَّلُ تَنَعُّلاً الشَّخْصُ: ئاياغ كىيدى.

تَنَعَّلَ الثَّوْبَ: كىيىم تەييارلىدى.

تَنَعَّمَ يَتَنَعَّمُ تَنَعُّمًا الرَّجُلُ: راھەت - پاراغەتتە ياشىدى، باياشات تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَتَيْتُ أَرْضَهُمْ فَتَنَعَّمَتْنِي»: ئۇلارنىڭكىگە كېلىۋىدىم، ئۇلارنىڭ يېرى مېنى ھۇزۇرلاندۇرۇۋەتتى.

«يَتَنَعَّمُ بِالْهَوَاءِ الْعَلِيلِ فِي الْجَبَلِ»: تاغنىڭ ئىللىق شامىلىدىن ھۇزۇرلانماقتا.

تَنَغَّشَ يَتَنَغَّشُ تَنَغُّشًا: مىدىرلىدى، لۆمشىدى.

تَنَغَّشَ الْمَكَانُ بِأَهْلِهِ: قىستا - قىستاڭ بولدى.

تَنَغَّصَ يَتَنَغَّصُ تَنَغُّصًا عِيشَةُ: تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتتى، تۇرمۇشى جاپالىق ئۆتتى.

«تَنَغَّصَتْ حَيَاةُ الْعَائِلَةِ بَعْدَ غَلَاءِ الْمَعِيشَةِ»: مال باھاسى ئۆرلەپ كەتكەندىن كېيىن ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتتى.

تَنَغَّمَ يَتَنَغَّمُ تَنَغُّمًا الشَّخْصُ: پەس ئاۋازدا گەپ قىلدى.

تَنَغَّمَتِ الْفَتَاةُ فِي حَيَاءٍ: قىز تارتىنىپ ئاستا گەپ قىلدى.

تَنَغَّمَ الشَّخْصُ فِي الْغِنَاءِ: مۇزىكا ئورۇنلىدى.

تَنَغْنَغَ يَتَنَغْنَغُ تَنَغْنُغًا: ئەيش - ئىشرەت بىلەن ياشىدى، كەيپ - ساپا سۈردى.

تَنَفَّخَ يَتَنَفَّخُ تَنَفُّخًا الشَّيْءُ: كۆپتى، كېڭەيدى، يوغىنىدى.

تَنَفُّخٌ: كۆپمەك، كېڭەيمەك.

تَنَفَّسَ يَتَنَفَّسُ تَنَفُّسًا: نەپەس ئالدى، نەپەسلەندى.

تَنَفَّسَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى.

«وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ» «قرآن»: يورۇشقا باشلىغان سۈبھى بىلەن قەسەم.

تَنَفَّسَ النَّهْرُ: سۇ ئۇلغايدى، سۇ ئۆرلىدى.

تَنَفَّسَ الْقَوْسُ: پارچىلاندى.

تَنَفَّسَ النَّهَارُ: چۈش بولدى.

تَنَفَّسَ الرَّجُلُ: گەپنى سوزۇۋەتتى.

تَنَفَّسَ الصُّعَدَاءَ: چوڭقۇر نەپەس ئالدى، ئاھ ئۇردى، خورسىندى.

تَنَفَّسَ نَفَسَ الْأَخِيْرِ: ئۆلدى، جان ئۈزدى.

يَتَنَفَّسُ الْمَرِيْضُ بِصُعُوبَةٍ: كېسەلنىڭ نەپەس ئېلىشى قىيىنلاشماقتا.

تَنَفُّسٌ: نەپەس ئالماق، تىنماق.

أَعْضَاءُ التَّنَفُّسِ: نەپەسلىنىش ئەزالىرى، نەپەسلىنىش ئورگانلىرى.

تَنَفُّسٌ اِصْطِنَاعِيٌّ: سۈنئىي نەپەسلىنىش.

تَنَفُّسِيٌّ: نەپەسلىنىش، نەپەسلەنمەك.

اَلْجِهَازُ التَّنَفُّسِيُّ: نەپەسلىنىش سىستېمىسى.

تَنَفَّطَ يَتَنَفَّطُ تَنَفُّطًا الْيَدُ: قول قاپاردى.

تَنَفَّلَ يَتَنَفَّلُ تَنَفُّلاً الْمُصَلِّي: ناماز ئوقۇغۇچى نەفلە ناماز ئوقۇدى.

تَنَفَّلَ مِنْهُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭدىن نەرسە تەلەپ قىلدى.

تَنَفَّلَ الشَّخْصُ عَلَى أَصْحَابِهِ: غەنىيمەتنى ھەمراھلىرىدىن باشقىلاردىن ئارتۇق ئېلىۋال-دى.

تَنْفِيْخٌ: كۆچەپ پۈدىمەك.

تَنْفِيْذٌ: ئىجرا قىلماق، ئىزچىللاشتۇرماق، ئىشقا ئاشۇرماق، يولغا قويماق.

قِسْمُ التَّنْفِيْذِ فِي الْمُؤَسَّسَةِ: ئورگان ئىجرائىي باشقارمىسى.

تَنْفِيْذُ الْمَشْرُوعِ: پىلاننى ئىجرا قىلماق.

سُلْطَةُ التَّنْفِيْذِ: ئىجرائىيە ھەيئىتى.

اَللَّجْنَةُ التَّنْفِيْذِيَّةُ لِمُنَظَّمَةِ التَّحْرِيْرِ الْفِلَسْطِيْنِيَّةِ: پەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتىنىڭ ئىجرائىيە كومىتېتى.

تَنْفِيْشٌ: قوزغىلاڭ، توپىلاڭ، ئىسيان.

تَنْفِيْشٌ مُسَلَّحٌ: قوراللىق قوزغىلاڭ.

تَنَقَّبَ يَتَنَقَّبُ تَنَقُّبًا عَنِ الشَّيْءِ: ئىنچىكە تەكشۈردى.

تَنَقَّبَ الْقُمَاشُ: رەختلەردە تۆشۈكلەر پەيدا بولدى.

تَنَقَّبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چۈمبەل تارتىۋالدى.

تَنَقَّدَ يَتَنَقَّدُ تَنَقُّدًا: تەنقىد قىلدى.

تَنَقَّدَ الدَّرَاهِمَ: تەڭگىنىڭ ساختىسىنى ئايرىدى.

تَنَقَّذَ يَتَنَقَّذُ تَنَقُّذًا مِنْ: قۇتۇلدى، خالاس بولدى.

تَنَقَّصَ يَتَنَقَّصُ تَنَقُّصًا الشَّيْءَ: ئاز - ئازدىن ئالدى، كېمەيتىپ ئالدى.

تَنَقَّصَ الرَّجُلَ: ئەيىبلىدى، كەمسىتتى.

تَنَقَّلَ يَتَنَقَّلُ تَنَقُّلاً: يۆتكەلدى.

«تَنَقَّلَ مِنَ الْقَرْيَةِ إِلَى الْمَدِيْنَةِ»: يېزىدىن شەھەرگە كۆچتى.

تَنَقَّلَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى.

تَنَقَّلَ فِي مَدَارِجِ الْعِرْفَانِ: مەرىپەتنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ئۆرلىدى.

تَنَقُّلٌ ج تَنَقُّلاَتٌ: يۆتكەلمەك؛ يۆتكەلمەك، كۆچمەك.

تَنَقَّى يَتَنَقَّى تَنَقِّيًا الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى.

تَنْقِيَةٌ: پاكىزلىمەك، تازىلىماق، پاكلىماق.

تَنْقِيَةُ الْحُبُوبِ مِنَ الْأَوْسَاخِ: ئاشلىقنى ئۆكۈت قىلماق.

تَنْقِيَةُ اللُّغَةِ مِنَ اللَّحْنِ: تىلنى گرامماتىكا خاتالىقىدىن ساپلاشتۇرماق.

تَنْقِيحٌ: تۈزەتمەك، ئۆزگەرتمەك، تەھرىرلىمەك.

تَنْقِيصٌ: كېمەيتمەك، قىسقارتماق، تارايتماق؛ ئازايتماق.

تَنْقِيطٌ: چېكىت قويماق.

اَلرَّقْيُ بِالتَّنْقِيطِ: تېمىتىپ سۇغۇرۇش ئۇسۇلى.

تَنْقِيلٌ: تاپشۇرماق، ئۆتكۈزۈپ بەرمەك.

تَنَكٌ: تۇنكە، قەلەي.

تَنَكَةٌ ج تَنَكَاتٌ: تۇنكە چېيەنەك.

تَنَكَّبَ يَتَنَكَّبُ تَنَكُّبًا الشَّيْءَ: ئۈستىگە ئالدى، زىممىسىگە ئالدى، مەسئۇل بولدى.

تَنَكَّبَ الْخَطَرَ: خەتەردىن ساقلاندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

تَنَكُّبَةٌ: يۈز ئۆرىدى، ئۆزىنى قاچۇردى.

تَنَكَّبَ عَلَى الشَّيْءِ: يۆلىنىۋالدى، ئېغىرىنى سالدى.

تَنَكَّبَ عَنْ: بۇرۇلۇپ كەتتى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَنَكَّدَ يَتَنَكَّدُ تَنَكُّدًا: بىئارام بولدى.

«تَنَكَّدَ الْأَبُ مِنْ سُلُوكِ إِبْنِهِ» : ئاتا ئوغلىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىدىن كۆڭلى غەش بولدى.

تَنَكَّدَ عِيشُهُ: تۇرمۇشى قىيىنلاشتى، تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

تَنَكَّرَ يَتَنَكَّرُ تَنَكُّرًا الشَّخْصُ: نىقابلاندى، گىرىم قىلىۋالدى، يالغاندىن باشقا قىياپەتكە كىرىۋالدى.

تَنَكَّرَ الْإِسْمُ: ئىسىم ئېنىقسىز بولدى.

«تَنَكَّرَ الْمُشَارِكُونَ فِي الْحَفْلِ» : سورۇن قاتناشچىلىرى نىقابلاندى.

«تَنَكَّرَ فِي زِيِّ شُرْطِيٍّ» : ساقچى قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

تَنَكَّرَ لَهُ الدَّهْرُ: نەس باستى، ئامەتى قاچتى.

تَنَكَّرَ لَهُ فُلَانٌ: يۈز ئۆرىدى، مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتتى.

تَنَكُّرٌ: يالغاندىن ياسىنىۋالماق، ساختا قىياپەتكە كىرىۋالماق؛ يالغان نام قوللانماق.

قِنَاعُ التَّنَكُّرِ: يالغان نىقاب.

تَنَكُّرِيٌّ: نىقابلانغان، نىقابلاشقا مەنسۇپ.

لِبَاسٌ تَنَكُّرِيٌّ: نىقابلىنىش كىيىمى.

حَفْلَةٌ تَنَكُّرِيَّةٌ: نىقابلىق ئويسۇل سورۇنى.

تَنْكِيلٌ: جازالىماق، ئازابلىماق.

تَنَمَّرَ يَتَنَمَّرُ تَنَمُّرًا الشَّخْصُ: خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى؛ يولۋاسنىڭ رەڭگىگە كىردى.

تَنَمَّرَ لِفُلَانٍ: پالاننى قورقۇتتى، پالانغا ھەيۋە قىلدى، پالانغا خىرىس قىلدى.

تَنَمَّصَتْ يَتَنَمَّصُ تَنَمُّصًا الْمَرْأَةُ: ئايال پېشانىسىنىڭ تۈكىنى ئالدى.

تَنْمِيَةٌ: ئۆستۈرمەك، راۋاجلاندۇرماق، ئىلگىرى سۈرمەك؛ يېتىشتۈرمەك.

مَجْلِسُ تَنْمِيَةِ التِّجَارَةِ الدَّوْلِيَّةِ: سودا تەرەققىيات كومىتېتى.

اَلتَّنْمِيَةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ: ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇش.

تِنِّينٌ ج تَنَانِينُ: چوڭ يىلان، ئەجدىھا.

تِنِّينٌ بَرِّيٌّ: بوغما يىلان.

تِنِّينُ النَّامُوسِ: يىڭناغۇچ.

تَنُّورٌ ج تَنَانِيرُ: تونۇر؛ دوخوپكا؛ يەرپۈزى.

«حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ» (قرآن) : بۇيرۇقىمىز يېتىپ كەلگەن ۋە يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا. . .

تَنُّورَةٌ ج تَنُّورَاتٌ: يوپكا.

تَنُّورَةٌ فَوْقَانِيَّةٌ: يوپكا.

تَنَهَّدَ يَتَنَهَّدُ تَنَهُّدًا الشَّخْصُ: ئاھ ئۇردى، خورسىندى، ئۇھ تارتتى.

«تَنَهَّدَتِ الْمَرِيضَةُ مِنَ الْأَلَمِ» : كېسەل ئايال ئاغرىقتىن ئۇھ تارتتى.

تَنَهُّدٌ: ئاھ ئۇرماق، خورسىنماق، ئۇھ تارتماق.

تَنْهِيدٌ ج تَنْهِيدَاتٌ: ئاھ ئۇرۇش، ئۇھ تارتىش، خورسىنىش.

تَنُوفَةٌ. تَنُوفِيَّةٌ ج تَنَائِفُ: باياۋان، چۆل - جەزىرە، قۇملۇق.

تَنَوَّخَ يَتَنَوَّخُ تَنَوُّخًا الشَّيْءُ: پۇلاڭلىدى، چايقالدى، مىدىرلىدى.

تَنَوَّخَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال يالغاندىن يىغا سالدى.

«تَنَوَّخَ رَقَّاصُ السَّاعَةِ» : سائەتنىڭ ماياتنىكى تەۋرىنىپ تۇردى.

تَنَوَّرَ يَتَنَوَّرُ تَنَوُّرًا الْمَكَانُ: جاي يورۇدى، جاي يالتىرىدى، جاي نۇر چاچتى، جاي چاقنىدى.

تَنَوَّرَ النَّارَ: ئوت يىراقتىن كۆرۈندى.

تَنَوَّعَ يَتَنَوَّعُ تَنَوُّعًا الشَّيْءُ: خىلمۇ - خىل بولدى، ھەرخىل بولدى؛ تۈرلەرگە ئايرىلدى، خىللارغا ئايرىلدى.

تَنَوَّعَتِ الْأَشْيَاءُ: نەرسىلەر تۈرلەرگە بۆلۈندى.

تَنَوَّعَ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَنَوَّعَ الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى.

«تَنَوَّعَتِ الْحُلُولُ بِتَنَوُّعِ الْمَشَاكِلِ» : ئوخشىمىغان مەسىلىلەر ئوخشىمىغان ئۇسۇللار بىلەن بىر تەرەپ قىلىندى.

تَنَوُّعٌ: تۈرلەنمەك؛ خىلمۇ خىل، ھەرياڭزا، رەڭگارەڭ.

تَنَوَّقَ يَتَنَوَّقُ تَنَوُّقًا فِي مَلْبَسِهِ: كىيىم - كېچەككە ئەھمىيەت بەردى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَنَوَّمَ يَتَنَوَّمُ تَنَوُّمًا الرَّجُلُ: ئۇيقۇسى كەلدى، ئېھتىلام بولدى.

تَنْوِيرٌ: يورۇتماق، نۇرلاندۇرماق.

تَنْوِيرُ الزُّهُورِ: چېچەكلىمەك، گۈللىمەك.

تَنْوِيمٌ: ئۇخلاتماق.

تَنْوِيمٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: گىپنوزلۇق، ئۇيقۇ كەلتۈرۈش ئۇسۇلى.

تَنْوِينٌ: ساكىنلىق «ن».

تَنْوِينٌ «فى النحو» : كەلىمەنىڭ ئاخىرىدا كەلگەن قوش ھەرىكەت.

تَنْوِيهٌ: تىلغا ئالماق، زىكىر قىلماق؛ ماختىماق، مەدھىيىلىمەك.

تَنَيَّقَ يَتَنَيَّقُ تَنَيُّقًا فِي مَلْبَسِهِ: كىيىم - كېچەككە ئەھمىيەت بەردى، كۆڭۈل بۆلدى.

تَهَاتَرَ يَتَهَاتَرُ تَهَاتُرًا الشَّخْصَانِ: بىر - بىرىگە قارشى چىقىشتى، گەپ تالاشتى، مۇنازىرىلەشتى.

تَهَاتَرَ الشَّاهِدَانِ: گۇۋاھچى بىر - بىرىنى يالغانغا چىقاردى.

تَهَاتَنَ يَتَهَاتَنُ تَهَاتُنًا الدَّمْعُ: ياش قۇيۇلدى، ياش تۆكۈلدى.

تَهَاتَنَ الْمَطَرُ: قارا يامغۇر ياغدى.

تَهَاجَرَ يَتَهَاجَرُ تَهَاجُرًا: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، ئالاقىنى ئۈزدى، يىراقلاشتى.

تَهَاجَرَ الْحَبِيبَانِ: ئىككى دوست بىر - بىرىنى تاشلىۋەتتى.

تَهَاجَمَ يَتَهَاجَمُ تَهَاجُمًا الرَّجُلَانِ: ھۇجۇم قىلىشتى، زەربە بېرىشتى.

تَهَاجَى يَتَهَاجَى تَهَاجِيًا الشَّخْصَانِ: بىر - بىرىنىڭ ئەيىبىنى ئېچىشتى، بىر - بىرىنى ھەجۋە قىلىشتى.

«تَهَاجَى الشَّاعِرَانِ» : ئىككى شائىر بىر - بىرىنى ھەجۋە قىلىشتى.

تَهَادَرَ يَتَهَادَرُ تَهَادُرًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىنىڭ قېنىنى ناھەق تۆكۈشتى.

تَهَادَنَ يَتَهَادَنُ تَهَادُنًا الْقَوْمُ: ئۇرۇش توختاتتى، تىنچلىق ئورناتتى.

تَهَادَى يَتَهَادَى تَهَادِيًا فِي مَشْيَتِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

تَهَادَتِ الْأُمُورُ: ئىشلار تۈزەلدى.

تَهَادَى الْقَوْمُ: ئۆزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشتى.

«يَتَهَادَى النَّاسُ فِي الْأَعْيَادِ» : كىشىلەر بايراملاردا ئۆزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشىدۇ.

«تَهَادَوْا تَحَابُّوا» «حديث» : ئۆزئارا سوۋغا تەقدىم قىلىشساڭلار دوستلۇقۇڭلار چىڭىيىدۇ.

تَهَارَجَ يَتَهَارَجُ تَهَارُجًا: ئۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَهَارَشَ يَتَهَارَشُ تَهَارُشًا: چىشلەشتى، تالاشتى.

تَهَارَشَتِ الْكِلَابُ: ئىت تالاشتى.

تَهَاطَلَ يَتَهَاطَلُ تَهَاطُلًا الْمَطَرُ: يامغۇر ئارقىمۇ ئارقا ياغدى.

«تَهَاطَلَتِ الْقَنَابِلُ عَلَى الْمَدِينَةِ» : شەھەرگە كەينى - كەينىدىن بومبا چۈشتى.

تَهَافَتَ يَتَهَافَتُ تَهَافُتًا: ئۆزىنى ئۇردى، ئۆزىنى ئاتتى، ئارقىمۇ ئارقا چۈشتى.

تَهَافَتَ الثَّلْجُ: قار لەپىلدەپ چۈشتى.

«تَهَافَتَ الْفِرَاشُ عَلَى النُّورِ»: پەرۋانە ئۆزىنى نۇرغا ئاتتى.

تَهَافَتَ النَّاسُ عَلَى الْمَاءِ: كىشىلەر بەس - بەستە سۇ ئېلىشتى.

تَهَافُتٌ: شىددەت بىلەن ئېتىلماق، ئۆزىنى ئۇرماق؛ چۈشۈپ كەتمەك؛ دەلىللەرنىڭ بىر - بىرىگە زىت بولغان ھالدا يىمىرىلىشى.

تَهَافُتٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئاجىزلىق.

تَهَالَكَ يَتَهَالَكُ تَهَالُكًا فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، دەلدەڭشىپ ماڭدى.

تَهَالَكَ عَلَى الْفِرَاشِ: تۆشەككە دوم چۈشتى.

تَهَالَكَ عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

تَهَالَكَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: ئورۇنلاشقا تىرىشىپ ئالدىرىدى.

تَهَالِيْلُ الصِّبْيَانِ: (ھېيت - بايراملاردا كىچىك بالىلارنىڭ) خۇشال - خۇرام تۇۋلاشلىرى.

تِهَامَةُ: (سەئۇدى ئەرەبىستانى ھىجاز رايونىنىڭ غەربى جەنۇبىدا قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان ئويمان جايلار)

تَهَامَسَ يَتَهَامَسُ تَهَامُسًا عَلَيْهِ: پىچىرلاشتى، كۇسۇرلاشتى.

مَا لَكُمَا تَتَهَامَسَانِ: ئىككىڭلار پىچىرلىشىۋاتىسىلەرغۇ؟

تِهَامِيٌّ: تىھاملىق، تىھامىگە مەنسۇپ.

تَهَاوَنَ يَتَهَاوَنُ تَهَاوُنًا بِالْأَمْرِ: سەل چاغلىدى، مەنسىتمىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

«يَتَهَاوَنُ بَعْضُ الْمُوَظَّفِيْنَ بِأَعْمَالِهِمْ»: بەزى خىزمەتچىلەر ئۆزلىرىنىڭ خىزمىتىنى كۆزگە ئىلمايدۇ.

تَهَاوَى يَتَهَاوَى تَهَاوِيًا الشَّخْصُ: قاتتىق ماڭدى.

تَهَاوَى الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا يىقىلدى.

تَهَاوِيْلُ: رەڭمۇ رەڭ، رەڭدار.

تَهَاوِيْلُ الرَّبِيْعِ: باھارنىڭ خىلمۇ خىل كۆركەم مەنزىرىلىرى.

تَهَبَّبَ يَتَهَبَّبُ تَهَبُّبًا الثَّوْبُ: چىرىدى، يىرتىلدى.

تَهَبَّلَ يَتَهَبَّلُ تَهَبُّلًا: كەسىپ قىلدى.

تَهَبَّلَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى، پۇرسەتنى چىڭ تۇتتى.

تَهَتَّكَ يَتَهَتَّكُ تَهَتُّكًا: پارچىلاندى، يىرتىلدى؛ يولدىن چىقتى، بۇزۇلۇپ كەتتى.

تَهَتَّكَ فِي سُلُوكِهِ: يۈرۈش - تۇرۇشىدا ھاياسىزلىق قىلدى.

تَهَتَّكَ الشَّخْصُ: نومۇسسىزلىق قىلدى، شەرمەندىلىك قىلدى، رەسۋا بولدى.

تَهَتَّكَ السِّكِّيرُ: مەست ئۇياتسىزلىق قىلدى.

تَهَتَّكَ فِي الْبِطَالَةِ: ئىشسىزلىقتىن ئۆزىنى تاشلىۋەتتى.

تَهَتُّكٌ: نومۇسسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، شەرمەندىلىك، رەسۋالىق؛ شەھۋانىيلىق؛ بۇزۇقلۇق.

تَهْتَهَ يُتَهْتِهُ تَهْتَهَةً: ئىككىلەندى (يالغان ئىش ئۈستىدە)

تَهَجَّأَ يَتَهَجَّأُ تَهَجُّأً الْكَلِمَةَ: ھەجىلەپ ئوقۇدى، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّدَ يَتَهَجَّدُ تَهَجُّدًا الرَّجُلُ: كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇدى.

«وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ» «قۇرئان»: ساڭا نەپلە (ئىبادەت) بولۇشى ئۈچۈن، كېچىنىڭ بىر قىسمىدا (ناماز ئوقۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا) ئويغانغىن.

تَهَجُّدٌ: كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇماق.

تَهَجَّرَ يَتَهَجَّرُ تَهَجُّرًا الشَّخْصُ: چۈش ۋاقتىدا ماڭدى، قاتتىق ئىسسىقتا ماڭدى.

تَهَجَّمَ يَتَهَجَّمُ تَهَجُّمًا عَلَى: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى؛ تىللاپ سېسىتىۋەتتى.

تَهَجَّمَ الزَّائِرُ عَلَى: ئۇشتۇمتۇت زىيارەتكە كەلدى، تۇساتتىن يوقلاپ كەلدى.

تَهَجَّى يَتَهَجَّى تَهَجِّيًا: ھەجىلىدى، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّى الْحُرُوفَ: تاۋۇشلارنى چىقاردى، ھەرپلەرنى قوشۇپ ئوقۇدى.

تَهَجَّى الْقُرْآنَ: قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگەندى.

تَهَجٍّ: تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇماق، ھەجىلىمەك؛ تاۋۇش بەلگىلىرى.

كِتَابُ التَّهَجِّي: ئېلىپبە كىتابى.

حُرُوفُ التَّهَجِّي: ئېلىپبە ھەرپلىرى (ا.ب.
ت.ث.ج.ح.خ.د.ذ.ر.ز.س.ش.ص.ض.ط.
ظ.ع.غ.ف.ق.ك.ل.م.ن.ه.و.ي)

تَهْجِيَةٌ: تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇش، ھەجىلەمەك؛ تاۋۇش بەلگىلىرى.

تَهْجِيَةُ الْحُرُوفِ: تەلەپپۇز قىلماق، تاۋۇش چىقارماق، تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇماق، ھەجىلىمەك.

تَهْجِينٌ: شالغۇتلاشتۇرۇش، ئارغۇنلاشتۇرۇش.

تَهْدِئَةٌ: تىنچلاندۇرماق، پەسكويغا چۈشۈرمەك.

تَهْدِئَةُ الْخَوَاطِرِ: تەسەللىي بەرمەك، كۆڭۈلنى تىنچىتماق.

تَهَدَّبَ يَتَهَدَّبُ تَهَدُّبًا الْأَغْصَانُ: شاخلار لىڭشىدى، نوتىلار ئىرغاڭلىدى.

تَهَدَّبَتِ الْعَيْنُ: كۆز كىرپىكلىك بولدى.

تَهَدَّجَ يَتَهَدَّجُ تَهَدُّجًا: تىترىدى.

تَهَدَّجَ صَوْتُهُ مِنَ الْخَوْفِ: قورقۇنچتىن ئاۋازى تىترەپ چىقتى.

تَهَدَّجَ الْقَوْمُ عَلَى فُلَانٍ: ئارتۇقچىلىقنى بايان قىلدى.

تَهَدَّدَ يَتَهَدَّدُ تَهَدُّدًا: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

«تَهَدَّدَهُ بِالسِّجْنِ»: ئۇنى قاماقتا ئالماق بولۇپ قورقۇتتى.

تَهَدَّلَ يَتَهَدَّلُ تَهَدُّلًا: تۆۋەن چۈشتى، ساڭگىلادى.

تَهَدَّلَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىرى ساڭگىلىدى.

«تَهَدَّلَ الشَّعْرُ»: چاچ ساڭگىلىدى.

تَهَدَّمَ يَتَهَدَّمُ تَهَدُّمًا: غولىدى، ئۆرۈلدى، يىقىلدى؛ ۋەيران بولدى، يوقالدى.

تَهَدَّمَ الْبِنَاءُ: بىنا ئاستا ـ ئاستا خاراب بولدى، بىنا يىقىلدى.

«تَهَدَّمَ سُورُ الْمَدِينَةِ»: شەھەر سېپىللىرى ۋەيران بولدى.

تَهَدُّمٌ: غۇلىماق، ئۆرۈلمەك، يىقىلماق.

تَهَدُّمُ الْقُوَى: ئاجىزلاشماق، ھالسىزلانماق.

تَهَدَّى يَتَهَدَّى تَهَدِّيًا: يول تاپتى، ھىدايەت تاپتى.

تَهْدِيدٌ ج تَهْدِيدَاتٌ: تەھدىت سالماق، قورقۇتماق، ئەندىشىگە سالماق.

اَلتَّهْدِيدُ الذَّرِّيُّ: ئاتوم پوپوزىسى.

تَهْدِيدَاتٌ بِضَرْبِ مَوَاقِعِ الْفِدَائِيِّينَ: پىدائىيلار بازىسىغا ھۇجۇم قىلىش بىلەن تەھدىت سالماق.

تَهْدِيدِيٌّ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

بَيَانٌ عَسْكَرِيٌّ تَهْدِيدِيٌّ: تەھدىت خاراكتېرلىك ھەربىي باياناتى.

مُكَالَمَةٌ هَاتِفِيَّةٌ تَهْدِيدِيَّةٌ: قورقۇتۇش خاراكتېرلىق تېلېفون سۆزى.

تَكَلَّمَ بِلَهْجَةٍ تَهْدِيدِيَّةٍ: قورقۇتۇش تەلەپپۇزىدا سۆزلىدى.

تَهْدِيمٌ: بۇزماق، خاراب قىلماق، چېقىۋەتمەك.

تَهَذَّبَ يَتَهَذَّبُ تَهَذُّبًا الرَّجُلُ: تەربىيىلىك بولدى، مەدەنىيەتلىك بولدى.

تَهَذَّبَ الشَّجَرُ: دەرەخ قىرقىلدى، دەرەخ پۇتالدى.

تَهْذِيبٌ: تەلىم بەرمەك، تەربىيىلىمەك؛ تۈزەتمەك، ئۆزگەرتمەك.

تَهْذِيبِيٌّ: تەربىيىۋى، تەلىم ـ تەربىيىگە ئائىت.

عَمَلٌ تَهْذِيبِيٌّ تَرْبَوِيٌّ: تەلىم ـ تەربىيە خىزمەتى.

فَتْرَةٌ إِذَاعِيَّةٌ تَهْذِيبِيَّةٌ: رادىئو تەلىم ـ تەربىيە ئاڭلىتىش ۋاقتى.

تَهْذِيبُ اللِّحْيَةِ: ساقال ياسىماق.

تَهَرَّأَ يَتَهَرَّأُ تَهَرُّؤًا اللَّحْمُ: گۆش پىشىپ سۆڭەكتىن ئاجراپ كەتتى.

تَهَرَّبَ يَتَهَرَّبُ تَهَرُّبًا: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى قاچۇردى، قېچىپ كەتتى.

تَهَرْبَدَ يَتَهَرْبَدُ تَهَرْبُدًا: تىتىلىپ كەتتى، تىتمىلىتالاڭ بولۇپ كەتتى.

تَهَرَّى يَتَهَرَّى تَهَرِّيًا: كالتەكلەندى، كالتەك بىلەن ئۇردى.

تَهْرِيبٌ: قاچۇرۇۋەتمەك، قېچىشقا كۈشكۈرتمەك.

تَهْرِيبُ الْأَشْيَاءِ الْمَحْجُوزَةِ: ئوغرىلىقچە ئۆتكۈزمەك، (مەنئى قىلىنغان نەرسىنى ئوغرىلىقچە ئۆتكۈزمەك)

تَهْرِيبٌ مِنَ الْجُمْرُكِ: تەكەسچىلىك قىلماق، تاموژنىدىن يوشۇرۇن ئۆتكۈزمەك.

تَهَزَّأَ يَتَهَزَّأُ تَهَزُّؤًا بِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، كۆزگە ئىلمىدى، مەنسىتمىدى، كەمسىتتى.

تَهَزَّزَ يَتَهَزَّزُ تَهَزُّزًا الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، تەتردى.

تَهَزَّمَ يَتَهَزَّمُ تَهَزُّمًا الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلدى، بىنا يىقىلدى، پارچىلاندى.

تَهَزَّمَتِ الْقَوْسُ: ئوقيا ۋىژىلىدى، ئوقيا ۋىڭىلىدى.

تَهَزْهَزَ يَتَهَزْهَزُ تَهَزْهُزًا الشَّيْءُ: كۆڭلى يايراپ كەتتى، خۇشاللاندى.

تَهَزْهَزَ إِلَيْهِ قَلْبُهُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى.

تَهْزِيمٌ: زەيىنەك غۇڭۇلدىغان ئاۋازى.

تَهَشَّمَ يَتَهَشَّمُ تَهَشُّمًا الشَّيْءُ: سۇندى، پاچاقلاندى.

«تَهَشَّمَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرِمِنْ شِدَّةِ الرِّيَاحِ»: قاتتىق بوراندىن دەرەخنىڭ شاخلىرى ئۇششۇتۇلۇپ كەتتى.

تَهَصَّرَ يَتَهَصَّرُ تَهَصُّرًا: ساڭگىلىدى.

تَهَصَّرَتْ أَغْصَانُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىرى ساڭگىلىدى.

تَهَفْهَقَ يَتَهَفْهَقُ تَهَفْهُقًا: غۇنچە بوي بولدى، زىلۋا بولدى.

تَهَكَّمَ يَتَهَكَّمُ تَهَكُّمًا فُلاَنًا: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

تَهَكَّمَ الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

تَهَكَّمَ الرَّجُلُ: مەسخىرە قىلدى، مازاق قىلدى.

تَهَكَّمَ عَلَى فُلاَنٍ: قاتتىق غەزەپلەندى.

تَهَكَّمَ الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

تَهَكَّمَ فُلاَنٌ: نەغمە قىلدى، ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

تَهَكَّمَ عَلَى الْأَمْرِ الْفَائِتِ: ئۆتكەن ئىشقا پۇشايمان قىلدى، ئۆتكەن ئىشقا ئۆكۈندى.

تَهَكُّمٌ: مەسخىرە قىلماق، ھەجۋى قىلماق، مازاق قىلماق؛ قاتتىق غەزەپلەنمەك.

يَتَهَكَّمُ: مەسخىرە قىلىپ، مازاق قىلىپ، كىنايە قىلىپ.

تَهَكُّمِيٌّ: مەسخىرىلىك، كىنايىلىك.

شِعْرٌ تَهَكُّمِيٌّ: ساتىرا شېئىر.

خُطَبٌ تَهَكُّمِيَّةٌ: مەسخىرە خاراكتېرلىك نۇتۇق.

تَهْلُكَةٌ: ھالاكەت؛ ھالاك بولماق.

«وَلاَتُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» (قرآن): ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار.

تَهَلَّلَ يَتَهَلَّلُ تَهَلُّلاً السَّحَابُ بِالْبَرْقِ: بۇلۇت چاقماق بىلەن يورۇپ كەتتى.

تَهَلَّلَ الْوَجْهُ فَرَحًا: چىرايى خۇشاللىقتىن ئېچىلىپ كەتتى.

تَهَلُّلٌ: خۇشال بولماق، خۇشاللىق.

تَهَلْهَلَ يَتَهَلْهَلُ تَهَلْهُلاً: يىرىلدى، دەزكەتتى، بۇزۇلدى، يىرتىلدى.

تَهَلْهَلَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ چىرىگىلى باشلىدى.

تَهْلِيلٌ: ئالقىشلىماق، باريكاللا ئېيتماق، تەنتەنە قىلماق؛ تەسبىھ ئېيتماق؛ «لاَإِلَهَ إِلاَّاللَّهُ» دېمەك.

تُهْمَةٌ ج تُهَمَاتٌ: تۆھمەت، بوھتان.

تَهِمَ يَتْهَمُ تَهَمًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

تَهْمِيمٌ: ئەللەي ناخشىسى.

تَهْمِيمَةٌ: ئەللەي، ئەللەي ناخشىسى، بۆشۈك قوشىقى.

تَهْنِئَةٌ ج تَهَانِئُ: تەبرىكلىمەك، قۇتلۇقلىماق، ھال سورىماق؛ بەخت ـ سائادەت؛ خۇشاللىق.

تَهْنِئَةٌ بِالزَّوَاجِ: توينى تەبرىكلەش.

تَهَنْدَمَ يَتَهَنْدَمُ تَهَنْدُمًا: ياساندى، پەرداز قىلدى.

تَهَنَّأَ يَتَهَنَّأُ تَهَنُّؤًا الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى، شادلاندى.

تَهَنَّأَ فُلَانٌ: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

«تَهَنَّأَ بِزِيَارَةِ قَبْرِ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش بىلەن خۇشاللاندى.

تَهَوَّدَ يَتَهَوَّدُ تَهَوُّدًا: يەھۇدىي دىنىغا كىردى، يەھۇدىي بولدى.

تَهَوَّرَ يَتَهَوَّرُ تَهَوُّرًا الشَّخْصُ: شىددەت بىلەن تاشلاندى، ھۇجۇم قىلدى؛ قارامىلىق قىلدى.

تَهَوَّرَ فِي الْكَلَامِ: يېنىكلىك قىلدى، پەلەپەتىش گەپ قىلدى.

تَهَوَّرَ الْبِنَاءُ: بىنا بۇزۇلدى، بىنا ئۆرۈلدى.

تَهَوَّرَ الْوَقْتُ: ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

تَهَوَّرَ الشَّخْصُ عَلَى غَيْرِهِ: باشقىلارغا يېنىكلىك بىلەن چېقىلدى.

تَهَوُّرٌ: يېنىكلىك قىلماق، شاللاقلىق قىلماق، تەۋەككۈلچىلىق قىلماق.

تَهَوَّسَ يَتَهَوَّسُ تَهَوُّسًا الشَّخْصُ: سەۋدايى بولۇپ قالدى، نېرۋىسىدىن ئازدى، ئېلىشىپ قالدى.

تَهَوَّمَ يَتَهَوَّمُ تَهَوُّمًا: مۈگىدىدى، ئۈيقۇسىرىدى.

تَهْوِيلٌ: قورقۇتماق، ھەيۋە قىلماق؛ مۇبالىغە قىلماق.

تَهْوِيلُ الْمُسْتَعْمِرِ لِلْمُوَاطِنِينَ: مۇستەملىكىچىلەرنىڭ پۇقرالارغا قىلغان تەھدىت.

تَهْيِيمٌ: جاۋابكار؛ جىنايەت گۇماندارى.

تَهَيَّأَ يَتَهَيَّأُ تَهَيُّؤًا: تەييارلاندى، ھازىرلاندى.

تَهَيَّأَ لِلسَّفَرِ: سەپەرگە تەق بولدى.

تَهَيَّأَ الشَّيْءُ لِلشَّخْصِ: ئىمكانىيەت يارىتىلدى.

تَهَيَّأَتْ لَهُ فُرْصَةُ النَّجَاحِ: ئۇنىڭغا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ئىمكانىيىتى يارىتىپ بېرىلدى.

تَهَيَّبَ يَتَهَيَّبُ تَهَيُّبًا: قورقتى، ۋەھىمىگە چۈشتى، ئەنسىرىدى، ئەيمەندى، ھېيىقتى.

تَهَيَّبَ الطَّالِبُ مُدِيرَ الْمَعْهَدِ: ئوقۇغۇچى ئىنستىتۇت مۇدىرىدىن ھېيىقتى.

تَهَيَّبَهُ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەت ـ ئىكرام بىلدۈردى.

تَهَيَّجَ يَتَهَيَّجُ تَهَيُّجًا: روھلاندى، ھاياجانلاندى، قوزغالدى.

تَهَيَّجَ الْمُتَظَاهِرُونَ: نامايىشچىلار قوزغالدى.

تَهَيُّجٌ: قوزغالماق، ھاياجانلانماق؛ غەزەپلەنمەك؛ ياللۇغلانماق، ئوت ئالماق.

اَلتَّهَيُّجُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابىي ھەرىكەت.

تَهْيِيجٌ: قوزغىماق، قوزغاتماق، ھەرىكەتلەندۈرمەك.

تَهَيَّرَ يَتَهَيَّرُ تَهَيُّرًا: يىقىلدى، ئۆرۈلدى، غۇلىدى.

تَوَاءَمَ يَتَوَاءَمُ تَوَاؤُمًا الشَّيْئَانِ: بىر ـ بىرىگە ماسلاشتى، بىر ـ بىرىگە ئۇيغۇن كەلدى.

تَوَاءَمَ الْغِنَاءُ: ناخشا ماس كەلدى.

تَوَاءَمَ الْفَتَيَاتُ: قىزلار بىر ـ بىرىگە ماس كەلدى.

تَوَاتُرٌ: داۋاملىق، ئارقا ـ ئارقىدىن، كەينى كەينىدىن، ئۈزلۈكسىز، تۇتاشقان، ئۇلاشقان.

تَوَاتُرُ الْأَلْفَاظِ: سۆزلەرنىڭ كۆپ قوللىنىلىشى.

اَلتَّوَاتُرُ يُفِيدُ الْقَطْعَ: كۆپچىلىكتىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس قەتئىيلىكنى بىلدۈرىدۇ.

عَلَى التَّوَاتُرِ: ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق، ئۇدا، كەينى-كەينىدىن، ئارقا- ئارقىدىن، ئارقىمۇئارقا، بىر تۇتاش.

تَوَاثَبَ يَتَوَاثَبُ تَوَاثُبًا: سەكرىدى، ئاتلىدى، ھالقىدى، سەكرەپ ئىلگىرىلىدى؛ سەكرەشتى، ھالقىشتى.

تَوَاجَدَ يَتَوَاجَدُ تَوَاجُدًا: ياخشى كۆردى، كۆڭلى چۈشتى، يالغاندىن مۇھەببەت ياكى قايغۇسىنى ئىزھار قىلدى؛ تېپىلدى، بايقالدى.

تَوَاجَهَ يَتَوَاجَهُ تَوَاجُهًا: دوقۇرۇشۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى، دىدار كۆرۈشتى، بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تۇردى.

تَوَادَّ يَتَوَادُّ تَوَادًّا: دوست بولۇشتى، دوستلاشتى، ئۆزئارا دوستلۇق ئورناتتى.

تَوَادٌّ: ئىناق ئۆتۈشمەك، كۆڭۈللۈك ئۆتمەك، دوست بولۇشماق.

«مَثَلُ الْمُؤْمِنِيْنَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ» «حديث»: مۆمىنلەر ئۆزئارا دوستلىشىشتا ۋە ئۆزئارا كۆيۈنۈشتە ۋە ئۆزئارا ھەمكارلىشىشتا خۇددى بىر تەنگە ئوخشايدۇ.

تَوَادَعَ يَتَوَادَعُ تَوَادُعًا الْقَوْمُ: ۋىدالاشتى، خوشلاشتى.

تَوَارَثَ يَتَوَارَثُ تَوَارُثًا الشَّيْءَ الْقَوْمُ: ئەۋلادمۇ ئەۋلاد مىراسخور بولۇشتى.

تَوَارَثَ الْقَوْمُ: بەزىسى بەزىسىدىن مىراس ئالدى.

تَوَارَثَتْهُ الْحَوَادِثُ: ئۇ كەينى - كەينىدىن ھادىسىلەرگە يولۇقتى.

تَوَارُثٌ «فِي عِلْمِ الْحَيَاةِ»: ئىرسىيەت، ئۇدۇم.

تَوَارُثُ زُرْقِيَّةِ الْعُيُونِ: كۆك كۆزلۈك ئۇدۇمى.

تَوَارَدَ يَتَوَارَدُ تَوَارُدًا الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَوَارَدَتِ الْأَخْبَارُ: خەۋەرلەر كەينى - كەينىدىن يېتىپ كەلدى.

تَوَارُدُ الْخَوَاطِرِ: ئالدىنئالا كېلىشىۋالمىغان پىكىرلەرنىڭ ئوخشاپ قېلىشى.

تَوَارَدَ الشَّاعِرَانِ: ئىككى شائىرنىڭ شېئىرىدىكى ئىككى مەزمۇن تاسادىپىي ئوخشاش بولۇپ قالدى.

تَوَارَى يَتَوَارَى تَوَارِيًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇندى، كۆزدىن غايىب بولدى.

«حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ» «قرآن»: ئۇلار (كۆزۈمدىن) غايىب بولغىچە (ئۇلارنى كۆزدىن كەچۈرۈش) بىلەن بولدۇم.

تَوَارَى فِي الضَّبَابِ: تۇمانغا يوشۇرۇندى، تۇماندا قالدى.

تَوَارَى الْقَمَرُ عَنِ الْأَنْظَارِ: ئاي كۆزلەردىن يوشۇرۇندى.

«تَمِيْلُ الشَّمْسُ نَحْوَ الْمَغِيْبِ، وَيَتَوَارَى عَنَّا نُورُهَا»: قۇياش كۇن پېتىشقا قىيسايماقتا، ئۇنىڭ نۇرى بىزدىن يوشۇرۇنماقتا.

تَوَازَنَ يَتَوَازَنُ تَوَازُنًا: تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى، تەڭپۇڭ بولدى.

تَوَازُنٌ: تەڭلەشمەك، باراۋەر بولماق، تەڭپۇڭلاشماق.

تَوَازُنُ الْقُوَى: كۈچلەرنىڭ تەڭپۇڭلىقى.

تَوَازُنٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي تەڭپۇڭلۇق.

فَقَدَ تَوَازُنَهُ: تەڭپۇڭلۇقنى يوقاتتى.

عِلْمُ تَوَازُنِ الْمَوَائِعِ: ئاقار جىسىملار ستاتىستىكىسى.

عِلْمُ تَوَازُنِ الْقُوَى: ستاتىستىكا.

تَوَازُنُ الْقُوَى الدُّوَلِيَّةِ: خەلقئارا كۈچ تەڭپۇڭلۇقى.

تَوَازُنُ الْعَقْلِ: سالماق، تەمكىن، خاتىرجەم، خىرامان، تىنىچ.

«تَوَازُنٌ بَيْنَ الدَّخْلِ وَالصَّرْفِ»: كىرىم - چىقىمنىڭ تەڭپۇڭلۇقى.

تَوَازَى يَتَوَازَى تَوَازِيًا الشَّيْئَانِ: تەڭ كېلىشتى، بىر - بىرىگە تەڭ كەلدى، تەڭپۇڭ بولدى.

تَوَازٍ: تەڭ دەرىجىلىك، تەڭمۇ تەڭ، تەڭ يۈرگۈزمەك، بىللە يولغا قويماق، ياندىشىپ ماڭماق.

تَوَاشَجَ يَتَوَاشَجُ تَوَاشُجًا الشَّيْءُ: گىرەلىشىپ كەتتى، يۆگىشىپ كەتتى.

تَوَاشَجَتْ عُرُوقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ يىلتىزلىرى چىرمىشىپ كەتتى.

تَوَاصَلَ يَتَوَاصَلُ تَوَاصُلاً: ئالاقىلەشتى، ئالاقە باغلاشتى، مۇناسىۋەت قىلىشتى، كەلدى - باردى قىلدى، داۋاملاشتى.

تَوَاصَلَ الشَّخْصَانِ: بىرلەشتى، كەلدى - باردى قىلدى، ئالاقىلەشتى.

تَوَاصَلَتِ الدُّرُوسُ فِي الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتتا دەرسلەر داۋاملاشتى.

تَوَاصُلٌ: ئالاقىلەشمەك، كەلدى - باردى قىلماق.

تَوَاصَى يَتَوَاصَى تَوَاصِيًا: ئۆز ئارا تەۋسىيە قىلىشتى، ئۆز ئارا تونۇشتۇرۇشتى.

«وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ» «قرآن»: ئۆزئارا سەۋر قىلىشقا تەۋسىيە قىلىشتى، ئۆزئارا مەرھەمەت قىلىشقا تەۋسىيە قىلىشتى.

تَوَاضَعَ يَتَوَاضَعُ تَوَاضُعًا: كەمتەر بولدى، كىچىك پېئىل بولدى.

تَوَاضَعَ الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى.

تَوَاضَعَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ئويمان بولدى.

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ: ئاللاھ ئالدىدا كەمتەر بولغان كىشىنىڭ مەرتىۋىسىنى ئاللاھ يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.

تَوَاضُعٌ: كەمتەر بولماق، كىچىك پېئىل بولماق.

تَوَاطَأَ يَتَوَاطَأُ تَوَاطُأً الْقَوْمُ عَلَى الْأَمْرِ: بىرلىككە كەلدى، ئىتتىپاقلاشتى.

تَوَاطَئَةٌ عَلَى الْأَمْرِ: مۇۋاپىقلاشتۇردى، بىرلىككە كەلتۈردى.

تَوَاطَأَ الْمَرْأَةَ: جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشتى.

تَوَاطُؤٌ: تىل بىرىكتۈرمەك، گېپىنى بىر قىلىۋالماق.

تَوَاطَسَ يَتَوَاطَسُ تَوَاطُسًا الْمَوْجُ: دولقۇن ئۆركەشلىدى.

تَوَاطَسَ الْقَوْمُ: قەۋم قىستاشتى.

تَوَاعَدَ يَتَوَاعَدُ تَوَاعُدًا الْقَوْمُ: ۋەدىلەشتى، ۋەدە قىلىشتى.

«وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ» (قرآن): (مۇشرىكلار بىلەن ئۇچرىشىشنى) ۋەدىلەشكەن بولساڭلار، سىلەر (ئۆزۈڭلارنىڭ ئازلىقىنى، مۇشرىكلارنىڭ كۆپلىكىنى كۆرۈپ) ئەلۋەتتە بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلغان بولاتتىڭلار.

تَوَافَدَ يَتَوَافَدُ تَوَافُدًا: ئارقىمۇ ئارقا يېتىپ كەلدى.

تَوَافَرَ يَتَوَافَرُ تَوَافُرًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كېڭەيدى.

تَوَافَرَ الْمَالُ: مال - دۇنيا تولۇق بولدى، كۆپەيدى.

تَوَافَقَ يَتَوَافَقُ تَوَافُقًا الْقَوْمُ: ئىتتىپاقلاشتى، قوشۇلۇشتى، ئۆز ئارا ياردەم قىلىشتى.

تَوَافَقُوا فِي الْأَمْرِ: پىكىر بىرلىككە كەلدى، پىكىر بىرلىكىگە كېلىشتى.

تَوَافُقٌ: بىرلىك، بىردەكلىك، مۇناسىپ، ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك.

تَوَافَى يَتَوَافَى تَوَافِيًا الْقَوْمُ: ھەممە تولۇق كەلدى.

تَوَاقَحَ يَتَوَاقَحُ تَوَاقُحًا الشَّخْصُ: يۈزى قېلىن بولۇۋالدى.

تَوَاقَعَ يَتَوَاقَعُ تَوَاقُعًا الْخُصُومُ: ئۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

تَوَاقَفَ يَتَوَاقَفُ تَوَاقُفًا فِي الْحَرْبِ: قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى تۇردى، قارشىلاشتى.

تَوَاكَلَ يَتَوَاكَلُ تَوَاكُلًا الْقَوْمُ: بىر - بىرىگە تايىنىشتى.

تَوَاكَلَ الْقَوْمُ عَلَى فُلَانٍ: ياردەم قىلدى.

تَوَاكُلٌ: ئۆزئارا تايانماق.

تَوَالَدَ يَتَوَالَدُ تَوَالُدًا: كۆپەيدى، كېڭەيدى، ئۆزئارا نەسىل قالدۇرۇشتى.

تَوَالَفَ يَتَوَالَفُ تَوَالُفًا الْقَوْمُ: ئىناق بولدى، يېقىن بولۇشتى، ئۆزئارا ئامراق بولۇشتى.

تَوَالَى يَتَوَالَى تَوَالِيًا الشَّيْءُ: ئەگەشتى، داۋاملاشتى، ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

تَوَالَتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ: كەلگۈلۈك ئۇنىڭغا ئارقىدىن كەلدى.

تَوَالَتِ السَّنَوَاتُ: يىللار بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەلدى.

تَوَالٍ: ئارقىسىدىكى، ئەگەشكۈچى، ئىككىنچى بولۇپ كەلگۈچى، ئارقىمۇ ئارقا.

تَوَالٍ مِنَ النُّجُومِ وَالْأُمُورِ: ئاخىرىدىكىلەر، ئاياغدىكىلەر.

تَوَامَقَ يَتَوَامَقُ تَوَامُقًا الرَّجُلَانِ: دوستلاشتى، دوست بولۇشتى، يېقىن بولۇشتى.

تَوَانَى يَتَوَانَى تَوَانِيًا فِي عَمَلِهِ: سۇسلۇق قىلدى، بوشاپ كەتتى، سۆرەلمىلىك قىلدى.

تَوَانٍ: كېچىكمەك، كەينىگە سۈرمەك؛ سەل قارىماق، سۆرەلمىلىك قىلماق.

بِغَيْرِ تَوَانٍ: بوشاشماستىن، تەخىر قىلماستىن.

تَوَاهَبَ يَتَوَاهَبُ تَوَاهُبًا: ئۆزئارا سوۋغات بېرىشتى.

تَوْءَمٌ ج تَوَائِمُ و تُؤَامُ م تَوْأَمَةٌ: قوشكېزەك.

تَوْءَمٌ سِيَامِيٌّ: بەدىنى بىر - بىرىگە تۇتاش قوشكېزەك بالا.

اَلتَّوْأَمَانِ: بىر جۈپ قوشكېزەك.

تَوْأَمَانِ: ئۇ ئىككىسى قوشكېزەك.

تَوْبَةٌ: تۆۋە قىلماق، گۇناھىدىن قول ئۈزمەك، ئۆكۈنمەك، پۇشايمان قىلماق.

«وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ» (قرآن):

ئاللاھ بەندىلىرىدىن تەۋبىنى قوبۇل قىلىدۇ.

تَوْبَلَ يَتَوْبِلُ تَوْبَلَةً الطَّعَامَ: تاماققا دورا - دەرمەك قوشتى.

تَوْبِيخٌ: مالامەت قىلماق، ئەيىبلىمەك.

تُوتٌ: قىبتى يىلىنىڭ ئاي بېشى.

تُوتٌ. تُوتَةٌ. تُوتَاتٌ: ئۈجمە.

تُوتٌ أَحْمَرُ أَوْ شَامِيٌّ: قارا ئۈجمە.

تُوتٌ أَبْيَضُ: ئاق ئۈجمە.

تُوت عنخ آمون: مىلادىدىن 14 ئەسىر بۇرۇن ئۆتكەن قەدىمكى مىسىر پىرئەۋنلىرىدىن بىرىنىڭ نامى.

تَوَتَّرَ يَتَوَتَّرُ تَوَتُّرًا: چىڭىدى، جىددىيلەشتى.

تَوَتَّرَتِ الْعَلَائِقُ: جىددىيلەشتى.

تَوَتَّرَ الْعَصَبُ: نېرۋا جىددىيلەشتى، نېرۋا چىچىلدى.

تَوَتُّرٌ: جىددىيلىك، جىددىيلەشمەك.

اَلتَّوَتُّرُ: ئېلېكتىر بېسىمى.

خَطٌّ عَالِي التَّوَتُّرِ: يۇقىرى بېسىملىق توك لىنىيىسى.

أَسْلَاكٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ ذَاتُ تَوَتُّرٍ عَالٍ: يۇقىرى بېسىملىق توك سىمى.

تَوَثَّبَ يَتَوَثَّبُ تَوَثُّبًا عَلَيْهِ فِي أَرْضِهِ: زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى، تارتىۋالدى.

تَوَثَّبَ عَلَى: شىددەت بىلەن ئېتىلدى، بىردىنلا تاشلاندى، ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

تَوَثَّقَ يَتَوَثَّقُ تَوَثُّقًا: مۇستەھكەملەندى، پۇختىلاندى.

تَوَثَّقَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: خاتىرجەم ئىشلىدى، كۆڭلى توق بولدى.

تَوَثَّقَتِ الْعُقْدَةُ: توقۇناق چىڭىدى.

تَوْثِيقٌ: پۇختىلىماق، مۇستەھكەملىمەك، چىڭىتماق.

تَوْثِيقُ الدُّيُونِ: قەرزنى ھۆججەتلەشتۈرمەك.

تَوَجَّبَ يَتَوَجَّبُ تَوَجُّبًا: كۈنىگە بىر ۋاق تاماق يېدى.

تَوَجَّبَ الْأَمْرُ: بولۇشى مۇقەررەر بولدى، بولۇشى زۆرۈر بولدى.

تَوَجَّدَ يَتَوَجَّدُ تَوَجُّدًا بِهِ: ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى، قىزغىن سۆيدى.

تَوَجَّدَ لَهُ: ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى.

تَوَجَّسَ يَتَوَجَّسُ تَوَجُّسًا الشَّخْصُ: يوشۇرۇن ئاۋاز ئاڭلىدى.

تَوَجَّسَ الصَّوْتَ: قورقۇپ ئاڭلىدى، غال - غال تىترىدى، دەھشەتلىك ۋەھىمە ئىچىدە قالدى.

تَوَجَّسَتِ الْأُذُنُ: شەپىنى ئاڭلىدى.

تَوَجَّسَ مِنْهُ شَرًّا: تەشۋىشلەندى.

تَوَجُّسٌ: گۇمانلىنىپ خەۋپسىرەش، تەشۋىش قىلىش.

تَوَجَّعَ يَتَوَجَّعُ تَوَجُّعًا الشَّخْصُ: شىكايەت قىلدى، ھال ئېيتتى، دادلىدى.

تَوَجَّعَ الشَّخْصُ لِفُلَانٍ مِمَّا نَزَلَ بِهِ: پالانىغا ئىچىنى ئاغرىتتى.

«تَوَجَّعَ الصَّدِيقُ لِصَدِيقِهِ مِنْ فُقْدَانِ ابْنِهِ»: دوست دوستىنىڭ ئوغلىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىگە ئىچىنى ئاغرىتتى.

تَوَجَّهَ يَتَوَجَّهُ تَوَجُّهًا إِلَيْهِ: يۈزلەندى، باردى، كەتتى.

«تَوَجَّهَ إِلَى الْأَمَاكِنِ الْمُقَدَّسَةِ»: مۇقەددەس جايلارغا باردى.

تَوَجَّهَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ بِطَلَبٍ: ئىلتىماس قىلدى.

«تَوَجَّهَتِ النِّقَابَةُ إِلَى الْحُكُومَةِ بِطَلَبَاتٍ مُعَيَّنَةٍ»: ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ھۆكۈمەتكە مۇئەييەن تەلەپلەرنى قويدى.

تَوْجِيهٌ ج تَوْجِيهَاتٌ: كۆرسەتمە، يوليورۇق، پەرمان؛ يۈزلەندۈرمەك.

اَلتَّوْجِيهُ (فِي الْبَلَاغَةِ): سۆزنى ئىككى خىل مەنە بېرىدىغان قىلىپ بايان قىلىش ۋە ئىپادىلەش (ئىستىلىستىكىدا)

عَجَلَةُ التَّوْجِيهِ: رول؛ ئايلىنىدىغان چىشلىق چاق.

تَوْجِيهٌ: يوليورۇق بەرمەك، كۆرسەتمەك، يۈزلەندۈرمەك.

تَوْجِيهٌ مِهَنِيٌّ: كەسپى كۆرسەتمە.

اَلتَّوْجِيهُ عَنْ بُعْدٍ: يىراقتىن كۆرسىتىش، يىراقتىن باشقۇرۇش، يىراقتىن كونترول قىلىش.

تَوْجِيهَاتُ الزَّعِيمِ: داھىنىڭ يوليورۇقى.

تَوْجِيهِيٌّ: نىشانلىق، كۆرسەتمىلىك، يۆنىلىشلىك، يوليورۇق خاراكتېرلىك.

اَلْفَصْلُ التَّوْجِيهِيُّ: تەييارلىق سىنىپ، تەييارلىق كۇرس.

آرَاءٌ تَوْجِيهِيَّةٌ: كۆرسەتمە خاراكتېرلىك توغرا پىكىرلەر.

اَلشَّهَادَةُ التَّوْجِيهِيَّةُ : تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

تَوْخٌ: تەييارلىق قىلماق.

تَوَحَّدَ يَتَوَحَّدُ تَوَحُّدًا: يالغۇز قالدى، يەككە ـ يېگانە بولدى، يېتىم قالدى، تەنها بولدى، بىر ئۆزى قالدى، مۇستەقىل قالدى؛ بويتاق يۈردى، تەنها ياشىدى.

تَوَحَّدَ الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: يالغۇز ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

تَوَحَّدَ بِرَأْيِهِ: پىكرىدە يالغۇز قالدى، يالغۇز بولۇۋالدى.

تَوَحَّدَهُ اللّٰهُ بِعِصْمَتِهِ: ئاللاھ ئۇنى پاناھىغا ئالدى، ئاللاھ ئۇنى قوغدىدى.

تَوَحَّدَ بِالْأَمْرِ: مۇستەقىل قىلدى، تەنها قىلدى، ئايرىم قىلدى؛ يالغۇز قىلدى، يەككە ـ يېگانە بولۇۋالدى، مۇستەقىل بولدى.

تَوَحَّدَهُ بِعِنَايَتِهِ: ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى، دىققەت ـ ئېتىبارىنى مەركەزلەشتۈردى.

تَوَحُّدٌ: يالغۇز، تەنها، يالغۇز، تەنهالىق؛ بىرلەشمەك، بىرلىككە كەلمەك.

تَوَحَّشَ يَتَوَحَّشُ تَوَحُّشًا: ياۋۇزلاشتى، ياۋايىلاشتى، ۋەھشىيلەشتى.

تَوَحَّشَ الْمَكَانُ: ئادەمزاتتىن خالى بولۇپ قالدى.

تَوَحُّشٌ: قوپاللىق، توڭلۇق، ۋەھشىيلىك، رەھىمسىزلىك، مەدەنىيەتسىزلىك.

تَوَحَّلَ يَتَوَحَّلُ تَوَحُّلاً الْمَكَانُ: لاي بولۇپ كەتتى، پاتقاق بولۇپ كەتتى.

تَوَحَّلَتِ الطَّرِيقُ إِثْرَ الْفَيَضَانَاتِ: كەلكۈندىن كېيىن يول پاتقاق بولۇپ كەتتى.

اَلتَّوْحِيدُ: ئاللاھنى يەككە ـ يېگانە، ھېچ شېرىكى يوق دەپ ئېتىقاد قىلماق؛ بىرلەشتۈرمەك، تەرتىپكە سالماق.

عِلْمُ التَّوْحِيدِ: تەۋھىد ئىلمى.

مَعَالِمُ التَّوْحِيدِ: مۇسۇلمانلارنىڭ مەسچىت قاتارلىق ئىبادەتگاھلىرى.

تَوَخَّى يَتَوَخَّى تَوَخِّيًا الْأَمْرَ: كۆزلىدى، دىلىغا پۈكتى، ئىنتىلدى.

تَوَخَّى طَرِيقَ الْخَيْرِ: ياخشىلىق يولىنى كۆزلىدى.

تَوَخَّى الْأَمْرَ: كۆڭلىگە پۈكتى.

تَوَدَّدَ يَتَوَدَّدُ تَوَدُّدًا: دوستلۇق ئىزهار قىلدى، ياخشى تەسىر قالدۇردى، ياخشى كۆرۈشنى ئىپادىلىدى.

تَوَدَّدَ الشَّخْصَ: دوستلۇقنى تىلىدى، دوستلۇق ئىزهار قىلدى.

تَوَدَّدَ إِلَى الشَّخْصِ: دوست بولۇشقا ھەرىكەتلەندى، دوستلۇقنى قولغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇندى.

تَوَدَّدَ إِلَيْهِ: مۇھەببەت ئىزهار قىلدى.

تَوْدِيعٌ: خوشلاشماق، ۋىدالاشماق.

«أَقَامَ مَأْدُبَةً لِتَوْدِيعِ فُلاَنٍ» : خوشلىشىش زىياپىتى ئۆتكۈزدى.

تَوْدِيعِيٌّ: خوشلىشىشلىك، ئۇزىتىشلىك، ۋىدالىشىش خاراكتېرلىك.

تُورٌ ج أَتْوَارٌ: پىيالە، قوتا، كىچىك قاچا؛ ئەلچى؛ ھورمۇن.

اَلتَّوْرَاةُ: تەۋرات (مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان كىتاب، يەھۇدىلارنىڭ مۇقەددەس كىتابى)

«إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَ نُورٌ» (قرآن): بىز ھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق، تەۋراتتا (توغرا يولغا يېتەكلەيدىغان) ھىدايەت ۋە نۇر بار.

أَهْلُ التَّوْرَاةِ: يەھۇدىلار، قەدىمكى ئىبرانىيلار.

تَوَرَّدَ يَتَوَرَّدُ تَوَرُّدًا: يېتىپ كەلدى، باردى.

تَوَرَّدَ الْخَدُّ: مەڭز قىزاردى، قىزىل گۈل رەڭگىگە كىردى.

تَوَرَّدَ الشَّيْءَ: هازىر قىلدى.

تَوَرَّطَ يَتَوَرَّطُ تَوَرُّطًا الشَّخْصُ: مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى، نىمىنى قىلىشنى بىلمەي قالدى، گاڭگىراپ قالدى.

تَوَرَّطَ فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشقا دۇچار بولدى، ئۇرۇشقا كىرىپ قالدى.

تَوَرَّطَتِ الدَّابَّةُ: هايۋان پېتىپ قالدى.

تَوَرَّعَ يَتَوَرَّعُ تَوَرُّعًا عَنْ كَذَا: ساقلاندى، خالى بولدى.

تَوَرَّعَ الشَّخْصُ مِنَ الْأَمْرِ: ساقلاندى، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

تَوَرَّمَ يَتَوَرَّمُ تَوَرُّمًا جِلْدُهُ: ئۇنىڭ تېرىسى ئىششىپ كەتتى، ئىششىدى.

تَوَرَّى يَتَوَرَّى تَوَرِّيًا عَنْهُ: يوشۇرۇندى.

تَوْرِيَةٌ: يوشۇرۇنماق، مۆكۈۋالماق، ئۆزىنى دالدىغا ئالماق.

تَوْرِيَةٌ «فِي عِلْمِ الْبَلَاغَةِ»: قوش مەنىلىك سۆز، كۆرۈنۈشتە باشقىنى دەپ، ئەسلى مەنىسىنى يوشۇرماق.

تَوْرِيَةٌ «فِي عِلْمِ الْمَنْطِقِ»: ئەگىتمە گەپ، ياپتا گەپ.

تَوْرِيَةٌ «فِي عِلْمِ الْبَدِيعِ»: يېقىن، يىراق ياكى ئاشكارا، يوشۇرۇن ئىككى مەنىگە دالالەت قىلىدىغان بىرەر سۆزنى كەلتۈرۈپ ئۇنىڭدىن ئىككىنچى مەنانى مەقسەت قىلماق.

تَوْرِيدٌ: سىرتتىن كىرگۈزۈش، ئىمپورت قىلىش.

تَوْرِيدُ الْبِضَاعَةِ: تاپشۇرۇۋالماق.

تَوْرِيدُ السِّلْعَةِ: ئىمپورت قىلماق.

تَوَزَّرَ يَتَوَزَّرُ تَوَزُّرًا الشَّخْصُ لَهُ: ئۇنىڭ ۋەزىرى بولدى، ئۇنىڭغا ۋەزىر بولدى.

تَوَزَّعَ يَتَوَزَّعُ تَوَزُّعًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، بۆلۈنۈپ كەتتى، ئايرىلىپ كەتتى.

تَوَزَّعَ الْقَوْمُ الشَّيْءَ بَيْنَهُمْ: تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

تَوَزَّعَ عَنْهُ الْأَفْكَارُ: پىكرى چېچىلىپ كەتتى.

تَوْزِيعٌ: تەقسىم قىلماق، بۆلمەك.

تَوْزِيعُ الْمَنْشُورَاتِ: تەشۋىقات ۋەرەقىسى تارقاتماق.

سُوءُ التَّوْزِيعِ: توغرا تەقسىم قىلماسلىق.

تَوْزِيعُ الْأَرْبَاحِ عَلَى الْمُسَاهِمِينَ: پايچىلارغا پايدىنى بۆلمەك.

تَوْزِيعُ الْجَوَائِزِ: مۇكاپات تارقاتماق.

تَوَسَّخَ يَتَوَسَّخُ تَوَسُّخًا الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەتلىشىپ كەتتى.

تَوَسَّخَ الشَّارِعُ: كوچا پاسكىنىلىشىپ كەتتى.

تَوَسَّدَ يَتَوَسَّدُ تَوَسُّدًا الْوِسَادَةَ: ياستۇق قويدى.

تَوَسَّدَ الثَّرَى: ئۆلدى، هالاك بولدى.

تَوَسَّدَ الْأَرْضَ: داق يەردە ئۇخلىدى.

تَوَسَّدَ الْحَائِطَ: تامغا يۆلەندى.

تَوَسَّدَ ذِرَاعَهُ: بىلىكىنى ياستۇق قىلدى.

تَوَسَّدَ الطِّفْلُ صَدْرَ أُمِّهِ: بوۋاق ئانىسىنىڭ مەيدىسىدە ئۇخلىدى.

تَوَسَّطَ يَتَوَسَّطُ تَوَسُّطًا الْقَوْمَ: ئوتتۇرىدا ئولتۇردى.

تَوَسَّطَ بَيْنَ النَّاسِ: ياراشتۇردى، ئەپلەشتۈردى، مۇرەسسە قىلدى.

تَوَسَّطَ بَيْنَهُمْ لِإِيقَافِ النِّزَاعِ: دە تالاشنى توختىتىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋاستىچىلىق قىلدى.

تَوَسَّطَ الشَّخْصُ بِهِ: ئۇنى ۋاستە قىلدى.

تَوَسَّعَ يَتَوَسَّعُ تَوَسُّعًا الشَّيْءُ: كېڭەيدى، كەڭ بولدى، زورايدى؛ ماس كەلدى، ئۇيغۇن بولدى.

تَوَسَّعَ فِي: ئاشۇردى، كۆپەيتتى، راۋاجلاندۇردى.

تَوَسَّعَ الْقَوْمُ فِي الْمَجْلِسِ: قەۋم كەڭتاشا ئولتۇرۇشتى.

تَوَسَّعَ الشَّخْصُ فِي الْعَطَاءِ: كۆپ بەردى.

تَوَسُّعٌ: كېڭەيمەك؛ قانات يايدۇرماق؛ كېڭەيمىچىلىك سۆزنى ئەسلى مەنىسىدىن كەڭ دائىرىدە ئىستېمال قىلماق.

اَلتَّوَسُّعُ الْإِسْتِعْمَارِيُّ: جاهانگىرلىكنىڭ كېڭەيمىچىلىكى.

تَوَسُّعٌ حَرْبِيٌّ: هەربىي كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةُ التَّوَسُّعِ فِي الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنى كېڭەيتىش سىياسىتى.

تَوْسِعَةٌ ج تَوْسِعَاتٌ: كېڭەيتمەك، كەڭ تۇتماق؛ مۇھلەت.

تَوْسِعَةُ الْبَيْتِ: ئۆينى كېڭەيتمەك.

مَنَحَهُ تَوْسِعَةً لِأَدَاءِ دَيْنِهِ: ئۇنىڭغا قەرزنى تۆلەش كە مۇھلەت بەردى.

تَوْسِيعِيٌّ: كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةٌ إِسْتِعْمَارِيَّةٌ تَوْسِيعِيَّةٌ: جاھانگىرلىكنىڭ كېڭەيمىچىلىك سىياسىتى.

اَلتَّوْسِيعِيَّةُ: كېڭەيمىچىلىك.

سِيَاسَةُ التَّوَسُّعِ الْإِقْلِيمِيِّ: رايون خاراكتېرلىك كېڭەيمىچىلىك سىياسىتى.

تَوَسَّلَ يَتَوَسَّلُ تَوَسُّلاً إِلَى اللّٰهِ بِعَمَلِهِ: ياخشى ئىش قىلىپ ئاللاھقا يېقىنچىلىق قىلدى، ساۋاپلىق ئىش قىلدى.

تَوَسَّلَ إِلَيْهِ بِكَذَا: ۋاسىتە قىلدى، ... بىلەن يېقىنچىلىق قىلدى.

تَوَسُّلٌ ج تَوَسُّلاَتٌ: يالۋۇرماق، ئۆتۈنمەك، ئىلتىجا قىلماق، دۇئا قىلماق.

تَوَسَّمَ يَتَوَسَّمُ تَوَسُّمًا: بەلگە سىپلىشنى تەلەپ قىلدى؛ ئىنچىكە كۆزەتتى، ئىنچىكە مۇلاھىزە قىلدى.

تَوَسَّمَ فِيهِ خَيْرًا: ئۇنىڭدىن ياخشىلىق كۈتتى.

تَوَشَّجَ يَتَوَشَّجُ تَوَشُّجًا الشَّيْءُ: گىرەلىشىپ كەتتى، يۆگىشىپ كەتتى.

تَوَشَّجَتْ عُرُوقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ يىلتىزلىرى چىرمىشىپ كەتتى.

تَوَشَّحَ يَتَوَشَّحُ تَوَشُّحًا بِكَذَا: ئېسىۋالدى، تاقىۋالدى، ئارتىۋالدى.

تَوَشَّحَ بِسَيْفِهِ: قىلىچ ئېسىۋالدى.

تَوَشْوَشَ يَتَوَشْوَشُ تَوَشْوُشًا الْقَوْمُ: پىچىرلاشتى، بەك ئىچىدە سۆزلەشتى.

تَوَصَّبَ يَتَوَصَّبُ تَوَصُّبًا: ئاغرىپ قالدى.

تَوَصَّلَ يَتَوَصَّلُ تَوَصُّلاً إِلَى كَذَا: ھاسىل قىلدى، ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

تَوَصَّلَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: يېتىپ باردى، يەتتى.

تَوَصَّلَ إِلَى مَعْرِفَةِ السِّرِّ: سىرنى تونۇپ يەتتى.

تَوَصَّلَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلدى.

تَوَصَّمَ يَتَوَصَّمُ تَوَصُّمًا: مىجەزى يوق بولۇپ قالدى.

تَوْصِيَةٌ ج تَوْصِيَاتٌ: بۇيرۇق، پەرمان، كۆرسەتمە، پەند ــ نەسىھەت.

تَوْصِيَةٌ بِصُنْعِ شَيْءٍ: زاكاز قىلماق، (مال) بۇيرۇتماق.

تَوْصِيَةٌ بِمِيرَاثٍ: مىراسنى ۋەسىيەت قىلماق، مىراسنى كۆرسەتمەك.

خِطَابُ تَوْصِيَةٍ: تونۇشتۇرۇش، تونۇشتۇرۇش خېتى، كۆرسەتمە.

تَوْصِيلٌ ج تَوْصِيلاَتٌ: توك ئۆتكۈزۈش قۇرۇلمىسى.

اَلتَّوْصِيلُ عَلَى التَّوَازِي: يانداش ئۇلانغان توك يولى.

اَلتَّوْصِيلُ عَلَى التَّوَالِي: ئارقىمۇ ئارقا ئۇلانغان توك يولى.

تَوْصِيلِيَّةٌ: ئۆتكۈزۈشچانلىق، ئۆتكۈزۈش نىسبىتى، ئۇتاشتۇرغۇچى، بىرىكتۈرگۈچى.

تَوْصِيمٌ: مىجەزى يوق بولۇپ قالماق.

تَوَضَّحَ يَتَوَضَّحُ تَوَضُّحًا الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، ئىش روشەنلەشتى، ئىش ئېنىق بولدى، ئىش ئاشكارا بولدى.

تَوَضَّأَ يَتَوَضَّأُ تَوَضُّؤًا: تاھارەت ئالدى.

«مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ» (حديث): كىمكى تاھارەتنى تولۇق ئېلىپ، ئاندىن كېيىن جۇمەگە كەلسە، خۇتبىنى ئاڭلاپ جىم ئولتۇرسا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىككى جۈمە ئارىسىدىكى گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ.

تَوْطِئَةٌ ج تَوْطِئَاتٌ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز؛ تۆۋەنلىمەك، چۈشمەك؛ تەرتىپ، رەت.

تَوَطَّأَ يَتَوَطَّأُ تَوَطُّأً الشَّيْءُ: تۈز بولدى، تەكشى بولدى.

تَوَطَّنَ عَلَى الْأَمْرِ: مۇۋاپىقلاشتى، قوشۇلدى، ماقۇل بولدى.

تَوَطَّدَ يَتَوَطَّدُ تَوَطُّدًا الشَّيْءُ: مۇستەھكەم بولدى،

كۆچەيدى.

تَوَطَّنَ يَتَوَطَّنُ تَوَطُّنًا الْمَكَانَ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى، ماكان تۇتتى.

تَوَطَّنَتْ نَفْسُهُ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى.

تَوْطِئَةٌ: مۇقەددىمە، كىرىش سۆز؛ چۈشەنمەك، تۈزۈەنلىمەك؛ تەرتىپ، رەت.

تَوْطِيدٌ: مۇستەھكەملىمەك، كۈچەيتمەك، چىڭىتماق، پۇختىلىماق.

تَوْطِيدُ السِّلْمِ بَيْنَ الدُّوَلِ: دۆلەتلەر ئارا تىنچلىقنى كۈچەيتمەك.

تَوَطَّقَ يَتَوَطَّقُ تَوَطُّقًا الشَّخْصُ: ۋەزىپىگە تەيىنلەندى، ئىشقا قويۇلدى.

تَوَعُّدِيٌّ: قورقۇنچلۇق، تەھدىتلىك.

تَوَعَّدَ يَتَوَعَّدُ تَوَعُّدًا ــ هُ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

تَوَعُّدٌ: قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

تَوَعَّرَ يَتَوَعَّرُ تَوَعُّرًا الْمَكَانُ: جاي قاتتىق بولدى.

تَوَعَّرَ فُلَانٌ: يىرىك بولدى، قوپال بولدى.

تَوَعَّرَ الْأَمْرُ عَلَى فُلَانٍ: قىيىن بولدى، تەس بولدى.

تَوَعَّرَ فِي كَلَامِهِ: ھودۇقتى، دۇدۇقلىدى.

تَوَعَّكَ يَتَوَعَّكُ تَوَعُّكًا الشَّخْصُ: تەپ كېسەللى بولدى، ساقسىز بولۇپ قالدى.

تَوَعُّكٌ: ساقسىزلىق، بىمارلىق.

«تَغَيَّبَ عَنِ الْعَمَلِ لِتَوَعُّكِ مِزَاجِهِ»: مىجەزى بولمىغانلىقتىن ئىشقا كېلەلمىدى.

تَوَعَّى يَتَوَعَّى تَوَعِّيًا مِنْهُ: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى.

تَوَغَّرَ يَتَوَغَّرُ تَوَغُّرًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

تَوَغَّلَ يَتَوَغَّلُ تَوَغُّلًا فِي الْمَكَانِ: ئىچكىرىلەپ كىردى، يىراقلىشىپ كەتتى.

تَوَغَّلَ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدا چوڭقۇرلىدى.

«تَوَغَّلَ جُنْدِيُّ الْإِسْتِطْلَاعِ بِمُفْرَدِهِ خَلْفَ خُطُوطِ الْعَدُوِّ»: چارلاش جەڭچىسى ئۆزى يالغۇز دۈشمەننىڭ ئارقا سېپىگە ئىچكىرىلەپ كىردى.

تَوَفَّرَ يَتَوَفَّرُ تَوَفُّرًا عَلَى الشَّيْءِ: پۈتۈنلەي بېرىلدى، پۈتۈن ئوي ــ پىكرىنى مەركەزلەشتۈردى.

تَوَفَّرَ الشَّيْءُ: تېپىلدى، تولۇق بولدى.

تَوَفَّرَتْ فِيهِ الصِّفَاتُ: سۈپەتلەر ئۇنىڭدا تولۇق تېپىلدى.

تَوَفَّرَتْ أَرْكَانُ الزَّوَاجِ: نىكاھنىڭ ئاساسلىرى تولۇق ھازىرلاندى.

تَوَفَّقَ يَتَوَفَّقُ تَوَفُّقًا الشَّخْصُ: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى، ئۇتۇق قازاندى، نەتىجە قازاندى.

«لَايَتَوَفَّقُ عَبْدٌ حَتَّى يُوَفِّقَهُ اللّٰهُ» «حديث»: ئاللاھ مۇۋەپپەقىيەت ئاتا قىلمىغىچە بەندە ئۇتۇق قازىنالمايدۇ.

تَوَفَّى يَتَوَفَّى تَوَفِّيًا حَقَّهُ: ھەققىنى تولۇق ئالدى.

تَوَفَّاهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭ جېنىنى ئالدى.

«اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا» «قرآن»: ئىنسانلار ئۆلىدىغان چاغلىرىدا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ.

تُوُفِّيَ: ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

«تُوُفِّيَ جَمَالٌ وَتَرَكَ زَوْجَةً وَأَرْبَعَةَ أَطْفَالٍ»: جامال ئايالىنى ۋە تۆت بالىسىنى قالدۇرۇپ ۋاپات بولۇپ كەتتى.

تَوْفِيرٌ: ئاشۇرماق، كۆپەيتمەك؛ ئىقتىساد قىلماق؛ تېجىمەك؛ ساقلىماق، ئامانەت قويماق.

دَفْتَرُ التَّوْفِيرِ: پۇل ئامانەت كىنىشكىسى.

صُنْدُوقُ التَّوْفِيرِ: پۇل ئامانەت بانكىسى.

تَوْفِيقٌ: مۇۋەپپەقىيەتلەشتۈرماق، ياراشتۇرماق، ئەپلەشتۈرمەك، كېلىشتۈرمەك.

لَجْنَةُ التَّوْفِيقِ: كېلىشىم ھەيئىتى.

تَوَقَّحَ يَتَوَقَّحُ تَوَقُّحًا الشَّخْصُ: ھاياسىز بولدى.

تَوَقَّحَ الشَّيْءُ: قاتتىق بولدى.

تَوَقَّدَ يَتَوَقَّدُ تَوَقُّدًا الْمَرْأُ: كىشى پائالىيەتچان بولدى، چاققان، تېتىك بولدى.

تَوَقَّدَتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

تَوَقَّدَ الْكَوْكَبُ: يۇلتۇز پارلىدى، يۇلتۇز چاقنىدى.

تَوَقَّدَتِ النَّارُ: ئوت يېقىلدى.

تَوَقَّدَ الذِّهْنُ: ئەقىللىق بولدى، زېرەك بولدى، زېھنى ئۆتكۈر بولدى، پىكرى ئوچۇق بولدى، پىكىر يورىدى.

تَوَقُّدٌ: يانماق، يورىماق، پارقىرىماق.

تَوَقَّعَ يَتَوَقَّعُ تَوَقُّعًا الْأَمْرَ: ئىشنى كۈتتى، مۆلچەرلىدى، مۆنتەزىر بولدى، كۆزەتتى.

تَوَقَّفَ يَتَوَقَّفُ تَوَقُّفًا فِي الْمَكَانِ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

تَوَقَّفَ فِي الْأَمْرِ: ئىككىلەندى، ئارسالدى بولدى.

تَوَقَّفَ عَنِ الْأَمْرِ: باش تارتتى.

تَوَقَّفَ عَنِ الْكِذْبِ: يالغانچىلىقتىن چەكلەندى.

تَوَقَّفَ الْأَمْرُ عَلَى كَذَا: ئىش ئۇنىڭغا باغلىق بولۇپ قالدى.

«هَذَا يَتَوَقَّفُ عَلَى الظُّرُوفِ»: بۇ شەرت ـ شارا- ئىتقا باغلىق.

تَوَقُّفٌ: تۇرماق، توختىماق.

مِنَ الْقَاهِرَةِ إِلَى لُنْدُنْ بِدُونِ تَوَقُّفٍ: قاھىرەدىن لوندونغىچە توختىماستىن.

«تَوَقَّفَتِ الْمُوَاصَلَاتُ»: قاتناش توختىدى.

تَوَقَّلَ يَتَوَقَّلُ تَوَقُّلًا فِي الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى، تاغقا ئۆرلىدى.

تَوَقَّى يَتَوَقَّى تَوَقِّيًا: ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى، ھەزەر ئەيلىدى، قورقتى.

تَوْقِيتٌ: ۋاقىت بەلگىلىمەك، ۋاقىتنى توختات- ماق.

اَلتَّوْقِيتُ الْمَحَلِّيُّ: يەرلىك ۋاقىت.

تَوْقِيتُ الْعَمَلِ فِي الْإِدَارَةِ مِنَ الثَّامِنَةِ صَبَاحًا إِلَى الثَّانِيَةِ بَعْدَ الظُّهْرِ: ئىدارىدا ئىش ۋاقتىنى ئەتىگەن سائەت 8 دىن چۈش ۋاقتى 2 گىچە قىلىپ بېكىتمەك.

تَوْقِيعٌ ج تَوْقِيعَاتٌ وَتَوَاقِيعُ الصَّكِّ: چەككە ئىمزا قويماق.

تَوْقِيعُ الْمُعَاهَدَةِ: كېلىشىمگە ئىمزا قويماق.

تَوْقِيعِيٌّ: رىتىم، رىتىملىق، مېلودىيە، ئاھاڭ رىتىمى.

تَوْقِيقٌ: توختىتىپ قويماق؛ قانۇن تېكىستى؛ بېغىشتىكى بىلەيزۈك ئىزى.

تَوَكَّأَ يَتَوَكَّأُ تَوَكُّأً عَلَى الشَّيْءِ: يۆلەندى، تاياندى.

«قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا» «قرآن»: مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن».

«لَاتَتَوَكَّؤُا عَلَى الطَّاوِلَةِ»: ئۈستەلگە يۆلەنمەڭلار.

تَوَكَّدَ يَتَوَكَّدُ تَوَكُّدًا: تەكىتلەندى، پۇختىلاندى، چىڭىدى.

تَوَكَّلَ يَتَوَكَّلُ تَوَكُّلًا فِي الْأَمْرِ: ۋەكىللىكنى قوبۇل قىلدى، ۋاكالەتنى قوبۇل قىلدى.

تَوَكَّلَ لَهُ بِكَذَا: كاپالەت بەردى، ھۆددە قىلدى، كېپىل بولدى.

«وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» «قرآن»: مۆمىنلەر ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلسۇن (يەنى مۆمىنلەر ھەممە ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇرسۇن، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئەھەدىگە يۆلەنمىسۇن)

«رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا» «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۇل قىلدۇق.

تَوَكَّلَ عَلَيْهِ: ئىشەندى، تاياندى، يۆلەندى؛ ھاۋالە قىلدى، تاپشۇردى.

تَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ: ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلدى، ئاللاھقا بويسۇندى.

تَوَكُّلٌ: ئىشەنمەك، تەۋەككۇل قىلماق، يۆلەنمەك، ئېتىقاد قىلماق.

عَلَى التَّوَكُّلِ: ئىشىنىپ، تەۋەككۇل قىلىپ.

تَوْكِيدٌ: تەكىتلەش، مۇئەييەنلەشتۈرۈش؛ ئەمەلىيلەشتۈرۈش.

تَوْكِيدُ الْإِتِّفَاقِ: كېلىشىمنى ئىمزالىماق.

تَوْكِيلٌ: ۋاكالەتچىنى بەلگىلىمەك، ۋەكىل تەيىن- لىمەك؛ تاپشۇرماق، ھاۋالە قىلماق.

تُوَلَةٌ ج تُوَلَاتٌ: جادۇگەرلىك، سېھىرگەرلىك.

تَوَلَّجَ يَتَوَلَّجُ تَوَلُّجًا: داخىل بولدى، قەدەم باستى، كىردى.

تَوَلَّدَ يَتَوَلَّدُ تَوَلُّدًا مِنَ الشَّيْءِ: پەيدا بولدى، يۈز بەردى، بارلىققا كەلدى، سادىر بولدى.

«تَوَلَّدَتْ تِلْكَ النَّتِيْجَةُ مِنْ هَذِهِ الْأَسْبَابِ» : بۇ نەتىجە مۇشۇ سەۋەبلەردىن كېلىپ چىقتى.

تَوَلُّدٌ: تۇغۇلماق، تەۋەللۇد قىلماق، نەسىل قالدۇرماق.

تَوَلَّهَ يَتَوَلَّهُ تَوَلُّهًا: غەم قىلدى، قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى، روھى چۈشتى، مەيۇسلەندى، ئۈمىدسىزلەندى ئىشق- مۇھەببەتتىن ھەيرەتتە قالدى.

تَوَلَّى يَتَوَلَّى تَوَلِّيًا الْأَمْرَ: ئىشنى باشقۇردى، ئىشنى ئىدارە قىلدى، ئىشنى زىممىسىگە ئالدى.

تَوَلَّاهُ الْيَأْسُ: ئۇنى ئۈمىدسىزلىك ئورىۋالدى.

تَوَلَّى: يۈز ئۆرۈدى.

تَوَلَّى عَنْهُ: ئايرىلدى، يۈز ئۆرۈدى، تەرك ئەتتى؛ ئۆزىنى قاچۇردى.

«وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَا عَلَى يُوسُفَ» «قرآن» : ياقۇپ ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈپ: «ئېست يۇسۇف!» »دېدى.

تَوَلَّى الرَّجُلُ هَارِبًا: قاچتى.

تَوَلَّى الشَّخْصُ: ياردەم بەردى.

تَوَلَّى الْحُكْمَ: ھاكىم بولدى، ھاكىمىيەتنى قولغا ئالدى.

تَوْلِيْدٌ: تۇغدۇرماق، تۇغۇت قوبۇل قىلماق؛ تەربىيىلىمەك، ئۆستۈرمەك (يېگانە ئەدەبىي ئىجادىيەت)

مُسْتَشْفَى التَّوْلِيْدِ: تۇغۇتخانا، تۇغۇت دوختۇرخانىسى.

قِسْمُ التَّوْلِيْدِ وَالْأَمْرَاضِ النِّسَائِيَّةِ: تۇغۇت ۋە ئاياللار كېسەللىكلىرى بۆلۈمى.

تَوْلِيْدُ الْكَهْرَبَاءِ: توك چىقىرىش.

تَوْلِيْدٌ «فِي اللُّغَةِ» : يېڭى سۆز ياسىماق.

مَحَطَّةُ تَوْلِيْدِ الْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكتر ئىستانسىسى.

تَوْلِيْفَةٌ ج تَوْلِيفَاتٌ: ئارىلاش مادda، ئەبجەش نەرسە.

تُونِس: تۇنىس (دۆلەت نامى، شىمالىي ئافرىقىدا)

تُونِسِيٌّ: تۇنىسلىق.

اَلْجُمْهُورِيَّةُ التُّونِسِيَّةُ: تۇنىس جۇمھۇرىيىتى.

تَوَهَانَ: سەرگەردان بولماق، يولدىن ئېزىپ يۈرمەك، سەرسان بولۇپ يۈرمەك.

تَوَهَّجَ يَتَوَهَّجُ تَوَهُّجًا النَّهَارُ: كۈن قىزىپ كەتتى، ئىسسىق قاتتىق بولدى.

تَوَهَّجَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، كۆيدى، لاۋۇلداپ كۆيدى.

تَوَهَّرَ يَتَوَهَّرُ تَوَهُّرًا فِي الْكَلَامِ: تىلى تۇتۇلۇپ قالدى، زۇۋان سۈرەلمىدى.

تَوَهَّرَ الشِّتَاءُ: قىشنىڭ تولىسى ئۆتۈپ كەتتى.

تَوَهَّمَ يَتَوَهَّمُ تَوَهُّمًا الْأَمْرَ: گۇمان قىلدى، شەكلەندى؛ خىيال قىلدى، ئويلىدى، تەسەۋۋۇر قىلدى.

تَوَهَّمَ فِي الشَّيْءِ: خاتا چۈشەندى، يېڭىلىشتى.

تَوَهَّمَ الْخَيْرَ فِيْهِ: ئۇنىڭدا ياخشىلىقنى بايقىدى.

تَوٌّ: ۋاقىت، چاغ، پەيت، سائەت.

تَوًّا: ئۇدۇل، بىۋاستە، توپتوغرا؛ دەرھال، ھازىر، بايا.

ذَهَبْتُ تَوًّا إِلَى الْمُسْتَشْفَى: مەن دەرھال دوختۇرخانىغا باردىم.

جِئْتُ تَوًّا: مەن باياتىن كەلدىم.

«أَيْنَ الطَّبِيْبُ؟ ذَهَبَ تَوًّا إِلَى الْمُسْتَشْفَى» : دوختۇر قەيەردە ؟ ئۇ ھازىرلا دوختۇرخانىغا كەتتى.

«كَانَ الْمُجْتَمَعُ الْمِصْرِيُّ خَارِجًا لِتَوِّهِ مِنْ حُكْمِ الْمَمَالِيْكِ» : مىسىر جەمئىيىتىنىڭ مەملۇكىيلار ھۆكۈمرانلىقىدىن چىققانلىقىغا ئۇزاق بولمىدى.

«اِنْطَلَقَ إِلَى غَايَتِهِ تَوًّا» : ئۆز غايىسىنى كۆزلەپ ماڭدى.

تَوَّابٌ: تەۋبىنى قوبۇل قىلغۇچى ئاللاھنىڭ 99 گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى.

«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا» «قرآن» : رەببىڭگە تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ» «قرآن» : ئاللاھ

ھەقىقەتەن توۋا قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

تَوَّاقٌ: ئىنتىزارلىق بىلەن سېغىنغۇچى، دائىم ئارزۇ قىلغۇچى، بەك مۇشتاق.

«اَلْمَرْءُ تَوَّاقٌ إِلَى مَالَمْ يَنَلْ»: كىشى ئېرىشەلمىگەن نەرسىگە تەشنالىق بىلەن ئىنتىلىدۇ.

تَوَّجَ يُتَوِّجُ تَتْوِيْجًا: تاج كىيگۈزدى، تەختتە ئولتۇرغۇزدى.

تَوَّجَ جِهَادَهُ بِالنَّصْرِ: ئۆزىنىڭ جىھادىغا غەلىبە تاجىنى كىيدۈردى.

تَوَّهَ يُتَوِّهُ تَتْوِيهًا: ئازدۇردى، دىلىنى پەرىشان قىلدى، خىيالىنى بۇلغۇەتتى؛ تەڭلىكتە قالدۇردى، تۇيۇق يولغا باشلىدى.

تُوَيْجُ الزَّهْرَةِ: گۈل تاجى.

تِي: بۇ، مۇنۇ.

تَيَاسَةٌ: بولمىغۇر گەپ، ئەخمىقانە سۆز؛ ئەخمەقلىق.

تَيَامَنَ يَتَيَامَنُ تَيَامُنًا: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

تَيَتَّمَ يَتَيَتَّمُ تَيَتُّمًا الصَّبِيُّ: بالا يېتىم قالدى، بالا يېتىم بولۇپ قالدى.

تَيْحَانٌ: ئاقساقال، يېتىم ئاقساقال، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيْسٌ ج تُيُوسٌ وَأَتْيَاسٌ و تِيَسَةٌ: تېكە.

تَيْسٌ جَبَلِيٌّ: تاغ تېكىسى، بۆكەن.

تَيَسَّرَ يَتَيَسَّرُ تَيَسُّرًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، ئىش ئوڭاي بولدى.

تَيَسَّرَ لِلْأَمْرِ: تەييارلاندى.

تَيْسَنَةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك.

تَيْسِيَّةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك.

تَيَفَّعَ يَتَيَفَّعُ تَيَفُّعًا الْغُلَامُ: ياش بالا بالاغەتكە يەتتى.

تَيَقَّظَ يَتَيَقَّظُ تَيَقُّظًا مِنَ النَّوْمِ: ئويغۇدىن ئويغاندى.

تَيَقَّظَ الشَّخْصُ: ئاگاھ بولدى، ھېزى بولدى، دىققەت قىلدى؛ ھوشيار بولدى، ئېھتىياتچان بولدى.

تَيَقَّنَ يَتَيَقَّنُ تَيَقُّنًا الْأَمْرَ: ھەقىقى ئىشەندى.

«تَيَقَّنَ نَجَاحَهَا فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئۇنىڭ ئىمتىھاندا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىدىغانلىقىغا جەزم قىلدى.

«تَيَقَّظَ الشَّابُ مِنْ غَفْلَتِهِ فَعَادَ إِلَى رُشْدِهِ»: يىگىت غەپلەتتىن ئەس ـ ھوشىنى تاپتى.

تَيَقَّظَ لِلْخَطَرِ قَبْلَ وُقُوعِهِ: خەتەرلىك يۈز بېرىشتىن بۇرۇن دىققەت قىلدى.

تِلْكَ: بۇ، ئاۋۇ، ماۋۇ، بۇياق (مۇئەننەس بىرلىك كۆرسىتىش ئالماشلىرى)

تِيْلٌ: كاناپ رەخت، چىگە رەخت.

تِيْلَةٌ ج تِيلَاتٌ: كاناپ رەخت، چىگە رەخت.

طَوِيْلُ التَّيْلِ: ئۇزۇن تاللىق.

تَيْلَةُ الْقُطْنِ: پاختا تالاسى.

قُطْنٌ قَصِيْرُ التَّيْلَةِ: قىسقا تاللىق پاختا.

تِيْلِيٌّ: كاناپ، چىگە.

تَيْمَاءُ: چۆل ـ جەزىرە، كەڭ دالا.

تَيَمَّمَ يَتَيَمَّمُ تَيَمُّمًا الْأَمْرَ: ئويلىدى، خىيال قىلدى، خالىدى.

تَيَمَّمَ لِلصَّلَاةِ: تەيەممۇم قىلدى.

«فَتَيَمَّمُوا صَعِيْدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيْكُمْ» «قۇرئان»: پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار.

تَيَمَّنَ يَتَيَمَّنُ تَيَمُّنًا بِهِ: ياخشىلىق ئالامىتى دەپ بىلدى، ياخشىلىقتىن بېشارەت تونۇدى؛ ئوڭدىن باشلىدى.

تَيَمَّنَ الشَّخْصُ: يەمەنگە مەنسۇپ بولدى، يەمەنلىك بولدى.

تَيَمَّنَ بِالشَّيْءِ: تەبەررۇكەن قىلدى.

«تَتَيَمَّنُ بِزِيَارَةِ قُبُورِ الْأَوْلِيَاءِ»: ئەۋلىيالارنىڭ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلىش بىلەن بەرىكەت ئالىدۇ.

تِيْنٌ: ئەنجۈر.

تِيْنَةٌ ج تِيْنَاتٌ: ئەنجۈر دەرىخى، بىر تۈپ ئەنجۈر.

تِيْهٌ ج أَتْيَاهٌ وَأَتَاوِيْهُ وَأَتَاوِهَةٌ: چۆل، باياۋان،

جەزىرە، جاڭگال، قاقاس دالا، ئادەم ئاياغ باسمىغان جاي.

أَرْضٌ تِيْهَاءُ: سىرلىق ئوردا، تىلسىمات، ئىزىتقۇ جاي، ئادىشىپ قالىدىغان يول.

تَيْهَانٌ: يولدىن ئاداشقۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان، ئازغۇن.

تَيُوسِيَّةٌ: جاھىللىق، كاجلىق، تەرسالىق، تەتۈرلۈك، تېكە مىجەزلىك.

تَيُوعٌ ج تَيُوعَاتٌ: سۈتلۈك ئوت.

تَيَّاحٌ: ئاقساقال (يېتىم ئاقساقال)، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيَّارٌ ج تَيَّارَاتٌ: ئېقىم؛ ئېقىن؛ تەكەببۇر ئادەم.

تَيَّارٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز دولقۇنى.

تَيَّارُ هَوَاءٍ: ھاۋا ئېقىمى.

ضِدُّ التَّيَّارِ: ئېقىمغا قارشى، تەتۈر ئېقىم.

«يُغَامِرُ بَعْضُ السَّبَّاحِيْنَ فِي السِّبَاحَةِ ضِدَّ التَّيَّارِ» : بەزى سۇ ئۈزگۈچىلەر دولقۇنغا قاراپ سۇ ئۈزەمەن دەپ قارامىلىق قىلىدۇ.

تَيَّارٌ شَدِيْدٌ: جىددىي ئېقىن.

«جَاءَ تَيَّارٌ بَارِدٌ فَأَصْبَحَ الْجَوُّ قَارِسًا حَتَّى أَنَّنَا لَمْ نَسْتَطِعْ إِحْتِمَالَهُ» : سوغۇق ئېقىم كىردى، شۇنىڭ بىلەن ھاۋا بىز چىدىيالمىغىدەك دەرىجىدە سوغۇق بولۇپ كەتتى.

تَيَّارٌ بَطِيءُ التَّرَدُّدِ: تۆۋەن چاستوتا.

تَيَّارٌ مُتَغَيِّرٌ: تۇراقسىز توك.

تَيَّارٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك ئېقىمى.

«اِنْقِطَاعُ التَّيَّارِ الْكَهْرَبَائِيِّ فِي الصَّيْفِ لَيْسَ بِظَاهِرَةٍ غَرِيبَةٍ» : يازدا توكنىڭ ئېچىشى (ئۈزۈلۈپ قېلىشى) ئەجەبلىنەرلىك ھادىسە ئەمەس.

اَلتَّيَّارُ الْإِسْتِوَائِيُّ: ئېكۋاتور ئېقىمى.

تَيَّارٌ عَالٍ: يۇقىرى بېسىملىق توك.

تَيَّارٌ سَرِيْعُ التَّرَدُّدِ: يۇقىرى چاستوتا.

سَارَ مَعَ التَّيَّارِ: ۋەزىيەتكە قاراپ ئىش تۇتتى، سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىلدى.

«يَجْرِي فِي أَدَبِنَا مُنْذُ الْقَرْنِ الْمَاضِي تَيَّارَانِ عَرَبِيٌّ إِسْلَامِيٌّ أَصِيْلٌ وَغَرْبِيٌّ دَخِيلٌ» : بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىزدا ئۆتكەن ئەسىردىن بۇيان يىلتىزى چوڭقۇر ئەرەب ئىسلام ئەدەبىياتى بىلەن غەرب ئەدەبىياتىدىن ئىبارەت ئىككى خىل ئېقىم مەۋجۇت بولۇپ كەلدى.

تَيَّارَاتٌ مُعَاكَسَةٌ: تەتۈر ئېقىملار.

تَيَّانٌ: ئەنجۈرچى، ئەنجۈر سودىگىرى.

تَيَّاهٌ: يولدىن ئاداشقۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، سەرگەردان، ئازغۇن.

تَيِّحَانٌ: ئاقساقال، يېتىم ئاقساقال، ئۆزىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

تَيَّمَ يُتَيِّمُ تَتْيِيمًا: ئاشىق - بىقارار بولدى.

تَيَّهَ يُتَيِّهُ تَتْيِيْهًا: ئازدۇردى، دىلىنى پەرىشان قىلدى، خىيالىنى بۆلۈۋەتتى؛ تەخلىكىتە قالدۇردى؛ تۇيۇق يولغا باشلىدى.

تَيَّهَ الشَّيْءَ: زايا قىلىۋەتتى، بىكار قىلىۋەتتى.

تَيَّهَ الرَّجُلَ: ئازدۇردى.

تَيَّهَ نَفْسَهُ: ئېسىنى يوقاتتى.

تَيُّوعٌ: سۈتلۈك ئوت.

ث

ث «اَلثَّاءُ» : ئەرەب تىلى ئېلىپبەسىنىڭ تۆتىنچى ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «500» نى بىلدۈرىدۇ.

ثَابَ يَثُوبُ ثَوْبًا وَثَوَابًا إِلَى اللّٰهِ: تۇۋا قىلدى ، قايتتى ، ياندى.

ثَابَ إِلَى الْهُدُوءِ: تىنچلاندى.

ثَابَ إِلَيْهِ عَقْلُهُ: ھوشىنى تاپتى ، ئەقىلگە كەلدى.

ثَابَ الْحَوْضُ: كۆل تولدى.

ثَابَ النَّاسُ: كىشىلەر يىغىلدى ، توپلاندى.

ثَابَ الْمَاءُ: قوشۇلدى ، بىرلىشىپ كەتتى.

ثَابَ الْمَرِيضُ: كېسەل ساقايدى.

ثَابَ الْمَالُ: مال كۆپەيدى.

ثَابَتَ يُثَابِتُ مُثَابَتَةً الشَّيْءَ: تونۇتتى، ئېنىقلىدى.

ثَابِتٌ م ثَابِتَةٌ ج ثَوَابِتُ : دائىمىي ، ئىزچىل؛ مۇقىم ، تەۋرەنمەس ، كۆچمەس ، مۇستەھكەم ، تۇراقلىق، ئۆزگەرمەس.

«كَانَ الْأَقْدَمُونَ يَحْسَبُونَ الْأَرْضَ ثَابِتَةً لَا تَدُورُ» : قەدىمكىلەر زېمىننى چۆرگىلىمەيدىغان تۇرغۇن گۇمان قىلاتتى.

«خَفَّ إِلَى الْمَعْرَكَةِ بِقَدَمٍ ثَابِتَةٍ» : ئۇرۇش مەيدانىغا پۇختا قەدەم بىلەن ئاتلاندى.

ثَابِتُ الْجَأْشِ: قەھرىمان ، قورقماس ، باتۇر ، يۈرەكلىك.

ثَابِتُ الْخُطَى: قەدەمى ئىزچىل.

ثَابِتُ الْعَزْمِ: قەتئىي ، كەسكىن ، ئىرادىلىك.

ثَابِتُ الْقَدَمِ: تەۋرەنمەس ، مەيدانى مۇستەھكەم.

لَوْنٌ ثَابِتٌ: ئۆڭمەس رەڭ.

ثَابِتُ الْأَمْوَالِ: كۆچمەس مۈلۈك.

ثَابِتُ الْقَلْبِ: ئىرادىسى كۈچلۈك.

ثَابِتُ الْغَازِ: تۇراقلىق گاز مىقدارى.

أَمْلَاكٌ ثَابِتَةٌ: كۆچمەس مۈلۈك ، مۇقىم مۈلۈك.

اَلنُّجُومُ الثَّوَابِتُ: تۇرغۇن يۇلتۇزلار.

ثَابَرَ يُثَابِرُ مُثَابَرَةً عَلَى الْأَمْرِ: دائىملىق قىلدى، داۋاملاشتۇردى.

«لَا يَجْنِي ثِمَارَ عَمَلِهِ إِلَّا مَنْ يَجِدُّ وَيُثَابِرُ» : پەقەت تىرىشقان ۋە تىرىشىشىنى ئۈزۈپ قويمىغان ئادەملا ئۆز ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ.

ثَارَ يَثُورُ ثَوْرًا وَثُؤُورًا وَثَوْرَةً الشَّيْءُ: قوزغالدى ، ھاياجانلاندى ، تەۋرەندى ، چېچىلدى ، يېيىلدى ، كۆتۈرۈلدى.

ثَارَ الْغُبَارُ شَدِيدًا : چاڭ - توزان بەك توزۇپ كەتتى.

ثَارَ عَلَيْهِ: قارشى قوزغالدى.

ثَارَ الْحَرْبُ: ئۇرۇش پارتلىدى.

ثَارَ الدُّخَانُ: ئىس - تۈتەك كۆتۈرۈلدى.

ثَارَ الْجُنْدُ: قوشۇن ئىسيان كۆتۈردى ؛ قوزغىلاڭ كۆتۈردى ، توپىلاڭ كۆتۈردى ، مالىمانچىلىق چىقاردى.

ثَارَ الشَّعْبُ: خەلق قوزغالدى.

ثَارَ الْبُرْكَانُ: يانار تاغ پارتلىدى.

ثَارَتْ نَفْسُهُ: كۆڭلى ئېلىشتى ، ياندۇردى ، قۇستى ، قەي قىلدى.

ثَارَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا زەربە بەردى ، ھۇجۇم قىلدى.

ثَارَتْ ثَائِرَتُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

ثَارَ ثَائِرُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

«ثَارَ الْمَاءُ مِنْ بَيْنِ الْحِجَارَةِ» : سۇ تاش

ئارىسىدىن بولىدۇقلاپ چىقتى.

ثَأْرَةٌ: ۋاتىلداق ئايال ، ۋات ـ ۋات ئايال.

ثَأْرَةٌ مِنَ النُّوقِ وَالشَّاءِ: سۈتلۈك (تۆگە ياكى قوي) ، سۈتى كۆپ.

ثَاعَ يَثُوعُ ثَوْعًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

ثَاغِمٌ: ئاق ، ئاپئاق.

رَأْسٌ ثَاغِمٌ: ئاق باش.

ثَاقَلَ يُثَاقِلُ مُثَاقَلَةً: ئولتۇرۇۋشتى.

ثَاقَنَ يُثَاقِنُ مُثَاقَنَةً: ئۆزىنىڭ بىلەن ئايرىلماي بىللە بولدى، ئولتۇرۇۋشتى.

ثَاقَنَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ياردەم قىلدى.

ثَاقِبٌ: ئۆتكۈر ، تېشىپ ئۆتكۈچى ؛ سۈتلۈك ، سۈتى كۆپ.

رَأْيٌ ثَاقِبٌ: چوڭقۇر پىكىر.

ثَاقِبُ الرَّأْيِ: پىكرى ئۆتكۈر.

ثَاقِبُ الْفِكْرِ: زېھنى ئوچۇق.

حَسَبٌ ثَاقِبٌ: شۆھرەت ئىگىسى ، شۆھرەتلىك.

عِلْمٌ ثَاقِبٌ: شانلىق ، شانلىق ئىلىم.

ثَاقِبُ النَّظَرِ: پاراسەتلىك.

ثَاقِبُ الْبَصَرِ: يىراقنى كۆرىدىغان.

ثَاقِبُ الذِّهْنِ: پىكرى ئوچۇق.

ثَاقِبٌ مِنَ الْكَوَاكِبِ: يورۇق يۇلتۇز.

«وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ النَّجْمُ الثَّاقِبُ» «قۇرئان» : ئاسمان بىلەن تارىق (يەنى كېچىدە ئاشكارا بولغۇچى يۇلتۇز) بىلەن قەسەم قىلىمەن ، تارىقنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسەن ؟ ئۇ يورۇق يۇلتۇزدۇر.

ثَاقَّ يُثَاقِقُ مُثَاقَقَةَ الشَّخْصِ: قىلىچ تەڭلىدى.

ثَاقَلَ يُثَاقِلُ مُثَاقَلَةً: ئەستە ھەزىم بولىدىغان ئائام يېدى ، ئەستە ھەزىم بولىدىغان ئائام بەردى.

ثَاقِلٌ ج ثَوَاقِلُ: ئېغىر، قاتتىق.

مَرَضٌ ثَاقِلٌ: قاتتىق ئاغرىق.

ثَاقِلٌ مِنَ الدَّنَانِيرِ: پۈتۈن ، ساپ.

ثَاكِلٌ: بالىسىنى يوقاتقان ئاتا ، بالىسى ئۆلگەن ئاتا ؛ دوستىدىن ئايرىلغان كىشى.

ثَاكِلَةٌ ج ثَوَاكِلُ: بالىسىنى يوقاتقان ئانا.

ثَالَ يَثُولُ ثَوْلًا: دۆتلەشتى، كالۋالاشتى ، ساراڭلىقى تۇتتى.

ثَالَ الشَّيْءَ: تۆكتى.

ثَالِثٌ: ئۈچىنچى.

«إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ» «قۇرئان» : ئەينى زاماندا ئۇلارغا ئىككى پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق ، ئۇلار ئۇ ئىككى پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلدى ، ئۈچىنچى پەيغەمبەرنى ئەۋەتىش بىلەن ئۇلارغا ياردەم قىلدۇق.

ثَالِثُ الْإِثْنَيْنِ: ئىككىنىڭ ئۈچىنچىسى ، ئىككىسىنى ئۈچ قىلغۇچى.

ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ: ئۈچىنىڭ ئۈچىنچىسى ؛ ئۇلارنىڭ بىرى.

اَلثَّالِثَ عَشَرَةَ: ئون ئۈچىنچى.

اَلْعَالَمُ الثَّالِثُ: ئۈچىنچى دۇنيا.

ثَالِثًا: ئۈچىنچىسىدىن.

ثَالِمٌ: كال ، ئىتتىك ئەمەس.

ثَالُوثٌ: ئۈچ بىرلىك ، ئۈچىنىڭ بىر گەۋدە بولۇشى، ئۈچ بىرلەشكەن خۇدا(ناسارالار ئېتىقادىدا).

ثَامِرٌ: يېمىشپۇرچاق ؛ مېۋىلىك، ئۇنۇملۇك.

ثَامِرٌ مِنَ الْحَيَوَانِ: مېۋىخور ھايۋان.

ثَامَنَ يُثَامِنُ مُثَامَنَةً فِي السِّلْعَةِ: باھا تالاشتى.

ثَامِنٌ: سەككىزىنچى.

«وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ» «قۇرئان» : يەنە بەزىلەر : « ئۇلار يەتتە بولۇپ ، سەككىزىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر » دەيدۇ.

ثَانَوِيٌّ: ئىككىنچى ، ئىككىنچى دەرىجىلىك ، ئوتتۇرا دەرىجىلىك.

اَلتَّعْلِيمُ الثَّانَوِيُّ: ئوتتۇرا مەكتەپ مائارىپى.

مَدْرَسَةٌ ثَانَوِيَّةٌ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ.

شَهَادَةٌ ثَانَوِيَّةٌ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

شَهَادَةُ دِرَاسَةِ الثَّانَوِيَّةِ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

ثَانِيًا. ثَانِيَةً: ئىككىنچىدىن ، يەنە ، قايتا ، يەنە بىر قېتىم.

ثَانٍ م ثَانِيَةٌ: ئىككىنچى.

ثَانِيَةٌ ج ثَوَانٍ: سېكۇنت.

ثَانِي عَشَرَ: ئون ئىككىنچى.

ثَائِبٌ: يامغۇرلۇق بوران.

ثَائِرٌ: قىساسچى ، ئىنتىقام ئالغۇچى ، ئىنقىلابچى ، قوزغىلاڭچى.

«خَرَجَ مِنَ الْإِجْتِمَاعِ ثَائِرًا كَالْبُرْكَانِ» : ئۇ يىغىندىن يانار تاغدەك ئېتىلىپ چىقتى.

ثَائِرَةٌ ج ثَوَائِرُ: غەليان ، پاراكەندىچىلىك.

ثُوَاجُ الْغَنَمِ: قوينىڭ مەرىشى.

ثَادَةٌ: سېمىز ، سېمىزلىك.

ثُوَاطٌ: زۇكام.

ثَئِبَ يَثْأَبُ ثَأَبًا الرَّجُلُ: ئەسنىدى.

ثَأْبٌ. ثُؤَبَاءُ: ئەسنەك ؛ تىنجىق ؛ بۇرۇقتۇرمىلىق، دىمىق.

ثَأْثَأَ يُثَأْثِأُ ثَأْثَأَةً الشَّخْصُ: پىسە بولدى؛

«ص، س» ھەرپلىرىنى «ث» تەلەپپۇز قىلدى.

«ض، ز» ھەرپلىرىنى «ذ» ھەرپى بىلەن تەلەپپۇز قىلدى.

ثَأْثَأَ النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

ثَأْثَأَ الْغَضَبَ: ئاچچىقىنى باستى.

ثَأْثَأَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئاربلاشتى (ئىشقا) ، توستى ، توختىتىپ قويدى.

ثَأْثَأَ الشَّيْءَ: يوّتكىدى ، نېرى قىلدى ؛ يوقاتتى.

ثَأْثَأَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى سۇغاردى.

ثَأْثَأَ الْغَضَبُ: غەزىپى تىنچلاندى ، بېسىقتى.

ثَأَجَ يَثْأَجُ ثَأَجًا الْغَنَمُ: قوي مەرىدى.

ثَئِدَ يَثْأَدُ ثَأْدًا النَّبْتُ: شەبنەم چۈشتى ؛ ھۆل بولدى.

ثَئِدَ الرَّجُلُ: كىشى توڭدى ، مۇزلىدى.

ثَئِدَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال دۆتلەشتى ، كالۋالاشتى.

ثَئِدَتِ الْفَخْذُ: يوتىسى سەمرىپ تولۇپ كەتتى.

ثَأْدٌ. ثَأَدٌ: پىيىمشىقاق توپا ، سىغىز توپا ؛ شەبنەم ؛ سەت ئىش.

مَكَانٌ ثَأْدٌ: زەي يەر ، نەم يەر.

رَجُلٌ ثَئِدٌ: توڭغاق ئادەم.

ثَأْدَاءُ: چۆرە ، دېدەك ؛ ئاجىز ؛ ئەخمەق ؛ گالۋاڭ ، دۆت.

ثَأْدَةٌ: سېمىز ئايال.

ثَأَرَ يَثْأَرُ ثَأْرًا الْقَتِيلَ أَوْ بِهِ: قىساس ئالدى ، ئىنتىقام ئالدى.

«ثَأَرَ لِنَفْسِهِ مِنَ الْعَدُوِّ» : ئۆزى ئۈچۈن دۈشمەندىن ئۆچ ئالدى.

ثَأَرَ الْقَاتِلَ: قاتىلدىن ئۆچ ئالدى ، قىساس ئالدى.

ثَأْرٌ ج ثَأَرَاتٌ: قىساس ، ئىنتىقام ؛ خۇن تەلەپ قىلماق.

أَخَذَ بِثَأْرِهِ: ئۆچىنى ئالدى ، ئىنتىقامىنى ئالدى.

هُوَ ثَأْرُ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ رەقىبى.

أَخَذَ مِنْهُ الثَّأْرَ: ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالدى.

«طَالِبُ الثَّأْرِ لَايَبْقَى عَلَى شَيْءٍ حَتَّى يُدْرِكَ ثَأْرَهُ» : ئۆچ ئالغۇچى ئۆچىنى ئالمىغۇچە توختىمايدۇ.

ثُؤْرَةٌ: قىساس ، ئىنتىقام ، ئۆچ ئېلىش.

ثَأْرِيٌّ: قىساسچى ؛ قىساسچىلىق.

ثَئِطَ يَثْأَطُ ثَأَطًا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى ، پۇراپ قالدى ، بۇزۇلۇپ قالدى.

ثَئِطَ الرَّجُلُ: زۇكام بولۇپ قالدى.

ثَأْطَاءُ: ئەخمەق ئايال.

ثَأْطَةٌ: سېسىق پاتقاق ، قارا لاي.

ثَأْطَةٌ مُدَّتْ بِمَاءٍ: ئوت ئۈستىگە ياغ چاچماق ، ئېچىشقان يەرگە تۇز سەپمەك.

ثَأَلَ يَثْأَلُ ثَأْلَلَةً الْمَرَضُ: كېسەل تېرىسىگە

مۇدۇر چىقتى.

ثُؤْلِلَ جَسَدُهُ: بەدىنىگە سۆگەل چىقىپ قالدى.

ثُؤْلُولٌ ج ثَآلِيلُ: سۆگەل؛ مۇدۇر؛ ئەمچەك تۇپچىسى.

ثُؤْلُولَةٌ: مۇدۇر؛ قاپارتقۇ؛ ئەمچەك تۇپچىسى.

ثَأَى يَثْأَى ثَأْيًا الشَّيْءَ: بۇزۇپ قويدى.

ثَأَى بَيْنَ الْقَوْمِ: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

ثَأَى الْجِلْدَ: تېرىنى تەشتى، تۆشۈك ئاچتى؛ تىلدى، كەستى، ياردى.

ثَأَّهُ: ئاجىزلاشتۇردى.

ثَأْيٌ: تاتۇق، پۇچۇق (قاچا ـ قۇچىنىڭ)؛ ئاجىز.

ثَبِيدٌ: توختاق ئادەم.

ثَبَاتٌ: مۇستەھكەملىك، قەتئىيلىك، تەۋرەنمەسلىك، تۇراقلىق، مۇقىم، پۇختا، ئەبەدىي، چىڭ تۇرماق، داۋاملاشتۇرماق؛ چىداملىق.

«يَعْمَلُ الْحُكُومَةُ عَلَى ثَبَاتِ الْأَسْعَارِ»: ھۆكۈمەت باھانى مۇقىملاشتۇرۇشقا ھەرىكەت قىلماقتا.

ثُبَاتٌ: باتۇر چەۋەنداز.

دَاءٌ ثُبَاتٌ: كېشىنى مىدىر ـ سىدىر قىلدۇرمايدىغان كېسەل.

ثُبَاتٌ ج أَثْبِتَةٌ: باغ، تۆشلۈك.

ثِبَانٌ ج ثُبْنٌ و ثُبْنَةٌ: يانچۇق، خالتا، قاپ.

ثَبَّ يَثُبُّ ثَبًّا وثِبَابًا: مۇستەھكەم ئولتۇردى.

ثَبَّ الْأَمْرُ: تۈگىدى، تامام بولدى، پۈتتى.

ثَبَّى يُثَبِّي تَثْبِيَةً الشَّيْءَ: توپلىدى، يىغدى، دۆۋىلىدى.

ثَبَّى الْجَيْشَ: قوشۇن تەشكىللىدى.

ثَبَّى الْمَالَ: مالنى ساقلىدى، كۆپەيتتى.

ثَبَّاهُ: مەدھىيىلىدى، ئۇلۇغلىدى.

ثَبَّا اللّٰهُ لَهُ النِّعَمَ: ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىنئام قىلدى، ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلدى.

ثَبَّى عَلَى الْأَمْرِ: ئىزچىل بولدى.

ثَبَّى فُلَانٌ: دادىسىنىڭ ئىزىدا ماڭدى.

ثَبَّتَ يُثَبِّتُ تَثْبِيتًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى مۇقىملاشتۇردى، تۇراقلاشتۇردى.

ثَبَّتَ فِي وَجْهِهِ: چىڭ تۇردى؛ كۈچەيتتى؛ ئىسپاتلىدى، ئېنىقلىدى، دەلىللىدى.

ثَبَّتَ الْأَسْعَارَ: باھانى تۇراقلاشتۇردى.

ثَبَّتَ قِيمَةَ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ قىممىتىنى مۇقىملاشتۇردى.

ثَبَّتَ الشَّيْءَ : تەۋرەنمەس قىلدى.

ثَبَّتَ الْمِنْضَدَةَ: ئۈستەلنى مىدىرلىماس قىلدى.

ثَبَّتَ الشَّخْصَ: ئىرادىلىك قىلدى.

ثَبَّتَ الذَّنْبَ عَلَى فُلَانٍ: جىنايەتنى ئارتتى، جىنايەتنى ئىسپاتلىدى.

ثَبَّتَ الذَّاتِيَّةَ أَوِ الشَّخْصِيَّةَ: سالاھىيىتىنى ئېنىقلىدى.

ثَبَّتَ السُّرْعَةَ: تېزلىكنى تۇراقلاشتۇردى، سۈرئەتنى تىزگىنلىدى.

«يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ»: ئاللاھ مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمانىدا مەھكەم تۇرغۇزىدۇ.

ثَبَّتَ قَلْبَهُ: قەلبىنى تىنچلاندۇردى، خاتىرجەم قىلدى.

ثَبَّجَ يُثَبِّجُ تَثْبِيجًا الْخَطَّ: خەتنى قالايمىقان يازدى، قول ئۇچىدا يازدى.

ثَبَّجَ الْكَلَامَ: قالايمىقان سۆزلىدى، ئېگىز ـ پەس سۆزلىدى.

ثَبَّطَ يُثَبِّطُ تَثْبِيطًا ـ هُ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توستى، توسقۇنلۇق قىلدى، چەكلىدى.

ثَبَّطَ عَزْمَهُ أَوْ هِمَّتَهُ: ئىرادىسىنى بوشاشتۇرۇۋەتتى.

«وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ» «قرآن»: لېكىن ئاللاھ ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھورۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى.

ثَبَّطَ عَنْ سَعْيِهِ: تىرىشچانلىقىغا توسقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى.

«يَمُرُّ الْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ بِظُرُوفٍ تُثَبِّطُ الْهِمَمَ»: ئەرەب دۇنياسى ئىرادىنى بوشاشتۇرىدىغان ۋەزىيەتنى بېشىدىن كەچۈرمەكتە.

ثَبَتَ يَثْبُتُ ثَبَاتًا وَ ثُبُوتًا الشَّخْصُ: مەزمۇت

بولدى ؛ بەرقارار بولدى ، مۇستەھكەم تۇردى.

ثَبَتَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى ؛ ئىشتا چىڭ تۇردى.

ثَبَتَ بِالْمَكَانِ: مۇقىم تۇردى.

ثَبَتَ لَهُ: دادىل تاقابىل تۇردى.

ثَبَتَ فِي وَجْهِهِ: دادىل تاقابىل تۇردى.

ثَبَتَ الْخَبَرُ وَنَحْوُهُ: خەۋەرى ئېنىق بولدى.

ثَبَتَ عَلَى الشَّيْءِ: داۋاملاشتۇردى.

«إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا» «قرآن» : ئى مۆمىنلەر! بىر جامائەگە (يەنى دۈشمەن قوشۇنىغا) ئۇچراشقان چېغىڭلاردا ساباتلىق كۆرسىتىڭلار.

«ثَبَتَتِ التُّهْمَةُ عَلَيْهِ» : جىنايەت ئىسپاتلاندى.

ثَبُتَ يَثْبُتُ ثُبُوتَةً وثَبَاتَةً الْمَرْأَةُ: ئىرادىلىك بولدى ، دادىل بولدى ، قەتئىي بولدى.

ثَبَتَتْ عَلَيْهِ الْجَرِيمَةُ: جىنايىتى بېكىتىلدى ، جىنايىتى ئىسپاتلاندى ، جىنايىتى مۇقىملاشتى.

ثَبْتٌ: ئىشەنچلىك ، قەتئىي ، چىڭ.

ثَبْتُ الْجَنَانِ لَايَزِلُّ بِهِ اللِّسَانُ: پاراسەتلىك ئادەم، سۆزىدىن كەتكۈزۈپ قويمايدۇ.

قَائِدٌ ثَبْتٌ: باتۇر قوماندان.

زَعِيمٌ ثَبْتٌ: دانا داھىي.

ثَبَتٌ ج أَثْبَاتٌ: پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات ، ئىشەنچلىك؛ مۇندەرىجە.

رَجُلٌ ثَبَتٌ: ئىشەنچلىك ئادەم.

ثَبَتُ الْمُحَدِّثِ: مۇھەددىسنىڭ ئۆزى رىۋايەت قىلغان ھەدىسلەرنىڭ ۋە ئۇستازلىرىنىڭ ئىسىملىرى جەملەنگەن توپلام.

ثَبَتُ الْكَلِمَاتِ وَ مَعَانِيْهَا: سۆزلۈكلەر ۋە ئۇلارنىڭ مەنىلىرىنىڭ مۇندەرىجىسى.

ثَبَتُ الْأَعْلَامِ: ئاتاقلىق شەخسلەر مۇندەرىجىسى.

ثُبَةٌ ج ثُبَاتٌ وَ ثُبُوتٌ: يىلقا ، ئاتلار توپى ؛ ئادەملەر توپى ؛ كۆلنىڭ ئوتتۇرىسى.

ثَبَجَ يَثْبُجُ ثَبْجًا الْخَطَّ: خەتنى قالايمىقان يازدى.

ثَبَجَ الْكَلَامَ: مۇجمەل گەپ قىلدى.

ثَبِجَ يَثْبَجُ ثَبْجًا وثُبُوجًا: يوكۈنۈپ ئولتۇردى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى.

ثَبَجٌ ج أَثْبَاجٌ: ئوتتۇرىسى ، ئوتتۇرا قىسمى ، مەركىزىي ؛ ئارىسى ، ئىچى، قالايمىقان خەت، تۇتۇق خەت، يۇقىرى قىسمى، قالايمىقان سۆز.

ثَبَجُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوتتۇرىسى ؛ دېڭىز يۈزى.

ثَبَرَ يَثْبُرُ ثَبْرًا: ھەيدىۋەتتى ، قوغلىۋەتتى.

ثَبَرَهُ عَنِ الشَّيْءِ: توستى ، مەنئى قىلدى.

ثَبَرَ يَثْبُرُ ثُبُورًا الشَّيْءَ: ۋەيران قىلىۋەتتى ، ھالاك قىلىۋەتتى ؛ بۇزۇۋەتتى.

ثَبَرَ الْمَرْأُ: ھالاك بولدى ، يوقالدى ، ۋەيران بولدى ، خاراب بولدى.

ثَبَطَ يَثْبُطُ ثَبْطًا الشَّخْصَ عَنِ الْعَمَلِ: توسقۇنلۇق قىلدى.

ثَبَطَهُ عَلَى الْأَمْرِ: بىلدۈردى ، چۈشەندۈردى، خەۋەر قىلدى.

ثَبَطَ الْعَزْمَ: ئىرادىسىنى بوشىتىۋەتتى ، بەل قويغۇزۇۋەتتى ؛ سوغۇق سۇ سەپتى ، روھىنى چۈشۈردى.

«لَاتَسْتَطِيعُ أَيَّةُ صُعُوبَاتٍ أَنْ تَثْبُطَ هِمَّتَنَا مَهْمَاكَانَتْ» : ھەرقانداق قىيىنچىلىق بىزنى باش ئەگدۈرەلمەيدۇ.

ثَبِطَ يَثْبَطُ ثَبَطًا: ئاجىزلىدى ؛ دىتسىز بولدى، بولۇمسىز بولدى.

ثُبْنَةٌ ج ثُبَنٌ: سېۋەت.

ثُبُوتٌ: قەتئىيلىك ، ئىشەنچلىك ، تەۋرەنمەسلىك.

عَدَمُ الثُّبُوتِ: تەۋرىنىش ، تۇراقسىزلىق ، ئارسالدىلىق.

ثُبُوتُ الشَّهْرِ: يېڭى ئاينىڭ چىققانلىقىنىڭ ئىسپاتى.

ثُبُوتِيٌّ: ئىشەنچلىك ، مۇستەھكەم.

وَثَائِقُ ثُبُوتِيَّةٌ: ئىشەنچلىك ھۆججەتلەر.

ثُبُورٌ: ھالاكەت ، ئۆلۈم.

«لَاتَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا» «قرآن» : بۈگۈن سىلەر بىر ئۆلۈمنى ئەمەس ،

تالاي ئۆلۈملەرنى تىلەڭلار.

ثَادَى بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ: داد - پەرياد كۆتۈردى.

دَعَى بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ: داد - پەرياد كۆتۈردى.

ثَجَّ يَثُجُّ ثُجُوجًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى ، سەل كەلدى ، سۇ قۇيۇلدى.

ثَجَ يَثُجُّ ثَجًّا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

ثَجَّاجٌ: قاتتىق يامغۇر ، قارا يامغۇر ، مول يامغۇر.

«وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا» (قرآن) :

بۇلۇتلاردىن مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردۇق.

ثَجَّلَ يُثَجِّلُ تَثْجِيلًا الشَّيْءَ: يوغىناتتى.

ثَجِلَ يَثْجَلُ ثَجَلًا : قورسىقى يوغىناپ ساڭگىلاپ كەتتى.

ثَجَمَ يَثْجُمُ ثَجْمًا ـ هُ: سۆزنىڭ تېتىنى ئاستىلاتتى.

ثَجَمَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

ثَجِمَ يَثْجَمُ ثَجَمًا: تېز يېرىپ كەلدى.

ثَخَانَةٌ: زىچلىق ، قويۇقلۇق.

ثَخُنَ يَثْخُنُ ثُخُونَةً وَثَخَنًا وثَخَانَةً الشَّيْءُ: قاتتىق بولدى، يىرىك بولدى ؛ يىرىكلەشتى، قويۇقلاشتى.

ثَخُنَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق قويۇقلاشتى.

ثَخَنٌ: هارغىنلىق ، كېسەلمەنلىك ، ئۇيقۇسىز-لىق.

ثَخِينٌ ج ثُخَنَاءُ: توم ؛ قويۇق؛ قېلىن ؛ يىرىك، قوپال.

اَلثَّخِيْنُ مِنَ الْأَثْوَابِ: ئوبدان توقۇلغان قېلىن كىيىم.

ثَخِيْنَةٌ ج ثَخِيْنَاتٌ: توم ؛ قويۇق؛ قېلىن ، قوپال.

ثَدَا يَثْدُو ثَدْوًا الشَّيْءَ: هۆللىدى ، هۆل قىلدى.

اَلثِّدَامُ: سۈزگۈچ.

ثَدَّمَ يُثَدِّمُ تَثْدِيْمًا الْإِبْرِيقَ: سۈزگۈچ بېكىتتى.

ثَدَّى يُثَدِّى تَثْدِيَةً: ئۇزۇقلاندۇردى ، ئائام بەردى.

ثَدَقَ يَثْدُقُ ثَدْقًاالْمَطَرُ: يامغۇر شارىلداپ ياغدى.

ثَدَقَ السَّحَابُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

ثَدَقَ الْخَيْلَ: ئاتنى قويۇۋەتتى ، چاپتۇردى.

ثَدَقَ بَطْنَ الشَّاةِ: قوينىڭ قورسىقىنى ياردى.

ثَدْمٌ: كالامپاي ، سېمىز ؛ ئەخمەق ، دۆت ، گېپىنىڭ تۇتامى يوق.

ثَدِنَ يَثْدَنُ ثَدَنًا اللَّحْمُ: سېسىپ قالدى ، پۇراپ قالدى ؛ سەمرىپ كالامپايلىشىپ كەتتى.

ثَدْيٌ ج أَثْدَاءٌ وَأَثْدٍ وَثُدِيٌّ: ئەمچەك ، بىجىق.

ثَدْيُ الْحَيَوَانِ: هايۋاننىڭ يېلىنى.

ذَوَاتُ الثَّدْيِ: سۈت ئەمگۈزگۈچى هايۋانلار.

ثَدْيٌ صِنَاعِيٌّ : سوسكا.

ثَدْيَاءُ: كۆكسى يوغان ئايال.

ثَدْيِيٌّ : ئەمچەككە ئائىت.

عِلْمُ الثَّدْيِيَّاتِ: زوئولوگىيىنىڭ سۈت ئەمگۈچى هايۋانلارنى تەتقىق قىلىدىغان قىسمى.

ثَرَاءٌ: بايلىق ، پۇل - مال ، خەزىنە.

«وَجَدَالْمُرْتَشُونَ فِي ظِلِّ الْحُكْمِ الْحِمَايَةَ وَالثَّرَاءَ الْفَاحِشَ» : پارىخورلار هاكىمىيەتنىڭ سايە-سى ئاستىدا قانات ئاستىغا ئېلىندى ۋە هارام بايلىق توپلىدى.

ثَرَبَ يَثْرِبُ ثَرْباً الْمَرِيضَ: كېسەلنىڭ كىيىمە-نى سالدۇردى.

ثَرَبَهُ: مالامەت قىلدى ، تەنقىد قىلدى.

ثَرْثَارٌ: جاۋۇلداق ، ۋات - ۋات ، كوت - كوت، ۋالاقتەككۇر.

«أَبْغَضُكُمْإِلَيَّ الثَّرْثَارُونَالْمُتَفَيْهِقُونَ» (حديث) :

ئاراڭلاردىكى تولا گەپ قىلىدىغان كوت-كوتلارنى مەن ئەڭ ياقتۇرمايمەن.

«هَذَا الرَّجُلُ حَقًّا رَجُلٌ ثَرْثَارٌ فَهُوَ دَائِمًا يَتَكَلَّمُ كَلَامًا تَافِهًا سَخِيفاً» : بۇ ئادەم ۋالاق-تەككۇر ئادەم بولۇپ هەمىشە مەنىسىز سۆزلەر-نى قىلىدۇ.

ثَرْثَرَ يُثَرْثِرُ ثَرْثَرَةً فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتۇرۇ-ۋەتتى، ئۇماچ قىلىۋەتتى.

ثَرْثَرَ الشَّيْءَ: چېچىۋەتتى ، تارقىتىۋەتتى.

ثَرْثَرَ فِي الْكَلَامِ: ۋالاقلىدى ، جاۋۇلدىدى ،

كاپشىدى.

ثَرْثَرَالطَّعَامَ: يېمەكلىكنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

ثَرْثَرَ فِي الطَّعَامِ: كۆپ تاماق يېدى.

ثَرَدَ يَثْرُدُ ثَرْدًا الْخُبْزَ: شورپىغا نان چىلىدى، ناننى ئوشاتتى.

ثَرِدَ يَثْرَدُ ثَرَدًا الشَّفَةُ: توشقان كالپۇك بولۇپ قالدى، كالپۇك يېرىلىپ كەتتى.

ثَرَّ يَثِرُّ ثَرًّا السَّائِلُ: مول بولدى ؛ قاتتىق يامغۇر ياغدى.

ثَرَّ الرَّجُلُ: كاپشىدى ، ۋالاقشىدى.

ثَرَّ لِشَيْءٍ: كېڭەيدى.

ثَرَّ الشَّيْءَ: كېڭەيتتى ، يايدى ، تارقاتتى.

ثَرَّتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق سۈيى كۆپەيدى ، سۈيى ئەلۋەك بولدى.

ثَرَّتِ الْعَيْنُ: يېشى مول بولدى ، يېشى كۆپەيدى.

ثَرَّتِ السَّحَابَةُ: كەڭ دائىرىلىك يامغۇر ياغدى ، بۇلۇت يامغۇرنى قۇيۇۋەتتى.

ثَرٌّ ج ثِرَارٌ : ۋالاقتەككۇر ، كۆپ سۆزلەيدىغان.

فَرَسٌ ثَرٌّ: يۈگۈرۈك ئات ، چاپقۇر ئات.

اَلثَّرُّ: بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرغان ؛ چېچىلىپ كەتكەن ، مالىماتاڭ قىلىۋېتىش ؛ كەڭ.

اَلثَّرُّ مِنَ السَّحَابِ: سۈيى كۆپ بۇلۇت.

اَلثَّرُّ مِنَ الْمَطَرِ: تامچىلىدى؛ چوڭ يامغۇر.

اَلثَّرُّ مِنَ الْخَيْلِ: ئۇچقۇر ئات ، يورغا ئات.

مَطَرٌ ثَرٌّ: قاتتىق يامغۇر ؛ قارا يامغۇر.

شَاةٌ ثَرَّةٌ: سۈتلۈك ساغلىق.

«**اَلْأُمُّ يَنْبُوعٌ ثَرٌّ مِنَ الْحَنَانِ وَالْعَطَاءِ**» : ئانا كۆيۈمچانلىق ۋە سېخىيلىقنىڭ بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدىغان بۇلىقىدۇر.

ثَرَّبَ يُثَرِّبُ تَثْرِيْبًا الْمَرْأَ أَوْ عَلَيْهِ: ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى ؛ كايىدى.

«**قَالَ لَاتَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ**» «قرآن» : يۇسۇف ئېيتتى : «بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر ، ئاللاھ سىلەرنى كەچۈرسۇن ، ئاللاھ ئەڭ مەرھەمەتلىك زاتتۇر» .

ثَرَّبَ عَلَيْهِ فِعْلَهُ: يامان ئاقىۋىتىنى چۈشەندۈردى.

ثَرَّرَ يُثَرِّرُ تَثْرِيْرًا الْمَكَانَ: جاينى ھۆل قىلىۋەتتى، نەم قىلىۋەتتى.

ثَرِعَ يَثْرَعُ ثَرْعًا الرَّجُلُ: تۇساتتىن كەلدى ، چاقىرىلمىغان مېھمان بولۇپ كەلدى.

ثُرْغُلٌ: چىشى تۈلكە.

ثَرَمَ يَثْرِمُ ثَرْمًاالشَّخْصَ: ئۇرۇپ چىشىنى چۈشۈرۈۋەتتى ، چىشىنى تۆكۈۋەتتى.

ثَرِمَ يَثْرَمُ ثَرَمًا: چىشى چۈشۈپ كەتتى.

ثَرْوَاءُ: باي ئايال ، پۇلدار ئايال.

ثَرْوَةٌ ج ثَرَوَاتٌ: بايلىق ، پۇل ـ مال ، خەزىنە.

ثَرْوَةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ قَوْمِيَّةٌ: دۆلەت بايلىقى ، مىللىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ مَائِيَّةٌ: سۇ مەھسۇلاتلىرى بايلىقى.

ثَرْوَةٌ مَادِّيَّةٌ: ماددىي بايلىق.

أَهْلُ الثَّرْوَةِ وَ أَصْحَابُهَا: بايلار.

ثَرْوَةٌ رُوحِيَّةٌ: مەنىۋى بايلىق.

ثَرْوَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىي بايلىق.

ثَرْوَةٌ لُغَوِيَّةٌ: تىل بايلىقى.

«**اَلْعَالَمُ الْعَرَبِيُّ غَنِيٌّ بِثَرْوَتِهِالْمَادِيَّةِوَالْبَشَرِيَّةِ**» : ئەرەب دۇنياسى ماددىي بايلىق ۋە ئادەم بايلىقى بىلەن باي ھېسابلىنىدۇ.

ثَرُورٌ: ۋاتىلداق ئايال ؛ پىتنىخور ئايال.

ثَرِيَ يَثْرَى ثَرَاءً الشَّخْصُ: بېيىدى ، مالدار بولدى ، پۇل ـ مېلى كۆپەيدى.

ثَرِيَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ھۆللىشىپ يۇمشاپ كەتتى.

ثَرِيَ بِالشَّيْءِ: خۇشاللاندى.

ثَرًى: زەي يەر ، نەم يەر ، خەزىنە ، زېمىن

«**لَهُ مَافِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَاتَحْتَ الثَّرَى**» «قرآن» : ئاسمانلاردىكى ، زېمىنلاردىكى ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ.

دۇر.

«كَالْفَرْقِ بَيْنَ الثَّرَى وَالثُّرَيَّا» : ئاسمان - زېمىن پەرق بار ، ئاسمان - زېمىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ.

طَيَّبَ اللّٰهُ ثَرَاهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبرىسىدە خاتىرجەم ياتقۇزغاي (ئۆلگەن ئادەمگە قارىتا دۇئا ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان سۆز بولۇپ، ئاللاھ ئۇنىڭغا كەڭ رەھمەت قىلسۇن دېگەن مەنىدە.)

أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا: ئاسمان - زېمىن پەرقلىق.

ثَرِيدٌ. ثَرِيدَةٌ ج ثَرَائِدُ: شورپىغا چىلانغان نان ؛ شورپا ۋە گۆشنىڭ بىرلىكتە ئومۇمىي ئاتىلىشى.

ثَرِيٌّ: باي ، مالدار ، زەردار ، دۆلەتمەن.

ثُرَيَّا: يۇلتۇزلار تۈركۈمى (ھۈكەر يۇلتۇز.)

ثُرَيَّا ج ثُرَيَّاتٌ: كۆپ لامپىلىق ئاسما چىراغ.

ثُعَالَةٌ: چىشى تۈلكە.

ثَعَبَ يَثْعَبُ ثَعْبًاالْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى ؛ سۇنى تەپچىرەتتى ؛ سۇنى باشلىدى.

ثُعْبَانٌ ج ثَعَابِينُ: چوڭ ئۇزۇن يىلان ؛ ئەجدىھا.

«فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ» (قرآن) : مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى ، ئۇ ناگاھان ئاشكارا بىر ئەجدىھاغا ئايلاندى.

ثُعْبَانُ السَّمَكِ: يىلان بېلىق.

ثُعْبَانُ الْمَاءِ: يىلان بېلىق ؛ سۇ يىلىنى.

ثَعْلَبٌ ج ثَعَالِبُ: تۈلكە.

دَاءُ الثَّعْلَبِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

ثُعْلُبَانٌ: ئەركەك تۈلكە.

ثَعْلَبَةٌ: چىشى تۈلكە.

بَنُو ثَعْلَبَةَ: ئەرەبلەرنىڭ بىر قەبىلىسى.

«بِكُلِّ وَادٍ أَثَرٌ مِنَ الثَّعْلَبَةِ» : نەگىلا بارساڭ قازاننىڭ قۇلىقى تۆت ؛ دۇنيادىكى قاغىنىڭ ھەممىسى قارا.

ثَعْلَبِيٌّ: تۈلكىدەك.

ثَغَا يَثْغُو ثُغَاءً الْخَرُوفُ: پاخلان مەرىدى.

ثُغَاءٌ: قوينىڭ مەرىشى.

«مَابِالدَّارِثَاغٍ وَلَارَاغٍ» : ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

مَالَهُ ثَاغِيَةٌ وَلَارَاغِيَةٌ: ئۇنىڭ ھېچ نەرسىسى يوق.

ثَغَبَ يَثْغَبُ ثَغْبًا الشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى.

ثَغَبَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

ثَغِبَ يَثْغَبُ ثَغَبًا الثَّلْجُ: قار ئېرىدى.

ثَغِبَ الدَّمُ: قان ئاقتى.

ثَغْثَاغٌ: بۇزۇپ سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن سۆزىنى ئۇققىلى بولمايدىغان ئادەم.

ثَغَرَ يَثْغَرُ ثَغْرًا الْإِنَاءَ: قاچىغا تۆشۈك ئاچتى، ئېغىز ئاچتى ؛ سۇندۇردى.

ثَغَرَ سِنَّهُ: چىشىنى تارتقۇزدى.

ثَغَرَ الْجِدَارَ: تۆشۈك ئاچتى.

ثَغَرَ الثُّلْمَةَ: يوچۇقنى ئەتتى ، يوچۇقنى تولدۇردى.

ثُغِرَ: ئاغزىغا ئۇرۇلۇپ ماكچايتىۋېتىلدى ؛ ئۆدۈل چىشى چۈشۈپ كەتتى.

ثُغِرَ الْوَلَدُ: ئۆدۈل چىشى چۈشۈپ كەتتى ، كاماك بولۇپ قالدى.

ثَغْرٌ ج ثُغُورٌ: ئېغىز ؛ ئۆدۈل چىش ؛ يۇرت ؛ بوغاز (دېڭىزنىڭ) ؛ چېگرىسىدىكى جاي . دېڭىز بويىدىكى شەھەر ؛ چېگرا رايون ؛ تارساي ؛ قىسقاق ؛ قاپقان.

ثَغْرُ السَّرْجِ: قوشقۇن.

ثُغْرَةٌ ج ثُغَرٌ وَثُغُرَاتٌ: تۆشۈك ، دەز ، يوچۇق ، يېرىق ، ئاراش.

فَتَحَ ثُغْرَةً: يوچۇق ئاچتى.

«سَدَّ ثُغْرَةً فِي الْخُطُوطِ الدِّفَاعِيَّةِ» : مۇداپىئە لىنىيىسىدىكى بىر يوچۇقنى ئەتتى.

«نَفْتَقِرُ إِلَى الْهَيْئَاتِ الْقَادِرَةِ عَلَى سَدِّ ثُغْرَاتٍ فِي حَيَاتِنَا الْعِلْمِيَّةِ» : بىز ئىلمىي، ھاياتىمىزدىكى يوچۇقلارنى ئېتەلەيدىغان ئورگانلارغا موھتاجمىز.

ثَغِمَ يَثْغَمُ ثَغَمًا اللَّوْنُ: ئاقاردى.

ثَغِمَ الْكَلْبُ: ئىت غالجىرلاشتى.

اَلثَّغِمُ: غالجىر ئىت.

اَلثَّغِيَّةُ: ئاچلىق ؛ چۆلدەرەپ قالغان جاي.

ثَغَا يَثْغُو ثُغُوًّا ە: ئۆزىنىڭغا ئەگەشتى ؛ قوغلاپ ھەيدىۋەتتى.

اَلثَّفَافِيدُ: كىرەلىشىپ كەتكەن ئاق بۇلۇتلار ؛ كىيىم ئەستىرى.

ثِفَالٌ ج ثُفُلٌ: خامىيا (تۈگمەن تىشىنىڭ ئاستى تەرىپىدىكى ئۇن چۈشىدىغان جاي.)

ثَفَدَ يَثْفِدُ تَثْفِيدًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئەستەرلىدى.

ثَفَّرَ يُثَفِّرُ تَثْفِيرًا الدَّابَّةَ: ئۇلاقنى ھەيدىدى.

ثَفَلَ يَثْفُلُ ثَفْلاً الشَّيْءَ: چاچتى ، توزۇتتى.

ثُفْلٌ ج أَثْفَالٌ: دۇغ ، تىرىپ.

ثَفِنَ يَثْفَنُ ثَفَنًا يَدُهُ: قولى قاپىرىپ يىرىكلىشىپ كەتتى.

ثَفَنَ يَثْفِنُ ثَفْنًا: ئىتتىردى ؛ ئەگەشتى، تەپتى.

ثَفَنَتِ النَّاقَةُ: تۆگە تەپتى.

ثَفِنَةٌ ج ثَفِنَاتٌ: كۆپچىلىك ؛ تىز (پۇتنىڭ).

ثِقَابٌ. ثُقُوبٌ ج ثُقْبٌ: سەرەڭگە.

ثَقَافٌ: زېرەك ئايال.

ثَقَافَةٌ: مەدەنىيەت.

وَزَارَةُ الثَّقَافَةِ: مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى.

اَلثَّقَافَةُ الْبَدَنِيَّةُ: تەنتەربىيە.

اَلثَّقَافَةُ الْمُضَادَّةُ: ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت ئورنىغا دەسسەشكە ئۇرۇنغان مەدەنىيەت خاھىشى.

اَلثَّقَافَتَانِ: ئىلمىي ۋە ئەدەبىي مەدەنىيەتتىن ئىبارەت ئىككى مەدەنىيەت.

ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي ، مەدەنىيەتكە مەنسۇپ.

تَبَادُلٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش.

مُلْحَقٌ ثَقَافِيٌّ: كونسۇلخانا مەدەنىيەت ئىشلىرى بۆلۈمى ؛ كونسۇلخانىدىكى مەدەنىيەت ئىشلىرىغا مەسئۇل ئەمەلدار.

مُسْتَشَارٌ ثَقَافِيٌّ: كونسۇلخانا مەدەنىيەت مەسلىھەتچىسى.

نَشَاطٌ ثَقَافِيٌّ: مەدەنىي پائالىيەت.

اَلْقِيَمُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىي قىممەت.

اَلْعَلاَقَاتُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىيەت ئالاقىسى.

ثَقَبَ يَثْقُبُ ثُقُوبًا ـ تِ النَّارُ: ئوت ياندى.

ثَقَبَ الرَّأْيُ وَنَحْوُهُ: پىكرى توغرا بولدى.

ثَقَبَ كَوْكَبٌ وَنَحْوُهُ: يۇلتۇز يورۇدى.

ثَقْبٌ ج أَثْقُبٌ و ثُقُوبٌ وَأَثْقَابٌ: تۆشۈك ، كامار ، سۆڭگۈچ.

ثَقْبُ الإِبْرَةِ: يىڭنە تۆشۈكى.

ثَقْبُ الْبَابِ: ئىشىك يوچۇقى.

ثِقَةٌ ج ثِقَاتٌ : ئىشەنچلىك.

«اَلصِّدْقُ دَاعٍ إِلَى الثِّقَةِ» : راستچىللىق ئىشەنچكە دەۋەت قىلىدۇ.

«لَهُ ثِقَةٌ بِالنَّجَاحِ» : ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىغا ئىشەنچى بار.

رَجُلٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئەر.

اِمْرَأَةٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئايال.

أَهْلُ الثِّقَةِ : ئىشەنچلىك ئادەملەر.

اَلثِّقَةُ بِالنَّفْسِ : ئۆزىگە ئىشىنىش.

عَالِمٌ ثِقَةٌ : ئىشەنچلىك ئالىم.

عَدَمُ الثِّقَةِ : ئىشەنچسىز.

ثَقِفَ يَثْقَفُ ثَقَفًا الشَّخْصُ: زېرەك بولدى ، ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

ثَقِفَ يَثْقَفُ وَثَقَفَ يَثْقُفُ ثَقْفًا: ئېرىشتى ، يېتىشتى ؛ تېز چۈشىنىۋالدى.

«فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ» «قرآن» : ئەگەر ئۇرۇشتا ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلساڭ ، ئارقىدىكىلەرنىڭ قېچىشى ۋە ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنى قاتتىق جازالىغىن.

ثَقِفَ الْعِلْمَ: ئىلىمنى پۇختا ئىگىلىدى.

ثَقِفَ الشَّيْءَ: قولغا كەلتۈردى.

ثَقِفَ الْخَلُّ: سىركە ئاچچىق بولۇپ كەتتى.

ثَقِفَ الْحَدِيثَ: گەپنى تېز چۈشىنىۋالدى.

ثَقِفَ الصِّنَاعَةَ: ھۈنەرنى تېز ئۆگىنىۋالدى.

ثَقْفٌ: ئەقىللىق ، چېچەن ، زېھنى ئۆتكۈر.

ثَقِقَ: ئەقىللىق ، چىچەن.

ثَقُفَ: ئېرىشمەك، يېتىشمەك.

ثَقَّبَ يُثَقِّبُ تَثْقِيبًا الشَّيْءَ: تەشتى ، تۆشۈك ئاچتى.

ثَقَّبَ النَّارَ: ئوتنى ياندۇردى.

ثَقَّبَ الْبِرْمِيلَ: تۆڭنى تەشتى.

ثَقَّبَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى ، قۇش پەرۋاز قىلدى.

ثَقَّفَ يُثَقِّفُ تَثْقِيفًا الشَّيْءَ: رۇسلىدى ، تۈزلىدى.

ثَقَّفَ التِّلْمِيذَ: شاگىرت تەربىيىلىدى.

ثَقَّفَ عَقْلَهُ: ئەقلىنى ئۆستۈردى.

ثَقَّلَ يُثَقِّلُ تَثْقِيلاً الْحِمْلَ وَنَحْوَهُ: يۈك قاتارلىقلارنى ئېغىرلاشتۇردى.

ثَقَّلَ الْحَرْفَ: ھەرپنى تەشدىدلىك ئوقۇپ تەلەپپۇز قىلدى.

ثَقَّلَ عَلَيْهِ: چۆچۈتتى ؛ زىممىسىگە ئالغۇزدى، ئۈستىگە ئارتتى.

ثَقُلَ يَثْقُلُ ثِقَلاً و ثَقَالَةً الشَّيْءُ: ئېغىرلاشتى ، ئېغىرلىشىپ كەتتى ، ۋەزنى بېسىپ كەتتى ، ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ الرَّجُلُ: تەمكىن بولدى ، ئېغىر - بېسىق بولدى.

ثَقُلَ الْمَرِيضُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ الْقَوْلُ: سۆز ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ السَّمْعُ: قۇلاق ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ الأَمْرُ عَلَى النَّفْسِ: قىيىن كەلدى ، قىيىن تۇيۇلدى ، ئېغىر كەلدى.

ثَقُلَ لِسَانُهُ: تىلى ئېغىرلاشتى.

ثَقُلَ عَنِ الشَّيْءِ: سۆرەلمىلىك قىلدى.

ثَقُلَتْ يَدُهُ: قولى ئاجىزلاشتى.

ثَقُلَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارلىقى بىلىندى.

«يَثْقُلُ بَعْضُ النَّاسِ عَنِ الْعَمَلِ بِغَيْرِ رِقَابَةٍ أَوْ حِسَابٍ» : نازارەت قىلىش ياكى ھېسابلىشىش بولمىغانلىقتىن بەزىلەر خىزمەتتە سۆرەلمىلىك قىلماقتا.

«فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ» ‹قرآن› : تارازىسى ئېغىر كەلگەن ئادەمگە كەلسەك ، ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ.

«يَثْقُلُ عَلَى الأَبِيِّ أَنْ يَطْلُبَ الْمُسَاعَدَةَ» : غۇرۇرى بار ئادەمگە باشقىلاردىن ياردەم تىلەش ئېغىر كېلىدۇ.

ثَقُلَ الشَّيْءُ: يوشۇرۇندى ، مەخپىي بولدى.

ثِقْلٌ ج أَثْقَالٌ: ئېغىر ، ئېغىرلىق مىقدارى ، ئېغىر يۈك ، ۋەزنى ئېغىر؛ مەسئۇلىيەت.

اَلثِّقْلُ النَّوعِيُّ: نىسبەت سېلىشتۇرما ئېغىرلىق.

مِيزَانُ الثِّقْلِ النَّوْعِيِّ: ئېغىرلىق ئۆلچىگۈچ ، بارومېتىر.

مَرْكَزُ الثِّقْلِ: ئېغىرلىق مەركىزى.

رَفْعُ الأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

حَمْلُ الأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

أَثْقَالُ الأَرْضِ: يەر ئاستى بايلىقلىرى.

ثَقَلٌ ج أَثْقَالٌ : يۈك - تاق.

«وَأَخْرَجَتِ الأَرْضُ أَثْقَالَهَا» ‹قرآن› : زېمىن (قويندىكى) يۈكلىرىنى (يەنى مەدەنلەر ، ئۆتلار ، ئۆلۈكلەرنى) چىقارغاندا.

اَلثَّقَلاَنِ: ئىنسانلار ۋە جىنلار.

«سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلاَنِ» ‹قرآن› : (ئى ئىنسانلار ! ۋە جىنلار جامائەسى !) سىلەردىن (يەنى سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلاردىن) ھېساب ئېلىشقا يۈزلىنىمىز.

ثَقَلَةٌ: يۈك - تاق.

ثِقْلَةٌ: يۈك - تاق.

اَلثُّقُوبُ: سەرەڭگە.

ثَقِيبٌ: قىپقىزىل؛ سۈتلۈك تۆگە.

ثَقِيفٌ: ئەقىللىق ، ماھىر ، ئۇستا ، قولى ئەپچىل.

ثَقِيلٌ ج ثِقَالٌ وَ ثُقَلاَءُ: ئېغىر؛ قاتتىق ؛ سالماق؛ سۆرەلمە؛ قىيىن؛ بىر خىل يېقىملىق مۇزىكا.

«هَذَا الشَّايُ ثَقِيلٌ جِدًّا، فَأَضِفْ إِلَيْهِ بَعْضَ الْمَاءِ»

السَّاخِنِ مِنْ فَمِلِكَ» : بۇ چاي ناھايىتى قىزىق بولۇپ كېتىپتۇ ، بۇنىڭغا ئاغزىڭ قايناقسۇ قويۇۋەتسەڭمۇ.

ثَقِيْلُ الدَّمِ: كىشىنى بىزار قىلىدىغان ، زېرىكەرلىك.

ثَقِيْلُ الرُّوحِ: سۆرەلمە ، دۆت ، قاشاڭ.

ثَقِيْلُ الأُذُنِ: قۇلىقى ئېغىر.

ثَقِيلُ السَّمْعِ: قۇلىقى ئېغىر.

نَوْمَةٌ ثَقِيْلٌ: ئۇيقۇسى قاتتىق.

ثَقِيْلُ الظِّلِّ: زېرىكەرلىك ، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان.

ثَقِيْلُ الْفَهْمِ: گالۋاڭ ، كالۋا ، دۆت.

ثَقِيْلٌ عَلَى السَّمْعِ: زېرىكەرلىك ، كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان ، قۇلاققا مۇشت ئۇرغاندەك.

ثَقِيْلُ الْهَضْمِ: ئاسان سىڭمەيدىغان ، ئاشقازانغا ئېغىر كېلىدىغان.

ثَقِيْلٌ عَلَى الْمَعِدَةِ: تېز سىڭمەيدىغان ، ھەزىم قىلىنىشى ئېغىر.

«وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا» ‹قرآن› : كەلگۈسىدىكى قىيىن بىر كۈنگە (يەنى قىيامەتكە) سەل قارايدۇ.

صِنَاعَةٌ ثَقِيْلَةٌ: ئېغىر سانائەت.

ثَكِلَ يَثْكَلُ ثَكَلًا وثُكْلًا الْوَلَدَ أَوِ الْحَبِيْبَ: بالىسىنى ياكى سۆيۈملۈك ئادىمىنى يوقاتتى ، ئايرىلدى.

ثَكِلَتْهُ أُمُّهُ: ئۆلگۈر.

ثَكْلاَنُ: بالىسىنى يوقاتقان ئاتا، بالىسى ئۆلۈپ قالغان ئاتا.

ثَكْلَى ج ثَكَالَى: بالىسىنى يوقاتقان ئانا.

ثَكَمَ يَثْكُمُ ثَكْمًاالأَمْرَ: بىرگە بولدى ، ئايرىلمىدى.

ثَكَمَ بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى ، ئولتۇراقلاشتى ، تۇرۇپ قالدى.

ثَكَمَ الآثَارَ: ئىز قوغلىدى.

ثَكَمَ لَهُ الأَمْرَ: چۈشەندۈردى.

اَلثُّكْمَةُ ج ثُكَمٌ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

ثُكْنَةٌ ج ثُكَنٌ و ثُكْنَاتٌ: لاگېر ، گازارما ؛ بىر توپ (ئادەم) ؛ بايراق ، ئەلەم ؛ كەپتەر تويى؛ بويۇنغا ئاسىدىغان زىننەت بۇيۇملىرى.

ثُكْنَةُ الْجُنُودِ: ھەربىي لاگېر.

«عَادَتْ قُوَّاتُ الْجَيْشِ إِلَى ثُكْنَاتِهَا بَعْدَ اسْتِتْبَابِ الأَمْنِ فِي الْبِلاَدِ» : مەملىكەتتە تىنچلىق ئورنىتىلغاندىن كېيىن ھەربىي قوشۇن ئۆز گازارمىلىرىغا قايتتى.

ثَلاَثٌ م ثَلاَثَةٌ: ئۈچ.

ثَلاَثَةُ أَضْعَافٍ: ئۈچ ھەسسە.

ثَلاَثَ عَشْرَةَ م ثَلاَثَةَ عَشَرَ: ئون ئۈچ.

مِنْ ثَلاَثِ نُسَخٍ: ئۈچ نۇسخىدىن.

«جَاعِلِ الْمَلاَئِكَةِ رُسُلاً أُوْلِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ» ‹قرآن› : پەرىشتىلەرنى ئىككى قاناتلىق ، ئۈچ قاناتلىق ، تۆت قاناتلىق ئەلچىلەر قىلغۇچى.

ثَلاَثًا: ئۈچ قېتىم.

ثُلاَثُ : ئۈچ - ئۈچتىن.

جَاؤُا ثُلاَثَ: ئۈچتىن - ئۈچتىن بولۇپ كەلدى.

اَلثُّلاَثَاءُ: سەيشەنبە.

ثَلاَثُونَ: ئوتتۇز.

«وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلاَثُونَ شَهْراً» ‹قرآن› : ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى ۋە ئۇنى سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى 30 ئايدۇر.

ثُلاَثِيٌّ: ئۈچ بۇرجەكلىك ، ئۈچلۈك ، ئۈچ تەرەپلىك ، ئۈچ قاتلاملىق.

ثُلاَثِيُّ الأَبْعَادِ: ئۈچ تەرەپلىك.

ثُلاَثِيُّ الْجَوَانِبِ: ئۈچ تەرەپلىك.

حِلْفٌ ثُلاَثِيٌّ: ئۈچ تەرەپ ئىتتىپاقداش.

ثُلاَثِيُّ الْحُرُوفِ: ئۈچ ھەرپلىك.

ثُلاَثِيُّ الْخُطُوطِ: ئۈچ سىزىقلىق.

ثُلاَثِيُّ الزَّوَايَا: ئۈچ بۇرجەكلىك ، ئۈچ بۇلۇڭلۇق.

ثُلاَثِيُّ السُّطُوحِ الْمُتَسَاوِيَةِ: ئۈچ تەكشى يۈزلۈك.

ثُلاَثِيُّ الأَرْجُلِ: ئۈچ پۇتلۇق.

ثُلَاثِيُّ الْأَلْوَانِ: ئۈچ رەڭلىك.

ثُلَاثِيُّ الْأَلْسُنِ: ئۈچ تىللىق.

ثُلَاثِيُّ الْمَقَاطِعِ: ئۈچ بوغۇملۇق.

اَلدَّرَّاجَةُ الثُّلَاثِيَّةُ: ئۈچ چاقلىق رىكشا ، ئۈچ چاقلىق ۋېلسىپىت.

خُطَّةٌ ثُلَاثِيَّةٌ: ئۈچ يىللىق پىلان.

ثُلَاجِيٌّ: قاردەك ئاق، ئاپئاق، قاردەك ئاپئاق.

ثَلَبَ يَثْلِبُ ثَلْبًا الشَّيْءَ: ئەيىبلىدى ؛ كەمسىتتى ، سۆزلىدى ، ئېبۈەن تاپتى.

ثَلَبَ الرَّجُلَ: بوھتان چاپلىدى ، قارىلىدى ؛ قوغلىدى.

ثَلِبَ يَثْلَبُ ثَلَبًا الْجِلْدُ: تېرە يېرىلدى ، پۈرلاشتى ، قورۇلدى.

ثَلِبَ الثَّوْبُ: كىيىم مېنەتلىشىپ كەتتى ، كىر بولدى.

ثَلِبَ الرَّجُلُ: ئۆگىنىپ قالدى ، كۆنۈپ قالدى ، ئادەتلەندى ؛ يوقتۇرۇۋالدى.

ثَلِبَتِ الْقَدَمُ: پۇت يېرىلدى.

ثِلْبٌ ج ثِلَبَةٌ وَأَثْلَابٌ: قېرىپ چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن تۆگە.

ثَلِبٌ: مېيىپ ؛ يېرىق نەيزە.

ثَلَثَ يَثْلُثُ ثَلْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئالدى.

ثِلْثٌ ج أَثْلَاثٌ: تەكرارلىنىش ئادەتلەنگەن نەرسەنىڭ ئۈچىنچى قېتىم تەكرارلىنىشى.

حُمَّى الثِّلْثِ: قىزىتمىنىڭ ئۈچىنچى كۈنى تەكرارلىنىشى.

سَقَى زَرْعَهُ الثِّلْثَ: زىرائەتنى ئۈچ كۈندە بىر سۇغاردى.

ثُلْثٌ ج أَثْلَاثٌ: ئۈچتىن بىر.

خَطُّ الثُّلْثِ: خەتنىڭ تۈرلىرىدىن بولۇپ ، كىتابنىڭ بابلىرىنى ۋە قىسىملىرىنى يېزىشتا ئىشلىتىلىدۇ.

ثَلَجَ يَثْلُجُ ثُلُوجًاالْمَاءُ و نَحْوُهُ: سۇ مۇزلىدى.

ثَلَجَ صَدْرُهُ بِهِ وَ إِلَيْهِ: ئىشەندى ؛ خاتىرجەم بولدى ؛ مەمنۇن بولدى ، خۇشاللاندى.

ثَلَجَتِ السَّمَاءُ: قار ياغدى.

ثَلْجٌ ج ثُلُوجٌ: قار ؛ مۇز.

ثَلْجٌ رَخْوٌ: ئازراق ياغقان قار.

ثَلْجٌ جَامِدٌ: مۇز ، سۈنئىي مۇز.

مَاءٌ ثَلْجٌ: سوغۇق سۇ.

ثَلِجٌ: تولۇق ، مۇزلىتىلغان ، سوغۇق.

ثَلْجِيٌّ: قاردەك ، قارغا مەنسۇپ ، قارغا ئائىت.

اَلْعَصْرُ الثَّلْجِيُّ: مۇز دەۋرى.

ثَلَغَ يَثْلَغُ ثَلْغًا: نىجاسەت بىلەن بۇلغاندى.

ثَلَغَ الْحَيَوَانُ: شاتىراقلىدى.

ثَلَّ يَثُلُّ ثَلًّا الْقَوْمَ: قەۋمنى ھالاك قىلدى ، گۇمران قىلدى.

ثَلَّ الْإِنَاءَ: قاچىنىڭ ئىچىدىكىنى ئالدى.

ثُلَّ عَرْشُهُمْ: ئۇلارنىڭ شان - شەۋكىتى تۆكىدى.

ثَلَّ عَرْشَهُ: پادىشاھلىقىنى يوقاتتى ، قولدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَّ الْبِئْرَ: قۇدۇقنىڭ لېيىنى تارتتى.

ثَلَّ اللّٰهُ عَرْشَهُمْ: ئاللاھ تەختىنى گۇمران قىلدى ، ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ھاكىمىيىتىنى گۇمران قىلدى.

ثَلَّ الْبَيْتَ: ئۆيىنى بۇزدى ، چېقىۋەتتى.

ثَلَلٌ: ھالاكەت ، ھالاك ؛ (چىش) چۈشۈپ كەتمەك.

ثَلَّاجٌ: مۇز ساتقۇچى.

ثَلَّاجَةٌ ج ثَلَّاجَاتٌ: توڭلاتقۇ ، مۇزلاتقۇ.

ثِلَّةٌ ج ثِلَلٌ: تارمار قىلماق ، يوقاتماق ، ھالاك قىلماق.

ثَلَّةٌ: بىر پادا قوي ؛ قوي يۇڭى ؛ قۇدۇقتىن چىقىرىلغان لاي.

ثُلَّةٌ ج ثُلَلٌ: بىر توپ ئادەم ، بىر جامائە.

«ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ» «قرآن»: بۇلار ئۆتكەنكىلەرنىڭ ئىچىدە كۆپتۇر ، كېيىنكىلەرنىڭ ئىچىدە ئازدۇر.

ثَلَّثَ يُثَلِّثُ تَثْلِيثًا الشَّيْءَ : 3 - بولۇپ كەلدى ؛

ئۈچكە بۆلدى.

ثَلَّثَ الْمَسَاحَةَ: ئۈچبۇلۇڭ سىزدى.

ثَلَّثَ الْإِثْنَيْنِ: ئىككى ئادەمگە ئۆزى قوشۇلۇپ ئۈچ نەپەر قىلدى.

ثَلَّثَ الْحَرْفَ: ھەرپكە ئۈچ چېكىت قويدى.

ثَلَّجَ يُثَلِّجُ تَثْلِيجًا الْمَاءَ: مۇز بىلەن سۇنى مۇزلاتتى.

ثَلَّمَ يُثَلِّمُ تَثْلِيمًا الْحَائِطَ: تامغا چاك كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَّمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى پۇچۇق قىلىپ قويدى، چېقىپ قويدى.

ثَلَّمَ الصِّيتَ: نامىغا داغ تەگكۈزدى.

ثَلَّمَ حِدَّةَ الْمَشَاعِرِ: تۇيغۇسىنى پالەچ ھالغا كەلتۈرۈپ قويدى.

ثَلَّمَ السَّيْفَ: قىلىچنى گاللاشتۇرۇۋەتتى، ئۆتمەس قىلىپ قويدى.

ثَلَمَ يَثْلِمُ ثَلْمًا الْحَائِطَ: تامغا چاك كەتكۈزۈۋەتتى، تامغا دەز كەتكۈزۈۋەتتى.

ثَلَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى پۇچۇق قىلىپ قويدى، چېقىۋەتتى.

ثَلَمَ السَّيْفَ: قىلىچنى ئۆتمەس قىلىپ قويدى، گال قىلىپ قويدى، ئۇچۇرۇۋەتتى.

ثَلِمَ يَثْلَمُ ثَلَمًا الشَّيْءُ: پۇچۇق بولۇپ قالدى.

ثَلِمَ السِّكِّينُ وَ نَحْوُهُ: پىچاقنىڭ ۋە شۇنىڭدەك نەرسىنىڭ بىسى قايرىلىپ كەتتى، ئۇچۇپ كەتتى.

ثُلِمَ فِي مَالِهِ: بىر قىسمى مېلى يوقالدى.

ثُلْمَةٌ ج ثُلَمٌ: چاك، دەز، يېرىق.

سَدَّ ثُلْمَةً: يېرىقنى ياكى چاكنى ئېتىمش.

ثُلْمَةٌ لَاتُسَدُّ: تولدۇرغىلى بولمايدىغان يوچۇق.

«أَحْدَثَ مَوْتُ أُمِّ كُلْثُومَ ثُلْمَةً لَا تُسَدُّ فِي عَالَمِ الْغِنَاءِ»: ئۇممۇ گۈلسۇمنىڭ ئۆلۈمى ناخشا ساھەسىدە تولدۇرغىلى بولمايدىغان يوچۇق پەيدا قىلدى.

ثَلِيثٌ: ئۈچتىن بىر، (1/3).

ثَلِيجٌ: مۇزدەك، مۇزدەك سوغۇق.

ثِمَالٌ: يولباشچى، يېتەكچى، ئاقساقال.

ثِمَالُ الْقَوْمِ: قەبىلە باشلىقى؛ قەۋمنىڭ ھال ـ ئەھۋالىنى خەۋەر ئالىدىغان ئادەم.

ثُمَالَةٌ ج ثُمَالٌ و ثُمَالَاتٌ: دوغ، تىرىپ.

ثُمَامٌ: كۆمەك (شالىنىڭ ئوتى.)

«هُوَ مِنْكَ عَلَى طَرَفِ الثُّمَامِ»: قولى يېتىدىغان يەرگە يېقىن.

ثُمَامَةٌ: كۆمەك يوپۇرمىقى.

اَلشَّيْءُ كَالثُّمَامَةِ: يۇتۇلۇشۇپ يۇرىدىغان؛ ئوخشاي.

«يَتَشَبَّثُ الْغَرِيقُ بِثُمَامَةٍ»: جان تۇمشۇقىغا كەلگەندە كىشى قۇتۇلۇش ئۈچۈن، كىچىككىنە ئامال بولسىمۇ قىلىپ باقىدۇ.

ثُمَانَ: سەككىزدىن ـ سەككىزدىن.

ثَمَانٍ: سەككىز.

ثَمَانُونَ: سەكسەن.

«تَجَاوَزَ الرَّجُلُ عَامَةَ الثَّمَانِينَ»: ئۇنىڭ يېشى 80 دىن ئېشىپ كەتتى.

ثَمَانِيَةٌ: سەككىز.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا» «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئۆزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى.

ثَمَانِيَ عَشْرَةَ م ثَمَانِيَةَ عَشَرَ: ئون سەككىز.

ثَمَانِينَات: 80 ـ يىللار.

«جَرَى الْعَمَلُ فِي إِعْدَادِ هَذَا الْمُعْجَمِ فِي أَوَائِلِ الثَّمَانِينَاتِ»: بۇ لۇغەتنى تەييارلاش ئىشلىرى 80 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدا ئېلىپ بېرىلدى.

ثَمَأَ يَثْمَأُ ثَمْأً: يېمەكلىك بىلەن تەمىنلىدى.

ثَمَأَ الرَّأْسَ: باشنى يېرىۋەتتى.

ثَمَأَ الْأَنْفَ: بۇرۇننى قانىتىۋەتتى.

ثَمَجَ يَثْمِجُ ثَمْجًا: ئارىلاشتۇردى.

ثَمَدَ يَثْمِدُ ثَمْدًا وَأَثْمِدَةَ الْمَاءَ: يېيىۋېلىن سۇ چىقاردى.

ثَمَدَ فُلَانًا: تاپقان ـ تەرگەنلىرىنى ئايرىلدى، سورۇلۇپ كەتتى ، خانىۋەيران بولدى.

ثَمِدَ يَثْمِدُ ثَمَدًا الْمَاءُ: سۇ ئازىيىپ كەتتى.

ثُمِدَ الرَّجُلُ: پاتالىيىتى ئازايدى، سۈسلىشىپ قالدى.

ثَمَدٌ ج ثِمَادٌ وَأَثْمَادٌ: ئاز سۇ ، سۇ يىغىلىدىغان كۆلچەك.

ثَمَرَ يَثْمُرُ ثُمُورًا الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىلىدى.

ثَمَرَ مَالَهُ : مېلى كۆپەيدى.

ثَمَرَ الشَّيْءُ: پىشتى ، پىشىپ يېتىلدى.

ثَمَرَ لَهُ: مېۋە يىغىپ بەردى.

ثَمَرٌ ج ثِمَارٌ و أَثْمَارٌ وثُمُرٌ: مېۋە؛ نەتىجە، پايدا ؛ پەرزەنت ؛ مەھسۇلات.

«كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ» «قرآن» : مېۋىسى پىشقاندا ، ئۇلاردىن يەڭلار.

بِلَاثَمَرٍ: نەتىجىسىز.

ثَمْرَاءُ: مېۋىلىك دەرەخ.

أَرْضٌ ثَمْرَاءُ: مۇنبەت يەر ، مول ھوسۇللۇق يەر ؛ مېۋىزارلىق يەر.

ثَمَرَةٌ: پايدا، مېۋىلىك دەرەخ.

ثَمَرَةُ الْقَلْبِ: دوستلۇق.

ثَمِلَ يَثْمِلُ ثَمَلًا الرَّجُلُ: مەست بولدى ، كەيپ بولدى.

ثَمَلَ يَثْمَلُ ثُمُولًا: تۇردى ، توختىدى.

ثَمِلٌ: مەست ئادەم ، كەيىپ ئادەم.

ثَمَلَةٌ ج ثُمُولٌ ثُمْلَةٌ ج ثُمَلٌ: سۇنىڭ دۇغى ، قالدۇق.

ثَمَّ يَثِمُّ ثَمًّا الشَّيْءَ: تۈزىدى ، ئوڭشىدى ، ياخشىلىدى.

ثَمَّتِ الشَّاةُ النَّبْتَ بِفِيهَا: قوي ئوتلىدى.

ثَمَّ الْعُشْبَ: ئوت ـ چۆپ يىغدى.

ثَمَّ الطَّعَامَ : ياخشىسىنى ـ ناچىرىنى ھەممىسىنى يېدى.

ثَمَّ التُّرَابَ: تۇپىسىنى سۈپۈردى.

ثَمَّ.ثَمَّةَ : بۇ يەردە ، شۇ يەردە.

«وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا»

«قرآن» : قاچانكى سەن قارايدىغان بولساڭ ، بۇ يەردە نېمەتلەرنى ۋە كاتتا پادىشاھلىقنى كۆرىسەن.

«فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ» «قرآن» : قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپى (يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلىنغان قىبلىسى) دۇر.

مِنْ ثَمَّةَ: بۇنىڭدىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن.

«جَاءَ الْبَيَانُ مُوجَزًا فِي عِبَارَتِهِ وَمِنْ ثَمَّ فَهُوَ لَايُلْقِي الضَّوْءَ عَلَى التَّفَاصِيلِ» : باياننىڭ ئىبارىتى قىسقا ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تەپسىلاتى ئۈستىدە توختالمايدۇ.

ثُمَّ: كېيىن ، ئاندىن كېيىن ، ئاندىن.

ثُمَّةٌ: بىر تۇتام ئوت ـ خەس.

ثِمَّةٌ: بوۋاي ، قېرىپ ماغدۇرىدىن كەتكەن ، ياشانغان ئادەم.

ثَمَّرَ يُثَمِّرُ تَثْمِيرًا الْمَالَ فِي كَذَا: مەبلەغ سالدى.

ثَمَّلَهُ يُثَمِّلُ تَثْمِيلًا: ئۇنى مەست قىلدى.

ثَمَّنَ يُثَمِّنُ تَثْمِينًا السِّلْعَةَ: تاۋارغا باھا قويدى.

ثَمَّنَ الشَّكْلَ: سەككىز بۇرجەكلىك قىلدى.

ثَمَّنَ الشَّيْءَ : توپلىدى.

لَايُثَمَّنُ : بىباھا ، باھاسىغا چىققىلى بولمايدىغان.

ثَمُنَ يَثْمُنُ ثَمَانَةً الشَّيْءُ: باھاسى ئۆستى.

ثُمْنٌ ج أَثْمَانٌ: سەككىزدىن بىر (1/8).

ثَمَنٌ ج أَثْمَانٌ وأَثْمُنٌ: باھا، قىممىتى، بەلگە ـ لەنگەن باھاسى ؛ بەدەل.

ثَمَنٌ أَسَاسِيٌّ: تالوندىكى باھا.

ثَمَنٌ زَهِيدٌ: ئەرزان باھا ، تۆۋەن باھا.

ثَمَنٌ بَاهِظٌ: يۇقىرى باھا ؛ زور بەدەل ؛ قىممەت.

«لَقَدْ دَفَعْنَا ثَمَنًا بَاهِظًا لِقَاءَ التَّفْكِيرِ بِعَوَاطِفِهَا» : بىز ھېسسىياتىمىزغا بېرىلىپ

پىكىر يۈرگۈزگەنلىكىمىزگە زور بەدەل تۆلىدۇق.

ثَمَنٌ بَخْسٌ: ئەرزان باھا، تۆۋەن باھا.

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ» (قرآن): ئۇلار يۈسۈفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى.

ثَمَنٌ مَعْقُولٌ : ئادىل باھا.

«إِنَّ وَحْدَةَ الْبِلَادِ لَا بُدَّ أَنْ تُصَانَ بِأَيِّ ثَمَنٍ»: ۋەتەننىڭ بىرلىكى ھەرقانداق بەدەل تۆلەش بىلەن قوغدىلىشى كېرەك.

ثَمَنٌ أَصْلِيٌّ: ئەسلى باھاسى ؛ تەننەرقى.

بِأَيِّ ثَمَنٍ: قانداق چىقىم تارتىشتىن قەتئىنەزەر.

ثَمُودُ: قەدىمكى بىر ئەرەب قەبىلىسىنىڭ نامى.

«وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا» (قرآن): سەمۇدقا ئۇلارنىڭ قېرىندىشى سالىھنى (پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق.)

ثَمِيلٌ: قېتىق.

ثَمِيلَةٌ ج ثَمَائِلُ: سۈتنىڭ دۇغى ، قالدۇق سۇ.

ثَمِينٌ: پۇللۇق ، يۇقىرى باھالىق ، قىممەتلىك.

«يُعَدُّ كِتَابُهُ مَصْدَرًا ثَمِينًا»: ئۇنىڭ كىتابى قىممەتلىك مەنبە ھېسابلىنىدۇ.

حَفَرَ الْكُنُوزَ الثَّمِينَةَ : قىممەتلىك بايلىقلارنى قازدى.

ثَنَاءٌ ج أَثْنِيَةٌ: مەدھىيە ، تەشەككۈر.

ثُنَاءٌ: ئىككىدىن ـ ئىككىدىن.

جَاؤُوا ثُنَاءً: ئۇلار ئىككىدىن ـ ئىككىدىن كەلدى.

ثَنَائِيٌّ: ئالقىشقا ئائىت ، ئالقىشقا مۇناسىۋەتلىك.

ثُنَائِيٌّ: قوش ئاۋازلىق خور ، قوش ئاۋازلىق ناخشا، ئىككى تەرەپلىمىلىك، ئىككى ھەرپلىك، ئىككى ياقلىمىلىق.

اِتِّفَاقٌ ثُنَائِيٌّ: ئىككى تەرەپلىمىلىك كېلىشىم.

اَلْحُكْمُ الثُّنَائِيُّ: قوش نازارەتچىلىك.

ثُنَائِيُّ الزَّوَايَا: قوش ياقلىمىلىق.

ثُنَائِيُّ اللُّغَةِ: قوش تىللىق ئادەم ، قوش تىللىق لۇغەت ؛ تەرجىمىسى بېرىلگەن شېئىرلار توپلىمى.

اَلثُّنَائِيَّةُ اللُّغَوِيَّةُ: مۇئەييەن جەمئىيەتتە ئىككى تىلنىڭ بىرلىكتە قوللىنىلىشى.

اَلْعَقِيدَةُ الثُّنَائِيَّةُ: ياخشىلىق ئىلاھى ۋە يامانلىق ئىلاھى بار دەپ قارايدىغان ئەقىدە.

اَلْمُرَاقَبَةُ الثُّنَائِيَّةُ: قوش نازارەتچىلىك ، ئىككى تەرەپ بىرلىكتە نازارەتچىلىك قىلىش.

ثِنْتَانِ: قوشكېزەك ، بىر جۈپ.

«لَا يَخْتَلِفُ ثِنْتَانِ فِي هَذَا الْأَمْرِ» : بۇ ئىشتا ھەممىنىڭ پىكرى بىردەك.

ثَنَّى يُثَنِّي تَثْنِيَةً الْعَدَدَ: بىر ھەسسە ئاشۇردى.

ثَنَّى عَلَى اسْتِدْعَاءٍ: قوشۇلدى، رازى بولدى.

ثَنَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى قاتلىدى ، قىرلىدى ، قىر چىقاردى.

ثَنَّى الْعَمَلَ: تەكرارلىدى ، قايتىلىدى.

ثَنَّى الْكَلِمَةَ: ئىككىلىك بەلگىسى قوشتى.

ثَنَّى عَلَى الْإِقْتِرَاحِ: تەكلىپنى قوللىدى.

ثَنَّى طَرْفَهُ إِلَيْهِ: قارىدى ، بۇرۇلدى.

ثَنَوِيٌّ: ئىككى مەنبەچى ، ئىككى ياقلىمىچى.

ثَنَوِيَّةٌ: مانى دىنى (بۇ دىندا بىرى ياخشىلىق ئىلاھى ، يەنە بىرى يامانلىق ئىلاھى دەپ ئېتىقاد قىلىنىدۇ.)

ثَنَى يَثْنِي ثَنْيًا الشَّيْءَ : ئەگدى.

ثَنَى الثَّوْبَ: قاتلىدى.

«لَا تَثْنِ طَرَفَ الصَّحِيفَةِ الَّتِي وَصَلْتَ فِي قِرَاءَتِكَ» : ئوقۇپ يەتكەن بەتنى قاتلاپ قويما.

ثَنَاهُ عَنِ الشَّيْءِ: توستى.

«وَاجَهَ الْمُتَرْجِمُونَ صُعُوبَاتٍ كَثِيرَةً غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَثْنِهِمْ عَنِ الْقِيَامِ بِالتَّرْجَمَةِ» : تەرجىمانلار نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلدى ، لېكىن بۇ قىيىنچىلىقلار ئۇلارنى تەرجىمە بىلەن شۇغۇللىنىشتىن توسۇيالمىدى.

ثَنَى عِنَانَ فَرَسِهِ: ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

ثَنَى عِطْفَهُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى ، مەنمەنلىك قىلدى.

ثِنْيٌ ج أَثْنَاءٌ و ثِنْيَةٌ: يىغىلماق ، پۈكۈلمەك، قاتلانماق ، تۈگۈلمەك.

ثِنْيٌ: تەكرارلىنىدىغان ئىش.

ثِنْيًا بَعْدَ ثِنْيٍ: قايتا ـ قايتا ، تەكرار ـ تەكرار.

ثَنِيَّةٌ ج ثَنَايَا: ئۆدۈل چىش ؛ داۋان ، تاغدىكى يول.

فُلَانٌ طَلَّاعُ الثَّنَايَا: جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە چىدىيالايدىغان ، چوڭ ئىشلار ئۈستىدە پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان ئادەم.

فِي ثَنَايَاهُ: ئۇنىڭ ئىچىدە.

ثَنَايَا الْفُؤَادِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى.

ثَوَابٌ : مۇكاپات ، ساۋاب ؛ ھەسەل ؛ ھەسەل ھەرىسى.

ثَوْبٌ ج ثِيَابٌ و أَثْوَابٌ: كىيىم ، كىيىم-كېچەك ؛ رەخت.

ثَوْبٌ أَدَبِيٌّ: ئەدەبىي ئۇسلۇب ، ئەدەبىي قېلىپ.

ثَوْبُ الْبَحْرِ: سۇ ئۈزۈش كىيىمى.

ثَوْبُ الْعِيدِ: بايراملىق كىيىم ، ھېيتلىق كىيىم.

ثَوْبُ الْحِدَادِ: ھازا كىيىمى.

هُوَ طَاهِرُ الثَّوْبِ: ئۇ ئەيىبتىن خالىي ، نۇقسانسىز ؛ پاك.

ثَوْرٌ ج ثِيرَانٌ: ئۆكۈز.

ثَوْرٌ فَحْلٌ : بۇقا.

ثَوْرٌ مَخْصِيٌّ: ئۆكۈز ، ئۆي.

بُرْجُ الثَّوْرِ: سەۋر بۇرجى.

ثَوَرَانٌ: قوزغالماق ، پارتلىماق.

ثَوَرَانُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغنىڭ پارتلىشى.

«سَبَّبَ ثَوَرَانُ الْبُرْكَانِ ذُعْرًا بَيْنَ الْأَهَالِي» : يانار تاغنىڭ پارتلىشى ئاھالىلەر ئىچىدە قورقۇنچ پەيدا قىلدى.

ثَوْرَةٌ ج ثَوْرَاتٌ: ئىنقىلاب ، قوزغىلاڭ ؛ توپىلاڭ ، ئىسيان ؛ ئېشىش ، سېپىش.

ثَوْرِيٌّ: ئىنقىلابىي ، ئىنقىلابىيلىق.

«لَا نَنْسَى الدَّعْمَ الَّذِي قَدَّمَتْهُ لَنَا شُعُوبُ الْعَالَمِ قَاطِبَةً خِلَالَ نِضَالِنَا الثَّوْرِيِّ الطَّوِيلِ» : ئۇزاق مۇددەتلىك ئىنقىلابىي كۈرىشىمىز جەريانىدا ھەرقايسى ئەللەر خەلقلىرىنىڭ بىزگە بەرگەن ياردىمىنى ئۇنۇتمايمىز.

اَلنِّضَالُ الثَّوْرِيُّ: ئىنقىلابىي كۈرەش.

«يَتَّسِقُ الْوَضْعُ الْحَاضِرُ فِي بَعْضِ مَنَاطِقِ الْعَالَمِ بِالنُّزُوعِ إِلَى الثَّوْرِيَّةِ فِي الْفِكْرِ وَالْعَمَلِ» : دۇنيانىڭ بەزى رايونلىرىدا ھازىرقى ۋەزىيەت ئىدىئولوگىيە ۋە ھەرىكەتتە ئىنقىلابىيلىققا مايىللىقى بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ.

ثَوْلٌ: بىر توپ ھەسەل ھەرىسى، بىر توپ ئادەم.

ثُومٌ م ثُومَةٌ: سامساق.

ثَوَّابٌ: كىيىم ـ كېچەك ساتقۇچى.

ثَوَّبَ يُثَوِّبُ تَثْوِيبًا الرَّاعِي : پادىچى كىيىمىنى پۇلاڭلاتتى.

ثَوَّبَ الرَّجُلَ: مۇكاپاتلىدى.

ثُوَّةٌ ج ثُوًى: يول كۆرسەتكۈچ ، يول بەلگىسى.

ثَوَّرَ يُثَوِّرُ تَثْوِيرًا الشَّيْءَ: قوزغىدى.

ثَوَّرَ اللُّغَةَ وَالشِّعْرَ وَنَحْوَهُمَا: لۇغەت قاتارلىقلاردا توپ ئۆزگىرىش ياسىدى.

ثَوَى يَثْوِي ثَوَاءً بِالْمَكَانِ وَ فِيهِ: تۇرۇپ قالدى ، ئورۇنلاشتى ، جايلاشتى؛ ئالەمدىن ئۆتتى، ۋاپات بولدى.

ثُوِيَ: دەپنە قىلىندى.

ثِيَابٌ: كىيىم ـ كېچەك.

طَاهِرُ الثِّيَابِ: پاك دىل ، ئەخلاقلىق.

دَنِسُ الثِّيَابِ: ئەخلاقسىز ، ئىستىلى بۇزۇق.

ثِيَابُ الشُّهْرَةِ.ثَوْبُ الشُّهْرَةِ: مۇراسىم كىيىمى.

ثِيَابُ الْأَسَى: ھازا تونى ، مۇسىبەت تونى.

يَتَظَاهَرُ بِثِيَابِ الصَّدِيقِ: ئۇ دوست قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

«اِرْتَدَتِ الْمَدِينَةُ ثِيَابَ الْأَسَى عَلَى الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ» : پۈتۈن شەھەر ۋاپات بولغان باشلىققا

مۇسىبەت تونىنى كىيدى.

ثِيَابِيٌّ: كىيىم ساقلىغۇچى.

ثَيْتَلَ يُثَيْتِلُ ثَيْتَلَةً: ئەقلىي ئىقتىدارى ئاجىزلاپ قالدى ، دۆتلىشىپ قالدى.

ثَيْتَلٌ: ياۋا كالا ؛ ئايالىلار بىلەن مۇڭداشقاق كىشى.

ثَيْنٌ: غەۋۋاس ؛ مەرۋايىت تەشكۈچى ؛ مەرۋايىت بىگىزى.

مُصَارَعَةُ الثِّيْرَانِ: كالا سوقۇشتۇرۇش ئويۇنى.

ثَيِّبٌ: تۇل ئايال ، ئېرىدىن ئاجراشقان ياكى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايال ؛ چوكان ، سېكىلەك.

رَجُلٌ ثَيِّبٌ: ئۆيلەنگەن ئەر.

اِمْرَأَةٌ ثَيِّبٌ: تۇل ئايال ، ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتكەن ئايال.

ج

ج «اَلْجِيمُ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ بەشىنچى ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «3» نى بىلدۈرىدۇ.

جَاءَ يَجُوءُ وَيجِيُ مَجِيئَةً وَمَجِيئًا: كەلدى ، يېتىپ كەلدى.

جَاءَ إِلَىَّ صَدِيقِي: قېشىمغا دوستۇم كەلدى.

جَاءَ الْأَمْرُ: ئىشقا ئاشتى ، يۈز بەردى.

جَاءَ الْأَمْرَ: ئىش قىلدى ، ئەتتى ، ئىشلىدى.

جَاءَ الْجُرْمَ : جىنايەت ئۆتكۈزدى ، گۇناھ قىلدى.

جَاءَ ەُ الشَّيْءُ : تاپشۇرۇپ ئالدى.

جَاءَ الْمَطَرُ : يامغۇر ياغدى.

جَاءَ بِهِ : ئۇنى كەلتۈردى ، ئېلىپ كەلدى ، ئەكەلدى.

جَاءَ فِي الْجَرِيْدَةِ : خەۋەر قىلىشىچە ، بايان قىلىشىچە.

«جَاءَ فِي جَرَائِدِ الصَّبَاحِ أَنَّ الْإِجْتِمَاعَ سَيُعْقَدُ قَرِيبًا» : ئەتىگەنلىك گېزىتلەرنىڭ خەۋەر قىلىشىچە ، يىغىن پات يېقىندا ئېچىلىدىكەن.

جَابَ يَجُوبُ جَوْبًا وتَجْوَابًا الْبِلَادَ : يۇرت كەزدى ، كېزىپ ئۆتتى ، ئۆتتى.

جَابَ الثَّوْبَ : كىيىمنى كەستى ، كىيىمنى پىچتى.

جَابَ الصَّخْرَةَ : تاش تەشتى.

جَابَ الْخَبَرُ الْبِلَادَ : خەۋەر يۇرتقا تارقالدى.

«كَانُوا يَجُوبُونَ أَرْجَاءَ الْجَزِيرَةِ الْعَرَبِيَّةِ بِالتِّجَارَةِ» : ئۇلار پۈتۈن ئەرەب زېمىنىنى سودا بىلەن كېزىپ چىقاتتى.

جَابَ يَجُوْبُ جَيْبًا الْقَمِيْصَ : كۆڭلەككە ياقا چىقاردى ، كۆڭلەككە ياقا ئويدى.

جَابَّ يُجَابُّ مُجَابَّةً وَجِبَابًا : ئۆزۈپ چىقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلدى ، بىرىنچىلىكنى تالاشتى، پەخىرلەندى.

جَابَرَ يُجَابِرُ مُجَابَرَةً: ئىللىق مۇئامىلە قىلدى، سىلىق پوزىتسىيىدە بولدى.

جَابِرٌ: نان، بولكا.

أَبو جَابِرٍ : بولكا.

أُمُّ جَابِرٍ: بۇغداي يارمىسى ۋە گۆش بىلەن ياسىلىدىغان بىر خىل تاماق.

جَابِرُ الْعِظَامِ : تېڭىقچى ، تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

جَابَلَ يُجَابِلُ مُجَابَلَةً الْمُسَافِرُ: يولۇچى تاغ ئىچىگە كىردى ، تاغقا چىقتى ، تاغدا تۇردى.

جَابَهَ يُجَابِهُ مُجَابَهَةً: روبىرو بولدى، يۈزلەشتى، يۈز كەلتۈرۈشتى ، دۇچ كەلدى.

«جَابَهَ عَرَاقِيلَ كَثِيْرَةً قَبْلَ أَنْ يُتِمَّ دِرَاسَتَهُ» : ئۇ ئوقۇشنى تاماملاشتىن بۇرۇن نۇرغۇنلىغان توسالغۇلارغا دۇچ كەلدى.

جَابٍ ج جُبَاةٌ : باجگىر ؛ چېكەتكە.

جَابِيَةٌ ج جَوَابٍ : كۆل، كۆلچەك ؛ كىشىلەرنىڭ توپى.

«وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ» «قرآن» : كۆلدەك چوڭ لىگەنلەر.

جَاثٍ ج جُثِيٌّ م جَاثِيَةٌ : تىزلانغۇچى ، تىزلىنىپ ئولتۇرغۇچى ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرغۇچى ؛ دۈم ياتقۇچى.

«وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةٍ» «قران» : ھەربىر ئۈممەتنى تىزلانغان ھالدا كۆرىسەن.

جَاثُومٌ : قارا بېسىش.

جَاحَ يَجُوْحُ جَوْحًا وَجِيَاحَةً : ھالاك قىلدى ، يوقاتتى ، يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى،

توغرا يولدىن بۇرۇلۇپ كەتتى.

جَاجِدٌ : ئىنكار قىلغۇچى ؛ رەت قىلغۇچى ؛ ئىشەنمىگۈچى.

جَاحَشَ يُجَاحِشُ مُجَاحَشَةً وَجِحَاشًا: قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى ؛ كۈرەش قىلدى ؛ تىركەشتى.

جَاحِشٌ : ئۆزىنى چەتكە ئالغۇچى.

جَاحِظٌ: ئىككى كۆزى تېشىغا چىقىپ تۇرغۇچى ، كۆزى پولتىيىپ چىقىپ تۇرغان ئادەم ، پولتاي كۆز.

جَاحِظَةٌ : پولتىيىپ چىقىپ تۇرغان كۆز قارىچۇق.

جَاحَفَ يُجَاحِفُ مُجَاحَفَةً : قىستىدى، چەتكە قاقتى، سىقىپ چىقاردى، يەكلىدى؛ قوغدىدى.

جَاحَفَ الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىگە يېقىنلاشتى.

جَاحِمٌ : يالقۇنجاپ تۇرغان چوغ ؛ قاتتىق ئىسسىق، قاتتىق ئىسسىق جاي ؛ يالقۇنلۇق ، قىزغىن.

اَلْجَاحِمُ مِنَ الْحَرْبِ : ئۇرۇشنىڭ قاق ئوتتۇرىسى؛ قاتتىق ئۇرۇش.

جَاحِمَةٌ : ئوت ؛ چەكچىيىپ تۇرغان كۆز.

جَاخَ يَجُوخُ جَوْخًا السَّيْلُ الْوَادِي : كەلكۈن جىلغىنى يالاپ كەتتى.

جَادَ يَجُوْدُ جَوْدَةً وجُودَةً: ياخشى بولدى ، ياخشىلاندى ، ياخشىلىنىپ كەتتى.

جَادَ يَجُوْدُ جُوْدًا عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا مەردلىك قىلدى.

جَادَ بِنَفْسِهِ : ئۆزىنى بېغىشلىدى ، جان پىدا قىلدى.

جَادَ بِالنَّفَسِ الْأَخِيْرِ : نەپەستىن توختىدى ، جان ئۈزدى.

جَادَ يَجُوْدُ جَوْدًا وَجَودَةً الْعَمَلُ : خىزمەت ياخشى بولدى.

جَادَ يَجُوْدُ جَوْدًا وَجُؤُوْدًا الْمَطَرُ : يامغۇر كۆپ بولدى.

جَادَتِ الْعَيْنُ : ياش كۆپ تۆكۈلدى.

لَايَجُوْدُ بِهِ الدَّهْرُ : ئوخشىشى يوق ، ئۇنىڭدەك ئىككىنچىسى تۇرۇلمەيدۇ.

جَادٌّ : ئەستايىدىل ، جىددىي ؛ تىرىشچان.

جَادَّةُ الطَّرِيْقِ ج جَوَادُّ : داغدام يول ؛ يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

جَادَّةُ النَّهْرِ : سۇ يولى.

جَادَّةُ الْحَقِّ : ھەقىقەت يولى ، ھەق يول.

جَادَلَ يُجَادِلُ مُجَادَلَةً وَجِدَالًا : جېدەللەشتى، مۇنازىرىلەشتى، تالاش- تارتىش قىلدى، بەس- مۇنازىرە قىلدى ؛ جېدەل قىلدى.

«وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» «قرآن» : ئۇلار بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن.

جَاذَبَ يُجَاذِبُ مُجَاذَبَةً : تارتتى ، تارتىشتى ، سۆرەشتى ؛ ئالاقىلەشتى.

جَاذَبْتُهُ حَبْلَ الْمُكَاتَبَةِ : ئۇنىڭ بىلەن خەت ئالاقە قىلىشىپ تۇردۇم.

جَاذِبٌ : جەلپ قىلغۇچى ، جەلپكار ، ماگنىتلىق تارتىش كۈچىگە ئىگە ؛ ئەسىرلىك.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الْجَاذِبَةُ : مەركىزىي تارتىش كۈچى.

اَلْقُوَّةُ الْجَاذِبِيَّةُ : تارتىش كۈچى ، جەلپ قىلىش كۈچى ، سېھرىي كۈچ.

نَامُوسُ الْجَاذِبِيَّةِ : تارتىش قانۇنىيىتى.

جَاذِبِيَّةٌ مَغْنَطِيْسِيَّةٌ : ماگنىتلىق ، تارتىش كۈچى ، ماگنىتلىق كۈچ.

جَاذِبِيَّةُ الثِّقْلِ : ئېغىرلىق كۈچى ، يەرنىڭ تارتىش كۈچى.

جَاذِبِيَّةُ الْإِلْتِصَاقِ : ئىچكى تارتىش كۈچى.

اَلْجَاذِبِيَّةُ : ئالەمنىڭ تارتىش كۈچى ، ئالەمنىڭ تارتىش قانۇنىيىتى.

جَارَ يَجُوْرُ جَوْرًا : چەتنەپ كەتتى ، ئېغىپ كەتتى ، خىلاپلىق قىلدى ؛ زۇلۇم قىلدى، خارلىدى.

جَارَعَنِ الطَّرِيْقِ : يولدىن ئازدى.

جَارَ عَلَى الرَّجُلِ : ئەزدى ، زۇلۇم قىلدى.

جَارَ عَلَى حَقِّهِ : تاجاۋۇز قىلدى ، ھەقىقىگە چېقىلدى.

جَارَ عَلَى الْأَرْضِ : زېمىننى بېسىۋالدى.

«قَسَّمَ الطَّعَامَ بَيْنَهُمْ دُونَ أَنْ يَجُورَ عَلَى أَحَدِهِمْ» : تاماقنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھېچكىمگە يان باسماي تەقسىم قىلىپ بەردى.

جَارٌ ج جِيرَانٌ وجِيرَةٌ وجِوَارٌ وأَجْوَارٌ : قوشنا، ھەمسايە.

اَلْجَارُ قَبْلَ الدَّارِ : ئۆي ئېلىشتىن بۇرۇن قوشنا تاللا.

جَارَةٌ ج جَارَاتٌ : ئايال قوشنا.

جَارِحٌ : زەھەرلىك، ئاچچىق ؛ يىرتقۇچ ھايۋان.

جَارِحَةٌ ج جَوَارِحُ : ئوۋچى، جانىۋار، پۇت ـ قول، بەدەن، گەۋدە (بەدەننىڭ ھەرقايسى ئەزالىرى) ؛ پىچاق.

«وَالنَّاسُ فِي لُبْنَانَ تَتُوقُ إِلَى السَّلَامِ بِكُلِّ جَوَارِحِهَا» : لىۋانلىقلار پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تىنچلىقنا ئىنتىلمەكتە.

جَارٌّ : تارتقۇچى، سۆرىگۈچى.

اَلْجَارُّ : ئالدى كېلىش ۋە ئىگىلىك كېلىش قوشۇمچىسى.

اَلْجَارَّةُ : سۇ يولى.

اَلْإِبِلُ الْجَارَّةُ : كۆچىدىن پايدىلىنىۋاتقان تۆگە.

«لَاصَدَقَةَ فِي الْإِبِلِ الْجَارَّةِ» : كۆچىدىن پايدىلىنىۋاتقان تۆگىگە زاكات كەلمەيدۇ.

جَارِفٌ م جَارِفَةٌ : ۋابا ھەممىنى ئېقىتىپ كېتىدىغان كەلكۈن.

جَارِفَةُ الْأَلْغَامِ : مىنا تازىلاش ئەسۋابى.

جَارُوشٌ ، جَارُوشَةٌ ج جَوَارِيشُ : يارغۇنچاق.

جَارُوفٌ ج جَوَارِيفُ : گۈرجەك، كۈرەك.

جَارُوفٌ م جَارُوفَةٌ : ئاچكۆز ئادەم، تويىماس ئادەم.

جَارُوفَةٌ : چۆمۈچ، ساپلىق ؛ قوشۇق ؛ سۈپۈرگە.

جَارَى يُجَارِي مُجَارَاةً : مۇسابىقىلەشتى، رىقابەتلەشتى ؛ ماسلاشتى، مۇۋاپىقلاشتى ؛ ئەتتىپاقلاشتى.

«حَقَّقَ الشَّاعِرُمَكَانَةً لَايُجَارِيهِفِيهَاشَاعِرٌآخَرُ» : شائىر شۇنداق بىر دەرىجىگە يەتتىكى، ئىككىنچى بىر شائىر ئۇنىڭ بىلەن رىقابەت-لىشەلمەيدۇ.

جَارَاهُ : ئۇنى دورىدى، ئۇنى ئۈلگە قىلدى.

جَارَاهُ فِي الْأَمْرِ : ئۇنىڭغا قوشۇلدى، بىردەك بولدى.

جَارٍ م جَارِيَةٌ : يۈگۈرگۈچى ؛ ئاققۇچى.

اَلشَّهْرُ الْجَارِي : مۇشۇ ئاي.

اَلسَّنَةُ الْجَارِيَةُ : بۇ يىل، مۇشۇ يىل.

اَلْحِسَابُ الْجَارِي : قەرەلسىز ئامانەت پۇل.

جَارِيَةٌ : كېنىزەك ؛ چۆرە ؛ خىزمەتچى ئايال ؛ دېدەك ؛ قىز ؛ چوكان ؛ قۇياش ؛ يىلان ؛ كېمە.

جَارِيَةٌ ج جَارِيَاتٌ و جَوَارٍ : كېمە، پاراخوت.

جَازَ يَجُوزُ جَوَازاً الْأَمْرُ : چەكلەنمىدى، رۇخسەت قىلىندى ؛ دۇرۇس بولدى.

«هَذَا عَمَلٌ لَا يَجُوزُ أَنْ تَقُومَ بِهِ» : بۇ ئىشنى سېنىڭ قىلىشىڭ دۇرۇس بولمايدۇ.

جَازَ يَجُوزُ جَوَازًا وجُؤُوزًا ومَجَازًا الْمَكَانَ : ئۆتۈپ كەتتى، ئۆتتى.

جَازَ الْإِمْتِحَانَ : ئىمتىھاندىن ئۆتتى.

«حِينَ جَازَ عَتَبَةَ الْفُنْدُقِ تَذَكَّرَ أَنَّهُ تَرَكَ مِحْفَظَةَ نُقُودِهِ فِي الْغُرْفَةِ» : ئۇ مېھمانخانا بوسۇغىسىدىن ئاتلاۋېتىپ پۇل قاپچۇقىنىڭ ياتاقتا قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى.

جَازٌ ج جَازَاتٌ : گاز.

جَازِعٌ : چىدامسىز، سەۋرى قىلالمايدىغان.

جَازَفَ يُجَازِفُ مُجَازَفَةً فِي الْبَيْعِ أَوِ الشِّرَاءِ: مۆلچەر بىلەن ساتتى، بورداپ ساتتى.

جَازَفَ بِنَفْسِهِ : قارامىلىق قىلدى، تەۋەككۇلچىلىك قىلدى، خەتەرگە كۆز يۇمدى.

«جَازَفَ فِي اسْتِثْمَارِأَمْوَالِهِ فِي مَشَارِيعَ صِنَاعِيَّةٍ جَدِيدَةٍ» : يېڭى سانائەت تۈرلىرىگە مەبلەغ سېلىشتا قارامىلىق قىلدى.

جَازَفَ فِي كَلَامِهِ : ئويلىماي سۆزلىدى، قارىسىغا سۆزلىدى.

جَازِمٌ ج جَوَازِمُ : سۆز ئاخىرىنى ساكىنلىق قىلغۇچى؛ كەسكىن؛ قەتئىي.

«أَصْدَرَ قَرَارًا جَازِمًا» : ئۇ كەسكىن قارار چىقاردى.

جَازَى يُجَازِى مُجَازَاةً : مۇكاپاتلىدى ، ياخشىلىقنى قايتۇردى، جازالىدى.

جَازَاهُ : جازالىدى.

«ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِى إِلَّا الْكَفُورَ» «قرآن» : ئۇلار كۇپۇرلۇق قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن مۇشۇنداق جازالىدۇق ، بىز پەقەت كۇپۇرلۇق قىلغۇچىلارنىلا جازالايمىز.

جَاسَ يَجُوسُ جَوْسًا وَجَوَسَانًا الشَّخْصُ: ئىزدىدى، ئاختۇردى ، تەكشۈردى ؛ رازۋېدكا قىلدى، چارلىدى.

جَاسَ الْحَارِسُ : كۆزەتچى ئەتراپنى ئايلاندى.

جَاسِئٌ : قاتتىق ، يىرىك ، قوپال.

جَاسُوسٌ ج جَوَاسِيسُ : ئىشپىيون ، جاسۇس ، پايلاقچى.

جَاسُوسِيَّةٌ : جاسۇسلۇق ، ئىشپىيونلۇق.

جَاسِيَاءُ : قاتتىق ، يىرىك ، قوپال، قۇرۇق.

جَاشَ يَجُوشُ جَوْشًا : كېچىچە ماڭدى.

جَاشَ يَجِيشُ جَيْشًا وَجَيْشَانًا الْبَحْرُ: دېڭىزدا دولقۇن كۆتۈرۈلدى ، دېڭىز مەۋج ئۇردى ، داۋالغۇدى.

جَاشَتِ الْقِدْرُ : قازان قاينىدى.

جَاشَ الصَّدْرُ : غەزىپى تاشتى ، جۇدۇنى تۇتتى.

جَاشَتِ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قاتتىق ئۇرۇش باشلاندى.

جَاشَتْ نَفْسُهُ : كۆڭلى ئېلىشىپ قەي قىلىشقا تاس قالدى.

جَاشَتِ الْعَيْنُ : ياش تۆكتى.

جَاشَ الدَّمُ : قان ئاقتى.

جَاشَ الْمِيزَابُ : نودىن سۇ ئاقتى.

جَاضَ يَجِيضُ جَيْضًا : غادىيىپ ماڭدى ، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

جَاضَ عَنِ الشَّيْءِ: ئېغىپ كەتتى ، تېيىپ كەتتى.

جَاضَ فِي الْقِتَالِ : قاچتى.

جَاعَ يَجُوعُ جَوْعًا ومَجَاعَةً : ئاچ قالدى ، قورساق ئاچتى.

جَاعَ إِلَيهِ: ئۇنى سېغىندى، تەلپۈندى.

جَاعَ الْمَكَانُ : چۆللىشىپ قالدى.

جَاعِدٌ : كۆرپە ، تۆشەك ؛ پالاس.

جَاعِقٌ: تاشقىن.

جَاعِقٌ مِنَ السُّيُولِ : سۇ تاشقىنى.

جَاعَلَ يُجَاعِلُ مُجَاعَلَةً ـ ه وجِعَالًا كَذَا: ئۇنىڭغا مۇنچىلىك پارا بەردى.

جَافَ يَجُوفُ جَوْفًا الشَّيْءَ : نەرسىنى كولىدى ، كولاپ كاۋاك قىلدى، ئويدى.

جَافَ يَجِيفُ جَيْفًا اللَّحْمُ : گۆش پۇراپ قالدى ، سېسىپ قالدى.

جَافَ الْجُثَّةُ: جەسەت پۇراپ قالدى ، سېسىپ قالدى.

جَافَخَ يُجَافِخُ مُجَافَخَةً: ئېپتىخارلاندى.

جَافٌّ : قۇرۇق ، قۇرغاق.

قَلَمٌ جَافٌّ: ماي قەلەم.

«تَكَلَّمَ بِلَهْجَةٍ جَافَّةٍ» : ئۇ توڭلۇق بىلەن سۆزلىدى.

جَافَى يُجَافِى مُجَافَاةً الشَّيْءُ : يىراقلاشتى ، نېرى بولدى.

«مَاقَالَهُ يُجَافِي رُوحَ الْبَحْثِ الْمَنْهَجِيِّ» : ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى تەتقىقات ئۇسۇلىنىڭ روھىدىن يىراق.

جَافٍ ج جُفَاةٌ م جَافِيَةٌ ج جَافِيَاتٌ وجَوَافٍ: توڭ ، قوپال ، ئەدەپسىز ، يىرىك ، قاتتىق ، رەھىمسىز.

«كَانَ جَافِيَ الْخُلُقِ و جَافِيَ الْخِلْقَةِ» : ئۇ قوپال، كالامپاي ئىدى.

جَافِي الْخُلُقِ: ئەخلاقسىز.

اَلْأُمُّ الْجَافِيَةُ : قاتتىق كۆكرەك پەردىسى.

جَاكِتَةٌ ج جَاكِتَاتٌ : پەلتو ، ئۈستى كىيىم ، چاپان ، تون ، پۇركەنجە ، تاشقى كىيىم.

جَاكُوشٌ : بولقا ؛ بازغان.

جَالَ يَجُولُ جَوْلًا وَ جَوْلَانًا: ئايلاندى، چۆرگىـ

لمىدى، جەۋلان قىلدى.

جَالَ الشَّيْءُ : كۆتۈرۈلدى.

جَالَ الشَّيْءَ : تاللىدى، ئىختىيار قىلدى.

جَالَ الْأَمْرُ فِي نَفْسِهِ : كۆڭلىگە كەلدى، كۆڭلىگە كەچتى.

قُلْ مَا يَجُولُ فِي ذِهْنِكَ وَلَا تَخْشَ شَيْئاً : كۆڭلۈڭگە كەلگەننى قورقماي دەۋەرگىن.

جَالَ التُّرَابُ: چاڭ كۆتۈرۈلدى.

جَالٌ: ئىرادە.

جَالٌ مِنَ الْجَبَلِ: تاغ قاپتىلى، تاغ يېنى، تاغ باغرى.

جَالِبٌ: جەلپ قىلغۇچى، تارتقۇچى، چاقىرغۇچى، هازىر قىلغۇچى، ئىمپورت سودىگىرى.

جَالَحَ يُجَالِحُ مُجَالَحَةً: يېپىشۋالدى، مەغلۇپ قىلدى.

جَالَحَهُ بِالْعَدَاوَةِ : ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك قىلدى، ئاشكارا ئاداۋەت قىلدى.

جَالَدَ يُجَالِدُ مُجَالَدَةً : ئۇرۇشتى، چېلىشتى، ئۇتۇشتى.

جَالَسَهُ يُجَالِسُ مُجَالَسَةً : ئۇنىڭ بىلەن ئولتۇرۇشتى.

«كَانَ حَرِيصًا عَلَى أَنْ يُجَالِسَ رِجَالَ الْفِكْرِ وَالْعِلْمِ» : ئۇ ئىلىم ئەربابلىرى بىلەن بىر يەردە بولۇشقا ئامراق ئىدى.

جَالِسٌ ج جُلُوسٌ وَجُلَّاسٌ : ئولتۇرغۇچى.

جَالَطَ يُجَالِطُ مُجَالَطَةً : ھىيلە - مىكىر ئىشلەتتى.

جَالَعَ يُجَالِعُ مُجَالَعَةً - تِ الْمَرْأَةُ: ئايال بىھايا بولدى، ئاغزى يامان بولدى.

جَالِعٌ : ئاغزى يامان، بىشەم ھاياسىز؛ يالاڭباش، يالاڭباشتاق ئايال.

جَالِعَةٌ ج جَوَالِعُ : نومۇسسىز ئايال، ھاياسىز ئايال، ئاغزى يامان ئايال.

جَالٌ ج جَالَةٌ : مۇساپىر، سەرگەردان، كۆچمەن.

جَالَى يُجَالِي مُجَالَاةً بِالْأَمْرِ: ئۇ ئىشنى ئاشكارىلىدى، ئاشكارا قىلدى.

جَالِيَةٌ ج جَالِيَاتٌ وَجَوَالٍ : مۇھاجىر، مۇھاجىرلار جامائەسى، پاناھلىق تىلىگۈچى.

«بَلَغَ عَدَدُ سُكَّانِ الْجَالِيَةِ الْمُسْلِمَةِ حَالِيًّا فِي مَا يُقَارِبُ مِائَتَيْنِ وَعِشْرِينَ أَلْفَ نَسَمَةٍ» : هازىر مۇھاجىر مۇسۇلمانلارنىڭ سانى 220 مىڭغا يېقىنلاشتى.

جَامَ يَجُومُ جَوْمًا : ياخشىلىق تىلىدى؛ قارىغدى.

جَامٌ ج جَامَاتٌ: جام، رومكا، قەدەھ، پىيالە، ئىستاكان، كۇرۇشكا؛ كۈمۈش قاچا.

جَامِحٌ ج جَوَامِحُ وَ جُمُوحٌ : باشقۇرغىلى بولمايدىغان، ئۆز بېشىمچى، تاپتىن چىقىپ كەتكەن، بەڭۋاش، ئاساۋ، توسۇن.

جَامِدٌ ج جَوَامِدُ : قېتىپ قالغۇچى، قاتتىق، تۇرغۇن، ئۇيۇپ قالغۇچى، هەرىكەتسىز، چىڭ، مۇقىم.

جَامِدُ الْعَيْنِ : باغرى قاتتىق، باغرى تاش، تاش يۈرەك.

جَامِدُ الْيَدِ : بېخىل، پىخسىق.

فِعْلٌ جَامِدٌ : ئۆزگەرمەس پېئىل، تۇرلەنمەس پېئىل (گراماتىكىدا.)

وَجْهٌ جَامِدٌ: مۇز چىراي.

«قَابَلَ ضَيْفَهُ بِوَجْهٍ جَامِدٍ» : ئۇ مېھمىنىنى سوغۇق قارشى ئالدى.

جَامِسٌ مِنَ النَّبَاتِ : قۇرۇق، قاقشال.

جَامَعَ يُجَامِعُ مُجَامَعَةً: جىما قىلدى، جىنسىي ئالاقە قىلدى، بىر يەردە بولدى (ئەر - خوتۇن)

جَامَعَ الْمَرْأَةَ : جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى، جىما قىلدى.

جَامِعٌ ج جَامِعُونَ : يىغقۇچى، توپلىغۇچى، جەملىگۈچى.

«وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ» «قرآن» : ئۇلار بىر ئىش ئۈستىدە پەيغەمبەر بىلەن جەم بولغان چاغلاردا، پەيغەمبەردىن ئىجازەت سورىمىغىچە كېتىپ قالمايتتى.

جَامِعُ الْكِتَابِ : كىتاب تەسنىف قىلغۇچى، كىتاب تۈزگۈچى.

جَامِعُ الْكَلِمِ: مەشھۇر سۆز ، ھېكمەتلىك سۆز (ئۆزى ئىخچام ، مەنىسى چوڭقۇر سۆز).

كَلَامٌ جَامِعٌ: لەۋزى قىسقا ، مەنىسى كۆپ سۆز.

اَلْيَوْمُ الْجَامِعُ : جۈمە كۈنى.

جَامِعٌ جـ جَوَامِعُ : چوڭ مەسچىت ، جامە.

جَامِعُ الْأَزْهَرِ: ئەزھەر جامەسى، ئەزھەر مەسچىتى.

«أُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ» (حديث) : مېنىڭ سۆزلىرىمنىڭ لەۋزى ئىخچام ، مەزمۇنى مولدۇر.

اَلْجَامِعُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ ، قىيامەت كۈنى ئىنسانلارنى توپلىغۇچى دېگەن مەنىدە.

جَامِعَةٌ جـ جَامِعَاتٌ : ئۇنىۋېرسىتېت؛ ئىتتىپاق، ئۇيۇشما ؛ مۇناسىۋەت ، ئالاقە ؛ تاقاق.

اَلْجَامِعَةُ الْأَزْهَرِيَّةُ : ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى.

جَامِعَةُ الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ : ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى.

جَامِعَةُ الْأُمَمِ : خەلقئارا ئىتتىپاق.

قِدْرٌ جَامِعٌ : داش قازان.

كَلِمَةٌ جَامِعَةٌ : مەنىسى كۆپ سۆز.

«يُعَدُّ الْأَزْهَرُ مِنْ أَقْدَمِ الْجَامِعَاتِ فِي الْعَالَمِ» : ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى دۇنيادىكى ئەڭ قەدىمكى ئۇنىۋېرسىتېتلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

تَعْلِيمٌ جَامِعِيٌّ : ئالىي مائارىپ.

شَهَادَةٌ جَامِعِيَّةٌ : ئالىي مەكتەپ دىپلومى.

جَامِكِيَّةٌ جـ جَامِكِيَّاتٌ : مائاش.

جَامَلَ يُجَامِلُ مُجَامَلَةً : خۇش مۇئامىلە قىلدى ، چىرايلىق مۇئامىلە قىلدى ، ئىللىق مۇئامىلىدە بولدى.

«مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ أَنْ تُجَامِلَ النَّاسَ وَتُعَامِلَهُمْ مُعَامَلَةَ احْتِرَامٍ» : كىشىلەر بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتتە بولۇشۇڭ ۋە ئۇلارنى ھۆرمەتلىشىڭ گۈزەل ئەخلاق جۈملىسىدىندۇر.

جَامِلٌ : تۆگە پادىسى، چوڭ قەبىلە؛ تۆگىچى.

جَامُوسٌ جـ جَوَامِيسُ: جَامُوسَةٌ جـ جَامُوسَاتٌ: سۇ كالىسى.

جَامُوسُ الْبَحْرِ : بېگېموت.

جَانَ يَجُونُ جَوْنًا وَ جُونَةَ الشَّيْءُ: قارايدى.

جَانَبَ يُجَانِبُ مُجَانَبَةً : قاتارىدا ماڭدى ، يېنىدا ماڭدى ، رەتتە تۇردى ، قاتاردا تۇردى ؛ ئۆزىنى قاچۇردى ، ساقلاندى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

جَانَبَهُ : ئۇنىڭدىن يىراق بولدى ؛ ئۇنى يىراقلاشتۇردى.

جَانِبٌ جـ جَوَانِبُ : تەرەپ، يان ، يان تەرەپ ، قىرغاق، بەل ، بىقىن ؛ چەت ياقا.

دَرَسَ الْمَوْضُوعَ مِنْ جَوَانِبِهِ الْمُخْتَلِفَةِ الْفِكْرِيَّةِ وَالسِّيَاسِيَّةِ: ماۋزۇنى ئوخشاش بولمىغان ئىدىيىۋى – سىياسىي جەھەتلەردىن تەتقىق قىلدى.

سَهْلُ الْجَانِبِ : ئىستائەتچان ، مۇلايىم ، سىلىق ؛ قولىقى يۇمشاق.

مَرْهُوبُ الْجَانِبِ : سۈرلۈك.

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْحِيَادِ : بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الصَّمْتِ : سۈكۈت قىلدى.

جَانِبٌ عَظِيمٌ: ئىنتايىن كۆپ ، كۆپ مىقداردا.

وَقَفَ إِلَى جَانِبِهِ : قوللىدى ، قوۋۋەتلىدى ، ئۇنىڭ بىلەن بىر تەرەپتە تۇردى.

رَقِيقُ الْجَانِبِ . لَيِّنُ الْجَانِبِ : سىلىق ، خۇشخۇي ، مۇلايىم ، يۇمشاق ، نازاكەتلىك ، ئىللىق ، مۆتىدىل.

مُتَعَدِّدُ الْجَوَانِبِ : كۆپ ياقلىق ، كۆپ تەرەپلىمىلىك ، كۆپ قىرلىق.

جَانِبِيٌّ : يان تەرەپ ، قوشۇمچە.

جَانِبِيَّةٌ : قوشۇمچە.

قَامَ وَزِيرُ الْخَارِجِيَّةِ بِاتِّصَالَاتٍ جَانِبِيَّةٍ خِلَالَ زِيَارَتِهِ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنى زىيارەت قىلىش جەريانىدا قوشۇمچە ئۇچرىشىشلارنى ئېلىپ باردى.

جَانِحٌ جـ جَوَانِحُ : يان ، يان تەرەپ ؛ قانات.

جَانِحَةٌ جـ جَوَانِحُ : بىقىن ؛ قوۋۇرغا.

بَيْنَ جَوَانِحِهِ : كۆكسىدە ، قەلبىدە.

جَانَسَ يُجَانِسُ مُجَانَسَةً : ئوخشاپ قالدى.

جَانَقَ يُجَانِقُ مُجَانَقَةً الْقَوْمَ : يىراقلاشتى ، ئۆزىنى تارتتى.

جَانٌّ ج جِنَّانٌ : جىن ، ئالۋاستى.

«لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ» «قرآن» : ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان خوتۇنلار بار.

جَانَى يُجَانِي مُجَانَاةً عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا قارا چاپلاپ تۆھمەت قىلدى ، جىنايەت ئارتتى.

جَانٍ ج جُنَاةٌ : جىنايەتچى ، گۇناھكار ؛ يىغقۇچى ، ئورىغۇچى ، ھوسۇل ئالغۇچى ، توپلىغۇچى.

جَاهٌ : ئابروي ، يۈز ، شەرەپ ، مەرتىۋە ، مەنسەپ، نوپۇز.

كَانَ ذَا ثَرْوَةٍ وَجَاهٍ: ئۇ باي ۋە نوپۇزلۇق ئىدى.

عَرِيْضُ الْجَاهِ : چوڭ ئەمەلدار ، يۇقىرى نوپۇزلۇق.

جَاهَدَ يُجَاهِدُ مُجَاهَدَةً : تىرىشتى ، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى؛ كۈرەش قىلدى، جەڭ قىلدى، ئۇرۇش قىلدى.

«نَحْنُ الْيَوْمَ نُجَاهِدُ لِنَشْرِ الْمَعْرِفَةِ» : بۈگۈنكى كۈندە بىز ئىلىم - مەرىپەت تارقىتىش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمىز.

جَاهَرَ يُجَاهِرُ مُجَاهَرَةً وَجِهَارًا ـ هُ بِالأَمْرِ: ئاشكارىلىدى ، ئىزهار قىلدى ، ئىپادە بىلدۈردى ، كۆرسەتتى ، ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىش قىلدى.

جَاهَرَ بِالْقِرَاءَةِ : ئۈنلۈك ئوقۇدى.

جَاهَرَهُ بِالْعَدَاوَةِ : دۈشمەنلىكنى بىلدۈردى.

جَاهَرَ بِالْحَقِيْقَةِ : ھەقىقەتنى ئاشكارىلىدى.

جَاهِزٌ : تەييار.

مَلاَبِسُ جَاهِزَةٌ : تەييار كىيىملەر.

«شَاعَ فِي عَصْرِنَا شِرَاءُ الْمَلاَبِسِ الْجَاهِزَةِ وَالْمَسَاكِنِ الْجَاهِزَةِ» : دەۋرىمىزدە تەييار كىيىم ۋە تەييار ئۆيلەرنى سېتىۋېلىش ئومۇملاشتى.

جَاهَضَ يُجَاهِضُ مُجَاهَضَةً وَجِهَاضًا عَنِ الشَّيْءِ: چەكلىدى ، توستى.

جَاهَلَ يُجَاهِلُ مُجَاهَلَةً : سەل قارىدى ، سەل چاغلىدى ؛ بىلمەس بولۇۋالدى ، بىلمەسلىككە سالدى.

جَاهِلٌ ج جُهَّلٌ وجُهَّالٌ وجُهَلاَءُ وَجُهْلٌ و جَهَلَةٌ: نادان ، بىلىمسىز ، ساۋاتسىز ، جاھىل.

جَاهِلِيٌّ : جاھىلىيەت دەۋرى ، (ئىسلامدىن بۇرۇنقى دەۋر.)

اَلْجَاهِلِيَّةُ : نادانلىق ھالەت ، ئەرەب تارىخىدا ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇنقى چاغ.

اَلشِّعْرُ الْجَاهِلِيُّ: ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشتىن بۇرۇنقى شېئىر ، جاھىلىيەت دەۋردىكى شېئىر.

جَاهِمٌ : قاپىقى تۈرۈك.

جَاوَبَ يُجَاوِبُ مُجَاوَبَةً و جَوَابًا: جاۋاب قايتۇردى ، جاۋاب بېرىشتى ، سۆز قايتۇرۇشتى.

جَاوَرَ يُجَاوِرُ مُجَاوَرَةً: قوشنا بولدى ، ئارىلىشىپ تۇردى.

جَاوَرَ رَبَّهُ : ۋاپات بولدى ، ئالەمدىن ئۆتتى.

جَاوَرَتِ الدَّوْلَتَانِ: ئىككى دۆلەت قوشنا بولدى.

جَاوَرَ الْمَسْجِدَ: مەسچىتتە ئېتىكاپتا ئولتۇردى ، تەقۋادارلىق قىلدى.

جَاوَرَ فِي الأَزْهَرِ الشَّرِيفِ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىستىقامەت قىلدى.

جَاوِرٌ ج جَوَارِيْرُ : شوتا ؛ پەلەمپەي ؛ تارتما.

جَاوَزَ يُجَاوِزُ مُجَاوَزَةً الْمَكَانَ: مەلۇم بىر جايدىن ئۆتۈپ كەتتى ، ئېشىپ كەتتى ، ھالقىپ كەتتى.

«كُلُّ سِرٍّ جَاوَزَ الاِثْنَيْنِ شَاعَ» «مَثَلٌ» : ھەرقانداق سىرنى ئىككىدىن ئارتۇق ئادەم بىلىپ قالسا ، ئاشكارا بولۇپ كېتىدۇ.

جَاوَزَ الْخَمْرَ : ھاراقنى تاشلىدى.

جَاوَزَ عَنِ الذَّنْبِ: گۇناھىدىن ئۆتتى، كەچۈردى ، كەڭچىلىك قىلدى.

«جَاوَزَتِ السَّاعَةُ الْوَاحِدَةَ بَعْدَ مُنْتَصِفِ اللَّيلِ» : يېرىم كېچىدىن كېيىن سائەت بىردىن ئۆتتى.

جَاوَلَ يُجَاوِلُ مُجَاوَلَةً: قوغلىدى ، سۈردى.

جَايَضَ يُجَايِضُ مُجَايَضَةً: كۆز - كۆز قىلدى، پەخىرلەندى.

جَايِيٌّ : كەلگۈچى ، كەلتۈرگۈچى.

جَائِبَةٌ ج جَوَائِبُ : ئاخبارات ؛ يېڭى خەۋەر ، قىزىق خەۋەر ؛ غەلىتە گەپ ، ئاجايىپ ۋەقە.

جَائِحَةٌ ج جَائِحَاتٌ وجَوَائِحُ : ئاپەت ، بالا، ھادىسە ، بالا - قازا ، پالاكەت ، بەختسىزلىك.

سَنَةٌ جَائِحَةٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى ، قەھەتچىلىك يىلى ؛ يۇقۇملۇق كېسەل ؛ مۇسىبەت.

جَائِرٌ ج جَوَرَةٌ وجُورَةٌ وَجَارَةٌ : زالىم، زومىگەر، ئەزگۈچى ، مۇستەبىت ، ئادالەتسىز.

حَرْبٌ جَائِرَةٌ : ئادالەتسىز ئۇرۇش.

جَائِزٌ: رۇخسەت قىلىنغان ، يول قويۇلغان ؛ دۇرۇس ، جائىز ؛ يولۇچى ، ئۆتكۈنچى، ئىپتىمال.

غَيْرُجَائِزٍ: دۇرۇس ئەمەس ، رۇخسەت قىلىنمايدىغان.

جَائِزَةٌ ج جَوَائِزُ : مۇكاپات.

مُنِحَ هَذَاالأَدِيبُ جَائِزَةَالدَّولَةِالتَّقْدِيرِيَّةِ: بۇ ئەدىبكە دۆلەتنىڭ تەقدىرلەش مۇكاپاتى بېرىلدى.

جَائِشٌ : ئۇرغۇپ تۇرغۇچى ، جۇش ئۇرۇپ تۇرغۇچى ، قاتتىق ھاياجانلانغۇچى.

جَائِعٌ وجَوْعَانٌ م جَائِعَةٌ وجَوْعَى ج جِيَاعٌ وجُوَّعٌ: قورسىقى ئاچ ، ئېچىرقاپ كەتكەن.

جَاءٍ : كەلگۈچى ؛ كەلتۈرگۈچى.

جَأَقَ يُجَاِقُ تَجْئِيقًا : چۆچۈتسۈەتتى، قورقۇتىۋەتتى.

جَأَبَ يَجْئَبُ جَأْبًا : (مالغا) ئېرىشتى.

جَأْبٌ : ئۇخرى؛ (سېرىق ياكى قىزىل رەڭلىك مىنېرال بوياق) يولۋاس، قۇلان.

جَأْبَةُ الْبَطْنِ: كىندىك.

جَأَثَ يَجْئَثُ جَأْثًا : ئاستا ماڭدى ، ئالدىرىماي ماڭدى ؛ خەۋەر تارقاتتى.

جَئِثَ يَجْئَثُ جَأَثًا : ئېغىر يۈكنى كۆتۈردى.

جَأْجَأَ بِجَاجِأْجَأَةً بِالإِبِلِ: تۆگىنى سۇغاردى.

جُؤْجُؤُ السَّفِينَةِ ج جَآجِئُ: كېمىنىڭ باش تەرىپى، كېمىنىڭ تۇمشۇقى.

جُؤْذَرٌ ج جَآذِرُ : ياۋا كالا موزىيى.

جَأَرَ يَجْأَرُ جَأْرًا وجُؤُرًا وجُؤَارًا : ئۆنلۈك دۇئا قىلدى، ۋارقىرىدى ، مۆرىدى.

جَأَرَ الثَّوْرُ: ئۆكۈز بۆرقىرىدى.

جَأَرَ إِلَى اللّهِ : ئاللاھقا ئىلتىجا قىلدى ، ئۈنلۈك دۇئا قىلدى.

جَأْرٌ. جُؤَارٌ : ۋارقىرىماق ، تووۋلىماق ، چاقىرماق.

جَأَشَ يَجْأَشُ جَأْشًا: پاراكەندە بولدى ، بىئارام بولدى، قايغۇدىن تېپىرلاپ يۈرىكى سىيلىپ كەتتى ، دەككە - دۈككىدە بولدى.

جَأْشٌ ج جُؤُوشٌ : كۆكرەك ، كۆكسى - قارنى ؛ تەبىئىتى.

رَابِطُ الْجَأْشِ : كۆڭلى تىنچ ، خاتىرجەم ؛ يۈرەكلىك، سۇباتلىق.

جُؤْشُوشٌ ج جَآشِيشُ: كۆكرەك ، يۈرەك ، مەيدە ، كۆكسى.

جَأَفَ يَجْأَفُ جَأْفًا : يىقىتتى ، ئۆرۈۋەتتى ؛ چۆچۈتۈۋەتتى.

جَأَفَ الشَّجَرَةَ : دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى ، دەرەخنى ئۆرۈۋەتتى.

جُؤْوَةٌ : قوڭۇر رەڭ ؛ توق قىزىل رەڭ.

جَبَا يَجْبُو جَبًا وجَبْوًا وجَبْيًا وجَبْوَةً وجَبَاوَةً: (مالنى) يىغدى ، توپلىدى.

جَبَأَ يَجْبَأُ جَبْأً وجُبُوءًا : تارايدى ، قىسقاردى ؛ توخۇ يۈرەكلىك قىلدى.

جَبَأٌ : قىزىل قارىغاي.

جُبَّأٌ. جُبَّأَةٌ: قورقۇنچاقلىق ، توخۇ يۈرەكلىك.

جَبَابٌ. جُبَابٌ : قاتتىق ، قەھەتچىلىك ، ئاچارچىلىق.

جُبَارٌ : بىكار ؛ گۇناھسىز.

ذَهَبَ دَمُهُ جُبَارًا : ئۆلۈمنىڭ قېنى بىكار ئاقتى.

جِبَارَةٌ : سۇنۇقنى تاڭماق ؛ سۇنۇق تېڭىش تېخنىكىسى ، تېڭىق تاختىسى.

جَبَانٌ ج جُبَنَاءُ م جَبَانَةٌ وجَبَانٌ ج جَبَانَاتٌ : قورقۇنچاق ، توخۇ يۈرەك.

جَبَانَةٌ : قورقۇنچاقلىق ، توخۇ يۈرەكلىك.

جِبَايَةُ الْأَمْوَالِ: باج يىغىش ، باج ئېلىش.

جَبَّ يَجُبُّ جَبًّا : كەستى ، ئۈزدى، ئۈزۈۋەتتى ، كېسىۋەتتى ؛ پىچىۋەتتى ، ئاختا قىلدى ؛ يوقۇقا چىقاردى.

جَبَّ الرَّجُلَ : پىچىۋەتتى ، ئاختا قىلىۋەتتى.

«إِنَّ الْإِسْلَامَ يَجُبُّ مَاقَبْلَهُ» ‹حَدِيثٌ› : ئىسلام دىنى ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكى ئىشلارنى يوققا چىقىرىدۇ.

جَبَّ يَجُبُّ جَبَاباً : چاڭلاشتۇردى ؛ يەڭدى ، غەلىبە قىلدى.

جَبَّ بِالنَّخْلَةِ : خورمىنى چاڭلاشتۇردى.

جُبٌّ ج أَجْبَابٌ وَجِبَابٌ وجِبَبَةٌ : چوڭقۇر قۇدۇق ؛ ئازگال ، ئورا ؛ زىندان ، يەرئاستى تۈرمىسى.

«قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَاتَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ» ‹قرآن› : ئۇلاردىن بىرى سۆز قىلىپ : « يۈسۈپنى ئۆلتۈرمەڭلار ! ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىڭلار دېدى. »

جَبَّارٌ ج جَبَابِرَةٌ: زوراۋان ، مۇستەبىت ، زالىم ، غالىب ، قەھرى قىلغۇچى.

مَجْهُودٌ جَبَّارٌ : غايەت زور تىرىشچانلىق.

اَلْجَبَّارُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ، ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ ئىشلىرىنى تۈزەيدۇ ياكى ئاللاھ قەھرى قىلغۇچى ئۇلۇغ زات بولۇپ، بەندىلىرىگە خالىغان ئىشنى قىلدۇرالايدۇ، دېگەن مەنىلەردە.

«اَلْعَزِيزُ الْجَبَّارُ» ‹قرآن› : ئۇ غالىبتۇر ، قەھرى قىلغۇچىدۇر.

جَبَّاسٌ : سىرچى ؛ سۇۋاقچى.

جَبَّاسَةٌ ج جَبَّاسَاتٌ : گەج زاۋۇتى.

جَبَّانٌ : قورقۇنچاق ؛ ئېرىمچىك ساتقۇچى ، قەبرىستانلىق ، دالا.

جَبَّانٌ ج جَبَابِيْنُ : گۆركار ؛ پىشلاق دۇكىنى، پىشلاق ساتقۇچى.

جَبَّانٌ جَبَّانَةٌ ج جَبَّانَاتٌ : قەبرىستانلىق ، زاراتگاھلىق.

جَبَّانَةٌ ج جَبَابِيْنُ : قەبرىستانلىق ، دالا ، ئېگىزلىك.

جُبَّةٌ ج جِبَابٌ وجُبَبٌ : ئون ، يەكتەك ، پەلتو ، تاشقى كىيىم ، چاپان ، خالات.

جَبَّرَ يُجَبِّرُ تَجْبِيْرًا : تاڭدى (سۇنۇقنى) ، ئوڭشىدى ، ياخشىلىدى ؛ زورلىدى.

جَبَّسَ يُجَبِّسُ تَجْبِيْسًا الْحَائِطَ : تامنى ئاقلىدى ، تامنى ھاكلىدى.

جَبَّسَ : گىپىسقا ئالدى.

«جُبِّسَ ذِرَاعُهُ الْمَكْسُورَةُ» : ئۇنىڭ سۇنغان بىلىكى گىپىسقا ئېلىندى.

جَبَّلَ يُجَبِّلُ تَجْبِيْلًا الشَّيْءَ : پارچىلىدى ، كەستى.

جَبَّنَ يُجَبِّنُ تَجْبِيْنًا الرَّجُلَ : بوزەك قىلدى.

جَبَّنَ الْحَلِيْبَ : پىشلاق قىلدى ، ئېرىمچىك قىلدى ، پىشلاق ياسىدى.

جَبَّهَ يُجَبِّهُ تَجْبِيْهًا : بېشىنى ساڭگىلاتتى ، بېشىنى تۆۋەن سالدى.

جَبَّى يُجَبِّي تَجْبِيَةً : باش ئۇردى ، باش قويۇپ تەزىم قىلدى.

جِبْتٌ : بۇت ؛ كاھىن ، سېھىر ، سېھىرگەر.

«يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ» ‹قرآن› : ئۇلار بۇتقا ۋە شەيتانغا ئىشىنىدۇ.

جَبَدَ يَجْبِدُ جَبْدًا : سۆرىدى، تارتتى.

جَبَذَ يَجْبِذُ جَبْذًا : تارتتى ، سۆرىدى ؛ كۆزگە قاراتتى.

جَبَرَ يَجْبُرُ جَبْرًا وجُبُورًا وجِبَارَةً: سۇنۇقنى تاڭدى ؛ ئوڭشىدى ، ياخشىلىدى ، رېمونت قىلدى ، زورلىدى.

جَبَرَ الْقَلْبَ : تەسەللى بەردى ، كۆڭلىنى ياسىدى.

جَبَرَ الْفَقِيْرَ : كەمبەغەلگە ياردەم بەردى ، كەمبەغەلنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى.

جَبَرَ يَجْبُرُ جُبُورًا وجُبْرًا وجِبَارَةً : ياردەم بەردى ، كۆڭۈل بۆلدى.

جَبْرٌ : زورلاش ، مەجبۇرلاش ، قىستاش؛ تېڭىقچىلىق ، تېڭىقچىلىق تېخنىكىسى.

«قَامَ بِالْعَمَلِ جَبْرًا لَا إِخْتِيَارًا» : ئۇ بۇ ئىشنى ئىختىيارى ئەمەس ، مەجبۇرى

قىلدى.

عِلْمُ الْجَبْرِ : ئالگېبرا.

جَبْرًا. بِالْجَبْرِ : مەجبۇرىي ، زورمۇ زور.

جُبْرَانٌ : جەبرائىلنىڭ قىسقارتىلمىسى.

جَبَرُوتٌ : كۈچ ـ قۇۋۋەت ، كۈچ ـ قۇدرەت ؛ ئۇلۇغلۇق ، بۈيۈكلۈك.

«لَنْ تَسْتَمِرَّ إِسْرَائِيلُ فِي جَبَرُوتِهَا وَتَوَاصُلِ إِحْتِلَالِهَا لِأَرَاضٍ عَرَبِيَّةٍ» : ئىسرائىلىيە زومىگەرلىكنى ۋە ئەرەب زېمىنىغا بولغان داۋاملىق ئىشغالىيەت قىلىشىنى داۋاملاشتۇرالمايدۇ.

جِبْرِيلُ. جَبْرِيلُ جَبْرَائِيلُ جِبْرَائِيلُ: (ئاللاھ تەرىپىدىن پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى ئېلىپ كېلىدىغان پەرىشتە.)

جَبْرِيٌّ : ئالگېبرالىق ، ئالگېبرانىڭ ؛ مۇقىم ، تاختاي باھاسى ؛ رىجىم ، مەجبۇرىي.

جَبَرِيٌّ ج جَبَرِيَّةٌ : جەبەرىيە مەزھىپى تەقدىرچىلىك (ئىنساننىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىنى ئاللاھقا نىسبەت بېرىپ ، ئىنساننىڭ ئىرادىسى ۋە ئىختىيارىنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىدىغان ، ئىنسانغا جانسىز نەرسىلەر قاتارىدا قارايدىغان مەزھەپ) ، تەقدىرچىلىك مەزھىپى.

جَبَرِيَّةٌ : تەقدىرچىلىك نەزەرىيىسى.

اَلْقُوَّةُ الْجَبَرِيَّةُ : زوراۋانلىق كۈچ ، زورلۇق كۈچ.

«وُضِعَ الرَّئِيسُ السَّابِقُ تَحْتَ الْإِقَامَةِ الْجَبَرِيَّةِ فِي مَنْزِلِهِ» : سابىق رەئىس ئۆز تۇرالغۇسىدا رىجىم ئاستىغا ئېلىندى.

جَبَزَ يَجْبِزُ جَبْزًا : كەستى ، ئۈزدى.

جَبَزَ يَجْبِزُ جَبَازَةُ الْخُبْزِ : نان قېتىپ قالدى ، نان قۇرۇپ قالدى.

جِبْزٌ : بېخىل ؛ ئەسكى ، رەزىل ، پەسكەش ، ئېپلاس ؛ ئاجىز.

جَبْزَةٌ : پارچە.

جِبْسٌ : ھاك ، گەج ، سىگىرتاش.

مَعْدَنُ الْجِبْسِ : ھاك تېشى كانى.

جَبَلَ يَجْبُلُ جَبْلًا اللّٰهُ الْخَلْقَ : ياراتتى ، خەلق ئەتتى.

جَبَلَهُ اللّٰهُ عَلَى كَذَا: ئاللاھ ئۇنى ئاشۇنداق ياراتتى.

جَبَلَ الشَّيْءَ : چىڭىتتى ، باغلىدى.

جَبَلَ يَجْبُلُ جَبْلًا : يۇغۇردى ، ئارىلاشتۇردى ، سىڭىپ كەتتى.

«جُبِلَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا» : ياخشىلىق قىلغانلارنىڭ مۇھەببىتى دىللارغا سىڭىپ كەتكەن.

جَبِلَ يَجْبَلُ جَبَلًا : قوپاللاشتى ، يوغىنىدى.

جَبَلٌ ج جِبَالٌ وأَجْبَالٌ وأَجْبُلٌ : تاغ.

فُلَانٌ جَبَلُ سِينَا : تاغدەك مۇستەھكەم، تاغدەك يىمىرىلمەس.

جَبَلُ نَارٍ : يانار تاغ ، ۋۇلقان.

جَبَلُ جَلِيْدٍ : مۇز تاغ.

إِبْنَةُ الْجَبَلِ : ئەكس سادا ؛ يىلان ؛ بالايىئاپەت ، بەختسىزلىك.

أَنْفُ الْجَبَلِ : تاغ تۇمشۇقى.

«سَلَّقَ الْجَبَلَ لِيُطِلَّ عَلَى كُلِّ الْمَدِينَةِ» : پۈتۈن شەھەرنى كۆرۈش ئۈچۈن تاغقا چىقتى.

جِبْلٌ : قورۇ ، ھويلا.

جَبْلَاوِيٌّ ج جَبْلَاوِيَّةٌ : تاغلىق.

جَبَلَايَةٌ: ئۆڭكۈر ، غار.

جَبْلَةٌ. جِبْلَةٌ. جَبَلَةٌ. جِبِلَّةٌ. جُبُلَّةٌ ج جِبِلَّاتٌ: ئۇممەت ، جامائەت ؛ تەبىئەت ، خاراكتېر ، خۇسۇسىيەت ، ماھىيەت.

اَلْجِبِلُّ. اَلْجِبِلَّةُ : جامائە.

جِبِلٌّ : نۇرغۇن كىشىلەر.

«وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا» ‹قرآن› : شۈبھىسىزكى ، شەيتان سىلەردىن نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى.

جِبِلَّةٌ : ئىلگىرىكى ئۇممەتلەر.

«وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ»

‹قرآن› : سىلەرنى ۋە ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرنى ياراتقان ئاللاھدىن قورقۇڭلار.

جِبِلِّيٌّ : تەبىئىي ، تۇغما ، يارىلىشىدىنلا.

جَبَلِيٌّ : تاغقا ئائىت ، تاغقا مەنسۇپ ، تاغلىق ، تاغدىن چىققان ، تاغلىق رايونغا ئۆسكەن ، تاغلىق رايون.

«يَعِيشُ الْأَكْرَادُ فِي الْمَنَاطِقِ الْجَبَلِيَّةِ مِنَ الْعِرَاقِ» : كۇردلار ئىراقنىڭ تاغلىق رايونلىرىدا ياشايدۇ.

جَبُنَ يَجْبُنُ جُبْنًا وجَبَانَةً : قورقتى ، ئەيمەندى ، يۈرەكزادە بولدى ، ئىرادىسى بوشىدى ، قورقۇنچاقلىق قىلدى ، توخۇ يۈرەكلىك قىلدى، لاسىدە بولۇپ قالدى.

«اَلْفِدَائِيُّ لَا يَجْبُنُ عَنْ مُوَاجَهَةِ الْمَوْتِ دِفَاعًا عَنْ حُقُوقِ شَعْبِهِ» : پىدائىيلار خەلقىنىڭ ھوقۇقىنى قوغداش يولىدا ئۆلۈمدىن قورقۇپ قالمايدۇ.

جُبْنٌ وجُبُنٌ وجُبُنٌّ اَلْوَاحِدَةُ جُبْنَةٌ : پىشلاق ، ئىرىمچىك.

جُبْنٌ : قورقۇنچاقلىق ، توخۇ يۈرەكلىك.

جَبَهَ يَجْبَهُ جَبْهًا : دۇچ كەلدى ، يۈزلەندى ، يۈز كەلتۈردى ، ئۇچراشتى ، دوقۇرۇشتى.

جَبْهَةٌ ج جِبَاهٌ وجَبَهَاتٌ : پېشانە ، ماڭلاي؛ لىنىيە ، ئالدىنقى سەپ ، فرونت.

جَبْهَةُ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ باشلىقى ، داھىيسى ، يېتەكچىسى ، ئاقساقىلى.

جَبْهَةٌ مِنَ النَّاسِ : تەشكىلات ، كوللېكتىپ.

جَبْهَةٌ مُتَّحِدَةٌ : بىرلىك سەپ.

اَلْجَبْهَةُ الْإِيدِيُولُوجِيَّةُ: ئىدىيىۋى سەپ.

اَلْجَبْهَةُ وَالْقَاعِدَةُ : ئالدىنقى سەپ ۋە ئارقا سەپ.

«تَفَقَّدَ الْقَائِدُ الْقُوَّاتِ الْمُحْتَشِدَةَ فِي الْجَبْهَةِ الْجَنُوبِيَّةِ» : قوماندان جەنۇبىي لىنىيىگە توپلانغان قوشۇنلارنى كۆزدىن كەچۈردى.

فِي عِدَّةِ جَبَهَاتٍ : بىرقانچە جەڭ مەيدانىدا ، بىرقانچە سەپتە.

جُبُوسٌ : پەسكەش ئادەم، چاكىنا ئادەم؛ ناچىرى (نەرسىنىڭ).

جَبَى يَجْبِي جِبَايَةَ الْأَمْوَالَ : ماللاردىن باج يىغدى ، باج ئالدى.

«يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ» (قرآن) : ھەرەمگە تۈرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلىدۇ.

جَبِيرَةٌ ج جَبَائِرُ : تېڭىق تاختىسى، تېڭىق لاتىسى.

جَبِيزٌ : قۇرۇق نان ، قۇرۇق بولكا.

جَبِيشٌ ج أَجْبَاشٌ : ئېيىق بالىسى ، كىچىك ئېيىق ، بالا ئېيىق ؛ پىخسىق ، ئەسكى ، ناچار.

جَبِينٌ : قورقۇنچاق ، توخۇ يۈرەك.

جَبِينٌ ج أَجْبُنٌ وجُبُنٌ وأَجْبِنَةٌ : پېشانە ، ماڭلاي.

«رَفَضَ أَنْ يَبِيعَ عِرْقَ جَبِينِهِ كَمَا كَانَ يُبَاعُ عِرْقُ جَبِينِ الْعَبِيدِ فِي الْعُهُودِ الْغَابِرَةِ» : ئۇ ئىلگىرىكى زامانلاردا قۇللارنىڭ جاپالىق ئەمگىكى سېتىلغىنىغا ئوخشاش ئۆزىنىڭ جاپالىق ئەمگىكىنى سېتىشنى رەت قىلدى.

جَثَا يَجْثُو جُثُوًّا : تىزلاندى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى ؛ دۈم ياتتى ؛ پۇتىنىڭ ئۇچىدا تۇردى.

جُثَالَةٌ : تۆكۈلگەن غازاڭ.

جُثَامٌ : قارا بېسىش.

جَثَّ يَجُثُّ جَثًّا : قومۇردى ، يۇلدى ، يىلتىزىدىن قومۇردى ، تاياق بىلەن ئۇردى.

جُثٌّ : قومۇرماق ، يىلتىزىدىن قومۇرماق ؛ شاسىنىڭ خام ئەشياسى ؛ ھەسەلگە ئارىلىشىپ قالغان ھەسەل ھەرىسىنىڭ قانات - بەدەنلىرى؛ چېكەتكە ئۆلۈكى؛ دۆڭ؛ كەسەك.

جُثَّامَةٌ: ھورۇن ، ئىش خوشىياقماس ، تەييارتاپ؛ قارا بېسىش؛ ئەسكى ، ئەخلاقسىز.

جُثَّةٌ ج جُثَثٌ : جىسىم ، بەدەن ، گەۋدە ، تەن.

جُثَّةُ الْمَيِّتِ : جەسەت ، مېيىت ، ئۆلۈك ؛ تاپ.

جُثَّةٌ هَامِدَةٌ : تاپ ، ئۆلۈك ، جەسەت.

«تَنَاثَرَتْ جُثَثُ الْقَتْلَى مِنَ الْفَرِيقَيْنِ عَلَى أَرْضِ الْمَعْرَكَةِ» : ئۇرۇشۇۋاتقان ئىككى تەرەپتىن ئۆلگەنلەرنىڭ جەسەتلىرى ئۇرۇش مەيدانى بويىچە تارالدى.

جَثْلَةٌ ج جَثْلٌ : قويۇق يوپۇرماقلىق چوڭ دەرەخ ؛ قارا چۈمۈلە ، چوڭ چۈمۈلە.

جَثَمَ يَجْثِمُ جَثْمًا وجُثُومًا : دۈم ياتتى ، يەرگە چاپلىشىۋالدى ، ئېگىشتى ، يەر بېغىرلىدى ، يەرگە قوندى.

جَثَمَ اللَّيْلُ: بېرىم كېچە بولدى.

«جَثَمَتِ الطَّائِرَةُ عَلَى أَرضِ الْمَطَارِ» : ئايروپىلان ئايرودرومغا قوندى.

جُثْمَانٌ : بەدەن ، تەن ، گەۋدە ، جىسىم.

جُثْمَانُ الْمَيِّتِ : جەسەت ، مېيىت ، ئۆلۈك ؛ تاپ.

«نُقِلَ جُثْمَانُهُ إِلَى مَقْبَرَةِ الشُّهَدَاءِ» : ئۇنىڭ جەسىتى شېھىتلەر زاراتگاھلىقىغا ئېلىپ بېرىلدى.

جُثْوَةٌ ج جُثًى: تۆپىلىك ، كىچىك ئېگىزلىك ، دۆڭ ، قەبرە ، قورام تاش ، جەسەت.

جَثُومٌ : يەرگە چاپلىشىپ ياتقان ، ئويقۇچان ، قارا بېسىش.

جَثَى يَجْثِي جَثْيًا وَ جُثِيًّا : تىزلاندى ، تىزلىنىپ ئولتۇردى ؛ دۈم ياتتى ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا تۇردى.

جَحَا يَجْحُو جَحْوًا بِالْمَكَانِ : تۇردى ، ئورۇنلاشتى.

جَحَا الشَّيْءَ : قومۇرۇۋەتتى.

جُحَا . جُحَى: بىر ئەرەب لەتىپىچىسىنىڭ ئىسمى.

جُحَاقٌ : ئۆلۈم ، ھالاكەت ، ئىتتىك ئېقىن ؛ ئىچى سۈرۈش.

مَوْتٌ جُحَاقٌ : قىيىن ئۆلۈم.

سَيْلٌ جُحَاقٌ : قاتتىق كەلكۈن.

جِحَاقٌ : ئۇرۇش ؛ قىلىچ چېپىش.

جُحَالٌ : زەھەر ، زەھەرلىك ماددا ، ئوغا.

جَحْجَحَ يُجَحْجِحُ جَحْجَحَةً الشَّيْءَ : مەلۇم بىر شەيئىنىڭ تېگىگە يەتتى ، ئىزدەپ تاپتى ، تېز تۇتۇش قىلدى؛ پەخىرلەندى.

جَحْجَحَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن يالتايدى؛ كېچىكتى.

جَحْجَحَ عَنِ الْقِرْنِ : رەقىبىدىن چېكىندى.

جَحْجَحٌ وَ جَحْجَاحٌ ج جَحَاجِحُ وجَحَاجِحَةٌ : ئېسىل ئادەم ، مەرد ئادەم.

جُحْجُحٌ ج جَحَاجِحُ : قوچقار.

جَحْجَحَةٌ : ئۆلۈم ، ھالاكەت.

جَحَّافٌ : جاننى ئالغۇچى ، ۋەيران قىلغۇچى ، ھالاك قىلغۇچى.

جَحَّظَ يُجَحِّظُ تَجْحِيظًا : تىكىلىپ قارىدى.

جَحَّلَ يُجَحِّلُ تَجْحِيلاً : ئۇرۇپ يىقىتىۋەتتى ، غۇلىتىۋەتتى.

جَحَّمَ يُجَحِّمُ تَجْحِيمًا : تىكىلىپ قارىدى ، ئالىيىپ قارىدى.

جَحَّنَ يُجَحِّنُ تَجْحِينًا : (ئائىلىسىگە) قىيىنچىلىق كەلتۈردى.

جَحَدَ يَجْحَدُ جَحْدًا وَجُحُودًا الْحَقَّ أَوْ بِهِ : ھەقنى ئىنكار قىلدى ، تاندى ؛ رەت قىلدى ؛ ئىشەنمىدى.

جَحَدَهُ حَقَّهُ أَوْ بِحَقِّهِ : ھەققىگە ئىنكار قىلدى ، ئېتىراپ قىلمىدى.

جَحَدَ الْمَعْرُوفَ : ياخشىلىقنى بىلمىدى ، ۋاپاغا جاپا قىلدى ، ۋاپاسىزلىق قىلدى ، ناشۈكۈرلۈك قىلدى ، تۇزكورلۇق قىلدى.

«أَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ» «قرآن» : ئۇلار ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلىشامدۇ.

جَحِدَ يَجْحَدُ جَحَدًا الشَّيْءُ : ئازايدى، كېمەيدى، ئازلىدى.

جَحِدَ الرَّجُلُ : بەركىتى قاچتى ، ياخشىلىقى تۈگىدى ، ياخشىلىقى ئاز قالدى.

جَحِدَ الْعَيْشُ : تۇرمۇشى قىيىنلاشتى ، ئېغىر كۈنگە قالدى.

جَحِدَ الْعَامُ : قۇرغاقچىلىق بولدى.

جَحِدَ النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك ئۆسمىدى.

جَحِدَتِ الْأَرْضُ :زېمىن قۇرۇپ كەتتى.

جَحْدٌ : ئىنكار قىلماق ، رەت قىلماق ، تۇزكورلۇق قىلماق، ۋاپاغا جاپا قىلماق ، نانكورلۇق قىلماق.

جَحْدٌ . جَحِدٌ : قۇرغاق، قۇرغاقچىلىق ؛ نامراتچىلىق.

عَامٌ جَحْدٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى.

جَحْدَلٌ : قاۋۇل يىگىت ، جانلىق يىگىت.

جَحَرَ يَجْحَرُ جَحْرًا الْحَيَوَانُ : ھايۋان ئۇۋىسىغا كىردى.

جَحَرَ الضَّبُّ : كىلە ئۇۋىسىغا كىردى.

جَحَرَ الْعَامُ : يامغۇر ياغمىدى ، يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

جُحْرٌ ج أَجْحَارٌ وجِحَرَةٌ وأَجْحِرَةٌ : ئۇۋا ، ئۆڭكۈر ، غار ، تۆشۈك ، كامار.

«لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ فِي جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ»

﴿حديث﴾ : مۇسۇلمان ئادەم يىلان چاققان تۆشۈككە قايتا قولىنى تىقمايدۇ.

جُحْرَانٌ : ئۇۋا ، ئۆڭكۈر.

جَحْرَةٌ : قۇرغاقچىلىق يىلى ، ھۆل - يېغىن ئاز بولغان يىل.

جَحَسَ يَجْحَسُ جَحْسًا الْجِلْدَ : تېرىنى شىلىدى، سويدى ، ئاقلىدى.

جَحَشَ يَجْحَشُ جَحْشًا الْجِلْدَ : تېرىنى شىلىدى، سويدى ، ئاقلىدى.

جَحَشَ عَنْهُ : ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

جَحْشٌ ج جِحَاشٌ وجِحْشَانٌ وجِحَشَةٌ : تەخەي ، خوتەك؛ تاي.

جَحْشَةٌ : چىشى تەخەي ، مادا تەخەي؛ قولغا يۆگەپ يىپ قىلىپ ئىشلىمىگەن يۇڭ.

جَحَظَ يَجْحَظُ جُحُوظًا : تومپايدى ، تومپىيىپ چىقتى ، پولتايدى.

جَحَظَتْ عَيْنُهُ : كۆزى پولتىيىپ چىقتى ، كۆزى پولتايدى.

جَحَفَ يَجْحَفُ جَحْفًا : يان باستى ، بىر تەرەپكە ئاغدى ، مايىل بولدى.

جَحَفَ الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسىنى سويدى ، ئاقلىدى ، ئالدى.

جَحَفَهُ بِرِجْلِهِ : تەپتى.

جَحَفَ لَهُ الطَّعَامَ : ئۇنىڭغا تاماقنى ئۇسۇپ بەردى.

جَحَفَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى.

جُحِفَ فُلَانٌ : ئىچى سۈرۈپ كەتتى.

جَحِفٌ : سۇسىراپ قالغان ئاچىز ئۆسۈملۈك.

جَحْفَةٌ : كالتەك توپ.

جُحْفَةٌ : كۆلنىڭ ئەتراپىدا قېپقالغان قالدۇق سۇ ، بىر كاپام ئاش.

جَحْفَلَ يُجَحْفِلُ جَحْفَلَةً : ئۇنى يىقىتىۋەتتى ، ئۆرۈۋەتتى ، ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى.

جَحْفَلٌ ج جَحَافِلُ : زور قوشۇن ، چوڭ قوشۇن.

رَجُلٌ جَحْفَلٌ : ئۇلۇغ ئادەم ، مۆھتەم ئادەم ، قەدىرلىك ئادەم ، ئۇلۇغ ئەرباب.

«جَاؤُوا فِي جَحْفَلٍ عَظِيمٍ» : زور قوشۇن تارتىپ كەلدى.

جَحْفَلَةٌ ج جَحَافِلُ : ئات ، قېچىر ، ئېشەك قاتارلىقلارنىڭ كالپۇكى.

جَحَلَ يَجْحَلُ جَحْلًا : ئۆرۈپ يىقىتتى ، غۇلىتىۋەتتى.

جَحْلٌ ج جِحَالٌ : چوڭ تۇلۇم ، چوڭ تېرە خالتا.

جَحْلٌ ج جُحُولٌ جُحْلَانٌ : كەسلەنچۈك ؛ ھەسەل ھەرىسىنىڭ پادىشاھى ؛ باشلىق ، رەھبەر ، قېرى كىلە ؛ چوڭ قاچا.

جَحْلَاءُ : چوڭ تۆگە.

جَحِمَ يَجْحَمُ جَحْمًا النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوت قالىدى ، ئوت تۇتاشتۇردى.

جَحَمَ الْعَيْنَ : كۆزىنى ئاچتى.

جَحَمَهُ عَنِ الْأَمْرِ : ئۇنى مەلۇم بىر ئىشتىن توستى ، چەكلىدى.

جَحْمَرِشُ ج جَحَامِرُ : موماي ، قېرى خوتۇن ، كەمپىر؛ چوڭ توشقان.

جَحِنَ يَجْحَنُ جَحِنًا الصَّبِيُّ : بوۋاقتا ئوزۇقلۇق يېتىشمىدى.

جَحِنٌ : ئوبدان بېقىلمىغان بالا ، ئوزۇق يېتىشمىگەن جانسىز بالا، ئاجىز ياش؛ ئاجىز ئۆسۈملۈك.

جُحُودٌ : ئىنكار قىلماق ، تانماق ، رەت قىلماق ؛ تونۇكورلۇق قىلماق، ۋاپاغا جاپا قىلماق.

جَحْوَشٌ : نارەسىدە ؛ بالاغەتكە يەتمىگەن بالا.

جُحُوظُ الْعَيْنِ : كۆزنىڭ پولتىيىپ چىقىشى.

جَحِيشٌ: تەرەپ ؛ يىرىق ، دەز.

جَحِيمٌ: دوزاخ ، جەھەننەم ، يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوت.

جَحِيمِيٌّ: دوۋزىخى.

جَخَّ يَجِخُّ جَخًّا بِرِجْلِهِ: يۆتكەلدى؛ پۇتى بىلەن توپا توزۇتتى.

جَخَّ: سەجدىدە قورسىقىنى كۆتۈرۈپ ئىككى بىلىكىنى ئېچىپ تۇردى.

جَخَّاخٌ: پوچى ، لاپ ئۇرغۇچى ، ھاكاۋۇر ، مەنمەنچى.

جَخَّاقٌ: ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچى، مەمەدان.

جَخَرَ يَجْخَرُ جَخْرًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى كېڭەيتتى.

جَخَفَ يَجْخُفُ جَخْفًا و جَخِيفًا: تەھدىت سالدى، چوڭ گەپ قىلدى، خورەك تارتتى، پو ئاتتى ؛ پەخىرلەندى ، مەغرۇرلاندى، ئۆزىدە يوق نەرسىلەر بىلەن ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

جَخِيفٌ: تەكەببۇر ، قورساقنىڭ غولدۇرلىشى ، ئەقىل ـ پاراسەت ، ئۇرغۇن.

جَدَا يَجْدُو جَدْوًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا بەردى ؛ ياردەم سورىدى ، مەدەت تىلىدى.

جَدَاءٌ: سوۋغا ، پايدا ـ مەنپەئەت.

جُدَاءٌ: كۇۋادرات سان ؛ كۆپەيتكۈچى.

جِدَارٌ ج جُدُرٌ وجُدْرٌ و جُدْرَانٌ: تام.

جِدَارٌ ج جِدَارَاتٌ: تەگ ، ئۇل ، ئاساس.

جَدَارَةٌ: سالاھىيەت، ئىقتىدار، لاياقەت، قابىلىيەت.

«عُيِّنَ فِي مَنْصَبِهِ عَنْ جَدَارَةٍ» : ئۇ لاياقەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈن مەنسەپكە قويۇلدى.

جِدَارِيٌّ: بوشلۇق ؛ قورساق.

جِدَالٌ: مۇنازىرە ، تالاش ـ تارتىش ، جېدەل ـ ماجىرا ، نىزا ، دەتالاش.

بِلَا جِدَالٍ: تالاش ـ تارتىش قىلمايلا.

«أَرْغَبُ فِي إِبْدَاءِ رَأْيِي فِي الْجِدَالِ الَّذِي جَرَى آنِفًا» : بايا بولۇپ ئۆتكەن دەتالاشقا قارىتا ئۆز پىكرىمنى قويغۇم بار.

جَدَالَةٌ: توپا ، تۇپراق ، يەر ـ زېمىن ، تېرىلغۇ يەر.

جِدَالِيٌّ: بەس ـ مۇنازىرە قىلىش ، بەس ـ مۇنازىرىگە مەنسۇپ.

اَلْجُدَامَةُ: يەنجىلمىگەن باشاق.

جَدَبَ يَجْدُبُ جَدْبًا وجَدُبَ يَجْدُبُ جُدُوبَةً الْمَكَانُ: (يەر) قۇرۇپ كەتتى ، قاغجىراپ كەتتى.

جَدَبَهُ: ئۇنى ئەيىبلىدى.

جَدْبٌ: قۇرغاقچىلىق ، ئاچارچىلىق ، قەھەتچىلىك.

جَدْبٌ م جَدْبَةٌ ج جُدُوبٌ: قۇرغاقچىلىق ، قۇرغاق ، ئەيىب ، نۇقسان.

جَدَثٌ ج أَجْدَاثٌ وأَجْدُثٌ: قەبرە ، گۆر.

«فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ»

«قرآن» : ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ پەرۋەردىگارى تەرەپكە يۈگۈرىدۇ.

جُدْجُدٌ ج جَدَاجِدُ: قارا چېكەتكە.

جَدَحَ يَجْدَحُ جَدْحًا السَّوِيقَ فِي الْمَاءِ: سۇغا تالقان چالدى.

جَدَّ يَجِدُّ جَدًّا: تەلىيى ئوڭدىن كەلدى ، بەختلىك بولدى ، تەلىيى كەلدى.

جَدَّ يَجِدُّ جِدَّةً الثَّوْبُ: كىيىم يېڭى بولدى.

جَدَّ يَجُدُّ جِدًّا: تىرىشتى ؛ ئەھمىيەت بەردى ، ئەستايىدىل بولدى ؛ ئالدىرىدى.

«قَدْ جَدَّ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ مَا اسْتَطَاعَ» : ئۇ ئىلىم تەلەپ قىلىشنىڭ يولىدا كۈچى يېتىشىچە تىرىشتى.

«جَدَّ فِي السَّيْرِ كَأَنَّهُ عَلَى مِيعَادٍمِهِمِّ» : ئۇ گوياكى مۇھىم بىر ئىشقا ۋەدىلىشىپ قويغاندەك ئالدىراپ ماڭدى.

جَدٌّ: تەلەي ، ئامەت ، بەخت ؛ ئۇلۇغ ، بۈيۈك ، زور ، چوڭ.

عَاثِرُ الْجَدِّ: تەلەيسىز ، شورپېشانە ، بەختسىز.

اَلْجَدُّ الْعَاثِرُ: كاج تەلەي ، شۇم پېشانە.

جَدٌّ ج أَجْدَادٌ وجُدُودٌ وجُدُودَةٌ: چوڭ دادا ، بوۋا؛ دادا.

جِدٌّ: تىرىشماق ، ئەستايىدىل بولماق ، جىددىي بولماق ، ئەستايىدىل ، پۇختا.

مَسْئَلَةٌ جِدُّ خَطِيرَةٍ: ناھايىتى چوڭ مەسىلە، ئىنتايىن جىددىي مەسىلە.

جِدًّا: ناھايىتى، ئىنتايىن، بەك.

جِدٌّ: ناھايىتى، بەك.

«كَانَ مُجْتَهِدًا جِدًّا»: ئۇ ناھايىتى تىرىشچان ئىدى.

جَدٌّ ج أَجْدَادٌ: ئۆستەڭ بويى، دەريا بويى، قىرغاق.

جَدَدٌ ج أَجْدَادٌ: تۈز يەر، تەكشى يەر.

«مَنْ سَلَكَ الْجَدَدَ أَمِنَ الْعِثَارَ»: تۈز يولدا ماڭغان مۇدۇرۇپ كەتمەيدۇ.

جَدَّاءُ: قۇلىقى كېسىلگەن تۆگە ۋە قوي؛ قەھەتچىلىك يىلى؛ ئەمچىكى كىچىك ئايال.

جُدَّةٌ ج جُدَدٌ: ئالامەت، بەلگە، نىشان؛ ماركا؛ شەكىل، مودا؛ تارماق.

«تَمَيَّزَ الْكِتَابُ بِجِدَّةِ مَوْضُوعِهِ»: كىتاب ماۋزۇسىنىڭ يېڭىلىقى بىلەن ئالاھىدىلىككە ئىگە.

جِدَّةٌ: يېڭى، يېپيېڭى؛ يېڭىلىق.

جَدَّةٌ ج جَدَّاتٌ: چوڭ ئانا، موما؛ ئانا.

جَدَّالٌ: جېدەلخور، ئۇرۇشقاق، مۇنازىرە مەستانىسى، مۇنازىرىگە ئامراق، مۇنازىرىخۇمار.

اَلْجُدَّةُ ج جُدَدٌ: ئاسمان ۋە تاغ يوللىرى.

جَدَّدَ يُجَدِّدُ تَجْدِيدًا الشَّيْءَ: يېڭىلىدى، ئىسلاھ قىلدى.

جَدَّدَ الثَّوْبَ: يېڭى كىيىم كىيدى.

«جَدِّدْ هَوَاءَ الْغُرْفَةِ»: ئۆينىڭ ھاۋاسىنى يېڭىلىدى.

«كَانَ عَلَيْنَا أَنْ نُجَدِّدَ جَوَازَ سَفَرِنَا كُلَّ سَنَةٍ»: ھەر يىلى پاسپورتىمىزنى يېڭىلاپ تۇرۇشىمىز كېرەك.

اِفْتَحِ النَّوَافِذَ لِيَتَجَدَّدَ الْهَوَاءُ: ھاۋانىڭ يېڭىلىنىشى ئۈچۈن دېرىزىلەرنى ئېچىۋەت!

جَدَّرَ يُجَدِّرُ تَجْدِيرًا: تۈپتىن يوقاتتى، يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى.

جَدَّقَ يُجَدِّقُ تَجْدِيقًا: بەھۇزەمەتلىك قىلدى، ناتكورلۇق قىلدى.

جَدَّقَ الْقَارِبَ: قېيىق ھەيدىدى، پالاق ئۇردى.

جَدَّقَ بِالنِّعْمَةِ: تۇزكورلۇق قىلدى.

«لَا تُجَدِّقُوا بِنِعْمَةِ اللّٰهِ» (حديث): ئاللاھنىڭ نېمىتىگە تۇزكورلۇق قىلماڭلار.

جَدَّقَ عَلَى اللّٰهِ: ناشۈكۈرلۈك قىلدى.

جَدَّلَ يُجَدِّلُ تَجْدِيلًا الْخَصْمَ: رەقىبىنى يىقىتتى.

جِدِّيٌّ: ئەستايىدىل، جىددىي، قەتئىي ئادەم.

«آنَ لَنَا أَنْ نَعْمَلَ جِدِّيًّا فِي مَحْوِ الْأُمِّيَّةِ»: بىزگە ساۋاتسىزلىقنى يوقىتىش ئۈچۈن جىددىي ئىشلەشنىڭ پەيتى كەلدى.

«لَابُدَّ مِنْ مُعَالَجَةِ هٰذَا الْمَوْضُوعِ جِدِّيًّا»: بۇ مەسىلىنى چوقۇم ئەستايىدىل بىر تەرەپ قىلىش كېرەك.

جُدِّيٌّ: ناھايىتى تەلەيلىك.

جَدَرَ يَجْدُرُ جَدْرًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك بىخ سۈردى، ئۈندى.

جَدَرَ الْجُدَرِيُّ: چېچەك چىقتى.

جَدَرَ الشَّيْءَ: تام بىلەن قورشىدى.

جَدُرَ يَجْدُرُ جَدَارَةً بِكَذَا: لايىق بولدى، ئەرزىدى، مۇۋاپىق كەلدى.

جَدُرَ بِذِكْرٍ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

جَدِرَ: چېچەككە مۇپتىلا بولدى، چېچەك چىقتى.

جَدْرٌ ج جُدْرَانٌ: تام.

جَدْرٌ: چېچەك.

جِدْرٌ ج جُدُورٌ: يىلتىز، تومۇر.

جَدْرَةٌ: قالقان بەز ئىششىقى؛ پوقاق.

جُدَرِيٌّ: چېچەك.

جُدَرِيُّ الْمَوَيِّ: قىزىل كېسەل.

جَدَسَ يَجْدُسُ جُدُوسًا الْأَمْرُ: مۇنقەرز بولدى، يوقالدى.

جَدَعَ يَجْدَعُ جَدْعًا الْأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى، ناكا قىلدى.

جَدَعَهُ: ئۇنى سولىدى، قامىدى.

جَدَعَ الْوَلَدَ: بالىنى ئاچار ئۇزۇقلاندۇردى.

جَدِعَ يَجْدَعُ جَدَعًا الْوَلَدُ: بالا ناچار ئۆزۈقلاندى.

جَدِعَ الْأَنْفُ: بۇرنى كېسىلدى.

جَدَعٌ ج جُدْعَانٌ: ياش ، يىگىت ، ماھىر ، باتۇر.

جَدِعٌ: ئاجىز ، ياخشى ، چوڭ بولالمىغان بالا.

جَدَفَ يَجْدِفُ جَدَفًا: لاغايلاپ ماڭدى ، قولىنى تاشلاپ ماڭدى.

جُدِفَتِ الْيَدُ: قول كېسىلدى.

جَدَفَ يَجْدِفُ جُدُوفًا الطَّائِرُ: قۇش قانات قېقىپ تۇردى ، ئۇچۇشتىن ئىلگىرى قانىتىنى لەپىلدەتتى.

جَدَقٌ ج أَجْدَاقٌ: قەبرە.

جَدْفَاءُ: قولىقى كېسىك؛ ئەن سېلىنغان قول.

جَدَلَ يَجْدُلُ جَدْلاً الْحَبُّ فِي السُّنْبُلِ: باشاق دان تۇتتى.

جَدَلَ الْوَلَدُ: بالا يېتىلدى.

جَدَلَهُ: ئۇنى يىقىتتى.

جَدَلَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرۈدى.

جَدَلَ الرَّجُلَ: مۇنازىرىلىشىپ يەڭدى.

جَدِلَ يَجْدَلُ جَدَلاً الْحَبُّ فِي السُّنْبُلِ: دان تۇتتى.

جَدِلَ الْوَلَدُ: بالىنىڭ سۆڭىكى قاتتى ؛ ئاداۋەتتى كۈچەيدى.

جَدَلٌ: مۇنازىرە ، تالاش - تارتىش ؛ جېدەل - ماجىرا ، نىزا ، دەتالاش.

عِلْمُ الْجَدَلِ: بەس - مۇنازىرە قانۇنىيىتى ، دىئا- لېكتىكا.

حَقِيقَةٌ لَاتَقْبَلُ الْجَدَلَ أَبَدًا: ھەرگىز مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان پاكىت.

فَرَضَ جَدَلاً: پەرەز قىلدى ، قىياس قىلدى ، تەخمىن قىلدى.

جَدِلٌ: جېدەلخور ، ئۇرۇشقاق.

جَدْلَةٌ: ھاۋانچا تېشى.

جَدَلِيٌّ: بەس – مۇنازىرىلىق ، بەس - مۇنازىرىگە مەنسۇپ ، جېدەلخور.

اَلْفَلْسَفَةُ الْجَدَلِيَّةُ: دىئالېكتىكىلىق پەلسەپە.

اَلْجَدَلِيُّونَ: مۇنازىرىلىشىش بىلەن شۆھرەت قازانغانلار ، مۇنازىرىچىلار.

جَدْوَلٌ ج جَدَاوِلُ: ئۆستەڭ ؛ جەدۋەل ، سخېما ، گرافىك ؛ تىزىملىك ، ئىسىملىك ، رويخەت ، تىزىم ؛ سائەت ؛ ئىسچوتچىك ؛ مېتىر ، ئۆلچەش ئەسۋابى ؛ ئىستون ؛ ئۇسلۇب ؛ رەت ، قۇر.

«يَجْرِي الْجَدْوَلُ بِالْقُرْبِ مِنْ بَابِ بَيْتِهِ» : ئۆستەڭ ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئاقىدۇ.

جَدْوَلُ الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھان جەدۋىلى.

جَدْوَلُ الدِّرَاسَةِ: دەرس جەدۋىلى.

جَدْوَلُ أَعْمَالِ الْمُؤْتَمَرِ: قۇرۇلتاي كۈنتەرتىپى.

جَدْوَلٌ حِسَابِيٌّ: سان تېپىش جەدۋىلى.

جَدْوَلُ الْأَعْمَالِ: ئىش تەرتىپى جەدۋىلى ؛ يىغىن كۈن تەرتىپى ؛ يوقلىما جەدۋىلى.

جَدْوَلٌ زَمَانِيٌّ: ۋاقىت جەدۋىلى.

جَدْوَلَةٌ: جەدۋەل سىزماق ، سىزىق تارتماق.

جُدُولٌ: پاچاق سۆڭىكى ، پۇت سۆڭىكى.

جَدْوَى: پايدا ، مەنپەئەت ؛ سوۋغات ، ھەدىيە ؛ ئومۇمىيۈزلۈك ياغقان يامغۇر.

«لَيْسَ مِنَ الْحِكْمَةِ الْإِشْتِغَالُ بِمَا تَقِلُّ جَدْوَاهُ مِنَ الْأُمُورِ» : پايدىسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇل- لىنىش ئاقىلانىلىق ئەمەس.

عَلَى غَيْرِ جَدْوَى: پايدىسىز ، ھېچقانداق مەنپەئە- تى يوق.

جَدَى يَجْدِي جَدْيًا: يېلىندى ؛ سوۋغات تەلەپ قىلدى.

جَدْيٌ ج أَجْدٍ وجِدَاءٌ وجِدْيَانٌ: ئوغلاق؛ قەدىمكى ئاسترونومىيە چۈشەنچىسىدە ئون ئىككى بۇرجنىڭ بىرى ، (كېيىك شەكلىدە پەرەز قىلىنغان) ، تاغ ئۆچكىسى ؛ كېيىك.

جَدْيُ الْفَرْقَدِ: تۆمۈر قوزۇق ، شىمال قۇتۇپ يۇلتۇزى.

جَدِيبٌ: قۇرغاق.

جَدْيَةٌ ج جَدًى وجَدَيَاتٌ: ئېگەر ، توقۇم.

جَدِيْدٌ ج جُدُدٌ م جَدِيَدةٌ: يېڭى ، يېڭىچە.

جَاءَ الطَّلَبَةُ الْجُدُدُ مِنْ كُلِّ صَوبٍ وحَدْبٍ إِلَى مَعْهَدِنَا: يېڭى ئوقۇغۇچىلار تەرەپ ـ تەرەپتىن ئىنستىتۇتىمىزغا كەلدى.

اَلْجَدِيدَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

جَدِيْدًا مِنْ جَدِيْدٍ: يېڭىدىن.

جَدِيْرٌ بِكَذَا: لايىق ، ئەرزىمەك ، كېرەك ، لازىم ؛ قىممىتى بار.

جَدِيْرٌ بِالذِّكْرِ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

«هَذِهِ فِكْرَةٌ جَدِيرَةٌ بِالدَّرْسِ وَالْمُنَاقَشَةِ» : بۇ تەتقىق ۋە مۇزاكىرە قىلىپ بېقىشقا لايىق پىكىردۇر.

جَدِيْرٌ وَجَدِيْرَةٌ ج جَدَائِرُ: قوتان ، ئېغىل ؛ قوروق ، قوروز.

«لَيْسَتْ عِنْدِي أَيَّةُ خِبْرَةٍ جَدِيرَةٍ بِالذِّكْرِ» : مېنىڭ تونۇشتۇرغۇدەك ھېچقانداق تەجرىبەم يوق.

جُدَيْرِيٌّ: سۇ چېچەك ، ئاقئانام.

جَدِيْلٌ ج جُدُلٌ: تېرە ياكى يۇڭدىن ئېشىلگەن چۇلۋۇر.

جَدِيْلَةٌ ج جَدَائِلُ: يول ، ھالەت، قەبىلە، تەرەپ، ئىرادە.

جَذَاذٌ وجُذَاذَةٌ ج جُذَاذَاتٌ: پارچە ، ئۇۋاق ، پۇرۇچ.

«فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا» «قرآن» : ئىبراھىم بۇتلارنى چېقىپ پارچە ـ پارچە قىلىۋەتتى.

جُذَاذَةٌ: كىچىك كۈمۈش پارچىسى.

جُذَاذَاتٌ: كېسىلگەن نەرسە ، ئىنچىكە نەرسە ، ئۇششاق نەرسە ؛ قىيىۋېلىنغان قەغەز پارچىلىرى (گېزىت ـ ژۇرنالنىڭ)

جُذَامٌ: ماخاۋ ، جۇزام كېسىلى.

جُذَامَةٌ: ئېگىز (يەرنىڭ).

جَذَبَ يَجْذِبُ جَذْبًا: تارتتى ، سۆزدى ، سۆرىدى ، دىققىتىنى جەلپ قىلدى.

«جَذَبَ الْغَرِيقَ إِلَى الشَّاطِىءِ مِنْ يَدِهِ» : سۇ ئېقىتىپ كەتكەن ئادەمنى ئىككى قولىدىن تۇتۇپ قىرغاققا تارتتى.

«كَانَ الشَّاعِرُ يَجْذِبُ إِنْتِبَاهَ الْمُسْتَمِعِينَ بِإِلْقَائِهِ وَحَرَكَاتِهِ» : شائىر شېئىرنى دېكلاماتسىيە قىلىپ ئوقۇشى ۋە ھەرىكەتلىرى بىلەن ئۆزىگە تىڭشىغۇچىلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىۋالدى.

جَذْبٌ: تارتماق ، سۆرىمەك ؛ جەلپ قىلماق.

جَذْبَةٌ ج جَذَبَاتٌ: تارتىلىق ؛ يىراق مۇساپە ؛ ئۇرچۇق ، يىپ.

جَذْبِيَّةٌ: تارتىش كۈچى ، جەلپ قىلىش كۈچى ، سېھرىي كۈچ.

جَذَّ يَجُذُّ جَذًّا: كەستى ، سۇندۇردى ، ئۈزۈۋەتتى.

جَذَّاءُ: سۇنۇپ كەتكەن قول ياكى چىش.

جَذَّابٌ: جەلپ قىلغۇچى ، تارتقۇچى ، جەلپكار ، ماگنىتلىق تارتىش كۈچىگە ئىگە ؛ تەسىرلىك.

شَخْصِيَّةٌ جَذَّابَةٌ: جەلپكار شەخس.

جَذَّرَ يُجَذِّرُ تَجْذِيرًا: قومۇردى ، قومۇرۇۋەتتى ، يۇلۇۋەتتى ، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَذَّفَ يُجَذِّفُ تَجْذِيفًا الْقَارِبَ: كېمە ھەيدىدى ، پالاق بىلەن كېمىنى ماڭغۇزدى.

جَذَّفَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى كەستى.

جَذَّمَ يُجَذِّمُ تَجْذِيمًا: كەستى ، كېسىۋەتتى ، چاپتى.

جَذَرَ يَجْذُرُ جَذْرًا: قومۇردى ، قومۇرۇۋەتتى ، يۇلۇۋەتتى ، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَذْرٌ وجِذْرٌ ج جُذُورٌ: يىلتىز ، تۈپ ، ئاساس، نېگىز.

جَذْرِيٌّ و جِذْرِيٌّ: كۋادرات يىلتىز، ئىككىنچى دەرىجىلىك يىلتىز؛ كېلىپ چىقىش مەنبەسى، باشلىنىش ، ئاساسى.

جَذْرِيَّةٌ: رادىكالىزم.

تَحَوُّلَاتٌ جَذْرِيَّةٌ: تۈپ ئۆزگىرىشلەر.

جَذَعَ يَجْذَعُ جَذْعًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى سۇركىدى ، ئەيلىدى.

جَذَعَ الدَّابَّةَ: بوغۇز بەرمەي سولاپ قويدى.

جَذَعَ عِيَالَهُ: ئائىلىسىنىڭ تەمىناتىنى قىسىپ قويدى ، تەمىناتىنى ئۈزۈپ قويدى.

جَذَعَ بَيْنَ الْجَمَلَيْنِ: ئىككى تۆگىنى چاتتى.

جَذَعٌ ج جِذَاعٌ و جُذْعَانٌ: يىگىت؛ ياش ؛ تۆگىنىڭ بەش ياشقا ، ئات ، كالىنىڭ ئۈچ ياشقا ، قوينىڭ سەككىز ئايغا ، ئۆچكىنىڭ بىر ياشقا توشقانلىرىغا قارىتا ئىپتىلىدۇ.

أُمُّ الْجَذَعِ: بالايىئاپەت.

جِذْعٌ ج جُذُوعٌ وأَجْذَاعٌ: غول ، جىسىم ، گەۋدە ، بەدەن ، تەن.

جِذْعُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ غولى.

«ولَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ» «قرآن»: سىلەرنى چوقۇم خورما دەرەخلىرىگە ئاسىمەن.

جَذَقَ يجْذِقُ جَذْقًا: ئالدىرىدى.

جَذَقَ الطَّائِرُ فِي طَيَرَانِهِ: قۇش تېز ئۇچتى.

جَذَقَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى تارتتى ، جەلپ قىلدى.

جَذَقَ السَّفِينَةَ: كېمىنى پالاق بىلەن ماڭدۇردى.

جَذَقَ الْقَارِبَ: قولۋاقنى ھەيدىدى ، پالاق ئۇردى ، كېمە ھەيدىدى.

جَذَفَتِ السَّمَاءُ: قار ياغدى.

جَذَفَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال قىسقا قەدەم بىلەن ماڭدى ، يېنىك قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

جَذَلَ يَجْذُلُ جُذُولًا: تىك تۇردى ، ئۆرە تۇردى.

جَذِلَ يَجْذَلُ جَذَلًا: خۇشال بولدى، شادلاندى.

جِذْلٌ ج جِذَالٌ وأَجْذُلٌ وُجُذُولٌ وجُذُولَةٌ وأَجْذَالٌ: تۈپ، ئەسلى.

جِذْلُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ يىلتىزى؛ كۆتمىكى.

جِذْلٌ وجَذْلَانٌ ج جُذْلَانٌ م جَذِلَةٌ وجَذْلِيٌّ: خۇشال ، شادلانغۇچى ، مەمنۇن ؛ تاغ چوققىسى.

جَذَمَ يَجْذِمُ جَذْمًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى كەستى ، كېسىۋەتتى ، چاپتى.

جَذِمَ يَجْذِمُ جَذْمًا الْيَدُ: قول ئۈزۈلدى ، كېسىلدى.

جُذِمَ: ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

جِذْمٌ وجَذْمٌ ج جُذُومٌ و أَجْذَامٌ: يىلتىز ، كۆتەك.

«لَمْ يَكُنْ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا لَهُ جِذْمٌ بِمَكَّةَ» «حديث»: مەككىدە ئۇرۇغ - ئەۋلادى يوق بىرەر قۇرەيشلىكنى تاپقىلى بولمايدۇ.

جِذْمُ الرَّجُلِ: ئائىلە تاۋابىئات ، خىش - ئەقرىبالىرى.

جِذْمُ الْأَسْنَانِ: چىش يىلتىزى.

جِذْمَةُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كۆتىكى.

جُذْمُورُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كۆتىكى.

جَذْوَةٌ ج جِذَاءٌ وَجُذًى: يالقۇنجاپ تۇرغان چوغ ؛ قىزىل ياقۇت.

جَرُؤَ يَجْرُؤُ جَرَاءَةً وجُرْأَةً وجُرَةً وجَرَائِيَّةً: جۈرئەت قىلدى ، پېتىندى.

جِرَاءٌ: قىزلىق دەۋرى.

مِنْ جَرَاكَ أَوْ جَرَائِكَ: سېنىڭ تۈپەيلىڭدىن ، سېنىڭ سەۋەبىڭدىن.

فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ جَرَائِكَ: سېنىڭ سەۋەبىڭدىن قىلدىم.

جِرَابٌ ج أَجْرِبَةٌ وجُرُبٌ وجُرْبٌ: تۇلۇم ؛ غىلاپ ؛ خالتا ؛ خۇرجۇن.

جِرَابُ السَّيْفِ: قىلىچ غىلاپى.

جِرَابُ الْفَرْدِ: تاپانچا غىلاپى.

جُرَابٌ ج جَوَارِبُ وجُرَابَاتٌ: ئۇزۇن پايپاق؛ ئوروقدان خالتىسى ، تاشاق.

جُرْأَةٌ. جَرَاءَةٌ: باتۇرلۇق ، غەيرەت ، جۈرئەت ، جاسارەت.

جَرَاجٌ ج جَرَاجَاتٌ: گاراژ ، ماشىنا ئىسكىلاتى ، ماشىنا قويۇش ئۆيى.

جِرَاحَةٌ ج جِرَاحٌ وجِرَاحَاتٌ: يارا ، جاراھەت.

جِرَاحَةٌ: تاشقى كېسەل ئىلمى ؛ تاشقى كېسەللىك بۆلۈمى ؛ تاشقى كېسەللەر ؛ تاشقى كېسەللەر ئوپېراتسىيىسى.

جِراحَةُ التَّجْمِيلِ: ھۆسن تۈزەش ئوپېراتسىيىسى.

عَمَلِيَّةٌ جِرَاحِيَّةٌ: ئوپېراتسىيە قىلىش ، ئوپېراتسىيە.

غُرْفَةُ الْعَمَلِيَّةِ الْجِرَاحِيَّةِ: تاشقى كېسەللەر ئوپېراتسىيە بۆلۈمى.

إِسْتَغْرَقَتِ الْعَمَلِيَّةُ الْجِرَاحِيَّةُ سَاعَةً وَاحِدَةً: ئوپېراتسىيە بىر سائەت داۋاملاشتى.

جُرَادَةٌ: قوۋزاق ، دەرەخ قوۋزىقى.

جُرَازٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

جُرَاشَةٌ: قاشلىنغاندا ياكى تاتىلىنغاندا چۈشكەن كېپەك.

جُرَاضِمٌ: يوغان قورساق ؛ ئاچكۆز ئادەم ، ئىنتايىن ئاچكۆز.

جَرَاعَةٌ: باتۇر ، قورقماس.

جُرَاقٌ: ھەممىنى تۈگەتكۈچى ، ھەممە نەرسىنى سىلىپ ماڭغۇچى.

مَوْتٌ جُرَاقٌ: كۆپىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئۆلۈم.

سَيْلٌ جُرَاقٌ: ھەممىنى ئېقىتىپ كەتكەن كەلكۈن.

جُرَافِسٌ: شىر.

جَرَامِزٌ: بەدەن ، تەن ؛ پۇت ، پاچاق.

جِرَانٌ ج أَجْرِنَةٌ وجُرْنٌ: تۆگە بويىنىنىڭ ئىچى تەرىپى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْبَعِيرُ جِرَانَهُ: تۆگە چۆك بولدى.

جِرَايَةٌ ج جِرَايَاتٌ: ئايلىق ياردەم پۇل.

نِظَامُ الْجِرَايَاتِ عَلَى الشَّيْءِ: نەرسە بىلەن تەمىنلەش تۈزۈمى.

جِرَايَةُ الْعَسَاكِرِ: ئوزۇق ـ تۈلۈك ، ئەسكەرلەر تەمىناتى.

جَرَايَةٌ. جِرَاءٌ: قىزلىق دەۋرى.

جَرِبَ يَجْرَبُ جَرَبًا: قوتۇر كېسىلىگە دۇچار بولدى ، قىچىشقاق بولدى.

جَرَبٌ: تەمرەتكە ، قوتۇر كېسىلى.

جَرَبٌ و جَرْبَانٌ: قىچىشقاق ، قوتۇر.

جَرِبٌ ج جَرَاجِبُ: چوڭ تۆگە.

جِرْبَانٌ. جُرُبَانٌ. جُرُبَّانٌ. جَرَبَّانٌ وجِرِبَّانٌ: (تۆمۈر-نىڭ) دات ؛ كۆڭلەكنىڭ ياقىسى.

جَرْبُوعٌ ج جَرَابِيعُ: لەڭگەرتاقتاق ، يالمانتاق ؛ سەرگەردان.

جَرْثَمَ يُجَرْثِمُ جَرْثَمَةً: مىكروب يۇقتى ، باكتېرىيىلىك يۇقۇملاندى ، مىكروبلاندى ، يۇقۇملاندى.

جُرْثُومَةٌ ج جَرَاثِيمُ: ئۇرۇق ، ئۇرۇق ، بىخ ؛ تەگ ، مەنبە ؛ مىكروب ، مىكروئورگانىزم.

«وَقَدْ نَجَحَ الْجَيْشُ فِي قَمْعِ الْفِتْنَةِ وَاسْتِئْصَالِ جُرْثُومَتِهَا» : قوشۇن پىتنە ـ پاساتنى بېسىقتۇرۇش ۋە ئۇنى تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇۋېتىشتا مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

فَنُّ الجَرَاثِيمِ و عِلْمُ الجَرَاثِيمِ: باكتېرىئولوگىيە.

حَرْبُ الْجَرَاثِيمِ. اَلْحَرْبُ الْجُرْثُومِيَّةُ: باكتېرىيە ئۇرۇشى.

جُرْثُومِيٌّ: باكتېرىيىلىك ، باكتېرىيىگە ئائىت.

جَرِجَ يَجْرَجُ جَرَجًا: مەردانە قەدەم تاشلىدى.

جَرْجَارٌ: تۆگىنىڭ بوغۇزىدىن چىققان ئاۋاز.

جُرْجَةٌ: تېگى كەڭ ، ئۈستى تار تۇلۇم.

جَرْجَرَ يُجَرْجِرُ جَرْجَرَةً الْجَمَلُ: تۆگە بوقۇرىدى؛ بوتىلىدى ، ئۆكىدى.

جَرْجَرَ الْمَاءَ فِي حَلْقِهِ: سۇنى ئاغزىدا غار ـ غار قىلدى.

جَرْجَرَ الرَّعْدُ: ھاۋا گۇلدۇرلىدى.

جَرْجَرَ الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى ، ئىت قاۋىدى.

جَرْجَرٌ: خامان تېپىش ماشىنىسى ؛ تولۇق.

جُرْجُرٌ ج جَرَاجِرُ: چوڭ تۆگە.

جِرْجِرٌ: دادۇر.

جَرْجَرَةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

جِرْجِيرٌ: قىچا.

جِرْجِيرُ الْمَاءِ: سۇنىڭ شىرىلدىشى.

جَرَحَ يَجْرَحُ جَرْحًا: يارىلاندۇردى ، جاراھەتلەندۈردى.

جَرَحَهُ بِلِسَانِهِ: تىللىدى.

جَرَحَ الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىگە ئېرىشتى ، ئىگە بولدى ، تاپتى.

جَرَحَ الْإِحْسَاسَاتِ: رەنجىتتى ؛ مەيۈسلەندۈردى ، قايغۇرغۇزدى ، ھېسسىياتىغا تەگدى.

«أَثَارَتْ هَذِهِ الْأَعْمَالُ غَضَبَ كَثِيرٍ مِنَ النَّاسِ وَجَرَحَتْ عَوَاطِفَهُمْ» : بۇ ئىشلار نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ غەزىپىنى قوزغىدى ۋە ئۇلارنىڭ ھېسسىياتىغا تەگدى.

«وَهُوَالَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَاجَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ» «قۇرئان» : ئاللاھ سىلەرنى كېچىسى ئۇخلىتىدۇ ، كۈندۈزدىكى قىلغان ئىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ.

جُرْحٌ ج جُروحٌ وأَجْرَاحٌ: يارا ، جاراھەت.

جَرَدَ يَجْرُدُ جَرْدًا الْعُودَ: ياغاچنىڭ قوۋزىقىنى سويدى، يالىڭاچلىدى.

جَرَدَ يَجْرُدُ جَرْدًا السَّيفَ: قىلىچنى قىنىدىن چىقاردى.

جَرِدَ يَجْرَدُ جَرَدًا: تۈكسىز بولدى.

جَرِدَ الْمَكَانُ: جاي چېكەتكە ئاپىتىگە ئۇچرىدى.

جَرِدَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى.

جَرِدَتِ الْأَرْضُ: زېمىن قاقاس بولۇپ كەتتى، زېمىن چۆللىشىپ كەتتى.

جُرِدَ الزَّرْعُ: زىرائەتكە چېكەتكە چۈشتى.

جَرْدٌ وَ جَرَدٌ ج جُرُودٌ وَأَجَارِدُ: قاقاس يەر ، گىياھسىز يەر.

اَلثَّوْبُ الْجَرَدُ: ئەسكى كىيىم.

جَرْدَاءُ: قۇرغاق يەر ، تاشلاندۇق يەر.

«إِنَّهُمْ قَدْ حَوَّلُوا الْأَرَاضِيَ الْجَرْدَاءَ إِلَى أَرَاضٍ خَصْبَةٍ بِجُهُودِهِمِ الدَّائِبَةِ» : ئۇلار ئوت - گىياھ ئۈسمەيدىغان تاشلاندۇق يەرلەرنى ئۆزلىرىنىڭ قاتتىق تىرىشچانلىقى بىلەن مۇنبەت يەرلەرگە ئايلاندۇردى.

جَرْدَقٌ. جَرْدَقَةٌ ج جَرادِقُ: توقاچ ، گىردە نان، بولكا.

جَرْدَلٌ ج جَرَادِلُ: چېلەك ، تۇڭ.

جُرَذٌ ج جِرْذَانٌ: چوڭ چاشقان ، كۆسۈتكە ، سېرىق چاشقان.

جَرِذٌ م جَرِذَةٌ: چاشقانلىق ، چاشقان كۆپ جاي.

جَرَّ يَجُرُّ جَرًّا: تارتتى ، سۆرىدى.

«كُلٌّ يَجُرُّ النَّارَ إِلَى قُرْصِهِ» : ھەر ئادەم ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىدۇ.

جَرَّ عَلَى قَدَمَيْهِ: پۇتىنى سۆرەپ ماڭدى.

جَرَّ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى.

جَرَّ الْمِيَاهَ إِلَى: ... غا سۇ باشلىدى.

جَرَّ إِلَى الْهَلَاكِ: ھالاكەتكە ئېلىپ باردى.

جَرَّ عَلَى نَفْسِهِ الْمَتَاعِبَ: ئۆزىگە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالدى.

جَرَّ عَلَى: ... غا، گە ئېلىپ كەلدى.

«هَذِهِ الْمُحَاوَلَاتُ فِى التَّجْدِيدِ جَرَّتْ عَلَيْهِ عَدَاوَاتٍ كَثِيرَةً» : ئۇنىڭ يېڭىلىقتا ئۇرۇنۇشلىرى نۇرغۇن دۈشمەنلىكلەرنى ئېلىپ كەلدى.

جَرُّ الْأَثْقَالِ: ماشىنىسازلىق ئىلمى ، مېخانىكا.

هَلُمَّ جَرًّا: شۇنداق، قاتارلىق، ۋەھاكازا ۋە باشقىلار.

جِرٌّ: چاغ - چاغ (ئىتتقا قارىتا ئېيتىلىدۇ.)

جَرَّأَيْجَرِّأُتَجْرِيئًا: ئىلھام بەردى، روھلاندۇردى.

جَرَّاءٌ: يۇگۇرگۈچى ، چاپقۇچى.

مِنْ جَرَّاءِ ذَالِكَ: بولغانلىقتىن ، تۈپەيلىدىن ، سەۋەبتىن ، . . . لىقتىن ، چۈنكى ؛ سەۋەبلىك.

«اِزْدَادَ التَّوَتُّرُ فِي مِنْطَقَةِ الْخَلِيجِ مِنْ جَرَّاءِ الْحَرْبِ الْإِيْرَانِيَّةِ الْعِرَاقِيَّةِ» : ئىران ئىراق ئۇرۇشى تۈپەيلىدىن ئەرەب قولتۇقىدا ۋەزىيەت جىددىيلىشىپ كەتتى.

«لَقَدْ أَصْبَحَ الْجَوُّ بَارِدًا وَالْمَرْأُ يَشْعُرُ بِالْقُشَعْرِيرَةِ مِنْ جَرَّاءِ هُبُوبِ الرِّيَاحِ» : ھاۋا سوغۇق بولۇپ كەتتى ، شامالنىڭ دەستىدىن كىشى تىترىمەكتە.

جَرَّاحٌ ج جِرَاحِيٌّ: تاشقى كېسەللەر دوختۇرى.

جَرَّادٌ. جَرَّادَةٌ: چېكەتكە.

جَرَّادُ الْبَحْرِ: راك ، قىسقۇچ پاقا.

جَرَّارٌ: قوشۇن ، زور قوشۇن.

جَرَّارَةٌ: سېرىق ئېشەك ، گېزەندە ، چايان ؛ تراكتور.

جَرَّارَةُ الْمَرْكَبِ: كېمە ئارغامچىسى ، يەلكەن

ئارغامچىسى.

جَرَّارَةُ الْمَرَاكِبِ: سۆرىگۈچى كېمە، ماتورلۇق سۆرىگۈچى كېمە.

جَرَّارَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: ئېلېكترونلۇق سۆرەش ماشىنىسى.

جَرَّافَةٌ ج جَرَّافَاتٌ: تىرنا، سۆرەم.

جَرَّافَةُ الثَّلْجِ: قار تازىلاش ماشىنىسى.

جُرَّافَةٌ: چۆمۈچ، ساپلىق، قوشۇق؛ سۈپۈرگە.

جَرَّبَ يُجَرِّبُ تَجْرِبَةً وَتَجْرِيبًا: سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، سىنىدى.

جِرَّةٌ: بوغۇز.

جُرَّةٌ ج جُرَرٌ: ئىز، ئاياغ ئىزى، پۇت ئىزى.

جَرَّةٌ ج جَرَّاتٌ وَجَرٌّ جِرَارٌ: كوپ، ساپال قاچا، ئىدىش.

«مَافِي كُلِّ مَرَّةٍ تَسْلَمُ الْجَرَّةُ»: كوزا كۈندە سۇنمايدۇ.

جَرَّحَ يُجَرِّحُ تَجْرِيحًا عَدُوَّهُ: دۈشمىنىنى يارىلادۇردى.

جَرَّحَ الشَّاهِدَ: گۇۋاھچىنى قارىلىدى.

جَرَّحَهُ: ئۇنى رەنجىتتى.

«شَقَّ عَلَيْهِ أَنْ يُجَرِّحَ صَدِيقَهُ فَانْبَرَى لِلدِّفَاعِ عَنْهُ»: دوستىنىڭ رەنجىتىلىشى ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى قوغداشقا ئاتلاندى.

جَرَّدَ يُجَرِّدُ تَجْرِيدًا وَبِهِ: ئۇنى سويدى، ئۇنى تارتتى.

جَرَّدَ مِنْ كَذَا: مەھرۇم قىلدى، تارتىۋالدى.

جَرَّدَ مِنَ السِّلَاحِ: قورالسىزلاندۇردى.

جَرَّدَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغۇرۇپ چىقاردى.

جَرَّدَ الْجِلْدَ: تېرىنى سويدى.

جَرَّدَ الْعُودَ: ياغاچنىڭ قوۋزىقىنى سويدى، يالڭاچلىدى.

جَرَّدَ قَلَمَهُ: قەلىمىنى ئىشقا سالدى.

«جَرَّدَتْهُ الْحُكُومَةُ مِنْ حُقُوقِ الْمُوَاطَنَةِ أَوِ الْجِنْسِيَّةِ»: ھۆكۈمەت ئۇنى پۇقرالىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

«جَرَّدَتْهُ الْمَحْكَمَةُ مِنْ جَمِيعِ مُمْتَلَكَاتِهِ»: سوت ئۇنى پۈتۈن مال-مۈلكىدىن مەھرۇم قىلدى.

جَرَّسَ يُجَرِّسُ تَجْرِيسًا: چېنىقتۇردى، تاۋلىدى؛ سىنىدى، تەجرىبە قىلدى؛ تۆھمەت قىلدى.

جَرَّشَ يُجَرِّشُ تَجْرِيشًا الرَّأْسَ: باش تارىدى؛ بېشىنى قاشلىدى.

جَرَّعَ يُجَرِّعُ تَجْرِيعًا الْمَاءَ: سۇنى بىر يۇتۇم بىر يۇتۇمدىن ئىچۈردى.

جَرَّمَ يُجَرِّمُ تَجْرِيمًا: جىنايەتنى ئارتتى، جىنايەت ئۈستىدىن شىكايەت قىلدى.

جَرَّنَ يُجَرِّنُ تَجْرِينًا الْحَصِيدَ: ئۆنچە دۆۋىلىدى، تويلىدى.

جَرَّى يُجَرِّي تَجْرِيًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

جَرِّيَّةٌ: پوكان، دانلىق.

جَرَزَ يَجْرُزُ جَرْزًا الشَّيْءَ: كېسىپ تاشلىدى، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

جَرَزَ الْجَرَادُ الْأَرْضَ: چېكەتكە زىرائەتنى يەپ قۇرۇتۇۋەتتى.

جَرَزَهُمُ الزَّمَانُ: زامان ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

جَرَزَ يَجْرُزُ جَرَازَةً: ئاماقنى تېز يېدى.

جَرْزٌ: قەھەتچىلىك يىلى.

جُرْزٌ ج أَجْرَازٌ: قاغجىراق يەر.

«أَوَلَمْ يَرَوا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ»

(قۇرئان): ئۇلار كۆرمەمدۇكى، بىز گىياھسىز زېمىنغا يامغۇر سۈيىنى سۈرۈپ ئېلىپ بارىمىز.

جَرَسَ يَجْرِسُ جَرْسًا: سۆزلىدى، ئاۋاز چىقاردى.

جَرَسَتِ الْبَقَرَةُ وَلَدَهَا: كالا موزىيىنى يالىدى.

جَرَسَتِ النَّحْلُ الزَّهْرَ: ھەسەل ھەرىسى شىرنا يىغدى.

جَرَسَ الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

جَرَسٌ ج أَجْرَاسٌ: قوڭغۇراق، زىل؛ ئاۋاز، ئاۋۇش؛ شاۋقۇن؛ قوڭغۇراق ئاۋازى.

جَرَسٌ كَهْرَبِيٌّ: توك قوڭغۇراق، ئېلېكتىر قوڭغۇراق.

جَرَسُ الْخَطَرِ أَوِ التَّحْذِيرِ: سىگنال.

جَرَسُ الْمَوْتِ: ماتەم سىگنالى.

«أَفَاقَ مَذْعُورًا عَلَى صَوْتِ جَرَسِ السَّاعَةِ الْمُنَبِّهَةِ»: قوڭغۇراقلىق سائەتنىڭ ئاۋازىدىن ئۇ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى.

ذَاتُ الْأَجْرَاسِ: قوڭغۇراق ئاۋازىدەك ئاۋاز چىقىرىدىغان بىر تۈرلۈك يىلان، شالدىراق يىلان.

جَرْسٌ و جِرْسٌ ج أَجْرَاسٌ: ئاۋاز.

جَرْسٌ صَغِيرٌ: كولدۇرما.

جُرْسَةٌ: ئەيىبلەش، تەنقىد قىلىش.

جَرَسِيٌّ: قوڭغۇراقسىمان، قوڭغۇراق كەبى، قوڭغۇراقتەك.

جَرَشَ يَجْرُشُ و يَجْرِشُ جَرْشًا الشَّيْءَ: سوقتى، يەنچىدى، ئۇۋىدى؛ ئۇۋۇلىدى؛ قاشلىدى.

جَرَشَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى.

جَرْشٌ ج أَجْرَاشٌ وَجُرُشٌ وَ جُرُوشٌ: قاتتىق - قۇرۇق نەرسىلەرنى يېگەن ۋاقىتتا چىققان ئاۋاز.

جَرِشٌ: قوپال ئاۋاز، سەت ئاۋاز.

جَرَضَ يَجْرُضُ جَرْضًا: تۇنجۇقتۇردى، بوغدى، سىقتى؛ دېمى سىقىلدى.

جَرِضَ يَجْرَضُ و يَجْرِضُ جَرَضًا بِرِيقِهِ: تۈكۈرۈكىنى تەستە يۇتتى.

جَرِضَ يَجْرَضُ جَرَضًا: غەم - قايغۇ ياكى غەزەپتىن بوغۇلدى.

جَرَضٌ ج أَجْرَاضٌ: تۈكۈرۈك؛ بوغۇلۇش، تۇنجۇقتۇرۇش.

جَرَعَ يَجْرَعُ و جَرِعَ يَجْرَعُ جَرَعًا: ئاران يۇتتى، تەستە يۇتتى.

جَرَعَ: سۇنى بىراقلا ئىچىۋەتتى، بىراقلا يۇتۇۋەتتى.

جِرْعٌ: توم ئارغامچا، ئارقان.

جُرْعَةٌ وجَرْعَةٌ وجِرْعَةٌ ج جُرَعٌ: بىر يۇتۇم، بىر ئوتلام.

«شَرِبَ دَوَاءَهُ جُرْعَةً وَاحِدَةً»: دورىسىنى بىر يۇتۇم ئىچتى.

جَرْعَةٌ. جُرْعَةٌ: قۇرغاقچىلىق؛ قۇرغاق.

جَرْعَةٌ جَرْعَاءُ: قاقاس چۆل.

جَرَفَ يَجْرُفُ جَرْفًا الشَّيْءَ: مەلۇم بىر نەرسىنى يىمىرىدى، تۆكەتتى؛ تازىلىدى، سۈپۈرۈپ تاشلىدى، ئۈستى.

جَرَفَ الْفَحْمَ بِالْمِجْرَفَةِ: كۆرەك بىلەن كۆمۈر ئۈستى.

جُرُفٌ ج جِرَفَةٌ. جُرْفٌ ج أَجْرَافٌ: قىميا، تىك يار.

جُرُفُ النَّهْرِ: قىرغاق، دەريا قىرغىقى.

«أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ» (قرآن): بىناسىنى ئاللاھنىڭ تەقۋادارلىقى ۋە رازىلىقى ئاساسىغا قۇرغان ئادەم ياخشىمۇ ياكى ئۇنى يىقىلاي دەپ قالغان يارنىڭ گىرۋىكىگە قۇرغان ئادەممۇ؟

جُرُفِيٌّ: قويۇق ئوت - چۆپلۈك يايلاق.

جِرْفَاسٌ: شىر.

جَرْفَسَ جَرْفَسَةً الرَّجُلَ: كىشىنى يىقىتىۋەتتى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جَرْمًا: تىرىكچىلىك قىلدى، كۈن كەچۈردى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جِرَامًا: مېۋە يىغدى.

جَرَمَ يَجْرِمُ جَرِيمَةً: گۇناھ ئۆتكۈزدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

جَرَمٌ ج جُرُومٌ: قولۋاق، قېيىق، چاتما كېمە؛ قاتتىق ئىسسىق جاي.

لَاجَرَمَ: دەرۋەقە، شەك - شۈبھىسىز، مۇقەررەر.

«لَاجَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ» (قرآن): ئۇلار راستتىنلا ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىلاردۇر.

جِرْمٌ أَجْرَامٌ و جُرْمٌ وجُرُومٌ: جىسىم، بەدەن، تەن.

اَلْأَجْرَامُ الْفَلَكِيَّةُ. اَلْأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ: ئاسمان جىسىملىرى.

جِرِمٌ: گەۋدىلىك، باتۇر.

جَرِمٌ: جىنايەتچى ، گۇناھكار.

جُرْمُوزٌ: بۆرىنىڭ ئەركەك كۈچۈكى ؛ كىچىك ئۆي.

جُرْمُوقٌ: كالاچ ، رىزىنكە كەش.

جَرَمِيْزٌ ج جَرَامِيزُ: بەدەن ، تەن ؛ پۇت ، پاچاق.

ضَمَّ الثَّوْرُ جَرَامِيزَهُ: ئۆكۈز پۇتىنى يىغىۋالدى.

ضَمَّ جَرَمِيْزَهُ: ئالدى - كەينىگە يۈگۈردى، ئۇ ياق- بۇ ياققا ئۆرۈلدى.

جَرَمِيٌّ: گۇناھقا دائىر ، جىنايەتكە ئائىت.

أَدَوَاتٌ جَرَمِيَّةٌ: جىنايى پاكىتلار ، ماددىي ئىسپات.

جُرْنٌ ج أَجْرَانٌ و جِرَانٌ: خامان ، خامانلىق ؛ كۆل ، كۆلچەك.

جِرْمَاسٌ: چوڭ شىر.

جِرْهَامٌ: شىر ؛ ئارسلان.

جَرْهَةٌ: چەت ، ياقا.

جَرْهَدَ يُجَرْهِدُ جَرْهَدَةً: تېز ماڭدى ، جىددىي يۈرۈش قىلدى.

جُرْهُمٌ: قەدىمكى ئەرەبلەرنىڭ يەمەندە ياشىغان بىر قەبىلىسىنىڭ نامى.

اَلْجَرُورُ: چوڭقۇر قۇدۇق.

جَرُوزٌ: تاماقنى تېز يېگۈچى.

جَرُوقٌ: گۈرجەك ، كۈرەك ؛ ئوتۇغۇچ.

جَرْوَلٌ ج جَرَاوِلُ: تاش ؛ تاشلىق يەر.

جَرَى يَجْرِي جَرْيًا وجَرَيَانًا وَجَرْيَةً: ماڭدى ، يۈگۈردى ، چاپتى ؛ ماسلاشتى.

جَرَى مَثَلًا: داڭق چىقاردى ، شۆھرەت قازاندى.

جَرَى الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

جَرَى بِهِ الْعَمَلُ: ئىجرا قىلىندى ، يولغا قويۇلـ دى.

جَرَى الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

جَرَى الْأَمْرُ: يۈز بەردى ، داۋام قىلدى.

«صَدَرَ قَانُونٌ جَدِيدٌ،وَقَدْ جَرَى الْعَمَلُ بِهِ مُنْذُ الْيَوْمَ الْأَوَّلِ مِنْ صُدُورِهِ» : يېڭى قانۇن چىقىرىلىپ ، ئۇ چىققان كۈندىن باشلاپ ئىجرا قىلىندى.

جَرَتِ الْعَادَةُ: ئادەتكە ئايلاندى.

جَرَى لَهُ: يۈز بەردى.

«جَرَى لَهُ حَادِثٌ أَخَّرَهُ عَنِ الْحُضُورِ فِي الْمَوْعِدِ الْمُعَيَّنِ» : ئۇنىڭغا بىر ۋەقە يۈز بېرىپ ، ئۇنىڭ بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا يېتىپ كېلىشىنى كېچىكتۈردى.

جَرَى مَجْرَاهُ: ئۇنى ئۆلگە قىلدى ، ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

جَرَتِ الْعُمْلَةُ: پۇل يۈرۈشتى ، پۇل ئاقتى.

«كَانَ فِي مَوَاقِفِهِ الْعَلَنِيَّةِ يَجْرِي مَعَ التَّيَّارِ وَيُسَايِرُ الرَّأْيَ السَّائِدَ» : ئۇ ئاشكارا مەيدانلاردا ئېقىمغا ماسلىشاتتى ۋە ئۈستۈنلۈك قازانغان قاراش ئىشقا قارىتا مادارا قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىناتتى مادارا قىلاتتى.

«كَانَ فِي عَمَلِهِ لَا يَجْرِي إِلَّا وَرَاءَ مَنَافِعِهِ الشَّخْصِيَّةِ» : ئۇ ئۆز خىزمىتىدە پەقەت شەخسىي مەنپەئەت ئۈچۈنلا يۈگۈرۈپ يۈرۈيـ تتى.

«تَجْرِي الرِّيَاحُ بِمَالَاتَشْتَهِي السُّفُنُ» : شامال كېمىلەرنىڭ قارشى تەرىپىدىنمۇ چىقىپ قالىـ دۇ (ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك بولىۋەر- مەيدۇ.)

جَرْيٌ. جَرَيَانٌ: يۈگۈرمەك ، يۈرۈشمەك ؛ ئاقماق ؛ ئىچى سۈرمەك ؛ جەريان ، ئۆتمۈش.

«اَلْجَرْيُ الطَّوِيلُ مُفِيدَةٌ لِلصِّحَّةِ» : ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش تەن سالامەتلىككە پايدىلىق.

عَلَى جَرْيِ الْعَادَةِ: ئۆرپ - ئادەتكە ئاساسەن.

جِرْيَالٌ: ھاراق ، مەي.

جَرِيءٌ ج أَجْرَاءٌ وأَجْرِءَاءُ: جۈرئەتلىك ، غەيرەتـ لىك ، قەھرىمان ، باتۇر.

جَرِيَّةٌ ج جَرَاءٌ: قىسماق ، قاپقان ، سىرتماق، سالما ، كەمەن.

جَرِيحٌ ج جَرْحَى: يارىدار ، مەجرۇھ.

جَرِيدٌ. جَرِيدَةٌ: خورما دەرىخى ، خورما يوپۇرمى- قىنىڭ ساپىقى.

جَرِيدَةٌ ج جَرَائِدُ: گېزىت ؛ ئاخبارات.

جَرِيدَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈندىلىك گېزىت.

جَرِيدَةٌ مَسَائِيَّةٌ: كەچلىك گېزىت.

جَرِيدَةٌ صَبَاحِيَّةٌ: ئەتىگەنلىك گېزىت.

جَرِيْرَةٌ ج أَجِرَّةٌ: چۇلۋۇر، ئارغامچا، تۆم ئارغامچا، ئارقان.

جَرِيْرَةٌ ج جَرَائِرُ: گۇناھ، جىنايەت.

«لَا يُؤْخَذُ الْأَبْنَاءُ بِجَرِيْرَةِ آبَائِهِمْ» : ئاتىلىرىنىڭ گۇناھ قىلغانلىقى بىلەن بالىلار جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ.

جِرِيْشٌ: يارما.

جَرِيضٌ ج جَرْضَى: قايغۇ، غەم؛ قاتتىق غەم - قايغۇغا چۆمگەن.

مَاتَ جَرِيْضًا: غەم - قايغۇ بىلەن ئۆلدى.

جَرِيمٌ ج جِرَامٌ: گەۋدىلىك، جاسارەتلىك.

جَرِيمَةٌ ج جَرَائِمُ: گۇناھ، جىنايەت.

جَرِيْنٌ ج جُرُنٌ : خامان.

جَزَأَ يَجْزَأُ جَزْءَ الشَّيْءِ: ئايرىدى، بۆلدى، پارچىلىدى، تەقسىم قىلدى.

جَزَأَ بِالشَّيْءِ : قانائەت قىلدى، ئىنساپ قىلدى، كۇپايىلەندى.

جُزْءٌ ج أَجْزَاءٌ : پارچە، قىسىم، بۆلۈم؛ ئۈلۈش.

«قَرَأَ كِتَابَ الْأَغَانِي جُزْءًا جُزْءًا» : ئەغانى كىتابىنى پارچىمۇ پارچە ئوقۇپ چىقتى.

«يَتَكَوَّنُ الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ مِنْ ثَلَاثِينَ جُزْءًا» : «قۇرئان كەرىم» 30 پارىدىن تەركىب تاپقان.

جَزَا يَجْزِي جَزَاءً الشَّيْءَ: قانائەتلەندۈردى، كۇپايىلەندۈردى، بىھاجەت قىلدى؛ مۇكاپاتلىدى.

جَزَا الشَّخْصَ بِالْخَيْرِ: مۇكاپاتلىدى.

جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْرًا: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن.

جَزَاهُ : جازالىدى.

جَزَاءٌ. جِزَاءٌ: ھەق، ئەجىر؛ مۇكاپات، جازا؛ قىساس.

«أُلْقِيَ فِي السِّجْنِ جَزَاءَ مَا جَنَتْ يَدَاهُ» : ئۆتكۈزگەن جىنايەتلىرىگە جازا بېرىش يۈزىسىدىن تۈرمىگە تاشلاندى.

«إِذَا فَعَلْتَ الْخَيْرَ نِلْتَ جَزَاءَهُ» : ئەگەر سەن ياخشى ئىش قىلساڭ، ئۇنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىشىسەن.

جَزَاءٌ نَقْدِيٌّ: جەرىمانە.

قَانُونُ الْجَزَاءِ : جازالاش قانۇنى.

جُزْأَةٌ : بىگىزنىڭ تۇتقۇسى، پىچاقنىڭ سېپى؛ دىيەك.

ٱلْجَزَائِرُ : ئالجىرىيە.

جَزَائِرِيٌّ: ئالجىرىيىلىك؛ ئارال ئاھالىسى.

جَزَائِيٌّ: جازاغا مەنسۇپ؛ قىساس.

مَحْكَمَةٌ جَزَائِيَّةٌ : جىنايى ئىشلار سوت مەھكىمىسى.

جُزَازَةٌ : قىرقىلغان بىر تۇتام يۇڭ.

جُزَافًا : قالايمىقان، قارىغۇلارچە، خالىغانچە، قارىسىغا، كەلسە - كەلمەس.

تَكَلَّمَ جُزَافًا: قالايمىقان سۆز قىلدى، تاققا - تۇققا گەپ قىلدى.

جَزَالَةٌ: مول، كۆپ، يېتەرلىك، كەڭتاشا، پاراۋان.

جَزَالَةُ الْمَنْطِقِ : پاساھەتلىك، ئىخچام.

جُزْئِيٌّ : قىسمەن، ئايرىم، ئاز مىقداردا.

جُزْئِيًّا : قىسمەن.

جُزْئِيَّاتٌ: كاتەك، خانە؛ ئايرىم، تارماق؛ ئۇششاق - چۈششەك ئىش؛ تەپسىلات.

جِزْبٌ ج أَجْزَابٌ : قىسىم، بۆلۈم؛ ئەزا.

جَزْجٌ : سوۋغات، ھەدىيە.

جَزْحَةٌ : پارچە، بۆلەك.

جِزْدَانٌ ج جِزْدَانَاتٌ : پورتمال، قاپچۇق، ھەميان، كىچىك سومكا.

جَزَرَ يَجْزُرُ وَيَجْزِرُ جِزْرًا و جَزَرًا وجِزَارًا الشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى، زەبھى قىلدى، سويدى.

جَزَرَ يَجْزُرُ و يَجْزِرُ جَزْرًا: سوغۇلدى، سىيلىكتى، پەسەيدى.

جَزَرَ النَّخْلَةَ : خورمىنى كەستى، پۇتىدى.

جَزَرَ الْمَاءُ عَنِ الْأَرْضِ : سۇ سىڭىپ كەتتى ، تارتىلىپ كەتتى.

جَزَرَ الْبَحْرُ: دولقۇن پەسەيدى.

جَزْرُ الْبَحْرِ وَمَدُّهُ: دېڭىز سۇيىنىڭ پەسىيىشى ۋە كۆتۈرۈلۈشى.

جَزِرٌ : سەۋزە ، زەدەك.

جَزَرٌ ج جُزَرٌ وجَزُوراتٌ وجَزَائِرُ: سويۇشقا يارا-لىق تۆگە - قوي قاتارلىقلار ؛ قىرقىلغان مال.

جَزَّزَ يُجَزِّزُ تَجْزِيزًا الصُّوفَ أَوِ الْعُشْبَ أَوِالشَّجَرَ: قىرقىدى ، ئوتىدى ، ئورۇدى ، كەستى.

جَزَّ يَجِزُّ جَزًّا الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى، قايچى-لىدى ، قىرقىدى ، كەستى.

جَزَّأَ يُجَزِّأُ تَجْزِيئًا وَتَجْزِئَةً: تەقسىم قىلدى ، پارچىلىدى ، بۆلدى ، تۈرلەرگە ئايرىدى.

جَزَّارٌ: قاسساپ ، پوكانچى ، جاللات ، كاللا كېسەر.

جَزَّازٌ: يۇڭ قىرقىغۇچى ، قىرقىمىچى.

جَزَّاقٌ: ئوۋچى.

جِزَّةٌ ج جُزَزٌ : قىرقىلغان يۇڭ.

«لَهَا وَجْهٌ قَبِيحٌ وَشَعْرٌ كَجِزَّةِ صُوفٍ لَمْ يُغْسَلْ مِنْ زَمَانٍ» : ئۇنىڭ كۆرۈمسىز يۈزى ۋە چېچى ئۇزاقتىن بۇيان يۇيۇلمىغان، قىرقىپ تاشلان-غان قوي يۇڭىغا ئوخشايتتى.

جِزَّةُ الْغَنَمِ : قىرقىلغان يۇڭ، قوي يۇڭى.

جَزَّعَ يُجَزِّعُ تَجْزِيعًا الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسە-نى كەستى ، پىچتى ، توغرىدى ، تىلىدى.

جَزِعَ يَجْزَعُ جَزَعًا وَجُزُوعًا : قىزىقتالىق قىلدى، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى، چىدىيالمىدى؛ قايغۇردى ، ھەسرەت چەكتى ؛ ئۈمىدسىز-لەندى ، كۆڭلى يېرىم بولدى ، ئەنسىرىدى ، نالە - پەرياد قىلدى.

«سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ» (قرآن) : بىز مەيلى نالە -پەرياد قىلايلى ، مەيلى سەۋر قىلايلى ، بەربىر ئوخشاش ، بىزگە ھېچقانداق قاچىدىغان جاي يوق.

جَزَعَ يَجْزَعُ جَزْعًا الْوَادِيَ: ۋادىنى كېسىپ ئۆتتى.

جَزْعٌ: ھەقىق تۈرىدىن ، بىر خىل رەڭدار تاش.

جِزْعٌ ج أَجْزَاعٌ: بۇرۇلۇش نۇقتىسى ؛ ئوتتۇرى-سى؛ تۈگەنچىسى؛ ھەرە ئۆۋىسى؛ مەھەللە.

جَزَعٌ : چىدىماسلىق قىلماق ، سەۋرسىزلىك قىلماق ؛ قايغۇرماق ، ئۈمىدسىزلەنمەك ، ئەنسىرىمەك.

«كَانَ يَخْشَى عَلَى زَوْجَتِهِ الْجَزَعَ إِنْ أَخْبَرَهَا بِنَبَأِ فَصْلِهِ مِنَ الْعَمَلِ» : ئۇ ئۆزىنىڭ ئىش ئورنى-دىن ئايرىلغانلىقىنى ئايالىغا بىلدۈرۈپ دېسە، ئايالىنىڭ پاراكەندە بولۇشىدىن قورقاتتى.

جَزِعٌ: چىدامسىز ، تاقىتى يوق ، غوۋغاچى.

جُزْعَةٌ ج جُزَعٌ: ئازغىنە نەرسە، قالدۇق نەرسە.

جَزَقَ يَجْزُقُ جَزْقًا: قالايمىقان ئىش قىلدى ، قاراملىق بىلەن ئىش قىلدى ، يېنىكلىك بىلەن ئىش قىلدى ، ئىختىيارىچە ئىش قىلدى.

جَزُلَ يَجْزُلُ جَزَالَةً: توم بولدى، كاتتا بولدى، چوڭايدى ، يوغىنىدى.

جَزُلَ الْمَنْطِقُ: سۆز پاساھەتلىك بولدى ، مېغىز-لىق بولدى، يىغىنچاق بولدى.

جَزُلَ الرَّجُلُ : كىشى ئۆتكۈر بولدى ، نەزەر دائى-رىسى كېڭەيدى ، پىكرى ئېچىلدى.

جَزَلَ يَجْزِلُ جُزْلًا : ئىككى پارچە قىلىۋەتتى.

جَزْلٌ ج جِزَالٌ: كۆپ ، نۇرغۇن ، مول ، تولۇق ؛ پاساھەتلىك ؛ ئىخچام.

جُزْلَانٌ ج جُزْلَانَاتٌ: پورتمال ، قاپچۇق ، ھەميان.

جَزْلَةٌ : پارچە ، بىر تال.

جَزَمَ يَجْزِمُ جَزْمًا: كەستى ، ئۈزدى.

جَزَمَ الْأَمْرَ: ئىشنى بەلگىلىدى ، قارار قىلدى ، مۇقىملاشتۇردى ، بېكىتتى ، كېسىپ ئېيتتى.

جَزَمَ عَلَى الْأَمْرِ: بەل باغلىدى ، ئىرادە تىكلە-دى ، بىر قارارغا كەلدى.

جَزْمَةٌ ج جِزَمٌ وجَزَمَاتٌ : ئۆتۈك ، قونچىلىق ئاياغ.

«اِشْتَرَى مِنَ السُّوقِ جَزْمَةً لِوَلَدِهِ» : بازاردىن بالىسىغا بىر ئۆتۈك سېتىۋالدى.

جَزُوعٌ : چىدامسىز ، سەۋر قىلالمايدىغان.

«إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا»

«قۇرئان» : ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى ، ئۇنىڭغا بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا ، زارلانغۇچىدۇر.

جَزِيءٌ : قاناتەتلەنگۈچى ؛ كۆپايە قىلغۇچى ، يېتەرلىك.

جُزَيْءٌ ج جُزَيْآتٌ : ئاز مىقداردا ، بىر ئاز.

جِزْيَةٌ ج جِزًى وجِزْيٌ وجِزَءٌ : باج؛ سېلىق.

جَزِيرَةٌ ج جَزَائِرُ وَجُزُرٌ وَجُزْرٌ : ئارال.

شِبْهُ جَزِيرَةٍ : يېرىم ئارال.

اَلْجَزِيرَةُ الْعَرَبِيَّةُ. جَزِيرَةُ الْعَرَبِ: ئەرەب يېرىم ئارىلى.

اَلْجَزِيرَةُ : دەجلە ۋە فۇرات دەرياسى ئارىلىقىدىكى تۈزلەڭلىك.

جُزَيْرَةٌ : كىچىك ئارال.

جَزِيلٌ ج أَجْزَالٌ وجِزَالٌ : كۆپ ، نۇرغۇن ، مول، تولۇق.

«لَكَ الشُّكْرُ الْجَزِيلُ/جَزِيلُ الشُّكْرِ» : سىزگە كۆپ رەھمەت.

اَلْجَزِيلُ مِنَ اللَّفْظِ : پاساھەتلىك ، بالاغەتلىك ، پۇختا ، تەنتەنىلىك سۆز.

جَزِيلُ الْإِحْتِرَامِ : ئالىي ئېھتىرام ، يۈكسەك ھۆرمەت.

شُكْرًا جَزِيلًا : كۆپ رەھمەت.

«نَشْكُرُكُمْ شُكْرًا جَزِيلًا عَلَى مُسَاعَدَتِكُمُ النَّبِيلَةِ» : سىلەرنىڭ قىزغىن ياردىمىڭلارغا كۆپ رەھمەت ئوقۇيمىز.

جَسَأَ يَجْسَأُ جَسْئًا وجُسُوًّا: قۇرۇپ قالدى ، قېتىپ قالدى.

جَسَأَ الْمَاءُ : سۇ مۇزلاپ قالدى ، سۇ توڭلىدى.

جُسْأَةٌ : قاتتىق ، يىرىك ، قوپال.

جَسَارَةٌ : جۈرئەت ، جاسارەت ، جەسۇرلۇق ، باتۇرلۇق.

جَسَارِيَّةٌ ج جَسَارِيَّاتٌ : تېزگى تۈز كېمە.

جَسَامَةٌ : چوڭلۇق ، ئۇلۇغلۇق ؛ يوغان ، كاتتا.

جَسِدَ يَجْسَدُ جَسَدًا الدَّمُ: قان قاتتى ، قېتىشتى ، ئۇيۇدى.

جَسَدٌ ج أَجْسَادٌ : بەدەن ، جىسىم ، جەسەت ، تەن، ئۇيۇپ قالغان قان، زەپەر.

«فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ» «قۇرئان» : سامىرى ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى ، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

جَسَدِيٌّ : جىسمانىي.

«لَاقَى فِي سِجْنِهِ أَنْوَاعًا مِنَ الْعَذَابِ الْجَسَدِيِّ» : تۈرمىدە يېتىش جەريانىدا تۈرلۈك جىسمانىي قىيىن ـ قىستاقلارغا ئۇچرىدى.

تَصْفِيَةٌ جَسَدِيَّةٌ: ئۆلتۈرۈش ، جىسمانىي جەھەتتىن يوقىتىش.

اَلْقُوَّةُ الْجَسَدِيَّةُ : جىسمانىي كۈچ.

جَسَرَ يَجْسُرُ جَسْرًا الْمَفَازَةَ: چۆلنى كېسىپ ئۆتتى ، چۆلدىن ھالقىپ ئۆتتى.

جَسَرَ يَجْسُرُ جَسَارَةً وجُسُورًا : باتۇرلۇق قىلدى ، قەھرىمانلىق قىلدى ، جۈرئەتلىك بولدى؛ كۆۋرۈك سالدى.

جِسْرٌ وجَسْرٌ ج جُسُورٌ وأَجْسُرٌ : كۆۋرۈك.

جِسْرٌ مُعَلَّقٌ : ئاسما كۆۋرۈك، لەمپە كۆۋرۈك.

اَلْجِسْرُ الْعَائِمُ : لەيلىمە كۆۋرۈك ، ئاسما كۆۋرۈك.

جِسْرٌ جَوِّيٌّ : ھاۋا قاتنىشى.

«لَمْ تَشَأِ الْحُكُومَةُ أَنْ تَحْرِقَ الْجُسُورَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْمُعَارِضِينَ» : ھۆكۈمەت ئۆزى بىلەن ئۆكتىچىلەر ئارىسىدىكى كۆۋرۈكنى نابۇت قىلىشنى خالىمىدى.

جَسَّ يَجُسُّ جَسًّا: قولى بىلەن تۇتتى ؛ قولى بىلەن تۇتۇپ تەكشۈردى ، ئىزدەندى ، كۆزدىن كەچۈردى ، كۆزەتتى ؛ ھېس قىلدى.

جَسَّ الْخَبَرَ: خەۋەر تەكشۈردى.

جَسَّ الْأَرْضَ: زېمىننى دەسسىدى.

جَسَّ الطَّبِيبُ يَدَ الْمَرِيضِ : تېۋىپ كېسەلنىڭ

تومۇرىنى تۇتتى.

جَسَّدَ يُجَسِّدُ تَجْسِيدًا: گەۋدىلەندۈردى، ئوبرازلاشـ تۇردى.

«اَلْمُؤْمِنُ الْحَقُّ يُجَسِّدُ فِي أَعْمَالِهِ الْمَبَادِئَ الَّتِي يُؤْمِنُ بِهَا» : ھەقىقىي مۇسۇلمان ئادەم ئۆزىنىڭ ئىشلىرىدا ئۆزى ئىشەنگەن پرىنسىپـ لىرىنى گەۋدىلەندۈرىدۇ.

جَسَّرَهُ يُجَسِّرُ تَجْسِيرًا: ئۇنى ئىلھاملاندۇردى، رىغبەتلەندۈردى، ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغىدى، سەپەرۋەر قىلدى.

جَسَّمَ يُجَسِّمُ تَجْسِيمًا بِالْجَصِّ : گەچ بىلەن ھەيكەل قاتۇردى.

جَسَّمَ : گەۋدىلەندۈردى.

«تُجَسِّمُ آرَاؤُهُ مَوْقِفًا تُجَاهَ الْمُجْتَمَعِ وَالْحَيَاةِ وَالْإِنْسَانِ» : ئۇنىڭ پىكىرلىرى جەمئىيەت، تۇرمۇش ۋە ئىنسانغا قارىتا ئۇنىڭ مەيدانىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدۇ.

جَسُمَ يَجْسُمُ جَسَامَةً: زور بولدى، گەۋدىلىك بولدى، زورايدى، كېڭەيدى.

جِسْمٌ ج أَجْسَامٌ وأَجْسُمٌ وجُسُومٌ : تەن، بەدەن، جىسىم؛ شەكىل؛ ماددا.

«عَثَرَتِ الشُّرْطَةُ عَلَى جِسْمِ الْجَرِيْمَةِ» : ساقچىلار جىنايەتنىڭ چوكلۇقىنى بايقىدى.

اَلْأَجْسَامُ الْحَيَّةُ: جانلىق ئورگانىزم؛ جانلىق، تەنچە.

جُسْمَانٌ : جىسىم، بەدەن، تەن.

جُسْمَانِيٌّ: جىسمانىي.

اَلْعَمَلُ الْجُسْمَانِيُّ: جىسمانىي ئەمگەك.

تَأْدِيبٌ جُسْمَانِيٌّ: جىسمانىي جازا.

جِسْمِيٌّ: جىسمانىي.

جَسُورٌ ج جُسُرٌ وجُسْرٌ م جَاسِرَةٌ وجَسُورٌ ج جَوَاسِيرُ: يۈرەكلىك، باتۇر، جاسارەتلىك.

جَسِيدٌ: ئۇيۇپ قالغان قان، قان ئۇيۇلمىسى.

جَسِيسٌ ج أَجِسَّةٌ : جاسۇس، ئىشپىيون.

جَسِيمٌ ج جِسَامٌ م جَسِيمَةٌ : چوڭ، جاسارەتـ لىك، گەۋدىلىك، ئۇستىخانلىق، سېمىز، كېلەلمىسىز.

«نَجَمَ عَنِ الحَادِثِ أَضْرَارٌ جَسِيمَةٌ» : ۋەقەدىن زور زىيانلار كېلىپ چىقتى.

جُسَيْمٌ ج جُسَيْمَاتٌ : دان، دانچە، كىچىك جىسىملار.

جُسَيْمَةٌ : تەنچە، زەررىچە.

جَشَأَ يَجْشَأُ جُشَاءً وجُشُوءًا أو جَشْأً: كېكىردى، ھىق تۇتتى، كۆڭلى ئېلىشتى.

جُشَاءٌ: كېكىرىك، ھىق.

جُشَارٌ : يۇتەل، ئاۋازنىڭ غارالڭ ـ غۇرۇڭ بولۇـ شى؛ زۇكام؛ كەچقۇرۇنلۇقى قايتۇرۇلماي يايلاققا ئوتلاۋېرىدىغان چارۋا.

جَشَبَ يَجْشُبُ وجَشِبَ يَجْشَبُ جَشْبًا وجَشُبَ يَجْشُبُ جَشَابَةً الطَّعَامُ : تاماق غورىگىل بولۇپ قالدى، تاماق ناچار بولدى.

جَشُبَ الْكَلَامُ : سۆز قوپال بولدى.

جَشَرَ يَجْشُرُ جُشُورًا الصُّبْحُ : تاڭ يورىدى.

جَشَرَ الدَّوَابُّ: چارۋىلار يايلاقتا تۈنىدى.

جَشَرَ يَجْشُرُ جَشْرًا الدَّوَابَّ: چارۋىلارنى يايلاققا چىقاردى.

جَشِرَ يَجْشُرُ جَشَرًا الْإِنَاءُ: قاچا كىرلىشىپ كەتتى.

جَشِرَ الرَّجُلُ: قۇرۇق يۆتەلدىن ئاۋازى غارالڭ ـ غۇرۇڭ چىقتى.

جَشِرَ: قۇرۇق يۆتەل بولۇپ قالدى.

جُشْرَةٌ : يۆتەل.

جَشَّ يَجُشُّ جَشًّا: سوقتى، يانجىدى.

جَشَّأَ يُجَشِّئُ تَجْشِئَةً: كېكىردى، ھىق تۇتقۇزدى.

جَشَّةٌ: بوغۇلماق، خىرقىرىماق.

جَشَّةٌ. جَشَّةُ الصَّوْتِ : ئاۋازى بوغۇلۇپ قېلىش، خىرقىراپ قېلىش.

جَشَّمَ يُجَشِّمُ تَجْشِيمًا: جاپالىق ۋەزىپىنى يۈكلىـ دى، قىيىن ئىشقا زورلىدى، قىيىن ئىشقا قويدى.

جَشِعَ يَجْشَعُ جَشَعًا : ئاچكۆزلۈك قىلدى، تەمەـ خورلۇق قىلدى، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

جَشِعٌ ج جَشِعُونَ وجَشَاعَى و جُشَعَاءُ وجِشَاعٌ: ئاچكۆز ، تەمەخور ، نەپسانىيەتچى.

«مَاأَكْثَرَ مَايُتَّهَمُ التُّجَّارُ بِالْجَشَعِ عِنْدَ ارْتِفَاعِ الْأَسْعَارِ» : باھا ئۆرلىگەن چاغدا سودىگەرلەر كۆپىنچە ئاچكۆز دەپ قارىلىدۇ.

جَشِمَ يَجْشَمُ جَشْمًا وَجَشَامَةً الْأَمْرَ: ئىشنى تەستە ئۈستىگە ئالدى.

جَشِنَ يَجْشَنُ جَشَنًا : سەمرىدى ، قوپاللاشتى.

جُشْنَةٌ : ئانتوس (بىر خىل قۇش.)

جُشُوبٌ : قوپال ئايال.

جَشِيشٌ: سوقۇلغان ، يانجىلغان ؛ قارا ئۇن ، كېپەك.

جِصٌّ : ھاك ، گەج ؛ سېغىز لاي ؛ سېمىنتتاش.

جَصَّاصَةٌ: ھاك خۇمدىنى.

جَصَّصَ يُجَصِّصُ تَجْصِيصًا الْبِنَاءَ: بىنانى گەجدا قىلدى ، سۇۋۇدى.

جَعَا يَجْعُو جَعْوًا: تېزەك تەردى.

أَبُو جَعَادَةٍ: بۆرە.

جَعَارِ. أَبُوجَعَارٍ: سىرتلان (بىر خىل ھايۋان.)

جُعَالٌ ج جَعَائِلُ : ئىش ھەققى ، مائاش ؛ مۇكاپات سوممىسى ؛ رەسمىيەت ھەققى ؛ پارا.

جَعَبَ يَجْعَبُ جَعْبًا : ئۆرۈۋەتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

جَعْبَةٌ ج جِعَابٌ: ئوقدان ، ئوق خالتىسى.

نَفَضَ لَهُ جَعْبَةَ الْأَخْبَارِ: ئۇنىڭغا بارلىق خەۋەرلەرنى ئېيتىپ بەردى ، پاش قىلدى.

جِعَةٌ : پىۋا ؛ مەقئەت ، تېگى.

جِعْثِنَةٌ ج جِعْثِنٌ وجَعَاثِنُ: دەرەخنىڭ غولى.

جَعْجَاعٌ: تار يەر ؛ ئۇرۇش مەيدانى ؛ قورغاق يەر.

جَعْجَعَ يُجَعْجِعُ جَعْجَعَةً الْبَعِيرَ: تۆگىنى چۆكتۈردى ، تۆگىنى تىزلاندۇردى.

«تَسْمَعُهُمْ يُجَعْجِعُونَ وَيُهَدِّدُونَ وَلَا تَرَى لَهُمْ فِي الْوَاقِعِ أَثَرًا يُذْكَرُ» : ئۇلارنىڭ غوۋغا كۆتۈرۈشۈۋاتقانلىقىنى ، تەھدىت سېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلايسىز ، ئەمەلىيەتتە تىلغا ئالغۇدەك نەرسىنى كۆرمەيسەن.

جَعْجَعَةٌ : تۆگىنىڭ ئاۋازى؛ تۆگە ئاۋازى.

جَعُدَ يَجْعُدُ جَعَادَةً وجُعُودًا الشَّعْرُ : چاچ بۈدرە بولدى.

جَعُدَ الثَّوْبُ : كىيىم پۈرلىشىپ كەتتى.

جَعْدٌ ج جِعَادٌ : بۈدرە چاچ ؛ بېخىل ، پىخسىق.

جَعْدُ الْيَدِ : ئاچكۆز ، تويماس؛ تويماسلىق، ئاچكۆزلۈك.

جَعْدُ الْيَدَيْنِ وَالْأَنَامِلِ: بېخىل ، پىخسىق.

بَعِيرٌ جَعْدٌ : يۇغلۇق تۆگە.

رَجُلٌ جَعْدُ الْقَفَا : پەس ئادەم ، تېگى پەس ، زىدى پەس.

اَلْجَعْدَةُ: بىر خىل خۇش پۇراق گىياھ.

جَعْدَةُ شَعْرٍ : بۈدۈر چاچ.

أَبُو جَعْدَةٍ: بۆرە.

جَعْدِيٌّ : بۈدۈر چاچ.

جَعَرَ يَجْعَرُ جَعْرًا السَّبُعُ: يىرتقۇچلار تېزەكلىدى، يىرتقۇچلار مايافلىدى.

جَعْرٌ ج جُعُورٌ : يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ مايىقى ، تېزىكى.

جِعْرَانٌ: تاز قارا، قۇماي.

أَبُو جِعْرَانٍ : تۇلۇقچى قوڭغۇز ، تېزەكچى.

جَعَسَ يَجْعَسُ جَعْسًا الرَّجُلُ: تەرەت قىلدى.

جُعْسُوسٌ ج جَعَاسِيسُ: پاكار ھەم سەت.

جُعْشُمٌ ج جَعَاشِمُ: ئوتتۇرىسى ، ئوتتۇرا.

جُعْفِيفٌ : بىر خىل قاڭسىق ئۆسۈملۈك.

جَعَظَ يَجْعَظُ جَعْظًا: ھەيدىۋەتتى ، قوغلىۋەتتى.

جَعْظٌ: تومپاي ، ھاكاۋۇر ، بەتخۇلاق.

جِعْظَايَةٌ: چاققان ، ئەپچىل.

جَعَّ يَجَعُّ جَعًّا فُلَانٌ: لاي يېدى.

جَعَّ فُلَانًا: لاينى ئۇنىڭغا ئاتتى.

جَعَّبَ يُجَعِّبُ تَجْعِيبًا: ئۆرۈۋەتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، يىقىتىۋەتتى.

جَعَّدَ يُجَعِّدُ تَجْعِيدًا الثَّوْبَ: كىيىمنى قاتلىدى.

جَعَّدَتْ وَجْهَهُ مَتَاعِبُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇشنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرى ئۇنىڭ يۈزىگە قورۇق چۈشۈرۈۋەتتى.

جَعَّرَ يُجَعِّرُ تَجْعِيرًا: مۆركىرىدى.

جَعَفَ يَجْعَفُ جَعْفًا: يىقىتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، غولاتتى؛ قومۇرۇۋەتتى.

جَعَفَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

جَعْفَرٌ ج جَعَافِرُ: سۈتلۈك تۆگە.

جَعْفِيلٌ: شۇم بۇيا.

جَعَلَ يَجْعَلُ جَعْلًا الشَّيْءَ: ياسىدى، ياراتتى؛ گۇمان قىلدى.

جَعَلَ يَفْعَلُ كَذَا: باشلىدى.

جَعَلَ الْحَقَّ بَاطِلًا: ھەقنى باتىل دەپ تونۇدى، ھەقنى بۇرمىلىدى.

جُعْلٌ ج جِعَالٌ وَأَجْعَالٌ: ئىش ھەققى، مائاش؛ مۇكاپات سوممىسى؛ رەسمىيەت ھەققى؛ پارا.

جُعَلٌ ج جِعْلَانٌ: تۇلۇقچى قوڭغۇز، تېزەكچى.

جَعَمَ يَجْعَمُ جَعْمًا الرَّجُلُ: ئاچكۆزلۈك قىلدى.

جَعِمَ إِلَى الطَّعَامِ: قورساققا ئامراقلىق قىلدى.

جَعَمَ الْبَعِيرَ: تۆگىگە ئېغىزدۇرۇق سالدى.

جَعْوٌ: لاي؛ تۆگىنىڭ مايىقىدىن قىلىنغان يوم.

جَعْوَلٌ ج جَعَاوِلُ: تۆگە قوشىنىڭ بالىسى.

جَعِيلَةٌ ج جَعَائِلُ: ئىش ھەققى، مائاش، مۇكاپات سوممىسى؛ رەسمىيەت ھەققى؛ پارا.

جُغْرَافِيَا. جُغْرَافِيَّةٌ: جۇغراپىيە.

جُغْرَافِيَّةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي جۇغراپىيە.

جُغْرَافِيٌّ: جۇغراپىيىلىك.

جَفَا يَجْفُو جِفَاءً: خاتىرجەمسىزلەندى، ئارامخۇدا ئولتۇرالمىدى.

جَفَا جَنْبُهُ عَنِ الْفِرَاشِ: ئۇ خاتىرجەم ياتالمىدى، ياخشى ئۇخلىيالمىدى.

جَفَا يَجْفُو جُفُوًّا: يىراقلاشتى.

جَفَا الثَّوْبُ: كىيىم يوغان بولدى، چوڭ كەلدى.

جَفَأَ يَجْفَأُ جَفْأً النَّهْرُ: دەريا سۈيى بۇژغۇنلىدى، دەريا سۈيى كۆپۈكلەندى.

جَفَأَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى، قازان تاشتى.

جُفَاءٌ: بۇژغۇن، كۆپۈك؛ بىكار، پايدىسىز، بىھۇدە؛ ئەخلەت، شاكال.

«ذَهَبَ جُفَاءً»: بىھۇدە ئاۋارىگەرچىلىك.

«فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ» (قۇرئان): كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ، ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ.

جَفَاءٌ، جَفَاءَةٌ: قوپاللىق، توڭلۇق، رەھىمسىزلىك.

جَفَافٌ: قۇرغاق، قۇرۇق.

«تُعَانِي الْمَزْرُوعَاتُ مِنْ جَفَافٍ طَفِيفٍ»: زىرائەتلەرگە بىر ئاز قۇرغاقچىلىق يەتتى.

جَفَافِيٌّ: قۇرغاق يەردە ياشايدىغان.

جَفْتٌ ج جُفُوتٌ: چۈپەتەك، موچەن؛ قارماق، ئىلمەك.

جَفْجَفَ يُجَفْجِفُ جَفْجَفَةً الثَّوْبُ الْجَدِيدُ: يېڭى كىيىم تاراقلىغان ئاۋاز چىقاردى.

جَفَخَ يَجْفَخُ و يَجْفِخُ جَفْخًا: غادايدى، ھاكاۋۇرلاشتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

جَفْرٌ ج جِفَارٌ: كەڭ قۇدۇق.

عِلْمُ الْجَفْرِ: مۆلچەر، قىياس؛ بېشارەت؛ پال، رەمم.

جِفْمِينٌ: گەج، سىڭگىرتاش.

جَفَّ يَجُفُّ جَفًّا: سۈكۈت قىلدى، توڭلۇق قىلدى.

جَفَّ يَجُفُّ الشَّيْءَ: نەرسە تەردى؛ تېپىۋالدى.

جَفَّ الْمَوَاشِيَ: چارۋىنى يىغىپ ھەيدەپ ماڭدى.

جَفَّ يَجِفُّ جَفَافًا وجُفُوفًا: قۇرۇدى، قۇرۇپ كەتتى.

لَقَدْ جَفَّتِ الثِّيَابُ الْمَغْسُولَةُ: يۇيۇلغان كىيىملەر قۇرۇپ كەتتى.

جَفَّتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغمىدى، قۇرغاقچىلىق

بولدى.

جَفَّفَ يُجَفِّفُ تَجْفِيفًا الشَّيْءَ : مەلۇم بىر نەرسە- نى قۇرۇتتى.

جَفَّفَ الْفَرَسَ : ئاتقا ساۋۇت كىيگۈزدى.

جُفَّةٌ : كىچىك سوۋغا.

جَفَّةٌ : كىشىلەر توپى.

جَفَلَ يَجْفُلُ و يَجْفِلُ جُفُولاً : قاچتى؛ تېز ماڭدى، ئۈركىدى.

جَفَلَتِ النَّعَامَةُ : تۆگە قۇش ئۈركۈپ قېچىپ كەتتى.

جَفَلَ الرِّيحُ السَّحَابَ : شامال بۇلۇتنى تارقىتىۋەتتى، شامال بۇلۇتنى سۈردى.

جَفَلَ الْبَحْرُ السَّمَكَ: دېڭىز بېلىقنى قىرغاققا چىقىرىۋەتتى.

جَفْلٌ ج أَجْفَالٌ: پىلنىڭ مايىقى.

جَفَلَى: (چايغا) ئومۇمىيۈزلۈك تەكلىپ قىلىش.

جَفْنٌ ج جُفُونٌ وأَجْفُنٌ وأَجْفَانٌ: كۆزنىڭ قاپىقى؛ غىلاپ؛ تالنىڭ كۆتىكى، تالنىڭ شىخى.

لاَيُغْمَضُ لَهُ جَفْنٌ : ئۇخلىمايدۇ، كۆز يۇمىمايدۇ.

نَامَ مِلْءَ الجُفُونِ : قاتتىق ئۇخلىدى، قانغۇچە ئۇخلىدى.

أَطْبَقَ الْكَرَى أَجْفَانَهُ : ئۇيقۇ باستى، مۈگدەپ قالدى، ئۇيقۇسىرىدى.

نَدَّ النَّوْمُ عَنْ أَجْفَانِهِ : ئۇيقۇ قاچتى.

جَفْنَةٌ ج جِفَانٌ وجِفَنٌ وجَفَنَاتٌ : مەرە ئادەم؛ لېگەن، چوڭ تەخسە، جاۋۇر؛ قۇدۇق.

جَفْوٌ. جَفْوَةٌ : قوپاللىق، رەھىمسىزلىك، توڭلۇق.

«عَادَتِ الْعَلاَقَاتُ بَيْنَهُمَا إِلَى مَجَارِيهَا بَعْدَ جَفْوَةٍ دَامَتْ بِضْعَةَ شُهُورٍ» : ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت بىر قانچە ئاي ئارازلىق- تىن كېيىن ئەسلىگە كەلدى.

جَفِيرٌ ج جَفِيرَاتٌ : ئوق خالتىسى، ئوقدان.

جَلَأَ يَجْلَأُ جَلْأً و جَلاَءَةً الرَّجُلَ : يىقىمىتتى، يەرگە ئۇردى.

جَلاَ يَجْلُو جَلْوًا وَ جِلاَءً الأَمْرَ: ئىشنى ئاشكارى- لىدى، ئايدىڭلاشتۇردى.

جَلاَ عَنْهُ الْهَمَّ : غەمنى يوقاتتى، يوققا چىقار- دى، غەمدىن خالاس قىلدى.

«يَجْلُو الْعَالِمُ صَدَأَ الْعَقْلِ الإِنْسَانِيِّ» : ئالىم ئىنسان ئەقلىنىڭ داتلىرىنى چىقىرىپ تاشلايدۇ.

إِبْنُ جَلاَ : داڭلىق ئادەم.

جَلاَءٌ : روشەن، ئوچۇق، سۈرمە.

اَلْجِلاَءُ : سۈرمە.

جُلاَّبٌ : شېكەر بىلەن قايىنىتىلغان قىزىل گۈل سۈيى، جۇلاب.

جُلاَّحٌ : چوڭ ئويمان؛ چوڭ كەلكۈن.

جَلاَّخَةٌ. جُلاَّخَةٌ : يارغۇنچاق.

جُلاَذِيٌّ ج جَلاَذِيٌّ: راھىب؛ چېركاۋ خىزمەتچى- سى؛ ھۈنەرۋەن؛ تاش؛ قوپال.

جُلاَّقٌ : لاي.

جَلاَلٌ : ئالىيجانابلىق، يۈكسەكلىك؛ نۇرلۇق؛ نۇر؛ نىشان؛ شەرەپلىك.

ذُوالْجَلاَلِ : ئۇلۇغ، بۈيۈك؛ ئاللاھ، خۇدا.

«اَلْأَهْرَامُ مِنَ الآثَارِالَّتِي لاَنَظِيرَ لَهَا رَوْعَةً وَجَلاَلاً» : ئەھرام گۈزەللىكتە، كاتتىلىقتا مىسلى يوق مەدەنىي يادىكارلىقتۇر.

جَلاَلٌ. جَلاَلَةٌ : ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك، سەلتە- نەتلىك.

صَاحِبُ الْجَلاَلَةِ: جانابلىرى، ئالىيلىرى (پادىشاھ- لارغا قارىتا ئىشلىتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى.)

جُلاَمَةٌ : يۇڭ، قىرقىلغان يۇڭ، قوي يۇڭى.

جَلَبَ يَجْلُبُ و يَجْلِبُ جَلْبًا الشَّيْءَ : ھازىر قىلدى، ئېلىپ كەلدى، جەلپ قىلدى، كەلتۈردى.

«جَلَبَ التَّاجِرُبَضَائِعَهُ مِنَ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ» : سودى- گەر ماللىرىنى شەرق ۋە غەربتىن كەلتۈردى.

جَلَبَ الْجُرْحُ : يارا ساقايدى.

جَلَبَ النَّظَرَ : دىققەتنى قوزغىدى.

جَلَبَ الْقَوْمُ: قەۋم چۇقان كۆتۈرۈشتى، قەۋم ۋارقىرىدى، قەۋم ۋاڭ - چوڭ كۆتۈردى.

جَلِبَ يَجْلَبُ جَلَبًا الشَّيْءُ: نەرسە تويلاندى ، يىغىلدى.

جَلِبَ الدَّمُ : قان قېتىپ قالدى ، قان ئۇيۇپ قالدى.

جَلَّبَ : هازىر قىلماق ، قولغا كەلتۈرمەك ، هاسىل قىلماق.

جَلَبٌ ج أَجْلاَبٌ : جەلپ قىلىنغان ، ئىمپورت قىلىنغان ، كىرگۈزۈلگەن.

جِلْبَابٌ ج جَلاَبِيبُ : لېچەك، ئاياللارنىڭ ئۇزۇن كۆڭلىكى.

جُلُبَّانٌ: ياۋا كۆك پۇرچاق.

جَلْبَبَ يُجَلْبِبُ جَلْبَبَةً وَجِلْبَابًاهُ: ئۇنىڭغا نىمچا كىيگۈزدى ، ئۇزۇن كۆڭلەك كىيگۈزدى.

جَلَبٌ. جَلَبَةٌ : چۇقان ـ سۈرەن ، غەلۋە ـ غەۋغا ، شاۋقۇن ، ۋاڭ ـ چۇڭ.

«وَقَعَ انْفِجَارٌ هَزَّ الْمَدِينَةَ وَعَلَتْ مِنْ بَعِيدٍ جَلَبَةٌ وَضَوْضَاءُ» : پۈتۈن شەھەرنى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن ـ پارتلاش يۈز بەردى ، يىراقتىن ۋاڭ ـ چۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن كۆتۈرۈلدى.

جُلْبَةٌ ج جُلَبٌ: قاقاچ ، (يارىنىڭ قاقىچى)

جَلْجَلَ يُجَلْجِلُ جَلْجَلَةً: ۋارقىرىدى ، توۋلىدى، چاقىردى.

جَلْجَلَ السَّحَابُ والرَّعْدُ : هاۋا گۈلدۈرلىدى.

جَلْجَلَ الصَّوْتُ : ئاۋاز گۈركىرىدى ، گۈرۈلدىدى.

جَلْجَلَ الْفَرَسُ : ئات كىشنىدى.

جُلْجُلاَنٌ: يۇمغاقسۇت ، ئاش كۆكى، كۈنجۈت.

اَلْجُلْجُلَةُ : قوڭغۇراق، زىل ، كولدۇرما.

جُلْجُلٌ ج جَلاَجِلُ و جَلْجَلَةٌ : كولدۇرما ، قوڭغۇراق.

جَلَحَ يَجْلَحُ جَلْحًا ـ تِ الْمَاشِيَةُ الشَّجَرَ : ئۇلاغ دەرەخنى غاجىلىدى ، دەرەخ قوۋزىقىنى غاجىلىدى.

جَلِحَ يَجْلَحُ جَلَحًا : چېكە چاچ چۈشۈپ كەتتى.

جَلِحَ الثَّوْرُ : ئۆكۈز مۈڭگۈزسىز بولۇپ قالدى.

أَرْضٌ جَلْحَاءُ : قاقاسلىق.

جَلَخَ يَجْلَخُ جَلْخًا : بىلىدى.

جَلَخَ بِهِ : يىقىتىۋەتتى.

جَلَخَ السَّيْلُ الْوَادِي: كەلكۈن ۋادىنى تولدۇرۇۋەتتى.

جَلَخَ الشَّيْءَ : نەرسىنى ئاقلىدى ، سويدى.

جَلَّخَ : بىلىدى.

جَلَدَ يَجْلِدُ جَلْدًا بِالسَّوْطِ : قامچىلىدى ، قامچا بىلەن ئۇردى ، دەررە ئۇردى.

جَلَدَتْهُ الْحَيَّةُ : يىلان ئۇنى چېقىۋالدى.

جَلِدَ يَجْلَدُ جَلَدًا الْمَكَانُ: جاي توڭلىدى ، مۇز تۇتتى.

جَلُدَ يَجْلُدُ جَلَدًا وَجَلاَدَةً وجُلُودَةً : كۈچلۈك بولدى ، چىدامىلىق بولدى.

جَلْدٌ : قامچىلىماق ، قامچا بىلەن ئۇرماق ، دەررە ئۇرۇش ، قامچىلاش.

جَلْدٌ ج أَجْلاَدٌ وجِلاَدٌ: چىدامىلىق ، سەۋرچان ـ لىق ، چىگىرلىك، غەيرەتلىك.

جَلْدٌ عُمَيْرٌ : قولدا لەززەتلىنىش ، ئانانىزم قىلىش.

الْجَلَدُ : سەۋر ـ تاقەت ، چىدام.

جِلْدٌ ج جُلُودٌ: تېرە ، شۈپۈك ، پوست ، قاسراق.

جِلْدٌ مَدْبُوغٌ : ئەيلەنگەن تېرە، خۇرۇم ، كۆن.

«كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ تېرىلىرى پىشىپ تۆكۈلگەن چاغدا ئورنىغا باشقا تېرە يەڭگۈشلەيمىز.

جَلَدٌ ج أَجْلاَدٌ م جَلَدَةٌ جُلُودٌ: ئىرادىلىك ئادەم ، كەسكىن ئادەم.

«كَانَ فِي طَبْعِهِ تَحَدٍّ لِلشَّرِّ وَجَلَدٌ عَلَى تَحَمُّلِ الْأَلَمِ» : ئۇنىڭ تەبىئىتىدە يامانلىق بىلەن ئېلىشىدىغان ۋە ئازاب ـ ئوقۇبەتكە بەرداشلىق بېرىدىغان روھ سىڭگەنىدى.

جِلْدَةٌ ج جِلْدَاتٌ : بىر پارچە تېرە.

فُلاَنٌ مِنْ بَنِي جِلْدَتِنَا : پالانى بىزنىڭ جەمەتـ ـىمىزدىن.

اِبْنُ جِلْدَتِكَ : تۇغقان ؛ يۇرتداش ، قېرىنداش.

جِلْدَةُ الرَّجُلِ : ئۇرۇق - تۇغقان ، قەۋم - قېرىنداش.

«كَانَ بِاسْتِطَاعَتِهِ اِحْتِمَالَ ظُلْمِ الْغَرِيبِ أَمَّا ظُلْمُ أَبْنَاءِ جِلْدَتِهِ فَذَلِكَ غَيْرُ مَعْقُولٍ» : ياتلارنىڭ زۇلمىغا چىداش ئۇنىڭ قولىدىن كەلسىمۇ ، ئەمما ئۆز قاياشلىرىنىڭ زۇلمىغا چىداش ئەقىلگە سىغمايدۇ.

جِلْدَةٌ ج جِلْدَاتٌ : قامچا.

جِلْدِيٌّ : تېرىلىك ، خۇرۇملۇق ، تېرىگە خاس؛ خۇرۇم.

قُفَّازٌ جِلْدِيٌّ : خۇرۇم پەلەي.

حُقْنٌ جِلْدِيٌّ: تېرە ئاستىغا ئۇرۇلىدىغان ئوكۇل.

أَمْرَاضٌ جِلْدِيَّةٌ : تېرە كېسەللىرى.

مِحْفَظَةٌ جِلْدِيَّةٌ/حَقِيبَةٌ جِلْدِيَّةٌ : خۇرۇم سومكا.

جِلْدِيَّاتٌ : تېرە مەھسۇلاتلىرى ، تېرە بۇيۇملار.

جِلْدٌ ج مَنَاجِدُ : قارىغۇ چاشقان.

جِلْدِيٌّ ج جَلاَدِيٌّ : راھىب ، چېركاۋ خىزمەتچىسى ؛ ھۈنەرۋەن ؛ تاش.

جَلَزَ يَجْلِزُ جَلْزًا الرَّأْسَ: باشنى باغلىدى ، باشنى تاڭدى ، باشنى ئورىدى.

جَلَسَ يَجْلِسُ جُلُوسًا: ئولتۇردى ، جاي ئالدى.

جَلَسَ الطَّائِرُ: قۇش قوندى.

اَلْجِلِّسُ : ھەمراھ ، ئۈلپەت ، كۆپ ئولتۇرۇۋالغۇچى.

اَلْجَلِّسُ: بىللە ئولتۇرغۇچى ، ئولتۇرۇۋشقۇچى.

جَلْسَةٌ ج جَلَسَاتٌ و جُلُوسٌ: يىغىن : ئولتۇرۇش؛ قېتىم ، بىر مەيدان، نۆۋەت ، (سانالغان يىغىنلىق).

جَلْسَةٌ عَامَّةٌ : ئادەتتىكى يىغىن ، ئاممىۋى يىغىن.

جَلْسَةٌ عَامَّةٌ تَامَّةٌ : ئومۇمىي يىغىن.

اَلْجَلْسَةُ الْمُسْتَعْجَلَةُ: جىددىي يىغىن ، ئالاھىدە يىغىن ، پەۋقۇلئاددە يىغىن.

جَلْسَةٌ طَارِئَةٌ : تاسادىپىي يىغىن ، جىددىي يىغىن.

جَلْسَةٌ سِرِّيَّةٌ : مەخپىي يىغىن.

«عَقَدَ الْمُؤْتَمَرُ جَلْسَتَهُ الصَّبَاحِيَّةَ فِي قَاعَةِ الْجَامِعَةِ» : قۇرۇلتاي ئەتىگەنلىك يىغىنىنى ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ زالىدا ئاچتى.

جِلْسَةٌ : ئولتۇرۇش شەكلى ، ئولتۇرۇش ھالىتى.

«كَانَ يَجْلِسُ جِلْسَةَ الطَّاوُوسِ» : ئۇ توز قىياپىتىدە ئولتۇراتتى.

جَلَطَ يَجْلِطُ جَلْطًا: قەسەم قىلدى ؛ يالغان سۆزلىدى.

جَلَطَ يَجْلِطُ الجِلْدَ : تېرىنى سويدى.

جَلَطَ الرَّأْسَ: باش چۈشۈردى ، چاچ چۈشۈردى.

جُلْطَةٌ دَمَوِيَّةٌ : قان نوكچىسى.

جَلَعَ يَجْلَعُ جَلُوعًا : ھاياسىزلىق قىلدى ، يۈزى قېلىنلىق قىلدى.

جَلِقَ يَجْلَقُ جَلَقًا وجَلاَقَةً: قوپاللىق قىلدى ، سويدى.

جَلَقَ الذَّبِيحَةَ: قوينىڭ تېرىسىنى سويدى.

جِلْقٌ ج أَجْلاَقٌ وَجُلُوقٌ : قوپال ، ئەدەبسىز ، تومپاي، تولۇق، يىرىك.

جِلْقُ الْوَاحِدَةُ جِلْقَةٌ: قورۇق نان ، قۇرۇق بولكا.

جَلَّ يَجِلُّ جَلاَلَةً وجَلاَلاً : ئۇلۇغ بولدى ، سەلتەنەتلىك بولدى ، يۈكسەك بولدى ، مەرتىۋىلىك بولدى ، چوڭ بولدى.

جَلَّ عَنِ الْحَصْرِ : سان - ساناقسىز، ھېسابسىز.

اَللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ: ئاللاھ غالىب ۋە بۈيۈكتۇر.

جَلَّ عَنْ : ... دىن پاكلىدى.

«اَلْكَرِيمُ يَجِلُّ عَنِ الدَّنَاءَاتِ» : ئېسىل ئادەم ناچار قىلىقلاردىن ئۆزىنى پاك تۇتىدۇ.

جَلَّ يَجُلُّ جَلاًّ الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئالدى.

جَلَّ الْبَعْرَ : ماياق تەردى.

جَلَّ يَجُلُّ و يَجِلُّ جَلاًّ الدَّابَّةَ : ئۇلاغقا توقۇم توقۇدى.

جُلٌّ ج جِلاَلٌ و أَجْلاَلٌ : يوپۇق (ئاتنىڭ) ؛ يەلكەنلىك كېمە.

جَلاَّبٌ ج جَلاَّبَةٌ : ئىمپورت سودىگىرى ، سىرتتىن مال كىرگۈزگۈچى.

جَلَّابُ الْعَبِيدِ : قۇل سودىگىرى ، قۇل بىدىكى.

جُلَّاب: شېكەر بىلەن قايىنىتىلغان قىزىل گۈل سۈيى ، جۇلاپ.

جَلَّابِيَّةٌ ج جَلَّابِيَّاتٌ : ئۇزۇن كۆڭلەك ؛ يەكتەك ؛ ئىچ كىيىمى.

جَلَّادٌ : جاللات ، ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلغۇچى؛ تېرە سودىگىرى ، خۇرۇم سودىگىرى.

جَلَّامٌ : قوي قىرقىغۇچى.

جُلٌّ : ئەترگۈل.

جِلٌّ و جَلٌّ ج أَجِلَّةٌ : كاتتا ، بۈيۈك ، زور.

«اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّهُ وَجِلَّهُ» : ئى ئاللاھ ، مېنىڭ كىچىك - چوڭ گۇناھلىرىمنىڭ ھەممىسىنى مەغپىرەت قىلغىن.

جِلَّةٌ : نوپۇزلۇق.

«عَاوَنَهُ فِي ذٰلِكَ جِلَّةُ الْأُدَبَاءِ وَالْعُلَمَاءِ فِي عَصْرِهِ» : ئۇ ئىشتا ئۇنىڭغا ئۆز زامانىدىكى نوپۇزلۇق ئەدىب ، نوپۇزلۇق ئالىملار ياردەملەشتى.

جُلَّةٌ ج جُلَلٌ و جِلَالٌ : سېۋەت ؛ چۆيۈن توپ.

جِلَّةُ الْحَيَوَانِ : ھايۋان قىغى، ماياق.

جَلَلٌ : بۈيۈك ، كاتتا ، مۇھىم ؛ قۇدرەتلىك ، كۈچلۈك.

خَطْبٌ جَلَلٌ : چوڭ مۇسىبەت.

فَعَلَهُ مِنْ جَلَلِكَ : ئۇنى سەن ئۈچۈن قىلدى.

أَمْرٌ جَلَلٌ : مۇھىم ئىش.

جُلٌّ : كۆپ قىسمى ، تولىسى.

جُلُّبَانٌ: ياۋا كۆك پۇرچاق.

جَلَّحَ يُجَلِّحُ تَجْلِيحًا السِّكِّينَ أَوْ نَحْوَهُ: پىچاقنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىنى بىلىدى.

جَلَّدَ يُجَلِّدُ تَجْلِيدًا : مۇزلاتتى ، توڭلاتتى.

جَلَّدَ الْكِتَابَ : كىتابنى تۇپلىدى، قاپلىدى، شىرازىلىدى، تاشلىدى.

جَلَّسَ يُجَلِّسُ تَجْلِيسًا: ئولتۇرغۇزدى.

اَلْجَلِيسُ: ھەمراھ ، ئۈلپەت ؛ كۆپ ئولتۇرۇۋالغۇچى.

جَلَّلَ يُجَلِّلُ تَجْلِيلًا: ياپتى ، يۆگىدى ؛ ھۆرمەتلىدى؛ توسۇۋالدى.

جُلَّنَارٌ : ئانار گۈلى.

جِلَّوْزٌ : ئورمان ياڭىقى ؛ مۇھاپىزەتچى.

جَلَّى يُجَلِّي تَجْلِيَةً الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى.

جَلَّى مِنْ أَوْ عَنْ: ... دىن يولغا چىقتى، سەپەرگە ئاتلاندى، يۈرۈپ كەتتى؛ ئايدىڭلاشتى.

جَلَّى الْفَرَسُ : ئات بەيگىدە ئۆزۈپ چىقتى.

جَلَّى الْهَمَّ عَنْهُ : ئۇنى غەمدىن خالاس قىلدى.

جَلَّى الْقَوْمَ عَنْ أَوْطَانِهِمْ: قەۋمنى ۋەتەنلىرىدىن ھەيدەپ چىقاردى.

«إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَرَبِّي لَايُجَلِّيْهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ» (قرآن) : ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ ، ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا مەيدانغا چىقىرىدۇ.

اَلْجُلَّى : چوڭ ئىش ، بۈيۈك ئىش.

«لَايُدْعَى لِلْجُلَّى إِلَّا أَخُوهَا» : چوڭ ئىشقا پەقەت شۇ ئىشنىڭ ئەھلى چاقىرىلىدۇ.

«قَدَّمَتْ حَرَكَةُ التَّرْجَمَةِ خِدْمَةً جُلَّى لِلثَّقَافَةِ الْعَرَبِيَّةِ» : تەرجىمە ھەرىكىتى ئەرەب مەدەنىيىتى ئۈچۈن چوڭ خىزمەت كۆرسەتكەن.

جَلِيٌّ: روشەن ، ئېنىق ، ئوچۇق ، ئاشكارا ؛ پارقىرىتىلغان.

جَلَمَ يَجْلِمُ جَلْمًا الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى.

جَلَمٌ ج جِلَامٌ : يۇڭ قىرقىيدىغان قايچا.

جَلْمَدٌ ج جَلَامِدُ: قورام تاش ، چوڭ تاش ، ئۈيۈل تاش ؛ ئۇستىخانلىق ئادەم.

جُلْمُدٌ : كۈچلۈك ئادەم، كۈچتۆڭگۈر ئادەم.

جُلْمُودٌ ج جَلَامِيدُ : قورام تاش ، چوڭ تاش ، ئۈيۈلتاش ؛ ئۇستىخانلىق ئادەم.

جَلَهَ يَجْلَهُ جَلْهًا الرَّجُلُ الشَّيْءَ : ئېچىۋەتتى ، پاش قىلدى ؛ نېرى قىلىۋەتتى ، ئېلىۋەتتى.

جَلْهَةٌ ج جِلَاهٌ: چاچنىڭ پېرىسىمنىڭ چۈشۈپ كېتىشى.

جَلْهَةُ الْوَادِي: قارشى قىرغاق ، ئۇ قىرغاق ، ئۇ

قات.

جَلْوٌ : پارقىرىماق، يالتىرىماق.

جِلْوَازٌ ج جَلَاوِيْزَةٌ : ساقچى؛ ھۆكۈمران ئادەمنىڭ ئالدىدا يۈگۈر - يېتىم ئىشلارنى قىلىدىغان خادىم.

جَلْوبَةٌ ج جَلَائِبُ : سىرتتىن كەلتۈرۈلىدىغان مال؛ يۈك - تاق ئارتىلىدىغان تۆگە.

جِلْوَةٌ : تويلۇق؛ تويدا ئوغۇلنىڭ قىزغا بېرىدىغان سوۋغىتى.

جُلُوسٌ: ئولتۇرماق.

عِيْدُ الْجُلُوسِ: تەختكە ئولتۇرۇش بايرىمى.

جَلَى يَجْلُوْ جَلَاءً وَجُلُوًّا: قورقۇنچ ياكى قۇرغاقچىلىق تۈپەيلىدىن ۋەتىنىدىن چىقىپ كەتتى.

جَلَى عَنْهُ الْهَمَّ : ئۇنى غەمدىن خالاس قىلدى.

جَلَى يَجْلِى جَلْيًا وجَلَاءً : پارقىرىتىۋەتتى.

اَلْجِلْيُ : تۇڭلۇك.

جَلِيْبٌ ج جَلْبَاءُ م جَلْبَى : جەلپ قىلىنغان، كىرگۈزۈلگەن، ئىمپورت قىلىنغان.

جَلِيْبَةٌ ج جَلَائِبُ : سىرتتىن كەلتۈرۈلگەن مال.

جَلِيْخٌ : سۇ ئاۋازى.

جَلِيْدٌ ج جُلَدَاءُ و أَجْلَادٌ: سەۋرچان، چىداملىق، غەيرەتلىك.

جَلِيْدٌ : مۇز.

«حَوَّلَتْ بُرُودَةُالْجَوِّ مِيَاهَالْبُحَيْرَةِ إِلَى جَلِيدٍ» : ھاۋانىڭ سوغۇقلىقىدىن كۆل سۈيى مۇز تۇتتى.

جَبَلٌ جَلِيْدٌ : مۇز تاغ.

جَلِيْدِيٌّ : مۇزلۇق، مۇزدەك.

اَلْعَصْرُ الْجَلِيْدِيُّ : مۇز دەۋرى.

جَلِيسٌ ج جُلَسَاءُ وجُلَّاسٌ: ھەمراھ، ئۇلپەت، ھەمسۆھبەت، شېرىك، يولداش؛ قېرىنداش.

جَلْيَطَ يُجَلْيِطُ جَلْيَطَةً : سۈرتتى، ئېرىتىۋەتتى.

جَلِيقٌ ج جَلَائِقُ وجُلُوقٌ : قوپال، توك.

جَلِيْلٌ ج أَجِلَّاءُ وأَجِلَّةٌ وجِلَّةٌ: ئۇلۇغ، بۈيۈك، ئالىي، ھۆرمەتلىك.

اَلْجَلِيْلُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىدىن ئۇلۇغ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

صَاحِبُ الْمَقَامِ الْجَلِيلِ : كاتتا مەرتىۋىلىك.

جَلِيْلَةٌ ج جَلَائِلُ : ئۇلۇغ ئىش، مۇھىم ئىش، ئاساسلىق ئىش، ئۇلۇغ كەسىپ.

جَلِيٌّ : روشەن، ئېنىق، ئوچۇق.

«جَلِيٌّ أَنَّ الْعَرَبِيَّةَ لُغَةٌ تَهُمُّ الْمُسْلِمِيْنَ كَافَّةً لِأَنَّهَا لُغَةُ الْقُرْآنِ الْكَرِيْمِ» : ئەرەب تىلى قۇرئان كەرىمنىڭ تىلى بولغاچقا، پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇھىملىقى ئېنىق.

اَلْجَلِيَّةُ : ئېنىق خەۋەر.

اَلْجَلِيَّةُ مِنَ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ ماھىيىتى، ئىشنىڭ ھەقىقىتى.

«أَطْلِعْنِي عَلَى جَلِيَّةِ الْأَمْرِ» : ئىشنىڭ ماھىيىتىدىن مېنى خەۋەردار قىلغىن.

جِمَاحٌ: (ئات) تۇسۇنلۇق قىلماق؛ ئاساۋلۇق قىلماق.

كَبَحَ جِمَاحَهُ : ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، كونترول قىلدى، ئۆزىنى چەكلىدى.

«لَمْ تُفْلِحْ الْإِجْرَاءَاتُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ فِي كَبْحِ جِمَاحِ التَّضَخُّمِ» : پۇل پاخاللىقىنى كونترول قىلىشتا ئىقتىسادىي تەدبىرلەر ئۈنۈم بەرمىدى.

جَمَادٌ ج جَمَادَاتٌ : جانسىز نەرسە، مىنېرال، رودا، ئانئورگانىك ماددا؛ جانسىز، ئۆلۈك.

جَمَادَى الْأُوْلَى : ھىجرىيىنىڭ 5 - ئېيى.

جُمَادَى الْآخِرِ: جامادىيەلئاخىر (ھىجرىيىنىڭ 6 - ئېيى.)

قَلَّتِ الْعَيْنُ جُمَادَى : كۆزدىن ياش چىقماس بولۇپ قالدى.

جُمَادَيَانِ: ھىجرىيىنىڭ 5 - ، 6 - ئايلىرى.

جَمَادِيٌّ : مىنېراللىق.

جُمَارَى: ھەممە.

جَاءَالْقَوْمُ جُمَارَى: ئۇلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

اَلْجُمَارُ: توپ.

عَدَّ فُلَانٌ إِبِلَهُ جِمَارًا : تۆگىسىنى توپ سانىدى.

جِمَاعٌ : جىنسىي مۇناسىۋەت ، جىما.

بِجِمَاعِ فِكْرِهِ : پۈتۈن دىققەت ــ ئېتىبارى بىلەن.

جَمَاعَةٌ ج جَمَاعَاتٌ : توپ ، بۆلەك ، تۈركۈم ، جامائە ، جامائەت ، گۇرۇپپا ، ئۇرغۇن.

«خَطَبَ رَئِيسُ الْجَامِعَةِ فِي جَمَاعَةٍ مِنَ الطُّلَّابِ» : ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلارغا نۇتۇق سۆزلىدى.

جَمَاعَاتٍ وَأَفْرَادًا : زور تۈركۈم ۋە زور مىقداردا.

«خَرَجَ الْعُمَّالُ مِنْ مَصَانِعِهِمْ جَمَاعَاتٍ وَأَفْرَادًا» : ئىشچىلار زاۋۇتلىرىدىن توپ ــ توپ بولۇپ چىقتى.

جَمَاعِيٌّ : ئورتاق ، كوللېكتىپ.

عَمَلٌ جَمَاعِيٌّ : ئاممىۋى پائالىيەت ، ئاممىۋى خىزمەت ، كوللېكتىپ ئەمگەك.

أَمْنٌ جَمَاعِيٌّ : كوللېكتىپ بىخەتەرلىك ، جامائەت ئامانلىقى.

غِنَاءٌ جَمَاعِيٌّ : ئومۇمخور.

تَدَابِيرُ جَمَاعِيَّةٌ : كوللېكتىپ تەدبىر ، كوللېكتىپ چارە.

«لَقَدْ نَابَ عَنْ جَمَاعَتِهِ وَقَدَّمَ تَقْرِيرًا حَوْلَ تَجْرِبَتِهِمْ لِلدِّرَاسَةِ» : ئۇ پۈتۈن گۇرۇپپىدىكىلەرگە ۋاكالىتەن ئۆگىنىش تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى.

جَمَالٌ : گۈزەللىك ، ھۆسن ــ جامال ، چىرايلىقلىق.

عِلْمُ الْجَمَالِ : ئېستېتىكا.

إِلَاهَةُ الْجَمَالِ : گۈزەللىك ئىلاھى.

جُمَانٌ جُمَانَةٌ ج جُمَانَاتٌ : مەرۋايىت ، ئۈنچە.

اَلشُّنَّاعُ جَمَاهِرُ وَقَلَّ مَنْ هُوَ مَاهِرٌ : ھۈنەرۋەن دېگەن كۆپ ، لېكىن ئۇستىسى ئاز.

جُمْبَازٌ. جُمْبَازِيَّةٌ : چامباشچىلىق ، گىمناستىكا.

«اَلطُّلَّابُ يُمَارِسُونَ رِيَاضَةَ الْجُمْبَازِ فِي الْإِسْتِرَاحَةِ بَيْنَ الْحِصَّتَيْنِ» : ئوقۇغۇچىلار دەرس ئارىسىدىكى دەم ئېلىشتا گىمناستىكا ئوينايدۇ.

اَلْجُمْبَازُ عَلَى الْأَجْهِزَةِ: گىمناستىكا (ياغاچ ئات ، تورنىك قاتارلىق تەنتەربىيە سايمانلىرى بىلەن ئوينايدىغان گىمناستىكا).

جُمْبَازِيٌّ : گىمناستىكا ئويىنغۇچى ، تەنھەرىكەتچى.

جُمْبُرِيٌّ: راك (دېڭىز ھايۋىنى).

جَمْجَمَ يُجَمْجِمُ جَمْجَمَةً الْكَلَامَ : ئېگىز ــ پەس سۆزلىدى ، قالايمىقان سۆزلىدى ، پەلىپەتىش سۆزلىدى ، تاغدىن ــ باغدىن سۆزلىدى.

جُمْجُمَةٌ ج جَمَاجِمُ : باش سۆڭىكى ؛ چۆچەك (ياغاچ تاۋاق) ؛ قەۋەتسىمان چوڭقۇر ، بىر تورلۇك كەمچەن ؛ توزلۇق زېمىنغا كولانغان قۇدۇق.

جَمَحَ يَجْمَحُ جَمْحًا وجِمَاحًا وجُمُوحًا الْحِصَانُ: ئايغىر شاشلىق قىلدى ؛ يۈگۈردى ، چاپتى.

جَمَحَ الرَّجُلُ : ھاۋايى ــ ھەۋەسكە بېرىلدى ؛ ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى ، ئۆزى بىلگەنىنى قىلدى ، بەڭۋاشلىق ، تەرسالىق قىلدى.

جَمَحَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا: ئايال ئېرىنى تاشلىۋەتتى.

جَمَحَ إِلَيْهِ: ئالدىرىدى ، يۈگۈردى.

«لَوْيَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْمُدَّخَلًا لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ» (قرآن) : ئەگەر ئۇلار بېرەر قورغان ياكى غار ياكى گەمىنى تاپسا ئىدى ، ئۇلار شۇ تەرەپكە قاراپ ئەلۋەتتە يۈگۈرۈشكەن بولاتتى.

جَمَحَ يَجْمَحُ جُمْحًا: كونترول قىلدى ، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

«لَاأَدْرِي كَيْفَ اسْتَطَعْتُ أَنْ أَكْبَحَ جِمَاحَ غَضَبِي فِي وَجْهِ الْإِعْتِدَاءَاتِ» : تاجاۋۇزچىلىق ئالدىدا غەزىپىمنى قانداق بېسىۋالالىغانلىقىمنى ئۇقماي مەن.

جَمَدَ يَجْمُدُ جَمْدًا وَجُمُودًا : قېتىپ قالدى ، ئويۇپ قالدى ، توڭلاپ قالدى.

جَمَدَ الدَّمُ : قان ئويۇپ قالدى.

جَمَدَتْ يَدُهُ: بېخىللىق قىلدى.

«تَجْمُدُ الْأَنْهَارُ أَحْيَانًا فِي الْمَنَاطِقِ الْبَارِدَةِ» :

سوغۇق رايونلاردا بەزىدە دەريالار توڭلايدۇ.

جَمَدٌ ج أَجْمَادٌ : مۇز ؛ قار ؛ تاش ؛ ئېگىز زېمىن.

جَمَرَ يَجْمِرُ جَمْرًا: يىغىلدى ، توپلاندى.

جَمَرَ الْقَوْمُ: ھەممىسى ئىتتىپاقلاشتى ، بىردەك ئىتتىپاقلاشتى.

جَمْرَةٌ ج جَمْرٌ و جِمَارٌ و جَمَرَاتٌ: چوغ ، يېنىپ تۇرغان ئوت.

«اِنْتَظَرَهُ عَلَى أَحَرَّ مِنَ الْجَمْرَةِ» : ئۇ ئۇنى سېغىنىش بىلەن كۈتتى (ساقلىدى).

جَمْرَةٌ : شېغىل تاش ، ئۇششاق تاش.

هُمْ جَمْرَةٌ : ئۇلار كۈچلۈكتۇر.

جَمْرَةٌ حَمِيدَةٌ : ياخشى سۈپەتلىك ئۆسمە.

جَمْرَةٌ خَبِيثَةٌ : يامان سۈپەتلىك ئۆسمە.

جَمْرَةٌ فَارِسِيَّةٌ : غەلۋەرەك.

جُمْرُكٌ ج جَمَارِكُ : تاموژنا.

جُمْرُكِيٌّ : تاموژنىغا ئائىت ، تاموژنا بېجى.

رُسُومٌ جُمْرُكِيَّةٌ : تاموژنا بېجى ، چېگرا بېجى.

جَمَزَ يَجْمِزُ جَمْزًا الْفَرَسُ: ئات چاپتى، يۈگۈردى.

اَلْجُمَّزَةُ ج جُمَّزٌ : ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۇرۇقى جايلاشقان پورىكى (غۇنچىسى).

جَمَسَ يَجْمُسُ جُمُوسًا : ئۇيىدى ، توڭلىدى.

جَمَشَ يَجْمُشُ يَجْمِشُ جَمْشًا الرَّأْسَ : باشنى چۈشۈردى ، چاچنى ئالدى.

جَمَعَ يَجْمَعُ جَمْعًا : توپلىدى ، يىغدى ، جەملىدى ، بىرلەشتۈردى.

جَمَعَ الْقُرْآنَ : قۇرئان كەرىمنى يادلىدى ، ھېپىزى قىلدى.

جَمَعَ شَمْلَهُمْ : ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى ، جەم قىلدى.

جَمَّعَهُ : بىرلەشتۈردى ، ئومۇملاشتۇردى.

جَمَعَ الْأَرْقَامَ: سانلارنى قوشۇپ ھېسابلىدى ، جەملىدى.

جَمَعَ كِتَابًا : كىتاب تەسنىپ قىلدى ، تەھرىرلىدى ، تۈزدى.

جَمَعَ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى.

جَمَعَ جَمْعِيَّةً : يىغىن چاقىردى ، يىغىن ئاچتى.

جَمَعَ الْحُرُوفَ «فِي الطِّبَاعَةِ» : ھەرپ تىزدى.

«كُنْتُ فِي الْعَاشِرَةِ مِنْ سِنِّي وَقَدْ جَمَعْتُ الْقُرْآنَ حِفْظًا» : مەن ئون ياش چېغىمدىلا پۈتۈن قۇرئاننى ياد ئېلىپ بولدۇم.

«إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ» (قرآن) : شەك - شۈبھىسىزكى ، كىشىلەر سىلەرگە قارشى قوشۇن توپلىدى ، ئۇلاردىن قورقۇڭلار.

جَمْعٌ : يىغماق ، جەملىمەك ، بىرلەشتۈرمەك ، قوشماق.

جَمْعٌ ج جُمُوعٌ : جامائەت ، قوشۇن.

يَوْمُ الْجَمْعِ : قىيامەت كۈنى.

جُمْعُ الْكَفِّ: مۇشت.

«ضَرَبَهُ بِجُمْعِ يَدِهِ» : ئۇنى مۇشت بىلەن ئۇردى.

جُمْعَةٌ، جُمُعَةٌ، يَوْمُ الْجُمُعَةِ: جۈمە كۈنى.

جَمْعِيَّةٌ : توپلانغان ئاما.

جَمْعِيَّةٌ ج جَمْعِيَّاتٌ : جەمئىيەت ، بىرلەشمە ، تەشكىلات ، ئۇيۇشما.

جَمْعِيَّةٌ خَيْرِيَّةٌ : خەيرىيەت ئۇيۇشمىسى.

جَمْعِيَّةُ الْإِسْعَافِ: قۇتقۇزۇش جەمئىيىتى.

جَمْعِيَّةٌ عُمُومِيَّةٌ : چوڭ يىغىن ، قۇرۇلتاي.

جَمْعِيَّةُ الْهِلَالِ الْأَحْمَرِ: قىزىل ھىلال ئاي جەمئىيىتى.

جَمْعِيَّةُ الصَّلِيبِ الْأَحْمَرِ: قىزىل كرېست جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْإِسْلَامِيَّةُ الصِّينِيَّةُ : جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْبَشَرِيَّةُ : ئىنسانلار جەمئىيىتى.

اَلْجَمْعِيَّةُ الْعَامَّةُ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ : بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

جَمَلَ يَجْمُلُ جَمْلًا : خۇلاسىلىدى ، يىغدى ، جەملىدى ؛ قىسقارتتى ، يىغىنچاقلىدى.

جَمُلَ يَجْمُلُ جَمَالًا: چىرايلىق بولدى ، گۈزەل-

لەشتى.

«يَجْمُلُ بِنَا أَنْ نَصْرِفَ هَمَّنَا إِلَى تَهْذِيبِ اللُّغَةِ» : دىققىتىمىزنى تىلنى تۈزەشكە قارىتىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

جَمَلٌ ج جِمَالٌ وأَجْمَالٌ وجُمْلٌ وَجِمَالَةٌ ج جِمَالَاتٌ و جَمَائِلُ : تۆگە.

«اَلْجَمَلُ يَحْمِلُ مَالَا يَقْوَى غَيْرُهُ عَلَى حَمْلِهِ» : تۆگە باشقا ھايۋانلار كۆتۈرەلمەيدىغان نەرسىلەرنى كۆتۈرەلەيدۇ.

جُمْلَةٌ ج جُمَلٌ: ئىبارە، جۈملە ؛ ئومۇمىي سان؛ مىقدار ؛ بىر قانچە ؛ نۇرغۇن.

جُمْلَةُ الْقَوْلِ: يىغىپ ئېيتقاندا ، قىسقىسى ، ئۇزۇن گەپنىڭ قىسقىسى ، گەپنىڭ پوسكاللىسى.

جُمْلَةً وَتَفْصِيلًا : مۇكەممەل ۋە كونكرېت ، تولۇق ۋە تەپسىلىي.

جُمْلَةً. بِالْجُمْلَةِ : كۆپ ، كۆپ مىقداردا ، توپ.

تَاجِرُ الْجُمْلَةِ : توپ ساتقۇچى سودىگەر.

«هَذِهِ التُّهْمَةُ مُخْتَلَقَةٌ جُمْلَةً وَتَفْصِيلًا» : بۇ تۆھمەت ھەر جەھەتتىن ئېيتقاندا ئويدۇرمىدۇر.

«الشَّرِيعَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ هِيَ جُمْلَةُ الْأَوَامِرِ الْإِلَاهِيَّةِ الَّتِي تُنَظِّمُ حَيَاةَ كُلِّ مُسْلِمٍ» : ئىسلام شەرىئىتى ھەربىر مۇسۇلماننىڭ تۇرمۇشىنى رەتكە سالىدىغان ئاللاھ تائالانىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنىڭ يىغىندىسىدۇر.

جَمَّ يَجُمُّ جُمُومًا الْمَاءُ: سۇ توپلاندى، جىقلىدى، جىقلاپ كەتتى ، يىغىلدى.

جَمَّ الشَّيْءُ: كۆپەيدى ، يىغىلدى.

جَمَّ الْبِئْرُ: قۇدۇق سۇغا تولۇپ كەتتى.

جَمَّ الشَّخْصُ : ئارام ئالدى ، كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

جَمَّ يَجُمُّ جَمًّا وجِمَامًا الْمِكْيَالَ : كەمچەننى تولدۇردى ، تولۇقلىدى.

جَمَّ الْفَرَسُ: ئات دەم ئالدى ، ئارام ئالدى.

جَمٌّ ج جِمَامٌ وجُمُومٌ: كۆپ ، مول ، جىق.

جَاؤُوا جَمًّا غَفِيرًا: ئۇلار كۆپلەپ ، توپ بولۇپ كەلدى.

جَمُّ النَّشَاطِ : كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئۇرغۇپ تۇرغان.

«وَ تُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا» «قۇرئان» : مالنى ناھايىتى دوست تۇتىسىلەر.

جَاءُوا جَمَّاءَ الْغَفِيرِ: كۆپچىلىك كەلدى ، توپ ـ توپ بولۇپ كەلدى.

جُمَّارٌ ج جُمَّارَاتٌ : خورما يىلىمى.

اَلْجَمَّازُ : يۈگۈرۈك ئات.

جُمَّازَةٌ : ئىككى يېڭى تار يۇڭ توقۇلما تون.

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ فَضَاقَ عَنْ يَدَيْهِ كُمَّا جُمَّازَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ» «حديث» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەت ئالغانىدى، ئۈچىسىدىكى تار يەڭلىك يۇڭ توقۇلما توننىڭ ئىككى يېڭى تار كېلىپ قالدى (ئىككى بىلىكىنى يۇيۇشتا)

جَمَّاسٌ : پادىچى ، مالچى.

جَمَّالٌ ج جَمَّالَاتٌ : تۆگىچى.

جُمَّةٌ ج جُمَمٌ : ماڭلاي ، چاچ ؛ سۈيى كۆپ قۇدۇق.

جَمَّدَ يُجَمِّدُ تَجْمِيدًا: توڭلاتتى ، توڭلىتىپ قويدى.

جَمَّدَ الْأَمْوَالَ : مەبلەغنى توڭلىتىپ قويدى.

جَمَّرَ يُجَمِّرُ تَجْمِيرًا : بىرلىككە كەلدى.

جَمَّرَ الْحَاجُّ : شەيتانغا تاش ئاتتى.

جَمَّرَ اللَّحْمَ أَوِ الْخُبْزَ: گۆش ياكى ناننى چوغ ئۈستىگە قويدى.

جَمَّرَ اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى ، قاقلىدى، پىشۇردى.

جَمَّرَ شَعْرَهُ : چېچىنى ئۆرۈدى.

جَمَّشَ يُجَمِّشُ تَجْمِيشًا: تاتىلىدى ، قاشلىدى ، غىدىقلىدى.

جَمَّعَ يُجَمِّعُ تَجْمِيعًا : يىغدى ، توپلىدى.

«جَمَّعَ ثَرْوَتَهُ مِنْ بَيْعِ الْكُتُبِ الْقَدِيمَةِ» : قەدىمى كىتابلارنى سېتىپ يۈرۈپ پۇل ـ مال توپلىدى.

جَمَّلَ يُجَمِّلُ تَجْمِيلًا: زىننەتلىدى ، چىرايلىق قىلدى ، بېزىدى.

جَمَّلَ الشَّحْمَ : ياغنى ئېرىتتى.

جَمَّلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ : ئاللاھ ساڭا گۈزەللىك ئاتا قىلسۇن.

جُمَّلٌ. حِسَابُ الْجُمَّلِ : ئەبجەد ھېسابى.

جَمَّ يَجِمُّ تَجْمِيمًا النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك بوك ـ باراقسان بولۇپ ئۆستى، توپ ـ توپ بولۇپ ئۆستى.

اَلْجُمَّيْزُ. اَلْجُمَّيْزَى: ئەركەك ئەنجۈر.

جَمْهَرَ يُجَمْهِرُ جَمْهَرَةَ الْقَوْمَ : توپلىدى، يىغدى.

جَمْهَرَ الْقَوْمَ : يىغدى، توپلاندى.

جُمْهُورٌ ج جَمَاهِيرُ: ئامما، خەلق ئاممىسى، كۆپچىلىك، كۆپ ساندىكى.

«مِنْ أَسْبَابِ التَّخَلُّفِ فِى التَّعْلِيمِ الْمِهَنِيِّ أَنَّ جُمْهُورَ الطَّلَبَةِ يَحْتَقِرُ الْعَمَلَ الْيَدَوِيَّ» : كۆپچىلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ قول ئەمگىكىنى كەمسىتىشى كەسپى مائارىپنىڭ ئارقىدا قېلىشىنىڭ سەۋەبلىرىدىندۇر.

حَرَكَةٌ جَمَاهِيرِيَّةٌ : ئاممىۋى ھەرىكەت.

اَلْجَمَاهِيرُ الْغَفِيرَةُ : كەڭ ئامما، خەلق ئاممىسى.

اَلْجَمَاهِيرُ الْعَامِلَةُ : ئەمگەكچىلەر ئاممىسى.

جَمَاهِيرِيٌّ: جامائەتچىلىك؛ كۆپچىلىك.

جُمْهُورِيٌّ : ئاممىنىڭ، جۇمھۇرىيەتنىڭ.

جُمْهُورِيَّةٌ ج جُمْهُورِيَّاتٌ : جۇمھۇرىيەت، رېسپۇبلىكا.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةٌ: خەلق ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةُ جُمْهُورِيَّةِ الصِّينِ الشَّعْبِيَّةِ : جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى.

جُمُوٌّ : قېتىپ قالغان، ئۇيۇپ قالغان، ھەرىكەتسىز، جانسىز.

جُمُوشٌ : تۈك چۈشۈرىدىغان دورا.

جُمِيزٌ : يىغىلىدىغان جاي.

جُمِيرَةٌ : ئۆرۈمە چاچ.

جُمِيشٌ : تۈك چۈشۈرىدىغان دورا.

جَمِيعٌ : ھەممە، بارلىق، كۆپچىلىك، پۈتۈن، پۈتكۈل.

«أَخَذْتُ حَقِّي جَمِيعَهُ» : مەن ھەققىمنىڭ ھەممىسىنى ئالدىم.

«مَايَهُمُّ الْجَمِيعَ يَجِبُ أَنْ يَعْتَنِيَ بِهِ الْجَمِيعُ» : كۆپچىلىكنىڭ ئىشىنى كۆپچىلىك باشقۇرۇشى كېرەك.

جَمِيلٌ : چىرايلىق، گۈزەل، كېلىشكەن؛ ئىلتىپات، مەرھەمەت.

مَعْرِفَةُ الْجَمِيلِ: ياخشىلىق قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىققا رەھمەت ئېيتىش؛ مىننەتدارلىق.

عِرْفَانُ الْجَمِيلِ : ياخشىلىق قىلغاننى بىلىش، ياخشىلىققا رەھمەت ئېيتىش، مىننەتدارلىق.

نُكْرَانُ الْجَمِيلِ : ياخشىلىق قىلغاننى بىلمەسلىك، ۋاپاغا جاپا قىلىش، نانكورلۇق قىلىش.

نَاكِرُ الْجَمِيلِ : تۇزكور، نانكور.

جَنَابٌ ج أَجْنِبَةٌ : جانابى، ئالىي.

رَحْبُ الْجَنَابِ : سېخىي، مەرد، كەڭ قول.

جَنَابُكُمْ : ئالىيلىرى، جانابلىرى.

جُنَابٌ : كۆكرەك ۋاسپالىنىيىسى.

جَنَابَةٌ : جۇنۇپ بولماق، ناپاك بولماق.

يَغْتَسِلُ الْمُسْلِمُ مِنَ الْجَنَابَةِ : مۇسۇلمان ئادەم جۇنۇپ بولۇپ قالغاندا غۇسۇل قىلىدۇ.

جَنَاحٌ ج أَجْنِحَةٌ وأَجْنُحٌ وَجَنَاحَاتٌ : قانات، تەرەپ، يان تەرەپ خانە، ئۆي، ھۇجرا.

اَللَّيْلُ يَنْشُرُ جَنَاحَيْهِ : كېچە سوزۇلماقتا.

حَجَزَ جَنَاحًا فِي الْفُنْدُقِ: مېھمانخانىدا بىر ئۆينى ئالدىن تىزىملىتىپ قويدى.

اَلْجَنَاحُ الأَيْمَنُ: ئوڭ قانات، ئوڭ تەرەپ.

اَلْجَنَاحُ الأَيْسَرُ: سول قانات، سول تەرەپ.

هُوَ فِي جَنَاحِ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ ھىمايىسىدە.

جَنَاحُ الطَّائِرِ : قۇش قانىتى.

مَقْصُوصُ الْجَنَاحِ : ئاجىز، زەئىپ، بىچارە.

عَلَى جَنَاحِ الأَثِيرِ : رادىئو ئارقىلىق.

رَجَعَ عَلَى جَنَاحِ سُرْعَةٍ : ناھايىتى تېزلىك بىلەن قايتىپ كەلدى.

خَفَقَ لَهُ جَنَاحَهُ : بويسۇندى ؛ ئىگىلىدى ، كەمتەر مۇئامىلىدە بولدى.

«وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» «قۇرئان» : ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن.

جُنَاحٌ : گۇناھ ، جىنايەت.

جُنَاحُ الطَّرِيقِ : يول بويى ، يول ياقىسى ، يول چېتى.

لَاجُنَاحَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا كېرەك يوق ، ئۇنىڭغا باك يوق.

«فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَاجُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا» «قۇرئان» : ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلسا ھېچ باك يوق.

جَنَازَةٌ ج جَنَازَاتٌ وجَنَائِزُ : تاۋۇت ، جىنازا؛ ماتەم مۇراسىمى.

تَشْيِيعُ الْجَنَازَةِ : مېيىتنى قەبرىستانلىققا ئۇزىتىپ مېڭىش.

صَلَاةُ الْجَنَازَةِ : جىنازا نامىزى.

اَلْجِنَاسُ: شەكىلداش (ئىلمىي بالاغەتتە ئىككى سۆزنىڭ شەكلى پۈتۈنلەي ياكى قىسمەن ئوخشىشىپ كېتىشى) ، قوش مەنىلىك سۆز.

جَنَانٌ ج أَجْنَانٌ: يۈرەك ، قەلب.

ثَابِتُ الْجَنَانِ : ئىرادىلىك ، يۈرەكلىك.

جُنَانٌ. جُنَانَةٌ : قالقان ، دوبۇلغا.

جِنَايَةٌ ج جِنَايَاتٌ : جىنايەت ، گۇناھ.

جِنَائِيٌّ : جىنايى ، گۇناھقا مەنسۇپ.

اَلْقَانُونُ الْجِنَائِيُّ : جىنايى ئىشلار قانۇنى.

جَنَائِنِيٌّ ج جَنَائِنِيَّةٌ و جَنَايِنِيٌّ : باغۋەن ، گۈل ئۆستۈرگۈچى ، گۈلچى.

جَنَبَ يَجْنُبُ جَنْبًا : ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى ، نېرى قىلىۋەتتى ، بىر تەرەپكە قويۇپ قويدى ؛ سىيغمىدى ، كۆرگۈسى كەلدى ؛ يىراقلاشتۇردى.

«وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ» «قۇرئان» : مېنى ۋە مېنىڭ ئەۋلادلىرىمنى بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن يىراق قىلغىن.

جَنْبٌ ج أَجْنَابٌ وَجُنُوبٌ : يان ، يان تەرەپ ؛ قىرغاق ؛ بەل ، بىقىن ؛ چەت ياقا.

«أَحَسَّ فِي جَنْبِهِ أَلَمًا» : ئۇ بىقىنىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

جَنْبًا لِجَنْبٍ : مۈرىنى – مۈرىگە تىرەپ.

بِجَنْبِهِ : ئۇنىڭ يېنىدا ، يان تەرىپىدە ، ئۇنىڭغا يېقىن.

ذَاتُ الْجَنْبِ : كۆكرەك پەردە ياللۇغى ، كۆكرەك ۋاسپالىنىيىسى.

عَلَى جَنْبٍ : يېنىدا ، بىر تەرىپىدە.

جَارُ الْجَنْبِ: يېقىن قوشنا.

جَنْبَكَ: دىققەت قىل ، پەخەس بول ، چەتتە تۇر ، پەخەس بولۇڭ.

قَرِيبُ جَنْبٍ : يېقىن تۇغقان.

بَيْنَ جَنْبَيْهِ: ئىچىدە.

جُنُبٌ: جۇنۇپ ، ناپاك؛ يىراق؛ يېقىن؛ بويسۇنماس؛ مۇساپىر؛ سەپەردىكى ھەمراھ.

«فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ» «قۇرئان» : ھەمشىرىسى مۇسانى يىراقتىن كۆرۈپ تۇردى ، ھالبۇكى ، ئۇلار تونۇمايتتى.

جَنْبَةٌ ج جَنَبَاتٌ : يان ، تەرەپ.

«كَانَ لِصُرَاخِ الطِّفْلِ صَدَاهُ فِي جَنَبَاتِ الْبَيْتِ» : كىچىك بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازى ئۆينىڭ ئەتراپىدا ياڭرايتتى.

جَنْبِيٌّ : يان تەرەپ.

جَنَحَ يَجْنِحُ جَنْحًا الطَّائِرُ : قۇش قانىتىنى يارىلاندۇردى.

جَنَحَ يَجْنَحُ جَنْحًا وجُنُوحًا: مايىل بولدى ، قىيسايدى ، قىڭغايدى ، ئاغدى.

جَنَحَ اللَّيْلُ : كېچە كىردى ، كېچە يېتىپ كەلدى.

جَنَحَتِ السَّفِينَةُ: كېمە تېيىز سۇدا قېيشىپ يەرگە تېگىپ توختاپ قالدى.

«وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا» «قۇرئان» : ئەگەر ئۇلار تىنچلىققا مايىل بولسا ، سەنمۇ

تىنچلىقىقا مايىل بول.

جِنْحٌ : يان ، يان تەرەپ ، قوغداش، ھىمايە قىلىش.

جُنْحٌ : قانات ؛ تەرەپ.

اَلطَّائِرُ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ : قۇش ئىككى قانىتى بىلەن ئۇچىدۇ.

جُنْحٌ مِنَ اللَّيْلِ : كېچىنىڭ بىر قىسمى ؛ كېچە، تۈن.

فِي جُنْحِ اللَّيْلِ : كېچە قاراڭغۇلۇقىدا.

جُنْدٌ ج جُنُودٌ وأَجْنَادٌ: ئەسكەر ، قوشۇن ، ئارمىيە.

جُنُودٌ نِظَامِيُّونَ : دائىمىي ئارمىيە ، مۇنتىزىم قوشۇن.

جِنْدَارٌ ج جَنَادِرَةٌ: مۇھاپىزەتچى قوشۇن ، گۇۋار- دىيە.

جُنْدُبٌ ج جَنَادِبُ: چېكەتكە ، چېكەتكىنىڭ بىر تۈرى.

جَنْدَرَ يُجَنْدِرُ جَنْدَرةً الثَّوْبَ : پارقىراتتى ، پارقىرتىۋەتتى.

جَنْدَرَةٌ ج جِنْدَارَةٌ : پارقىرىتىش ماشىنىسى.

جَنْدَلَ يُجَنْدِلُ جَنْدَلَةً: يىقىتىۋەتتى.

جَنْدَلٌ ج جَنَادِلُ: يوغان تاش ، قورام تاش.

جُنْدِيٌّ ج جُنُودٌ: ئەسكەر ، ھەربىي.

اَلْجُنْدِيُّ الْمَجْهُولُ: قۇربان بولغان نامسىز قەھرىمان (ئۇنىڭ قەبرىسى قۇربان بولغانلارغا سىمۋول قىلىنىدۇ.)

جُنْدِيَّةٌ : ھەربىي خىزمەت ئۆتەش تۈزۈمى.

جَنَزَ يَجْنِزُ جَنْزًا الشَّيْءَ : نەرسىنى ياپتى ، ئەتتى ، يوشۇردى.

جَنَسَ يَجْنُسُ جَنْسًا التَّمْرُ: خورمىنىڭ ھەممىسى ئوخشاش پىششىپ كەتتى.

جَنِسَ يَجْنَسُ جَنَسًا السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق قېتىپ قالدى.

جِنْسٌ ج أَجْنَاسٌ: تۈر، خىل ؛ ئىرق ، ئۇرۇق؛ قانداشلىق.

«مَاإِنْ ظَهَرَ الْإِسْلَامُ حَتَّى اعْتَنَقَهُ أَقْوَامٌ مِنْ مُخْتَلِفِ الأَجْنَاسِ» : ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىشى بىلەنلا تۈرلۈك مىللەت خەلقلىرى ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلدى.

اَلْجِنْسُ: دۆلەت تەۋەلىكى ، مىللىتى.

اَلْجِنْسُ الْبَشَرِيُّ: ئىنسانىيەت ، ئادەمىزات.

اَلْجِنْسُ اللَّطِيْفُ : ئاياللار ، قىزلار.

عِلْمُ الأَجْنَاسِ الْبَشَرِيَّةِ: ئىرقشۇناسلىق.

جِنْسِيٌّ : جىنسلىق ، ئۇرۇقلۇق ؛ تۈرلۈك.

شُذُوذٌ جِنْسِيٌّ : تەبىئىي جىنسىي ئالاقە قائىدى- سىدىن چەتنەپ كېتىش.

جِنْسِيَّةٌ: دۆلەت تەۋەلىكى ؛ مىللىتى، پۇقرالىق.

يَحْمِلُ جِنْسِيَّةً مَغْرِبِيَّةً: ئۇ ماراكەش پۇقراسى.

عَلَاقَةٌ جِنْسِيَّةٌ : جىنسىي مۇناسىۋەت.

جَنَفَ يَجْنِفُ جُنُوفًا وجَنِفَ جَنَفًا : بۇرۇلۇپ كەتتى ، ئادىشىپ كەتتى، خاتالاشتى، زۇلۇم قىلدى.

«هُمْ أَهْلُنَا وَإِنْ جَنَفُوا عَلَيْنَا» : ئۇلار بىزگە زۇلۇم قىلسىمۇ يەنە ئۆز خەلقىمىزدۇر.

جَنَفٌ: زۇلۇم ، ناھەقچىلىق ، ھەقىقەتتىن بۇرۇ- لۇپ كېتىش ، ياۋۇزلۇق ، ۋەھشىيلىك.

جَنَقَ يَجْنِقُ جِنْقًا الْحَجَرَ : مەنجانىقتىن تاش ئاتتى.

جُنْكٌ ج جُنُوكٌ: چوڭ زىل.

جَنَّ يَجُنُّ جَنًّا وجُنُونًا : يېپىۋالدى ، يوشۇردى ، توسىۋالدى ، پەردىلىدى.

جَنَّ اللَّيلُ: قاراڭغۇ چۈشتى ، كېچە بولدى.

«فَلَمَّاجَنَّ عَلَيهِ اللَّيْلُ رَأَي كَوْكَبًا» «قرآن» : ئىبراھىم كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى باسقاندا بىر يۇلتۇزنى كۆرۈپ . . .

جَنَّ الْجَنِينُ: بالىياتقۇدا تۆرەلمە پەيدا بولدى.

جُنَّ جَنًّا: ساراڭ بولدى.

جُنَّ جُنُونُهُ : ساراڭلىقى تۇتتى.

جِنٌّ : جىن ، ئالۋاستى.

جَنَّازٌ : خرىستىئان دىنىدا مېيىت ئۇزىتىش مۇراسىمى.

جَنَّانٌ : باغۋەن ، گۈل ئۆستۈرگۈچى ، گۈلچى.

جَنَّبَ يُجَنِّبُ تَجْنِيبًاهُ : ئۇنى ئەتتىسرىۋەتتى ، بىر تەرەپتە قويۇپ قويدى ؛ سىغىندى ؛ يىراقلاشتى.

جَنَّةٌ ج جَنَانٌ وجِنَّاتٌ: جەننەت ، بېھىش ، باغ.

أَهْلُ الْجَنَّةِ: ئەھل جەننەت ، جەننەت ئەھلى.

جَنَّةُ الخُلْدِ : مەڭگۈلۈك جەننەت.

جَنَّاتُ عَدْنٍ: ئەدن جەننىتى.

جِنَّةٌ : ساراڭلىق ، تەلۋىلىك ؛ جىن.

جُنَّةٌ ج جُنَنٌ : قوغدايدىغان نەرسە ، يوشۇرۇن تۇرىدىغان نەرسە ، پەردە ، دەرپەردە ، قالقان.

«اَلصَّومُ جُنَّةٌ» «حديث» : روزا ھاۋايى ـ ھەۋەسلەردىن ساقلايدۇ.

جَنَّحَ يُجَنِّحُ تَجْنِيحًا الشَّيْءَ: قاناتلاندۇردى ، قانات بەردى.

جَنَّحَ يَدَيْهِ : قولىنى پۇلاڭلاتتى.

جَنَّحَهُ: ئۇنى ئىلھاملاندۇردى ، رىغبەتلەندۈردى.

جَنَّدَ يُجَنِّدُ تَجْنِيدًا الْعَسَاكِرَ: ئەسكەر توپلىدى ، ئەسكەر ئالدى ، ئەسكەر يىغدى.

جَنَّدَ فُلاَنًا : ئەسكەر قىلدى ، ھەربىي قىلدى.

«جُنِّدَعَدَدٌ كَبِيرٌمِنَ الْمُوَاطِنِينَ بِسَبَبِ الْحَرْبِ الْقَائِمَةِ» : ئۇرۇش بولۇۋاتقانلىقتىن، زور تۈركۈمدىكى يۇرتداشلار ئەسكەرلىككە ئېلىندى.

جَنَّزَ يُجَنِّزُ تَجْنِيزًا : ياپتى ، يوشۇردى.

جَنَّزَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى جىنازىغا قويدى ، مېيىتنى ياپتى.

جَنَّسَ يُجَنِّسُ تَجْنِيسًا بِهِ : . . . غا ئوخشىدى.

جَنَّسَهُ : دۆلەت تەۋەلىككە كىرگۈزدى.

جَنَّقَ يُجَنِّقُ تَجْنِيقًا الْحَجَرَ: مەنجانىقتىن تاش ئاتتى.

جَنَّنَ يُجَنِّنُ تَجْنِينًا : ساراڭ قىلىپ قويدى.

جِنِّيٌّ: ساراڭلىق ، جىننى.

جِنِّيَّةٌ ج جِنِّيَّاتٌ : ئايال جىن.

جَنُوبٌ: جەنۇب ، جەنۇب تەرەپ.

جَنُوبٌ ج جَنَائِبُ : جەنۇب شامىلى ، جەنۇب ، جەنۇب تەرەپ.

جَنُوبًا: جەنۇب تەرەپكە ، جەنۇبتا.

جَنُوبِيٌّ: جەنۇبلۇق.

جُنُونٌ: ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.

«اِتَّهَمَتْهُ الصُّحُفُ بِجُنُونِ الْعَظَمَةِ» : مەتبۇئات ئۇنى ئەقىلگە سىغمايدىغان چوڭچىلىق قىلدى دەپ ئەيىبلىدى.

اَلْجُنُونُ فُنُونٌ: ساراڭلىق خىلمۇ خىل بولىدۇ.

جُنُونِيٌّ: ساراڭلىق.

«يَسُوقُ بَعْضُ النَّاسِ سَيَّارَاتِهِمْبِسُرْعَةٍجُنُونِيَّةٍ» : بەزى كىشىلەر ماشىنىسىنى ئادەتتىن تاشقىرى تېز ھەيدەيدۇ.

جَنَى يَجْنِي جِنَايَةً: گۇناھ قىلدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

جَنَى يَجْنِي جَنْيًا الثَّمَرَ : مېۋە ئۈزدى ، مېۋە يىغدى.

«مَنْ يَخْلُصْ لِوَطَنِهِ فَسَيَجْنَى ثَمَرَةَ هَذَا الإِخْلاَصِ» : كىمكى ئۆزىنىڭ ۋەتىنىگە ئىخلاس قىلسا، ئۇ شۇ ئىخلاسمەنلىكىنىڭ مېۋىسىنى ئۈزىدۇ.

جَنَى الْفَائِدَةَ: پايدا قازاندى.

جَنَى الذَّهَبَ : ئالتۇن قازدى.

اَلْجَنِيبُ : ئىتائەتچان ، كۆنۈك ؛ ئىگىسى يېتىلەپ ماڭغان تۆگە ياكى ئات ؛ مۇساپىر ، غېرىب ؛ بىر خىل ياخشى سورتلۇق خورما.

جَنِينٌ ج أَجِنَّةٌ وأَجْنُنٌ: تۆرەلمە ، هامىلە.

جُنَيْنَةٌ ج جُنَيْنَاتٌ وَجَنَائِنُ : باغچا.

جُنَيْهٌ ج جُنَيْهَاتٌ : فوند ، جۇنەيە.

جُنَيْهٌ إِنْكِلِيزِيٌّ: فوند ستېرلىڭ (ئەنگلىيە پۇل بىرلىكى).

جُنَيْهٌمِصْرِيٌّ : مىسىر فوندى (مىسىر پۇل بىرلىكى.)

جَنِيٌّ: يېڭى پىشقان.

«وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا

جَنِيًّا» «قۇرئان» : خورما دەرىخىنى ئۈز تەرەپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

جِهَادٌ : غازات، جەڭ، جىھاد.

جِهَارٌ : جاكارلىماق، ئېلان قىلماق، ئاشكارا، ئوچۇق.

لَقِيَهُ نَهَارًا جِهَارًا : ئاشكارا ئۇچراشتى.

«ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا» «قۇرئان» : ئاندىن مەن ئۇلارنى توۋلاپ دەۋەت قىلدىم.

جِهَازٌ ج أَجْهِزَةٌ: سايمان، جابدۇق، ئەسۋاب، ئۈسكۈنە؛ ئاپپارات، سىستېما، ئورگان.

جِهَازُ الْعُرُوسِ: قىز مېلى (ياتلىق قىلىنغان قىز ئاتا - ئانىسىدىن ئېرىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ بارىدىغان نەرسىلەر.)

جِهَازُ الدَّوْلَةِ : دۆلەت ماشىنىسى، دۆلەت ئورگىنى، دۆلەت ئاپپاراتى.

جِهَازُ الْإِرْسَالِ اللَّاسِلْكِيُّ: سىمسىز تېلېگراف ئاپپاراتى، تېلېگراف ئاپپاراتى.

اَلْجِهَازُ الْحُكُومِيُّ : ھۆكۈمەت ئورگىنى.

جِهَازُ الْأَمْنِ: ئامانلىق ساقلاش ئاپپاراتى.

اَلْجِهَازُ الذَّرِّيُّ : ئاتوم ئېنېرگىيە يەنچىش ماشىنىسى.

جِهَازُ التَّكْيِيفِ : ھاۋا تەڭشىگۈچ.

«جِهَازُ التَّكْيِيفِ عَطْلَانٌ لَايَعْمَلُ» : ھاۋا تەڭشىگۈچ بۇزۇق ئىشلىمەيدۇ.

جِهَازٌ صِحِّيٌّ : ساقلىقنى ساقلاش ئۈسكۈنىلىرى.

جِهَازُ التَّنَفُّسِ : نەپەس ئېلىش سىستېمىسى.

جِهَازُ التَّدْفِئَةِ الْمَرْكَزِيَّةِ: پار قازان؛ ئىسسىقلىق تارقىتىش مەركىزى.

جِهَازٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا سىستېمىسى.

جِهَازٌ دَمَوِيٌّ: قان ئايلىنىش سىستېمىسى.

جِهَازُ الْهَضْمِ : ھەزىم قىلىش سىستېمىسى.

اَلْجِهَازُ التَّنَاسُلِيُّ : تاناسىل ئەزا سىستېمىسى، جىنسىي ئەزا.

اَلْجِهَازُ الْإِقْتِصَادِيُّ : ئىقتىسادىي ئورگان.

أَجْهِزَةُ النَّقْلِ: قاتناش قوراللىرى.

أَجْهِزَةُ الْإِعْلَامِ : ئاخبارات ئورگانلىرى.

أَجْهِزَةُ الطَّاقَةِ الذَّرِّيَّةِ : ئاتوم ئېنېرگىيە قۇرۇلمىسى.

جَهَالَةٌ: بىلمەسلىك، بىلىمسىزلىك، نادانلىق؛ ئەخمەقلىق، ھاماقەتلىك، دۆتلۈك.

جَهَامٌ : يامغۇرسىز بۇلۇت؛ تۇتەك.

جَهَامَةٌ : قوشۇمىسى تۈرۈلۈپ كەتمەك، قاپىقى چۈشۈپ كەتمەك، چىرايى تۇتۇلماق.

جِهْبِذٌ. جَهْبَذٌ ج جَهَابِذَةٌ: ئۆتكۈر، چوڭقۇر، پىكىرلىك.

جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا: تىرىشتى، كۈرەش قىلدى؛ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشنى يۈكلىدى.

جَهَدَ يَجْهَدُ جَهْدًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى جۇدۇتىۋەتتى.

«كَانَ يَجْهَدُ لِأَنْ يُكْمِلَ دِرَاسَتَهُ فِي وَقْتٍ مُبَكِّرٍ» : ئۇ ئۆزىنىڭ ئوقۇشىنى بالدۇرراق تاماملاش ئۈچۈن تىرىشاتتى.

جَهْدٌ ج جُهُودٌ : مۇشەققەت؛ كۈچ سەرپ قىلماق، تىرىشماق، تىرىشچانلىق؛ چارچاش.

بَذَلَ جَهْدَهُ : كۈچ سەرپ قىلدى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى، بارلىق كۈچىنى ئىشقا سالدى.

«لَمْ يَدَّخِرْ جَهْدًا فِي سَبِيلِ تَرْبِيَةِ أَبْنَائِهِ» : باللىرىنى تەربىيىلەش يولىدا قولىدىن كېلىشىچە تىرىشتى.

جُهْدٌ: قابىلىيەت، ئىقتىدار، كۈچ - قۇۋۋەت؛ ئىمكانىيەت.

بِجُهْدِ جَهِيدٍ : ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە.

أَفْرَغَ جُهْدَهُ: ھەر جەھەتتىن تىرىشتى.

جُهْدَ طَاقَتِهِ: كۈچى يېتىشىچە، كۈچىنىڭ بارىچە، قولىدىن كېلىشىچە.

أَقْصَى الْجُهْدِ: قولىدىن كېلىشىچە، كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

جُهْدَ الْمُسْتَطَاعِ : ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە، كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

جَهَرَ يَجْهَرُ جَهْرًا : جاكارلىدى، ئېلان قىلدى، ئاشكارىلىدى، ئۇقتۇردى.

جَهَرَ الشَّيْءُ : ئاشكارا بولدى.

جَهَرَ الصَّوْتَ: ئاۋازىنى كۆتۈردى، تۈزلىدى.

جَهَرَ بِالْقَوْلِ : ئاۋازلىق سۆزلىدى.

«وإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى»
‹قرآن› : ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئوخشاشتۇر) چۈنكى ئۇ، سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنىبىلىپ تۇرىدۇ.

جَهَرَ يَجْهَرُ جَهَارَةً الصَّوْتُ : ئاۋاز جاراڭلىدى، كۆتۈرۈلدى.

جَهْرٌ. جَهْرَةً : جاكارلىماق، ئېلان قىلماق؛ ئاشكارا، ئوچۇق.

عَبَّرَ عَنْ رَأْيِهِ جَهْرًا: پىكرىنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويدى.

سِرًّا وجَهْرًا: يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا، مەخپىي ۋە ئاشكارا.

«لَايُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظُلِمَ» ‹قرآن›: زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىدىن باشقا (ھەرقانداق كىشىنىڭ) ئاشكارا يامان سۆز قىلىشىنى ئاللا ياقتۇرمايدۇ.

«لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً» ‹قرآن›: ئاللاھنى ئوپئوچۇق كۆرمىگىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز.

جُهْرٌ: سالاپەت، قىياپەت.

جُهْرُ الرَّجُلِ: سالاپىتى، سىرتقى قىياپىتى، قەددى ـ قامىتى، كۆرۈنۈشى.

جَهَزَ يَجْهَزُ جَهْزًا عَلَى الْجَرِيحِ: ئۆلتۈرۈۋەتتى.

جَهَشَ يَجْهَشُ جَهْشًا وجُهُوشًا وجَهْشَانًا : يىغا تۇتتى.

جَهَشَ إِلَيْهِ : قورقۇپ ئېتىلدى.

جَهَشَ الصَّبِيُّ إِلَى أُمِّهِ: كىچىك بالا قورقۇپ ئانىسىغا ئېتىلدى.

جَهْشَةٌ ج جَهَشَاتٌ : كۆز يېشى، ياش.

جَهَضَ يَجْهَضُ جَهْضًا: تۇستى، مەنئىي قىلدى، چەكلىدى، ئالدىنى ئالدى.

جِهْضٌ : چۈشۈك، چالا تۇغۇلغان بالا.

جَهْضٌ : بويىدىن ئاجراش؛ بالا چۈشۈرۈش.

جَهِلَ يَجْهَلُ جَهْلًا وَجَهَالَةً : بىلمىدى، تونۇمىدى، دۆتلۈك قىلدى، ھاماقەتلىك قىلدى.

«مَازِلْنَا نَجْهَلُ بِحَقَائِقِ الْعَالَمِ الْخَارِجِيِّ» : تاشقى دۇنيانىڭ نازۇك تەرەپلىرىنى يەنىلا بىلمەيمىز.

جَهْلٌ : بىلمەسلىك، بىلمىسىزلىك، نادانلىق، ئەخمەقلىق.

جَهْلٌ مُطْبِقٌ : قارا تۇرۇكلۇك، ھېچنەرسىنى بىلمەسلىك، ئېلىپنىڭ سونۇقىنى بىلمەسلىك.

جَهَمَ وجَهِمَ يَجْهَمُ جَهْمًا : قاپىقىنى تۈرۈپ قارشى ئالدى، چىرايى تۇتۇق قارشى ئالدى.

جَهُمَ يَجْهُمُ جَهَامَةً: قوشۇمىسى تۈرۈلۈپ كەتتى، قاپاقلىرى تۈرۈلدى، چىرايى تۇتۇلدى.

جَهْمٌ : چىرايى تۇتۇق، قاپىقى تۈرۈك، سۈرۈن تەلەت؛ قاپىقىنى تۈرۈپ قارشى ئالماق، سوغۇق قارشى ئالماق.

إِسْتَقْبَلَهُ بِوَجْهٍ جَهْمٍ : ئۇنى سوغۇققىنا قارشى ئالدى.

جَهَنَّمُ : دوزاخ، جەھەننەم.

جَهَنَّمِيٌّ : دوزىخى؛ ئاقىلانە ھەرىكەت؛ ھەددىدىن زىيادە.

رَسَمَ خُطَّةً جَهَنَّمِيَّةً : ئۇ ئاقىلانە پىلان تۈزدى.

«قَادَ السَّيَّارَةَ بِسُرْعَةٍ جَهَنَّمِيَّةٍ» : ئۇ ماشىنىسىنى ئۆلگۈدەك تېز ھەيدىدى.

جَهَنَّمِيَّةٌ : دوزىخى.

آلَةٌ جَهَنَّمِيَّةٌ : قەرەللىك بومبا.

جَهَّزَ يُجَهِّزُ تَجْهِيزًا : تەييارلىدى، راسلىدى، تەييار قىلدى، تەمىن ئەتتى.

«جُهِّزَتِ الْمَدَارِسُ بِمَا تَحْتَاجُ مِنَ الْكُتُبِ وَالْأَدَوَاتِ» : مەكتەپلەر ئېھتىياجلىق بولغان كىتاب ۋە قوراللار بىلەن تەمىنلەندى.

جَهَّلَ يُجَهِّلُ تَجْهِيلًا الشَّخْصَ : كىشىنى نادانلىقتا قالدۇردى، ساۋاتسىز قالدۇردى.

جَهَّى يُجَهِّى تَجْهِيَةً الْجُرْحَ : يارا ئېغىزىنى چوڭايتىۋەتتى.

جَهْوَاءُ: سوپسۇزۇك، ئوچۇق.

سَمَاءٌ جَهْوَاءُ: سۈپسۈزۈك ئاسمان.

جَهْوَرِيٌّ : جاراڭلىق ، ئاۋازلىق ، ياڭراق.

رَجُلٌ جَهْوَرِيُّ الصَّوْتِ : يۇقىرى ئاۋازلىق ئادەم، ئاۋازى جاراڭلىق ئادەم.

جَهُولٌ ج جُهَلَاءُ : نادان ، بىلىمسىز ، ساۋاتسىز ، جاھىل ، ئەخمەق ، گالۋاڭ ، دۆت.

جَهِيَ يَجْهَى جَهًى الْبَيْتُ : ئۆي خاراب بولدى ، خارابىلىققا ئايلاندى.

جَهِيرٌ ج جُهَرَاءُ : كۆرۈنەرلىك ، جاراڭلىق، يۇقىرى ئاۋاز؛ لايىق.

كَانَ جَهِيرَ الصَّوْتِ : ئۇ يۇقىرى ئاۋازلىق ئىدى.

هُوَ جَهِيرٌ لِلْمَعْرُوفِ: ئۇ ياخشىلىققا لايىق.

اَلْجَهِيزُ : يىنىك ماڭىدىغان ، تېز يۈگۈرىدىغان.

مَوْتٌ جَهِيزٌ : ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

جَهِيضٌ : چۈشۈك ، چالا تۇغۇلغان بالا.

جَوَابٌ ج أَجْوِبَةٌ وَجَوَابَاتٌ: جاۋاب ، جاۋاب قايتۇرۇش.

جَوَابٌ مُسْكِتٌ : رەت قىلغىلى بولمايدىغان جاۋاب.

جَوَابِيٌّ : جاۋاب.

«رَدَّ عَلَيْهِ رِسَالَةً جَوَابِيَّةً» : ئۇنىڭغا جاۋاب خەت قايتۇردى.

جَوَادٌ ج جِيَادٌ وأَجْيَادٌ وأَجَاوِيدُ: ياخشى ئات ، يۈگۈرۈك ئات ، چاپقۇر ئات ، يورغا ئات.

«لِلْجَوَادِ الْعَرَبِيِّ الْأَصِيلِ مَكَانَةٌ مَرْمُوقَةٌ فِي الْعَالَمِ أَجْمَعَ» : ئەسىللىك ئەرەب ئېتى پۈتۈن دۇنيادا كۆرۈنەرلىك ئورۇنغا ئىگە.

جَوَادٌ ج أَجْوَادٌ وأَجَاوِدُ وأَجَاوِيدُ وجُودٌ وَجُودَةٌ وجُودَاءُ : سېخىي ، مەرد ، قولى ئوچۇق.

جِوَارٌ: قوشنىدارچىلىق ، باشپاناھلىق.

لَهُ حَقْلٌ بِجِوَارِ أَحَدِ الْأَنْهَارِ: ئۇنىڭ بىر ئۆستەڭ يېنىدا ئېتىزلىقى بار.

مُعَاهَدَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق شەرتنامىسى.

اِنْتَقَلَ إِلَى جِوَارِ رَبِّهِ: ۋاپات بولدى ، ئالەمدىن ئۆتتى.

«شَاهَدْتُ شَيْخًا كَبِيرًا وَاقِفًا بِجِوَارِي» : ياشانغان بىر بوۋاينىڭ يېنىمدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

سِيَاسَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق سىياسىتى.

جَوَارِش . جَوَارِيشُ: قەنت - گېزەك ، تاتلىق يېمەكلىكلەر.

جَوَازٌ ج أَجْوِزَةٌ و جَوَازَاتٌ: كىملىك ، پۇقرالىق كىنىشكىسى.

جَوَازٌ : پاسپورت.

«حَصَلْتُ عَلَى جَوَازِ الْمُرُورِ لِمُدَّةِ سَنَةٍ» : مۇددىتى بىر يىللىق پاسپورتقا ئېرىشتىم.

جَوَازٌ شَرْعِيٌّ : قانۇنلۇق كىنىشكا.

جَوَازُ السَّفَرِ : يول خېتى ؛ پاسپورت.

جُوَالٌ ج جُوَالَاتٌ وَأَجْوِلَةٌ : خالتا ، تاغار ، چىپتا.

جُوَانِيٌّ ج جُوَانِيَّاتٌ : پەلەي ، قولقاپ.

جَوْبٌ: ساياھەت قىلماق ، كەزمەك.

جَوْبَةٌ ج جُوَبٌ : ئازگال ، ئورەك.

جُوخٌ ج أَجْوَاخٌ: يۇڭ توقۇلما.

اَلْجُوخَةُ: ئورەك.

جَوْدٌ : مول ، كۆپ.

مَطَرٌ جَوْدٌ : مول يامغۇر.

جُودٌ: مەردلىك ، سېخىيلىق.

جَوْدَةٌ . جُودَةٌ : ياخشى ، مۇنەۋۋەر ، ئەۋزەل ؛ ئۈنۈم ، نەتىجە ؛ ئالاھىدە ئىپسىل ، سۈپەتلىك.

جَوْدَةُ الْكَلَامِ فِي الْاِخْتِصَارِ: سۆزنىڭ پاساھەتلىكى ئىخچاملىقتا.

جَوْذَرٌ . جُوذَرٌ ج جَوَاذِرُ: ياۋا كالا موزىيى.

جَوْرٌ : زۇلۇم ، ئېزىش ، خارلاش ؛ ناھەقچىلىق.

جَوْرَبٌ ج جَوَارِبُ وجَوَارِبَةٌ وجَوْرَبَاتٌ : پايپاق ، قىسقا پايپاق.

جَوْرَبٌ قَصِيرٌ : قىسقا پايپاق.

أُرِيدُ أَنْ أَشْتَرِيَ جَوَارِبَ نَايْلُون: نىلون پايپاق سېتىپ ئالماقچىمەن.

جَوْزٌ ج أَجْوَازٌ: ياڭاق.

جَوْزٌ أَرْقَمُ : خاسىلك.

جَوْزٌ أَمْرِيكِيٌّ: قارا ياڭاق.

جَوْزُ الْبَلُّوطِ: دۇپ ياڭىقى ، توڭگۇز ياڭىقى.

جَوْزُ جُنْدُمٍ : موخ.

جَوْزُ الْمَرَجِ: كاكىنەچ ، شۇخلەك ، غارغار ، قىزىل قۇلاق.

جَوْزٌ هِنْدِيٌّ : جەۋزى ھىندى ، يېزى ، كوكۇس.

جَوْزُ الطِّيبِ : جوزبوۋا ، جويۇز.

جَوْزٌ أَو فَرْدٌ: جۈپ سان ياكى تاق سان.

خَشَبُ جَوْزٍ: ياڭاق ياغىچى.

أَجْوَازُ الْفَضَاءِ: يۇقىرى ئالەم بوشلۇقى.

«حَلَّقَ فِي أَجْوَازِ الْفَضَاءِ» : (قۇش) ھاۋا بوشلۇقىدا ئەگىدى.

اَلْجَوْزَاءُ: جەۋزا بۇرجى ، قوش يۇلتۇز ، جورا يۇلتۇز.

جَوْزَلُ الْحَمَّامِ ج جَوَازِلُ : باچكا ، كەپتەر بالىسى.

جَوْزِيٌّ : ياڭاق رەڭ.

جَوْسَقٌ ج جَواسِقُ و جَوَاسِيقُ : ساراي ، قەسىر، ئوردا.

جَوْشَنٌ ج جَوَاشِنُ : كۆكرەك ؛ ساۋۇت ؛ يېرىم كېچە.

جُوعٌ: ئاچلىق ، ئاچارچىلىق.

جَوِفَ يَجْوَفُ جَوَفًا : بوش قالدى ، كاۋاك بولۇپ قالدى.

جَوْفٌ ج أَجْوَافٌ: ئىچى ، ئىچكى قىسمى ؛ قورساق.

جَوْفُ الْأَرْضِ: يەر ئاستى ، يەر قاتلىمىنىڭ ئىچكى قىسمى.

جَوْفُ الْخِضَمِّ : ئوكياننىڭ چوڭقۇر يېرى.

فِي جَوْفِ اللَّيْلِ: يېرىم كېچە ، تۈن يېرىم.

«وَلَمَّا كُنَّا فِي جَوْفِ اللَّيْلِ أَيْقَظَنِي لِلسُّحُورِ» : يېرىم كېچىدە مېنى سوھۇرلۇققا ئويغاتتى.

كَلِمَاتٌ جَوْفَاءُ : قۇرۇق گەپ.

جَوْفِيٌّ: يوغان قورساق.

مِيَاهٌ جَوْفِيَّةٌ: يەر ئاستى سۈيى.

جَوقٌ ج أَجْوَاقٌ : جامائەت ، ئامما ؛ دراما مۇزىكا ئەترىتى ؛ كىچىك خور گۇرۇپپىسى.

جَوْقَةٌ ج جَوْقَاتٌ: دراما ئۆمىكى ، سەنئەت ئۆمىكى ، ئانسامبىل.

جَوْقَةُ الشَّرَفِ: ھۆرمەت قاراۋۇلى.

جَوْقَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ : مۇزىكا ئەترىتى ، ئوركېستىر ، مۇزىكىچىلار ، سازەندىلەر.

جَوْلٌ. جَوْلَانٌ : سەيلە قىلماق ، ئايلانماق ، چۆرگىلىمەك ، جەۋلان قىلماق.

جَوْلَةٌ: ساياھەت قىلىش ، ئايلىنىش ، مېڭىش ، (تەنھەرىكەتتە) بىر مەيدان.

جَوْلَقٌ ج جَوَالِقُ و جَوَالِيقُ: خالتا ، تاغار ، چىپتا ، قاپ.

اَلْجُومُرُ: خورما يىلىمى ؛ گور ؛ باش.

جَوْنٌ ج جُونٌ: ئاق ؛ قارا ؛ سۆس قىزىل.

جَوْنٌ مِنَ الْخَيْلِ: قارا ئات.

جُوْنٌ. جُونَةٌ ج جُوَنٌ و جُوْنٌ: قولتۇق ، بوغۇز ؛ (دېڭىزنىڭ) پورت.

جَوْهَرٌ ج جَوَاهِرُ : ماھىيەت ، مېغىزى ، يىلىك، قىممەتلىك تاش ، جەۋھەر.

«كَانَ يَتَمَنَّى أَنْ يَجُودَ عَلَى زَوْجَتِهِ بِالْجَوَاهِرِ» : ئۇ ئايالىغا قىممەتلىك تاشلارنى سوۋغا قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى.

اَلْجَوْهَرُ الْفَرْدُ : ئاتوم.

جَوْهَرَةٌ ج جَوْهَرَاتٌ : گۆھەر ، ئۈنچە ، ياقۇت ، مەرۋايىت ، جەۋھەر.

جَوْهَرِيٌّ : مۇھىم ، ماھىيەتلىك ، ئاساسلىق.

جَوْهَرِيَّةٌ : مۇھىم ، ماھىيەتلىك ، ئاساسلىق.

جَوٌّ ج جِوَاءٌ: ھاۋا، ھاۋا بوشلۇقى؛ ئاتموسفېرا.

جَوُّ الْبَيْتِ : ئۆينىڭ ئىچى.

جَوُّ كُلِّ شَيْءٍ : ئىچكى قىسىم ، ئىچىدىكى ،

ئىچى.

«جَرَتِ الْمُبَاحَثَاتُ فِي جَوٍّ وُدِّيٍّ» : مۇزاكىرە دوستلۇق كەيپىيات ئىچىدە ئۆتتى.

«جَرَتِ الْمُنَاقَشَاتُ فِي جَوٍّ يَسُودُهُ التَّفَاهُمُ» : مۇزاكىرە ئۆزئارا چۈشىنىش كەيپىياتى ئىچىدە ئۆتتى.

«كَانَ الْجَوُّ مُمْطِرًا أَوْ بَارِدًا» : ھاۋا يامغۇرلۇق ياكى سوغۇق ئىدى.

«أَلَمْ يَرَوا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ» «قۇرئان» : ئۇلار قۇشلارنىڭ ھاۋادا ئۇچۇشقا بويسۇندۇرۇلغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟

جَوَّابٌ : ساياھەتچى ، سەيياھ، يۇرت كېزەر.

جَوَّادٌ : سېخىي ، قولى ئوچۇق ، مەرد.

جَوَّاسٌ : ئارسلان.

جَوَّالٌ : سەيلە قىلغۇچى ، كۆپ ئايلانغۇچى ، كۆپ كەزگۈچى ؛ سەرگەردان ، يۇرت كېزەر.

بَائِعٌ جَوَّالٌ : سەييارە سېتىقچى.

جَوَّالَةٌ : موتسىكلېت؛ سەيياھ ، ساياھەتچى.

جَوَّانِيٌّ : ئىچكى قىسمى.

جَوَّدَ يُجَوِّدُ تَجْوِيدًا : ياخشىلىدى ؛ گۈزەللەشتۈردى، يۇقىرى كۆتۈردى.

جَوَّدَ الْقَارِئُ : قارىي قۇرئاننى تەجۋىد قائىدىسى بويىچە ئوقۇدى.

«أَرَادَ بِكِتَابِهِ أَنْ يُسَاعِدَ النَّاشِئِينَ عَلَى أَنْ يُجَوِّدُوا إِنْتَاجَهُمُ الشِّعْرِيَّ وَالنَّثْرِيَّ» : ئۇ ئۆزىنىڭ كىتابى بىلەن ئۆسمۈرلەرنىڭ شېئىر، رىۋايەت ۋە نەسرى ئىجادىيىتىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى كۆزدە تۇتقان.

جَوَّزَ يُجَوِّزُ تَجْوِيزًا الأَمْرَ : رۇخسەت قىلدى ، جايىز قىلدى ؛ يول قويدى ؛ كەڭچىلىك قىلدى ؛ تەكشۈرۈپ بېكىتتى.

جَوَّزَ الْحُكْمَ : ھۆكۈمنى جائىز قىلدى ، قوبۇل قىلدى.

جَوَّزَ لِلطَّالِبِ مَا صَنَعَ : ئوقۇغۇچىغا قىلغان ئىشىغا رۇخسەت قىلدى.

جَوَّعَ يُجَوِّعُ تَجْوِيعًا : ئاچ قويدى ، ئاماقتىن توستى.

جَوِّعْ كَلْبَكَ يَتْبَعْكَ : ئىتىڭنى ئاچ قويساڭ ساڭا ئەگىشىدۇ.

جَوَّلَ يُجَوِّلُ تَجْوِيلاً الْبِلاَدَ : ئايلاندى ، كەزدى ؛ سەيلە قىلدى.

جَوِّيٌّ : ھاۋالىق ، ھاۋاغا مەنسۇپ ، كەيپىيات.

أُسْطُولٌ جَوِّيٌّ : ھاۋا ئارمىيىسى.

بَرِيدٌ جَوِّيٌّ : ئاۋئاتسىيە پوچتىسى ، ھاۋا پوچتىسى.

حَجَرٌ جَوِّيٌّ : ئاسماندىن چۈشكەن تاش ، مېتېئورىت.

اَلضَّغْطُ الْجَوِّيُّ : ھاۋا بېسىمى ، ئاتموسفېرا.

شَرِكَةُ الْخُطُوطِ الْجَوِّيَّةِ : ئاۋئاتسىيە شىركىتى.

ظَاهِرَةٌ جَوِّيَّةٌ : ئاتموسفېرا ھادىسىلىرى.

عِلْمُ الظَّاهِرَةِ الْجَوِّيَّةِ : ھاۋارايى ئىلمى.

اَلأَرْصَادُ الْجَوِّيُّ : مېتېئورولوگىيە.

مَحَطَّةُ الأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ : ھاۋارايى پونكىتى ، ھاۋارايى ئىستانسىسى.

قُوَّاتٌ جَوِّيَّةٌ : ھاۋا ئارمىيىسى.

غَارَةٌ جَوِّيَّةٌ : ھاۋا ھۇجۇمى.

اَلنَّشْرَةُ الْجَوِّيَّةُ : ھاۋارايى خەۋىرى ، ھاۋارايىدىن مەلۇمات.

جَوِيَ يَجْوَى جَوًى : قايغۇردى ، ھەسرەت چەكتى، ئېچىندى؛ ئىشق ئوتىدا كۆيدى.

جَوًى : كۆيۈك ، يوشۇرۇن ئىشق ـ مۇھەببەت؛ قايغۇ ـ ھەسرەت.

جُوَيْدَار : قارا بۇغداي ، يالىڭاچ ئارپا.

جَيْئَةً وَذِهَابًا : ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

«كَانَ يَقْطَعُ الْغُرْفَةَ جَيْئَةً وَذِهَابًا» : ئۇ ئۆيدە ئالدى ـ كەينىگە ماڭاتتى.

جَيَّالٌ . جَيَّالَةٌ : سېرتلان.

جَيْبٌ ج جُيُوبٌ : يۈرەك ، دىل ؛ قويۇن ؛ ياقا ؛ يانچۇق.

قَامُوسُ الْجَيْبِ : يانچۇق لۇغىتى.

سِكِّينُ الْجَيْبِ : قەلەمتىراچ ، بەكە.

مَصْرُوفُ الْجَيْبِ : پارچە ـ يۇرات چىقىم.

سَاعَةُالْجَيبِ: يانچۇق سائىتى، قويۇن سائىتى.

نَاصِحُ الْجَيْبِ : سادىق ، سەمىمىي ، پىداكار ، ئىخلاسمەن.

مِنْ جَيْبِهِ الْخَاصِّ : ئۆز پۇلى بىلەن ، ئۆزنەپ-قىسى بىلەن ، ئۆز خىراجىتى بىلەن ، ئۆز راسخوتى بىلەن.

جَيْحُونْ: ئامۇ دەرياسىنىڭ قەدىمكى نامى.

جِيدٌ ج أَجْيَادٌ وَجُيُودٌ : بويۇن.

جِيرٌ : ھاك ، گەج.

طَلِيَ الْجِدَارُ بِالْجِيرِ : تام گەج بىلەن سۇۋالدى.

جِيرٌ حَيٌّ : خام ھاك.

مَاءُ الْجِيْرِ : ھاك سۈيى.

جِيرٌ مُطْفَأٌ: پىششىق ھاك.

نِتْرَاتُ الْجِيْرِ : ئازوتلاشتۇرۇلغان ھاك.

جِيْرَةٌ : قوشنىدارچىلىق ؛ باشپاناھلىق قوشنا.

جِيْزٌ : ئويمانلىقنىڭ ياقىسى.

جَيْشٌ ج جُيُوشٌ : ئارمىيە ، قوشۇن ، قىسىم.

جَيْشٌ نِظَامِيٌّ : مۇنتىزىم قوشۇن.

جَيْشُ التَّحْرِيْرِ الشَّعْبِيِّ الصِّيْنِيِّ : جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى.

جَيْشٌ جَرَّارٌ : زور قوشۇن.

جَيْشٌ مُرَابِطٌ : جايلاشتۇرۇلغان ، تۇرۇشلۇق قىسىم.

جَيْشُ الْمُتَطَوِّعِيْنَ : پىدائىي قىسىم.

جَيْشُ الإِحْتِلَالِ: ئىشغالىيەتچى قوشۇن.

وَحْدَاتُ الْجَيْشِ: ھەربىي ئورگان ، ئارمىيىنىڭ ھەرقايسى قىسىملىرى ، ھەربىي تارماقلار.

مَجْلِسُ الْجَيْشِ: ھەربىي كېڭەش ، ھەربىي كومىتېت ، ھەربىي ئىشلار يىغىنى.

جَيَشَانٌ : قاينام - تاشقىنلىق ، قايناق ؛ جوش ئۇرماق ، ئۇرغۇماق ؛ ئۆركەش ، دولقۇن.

جَيَشَانُ النَّفْسِ : كۆڭلى ئېلىشماق ، قۇسماق ، ياندۇرماق.

جَيَشَانٌ عَالٍ : زور داۋالغۇش.

جَيْصٌ ج أَجْيَاصٌ : ئوسۇرۇق ، يەل.

اَلْجَيْعَمُ : كۆرگەنلا نەرسىنى يېگۈسى كېلىدىغان ئادەم ، ئاچكۆز.

جِيْفَةٌ ج جِيَفٌ وأَجْيَافٌ : پۇراپ قالغان جەسەت ؛ تاپ.

جِيلٌ ج أَجْيَالٌ : ئەسىرداش كىشىلەر ، زاماندداش كىشىلەر ؛ ئۇرۇق - ئەۋلاد ؛ ئۇرۇق ، مىللەت ، قەبىلە ؛ بىر ئەۋلاد ، دەۋر.

جِيلُ الشُّيُوخِ : ياشانغانلار.

«مَا أَعْلَمُ مِنْ جِيلٍ كَانَ أَخْبَثَ مِنْكُمْ» : سىلەردىنمۇ ناچارراق بىر ئەۋلاد ئادەملەرنى كۆرگۈنۈم يوق.

اَلْجِيْلُ الصَّاعِدُ: يېڭى ئەۋلاد.

عَلَى مَرِّ الأَجْيَالِ: زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

مِنْ جِيْلٍ إِلَى جِيْلٍ : ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا.

جِيُولُوجِيَا : گېئولوگىيە.

جِيُولُوجِيٌّ: گېئولوگ.

جَيَّارٌ : ھاكچى ، ھاك كۆيدۈرۈش ئىشچىسى.

جَيَّارَةٌ ج جَيَّارَاتٌ : ھاك خۇمدىنى.

جَيَّاشٌ : ئۆركەشلەپ ئۇرغۇچى ، دولقۇنلىغۇچى.

جَيَّبَ يُجَيِّبُ تَجْيِيْبًا الْقَمِيصَ : كۆڭلەككە يانچۇق قىلدى.

جَيِّدٌ : ياخشى ، ئوبدان ، سېخىي ، قولى ئوچۇق ، مەرد.

نَجَحَ بِدَرَجَةِ جَيِّدٍ: ئىمتىھاندا « ياخشى » دېگەن نەتىجىگە ئېرىشتى.

جَيِّدٌ جِدًّا : ناھايىتى ياخشى.

جَيِّدًا : ياخشى ، ئوبدان ، ئەلا ، ئېسىل ، خىل ، گۈزەل ، ئەۋزەل.

جَيَّرَ يُجَيِّرُ تَجْيِيْرًا الْمَنْزِلَ : ئۆينى ئاقارتتى ، ئۆينى ئاقلىدى.

جَيَّرَ الْبِئْرَ : قۇدۇقنى چوڭقۇرلاتتى.

جَيَّرَ الصَّكَّ : ھۆججەتكە ئىمزا قويدى.

جَيَّصَ يُجَيِّصُ تَجْيِيْصًا : ئوسۇردى ، يەل قويۇۋەتتى.

ح

ح ‹حَاءٌ›: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «8» نى بىلدۈرىدۇ.

حَابَ يَحُوبُ حَوْبًا وَ حُوبًا وَ حَوْبَةً بِكَذَا: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

حَابٌ. حَابَةٌ: گۇناھ، جىنايەت.

حَابِلٌ: تۇزچى، قاپقان قۇرغۇچى، قاماق سالغۇچى؛ سېھىرگەر؛ توقۇمىچى.

حَابِلُ النَّسِيجِ: ئۆرۈش يىپ.

اِخْتَلَطَ الْحَابِلُ بِالنَّابِلِ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

حَابَى يُحَابِي مُحَابَاةً وَ حِبَاءً: ياردەم بەردى، يان باستى.

حَابَى الْقَاضِي فِي الْحُكْمِ: قازى ياكى سودىيە ھۆكۈم چىقىرىشتا ئېغىپ كەتتى، قازى يان باستى، تەرىپىنى ئالدى.

حَابَى الْوُجُوهَ: يالاقچىلىق قىلدى، خۇشامەت قىلدى، تەخسىكەشلىك قىلدى.

حَابَى الصَّبِيَّ: كىچىك بالىنى ئېغىزلاندۇردى.

حَاجَ يَحُوجُ حَوْجًا: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى، موھتاج بولدى.

حَاجِبٌ ج حَوَاجِبُ: ياپقۇچى، سەتىر قىلغۇچى؛ قاش.

حَوَاجِبُ كَثِيفَةٌ: قويۇق قاش، قاراقاش.

حَاجِبٌ ج حَجَبَةٌ وَ حُجَّابٌ: زىيارەتچى ۋە مېھمانلارنى كۈتكۈچى خادىم، مۇلازىم؛ دەرۋازىۋەن؛ توساق؛ ھەر نەرسىنىڭ چېتى.

حَاجَةٌ ج حَاجٌ وَ حَوْجٌ و حَاجَاتٌ وَ حَوَائِجُ: ھاجەت، ئېھتىياجلىق نەرسە، نەرسە ـ كېرەك؛ ئېھتىياج، زۆرۈرىيەت؛ ئارزۇ ـ تىلەك.

قَضَى الْحَاجَةَ: ھاجەتتىن چىقتى؛ چوڭ مەدەت قىلدى.

«لَا حَاجَةَ لِي بِهِ»: ئۇنىڭغا موھتاج ئەمەسمەن، ئۇنىڭغا ھاجىتىم يوق.

قَضَى حَاجَتَهُ: ئارزۇسىنى قاندۇردى.

لَا حَاجَةَ بِهِ إِلَيَّ: موھتاج بولمايدۇ، ھاجەت ئەمەس.

هُوَ فِي حَاجَةٍ إِلَى: ئۇ . . . غا موھتاج.

«لِكُلِّ إِنْسَانٍ حَاجَاتُهُ الْمَادِّيَّةُ وَ الرُّوحِيَّةُ»: ھەر بىر ئىنساننىڭ ماددى ۋە مەنىۋى ئېھتىياجلىرى بولىدۇ.

«خَرَجَ لِشِرَاءِ بَعْضِ الْحَوَائِجِ الْمَنْزِلِيَّةِ»: بەزى ئائىلە لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن چىقتى.

حَاجَّ يُحَاجُّ مُحَاجَّةً وَحِجَاجًا: مۇنازىرىلەشتى؛ ھۆججەتلەشتى، جېدەللەشتى، تالاش ـ تارتىش قىلدى.

«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ» ‹قرآن›: پەرۋەردىگارى توغرىسىدا ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ئادەمنى كۆرمىدىڭمۇ ؟

«وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَ تُحَاجُّونِّي فِي اللهِ وَقَدْ هَدَانِ» ‹قرآن›: ئىبراھىمنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلەشتى . ئىبراھىم ئېيتتىكى : «مېنى ئاللاھ ھىدايەت قىلغان تۇرسا، مەن بىلەن ئاللاھ (نىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە بىرلىكى) توغرۇلۇق مۇنازىرىلىشەمسىلەر؟».

حَاجٌّ ج حُجَّاجٌ وحَجِيجٌ. حُجٌّ م حَاجَّةٌ ج حَوَاجٌّ: ھەج قىلغۇچى، ھاجى.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ» ‹قرآن›: سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسچىتى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى . . . ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟.

حَاجَّةٌ: قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

حَاجِزٌ ج حُجْرَانٌ : ئېگىزلىكتىكى ئويمان يەر ؛ هاجىلارنىڭ كارامخانىسى.

حَاجِزُ الْعَيْنِ : كۆز چانىقى.

حَاجِزٌ ج حَجَزَةٌ وَ حَوَاجِزُ : پاسىل ، توساق ، دەرپەردە ؛ قىلمىچنىڭ بىسى.

حَاجِزُ السُّلَّمِ : رېشاتكا ، سالاسۇن ، ۋادەك ، توساق.

حَاجِزُ الْأَمْوَاجِ : تىگەن ، سۇ توسمىسى.

حَاجِزٌ جُمْرُكِيَّةٌ : تاموژنا ، قاراۋۇلخانا ، چازا.

حَوَاجِزُ حَرَجِيَّةٌ وَاقِيَةٌ : ئىھاتە ئورمانلىقى.

سِبَاقُ الْحَوَاجِزِ : تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدا سەكرەپ ئۆتىدىغان ياغاچ.

إِجْتَازَ الْحَوَاجِزَ : توسقۇنلۇقلاردىن ئۆتۈپ كەتتى.

دَوْلَةٌ حَاجِزَةٌ : توقۇنۇشنى پەسەيتكۈچى دۆلەت.

حَاجَى يُحَاجِي مُحَاجَاةً وَ حِجَاءً : تېپىشماق تېپىشتا يېڭىپ چىقتى.

«إِشْتَرَى حَاجِيَاتِهِ مِنَ السُّوقِ» : بازاردىن ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى سېتىۋالدى.

حَاجِيَاتٌ: لازىمەتلىك نەرسىلەر.

حَادَيَحُودُحَوْدًا: نېرى تۇردى، قاچتى، بۇرالدى.

حَادَ يَحِيدُ حَيْدًا عَنْ كَذَا : بۇرۇلۇپ كەتتى ، چەتنىدى ، چەتنەپ كەتتى.

حَادَ بِهِ عَنِ الطَّرِيقِ : يولدىن بۇرۇلۇپ كەتتى ، يولدىن چىقىپ كەتتى.

حَادَ الْقِطَارُ مِنَ الْخَطِّ : پويىز رېلىستىن چىقىپ كەتتى.

«وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَاكُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ» «قرآن» : ئۆلۈمنىڭ سەكراتى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى ، سەن ئۇنىڭدىن قاچاتتىڭ.

حَادَثَ يُحَادِثُ مُحَادَثَةً : سۆزلەشتى ، سۆھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

حَادَثَ السَّيْفَ : قىلىچىنى پارقىرىتىۋەتتى.

حَادِثٌ ج حَوَادِثُ : يېڭى.

حَادِثَةٌ ج حَادِثَاتٌ و حَوَادِثُ : ۋەقە ، ھادىسە ، بالايىئاپەت ، كۈلپەت.

حَادِثَةٌ عَرَضِيَّةٌ : تاسادىپىي ۋەقە.

مَكَانُ الْحَادِثَةِ : نەق مەيدان ، ۋەقە يۈز بەرگەن جاي.

حَادِثَةُ الْمُرُورِ : قاتناش ۋەقەسى.

حَوَادِثُ مَحَلِّيَّةٌ: يەرلىك ۋەقەلەر.

كَثِيرُ الْحَوَادِثِ: ۋەقە كۆپ بولىدىغان ، ھادىسە كۆپ يۈز بېرىدىغان.

«إِزْدَادَتْ حَوَادِثُ الْمُرُورِ نَتِيجَةَ السُّرْعَةِ الَّتِي يَسِيرُ بِهَا سَائِقُوا السَّيَّارَاتِ» : شوپۇرلارنىڭ ماشىنىلارنى تېز ھەيدىشى تۈپەيلىدىن قاتناش ھادىسىلىرى كۆپەيدى.

حَادَّ يُحَادُّ مُحَادَّةً: دۈشمەنلەشتى.

«لَاتَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْعَشِيرَتَهُمْ» «قرآن» : ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ ئاللاھ بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى ، ئوغۇللىرى ، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن.

حَادَّةٌ : تۇتاشتى ، چېگرىلاشتى ؛ ئۇنى غەزەپلەندۈردى ؛ ئاسىيلىق قىلدى.

«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا» «قرآن» : ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە كىمىكى قارشىلىق كۆرسىتىدىكەن ، ئۇنىڭ دوزاختا كىرىدىغانلىقىنى، دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟

حَادٌّ ج حِدَادٌ : ئۆتكۈر ، كەسكىن، تېز، ئىتتىك.

حَادُّ الْبَصَرِ: كۆزى ئۆتكۈر.

حَادُّ الذِّهْنِ: زېھنى ئۆتكۈر ، پىكرى ئوچۇق.

حَادُّالطَّبْعِ : مىجەزى چۇس ، مىجەزى ئىتتىك.

حَادٌّ عَلَى : ھازا ئاچماق ، ماتەم تۇتماق.

تَصْفِيقٌ حَادٌّ : گۈلدۈراس ئالقىش ، گۈلدۈراس چاۋاك.

أَلَمٌ حَادٌّ : قاتتىق ئاغرىق.

آلَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر قورال؛ ئۆتكۈر تىغ.

رَائِحَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر پۇراق.

لَهْجَةٌ حَادَّةٌ: قاتتىق غەزەپ ، قاتتىق تىل.

«أَجَابَنِي بِلَهْجَةٍ حَادَّةٍ» : ماڭا كەسكىن تەلەپپۇزدا جاۋاب بەردى.

حَادِرٌ : سېمىز.

حَادَلَ يُحَادِلُ مُحَادَلَةً : ھىيلىگەرلىك قىلدى ، تۈلكىلىك قىلدى.

حَادُورٌ ج حَوَادِيرُ : سۆرگە دورىسى.

حَادٍ ج حُدَاةٌ : ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىگۈچى ؛ يۇلتۇز.

حَاذَ يَحُوذُ حَوْذًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ھەيدىدى.

حَاذَ عَلَى الشَّيْءِ: قوغدىدى.

حَاذَرَ يُحَاذِرُ مُحَاذَرَةً: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى؛ ھەزەر ئەيلەشتى، ئېھتىيات قىلىشتى.

حَاذِرٌ ج حَاذِرُونَ : تەييارلانغۇچى ، تەييار تۇرغۇچى.

حَاذِقٌ ج حُذَّاقٌ وَ حِذَاقٌ : ماھىر ، ئۇستا ، ماھارەتلىك ، پۇختا بىلىدىغان.

طَبِيبٌ حَاذِقٌ: ئۇستا تېۋىپ ، ئۇستا دوختۇر.

حَاذَى يُحَاذِي مُحَاذَاةً : روبىرو بولدى ، ئۇدۇلدا بولدى.

حَارَ يَحُورُ حَوْرًا : قايتتى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تەمتىلىكتە قالدى ، ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ الْقُمَاشُ : رەختنى تازىلىدى.

«إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ» «قرآن» : ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتمايمەن دەپ گۇمان قىلدى.

حَارَتِ الْعَيْنُ : شەھلا كۆزلۈك بولدى ، كۆزنىڭ ئېقى ئاق ، قارىچۇقى قارا ، يۇمىلاق بولدى.

حَارَ الشَّيْءُ: كېمەيدى؛ كاساتلاشتى.

حَارَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يۇدى ، تازىلىدى.

حَارَ يَحَارُ حَيْرًا وَ حَيْرَةً : ئېزىپ قالدى ، يول تاپالمىدى ؛ ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تېڭىرقاپ قالدى ، ئالاقزادە بولۇپ قالدى.

حَارَ بَصَرُهُ : كۆزى ئىمىر - چىمىر بولۇپ كەتتى.

«حَارَ مَاذَا يَفْعَلُ وَقَدْ حَلَّتْ بِهِ مُصِيبَةٌ تِلْوَ أُخْرَى» : كەينى - كەينىدىن پېشكەللىككە ئۇچراپ ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى.

حَارَبَ يُحَارِبُ مُحَارَبَةً الْعَدُوَّ : دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلدى ، دۈشمەننى قىردى.

حَارَبَ اللّٰهَ : ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلدى ، گۇناھ قىلدى.

حَارَةٌ ج حَارَاتٌ : كوچا ، مەھەللە.

حَارِثٌ ج حُرَّاثٌ : دېھقان.

أَبُو الْحَارِثِ : شىر.

حَارِدٌ: ئاچچىقلانغۇچى ، غەزەپناك بولغۇچى.

حَارٌّ : ئىسسىق؛ قىزغىن ، سەمىمىي.

جَوٌّ حَارٌّ : ئىسسىق ھاۋا.

مَاءٌ حَارٌّ : ئىسسىق سۇ.

يَنْبُوعٌ حَارٌّ : ئارشاڭ.

مِنْطَقَةٌ حَارَّةٌ : ئىسسىق بەلۋاغ.

فُلْفُلٌ حَارٌّ : تىلنى قورۇغۇچى لازا.

فَوَّارَةُ مَاءٍ حَارٍّ : فونتان، ئارشاڭ.

«إِسْتَقْبَلَهُ إِسْتِقْبَالًا حَارًّا» : ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى.

حَارَّةٌ : رايون ، كوچا ، مەھەللە.

حَارِسٌ ج حُرَّاسٌ : قاراۋۇل ، مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى.

حَارِسٌ قَضَائِيٌّ: مال - مۈلۈكنى پېچەتلىگۈچى ، مال - مۈلۈكنى مۇسادىرە قىلغۇچى.

حَارَضَ يُحَارِضُ مُحَارَضَةً عَلَى الْعَمَلِ: داۋاملاشتۇردى ، چىڭ تۇردى ، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

حَارِقٌ مُتَعَمِّدٌ: ئوت قويغۇچى.

حَارِكٌ: تاغاق ، مۆره.

حَارِكُ الْحِصَانِ: ئات يايلى.

حَارُوقَةٌ: ئۈتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

حَازَ يَحُوزُ حَوْزاً وَ حِيَازَةً: ئىگىلىدى ، ئىگە بولدى ، قولغا كەلتۈردى ، ئېرىشتى.

«حَازَتْ هَذِهِ الْمُقْتَرَحَاتُ قَبُولَ الْمُؤْتَمَرِ» : بۇ تەكلىپلەر قۇرۇلتاي تەرىپىدىن قوبۇل قىلىندى.

حَازَ جَائِزَةً: ئېرىشتى.

حَازَ يَحِيزُ حَيْزًا وَ حِيَازَةً: ئېرىشتى ؛ مايىل بولدى ؛ بۆلۈۋالدى ؛ ئىگىلىۋالدى، ئىشغال قىلىۋالدى ، ئىگە بولۇۋالدى.

حَازِبٌ ج حَوَازِبُ: بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

حَازِرٌ: مۆلچەرلىگۈچى ، تەخمىنەنلىگۈچى ، بەلگىلىگۈچى ؛ ئېچىپ قالغان.

حَازَّ يُحَازُّ مُحَازَّةً: تەكشۈردى ، قاراپ چىقتى.

حَازِقَةٌ: جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَازِمٌ ج حَزَمَةٌ و حُزَّمٌ و أَحْزَامٌ: ئېھتىياتچان ، پۇختا ، ئىنچىكە ، ئۈزۈل - كېسىل.

حَاسَبَ يُحَاسِبُ مُحَاسَبَةً : ھېساپلاشتى ، ھېساب ئالدى.

حَاسَبَهُ: مۇكاپاتلىدى، جازالىدى.

«وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ» «قرآن» : دىلىڭلاردىكى (يامانلىقنى) مەيلى ئاشكارا قىلىڭلار ، مەيلى يوشۇرۇڭلار ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ سىلەردىن ھېساب ئالىدۇ.

حَاسِبٌ ج حَسَبَةٌ: ھېساباتچى ، ھېساپلاش ماشىنىسى.

آلَةٌ حَاسِبَةٌ: ھېساپلاش ماشىنىسى.

حَاسِدٌ ج حَاسِدُونَ وَحُسَّادٌ و حَسَدَةٌ وَحُسَّدَةٌ: ھەسەتخور ، ئىچى يامان ، كۆرەلمەس.

«وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ» «قرآن» : ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى شەررىدىن سۈبھىنىڭ پەرۋەردىگارى (ئاللاھ) قا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن دېگىن.

حَاسِرٌ ج حَوَاسِرُ: ئوچۇق.

حَاسِرُ الرَّأْسِ: يالاڭباش.

اَلْحَاسِرُ مِنَ النِّسَاءِ: بېشى ۋە ئىككى بىلىكى ئوچۇق ئايال ، قىيپالىڭاچ ئايال.

اَلثَّوْبُ الْحَاسِرُ: قىسقا يوپكا.

حَاسِرُ الْبَصَرِ: نەزەر دائىرىسى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز.

حَاسَّةٌ ج حَوَاسُّ: سېزىم ، ھېس.

حَاسَّةُ اللَّمْسِ: تېگىش سېزىمى.

حَاسَّةُ الذَّوْقِ: تېتىش سېزىمى.

حَاسَّةُ الشَّمِّ: پۇراش سېزىمى.

حَاسَّةُ السَّمْعِ: ئاڭلاش سېزىمى.

حَاسَّةُ الْبَصَرِ: كۆرۈش سېزىمى.

اَلْحَوَاسُّ الْخَمْسُ: بەش سەزگۈ ئەزا.

حَاسِمٌ: كەسكىن ، قەتئىي.

نَصْرٌ حَاسِمٌ: ئۈزۈل - كېسىل غەلىبە.

رَأْيٌ حَاسِمٌ: كەسكىن پىكىر.

«تَمُرُّ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِمَرْحَلَةٍ حَاسِمَةٍ» : ئەرەب دۆلەتلىرى ئەڭ ئاخىرقى ئۆتكەلدىن ئۆتمەكتە.

تَجْرِبَةٌ حَاسِمَةٌ: مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە.

حَاسَنَ يُحَاسِنُ مُحَاسَنَةً: ياخشى مۇئامىلە قىلدى ، چىرايلىق كۈتۈۋالدى.

حَاشَ يَحُوشُ حَوْشًا الدَّوَابَّ: چارۋىنى يىغىپ ھەيدىدى.

حَاشَا: باشقا ، سىرت ، ھېساپقا ئالمىغاندا.

«تَأَخَّرَ النَّاسُ حَاشَا زَيْدًا» : زەيدتىن باشقا ھەممە كىشى كېچىكتى.

«حَاشَا أَنْ تَفْعَلَ» : سېنىڭ قىلىشىڭ مۇمكىن ئەمەس.

حَاشِدٌ: تەييار تورغۇچى.

حَاشِرٌ ج حَاشِرُونَ وَ حُشَّارٌ: باجگىر ، باج يىغقۇچى.

«وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ» «قرآن» : شەھەرلەرگە يىغقۇچى كىشىلەرنى ئەۋەتكىن.

حَاشَى يُحَاشِي مُحَاشَاةً: چىقىرىۋەتتى ، چەتتە

قالدۇردى ، ئايرىۋەتتى ، ئىستىسنا قىلدى ؛ ئازراق نەرسە بەردى.

حَاشِيَةٌ ج حَوَاشٍ: قىرغاق ، يان ، يان تەرىپى ، چېكى ، چەت ، ياقا؛ كىتابنىڭ چۆرىسىگە يېزىلغان شەرھى.

حَاشِيَةُ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ياقىسى.

حَاشِيَةُ الْقُمَاشِ: رەختنىڭ گىرۋىكى.

حَاشِيَةُ الْمِنْدِيلِ: گۈللۈك جىيەك.

حَاشِيَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ چۆرىسىگە بېرىلگەن شەرھى.

حَاشِيَةٌ فِي خِطَابٍ: قوشۇمچە سۆز ، ئىلاۋە.

«قَدَّمَنِي إِلَيْهِ أَحَدُ أَفْرَادِ حَاشِيَتِهِ تَقْدِيمًا حَسَنًا» : ئۇنىڭ بىر خىزمەتچىسى مېنى ئۇنىڭغا ئوبدان تونۇشتۇردى.

رَقِيقُ الْحَوَاشِي : مۇڭداشقاق ، پاراڭچى ، ئاق كۆڭۈل.

كَلَامٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: مۇلايىم سۆز ، يۇمشاق گەپ.

عَيْشٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: باياشات تۇرمۇش.

رَجُلٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي : خۇش سۆھبەت ئادەم.

حَاصَ يَحُوصُ حَوْصًا الثَّوْبَ: كىيىمنى تىكتى.

حَاصَ حَوْلَهُ: ئايلاندى ، چۆرگىلىدى ، ئورىدى.

حَاصَ يَحِيصُ حَيْصًا وَ مَحِيصًا عَنْهُ : نېرى تۇردى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى ، قېچىۋالدى.

حَاصَ الْقَوْمُ: قېچىشقا يۈزلەندى.

حَاصِبٌ ج حَوَاصِبُ: قارا بوران ، تولا ، مۆلدۈر؛ مۆلدۈر ياغدۇرىدىغان بۇلۇت.

«إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ» «قرآن» : بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تاش ياغدۇردۇق ، پەقەت لۇتنىڭ تەۋەلىرى بۇنىڭ سىرتىدىدۇر.

حَاصِدٌ ج حُصَّادٌ وَ حَصَدَةٌ: ئورمىچى ، ئورما ئورىغۇچى.

حَاصَرَ يُحَاصِرُ مُحَاصَرَةً: قورشىۋالدى ، مۇھاسىرىگە ئالدى ، ئورىۋالدى.

حَاصَّ يُحَاصُّ مُحَاصَّةً: ھەممىيلەن ئۆز ئۈلۈشىنى ئالدى.

حَاصِلٌ ج حَوَاصِلُ: نەتىجە ، ئۇنۇم ، ئاقىۋەت.

حَاصِلُ الْجَمْعِ: يىغىندى (ماتېماتىكا)

حَاصِلُ الضَّرْبِ: كۆپەيتمە (ماتېماتىكا)

حَاصِلُ الْكَلَامِ: ھاسىل كالام ، سۆزنىڭ قىسقىسى ، ئاساسىي نۇقتا ، مۇھىم نۇقتا، سۆزنىڭ ئورامى.

حَاصِلُ الْمَالِ: ھېساب قالدۇقى.

حَاصِلُ الْمَوْضُوعِ: خۇلاسىسى.

«تَمَيَّزَتِ الْحَاصِلَاتُ الزِّرَاعِيَّةُ هَذَا الْعَامَ بِالْجَوْدَةِ وَ الْوَفْرَةِ» : بۇ يىل دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى زىيادە مول بولۇش بىلەن گەۋدىلەندى.

«إِذَا قَسَّمْنَا أَرْبَعَةً عَلَى اثْنَيْنِ يَكُونُ حَاصِلُ الْقِسْمَةِ اثْنَيْنِ» : تۆتنى ئىككىگە بۆلسەك ئىككىدىن تېگىدۇ.

حَاصِلُ الْفِضَّةِ و نَحْوِهِ: كۈمۈش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش مەدەنلەرنىڭ ساپ بولغىنى.

حَاصِنٌ م حَاصِنَةٌ ج حَوَاصِنُ وَ حَاصِنَاتٌ: ئىپپەتلىك ئايال ، دىيانەتلىك ئايال.

حَاضَ يَحُوضُ حَوْضًا: كۆل چاپتى، كۆل كولىدى.

حَاضَ الْمَاءَ: سۇنى توپلىدى ، سۇنى يىغدى.

حَاضَ يَحِيضُ حَيْضًا و مَحِيضًا السَّيْلُ: كەلكۈن تاشتى.

حَاضَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھەيز كۆردى ، ئادەت كۆردى.

حَاضَرَ يُحَاضِرُ مُحَاضَرَةً: لېكسىيە ئوقۇدى ، دوكلات بەردى؛ رىقابەتلەشتى ، مۇسابىقىلەشتى.

حَاضَرَ الْجَوَابَ: دەرھال جاۋاب بەردى.

حَاضَرَهُ: مۇسابىقىلەشتى ، بەسلەشتى.

حَاضِرٌ ج حُضَّارٌ وَ حُضَّرٌ وَ حَضَرَةٌ وَ حُضُورٌ: قاتناشقۇچى ، ھازىر بولغۇچى ، تەييار تۇرغۇچى ؛ يەرلەشكۈچى ؛ شەھەر ئاھالىسى.

«وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا» «قرآن» : ئۇلار قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە ـ ئەمالىغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە

زۇلۇم قىلمايدۇ.

حَاضِرُ الْفِكْرِ: پىكرى ئۆتكۈر ؛ ئەقىل ـ پاراسەتلىك.

اَلْبَادِيَةُ وَ الْحَاضِرُ: كۆچمەنلەر ۋە ئولتۇراقلاشقانلار؛ يېزىلىقلار ۋە شەھەرلىكلەر.

حَاضِرُ الْبَدِيهَةِ: پىكرى تېز ، هازىر جاۋاب.

اَلتِّجَارَةُ الْحَاضِرَةُ: نەق سودا.

اَلْحَاضِرُ: هازىرقى زامان.

فِي الْحَاضِرِ: هازىر ، هازىرقى.

حَاضِرَةٌ ج حَوَاضِرُ: پايتەخت ، ئۆلكە مەركىزى.

حَاضِرَةُ الْمُقَاطَعَةِ: ئۆلكە مەركىزى.

حَاضِنٌ ج حُضَّانٌ: تەربىيىچى ، بالا تەربىيەچىسى.

حَاضِنَةٌ ج حَوَاضِنُ: سۈت ئانىسى ، ئىنىك ئانا ، بالا باققۇچى ، بالا تەربىيىچىسى.

حَاضِنَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: چۈجە چىقىرىش ئۈسكۈنىسى.

حَاطَ يَحُوطُ حَوْطًا وَ حِيْطَةً وَ حِيَاطَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى باشقۇردى ، نەرسىگە ھېمىي بولدى ، نەرسىگە قارىدى (ساقلىدى) ، هالىدىن خەۋەر ئالدى.

حَاطِبٌ: ئوتۇنچى ، ئوتۇن سانقۇچى.

كَحَاطِبِ لَيْلٍ: قارا قويۇق ، ئايىماي ، ئىلغىماي ، تۇجۇپىلىمەي.

حَاقَ يَحُوقُ حَوْقًا الشَّيْءَ: خورلىدى ، كەمسىتتى ؛ زۇلۇم قىلدى ؛ گىرۋەككە يېقىنلاشتۇردى ، يوزلەندۇردى.

حَاقَ يَحِيقُ حَيْقًا عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى ، بوزەك قىلدى.

حَاقَ الْأَبُ: ئاتا بەزى بالىلىرىنى بەزىسىدىن ئەتىۋارلىدى.

«أَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيْقَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ» ‹قۇرئان› : يا ئاللاھنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرىنىڭ ئۇلارغا ئادىل بولماسلىقىدىن قورقامادۇ ؟ .

حَافَةٌ ج حَافَاتٌ: چۆرىسى ، گىرۋىكى ، قىرغىقى ، ئەتراپى ، جىيىكى ؛ چەمبەر ، هالقا.

«إِنَّ هٰذِهِ السِّيَاسَةَ تَجُرُّ الْبَشَرِيَّةَ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ» : بۇ سىياسەت ئىنسانىيەتنى هالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ.

حَافَةُ الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ ياقىسى.

حَافَةٌ: قىر.

«اِشْتَرَيْتُ قُبَّعَةَ قَشٍّ ذَاتِ حَافَةٍ عَرِيضَةٍ» : كەڭ قىرلىق چىغ قالپاق سېتىۋالدىم.

حَافَةُ الشَّيْءِ الْمُسْتَدِيرِ: يۇمىلاق نەرسىنىڭ ئەتراپى.

حَافَةُ الْهَاوِيَةِ: ئۇرۇش گىرۋىكى.

يَجُرُّهُ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ: هالاكەتكە ئېلىپ بارىدىغان.

عَلَى حَافَةِ الْقَبْرِ: قەبرىنىڭ لېۋىدە.

حَافِدٌ ج حَفَدٌ وَ حَفَدَةٌ: خىزمەتچى، خادىم، ياردەم قىلغۇچى؛ چاكار، مالاي، ئەگەشكۈچى.

«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً» ‹قۇرئان› : سىلەر ئۈچۈن ئۇلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

حَافِرُ الدَّابَّةِ ج حَوَافِرُ: هايۋاننىڭ تۇيىقى.

«وَقَعَ الْحَافِرُ عَلَى الْحَافِرِ» : گۈل ـ گۈلىگە كەلدى ، بىر يەردىن چىقتى.

حَافِرَةٌ : باشلىنىش ، ئەسلىدىكى هالەت.

عِنْدَ الْحَافِرَةِ : دەسلەپكى بارتىلىش ، دەسلەپكى هالەت ، ئاۋۋالقى هالەت.

رَجَعَ إِلَى حَافِرَتِهِ: كەلگەن يولىغا قايتتى.

«أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ» ‹قۇرئان› : راستىنلا بىز ئاۋۋالقى هالىمىزغا قايتۇرۇلامدۇق؟

حَافَزَ يُحَافِزُ مُحَافَزَةً: ئۇدۇلدا ئولتۇردى.

حَافِزٌ ج حَوَافِزُ: مۇددىئا ، غەرەز ؛ تۈرتكە.

«تُعْتَبَرُ الْمُكَافَأَةُ الْمَادِّيَّةُ حَافِزًا مُهِمًّا لِزِيَادَةِ الْإِنْتَاجِ فِي الْمَصَانِعِ» : سانائەت ئىشلەپچىقىرىش مىقدارىنى ئاشۇرۇشتا ماددى مۇكاپاتنىڭ مۇھىم تۈرتكۈچى ئىكەنلىكى ئېتىراپ قىلىندى.

حَافَظَ يُحَافِظُ مُحَافَظَةً: قوغدىدى ، ساقلىدى.

حَافَظَ عَلَى صِحَّتِهِ: سالامەتلىكىنى ساقلىدى.

«حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاَةِ الْوُسْطَى» «قرآن»: نامازلارنى بولۇپمۇ ناماز دىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار!

حَافِظٌ ج حُفَّاظٌ و حَفَظَةٌ: قوغدىغۇچى، ساقلىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى؛ قارىي؛ ھەدىسنى كۆپ يادلىغۇچى.

«إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ» «قرآن»: ھەربىر ئادەم بىلەن (شۇ ئادەمنى) ساقلىغۇچى (پەرىشتە) بار.

حَافِظُ الْعَيْنِ: ئۇيقۇ باسمايدىغان.

اَلْحَافِظُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاسرىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ساقلىغۇچى» دېگەن مەنىدە.

حَافِظَةٌ ج حَوَافِظُ: خاتىرە، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى؛ سومكا، ھەميان، پۇل قاپچۇقى.

حَافِظَةُ الْكُتُبِ: كىتاب بوخچىسى، سومكا.

حَافِظَةُ النُّقُودِ: پۇل قاپچۇقى، پورتمال، ھەميان.

تَسَلَّمْتُ حَافِظَةَ نُقُودِي: مەن پۇل قاپچۇقۇمنى تاپشۇرۇپ ئالدىم.

اَلْحَافِظُونَ: پەرىشتىلەر.

حَافٌّ: كۆز ئاغرىقى، قورشىۋالغۇچى.

«وَتَرَى الْمَلاَئِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ» «قرآن»: سەن پەرىشتىلەرنىڭ ئەرشنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغانلىقىنى كۆرىسەن.

خُبْزٌ حَافٌّ: قۇرۇق نان.

سَوِيقٌ حَافٌّ: قۇرۇق تالقان.

حَافِلٌ ج حَوَافِلُ: نۇرغۇن، كۆپ، مول، تولۇق، كەڭ.

جَمْعٌ حَافِلٌ: ئادەملەر توپى، كەڭ ئاممىا.

«لِهَذِهِ الأُمَّةِ تَارِيخُهَا الْحَافِلُ بِجَلاَئِلِ الأَعْمَالِ»: بۇ مىللەت زور ئىشلار بىلەن تولغان تارىخقا ئىگە.

حَافِلَةٌ ج حَوَافِلُ: ۋاگون؛ ئاپتوبۇس.

حَافِلَةٌ كَهْرَبِيَّةٌ أَوْ كَهْرَبَائِيَّةٌ: تراموۋاي، تراللېبۇس.

حَافٍ م حَافِيَةٌ ج حُفَاةٌ: يالاڭ ئاياغ.

حَاقَ يَحِيقُ حَيْقًا: تەسىر قىلدى، رول ئوينىدى.

«وَلاَ يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلاَّ بِأَهْلِهِ» «قرآن»: ھىيلە ـ مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە ـ مىكىر ئىشلەتكەن ئادەمنىڭ ئۆزىگە بولىدۇ.

«ظَلَّ مُتَفَائِلاً عَلَى الرَّغْمِ مِمَّا حَاقَ بِهِ مِنْ خَسَائِرَ»: ئۇنىڭغا زىيان كۆپ بولغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئۈمىدۋار بولدى.

حَاقَ يَحُوقُ حَوْقًا بِهِ: قورشىۋالدى.

حَاقَ الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى.

حَاقِدٌ ج حَوَاقِدُ: ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

حَاقٌّ ج حَوَاقٌّ: نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ باتۇر، قەھرىمان.

هُوَ رَجُلٌ حَاقُّ الرَّجُلِ: ئۇ باتۇر ئادەمدۇر.

حَاقَّةٌ: بالايىئاپەت ئاپەت؛ قىيامەت كۈنى.

«اَلْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ» «قرآن»: قىيامەت، قىيامەت نېمىدۇر؟ قىيامەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

حَاقِلٌ: يەر ھەيدىگۈچى.

حَاكَ يَحُوكُ حَوْكًا الثَّوْبَ: كىيىم توقۇدى، رەخت توقۇدى.

حَاكَ الْقُبَّعَةَ الْقَشِّيَّةَ: چىغ قالپاق توقۇدى.

«كَانَتِ الدَّسَائِسُ تُحَاكُ حَوْلَهُ»: ئۇنىڭ ئەتراپىدا سۇيىقەستلەر پىلانلىناقتا ئىدى.

حَاكَ الْمُؤَامَرَةَ عَلَى: سۇيىقەست قىلدى، قەست قىلدى.

حَاكَّةٌ ج حَوَاكُّ: چىش.

حَاكَمَ يُحَاكِمُ مُحَاكَمَةً: شىكايەت قىلدى، جېدەللەشتى، داۋا قىلدى، ئەرز قىلدى.

حَاكَمَ أَمَامَ مَجْلِسٍ عَسْكَرِيٍّ: ھەربىي سوتقا ئەرز قىلدى، ھەربىي سوت ئالدىدا ئۇنىڭ بىلەن داۋالاشتى.

حَاكِمٌ ج حُكَّامٌ: ھۆكۈمران، ھاكىم، سوراقچى، سودىيە، سوتچى.

«وَلاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ» «قرآن»: بىر ـ بىرىڭلارنىڭ ماللىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، بىلىپ

تۆرۈپ كىشىلەرنىڭ بىر قىسىم ماللىرىنى زۇلۇم بىلەن يەۋېلىش ئۈچۈن ھاكىملارغا پارا بەرمەڭلار.

حَاكِمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي قوماندان.

اَلْحِزْبُ الْحَاكِمُ: ھۆكۈمران پارتىيە.

حَاكِمٌ عَامٌّ: باش ۋالىي ، يۇقىرى دەرىجىلىك ۋالىي.

حَاكِمٌ وَ مَحْكُومٌ: ئەمەلدار ۋە پۇقرا.

اَلْحَاكِمُ الْأَعْلَى: ئالىي قوماندان.

أُسْرَةٌ حَاكِمَةٌ: ھۆكۈمران سۇلالە ، خانىدانلىق.

«جَاءَ بَعْدَ عَصْرِالْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ حُكْمُ بَنِي أُمَيَّةَ الَّذِينَ كَانُوا أَوَّلَ أُسْرَةٍ حَاكِمَةٍ فِي الْإِسْلَامِ» : تۆت خەلىپە زامانىدىن كېيىن ، ئىسلام تارىخىدىكى خەلىپىلىكنى تۇنجى بولۇپ ، مىراس تۈزۈمىگە ئايلاندۇرغان ئۇمەييە ھۆكۈمرانلىقى تىكلەندى.

حَاكَى يُحَاكِي مُحَاكَاةً: تەقلىد قىلدى، دورىدى، ئوخشاتتى.

حَاكَى الْغَرْبَ: غەربكە تەقلىد قىلدى.

حَاكٍ ج حُكَاةٌ: مەدداھ ؛ فاتنفون.

حَالَ يَحُولُ حَوْلًا: ئۆزگەردى ؛ ئۆتۈپ كەتتى.

حَالَ يَحُولُ حَيْلُولَةً بَيْنَهُمَا: ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتتى ؛ توستى.

«يَقِفُ الْحَاجِبُ عِنْدَ الْبَابِ لِيَحُولَ دُونَ دُخُولِ الْمُرَاجِعِيْنَ عَلَى الْمُدِيْرِ إِلَّا بِأَمْرٍ مِنْهُ» : ئىشىكباقار ئىشىكتە مۇدىرنى ئىزدەپ كەلگۈچىلەرنى ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز كىرگۈزمەسلىكى ئۈچۈن ئىشىك يېنىدا تۇرىدۇ.

«وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِيْنَ» : ئۇلارنىڭ ئارىسىنى دولقۇن ئايرىۋەتتى ـ دە ، ئۇ غەرق بولۇپ كەتتى.

حَالَ دُونَ بَيْنِهِمَا: توسقۇنلۇق قىلدى ، توسالغۇ بولدى.

«وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ» «قۇرئان» : بىلىڭلاركى، ئاللاھ كىشى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى ئارىسىدا توسالغۇ بولالايدۇ.

حَالَ بَيْنَ: ئۆزگەردى.

حَالَ إِلَى: ئۆزگەردى.

حَالٌ ج أَحْوَالٌ: ئەھۋال ، ھال ، ھالەت ؛ سۈپەت ؛ كەيپىيات ، شارائىت.

عَلَى كُلِّ حَالٍ: قانداقلا بولمىسۇن ، ئومۇمەن ، قىسقىسى.

«عَلَى كُلِّ حَالٍ سَأَشْتَرِي ذٰلِكَ الْقَامُوسَ الْقَيِّمَ» : قانداقلا بولمىسۇن مەن ئۇ قىممەتلىك قامۇسنى سېتىۋالىمەن.

كَيْفَ حَالُكَ: ئەھۋالىڭىز قانداق ، ياخشىمۇسىز ؟

لِسَانُ الْحَالِ لِلْحِزْبِ: پارتىيە ئورگان گېزىتى.

بِحَالِهِ الرَّاهِنَةِ: ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا ئاساسەن.

حَالًا: ھازىر ، دەرھال.

«مَادُمْتَ قَلِقًا فَلْتَنْطَلِقْ حَالًا» : ئەنسىرەۋېدىكەنسەن، ھازىرلا ماڭايلى.

حَالَمَا: ھازىر ، دەرھال ؛ . . . غان چاغدا.

«سَتُحَلُّ هٰذِهِ الْفِرْقَةُ الْمُؤَقَّتَةُ حَالَمَا تَنْتَهِي مِنْ مُهِمَّتِهَا» : بۇ ۋاقىتلىق گۇرۇپپا ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەن ھامان تارقىتىلىدۇ.

اَلْأَحْوَالُ الطَّارِئَةُ: جىددىي ئەھۋال، جىددىي ھالەت، كۈتۈلمىگەن ئەھۋال.

حَالِبٌ ج حَلَبَةٌ: سۈت ساتقۇچى.

حَالِبٌ ج حَوَالِبُ: دوۋسۇن بىلەن بۆرەكنىڭ ئارىسىدىكى سۈيدۈك يولى.

اَلْحَالَةُ: ھالەت ، كەيپىيات ؛ غالتەك (كىچىك بالا ماڭدۇرىدىغان)

حَالَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ھالىتى ، ئۇرۇش ۋاقتى ، ئۇرۇش ئەھۋالى.

أَقْوَامٌ عَلَى الْحَالَةِ الْأُوْلَى: ئارقىدا قالغان مىللەتلەر ، ئېچىلمىغان مىللەتلەر ، تەرەققىي قىلمىغان مىللەتلەر.

فِي حَالَةِ مَرَضِهِ: كېسەل چاغدا.

وَالْحَالَةُ هٰذِهِ: ئەھۋال ، شۇنداق.

فِي حَالَةِ كَذَا: ئەھۋال شۇنداق ، ئەھۋال ئاستىدا.

حَالَفَ يُحَالِفُ مُحَالَفَةً: ئىتتىپاق تۈزدى ، دوستلۇق ئورناتتى ، ئىتتىپاقلاشتى.

«حَالَفَ النَّبِيُّ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلار ئوتتۇرىسىدا دوستلۇق ئورناتتى.

حَالِقٌ ج خُلَّقٌ وَ حَوَالِقُ: يۈكسەك ، ئالىي ، ئېگىز ، يۇقىرى.

حَالِقُ الشَّعْرِ: ساتىراچ.

هَوَى مِنْ حَالِقٍ: ھالاك بولدى، غۇلاپ چۈشتى.

أَلْقَى شَيْئًا مِنْ حَالِقٍ: ئېگىزدىن تاشلىۋەتتى.

حَالِكٌ ج حَوَالِكُ: قاپقاراڭغۇ.

حَالِكُ السَّوَادِ: قاپقاراڭغۇ ، قاپقارا.

حَالِكُ الظَّلَامِ: زۇلمەت ، قاراڭغۇ.

فِعْلٌ حَالِكٌ: ياۋۇز ھەرىكەت.

عُمْرٌ حَالِكٌ: بەختسىز ھايات ، پاجىئەلىك تۇرمۇش.

«أَمَّا الْإِسْتِعْمَارُ فَأَيَّامُهُ وَ لَيَالِيهِ كُلُّهَا سُودٌ حَوَالِكُ» : مۇستەملىكىلەرنىڭ كۈندۈز ۋە كېچىلىرىنىڭ ھەممىسى زۇلمەتلىك قاراڭغۇدۇر.

حَالُومٌ: ئىرىمچىك.

حَالِيٌّ: ھازىرقى ، نۆۋەتتىكى.

اَلشَّهْرُ الْحَالِيُّ: بۇ ئاي ، مۇشۇ ئاي.

«يَبْلُغُ طُلَّابُ قِسْمِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَالِيًّا أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِي طَالِبٍ وَ طَالِبَةٍ» : ھازىر ئەرەب تىلى فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئوغۇل - قىز بولۇپ ئىككى مىڭدىن كۆپرەككە يېتىدۇ.

حَالِيَّاتٌ: نۆۋەتتىكى مەسىلىلەر.

حَامَ يَحُومُ حَوْمًا عَلَى الشَّيْءِ: ئايلاندى ، چۆرگىلىدى.

حَامَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى ؛ قۇش ئۇچتى.

حَامَتِ الشُّبْهَةُ ضِدَّهُ أَوْ حَوْلَهُ: گۇمان ئۇنىڭغا مەركەزلەشتى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْمُوَظَّفِينَ الَّذِينَ كَانَتْ تَحُومُ حَوْلَهُمُ الشُّبُهَاتُ» : بىرقانچە گۇمانلىق خىزمەتچى قولغا ئېلىندى.

حَامِدٌ: ھەمدۇ ئېيتقۇچى ، تەشەككۈر بىلدۈرگۈچى ، ماختىغۇچى.

حَامِزٌ: تىلنى قورۇغۇچى ، چۈچۈمەل ، قىرتاق ، ئاچچىق.

حَامِضٌ ج حَوَامِضُ: كىسلاتالىق ؛ ئاچچىق، تىلنى قورۇيدىغان ، چۈچۈمەل.

حَامِلٌ ج حَمَلَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى ، ھامبال.

حَامِلُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش.

حَامِلُ الشَّهَادَةِ: دىپلومغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ لَقَبٍ: تەنھەرىكەت قاتارلىقلاردا مەلۇم نامغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ الْعَلَمِ: بايراقدار.

حَامِلُ الثِّقَالَةِ: نوسۇلكا كۆتۈرگۈچى.

حَامِلُ الطَّائِرَاتِ: ئاۋىئاماتكا.

حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ: يازغۇچىلار ، ئەدىبلەر.

حَمَلَةُ الْقُرْآنِ: قارىيلار ، قۇرئان ۋە تەجۋىد ئىلمىنىڭ ئالىملىرى.

حَامِلَةٌ ج حَوَامِلُ: ئېغىر ئاياغ ئايال ، ھامىلدار ئايال ، ئىككى قات ئايال.

حَامِلَةُ الزَّهْرِيَّةِ: گۈلدان قويۇلىدىغان مەخسۇس ئۈستەل.

حَامَى يُحَامِي مُحَامَاةً عَنْهُ: قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى ، ھىمايە قىلدى.

حَامٍ ج حُمَاةٌ: قوغدىغۇچى ، ساقلىغۇچى ، ھىمايە قىلغۇچى ؛ قىزىق ؛ ئىسسىق ؛ ئۆتكۈر ، ئاچچىق.

حَامِ الطَّبْعِ: ۋىجدانلىق ، جىگەرلىك ؛ سەمىمىي ، قىزغىن.

حَامِ الْوَطِيسِ : قاتتىق ئۇرۇش ، كەسكىن جەڭ.

بِالْحَامِ وَالْبَارِدِ: بىر دەم ئىسسىق ، بىر دەم سوغۇق.

حَامِ الْمَرْمَى: ۋاراتار.

اَلْحَامِي: شىر ؛ ئىت ؛ پەرھىز تۇتقۇچى.

حَامِيَةٌ ج حَامِيَاتٌ: ئايال مۇھاپىزەتچى ؛ قوغدىنىش ئەترىتى ، ساقچى قىسمى.

ضَرِيبَةٌ حَامِيَةٌ: قوغدىنىش بېجى.

حَانَ يَحِينُ حَيْنًا الْوَقْتُ: ۋاقىت يېقىنلاشتى.

حَانَ حَيْنُهُ: ئۆلۈمى يېقىنلاشتى ، ھالاكىتى يېقىنلاشتى.

«لَقَدْحَانَ مَوعِدُ إِعَادَةِ الْكُتُبِ إِلَى الْمَكْتَبَةِ» : كىتابخانىدىن ئارىيەت ئالغان كىتابلارنىڭ ۋاقتى توشتى.

حَانَتِ الصَّلَاةُ: ناماز يېقىنلاشتى.

حَانَتِ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت كەلدى.

حَانَتْ مِنْهُ اِلْتِفَاتَةٌ: ئۇنىڭغا ئەھمىيەتسىز قارىدى.

حَانَ أَجَلُهُ: ئۇنىڭ ئەجىلى يېقىنلاشتى.

حَانٌ وَ حَانَةٌ ج حَانَاتٌ: قاۋاقخانا ، مەيخانا.

حانِقٌ ج حَانِقُونَ: ئۆچ كۆرگۈچى، ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

حَانِقٌ عَلَى الْحَيَاةِ: ھاياتتىن بىزار بولغۇچى.

حَانُوتٌ ج حَوَانِيتُ: دۇكان ، بوتكا ؛ قاۋاقخانا.

حَانُوتِيٌّ ج حَانُوتِيَّةٌ: دۇكاندار ، دۇكان ئىگىسى ، دۇكان خوجايىنى ؛ ئۆلۈك يۇيغۇچى.

حَانٍ: مۈكچەيگەن ، ئېگىلگەن ، قىيسايغان.

حَانِي الرَّأْسِ: بېشى ساڭگىلىغان.

حَاوَرَ يُحَاوِرُ مُحَاوَرَةً: مۇنازىرىلەشتى ، تاكاللاشتى ، تالاش - تارتىش قىلدى ؛ جاۋاب بەردى.

«قَالَ لَهُصَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ» «قرآن» : ئۇنىڭغا (مۆمىن) بۇرادىرى مۇنازىرىلەشكەن ھالدا ئېيتتى.

حَاوَصَ يُحَاوِصُ مُحَاوَصَةً: يوشۇرۇنچە قارىدى ، كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

حَاوَلَ يُحَاوِلُ مُحَاوَلَةً: ئۇرۇندى.

حَاوَلَ الْأَمْرَ: ھىيلە ئىشلەتتى، چارە قوللاندى.

حَاوُوزٌ: سۇ ئامبىرى.

حَاوٍ: ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى ، ئۆز ئىچىگە ئالغان.

حَاوِيَةٌ ج حَوَايَا: ئۈچەيگە چاپلىشقىلىق نەرسىلەر.

«أَوِ الْحَوَايَا أَوْمَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ» «قرآن» : ئۇلارغا ياكى ئۈچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭەككە چاپلىشقىلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى ھارام قىلدۇق.

حَايَدَ يُحَايِدُ مُحَايَدَةً: نېرى تۇردى ، قاچتى.

حَائِدٌ: بىتەرەپ ، بىتەرەپ تۇرغۇچى.

حَائِرٌ ج حِيرَانٌ وَ حُورَانٌ: ئىككىلىنىپ قالغۇچى ، قىيىنچىلىقتا قالغۇچى ، قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى.

«رَأَيْتُهُ حَائِرًا لَا يَدْرِي مَاذَا يَفْعَلُ» : مەن ئۇنى ئىككىلىنىپ نېمە قىلىشىنى بىلمەي، ۋاقتان ھالدا كۆردۈم.

حَائِزٌ: ئىگىلىگۈچى.

حَائِزٌ عَلَى الْجَائِزَةِ : مۇكاپات ئالغۇچى ، مۇكاپاتقا ئېرىشكۈچى.

حَائِضٌ وَ حَائِضَةٌ ج حُيَّضٌ وَ حَوَائِضُ: ھەيزدار ، ھەيز كۆرگۈچى ، ئادەت كۆرگۈچى.

حَائِطٌ ج حِيطَانٌ وَ حِيَاطٌ: تام.

مِصْبَاحُ حَائِطٍ: تام چىرىغى.

لِلْحِيطَانِ آذَانٌ: تامنىڭ قۇلىقى بار.

صُحُنٌ حَائِطِيَّةٌ: تام گېزىتى.

حَائِقٌ: ئادالەتسىز ، ئادىل ئەمەس.

حَائِقُ الْجَبَلِ: تاغ ئېتىكى.

حَائِكٌ ج حَاكَةٌ وَ حَوَكَةٌ: توقۇمىچى ، توقۇمىچىلىق ئىشچىسى.

حَائِلٌ ج حَوَائِلُ: توسالغۇ ، توساق ؛ ئۆزگەرگۈچى.

حَائِلُ اللَّوْنِ: تۇراقسىز، پرىنسىپسىز.

حَبَا يَحْبُو حَبْوًا الْوَلَدُ: ئۆمىلىدى ، ئېمەكلىدى.

«حَبَاكَ اللّٰهُ الصِّحَّةَ/بِالصِّحَّةِ» : ئاللاھ ساڭا ساغلاملىق ئاتا قىلسۇن.

حَبَاهُ: ھەدىيە قىلدى ، بەردى ، سوۋغا قىلدى.

حِبَاءُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ مەھرى (تويلۇق)

حَبَابٌ: كۆپۈك ، ماغزاپ ؛ شەبنەم.

«طَفَا الْحَبَابُ عَلَى الشَّرَابِ» : شارابنىڭ كۆپۈكى ئۆرلىدى.

اَلْحَبَابُ مِنَ الْمَاءِ أَوِ الرَّمْلِ: سۇ ياكى قۇمنىڭ كۆپ قىسمى.

حُبَابٌ: دوستلۇق ، سۆيگۈ؛ يىلان.

أُمُّ حُبَابٍ: دۇنيا ، بۇ ئالەم.

حُبَابُ قَمْحٍ: بۇغداي دېنى.

حُبَابُ الْعَيْنِ: كۆز ئالمىسى ، كۆز قارىچۇقى.

حُبَابُ خَلْوَةٍ: ئەنسۇن بەدىيان ، ئارپىبەدىيان.

حُبَابُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ قېتى ، چوڭقۇر قەلب.

حُبَابُ الشَّبْحَةِ: تەسۋى.

جَعَلَ كُلَّ حُبَابٍ قُبَّةً: پو ئاتتى ، مۇبالىغە قىلدى ، كۆپتۈردى.

حُبَاحِبٌ ج حَبَاحِبُ: پارقىراق قوڭغۇز.

نَارُ الْحُبَاحِبِ: تاش ياكى باشقا نەرسىلەرنىڭ ئۆز ئارا سوقۇلۇشىدىن پەيدا بولغان ئاجىز ئوت.

حَبَارٌ ج حَبَارَاتٌ: ئىز ، داغ.

حَبَارُ الضَّرْبِ: قامچا ئىزى.

حُبَارَى ج حُبَارَيَاتٌ و حُبَارَاتٌ: ياۋا غاز ، دۇغداق.

حِبَاكَةٌ: توقۇمىچىلىق.

حَبَّ يَحُبُّ يَحِبُّ حُبًّا: دوست تۇتتى ، ياخشى كۆرۈپ قالدى.

حَبَّ الشَّيْءَ: ياخشى كۆردى ؛ ھەۋەس قىلدى ، قىزىقتى ، خۇشتار بولدى.

حَبَّ وَ حَبُبَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا سۆيۈملۈك كۆرۈندى ، مەھبۇب بولدى ، دوست بولدى ، سۆيۈملۈك ئادىمى بولۇپ قالدى.

«لَقَدْ حَبُبْتَ إِلَى نَفْسِي بَعْدَ عَفْوِكَ عَنْ خَصْمِكَ» : دۈشمىنىڭگە كەڭ قورساقلىق قىلغىنىڭدىن كېيىن مەن ئۈچۈن شۇنچە سۆيۈملۈك بولۇپ كەتتىڭ.

حُبٌّ: ئىشق ــ مۇھەببەت ، سۆيگۈ ؛ ياخشى كۆرمەك ، سۆيمەك ، دوست تۇتماق ؛ دوست ، قەدىرلىك كىشى ، سۆيۈملۈك كىشى.

«وَالَّذِيْنَ آمَنُوْا أَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ» : مۆمىنلەر ئاللاھنى ھەممىدىن بەك دوست تۇتقۇچىلاردۇر.

«حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ» «مثل» : بىر نەرسىنى ياخشى كۆرۈشۈڭ كۆزۈڭنى كور، قۇلىقىڭنى گاس قىلىپ قويىدۇ.

حُبُّ الذَّاتِ: شەخسىيەتچىلىك ، ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەش ، ئەپسانىيەتچىلىك.

حُبُّ الْوَطَنِ: ۋەتەننى سۆيۈش ، ۋەتەنپەرۋەرلىك.

«حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيْمَانِ» : ۋەتەننى سۆيۈش ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر.

حُبُّ التَّسَلُّطِ: ھوقۇق قىزغىنلىقى ، ھۆكۈمرانلىق قىزغىنلىقى ، مەنسەپ قىزغىنلىقى.

وَاقِعٌ فِي حُبِّ كَذَا: كۆيۈپ قالدى ، مەستانە بولدى ، ئاشىق بولۇپ قالدى.

اَلْحُبُّ الْإِلٰهِيُّ: ئىلاھنىڭ مۇھەببىتى ، ئىلاھى مۇھەببەت ؛ ئىلاھى مەرىپەت (تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا)

حُبُّ الْإِسْتِطْلَاعِ: بىلىمگە ئىنتىلىشچانلىق ، بىلىم سۆيەرلىك.

حُبُّ الظُّهُورِ: شۆھرەتپەرەسلىك ، ئۆزىنى كۆرسىتىش ، ئابرۇيپەرەسلىك.

«لَمْ يَتَبَرَّعْ لِوَجْهِ الْخَيْرِبَلْ حُبًّا فِي الظُّهُورِ» : خەيرىيەت ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئىئانە قىلدى.

وَقَعَ فِي حُبِّهَا: ئاشىق بولدى ، كۆيۈپ قالدى.

حُبٌّ عُذْرِيٌّ: پاك مۇھەببەت ، پاك سۆيگۈ.

حُبًّا لِكَذَا: مۇھەببەت يۈزىسىدىن ، ياخشى كۆرۈش ئېتىبارى بىلەن.

حُبًّا وَ كَرَامَةً: چىن كۆڭۈلدىن ، جان دەپ ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن (قارشى ئېلىشقا ئىشلىتىدىغان سۆز)

حُبٌّ ج حِبَابٌ وَ حِبَبَةٌ وَ أَحْبَابٌ: كوزا ، كومزەك.

حَبٌّ ج حُبُوبٌ وَ حُبَّانٌ: ئۇرۇق ، دان ، ئۈچكە ؛ ئاشلىق.

«ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا»

«قرآن» : ئاندىن زېمىننى (ئۈنىڭدىن ئۆسۈملۈكلەرنى چىقىرىش بىلەن) ياردۇق . . . زېمىندا ئاشلىقلارنى . . . ئۆستۈردۇق.

حَبُّ الْآسِ: مىركا دەرىخىنىڭ مېۋىسى ، قولۇپىنىك ، قوي بۆلجۈرگىنى.

حَبُّ الشَّبَابِ. حَبُّ الصِّبَا: دانىخورەك.

حَبُّ الْغَمَامِ: تولا ، مۆلدۈر.

أَلْقَى الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى ، ئۇرۇق سالدى.

حَبُّ الْمُلُوكِ: ئابدىملىك ، ئىنەك پىشتى.

حِبٌّ م حِبَّةٌ ج أَحْبَابٌ وَ حِبَّانٌ وَ حِبَبَةٌ وَ حُبٌّ وَ حُبُوبٌ: دوست ، قەدىرلىك كىشى ، سۆيۈملۈك كىشى.

إِنَّهُ حُبُّ أَبِيْكَ: ئۇ داداڭنىڭ دوستى.

حَبَبٌ: چىشنىڭ تەكشىلىكى ، رەتلىك چىش ؛ كۆپۈك ، ماغزاپ.

حَبَّابٌ: كۆپ ياسىغۇچى ، ئىدىش ياسىغۇچى.

حَبَّارٌ: سىياھ بېلىق.

حَبَّاكٌ: توقۇمىچىلىق ئىشچىسى ، توقۇمىچى.

حَبَّالٌ: ئارغامچا ئەشكۈچى.

حَبَّبَ يُحَبِّبُ تَحْبِيبًا الزَّرْعُ: ئۇرۇق تۈنەتتى ، دان تۈنەتتى.

«وَلَكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيْمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ» (قرآن) : لېكىن ئاللاھ سىلەرگە ئىماننى قىزغىن سۆيگۈزدى ۋە ئۇنى دىلىڭلاردا كۆركەم قىلدى.

«حَبَّبَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ إِلَى تَلَامِيذِهِ» : ئۇ شاگىرتلىرىغا ئەرەب تىلىنى سۆيۈملۈك ھېس قىلدۇردى.

حَبَّبَهُ إِلَيَّ: ئۇنى ماڭا سۆيۈملۈك ھېس قىلدۇردى ، ماڭا ئۇنى ياخشى كۆرسەتتى.

حَبَّبَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى توشقۇزدى.

حَبَّةٌ ج حَبَّاتٌ: ئۇرۇق ، دان ، (بىر) تال دان ؛ ھەببە (ئۇششاق كۆمىلاچ دورا) ؛ دانخورەك.

حَبَّاتُ الْعِقْدِ: بويۇنچاق دانلىرى.

«مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِأَةُ حَبَّةٍ» (قرآن) : ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل ـ مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسىنى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان . ھەرباشىقىدا 100دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ.

حَبَّاتُ الْعِنَبِ: ئۈزۈم دانلىرى.

حُبَّةٌ: ئۈزۈم ئۇرۇقى ؛ سۆيگۈنى ، مەھبۇبى ، يارى.

حَبَّذَ ـ تَحْبِيذًا: مەدھىيىلىدى ، ماختىدى ، ياخشى دەپ سانىدى، ياقتۇردى.

«أُحَبِّذُ أَنْ يَكُونَ الْإِجْتِمَاعُ فِي قَاعَةِالْجَامِعَةِ» : يىغىننىڭ ئۇنىۋېرسىتېت زالىدا بولۇشىنى ياقتۇرىمەن.

حَبَّذَا: ئەجەب ياخشى ، نېمىدېگەن ياخشى ، نەقەدەر ياخشى ـ ھە ! نېمىدېگەن بەلەن ـ ھە !

حَبَّذَا الرَّجُلُ: نېمىدېگەن ياخشى ئەر!

حَبَّذَا النِّسَاءُ: نېمىدېگەن ياخشى ئاياللار!

«حَبَّذَا لَوْ نَقْطِفُ ثَمَرَةَ جُهُودِ عُلَمَائِنَا» : ئالىملىرىمىزنىڭ تىرىشچانلىق نەتىجىسىدىن پايدىلىنىدىغان بولساق نېمىدېگەن ياخشى!

حَبَّرَ يُحَبِّرُ تَحْبِيرًا: زىننەتلىدى ، نەقىش بەردى.

«لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَسْمَعُ لِقِرَاءَتِي لَحَبَّرْتُهَا لَكَ تَحْبِيرًا» : سېنىڭ مېنىڭ قىرائىتىمنى تىڭشىغانلىقىڭنى بىلگەن بولسام تېخىمۇ ساز ئوقۇغان بولاتتىم.

حَبَّرَ الدَّوَاةَ: دۇۋەتكە سىياھ قاچىلىدى.

حَبَّرَ الْمَقَالَةَ: ماقالە يازدى.

«أَخَذَ الْكُتَّابُ يُحَبِّرُونَ الْمَقَالَاتِ الضَّافِيَةَ عَنْ فِلَسْطِيْنَ» : يازغۇچىلار پەلەستىن توغرىسىدا مۇپەسسەل ماقالىلەرنى كېلىشتۈرۈپ يېزىشقا باشلىدى.

حَبَّرَ السَّهْمَ: ئوقنى ياخشى ئاتتى.

حَبَّسَ يُحَبِّسُ تَحْبِيسًا: سولىدى ، قامىدى.

حَبَّشَ يُحَبِّشُ تَحْبِيشًا الشَّيْءَ: توپلىدى ، يىغدى.

حَبَّطَ يُحَبِّطُ تَحْبِيطًا: ئىچ پۇشقىنى چىقاردى ، كۆڭۈل ئاچتى.

حَبَّكَ يُحَبِّكُ تَحْبِيكًا: چىڭ چەگدى ، قاتتىق ئەشتى.

حَبَّكَ الشَّعْرَ: چاچنى بۇدرە قىلدى ، چاچنى ئۆردى.

حَبَّلَ يُحَبِّلُ تَحْبِيلًا: ھامىلدار قىلدى ، چېتىشتۇردى ، ئۇرۇقلاندۇردى ، بوغاز قىلدى ؛

چاكلاشتۇردى.

حَبَّلَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرىدى.

حُبِّيٌّ: سۆيگۈ ، ئاشىقلىق ، دوستلۇق ، مۇھەب-بەتكە ئائىت.

حُبِّيًّا: مۇھەببەت يۈزىدىن ، دوستلۇق ، يېقىن ، سەمىمىي.

حَبْحَبَ يُحَبْحِبُ حَبْحَبَةً الْمَاءُ: سۇ ئاستا ئاقتى.

حَبْحَبَ النَّارُ: ئوت يالقۇنجاپ كۆيدى.

حَبْحَبَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى ھەيدىدى.

حَبَرَ يَحْبُرُ حَبْرًا وَ حَبَرَةً: خۇشال قىلدى ، مىننەتدار قىلدى ، شادلاندۇردى.

«اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَ أَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ» «قۇرئان» : سىلەر ئاياللىرىڭلار بىلەن بىللە خۇشال ـ خۇرام ھالدا جەننەتكە كىرىڭلار.

حَبِرَ يَحْبَرُ حُبُورًا وَحِبْرًا: خۇشال بولدى.

حَبِرَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى ، پۈتتى.

حَبِرَ الْأَسْنَانُ: چىشلار سارغىيىپ كەتتى.

حَبِرَ الْأَرْضُ: يەر ئوت ـ چۆپلۈك بولدى.

حَبْرٌ وَ حِبْرٌ ج أَحْبَارٌ وَ حُبُورٌ: دىنىي ئالىم (ئادەتتە غەيرىي مۇسۇلمانلارغا قوللىنىدۇ) ؛ خۇشاللىق ، شادلىق.

سِفْرُ الْأَحْبَارِ: تەۋراتنىڭ پارىسى.

«اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ» «قۇرئان» : ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھېبرلى-رىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارا-لارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى ئۇلار ماللىرىنى) ۋە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى.

«مَا أَكْثَرَ الْقَرَارَاتِ الَّتِي بَقِيَتْ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ!» : رولى يوق قارارلار نىمىدېگەن كۆپ؟

اَلْحِبْرُ الْأَعْظَمُ: رىم پاپاسى.

حِبْرٌ: سىياھ.

«حِبْرٌ عَلَى وَرَقٍ» : ئېيقى قەغەز، قارىسى سىياھ.

حِبْرٌ سِرِّيٌّ: قارا سىياھ.

قَلَمُ حِبْرٍ: سىياھ قەلەم.

حِبْرٌ مَطْبَعِيٌّ: بوياق ، مەتبەئە سىيى.

حِبْرٌ فَوْقَ الْوَرَقِ: ئېيقى قەغەز ، قارىسى سىياھ.

حِبْرٌ ج حُبُورٌ: ئىز ، داغ.

حَبْرَةٌ ج حِبَرَاتٌ وَ حِبَرٌ: يوللۇق تون ، يوللۇق ئۈزۈن چاپان.

حَبْرَةٌ وَ حِبْرَةٌ وَ حُبْرَةٌ: چىشنىڭ سارغىيىپ قېلىشى ، چىش ئۈتتۈرىسىدىكى سېرىقلىق ؛ دەرەخنىڭ قادىقى.

حَبْرِيَّةٌ: خالات ، پىلاش ، يەكتەك.

حَبَسَ يَحْبِسُ حَبْسًا وَ مَحْبَسًا: سولىدى ، قولغا ئالدى ، قامىدى ، تۈرمىگە تاشلىدى ؛ توستى ، مەنئىي قىلدى ؛ يوشۇردى.

حَبَسَ الشَّيْءَ: تىزگىنلىدى ، نازارەت قىلدى.

حَبَسَ الْمَالَ عَلَى كَذَا: مالنى ۋەخپە قىلدى.

«حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَى الْأَمْرِ» : ئۆزىنى ئىشقا ئاتىۋەتتى.

حَبَسَ أَنْفَاسَهُ: تىنالماي قالدى.

حَبْسٌ: سولىماق ، قولغا ئالماق ، قامىماق ، زىندانغا تاشلىماق.

حَبْسٌ اِنْفِرَادِيٌّ: كامېرغا يالغۇز سولىنىشى.

«أَصْدَرَ الْقَاضِي حُكْمًا بِحَبْسِهِ شَهْرًا وَاحِدًا» : سودىيە ئۇنى بىر ئاي قاماشقا ھۆكۈم قىلدى.

حَبْسٌ إِحْتِيَاطِيٌّ: تۇتۇپ تۇرۇش ، نەزەربەنت قىلىش.

حِبْسٌ ج أَحْبَاسٌ: تۇما ، توسما ، توغان ، چۆشۈرگە ؛ ئەدىيال ، كىرلىك.

حَبْسٌ ج حُبُوسٌ: تۈرمە ، سولاقخانا ، زىندان ، گۇندىخانا ، ھەپسە.

حُبْسٌ ج أَحْبَاسٌ: مەھبۇس ؛ تەركىدۇنيا بولۇپ ياشاش؛ دەرۋىش؛ ۋەخپە.

حُبْسَةٌ: كېكەچلىمەك ، تىلى تۇتۇلماق ، دۇدۇق-لىماق.

حُبْسَةٌ حَرَكِيَّةٌ: سۆزلەش ھەرىكىتىنىڭ قالايمى-قانلىشىپ كېتىشى.

حُبْسَةٌ حِسِّيَّةٌ: يېزىلغان ۋە سۆزلەنگەن سۆزلەرنى چۈشىنىشنىڭ قىيىنلىشىشى.

حَبَشٌ: كۆرۈك توخۇ ؛ ئېفىئوفىيىلىك ، ئېفىئوفىيىلىك كىشى.

دَجَاجُ الْحَبَشِ: كۆرۈك توخۇ.

اَلْحَبَشَةُ: ئېفىئوفىيە ، ئېفىئوفىيىلىك.

حَبَشِيٌّ ج أَحْبَاشٌ وَ حُبْشَانٌ: ئېفىئوفىيىلىك.

حَبِطَ يَحْبِطُ حَبْطًا وَ حُبُوطًا عَمَلُهُ: بىكار بولۇپ كەتتى ، ئۆچۈپ كەتتى ، يوققا چىقتى ، بەربات بولدى.

«وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ» «قرآن»: كىمكى ئىماندىن يېنىۋالىدىكەن (ياكى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلىدىكەن) ئۇنىڭ ئەمەلى (نىڭ ساۋابى) يوققا چىقىرىلىدۇ.

حَبَطَ يَحْبِطُ حَبَطًا الْجِلْدُ: تېرە ئىششىپ كەتتى.

حَبَطَ الْجُرْحُ: يارا ساقىيىپ ئىزى قالدى.

حَبَطَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق قۇرۇپ كەتتى.

حَبَطَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاق كۆپ يەپ قورسىقى ئىشىشىپ كەتتى.

حَبْطٌ: بىكار بولۇپ كەتمەك ، يوققا چىقماق، مەغلۇپ بولماق.

حَبَطُ السِّيَاطِ: قامچا ئىزى.

حَبِطٌ: كۆپ يەپ قورسىقى ئىشىشىپ كەتكەن هايۋان.

حَبَقَ يَحْبِقُ حَبَقًا وَ حَبْقًا وَ حُبَاقًا: (چارپاي) ئوسۇردى.

حَبَقَةٌ: ئۇنى قامچا ياكى ئارغامچا بىلەن ئۇردى.

حَبَقٌ: رەيھانگۈل.

حَبَقُ الْبَقَرِ: ماي چېچەك.

حَبَكَ يَحْبُكُ حَبْكًا الثَّوْبَ: كىيىمنى سىپتا توقىدى؛ كىيىمنى سىلىق توقىدى.

حَبَكَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پىششىق ئەشتى.

حَبَكَ الْأَمْرَ: ئىشنى پۇختا ئىشلىدى.

حَبَكَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۈپلىدى.

حَبَكَ الْجَوَارِبَ: پايپاق توقىدى.

حَبَكَ الْعُقْدَةَ: پۇختا چەگدى ، چىڭ چەگدى.

حَبِيكَةٌ ج حُبُكٌ: يول.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» «قرآن»: يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

حَبْكَةُ الرِّوَايَةِ: ھېكايىنىڭ قۇرۇلمىسى.

«كُنْتُ أَنْتَظِرُ مِنْ مِثْلِهِ أَنْ يُؤَلِّفَ حِكَايَةً أَحْسَنَ حَبْكَةً»: ئۇنىڭدىن قۇرۇلمىسى ئەڭ گۈزەل ھېكايە يېزىشنى كۈتەتتىم.

حُبْكَةٌ ج حُبَكٌ: بەلۋاغ ، ئىشتانباغ.

حَبَلَ يَحْبُلُ حَبْلًا: باغلىدى ؛ قىلتاق قۇردى ، قاپقان قۇردى.

حَبِلَ يَحْبَلُ حَبَلًا: توشتى ، تولدى.

حَبِلَتِ الْمَرْأَةُ: ھامىلدار بولدى.

حَبِلَتِ الدَّابَّةُ: بوغاز بولدى.

حَبْلٌ ج حِبَالٌ وَأَحْبُلٌ وَحُبُولٌ وَأَحْبَالٌ: ئارغامچا، تانا، شوينا، ئارقان.

«وَ امْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ» «قرآن»: ئۇنىڭ ئوتۇن توشۇغۇچى (يەنى سۇخەنچى) خوتۇنىمۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا كىرىدۇ . ئۇنىڭ بوينىدا مەھكەم ئېشىلگەن ئارغامچا بولىدۇ.

«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» «قرآن»: ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار ، ئايرىلماڭلار.

حَبْلُ الْغَسِيلِ: كىيىم يايىدىغان تانا.

حَبْلٌ غَلِيظٌ: ئارقان ، ئارغامچا.

حَبْلُ الْوَرِيدِ: جان تومۇرى ، ۋېنا تومۇر.

«نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» «قرآن»: بىز ئۇنىڭ جان تومۇرىدىنمۇ يېقىنمىز.

حَبْلُ السُّرَّةِ: بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى چاغدا ئۈزۈۋېلىنىدىغان نەيچە ، كىندىك.

أَرْخَى الْحَبْلَ: ئارغامچىنى قويۇۋەتتى.

طَالَ حَبْلُ الْمُشَاجَرَةِ: ئۈزۈلمىگەن جېدەللەشتى.

أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

اِنْقَطَعَ حَبْلُ الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُمَا: دوستلۇق مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

إِضْطَرَبَ حَبْلُ الْأَمْنِ: ئىجتىمائىي تەرتىپ قالايمىقانلاشتى.

اَلْحَبْلُ بَيْنَهُمْ مَبْتُوتٌ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت بۇزۇلدى.

لُعْبَةُ شَدِّ الْحَبْلِ: ئارغامچا تارتىشىش ئويۇنى.

لُعْبَةُ نَطِّ الْحَبْلِ: ئارغامچىدىن سەكرەش ئويۇنى.

حَبْلُ وُدِّهِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

وَصَلَ حَبْلَهُ: ئۇنىڭغا قىزىنى بەردى، نىكاھلاپ بەردى.

«عَلَيَّ أَنْ أَفِي لَهَا بِوَعْدِهَا أَوْ أَقْطَعَ حَبْلَ وُدِّهَا»: ئۇنىڭغا بەك ۋاپادار بولۇشۇم ياكى مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشۈم كېرەك.

حَبْلٌ ج أَحْبَالٌ: ھامىلدارلىق، ئىككى قاتلىق؛ قورساقتىكى بالا.

حَبْلٌ كَاذِبٌ: يالغان ھامىلدارلىق.

حَبْلَانُ: تۇشۇپ كەتكەن، تولۇپ كەتكەن؛ مۇكەممەل، تولۇق.

حُبْلَى ج حُبَالَى و حُبْلَيَاتٌ: ھامىلدار ئايال.

حَبَنٌ: سۇلۇق ئىششىق.

حُبُوبٌ: دانلىق زىرائەتلەر.

حُبُوبُ الدَّوَاءِ: تابلېتكا دورا.

حُبُوبُ مَنْعِ الْحَمْلِ: تۇغۇتنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا.

حُبْوَةٌ ج حِبًى و حُبًى: سوۋغا.

حُبُورٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

حُبُوطٌ: بىكار بولۇپ كەتمەك، يوقىتا چىقماق، مەغلۇپ بولماق.

حَبِيبٌ ج أَحْبَابٌ: دوست؛ قەدىردان، سۆيۈملۈك كىشى؛ سۆيگۈ.

حَبِيبٌ ج أَحِبَّاءُ وَ أَحِبَّةٌ وَ حَبَائِبُ م حَبِيبَةٌ: سۆيۈملۈك، قەدىرلىك كىشى، يار؛ سۆيگۈ.

«وَ قَالَتِ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللّٰهِ وَأَحِبَّاؤُهُ» (قرآن): يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار: «بىز ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرىدۇرمىز (يەنى ئاتا-بالىدەك يېقىنمىز) ۋە (بىز ئاللاھنىڭ دىنىدا بولغاچقا) دوستلىرىدۇرمىز» دېدى.

حُبَيْبَاتٌ صَدِيدِيَّةٌ: يىرىڭلىق دانىخورەك.

حُبَيْبَةٌ ج حُبَيْبَاتٌ: دانىخورەك؛ چىقان.

حَبِيسٌ ج حُبُوسٌ و حُبَسَاءُ: سولانغۇچى، مەھبۇس، تۇتقۇن.

«لَا قِيمَةَ لِلْخُطَّةِ إِذَا بَقِيَتْ حَبِيسَةَ الْوَرَقِ أَوْ حَبِيسَةَ الذِّهْنِ»: ئەمەلگە ئاشمىغان پىلاننىڭ ھېچقانداق قىممىتى يوق.

حَبِيكَةٌ ج حُبُكٌ: يول.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» (قرآن): يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

حُتَاتٌ: قالدۇق، ئاشقان نەرسە، ساقىندى.

حِتَارٌ ج حُتُرٌ: ياقا، چەمبىرەك، ھالقا.

حُتَامَةٌ: ئاشقان تاماق، چېچىلىپ كەتكەن تاماق، ئاشقان - تاشقان.

حَتَّ يَحُتُّ حَتًّا: چۈشۈپ كەتتى، تۆكۈلدى، سويدى.

حَتَّ الشَّيْءَ عَنِ الثَّوْبِ: كىيىمدىن نەرسىنى چۈشۈرۈۋەتتى، قىردى، سۈرتتى، چۈشۈرۈۋەتتى.

حَتَّ الشَّجَرَةُ: دەرەخ غازاڭ تاشلىدى.

حَتَّ الْوَرَقَ عَنِ الشَّجَرِ: غازاڭ چۈشتى، تۆكۈلدى.

«حَتَّ اللّٰهُ مَالَهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ مېلىنى تىرىپىرەن قىلىۋەتسۇن!.

حَتَتٌ: دەرەخنىڭ يوپۇرماق تۆكۈش كېسەللىكى.

حَتَّامَ: قاچانغىچە؟ قايسى ۋاقىتقىچە؟

حِتَّةٌ ج حِتَتٌ: كىچىك پارچە، پارچە - پۇرات.

حَتَّمَ يُحَتِّمُ تَحْتِيمًا عَلَيْهِ الْأَمْرَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى، ئىشنى تاپشۇردى، ئارتتى، تېگىشلىك قىلدى.

«تُحَتِّمُ عَلَيْنَا الْاِتِّفَاقِيَّةُ نَجْدَةَ أَيِّ بَلَدٍ عَرَبِيٍّ يَتَعَرَّضُ لِلْعُدْوَانِ»: تاجاۋۇزچىلىققا ئۇچرىغان ھەرقانداق ئەرەب دۆلىتىگە ياردەم بېرىش مەسئۇلىيىتىمىز بار.

حَتَّى: ... غىچە ... گىچە، ئۈچۈن ...مۇ، يەنە، قەدەر.

(1) ئىسمنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش-

ھەرىكەتنىڭ ئاخىرىنى بىلدۈرىدۇ.

«سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ» «قۇرئان»: شۇ كېچە تاڭ يورۇغانغا قەدەر پۈتۈنلەي تىنچ ـ ئامانلىقتىن ئىبارەتتۇر.

(2) ھازىرقى زامان پېئىلىنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش ـ ھەرىكەتنىڭ مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي» «قۇرئان»: ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى ئاللاھ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

(3) ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كېلىپ «مۇ» نىڭ رولىنى ئۆتەيدۇ.

(4) باغلىغۇچى بولۇپ، «ۋە» نىڭ ئورنىدا كېلىدۇ.

حَتَّى مَا: قاچانغىچە، قايسى ۋاقىتقىچە.

«سَهِرْنَا حَتَّى سَاعَةٍ مُتَأَخِّرَةٍ مِنَ اللَّيْلِ»: كېچىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سائەتلىرىگىچە بىدار بولۇپ چىقتۇق.

«اِنْتَظَرَ الطُّلَّابُ حَتَّى خَرَجَ رَئِيسُ الْجَامِعَةِ»: ئوقۇغۇچىلار ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى چىققانغا قەدەر كۈتتى.

«تَبَرَّعَ بِمَالِهِ حَتَّى لَا يُتَّهَمَ بِالْبُخْلِ»: بېخىل دېگەن يامان ئاتاقتا قالماسلىق ئۈچۈن پۇل مېلىنى ئىئانە قىلدى.

«خَرَجَ النَّاسُ حَتَّى الْأَطْفَالُ»: بالىلاردىن تارتىپ ھەممە ئادەم چىقتى.

حَتِدَ يَحْتَدُ حَتَدًا الرَّجُلُ: ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

حَتْرٌ وَ حِتْرٌ وَ حُتْرَةٌ: كىچىك پارچە، پارچە ـ پۇرات، ئۇۋاق، كىچىك.

حَتْفٌ ج حُتُوفٌ: ئۆلۈم، ئۆلمەك، ئۆلمەكلىك.

«سَعَى إِلَى حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ»: ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەبچى بولدى.

«مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ»: ھېچقانداق ھادىسىگە ئۇچرىماستىنلا ئورنىدا يېتىپ ئۆلدى.

لَقِيَ حَتْفَهُ: ئۆلدى، ئالەمدىن ئۆتتى.

«كَالْبَاحِثِ عَنْ حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ»: ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆز پۇتى بىلەن كەلدى، ئۆز ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەب بولدى، ئۆزىنىڭ ئۆلۈم خېتىنى ئۆزى ئېلىپ كەلدى.

حَتَمَ يَحْتِمُ حَتْمًا: مەسئۇل قىلدى، مەسئۇلىيەتنى ئارتتى، تاپشۇردى، يۈكلىدى، تەلەپ قىلدى؛ بەل باغلىدى، جەزم قىلدى، قارار قىلدى.

حَتَمَ بِالْأَمْرِ: ھۆكۈم قىلدى، قارار قىلدى.

«حَتَمْتُمْ بِهِ اتِّبَاعَ الْقَوَانِينِ وَالنُّظُمِ»: قانۇن ـ تۈزۈملەرگە رىئايە قىلىشنى قارار قىلدىڭلار.

حَتْمٌ: بەلگىلىمەك، قارار قىلماق؛ بەل باغلىماق، ئىرادە تىكلىمەك.

حَتْمًا: چوقۇم، ئۇزۇل ـ كېسىل، قەتئىي، بەلگىلىك تۈردە.

«وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا» «قۇرئان»: سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاخقا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ، بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۆزگەرمەس ھۆكمىدۇر.

«يَخْشَ أَنَّ هَذِهِ الْأَحْدَاثَ سَتُؤَدِّي حَتْمًا إِلَى كَارِثَةٍ»: بۇ ۋەقەلەرنىڭ چوقۇم كىرىزىسكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ھېس قىلماقتا.

حَتْمِيٌّ: قەتئىيلىك، چوقۇم، زۆرۈر، لازىم . . . مۇمكىن ئەمەس.

«مَصِيرُ فِلَسْطِينَ مُرْتَبِطٌ حَتْمِيًّا بِمَصِيرِ الْعَرَبِ جَمِيعًا»: پەلەستىنىنىڭ تەقدىرى پۈتۈن ئەرەبلەرنىڭ تەقدىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان.

حَتْمِيَّةٌ: قەتئىيلىك، مۇقەررەرلىك.

حَتْمِيَّةٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي مۇقەررەرلىك.

حَثَا يَحْثُو حَثْوًا التُّرَابَ: توپا چاچتى.

حَثَا فِي وَجْهِهِ التُّرَابَ: يۈزىگە توپا چاچتى.

حِثَاثٌ. حَثَاثٌ: تېزلىك؛ مۆكدەش؛ چاققان.

مَا اكْتَحَلَ فُلَانٌ حَثَاثًا: كېچىچە كۆز يۇممىدى.

حُثَالَةٌ: داشقال، ئەخلەت، كېرەكسىز نەرسە، تاشلاندۇق، قالدۇق.

حُثَالَةُ الْقَوْمِ: چۈپرەندە ئادەملەر.

حَثَّ يَحُثُّ حَثًّا عَلَى: ھەرىكەتلەندۈردى، سەپەرۋەر قىلدى، رىغبەتلەندۈردى، قىزىقتۇردى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى، قۇتراتتى.

حَثَّ مَطِيَّتَهُ: ئۇلۇغىنى ھەيدىدى.

حَثَّ خُطَاهُ: قەدىمىنى تېزلەتتى.

حَثَى يَحْثِي حَثْيًا : چاچتى ؛ قۇيدى.

حَثِيثٌ: تېز ، چاپسان ، چاققان ، ئالدىراش؛ چاققانلىق.

«يُغْشِي اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا» «قرآن» : ئاللاھ كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇ- لۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر - بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ.)

حَثِيثًا: تېزدىن ، تېز ، چاپسان.

«كَانَ الْقِطَارُ يَنْسَابُ بِنَا حَثِيثًا عَلَى الطَّرِيقِ» : پويىز بىزنى يول ئۈستىدە چاپسان ئېلىپ ماڭماقتا ئىدى.

حَجَا يَحْجُو حَجْوًا: ئەسلىدى ، ئويلىدى ؛ ياخشى دەپ گۇمان قىلدى.

حِجَابٌ ج حُجُبٌ: پەردە ؛ چۈمبەل ؛ چىمىلداق ، يوپۇق ، ياپقۇچ ؛ توساق ، دەرپەردە ، دالدا.

«فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا» «قرآن» : ئۇ پەردە تارتىپ كىشىلەردىن يوشۇرۇندى.

حِجَابُ آلَةِ التَّصْوِيرِ: فوتو ئاپپاراتىنىڭ كۆزى.

حَجَاجٌ ج حُجُجٌ وَ أَحِجَّةٌ: قوشۇما ، قاش ئاستىدىكى سۆڭەك.

حِجَازِيٌّ: ھىجازلىق ئادەم.

حِجَامَةٌ: قان ئالماق ؛ قان ئېلىش كەسپى ؛ قان ئېلىپ داۋالاش.

حَجَبَ يَحْجُبُ حَجْبًا وَ حِجَابًا: ياپتى ، توستى، پەردىلىدى ، يۆگىدى.

حَجَبَ بَيْنَهُمَا : ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىۋەتتى.

حَجَبَ مِنَ الْإِرْثِ: ۋارىسلىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

«تَكَاثَفَ الضَّبَابُ حَتَّى كَادَ يَحْجُبُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الطَّرِيقِ» : تۇمان قويۇقلىشىپ يولنى كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتتى.

«حَجَبَ النُّوَّابُ الثِّقَةَ عَنِ الْحُكُومَةِ» : پارلا- مېنت ھۆكۈمەتكە ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

حَجَّ يَحُجُّ حَجًّا: ھەج قىلدى ؛ ئىرادە باغلىدى ؛ زىيارەت قىلدى.

«وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ» «قرآن» : ھەج بىلەن ئۆمرەنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار.

حَجَّهُ: ئۇنى پاكىت ئارقىلىق يەڭدى ، قايىل قىلدى ، ئىشەندۈردى.

حَجٌّ: ھەج قىلماق.

اَلْحَجُّ الْأَكْبَرُ: چوڭ ھەج ، ھەج.

اَلْحَجُّ الْأَصْغَرُ: ئۆمرە (ئۆمرە ھەج)

ذُوالْحِجَّةِ: زۇلھەججە ئېيى ، ھىجرىيىنىڭ 12 - ئېيى.

حَجَّارٌ: تاشچى ، تاش سودىگىرى.

حَجَّامٌ: قان ئالغۇچى تېۋىپ ، ھەججام ، كوزا قويغۇچى ، لوڭقا قويۇپ داۋالىغۇچى.

حَجَّبَ يُحَجِّبُ تَحْجِيبًا: ياپتى ، توستى.

حِجَّةٌ ج حِجَجٌ: ھەج قىلماق ؛ يىل ؛ مەۋسۇم.

«عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ» «قرآن» : ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە . . .

«قَضَيْتُ ثَلَاثِينَ حَجَّةً مِنْ حَيَاتِي بَيْنَ مَقَاعِدِ الدِّرَاسَةِ وَ مَقَاعِدِ الْعَمَلِ» : ئوتتۇز يىللىق ھاياتىمنى ئۆگىنىش بىلەن خىزمەت ئارىلىقىدا ئۆتكۈزدۈم.

حَجَّةُ الْوِدَاعِ: ۋىدالىشىش ھەجى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى قېتىم قىلغان ھەج)

حُجَّةٌ ج حُجَجٌ وَحِجَاجٌ: پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات ؛ بانا ، سەۋەب ؛ ئۆزرە ؛ تەۋلىيە، يەر خېتى.

«قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد !) ئېيتقىنكى ، (سىلەرنىڭ پاكىتىڭلار بولمىسا) ئاللاھنىڭ ئېنىق پاكىتى بار.

هُوَ حُجَّةٌ فِي ....: مۇتەخەسسىس.

«عَجَزَ عَنْ تَقْدِيمِ حُجَّةٍ مُقْنِعَةٍ» : قانائەتلەنەرلىك پاكىت قويالمىدى.

بِحُجَّةِ كَذَا: . . . نى باھانە قىلماق.

«إِنَّهُ حُجَّةٌ فِي هَذَا الْمَجَالِ» : ئۇ ، بۇ ساھەدە ئىشەنچلىك.

حَجَّجَ يُحَجِّجُ تَحْجِيجًا ـ هُ: ھەج قىلىشقا

ئۆزمەتتى.

حَجَّرَ يُحَجِّرُ تَحْجِيرًا: تاشتەك قىلىۋەتتى، تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتتى، قاتۇردى.

حَجَّنَ يُحَجِّنُ تَحْجِينًا: ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

حَجَرَ يَحْجُرُ حَجْرًا عَلَيْهِ: توستى، مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

حَجَرَ عَلَيْهِ الْقَاضِي: ئىستېمال قىلىشىنى چەكلىدى.

حَجْرٌ: توسماق، چەكلىمەك.

حَجْرٌ مِنَ الْعَيْنِ: كۆز چانىقى، كۆز قامچىسى.

«رَفْعُ الْحَجْرِ عَنْ أَمْلَاكِهِ»: مال - مۈلكىنى تەسەررۇپ قىلىش ئىختىيارىنى بەردى.

«فَرْضُ الْحَجْرِ عَلَى أَمْلَاكِهِ»: مال - مۈلۈكىنى ئىشلىتىشىنى چەكلىدى.

حَجَرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حِجَارَةٌ وَ أَحْجُرٌ: تاش.

«وَإِذِاسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئۆز قەۋمى ئۈچۈن سۇ تەلەپ قىلغانىدى. بىز ئۇنىڭغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دېدۇق.

اَلْحَجَرُ الصِّحِّيُّ: يۇقۇملۇق كېسەللىك ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن كىشىلەرنى مۇئەييەن بىر جايدا قاتتىق قامال قىلىپ قويۇش.

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ: قارا تاش، كەبىدىكى ھەجەرۇل ئەسۋەد.

حَجَرُ الْبَلَاطِ: ياسالغان تاش، تاختا تاش، تاش دوسكا، تاختا تاش.

حَجَرُ الْبَرْقِ: قۇم تاش؛ كېپەك ئالتۇن.

حَجَرُ جَهَنَّمَ: ئازوت كىسلاتا؛ دوزاخ تېشى.

حَجَرُ الْقَدَّاحِ: چاقماق تېشى.

حَجَرُ الرَّمْلِ: شېغىل تاش، ئۇششاق تاش.

اَلْحَجَرُ الرَّمْلِيُّ: قۇم تاش، شېغىل.

حَجَرُ الزَّاوِيَةِ: ئۇل تاش.

حَجَرُ السَّكَاكِينِ: بىلەي، بىلەي تاش.

حَجَرُ الصَّوَّانِيِّ: كۋارتس (تاغ جىنسى)

حَجَرُ الطَّاحُونِ: تۈگمەن تېشى.

حَجَرُ عَثْرَةٍ: پۇتلىكاشاڭ، توسالغۇ.

حَجَرُ الْكِتَابَةِ: سۆزمە تاش.

حَجَرٌ كَرِيمٌ: ياقۇت، قاشتېشى ۋە ھەرخىل قىممەتلىك تاشلار.

حَجَرٌ كِلْسِيٌّ: ھاك تېشى.

حَجَرُ الْكُحْلِ: سىنىك سۇلفات.

حَجَرٌ لَامِعٌ: چىرىمتال، سىلىيوزا.

حَجَرٌ مَغْنَطِيسٌ: ماگنىت رودىسى.

طَبَاعَةُ الْحَجَرِ: تاش باسما، تاش مەتبەئە.

لَوْحُ حَجَرٍ: تاش باسما، تاش مەتبەئە.

نُقُودُ حَجَرٍ: نەق پۇل، مېتال پۇل، تەڭگە پۇل.

حَجَرُ لَوْحٍ: تاش باسما، تاش مەتبەئە.

أَلْقَمَهُ حَجَرًا: كەسكىن جاۋاب ئارقىلىق ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزمىدى، ئۇنى لام - جىم دېگۈزمىدى.

اَلْحَجَرَانِ: ئالتۇن - كۈمۈش.

حِجْرٌ ج حُجُورٌوَحُجُورَةٌ وَ أَحْجَارٌ: چەكلىمەك، ھارام قىلماق، تەقىب قىلماق.

حِجْرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حُجُورٌ: قويۇن، باغرى، قۇچاق؛ ئەقىل؛ بايتال.

«هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ» «قرآن»: ئەقىل ئىگىسىگە بۇنىڭدا (يەنى يۇقىرىقى نەرسىلەردە قانائەتلىنەرلىك) قەسەم بارمۇ؟

هُوَ فِي حِجْرِهِ: ئۇنىڭ ھىمايىسىدە، ئۇنىڭ سايىسىدا، ئۇنىڭ تەربىيىسىدە.

حُجْرَةٌ ج حُجَرٌ و حُجُرَاتٌ: ئۆي، ھۇجرا، ياتاق، خانە، بۆلۈم.

«إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، سېنى ھۇجرىلار (يەنى پاك ئاياللىرىڭنىڭ تۇرالغۇ جايلىرى) ئارقىسىدىن توۋلايدىغانلارنىڭ تولىسى ئەقىلسىز كىشىلەردۇر.

حُجْرَةُ السَّطْحِ: بالىخانا، مەنزىر، ئۆگزىدىكى ئۆي.

حُجْرَةُ النَّوْمِ: ياتاق ئۆي، ئۇخلاش ئۆيى.

حُجْرَةُ الزُّوَّارِ: مېھمانخانا.

نَشَأَ فِي حُجْرَتِهِ: ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۆستى.

كُلُّ حُجْرَةٍ لَهَا أُجْرَةٌ: ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزىگە لايىق قىممىتى بار.

حَجْرَةٌ ج حَجَرٌ وَ حَجَرَاتٌ: تەرەپ ، يان ، ساھە ، جەھەت.

حَجَرِيٌّ: تاشقا ئائىت ، تاشقا مۇناسىۋەتلىك.

اَلْعَصْرُ الْحَجَرِيُّ: تاش قورال دەۋرى.

حَجَزَ يَحْجِزُ يَحْجُزُ حَجْزًا: توستى ، چەكلىدى ، مەنئى قىلدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ الطَّرِيقَ: توسىۋەتتى ، توسۇپ قويدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: ئاجرىتىۋەتتى ، بۆلىۋەتتى.

حَجَزَ عَلَيْهِ الْمَالَ: پېچەتلىدى ، تاقىدى.

حَجَزَ عَلَى رَاتِبِهِ: ئىش ھەققىنى تۇتۇپ قالدى.

حَجَزَ الشَّيْءَ أَوِ الْمَكَانَ: ئالدىن ئىگىلەپ قويدى، ئالدىن ساقلاپ قويدى.

حَجَزَ عَنْهُ الشَّيْءَ: تۇتۇپ قالدى ، ئېلىپ قالدى.

حَجَزَ الْأَمْوَالَ: مالنى پېچەتلىدى.

حَجَزَ الْقَاضِي عَلَى مَالِهِ: ميلىنى ئىختىيارى تەسەررۇپ قىلىشتىن چەكلىدى ، پېچەتلىدى.

«حَجَزَ مَقْعَدًا فِي الطَّائِرَةِ» : ئايروپىلاندىن بىر كىشىلىك ئورۇن ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ غُرْفَةً فِي الْفُنْدُقِ» : مېھمانخانىدىن ئۆي ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ الْمُتَقَاتِلَيْنِ» : ئۇرۇش قىلىشىۋاتقان ئىككى تەرەپنى چەكلىدى.

حَجْزٌ: توسماق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق ؛ تۇتۇپ قالماق ؛ مۇسادىرە قىلماق ؛ ئىگىلەپ تۇرماق.

«أَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ أَمْرًا بِالْحَجْزِ عَنْ مُمْتَلَكَاتِ الشَّرِكَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ» : ھۆكۈمەت چەت ئەل شىركەتلىرىنىڭ مال ـ مۈلكىنى چەكلەش بۇيرۇقىنى چىقاردى.

«رَفَعَ الْحَجْزَ عَنْ أَمْلَاكِهِ» : ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىگە بولغان چەكلىمىسىنى بىكار قىلدى.

«فَرَضَ الْحَجْزَ عَنْ أَمْلَاكِهِ» : ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى پېچەتلىدى.

حَجْزَةٌ: تەرەپ ، ئورۇن ، جاي.

حُجْزَةٌ ج حُجَزٌ و حُجْزَاتٌ وَحُجَزَاتٌ: بەلنىڭ ئىشتانباغ چىگىلىدىغان جايى ، ئىشتاننىڭ ئىشتانباغ ئۆتكۈزىدىغان جايى.

فُلَانٌ طَيِّبُ الْحُجْزَةِ: پاك ، ئىپپەتلىك.

شَدِيدُ الْحُجْزَةِ: چىداملىق.

هُوَ شَدِيدُ الْحُجْزَةِ: ئۇ قىيىنچىلىققا چىداملىق.

حَجَفَةٌ ج حَجَفٌ: كۆكرەك؛ ياغاچ ئىشلىتىلمەي تېرىدىنلا ياسالغان قالقان.

حَجَلَ يَحْجِلُ حَجْلًا وَ حَجَلَانًا: بىر پۇتىنى كۆتۈرۈپ يەنە بىر پۇتىدا ماڭدى.

حَجَلٌ ج حِجْلَانٌ: كەكلىك.

حِجْلٌ ج أَحْجَالٌ وَ حُجُولٌ: خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى ، (ئاياللار پۇتىغا تاقايدىغان بىلەيزۈكسىمان ھالقا) ؛ ئىشكەل ، كىشەن.

حَجَلَةٌ ج حِجَالٌ وَ حَجَلٌ: تويى بولغان قىزنىڭ چىمىلدىقى.

رَبَّاتُ الْحِجَالِ: ئاياللار.

حَجَمَ يَحْجِمُ يَحْجُمُ حَجْمًا عَنِ الْأَمْرِ: توستى ، مەنئى قىلدى.

حَجَمَ الْمَرِيضَ: ئاغرىقنى قان ئېلىش بىلەن داۋالىدى ؛ كېسەلنى لوڭقا قويۇپ داۋالىدى.

حَجَمَ يَحْجُمُ حَجْمًا فَمَ الْحَيَوَانِ: ھايۋاننىڭ ئېغىزىغا ئېغىزدۇرۇق سالدى.

حَجَمَ ثَدْيُ الْفَتَاةِ: قىزنىڭ كۆكسى چوڭايدى.

حَجَمَ الْبَعِيرَ: ئېغىز دۇرۇق سالدى.

حَجْمٌ ج حُجُومٌ: ھەجىمى ، جۇغى ، چوڭ ـ كىچىكلىكى ، سىغىمچانلىقى.

كَبِيرُ الْحَجْمِ: سىغىمچانلىقى چوڭ.

حَجَنَ يَحْجِنُ حَجْنًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى ، ئەگرى قىلدى.

حِجًى : ئەقىل ، چۈشىنىش قۇۋۋىتى ، ئەقىل ـ پاراسەت.

حُجَيْرَةٌ : كىچىك ئۆي ؛ ھۇجەيرە ؛ ياچېيكا ؛ ھەرە كۆنىكى ؛ ھۇجرا ؛ كىنىشكا.

حَجِيقٌ: قورساقنىڭ غولدۇرلىغان ئاۋازى.

حَجِيلٌ: ئۈچ پۇتى ئاق ئات.

اَلْحُجَيلَاءُ: كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان سۇ.

حَجِيٌّ: لايىق.

حَدَا يَحْدُو حَدْوًا وَ حِدَاءً وَ حُدَاءً الْإِبِلَ: ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىدى.

حَدَا اللَّيْلُ النَّهَارَ: كېچە ـ كۈندۈزگە ئەگەشتى.

حَدَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى ھەيدىدى.

حَدَاهُ عَلَى كَذَا: يېتەكچىلىك قىلدى، يول كۆرسەتتى.

حَدَاثَةٌ: يېڭى، يېڭىلىق، يېڭىچە، ئاجايىپ، غەلىتە.

حَدَاثَةُ السِّنِّ: ياشلىق دەۋرى، ياشلىق باھارى.

«جُنِّدَ عَدَدٌ مِنَ الشُّبَّانِ وَأُرْسِلُوا إِلَى الْجَبْهَةِ بِالرَّغْمِ مِنْ حَدَاثَةِ سِنِّهِمْ»: بىر تۈركۈم بالىلار يېشىنىڭ كىچىك بولۇشىغا قارىماي ئالدىنقى سەپكە ئەۋەتىلىشكە سەپەرۋەر قىلىندى.

حِدَاجَةٌ ج حَدَائِجُ: كاجۋا.

حِدَادٌ: قارىلىق، مۇسىبەت.

«أَعْلَنَتِ الْحُكُومَةُ الْحِدَادَ عَلَى وَفَاةِ الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ»: ھۆكۈمەت مەرھۇم رەئىسنىڭ ۋاپاتى ئۈچۈن تەزىيە بىلدۈرۈشنى جاكارلىدى.

ثَوْبُ الْحِدَادِ: قارىلىق كىيىم، ماتەم كىيىمى، ھازا كىيىمى.

سُيُوفٌ حِدَادٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِدَادَةٌ: تۆمۈرچىلىك، تۆمۈرچىلىك كەسپى.

حَدَأَ يَحْدَأُ حَدْأً الشَّيْءَ عَنْهُ: يوقاتتى؛ ئۇنى توستى.

حَدِئَ يَحْدَأُ حَدَأً بِالْمَكَانِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

حَدِئَ إِلَيْهِ: پاناھ ئىزدەپ باردى، پاناھ تىلىدى.

حَدِئَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى، ھېسداشلىق قىلدى.

حَدِئَ إِلَيْهِ أَوْ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى، ھېسداشلىق قىلدى.

حَدَأَةٌ ج حِدَءٌ وَ حَدَأٌ: تۇرنا؛ ئاپيالتا.

حَدِبَ يَحْدَبُ حَدَبًا وَ أَحْدَبًا وَ تَحَادَبًا: دوك بولۇپ قالدى، مۈكچەيدى؛ چوقچىيىپ چىقىپ قالدى.

حَدِبَ عَلَيْهِ: خەيرى ـ خاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى.

«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ الصَّفَاءَ وَالسَّلَامَ فَاحْدَبْ عَلَى تُعَسَاءِ الْحَيَاةِ»: سەن پاكلىق بىلەن ئامانلىقنى چۈشەنمەكچى بولساڭ، ھاياتتا بەختسىزلىككە ئۇچرىغانلارغا ھېسداشلىق قىلغىن!

حَدَبٌ: دولقۇن؛ دۆڭ، تۆپىلىك، ئېگىز يەر.

«وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ» «قرآن»: ئۇلار زېمىننىڭ ھەربىر تۆپىلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ.

مِنْ كُلِّ حَدَبٍ وَ صَوْبٍ: تەرەپ ـ تەرەپتىن، ھەممە جايدىن، ئەتراپتىن.

حَدِبٌ م حَدِبَةٌ ج أَحْدَابٌ: دۈمچەك، دوك.

حَدْبَاءُ: دوڭغاق ئايال، دوك خوتۇن.

اَلْآلَةُ الْحَدْبَاءُ: تاۋۇت.

سَنَةٌ حَدْبَاءُ: قۇرغاقچىلىق يىلى، قەھەتچىلىك يىلى.

حَدَبَةُ الظَّهْرِ: دوك بولۇپ قالماق.

حَدَثَ يَحْدُثُ حَدَاثَةً وَ حُدُوثًا: پەيدا بولدى، يېڭىدىن بولدى، يېڭىلاندى.

حَدَثٌ ج أَحْدَاثٌ: يېڭى ئىش، يېڭى شەيئى، ۋەقە؛ بىدئەت؛ ھادىسە؛ تاھارەتنى سۇندۇرىدىغان ئىش، تېزەك، گەندە.

حَدَثٌ ج أَحْدَاثٌ وَ حُدْثَانٌ: ياش يىگىت.

حَدَثَانُ الدَّهْرِ: ھادىسىلەر، پېشكەللىك.

«أَفْنَاهُمْ حَدَثَانُ الدَّهْرِ»: زاماننىڭ ھادىسىلىرى ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

«أَلَمَّتْ بِنَا الْحَدَثَانُ»: بېشىمىزغا پېشكەللىك كەلدى.

حَدَجَ يَحْدِجُ حِدْجًا الْبَعِيرَ: تۆگىگە كاجۋا ئارتتى؛ تۆگىگە توقۇم توقۇدى؛ تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، زەن قويۇپ قارىدى.

«قَلَّبَ مُتَسَائِلًا وَهُوَ يَحْدِجُهَا بِنَظْرَةِ ارْتِيَابٍ» : ئۇنىڭغا گۇمانىي رەۋىشتە تىككىلىپ قاراپ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ سورىدى.

حَدَجَ الْأَحْمَالَ: يۈك ئارتتى.

حَدَجَهُ: ئۇردى.

حَدَجَهُ بِالسَّهْمِ: ئوقيا ئاتتى.

حَدَجَهُ بِالذَّنْبِ: جىنايەت ئارتتى ، جىنايەت يۈكلىدى.

حِدْجٌ ج حُدُوجٌ وَ حُدُجٌ وَ أَحْدَاجٌ: يۈك.

حَدَّ يَحُدُّ حَدًّا وَ حَدَدًا: ئايرىدى ، پەرق ئەتتى ؛ توستى ؛ بەلگىلىدى، چەك ــ چېگرىسىنى بېكىتتى.

حَدَّ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى ، غەزىپى كەلدى.

حَدَّ الدَّارَ: ھويلىنىڭ پاسىلىنى بېكىتتى.

حَدَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھازا تۇتتى ، قارىلىق تۇتتى.

حَدٌّ ج حُدُودٌ: چېگرا ، چەك ، ئاخىرقى توچكا ؛ تەبىر ؛ قىرغاق ؛ بىس.

«خَلَقَ الْإِسْتِعْمَارُ حُدُودًا بَيْنَ أَبْنَاءِ الْأُمَّةِ الْعَرَبِيَّةِ» : جاھانگىرلىك ئەرەبلەر ئارىسىدا چەك ــ چېگرا پەيدا قىلدى.

«وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» «قۇرئان» : ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار زالىملاردۇر.

حَدُّ الْمَمْلَكَةِ: دۆلەت چېگرىسى.

حَدُّ السِّكِّينِ: پىچاقنىڭ بىسى.

«كَانَ لَا بُدَّ مِنْ مُقَاوَمَةِ الْحُكْمِ الْأَجْنَبِيِّ بِحَدِّ السِّلَاحِ» : چەتنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا قوراللىق قارشى تۇرۇش زۆرۈر.

حَدُّ الشَّيْءِ: بوي ، ياقا ، چەت.

بِلَا حَدٍّ: چەكسىز.

أَوْقَفَهُ عِنْدَ حَدِّهِ: ئۇنى يەڭدى ، ئۇنى لام ــ جىم دېگۈزمىدى ، ئۇنى ھەددىدىن ئاشۇرمىدى.

وَقَفَ عِنْدَ حَدِّهِ: چەكتە توختىدى.

إِلَى حَدٍّ مَعْلُومٍ: مەلۇم دائىرىدە ، مەلۇم دائىرىگىچە.

إِلَى حَدِّ مَعْلُومٍ مَا: مەلۇم دەرىجىگىچە.

إِلَى حَدٍّ كَبِيرٍ: زور دەرىجىدە، ناھايىتى زور دەرىجىدە.

بِحَدِّ ذَاتِهِ: شەخسەن ئۆزى ، ئۆزى بىۋاسىتە.

بِحَدِّ السَّيْفِ: ھەربىي كۈچ بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

لَا حَدَّ لَهُ : چەكسىز ، ھېسابسىز ، پۈتمەس ــ تۈگىمەس ، ھەددى ــ ھېسابسىز.

عَلَى حَدٍّ سَوَاءٍ: ئوخشاش ، پۈتۈنلەي ئوخشاش ، تامامەن ئوخشاش.

اَلْحَدُّ الْأَدْنَى: ئەڭ تۆۋەن دەرىجە ، ئەڭ تۆۋەن چەك « مىنىمۇم »

اَلْحَدُّ الْأَقْصَى: ئەڭ يۇقىرى دەرىجە « ماكسىموم »

اَلْحَدُّ الْفَاصِلُ: چەك ــ چېگرا ، پاسىل.

إِلَى أَبْعَدِ حَدٍّ: ئەڭ يۇقىرى دەرىجىگە.

إِلَى حَدٍّ بَعِيدٍ: يۇقىرى دەرىجىگىچە.

عَلَى حَدِّ قَوْلِهِ: ئۇنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا.

فِي حُدُودِ الْقَانُونِ: قانۇن دائىرىسى ئىچىدە.

لِحُدُودِ كَذَا: . . . غىچە . . . گىچە.

لِحَدِّ الْآنَ: ھازىرغىچە.

ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق.

حُدُودُ اللّٰهِ: شەرىئەت ئەھكاملىرى ، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرى.

سِلَاحٌ ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق قورال.

سِكِّينَةٌ ذُو حَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق پىچاق.

حَدَدٌ: چەكلەنگەن ، مەنئى قىلىنغان ؛ يالغان ، باتىل.

حَدَّادٌ: تۆمۈرچى.

حَدَّبَ يُحَدِّبُ تَحْدِيبًا: دوك قىلىپ قويدى.

حِدَّةٌ: غەزەپ ؛ ئاچچىق ؛ ياماللىق ؛ كۈچ ــ قۇۋۋەت ؛ چوڭقۇرلۇق ، (پىكىردە) ئۆتكۈرلۈك ؛ ئۆتكۈر.

حِدَّةُ الطَّبْعِ: مىجەزنىڭ چۇسلۇقى، مىجەزنىڭ

ئىشتىكلىكى.

حِدَّةُ الْغَضَبِ: ئاچچىقى يامانلىق ، غەزىپى يامانلىق.

حِدَّةُ الْمُنَاقَشَةِ: جەدەل مۇنازىرە، جەدەل تالاش-تارتىش.

حَدَّثَ يُحَدِّثُ تَحْدِيثًا: خەۋەر قىلدى ، رىۋايەت قىلدى.

حَدَّثَهُ كَذَا: خەۋەر قىلدى.

«وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ» (قرآن) : پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) نېمەتتىنى (كىشىلەرگە) سۆزلەپ بەرگىن .

«حَدَّثَنَا الْكَاتِبُ عَنِ الْأُدَبَاءِ الَّذِينَ تَأَثَّرَ بِهِمْ» : يازغۇچى بىزگە تەسىرگە ئۇچرىغان ئەدىبلەر ھەققىدە سۆزلەپ بەردى.

حَدَّثَ نَفْسَهُ: بىر ئىش قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

حَدَّثَهُ قَلْبُهُ: سەزدى ، ھېس قىلدى.

«خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ وَ نَفْسُهُ تُحَدِّثُهُ بِأَنْ يَثُورَ عَلَى هَذِهِ الْأَهْوَاءِ» : ئۇ ھاۋايى ـ ھەۋەسلەرگە قارشى جەڭ ئېلان قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ شەھەردىن چىقتى.

«أَمَّا عَنْ مُجَامَلَاتِهِ فَحَدِّثْ وَلَا حَرَجَ» : ئۇنىڭ چىقىشقاقلىقىغا كەلسەك ، بۇ ھەقتە خالىغىنىڭچە سۆزلە.

حَدَّجَ يُحَدِّجُ تَحْدِيجًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى ، سىنچىلاپ قارىدى ، زەن قويۇپ قارىدى.

حَدَّجَهُ: گۇمانى قارىدى.

حَدَّدَ يُحَدِّدُ تَحْدِيدًا: چېگرا بەلگىلىدى ؛ تەيىن قىلدى.

حَدَّدَ السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

حَدَّدَ ثَمَنَ السِّلْعَةِ: مال باھاسىنى بېكىتتى.

حَدَّدَهُ : تەيىنلىدى.

حَدَّدَ الْأَمْرَ: تەبىر بەردى ؛ تەرىپلىدى ؛ بەلگىلىدى ، تەيىنلىدى ، كۆرسەتتى.

حَدَّدَ إِلَيْهِ وَ لَهُ: باردى.

«حَدَّدَتِ السُّلُطَاتُ إِقَامَتَهُ» : ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئۇنىڭ تۇرۇشىنى چەكلىدى.

حَدَّرَ يُحَدِّرُ تَحْدِيرًا الشَّيْءَ: چۈشۈردى.

حَدَّرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ : ياش تۆكتى.

حَدَّرَتِ الدَّوَاءُ بَطْنَهُ: ئىچىنى سۈردى، ھەيدىدى.

حَدَّقَ يُحَدِّقُ تَحْدِيقًا بِهِ: ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

حَدَّقَ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

«وَقَفَ صَدِيقِي يُحَدِّقُ فِي تِلْكَ الْمَآذِنِ السَّامِقَةِ» : ئاشۇ ئېگىز پەشتاقلارغا دوستۇم تىكىلىپ قاراپ كەتتى.

حَدَرَ يَحْدُرُ حَدْرًا وَ حُدُورًا الشَّيْءَ: چۈشتى، سىيرىلدى ؛ چۈشۈردى ؛ قىيسايتتى ؛ دومىلاتتى.

حَدَرَ الْقِرَاءَةَ : قىرائەتنى تېز ئوقۇدى.

حُدَرَةٌ : پادا ؛ بىر بۆلەك جامائە ، توپ.

حَدَسَ يَحْدِسُ حَدْسًا فِي الْأَمْرِ: پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى ، مۆلچەرلىدى ؛ ئويلىنىپ قالدى.

حَدَسَ فِي الْأَرْضِ: يىراققا سەپەر قىلدى.

حَدَسَ الشَّيْءَ بِرِجْلِهِ: دەسسىدى ، ئاياغ ـ ئاستى قىلدى.

حَدْسٌ: پەرەز قىلماق ، تەخمىن قىلماق ، مۆلچەرلىمەك.

عَلَى الْحَدْسِ: پەرەزگە ئاساسەن ، مۆلچەر بويىچە ، تەسەۋۋۇرغا ئاساسەن.

اَلْحَدْسُ النَّفْسِيُّ: بىۋاسىتە سېزىم.

قَالَهُ بِالْحَدْسِ: ئۆزىنىڭ پاراسىتىگە ئاساسەن دېدى.

حَدْسِيَّاتٌ: پەرەز ، مۆلچەر.

حَدَقَ يَحْدِقُ حَدْقًا: قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى ؛ قارىدى.

حَدَقٌ ج حَدَقَةٌ: ئېھاتىگە ئېلىنغان باغ ، گۈللۈك باغچا.

حَدَقَةُ الْعَيْنِ ج حَدَقٌ وَ حَدَقَاتٌ وَ أَحْدَاقٌ

حِدَاقٌ: كۆز ئالمىسى.

حَدَلَ يَحْدِلُ حَدْلًا وَ حُدُولًا عَلَيْهِ: خارلىدى ، زۇلۇم قىلدى ، خورلىدى ، ئەزدى.

حَدِلَ يَحْدَلُ حَدَلًا: (تۇغۇلۇشتا ياكى كېيىن

سەۋەبىدىن) بىر مۆرىسى پەس بولۇپ قالدى.

حَدِلَ عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى ، ئەزدى ، خارلىدى.

حَذْمٌ ج حَذَمٌ: ئوتنىڭ يالقۇنجاپ كۆيۈشى.

حَذَمَةٌ: ئوتنىڭ گۈرۈلدەپ يانغان ئاۋازى.

حِذْوَةٌ ج حَذَاوٍ: تاقا (ئاتنىڭ)

حُذُوثٌ: يۈز بەرمەك ، مەيدانغا كەلمەك.

حُذُورٌ م حَذَرَاءُ: تۆپىلىك ؛ قىيپاشلىق ، يانتۇ-لۇق.

حَذُوقٌ: ئاچچىق.

حَدِيَ يَحْدَى حَدَيًا بِالْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى ، قېپقالدى ، توختىدى.

حَدِيْثٌ ج حِدْثَانٌ: يېڭى ، يېڭىچە.

حَدِيْثُ السِّنِّ: ياش.

حَدِيْثُ الْعَهْدِ : زامانىۋى ، يېقىنقى.

حَدِيْثُ الْعَهْدِ بِالزَّوَاجِ: يېقىندا توي قىلغان.

حَدِيْثُ نِعْمَةٍ: يېڭىدىن پاراۋانلىققا ئېرىشكەن ، يېڭىدىن باي بولغان.

حَدِيْثُ الْبِنَاءِ: يېڭى قۇرۇلغان بىنا ، يېڭى سېلىنغان بىنا.

حَدِيْثًا : يېقىندا.

ظَهَرَ الْكِتَابُ حَدِيثًا: كىتاب يېقىندا چىقتى.

حَدِيثٌ ج أَحَادِيثُ : ھەدىس ؛ سۈننەت ؛ سۆز ، ھېكايە ، رىۋايەت ، سۆھبەت، پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ھەرىكەتلىرى ۋە ئۇ ساھابىلەرنىڭ سۈكۈت قىلغان سۆزلىرى ۋە ھەرىكەتلىرى.

أَدْلَى بِحَدِيْثٍ: باياناتى ئېلان قىلدى.

حَدِيْثُ الْقَوْمِ: كوچا پاراڭى ، ئېقاچتى گەپ.

حَدِيْثٌ صَحَفِيٌّ: مۇخبىرلار بىلەن قىلىنغان سۆھبەت ، مۇخبىرلارنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلىش.

حَدِيْثُ خُرَافَةٍ: يوق گەپ ، جۆيلۈش ، ئاساسسىز گەپ ، ۋالاقلاش ، بىلجىرلاش.

اَلْحَدِيْثُ السَّائِرُ: ئېقىپ يۈرگەن گەپلەر ، ھەرخىل پىكىرلەر.

أَصْحَابُ الْحَدِيثِ: ھەدىسشۇناسلار.

عِلْمُ الْحَدِيْثِ: ھەدىس ئىلمى ، ھەدىسشۇناسلىق.

حَدِيثٌ ذُو شُجُونٍ: ئەسلىمە سۆزلەر.

أَهْلُ الْحَدِيْثِ: ھەدىسشۇناسلار ، ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

رِجَالُ الْحَدِيْثِ: ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللى-نىدىغانلار.

حَدِيثٌ قُدْسِيٌّ: ئاللاھ تائالادىن ھېكايە قىلىنىپ ئېيتىلغان ھەدىس (ھەدىس قۇددۇسى مەنە جەھەتتىن ئاللاھ تەرەپتىن ، لەفزى جەھەتتىن رەسۇلۇللا تەرەپتىن بولغان بولىدۇ)

اَلْحَدِيثُ الإِلٰهِيُّ: ھەدىس قۇددۇسى.

اَلْحَدِيثُ الرَّبَّانِيُّ: ھەدىس قۇددۇسى.

أَبُو خُدَيْجٍ: لەگلەك.

حَدِيدٌ ج حِدَادٌ وَ أَحِدَّاءُ: تېز ، ئۆتكۈر ؛ ئۆتكۈر ؛ تۆمۈر.

«فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ»

‹قۇرئان› : ئەمدى پەردەڭنى سەندىن كۆتۈرۈۋەتتۇق، بۈگۈن كۆزۈڭ ئۆتكۈردۇر.

حَدِيدُ الْقَلْبِ: قىزغىن.

حَدِيدُ الصُّلْبِ: پولات.

حَدِيدٌ خَامٌ: تۆمۈر كان.

سِكَّةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر يول.

ضَرَبَ فِي حَدِيْدٍ بَارِدٍ: پايدىسىز ئىش بىلەن شۇغۇللاندى ، قۇرۇق ئاۋارە بولدى.

مَصَانِعُ الْحَدِيدِ: پولات زاۋۇتى ، تۆمۈرچىلىك كارخانىسى.

بِالْحَدِيدِ وَالنَّارِ: قورال كۈچى بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

اَلسِّتَارُ الْحَدِيدُ: تۆمۈر پەردە.

حَدِيدَةٌ ج حَدِيدَاتٌ حَدَائِدُ جج حَدَائِدَاتٌ: پارچە تۆمۈر.

حَدِيْدَةُ الْمِحْرَاثِ: ساپان، سوقا.

حَدِيدَةُ اللِّجَامِ: ئېغىزدۇرۇق.

حَدَائِدُ: تۆمۈر ئەسۋابلار ، تۆمۈر قوراللار، تۆمۈر سايمانلار.

تَاجِرُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سودىگەرى.

صَنَاعَةُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سانائىتى.

حَدِيدِيٌّ: تۆمۈرگە ئائىت ، تۆمۈردىن ياسالغان، تۆمۈرچىلىك.

مَعَادِنٌ حَدِيدِيَّةٌ: قارا مېتال.

مَعَادِنُ غَيْرُ حَدِيدِيَّةٍ: رەڭلىك مېتال.

إِرَادَةٌ حَدِيدِيَّةٌ: پولاتتەك ئىرادە، كۈچلۈك ئىرادە.

سِكَكٌ حَدِيدِيَّةٌ: تۆمۈر يول.

حَدِيسٌ: باش ئەگكەن.

حَدِيقَةٌ ج حَدَائِقُ : گۈللۈك باغ ، مېۋىلىك باغ.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى ، تەقۋادارلار تىيمەتكە ئېرىشىدۇ . (ئۇ نېمەت) باغلار، ئۈزۈملەردۇر.

حَدِيقَةُ الْحَيَوَانِ : هايۋانات باغچىسى.

حَدِيقَةٌ عَامَّةٌ : ئاممىۋى باغچا.

حَذَا يَحْذُو حَذْوًا : تەقلىد قىلدى ، دورىدى ، ئۈلگە قىلدى ؛ ئەگەشتى.

«حَذَا النَّعْلَ بِالنَّعْلِ» : ئۈلگە قىلدى ، ئۆرنەك قىلدى.

حَذَا حَذْوَهُ : ئۇنىڭغا ئوخشىتىپ ئىش قىلدى.

حَذَا النَّعْلَ : ئۆلچىدى.

حِذَاءٌ ج أَحْذِيَةٌ : ئاياغ كىيىم.

حِذَاءٌ طَوِيلٌ : ئۆتۈك.

حِذَاءٌ قَصِيرٌ : شىبلىت ، كەش.

حِذَاءُ الْمَطَرِ : يامغۇرلۇق ئاياغ ، كالاچ، رېزىنكە ئاياغ.

حِذَاءَ : ئۇدۇلى ، روبىروسى ، ئالدى ، ئالدىدا.

جَلَسَ حِذَاءَهُ : ئۇدۇلىدا ئولتۇردى.

حَذَارِ : دىققەت قىل ، پەخەس بول ، ساقلان.

«حَذَارِ أَنْ تَعْتَدِيَ عَلَى حُقُوقِ النَّاسِ» : كىشىلەرنىڭ هەققىگە چېقىلىشتىن ساقلان.

حَذَاقَةٌ : ماهىر بولماق ، ئۇستا بولماق ، پۇختا ئىگىلىمەك، چاققانلاشماق.

حَذَايَةٌ: ئۆلچەمدىن نېسىۋە.

حَذَّاءٌ : موزدۇز.

حَذَّرَ يُحَذِّرُ تَحْذِيرًا : ئاگاهلاندۇردى ، قورقاتتى.

«وَ يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئازابىدىن قورقىتىدۇ.

حَذَّقَ يُحَذِّقُ تَحْذِيقًا : ئۇستا قىلدى ، ماهىر قىلدى، چېنىقتۇردى.

حَذِرَ يَحْذَرُ حَذَرًا وَ حَذِيرَةً : ساقلاندى ، هەزەر ئەيلىدى ، ئالدىنى ئالدى ، ئېهتىيات قىلدى ، پەخەس بولدى.

«اَلْمُغَامِرُ لَا يَحْذَرُ الْخَطَرَ وَ إِنَّمَا يَتَوَقَّعُهُ وَ يَتَحَدَّاهُ» : قارام ئادەم خەۋپ ــ خەتەردىن قورقمايدۇ ، پەقەت خەۋپ ــ خەتەرنى كۈتۈۋالىدۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن قارشىلىشىدۇ.

حَذَرٌ. حِذْرٌ: دىققەت ، ئېهتىيات؛ ساقلانماق ، پەخەس بولماق ، هەزەر قىلماق ، هوشيار بولماق ، ئېهتىيات قىلماق.

كَانَ عَلَى حَذَرٍ : ئېهتىياتچان بولدى.

أَخَذَ حِذْرَهُ : ئېهتىياتچان بولدى.

«يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ» «قرآن» : ئۆلۈپ كېتىشتىن قورقۇپ قۇلاقلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ئېتىۋالغان . . .

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْحَذَرِ : ئېهتىيات قىلىش تەرىپىدە تۇردى ، مەيداندا چىڭ تۇردى.

«لَايَمْنَعُ حَذَرٌ مِنْ قَدَرٍ» : ئېهتىياتچانلىق كىشىنى تەقدىرنىڭ ئىشىدىن قۇتۇلدۇرالمايدۇ ، تەقدىر قىلىنغان ئىشنى كۆرمەي چارە يوق ، پېشانىگە پۈتۈلگەندىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

حَذِرٌ ج حَذِرُونَ : دىققەت قىلغۇچى ، ئېهتىيات قىلغۇچى.

حَذَفَ يَحْذِفُ حَذْفًا الشَّيْءَ : چىقىرىۋەتتى ، ساقىت قىلدى ، ئېلىپ تاشلىدى.

حَذَفَ كَلِمَةً : سۆزنى قىسقارتىۋەتتى.

«حَذَفَ الرَّقِيبُ جُزْءًا مِنَ الْمَقَالِ» : ماقالىنىڭ بىر قىسمىنى تەكشۈرگۈچى قىسقارتىۋەتتى.

جِذْفَارٌ ج حَذَافِيرُ : تەرەپ ، يان تەرەپ.

يَحْذَافِيرِه : پۈتكۈل ، ئەتراپلىق.

حُذْفُورٌ ج حَذَافِيرُ : تەرەپ.

حَذَقَ يَحْذِقُ حَذِقًا وَ حَذْقًا وَ حَذَاقَةً: ماھىر بولدى ، ئۇستا بولدى ، پىششىق ئىگىلىدى.

حَذَقَ الْكِتَابَ : كىتابنى پۈتۈنلەي ئوقۇپ بولدى.

حَذَقَ الْعَمَلَ : ئىشنى پۇختا قىلدى.

حَذَقَ يَحْذِقُ حَذْقًا الشَّيْءَ : كەستى ، ئۈزدى.

حَذَقَ يَحْذِقُ حُذُوقًا الْخَلُّ : سىركە ئاچچىق بولدى.

حِذْقٌ : ماھىر بولماق ، ئۇستا بولماق ، پۇختا ئىگىلىمەك ، چاققانلاشماق.

حَذْلَقَ يُحَذْلِقُ حَذْلَقَةً : ئۆزىنى ماھىر سانىۋالدى ، ئۆزىنى بىلىملىدار كۆرسەتتى ، كۆز - كۆز قىلدى.

يَتَحَذْلَقُ فِي كَلَامِهِ : بىلىمدارلىق قىلدى، ئۆزىنى كۆرسىتىپ سۆزلىدى.

حَذْلَقَةٌ : ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتمەك ، ئۆزىنى ماھىر ھېسابلىۋالماق.

حَذْلَمَ يُحَذْلِمُ حَذْلَمَةً : تېز ماڭدى.

حَذْلَمَ الشَّيْءَ : يۇمىلاتتى.

حَذْلَمَ الْعُودَ : ياغاچنى ئاقلىدى.

حَذْلَمَ الْإِنَاءَ : قاچىنى تولدۇردى.

حُذْلُمٌ : پاكىنەك ، پاكار ئادەم.

حُذْلُومٌ : چاققان.

حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا الشَّيْءَ : كەستى.

حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا وَ حَذَمَانًا فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى ، تېز بولدى.

حَذَمَ فِي مَشْيِهِ : تېز ماڭدى.

حَذَمَ فِي الْقِرَاءَةِ: تېز ئوقۇدى.

اَلْحَذِمُ مِنَ الشُّيُوفِ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِذَمٌ : چاققان مېڭىش ، يېنىك مېڭىش.

حَذِمٌ : تېز يۈگۈرىدىغان توشقان ؛ چاققان ئوغرى.

حُذَمٌ : قەدىمى قىسقا پاكىنەك.

حَذَوْ : ئۇدۇلىدا ، روبىروسىدا.

حُذْوَةٌ : ئۇدۇلىسى ؛ سوۋغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

حِذْوَةٌ : ئۇدۇلىسىدا ؛ سوۋغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

اَلْحُذْيَا : ئولجىدىن نېسىۋە.

حَذِيقٌ : كېسىلگەن.

حِذْيَمٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

اَلْحُذَيَّا : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سۆيۈنچە.

اَلْحَذِيَّةُ : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سوۋغا ، ھەدىيە.

جِرَاثَةٌ: دېھقانچىلىق ، تېرىقچىلىق ، ئېتىز ئىشلىرى.

جِرَاثَةُ الْأَرْضِ : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق ؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى.

حَرَارَةٌ : ئىسسىقلىق؛ قىزغىن؛ تېمپېراتۇرا ، ھارارەت.

«اِرْتَفَعَتْ دَرَجَةُ حَرَارَةِ الْمَرِيضِ» : كېسەلنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەپ كەتتى.

«عَانَقَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا بِحَرَارَةٍ» : ئانا بالىسىنى قىزغىن قۇچاقلىدى.

مِقْيَاسُ الْحَرَارَةِ : تېرمومېتىر.

مِيزَانُ الْحَرَارَةِ: تېرمومېتىر.

اَلْحَرَارَةُ الْجَوِّيَّةُ : ھاۋا تېمپېراتۇرىسى.

اَلْحَرَارَةُ الْبَدَنِيَّةُ : بەدەن تېمپېراتۇرىسى.

وَحْدَةُ الْحَرَارَةِ : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

حَرَارَةُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ ئوتتەك قىزغىنلىقى.

حَرَارَةُ الْعَاطِفَةِ : ھېسسىياتنىڭ قىزغىنلىقى.

حَرَارِيٌّ : قىزىقلىق مىقدارى.

حَرَارِيٌّ نَوَوِيٌّ : يادرو ئېنېرگىيىسى.

وَحْدَةٌ حَرَارِيَّةٌ : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

جِرَاسَةٌ : قوغدىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق ، ساقلىماق.

تَحْتَ الْجِرَاسَةِ : نازارەت ئاستىدا.

«وَضَعَتْهُ الْحُكُومَةُ تَحْتَ الْحِرَاسَةِ» : ھۆكۈمەت ئۇنى نازارەت ئاستىغا ئالدى.

حُرَاشٌ: قوپاللىق ، يىرىكلىك.

حَرَاشَةٌ: قوپاللىق ، يىرىكلىك.

حَرَافَةُ الْمَذَاقِ: ئاچچىق ، ئۆتكۈر (غىدىقلىغۇچى)

حُرَاقٌ . حُرَاقَةٌ: پىلىك ، پىلتە ، تۇترۇق.

حَرَاكٌ: ھەرىكەتلەنمەك ، تەۋرەنمەك.

«رَأَيْتُهَا عَلَى السَّرِيرِ جُثَّةً هَامِدَةً لَا حَرَاكَ بِهَا» : مەن ئۇنى كارىۋاتتا ھەرىكەتسىز ئۆلۈك جەسەت ھالىتىدە كۆردۈم.

حَرَامٌ ج حُرُمٌ : ھارام (شەرىئەتتە چەكلەنگەن ئىش ياكى نەرسە)

«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىن يارىتىلغاندىن تارتىپ (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12 دۇر ، ئۇلاردىن تۆتى (يەنى زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەب) ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردۇر.

مِنْطَقَةٌ حَرَامٌ : چەكلەنگەن رايون.

اَلْبَلَدُ الْحَرَامُ : مەككە.

اِبْنُ حَرَامٍ : يوتقان تېشىدىن بولغان ، ھارامدىن بولغان ، ھارامزادە.

اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ : كەئبە جايلاشقان مەسچىت.

اَلْبَيْتُ الْحَرَامُ : كەئبە ، بەيتۇللاھ.

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ : چەكلەنگەن ئايلار (ھىجرىيىنىڭ زۇلقەئدە ، زۇلھەججە ، مۇھەررەم ، رەجەب ئايلىرى)

حَرَامِيٌّ ج حَرَامِيَّةٌ : ھارام ئىشلارنى قىلغۇچى ، ئەسكى ، گۇناھكار ، ئوغرى ، قاراقچى.

حَرِبَ يَحْرَبُ حَرَبًا : غەزەپلەندى ، ئاچچىقلاندى.

حَرَبَ يَحْرُبُ حَرْبًا: نەيزە سانجىدى.

حَرَبَ الرَّجُلَ : كىشىنى بۇلىۋالدى ، تالان - تاراج قىلدى.

حَرْبٌ ج حُرُوبٌ : ئۇرۇش ، جەڭ.

«فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا» «قرآن» : ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار ، تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر (يەنى ئۇرۇش توختىغانغا قەدەر)

حَرْبٌ أَهْلِيَّةٌ : ئىچكى ئۇرۇش.

حَرْبُ التَّطْوِيقِ : قورشاپ يوقىتىش ئۇرۇشى.

حَرْبٌ بَارِدَةٌ : سوغۇق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشى.

حَرْبُ التَّحْرِيرِ: ئازادلىق ئۇرۇشى.

حَرْبٌ جَائِرَةٌ: ئادالەتسىز ئۇرۇش ، تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى.

حَرْبٌ عَادِلَةٌ: ھەققانىي ئۇرۇش ، ئادالەتلىك ئۇرۇش.

حَرْبٌ خَاطِفَةٌ : چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش .

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ : دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الْأُولَى : بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ : ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

حَرْبٌ نَفْسِيَّةٌ : پسىخولوگىيە ئۇرۇشى.

حَرْبٌ وِقَائِيَّةٌ : قوغدىنىش ئۇرۇشى.

رَجُلُ حَرْبٍ : ئۇرۇش مۇتەخەسسىسى.

قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقٍ: ئىش مۇرەككەپلىشىپ بىر تەرەپ قىلىش قىيىن بولدى.

اَلْحَرْبُ الْعُظْمَى : دۇنياۋى ئۇرۇش.

حَرْبٌ صِحَافِيَّةٌ : قەلەم كۈرىشى.

حَرْبُ الصَّوَارِيخِ : راكېتا ئۇرۇشى.

فِي حَالَةِ حَرْبٍ : ئۇرۇش ھالىتىدە.

اَلْحَرْبُ الْعَامَّةُ : دۇنياۋى ئۇرۇش.

دَارُ الْحَرْبِ : دۈشمەن دۆلەت ؛ ئۇرۇش رايونى.

حَرْبُ الْعِصَابَاتِ : پارتىزانلىق ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ الصَّلِيبِيَّةُ : ئەھلى سەلىب ئۇرۇشى.

حَرْبُ إِرْهَاقٍ : خورىتىش ئۇرۇشى.

حَرْبُ أَعْصَابٍ : نېرۋا ئۇرۇشى.

حَرْبٌ إِعْلَانِيَّةٌ : تەشۋىقات ئۇرۇشى.

حَرْبٌ طَائِفِيَّةٌ : ئىچكى ئۇرۇش.

حِرْبَاءُ ج حَرَابِيُّ: خامېلېئون (مۇھىتقا قاراپ رەڭگى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان كەسلەنچۈك).

«يَتَلَوَّنُ فِي مَوَاقِفِهِ تَلَوُّنَ الْحِرْبَاءِ» : خامېلې- ئوندەك ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

وَاحَرْبَاهُ: ۋاي ھەسرەت، ۋاي نادامەت، نادامەتىي.

حَرْبَةٌ ج حِرَابٌ : قىسقا نەيزە.

حَرْبِيٌّ: ئۇرۇش ئىشى ؛ ھەربىي.

مَجْلِسٌ حَرْبِيٌّ : ھەربىي كېڭەش.

وَزَارَةٌ حَرْبِيَّةٌ : دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

مَدْرَسَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي مەكتەپ.

اَلْحَرَكَاتُ الْحَرْبِيَّةُ: تاكتىكا.

حَرَتَ يَحْرُتُ حَرْتًا الشَّيْءَ: سىلىدى، سۈركىدى، ئۇگىلىدى.

حَرِتَ يَحْرَتُ حَرْتًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئەخلاقى ناچار بولدى.

حَرَثَ يَحْرُثُ حَرْثًا الْأَرْضَ : يەر ھەيدىدى ، يەر ئاغدۇردى.

«أَ فَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ» ‹قرآن› : سىلەر تېرىغان زىرائەت- لەرنى دەپ بېقىڭلارچۇ ئۇنى سىلەر ئۇندۇردۇڭ- لارمۇ ياكى بىز ئۇندۇرۇپ (دان چىقىدىغان زىرا- ئەت قىلىپ ئۆستۈردۇقمۇ ؟)

حَرَثَ الْأَرْضَ : دېھقانچىلىق قىلدى ، تېرىقچى- لىق قىلدى.

حَرْثٌ : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى، زىرائەت، دېھقان- چىلىق.

حَرْثُ الْآخِرَةِ: ياخشى ئەمەل، ساۋابلىق ئىش.

حَرْثُ الدُّنْيَا: مال ـ مۈلۈك، بالا ـ چاقىلارغا ئوخشاش دۇنيالىق نەرسىلەر.

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ» ‹قرآن› : كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە ، ئۇنىڭ ساۋا- بىنى زىيادە قىلىمىز.

حَرِجَ يَحْرَجُ حَرَجًا الشَّيْءُ : قىسىلدى ، سىقىلدى ، تارلاشتى ؛ ھارام بولدى.

حَرِجَ الرَّجُلُ : كىشى گۇناھ ئۆتكۈزدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

حَرِجَ صَدْرُهُ : تىت ـ تىت بولدى ، بىئارام بولدى.

حَرِجَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ : چەكلەندى.

حَرَجٌ : گۇناھ ؛ چەكلەش ، توسۇش ؛ تارجاي ، تارچۇق جاي ؛ قىيىن ھالەت.

«يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا» ‹قرآن› : ئۇنىڭ كۆكسىنى شۇنداق تارايتىۋېتىدۇكى.

حَرَجٌ ج أَحْرَاجٌ حَرَجَةٌ ج حَرَجٌ وحَرَجَاتٌ: پادا؛ دەرەخزارلىق؛ تارجاي.

لَا حَرَجَ : زىيىنى يوق ، ھېچ ۋەقەسى يوق.

لَا حَرَجَ عَلَيْكَ : ساڭا ھېچ گەپ يوق.

حَرَجٌ وحِرْجٌ ج أَحْرَاجٌ وحِرَاجٌ: گۇناھ، جىنايەت.

حَرِجٌ : مۈشكۈل ، تارچىلىق.

«عَاشَ صَاحِبُ الْقَلْبِ الصِّنَاعِيِّ لَحَظَاتٍ حَرِجَةً قَبْلَ وَفَاتِهِ» : سۈنئىي يۈرەك سالدۇرغان ئادەم ۋاپات بولۇشىنىڭ ئالدىدا قىيىن پەيتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

مَرْكَزٌ حَرِجٌ: قىيىن ئەھۋال، مۈشكۈل شارائىت.

مَوْقِفٌ حَرِجٌ : جىددىي پوزىتسىيە.

«هُنَاكَ لَحَظَاتٌ حَرِجَةٌ يُوَاجِهُهَا الْإِنْسَانُ فِي حَيَاتِهِ» : بۇ يەردە ئىنسان ھاياتىدا دۇچ كېلى- دىغان جىددىي پەيتلەر بولىدۇ.

حَالَةٌ حَرِجَةٌ: جىددىي ھالەت.

حَرْجَلَ يُحَرْجِلُ حَرْجَلَةً : ئۆزۈۋەردى ؛ ئوڭ ـ سول سەكرىدى.

حَرْجَلَ الشَّجَرُ : دەرەخ ئۆسۈپ يېتىلدى.

حُرْجُلٌ ج حَرَاجِلُ : ئۇزۇن.

حَرْجَلَةٌ : جامائە ، توپ (توپلاشقان)

حَرْجَمَ يُحَرْجِمُ حَرْجَمَةً الدَّوَابَّ : پادىنى توپلى- دى ، ئۇلاغنى يىغدى ، ئۇلاغنى جەملىدى.

حَرَدَ يَحْرِدُ حُرُودًا عَنْ قَوْمِهِ : يالغۇز بولۇۋالدى ، يېگانە بولۇۋالدى ، ئارىلاشمىدى.

حَرَدَ يَحرِدُ حَرْدًا: ئۇرۇندى ، مەقسەت قىلدى؛ تۆشۈك تەشتى ؛ توسىدى ، مەنئى قىلدى.

حَرِدَ يَحْرَدُ حَرَدًا عَلَيْهِ : ئەلدىن ئايرىلىپ يالغۇز ياشىدى ؛ غەزەپ قىلدى ، ئاچچىقلاندى.

حَرِدٌ. حَرْدَانٌ: ئاچچىقلانغۇچى، غەزەپناك بولغۇچى.

حِرْذَوْنٌ ج حَرَاذِينُ : كەسلەنچۈك.

حَرَّ يَحِرُّ حَرًّا: قىزىدى ، ئىسسىدى.

حَرَّ الْمَاءَ : سۇنى قايناتتى ، قىزىتتى.

حَرَّ يَحَرُّ حَرَارًا الْعَبْدُ : قۇل ئازاد بولدى.

حَرٌّ ج حُرُورٌ وَ أَحَارِرُ: ئىسسىقلىق ، ھارارەت ، تېمپېراتۇرا.

حُرٌّ ج أَحْرَارٌ: ئەركىن ، ئازاد ، مۇستەقىل ، ھۆر.

حُرُّ الْعَقِيدَةِ: ئېتىقاد ئەركىنلىكى.

حُرُّ الدَّارِ : ئۆينىڭ ئوتتۇرىسى.

حُرُّ الْوَجْهِ : ياڭاق سۆڭىكى.

اَلْحُرُّ فِي الْبَقْلِ: خام يېيىلىدىغان كۆكتات.

اَلْحُرُّ فِي الْقَوْلِ أَوِ الْفِعْلِ : چىرايلىق سۆز ، چىرايلىق ئىش.

«اَلْعَبْدُ يُقْرَعُ بِالْعَصَا.وَالْحُرُّتَكْفِيْهِ الْإِشَارَةُ» : ئاقىلغا ئىشارەت ، نادانغا چوۋالدۇرۇز.

ذَهَبٌ حُرٌّ : ساپ ئالتۇن.

طِيْنٌ حُرٌّ : سېغىزلاي ، قۇمسىز لاي.

فَرَسٌ حُرٌّ : ساپ نەسىللىك ئات.

حِزْبُ الْأَحْرَارِ : لىبېراللار پارتىيىسى.

حَرَّانٌ ج حِرَارٌ و حَرَارَى: تەشنا، سۇسسىراپ كەتكۈچى.

حَرَّابٌ: قورال ياسىغۇچى ، نەيزە سوققۇچى ؛ مەرگەن.

حُرَّاسٌ : مۇھاپىزەتچىلەر ، قوغدىغۇچىلار.

حَرَّاقٌ: ئاچچىق ، ئۆتكۈر ؛ ئوت قويغۇچى ، ئوت ياققۇچى.

حُرَّاقٌ : ئىشقار سۇيى ، شورلۇق سۇ ، شولتا سۇيى.

حَرَّاقَةٌ ج حَرَّاقَاتٌ : ھەربىي پاراخوت ، ھەربىي كېمە.

قُنْبُلَةٌ حَرَّاقَةٌ : كۆيدۈرگۈچى بومبا.

حُرَّاقَةٌ : ئۆتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

حَرَّانٌ ج حِرَارٌ. حَرَّاءُ : قاتتىق تەشنا بولغان ، چاڭقاپ كەتكەن.

حُرَّةٌ ج حَرَائِرُ : ئەركىن ئايال ، ھۆر ئايال.

مِنْطَقَةٌ حُرَّةٌ : ئېچىۋېتىلگەن ئەركىن رايون.

سَحَابَةٌ حُرَّةٌ : يامغۇر بۇلۇتى.

حَرَّةٌ ج حَرَّاتٌ وَ حِرَارٌ : قارا تاشلىق ساي.

حَرَّجَ يُحَرِّجُ تَحْرِيجًا عَلَيْهِ : قىستى ، قىستىدى ، تارلاشتۇردى ؛ چەكلىدى ، مەنئىي قىلدى.

حَرَّجَ فِي الْأَمْرِ : چىڭ تۇرۇۋالدى.

حَرَّجَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ : مەنئى قىلدى.

حَرَّجَهُ : مەجبۇرلىدى ، زورلىدى ؛ تەڭلىكتە قويدى.

حَرَّجَ مَرْكَزَهُ : شارائىتىنى قىيىنلاشتۇردى.

«قَدْ حَرَّجَتِ الْأُمُّ عَلَى أَبْنَائِهَا الْإِتِّصَالَ بِشَبَابِ الْأَغْنِيَاءِ» : ئانا بالىلىرىنى بايلارنىڭ بالىلىرىغا ئارىلىشىشتىن چەكلىدى.

حَرَّدَ يُحَرِّدُ تَحْرِيدًا : ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

حَرَّرَ يُحَرِّرُ تَحْرِيرًا: ئازاد قىلدى.

حَرَّرَ الْعَقْلَ : ئەقلىنى ئاچتى، نۇرلاندۇردى.

حَرَّرَ الْكِتَابَ : كىتابنى تەھرىرلىدى، كۆزەتتى، توغرىلىدى؛ يازدى.

حَرَّرَ الْوَزْنَ : تەڭپۇڭلاشتۇردى.

حَرَّرَ الْوَلَدَ : بالىنى ۋەخپە قىلىۋەتتى (بالىنى ئاللاھنىڭ تائىتى ۋە مەسچىتنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ۋەخپە قىلىۋەتتى ، مەسچىت بالىسى قىلىپ بېرىۋەتتى)

حَرَّرَ رَقَبَةً : قۇلنى ئازاد قىلدى.

«حَرَّرَ الْوَكِيلُ الْعَقْدَ» : ۋەكىل توختامنى يازدى.

حَرَّزَ يُحَرِّزُ تَحْرِيزًا: قوغىدى، ساقلىدى.

«حَرَّزَ جِسْمَ الْجَرِيْمَةِ أَوْ أَدَاتَهَا» : زىيانكەشـ لىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ جەسىتىنى ياكى جىنا يەتكە ئىشلەتكەن قورال ـ سايمانىنى قاتتىق قوغىدى.

حَرَّشَ يُحَرِّشُ تَحْرِيشًا: قۇتراتتى ، كۇشكۇرـ تتى ، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

حَرَّشَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قۇتراتتى ، كۇشكۇرتتى ، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى ، ئوت قويرۇقلۇق قىلدى.

حَرَّشَ الْأَرْضَ بِالسَّمَادِ : ئوغۇتلىدى.

حَرَّضَ يُحَرِّضُ تَحْرِيْضًا عَلَى الشَّيْءَ : رىغبەتـ لەندۈردى ، ئىلھاملاندۇردى.

حَرَّضَ يُحَرِّضُ تَحْرِيضًا عَلَى الشَّيْءِ : قوزغىـ دى ، ئىلھاملاندۇردى ؛ كۇشكۇرتتى.

«يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَى الْقِتَالِ» «قرآن» : ئى پەيغەمبەر! مۆمىنلەرنى (مۇشرىكلار بىلەن) ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتـ لەندۈرگىن!

«حَرَّضَ الْعُمَّالَ عَلَى الْإِضْرَابِ بِالرَّغْمِ مِنْ صُدُورِ قَرَارٍ بِمَنْعِهِ» : ئىش تاشلاشنى چەكلەش قارا رىنىڭ چىقىرىلغانلىقىغا قارىماي ئىشچىلارنى ئىش تاشلاشقا كۇشكۇرتتى.

حَرَّضَهُ عَلَى الشَّرِّ : ئۇنى يامانلىققا قۇتراتتى.

حَرَّفَ يُحَرِّفُ تَحْرِيفًا الشَّيْءَ : بۇرمىلىدى ، ئۆزگەرتتى ، يۆتكىۋەتتى ، بۇرىۋەتتى.

حَرَّفَ الْكَلَامَ : ئۆزگەرتىۋەتتى.

حَرَّفَ الْمَعْنَى : ئۆزگەرتىۋەتتى.

«يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ» «قرآن» : كىتابـ نىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) سۆزلىرىنى ئۆزگەرـ تىۋېتىدىغانلارمۇ بار . . .

حَرَّقَ يُحَرِّقُ تَحْرِيقًا الشَّيْءَ : كۆيدۈردى.

حَرَّكَ يُحَرِّكُ تَحْرِيكًا : ھەرىكەتلەندۈردى ، قوزغىدى، مىدىرلاتتى.

«لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ» «قرآن» : (ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھى نازىل بولۇـ ۋاتقاندا ، ئۇنى ئېسىڭگە ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما.

حَرَّكَ سَاكِنَهُ : قوزغىدى.

حَرَّكَ الْعَوَاطِفَ : تەسىرلەندۈردى.

حَرَّكَ الشَّهِيَّةَ : ئىشتىھانى ئاچتى.

حَرَّكَ الْكَلِمَةَ : سۆزلەرگە ھەرىكەت (بەلگە) قويدى

«حَرَّكَ كَوَامِنَ نَفْسِهِ» : يوشۇرۇن تۇيغۇلىرىنى قوزغىۋەتتى.

لَا يُحَرِّكُ سَاكِنًا : بىپەرۋا ، ھېچقانداق ھەرىكەت قىلمايدىغان.

حَرَّمَ يُحَرِّمُ تَحْرِيمًا : ھارام قىلدى ، چەكلىدى.

حَرَّمَ عَلَيْهِ كَذَا : ئۇنىڭغا ئىشنى ھارام قىلدى.

«وَأَحَلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» «قرآن» : ئاللاھ سودا ـ سېتىقنى ھالال قىلدى ، جازانـ نى ھارام قىلدى.

حَرُّوقٌ : پىلىك ، پىلتە ، تۇترۇق.

حِرِّيقٌ: ئاچچىق، ئۆتكۈر، غىدىقلىغۇچى (تەم)، قىرتاق.

طَعَامٌ حِرِّيقٌ: غىدىقلىغۇچى تەمى بار تاماق.

حَرَّى ج حِرَارٌ وَحَرَارَى: تەشنا، سۇسىراپ كەتكۈچى، ئۇسساپ كەتكۈچى.

«فِي كُلِّ كَبِدٍ حَرَّى أَجْرٌ» «حديث» : ھەرقانـ داق تەشنا بولغۇچىنى سۇغارغاننىڭ ساۋابى بولىدۇ.

حُرِّيَّةٌ: ئەركىنلىك ، ئەركىنلىك ھوقۇقى ، مۇستەقىللىق.

حُرِّيَّةُ الْإِخْتِيَارِ: تاللاش ھوقۇقى.

حُرِّيَّةُ الْفِكْرِ : پىكىر ئەركىنلىكى.

مَدْرَسَةٌ حُرِّيَّةٌ : شەخسىي مەكتەپ.

حُرِّيَّةٌ شَخْصِيَّةٌ: شەخسىي ئەركىنلىك.

حُرِّيَّةُ تَنْظِيمِ الْإِضْرَابِ : نامايىشقا ئۇيۇشتۇرۇش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ النَّشْرِ : ئاخبارات ئەركىنلىكى ، نەشرىيات ئەركىنلىكى ، مەتبۇئات ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةٌ فَرْدِيَّةٌ : شەخسىي ئەركىنلىك.

حُرِّيَّةُ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعِبَادَةِ : دىنىي ئەركىنلىك ، ئىبادەت قىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْكَلاَمِ : سۆز ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ التَّعْلِيمِ : ئوقۇش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعَمَلِ : خىزمەت ئەركىنلىكى ، ئىشلەش ئەركىنلىكى.

اَلنِّضَالُ فِي سَبِيلِ الْحُرِّيَّةِ : ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ، ئەركىنلىك يولىدا كۈرەش قىلىش.

حَرُزَ يَحْرُزُ حَرَازًا الرَّجُلُ: پۇختا بولدى ، مۇستەھكەم بولدى ؛ قوغدالدى.

حَرَزَ يَحْرُزُ حَرْزًا الشَّيْءَ: مالنى ساقلىدى ، مالنى قوغدىدى ، مالنى مۇھاپىزەت قىلدى.

حِرْزٌ ج أَحْرَازٌ: ئىستىھكام ، قورغان ، پوتەي ؛ تۇمار ، تىلتۇمار.

حِرْزٌ حَرِيزٌ: مۇستەھكەم پاناھگاھ.

«هُوَ فِي حِرْزٍ لاَ يُوصَلُ إِلَيْهِ» : ئۇ مۇستەھكەم قورغان ئىچىدە.

كَانَ فِي حِرْزٍ حَرِيزٍ: ئۇ چىڭ، پۇختا بولدى.

حَرَزَةٌ : مالنىڭ ياخشىسى ، مالنىڭ نوچىسى ، مالنىڭ ئېسىلى.

حَرَسَ يَحْرُسُ حَرْسًا وَ حِرَاسَةً الشَّيْءَ : ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

حَرَسَ عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

«وَظِيفَةُ الْبَوَّابِ الْأُولَى أَنْ يَحْرُسَ الْمَبْنَى» : دەرۋازىۋەننىڭ بىرىنچى ئىشى بىنانى قوغداش.

حَرِسَ يَحْرَسُ حَرَسًا : ئۇزۇن ياشىدى ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى.

حَرْسٌ ج أَحْرَاسٌ: دەۋر ، زامان ، ئەسىر.

حَرَسٌ ج حُرَّاسٌ : مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى ، قاراۋۇل.

حَرَسٌ شَخْصِيٌّ: شەخسىي مۇھاپىزەتچى ، شەخسىي قاراۋۇل.

حَرَسُ الشَّرَفِ : ھۆرمەت قاراۋۇلى.

حَرَسُ السُّلْطَانِ : پادىشاھنى قوغدىغۇچى قوشۇن.

اَلْحَرَسَانِ : كېچە بىلەن كۈندۈز.

حَرَشَ يَحْرِشُ حَرْشًا وَ تَحْرَاشًا الضَّبَّ : كېلەنى تۇتۇش ئۈچۈن ئۈركۈتتى.

حَرَشَ الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ماڭغۇزۇش ئۈچۈن دۈمبىسىگە سانچىدى.

حَرَشَهُ : مورلىدى ، تاتىلىدى.

حَرَشَ الصَّيْدَ : ئوۋ ئوۋلىدى.

حَرَشَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ ئارىسىنى بۇزدى.

حَرِشَ يَحْرَشُ حَرَشًا الشَّيْءُ : قوپال بولدى ، يىرىك بولدى ، ئالدىدى.

حَرَشٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

اَلْحَرِشُ: ئۇخلىمايدىغان ئادەم.

حَرِشٌ ج حِرَاشٌ : ئالدامچىلىق؛ جامائەت ، كوللېكتىپ ؛ ئىز.

حُرْشٌ وَ حَرِشٌ ج حُرُوشٌ وَ أَحْرَاشٌ : ئورمانلىق.

حُرْشَةٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

حَرْشَفٌ ج حَرَاشِفُ: كىچىك قوش ؛ كىچىك چېكەتكە ؛ ياشانغان ئادەم ؛ كېسەل ئادەم ؛ باچكا؛ بېلىق قاسىرقى.

حَرْشَفُ السَّمَكِ : بېلىق قاسىرقى.

حُرْشُفٌ : ئوغۇل - دوغۇل يەر.

حَرَصَ يَحْرِصُ حِرْصًا الرَّجُلُ : ھېرىس بولدى ؛ ئاچكۆزلۈك قىلدى ، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

«إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللهَ لاَيَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَ مَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ» (قرآن) : سەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ ، ئاللاھ ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ ، ئۇلارنى (ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزىدىغان) ھېچقانداق مەدەتكار يوق.

حِرْصٌ : بېخىللىق ، ھېرىسلىق ؛ ئاچكۆزلۈك.

حِرْصًا عَلَيْهِ: ئامراقلىق يۈزىسىدىن، ئاياش يۈزىسىدىن، كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن.

«سَحَبَ اِقْتِرَاحَهُ حِرْصًا عَلَى صُدُورِ الْقَرَارِ بِالْإِجْمَاعِ» : قارارنىڭ كوللېكتىپ چىقىر-

لـىشـىغا كۆيۈنۈش يۈزىسـىدىن تەكـلـىپىنـى قايتۇرۇۋالـدى.

اَلْحِرْصُ عَلَى الثَّأْرِ : قـىساس ئوتى ، ئـىنتـىقام ئوتى.

حَرَضَ يَحْرُضُ حَرَاضَةً : جۈدەپ كـەتتـى ، يـاداپ كەتتى، ئورۇقلـىدى؛ هالاك بولاي دەپ قالـدى.

اَلْحَرَضُ: قاتتـىق ئاغرىق؛ نىـرۋىـنىـڭ بۇزۇلـىشى؛ ئەخلاقنىڭ بۇزۇلـىشى؛ ناچار ئادەم؛ ناچار سۆز؛ ئورۇق تۆگە.

اَلْحَرَضُ مِنَ الثَّوْبِ: كـىيىمـنىـڭ پەۋىزى.

«قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُوْنَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ» ‹قۇرئان› : ئۇلار: « ئاللاھـنىـڭ نامى بىـلەن قەسەمكى ، سەن يۈسۈفنى ياد ئېتىشۋېرىپ (ھەسرەتتىن) هالاك بولۇشقا تاس قالـىدىغان ياكى هالاك بولـىدىغان بولـدۇڭ » دېدى.

حَرَفَ يَحْرِفُ حَرْفًا الشَّيْءَ عَنْ وَجْهِهِ: بۇرۇلۇپ كەتتى، بۇرىدى، ئاغدى.

حَرْفٌ ج حِرَفٌ : قـىرغاق ، گـىرۋەك ، تەرەپ ، چەت ، بوي ، ياقا ، يان ؛ ئورۇق، ىىقتا تۆگە؛ شەك ـ شۈبھە.

حَرْفُ الْجَبَلِ : تاغنىـڭ قىـرى.

حَرْفُ كُلِّ آلَةٍ قَاطِعَةٍ : تىغ.

«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلَى حَرْفٍ» ‹قۇرئان› : بەزىلەر ئاللاھقا شەك ـ شۈبھە بىلەن (يەنى تۇراقسىز هالدا) ئىبادەت قىلىدۇ.

حَرْفٌ ج حُرُوفٌ وَ أَحْرُفٌ : ھەرپ.

حَرْفُ جَرٍّ : زىر ئوقۇتىدىغان قوشۇمچە ، سۆز ئالدى قوشۇمچىسى.

حَرْفٌ حَلْقِيٌّ : بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپ.

حَرْفٌ سَاكِنٌ : سۈكۈنلۈق ھەرپ.

حَرْفٌ شَمْسِيٌّ : قۇياش ھەرپى ، (شەمسىيە ھەرپى)

حَرْفٌ قَمَرِيٌّ: ئاي ھەرپلىرى ، (قەمەرىيە ھەرپلەرى)

حَرْفٌ عَطْفٍ : باغلىغۇچى ھەرپ.

حَرْفُ عِلَّةٍ : ئىللەتلىك ھەرپ (ئەرەب تىلى گراماتىكىسىدا«وَاوٌ» ، «اَلِفٌ» ، «يَاءٌ» ھەرپلىرى « ئىللەتلىك ھەرپلەر » دېيىلىدۇ)

حَرْفُ الْإِسْتِفْهَامِ : سوراق ياردەمچى سۆز، سوراق ئالماش.

حَرْفُ نِدَاءٍ : ئۈندەش سۆز.

حَرْفٌ مَطْبَعِيٌّ : قوغۇشۇن ھەرپ.

«نَزَلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ» ‹حَدِيث› : قۇرئان كەرىم يەتتە خىل شىۋى بىلەن نازىل بولغان.

«نَقَلَ الْمَقَالَةَ حَرْفًا بِحَرْفٍ مِنْ كِتَابِ الْمُؤَلِّفِ» : ئۇ يازغۇچىنىڭ كىتابىدىن ماقالىنى سۆزمۇ سۆز كۆچۈردى.

حِرْفَةٌ ج حِرَفٌ : كەسىپ، ھۈنەر.

حِرْفَةٌ يَدَوِيَّةٌ : قول سانائىتى ، قول ھۈنەرۋەنچىلىكى.

حِرْفَةٌ شَرِيفَةٌ : شەرەپلىك ھۈنەر.

أَرْبَابُ الْحِرَفِ : ھۈنەرۋەنلەر ، قول سانائەتچىلەر.

إِحْتِرَافُ حِرْفَةٍ : ئىشقا ئورۇنلىشىش ، ئىش تېپىش، بىرەر كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش.

حِرَفِيٌّ : قول ھۈنەر ئۇستىسى.

تَرْجَمَةٌ حَرْفِيَّةٌ : سۆزمۇ سۆز تەرجىمە ، ئۆلۈك تەرجىمە.

حَرَقَ يَحْرُقُ حَرْقًا : كۆيدۈردى ، ئوت قويدى؛ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى.

«يَحْرُقُونَ أَنْيَابَهُمْ غَيْظًا وَحَنَقًا» ‹حديث› : ئۇلار غەزەپ ـ نەپرەتتە چىشلىرىنى غۇچۇرلىتاتتى.

حَرْقٌ ج حُرُوقٌ : ئوت ئاپىتى ، يانغىن ، ئوت ۋەقەسى ؛ كۆيدۈرۈلگەن ، كۆيۈك ، كۆيگەن جاي.

«أُصِيبَ عَدَدٌ مِنَ اللَّاجِئِيْنَ بِحُرُوقٍ خَطِيْرَةٍ إِثْرَ إِشْعَالِ النَّارِ فِي مُعَسْكَرِهِمْ» : مۇساپىرلاردىن بىرقانچىسى ئۇلارنىڭ لاگېرىدا يۈز بەرگەن يانغىندا ئېغىر كۆيۈككە دۇچار بولدى.

حَرْقٌ عَمْدِيٌّ : قەستەن ئوت قويماق.

حُرْقَةٌ ج حُرَقٌ: ھارارەت ، ئىسسىقلىق ، قىزغىنلىق.

بَكَى بِحُرْقَةٍ : ئۆكسۈپ يىغلىدى.

حُرْقَةٌ: ئۆتكۈر، كەسكىن، ئىتتىك.

حِرْقِدٌ ج حَرَاقِدُ : تىل تۈۋى.

حَرْقَدَةٌ ج حَرَاقِدُ : بوغىدىيەك.

حَرْقَفَةٌ ج حَرَاقِيفُ : ئولتۇرغۇچى سۆڭەك.

حَرَكَ يَحْرُكُ حَرْكًا وَ حَرَكَةً : مىدىرلىدى، تەۋرىدى، ھەرىكەتلەندى.

حَرِكٌ : شوخ، ھەرىكەتچان.

حَرَكَةٌ ج حَرَكَاتٌ : ھەرىكە، زىر-زەبەر، ھەرىكەت.

«كَانَتِ السُّلُطَاتُ تُرَاقِبُ الْمُعَارِضِينَ فِي حَرَكَاتِهِمْ وَسَكَنَاتِهِمْ» : ھۆكۈمەت دائىرىلىرى قارشى تۇرغۇچىلارنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتىپ تۇراتتى.

حَرَكَةٌ تَحْرِيرِيَّةٌ : ئازادلىق ھەرىكىتى.

حَرَكَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ : سايلام ھەرىكىتى.

حَرَكَةُ الْمُرُورِ : قاتناش.

«إِذَا نُظِّمَتْ حَرَكَةُ الْمُرُورِ فِي الشَّوَارِعِ قَلَّتِ الْحَوَادِثُ» : كوچىلاردا قاتناش تەرتىپكە سېلىنسا، قاتناش ۋەقەلىرى ئازىيىدۇ.

حَرَكَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھەرىكىتى.

اَلْحَرَكَةُ النِّسَائِيَّةُ : ئاياللار ھەرىكىتى.

ثَقِيلُ الْحَرَكَةِ : ھەرىكىتى ئاستا، مىس - مىس، تەۋرىنەس، ئېغىر.

خَفِيفُ الْحَرَكَةِ : ئىتتىك، چاققان، چەبدەس.

حَرَكَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ : ھەربىي ھەرىكەت.

حَرَكِيٌّ: ھەرىكەتكە مەنسۇپ، ھەرىكەتچان.

«اَلْفِكْرُ بِطَبِيعَتِهِ حَرَكِيٌّ» : ئوي - پىكىر ماھىيەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا ھەرىكەتچاندۇر.

إِسْمٌ حَرَكِيٌّ: يالغان ئىسىم، مەخپىي ئىسىم (بىرەر تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ ھەقىقىي ئىسمىنى يوشۇرۇپ قويۇۋالغان يالغان ئىسىم)

حَرَكِيَّةٌ: شەيئىلەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ئۆزلۈكسىز ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدۇ، دېيدىغان قاراش.

«يَتَّسِمُ الْمُجْتَمَعُ الْمُتَطَوِّرُ بِحَرَكِيَّتِهِ» : تەرەققىي تاپقان جەمئىيەت ھەرىكەتچان ئالاھىدىلىككە ئىگە.

حَرَمَ يَحْرِمُ حِرْمًا وَحَرِيمًا وَحِرْمَانًا وَحَرِمًا وَحِرْمَةً وَحَرِيمَةً: مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

«حَرَمَتْنَا الظُّرُوفُ حَيَاةَ الْاِسْتِقْرَارِ» : شەرت - شارائىت بىزنى خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈشتىن مەھرۇم قىلدى.

حَرُمَ يَحْرُمُ حُرْمًا وَ حُرُمًا وَ حُرْمَةً وَ حَرَامًا الشَّيْءُ: چەكلەندى، ھارام قىلىندى.

«يَحْرُمُ الصَّوْمُ عَلَى الْحَائِضِ» : ھەيز كۆرگەن ئايال روزا تۇتۇشتىن چەكلىنىدۇ.

حَرِمَ يَحْرَمُ حَرَمًا وَحَرَامًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: چەكلەندى، توسالدى، مەنئى قىلىندى.

حَرِمَ فِي الْقِمَارِ : ئۇتتۇردى، زىيان تارتتى.

حَرَمٌ ج أَحْرَامٌ : چەكلەنگەن جاي، توسالغان جاي، مۇقەددەس جاي؛ ئايال.

«اَلْجَامِعَةُ حَرَمٌ آمِنٌ» : ئۇنىۋېرسىتېت دەخلىسىز، ئامانلىق جايدۇر.

اَلْحَرَمَانِ : مەككە بىلەن مەدىنە.

حِرْمَانٌ : مەھرۇم قىلماق، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرماق، قورۇق قالدۇرماق.

«قَضَتِ الْمَحْكَمَةُ بِحِرْمَانِهِ مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ» : مەھكىمە ئۇنى مەدەنىي ھوقۇقلىرىدىن مەھرۇم قىلىش ھۆكۈم چىقاردى.

حُرْمَةٌ ج حُرُمَاتٌ وَ حُرَمٌ : ھۆرمەت، ئېھتىرام؛ چەكلەنگەن ئىش، قىلىشقا بولمايدىغان ئىش؛ ئايال؛ ئابروي.

حُرْمَةُ الرَّجُلِ : كىشىنىڭ ئايالى.

«لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ» : ئۇنىڭ ئۆز قەۋمى ئىچىدە ئابرويى بار.

بِحُرْمَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ھۆرمىتى بىلەن.

لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ : خەلق ئىچىدە ئۇنىڭ ھۆرمىتى بار.

حَرْمَدٌ.حِرْمَدٌ : قارانچۇق.

حِرْمِسٌ ج حَرَامِسُ: قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

حَرْمَلٌ : سۈزاب.

حَرْمَلَةٌ ج حَرَامِلُ: ئالدى ئوچۇق كەڭ، قىسقا كىيىم.

حَرَنَ وَ حَرُنَ يَحْرُنُ حُرُونًا وَ حُرَانًا وَ حِرَانًا الدَّابَّةُ: ئۇلاق توختىۋالدى.

حَرَنَ فِي الْبَيْعِ : سودىدا ئادىل بولدى.

حَرُوَّةٌ: سېسىق پۇراق ، بەدبۇي.

حَرُونٌ : تەرسا ، ئاساۋ ، جاھىل.

حِصَانٌ حَرُونٌ : ئاساۋ ئات ، شاش ئات.

حَرَا يَحْرُو حَرَّابِهِ: لايىق بولدى، تېگىشلىك بولدى.

«يَحْرُو بِكَ أَنْ تَخَلِّيَ مَقْعَدَكَ لِهَذَا الرَّجُلِ الْمُسِنِّ» : بۇ ياشىنىپ قالغان ئادەمگە ئورنۇڭنى بوشىتىپ بېرىشىڭ كېرەك.

حَرُورٌ : ئىسسىق شامال ، قۇياش ھارارىتى ، ئىسسىق ھاۋا.

«وَمَايَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَلاَ الظُّلُمَاتُ وَلاَالنُّورُ وَلاَ الظِّلُّ وَلاَالْحَرُورُ» «قۇرئان» : كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەر بولمايدۇ . زۇلمەت بىلەن نۇر (يەنى باتىل بىلەن ھەق) باراۋەر بولمايدۇ . سايە بىلەن ئىسسىق (يەنى جەننەت بىلەن دوزاخ) باراۋەر بولمايدۇ.

حَرُورَةٌ : ئەركىنلىك ، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

حَرُورِيَّةٌ : ئەركىنلىك ، ئەركىنلىك ھوقۇقى ، مۇستەقىللىق.

حَرَى يَحْرِي حَرْيًا الشَّيْءَ: كېمىيىپ كەتتى ؛ ئۈمىد قىلدى.

حَرِيبٌ ج حُرَبَاءُ : بۇلانغان ، تالانغان.

حَرِيثَةٌ ج حَرَائِثُ : ھوسۇل ، مەھسۇلات.

حَرِيرٌ ج حَرَائِرُ : يىپەك ، تاۋار.

حَرِيرُ مُشَاقَةٍ : خام يىپەك.

حَرِيرٌ صِنَاعِيٌّ : سۈنئىي يىپەك.

حَرِيرٌ صَخْرِيٌّ : تاشپاختا.

صَانِعُ الْحَرِيرِ : يىپەك سودىگىرى ، يىپەك ساتقۇچى.

حَرَائِرِيٌّ : يىپەك ئىشلەپچىقىرىش.

حُرَيْرَةٌ : پارچە تاۋار.

حَرِيرِيٌّ : يىپەككە مەنسۇپ ، يىپەككە ئائىت ؛ يىپەك ساتقۇچى ؛ يىپەك ئىشلەپ چىقارغۇچى.

مَلاَبِسُ حَرِيرِيَّةٌ : يىپەك كىيىملەر.

حَرِيزٌ : مۇستەھكەم ، پۇختا ، يىمىرىلمەس ، بىخەتەر.

حَرِيْزٌ: پاناھ جاي، پۇختا قاچا.

حَرِيسَةٌ ج حَرَائِسُ : قوي قوتىنى ؛ كېچىسى ئوغرىلانغان قوي.

حَرِيشٌ ج حُرْشٌ وَ حَرْشَاءُ: كەركىدان ؛ سەكسەن پۇت ، مىلىك ئاياغ.

حَرِيصٌ ج حُرَصَاءُ وَ حِرَاصٌ وَ حَرَاصٌ: ئاچكۆز، بېخىل ، تويماس ؛ ھېرىس ، ئامراق .

«حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ» «قۇرئان» : ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر ، مۆمىنلەرگە ئامراقتۇر ، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر.

حَرِيصَةٌ ج حَرَائِصُ وَ حِرَاصٌ : بېخىل؛ ئاچكۆز؛ قارنى يامان، تويماس ؛ ھېرىس.

حَرِيفٌ ج حُرَفَاءُ : ئىشداش ، كەسىپداش ، خىزمەتداش ؛ خېرىدار.

حَرِيقٌ ج حَرْقَى : ئوت ئاپىتى ، يانغىن ؛ كۆيدۈرۈلگەن ، كۆيۈك ؛ شولتا سۈيى ، ئىششقار سۈيى ، شورلۇق سۇ.

«إِنَّ الَّذِيْنَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيْقِ» «قۇرئان» : مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئاياللارغا زىيانكەشلىك قىلغاندىن كېيىن كۇفرىدىن قايتمىغانلار ، شۈبھىسىزكى ، جەھەننەمنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ . ئۇلارغا ئوت بىلەن ئازاب قىلىنىدۇ.

«شَاهَدْتُ حَرِيقًا فِي الْمَصْنَعِ فَاتَّصَلْتُ هَاتِفِيًّا بِجُنُودِ الْإِطْفَاءِ» : زاۋۇتتا ئوت كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئوت ئۆچۈرۈش خادىملىرىغا تېلېفون بەردىم.

بَابُ الْحَرِيقِ : ئوتتىن مۇداپىئەلىنىش ئىشىكى.

حَرِيقَةٌ ج حَرَائِقُ : گۈلخان ، يانغىن ، دالا يانغىنى.

حَرِيمٌ ج حُرُمٌ: چەكلەنگەن جاي ، قوغدىلىدىغان جاي ؛ كىشىنىڭ ئايالى.

حَرِيمُ الدَّارِ : قورۇغا تەۋە جاھاز ۋە قورۇلما.

حَرِيمٌ : ئەدىيال.

دَرَّاجَةٌ حَرِيمَةٌ: ئاياللارچە ۋېلسىپىت.

حَرِيٌّ ج حَرِيُّونَ وَأَحْرِيَاءُ م حَرِيَّةٌ ج حَرِيَّاتٌ وَ حَرَايَا : لايىق ، تېگىشلىك، لازىم ، مۇنا- سىپ ، كېرەك.

«هُوَ حَرِيٌّ بِالْإِكْرَامِ وَالتَّقْدِيرِ» : ئۇ ھۆرمەت- لەشكە ۋە قەدىرلەشكە تېگىشلىك ئادەم.

حَزَازٌ. حَزَازَةٌ ج حَزَازَاتٌ: باشنىڭ كېپىكى ؛ ھۆل تەمرەتكە ، قوتاق ، قاپارتما؛ دۈشمەن- لىك، ئاداۋەت.

«شُغِلَ الْقَوْمُ بِحَزَازَتِهِمِ الشَّخْصِيَّةِ عَنِ الْخَطَرِ الْمُحْدِقِ بِوَطَنِهِمْ» : قەۋم يۇرتىنىڭ بېشىغا كەلگەن خەۋپ – خەتەر بىلەن كارى بولماي شەخسىي دۈشمەنلىكى بىلەن بولۇپ كەتتى.

حَزَاقَةٌ : جاماعەت ، ئادەملەر توپى.

حِزَامٌ وَ أَحْزِمَةٌ ج حُزُمٌ : بەلۋاغ ، پوتا ، كەمەر.

حِزَامُ السَّرْجِ : ئۇلاڭ ، توشلۇك ، تارتما.

حِزَامُ النَّجَاةِ مِنَ الْغَرَقِ : بىخەتەر تاسمىسى.

حِزَامُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

شَدَّ حِزَامَهُ : تۆشلۈكنى چىڭىتتى.

«أَمَرَهُمْ بِشَدِّ الْأَحْزِمَةِ عَلَى الْبُطُونِ» : ئۇ ئۇلارغا قورساق ئۈستىگە بەلۋاغ باغلاشقا بۇيرۇق قىلدى.

حَزَامَةٌ: قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزگە ئىشەنمەك.

حُزَانَةٌ: ئۇرۇق – تۇغقان.

حَزَبَ يَحْزُبُ حَزْبًا الْأَمْرُ: قاتتىق بولدى ، قاتتىق كەلدى ، ئېغىر بولدى ، ئېغىر كەلدى.

«كَانَ الرَّسُولُ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى» «حديث» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەر بىر ئىش قاتتىق كەلسە ناماز ئۆتەيتتى.

حَزَبَ الْقُرْآنَ : قۇرئاننى پارىلارغا بۆلدى.

حِزْبٌ ج أَحْزَابٌ : گۇرۇھ ، جاماعەت ، پارتىيە.

«كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ» «قرآن» : ھەربىر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خۇشالدۇر.

حِزْبُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار پارتىيىسى.

حِزْبٌ شُيُوعِيٌّ: كوممۇنىستىك پارتىيە.

حِزْبُ الْجُمْهُورِيَّةِ : جۇمھۇرىيەتچىلەر پارتىيە- سى.

حِزْبُ الدِّيمُوقْرَاطِيَّةِ : دېموكراتىك پارتىيە.

حِزْبُ الْأَحْرَارِ: ھۆرىيەتچىلەر پارتىيىسى.

حِزْبُ الْمُحَافِظِينَ : كونسېرۋاتىپلار پارتىيىسى.

حِزْبِيٌّ: پارتىيىلىك ، پارتىيە ئەزاسى ، پارتىيە ئىچىدىكى.

لَا حِزْبِيٌّ : پارتىيىسىز ، پارتىيە سىرتىدىكى.

حِزْبِيَّةٌ : پارتىيىلىك.

«مَصْلَحَةُ الْوَطَنِ فَوْقَ الْحِزْبِيَّةِ الضَّيِّقَةِ» : دۆلەت مەنپەئەتى تار گۇرۇھۋازلىقتىن ئۈستۈندۇر.

اَللَّاحِزْبِيَّةُ : پارتىيىسىزلىك.

حَزَرَ يَحْزُرُ حِزْرًا و مَحْزِرَةً: مۆلچەرلىدى ، پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى.

حَزَرَ يَحْزُرُ حَزْرًا وَ حُزُورًا اللَّبَنُ : سۈت ئاچچىق بولۇپ قالدى ، ئېچىپ قالدى.

حَزْرَةٌ ج حَزَرَاتٌ : جەۋھەر ، مېغىز.

حَزَّ يَحُزُّ حَزًّا: كەستى ، ئويدى ، يوچۇق ئاچتى.

حَزَّ رَقَبَتَهُ : بېشىنى كەستى.

أَلَمٌ حَزَّ فُؤَادَهُ: ئۇنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتكەن- دەرد.

«حَزَّ هذَا الْمَنْظَرُ فِي نَفْسِهِ» : بۇ كۆرۈنۈش ئۇنىڭدا چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.

«حَزَّ الْأَمْرُ فِي صَدْرِهِ» : تەسىر قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى.

«يَحُزُّ فِي نَفْسِي أَنْ تَسْتَمِرَّ الْخِلَافَاتُ بَيْنَنَا وَ وَطَنُنَا مُهَدَّدٌ بِالْخَطَرِ» : يۇرتىمىز تەھدىتكە ئۇچراۋاتقان چاغدا ئارىمىزدىكى ئىختىلاپلارنىڭ توگىمەيۋاتقانلىقى مېنى ئازابلايدۇ.

حَزٌّ ج حُزُوزٌ : پەرەز ، تەخمىن ؛ جىددىي پەيت ؛ يارا ئېغىزى ؛ بەلگە ، ئالامەت.

حَزَّبَ يُحَزِّبُ تَحْزِيبًا الْقَوْمَ : قەۋمنى گۇرۇھلارغا ئۇيۇشتۇردى ، بۆلدى ، ئايرىدى.

حَزَّبَ إِلَيْهِ: يىغىلدى ، توپلاندى.

حَزَّةٌ ج حَزَّاتٌ : پەيت ، ھالقىلىق پەيت ، پۇرسەت.

حَزَّزَ يُحَزِّزُ تَحْزِيزًا : كەستى ، يىرتتى.

حَزَّمَ يُحَزِّمُ تَحْزِيمًا: يۆگىدى ، ئورىدى ؛ تاڭدى ، باغلىدى ، چىگدى.

حَزَّنَ يُحَزِّنُ تَحْزِيْنًا : غەمكىن قىلدى ، خاپا قىلدى ، قايغۇغا سالدى.

حَزَقَ يَحْزِقُ حَزْقًا الشَّيْءَ : نەرسىنى سىقتى ، قىستى.

حَزَقَ الْوِتْرَ: تارىنى چىڭىتتى.

حَزَقَ الْحِمَارُ : ئېشەك ئوسۇردى.

حِزْقٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزَكَ يَحْزِكُ حَزْكًا الشَّيْءَ : سىقتى.

حَزَكَ الشَّيْءَ بِالْحَبْلِ : ئارغامچا بىلەن باغلىدى ؛ قىستى ، سىقتى، باستى.

حَزَمَ يَحْزِمُ حَزْمًا: يۆگىدى ، ئۈزدى ؛ تاڭدى، باغلىدى ، چىگدى.

حَزُمَ يَحْزُمُ حَزْمًا: قەتئىي بولدى ، كەسكىن بولدى، ئۆزىگە ئىشەندى ، پۇختا بولدى ؛ تاڭدى.

حَزْمٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك، تاڭماق.

«بَدَأَ الطُّلَّابُ بِحَزْمِ حَقَائِبِهِمْ اِسْتِعْدَادًا لِلْعَوْدَةِ إِلَى ذَوِيهِمْ» : ئوقۇغۇچىلار ئۆيلىرىگە قايتىشقا تەييارلىق قىلىش يۈزىسىدىن يۈك ـ تاقلىرىنى تېڭىشقا باشلىدى.

بِحَزْمٍ : قەتئىي ، تەلتۆكۈس ، ئۈزۈل ـ كېسىل.

حُزْمَةٌ ج حُزَمٌ : باغلام ، بوپا ، بوقچا ، تېڭىق.

حَزَنَ يَحْزُنُ حُزْنًا: قايغۇغا سالدى ، خاپا قىلدى ، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى ، غەمگە سېلىپ قويدى.

حَزَنَ يَحْزُنُ حُزْنًا: خاپا بولدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

حَزِنَ يَحْزَنُ حَزَنًا لَهُ: خاپا بولدى ، ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، غەم قىلدى.

«فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ» «قۇرئان» : ئانىسىنىڭ خۇشال بولۇشى ، قايغۇرماسلىقى ۋە ئاللاھنىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن بىز مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇردۇق.

حُزْنٌ وَ حَزَنٌ ج أَحْزَانٌ : غەم ـ قايغۇ ، ھەسرەت.

«وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ» «قۇرئان» : قايغۇدىن (كۆپ يىغلاپ) ئىككى كۆزى ئاقىرىپ كەتتى (يەنى ئىككى كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالدى) ئۇ تولۇپ تاشقان ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتقانىدى.

«وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ» «قۇرئان» : ئۇلار ئېيتتى : جىمى ھەمدۇ سانا بىزدىن غەم ـ قايغۇنى كەتكۈزىۋەتكەن ئاللاھقا مەنسۇپتۇر !

حَزْنٌ ج حُزُونٌ وحُزْنٌ : ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل.

حَزِنٌ : غەمكىن ، غەمناك ، ئويچان.

حَزْنَانٌ : غەمكىن ، غەمناك ، ئويچان.

حَزْوَرَةٌ ج حَوَازِيرُ: تېپىشماق ، سىر.

حُزُومَةٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك.

حَزِيْبٌ ج حَوَازِبُ : بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

حَزِيرَانُ : شەمسىيە 6 ـ ئاي.

حَزِيرَةٌ : جەۋھەر ، مېغىز.

حَزِيقَةٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزِينٌ ج حُزَنَاءُ : غەمكىن ، ئويچان ، غەمناك.

حَسَا يَحْسُو حَسْوًا : بىر يۇتۇم ـ بىر يۇتۇمدىن ئىچتى ، بىر ئوتلام ـ بىر ئوتلامدىن ئىچتى.

«اِسْتَعَانَ بِأَكْوَابٍ مِنَ الشَّايِ يَحْسُوهَا هَادِئًا رَفِيْقًا» : ئىستاكانلاردىكى چايلارنى ئاستا ئوتلىدى.

حَسَا الْحَسَاءَ: شورپىنى ئوتلىدى.

حَسَا. حَسَاءٌ : شورپا.

حِسَابٌ ج حِسَابَاتٌ : ھېساب ، مىقدار ؛ ھېسا-
بات ، سان مۆلچەر ، پەرەز.

حِسَابُ التَّفَاضُلِ : دىففېرېنسىئال ھېساب.

عَلَى الْحِسَابِ : نىسى ، ھېساب.

يَوْمُ الْحِسَابِ : قىيامەت كۈنى.

عَلَى حِسَابِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خىراجىتى بىلەن.

قَائِمَةُ الْحِسَابِ : ھېسابات تالونى.

حِسَابٌ مَفْتُوحٌ : بوغۇلمىغان ھېسابات.

حِسَابُ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ : كىرىم - چىقىم ھېساباتى.

حِسَابُ التَّمَامِ وَالتَّكَامُلِ : ئىنتىگال.

حِسَابُ الْجُمَّلِ : ئەبجەد ھېسابى.

حِسَابُ الْمُثَلَّثَاتِ : ترىگونومېترىيە.

حِسَابٌ خِتَامِيٌّ : يىللىق ھېساب.

«كَانُوا يَدْرُسُونَ عَلَى حِسَابِ الدَّوْلَةِ» : ئۇلار دۆلەت خىراجىتى بىلەن ئوقۇۋاتقانىدى.

رَئِيسُ الْحِسَابَاتِ : باش بوغالتىر.

حِسَابُ الْمِيزَانِيَّاتِ الْخِتَامِيَّةِ : ئاتچوت.

حِسَابِيٌّ: ھېسابقا خاس ، ھېسابىي ، ھېسابلىق.

حُسَاقَةٌ : ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇ-
قى ؛ دۆشمەنلىك.

حُسَاقَةٌ مِنَ النَّاسِ : ئادەملەرنىڭ ئوسسۇلى.

حُسَالَةٌ : كېرەكسىز نەرسە ، قىرىش.

حُسَامٌ: ئۆتكۈر قىلىچ ، خەنجەر ، شەمشەر.

«بَعْضُ الْكَلَامِ أَقْطَعُ مِنَ الْحُسَامِ» : بەزى سۆزلەر تىغدىنمۇ ئۆتكۈر.

اَلْحُسَّانُ: چىرايلىق ، ئىنتايىن گۈزەل.

حَسِبَ يَحْسَبُ حِسْبَانًا الشَّيْءَ: ئويلىدى ، پەرەز قىلدى ، گۇمان قىلدى ، . . . دەپ سانىدى.

«حَسِبَ لِكُلِّ شَيْءٍ حِسَابَهُ» : ئىشنى ئەتراپلىق ئويلاندى.

حَسِبَةٌ : مۆلچەرلىدى.

«يَجِبُ أَنْ نَحْسَبَ حِسَابَ النِّفْطِ الْمُتَدَفِّقِ فِي أَرَاضِينَا» : يېرىمىزدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان نېفىتنىڭ ھېسابىنى ئەتراپلىق مۆلچەرلە-
شىمىز كېرەك.

«وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ» «قۇرئان» : ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن ، ھالبۇكى ، ئۇلار ئۇيقۇدىدۇر.

حَسُبَ يَحْسُبُ حَسَبًا : تېگى - تەكتى ئېسىل بولدى ، نەسەبى ئېسىل بولدى.

حَسَبَ يَحْسُبُ حِسَابًا وَ حُسْبَانًا الْمَالَ: سانىدى ، ھېسابلىدى.

حَسَبَ النَّجْمَ : پال ئاچتى ، رەم باقتى.

حَسْبٌ : مۆلچەرلىمەك ؛ توشماق ، توپلىماق؛ يېتەرلىك.

حَسْبُكَ دِرْهَمٌ : ساڭا بىر دىرھەم يېتەرلىك.

«يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» «قۇرئان» : ئى پەيغەمبەر ! ئاللاھ ساڭا ۋە ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە كۇپايە قىلغۇچىدۇر.

فَحَسْبُ : پەقەت، يالغۇز.

«لَا يُجِيدُ أُسْتَاذُنَا اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ فَحَسْبُ، بَلْ يُتْقِنُ الْإِنْكِلِيزِيَّةَ أَيْضًا» : ئۇستازىمىز ئەرەب تىلىنى ياخشى بىلىپلا قالماي ، ئىنگلىز تىلىنىمۇ پۇختا بىلىدۇ.

نَعْمَلُ حَسْبَ النِّظَامِ تۈزۈم بويىچە ئىشلەيمىز.

بِحَسْبِ كَذَا : . . . غا ئاساسەن، بويىچە.

بِحَسْبِ شَرِيعَتِنَا : شەرىئىتىمىزگە ئاساسەن.

حَسْبَمَا: قانداق قىلىپ، قانداقچە، قانداقلا.

«حَشَرَ نَفْسَهُ بَيْنَ النَّاسِ حَسْبَمَا اتَّفَقَ» : كىشىلەر ئارىسىدا قانداقلا ئىشقا توغرا كەلسە ئاقساقاللىق قىلىدۇ.

حَسَبٌ ج أَحْسَابٌ : ئەجدادلارنىڭ شان - شەرە-
پى ، تېگى - تەكتىنىڭ ئېسىللىكى ؛ سان ؛ ئۆلچەم بويىچە.

حُسْبَانٌ : سانىماق ، ھېسابلىماق ، ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرماق ؛ بالا - قازا ؛ گۇمان ؛

تەدبىر ؛ ھالاكەت ؛ . . . دەپ تونۇماق ؛ مۆلچەرلىمەك، پەرەز قىلىنمىغان، كۆڭۈلگە كىرمىگەن.

«الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ» «قرآن» : كۈن بىلەن ئاي (ئۆز بۇرچلىرىنى) مۇئەييەن ھېساب بويىچە سەيىر قىلىدۇ.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ أَسْئِلَةً لَمْ تَكُنْ فِي الْحُسْبَانِ» : ئۇ پەرەز قىلمىغان سوئاللارنى ئۇنىڭغا قويدى.

حِسْبَانٌ : ھېساب ؛ يامانلىق؛ بالا ـ قازا؛ گۇمان؛ سانىماق ، تونۇماق.

«وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا» «قرآن» : بېغىڭغا ئاسماندىن بىر ئاپەت يۇزلەندۇرۇش بىلەن بېغىڭ تۈپتۈز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي.

حِسْبَةٌ ج حِسَبٌ: ئەجىر، ساۋاب؛ ھەق؛ ئومۇمىي جەمئىي، ھەممىسى؛ دەپنە قىلماق، كۆممەك (بۇ ئىسلام دۆلەتلىرىدە بۇرۇنقى چاغدا بىر مەنسەپنىڭ ئىسمى بولۇپ، بۇ مەنسەپكە ئىگە بولغان ئادەم، مال باھاسىنى ئىجتىمائىي ئەدەپ ـ ئەخلاقلارغا ئائىت قاتارلىق ئومۇمىي ئىجتىمائىي ئىشلارنى باشقۇراتتى).

حَسْبَلَ يُحَسْبِلُ حَسْبَلَةً «حَسْبِيَ اللّٰهُ» : دېدى.

حَسْحَسَ يُحَسْحِسُ حَسْحَسَةً اللَّحْمَ : گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

حَسْحَسَ لَهُ : ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، ماتەم تۇتتى.

حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا : ھەسەت قىلدى ، ئىچى تارلىق قىلدى ، كۆرەلمىدى.

«لَيْسَ لِلْحَاسِدِ إِلاَّ مَاحَسَدَ» : ھەسەت قىلغۇچى ھەسەت قىلغاندىن باشقا ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ» «قرآن» : ياكى ئۇلار ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن كىشىلەرگە بەرگەن نەرسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىككە) ھەسەت قىلىشامدۇ ؟

حَسَدٌ : ھەسەت قىلماق ، كۆرەلمەسلىك ، ئىچى تارلىق قىلماق.

«أَكَلَ الْحَسَدُ قَلْبَهُ» : قاتتىق ھەسەت قىلدى.

حَسَرَ يَحْسُرُ حُسُورًا : ئېچىلدى ، پاش بولدى، ئاشكارىلاندى.

حَسَرَ كُمَّهُ : يېڭىنى تۈردى.

«فَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ» : ئۆزىنىڭ ئىككى بىلىكىنى ئېچىۋەتتى.

حَسَرَ الْقِنَاعَ : قىياپىتىنى ئېچىپ تاشلىدى.

حَسَرَ الشَّيْءُ : ئېچىلدى ، ئاشكارا بولدى.

حَسَرَ عَنْ رَأْسِهِ : يالاڭباشتاق بولىۋالدى.

حَسِرَ يَحْسَرُ حَسْرًا عَلَى الشَّيْءِ : ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، ئەلەم چەكتى.

حَسَرَ يَحْسُرُ حَسَارَةً الْبَصَرُ : كۆز تالدى ، كۆز تورلاشتى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاشتى.

حَسْرٌ : ھەسرەت ، غەم ـ قايغۇ.

حُسْرٌ : يېقىنىنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

حَسِيرٌ : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ، ئاجىز ، زەئىپ.

حَسْرَانُ م حَسْرَى ج حَسَارَى : ئەپسۇسلانغۇچى ، پۇشايمان قىلغۇچى ، ھەسرەت چەككۈچى.

حَسْرَةٌ ج حَسَرَاتٌ : ھەسرەت ، قايغۇ.

«وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ» «قرآن» : قۇرئان كۇففارلارغا (ئۇلار قۇرئاننى ئەستىق قىلغۇچىلارنىڭ ساۋابىنى ۋە ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابىنى كۆرگەن چاغدا) ئەلۋەتتە ھەسرەت بولىدۇ.

«يُرَدِّدُ فِي نَفْسِهِ حَسَرَاتِ الْحَنِينِ إِلَى مَنْزِلِهِ وَأَرْضِهِ» : ئۇ دىلىدا ئۆيىگە ۋە يۇرتىغا بولغان سېغىنىش ھەسرەتلىرىنى قايتىلايتتى.

«يَا حَسْرَتَا عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ تائىتىدە كەتكۈزۈپ قويغانلىرىمغا ھەسرەت !

يَا حَسْرَتِي وَا حَسْرَتَا يَا لَلْحَسْرَةِ : ۋاي ئىست، ۋايىيەي ، ۋايجان ، ۋاي ھەسرەت ، ۋاي نادامەت.

حَسَّ يَحِسُّ حَسًّا حَسِيسًا لَهُ: ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، رەھمى كەلدى ، ھېسداشلىق بىلدۈردى.

حَسَّ الْبَرْدُ الزَّرْعَ : سوغۇق زىرائەتنى نابۇت قىلدى.

حَسَّ الْحِصَانَ : ئاتنى تاراپ تازىلىدى.

«ضَرَبْتُ يَدِي عَلَى جَبِينِي فَلَمْ أُحِسَّ مِخْفَقَةَ نُقُودِي» : مەن قولۇمنى يانچۇقۇم ئۈستىگە ئۇردۇم ۋە پۇل قاپچۇقۇمنى سەزمىدىم.

حِسٌّ: ھېس قىلىش ، سېزىش ؛ ئاۋاز ؛ تۇغۇت تولغىقى.

«يَتَمَتَّعُ هَذَا الرَّسَّامُ بِحِسٍّ فَنِّيٍّ» : بۇ رەسسام سەنئەت تۇيغۇسى بىلەن ھۇزۇرلىنىدۇ.

حَسٌّ : ھېس ، سېزىم.

حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك ، سەزگۈر ، سېزىمچان ، ھېسسىياتچان.

مَكَانٌ حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىق كۈچلۈك جاي.

مَوْضُوعٌ حَسَّاسٌ : سەزگۈر مەسىلە.

«ضَرَبَهُ فِي مَكَانٍ حَسَّاسٍ مِنْ جِسْمِهِ» : ئۇ ئۇنىڭ جىسمىنىڭ سەزگۈر يېرىگە ئۇردى.

حَسَّاسَةٌ : سەزگۈر ئەزا ؛ ئانتېنا.

نُقْطَةٌ حَسَّاسَةٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك نۇقتا.

حَسَّاسِيَّةٌ : سېزىمچانلىق ، سەزگۈرلۈك ، توك ياكى ماگنىتنىڭ جىسىملارغا بولغان تەسىرى.

مَرَضُ الْحَسَّاسِيَّةِ : سېزىمچانلىق كېسىلى، سەزگۈرلۈك كېسىلى.

«لِأَنَّ لِلْكَلْبِ حَسَّاسِيَّةً خَاصَّةً» : ئىتنىڭ بۇرنى ئالاھىدە سېزىمغا ئىگە.

حُسَّانٌ : بەكمۇ گۈزەل ، ئىنتايىن چىرايلىق.

حَسَّبَ يُحَسِّبُ تَحْسِيبًا: كۆپلەپ سانىدى ، ساناقتا مۇبالىغە قىلدى.

حَسَّبَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى ؛ كېپەن بىلەن دەپنە قىلدى ، كېپەنلىك دەپنە قىلدى.

حَسَّدَ يُحَسِّدُ تَحْسِيدًا : ھەسەت قىلدى ، ئىچى تارلىق قىلدى ، كۆرەلمىدى.

حَسَّرَ يُحَسِّرُ تَحْسِيرًا : ئېچىندۇردى ، ھەسرەتكە سېلىپ قويدى.

حَسَّسَ يُحَسِّسُ تَحْسِيسًا مِنَ الْقَوْمِ : خەۋەرنى سۈرۈشتۈردى.

حَسَّفَ يُحَسِّفُ تَحْسِيفًا : ئادالىدى.

حَسَّكَ يُحَسِّكُ تَحْسِيكًا : بېخىللىق قىلدى ، پىخسىقلىق قىلدى.

حَسَّنَ يُحَسِّنُ تَحْسِينًا : ياخشىلىدى ، گۈزەللەشتۈردى ، زىننەتلىدى ، بېزىدى ، پەردازلىدى.

«لَقَدْ حَسَّنُوا طَرِيقَةَ عَمَلِهِمْ وَبِذَلِكَ ازْدَادَتْ فَعَالِيَتُهُمْ» : ئۇلار ئىش ئۇسۇلىنى ياخشىلىدى ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

حِسِّيٌّ : ھېسسى ، ھېس قىلىشقا بولىدىغان.

اَلْإِدْرَاكُ الْحِسِّيُّ : ھېسسى بىلىش ، سەزگۈ.

حَسَقَ يَحْسِقُ حَسْقًا الْحَيَّةُ : يىلان كۈش ـ كۈش ئاۋاز چىقاردى.

حَسَقَ التَّمْرَ : خورمىنى ئادالىدى ، ئىلغىدى.

حَسِكَ يَحْسَكُ حَسَكًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَسِكَ الدَّابَّةُ : ئۇلاغ ئېغىزدۇرۇقنى چاينىدى.

حَسَكٌ : بۇدۇشقاق.

حَسَكُ السَّمَكِ : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى.

«لَقَدْ عَلِقَتْ حَسَكَةُ السَّمَكِ فِي حَلْقِهِ» : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى گېلىدە تۇرۇپ قالدى.

حَسْكَنِيت : تىكەن.

حَسَكِيٌّ : تىكەنلىك ، تىكىنى بار ، قىلتىرىقلىق.

حِسْلٌ ج حِسَلَةٌ وَ أَحْسَالٌ وَ حُسُولٌ وَ حِسْلَانٌ : كىچىك بۇرما مىخ.

حَسَمَ يَحْسِمُ حَسْمًا : ئۈزدى ؛ توستى ؛ تاشلىدى.

حَسَمَ الْأَمْرَ : ئىشنى قارار قىلدى ، توختام قىلدى ، مۇقىملاشتۇردى ، بەلگىلىدى.

حَسَمَ الْقَوْمَ : تەلتۆكۈس يوقاتتى ، يىلتىزىدىن تۈگەتتى.

«هَذِهِ قَضِيَّةٌ يَحْسِمُهَا الرَّأْيُ الْجَامِعِيُّ لَا الْفَرْدِيُّ» : بۇ مەسىلە شەخسىي بىر كىشىنىڭ پىكرى بىلەن ئەمەس ، جامائەتنىڭ پىكرى بىلەن ھەل بولىدۇ.

«حَسَمَ التَّاجِرُ عَشْرَةً بِالْمِائَةِ مِنْ سِعْرِ الْبِضَاعَةِ» : سودىگەر مالنىڭ باھاسىنى 10% چۈشۈردى.

حَسْمٌ : قارار قىلماق ، كەسمەك ؛ مۇقىملاشتۇرماق ، ھۆكۈم قىلماق ؛ چۈشۈرۈۋەتمەك ؛ يەڭمەك.

حَسُنَ وَ حَسَنَ يَحْسُنُ حَسْنًا الشَّيْءُ : گۈزەل بولدى ، كۆركەم بولدى ، چىرايلىق بولدى.

«يَحْسُنُ بِكَ أَنْ تُكْمِلَ عَمَلَكَ بِدُونِ تَأْخِيرٍ أَوْ تَأْجِيلٍ» : ئىشىڭنى كېيىنگە سۈرمەي تاماملىساڭ ساڭا ياخشى بولىدۇ.

«حَسُنَ الطَّالِبُ أَدَبًا» : ئوقۇغۇچىنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقى چىرايلىق بولدى.

«يَحْسُنُ بِكَ» : ساڭا ياخشى بولىدۇ.

«مُتَّكِئِيْنَ عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَ حَسُنَتْ مُرْتَفَقًا» «قرآن» : (ئالتۇن ۋە ئېسىل رەختلەر بىلەن قاپلانغان) تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ. بۇ نېمىدېگەن ياخشى مۇكاپات!

حُسْنٌ : گۈزەللىك ، ھۆسن - جامال؛ چىراي ، مېھرى.

«وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» «قرآن» : ئىنسانلارنى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

حُسْنُ الْأَدَبِ : گۈزەل ئەخلاق ، ئەدەپ - ئەخلاق.

مِنْ حُسْنِ حَظِّي : بەخت تەلىيىم ئوڭدىن كەلگەنلىكتىن.

حُسْنُ الْخُلُقِ : ياخشى خۇلق ، ياخشى ئادەت ، گۈزەل ئەخلاق.

حُسْنُ الظَّنِّ : ياخشى نىيەت ، ياخشى ئوي.

حُسْنُ الْبَلَاءِ فِي : ئىرادىلىك.

حُسْنُ الْمُعَامَلَةِ: ياخشى مۇئامىلە، گۈزەل مۇئامىلە.

حُسْنُ الْقَبُولِ: كېلىشىملىك ، ئوڭۇشلۇقلۇق.

حُسْنُ السِّيَرِ وَ السُّلُوكِ : ياخشى ئەخلاق.

حُسْنُ الْجِوَارِ: ياخشى قوشنىدارچىلىق.

حُسْنُ الْإِبْتِدَاءِ «فِي الْبَدِيعِ» : سۆز - ماقالىنىڭ ياخشى باشلىنىشى ، بەدىئىي جەھەتتىن ئۈستۈن بولۇشى.

حُسْنُ الْإِنْتِهَاءِ «فِي الْبَدِيعِ» : سۆز - ماقالىنىڭ ياخشى چۈشۈشى.

حُسْنُ التَّعْبِيرِ «فِي الْبَيَانِ» : ياخشى ئىپادىلەش.

حُسْنُ الْقَصْدِ أَوْ النِّيَّةِ : ياخشى نىيەت ، خەير - خاھلىق ، دوستانىلىق.

حَسَنٌ ج حَسَنَاتٌ : ياخشى ، چىرايلىق ، كېلىشكەن ، گۈزەل.

حَسَنُ الْمَخْبَرِ وَ الْمَظْهَرِ : ئىچى - تېشى چىرايلىق ، گۈزەل.

اَلنِّيَّةُ الْحَسَنُ : ياخشى نىيەت.

حَسَنًا : ياخشى قىلدىڭ ، ئوبدان قىلدىڭ ، ھەببەللى.

«قَالَ «حَسَنًا حَسَنًا» مَرَّاتٍ مُتَتَالِيَةً» : ياخشى - ياخشى دېدى.

حَسْنَاءُ: چىرايلىق ئايال ، نازىنىن.

اَلْحَسَنَانِ : پەيغەمبەرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىلىرى ھەسەن بىلەن ھۈسەيىن.

حَسَنَةٌ ج حَسَنَاتٌ: ياخشىلىق، ئېھسان، سەدىقە.

«مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا» «قرآن» : بىرەر ياخشىلىق قىلغان ئادەم ئون ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگە بولىدۇ.

«أَعْطَيْتُ السَّائِلَ حَسَنَةً» : مەن تىلەمچىگە سەدىقە بەردىم.

«اَلْحَسَنَاتُ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» «قرآن» : ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يوقىلىدۇ.

اَلْحُسْنَى: ياخشى ئاقىۋەت، ياخشى نەتىجە، گۈزەل، چىرايلىق.

«أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» «قرآن» : قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر) . چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار.

«وَ كُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى» «قرآن» : بۇ ئىككى خىل كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ جەننەتنى ۋەدە قىلدى.

أَسْمَاءُ اللَّهِ الْحُسْنَى : ئاللاھ تائالانىڭ 99 گۈزەل ئىسمىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

حُسْنَيَانِ : ئاللاھ يولىدا زەپەر قۇچۇش ۋە شېھىت بولۇش.

«قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ» «قرآن» : ئېيتقىنكى ، « سىلەر پەقەت بىزنىڭ (غەلىبە قىلىش ياكى شېھىت بولۇشتىن ئىبارەت) ئىككى خىل ياخشى ئاقىۋەتنىڭ بىرىگە ئېرىشىشىمىزنى كۈتۈۋاتىسىلەر.

اَلْحَسَنِيُّونَ : ئىمام ھەسەن ئىبنى ئەلىنىڭ
ئەسلىدىن بولغانلار.
حَسْوَةٌ ج حَسَوَاتٌ : بىر يۇتۇم ، بىر ئوتلام.
حُسْوَةٌ ج حُسَوَاتٌ : بىر ئوتلام ئىچىملىك.
حَسُودٌ ج حُسُدٌ : ھەسەتخور ، ئىچى تار.
حُسُودٌ: كۆرەلمەسلىك كېسىلى.
حُسُومٌ: ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزۈلدۈرمەي.
«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ
حُسُومًا» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارغا بوراننى يەتتە
كېچە ، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە
قىلدى.
حَسَى يَحْسِي حَسْيًا: ئارقىمۇ ئارقا ؛ شۇملۇق ،
يامانلىق.
حِسْي.حَسْيٌ ج أَحْسَاءٌ وَ حِسَاءٌ : ساسلىق.
حَسِيبٌ ج حُسَبَاءُ : ئېسىلزادە ، ئاقسۆڭەك ،
تېگى ئېسىل ، ئېسىل نەسەبلىك.
«كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا» «قرآن» :
بۈگۈن ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە.
حَسِيبُكَ أَوْ حَسْبُكَ اللّٰهُ : ئاللاھ ساڭا كۇپايە
قىلىدۇ ، ئاللاھ ساڭا يېتەرلىك.
اَلْحَسِيبُ : ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن
بولۇپ « ھەممىدىن ھېساب ئالغۇچى» دېگەن
مەنىدە.
حَسِيرٌ ج حَسْرَى : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ،
ئاجىز ، زەئىپ.
حَسِيرُ الطَّرْفِ: كۆزى ئاجىز ، كۆز نۇرى قاچقان ،
كۆزى تالغان.
«يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَ هُوَ حَسِيرٌ»
«قرآن» : كۆزۈڭ ئۈمىد ئۈزگەن ۋە تالغان
ھالدا قايتىدۇ.
حَسِيسٌ : ئىنچىكە ئاۋاز ، يوشۇرۇن ئاۋاز ،
پىچىر ـ پىچىر ئاۋاز.
«لاَ يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا» «قرآن» : ئۇلار دوزاخ-
نىڭ شەپىسىنى ئاڭلىمايدۇ.
حَسِيفَةٌ: ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇق ؛
دۈشمەنلىك.

حَسِينٌ : چىرايلىق ، ئىنتايىن چىرايلىق.
حَشَا يَحْشُو حَشْوًاالْوِسَادَةَ: ياستۇقنى قاپلىدى.
حَشَا الطَّبِيبُ سِنَّهُ : دوختۇر ئۇنىڭ چىشىنى
قاپلىدى.
حَشًا ج أَحْشَاءٌ: (ئادەمنىڭ) ئىچكى ئەزالىرى.
أَحْشَاءُالْأَرْضِ: كان بايلىقى، يەر ئاستى بايلىقى.
حُشَاشٌ : سەكراتتىكى ئادەم ، جېنى تۇمشۇقىغا
كېلىپ قالغان ئادەم.
«سَمِعْتُ صَوْتًا صَارِخًا يَخْرُجُ مِنْ أَحْشَاءِ اللَّيْلِ» :
كېچە قاراڭغۇلۇقىدا چىقىۋاتقان ۋارقىرىغان
ئاۋازنى ئاڭلىدىم.
حَشَأَ يَحْشَأُ حَشْأً النَّارَ : ئوتنى ياقتى ، ئوتنى
تۇتاشتۇردى.
حَشَدَ يَحْشُدُ وَ يَحْشِدُ حَشْدًا الشَّيْءَ: يىغدى ،
توپلىدى ، جەملىدى.
حَشَدَ الْقَوْمُ : جەم بولۇپ بىر ياقىدىن باش
چىقاردى.
حَشَدَ الزَّرْعُ : ئۆسۈملۈك مايسا بولدى.
حَشْدٌ ج حُشُودٌ : يىغماق ، توپلىماق ؛ توپ ،
جامائەت.
«إِنَّ حَشْدَ الْقُوَّاتِ عَلَى طُولِ الْحُدُودِ يَتَطَلَّبُ
دَائِمًا إِسْتِعْدَادَاتٍ كَبِيرَةً» : ئۇزۇن كەتكەن
چېگرىلارغا قوشۇن توپلاش ھەمىشە زور تەييار-
لىقلارنى تەلەپ قىلىدۇ.
«طَلَبَتِ الْحُكُومَةُ مِنَ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ التَّحْقِيقَ
فِي أَمْرِ الْحُشُودِ الْعَسْكَرِيَّةِ عَلَى حُدُودِهَا» :
ھۆكۈمەت بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدىن
ئۆز چېگرىسىغا توپلانغان قوشۇن مەسىلىسى-
نى تەكشۈرۈپ بېقىشنى تەلەپ قىلدى.
حَشْدُ الْجُنُودِ : ئەسكەر توپلىماق.
حَشَرَ يَحْشُرُ حَشْرًا النَّاسَ: توپلىدى ، يىغدى ؛
چىقىرىۋەتتى ؛ يۆتكىۋەتتى ؛ ھالاك قىلدى ؛
ئۆچۈردى ، يوقاتتى.
«اَللّٰهُمَّ تَوَفَّنِي فَقِيرًا وَ لاَتَتَوَفَّنِي غَنِيًّا وَاحْشُرْنِي
فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِينِ» «حديث» : ئى ئاللاھ!
مېنى باي ھالەتتە ئەمەس، كەمبەغەل ھالەتتە
قەبزى روھ قىلغىن، مېنى قىيامەت كۈنى

مـسـكـىنلـەر قاتارىدا قىلىغىن.

حُشِرَ فِي رَأْسِهِ : بېشى يوغىنىدى.

حُشِرَتِ ٱلْوُحُوش : ياۋايى ھايۋاناتلار ئۆلدى ، ھالاك بولدى.

حَشْرٌ : توپلىماق ، يىغماق.

يَوْمُ الْحَشْرِ: قىيامەت كۈنى.

حَشَرَةٌ ج حَشَرَاتٌ: قۇرت-قوڭغۇزلار، ھاشارات.

عِلْمُ حَشَرَاتٍ : ھاشاراتشۇناسلىق.

حَشْرَجَ يُحَشْرِجُ حَشْرَجَةً الْمَرِيضُ : ئاغرىق خىرقىرىدى ، كېكىرتىكىدىن خىرقىراق ئاۋاز چىقاردى.

حَشْرَجَةٌ ج حَشْرَجَاتٌ : خىرقىرىغان ئاۋاز.

حَشَّ يَحُشُّ حَشًّاالْحَشِيشَ: ئوت ئورىدى.

حَشَّ النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوت تۇتاشتۇردى.

حَشَّ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى، ئۇرۇش باشلىدى.

حَشَّاشٌ : نەشىكەش ، بەك چېكىدىغان ئادەم، نەشە سودىگىرى.

حَشَّدَ يُحَشِّدُ تَحْشِيدًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى، جەملىدى.

حَشَّرَ يُحَشِّرُ تَحْشِيرًا الْمَالَ : مال توپلىدى ، بايلىق توپلىدى ، مال كۆپەيتتى.

حَشَّشَ يُحَشِّشُ تَحْشِيشًا : نەشە چەكتى.

حَشَّمَ يُحَشِّمُ تَحْشِيمًا : خىجىل قىلدى ، ئۇيالدۇردى ؛ غەزەپلەندۈردى ، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَشَّى يُحَشِّي تَحْشِيَةً الْكِتَابَ : كىتابقا ھاشىيە چىقاردى ، كىتابقا شەرھى يازدى ؛ پەۋازلىدى.

حَشَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى پەۋازلىدى ، كىيىمگە پەۋاز تۇتتى.

حَشَّى فِي النَّصِّ الْأَصْلِيِّ : ئەسلى تېكىستكە شەرھى يازدى ، ئىزاھات يازدى.

حَشَفٌ : خورمىنىڭ ئەڭ ناچىرى.

حَشَفَةُ الْقَضِيبِ ج حَشَفَاتٌ و حِشَافٌ : زەكەرنىڭ ئۇچى ، بەتلىمى.

حَشَكَ يَحْشِكُ حَشْكًا وَ حُشُوكًا: توپلىدى، توپلاندى، يىغىلدى.

حَشَكَتِ الرِّيحُ : شامال قاتتىق چىقتى.

حَشَكَتِ النَّخْلَةُ : خورما بۇلۇق بولدى.

حَشْكَةٌ : ئۆتكۈنچى يامغۇر.

حَشَكَةٌ : ئاما ، ئاۋام ، جامائە.

حَشَمَ يَحْشُمُ ويَحْشِمُ حَشْمًا: خىجىل قىلدى، ئۇيالدۇردى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَشِمَ يَحْشَمُ حَشْمًا: خىجىل بولدى ، ئۇيالدى؛ غەزەپلەندى ، ئاچچىقلاندى.

حَشَمٌ ج أَحْشَامٌ : خىزمەتچى ، خادىم ، قوغدىغۇچى ؛ ئەسكەر.

حَشَمُ الرَّجُلِ: خوشلۇقتا بولسۇن، خاپىلىقتا بولسۇن، كىشى بىلەن بىللە بولىدىغان ئائىلىسىدىكىلىرى، قوشنىلىرى، دوستلىرى.

حِشْمَةٌ : ھايا قىلماق ، تارتىنماق ، قورۇنماق ؛ ئەدەپ ، ئەدەپلىك ؛ تۇغقانچىلىق.

حُشْمَةٌ: ئايال ؛ ئۇرۇق - تۇغقان.

حَشْوٌ ٱلْمَحَاشِي: تولدۇرما ماتېرىيال، سەپلىمە.

«لاَقِيْمَةَ لِلتَّعْلِيْمِ إِذَا كَانَ يَعْتَمِدُ عَلَى حَشْوِ الدِّمَاغِ بِالْمَعْلُومَاتِ» : ساۋاتلار بىلەن كاللىنى توشقۇزۇشنى ئاساس قىلغان مائارىپنىڭ قىممىتى بولمايدۇ.

«تَجِدُ فِي كِتَابَاتِ بَعْضِ الْمُؤَلِّفِينَ كَثِيْرًا مِنَ التَّكْرَارِ وَالْحَشْوِ لِغَيْرِ ضَرُورَةٍ أَوْ فَائِدَةٍ» : بەزى يازغۇچىلارنىڭ كىتابلىرىدا ئۇرغۇنلىغان تەكرارلىنىشلارنى ۋە پايدىسى يوق زىيادە سۆزلەرنى كۆرىسەن.

حَشْوَةٌ : ئارتۇقچە گەپ.

حَشْوَةٌ. حِشْوَةٌ. حُشْوَةٌ: ئادەمنىڭ قورسىقىدىكى مايدىن باشقا ئىچكى ئەزالىرى.

حُشْوَةٌ. حِشْوَةٌ: يارامسىز نەرسە؛ لۇكچەك، ساياق.

حَشِيَ يَحْشَى حَشْيًا : دەم سىقىلدى ، زىققە كېسىلى بولدى ، نەپەس سىقىلدى.

حَشًى ج أَحْشَاءٌ: ئىچكى ئەزالار.

مِنْ بَيْنِ الْحَشَى : يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن.

حَشِيْشٌ : ئوت - چۆپ ، كەندىر.

اَلْحَشِيشُ الصِّينِيُّ: ئاق كەندىر.

حَشِيشَةٌ ج حَشَائِشُ: ئوت – خەس؛ كەندىر.

حَشِيشَةُ الْجَبَلِ: قىرىق قۇلاق.

حَشِيشَةُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوت – چۆپى.

حَشِيكَةٌ: ئارپا.

حَشِيمٌ ج حُشَمَاءُ: ھايالىق، ئارتىنچاق، نومۇسچان؛ سالاپەتلىك؛ قوشنا؛ مېھمان.

حَشِيَّةٌ ج حَشَايَا: پاختا – يۇڭ سېلىنغان تۆشەك.

حَشِيَّةٌ مِنْ قَشٍّ: ئوت – خەس تىقىلغان تۆشەك.

حَصَا يَحْصُ حَصْوًا: توستى، مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

حَصَاةٌ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

حَصَاةُ اللِّسَانِ: تىلىنىڭ راۋانلىقى.

حَصَاةٌ بَوْلِيَّةٌ: بۆرەكتىكى تاش، سۈيدۈك يولىدىكى تاش، دوۋساقتىكى تاش.

حَصَاةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ: ئۆتتىكى تاش.

طَرْقُ الْحَصَاةِ. ضَرْبٌ بِالْحَصَاةِ: تاش بىلەن پال سالماق.

حَصَادٌ. حِصَادٌ: ھوسۇل يىغىش مەزگىلى.

«اَلْكِتَابُ فِي مُجْمَلِهِ حِصَادُ تَجَارِبَ قَيِّمَةٍ»: بۇ كىتاب ئومۇمەن ئېيتقاندا قىممەتلىك تەجرىبىلەرنىڭ مەھسۇلىدۇر.

«مَا حَصَادُ جُهْدِكَ هَذَا الْعَامِ»: بۇ يىللىق تىرىشچانلىقىڭنىڭ نەتىجىسى قانداق؟

«هَذِهِ الْمَسَاحَةُ الْوَاسِعَةُ مِنْ حُقُولِ الْقَمْحِ قَدْ تَمَّ حَصْدُهَا بِالْحَصَّادَةِ فِي خِلَالِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ»: بۇ كەڭ كەتكەن بۇغدايلار كومبايىن بىلەن بىر سائەت ئەتراپىدا ئورۇلۇپ بولدى.

«أَدِّ زَكَاةَ حَصَادِكَ»: مەھسۇلاتىڭنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلغىن!

«حَمَلَ عَلَى حَصَادٍ وَافِرٍ»: مول ھوسۇل ئالدى.

«فَرِحَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ بِحَصَادِهِمِ الْوَافِرِ»: يېزا ئەھلى ئۆزلىرىنىڭ مول ھوسۇل ئالغانلىقىدىن خۇشال بولۇشتى.

حِصَارٌ: قامال قىلماق، مۇھاسىرە قىلماق.

حِصَارٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي قامال.

حَالَةُ الْحِصَارِ: مۇھاسىرە ھالىتى.

حِصَارٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىزنى قامال قىلماق.

حِصَارٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادنى قامال قىلماق، ئىقتىسادىي قامال.

«ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِينَةِ»: ئۇ شەھەرنى قورشىدى.

رَفْعُ الْحِصَارِ: قورشاۋنى بىكار قىلدى، مۇھاسىرىنى بىكار قىلدى.

اِخْتَرَقَ الْحِصَارَ: قورشاۋنى بۆسۈپ چىقتى.

ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِينَةِ: شەھەرنى قورشىۋالدى.

حُصَاصٌ: قوتۇر؛ قاتتىق يۈگۈرمەك، قاتتىق چاپماق.

حَصَافَةٌ: ئەقىللىقلىق، ئۆتكۈر پىكىرلىك، دانالىق.

«عُرِفَ الرَّئِيسُ الرَّاحِلُ بِشُعُورِهِ الْوَطَنِيِّ وَ حَصَافَتِهِ السِّيَاسِيَّةِ»: ۋاپات بولغان رەئىس ئۆزىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ۋە سىياسىي دانالىقى بىلەن تونۇلىدى.

حُصَالَةٌ: خامانىدا ئېشىپ قالغان چار، بۇغداي دانلىرى.

حَصَانٌ ج حُصُنٌ وَ حَصَنَاتٌ: ئىپپەتلىك ئايال، پاك ئايال؛ گۆھەر.

حِصَانٌ ج أَحْصِنَةٌ وَ حُصُنٌ: ئايغىر.

حِصَانُ الْبَحْرِ: بېگەموت، سۇ ئېتى.

حِصَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك ئات.

حِصَانٌ مَخْصِيٌّ: ئاختا ئات.

قُوَّةُ حِصَانٍ: ئات كۈچى.

حَصَانَةٌ: مۇستەھكەم، پۇختا؛ كېسەلگە قارشى كۈچ؛ دىيانەتلىك، پاكلىق، ئىپپەتلىك.

حَصَبَ يَحْصِبُ حَصْبًا: تاش ئاتتى.

حَصَبَ الْمَكَانَ: تاش ياتقۇزدى.

حَصِبَ يَحْصَبُ حَصَبًا الطِّفْلُ: بالىغا قىزىل چىقتى.

حَصَبٌ. حَصْبَاءُ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

«إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ» ‹قرآن› : ھەقىقەتەن سىلەر ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسەڭلەر بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر.

حَصْبَةٌ : قىزىل ، قىزىل كېسىلى.

حَصْبَةٌ مَائِيَّةٌ : يەل تاشما ، سوغۇق يەل ، سۇ چېچەك.

حَصْحَصَ يُحَصْحِصُ حَصْحَصَةً الْحَقُّ : ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

«اَلْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ» ‹قرآن› : ئەمدى ھەقىقى ئەھۋال ئايدىڭلاشتى.

حَصَدَ يَحْصُدُ حَصْدًا وَ حَصَادًا الزَّرْعَ : زىرائەتنى ئوردى ، زىرائەتنى يىغدى.

«فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ» ‹قرآن› : ئالغان ھوسۇلۇڭلاردىن يېيىش ئۈچۈن ئازغىنىسىنى خامان تەپكەندىن تاشقىرى، قالغىنىنى (مىتە چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) باشىقى بىلەن قويۇڭلار.

حَصَدَ فُلَانٌ : پالانى ئۆلدى ، ھالاك بولدى.

«لَوْ زَرَعْتَ الشَّرَّ لَمْ تَحْصُدْ إِلَّا نَدَامَةً» : ئەگەر سەن يامان نەرسىنى تېرىساڭ ، پۇشايماندىن باشقا ھوسۇل ئالالمايسەن.

حَصَدٌ ج حَصَائِدُ : ئورۇلغان زىرائەت.

حَصَرَ يَحْصُرُ و يَحْصِرُ حَصْرًا : قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

حَصَرَ الْبَحْثَ فِي : بېكىتتى.

حَصَرَ نَشَاطَهُ : پائالىيىتىنى چەكلىدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ: ساندى ، ھېسابىنى ئالدى.

حَصَرَ الْكَلِمَةَ : تىرناق ئىچىگە ئالدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ : ساندى ، ھېسابات قىلدى ، ھېسابلىدى.

حَصَرَ الْحَرِيقَ : يانغىن قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى.

حَصَرَهُ : ئۇنى قاماپ قويدى ، تۇتۇپ قالدى.

حَصَرَهُ الْمَرَضُ أَوِ الْخَوْفُ : كېسەل ياكى قورقۇنچ ئۇنى ئورىۋالدى.

حَصِرَ يَحْصَرُ حَصْرًا : كېكەچلەندى ، دۇدۇقلىدى : بېخىللىق قىلدى ، پىخسىقلىق قىلدى.

حَصِرَ بِالسِّرِّ : سىر ساقلىدى ، يوشۇردى.

حَصِرَ الرَّجُلُ : كىشىنىڭ يۈرىكى سىقىلدى، ئىچى پۇشتى.

حَصْرٌ : قورشىماق ، ئورىۋالماق ، مۇھاسىرە قىلماق.

يَفُوقُ الْحَصْرَ : ھەددىدىن ئوشۇق، ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، چەكسىز، چېكى يوق، ساناقسىز.

لَا حَصْرَ لَهُ : چەكسىز.

لَا يَدْخُلُ تَحْتَ الْحَصْرِ : چەكسىز.

عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ لَا الْحَصْرِ : ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەس ، پەقەت مىسال ئۈچۈنلا.

«هَذِهِ الْأُمُورُ لَا يُمْكِنُ حَصْرُهَا فِي مِثْلِ هَذَا الْمَقَامِ» : بۇنداق ئىشلارنى بۇنىڭغا ئوخشاش سورۇنلاردا چەكلەش مۇمكىن ئەمەس.

حُصْرٌ ج حُصُرٌ : قەۋزىيەت ، ئىچى قېتىپ قېلىش.

حَضْرَمَ يُحَضْرِمُ حَضْرَمَةً الْقَوْسَ : ئوقيانىڭ كامالىكىنى چىڭىتتى.

حَضْرَمَ الْحَبْلَ : ئارغامچىسىنى ئەشتى ، چىڭ ئەشتى.

حَضْرَمَ الْقِرْبَةَ : تۇلۇمنى توشقۇزدى.

حَضْرَمَ الْقَلَمَ : قەلەمنى ئۇشلىدى.

حَضْرَمَ الثَّمَرُ : مېۋە پىشمىدى.

حِصْرِمٌ ج حُصْرُمٌ : غورا ، غوراب.

حَصَّ يَحُصُّ حَصًّا مِنَ الْمَالِ : مالدىن بىر ئۈلۈش بەردى.

حَصَّ الشَّعْرَ : چاچنى چۈشۈردى.

حَصَّ الصَّقِيعُ النَّبْتَ : قىراۋ ئۆسۈملۈكنى ۋەيران قىلدى.

حَصَّادَةٌ : ئورغاق ، چالغا ، ئورۇش ماشىنىسى.

حَصَّادَةٌ دَرَّاسَةٌ : يىغىش ماشىنىسى ، كومبايىن.

حَصَّالَةُ النُّقُودِ ج حَصَّالَاتٌ : قورامساق ساندۇقى ، توپلىغان بايلىقىنى قاچىلايدىغان ساندۇق.

حَصَّبَ يُحَصِّبُ تَحْصِيبًا الشَّخْصَ : قىزىل

چىقتى.

حَصَّبَ الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا شېغىل يېيىنتتى.

حَصَّبَ بِاللَّعَنَاتِ: قارغىدى ، لەنەت ياغدۇردى.

حِصَّةٌ ج حِصَصٌ : ئۈلۈش ، نېسىۋە ، ھەسسە ، پاي.

حِصَّةٌ نِسْبِيَّةٌ: بەلگىلەنگەن سانى ، بەلگىلەنگەن نورما ؛ چەك ، چېكى.

حِصَّةُ الْأَسَدِ: تۆلكە تەقسىماتى ، چوڭ ئۈلۈش.

حِصَّةٌ مَالِيَّةٌ: پىرسەنت ؛ ئۈق (مىراستا) ؛ پاي ئۆسۈمى ، ئۆسۈم.

حِصَّةٌ دِرَاسِيَّةٌ: دەرس سائىتى.

«أَخَذَ حِصَّتَهُ مِنْ أَمْلَاكِ أَبِيهِ بَعْدَ وَفَاتِهِ»: ئۇ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن دادىسىنىڭ مال-مۈلۈكلىرىدىن ئۆزىنىڭ نېسىۋىسىنى ئالدى.

«لِكُلِّ حِصَّةٍ دِرَاسِيَّةٍ خَمْسُونَ دَقِيقَةً»: بىر قېتىملىق دەرس 50 مىنۇت بولىدۇ.

«يُوجَدُ ثَلَاثُ حِصَصٍ صَبَاحِيَّةٍ»: چۈشتىن بۇرۇن 3 سائەتلىك دەرس بار.

حَصَّصَ يُحَصِّصُ تَحْصِيصًا: ھەسسىلەرگە بۆلدى.

حَصَّلَ يُحَصِّلُ تَحْصِيلًا: ھاسىل قىلدى ، ئېرىشتى ؛ خۇلاسىلىدى.

حَصَّنَ يُحَصِّنُ تَحْصِينًا الْمَكَانَ: جايغا توساق قورناتتى، مۇداپىئە قورناتتى ، پۇختىلىدى.

حَصَّنَهُ مِنَ الْمَرَضِ : كېسەلنىڭ ئالدىنى ئالدى.

حَصَّى يُحَصِّي تَحْصِيَةً: قوغدىدى، ساقلاپ قالدى، ھامى بولدى.

حَصُفَ يَحْصُفُ حَصَافَةً : توغرا پىكىرلىك بولدى ، توغرا مۇلاھىزىلىك بولدى ، پىكرى ئوچۇق بولدى.

حَصَفَ يَحْصُفُ حَصَفًا : يىراقلاشتۇردى ، نېرى قىلىۋەتتى.

حَصَفٌ : ئىسسىقلىق.

حَصِيفٌ : چوڭقۇر پىكىرلىك ، ئەقىللىق ، زېرەك.

حَصَلَ يَحْصُلُ حُصُولًا الشَّيْءُ: پەيدا بولدى ، ھاسىل بولدى ، يۈز بەردى ؛ ئېشىپ قالدى ، قېپقالدى.

«حَصَلَ عَلَى أَعْلَى شَهَادَةٍ فِي مَجَالِ تَخَصُّصِهِ»: ئۆز كەسپى ساھەسىدە ئەڭ يۇقىرى دىپلومغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الشَّيْءِ: ئېرىشتى ، ئىگە بولدى.

«حَصَلَ عَلَى مَعْلُومَاتٍ هَامَّةٍ»: ئۇ مۇھىم مەلۇماتلارغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الدَّيْنِ: قەرزنى قايتۇردى.

حَصَلَ عَلَى الْمَالِ: مال توپلىدى، مالغا ئېرىشتى.

حَصَلَ لَهُ كَذَا: يولۇقتى ، دۇچ كەلدى.

حَصِلَ يَحْصَلُ حَصَلًا الْفَرَسُ: ئات ئوت - چۆپنىڭ توپىسىنى يەۋېلىپ قورسىقى ئاغرىدى.

حَصِلَتِ الدَّابَّةُ : ئۇلاغ زىيانلىق نەرسە يەۋېلىپ ئاغرىپ قالدى ؛ توپا يېدى ، تاش يېدى.

حَصُنَ يَحْصُنُ حَصَانَةً الْمَكَانُ: جاي مۇستەھكەم بولدى ، جاي پۇختا بولدى.

حَصُنَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال ئىپپەتلىك بولدى ، پاك بولدى ، نومۇسىنى ساقلىدى؛ تۇرمۇش قۇردى.

حِصْنٌ ج حُصُونٌ وَ أَحْصَانٌ وَ حِصْنَةٌ: قورغان ، ئىستىھكام ، قەلئە.

حِصْنٌ حَصِينٌ : پۇختا قورغان.

حُصُولٌ : پەيدا بولماق ؛ يۈز بەرمەك ، تۇغۇلماق ، ئۇچرىماق.

حَصَوِيٌّ: تاشقا ئائىت ، تاشقا مەنسۇپ.

نَهْرٌ حَصَوِيٌّ: شېغىللىق دەريا ، شېغىللىق ئۆستەڭ.

حَصَى يَحْصِي حَصْيًا: تاش ئاتتى ، تاش بىلەن ئۇردى.

حَصِيَ يَحْصَى حَصْيًا الْأَرْضُ: زېمىن شېغىللىق بولدى، زېمىن تاشلىق بولدى.

حُصِيَ : چالما ـ كېسەك قىلىندى.

حَصًى. حَصَاةٌ ج حَصَيَاتٌ: شېغىل ، ئۇششاق تاش.

طَرْقُ الْحَصَى. ضَرْبُ الْحَصَى: رەمل باقماق.

حَصِيدٌ ج حَصَائِدُ : ھوسۇل ، زىرائەت.

حَصِيدَةٌ ج حَصَائِدُ: ئېڭىز.

حَصِيرٌ ج حُصُرٌ و أَحْصِرَةٌ: بورا ، زىندان؛

مەھبۇس؛ بورا؛ بېخىل؛ ئىچى تار.

حَصِيرَةٌ : بورا ، پاخال ؛ ئاياغ چوتكىسى.

حَصِيرَةُ الشُّبَّاكِ ج حَصَائِرُ : بامبۇك پەردە.

مَكْتَبٌ بِالْحَصِيرَةِ : قاتلىنغىلى بولىدىغان يېزىق ئۈستىلى.

حَصِيفٌ ج حُصَفَاءُ : ئەقىللىق ، زىرەك، پۇختا.

رَأْيٌ حَصِيفٌ : دانا پىكىر.

حَصِيلَةٌ ج حَصَائِلُ : جۇغلانما ، يىغىندا قالدۇق ، توپلانما؛ نەتىجە.

«إِنَّ كِتَابَ مُلُوكِ الْعَرَبِ هُوَ حَصِيلَةُ رِحْلَةِ الْمُؤَلِّفِ إِلَى الْجَزِيْرَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَيْثُ قَضَى أَكْثَرَ مِنْ سَنَةٍ» : «ئەرەب پادىشاھلىرى» دېگەن كىتاب ئاپتورنىڭ ئەرەب يېرىم ئارىلىنى بىر يىلدىن ئارتۇقراق ئايلانغانلىقىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

حَصِيلَةُ الْمَالِ: كىرىم ، دارامەت.

حَصِينٌ : كۈچلۈك ، مۇستەھكەم ، پۇختا.

مَلْجَأٌ حَصِيْنٌ: پۇختا پاناھگاھ، مۇستەھكەم، پاناھ جاي.

حُصَيْنٌ : كىچىك پوتەي ، قەلئە ، قورغان.

أَبُو الْحُصَيْنِ : تۈلكە.

حَصِيٌّ : تاش كۆپ جاي ، شېغىللىق يەر.

حَضَارَةٌ : مەدەنىيەت ؛ شەھەر ؛ كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

حَضَارِيٌّ : مەدەنىيەتكە مەنسۇپ ، مەدەنىي.

حَضَارِيًّا : مەدەنىيەت جەھەتتىن.

«كَانَتْ بَغْدَادُ مَرْكَزًا حَضَارِيًّا مَشْهُورًا فِي الْقُرُونِ الْوُسْطَى» : باغداد ئوتتۇرا ئەسىرلەردە مەشھۇر مەدەنىيەت مەركىزى بولغانىدى.

حَيَاةٌ حَضَارِيَّةٌ : شەھەر تۇرمۇشى ، شەھەر ھاياتى.

مِنْطَقَةٌ حَضَارِيَّةٌ : شەھەر رايونى.

حِضَانَةٌ: باقماق ، تەربىيىلىمەك ، پەرۋىش قىلماق، ئۆستۈرمەك.

حِضَانَةُ الْبَيْضِ : تۇخۇم باستۇرماق.

دَارُ الْحِضَانَةِ : يەسلى ، باللار باغچىسى.

«إِنَّ دُخُولَ الْأَطْفَالِ إِلَى دارِالْحِضَانَةِ يُخَفِّفُ مِنْ مَتَاعِبِ أَوْلِيَائِهِمْ» : باللارنىڭ يەسلىگە كىرىشى ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ جاپاسىنى يېنىكلىتىدۇ.

حَضَرَ يَحْضُرُ حَضَارَةُ الْبَدَوِيُّ : سەھرالىق شەھەرلەشتى ، سەھرالىق شەھەردە تۇردى.

حَضَرَيَحْضُرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ : يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَهُ الْمَوتُ : سەكراتقا چۈشتى.

حَضَرَ الشَّخْصُ : كەلدى ، ھازىر بولدى.

حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ : يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَ الطَّالِبُ : ئوقۇغۇچى دەرس تەييارلىدى.

«هَلْ يُمْكِنُ أَنْ تَحْضُرَ صَبَاحَ الْغَدِ» : ئەتە ئەتىگەندە كېلىشىڭگە بولامدۇ.

حَضَرَوحَضِرَيَحْضُرُويَحْضَرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ: يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَتِ الصَّلَاةُ: ناماز ۋاقتى كىردى.

حَضَرَ الْكِتَابُ: كىتاب ھازىر بولدى.

حَضَرَ عَنْهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا كەلدى.

حَضَرَ الشَّخْصُ: كەلدى ، ھازىر بولدى.

«كَانَ الْوَزِيرُ قَدْ حَضَرَ الْجَلْسَةَ الْخِتَامِيَّةَ لِلْمُؤْتَمَرِ» : مىنىستىر قۇرۇلتاينىڭ يېپىلىش مۇراسىمىغا قاتناشتى.

حَضَرٌ: مەدەنىيەت ، شەھەر ھاياتى.

«فَسَدَ كَلَامُ الْحَضَرِ بِالْإِخْتِلَاطِ بَيْنَمَا ظَلَّ الْبَدْوُ مُحَافِظِيْنَ عَلَى لُغَتِهِمْ» : باشقىلارغا ئارىلىشىش بىلەن شەھەرلىكلەرنىڭ تىلى بۇزۇلدى، كۆچمەن ـ چارۋىچىلار ئۆز تىلىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاپ قالدى.

حَضَرَةٌ ج حُضُورٌ : كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

«حُدِّدَ لِلسَّفِيْرِ الْجَدِيْدِ مَوْعِدُ الْمُثُولِ فِي حَضْرَةِ الْمَلِكِ لِتَقْدِيمِ أَوْرَاقِ إِعْتِمَادِهِ» : يېڭى كونسۇلغا دۆلەت خېتى تاپشۇرۇش ئۈچۈن پادىشاھنىڭ ھوزۇرىدا بولۇش ۋاقتى بەلگىلەپ بېرىلدى.

حَضْرَةُ الْإِجْتِمَاعِ : يىغىنغا قاتناشماق.

حَضْرَةٌ ج حَضَرَاتٌ: جانابىي ، ئالىي ، ھەزرەت ؛ خانىم؛ ئەپەندىم.

فِي حَضْرَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھوزۇرىدا.

حَضْرَةُ الْأُسْتَاذِ : ئۇستاز جانابلىرى.

كُنْتُ بِحَضْرَةِ الدَّارِ : مەن ھويلىنىڭ يېنىدا ئىدىم.

حَضْرَتُكُمْ : ئالىيلىرى ، جانابلىرى، ھەزرەتلىرى.

حَضْرَةُ صَاحِبِ فَخَامَةِ الرَّئِيسِ : زۇڭتۇڭ ئالىيلىرى، رەئىس جانابلىرى.

حَضَرَاتُ السَّادَةِ وَ السَّيِّدَاتِ : جانابىي ئەپەندىلەر ، خانىملار ، ھۆرمەتلىك ئەپەندىلەر، خانىملار.

حَضَرِيٌّ : مەدەنىيەتلىك ، شەھەرلىك.

مَطَالِبُ حَضَرِيَّةٌ : مەدەنىيەت مەسىلىسى.

حَضَّ يَحُضُّ حَضًّا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى ، تەرغىب قىلدى ، ئىلھاملاندۇردى ، قوزغىدى.

«وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ» (قرآن) : مىسكىنگە تاماق بېرىشنى تەرغىب قىلمايتتى.

«كَانَ الْعُلَمَاءُ يَحُضُّونَ النَّاسَ عَلَى التَّمَسُّكِ بِالْكِتَابِ وَ السُّنَّةِ» : ئۆلىمالار كىشىلەرنى قۇرئان ۋە سۈننەتنى چىڭ تۇتۇشقا رىغبەتلەندۈرەتتى.

حَضَّرَ يُحَضِّرُ تَحْضِيرًا: تەييارلىدى ، راسلىدى.

«حَضَّرَ الصَّيْدَلِيُّ الدَّوَاءَ» : دورىگەر دورا تەييارلىدى.

«حَضَّرَ الطَّالِبُ دَرْسَهُ» : ئوقۇغۇچى دەرسكە تەييارلىق قىلدى.

حَضَّضَ يُحَضِّضُ تَحْضِيضًا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى، تەرغىب قىلدى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى.

حَضَنَ يَحْضُنُ حَضْنًا الْوَلَدَ : بالىنى قۇچاقلىدى، باغرىغا باستى، قۇچىقىغا ئالدى، تەربىيىلىدى.

حَضَنَ الطَّيْرُ بَيْضَةً : تۇخۇم باستى.

أُمُّكَ تَحْضُنُكَ بَاسِمَةً : ئاناڭ سېنى كۈلۈپ تۇرۇپ باغرىغا باسماقتا.

حِضْنٌ ج أَحْضَانٌ وَ حُضُونٌ : كۆكرەك ، قويۇن ، قۇچاق ، مەيدە ، كۆكسى ، باغرى ؛ ئەتراپ ، يان؛ تاغ تۈۋى؛ قۇش ئۇۋىسى؛ قوتان ، ئېغىل.

«صَنَعَ الطَّائِرُ عُشًّا فِي حِضْنِ الْجَبَلِ» : قۇش تاغ باغرىغا ئۇۋا ياسىدى.

حِضْنُ الْوَطَنِ : ۋەتەن قوينى.

«عَادَ إِلَى أَحْضَانِ الْوَطَنِ الْأُمِّ» : ئۇ ئانا ۋەتەن قوينىغا قايتىپ كەلدى.

حَضْنَةٌ : قورۇلغان تۇخۇم.

حُضُورٌ : كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

بِحُضُورِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھوزۇرىدا.

وَرَقَةُ حُضُورٍ : چاقىرىق قەغىزى.

حُضُورِيٌّ : نەق مەيدان.

حُكْمٌ حُضُورِيٌّ : نەق مەيداندا سوتلانماق.

حَكَمَ حُضُورِيًّا : نەق مەيداندا سوتلاندى.

اَلْحَضَوْضَى: ئوت (يېنىۋاتقان) ؛ يىراقلىق.

حَضِيضٌ ج أَحِضَّةٌ وَ حُضُضٌ : تېگى ، ئاساسى، نېگىزى ، ئۇلى ، ئاستى قىسمى ؛ چېگرا ، چەت ، ياقا.

بَلَغَ الْحَضِيضَ : ئەڭ تۆۋەن نۇقتىغا يەتتى.

«كَانَتْ رُوحُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ فِي الْحَضِيضِ» : ئۇنىڭ مەنىۋى روھى تۆۋەن ئىدى، ئۇ چۈشكۈنلىشىپ كەتتى.

حَطَّاطٌ : كۆپۈك ، كالا سۈتىنىڭ كۆپۈكى؛ دانە خورەك (يۈزدىكى).

حُطَاطٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي.

حُطَامٌ: قالدۇق ، تاشلاندۇق ، پارچە – پۇرات.

حُطَامٌ مِنَ النَّبَاتِ: قۇرۇق ئوت – چۆپ.

حُطَامُ الطَّائِرَةِ : ئايروپىلان قالدۇقلىرى.

حُطَامُ الدُّنْيَا : مال – دۇنيا ، دۇنيانىڭ پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرى.

«ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا» (قرآن) : ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن ، ئاندىن ئال

ئۇنى شاخ ـ شۇمبىغا ئايلاندۇردۇ.

حَطَبَ يَحْطِبُ حَطْبًا : ئوتۇن يىغدى ، ئوتۇن تەردى.

حَطَبٌ ج أَحْطَابٌ: ئوتۇن ، يېقىلغۇ.

حَطَبٌ لِلْحَرْبِ : زەمبىرەك يېمى ، توپ يېمى.

زَادَ النَّارَ حَطَبًا : ئوت قۇيرۇقلۇق قىلدى ، ئىغۋا توقىدى ، پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

حَطَّ يَحُطُّ حَطًّا : قويۇۋەتتى ؛ چۈشۈردى ؛ تۆۋەنلەتتى.

«حَطَّتْ بِنَا الطَّائِرَةُ» : ئايروپىلان بىزنى ئېلىپ يەرگە چۈشتى.

«حَطَّ الصُّنْدُوقَ عَلَى الرَّصِيْفِ» : ئۇ ساندۇقنى ئاسفالت يولغا چۈشۈردى (قويدى).

حَطَّ الْحَمْلَ : يۈك چۈشۈردى.

حَطَّ عَنْهُ : يۈك چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى.

حَطَّ الطَّائِرُ عَلَى الْغُصْنِ : قۇش شاخقا قوندى.

حَطَّ الرِّحَالَ : تۈردى ، ئورۇنلاشتى.

حَطَّ مِنْ قُوَاهُ : ئاجىزلاشتى.

حَطَّ مِنْ قَدْرِهِ : ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشۈردى.

حَطَّ مِنْ قِيْمَتِهِ : ئۇنىڭ باھاسىنى چۈشۈردى.

حَطَّ وِزْرَهُ : ئۇنىڭ گۇناھىنى يوققا چىقاردى.

حَطَّابٌ : ئوتۇنچى ، ئوتۇن ساتقۇچى.

حَطَّامٌ : شىر.

حِطَّةٌ : كەمسىتمەك ، كۆزگە ئىلماسلىق ؛ ئاھانەت قىلماق ، ھاقارەت قىلماق ؛ مەغپىرەت تەلەپ قىلماق.

حِطَّةٌ فِي الْمَقَامِ : دەرىجىسى چۈشۈپ كېتىش ، ئەملى تۆۋەنلەپ كېتىش.

«وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ» «قۇرئان»: دەرۋازىدىن سەجدە قىلغان ھالدا كىرىڭلار ، گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن دەڭلار، گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىمىز.

حَطَّمَ يُحَطِّمُ تَحْطِيْمًا : سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

حَطَّمَ الْقُيُودَ : ئەركىنلىككە ئېرىشتى.

حَطَّمَ مُسْتَقْبَلَهُ: ئىستىقبالىنى يوقاتتى.

«حَطَّمَهُ الْكِبَرُ» : قېرىلىق ئۇنى موجمۇەتتى ، قېرىلىق ئۇنى كاردىن چىقاردى.

«اَلْمُوَاصَلاَتُ حَطَّمَتِ الْحَوَاجِزَ الَّتِي تُفَصِّلُ بَيْنَ الْأُمَمِ وَالشُّعُوبِ» : قاتناش ئالاقىسى مىللەتلەر ۋە خەلقلەر ئوتتۇرىسىدىكى توسالغۇلارنى بۇزۇپ تاشلىدى.

حَطَمَ يَحْطِمُ حَطْمًا الشَّيْءَ: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

حُطَمَةٌ : كۆچلۈك ئوت ، جەھەننەم ، دەھشەتلىك ئوت.

«كَلاَّ لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ» «قۇرئان» : ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇ چوقۇم ھۆتەمەگە تاشلىنىدۇ. ھۆتەمەنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

حِطْمَةٌ : پارچە ـ پۇرات ، پارچە نەرسە.

حِطْمَةُ الدُّنْيَا: مال ـ دۇنيا.

حَطُوطٌ : تۆپىلىك ، ئېگىزلىك؛ تېز ماڭىدىغان ئېسىل تۆگە.

حَطُومٌ : شىر ؛ قاتتىق شامال ، بوران.

حَطِيبٌ: ئوتۇنى كۆپ جاي ، ئوتانلىق جاي.

حَطِيْطٌ : پاكىنەك پاپا.

حَطِيْطَةٌ ج حَطَائِطُ: كېمەيتىپ بېرىلگەن باھا.

اَلْحَطِيمُ: كەئبىنىڭ سىرتىدىكى قورۇق.

حَظَا يَحْظُو حَظْوًا: ئاستا ماڭدى.

حِظَارٌ : توسىماق، چەكلىمەك؛ قوتان؛ تام ، باغنىڭ ئېتاتە تېمى ، توساق.

حَظَبَ وَ حَظِبَ يَحْظَبُ وَ يَحْظِبُ حَظْبًا الْإِنَاءُ : قاچا توشۇپ كەتتى.

حَظَبَ الرَّجُلَ : كىشى سەمرىپ كەتتى.

حَظِبٌ : يوغان قورساق ، پاكىنەك.

حَظَرَ يَحْظُرُ حَظْرًا : توستى ، چەكلىدى ، قامال قىلدى ، مەنئى قىلدى.

«حَظَرَتِ الْحُكُومَةُ عَلَى الْجَيْشِ أَنْ يَشْتَرِكَ فِي النَّشَاطِ الْحِزْبِيِّ» : ھۆكۈمەت ئارمىيىسىنى پارتىيە پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىشنى مەنئى

قىلدى.

حَظَرَ التَّعَامُلَ : پورتنى تاقىۋەتتى.

حَظَرَ الْمَوَاشِيَ : چارۋىنى ئېغىلغا سولىدى ، ئۇلاغلارنى ئېغىلغا سولىدى.

حَظَرَ عَلَيْهِ الْقِمَارَ : ئۇنىڭ قىمار ئويىنىشىنى چەكلىدى.

حَظْرٌ : توسۇماق ، ياندۇرماق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق.

حَظْرٌ عَلَى الْوَارِدَاتِ : ئىمپورت قىلىشنى چەكلەمەك.

اَلْحَظْرُ الْبَحْرِيُّ : دېڭىزنى قامال قىلىش.

حَظْرُ التَّجَوُّلِ : جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

رَفْعُ الْحَظْرِ : قامالنى بىكار قىلىش.

حَظَّ يَحَظُّ حَظًّا : تەلەيلىك بولدى ، نېسىۋىلىك بولدى ، تەلىيى كەلدى.

حَظٌّ ج حُظُوظٌ وَ حِظَاظٌ وَ أَحُظٌّ : بەخت ، تەلەي ، ئامەت ، نېسىۋە ؛ خۇشاللىق.

«فَسَّرَ مُحَاوِلَاتِهِ الْفَاشِلَةَبِأَنَّهَا مِنْ سُوءِالْحَظِّ» : ئۆزىنىڭ مەغلۇپ بولغان ئۇرۇنۇشلىرىنى تەلەيى كاجلىقتىن بولغان دەپ چۈشەندۈردى.

«لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ» (قرآن) : بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ.

حَظٌّ غَيْرُ مُنْتَظَرٍ : كۈتۈلمىگەن تەلەي ، كۈتۈلمىگەن بەخت.

لِحُسْنِ الْحَظِّ : بەختى تەلىيىدىن ، تەلىيى ئوڭدىن كەلگەنلىكتىن.

سَيِّئُ الْحَظِّ : بەتتەلەي، شور پېشانە، دومىلە.

كَانَ الْحَظُّ حَلِيفَهُ : بەخت يار بولغان.

«لَا حَظَّ لَهُ مِنْ عِلْمٍ» : ھېچنەرسە بىلمەيدۇ.

أَسْعَفَهُ الْحَظُّ : تەلەيلىك ، ئامىتى كەلگەن.

حُسْنُ الْحَظِّ : تەلەيلىك.

«كَانَ مِنْ حُسْنِ حَظِّهِ أَنَّ الْحَرْبَ اِنْتَهَتْ قَبْلَ مَوْعِدِ الْتِحَاقِهِ بِالْجَيْشِ» : ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلگەنلىكتىن ، ئۇ ئارمىيىگە كىرگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن ئۇرۇش ئاخىرلاشقان.

جَرَّبَ حَظَّهُ : تەلىيىنى سىنىدى.

مِنْ سُوءِ حَظِّهِ : تەلەيسىزلىكتىن ، نەس باسقانلىقتىن ، شۇم پېشانىلىكتىن.

حَظَّرَ يُحَظِّرُ تَحْظِيرًا : قاتتىق چەكلىدى ، قاتتىق مەنئى قىلدى.

«حَظَّرَتِ الْحُكُومَةُ الْإِجْتِمَاعَاتِ الْعَامَّةَ وَالْمُظَاهَرَاتِ» : ھۆكۈمەت ئاممىۋى يىغىلىش ۋە نامايىشلارنى قاتتىق چەكلىدى.

حَظِيٌّ : بەختلىك ، تەلەيلىك.

حَظَلَ يَحْظُلُ يَحْظِلُ حَظْلًا وَحِظْلَانًا وَ حَظَلَانًا عَلَيْهِ : توستى، چەكلىدى.

حِظْوَةٌ. حُظْوَةٌ : ئورۇن ، مەرتىۋە ؛ ئىلتىپات، نېسىۋە ؛ شان ـ شەرەپ ، شۆھرەت.

نَالَ حُظْوَةً عِنْدَهُ : ئىلتىپاتقا ئېرىشتى.

حَظِيَ يَحْظَى حُظْوَةً وَ حِظْوَةً عِنْدَ النَّاسِ : شەنى ئۇلۇغ بولدى ؛ كىشىلەرنىڭ ياقتۇرۇشىغا ئېرىشتى ؛ نېسىۋىدار بولدى.

حَظِيَ بِتَأْيِيدِهِ : ئۇنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى.

حَظِيَ بِالْحُضُورِ : قاتنىشىشقا مۇيەسسەر بولدى.

حَظِيَ بِمُقَابَلَتِهِ : ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە مۇيەسسەر بولدى.

«لَمْ يَحْظَ هَذَا الْمَوْضُوعُ بِدِرَاسَةٍ شَامِلَةٍ» : بۇ تېما كەڭ دائىرىدە تەتقىق قىلىنىشقا مۇيەسسەر بولالمىدى.

«كُلُّ قَرَارٍ لَا يَحْظَى بِتَأْيِيدِ الشَّعْبِ مَصِيرُهُ الْفَشَلُ» : خەلقنىڭ قوللىشىغا ئېرىشەلمىگەن ھەرقانداق قارار مەغلۇپ بولىدۇ.

«حُظِيَ الطَّلَبَةُ الْجُدُدُ بِعِنَايَةِالْمَعْهَدِالدَّقِيقَةِ» : يېڭى ئوقۇغۇچىلار ئىنىستىتۇتنىڭ ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشتى.

حَظِيرَةٌ ج حَظَائِرُ : قورۇق تام ، قاشا ، ئېھاتە ؛ ئېغىل ، قوتان.

حَظِيرَةُ الْبَهَائِمِ : قوتان ، ئېغىل.

حَظِيرَةُ الْغَنَمِ : قوي قوتىنى.

حَظِيرَةُ الْقُدْسِ : جەننەت.

«لَايَلِجُ حَظِيرَةَ الْقُدْسِ مُدْمِنُخَمْرٍ» (حديث) : دائىم ھاراق ئىچكۈچى جەننەتكە كىرمەيدۇ.

حَظِيرَةُ الْمُنْطَادِ : ئۇچار كېمە.

«أَغْلِقْ بَوَّابَةَ الْحَظِيْرَةِ حَتَّى لَاتَخْرُجَ الْأَغْنَامُ» : قوتاننىڭ ئىشىكىنى ئېتىۋەت ، قويلار چىقىپ كەتمىسۇن.

حَظِيظٌ : بەختلىك ، تەلەيلىك.

حَظِيَّةٌ ج حَظِيَّاتٌ : كېنىزەك ، قول ئايال؛ توقال، كىچىك خوتۇن.

حَفَا يَحْفُو حَفْوًا هُ وَ بِهِ : بەردى ؛ ھۆرمەتلىدى ؛ رەت قىلدى ؛ توستى.

حِفَاظٌ : ساقلىماق ؛ جەڭلەردە ئۆزىنىڭ مەھرەملىرىنى قوغدىماق ؛ ۋەدىگە ۋاپا قىلماق.

«إِنَّ الْحِفَاظَ عَلَى النَّظَافَةِ عَادَةٌ مِنَ الْعَادَاتِ الصَّالِحَةِ» : تازىلىقنى رىئايە قىلىش ياخشى ئادەت.

حِفَاقٌ ج أَحِقَّةٌ : تەرەپ ، يان ، گىرۋەك ، يان تەرەپ.

حَفَاوَةٌ : قارشى ئالماق ، قىزغىن كۈتۈۋالماق.

«اِسْتَقْبَلَهُ بِحَفَاوَةٍ وَتَرْحِيْبٍ» : ئۇ ئۇنى قىزغىن ۋە خۇشال كۈتۈۋالدى.

حَفَدَ يَحْفِدُ حَفْدًا الشَّخْصَ : خىزمىتىنى قىلدى ، ھەمكارلاشتى ، ياردەملەشتى.

حَفَرَ يَحْفِرُ حَفْرًا عَنِ الشَّيْءِ : ئاختۇردى؛ ئىزدەندى.

حَفَرَ طَرِيْقَةً : يول ئاچتى.

حَفَرَ عَنِ الْكَنْزِ : خەزىنىنى ئاختۇردى.

«حَفَرَ الْجُنُودُ الْخَنَادِقَ» : خەندەك كولىدى ، خەندەك قازدى.

حَفَرَ بِئْرًا : قۇدۇق قازدى.

حَفَرَ نَقْبًا : تۆشۈك ئاچتى ، بۇرغىلىدى.

«مَنْ حَفَرَ حُفْرَةً وَقَعَ فِيْهَا» : ئورىنى كىم كولىسا ، ئۇنىڭغا ئۆزى چۈشىدۇ.

حَفَرَ يَحْفِرُ حَفْرًا و حَفِرَ يَحْفَرُ حَفَرًا : چىشنىڭ يىلتىزى چىرىدى.

حَفْرٌ ج أَحْفَارٌ وَ أَحَافِرُ : قۇدۇق ؛ ئويما بەت ؛ نەقىش.

حَفْرُ الْأَسْنَانِ : قۇرت يېگەن چىش ، چىرىگەن چىش.

حُفْرَةٌ ج حُفَرٌ : ئورا ، ئازگال ، ئورەك ، گوداڭ ؛ قەبرە ، كۆلچەك.

«وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا» «قرآن» : سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

حَفَزَ يَحْفِزُ حَفْزًا : ئالغا سىلجىتتى، ئىتتىردى، تۈرتكە بولدى ؛ قوزغىدى ، ئىلھاملاندۇردى.

حَفَزَ بِالرُّمْحِ : نەيزە سانجىتتى.

«قَدْ تَجِدُ فِي آرَاءِ خُصُومِكَ مَايَحْفَزُكَ إِلَى التَّفْكِيرِ وَ إِعَادَةِ النَّظَرِ فِي مَوْقِفِكَ» : دۈشمىنىڭنىڭ قاراشلىرىدا سېنى ئويلىنىشقا ۋە مەيدانىڭنى قايتا قاراپ چىقىشقا تۈرتكە بولىدىغان نەرسىلەرنى تېپىشىڭ مۇمكىن.

حَفَزٌ : ئەجەل ، بەلگىلەنگەن ۋاقىت ، غايە ، ئاخىرقى چەك ؛ ئۆلچەم ؛ دەرىجە ؛ چېگرا.

حَفَشَ يَحْفِشُ حَفْشًا الشَّيْءَ : سۈيدى.

حَفَشَ الْمَاءَ : سۇنى چىقاردى.

حَفَشَ سَيْلُ الْوَادِي : كەلكۈن ئويماننى توشقۇزدى.

حَفَشَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ : يامغۇر ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈردى.

حَفَشَتِ السَّمَاءُ : يامغۇر قاتتىق يېغىپ توختىدى.

حَفَشَ الْقَومُ عَلَيهِ : قەۋم توپلاندى، قەۋم يىغىلدى.

حَفَشَ الْفَرَسُ : ئات توختىماي چاپتى.

حَفَشَهُ : قوغلىۋەتتى.

حِفْشٌ ج أَحْفَاشٌ : ئاددى پاكار ئۆي ، كىچىك ئۆي ؛ كونا نەرسە ؛ يىڭنە سالىدىغان قاچا ؛ ئاياللارنىڭ ئېھتىياجلىق نەرسىلىرىنى سالىدىغان تارتما.

حَفَصَ يَحْفِصُ حَفْصًا الشَّيْءَ : توپلىدى، جەملىدى.

حَفَصَ الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ : تاشلىۋەتتى.

حَفْصٌ ج أَحْفَاصٌ وَحُفُوصٌ : كىچىك ئۆي ، بۆلمە، خانە؛ يولۋاسنىڭ بالىسى؛ تۇلۇم.

حَفَضَ يَحْفُضُ حَفْضًا الْعُودَ : ياغاچنى ئەگدى ، ياغاچنى قايرىدى.

حَفَضَ الشَّيْءَ : قولىدىن تاشلىۋەتتى.

حَفَضٌ ج أَحْفَاضٌ وَ حِفَاضٌ : يۆتكەشكە تەييارلاپ قويۇلغان ئۆي - بىسالار؛ ئۆي - بىساتنى يۆتكەپ ماڭىدىغان ئۇلاغ؛ كىگىز ئۆي؛ ئاجىز تۆگە، ئورۇق تۆگە.

حَفِظَ يَحْفَظُ حِفْظًا الشَّيْءَ : ساقلىدى، قوغدىدى، مۇھاپىزەت قىلدى.

حَفِظَ قَدْرَهُ : ھۆرمەتلىدى.

حَفِظَ الْمَأْكُولاَتِ : يېمەكلىكلەرنى ساقلىدى.

«حَفِظَ الْقُرْآنُ لُغَتَنَا الْعَرَبِيَّةَ مِنَ الضَّيَاعِ» : قۇرئان بىزنىڭ ئەرەب تىلىمىزنى يوقاپ كېتىشتىن ساقلاپ قالدى.

«لَكَ قَدْرٌ يَجِبُ أَنْ يُحْفَظَ» : ھۆرمىتىڭ ساقلىنىشى كېرەك.

«لاَيَحْفَظُونَ وُدًّا وَلاَ يَرْعَوْنَ حُرْمَةً وَلاَ يَذْكُرُونَ جَمِيلاً» : ئۇلار دوستلۇقنى ساقلىمايدۇ، ئۆزئارا ھۆرمەتكە رىئايە قىلمايدۇ، قىلغان ياخشىلىقنى بىلمەيدۇ.

«حَفِظَكَ اللهُ» : ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن.

«حَفِظَ جَمِيلَهُ» : رەھمەت ئوقۇغان ھالدا ئۇنى ئەسلىدى، ياخشىلىقنى ئۇنۇتمىدى، ياخشىلىقنى ئەسلىدى.

«كَانَ يُعِدُّ دُرُوسَهُ وَيَحْفَظُهَا عَلَى أَحْسَنِ وَجْهٍ» : ئۇ دەرسلىرىنى تەييارلايتتى ۋە ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئۆزلەشتۈرەتتى.

حِفْظٌ : ساقلىماق، قوغدىماق، ياد ئالماق.

فِي حِفْظِ اللهِ : «ئاللاھ» نىڭ ھىمايىسىدە، «ئاللاھ» نىڭ ساقلىشى بىلەن.

حِفْظُ الذَّاتِ : ئۆزىنى قوغداش.

حِفْظُ الْمَلاَبِسِ : كىيىم - كېچەك قويىدىغان بۆلمە.

حِفْظُ الأَمَانَاتِ : ئامانەتنى ساقلاش.

حِفْظُ الآثَارِ : مەدەنىي يادىكارلىقلارنى قوغداش.

«لاَ عَمَلَ لَهُ إِلاَّ حِفْظَ الْوَثَائِقِ» : ئۇنىڭ ۋەسىقىلەرنى ساقلاشتىن باشقا ئىشى يوق.

حِفْظَةٌ : غەزەپ، ئاچچىق.

حَفَظَةٌ : پەرىشتىلەر.

حَفَّ يَحُفُّ و يَحِفُّ حَفًّا : قورشىۋالدى، ئورىۋالدى؛ سويىۋەتتى.

حَفَّ الشَّخْصَ : ئورىۋالدى.

«حَفَّتِ الْمَرْأَةُ وَجْهَهَا» : ئايال يۈزىنى ئورىۋالدى.

حَفَّ شَعْرَهُ وَ لِحْيَتَهُ وَ شَارِبَهُ : چاچ - ساقال - بۇرۇتنى ياساتتى.

حَفَّ بِنَفْسِهِ : ئۆزىگە كۆڭۈل بۆلدى.

تَحُفُّ بِالْعُيُونِ : ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى چۈشىدۇ، ھەممىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدۇ.

حَفَّ يَحِفُّ حَفِيفًا الطَّيْرُ : قۇش قانىتىدىن ئاۋاز ئاڭلاندى.

حَفَّتِ الْحَيَّةُ : يىلان شىپىرلىدى.

حَفَّ سَمْعُهُ : قۇلىقى غوڭۇلدىدى.

حَفَّتِ الأَرْضُ : زېمىننىڭ ئوت - چۆپلىرى قۇرۇپ كەتتى.

حَفَّتِ الشَّجَرَةُ : دەرەخ شىلدىرلىدى.

حَفٌّ ج حُفُوفٌ : ئىز.

جَاءَ عَلَى حَفِّهِ : تاپ باستۇرۇپ كەلدى، ئىز بېسىپ كەلدى.

حَفَفٌ : ناچار تۇرمۇش.

طَعَامٌ حَفَفٌ : ئاز تاماق.

مَعِيشَةٌ حَفَفٌ : ناچار تۇرمۇش، قىيىن تۇرمۇش.

جَاءَ عَلَى حَفَفِ ذَلِكَ : ئىز بېسىپ كەلدى، تاپ باستۇرۇپ كەلدى.

حَفَّارٌ : قازغۇچى؛ نەققاش.

حَفَّارُ الْقُبُورِ : گۆركار، يەرلىك قازغۇچى.

حَفَّارَةٌ ج حَفَّارَاتٌ : تۇپا قېزىش ماشىنىسى؛ نېفىت قۇدۇقىنى قېزىش ماشىنىسى، ئېكسكاۋاتور.

حَفَّانٌ : ھايۋاننىڭ كىچىكى.

حَفَّضَ يُحَفِّضُ تَحْفِيضًا : ئارقىغا تاشلىۋەتتى.

حَفَّضَ اللهُ عَنْهُ : يېنىكلەتتى.

حَفَّضَ اللهُ الأَرْضَ : زېمىننى قۇرۇتتى.

حَفَّقَ يُحَفِّقُ تَحْفِيقًا : ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

حَفَّلَ يُحَفِّلُ تَحْفِيلاً : يىغدى، توپلىدى؛ بېزە-

دى، زىننەتلەندى.

حَفَلَ يَحْفِلُ حَفْلًا وَ حُفُولًا : يىغىلدى ، توپلاندى ، جەم بولدى ، يىغىلىش قىلدى.

حَفَلَ بِهِ : ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

حَفَلَ الإِجْتِمَاعُ بِالْمُفَاجَآتِ : يىغىن تاسادىپىيلىقلار بىلەن تولدى.

حَفَلَ الْقَوْمُ : يىغىلدى ، توپلاندى.

حَفَلَ الْمَاءُ : سۇ توپلاندى ، يىغىلدى.

حَفَلَ الدَّمْعُ : ياش كۆپەيدى.

حَفْلٌ : يىغىلماق ، توپلانماق ، جەم بولماق.

حَفْلُ اِفْتِتَاحٍ : ئېچىلىش مۇراسىمى.

حَفْلٌ نِهَائِيٌّ / حَفْلٌ خِتَامِيٌّ : يېپىلىش مۇراسىمى.

حَفْلٌ سَاهِرٌ : كەچلىك يىغىلىش ، كەچلىك مۇراسىم.

«عِنْدَهُ حَفْلٌ مِنَ النَّاسِ» : ئۇنىڭ يېنىدا نۇرغۇن كىشى بار.

حَفْلٌ رِيَاضِيٌّ : تەنتەربىيە بايرىمى ، تەنتەربىيە مۇراسىمى ، تەنتەربىيە يىغىلىشى.

بِحَفْلِهِمْ وَحَفِيلَتِهِمْ : ئومۇمىيۈزلۈك ، بارلىق ، پۈتۈن.

حَفْلَةٌ ج حَفْلَاتٌ : يىغىن ، مۇراسىم ؛ كۆڭۈل بۆلۈش ؛ زىننەت ؛ زىياپەت.

حَفْلَةُ الإِسْتِقْبَالِ : كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

«مَنْ حَضَرَ حَفْلَةَ الإِسْتِقْبَالِ أَمْسِ؟» : تۈنۈگۈنكى كۈتۈۋېلىش يىغىنىغا كىم قاتناشتى ؟

حَفْلَةُ اِفْتِتَاحٍ : يىغىننىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى.

حَفْلَةٌ خِطَابِيَّةٌ : نۇتۇق سۆزلەش مۇراسىمى.

حَفْلَةٌ رَاقِصَةٌ : تانسا كېچىلىكى ، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ : تىياتىر كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ : مۇزىكا كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ سَاهِرَةٌ : ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى.

حَفْلَةُ التَّبَرُّكِ : تەبرىك مۇراسىمى.

حَفْلَةُ التَّأْبِينِ : ماتەم مۇراسىمى.

حَفْلَةُ الدَّفْنِ : دەپنە مۇراسىمى.

حَفْلَةُ الشَّايِ : چاي زىياپىتى.

حَفْلَةُ الزِّفَافِ : توي مۇراسىمى (توي مەرىكىسى)

حَفْلَةُ التَّكْرِيمِ : قارشى ئېلىش يىغىنى ، كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

حَفَنَ يَحْفُنُ يَحْفِنُ حَفْنًا الشَّيْءَ : سىقىملاپ ئالدى، ئوچۇملاپ ئالدى.

حَفْنَةٌ ج حَفَنَاتٌ وَ حُفَنٌ : بىر ئوچۇم ، بىر سىقىم؛ ئازغال.

«نَثَرَتْ حَفْنَةً مِنَ الأُرْزِ لِيُطْعِمَ الْفِرَاخَ» : چۈجىلەرگە يەم قىلىپ بىر چاڭگال گۈرۈچ چېچىپ بېرىلدى.

حَفْنَةٌ مِنْ كِبَارِ الْمَالِيِّينَ : بىر قىسىم پۇلدارلار.

حَفِيَ يَحْفَى حَفْيًا وَحَفَاوَةً وَحِفَايَةً وَتَحْفَايَةً : خۇشال خۇرام كۈتۈۋالدى، قىزغىن كۈتۈۋالدى.

حَفِيَ يَحْفَى حَفًّا وَ حَفَاءً : يالاڭ ئاياغ ماڭدى.

حَفِيدٌ ج حُفَدَاءُ و حَفَدَةٌ : ئوغۇل نەۋرە.

«هُوَ حَفِيدِي الأَصْغَرُ» : ئۇ مېنىڭ ئەڭ كىچىك نەۋرەم.

«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً» (قرآن) : سىلەر ئۈچۈن ئۆزلىرىڭدىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

حَفِيدَةٌ ج حَفِيدَاتٌ : قىز نەۋرە.

حَفِيرٌ ج أَحْفَارٌ : قەبرە ؛ چوڭ قۇدۇق.

حَفِيظٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ھامىي ، ئاسرىغۇچى، كۆزەتچى.

اَلْحَفِيظُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ « ئاسرىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ساقلىغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا» (قرآن) : بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتمىدۇق.

حَفِيظَةٌ ج حَفَائِظُ : غەزەپ ، ئاچچىق، ئۆچمەنلىك؛ كىچىك بالىغا ئېسىپ قويىدىغان تومار.

أَثَارَ حَفِيظَتَهُ : ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَفِيفٌ : شىلدىرلىغان ئاۋاز (قورۇق ئوت ـ چۆپىنىڭ)

حَفِيفُ الْأَشْجَارِ : دەرەخنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازى.

حَفِيْفُ النَّارِ: ئوتنىڭ چاراسلىغان ئاۋازى.

حَفِيفُ الْأَوْرَاقِ: قەغەزنىڭ شاراقلىغان ئاۋازى.

حَفِيٌّ ج أَحْفِيَاءُ وَ حُفَوَاءُ: ئالىم ؛ پۇختا بىلگۈچى ، ماھىر ؛ مۇتەخەسسىس ؛ ئاكادېمىك ؛ ئەزا (بىر تەشكىلاتنىڭ) ؛ مۇلايىم مېھرىبان.

«يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ» «قرآن» : گويا سەن قىيامەت بىلەن ناھايىتى تونۇشتەك، ئۇنى سەندىن سورىشىدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ ۋاقتىنى پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ».

«إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا» «قرآن» : ئۇ ماڭا ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر.

حَقًا يَحْقُو حَقْوًا: بىلى ئاغرىپ قالدى.

حِقَابٌ ج حُقُبٌ : بەلۋاغ ، تاسما ، كەمەر (ئاياللار يوپكىسىنى باغلايدىغان) ، تىرناق ئاستىدىكى ئاق.

حَقَارَةٌ : خارلىق ، پەسكەشلىك ، رەزىللىك.

حَقِبَ يَحْقَبُ حَقَبًا الْمَطَرُ : قۇرغاقچىلىق بولدى ، يامغۇر ياغمىدى.

حَقَبَ يَحْقُبُ حَقْبًا الْحَقِيْبَةَ: سومكىنى كۆتۈردى.

حُقْبٌ وَ حُقُبٌ ج أَحْقَابٌ وَ حِقَابٌ : 80 دىن 100 يىلغىچە بولغان ۋاقىت ؛ زامان، دەۋر ، يىللار.

أَحقَابٌ خَالِيَةٌ : ئۆتكەن يىللار ، ئۆتكەن زامانلار ، ئۆتكەن دەۋرلەر.

فِي سَالِفِ الْأَحْقَابِ : ئۆتكەن زاماندا ، بۇرۇنقى دەۋردە ، بۇرۇنقى يىللاردا.

«لَابِثِيْنَ فِيهَا أَحْقَابًا» «قرآن» : ئۇلار جەھەننەمدە ئۇزاق مۇددەت قالىدۇ.

حَقَبٌ ج اَحْقَابٌ وَ حُقُبٌ وَ أَحْقُبٌ : بەلۋاغ، تاسما ، كەمەر ؛ سومكا ؛ چىگىلىدىغان تانا ، تۆشلۈك.

حِقْبٌ : تۇمار ، تىلتۇمار.

حِقْبَةٌ ج حِقَبٌ وَ حُقُوبٌ : مۇددەت ، مەزگىل.

«عَاشَ جِيْلُنَا حِقْبَةً مِنَ الزَّمَانِ حَافِلَةً بِالْأَحْدَاثِ وَ الْحُرُوبِ وَ الثَّوْرَاتِ» : بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز نۇرغۇن زامان نۇرغۇنلىغان ھادىسىلەر ، ئۇرۇشلار ۋە ئىنقىلابلار ئىچىدە ياشىدى.

حَقَدَ يَحْقِدُ حَقْدًا: ئاداۋەت ساقلىدى ، ئۆچ كۆردى.

«كَانَ طَيِّبَ الْقَلْبِ صَبُورًا لَا يَحْقِدُ عَلَى أَحَدٍ حَتَّى أُوْلَئِكَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا إِلَيْهِ» : ئۇ بىرەرسىگە ئاداۋەت قىلماي ، ھەتتا ئۆزىگە دۈشمەنلىك قىلغانلارغىمۇ سەۋرى قىلغان ياخشى كۆڭۈل كىشى ئىدى.

حَقِدَ يَحْقَدُ حَقَدًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىمىدى.

حَقِدَتِ النَّاقَةُ: تۆگە سەمرىپ تىقىلىپ كەتتى.

حِقْدٌ ج أَحْقَادٌ وَ حُقُودٌ : ئاداۋەت ، ئۆچمەنلىك ، دۈشمەنلىك.

أَضْمَرَ لَهُ حِقْدًا : ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

حَقَرَ يَحْقِرُ حَقْرًا وَ حَقَارَةً : كەمسىتتى ، ھاقارەتلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، خورلىدى.

«لَيْسَ مِنَ الْخُلْقِ أَنْ تَحْقِرَ أَحَدًا لِفَقْرِهِ أَوْ ضَعْفِهِ» : بىراۋنى ئۇنىڭ كەمبەغەل ياكى ئاجىز بولغانلىقىدىن ھاقارەتلىشىڭ ئەخلاقسىزلىقتۇر.

حَقُرَ يَحْقُرُ حَقَارَةً : خار بولدى ، كەمسىتىلدى.

حَقِقَ حُقُوقًا : ئەگرى بولدى ، قىڭغىر بولدى.

حِقْقٌ ج أَحْقَاقٌ وَحُقُوقٌ : ئەگرى - بۈگرى ۋە ئۇزۇن قۇم بارخانلىرى، تام ئۈلى.

حَقَّ يَحُقُّ حَقًّا الْخَبَرَ : ئايدىڭلاشتۇردى.

حَقَّ ظَنَّ صَدِيْقِهِ : ئۇ دوستىنىڭ قارىشىنى توغرا تاپتى.

حَقَّ الْأَمْرَ : تەستىقلىدى ، ئىسپاتلىدى ؛ ئايدىڭلاشتۇردى.

«يَحِقُّ عَلَى الْمَظْلُومِ أَنْ يُجَاهِدَ فِي وَجْهِ الظُّلْمِ» : ئېزىلگۈچى چوقۇم ئېزىش بىلەن يۈز تۇرانە كۈرەش قىلىشى كېرەك.

«إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِيْنٌ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِيْنَ» «قرآن» : ئۇ پەقەت تىرىكلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش، كۇففارلارغا ئازابنىڭ تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى (بىلدۈ...

رۇش گۈچۈن نازىل بولغان) ۋەز ـ نەسىھەتتۇر ۋە روشەن قۇرئاندۇر.

حَقٌّ : توغرا ، دۇرۇس ، ھەقىقەت.

«وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَاهِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا» «قۇرئان» : راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇففارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

عَلِمَ حَقَّ الْعِلْمِ : ئەستايىدىللىق بىلەن ئېنىق بىلدى ، ئىنچىكىلىك بىلەن ياخشى بىلدى.

هُوَ الْعَالِمُ حَقَّ الْعِلْمِ : ئۇ توشقان ئالىم.

«إِنَّمَا جَاءَ فِي الْمَقَالِ بِحَقِّ الشَّاعِرِ غَيْرُ صَحِيحٍ» : ماقالىدىكى شائىر ھەققىدە كەلگەن نەرسىلەر توغرا ئەمەس.

حَقٌّ ج حُقُوقٌ : ھوقۇق ، ئىمتىياز.

«مُهِمَّةُ الشَّعْبِ الْحُرِّ أَنْ يَحْرِسَ الْقَانُونَ وَيَحَافِظَ عَلَى حُقُوقِ الْإِنْسَانِ» : ئازاد خەلقنىڭ ۋەزىپىسى قانۇننى قوغداش، كىشىلىك ھوقۇققا رىئايە قىلىشتىن ئىبارەت.

حَقَّ قَدْرِهِ : تېگىشلىك رەۋىشتە.

«إِنَّ هَذَا الْكِتَابَ لَمْ يُوفِ الْمَوْضُوعَ حَقَّ قَدْرِهِ» : بۇ كىتاب ماۋزۇنى تولۇق ئىپادىلەپ بەرمىگەن.

فَهِمَ حَقَّ الْفَهْمِ : ئەستايىدىللىق بىلەن تولۇق چۈشەندى.

أَخَذَ بِحَقِّهِ : ياردەم بەردى ؛ ھەققىنى ئالدى.

حَقُّ الْمُوَاطِنِيْنَ : پۇقرالارنىڭ ھوقۇقى.

اَلْحَقُّ يُقَالُ : ھەق سۆزلىنىدۇ ، ھەق دېيىلىدۇ.

«اَلْحَقُّ مَعَ الْقُوَّةِ» : كۈچ كىمدە بولسا، ھەقىقەت شۇنىڭدا بولىدۇ.

«اَلْحَقُّ مَعَكَ» : سېنىڭ توغرا ، ھەقىقەت سەن تەرەپتە.

اَلْحَقُّ عَلَيْكَ : سەن خاتالاشتىڭ.

حَقٌّ عَيْنِيٌّ : كۆچمەس مۈلۈك.

مِنْ حَقِّهِ : ئۇنىڭ تېگىشلىك ئىشى ، مەجبۇرىيىتى ، قىلىشقا لايىق ئىشى.

حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ : ئىشلىتىش ھوقۇقى.

حُقُوقُ الطَّبْعِ. حَقُّ الطَّبْعِ : نەشر ھوقۇقى ، بېسىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْأَوْلَوِيَّةِ : ئالدىن پايدىلىنىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْمُسَاوَاةِ : باراۋەرلىك ھوقۇقى.

حَقُّ الزَّوْجِيَّةِ : ئەرنىڭ ئايالىغا نەپىقە بېرىش ۋە ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشى.

حَقُّ الْمِلْكِيَّةِ : ئىگىدارلىق ھوقۇقى ، مۈلۈكچىلىك ھوقۇقى.

حُقُوقُ اللّٰهِ : ئاللاھنىڭ ئالدىدا بەندىلىرىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرى.

حُقُوقُ الْإِنْسَانِ : كىشىلىك ھوقۇق ، ئىنسانىي ھوقۇق.

حَقُّ الْإِمْتِيَازِ : مەخسۇس پايدىلىنىش ھوقۇقى ، ئالاھىدە ھوقۇق ، ئىمتىياز.

حَقُّ الْمُؤَلِّفِ : ئاپتورلۇق ھوقۇقى.

حَقُّ الرَّفْضِ : رەت قىلىش ھوقۇقى.

حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ : پايدىلىنىش ھوقۇقى.

قَصَّرَ فِي حَقِّهِ : ھەقنى تولۇق ئادا قىلمىدى.

اَلدِّينُ الْحَقُّ : ئىسلام دىنى.

ذَهَبٌ حَقٌّ : ساپ ئالتۇن.

كُلِّيَّةُ الْحُقُوقِ : قانۇن فاكۇلتېتى.

حَقُّ تَقْرِيرِ الْمَصِيْرِ : ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى.

حَقًّا بِالْحَقِّ : ھەقىقەتەن ، راستىنلا.

«أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا» «قۇرئان» : ئەنە شۇلار ھەقىقى مۆمىنلەردۇر.

حُقُوقٌ وَ وَاجِبَاتُ الْمُوَاطِنِيْنَ : پۇقرالارنىڭ ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتى.

حُقُوقٌ مَدَنِيَّةٌ : پۇقرالار ھوقۇقى.

حُقُوقٌ عَيْنِيَّةٌ : كۆچمەس مۈلۈك ھوقۇقى.

عِلْمُ الْحُقُوقِ : قانۇنشۇناسلىق.

مَجْلِسُ الْحُقُوقِ : سوت.

تَمَتَّعَ بِحُقُوقِ الْمُوَاطِنِ : پۇقرالىق ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولدى.

حُقٌّ ج حُقُوقٌ وَ حِقَاقٌ : قۇتا، ئۆمۈچۈك تورى.

حِقٌّ ج أَحُقٌّ و حِقَاقٌ: تۆت ياشلىق تۆگە؛ قېرىپ چىشى قالمىغان تۆگە.

حُقُّ الطِّيبِ: ئەتىر قۇتىسى.

حَقَّانِيٌّ : توغرا ، ھەققانى ، ئادىل.

وَزَارَةُ الْحَقَّانِيَّةِ : ئەدلىيە مىنىستىرلىكى.

حُقَّةٌ ج حِقَاقٌ : قۇتا؛ ئايال؛ مۇسىبەت.

حُقَّةٌ حَرْقَفِيٌّ : يانپاش ، سان ، يوتا.

حُقَّةُ الْإِبْرَةِ : كومپاس.

حُقَّةُ الْعَيْنِ : كۆز چانىقى.

حُقَّةٌ ج حُقَّاقٌ وحُقَقٌ: 1280 گرام (سۇرىيە ۋە ئىراقتا ئىشلىتىلىدىغان ئېغىرلىق بىرلىكى)

حَقَّرَ يُحَقِّرُ تَحْقِيرًا: كەمسىتتى ، خارلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، ئەيىبلىدى.

حَقَّقَ يُحَقِّقُ تَحْقِيقًا: دەلىللىدى ، ئىسپاتلىدى ، تەھقىقلىدى ؛ ئىشقا ئاشۇردى.

«نَطْمَحُ إِلَى نِظَامٍ يُحَقِّقُ الْعَدَالَةَ التَّامَّةَ بَيْنَ الْأَفْرَادِ» : بىز كىشىلەر ئارىسىدا تولۇق ئادالەتنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان قانۇنغا تەلپۈنىمىز.

حَقَّقَ الشَّخْصِيَّةَ : سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الذَّاتِيَّةَ : سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الْأَمَلَ : مۇرادىغا يەتتى.

حَقَّقَ الْقَوْلَ بِالْفِعْلِ : ۋۇجۇدقا چىقاردى ، ئەمەلگە ئاشۇردى.

حَقْلٌ ج حُقُولٌ : ئېتىز ، ئېرىلغۇ يەر ؛ كۆكلەۋاتقان زىرائەت.

«حَوَّلْنَا الصَّحْرَاءَ إِلَى حُقُولٍ خَصْبَةٍ» : چۆل - باياۋاننى بولۇق ئېتىزلارغا ئايلاندۇردۇق.

عَمَلٌ فِي حَقْلٍ : ئېتىزدا ئىشلەش.

حُقُولُ النِّفْطِ: نېفىتلىك.

«يُوجَدُ فِي حَقْلِ الْخَضَارِ خِيَارٌ وَ طَمَاطِمُ وَ مَا عَدَا ذَلِكَ لَا يُوجَدُ شَيْءٌ» : كۆكتاتلىقتا تەرخەمەك بىلەن شوخلىلاردىن باشقىسى تېپىلمايدۇ.

«يُتَّخَذُ إِنْسَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ حَقْلاً لِتَجْرِبَةِ الْأَدْوِيَةِ الْجَدِيدَةِ» : ئۈچىنچى دۇنيا ئىنسانلىرى يېڭى دورىلارنىڭ تەجرىبە ئېتىزى (مەيدانى) قىلىنىدۇ.

حَقْلُ أَلْغَامٍ : مىنا كۆمۈلگەن يەر.

حَقْلُ التَّجَارِبِ : تەجرىبە ئېتىزى.

حَقْلٌ عِلْمِيٌّ : ئىلمىي ساھەسى ، ئىلمىي مەيدانى.

حُقْلَةٌ . حَقْلَةٌ . حِقْلَةٌ: ئېشىپ قالغان نەرسە ؛ مۇنبەت يەر.

حَقْلِيٌّ : ئېتىزغا ئائىت ، مەيدانغا ئائىت.

مَحْصُولَاتٌ حَقْلِيَّةٌ : يەردىن چىققان مەھسۇلاتلار.

حَقَنَ يَحْقُنُ و يَحْقِنُ حَقْنًا بَوْلَهُ : سۈيدۈكىنى قىسىپ تۇردى.

حَقَنَ مَاءَ وَجْهِهِ : تىلەمچىلىكتىن ئۆزىنى توستى.

حَقَنَ دَمَهُ : قان تۆكۈشتىن ساقلىدى.

«حَقَنَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ بِمُخَدِّرٍ» : دوختۇر كېسەلگە مەست قىلغۇچى سۈيۈقلۇقنى ئوكول قىلدى.

حَقَنَ بِالْمِحْقَنَةِ : ئوكۇل سالدى ، ئوكۇل ئۇردى.

حَقَنَ الْمَرِيضَ : كېسەلگە ئوكۇل سالدى.

حَقْنٌ : توپلىماق؛ توسماق ؛ ئوكۇل سالماق.

«وَافَقَ الطَّرَفَانِ عَلَى مَشْرُوعِ الْهُدْنَةِ حَقْنًا لِلدِّمَاءِ» : ئىككى تەرەپ قان ئاققۇزماسلىق ئۈچۈن ئۇرۇش توختىتىش پىلانىغا قوشۇلدى.

حُقْنَةٌ ج حُقَنٌ : ئوكۇل، ئوكۇل قىلماق ؛ ئوكۇل سۈيۈقلۇقى، ئوكۇل سايمانلىرى.

حُقْنَةٌ جِلْدِيَّةٌ : تېرە ئاستىغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ عَضَلِيَّةٌ : مۇسكۇلغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ وَرِيدِيَّةٌ : تومۇرغا ئوكۇل سالماق.

حُقْنَةٌ شَرَجِيَّةٌ : ھەمەلچە، كلىزما.

حَقْوٌ ج حِقَاءٌ : بەل ، بېقىن ؛ تاغ باغرى ؛ پەرتۇق.

حَقُودٌ : ئاداۋىتى قاتتىق.

حُقُوقِيٌّ : قانۇنى ، قانۇنشۇناسلىق ، ئادۋوكات ؛

قانۇن فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىسى.

حَقِيبَةٌ ج حَقَائِبُ : سومكا ، چامادان ، بوخچا.

حَقِيبَةُ يَدٍ : قول سومكىسى.

«لَقَدِ امْتَلأَتْ هَذِهِ الْحَقِيبَةُ تَمَامًا» : بۇ چامادان تولۇپ كەتتى.

حَقِيبَةٌ دِبْلُومَاسِيَّةٌ : دىپلوماتىيىگە خاس، دىپلوماتىك خالتا (تەكشۈرۈلمەيدىغان ، نازارەت قىلىنمايدىغان سومكا)

حَقِيبَةٌ وَزَارِيَّةٌ : مىنىستىرلىك مەنسىپى ، مىنىستىرلىك مەرتىۋىسى ؛ دەرىجە.

حَقِيبَةٌ نِسَائِيَّةٌ : ئاياللار سومكىسى.

حَقِيبَةُ النُّقُودِ : پۇل سومكىسى.

حَقِيرٌ ج حِقَارٌ وَ حُقَرَاءُ : تۆۋەن ، خار ، ئاجىز ، پەس ، ھەقىر ، ئېتىبارسىز.

حَقِيقٌ ج أَحِقَّاءُ : لايىق ، مۇناسىپ ، ئۆلچەملىك.

«حَقِيقٌ عَلَى أَلاَّ أَقُولَ عَلَى اللّٰهِ إِلاَّ الْحَقَّ»

«قرآن» : ئاللاھ نامىدىن پەقەت ھەقىقەتتىن باشقىنى ئېيتماسلىقتا لايىقمەن (ھېرىسمەن)

حَقِيقَةٌ ج حَقَائِقُ : ھەقىقەتەن ، ھەق ، ئەمەلىيەت ، توغرا ، رېئاللىق ؛ ماھىيەت.

حَقِيقَةٌ وَاقِعِيَّةٌ : ئەمەلىي ھەقىقەت.

حَقِيقَةٌ مَوْضُوعِيَّةٌ : ئوبيېكتىپ ھەقىقەت.

حَقِيقَةٌ سَاطِعَةٌ : ئوچۇق ھەقىقەت، ئېنىق ھەقىقەت.

فِي الْحَقِيقَةِ : ماھىيەتتە ، ئەمەلىيەتتە.

حَقِيقَةُ الأَمْرِ : ھەقىقى ئەھۋال.

حَقِيقَةُ الْحَالِ : ئىشنىڭ ھەقىقىتى ، ھەقىقىي ئەھۋال.

حَقِيقَةً . بِحَقِيقَةٍ : راستىنلا ، ئەمەلىيەتتە.

حَقِيقَةً حَقًّا : راستىنلا ، ھەقىقەتەن ، چوقۇم ، مۇقەررەر.

«قَدَّمَ تَقَارِيرًا وَفْقَ الْحَقَائِقِ تَمَامًا» : ھەقىقى ئەھۋالنى ئەينەن ئىنكاس قىلدى.

حَقَائِقُ أَبَدِيَّةٌ : مەڭگۈلۈك ھەقىقەتلەر.

«لاَيَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ التَّقْوَى حَتَّى يَدَعَ مَا حَاكَ فِي الصَّدْرِ» «حديث» : بەندە كۆڭلىدىكى شۈبھىلىك نەرسىلەرنى تەرك ئەتمىگىچە تەقۋادارلىقنىڭ ماھىيىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

حَقِيقِيٌّ : راست ، توغرا ، ئەمەلىيەت ، رېئال ، ھەقىقىي.

أَمْرٌ حَقِيقِيٌّ : ھەقىقىي ئىش ، راست ئىش.

ذَهَبٌ حَقِيقِيٌّ : ساپ ئالتۇن.

مَعْنًى حَقِيقِيٌّ : ھەقىقىي مەنا.

هَذَا صَدِيقٌ حَقِيقِيٌّ : بۇ بولسا ھەقىقىي دوست.

اَلْحَقِيمَانِ : كۆز قۇيرۇقى.

حِكَايَةٌ : خەۋەر يەتكۈزمەك ، ھېكايە قىلماق ، ھېكايە ئېيتماق.

حِكَايَةٌ ج حِكَايَاتٌ : قىسسە ، ھېكايە.

حِكَايَةٌ شَعْبِيَّةٌ : فولكلور.

حَكَأَ يَحْكَأُ حَكْأً : چىڭىتتى ، پۇختىلىدى ، مەھكەم قىلدى.

حَكَرَ يَحْكِرُ حَكْرًا : مونوپول قىلدى ، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

حَكْرٌ : بېسىمدارلىق قىلماق ، يالغۇز ئىگىلىۋېلىش ، مونوپول قىلماق.

حُكْرَةٌ : بېسىمدارلىق.

حَكَشَ يَحْكُشُ حَكْشًا : توپلىدى ، يىغدى ؛ زۇلۇم قىلدى.

حَكَشَ الرَّجُلَ : كىشىنى ئەزدى ، زۇلۇم قىلدى.

حَكَفَ يَحْكِفُ حُكُوفًا : بوشاپ كەتتى ، بەل قويۇۋەتتى ، بوشاڭلىق قىلدى.

حَكَّ يَحُكُّ حَكًّا : سۈركىدى ، تاتىلىدى ؛ سۈيىۋەتتى؛ ئېچىۋەتتى.

حَكَّ الأَمْرُ فِي صَدْرِهِ : ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى.

حَكَّ جِلْدَهُ : تېرىسىنى قاشلىدى.

«مَا حَكَّ جِلْدَكَ مِثْلُ ظُفْرِكَ» : ئۆز ئىشىڭنى ئۆزۈڭ قىلغانغا يەتمەيدۇ.

حَكٌّ : سۈركىلىش ؛ سۈرتۈش ؛ قاشلاش.

حَكَكٌ : بور ، گەج.

حَكَّاءٌ : نۇتۇق سۆزلىگۈچى ؛ مەدداھ.

حَكَّةٌ : قولتۇق ، دېگىز قولتۇقى.

حِكَّةٌ : قىچىشقاق.

حَكَّمَ يُحَكِّمُ تَحْكِيمًا : باشقۇرۇشنى تاپشۇردى ؛ ھاكىم سايلىدى ؛ ئۇنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەيىنلىدى ، ئۇنى سوتچى قىلدى.

«وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَ عِنْدَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ يېنىدا ئاللاھنىڭ ھۆكمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەۋرات تۇرسا (يەنى تەۋراتتىكى ھۆكۈملەرنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئەمەل قىلماي ۋاتسا)، (ئى مۇھەممەد!) قانداقچە سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلىدۇ؟

«فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ» «قرآن» : پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى ، ئۇلار ئۆز ئارىسىدىكى دەتالاشقا سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغۇچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ.

حَكَلَ يَحْكُلُ حَكْلًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ : ئېنىق بولمىدى، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

حَكَلَ فِي مَشْيِهِ : سۆرۈلۈپ ماڭدى ، ئاستا ماڭدى.

حَكَلَهُ بِالْعَصَا : تاياق بىلەن ئۇردى.

حُكْلٌ : جان ـ جانىۋارلاردىن چۈمۈلىگە ئوخشاش ئاۋاز چىقارمايدىغان جانلىقلار.

حُكْلَةٌ ج حُكَلٌ : كېكەچلىك ، سۆزى ئېنىق بولماسلىق.

حَكَمَ يَحْكُمُ حُكُومَةً : باشقۇردى ، ئىدارە قىلدى ، رەھبەرلىك قىلدى ، ھۆكۈمرانلىق قىلدى ؛ كونترول قىلدى.

حَكَمَ بَيْنَهُمَا : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقاردى.

حَكَمَ بَيْنَهُمْ بِالْعَدْلِ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلدى.

«وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ» «قرآن» : ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم قىلساڭ، ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلغىن.

حَكَمَ بِإِدَانَتِهِ : ئۇنى ئەيىبلەشكە بۇيرۇدى.

حَكَمَ لَهُ : ئۇنىڭ پايدىسىغا ھۆكۈم چىقاردى.

حَكَمَ بِبَرَاءَتِهِ : ئۇنى گۇناھسىز دەپ ھۆكۈم قىلدى.

حَكَمَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭ زىيىنىغا ھۆكۈم قىلدى.

حَكُمَ يَحْكُمُ حُكْمًا الشَّخْصُ : ئالىم بولدى ، ھۆكۈما بولدى ؛ تېۋىپ بولدى؛ پەيلاسوپ بولدى ، دانىشمەن بولدى.

حُكْمٌ ج أَحْكَامٌ : ھۆكۈم ؛ ھۆكۈم قىلماق ، باشقۇرماق ، ئىدارە قىلماق ، ھۆكۈمرانلىق قىلماق ، ھاكىمىيەت يۈرگۈزمەك.

«فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا» «قرآن» : سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھۆكمىگە سەۋر قىلغىن، سەن ئۇلار ئىچىدىن ھېچبىر گۇناھكارغا ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىغا بويسۇنمىغىن.

«وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا» «قرآن» : ئۇنىڭغا بالىلىق چاغدىلا ئەقىل ـ پاراسەت ئاتا قىلدۇق.

«اَلْوَطَنُ الْعَرَبِيُّ مُهِمٌّ عَسْكَرِيًّا لَا بِحُكْمِ مَوْقِعِهِ الْجُغْرَافِيِّ فَحَسْبُ بَلْ لِعَوَامِلَ أُخْرَى» : ئەرەب دىيارىنىڭ ھەربىي جەھەتتە مۇھىم بولۇشى ئۇنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى بولغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى باشقا ئامىللار سەۋەبىدىن.

حُكْمُ الْبِلَادِ : دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ، دۆلەتنى باشقۇرۇش.

كُرْسِيُّ الْحُكْمِ : ھاكىمىيەت تەختى.

اَلْحُكْمُ الذَّاتِيُّ : ئاپتونومىيە، ئاپتونومىيە ھوقۇقى.

حُكْمُ الْإِرْهَابِ : تېررور ھاكىمىيەت ، زوراۋان ھاكىمىيەت ؛ تېررورلۇق ، زوراۋانلىق.

حُكْمُ الْقَانُونِ : ئەمر ـ پەرمان ، قانۇن ـ تۈزۈم ، پەرمان.

حُكْمٌ جِنَائِيٌّ : جىنايى ھۆكۈم.

حُكْمُ الْحَكَمِ : سوتچىنىڭ ھۆكمى ؛ كېسىم چىقارغۇچىنىڭ ھۆكمى.

اَلْحُكْمُ الْعُرْفِيُّ : جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

اَلْحُكْمُ بِالْإِفْلَاسِ : ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىش.

اَلْحُكْمُ الْحُضُورِيُّ : نەق مەيداندا ھۆكۈم قىلىش ، سوتچىنىڭ جاۋابكار ئالدىدا چىقارغان ھۆكۈمى.

حُكْمٌ غِيَابِيٌّ : جاۋابكار قاتناشمىغان ھالەتتە چىقىرىلغان ھۆكۈم.

حُكْمٌ يَشْمُلُ التَّنْفِيذَ : دەرهال ئىجرا قىلىنىدىغان هۆكۈم.

حُكْمٌ مَوْقُوفُ التَّنْفِيذِ: كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىنىدىغان هۆكۈم.

اَلْحُكْمُ الْجُمْهُورِيُّ : جۇمهۇرىيەت تۈزۈمى.

اَلْحُكْمُ النِّيَابِيُّ : پارلامېنت تۈزۈمى.

اَلْحُكْمُ الْمَلَكِيُّ : پادىشاهلىق تۈزۈم.

اَلْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ : ئۆلۈم جازاسى بېرىش.

بِحُكْمِ الْحَاجَةِ: ئېهتىياجغا ئاساسەن.

بِحُكْمِ مَنْصَبِهِ : مەنسىپى ، ۋەزىپىسى، ئېتىبارى بىلەن.

حُكْمٌ شَرْعِيٌّ : شەرىئەت هۆكۈمى ، شەرىئەت ئەمرى.

حُكْمٌ فَرْدِيٌّ : هاكىممۇتلەقلىق.

حُكْمٌ مَحَلِّيٌّ : يەرلىك هاكىمىيەت.

حُكْمٌ مُطْلَقٌ : دىكتاتۇرلىق هاكىمىيەت.

حُكْمٌ نِيَابِيٌّ : پارلامېنت تۈزۈمىدىكى هاكىمىيەت.

«**لِلضَّرُورَةِ أَحْكَامٌ**» : زۆرۈرىيەت ئاستىدا يولغا قويۇلىدىغان ئالاهىدە قانۇن، قائىدە ـ يوسۇنلار بولىدۇ.

نَزَلَ عَلَى حُكْمِهِ : ئۇنىڭ هۆكمىگە قوشۇلدى.

بِحُكْمِ الْحَوَادِثِ: ۋەقە ئېتىبارى بىلەن.

بِحُكْمِ وَظِيفَتِهِ : ۋەزىپە ئېتىبارى بىلەن.

بِحُكْمِ الْعَادَةِ : ئادەت ئېتىبارى بىلەن.

هُوَ فِي حُكْمِ الْمَفْقُودِ : ئۇ يوقنىڭ ئورنىدا، يوق هېسابىدا.

أَحْكَامُ اللّٰهِ : ئاللاهنىڭ هۆكۈملىرى ، ئاللاهنىڭ ئەمرلىرى ، ئاللاهنىڭ بۇيرۇقلىرى.

أَحْكَامُ الْعِبَادَاتِ : ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن ئىبادەت قائىدىلىرى.

حَكَمٌ : ئادىل كىشى ، هەق ـ ناهەقنى ئايرىغۇچى ، ئادىل سوتچى ، كېسىم كەسكۈچى.

اَلْحَكَمُ: ئاللاهنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئادىل هۆكۈم قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

«**وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا**» «قۇرئان» : ئەگەر ئەر-خوتۇن ئىككىيلەننىڭ ئىناقسىز بولۇپ قېلىشىدىن قورقساڭلار، ئەرنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر هەققانى كىشىنى، خوتۇنىنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر هەققانى كىشىنى ئەۋەتىڭلار.

«**يَجِبُ أَنْ يَكُونَ الْحَكَمُ عَادِلاً لَايَنْحَازُ إِلَى جَانِبٍ دُونَ آخَرَ**» : سوتچى هېچ تەرەپكە يان باسمايدىغان هەققانىي بولۇشى كېرەك.

حِكْمَةٌ ج حِكَمٌ : ئەقىل ـ پاراسەت ، دانالىق ؛ پەلسەپە ؛ هېكمەت.

«**يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا**» «قۇرئان» : هېكمەتنى (يەنى ياخشى ئەمەلگە يېتەكلەيدىغان پايدىلىق ئىلىمنى) خالىغان بەندىسىگە ئاتا قىلىدۇ، هېكمەت ئاتا قىلىنغان ئادەمگە كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلىنغان بولىدۇ.

«**وَ لَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ**» «قۇرئان» : بىز لوقمانغا هەقىقەتەن هېكمەت ئاتا قىلدۇق.

حِكْمَةُ الْآلَةِ : سۈرئەت تەڭشىگۈچ ، تەڭشىگۈچ.

اَلْحِكْمَةُ الْإِلٰهِيَّةُ : ئاللاهنىڭ هېكمىتى.

بِحِكْمَةٍ : ئاقىلانىلىق بىلەن ، دانالىق بىلەن.

عِلْمُ الْحِكْمَةِ : خىمىيە ۋە تېبابەت ئىلمى.

حَكَمَةٌ ج حَكَمَاتٌ وَ حَكَمٌ : يۈگەننىڭ ئاتنىڭ ئېغىزىدا تۇرىدىغان تۆمۈرى ، جۆجەي.

حَكَمَةُ اللِّجَامِ : ئېغىز دۇرۇق.

حِكْمِيٌّ : هېكمەتكە مەنسۇپ، پەلسەپىگە مەنسۇپ، ئەقىل ـ پاراسەتكە مەنسۇپ.

شِعْرٌ حِكْمِيٌّ : هېكمەتلىك شېئىر.

حِكْمِيُّونَ : پەيلاسوپلار ، پەلسەپىچىلەر؛ هېكمەتلىك شېئىر يازىدىغان شائىرلار.

حُكُومَةٌ ج حُكُومَاتٌ: هۆكۈمەت، دۆلەت، هاكىمىيەت.

«**شَنَّتِ الْحُكُومَاتُ حَمْلَةً ضِدَّ الرِّشْوَةِ وَالْفَسَادِ فِي الْجِهَازِ الْحُكُومِيِّ**» : هۆكۈمەتلەر هۆكۈمەت ئورگانلىرىدا پارىخورلۇق ۋە چىرىكلىككە قارشى هۇجۇم قوزغىدى.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةٌ : جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دَسْتُورِيَّةٌ : قانۇن تۈزغۈزۇلغان ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دِكْتَاتُورِيَّةٌ : مۇستەبىت ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْمَنْفَى : سەرگەردان ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْفَرْدِ : ئىستىبدات ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ مَلِكِيَّةٌ : پادىشاھلىق ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ نِيَابِيَّةٌ : پارلامېنت تۈزۈمىدىكى ھۆكۈمەت.

حُكُومِيٌّ : ھۆكۈمەتكە خاس ، ھۆكۈمەتكە ئائىت.

حُكُومِيَّةٌ : ھۆكۈمەت ئىلكىدىكى ، ھۆكۈمەتنىڭ ، ھۆكۈمەتكە مەنسۇپ.

مَدْرَسَةٌ حُكُومِيَّةٌ : دۆلەت باشقۇرۇشىدىكى مەكتەپ.

أَوَامِرُ حُكُومِيَّةٌ : ھۆكۈمەتنىڭ ئەمر-پەرمانلىرى.

حَكَى يَحْكِي حِكَايَةً : رىۋايەت قىلدى ، ھېكايە قىلدى ، تارقاتتى.

حَكَى قِصَّةً : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكَى عَلَيْهِ : سۆخەنچىلىك قىلدى.

حَكَى الشَّيْءَ : ئوخشاپ قالدى.

حَكَى عَنْهُ الْحَدِيثَ : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكِيمٌ ج حُكَمَاءُ : دانا ، دانىشمەن ؛ پەيلاسوپ ؛ تېۋىپ ، دوختۇر ، ھېكىم.

«ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ»

«قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) بۇ بولسا ساڭا بىز ئوقۇپ بېرىۋاتقان ئايەتلەردۇر ۋە ھېكمەتلىك قۇرئاندۇر.

حَكِيمُ الْعُيُونِ : كۆز دوختۇرى.

اَلذِّكْرُ الْحَكِيمُ : قۇرئان كەرىم.

أُسْلُوبٌ حَكِيمٌ : دانا ئۇسلۇب.

رَأْيٌ حَكِيمٌ : ئاقىلانە پىكىر.

حَكِيٌّ سۆخەنچى ، گەپ توشۇغۇچى.

حَلاَ يَحْلُو حَلاَوَةً وَ حُلْوًا : تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، تەملىك بولدى، پىشتى.

حِلاَبٌ ج حُلُبٌ : سۈت چېلىكى؛ سۈت سېغىش ئەسۋابى.

حِلاَبَةٌ : سۈتچىلىك، سۈت ئىشلەپچىقىرىش.

حُلاَحِلٌ : سەلتەنەتلىك ئاقساقىلى، قەۋمنىڭ باشلىقى، يۈكسەك ئادەمگەرچىلىككە ئىگە ئېسىل ئادەم.

حِلاَقَةٌ : ساتىراشلىق كەسپى.

صَابُونُ الْحِلاَقَةِ : چاچ - ساقال ئالىدىغان سوپۇن.

صَالُونُ الْحِلاَقَةِ : ساتىراشخانا.

فُرْشَاةُ الْحِلاَقَةِ : چاچ - ساقال ئالغاندا ئىشلىتىدىغان چوتكا.

آلَةُ الْحِلاَقَةِ : ئۇستىرا، چاچ ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

مَاكِينَةُ الْحِلاَقَةِ : چاچ - ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

حَلاَلٌ : ھالال، شەرىئەتتە دۇرۇس سانالغان ئىشلار.

اِبْنُ حَلاَلٍ : قانۇنلۇق بالا؛ ياخشى ئادەم.

حِلاَلٌ : تورالغۇ جاي، مەھەللە، سورۇن.

حِلاَلٌ : سەپەر يۈكى.

حَلاَوَةٌ : تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەن-گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلاَوَى : تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەن-گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلاَوِيٌّ ج حَلاَوِيُّونَ : قەن - گېزەك سودىگىرى.

حَلَبَ يَحْلُبُ وَ يَحْلِبُ حَلْبًا الْبَقَرَةَ : ئىنەكنى ساغدى.

حَلَبَ الدَّهْرَ أَشْطُرَهُ : ئىسسىق - سوغۇقنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

حَلَبَ يَحْلُبُ وَ يَحْلِبُ حَلْبًا وَ حُلُوبًا الْقَوْمُ : ھەر تەرەپتىن توپلاشتى.

حَلِبَ يَحْلَبُ حَلَبًا الشَّعْرُ : چاچ قاپقارا بولدى.

حَلَبٌ : ھەلەب (سۈرىيىدىكى بىر شەھەر)؛ سۈت.

حَلْبَةٌ ج حَلَبَاتٌ وَ حَلاَئِبُ : چامباشچىلىق مەيدانى، چېلىش مەيدانى، بەيگە مەيدانى؛ بەيگە ئېتى.

حَلْبَةُ السِّبَاقِ : بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

حَلْبَةُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇل زالى.

فَارِسُ حَلْبَةٍ: ئۆز ساھەسىدە ھەممىسىنىڭ ئالدىدا ئۆتۈپ چىققۇچى.

حَلَائِبُ: ئاسما، كىشىلەر توپى، جامائەت.

حُلْبَةٌ ج حُلَبٌ: كاۋا؛ قاپاق.

حَلَجَ يَحْلُجُ و يَحْلِجُ حَلْجًا القُطْنَ: پاختىنى چىگىتىدىن ئايرىدى، پاختا چىقاردى.

حَلْحَلَ يُحَلْحِلُ حَلْحَلَةً الشَّيْءَ: قوزغىتىۋەتتى، يىراقلاشتۇرىۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى، يۆتكەۋەتتى، سۈرتىۋەتتى.

حَلْزُونٌ. حَلْزُونَةٌ ج حَلْزُونَاتٌ: قۇلۇلە.

حَلْزُونِيٌّ: قۇلۇلە شەكىللىك.

سُلَّمٌ حَلْزُونِيٌّ: ئايلانما پەلەمپەي.

حَلَسَ يَحْلِسُ حَلْسًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

حَلِسَ يَحْلَسُ حَلَسًا بِالْمَكَانِ: بىر جايدا مۇقىملاشتى، دائىم تۇردى.

حِلْسٌ وَحَلَسٌ ج أَحْلَاسٌ وَحُلُوسٌ وَحِلَسَةٌ: ئىگەر.

حَلَفَ يَحْلِفُ حَلْفًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، تەكرار قەسەم ئىچتى.

حَلَفَ فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِفَ يَحْلِفُ حَلَفًا عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

حَلِفَ فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِفَ مِنْهُ: زېرىكتى، مالال بولدى.

حَلَفَ يَحْلِفُ حَلْفًا وَ حِلْفًا الشَّخْصَ: قەسەم قىلدى، قەسەم ئىچتى، قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ لَهُ عَلَى ...: قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ الْيَمِينَ: قەسەم بەردى.

«حَلَفَ الْمُتَّهَمُ يَمِينًا أَنَّهُ بَرِيءٌ مِمَّا نُسِبَ إِلَيْهِ»: تۆھمەت قىلىنغۇچى ئۆزىگە تۆھمەت قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا قەسەم قىلدى.

حِلْفٌ ج أَحْلَافٌ: ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا تۈزۈلگەن ھەمكارلىشىش كېلىشىمى، ئىتتىپاق، شەرتنامە؛ دوستلۇق؛ دوست.

حِلْفَانٌ: قەسەم.

اَلْحِلْفُ الْأَتْلَنْطِيُّ. اَلْحِلْفُ الْأَطْلَسِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان ئىتتىپاقى.

حِلْفٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئىتتىپاق.

حِلْفٌ كَاذِبٌ: يالغان قەسەم.

اَلْحِلْفُ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئىتتىپاقى.

أَحْلَافُ بُؤْسٍ وَ مَتْرَبَةٍ: يوقسۇز، نامرات.

حُلَفَاءُ: قومۇش؛ بامبۇك.

اَلْحُلَفَاءُ: ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدىكى ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، ئاتتانتا دۆلەتلىرى.

حَلَقَ يَحْلِقُ حَلْقًا الشَّعْرَ: چېچىنى ئالدى، چاچنى چۈشۈردى.

حَلَقَ ذَقَنَهُ: ساقىلىنى ئالدى، چۈشۈردى.

«أَحْلِقُ شَعْرِي بِالْمُوسَى»: چېچىمنى ئۇستىرا بىلەن چۈشۈرىمەن.

حَلْقٌ: ئۇستىرا بىلەن چاچ چۈشۈرۈش.

حَلْقٌ ج أَحْلَاقٌ وَ حُلُوقٌ وَ حُلْقٌ: گال، كېكىرتەك، ھەلقۇم.

حُرُوفُ الْحَلْقِ: بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپلەر.

حَلْقُ الْبَابِ: كېشەك.

حَلْقُ الشُّبَّاكِ: دېرىزىنىڭ كېشىكى.

حَرْفُ الْحَلْقِ: بوغۇز تاۋۇشى.

سَقْفُ الْحَلْقِ: يۇقىرى تاڭلاي.

حَلْقٌ ج حِلْقَانٌ: ھالقا، زىرە، سىرغا.

حَلْقَةٌ ج حَلَقَاتٌ وَ حَلَقٌ: ھالقا، سىرغا، ئۈزۈك؛ بىلەيزۈك؛ دائىرە؛ ھالقا؛ چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

«كَانَ حَلْقَةَ اتِّصَالٍ بَيْنَ عَدَدٍ مِنَ الْأُدَبَاءِ»: ئۇ بىر قانچە ئەدىبلەرنىڭ ئارىسىدا مۇناسىۋەت ھالقىسى بولغانىدى.

«تَلَقَّى الْعِلْمَ فِي حَلْقَةِ فُلَانٍ»: پالانىنىڭ ئىلمىي سورۇنىدا ئىلىم تەھسىل قىلدى.

حَلْقَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئىلمىي تەتقىقات كۇرژوكى.

حَلْقَةُ سَاعَةِ الْجَيْبِ: يانچۇق سائەتنىڭ زەنجىرى، يانچۇق سائەت ھالقىسى.

حَلْقَةُ شُرْبٍ: زىياپەت، چاي.

حَلْقَةُ السَّمَكِ: بېلىق بازىرى.

حَلْقَةُ الْقُطْنِ: پاختا بازىرى.

اَلْحَلْقَةُ الْمَفْقُودَةُ: قولدىن كەتكەن ھالقا.

حَلْقَةُ الْمَلاَكَمَةِ: بوكسيورلۇق سورۇنى.

فِي الْحَلْقَةِ السَّادِسَةِ مِنْ عُمْرِهِ: ئەللىك ياش بىلەن ئاتمىش ياش ئارىلىقىدا.

«كَالْحَلْقَةِ الْمُفْرَغَةِ لاَيُدْرَى أَيْنَ طَرَفَاهَا»: باش-ئايىغىنى تېپىپ بولمايدىغان ئىش، كېسىپ بىر نەرسە دېيىش قىيىن بولغان ئىش .

حَلْقَةُ الْمِفْتَاحِ: ئاچقۇچ ئۆتكۈزىدىغان ھالقا.

حَلْقَةُ الْقَوْمِ: چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

حَلْقَةٌ مُفْرَغَةٌ: باش ـ ئايىغى يوق ئىش، چېكى يوق ئىش.

حَلْقَةٌ مِنَ السِّلْسِلَةِ: زەنجىر ھالقا.

حَلْقَةُ اتِّصَالٍ: تۇتاشتۇرۇش ھالقىسى.

حَلْقَةُ الْبَابِ: ئىشىك ۋە دەرۋازا ھالقىسى.

حَلْقَةُ تَجَسُّسٍ: جاسۇسلۇق تورى.

حَلَقَاتُ الْأَذْكَارِ. حَلَقَةُ الذِّكْرِ: ئەھلى تەسەۋۋۇپنىڭ زىكرى سۆھبەت ھالقىسى.

«كَانُوا يَجْلِسُونَ حَلَقًا وَ تُوضَعُ لَهُمْ مَوَائِدُ»: ئۇلار دائىرە بولۇپ ئولتۇراتتى ۋە ئۇلار ئۈچۈن داستىخانلار سېلىناتتى.

«قَدِاتَّخَذَتْ فِي أَنْفِهَا حَلْقَةً مِنَ الذَّهَبِ كَبِيرَةً»: ئۇ بۇرنىغا ئاللىقاچان ئالتۇندىن سوقۇلغان ھالقىنى ئۆتكۈزۈۋالغانىدى.

حُلْقُومٌ ج حَلاَقِمُ و حَلاَقِيمُ: كېكىرتەك، بوغۇز، گال، ھەلقۇم، كاناي.

«فَلَوْلاَ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ»: جان ھەلقۇمغا يەتكەن چاغدا (سەكراتتىكى كىشىگە) قاراپ تۇرىسىلەر.

حَلْقِيٌّ: ھالقىسىمان، ئايلانما، ھالقا شەكىللىك، ئۇستۇن تاڭلايلىق.

اَلْحُرُوفُ الْحَلْقِيَّةُ: بوغۇز تاۋۇشلىرى.

حَلِكَ يَحْلَكُ حُلُوكَةً و حَلَكًا الشَّيْءُ: قاپقاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

حَلَكَ اللَّيْلُ: زۇلمەت باستى، قاراڭغۇ چۈشتى، قارايدى ، قاراڭغۇ چۈشتى.

حَلَكَتِ الدُّنْيَا: قاراڭغۇلۇق باستى.

حَلِكٌ: قاپقاراڭغۇ.

حَلْكَاءُ: بىر خىل كەسلەنچۈك.

حَلَكٌ. حُلْكَةٌ: قاراڭغۇ زۇلمەت، تۈن قاراڭغۇسى، قاراراڭ.

حُلْكَةٌ: بىر خىل كەسلەنچۈك.

حَلْكِيٌّ: بىر خىل كەسلەنچۈك.

حَلَّ يَحُلُّ حَلاًّ الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

«فَكِّرْ جَيِّدًا تَجِدْ حَلاًّ لِمُشْكِلَتِكَ»: سەن ئوبدان ئويلان، مەسىلەڭنىڭ ھەل قىلىش چارىسىنى تاپىسەن.

حَلَّ الْمَسْأَلَةَ الْحِسَابِيَّةَ: ماتېماتىكىلىق مەسىلىنى يەشتى.

حَلَّ الْحِزْبَ السِّيَاسِيَّةَ: سىياسىي پارتىيىنى تارقىتىۋەتتى.

حَلَّ الْمَسْأَلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلدى.

حَلَّ الرَّمْزَ: نومۇر، سىر قاتارلىقلارنى پەرق ئەتتى.

حَلَّ الْمَكْتُوبَ بِالْجِفْرِ: سىرىر بىلەن يېزىلغان خەتنى يەشتى (تەرجىمە قىلدى).

حَلَّ الشَّرِكَةَ أَوِ الْمَجْلِسَ: شىركەت ياكى يىغىننى تارقىتىۋەتتى.

حَلَّ مِنْ كَذَا: يەشتى، ئاچتى، توختاتتى، خالاس قىلدى.

حَلَّ يَحُلُّ و يَحِلُّ حُلُولاً: چۈشتى، نازىل بولدى.

حَلَّ مِنْهُ مَحَلَّ الْإِسْتِحْسَانِ: ئاپىرىن ئوقۇشقا ئېرىشتى.

حَلَّ غَضَبُ اللّٰهِ عَلَيْهِ: ئاللاھنىڭ غەزىپى چۈشتى.

«وَلاَ تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي» (قرآن): بۇ ھەقتە چەكتىن ئاشماڭلار، (ئۇنداق قىلساڭلار) سىلەرگە غەزىپىم نازىل بولىدۇ.

حَلَّ بِالْمَكَانِ: چۈشتى، قوندى.

«أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ» (قرآن): بالا ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشىدۇ.

حَلَّ اللُّغْزَ: تېپىشماق يەشتى، مۇئەممانى يەشتى.

حَلَّ عُقْدَةَ لِسَانِهِ: كېكەچنىڭ تىلىنى راۋان قىلدى.

حَلَّ رُمُوزَ الرِّسَالَةِ: خەتنىڭ شىفىرلىرىنى يەشتى.

حَلَّ مَحَلَّ كَذَا: ئورنىنى ئالدى، ئورنىنى باستى.

«قَدْ حَلَّتِ الْآنَ الْجَرَّارَةُ وَالْحَصَّادَةُ مَحَلَّ الْمِحْرَاثِ وَالْمِنْجَلِ فِي الْقَرْيَةِ»: هازىر يېزىدا بوقۇسا، ئورغاقلارنىڭ ئورنىنى تىراكتور ۋە كومبايىنلار ئالدى.

حَلَّ بِهِ الْأَمْرُ: يولۇقتى.

حَلَّ الشَّيْءُ مَحَلَّهُ: ئورنىنى باستى.

«اَلْجَدِيدُ يَحِلُّ مَحَلَّ الْقَدِيمِ»: كونىنىڭ ئورنىنى يېڭى باسىدۇ، كونا بىلەن يېڭى ئورۇن ئالمىشىدۇ.

حَلَّ يَحِلُّ حِلًّا الشَّيْءُ: هالال بولدى، مۇباھ بولدى.

«لَاهُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَاهُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ» «قرآن»: ئۇلار كۇففارلارغا هالال ئەمەس، كۇففارلارمۇ ئۇلارغا هالال ئەمەس.

حَلَّ اللَّوْنُ: رەڭگى ئۆڭدى، ئۆڭۈپ كەتتى.

حَلَّ الشِّتَاءُ أَوِ الصَّيْفُ: قىش ياكى ياز كەلدى.

حَلَّ الدَّيْنُ: قەرزنى ئادا قىلىشقا تېگىشلىك بولدى، قەرزنىڭ ۋاقتى توشتى.

«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ» «قرآن»: ئەگەر ئۇنى تالاق قىلسا، باشقا ئەرگە تەگمىگىچە ئۇنىڭغا دۇرۇس بولمايدۇ.

حَلٌّ ج حُلُولٌ: يېشىمۇەتمەك، تارقىتىۋەتمەك، هەل قىلماق، قويىۋەتمەك، بىكار قىلماق.

حَلٌّ مُوَفَّقٌ: ئوڭۇشلۇق هەل بولۇش.

حَلٌّ مِنْ خَطِيئَةٍ: كەچۈرۈم قىلىش.

حَلٌّ الشَّرِكَةِ: شىركەتنى تارقىتىۋېتىش، يېپىش، توختىتىش.

حَلٌّ وَسَطِيٌّ: مۇرەسسەچىلىك.

أَهْلُ الْحَلِّ وَ الْعَقْدِ: هاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، كېيى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

أَهْلُ الْحَلِّ وَ الرَّبْطِ: هاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، گېپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

«لَا يُمْكِنُ إِيجَادُ حَلٍّ لِأَزْمَةِ الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ بِدُونِ إِحْتِرَامِ حَقِّ الْفِلَسْطِينِيِّينَ فِي تَقْرِيرِ مَصِيرِهِمْ»: پەلەستىنلىكلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش هوقۇقى هۆرمەتلەنمەي تۇرۇپ، ئوتتۇرا شەرق كرىزىسىنى هەل قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

«اِقْرَأِ الْأَسْئِلَةَ بِدِقَّةٍ قَبْلَ كِتَابَةِ الْحَلِّ»: جاۋاب يېزىشتىن بۇرۇن سوئاللارنى دىققەت بىلەن ئوقۇ!

حَلَّابٌ: سۈتچى، سۈت ساغقۇچى.

حَلَّاجُ الْقُطْنِ: پاختا چىقارغۇچى؛ چىغرىق.

حِلَّاسٌ: ئۆي ئىچىلىك كىيىم، ئاددىي كىيىم.

حَلَّاقٌ: ساتىراش، چاچ ياسىغۇچى.

حَلَّالٌ: چىگىش مەسىلىلەرنى هەل قىلغۇچى، مەسىلىلەرنى هەل قىلىشتا ماهىر.

كُلُّ عُقْدَةٍ وَ لَهَا حَلَّالٌ: يېشىلمەيدىغان چىگىك يوق.

حِلَّةٌ: كىشىلەرنىڭ تۇرالغۇسى، مەهەللە، سورۇن.

حُلَّةٌ ج حُلَلٌ: ئۇزۇن يېڭى كىيىم، بىر يۈرۈش كىيىم، ئۈستىباش.

حَلَّسَ يُحَلِّسُ تَحْلِيسًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم بىر جايغا جايلاشتى، ئورۇنلاشتى، مۇقىملاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

حَلَّفَ يُحَلِّفُ تَحْلِيفًا: قەسەم قىلدۇردى، قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم ئىچىشنى تەلەپ قىلدى.

حَلَّقَ يُحَلِّقُ تَحْلِيقاً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئورىۋالدى، چۆرىدىدى.

حَلَّقَ الشَّاعِرُ وَ الْأَدِيبُ: ئەدىب، شائىر يۈكسەك دەرىجىدە ئىجاد قىلدى.

حَلَّقَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى.

حَلَّقَ النَّجْمُ: يۇلتۇز كۆرۈندى.

حَلَّقَ بِبَصَرِهِ إِلَى كَذَا: كۆز تىكتى، كۆزىنى

كۆتىرىپ قارىدى.

حَلَّقَ شَارِبَهُ: بۇرۇتىنى چۈشۈردى.

«حَلَّقَتِ الطَّائِرَةُ فَوْقَ الْعَاصِمَةِ» : ئايروپىلان پايتەخت ئۈستىدە ئايلاندى.

حَلَّقُوا عَلَى الْخِوَانِ: شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇردى.

حَلَّلَ يُحَلِّلُ تَحْلِيلاً: تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

حَلَّلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ھالال قىلدى، مۇباھ قىلدى.

حَلَّلَ الْكَلاَمَ: سۆزلەرنى تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

حَلَّلَ الْبَوْلَ: سۈيدۈك تەكشۈردى.

حَلَّلَهُ مِنْ ذَنْبِهِ: گۇناھىدىن ئۆتتى، گۇناھىنى كەچۈرۈم قىلدى.

حَلَّلَ الْيَمِينَ: كەففارەت بېرىپ قەسەمدىن چىقتى.

حَلَّلَ الذَّرَّةَ: ئاتومنى پارچىلىدى.

حَلَّلَ الْوَرَمَ: ئىششىقنى ياندۇردى.

«حَلَّلَ النَّاقِدُ هَذِهِ الْمَسْرَحِيَّةَ تَحْلِيلاً مُوَفَّقًا» : ئوبزورچى بۇ تىياتىرنى ناھايىتى توغرا تەھلىل قىلدى.

حِلَّوقٌ ج حَلاَلِيقُ / حِلَّوقٌ: ياۋا چوشقا، ئەركەك چوشقا، چوشقا.

حَلَّى يُحَلِّي تَحْلِيَةً: تاتلىق قىلدى.

حَلَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، زىننەتلىدى، ھەل بەردى.

حَلَمَ يَحْلُمُ حِلْمًا وَ حُلْمًا: چۈش كۆردى، چۈشىدە كۆردى، بالاغەتكە يەتتى؛ ئىھتىلام بولدى.

«لَقَدْ حَلَمْتُ لَيْلَةَ أَمْسِ كَأَنِّي طِرْتُ إِلَى السَّمَاءِ» : تۈنۈگۈن كەچ كۆرگەن چۈشۈمدە مەن ئاسماندا ئۇچۇۋاتقۇدەكمەن.

«وَإِذَا بَلَغَ الأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ» (قرآن) : كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت سورىغاندەك (ئۆيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىت) ئىجازەت سورىسۇن.

حَلُمَ يَحْلُمُ حِلْمًا: مۇلايىم بولدى، يۇمشاق بولدى، كەچۈردى، ئېپۇ قىلدى.

حُلْمٌ ج أَحْلاَمٌ: چۈش، بالاغەتكە يېتىش ۋاقتى، بالاغەتكە يەتكەن مەزگىل.

«وَمَانَحْنُ بِتَأْوِيلِ الأَحْلاَمِ بِعَالِمِينَ» (قرآن) : بىز (مۇنداق) قالايمىقان چۈشكە تەبىر بېرىشنى ئۇقمايمىز.

بَلَغَ إِلَى حُلُمٍ: بالاغەتكە يەتتى، ياش قورامىغا يەتتى، ياش قورامىغا توشتى.

اَلْحُلْمُ الْجَمِيلُ: شېرىن چۈش.

حُلْمُ الأُذُنِ: قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

أَضْغَاثُ الأَحْلاَمِ: قالايمىقان چۈش، ئېگىز - پەس چۈش.

عَالَمُ الأَحْلاَمِ: چۈشىدە كۆرگەندەك تۇيغۇ، خىيالىي دۇنيا.

حِلْمٌ ج أَحْلاَمٌ وَ حُلُمٌ: مۇلايىملىق، سەۋرچانلىق، تەمكىنلىك؛ پۇختا، چىدامىلىق، پىششىق؛ كەڭ قورساقلىق.

خَرَجَ مِنْ حِلْمِهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چىچىلدى، تېرىكتى.

حَلَمَةٌ ج حَلَمَاتٌ وَ حَلَمٌ: ئەمچەك تۇپچىسى.

حَلَمَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سوسكا.

حَلَمَةٌ صَغِيرَةٌ: ئەمچەك تۇپچىسى.

حَلَمِيٌّ: ئەمچەك تۇپچىسىدەك؛ تەييار تاپلىق، پارا- زىتلىق، تېكىنخورلۇق.

حَيَوَانٌ حَلَمِيٌّ: پارازىت قۇرت.

حُلْمِيٌّ: چۈشىدە كۆرگەندەك؛ خام - خىيال.

حَلَوَاءُ: قەنت - گېزەك، تاتلىق - تۈرۈم.

حُلْوَانٌ: تاپان ھەققى، چاي پۇلى، مۇكاپات پۇل؛ پارا؛ ئايالنىڭ مەھرى.

حَلْوَانِيٌّ: قەنت - گېزەك ساتقۇچى، قەنت - گېزەك سودىگىرى، ھالۋا ئىشلىگۈچى، قەنت - گېزەك ياسىغۇچى.

حَلُوبَةٌ ج حَلاَئِبُ: سۈتلۈك ھايۋان.

بَقَرَةٌ حَلُوبٌ: سۈتلۈك ئىنەك.

مَاشِيَةٌ حَلُوبٌ: سۈتلۈك چارپاي.

حَلُومٌ: قايماق، پىشلاق.

حُلْوٌ: تاتلىق، شېرىن، لەززەتلىك، مەززىلىك؛ چىرايلىق، گۈزەل.

زَيْتٌ حُلْوٌ: چىگىت يېغى.

مَاءٌ حُلْوٌ: تاتلىق سۇ.

حَلَوِيَّاتٌ: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەنت ـ گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلِيَ يَحْلَى حَلْيًا مِنْهُ بِخَيْرٍ: پايدا قازاندى.

حَلِيَ الشَّيْءُ لَهُ فِي عَيْنَيْهِ: مەمنۇن بولدى، قانائەتلەندى، چىرايلىق كۆرۈندى.

حَلِيَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، مېۋە بەردى.

حَلِيَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىبۇ زىننەتنى تاقىدى.

حَلَى يَحْلِي حَلْيًا الْمَرْأَةَ: ئايالنى . . . بىلەن بېزىدى.

حَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

حَلْيٌ ج حُلِيٌّ وَ حِلِيٌّ: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

حَلِيبٌ: سۈت.

حَلِيبٌ مُكَثَّفٌ: سۈت كونسېرۋاسى.

حَلِيبُ أُمِّهِ عَلَى فَمِهِ: ئاغزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى تېمىپ تۇرغان.

بَائِعُ الْحَلِيبِ: سۈتچى، سۈت ساتقۇچى.

مَسْحُوقُ الْحَلِيبِ: سۈت پاراشوكى.

حَلِيتٌ: مۇز، توڭ، قىرو.

حِلْيَةٌ ج حِلًى وَ حُلًى: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

«وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىدىن يېڭى گۆشلەرنى (يەنى بېلىقلارنى) يەيسىلەر، (دېڭىزدىن) سىلەر تاقايدىغان زىننەت بۇيۇملىرى (يەنى ئۈنچە ـ مارجانلار) نى چىقىرىسىلەر.

حِلْيَةُ الرَّجُلِ: سۈپىتى، شەكلى، قىياپىتى.

قُطْنٌ حَلِيجٌ: ساپ پاختا.

حَلِيفٌ ج حُلَفَاءُ: ئىتتىپاقچى، ئىتتىپاقداش.

حَلِيفُ الْجُودِ: سېخىي، مەرد.

حَلِيفُ الْفَصَاحَةِ: پاساھەتلىك ناتىق، سۆزمەن.

«كَانَ النَّجَاحُ حَلِيفِي» : مۇۋەپپەقىيەت قازاندىم.

حَلِيقٌ ج حِلَاقٌ وَحَلْقَى: چۈشۈرۈۋېتىلگەن چاچ ـ ساقال.

حَلِيقُ الذَّقَنِ: ساقىلى ئېلىنغان.

حَلِيلٌ ج أَحِلَّاءُ: ئەر، جورا.

حَلِيلَةٌ ج حَلَائِلُ: ئايالى، جورىسى، خوتۇنى.

«وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ» ‹قرآن› : يەنى ئۆز پۇشتىڭلاردىن بولغان بالىلىرىڭلارنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلار ھارام قىلىندى.

حَلِيمٌ حَلِيمَةٌ م ج حُلَمَاءُ: مۇلايىم، يۇمشاق، سەۋرچان، تەمكىن، كەڭ قورساق، چىدامىلىق.

اَلْحَلِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «بەندىلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدىغان زات» دېگەن مەنىدە.

«وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُم إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ» ‹قرآن› : ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇلارنى ئەپۇ قىلدى، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ).

حُلَيْمَةٌ صَغِيرَةٌ: ئەمچەك تۇپچىسى.

حَلِيٌّ. حَلِيَّةٌ: شېرىن، تاتلىق، مەززىلىك، لەززەتلىك، شېرىن سۆزلەر.

حَمَاءٌ. حَمَأَةٌ: سېسىق قارا لاي.

غَرِقَ فِي حَمَاءٍ: لايغا پېتىپ قالدى.

حَمَاةٌ ج حَمَوَاتٌ: قېيىنانا.

حِمَارٌ ج حَمِيرٌ وَ أَحْمِرَةٌ وَ حُمُورٌ وَ حُمُورَاتٌ: ئېشەك.

«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً» ‹قرآن› : ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى.

حِمَارُ الزَّرَدِ: ياۋا تاغىل ئات.

حِمَارُ الْوَحْشِ: ياۋا ئېشەك، قۇلان.

حِمَارَةٌ ج حَمَائِرُ: مادا ئېشەك.

حَمَاسٌ . حَمَاسَةٌ: قەھرىمانلىق؛ قىزغىنلىق.

«عِنْدَهُمْ حَمَاسَةٌ عَالِيَةٌ فِي الْعَمَلِ» : ئۇلارنىڭ ئەمگەك قىزغىنلىقى يۇقىرى.

حَمَاسِيٌّ: قىزغىنلىققا مۇناسىۋەتلىك، روھلۇق، تېتىك.

حُمَاقٌ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمَاقَةٌ: گالۋاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

حِمَالَةٌ ج حَمَائِلُ: باغ، (نەرسىنىڭ بېغى)، هامالچىلىق.

حِمَالَةُ الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ بېغى.

حَمَامٌ ج حَمَائِمُ: كەپتەر.

بُرْجُ الْحَمَامِ: كەپتەر قەپىسى، كەپتەرخانا.

حَمَامٌ جَبَلِيٌّ: ياۋا كەپتەر.

حَمَامٌ بَرِّيٌّ: ياۋا كەپتەر.

حَمَامُ الزَّاجِلِ: خەۋەرچى كەپتەر، خەت كەپتىرى.

حَمَامٌ مُتَوَّجٌ: تاجلىق كەپتەر.

رَعْيُ الْحَمَامِ: كەپتەر بېقىش.

حَمَامٌ مُطَوَّقٌ: پاختەك.

حَمَامٌ هَزَّازٌ: يەملىكى تومپىيىپ چىققان كەپتەر، پوقاق كەپتەر.

حُمَامَةٌ: تېرىنىڭ قىزىللىقى؛ بىر خىل ئۆسۈملۈك.

حِمَامٌ: ئۆلۈم، ئەجەل، ھالاكەت.

حَمَامَةٌ ج حَمَائِمُ: كەپتەر؛ چىرايلىق ئايال، گۈزەل ئايال.

حَمَامَةُ السَّلَامِ: تىنچلىق كەپتىرى.

حِمَايَةٌ: قوغدىماق، ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

حِمَايَةُ الْبِيئَةِ: مۇھىت ئاسراش، مۇھىتنى قوغداش.

حِمَايَةٌ دَوْلِيَّةٌ: جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ كىچىك ۋە ئاجىز دۆلەتلەرگە بولغان قوغداش تۈزۈمى.

اَلْحِمَايَةُ الْجُمْرُكِيَّةُ: قوغدىنىش چېگرا بېجى.

حِمَايَةُ الْأُمُومَةِ: ئانا ـ بالىلارنىڭ ساقلىقىنى ساقلاش، ئاياللارنى قوغداش.

حَمَأَ يَحْمَأُ حَمْأً الْبِئْرَ: قۇدۇقنى تازىلىدى، پاكىزلىدى، لايىنى ئادالىدى.

حَمِئَ يَحْمَأُ حَمْأً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

حَمِئَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق تىنىپ كەتتى، لاتقىلىشىپ كەتتى.

حَمِئَ الْمَاءُ: سۇ لېيىلەندى ، تەمى ئۆزگىرىپ كەتتى.

حُمَّةٌ: تىكەن، نەشتەر.

حَمْحَمَ يُحَمْحِمُ حَمْحَمَةً الْحِصَانُ: ئايغىر كىشنىدى.

حَمْحَمَةٌ: كىشنەش.

حَمِدَ يَحْمَدُ حَمْدًا وَ مَحْمَدًا: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، ھەمدۇ سانا ئېيتتى ، رەھمەت ئېيتتى، تەشەككۈر ئېيتتى.

حَمِدَهُ: ئۇنىڭغا تەشەككۈر بىلدۈردى.

حَمِدَ اللّٰهَ: ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتتى.

حَمْدٌ: ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، ھەمدۇ سانا ئېيتماق، ئالقىشلىماق.

«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا»

‹قرآن›: رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ: ھەمدۇ سانا ئاللاھقا خاس، ئاللاھقا شۈكرى.

حُمَدَةٌ: كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

حَمْدَلَ يُحَمْدِلُ حَمْدَلَةً: «ئەلھەمدۇ لىللا» دېدى، ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتتى.

حَمِرَ يَحْمَرُ حَمْرًا الْفَرَسُ: (بوغۇز ئېغىر كېلىپ) ئاتنىڭ قورسىقى ئېسىلىپ قالدى، كۆپۈپ قالدى.

حَمِرَ الرَّجُلُ: كىشى غەزەپلەندى.

حَمْرٌ: سېغىز لاي.

حَمْرَاءُ ج حُمْرٌ: قىزىل، قىزىل تەنلىك، قىزىل

جىنسلىق؛ قەھەتچىلىك؛ قاتتىق ئىسسىق.

اَلْهُنُدُ الْحُمْرُ: ئىندىئانلار.

اَلْحُرِّيَةُ الْحَمْرَاءُ: قانلىق كۈرەش ئارقىلىق قولغا كەلگەن ئەركىنلىك.

لَيْلَةٌ حَمْرَاءُ: ناخشا ـ تانسا كېچىلىكى، ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى.

اَلْأَشِعَّةُ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ: فىزىكا ئىلمىدىكى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان بىر خىل نۇرنىڭ نامى، ئۇلترا بىنەپشە نۇر.

حُمْرَةٌ: قىزىللىق.

حَمْرَةٌ: لەۋ گىرىمى، لەۋ سۇرۇخ.

حَمَزَيَحْمِزُحَمْزًا: ئېچىشتۇردى، تىلىنى قوردى.

حَمَزَ الشَّفْرَةَ: قىكىراقنى بىلىدى، قىكىراقنى ئىتتىكلەتتى.

حَمَسَ يَحْمُسُ و يَحْمِسُ حَمْسًا: غەزىپىنى قوزغىدى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَمَسَ اللَّحْمَ: گۆشنى قورۇدى.

حَمَسَ الشَّخْصَ: غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَمَسَ بِالشَّيْءِ: نەرسىگە قىزىقتى، ھەۋەس قىلدى.

حَمِسَ يَحْمَسُ حَمَسًا: قىزغىن بولدى؛ باتۇر بولدى، غەيرەتلىك بولدى.

حَمُسَ يَحْمُسُ حَمَاسَةً: باتۇر بولدى، شىجائەتلىك بولدى، قەھرىمان بولدى.

حَمِسٌ: قىزغىن، غەيرەتلىك.

حَمْسَاءُ: قۇرغاقچىلىق.

سَنَةٌ حَمْسَاءُ: قۇرغاقچىلىق يىلى.

حَمَشَ يَحْمُشُ حَمْشًا وَ حَمْشَةً النَّاسَ: كىشىلەرنى غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، توپلىدى.

حَمِشَ يَحْمَشُ حَمَشًا الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَمِشَتِ السَّاقُ: پاچاق ئىنچىكىلەپ كەتتى.

حَمَصَ يَحْمُصُ يَحْمِصُ حَمْصًا وَ حُمُوصًا الْجُرْحُ: ئىششىقى ياندى.

حَمَصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ: دورا يارىنى ساقايتتى.

حَمَصَ الْعَرَقُ عَنِ الْجِسْمِ: تەر قۇرىدى، تەر تۈگىدى.

حَمَصَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنىڭ تەرى قۇرىدى.

حَمَضَ يَحْمُضُ حَمَضًا عَنْهُ: يامان كۆردى.

حَمَضَ بِهِ: كۆڭلى تارتتى.

حَمِضَ يَحْمَضُ حَمَضًا: ئاچچىق ـ چۈچۈك بولدى.

حَمُضَ يَحْمُضُ حُمُوضَةً الشَّيْءُ: نەرسە ئاچچىق ـ چۈچۈك بولدى.

حَمْضٌ ج حُمُوضٌ وَأَحْمَاضٌ: چۈچۈمەل، ئاچچىق ـ چۈچۈك.

فُؤَادٌ حَمْضٌ وَ نَفْسٌ حَمْضَةٌ: يىرگىنىشلىك كىشى.

شَجَرٌ حَمْضِيٌّ: قىرتاق تەملىك مېۋىلەر.

حِمْضٌ: كىسلاتالىق.

اَلْحَمْضِيَّاتُ: لىمونغا ئوخشاش ئاچچىق ـ چۈچۈك مېۋىلەر.

حَمَطَ يَحْمِطُ حَمْطًا الشَّيْءَ: سويدى.

حَمِقَ يَحْمَقُ وَ حَمُقَ يَحْمُقُ حُمْقًا وَحَمَاقَةً: گالۋاڭ بولدى، ئەخمەق بولدى، تەلۋە بولدى، كاللىسى ئىشلىمەس بولدى، ھاماقەت بولدى.

حَمِقَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

حُمْقٌ: گالۋاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

حَمْقَانُ: ئاچچىقى يامان.

حَمْقِيقُ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمَلَ يَحْمِلُ حَمْلاً: كۆتۈردى، يۈدىدى، كۆتۈرۈۋالدى، زىممىسىگە ئالدى، ئۈستىگە ئالدى؛ قۇتراتتى.

«لاَ تَحْمِلِ الْكَلاَمَ عَلَى مَحْمَلِ الْهَزْلِ» : سۆزنى چاقچاقتا بۇرىمىغىن.

«إِنَّ مَايَحْمِلُهُ مِنْ مَشَاعِرِ الْوُدِّ وَالْإِخْلاَصِ يَجْعَلُنَا نَثِقُ بِحُسْنِ نِيَّتِهِ» : ئۇنىڭ دىلىدىكى دوستلۇق ۋە سەمىمىيلىك تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ توغرا نىيىتىگە بىزنى ئىشەندۈرگەن قىلدى.

حَمَلَ عَلَى نَفْسِهِ: رىيازەت چەكتى.

حَمَلَ عَنْهُ: كەلگە قورساق بولدى.

تَحْمِلُ الْكَلِمَةُ مَعْنًى جَدِيدًا: يېڭى مەنا بېرىدۇ.

حَمَلَ الْعِلْمَ: ئوقۇدى، بىلىم بەردى، ئىلىم رىۋا-يەت قىلدى، نەقىل كەلتۈردى.

حَمَلَ الْإِسْلَامَ: مۇسۇلمانچىلىقتا ئەمەل قىلدى.

«حَمَلَ فُلَانٌ الْحِقْدَ عَلَى فُلَانٍ»: ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

«حَمَلَ إِلَيْهِ الرِّسَالَةَ»: ئۇنىڭغا خەت ئېلىپ باردى.

حَمَلَهُ عَلَى الْأَمْرِ: قۇتراتتى.

حَمَلَ الْأَمْرَ مَحْمَلَ الْجِدِّ: ئەستايىدىل قارىدى، جىددىي تۇتتى.

حَمَلَ الشَّيْءَ عَلَى الْآخَرِ: تەڭ ئورۇنغا قويدى، بىر تاياقتا ھەيدىدى.

حَمَلَ شَهَادَةً: دىپلومغا ئېرىشتى.

حَمَلَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ مېۋىلىدى، مېۋە بەردى.

حَمَلَهُ عَلَى غَيْرِ مَحَلِّهِ: خاتا چۈشەندى، يامان تەرەپكە تارتتى.

حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھامىلدار بولدى.

«فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا» «قرآن»: مەريەم ھامىلدار بولدى، (ئائىلىسىدىن) يىراق بىر جايغا كەتتى.

حَمَلَ لَقَبًا: نامغا ئېرىشتى، شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى.

حَمَلَ حَمْلَةً عَلَيْهِ: ھۇجۇم قىلدى، ھەملە قىلدى، ئېتىلدى.

حَمْلٌ: كۆتۈرمەك، ئۈستىگە ئالماق؛ 6.249 كىلوگ-رامغا تەڭ ئېغىرلىق؛ ھامىلە؛ كاجۋا؛ مېۋە.

حَمْلٌ ج أَحْمَالٌ وَ حُمُولٌ: مېۋە؛ ھامىلدارلىق.

عَدَمُ الْحَمْلِ: تۇغماسلىق.

حَمَلٌ ج حُمْلَانٌ وَ أَحْمَالٌ: قوزا، يامغۇرلۇق بۇلۇت.

بُرْجُ الْحَمَلِ: ھەمەل بۇرجى.

حِمْلٌ ج أَحْمَالٌ و حُمُولَةٌ: يۈك؛ كاجۋا؛ ئەپكەش.

«قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ» «قرآن»: ئۇلار: «پادىشاھنىڭ (تامغى-سى بېسىلغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق، ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات ئۈچۈن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ» دېدى.

حِمْلٌ ثَقِيلٌ: ئېغىر يۈك.

حِمْلُ الْبَعِيرِ: بىر تۆگە يۈك.

حِمْلَاجٌ ج حَمَالِجُ: شامال ساندۇقى.

حَمْلَةٌ ج حَمَلَاتٌ: ھۇجۇم، تۇيۇقسىز زەربە.

حَمْلَةٌ إِسْتِكْشَافِيَّةٌ: چارلاش ھەرىكىتى.

حَمْلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي يۈرۈش.

حَمْلَةُ إِعْتِقَالَاتٍ: باستۇرۇش ھەرىكىتى.

حَمْلَةُ مَحْوٍ أَوْ مُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ: ساۋاتسىزلىقنى يوقىتىش ھەرىكىتى.

حَمْلَةٌ إِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى، سايلام رىقابىتى.

حَمْلَةٌ شَعْوَاءُ: قاتتىق ھۇجۇم، شىددەتلىك ھۇجۇم.

حَمْلَةٌ كَلَامِيَّةٌ: قەلەم كۈرىشى.

حَمْلَةٌ حَامِيَةٌ: تەلۋىلەرچە ھەرىكەت، تەلۋىلىك.

حَمْلَقَ يُحَمْلِقُ حَمْلَقَةً: ئالىيىپ قارىدى، تىكى-لىپ قارىدى، چەكچەيدى.

حَمْلَقَةٌ: چەكچەيمەك، ئالايماق.

حِمَلِيٌّ: سۇ ساتقۇچى، سۇچى، ئەپكەشچى.

حَمَّ يَحُمُّ حَمًّا الشَّيْءُ: نەرسە قاپقارا بولۇپ كەتتى.

حُمَّ لَهُ ذَلِكَ: تەقدىر قىلىندى، پۈتۈلدى.

حَمَّ اللهُ الْأَمْرَ: ئاللاھ تەقدىر قىلدى، ئاللاھ پۈتتى.

حُمَّ الْقَضَاءُ: قازا پۈتۈلۈپ كەتكەن، ساقلانغىلى بولمايدىغان.

حُمَّ الرَّجُلُ: كىشى تەپ كېسەللى بولدى، كېزىك بولدى.

حَمَّ يَحُمُّ حَمًّا الْمَاءَ: سۇنى ئىسسىتتى.

حَمٌّ: قىزىقلىق، ئىسسىقلىق.

حَمُّ الظَّهِيرَةِ: چىڭقى چۈشتىكى ھاۋانىڭ ئىسسىق-لىقى.

حُمَمٌ: يانار تاغنىڭ لاۋىسى.

حَمَمٌ مِنَ الْقَنَابِلِ: بىر دۆۋە بومبا.

حَمَّادٌ: كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

حَمَّارٌ ج حَمَّارَةٌ: ئېشەكچى.

حَمَّارَةٌ ج حَمَّارٌ: قاتتىق ئىسسىق.

حُمَاقٌ: چېچەك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بىر خىل كېسەللىك.

حَمَّالٌ: ھاممال، يۈك توشۇغۇچى.

حَمَّالَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى، ھاممال؛ يۈك كۆتۈرگۈچى ئەسۋاب.

حَمَّالَةُ الصَّدْرِ: لىپىتمەك، باغىرداق.

حَمَّامٌ ج حَمَّامَاتٌ: مۇنچا، سەرراپ.

«كَانَتِ الْحَمَّامَاتُ الْعَامَّةُ وَاسِعَةَ الْإِنْتِشَارِ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْمُدُنِ»: ئاممىۋى مۇنچىلار نۇرغۇن شەھەرلەردە كەڭ تارقالغانىدى.

حَمَّامُ الدَّمِ: قىرغىنچىلىق.

حَمَّامُ بَحْرٍ: دېڭىز مۇنچىسى (دېڭىز سۈيىدە يۇيۇنۇش)

حَمَّامُ زَيْتٍ: چاچنى ماي سۈركەپ ئۇۋۇلاش.

حَمَّامُ بُخَارٍ: پار مۇنچىسى.

حَمَّامُ شَمْسٍ: قۇياش مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامٌ جَافٌّ: ئاپتاپ مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامٌ عَامٌّ: ئاممىۋى مۇنچا.

حَمَّامُ سِبَاحَةٍ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

حَمَّامَاتٌ كِبْرِيتِيَّةٌ: گۈڭگۈرتلۈك ئارشاڭ، گۈڭگۈرتلۈك ئىسسىق سۇ.

حَمَّامِيٌّ: مۇنچىغا مەنسۇپ، مۇنچىغا ئائىت.

حَمَّةٌ: ئارشاڭ، ئىسسىق سۇ.

حِمَّةٌ ج حِمَمٌ: ئۆلۈم، ھالاكەت؛ تەر.

حُمَّةٌ ج حُمَمٌ وَحِمَامٌ: كۆمۈر، تەپ كېسىلى، قىزىتما كېسىلى، كىزىك؛ كۆيگەن نەرسىلەر.

حُمَّةٌ خَبِيثَةٌ: يامان سۈپەتلىك بەزگەك.

حُمَّةٌ رَاجِعَةٌ: قايتا قوزغىلىدىغان كىزىك.

حُمَّةُ الدِّقِّ: ئۆزگىرىشچان قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الصَّفْرَاءُ: سېرىق قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الْمُخِّيَّةُ الشَّوْكِيَّةُ: تارقىلىشچان مېڭە ياللۇغى.

حُمَّةٌ قِرْمِزِيَّةٌ: سكارلاتىنا بەزگىكى.

حُمَّةٌ مَعْنَوِيَّةٌ: كىزىك، تەپ.

حُمَّةُ الْمَلَارِيَا: بەزگەك.

حُمَّةُ النِّفَاسِ: چىللە قىزىتمىسى.

حَمَّرَ يُحَمِّرُ تَحْمِيرًا الْجِلْدَةَ: تېرىنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَ فُلَانًا: پالاننى ئېشەك دېدى.

حَمَّرَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى، كاۋاپ قىلدى.

حَمَّرَ الثَّوْبَ: كىيىمنى بويىدى، رەختنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَتْ شَفَتَيْهَا: ئايال ئىككى لېۋىنى قىزىل بوياۋالدى.

حَمَّسَ يُحَمِّسُ تَحْمِيسًا: غەزەپلەندۈردى، قوزغىدى، ھاياجانلاندۇردى، تەسىرلەندۈردى.

حَمَّسَ الْحِمَّصَ: پۇرچاقنى قورۇدى.

حَمَّصَ يُحَمِّصُ تَحْمِيصًا الْحَبَّ: دانىنى پىشۇردى.

حَمَّصَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى.

حَمَّصَ الْقَهْوَةَ: قەھۋە دەملىدى.

حَمَّصَ الْخُبْزَ: ناننى قاقلاپ پىشۇردى.

حَمَّصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ: دورا يارىنى ساقايتتى.

حِمَّصٌ ج حُمَّصَةٌ: پۇرچاق.

حُمَّصَةٌ ج حُمَّصَاتٌ: مېڭە لېمىلدىقى (بوۋاقلارنىڭ)

حَمَّضَ يُحَمِّضُ تَحْمِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىتتى.

حَمَّضَ الْمَاشِيَةَ: چارۋىغا ئاچچىق ئوت بەردى، قىرتاق ئوت بەردى.

حَمَّضَ فِي الشَّيْءِ: ئازايدى.

حَمَّضَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئاچچىق ئوت يېدى.

حَمَّطَ يُحَمِّطُ تَحْمِيطًا الْكَرْمَ أَوْ عَلَيْهِ: تامنى باراڭ قىلدى، ئۈزۈمگە باراڭ ياسىدى.

حَمُطَ الشَّيْءَ: كىچىكلەتتى.

حَمَطَة: پىيىنككىنە ئۆردى.

حَمَّقَ يُحَمِّقُ تَحْمِيقًا الرَّجُلَ: كالۋالق كۆردى، ئەخمەق كۆردى، دۆت دەپ قارىدى.

حَمَّقَ الرَّأْيَ: بۇ پىكىرنى ئەخمەقانىلىقتا چىقار-دى.

حَمَّلَ يُحَمِّلُ تَحْمِيلاً: كۆتۈرگۈزدى، يۈكلىدى، يۈك ئارتتى، قاچىلىدى، باستى، زورلىدى.

«لَا تُحَمِّلْ نَفْسَكَ مَالَاتُطِيقُ»: ئۆزۈڭنى قولۇڭدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىمىغىن، ئۆزۈڭگە كۆتۈرەلمەيدىغان يۈك ئارتمىغىن.

«سَلَّمْتُ مَاحَمَّلَنِي صَدِيقِي مِنَ الْهَدَايَا إِلَى أَهْلِهِ»: دوستۇم ئائىلىسىگە بېرىش ئۈچۈن ماڭا كۆتۈرتۈپ قويغان سوۋغىلارنى تاپشۇرۇپ بەردىم.

«مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا» «قۇرئان»: تەۋراتنى كۆتۈرۈشكە (يەنى ئەمەل قىلىشقا) تەكلىپ قىلىنغان، ئاندىن ئۇنى كۆتۈرمە-گەنلەر خۇددى كىتاب يۈكلەنگەن ئېشەككە ئوخشايدۇ.

حَمَّلَهُ الشَّيْءَ: يۈكلىدى.

حَمَّمَ يُحَمِّمُ تَحْمِيمًا الْمَاءَ: سۇنى قىززىتتى، سۇنى ئىسسىتتى.

حَمَّمَتِ الْأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنى ئىسسىق سۇ بىلەن يۇدى.

حُمَّى ج حُمَّيَاتٌ: تەپ كېسىلى، بەزگەك.

ضِدُّ الْحُمَّى: قىزىتما قايتۇرۇش دورىسى.

«زَالَتْ عَنْهُ الْحُمَّى بَعْدَأَنْ فَعَلَ الدَّوَاءُفِعْلَهُ»: دورا تەسىر كۆرسەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ قىزىتمىسى ياندى.

حُمِّيٌّ: قىزىتمىغا ئائىت، قىزىتمىغا مۇناسە-ۋەتلىك.

حَمْوٌ ج أَحْمَاءُ: قېيىناتا.

حَمُودٌ: ھەمدە ئېيتقۇچى، تەشەككۈر بىلدۈرگۈ-چى، ماختىغۇچى.

حُمُوضَةٌ: چۈچۈمەللىك، ئاچچىق - چۈچۈكلۈك، كىسلاتالىق، ئېچىپ قالغان، ئېچىماق.

حُمُولٌ: جاپاكەش، چىدامىلىق، سەۋرچان، مۇلايىم.

حُمُولُ الْبَحْرِ: دېڭىز يوسۇنى.

حَمُولَةٌ ج حَمُولَاتٌ: يۈك ئارتىلىدىغان ھايۋانلار.

«وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا» «قۇرئان»: ئاللاھ چاھارپايلارنى (يەنى تۆگە، كالا، قويلارنى)، يۈك كۆتۈرىدىغانلارنى، بوغۇزلىنىدىغانلارنى ياراتتى.

حُمُولَةٌ ج حُمُولَاتٌ: يۈك قاچىلاش ۋە يۆتكەش كىراسى.

حُمُوٌّ: قاتتىق ئىسسىق، تومۇز ئىسسىق.

حُمُوَّةُ الْأَلَمِ: قاتتىق ئاغرىش.

حَمَى يَحْمِي حَمْيًا وَ حِمَايَةً: قوغدىدى، ساقلى-دى، ھىمايە قىلدى.

حَمَى يَحْمِي حِمْيَةً الْمَرِيضَ: كېسەلنى پەرھىز تۇتقۇزدى، كېسەلگە زىيان قىلىدىغان تاماقنى چەكلىدى.

حَمِيَ يَحْمَى حَمْيًا وَ حَمِيًّا وَ حُمُوًّا: قاتتىق ئىسسىق بولدى.

حَمِيَتْ غَضَبُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

حَمِيَ الْوَطِيسُ: ئۇرۇش قىزىپ كەتتى، ئەۋجىگە چىقتى.

حَمِيَ مِنَ الشَّيْءِ: باش تارتتى.

حِمًى: قوغدىماق، ساقلىماق، ھىمايە قىلماق؛ چېگرا، چارگاھ.

حِمَى اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ چەكلىگەن نەرسىلىرى.

حِمْيَةٌ: كېسەلنىڭ يېمەكتىن پەرھىز تۇتۇشى.

طَعَامُ الْحِمْيَةِ: كېسەل تامىقى.

حَمِيدٌ م حَمِيدَةٌ: مەدھىيىلىنىدىغان، ماختاشقا ئەرزىيدىغان، ماختاشقا لايىق.

اَلْحَمِيدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەدھىيىگە لايىق زات» دېگەن مەنىدە كېلى-دۇ.

«وَمَانَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ» «قۇرئان»: ئۇلار مۆمىنلەرنى پەقەت غالىب، مەدھىيىگە لايىق ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈنلا يامان كۆردى.

اَلْمَسَاعِي الْحَمِيدَةُ: گۈزەل ئىشلار، مەدھىيە-

لەشكە لايىق ئىشلار؛ دوستانە ۋاسىتىچىلىق.

حِمْيَرٌ: ھىمىيەر (قەدىمكى يەمەندە ئۆتكەن بىر قەبىلە)

حُمَيْرَةٌ: قىزىل كېپسىلى.

حِمْيَرِيٌّ: ھىمىيەر، ھىمىيەرگە مەنسۇپ.

حُمَيْقَاءُ: چېچەك، سۇ چېچەك.

حُمَيْقَى: چېچەك، سۇ چېچەك.

حَمِيلٌ ج حُمَلاءُ: تاشلىنۋېتىلىپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

حَمِيلَةٌ ج حَمَائِلُ: تاشلىنۋېتىلىپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

حَمِيلَةٌ عَلَيْنَا: بىز ئۈچۈن يۈك.

حَمِيمٌ ج أَحِمَّاءُ: دوست؛ تۇغقان؛ ئىسسىق سۇ ياكى قايناق سۇ؛ تەر؛ ئىسرىق سېپىلىنىدىغان چوغ؛ قاتتىق ئىسسىق؛ قاتتىق ئىسسىقتىن كېيىن ياغىدىغان يامغۇر.

«اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» «قرآن»: ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزئارا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ.

«كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَ سُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ» «قرآن»: (مۇنداق تەقۋادار-لار) دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغان، قايناقسۇ بىلەن سۇغىرىلىپ (قىزىقلىقتىن) ئۈچەيلىرى پارە-پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟

حَمِيمَةٌ ج حَمَائِمُ: ئىسسىق سۇ؛ ئىسسىق سۈت؛ ئىپسىل تۆگە.

حُمَيَّا: ھاراق ۋە ھەر بىر نەرسىنىڭ ئۆتكۈر ۋە كۈچلۈكلىكى.

حُمَيَّا الْخَمْرِ: ھاراقنىڭ كۈچلۈكلىكى.

حُمَيَّا الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ چوسلۇقى.

حَنَا يَحْنُو حَنْوًا: كۆيۈندى، ئىچىنى ئاغرىتتى، ھېسداشلىق قىلدى.

حَنَا يَحْنُو حَنْوًا الشَّيْءَ: ئەگدى.

حَنَاذٌ: قۇياش، كۈن.

حِنَاكٌ ج حُنُوكٌ: تاقاق، نوقتا.

حَنَانٌ: ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش، مەرھەمەت قىلىش.

«وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا» «قرآن»: بىز ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئۇنى (ناچار خىسلەتلەردىن) پاك قىلىش يۈزىسىدىن (شۇنداق قىلدۇق)، يەھيا تەقۋادار ئىدى.

حَنَانَيْكَ حَنَانًا لِلْمَكَانِ: جاي يېشىللىقتا پۈركەندى.

حَنِبَ يَحْنَبُ حَنَبًا الشَّيْخُ: قېرى ئادەم مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

حَنِبَ الْفَرَسُ: ئاتنىڭ پاچىقى ئەگرى بولۇپ قالدى.

حَنْبَرَ يُحَنْبِرُ حَنْبَرَةً الْبَرْدُ: سوغۇق قاتتىق بولدى.

حَنْبَطَ يُحَنْبِطُ حَنْبَطَةً: قېتىپ قالدى.

حَنْبَلِيٌّ ج حَنَابِلَةٌ: ھەنبەلى مەزھىپىگە مەنسۇپ ئادەم، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلگە ئەگەشكۈچى ئادەم.

اَلْحَنْبَلِيَّةُ: ھەنبەلى مەزھىپى.

حَنِثَ يَحْنَثُ حِنْثًا: قەسەمىنى بۇزدى؛ گۇناھ قىلدى؛ باتىلغا مايىل بولدى.

حِنْثٌ: گۇناھ، كۇفرى.

«وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ» «قرآن»: ئۇلار چوڭ گۇناھتا(يەنى كۇفرىدا) چىڭ تۇرغانىدى.

حَنْجَرٌ. حَنْجَرَةٌ ج حَنَاجِرُ: گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

بَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ: قېيىن ھالەتتە قالدى، يۈرەك ئېغىزغا قاپلىشىپ قالدى.

«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قرآن»: بۇ چاغدا كۆزۈڭلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرىكىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان.

حَنْجَلَ يُحَنْجِلُ حَنْجَلَةً الْحِصَانُ: ئايغىر تەپتى.

حَنْجَلَ الْحَيَوَانُ: ھايۋاننى بوغۇزلىدى، زەبھ قىلدى.

حَنْجَلٌ ج حَنَاجِلُ: قىسقۇچ پاقا.

حُنْجُورٌ ج حَنَاجِرُ: گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

حَنْحَنَ يُحَنْحِنُ حَنْحَنَةً عَلَيْهِ: ئىچى ئاغرىتتى، كۆيۈندى.

حِنْدِسٌ ج حَنَادِسُ: قاراڭغۇ كېچە، قاپقاراڭغۇ.

حَنْدَقُوقٌ ج حَنْدَقُوقَى و حِنْدَقُوقَى: بىر خىل خۇش بۇي ئۆسۈملۈك؛ لەلەڭشىپ ماڭىدىغان ئۇزۇنتۇرا ئادەم؛ ئەخمەق.

حَنْدَوِيلٌ ج حَنْدَوِيلَاتٌ: قوناق ئۇنى بولكىسى، زاغرا، قوناق نېنى.

حَنَذَ يَحْنِذُ حَنْذًا و تَحْنَاذًا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، ئوتقا قاقلاپ پىشۇردى.

حُنْذَةٌ: قاتتىق ئىسسىق، دەھشەت ئىسسىق.

حِنْذِيذٌ: كۆپ تەرلەيدىغان ئادەم ياكى ئات.

حَنِسَ يَحْنَسُ حَنَسًا: جەسۇرانە ئۇرۇش قىلدى.

حَنَشَ يَحْنِشُ حَنْشًا الصَّيْدَ: ئوۋ ئوۋلىدى.

حَنَّشَهُ: قوغلىمۇەتتى؛ ئۇنى قوزراتتى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى.

حَنَشَهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى، چىشلىۋالدى.

حَنَشَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئۇنى بۇرىدى.

حَنَشٌ ج أَحْنَاشٌ و حَنَشَاتٌ: زەھەرلىك يىلان، چار يىلان

أَبُو حَنَشٍ: قىزىل لەگلەك.

حَنَطَ يَحْنِطُ حَنْطًا: ئەپەس چىقاردى.

حَنَطَ الْجِلْدُ: تېرە قىزاردى.

حَنَطَ إِلَيْهِ: مايىل بولدى.

حَنَطَ يَحْنِطُ حُنُوطًا الزَّرْعُ: زىرائەت پىشتى، يىغىم ۋاقتى كەلدى.

حَنَطَ الشَّجَرُ: دەرەخ مېۋىسى پىشتى.

حِنْطَةٌ: بۇغداي.

حِنْطَةٌ سَوْدَاءُ: قارا بۇغداي.

حِنْطَةٌ لِرَحَى الْحَرْبِ: توپ يېمى، زەمبىرەك يېمى.

حُنْطُورٌ ج حَنَاطِيرُ: ئۈستى ئوچۇق ۋاگون؛ ئۈستى ئوچۇق ئاپتوموبىل.

حِنْطِيٌّ: بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇررەڭ.

حَنْظَلٌ: ئاچچىق تاۋۇز (كاۋا ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك)

«طَعْمُهُ مُرٌّ كَالْحَنْظَلِ»: ئۇنىڭ تەمى ئاچچىق تاۋۇزدەك ئاچچىق.

حَنَفَ يَحْنِفُ حَنْفًا: مايىل بولدى، قىيسايدى، ئىگىلدى، ئاغدى.

حَنَفِيٌّ: ھەنەفىي مەزھىپىگە مەنسۇپ، ئىمام ھەنەفىيگە ئەگەشكۈچى.

حَنَفِيَّةُ حَرِيقٍ: ئوت ئۆچۈرۈش كىرانى.

حَنَفِيَّةٌ ج حَنَفِيَّاتٌ: جۈمەك.

فَتَحَ الْحَنَفِيَّةَ: جۈمەكنى ئاچتى.

حَنْقَاءُ ج حُنُوقٌ: ئىچى مايماق؛ ياي؛ ئۈستۈرا؛ كىملە؛ تاش پاقىسى؛ گاھ ئىشچان، گاھ ھورۇن خىزمەتچى.

حَنِقَ يَحْنَقُ حَنَقًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَنِقَ مِنَ الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىشتىن غەزەپلەندى، مەلۇم بىر ئىشتىن ئاچچىقلاندى.

حَنَقٌ: غەزەپ، ئاچچىق.

حَنِقٌ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار قىلغۇچى.

حَنَكَ يَحْنِكُ يَحْنُكُ حَنْكًا الْأُمُّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنىڭ ئېڭىكىنى سىلىدى.

حَنَكَ الدَّهْرُ الرَّجُلَ: زامان كىشىنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

حَنَكَ الشَّيْءَ: چۈشەندى، پۇختىلىدى.

حَنَكٌ ج أَحْنَاكٌ: تاماق (گال)، تامغاق، ئۈستۈنكى تاڭلاي.

حَنَكُ الْغُرَابِ: قاغىنىڭ تۇمشۇقى.

حُنْكٌ. حُنْكَةٌ: تەجرىبە، سەرگۈزەشتە.

«غُرِفَ بِحُنْكَتِهِ وَ دَهَائِهِ فِي مَجَالِ السِّيَاسَةِ»: ئۇ سىياسىي ساھەدە پىشقانلىقى، چوڭقۇر پىكىرلىكى بىلەن تونۇلغان.

حَنَّ يَحِنُّ حَنِينًا إِلَى: سېغىندى، تەلپۈندى، ئىسلىدى.

مَا حَنَّ عَلَيَّ: ماڭا يۈزكېلەلمەيدىغان ئىشنى قىلمىدى.

حَنَّ يَحِنُّ حِنَانًا عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، يۈرەكلىرى ئېچىپ كەتتى.

حِنَّاءٌ ج حِنَانٌ: خېنە، خېنە گۈل.

أَبُو الْحِنَّاءِ: قىزىل قۇيرۇقلۇق بۇلبۇل.

حَنَّانٌ: مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

اَلْحَنَّانُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەرھەمەتلىك، شەپقەتلىك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

أُمُّ الْحَنَّانِ: يۇمشاق مېگە پەردىسى.

حَنَّأَ يُحَنِّئُ تَحْنِيئًا: خېنە ياقتى، چاچ ـ ساقىلىنى بويىدى.

حَنَّبَ يُحَنِّبُ تَحْنِيبًا: مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

حَنَّةٌ: ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش.

حَنَّسَ يُحَنِّسُ تَحْنِيسًا: ئەخمەق قىلدى، ئويناتتى، كولدۇرلاتتى.

حَنَّطَ يُحَنِّطُ تَحْنِيطَ الْجُثَّةَ: جەسەتنى چىرىپ كېتىشتىن ساقلىدى، مومىيا قىلدى.

حَنَّطَ الْمَيِّتَ: ئۆلۈككە خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈركىدى، جەسەتنى مومىيا قىلدى.

حَنَّطَ الرَّجُلُ: بۇغداي يېدى.

حَنَّطَ الْفِكْرَ: پىكرىنى ئۆزگەرتمەي ساقلاپ قالدى.

«أَثَّرَتْ بَعْضُ النَّظَرِيَّاتِ التَّقْلِيْدِيَّةِ عَلَى الْأَدَبِ وَ حَنَّطَتْهُ تَحْنِيْطًا وَ قَتَلَتْ فِيْهِ رُوحَ الْجِدَّةِ وَالتَّطَوُّرِ»: بەزى ئەنئەنىۋى نەزەرىيىلەر ئەدەبىياتقا تەسىر كۆرسىتىپ، كونسېرۋاتىپلىق بىلەن قاراپ ئەدەبىياتنىڭ يېڭىلىق ۋە تەرەققىيات روھىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

حَنَّكَ يُحَنِّكُ تَحْنِيكًا ـ هُ الدَّهْرُ: زامان كىشىنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

حَنَّنَ يُحَنِّنُ تَحْنِينًا عَلَيْهِ: ئىچىنى ئاغرىتتى، كۆيۈندى، ھېسداشلىق قىلدى.

يُحَنِّنُ اللّٰهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆيۈنسۇن.

حَنَّنَ الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

حِنْوٌ ج أَحْنَاءٌ: ئەگرى، ئەگرىلىك، قىڭغىرلىق؛ يان تەرەپ.

حَنُونٌ: مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

اَلْأَبُ الْحَنُونُ: كۆيۈمچان دادا.

اَلْأُمُّ الْحَنُونُ: كۆيۈمچان ئانا.

اَلصَّوْتُ الْحَنُونُ: يېقىملىق ئاۋاز.

اَلْقَلْبُ الْحَنُونُ: ئۆزۈك دىل.

حَنَى يَحْنِي حَنْيًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

حَنَى رَأْسَهُ إِحْتِرَامًا: ھۆرمەت يۈزىسىدىن بېشىنى ئېگىپ قويدى.

لَا يَحْنِي رَأْسَهُ لِأَحَدٍ: ھېچ ئادەمگە باش ئەگمەيدۇ.

حَنْيٌ: ئەگمەك.

حِنْيَةٌ: ياي شەكىللىك.

حِنْيَةُ الْعِمَارَةِ: ئەگمە ئىشىك.

حِنْيَةُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى.

حَنِيذٌ: كاۋاپ، قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش.

حَنِيرَةٌ ج حَنَائِرُ: گۈمبەز شەكىللىك ئۆگزە.

حَنِيفٌ ج حُنَفَاءُ: توغرا، ھەق؛ ياخشىلىق؛ تەرەپكە بۇرالغۇچى؛ توغرا پىكىرلىك؛ دىندا چىڭ تۇرغۇچى.

«وَمَاأُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ حُنَفَاءَ وَ يُقِيْمُوا الصَّلَوٰةَ وَ يُؤْتُواالزَّكَوٰةَ وَذٰلِكَ دِيْنُ الْقَيِّمَةِ» «قرآن»: ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھقا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى. نامازنى ئادا قىلىشقا، زاكاتنى بېرىشكە (بۇيرۇلدى) ، ئەنە شۇلار (يەنى ئىبادەت، ئىخلاس ناماز، زاكاتلار) توغرا دىندۇر.

اَلدِّينُ الْحَنِيفُ: توغرا دىن، ھەق دىن، ئىسلام دىنى.

«فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا» «قرآن» : باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن.

حَنِيقٌ ج حُنَقَاءُ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار بولغۇچى.

حَنِينٌ: سېغىنىش ، كۆرگۈسى كېلىش؛ قايغۇ ياكى خۇشاللىقتىن يىغلىماق، ھېسداشلىق

قىلىش.

حَنِينٌ إِلَى الْوَطَنِ: ۋەتەننى سېغىنىش، يۇرتنى سېغىنىش.

حُنَيْنٌ: ھۇنەيىن (ئادەم ئىسمى)

حَنِيَّةٌ ج حَنَايَا: ئوقيا، كامالچە؛ ئەگمە كۆۋرۈك.

فِي حَنَايَا صَدْرِهِ أَوْ حَنَايَا نَفْسِهِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا.

حُوَاجَةٌ: بۇغداي قاتارلىق ئاشلىقلارنى ساقلايدىغان ئامبار.

حِوَارٌ: سۆزلىشىش.

حُوَارٌ ج أَحْوِرَةٌ: تايلاق، بوتلاق.

«جَرَى حِوَارٌ مَفْتُوحٌ بَيْنَ الرَّئِيسِ وَ مَنْدُوبِي الصُّحُفِ»: رەئىس بىلەن گېزىت - ژۇرنال ۋەكىللىرى ئارىسىدا ئوچۇق سۆھبەت ئېلىپ بېرىلدى.

حَوَارِيٌّ ج حَوَارِيُّونَ: ياردەم بەرگۈچى (ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى)

«كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ» (قرآن): مەريەمنىڭ ئوغلى ئىيسا ھەۋارىيونلارغا: «(ئاللاھنىڭ دەۋىتىنى تەبلىغ قىلىشتا) ئاللاھقا كىملەر ياردەمچىلىرىم بولىدۇ؟» دېدى.

اَلْحَوَارِيَّةُ: ئاپئاق ئايال.

حَوَازٌ: يۈرەك ئازابلىنىدىغان ئىشلار.

اَلْحَوَاسُّ: بەش سېزىم ئەزاسى.

حُوَاسَةٌ: يەھسىنلىق؛ ھاجەت؛ غەنىيمەت، ھۇجۇم، ئارىلاشما، كىشىلەر توپى.

حُوَاشَةٌ: شەرم تۇغقان.

حُوَاقَةٌ: ئەخلەت.

حِوَالٌ: توسالغۇ، توساق.

حَوَالَةٌ ج حَوَالَاتٌ: ھاۋالە؛ كاپالەت، كاپالەت پۇلى، گۇۋاھلىق بېرىش؛ پۇل يۆتكەش تالونى، پېرېۋوت قەغىزى، پېرېۋوت چېكى.

حَوَالَةٌ بَرِيدِيَّةٌ: پوچتا پېرېۋوتى، پۇل ئەۋەتىش ئۇقتۇرۇشى.

حَوَالَةٌ مَالِيَّةٌ: پېرېۋوت چېكى.

حَوَالَةٌ مَصْرِفِيَّةٌ: بانكا پېرېۋوتى.

حَوَالَةُ سَفَرٍ: ساياھەت چېكى.

حَوَالَيْ: تەخمىنەن، ... ئەتراپىدا، ... ئۆپچۆرىسىدە.

«كَتَبَ إِلَيَّ رِسَالَةً قَبْلَ حَوَالَيْ عَشَرَةِ أَيَّامٍ»: ئون كۈنچە بۇرۇن، ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت يازدى.

«لِلْمُؤَلِّفِ حَوَالَيْ مِائَةِ كِتَابٍ»: بۇ يازغۇچىنىڭ 100 گە يېقىن كىتابى بار.

«يُوجَدُ فِي هَذَا الْفِنَاءِ حَوَالَيْ عِشْرِينَ أُسْرَةً»: بۇ چوڭ قورودا 20 چە ئائىلە بار.

اَلْحَوَالِيُّ: ئۇزۇن قوۋۇرغا.

حَوُّلٌ: ئۆزگىرىش، بۇرۇلۇش؛ چېكىنمەك.

حُوبٌ: گۇناھ، جىنايەت.

«وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا» (قرآن): ئۇلارنىڭ مال - مۈلكىنى ئۆزۈڭلارنىڭ مال - مۈلكىگە قوشۇپ يەۋالماڭلار، بۇ ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر.

حَوْبَاءُ ج حَوْبَاوَاتٌ: يۈرەك، دىل، قەلب.

حُوبَةٌ: ئانا جەمەت تۇغقان؛ ئېھتىياج، ھاجەت؛ زۆرۈر، لازىم؛ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ غەم؛ ئاجىز ئادەم؛ ئاتا؛ قىز؛ ھەمشىرە.

حُوتٌ ج حِيتَانٌ: بېلىق، چوڭ بېلىق؛ كىت، لەھەڭ؛ ئاسمان بۇرجلىرىدىن بىر بۇرج.

«فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ» (قرآن): ئۇنى چوڭ بىر بېلىق يۇتىۋەتتى، ئۇ (قەۋمىنى تاشلاپ، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنىسىز چىققانلىقى ئۈچۈن) ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك.

حُوتُ سُلَيْمَانَ: سالمون بېلىق.

بُرْجُ الْحُوتِ: ھوت بۇرجى.

اَلْحَوْتَلُ: بالاغەتكە يەتكەن بالا؛ ئاجىز.

حَوْثَاءُ: سېمىز ئايال؛ جىگەر ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى نەرسىلەر.

حَوْجٌ: ئېھتىياج، تەلەپ؛ نامراتچىلىق، موھتاجلىق؛ سالامەتلىك.

حَوجَ وَ حُوجَ: ئېھتىياج ، ئامراتلىق.

حَوْجَاءُ: ھاجەت ، ئېھتىياج.

حَوْجَلَ يُحَوْجِلُ حَوْجَلَةَ الْعَيْنُ: كۆز ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

حَوْجَلَةٌ ج حَوْجَلٌ وَ حَوَاجِلُ: شىشە ، بوتۇلكا ؛ لوڭقا.

حَوْدَلَةٌ: تۆپىلىك ، دۆڭ.

حَوْدٌ : ھەيدىمەك ، سورمەك.

حُوذِيٌّ : ھارۋىكەش.

حُوذِيُّ الرُّكُوبِ : مەپىكەش ، ئادەم توشۇيدىغان ھارۋىنى ھەيدىگۈچى.

حُوذِيُّ الثِّقْلِ: يۈك ھارۋىسى ھەيدىگۈچى.

حَوِرَ يَحْوَرُ حَوَرًا الْغَزَالُ : ئاھۇ قارا كۆز بولدى.

حَوِرَتْ عَيْنُهُ: ئايال قارا كۆزلۈك بولدى.

حَوِرَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال قارا كۆز بولدى.

حَوَرٌ ج أَحْوَارٌ : ئەيلەنگەن قوي تېرىسى ، ئاشلانغان قوي تېرىسى.

حُوْرٌ : پەرىزات.

حَوْرَاءُ : ھۆر ، پەرىزات، ئاپئاق ئايال.

«وَحُورٌ عِينٌ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ» (قرآن) : ئۇلارغا سەدەپىنىڭ ئىچىدىكى گۆھەرگە ئوخشايدىغان شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەر بېرىلىدۇ.

حُورِيَّةٌ : ھۆر ، پەرى.

حُورِيَّةُ الْجَرَادِ : چېكەتكە لىچىنكىسى.

حُورِيَّةُ الْمَاءِ : قوناق گۈل.

حَوْزَةٌ : نىشان ، تەرەپ ، يۆنىلىش ؛ تەبىئەت.

حَوْزَةُ الْمَمْلَكَةِ : دۆلەت زېمىنى.

هَذَا فِي حَوْزَةِ جَمِيعِ الشَّعْبِ : بۇ پۈتۈن خەلقنىڭ بايلىقى.

فِي حَوْزَةِ يَدِهِ : ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا.

«كَانَ فِي حَوْزَتِهِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمَخْطُوطَاتِ الْمُهِمَّةِ النَّادِرَةِ» : ئۇنىڭ ئىلكىدە زور بىر تۈركۈم مۇھىم، نادىر قول - يازمىلار بار

ئىدى.

حَوْزَلٌ : پاكىنەك ، قىسقا.

حَوْشٌ ج أَحْوَاشٌ وَ حِيشَانٌ : قوتان ، ئېغىل.

حَوْشُ الدَّارِ : قورۇ ، ھويلا.

حَوْشَةٌ : بېلىق تۇتۇش سايمانلىرى.

حُوشِيٌّ : ياۋا ؛ غەلىتە ؛ كۆپ ئىشلىتىلمەيدىغان.

حُوشِيٌّ مِنَ اللَّفْظِ : ياۋا سۆز ، كەم ئىشلىتىلىدىغان سۆز.

رَجُلٌ حُوشِيٌّ : كىشىلەرگە ئارىلاشمايدىغان ياۋا ئادەم.

حَوْصٌ : (كىيىمگە) كۆك سالماق ؛ قوپال تىكمەك.

حَوْصَلٌ. حَوْصَلَةٌ : دوۋساق ؛ ساقا قوش ، ئۆردەك.

حَوْصَلَةُ الطَّائِرِ : قۇشنىڭ پوكىنى.

حَوْضٌ ج أَحْوَاضٌ وَ حِيَاضٌ وَ حِيضَانٌ : كۆل ، كۆلچەك ؛ قانال ؛ تاختا يەر ، تواق.

حَوْضُ التَّشْطِيفِ: يۇيۇنىدىغان داس.

حَوْضُ السُّفُنِ: كېمە توختايدىغان ۋە رېمونت قىلىدىغان ۋە ياسايدىغان جاي.

حَوْضُ النَّهْرِ: دەريا ۋادىسى.

حَوْضُ السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

اَلْحَوْضُ الْجَافُّ: قۇرۇق كۆل.

حَوْضُ الْحَمَّامِ: مۇنچا كۆلى ، ۋاننا.

حَوْضُ الْغَسْلِ: يۇيۇنۇش كۆلى.

حَوْضُ النِّيلِ: مىسىر.

حَوْقٌ. حَوْقَةٌ: ئاما ، كۆپچىلىك.

حَوْقَلَ يُحَوْقِلُ حَوْقَلَةً: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ» دېدى.

حَوْكٌ: توقۇش ، توقۇمىچىلىق قىلماق.

حَوِلَ يَحْوَلُ حَوَلًا: ئالغاي بولۇپ قالدى ، ئەلەس بولۇپ قالدى.

حَوَلُ الْعَيْنِ: ئالغاي كۆز؛ قىيسىق كۆز.

حَوْلٌ ج أَحْوَالٌ: كۈچ – قۇۋۋەت؛ قابىلىيەت؛ ئۆزگىرىش، يۆتكىلىش؛ يىل.

حَوْلٌ مِنْ حَوْلٍ: يېقىندا، يېقىن ئەتراپىدا.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ» «قرآن»: ئانىلار بالىلىرىنى تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

«رَأَيْتُ النَّاسَ حَوْلَهُ»: مەن ئۇنىڭ ئەتراپىدا كىشىلەر بارلىقىنى كۆردۈم.

«لَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابًا حَوْلَ تَرْبِيَةِ الْأَسْمَاكِ فِي الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ»: مەن تاتلىق سۇدا بېلىق بېقىش توغرىسىدا بىر كىتابنى ئوقۇدۇم.

«لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ»: ئاللاھنىڭ مەدىتى بولمىسا قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ، ئاللاھقا يۆلىنىشتىن باشقا ھېچقانداق ئامالىمىز يوق.

حَوْلِيٌّ ج حَوَالِيٌّ: بىر يىللىق، بىر يىل توشقان.

نَبْتٌ حَوْلِيٌّ: يىللىق ئۆسۈملۈك.

حَوْلِيَّةٌ: يىللىق مەلۇمات.

مَجَلَّةٌ حَوْلِيَّةٌ: يىللىق ژۇرنال.

حَوْمٌ. حَوَمَانٌ: چۆرگىلەش، ئايلىنىش.

حَوْمُ الْوَغَى: ئۇرۇش مەيدانى، جەڭگاھ.

حَوْمُ الْقِتَالِ: قاتتىق ئۇرۇش، كەسكىن جەڭ.

حَوْمُ أَيِّ شَيْءٍ: نەرسىنىڭ مۇھىم قىسمى، چوڭ قىسمى.

حَوْمُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز سەتھى.

حَوَّاءُ: ئىنسانلارنىڭ تۇنجى ئانىسى ھەۋۋا، ھاۋا ئانا؛ قارامتۇل.

اِبْنَةُ حَوَّاءٍ: ھەۋۋانىڭ قىزى (ئاياللار)

حُوَّارِيٌّ: بور، گەج.

حَوَّاطٌ: مەھەللە باجگىرى.

حَوَّدَ يُحَوِّدُ تَحْوِيدًا: بۇرۇلدى.

حَوَّرَ يُحَوِّرُ تَحْوِيرًا الْكَلَامَ: سۆزنى ئۆزگەرتتى.

«حَوَّرَ بَعْضَ أَحْدَاثِ رِوَايَتِهِ تَحْوِيرًا جُزْئِيًّا بَسِيطًا»: رومانىنىڭ بەزى ۋەقەلىكلىرىنى ئاددىيغىنا، قىسمەن ئۆزگەرتىپ چىقتى.

حَوَّرَ الدَّقِيقَ أَوِ الثَّوْبَ: ئۇننى ياكى كىيىمنى ئاقارتتى.

حَوَّرَ الْقُرْصَ: خېمىرنى يايدى.

حَوَّشَ يُحَوِّشُ تَحْوِيشًا الْمَالَ: مالنى توپلىدى، يىغدى، ساقلىدى.

حَوَّضَ يُحَوِّضُ تَحْوِيضًا الْمَاءَ: سۇ يىغدى.

حَوَّطَ يُحَوِّطُ تَحْوِيطًا: ئەتراپىغا تام سالدى، ئىھاتىگە ئالدى.

حَوَّطَ الْعَدُوُّ الْمَدِينَةَ: دۈشمەن شەھەرنى ھەر تەرەپتىن قورشىۋالدى.

حَوَّقَ يُحَوِّقُ تَحْوِيقًا الْمَكَانَ: مەلۇم بىر جاينى چۆرگىلىدى.

حَوَّلَ يُحَوِّلُ تَحْوِيلًا: يۆتكىدى؛ ئۆزگەرتتى؛ يۆتكەلدى.

حَوَّلَ خَطَّ السَّيْرِ: مېڭىش يولىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّلَ اتِّجَاهَهُ: يۆلىنىشنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّلَ نُقُودًا: پۇلنى پېرېۋوت قىلدى.

حَوَّلَ عُنْوَانَهُ: ئادرېسىنى ئۆزگەرتتى.

حَوَّمَ يُحَوِّمُ تَحْوِيمًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر قارىدى، داۋاملاشتۇردى.

حَوَى يَحْوِي حَوَايَةً: ئىگىلىدى، توپلىدى، يىغدى؛ ئۆز ئىچىگە ئالدى.

«يَحْوِي الْكِتَابُ مُخْتَارَاتٍ مِنَ الشِّعْرِ الْقَدِيمِ»: بۇ كىتاب كلاسسىك شېئىرلاردىن تاللانمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

حُوَيْصَلَةٌ ج حُوَيْصَلَاتٌ: كىچىك خالتا، خالتىدا- چاق.

حُوَيْصَلَةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ: ئۆت خالتىسى.

حَوِيَّةٌ ج حَوَايَا: ئۈچەي، ياغلىق ئۈچەي؛ چەم.

«وَمِنَ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا»

إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُوْرُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا» «قرآن» : ئۇلارغا كالا، قويلارنىڭ دۈمبىسىدىكى ياكى ئۈچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭىكىگە چاپلىشىقلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى هارام قىلدۇق.

حَوِيَّةُ جِبَالٍ : بىر تال ئارغامچا.

حُوَيَّةٌ : كىچىك يىلان ، بالا يىلان.

حُوَيِّنٌ ج حُوَيِّنَاتٌ : مىكرو ئورگانىزم.

حُوَيِّنُ الْمَلَارِيَا : بەزگەك پىلازمىسى.

حَيَاءٌ : هايا ، نومۇس ، خىجالەتچىلىك ، ئۇيۇلۇش.

حَيَاةٌ ج حَيَوَاتٌ : تىرىكلىك ، هاياتلىق ، هايات، تۇرمۇش.

هُوَ عَلَى قَيْدِ الْحَيَاةِ : ئۇ تېخىچە هايات.

مُسْتَوَى الْحَيَاةِ: تۇرمۇش سەۋىيىسى.

اَلْحَيَاةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ : ئىجتىمائىي تۇرمۇش.

اَلْحَيَاةُ الْخَاصَّةُ : شەخسىي تۇرمۇش.

عِلْمُ الْحَيَاةِ: بىئولوگىيە.

عِلْمُ الْحَيَاةِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ : ئىجتىمائىي بىئولوگىيە.

بَيْنَ الْحَيَاةِ وَ الْمَوْتِ : سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ، جان ئۈزۈش ئالدىدا تۇرغان.

اَلْحَيَاةُ الْأَبَدِيَّةُ : ئاخىرەتلىك ، ئاخىرەت ، ئۇ دۇنيا.

حَيَاةٌ إِجْتِمَاعِيَّةٌ : ئىجتىمائىي هايات.

حَيَاةٌ أَبَدِيَّةٌ : ئەبەدىي هايات ، مەڭگۈلۈك هايات.

حَيَاةُ الدُّنْيَا: دۇنيا هاياتى ، دۇنيا تۇرمۇشى.

اَلْحَيَاةُ الْعَائِلِيَّةُ: ئائىلىۋى هايات ، ئائىلە تۇرمۇشى.

مَظَاهِرُ الْحَيَاةِ: هاياتنىڭ كۆرۈنۈشلىرى.

«اَلْحَيَاةُ الطُّفَيْلِيَّةُ جَدِيرَةٌ بِالْإِزْدِرَاءِ وَالذَّمِّ» : پارازىتلىق تۇرمۇش كەمسىتىلىشكە لايىق.

اَلظُّرُوفُ الْحَيَاتِيَّةُ: تۇرمۇش شارائىتلىرى.

مَشَاكِلُ حَيَاتِيَّةٌ: تۇرمۇش مەسىلىلىرى ، تۇرمۇش قىيىنچىلىقلىرى.

حِيَادٌ: بىتەرەپلىك.

لَزِمَ الْحِيَادَ: بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

هُمْ عَلَى الْحِيَادِ: ئۇلار بىتەرەپ.

مِنْطَقَةُ الْحِيَادِ: بىتەرەپ رايون ، بىتەرەپ بەلۋاغ.

شُقَّةُ الْحِيَادِ: ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى بىتەرەپ جاي.

عَلَى الْحِيَادِ : بىتەرەپ تۇرغۇچى ؛ بىتەرەپلىك ؛ ئادىل ، خالىس.

اَلْحِيَادُ الْإِيجَابِيُّ : ئادىل ؛ بىتەرەپلىك (خەلقئارا سىياسەت)

حِيَادِيٌّ : بىتەرەپلىك ؛ ئادىللىق.

سِيَاسَةٌ حِيَادِيَّةٌ: بىتەرەپ سىياسەت ، بىتەرەپلىك سىياسىتى.

حِيَازَةٌ : ئىگىلىمەك ؛ ئېرىشمەك ، قولغا كەلتۈرمەك ؛ مۈلۈك.

حِيَاصَةٌ : ئۇلاغ (ئىگەرنىڭ)؛ بەلۋاغ (كىيىمنىڭ) ؛ كۆك سالماق.

حِيَاضٌ : هەيز؛ ئادەت كۆرمەك ، هەيز كۆرمەك.

حَيَاكَةٌ : توقۇش ، توقۇمىچىلىق.

«لَسْتُ مَاهِرًا فِي حَيَاكَةِ الْكَنْزَاتِ الصُّوفِيَّةِ لِذَلِكَ أَرْجُو مِنْكَ أَنْ تَبْدَأَ لِي حَيَاكَةَ هَذِهِ الْكَنْزَةِ» : يۇڭ پوپايكا توقۇشنى ئانچە ئۇقمايمەن ، شۇڭا ئۇنى باشلاپ بېرىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

إِبْرَةُ الْحِيَاكَةِ : توقۇش يىڭنىسى.

حِيَالَ : ئۇدۇلىدا ، روبىروسىدا ، ئۇدۇل كېلىش ، روبىرو كېلىش.

حَيْثُ : شۇ يەردە ، ئاۋۇ يەردە ؛ . . . جەھەتتىن.

بِحَيْثُ : شۇ سەۋەبتىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن ، شۇڭا ، . . . ئۈچۈن ، . . . لىقتىن.

مِنْ حَيْثُ الْمَبْدَإِ : پرىنسىپ جەھەتتىن.

مِنْ حَيْثُ الْأَسَاسِ : ئاساسىي جەھەتتىن.

حَيْثُ كَانَ : قانداقلا بولمىسۇن ، قانداق بولۇشتىن قەتئىينەزەر.

مِنْ حَيْثُ الْإِدَارَةِ : مەمۇرىي جەھەتتىن.

مِنْ حَيْثُ كَوْنٍ وَ نَوْعٍ : مەيلى سان ياكى سۈپەت جەھەتتىن بولسۇن.

«كَثِيرًا مَا نَذْهَبُ إِلَى الْمَكْتَبَةِ حَيْثُ نَقْرَأُ الْكُتُبَ أَوِ الْمَجَلاَّتِ أَوِ الصُّحُفَ» : بىز كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنى ئوقۇش ئۈچۈن كۇتۇپخانىغا كۆپرەك بارىمىز.

«أَعُوذُ مِنْ حَيْثُ أَتَيْتُ» : مەن كەلگەن يېرىمدىن قايتىمەن (يانىمەن).

حَيْثُمَا : قەيەردە بولسۇن، قەيەردە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.

«حَيْثُمَا تَكْثُرُ السِّلَعُ تَنْخَفِضُ الأَسْعَارُ» : قەيەردە بولسۇن مال كۆپىيىدىكەن، باھا تۆۋەنلەيدۇ.

حَيْثِيَاتُ الْحُكْمِ : هۆكۈمنامە.

حَيْثِيَّةٌ : مۇناسىۋەت؛ شۆھرەت، ئابروي، ئىجتىمائىي ئورۇن.

أَهْلُ الْحَيْثِيَّةِ : مۆتىۋەرلەر، ئابرويلۇقلار، ئاتاقلىق ئەربابلار.

مِنْ هَذِهِ الْحَيْثِيَّةِ : مۇشۇ جەھەتتىن، بۇ جەھەتتىن.

حَيْدٌ . حَيَدَانٌ . حَيْدَةٌ : توغرا يولدىن چەتنەپ كەتمەك، بۇرۇلۇپ كەتمەك، ئېغىپ كەتمەك.

حَيْدَرٌ : شىر؛ قىسقا.

حَيْدَرَةٌ : شىر؛ ھالاكەت.

حِيَرٌ : كۆپ ئائىلە ئەزالىرى؛ كۆپ مال.

حِيَرَ الدَّهْرِ : مەڭگۈ، ئەبەدى.

حَيْرَانُ م حَيْرَى ج حَيَارَى : گاڭگىراپ قالغۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى؛ يول تاپالماي قالغۇچى؛ سەرگەردان.

حَيْرَةٌ : گاڭگىراپ قالماق، تېڭىرقاپ قالماق، ھودۇقۇپ قالماق؛ سەرگەردان بولماق.

حِيرَةٌ : خىجالەتچىلىكتە قېلىش، گاڭگىراپ قېلىش؛ قىيىنچىلىقتا قېلىش.

حَيْزٌ : جاي، مەيدان، سورۇن، ماكان؛ ئۆي.

حَيْزَبُورٌ : قېرى ئايال، موماي.

حَيْزَبُونٌ : قېرى ئايال، موماي.

حَيْزُومٌ ج حَيَازِيمُ السَّفِينَةِ : كېمە تۇمشۇقى.

حَيْشٌ : جامائەت.

حَيْشَانٌ : قورقۇنچىسى كۆپ.

حَيْصٌ : قىيىنچىلىق، قاتتىقلىق.

وَقَعَ فِي حَيْصَ بَيْصَ : مۈشكۈللۈكتە قالدى.

حَيْضٌ : ھەيز، ئادەت كۆرۈش.

حِيضَةٌ : ھەيز لاتىسى.

حِيطَةٌ : دىققەت قىلماق، ئېھتىيات قىلماق، پەخەس بولماق، ھەزەر ئەيلىمەك.

أَخَذَ حِيطَتَهُ : ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى.

حَيْعَلَةُ الْمُؤَذِّنِ : مۇئەززىننىڭ «حَيَّ عَلَى الصَّلاَةِ» ياكى «حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ» دېيىشى.

حَيْفٌ ج حُيُوفٌ : زۇلۇم، جەبىر؛ ئادالەتسىزلىك، ناھەقچىلىق.

«إِنِّي لاَ أُشْهِدُ عَلَى حَيْفٍ» (حديث) : مەن ناھەقچىلىككە گۇۋاھلىق بەرمەيمەن.

حِيفَةٌ ج حِيَفٌ مِنَ الشَّيْءِ : بىر تەرەپ، بىر ئۇچى، يېنى.

حَيْقٌ : يامان ئاقىۋەت، يامان نەتىجە.

حَيْقَةٌ : بىر خىل خوش بۇي دەرەخ.

حَيْقَرٌ ج حَيَاقِرُ : خار، ئاجىز.

حَيْقُرٌ : خار، ئاجىز.

حَيْلٌ ج أَحْيَالٌ وَ حُيُولٌ : تۇرغۇن سۇ، توختام سۇ.

حَيْلٌ : كۈچ ـ قۇۋۋەت.

شُدَّ حَيْلَكَ : ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال، ئۆزۈڭنى ئالدۇرۇپ قويما (بىرەر ئىشقا يولۇققان ئادەمگە تەسەللى بېرىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدۇ).

اَللَّهُمَّ ذَا الْحَيْلِ الشَّدِيدِ : كۈچ ـ قۇدرەتكە ئىگە ئى ئاللاھ!

عِلْمُ الْحِيَلِ : مېخانىك.

حِيلَةٌ ج حِيَلٌ : تەجرىبە؛ چارە ـ ئۇسۇل؛ ھىيلە، ھىيلە ـ نەيرەڭ، ئالدامچىلىق؛

پىلان ، ۋاسىتە ؛ تاكتىكا.

لَاحِيلَةَ لَهُ: ئۇنىڭ ئىمكانىيىتى يوق ، قولىدىن كەلمەيدۇ ، چارىسىز.

«لَا حِيْلَةَ لَهُ فِي الرُّجُوعِ» : يېنىۋېلىشتا ئۇنىڭ ئۇچۇن ئىمكان يوق.

حِيْلَةٌ حَرْبِيَّةٌ: تاكتىكا ، ئۇرۇش تاكتىكىسى.

مَا بِالْيَدِ حِيْلَةٌ: ھېچ ئامال يوق.

حَيْلَقٌ ج حَيَالِقُ: مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك.

حَيْلُولَةٌ: ئايرىلىپ كېتىش ؛ ئالدىنى ئېلىش.

حِيَلِيٌّ: ھىيلىگەرلىك ، مەككارلىق.

حِيَلِيَّاتٌ: مېخانىكا.

حِيْنٌ ج أَحْيَانٌ وَ أَحَايِينُ: ۋاقىت، چاغ، زامان، مەزگىل.

«هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِيْنٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا» (قرآن) : ئىنسان (ئانىسىنىڭ قورسىقىدا) بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزدى، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنمىغان نەرسە بولمىدى.

فِي حِيْنِهِ: ئۆز ۋاقتىدا.

إِلَى حِيْنٍ: ۋاقىتلىق ، ھازىرچە ، ۋاقىتىنچە.

«كُنْتُ أَنْظُرُ بَيْنَ الْحِينِ وَالْحِيْنِ إِلَى سَاعَتِي الْيَدَوِيَّةِ» : تۇرۇپ - تۇرۇپ قول سائىتىمگە قاراپ قوياتتىم.

بَعْدَ حِيْنٍ: ئازراق ۋاقىت ئۆتكەندە ، بىر مۇددەتتىن كېيىن.

مِنْ حِينٍ إِلَى حِيْنٍ: دائىم ، پات - پات.

«بَيْنَمَا كُنْتُ أَتَمَشَّى سَقَطَتْ عَلَى رَأْسِي كُرَةٌ صَغِيرَةٌ عَلَى حِينِ غِرَّةٍ وَ جَعَلَتْنِي أَجْفَلُ» : مەن كېتىۋاتسام بېشىمغا بىر كىچىك توپ تېگىپ ، ئويلىمىغان چاغدا مېنى چۆچۈتىۋەتتى.

مِنْ ذَلِكَ الْحِيْنِ: شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ.

حِيْنًا: ۋاقىتىنچە ، ھازىرچە.

حِيْنًا بَعْدَ حِيْنٍ: شۇ چاغدا، ئەينى ۋاقىتتا، ئاندا- ساندا ، گاھى - گاھىدا ، بەزى چاغدا.

حِيْنَئِذٍ: شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا ، ئۆز ۋاقتىدا.

فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ: بەزى چاغدا ، بەزىدە.

فِي أَغْلَبِ الْأَحْيَانِ: كۆپ ۋاقىتلاردا ، كۆپ چاغلاردا.

أَحْيَانًا: بەزىدە ، بەزى چاغدا.

حِيْنَمَا: شۇ ۋاقىتتا، ئۆز ۋاقتىدا، شۇ چاغدا ، . . . . غان چاغدا.

فِي الْأَحَايِيْنِ: بەزى چاغلاردا.

حِيْنَ ذَلِكَ: شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا.

حَيْنٌ: ھالاكەت ، ئۆلۈم ؛ ئازاب - ئوقۇبەت.

حِينَةٌ: ۋاقىت ، مۇددەت ، مەزگىل.

حَيَوَانٌ ج حَيَوَانَاتٌ: ھايۋانلار ، ھايۋانات.

عِلْمُ الْحَيَوَانِ: زوئولوگىيە.

حَدِيقَةُ الْحَيَوَانِ: ھايۋاناتلار باغچىسى.

حَيَوَانِيٌّ: ھايۋانغا خاس ؛ ھايۋانلارنىڭ زوئولوگىيىلىك خۇسۇسىيەتلىرى.

حَيَوَانِيَّةٌ: ھايۋان تەبىئەت ، ھايۋان مىجەز؛ ۋەھشىيلىك.

زِرَاعَةٌ حَيَوَانِيَّةٌ: يەم - خەشەك ئۆسۈملۈكى.

حَيَوِيٌّ: تۇرمۇشقا دائىر (تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى)

اَلْمَدَى الْحَيَوِيُّ: تۇرمۇش دائىرىسى.

«إِنَّ مَصَالِحَنَا الْحَيَوِيَّةَمُهَدَّدَةٌبِخَطَرِالْحَرْبِ» : بىزنىڭ جانىجان مەنپەئەتىمىز ئۇرۇش خەۋپىنىڭ تەھدىتىگە ئۇچرىماقتا.

مُضَادٌّ حَيَوِيٌّ: باكتېرىيىگە قارشى دورا.

حَيَوِيَّةٌ: ساغلاملىق ، ھاياتىي كۈچ.

اَلْقُوَّةُ الْحَيَوِيَّةُ: ھاياتىي كۈچ ، ياشلىق ئىقتىدارى ، ھاياتلىق.

اَلْأَعْضَاءُ الْحَيَوِيَّةُ: ئىچەللىك يەر ، مۇھىم يەر ،

مۇھىم ئورۇن.

«لَقَدْ أُصِبْتُ بِالزُّكَامِ مُنْذُ يَوْمَيْنِ لِذٰلِكَ أَشْعُرُ بِضَعْفِ حَيَوِيَّتِي» : ئىككى كۈن بولدى زۇكام بولۇپ قالدىم ، شۇڭلاشقا كەيپىياتىم تازا ياخشى ئەمەس.

«كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَحْيَا حَيَاةً حُرَّةً كَرِيمَةً» : ئۇ قىممەتلىك ئەركىن ھايات كەچۈرۈشنى ئويلايتتى.

حَيِّ: كەل ؛ ئالدىرا.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ: نامازغا كېلىڭلار.

حَيَّ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشقا، خىزمەتكە تېز كېلىڭلار.

حَيِّ الطَّرِيقُ: يول روشەن بولدى ، ئېنىق بولدى، ئوچۇق بولدى.

حَيَّا يُحَيِّي تَحِيَّةً: سالام بەردى ؛ ئامانلىق تىلىدى ؛ تەبرىكلىدى.

حَيَّا الْخَمْسِينَ مِنْ عُمْرِهِ: ئۇنىڭ ئەللىككە كىرگەنلىكىنى تەبرىكلىدى.

حَيَّاكَ اللّٰهُ وَ بَيَّاكَ : ئاللاھ سېنى ئامان قىلسۇن ، ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

حَيَّا الشَّعْبُ أَوِ الزَّعِيمُ: خەلق ياكى داھى ياشىسۇن!

«وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا» «قۇرئان» : سىلەرگە بىر كىشى سالام بەرسە ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار ياكى ئۇنىڭ سالىمىنى ئەينەن قايتۇرۇڭلار.

حَيٌّ ج أَحْيَاءٌ: تىرىك ؛ جاندار؛ شوخ ، ئېتىك ، ھەرىكەتچان.

حَيٌّ بَاقٍ: مەڭگۈ ھايات.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ: بىئولوگىيە.

حَيُّ الضَّمِيرِ: ۋىجدانلىق.

اَلْأَحْيَاءُ وَ الْأَمْوَاتُ: تىرىكلەر ۋە ئۆلۈكلەر.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْمَائِيَّةِ: دېڭىز - ئوكيان بىئولوگىيىسى.

حَيَّةٌ ج حَيَّاتٌ وَ حَيَوَاتٌ: يىلان.

حَيَّةُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلىنى.

هُوَ مَوْسُوعَةٌ حَيَّةٌ: ئۇ بىر جانلىق ئېنسىكلوپېدىيە.

حَيَّدَ يُحَيِّدُ تَحْيِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بىر چەتكە قايرىپ قويدى ، تاشلاپ قويدى.

حَيَّرَ يُحَيِّرُ تَحْيِيرًا: گاڭگىرىتىپ قويدى ، ئېڭىرقاپ قالدۇردى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

مَا الَّذِي حَيَّرَكُمْ: سىلەرنى نېمە گاڭگىرىتىپ قويدى.

فِي حَيْرَةٍ: خىجالەتچىلىكتە.

حَيِّزٌ: بوشلۇق ، ئورۇن، جاي ، ماكان ، دائىرە ئىچىگە ئېلىنغان جاي ، سورۇن.

لَمْ تَخْرُجْ إِلَى حَيِّزِ الْوُجُودِ: ۋۇجۇدقا چىقمىدى.

حَيِّزٌ مِنَ الدَّارِ: ئۆي جاھازلىرى.

فِي حَيِّزِ الْإِمْكَانِ: ئىمكانىيەت دائىرىسىدە، مۇمكىنقەدەر.

فِي حَيِّزِ الصَّلَاحِيَّةِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى تەييارلىق دائىرىسى ئىچىدە.

فِي حَيِّزِ هٰذَا الْمَفْهُومِ: مۇشۇ چۈشەنچە رامكىسىدا.

حَيَّضَ يُحَيِّضُ تَحْيِيضًا الْمَاءَ أَوِ الدَّمَ: سۇنى ياكى قاننى ئېقىتتى.

حَيَّقَ يُحَيِّقُ تَحْيِيقًا الطَّعَامَ: تائامغا تەم كىرگۈزدى ، تەملىك قىلدى.

حَيَّهَلْ: ئۇنى قوي ، تاشلا ! بولدى قىل !

حَيَّهَلًا: بېرى كەل ! تېز كەل !

حَيُّوتٌ: ئەركەك يىلان.

حَيِيٌّ: ھايالىق ، نومۇسچان ، ئۇياتچان.

حُيَيٌّ: مىكروب ، باكتېرىيە ؛ مىكرو ئورگانىزم.

خ

خ «اَلْخَاءُ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 7.ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «600» نى بىلدۈرىدۇ.

خَابَ يَخِيْبُ خَيْبَةً الشَّخْصُ : مەغلۇپ بولدى ؛ نىشانغا تەگكۈزەلمىدى ؛ قولدىن كەتكۈزۈپ قويدى ؛ ئۈمىدسىزلەندى.

«وَاسْتَفْتَحُوْا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ» «قرآن» : پەيغەمبەرلەر ئاللاھتىن مەدەت تىلىدى، ھەر بىر ئۆچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا گەدەنكەشلىك قىلىپ ھەقىقەتتىن باش تارتقۇچى) ھالاك بولدى.

خَابَ سَعْيُهُ: تىرىشچانلىقى بىكار كەتتى.

خَابَ أَمَلُهُ: ئۈمىدسىزلەندى.

خَابَرَ يُخَابِرُ مُخَابَرَةً : ئالاقە قىلىشتى، خەۋەرلەشتى.

خَابِطٌ: نىشانسىز ماڭغۇچى.

خَابِطُ لَيْلٍ: تىمىسقىلاپ ماڭغۇچى، قارىغۇلارچە ماڭغۇچى.

خَابِلٌ: شەيتان ، ھازازۇل ؛ بۇزغۇنچى.

اَلْخَابِلاَنِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

خَابِيَةٌ ج خَوَابٍ: كوزا ، كومزەك.

خَاتِرٌ: خائىن ، زىيانكەشلىك قىلغۇچى ، يۈز ئۆرۈگۈچى ، مەككار ، خىيانەتچى.

خَاتِعٌ : قاچقۇن.

خَاتَلَ يُخَاتِلُ مُخَاتَلَةً: ئالدامچىلىق قىلدى ، خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَاتَمٌ ج خَوَاتِمُ : ئۈزۈك ؛ ئاخىرقىسى ، تۈگەنچىسى.

«مَاكَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ» «قرآن» : مۇھەممەد ئاراڭلاردىكى ئەرلەردىن ھېچبىرىنىڭ ئاتىسى ئەمەس، لېكىن (ئۇ) ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسىدۇر.

خَاتَمُ الزَّوَاجِ: توي ئۈزۈكى.

خَاتَمُ سُلَيْمَانَ: سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈزۈكى (رىۋايەتلەردە سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئۈزۈكى بولۇپ ، ئۇنى تاقاپ ئىدىرلاتسا جاھاندىكى جىمى نەرسىلەر ھازىر بولىدىغانلىقى ، جىنلار ۋە شاماللار ئۇنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن تەييار تۇرىدىغانلىقى دېيىلگەن) .

خَاتَمٌ ج خَوَاتِمُ: پوچتا ماركىسى ، تامغا ، مۆھۈر.

خَاتِمَةٌ ج خَوَاتِمُ: ئىشنىڭ ئاخىرى ، خۇلاسە ، يەكۈن ؛ نۇتۇق ۋە لېكسىيەلەرنىڭ خاتىمىسى (ماقالە ئاخىرىدا دېيىلىدىغان سۆز) .

خَاتِمَةُ الْخِطَابِ: نۇتۇقنىڭ تۈگەنچىسى ، خاتىمىسى.

خَاتِمَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ تۈگەنچىسى ، خاتىمىسى.

خَاتِمَةُ الْمَطَافِ: ئاخىر.

«اَلْأُمُورُ بِخَوَاتِيمِهَا» : ئىشلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى ، ئۇلارنىڭ ئاخىرىغا باغلىق.

خَاثِرٌ: قېتىپ قالغۇچى ، ئۇيۇپ قالغۇچى.

خَاثِرَةٌ: قان ئۇيۇلمىسى.

خَادِرٌ: ئېرىنچەك ، ھورۇن.

خَادَعَ يُخَادِعُ مُخَادَعَةً وَ خِدَاعًا: ئالداشقا ئۇرۇندى ، ساختىلىق قىلدى ، ئالدىدى.

«إِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، مۇناپىقلار ئاللاھنى ئالدىماقچى بولۇشىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئالدام-

چىلىقىغا يارىشا جازا بېرىدۇ.

خَادِمٌ : خىزمەتچى ، چاكار ، يالالنغۇچى ، خادىم ، يالالنما ، مالاي.

خَادِمِيَّةٌ : خىزمەتچىلىك سالاھىيىتى.

خَادَنَ يُخَادِنُ مُخَادَنَةً : دوست تۇتۇشتى ، سىرداش بولۇشتى.

خَاذَلَ يُخَاذِلُ مُخَاذَلَةً : تاشلىۋەتتى ، ۋاز كەچتى ، ياردەم قولىنى سۇنمىدى.

خَاذَلَتْهُ قُوَاهُ : ھالىدىن كەتتى.

خَارَ يخورُ خُوَارًا الْبَقَرُ : كالا مۆرىدى.

خَارَ الْغَنَمُ : قوي مەرىدى.

خَارَ يَخُوْرُ خُؤُورًا الرَّجُلُ : ئىرادىسى بوشىشىپ كەتتى.

خَارَتْ عَزِيْمَتُهُ : ئىرادىسى بوشىشىپ كەتتى.

خَارَتْ قُوَاهُ : جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىزلاپ كەتتى.

خَارَ يَخِيْرُ خَيْرًا : ياخشى بولدى.

خَارَ الشَّيْءَ عَلَى غَيْرِهِ : باشقىلاردىن ئۈستۈن قىلدى، باشقىلاردىن ئارتۇق قىلدى.

خَارِبٌ ج خُرَّابٌ : بۇزغۇنچى، خاراب قىلغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى.

خَارِجٌ : چىققۇچى ؛ تاشقىرىسى ، سىرتى ، خارىجى ، سىرتقى تەرىپى؛ چەت ئەل.

خَارِجُ الْقِسْمَةِ : بۆلۈنمە (ماتېماتىكىدا)

خَارِجُ الْقَانُونِ : قانۇن سىرتىدا.

فِي الْخَارِجِ : سىرتتا ، دۆلەتنىڭ سىرتىدا ، چەتتە ، چەت ئەلدە.

«أَمْضَيْتُ فِي الْخَارِجِ عَشَرَ سَنَوَاتٍ» : مەن چەت ئەلدە ئون يىلنى ئۆتكۈزدۈم.

مِنَ الْخَارِجِ : سىرتتىن ، تاشقىرىدىن ، چەت ئەلدىن.

هَرَعَ إِلَى الْخَارِجِ : چەت ئەلگە قاچتى.

خَارِجًا : سىرتتا.

خَارِجِيٌّ : تاشقىرىقى ، سىرتقى ، سىرتتىن كەلگەن ؛ ئەجنەبى ، يات ئادەم ، چەت ئەللىك.

تِلْمِيذٌ خَارِجِيٌّ : قاتناپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

طَالِبٌ خَارِجِيٌّ : مەكتەپ ياتىقىدا ياتماي ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

اَلسِّلْكُ الْخَارِجِيُّ : دىپلوماتىك دائىرىلەر.

وَزَارَةُ الْخَارِجِيَّةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

وَزِيْرُ الشُّؤُونِ الْخَارِجِيَّةِ : تاشقى ئىشلار مىنىستىرى.

وَزِيْرُ الْخَارِجِيَّةِ : تاشقى ئىشلار ۋەزىرى ، دىپلوماتىيە ۋەزىرى.

«سِيَاسَتُنَا الْخَارِجِيَّةُ تَلْتَزِمُ بِالْحِيَادِ» : بىزنىڭ دىپلوماتىيە سىياسىتىمىز بىتەرەپ تۇرۇش بويىچە بولىدۇ.

عِيَادَةٌ خَارِجِيَّةٌ : تارماق دوختۇرخانا ، تارماق ئامبۇلاتورىيە.

خَارِجِيٌّ ج خَوَارِجُ : خاۋارىج مەزھىپىگە ئەگەشكۈچى ، خاۋارىجلار پىرقىسىگە مەنسۇپ.

خَارَشَ يُخَارِشُ مُخَارَشَةً : تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَارِطَةٌ ج خَرَائِطُ : خەرىتە ؛ سومكا ؛ تولۇم.

خَارِقٌ : تەشكۈچى ، تېشىپ ئۆتۈپ كەتكۈچى ، يىرتقۇچ ، يىرتىپ ئۆتۈپ كەتكۈچى.

سَيْفٌ خَارِقٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

خَارِقٌ ج خَوَارِقُ : ئادەتتىن تاشقىرى ، ئاجايىپ ۋەقە.

خَارِقُ الْعَادَةِ : ئادەتتىن تاشقىرى.

خَارِقُ الطَّبِيْعَةِ : تەبىئەتتىن تاشقىرى ، ئويلاپ يەتكىلى بولمايدىغان مۆجىزە ، ئاجايىپ ۋەقەلەر.

خَازِقٌ : تىغ ئۇچى ، تىغ.

خَازِنٌ ج خَزَنَةٌ : خەزىنە باشقۇرغۇچى ، ئامبارچى ، كاسسىر ، خەزىنىچى.

خَازِنُ الْجَنَّةِ : جەننەتنىڭ ئىشىك باقارى (رىزۋان)

خَازِنُ النَّارِ : دوزاخنىڭ ئىشىك باقارى (مالىك)

خَازُوقٌ ج خَوَازِيقُ : قاڭ (يەر چېگىدايدىغان) ؛ قەدىمكى بىر خىل جازا قورالى.

أَخَذَ خَازُوقًا : زىيان تارتتى.

خَاسَ يَخِيسُ خَيْسًا بِالْعَهْدِ : ۋەدىسىنى بۇزدى ، لەۋزىدە تۇرمىدى.

خَاسِئٌ : قوغلاندى ، قوغلانغان.

«يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ» ‹قرآن› : كۆزۈڭ ئۈمىد ئۈزگەن ۋە تالغان هالدا قايتىدۇ.

خَاسِرٌ : زىيان تارتقۇچى ، زىيانكەش.

«قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ» ‹قرآن› : ئۇلار ئېيتتى : « ئۇنداق بولىدىغان بولسا بۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) زىيانلىق قايتىشتۇر (يەنى بىز ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىدىغان بولساق دوزاخ ئەهلى بولىدىغانلىقىمىز ئۈچۈن زىيان تارتقۇچىلارمىز) » .

خَاسِعُ الْقَوْمِ : قەۋمىنىڭ ئەڭ تۆۋىنى، ئەڭ ناچىرى.

خَاشِعٌ ج خُشَّعٌ : بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، ئېهتىرام بىلدۈرگۈچى ، كەمتەرلىك بىلەن ئېگىلگۈچى ؛ كەمتەر ، ئەدەبلىك ، يۈزى تۆۋەن.

«لَوْأَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ» ‹قرآن› : ئەگەر بىز بۇ قۇرئاننى بىرەر تاغقا نازىل قىلساق، چوقۇم سەن ئۇنىڭ ئاللاهتىن قورقانلىقتىن باش ئەگكەنلىكىنى، يېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرەتتىڭ.

خَاشِعًا خَاضِعًا : تۆۋەنچىلىك بىلەن ، كەمتەرلىك بىلەن ، بويسۇنۇپ.

خَاشَنَ يُخَاشِنُ مُخَاشَنَةً : ئەدەپسىزلىك قىلىشتى ، قوپاللىق قىلىشتى.

خَاشٍ : قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَاصَرَ يُخَاصِرُ مُخَاصَرَةً : قولتۇقلىشىپ ماڭدى.

خَاصَرَ الْمَرْأَةَ فِي الرَّقْصِ : تانسىدا ئايالنىڭ بېقىنىنى تۇتتى ، بېقىنىنى تۇتۇپ تانسا ئوينىدى.

خَاصِرَةٌ : يان ، يان تەرەپ ، بېقىن.

خَاصٌّ : تۈرى ، خىلى ، نەۋئى ، جىنسىي؛ خۇسۇسى ، مەخسۇس ، شەخسىي ، ئالاهىدە ، خاس.

«لَيْسَ عِنْدِي طَعَامٌ خَاصٌّ أُقَدِّمُهُ لَكُمْ فَلْنَأْكُلْ مَعًا طَعَامًا بَسِيطًا» : سىلەرنى كۈتىدىغان ئالاهىدە تاماقىم يوق ، بىرلىكتە بىر ئاز ئاددى غىزالىنايلى.

طَبِيبٌ خَاصٌّ : ئالاهىدە دوختۇر، شەخسىي دوختۇر، مەخسۇس دوختۇر.

مِنْ مَالِهِ الْخَاصِّ : شەخسىي مال ـ مۈلكىدىن.

«تَبَرَّعَ مِنْ مَالِهِ الْخَاصِّ لِبِنَاءِ مُسْتَشْفَى» : ئۇ ئۆزىنىڭ شەخسىي پۇلىدىن دوختۇرخانا قۇرۇلۇشىغا ئىئانە قىلدى.

مَبْعُوثٌ خَاصٌّ : ئالاهىدە ۋەكىل.

خَاصَّةٌ : ئالاهىدە ، ئۆزگىچە ، مەخسۇس ، خۇسۇسەن ، بولۇپمۇ.

«وَقِّرِ الْكَبِيرَ وَ خَاصَّةً وَالِدَيْكَ» : سەن چوڭنى هۆرمەتلە، بولۇپمۇ ئاتا ـ ئاناڭنى.

خَاصَّةٌ ج خَوَاصُّ : خاسلىق ، ئالاهىدىلىك ، ئالاهىدە بەلگە ، خاس سۈپەت ، ئۆزگىچىلىك ؛ جەۋهەر، خۇسۇسىيەت.

«اَلصُّفُوفُ الْأُوْلَى مِنَ الْمَسْرَحِ مَحْجُوزَةٌ لِخَاصَّةِ الْقَوْمِ» : تىياتىرخانىدىكى ئالدىنقى ئورۇنلار ئابرۇيلۇق كىشىلەر ئۈچۈن ئېلىپ قويۇلغان.

«مِنْ خَوَاصِ السُّكَّرِ الذَّوَبَانُ فِي الْمَاءِ» : شېكەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى سۇدا ئېرىشتۇر.

مَدْرَسَةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي مەكتەپ.

مِلْكِيَّةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي مۈلۈكچىلىك.

سَيَّارَةٌ خَاصَّةٌ : شەخسىي ماشىنا ، مەخسۇس ماشىنا.

خَاصَّةُ الرَّجُلِ : كىشىنىڭ يېقىنى.

خَاصَّةُ الْقَوْمِ : ياخشىسى ، چوڭى.

اَلْحَيَاةُ الْخَاصَّةُ : شەخسىي تۇرمۇش ، خۇسۇسىي تۇرمۇش.

هَذَا لَكَ بِخَاصَّةٍ : بۇ مەخسۇس ساڭا تەۋە.

ظُرُوفٌ خَاصَّةٌ : ئالاهىدە ئەهۋال.

اَلْخَاصَّةُ : خاس.

خَاصِّيَّةٌ ج خَاصِّيَّاتٌ وَخَصَائِصُ : ئالاهىدە بەلگە ، خۇسۇسىيەت.

«خَاصِّيَّةُ التَّفْكِيرِ وَالنُّطْقِ وَقْفٌ عَلَى الْإِنْسَانِ» : پىكىر قىلىش ۋە سۆزلەش ئالاهىدىلىكى ئىنسان ئۈچۈن خاس قىلىنغان.

خَاصَمَ يُخَاصِمُ خِصَامًا وَ مُخَاصَمَةً : مۇنازىرىلەشتى ، دەتالاش قىلىشتى.

خَاضَ يَخُوضُ خَوْضًا الشَّخْصُ الْمَاءَ: سۇغا كىردى، سۇنى كەچتى.

خَاضَ الْمَنَايَا: خەتەرگە ئۆزىنى ئاتتى.

خَاضَ فِي الْوَحَلِ: پاتقاققا كىردى.

خَاضَ الْقَوْمُ فِي الْحَدِيثِ: پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى، سۆھبەتلەشتى، پىكىر ئالماشتۇردى.

«وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ»

«قۇرئان»: بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز توغرىسىدا (تەنە ۋە مەسخىرە قىلىپ) پاراڭ سېلىشىۋاتقان كىشىلەرنى كۆرگىنىڭدە، ئۇلار بۇنىڭدىن باشقا پاراڭغا چۈشمىگىچە ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرمىغىن.

خَاضَ غِمَارَ الْحَيَاةِ: ھاياتنىڭ قاينىمىلىرىدا ئۈزدى.

خَاضَ الْمَعْرَكَةَ: جەڭگە كىردى، ئۇرۇشقا قاتناشتى.

خَاضَرَ يُخَاضِرُ مُخَاضَرَةً: مېۋىنى توڭ ۋاقتىدا سېتىۋەتتى.

خَاضِعٌ ج خُضَّعٌ: بويسۇنغۇچى، باش ئەگكۈچى، ئىتائەت قىلغۇچى، تىز پۈككۈچى.

اَلْأَقْطَارُ الْخَاضِعَةُ: تەۋە دۆلەت، قاراشلىق دۆلەت.

خَاضِلٌ: نەم، ھۆل.

خَاطَ يَخِيطُ خِيَاطَةً الثَّوْبَ: كىيىم تىكتى، ياسىدى.

خَاطِئٌ ج خَطَأَةٌ وَ خَوَاطِئُ: خاتالاشقان ئادەم، گۇناھكار، جىنايەتچى.

«نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ» «قۇرئان»: چوقۇم ئۇنىڭ كوكۇلىسىدىن ـ يالغانچى گۇناھكارلارنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ (جەھەننەمگە) سۆرەيمىز.

«نَظْرَتُكَ لِلْأَحْدَاثِ نَظْرَةٌ خَاطِئَةٌ»: سېنىڭ ھادىسىلەرگە بولغان قارىشىڭ خاتا قاراشتۇر.

خَاطَبَ يُخَاطِبُ مُخَاطَبَةً وَخِطَابًا الشَّخْصَ: سۆز قاتتى، گەپ قاتتى.

«وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ»

«قۇرئان»: (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار توغرىسىدا ماڭا سۆز ئاچمىغىن (يەنى ئۇلارغا شاپائەت قىلمىغىن)، ئۇلار چوقۇم (توپان بالاسىدا) غەرق قىلىنىدۇ.

خَاطِبٌ . خَاطِبَةٌ: تويدا ۋاستىلىق قىلغۇچى، تونۇشتۇرغۇچى، دەللال (تويدا) ئوتتۇرىدا ماڭغۇچى، ئەلچى، ئايالغا لايىق بولۇپ توي قىلىشنى تەلەپ قىلغۇچى.

خَاطِبٌ ج خُطَّابٌ: سۆھبەت بايان قىلغۇچى، نۇتۇق سۆزلىگۈچى، خۇتبە ئوقۇغۇچى، خاتىب؛ تەلەپ قىلغۇچى؛ قىز ـ يىگىتنى تونۇشتۇرغۇچى.

«مَا يَزَالُ دَوْرُ الْخَاطِبَةِ مُهِمًّا فِي الْقُرَى وَبَعْضِ الْمُدُنِ»: بەزى يېزا ۋە شەھەرلەردە قىز ـ يىگىتلەرنى تونۇشتۇرغۇچىنىڭ رولى مۇھىم بولماقتا.

كَثُرَ خُطَّابُهَا: ئايالنىڭ تەلەپ قويغۇچىلىرى، لايىقلىرى كۆپەيدى.

خَاطَرَ يُخَاطِرُ مُخَاطَرَةً بِحَيَاتِهِ: ئۆزىنى ھالاكەتكە دۇچار قىلدى، قارامىلىق قىلدى، ئۆزىنى ھالاكەتكە تۇتۇپ بەردى.

خَاطَرَهُ بِكَذَا: زىيان يەتكۈزدى، خەتەرگە ئۇچراشتى.

خَاطَرَ بِنَفْسِهِ: تەۋەككۇلچىلىك قىلدى.

خَاطِرٌ ج خَوَاطِرُ: قىزىقىش، پىكىر، ئوي، نىيەت، مۇددىئا.

أَخَذَ بِخَاطِرِهِ: تەسەللى بەردى.

أَخَذَ عَلَى خَاطِرِهِ: ئاچچىقلاندى.

كَسَّرَ خَاطِرَهُ: ئۈمىدسىزلەندۈردى.

رَاعَى خَاطِرَهُ: ئۇنىڭغا رىئايە قىلدى.

عَنْ طِيبِ خَاطِرٍ: ئىختىيارىي، خۇشاللىق بىلەن.

عَفْوُ الْخَاطِرِ: ئۆزلۈكىدىن، تەييارلىقسىز.

سَرِيعُ الْخَاطِرِ: زېھنى ئۆتكۈر، خاتىرىسى تېز، سەگەك، ھازىر جاۋاب، ھوشيار.

إِكْرَامًا لِخَاطِرِكَ: سېنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن.

لِخَاطِرِكَ: سېنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن.

عَلَى خَاطِرِكَ: ئىختىيارىڭ، [illegible]دەك بولسۇن.

مِنْ أَجْلِ خَاطِرِكَ : سېنىڭ ھۆرمىتىڭ ئۈچۈن ، ھۆرمەت يۈزىسىدىن.

كَدَّرَ خَاطِرَهُ : كۆڭلىنى غەش قىلدى.

لِأَجْلِ خَاطِرِي : مېنىڭ يۈز خاتىرەم ئۈچۈن.

لَمْ يَدُرْ بِخَاطِرِي : ئېسىمگە كەلمىدى ، ئويۇمغا كەلمىدى.

مِنْ كُلِّ خَاطِرِي : چىن قەلبىمدە.

جَاشَ الشِّعْرُ بِخَاطِرِي : قەلبىمدە شېئىر جۇشقۇنلىدى.

تَوَارُدُ الْخَوَاطِرِ: پىكرىنىڭ ئوخشاپ قېلىشى ، ھېچقانداق ئالاقىلاشمىغان كىشىلەرنىڭ پىكرىنىڭ بىر يەردىن چىقىشى ، ناتونۇش كىشىلەرنىڭ پىكرىنىڭ بىر يەردىن چىقىشى.

خَاطِفٌ: تېز ، چاپسان؛ نىشانغا تەگمىگەن ئوق.

زِيَارَةٌ خَاطِفَةٌ: قىسقا زىيارەت، تېز زىيارەت، چاپسان زىيارەت.

اَلْحَرْبُ الْخَاطِفَةُ: چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش.

نَظْرَةٌ خَاطِفَةٌ: لەپپىدە قاراپ قويۇش.

فِكْرَةٌ خَاطِفَةٌ : تېز تەپەككۇر.

خَافَ يَخَافُ خَوْفًا الرَّجُلُ : قورقتى ، قورقۇنچ باستى.

«وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ» «قۇرئان» : پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ (ھېساب بېرىشتىن) قورققان ئادەمگە ئىككى جەننەت بار.

خَافَ الطِّفْلُ الْكَلْبَ أَوْ مِنَ الْكَلْبِ: بوۋاق ئىتتىن قورقتى.

خَافَ مِنْهُ : چۆچۈپ كەتتى.

خَافَ مِنْ : ئەندىشە قىلدى ، ئەنسىرىدى.

خَافَ عَلَيْهِ مِنْ كَذَا: ئەنسىرىدى.

«وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا»

«قۇرئان» : ئەگەر بىرەر ئايال ئېرىنىڭ كۆڭۈلسىز بولۇشىدىن ياكى يۈز ئۆرۈشىدىن ئەندىشە قىلسا . . .

خَافَتَ يُخَافِتُ مُخَافَتَةً بِصَوْتِهِ : ئاۋازىنى پەسلەتتى.

«وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا» «قۇرئان» : نامىزىڭدا (قىرائەتنى) (مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ ساڭا ئەزىيەت يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن) يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ئوقۇمىغىن ، (مۆمىنلەر ئاڭلىماي قالماسلىقى ئۈچۈن) پەس ئاۋاز بىلەن ئوقۇمىغىن.

خَافَتَ الْمُحَدِّثُ جَلِيسَهُ: سۆزلىگۈچى سورۇندىشىغا پىچىرلىدى ، شىۋىرلىدى.

خَافِتٌ: بوش ئاۋاز، ئاستا ئاۋاز.

خَافِضٌ : تۆۋەنلىگۈچى، تۆۋەنگە ساڭگىلىغۇچى.

خَافِقٌ : سوقۇپ تۇرغان يۈرەك؛ لەپىلدەپ تۇرغان بايراق.

خَافِقُ الْقَلْبِ: دەككە ـ دۈككە بولغۇچى، ئەنسىرىگۈچى.

اَلْخَافِقَانِ : شەرق بىلەن غەرب، مەشرىق بىلەن مەغرىب.

«تَرَدَّدَ ذِكْرُهُ فِي الْخَافِقَيْنِ» : داڭقى جاھانغا تارالدى.

خَافِقَةٌ ج خَوَافِقُ : تۇغ، ئەلەم، بايراق.

خَافِقِيٌّ : سېغىزلاي.

خَافٍ: يوشۇرۇن، مەخپىي، كۆرگىلى بولمايدىغان.

غَيْرُ خَافٍ أَنَّ : مەخپىي ئەمەس، يوشۇرۇن ئەمەس.

خَافِيَةٌ ج خَوَافٍ : سىر، مەخپىي، يوشۇرۇن؛ قۇش قانىتىنى يىغقان چاغدىكى تۆت چوڭ پەيىنىڭ بىرى.

خَالَ يَخَالُ خَيَالًا الشَّيْءَ : ئويلىدى، خىيال قىلدى، تەپەككۇر قىلدى.

خَالَ يَخَالُ خَيْلًا : مەغرۇرلاندى، غادايدى، گېدەيدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

خَالٌ ج أَخْوَالٌ: تاغا (ئانىسىنىڭ ئەر قېرىندىشى).

خَالٌ ج خِيلَانٌ: بويىتاق ئەر ؛ كىيىم ؛ ھاكاۋۇر ئادەم ؛ ئېسىل ئادەم ؛ ئاجىز ئادەم ؛ كىچىك دۆۋە ؛ مەڭ ، خال ، سۆگەل ؛ ئاتنىڭ يۇگەنى؛ چوڭ تاغ ؛ بايراق ؛ تۇغ ؛ خوجايىن (بىر نەرسىنىڭ) ؛ يۇمشاق كىيىم؛ ئىگىسى؛ گۇمان؛ يامغۇرسىز بۇلۇت.

خَالَبَ يُخَالِبُ مُخَالَبَةً : ئالدىدى، قايمۇقتۇردى.

خَالِبٌ : مەيتۇن قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر، مەككار.

خَالَةٌ ج خَالَاتٌ: ھامما (ئانىسىنىڭ ھەمشىرىسى)

خَالَجَ يُخَالِجُ مُخَالَجَةً نَفْسَهُ : ئوي پەيدا بولدى، كۆڭلىگە كىرىۋالدى.

خَالِجَةٌ ج خَوَالِجُ : پىكىر، ئوي، ھېسسىيات.

خَالِدٌ: مەڭگۈ، ئەبەدىي، ئۆلمەس، باقىۋەندە.

خَالَسَ يُخَالِسُ مُخَالَسَةً الرَّجُلَ: كىشىنى پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئالدىراتتى.

خَالَسَ فُلَانًا النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

خَالَصَ يُخَالِصُ مُخَالَصَةً صَدِيقَهُ الْوُدَّ: دوستىغا سەمىمىي، دوستانە مۇئامىلە بولدى.

خَالَصَ الدَّائِنُ الْمَدِينَ: قەرز بەرگۈچى قەرزداردىن قەرزىنى كۆتىرىۋەتتى.

خَالِصٌ ج خُلَّصٌ: ساپ، پاكىز، خالىس ، خاس.

«أَلَا لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ» «قرآن» : بىلىڭلار-كى، (شېرىكتىن ۋە رىيادىن) ساپ دىن ئاللاھقا خاستۇر.

خَالِصُ الْأُجْرَةِ : تۆلەم.

هُوَ خَالِصٌ لَكَ : ئۇ ساڭا ھالال.

لَبَنٌ خَالِصٌ: ساپ سۈت.

لَوْنٌ خَالِصٌ: ئاپئاق.

خَالِصُ الطَّوِيَّةِ: سەمىمىي، ئاق كۆڭۈل، ئوچۇق-يورۇق.

خَالِصُ الْمَصَارِفِ: ھەقسىز، پۇلسىز، مۇت، بىكارلىق.

خَالِصَةٌ : خاس ، مەخسۇس ، خۇسۇسىي.

«قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ»

«قرآن» : ئۇلارغا : « ئەگەر ئاخىرەت يۇرتى (يەنى جەننەت) ئاللاھنىڭ قېشىدا (سىلەر گۇمان قىلغاندەك) باشقىلارغا ئەمەس ، سىلەرگىلا خاس بولسا (سىلەرنى جەننەتكە ئۇلاشتۇرىدىغان) ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭلار » دېگىن.

خَالَطَ يُخَالِطُ مُخَالَطَةً وَ خِلَاطًا: ئارىلاشتى، ئالاقىلەشتى ، دوستلاشتى ، باردى - كەلدى قىلدى ، مۇناسىۋەت قىلىشتى.

«وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ» «قرآن» : ئۇلار بىلەن (ئۇلارغا پايدىلىق بولغان رەۋىشتە ئارىلىشىپ ياشىساڭلار، ئۇ چاغدا (يەنى ئۇلارغا قېرىنداشلارچە مۇئامىلە قىلىڭلار) ئۇلار سىلەرنىڭ دىنىي قېرىنداشلىرىڭلاردۇر.

خَالَطَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ : ئايالى بىلەن بىر يەردە بولدى ، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى.

خَالَفَ يُخَالِفُ مُخَالَفَةً: زىتلاشتى، قارشىلاشتى.

خَالَفَ الشَّيْءُ الشَّيْءَ: قارشى كەلدى ، قارىمۇ قارشى بولدى ، قارشى مەيداندا تۇردى.

خَالَفَ عَنْ أَمْرِهِ : ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلدى ، دېگىنىنى قىلمىدى.

خَالَفَ الشَّخْصُ فِي الْقَانُونِ: قانۇنغا خىلاپلىق قىلدى.

خَالَفَ غَيْرَهُ فِي الرَّأْيِ : باشقىلارنىڭ پىكرىگە قوشۇلمىدى ، باشقىلارنىڭ پىكرىگە قارشى پىكىردە بولدى.

خَالَفَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ : ئوخشىمىغان ئىككى نەرسىنى بىرلەشتۈردى.

خَالِفٌ ج خَوَالِفُ : ئارقىدا قالغۇچى ، قالاق ؛ كۆڭلى تاماق تارتمايدىغان ؛ ئاجىز ؛ بۇزۇلۇپ قالغان شاراب.

«رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ» «قرآن» : ئۇلار ئۆيلىرىدە قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار ، كېسەللەر ۋە ئاجىزلار) بىلەن بىللە بولۇشقا رازى بولىدۇ.

خَالَقَ يُخَالِقُ مُخَالَقَةً: ياخشى مۇناسىۋەتتە بولدى ، ياخشىلىق ئاساسىدا مۇئامىلە قىلدى.

«خَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ» «حديث» : كىشىلەرگە چىرايلىقچە مۇئامىلە قىل ، كىشىلەرگە قارىتا ياخشى مۇئامىلىدە بول.

خَالِقٌ: ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى ، ياراتقۇچى ، پەيدا قىلغۇچى ، خەلق ئەتكۈچى.

اَلْخَالِقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىنى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

«فَتَبَارَكَ اللّٰهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ» «قرآن» : ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى ئاللاھ ئۇلۇغدۇر.

خَالَّ يُخَالُّ مُخَالَّةً وَخِلَالًا الرَّجُلَ: دوستلاشتى.

خَالَلَ اِمْرَأَةً : ئاشنا تۇتۇۋالدى ، نىكاھسىز بىللە بولۇشۇۋالدى.

«اَلْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرِ امْرُؤٌ مَنْ

يُخَالِلُ» «حديث» : كىشى دوستىنىڭ دىنىدا بولىدۇ ، ئەمدى ئۇ كىشى كىمنى دوست تۇتىدىغانلىقىغا قارىسۇن.

خَالٍ م خَالِيَةٌ: بوش ، خالىي ، قۇرۇق.

«كَانَتِ الْحُرُوفُ الْعَرَبِيَّةُ تُكْتَبُ خَالِيَةً مِنَ النِّقَاطِ وَحَرَكَاتِ الشَّكْلِ» : ئەرەب تىلى ئېلىپبەسى ھەرپلىرى ئۆز ۋاقتىدا چېكىت ۋە ھەرىكەلەردىن خالىي يېزىلاتتى.

خَالٍ مِنَ الْعَمَلِ : ئىشسىز ، بىكارچى.

خَالٍ مِنَ الضَّرَرِ : زىياندىن خالىي ، زىيان ـ زەخمەتسىز.

خَالٍ مِنَ الشَّكَّانِ : ئاھالىسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَيْبِ : نۇقسانسىز.

خَالٍ مِنَ الْغَرَضِ : غەرەزسىز ، مەقسەتسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَرَاقِيلِ : توسالغۇسىز.

خَالٍ مِنَ الْمَوَانِعِ : توسالغۇسىز.

مَرْكَزٌ خَالٍ : بوش ئورۇن ، خالىي جاي.

خَالِي الْبَالِ : ئارام ـ خۇدا ، غەم ـ قايغۇسىز.

خَالِي الْوِفَاضِ : قۇرۇق قول.

اَلْقُرُونُ الْخَالِيَةُ : قەدىمكى دەۋرلەر ، ئۆتكەن دەۋرلەر ، تارىختىن بۇرۇنقى دەۋرلەر.

خَامٌ ج خَامَاتٌ : بوز ، ماتا ، خام ؛ ماتېرىيال ، خام ئەشيا.

«إِزْدَادَ إِنْتَاجُ الشَّرْكَةِ مِنَ النِّفْطِ الْخَامِ» : شىركەتنىڭ خام نېفىت ئىشلەپچىقىرىشى ئاشتى.

خَامُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر كان ، تۆمۈر رودىسى.

اَلْمَوَادُّ الْخَامُ : خام ئەشيا ، ماتېرىيال.

مَوَارِدُ الْخَامَاتِ : خام ئەشيا مەنبەسى.

خَامِدٌ : جىمجىت ، تىمتاس ، ئۈن ـ تىنسىز.

«هَذَا الْبُرْكَانُ خَامِدٌ مُنْذُ عَامٍ» : بۇ يانار تاغ بىر يىلدىن بۇيان جىمىپ قالدى.

«إِنْ كَانَتْ إِلَّاصَيْحَةًوَاحِدَةًفَإِذَاهُمْ خَامِدُونَ» «قرآن» : پەقەت بىر ئاۋاز بىلەنلا ناگاھان ئۇلار قېتىپ قالدى.

خَامَرَ يُخَامِرُ مُخَامَرَةً : شەكلەندۈردى ، گۇمانلاندۇردى ؛ ئارىلىشىپ قالدى ؛ ئەنسىرەتتى ؛ ياپتى.

خَامِرٌ : ئېچىتقۇ ، خېمىرتۇرۇچ.

اَلْخَامِسُ : بەشىنچى.

اَلْخَامِسَ عَشَرَ : ئون بەشىنچى.

خَامِلٌ ج خَمَلَةٌ : نام ـ ئاتاقسىز.

خَامٌّ : ئاچچىق ، سېسىق.

خَانَ يَخُونُ خِيَانَةَ الشَّخْصِ : خىيانەت قىلدى ، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

خَانَ صَدِيقَهُ أَوْ وَطَنَهُ أَوْ قَوْمَهُ أَوْ عَهْدَهُ : دوستى ياكى ۋەتىنى ياكى خەلقىگە خىيانەت قىلدى ، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

خَانَ الزَّوْجُ زَوْجَتَهُ : ئەر ئايالىغا خىيانەت قىلدى.

خَانَ الدَّهْرُ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى ، مۇرادى ھاسىل بولمىدى.

خَانَتْ رِجْلَاهُ: پۇتىنىڭ مادارى قالمىدى.

خَانَتْهُ ذَاكِرَتُهُ: ئېسىدە قالمىدى.

خَانِعٌ : بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، تىز پۈككۈچى.

خَانَقَ يُخَانِقُ مُخَانَقَةً: تاكاللاشتى ، جاڭجاللاشتى.

خَانِقٌ : بوغقۇچى ، تۇنجۇقتۇرغۇچى ، سىرتماق سېلىپ ئۆلتۈرگۈچى.

غَازٌ خَانِقٌ : تۇنجۇقتۇرغۇچى گاز.

جَوٌّ خَانِقٌ : تىنجىق ھاۋا.

هَوَاءٌ خَانِقٌ : تىنجىق ھاۋا ، بۇرۇقتۇم ھاۋا.

خَانِقُ الْكَلْبِ : شۇمبۇيا ، زەھەرلىك ئوت ؛ زەھەرلىك ئېيىق تاپان.

خَانُوقٌ : بوغما كېسەل.

خَانُوقُ الطُّيُورِ : توخۇ ۋاباسى.

خَاوَذَ يُخَاوِذُ مُخَاوَذَةً : نېرى بولدى ، چەتنىدى.

خَاوَذَ إِلَى الشَّيْءِ: ئارقىسىدىن كەلدى.

خَاوَذَ عَلَى الشَّيْءِ: قوشۇلدى ؛ خىلاپلىق

قىلدى، قوشۇلمىدى.

خَاوَذَتْهُ الْحُمَّى : ئۇنىڭغا قىزىتما تەكرارلىنىپ تۇردى.

خَاوَصَ يُخَاوِصُ مُخَاوَصَةً بِعَيْنِهِ : مارىدى.

خَاوَضَ يُخَاوِضُ مُخَاوَضَةً : سودا ـ سېتىقتا تاكاللاشتى.

خَاوٍ. خَاوِيٌ م خَاوِيَةٌ: بوش ، خالىي.

«فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةٌ بِمَاظَلَمُوا» ‹قرآن› : ئۇلار زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن ، ئەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (ئادەمزاتتىن) خالىي بولۇپ قالدى.

خَاوِي الْحِيْلَةِ: چارىسىز ، ئامالسىز.

خَايَلَ يُخَايِلُ مُخَايَلَةً: كۆزىنى قاماشتۇردى ، كۆزىنى چاقناتتى.

خَائِطٌ: ماشىنىچى ، تىككۈچى ، سەيپۇڭ.

خَائِقٌ: قورققۇچى ، قورقىدىغان ، قورقۇنچ ھالىتىدە تۇرغۇچى.

خَائِنٌ ج خَوَنَةٌ وَ خُوَّانٌ : خائىن ، خىيانەتچى ، ئىشەنچسىز.

خَائِنَةُ الْأَعْيُنِ: كۆزلەرنىڭ خىيانىتى ، ئوغرىلىقچە قاراش ، گۇمان بىلەن قاراش.

«يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ» ‹قرآن› : ئاللاھ كۆزلەرنىڭ خىيانىتىنى ۋە دىللاردىكى يوشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ.

خَؤُونٌ : ئالدامچى.

خَبَا يَخْبُو خَبْوًا : ئۆچتى.

خَبَتِ النَّارُ : ئوت ئۆچتى.

خَبَا لَهَبُ فُلَانٍ : ئاچچىقى ياندى ، جۇدۇنى پەسكويغا چۈشتى.

خَبَا أُوَارُ الْحَرْبِ : ئۇرۇش ئاخىرلاشتى ، ئۇرۇش ئوتى ئۆچتى.

«مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا»

‹قرآن› : ئۇلارنىڭ جايى جەھەننەم بولىدۇ ، ئوتى پەسلىداپ قالسا ، ئۇلارغا تېخىمۇ يالقۇنجىتىمىز.

خَبَأَ يَخْبَأُ خَبْئًا الشَّيْءَ: يوشۇردى ، مەخپىي تۇتتى ، ياپتى.

«خَبَأَ نُقُودَهُ فِي الْخِزَانَةِ» : ئۇ پۇللىرىنى ئىشكاپقا يوشۇردى.

خَبْءٌ: يوشۇرۇنغان نەرسە ، مەخپىي نەرسە.

«اَلَّذِى يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ»

‹قرآن› : ئۇ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرلارنى ئاشكارىلىغۇچىدۇر.

خِبَاءٌ ج أَخْبِيَةٌ : چېدىر.

خِبَاءُ الْقَمْحَةِ : كېپەك.

«نَصَبَ الرُّعْيَانُ أَخْبِيَتَهُمْ فِي الْمُرُوجِ الْخَضْرَاءِ» : پادىچىلار چېدىرلىرىنى ياپيېشىل ئورمانلىق ئىچىگە تىكتى.

خَبَاثِ. يَا خَبَاثِ: ھوي ئەسكى.

خَبَاثَةٌ : رەزىللىك ، يامانلىق ، ئەسكىلىك.

خَبَارٌ : دەرەخ يىلتىزىدىكى يىمىلىپ قالغان تۇپا ؛ مىكروب.

خَبَارَةٌ : مىكروب.

خِبَازَةٌ : ناۋايلىق ، بولكىچىلىق؛ ناۋايخانا.

خُبَازَى : تۈگمىگۈل.

خُبَاسَاءُ : غەنىيمەت.

خُبَاطٌ : تۇپا ، تۇپراق ؛ ساراڭلىق كېسىلى.

خَبَالٌ: بۇزۇقلۇق؛ كەمتۈكلۈك؛ مېيىپ؛ پىتنە ـ پاسات ؛ ھالاكەت ؛ ساراڭلىق ؛ ھارغىنلىق ؛ كىشىنى ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

«لَوْخَرَجُوا مَازَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىرلىكتە چىققان بولسا، ئاراڭلاردا پەقەت پىتنە ـ پاساتنى كۆپەيتەتتى.

خَبَّ يَخُبُّ خَبًّا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى.

خَبَّ يَخُبُّ خِبًّا وَ خِبَابًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلاندى ، مەۋج ئۇردى.

خَبَّ يَخُبُّ خَبًّا و خَبِيبًا: سوكۇلداپ ماڭدى.

خَبَّ الْفَرَسُ: ئات سوكۇلدىدى.

خَبَّ يَخَبُّ خَبًّا فِي الطِّيْنِ: لايغا پېتىپ قالدى.

خَبَّ يَخَبُّ خِبًّا: ئالدامچى بولدى ، ئالدامچىلىق قىلدى ، ئالدىدى ، ساختىپەزلىك قىلدى.

خَبٌّ : ئالدامچى ، مەككار.

«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ خَبٌّ وَلَا خَائِنٌ» (حديث):
ئالدامچى بىلەن خائىن جەننەتكە كىرمەيدۇ.

خَبَّأَ يُخَبِّئُ تَخْبِئَةً : يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى ، ياپتى.

خَبَّازٌ ج خَبَّازُونَ: ناۋاي ، بولكىچى.

خِبَازَةٌ: ناۋايچىلىق، ناۋايچىلىق كەسپى.

خَبَّاصٌ : پىتنە – پاساتچى ، ئىغۋاچى.

خَبَبٌ : يۈگۈرۈشنىڭ بىر خىلى ، سۇرئەت.

خَبَّرَ يُخَبِّرُ تَخْبِيرًا الشَّخْصَ : بىلدۈردى ، ئېيتىپ بەردى ، مەلۇم قىلدى ، دوكلات قىلدى ، خەۋەر قىلدى.

خَبَّصَ يُخَبِّصُ تَخْبِيصًا: ئارىلاشتۇردى.

خَبَّطَ يُخَبِّطُ تَخْبِيطًا: قاقتى ، كۈچى بىلەن قاقتى.

خَبَّلَ يُخَبِّلُ تَخْبِيلًا: ئالاقزادە قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، ساراڭ قىلىۋەتتى.

خَبَتَ يَخْبِتُ خَبْتًا ذِكْرُهُ: نامسىز بولدى، نامى مەخپىي بولدى، نامى چىقمىدى.

خَبُثَ يَخْبُثُ خُبْثًا وَ خَبَاثَةً: ناچارلاشتى ، ئەسكىلەشتى ، سەتلەشتى، رەزىللەشتى.

«وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا» (قرآن):
ناچار يەرنىڭ گىياھى ئاز ئۆسىدۇ.

خَبُثَتْ رِيحُهُ: سېسىق پۇرىدى.

خُبْثٌ : يامانلىق ، رەزىللىك ، ھارام ، ھىيلە – مىكىر ، بۇزۇقلۇق؛ نىجاسەت.

«اَلْخُبْثُ الْقَلِيلُ فِي الثَّوْبِ يُفْسِدُ الصَّلَاةَ»:
كىيىمدىكى ئازراق نىجاسەت نامازنى بۇزىدۇ.

خَبَثٌ : داشقال ، كېرەكسىز نەرسە.

خَبَثُ الْمَعَادِنِ الْمُذَابَةِ: ئېرىتىلگەن نەرسىلەرنىڭ داشقىلى.

خَبَثُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ لاتقىلىرى.

خَبَرَ يَخْبُرُ خُبْرًا الْأَرْضَ: يەرنى ھەيدىدى.

خَبَرَالطَّعَامَ: تاماقنى مايلىق قىلدى.

خَبَرَ يَخْبُرُ خُبْرًا وَ خِبْرَةَ الْأَمْرَ: ئىشنى باشتىن ئۆتكۈزدى ، تەجرىبە قىلدى ، سىناپ بىلدى.

خَبَرَ و خَبُرَ يَخْبُرُ و خَبِرَ يَخْبَرُ خُبْرًا الشَّيْءَ:
نەرسىنى تولۇق بىلدى ، ھەقىقىتىنى بىلىپ يەتتى ، ماھىيىتىنى تونىدى.

خَبَرٌ ج أَخْبَارٌ: خەۋەر ، ئاخبارات، مىش – مىش پاراڭ، مىش – مىش گەپ.

خَبَرٌ جَدِيدٌ: يېڭى خەۋەر.

خَبَرٌ شُؤْمٌ: شۇم خەۋەر.

خَبَرٌ كَاذِبٌ: يالغان خەۋەر.

خَبَرُ الْجُمْلَةِ: بايان، جۈملىنىڭ خەۋىرى.

أَصْبَحَ فِي خَبَرِ كَانَ: ئۆتۈپ كەتتى ، ئۆتۈپ كەتكەن ئىش ئۆتمۈشكە ئايلاندى ، دۇنيادىن يوقالدى.

خَبَرُ آحَادٍ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىشەنچلىك بىرلا راۋى ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

خَبَرٌ مُتَوَاتِرٌ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كۆپ ئادەم ئارقىلىق رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

«سَأَلَهُ عَنْ أَخْبَارِهِ» : ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى ، ئۇنىڭدىن ھال – ئەھۋال سورىدى.

نَشْرَةُ الْأَخْبَارِ : خەۋەر ئاڭلىتىش ، خەۋەر تارقىتىش.

وَكَالَةُ الْأَخْبَارِ : ئاگېنتلىق ، ئاخبارات ئاگېنتلىقى.

خُبْرٌ. خِبْرَةٌ ج خِبْرَاتٌ: تەجرىبە، سىناق؛ چوڭقۇر تونۇپ يېتىش.

«وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا» (قرآن):
سەن چوڭقۇر تونۇپ يەتمىگەن ئىشقا قانداقمۇ سەۋرى – تاقەت قىلىپ تۇرالايسەن.

عِنْدَهُ خِبْرَةٌ طَوِيلَةٌ : ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىسى بار.

«إِشْتَرَكَ فِي الْعَمَلِ حَدِيثًا لِذَا تَنْقُصُهُ الْخِبْرَةُ» : ئۇ خىزمەتكە يېڭى قاتناشقانلىقى ئۈچۈن تەجرىبىسى كەم.

ذُو الْخِبْرَةِ: تەجرىبىلىك ، كۆپ ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن.

عَدَمُ الْخِبْرَةِ: تەجرىبىسىز.

وَاسِعُ الْخِبْرَةِ: مول تەجرىبىلىك.

«تَحَدَّثْ لَنَا مِنْ فَضْلِكَ عَنْ خِبْرَاتِكَ فِي الدِّرَاسَةِ» : بىزگە ئۆگىنىش تەجرىبىلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز.

تَبَادُلُ الْخِبْرَاتِ : تەجرىبە ئالماشتۇرۇش.

خَبَرِيَّةٌ: مىش ـ مىش پاراڭ، مىش ـ مىش گەپ.

خَبَزَ يَخْبِزُ خَبْزًا الْخُبْزَ : نان پىشۇردى، بولكا ياسىدى.

خَبَزَ الْجَمَلُ الْأَرْضَ: تۆگە ئالدى پۇتى بىلەن يەرنى تەپتى.

خَبَزَ الدَّوَابَّ : ئۇلاقنى قاتتىق ھەيدىدى.

خَبْزٌ : پەس تۈز يەر.

خَبْزٌ : نان پۇشۇرماق، نان ياقماق.

خُبْزٌ : نان.

خَبَصَ يَخْبِصُ خَبْصًا الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى.

خَبَصَ بَيْنَهُمْ : ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

خَبَطَ يَخْبِطُ خَبْطًا الشَّخْصَ : قاتتىق ئۇردى.

خَبَطَ الْبَابَ : ئىشىكنى قاقتى.

خَبَطَ الشَّجَرَةَ : دەرەخنى قاقتى.

خَبَطَ فِي الطَّرِيقِ : قارىسىغا ماڭدى.

يَخْبِطُ خَبْطَ عَشْوَاءَ : قارىسىغا ئىش قىلىدۇ.

يَخْبِطُ فِي عَمْيَاءَ : قارىغۇلارچە ئىش قىلىدۇ.

خَبْطٌ : ئۇرماق، چەكمەك، قاقماق.

خَبْطُ عَشْوَاءَ : كەلسە ـ كەلمەس ئىش قىلىش، قارىغۇلارچە ئىش قىلىش، قالايمىقان ئىشلەش.

خَبْطَةٌ ج خَبْطَاتٌ : بىر كاچات، بىر ئۇرۇش.

خَبَلَ يَخْبُلُ خَبْلًا الشَّخْصَ : ئالاقزادە قىلدى، قالايمىقان قىلدى، ساراڭ قىلىۋەتتى.

خَبِلَ يَخْبَلُ خَبَلًا و خَبَالًا : ساراڭ بولدى، ئەقلىدىن ئازدى، نېرۋىسىدىن ئاداشتى.

خَبَلَهُ الْحُبُّ: ئىشق ـ مۇھەببەت ئۇنى ساراڭ قىلىپ قويدى.

خَبْلٌ: ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق، بىخۇتلۇق.

خَبِلٌ: ساراڭ، ئەقلىدىن ئازغان.

خَبْلَةٌ : مىيىپلىك، ساراڭلىق.

خَبُورٌ : يولۋاس؛ شىر.

خَبُوسٌ : يولۋاس؛ شىر.

خَبِيٌّ : يوشۇرۇلغان نەرسە، مەخپىي نەرسە.

«أَخْرِجْ خَبِيءَ كَلَامِكَ» : سەن سۆزۈڭنىڭ سىرىنى ئاشكارىلا.

خَبِيئَةٌ ج خَبَايَا : يوشۇرۇنغان نەرسە، مەخپىي نەرسە.

عَرَفَ خَبِيئَةَ أَمْرِهِ : ئۇنىڭ سىرىنى بىلدى، ئۇنىڭ مەخپىيىتىنى بىلىۋالدى.

خَبَايَا الْأَرْضِ : يەر ئاستى بايلىقلىرى، كان بايلىقلىرى، مەدەنلەر.

خَبَايَا النَّفْسِ : كۆڭۈلدىكى سىرلار، ئىچكى سىرلار.

خَبِيبٌ : ئويمانلىقنىڭ ئوتتۇرىسى، ئۆزۈن ئورا.

خَبِيبَةٌ ج خَبَائِبُ : ئويماننىڭ ئوتتۇرىسى؛ قول تاكىلىدىغان لاتا؛ ئۇسسە گۆش؛ يالپاق گۆش، دۈمبە گۆشى، يوتا گۆشى.

خَبِيثٌ ج خُبَثَاءُ م خَبِيثَةٌ ج خَبِيثَاتٌ وَ خَبَائِثُ: ناچار، ئەسكى، يامان.

«وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ» «قرآن» : ياخشىنى يامانغا تېگىشمۇۋالماڭلار.

خَبِيثُ الرَّائِحَةِ : سېسىق پۇراق.

اَلشَّيْطَانُ الْخَبِيثُ : نىجىس شەيتان، قەبىھ ئالۋاستى.

شَخْصٌ خَبِيثٌ : ئەسكى ئادەم.

شَيْءٌ خَبِيثٌ : ناچار، داشقال نەرسىلەر.

فِعْلٌ خَبِيثٌ: يامان ئىش.

«قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَ الطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ» «قرآن» : ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى، گەرچە ھارامنىڭ كۆپلۈكى سېنى ئەجەبلەندۈرسىمۇ، ھارام بىلەن ھالال باراۋەر ئەمەس.

اَلشَّجَرَةُ الْخَبِيثَةُ : ئاچچىق تاۋۇز؛ ناچار دەرەخ.

اِبْتِسَامَةٌ خَبِيثَةٌ : ھىيلىگەر كۈلكە.

أُمُّ الْخَبَائِثِ : ئەسكىلىكنىڭ مەنبەسى، هاراق.

«وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ» ‹قۇرئان› : ئۇ ئۇلارغا ناپاك نەرسىلەرنى هارام قىلىدۇ.

خَبِيرٌ ج خُبَرَاءُ : مۇتەخەسسىس ، تېخنىك ، مېخانىك ، ئۇستا ، ماهىر.

خَبِيرٌ بِالْأَمْرِ: ئىشتىن تولۇق خەۋەردار ، ئىشنى ياخشى چۈشەنگەن.

«إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ» ‹قۇرئان› : شۈبهىسىزكى ، ئاللاھ قىلمىشىڭلاردىن خەۋەردار دۇر.

«يُقِيمُ الْخُبَرَاءُ الْأَجَانِبُ فِي فُنْدُقِ الصَّدَاقَةِ» : چەت ئەللىك مۇتەخەسسىسلەر دوستلۇق مېهمانخانىسىدا تۇرىدۇ.

خَبِيزٌ : ئوتقا قاقلاپ پۇشۇرۇلغان نان.

«خَبِيزُكَ النَّاضِجُ كَالْحَلْوَى» : سېنىڭ ياخشى پىشقان نېنىڭ خۇددى هالۋىغا ئوخشاش.

خَبِيصٌ م خَبِيصَةٌ : ئارىلاشتۇرۇلغان ، ئارىلاشما ؛ تورت.

خِتَامٌ: خاتىمە ، ئاخىرقى نەتىجە، ئاخىرى.

«يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ» ‹قۇرئان› : ئۇلار ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن سۇغىرىلىدۇ، ئىچىشنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئىپارنىڭ هىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

فِي الْخِتَامِ : ئەڭ ئاخىرىدا.

مِسْكُ الْخِتَامِ : ياخشى ئاخىرلىشىش ، خەيرلىك ئاقىۋەت ، ئاقىۋەتنى خەيرلىك بولۇش.

خِتَامِيٌّ: ئاخىر ، تۈگەنچىسى ، ئەڭ ئاخىر.

حِسَابٌ خِتَامِيٌّ: يىللىق هېسابات.

كَلِمَةٌ خِتَامِيَّةٌ: يېپىش نۇتقى ، ئاخىرقى نۇتۇق ، ئاخىرقى سۆز.

جَلْسَةٌ خِتَامِيَّةٌ : يېپىلىش يىغىنى ، ئاخىرقى يىغىن.

خِتَانٌ: خەتنە قىلماق.

خَتَّارٌ: خائىن ، زىيانكەشلىك قىلغۇچى ، يۈز ئۆرۈگۈچى ، مەككار ، خىيانەتچى، خىيانەتكار.

«وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ» ‹قۇرئان› : بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار ئادەم-

لا ئىنكار قىلىدۇ.

خَتَّالٌ : ئالدامچى ، قويمىچى ، خىيانەتچى، ۋاپاسىز.

اَلدُّنْيَا خَتَّالَةٌ : دۇنيا ۋاپاسىز.

خَتَّامٌ : تامغا ئويغۇچى.

خَتَّامَةٌ : سۇرۇق ، تامغا مېيى.

خَتَرَ يَخْتِرُ خَتْرًا: ئالدامچىلىق قىلدى ، مەككارلىق قىلدى ، خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَتَعَ يَخْتَعُ خَتْعًا وَ خُتُوعًا : قاچتى.

خَتَعَ عَلَى الْقَوْمِ : هۇجۇم قىلدى.

خَتَلَ يَخْتِلُ خَتْلًا الشَّخْصَ: ئالدامچىلىق قىلدى؛ خىيانەت قىلدى ، پەللىدى.

خَتَلَ الصَّيْدَ : ئوۋنى ئالداپ تۇتۇۋالدى.

«لَيْسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ اَلْخَتْلُ» : ئالدامچىلىق مۆمىن (مۇسۇلمان) نىڭ ئەخلاقلىرى جۈملىسىدىن ئەمەس.

خَتَمَ يَخْتِمُ خَتْمًا وَ خِتَامًا الشَّيْءَ : تامغا باستى، مۆهۈر باستى.

خَتَمَ بِالشَّمْعِ الْأَحْمَرِ : پوختا رەۋىشتە پېچەتلىدى.

خَتَمَ عَلَى فِيهِ : ئېغىز ئاچقۇزمىدى ، سۆزلەتمىدى ، سۆز قىلىشنى چەكلىدى.

خَتَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى ئېتىۋەتتى ، پېچەتلىۋەتتى.

خَتَمَ الْعَمَلَ : ئىشنى تاماملىدى.

خَتَمَ اللّٰهُ لَهُ بِخَيْرٍ : ئاللاھ ئۇنىڭ ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىنى ياخشى قىلدى.

خَتَمَ الْقُرْآنَ : قۇرئان تاماملىدى.

«خَتَمَ الْمُؤَلِّفُ بَحْثَهُ بِالنَّتَائِجِ الَّتِي تَوَصَّلَ إِلَيْهَا» : يازغۇچى ئۆز ئىنىڭ تەتقىقاتىنى ئېرىشكەن نەتىجىلەر بىلەن تاماملىدى.

خَتَمَ عَلَى قَلْبِهِ : ئۇنى هېچنەرسىنى چۈشەنمەس قىلىۋەتتى.

«خَتَمَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ» ‹قۇرئان› : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋەتكەن.

خَتْمٌ ج أَخْتَامٌ : تامغا ، مۆهۈر؛ تامغا باسماق.

خَتْمُ أَمِينِ الصُّنْدُوقِ : كاسسىر تامغىسى.

خَتْمُ الْبَرِيْدِ : پوچتا تامغىسى.

خَتْمَةٌ ج خَتَمَاتٌ : خەتمىقۇرئان قىلماق ، قۇرئاننى باشتىن ـ ئاخىر ئوقۇپ بولماق ، ئۆلگەنلەرگە ساۋابىنى بېغىشلاپ قۇرئان ئوقۇش.

وَالْخَتْمَةِ الشَّرِيْفِ : قۇرئان بىلەن قەسەم قىلىش.

«إِقْرَإِ الْخَتْمَةَ وَ هَبْ ثَوَابَهَا لِوَالِدِكَ» : سەن خەتمىقۇرئان قىلىپ ساۋابىنى مەرھۇم ئاتاڭغا بېغىشلىغىن.

خَتَنَ يَخْتُنُ و يَخْتِنُ خَتْنًا و خِتَانًا الصَّبِيَّ : كىچىكنىڭ بالىنى خەتنە قىلدى.

خَتْنٌ : خەتنە قىلماق.

خَتَنٌ ج أَخْتَانٌ : كۈيئوغۇل.

خَتَنَةٌ ج خَتَنَاتٌ : قېيىنانا (ئايالنىڭ ئانىسى)

خَتِيْنٌ : خەتنە قىلىنغان.

خُثَارَةُ الشَّيْءِ : نەرسىنىڭ قېتىپ قالغان دۇغى.

خَثَّرَ يُخَثِّرُ تَخْثِيرًا اللَّبَنَ : سۈتنى ئۇيۇتتى، قويۇق قىلدى، قويۇلدۇردى.

خَثَرَ يَخْثُرُ خَثْرًا الدَّمُ : قان ئۇيۇپ قالدى ، قېتىپ قالدى.

خَثَرَ يَخْثِرُ خَثَرًا الرَّجُلُ: ھايا قىلدى، ئۇيالدى، ئوڭايسىزلاندى.

خَثُرَيَخْثُرُ خُثُورًا و خُثُورَةً اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇدى، قويۇلدى ، قويۇلۇپ قالدى ، ئېرىپ قالدى.

خَثَّى . خِثْيٌ : كالا ۋە پىلنىڭ تېزىكى.

خَجَأَ يَخْجَأُ خُجوءًا اللَّيْلُ : كېچە ئۆتۈپ كەتتى.

خَجَأَ الْفَلُّ : خار بولدى.

خَجِئَ يَخْجَئُ خَجَئًا : ئاغزىنى يامان قىلدى ، ئاغزىنى بۇزدى؛ خىجىل بولدى ، تارتىندى.

خُجَأَةٌ : سېمىز ، ئېغىر ئادەم ؛ ئەخمەق ئادەم ، تۇتامى يوق ئادەم.

خَجَّاجَةٌ : ئەخمەق.

خَجَّلَ يُخَجِّلُ تَخْجِيلاً : ئۇيالدۇردى ، خىجىل قىلدى ، رەسۋا قىلدى.

خَجْقٌ : يېنىكلىك ، ئالدىراڭغۇلۇق.

خَجِلَ يَخْجَلُ خَجِلًا الرَّجُلُ: ئۇيالدى ، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى، نومۇس قىلدى ، ئىمزا تارتتى.

«خَجِلَتِ الْفَتَاةُ مِنْ خَطِيْبِهَا» : قىزچاق لايىقىدىن خىجىل بولدى.

خَجِلَ فُلَانٌ بِأَمْرِهِ: قىلمىقىدىن ئىمزا تارتىپ نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى.

خَجِلَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئوخشىدى، كۆپ بولدى، يوغىنىپ كەتتى.

خَجِلَ الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلۇپ قالدى.

خَجِلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا مۇجمەل بولۇپ قالدى.

خَجَلٌ : ھايا قىلماق ، خىجىل بولماق ، نومۇس قىلماق ، ئۇيالماق.

خَجَلٌ: ھايا، نومۇس.

يَالَلْخَجَلِ: نېمىدېگەن نومۇس ، نېمىدېگەن ئۇيات.

خَجِلٌ . خَجْلَانٌ : ئۇيالغۇچى ، ھايا قىلغۇچى ، خىجىل بولغۇچى ، نومۇسچان.

خَجْلَةٌ : ئۇيىلىش ، خىجىل بولۇش ، نومۇس قىلىش.

خَجُولٌ : ھايالىق ، تارتىنچاق ، ئۇياتچان ، نومۇسچان.

«هَذَا الْوَلَدُ خَجُولٌ جِدًّا» : بۇ بالا بەكمۇ ئۇياتچان.

خِدَاجٌ : كەمتۈكلۈك ، ناقىسلىق ، نۇقسان.

خِدَارٌ : يولۋاس ئۇۋىسى.

خُدَارِيٌّ : يىلان.

خُدَارِيَّةٌ : قاراقۇش ، قارچۇغا.

خِدَاعٌ: ئالداش ، قايمۇقتۇرۇش ، ساختىلىق قىلمىش ؛ ئىككى يۈزلىمىچىلىك قىلىش.

خِدَاعُ الْحَوَاسِّ : خاتا سېزىم پەيدا قىلماق.

خِدَاعُ الْبَصَرِ : كۆز بوياش.

خَدَبَ يَخْدُبُ خَدْبًا: يالغان سۆزلىدى.

خَدَبَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنىڭ تېرىسىنى سويۇپ گۆشىنى شىلدى.

خَدَبَةُ الْحَيَّةِ : ئۇنى يىلان چىقىۋالدى.

خَدَجَ يَخْدَجُ و يَخْدِجُ خِدَاجًا الشَّيْءُ: كەمتۈك بولدى ، يېتەرسىز بولدى.

خَدَجَتِ الْحَامِلُ : ھامىلىنى ۋاقتىتىن بۇرۇن تۇغۇپ قويدى ، كەمتۈك تۇغۇپ قويدى.

خَدَّ يَخُدُّ خَدًّا الْأَرْضَ : ئورەك كولىدى ؛ ئاغدۇر-دى ، ھەيدىدى.

خَدَّ الْجِلْدُ : تېرە پۈرلاشتى ، پۈرۈلدى ، قاتلاش-تى.

خَدٌّ ج أَخِدَّةٌ وَ خَدَادٌ : مەڭىز ، كاچات ، قوۋۇز.

خَدٌّ أَسِيلٌ: كېلىشكەن مەڭىز.

«وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا» «قۇرئان» : كىشىلەرنى مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرۈمىگىن ، زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن.

خُدٌّ ج أَخِدَّةٌ و خِدَادٌ: ئورەك ، ئازگال، خەندەك، گودال.

خَدَّابٌ : يالغانچى، كاززاپ.

خَدَّاعٌ : ئالدامچى ، ساختىپەز ، ھىيلىگەر ، مەككار ، كۆز بويامچى.

خَدَّامٌ : چاكار ، ياللانما ، مالاي.

خُدَّةٌ : گودال، ئۇزۇن ئورەك.

خَدَّدَ يُخَدِّدُ تَخْدِيدًا الْجِلْدَ : تېرىنى قاتلىدى ، تۈردى.

خَدَّدَ لَحْمُهُ : ئورۇقلاپ كەتتى ، ئاجىزلاپ كەتتى.

خَدَّرَ يُخَدِّرُ تَخْدِيرًا : ھوشسىزلاندۇردى ، مەست قىلدى.

خَدَّرَهُ الشَّرَابُ : شاراب ئۇنى بوشىتىۋەتتى.

خَدَّرَهُ الْمَقْعَدُ : ئۇزۇن ئولتۇرۇپ پۇتى ئۇيۇشۇپ قالدى.

خَدَّرَالْمَرْأَةَ : ئايالغا چۈمبەل تارتقۇزدى.

خَدَّشَ يُخَدِّشُ تَخْدِيشًا : تاتىلىدى ، مورلىدى ، قاشلىدى.

خَدَّشَ السُّمْعَةَ : نامىغا داغ چۈشۈردى ، بۇلغى-دى ، ھاقارەتلىدى ، بوھتان قىلدى ، تۆھمەت قىلدى.

خَدَّشَ الْحَيَاءَ : نومۇسىنى تۆكتى ، ئۇياتقا قالدۇردى ، ھاقارەتلىدى.

خَدَّمَ يُخَدِّمُ تَخْدِيمًا : خىزمەتكە تونۇشتۇردى.

خَدَرَ يَخْدُرُ خَدْرًا : يوشۇردى ، ياپتى.

خَدَرَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال چۈمبەل تارتتى.

خَدَرَتِ الْبِنْتُ : قىز چىمىلدىقىدىن چىقمىدى.

خَدَرَ الشَّيْءَ: ياپتى.

خَدَرَ الْأَسَدُ : يولۋاس ئۇۋىسىدىن چىقماي ياتتى.

خَدَرَ الرَّجُلَ بِالْمَكَانِ : مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

خَدَرٌ : ئۇيۇشۇپ قالماق ، سېزىمنى يوقاتماق.

خِدْرٌ ج خُدُورٌ و أَخْدَارٌ : ئۆي ، چېدىر؛ ساتما ؛ قازناق ؛ چىمىلدىق.

بَيْضَةُ الْخِدْرِ: ئېپپەتلىك ئايال ، مەستۇرە ئايال.

رَبَّاتُ الْخُدُورِ : مەستۇرە ئاياللار.

خَدِرٌ: ئۇيۇشۇپ قالغۇچى ؛ بىخۇتلۇق ، سېزىمنى يوقاتقۇچى ؛ پۇت ـ قولىنىڭ بوشىشىپ كېتىشى ، ھوشسىزلاندۇرۇلغان.

خَدِرٌ مِنَ الرِّجَالِ: ھورۇن ، بوشاڭ ، سۇس.

خَدِرٌ مِنَ الْأَيَّامِ: يامغۇرلۇق ، بۇلۇتلۇق كۈنلەر.

خَدِرٌ مِنَ اللَّيَالِي: زۇلمەتلىك ، قاراڭغۇ كېچە-لەر.

خَدَشَ يَخْدِشُ خَدْشًا الْجِلْدَ: تېرىنى تاتىلىدى ، مورلىدى ، قاشلىدى.

خَدَشَ الرَّجُلَ فِي كَرَامَتِهِ: ئەيىبلىدى ، نامىغا داغ چۈشۈردى.

خَدْشٌ ج خُدُوشٌ وخِدَاشٌ وَأَخْدَاشٌ: مورلاش ، تاتىلاش ؛ تىرناق يارىسى.

«لَيْسَ سِوَى خَدْشٍ بَسِيطٍ سَيُشْفَى بِسُرْعَةٍ وَلَا يَحْتَاجُ إِلَى أَيَّةِ عِنَايَةٍ» : ئۇ ئازراق سۈرۈك-لىنىپ كېتىپتۇ ، تېزلا ساقىيىپ كېتىدۇ، ئەنسىرەپ كېتىش ھاجەتسىز.

خُدْشَةٌ ج خُدَشَاتٌ : تاتىلاپ ، قاشلاپ قىلىنغان يارا ، تىرناق يارىسى.

خَدَعَ يَخْدَعُ خَدْعًا و خِدَعًا و خُدْعَةً و خَدِيعَةً

الشَّخْصَ : ئالدامچىلىق قىلدى ، ساختىلىق قىلدى ، ئالدىدى.

«وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ» **‹قرآن›** : ئەگەر ئۇلار (تەييارلىق قىلىۋېلىش ئۈچۈن سۈلھى بىلەن) سېنى ئالدىماقچى بولسا، ئاللاھ (ئۇلارنىڭ شەررىدىن) شەكسىز ساڭا كۇپايە قىلغۇچىدۇر.

خُدْعَةٌ: ئاسان ئالدىنىپ قالىدىغان ئادەم ؛ تاكتىكىچى.

خُدْعَةٌ ج خُدَعٌ: ئالدامچىلىق ، ھىيلىگەرلىك.

«اَلْحَرْبُ خُدْعَةٌ» ‹حديث› : ئۇرۇش تاكتىكا ، چارە ـ تەدبىر بىلەن بولىدۇ ، ئۇرۇش ھىيلە ـ نەيرەڭ بىلەن بولىدۇ.

خَدِلَ يَخْدَلُ خِدَالَةً وَ خَدَلاً السَّاقُ : پاچاق ئۈيۈشۈپ قالدى ، سېزىمنى يوقاتتى.

«تَدَفَّأْمِنَ الْبَرْدِ لِيَقِيَ سَاقَهُ مِنَ الْخَدَلِ» : سوغۇقتا پاچىقىنىڭ ئۈيۈشۈپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئىسسىندى.

خَدَمَ يَخْدُمُ و يَخْدِمُ خِدْمَةً غَيْرَهُ : باشقىلارغا خىزمەت قىلدى، ئىشلىدى؛ قارىدى، كۈتتى، باقتى.

خَدَمَ الأَرْضَ: يەر تېرىدى ، يەرگە ئىشلىدى.

«اِخْدِمْ نَفْسَكَ بِنَفْسِكَ» : ئۆزۈڭنىڭ خىزمىتىنى ئۆزۈڭ قىل (خىزمەتكارلار ئۆزى تاللاپ ئۆزى ئەكىلىپ يەيدىغان تاماقخانىلارغا يېزىپ قويۇلىدىغان ئىبارە)

يَخْدَمُ فِي الْقُوَّاتِ الْمُسَلَّحَةِ: ھەربىيدە ئىشلەيدۇ.

يَخْدَمُ مَصَالِحَهُ : ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلەيدۇ.

خَدَمٌ : خىزمەتچى ، كۈتكۈچى.

خِدْمَةٌ ج خِدْمَاتٌ : خىزمەت ، ئەمگەك، ئىش ؛ ياردەملەشمەك ، خىزمەت قىلماق.

أَسْدَى إِلَيْهِ خِدْمَةً : ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدى.

خِدْمَةُ الْحُكُومَةِ : ھۆكۈمەت خىزمىتى ، دۆلەت ئىشى.

فِي خِدْمَتِكُمْ : خىزمىتىڭگە تەييارمەن.

قَدَّمَ لَهُ خِدْمَةً : ئۇنىڭغا خىزمەت قىلدى.

وَضَعَهُ فِي خِدْمَتِهِ : ئۇنى ئىشقا سالدى ، خىزمىتىگە قويدى.

خِدْمَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ : ھەربىي خىزمەت.

خِدْمَةُ الْعَلَمِ : ھەربىيدە ئىشلەش ، ھەربىي خىزمىتى ئىشلەش.

أَدَّى خِدْمَةَ الْعَلَمِ: ھەربىي خىزمەتنى ئۆتىدى.

خِدْمَةٌ لَيْلِيَّةٌ : كېچىلىك دېجورنىلىك ، كېچىلىك ئىسمېنا.

خِدْمَةٌ مَدَنِيَّةٌ : ھۆكۈمەت ئىدارىلىرىدا ئىشلەش.

فِي الْخِدْمَةِ : تېخىچە ئىشلەۋاتىدۇ ، تېخى پېنسىيىگە چىقمىدى.

خِدْمَاتٌ صِحِّيَّةٌ : سەھىيە خىزمىتى.

خِدْمَاتٌ مَكْتَبِيَّةٌ : كۇتۇپخانا خىزمىتى.

خِدْمَاتٌ إِذَاعِيَّةٌ : رادىئو خىزمىتى.

خِدْنٌ ج أَخْدَانٌ: دوست ، ئاغىنە ، ھەمراھ ، بۇرادەر ، ئاشنا.

خُدَنَةٌ : دوستى كۆپ.

خَدِيْجٌ ج خَدَائِجُ : چۈشۈپ كەتكەن بوۋاق؛ تولۇق يېتىلەلمىگەن جانلىق.

خَدِيْعَةٌ ج خَدَائِعُ: ئالدامچىلىق ، ئالا كۆڭۈللۈك.

خَدِيْنٌ: دوست ، ھەمراھ ، ئاغىنە ، بۇرادەر ، ئاشنا.

خِدِيْوِيٌّ : ئوسمان خەلىپىلىكى دەۋرىدە مىسىرنىڭ ھۆكۈمرانىغا قويۇلغان نام بولۇپ ، پادىشاھ، ۋەزىر دېگەن مەنىدە.

خِدِيْوِيَّةٌ: خىدىۋىيلىك مەنسەپ.

خَذَا يَخْذُو خَذْوًا الشَّيْءُ: بوشىشىپ كەتتى ، يۇمشاپ كەتتى.

خِذَامٌ: ياۋا ئېشەك.

خَذَأَ يَخْذَئُ خَذْأً لَهُ: باش ئەگدى ، بويسۇندى.

خَذَأَ يَخْذَئُ خَذْأً : خارلىدى ، باش ئەگدۈردى.

خَذَّ يَخُذُّ خَذًّا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى ، يىرىڭ ئاقتى.

خَذَّلَ يُخَذِّلُ تَخْذِيْلاً: ئۈمىدسىزلەندۈردى ، مەيۈسلەندۈردى ، نائۈمىد قويدى.

خَذْرَقَ يُخَذْرِقُ خَذْرَقَةً : تېز بولدى ، ئالدىرىدى.

خَذْرَقَ الرَّحَى : تۈگمەننىڭ تۈشۈكىگە غەلدىرەك سالدى.

خَذْرَقَ السَّيْفَ أَوْ نَحْوَهُ: قىلىچنى بىلىمدى ، ئىتتىكلەتتى.

خَذْرَفَهُ بِالسَّيْفِ : ئۇنىڭ پۇت - قوللىرىنى قىلىچ بىلەن كەستى.

خَذْرَقَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى ، توشقۇزدى.

خَذْرَفَتِ الْحَيَوَانَاتُ: ھايۋانلار تېز مېڭىپ شېغىل - تاشلارنى چاچراتتى.

اَلْخَذْرَفَةُ : كېيىم پارچىسى.

خُذْرُوفٌ ج خَذَارِيفُ: غەلدىرەك ، تېز ماڭىدىغان، ئىلدام ماڭىدىغان ، پادىسىدىن ئايرىلىپ قالغان تۆگە.

خَذَعَ يَخْذَعُ خَذْعًا اللَّحْمَ : گۆشنى پارچىلىدى ، شىلىدى ، گۆشنى يالپاقلىدى.

خَذْعَلَ يُخَذْعِلُ خَذْعَلَةً بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن كەستى، پارچىلىدى.

خَذْعَلَ الْبِطِّيخَ : قوغۇننى تىلىملىدى.

خِذْعِلٌ : ئەخمەق ئايال.

خَذَقَ يَخْذُقُ خَذْقًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى نوقىدى ، تېز مېڭىشى ئۈچۈن دۈمبىسىگە سانجىدى.

خَذَقَ الْبَازِي: قارچىغا چىچتى ، ماياقلىدى.

خَذَلَ يَخْذُلُ خَذْلاً وَ خِذْلاَنًا : تاشلىۋەتتى ، ۋاز كەچتى ، ياردەم قولىنى سۇنمىدى.

«إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلاَغَالِبَ لَكُمْ وَ إِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَاالَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ» (قرآن) : ئەگەر ئاللاھ سىلەرگە ياردەم بەرسە، سىلەرنى ھېچ كىشى يېڭەلمەيدۇ، ئەگەر ئاللاھ سىلەرگە ياردەمنى تەرك ئەتسە، ئاللاھتىن باشقا سىلەرگە كىم ياردەم بېرىدۇ؟

خِذْلاَنٌ : مەغلۇبىيەت ، ئۇتتۇشسىزلىق ؛ ياردەم قولىنى سوزماسلىق.

«خِذْلاَنُكَ لِصَدِيقِكَ حَرْبٌ عَلَيْهِ» : دوستۇڭنى تاشلىۋېتىشىڭ ئۇنىڭغا جەڭ ئېلان قىلغانلىق بولىدۇ.

خَذَمَ يَخْذِمُ خَذْمًا الشَّيْءَ : تېز پارچىلىدى ، تېز كەستى.

اَلْخَذُولُ: كۆپ تالاپەت يەتكۈزگۈچى ، نۇرغۇن ئۇتتۇشسىزلىق ئېلىپ كەلگۈچى، تاشلىۋەتكۈچى.

«وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولاً» (قرآن) : شەيتان ئىنساننى تاشلىۋېتىدۇ.

خَذِمَ يَخْذَمُ خَذَمًا: ئۈزۈلدى.

خَذِمَ يَخْذَمُ خَذَمًا : تېز ماڭدى.

خَذُومٌ ج خُذْمٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

خَذِيَ يَخْذَى خَذًى الشَّيْءُ: بوشىشىپ كەتتى، يۇمشاپ كەتتى.

خَذِيمٌ : مەست.

خُرْءٌ ج خُرُوءٌ: گەندە ، چوڭ تەرەت.

خِرَاءٌ: گەندە، چوڭ تەرەت.

خَرَابٌ: خاراب ، ۋەيران ؛ خاراب بولماق ، ۋەيران بولماق.

مَوْضِعُ الْخَرَابِ : ۋەيران بولغان جاي.

أَرْضٌ خَرَابٌ : ۋەيران بولغان يەر.

«وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعَى فِي خَرَابِهَا» (قرآن) : ئاللاھنىڭ مەسچىتلىرىدە ئاللاھنىڭ نامىنىڭ ياد قىلىنىشىنى توسقان ۋە ئۇلارنى ۋەيران قىلىشقا ئۇرۇنغانلاردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ ؟

خَرَابَةٌ ج خَرَابَاتٌ : خارابلىق ، ۋەيرانلىق.

خَرَاجٌ ج أَخْرِجَةٌ وَ أَخَارِجُ : يەر بېجى ، غەللە- پاراق.

«فَرَضَ الْإِسْلاَمُ الْخَرَاجَ عَلَى أَهْلِ الْكِتَابِ مُقَابِلَ الزَّكَاةِ عَلَى الْمُسْلِمِينَ» : ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان زاكاتنىڭ ئورنىغا ئەھلى كىتابلار ئۈچۈن باج تاپشۇرۇشنى پەرز قىلدى.

خَرَاجٌ رَأْسِيٌّ: نوپۇس بېجى ، جان بېجى.

خُرَاجٌ ج أَخْرِجَةٌ و خُرَّاجٌ: چىقان.

«رَاجِعْ طَبِيبَكَ لِيَشُقَّ لَكَ هَذَا الْخُرَاجَ» : دوختۇرۇڭنىڭ بۇ يىرىڭلىق ئىششىقنى يېرىپ بېقىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا بار!

خِرَاصٌ ج **خُرُوصٌ** : ئەيزە ، ئەيزە تەغى.

خَرَاطَةٌ : ياغاچچىلىق ، ياغاچچىلىق كەسپى ؛ شىلماق ، ئاقلىماق ، قىرماق.

خُرَاطَةٌ : مەدەنلەرنىڭ قىرىندىسى ، كېپىكى ، تۆمۈر قىرىندىسى ، ياغاچ قىرىندىسى.

«جَمَعَ الْخُرَاطَةَ وَأَعَادَ صَهْرَهَا» : قىرىندىلەرنى يىغىپ قايتا ئېرىتتى.

خَرَاطِينُ : سازاڭ قۇرت.

خَرَاطِينِيٌّ : قۇرتتەك ، قۇرتقا ئوخشاش.

خُرَاعٌ : تۆگىنىڭ غالجىرلىقى.

خَرَاعَةٌ : ئەخلاقتا چۈشكۈنلىشىش ، بۇزۇقچىلىق قىلىش.

خُرَافَةٌ ج **خُرَافَاتٌ** : خۇراپات ، ئەپسانە ، چۆچەك.

«يَسْعَى الْمُجْتَمَعُ الْعَرَبِيُّ إِلَى التَّحَرُّرِ مِنْ مُخَلَّفَاتِ عَهْدِ الْجَهْلِ وَالْخُرَافَةِ» : ئەرەب جەمئىيىتى قالاقلىق ۋە خۇراپاتلىق زامانىسىدىن قالغان قالدۇقلاردىن ئازاد بولۇشقا تىرىشىدۇ.

خُرَافِيٌّ: خۇراپى ، ئەپسانىۋى.

خَرِئَ يَخْرَأُ خَرْأً و خِرَاءَةً و خُرُوءًا: چوڭ تەرەت قىلدى.

خُرْءٌ ج **خُرُوءٌ**: چوڭ تەرەت ؛ خالا.

خَرِبَ يَخْرَبُ خَرَبًا و خَرَابًا الشَّيْءُ: خاراب بولدى ، ۋەيران بولدى ، كېرەكسىز بولدى ، ئىشتىن چىقتى.

خَرِبَتِ الْآلَةُ: سايمان كاردىن چىقتى.

خَرِبَ الْمَكَانُ: جاي خالى بولدى ، بوش قالدى ، قۇرۇق قالدى.

خَرَبَ يَخْرُبُ و يَخْرِبُ خَرْبًا الشَّيْءَ: ياردى ، تەشتى.

خَرَبَ الْبَيْتَ : ئۆينى بۇزدى.

خَرْبٌ : خاراب بولماق ، ۋەيران بولماق.

خَرْبَانٌ : ئىشتىن چىققان ، ۋەيران بولغان ، كاردىن چىققان ، بۇزۇلغان.

هَذَا الْجِهَازُ خَرْبَانٌ : بۇ ئۈسكۈنە كاردىن چىققان.

خَرِبٌ. خَرِبَةٌ : ئىشتىن چىققان ، ۋەيران بولغان ، كاردىن چىققان.

خُرْبٌ. خُرْبَةٌ ج **خُرَبٌ** : خارابىلىك ، ۋەيرانلىق.

خُرْبَةُ الْإِبْرَةِ: يىڭنىنىڭ تۆشۈكى.

خِرْبَةٌ ج **خِرَبٌ** : بوش ئورۇن ، بىكار جاي ، خالىي يەر.

خَرْبَشَ يُخَرْبِشُ خَرْبَشَةً الشَّيْءَ: بۇزۇۋەتتى، بۇزدى، ۋەيران قىلدى، قالايمىقانلاشتۇردى.

خَرْبَشَ وَجْهَهُ : يۈزىنى تاتىلىۋەتتى ، تاتىلىدى.

خَرْبَشَةٌ خ **خَرْبَشَاتٌ** : تىرناق ئىزى ، پۇختا ئەرسىلەردىكى نۇقسانلار.

«عَلَى بَابِ سَيَّارَتِكَ خَرْبَشَةٌ صِبْيَانِيَّةٌ» : ماشىناڭنىڭ ئىشىكىدە كىچىك بالىنىڭ تىرناق ئىزى تۇرىدۇ.

خَرْبَصَ يُخَرْبِصُ خَرْبَصَةً الْأَشْيَاءَ : رەتلىدى ، ئايرىدى ، تاللىدى.

خَرْبَصَ الْمَالَ : مال – مۈلۈكنى ئېلىپ كەتتى.

خَرْبَطَ يُخَرْبِطُ خَرْبَطَةً : (تەرتىپنى) بۇزدى ، ۋەيران قىلدى ، قالايمىقان قىلدى.

خَرْبَقَ يُخَرْبِقُ خَرْبَقَةً الْعَمَلَ: خىزمەتنى بىكار قىلدى ، ئىشنى بۇزدى.

خَرْبَقَ الثَّوْبَ : چاپاننى يىرتتى.

خَرَتَ يَخْرُتُ خَرْتًا الْأُذُنَ: قۇلاقنى تەشتى ، قۇلاققا تۆشۈك ئاچتى.

خَرَتَ الْأَرْضَ: يەر شارىنى پىششىق بىلدى ، يەر شەكلىنى پىششىق بىلدى.

خَرْتٌ ج **خُرُوتٌ** : يىڭنە تۆشۈكى.

خَرْتُ الْأُذُنِ: قۇلاقنىڭ تۆشۈكى.

أَضْيَقُ مِنْ خَرْتِ الْإِبْرَةِ : يىڭنە تۆشۈكىدىنمۇ كىچىك.

خِرْتِيتٌ ج **خَرَاتِيتُ**: كەركىدان.

خَرَجَ يَخْرُجُ خُرُوجًا و مَخْرَجًا : چىقتى.

خَرَجَ إِلَى فُلَانٍ: يۈز كۆرۈشتى ، ئۇچراشتى.

خَرَجَ بِهِ: ئۇنى چىقاردى.

خَرَجَ عَنِ الْإِجْمَاعِ: ئاممىنىڭ پىكرىگە خىلاپلىق قىلدى.

خَرَجَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى ، زەربە بەردى ، قارشى چىقتى.

خَرَجَ عَلَى الْحَاكِمِ: ھۆكۈمرانغا قارشى چىقتى ، ئاسىيلىق قىلدى ، ئىسيان كۆتۈردى.

خَرَجَ عَنْ مَالِهِ: پۇل - مال ياردەم بەردى ، ئىئانە قىلدى.

خَرَجَ مِنَ الْحَيَاةِ: ئۆلدى.

خَرَجَ إِلَى الْوُجُودِ: ۋۇجۇدقا چىقتى ، دۇنياغا كەلدى ، تۇغۇلدى.

خَرَجَ عَنِ الْمَأْلُوفِ: ئادەتتىن تاشقىرى ئىشنى قىلدى.

خَرَجَ مِنْ دَيْنِهِ: قەرزنى ئادا قىلدى.

خَرَجَ فِي الْعِلْمِ وَالْأَدَبِ: ئىلىمدە ۋە ئەدەبىياتتا يېتىشتى.

خَرَجَ عَنْهُمْ: ئۇلارنىڭ ئەترىپىدىن چىقىپ كەتتى.

خَرَجَ مِنَ الْمُشْكِلَةِ : قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلدى.

لَا يَخْرُجُ عَنْ كَذَا : ئۆتۈپ كەتمەيدۇ.

خَرْجٌ ج أَخْرَاجٌ وَ خُرُوجٌ : چىقىم ، راسخوت ، خىراجەت ؛ باج.

«فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُمْ سَدًّا» ‹قۇرئان› : بىز بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بىر توسما سېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، ساڭا بىر قىسىم مېلىمىزنى (باجنى تۇخشاش) تۆلىسەك بولامدۇ؟ - دېدى.

خَرْجُ الْجُنْدِيِّ: ئەسكەرنىڭ نورما ئاشلىقى.

خُرْجٌ ج أَخْرَاجٌ وَ خِرَجَةٌ: خۇرجۇن.

خُرَجَةٌ: كۆپ باج تۆلەيدىغان كىشى.

خَرْخَارٌ: شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇ ئاۋازى.

خَرْخَرَ يُخَرْخِرُ خَرْخَرَةً النَّائِمُ : ئۇخلىغۇچى خورەك تارتتى.

خَرْخَرَ الْمَاءُ : سۇ شارقىرىدى.

خَرِدَ يَخْرَدُ خَرَدًا الْغُلَامُ : بالا ئەدەپ - ئەخلاقلىق بولدى ، ھايالىق بولدى.

خَرِدَتِ الْبِنْتُ : قىز قىز پېتى تۇردى.

خَرِدَتِ اللُّؤْلُؤَةُ: مەرۋايىت تېشىلمىدى.

خُرْدَةٌ : ئۇششاق - چۈششەك ۋە پارچە - پۇرات نەرسىلەر ، ئۇششاق مەدەن پارچىلىرى.

«جَمَعَ فُلَانٌ ثَرْوَتَهُ مِنْ تِجَارَةِ الْخُرْدَةِ» : پالانچى ئۆزىنىڭ مال - دۇنياسىنى تۆمۈر - تەسەك تىجارىتىدىن يىغقان.

تَاجِرُ خُرْدَةٍ : تۆمۈر - تەسەك سودىگىرى.

خُرْدُقَةٌ ج خَرْدُقَاتٌ : كىچىك رەگەتكە ئوقى.

خَرْدَلٌ : قىچا ، قىچا ئۇرۇقى.

حَبَّةُ الْخَرْدَلِ : قىچا دانىسى ، قىچا ئۇرۇقى.

«وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ» ‹قۇرئان› : ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز ، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز.

«لَا يَعْدِلُ هَذَا الْأَمْرُ حَبَّةَ خَرْدَلٍ» : بۇ ئىشنى تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ ، كىچىك ئىش.

لَزْقَةُ الْخَرْدَلِ : قىچا مەلھىمى.

خَرْدَلَةٌ ج خَرْدَلَاتٌ : قىچا دېنى.

خُرْدَوَاتٌ : ئۇششاق - چۈششەك ، پارچە - پۇرات نەرسىلەر.

مَحَلُّ الْخُرْدَوَاتِ : مىلىچ - مال دۇكىنى.

خَرَّ يَخِرُّ و يَخُرُّ خَرِيرًا الْمَاءُ أَوْ الرِّيحُ: سۇ ياكى شامال شىرىلدىدى.

خَرَّ النَّائِمُ : ئۇخلىغۇچى خورەك تارتتى ، خارقىرىدى.

خَرَّ يَخِرُّ و يَخُرُّ خَرًّا وَخُرُورًا : يىقىلدى ، ئۆرۈلدى، چۈشۈپ كەتتى.

«فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ» ‹قۇرئان› : ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (بۇ بىنانىڭ) ئۆگزىسى ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَرَّ سَاجِدًا : سەجدىگە باردى ، باش قويدى.

«فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ» ‹قۇرئان› : پەرۋەردىگارىدىن مەغپىرەت تەلەپ قىلدى، سەجدىگە باردى، (ئاللاھقا) تەۋبە قىلدى.

خَرَّ عَلَى الْأَرْضِ: يەرگە يىقىلدى.

خَرَّ تَحْتَ قَدَمَيْهِ : ئۇنىڭ پۇتىغا باش قويدى.

خَرَّ صَرِيعًا : ئۆلدى.

خَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ : ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئەگدى.

خَرَّ الرَّجُلَ صَعِقًا : كۆچىدىن كەتتى ، ئايلىنىپ كەتتى.

خَرُّوا صَرْعَى الْجِهَادِ: ئۇلار جىهاد قىلدى؛ ئۇلار جىهاد قىلىپ شەھىد بولدى ، قۇربان بولدى.

«فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ» «قرآن» : سۇلايمان يىقىلغان چاغدا جىنلارغا ئېنىق بولدىكى ، ئەگەر ئۇلار غەيبنى بىلىدىغان بولسا ئىدى ، خار قىلغۇچى ئازابتا قالمىغان بولاتتى.

خَرَّاجٌ وَلَّاجٌ : جانلىق ، ھوشيار ، زېرەك ، ئەقىللىق.

خَرَّارَةٌ ج خَرَّارَاتٌ : سۇ چىقىرىش تۇرۇبىسى ، پاسكىنا سۇ كۆلچىكى.

خَرَّاصٌ : يالغانچى ، كاززاپ ، تۆھمەتخور ، بوھتانچى.

«قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ» «قرآن» : كاززاپلارغا لەنەت بولسۇن.

خَرَّاطٌ : قىرغۇچى.

خَرَّاطُ الْخَشَبِ : ياغاچچى ، ياغاچ قىرغۇچى.

خَرَّاطُ الْحَدِيدِ: ستانوكچى.

خَرَّاطَةٌ : قىرىش پىچىقى ، قىرغۇچ ، شىلغۇچ.

خَرَّامَةٌ : ئۆشكە ، بۆرغا ؛ بىگىز.

خَرَّجَ يُخَرِّجُ تَخْرِيجًا : چىقاردى ، چىقىرىۋەتتى.

«تُخَرِّجُ الْجَامِعَاتُ كُلَّ عَامٍ عَدَدًا كَبِيرًا مِنَ الْمُخْتَصِّينَ فِي الْعُلُومِ وَ الْآدَابِ» : ئۇنىۋېرسىتېتلار ھەر يىلى ئىلىم ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدە نۇرغۇنلىغان ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

خَرَّشَ يُخَرِّشُ تَخْرِيشًا : تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَرَّطَ يُخَرِّطُ تَخْرِيطًا: تازىلىدى ، قىردى ، يۇدى.

خَرَّفَ يُخَرِّفُ تَخْرِيفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرَّفَ غَيْرَهُ : ئالجىغانلىقتا چىقىرىۋەتتى، ئالجىغانلىقتا نىسبەت بەردى.

خَرَّقَ يُخَرِّقُ تَخْرِيقًا الثَّوْبَ : كىيىمنىڭ يىرتىقىنى چوڭايتىۋەتتى.

خَرَّقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى.

خَرَّقَ الْعَيْنَ : كۆزگە چېلىقىپ تۇردى.

خَرَّقَ الْعَادَةَ : ئادەتنى بۇزدى ، نورماللىقتىن ئۆتۈپ كەتتى.

خَرَّقَ الْوَرَقَ : قەغەزنى يىرتتى.

خَرَّمَ يُخَرِّمُ تَخْرِيمًا الشَّيْءَ: بولۇشىغا تەشتى.

خِرِّيتٌ ج خَرَارِيتُ وَ خَرَارَاتٌ : تەجرىبىلىك ، ماھىر يېتەكچى.

خِرِّيجٌ: مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى.

«إِنَّكَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَجِدَ خِرِّيجِي هَذِهِ الْجَامِعَةِ فِي أَنْحَاءِ الْبِلَادِ كُلِّهَا» : بۇ ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتتۈرۈپ چىققانلارنى مەملىكەتنىڭ ھەممە جايىدا ئۇچرىتالايسەن.

«تُقِيمُ الْجَامِعَةُ احْتِفَالًا لِتَوْزِيعِ الشَّهَادَاتِ عَلَى خِرِّيجِيهَا» : ئۇنىۋېرسىتېت مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلىرىغا شاھادەتنامە تارقىتىش ئۈچۈن تەبرىك يىغىنى ئاچتى.

رَابِطَةُ الْخِرِّيجِينَ: مەكتەپ پۈتتۈرگەنلەر ئىتتىپاقى.

نَادِي الْخِرِّيجِينَ : مەكتەپ پۈتتۈرگەن ستۇدېنتلار بىرلەشمىسى.

خِرِّيقٌ : مەرد ، قولى ئوچۇق ، سېخىي.

خَرَزَ يَخْرُزُ و يَخْرِزُ خَرْزًا الْجِلْدَ : تېرىنى تىكتى.

خَرَزٌ ج خَرَزَاتٌ : يىپقا تىزىلغان مارجان، تەسۋى.

خَرَزُ زُجَاجٍ : ئەينەك مارجان.

خَرَزَةٌ ج خَرَزَاتٌ وَخَرَزٌ وَ خِرَزٌ : يىپقا تىزىلغان مارجان؛ دومبىسىنىڭ قوۋۇرغىلىرىنىڭ بىرى.

خَرَزَةُ الْبِئْرِ : قۇدۇق رىشاتكىسى.

خَرَزَةُ الرَّقَبَةِ : بوغدىيەك.

خَرَزَةُ الظَّهْرِ : ئومۇرتقا سۆڭىكى ، ئومۇرتقا.

خُرْزَةٌ ج خُرَزٌ : يىپ ئارىلىقى.

خَرِسَ يَخْرَسُ خَرَسًا الشَّخْصُ : گاچا بولدى ، تىلى تۇتۇلۇپ قالدى.

«قَارَعْتُ خَصْمِي فِي الْحُجَّةِ فَخَرَسَ» : پاكىت قويۇپ رەقىبىمنى ئېغىز ئاچالماس قىلىۋەتتىم.

خَرِسَ الْأَرْضُ: زىرائەت تېرىغىلى بولمايدىغان بولدى.

إِخْرَسْ : ئاغزىڭنى يۇم.

خَرْسَانَةٌ مُسَلَّحَةٌ : سېمونت ، بېتون.

خُرْسَةٌ: تۇغۇت ئاياللىرى ئۈچۈن تەييارلانغان تاماق؛ تۇغۇت تامىقى.

خَرَشَ يَخْرِشُ خَرْشًا: تاتىلاپ تاشلىدى ، يارا قىلىۋەتتى.

خَرْشَةٌ: قارلىغاچ ، بوران قۇش.

خُرْشُوفٌ: چوڭ خوخا تىكەن.

خُرْشُومٌ ج خَرَاشِيمُ : ھالڭ ، تىك يار.

خَرَصَ يَخْرُصُ خَرْصًا : يالغان سۆزلىدى ، بىلجىرلىدى.

خَرَصَ فِي الْأَمْرِ: پەرەز قىلدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

«إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ»

«قۇرئان» : سىلەر پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىسىلەر ، ئاللاھقا پەقەت يالغاننى چاپلايسىلەر.

خَرَصَ يَخْرُصُ خِرَاصَةَ الشَّيْءَ: تۈزىدى ، رېمونت قىلدى ، ئىسلاھ قىلدى.

خَرِصَ يَخْرَصُ خَرَصًا : ئاچ قالدى ؛ سوغۇقتا قالدى.

خُرْصٌ ج أَخْرَاصٌ وَ خِرْصَانٌ : ئالتۇن ياكى كۈمۈش ھالقا ، سىرغا ، زىرە.

خَرَطَ يَخْرُطُ خَرْطًا: قىردى ، ئاقلىدى.

خَرَطَ وَرَقَ الشَّجَرِ : دەرەخ يوپۇرمىقىنى قاقتى.

خَرَطَ فِي حَدِيثِهِ : يالغان ئېيتتى.

خَرَطَ الثَّوْبَ : كىيىم تۈكتى.

خَرَطَ فِي الْأَمْرِ : مالىمان قىلدى ، قالايمىقان قىلدى ، كەلسە ـ كەلمەس قىلدى.

خَرْطٌ : ئاقلىماق ، شىلىماق ، قىرماق ؛ ياغاچچىلىق ، ياغاچچىلىق كەسپى.

دُونَهُ خَرْطُ الْقَتَادِ : بۇ تولىمۇ مۇشەققەتلىك ئىشتۇر.

خَرْطَالٌ : ياۋا سۇلۇ (ئۆسۈملۈك)

خَرْطَمَ يُخَرْطِمُ خَرْطَمَةً: خارتۇمىغا ئۇردى ، بۇرنىغا ئۇردى.

خُرْطُمٌ : خارتوم ، بۇرۇن.

خُرْطُمَانٌ: ئۇزۇن بۇرۇن.

خُرْطُمَانِيٌّ : چوڭ بۇرۇن.

خُرْطُومٌ ج خَرَاطِيمُ : بۇرۇن ، تۇمشۇق ، پىلنىڭ خارتۇمى؛ تېز مەست قىلىدىغان ھاراق.

« سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ» «قۇرئان» : ئۇنىڭ بۇرنىنى داغلاپ بەلگە سالىمىز.

خُرْطُومُ الْفِيلِ : پىلنىڭ خارتۇمى ، پىلنىڭ تۇمشۇقى ، پىلنىڭ بۇرنى.

خَرَاطِيمُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ئاقساقاللىرى.

اَلْخُرْطُومُ: سۇ ناسوسى.

«إِسْتَخْدَمَ رِجَالُ الْإِطْفَاءِ خَرَاطِيمَ الْمِيَاهِ لِإِطْفَاءِ الْحَرِيقِ» : ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار ئوتنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن سۇ ناسوسلىرىنى ئىشلەتتى.

خَرَعَ يَخْرَعُ خَرَاعَةَ الشَّخْصُ : بوشاپ كەتتى ، ئاجىزلاپ كەتتى ، ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى ، ماغدۇرسىزلاندى.

خَرِعَ يَخْرَعُ خَرَعًا وَخَرَاعَةَ الرَّجُلُ : كىشى ئاجىزلاپ كەتتى ، بوشاپ كەتتى.

خَرِعٌ: ماغدۇرسىز ، كۈچسىز؛ يۇمشاق.

خُرْعُوبَةٌ ج خَرَاعِبُ : كىچىك قىز ، قىزچاق ، قىز بالا.

خَرِفَ يَخْرَفُ خَرَفًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرُفَ يَخْرُفُ خَرْفًا الشَّيْخُ:بوۋاي ئالجىدى ، ئەقلى قاچتى.

خَرِفَ الْمَرِيضُ : كېسەل جۆيلىدى.

خَرِفٌ: ئالجىغان.

خَرِفٌ: زىيادە قېرىپ كېتىپ ئالجىپ قالغان

ئادەم.

«خَرِقٌ لَكِنَّهُ مُتَفَلْسِقٌ» : ئۇ قېرىپ ئالجىغان ، لېكىن ئۆزىنى پەيلاسوپ چاغلايدۇ.

خَرْفَشَ يُخَرْفِشُ خَرْفَشَةً الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى ، يېرىك قىلدى.

خَرَقَ يَخْرُقُ و يَخْرِقُ خَرْقًا الْإِتِّفَاقَ : بىرلىكنى بۇزدى ، ئىتتىپاقنى بۇزدى ، كېلىشىمنى بۇزدى، تەشتى.

«فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا» (قۇرئان) : شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككىسى بىرلىكتە مېڭىپ كېلىپ بىر كېمىگە چىققىنىدا ، (خىزىر) كېمىنى تېشىۋەتتى (يەنى كېمىنىڭ بىر تاختىسىنى سۇغۇرىۋەتتى).

خَرَقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

خَرَقَ إِشَارَةَ الْمُرُورِ: قاتناش قائىدىسىنى بۇزدى، قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلدى.

خَرَقَ الْأَرْضَ: زېمىننى باستى؛ كەستى.

خَرَقَ الشَّيْءَ: ئويدۇرۇپ چىقاردى.

«وَ خَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ» (قۇرئان) : ئۇلار ئاللاھقا جاھالەتتىن ئوغۇل ـ قىزلارنى ئويدۇرۇپ چىقىرىشتى.

خَرَقَ الْحِصَارَ : مۇھاسىرىنى يېرىپ چىقتى.

خَرِقَ يَخْرَقُ وخَرُقَ يَخْرُقُ خُرْقًا الرَّجُلُ : دۆت بولدى ، ئەخمەق بولدى.

خَرِقَ فِي الْبَيْتِ : ئۆيدە ئولتۇرۇپ قوغىدى.

خُرْقٌ : گالۋاڭلىق ، ھاماقەتلىك.

خَرْقٌ ج خُرُوقٌ : تۆشۈك ، كامار.

سِيَاسَةٌ خَرْقَاءُ : قارىغۇلارچە سىياسەت.

خَرْقَةٌ ج خِرَقٌ : يىرتىق كىيىم ؛ لاتا.

خِرْقَةٌ ج خِرَقٌ : گەزمال ، كىيىملىك رەخت.

«يُؤْلِمُنِي مَنْظَرُ الْفُقَرَاءِ يَرْتَدُونَ خِرَقًا مُمَزَّقَةً» : يىرتىلىپ تىتىلىپ كەتكەن كىيىملەرنى كىيىشكەن كەمبەغەللەرنىڭ تۈرقى مېنى ئازابلىدى.

خَرَمَ يَخْرِمُ خَرْمًا الشَّيْءَ : تۆشۈك تەشتى ، بۆرغىلىدى ، تەشتى.

خَرَمَ الْحَدِيثَ : سۆزنىڭ بەزىسىنى ئېلىپ، بەزىسىنى تاشلىدى.

خَرَمَ الثَّوْبَ : كىيىمنى يىرتتى.

«مَا خَرَمَ مِنَ الْحَدِيثِ حَرْفًا» : ئۇ ھەدىستىن بىر ھەرپىنىمۇ چۈشۈرۈپ قويمىدى.

خَرِمَ يَخْرَمُ خَرَمًا: بۇرۇننى تەشتى ؛ قۇلىقىنى تەشتى.

خَرْمٌ : تۆشۈك تەشمەك.

خَرْمٌ ج خُرُومٌ : تۆشۈك ؛ تاغ تۆشۈكى.

خَرْمُ الْإِبْرَةِ : يىڭنىنىڭ تۆشۈكى ، يىڭنىنىڭ كۆزى.

خَرْمُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ يوچۇقى.

خَرْمَاءُ ج خُرْمٌ : تېشىلگەن قۇلاق ؛ تىك قىيا ؛ يالغانچى.

خُرْمَانٌ: يالغانچى.

خَرْنَقَ يُخَرْنِقُ خَرْنَقَةً: قىلىچ بىلەن چاپتى.

خَرْنَقَ يُخَرْنِقُ خَرْنَقَةُ الْأَرْضِ: زېمىن توشقانلىق بولدى.

خِرْنِقٌ ج خَرَانِقُ : كىچىك توشقان ، توشقان بالىسى ، بوجەن.

خُرُوجٌ : چىقماق.

اَلْخُرُوجُ لِمُقَاتَلَةِ الْعَدُوِّ : دۈشمەن بىلەن ئۇرۇش قىلغىلى چىقىش.

سِفْرُ الْخُرُوجِ : تەۋراتنىڭ پارلىرىنىڭ بىرى بولۇپ ، بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

يَوْمُ الْخُرُوجِ : قىيامەت كۈنى.

خَرُودٌ: قىز ، ياتلىق بولمىغان قىز ؛ تېشىلمەگەن مەرۋايىت.

خِرْوَعٌ: ئابدۇسىملىك ، ئىنەك پىتى.

زَيْتُ الْخِرْوَعِ: ئابدۇسىملىك يېغى.

خَرُوفٌ ج خِرْفَانٌ وَ خِرَافٌ و أَخْرِفَةٌ: قوچقار ؛ پاقلان.

خَرُوفٌ بَيْنَ شَاتَيْنِ: ئۇ ئىككى ساغلىق ئارىسىدىكى قوچقار (ئىككى خوتۇنلۇق ئادەمگە تەمسىل قىلىنىدۇ).

خَرُوفُ الْبَحْرِ: دېڭىز كالىسى.

«اِنْقَادَالْمَظْلُومُ لِظَالِمِهِ اِنْقِيَادَالْخَرُوفِ لِجَزَّارِهِ» : ئېزىلگەن ئادەم ئېزگەن ئادەمگە پاقلان قاسساپقا بويسۇنغاندەك بويسۇندى.

خَرِئَ يَخْرَأُ خَرْءًا وَ خِرَاءَةَ الرَّجُلُ : چوڭ تەرەت قىلدى.

خَرِيدٌ. خَرِيدَةٌ ج خَرَائِدُ : قىز ، ياتلىق بولمىغان قىز ، يۈزى ئېچىلمىغان قىز ؛ تېشىلمىگەن مەرۋايىت.

خَرِيرُ الْمَاءِ : سۇنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى.

خَرِيطَةٌ ج خَرَائِطُ : خەرىتە ؛ سومكا ؛ تۇلۇم.

اَلْخَرِيطَةُ الطُّبُوغْرَافِيَّةُ : يەر شەكلى خەرىتىسى.

خَرِيطَةُ الطَّقْسِ : ھاۋا كىلىماتى خەرىتىسى.

اَلْخَرِيطَةُ الْعَرَبِيَّةُ : ئەرەب دۇنياسى خەرىتىسى.

خَرِيعٌ ج خَرَائِعُ وَ خُرُوعٌ : ئاجىز ، ماغدۇرسىز ، كۆچسىز ؛ كىچىك خوتۇنى ، جالاپ ؛ نازىنىن ئايال.

خَرِيفٌ : كۈز ، كۈز پەسلى.

خَرِيفُ الْعُمْرِ : ئۆمرىنىڭ كېيىنكى مەزگىلى ، ئۆمۈرنىڭ ئاخىرى.

خَرِيقٌ ج خَرَائِقُ وَ خُرُقٌ : جىلغا ، ساي ، ۋادى ، ئېقىن ، پەس تۈزلەڭ يەر ؛ قاتتىق سوغۇق شامال ، مەيىن شامال.

خَرِيمٌ : نومۇسسىز.

خِزَافَةٌ : پار-پۇر ساناتى ، كۇلالچىلىق.

خُزَامٌ : شەرق نەرگىس گۈلى.

خِزَامُ الْأَنْفِ : بۇرۇنغا سالىدىغان زىرە (ھالقا)

خِزَانَةٌ ج خَزَائِنُ : خەزىنە ؛ كىيىم ئىشكاپى.

«أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ» (قۇرئان) : ئۇلارنىڭ يېنىدا پەرۋەردىگارىڭنىڭ خەزىنىلىرى بارمۇ؟ ياكى ئۇلار (شەيئىلەرنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغان) (كائىناتنى) بويسۇندۇرغۇچىمۇ؟

خِزَانَةٌ حُكُومِيَّةٌ : دۆلەت خەزىنىسى.

وِزَارَةُ الْخِزَانَةِ : مالىيە مىنىستىرلىكى.

اَلْخِزَانَةُ الْعَامَّةُ : ئاممىۋى كۇتۇپخانا.

خِزَانَةُ الشَّفْرَةِ : بۇفېت ، يېمەك - ئىچمەك ساتىدىغان بوتكا.

خِزَانَةُ حَدِيدٍ : پولات ساندۇق ، پولات ئىشكاپ ، بىخەتەرلىك ساندۇقى.

خِزَانَةُ الْكُتُبِ : كىتاب ئىشكاپى.

خِزَانَةُ الثِّيَابِ : كىيىم ئىشكاپى.

خَزَرَ يَخْزُرُ خَزْرًا النَّظَرَ : كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

خَزَرَتِ الْعَيْنُ : كۆزى كىچىكلەپ كەتتى.

خَزَرٌ : پىت كۆز ، كۆزى كىچىك.

بَحْرُ الْخَزَرِ : كاسپى دېڭىزى.

خَزَّ يَخُزُّ خَزًّا عَدُوَّهُ بِسَهْمٍ : دۈشمىنىگە ئوق ئاتتى ، ئوق ئۈزدى.

«خَزَّ الشَّوْكَ فِي الْحَائِطِ» : تام ئۈستىگە يانتاق قويدى.

خَزٌّ ج خُزُوزٌ : ساپ تاۋار ، يىپەك بىلەن يۇڭنى ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان رەخت.

خُزَزٌ ج خِزَّانٌ و أَخِزَّةٌ : ئەركەك توشقان.

خَزَّافٌ : كۇلالچى ، پار - پۇر قاچا - قۇچا سودىگىرى.

خَزَّانٌ ج خَزَّانَاتٌ و خَزَازِينُ : ئامبار ، ئىسكىلات ، ساقلاش ئۆيى.

خَزَّانُ الْوُقُودِ : باك ، ماي ئىسكىلاتى.

خَزَّانُ الْمِيَاهِ : سۇ ئامبىرى ، توغان ، توسما ، تۇما ، كۆلچەك.

«اَلْخَزَّانُ مَمْلُوءٌ بِالْمِيَاهِ» : سۇ ئامبىرى سۇ بىلەن تولغان.

«مَا أَكْبَرَ خَزَّانَ الْمِيَاهِ هَذَا» : بۇ سۇ ئامبىرى نېمىدېگەن چوڭ.

خَزَّرَ يُخَزِّرُ تَخْزِيرًا عَيْنَيْهِ : سىنچىلاپ قارىدى.

خَزَّنَ يُخَزِّنُ تَخْزِينًا الشَّيْءَ : زاپاس ساقلىدى ، توپلىدى.

خَزَّنَ الْمَعْلُومَاتِ : ئېلېكترونلۇق مېڭىگە مەلۇماتلارنى يىغىپ توپلىدى.

خَزَعَ يَخْزَعُ خَزْعًا الشَّيْءَ : كەستى.

خَزَعَ مِنْهُ شَيْئًا : ئالدى.

خَزَعَ عَنْ أَصْحَابِهِ : ھەمراھلىرىدىن ئارقىدا قالدى، كېيىن قالدى.

خُزْعِبِلٌ. خُزْعَبِلَةٌ ج خُزَعْبَلاَتٌ : ئەپسانە ، كۇلكۇلۇر- گە ، چۆچەك ؛ خۇراپات.

«دَعْ هَذِهِ الْخُزَعْبَلاَتِ وَلاَ تَتَشَدَّقْ بِهَاثَانِيَةً» : سەن بۇ يالغان - ياۋىداق سۆزلەرنى قويۇ ! ئىككىنچىلەپ ئاغزىڭغا كەلگەننى كاپشىما.

خُزَعْبَلِيٌّ : خىيالىي ، فانتازىيە.

خِزْعَةٌ : گۆش پارچىسى.

خَزَقَ يَخْزِقُ خَزْقًا الْمَاشِي : يول يۇرگۇچى قول سېلىپ ماڭدى.

خَزَقَ الثَّوْبَ : رەختنى يىرتتى ، پارچىلىدى.

خَزَفٌ : پار - پۇر قاچا ، ساپال قاچا.

اَلْخَزَفُ الْمَصْقُولُ : پارقىراق ساپال.

خَزَفِيٌّ : كولالچى.

آنِيَةٌ خَزَفِيَّةٌ: پار - پۇر قاچا ، ساپال قاچا.

خَزَقَ يَخْزِقُ خَزْقًا السَّهْمُ الْقِرْطَاسَ : ئوق قەغەز- نى تېشىپ ئۆتتى.

خَزَقَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى ، سانجىدى.

خَزَقَهُ بِالرُّمْحِ : ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

خَزَقَ الْأَرْضَ : يەرنى قاڭدىدى ، چىگدىدى.

خَزْقٌ : كىرگۈزمەك ، سانجىماق.

خَزَلَ يَخْزِلُ خَزْلاً الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى ، پارچىلىدى ، ئۈزدى.

خَزَلَ فُلاَنًا عَنْ حَاجَتِهِ : توسقۇنلۇق قىلدى، پېشكەل بولدى.

خَزَمَ يَخْزِمُ خَزْمًا الْبَعِيرَ: تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

خَزَمَ أَنْفَ فُلاَنٍ: پالانىنى بوزەك قىلدى ، كەمسىتتى.

خَزَمٌ : پوستىدىن ئارغامچا ئېشىلىدىغان بىر خىل دەرەخ.

خَزْمَاءُ : بۇرنى تېشىلگەن تۆگە.

خَزَنَ يَخْزُنُ خَزْنًا الشَّيْءَ: مالنى يىغدى ، ساقلىدى.

خَزَنَ السِّرَّ : سىرنى ساقلىدى، يوشۇردى.

خَزْنٌ : خەزىنىگە كىرگۈزمەك ، ساقلىماق ، خەملىمەك.

أُجْرَةُ الْخَزْنِ : ئامبار ھەققى ، ساقلاش ھەققى.

خَزْنَةٌ ج خُزَنٌ: قاچا - قۇچا ئىشكاپى ، جاۋەن.

خَزِيَ يَخْزَى خِزْيًا وَ خَزْيَانًا الرَّجُلُ : خار بولدى ، خارلىقتا قالدى ؛ خىجىل بولدى، ئۇيالدى ، ھايا قىلدى ؛ بىر مۇسىبەتكە يولۇق- تى ، ھالاك بولدى.

خَزَى يَخْزِي خِزْيًا فُلاَنًا : خىجالەت قىلدى ، رەسۋا قىلدى.

«لَوْلاَ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزَى» «قرآن» : ئۇلار چوقۇم: «نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق » دېيەتتى.

خِزْيٌ : نومۇسسىزلىق ، ئار - نومۇس ، خورلۇق ؛ جازا.

«جَلَبَ لِقَوْمِهِ الْخِزْيَ وَالْعَارَ» : خەلقىگە خورلۇق ۋە نومۇس ئېلىپ كەلدى.

يَالَلْخِزْيِ: نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق.

خَزْيَانُ م خَزْيَانَةٌ وَ خَزَايَا: خىجىل بولغان ئادەم، ئۇياتچان ، نومۇسچان ، ئۇيالغان.

خَزْيَةٌ: نومۇسسىزلىق ، شەرمەندىچىلىك.

خَزِينَةٌ ج خَزَائِنُ : خەزىنە ، بايلىق؛ پۇل تاپشۇ- رىدىغان ۋە ئالىدىغان جاي.

خَزِينَةُ الدَّوْلَةِ : دۆلەت خەزىنىسى.

خَسَارَةٌ ج خَسَائِرُ : زىيان ، چىقىم؛ يوقىتىش.

يَالَلْخَسَارَةِ : ئىسىت ، بەك ئەپسۇس.

«مَوْتُ الْعَالِمِ خَسَارَةٌ لاَتُعَوَّضُ» : ئالىمنىڭ ئۆلۈمى بولسا تولدۇرغىلى بولمايدىغان زىياندۇر.

خَسَاسَةٌ : پەسكەشلىك ، رەزىللىك ؛ خەسىسلىك.

خَسَاسَةُ النَّفْسِ : پەسكەشلىك ، رەزىللىك ، خەسىسلىك.

خَسَأَ يَخْسَأُ خَسْأً الْكَلْبَ : ئىتنى قوغلىدى.

خَسَأَ يَخْسَأُ خُسُوءًا: خارلىق ئىچىدە يىراق بولدى.

خَسَأَ الْبَصَرُ : كۆز تالدى.

«قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلاَ تُكَلِّمُونِ» «قرآن» : ئاللاھ

ئېيتىدۇ : « جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار ، ماڭا سۆز قاتماڭلار » .

إِخْسَأْ عَنِّي: كۆزۈمدىن يوقال! كۆتۈر قاسقىنىڭنى! بېشىڭنى يە!

خَسْأٌ: يىراق بولماق؛ يىراق قىلماق، قوغلىماق.

خَسْئًا لَكَ: تۇفى ، نومۇسسىز ! ئىزا تارتمايدىغان ! ھۇ نومۇسنى بىلمەيدىغان !

خَسَرَ يَخْسِرُ خُسْرًا وَ خَسَارَةً و خُسْرَانًا التَّاجِرُ: ئازدى؛ زىيان تارتتى ؛ ھالاك بولدى.

خَسَرَ الْبَائِعُ الْمِيْزَانَ : ساتقۇچى جىڭنى كېمەيتىۋەتتى.

خَسِرَ يَخْسَرُ خَسْرًا و خُسْرًا وَ خَسَارَةً وَ خُسْرَانًا التَّاجِرُ: تىجارەتچى زىيان تارتتى.

«وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةَ» «قرآن» : ئەگەر ئۇنىڭغا بەختسىزلىك يەتسە، دىندىن يېنىۋالىدۇ، ئۇ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىدۇ.

خَسِرَ الشَّيْءَ: زايا قىلىۋەتتى ، بىكار قىلىۋەتتى ، يوقىتىۋەتتى.

«خَسِرَ ثَرْوَتَهُ عَلَى مَائِدَةِ الْقِمَارِ» : ئۇ، مال - مۈلكىنى قىمار داستىخىنىدا زايا (يوق) قىلىۋەتتى.

خُسْرٌ : ۋەيرانچىلىق، ھالاكەت ، زىيان.

خَسْرَانٌ : زىيان تارتقۇچى.

«أَنْتَ خَسْرَانٌ فِي هَذِهِ الصَّفْقَةِ» : بۇ سودىدا سەن زىيان تارتقۇچىدۇرسەن.

خُسْرَانٌ: زىيان تارتماق.

وَقَعَ فِي خُسْرَانٍ: زىيان تارتتى، زىيانغا ئۇچرىدى.

فَاكِهَةٌ خُسْرَانَةٌ : بۇزۇلغان مېۋە.

خَسَّ يَخَسُّ و يَخِسُّ خَسًّا وَ خَسَاسَةً وَ خِسَّةً : كەمسىتىشكە ئۇچرىدى.

خَسَّ الْوَزْنُ : ئۆلچەشتە يەڭگىل كەلدى.

خَسَّ نَصِيبُهُ : نېسىۋىسى كېمىيىپ كەتتى، نېسىۋىسى ئاز بولدى.

خِسَّةٌ : پەسكەشلىك ، رەزىللىك ؛ خەسىسلىك.

خَسَّرَ يُخَسِّرُ تَخْسِيرًا الْبَائِعُ فِي تِجَارَتِهِ : ساتقۇچىنى زىيان تارتقۇزدى ، ساتقۇچىغا زىيان كەلتۈردى.

خَسَّرَهُ : ئۇنى قوغلىۋەتتى ، ھەيدىۋەتتى.

خَسَّرَ الْبَائِعُ الْمِيْزَانَ: ساتقۇچى جىڭنى كېمەيتىۋەتتى.

خَسَّسَ يُخَسِّسُ تَخْسِيسًا نَصِيبَهُ : ھەسسىسىنى ئازايتىۋەتتى.

خَسَّسَ جِسْمَهُ: ئۇنىڭ جىسمىنى يېنىكلەتتى.

خَسَفَ يَخْسِفُ خُسُوفًا: كېمەيدى ، يوقالدى ، غايىب بولدى ، يىمىرىلدى.

خَسَفَ يَخْسِفُ خَسْفًا الْأَرْضَ : يەر يۇتتى.

«فَخَسَفْنَا بِهِ وَ بِدَارِهِ الْأَرْضَ» «قرآن» : قارۇننى ئۇنىڭ ئۆيى بىلەن قوشۇپ يەرگە يۇتقۇزدۇق.

«وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَ مِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (مال - مۈلكى بىلەن قوشۇپ) يەرگە يۇتقۇزدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (سۇدا) غەرق قىلدۇق.

خَسَفَ اللّٰهُ بِهِمِ الْأَرْضَ: ئاللاھ ئۇلارنى ھالاك قىلدى ، ئاللاھ ئۇلارنى بىتچىت قىلدى ، ئاللاھ ئۇلارنى يەرگە يۇتقۇزۇۋەتتى.

خَسَفَ الْقَمَرُ أَوْ نَحْوُهُ: ئاينىڭ نۇرى كەتتى، ئاينىڭ نۇرى ئۆچتى.

«فَإِذَابَرِقَ الْبَصَرُ وَخَسَفَ الْقَمَرُ» «قرآن» : كۆزلەر تورلاشقان، ئاينىڭ نۇرى ئۆچكەن كۈن بىلەن ئاي بىرلەشتۈرۈلگەن چاغدا.

خَسَفَتْ عَيْنُ الْمَاءِ : بۇلاق قۇرۇپ كەتتى.

خَسَفَ السَّقْفُ: ئۆگزە ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَسْفٌ : ئاچلىق ، خارلىق ، خورلۇق.

سَامَهُ خَسْفًا : ئۇنىڭغا خورلۇقنى تېتىتتى، خورلىدى.

بَاتَ عَلَى الْخَسْفِ: ئاچ يېتىپ قالدى.

خُسُوفٌ: كېمىيمەك ؛ يىمىرىلمەك ، يىقىلماق ، غايىب بولماق.

خُسُوفُ الْقَمَرِ: ئاينىڭ تۇتۇلۇشى.

خَسِيسٌ ج خِسَاسٌ وَ أَخِسَّةٌ : پەس ، ناچار ، ئەسكى ، پەسكەش ، رەزىل، خەسىس.

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَسْعَى إِلَى الثَّرْوَةِ بِأَيِّ سَبِيلٍ»

شَرِيْفٌ أَوْ خَسِيسٌ» : كىشىلەردىن بايلىقتا توغرا يول بىلەنمۇ، ناتوغرا يول بىلەنمۇ ئېرىشمەكچى بولغانلار بار.

رَفَعَ مِنْ خَسِيْسَتِهِ : ئابرويىنى كۆتۈرىدىغان ئىشنى قىلدى.

خَسَائِسُ الْأُمُورِ: تۆۋەن ، ئەرزىمەس ئىشلار.

خَسِيفٌ: يوقالغان، غايىب بولغان.

خَسِيْفُ الْعَقْلِ: كالۋا ، دۆت ، مەتو.

خُشَارٌ : كېرەكسىز نەرسە ، تاشلاندۇق نەرسە ؛ بۇزۇق ئادەم ؛ كارغا يارىماس ، ئىشقا يارىماس.

خَشَاشٌ : قۇرت – قوڭغۇز.

«دَخَلَتْ اِمْرَأَةٌ النَّارَ فِي هِرَّةٍ رَبَطَتْهَا ، فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَسْقِهَا وَلَمْ تُرْسِلْهَا فَتَأْكُلَ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ» (حديث) : بىر ئايال بىر مۈشۈكنى باغلاپ قويۇپ ، ئۇنىڭغا يېمەكلىكمۇ ، ئۇسسۇزلۇقمۇ بەرمىگەنلىكى ، زېمىندىكى ھاشارەتلەرنى يېيىشكىمۇ قويۇۋەتمىگەنلىكى تۈپەيلىدىن دوزىخى بولۇپ كەتكەن.

خُشَافٌ : مېۋە شەربىتى ، مېۋە سۈيى.

خُشَامٌ : بۇرۇن كېسەللىكى.

خَشَانَةٌ : يىرىكلىك ، قوپاللىق.

خَشَبَ يَخْشِبُ خَشْبًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

خَشَبَ السَّيْفَ : قىلىچنى بىلىدى.

خَشَبَ الشَّيْءَ: تاللىدى ، پارلىدى.

خَشِبَ يَخْشَبُ خَشَبًا الشَّيْءُ: قوپاللاشتى ، يىرىكلەشتى ، ناچارلاشتى.

خَشِبَ عَيْشُهُ : تۇرمۇشى ناچارلاشتى.

خَشَبٌ ج أَخْشَابٌ : ياغاچ ، ياغاچ ماتېرىيال.

«اَلْحَطَبُ وَالْخَشَبُ أَوَّلُ وُقُودٍ اسْتَخْدَمَهُ الْإِنْسَانُ» : ئوتۇن بىلەن ياغاچ ئىنسانلار ئەڭ دەسلەپتە ئىشلەتكەن يېقىلغۇدۇر.

خَشَبُ الْبِنَاءِ : ياغاچ ، ياغاچ ماتېرىيال.

خَشَبُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق پاينىكى.

خَشَبٌ مَحْفُورٌ : ئويما ياغاچ.

خَشَبٌ مَمْسُوحٌ : تاختاي.

خَشَبٌ أَبْيَضُ : تاختاي ، شال ، شەمشاد تاختىيى ، قارىغاي تاختىيى ، ئاق شەمشاد.

خَشَبٌ مُعَاكِسٌ: پەنەركە.

خَشَبُ الْحَرِيقِ: ئوتۇرۇق ئوتۇن.

خَشَبَةٌ ج خَشَبَاتٌ: بىر پارچە ياغاچ ، كۆتەك.

خَشَبَةُ الْمَسْرَحِ : تىياتىر سەھنىسى.

خَشَبَةُ الْمَيِّتِ: تاۋۇت ، جىنازا.

خَشَبَةُ نَقْلِ الْمَوْتَى : تاۋۇت ، جىنازا ، ئۆلۈك ساندۇقى.

خَشَبِيْنٌ: ياغاچچىلىق.

خَشَبِيٌّ : ياغاچتىن بولغان ، ياغاچقا مەنسۇپ.

مَسَامِيرُ خَشَبِيَّةٌ : ياغاچ مىخ.

خَشْخَاشٌ : كۆكنار.

خَشْخَشَ يُخَشْخِشُ خَشْخَشَةً: تاراقشىدى، جاراڭشىدى، جالدۇر – جۇلدۇر قىلدى ، تاراق – تۇرۇق قىلدى.

خَشْخَشَةٌ : شىر – شىر ئاۋاز.

«ضَجَّ الْمَكْتَبُ بِالْأَصْوَاتِ وَخَشْخَشَةِ الْأَوْرَاقِ» : ئىشخانا ئاۋازلار ۋە قەغەزلەرنىڭ شىلدىرلاشلىرى بىلەن قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

خُشْخَيْشَةٌ : قورچاق؛ ئويۇنچۇق.

خَشْرَمٌ ج خَشَارِمُ وَ خَشَارِمَةٌ : بىر توپ ھەرە ؛ ھەسەل ھەرىسى پادىشاھى؛ ھەسەل ھەرىسى ئۇۋىسى.

خَشَّ يَخُشُّ خَشًّا فِي الشَّيْءِ: كىردى.

خَشَّ عَلَى فُلَانٍ : پالانىنىڭ يېنىغا كىردى.

خَشَّ إِلَى فُلَانٍ : پالانىنىڭ يېنىغا كىردى.

خَشَّ الْبَعِيرَ: تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

خَشَّابٌ: ياغاچ ساتقۇچى ، ياغاچ سودىگىرى.

خَشَّبَ يُخَشِّبُ تَخْشِيبًا: ياغاچقا ئايلاندى ، ياغاچ بولدى.

خَشَّقَ يُخَشِّقُ تَخْشِيقًا : يول باشلىدى ، يول كۆرسەتتى.

خَشَّمَ يُخَشِّمُ تَخْشِيمًا : مەست قىلدى.

خَشَّنَ يُخَشِّنُ تَخْشِينًا ـ هُ: ئۇنى يىرىك قىلىپ قويدى.

خَشَّنَ صَدْرَهُ : قەلبىنى ئۆچمەنلىك بىلەن تولدۇردى.

خَشَعَ يَخْشَعُ خُشُوعًا الرَّجُلُ : بويسۇندى ، ئېگىلدى ، ئېھتىرام بىلدۈردى ، تىز پۈكتى.

«أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِيْنَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ» «قۇرئان» : مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرى ئاللاھنىڭ زىكرىگە ۋە نازىل بولغان ھەقىقەتكە (يەنى قۇرئان ئايەتلىرىگە) ئېرىيدىغان ۋاقىت يەتمىدىمۇ؟

خَشَعَ الشَّخْصُ بِبَصَرِهِ : سۇر بېسىپ كەتتى ، تىكىلىپ قارىيالمىدى.

خَشَعَ الْمُتَكَلِّمُ : سۆزلىگۈچى ئاۋازىنى پەسلەتتى.

خَشَعَ الْمُؤْمِنُ فِي صَلَاتِهِ: نامازغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

خَشَعَ الصَّوْتَ : ئاۋازى پەسلىدى.

«وَ خَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا» «قۇرئان» : مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ بارلىق ئاۋازلار بېسىقىدۇ، پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلىمايسەن.

خَشْعَمٌ ج خَشَاعِمُ : يولۋاس.

خَشَقَ يَخْشِقُ خُشُوقًا الْمَاءُ: سۇ مۇز تۇتتى، مۇزلىدى.

خَشَقٌ : قار.

خُشْقٌ : كىيىك بالىسى ؛ تۇنجى تۇغۇلغان بۆكەن.

خِشْقٌ ج خِشَقَةٌ : ئۆچكىنىڭ تۇنجى ئوغلىقى.

خَشِمَ يَخْشَمُ خَشَمًا وَ خُشُومًا الْإِنْسَانُ: كىشىنىڭ بۇرنى يوغان بولدى.

خَشُنَ يَخْشُنُ خُشُونَةً الشَّيْءُ: يىرىك بولدى ، قوپال بولدى.

خَشُنَ الصَّوْتُ : ئاۋاز غارالڭ ـ غورۇڭ چىقتى.

خَشُنَ فِي دِيْنِهِ : دىندا مۇستەھكەم بولدى.

خَشُنَ عَلَيْهِ فِي الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ: ئۇنىڭغا قوپال مۇئامىلە قىلدى.

خَشِنٌ ج خِشَانٌ: قوپال، يىرىك.

خَشِنُ الْجَانِبِ : قوپال ، تولۇق ، ئەدەپسىز.

حَائِطٌ خَشِنٌ : سۇۋاقسىز تام.

خَشِنُ الْأَخْلَاقِ : قوپال ، تولۇق ، ئەدەپسىز.

اَلْجِنْسُ الْخَشِنُ : ئەر كىشى ، ئەرلەر.

خَشِنُ الْمُعَامَلَةِ : مۇئامىلىسى قوپال.

خَشَنَةٌ ج خَشَنَاتٌ : قوپال كىيىم ، يىرىك كىيىم.

خُشُوعٌ : بويسۇنماق ، باش ئەگمەك ، ھۆرمەت قىلماق.

خَشُوقٌ ج خُشُقٌ : جۈرئەتلىك ، قارام ؛ ئۆتكۈر قىلىچ ؛ تېز ، ئىلدام ، چاققان.

خُشُونَةٌ : يىرىكلىك ، قوپاللىق.

رَدَّ عَلَيْهِ بِخُشُونَةٍ : ئۇنىڭغا قوپاللىق بىلەن رەددىيە بەردى.

خَشِيَ يَخْشَى خَشْيَةً : قورقتى.

«رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ» «قۇرئان» : ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولىدۇ، ئۇلارمۇ ئاللاھتىن مەمنۇن بولىدۇ، بۇنىڭغا پەرۋەردىگارىدىن قورققان ئادەم ئېرىشىدۇ.

خَشِيَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭدىن ئەنسىرىدى.

خَشٍ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَانٌ م خَاشِيَةٌ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَانَةٌ: قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشْيَا ج خَشَايَا : قورققۇچى ، ئەنسىرىگۈچى.

خَشِيْبٌ : يىرىك ، قوپال.

خَشْيَةٌ : قورقماق ، ئەنسىرىمەك، ھەيۋە.

«إِنَّ الَّذِيْنَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ» «قۇرئان» : ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنىڭ ھەيۋىسىدىن قورققۇچى كىشىلەر.

خَشِيْقٌ : قار، قوپال، تولۇق ئادەم.

خَشِيٌّ : ئۇياتچان ، نومۇسچان؛ قورققۇچى.

خِصَاءٌ : ئاختا قىلماق ، پىچىۋەتمەك.

خَصَاصٌ م خَصَاصَةٌ : نامراتلىق ، موھتاجلىق ، يوقسۇزلۇق ؛ تۆشۈك ، دەز.

«وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» ‹قرآن›: ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئەتى) دىن ئەلا كۆرىدۇ.

«أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى بَابَ النَّبِيِّ فَأَلْقَمَ عَيْنَهُ خَصَاصَةَ الْبَابِ» ‹حديث›: بىر ئەرابى (سەھرالىق) پەيغەمبەرنىڭ ئىشىكىگە كەلدى ۋە ئىشىكنىڭ تۆشۈكىدىن مارىلىدى.

خِصَامٌ: جېدەل، ماجىرا، دەۋا، خۇسۇمەت؛ بەس – مۇنازىرە؛ ئەرز.

«يُشْهِدُ اللّهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ» ‹قرآن›: ئۇ دىلىدىكى نەرسىگە ئاللاھنى گۇۋاھ قىلىدۇ، ھالبۇكى، ئۇ ئەشەددىي دۈشمەندۇر.

خَصِبَ يَخْصَبُ وَخَصَبَ يَخْصِبُ خِصْبًا الْمَكَانُ: جاي ئوت – چۆپلۈك بولدى، مۇنبەت بولدى، بولۇق بولدى.

خِصْبٌ ج أَخْصَابٌ: بولۇق، مۇنبەت، ئۈنۈملۈك، ئۈنۈمدار، ھوسۇللۇق.

خَيَالٌ خِصْبٌ: مول تەسەۋۋۇر، كەڭ خىيال.

سِنُّ الْخِصْبِ: بالاغەت يېشى بىلەن يېنىسىيە يېشى ئارىلىقىدىكى يىللار (ياش، نەۋقىران، كۈچىگە تولغان ۋاقىت).

خَصِبٌ. خِصْبٌ. خَصْبَةٌ: مۇنبەت، ئۈنۈملۈك، پاراۋان تۇرمۇش.

«كَثُرَ الْمَطَرُ فَزَادَ الْخِصْبُ»: يامغۇر كۆپەيدى، شۇنىڭ بىلەن ئوت – چۆپلەر مول بولدى.

«هَذِهِ الْقِطْعَةُ مِنَ الْحُقُولِ خَصْبَةٌ حَقًّا»: بۇ پارچە يەر راستىنلا بولۇقتۇر.

خَصَرَهُ يَخْصُرُ خَصْرًا: بېلىگە ئۇردى.

خَصِرَ يَخْصَرُ خَصَرًا الْيَوْمُ: ھاۋا سوغۇق بولدى، ھاۋا سوۋۇپ كەتتى.

خَصِرَ الرَّجُلُ: كىشى توڭلۇپ قالدى.

خَصْرٌ ج خُصُورٌ: بەل.

خَصَّ يَخُصُّ خَصًّا وَ خُصُوصًا وَخُصُوصِيَّةً الشَّيْءَ: تەۋە بولدى، قاراشلىق بولدى.

خَصَّ شَخْصًا بِكَذَا: خاس قىلدى.

خَصَّهُ بِالْوُدِّ: ئۇنى دوستلۇقتا تاللىدى.

خَصَّهُ بِالذِّكْرِ: ئۇنى ئالاھىدە تىلغا ئالدى.

هَذَا لاَ يَخُصُّنِي: بۇ ماڭا مۇناسىۋەتلىك ئەمەس، بۇ ماڭا مۇھىم ئەمەس، مەن بىلەن مۇناسىۋەتسىز.

خَصَّ يَخَصُّ خَصَاصَةً وَ خَصَاصًا: نامراتلاشتى، كەمبەغەللەشتى، موھتاج بولدى، نامرات بولدى.

«خَصَّ عَيْشُهُ لَكِنَّهُ مَا زَالَ نَدِيَّ الْكَفِّ»: نامراتلىشىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇ ھامان مەرد.

خُصٌّ ج أَخْصَاصٌ وَ خِصَاصٌ: كەپە، ساتما.

خَصَّصَ يُخَصِّصُ تَخْصِيصًا وَقْتَهُ كَذَا: ۋاقتىنى ئاجراتتى، ۋاقتىنى بەردى.

خَصَّصَ لِفُلاَنٍ شَيْئًا: تەيىنلىدى، بەلگىلىدى، كۆرسىتىپ بەردى.

«خَصَّصَتِ الْحُكُومَةُ سَيَّارَةً لِكُلِّ ضَيْفٍ مِنْ ضُيُوفِهَا الأَجَانِبِ»: ھۆكۈمەت ئۆزىنىڭ ھەربىر چەت ئەللىك مېھمىنى ئۈچۈن بىردىن خاس ماشىنا بېكىتتى.

«فَعَلْتُ هَذَا خِصِّيصَى مِنْ أَجْلِكَ»: مەن بۇنى ئالاھىدە سېنىڭ ئۈچۈن قىلدىم.

خَصَفَ يَخْصِفُ خَصْفًا النَّعْلَ: ئاياغ تىكتى، چاپلىدى، يېپىشتۇردى، ياماپ ياماپ.

خَصَفَ الْعُرْيَانُ الْوَرَقَ عَلَى جِسْمِهِ: يالىڭاچ ياپراق بىلەن تېنىنى ياپتى، جىسمىنى ياپتى.

«وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ» ‹قرآن›: ئۇلار جەننەتتىكى دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرى بىلەن ئەۋرەتلىرىنى يېپىشقا كىرىشتى.

خَصْفَةٌ ج خَصَفٌ و خِصَافٌ: ياماق.

خَصَلَ يَخْصُلُ خَصْلاً الشَّيْءَ: كەستى، ئايرىدى.

خَصَلَ الْقَوْمَ خِصَالاً: قەۋمغا ئۈستۈن كەلدى.

خَصْلَةٌ ج خِصَالٌ: خىسلەت، ئادەت، خۇسۇسىيەت.

«كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ خِصَالِ النِّفَاقِ» ‹حديث›:

ئۇنىڭدا مۇناپىقلىق خۇسۇسىيەتلەردىن بىر خۇسۇسىيەت بار ئىدى.

ذُو الْخِصَالِ الْحَمِيْدَةِ: ياخشى خىسلەتلىك، ياخشى ئادەتلىك.

خُصْلَةٌ ج خُصْلَاتٌ : بىر دەستە ، بىر باغلام، بىر ئورام ، بىر تۇتام.

خُصْلَةُ شَعْرٍ : بىر تۇتام چاچ.

«تَدَلَّتْ خُصْلَتُهَا عَلَى وَجْهِهَا» : ئۇنىڭ بىر تۇتام چېچى يۈزىگە ساڭگىلاپ تۇراتتى.

خَصَمَ يَخْصِمُ خَصْمًا خِصَامًا وَ خُصُومَةً : يەڭدى ، مەغلۇپ قىلدى ، بېسىپ چۈشتى ، بويسۇندۇردى.

خَصَمَ مِنَ السِّلْعَةِ : مالنىڭ پۇلىنى كەم بەردى.

خَصَمَ مِنَ الثَّمَنِ : باھاسىنى چۈشۈردى.

خَصِمَ يَخصِمُ خِصَامًا و خُصُومَةً : دۈشمەنلەشتى، مۇنازىرىلەشتى ، جېدەللەشتى.

خَصْمٌ ج خُصُومٌ : رەقىب ، دۈشمەن.

خَصْمٌ ثَالِثٌ : ئۈچىنچى تەرەپ ، ئۈچىنچى شەخس.

بَنْكُ الْخَصْمِ : دىسكونت قىلىدىغان بانكا.

خَصِمٌ ج خَصِمُونَ: مۇنازىرىچى.

«بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ» «قرآن» : بەلكى ئۇلار جېدەلخور قەۋمدۇر.

خُصُوبَةٌ : مۇنبەتلىك ، موللۇق.

خُصُوصٌ . خُصُوصَةٌ . خُصُوصِيَّةٌ : ئالاھىدە قىلماق ، خاس قىلماق.

خُصُوصٌ : توغرىسىدا ، . . . ھەققىدە، . . . خۇسۇسىدا.

بِخُصُوصِ كَذَا : . . . توغرىسىدا ، . . . ھەققىدە ، . . . خۇسۇسىدا.

فِي هَذَا الْخُصُوصِ : بۇ توغرىدا ، بۇ ھەقتە.

مِنْ خُصُوصٍ : . . . توغرىسىدا ، . . . قارىتا ، خۇسۇسەن.

خُصُوصًا : ئالاھىدە ، بولۇپمۇ ، خۇسۇسەن.

خُصُوصًا عَلَى الْخُصُوصِ : ئالاھىدە ، ئۆزگىچە ، مەخسۇس ، خۇسۇسەن ، بولۇپمۇ.

خُصُوصِيٌّ: خۇسۇسى ، مەخسۇس ، شەخسى، ئالاھىدە.

خُصُوصِيَّاتِ الشَّخْصِ: ئالاھىدىلىكلىرى ، ئۆزگىچىلىكلىرى، شەخسى ئىشلىرى ، ئايرىمچىلىقى.

خُصُومَةٌ ج خُصُومَاتٌ : جېدەل ـ ماجىرا ، دەۋا ، خۇسۇمەت ؛ بەس ـ مۇنازىرە ؛ ئەرز.

«لِلْخُصُومَاتِ الْأَدَبِيَّةِ جَوَانِبُ إِيجَابِيَّةٌ» : ئەدەبىي بەس ـ مۇنازىرىلەرنىڭ ئىجابى تەرەپلىرى بار.

خَصَى يَخْصِي خَصْيًا وَ خِصَاءً : ئاختا قىلدى ، پىچىۋەتتى.

خُصْيَةٌ ج خُصًى : تاشاق.

خَصِيْبٌ : مۇنبەت ، ئۈنۈملۈك.

اَلْهِلَالُ الْخَصِيْبُ: مۇنبەت ھىلال رايونى (سۈرىيە، لىۋان ، پەلەستىن ، ئىئوردانىيە ، ئىراق قاتارلىق دۆلەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان رايوننىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى)

خَصِيْصًا : ئالاھىدە ، مەخسۇس.

خَصِيصَةٌ ج خَصَائِصُ : خۇسۇسىيەت ، خاراكتېر ، تەبىئەت.

خَصَائِصُ طِبِّيَّةٌ : داۋالاش ئۈنۈمى.

خَصَائِصُ: ئالاھىدە يەككە ، خاسىيەت.

خَصَاصٌ : بوشلۇق ، ئارىلىق ، بوشلۇق.

خَصِيْمٌ ج خُصَمَاءُ وَ خُصْمَانٌ : رەقىب ، دۈشمەن.

«خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَخَصِيمٌ مُبِينٌ» «قرآن» : ئۇ ئىنسانىنى ئابىمەنىدىن ياراتتى، ناگاھان ئۇ ئاشكارا خۇسۇمەت قىلغۇچىدۇر.

خَصِيْنٌ ج خُصُنٌ وَ أَخْصُنٌ : كىچىك پالتا.

خَصِيٌّ ج خِصْيَةٌ و خِصْيَانٌ: پىچىتىۋېتىلگەن ، ئاختا؛ ھەرەم خادىمى ، ھەرەم ئاغىچىسى.

حَيَوَانٌ خَصِيٌّ : ئاختا ھايۋان ، پىچىۋېتىلگەن ھايۋان.

«أُتُّخِذَ الْخِصْيَانُ طَوِيْلًا خَدَمًا لِلنِّسَاءِ فِي بُيُوتِ الثَّرِيَةِ» : ئاختا قىلىنغان قۇللار ئۇزۇن زامان باي ئائىلىلەردە ئاياللارنىڭ خىزمەتچىسى قىلىپ ئىشلىتىلگەن.

خِضَابٌ : رەڭ ، بوياق.

ذَاتُ الْخِضَابِ : رەڭلىك (ئايالدىن كىنايە)

خَضَارٌ : يېشىل ، يېشىللىق ، يېشىل رەڭ ؛ كۆكتات ، ئوتياش.

خَضَبَ يَخْضِبُ خَضْبًا وَ خِضَابًا الشَّيْءَ: بويىدى ، رەڭ بەردى.

خَضَبَ شَعْرَهُ : چېچىنى بويىدى.

خَضِبَ يَخْضَبُ خُضُوبًا الشَّجَرُ : دەرەخ يېشىل بولدى ، ياپيېشىل بولدى.

خَضِبَ الْمَكَانُ: جاي يېشىل بولدى.

خُضَبَةٌ : رەڭگا رەڭ كىيىم كىيىدىغان ئايال.

خَضْخَضَ يُخَضْخِضُ خَضْخَضَةً: تەتربدى ، لەرزىگە كەلدى ؛ سىلكىدى ، چايقىدى.

«خَضْخَضَ الْمَرِيْضُ الدَّوَاءَ قَبْلَ شُرْبِهِ» : كېسەل دورىنى ئىچىشتىن بۇرۇن چايقىدى.

خَضَدَ يَخْضِدُ خَضْدًا الْعُودَ : ياغاچنى سۇندۇردى ، ئۇشتۇۋەتتى.

خَضَدَ شَوْكَتَهُ : تىكىنىنى ئېلىۋەتتى ؛ شەۋكىتىنى سۇندۇردى ، ئاچچىقىنى ياندۇردى.

خَضِرَ يَخْضَرُ خُضْرَةً الشَّيْءُ: يېشىل بولدى ، كۆكەردى ، يېشىللاشتى.

خَضِرَ يَخْضَرُ خُضْرًا الزَّرْعُ : زىرائەت كۆكەردى.

خَضِرٌ : يېشىل ، ياپيېشىل زىرائەت.

«فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا» «قرآن» : ئۆسۈملۈكلەردىن يېشىل ياپراقلارنى چىقاردۇق.

خَضْرَاءُ : ئاسمان ، كۆك ئاسمان ، ھاۋا.

«اَلنَّظَرُ إِلَى الْخَضْرَاءِ يَنْفَعُ الْعُيُونَ» : يېشىللىققا قاراش كۆزگە پايدىلىق.

اَلْقُبَّةُ الْخَضْرَاءُ : ئاسمان.

خَضْرَاءُ الدِّمَنِ: قىغ ئۈستىگە ئۈنۈپ قالغان يېشىل ئوت؛ پەس ئائىلىدىن كېلىپ چىققان گۈزەل ئايال ، كەمبەغەل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان ساھىبجامال (كۆرۈنۈشى چىرايلىق ، ماھىيىتى قەبىھتىن كىنايە)

«مَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ. . . أَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْ أَبِي ذَرٍّ» «حديث» : ئاسمان ئاستىدا ياشايدىغان كىشىلەر ئارىسىدا ئەبى زەردىنمۇ راست سۆز ئادەم تېپىلمايدۇ.

خُضْرَةٌ ج خُضَرٌ و خُضْرٌ: يېشىل ، يېشىللىق ، يېشىل رەڭ.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاسْتَبْرَقٍ» «قرآن» : ئېپەك ۋە قېلىن يىپەكتىن تىكىلگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

«اَلْخُضَرُ غَنِيَّةٌ بِالْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ» : كۆكتات ئوزۇقلۇق ماددىلارغا باي.

خَضْرَمَ يُخَضْرِمُ خَضْرَمَةً الْأُذُنَ: قۇلاقنى كېسىپ ساڭگىلىتىپ قويدى.

خَضْرَمَ الشَّيْءَ: ئىلەشتۇردى ، ئارىلاشتۇردى.

خِضْرِمٌ ج خَضَارِمُ وَ خِضْرِمُونَ: چوڭ دېڭىز ؛ سۈيى كۆپ قۇدۇق ؛ كەڭ نەرسە.

رَجُلٌ خِضْرِمٌ : قولى ئوچۇق ئادەم ، مەرد ، سېخى ، ساخاۋەتچى.

خَضْرَوَاتٌ : كۆكتات ، ئوتياش ؛ يېشىل ، يېشىللىق.

خُضَرِيٌّ : كۆكتاتچى ، كۆكتات ساتقۇچى ، ئوتياشچى.

خَضَّ يَخُضُّ خَضًّا الْمَاءَ وَ نَحْوَهُ : چايقىدى ، سىلكىدى.

خَضَّ الزُّجَاجَةَ: بوتۇلكىنى چايقىۋەتتى (ئىرغاڭلاتتى)

خَضَّ الشَّخْصَ : چۆچۈتىۋەتتى ، قورقىتىۋەتتى.

«يُخَضُّ الدَّوَاءُ فِي الْقِنِّيْنَةِ قَبْلَ الْإِسْتِعْمَالِ» : ئەينەك شىشىنىڭ ئىچىدىكى دورا ئىستېمال قىلىنىشتىن بۇرۇن چايقىۋېتىلىدۇ.

خَضٌّ : تەۋرەنمەك.

لَبَنٌ خَضٌّ: كۆك سۈت (قايمىقى ئېلىۋېلىنغان سۈت)

خَضَّارٌ : كۆكتات سودىگىرى ، كۆكتات ساتقۇچى ، ئوتياشچى.

خَضَّاخَةٌ : خۇش پۇراق دورا.

خَضَّبَ يُخَضِّبُ تَخْضِيبًا : بويىدى ، رەڭ بەردى.

خَضَّةٌ ج خَضَّاتٌ : جۇمەك.

خَضَّرَ يُخَضِّرُ تَخْضِيرًا الشَّيْءَ : يېشىللاشتۇردى ، كۆكەرتتى.

خَضَّرَ الْأَرْضَ : يەرگە ئۈرۈق سالدى.

خَفَّضَ يُخَفِّضُ تَخْفِيْضًا: ىىزىدى، زىننەتلىدى.

خَفَّعَ يُخَفِّعُ تَخْفِيعًا : بويسۇندۇردى ، باش ئەگدۈردى.

خَضَّلَ يُخَضِّلُ تَخْضِيلاً الشَّيْءَ: ھۆل قىلىۋەتتى.

«خُضِّلَتْ تُرْبَةُ الْوَطَنِ بِالدِّمَاءِ الزَّكِيَّةِ» : ۋەتەن تۇپرىقى پاك قانلار بىلەن بويالدى.

خَضَّلَتِ الدُّمُوعُ لِحْيَتَهُ: تۆكۈلگەن ياشلار ئۇنىڭ ساقىلىنى ھۆلدىۋەتتى.

خَضَعَ يَخْضَعُ خَضْعًا وَ خُضُوعًا لَهُ : بويسۇندى ، باش ئەگدى.

«فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ» «قۇرئان» : سىلەر (يات ئەرلەرگە سۆز قىلغاندا) نازاكەت بىلەن سۆز قىلماڭلار، (نازاكەت بىلەن سۆز قىلساڭلار) دىلىدا نىفاق بار ئادەم (سىلەرگە قارىتا) تەمەدە بولۇپ قالىدۇ.

خَضَعَ بِالْقَوْلِ: نازلىنىپ سۆزلىدى ، ناز بىلەن سۆزلىدى.

خَضَعَ لِلّٰهِ: ئاللاھقا بويسۇندى.

«يَخْضَعُ الْمُوَاطِنُ الصَّالِحُ لِلْقَانُونِ وَالنِّظَامِ» : ياخشى پۇقرالار قانۇن ـ تۈزۈمگە بويسۇنىدۇ.

خَضَعَ لِلْمُنَاقَشَةِ : مۇنازىرە ئۈستىگە قويۇلدى.

خَضِعَ يَخْضَعُ خَضَعًا الرَّجُلُ : مايىل بولدى.

خُضَعَةٌ: مايىل بولغۇچى.

خُضَعَةٌ ج خُضَعٌ : بويسۇنغاق ، ماقۇلچان، باشقىلارنى بويسۇندۇرىدىغان ۋە خورلايدىغان ئادەم.

خَضِلَ يَخْضَلُ خَضَلاً الشَّيْءُ : ھۆل بولۇپ كەتتى، نەمدەلدى.

خَضِلَ الثَّوْبُ : كىيىم ھۆل بولۇپ كەتتى.

خَضِلٌ : ھۆل ، ھۆللۈك ؛ باياشات تۇرمۇش.

خَضَمَ يَخْضِمُ خَضْمًا الشَّيْءَ : كېسىۋەتتى ، ئۈزۈۋەتتى.

خَضَمَ الطَّعَامَ : تاماق يېدى.

خَضَمَ لَهُ مِنْ مَالِهِ : ئۇنىڭغا مېلىدىن بەردى.

خِضَمٌّ : ئوكيان ، بۈيۈك دېڭىز.

فُلاَنٌ خِضَمٌّ : مەرد ، سېخىي ، قولى كەڭ.

«غَرِقَ فِي خِضَمٍّ مِنَ التَّفَاؤُلِ» : ئۈمىدۋارلىققا چۆمدى.

خَضُوبٌ: سۇ قۇيۇلغاندىن ياكى يامغۇردىن كېيىن ئۆسكەن يېڭى ئۆسۈملۈك.

خَضُورٌ: يېشىل.

خَضُوعٌ ج خُضُعٌ : بويسۇنغۇچى، باش ئەگكۈچى، ئىتائەت قىلغۇچى، تىز پۈككۈچى، بويسۇنغاق.

خَضُوعٌ لِكَذَا : . . . نىڭ باشقۇرۇشى ئاستىدا.

خُضُوعٌ : بويسۇنماق ، باش ئەگمەك ، تىز پۈكمەك ، ئىتائەت قىلماق.

خَضِيْبٌ ج خُضُبٌ : بويالغان ، رەڭ بېرىلگەن.

كَفٌّ خَضِيبٌ : خېنە يېقىلغان قول.

خَضِيدٌ : تىكىنى قىرقىلغان دەرەخ.

خَضِيرٌ : يېشىل ؛ يېشىل پۇرچاق؛ دېڭىز.

خَضِيفٌ : پاتقاق جاي ؛ سۇ ۋە دەرەخ كۆپ جاي.

خَضِيعَةٌ ج خَضَائِعُ : ئۇلاغنىڭ قورسىقىدىكى غولدۇرلىغان ئاۋاز ؛ كەلكۈن ئاۋازى.

خَضِيلَةٌ : گۈزەل باغچا.

خَضِيمٌ : ئۆتكۈر.

خَضِيمَةٌ ج خَضَائِمُ: يېشىل ئۆسۈملۈك؛ يۇمران ئۆسۈملۈك جاي.

خَطَا يخطو خَطْوًا الشَّخْصُ: ماڭدى، قەدەم تاشلىدى، پىيادە ماڭدى.

خَطَا خُطُوَاتٍ قَصِيْرَةً: قىسقا قەدەم تاشلىدى، ئاستا دەسسىدى.

خَطَا نَحْوَ الْأَمَامِ : ئالغا ئىلگىرىلىدى ، ئالغا قەدەم تاشلىدى.

خَطَا خُطْوَةً وَاسِعَةً : چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

خَطَأٌ. خِطْأٌ ج أَخْطَاءٌ وَأَخْطِئَةٌ : خاتالىق ، غەلەت ، سەۋەنلىك ؛ خاتا.

«وَلاَتَقْتُلُواأَوْلاَدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاَقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ إِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْأً كَبِيْرًا» «قۇرئان» : كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالاڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار، ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ

گۇناھتۇر.

«وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ» «قۇرئان»: كىمكى بىرەر مۆمىننى سەۋەنلىك بىلەن ئۆلتۈرۈپ قويىدىكەن، ئۇ بىر مۆمىن قۇلنى ئازاد قىلىشى ۋە ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ۋارىسلىرىغا دىيەت تۆلىشى كېرەك.

خَطَأٌ لَفْظِيٌّ: تەلەپپۇز خاتالىقى.

وَقَعَ فِي خَطَإٍ: خاتالاشتى، خاتالىق ئۆتكۈزدى.

مِنَ الْخَطَإِ أَنْ: خاتالىقى شۇكى.

اَلْقَتْلُ الْخَطَأُ: سەۋەن ئۆلتۈرۈپ قويۇش، خاتا ئۆلتۈرۈپ قويۇش.

خَطَأٌ فَادِحٌ: چوڭ خاتالىق.

«كَانَ الطَّبِيبُ عَلَى خَطَإٍ»: دوختۇر خاتا داۋالىدى.

خَطَأٌ فِي الْحِسَابِ: ھېسابتىكى خاتالىق.

خَطَأٌ تَارِيخِيٌّ: تارىخىي خاتالىق.

خَطَأٌ مَطْبَعِيٌّ: باسما خاتالىقى، مەتبەئە خاتالىقى.

خِطْءٌ ج أَخْطَاءٌ: گۇناھ، جىنايەت.

خِطَابٌ ج خِطَابَاتٌ: خەت، مەكتۇپ.

فَصْلُ الْخِطَابِ: ئاخىرقى قارار، پاكىت قويۇشقا ھۆكۈم قىلىش، ھەل قىلغۇچ سۆز؛ پاساھەتلىك سۆز (خۇتبىنىڭ ھەمدۇسانادىن ئەمما بەئدۇ) دىن كېيىن دېگەن سۆز.

«وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ» «قۇرئان»: ئۇنىڭغا ھېكمەت ۋە روشەن سۆز ــ ئىبارىلەرنى ئاتا قىلدۇق.

خِطَابُ الْعَرْشِ: پادىشاھلىق دۆلەتلەردە پارلامېنت يىغىنىدىكى ئېچىلىش نۇتقى.

خِطَابُ تَوْصِيَةٍ: تونۇشتۇرۇش خېتى.

خِطَابٌ مَفْتُوحٌ: ئوچۇق خەت.

«أَلْقَى الزَّعِيمُ خِطَابًا حَمَاسِيًّا»: داھى تەسىرلىك نۇتۇق سۆزلىدى.

«كُنْ لَيِّنًا فِي خِطَابِكَ لِوَلَدِكَ»: ئوغلۇڭغا قىلغان سۆزۈڭدە مۇلايىم بول.

«عِنْدَمَا تَمُرُّ بِبَيْتِهِ مِنْ فَضْلِكَ أَعْطِهِ هَذَا الْخِطَابَ»: ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئۆتەر ۋاقتىڭىزدا بۇ خەتنى ئۇنىڭغا بېرىپ قويسىڭىز.

خِطَابَةٌ: نۇتۇق، باياناتا، سۆز، خۇتبە.

حَفْلَةٌ خِطَابِيَّةٌ: نۇتۇق سۆزلەش يىغىنى، نۇتۇققا ئائىت.

خِطَابَةٌ دِينِيَّةٌ: ۋەز، تەبلىغ، خۇتبە، نۇتۇق.

خِطَابَةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي لېكسىيە.

فَنُّ الْخِطَابَةِ: نۇتۇق سەنئىتى.

خَطَابِيٌّ: ئەقلىدىن كۆرە ھېسسىياتقا كۆپرەك بېرىلىدىغان يېزىش ئۇسلۇبى.

خِطَامٌ ج خُطُمٌ: چۇلۇۋۇر، نوقتا.

خَطِئَ يَخْطَأُ خَطَأً وَ خَطْأً الشَّخْصُ: خاتا قىلدى، خاتالاشتى، گۇناھ ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

خَطَبَ يَخْطُبُ خَطَابَةً فِي الْقَوْمِ: نۇتۇق سۆزلىدى، خۇتبە ئوقىدى، ۋەز ــ نەسىھەت قىلدى.

خَطَبَ يَخْطُبُ خِطْبَةً فُلاَنَةً مِنْ أَهْلِهَا أَوْ إِلَى أَهْلِهَا: قىز بىلەن توي قىلىشقا پۈتۈشتى، قۇدا چۈشتى، چاي ئىچكۈزدى.

خَطَبَ الْفَتَاةَ: قىزغا تەلەپ قويدى.

خَطَبَ وُدَّهُ: دوستلىشىشنى تەلەپ قىلدى، دوستلۇقىنى تىلىدى.

خَطُبَ يَخْطُبُ خَطَابَةً الشَّخْصُ: ناتىق بولدى.

خَطْبٌ ج خُطُوبٌ: كۆڭۈلسىز ئىش، بەختسىزلىك، بالايىئاپەت.

مَا خَطْبُكَ: سەن نېمە بولدۇڭ؟

«قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ؟» «قۇرئان»: ئىبراھىم: «ئى ئەلچىلەر! نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭلار؟» دېدى.

خُطْبَةٌ ج خُطَبٌ: نۇتۇق، باياناتا، سۆز، خۇتبە.

خُطْبَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ كىرىش سۆزى.

خِطْبَةٌ ج خِطَبٌ: تەلەپ، چاي ئىچكۈزۈش.

«وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ» «قۇرئان»: ئىددىتى توشمىغان ئاياللارغا ئۇلارنى ئالىدىغانلىقىڭلارنى پۇرىتىپ ئۆتسەڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

خَطَرَ يَخْطِرُ خَطَرَانًا الرَّجُلُ فِي مَشْيِهِ: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

«خَطَرَتِ الْفَتَاةُ فِي ثِيَابِهَا الْمُزَرْكَشَةِ» : قىز زەر چېكىلگەن كىيىم بىلەن كۆرەڭلەپ ماڭدى.

خَطَرَ يَخْطِرُ خُطُورًا بِبَالِهِ : يادىغا كەلدى ، ئېسىگە كەلدى.

«خَطَرَ لَهُ خَاطِرٌ» : ئۇنىڭ ئېسىگە بىر پىكىر كەلدى.

خَطَرَ الْأَمْرُ عَلَى بَالِهِ : ئىش ئېسىگە كەلدى.

خَطَرَ عَلَى ذِهْنِهِ : ئېسىگە كەلدى.

«خَطَرَ بِبَالِهِ أَنْ يَزُورَ زَمِيلَهُ الْمَرِيضَ فِي الْمُسْتَشْفَى» : دوختۇرخانىدىكى كېسەل ساۋاقدىشىنى يوقلاش ئۇنىڭ خىيالىغا كەلدى.

خَطُرَ يَخْطُرُ خَطَرًا وَخُطُورًا وَ خُطُورَةً الرَّجُلُ: قەدىر ـ قىممىتى يۇقىرى بولدى.

خَطَرُ الْأَحْمَرُ : ھالاكەتكە ئېلىپ باردى.

خَطَرٌ ج خِطَارٌ وَ خُطُرٌ : دوغا قويۇلغان نەرسە ، دوغا تىكىلگەن پۇل.

خَطَرٌ مُحْدِقٌ : كۆز ئالدىدىكى خەتەر.

دُقَّ نَاقُوسُ الْخَطَرِ: خەتەر سىگنالى چېلىندى.

خَطَرٌ عَلَى الصِّحَّةِ : سالامەتلىككە زىيانلىق.

ذُو خَطَرٍ عَظِيمٍ : چوڭ خەتەرلىك.

خَطَرُ الْحَرْبِ : ئۇرۇش تەھدىتى.

مُعَرَّضٌ لِلْخَطَرِ : خەتەر ئۇستىدە؛ بۇزۇلۇپ قالىدىغان.

إِشَارَةُ الْخَطَرِ : سىگنال ، ئاگاھلاندۇرۇش.

أَوْقَعَهُ فِي الْخَطَرِ : خەتەرگە يولۇقتۇردى ، خەتەرگە ئۇچراتتى.

خَطِرٌ : خەتەرلىك ، بىخەتەر ئەمەس ؛ تەكەببۇر.

خَطَرَانٌ : ئىرغاڭلاپ مېڭىش ، پۇلاڭلاش.

خَطْرَةٌ ج خَطَرَاتٌ : كۆڭۈلگە كەچكەن ئىش ، ئېسىگە كەلگەن خاتىرە ؛ قېتىم.

خَطَرَاتُ الرِّيحِ : ئۆتكۈنچى شامال.

«أَجْرَى لَهُ الطَّبِيبُ عَمَلِيَّةً خَطِرَةً» : دوختۇر ئۇنىڭ ئۇچۇن خەتەرلىك ئوپېراتسىيە قىلدى.

خَطْرَقَ يُخَطْرِقُ خَطْرَقَةً : چوڭ قەدەم بىلەن ماڭدى ، ئالدىراپ ماڭدى.

خَطْرَقَ جِلْدُ الْمَرْأَةِ : ئايالنىڭ تېرىسى بوشاپ كەتتى ، ساڭگىلاپ كەتتى.

خَطْرَقَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى.

خَطْرَقَ الْمَرِيضُ : كېسەل جۆيلىدى.

خَطَّ يَخُطُّ خَطًّا الْكِتَابَ بِالْقَلَمِ : يازدى ، سىزدى

«وَمَاكُنْتَتَتْلُوا مِنْقَبْلِهِمِنْ كِتَابٍوَلَاتَخُطُّهُبِيَمِيْنِكَ إِذًالَأَرْتَابَ الْمُبْطِلُونَ» «قرآن» : ئىلگىرى سەن كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيتتىڭ، خەت يېزىشنىمۇ بىلمەيتتىڭ، (مۇبادا سەن كىتاب ئوقۇغان، خەت يازىدىغان بولسالڭ) ئۇ چاغدا ھەققە قارشى تۇرغۇچىلار چوقۇم گۇمانلىناتتى.

خَطَّهُ الشَّيْبُ : چېچى ئاقاردى.

خَطَّ وَجْهُ الْغُلَامِ : بۇرۇتى خەت تارتتى.

خَطَّ عَلَى الشَّيْءِ : سىزدى ، پىلانلىدى.

خَطَّالْأَرْضَ بِالْمِحْرَاثِ: يەرنى ئاغدۇردى، ھەيدىدى.

خَطَّ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: مەسئۇلىيەتنى ئۇستىگە ئالدى.

خَطٌّ ج خُطُوطٌ : يول، خەت ، سىزىق ؛ پۇچۇركا ؛ قۇر ، قاتار.

اِلْزِمِ الْخَطَّ : ئۇدۇل ماڭ.

خَرَجَ عَنِ الْخَطِّ : ئۇدۇل ماڭمىدى.

اَلْخَطُّ الْكُوفِيُّ: كوفى خەت نۇسخىسى.

اَلْخَطُّ الْمِسْمَارِيُّ : مىخ مەتبەئە.

خَطُّ النَّارِ : ئالدىنقى سەپ ، ئۇرۇش مەيدانى.

خَطُّ الْإِسْتِوَاءِ: ئېكۋاتور.

خَطُّ النِّهَايَةِ : تەنھەرىكەتتە ئاخىرقى نىشاننى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بەلگە.

خَطٌّ تِلْغِرَافِيٌّ : تېلېگراف سىمى.

خَطٌّ هَاتِفِيٌّ : تېلېفون سىمى.

اَلْخَطُّ الْجَمَاهِيرِيُّ: ئاممىۋى يول.

خَطُّ الْحُدُودِ : چېگرا سىزىقى.

اَلْخَطُّ الْمُنْحَنَى : ئەگرى سىزىق.

خَطُّ السَّفَرِ : يۈرۈش لىنىيىسى.

خَطُّ الْهُجُومِ : ھۇجۇم قىلىش لىنىيىسى.

خَطُّ تَقْسِيمِ الْمِيَاهِ : سۇ بۆلگۈچ.

اَلْخَطُّ الْجَوِّيُّ : ھاۋاغا تارتىلغان سىم ، ئانتېنا.

اَلْخَطُّ الْأَرْضِيُّ : يەرگە تارتىلغان سىم ، يەرگە تارتىلغان ئۆتكۈزگۈچ.

خَطٌّ رَئِيسِيٌّ: ئاساسىي لىنىيە ، غول لىنىيە.

خَطُّ الطُّولِ : مېرىدىئان سىزىقى.

خَطُّ الْإِعْتِدَالِ : ئېكۋاتور سىزىقى.

خَطُّ التَّفَاهُمِيَّةِ : مۇرەسسەچىلىك.

خَطُّ الْإِنْتِهَازِيَّةِ : ئاغمىچىلىق.

خَطُّ السِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈر يول لىنىيىسى.

خَطٌّ مُسْتَقِيمٌ : توغرا سىزىق ، توغرا لىنىيە، تۈز سىزىق.

فِي خَطٍّ مُسْتَقِيمٍ: ئۇدۇل ، تۈز.

عَلَى خَطٍّ مُسْتَقِيمٍ: ئۇزۇل - كېسىل ؛ ئۇدۇل.

عَلَى طُولِ الْخَطِّ : پۈتۈن لىنىيە بويىچە ، پۈتۈن سەپ بويىچە.

خُطُوطُ الْكَفِّ : ئالقان سىزىقلىرى.

خُطُوطُ الْمُوَاصَلَاتِ : قاتناش لىنىيىلىرى.

اَلْخُطُوطُ الْأَمَامِيَّةُ : ئالدىنقى سەپ.

خُطُوطٌ عَامَّةٌ : ئىلمىي ماقالىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى بايان قىلىنغان قىسقىچە مەزمۇن ، ئاساسىي مەزمۇنى.

خُطُوطُ الطَّيَرَانِ : ئاۋىئاتسىيە لىنىيىسى.

خُطُوطٌ جَوِّيَّةٌ: ئاۋىئاتسىيە لىنىيىسى ، ھاۋا لىنىيىسى.

خُطٌّ ج أَخْطَاطٌ: مەھەللە ، رايون ، جاي ، يەر.

مَحْكَمَةُ الْأَخْطَاطِ : رايونلۇق سوت مەھكىمىسى.

خَطَّأَ يُخَطِّئُ تَخْطِئَةً : خاتالىققا نىسبەت بەردى.

«إِنْ أَخْطَأْتُ فَخَطِّئْنِي» : ئەگەر مەن خاتالاشسام «مېنى خاتا قىلدىڭ» دېگىن.

خَطَّارٌ: نەيزىۋاز ؛ نەيزە ؛ ئەتىرچى.

خَطَّارُ السَّاعَةِ : ئىستىرىلكا.

خَطَّاطٌ : خەتتات؛ كاتىپ.

خَطَّافٌ : بۇلاڭچى ، ئوغرى ، قاراقچى.

خُطَّافٌ ج خَطَاطِيفُ : قارلىغاچ ؛ ئىلمەك ، قارماق ؛ كانارە.

خُطَّافُ الْبَحْرِ : بوران قۇش.

خَطَّةٌ : تۈز سىزىق (—)

خُطَّةٌ ج خُطَطٌ : يول ، لىنىيە؛ مۇھەمت؛ ئۇسۇل ، چارە - تەدبىر ، پىلان.

اَلْخُطَّةُ الْحَرْبِيَّةُ : ھەربىي تاكتىكا.

اَلْخُطَّةُ الدِّرَاسِيَّةُ : ئوقۇتۇش پىلانى ، دەرس ئۆتۈش پىلانى.

«وُضِعَتْ خُطَّةٌ جَدِيدَةٌ لِتَنْمِيَةِ الْإِقْتِصَادِ الْوَطَنِيِّ» : دۆلەت ئىقتىسادىنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن يېڭى پىلان ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

اَلْخُطَّةُ السَّنَوِيَّةُ : يىللىق پىلان.

«عَلَيْنَا أَنْ نُنْجِزَ نِصْفَ الْخُطَّةِ السَّنَوِيَّةِ عَلَى الْأَقَلِّ فِي شَهْرِ مَايُو» : ماي ئېيىدا ئاز دېگەندە يىللىق پىلاننىڭ يېرىمىنى ئورۇنلىشىمىز كېرەك.

خَطَّطَ يُخَطِّطُ تَخْطِيطًا لِلشَّيْءِ : پىلاننى قويدى، چارە - تەدبىرنى ئىشلەپ چىقتى.

خَطَّطَ الرَّسْمَ : سىزدى.

خَطَّطَ الْبِلَادَ أَوِ الْأَرْضَ : زېمىن ياكى دۆلەتكە چېگرا سىزىقىنى بېكىتتى.

خَطَّطَتِ الْمَرْأَةُ حَاجِبَهَا : ئايال قاشلىق ئەتتى.

خَطَّمَ يُخَطِّمُ تَخْطِيمًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا نوقتا سالدى، ماسكا تارتتى.

خَطِّيفٌ ج خَطَاطِيفُ : قارماق ، ئىلمەك ؛ كانارە ؛ قارلىغاچ.

خَطِّيٌّ : قول يازما.

خَطِفَ يَخْطَفُ خَطْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىلىۋالدى ، بۇلىۋالدى ، تارتىۋالدى.

«إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ»

«قرآن» : لېكىن (ئاسمان خەۋەرلىرىدىن) ئوغرىلىقچە بىر نەرسە ئاڭلىغان شەيتاننى يورۇق يۇلتۇزلار قوغلاپ (كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ)

«يَكَادُالْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ» «قرآن» : چاقماق چاقناندا ، ئۇلار كۆز نۇرىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالىدۇ.

خَطِفَ نَفْسُهُ : مىدىرلىدى ، تېز يۆتكەلدى.

خَطْفٌ : ئېلىۋالماق ، تارتىۋالماق.

خَطْفُ الطَّائِرَاتِ : ئايروپىلان بۇلىماق.

خَطْفَةٌ ج خَطَفَاتٌ : بىر قېتىم بۇلاش ، بۇلانغان نەرسە.

خَطِلَ يُخْطَلُ خَطَلاً فِي كَلَامِهِ : قالايمىقان سۆزلىدى ، ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلىدى ، خاتا سۆزلىدى.

خَطِلَ الشَّخْصُ : ئەخمەق بولدى ؛ خاتالىقتا يولۇقتى ؛ قالايمىقان سۆزلىدى.

خَطَلٌ : قالايمىقان سۆز ، بىھۇدە سۆز ، بىكار گەپ.

مِنَ الْخَطَلِ أَنْ : نىلىڭ دۆتلۈكى.

خَطِلٌ ج أَخْطَالٌ : ئەخمەق ، نادان ، گالۋاڭ ، بىمەنە.

خَطَمَ يَخْطِمُ خَطْمًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغقا نوقتا سالدى؛ ماسكا تارتتى.

خَطَمَ بِالْكَلَامِ : زۇۋان سۇرەلمەس قىلىپ قويدى.

«خَطَمَ بَعِيرَهُ بِالْخِطَامِ» : ئۇ تۆگىسىگە چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

خَطْمٌ : بۇرۇن ؛ قۇشنىڭ تۇمشۇقى.

خُطُوبَةٌ : تەلەپ ، چاي ئىچكۈزۈش.

خُطْوَةٌ ج خُطًى و خُطُوَاتٌ: قەدەم، ماڭدام، چامدام، يول.

«خُطْوَةٌ إِلَى الْأَمَامِ وَ خُطْوَتَانِ إِلَى الْوَرَاءِ» : بىر قەدەم ئالدىغا ، ئىككى قەدەم كەينىگە.

خُطْوَةٌ إِلَى الْأَمَامِ: ئالغا ئىلگىرىلەش.

خُطْوَةٌ خُطْوَةٌ : قەدەممۇ قەدەم ، تەدرىجىي.

خُطْوَةٌ عَزِيزَةٌ : مۇبارەك قەدەم ، قەدەم تەشرىپ.

«إِتَّخَذَ خُطْوَةً حَاسِمَةً» : ھەل قىلغۇچ قەدەمنى باستى.

إِتِّخَاذُ الْخُطُوَاتِ اللَّازِمَةِ لِتَحْرِيرِ الْقُدْسِ: بەيتۇل مۇقەددەسنى ئازاد قىلىش ئۈچۈن زۆرۈر چارە ـ تەدبىرلەرنى قوللىنىش.

سَارَعَلَى خُطَاهُ: ئۇنى دورىدى، ئۇنىڭغا ئەگەشتى، ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

ثَقِيلُ الْخُطَى : قەدىمى ئېغىر ، قەدىمى ئاستا.

تَبِعَ خُطَاهُ: ئۇنىڭغا ئەگەشتى، ئۇنى دورىدى ، ئۇنى ئۈلگە قىلدى.

خَطِيئَةٌ ج خَطَايَا و خَطِيئَاتٌ : خاتالىق ، گۇناھ ، جىنايەت.

«وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ»

«قرآن» : شەھەر دەرۋازىسىدىن سەجدە قىلغان ھالدا كىرىڭلار، «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن» دەڭلار، جىمى گۇناھلىرىڭلارنى مەغپىرەت قىلىمىز.

«وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْإِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًاوَ إِثْمًامُبِينًا» «قرآن» : كىمىكى بىر كىچىك گۇناھ ياكى بىر چوڭ گۇناھ قىلىپ قويۇپ، ئۇنى بىگۇناھ ئادەمگە چاپلىسا، ئۇ شۇ بوھتاننى ۋە ئوپئوچۇق بىر گۇناھنى ئۈزىگە يۈكلىۋالغان بولىدۇ.

خَطِيبٌ ج خُطَبَاءُ : نۇتۇق سۆزلىگۈچى ، ناتىق ، خۇتبە ئوقۇغۇچى؛ خاتىپ؛ توي قىلىش تەلەپىنى قويغۇچى.

«أُقَدِّمُ لَكَ خَطِيبَ أُخْتِي» : مەن ساڭا سىڭلىمنىڭ لايىقىنى تونۇشتۇرىمەن.

خَطِيبٌ مُخْتَرِقٌ : كەسپىي ناتىق ، سۆزمەن.

خَطِيبٌ مِصْقَعٌ : پاساھەتلىك ناتىق.

خَطِيبَةٌ : پۈتۈشكەن لايىق، سۆيگۈنى، قىز لايىق.

خَطِيرٌ ج وخُطُرٌوخُطُرٌ: مۇھىم، زۆرۈر، ئاساسلىق؛ قىممەتلىك، قەدىرلىك؛ خەتەرلىك.

مَرَضٌ خَطِيرٌ : خەتەرلىك كېسەل.

خَطِيرُ الشَّأْنِ : شەنى ئۇلۇغ ، مۇھىم ، زۆرۈر ، زور ، ئاساسلىق.

«تَمُرُّ الْأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ بِمَرْحَلَةٍ سِيَاسِيَّةٍ خَطِيرَةٍ» :

ئەرەب مىللىتى جىددىي سىياسىي باسقۇچتىن

ئۆتتۇۋاتىدۇ.

خَطِيفَةٌ : بۇلانغان ، تارتىۋېلىنغان.

خَطِيَّةٌ : گۇناھ ، خاتالىق.

خَطِيَّةٌ مُمِيتَةٌ : چوڭ گۇناھ ، ئېغىر گۇناھ ، گۇناھى كەبىرە.

خَطِيَّةٌ عَرَضِيَّةٌ : كىچىك گۇناھ ، يەڭگىل گۇناھ ، گۇناھى سەغىرە.

خِفَاءٌ ج أَخْفِيَةٌ : ياپقۇچ ؛ يېپىنچا ، ئىمچا.

خَفَاءٌ : يوشۇرۇن ، مەخپىي ، سىر.

فَعَلَ ذَلِكَ فِي الْخَفَاءِ : يوشۇرۇن قىلدى ، يوشۇرۇن ئىشلىدى.

فِي الْخَفَاءِ : يوشۇرۇن ، خۇپىيانە ، غىيىپىدە ، تۇيدۇرماستىن.

تَحْتَ طَيِّ الْخَفَاءِ : ئىنتايىن مەخپىي ، ناھايىتى مەخپىي.

بَرِحَ الْخَفَاءُ : ئاشكارا بولدى.

أَخْفِيَةُ الْكَرَى : كۆز.

أَخْفِيَةُ الزَّهْرِ : گۈل غۇنچىسى.

خَفَارَةٌ وَ خِفَارَةٌ وَ خُفَارَةٌ : مۇھاپىزەتچىنىڭ مائاشى ؛ قوغدىماق ، ساقلىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق ؛ نۆۋەتچىلىك.

«مَتَى خَفَارَتُكَ هَذَا الْأُسْبُوعَ» : بۇ ھەپتىدىكى كۆزەتچىلىكىڭ قاچان ؟

خِفَاضٌ : خەتنە قىلىش.

«مَا زَالَتْ عَادَةُ الْخِفَاضِ جَارِيَةً فِي بَعْضِ الْبِلَادِ الْإِسْلَامِيَّةِ» : قىزلارنى خەتنە قىلىش ئادىتى بەزى ئىسلام ئەللىرىدە يەنىلا داۋاملىشىۋاتىدۇ.

خُفَاعٌ : ئۆپكە كېسەللىكىنىڭ بىر تۈرى.

خَفَتَ يَخْفُتُ خُفُوتًا : سۈكۈت قىلدى ، لام – جىم دېمىدى.

خَفَتَ الصَّوْتُ : ئاۋازى ئۆچتى ، ئاجىزلاپ قالدى ، پەسلەپ قالدى.

خَفَتَ الْقَارِئُ بِقِرَاءَتِهِ : تۆۋەن ئاۋازدا ئوقۇدى.

خَفَتَ يَخْفُتُ خُفَاتًا : تۇيۇقسىز ئۆلدى.

خَفَرَ يَخْفِرُ خَفْرًا الْعَهْدَ : ئەھدىنى بۇزدى ، ۋەدىسىنى بۇزدى.

خَفَرَ الشُّرْطِيُّ اللِّصَّ : ساقچى ئوغرىنىڭ قېچىپ كېتىشىنى توستى.

خَفَرَ بِالرَّجُلِ : خىيانەت قىلدى.

«اَلْمُؤْمِنُ لَا يَخْفِرُ الذِّمَّةَ» : مۆمىن ئادەم ۋەدىسىنى بۇزمايدۇ.

خَفَرَ الْمَكَانَ : مەلۇم ئورۇننى ساقلىدى ، قوغدىدى.

خَفِرَتِ الْمَرْأَةُ خَفْرًا : ئايال ئىزا تارتىپ كەتتى ، ئۇيۇلۇپ كەتتى.

خَفَرٌ : ھايا ، نومۇس ، ئۇيۇلۇش ؛ قوغدىماق ، ساقلىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق.

خَفَرُ الْحُدُودِ : چېگرا ساقچىلىرى.

خَفَرُ السَّوَاحِلِ : دېڭىز ساھىل ساقچىلىرى.

خَفِرٌ : ئۇياتچان ، نومۇسچان ، ھايالىق.

خَفَسَ يَخْفِسُ خَفْسًا الْبِنَاءَ : بىنانى بۇزۇۋەتتى ، ئۆرۈۋەتتى ، ۋەيران قىلدى.

خَفَسَ فُلَانًا : يىقىتىۋەتتى.

خَفَسَهُ : ئۇنى مەسخىرە قىلدى ، زاڭلىق قىلدى.

خَفَسَ بِهِ الْأَرْضَ : پاكىت ئارقىلىق ئۇنىڭ ئۈستىدىن غالىپ كەلدى.

خَفَشَ يَخْفُشُ خَفْشًا بِالشَّيْءِ : ئاتتى ، ئېتىۋەتتى.

خَفَشَهُ : ئۇنى يەرگە باستى ، يىقىتىۋەتتى ، يىقىتتى.

خَفَشَ الْبِنَاءَ : قۇرۇلۇشنى بۇزۇۋەتتى.

خَفَشَ يَخْفُشُ خَفَشًا : كۆزى كىچىكلەپ كەتتى ؛ كۆزى تەبئىي ئاجىز بولدى ؛ كۆزى كېچىسى كۆرۈپ ، كۈندۈزى كۆرەلمەيدىغان بولدى.

خَفَشَ فِي الْأَمْرِ : ئاجىز بولدى ، ئاجىزلاشتى.

خَفِشٌ : كېچىسى كۆرۈپ ، كۈندۈزى كۆرمەيدىغان ئادەم.

خَفَضَ يَخْفِضُ خَفْضًا الشَّيْءَ : تۆۋەنلەتتى ، پەسكە چۈشۈردى ، پەسلەتتى.

خَفَضَ السِّعْرَ : باھانى كېمەيتتى.

خَفَضَ جَنَاحَهُ : مېھرىبان ۋە كەمتەر بولدى.

«وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ» «قرآن» : مۆمىن-

لەرگە كەمتەر بولغىن!

خَفَضَ الصَّوْتَ : ئاۋازىنى پەسلەتتى.

خَفَضَ الْكَلِمَةَ (فِي النَّحْوِ) : (گرامماتىكىدا) سۆزنىڭ ئاخىرىنى كەسرە بەلگىسى بىلەن ئوقۇدى، زىر ئوقۇدى.

خَفَضَ يَخْفِضُ خَفْضًا عَيْشُهُ : تۇرمۇشى پاراۋانلاشتى.

خَفَّضَ : تۆۋەنلەتمەك ، پەسلەتمەك.

خَفْضُ الْعَيْشِ : باياشات تۇرمۇش.

خَفَّ يَخِفُّ خِفَّةً الشَّيْءُ: يېنىكلىدى ، يەڭگىل بولدى.

خَفَّ لِرَجُلٍ: بويسۇندى.

خَفَّ لِمُسَاعَدَتِهِ: ياردەم بېرىشكە ئالدىرىدى.

خَفَّ إِلَى : ئالدىرىدى ، ئىتتىك ماڭدى.

«مَا خَفَّ حَمْلُهُ وَغَلَا ثَمَنُهُ» : ۋەزنى ئاز، باھاسى قىممەت نەرسە، ئاز بولسىمۇ، ساز نەرسە.

خَفَّ اللَّوْنُ : رەڭگى ئۆچۈپ كەتتى.

خَفَّ الشَّخْصُ : ئەخمەق بولدى.

خَفَّ الْمَرِيضُ : كېسەل يېنىكلىدى.

خَفَّ عَلَى الْقُلُوبِ: ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداشتى ، ئۇنى ياخشى كۆردى.

خَفَّ عَنِ الْمَكَانِ : مەلۇم جايدىن كۆچۈپ كەتتى.

خَفَّ فِي عَدْوِهِ: يۈگۈردى.

خَفَّتْ حَالُهُ: كەمبەغەللىشىپ قالدى.

خُفٌّ ج أَخْفَافٌ : ئاياغ كىيىم ، كەش ، ئۆتۈك ، مەسە؛ تۇۋاق.

خُفُّ الْجَمَلِ: تۆگە تاپىنى.

«رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ» : قۇرۇق قول قايتتى ، پايدا ـ زىيىنىنى قاپلىيالمىدى، مەقسەتكە يېتەلمىدى.

خُفَّاشٌ ج خَفَافِيشُ : شەپەرەڭ.

خَفَّافٌ: كەش ، مەسە تىككۈچى ھەم ساتقۇچى.

خِفَّةٌ : يەڭگىللىك ، يېنىكلىك.

خِفَّةُ الْحَرَكَةِ : چاققانلىق ، چاپسانلىق.

خِفَّةُ الرُّوحِ : شوخلۇق، تېتىكلىك.

خِفَّةُ الْعَقْلِ : كالۋالىق ، دۆتلۈك، مەتۇلۇق.

خِفَّةُ الْيَدِ : قولى چاققانلىق ، قولى ئەپلىكلىك ، قولى ئىتتىكلىك.

أَلْعَابُ خِفَّةِ الْيَدِ : سېھىرگەرلىك.

خَفَّرَ يُخَفِّرُ تَخْفِيرًا : قوغدىدى ، ساقلىدى.

خَفَّشَ يُخَفِّشُ تَخْفِيشًا الْبِنَاءَ: بىنانى بۇزدى.

خَفَّشَهُ : ئۇنى يىقىتىۋەتتى ، باستى ، دەسسىدى.

خَفَّشَ الْبَدَنُ : بەدەن ئاجىزلاپ كەتتى.

خَفَّشَ بِالْأَرْضِ : يەرگە چاپلىشىۋالدى.

خَفَّضَ يُخَفِّضُ تَخْفِيضًا الشَّيْءَ : كېمەيتىپ كەتتى.

خَفَّضَ الْعُمْلَةَ : پۇلنىڭ ئالماشتۇرۇش باھاسىنى چۈشۈردى.

خَفِّضْ عَلَيْهِ أَوْ عَنْكَ: ھېچقىسى يوق ، ئۆزۈڭنى بېسىۋال ، ھېچ گەپ يوق.

خَفَّفَ يُخَفِّفُ تَخْفِيفًا الشَّيْءَ: يېنىكلەتتى ، يەڭگىللەتتى.

«يُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا» (قرآن) : ئاللاھ سىلەرنىڭ يۈكۈڭلارنى يېنىكلىتىشنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى سىلەرگە ئاسانلاشتۇرۇشنى) خالايدۇ. ئىنسان (نەپسى خاھىشىغا خىلاپلىق قىلىشتىن) ئاجىز يارىتىلدى.

خَفَّفَ الْمَرِيضَ : كېسەلنى شىپا تاپقۇچە داۋالىدى.

خَفَّفَ الْعُقُوبَةَ : جازانى يېنىكلەتتى.

خَفَّفَ آلَامَ الْمُصَابِينَ : ئاپەتكە ئۇچرىغانلارنىڭ ئازابىنى يېنىكلەتتى.

خَفَّى يُخَفِّي تَخْفِيَةً: يوشۇردى ، مەخپىي تۇتتى.

خَفَقَ يَخْفِقُ و يَخْفُقُ خُفُوقًا الْقَلْبُ : يۈرەك سوقتى ، يۈرەك سالدى.

خَفَقَ الْبَرْقُ : چاقماق چاقتى.

خَفَقَ الْبَيْضَ : تۇخۇم مەدىرلىدى.

خَفَقَ يَخْفُقُ خَفْقًا الطَّائِرُ : قۇش قانات قاقتى.

خَفَقَ قَلْبُهُ لَهَا : ئۇنىڭغا يۈرىكى سوقتى.

خَفَقَ الْعَلَمُ : بايراق لەپىلدىدى.

خَفَقَ بِرَأْسِهِ : ئۇگىدى.

خَفَقَ النَّجْمُ : يۇلتۇز ئۆچتى ، غايىب بولدى، يوقالدى.

خَفَقَ الْمُتَّهَمَ بِالسَّوْطِ : جىنايەت گۇماندارىنى قامچا بىلەن يەڭگىل ساۋىدى.

خَفْقٌ : يۈرەك سوقماق.

«إِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفْقَ نِعَالِهِمْ حِينَ يُوَلُّونَ عَنْهُ» (حديث) : مېيىتتىنى دەپنە قىلغۇچىلار مېيىتنى دەپنە قىلىپ ياندىغاندا ئۇ ئۇلارنىڭ كەشلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

خَفَقَانُ الْقَلْبِ : يۈرەكنىڭ سوقۇشى.

خَفْنٌ : قورساقنىڭ ساڭگىلاپ كېتىشى.

خُفُوتٌ : يوشۇرۇن ؛ ئاجىزلىق ؛ جىمجىتلىق.

خُفُوقٌ : تېز ، چاققان.

خَفِيَ يَخْفَى خَفَاءً و خِفْيَةً وَ خُفْيَةً الشَّيْءُ : يوشۇرۇندى ، مەخپىي بولدى.

«إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ» (قرآن) : شۈبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىندىكى ھېچ نەرسە ئاللاھقا مەخپىي ئەمەس.

خَفِيَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ : ئىش ئۇنىڭغا تۇتۇق بولدى.

لَا يَخْفَى أَنْ : مەلۇملۇق ئىش.

لَا يَخْفَى عَلَيْكَ : ياخشى بىلىسەن ، ساڭا مەلۇم-لۇق.

مَا خَفِيَ كَانَ أَعْظَمُ : بۇ كۆڭۈلسىزلىك ئالدىدا ئىلگىرىكى كۆڭۈلسىزلىك ھېچ گەپ ئەمەس.

«وَهَلْ يَخْفَى الْقَمَرُ» : ئاينى ئېتەك بىلەن ياپقى-لى بولماس.

لَا تَخْفَى عَلَيْهِ خَافِيَةٌ : ئۇنىڭغا ھېچنەرسە يوشۇ-رۇن ئەمەس.

خَفَى يَخْفِي خَفْيًا و خُفِيًّا الشَّيْءَ : نەرسىنى يوشۇردى ، مەخپىي تۇتتى.

خُفْيَةٌ : يوشۇرۇن ، خۇپىيانە ، غىيىپىدە ، تۇيدۇر-ماستىن ، ئوغرىلىقچە.

«أُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً» (قرآن) : پەرۋەر-دىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار.

مَلْبَسٌ خُفْيَةٌ : نىقابلىق تانسا كىيىمى.

خَفِيرٌ ج خُفَرَاءُ وَ خَفَرٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىـ-زەتچى ، پوست ، قاراۋۇل.

«عِنْدَمَا يَصِلُ الْجَيْشُ إِلَى مَكَانٍ مَا فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ يَقُومُ بِهِ هُوَ تَعْيِينُ الْخُفَرَاءِ» : قوشۇن بىر يەرگە يېتىپ بارسا ، ئالدى بىلەن پوستلارنى بەلگىلەيدۇ.

خَفِيفٌ ج خِفَّاءُ وَخِفَافٌ وَ أَخْفَافٌ : يېنىك ، يەڭگىل.

خَفِيفُ الْحَرَكَةِ : چاققان ، چەبدەس.

خَفِيفُ الرِّجْلِ : ئايىغى يەڭگىل ، ئايىغى ئىتتىك.

خَفِيفُ الرُّوحِ : شوخ ، روھلۇق ، ئېتىك.

خَفِيفُ الْعَقْلِ : ئەقلى قىسقا ، مەتۇ ، كالۋا.

خَفِيفُ الْيَدِ (فِي الْعَمَلِ) : قولى ئەپلىك ، چېۋەر.

خَفِيفُ الْيَدِ (فِي السَّرِقَةِ) : قولى ئەگرى ، ئوغرى.

خَفِيفُ الشَّعْرِ : چېچى شالاڭ.

شَايٌ خَفِيفٌ : سۆھبەت چېيى.

لِحْيَةٌ خَفِيفَةٌ : شالاڭ ساقال.

خَفِيٌّ : يوشۇرۇن ، مەخپىي ، كۆرگىلى بولمايدى-غان.

«يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ» (قرآن) : ئۇلار كۆز-نىڭ قۇيرۇقى بىلەن قارايدۇ.

أَسَالِيبُ خَفِيَّةٌ : تۇتۇق چارە - تەدبىر ، تۇتۇق ئۇسۇل.

خَلَا يَخْلُو خُلُوًّا الشَّيْءُ : بوشىدى ، قۇرۇقدالدى ، خالىي بولدى.

خَلَا لَهُ أَوْ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا بېرىلدى.

خَلَا الرَّجُلُ مِنَ الْهَمِّ : بەختىيار ياشىدى.

خَلَا الشَّيْءُ مِنَ الْعَيْبِ : ئەيىبسىز بولدى ، نۇقسانسىز بولدى ، ئېۋەنسىز بولدى.

خَلَا الْوَقْتُ : ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

خَلَا يَخْلُو خَلْوَةً الزَّوْجُ بِزَوْجَتِهِ أَوْ مَعَ زَوْجَتِهِ : ئەر ئايالى بىلەن ئايرىم بىر يەردە بولدى.

خَلاَ الشَّهْرُ: ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

خَلاَ الْمَكَانُ فِي أَهْلِهِ: بوشاپ قالدى، قۇرۇقداپ قالدى.

«خَلاَ الْمَقْعَدُ الَّذِي بِجِوَارِي فَجَلَسْتُ فِيهِ»: يېنىمدىكى ئورۇندۇق بوشىغانىدى، شۇنىڭدا ئولتۇردۇم.

خَلاَ لَهُ الْجَوُّ: ئۆزى خان، كۆزى بەگ بولىۋالدى.

خَلاَ بَالُ فُلاَنٍ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى ئارام تاپتى.

لاَ يَخْلُو الأَمْرُ مِنْ كَذَا: چوقۇم ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

لاَ يَخْلُو مِنْ فَائِدَةٍ: پايدىسىز ئەمەس، پايدىسى تېگىدۇ.

خَلاَ. مَا خَلاَ: ... دىن باشقا، ... دىن يۆلەك ... نى چىقىرىۋەتكەندە.

«جَاءَ الْقَوْمُ مَا خَلاَ مُحَمَّدًا»: مۇھەممەددىن باشقىسى كەلدى.

خَلاَءٌ: بوشلۇق، بوش يەر، ئوچۇقچىلىق.

فِي الْخَلاَءِ: ئوچۇقچىلىقتا، بوشلۇقتا.

بَيْتُ الْخَلاَءِ: ھاجەتخانا، خالا جاي، تاھارەتخانا.

خِلاَبٌ وَ خِلاَبَةٌ: ئالدامچىلىق.

«إِذَا بِعْتَ فَقُلْ لاَ خِلاَبَةَ» «حديث»: بىرەر نەرسە ساتساڭ سودىدا كۆز بويامچىلىق قىلىشقا بولمايدۇ، دېگىن.

خِلاَجٌ: ۋەسۋەسە، ئەنسىزلىك، بىئاراملىق.

خِلاَسِيٌّ: شالغۇت (ئاق ئەنلىك بىلەن قارا ئەنلىك ئارىسىدا تۇغۇلغان شالغۇت بالا)

خَلاَصٌ: قۇتقۇزماق، خالاس تاپقۇزماق؛ قۇتۇلماق، خالاس بولماق.

خَلاَصُ الْجَنِينِ: بالىنىڭ ھەمرىيى، ئەش.

خُلاَصَةٌ ج خُلاَصَاتٌ: خۇلاسە، جەۋھەر، تاللانغىنى، مۇھىم نۇقتا؛ قىسقارتىلمىسى.

خَلاَعَةٌ: شالاقلىق، ھاياسىزلىق؛ چېچىلاڭغۇلۇق.

«تَتَفَشَّى الْخَلاَعَةُ بَيْنَ الشَّبَابِ نَتِيجَةً لِضَعْفِ الْوَازِعِ الدِّينِيِّ»: ياشلار ئارىسىدا دىنىي ئاڭنىڭ ئاجىزلىشىشى نەتىجىسىدە نومۇسىنى تەرك ئېتىپ ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلىش خاھىشى يامرىماقتا.

خِلاَفٌ: ئىختىلاپ، پەرق، ئايرىلمىق، ئوخشىماسلىق.

بِخِلاَفِ كَذَا: بۇنىڭدىن باشقا، ئۇنىڭ ئەكسىچە.

خِلاَفًا لِ: ئوخشىماسلىقتىن، قارشى ھالدا.

«لأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلاَفٍ» «قرآن»: مەن چوقۇم سىلەرنىڭ قوللىرىڭلارنى، پۇتلىرىڭلارنى ئوڭ - چەپ قىلىپ (يەنى ئوڭ قول بىلەن سول پۇتنى، ئوڭ پۇت بىلەن سول قولنى) كېسىپ تاشلايمەن.

أَبُو خِلاَفٍ: چۇمۇلىخور.

خِلاَفَةٌ: ئورۇن باسماق، ۋارىسلىق قىلماق، ئارقىدىن كەلمەك.

«وَقَعَتْ حُرُوبُ الرِّدَّةِ فِي خِلاَفَةِ أَبِي بَكْرٍ»: ئەبۇ بەكرىنىڭ خەلىپىلىك قىلغان مەزگىلىدە دىندىن يېنىۋالغانلار بىلەن بولغان ئۇرۇشلار يۈز بەردى.

خِلاَفِيٌّ: ئىختىلاپلىق.

خَلاَقٌ: نېسىۋە.

«فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا وَ مَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ» «قرآن»: بەزى كىشىلەر: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە (نېسىۋىمىزنى) بۇ دۇنيادىلا بەرگىن» دەيدۇ. ھالبۇكى، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ياخشىلىقتىن) ھېچ نېسىۋە يوقتۇر.

خِلاَلٌ: كاۋاك، ئارىلىق؛ چىش كولىغۇچ؛ ئىششىق.

خِلاَلٌ ج أَخِلَّةٌ: سارائىلىق؛ كاۋاپ زىخى؛ ئارىسى، ئوتتۇرىسى؛ ۋاقتى، مەزگىل، جەريان؛ خىسلەت.

فِي خِلاَلِ ذَلِكَ: شۇنىڭ ئارىسىدا، شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئەينى ۋاقىتتا.

مِنْ خِلاَلِهِ: شۇ ئارقىلىق، شۇنىڭ ئارىسىدىن.

مِنْ خِلاَلِ الْبَابِ: دەرۋازا ئارقىلىق.

فِي خِلاَلِ الْيَوْمِ: بىر كۈن ئىچىدە.

خِلاَلُ الْكُتُبِ: كىتابلار ئارىسىدا.

خِلاَلَ الزِّيَارَةِ : زىيارەت مەزگىلىدە، زىيارەت جەريانىدا.

«فَجَاسُوا خِلاَلَ الدِّيَارِ» «قرآن» : (ئۇلار سىلەرنى ئۆلتۈرۈش ، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن) ئۆيلەرنى ئاختۇردى.

«أَفْضَلُ الْخِلاَلِ حِفْظُ اللِّسَانِ» : ئەڭ ئەۋزەل خىسلەت تىلىنى چىڭ تۇتۇشتۇر.

«تُقَدَّمُ الطَّلَبَاتُ خِلاَلَ أَوْ فِي خِلاَلِ عِشْرِينَ يَوْمًا» : تەلەپلەر 20 كۈن ئىچىدە سۇنۇلۇشى كېرەك.

«لَقَدْ تَمَّ هَذَا الْعَمَلُ خِلاَلَ أُسْبُوعٍ» : بۇ ئىش بىر ھەپتە جەريانىدا تامام بولدى.

خَلاَلَةٌ : سىرداش ، دوستلۇق.

خِلاَلَةٌ : چىش كولىغۇچ؛ چىش ئارىسىدىكى قالدۇق تاماق.

خُلاَلَةٌ : چىش ئارىسىدىكى تاماق قالدۇقى.

خَلَبَ يَخْلُبُ خَلْبًا وَ خَلاَبَةً الشَّيْءَ : مەپتۇن قىلدى ، قايمۇقتۇردى ، ئالدىدى.

خَلَبَ بِظُفْرِهِ : تىرنىقى بىلەن تاتىلىدى ، مورلىدى.

خَلَبَ النَّبَاتَ : ئوتنى كەستى، ئۆسۈملۈكنى ئوتىدى.

خَلَبَ الْحَيَوَانُ الْفَرِيسَةَ : ھايۋان ئولجىسىنى پەنجىسى بىلەن قاماللىدى.

خَلَبَ لُبَّهُ : ئەقلىنى لال قىلدى.

خَلَبَتْهُ الْحَيَّةُ : ئۇنى يىلان چېقىۋالدى.

خَلِبَ يَخْلَبُ خَلَبًا : ئەخمەق قىلدى.

خَلْبٌ : ئالداش ، قايمۇقتۇرماق ، شېرىن سۆزلەر بىلەن ئالدىماق ؛ مورلىماق ، تاتىلىماق ؛ ئوتىماق ، كەسمەك ؛ پەنجە بىلەن قامالىماق.

خُلْبٌ : تال ۋە تەكىنىڭ چوڭ يوپۇرمىقى ؛ قارا لاي ؛ خورما ئۆرۈقى ؛ خورما دەرىخىنىڭ تالاسى؛ خورما دەرەخ تالاسىدىن ئىشلەنگەن تانا ، ئارغامچا.

خُلْبُوتٌ : ئالدامچى.

خَلَبُوتٌ : مەپتۇن قىلغۇچى ، ھىيلىگەر، مەككار.

خَلَجَ يَخْلَجُ خَلْجًا الشَّيْءَ : تارتتى ، سۇغۇرىۋالدى ؛ ھەرىكەتلەندۈردى ، مىدىرلاتتى.

خَلَجَ الأَمْرُ فُلاَنًا : ئىش پالانىنى مەشغۇل قىلدى.

خَلِجَ يَخْلَجُ خَلَجًا : ئۇستىخانلىرى ئاغرىدى.

خَلِجَ الشَّيْءُ : بۇزۇلۇپ قالدى.

خَلْجَةٌ ج خَلَجَاتٌ : گۇمان ، ئەنسىزچىلىك ، ئارامسىزلىق.

«لاَ تُخْفِ خَلَجَاتِ نَفْسِكَ» : كۆڭۈل ئارامسىزلىقلىرىڭنى يوشۇرما.

خَلْخَالٌ ج خَلاَخِيلُ : خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى.

خَلْخَالٌ مِنَ الثِّيَابِ : يوپكا، كىيىم.

خَلْخَلَ يُخَلْخِلُ خَلْخَلَةً الشَّيْءَ : داۋالغۇتتى، ھەرىكەتلەندۈردى، چايقالدى ؛ شالاڭلاشتۇردى ، بوشاشتۇردى.

«ظَهَرَتْ حَرَكَاتٌ فِي الْغَرْبِ خَلْخَلَتْ أُسُسَ الْمُجْتَمَعِ وَالْعَقْلِيَّةَ التَّقْلِيدِيَّةَ» : غەربتە مەيدانغا كەلگەن ھەرىكەتلەر ئىجتىمائىي ۋە ئەنئەنىۋى ئەقلىي ئاساسلارنى تەۋرىتىپ قويدى.

خَلْخَلَ الْمَرْأَةَ : ئايالنىڭ پۇتىغا بىلەيزۈك سالغۇزدى.

خُلْخُلٌ وَ خَلْخَلٌ ج خَلاَخِلُ : خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى.

خَلَدَ يَخْلُدُ خُلْدًا وَخُلُودًا فِي الْمَكَانِ : مەلۇم جايدا تۇردى، داۋاملىق تۇردى ، قالدى ؛ ئارام تاپتى ، خاتىرجەم بولدى ، تىنچىدى.

«وَ تَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ» «قرآن» : (گويا سىلەر ئۆلمەيدىغان) دۇنيادا مەڭگۈ قېلىشنى ئۈمىد قىلىپ پۇختا سارايلارنى سالامسىلەر.

خَلَدَ فِي السِّجْنِ : تۈرمىدە مەڭگۈ قالدى.

خَلَدَ فِي النَّعِيمِ : نازۇ نېمەت ئىچىدە قالدى.

خُلْدٌ : قارىغۇ چاشقان ؛ مەڭگۈلۈك ، ئەبەدىيلىك ، ئەبەدىلئەبەد ؛ بىلەيزۈك ؛ ھالقا ، سىرغا.

دَارُ الْخُلْدِ : جەننەت ياكى دوزاخ.

جَنَّةُ الْخُلْدِ : مەڭگۈلۈك جەننەت.

«قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ» «قرآن» : ئۇلارغا ئېيتقىنكى: « شۇ (دوزاخ) ياخشىمۇ ، يا تەقۋادارلارغا ۋەدە

قىلىنغان (كىرگەن كىشى) مەڭگۈ قالىدىـ
غان جەننەت ياخشىمۇ ؟ »

خَلَدٌ ج أَخْلاَدٌ : قەلب ، دىل.

دَارَ فِي خَلَدِي كَذَا : كۆڭلۈمگە كەچتى.

خَلَسَ يَخْلِسُ خَلْسًا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى ، ئوغرىـ
لىۋالدى.

خُلْسَةٌ : پۇرسەت ، پەيت ؛ ئوغرىلىقچە ؛
مەخپىي ، مەخپىي رەۋىشتە.

«فَرَّ خُلْسَةً مِنَ الْبَابِ الْخَلْفِيِّ» : ئۇ ئوغرىلىقچە
ئارقا ئىشىكتىن تىكىۋەتتى.

خِلْسِيٌّ: يوشۇرۇن، يەڭ ئىچىدە، ناتوغرا رەۋىشتە.

خَلَصَ يَخْلُصُ خُلُوصًا وَ خَلاَصًا الشَّيْءُ : پاكىز-
لاندى ، تازىلاندى ، پاكىز بولدى.

«فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا» «قرآن» :
ئۇلار ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، چەترەك
يەرگە بېرىپ مەخپىي مەسلىھەتلەشتى.

خَلَصَ الرَّجُلُ مِنَ الْقَوْمِ : ئايرىلدى.

خَلَصَ إِلَى الشَّيْءِ : يەتتى.

خَلَصَ الشَّخْصُ مِنْ : قۇتۇلدى ، سالامەت بولدى.

خَلِصَ يَخْلَصُ خَلَصًا اللَّحْمُ : گۆش سۆڭەكتىن
ئايرىلدى ، سۆڭەكتىن ئاجرىدى.

خِلْصٌ ج خُلَصَاءُ : سەممىي دوست.

خُلْصَانٌ : دوست ، بۇرادەر.

خَلَطَ يَخْلِطُ خَلْطًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ : ئارىلاشتۇردى ،
بىرىكتۈردى ، قوشتى.

**«وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا
وَ آخَرَ سَيِّئًا» «قرآن»** : يەنە بىر قىسىم
كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى (يەنى
باشقىلارغا ئوخشاش جىھادقا چىقمىغانلىقىغا
يالغان ئۆزرە ئېيتمىدى) ئۇلار ياخشى ئىشقا
يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

خَلَطَ الْمَوَادَّ : ماتېرىيالنى ئارىلاشتۇردى ، ئېلىشـ
تۇردى.

«خَلَطَ الشَّرَابَ بِالْمَاءِ» : شارابنى سۇ بىلەن
ئارىلاشتۇردى.

خُولِطَ فِي عَقْلِهِ : نېرۋىسىدىن ئازدى ، ئەقلىدىن
ئازدى.

خَلْطٌ : ئارىلاشتۇرماق ، قالايمىقانلاشتۇرماق.

اَلْخَلْطُ الْيَسَارِيُّ : سولچىل تەۋەككۈلچىلىك.

خِلْطٌ ج أَخْلاَطٌ: ئارىلاشما ماددا خىلتى؛ ئارىلاشـ
تۇرما نەسەپ، ھارامدىن بولغان بالا، ئەگرى يا.

خُلْطَةٌ. خِلْطَةٌ : باردى - كەلدى قىلىش ، ئارىلىـ
شىش، مۇناسىۋەت، دوستلۇق ، شېرىكلىك.

«ضَمَمْنَا أَنْصِبَتَنَا وَ صَارَتْ بَيْنَنَا خُلْطَةٌ» :
پايلىرىمىزنى قوشۇۋەتتۇق ، شۇنىڭ بىلەن
شېرىكلەشتۇق.

**«دَامَتِ الْخِلْطَةُ بَيْنَ هَذَيْنِ الزَّوْجَيْنِ خَمْسًا وَ
عِشْرِينَ سَنَةً حَتَّى احْتَفَلاَ بِعِيْدِهِمَا الْفِضِّيِّ»** :
بۇ ئىككىيلەننىڭ ئارىسىدا ئىناق ئەر –
خوتۇنلۇق 25 يىل داۋاملاشتى ، ئۇلار كۈمۈش
توينى ئۆتكۈزدى.

خَلَعَ يَخْلَعُ خَلْعًا الشَّيْءَ : سالدى؛ تارتتى.

خَلَعَ ثِيَابَهُ : كىيىمىنى سالدى.

«فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِي الْمُقَدَّسِ طُوًى»
«قرآن» : كەشىڭنى سالغىن، سەن ھەقىقەتەن
مۇقەددەس ۋادى بولغان تۇۋادا سەن.

خَلَعَ الْوَالِي الْعَامِلَ : ۋالىي خىزمەتچىسىنى
ئىشتىن قالدۇردى.

خَلَعَهُ عَنِ الْعَرْشِ : ئۇنى تەختتىن چۈشۈردى.

خَلَعَ عَلَيْهِ صِفَةً : ئۇنى ئالاھىدە سۈپەت بىلەن
سۈپەتلىدى.

خَلَعَ عَلَيْهِ خِلْعَةً : ئۇنىڭغا تون كىيدۈردى ،
ئۇنىڭغا ئىنئام بەردى.

خَلَعَ يَدَهُ مِنَ الطَّاعَةِ : ئۇ ئاسىيلىق قىلدى ،
قارشى چىقتى.

خَلَعَ عِذَارَهُ: نومۇسىنى بىلمەي ھاۋايى – ھەۋەس-
كە بېرىلدى.

خَلَعَ حِذَاءَهُ : كەشىنى سالدى.

خَلَعَ كَتِفَهُ : مۈرىسىنى چىقاردى.

خَلَعَ سِنَّهُ : چىشىنى تارتقۇزدى.

خَلَعَ ابْنَهُ : ئوغلىدىن مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

خَلَعَ يَخْلَعُ خَلاَعَةً : نومۇسىنى ئۇنتۇپ ھاۋايى -
ھەۋەسكە بېرىلدى ، نومۇس قىلماي ھاۋايى -

مەۋسكە بېرىلدى.

خَلْعٌ : سېلىنۋېتمەك ، تارتىۋېتمەك.

خِلْعَةٌ ج خِلَعٌ : شەرەپ تونى.

خَلَفَ يَخْلُفُ خَلْفًا : ئورۇنباسار بولدى.

خَلَفَ يَخْلُفُ خَلَفًا فُلاَنًا : ۋارىسلىق قىلدى ، ئورنىنى باستى.

خَلَفَ يَخْلُفُ خِلاَفَةً وَخَلَفًا فِي قَوْمِهِ : ئۇلارنىڭ خەلىپىسى بولدى.

«خَلَفَ اللّٰهُ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ خَيْرًا» : ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن.

خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ : ئۇلارنىڭ ئىزىنى ئىز باسارلار باستى.

خَلَفَ عَنْ أَصْحَابِهِ : ھەمراھلىرىدىن چۈشۈپ قالدى ، ھەمراھلىرىنىڭ كەينىدە قالدى.

«فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلاَةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ» «قرآن» : ئۇلار كەتكەندىن كېيىن (ئۇلارنىڭ) ئورنىنى باسقان ئورۇنباسارلار نامازنى تەرك ئەتتى ، نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشتى.

خَلَفَ يَخْلُفُ خُلُوفًا فَمُ الصَّائِمِ: روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئاغزى پۇراپ قالدى ، سېسىق تىنىق پەيدا قىلدى.

خَلَفٌ : ياخشى بالا ، ئىز باسار ، ئورۇنباسار ؛ كېيىنكىلەر ، ئەۋلاد.

«هُوَ خَلَفُ صِدْقٍ عَنْ أَبِيهِ» : ئۇ دادىسىنىڭ ياخشى ئورۇنباسارى.

«هُمْ كِرَامٌ خَلَفًا عَنْ سَلَفٍ» : ئۇلار ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن تارتىپ ئېسىل ئادەملەردۇر.

خَلْفٌ ج أَخْلاَفٌ : دۈمبە ـ ئارقا ، ئارقا تەرەپ ، ئۇچا.

إِلَى الْخَلْفِ : ئارقىغا.

مِنَ الْخَلْفِ : ئارقىدىن.

جَاءَ مِنْ خَلْفِهِ : ئۇنىڭغا تۇيۇقسىز كەلدى.

سَارَ إِلَى الْخَلْفِ : ئارقىدا قالدى ، چېكىندى.

فِي الْخَلْفِ : يوشۇرۇندى.

خِلْفٌ ج أَخْلاَفٌ : ئەمچەك تۇيچىسى.

خُلْفٌ ج أَخْلاَفٌ : ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىق ، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلىش.

خِلْفَةٌ ج خِلَفٌ : قالدۇق ، ئەگەشكۈچى ، ئالماشـ قۇچى ؛ ياماق.

خِلْفَةُ النَّبَاتِ : ئىككىنچى قېتىم تېرىلىدىغان زىرائەت ، كەنجى زىرائەت.

«وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا» «قرآن» : ئاللاھ (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى.

خَلْفِيٌّ : ئارقىنىڭ ، كەينىنىڭ ، ئارقىسىغا مەنسۇپ.

مِصْبَاحٌ خَلْفِيٌّ : ئارقا چىراغ.

خَلْفِيَّةٌ : جاي ئارقىسىدىكى كىچىك باغچا، ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى كىچىك گۈللۈك.

خَلْفِيَّةُ الصُّورَةِ : ئارقا كۆرۈنۈش.

خَلَقَ يَخْلُقُ خَلْقًا وَ خِلْقَةً : ياراتتى ، ئىجاد قىلدى ، پەيدا قىلدى ، خەلق ئەتتى.

«هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا» «قرآن» : ئاللاھ يەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىنى سىلەر (نىڭ پايدىلىنىشىڭلار) ئۈچۈن ياراتـ تى.

خَلُقَ يَخْلُقُ خُلُوقًا الثَّوْبُ : كىيىم كونىراپ كەتتى ، كىيىم ئەسكىرەپ كەتتى.

خَلُقَ يَخْلُقُ خَلاَقَةً الْغُلاَمُ : يىگىتنىڭ ئەخلاقى گۈزەل بولدى.

خَلُقَ الرَّجُلُ بِكَذَا أَوْ لِكَذَا: لايىق بولدى ، مۇناسىپ بولدى ، ئۆيغۇن كەلدى.

خَلْقٌ : ئىجاد قىلماق ، ياراتماق ، خەلق ئەتمەك ؛ مەخلۇق ، مەۋجۇدات.

«قُلِ اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ» «قرآن» : ئېيتقىنكى، ئاللاھ مەۋجۇداتنى يوقلۇقتىن بار قىلىپ (ئاندىن يوق قىلىپ) ، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ.

«شَهِدَ الْحَفْلَ خَلْقٌ كَثِيرٌ» : مۇراسىمغا نۇرغۇن خەلق قاتناشتى.

«يَتَمَيَّزُ الْفَنَّانُ الْمَوْهُوبُ بِقُدْرَتِهِ عَلَى الْخَلْقِ»

وَالْإِبْتِكَارِ» : تالانتلىق سەنئەتچى ئىجادچان-
لىقى ۋە يېڭىلىق يارىتالايدىغانلىقى بىلەن
كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدۇ.

خُلُقٌ ج أَخْلَاقٌ: مىجەز ، خاراكتېر ، خۇلق ،
ئەخلاق ، تەبىئەت.

«إِنَّ أَحْمَدَ أَحْسَنُ الطُّلَّابِ خُلُقًا» : ئەخمەت
ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئەڭ ئەخلاقلىق ئوقۇغۇ-
چىدۇر.

«وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» (قرآن) : (ئى
مۇھەممەد !) سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاقتا
ئىكەنسەن.

سُوءُ الْخُلُقِ : ناچار خۇلق ، ناچار مىجەز ، يامان
خاراكتېر.

سَيِّئُ الْخُلُقِ : ناچار مىجەز ، يامان خاراكتېر.

ضَيِّقُ الْخُلُقِ : ناچار مىجەز ، يامان خاراكتېر.

«صَاحِبُ الْأَخْلَاقِ الْحَمِيدَةِ أَيْنَمَا يَكُنْ يَجِدِ
الرِّزْقَ مُيَسَّرًا» : گۈزەل ئەخلاقلىق كىشى نەدە
بولمىسۇن ئاسان يول تاپالايدۇ.

خَلَقٌ ج أَخْلَاقٌ و خُلْقَانٌ : كونا ، ئەسكى ،
چىرىك.

خُلْقَاءُ : يۇمشاق تاختاي.

خُلْقَانِيٌّ : كونا كىيىم سودىگىرى.

خِلْقَةٌ : شەكىل ، چىراي ؛ تەبىئىي خۇسۇسىـ
يەت ، تۇغما تەبىئەت ، تۈزۈلۈش ، تەبىئىي
خىسلەت ، تەبىئىي ھالەت ، سۈپەت.

فُلَانٌ كَرِيمٌ بِخِلْقَتِهِ : تەبىئىي ئېسىل ئادەم.

خِلْقِيٌّ : ئەسلىدىنلا ، يارىتىلىشىدىنلا ، تەبىئىي ،
تۇغما.

عَيْبٌ خِلْقِيٌّ : تۇغما ئەيىب.

«فِي فُلَانٍ عَيْبٌ خِلْقِيٌّ» : تەبىئىي ئەيىب.

مَرَضٌ خِلْقِيٌّ : تۇغما كېسەل.

خُلُقِيٌّ : ئەخلاققا مۇناسىۋەتلىك.

اِلْتِزَامٌ خُلُقِيٌّ : ئەخلاقىي مەجبۇرىيەت.

جَرِيمَةٌ خُلُقِيَّةٌ : كىشىنىڭ نومۇسىغا چېقىلىدى-
غان ئەخلاقىي جىنايەت.

خَلَّ يَخُلُّ خَلًّا أَسْنَانَهُ: چىشىنى كولىدى.

خَلٌّ ج خُلُولٌ : سىركە.

«نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ» (حديث) : سىركە نېمىدې-
گەن ياخشى تەم تەڭشىگۈچ.

اَلْخَلُّ وَالْخَمْرُ : ياخشىلىق ۋە يامانلىق.

خِلٌّ وَخِلٌّ ج أَخْلَالٌ : دوست.

«يَنْدُرُ الْخِلُّ الْوَفِيُّ فِي زَمَانِنَا» : زامانىمىزدا
ۋاپادار دوست كەم.

خَلَلٌ ج خِلَالٌ : چاك ، يېرىق ، ئاراچ؛ ئەيىب،
نۇقسان ، كەمچىلىك ، قۇسۇر ؛ قالايمىقان-
چىلىق ، تەرتىپسىزلىك.

فِي هَذِهِ الْآلَةِ خَلَلٌ: بۇ سايمانىنىڭ ئەيىبى بار.

خَلَلٌ عَقْلِيٌّ: غالجىرلىق ، نېرۋىنىڭ بۇزۇلۇشى.

«هُنَاكَ خَلَلٌ مَا أَصَابَ الْمِذْيَاعَ» : رادىئونىڭ
ئازراق چاتىقى بار.

خِلَلٌ: چىشلار ئارىسىدىكى تاماق قالدۇقلىرى؛
ئارىسىدا ، ئارىسى.

هُوَ فِي خِلَلِ الْقَوْمِ : ئۇ قەۋمىنىڭ ئارىسىدا.

خَلَّابٌ : مەپتۇن قىلغۇچى ؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

مَنْظَرٌ خَلَّابٌ : كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان كۆرۈ-
نۈش ، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان مەنزىرە.

خَلَّاقٌ: ئۆزىنەكىسىز يارىتقۇچى ، يارىتقۇچى ، پەيدا
قىلغۇچى ، خەلق ئەتكۈچى.

اَلْخَلَّاقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن
بولۇپ، «ھەممىسىنى ئۆزىنەكسىز يارىتقۇچى»
دېگەن مەنىدە.

خَلَّاطٌ.خَلَّاطَةٌ ج خَلَّاطَاتٌ : مېۋىلەرنى ئارىلاشتۇ-
رۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب، قورۇلۇش
ماتېرىياللىرىنى ئارىلاشتۇرىدىغان ماشىنا.

خَلَّاطَةٌ خُرَسَانِيَّةٌ : بېتون ماشىنىسى.

خُلَّبٌ : يامغۇرسىز بۇلۇت.

بَرْقٌ خُلَّبٌ : چاقماق ، يامغۇرى يوق چاقماق.

خُلَّةٌ ج خِلَالٌ : خىسلەت ، ئالاھىدىلىك ، خاراك-
تېر ، خۇسۇسىيەت ، خاسىيەت، ئادەت ؛
ئېھتىياج، نامراتلىق، دوستلۇق ، مۇھەببەت.

فُلَانٌ كَرِيمُ الْخِلَالِ : پالانى ياخشى خىسلەت-
لىكتۇر.

خُلَّةٌ ج خِلَالٌ : دوستلۇق ، ساداقەتلىك ، مۇھەب-

جەت.

سَدَّ اللّٰهُ خُلَّتَكَ: ئاللاھ سېنىڭ ھاجىتىڭنى راۋا قىلسۇن.

«إِذَاجَاءَتِ الْخَلَّةُ ذَهَبَتِ الْخُلَّةُ» : باشقا كۈن چۈشكەندە دوست تېپىلماس ، نامراتلىقتىن دوست قاچىدۇ.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ»

« قۇرئان» : ئى مۆمىنلەر ! سودا ـ سېتىق ، دوستلۇق بولمايدىغان كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى) يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ، سىلەرگە بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن مال ـ مۈلۈكلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىڭلار.

خَلَّدَ يُخَلِّدُ تَخْلِيدًا: مەڭگۈلۈك قىلدى ، داۋاملاشتۇردى ، باقىي قالدۇردى.

خَلَّدَ ذِكْرَهُ: ئۇنىڭ نامىنى قالدۇردى ، خاتىرىلەدى.

«خَلَّدَ هٰذَا الْعَمَلُ إِسْمَكَ» : بۇ ئىش سېنىڭ نامىڭنى قالدۇردى.

خَلَّصَ يُخَلِّصُ تَخْلِيصًا الشَّيْءَ : تازىلىدى ، پاكىزلىدى ؛ پىششىقلاپ ئىشلىدى.

خَلَّصَ اللّٰهُ الرَّجُلَ : ئاللاھ كىشىنى قۇتقۇزدى ، ئاللاھ كىشىنى خالاس تاپقۇزدى.

«خَلَّصَ بِضَاعَتَهُ مِنَ الْجَمَارِكِ» : مېلىنى تاموژنىدىن قۇتقۇزدى.

«خَلَّصَ التَّاجِرُ عَلَى بِضَاعَتِهِ» : تاموژنا رەسمىيەتلىرىنى ئۆتىدى.

خَلَّطَ يُخَلِّطُ تَخْلِيطًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى ، ئېلىشتۇردى.

خَلَّطَ فِي الْكَلَامِ: ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلىدى ، قالايمىقان سۆزلىدى ، بىلجىرلىدى، ئېغىز ـ بەس گەپ قىلدى.

خَلَّعَ يُخَلِّعُ تَخْلِيعًا الشَّيْءَ: قاتتىق تارتتى.

خَلَّقَ يُخَلِّقُ تَخْلِيقًاالشَّخْصَ: ۋارىس قالدۇردى، ئورنىغا قالدۇردى.

خَلَّقَ أَثَرًا جَمِيلًا : ياخشى تەسىر قالدۇردى.

خَلَّقَ الشَّيْءَ : كەينىدە قالدۇردى ، ئارقىدا قالدۇردى.

خَلَّفَهُ : كېچىكتۈردى ، ئارقىغا سۈردى.

«أَنَّ هٰذَا يُمَثِّلُ التُّرَاثَ الثَّقَافِيَّ الَّذِي خَلَّفَهُ لَنَا أَسْلَافُنَا» : بۇ ئەجدادلىرىمىز بىزگە قالدۇرغان مەدەنىي مىراسلارغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

«خَلَّفْتُكَ عَلَى أَهْلِي أَثْنَاءَ سَفَرِي فَأَحْسِنِ الْخِلَافَةَ» : سەپەرگە چىققان چېغىمدا ئائىلەمدىن ئۆز ئورنۇمغا سېنى قويۇپ قويدۇم ، مېنىڭ ئورنۇمدا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى ياخشى قىلىشىڭ كېرەك.

خَلَّقَ يُخَلِّقُ تَخْلِيقًا الشَّيْءَ : تولۇق ياراتتى ، مۇكەممەل ياراتتى.

خَلَّلَ يُخَلِّلُ تَخْلِيلًا الشَّرَابَ : شارابنى سىركىگە ئايلاندۇردى.

«خَلَّلَ الْخِيَارَ وَالزَّيْتُونَ وَنَحْوَهُمَا» : تەرخەمەك ۋە زەيتۇن قاتارلىقلارنى تۇز بىلەن چىلىدى.

خَلَّلَ أَصَابِعَهُ أَوْبَيْنَ أَصَابِعِهِ: بارماقلىرى ئارىسىدىن سۇ ئۆتكۈزۈپ بىر ـ بىرىسىگە كىرىشتۈردى.

خَلَّلَ بَيْنَ الْأَسْنَانِ : چىشىنى كولىدى.

خَلَّلَ لِحْيَتَهُ بِالْأَصَابِعِ: بارماق بىلەن ساقىلىغا خىلال قىلدى.

خَلَّلَ الْعَصِيرَ: شىرنە ياسىدى.

خَلَّى يُخَلِّي تَخْلِيَةً الْأَمْرَ: ئىشنى تەرك ئەتتى ، ئىشنى تاشلىۋەتتى ، ئىشنى تاشلاپ قويدى.

«فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ» «قۇرئان» : ئەگەر ئۇلار تەۋبە قىلسا، ناماز ئوقۇسا، زاكات بەرسە، ئۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار.

خَلَّى سَبِيلَهُ: ئۇنى قويۇپ بەردى.

خَلَّى فُلَانٌ مَكَانَهُ : ئۆلدى.

خَلَّى بَيْنَهُمَا : ئۇلارنى يالغۇز قويدى.

خَلِّ عَنْكَ: مەن قىلاي ، ماڭا قويۇۋەت ، ساڭا ياردەملىشەي.

خَلَّاهُ: ئۇنى قويۇۋەتتى.

خَلِّ بَالَكَ: ئويغاق تۇر.

خِلْمٌ ج أَخْلَامٌ: دوست ، ۋاپادار دوست؛ كېيىك ئۆۋىسى.

خِلْوٌ ج أَخِلَّاءُ : قۇرۇق ، بوش.

أَنْتَ خِلْوُ الْبَالِ : سەن خاتىرجەم ، غەم ـ قايغۇدىن خالى.

خِلْوُ طَرَفٍ : ئۆزىنىڭ مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان گۇۋاھلىق خەت.

«خِلْوٌ صَحِيفَتُهُ مِنَ السَّوَابِقِ» : ئۇنىڭغا قارشى ھۆكۈم چىقىرىلمىدى.

«كَلَامُكَ خِلْوٌ مِنَ الصِّدْقِ» : سېنىڭ سۆزۈڭدە راستچىللىق يوق ، سېنىڭ گېپىڭ راست ئەمەس.

خَلُوبٌ: مەپتۇن قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

خَلُوبَةٌ : مەپتۇن قىلغۇچى ؛ ھىيلىگەر ، مەككار.

خَلْوَةٌ ج خَلَوَاتٌ : خىلۋەت جاي ، چەت جاي ، جىمجىت ئورۇن.

اَلْخَلْوَةُ الشَّرْعِيَّةُ «فِي الشَّرِيعَةِ» : ئەقلىي ۋە دىنىي جەھەتتىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشكە توسالغۇ بولمىغان شارائىت ئاستىدا ئەرنىڭ ئۆز ئايالى بىلەن خىلۋەت جايدا بولۇشى.

خُلُودٌ : مەڭگۈلۈك ، ئەبەدىيلىك ، دائىملىق.

«أُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ» «قرآن» : (ئۇلارغا) « جەننەتكە ئامانلىق بىلەن كىرىڭلار ، بۇ مەڭگۈ قېلىش كۈنىدۇر » (دېيىلىدۇ.)

خُلُوصٌ : پاكلىق ، ساپلىق ، سەمىمىيلىك ، ئەستايىدىللىق ، ئاق كۆڭۈللۈك ، ساداقەتلىك ؛ خورما مۇرابباسى ؛ سۈت ياكى قايماقنىڭ تېگىدە قېپقالغان دۇغ.

خَلُوفٌ : ئۆزگىرىپ كەتمەك ، بۇزۇلماق، بەد بۇي.

«لَخَلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ» «حديث» : روزىدار ئادەمنىڭ ئاغزىدىكى بەد بۇي ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئىپارنىڭ ھىدىدىنمۇ خۇش پۇراقتۇر.

حُلُوُّ رِجْلٍ : ئۆي ئېلىشتا بېرىلگەن قايتۇرۇلمايدىغان زاكالەت پۇل.

خَلَوِيٌّ : يېزىلىق.

مَنْزِلٌ خَلَوِيٌّ : سەھرادىكى تۇرالغۇ ، شەھەر سىرتىدىكى ئۆي.

نُزْهَةٌ خَلَوِيَّةٌ : سەھرا ساياھىتى.

خَلِيجٌ ج خُلْجَانٌ : دېڭىز قولتۇقى ؛ ئارال.

خَلِيجُ السُّوَيْسِ : سۇۋەيش قانىلى.

اَلْخَلِيجُ الْعَرَبِيُّ : ئەرەب يېرىم ئارىلى.

خَلِيجِيٌّ : ئەرەب يېرىم ئارىلىغا مەنسۇپ ، ئارالغا ئائىت.

خَلِيطٌ ج خُلُوطٌ وَ خُلَطَاءُ : ئارىلاشما ماددا ، ئارىلاشقۇچى ؛ قوشنا ؛ ئەر ؛ شېرىك ؛ ھەمراھ؛ تاغىسىنىڭ ئوغلى.

«وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ» «قرآن» : نۇرغۇن شېرىكلەر (يەنى دوستلار) ، شۈبھىسىزكى بىر ـ بىرىگە چېقىلىدۇ.

خَلِيعٌ ج خُلَعَاءُ: شاللاق ، ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلگەن ؛ خىزمەتتىن بوشىتىلغان ، خىزمەتتىن ئېلىۋېتىلگەن.

خَلِيعُ الْعِذَارِ : ئار ـ نومۇسنى تەرك ئېتىپ ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلگەن.

خَلِيقٌ ج خَلْقٌ وَ خَلَقٌ: ئىككى تاغ ئارىسىدىكى يول ؛ ۋەدىگە خىلاپلىق قىلغۇچى، ئەھدىنى بۇزغۇچى؛ چېچى ئارقىسىغا ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇن چاچلىق ئايال.

خَلِيفَةٌ ج خُلَفَاءُ وَ خَلَائِفُ: ئورۇنباسار ، ئىز باسار ، خەلىپە ، ۋارىس.

«يَادَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ» «قرآن» : ئى داۋۇد! سېنى بىز ھەقىقەتەن يەريۈزىدە خەلىپە قىلدۇق، كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقارغىن.

«أَنْتَ خَلِيفَتِي فِي إِدَارَةِ شُئُونِي أَثْنَاءَ غِيَابِي» : مەن يوق چاغلاردا ئىشلىرىمنى باشقۇرۇپ تۇرۇشتا سەن مېنىڭ ئورۇنباسارىمسەن.

اَلْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ : مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن خەلىپە بولغان ئەبۇبەكرى ، ئۆمەر ، ئوسمان ، ئەلىلەردىن ئىبارەت تۆت چاھار يارنى كۆرسىتىدۇ.

خَلِيقٌ ج خُلَقَاءُ : مۇۋاپىق ، لايىق ، مۇناسىپ ، ئۇيغۇن.

خَلِيقٌ بِهِ : شۇنىڭغا لايىق ، شۇنىڭغا مۇناسىپ.

«نَحْنُ خَلِيقُونَ أَنْ نَحْتَرِمَ كَلِمَتَنَا» : بىز لەۋزىمىزدە تۇرۇشقا لايىقمىز.

خُلَيْقَاءُ : يۇمشاق تاڭلاي.

خَلِيْقَةٌ ج خَلاَئِقُ : ئالەم (ئاللاھ ياراتقان پۈتۈن مەۋجۇدات ، پۈتۈن مەخلۇقات) ؛ خاراكتېر ؛ مىجەز.

«اَللّٰهُ رَبُّ الْخَلِيقَةِ وَالْخَلاَئِقِ» : ئاللاھ تائالا پۈتۈن مەۋجۇدات ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.

قَبْلَ الْخَلِيْقَةِ : ئالەم يارىتىلىشتىن بۇرۇن ، ئالەم يارىتىلىشتىن ئىلگىرى.

خَلِيْلٌ ج أَخِلَّاءُ وَ خُلاَّنٌ : سىرداش دوست ، يېقىن دوست.

«يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلاَنًا خَلِيلاً» (قرآن) : ئىسىت ! پالانىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ.

خَلِيلَةٌ ج خَلِيْلاَتٌ : ئايال ئاشنا، ئايال ئويناش، قىز دوست.

خَلِيٌّ ج أَخْلِيَاءُ : قۇرۇق ، بوش ، خالىي.

خَلِيُّ الْبَالِ : غەمدىن خالىي، غەم ـ قايغۇسىز.

خَلِيٌّ مِنَ الثَّقَافَةِ : مەدەنىيەتسىز.

«بَلَغَنِي أَنَّهُ عِنْدَكَ بَيْتٌ خَلِيٌّ لِلإِيجَارِ» : ئىجارىگە بېرىدىغان بوش ئۆيىڭىز بار دەپ ئاڭلىدىم.

خَلِيَّةٌ ج خَلاَيَا : ھەرە كۆنىكى، ھەرە ئۇۋىسى ؛ ھۆجەيرە ؛ ئاساسىي قاتلام تەشكىلاتى، كىچىك گۇرۇپپا ، ياچېيكا.

اَلْخَلِيَّةُ الْجُرْثُومِيَّةُ : مىكروب ھۆجەيرىسى.

خَلِيَّةُ نَشَاطٍ : جىددىي پائالىيەت.

اَلْخَلِيَّةُ الدَّمَوِيَّةُ : قان ھۆجەيرىسى.

اَلْخَلِيَّةُ الذَّكَرِيَّةُ : ئاتالىق ھۆجەيرىسى.

خَلاَيَا الضُّبَّاطِ الأَحْرَارِ : ئەركىن ئوفىتسېرلار تەشكىلاتى.

خِمَارٌ : چۈمپەردە ، چۈمبەل ، ياغلىق ، رومال ، نىقاب.

خُمَارٌ : مەستلىكتىن كېيىنكى باش ئاغرىقى ، مەستلىك.

خُمَاسَ : بەشتىن ـ بەشتىن.

خُمَاسِيٌّ : بەشتىن تەركىب تاپقان ، بەشلىك، بەش قۇرۇلمىلىق ؛ ئۇزۇنلۇقى بەش غېرىچ كېلىدىغان غىلمان ياكى كىيىم.

خُمَاسِيُّ الأَصَابِعِ : بەش بارماقلىق.

خُمَاسِيُّ الزَّوَايَا : بەش بۇرجەكلىك.

خُمَاسِيُّ السُّطُوحِ : بەش ياقلىق.

خُمَاسِيُّ الْوَرَقَاتِ : بەش بەتلىك.

اَلْبَرْنَامَجُ الْخُمَاسِيُّ الأَوَّلُ : بىرىنچى بەش يىللىق پىلان.

اَلْفِعْلُ الْخُمَاسِيُّ : بەش ھەرپتىن تەركىب تاپقان پېئىل.

خُمَاسِيَّةٌ : بەش ياشلىق قىز.

خُمَاشَةٌ ج خُمَاشَاتٌ : تاتىلىۋېلىنغان يارا ئىزى ؛ يېنىك يارا ؛ جىنايەت.

خُمَالٌ : ئۈگىلەر گىرىپتار بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك ؛ چىن دوست.

خَمَالَةٌ : تۆگە قۇش پېيى.

خَمِجَ يَخْمَجُ خَمَجًا : ھارغىنلىق ياكى كېسەللىكتىن بوشاپ كەتتى.

خَمِجَ اللَّحْمُ : گۆش چىرىدى، گۆش سېسىدى.

خَمْخَمَ يُخَمْخِمُ خَمْخَمَةً : دىمىغىدا غىڭشىپ قويدى، دىمىغىدا «ھىم» دېدى (دىمىغىدا گەپ قىلىش) ؛ ئېچىتتى، بولدۇردى، ئۆرلەتتى.

خِمْخِمٌ : تىكەنلىك بىر خىل ئۆسۈملۈك.

خَمَدَ يَخْمُدُ وَ خَمِدَ يَخْمَدُ خَمْدًا وَ خُمُودًا

الشَّخْصُ : ئۆلدى ؛ ھوشىدىن كەتتى.

خَمَدَ الْمُتَكَلِّمُ : سۆزلىگۈچى جىم بولدى ، بېسىقتى ، بېسىلدى.

خَمَدَتِ النَّارُ : ئوت يالقۇنى پەسەيدى.

خَمَدَ الْمَرِيضُ : كېسەل ھوشىدىن كەتتى.

خَمَدَ النَّفَسُ : نەپەس توختىدى.

خَمَرَ يَخْمُرُ خَمْرًا الشَّيْءَ : ياپتى ، ئەتتى ، سەترە قىلدى.

خَمَرَ الْعَجِينَ : خېمىرگە خېمىر تۇرۇچ سالدى.

خَمَرَ الشَّهَادَةَ : گۇۋاھلىقنى يوشۇردى.

خَمَرَ مِنْهُ: ئۇيالدى ، خىجىل بولدى.

خَمَرَ فُلَانًا : هاراق ئىچكۈزدى.

خَمِرَ يَخْمَرُ خَمَرًا الشَّيْءُ : ئۆزگەردى.

خَمِرَ عَنْهُ الْخَبَرُ : خەۋەر مەخپىي بولدى.

خَمِرَ عَلَيْهِ : ئۇنىڭغا ئۆچمەن بولدى ، ئۆچلۈك قىلدى.

خَمِرَ عَنْهُ : ئۇنىڭدىن يوشۇرۇندى.

خُمِرَ الرَّجُلُ: خۇمارى تۇتتى.

خَمْرٌ خَمْرَةٌ ج خُمُورٌ : هاراق.

خَمْرٌ عَنْبَرِيٌّ : مەي ، شاراب.

خَمْرِيٌّ : هاراقنى تەسۋىرلەپ يېزىلغان شېئىر.

لَوْنٌ خَمْرِيٌّ : زىغىر رەڭ ، بېغىررەڭ ، جىگەر- رەڭ.

قَصِيْدَةٌ خَمْرِيَّةٌ ج خَمْرِيَّاتٌ : مەي تەسۋىرلەنگەن قەسىدە؛ ساقىينامە.

خَمَسَ يَخْمِسُ خَمْسًا الْقَوْمَ : بەشىنچىسى بولدى.

خَمَسَ الْمَالَ : بەشتىن بىرىنى ئالدى.

خَمْسٌ وَ خَمْسَةٌ : بەش.

خَمْسَةُ اَضْعَافٍ : بەش ھەسسە.

خَمْسَةَ عَشَرَ : ئون بەش.

مَشْرُوعُ السَّنَوَاتِ الْخَمْسِ الْأَوَّلِ: بىرىنچى بەش يىللىق پىلان.

خُمْسٌ ج أَخْمَاسٌ : بەشتىن بىر (1/5).

«وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ»

‹قرآن› : (ئى مۆمىنلەر !) بىلىڭلاركى ، سىلەر ئالغان غەنىيمەتنىڭ بەشتىن بىرى ئاللاھقا . . . خاستۇر.

ضَرَبَ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ : سۇيىقەست ئىشلەتتى ، ھىيلە - مىكىر ئىشلەتتى.

خَمْسُونَ : ئەللىك.

اَلْعِيْدُ الْخَمْسُونَ : ئەللىك يىللىق خاتىرە كۈن.

خَمْسِينَاتٌ : 50 - يىللار (51 دىن 59 غىچە بولغان سانلارنى بىلدۈرىدۇ.)

رَجُلٌ فِي الْخَمْسِينَاتِ: 50 - يىللارنىڭ ئادىمى.

خَمَشَ يَخْمُشُ وَيَخْمِشُ خَمْشًا الْوَجْهَ: يۈزنى تاتى- لىدى، يۈزنى مورلىدى، يۈزنى تاتىلىدى.

خَمَشَةُ الْقِطِّ : ئۈنى مۈشۈك تاتىلىۋالدى، مورلى- ۋالدى.

خَمَصَ يَخْمُصُ خَمْصًا وَ خُمُوصًا وَ مَخْمَصَةً الْجُوعُ فُلَانًا : ئاچلىق ئاجىزلاشتۇردى.

خَمُصَ يَخْمَصُ خُمْصًا وخَمَاصَةً الْبَطْنُ : قورساق تارتىشىپ كەتتى.

خَمْصَانَةٌ. خِمْصَانٌ ج خِمَاصٌ : قورسىقى ئاچ ، ئاچ قورساق ، قورسىقى تارتىلىپ كەتكەن ، قورسىقى كىرىشىپ كەتكەن.

خَمْطٌ : ئاچچىق ئۆسۈملۈك ، ئاچچىق.

«وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ»

‹قرآن› : ئۇلارنىڭ باغلىرىنى ئاچچىق مېۋى- لىك باغلارغا ئايلاندۇردۇق.

خَمَطَةٌ : سۈت ياكى هاراقنىڭ پۇرىقى.

خَمَعَ يَخْمَعُ خُمُوعًا وَ خَمْعَانًا : دوڭغاقلاپ ماڭدى.

خَمَلَ يَخْمُلُ خُمُولاً الرَّجُلُ : نامى چىقمىدى ، ئاتىقى چىقمىدى ، نامسىز قالدى ، نامسىز ياشىدى.

خَمْلٌ . خَمْلَةٌ: ماموق پەي ، تىۋىت ، يۇڭ.

خَمَّ يَخُمُّ خَمًّا اللَّحْمُ: گۆش سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى.

خُمٌّ : كاتەك ، توخۇ كاتىكى.

خَمَّارٌ : مەيپۇرۇش ، هاراق ساتقۇچى ، هاراق سودىگىرى.

خَمَّارَةٌ : مەيخانا ، هاراق دۇكىنى ، قاۋاقخانا.

خَمَّاطٌ: پىشىشىق يېمەكلىك ھۆپىگىرى.

خَمَّةٌ : ئېچىتقۇ ، تېمىتقۇ.

خَمَّدَ يُخَمِّدُ تَخْمِيدًا : ئۆچۈردى.

خَمَّرَ يُخَمِّرُ تَخْمِيْرًا : ياپتى ، ئەتتى ، سەترە قىلدى.

خَمَّرَ الْعَجِيْنَ : خېمىرنى بولدۇردى ، خېمىرغا

خېمىرتۇرۇچ سالدى.

خَمَّرَ الشَّيْءَ : يۆگىدى ، ئورىدى ، ياپتى.

خَمَّرَ عَصِيرَ الْعِنَبِ : ئۈزۈمنى ئېچىتتى.

«خَمَّرَتِ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا بِالْخِمَارِ» : ئايال بېشىنى ياغلىق بىلەن يۆگىدى، ئايال بېشىغا ياغلىق ئارتتى.

خَمَّسَ يُخَمِّسُ تَخْمِيسًا الشَّيْءَ: بەشكە بۆلدى.

خَمَّسَ الرِّبْحَ : پايدىنى بەشكە بۆلدى.

خَمَّسَ الشِّعْرَ : شېئىرنى مۇخەممەس قىلىپ يېزىپ چىقتى.

خَمَّنَ يُخَمِّنُ تَخْمِينًا الشَّيْءَ: مۆلچەرلىدى ، دەڭسىدى.

خِمِّيرٌ : هاراقكەش ، پىيەنچۈك ، زاڭبۇي.

خَمَنَ يَخْمُنُ خَمْنًا : پەرەز بىلەن گەپ قىلدى ، تەخمىن قىلدى ، مۆلچەر بىلەن گەپ قىلدى.

خُمُودٌ : بېسىقىش ، جىمىقىش ، پەسكويغا چۈشۈش.

خُمُوعٌ : بۇزۇق ئايال ، يولدىن چىققان ئايال.

خُمُولُ الذِّكْرِ : نامسىز قالماق ، نامى ئۆچمەك ، نام ـ نىشانسىز قالماق.

خَمِيرٌ : خېمىرتۇرۇچ، خېمىر تۇرۇچ سالغان نان.

خَمِيرَةٌ ج خَمِيرَاتٌ: ئېچىتقۇ ، خېمىرتۇرۇچ.

مَرَضُ الْخَمِيرَةِ : قارا كۆيە كېسىلى.

خُمَيْرَةٌ : ئېچىتقۇ ، خېمىر تۇرۇچ.

خَمِيسٌ ج أَخْمِسَةٌ وَأَخْمِسَاءُ: پەيشەنبە كۈنى ؛ چوڭ قوشۇن ، زور قوشۇن.

«هُمْ أَعْظَمُنَا خَمِيسًا» «حَدِيث» : بىزنىڭ ئارىمىزدا ئۇلار ئەڭ زور قوشۇنغا ئىگە.

خَمِيسُ الْعَهْدِ : خرىستىئانلار بايرىمى.

خَمِيسُ الْفِصْحِ : خرىستىئانلار بايرىمى ، پاسخا بايرىمى.

خَمِيسِيَّةٌ : پەيشەنبىلىك.

خَمِيصٌ م خَمِيصَةٌ ج خُمُصَاءُ وَ خِمَاصٌ : قورسىقى ئاچ ، ئاچ قورساق ، قورسىقى تارتىلىپ كەتكەن ، قورسىقى كىرىشىپ كەتكەن.

«كَالطَّيْرِ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا» «حديث» : . . . ئەتىگەندە ئاچ قورساق چىقىپ، كەچتە توق قايتىپ كېلىدىغان قۇشلارغا ئوخشايدۇ.

خَمِيلَةٌ ج خَمَائِلُ : ئورمان ، قويۇق دەرەخزارلىق ؛ پەس تۈزلەڭ يەر ؛ تۆگە قۇشنىڭ پېيى.

خَنَا يَخْنُو خَنًا وَ خَنْوًا الرَّجُلُ : سەت گەپ قىلدى ، ناشايان سۆزلىدى.

خَنًا : سەت گەپ.

خَنَا الدَّهْرِ : زاماننىڭ كۆلپەت ۋە بالايىئاپەتلىرى.

خَنَابٌ : تۇرالغۇسى يوق ئەخمەق ؛ جاساۋەتلىك.

خَنَابَةٌ: يامانلىق ؛ ئەسكىلىك ؛ يامان تەسىر.

خِنَابَةٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق ، مەغرۇرلانماق ، چوڭلۇق قىلماق.

يَا خَنَاثُ: هەي، زەيپانە ، ھېچمقىز.

خَنَاثَةٌ : ئىككى جىنسلىق.

خَنَاسِرُ : بېخىللار؛ جىسمانىي جەھەتتىن ئاجىزلار.

خَنَاعَةٌ : تۆۋەن ، خار.

«دَعِ الْخَنَاعَةَ وَعِشْ عَزِيزَ النَّفْسِ» : ئۆزۈڭنى تۆۋەن چاغلاشنى تاشلاپ ، ئالىي ھىممەتلىك بولۇپ ياشا.

خُنَافِسٌ : يولۋاس.

خِنَاقٌ : سىرتماق.

أَخَذَ بِالْخِنَاقِ : كانايدىن ئالدى ، بوغۇزدىن ئالدى.

ضَيَّقَ الْخِنَاقَ عَلَى : ئورۇۋالدى ، مۇھاسىرە قىلىۋالدى.

تَضْيِيقُ الْخِنَاقِ : سىقماق ، باسماق.

خُنَاقٌ : بوغما كېسەل.

«لِقْحُ الطِّفْلِ ضِدَّ مَرَضِ الْخُنَاقِ» : بالىغا بوغما كېسەللىكە قارشى ئوكۇل سېلىنىدى.

خِنَاقَةٌ ج خِنَاقَاتٌ: جېدەل ـ ماجىرا.

خُنَاقِيَّةٌ: كاناي ياللۇغى.

خَنَانٌ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى ، راھەت پاراغەت.

خُنَانٌ: بۇرۇن ياللۇغى ، بۇرۇن پۈتۈپ قېلىش كېسىلى.

خَنِبَ يَخْنَبُ خَنَبًا: زۇكام بويىقالدى ؛ ئاقساپ قالدى ؛ ئاجىز بولدى ؛ ھالاك بولدى.

خَنِثَ يَخْنَثُ خَنَثًا الرَّجُلُ : ئايال مىجەز بولۇپ قالدى ، زەيپانە بولۇپ قالدى.

خَنِثٌ : ئايال مىجەز ئەر ، زەيپانە.

خُنْثَوِيٌّ : خۇنساغا مەنسۇپ.

خُنْثَوِيَّةٌ : ئىككى جىنسلىق ، قوش جىنسلىق.

خُنْثَى ج خُنَاثَى وَ خِنَاثٌ : قوش جىنسلىق ، خۇنسا.

خِنْجِرٌ. خَنْجَرٌ ج خَنَاجِرُ : خەنجەر ، پىچاق.

طَعَنَ بِخَنْجَرٍ : خەنجەر ئۇردى ، خەنجەر سالدى.

أَبُو خَنْجَرٍ : شەھدان ، تەۋەككۈلچى.

خَنْخَنَ يُخَنْخِنُ خَنْخَنَةً: خىڭ - خىڭ قىلىپ سۆزلىدى، دىمىغىدا سۆزلىدى.

خَنْدَقَ يُخَنْدِقُ خَنْدَقَةً الْخَنْدَقَ : خەندەك كولىدى ، ئاكوپ كولىدى ، ئورا كولىدى.

خَنْدَقٌ ج خَنَادِقُ : خەندەك ، ئاكوپ.

«هَذَا الْخَنْدَقُ لَيْسَ عَرِيضًا جِدًّا لِذَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْفِزَ فَوْقَهُ» : بۇ خەندەك ئانچە كەڭ ئەمەس، شۇڭا ئۇنىڭ ئۈستىدىن سەكرىيەلەيمەن.

خِنْذِيذٌ ج خَنَاذِيذُ : مەشھۇر ناتىق ؛ يېتىلگەن شائىر ؛ باتۇر ، مەرد، مۇلايىم؛ ۋەقەشۇناس؛ ئاغزى يامان ؛ ئېگىز تاغ؛ مىختا ئات.

خَنْزَبٌ. خِنْزَابٌ : ئالۋاستى ، شەيتان.

خُنْزُوَانٌ. خُنْزُوَانَةٌ: مەغرۇر ، مۇتەكەببىر ، ھاكاۋۇر.

خِنْزِيرٌ ج خَنَازِيرُ : چوشقا ، توڭگۇز.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَ الدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ»

«قۇرئان» : سەلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان، چوشقا گۆشى (نى يېيىش) ھارام قىلىندى.

خِنْزِيرٌ بَرِّيٌّ : ياۋا چوشقا.

خِنْزِيرُ الْهِنْدِ : دېڭىز چوشقىسى.

خِنْزِيرُ الْأَرْضِ: نەي تۇمشۇقلۇقلار (ئېمىتكۈچى ھايۋان)

خِنْزِيرُ الْبَحْرِ : دېڭىز دېلفىنى.

لَحْمُ الْخِنْزِيرِ الْمَقْدُودُ: سۈرلەنگەن چوشقا گۆشى.

دَاءُ الْخَنَازِيرِ : چاشقان يارىسى.

خَنَازِيرِيٌّ : چاشقان يارىسى.

خَنَسَ يَخْنُسُ و يَخْنِسُ خُنُوسًا الشَّخْصُ : ئارقىدا قالدى ، كېچىكتى.

خَنَسَ كَوْكَبٌ : يۇلتۇز يوشۇرۇندى ، پاتتى.

خَنْسَاءُ ج خَنْسَوَاتٌ : بۆكەن.

خِنْشَارٌ : قىرىق قۇلاق (بىر خىل ئۆسۈملۈك)

خِنْصِرٌ ج خَنَاصِرُ : چىمچىلاق.

«هَذَا أَمْرٌ تُعْقَدُ عَلَيْهِ الْخَنَاصِرُ» : بۇ قەدىرلەشكە ئەرزىيدىغان ئىش.

خَنَعَ يَخْنَعُ خَنْعًا وَ خُنُوعًا الشَّخْصُ: خار بولدى ، بويسۇندى ، باش ئەگدى ؛ يامان ئىش قىلىپ ئۇيۇلۇپ بېشىنى ساڭگىلىتىپ تۇردى.

خَنِقَ يَخْنَقُ خَنَقًا الصَّدْرُ أَوِ الظَّهْرُ : كۆكرىكى ياكى دۈمبىسى چىقىپ قالدى.

خَنَقَ يَخْنِقُ خَنَقًا فُلَانٌ: دىمىغىدا سۆزلىدى ، خىڭىلداپ سۆزلىدى.

خَنَقٌ : دىماغتىن چىققان ئاۋاز.

خَنْفَرَ يُخَنْفِرُ خَنْفَرَةً : بۇرنىنى تارتتى ، دىمىغىدا تاۋۇش چىقاردى.

خُنْفُسٌ ج خَنَافِسُ م خُنْفَسَاءُ ج خَنَافِسُ : تېزەكچى؛ تولۇقچى قوڭغۇز.

خُنْفُسَاءُ ج خُنْفُسَاوَاتٌ: تېزەكچى قوڭغۇز ؛ سېسىق پۇراقلىق.

«اَلْخُنْفُسَاءُ إِذَا مَسَّتْ نَتَّنَتْ» «مثل» : يامانلىق يارىسى يۇقىدۇ ، قازاننىڭ قارىسى.

خُنْفُسَاءُ التِّبْنِ : ئەنجۈر قۇرتى.

خَنَقَ يَخْنُقُ خَنْقًا الشَّخْصَ : بوغۇپ ئۆلتۈردى ، تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈردى.

سَيُخْنَقُ الْمُعْتَدُونَ حَتْمًا: تاجاۋۇزچىلار چوقۇم

مەغلۇپ بولدۇ.

خَنَقَ : بوغماق ، سىقماق ؛ بوغۇپ ئۆلتۈرمەك ، تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرمەك.

خَنَقَ الْحُرِّيَّاتِ : ئەركىنلىكىنى بوغماق.

خُنْقَةُ الْيَدِ : بېغىش؛ بىلەك.

خَنَّ يَخِنُّ خَنَّةَ الشَّخْصُ : دىمىغىدا سۆزلىدى ، دىمىغىدا گەپ قىلدى.

خُنَّ : توخۇ كاتىكى.

خُنَّ الْوَرَكِ : يېرىق ، چات ئېرىقچىسى.

خِنَابَةٌ : ئۇزىنى چوڭ تۇتماق ، مەغرۇرلانماق ، چوڭچىلىق قىلماق.

خَنَّاسٌ : شەيتان ، ئىبلىس.

«مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ» ‹قرآن› : يوشۇرۇن شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىنىڭ شەررىدىن . . .

خَنَّاقٌ : بوغقۇچى ، تۇنجۇقتۇرغۇچى.

اَلْغَازَاتُ الْخَنَّاقَةُ : زەھەرلىك گاز ، تۇنجۇقتۇرىدىغان گاز.

خُنَّةٌ : دىماغدىن چىقىدىغان سۆز؛ دىماغ تاۋۇشى.

خَنَّثَ يُخَنِّثُ تَخْنِيثًا كَلاَمَهُ : زەيپانىلەرچە سۆزلىدى.

خُنَّسٌ : سەييارە يۇلتۇزلار.

«فَلاَ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ» ‹قرآن› : كۈندۈزى يوشۇرۇنغۇچى يۇلتۇزلار بىلەن، پاتىدىغان ۋاقتىدا يوشۇرۇنىدىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەم قىلىمەن.

خَنَّقَ يُخَنِّقُ تَخْنِيقًا : بوغۇپ ئۆلتۈردى؛ تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈردى.

خَنَّقَ الرَّايَةَ : بايراقنى يېرىم چۈشۈردى.

خَنَّقَتْهُ الْعَبَرَاتُ : ئۆكسۈپ يىغلىدى.

خِنَّوْصٌ ج خَنَانِيصُ : چوشقا كۈچۈكى.

خِنِّيصٌ : ھىيلىگەر ، مەككار.

خُنُوثَةٌ : قوش جىنسلىق ، خۇنسا.

اَلْخُنُوثَةُ الْكَاذِبَةُ : ماھىيەت جەھەتتە بىر جىنسقا مەنسۇپ ئادەمدە ئىككى جىنسنىڭ ئالامەتلىرىنىڭ تېپىلىشى.

خُنُوعٌ : پاسىق ، خىيانەتچى.

اَلْخُنُوعُ مِنَ النِّسَاءِ : ئەر كىشىلەرگە ساقال تاشلاپ كېيىنگە كىرىۋالىدىغان خوتۇن.

خُنُوعٌ : بويسۇنغۇچى ، باش ئەگكۈچى ، تىز پۈككۈچى ، خورلۇق.

«اَلْإِسْلاَمُ دِيْنُ الْعِزَّةِ لاَ الْخُنُوعِ» : ئىسلام دىنى خورلۇق دىنى ئەمەس ، ئۇستۇنلۇك دىنىدۇر.

خَنِيَ يَخْنَى خَنًى فُلاَنٌ : سەت گەپ قىلدى ، ناشايان سۆزلىدى.

خَنًى : سەت سۆز ، پاسكىنا سۆز ، تىپتىقسىز گەپ.

خَنِيقٌ ج خُنُوقٌ : ناچار كەندىر ؛ قوپال كەندىردىن توقۇلغان ئاق كىيىم ؛ يول ؛ سۆتلۈك تۆگە.

خَنِيْقٌ : بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ، تۇنجۇقتۇرۇلغان.

خَنِيْنٌ : دىماغدىن چىقىدىغان سۆز ، دىماغ تاۋۇشى.

«إِنَّهُ كَانَ يُسْمَعُ خَنِيْنُهُ فِي الصَّلاَةِ» ‹حَدِيث› : ئۇنىڭ دىماغ تاۋۇشى نامازدا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

خَوَاءٌ ج أَخْوِيَةٌ : ئاچلىق؛ بوشلۇق، قاقاس يەر.

خُوَارٌ : كالىنىڭ مۆرىشى ، كالىنىڭ مۆرىگەن ئاۋازى.

«فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ» ‹قرآن› : سامىرى (ئېرىتىلگەن زىبۇ زىننەتلەردىن) ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى ، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

خُوَارُ الْعَزْمِ : بوشاڭلىق ، ئىرادىسىزلىك.

خُوَارُ الْقُوَى : ماجالى قالماسلىق ، مادارسىزلىق.

خُوَانٌ ج اَخْوِنَةٌ : ئۇستەل، جوزا، تاماق ئۇستەلى؛ داستىخان.

خِوَانٌ مُسْتَدِيْرٌ : ئايلانما ئۇستەل ، يۇمىلاق ئۇستەل.

خِوَانٌ مَدَّادٌ : ئۇزۇنچاق ئۇستەل.

خَوْخٌ : شاپتۇل دەرىخى؛ شاپتۇل مېۋىسى.

خَوْخَةٌ ج خَوْخَاتٌ : دەرۋازا قانىتى ، كىچىك ئىشىك، رۇجەك ، تۆڭلۈك.

خَوْخَةُ الْقَنْطَرَةِ : توغاننىڭ تاقىقى ، تومىنىڭ تاقىقى.

خَوْدٌ ج خُودٌ و خَوْدَاتٌ : چوكان ، ياش ئايال.

خُودَةٌ ج خُوَدٌ : دوبۇلغا ، تۆمۈر قالپاق.

خَوَرَ يَخْوَرُ خَوَرًا : ئاجىزلىدى ، بوشاپ كەتتى، ھالسىرىدى.

خَوْرٌ : كىچىك قولتۇق ، كىچىك بوغۇز (دەريا- نىلڭ)؛ كىچىك ئارال ، كىچىك پورت.

خَوْرَانٌ ج خَوْرَانَاتٌ وَ خَوَارِيْنُ : توغرا ئۈچەي ، كوتەن ئۈچەي.

خُوصٌ : خورما دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقى.

خُوصَةٌ : خورما ياپرىقى.

خَوْفٌ : قورقماق ، خەۋپ.

مَعَ الْجَزَعِ وَ الْخَوْفِ : تىترىگەن ھالدا.

خَوْفًا مِنْ كَذَا : . . . دىن قورقىقان- لىقتىن، . . . ئەنسىرىگەنلىكتىن.

خَوَلٌ : خىزمەتچى ، چاكار.

خَوْلِيٌّ ج خَوَلٌ : باشقۇرغۇچى ، نازارەتچى ، غوجىدار ، بوغالتىر ، ھېساباتچى.

خَوْنٌ : ئاسىيلىق ، خائىنلىق.

خَوَّ يَخُوُّ خَوًّا الدَّارُ : قورۇ ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

خَوٌّ : ئاچلىق ؛ كەڭ جىلغا ، ساي ، ۋادى.

خُوٌّ : ھەسەل.

خَوَّاتٌ : قورقماس ئادەم؛ ئاز - ئازدىن ، پات - پات تاماق يەپ تۇرىدىغان ئادەم.

خُوَّةٌ : مەيدان ، كەڭ زېمىن ، تۈزلەڭ.

خَوَّارٌ : ئۈمىدسىز ، روھى چۈشكۈن ، ئىرادىسى بوشاڭ ، قورقۇنچاق.

خَوَّاصٌ : خورما يوپۇرمىقى ساتقۇچى.

خَوَّافٌ : قورقۇنچاق ، توخۇ يۈرەك.

خَوَّانٌ : خائىن ، خىيانەتچى ، دۈشمەنگە سېتىل- غۇچى ، ساتقىن.

«**إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا**» «قرآن» : خىيانەتكە ئادەتلەنگەن ، گۇناھقا چۆمگەن كىشىنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ.

خَوَّخَ يُخَوِّخُ تَخْوِيخًا الشَّجَرُ : دەرەخ چىرىدى ، دەرەخ سېسىدى.

خَوَّخَ النَّبَاتُ : ئوت - چۆپ چىرىدى ، سېسىدى.

خَوَّشَ يُخَوِّشُ تَخْوِيْشًا الثُّقْبَ : يوچۇق ئاچتى.

خَوَّصَ يُخَوِّصُ تَخْوِيْصًا النَّخْلَةُ : خورما ياپراق چىقاردى.

خَوَّضَ يُخَوِّضُ تَخْوِيضًا الْمَاءَ : سۇغا كىردى ، سۇنى كەچتى.

خَوَّفَ يُخَوِّفُ تَخْوِيفًا : قورقۇتتى.

«**إِنَّمَا ذَالِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ**» «قرآن» : ئەنە شۇ شەيتان ئۆز دوستلىرىنى (يەنى كۇففارلار- نى) قورقىتىدۇ.

خَوَّلَ يُخَوِّلُ تَخْوِيلًا صَدِيْقَهُ فِعْلَ كَذَا : تاپشۇردى، ھوقۇق بەردى.

خَوَّلَهُ الشَّيْءَ : ئۇنىڭغا بەردى.

«**ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوْتِيْتُهُ عَلَى عِلْمٍ**» «قرآن» : ئاندىن ئۇنىڭغا مەرھە- مەت قىلىپ بىرەر نېمىتىمىزنى ئاتا قىلساق، ئۇ: «بۇ نېمەت ماڭا ئۆز ئىلمىمدىن (يەنى پەزلىمدىن، ئەمگىكىمدىن، تىرىشچانلى- قىمدىن، رىزىق تېپىشنىڭ يوللىرىنى بىلگەنلىكىمدىن) كەلدى» دەيدۇ.

خَوَّنَ يُخَوِّنُ تَخْوِيْنًا الشَّخْصَ : خىيانەتچىلىك بىلەن قارىلىدى.

خَوَّى يُخَوِّي تَخْوِيَةً الشَّيْءُ : بوشاپ قالدى ، خالىي بولۇپ قالدى ، قورسىقى تارتىشىپ كەتتى.

خَوَّى السَّحَابُ : بۇلۇت يامغۇرسىز بولدى.

خَوَّى الطَّائِرُ : قۇش قونغان چاغدا قانىتىنى يېيىپ پۇتىنى ئۇزۇن سوزدى.

خَوَّتِ الْمَاشِيَةُ : ئۇلاق سەمرىدى.

خَوَّتِ النُّجُومُ : يۇلتۇز غەربكە قىيسايدى.

خَوِيَ يَخْوَى خَوَاءً الْمَكَانُ : ئورۇن بوشاپ قالدى، قۇرۇقدىلىپ قالدى.

خَوَى يَخْوِي خُوِيًّا وَ خَوَايَةً : بوشاپ قالدى ، قۇرۇقداپ قالدى.

خَوَى بَطْنُهُ مِنَ الطَّعَامِ : قورسىقى قۇرۇقدىلىپ بوشاپ قالدى.

«**خَوَى رَأْسُهُ مِنَ الْأَفْكَارِ**» : كاللىسى قۇپقۇرۇق بولۇپ قالدى.

خَوِي : ئاچلىق ، بوشلۇق.

خِيَارٌ: تاللىماق، ئىختىيار قىلماق؛ ئىختىيار.

خِيَارَةٌ ج خِيَارَاتٌ: تەرخەمەك.

خِيَارُ الْمَالِ : مالنىڭ ياخشىسى.

خِيَارُ الشَّرْطِ : ئىككى كېلىشىم تۈزگۈچىنىڭ بىرى ئۈچ كۈن ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق مۆھلەتنى كېلىشىمنىڭ كۈچكە ئىگە بولۇشىنىڭ شەرتى قىلىپ قويۇش.

خِيَارُ الرُّؤْيَةِ «فِي الْفِقْهِ» : كۆرمەي تۈزۈپ سېتىۋالغان نەرسىنى قايتۇرۇپ بېرىش ئىختىيارىدا بولۇش.

خِيَاطٌ: يىڭنە.

«وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ» «قرآن» : تاكى تۆگە يىڭنىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتكۈچە ئۇلار جەننەتكە كىرمەيدۇ (يەنى ئۇلار ھەرگىزمۇ جەننەتكە كىرمەيدۇ).

خِيَاطَةٌ: تىككۈچىلىك، سەيپۇڭلۇق.

خِيَاطَةُ الْمَلَابِسِ : كىيىم تىكىش.

مِكْنَةُ الْخِيَاطَةِ : تىكىش ماشىنىسى.

خَيَالٌ ج خَيَالَاتٌ وَ أَخْيِلَةٌ: خام - خىيال، ئۇتوپىيە ، سايە ؛ گۇمان ؛ ۋەھىمە ؛ قاراڭ- چۇق.

رَكِبَ مَتْنَ الْخَيَالِ : خام - خىيال قىلدى، قۇرۇق خىيال قىلدى.

خَيَالُ الظَّنِّ : پەرەز قىلماق ، قىياس قىلماق ، چامىلىماق ، مۆلچەرلىمەك.

خَيَالَةٌ : سايە؛ سۈرەت؛ كۆرۈنۈش؛ تەسۋىر؛ كىنو.

دَارُ الْخَيَالَةِ : كىنوخانا.

خَيَالِيٌّ : خىيالىي ، خىيالدىكى ، تەسەۋۋۇردىكى ، ئويدىكى.

خَيَالِيَّةٌ : تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچى.

خِيَامٌ : چېدىر ، بارگاھ.

خِيَانَةٌ : خىيانەت قىلماق ، ئالدامچىلىق ، خىيانەتچىلىك ، ئاسىيلىق.

خِيَانَةٌ عُظْمَى : مىللەت دۈشمەنلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈش.

خِيَانَةُ الْأَمَانَةِ : ئامانەتكە خىيانەت قىلماق ، ۋاپاسىزلىق قىلماق ، قارا يۈزلۈك قىلماق.

خِيَانَةُ الْعُهُودِ : ۋەدىگە خىلاپلىق قىلماق ، ۋەدىنى بۇزماق.

خَيْبَةٌ : مەغلۇبىيەت ، ئوڭۇشسىزلىق.

خَيْبَةُ الْأَمَلِ : ئۈمىدسىزلىك ، ئۈمىد ئۈزمەك.

«أُصِيبَ بِخَيْبَةِ أَمَلٍ» : ئۈمىدسىزلىككە دۇچار بولدى.

خَيْرٌ ج خِيَارٌ وَ أَخْيَارٌ : ياخشى ، ياخشىلىق ؛ ئاق كۆڭۈللۈك ؛ ساغلاملىق ؛ ياخشى ئادەم ؛ مال ، بايلىق ؛ پايدا ، پايدىلىق.

ذَكَرَهُ بِالْخَيْرِ : ئۇنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلدى.

بِخَيْرٍ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ : قانداق ئەھۋالىڭىز دەپ سورىغۇچىغا « خۇداغا شۈكرى ، ياخشى » دەپ بېرىلىدىغان جاۋاب.

خَيْرٌ مِنْ : ئەڭ ياخشى ، ناھايىتى ياخشى.

خَيْرٌ جَزِيلٌ : ناھايىتى ياخشى.

صَبَاحَ الْخَيْرِ : ئەتىگەنلىكىڭىز ياخشى بولسۇن، خەيرلىك سەھەر.

مَسَاءَ الْخَيْرِ : كەچلىكىڭىز ياخشى بولسۇن، خەيرلىك كەچ.

اَلْخَيْرُ الْعَامُّ : ئومۇمىي مەنپەئەت.

«رَحَّبَ بِهِمْ خَيْرَ تَرْحِيبٍ» : ئۇلارنى ئەڭ قىزغىن قارشى ئالدى.

فِعْلُ الْخَيْرِ : ياخشى ئىش ، ياخشى ھەرىكەت؛ ياخشى ئىش قىلماق.

خَيْرًا: ناھايىتى ياخشى ، ماقۇل ، بولىدۇ.

خِيْرَةٌ ج خِيَارٌ وَ خِيَرَةٌ : ئەڭ ياخشى ، جەۋھەرى، مېغىزى، تاللانغان، تاللاش، تاللاش ھوقۇقى.

«وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ» «قرآن» : ئاللاھ (مەخلۇقاتىدىن) خالىغىنىنى يارىتىدۇ ، خالىغان ئادەمنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، تاللاش ھوقۇقى ئۇلاردا ئەمەس.

خَيْرِيٌّ : ياخشىلىققا مەنسۇپ ، ياخشىلىققا ئائىت.

خَيْرِيَّةٌ : ياخشىلىق ، خەيرىيەت ؛ مال ـ مۈلۈك.

جَمْعِيَّةٌ خَيْرِيَّةٌ : پاراۋانلىق جەمئىيىتى ، خەيرىيەت ئويۇشمىسى.

سُوقٌ خَيْرِيَّةٌ : خەيرىيەت بازىرى (بۇ بازارنىڭ ماللىرى خەيرىيەت ئىشلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدۇ.)

خَيْزَرَانٌ ج **خَيَازِرُ**: بامبۇك قومۇش ؛ پىلەك (ئۆسۈملۈكنىڭ)

قَضِيبُ الْخَيْزُرَانِ : غۇنچە بوي ، نازىنىن.

خَيْزُورٌ : بامبۇك.

خِيْسٌ ج **أَخْيَاسٌ** : بۈك ـ باراقسان دەرەخلىق ؛ يولۋاس كۆپ جاي.

اَلْخَيْسَرَى : يولدىن ئازغۇچى ، زىيان تارتقۇچى؛ گۇمراھلىق ، ئازغۇنلۇق؛ ھالاك بولۇش؛ خىيانەتچىلىك ؛ بېخىللىق ؛ پەسكەشلىك.

خَيْشٌ : چىپتا.

خَيْشَةٌ ج **خَيْشَاتٌ** : چىبدىر ؛ تاغار ، خالتا.

خَيْشُومٌ ج **خَيَاشِيْمُ** : بۇرۇن تۆشۈكى ؛ دىماغ.

قَصَّمَ خَيْشُومَهُ : ئۇنى خورلىدى.

خَيِصَ يَخْيَصُ خَيَصًا : بىر كۆزى كىچىك ، يەنە بىرى چوڭ بولدى.

خَيْصٌ : ئازغىنا نەرسە.

اَلْخَيْصَاءُ : ئەرزىمەس كىچىك سوۋغا.

اَلْخَيْصَانُ: ئاز مال.

اَلْخَيْضَعُ: خورلۇقتا رازى بولىدىغان ئادەم.

اَلْخَيْضَعَةُ : جەڭ ، ئۇرۇش ، سوقۇش؛ جەڭ مەيدانىدىكى ئاۋازلار.

خَيْطٌ ج **خُيُوطٌ** : يىپ ، تاناپ ، شوينا.

خَيْطُ الْقِنَّبِ : چىگە.

خَيْطُ الأَمَلِ : ئۈمىد ئۇچقۇنى.

اَلْخَيْطُ الأَبْيَضُ : تاڭ يورۇقى ، تاڭ شەپىقى ، تاڭ نۇرى.

اَلْخَيْطُ الأَسْوَدُ : كېچە قاراڭغۇلۇقى ، تاڭ يورۇشتىن بۇرۇنقى قاراڭغۇلۇق.

بَكْرَةُ الْخَيْطِ : يىپ غالتىكى.

خَيْطِيٌّ : يىپقا مەنسۇپ ، يىپقا ئائىت.

خِيْطٌ ج **خِيطَانٌ** : تۆگە قوتىنى ياكى چېكەتكە ياكى كالىلار توپى.

خَيْطَلٌ : ئىت ؛ مۈشۈك ؛ چوڭ ئىش؛ ئەتىر ساتقۇچى؛ چېكەتكە توپى.

خَيِفَ يَخْيَفُ خَيَفًا : كۆزىنىڭ بىرى كۆك بىرى قارا بولدى.

خَيِفَتِ النَّاقَةُ : تۆگە يېلىنىنىڭ تېرىسى كېڭەيدى.

خَيْفٌ ج **أَخْيَافٌ** وَ **خُيُوفٌ** : تاغ ئېتىكىگە يامىشىش ۋە چۈشۈش ؛ بىر تەرەپ ، بىر چەت؛ ساڭگىلاپ تۇرغان يېلىنىنىڭ تېرىسى.

اَلْخَيْفَاءُ : چوڭ يېلىنلىق تۆگە.

اَلْخَيْفَاءُ مِنْ أَبْيَاتِ الشِّعْرِ : شېئىر ، بېيىتلەردىكى بىر سۆزنىڭ چېكىتلىك، يەنە بىرىنىڭ چېكىتسىز بولۇشى.

اَلْخَيْفَانُ مِنَ النَّاسِ : كىشىلەر توپى ، كۆپ جامائەت ؛ بىر خىل تاغ ئۆسۈملۈكى.

اَلْخَيْفَانَةُ ج **خَيْفَانٌ**: قانىتى يېتىلمىگەن چېكەتكە؛ تېز ماڭىدىغان تۆگە ؛ يېنىك چاپىدىغان ئات.

اَلْخَيْفَةُ : پىچاق؛ يولۋاس ئۆزىسى.

خِيفَةٌ: قورقۇش ، ئەندىشە ، ۋەھىمە.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً» «قرآن» :

پەرۋەردىگارىڭنى يىغلىغان ۋە ئۈنىڭدىن قورققان ھالدا ئىچىڭدە ياد ئەتكىن.

خَيْلٌ ج **خُيُولٌ** وَ **أَخْيَالٌ**: يىلقا ؛ ئاتلىق قوشۇن ، ئاتلىق قىسىم ؛ چەۋەنداز.

خَيْلٌ وَ رِجْلٌ : ئاتلىق ئەسكەر ۋە پىيادە ئەسكەر.

سِبَاقُ الْخَيْلِ : ئات بەيگىسى.

عَلَى الْخَيْلِ : ئاتلىق ، ئات مىنگەن.

خُيَلاَءُ: ھاكاۋۇرلۇق ، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش، تەكەببۇرلۇق ، مەنمەنچىلىك.

خَيْلاَنُ : قوناق گۈل ؛ ئادەم باش بېلىق.

خَيْلِيٌّ : ئاتلىق قوشۇنغا ئائىت ؛ يىلقىغا ئائىت.

خِيَمٌ : خاراكتېر ، تۇغما سۈپەت ، تۇغما خۇسۇ.

سىيەت ، تەبىئىي مىجەز.

خَيْمَةٌ ج خَيْمَاتٌ وَ خِيَامٌ : چېدىر ، ساتما.

«حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِى الْخِيَامِ» (قرآن) : ئۇلار (جەننەتنىڭ) چېدىرلىرىدا مەستۇرە هۆرلەردۇر.

خَيْمَةُ الْإِجْتِمَاعِ : چېركاۋ ، مۇناستىر ؛ يەلكەن.

خَيْمِيٌّ : چېدىرچى ، چېدىر تىككۈچى.

خَيَّاشٌ : چىپتا توقۇغۇچى ، چىپتىچى.

خَيَّاطٌ : ماشىنىچى ، تىككۈچى ، سەيپۇڭ.

خَيَّالٌ : ئاتلىق ئەسكەر ، ئاتلىق ، چەۋەنداز.

اَلشُّرْطَةُ الْخَيَّالَةُ : ئاتلىق ساقچىلار قىسمى.

اَلْمُشَاةُ وَ الْخَيَّالَةُ : پىيادە ۋە ئاتلىق ساقچى قىسىم.

خَيَّامٌ : چېدىرچى؛ چېدىر تىككۈچى؛ چېدىر ساتقۇچى؛ چېدىردا ئولتۇرغۇچى.

خَيَّبَ يُخَيِّبُ تَخْيِيبًا الشَّخْصَ : مەغلۇپ قىلدى.

خَيَّبَ الْأَمَلَ : ئۈمىدسىزلەندۈردى.

خَيَّبَ طَلَبَهُ : تەلىپىنى رەت قىلدى.

خَيَّبَ مَسْعَاهُ : بىتچىت قىلدى ، تارمار قىلدى.

خَيَّرَ يُخَيِّرُ تَخْيِيرًا صَدِيقَهُ بَيْنَ شَيْئَيْنِ : دوستىنى ئىختىيارىغا قويدى ، تاللاش ئىختىيارىنى بەردى.

«مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللّٰهِ بَيْنَ شَيْئَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا» (حَدِيث) : پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئىككى ئىشنىڭ بىرەرسىنى تاللاشقا توغرا كەلگەندە گۇناھ بولمىسىلا ئۇلارنىڭ ئاسىنىنى تاللايتتى.

خَيِّرٌ ج خَيِّرُونَ : ياخشى ئادەم ، مەرھەمەتلىك ئادەم ، خەير - ئېھسان قىلغۇچى ، ياخشىلىق قىلغۇچى.

خَيَّسَ يُخَيِّسُ تَخْيِيسًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى بويسۇندۇردى ، كۆندۈردى ، قامىدى ، سولىدى.

خَيَّسَ الشَّيْءَ : يۇمشاتتى.

خَيَّشَ يُخَيِّشُ تَخْيِيشًا الشَّيْءَ : ئورىدى ، چىپتا بىلەن ئورىدى.

خَيَّطَ يُخَيِّطُ تَخْيِيطًا الْخَيَّاطُ الثَّوْبَ : ماشىنىچى كىيىم تىكتى.

خَيَّطَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ : چېچى ئاقاردى ، ئاق كىردى.

خَيَّفَ يُخَيِّفُ تَخْيِيفًا عَنِ الْقِتَالِ : ئۇرۇشتىن چېكىندى ، داجىدى.

خَيَّفَتِ الْمَرْأَةُ : ئايال بالىلىرىنى ئېلىپ كەلدى.

خَيَّلَ يُخَيِّلُ تَخْيِيلًا إِلَيْهِ كَذَا : ئوخشاتتى ، چىرايلىق كۆرسەتتى.

خَيَّمَ يُخَيِّمُ تَخْيِيمًا الْقَوْمُ : چېدىر تىكتى ؛ ئورۇنلاشتى ، ماكانلاشتى ، تۇردى.

خَيَّمَ الْحُزْنُ : قايغۇ باستى ، قايغۇ قاپلىۋالدى.

خَيَّمَ السُّكُونُ : جىمجىتلىق قاپلىدى.

خَيَّمَ بِالْمَكَانِ : مەلۇم جايدا تۇردى.

خَيَّمَ اللَّيْلُ : قاراڭغۇلۇق قاپلىدى ، قاراڭغۇ چۈشتى.

د

د «دَالٌ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ سەككىزىنچى ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «4» نى بىلدۈرىدۇ.

دَاءٌ ج أَدْوَاءٌ: كېسەل، ئىللەت، ئىچكى ـ تاشقى ئەيىب، ئاغرىق.

دَاءُ الذِّئْبِ : ئاچلىق كېسىلى.

دَاءُ الْفِيلِ: پىل تاپان.

دَاءُ الْمُلُوكِ: بوغۇم ئاغرىش كېسىلى، يەللىك بوغۇم ئاغرىقى.

مَيِّتُ الدَّاءِ: ئۆچ ـ ئاداۋەت ساقلىمايدىغان ئادەم.

دَاءُ الْكَلْبِ: غالجىرلىق كېسىلى.

دَاءُ الْمَفَاصِلِ: رېماتىزم كېسىلى.

دَاءُ الْأَسَدِ: تەپ ـ قىزىتما كېسەللەر؛ كېزىك.

دَاءُ الْحَيَّةِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

دَاءُالثَّعْلَبِ: چاچ چۈشۈش كېسىلى.

دَاءُ النُّقْطَةِ: سەكتە، مېڭىگە قان چۈشۈش.

دَابٌّ: ئۆمىلەپ ماڭغۇچى، تۆت ئاياغ بىلەن ماڭغۇچى، يەر بېغىرلاپ ماڭغۇچى، ئۆمىلىگۈچى.

دَابَّةٌ ج دَوَابُّ: ئات، ئۇلاق، ئۆي ھايۋانلىرى، چارپاي.

«وَمَامِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّاعَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا» «قرآن» : يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى ئاللاھ (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان.

دَوَابُّ الزِّرَاعَةِ : تېرىلغۇ ھايۋانلىرى.

دَابَّةُ الْأَرْضِ: ئاق چۈمۈلە.

دَابَرَ يُدَابِرُ مُدَابَرَةً الرَّجُلَ رَحْمَهُ: تۇغقانلىق مۇناسىۋىتىنى ئۈزدى.

دَابَرَ الرَّجُلَ: كىشى ئۆلدى.

دَابَرَهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدى.

دَابِرٌ ج دَوَابِرُ: ئاخىرى، قۇيرۇقى، يىلتىزى، تېگى، ئاساسىي؛ ئۆتۈپ كەتكەن؛ ئەگەشكۈچى.

قَطَعَ دَابِرَهُ: يىلتىزىنى قۇرۇتتى، تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى. تەلتۆكۈس ھالاك قىلدى.

«وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا» «قرآن» : بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلدۇق.

دَابِرَةٌ: پەي، تاپان.

دَابِرَةُ الْمِخْلَبِ: چاڭگال، پەنج پۇت.

دَاثَ يَدِيثُ دَيْثًا و دِيَاثَةً: يۇمشاق باش بولدى، ئەرلىك غەيرىتىنى يوقاتتى ، شەرمى ـ ھاياسىنى يوقاتتى.

دَاثِرٌ ج دَوَاثِرُ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى؛ كۆرگىلى بولمايدىغان؛ ھالاكەت، ئاپەت، بالا ـ قازا.

دَاجَ يَدِيجُ دَيْجًا : ئاستا ماڭدى.

دَاجٌّ ج دَاجَّةٌ و دَاجُّونَ: ياللانغان ئادەم، خىزمەتچى، ھاممال.

دَاجَنَ يُدَاجِنُ مُدَاجَنَةً: ئالدىدى، گۆللىدى، تەخسىكەشلىك قىلدى، خۇشامەت قىلدى.

دَاجِنٌ م دَاجِنَةٌ ج دَوَاجِنُ: كۆندۈرۈلگەن ھايۋانلار، ئائىلىدە بېقىلغان ئۆي ھايۋانلىرى.

حَيَوَانَاتٌ دَاجِنَةٌ: ئۆي ھايۋانلىرى؛ ئۆي قۇشلىرى.

دَاجِنَةٌ ج دَوَاجِنُ: يامغۇرلۇق بۇلۇت.

دَاجَى يُدَاجِي مُدَاجَاةً الرَّجُلَ: مادارا قىلدى، چىقىشىپ ئۆتتى.

دَاجٍ م دَاجِيَةٌ: قاراڭغۇ زۇلمەت.

لَيْلٌ دَاجٍ: قاراڭغۇ كېچە.

ثَوْبٌ دَاجٍ: كەڭ كىيىم.

عَيْشٌ دَاحٍ: پاراۋان تۇرمۇش، كەڭتاشا تۇرمۇش.

دَاحَ يَدُوحُ دَوْحًا الشَّجَرَةُ: دەرەخ ئۆستى.

دَاحَ الْبَطْنُ: قورساق سالدى.

دَاحِسٌ: سەينۇكە، چىقان، هايۋانلارنىڭ تۇۋاق ياللۇغى.

دَاحِضٌ ج دُحَضٌ: ئىرادىسىز، تۇراقسىز.

اَلدَّاحِضَةُ: باتىل، زايىل بولغۇچى.

«حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ پاكىتى باتىلدۇر.

دَاحُوسٌ: سەينۇكە.

دَاخَ يَدُوخُ دَوْخًا الرَّجُلُ: خار بولدى، بويسۇندى، خاراب بولدى؛ بېشى قايدى، بېشى ئايلاندى.

«دَاخَ مِنْ كَثْرَةِ الضَّوضَاءِ وَالصُّرَاخِ» : ۋاراڭ - چۇرۇڭدىن بېشى ئايلىنىپ كەتتى.

دَاخَ الْبِلاَدَ: دۆلەتنى ئىگىلىۋالدى، ئىستىلا قىلدى.

دَاخَلَ يُدَاخِلُ مُدَاخَلَةً و دِخَالاً فُلاَنٌ الرَّجُلَ فِي أُمُورِهِ: ئورتاقلاشتى ، شېرىكلەشتى.

دَاخِلٌ: كىرگۈچى، قاتناشقۇچى، داخىل بولغۇ- چى؛ ئىچى، ئىچكى قىسمى.

دَاخِلُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ئىچكى قىسمى.

«يَغْسِلُ دَاخِلَةَ إِزَارِهِ» «حديث» : تامبىلىنىڭ ئىچىنى يۇيۇۋاتىدۇ.

مِنَ الدَّاخِلِ: ئىچىدىن، ئارىسىدىن.

فَحَصَهُ مِنَ الدَّاخِلِ: ئىچىدىن تەكشۈردى.

دَاخِلٌ فِي اعْتِبَارِهِ: سانىنىڭ ئىچىدە بار.

«اَلْغُرْفَةُ مِنَ الدَّاخِلِ مُنِيرَةٌ جِدًّا» : ئۆي ئىچى ناهايىتى يورۇق.

دَاخِلاً: ئىچىگە، ئىچكى تەرەپكە.

دَاخِلَةٌ ج دَوَاخِلُ: خىلۋەت جاي.

دَاخِلَةُ الْإِنْسَانِ: مەقسەت ، ئىرادە.

دَاخِلِيٌّ: ئىچكى، ئىچكى قىسىم، ئىچى.

شُعُورٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچكى ھېسسىيات.

قَرْضٌ دَاخِلِيٌّ: زايوم، ئىچكى قەرز.

طَالِبٌ دَاخِلِيٌّ : مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

دَاخِلِيًّا : ئىچكى، ئىچىدە.

دَاخِلِيَّةٌ : ئىچكى، ئىچكى جەھەتتىكى.

دَاخِلِيَّةُ الْأُمُورِ: ئىچكى ئىشلار.

دَاخِلِيَّةُ الْبِلاَدِ: ئىچكى قۇرۇقلۇق، ئىچكى جايلار، ئىچكى ئۆلكىلەر.

مَلاَبِسٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچ كىيىم.

خِلاَفَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئىختىلاپلار.

حَرْبٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئۇرۇش.

مُشْكِلَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى مەسىلە.

تِجَارَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى سودا، دۆلەت ئىچكى سودىسى.

مَدْرَسَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ياتاقلىق مەكتەپ.

وَزِيْرُ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

مُشَاغَبَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ : ئىچكى قالايمىقانچىلىق ، ئىچكى پاراكەندىچىلىك، توپىلاڭ.

دَاخِنٌ: ئىسلىق، ئىس چىقىۋاتقان.

دَاخِنَةٌ ج دَوَاخِنُ: تۈرخۈن، مورا.

دَارَ يَدُوْرُ دَوْرًا بِهِ أَوْ حَوْلَهُ: ئايلاندى، چۆرگىلە- دى، دەۋرىي قىلدى، پىرقىرىدى.

دَارَتِ الْعَيْنُ: كۆز پىلدىرلىدى ، پارقىرىدى.

«يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ ساڭا سەكراتتا چۈشۈپ قالغان ئادەمدەك (قورقۇن- چتىن) كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ قاراۋاتقان- لىقىنى كۆرىسەن.

دَارَالْفَلَكُ فِي مَدَارِهِ: پەلەك ئۆز ئوقىدا ئايلاندى.

دَارَتِ الْمَسْأَلَةُ: مەسىلە قايتىلاندى، تەكرارلاندى.

دَارَالْخَبَرُ عَلَى الْأَفْوَاهِ: خەۋەر تارالدى، پۇر كەتتى.

دَارَالْعِمَامَةَ حَوْلَ رَأْسِهِ: سەللىنى يۆگىدى.

دَارَ رَأْسُهُ: بېشى قايدى.

دَارَتْ عَلَيْهِ الدَّوَائِرُ: پېشكەللىككەرگە يولۇقتى، بالا ـ قازاغا ئۇچرىدى.

كُلٌّ دَارَ فِي عَمَلِهِ: ھەممىسى ئۆز خىزمىتىنى ئىشلىيدۇ.

دَارَتْ رَحَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش قىزىدى، ئۇرۇش ئەۋجىگە چىقتى.

دِيْرِبِي: بېشىم قايدى.

دَارٌ ج دِيَارٌ و دُورٌ: ئورۇن، جاي، قورۇ، ھويلا؛ يۇرت، خانا.

دَارُالْآثَارِ: مۇزېي.

دَارُالْبَقَاءِ: جەننەت.

دَارُ السَّلَامِ: جەننەت؛ باغداد.

«وَاللّٰهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِالسَّلَامِ» «قرآن» : ئاللاھ (كىشىلەرنى) ئامان جايغا (جەننەتكە) دەۋەت قىلىدۇ.

دَارُ الْإِسْلَامِ: ئىسلام دۆلىتى؛ تىنچ رايون.

دَارُالْفِتَنِ: دۇنيا، بۇ ئالەم.

دَارُ الْفَنَاءِ: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

اَلدَّارُ الْأُوْلَى: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

اَلدَّارُ الْآخِرَةُ: ئۇ دۇنيا، ئاخىرەت.

دَارُ الْقَرَارِ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

دَارُ الْخُلْدِ: ئۇ دۇنيا، ئاخىرەت.

دَارُ الْحَرْبِ: دۈشمەن دۆلىتى، ئۇرۇش رايونى.

دَارُالتَّمْثِيلِ: تىياتىرخانا.

دَارُ الصِّنَاعَةِ: ھەربىي زاۋۇت؛ ھەربىي قورال ئىسكىلاتى، قورال ـ ياراغ زاۋۇتى.

دَارُالضَّرْبِ: تەڭگە تىللا چىقىرىش زاۋۇتى، پۇل قۇيۇش زاۋۇتى.

دَارُالْحِضَانَةِ: يەسلى.

دَارُالْعُلَمَاءِ: ئىلمىي جەمئىيەت، پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

دَارُ الْعُلُومِ: ئالىي مەكتەپ؛ دارىلمۇئەللىمىن؛ ئونىۋېرسىتېت.

دَارُ الْقَضَاءِ: سوت، سوت مەھكىمىسى، قازىخانا.

دَارُ الْكُتُبِ: كۇتۇپخانا.

دَارُ الْهِجْرَةِ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە.

دَارُ النَّدْوَةِ: يىغىن مەيدانى، مەجلىسخانا.

دَارُ الصُّلْحِ: ئۇرۇش توختاتقان دۆلەت، كېلىشىم تۈزۈشكەن دۆلەت.

اَلدَّارُ الْمُفَوَّضِيَّةُ: كونسۇلخانا.

دَارُ السِّينَمَا: كىنوخانا.

دَارُ اللَّهْوِ: تىياتىرخانا، ئويۇنخانا.

دُورُ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت بىناسى.

اِخْتِلَافُ الدَّارَيْنِ: دۆلەت تەۋەلىكىنىڭ پەرقى، دۆلەت تەۋەلىكىنىڭ ئوخشىماسلىقى.

اَلدَّارُ الْبَيْضَاءُ: كاسابلانكا (ماراكەشنىڭ ئەڭ چوڭ تىجارەت پورت شەھىرى بولۇپ، ئاتلانتىك ئوكيانىنىڭ بويىغا جايلاشقان).

دَارْ صِينِيٌّ: دارچىن، قوۋزاقدارچىن.

دَارَةُ الْقَمَرِ ج دَارَاتٌ: ئاي قوتىنى، ئاي ھالقىسى، يورۇقلۇق گەردىشى (ئاي ئەتراپىدىكى ئاق ياكى رەڭدار چەمبەرلەر.)

دَارَةُ الشَّمْسِ: قۇياش قوتىنى، كۈن قوتىنى.

دَارِجٌ: كىشىلەر ئارىسىدىكى ئومۇمىي ئىبقىۋاتقان، ئوتتۇرىدا ئۆتۈۋاتقان ، يۈرۈشۈۋاتقان، نورمال، كۆرۈلۈپ تۇرغان، ئاددىي، ئادەتتىكى، داۋاملىق.

طِفْلٌ دَارِجٌ: ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان بالا.

اَللُّغَةُ الدَّارِجَةُ: جانلىق تىل، ئېغىز تىلى، خەلق تىلى.

دَارَسَ يُدَارِسُ مُدَارَسَةً: مۇزاكىرە قىلىشتى، ئۆزئارا ئۆگىنىشتى.

دَارِسٌ ج دَوَارِسُ: ئۆچۈرۈلىدىغان، ئىزى يوقاپ كەتكەن، ئۆچۈپ كەتكەن.

دَارِعٌ ج دَارِعُونَ: ساۋۇتلۇق، ساۋۇت كىيگەن.

رَجُلٌ دَارِعٌ: ساۋۇتلۇق ئادەم.

دَارِعَةٌ ج دَوَارِعُ: برونىك قوشۇن.

دَارَكَ يُدَارِكُ دِرَاكًا وَمُدَارَكَةً: يېتىشىۋالدى.

دَارَى يُدَارِي مُدَارَاةً: چىقىشتى، مادارا قىلىشتى، يۇمشاق، مۇلايىم بولۇشتى، يول قويدى،

خۇشامەت قىلدى، تەخسىكەشلىك قىلدى.

دَارَى خَجَلَهُ: خىجىل بولغانلىقىنى يوشۇردى.

«دَارِ هَذَاالْأَمْرَالْآنَ فَلَيْسَ مِنَالْمَصْلَحَةِإِعْلَانُهُ» : بۇ ئىشنى مەخپىي تۇتقىن، ھازىر ئاشكارىلاش پايدىسىز.

دَارٍ بِالْأَمْرِ: خەۋەردار، پىششىق، ماھىر.

دَاسَ يَدُوسُ دَوْسًا وَدِيَاسًا الطَّرِيقَ: يول باستى، يول يۈردى.

دَاسَ عَلَى الشَّيْءِ: ئۈستىدە ماڭدى.

دَاسَ الْقِطَارُ فُلَانًا: پالاننى پويىز بېسىۋەتتى.

دَاسَ الزَّرْعَ: خامان تەپتى، شال سوقتى.

دَاعَبَ يُدَاعِبُ مُدَاعَبَةً الشَّخْصَ: ئويناشتى، چاقچاقلاشتى.

«دَاعَبَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ» : ئايالى بىلەن چاقچاقلاشتى.

دَاعَبَ النُّعَاسُ جُفُونَهُ: ئۇنى ئۇيقۇ باسىتى.

دَاعِبٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَاعِرٌ م دَاعِرَةٌ ج دُعَّارٌ: شاللاق، بۇزۇق، پاسىق.

دَاعِكٌ م دَاعِكَةٌ: ئۇچىغا چىققان ئەخمەق.

دَاعَى يُدَاعِي مُدَاعَاةً: مۇنازىرىلەشتى، جاڭجاللاشتى، ئەرز قىلدى، دەۋا قىلدى، شىكايەت قىلدى.

دَاعٍ (اَلدَّاعِي) ج دُعَاةٌ: دۇئا قىلغۇچى، چاقىرىق قىلغۇچى، دەۋەت قىلغۇچى، تەشۋىقاتچى؛ مەزىن، دەۋەتچى.

«يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ» (قرآن) : ئى قەۋمىمىز! ئاللاھقا دەۋەت قىلغۇچى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام)نىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار.

دُعَاةُ السَّلَامِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

دُعَاةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش پەرەسلەر، ئۇرۇش خۇمارلار، ئۇرۇش بېدىكلىرى.

دَاعِيَةٌ ج دُعَاةٌ: بىرەر دىنغا ياكى بىرەر ئىدىيولوگىيىگە دەۋەت قىلغۇچى، تەشۋىقاتچى.

دَاعِيَةٌ ج دَوَاعٍ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى.

دَافَ يَدُوفُ دَوْفًا الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، قوچىدى.

دَافِئٌ: ئىسسىق، ئىلمان.

«اَلْيَوْمَ دَافِئٌ جِدًّا كَأَنَّ الرَّبِيعَ قَدْجَاءَ» : بۈگۈن خۇددى باھار كەلگەندەك ناھايىتى ئىسسىق.

دَافَعَ يُدَافِعُ مُدَافَعَةً وَ دِفَاعًا عَنْهُ: قوغدىدى، مۇداپىئە كۆردى.

«إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا» (قرآن) : ئاللاھ مۆمىنلەرنى چوقۇم قوغدايدۇ.

دَافَعَ الرَّجُلَ عَنْ حَقِّهِ: كىشىنىڭ ھەققىنى بېرىشكە ئاغا قىلدى، ھەققىنى بېرىشنى كېيىنكە سۈردى.

دَافَعَ الرَّجُلَ: كىشىنى چەتكە قاقتى، رىقابەتلەشتى.

دَافِعٌ ج دَوَافِعُ: قارشى تۇرغۇچى، رەت قىلغۇچى، چېكىندۈرگۈچى، قايتۇرغۇچى؛ ئىتتىرىش كۈچى، ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ.

«إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ مَالَهُ مِنْ دَافِعٍ» (قرآن) : پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئازابى چوقۇم يۈز بەرگۈچىدۇر، ئۇنىڭغا ھېچ ئادەم قارشى تۇرالمايدۇ.

«مَا الدَّافِعُ إِلَى ارْتِكَابِ هَذِهِ الْجَرِيمَةِ» : بۇ جىنايەتنى ئۆتكۈزۈشكە سەۋەب بولغان نەرسە نېمە؟

دَافِعُ الْمَالِ: پۇل تۆلىگۈچى.

دَافِعُ الضَّرَائِبِ: باج تاپشۇرغۇچى.

اَلْقُوَّةُ الدَّافِعَةُ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الدَّافِعَةُ: مەركەزدىن قېچىش كۈچى.

دَافِقٌ: ئېتىلىپ چىققۇچى.

«خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ» (قرآن) : ئۇ ئېتىلىپ چىققۇچى مەنىدىن يارىتىلدى.

دَاقَّ يُدَاقُّ مُدَاقَّةً غَيْرَهُ فِي الْحِسَابِ: ئىنچىكە ھېسابلىدى.

دَاقَّ الرَّجُلُ: ئېھتىياتچان بولدى.

دَاكَ يَدُوكُ دَوْكًا الْعَطَّارُالطِّيبَ: خۇش پۇراق ساتقۇچى خۇش پۇراق نەرسىنى سوقتى، خۇش پۇراق نەرسىنى يەنچىدى.

دَاكَ الْقَوْمُ: كىشىلەر قالايمىقانلاشتى.

دَاكِسٌ: مۇدھىش، ياۋۇز.

دَاكَشَ يُدَاكِشُ مُدَاكَشَةً فِي : تېگىشتى، ئالماشتۇردى.

دَالَ يَدُولُ دَوْلاًالدَّهْرُ: زامان ئۆزگەردى، يۆتكەلدى.

دَالَتِ الْأَيَّامُ: كۈنلەر ئايلاندى.

دَالَتِ الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلدى.

دَالَتْ لَهُالدَّوْلَةُ: ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كەلدى.

دَالَسَ يُدَالِسُ مُدَالَسَةً: خىيانەت قىلدى، ئالدىدى، ساختىپەزلىك قىلدى.

دَالٌّ: يېتەكچى، باشلامچى، رەھبەر، يول كۆرسەتكۈچى.

دَالٌّ عَلَى: كۆرسەتكۈچى.

دَالَّةٌ ج دَوَالٌّ: خىزمەت؛ ئىقتىدار؛ رول؛ ماھىيەت؛ ئۇنۇم.

دَالِيَةٌ ج دَوَالٍ: تال، ئۈزۈم دەرىخى، تەك، ساڭگىلاپ تۇرغان ئۈزۈم ساپىقى؛ پاچاق، يوتىلاردا كۆرۈنۈپ تۇرغان تومۇر.

دَامَ يَدُوْمُ دَوْمًاالشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ھەمىشە بولدى.

«وَأَمَّاالَّذِيْنَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيْهَا مَادَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ» «قرآن» : سائادەتمەنلەرگە كەلسەك ، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ ، (جەننەتنىڭ) ئاسمان ـ زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ.

«وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَادُمْتُ حَيًّا» «قرآن» : ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ماڭا نامازنى، زاكاتنى ئادا قىلىشنى تەۋسىيە قىلدى.

«مَادَامَ عِنْدَكُمْ اِجْتِمَاعٌ فَإِنَّهُ مِنْ غَيْرِاللاَّئِقِ أَنْ أَبْقَى هُنَا» : سىلەر يىغىن ئېچىۋاتقان ئىكەنسىلەر، مېنىڭ بۇ يەردە قېلىشىم مۇۋاپىق ئەمەس.

دَامَ عَلَى الْأَمْرِ: داۋاملاشتۇردى، قەتئىي چىڭ تۇردى.

دَامَ الْمَاءُ: سۇ تۇرغۇن بولدى.

«دَامَ الطَّائِرُ حَوْلَ الْمَاءِ» : قۇشلار سۇ ئەتراپىنى ئايلاندى.

مَادَامَ: پەقەت؛ . . . بىلەن تەڭ؛ . . . ھامان؛ . . . باشقا.

دَامَا . دَامَةٌ : شاھمات، دامكا.

لَوْحَةُ دَامَا : شاھمات تاختىسى.

حَجَرُ الدَّامَا : شاھمات ئۇرۇقى.

دَامِجٌ ج دَوَامِجُ: قاراڭغۇ، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ دَامِجٌ: قاراڭغۇ كېچە.

دَامِسٌ : زۇلمەت قاراڭغۇ، قاپقاراڭغۇ.

لَيْلٌ دَامِسٌ : قاپقاراڭغۇ كېچە.

يَخْتَفِي الظَّلَامُ الدَّامِسُ: قاراڭغۇ زۇلمەت يوشۇرۇنىدۇ.

دَامِغٌ : قەتئىي.

دَلِيلٌ دَامِغٌ: قەتئىي دەلىل، كۈچلۈك دەلىل.

حُجَّةٌ دَامِغَةٌ : كۈچلۈك پاكىت، رەت قىلغىلى بولمايدىغان پاكىت.

شَجَّةٌ دَامِغَةٌ: دىماغقا كىرىپ دەرھال جان ئالىدىغان يارا.

دَامِقٌ : بۇزۇق.

دَامِكَةٌ ج دَوَامِكُ: بەختسىزلىك، ئاپەت، بالا، بالا ـ قازا.

دَامٍ م دَامِيَةٌ: قانلىق، قانغا بويالغان.

جُرْحٌ دَامٍ: قانلىق جاراھەت، قانلىق يارا.

حَرْبٌ دَامِيَةٌ: قانلىق جەڭ.

دَانَ يَدِيْنُ دَوْنًا الشَّخْصُ: چاكىنىلاشتى، تۆۋەن بولدى، پەس بولدى، ئەرزىمەس بولدى.

دَانَ يَدِيْنُ دَيْنًا وَدِيَانَةً لَهُ: بويسۇندى، باش ئەگدى، ئېگىلدى.

دَانَ بِالْفَضْلِ: ئېتىراپ قىلدى.

دَانَ بِالْإِسْلَامِ: ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلدى.

دَانَ يَدِيْنُ دَيْنًا لَهُ بِحَيَاتِهِ: ئۇنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزۇشقا قەرزدار بولۇپ قالدى.

دَانَ الشَّخْصَ: قەرز بەردى.

دَانَهُ بِمَا صَنَعَ: ئۇنى قىلغان ئىشقا ئاساسەن مۇكاپاتلىدى.

دَانَ نَفْسَهُ: ئۆزىدىن ھېساب ئالدى.

«اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ»: ئۆزىدىن ھېساب ئالغان ئادەم ئەقىللىق ئادەمدۇر.

«كَمَا تَدِينُ تُدَانُ» «مثل»: قازىنىڭدا نېمە بولسا چۆمۈچۈڭگە شۇ چىقىدۇ، ئىشىڭغا يارىشا مۇكاپاتلىنىسەن ياكى جازالىنىسەن.

دَانَةٌ ج دَانَاتٌ: يادرو، توپ ئوقى، مەركەز.

«تَقُومُ هَيْئَةُ التَّصْنِيعِ الْحَرْبِيِّ الْعَرَبِيَّةُ بِإِنْتَاجِ دَانَاتِ الْمَدَافِعِ الثَّقِيلَةِ»: ئەرەب ھەربىي قورال ئىشلەپچىقىرىش كومىتېتى ئېغىر زەمبىرەك ئوقلىرىنى ئىشلەپچىقارماقتا.

دَانِغٌ: پەخسىق، بېخىل.

دَانِقٌ ج دَوَانِقُ وَدَوَانِيقُ: بىر دەرھەمنىڭ ئالتىدىن بىرىگە تەڭ؛ ئاجىز، ياداڭغۇ؛ ئەرزىمەس ئادەم؛ ئەخمەق؛ ئوغرى.

دَانَى يُدَانِي مُدَانَاةً بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ: يېقىنلاشتى.

دَانَى الْقَيْدَ: ئىشكەلنى تارايتتى، كىشەننى چىڭىتتى.

شَيْءٌ لَايُدَانَى: مىسلىسىز، ئوخشىشى يوق، تەڭداشسىز.

دَانٍ: يېقىن، يېقىندىكى، يېقىنلاشقۇچى.

اَلْقَاصِي وَالدَّانِي: ھەممە ئادەم، ھەممە كىشى، يىراق - يېقىن.

دَاهَمَ يُدَاهِمُ مُدَاهَمَةً: تۇيۇقسىز زەربە بەردى، تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى (ئاپەت قاتارلىقلار) تۇيۇقسىز كېسەل بولدى، تۇشتۇمتۇت كېسەل بولدى.

«دَاهَمَتِ الشُّرْطَةُ وَكْرَ اللُّصُوصِ»: ساقچى ئوغرىلارنىڭ ئۇۋىسىغا تۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

دَاهَمَتِ الْعَدُوُّ الْمَدِينَةَ: باستۇرۇپ قىلدى، دۈشمەن شەھەرگە باستۇرۇپ كىردى.

دَاهَنَ يُدَاهِنُ مُدَاهَنَةً فُلَانًا: خۇشامەت قىلدى، مادارا قىلدى.

دَاهٍ «اَلدَّاهِي» **ج دُهَاةٌ م دَاهِيَةٌ ج دَوَاهٍ** «اَلدَّوَاهِي»: ئۆتكۈر ئادەم.

رَجُلٌ دَاهِيَةٌ: دانا ئادەم.

اِمْرَأَةٌ دَاهِيَةٌ: دانا ئايال.

دَاهِيَةُ السِّيَاسَةِ: مەشھۇر سىياسىئون، ئاتاقلىق سىياسەتچى، داھى.

دَوَاهِي الدَّهْرِ: بالا - قازا، مۇسىبەت.

دَاهِيَةٌ ج دَهْيَاءُ: چوڭ بالا - قازا، بالايىئاپەت.

فَلْيَذْهَبْ فِي دَاهِيَةٍ: جەھەننەمگە بارسۇن، دوزاخقا بارسۇن.

دَاوَرَ يُدَاوِرُ مُدَاوَرَةً: ئالداشقا ئۇرۇندى، پەللىمەكچى بولدى.

دَاوِرِيَّةٌ: چارلاش ئەترىتى، پاترول ئەترەت.

دَاوَلَ يُدَاوِلُ مُدَاوَلَةً: ئايلاندۇردى، ھەرىكەتلەندۈردى، ئۆتتۈشۈپ تۇردى، ئالمىشىپ تۇردى.

«وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ» «قرآن»: بۇ كۈنلەرنى ئىنسانلار ئارىسىدا ئايلاندۇرۇپ تۇرىمىز.

دَاوَلَ بَيْنَ ... و ...؛ ئالماشتۇردى.

دَاوَلَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ: قولدىن - قولغا ئۆتكۈزدى.

دَاوَلَهُ مِنْ: يەڭدى.

دَاوَمَ يُدَاوِمُ مُدَاوَمَةً عَلَيْهِ: داۋاملاشتۇردى.

دَاوَمَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

دَاوَمَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشتا چىڭ تۇردى، ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

دَاوَى يُدَاوِي مُدَاوَاةً الْمَرِيضَ: كېسەلنى داۋالىدى، دورا يېزىپ بەردى.

دَايَةٌ ج دَايَاتٌ: تۇغۇت ئانىسى، كىندىك ئانىسى، دايە.

دَايَنَ يُدَايِنُ مُدَايَنَةً الْبَائِعُ الرَّجُلَ: سودىگەر نېسىگە بەردى.

دَايَنَ خَصْمَهُ: ئەرز قىلدى.

دَائِبٌ: قەتئىي، چىڭ، تەۋرەنمەس، چىداملىق؛ داۋاملاشتۇرغۇچى.

دَائِبَانِ: كېچە - كۈندۈز.

دَائِحٌ: چوڭايغۇچى.

دَائِخٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەتلىك.

لَيْلٌ دَائِخٌ: قاراڭغۇ كېچە.

دَائِرٌ: ئايلانغۇچى، چۆرگىلىگۈچى، ئايلىنى-

ۋاتقان، چۆرگىلەۋاتقان.

اَلْإِجْتِمَاعُ لَايَزَالُ دَائِرًا: يىغىن داۋاملىشىۋاتىدۇ.

دَائِرٌ عَلَى مِحْوَرِهِ: ئۆز ئوقىدا ئايلانغۇچى.

اَلْمَسْرَحُ الدَّائِرُ: ئايلانما سەھنە.

اَلدَّائِرَةُ ج دَوَائِرُ: بەلباغ، ھالقا، دائىرە؛ چەمبەر، چەمبىرەك؛ رايون، جاي، يەر؛ مەغلۇبىيەت؛ بالايىئاپەت، پالاكەتچىلىك؛ مىقياس؛ چەك.

«يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ» «قرآن»: دىللىرىدا كېسەللىك (يەنى مۇناپىقلىق) بارلارنىڭ (زامان ئۆزگىرىپ كۇففار زەپەر تاپسا) ئۆزىمىزگە بىر پالاكەتچىلىك كېلىشىدىن قورقىمىز دەپ، ئۇلار بىلەن دوست بولۇشقا ئالدىرىغانلىقىنى كۆرىسەن.

اَلدَّائِرَةُ الْهَنْدَسِيَّةُ: چەمبەر.

دَائِرَةُ الْبُولِيسِ: باش ساقچى ئىدارىسى.

دَائِرَةُ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت ئورگىنى.

«أَيْنَ تَقَعُ الدَّائِرَةُ الَّتِي تَعْمَلُ فِيهَا»: سەن ئىشلەيدىغان ئىدارە قەيەردە؟

دَائِرَةُ الطُّولِ: ئۇزۇنلۇق، مېرىدىئان.

دَائِرَةُ الْعَرْضِ: كەڭلىك، كەڭلىك دائىرىسى، پاراللېل.

دَائِرَةُ الْإِنْتِخَابِ: سايلام رايونى.

دَائِرَةٌ قُطْبِيَّةٌ: قۇتۇپ چەمبىرىكى.

دَائِرَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: قايتىش يولى؛ توك يولى، ئېلېكتر زەنجىرى.

دَائِرَةُ مَعَارِفَ: قامۇس، ئېنسىكلوپېدىيە.

دَائِرَةُ الْمَعَارِفِ الْإِسْلَامِيَّةِ: ئىسلام دىنى قامۇسى، ئىسلام ئېنسىكلوپېدىيىسى.

دَائِرَةُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك ئىدارىسى.

فِي دَائِرَةِ اِخْتِصَاصِهِ: ئۆزىنىڭ سالاھىيىتى دائىرىسىدە.

اَلدَّوَائِرُ دَارَتْ عَلَيْهِ: تورلۇك بالا ـ قازاغا يولۇقتى، نۇرغۇن كۆڭۈلسىزلىكلەرگە يولۇقتى.

«وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ» «قرآن»: سىلەرنىڭ ھادىسىگە ئۇچرىشىڭلارنى كۈتىدۇ.

اَلدَّوَائِرُ الْعُلْيَا: دۆلەت ئەربابلىرى، يۇقىرى دائىرىدىكىلەر.

اَلدَّوَائِرُ الرَّسْمِيَّةُ: ئەھۋالدىن خەۋەردار كىشىلەر.

اَلدَّوَائِرُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسىي دائىرىلەر.

اَلدَّوَائِرُ الْمُطَّلِعَةُ: ھۆكۈمەت دائىرىلىرى.

دَائِرِيٌّ: يۇمىلاق، يۇمىلاق شەكىللىك، دۈگىلەك.

رُبْعٌ دَائِرِيٌّ: چارەك (چەمبەرنىڭ تۆتتىن بىرى)

دَائِمٌ: ھەمىشە، داۋاملىق، دائىم، پۈتمەس ـ تۈگىمەس، ئۇزاق، ئۇزۇن.

«لَايَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ» «حديث»: سىلەرنىڭ بىرىڭلار توختام سۇغا سىيمىسۇن.

دَائِمُ الْإِخْضِرَارِ: ياپيېشىللىق، يېشىللىق.

دَائِمًا: باشتىن ـ ئاخىر، داۋاملىق، ھەمىشە، ئەبەدىي.

«هُوَ يَزُورُنَا دَائِمًا»: ئۇ بىزنى زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ.

دَائِمًا أَبَدًا: مەڭگۈ، ئەبەدىي، ئۈزلۈكسىز.

دَائِنٌ: قەرز بەرگۈچى، قەرز ئىگىسى.

دَأَبَ يَدْأَبُ دَأْبًا وَدَأَبًا وَدُؤُوبًا فِي الْعَمَلِ: جاپالىق ئىشلىدى، ئىشنى تىرىشىپ ئىشلىدى.

دَأَبَ فِي الشَّرِّ: يامانلىقتا چۆكۈپ كەتتى.

دَأَبَ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، داۋاملىق چىڭ تۇردى.

«دَأَبَ عَلَى الصَّلَاةِ فِي أَوْقَاتِهَا»: نامازنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئادەتلەندى.

دَأْبٌ ج دُؤُوبٌ: خۇسۇسىيەت، ئادەت، ھال، قەتئىي ئىرادە، چىڭ ئىرادە.

«كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا» «قرآن»: (بۇ كۇففارلارنىڭ ھالى) پىرئەۋن تەۋەلىرىنىڭ ۋە ئۇلاردىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ ھالىغا ئوخشايدۇ، ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى يالغانغا چىقاردى.

«مَا زَالَ الْإِخْلَاصُ دَأْبَكَ»: سەمىمىيلىك سېنىڭ ئادىتىڭ بولۇپ كەلدى.

دَأْبٌ: ئۈزۈلدۈرمەي، توختاتماي، داۋاملىق.

«قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا» «قرآن»: يۇسۇف ئېيتتى: «يەتتە يىل ئۈزۈلدۈرمەي

تېرىقچىلىق قىلمىغلار...».

عَلَى دَأْبِكَ: سېنىڭ ئادىتىڭ بويىچە.

دَأْدَأَ يُدَأْدِئُ دَأْدَأَةً: ئۇچقاندەك يۈگۈردى، ئۇچقاندەك چاپتى.

دَأْدَأَةٌ مِنَ اللَّيَالِي ج دَآدِئُ: زۇلمەت، قاراڭغۇ كېچە، تۈن.

دَأْمَاءُ: دېڭىز.

دُؤُوبٌ: قەتئىي، چىڭ، چىدىغۇچى، چىداملىق، داۋاملاشتۇرغۇچى.

دَأَى يَدْأُو ويَدْأَى دَأْوًا وَ دَأْيًا: ئالدىدى، ھىيلە-مىكىر قىلدى، ھەييارلىق قىلدى.

دَأَى الذِّئْبُ لِلصَّيْدِ: بۆرە ئوۋنى ئالداش ئۈچۈن چاندۇرماي ماڭدى.

دَبَاةٌ ج دَبًى: چېكەتكە لىچىنكىسى.

دُبَارَةٌ: چىگە شوينا، چىگە يىپ؛ ئالدامچىلىق.

دِبَاغٌ: تېرە ئاشلاش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان خۇرۇچ.

دِبَاغَةٌ: تېرە ئىيلەش ھۈنىرى.

دُبَالٌ: ئوغۇت، قىغ.

دَبَّ يَدِبُّ دَبًّا و دَبِيبًا الشَّيْخُ: بوۋاي ئاستا ماڭدى.

«دَبَّ الشَّرَابُ فِي عُرُوقِهِ»: تومۇرلىرىدا شاراب تەسىرىنى كۆرسەتتى.

دَبَّ فِي أَحْشَائِهَا: ھامىلە مىدىرلىدى (قورساقتا).

دَبَّ فِي الشَّيْءِ: تارالدى، يېيىلىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

دَبَّ يَدَبُّ دَبَبًا و دَبَبَانًا وَ دَبَّانًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان يۇڭلۇق بولدى، تۈكلۈك بولدى.

دَبَّ فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىگە كىرىۋالدى.

دَبَّ الْخِلَافُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى.

دَبَّ الشِّقَاقُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ يۈز بەردى، دەتالاش بولدى، ماجىرا تۇغۇلدى.

أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ: ئۇچىغا چىققان يالغانچى.

دَبَّ فِيهِ الْفَسَادُ: چىرىدى، سېسىدى.

دَبَّ بَيْنَ الْقَوْمِ بِالنَّمَائِمِ: سۇخەنچىلىك قىلدى.

دَبَّ الرَّجُلُ عَلَى الْعَصَى: ھاسىغا چۈشۈپ قالدى.

دَبَّتِ الْحَيَاةُ فِي جَسَدِهِ: ئۇنىڭغا جان كىردى.

دَبَّتْ عَقَارِبُهُ: ئۇنىڭ تۆھمىتى ئېقىپ قالدى.

دُبٌّ ج دِبَابٌ و أَدْبَابٌ و دِبَبَةٌ: ئېيىق.

اَلدُّبُّ الْأَصْغَرُ: كىچىك ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

اَلدُّبُّ الْأَكْبَرُ: چوڭ ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

شَجَرَةُ الدُّبِّ: دولانا دەرىخى، دوب دەرىخى.

مِنْ شَبٍّ إِلَى دُبٍّ: كىچىكىدىن تارتىپ قېرىغىچە.

دَبَّابَةٌ ج دَبَّابَاتٌ: قەدىمكى زاماندا ئىشلىتىلگەن ھەربىي قورال؛ تانكا؛ ئۆمىلىگۈچىلەر.

دَبَّاسٌ: شىرنىچى، شىرنە ساتقۇچى.

دَبَّاسَةٌ ج دَبَّاسَاتٌ: تۈيلىگۈچ، مىتلىغۇچ.

اَلدَّبَّاغُ: تېرىچى، تېرە ئاشلىغۇچى.

دُبَّانٌ: چىۋىن.

دَبَّبَ يُدَبِّبُ تَدْبِيبًا الصَّائِغُ قِطْعَةَ الْحَدِيدِ: ھۈنەرۋەن تۆمۈرنىڭ ئۇچىنى ئۇچلىدى.

دَبَّجَ يُدَبِّجُ تَدْبِيجًا الشَّيْءَ: بېزىدى، زىننەتلىدى، تۈزىدى.

دَبَّرَ يُدَبِّرُ تَدْبِيرًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىنىپ قىلدى.

دَبَّرَ الْحَاكِمُ أَمْرَ الرَّعِيَّةِ: ھاكىمىيەت ئۈستىدىكى ئادەم يۇرتنى ئوبدان سورىدى.

«يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» (قرآن): ئاللاھ ئاسماندىن - زېمىنغىچە بولغان (مەخلۇقاتنىڭ) ئىشلىرىنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ.

دَبَّرَ تَكَالِيفَ الْعَمَلِيَّةِ: سەپەر خىراجىتىنى تېجىدى.

دَبَّرَ السَّيِّدُ عَبْدَهُ: خوجىسى قۇلنىڭ ئۆزى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئازاد بولىدىغانلىقىنى بېكىتتى.

دَبَّرَ الشَّخْصُ: راسخوتنى تېجىدى.

دَبَّرَ مُؤَامَرَةً: سۇيىقەست پىلانلىدى.

دَبَّرَ مَكِيدَةً: سۇيىقەست پىلانلىدى، ھىيلە ئىشلەتتى.

«سَتَكُونُ عَاقِبَةُ هَؤُلَاءِالَّذِينَ يُدَبِّرُونَ الْمُؤَامِرَاتِ وَالْمَكَايِدَ وَخِيمَةً فِي النِّهَايَةِ» : بۇ سۇيىقەستچىلەر ئاخىرى ياخشى ئاقىۋەتكە قالمايدۇ.

دَبَّرَ فِي الْمَالِ: پۇل - مالنى ئىقتىسادلىق قىلدى، تېجىدى، پىلانلىق خەجلىدى، تېجەشلىك ئىشلەتتى.

دَبَّرَ تُهْمَةً: بوھتان چاپلىدى، قارا چاپلىدى.

دَبَّرَ خُطَّةً: پىلانلىدى، لايىھىلىدى، پىلان تۈزدى.

أَمْرٌ دُبِّرَ بِلَيْلٍ: يوشۇرۇن پىلانلانغان ئىش.

دَبَّسَ يُدَبِّسُ تَدْبِيسًا: يوشۇردى.

دَبَّسَ الْعِنَبُ: ئۈزۈم پىشىپ مەي باغلاپ كەتتى.

دَبَّسَ الثَّوْبَ: كىيىم تىكتى.

دَبَّسَ الْوَرَقَ أَوِ الْكِتَابَ: ۋاراقنى ياكى كىتابنى مىخلىدى.

دَبَّقَ يُدَبِّقُ تَدْبِيقًا: چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

دَبَّقَ الطَّيْرَ: قۇشنى يېلىم بىلەن تۇتتى.

دَبَّقَ عَلَى: ئېرىشتى، تاپتى.

دَبَّكَ يُدَبِّكُ تَدْبِيكًا: ئۇسسۇل ئوينىدى، دېسكو ئوينىدى، تانسا ئوينىدى.

دَبُّورٌ ج دَبَابِيرُ: سېرىق ھەرە؛ نۇسخا؛ مۇناسىۋەت؛ چارە - تەدبىر؛ يوروش؛ تۇتۇش.

دَبُّورَةٌ: يۇلتۇز.

دَبُّوسٌ ج دَبَابِيسُ: ئىلگەك؛ قاداق، بولاپكا؛ كونۇپكا؛ قالپاقلىق مىخ؛ يىڭنە مىخ.

دَبُّوسُ إِبْرَةٍ : يىڭنە مىخ.

دَبُّوسُ رَسْمٍ: قالپاقلىق مىخ.

دَبُّوسُ رَبْطَةِ رَقَبَةٍ: گالستۇك قىسقۇچ.

دَبُّوسُ شَعْرٍ: تورگۈچ، چاچ قىسقۇچ.

دَبُّوسُ الْغَسِيلِ: كىيىم ئاسقۇچ.

دُبِّيٌّ: ئېيىقنىڭ، ئېيىققا ئائىت.

دَبَجَ يَدْبُجُ دَبْجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى زىننەتلىدى، بېزىدى.

دَبَجَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر زېمىننى سۇغۇرۇپ يېشىللىقلارغا ئايلاندۇردى.

دَبْدَبَ يُدَبْدِبُ دَبْدَبَةً الشَّخْصُ: سۇرەن سالدى، چۇقان سالدى.

دَبْدَبَ الْحَافِرُ: تۇياق ئاۋاز چىقاردى.

دَبْدَبَ بِرِجْلِهِ: پۇتىنى يەرگە ئۇردى.

دَبْدَبَةٌ: ئاياغ تىۋىشى؛ ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى.

دَبَرَ يَدْبُرُ دَبْرًا و دُبُورًا الرَّجُلُ: قاچتى، داجىدى، چېكىندى، يۈز ئۆرۈپ ئارقىنى قىلدى.

دَبَرَ النَّهَارُ أوالقَيْظُ: كۈندۈز ياكى ياز ئۆتۈپ كەتتى، ئۆتتى.

دَبَرَ فُلَانٌ: قېرىپ كەتتى، ئۆلدى.

دَبَرَفُلَانًا: ئەگىشىپ ماڭدى.

دَبَرَتِ الرِّيحُ: شامال يۆنىلىشى شەرقتىن غەربكە ئۆزگەردى.

دَبِرَيَدْبَرُدَبَرًاالْحَيَوَانُ: سېرىق ھەرە چېقىۋالدى.

دَبْرٌ: سېرىق ھەرە.

جَعَلَ كَلَامَهُ دَبْرَ أُذُنَيْهِ: قۇلاق سالمىدى، قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى، ئاڭلىماسلىققا سالدى.

دُبْرٌ ج أَدْبَارٌ: مەقئەت؛ ساغرا؛ قۇيرۇق؛ كاساڭ؛ ئارقا تەرەپ، ئارقىسى، كەينى.

«وَ مِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ» «قرآن» : كېچە ۋە سەجدىدىن كېيىن (يەنى پەرز نامازلارنىڭ ئارقىسىدا) تەسبىھ ئېيتقىن.

دُبُرُ الشَّهْرِ: ئاي ئاخىرىسى.

دُبُرُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ ئارقىسى.

وَلَّى دُبُرَهُ: چېكىندى، قاچتى.

أَلْقَى دُبُرَ أُذُنَيْهِ بِنَصَائِحَ: قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى، قۇلاق سالمىدى، ئاڭلىماسلىققا سالدى.

مِنْ دُبُرٍ: ئارقىدىن، كەينىدىن.

«وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ » «قرآن» : كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن تارتىپ يىرتىۋەتتى.

فِي دُبُرِهِ: ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، ئارقىسىدىن.

دِبْرٌ ج أَدْبُرٌ وَدُبُورٌ: سېرىق ھەرىلەر توپى؛ چېكەتكە لىچىنكىلىرى.

دَبْرَةٌ ج دِبَارٌ: مەغلۇبىيەت، ئاقىۋەت، نەتىجە.

دِبْسٌ: شىرنە، خورما شىرنىسى، خورما شەربىتى.

دُبْسَةٌ: جىگەر رەڭ، زىغىر رەڭ.

دَبَشَ يَدْبُشُ دَبْشًا الشَّيْءَ: پوستىنى سويدى.

دَبَشَ الطَّعَامَ: تاماقلاندى.

دَبَشٌ ج أَدْبَاشٌ: كېرەكسىز نەرسە؛ تاشلاندۇق نەرسە؛ ئۆي سايمانلىرى؛ ئۆينىڭ كېرەكسىز نەرسىلىرى، تاشلاندۇق، ئەخلەت.

دَبْشٌ: قورام تاش.

دَبَغَ يَدْبَغُ و يَدْبِغُ و يَدْبُغُ دَبْغًا و دِبَاغَةً الْجِلْدَ: تېرىنى ئېيلىدى، ئاشلىدى.

دَبَغَ يَدْبَغُ و يَدْبِغُ و يَدْبُغُ دِبَاغَةَ الْكَلَامِ: سۆزنى بېزىدى، سۆزنى چىرايلىق قىلدى.

دَبِقَ يَدْبَقُ دَبَقًا بِهِ: يېپىشتۇردى، چاپلىدى.

دَبَقَ يَدْبِقُ دَبْقًا الطَّيْرَ: يېلىم بىلەن قۇش تۇتتى.

دِبْقٌ: قۇش تۇتۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان بىر خىل يېلىم.

دَبِقٌ: چاپلىشاڭغۇ، يېپىشقاق، چاپلاشقاق.

دَبَكَ يَدْبُكُ دَبْكًا: ئۇسسۇل ئوينىدى، دېسكو ئوينىدى، تانسا ئوينىدى.

دَبْكَةٌ: بەزى ئەرەب ئەللىرىدە ئومۇملاشقان بىر خىل خەلق ئۇسسۇلى.

دَبْكَةٌ: شاۋقۇن - سۈرەن.

دَبَلَ يَدْبُلُ دَبْلًا الْأَرْضَ: يەرگە ئوغۇت بەردى، ئوغۇتلىدى.

دَبَلَتْهُ الدُّبُولُ: ئاپەتكە ئۇچرىدى.

دَبِلَ يَدْبَلُ دَبَلًا الرَّجُلُ: سەمىردى.

دَبْلٌ ج دُبُولٌ: لىمغا تۈگۈنى ياللۇغى.

دُبْلَةٌ ج دُبَلٌ: بىر پارچە، بىر توپ؛ ئۈزۈك.

دَبْلَجَ يُدَبْلِجُ دَبْلَجَةً الْفِلْمَ: كىنو تەرجىمە قىلدى.

دِبْلُومَاسِيٌّ: دىپلوماتىك، دىپلوماتىيە.

«قَطْعُ الْعَلَاقَاتِ الدِّبْلُومَاسِيَّةِ»: دىپلوماتىك ئالاقىنى ئۈزدى.

اَلسِّلْكُ الدِّبْلُومَاسِيُّ: دىپلوماتىيە ساھەدىكىلەر.

«إِنَّهُ يَسْتَخْدِمُ دِبْلُومَاسِيَّتَهُ لِتَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ»: غەرىزىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن دىپلوماتىك ھۈنىرىنى ئىشقا سالماقتا.

اَلْحَقِيبَةُ الدِّبْلُومَاسِيَّةُ: دىپلوماتىيە چامادانى.

دَبُورٌ: غەرب شامىلى.

دَبِيبٌ: ئۆمىلەش، مىدىرلاش، ئۆمىلەپ ماڭغۇچى، ئاستا ماڭغۇچى.

«إِنَّ اللّٰهَ يَسْمَعُ دَبِيبَ النَّمْلَةِ السَّوْدَاءِ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ عَلَى الصَّخْرَةِ الصَّمَّاءِ» (قرآن): شۈبھىسىزكى، ئاللاھ قاراڭغۇ تۈندە قارا تاشنىڭ ئۈستىدە قارا چۈمۈلىنىڭ مىدىرلىشىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ.

دَبِيرٌ: ئاخىرىدىكى ئورۇن.

دِثَارٌ ج دُثُرٌ: يېپىنچا، يوتقان، ئەديال؛ چاپان.

دَثَّ يَدِثُّ دَثًّا السَّمَاءُ: سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

دَثَّ الْحُمَّى فُلَانًا: قىزىتما ئاغرىتتى.

دَثٌّ ج دِثَاثٌ: سىم - سىم يامغۇر.

دُثَّةٌ ج دُثَثٌ: ئاددى زۆكام، يېنىك زۆكام.

دَثَّرَ يُدَثِّرُ تَدْثِيرًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا ياسىدى، چاڭگا تىزدى.

دَثَّرَهُ: ئۇنىڭغا تون كىيگۈزدى، تون، ربدا قاتارلىقلار بىلەن يۆگىدى.

«كَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ يَقُولُ (دَثِّرُونِي دَثِّرُونِي)» (حديث): پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي نازىل بولۇۋاتقاندا مېنى يۆگەپ قويۇڭلار، يۆگەپ قويۇڭلار دەيتتى.

دَثَرَ يَدْثُرُ دُثُورًا الْمَنْزِلُ: تۇرالغۇنىڭ ئىزى ئۆچتى، ئىزى يوقالدى.

دَثَرَ السَّيْفُ: قىلىچ داتلىشىپ قالدى.

«اَلْقَلْبُ يَدْثُرُ كَمَا يَدْثُرُ السَّيْفُ فَجِلَاؤُهُ ذِكْرُ اللّٰهِ» (حديث): دىل بولسا قىلىچ داتلىشىپ قالغاندەك داتلىشىپ قالىدۇ، ئاللاھنىڭ زىكرى ئارقىلىق دىل پارقىرايدۇ.

دَثَرَ الرَّجُلُ: يېشى چوڭايدى، قېرىدى.

دَثَرَ الشَّجَرُ: دەرەخ ياپراق چىقاردى، شاخلىدى.

دَثَرَتِ النُّفُوسُ: نوپۇس كۆپەيدى.

دَثْرٌ ج دُثُورٌ: بايلىق، مال ـ مۈلۈك، بايلىق مەنبەسى؛ غەپلەتتە قالغۇچى، غاپىل بولغۇچى.

دَثُورٌ: ھۇرۇن، ئىش خۇشياقماس؛ نامسىز.

دُثُورٌ: يوقالماق، مۇنقەرز بولماق، ھالاك بولماق.

دَجَا يَدْجُو دَجْوًا وَ دُجُوًّا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ چۈشتى.

دَجَا عَلَيهِ الثَّوْبُ: ئۇنىڭغا كىيىم كەڭ كەلدى.

دَجَا الشَّيْءُ: مۇكەممەللەشتى.

دَجَا السَّحَابُ: بۇلۇت تارالدى.

دَجَاجٌ: توخۇ.

دَجَاجٌ رُومِيٌّ: كۈركە توخۇ.

دَجَاجُ الْهِنْدِ: كۈركە توخۇ.

دَجَاجَةٌ: مېكىيان.

دَجَاجَةُ فِرْعَوْنَ: چىپار توخۇ.

دَجَاجِيٌّ: توخۇچى.

دَجَالٌ: ھەل، ئالتۇن سۈيى؛ گەندە، سۈيدۈك.

دَجَّ يَدِجُّ دَجًّا وَ دَجِيْجًا: ئېغىر قەدەملەر بىلەن ماڭدى.

دَجَّ اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

دَجَّ الْبَيْتُ: ئۆگزىدىن سۇ تامچىلايدىغان بولۇپ قالدى.

دَجَّ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈردى، تارتتى، ساڭگىلاتتى.

دُجٌّ: سۇرەتقاش (بىر خىل قۇش)

دَجَّالٌ ج دَجَاجِلَةٌ و دَجَّالُونَ: يالغانچى، كاززاپ، ئالدامچى، پوچى؛ پالچى، رەممال، ساختىپەز؛ دەججال.

طَبِيْبٌ دَجَّالٌ: ساختا دوختۇر، ئالدامچى تېۋىپ.

اَلْمَسِيْحُ الدَّجَّالُ: دەججال.

دُجَّةٌ: قاپقاراڭغۇ، زۇلمەت.

دُجَّةٌ ج دُجَّاتٌوَدُجَجٌ: كۆڭلەكنىڭ تۈگمىسى.

دَجَّجَ يُدَجِّجُ تَدْجِيْجًا الْجَيْشَ: قوشۇننى قوراللاندۇردى، ساۋۇت، دۇبۇلغا كىيدۈردى.

دَجَّلَ يُدَجِّلُ تَدْجِيْلاً الشَّخْصَ: ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

دَجَّلَ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

دَجَّلَ عَلَيْهِ: ئالدىدى.

دَجَّنَ يُدَجِّنُ تَدْجِيْنًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى كۆندۈردى، ھايۋاننى ئۆگەتتى.

دَجْدَاجٌ: قارا نەرسە، قاراڭغۇ، زۇلمەتلىك.

دَجْدَجَ يُدَجْدِجُ دَجْدَجَةً اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

دَجْدَجَ بِالدَّجَاجَةِ: مېكىياننى ھەيدىۋەتتى.

دَجِرَ يَدْجَرُ دَجَرًا: تەڭلىكتە قالدى، چارىسىز قالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

دَجَلَ يَدْجُلُ دَجْلاً الشَّخْصُ: يالغانچىلىق قىلدى، ئالدامچىلىق قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

دِجْلَةُ: دىجلە دەرياسى.

دَجَمَ يَدْجُمُ دَجْمًا و دُجْمَةً اللَّيلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، كېچىنى زۇلمەت باستى.

دَجِمَ يَدْجَمُ دَجْمًا: قايغۇردى، غەم قىلدى.

دَجْمٌ ج دُجُومٌ: يېقىن ھەمراھ، يېقىن دوست؛ خۇلق، ئەخلاق.

اَلدَّجْمُ: قاراڭغۇلاشماق، زۇلمەت باسماق؛ تۈر، خىل.

دُجْمَةٌ ج دُجَمٌ: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق؛ يول.

دَجَنَ يَدْجُنُ دَجْنًا و دُجُونًا بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى.

دَجَنَ الْيَوْمُ : كۈن تۇتۇق ۋە يامغۇرلۇق بولدى.

دَجَنَ اللَّيْلُ: كېچە قارايدى، قاراڭغۇ چۈشتى.

دَجَنَ السَّحَابُ: يامغۇر ياغدۇردى.

دَجْنٌ ج دُجُونٌ و اَدْجَانٌ و دَجَانٌ: كۆپ يامغۇر.

دُجْنَةٌ ج دُجَنٌ و دُجْنَاتٌ: زۇلمەت، قاراڭغۇ.

دُجُنَّةٌ ج دُجُنَّاتٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت، قاراڭغۇ.

دَجُوجِي ج دَيَاجِيْجُ: قاراڭغۇ كېچە.

دُجى و دُجْيَةٌ: قاراڭغۇلۇق.

دُجَى اللَّيْلِ: كېچە قاراڭغۇلۇقى.

بَدْرُ الدُّجَى: ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاي.

«هِيَ أَجْمَلُ مِنْ بَدْرِ الدُّجَى»: ئۇ ئون تۆت كۈنلۈك ئايدىنمۇ چىرايلىق.

دَجِيٌّ: قاراڭغۇلۇق، قاراڭغۇ، زۇلمەت.

دَحَا يَدْحُوويَدْحَادَحْوًا اللّٰهُ الْأَرْضَ: ئاللاھ تائالا زېمىننى ياياتى.

«وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحَاهَا» «قرآن»: شۇنىڭدىن كېيىن زېمىننى (ئەھلى زېمىننىڭ تۇرۇشىغا لايىق قىلىپ) ياياتى.

دُحَادِحٌ: سېمىز ھەم پاكار، دوغلاق، دىقماق.

دَحَادِيْرُ: يانتۇ، قىيپاش، يانباغىر، يانتۇلۇق، قىيپاشلىق.

دُحَاسٌ: سەينۇگە.

دِحَاسٌ: قىستاڭچىلىق.

اَلدِّحَاسُ مِنَ الْبُيُوتِ: ئادىمى كۆپ ئائىلە.

دَحَّ يَدُحُّ دَحًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆمدى.

دَحَّهُ: ئۇچىدىسىغا ئىتتىرىۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ئالقان بىلەن ئۇردى.

دَحَّ الطَّعَامُ بَطْنَهُ: تويغۇزدى.

دَحَّضَ يُدَحِّضُ تَدْحِيضًا: رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

دَحْدَحٌ: سېمىز ھەم پاكار، دوغلاق، دىقماق.

دَحْدَرَ يُدَحْدِرُ دَحْدَرَةً الشَّيْءَ أَوِالْحَجَرَ: نەرسىنى ياكى تاشنى يۇمىلاتتى، دومىلاتتى.

دَحْدُورَةٌ: يانتۇ، قىيپاش، يانباغىر، يانتۇلۇق، قىيپاشلىق.

دُحْدَيْرَةٌ: يانتۇ، قىيپاش، يانتۇلۇق، يانباغرى، قىيپاشلىق.

دَحَرَ يَدْحَرُ دَحْرًا و دُحُورًا: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، چېكىندۈردى، ھەيدىۋەتتى، قوغلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

«اَللّٰهُمَّ ادْحَرْ عَنَّا الشَّيْطَانَ»: ئى ئاللاھ، بىزدىن شەيتاننى يىراق قىلغىن.

«وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ دُحُورًا» «قرآن»: ئۇلار قوغلىنىش ئۈچۈن ھەر تەرەپتىن ئاققۇچى يۇلتۇزلار بىلەن ئېتىلىدۇ.

دَحْرَجَ يُدَحْرِجُ دَحْرَجَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى دومىلاتتى، نەرسىنى يۇمىلاتتى.

دَحِسَ يَدْحَسُ دَحْسًا الْإِصْبَعُ: بارماقتا سەينۇگە (بىر خىل يارا) چىقتى.

دَحَشَ يَدْحَشُ دَحْشًا: كىرگۈزدى، سانجىدى.

دَحَضَ يَدْحَضُ دَحْضًا و دُحُوضًا: رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

دَحَضَتِ الْحُجَّةُ: دەلىل ـ ئىسپات كارغا كەلمىدى، پاكىتتا رەددىيە بېرىلدى، پاكىت بىكار بولدى.

دَحَضَتْ رِجْلُهُ: پۇتى لايغا پېتىپ كەتتى.

دَحْضٌ: رەددىيە بەرمەك، بىكار قىلىۋەتمەك.

«حُجَّتُكَ لَايُمْكِنُ دَحْضُهَا»: پاكىتىڭنى رەت قىلغىلى بولمايدۇ.

اَلدَّحَضُ ج دِحَاضٌ: تېيىلغاق.

دَحَقَ يَدْحَقُ دَحْقًا و دُحُوقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىتتىرىۋەتتى، يىراقلاشتۇرىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى؛ كۆزگە ئىلمىدى، كارى بولمىدى.

دَحَلَ يَدْحَلُ دَحْلًا: ئورىغا كىردى، قۇدۇقنىڭ ئەتراپىنى كولىدى.

دَحَلَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يىراق بولدى، يوشۇرۇنىۋالدى.

دَحِلَ يَدْحَلُ دَحَلًا: قورسىقى ساڭگىلاپ كەتتى؛ ئالدامچىلىق قىلدى.

اَلدَّحِلُ: قورسىقى ساڭگىلاپ كەتكەن، سېمىز، پاكىنەك، دىقماق؛ ئالدامچى.

اَلدَّحْلُ ج دِحَالٌ و أَدْحَالٌ وَأَدْحُلٌ وَدُحُولٌ و دُحْلَانٌ: ئاغزى كىچىك، ئاستى كەڭ ئورا.

اَلدَّحْلَاءُ ج دُحْلٌ: ئاغزى تار قۇدۇق.

اَلدَّحْلَةُ: ئاغزى تار قۇدۇق.

دَحَمَ يَدْحَمُ دَحْمًا: قاتتىق ئىتتەردى.

اَلدَّحْمُ: تۈپى، يىلتىزى، ئەسلى، ئاساسى؛ ئوخشىشى.

اَلدَّحُورُ: ئىتتىرىۋەتكۈچى، قوغلىۋەتكۈچى، يىراقلاشتۇرغۇچى.

دُحُوضٌ: رەددىيە بەرمەك، بىكار قىلىنىۋەتمەك.

اَلدَّحُولُ: ئاغزى كىچىك قۇدۇق.

دَحَى يَدْحَى دَحْيًا اللّٰهُ الْأَرْضَ: ئاللاھ تائالا زېمىننى ياىدى.

اَلدَّحْيَةُ: مايمۇن.

اَلدِّحْيَةُ: ئەسكەر باشلىقى.

دُحَيْدَحَةٌ: سېمىز ھەم پاكار، دۇغلاق، دىقماق.

اَلدَّحِيقُ: يىراق، يىراقلاشتۇرۇلغان.

دَحِيقُ الْقَومِ: قەۋم تەرىپىدىن قوغلاندى قىلىنغان.

دُخَانٌ: تۈتەك، ئىس، تۈتۈن؛ موخوركا، تاماكا؛ پار، ھور.

«فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ» «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن.

«اَلدُّخَانُ فِي الْغُرْفَةِ كَثِيفٌ جِدًّا حَتَّى أَنَّنِي شَعَرْتُ بِأَنَّ صَدْرِي قَدْ ضَاقَ كَثِيراً»: تۈتۈن ئۆينى بىر ئالدى، ھەتتا نەپەسىم سىقىلىغاندەك بولۇۋاتىمەن.

دَخٌّ: تۈتۈن، ئىس.

دُخٌّ: تۈتۈن، ئىس.

دَخَّلَ يُدَخِّلُ تَدْخِيلاً الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

دَخَّنَ يُدَخِّنُ تَدْخِينًا الشَّخْصُ التَّبْغَ: تاماكا چەكتى.

دَخَّنَ الشَّجَرَ: دەرەخنى ئىسلىدى.

دَخَّنَتِ النَّارُ: ئىس چىقىپ ئۆرلىدى، ئىس - تۈتەك ئۆرلىدى.

دَخَرَ يَدْخَرُ دُخُورًا الشَّخْصُ: خار بولدى، پەس بولدى، خورلاندى.

دَخَسَ يَدْخَسُ دَخْسًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

دَخَسَ يَدْخُسُ دُخُوسًا: سەمرىدى.

دُخْسٌ: دېڭىز دېلفىنى.

دَخَلَ يَدْخُلُ دُخُولاً الدَّارَ: ھويلىغا كىردى، داخىل بولدى.

«وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ» «قرآن»: زىندانغا يۈسۈف بىلەن ئىككى يىگىت بىللە كىرگەندى.

دَخَلَ بِهِ: باشلىدى، ئېلىپ كىردى.

دَخَلَ الشَّخْصُ النِّقَاشَ: مۇھاكىمىگە، دەتالاشقا قاتناشتى.

دَخَلَ فِي الْأَمْرِ: ئىشقا ئارىلاشتى، قاتناشتى.

دَخَلَ عَلَيْهِ: ئۇنى زىيارەت قىلدى، ئۇنىڭ ئالدىغا كىردى.

دَخَلَ الْجَيْشُ الْحَرْبَ: ئارمىيە ئۇرۇشقا قاتناشتى.

دَخَلَ وَقْتُ الصَّلَاةِ: نامازنىڭ ۋاقتى كىردى.

دَخَلَ عَلَى زَوْجَتِهِ: ئايالى بىلەن بىر يەردە بولدى، ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولدى.

دَخَلَ عَلَى عَامِهِ الْعَاشِرِ: ئون ياشقا كىرىپ قالدى.

دَخَلَ بِلَااِسْتِئْذَانٍ: ئۇسۇپ كىردى.

دَخَلَ الشَّخْصُ الْخِدْمَةَ: خىزمەتكە قاتناشتى.

دَخَلَ ضِمْنَ كَذَا: ... نى ئۆز ئىچىگە ئالدى.

دَخَلَ الْوَلَدُ الْمَدْرَسَةَ: بالا مەكتەپكە تىزىملاتتى.

دَخَلَهُ الشَّكُّ: ئۇنىڭغا شەك چۈشتى، گۇمان چۈشتى.

«دَخَلَ عَلَى الْقَانُونِ تَعْدِيلٌ»: قانۇننىڭ بەزى جايلىرىغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلدى.

دَخَلَ فِي الدِّينِ: دىنغا كىردى، دىننى قوبۇل قىلدى.

دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَكَانَ: ئۇنىڭدىن كېيىن كىردى.

دَخَلَ فِي عِدَادِ الْمَفْقُودِينَ: يوقالغانلارنىڭ قاتارىغا كىردى.

دَخَلَ فِي الْمَوْضُوعِ: ئاساسىي تېمىغا يۆتكەلدى، ئاساسىي گەپكە يۆتكەلدى.

«دَخَلَ الْأَسَدُ عَرِينَهُ»: شىر ئۇۋىسىغا كىردى.

«دَخَلَ الطُّلَّابُ مُسَابَقَةً»: ئوقۇغۇچىلار مۇسابىقىگە قاتناشتى.

دَخِلَ يَدْخَلُ دَخَلاً الشَّخْصُ: ئىچىدىن بۇزۇلدى،

ئىچى چىرىپ كەتتى.

دُخِلَ فِي عَقْلِهِ: ئەقلىدىن ئازدى، ئېلىشىپ قالدى.

دَخَلٌ: تەلۋىلىك، سارائڭلىق، ئالدامچىلىقنىڭ ۋاسىتىسى.

«وَلاَتَتَّخِذُوا اَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ» ‹قرآن›: قەسەملىرىڭلارنى ئۆز ئاراڭلاردا ئالدامچىلىقنىڭ ۋاسىتىسى قىلىۋالماڭلار.

دَخْلٌ: شەك ـ شۈبھە، گۇمان؛ كىرىم، دارامەت.

إِرْتَفَعَ دَخْلُ الْبِلاَدِ: دۆلەت كىرىمى ئۆستى.

ضَرِيْبَةُ الدَّخْلِ: كىرىمدىن ئېلىنىدىغان باج، تاپاۋەت بېجى.

دَخْلٌ شَهْرِيٌّ: ئايلىق كىرىم.

مِنْ ذَوِي الدَّخْلِ الْمَحْدُودِ: كىرىمى چەكلىك كىشىلەر.

اَلدَّخْلُ الْقَوْمِيُّ: مىللىي دارامەت.

لاَدَخْلَ لَهُ فِيهِ: ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوق.

«كَانَ لَهُ دَخْلٌ فِي هَذَا الأَمْرِ»: بۇ ئىش ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتلىك.

دِخْلَةٌ. دَخْلَةٌ. دُخْلَةٌ: نىيەت، غەرەز، ئوي.

طَاهِرُ الدِّخْلَةِ: نىيىتى پاك.

لَيْلَةُ الدِّخْلَةِ: توي كېچىسى.

دَخْمَسَ يُدَخْمِسُ دَخْمَسَةً: ئالدىدى، ئالدامچىلىق قىلدى.

دَخْمَسَةٌ: ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ھىيلىگەرلىك.

دَخِنَ يَدْخَنُ دَخَنًا الطَّعَامُ: تاماقتا ئىس ئۆتۈپ قالدى، ئىس پۇراپ قالدى.

دَخَنَتِ النَّارُ: تۈتۈن چىقتى، ئىس چىقتى.

دَخَنَتِ الْفِتْنَةُ: پىتنە ـ پاسات يېيىلدى، پىتنە ـ پاسات تارقالدى.

دَخِنَ يَدْخَنُ دَخْنَةً لَوْنُهُ: رەڭگى قارايدى.

دُخْنٌ: تېرىق، سۆك.

دَخَنٌ وَ دَخِنٌ: ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك، ئاداۋەت.

دُخْنَةٌ ج دُخَنٌ: ئىسرىق سېلىنىدىغان خۇش پۇراق نەرسىلەر؛ قارامتۇل نەرسە؛ دانىخورەك.

دُخُولٌ: كىرمەك، داخىل بولماق، بېسىپ كىرمەك.

اَلدَّخَى: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.

دَخِيْلٌ ج دُخَلاَءُ: چەت ئەللىك، ياقا يۇرتلۇق، يات، ناتونۇش؛ چەت ئەلدە ئىشلەنگەن، سىرتتىن كەلگەن؛ سىرداش؛ ئىچكى سىر؛ نىيەت؛ كۆڭۈل.

«هُوَ دَخِيلٌ فِي هَذِهِ الْقَبِيلَةِ وَلَيْسَ مِنْهَا فِي الْأَصْلِ»: ئۇ بۇ قەبىلىگە سىرتتىن كىرگەن بولۇپ، ئەسلى ئۇ يەرلىك ئەمەس.

«يَجِبُ أَنْ نَتَعَاوَنَ لِطَرْدِ الْمُسْتَعْمِرِ الدَّخِيلِ»: يات مۇستەملىكىچىلىكنى قوغلاپ چىقىرىشتا بىر يەڭدىن باش چىقىرايلى!

لَفْظٌ دَخِيْلٌ: چەتتىن كىرگەن تىل، چەتتىن كىرگەن سۆز.

دَاءٌ دَخِيْلٌ: ئىچكى كېسەل.

دَخِيْلَكَ: مەرھەمەت، ئېغىر كۆرمىسىڭىز، خاپا بولمىسىڭىز، ياردەم قىلىسىڭىز.

لاَأَعْرِفُ دَخِيلَهُ: ئۇنىڭ ئىچ سىرىنى بىلمەيمەن.

فُلاَنٌ دَخِيلُ الأَمِيرِ: پالانى ئەمىرنىڭ سىردىشى.

دَخِيلَةٌ ج دَخَائِلُ: ئىچى، ئىچكى تەرىپى، سىرى.

دَخِيْلَةُ الْمَرْءِ: كىشىنىڭ سىرى، كىشىنىڭ نىيىتى، كىشىنىڭ كۆڭلى، كىشىنىڭ غەرەزى.

دَخِيْلَةُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ سىرى، ئىشنىڭ ئىچكى تەرىپى.

اَصْلِحْ دَخِيْلَتَكَ: كۆڭلۈڭنى پاك تۇت.

دَخِيْلَةُ الشَّخْصِ: ئادەمنىڭ ئىچكى تەرىپى، شەخسىينىڭ سىرى.

كَلِمَةٌ دَخِيْلَةٌ: چەتتىن كىرگەن تىل، چەتتىن كىرگەن سۆز.

دَخَائِلُ الأُمُورِ: ئىچكى ئىشلار، ئىچكى ئەھۋال، ئىچكى.

دَخِينَةٌ: تاماكا، سىگارت، پاپىروس.

دَدٌ: ئويۇن ـ كۈلكە؛ ۋاقىت.

«مَا أَنَا مِنْ دَدٍ وَلاَ الدَّدُ مِنِّي» ‹حديث›: مەن

ئويۇن ـ كۈلكىگە مەنسۇپ ئەمەس، ئويۇن ـ كۈلكىمۇ ماڭا مەنسۇپ ئەمەس.

اَلدَّدَانُ: گال قىلىچ، ئىتتىك قىلىچ.

دَدَنٌ: ئويۇن ـ كۈلكە.

دَرَابِزُون: رىشاتكا، ۋادەك، سالاسۇن.

دَرَابُكَّةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

اَلدَّرَّارَةُ: يىك.

دَرَارِيءُ: ئىسمى نامەلۇم چوڭ يۇلتۇزلار، پىلانېتىلار.

دِرَاسٌ: ئۇرۇش؛ سوقۇش.

آلَةُ الْحِصَادِ وَ الدِّرَاسِ: بىرلەشمە كومبايىن.

دِرَاسُ الْحِنْطَةِ: بۇغداي تەپمەك، بۇغداي سوقماق.

آلَةُ الدِّرَاسِ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

دِرَاسَةٌ ج دِرَاسَاتٌ: ئوقۇش، ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش.

مَعْهَدُ الدِّرَاسَاتِ الشَّرْقِيَّةِ لِلْمَجْمَعِ الْعِلْمِيِّ: پەنلەر ئاكادېمىيىسى شەرق تەتقىقاتى ئورنى.

دِرَاسِيٌّ: ئوقۇماق، ئوقۇتماق؛ ئۆگىنىشكە ئائىت.

سَنَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش يىلى.

دِرَاكِ: توختىماي، ئۈزلۈكسىز.

دِرَاكًا: ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزلۈكسىز، توختاۋسىز، ئۈلىنىپ.

دِرَايَةٌ: بىلمەك، تونۇماق، سەزمەك.

دَرَأَ يَدْرَأُ دَرْءًا عَنْهُ الْبَلاَءَ: ئۇنىڭدىن بالا ـ قازانى توستى، قايتۇردى، دەپئى قىلدى، مۇداپىئە قىلدى.

«وَيَدْرَأُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ» «قرآن»: ۋە ياخشىلىقنى ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدىغانلار (يەنە بىلمەستىن يامان ئىش قىلىپ قالسا ، ئارقىدىن ياخشى ئىش قىلىدىغانلار ، يامانلىق قىلغۇچىلارغا كەڭ قورساق بولۇپ ، ياخشى مۇناسىۋەتتە بولىدىغانلار) ئەنە شۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكى ياخشى بولىدۇ.

دَرَأَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يايدى، ئاچتى.

دَرَأَ الْحَائِطَ بِالْبِنَاءِ: تامنى بىناغا چاپلىدى.

دَرَأَ السَّيْلُ عَلَيْهِ: كەلكۈن ئۈزىنى ئۇردى، ئۆزىنى ئاتتى.

دَرَأَ يَدَرَأُ دُرُوًّا الْبَدْرُ: تولۇن ئاي نۇر چاچتى، ئاي يورىدى.

دَرَأَتِ النَّارُ: ئوت يورىدى.

دَرِبَ يَدْرَبُ دَرْبًا عَلَى الْأَمْرِ: ئادەتلەندى، قىزىقتى، ھەۋەس قىلىپ پۇختا ئىگىلىدى.

دَرِبَ بِهِ: مەشىق قىلدى، چېنىقتى.

دَرْبٌ ج دُرُوبٌ: چىغىر يول، تاغ يولى.

«مَنْ سَارَ عَلَى الدَّرْبِ وَصَلَ» «مثل»: مېڭىۋەرگەن ئادەم نىشانغا يەتمەي قالمايدۇ.

دَرِبٌ ج دَرِبُونَ: ئۇستا، ماھىر.

دِرْبَاسٌ ج دَرَابِيسُ: غالجىر ئىت.

دُرْبَةٌ: پىششىق، پۇختا، مەلىكىلىك.

دَرْبَزِينٌ: رىشاتكا، ۋادەك، سالاسۇن.

دَرْبَسَ يُدَرْبِسُ دَرْبَسَةً الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى.

دَرْبَكَةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

دَرَجَ يَدْرُجُ و يَدْرِجُ دُرُوجًا وَ دَرَجَانًا الصَّبِيُّ: كىچىك بالا ماڭدى، ئايىغى چىقتى.

دَرَجَ الشَّيْخُ: بوۋاي ئاستا ماڭدى.

دَرَجَ الْقَوْمُ: قەۋم تۈگىدى، مۇنقەرز بولدى؛ دەرىجمۇ دەرىجە ئۆرلىدى.

دَرَجَ الْأَمْرُ: ئىش تارقالدى، يېيىلىپ كەتتى.

دَرَجَ الزِّيُّ: مودا بولدى، مودا (پوسۇن) تارقالدى، ھۆكۈم سۈردى.

دَرَجَ عَلَى فِعْلِ كَذَا: ئىش قىلىشقا كۆندى.

دَرَجَ فُلاَنٌ: كېتىپ قالدى.

دَرَجَتِ الرِّيحُ: مەيىن شامال چىقتى.

دَرَجَ يَدْرُجُ يَدْرِجُ دَرْجًا الثَّوْبَ: كىيىمنى قاتلىدى.

«أَكْذَبُ مَنْ دَبَّ وَدَرَجَ » «مثل»: ئۆچىغا چىققان يالغانچى.

دَرَجَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزۈۋەتتى.

دَرْجٌ ج دُرُوجٌ: ئورالغان نەرسە، يۆگەلگەن نەرسە.

فِي دَرْجِ الْكَلَامِ: سۆز جەريانىدا.

فِي دَرْجِ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ئىچىدە.

دَرْجٌ ج أَدْرَاجٌ و دِرَاجٌ: شوتا، پەلەمپەي، باسقۇچ.

دَرْجُ السَّيْلِ: كەلكۈننىڭ يۆلىنىش يولى.

ذَهَبَ عَمَلُهُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: مەغلۇپ بولدى، پۈتۈنلەي نەتىجىسىز قالدى، بىكار كەتتى.

ذَهَبَتِ الْجُهُودُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: تىرىشچانلىق بىكار كەتتى، قۇرۇق ئاۋارىچىلىق بولدى.

رَجَعَ أَدْرَاجَهُ: كەلگەن يولى بىلەن ياندى.

«وَلَّى الْمُهَاجِرُونَ أَدْرَاجَهُمْ»: مۇھاجىرلار قايتتى.

دَرَجٌ ج دُرُوجٌ: شوتا.

دَرَجٌ لَوْلَبِيٌّ: ئايلانما پەلەمپەي.

دُرْجٌ ج أَدْرَاجٌ: تارتما.

وَضَعْتُ كِتَابِي عَلَى الدُّرْجِ: كىتابىمنى تارتمىغا سېلىپ قويدۇم.

دَرَجَةٌ ج دَرَجَاتٌ: شوتا، پەلەمپەي، شوتىنىڭ ۋاخىنىسى (بالدىقى)، پەلەمپەينىڭ باسقۇچى؛ دەرىجە.

«فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً» «قرآن»: ئاللاھ ماللىرى-نى، جانلىرىنى تىكىپ جىھاد قىلغۇچىلارنى جىھادقا چىقمىغانلاردىن بىر دەرىجە ئۈستۈن قىلدى.

أَوَّلُ دَرَجَةٍ: بىرىنچى دەرىجە.

دَرَجَةٌ أُولَى: بىرىنچى دەرىجە، ئالدىنقى دەرىجە ۋە ئورۇن.

«نَجَحَ بِدَرَجَةٍ جَيِّدٍ»: ياخشى نومۇر ئالدى.

مُعَادَلَةٌ مِنَ الدَّرَجَةِ الْأُولَى: بىرىنچى دەرىجىلىك تەڭلىمە.

دَرَجَةُ الْإِنْصِهَارِ: ئېرىش دەرىجىسى.

دَرَجَةٌ جَامِعِيَّةٌ: ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ئىلمىي ئۇنۋانى.

دَرَجَةُ الدُّكْتُورَاهْ: دوكتورلۇق ئۇنۋانى.

بِدَرَجَةٍ كَبِيرَةٍ: زور دەرىجىدە.

دَرَجَةُ الْحَرَارَةِ: تېمپېراتۇرا، ئىسسىقلىق دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الطُّولِ: ئۇزۇنلۇقى، مېرىدىئان.

دَرَجَةٌ مَالِيَّةٌ: مائاش دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الْعَرْضِ: كەڭلىكى.

دَرَجَةُ السَّيْرِ: مېڭىش دەرىجىسى.

دَرَجَةُ الرُّطُوبَةِ: ھاۋانىڭ نەملىك دەرىجىسى.

دَرِدَ يَدْرَدُ دَرَدًا الشَّخْصُ: ھەممە چىشلىرى تۆكۈلۈپ كەتتى.

دَرْدَبِيسٌ: بوۋاي، موماي، ياشانغان ئادەم.

دَرْدَشَ يُدَرْدِشُ دَرْدَشَةً الْقَوْمُ: قىسقىغىنە پاراڭلاشتى.

دَرْدَشَةٌ: چۈيلىمەك، بىلجىرلىماق، قالايمىقان سۆزلىمەك.

«قَطَعَ الْجَالِسُونَ الصَّمْتَ بِبَعْضِ الدَّرْدَشَةِ»: سورۇندىكىلەر ئانچە - مۇنچە پاراڭ بىلەن جىمجىتلىقنى بۇزدى.

دُرْدِيٌّ: دۇغ، ساقىندا، قالدۇق، تىرىپ.

دَرَّ يَدُرُّ و يَدِرُّ دَرًّا الْحَلِيبُ أَوِ الدَّمْعُ أَوِ الْبَوْلُ أَوِ الْعَرَقُ: سۈت، ياش، پېشاپ ۋە تەر قاتارلىقلار كۆپەيدى، كۆپلەپ چىقتى.

«دَرَّ الْمَشْرُوعُ أَرْبَاحًا وَفِيرَةً عَلَى أَصْحَابِهِ»: پىلان ئىگىلىرىگە كۆپ پايدا ئېلىپ كەلدى.

دَرَّ الضَّرْعُ: سۈت يېلىنغا پاتماي ئاقتى.

دَرَّ الْعِرْقُ: تومۇر كۆپتى.

دَرَّ الشَّخْصُ بِمَا عِنْدَهُ: يېنىدىكى ھەممىنى چىقاردى.

دَرَّتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

دَرَّتِ الدُّنْيَا عَلَى أَهْلِهَا: مولچىلىق بولدى، باياشاتچىلىق بولدى.

دَرٌّ: سۈت.

لِلّٰهِ دَرُّهُ أَوْ دَرُّهَا: ئەجەب ياخشى - ھە! نېمىدېگەن بەلەن - ھە! ئۇنىڭ تەلىيى ئاللاھدىن كەلدى، نېمىدېگەن ياخشى.

لِلّٰهِ دَرُّ عُلَمَاءِ الدِّينِ...: دىنىي ئالىملار نېمە دېگەن ياخشى.

دَرَّ دَرُّه: نېمىدېگەن بەلەن، ياخشىلىق كۆپ بولدى.

لَادَرَّ دَرُّه: قۇرۇپ كەتسۇن، يالجىمىسۇن.

دُرٌّ ج دُرَرٌ و دُرَّاتٌ: گۆھەر، مەرۋايىت، دۇر، ياقۇت.

دَرَّاجَةٌ ج دَرَّاجَاتٌ: ۋېلسىپىت.

«كُلُّ وَاحِدٍ هُنَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَرْكَبَ الدَّرَّاجَةَ»: بۇ يەردە ھەر بىر ئادەم ۋېلسىپىت مىنەلەيدۇ.

دَرَّاجَةٌ نَارِيَّةٌ أَوْ بُخَارِيَّةٌ: موتسىكلىت.

دَرَّاجَةُ الْأَطْفَالِ: بالىلار ۋېلسىپىتى، بالىلارغا مېنىشنى ئۆگىتىدىغان ھارۋا.

دُرَّاجٌ ج دَرَارِيجُ: قۇر.

اَلدَّرَّاسُ: ئالىم، تەتقىقاتچى؛ تولۇق (خامان تەپكۈچ)

دَرَّاسَةٌ ج دَرَّاسَاتٌ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

دَرَّاسَةٌ حَصَّادَةٌ: كومبايىن.

دَرَّاعَةٌ: برونىلىك ئاپتوموبىل.

دُرَّاعَةٌ ج دَرَارِيعُ: كوپتا.

دَرَّاقٌ دُرَّاقِنٌ. دَرَّاقِنٌ: شاپتۇل.

دَرَّامٌ: كىرپە.

دَرَّبَ يُدَرِّبُ تَدْرِيبًا: مەشىق قىلدى.

دَرَّبَهُ عَلَى الشَّيْءِ: ئۇنى مەشىق قىلدۇردى، مەلۇم نەرسىگە كۆندۈردى.

دَرَّبَ الْجُنْدِيَّ: ئەسكەر ئۇرۇش مەيدانىدا چىدامىلىق كۆرسەتتى.

«دَرَّبَ الْبَازِيَ عَلَى الصَّيْدِ»: قارچۇغىنى ئوۋغا كۆندۈردى.

دُرَّةٌ ج دُرَرٌ: گۆھەر، مەرۋايىت.

دُرَّةٌ يَتِيمَةٌ: يېگانە گۆھەر.

دِرَّةٌ ج دِرَرٌ: قامچا، دەررە؛ سۈت.

دَرَّجَ يُدَرِّجُ تَدْرِيجًا الْمَوْضِعَ: جاينى پەلەمپەي قىلىۋالدى.

دَرَّجَ الشَّخْصَ إِلَى الْأَمْرِ: قەدەممۇ قەدەم قىلدۇردى.

دَرَّجَ الْمَرِيضَ: كېسەلنى ئاز - ئازدىن ئوزۇقلان-
دۇردى.

دَرَّسَ يُدَرِّسُ تَدْرِيسًا الْكِتَابَ: ئۆگەتتى، بىلدۈر-
دى، تەلىم بەردى.

دَرَّسَتْهُ الْحَوَادِثُ: ھادىسىلەر ئۇنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

«تُدَرَّسُ اللُّغَةُ الْإِنْكِلِيزِيَّةُ مِنَ الصَّفِّ الثَّالِثِ الْإِبْتِدَائِيِّ»: باشلانغۇچ 3 - سىنىپتىن تارتىپ ئىنگلىز تىلى ئوقۇلىدۇ.

دَرَّعَ يُدَرِّعُ تَدْرِيعًا الْجُنْدِيَّ: ئەسكەرگە ساۋۇت كىيگۈزدى.

دَرَّعَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالغا كۆڭلەك كىيگۈزدى.

دَرَّكَ يُدَرِّكُ تَدْرِيكًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

دَرَّمَ يُدَرِّمُ تَدْرِيمًا أَظَافِيرَهُ: تىرناقلىرىنى ياسىدى.

دَرَّى يُدَرِّي تَدْرِيَةً بِكَذَا: بىلدۈردى، دوكلات قىلدى، ئۇقتۇردى.

دُرِّيٌّ: پارقىراپ تۇرىدىغان، نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، گۆھەردەك، شالىلىق، پارلاق، نۇرلۇق.

كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ: يورۇق يۇلتۇز، چولپان.

«اَلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ» «قرآن»: شىشە گويا نۇرلۇق يۇلتۇزدۇر، چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ (يېغى) بىلەن يورۇتۇلغان.

دَرَزَ يَدْرُزُ دَرْزًا: ئىنچىكە تىكتى.

دَرَزَ الْجَرِيحَ الْجُرْحَ: تاشقى كېسەللەر دوختۇرى يارا ئېغىزىنى تىكتى.

دَرْزٌ ج دُرُوزٌ: تىكىلىدىغان جاي، چاك.

دَرْزَةٌ: شىرىق، تىكىش ئارىلىقى، يىڭنە ئارىلىقى.

دُرْزِيٌّ: رادىئاكتىپلىق كرىستال.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا الرَّسْمَ: رەسىمنى قىرىۋەتتى، ئۆچۈرۈۋەتتى، سۈرتىۋەتتى، ئېرىتىۋەتتى.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا و دُرُوسًا الثَّوْبُ: كىيىم ئەسكىرىپ كەتتى.

دَرَسَ يَدْرُسُ دَرْسًا وَدِرَاسَةً الْعِلْمَ: ئىلىم ئۆگەندى، تەتقىق قىلدى.

«أَمْ لَكُمْ فِيهِ تَدْرُسُونَ» «قرآن»: ياكى سىلەردە

(ئاسماندىن نازىل بولغاندىن) بىر كىتاب بولۇپ ، ئۇنىڭدىن سىلەرگە (قىيامەت كۈنى) خالىغىنىڭلار بار ، دېگەننى ئوقۇدۇڭلارمۇ ؟

دَرَسَ الْحِنْطَةَ: خامان تەپتى.

دَرَسَ الْكِتَابَ: كىتابنى تەكرار قىلدى، مۇزاكىرە قىلدى.

دَرَسَ الْعِلْمَ عَنْ فُلاَنٍ : پالانىدىن ئۆگەندى، پالانىدا ئوقىدى.

دَرْسٌ: ئۆچۈرۈۋېتىەك، سۈرتىۋېتىەك؛ ئۆگىنىەك، تەتقىق قىلماق.

دَرْسٌ ج دُرُوسٌ: دەرس، ساۋاق.

دَرِصَ يَدْرَصُ دَرَصًا النَّاقَةُ: تۆگە قىرىلمىقتىن چىشى چۈشۈپ كەتتى.

دَرْصٌ ج أَدْرَاصٌ و دَرَصَةٌ ودِرَصَةٌ و دِرْصَانٌ ودُرُوصٌ وأَدْرُصٌ: چاشقان بالىسى؛ ئارسلان؛ كىرپىنىڭ بالىسى؛ توشقان بالىسى، بۆجەن.

دَرْصَاءُ: قىرىلمىقتىن چىشى قالمىغان تۆگە.

دَرِعَ يَدْرَعُ دَرْعًاالذَّبِيحَةَ: بوغۇزلانغان مالنى تۇلۇمچە سويدى.

دَرِعَ يَدَهُ: قولىنى چىقىرىۋەتتى، قايرىۋەتتى.

دِرْعٌ ج أَدْرُعٌ وَ دُرُوعٌ: ساۋۇت.

دِرْعُ مَفَاصِلَ: رادىئاكتىپ نۇردىن ياكى گازدىن مۇداپىئەلىنىش كىيىمى.

دِرْعٌ ج أَدْرَاعٌ: ئاياللىچە كۆڭلەك.

دَرَفَةٌ ج دَرَفَاتٌ: قانات.

دَرَفَةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ قانىتى.

دَرَفَةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزىنىڭ قانىتى.

دَرْفَلَ يُدَرْفِلُ دَرْفَلَةً الْمَعْدَنَ: مەدەننى شەكىللەندۈرگۈزدى.

دَرِقَ يَدْرُقُ دَرْقًا: تېز ماڭدى.

دَرَقَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، ھەيدەلدى.

اَلدَّرْقَاءُ: بۇلۇت.

دَرَقَةٌ ج دَرَقٌ و دَرَقَاتٌ: قالقان، قاپ (بىر قىسىم ھايۋانلارنىڭ تېرىسىنىڭ سىرتىدا بولىدىغان نېپىز قاپ)

دَرَقِيُّ الشَّكْلِ: قالقان شەكىللىك.

اَلْغَضْرُوفُ الدَّرَقِيُّ: قالقانسىمان كۆمۈرچەك.

اَلْغُدَّةُ الدَّرَقِيَّةُ: قالقان بەز.

دَرَكٌ: يېتىشىۋالماق؛ مەسئۇلىيەت.

«لاَتَخَافُ دَرَكًا وَلاَتَخْشَى» «قرآن» : پىرئەۋنىنىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ يېتىشىۋېلىشىدىن قورقمىغىن، دېڭىزغا غەرق بولۇپ كېتىشىڭدىنمۇ قورقمىغىن.

دَرْكٌ ج أَدْرَاكٌ: يېتىشىۋالماق؛ تۈۋى، تېگى.

«إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ»

«قرآن» : مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ.

«أَعُوذُبِكَ مِنْ دَرْكِ الشَّقَاءِ» «حديث» : ساڭا سىغىنىپ بەختسىزلىكتە قېلىشىمدىن پاناھ تىلەيمەن.

رِجَالُ الدَّرْكِ: ساقچىلار.

دَرْكُ الْخَفِيرِ أَوِ الْبُولِيسِ: ساقچىلار.

دَرَكَةٌ ج دَرَكَاتٌ: تۆۋەن، تۆۋەن دەرىجە؛ دەرىجە، قەۋەت، پەلەمپەي.

«اَلْجَنَّةُ دَرَجَاتٌ وَالنَّارُ دَرَكَاتٌ» : جەننەتنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىرى بولىدۇ، دوزاخنىڭ تۆۋەن دەرىجىلىرى بولىدۇ.

دَرِمَ يَدْرَمُ دَرْمًا و دَرَمَانًا و دَرَامَةً الْقُنْفُذُ أَوِ الْأَرْنَبُ: كىرپە ياكى توشقان تېز ـ تېز ماڭدى.

دَرَمَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان ئۆمىلىدى.

دَرَمَتِ الْأَسْنَانُ: چىشلار چۈشۈپ كەتتى.

دَرْمَاءُ: قىزىل ياپراقلىق ئۆسۈملۈك.

دَرِمَةٌ: توشقان؛ ساۋۇت.

دَرْمَقٌ: يۇمشاق ئۇن.

دَرْمَكٌ: يۇمشاق ئۇن.

دَرِنَ يَدْرَنُ دَرَنًا الثَّوْبُ أَوِ الْجِلْدُ: كىيىم ياكى تېرە كىر بولدى، كىرلەشتى.

دَرِنَ يَدْرَنُ دَرَنًا الشَّخْصُ: تۇبېركىليوز بولۇپ قالدى.

دَرَنٌ ج أَدْرَانٌ: كىر، توكرا.

«تَذْهَبُ الْخَطَايَا كَمَا يُذْهِبُ الْمَاءُ الدَّرَنَ»

(حديث) : خۇددى سۇ كىرنى تازىلاپ چىقىرىۋەتكەندەك خاتالىقنى يوققا چىقىرىدۇ.

اَلدَّرَنُ الرِّئَوِيُّ: سىل، ئۆپكە تۇبېركۇلىيوز.

دَرِنٌ ج دَرِنُونَ: كىر ئادەم؛ تۇبېركۇلىيوز بىلەن ئاغرىغان ئادەم.

دَرَنِيٌّ: سىل، ئۆپكە تۇبېركۇلىيوزى.

دَرَهَ يَدْرَهُ دَرْهًا عَلَى الْقَوْمِ: ئالدىغا چىقتى، ھۇجۇم قىلدى.

دَرَهَ لِلْقَوْمِ أَوْ عَنْهُمْ: مۇداپىئە قىلدى.

اَلدِّرْهَامُ: دىرھەم، تەڭگە.

دِرْهَمٌ ج دَرَاهِمُ: دىرھەم، تەڭگە، قەدىمكى كۈمۈش پۇل (بىر دىرھەم 3.12 گرام ئېغىرلىققا تەڭ)

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ» (قرآن) :

ئۇلار يۇسۇپنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى.

دَرَاهِمُ مَعْدُودَاتٌ: بىر قانچە تەڭگە.

دِرْوَاسٌ ج دَرَاوِيسُ: ئوۋ ئىتى.

دَرْوَزٌ: سۆتلۈك تۆگە.

دُرُوسٌ: ئۆچۈرۈۋېتىمەك، سۈرتىۋەتمەك؛ دەرس، ساۋاق؛ ئۆگەنمەك، تەتقىق قىلماق.

دَرْوِيشٌ ج دَرَاوِيشُ: زاھىت، دۇنيا ئىشلىرىدىن قول ئۈزگەن ئادەم.

دَرَى يَدْرِي دِرَايَةً و دَرْيًا وَدِرَايَةَ الْأَمْرَ: بىلدى، تونۇدى.

«دَرَيْتُ الْخَبَرَ صَحِيحًا» : مەن خەۋەرنى توغرا دەپ بىلدىم.

اَلدِّرْيَاقُ: تىرياق.

دَرِيئَةٌ: سان؛ قارا.

دَرِيرٌ: تېز ئۇلاغ، سېمىز ئۇلاغ؛ يورۇق.

دَرِيسٌ: قۇرۇق بېدە، قۇرۇق ئوت - چۆپ.

دَرِيسَةٌ: رېمونت قىلىش گۇرۇپپىسى.

عُمَّالُ الدَّرِيسَةِ: تۆمۈر يول ياساش ئىشچىلىرى.

اَلدَّرِيمُ: خام سېمىز يىگىت.

دَرِينٌ: چىرىپ كەتكەن ئوت - خەشەك؛ كونا كىيىم؛ كەڭرى.

أُمُّ دَرِينٍ: بولۇمسىز يەر، ھوسۇلسىز يەر، قاقاس يەر.

دُرَيْهِمٌ: ئازغىنە پۇل، ئازغىنە تەڭگە.

«لَمْ يَبْقَ فِي جَيْبِي سِوَى دُرَيْهِمَاتٍ قَلِيلَةٍ» :

يانچۇقۇمدا تايىنى يوق ئازراق پارچە دىرھەملەردىن باشقا (نەرسە) قالمىدى.

دَسَا يَدْسُو دَسْوَةً: كېمەيدى، كىچىكلىدى؛ يولدىن چىقتى؛ بۇزۇلدى؛ يوشۇرۇندى.

دِسَارٌ ج دُسُرٌ و دُسْرٌ: مىخ، كېمىنىڭ تاختىلىرىنى چاتىدىغان چىگە، ئىككى بىسلىق مىخ.

«وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ» (قرآن) :

نۇھنى تاختا ۋە مىخلار بىلەن ياسالغان كېمىگە سالدۇق.

دَسْتٌ ج دُسُوتٌ: ئۆينىڭ تۆرىسى؛ ياستۇق؛ كىيىم؛ سەھرا؛ قىر.

دَسْتُ الْوِزَارَةِ: ئىچكى كابىنېت، ئىچكى كابىنېت يىغىنى، مىنىستىر كېڭىشى.

اَلدَّسْتُ إِلَيَّ: غەلىبە قىلدىم، ئۇتۇۋالدىم.

اَلدَّسْتُ عَلَيَّ: يېڭىلدىم، ئۇتتۇرۇپ قويدۇم.

تَرَبَّعَ فِي دِسْتِ سُلْطَةٍ: تەختكە ئولتۇردى.

دُسْتُورٌ ج دَسَاتِيرُ: قانۇن، سىياسىي، تۈزۈلمە؛ ئىجازەت؛ ئىنتىزام.

«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ دُسْتُورَكَ فِي الْحَيَاةِ الْإِخْلَاصَ وَالصِّدْقَ» : سېنىڭ ھاياتىڭدىكى دەستۇرۇڭ ئىخلاسمەنلىك ۋە ساداقەتمەنلىك بولۇشى كېرەك.

دُسْتُورِيٌّ: دەستۇرغا مەنسۇپ.

دَسَرَ يَدْسُرُ دَسْرًا: ئىتتەردى، تۈرتتى.

دَسَرَ السَّفِينَةَ: كېمىنى چىگە ئارغامچا، مىخ بىلەن ئوڭلىدى.

دَسَرَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَسْرَاءُ ج دُسْرٌ: كېمە.

دَسَّ يَدُسُّ دَسًّا الشَّيْءَ: سۈيىقەست ئىشلەتتى، يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

«أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ» «قرآن» : ياكى ئۇنى تۇپا ئاستىغا (تىرىك) كۆمەمدۇ؟

دَسَّ نَفْسَهُ بَيْنَ جَمَاعَةٍ: كۆپچىلىك ئارىسىغا سوقۇنۇپ كىرىۋالدى.

دَسَّ أَنْفَهُ: مۇناسىۋەتسىز ئىشقا ئارىلاشتى.

دَسَّ لَهُ: سۇخەنچىلىك قىلدى.

دَسَّ لَهُ السُّمَّ: يوشۇرۇن زەھەر سېلىپ بەردى.

دَسَّ السُّمَّ فِي الدَّسَمِ: سېمىز گۆشكە زەھەر سېلىپ بەردى.

دَسَّاسٌ: سۈيىقەستچى، جاسۇس، پايلاقچى، ھىيلىگەر.

«اَلْعِرْقُ دَسَّاسٌ» «مثل» : ئاتىنىڭ خۇيى بالىغا ئۆتىدۇ.

دَسَّاسَةٌ: قۇملۇقتا ياشايدىغان قىزىل يىلان.

دَسَّسَ يُدَسِّسُ تَدْسِيسًا: سۈيىقەست قىلدى، يوشۇردى، يوشۇرۇن تۇتتى، مەخپى تۇتتى.

دَسَّمَ يُدَسِّمُ تَدْسِيمًا الطَّاهِي الطَّعَامَ: ئاشپەز تاماقنى مايلىق قىلىۋەتتى.

دَسَّى يُدَسِّي تَدْسِيَةً الشَّيْءَ: يوشۇردى، كەمسىتتى.

«وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا» «قرآن» : نەپسىنى (كۇفرى ۋە پىسقى ـ فۇجۇر بىلەن) كەمسىتكەن ئادەم چوقۇم نائۇمىد بولىدۇ.

دَسَعَ يَدْسَعُ دَسْعًا وَ دُسُوعًا: ئېغىزنى تولدۇرۇپ قەي قىلدى، قۇستى.

دَسَعَ الشَّيْءَ: ئىتتەردى.

دَسَعَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

دَسِقَ يَدْسَقُ دَسَقًا الْحَوْضُ: كۆل تولۇپ تېشىپ كەتتى.

دَسْكَرَةٌ ج دَسَاكِرُ : كىچىك مەھەللە، كەنت؛ كافىخانا؛ كىچىك ئاشخانا؛ ئىبادەتخانا.

دَسَمَ يَدْسُمُ و يَدْسِمُ دَسْمًا الْمُضَمِّدُ الْجُرْحَ: تېڭىقچى يارىنى داكا بىلەن تاڭدى.

دَسَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

دَسَمَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر يەرنى ھۆل قىلىۋەتتى.

دَسَمَ الْأَثَرُ أَوِ الرَّسْمُ: ئىسەر ياكى رەسىم ئۆچۈپ كەتتى، يوقالدى.

دَسِمَ يَدْسَمُ دَسَمًا و دِسَامَةً الطَّعَامُ: تاماق مايلىق بولدى.

«كَثْرَةُ الدَّسَمِ فِي الطَّعَامِ تُزْهِقُ الْمَعِدَةَ» : تاماقتا مايىنىڭ كۆپ بولۇشى ئاشقازاننى كاردىن چىقىرىدۇ.

دَسِمَ الشَّيْءُ: كىر بولۇپ كەتتى، تۇپا رەڭ بولۇپ قالدى.

دَسَمٌ: گۆشنىڭ مېيى، ماي؛ گۆش بىلەن ماي؛ كىر، پاسكىنا.

لَبَنٌ كَامِلُ الدَّسَمِ: قايمىقى ئېلىنمىغان سۈت.

اَلدَّسِمُ ج دُسُمٌ و دُسْمٌ: مايلىق.

دُسُومَةٌ: مايلىق، ياغلىق، سېمىز.

دَسِيسٌ ج دُسُسٌ: ئىشپىيون، جاسۇس؛ ئوتتا پىشۇرۇلغان، كاۋاپ قىلىنغان.

دَسِيسَةٌ ج دَسَائِسُ: سۈيىقەست، ھىيلە ـ مىكىر، سۇخەنچىلىك.

«يَحُوكُ الْإِسْتِعْمَارُ الدَّسَائِسَ لِتَمْزِيقِ الْأُمَّةِ الْعَرَبِيَّةِ» : ئەرەب مىللىتىنى پارچىلىۋېتىش ئۈچۈن جاھانگىرلار سۈيىقەست ئىشلەتمەكتە.

دَسِيعَةٌ ج دَسَائِعُ: چوڭ پاشا؛ كۆپ سوۋغا، ھەدىيە؛ ئېسىل زىياپەت؛ كۈچ؛ تەبىئەت؛ ئەخلاق.

دَشَّ يَدُشُّ دَشًّا فِي كَلَامِهِ: ۋالاقشىدى، كۆپ سۆزلىدى.

دَشَّ الْحَبَّ: داننى يەنچىدى.

دَشَّ فِي الْمَكَانِ: ... غا سەپەر قىلدى.

دُشٌّ ج أَدْشَاشٌ: دۇش، ۋاننا.

أَعْطَاهُ دُشًّا: ئۇنى ئەيىبلىدى، دۇشكەلىدى.

دَشَّاشٌ: قۇرۇق گەپ قىلغۇچى.

دَشَّرَ يُدَشِّرُ تَدْشِيرًا: ئەزدى، مىجمىقىنى چىقىرۋەتتى؛ ئېلىپ تاشلىدى.

دَشَّنَ يُدَشِّنُ تَدْشِينًا الرَّئِيسُ الْمَشْرُوعَ: رەئىس يار ـ بۇرادەر، يارەمچىلەرنى چاقىرىپ ئىش باشلاش مۇراسىمى ئاچتى.

دَشَّنَ الشَّيْءَ: ئەرسىنى بەردى، ئاتا قىلدى؛ ئارزۇ قىلدى.

دَشِيشٌ: يارما، بىرىك تارتىلغان قوناق ياكى بۇغداي يارمىسى.

دَعَا يَدْعُو دَعْوَةً دَعْوًا و دُعَاءً إِلَى: چاقىردى، تۇۋلىدى، چىللىدى، دەۋەت قىلدى، تەكلىپ قىلدى.

«دَعَا إِلَى الْإِسْلَامِ»: ئىسلام دىنىغا چاقىردى.

دَعَا يَدْعُو دُعَاءً: دۇئا قىلدى، تىلىدى.

«وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا» «قرآن»: ئىنسانغا بىرەر زىيان-زەخمەت يەتسە، (ئۇنى دەپئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ.

«وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا» «قرآن»: ئاللاھقا (يەنى ئاللاھنىڭ تەۋھىدىگە ۋە تائىتىگە) دەۋەت قىلغان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ۋە « مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىنمەن » دېگەن كىشىدىنمۇ ياخشى سۆزلۈك ئادەم بارمۇ ؟

دَعَاالشَّخْصَ إِلَى وَلِيمَةٍ: تويغا چاقىردى.

«نَدْعُوكَ إِلَى حُضُورِالْحَفْلَةِ الَّتِي سَتُقَامُ يَوْمَ الْأَحَدِ فِي مَعْهَدِنَا»: ئىنىستىتۇتىمىزدا يەكشەنبە كۈنى ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىمغا سىزنى تەكلىپ قىلىمىز.

دَعَا ابْنَتَهُ بِفَاطِمَةَ: قىزىغا فاتىمە دەپ ئات قويدى.

دَعَا الشَّخْصَ: ياردەم تىلىدى، ياردەمگە چاقىردى.

«دَعَا الْمُؤَذِّنُ النَّاسَ إِلَى الصَّلَاةِ»: مۇئەززىن كىشىلەرنى نامازغا چاقىردى.

دَعَا لِفُلَانٍ: پالانى ئۈچۈن خەيرلىك تىلىدى، ياخشى تىلەك تىلىدى.

دَعَا اللّٰهَ: ھاجىتىنى ئاللاھتىن تىلىدى ۋە سورىدى، ئاللاھقا دۇئا قىلدى.

دَعَاالْأَمْرُ إِلَى كَذَا: ئىشنى مەلۇم دەرىجىگە ئېلىپ كەلدى.

دَعَا عَلَى فُلَانٍ: بەد دۇئا قىلدى، قارغىدى، لەنەت ئوقۇدى.

دُعِيَ فُلَانٌ فَأَجَابَ: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

شَيْءٌ يَدْعُو إِلَى الْإِعْجَابِ: ھەيران قالدۇرىدىغان ئىش، ھاڭ - تاڭ قالدۇرىدىغان ئىش.

دَعَا يَدْعُو دَعْوَى: دەۋا قىلدى، ئەرز قىلدى.

دُعَاءٌ ج أَدْعِيَةٌ: دۇئا، چاقىرىق، تەلەپ.

دِعَائِيٌّ: تەشۋىقاتچىلىققا مەنسۇپ.

أُسْلُوبٌ دِعَائِيٌّ: سىپنسىڭ ئۇسلۇبلۇق تەشۋىقات-چىلىققا مەنسۇپ.

دُعَابَةٌ: چاقچاق قىلماق، ئويۇن قىلماق.

«زِدْنَا مِنْ دُعَابَاتِكَ اللَّطِيفَةِ»: قىزىق چاقچاق-لىرىڭنى يەنە قىلىپ بەرگىن.

«أَنَّهُ كَانَ ذَا دُعَابَةٍ»: ئۇ خوش چاقچاق ئىدى.

دَعَارَةٌ: شاللاقلىق قىلماق، ئەخلاقسىزلىق قىلماق، ئەيش - ئىشرەت قىلماق، كەيپ - ساپاغا بېرىلمەك.

بَيْتُ الدَّعَارَةِ: پاھىشەخانا.

دِعَامٌ ج دُعُمٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

دِعَامَةٌ ج دَعَائِمُ: تۈۋرۈك، تىرەك.

«كَانَ عُمَرُبْنُ الْخَطَّابِ دِعَامَةَ الضَّعِيفِ»: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) ئاجىزلارنىڭ يۆلەنچۈكى ئىدى.

«أَقَامَ دَعَائِمَ الْإِسْلَامِ»: ئىسلامنىڭ تۈۋرۈكىنى تۇرغۇزدى.

دِعَامَةُ السُّلَّمِ: شوتىنىڭ غولى.

دِعَامَةُ الْقَوْمِ: ئاقساقال، يېتەكچى، باشلىق، داھى.

دَعَائِمُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت رەھبەرلىرى، دۆلەت باشلىقلىرى.

دِعَاوَةٌ: دەۋا، ئەرز، شىكايەت، دېلو، ئەنزە.

دِعَايَةٌ ج دِعَايَاتٌ: تەشۋىقات، ئېلان.

«يَحْتَاجُ الْمَشْرُوعُ الْجَدِيدُإِلَى دِعَايَةٍكَبِيرَةٍ»: يېڭى پىلاننى زور دەرىجىدە تەشۋىق قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

دَعَبَ يَدْعَبُ دَعْبًا وَدَعَابَةً الشَّخْصَ: ئويناشتى، چاقچاق قىلىشتى.

دُعْبُبٌ: ئويۇن، ئويۇنچى؛ ئۇستا ناخشىچى، ياش بالا.

دِعْبِلٌ: پاقىنىڭ تۇخۇمى؛ كۆچلۈك تۆگە.

الدِّعْبِلَةُ الْقَوِيَّةُ: كۆچلۈك تۆگە.

دُعْبُوبٌ: قارا چۈمۈلە؛ سىيادان؛ ئادەم ماڭغان يول؛ ئەخمەق؛ مۇخەننەس؛ مەسخىرە قىلىنىدىغان ئاجىز ئادەم؛ ئۇزۇن ئات؛ زۇلمەتلىك كېچە.

دَعَةٌ: تىنچلىق، خاتىرجەملىك، راھەت، پاراغەت، كەڭچىلىك، تۇرمۇش پاراۋانلىقى.

دَعَثَ يَدْعَثُ دَعْثًا التُّرَابَ فِي الْأَرْضِ: يەرگە ئۇردى، يەرگە تەپتى.

دَعِثَ يَدْعَثُ دَعَثًا: كېسەل (باشتا) بوشاشتى ۋە تېترەك ئولاشتى.

اَلدَّعْثُ: كېسەلنىڭ باشلىنىشى.

دِعْثٌ ج أَدْعَاثٌ و دَعَاثٌ: ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك؛ قالدۇق سۇ.

دَعْثَرَ يُدَعْثِرُ دَعْثَرَةً الرَّجُلَ: يىقىتتى، ھالاك قىلدى.

دَعْثَرَ الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

دَعْثَرَ الْحَوْضَ: كۆلنى بۇزىۋەتتى.

دَعْثَرَ الشَّيْءَ: سۇندۇرىۋەتتى.

دَعْثَرٌ: ئەخمەق.

دُعْثُورٌ ج دَعَاثِيرُ: بۇزۇلغان كۆل، ئورا، ئازگال.

اَلدُّعْثُورُ مِنَ النَّعَمِ: كۆپ چارۋا.

دَعِجَتْ يَدْعَجُ دَعْجًا الْعَيْنُ: شەھلا كۆز بولدى، كۆزى قارا بولدى.

دَعْجَاءُ: ئاينىڭ 28 - كېچىسى.

دُعْجَةٌ: شەھلا كۆز ، ئاھۇ كۆز.

دَعْدَعَ يُدَعْدِعُ دَعْدَعَةً الْوِعَاءَ: قاچىنى چايقىدى، سىلكىدى، لىڭشىتتى.

دَعْدَعْ: خۇدا ساقلىسۇن ئورنىڭدىن تۇر (يىقىلىپ چۈشكەن ياكى مۈدۈرۈلۈپ چۈشكەن ئادەمگە ئېيتىلىدىغان سۆز).

دَعْدَاعٌ: پاكىنەك، قىسقا.

دَعِرَ يَدْعَرُ وَ دَعَرَ يَدْعَرُ دَعَارَةً الرَّجُلُ: پاسىقلاشتى، يولدىن چىققتى، ئەخلاقى بۇزۇلدى.

دَعَّرَ: شالالاقلىق قىلماق، ئەخلاقسىزلىق قىلماق، ئەيش - ئىشرەت قىلماق، كەيپ - ساپاغا بېرىلمەك.

دَعِرٌ: شالالاق، پاسىق، بۇزۇق؛ چىرىگەن ياغاچ.

دُعْرٌ: ياغاچ يەيدىغان قۇرت.

دُعَّرٌ: ھەمراھلىرىنى ئەيىبلەيدىغان خائىن، يامان ئادەم.

دَعَسَ يَدْعَسُ دَعْسًا الْأَرْضَ: يەرنى دەسسىدى.

دَعَسَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى خورلىدى.

دَعَسَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

دَعْسٌ: ئىز، يادىكار؛ ئىزى كۆپ يول؛ تۈزلەڭ يەر.

دَعَسَةٌ: تەكشىلىك، تۈز - تەكشى.

دُعْسُوقَةٌ: خانقىز (بىر خىل ھاشارات).

دَعَصَهُ يَدْعَصُ دَعْصًا: ئۇنى ئۆلتۈردى.

دَعَصَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَعَصَ يَدْعَصُ دُعُوصًا بِرِجْلِهِ: تەپتى.

دِعْصٌ ج أَدْعَاصٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم بارخانلىرى.

دِعْصَةٌ ج دِعَصٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم بارخانلىرى.

دَعَّ يَدُعُّ دَعًّا الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى قاتتىق سىلكىدى، ئىتتىرىۋەتتى، دۆشكەلىدى.

«أَرَأَيْتَ الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فَذَلِكَ الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيمَ» «قرآن»: دىننى ئىنكار قىلغان ئادەمنى كۆردۈڭمۇ ؟ ئۇ يېتىمنى دۆشكەلەيدىغان ئادەمدۇر...

«يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا» «قرآن»: ئۇ كۈندە ئۇلار دوزاخقا قاتتىق ئىتتىرىلىدۇ.

دَعَّابٌ م دَعَّابَةٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَعَّسَ يُدَعِّسُ تَدْعِيسًا الْمَرْأَةَ: ئايالنى خارلىدى.

دَعَّسَهُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

دَعَّمَ يُدَعِّمُ تَدْعِيمًا: كۈچەيتتى، چىڭىتتى.

دَعَقَ يَدْعَقُ دَعْقًا الدَّوَابُّ: ھايۋانلار يەرنى قاتتىق دەسسەپ ئىز قالدۇرۇپ ماڭدى.

دَعَقَ الْفَرَسَ: ئىككى پۇتى بىلەن ئاتنى دېۋىتتى.

دَعَقَ الْمَاءَ: سۇنى ئىچىلدۇرۇپ چىقاردى.

دَعِقَ يَدْعَقُ دَعْقًا الْأَرْضَ: دەسسىدى، قەدەم تاشلىدى.

دَعِقَ الطَّرِيقَ: قاتتىق دەسسەپ ئىز چىقىرىۋەتتى.

دَعَكَ يَدْعَكُ دَعْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۇۋۇلىدى، سۈركىدى، سۈرتىۋەتتى.

دَعَكَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ئۇۋۇلىدى.

دَعَكَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى.

دَعَكَ الْمَعْدَنَ بِالتُّرَابِ: مەدەننى توپا بىلەن پارقىراتتى.

دَعَكَ عَدُوَّهُ فِي التُّرابِ: دۈشمىنىنىڭ يۈزىنى توپىغا مىلىدى.

دَعَكَ الْخَصْمَ: رەقىبىنى بويسۇندۇردى.

دَعِكَ يَدْعَكُ دَعَكًا: ئەخمەق بولدى.

دَعِكٌ: ئەرسا، جاھىل.

دُعَكٌ: ئاجىز، ئەخمەق؛ قوش.

دَعَلَهُ يَدْعَلُ دَعْلاً: ئۇنى ئالدىدى.

دَعْلَجَ يُدَعْلِجُ دَعْلَجَةً: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

دَعْلَجَ اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، زۇلمەتلىك بولدى.

دَعْلَجَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاتتى، دۇمىلاتتى؛ كۆپ ئالدى.

دَعْلَجَ الْمَاءَ فِي الْحَوضِ: كۆلگە سۇ توپلىدى.

دَعْلَجَ الشَّيْءُ: رەڭگى خىلمۇ خىل بولدى، رەڭگى ئارىلىشىپ كەتتى.

اَلدَّعْلَجُ: تولدۇرۇلغان ھەميان، تولدۇرۇلغان يانچۇق؛ كىرىشىپ كەتكەن ئۆسۈملۈك؛ قارنى يامان؛ بەرنا يىگىت؛ ئېشەك؛ بۆرە؛ قاراڭغۇلۇق.

دَعَمَ يَدْعَمُ دَعْمًا: ياردەم قىلدى، كۈچەيتتى.

«دَعَمَ مُرَشَّحًا فِي الْإِنْتِخَابَاتِ»: سايلامدا، نامزاتقا ياردەم قىلدى.

دَعَمَ الْحَائِطَ: تامغا يۆلەنچۈك قويدى.

دَعَمَ السِّلْعَةَ: پۇلنىڭ بىر قىسمىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

«قَرَّرَتِ الْحُكُومَةُ أَنْ تَدْعَمَ بَعْضَ السِّلَعِ الْغِذَائِيَّةِ لِتَخْفِيضِ ثَمَنِهَا»: ھۆكۈمەت باھاسىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن بىرقىسىم يېمەكلىكلەرنىڭ پۇلىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

دَعْمٌ: ياردەم.

اَلدَّعْمُ الْعَسْكَرِيُّ: ھەربىي ياردەم.

أَمْوَالُ الدَّعْمِ: ياردەم قىلىنغان پۇل.

«شَجَبَ الدَّعْمَ الْأَمْرِيكِيَّ لِإِسْرَائِيلَ»: ئامېرىكىنىڭ ئىسرائىلىيىگە ياردەم بەرگەنلىكىنى ئەيىبلىدى.

دِعْمَةٌ ج دِعَمٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

دَعْمَصَ يُدَعْمِصُ دَعْمَصَةً الْمَاءُ: سۇنىڭ قۇرتى كۆپ بولدى.

اَلدُّعْمُوصُ ج دَعَامِصُ و دَعَامِيصُ: قارا قۇرت.

الدُّعْمِيُّ: ياغاچچى؛ يولنىڭ كۆپ قىسمى؛ كۆكرىكى ئاق ئات.

دَعْوَةٌ ج دَعَوَاتٌ: دۇئا، تەكلىپ؛ ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىش، ئەرز، شىكايەت؛ ئەنزە، دېلو.

«وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِي» «قرآن»: مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى) ، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن) ، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن.

«لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ» «قرآن»: ھەقىقى قىلىنغان دۇئا ئاللاھقا قارىتىلىدۇ.

اَلدَّعْوَةُ الدِّينِيَّةُ: دىنىي دەۋەت، ۋەز ـ نەسىھەت، دىنىي تەشۋىقات.

وَجَّهَ إِلَيْهِ دَعْوَةً: ئۇنى زىياپەتكە چاقىردى.

صَاحِبُ الدَّعْوَةِ: ساھىبخان.

«هُمْ فِي دَعْوَةِ فُلَانٍ»: ئۇلار... نىڭ زىياپىتىدە.

اَلْجَهْرُ بِالدَّعْوَةِ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يوشۇرۇن دەۋەت قىلىشتىن، ئاشكارا دەۋەتكە ئۆتۈشى.

دَعْوَى: تەشەببۇس، تەلەپ؛ دەلىل ـ ئىسپات، كۆز قاراش.

«دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ

فِيْهَاسَلَامٌ» «قۇرئان» : ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى دۇئاسى : « ئى رەببىمىز ، بىز سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز » دېيىشتىن ئىبارەت.

دَعْوَى ج دَعَاوَى: دەۋا، ئەرز، شىكايەت، دېلو، ئەنزە.

أَقَامَ الدَّعْوَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

رَفَعَ الدَّعْوَى: ئەرز سۇندى.

«رَفَعَ دَعْوَى عَلَى فُلَانٍ» : ئۇ مەلۇم بىراۋ ئۈستىدىن ئەرز سۇندى.

دَوَاعِي الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى.

دَعِيْبٌ: ئويۇنچى، چاقچاقچى، ئىشرەتخور.

دَعِيٌّ ج أَدْعِيَاءُ: هارامدىن بولغان بالا، نىكاهسىز تۇغۇلغان بالا، ئاسراندى بالا.

«وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ» «قۇرئان» : سىلەر بالا قىلىۋالغانلارنىمۇ ئاللاھ بالىلىرىڭلارنىڭ هۆكۈمىدە قىلمىدى.

دُغَامٌ: كاناي ياللۇغى.

دَغَاوِلُ: مۇسىبەت.

دَغْدَغَ يُدَغْدِغُ دَغْدَغَةً: غىدىقلىدى، قىچىقلىدى، كۈلكىنى كەلتۈردى.

دَغْدَغَ اللُّقْمَةَ: لوقمىنى چىشى بىلەن ئۈششاق چاينىدى.

دَغْدَغَةٌ: قىچىقلىماق، كۈلكىنى كەلتۈرمەك.

دَغَرَ يَدْغَرُ دَغْرًا الرَّجُلُ فِي الْبَيْتِ: كىشى ئۆيگە كىردى.

دَغَرَ فُلَانًا: ئىتتەردى.

دَغَرَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

دَغِرَ يَدْغَرُ دَغْرًا عَلَى: هۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

دَغَشَ يَدْغَشُ دَغْشًا: قاراڭغۇلۇقتا كىردى.

دَغَشَ عَلَيْهِمْ: هۇجۇم قىلدى.

دَغَشٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

دَغِصَ يَدْغَصُ دَغَصًا: قورسىقى تويغانلىقتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى؛ غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دەپ قالدى.

دَغْفَلٌ: پىل بالىسى.

دَغَلَ يَدْغَلُ دَغْلًا الْقَانِصُ: ئوۋچى ئوۋ قىلىش ئۈچۈن يوشۇرۇندى.

دَغَلٌ: چىرىكلىك، بۇزۇقلۇق، ئالدامچىلىق.

دَغَلٌ ج أَدْغَالٌ: ئورمانلىق.

«يُصْطَادُ النَّمِرُ مِنْ أَدْغَالِ آسِيَا وَإِفْرِيقِيَا» : يولۋاس ئاسىيا، ئافرىقا ئورمانلىرىدا ئوۋلىنىدۇ.

«سَافَرَ إِلَى أَعْمَاقِ إِفْرِيقِيَا وَتَجَوَّلَ فِي أَدْغَالِهَا» : ئۇ ئافرىقىنىڭ ئورمانلىقلىرىنى سەيلە قىلدى.

دَغَمَ يَدْغَمُ دَغْمًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: مەلۇم بىر نەرسىنى بىر نەرسىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزدى.

دَغِمَ يَدْغَمُ دَغَمًا الْحَرُّ أَوِ الْبَرْدُ الْقَوْمَ: قىيىن ئەهۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

دَغَمٌ: قارامتۇل ئات.

دَغِيشَةٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

دَفْآنُ م دَفْأَى: ئىسسىق؛ مۇلايىم.

دِفَاءٌ: ئوچاق، مەش.

دِفَاءَةٌ: ئىسسىنماق؛ ئىلمان.

أُمُّ دَفَارِ: دۇنيا، بۇ دۇنيا، بالايىئاپەت.

دِفَاعٌ: قوغدىماق، مۇداپىئەدە تۇرماق؛ ئاقلىماق (دەۋادا)

اَلدِّفَاعُ الشَّرْعِيُّ: قانۇنلۇق قوغدىنىش.

اَلدِّفَاعُ الْجَوِّيُّ: هاۋا مۇداپىئەسى.

اَلدِّفَاعُ عَنْ نَفْسِهِ: ئۆزىنى قوغدىماق.

خَطُّ الدِّفَاعِ: مۇداپىئە لىنىيىسى، قوغدىنىش سىزىقى.

«يُعَدُّ تَمَاسُكُ الْجَبْهَةِ الدَّاخِلِيَّةِ خَطَّ الدِّفَاعِ الْأَوَّلِ لِلْأُمَّةِ» : بىر مىللەت ئۈچۈن ئىچكى سەپنىڭ مۇستەهكەم بولۇشى، ئالدىنقى مۇداپىئە لىنىيىسىنىڭ مۇستەهكەم بولۇشى هېسابلىنىدۇ.

وَزِيرُ الدِّفَاعِ: دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرى، مۇداپىئە ۋەزىرى.

دِفَاعِيٌّ: مۇداپىئە خاراكتېرلىك، مۇداپىئەگە مەنسۇپ.

مُعَاهَدَةٌ دِفَاعِيَّةٌ: مۇداپىئە كېلىشىمى، قوغدىنىش كېلىشىمى.

دُفَاقٌ: كەلكۈن، سەل.

دِفَانٌ: كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان.

مَاءٌ دِفَانٌ: يوشۇرۇنغان سۇ.

دَفُؤَ يَدْفُؤُ دَفَاءَةً يَوْمُنَا: كۈنىمىز ئىسسىپ كەتتى.

دَفِئَ يَدْفَأُ دَفَاءً وَدَفْئًا مِنَ الْبَرْدِ: ئىسسىندى.

دِفْءٌ: ئىسسىتىدىغان نەرسە؛ ئىسسىپ كېتىش؛ ئىسسىق.

«أَشْعُرُ بِالدِّفْءِ الْيَوْمَ» : مەن بۈگۈن ئىسسىق ھېس قىلىۋاتىمەن.

«وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَ مَنَافِعُ»

«قرآن» : ئاللاھ چارۋا ـ ماللارنى سىلەرنىڭ مەنپەئەتلىنىشىڭلار ئۈچۈن ياراتتى، ئۇلار بىلەن ئىسسىنىسىلەر، ئۇلاردىن پايدىلىنىسىلەر.

دَفْتَرٌ ج دَفَاتِرُ: دەپتەر، خاتىرە دەپتەر.

دَفْتَرُ التِّلْفُونِ: تېلېفون دەپتىرى.

دَفْتَرُ الدَّوَامِ: يوقلىما دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْيَوْمِيَّةِ: كۈندىلىك خاتىرە.

دَفْتَرُ الْخِطَابَاتِ: خەت ـ ئالاقىنى تىزىملاش دەپتىرى.

دَفْتَرُ التَّشْرِيفَاتِ: مېھمانلارنى تىزىملاش دەپتەرى، رويخەت دەپتىرى.

دَفْتَرُ الشُّرُوطِ: توختام دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْحِسَابِ: ھېسابات دەپتىرى، بوغالتىرلىق دەپتىرى.

دَفْتَرُ الْمُسَوَّدَةِ: كۈندىلىك ھېسابات دەپتىرى.

دَفْتَرُالْأُسْتَاذِ: باش دەپتەر، تارماق ھېساب.

دَفْتَرُ الصُّنْدُوقِ: كاسسىر دەپتىرى.

دَفْتَرُالشِّيكَاتِ: چەك دەپتىرى.

دَفَاتِرُ سَوْدَاءُ: قارا تىزىملىك.

مَسْكُ الدَّفَاتِرِ فِي الْمُحَاسَبَةِ: كۈندىلىك ئىشلار خاتىرىسى.

دَفَدَ يَدْفِدُ دَفْدَفَةً: سىيلاپ ئۆتتى، سىيپاپ ئۆتتى.

دَفَرَ يَدْفَرُ دَفْرًا: پۇراپ قالدى، سېسىق پۇراپ قالدى.

دَفَرَ الرَّجُلَ: ئىتتەردى، دۈشكەلىدى.

دَفْرٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي.

أُمُّ دَفْرٍ: دۇنيا ، بۇ دۇنيا ؛ بالايىئاپەت.

دَفِرَةٌ: سېسىقچىلىق، بەد بۇي.

دَفَسَ يَدْفِسُ دَفْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى، كۆمدى، دەپنە قىلدى.

دَفَشَ يَدْفُشُ دَفْشًا: ئالغا سىلجىتتى، ئالدىغا ئىتتەردى، ئىلگىرى سۈردى.

دَفَعَ يَدْفَعُ دَفْعًا إِلَى: ئالغا سىلجىتتى، ئىلگىرى سۈردى؛ مەجبۇر قىلدى.

«أَنَّ تَطَوُّرَ الزِّرَاعَةِ سَيَدْفَعُ تَطَوُّرَ الصِّنَاعَةِ» : يېزا ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىياتى ۋە سانائەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

دَفَعَ الْوَدِيعَةَ إِلَى: قايتۇردى.

دَفَعَ رُسُومَ الدِّرَاسَةِ : ئوقۇش راسخوتى تاپشۇردى.

دَفَعَ الْحِسَابَ: پۇلنى بەردى.

دَفَعَ الْحُجَّةَ: پاكىت ئارقىلىق رەت قىلدى.

دَفَعَ خَصْمَهُ: ئىتتەردى، يىراقلاشتۇردى.

دَفَعَ بِهِ إِلَى التَّهْلُكَةِ: ئۇنى ھالاكەتكە ئىتتەردى.

دَفَعَ الثَّمَنَ غَالِيًا: قۇربان بەردى.

دَفَعَ الشَّرَّ عَنْهُ: قوغدىدى.

دَفَعَ إِلَيْهِ الْمَالَ: ئۇنىڭغا مال بەردى.

«فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ»

«قرآن» : ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى تاپشۇرۇپ بېرىدىغان چاغدا باشقىلارنى گۇۋاھ قىلىپ قويۇڭلار.

«دَعْنِي أَدْفَعُ عَنْكَ مُوَقَّتًا مَا دُمْتَ لَمْ تَحْمِلْ أَيَّةَ نُقُودٍ مَعَكَ» : يېنىڭدا پۇل بولمىسا مەن ساڭا ۋاقىتلىق پۇل بېرىپ تۇراي.

دَفْعٌ: رەت قىلماق، توسماق؛ بەرمەك، تاپشۇرماق؛ قايتۇرماق، چېكىندۈرمەك، چەتكە

قاقماق.

اَلدَّفْعُ الذَّاتِيُّ: ئۆز ئۆزىدىن ھەرىكەتلىنىش، ئىستىخىيىلىك ھەرىكەت.

دَفْعَةٌ ج دَفَعَاتٌ: بىراقلا.

دَفْعَةً وَاحِدَةً: بىردىنلا، بىراقلا، بىر قېتىم.

عَلَى دَفَعَاتٍ: بىر قانچىگە بۆلۈپ، بىر قانچە قېتىم، مۇددەت بويىچە.

دُفْعَةٌ ج دُفَعٌ و دُفْعَاتٌ: قېتىم، دورەم، نۆۋەت، قارار.

«قَدْ تَخَرَّجَ فِي هَذِهِ الدُّفْعَةِ ١٥٢ مِنَ الطُلاَّبِ»: بۇ قاراردا 152 ئوقۇغۇچى مەكتەپ پۈتتۈردى.

دُفْعَتَانِ: ئىككى قېتىم.

دَفَّ يَدِفُّ دَفًّا الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ: قۇش ئۇچۇش ئۈچۈن قانات قاقتى.

دَفَّتْ عَلَيْهِ الْأُمُورُ: ئىش بېسىۋالدى، ئىشلار كۆپىيىپ كەتتى.

دَفٌّ ج دُفُوفٌ: يان، يان تەرەپ.

«بَاتَ فُلاَنٌ مُؤَرَّقًا يَتَقَلَّبُ عَلَى دَفَّيْهِ»: ئىككى يېنىغا ئۆرۈلۈپ كېچىچە ئۇخلىيالمىدى.

دَفُّ الشَّيْءِ: يېنى، تەرىپى.

دُفٌّ ج دُفُوفٌ: ناغرا، داپ، دۇمباق.

دَفَّاءَةٌ ج دَفَّاءَاتٌ: ئوچاق، مەش.

دَفَّاءَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توك ئوچاق.

دَفَّاشٌ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچى، ئىلگىرى سۈرگۈچى.

دَفَّانٌ: گۆركار، گۆركولىغۇچى.

دَفَّايَةٌ ج دَفَّايَاتٌ: مەش ئوچاق، ئىسسىنىش ئۈسكۈنىسى.

دَفَّأَ يُدَفِّئُ تَدْفِئَةً الشَّخْصَ: ئىسسىتىدىغان كىيىم كىيگۈزدى.

دَفَّأَ الشَّخْصَ: ئىسسىندۇردى، ئىسسىتتى.

دَفَّةٌ: يان، يان تەرەپ.

دَفَّةُ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت تەرەپ، ھاكىمىيەت.

دَفَّةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقاۋىسى.

دَفَّةُ الْبَابِ: ئىشىك قانىتى.

دَفَّةُ الشُّبَّاكِ: دېرىزە قانىتى.

دَفَّةُ الْمَرْكَبِ: رول.

أَدَارَ الدَّفَّةَ: رولنى بۇرىدى.

مُدِيرُ الدَّفَّةِ: رولچى.

سَيَّرَ دَفَّةَ الْأُمُورِ: ئىشنىڭ يۈرۈشىگە قوماندانلىق قىلدى.

دَفَّقَ يُدَفِّقُ تَدْفِيقًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى.

دَفَقَ يَدْفُقُ دَفْقًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، قويدى.

دُفِقَ الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى.

دِفْقٌ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

دُفْقَةٌ ج دُفَقٌ و دُفَقَاتٌ: بىر قېتىم، بىر نۆۋەت، بىر مەررە.

دِفْلٌ: سۆگەت گۈل.

دِفْلِيٌّ: سۆگەت گۈل.

دَفَنَ يَدْفِنُ دَفْنًا الْمَيِّتَ: ئۆلۈكنى كۆمدى، دەپنە قىلدى.

دَفَنَ الْحَدِيثَ: سۆزنى يوشۇردى، مەخپى تۇتتى.

دَفْنٌ: دەپنە قىلماق، كۆممەك، يوشۇرماق.

دَفُوقٌ: ئىتتىك، تېز، چاققان.

دَفِيٌّ: ئىسسىق، ئىللىق.

دَفِيئَةٌ ج دَفَاءٌ: پارنىك.

دَفِينٌ ج دُفَنَاءُ: دەپنە قىلىنغان، كۆمۈلگەن، يوشۇرۇنغان، مەخپى، يوشۇرۇن.

«اَلشَّافِعِيُّ دَفِينُ مِصْرَ»: ئىمام شافىئى مىسىرغا دەپنە قىلىنغان.

دَاءٌ دَفِينٌ: ئېيتقىلى بولمايدىغان كېسەل.

دُمَّلٌ دَفِينٌ: ھۆررەك، مونەك.

دَفِينَةٌ ج دَفَائِنُ: خەزىنە، بايلىق، يەر ئاستى بايلىق، كۆمۈلۈپ ياتقان بايلىق؛ مەخپى.

«لاَ تُفْصِحْ عَنْ دَفِينَةِ نَفْسِكَ»: سىرىڭنى ئاشكارىلىما.

دَفِيَّةٌ ج دَفَايَا: پىلاش، خالات.

دُقَاقٌ: ئۇششاق پارچىلار، ئۇۋاقلار.

دَقْدَقَ يُدَقْدِقُ دَقْدَقَةً الْقَوْمُ: قەۋم توۋلاشتى، ۋاراڭ- چۇرۇڭ قىلدى.

دَقِرَ يَدْقَرُ دَقَرًا الْمَكَانُ: جاي باغچىغا ئايلاندى.

دَقِرَ النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ كۆپەيدى.

دَقِرَ مِنَ الطَّعَامِ: تويدى.

اَلدَّقْرُ: بوك - باراقسان گۈزەل باغچا.

اَلدَّقْرَاءُ مِنَ الْأَرْضِ: سۇلار ئېقىپ تۇرغان ياپيې- شىللىق.

دِقْرَارَةٌ ج دَقَارِيرُ: يامان ئادەت؛ سۇخەنچىلىك، سۇخەنچى، بۇزغۇنچى؛ ئاداۋەت؛ پاكىنەك ئادەم؛ يامان سۆز.

جَاءَ بِالدَّقَارِيرِ: يالغان - ياۋىداقنى توقۇدى.

اَلدُّقْرَانُ: بارالڭ.

اَلدَّقْرَةُ: گۈزەل باغچا.

اَلدَّقَرَى: گۈزەل باغچا.

دَقِعَ يَدْقَعُ دَقْعًا: تۆۋەن تۇرمۇشقا رازى بولدى، قانائەت قىلدى.

دُقْعَاءُ: توپا.

دَقَّ يَدُقُّ دَقًّا الْقَلْبُ: يۈرەك سوقتى.

دَقَّ الْبَابَ: ئىشىكنى چەكتى.

دَقَّ الْجَرَسَ: قوڭغۇراق چالدى، زىل چالدى.

دَقَّ التِّلْفُونَ: تېلېفون ئۇردى.

دَقَّ النُّقُودَ: تەڭگە سوقتى.

دَقَّ الْمِسْمَارَ: مىق قاقتى.

دَقَّ بِيَدِهِ عَلَى صَدْرِهِ: مەيدىسىگە مۇشتلىدى، مەيدىسىگە ئۇردى.

دَقَّ الْعُنُقَ: كاللىسىنى ئالدى.

دَقَّ عَلَى آلَةٍ مُوسِيقِيَّةٍ: ساز چالدى.

دَقَّ جَرَسُ الْخَطَرِ: خەتەرسىگنالى چېلىندى.

دَقَّ جَرَسُ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپنىڭ زىلى چېلىندى.

دُقَّتْ عُنُقُهُ: ھادىسىگە ئۇچراپ ئۆلدى.

دُقَّتِ السَّاعَةُ: سائەت جىرىڭلىدى، سائەت چېكىلدى.

دَقٌّ: سوقماق، يانچىماق، ئەزمەك؛ (ئىشىكنى) قاقماق، ئۇرماق.

دِقٌّ: ئىنچىكە، نازۇك، ئۇششاق.

حُمَّى الدِّقِّ: ئۆزگىرىشچان قىزىتما.

دَقَّاقٌ م دَقَّاقَةٌ: تۈگمەنچى، تالقانلىغۇچى، تالقان قىلغۇچى، سوققۇچى، ئۇن ساتقۇچى.

دَقَّاقَةُ الْبَابِ: ئىشىك قوڭغۇرىقى.

سَاعَةٌ دَقَّاقَةٌ: قوڭغۇراقلىق سائەت.

دَقَّةٌ ج دَقَّاتٌ: قېقىش، ئۇرۇش، سوقۇش، چېكىش؛ بىر قېتىم ئۇرۇش، بىر قېتىم چېكىش.

دَقَّةٌ بِدَقَّةٍ: بىرگە بىر.

دَقَّاتُ النَّبْضِ: تومۇرنىڭ سوقۇشى.

دِقَّةٌ: ئىنچىكە، سىپتا، نازۇك، زىل.

بِدِقَّةٍ. عَلَى وَجْهِ الدِّقَّةِ: ئىنچىكىلىك بىلەن، دىققەت بىلەن، ئېنىق.

بِالدِّقَّةِ وَ الْإِحْكَامِ: پۇختا، توغرا، ئىنچىكە، تەپسىلىي.

دُقَّةٌ: سوقۇلغان نەرسە، يانچىلغان نەرسە، يۇمشاق، ئۇششاق، تالقان، پاراشوك.

دَقَّقَ يُدَقِّقُ تَدْقِيقًا فِي الْحِسَابِ: ئىنچىكە ھېسابلىدى.

دَقَّقَ فِي الشَّيْءِ: تەھلىل قىلدى، ئىنچىكە قارىدى.

دَقَّقَ الشَّيْءَ: ئىنچىكە قىلدى، ئىنچىكىلىدى.

دَقَلٌ: ناچار خورما، قورۇق خورما.

دَقِيقٌ ج أَدِقَّةٌ و أَدِقَّاءُ م دَقِيقَةٌ: نازۇك، ئىنچىكە، نەپىس، ئەپچىل، ئۇششاق، يۇمشاق.

دَقِيقُ الذُّرَةِ: كۆممە قوناق ئۇنى.

كَيْسُ الدَّقِيقِ: ئۇن خالتىسى.

أَبُو الدَّقِيقِ: كېپىنەك.

اَلْمِعَى الدَّقِيقُ: ئىنچىكە ئۈچەي، ئاچچىق ئۈچەي.

دَقِيقَةٌ ج دَقَائِقُ: زەررە، مالېكۇلا، ئاتوم؛ مىنۇت.

دُكَاسٌ: مۈكدەك، مۈكدەش.

دِكْتَاتُور: مۇستەبىت، ھاكىممۇتلەق، دىكتاتورا.

دِكْتَاتُورِيٌّ: ھاكىممۇتلەقلىق، ئىستىبداتلىق.

دِكْتَاتُورِيَّةٌ: دىكتاتورلۇق، مۇستەبىتلىك.

دُكْتُورٌ ج دَكَاتِيرُ: دوكتور، دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن ئادەم.

دُكْتُورٌ فِي الْحُقُوقِ: قانۇن دوكتورى.

دُكْتُورٌ فِي الْأَدَبِ: ئەدەبىيات دوكتورى.

دُكْتُورٌ فِي الْعُلُومِ الزِّرَاعِيَّةِ: يېزا ئىگىلىك پەنلىرى دوكتورى.

دُكْتُورَاه م دُكْتُورَاةٌ: دوكتور (ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۋانى)

دُكْتُورَاه فَخْرِيَّةٌ: پەخرىي دوكتور.

دَكْدَاكٌ ج دَكَادِيكُ: قۇملۇق، ئوخشۇل - دوڭغۇل يەر.

دَكْدَكَ يُدَكْدِكُ دَكْدَكَةً الْحُفْرَةَ: ئازگالنى تىندۇردى، تولدۇردى.

دُكْدُكٌ ج دَكَادِكُ: قۇملۇق.

دَكِسَ يَدْكَسُ دَكَسًا: دۆۋىلەشتى.

دَكَسَ يَدْكُسُ دَكْسًا التُّرَابَ: توپا چاچتى.

دَكَسَ الْوِعَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

دَكَشَ يَدْكُشُ دَكْشًا فِي: تېگىشتى، ئالماشتۇردى.

دِكْشٌ: تۆمۈر كۆسەي، ئوت چوخچىلىغۇچ.

دَكَّ يَدُكُّ دَكًّا الْحَائِطَ: تامنى بۇزۇۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى.

دَكَّ الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى.

«كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا» «قرآن»: (ئى غاپىللار، بۇنىڭدىن يېنىڭلار) زېمىن ئارقىمۇ ئارقا تەۋرىتىلگەن چاغدا...

«دَكَّ الْأَرْضَ بِالْمِنْدَالَةِ»: قالاڭ سوقتى، يەرنى قاڭدىدى.

دَكَّ التُّرَابَ: توپىنى قاڭدىدى، بېسىپ تۈزلىۋەتتى.

دَكَّ الطَّرِيقَ بِالْحَصَى: يولغا شېغىل ياتقۇزدى.

دَكَّ الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىق ئاتتى، مىلتىق ۋە زەمبىرەككە ئوق - دورا قاچىلىدى.

دُكَّ: بۇزماق، ئۆرۈمەك.

«فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَ خَرَّ مُوسَى صَعِقًا» «قرآن»: پەرۋەردىگارى تاغقا تەجەللى قىلىشى بىلەن تاغنى تۈپتۈز قىلىۋەتتى، مۇسا بېھوش بولۇپ يىقىلدى.

دَكَّاكَةٌ: بىكىز.

دُكَّانٌ ج دَكَاكِينُ: دۇكان، ماگىزىن، بوتكا.

دَكَّةٌ ج دِكَكٌ: ئورۇن ئورۇندۇق.

دِكَّةٌ ج دِكَكٌ: ئىشتانباغ، تاسما، بەلباغ.

دَكَّكَ يُدَكِّكُ تَدْكِيكًا السَّرَاوِيلَ: ئىشتانغا باغ ئۆتكۈزدى.

دَكَّكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە ئارىلاشتۇردى.

دَكَّلَ يُدَكِّلُ تَدْكِيلًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى توپىدا ئېغىناتتى.

دَكَّمَ يُدَكِّمُ تَدْكِيمًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە كىرگۈزدى.

دَكَّنَ يُدَكِّنُ تَدْكِينًا: دۆۋىلەپ قويدى.

دَكَلَ يَدْكُلُ و يَدْكِلُ دَكْلًا الطِّينَ: لايىنى قولى بىلەن ئالدى.

دَكَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسىدى.

دَكَمَ يَدْكُمُ دَكْمًا فِي صَدْرِهِ: مەيدىسىدىن ئىتتەردى، ئىتتىرىۋەتتى.

دَكَمَ أَنْفَهُ أَوْ فَمَهُ: ئېغىزىنى ياكى بۇرنىنى مىجىۋەتتى.

دَكَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قاقتى؛ بىر - بىرىنىڭ ئۈستىگە قويدى.

دَكَمَهُ فِي رَأْسِهِ: ئۇستى.

دَكِنَ يَدْكَنُ دَكَنًا و دُكْنَةً لَوْنُهُ: ئۇنىڭ رەڭگى قارىغا مايىل بولدى، قوڭۇر بولدى.

دَكَنَ الْمَتَاعَ: يۈك - تاقىنى دۆۋىلىدى، دۆۋىلەپ قويدى.

دَكِنٌ: قارامتۇل.

دُكْنَةٌ: قارامتۇل، سەل - پەل قارا.

دُكْنَةٌ: قارامتۇل، قارىغا مايىل.

دَكِيسَةٌ: توپ.

دَكِيسَةٌ مِنَ النَّاسِ: كىشىلەر توپى.

دَلاَ يَدْلُوْ دَلْوًا الدَّلْوَ: قۇدۇقتىن سۇ تارتتى.

دِلاَثٌ ج دُلُثٌ و دُلُثٌ: تېز، چاپسان، چاققان، ئىتتىك.

دِلاَكَةٌ: ئۇۋۇلاش كەسپى.

دَلاَلٌ: ناز قىلماق، غىلجىڭلىق قىلماق، نايناق-شىماق.

دَلاَلَةٌ: يېتەكلىمەك، باشلىماق.

دَلاَلَةٌ ج دَلاَئِلُ: ئالامەت، ئىشارەت، بەلگە.

دِلاَلَةٌ: چاي پۇلى، تاپان ھەققى، كېلىشتۈرۈش ھەققى.

دُلْبٌ: چىنار دەرىخى؛ ئۇششاق بامبۇك.

دَلَثَ يَدْلِثُ دَلْثًا: كىچىك قەدەم بىلەن تېز ماڭدى.

دَلَجَ يَدْلِجُ دُلُوجًا: (سۇ) چىقاردى.

دَلَجَانٌ: چېكەتكە.

دُلْجَةٌ: يۈتۈن كېچە ياكى كېچىنىڭ ئاخىرىدا يول مېڭىش.

دَلَجَةٌ: كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى.

دَلَحَ يَدْلَحُ دَلْحًا: ئېغىر يۈكنى كۆتۈرۈپ ئاستا ماڭدى.

دَلِغَ يَدْلَغُ دَلْغًا الرَّجُلُ: سەمرىدى.

دَلِغَ الإِنَاءُ: قاچا لىپمۇ لىق تولدى.

دَلِغٌ : سېمىز ئادەم، يور.

دَلْدَلَ يُدَالْدِلُ دَلْدَلَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاستا قويدى.

دَلْدَلَ رَأْسَهُ: ماڭغان چاغدا بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭدى.

دُلْدُلٌ: جەيرە ؛ كىرپە ؛ چوڭ ئىش.

دُلْدُولٌ ج دَلاَدِيلُ: كىرپە.

دُلْدُولَةٌ: قۇلاق ھالقىسى قاتارلىق كىچىك زىننەت بۇيۇملىرى.

دَلَسٌ. دُلْسَةٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەت؛ ئالدىماق.

دَلَصَ يَدْلُصُ دَلِيصًا الشَّيْءُ: نەرسە پارقىرىدى.

دِلِصٌ ج دِلاَصٌ: پارقىراق.

دَلَعَ يَدْلَعُ دَلْعًا لِسَانَهُ: تىلىنى چىقاردى.

دَلَفَ يَدْلِفُ دَلْفًا و دَلَفَانًا و دُلُوفًاالشَّيْخُ : قېرى ئادەم قىسقا قەدەم تاشلىدى، قىسقا قەدەم بىلەن ئاستا ماڭدى، ئۇ ئۇششاق چامدام ماڭدى.

دَلَفَ إِلَى: يېقىنلاشتى، يۈزلەندى.

دُلْفِينٌ ج دُلاَفِينُ: دېڭىز دېلفىنى.

دَلَقَ يَدْلُقُ دُلوقًا ودَلْقًا السَّيْفَ مِنْ غِمْدِهِ: قىلىچنى غىلاپتىن چىقاردى.

دَلَقَ السَّيْفُ: قىلىچ غىلاپتىن چىقىپ كەتتى.

دَلَقَ الْمَاءَ: سۇنى تۆكۈۋەتتى.

دَلَكَ يَدْلُكُ دَلْكًا الشَّيْءَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَكَ السَّيْفَ: قىلىچنى پارقىراتتى.

دَلَكَ الْعُودَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَّكَهُ الدَّهْرُ: تۇرمۇش ئۇنى چىنىقتۇردى، پۇشۇر-دى، تەجرىبىلىك قىلدى.

دَلَكَ يَدْلُكُ دُلُوكًا الشَّمْسُ: كۈن چىققان ۋە ئولتۇرغان چاغ.

«أَقِمِ الصَّلاَةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ»

«قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد !) كۈن قايرىلغان ۋاقىتتىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقىتقا قەدەر ناماز ئوقۇغىن.

دَلَّ يَدُلُّ دَلاَلَةً الشَّخْصَ إِلَى ... عَلَيْهِ: ئايان قىلدى، ئاشكارىلىدى، كۆرسىتىپ قويدى، كۆرسەتتى، يېتەكلىدى، باشلىدى، يول كۆرسەتتى.

«هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ»

«قۇرئان» : «سىلەرگە مۇسانى ئوبدان باقىدىغان بىر ئائىلىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟»

«يَدُلُّ التَّارِيخُ عَلَى أَنَّ الشُّعُوبَ سَتَنْتَصِرُ» : تارىخ خەلقلەرنىڭ غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

دَلَّتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەركىلىدى، ناز قىلدى،

غەلىجىكلىق قىلدى.

دَلَّتِ الْفَتَاةُ: قىز ئېغىر - بېسىق بولدى.

إِمْرَأَةٌ ذَاتُ دَلٍّ: نازىنىن ئايال.

دِلَاّعٌ: تاۋۇز.

دَلَّاكٌ: ئۇۋۇلىغۇچى.

دَلَّالٌ: دەللال، بېدىك، ۋاسىتىچى.

حِرْفَةُ الدَّلَّالِ: ۋاسىتىچىلىق كەسپى، دەللاللىق كەسپى.

أُجْرَةُ الدَّلَّالِ: دەللاللىق ھەققى.

دَلَّايَةٌ ج دَلَّايَاتٌ: ئاچقۇچ ئۆتكۈزىدىغان ھالقا.

دَلَّايَةُ الْقِلَادَةِ: ھالقا.

دَلَّايَةُ الْمَفَاتِيحِ: ئاچقۇچ ھالقىسى.

دَلَّسَ يُدَلِّسُ تَدْلِيسًا الْبَائِعُ عَلَى الْمُشْتَرِي: ساتقۇچى خېرىداردىن مالنىڭ ئەيىبىنى يوشۇردى.

دَلَّسَ الْمُحَدِّثُ فِي الْإِسْنَادِ: ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى ھەدىسنى ئۆزى بىۋاسىتە ئاڭلىغان ئادەمنى تىلغا ئالماي، ئۇنىڭدىن يۇقىرىراق رىۋايەت قىلغۇچىدىن ئاڭلىغانلىقىنى دەۋا قىلدى.

دَلَّكَ يُدَلِّكُ تَدْلِيكًا الشَّيْءَ: ئۇۋۇلىدى.

دَلَّكَ الْمَرِيضَ: كېسەلنىڭ بەدىنىنى ئۇۋۇلىدى.

«دَلَّكَ جِسْمَهُ عِنْدَ الْإِغْتِسَالِ لِيُنَقِّيَ»: تازىلىنىشى ئۈچۈن يۇيۇنغاندا بەدىنىنى ئۇۋۇلىدى.

دَلَّلَ يُدَلِّلُ تَدْلِيلًا عَلَى السِّلْعَةِ: مالنى توۋلاپ بازارغا سالدى.

دَلَّلَ عَلَى الْمَسْأَلَةِ: مەسىلىنىڭ دورۇسلۇقىغا دەلىل كۆرسەتتى.

دَلَّلَ الطِّفْلَ: كىچىك بالىنى ئەركە چوڭ قىلدى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

دَلَّهُ يُدَلِّهُ تَدْلِيهًا الْحُبُّ: مۇھەببەت ئۇنى ئەقلىنى ئازدۇردى، بىھوش قىلىپ قويدى.

دَلَّى يُدَلِّي تَدْلِيَةً الشَّيْءَ: ساڭگىلاتتى، چۈشۈردى.

«فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ» ‹قۇرئان›: ئالدامچىلىق ئۇسۇللىرى بىلەن ئۇلارنى چۈشۈردى.

«دَلَّى رِجْلَيْهِ مِنَ السَّرِيرِ»: پۇتىنى كارىۋاتتىن ساڭگىلاتتى.

دَلِمَ يَدْلَمُ دَلَمًا الشَّيْءُ: قارىيىپ كەتتى.

دَلِمَتِ الشَّفَةُ: لەۋ بوشىشىپ كەتتى، ساڭگىلاپ كەتتى.

دُلَمٌ: پىل.

دَلْمَاءُ: قەمەرىيە ئېيىنىڭ ئاخىرقى كېچىسى.

دُلْمَةٌ: پىل رەڭ.

اَلدِّلْمِسُ: مۇسىبەت.

دَلِهَ يَدْلَهُ دَلَهًا الشَّخْصُ: تېڭىرقاپ قالدى.

دَلْهَمٌ: بۆرە؛ قاراڭغۇلۇق؛ ئاشىقى بىمقارار.

دِلْهَمٌ: جۈرئەتلىك؛ يولۋاس.

دَلْوٌ ج دِلَاءٌ وَ أَدْلٍ: چېلەك، سوغا.

«وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ» ‹قۇرئان›: بۇ يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇلار سۇچىسىنى (سۇ ئېلىپ كېلىشكە) ئەۋەتتى، ئۇ سوغىسىنى قۇدۇققا تاشلىدى.

بُرْجُ الدَّلْوِ: دەلۋە بۇرجى (ئاسمان بۇرجلىرىدىن بىرى)

دَلُوخٌ: سېمىز، بولۇق چوڭ خورما دەرىخى.

دَلُوخٌ ج دُلَّخٌ و دَوَالِخُ: سېمىز ئادەم، پور.

دَلُوعٌ: چوڭ يول؛ كارۋاننىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان تۆگە.

دَلُوقٌ: قىلىچ چىقارغۇچى؛ قاتتىق.

اَلدَّلُوقُ مِنَ النُّوقِ: يېشى چوڭلۇقىدىن چىشى سۇنۇپ كەتكەن تۆگە.

دَلُوكٌ: سۈرتىلىدىغان نەرسە.

دَلِيَ يَدْلَى دَلْيًا: تېڭىرقاپ قالدى، ھاڭ - تاڭ قالدى.

دَلِيَ لَهُ: كەمتەر بولدى.

دَلِيكٌ ج دُلُكٌ: تەجرىبىلىك ئادەم؛ چاڭ - توزان.

دَلِيلٌ ج أَدِلَّةٌ: پاكىت، دەلىل - ئىسپات، ھۆججەت.

«ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا» ‹قۇرئان›:

ئاندىن قۇياشنى سايىگە دەلىل قىلدۇق.

أَقَامَ الدَّلِيلَ: پاكىت كۆرسەتتى، ئىسپاتنامە كۆرسەتتى.

دَلِيلٌ ظَرْفِيٌّ: ۋاسىتىلىق ئىسپات.

دَلِيلُ الْهَاتِفِ: تېلېفون دەپتىرى.

دَلِيلٌ ج أَدِلاَّءُ: ساياھەتچىلەرگە يول باشلىغۇچى.

«يَعْمَلُ دَلِيلاً فِي وِزَارَةِ السِّيَاحَةِ»: ساياھەت مىنىستىرلىكىدە يول باشلىغۇچى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

دَلِيلَةٌ ج دَلاَئِلُ: ئوچۇق يول، روشەن يول.

دَمٌ ج دِمَاءٌ: قان.

«نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ» (قرآن): سىلەرنى چاھارپايلارنىڭ قارنىدىكى ماياق ـ تېزەكتىن ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان پاكىز ۋە تەملىك سۈت بىلەن سۇغىرىمىز.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ» (قرآن): سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان، چوشقا گۆشى... ھارام قىلىندى.

فَقْرُ الدَّمِ: قان ئازلىق كېسىلى، كەم قانلىق كېسىلى.

ثَقِيلُ الدَّمِ: سوس، بوشاڭ، لىكىتاسىما؛ يېقىمسىز.

خَفِيفُ الدَّمِ: تېتىك، چاققان، چەبدەس، خۇش چاقچاق، خۇش خۇي.

عَلَيْهِ دَمٌ: پەرزدىكى نۇقسانىنى تولۇقلاش ئۈچۈن قىلىنىدىغان قۇربانلىق.

قَرَابَةُ الدَّمِ: تۇغقانچىلىق.

مِنْ دَمٍ وَاحِدٍ: قېرىنداشلىق، قانداشلىق.

اِتِّصَالُ دَمٍ: ئۇرۇقداش، تۇغقان.

فَصِيلَةُ الدَّمِ: قان گۇرۇپپىسى.

زُمْرَةُ الدَّمِ: قان تۈرى.

مَجْمُوعَةُ الدَّمِ: قان تۈرى.

دَمُهُ أَزْرَقُ: ئاق سۆڭەك.

«لاَيُلاَئِمُ دَمُهُ دَمِي»: ئۇنىڭ بىلەن كېلىشەلمەيمەن، بىرلىككە كېلەلمەيمەن.

دَمُهُ بَارِدٌ: نومۇسسىز، شەرمەندە، يۈزى قېلىن.

بَنْكُ الدَّمِ: قان ئىسكىلاتى.

طَالَبَ بِدَمِهِ: قىساس تەلەپ قىلدى.

أَهْدَرَ دَمَهُ: ئۆلۈمگە بۇيرۇدى.

وَلِيُّ الدَّمِ: ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ تۇغقىنى، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ ئىگىسى، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ بىۋاسىتە تۇغقىنى.

دَمَاثَةٌ: سىلىقلىق، مۇلايىملىق، نازاكەتلىك.

دَمَاثَةُ الأَخْلاَقِ: خۇش ئەخلاق، خۇش پېئىل، خۇش پىچىم.

دَمَارٌ: خاراب، ۋەيران.

«خَلَّفَ الزِّلْزَالُ وَرَاءَهُ الْخَرَابَ وَالدَّمَارَ»: يەر تەۋرەش خارابلىق ۋە ۋەيرانچىلىقلارنى قالدۇردى.

حَلَّ بِهِ الدَّمَارُ: ۋەيران بولدى، ھالاك بولدى.

دِمَاسٌ: يوپۇق، كىرلىك؛ تۇۋاق، قاپقاق.

دِمَاغٌ ج أَدْمِغَةٌ: مېڭە، كاللا؛ ئەقىل؛ باش؛ پاراسەت، زېھىن؛ باشنىڭ قېتىقى.

نَزَفَ فِي الدِّمَاغِ: مېڭىگە قان چۈشتى.

دَمَالٌ: ئوغۇت.

اَلدُّمَالِقُ: يۇمىلاق سىلىق تاش، (ھايۋاننىڭ) تۇۋقى قاتارلىقلار.

دَمَامٌ: سىر، ماي، بوياق، لاك.

دَمَامُ الْوَجْهِ: ئەڭلىك، لەۋ سۈرۈخ.

دَمَامَةٌ: سەتلىك، كۆرۈمسىز، قەبىھلىك، بەتبەشىرىلىك.

دَمَانٌ: قىغ، ئوغۇت.

خَضْرَةُ الدِّمَانِ. خَضْرَاءُ الدِّمَانِ: گەندە دۆۋىسىگە ئۈنگەن يېشىل ئوت (نەسەبى تۆۋەن ئائىلىدىن كېلىپ چىققان گۈزەل ئايال) دىن كىنايە.

دُمَّانٌ: رول.

دَمُثَ يَدْمُثُ دَمَاثَةً: ياخشى بولدى، ئىللىق بولدى، مۇلايىم بولدى.

دَمُثَتْ أَخْلَاقُهُ: ئەخلاقلىق بولدى.

دَمِثٌ ج دَمِثُونَ: سىلىق، مۇلايىم، ئىللىق، يۇمشاق، ئۆزرىشىم.

«دَمِثٌ لَيْسَ بِالْجَافِي» «حديث»: ئۇ مۇلايىم بولۇپ، قوپال ئەمەس.

اَلدَّمْثَاءُ: يۇمشاق يەر، يۇپپاڭ يەر.

دَمَجَ يَدْمُجُ دُمُوجًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇ بولدى.

دَمَجَ الشَّيْءُ فِي كَذَا: نەرسە بىرلىشىپ كەتتى، بىرلەشتى، قوشۇلدى، ئۇيۇشتى، بىرىكتى، كىرىشىپ كەتتى، تۈز بولدى.

دَمَجَ الشَّعْرَ: چاچنى ئۆردى.

دَمَخَ يَدْمَخُ دَمْخًا: ئۆرلىدى، يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

دَمْدَمَ يُدَمْدِمُ دَمْدَمَةً عَلَى: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، چىچىلدى.

دَمْدَمَ عَلَى الْقَوْمِ: ھالاك قىلدى.

«فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا» «قرآن»: گۇناھى تۈپەيلىدىن ئاللاھ ئۇلارنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلدى.

دَمَرَ يَدْمُرُ دُمُورًا وَدَمَارًا: ھالاك بولدى، يوقالدى.

دَمَسَ يَدْمُسُ دَمْسًا وَدُمُوسًا الظَّلَامُ: قاتتىق قاراڭغۇلاشتى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

دَمَسَ الشَّيْءَ: قاپلىدى، يوشۇردى، كۆمدى.

دِمْسٌ: شاخار، داشقال.

دَمَصَ يَدْمُصُ دَمْصًا: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

دَمَصَتِ الدَّجَاجُ الْبَيْضَ: مېكىيان تۇخۇم باستى.

دَمِصَ يَدْمَصُ دَمَصًا رَأْسُهُ: چېچى چۈشۈپ كەتتى.

دَمَعَ يَدْمَعُ دَمْعًا و دَمَعَانًا الْمَطَرُ: يامغۇر ئاقتى.

دَمَعَتِ الْعَيْنُ: كۆز ياشاڭغىرىدى، كۆزگە ياش كەلدى.

دَمَعَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر ياغدى.

دَمِعَ يَدْمَعُ دَمَعًا و دَمَعَانًا الْعَيْنُ: كۆز يېشى ئاقتى.

دَمَعَ الْإِنَاءُ: قاچا تولۇپ تېشىپ كەتتى.

دَمَعَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر تامچىدى، يامغۇر ياغدى.

دَمْعٌ ج دُمُوعٌ و أَدْمُعٌ: ياش، كۆز يېشى.

«وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ» «قرآن»: ئۇلار پەيغەمبەرگە نازىل قىلىنغان قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا ھەقنى تونۇغانلىقلىرىدىن كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرىسەن.

دُمُوعُ الرِّيَاءِ: يالغان ياش، كىشى كۆرسۇن دەپ تۆككەن ياش.

«ذَرَفَ دُمُوعًا حَرَّى»: ئىسسىق ياش تۆكتى.

دَمِعٌ: يىغلاڭغۇ.

دَمْعَانٌ: تولغان، تاشقان.

قَدَحٌ دَمْعَانٌ: تولغان قەدەھ.

دَمْعَةٌ: بىر تامچە ياش.

دِمْعَةٌ: شورپا.

قُنْبُلَةٌ دَمْعِيَّةٌ: ياش ئاققۇزىدىغان بومبا.

دَمَغَ يَدْمُغُ و يَدْمَغُ دَمْغًا الْحَقُّ الْبَاطِلَ: ھەق باتىل ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

«بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ» «قرآن»: بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز، ھەق باتىلنى يوقىتىدۇ.

دَمَغَ الْمَعْدِنَ أَوِ الْوَرَقَةَ: مەدەنگە ياكى قەغەزگە مۆھۈر باستى، تامغا باستى، بەلگە سالدى.

دَمَغَهُ: ئۇنىڭ بېشىنى دىمىغىغىچە يېرىۋەتتى.

دَمْغَةٌ ج دَمَغَاتٌ: تامغا، مۆھۈر، بەلگە.

دَمْغَةُ الْمَشْكُوكَاتِ: ھۆكۈمەت تەرىپىدىن مەدەنگە (كان) ئۇنىڭ ئېغىرلىقىنى، دەرىجىسىنى ئۆلچەپ قويۇلغان بەلگە.

دَمَقَ يَدْمُقُ دُمُوقًا: بېسىپ كىردى، ھۇجۇم قىلىپ كىردى.

دَمَقَ يَدْمُقُ و يَدْمِقُ دَمْقًا الشَّيْءَ: ئوغرىلىدى.

دَمَقَ فَاهُ: چىشىنى چۈشۈرىۋەتتى.

دَمَقٌ: شىۋىرغان، جۇدۇن.

اَلدِّمْقَاسُ: تاۋار ـ دۇردۇن، گۈللۈك تاۋار، ئاق تاۋار.

دِمَقْسٌ ج دِمْقَاسٌ: تاۋار ـ دۇردۇن، گۈللۈك تاۋار، ئاق تاۋار.

دَمَكَ يَدْمُكُ دَمْكًا الشَّيْءَ نەرسىنى تالقان قىلدى، مەيدىلىدى، ئۇن قىلدى.

دَمَكَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى يەشتى.

دَمَكَتِ الشَّمْسُ فِي الْجَوِّ: قۇياش كۆتۈرۈلدى.

اَلدَّمَكْمَكُ: كۈچلۈك.

دَمَلَ يَدْمُلُ دَمْلًا الْأَرْضَ: يەرگە ئوغۇت بەردى، ئوغۇتلىدى.

دَمَلَ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، ئەسلىگە كەلدى.

دَمَلَ بَيْنَ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ ئارىسىنى تۈزدى.

دَمْلَجَ يُدَمْلِجُ دَمْلَجَةً و دِمْلَاجًا الشَّيْءَ: پۇختا ئىشلىدى؛ تەپ ـ تەكشى قىلدى، تۈز قىلدى.

دُمْلُجٌ ج دَمَالِجُ: بىلەيزۈك، خەلخال، پۇتقا ۋە قولغا سالىدىغان بىلەيزۈك.

دَمْلَقَ يُدَمْلِقُ دَمْلَقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈزلىدى، سىلىق قىلدى.

اَلدَّمْلَقُ: يۇمىلاق سىلىق تاش؛ (ھايۋاننىڭ) تۇۋىقى قاتارلىقلار.

دَمْلَكَ يُدَمْلِكُ دَمْلَكَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلىقلاتتى، يۇمىلاق قىلدى.

اَلدُّمْلُوجُ ج دَمَالِيجُ: قولغا سالىدىغان بىلەيزۈك.

اَلدُّمْلُوكُ ج دَمَالِكُ: يۇمىلاق سىلىق تاش.

دَمَّ يَدُمُّ دَمًّا رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

دَمَّ يَدُمُّ و يَدِمُّ دَمَامَةً الشَّخْصُ: سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى.

دَمٌّ: سىر، ماي، بوياق، رەڭ.

دِمَمٌ: سىر، ماي، بوياق.

دَمَّاغٌ: يىغلاڭغۇ.

دُمَّاغٌ: ياش.

دِمَّةٌ: چۈمۈلە؛ مايماق؛ پىت؛ مۈشۈك.

دَمَّثَ يُدَمِّثُ تَدْمِيثًا: تەييارلىدى، ھازىرلىدى.

«مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَإِنَّمَا يُدَمِّثُ مَجْلِسَهُ مِنَ النَّارِ» ‹حديث›: كىمكى مېنىڭ نامىمدىن يالغاننى توقۇيدىكەن، ئۇ ئۆزىگە دوزاختىن جاي ھازىرلايدۇ.

«دَمِّثْ لِجَنْبِكَ قَبْلَ النَّوْمِ مُضْطَجِعًا» ‹مثل›: سۇ كېلىشتىن بۇرۇن توغان سال، ئىشتىن بۇرۇن تەييارلىق قىلمۇال.

دَمَّثَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: سىلىدى، ئۇۋۇلىدى.

دَمَّجَ يُدَمِّجُ تَدْمِيجًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرىشتۇردى، بىرلەشتۈردى.

«دَمَّجَ فَصْلَي السَّنَةِ الثَّالِثَةِ فِي فَصْلٍ وَاحِدٍ»: ئۈچىنچى يىللىقنىڭ ئىككى سىنىپىنى بىر سىنىپ قىلىپ بىرلەشتۈردى.

دَمَّحَ يُدَمِّحُ تَدْمِيحًا الرَّأْسَ: بېشىنى ساڭگىلاتتى.

دَمَّرَ يُدَمِّرُ تَدْمِيرًا الشَّيْءَ خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى، ھالاك قىلدى.

«تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا» ‹قرآن›: ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ بىر ئەمرى بىلەن ھەممە نەرسىنى ھالاك قىلىدۇ.

دَمَّسَ يُدَمِّسُ تَدْمِيسًا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

دَمَّقَ يُدَمِّقُ تَدْمِيقًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

دَمَّقَ الْعَجِينَ: خېمىرغا ئۇن قوشتى.

دَمَّقَتِ السَّمَاءُ بِالْمَطَرِ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

دُمَّلٌ ج دَمَامِلُ: چاقا، چىقان، جاراھەت.

دُمَّلٌ صَغِيرٌ: دانىخورەك، ئەسۋە.

دَمَّمَ يُدَمِّمُ تَدْمِيمًا: رەڭ بەردى، بوياق بەردى.

دَمَّمَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئاقارتتى، ئاقلىدى.

دَمَّى يُدَمِّي تَدْمِيَةً الْجُرْحَ: يارىدىن قان ئاققۇزدى، قان چىقاردى.

دَمَّى الثَّوْبَ: كىيىمنى قىپقىزىل قىلىۋەتتى، قىپقىزىل بويىۋەتتى.

دَمَنَ يَدْمُنُ دَمْنًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، ئوغۇت بەردى.

دِمْنٌ: قىغ، ئوغۇت.

دِمْنَةٌ ج دِمَنٌ: گەندە دۆۋىسى، قىغ دۆۋىسى، قالدۇق، تاشلاندۇق نەرسىلەر؛ ئىز ـ نىشان.

«رَحَلَتِ الْقَافِلَةُ وَلَمْ يَبْقَ إِلاَّ آثَارُ الدِّمَنِ» : كارۋان كۆچۈپ كەتتى، ئۇلاردىن پەقەت ئىز ـ نىشانلا قالدى.

دَمُوعٌ: يىغلاڭغۇ.

دَمُوقٌ: بۇزۇق.

دَمُوكٌ ج دُمُكٌ: تېز! تېز.

دَمَوِيٌّ: قانلىق، قانغا ئائىت.

دَمَوِيُّ الْمِزَاجِ: قان خىلىتى غالىب مىجەزلىك، كۆپ قانلىق.

رَجُلٌ دَمَوِيٌّ: قان ئىچەر، قانخور، يىرتقۇچ.

اَلْمَعْرَكَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قانلىق ئۇرۇش، قانلىق جەڭ.

اَلدَّوْرَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قان ئايلىنىش.

اَلْمَجَارِي الدَّمَوِيَّةُ: قان تومۇرلىرى.

دَمِيَ يَدْمَى دَمْيًا و دَمًى الْجُرْحُ: يارا قانىدى، قان چىقتى.

دُمْيَةٌ ج دُمًى: رەسىم، ماي بوياق رەسىم، رەڭلىك رەسىم؛ بۇت؛ قونچاق، كىچىك ھەيكەل، گۈيۈنچۇق.

نِسَاءٌ كَالدُّمَى: سۈرەتتەك ئاياللار.

اَلدَّمِيثُ: قۇملۇق؛ يۇمشاق جاي؛ يۇمشاق، مۇلايىم.

اَلدَّمِيسُ: كىرلىشىپ كەتكەن، كىر، يېپىلغان.

دَمِيعٌ ج دَمْعَى و دُمَعَاءُ: يىغلاڭغۇ ئادەم، ياشاڭغۇ ئادەم.

اَلدَّمِيغُ: بېشى دىمىغىغىچە يېرىلغان.

اَلدَّمِيقُ: كىرگۈزۈلگەن نەرسە.

دَمِيمٌ ج دِمَامٌ : سەت، كۆرۈمسىز، قەبىھ؛ پاكار، پاكىنەك.

«لاَيُزَوِّجَنَّ أَحَدُكُمْ اِبْنَتَهُ بِدَمِيمٍ» ‹حديث› : سىلەرنىڭ بىرىڭلار قىزىنى سەت كىشىگە بەرمىسۇن.

دَمِيٌّ: قانلىق، قانغا ئائىت.

دَنَا يَدْنُو دُنُوًّا مِنْهُ أَوْ إِلَيْهِ أَوْ لَهُ: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

«ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى» ‹قرآن› : ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى.

«دَنَتِ الشَّمْسُ لِلْغَرْبِ» : كۈن پاتاي دەپ قالدى.

دَنَاءَةٌ: پەسلىك، چاكىنىلىق، چۈپەيلىك.

دَنَاوَةٌ: يېقىن بولماق، يېقىنلاشماق.

دَنَايَةٌ: پەسلىك، چاكىنىلىق.

دَنَأَ يَدْنَأُ دَنُوًّ دَنَاءَةً الشَّخْصُ: پەسلەشتى، چاكىنىلاشتى.

دُنْجُلٌ ج دَنَاجِلُ: چاق، ئوق (چاقنىڭ ئوقى)

دَنْدَشَ يُدَنْدِشُ دَنْدَشَةً: شاراقشىدى، شاراقلىدى.

دَنْدَنَ يُدَنْدِنُ دَنْدَنَةً الْمُغَنِّي: غەزەلنى غىڭشىدى، پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتتى.

دَنْدَنَ الْقِطُّ: مۈشۈك مىياڭلىدى.

دَنْدَنَ الذُّبَابُ: چىۋىن گىزىلدىدى.

دِنْدِنٌ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز، گىزىلدىغان ئاۋاز.

دِنْدِيٌّ ج دَنَادِيُّ: كۆركە توخۇ.

دَنِسَ يَدْنَسُ دَنَسًا الشَّيْءُ: پاسكىنا بولدى، كىر بولدى، بۇلغاندى.

دَنِسَ عِرْضُهُ: نومۇسى بۇلغاندى.

دَنِسَ ثَوْبُهُ: كىيىمى كىرلەشتى.

دَنَسٌ ج أَدْنَاسٌ: پاسكىنا، مەينەت، كىر، قاسماق، توڭرا.

بِلاَ دَنَسٍ: كىرسىز.

دَنِسٌ ج دَنِسُونَ: مەينەت، پاسكىنا.

دَنِقَ يَدْنَقُ دَنَقًا الشَّخْصُ: كېسەل ئېغىرلاشتى، جان بېرىش ھالىتىگە يەتتى.

دَنَقَ يَدْنَقُ دَنَقًا: ئاشىقى بىقارار بولۇپ ئاغرىدى، مۇھەببەت شەيداسى بولۇپ كېسەل بولدى.

دَنِقٌ ج أَدْنَاقٌ: كېسەلى ئېغىر ئادەم، خەتەر ئىچىدە قالغان ئادەم؛ شەيدا، مەستانە، مۇھەببەت شەيداسى.

دَنْفَشَ يُدَنْفِشُ دَنْفَشَةً: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارى-

ـدى.

دَنَقَ يَدْنَقُ دَنُوقًا: بېخىل بولدى، پەسخەسلىق بولدى، پەسخەسلىق قىلدى.

دَنِقَ يَدْنَقُ دَنَقًا و دَنِيْقًا: توڭلاپ ئۆلدى، ئۈششۈپ ئۆلدى.

دِنَمُو: گېنېراتور، دىنام.

دَنَّ يَدِنُّ دَنًّا الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

دَنَّ الشَّخْصُ: سۆزىنى چۈشەنگىلى بولمىدى.

دَنٌّ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز.

دَنٌّ ج دِنَانٌ: ياغاچ كۈپ، كومزەك، هاراق كۈپى.

دَنَّانٌ ج دَنَّانُونَ: كوزىچى، ساپالچى، كۈلالچى، كۈپ ياسىغۇچى.

دَنَّرَ يُدَنِّرُ تَدْنِيْرًا وَجْهُهُ: يۈزى نۇرلىنىپ كەتتى، يورىدى، پارقىراپ كەتتى.

دَنَّرَ الثَّوْبَ: رەختنى تىللا شەكىللىك كەشتىلىدى.

دَنَّسَ يُدَنِّسُ تَدْنِيْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كىر قىلىۋەتتى.

دَنَّسَ ثَوْبَهُ: كىيىمىنى مەينەت قىلىۋەتتى.

دَنَّسَ عِرْضَهُ: ئابرۇيىنى تۆكتى، نامىغا داغ چۈشۈردى.

دَنَّقَ يُدَنِّقُ تَدْنِيقًا الْوَجْهُ: يۈز قورۇلدى، سولاشتى.

دَنَّنَ يُدَنِّنُ تَدْنِينًا الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

دَنَّى يُدَنِّي تَدْنِيَةً: يېقىنلاشتۇردى، يېقىن قىلدى.

دَنَّى نَفْسَهُ: ئۆزىنى بۇلغىدى، ئۆزىنى چاكىنىلاشتۇردى، ئۆزىنى چۈشۈردى.

دُنُوٌّ: يېقىن بولماق، يېقىنلاشماق، يېقىنچىلىق قىلماق.

دَنِيَ يَدْنَى دَنًا و دِنَايَةً: پەسەيدى، تۆۋەنلىدى، چۈشتى.

دُنْيَا ج دُنًى: ئالەم، دۇنيا، جاھان، ئەڭ يېقىن.

«بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَاوَ الْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى» «قرآن» : سىلەر دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئارتۇق كۆرىسىلەر ، ئاخىرەت ياخشىدۇر ۋە باقىيدۇر.

«وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَابِمَصَابِيْحَ» «قرآن» : (بىزگە بارلىق ئاسمانلاردىن) ئەڭ يېقىن ئاسماننى چىراغلار (يەنى يورۇق يۇلتۇزلار) بىلەن بېزىدۇق ۋە ئۇلارنى (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە تىڭشاشقا ئۇرۇنغان) شەيتانلارنى ئاتىدىغان نەرسە قىلدۇق.

اَلدُّنْيَا الْقَدِيمَةُ: كونا دۇنيا ، كونا قۇرۇقلۇق (ياۋروپا، ئاسىيا، ئافرىقا، ئاۋستىرالىيە)

اَلدُّنْيَا الْجَدِيدَةُ: يېڭى قۇرۇقلۇق (ئامېرىكا قىتئەسى)

ضَاقَتِ الدُّنْيَا فِي وَجْهِهِ: دۇنيا كۆز ئالدىدا تار بولدى، قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

إِسْوَدَّتِ الدُّنْيَا فِي عَيْنَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۈستى - ئۈستىلەپ مۇسىبەت كەلدى، ئارقا - ئارقىدىن پالاكەت كەلدى، پېشكەللىككە ئۇچرىدى، كەينى - كەينىدىن بېشىغا كۈن چۈشتى.

أَقَامَ الدُّنْيَا وَ أَقْعَدَهَا: ھەيۋە قىلدى، ئالەمنى مالەم قىلىۋەتتى، نۇرغۇن ئىشلارنى تېرىۋەتتى.

دَخَلَ الدُّنْيَا: توي قىلدى، ئۆيلەندى، دۇنياغا كەلدى.

حَيَاةُ الدُّنْيَا: دۇنيا تىرىكچىلىكى.

«اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» «قرآن» :

ماللار ۋە باللار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر.

دَنِيٌّ ج دُنَاةٌ و أَدْنِيَاءُ: چاكىنا، پەس، ناچار، رەزىل، نامەرد.

دَنِيءُ النَّوْعِ: ئوسال، ناچار، سۈپەتسىز، يامان، ئەسكى.

دَنِيئَةٌ: ناچار ئىشلار.

دَنِيْنٌ: غوڭۇلدىغان ئاۋاز.

دُنْيَوِيٌّ. دُنْيَاوِيٌّ: دۇنيالىق، دۇنياۋى، ئالەمشۇمۇل.

«اَلْعُقُوبَةُ الدُّنْيَوِيَّةُلاَ تُسْقِطُ الْعُقُوبَةَالأُخْرَوِيَّةَ» : بۇ دۇنيا جازالىرى بىلەن ئاخىرەت جازالىرى ساقىت بولمايدۇ.

لَذَّاتٌ دُنْيَوِيَّةٌ: دۇنيانىڭ ھۇزۇر - ھالاۋەتلىرى.

دَنِيٌّ ج أَدْنِيَاءُ: پەس، تۆۋەن، يېقىن.

دَنِيَّةٌ ج دَنَايَا: ئەخلاقسىزلىق، رەزىللىك، پەسكەشلىك.

«اَلْمُؤْمِنُ يَبْتَعِدُ عَنِ الدَّنَايَا» : مۆمىن ناچار ئىشلاردىن يىراق بولىدۇ.

دَهَاءٌ: زېرەكلىك، چېچەنلىك، مەككارلىق، ئۇسۇل - چارە.

ذُو دَهَاءٍ: يەم - پاراسەتلىك، دانا، زېرەك، چېچەن، مەككار، ھىيلىگەر، تەدبىرلىك.

مَاذَا دَهَاكَ: بېشىڭغا نېمە ئىش كەلدى؟

دِهَاقٌ: لىممۇ لىق، لىق، لەبباLEب، پەۋەس، تولدۇرۇلغان.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا وَكَأْسًا دِهَاقًا» «قرآن» : شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ ، باغلار، ئۈزۈملەردۇر، تەڭتۇش قىزلاردۇر، تولدۇرۇلغان جاملاردۇر.

دِهَانٌ ج أَدْهِنَةٌ و دِهَانَاتٌ: (ماشىنىلارنى سىلىقلاشتۇرىدىغان) ماي، سىر؛ قىزىل خۇرۇم، قىزىل تېرە، قىزىل كۆن، قىزىل چەم.

«فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ» «قرآن» : خۇددى قىزىل گۈلدەك، قىزىل چەمدەك بولۇپ قالىدۇ.

دَهْدَهَ يُدَهْدِهُ دَهْدَهَةً الْحَجَرَ: تاشنى دومىلاتتى، يۇمىلاتتى.

دَهْدَهٌ ج دَهَادِهُ: كىچىك تۆگە.

دَهَرَ يَدْهَرُ دَهْرًا الْقَوْمَ: بالا - قازاغا ئۇچرىدى.

دَهْرٌ ج دُهُورٌ و أَدْهُرٌ: زامان، دەۋر؛ ئادەت.

«وَقَالُوا مَاهِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَايُهْلِكُنَا إِلاَّ الدَّهْرُ» «قرآن» : ئۇلار(يەنى قىيامەتنى ئىنكار قىلغۇچىلار) : «ھايات دېگەن پەقەت دۇنيادىكى ھاياتىمىزدۇر ، ئۆلىمىز ۋە تىرىلىمىز (يەنى تۇغۇلىمىز) . پەقەت زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن يوق بولىمىز » دېيىدۇ.

«أَقَمْنَا فِي هَذَا الْبَيْتِ دَهْرًا» : بىز بۇ ئۆيدە ئۇزۇن مۇددەت تۇردۇق.

إِلَى دَهْرِ الدَّاهِرِينَ: ئەبەدى، مەڭگۈ.

بَنَاتُ الدَّهْرِ: بالا - قازا، بالايىئاپەت، بەختسىزلىك.

تَصَارِيفُ الدَّهْرِ: دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشلىرى ، دەۋرنىڭ قىسمەتلىرى.

أَكَلَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَشَرِبَ: چىرىپ كەتتى.

عَضَّهُ الدَّهْرُ بِنَابِهِ: ئۇستى - ئۇستىلەپ مۇسىبەتكە يولۇقتى.

دَهْرُ الْإِنْسَانِ: ئۆمۈرۋايەت، بىر ئۆمۈر.

لاَآتِيكَ أَبَدَ الدَّهْرِ: ساڭا مەڭگۈ كەلمەيمەن.

مَاكَذَبَ دَهْرَهُ: ئۇ ھېچقاچان يالغان سۆزلىگىنى يوق.

صُرُوفُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى، زاماننىڭ ئېغىرچىلىقلىرى.

«مَضَتْ دُهُورٌ دَهَارِيرُ» : ئۇزۇن زامان ئۆتۈپ كەتتى.

دَهْرَاءُ: ئەبەدىل - ئەبەد، مەڭگۈ.

دَهْرِيٌّ: ئاتېئىست، دەھرى، خۇداسىز، دىنسىز.

دُهْرِيٌّ: قېرى، ياشىنىپ قالغان.

دَهَسَهُ يَدْهَسُ دَهْسًا : ئۇنى دەسسىۋەتتى.

«دَهَسَتْهُ السَّيَّارَةُ» : ئۇنى ماشىنا بېسىۋالدى، بېسىۋەتتى.

دَهِسَ يَدْهَسُ دَهَسًاالْمَكَانُ: جاي تۈپتۈز بولدى، تەكشى بولدى.

دَهْسٌ ج أَدْهَاسٌ: تۈز يەر، تۈزلەڭ.

مَكَانٌ دَهِسٌ: تۈز يەر، تەكشى يەر.

دُهْسَةٌ: ئاچ قىزىل، قىزغۇچ.

دَهَشَهُ يَدْهَشُ دَهْشًا الْأَمْرُ: ھەيران قالدۇردى، ھالى - تاڭ قالدۇردى.

دَهِشَ يَدْهَشُ دَهَشًا الشَّخْصُ: چۆچۈپ كەتتى، ھودۇقۇپ كەتتى، ئېڭىرقاپ قالدى.

«لَقَدْ دَهِشَ كُلٌّ وَاحِدٍمِنَّا عِنْدَمَا سَمِعَ هَذَا الْخَبَرَ» : بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھەممىمىز ھاڭ- تاڭ قالدۇق.

دَهِشَ الرَّجُلُ مِنْ كَذَاأَوْلِكَذَا: قاتتىق چۆچىدى.

دَهِشٌ . دَهْشَانٌ: ئېڭىرقاپ قالغۇچى، ھەيران قالغۇچى.

دَهْشَةٌ ج دَهَشَاتٌ: ھەيرانلىق، قورقۇنچ،

دەھشەت.

«اِسْتَوْلَتْ عَلَيْهِ الدَّهْشَةُ» : ئۇنىڭغا ھەيرانلىق يۈزلەندى.

دَهَقَ يَدْهَقُ دَهْقًا السَّاقِي الْكَأْسَ: ساقى رومكىنى تولدۇردى.

دَهَق: تولدۇرماق.

دُهْقَانٌ ج دَهَاقِنَةٌ وَ دَهَاقِينُ: يېزەكچى، رەھبەر، شەھەر باشلىقى؛ سودىگەر؛ ئۆلكە ياكى ۋىلايەتنىڭ باشلىقى.

دُهْقَانُ الْقَرْيَةِ: كەنت باشلىقى.

دَهَاقِينُ السِّيَاسَةِ: سىياسىي داھىلار، سىياسىي ئەربابلار، سىياسىي يېتەكچىلەر.

دَهَكَ يَدْهَكُ دَهْكًا الشَّيْءَ: ئەزدى، ئېزىپ مىجىقىنى چىقاردى.

دَهْلِيزٌ ج دَهَالِيزُ: كارىدور، دەھلىز، ئايۋان، ئۆزۈن كارىدور.

اِبْنُ الدَّهْلِيزِ: تاشلىۋېتىلگەن بالا.

دَهِمَهُ يَدْهَمُهُ دَهْمًا الْأَمْرُ: ئۇشتۇمتۇت يولۇقتى، تاساددىپىي ۋەقەگە يولۇقتى.

دَهِمُوا فُلاَنًا: بىراقلا يىغىلىپ كەلدى.

دَهِمَ يَدْهَمُ دُهْمَةً الْفَرَسُ: ئات قارا بولدى.

دَهْمَاءُ: ئاممى، پۇقرا؛ قارامتۇل.

دُهْمَةٌ: قارا، قاراڭغۇ.

دَهْمَقَ يُدَهْمِقُ دَهْمَقَةً الشَّيْءَ: چاقتى، پاچاقلىدى، سۇندۇردى.

دَهَنَ يَدْهُنُ دَهْنًا الشَّعْرَ: چاچنى مايلىدى.

دَهَنَ الشَّيْءَ: سىرلىدى.

دَهَنَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: يامغۇر يەرنى ھۆل قىلىۋەتتى.

دَهَنَ الرَّجُلَ اِبْنَهُ بِالْعَصَا: ئوغلىنى تاياق بىلەن ساۋۇدى.

فُلاَنٌ يُدْهَنُ مِنْ قَارُورَةٍ فَارِغَةٍ: كاززاپ، يالغانچى.

دُهْنٌ ج دُهُونٌ: ھايۋانات مېيى، ئۆسۈملۈك مېيى، ماي ماددىسى.

دُهْنُ اللَّحْمِ: گۆشنىڭ مېيى.

«هَذَا الطَّبَقُ مِنَ اللَّحْمِ كَثِيرُ الدُّهْنِ» : بۇ تەخسىدىكى گۆش مايلىق ئىكەن.

«وَشَجَرَةٌ تَخْرُجُ مِنْ طُورِسَيْنَآءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَ صِبْغٍ لِلْآكِلِينَ» «قۇرئان» : (شۇ يامغۇر بىلەن) تۇرسىنادىن چىقىدىغان (زەيتۇن) دەرىخىنى (ئۆستۈرۈپ بەردۇق) يېگۈچىلەر (نانلىرىنى) مايلايدۇ.

دُهْنَاءُ ج دُهْنَاوَاتٌ: قۇملۇق.

دَهْنَجٌ: يېشىل تاش، مالاخىت، بىرىلىيانت، ئالماس.

دُهْنِيَاتٌ: ياغ، ماي، ئىچ ماي.

دُهْنِيٌّ: ياغلىق، مايلىق.

شَعْرٌ دُهْنِيٌّ: مايلىق چاچ.

غُدَّةٌ دُهْنِيَّةٌ: ماي بېزى.

«لاَ تُكْثِرْ مِنْ أَكْلِ الْمَوَادِّ الدُّهْنِيَّةِ» : مايلىق نەرسىلەرنى كۆپ يېمىگىن.

دَهَّانٌ: سىرچى، مايچى، ياغچى؛ نەققاش.

دَهَّشَ يُدَهِّشُ تَدْهِيشًا : چۆچىتىۋەتتى، ھودۇقتۇرۇۋەتتى، ھەيران قالدۇردى.

دَهَّنَ يُدَهِّنُ تَدْهِينًا: مايلىدى، ماي سۈردى.

دَهَّى يُدَهِّي تَدْهِيَةً فُلاَنًا: پالاننى ئەقىل ـ پاراسەتلىك ھېسابلىدى، چوڭقۇر پىكىرلىك ھېسابلىدى.

دَهْوَرَ يُدَهْوِرُ دَهْوَرَةً الشَّيْءَ: چۇشكۈنلەشتۈرۈۋەتتى، چۇشۇرۇۋەتتى.

دَهْوَرَ الْحَائِطَ: تامنى ئۆرۈۋەتتى.

دَهَى يَدْهَى دَهَاءً الشَّخْصُ: ئىشىنىڭ تېگىگە يەتتى، چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى.

دَهِيَ يَدْهَى دَهْيًا وَ دَهَاءَةً و دَهَاءً: چوڭقۇر پىكىرلىك بولدى، ئىشىنىڭ كۆزىنى بىلىدىغان بولدى.

دُهَيْمٌ: ئاپەت، ھادىسە، مۇسىبەت، ئەخمەق.

دَهِينٌ: ئالدانغان؛ ئاجىز؛ سۈتى ئاز تۆگە.

دَهِينَةٌ: يۈز مايى، مەلھەم.

دَوَاءٌ ج أَدْوِيَةٌ: دورا، داۋالاش.

مَوْضِعُ الْأَدْوِيَةِ: دورىخانا، ئاپتېكا.

«لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ إِلاَّ الْمَوْتَ» «حديث» : ئۆلۈم-

دىن باشقا ھەرقانداق ئاغرىقنىڭ دورىسى بار.

دَوَائِيٌّ: دورىنىڭ، دورىغا ئائىت.

دَوَاةٌ ج دَوَيَاتٌ وَ دُوِيٌّ: دۇۋەت، سىياھ قۇتىسى.

دُوَادٌ: كىچىك قۇرت.

دُوَارُ الرَّأْسِ: باش قېيىش.

دُوَارُ الْبَحْرِ: پاراخوتتا باش قېيىش.

«أُصِيبَ بِدُوَارِ الْبَحْرِ»: دېڭىزدا بېشى قايدى.

دُوَارُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلاندا باش قېيىش.

اَلدَّوَالِي: ۋېنا ئۆسمىسى.

دَوَالَيْكَ: قايتا ـ قايتا، تەكرار.

فَعَلْنَا ذَلِكَ دَوَالَيْكَ: ئۇ ئىشنى قايتا ـ قايتا ئىشلىدۇق.

دَوَامٌ: بەلگىلەنگەن ئىش ۋاقتى، داۋاملىق، مەڭگۈلۈك، ھەمىشە، داۋاملاشماق، ئۈزلۈكسىز.

«يَجِبُ أَنْ يَلْتَزِمَ الْجَمِيعُ بِمَوَاعِيدِ الدَّوَامِ الرَّسْمِيِّ»: ھەممەيلەن رەسمىي خىزمەت ۋاقتىغا رىئايە قىلىشى كېرەك.

دَفْتَرُ الدَّوَامِ: ئىشقا چىققىنى تىزىملاش دەپتىرى، يوقلىما دەپتىرى.

أَضْرَبَ عَنِ الدَّوَامِ: قاتناشمىدى.

خَارِجَ أَوْقَاتِ الدَّوَامِ: خىزمەتتىن سىرتقى ۋاقىت، ئىشتىن سىرتقى ۋاقىت.

دَوَامٌ كَامِلٌ: ئەتىگەندىمۇ، ئاخشامدىمۇ ئىشلەش.

نِصْفُ دَوَامٍ: پەقەت ئەتىگەندە ياكى كەچتە ئىشلەش.

دَوَامًا. عَلَى الدَّوَامِ: ئۈزلۈكسىز، ھەمىشە، داۋاملىق، مەڭگۈ.

اَلدَّوَامُ لِلّٰهِ: مەڭگۈلۈك ئاللاھقا خاس.

دَوَايَةٌ: دۇۋەت، سىياھ قۇتىسى.

دُوبَارَةٌ: شوينا، چىگە، يىپ؛ ئالدامچىلىق.

دُوبَلٌ ج دَوَابِلُ: چوشقا كۈچىكى، توڭگۇز كۈچىكى.

دَوْخَةٌ ج دَوْخَاتٌ: باشنىڭ قېيىشى، باشنىڭ ئايلىنىشى.

دَوْخَةُ الْبَحْرِ: پاراخوتتا باش قېيىش.

دَوْخَةُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلاندا باش ئايلىنىش.

دَوْدَحٌ: سېمىز ھەم دىتماق، پاكار، دوغلاق.

دُودَةٌ ج دُودٌ وَدِيدَانٌ: قۇرت، ھاشارات، لىچىنكا.

دُودَةُ الْأَرْضِ: سازاڭ.

دُودَةٌ ثُعْبَانِيَّةٌ: بۇغداي قۇرتى.

دُودَةُ الْحَرِيرِ أَوِ الْقَزِّ: يىلە قۇرتى، يىپەك قۇرتى.

دُودَةُ الْقِرْمِزِ: قىزىل بوياق بېرىدىغان ھاشارات.

دُودَةٌ قَرَنْفُلِيَّةٌ: كېپەزە قىزىل كۆسەك قۇرتى.

دُودَةُ الْقَرْعِ: تۇتۇ قۇرتى، چۇچۇك قۇرتى.

دُودَةُ الْعَلَقِ: سۇ زۇلۇكى.

حَشِيشَةُ الدُّودَةِ: داستار باش.

دُودَةُ الْجُبْنِ: چىۋىن قۇرتى، چىۋىن لىچىنكىسى.

دُودَةٌ خَيْطِيَّةٌ: سازاڭسىمان مەددە، ئاسكارىدا.

دُودَةُ الشَّرِيطِ: تاسما قۇرت.

دُودَةُ اللَّوْزِ: يېشىل قۇرت، (غوزا قۇرتى)

دُودَةُ الْقُطْنِ: غوزا قۇرتى.

دُودَةُ الْأَمْعَاءِ: مەددە قۇرت.

دُودِيٌّ: قۇرتلۇق، قۇرتقا ئوخشاش.

اَلزَّائِدَةُ الدُّودِيَّةُ: سوقۇر ئۈچەي، قارىغۇ ئۈچەي.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى.

دَوْرٌ ج أَدْوَارٌ: بىر قېتىم، بىر مەررە، نۆۋەت، بىر ۋاقىت، مەزگىل، دەۋر، يۇمىلاق؛ دەرىجە؛ پۇرسەت؛ رول؛ قەۋەت.

«اِنْتَظِرْ قَلِيلًا حَتَّى يَأْتِيَ دَوْرُكَ»: نۆۋىتىڭ كەلگىچە بىر ئاز كۈتكىن.

«مَنْ يَلْعَبُ الدَّوْرَ الرَّئِيسِيَّ فِي هَذَا الْفِيلْمِ؟»: بۇ فىلىمدە كىم باش رول ئوينايدۇ؟

«لَيْسَ دَوْرِي فِي الْمُنَاوَبَةِ غَدًا بَلْ دَوْرُه»: ئەتە مېنىڭ دېجورنلىق نۆۋىتىم ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ نۆۋىتى.

دَوْرُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ: كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىشى، كېچىلىك ئىسمىنا ۋە كۈندۈزلۈك ئىسمىنا.

بِالدَّوْرِ: نۆۋەت بىلەن، نۆۋەتلىشىپ.

«خُذْ دَوْرَكَ فِي الصَّفِّ»: ئۆچىرەتتىكى نۆۋىتىڭنى ئىگىلىگىن.

دَوْرُ انْعِقَادِ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنت يىغىنى.

دَوْرُ الطَّلِيعَةِ: ئاۋانگارتلىق رول.

دَوْرُ الْمُبَادَرَةِ الذَّاتِيَّةِ: سۇبيېكتىپ ئاكتىپلىق رولى.

لَعِبَ دَوْرَةً فِي ...: ...دە رول ئالدى، ... دە رول ئوينىدى.

«حَفِظَ الْمُمَثِّلُ دَوْرَهُ جَيِّدًا»: ئارتىس رولىنى ئوبدان ئالدى.

«قَامَ الْمُسْلِمُونَ بِدَوْرِهِمْ فِي خِدْمَةِ الْحَضَارَةِ الْإِنْسَانِيَّةِ»: مۇسۇلمانلار ئىنسانلار مەدەنىيىتى خىزمىتىدە ئۆز رولىنى جارى قىلدۇردى.

دَوْرٌ مِنْ مَنْزِلٍ: بىنانىڭ قەۋىتى.

«أُقِيمُ بِالدَّوْرِ الثَّانِي مِنْ هَذَا الْمَبْنَى»: بۇ بىنانىڭ 2 ـ قەۋىتىدە تۇرىمەن.

دَوَرَانٌ: ئايلىنىش، دەۋر قىلىش.

دَوَرَانُ الْأَرْضِ حَوْلَ الشَّمْسِ: زېمىننىڭ قۇياش ئەتراپىدا ئايلىنىشى.

دَوْرَةٌ ج دَوْرَاتٌ: ئايلىنىش، چۆرگىلەش، دەۋر قىلىش، پىرقىراش، مەزگىل (يىغىننىڭ) قېتىملىق، مۇددەت.

اَلدَّوْرَةُ التَّاسِعَةُ وَالْعِشْرُونَ لِلْجَمْعِيَّةِ الْعَامَّةِ لِلْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ 29 ـ قېتىملىق ئومۇمىي يىغىنى.

اَلدَّوْرَةُ الدَّمَوِيَّةُ: قان ئايلىنىش.

دَوْرَةُ الْمِيَاهِ: سۇخانا، يۇيۇنۇش ئۆيى، تازىلىق ئۆيى، ھاجەتخانا.

دَوْرَةُ الْمِيَاهِ لِلرِّجَالِ: ئەرلەر ھاجەتخانىسى.

دَوْرَقٌ ج دَوَارِقُ: شىشە، بوتۇلكا، سۇيۇقلۇق ئۆلچەيدىغان چوم؛ ئىككى تۇتقۇچلۇق كوزا، زاھىدلار كىيىۋالىدىغان بىر خىل كۇلا.

اَلدَّوْرَقِيُّونَ: كۇلالىق زاھىدلار.

دَوْرِيٌّ: مەزگىللىك، مەۋسۇملۇك، پەسىللىك، مۇددەتلىك، قەرەللىك.

دُورِيٌّ: قۇشقاچ؛ قارلىغاچ؛ ئادەم.

مَا فِي الدَّارِ دُورِيٌّ: ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

دَوْرِيَّةٌ ج دَوْرِيَّاتٌ: چارلاش ئەترىتى.

اَلْحُمَّى الدَّوْرِيَّةُ: ئارىلاپ تۇتىدىغان قىزىتما.

رِيحٌ دَوْرِيَّةٌ: مەۋسۇملۇك شامال، پەسىللىك بوران.

نَشْرَةٌ دَوْرِيَّةٌ: پەسىللىك ژۇرنال.

اَلدُّوَرِيَّةُ: جىبەكچىلىك قىلىش، قوغدىغۇچى ساقچىلار، چارلىغۇچى.

اَلدُّوزَانُ: تارىلىق چالغۇ ئەسۋاب.

دَوْزَنَ يُدَوْزِنُ دَوْزَنَةً آلَةَ الطَّرَبِ الْوَتَرِيَّةِ: تارلىق مۇزىكا ئەسۋابىنى چالدى، تەڭشىدى.

اَلدَّوْسَرُ: يولۋاس؛ چوڭ تۆگە؛ كونا نەرسە؛ بۇغداي بىلەن بىرگە ئۆسىدىغان ئارپا.

اَلدَّوْسَرِيُّ: توم، قوپال.

دُوسِيَّةٌ ج دُوسِيَّاتٌ: ئارخىپ خالتىسى، ماتېرىيال ياكى ھۆججەت خالتىسى.

دَوِشَ يَدْوَشُ دَوَشًا: كۆزى قاراڭغۇلاشتى، كۆز ئاجىزلاشتى، ئالىغاي بولدى.

دَوِشَتْ عَيْنُهُ: كۆزىگە كېسەل يەتتى.

اَلدَّوَشُ: كۆزى قاراڭغۇلاشماق، كۆزى ئاجىزلاشماق، كۆزى ئالىغاي بولماق.

دَوَّقَ: ئارىلاشتۇرماق، قوچىماق.

اَلدُّوقُ: ئەخمەقلىق؛ ياۋروپادا بۇرۇن قوللىنىلىدىغان بىر خىل شەرەپ ئۇنۋانى.

اَلدَّوْقَةُ: ئەخمەقلىق، بۇزۇقلۇق.

اَلدَّوقَانِيَّةُ: ئەخمەقلىق، بۇزۇقلۇق.

اَلدَّوْقَرَةُ: تاغ ئارىسىدىكى تاقىر يەر.

اَلدَّوْقَعَةُ: نامراتلىق، خورلۇق، خارلىق.

دَوْقَلُ الْمَرْكَبِ الشِّرَاعِيِّ: يەلكەن خادىسى، ماشتا.

دَوْكَةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

وَقَعَ الْقَوْمُ فِي دَوْكَةٍ: قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالدى.

اَلدُّوكَةُ: يامانلىق، ئۇرۇش - تالاش، كىسەللىك، دۈشمەنلىك.

اَلدَّوْكَسُ: كۆپ چارۋا؛ يولۋاس.

دُولاَبٌ ج دَوَالِيبُ: چاق (ماشىنا، ھارۋىلارنىڭ) ئىستانوك، غالتەك؛ ئىشكاپ، جاۋەن.

دُولاَبُ كُتُبٍ: كىتاب ئىشكاپى.

دُولاَبُ الْمَاءِ: سۇ چىغىرىقى، سۇ چاقپىلىكى.

دَوْلَةٌ ج دُوَلٌ وَدِوَلٌ: زامانىنىڭ ئۆزگىرىشى، دەۋرنىڭ ئايلىنىشى؛ دۆلەت، ھۆكۈمەت، سۇلالە، خاندانلىق، خانلىق؛ پۇل - مال؛ كىنىدىك.

أَرْكَانُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت ئەربابلىرى.

مَجْلِسُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت سوۋېتى، سىياسىي بىرو، مىللىي مەجلىس.

دَوْلَةٌ ذَاتُ أَوْلَوِيَّةٍ: ئېتىبار بېرىلىدىغان دۆلەت.

اَلدَّوْلَةُ الْعَلِيَّةُ: ئوسمان ئىمپېرىيىسى دەۋرىدىكى تۈركىيە ھۆكۈمىتى.

دَوْلَةُ الْحَرِيمِ: ئاياللار سىياسىتى.

دُوَلُ الْمِحْوَرِ: ئوق مەركىزى بولغان دۆلەتلەر.

دُوَلُ الْإِئْتِلاَفِ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، كېلىشىم تۈزگەن دۆلەتلەر.

صَاحِبُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت باشلىقلىرى، زۆڭلى قاتار-لىقلارغا ئىشلىتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى (ئالىي-لىرى).

اَلدُّوَلُ الْعُظْمَى: چوڭ دۆلەتلەر.

دُوَلَةٌ ج دُوَلاَتٌ: ئاپەت، بالا، بەختسىزلىك، پالاكەت.

دَوْلَيْكَ: قايتا، تەكرار.

دُوَلِيٌّ: خەلقئارا، خەلقئارالىق، دۆلەتلەر ئارا.

دُوَلِيَّةٌ: ئىنتېرناتسىئونالىزم.

اَلدُّوَلِيَّةُ: خەلقئارا.

دَوْمٌ: داۋاملىق، ئۇزاق مۇددەتلىك، ھەمىشە، ئەبەدى؛ پالما دەرىخى؛ پالما مېۋىسى.

«نَعْمَلُ دَوْمًا بِنَصَائِحِ الْأَسَاتِذَةِ»: بىز دائىم ئۇستازلارنىڭ نەسىھەتى بويىچە ئىشلەيمىز.

دُومَانُ الْمَرْكَبِ: پاراخوتنىڭ رولى.

دُونَ: ... دىن باشقا، غا يەتمەيدۇ، ... نىڭ ئالدىدا، ... نى ھېسابقا ئالمىغاندا، ... دىن تۆۋەن، ... نىڭ ئاستىدا، كۆرە... غىچە.

«فُلاَنٌ دُونَ خَمْسِ سَنَوَاتٍ»: ئۇنىڭ يېشى بەش ياشتىن تۆۋەن (ئۇ بەش ياشقا توشمىدى).

«يَغْفِرُ اللّٰهُ مَادُونَ الْكَبَائِرِ»: ئاللاھ چوڭ گۇناھلاردىن باشقىسىنى مەغپىرەت قىلىدۇ.

دُونَ أَنْ يَنْتَبِهَ لَهَا: ئۇنىڭغا دىققەت قىلماستىن.

«دُونَ قَدَمِكَ بِسَاطٌ»: قەدىمىڭ ئاستىدا سېلىنچا بار.

«جَلَسَ الْوَزِيرُ دُونَ الْأَمِيرِ»: ۋەزىر ئەمىرنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇردى.

دُونَكَ: ئالغىن، ئالە، تۇتە، مە، ئال.

دُونَكَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئالغىن.

حَالَ دُونَ: توسقۇنلۇق قىلدى، دەخل قىلدى، توسالغۇ بولدى.

دُونَ أَدْنَى تَأْخِيرٍ: قىلچە كېچىكتۈرمەستىن.

مَاتَ دُونَ أَنْ يَكْتُبَ الْوَصِيَّةَ: ۋەسىيەت يازماستىن قازا قىلدى.

«تَرَكَ الْمُشْكِلَةَ كَمَا هِيَ دُونَ حِلٍّ»: مەسىلىنى ھەل قىلماي ئۆنى ئۆز پېتىچە تاشلاپ قويدى.

دُونَ الْمَقْعَدِ هِرٌّ: ئورۇندۇقنىڭ ئاستىدا مۈشۈك بار.

رَأَى الطَّرِيقَ دُونَهُ: يولنى ئۇنىڭ ئالدىدا كۆردى.

مَشَى دُونَ أَنْ يَتْعَبَ: چارچىماي ماڭدى.

دُونَ النَّجَاحِ صُعُوبَاتٌ: مۇۋەپپەقىيەتتىن بۇرۇن نۇرغۇن قىيىنچىلىقلار بار.

هُوَ دُونَهُ مَرْتَبَةً: ئۇنىڭ دەرىجىسى ئۇنىڭدىن تۆۋەن.

هُوَ دُونَ عِشْرِينَ سَنَةً: ئۇنىڭ يېشى 20 دىن تۆۋەن.

اَلسَّمَاءُ دُونَكَ: ئاسمان ئۇستۇڭدە.

بِدُونَ. مِنْ دُونَ: يوق، ... سىز، ئەمەس، ... دىن باشقا.

بِدُونَ أَنْ: بۇندىن باشقا.

دُونَمَا: ... دىن باشقا، ... دىن تاشقىرى.

دُونٌ: پەس، تۆۋەن، ئەرزىمەس، ھەقىر، ئارقىسى.

رَجُلٌ دُونٌ: ئەرزىمەس ئادەم، چاكىنا ئادەم، قاتارىدا يوق ئادەم.

شَيْءٌ دُونٌ: ئەرزىمەس نەرسە.

دُونْدُورْمَةٌ: ماروژنا، مۇزكالتەك.

دَوَّارٌ: كۆپ چۆرگىلىگۈچى، كۆپ ئايلانغۇچى.

بَائِعٌ دَوَّارٌ: سەييارە مال ساتقۇچى.

كُرْسِيٌّ دَوَّارٌ: ئايلانما ئورۇندۇق.

دَوَّارٌ ج دَوَّارَاتٌ: يېزىدىكى چولڭ ئايۋان ـ ساراي.

دَوَّاسٌ: قەھرىمان، باتۇر يولۋاس؛ كۆركە توخۇ.

دَوَّاسَةٌ ج دَوَّاسَاتٌ: پىدال، باسقۇچ، تەپكۈچ؛ ئاياغ، سۆرتىدىغان كىچىك پالاز.

دَوَّاسَةُ الْآلَةِ: باسقۇچ، پىدال.

دَوَّامَةٌ ج دَوَّامَاتٌ: قايىنام؛ نۇر؛ پىلدىراق، غىرغىرەك.

فُلَانٌ يَعِيشُ فِي دَوَّامَةٍ: دەككە ـ دۈككە ئىچىدە ياشايدۇ، ئەنسىزلىك ئىچىدە ياشايدۇ.

دَوَّامَةُ الْمَاءِ: قايىنام.

دَوَّخَ يُدَوِّخُ تَدْوِيخًا الشَّخْصَ: ھالسىزلاندۇردى.

«دَوَّخَنِي الْعَمَلُ الْكَثِيرُ»: خىزمەتنىڭ كۆپلۈكى مېنى ھالىمدىن كەتكۈزۈۋەتتى.

دَوَّخَ الْبِلَادَ: دۆلەتلەرنى بويسۇندۇردى، باش ئەگدۈردى.

دَوَّخَ الرَّأْسَ: بېشىنى قايدۇردى.

«دَوَّخَتِ الطَّائِرَةُ رَأْسَهُ»: ئايروپىلان ئۇنىڭ بېشىنى قايدۇردى.

دَوَّدَ يُدَوِّدُ تَدْوِيدًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ قالدى، قۇرت چۈشتى.

دَوَّرَ يُدَوِّرُ تَدْوِيرًا الْكَعْكَةَ: پىچىنىنى يۇمىلاقلىدى، پىچىنىكە زوۋۇلا تۇتتى.

دَوَّرَالْآلَةَ: ماشىنىنى چۆرگىلەتتى.

دَوَّلَ يُدَوِّلُ تَدْوِيلاً الْقَنَاةَ: قانالنى خەلقئارالاشتۇردى.

دَوَّمَ يُدَوِّمُ تَدْوِيمًا الطَّائِرُ فِي الْهَوَاءِ: قۇش ھاۋادا ئايلاندى، پەرۋاز قىلدى.

دَوَّمَ الْخَمْرُ بِشَارِبِهَا: ھاراق مەست قىلىپ ئىچىشنى ئايلاندۇردى.

دَوَّمَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

دَوَّمَ عِمَامَتَهُ: سەللىسىنى يۆگىدى.

دَوَّمَ الزَّعْفِرَانَ فِي الْمَاءِ: زەپەرنى سۇغا ئارىلاشتۇردى، ئېرىتتى.

دَوَّمَ الْقِدْرَ: قايىنىغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيۇپ توختاتتى.

دَوَّنَ يُدَوِّنُ تَدْوِينًا الْكُتُبَ: خاتىرە يازدى، خاتىرىلىدى، تىزىملىدى، توپلىدى، رەتلىدى.

دَوَّنَ التَّارِيخَ: تارىخ يازدى.

دَوَّنَ الدِّيوَانَ: ئارخىپ تۇرغۇزدى؛ شېئىر توپلىمى تۈزدى.

دَوَّنَ شَرْطًا: شەرتنامە تۈزدى.

دَوَّى يُدَوِّي تَدْوِيَةً الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

دَوَّى الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى.

دَوِيَ يَدْوَى دَوًى: ئاغرىپ قالدى، كېسەل بولدى.

دَوِيَ صَدْرُهُ: غۇم ساقلىدى، ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

دُوَيْبَةٌ ج دُوَيْبَاتٌ: قۇرت ـ قوڭغۇز، ھاشارات.

دُوَيْدٌ: كىچىك ھاشارات، كىچىك قۇرت.

دُوَيْلَةٌ: كىچىك دۆلەت.

دَوِيٌّ: چاقماق ئاۋازى، گۈلدۈرماما ئاۋازى.

دَوِيُّ الصَّوْتِ: سادا، ئەكس سادا.

«تَسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ وَلَا تَفْقَهُ مَا يَقُولُ» «حديث»: ئۇنىڭ ساداسىنى ئاڭلايسەن، نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالمايسەن.

دَوِيٌّ مِنَ الْأَمَاكِنِ: سالامەتلىككە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان جاي.

دَوِيٌّ مِنَ الْأَمْرَاضِ: قاتتىق كېسەل.

مَا فِي الدَّارِ دَوِيٌّ: قورۇدا ھېچ ئادەم يوق.

دَيَاج «الدَّيَاجِي»: قاراڭغۇلۇق.

دِيَاسَةٌ: خامان تەپمەك، شال سوقماق.

دِيَانَةٌ: دىن، ئېتىقاد، دىيانەت، ئەقىدە.

«دِيَانَتِي الْإِسْلَامُ» : مېنىڭ دىنىم ئىسلام دىنىدۇر.

دِيْبَاجٌ ج دَيَابِيجُ: يىپەك رەخت، تاۋار ـ دۇردۇن.

دِيْبَاجَةٌ ج دَيَابِيجُ و دَبَابِيجُ: سۆز بېشى، كىرىش سۆز؛ يۈز، ئېيت ـ بەشرە، چىراي، تەلەت، قىياپەت.

«لِهَذِهِ الْقَصِيدَةِ دِيبَاجَةٌ حَسَنَةٌ» : بۇ قەسىدىنىڭ مۇقەددىمىسى چىرايلىقتۇر.

دِيْبَاجَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقەددىمىسى، كىتابنىڭ كىرىش سۆزى.

دِيَةٌ ج دِيَاتٌ: دىيەت، خۇن ھەققى ، تۆلەم (قاتىل ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ تەرەپكە بېرىدىغان تۆلەم).

دَيْجَاةٌ ج دَيَاجٍ: قاراڭغۇ، جاھالەت، نادانلىق.

دَيْجُوجٌ ج دَيَاجِيجُ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇ زۇلمەت.

لَيْلٌ دَيْجُوجٌ: قاراڭغۇ كېچە، زۇلمەتلىك كېچە.

دَيْجُورٌ ج دَيَاجِيرُ: قاراڭغۇ زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق؛ قارا تۇپراق، قارا چولڭ توزان.

«مَا تَزَالُ بَعْضُ الشُّعُوبِ تَعِيشُ فِي دَيَاجِيرِ الظَّلَامِ» : بەزى مىللەتلەر ھېلىمۇ قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ياشىماقتا.

دِيْدَانٌ: پارازىت قۇرت، تەييارتاپ قۇرت (پىت، چۈشا قاتارلىق)

دَوَاءُ قَاتِلِ الدِّيدَانِ: ھاشارات ئۆلتۈرۈش دورىسى.

دَوَاءُ طَارِدِ الدِّيدَانِ: مەدە چۈشۈرۈش دورىسى.

دَيْدَانٌ: ئادەت.

دَيْدَبَانٌ ج دَيْدَبَانَاتٌ: كۆزەتچى، قاراۋۇل، مۇھاپىزەتچى، ساقچى، پاسىبان.

دَيْدَبَانُ الْمَرْكَبِ: يورت يول باشلىغۇچىسى.

دَيْدَبَانِيَّةٌ: نۆۋەتچىلىك، قاراۋۇللۇق، دىجورنىلىك.

دَيْدَنٌ: ئادەت.

«مِنْ دَيْدَنِهِ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا» : مۇنداق قىلىش ئۇنىڭ ئادىتى.

دَيْرٌ ج أَدْيَارٌ و أَدْيِرَةٌ و دُيُورَةٌ: مۇناستىر.

دَيْرُ الرُّهْبَانِ: مۇناستىر.

دَيْرُ الرَّاهِبَاتِ: چېركاۋ، مۇناستىر.

دَخَلَ الدَّيْرَ: راھىب بولدى.

رَئِيسُ الدَّيْرِ: چېركاۋ باشلىقى.

حَيَاةُ الْأَدْيِرَةِ: چېركاۋ تۇرمۇشى، زاھىدلىق تۇرمۇشى.

دَيْرَانِيٌّ: راھىب.

دِيْرَةٌ: ئادرېس؛ يۇرت.

دَيْرِيٌّ: چېركاۋنىڭ، مۇناستىرنىڭ.

دِيْسَةٌ ج دِيَسٌ وَدِيسٌ: ئورمان، قويۇق دەرەخزارلىق، زىچ ئورمانلىق.

دَيْسَمٌ: يولۋاس قانجۇقىدىن بولغان تۈلكىنىڭ بالىسى، ئىت قانجۇقىدىن بولغان بۆرىنىڭ بالىسى؛ تۈلكە؛ ئېيىق، ئېيىقنىڭ بالىسى؛ قاراڭغۇ زۇلمەت.

دِيْسَمْبَرُ: دېكابىر.

دَيْقُوعٌ: قاتتىق ئاچلىق.

دِيْكٌ ج دُيُوكٌ وَ دِيَكَةٌ وَ أَدْيَاكٌ: خوراز.

دِيكٌ رُومِيٌّ: كۈركە توخۇ.

دِيكٌ بَرِّيٌّ: قىرغاۋۇل.

دِيكٌ هِنْدِيٌّ: كۈركە توخۇ.

بَيْضَةُ الدِّيكِ : خوراز تۇخۇمى (بىر قېتىم يۈز بېرىپ ئىككىنچى قېتىم ھەرگىز يۈز بەرمەيدىغان ئىشقا تەمسىل قىلىنىدۇ).

وَزْنُ الدِّيكِ: بوكسىيورلۇقتا ئېغىرلىقى 811 رەتل (يەنى 53kg غا تەڭ) دىن ئاشمايدىغان ئادەمگە ئېيتىلىدۇ.

سُعَالٌ دِيكِيٌّ: كۆك يۆتەل.

دَيْلَمٌ: كۆلنىڭ بۇلۇڭىغا يىغىلىۋالغان چۈمۈلىلەر توپى؛ قوشۇن، ئەسكەر؛ ئەجەملەردىن بىر گۇرۇھ؛ ئەركەك چىل.

دَيْمَاسٌ ج دَيَامِيسُ: زىندان.

دَيَامِيسُ الْأَمْوَاتِ : قەبرە، گۆر.

دِيْمَةٌ ج دِيَمٌ : سىم ـ سىم يامغۇر.

«كَانَ عَمَلُهُ دِيْمَةً» : ئۇنىڭ خىزمىتى ئۈزۈلۈپ قالمايتتى.

دَيْمُومٌ. دَيْمُومَةٌ ج دَيَامِيمُ: پايانسىز قۇملۇق.

دَيْمُومَةٌ: داۋاملاشتۇرماق، داۋامى؛ مىڭۇسىز چۆل.

دِينٌ ج أَدْيَانٌ: دىن، ئېتىقاد، شەرىئەت، قانۇن؛ تەقۋادارلىق، تائەت؛ ئادەت؛ جازا؛ مۇكاپات.

«مَاكَانَ لِيَأْخُذَآخَاهُ فِي دِينِالْمَلِكِ اِلاَّآنْ يَشَاءَ اللّٰهُ» «قرآن»: پادىشاھنىڭ قانۇنى بويىچە يۈسۈپ ئۇكىسىنى ئېلىپ قالالمايتتى، لېكىن ئاللاھ ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشىنى خالىدى.

«اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْإِسْلَامُ» «قرآن»: ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ نەزىرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام (دىنى) دۇر.

«اَفَغَيْرَ دِيْنِ اللّٰهِ يَبْغُوْنَ» «قرآن»: ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) ئاللاھنىڭ دىنىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) باشقا دىننى تىلەمدۇ؟

أُصُولُ الدِّينِ: دىنىنىڭ ئاساسلىرى، دىنىي ئىلىم ئاساسلىرى.

اَلدِّينُ الْحَنِيْفُ: توغرا دىن (ئىسلام دىنى)

رَجُلُ الدِّينِ: دىنىي ئىلىم بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دىنىي ئىلىملەرگە ماھىر، دىنىي زات.

يَومُ الدِّينِ: قىيامەت كۈنى.

دَيْنٌ ج دُيُونٌ: قەرز، ئۆتنە؛ مەجبۇرىيەت، بۇرچ، ۋەزىپە.

«يَآيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى آجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوْهُ» «قرآن»: ئى مۆمىنلەر! مۇددەت بەلگىلەپ ئۆزئارا قەرز بەرسەڭلار، ئۇنى (ھۆججەت قىلىپ) يېزىپ قويۇڭلار.

بِالدَّيْنِ: نىسى.

أَرْبَابُ دُيُونٍ: قەرز ئىگىسى، قەرز بەرگۈچى.

دَيْنٌ و دَيْنَةٌ ج دَيْنَاتٌ: قۇلاق.

دِيْنَارٌ ج دَنَانِيْرُ: تىللا، دىنار (ئىئوردانىيە، بەھرەين، تونىس، ئىراق، لىۋىيە، كۇۋەيت قاتارلىق ئەرەب دۆلەتلىرىدە ئىشلىتىلىۋاتقان قەغەز پۇل)

حَشِيْشَةُ الدِّينَارِ: قۇلماق.

دَيْنُونَةٌ: قىيامەت، ئاخىرقى ھېساب.

دِينِيٌّ: دىنىي، دىنغا ئائىت.

رَجُلٌ لاَدِينِيٌّ: دىنسىز.

دِيْوَانٌ ج دَوَاوِينُ: شېئىرلار توپلىمى؛ يۇمشاق ئورۇندۇق، سافا، دىۋان؛ مەمۇرىي ئورگان، سوت مەھكىمىسى.

دِيوَانُ التَّفْتِيشِ: تەپتىش ئورگىنى.

دِيوَانُ الْمُوَظَّفِينَ: دۆلەت خىزمەتچىلىرى ئورگىنى.

دِيوَانُ الرِّئَاسَةِ: ھەيئەت رىياسەتى.

اَلدِّيوَانُ الْعَالِيُّ الْمَلِكِيُّ: پادىشاھلىق كابىنېت.

اَلدِّيوَانُ الْمَلِكِيُّ: پادىشاھ ئىشخانىسى، شاھانە ئىشخانا.

أَرْبَابُ الدِّيوَانِ: ئىچكى كابىنېت ئەزالىرى.

دِيوَانُ الْمَشُورَةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىكى.

دِيوَانُ الْجِهَادِيَّةِ: دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

دِيْوَانُ الْخَزَنَةِ: مالىيە مىنىستىرلىكى.

لُغَةُ الدَّوَاوِينَ: دۆلەت تىلى.

دِيْوَانَةٌ: تاموژنا، تاموژنا بېجى.

دِيوَانِيٌّ: خەتتاتلىق.

دِيوَانِيَّةٌ: بيۇروكراتلىق، بيۇروكراتىزىم.

اَلدَّيَّارُ: راھىب؛ ئادەم بار ھويلا.

مَابِالدَّارِ دَيَّارٌ: قورۇدا ھېچ ئادەم يوق.

دَيَّثَ يُدَيِّثُ تَدْيِيثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى، قولايلاشتۇردى.

دَيَّثَ فُلاَنًا: يۇمشاق باش دەپ ئاتىدى.

دَيِّنٌ: دىيانەتلىك، دىندار، دىندا مۇستەھكەم، تەقۋا.

دَيُّوثٌ: شوۋىچى، سولامچى، پاھىشىخانا خوجايىنى؛ يۇمشاقباش.

تَحْرُمُ الْجَنَّةُ عَلَى الدَّيُّوثِ: يۇمشاقباش ئادەمگە جەننەت ھارام بولىدۇ.

دَيُّورٌ: ھېچ ئادەم، ھېچ بىراۋ.

مَا فِي الدَّارِ دَيُّورٌ: ئۆيدە ھېچ ئادەم يوق.

رَيَّاحٌ: غول ئۆستەلڭ.

رَيَّانٌ ج رِوَاءٌ: ئۇسسۇزلۇقتا قانغان؛ ياپيېشىل (دەرەخ ۋە ئۆسۈملۈك).

رِيَّةٌ: ئۆپكە؛ تۇر، خىل، تۇركۇم؛ كۆز ياكى دىل بىلەن كۆرۈش.

رِيَّةُ الْبَحْرِ: مېدۇزا (دېڭىزدا ياشايدىغان كۈنلۈك‑سىمان جانلىق).

رَيَّثَ يُرَيِّثُ تَرْيِيثًا: هاردى، چارچىدى.

رَيَّثَ الشَّيْءَ: يۇمىلاتتى؛ نازۇكلاشتۇردى.

رَيَّحَ يُرَيِّحُ تَرْيِيحًا نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئارام ئالغۇز‑دى، ئىستىراھەت قىلغۇزدى.

رَيَّحَ جِسْمَهُ: جىسمىنى ئارام ئالدۇردى.

رَيَّحَ الْبِنَاءَ: بىنا ئۇلتۇرۇشۇپ كەتتى.

رَيِّحٌ: بوران، سالقىن.

رَيَّخَ يُرَيِّخُ تَرْيِيخًا: ئاجىزلاشتۇردى، ماغدۇر‑سىزلاندۇردى.

رَيَّرَ يُرَيِّرُ تَرْيِيرًا: سەمرىپ كەتتى، يوغىنىدى.

رَيِّسٌ: داھى، باشلىق، رەھبەر، يولباشچى، رەئىس.

رَيَّشَ يُرَيِّشُ تَرْيِيشًا السَّهْمَ: ئوق سالدى.

رَيْشَةُ الْمَرَضِ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

رَيِّشٌ: كۆپ يوپۇرماقلىق (ئۆسۈملۈك).

رَيِّضٌ: يېڭى كۆندۈرۈلگەن ئۇلاغ.

رَيِّضَةٌ: باغچا؛ تەس، مۈشكۈل.

اَلنَّاقَةُ الرَّيِّضَةُ: كۆندۈرۈلگەن تۆگە.

رَيَّعَ يُرَيِّعُ تَرْيِيعًا الْمَالَ: مەبلەغ سالدى، دەسمايە سالدى، ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

رَيَّعَ الشَّيْءُ: ئۆستى، كۆپەيدى.

رَيَّعَ الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى.

رَيِّقٌ. رَيُّوقٌ: ئەڭ ياخشىسى، دەسلىپى، جىلۋە.

رَيَّلَ يُرَيِّلُ تَرْيِيلاً الصَّبِيُّ: بالىنىڭ شۆلگىيى ئاقتى، بالىنىڭ شالى ئاقتى.

رَيَّمَ يُرَيِّمُ تَرْيِيمًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، تۇردى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى، كۆپەيدى، كۈن بويى ماڭدى.

رَيَّمَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

رَيَّمَ عَلَى: قورقتى، چۆچۈتتى.

رَيَّهَ يُرَيِّهُ تَرْيِيهًا الشَّيْءَ: تەۋرەتتى، داۋالغۇتتى، قالايمىقانلاشتۇردى، پاراكەندە قىلدى.

«وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ؟ذَوَاتَا أَفْنَانٍ» «قرآن» : (ئى ئىنسانلار ! جىنلار !) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر ؟ ئۇ ئىككى جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەر بار.

ذَاتُ الْبَيْنِ : ھال ، ئەھۋال.

«وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ» «قرآن» : ئاراڭلارنى تۈزەڭلار !

ذَاتُ الْجَنْبِ : كۆكرەك ياللۇغى ، كۆكرەك پەردە ياللۇغى.

ذَاتُ حُسْنٍ : چىرايلىق.

«هَذِهِ فَتَاةٌ ذَاتُ خُلُقٍ» : بۇ ئەخلاقلىق قىز.

ذَاتُ الرِّئَةِ : ئۆپكە كېسىلى ، ئۆپكە ياللۇغى.

عَادَ ذَاتَ الرَّجُلِ : ئادەمنىڭ ئۆزى قايتتى.

اَلثِّقَةُ بِالذَّاتِ : ئۆزىگە ئىشىنىش.

جَاءَ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ : ئىختىيارى كەلدى.

اَلذَّاتُ الْإِلَاهِيَّةُ : ئاللاھ تائالا.

ذَاتُ الْبَطْنِ : بوۋاق.

ذَاتُ الشَّفَةِ : سۆز ، كەلىمە.

ذَاتُ صِلَةٍ : مۇناسىۋەتلىك ، مۇناسىۋىتى بار ، ئالاقىسى بار.

ذَاتُ قِيمَةٍ : قىممىتى يۇقىرى ، يۇقىرى قىممەتكە ئىگە.

ذَاتُ الْيَمِينِ: ئوڭ تەرەپ.

«وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ» «قرآن» : ئۇلارنى بىز ئوڭ ۋە سول تەرەپكە ئۆرۈپ تۇرىمىز.

ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ : ھەزرىتى ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ئەسما.

ذَاتُ الشِّمَالِ : شىمالغا.

«وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا» «قرآن» : ھەربىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ.

ذَاتَ مَرَّةٍ : بىر قېتىم.

ذَاتَ يَوْمٍ : بىر كۈنى ، مەلۇم بىر كۈنى.

فِي الْيَوْمِ ذَاتِهِ : شۇ كۈننىڭ ئۆزىدە.

عَرَفَهُ مِنْ ذَاتِ نَفْسِهِ: ئۇنىڭ مەخپىيىتىنى بىلدى، كۆڭلىدىكىنى بىلدى.

«وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ» «قرآن» : ئۇ دىللاردىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

ذَاتُ الْيَدِ : بايلىق ، مال ـ مۈلۈك.

«أَنْفَقَ فُلَانٌ ذَاتَ يَدِهِ فِي عَمَلِ الْخَيْرِ» : پالانى ياخشىلىق يوللىرىغا قولىدا بارىنى ئاتىدى.

مَدْرَسَةٌ ذَاتُ فَصْلَيْنِ : ئىككى سىنىپلىق مەكتەپ.

تَذْكِرَةٌ ذَاتُ قِرْشٍ : بىر قىرىشلىق بېلەت.

قِطْعَةٌ ذَاتُ عَشْرِ الْقُرُوشِ : ئون قىرىشلىق تەڭگە.

قَائِمٌ بِذَاتِهِ : مۇستەقىل ، ئۆز ئالدىغا.

ذَاتِيٌّ : شەخسەن ئۆزىگىز.

بِالذَّاتِ : ئەمەلىيەتتە ، دەل ئۆزى ، ئەمەلىيەتتە.

بِذَاتِ الْمَكَانِ : بۇرۇنقى جايدا ، ئەسلىدىكى جايدا.

ذَاتُهُ : دەل ئۆزى ، ئۇنىڭ دەل ئۆزى.

فِي ذَاتِهِ : ئەسلىدە.

فِي حَدِّ ذَاتِهِ : ئەسلىدە.

اِحْتِرَامُ الذَّاتِ : ئۆزىنى ئۆزى ھۆرمەت قىلىش.

اَلْاِعْتِمَادُ عَلَى الذَّاتِ : ئۆز كۈچىگە تايىنىش.

اَلْاِعْتِزَازُ بِالذَّاتِ: چوڭچىلىق قىلىش ، مەنمەنلىك قىلىش ، ئۆز ـ ئۆزىدىن مەغرۇرلىنىش.

اَلثِّقَةُ بِالذَّاتِ: ئۆزىگە ئىشىنىش.

إِنْكَارُ الذَّاتِ : ئۆزىنى ئۇنتۇش ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ، شەخسىيەتسىز.

حُبُّ الذَّاتِ : شەخسىيەتچىلىك.

مَدْحُ الذَّاتِ : تەكەببۇرلۇق قىلماق ، ئۆزىنى داڭلىماق ، چوڭچىلىق قىلماق.

مُحِبُّ ذَاتِهِ : شەخسىيەتچى.

ذَاتُ الْأَجْرَاسِ : ئاۋاز چىقىرىدىغان زەھەرلىك يىلان.

مِنْ تِلْقَاءِ الذَّاتِ: ئىختىيارسىز ، ئۆزلۈكىدىن.

مَالَ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ : ئوڭغا ۋە سولغا بۇرالدى.

ذَاتًا : شەخسەن ، ئۆزى ، بىۋاسىتە.

اِبْنُ الذَّوَاتِ: مۆتىۋەرلەر ، يۇقىرى تەبىقە كىشىلىرى.

اَلْحَيَوَانَاتُ ذَوَاتُ الْفَقْرَةِ: ئومۇرتقىلىق هايۋانلار.

ذَوَاتُ الْبَلَدِ : ئاتاقلىق مەشهۇر شەخسلەر ، ئەربابلار.

ذَوَاتُ الْأَرْبَعِ : چارپاي، ئۇلاغ.

ذَاتِيٌّ : شەخسى ، ئۆزى ، يەككە.

«تَصَرَّفَ بِدَافِعٍ ذَاتِيٍّ» : شەخسى تۈرتكە ئاستىدا ئىشلىدى.

«هَذَا الْجِهَازُ يُتِمُّ تَشْغِيلَهُ ذَاتِيًّا» : بۇ ئۈسكۈنە ئۆزلۈكىدىن مەشغۇلات ئېلىپ بارىدۇ.

ذَاتُ الْحُكْمِ الذَّاتِيِّ: ئۆز- ئۆزىنى ئىدارە قىلىش، ئاپتونومىيە.

حُكْمٌ ذَاتِيٌّ : ئاپتونومىيە.

تَمْوِيلٌ ذَاتِيٌّ : ئۆز كۈچىگە تايىنىش.

عَيْبٌ ذَاتِيٌّ : تۇغما ئەيىب.

«هَذَا الطِّفْلُ يُعَانِي مِنْ عَيْبٍ ذَاتِيٍّ فِي نُطْقِهِ» : بۇ بالا سۆزلەشتە تۇغما كەمتۈك.

اِكْتِفَاءٌ ذَاتِيٌّ : ئۆز - ئۆزىنى تەمىنلەش.

ذَاتِيًّا : شەخسىي، ئۆزلۈكىدىن ، سۇبيېكتىپ.

سِيرَةٌ ذَاتِيَّةٌ : ئۆز تەرجىمىهالى؛ شەخسىي تەرجىمىهال.

ذَاجَ يَذُوجُ ذَوْجًا : تېز ماڭدى.

ذَاجَ الْمَاءَ : سۇ ئىچتى.

ذَاحَ يَذُوحُ ذَوْحًا : قاتتىق ماڭدى.

ذَاحَ الْجِمَالَ : تۆگىلەرنى قاتتىق هەيدىدى.

ذَاحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئايرىۋەتتى ، بۆلۈۋەتتى.

ذَاخِرٌ : سېمىز.

ذَادَ يَذُودُ ذَوْدًا الرَّاعِي الْإِبِلَ عَنِ الْمَاءِ : تۆگىنى سۇدىن توستى ، قوغلىۋەتتى ، توستى.

«وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ» (قرآن) : ئۇلاردىن باشقا يەنە (قويلىرىنى سۇدىن) توسۇپ تۇرغان ئىككى ئايالنى كۆردى.

ذَادَ عَنْ وَطَنِهِ وَ حَرِيمِهِ : ۋەتىنىنى مۇداپىئە قىلدى ، قوغدىدى ، ساقلىدى.

ذَادَ النَّوْمَ عَنْ عَيْنَيْهِ : ئويغاق تۇردى.

اَلذَّارِئُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسمىلىرىدىن بولۇپ «ياراتقۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

ذَارَعَ يُذَارِعُ مُذَارَعَةً الْبَائِعُ الْمُشْتَرِيَ: گەزلەپ ساتتى.

اَلذَّارِيَاتُ : شامال؛ قۇرئاننىڭ بىر سۈرىسى.

«وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا» (قرآن) : (توپىراقنى) سورىغۇچى شاماللار بىلەن قەسەمكى.

ذَاعَ يَذِيعُ ذُيُوعًا الْخَبَرُ : خەۋەر تارقالدى ، يېيىلدى ؛ پاش بولدى ، ئاشكارا بولدى.

ذَاعَ السِّرُّ : سىر پاش بولدى.

ذَاعَ الْجَرَبُ فِي جِلْدِهِ : تېرىسىدىكى قوتۇرلۇق تارقالدى.

ذَاعِرٌ ج ذُعَّارٌ : قورققۇچى ؛ ئەسكى ؛ ئەيىبى كۆپ.

ذَاقَ يَذُوقُ ذَوْقًا و ذَوَاقًا و مَذَاقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تېتىدى.

«فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ» (قرآن) : كۇففار بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن ئازابنى تېتىڭلار.

«فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا» (قرآن) : دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگەندىن كېيىنلا ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى.

«ذَاقَ طَعْمَ الْحُرِّيَّةِ» : ئەركىنلىكنىڭ تەمىنى تېتىدى.

ذَاقَ الطَّعَامَ : تاماقنى تېتىدى ، تېتىپ كۆردى.

ذَاقَ الْعَذَابَ : ئازاب چەكتى ، جاپا تارتتى.

ذَاقَ الشَّيْءَ : نەرسىنى تەجرىبە قىلدى ، سىنىدى.

ذَاقَ الرَّجُلَ : كىشىنى سىنىدى.

ذَاقَ عُسَيْلَةَ الْمَرْأَةِ : جىما قىلدى.

ذَاقَ مِنْهُ الذُّلَّ : زۇلۇم چەكتى.

مَاذَاقَ طَعْمَ النَّوْمِ : ئۇخلىمىدى.

ذَاقَتْ كَفُّهُ فُلاَنَةً : تۇتتى.

ذُقْتُ فُلاَنًا أَوْ مَاعِنْدَ فُلاَنٍ : تەجرىبە قىلدىم ، ئۇنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەندىم.

ذَاكَرَ يُذَاكِرُ مُذَاكَرَةً فِي الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىش ھەققىدە سۆزلەشتى ، پاراڭلاشتى ، مەسلىھەت ئۆتكۈزدى.

ذَاكَرَ الطَّالِبُ دَرْسَهُ : ئوقۇغۇچى دەرسىنى چۈشەندى ، يادلىدى ، تەكرارلىدى ، مۇزاكىرە قىلدى.

ذَاكِرَةٌ : ئاڭ ؛ خاتىرە ، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى.

«لِفُلاَنٍ ذَاكِرَةٌ قَوِيَّةٌ» : خاتىرىسى كۈچلۈك.

إِنْ لَمْ تَخُنِّي الذَّاكِرَةُ : ئۇنتۇپ قالمىسام.

مَطْبُوعٌ فِي الذَّاكِرَةِ : ئۇنتۇلمايدۇ ، ئەستىن چىقمايدۇ.

ذَالَ يَذِيلُ ذَيْلاً الْحَيَوَانُ : ھايۋان قۇيرۇق چىقاردى ، قۇيرۇقى ئۇزۇردى.

ذَالَ الشَّخْصُ : كىشى تەكەببۇر بولدى.

ذَالَ الشَّيْءُ : نەرسە خار بولدى.

ذَامٌ : ئەيىب ، نۇقسان ، كەمچىلىك.

ذَاهِبٌ : كەتكۈچى ، بارغۇچى.

ذَاهِبُ الصَّبْرِ : سەۋرسىز ، ئىرادىسىز.

ذَاهِلٌ: قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى، ئىلاجسىز قالغۇچى، چارىسىز قالغۇچى.

ذَاوٍ (الذَّاوِي) : قۇرۇغۇچى ، قۇرۇپ قالغۇچى.

ذَائِبٌ : ئېرىتمە.

ذَائِدٌ ج ذَادَةٌ وَ ذُوَّادٌ : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ساقلىغۇچى.

ذَائِعٌ : تارقاتقۇچى.

ذَائِعُ الصِّيتِ : مەشھۇر ، داڭلىق ، شۆھرەتلىك ، داڭدار.

ذَائِقَةٌ : تېتىش سېزىمى ، زوق.

ذُؤَابَةٌ ج ذَوَائِبُ : ماڭلاي چاچ.

ذَأَبَ يَذْأَبُ ذَأْبًا : قورقۇتتى ، چۆچۈتتى ، ئۈركۈتتى.

ذُئِبَ الشَّخْصُ : بۆرىدىن چۆچىدى ، پادىسىغا بۆرە تەگدى.

ذَئِبَ يَذْأَبُ ذَأَبًا : بۆرىدەك غالجىرلاشتى ؛ بۆرىدىن قورقتى.

ذَئِبَ الشَّخْصُ : بۆرىدەك ياۋۇزلاشتى.

ذَؤُبَ يَذْأُبُ ذَآبَةً الشَّخْصُ : بۆرىدەك ياۋۇزلاشتى ؛ بۆرىدىن قورقتى.

ذِئْبٌ ج ذُؤْبَانٌ : ئوغرى ؛ دىۋانە.

ذِئْبٌ ج ذِئَابٌ و أَذْؤُبٌ و ذُؤْبَانٌ: بۆرە.

ذِئْبٌ فِي جِلْدِ حَمْلٍ : قوي تېرىسىغا ئورىنىۋالغان بۆرە ، مەككار ، ئالدامچى.

«قَالُوا يَاأَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ» «قرآن» : ئۇلار : « ئى ئاتىمىز ! يۇسۇفنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا قويۇپ يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق ، ئۇنى بۆرە يەپ كېتىپتۇ »دېيىشتى.

ذَأَلَ يَذْأَلُ ذَأْلاً و ذَأَلاَنًا: چاققان ماڭدى ، يېنىك ماڭدى ، چاپسان ماڭدى.

ذَأَمَ يَذْأَمُ ذَأْمًا : ئەيىبلىدى ، كايىدى ، ھاقارەتلىدى ، كەمسىتتى ؛ قوغلىدى.

ذَأْمٌ : ئەيىب ، نۇقسان ، كەمچىلىك.

ذُبَابٌ ج أَذِبَّةٌ وَذِبَّانٌ : چىۋىن، كۆككۈيۈن؛ ھەرە.

ذُبَابُ الْعَيْنِ : كۆزنىڭ قارچۇقىسى.

«أَنْتَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ ذُبَابَةِ عَيْنِي» : سەن ماڭا كۆز قارچۇقىمدىن قىممەتلىك.

ذُبَابُ الشَّيْءِ: قالدۇقى.

ذُبَابُ السَّيْفِ : قىلىچنىڭ بىسى.

ذُبَاحٌ : ئانگىنا.

ذُبَالَةُ الْمِصْبَاحِ ج ذُبَالٌ : پىلىك ، چىراغ پىلىكى.

ذُبَالَةُ شَمْعَةٍ: شامنىڭ پىلىكى.

ذَبَّ يَذُبُّ ذَبًّا عَنْهُ : قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى ، ساقلىدى.

«ذَبَّ الرَّجُلُ عَنْ حَرِيمِهِ» : كىشى مەھرىمىنى

قوغلىدى ، قورۇدى.

«ذَبَّ الْبَائِعُ الذُّبَابَ عَنِ الْحَلْوَى» : پىركاز- چىلەك تاتلىق يېمەكلىكتىن چىۋىننى قورۇدى.

ذَبَّاحٌ : پوكانچى ؛ قاسساپ ؛ جاللات.

ذَبَّانَةُ الْبُنْدُقِيَّةِ : قوروْل.

ذَبَّبَ يُذَبِّبُ تَذْبِيبًا الْمُسَافِرُ فِي السَّيْرِ: مۇسا- پىر مېڭىشنى جىددىيلەشتۈردى.

ذَبَّبَ الْأُمُّ عَنْ وَجْهِ طِفْلِهَا : ئانا بالىدىن چىۋىن- نى قورۇدى.

ذَبَّحَ يُذَبِّحُ تَذْبِيحًا : قىردى ، كۆپ ئۆلتۈردى.

«يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ» «قۇرئان» : ئۇلاردىن بىر تائىپە (يەنى بەنى ئىسرائىل) نى بوزەك قىلدى، ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرىنى ئۆلتۈرۈپ، قىزلىرىنى (خىزمەت- كە سېلىش ئۈچۈن) تىرىك قالدۇردى.

ذَبَحَ يَذْبَحُ ذَبْحًا الْجَزَّارُ الْخَرُوفَ : قاسساپ پاقلان بوغۇزلىدى ، زەبىھ قىلدى ، ئۆلتۈردى.

«وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً» «قۇرئان» : ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئۆز قەۋمىگە : « ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەرنى بىر كالا بوغۇزلاشقا بۇيرۇيدۇ » دېگەنىدى.

ذَبَحَتْهُ الْعَبْرَةُ : غەم ـ قايغۇ ئۇنى بوغىۋالدى ، كانىيىدىن ئالدى.

ذَبَحَتْهُ الْعَطَشُ : ئۇسسۇزلۇق ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزدى.

ذَبَحَهُ بِغَيْرِ سِكِّينٍ : ئۇنى قاتتىق قىيىندى.

«مَنْ وُلِّيَ قَاضِيًا فَكَأَنَّمَا ذُبِحَ بِغَيْرِ سِكِّينٍ» «حدیث» : كىمكى قازى بولىدىكەن، قاتتىق ئازابقا قالغان بولىدۇ.

ذَبَحَ صَدِيقَهُ: دوستىنى مەدھىيىلىدى.

ذِبْحٌ : قۇربانلىق.

«وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ» «قۇرئان» : بىز ئۇنىڭ ئورنىغا چوڭ بىر قۇربانلىقنى (يەنى جەننەت- تىن چىققان قوچقارنى) بەردۇق.

ذَبْحَةٌ: بىر قېتىم، بىر قېتىم بوغۇزلاش ، زەبھى قىلىش.

ذَبْحَةٌ صَدْرِيَّةٌ : زىققا.

ذَبْذَبَ يُذَبْذِبُ ذَبْذَبَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تەۋرەت- تى ، لىڭشىتتى ، مىدىرلاتتى.

ذَبْذَبَهُ الْأَمْرُ: ئۇنى ئىككىلەندۈرۈپ قويدى ، ئارىسالدى قىلىپ قويدى.

ذَبَرَ يَذْبُرُ ذَبْرًا الْكِتَابَ: يازدى؛ چېكىت قويدى؛ تېز ئوقۇدى.

ذَبَرَ الْقِرَاءَةَ : يەڭگىل ئوقۇدى.

ذَبَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بىلدى ، چۈشەندى.

ذَبَرَ يَذْبِرُ ذَبْرًا وذِبَارَةً : قارىدى ، سىنچىلاپ قارىدى.

ذَبَرَ الشِّعْرَ : شېئىر ئوقۇدى.

ذَبَرَ الْخَبَرَ : خەۋەرنى چۈشەندى.

ذَبِرَ يَذْبَرُ ذَبَرًا عَلَيْهِ : غەزەپلەندى.

ذَبْرٌ ج ذِبَارٌ : كىتاب.

ذَبَلَ يَذْبُلُ ذُبُولاً النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك قۇرۇپ قالدى، سولاشتى.

ذَبَلَ الْإِنْسَانُ وَالْحَيَوَانُ : ئادەم ياكى ھايۋان ئورۇق- لاپ كەتتى.

ذَبَلَ فُوهُ : تەشنالىقتىن ئاغزى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبَلَ شَفَتَاهُ : تەشنالىقتىن كالپۇكى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبَلَ لِسَانُهُ : تەشنالىقتىن تىلى قۇرۇپ كەتتى.

ذَبْلٌ: تاشپاقا قېپى.

ذَبْلٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي پىل چىشى ؛ ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

اَلذِّبْلُ: بالىسىنى يوقاتقان ، بالىسى ئۆلۈپ كەتكەن.

اَلذَّبْلَةُ: ماياق ؛ قۇرۇتقۇچى شامال.

ذَبُوبَةٌ : چىۋىن كۆپ جاي.

ذَبِيحٌ ج ذَبْحَى : بوغۇزلانغان ھايۋان.

كَبْشٌ ذَبِيحٌ: قۇربانلىق قىلىنغان قوشقار، بوغۇز- لانغان قوشقار.

نَعْجَةٌ ذَبِيحٌ : بوغۇزلانغان ساغلىق ، قۇربانلىق قىلىنغان ساغلىق.

ذَبِيحَةٌ ج ذَبَائِحُ : نەزىر قىلىنغان مال ، ھەدىيە

قىلىنغان مال.

«وَزَّعَ الذَّبِيحَةَ عَلَى الْفُقَرَاءِ» : قۇربانلىقنى كەمبەغەللەرگە بۆلۈپ بەردى.

ذَجَّ يَذُجُّ ذَجًّا : سەپەردىن قايتىپ كەلدى.

ذَجَّ الْمَاءَ : سۇ ئىچتى.

ذَجَلَ يَذْجُلُ ذَجْلاً ـ هُ: ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلدى.

ذَحَا يَذْحُو ذَحْوًا : تېزلەشتى ، ئىتتىكلىدى.

ذَحَا الْجِمَالَ : تۆگىلەرنى ھەيدىدى ، قوغلىدى.

ذَحْلٌ ج ذُحُولٌ و أَذْحَالٌ: ئۆچ ئالماق ، ئىنتىقام ئالماق ؛ ئۆچمەنلىك ، ئاداۋەت.

ذَخَرَ يَذْخَرُ ذَخْرًا الشَّيْءَ : نەرسىنى ساقلاپ قويدى ، زاپاس قىلىپ ساقلىدى ، يىغدى ، توپلىدى ، غەملەپ قويدى ، قورامساق قىلىپ قويدى.

ذُخْرٌ ج أَذْخَارٌ: غەملەنگەن نەرسە، زاپاس، قورامساق.

«أَنْتُمْ أَيُّهَا الشَّبَابُ ذُخْرُ الْوَطَنِ» : ياشلار ! سىلەر ۋەتەننىڭ بايلىقى سىلەر.

ذَخِيْرَةٌ ج ذَخَائِرُ: ساقلاپ قويۇلغان نەرسە، دۇنيا ـ دەپىنە ، زاپاس نەرسە ، بايلىق ؛ كاپىتال ، دەسمايە ؛ قىممەت باھالىق بۇيۇم.

«حَفِظَكَ اللّٰهُ ذَخِيرَةً لَنَا» : ئاللاھ سىزنى بىزگە بايلىق قىلىپ ساقلاپ بەرسۇن.

ذَخِيْرَةُ الْحَرْبِ: ئوق ـ دورا ، قورال ـ ياراق ، ھەربىي لازىمەتلىكلەر ، ھەربىي تەمىنات ، ھەربىي ئوزۇق ـ تۈلۈك.

ذَخِيرَةٌ حَرْبِيَّةٌ : قورال ـ ياراغ ، ئوق ـ دورا ، ھەربىي ئەشيا.

ذَخِيْرَةٌ مُقَدَّسَةٌ : خاتىرە بۇيۇم ، مۇقەددەس بۇيۇم.

اَلذَّخِيرَةُ اللُّغَوِيَّةُ : تىل بايلىقى.

ذَرْ : قويۇۋەت ، تەرك ئەت.

«فَذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) مەن تەنھا ياراتقان كىشىنى (يەنى ۋەلىد ئىبنى مۇغىرەنى) ماڭا قويۇۋەت.

ذَرَا يَذْرُو ذَرْوًا التُّرابَ : توپا توزىدى.

«فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ» «قرآن» : كېيىن ئۇ قۇرۇپ تۆكۈلدى ، شاماللار ئۇنى (تەرەپ ـ تەرەپكە) ئۇچۇرۇپ كەتتى.

ذَرَتِ الرِّيْحُ التُّرابَ : بوران توپا توزۇتتى.

ذَرَاالزَّارِعُ الحَبَّ: دېھقان داننى شامالدا سورىدى.

ذَرَا اللّٰهُ الْخَلْقَ : ئاللاھ مەخلۇقاتلارنى ياراتتى.

ذِرَاعٌ ج أَذْرُعٌ و ذُرْعَانٌ: غولاچ ؛ بىلەك ؛ گەز ؛ پۇت ـ قول ؛ قويۇن.

ذِرَاعُ الْإِنْسَانِ : بىلەك.

أَنْتَ عَلَيَّ حَبْلُ الذِّرَاعِ: سەن ماڭا يېقىن.

رَحْبُ الذِّرَاعِ : كۈچلۈك.

«قَلِّدُواأَمْرَكُمْرَحْبَالذِّرَاعِ» «حديث» : ئىشىڭلارغا ئىقتىدارلىق ئادەمنى ئىگە قىلىڭلار.

وَاسِعُ الذِّرَاعِ: ئىقتىدارلىق ، ئەخلاقلىق.

مَالِي بِهِ ذِرَاعٌ: ئۇنىڭغا تاقىتىم يەتمەيدۇ، مەن ئۇنىڭغا تەڭ تۇرالمايمەن ، ئۇنىڭغا كۈچۈم يەتمەيدۇ.

أَنْتَ ذِرَاعِيَ الْيَمِينُ : باشقا كۈن چۈشكەندە ساڭا يۆلىنىمەن.

رَمَى الطِّفْلُ نَفْسَهَ بَيْنَ ذِرَاعَيْ أُمِّهِ : بالا ئۆزىنى ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا ئاتتى.

بَسَطَ لَهُ ذِرَاعَيْهِ: ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى.

ذَرَأَ يَذْرَأُ ذَرْأً اللّٰهُ النَّاسَ : ئاللاھ ئىنسانلارنى ياراتتى ، خەلق ئەتتى.

«قُلْهُوَالَّذِىذَرَأَكُمْ فِيالْأَرْضِ وَإِلَيْهِتُحْشَرُوْنَ»

«قرآن» : ئېيتقىنكى « ئاللاھ سىلەرنى يەر يۈزىدە يارىتىپ كۆپەيتتى، (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا توپلىنىسىلەر».

ذَرَأَ الزَّارِعُ الْأَرْضَ : دېھقان يەرگە ئۇرۇق چاچتى ، تېرىدى.

ذَرِئَ يَذْرَأُ ذَرَأً الشَّخْصُ : چېكىسىگە ئاق كىردى.

ذَرِبَ يَذْرَبُ ذَرَبًا الرَّجُلُ : تىلى پاساھەتلىك بولدى.

ذَرِبَ لِسَانُ الشَّخْصِ : ئاغزى بىزەپ بولدى ، تىلى سەت بولدى.

ذَرِبَ السَّيْفُ : قىلىچ ئۆتكۈر بولدى.

ذَرَبٌ ج أَذْرَابٌ : ساقايماس كېسەل ، داۋاسى يوق كېسەل.

ذَرِبٌ ج ذَرِبُونَ م ذَرِبَةٌ ذَرِبَاتٌ: سۆزى پاساھەتـ ـلىك ئادەم ؛ تىلى ئۆتكۈر ، سۆزمەن ، گەپدان.

رَجُلٌ ذَرِبٌ : ئاغزى يامان ، ئاغزى بىزەپ.

«كُنْتُ ذَرِبَ اللِّسَانِ عَلَى أَهْلِي» : ئۆيدىكىلەـ ـرىمگە ئاغزىم بىزەپ ئىدى.

ذُرَةٌ : قوناق.

ذُرَةٌ شَامِيَّةٌ. ذُرَةٌ صَفْرَاءُ : كۆممە قوناق.

ذُرَةٌ بَلَدِيَّةٌ : تېرىق.

ذُرَةٌ رَفِيعَةٌ : تېرىق ، سۆك.

ذَرَّ يَذُرُّ ذَرًّا الشَّيْءَ: قولـنـىـڭ ئۇچى بىلەن چاچتى.

«ذَرَّ الْحَبَّ فِي الْأَرْضِ» : يەرگە ئۇرۇق چاچتى ، تېرىدى.

ذَرَّ الرَّجُلَ : چېكىسى ئاقاردى.

ذَرَّ اللّٰهُ عِبَادَهُ فِي الْأَرْضِ : ئاللاھ بەندىلىرىنى زېمىنغا تارقاتتى.

ذَرَّ الْمِلْحَ: تۇز چاچتى.

ذَرَّ الدَّوَاءَ الْعَيْنَ: كۆزگە دورا تېمىتتى.

ذَرَّ الرَّمَادَ فِي الْأَعْيُنِ: ساختىپەزلىك قىلىپ كۆللىدى ، ئالدامچىلىق قىلدى ، كۆز بويامـ چىلىق قىلدى.

ذَرَّ التُّرَابَ فِي الْعُيُونِ: كۆزگە توپا چاچتى ، (ساختىپەزلىك قىلدى).

ذَرَّتِ النَّبَاتُ : ئۆسۈملۈك بىخ چىقاردى.

ذَرَّ يَذُرُّ ذُرُورًا الشَّمْسُ: كۈننىڭ دەسلەپكى شولىسى چۈشتى.

ذَرٌّ: سالماق ، تۆكمەك ؛ ئەۋلاد ، ئىنسان ؛ زەررە؛ كىچىك چۈمۈلە.

ذَرٌّ كَهْرَبِيَّةٌ : ئىئون.

ذَرًّا لِلرَّمَادِ فِي الْعُيُونِ: قايمۇقتۇرۇش ئۈچۈن ، ئېزىقتۇرۇش ئۈچۈن ، ئالدامچىلىق قىلىش يۈزىسىدىن.

ذُرَّاحٌ ج ذَرَارِيحُ : زىيانداش ھاشارەت.

ذَرَّايَةٌ : چاقپىلەك ، شامالدۇرغۇچ ، دان تازىلاش ماشىنىسى.

ذَرَّةٌ ج ذَرَّاتٌ : ئاتوم ، زەررە ، مالېكۇلا ؛ چاڭ ـ توزان.

مُفَاعِلٌ لِلذَّرَّةِ: ئاتوم قازىنى.

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ : قىلچىلىك ، ئازغىنا.

«فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ» «قرآن» : كىمكى زەررىچىلىك ياخشى ئىش قىلىدىكەن ، ئۇنىڭ جازاسىنى كۆرىدۇ.

جُزْئِيُّ الذَّرَّةِ: ئاتوم زەررىچىسى.

عِلْمُ الذَّرَّةِ: ئاتوم نەزەرىيىسى.

مُحَطَّمَةُ الذَّرَّةِ : ئايلانما تېزلەتكۈچ.

مِقْدَارُ الذَّرَّةِ : كىچىككىنە ، ئازغىنە.

عَصْرُ الذَّرَّةِ : ئاتوم دەۋرى ؛ يېڭى دەۋر.

ذَرَّاتُ الْعَرَقِ : تەر تامچىلىرى.

ذَرَّفَ يُذَرِّفُ تَذْرِيفًا وَ تِذْرَافًا وَ تَذْرِفَةً: ئېقىتتى ، تۆكتى ، ئاقتۇردى.

ذَرَّفَتِ الْعَيْنُ : يىغلاتتى.

ذَرَّفَ عَلَى الْأَرْبَعِينَ: 40 ياشتىن ھالقىدى.

ذَرَّقَ يُذَرِّقُ تَذْرِيقًا اللَّبَنَ : سۈتنى سۇغا ئارىلاشتۇردى.

ذَرَّى يُذَرِّي تَذْرِيَةً الرِّيحُ التُّرَابَ : بوران توپا سورىدى ، بوران توپا توزۇتتى.

«أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِأَوْلَادِهِ إِذَا مِتُّ فَأَحْرِقُونِي ثُمَّ ذَرُّونِي فِي الرِّيحِ» : بىر ئادەم بالىلىرىغا: «ئۆلسەم جەسىتىمنى كۆيدۈرۈپ شامالغا سورۇۋېتىڭلار» دېدى.

ذَرِّيٌّ: ئاتومنىڭ ؛ ئاتوم ئېنېرگىيە ئالىمى.

الْأَشِعَّاعُ الذَّرِّيُّ : ئاتوم نۇر رادىئاكسىيىسى.

«سَلَامُ الْعَالَمِ مُهَدَّدٌ بِانْتِشَارِ الْأَسْلِحَةِ الذَّرِّيَّةِ» : دۇنيا تىنچلىقى ئاتوم قوراللىرىنىڭ تارقىلىشى بىلەن تەھدىتكە ئۇچرىماقتا.

الْإِشْعَاعُ الذَّرِّيُّ: ئاتوم رادىئوئاكتىپلىق.

ذَرِيحٌ ج ذَرَارِيحُ : تۆپىلىك ، ئېگىزلىك ؛ ئۆتكۈر زەھەر.

ذُرِّيَّةٌ ج ذَرَارِيُّ وذُرِّيَّاتٌ : ئەۋلاد ، نەسىل ، بالا.

«وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن» : مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن.

«قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً» «قرآن» : ئى پەرۋەردىگارىم ! ماڭا ئۆز دەرگاھىڭدىن بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن.

طَاقَةٌ ذَرِّيَّةٌ : ئاتوم ئېنېرگىيىسى.

اَلْأَسْلِحَةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم قوراللىرى.

اَلنَّظَرِيَّةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم نەزەرىيىسى.

اَلْحَرْبُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم ئۇرۇشى.

اَلْقُنْبُلَةُ الذَّرِّيَّةُ : ئاتوم بومبىسى.

ذَرَعَ يَذْرَعُ ذَرْعًا الْبَائِعُ الثَّوْبَ : ساتقۇچى رەختنى ئۆلچىدى.

ذَرَعَ الطَّرِيقَ : چامداپ ماڭدى.

«مَالَكَ تَذْرَعُ الْغُرْفَةَ جِيئَةً وَذَهَابًا؟» : ئالدى- كەينىڭگە مېڭىپ كەتتىڭغۇ؟

ذَرَعَهُ الْقَيْءُ: ئۇنى قەي قىستاپ كەتتى.

ذَرْعٌ: گەز ؛ قابىلىيەت ، ئىقتىدار ، كۈچ؛ قول سۇناق ، قول سوزماق.

«وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا» «قرآن» : بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز (يەنى پەرىشتىلەر) لۇتنىڭ يېنىغا كەلگەن چاغدا (لۇت ئۆز قەۋمىنىڭ ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇشىدىن قورقۇپ) قىيىن ئەھۋالدا قالدى، ئۇلار توغرىسىدا يۈرىكى سىقىلدى.

«فَغُلُّوهُ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا» «قرآن» : ئاندىن ئۇنى ئۇزۇنلۇقى 70 گەز كېلىدىغان زەنجىر بىلەن باغلاڭلار!

ضَاقَ بِالْأَمْرِ ذَرْعًا: چارىسىز قالدى ، ئىلاجىسىز قالدى.

وَاسِعُ الذَّرْعِ : كۈچلۈك ، ئىقتىدارلىق ، قابىلىيەتلىك.

خَالِي الذَّرْعِ : غەم - قايغۇسىز.

ذَرَفَ يَذْرِفُ ذَرْفًا وَذُرُوفًا الدَّمْعُ: ياش ئاقتى ، ياش تۆكۈلدى.

«فَوَعَظَنَا رَسُولُ اللّٰهِ مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ لَهَا الْعُيُونُ» «حديث» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە شۇنداق تەسىرلىك ۋەز ئېيتتىكى، كۆزلەردىن ياش تۆكۈلدى.

ذَرَفَ دَمْعًا سَخِيْنًا: ئىسسىق ياش تۆكتى.

ذَرَفَ دُمُوعَ التَّمَاسِيحِ : يىغلىغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

ذَرَفَتْ عَيْنُهُ الدَّمْعَ : كۆزى ياش تۆكتى.

ذَرَقَ يَذْرُقُ ذَرْقًا الطَّائِرُ : قۇش ماياقلىدى.

ذَرَقَ الشَّخْصُ عَلَى النَّاسِ : كىشىلەرگە سىبىسىق گەپ قىلدى.

«مَاهَجَاهُ، بَلْ ذَرَقَ عَلَيْهِ» : ئۇنى ھەجۋى قىلمىدى ، بەلكى ئۇنىڭغا سىبىسىق گەپ قىلدى.

ذَرْقٌ: ماياق.

ذَرْقُ الطُّيُورِ: قۇش مايىقى.

ذُرْوَةٌ. ذِرْوَةٌ ج ذُرًى : چوققا ، يۇقىرى پەللە ، تاغ چوققىسى ؛ تۆگىنىڭ لوككىسى.

ذُرْوَةُ الْمَجْدِ : شان - شەرەپ چوققىسى.

«اَلْعِلْمُ يَرْفَعُنَا إِلَى ذُرْوَةِ الْمَجْدِ» : ئىلىم بىزنى شان - شەرەپنىڭ چوققىسىغا كۆتۈرىدۇ.

اِجْتِمَاعُ الذُّرْوَةِ : دۆلەت باشلىقلىرى كېڭىشى ، يۇقىرى دەرىجىلىك ئەرباپلار يىغىنى.

«فُلَانٌ يَفْتِلُ فِي الذُّرْوَةِ وَالْغَارِبِ» : مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىدۇ.

مُؤْتَمَرُ الذُّرْوَةِ: چوڭ دۆلەتلەر باشلىقلار يىغىنى.

ذَرُورٌ ج أَذِرَّةٌ : كۆز ياكى جاراھەت جايغا چېپىلىدىغان قۇرۇق دورا ؛ تاماققا سېلىنىدىغان تۇز ؛ ئەتىرنىڭ بىر خىلى.

ذَرُورِيٌّ : تالقان ، تالقانسىمان.

أَحْمَرُ ذَرِيحِيٌّ: سۆسۈن رەڭ.

ذَرِيعٌ : تېز ، چاپسان ؛ كېلىشتۈرگۈچى ، ئەپلەشتۈرگۈچى ، مۇرەسسەچى.

قَتْلٌ ذَرِيعٌ : چوڭ قىرغىنچىلىق.

ذَرِيعَةٌ ج ذَرَائِعُ : ئۇسۇل ، قائىدە ، ۋاسىتە ، چارە - تەدبىر ؛ دەستەك ، باھانە.

«اِتَّخَذَ رُسُوبَهُ ذَرِيعَةً لِتَرْكِ الدِّرَاسَةِ» : ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلىكىنى دەرس تاشلاشنىڭ

باھانىسى قىلمۇالدى.

مَذْهَبُ الذَّرَائِعِ: مەنپەئەتپەرەسلىك.

سَدُّ الذَّرَائِعِ : باھانە ــ سەۋەبنىڭ ئالدىنى ئېلىش.

ذُعَاقٌ ج ذُعْقٌ : ئۆتكۈر زەھەر ، ئۆلتۈرگۈچى زەھەر.

«اَلْإِفْرَاطُ فِي التَّدْخِينِ كَالسُّمِّ الذُّعَافِ» : تاماكىنى ھەددىدىن ئارتۇق چېكىشنىڭ ئۆزى تېز جاننى ئالىدىغان زەھەردۇر.

مَوْتٌ ذُعَافٌ : ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم ، تاسادىپىي ئۆلۈم.

سُمٌّ ذُعَافٌ : دەرھال جاننى ئالىدىغان زەھەر.

دَاءٌ ذُعَافٌ : جاننى ئالىدىغان كېسەل.

ذَعَرَ يَذْعَرُ ذَعْرًا ـ هُ الْكَلَامُ: قاراڭغۇلۇق ئۇنى قورقۇتتى ، تەھدىت سالدى ، چۆچۈتتى.

«قُمْ فَأْتِ الْقَوْمَ وَلَاتَذْعَرْهُمْ» «حديث» : تۇرغىن، قەۋمگە بارغىن ، ئۇلارنى چۆچۈتۈۋەتمىگىن.

ذُعِرَ الشَّخْصُ : قورقتى ، چۆچۈدى.

ذُعْرٌ . ذَعَرٌ : چۆچۈمەك ، قورقماق ، ئالاقزادە بولماق.

«دَبَّ الذُّعْرُ إِلَى قَلْبِ فُلَانٍ» : قورقۇنچ بىسسەۋالدى.

ذَعِرٌ ج ذَعِرُونَ: قورققۇچى ، چۆچۈگۈچى.

ذُعَرَةٌ : سۆڭكۈچ ؛ ئېيىبى كۆپ ئادەم.

ذَعِرَةٌ ج ذَعِرَاتٌ: قورققۇچى ، چۆچۈگۈچى.

ذُعْرِيَّةٌ : قاتتىق يەل ، قىيىن يەل.

ذَعَقَ يَذْعَقُ ذَعْقًا ـ هُ: ئۇنىڭغا زەربە بەردى.

ذَعِقَ يَذْعَقُ ذَعَقَانًا: تېز ئۆلدى.

ذَعَقٌ : دەرھال ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

ذَعَقَ يَذْعَقُ ذَعْقًا : تۇۋلىدى ، ۋارقىرىدى ، قورقۇتتى.

ذَعِنَ يَذْعَنُ ذَعَنًا : بويسۇندى ، ئىتائەت قىلدى ، باش ئەگدى.

ذَغْوَرٌ : گۇمان قىلىشتىن ۋە سەت گەپ قىلىشتىن قورقمىغان ئايال.

اَلذَّفَافُ : نەرسە.

مَاذَاقَ ذَفَافًا : ھېچنەرسە تېتىمىدى.

ذِفَافٌ ج أَذِفَّةٌ وَذُفُفٌ : ئۆتكۈر زەھەر ؛ ئاز سۇ.

ذَفِرَ يَذْفَرُ ذَفَرًا الشَّيْءُ: نەرسە سېسىق پۇرىدى ، بەدبۇي پۇراق چىقتى.

ذَفِرٌ: سېسىق ، بەدبۇي.

رَجُلٌ ذَفِرٌ: بەدبۇي ئادەم ؛ سېسىق پۇرايدىغان ئادەم.

اَلذِّفْرَى ج ذِفْرَيَاتٌ : قولاقنىڭ كەينىدىكى سۆڭەك.

ذَفَّ يَذِفُّ ذَفًّا وذَفَفًا وذِفَافًا عَلَى الْجَرِيحِ : ئۆلتۈرۈپ بولدى، ئۆلتۈرۈپ تۈگەتتى.

ذَفَّ فِي الْأَمْرِ: تېزلەتتى ، ئىلدام قىلدى.

ذَفَّهُ الْمَرَضُ : ئۇنى كېسەل ھالاك قىلدى ، ئۆلتۈردى.

ذَفَّ يَذِفُّ ذَفِيفًا الْأَمْرُ: ئىش تەييار بولدى.

ذَفَّ الطَّائِرُ : قۇش تېز ئۇچتى.

اَلذَّفُّ: ئاياغ تىۋىشى.

اَلذُّفُّ : ئاز.

مَاءٌ ذُفٌّ : ئاز سۇ.

ذَفَّفَ يُذَفِّفُ تَذْفِيفًا الْمُحَارِبُ عَلَى الْجَرِيحِ: جەڭچى يارىدارنى ئۆلتۈردى.

«...لَا يُقْتَلُ أَسِيرٌ وَلَا يُذَفَّفُ عَلَى جَرِيحٍ» : ئەسىرنى ئۆلتۈرۈشكە بولمايدۇ ، شۇنىڭدەك يارىدارمۇ ئۆلتۈرۈلمەيدۇ.

ذَفِيفٌ : تېز ، يەڭگىل.

صَلَاةٌ ذَفِيفَةٌ : يېنىك ئوقۇلغان ناماز.

«دَخَلْتُ عَلَى أَنَسٍ وَهُوَ يُصَلِّي صَلَاةً خَفِيفَةً ذَفِيفَةً كَأَنَّهَا صَلَاةُ مُسَافِرٍ» «حديث» : ئەنەسنىڭ قېشىغا كىرسەم، مۇساپىرنىڭ نامىزىدەك يەڭگىل ۋە تېز ناماز ئوقۇۋاتقان ئىكەن.

رَجُلٌ خَفِيفٌ ذَفِيفٌ : يەڭگىل ، چاققان ئادەم.

ذَقَنَ يَذْقُنُ ذَقْنًا الشَّخْصُ عَلَى عَصَاهُ أَوْعَلَى يَدِهِ: ھاسىغا ياكى قولىغا ئېڭىكىنى تىرىدى.

ذَقَنَهُ بِالْعَصَا : هاسا ئېڭىكىگە تېگىپ كەتتى.

ذَقِنَ يَذْقَنُ ذَقْنًا الرَّجُلُ : ئېڭىكى ئۇزۇن بولدى.

ذَقْنٌ ج أَذْقَانٌ : ساقال – بۇرۇت.

ذَقْنُ التَّيْسِ : ئۆچكە ساقال.

ذَقْنُ الشَّيْخِ : ئاچچىق ئەمەن.

خَرُّوا لِلأَذْقَانِ : سەجدە قىلدى.

«وَيَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا» «قۇرئان» : ئۇلار يىغلىغان هالدا سەجدە قىلىشـ
قا يىقىلىدۇ ، تېخىمۇ تەزەررۇ قىلىدۇ.

ذَقَنٌ ج أَذْقَانٌ وذُقُونٌ : ئېڭەك.

«إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلاَلاً فَهِيَ إِلَى الأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ» «قۇرئان» : بىز ھەقـ
قەتەن ئۇلارنىڭ بويۇنلىرىغا ئېڭەكلىرىگىچە
تاقاقلارنى تاقىدۇق ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار
باشلىرىنى ئېگەلمەيدۇ (يەنى ئۇلار ئىمانغا
بويسۇنمايدۇ ۋە ئىمانغا باش ئەگمەيدۇ).

ضَحِكَ عَلَى ذَقْنِهِ : ئالدىدى.

«مُثْقَلٌ اِسْتَعَانَ بِذَقْنِهِ» «مثل» : پايدىسىز
ئۇرۇنۇش، (ئۆزىدىن تۆۋەن كىشىدىن سورىغانغا
ئەمەل قىلىپ ئېيتىلىدۇ)

أَبُو ذَقَنٍ : ساقال قويغان ئادەم.

ذَقْنُهُ رَخْوَةٌ : ئىرادىسى بوش ئادەم.

غَضْبًا عَنْ ذَقْنِكَ : گەرچە سىز خالىمىغان
بولسىڭىزمۇ.

«غَرِقَ فِي عَمَلِهِ إِلَى ذَقْنِهِ. غَرِقَ فِي عَمَلِهِ
حَتَّى ذَقْنِهِ» : ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى ؛
چۆمۈپ كەتتى.

ذِقْنٌ : قېرىغان ئادەم ؛ ئېڭەك.

ذكا يَذْكُو ذَكًا و ذَكَاةً الذَّبِيحَةَ : ئۆلتۈردى ،
بوغۇزلىدى.

ذَكَّى الشَّاةَ: قوينى بوغۇزلىدى ، ئۆلتۈردى.

ذَكَا يَذْكُو ذُكُوًّا وَذَكًا وذَكَاءً لَهَبُ النَّارِ: ئوت
يالقۇنجىدى.

ذَكَتِ الشَّمْسُ : قوياش قاتتىق ئىسسىدى ،
قاتتىق قىزىدى.

ذَكَتِ الْحَرْبُ : ئۇرۇش قىزىدى.

ذَكَا الشَّخْصُ: ئۆتكۈر بولدى، ئەقىللىق بولدى،
چېچەن بولدى.

ذَكَا يَذْكُو ذَكَاءً الْمِسْكُ : ئىپار پۇرىدى ، خۇش
پۇراق چىقاردى.

ذَكَاءٌ: دانالىق، چېچەنلىك، هوشيارلىق؛ ئەقىلـ
پاراسەت؛ ئوت يالقۇنى.

أَحْرَقَنِي ذَكَاءُهَا : ئوت يالقۇنى مېنى كۆيدۈردى.

ذَكَاءٌ مُجَرَّدٌ: يوشۇرۇن ئەقىل.

ذُكَاءُ : قوياش ، كۈن.

اِبْنُ ذُكَاءٍ : تاڭ، سۈبھى.

ذَكَرَ يَذْكُرُ ذِكْرًا وتَذْكَارًا وذُكْرًا الشَّيْءَ فِي
ذِهْنِهِ : يادىدا تۇتتى ، ئېسىدە تۇتتى.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى وَذَكَرَاسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى»
«قۇرئان» : (كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) پاك
بولغان ئادەم مەقسىتىگە يەتتى . ئۇ پەرۋەردىـ
گارىنىڭ نامىنى ياد ئەتتى ، ئاندىن ناماز
ئوقۇدى.

«فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلاَّ الشَّيْطَانُ
أَنْ أَذْكُرَهُ» «قۇرئان» : مەن راستىنلا بېلىقـ
نى ئۇنتۇپتىمەن . بېلىقنىڭ (ئاجايىپ ۋەقە-
سى) نى ساڭا ئېيتىشنى پەقەت شەيتان ماڭا
ئۇنتۇلدۇرۇپتۇ.

«اُذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ» «قۇرئان» :
ساڭا ۋە سېنىڭ ئاناڭغا بەرگەن نېمەتتىمنى
ئەسلىگىن.

ذَكَرَ الطَّالِبُ قَصِيدَةً : قەسىدىنى ئېسىگە ئالدى.

ذَكَرَ اللَّهَ: ئاللاھقا سانا ئېيتتى.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا» «قۇرئان» : پەرۋەردىگارىڭنى
كۆپ مەدھىيىلىگىن.

ذَكَرَهُ : ئۇنى تىلغا ئالدى.

«وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ» «قۇرئان» : (خۇدا
خالىسا ، دېگەن سۆزنى) ئۇنتۇپ قالساڭ،
پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالغىن.

«فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ» «قۇرئان» :
ئاللاھنىڭ ئىسمى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان
هايۋانلارنى يەڭلار.

ذَكَرَ النِّعْمَةَ : شۈكرى قىلدى.

ذَكَرَ فُلاَنَةً : ئايالغا توي قىلىش تەلەپىنى قويدى، ئايالغا ئۆيلىنىش تەلەپىنى قويدى.

ذَكَرَ الشَّيْءَ لَهُ: بىلدۈردى ، مەلۇم قىلدى.

ذَكَرَاسْمَ اللّٰهِ عَلَى ذَبِيحَةٍ: مالنى بىسمىللا دەپ بوغۇزلىدى ، مال بوغۇزلىغاندا ئاللاھنىڭ نامىنى تىلغا ئالدى.

ذَكَرَهُ بِالْخَيْرِ : ئۇنى مەدھىيىلىدى ، ماختىدى.

ذَكَرَهُ بِالشَّرِّ: ئۇنى ئەيىبلىدى ، يامان گېپىنى قىلدى، مالامەت قىلدى.

قِيمَتُهُ لاَتُذْكَرُ : تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ، قەدرى ـ قىممىتى يوق.

ذِكْرٌ ج أَذْكَارٌ : نام ، نوپۇز ، ئابروي ؛ ئاتاق ؛ دۇئا ، زىكىر ؛ ناماز ؛ ھېمپىزى قىلىش ، يادقا ئېلىش.

«اِقْرَأْ مَاتَيَسَّرَ مِنْ آيَاتِ الذِّكْرِالْحَكِيمِ» : قۇرئان ئايەتلىرىدىن قولاي بولغىنىنى ئوقۇغىن!

«كَانَ الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلاَمُ إِذَا حَزَبَهُمْ أَمْرٌ فَزِعُوا إِلَى الذِّكْرِ» «حدىث» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاملار بېشىغا بىرەر ئىش كەلسە نامازغا ئالدىرايتتى.

حَلْقَةُ الذِّكْرِ : زىكرى ھالقىسى.

«ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ» «قرآن» : صاد . شانلىق قۇرئان بىلەن قەسەمكى (بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن مۆجىزىدۇر).

«وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ» «قرآن» : ھەقىقەتەن بىز قۇرئاننى ھېمپىزى ئۆچۈن ئاسان قىلدۇق.

اَلذِّكْرُ الْحَكِيمُ : قۇرئان كەرىم.

طَيِّبُ الذِّكْرِ: نامى ئۆچمەس ، ياخشى ئادەم.

لَهُ ذِكْرٌ فِي النَّاسِ : ئۇنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا ئابرويى بار.

مُتَقَدِّمُ الذِّكْرِ : يۇقىرىدا ئۆتكەن ، يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان.

سَالِفُ الذِّكْرِ : ئالدىدا ئېيتىلغان ، ئالدىدا تىلغا ئېلىنغان.

إِحْيَاءُ الذِّكْرِ : خاتىرلىمەك.

خَصَّهُ بِالذِّكْرِ : ئۇنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

لاَيَسْتَحِقُّ الذِّكْرَ : تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ ، تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ، ئەھمىيەتسىز.

مِمَّا هُوَ جَدِيرٌ بِالذِّكْرِ : تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغان.

ذَكَرٌ ج ذُكُورٌ و مَذَاكِيرُ : ئەرلىك جىنسىي ئەزا ، زەكەر.

ذَكَرٌ ج ذُكُورٌ وذُكْرَانٌ : ئەر ، ئەركەك.

«يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ» «قرآن» : ئاللاھ بالىلىرىڭلارغا تېگىدىغان مىراس ھەققىدە تەۋسىيە قىلىدۇكى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ.

«يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ أَوْيُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا» «قرآن» : ئاللاھ خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ ، ياكى ئۇلارغا ئوغۇل ـ قىزنى ئارلاش بېرىدۇ.

شِعْرٌ ذَكَرٌ : پۇختا شېئىر.

رَجُلٌ ذَكَرٌ : قەھرىمان ئەر ، باتۇر ئەر.

سَيْفٌ ذَكَرٌ : ئۆتكۈر قىلىچ.

ذَكَرُ النَّحْلِ : ئەركەك ھەسەل ھەرىسى.

ذُكْرَانِيٌّ: ئەر كىشىگە مەنسۇپ ، ئەرەنچە ، ئەرلەرنىڭ ، ئەرلىك.

اِمْرَأَةٌ ذَكِرَةٌ : ئايال قەھرىمان.

ذِكْرَى ج ذِكْرَيَاتٌ: خاتىرە ، ئەسلەش ، خاتىرىلەش ، ياد ئېلىش ؛ يادىكار.

«فَلاَتَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ» «قرآن» : ئېسىڭگە كەلگەندىن كېيىن زالىم قەۋم بىلەن بىللە ئولتۇرمىغىن.

«لِطُفُولَتِنَا ذِكْرِيَاتٌ سَعِيدَةٌ» : بالىلىق چاغلىرىمىزنىڭ شېرىن ئەسلىمىلىرى بار.

اَلذِّكْرَى الْمِئَوِيَّةُ: يۈز يىللىقىنى خاتىرىلەش.

اَلذِّكْرَى الْأَلْفِيَّةُ : مىڭ يىللىقىنى خاتىرىلەش.

الذِّكْرَى السَّنَوِيَّةُ : يىللىق خاتىرىلەش.

ذِكْرَيَاتُ الْمَاضِي: ئۆتمۈش خاتىرىلىرى ، ئۆتمۈشنى ئەسلەش.

ذَكَّرَ يُذَكِّرُ تَذْكِيرًا : ئەسلەتتى.

«وَذَكِّرْفَاِنَّ الذِّكْرَىتَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ» «قۇرئان» : ۋەز ـ نەسىھەت قىلغىن ، ۋەز ـ نەسىھەت مۆمىنلەرگە پايدىلىق.

«اَنْ تَضِلَّ اِحْدَاهُمَافَتُذَكِّرَ اِحَداهُمَا الأُخْرَى»

«قۇرئان» : بۇ ئىككى ئايالنىڭ بىرى ئۇنتۇپ قالسا ئىككىنچىسى ئېسىگە سالىدۇ.

ذَكَّرَ الْخَطِيبُ النَّاسَ : خەتىپ كىشىلەرگە ۋەز ـ نەسىھەت ئېيتتى.

ذَكَّرَ الْكَلِمَةَ : سۆزگە مۇزەككەر بويىچە مۇئامىلە قىلدى.

ذَكَّرْتُ صَدِيقِي دِيْنَهُ أَوْ بِدِينِهِ : مەن دوستۇمغا ئۇنىڭ قەرزىنى ئەسلەتتىم.

ذَكَّى يُذَكِّي تَذْكِيَةً الشَّاةَ : قوينى بوغۇزلىدى ، سويدى ، ئۆلتۈردى.

«اِلَّا مَاذَكَّيْتُمْ» «قۇرئان»: لېكىن (يۇقىرىقى بەش تۈرلۈك ھايۋاندىن جېنى چىقمىغان چاغدا) بوغۇزلىغانلىرىڭلار ھالال بولىدۇ.

ذَكَّى النَّارَ : ئوت ياقتى ، ئوتنى ياندۇردى.

ذَكَى يَذْكِي ذَكَاءً : ئەقىللىق بولدى ، پاراسەتلىك بولدى ، چېچەن بولدى ، ھوشيار بولدى.

ذَكِيٌّ ج أَذْكِيَاءُ: ھوشيار ، چېچەن ، زېرەك.

«هَذِهِ الْمَسْأَلَةُ لاَيَحِلُّهَا إِلَّا ذَكِيٌّ فَطِنٌ» : بۇ مەسىلىنى پەقەت ھوشيار ، دانا ئادەملا ھەل قىلالايدۇ.

ذَكِيُّ الرَّائِحَةِ : خۇشبۇي ، خۇش پۇراق.

ذَكِيُّ الطَّعْمِ : تەملىك ، مەززىلىك.

ذَلاَلَةٌ: رەزىللىك ، خارلىق ، شەرمەندىلىك ، پەسلىك.

ذَلِقَ يَذْلَقُ ذَلَقًا الأَلْقُ: پاناق بولۇپ قالدى.

ذَلَقَ يَذْلَقُ ذَلاَقَةً السِّكِّيْنَ : پىچاقنى بىلىدى ، پىچاقنى ئىتتىكلەتتى.

ذَلَقَ يَذْلَقُ ذَلاَقَةً اللِّسَانُ: پاساھەتلىك بولدى ، سۆزمەن بولدى ، تىلى ئۆتكۈر بولدى ، راۋان سۆزلىدى.

ذَلْقٌ : بىسى ؛ يېنى.

ذَلْقُ الشَّيْءِ :نەرسىنىڭ بىسى.

ذَلِقُ اللِّسَانِ : سۆزمەن ، ناتىق ، پاساھەتلىك ، تىلى ئۆتكۈر ، تىلى راۋان.

ذَلْقَةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ بىسى ، نەرسىنىڭ يېنى.

ذَلْقَةُ اللِّسَانِ : تىلنىڭ ئۇچى.

ذَلَّ يَذِلُّ ذُلًّا الشَّخْصُ : خار بولدى ، پەس بولدى ، خارلاندى ، چۈشكۈنلەشتى.

«لَوْلاَ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى» «قۇرئان» : ئەگەر بىز ئۇلارنى ئۇنىڭدىن (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىشتىن) ئىلگىرى ھالاك قىلغان بولساق ، ئۇلار چوقۇم : « نېمىشقا بىزگە بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتمىدىڭ ؟ بىز خار ۋە رەسۋا بولۇشتىن ئىلگىرى سېنىڭ ئايەتلىرىڭگە ئەگىشەتتۇق » دەيتتى.

ذَلَّ الْعَابِدُ رَبَّهُ : ئابىد پەرۋەردىگارىغا بويسۇندى.

«ذَلَّ الْبَعِيرُ» : تۆگە كۆندى.

ذُلٌّ . ذِلَّةٌ: رەزىللىك ، خارلىق ، پەسلىك ، شەرمەندىلىك.

«يُصَلِّي فِي ذُلٍّ وَخُشُوعٍ» : سۇنۇق ۋە كەمتەرلىك بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ.

خَفَضَ لَهُ جَنَاحَ الذُّلِّ : مۇلايىم ، كەمتەر بولدى.

«وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ» «قۇرئان» : ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن.

ذَلَّلَ يُذَلِّلُ تَذْلِيْلًا : يەڭدى ، بويسۇندۇردى ، باش ئەگدۈردى ؛ ئاسانلاشتۇردى.

«وَذَلَّلْنَاهَالَهُمْ فَمِنْهَارَكُوبُهُمْ وَ مِنْهَايَأْكُلُوْنَ» «قۇرئان» : ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق ، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ ، بەزىسىنى يەيدۇ.

«وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلاً» «قُرْآن» : جەننەتنىڭ مېۋىلىرىنى ئۈزۈش (ئۇلارغا) ئاسان قىلىنىدۇ.

ذَلُولٌ ج ذُلُلٌ : كۆندۈرۈلگەن ، ئاسانلاشتۇ ـ

رولغان، كۆنۈك.

«اِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَ ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ» «قۇرئان» : ئۇنىڭ يەر ھەيدەپ، ئېكىن سۇغىرىپ كۆندۈرۈلگەن بولماسلىقىنى...

«هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً» «قۇرئان» : ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى مېڭىشقا ئاسان قىلدى.

فَرَسٌ ذَلُولٌ: مىنىلگەن ئات ، كۆندۈرۈلگەن ئات.

دَابَّةٌ ذَلُولٌ : كۆندۈرۈلگەن ھايۋان.

ذَلِيلٌ ج أَذِلاَّءُ وَأَذِلَّةٌ: خار ، ھەقىر ، كۆڭلى سۇنۇق ، مېھرىبان ، مۇلايىم.

«وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً» «قۇرئان» : شەھەر- نىڭ مۆتىۋەر ئادەملىرىنى (ئۆلتۈرۈش ، ئەسىرگە ئېلىش ۋە سۈرگۈن قىلىش بىلەن) خار قىلدى.

ذِمَارٌ : قوغداشقا تېگىشلىك نەرسە (شەرەپ ، نام - ئابروي ، ئائىلىۋى نوپۇز قاتارلىقلارنى كۆزدە تۇتىدۇ).

ذِمَامٌ ج أَذِمَّةٌ: كاپالەت، ئامانلىق، ئەھدە، مەجبۇرىيەت.

«نَهَى الْإِسْلاَمُ عَنِ التَّعَرُّضِ لِأَهْلِ الْكِتَابِ لِأَنَّ لَهُمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ذِمَامًا» : ئىسلام دىنى ئەھلى كىتابقا چېقىلىشنى مەنئى قىلدى ، چۈنكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇلارنى ھۆرمەتلەش مەسئۇلىيىتى بار.

«لِصَدِيقِكَ عَلَيْكَ حُرْمَةٌ وَذِمَامٌ» : دوستۇڭغا ھۆرمەت قىلىشىڭ ۋە سەمىمىي بولۇشۇڭ لازىم.

حُسْنُ الذِّمَامِ : سادىق ، سەمىمىي.

ذَمَرَ يَذْمُرُ ذَمْرًا الْأَسَدُ: يولۋاس ھۆركىرىدى ، نەرە تارتتى.

ذَمَّ يَذُمُّ ذَمًّا الشَّخْصَ: ئەيىبلىدى ، مالامەت قىلدى، سۆكتى ، تەنقىد قىلدى.

ذَمٌّ ج ذُمُومٌ : ئەيىبلىمەك ، تەنە قىلماق ، مالامەت قىلماق ، تەنقىد قىلماق.

ذِمَّةٌ ج ذِمَمٌ: مەسئۇلىيەت، مەجبۇرىيەت، ئەھدى ، كاپالەت ، زىممىسىگە ئالماق.

«لاَ يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلاًّ وَلاَ ذِمَّةً» «قۇرئان» : ئۇلار مۆئمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىقنى ، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

«فُلاَنٌ لاَ ذِمَّةَ لَهُ» : ئەھدىسىدە تۇرمايدۇ.

أَهْلُ الذِّمَّةِ : زىممىي ، زىممىيلار (مۇسۇلمان ئەللىرىدە قوغدىلىدىغان ۋە ئامانلىقنا ئېرىش- كەن غەيرىي مۇسۇلمانلار).

اَلذِّمَّةُ الْحَالِيَّةُ : ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەت.

فِي ذِمَّةِ اللهِ : ئاللاھ مەغپىرەت قىلسۇن (ۋاپات بولغۇچىغا ئىچ ئاغرىتىش يۈزىسىدىن ئېيتى- لىدىغان سۆز).

هُوَ فِي ذِمَّةِ الْمَنُونِ: ئۇ ئۆلدى ، ئۇ ۋاپات بولدى.

بِذِمَّتِي : مېنىڭ ئۆلكەمدە ، مېنىڭ زىممەمدە.

بِذِمَّتِكَ: سېنىڭ ئۆلكەڭدە، سېنىڭ زىممەڭدە.

بَرَاءَةُ الذِّمَّةِ : مالىيە جەھەتتىكى مەسئۇلى- يەتتىن ۋە باشقا جىنايەتلەردىن پاك دەپ گۇۋاھلىق بېرىش.

فِي ذِمَّتِي كَذَا : مېنىڭ مەسئۇلىيىتىمدا.

هَذَاالْخَبَرُعَلَى ذِمَّةِ فُلاَنٍ: بۇ خەۋەر پالانىنىڭ ئۆلكىسىدە، بۇ خەۋەر پالانىنىڭ مەسئۇلىيىتىدە.

هَذِهِ الْمَرْأَةُ عَلَى ذِمَّةِ فُلاَنٍ : بۇ ئايال پوكۇنى- نىڭ خوتۇنى.

عَدِيمُ الذِّمَّةِ : ئەخلاقسىز ، ۋىجدانسىز ، ئىنسابسىز.

قَلِيلُ الذِّمَّةِ : شەرمەندە ، نومۇسسىز.

أَصْبَحَ فِي ذِمَّةِ التَّارِيخِ: تارىخ بولۇپ قالدى ، تارىختىكى ئىش بولۇپ قالدى.

هُوَعَلَى ذِمَّةِالتَّحْقِيقِ: ئۇ تەكشۈرۈش ئۈستىدە.

ذَمَّمَ يُذَمِّمُ تَذْمِيمًا : قاتتىق ئەيىبلىدى ، قاتتىق مالامەت قىلدى ، قاتتىق كايىدى.

ذِمِّيٌّ : زىممىي ، زىممىيلار (مۇسۇلمانلارنىڭ ھىمايىسى ئاستىدىكى ئادەم)

ذَمِيَ يَذْمَى ذَمًى وَذَمًا الشَّيْءُ: ھەرىكەت قىلدى ، مىدىرلىدى.

ذَمَى يَذْمِي ذَمْيًا وَذَمَاءً الْمَذْبُوحُ : بوغۇزلان- غاندىن كېيىن قوي قاتارلىقلار تىپىرچەكلىدى.

ذَمَى الْمَرِيضُ : كېسەل سەكراتقا چۈشتى ۋە سەكراتتىكى ۋاقتى ئۇزىراپ كەتتى.

ذَمُولٌ : قەدەمى يېنىك تۆگە.

ذَمِيلٌ : تۆگىنىڭ ئاستا مېڭىشى.

ذَمِيمٌ : ئەيىبلەنگەن ، مالامەت قىلىنغان ، نومۇسسىز.

اَلْعِفَاتُ الذَّمِيمَةُ : ناچار قىلمىشلار ، ناچار سۈپەتلەر.

ذُنَابَى : قۇش قۇيرۇقى.

ذَنَبَ يَذْنُبُ ذَنْبًا الصَّائِدُ الْحَيَوَانَ : ئوۋچى ئوۋنىڭ قۇيرۇقىغا تەگكۈزدى.

ذَنَبَ الشُّرْطِيُّ اللِّصَّ: ساقچى ئوغرىنىڭ ئىزىغا چۈشتى.

ذَنْبٌ ج ذُنُوبٌ : گۇناھ ، جىنايەت ، خاتالىق.

«وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ» «قۇرئان» : گۇناھىڭغا ئىستىغپار ئېيتقىن، ئاخشىمى ـ ئەتىگىنى پەرۋەردىگارىڭغا ھەمدى بىلەن تەسبىھ ئېيتقىن.

ذَنَبُ الثَّوْرِ : قومېرەز (ئۆسۈملۈك)

ذَنَبُ الْفَأْرَةِ : پاقا يوپۇرماق.

ذَنَبُ الثَّعْلَبِ : قۇيرۇقلۇق ھەرە (ئۆسۈملۈك)

«اِرْتَكَبَ ذَنْبًا» : گۇناھ قىلدى.

ذَنَبُ الْخَيْلِ : تېۋىلغا (ئۆسۈملۈك)

ذَنَبُ الْقِطِّ : قومۇش ، يېكەن.

اِتَّبَعَ ذَنَبَ الْأَمْرِ: ئۆتكەن ئىشقا ئەپسۇسلاندى ، ئۆتكەن ئىشقا ھەسرەت چەكتى.

ذَنَبٌ ج أَذْنَابٌ وذِنَابٌ : قۇيرۇق (ھايۋاننىڭ) ؛ قۇيرۇق (غالچا) ، يالاقچى ، ئەگەشكۈچى.

أَبُو ذَنَبٍ : قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز.

نَجْمٌ ذُو ذَنَبٍ : قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز.

بَيْنَهُمَا ذَنَبُ الضَّبِّ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار.

أَقَامَ بِأَرْضِنَا وَغَرَزَ ذَنَبَهُ : كەتمەي تۇرۇۋالدى.

أَعْقَدُ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ: ھەل قىلغىلى بولمايدىغان مۇرەككەپ ئىش.

حَدِيثُهُ طَوِيلُ الذَّنَبِ : تۈگىمەيدىغان پاراڭ ، قۇيرۇقى ئۈزۈلمەيدىغان گەپ.

رَكِبَ ذَنَبَ الْبَعِيرِ : بارغا قانائەت قىلدى.

رَكِبَ ذَنَبَ الرِّيحِ: يۈگۈرۈپ ھېچ ئادەم يېتەلمىدى.

هُوَ ذَنَبٌ لِفُلَانٍ : ئەگەشكۈچى.

أَذْنَابُ الْاِسْتِعْمَارِ : جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى ، مۇستەملىكىچىلەرنىڭ غالچىلىرى.

أَذْنَابُ النَّاسِ : كىشىلەرنىڭ چوپۇرەندىلىرى.

ذَنَبِيٌّ : قۇيرۇقلۇق.

ذَنَّبَ يُذَنِّبُ تَذْنِيبًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان قۇيرۇقىنى چىقاردى ، قۇيرۇقىنى دىڭگايتتى.

ذَنَّبَ الرَّجُلُ الْعِمَامَةَ : سەللىنىڭ پەتلىسىنى چۈشۈردى.

ذَنَّبَ الْجَرَادُ : چېكەتكە تۇخۇملاش ئۈچۈن قۇيرۇقىنى تىكلىدى.

ذَنَّبَ الشَّيْءَ: نەرسىگە قۇيرۇق چىقاردى.

ذَنَّبَ الدَّابَّةَ : ھايۋاننىڭ قۇيرۇقىنى تۇتتى.

ذَنَّبَ الْأُسْتَاذُ التِّلْمِيذَ : ئۇستاز شاگىرتىنى گۇناھى ئۈچۈن جازالىدى.

ذَنَّبَ الْكِتَابَ : كىتابنىڭ چۈشۈرگىسىنى چۈشۈردى ، تاماملىدى.

ذَنُوبٌ ج أَذْنِبَةٌ وَذَنَائِبُ : چوڭ سۇ ئوغا؛ پاكى سۇ بىلەن تولدۇرۇلغان تۇلۇق؛ تەلەي ، نېسىۋە ؛ قۇيرۇقلۇق ، قۇيرۇقى ئۇزۇن.

«فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ» «قۇرئان» : (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارنىڭ (ئازابتىن) ئۆتكەنكى (ھالاك بولغان) دوستلىرىنىڭ نېسىۋىسىدەك نېسىۋىسى بولىدۇ.

يَوْمٌ ذَنُوبٌ : نەس باسقان كۈن.

ذَهَا يَذْهُو ذَهْوًا : تەكەببۇرلۇق قىلدى ، چوڭچىلىق قىلدى.

ذَهَابٌ : بارماق ، كەتمەك.

ذَهَبَ يَذْهَبُ ذَهَابًا وَذُهُوبًا الضَّيْفُ: مېھمان كەتتى ، ئۆزىدى.

«ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى» «قۇرئان» : ئاندىن كېرىلگەن ھالدا ئۆيىگە قايتتى.

«لَقَدْ ذَهَبَ عَلَى الْمَوْعِدِ فَأَرْجُو الْمَعْذِرَةَ» :

ۋەدە قىلىنغان چاغ ئېسىمىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، ئەپۇ قىلىڭ.

«اِذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ» «قرآن»: بارغىن (ساڭا مۆھلەت بەردىم) ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بالىلىرىدىن) كىمىكى ساڭا ئەگىشىدىكەن، (جەھەننەم سىلەرگە ئۇلارغا) بېرىلگەن جازادۇر.

ذَهَبَ الشَّخْصُ : يىراقلاشتى.

«إِذْهَبْ عَنِّي فَلَا أُرِيدُ سِمَاعَكَ» : يوقال! گېپىڭنى ئاڭلاشقا چولۇم يوق.

ذَهَبَ الْأَمْرُ: ئىش ئۆتۈپ كەتتى.

ذَهَبَ الشَّخْصُ : ئىنسان ئۆلدى.

«ذَهَبَ لِلِقَاءِ رَبِّهِ» : ۋاپات بولدى، قازا قىلدى.

«اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَمَتَاعِنَا» «قرآن»: يۇسۇپنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا قويۇپ يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قىلىپتۇق.

ذَهَبَ إِلَى كَذَا: بىر پىكىردە چىڭ تۇردى، تەشەببۇس قىلدى، . . . دەپ ھېسابلىدى.

ذَهَبَ بِالشَّيْءِ: ئېلىپ تاشلىدى، يوق قىلىۋەتتى.

ذَهَبَ بِهِ : بىللە كەتتى، ئېلىپ كەتتى.

ذَهَبَ عَنْهُ : تاشلىۋەتتى، تەرك ئەتتى.

ذَهَبَ عَلَيَّ شَيْءٌ : ئۇنتۇپ كەتتىم.

ذَهَبَ عَلَيْهِ كَذَا : ئۇنتۇدى.

ذَهَبَ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ : بىكارغا كەتتى، يوققا چىقتى، ھېچنەرسىگە ئىگە بولالمىدى، ھېچنەرسىگە دال بولالمىدى.

ذَهَبَ كَأَمْسِ الدَّابِرِ : ئىزسىز يوقالدى، دېرەكسىز يوقالدى.

ذَهَبَ بِخَيَالِهِ بَعِيدًا : يىراق خىياللارنى قىلىپ كەتتى، خىيالىنى يىراقلارغا ئېلىپ كەتتى.

ذَهَبَ جُهْدُهُ سُدًى : تىرىشچانلىقى بىكارغا كەتتى.

ذَهَبَ إِلَى قَوْلِهِ : سۆزىنى قوبۇل قىلدى، گېپىگە كىردى.

ذَهَبَ فُلَانٌ بِالْفَخْرِ : شان ـ شەرەپتە يېگانە بولدى.

ذَهَبَ عَبَثًا : قۇرۇق ئاۋارىچىلىق تارتتى.

ذَهَبَ سُدًى : بىھۇدە قۇربان بولدى، بىكار كەتتى.

ذَهَبَ مَذْهَبَ فُلَانٍ : ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

ذَهَبَ ضَيَاعًا : يوقاتتى، چۇشۇرۇپ قويدى.

ذَهَبَ وَ جَاءَ: كېلىپ ـ كېتىپ تۇردى.

ذَهَبَ ضَحِيَّةَ الْإِنْفِجَارِ : پارتلاشتا قۇربان بولدى.

ذَهَبَ إِلَيْهِ : ئۇنىڭغا يۈزلەندى.

ذَهَبَ الشَّيْءُ فِي الشَّيْءِ: ئارىلاشتى.

ذَهَبَ فِي الدِّينِ مَذْهَبًا : دىندا مەلۇم مەزھەپكە ئەگەشتى.

ذَهَبَ الشَّخْصُ بِكَذَا : مۇئەييەن مەزھەپكە ئەگەشتى.

ذَهَبَ الزَّمَانُ بِنَضْرَتِهِ: زامان ئۇنى سارغايتىۋەتتى، قۇرۇتۇۋەتتى.

ذَهَبَتْ بِهِ الْخُيَلَاءُ : ھاكاۋۇرلۇق ئۇنىڭ تەمكىنلىكىنى يوقاتتى.

ذَهَبَتْ نَفْسُهُ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِ : قاتتىق قايغۇدىن ھالاك بولاي دەپ قالدى.

ذَهَبَتِ النَّفْسُ فِيهِ كُلَّ مَذْهَبٍ : ئۇنى چۈشىنىشتە تېڭىرقاپ قالدى.

ذَهِبَ يَذْهَبُ ذَهَبًا الرَّجُلُ : كىشى ئالتۇن خەزىنىسىگە ئۇچراپ ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

ذَهَبٌ ج ذِهَابٌ و أَذْهَابٌ: ئالتۇن، زەر؛ تۇخۇمنىڭ سېرىقى.

«وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِى سَبِيْلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ» «قرآن»: ئالتۇن ـ كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى ئاللاھنىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بېشارەت بەرگىن.

اَلذَّهَبُ الْأَسْوَدُ : نېفىت.

اَلذَّهَبُ الْأَبْيَضُ : ئاق ئالتۇن؛ پاختا.

اَلْوَقْتُ مِنْ ذَهَبٍ : ۋاقىت ئالتۇندىن قىممەت.

مَاءُ الذَّهَبِ : ئالتۇن سۈيى.

ذَهَبَةٌ : ئالتۇن پارچىسى.

ذَهْبَةٌ ج ذِهَابٌ وأَذْهَابٌ : ئاجىز يامغۇر ؛ كۆچلۈك يامغۇر.

ذَهَبِيٌّ : ئالتۇندەك ، ئالتۇننىڭ ، ئالتۇنغا مەنسۇپ.

ذَهَبِيَّةٌ: ئالتۇنغا مەنسۇپ ، ئالتۇنغا ئائىت.

نَصِيْحَةٌ ذَهَبِيَّةٌ: ئالتۇندەك نەسىھەت، پايدىلىق نەسىھەت.

«نَشَرَتِ الشَّمْسُ أَشِعَّتَهَا الذَّهَبِيَّةَ عَلَى الْحُقُولِ» : قۇياش ئالتۇن رەڭلىك شولىسىنى ئېتىزلارغا چاچتى.

ذَهِرَ يَذْهَرُ ذَهَرًا : چىشى قارىداپ كەتتى.

ذَهَلَ يَذْهَلُ ذَهْلًا وَذُهُولًا : ئۇنتۇدى ، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

ذَهَلَ الشَّخْصُ : تېڭىرقاپ قالدى.

ذَهَلَ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنتۇپ قالدى ، غەپلەتتە ئۇنتۇدى.

ذَهِلَ يَذْهَلُ ذُهُولًا الشَّخْصُ: قاتتىق ھاياجاندىن ھوشىنى يوقاتتى ، ئېسىنى يوقاتتى.

ذَهِلَ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنتۇپ قالدى.

«يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ» «قرآن» : ئۇ كۈندە ھەربىر سۈت ئېمىتىۋاتقان ئايال (قاتتىق قورقۇنچتىن تېڭىرقاپ قېلىش بىلەن) ئېمىتىۋاتقان بوۋىقىنى ئۇنتۇيدۇ.

ذَهْلٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

ذُهْلُولٌ ج ذَهَالِيلُ : ياخشى ئات ؛ مەرد ئادەم.

ذَهِنَ يَذْهَنُ ذَهَنًا: چۈشەندى ، ئويلاپ يەتتى ، سەزدى.

ذِهْنٌ ج أَذْهَانٌ: ئەقىل ـ ئىدراك، زېھىن، مېڭە؛ ھوش؛ پاراسەت.

«لَمْ يَتَبَادَرْ إِلَى ذِهْنِي شَيٌّ مِمَّا قُلْتَ» : دېگەنلىرىڭدىن ھېچنېمە كۆڭلۈمگە كەلمىدى.

حُضُورُ الذِّهْنِ: پىكىرنى مەركەزلەشتۈرمەك، زېھنى قويماق ، كۆڭۈل قويماق ، ھوزۇرى دىل.

حِسابُ ذِهْنٍ : مۆلچەرلىمەك ، كۆڭلىدە ھېسابلاپ كۆرمەك.

إِجْعَلْ ذِهْنَكَ إِلَى مَاأَقُولُ : سۆزۈمگە قۇلاق سال.

أَلْقِ إِلَيَّ ذِهْنَكَ: سۆزۈمگە قۇلاق سال.

حَاضِرُ الذِّهْنِ : سەزگۈر.

ذَهِنٌ : ئەقىللىق ، ھوشيار ، زېرەك.

ذِهْنِيَّةٌ : پىكىر قىلىش ئۇسۇلى ؛ ئەقلىي قابىلىيەت ، ئەقلىي ئىقتىدار.

ذَهَّبَ يُذَهِّبُ تَذْهِيبًا الشَّيْءَ: ئالتۇن ھەل بەردى.

«ذَهَّبَ الصَّائِغُ الْمَعْدِنَ» : زەرگەر مېتالغا ئالتۇن ھەل بەردى.

ذَهُوبٌ : كەتكۈچى ، بارغۇچى.

ذَهُولٌ : ھودۇقۇش ، تەمتىرەش.

«نَظَرْنَا إِلَى كُلِّ شَيْءٍ بِذُهُولٍ حِينَ زُرْنَا الصَّحْرَاءَ» : چۆلنى تۇنجى كۆرگىنىمىزدە ھەممە نەرسىگە ھەيرانلىق بىلەن قارىدۇق.

اَلذَّهِيْبُ : ئالتۇن يالىتىلغان ، ئالتۇن ھەل بېرىلگەن.

ذُو م ذَاتٌ مُثَنَّاه ذَوَاج ذَوُو و ذوُونَ: ئىگە ، ئىگىسى ، ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى.

ذُوالنُّونِ : زۇننۇن (يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى)

«إِنَّ اللّٰهَ هُوَالرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِالْمَتِيْنُ» «قرآن» : ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر ، قۇدرەتلىكتۇر (ئاللاھنىڭ قۇۋۋىتى ئارتۇقتۇر).

ذُو الْكَلِمَةِ : نوپۇزلۇق.

ذُوعِلْمٍ : ئىلىم ئىگىسى.

ذُوثَلَاثِ حَبَّاتٍ: دولانا دەرىخىنىڭ مېۋىسى.

ذُوثَلَاثَةِ أَلْوَانٍ: ئۈچ يوپۇرماق.

ذُوبَالٍ : مۇھىم.

«أَنْتَ شَخْصٌ ذُوبَالٍ» : سەن مۇھىم ئادەمسەن.

ذُوخَمْسَةِ أَجْنِحَةٍ: بەش قاناتلىق.

ذُوخَمْسَةِ أَصَابِعَ: بەش بارماقلىق.

ذُو صِحَّةٍ : ساغلام.

ذُو عَقْلٍ : ئەقىل ئىگىسى ، ئەقىللىق.

ذُو الْقَعْدَةِ : زۇلقەئدە ئېيى ، ھىجرىيە 11 – ئاي.

ذُو الْقَرْنَيْنِ: ئىككى مۈڭگۈزلۈك ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىن.

ذُومَالٍ : مالدار ، باي.

ذُوالْحِجَّةِ : زۇلھەججە ئېيى ، ھىجرىيە 12 – ئاي.

ذُو قُرْبَى. ذُو رَحِمٍ: يېقىن تۇغقان.

ذُو أَجْنِحَةٍ: قاناتلىق.

ذُوالشُّمْعَةِ السَّيِّئَةِ : يامان ئاتلىق.

ذُو فِيهِ: ئۇنىڭ سۆزى.

ذُوالْفِقَارِ: زۇلپىقار (قىلىچنىڭ نامى بولۇپ ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ھەزرىتى ئەلىگە ھەدىيە قىلغان).

ذُومُسْتَوًى جَيِّدٍ : ياخشى سەۋىيىلىك.

ذُو بَطْنِهِ : ئۇچەي باغرى.

ذَوُو الْأَرْحَامِ: تۇغقانلار.

«إِنَّ الْعَامِلِينَ فِي مَعْهَدِ الْأَبْحَاثِ هَذَا ذَوُو مُسْتَوًى جَيِّدٍ» : بۇ تەتقىقات ئورنىدا ئىشلەيدىغان خادىملارنىڭ سەۋىيىسى ناھايىتى ياخشى.

ذَوَابِلُ: نەيزە.

ذَوَاقُ: يېمەك – ئىچمەك.

«مَا ذُقْتُ ذَوَاقًا» : ھېچنەرسە تېتىمىدىم.

ذَوْبٌ : ھەسەل ، بال ، ئېرىس.

«هَذَا الْكَلَامُ ذَوْبُ الرُّوحِ» : بۇ سۆز جاننىڭ ئېرىتىمىسىدۇر.

ذَوَبَانٌ: ئېرىمەك.

قَابِلٌ لِلذَّوَبَانِ: ئېرىيدىغان.

غَيْرُ قَابِلٍ لِلذَّوَبَانِ: ئېرىمەيدىغان ماددا.

ذَوْدٌ : قوغدىماق ، مۇداپىئە قىلماق ، ساقلىماق.

ذَوْقٌ ج أَذْوَاقٌ: تېتىش سېزىمى، ئېستېتىك ھېس ، ئېستېتىك زوق.

«أَنْتَ تَتَمَتَّعُ بِذَوْقٍ سَلِيمٍ» : سىز ساغلام ئېستېتىك زوققا ئىگىسىز.

اَلذَّوْلَنُ: بىس.

ذَوْلَقُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ ئۇچى.

اَلْحُرُوفُ الذَّوْلَقِيَّةُ : تىل ئۇچى ھەرپلىرى (ل . ر . ن)

ذَوَّاقٌ. ذَوَّاقَةٌ: سەنئەتنى چۈشىنىش ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ، كۆپ ئويلىنىشىدىغان ئادەم.

رَجُلٌ ذَوَّاقٌ : كۆپ ئويلىنىدىغان ئادەم.

أَدِيبٌ ذَوَّاقَةٌ : ئالاھىدە ئېستېتىك زوققا ئىگە ئەدىب.

ذَوَّبَ يُذَوِّبُ تَذْوِيبًا الشَّيْءَ: ئېرىتتى.

«ذَوَّبَتِ الْحَرَارَةُ الثَّلْجَ» : ھارارەت قارنى ئېرىتتى.

ذَوَّدَ يُذَوِّدُ تَذْوِيدًا الشَّيْءَ أَوعَنْهُ : ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى.

ذَوِيَ يَذْوَى ذُوِيًّا الْعُودُ: ياغاچ قۇرۇپ قالدى (ئۆسۈملۈك) قۇرۇپ كەتتى ، سولاشتى ، غازاڭ بولدى.

ذَوِيَ يَذْوَى ذُوِيًّا الشَّيْخُ : بوۋاي ئاجىزلاپ كەتتى.

ذِي ج ذَوُو : ئىگە ، ئىگىسى ، ئىگىدارلىق قىلغۇچى.

غَيْرُ ذِي مَوضُوعٍ : ئەھمىيەتسىز ، ئەھمىيىتى يوق.

جَاءَ مِنْ ذِي نَفْسِهِ : ئىختىيارى قىلغان ھالدا كەلدى.

كَانَ ذَلِكَ مِنْ ذِي قَبْلُ : ئۆتكەن زاماندا.

ذَيْلٌ ج أَذْيَالٌ و ذُيُولٌ : قۇيرۇق ؛ ئۇچى تەرەپ ؛ ئىلاۋە ، قوشۇمچە.

ذَيْلُ الثَّوبِ : كىيىمنىڭ پېشى ، كىيىمنىڭ ئېتىكى.

ذَيْلُ الصَّحِيفَةِ مِنَ الْكِتَابِ : كىتابنىڭ ئاخىرقى بېتى.

طَوِيلُ الذَّيْلِ : باي.

ذَيْلُ الْفَأْرِ: چوڭ يالپۇزى (ئۆسۈملۈك)

طَاهِرُ الذَّيْلِ : پاك ، ساپ ؛ ئىپپەتلىك ، ئىپسىل.

حَامِلُ الذَّيْلِ : مۇراسىم كىيىمىنىڭ پېشىنى

كۆتۈرگۈچى.

أَذْيَالُ النَّاسِ : لۈكچەكلەر.

تَعَلَّقَ بِأَذْيَالِهِ : ئۆتۈنگەن مەدەت تەلەپ قىلدى ، ياردەم سورىدى.

تَمَسَّكَ بِأَذْيَالِهِ : ئۆتۈنگەن مەدەت تەلەپ قىلدى ، ياردەم سورىدى.

جَرَّ أَذْيَالَهُ عَلَى الْأَرْضِ : ھاكاۋۇرلۇق قىلدى ، چوڭچىلىق قىلدى.

رَجَعَ يَجُرُّ أَذْيَالَ الْخَيْبَةِ : ئىشى ئوڭۇشلۇق بولمىدى ، نەتىجە قازىنالمىدى.

ذُيُولُ الْمُشْكِلَةِ : قىيىن مەسىلىنىڭ قېلىپ قالغان ئىزلىرى.

ذَيَّالٌ : قۇيرۇقى ئۇزۇن (ھايۋان)

ذَيَّالٌ مِنَ الْإِنْسَانِ: غادىيىپ ماڭغۇچى ، گىدىيىپ ماڭغۇچى.

ذَيَّلَ يُذَيِّلُ تَذْيِيلاً الْمُؤَلِّفُ الْكِتَابَ: ئاپتور كىتابقا ئىلاۋە يازدى.

ذَيَّلَتِ الْمَرْأَةُ الْقَمِيصَ : ئايال ئېتىكىنى ئۇزۇن قىلدى.

ر (رَاءٌ): ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 10 - ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «200»نى بىلدۈرىدۇ.

اَلرَّاءُ: دېڭىز سۈيىنىڭ كۆپۈكى ؛ ئەرەب يىلىمى.

رَاءَى يُرَاءِيْ مُرَاءَاةً وَرِئَاءً وَرِيَاءً: يالغان قىياپەتكە كىرىۋالدى.

«يُرَاؤُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللهَ إِلاَّ قَلِيلاً»

«قۇرئان» : (نامازنى) كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئوقۇيدۇ . ئاللاھنى پەقەت ئازغىنا ياد ئېتىدۇ.

رَابَ يَرُوبُ رَوْبًا وَرُؤُوبًا: تېگىرقاپ قالدى، بوشىشىپ كەتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

رَابَ يَرُوبُ رَوْبًا اللَّبَنُ: قېتىق ئۇيىدى، قاتتى.

رَابَهُ أَمْرٌ: ئۇنى گۇمانغا سېلىپ قويدى.

رَابَ يَرِيبُ رَيْبًا الأَمْرُ: گۇمانلاندۇردى، گۇمان قوزغىدى، شەكلەندۇردى.

«دَعْ مَايَرِيبُكَ إِلَى مَالاَيَرِيبُكَ» «حديث» : شەك بار ئىشنى تاشلاپ، شەك يوق ئىشنى قىل.

رَابٌ: ئۆمۈمىي مىقدار، ئۆمۈمىي سان، مىقدار سان، ھەممىسى.

رَابٌّ ج رَبَبَةٌ: ئۆگەي دادا.

«اَلرَّابُّ كَافِلٌ» «حديث» : ئۆگەي ئاتا ياكى ئۆگەي ئانا، ئۆگەي بالىسىنى بېقىشقا كېپىلدۇر.

رَابَّةٌ ج رَوَابٌّ: ئۆگەي ئانا.

رَابَحَهُ يُرَابِحُ مُرَابَحَةً عَلَى: ئۇنىڭغا پايدا بەردى.

رَابَحَ فِي بِضَاعَتِهِ: ئۇنىڭغا پايدا بەردى.

رَابِحٌ: پايدا ئالغۇچى، پايدا ئالغىلى بولىدىغان، پايدىلىق، پايدا بېرىدىغان.

صَفْقَةٌ رَابِحَةٌ: پايدىلىق سودا.

اَلأَرْقَامُ الرَّابِحَةُ: لاتارىيە بېلىتى.

مَالٌ رَابِحٌ: پايدا قىلىدىغان مال، پايدىسى بار مال.

اَلرَّابِضُ ج رُبُوضٌ: ھايۋانلارنىڭ يەرگە چاپلىشىپ يېتىشى؛ يولۋاس؛ كېسەل، ئاغرىق.

«كَلْبٌ جَوَّالٌ خَيْرٌ مِنْ أَسَدٍ رَابِضٍ» : ئۇۋىسىدىن چىقماي ياتىدىغان يولۋاستىن لالما ئىت ياخشى.

رَابَطَ يُرَابِطُ مُرَابَطَةً الْجَيْشُ: قوشۇن بارگاھ قۇردى، جايلاشتى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اصْبِرُوْاوَصَابِرُوْاوَرَابِطُوْا»

«قۇرئان» : ئى مۆمىنلەر ! تائەت - ئىبادەتنىڭ مۇشەققەتلىرىگە ۋە سىلەرگە يەتكەن ئېغىرچىلىقلارغا سەۋر قىلىڭلار، دۈشمەنلەرگە زىيادە چىداملىق بولۇڭلار (چېگرالىرىڭلارنى ساقلاپ) جىھادقا تەييار تۇرۇڭلار.

رَابَطَ الرَّجُلُ فِي الْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَابِطٌ ج رَوَابِطُ: باغلىغۇچى، تۇتاشتۇرغۇچى؛ زاھىد.

رَابِطُ الْجَأْشِ: چىداملىق، سالماق، سەۋرچان، ئېغىر - بېسىق.

رَابِطَةٌ ج رَوَابِطُ: مۇناسىۋەت، ئالاقە؛ بىر باغلام، بىر تۇتام؛ ئىتتىپاق، جەمئىيەت، بىرلەشمە.

«بَيْنِي وَبَيْنَ أَخِيكَ رَابِطَةٌ قَوِيَّةٌ» : مېنىڭ سېنىڭ قېرىندىشىڭ بىلەن بولغان ئالاقەم كۈچلۈك.

رَابِطَةُالدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقى.

رَابِطَةُ الْعَالَمِ الإِسْلاَمِيِّ: ئىسلام دۇنياسى ئىتتىپاقى.

«تَضُمُّهُمْ رَابِطَةٌ وَاحِدَةٌ» : ئۇلارنى پەقەت بىرلا نەرسە باغلاپ تۇرىدۇ.

رَابِطَةُ الْعُلَمَاءِ الْعَالَمِيَّةِ: خەلقئارا پەن خادىملە-رى ئۇيۇشمىسى.

رَابِطَةُ الْأُدَبَاءِ: ئەدەبىياتچىلار بىرلەشمىسى.

رَابِطَةُ الْخِرِّيجِينَ: مەكتەپ پۈتتۈرگەن ستۇدېنتلار ئىتتىپاقى.

رَابِطَةُ النِّقَابَاتِ الدَّوْلِيَّةِ: خەلقئارا ئىشچىلار بىرلەشمىسى.

رَوَابِطُ لَاتَنْفَصِمُ عُرَاهَا: مۇستەھكەم ئالاقە.

رَابَعَ يُرَابِعُ مُرَابَعَةً: ھوسۇلنىڭ تۆتتىن بىرىنى ئالدى.

رَابَعَ الْمَالِكُ الْعَامِلَ: باھاردا خوجايىن ئىشچىنى ياللىدى.

رَابِعٌ: تۆتىنچى.

رَابِعُ الْمُسْتَحِيلَاتِ: مۇمكىن بولمايدىغان ئىش.

رَابِعًا: تۆتىنچى.

اَلرَّابِعَ عَشَرَ: ئون تۆتىنچى.

«نَجَحَ وَ كَانَ تَرْتِيبُهُ الرَّابِعَ»: ئۇ تۆتىنچى بولۇپ نەتىجە قازاندى.

رَابِعَةُ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈز، چىڭقى چۈش.

فِي رَابِعَةِ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈزدە، چىڭقى چۈش ۋاقتىدا.

«اِقْتَحَمَ اللِّصُّ الْمَنْزِلَ فِي رَابِعَةِ النَّهَارِ»: ئوغرى ئۆيگە چىڭقى چۈشتە بېسىپ كىردى.

رَابَى يُرَابِي مُرَابَاةً: جازانە قىلدى.

رَابِيَةٌ ج رَوَابٍ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

أَخْذَةً رَابِيَةً: قاتتىق جازالاش.

«فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً»

«قۇرئان»: ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى ئاللاھ قاتتىق جازالىدى.

رَاتِبٌ ج رَوَاتِبُ: ئىش ھەققى، مائاش، دائىم، ھەمىشە، مۇقىم، ئۆزگەرمەس

رِزْقٌ رَاتِبٌ: مۇقىم تەمىنات.

«تَبَرَّعَ كُلُّ مُوَظَّفٍ بِرَاتِبِ شَهْرٍ»: ھەر بىر خىزمەتچى بىر ئايلىق مائاشىنى ئىئانە قىلدى.

رَاتِبٌ تَقَاعُدِيٌّ: پېنسىيە مائاشى.

قَبَضَ رَاتِبَهُ: مائاشىنى ئالدى.

رَاتِعٌ ج رُتَّعٌ وَرُتَّعٌ وَرِتَاعٌ وَرُتُوعٌ وَرَاتِعُونَ: ئەركىن ئوتلىغۇچى؛ تۇرمۇشى باياشات ئادەم، پادا باققۇچى.

رَاتِينَجُ: دېۋىرقاي، قارىغاي يېلىمى.

رَاثَ يَرُوثُ رَوْثًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان تېزەكلىدى، چىچتى.

رَاثَ يَرُوثُ رَيْثًا: تەخىر قىلدى، كېچىكتى.

رَاجَ يَرُوجُ رَوَاجًا ـ ت السِّلْعَةُ: مالنىڭ بازىرى چىقتى، بازار تاپتى.

رَاجَتِ الْعُمْلَةُ: پۇل ئاقتى، پۇل ئوبوروت بولدى.

رَاجَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى، ئېقىپ يۈردى.

رَاجَتِ السُّوقُ: بازار ئاۋاتلاشتى، بازار جانلاندى.

رَاجَ الْأَمْرُ: ئىش يۈرۈشۈپ كەتتى.

رَاجِبَةٌ ج رَوَاجِبُ: بارماق ئۇگىلىرى، بوغۇم، ئۇگە.

رَاجِحٌ: بېسىپ چۈشكۈچى، غالىب، مۇمكىن، ئېھتىمال، كۆپىنچە.

عَقْلٌ رَاجِحٌ: ئۆتكۈر ئەقىل، دانا، ئاقىل، دانالىق، ئاقىلانىلىق، ئۆتكۈرلۈك.

اَلرَّاجِحُ أَنْ....: قىلىش مۇمكىنلىكى، مۇشۇنداق بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىن، مۇشۇنداق بولۇشى چوقۇمراقكى.

رَاجَزَ يُرَاجِزُ مُرَاجَزَةً صَدِيقَهُ: دوستى بىلەن مۇشائىرە قىلدى.

رَاجَعَ يُرَاجِعُ مُرَاجَعَةً صَاحِبُ الْحَاجَةِ الْمُوَظَّفَ: ھاجەتمەن ھاجىتى توغرىسىدا خىزمەتچىگە ئىلتىماس قىلدى.

رَاجَعَ الشَّيْءَ: بىر نەرسىنى سېلىشتۇردى، تەكشۈردى.

رَاجَعَ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنى تەكشۈردى.

رَاجَعَ الْمُصَحِّحُ تَجْرِبَةَ الطَّبْعِ: كوررېكتور مەتبەئە خاتالىقىنى تۈزەتتى.

رَاجَعَ الرَّجُلُ صَدِيقَهُ فِي الْأَمْرِ: دوستى بىلەن مەسلىھەتلەشتى.

رَاجَعَهُ: ئۇنى تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

رَاجَعَ الزَّوْجُ زَوْجَتَهُ: ئېرى ئايالىنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن قايتا يارىشىۋالدى.

رَاجَعَ دُرُوسَهُ: دەرسلىرىنى تەكرارلىدى.

رَاجَعَ الْكُتُبَ: كىتاب كۆردى، كىتابتىن پايدىلاندى.

رَاجَعَ نَفْسَهُ: قايتا قاراپ چىقتى.

رَاجَعَ الْمُؤَلِّفُ الْكِتَابَ: ئاپتور كىتابىنى قايتا كۆرۈپ چىقتى.

رَاجِعٌ ج رَوَاجِعُ: قايتا ـ قايتا، تەكرار، قايتا پەيدا بولغۇچى.

«ضِيَاعُ الْحَقِّ الْفِلَسْطِينِيِّ رَاجِعٌ إِلَى فُرْقَةِ الْعَرَبِ»: پەلەستىنلىكلەرنىڭ ھوقۇقىنىڭ قولدىن كېتىشىنىڭ سەۋەبى ئەرەبلەرنىڭ ئىتتىپاقسىزلىقىغا باغلىق.

اَلْحُمَّى الرَّاجِعَةُ: تۇتقاقلىق، قىزىتما، بەزگەك.

رَاجِفٌ: تىترىگۈچى، لاغىلدىغۇچى.

اَلرَّاجِفَةُ: قىيامەت كۈنى، بىرىنچى قېتىم چېلىنىدىغان سۇر.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ» «قرآن»: بۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە زېمىن (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ تەۋرەيدۇ) ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئاسمان (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ) تەۋرەيدۇ.

اَلْحُمَّى الرَّاجِفَةُ: قىزىتما كېسەل، تىترىتىدىغان قىزىتما كېسەل.

رَاجِلٌ ج رِجَالٌ وَرِجَالَةٌ و رُجَّالٌ: پىيادىلىق، پىيادە.

«فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا» «قرآن»: قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار).

رَاجٍ: ئۈمىدۋار، ئۈمىد قىلغۇچى.

رَاحَ يَرُوحُ رَوَاحًا الشَّخْصُ: ئايرىلدى، ئۆتۈپ كەتتى، يېپىلىپ كەتتى.

رَاحَ الشَّخْصُ: كەچتە قايتىپ كەلدى، ماڭدى، يۈرۈپ كەتتى.

«رَاحَ إِلَى بَيْتِهِ بَعْدَ عَمَلِ النَّهَارِ»: كۈندۈزلۈك ئىشتىن كېيىن ئۆيىگە قايتتى.

«مَنْ رَاحَ إِلَى الْجُمُعَةِ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ فَلَهُ كَذَا» «حديث»: كىمكى كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلىدە جۈمەگە يول ئالسا، ئۇ ... غا ئېرىشىدۇ.

رَاحَ لِلْمَعْرُوفِ: ئادالەت يولىدا پىداكارلىق كۆرسەتتى، جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىدى.

رَاحَ الْيَوْمُ: بوران چىقتى، شامال قاتتىق چىقتى.

رَاحَ الشَّخْصُ: ئۆلدى.

رَاحَ يَفْعَلُ: قىلىشقا كىرىشتى، قىلىشقا باشلىدى.

رَاحَ يَكْتُبُ: يازغىلى تۇردى.

رَاحَ يَمُوتُ: ئۆلۈشكە ئاز قالدى.

رَاحَ ضَحِيَّةً لَهُ: ئۇنىڭ قۇربانى بولدى.

رَاحَ و جَاءَ: كېلىپ ـ كېتىپ تۇردى.

رَاحَ يَرِيحُ رَوْحًا لِلشَّيْءِ: كۆڭۈللۈك ھېس قىلدى.

رَاحَ لِلْأَمْرِ: ياقتۇردى، خۇشال بولدى، قىزىقتى.

رَاحَ يَرِيحُ رِيحًا الشَّيْءَ: پۇرىدى.

«لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» «حديث»: ... جەننەتنىڭ ھىدىنى پۇرىمايدۇ.

رَاحٌ: ھاراق.

«شُرْبُ الرَّاحِ لَيْسَ بِمُبَاحٍ»: مەي ئىچىش مۇباھ ئەمەس.

رَاحَةٌ ج رَاحٌ وَرَاحَاتٌ: ئارام ئالماق، دەم ئالماق.

«هَذَا وَقْتُ الرَّاحَةِ بِالنِّسْبَةِ لِي»: بۇ مەن ئۈچۈن دەم ئېلىش ۋاقتى.

اَلرِّيُّ بِالرَّاحَةِ: ئېقىن سۇ بىلەن سۇغىرىش.

فَتْرَةُ الرَّاحَةِ: دەم ئېلىش ۋاقتى.

اَلسَّقْيُ بِالرَّاحَةِ: ئېقىن سۇ بىلەن سۇغىرىش.

اَلرَّاحَةُ الْأُسْبُوعِيَّةُ: ھەپتىلىك دەم ئېلىش.

دَارُ الرَّاحَةِ: دەم ئېلىش ئۆيى، ئىستىراھەت ئۆيى.

بَيْتُ الرَّاحَةِ: ھاجەتخانا؛ يۇيۇنۇش ئۆيى.

رَاحَةُ الْبَالِ: خاتىرجەملىك، تىنچلىق، خاتىر-

جەم، ئارام.

«لَمْ يَذُقْ طَعْمَ الرَّاحَةِ» : ئۇ ئارام ئالمىدى.

مَعَ الرَّاحَةِ: خاتىرجەم، شاد ـ خۇرام، كۆڭۈللۈك.

رَاحَةُ الْيَدِ: ئالقان.

دَفَعَهُ بِرَاحَةِ يَدِهِ: ئۇنى قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن ئىتتەردى.

رَاحِلٌ ج رُحَّلٌ وَرُحَّالٌ: كۆچكۈچى، قوزغالغۇچى، ئاتلانغۇچى، كۆچمەن، مۇساپىر، يولۇچى؛ ئۆلۈك، مېيىت.

عَرَبٌ رُحَّالٌ: كۆچمەن ئەرەبلەر.

اَلْفَقِيدُ الرَّاحِلُ: ۋاپات بولغۇچى، مەرھۇم.

رَاحِلَةٌ ج رَوَاحِلُ: مىنىشكە ئىشلىتىلىدىغان تۆگە: يۈك تۆگىسى.

مَشَتْ رَوَاحِلُهُ: قېرىدى، ئاجىزلىدى.

رَاخَ يَرِيخُ رَيْخًا: خار بولدى، رەسۋا بولدى.

رَاخَى يُرَاخِي مُرَاخَاةً الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى.

رَاخَتِ الْحَامِلُ: ھامىلدارنىڭ تۇغۇش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

رَاخَيْتُهُ عَنِّي : ئۇنى مەندىن يىراقلاشتۇردۇم.

رَاخَى الْعُقْدَةَ: چىگىكنى يەشتى، تۈگۈننى يەشتى.

«يَخَالُ الْجَبَانُ فِرَارَهُ يُرَاخِي أَجَلَهُ» : قورقۇنچاق ئادەم ئۇرۇش مەيداندىن قېچىشنى ئەجىلىدىن يىراقلاشتۇرىدۇ، دەپ ئويلايدۇ.

رَادَ يَرُودُ رَوَدَانًا: تەكشۈردى، قېدىردى، چارلىدى، كۆزدىن كەچۈردى.

رَادَ الشَّيْءَ: ئىزدىدى.

«رَادَ لِأَهْلِهِ الْكَلَأَ» : ئائىلىسى ئۈچۈن ئوتلاق ئىزدىدى.

رَادَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۆيمۇ ئۆي ئارىلاپ يۈردى.

رَادَتْ قَوْمَهُ: يېتەكلىدى، باشچىلىق قىلدى.

رَادَتِ الدَّوَابُّ: ئۇلاغ يايلاقتا بېرىپ ـ كېلىپ يۈردى.

رَادَةٌ ج رَدًى: تاغ، تاغ جىنسى، تاش.

رَادَحَ يُرَادِحُ مُرَادَحَةً: رەت قىلدى.

رَادَّ يُرَادُّ مُرَادَّةً الْمُشْتَرِي الْبَائِعَ السِّلْعَةَ: ئالغۇچى سېتىپ بەرگۈچىدىن سودىنى بۇزۇشنى تەلەپ قىلدى.

رَادَّهُ فِي الْكَلَامِ: ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلدى.

رَادٌّ: رەت قىلغۇچى ، قايتۇرغۇچى، قايتارما زەربە بەرگۈچى.

لَا رَادَّ لَهُ: ئۇنىڭدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ، ئۇنى قايتۇرغىلى بولمايدۇ، ساقلىنىش تەس.

رَادَّةٌ: پايدا، مەنپەئەت.

أَمْرٌ لَا رَادَّةَ فِيهِ: پايدىسىز ئىش.

رَادِعٌ م رَادِعَةٌ ج رَوَادِعُ: چاڭگىلىغا ئېلىۋالغۇچى، توسقۇچى، چەكلىگۈچى، تىزگىنلىگۈچى، كونترول قىلغۇچى.

لَا رَادِعَ لَهُ: ئۇلارنى توسقىلى بولمايدۇ، ئۇلارنى كونترول قىلغىلى بولمايدۇ.

«يَجِبُ أَنْ يَشْتَمِلَ الْقَانُونَ عَلَى عُقُوبَاتٍ رَادِعَةٍ» : قانۇن چەكلەش خاراكتېرىدىكى جازالارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشى كېرەك.

رَادَفَ يُرَادِفُ مُرَادَفَةً ـ هُ: ئۇنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشتى.

رَادِفٌ: كەينى، ئارقىسى، كەينىدە، ئارقىسىدا.

رَادِفَةٌ ج رَوَادِفُ: قىيامەت كۈنى ئىككىنچى قېتىم چېلىنىدىغان سۇر؛ كاسسا، ساغرا.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ» (قۇرئان) : بۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە زېمىن (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ تەۋرىيدۇ) ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئاسمان (ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر قوشۇلۇپ) تەۋرىيدۇ.

رَادِنٌ : زەپىران.

أَحْمَرُ رَادِنِيٌّ: سارغۇچ قىزىل.

رَازَ يَرُوزُ رَوْزًا الشَّيْءَ: تەجرىبە قىلدى، سىنىدى.

رَازَ الْحَجَرَ: تاشنى دەڭسەپ باقتى.

رَازَ النُّقُودَ: ۋەزنىنى ئۆلچەپ كۆردى.

اَلرَّازِقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «رىزق بەرگۈچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

رَازِيَانَجٌ: بەدىيان.

رَازِيَانَجٌ شَامِيٌّ: شاكال بەدىيان.

رَاسَ يَرُوسُ رَوْسًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

رَاسَ السَّيْلُ الْغُثَاءَ: سەل داشقاللارنى ئېقىتىپ كەتتى.

رَاسَ يَرِيسُ رِيْسًا: غادىيىۋالدى، كۆرەڭلىدى.

رَاسَ الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ باشچىسى بولدى.

رَاسَ خَصْمَهُ: رەقىبىگە ئۈستۈن كەلدى، غالىب بولدى، يەڭدى.

رَاسِبٌ ج رَاسِبُونَ: ئىمتىھاندىن قالغۇچىلار، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەنلەر.

رَاسِبٌ ج رَوَاسِبُ: تېگىگە تىنىپ قالغان نەرسە، دۇغ، چۆكمە لاتقىلار.

رَوَاسِبُ الْمَاضِي: قەدىمكى يادىكارلىقلار، قەدىمكى خارابىلار.

رَوَاسِبُ مَعْدِنِيَّةٌ: رودا قاتلىمى.

رَوَاسِبُ فَحْمٍ حَجَرِيٍّ: كۆمۈركان.

رَاسِخٌ ج رَوَاسِخُ: پۇختا، مۇستەھكەم، ئېگىلمەس، سۇنماس، تېز پۈكمەس، چوڭقۇر يىلتىز تارتقان.

رَاسِخٌ فِي كَذَا: پىششىق، ماھىر، ئۇستا.

رَاسِخٌ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدە توشقان ئادەم.

«وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ» «قرآن»: ئىلىمدە توشقانلار ئېيتىدۇ «ئۇنىڭغا ئىشەندۇق»...

لَنَّانٌ رَاسِخُ الْقَدَمِ: كۆزگە كۆرۈنگەن سەنئەتكار، ئاتاقلىق سەنئەتچى.

رَاسَّ يُرَاسُّ مُرَاسَّةً بِالْأَمْرِ: ئىش باشلىدى.

رَاسَلَ يُرَاسِلُ مُرَاسَلَةً فِي الْأَمْرِ أَوْ بِالْأَمْرِ عَلَى الْأَمْرِ: خەت يېزىشىپ تۇردى، ئالاقىلىشىپ تۇردى، خەت ئەۋەتتى.

رَاسِلَانِ: ئىككى مۈرە.

رَاسٍ م رَاسِيَةٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، تەۋرىمەس؛ پورتتا تۇرغۇچى پاراخوت.

جَبَلٌ رَاسٍ: مۇستەھكەم تاغ.

رَاسٍ ج رَوَاسٍ: تاغ.

«وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ» «قرآن»: بىز زېمىنغا ئېگىز تاغلارنى ئورناتتۇق.

رَاشَ يَرُوشُ رَوْشًا: كۆپ يېدى؛ ئاز يېدى.

رَاشَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

رَاشَ يَرِيشُ رَيْشًا الطَّائِرُ: قۇشنىڭ پېيى چىقتى.

رَاشَ السَّهْمَ: ئوق سالدى.

رَاشِحٌ ج رَوَاشِحُ: سۇ سۈزگۈچ.

رَاشِدٌ ج رَاشِدُونَ: ئاقىلىق، سەگەك، ھىدايەت تاپقۇچى، توغرا يولدا مۇستەھكەم تۇرغۇچى، ئەقىللىق، پاراسەتلىك، توشقان كىشى، قورامىغا يەتكەن ئادەم.

اَلْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ: ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ھەزرىتى ئۆمەر، ھەزرىتى ئوسمان، ھەزرىتى ئەلىدىن ئىبارەت تۆت خەلىپىگە قارىتا ئېيتىلىدۇ.

رَاشَقَ يُرَاشِقُ مُرَاشَقَةً ــ هُ بِالسِّهَامِ: ئۇنىڭ بىلەن ئوق ئېتىشتى.

رَاشِنٌ ج رَوَاشِنُ: سوۋغا، ھەدىيە، چاي پۇلى؛ چاقىرىلمىغان مېھمان؛ قارنى يامان.

رَاشٍ: پارا بەرگۈچى.

رَصِدٌ ج رُصَّدٌ وَ رَصَدٌ: كۆزەتچى، مارىغۇچى، نازارەتچى، تەكشۈرگۈچى؛ يۇلتۇزلارنى كۆزەتكۈچى؛ يولۋاس.

رَاضَ يَرُوضُ رَوْضًا وَ رِيَاضًا الْمُهْرَ: تايىنى كۆندۈردى، ئۆگەتتى.

«رَاضَ نَفْسَهُ بِالتَّقْوَى»: ئۆزىنى تەقۋادارلىققا كۆندۈردى.

رَاضَ الدُّرَّ: مەرۋايىتنى تەشتى.

رَاضَعَ يُرَاضِعُ مُرَاضَعَةً ــ هُ: ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئەمدى.

رَاضَعَهُ: ئېمىتىش ئۈچۈن ئىنىك ئانىغا بەردى.

رَاضِعٌ ج رُضَّعٌ وَرُضَّاعٌ: ئەمچەك تۈگىمىسى، ئەمچەك توپچىسى.

رَاضِعَةٌ ج رَوَاضِعُ: سۈت چىشى.

رَاضَى يُرَاضِي مُرَاضَاةً: ياراشتى، ئەپلىشىپ قالدى، كېلىشتى، رازى بولۇشتى.

«رَاضِ أَبَاكَ بَعْدَ أَنْ أَغْضَبْتَهُ»: ئاچچىقىنى كەلتۈرگەندىن كېيىن داداڭنى رازى قىلساڭ

بولىدۇ.

رَاضٍ ج رَاضُونَ و رُضَاةٌ: رازى بولغۇچى، مەمنۇن بولغۇچى، قانائەت قىلغۇچى، قوللىغۇچى.

عِيْشَةٌ رَاضِيَةٌ: كۆڭۈللۈك تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

«فَهُوَ فِي عِيْشَةٍ رَاضِيَةٍ» «قرآن»: ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ.

رَاطَلَ يُرَاطِلُ مُرَاطَلَةً: قاداقتا ئۆلچەپ ساتتى.

رَاطَنَ يُرَاطِنُ مُرَاطَنَةً: چۈشەنمەيدىغان يات تىل بىلەن سۆزلىدى، چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىدى.

رَاعَ يَرُوعُ رَوْعًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى، ئالاقزادە بولدى، ساراسىمگە چۈشتى.

رَاعَهُ: ئۇنى قورقۇتتى، چۆچۈتتى.

رَاعَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ھەيران قالدۇردى، ئەجەبلەندۈردى.

«رَاعَتْنِي هَذِهِ الْقَصِيدَةُ»: بۇ قەسىدە مېنى ھەيران قالدۇردى.

«رَاعَنِي مَنْظَرُ الضَّحَايَا فِي حَادِثِ الزِّلْزَالِ»: يەر تەۋرەش ئاپىتىدە ئۆلگۈچىلەرنىڭ كۆرۈنۈشى مېنى چۆچۈتىۋەتتى.

رَاعَ يَرِيعُ رَيْعًا و رَيْعَانًا الطَّعَامُ و غَيْرُهُ: كۆپەيدى.

رَاعَ لَهُ: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى، كۆڭلى تىندى.

رَاعَ عَنْهُ وَ إِلَيْهِ: قايتتى.

رَاعِبٌ: قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى، ھىيلىگەر.

رَاعِدٌ م رَاعِدَةٌ ج رَوَاعِدُ: گۈلدۈرماما .

سَحَابٌ رَاعِدٌ: گۈلدۈرمامىلىق بۇلۇت.

ذَاتُ الرَّوَاعِدِ: مۇسىبەت، بالايىئاپەت.

رَاعِفٌ ج رَوَاعِفُ: نەيزە؛ تاغ ئۇمشۇقى؛ بۇرۇننىڭ ئۇچى؛ بۇرۇن؛ چېلىشتا ئۆزۈپ چىققان ئات.

رَاعُوفٌ م رَاعُوفَةٌ: سۇ تارتىشتا ئولتۇرۇش ئۈچۈن قۇدۇق لېۋىگە قويۇلغان تاش.

رَاعَوِيٌّ: چارۋىچى، چارۋىغا مەنسۇپ.

رَاعَى يُرَاعِي مُرَاعَاةً: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى، ئەھمىيەت بەردى، مۇھىم بىلدى.

«وَالَّذِيْنَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ» «قرآن»: ئۇلار (يەنى مۆمىنلەر) ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر.

رَاعَى النُّجُومَ: يۇلتۇزلارنى كۆزەتتى، يۇلتۇزلارنى تەكشۈردى.

رَاعَى الْأَمْرَ: رىئايە قىلدى، ئېتىبار قىلدى، ئەمەل قىلدى.

رَاعَى الْأَمَانَةَ: ئامانەتنى ساقلىدى.

رَاعَى الشَّخْصَ: بىللە پادا باقتى.

رَاعٍ ج رُعَاةٌ و رُعَاءٌ ورُعْيَانٌ: پادىچى؛ ھاكىم، ئەمەلدار؛ رىئايە قىلغۇچى.

اَلرَّاعِي يَرْعَى الْغَنَمَ: پادىچى قوي باقىدۇ.

رَاعِي الْقُطْعَانِ: پادىچى.

«كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» «حديث»: ھەر بىرىڭلار پادىچى ھېسابلىنىسىلەر، ھەر بىرىڭلار ئۆز پادائىڭلار ئۈستىدە جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر.

رَاعِي الْمَوَاشِي: مالچى؛ ئۆي ھايۋانلىرى سودىگىرى.

شَرَّابَةُ الرَّاعِي: پادىچى دەرىخى ، ئالىقانات.

رَاعِي الْكَنِيْسَةِ: مىسسىئونېر، باستېر.

رَاغَ يَرُوغُ رَوْغًا وَ رَوَغَانًا وَ رَوَاغًا: ھىيلىگەرلىك قىلدى، ھىيلە ئىشلەتتى، مۇغەمبەرلىك قىلدى.

رَاغَ الصَّيدَ: ئوۋ ئالدىدى.

رَاغَ عَنِ الطَّرِيْقِ: يولدىن چەتنىدى.

رَاغَ إِلَى فُلَانٍ: يوشۇرۇن ئاغدى ، مايىل بولدى.

رَاغَ عَنِ الشَّيْءِ: ئالاق - جالاق بولۇپ كەتتى.

«فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ» «قرآن»: شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاستا ئائىلىسىگە چىقىپ (يوشۇرۇلغان) بىر سېمىز موزاينى ئېلىپ كىردى.

«رَاغَ رَوَغَانَ الثَّعْلَبِ»: تۈلكىدەك ھىيلىگەرلىك قىلدى.

رَاغِبٌ: ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىد قىلغۇچى، قىزىقـقۇچى.

رَاغِدٌ: پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرگۈچى.

رَاغَمَ يُرَاغِمُ مُرَاغَمَةً الشَّخْصَ: يۇرتىدىن كۆچۈپ چىقتى، ھىجرەت قىلىپ چىقتى.

رَاغِمَةٌ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئۇنى يامان كۆردى، دۈشمەن تۇتتى.

رَاغِمٌ ج رُغَّمٌ: بويسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى، خارلانغۇچى.

رَاغِيَةٌ ج رَوَاغٍ: تۆگە، چىشى تۆگە.

«مَالَهُ ثَاغِيَةٌ وَ لاَ رَاغِيَةٌ» : ئۇنىڭ قويىمۇ، تۆگىسىمۇ يوق.

رَاقَ يَرِيقُ رَيْقًا: يېيىلغا باردى.

رَافِثٌ: غاز ئوت (دورا قىلىنىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك)

رَافِدٌ ج رَوَافِدُ: تارماق ئۆستەڭ، كىچىك ئېقىن.

رَافِدٌ ج رُفَّدٌ وَرُفَّادٌ: پادىشاھقا ئەڭ يېقىن ئادەم بولۇپ، ئۇ يوق ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئىشلىرىنى بېجىرىپ تۇرىدىغان ئادەم.

اَلرَّافِدَانِ: دىجلە ۋە فۇرات دەريالىرى.

رَافِضَةٌ ج رَوَافِضُ: رەت قىلغۇچى، شىئە مەزھەپىنىڭ بىر پىرقىسى.

رَافِضِيٌّ: رافىزىي مەزھەپىگە ئەگەشكۈچى.

رَافَعَ يُرَافِعُ مُرَافَعَةً الْمُحَامِي عَنِ الْمُتَّهِمِ: ئادۋوكات قارىلانغۇچىنى ئاقلىدى.

رَافِغٌ: راھەتلىك تۇرمۇش.

رَافِعٌ ج رَوَافِعُ : ئۆرلىگۈچى؛ لىفت؛ كىران؛ كۆزگە كۆرۈنگەن، مەشھۇر، ئالاھىدە.

اَلرَّافِعُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «مەرتىۋىنى يۇقىرى كۆتۈرگۈچى» دېگەن مەنىدە.

رَافِعَةٌ ج رَوَافِعُ: پىشاڭ، كۆتۈرگۈچ، كىران، لوم كالتەك، تىيەك.

«إِزَاحَةُ هَذِهِ السَّيَّارَةِ الْمُتَعَطِّلَةِ يَسْتَدْعِي الْإِسْتِعَانَةَ بِالرَّافِعَةِ» : بۇ بۇزۇلغان ماشىنىلارنى ئېلىۋېتىش ئۈچۈن كىرانغا تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

رَافِعَةُ الصَّوْتِ: مىكروفون.

رَافِعَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا تازىلاش پاراخوتى.

رَاقٌّ: غەمخورلۇق قىلغۇچى، كۆيۈنگۈچى.

«مَا لَهُ حَاقٌّ وَلاَ رَاقٌّ» : ئۇنىڭ بېشىنى سىلايدىغان ئادەم يوق، ئۇنىڭغا ئېتىبار بېرىدىغان ئادەم يوق، ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلىدىغان ئادەم يوق.

رَافَقَ يُرَافِقُ مُرَافَقَةً الشَّخْصَ : ئۇنىڭغا يولداش بولدى، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولدى (سەپەردە ياكى يولدا).

رَافَقَتْكَ السَّلاَمَةُ : ئامان بولۇڭ (سەپەر قىلغۇچىغا دۇئا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ).

«أَتَمَنَّى أَنْ أَجِدَ شَخْصًا يُرَافِقُنِي فِي السَّفَرِ» : سەپەردە ماڭا ھەمراھ بولىدىغان ئادەم تېپىشنى ئارزۇ قىلىمەن.

رَافِقَةٌ : مۇلايىملىق، لېۋەنلىك، سىلىقلىق، يۇمشاقلىق، چىرايلىق قىلىقلىق.

رَافِهٌ ج رَافِهَةٌ: كۆڭۈللۈك، پاراۋان.

لَيْلَةٌ رَافِهَةٌ: كۆڭۈللۈك كېچە، كۆڭۈللۈك تۈن.

رَافِهَةٌ: خالىغاندا ئوتلاقتا يايلايدىغان تۆگە.

رَافَى يُرَافِي مُرَافَاةً الرَّجُلَ: ماقۇل بولدى، قوشۇلۇپ رازى بولدى.

رَاقَ يَرُوقُ رَوْقًا وَ رَوْقَانًا : كۆڭۈللۈك بولدى، خۇشاللىنارلىق بولدى.

رَاقَهُ الشَّيْءُ: ئۇنى ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى.

«رَاقَتْنِي هَذِهِ الْقَصِيدَةُ» : بۇ قەسىدە مېنى ھەيران قالدۇردى.

رَاقَ يَرِيقُ رَوْقًا الشَّرَابُ: ئىچىملىك سۈزۈك بولدى.

رَاقَهُ الْأَمْرُ: باشقىلارنىڭ رايىغا باقتى.

رَاقَ يَرِيقُ رِيقًا الْمَاءُ: سۇ قۇيۇلدى، تۆكۈلدى.

رَاقَ السَّرَابُ: تومۇز پىلىلدىدى، تومۇز ۋالىلدىدى.

رَاقَ الشَّيْءُ: يالتىرىدى، پارقىرىدى.

رَاقَ بِنَفْسِهِ: جان تالاشتى.

رَاقٌ ج رَاقَاتٌ: قوش قاتلام، تەبىقە، قات، قەۋەت،

تاشىپە.

رَاقَبَ يُرَاقِبُ مُرَاقَبَةً السَّجِينَ: جىنايەتچىگە قارىدى، جىنايەتچىنى ساقلىدى.

رَاقَبَ اللّٰهَ: ئاللاھتىن قورقتى.

رَاقَبَ الْعَمَلَ: ئىشنى نازارەت قىلدى، باشقۇردى.

رَاقَبَ النَّجْمَ: يۇلتۇز كۆزەتتى.

رَاقِدٌ: ئۇخلىغۇچى، ياتقۇچى، يېتىپ ياتقۇچى.

رَاقَصَ يُرَاقِصُ مُرَاقَصَةً الْفَتَاةَ: قىز بىلەن بىللە ئۇسسۇل ئوينىدى، تانسا ئوينىدى.

رَاقِصٌ ج رَاقِصُونَ: ئۇسسۇلچى، تانسىچى.

خَيَالٌ رَاقِصٌ: ھەرىكەتلىك كىنو.

رَاقِصَةٌ ج رَاقِصَاتٌ: ئۇسسۇلچى قىز.

اَلرَّاقِصَةُ الْأُوْلَى: بالېت ئۇسسۇلىدا باش رول ئالغۇچى.

لَيْلَةٌ رَاقِصَةٌ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

حَفْلَةٌ رَاقِصَةٌ: ئۇسسۇل كېچىلىكى ، تانسا كېچىلىكى.

مُوسِيْقَي رَاقِصَةٌ: ئۇسسۇل مۇزىكىسى، تانسا مۇزىكىسى.

«ذَهَبَ إِلَى الْمَرْقَصِ لِمُشَاهَدَةِ بَعْضِ الْفُنُونِ الرَّاقِصَةِ» : ئۇسسۇل سەنئىتىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئۇسسۇل زالىغا باردى.

رَاقَعَ يُرَاقِعُ مُرَاقَعَةً الْخَمْرَ: ھاراق ئىچتى، ئىچىشنى داۋاملاشتۇردى.

رَاقِعٌ ج رَاقِعُونَ: ياماقچى.

اِتَّسَعَ الْخَرْقُ عَلَى الرَّاقِعِ : مەسىلىنى ھەل قىلىش قىيىن بولدى.

رَاقِمٌ: ھېسابلىغۇچى، خەت ئۇرغۇچى، نومۇر قويغۇچى.

رَاقِمُ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ سۈرئەت سائىتى، ماشىنىنىڭ ھېسابلاش ئەسۋابى.

رَاقِنٌ ج رَاقِنُونَ: ماشىنىست.

رَاقِنَةٌ ج رَوَاقِنُ: ئايال ماشىنىست.

رَاقُودٌ ج رَوَاقِيْدُ: راك ؛ جاۋۇر، قاچا.

رَاقُولٌ ج رَوَاقِيْلُ: خورما دەرىخىگە چىقىشتا ئىشلىتىدىغان ئارغامچا.

رَاقٍ ج رَاقُونَ: ئەپسۇنكەش، جىنكەش، داخان؛ ئالىي، يۈكسەك، ئۆرلىگۈچى، تەربىيىلىك.

«كَلَّاإِذَابَلَغَتِ التَّرَاقِيَ وَ قِيلَ مَنْرَاقٍ» «قرآن» : راستلا جان ھەلقۇمغا يەتكەندە « (بۇ كېسەلگە) كىم ئىلاج قىلالايدۇ» دېيىلىدۇ.

اَلطَّبَقَةُ الرَّاقِيَةُ: يۇقىرى قاتلامدىكىلەر، يۇقىرى تەبىقىدىكىلەر.

رَاكِبٌ ج رُكَّابٌ: مىنگۈچى، ئۇلاغلىق، مۇساپىر، يولۇچى، ئولتۇرغۇچى.

«هَذَا الْقِطَارُ مُخَصَّصٌ لِلرُّكَّابِ أَمَّا قِطَارُ الْبَضَائِعِ فَيَأْتِي بَعْدَ سَاعَةٍ» : بۇ پويىز يولۇچىلارغا خاس، يۈك پويىزىغا كېلىدىغان بولساق ، ئۇ بىر سائەتتىن كېيىن كېلىدۇ.

رُكَّابُ الْخَيْلِ: ئاتلىقلار.

رَاكِدٌ: مۇقىم تۇرغۇچى.

مَاءٌ رَاكِدٌ: تۇرغۇن سۇ، توختام سۇ، كۆلچەك سۇ.

رَاكِزٌ: تىنىچ.

عِزٌّ بَنِي فُلَانٍ رَاكِزٌ: پالانىنىڭ شان - شەرىپى ئۆچمەيدۇ.

رَاكَضَ يُرَاكِضُ مُرَاكَضَةً فَرَسَهُ فَرَسِي: ئۇنىڭ ئېتى مېنىڭ ئېتىمدىن ئۆتۈپ كەتتى.

رَاكِضَةٌ ج رَوَاكِضُ: تۆگە قۇشقا ئوخشاش يۈگۈرىدىغان قۇش.

رَاكِعٌ ج رُكَّعٌ رَاكِعُونَ و رَوَاكِعُ: بېشىنى پەس قىلغۇچى، ئېگىشكۈچى، رۇكۇ قىلغۇچى.

«وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ» «قرآن» : تاۋاپ قىلغۇچىلارغا، قىيام قىلغۇچىلارغا، رۇكۇ قىلغۇچىلارغا، سەجدە قىلغۇچىلارغا مېنىڭ ئۆيۈمنى پاك قىلغىن.

رَاكَلَ يُرَاكِلُ مُرَاكَلَةً الطِّفْلُ أَخَاهُ: بوۋاق قېرىندىشىنى تەپتى.

رَالَ يَرِيْلُ رَيْلاً الصَّبِيُّ: بالىنىڭ شۆلگىيى ئاقتى، شالى ئاقتى.

رَامَ يَرُومُ رَوْمًا الشَّيْءَ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد

قىلدى، مەقسەت قىلدى، نىيەت قىلدى، تەلەپ قىلدى، ئىلتىماس قىلدى، كۆزلىدى.

«كُلُّ شَيْءٍ عَلَى مَايُرَامُ» : ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك.

«لَقَدْ كَانَ يَرُومُ الْفَوْزَ بِالْمَرْتَبَةِ الْأُولَى» : چېمپىيونلۇققا ئېرىشىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى.

رَامَ يَرِيمُ رَيْمًا الْمَكَانَ: مەلۇم جايدىن ئايرىلدى، چەتنىدى.

رَامَ بِالْمَكَانِ: بىر جايدا ئولتۇراقلاشتى، بىر جايدا تۇردى، بىر جايدا ماكانلاشتى.

رَامَ عَنْهُ: يىراقلاشتى.

رَامَ حِمْلُ الْجَمَلِ: تۆگىنىڭ يۈكى قىيسايدى، ئاغدى، بىر تەرەپكە چوشۇپ كەتتى (تۆگىنىڭ يۈكى).

رَامَ الْجُرْحُ: جاراھەت قېتىشقا باشلىدى.

مَارَامَ فِرَاشَهُ: تۆشەكتىن تۇرالمىدى، كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى.

مَارَامَ مَكَانَهُ: ئورنىدىن ئايرىلمىدى.

مَا يَرِيمُ يَفْعَلُ ذَلِكَ: ئۇنى قىلىۋەردى.

رَامَةٌ: كۆلچەك؛ سېسىق سۇ يىغىلىغان جاي.

رَامَحَ يُرَامِحُ مُرَامَحَةً: نەيزىلەشتى، نەيزە سانجىدى.

رَامِحٌ ج رَامِحُونَ: نەيزىلىك ئەسكەر، مەرگەن.

رَجُلٌ رَامِحٌ: نەيزىلىك ئادەم.

ثَوْرٌ رَامِحٌ: مۈڭگۈزلۈك ئۆكۈز.

رَامِسٌ ج رَوَامِسُ: كېچىدە ھەرىكەت قىلىدىغان ھايۋان، قۇش.

رَامِسَةٌ ج رَوَامِسُ وَ رَامِسَاتٌ: قاتتىق شامال، توپا توزۇتۇپ ئىزلارنى كۆمۈپ تاشلايدىغان بوران.

رَامِعٌ: بېشىنى ساڭگىلىتىپ كۆتۈرگۈچى.

رَامَقَ يُرَامِقُ مُرَامَقَةً: كۆزەتتى، مارىلىدى، پايلىدى.

رَامِقٌ ج رُمُوقٌ: يوقسۇل، كەمبەغەل، گاداي، نامرات؛ ھەسەت قىلغۇچى.

رَامُوزٌ ج رَوَامِيزُ: ئۆرىشكە، نەمۇنە، ئۈلگە؛ دېڭىز؛ ئاساس.

رَامُوسٌ ج رَوَامِيسُ: قەبرە.

رَامَى يُرَامِي مُرَامَاةً الْفَارِسُ خَصْمَهُ: چەۋەنداز رەقىبى بىلەن ئېتىشتى.

رَامٍ ج رَامُونَ و رُمَاةٌ: مەرگەن، پالۋان؛ ئوق ئاتقۇچى يۇلتۇز.

رَانَ يَرِينُ رَيْنًا الشَّيْءُ أَوْ عَلَيْهِ أَوْ بِهِ: ئىگىلىۋالدى، غەلىبە قىلدى، قولغا كىرگۈزدى، يەڭدى، ئۇتتى.

رَانَ عَلَيْهِ الْخَمْرُ: ھاراققا بېرىلىپ كەتتى.

رَانَ عَلَيْهِ الْحُزْنُ: غەم بېسىۋالدى.

رَانَ عَلَيْهِ الْهَوَى: ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلدى.

رَانَ عَلَيْهِ النَّوْمُ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

«كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ» «قرآن» : ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن دىللىرى قارىيىپ كەتكەن.

الرَّانُ: قېلىن پەردە، نەرسىنىڭ ئۈستىگە ئۆرلەپ چىققان داغ؛ كىر، مەينەت، پاسكىنا.

رَانِجٌ ج رَوَانِجُ: كوكوس.

الرَّانِقَةُ ج رَوَانِقُ: بۇرۇن، قاتشانىڭ بىر تەرەپى؛ قولاق سۆڭىكىنىڭ بىر تەرىپى؛ كاسىنىڭ ئولتۇرغاندا يەرگە تېگىدىغان يېرى.

رَانَى يُرَانِي مُرَانَاةً: مادارا قىلدى.

رَانَاهُ: ئۇنىڭ بىلەن مۇساپىقىلەشتى.

رَاهَ يَرُوهُ رَوْهًا الْمَاءُ: سۇ دولقۇنلىدى.

رَاهَ السَّرَابُ: سەراپ پىلىلدىدى، تەۋرىنىدى، داۋالغۇدى.

رَاهِبٌ ج رُهْبَانٌ: مۇناخ، پوپ، راھىب.

«ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ» «قرآن» : بۇ، ناسارالارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار، راھىبلار بولغانلىقى ۋە (ھەقنى قوبۇل قىلىشتا) تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغانلىقلىرى ئۈچۈندۇر.

رَاهِبَةٌ ج رَاهِبَاتٌ: راھىبە.

رَاهِشٌ و رَاهِشَةٌ ج رَوَاهِشُ: يۇقىرىقى بىلەك قىزىل تومۇرى.

رَاهَقَ يُرَاهِقُ مُرَاهَقَةً الْغُلَامُ: بالا بالاغەتكە يېقىنـ

لاشتى، بالا بالاغەتكە يېتەي دەپ قالدى.

رَاهَنَ يُرَاهِنُ مُرَاهَنَةً عَلَى كَذَا: بەسلەشتى، شەرتلەشتى، قول بېرىپ باغلاشتى.

رَاهِنٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، قەتئىي، چىڭ، مۇقىم؛ ھازىرقى، نۆۋەتتە، كۆز ئالدىمىزدا، رېئال، ۋەزىيەت، دائىملىق، ئىزچىل، گۆرۈ قويغۇچى؛ ئاجىز، ئورۇق.

«هَذَا رَاهِنٌ لَكَ»: بۇ ساڭا ساقلاپ قويۇلغان.

اَلْوَضْعُ السِّيَاسِيُّ الرَّاهِنُ: ھازىرقى سىياسىي ۋەزىيەت.

طَعَامٌ رَاهِنٌ: مۇقىم تاماق.

اَلْحَالَةُ الرَّاهِنَةُ: ھازىرقى ھالەت، ھازىرقى ئەھۋال، نۆۋەتتىكى ئەھۋال.

نِعْمَةٌ رَاهِنَةٌ: ئىزچىل نېمەت.

حَقِيقَةٌ رَاهِنَةٌ: تەۋرەنمەس ھەقىقەت.

فِي الظُّرُوفِ الرَّاهِنَةِ: ھازىرقى شارائىتتا.

رَاهِيَةٌ: ھەسەل ھەرىسى.

رَاوَحَ يُرَاوِحُ مُرَاوَحَةً بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ أَوِ الشَّيْئَيْنِ: ئالماشتى، نۆۋەتلەشتى.

رَاوَحَ فِي مَكَانِهِ: ئورنىدا دەسسەپ تۇردى.

غَادَى و رَاوَحَ: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

رَاوَحْتُهُ عَلَى: ئالدىدى، ئازدۇردى، يولدىن چىقار-دى.

رَاوَدَ يُرَاوِدُ مُرَاوَدَةً: ئېزىقتۇردى، يولدىن چىقار-دى، ئالدىدى، ساقال تاشلىدى.

رَاوَدَتِ الْمَرْأَةُ عَنْ نَفْسِهَا: ئايال چېقىلدى، زىنا قىلىشنى تەلەپ قىلدى، ئويناشنى تەلەپ قىلدى.

رَاوَدَتْهُ الْفِكْرَةُ: ئوي ـ پىكىر كۆڭلىگە كەچتى، ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىۋالدى.

«وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ» «قرآن»: شەھەردىكى بەزى ئاياللار: «ئەزىز (يەنى مىسىر پادىشاھى) نىڭ خوتۇنى قۇلىغا كۆيۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىپتۇ...» دېيىشتى.

«قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ» «قرآن»: ئۇلار: «بىز ئۇنى ئاتىسىدىن سوراپ (سىنىڭ ئالدىڭغا ئېلىپ كېلىشكە) تىرىشىمىز. بىز چوقۇم مۇشۇنداق قىلىمىز» دېدى.

رَاوَغَ يُرَاوِغُ مُرَاوَغَةً: ساختىپەزلىك قىلدى، ئالدىدى.

رَاوَغَ فِي الْكَلَامِ: ياغلىما سۆز قىلدى.

رَاوَغَ فِي الْإِجَابَةِ: ئەگىتىپ جاۋاب بەردى.

رَاوُوقٌ ج رَوَاوِيقُ: سۈزگۈچ، فىلتىر؛ قەدەھ، جام.

«صَفَّى عَصِيرَ الْفَاكِهَةِ بِالرَّاوُوقِ»: مېۋىنىڭ سۈيىنى سۈزگۈچ بىلەن سۈزدى.

رَاوٍ ج رُوَاةٌ: رىۋايەت قىلغۇچى، ھېكايە قىلغۇچى، يەتكۈزگۈچى، ئېيتىپ بەرگۈچى، نەقىل قىلغۇچى.

رَاوِيَةٌ: تېلېگراما ئاپپاراتى.

رَايَةٌ ج رَايٌ و رَايَاتٌ: تۇغ، ئەلەم، بايراق.

رَفَعَ الرَّايَةَ بِمُفْرَدِهِ: بايراقنى يالغۇز كۆتۈردى.

رَاءٍ م رَائِيَةٌ رُئَاةٌ: كۆرگۈچى، قارىغۇچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى، ئوبزورچى.

رَائِبٌ: قېتىق، قېتىپ قالغان سۈت، قايمىقى ئېلىنغان سۈت.

رَائِجٌ: راۋاج تاپقۇچى، بازىرى چىققۇچى، ئاققۇچى، بازىرى ئىتتىك، بازىرى چاققان.

رَائِحٌ ج رَوَائِحُ: ئۆتۈپ كەتكۈچى، ئۆتكۈچى.

كُلُّ رَائِحٍ وَ غَادٍ: كېلىپ ـ كېتىپ تۇرغان ھەممە ئادەم.

بِالرَّائِحِ مِنَ النَّهْرِ: دەريانىڭ قارشى قىرغىقى.

اَلرَّائِحَةُ: مال، چارۋا.

رَائِحَةٌ ج رَوَائِحُ: ھىد، بۇي، پۇراق.

ذَكِيُّ الرَّائِحَةِ: خۇش پۇراق.

«مَالَهُ سَارِحَةٌ وَ لَا رَائِحَةٌ»: ئۇنىڭ ھېچقانداق ئات ـ ئۇلىغى يوق.

«اَلْمَاءُ عَدِيمُ اللَّوْنِ وَعَدِيمُ الرَّائِحَةِ»: سۇ رەڭسىز ۋە پۇراقسىزدۇر.

أَغْنِيَةٌ رَائِحَةٌ: داڭ چىقارغان ناخشا.

رَائِحَةٌ طَيِّبَةٌ: خۇش ھىد، خۇشبۇي.

رَجُلٌ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ: خۇشبۇي ئادەم.

رَائِحَةٌ عِطْرِيَّةٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

رَدِيُّ الرَّائِحَةِ: بەتبۇي.

عَدِيمُ الرَّائِحَةِ: پۇراقسىز، پۇرىقى يوق.

خَبِيثُ الرَّائِحَةِ: سېسىق پۇراق.

رَوَائِحُ حَادَّةٌ: ئۆتكۈر پۇراق.

رَائِدٌ ج رَادَةٌ و رُوَّادٌ: رەھبەر، يول باشلىغۇچى، باشلامچى، بايراقدار، پېشۋا؛ ئالدىنقى قىسىم، ئالدىدا ماڭغۇچى.

رَائِدُ الشَّبَابِ: ياشلار يېتەكچىسى.

رَائِدُ الْفَضَاءِ: تۇنجى ئالەم ئۇچقۇچىسى.

رَائِدٌ سَبَّاقٌ: باشلامچى، ئالدىدا ماڭغۇچى، ھۇجۇمچى.

رَائِدُ الْجَمْعِيَّةِ: جەمئىيەتنىڭ يېتەكچىسى.

«اَلرَّائِدُ لَا يَكْذِبُ أَهْلَهُ» : باشلامچى ئۆز ئادەملىرىنى ئالدىمايدۇ.

خُطْوَةٌ رَائِدَةٌ: تۇنجى قەدەم.

صَنَاعَةٌ رَائِدَةٌ: يېتەكچى سانائەت.

رَائِشٌ ج رَائِشُونَ: پارا بەرگۈچى بىلەن پارا ئالغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى ۋاستىچى.

«لَعَنَ اللّٰهُ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ وَالرَّائِشَ» ‹حديث› : پارا ئالغۇچى، پارا بەرگۈچى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋاستىلىق قىلغۇچىغا ئاللاھ لەنەت قىلغاي.

رَائِضٌ ج رَاضَةٌ و رُوَّاضٌ و رَائِضُونَ: ئات كۆندۈرگۈچى.

رَائِعٌ ج رَائِعُونَ: كېلىشكەن، گۈزەل، ئېسىل؛ ئەجەبلىنەرلىك، ھەيران قالدۇرغۇچى؛ قالتىس، نەپىس.

مَنْظَرٌ رَائِعٌ: گۈزەل مەنزىرە.

شِعْرٌ رَائِعٌ: قالتىس شېئىر، گۈزەل شېئىر، ئاجايىپ شېئىر.

رَائِعَةٌ ج رَوَائِعُ: قورقۇنچلۇق، كىشىنى قورقۇتىدىغان ؛ نەپىس.

فِكْرَةٌ رَائِعَةٌ: شانلىق ئىدىيە، ئاجايىپ پىكىر.

فَتَاةٌ رَائِعَةُ الْجَمَالِ: گۈزەللىككە تولغان قىز.

رَائِعَةُ النَّهَارِ: كۈندۈزنىڭ كۆپ قىسمى، كۈپكۈندۈزدە.

فِي رَائِعَةِ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈزدە، خەلقئالەم ئالدىدا.

«هِيَ كَالشَّمْسِ فِي رَائِعَةِ النَّهَارِ» : ئۇ كۈپكۈندۈزدىكى قۇياشقا ئوخشايدۇ.

بِصُورَةٍ رَائِعَةٍ: شانلىق رەۋىشتە.

حَفْلَةٌ رَائِعَةٌ: ھەشەمەتلىك سورۇن.

مِنْ رَوَائِعِ الْفَنِّ: ئېسىل سەنئەت ئەسەرلىرىدىن.

رَوَائِعُ الْأَدَبِ الْعَرَبِيِّ: ئەرەب ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەرلىرى.

رَائِقٌ ج رَوْقٌ وَرَوْقَةٌ: ساپ، سۈزۈك، تازا، پاك، نۇرلۇق، شانلىق، پارلاق.

رَائِمَةٌ: گۈزەل، چىرايلىق.

حَدِيقَةٌ رَائِيَةٌ فِيهَا أَزْهَارٌ مُخْتَلِفَةٌ جَمِيلَةٌ: رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلغان چىرايلىق باغچا.

رِئَاءٌ: ساختىپەزلىك، كۆز ـ كۆز قىلىش، رىياكەرلىك.

رِئَاسَةٌ. رَآسَةٌ: جۇمھۇرىيەتنىڭ رەئىسلىك مەنسىپى؛ باشلىقلىق قىلماق، يېتەكچىلىك قىلماق، باشقۇرماق.

مَقَرُّ الرِّئَاسَةِ: دۆلەت باشلىقى ئىشخانىسى.

«عُقِدَ الْإِجْتِمَاعُ تَحْتَ رِآسَةِ الْمُدِيرِ الْعَامِ» : يىغىن باش مۇدىرنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئېچىلدى.

رُؤَامٌ: سېرىق سۇ ، ھايۋاننىڭ شالى (شۆلگەي).

رَأَسَ يَرْأَسُ تَرْئِيسًا الشَّخْصَ عَلَيْهِمْ: باشلىق قىلدى، رەئىس قىلىپ سايلىدى.

رَأَفَ يَرْأَفُ تَرْئِيفًا: بەزلىدى، كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

رَأَبَ يَرْأَبُ رَأْبًا الصَّدْعَ: يوچۇقنى ئوڭشىدى، رېمونت قىلدى، تۈزىدى.

«رَأَبَ اللّٰهُ بَيْنَهُمْ» : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىلىغا ئىناقلىق سالدى.

رَأَبَ الْإِنَاءَ: چىنىنى قادىدى.

رِئْبَالٌ ج رَآبِيلُ: شىر، ئارسلان؛ لۈكچەك، ئالاقانات، ئوغرى.

لِعْقٌ رِئْبَالٌ: قولاق كەستى ئوغرى.

رُؤْبَةٌ ج رِئَابٌ: پارچە، ئۇۋاق؛ كىچىكىنە بىر قىسمى؛ تەلەپ، ھاجەت.

رِئَةٌ ج رِئَاتٌ: ئۆپكە.

اِلْتِهَابُ الرِّئَةِ: ئۆپكە ياللۇغى.

ذَاتُ الرِّئَةِ: ئۆپكە ياللۇغى.

تَنَفَّسَ بِمِلْئِ رِئَتَيْهِ: ھوزۇرلاندى، راھەتلەندى.

رَأْدٌ، رَأْدَةٌ ج أَرْؤُدٌ: چىرايلىق قىز، ساھىبجامال.

فَتَاةٌ رَأْدَةٌ: ساھىبجامال قىز.

رِئْدٌ ج أَرْآدٌ: زامانداش.

رُؤْدٌ رُؤْدَةٌ ج أَرْآدٌ: چىرايلىق قىز، ساھىبجامال.

رَأْرَأَ يُرَأْرِئُ رَأْرَأَةً بِعَيْنَيْهِ: كۆز قارچىغىنى مىدىرلاتتى.

رَأَسَ يَرْأَسُ رِئَاسَةً و رِيَاسَةً الْقَوْمَ: قەۋمغا يېتەكچىلىك قىلدى.

رَأَسَ الْعَمَلَ: ئىش باشقۇردى، ئىشقا رىياسەتچىلىك قىلدى.

رَأَسَ الْجَمْعِيَّةَ: جەمئىيەتكە رەئىس بولدى.

رَأَسَ الْاِجْتِمَاعَ: يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

رَأَسَهُ بِالْعَصَا: تاياق بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا ئۇردى.

رُئِسَ الشَّخْصُ: بېشى ئاغرىدى.

رَئِسَ يَرْأَسُ رَأْسًا الشَّخْصُ: بېشى چوڭ بولدى، بېشى چوڭقايدى.

رَؤُسَ يَرْؤُسُ رِئَاسَةً: باشلىق بولدى، رەھبەر بولدى.

رَأْسٌ ج أَرْؤُسٌ و آرَاسٌ و رُؤُوسٌ: باش، كاللا، چوققا.

«وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ» «قۇرئان»: ئۇلارغا ئۇزرە ئېيتىپ: كېلىڭلار، «رەسۇلۇللا سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيدۇ» دېيىلسە (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) باشلىرىنى سىلكىيدۇ.

«قَالَ رَبِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا» «قۇرئان»: ئۇ ئېيتتى: مەن ھەقىقەتەن كۈچ - قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم، چېچىم ئاقاردى.

أَخَذَ بِرَأْسِهِ: بېشىنى چاڭگاللىدى.

رَأْسُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ بېشى، يۇقىرى تەرىپى.

رَأْسُ الزَّاوِيَةِ: چوققا بۇلۇڭى.

رَأْسُ السَّنَةِ: يېڭى يىل، يىل بېشى.

«تُعَطَّلُ الْعُمَّالُ فِي الْبِلَادِ الْعَرَبِيَّةِ يَوْمَ رَأْسِ السَّنَةِ الْهِجْرِيَّةِ»: ھىجرىيە يىلىنىڭ بىرىنچى كۈنى ئەرەب دۆلەتلىرىدە ئىشچىلار دەم ئېلىشقا قويۇۋېتىلىدۇ.

رَأْسُ الْفِتْنَةِ: پىتنىنىڭ بېشى، پىتنىنىڭ ئۇچىقى.

رَأْسُ الشَّهْرِ الْقَمَرِيِّ: قەمەرىيە ئاينىڭ بېشى.

رَأْسُ السُّلَّمِ: شوتىنىڭ بېشى.

رَأْسُ الْفَسَادِ: بۇززۇقچىلىقنىڭ ئانىسى، چىرىكلىكنىڭ مەنبەسى.

جَعَلَ رَأْسَهُ بِرَأْسِهِ: ئۇنىڭ بىلەن ئۆزىنى باراۋەر چاغلىدى.

«صَبَّ غَضَبَهُ فَوْقَ رَأْسِهِ»: ئۇنىڭغا خاتالىقنىڭ جاۋابكارلىقىنى ئارتتى.

عَلَى الرَّأْسِ وَالْعَيْنِ: خۇشاللىق بىلەن تولۇق قوشۇلىمەن.

غِطَاءُ الرَّأْسِ: بۆك، باش كىيىم.

فَعَلَهُ رَأْسًا: ئۇنى باشتىن ئىشلىدى.

قَلَّبَهُ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: ئۇنى ئوڭتەي - تونتەي قىلىۋەتتى.

لَوَّى رَأْسَهُ: مەنسىتمىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

مَسْقَطُ الرَّأْسِ: تۇغۇلغان جاي.

رَأْسُ الْمَالِ الْقَوْمِيِّ: ئومۇمىي مۇلۇكچىلىك كاپىتالى.

رَأْسُ الْمَالِ الْجَارِي: نەق كاپىتال.

رَأْسُ الْمَالِ الْبَشَرِيِّ: ئەمگەك كۈچى.

هَذَا شَيْءٌ بِرَأْسِهِ: مۇستەقىل.

مِنَ الرَّأْسِ إِلَى أَخْمَصِ الْقَدَمِ: كوكۇلىسىدىن تاپىنىغىچە.

رَأْسًا بِرَأْسٍ: تەڭمۇ تەڭ، باراۋەر.

عَلَى رَأْسِ كَذَا مِنَ الرِّجَالِ: بىر قانچە كىشىنى

باشلاپ.

رَأْسُ الْقَوْمِ: قەۋمنىڭ باشلىقى، قەۋم رەھبىرى، قەۋم ئاقساقىلى.

«حَضَرَ الْحَفْلَ جُمْهُورٌ كَبِيرٌ عَلَى رَأْسِهِ وَزِيرُ الثَّقَافَةِ» : مۇراسىمغا مەدەنىيەت مىنىستىرى باشچىلىقىدا نۇرغۇن كىشى قاتناشتى.

«أَخَذَتْ مِنْ جَارَتِهَا رَأْسًا مِنَ الثُّومِ» : قوشنىسىدىن بىر باش سامساق ئېلىپ چىقتى.

هَزَّ رَأْسَهُ بِالْمُوَافَقَةِ: قوشۇلغانلىقىنى بىلدۈرۈپ بېشىنى لىڭشىتتى.

رَأْسًا: بىۋاسىتە.

رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: تەتۈر، بېشى ئايىغىغا بولۇپ قالغان، قالايمىقان، رەتسىز.

عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ: گۇۋاھچىلار ئالدىدا.

عَلَى رُؤُوسِ الْمَلَإِ: كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا، جاما-ئەت ئالدىدا، ئامما ئالدىدا، ئاشكارا.

تَصْدِيرُ رُؤُوسِ الْأَمْوَالِ: (سىرتقا) كاپىتال چىقارماق.

«وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لاَ تَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ» «قرآن» : ئەگەر (جازانە قىلىش-تىن) تەۋبە قىلساڭلار، (قەرز بەرگەن) سەرما-يەڭلار ئۆزۈڭلارغا قايتىدۇ، باشقىلارغا زىيان تارتقۇزمايسىلەر، ئۆزۈڭلارمۇ زىيان تارتماي-سىلەر.

رَأْسِمَالٌ: كاپىتال، دەسمايە، سەرمايە، مەبلەغ.

اَلرَّأْسِمَالُ الْمُتَدَاوَلُ: كۆچمە كاپىتال.

اَلرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىست، باي، مالدار.

«تَشْتَدُّ الْحَرْبُ الْبَارِدَةُ بَيْنَ النِّظَامَيْنِ الرَّأْسِمَالِيِّ وَالْاِشْتِرَاكِيِّ» : كاپىتالىزم تۈزۈمى بىلەن سوتسىيالىزم تۈزۈمىدىن ئىبارەت ئىككى تۈزۈم ئوتتۇرىسىدا سوغۇق ئۇرۇش مۇناسىۋىتى كۈچەيمەكتە.

اَلْمُجْتَمَعُ الرَّأْسِمَالِيُّ: كاپىتالىستىك جەمئى-يەت، كاپىتالىزم جەمئىيىتى.

اِقْتِصَادٌ رَأْسِمَالِيٌّ: كاپىتالىستىك ئىقتىساد.

نِظَامٌ رَأْسِمَالِيٌّ: كاپىتالىستىك تۈزۈم، كاپىتا-لىزم تۈزۈمى.

رَأْسِمَالِيَّةٌ: كاپىتالىزم.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الْبِيرُقْرَاطِيَّةُ: بيۇكرات كاپىتالىزم.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الصِّنَاعِيَّةُ: سانائەت كاپىتالىزمى.

اَلرَّأْسِمَالِيَّةُ الدَّوْلِيَّةُ: دۆلەت كاپىتالىزمى.

رَأْسِمَالِيَّةٌ وَطَنِيَّةٌ: مىللىي كاپىتالىزم.

رَأْسِيٌّ: تىك؛ كاللىنىڭ، باشنىڭ.

رَأَفَ يَرْأَفُ رَأْفَةً بِهِ: ئىچىندى، ئىچ ئاغرىتتى.

رَئِفَ يَرْأَفُ رَأْفًا بِهِ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَؤُفَ يَرْؤُفُ رَأْفَةً وَرَآفَةً بِهِ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَأْفٌ. رَؤُفٌ: رەھىم قىلغۇچى، مەرھەمەتلىك، كۆيۈمچان، شەپقەتلىك.

رَئِفٌ ج رَئِفُونَ: كۆيۈمچان، مېھرىبان، شەپقەت-لىك.

رَأْفَةٌ: مەرھەمەت، ئىچ ئاغرىتىش، رەھىمدىللىق.

«وَلاَتَأْخُذْكُمْ بِهِمَارَأْفَةٌفِي دِينِاللّٰهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ دىنىنىڭ (ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا) ئۇلارغا رەھىم قىلماڭلار.

رَأْلٌ ج أَرْؤُلٌ وَرِئْلاَنٌ و رِئَالٌ و رِئَالَةٌ: بىر ياشلىق تۆگە قۇشى.

رَئِمَ يَرْأَمُ رَأْمًا الشَّيْءَ: ياخشى كۆردى، كۆڭلى چۈشتى، ياراتتى.

«تَرْأَمُهُ وَيَأْبَاهَا» : دۇنيا ھەزرىتى ئۆمەرنى قوغلىشىدۇ ـ يۇ، ئەمما ھەزرىتى ئۆمەر ئۇنىڭ-غا نەزەر كۆزىنى سالمايدۇ «ھەزرىتى ئائىشە-نىڭ سۆزىدىن» .

رَئِمَتِ الْأُنْثَى وَلَدَهَا: ئايال بالىسىغا كۆيۈندى.

رِئْمَةٌ. رِئْمٌ ج آرَامٌ: ئاق بۆكەن، ئاھۇنىڭ بالىسى؛ ساھىبجامال ئايال (چىرايلىق ئاياللار بۇنىڭغا ئوخشىتىلىدۇ) .

رَؤُوفٌ: رەھىم قىلغۇچى، شەپقەتلىك، مەرھەمەت-لىك، كۆيۈمچان.

اَلرَّؤُوفُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «رەھىم قىلغۇچى ناھايىتى شەپقەتلىك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

رَؤُومٌ ج رَوَائِمُ: كۆيۈمچان، مېھرىبان.

أُمٌّ رَؤُومٌ: كۆيۈمچان ئانا.

رَأَى يَرَى رُؤْيَةَ الشَّيْءَ: كۆردى، قارىدى.

«مَاكَذَبَ الْفُؤَادُ مَارَأَى» «قرآن» : ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى (يەنى راست كۆردى).

رَآهُ رَأْيَ الْعَيْنِ: ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى.

رَآهُ بِأُمِّ عَيْنَيْهِ: ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى.

رَأَى مِنْهُ عَجَبًا: كۈتمىگەن نەرسىنى كۆردى.

رَأَى يَرَى رُؤْيَا: چۈشەكىدى، چۈش كۆردى.

«قَالَ يَابُنَيَّ إِنِّيأَرَى فِيالْمَنَامِ أَنِّيأَذْبَحُكَ» «قرآن» : ئىبراھىم : « ئى ئوغلۇم ! مەن سېنى بوغۇزلاپ قۇربانلىق قىلىشقا (ئەمىر قىلىنىپ) چۈشەپتىمەن (پەيغەمبەرلەرنىڭ چۈشى ھەقىقەتتۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئىشلىرى ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە بولىدۇ) » دېدى.

رَأَى الْعَالِمُ شَيْئًا: ئالىم نەرسىگە ئېتىقاد قىلدى.

رَأَى فُلَانًا عَالِمًا: پالانىنى ئالىم دەپ بىلدى.

رَأَيْتُنِي عَلَى حَقٍّ: ئۆزۈمنى ھەقلىق ھېسابلىدىم.

تُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

يَاتُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

يَاهَلْ تُرَى: شۇنداق دەپ قارامسىز؟

أَيْنَ ذَهَبَ يَاتُرَى: قەيەرگە كەتتى دەپ ئويلايسىز؟

رَأْيٌ ج آرَاءٌ: پىكىر، ئوي، كۆز قاراش، تەكلىپ، مۇلاھىزە.

ذُو الرَّأْيِ: چوڭقۇر پىكىرلىك، دانا.

قِسْمُ الرَّأْيِ «فِي الْقَانُونِ» : قانۇنىي مەسلىھەت ئېلىش ئىدارىسى.

«لَابُدَّ مِنْ أَخْذِ الرَّأْيِ عَلَى كَذَا» : ئاۋازغا قويۇش زۆرۈر، ئاۋازغا قويماي بولمايدۇ.

«مَا تَقُولُهُ لَايُمَثِّلُ الرَّأْيَ الْعَامَّ» : سېنىڭ دېگەنلىرىڭ جامائەت پىكرىگە ۋەكىللىك قىلمايدۇ.

«لَا تَتَعَجَّلْ إِصْدَارَ رَأْيٍ فِي الْمَوْضُوعِ قَبْلَ دِرَاسَتِهِ» : بۇ جەھەتتە ئويدان تەھلىل قىلىش-تىن بۇرۇن پىكىر بايان قىلىشقا ئالدىراپ كەتمە!

«عَبَّرَ عَنْ رَأْيِهِ بِصَرَاحَةٍ» : پىكىرنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويدى.

اَلرَّأْيُ الْعَامُّ: جامائەت پىكرى، جامائەتچىلىك.

عَلَى رَأْيِ الْمَثَلِ: ماقال - تەمسىلدىكىدەك.

أَهْلُ الرَّأْيِ: نوپۇزلۇق كىشىلەر، ئابرۇيلۇق ئەرباب (مۇئەييەن پرىنسىپلار ئاساسىدا شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بېكىتىدىغان ئۆلىمالار)

أَخْذُ الرَّأْيِ: پىكىر ئالماق.

صُلْبُ الرَّأْيِ: پىكرىدە چىڭ تۇرىدىغان تەرسا.

رَأْيٌ دَبْرِيٌّ: پۇرسەتنى قولدىن بېرىش، پۇرسەتنى ئۆتكۈزۈۋېتىش.

رَأْيٌ فَطِيرٌ: پىشمىغان پىكىر.

مَازِلْتُ عِنْدَ رَأْيِي: ئۆز پىكرىمدە چىڭ تۇردۇم.

تَبَادُلُ الْآرَاءِ: پىكىر ئالماشتۇرماق.

رِئَوِيٌّ: ئۆپكىدەك، ئۆپكە خاراكتېرلىك.

سِلٌّ رِئَوِيٌّ: سىل كېسىلى.

طَاعُونٌ رِئَوِيٌّ: ئۆپكە راكى.

رُؤْيَا ج رُؤًى : چۈش، خىيال.

رُؤْيَا إِلٰهِيَّةٌ: بېشارەت.

اَلرُّؤْيَاالصَّادِقَةُ: راست چۈش.

«يَاأَيُّهَاالْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ» «قرآن» : ئى ئەربابلار! سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ بېقىڭلار.

رُؤْيَةٌ ج رُؤًى: كۆز قاراش، پىكىر.

لَيْلَةُ الرُّؤْيَةِ: رامىزان كىرىدىغان كېچە.

اِخْتِلَاطُ الرُّؤْيَةِ: مۈجمەللىك، مۇرەككەپلىك، ئېنىقسىزلىق.

«أَنَا سَعِيدٌ لِرُؤْيَتِكَ» : سىنى كۆرگەنلىكىمدىن بەختىيارمەن.

رَئِيسٌ ج رُؤَسَاءُ: باشلىق، رەھبەر، رەئىس، زۇڭتۇڭ، مۇدىر، كاتتىباش.

رَئِيسُ إِدَارَةٍ: ئىدارە باشلىقى.

رَئِيسُ جَلْسَةٍ: يىغىن رەئىسى.

رَئِيسُ دَيْرٍ: باش راھىب، باش مۇناخ.

رَئِيسُ مَحْكَمَةٍ: سوت باشلىقى.

رَئِيسُ اللَّجْنَةِ التَّنْفِيذِيَّةِ: ئىجرائىيە كومىتېت رەئىسى.

رَئِيسٌ فَخْرِيٌّ: پەخرىي رەئىس.

رَئِيسٌ عَامِلٌ: رەئىس، جەمئىيەت باشلىقى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ: باش سەنمۇجالىق، باش شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ الْفِرْقَةِ: دىۋىزىيە شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ التَّحْرِيرِ: باش تەھرىر، باش مۇھەررىر.

رَئِيسُ الْقِسْمِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي بۆلۈم مۇدىرى.

رَئِيسُ مَدْرَسَةٍ: مەكتەپ مۇدىرى.

رَئِيسُ مَعْهَدٍ: ئىنىستىتۇت مۇدىرى.

رَئِيسُ الْوُزَرَاءِ: باش مىنىستىر، مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى، زۇڭلى، ۋەزىر ئەزەم.

رَئِيسُ مَجْلِسِ الْوُزَرَاءِ: باش ۋەزىر، باش مىنىستىر، زۇڭلى، ۋەزىر ئەزەم.

رَئِيسُ الْأَسَاقِفَةِ: باش روھانىي.

رَئِيسُ الشَّمَامِسَةِ: مۇئاۋىن باش روھانىي.

رَئِيسُ نَفْسِهِ: ئۆزىنى تۇتالايدىغان ئادەم، ئۆزىنى كونترول قىلالايدىغان ئادەم.

رُؤَسَاءُ رُوحَانِيُّونَ: روھانىي ئەربابلار، دىنىي ئەرباب-لار.

رَئِيسَةٌ: رەئىسە، ئايال رەئىس.

رَئِيسِيٌّ: مۇھىمى، ئاساسلىقى.

«هَذِهِ مَسْأَلَةٌ رَئِيسِيَّةٌ» : بۇ-تۈپ مەسىلە، بۇ ـ ئاساسىي مەسىلە.

«خِلَافُنَا عَلَى الْمَسَائِلِ الرَّئِيسِيَّةِ قَبْلَ الصَّغِيرَةِ» : بىزنىڭ ئىختىلاپىمىز كىچىك مەسىلىلەردىن بۇرۇن ئاساسلىق مەسىلىلەر ئۈستىدىدۇر.

مَقَالَةٌ رَئِيسِيَّةٌ: باش ماقالە.

اَلْأَعْضَاءُ الرَّئِيسِيَّةُ: ئاساسلىق ئەزالار، مۇھىم ئەزالار.

رَئِيقٌ: رەھىم قىلغۇچى، مەرھەمەتلىك، كۆيۈم-چان، شەپقەتلىك.

رَبَا يَرْبُو رَبْوًا و رُبُوًّا الْمَالُ: مال كۆپەيدى، ئۆستى، ئاشتى.

«وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَاللّٰهِ» «قرآن» : سىلەر كىشىلەرنىڭ پۇل ـ مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بىرەر پۇل ـ مال بەرسەڭلار ، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ (يەنى كىشىلەر بەرگىنىمىدىن جىقراق قايتۇرسۇن، دېگەن نىيەت بىلەن بەرگەن سوۋغىنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ساۋابى بولمايدۇ) .

رَبَا الرَّابِيَةَ: ئېگىزلىككە چىقتى، ياماشتى، ئۆستى، ئۆرلىدى.

رَبَا الشَّخْصُ: زىققا كېسىلىگە دۇچار بولدى، دەم سىقىلىش كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

رَبَا عَلَى: ئاشتى، ئارتىپ كەتتى، ھالقىدى، ھالقىپ كەتتى.

رَبَا الْوَلَدُ: بالا يېتىلدى، ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَبَا الْعَجِينُ: خېمىر بولدى (كۆپتى) .

رَبَا الْجُرْحُ: يارا ئىششىدى.

رِبًا.رِبَاءٌ: جازانە، ئۆسۈم.

اَلرِّبَا الْفَاحِشُ: يۇقىرى ئۆسۈم، يۇقىرى جازانە، جازانىخورلۇق.

«وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» «قرآن» : ئاللاھ سودا ـ سېتىقنى ھالال قىلدى ، جازانىنى (بەدەلسىز بولغانلىقتىن شەخسكە ۋە جەمئى-يەتكە زىيانلىق بولغانلىقى ئۈچۈن) ھارام قىلدى.

رَبَأَ يَرْبَأُ رَبْأً: كۆتۈرۈلدى، ئۆرلىدى، كۆپتى؛ ئېگىزدىن قارىدى، ئېگىزدىن نەزەر سالدى.

رَبَأَ الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.

رَبَأَ لَهُمْ: ئۇلارغا كۆز ـ قۇلاق بولدى.

رَبَأَتِ الْأَرْضُ: يەر كۆتۈرۈلۈپ دۆڭلەشتى.

لَايُرْبَأُ بِهَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىش بىلەن كارى بولماي-دۇ، بۇ ئىشنى مەنسىتمەيدۇ.

رَبَابٌ.رَبَابَةٌ ج رَبَابَاتٌ: راۋاب، ئىسكىرىپكا؛ ئاق

بولۇت.

«اِنْقَشَعَتِ الْغُيُومُ وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا شَيْءٌ مِن رَبَابٍ يُزَيِّنُ السَّمَاءَ» : قارا بۇلۇتلار تاراپ كېتىپ پەقەت ئاسماننى چىرايلىق كۆرسىتىدىغان ئازغىنە ئاق بۇلۇتلارلا قالدى.

رِبَابَةٌ: خوجايىنلىق.

رَبَاحٌ: پايدا، مەنپەئەت، نەپ.

رِبَاطٌ ج أَرْبِطَةٌ و رِبَاطَاتٌ و رُبُطٌ: تانا، شوينا، يىپ؛ ساراي، دەڭ، پاناھلىنىدىغان جاي، مۇساپىرخانا، رابات.

رِبَاطُ الْحِذَاءِ: ئاياغ بوغقۇچى، ئاياغ شوينىسى.

رِبَاطُ الْأَوْعِيَةِ الدَّمَوِيَّةِ: تېكىش يىپى (ئوپېراتسىيىدە).

رِبَاطٌ عَاطِفِيٌّ: مۇھەببەت رىشتىسى، ھېسسىيات جەھەتتىن باغلىنىش.

رِبَاطُالزَّوْجِيَّةِ: ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت، ئەر - ئاياللىق مۇناسىۋەت.

رِبَاطُ الْجَوَارِبِ: پايپاق بوغقۇچ ، چورۇقنىڭ بوغقۇچى.

رِبَاطُ الْخَيْلِ: ئاتنى غازاتقا تەييارلىماق.

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ» «قرآن» : دۈشمەنلىكلەر (بىلەن ئۇرۇش قىلىش) ئۈچۈن، قولۇڭلاردىن كېلىشىچە قورال كۈچى، جەڭ ئېتى تەييارلاڭلار.

رِبَاطٌ ج رِبَاطَاتٌ: ھەربىي لاگېر، قوشۇن تۇرىدىغان قەلئە، لەڭگەر، تەكىيخانا.

«تَكْثُرُ الرِّبَاطَاتُ فِي الْمَغْرِبِ الْعَرَبِيِّ» : ماراكەشتە تەكىيخانىلار كۆپەيمەكتە.

رَبَاطَةٌ: ساباتلىق، باتۇرلۇق، جۈرئەتلىك، مۇقىملىق، تۇراقلىق.

رَبَاطَةُ الْجَأْشِ: ئېغىر - بېسىقلىق، يۈرەكلىك، جەسۇرلۇق.

«يَجِبُ أَنْ تَتَّصِفَ بِرَبَاطَةِالْجَأْشِ حَتَّى تَجْتَازَ مَا يُصَادِفُكَ مِنْ مَصَاعِبَ» : دۇچ كەلگەن قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشىڭ ئۈچۈن جەسۇر ساباتلىق بولۇشۇڭ كېرەك.

رُبَاعُ: تۆتتىن - تۆتتىن.

«جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ» «قرآن» : پەرىشتىلەرنى ئىككى قاناتلىق ، ئۈچ قاناتلىق ، تۆت قاناتلىق ئەلچىلەر قىلغۇچى ئاللاھ.

رُبَاعِيٌّ م رُبَاعِيَّةٌ: تۆت ھەرپلىك.

رُبَاعِيُّ الْأَحْرُفِ : تۆت ھەرپلىك سۆز، تۆت ھەرپتىن تۈزۈلگەن سۆز.

رُبَاعِيُّ الْأَضْلَاعِ: تۆت تەرەپلىك.

رُبَاعِيُّ الْأَقْدَامِ: تۆت پۇتلۇق، تۆت ئاياغلىق.

اَلْهَرَمُ الرُّبَاعِيُّ : سىلىندىر.

اَلدَّوْرُالرُّبَاعِيُّ: 4-دەرىجىلىك، 4- نۆۋەتلىك.

رُبَاعِيَّةٌ ج رُبَاعِيَّاتٌ: قوزۇق چىش، ئۇتتۇر چىش؛ رۇبائىي (تۆت مىسرالىق شېئىر).

«تُرْجِمَتْ رُبَاعِيَّاتُ عُمَرِ الْخَيَّامِ إِلَى أَكْثَرَ مِنْ لُغَةٍ» : ئۆمەر ھەييامنىڭ رۇبائىيلىرى نۇرغۇن تىللارغا تەرجىمە قىلىندى.

رَبَاغَةٌ: مول، مولچىلىق، مەمۇرچىلىق.

رَبَالَةٌ: سېمىزلىك.

رَبٌّ يَرُبُّ رَبًّا الْأَبُ وَلَدَهُ: دادا بالىسىنى تەربىيىلىدى، باقتى، پەرۋىش قىلدى.

رَبَّ الْأَمْرَ: ئىشنى تۈزىدى، باشقۇردى.

رَبَّ الْقَوْمَ: قەۋمىنى ئىدارە قىلدى، قەۋمىنى باشقۇردى.

رَبَّ الْبَيْضَ: تۇخۇمنى سىلكىپ ئىلەشتۈردى.

رَبَّ بِالْمَكَانِ: بىر جايدا بېكىنىپ تۇرۇۋالدى، تۇرۇپ قالدى.

رَبٌّ ج أَرْبَابٌ: ھۆكۈمران، ئىگە، خوجايىن، پەرۋىش قىلغۇچى.

رَبُّ الْمَالِ: پۇلدار، مالدار، مال ئىگىسى.

رَبُّ النِّعْمَةِ: نېمەت ئىگىسى، ياخشىلىق قىلغۇچى.

رَبُّ الْعَائِلَةِ: ئائىلە باشلىقى، ئاياللىق ئادەم.

رَبُّ الْعَمَلِ: ئىش ئىگىسى، ئىش بېشى، خوجايىن، مەبلەغ ئىگىسى، كاپىتالىست، مۈلۈك ئىگىسى، كارخانا خوجايىنى.

«أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا» «قرآن»: سىلەرنىڭ بىرىڭلار (زىنداندىن چىقىپ) خوجايىنىغا هاراق قۇيۇپ بېرىدۇ (يەنى ساقىيلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ).

أَرْبَابُ الْبُنُوكِ: بانكىرلار، بانكا ئىگىلىرى.

أَرْبَابُ الْمَصَانِعِ: زاۋۇت باشلىقلىرى، زاۋۇت ئىگىلىرى.

أَرْبَابُ الْأَمْلَاكِ: يەر ئىگىلىرى، خوجايىن.

مِنْ أَرْبَابِ السَّوَابِقِ: هۆكۈم چىقىرىلىپ بولغان، بىر تەرەپ قىلىنىپ بولغان.

مِنْ أَرْبَابِ الْمَعَاشَاتِ: پېنسىيىگە چىققانلار.

أَرْبَابُ الصَّنَائِعِ: قول هۈنەرۋەنلەر، قول سانائەتچىلەر.

أَرْبَابُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت ئەربابلىرى، دۆلەت رەهبەرلىرى.

أَرْبَابُ الْأَقْلَامِ: يازغۇچىلار، قەلەمكەشلەر.

أَرْبَابُ الْحَرْبِ: مىلىتارىستلار.

أَرْبَابُ الْحَيْثِيَّاتِ: مۇهىم شەخس، چوڭ ئەرباب، نوپۇزلۇق ئەرباب، مۆتىۋەرلەر.

مِنْ أَرْبَابِ الدُّيُونِ: قەرز ئىگىسى، قەرز بەرگۈچى.

رَبُّ الْأَرْبَابِ: ئاللاھ تائالا.

اَلرَّبُّ: پەرۋەردىگار، ئاللاھ، خۇدا.

رَبَّاهْ: پەرۋەردىگارىم (ئاللاھقا تۆۋەنچىلىك بىلەن ئىلتىجا قىلغاننى بىلدۈرىدۇ).

يَارَبِّي: پەرۋەردىگارا، پەرۋەردىگارىم، ياپەرۋەردىگار، يائاللاھ، ياپەرۋەردىگار.

رُبٌّ ج رُبُوبٌ وَ رِبَابٌ: مۇراببا.

رُبُّ سُوسٍ: چۈچۈك بۇيا مەلهىمى.

رُبُّ وَرَقٍ: قەغەز بوتقىسى.

رُبَّ: ئېهتىمال، مۇمكىن.

«رُبَّ ضَارَّةٍ نَافِعَةٌ»: زىيانلىق نەرسە پايدىلىق نەرسىگە ئايلىنىش مۇمكىن.

«رُبَّ أَخٍ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ» «مثل»: سەن بىلەن بىر قورساقتا ياتمىغان قېرىنداش ئاز تېپىلىدۇ.

رُبَّمَا: ئېهتىمال، مۇمكىن.

«فَرُبَّمَا تَكُونُ فِي الْمُسْتَقْبِلِ طَبِيبًا بَارِعًا»: سەن كەلگۈسىدە ماهىر دوختۇر بولۇشۇڭ مۇمكىن.

رُبَّاحٌ ج رَبَابِيحُ: ئىتباش مايمۇن.

رُبَّانٌ ج رَبَابِنَةٌ: پاراخوت باشلىقى، ماتروسلار باشلىقى.

رُبَّانُ كُلِّ شَيْءٍ: ھەممىسى، تولىسى.

رُبَّانُ السَّفِينَةِ: پاراخوت باشلىقى، ماتروسلار باشلىقى.

«قِيَادَةُ السَّفِينَةِ فِي مِيَاهِ الْمُحِيطِ تَحْتَاجُ إِلَى رُبَّانٍ مَاهِرٍ»: دېڭىزدا پاراخوت ھەيدەش ماهىر كېمە يېتەكچىسىگە موهتاج.

رُبَّانِي ج رَبَابِنَةٌ. رَبَابِيْنُ: كېمە باشلىقى.

رَبَّانِيٌّ ج رَبَّانِيُّونَ: ئاللاھقا مەنسۇپ، رەببانىي، خۇدا گۇي.

«وَلَكِنْ كَانُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُم تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ» «قرآن»: لېكىن (ئۇ): «كىتابنى ئۆگەتكەنلىكىڭلار ئۈچۈن رەببانىي بولۇڭلار» دەيدۇ.

رَبَّانِيَّةٌ: خۇدا گۇيلۇق.

فِيهِ رَبَّانِيَّةٌ: ئۇ خۇدا گۇيدۇر.

رَبَّبَ يُرَبِّبُ تَرْبِيبًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، باقتى، پەرۋىش قىلدى.

رَبَّبَ التَّمْرَ: خورما مۇراببىاسى ياسىدى.

رَبَّتَ يُرَبِّتُ تَرْبِيتًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى، باقتى.

رَبَّتَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئەللەيلىدى، پەپىلىدى.

«رَبَّتَ عَلَى كَتِفِهِ»: مۈرىسىگە ئاستا ئۇرۇپ قويدى.

رَبَّةٌ ج رَبَّاتٌ: خانىم، ئايال، خوجايىن، خېنىم ئاغچا.

رَبَّةُ الْمَنْزِلِ: خوجىدار.

رَبَّةُ الْبَيْتِ: ئۆي ئىگىسى؛ سىرتتا ئىشلىمەيدىغان ئايال، ئايال ساهىبخان.

رَبَّةُ الْحُسْنِ: چىرايلىق ئايال، ساهىبجامال، نازى-

نىن.

رَبَّاتُ الْحِجَالِ : ئاياللار.

رُبَّتَ: ئېھتىمال، مۇمكىن.

رُبَّتَمَا: ئېھتىمال، مۇمكىن.

رَبَّحَهُ يُرَبِّحُ تَرْبِيحًا: ئۇنى پايدىغا ئېرىشتۈردى.

رَبَّضَ يُرَبِّضُ تَرْبِيضًا فُلَانًا بِالْمَكَانِ : مۇقىم-لاشتۇردى، تۇراقلاشتۇردى.

رَبَّضَ الدَّابَّةَ: ھايۋاننى تىزلاندۇردى، چۆكتۈردى.

رَبَّطَ يُرَبِّطُ تَرْبِيطًا الشَّخْصَ الْحُزْمَةَ: تېڭىقنى تاڭدى.

رَبَّعَ يُرَبِّعُ تَرْبِيعًا الشَّيْءَ: تۆتكە بۆلدى.

رَبَّعَ الشَّكْلَ: ئۇنى تۆت چاسا قىلدى.

رَبَّعَ الْبَيْتَ : تۆت چاسا ياسىدى، كۇۋادىرات شەكلىدە ياسىدى.

رَبَّعَ الْعَدَدَ (فِي الرِّيَاضَةِ) : تۆت ھەسسە قىلدى.

رَبَّقَ يُرَبِّقُ تَرْبِيقًا: ئارغامچا بىلەن بويىنىنى باغلىدى.

رَبَّى يُرَبِّي تَرْبِيَةً الْأَبُ الْوَلَدَ: دادا بالىنى تەربىيىلىدى، باقتى.

«وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا» (قرآن) :

ۋە: «ئى پەرۋەردىگارىم ! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگەندەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن » دېگىن.

رَبَّى الشَّخْصُ الْمَالَ: مالنى ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

رَبَّى يُرَبِّي تَرْبِيَةً: كىچىك بالىنى ئەقلىي جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

رَبَّى الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى باقتى.

رَبَّى الثَّمْرَ بِالسُّكَّرِ: مۇراببا سالدى.

رِبِّيٌّ ج رِبِّيُّونَ: ئاللاھنىڭ ئىبادىتىگە بېرىلگەن خۇداگۇي.

«وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ» (قرآن) :

نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر بىلەن كۆپلىگەن خۇداگۇي ئۆلىمالار بىرلىكتە جەڭ قىلدى.

رَبِيلٌ ج رَبَابِيلُ: يولۋاس؛ ئالاقانات، لۈكچەك.

رَبِتَ يَرْبَتُ رَبَتًا: سۆزلەشكە قادىر بولالمىدى.

رَبِحَ يَرْبَحُ رِبْحًا تِجَارَتُهُ: تىجارىتىدە پايدا ئالدى.

«أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ» (قرآن) : ئەنە شۇلار ھىدا-يەتنى بېرىپ گۇمراھلىقنى ئالدى، شۇڭا سودىسى پايدا كەلتۈرمىدى.

رَبَحٌ : ئىتباش مايمۇن.

رِبْحٌ ج أَرْبَاحٌ: پايدا، مەنپەئەت، نەپ، ھايات.

رِبْحٌ إِجْمَالِيٌّ: ئومۇمىي پايدا.

رِبْحٌ صَافٍ: ساپ پايدا.

رِبْحُ الْمَالِ: مالنىڭ پايدىسى، ئۆسۈمى، پىرسەن-تى.

رِبْحٌ بَسِيطٌ: مەبلەغنىڭ پايدىسى.

رِبْحٌ مُرَكَّبٌ: مەبلەغنىڭ پايدىسى ۋە شۇ پايدىدىن كىرگەن پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْفَاحِشَةُ: يۇقىرى ئۆسۈم، چوڭ پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الشَّرْعِيَّةُ: قانۇنلۇق پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْمُتَوَسِّطَةُ: ئوتتۇرىچە پايدا.

اَلْأَرْبَاحُ الْأُسْطُورِيَّةُ: كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك يۇقىرى پايدا.

حِسَابُ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ : پايدا - زىيان ھېسابا-تى.

رَبَدَ يَرْبُدُ رُبُودًا: توختاپ قالدى، تۇرۇپ قالدى.

رَبِدَ يَرْبَدُ رُبْدَةً: كۈلرەڭ بولدى، قارا ئۈستىگە قىزىل ۋە ئاق چېكىتلەر ئارىلاشتى.

رُبْدَةٌ ج رُبَدٌ: كۈلرەڭ، خۇنۇك، توپارەڭ.

رَبْدَاءُ: ئالچىپار، بوزرەڭ.

شَاةٌ رَبْدَاءُ: قارا، قىزىل ۋە ئاق رەڭ ئارىلاشقان ئالا قوي.

رَبَذَ يَرْبُذُ رَبَذًا: يېنىك ئىشلىدى، ئەپچىل ئىشلىدى.

رَبِذَ الرَّجُلُ فِي الْمَشْيِ : يېنىك ماڭدى.

رَبَسَ يَرْبُسُ رِبْسًا: ئۇردى، ئەستەك سالدى، شاپ-لاقلىدى.

رَبْسٌ: يامان ئىش، ئەسكى ئىش؛ كۆپ، نۇرغۇن،

بىر تالاي.

رَبَسَاءُ ج رُبْسٌ : قاتتىق مۇسىبەت.

رَبِشَ يَرْبِشُ رَبَشًا الْأَرْضُ: زېمىن يېشىللىقلا چۈمۈلدى، يېشىللىقتا پۈركەلدى.

اَلرَّبْشَاءُ: يېشىللىقلا چۈمۈلگەن زېمىن.

رَبَصَ يَرْبُصُ رَبْصًا: كۈتتى، ساقلىدى، مۈنتەزىر بولدى، پايلاپ تۇردى.

رَبَضَ يَرْبِضُ رَبْضًا و رُبُوضًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان تىزلاندى، چۆكتى، يۈكۈندى.

«رَبَضَ الْأَسَدُ عَلَى فَرِيسَتِهِ» : يولۋاس ئوۋ ئۈستىگە تاشلاندى.

رَبَضَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ أَوْ فِي الْمَكَانِ: تۇرۇپ قالدى، يەرلىشىپ قالدى.

رَبَضٌ ج أَرْبَاضٌ: قوي قوتىنى، ئېغىل ئەتراپى.

رَبَضُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى، شەھەر سىرتى.

أَرْبَاضُ الْقَرْيَةِ: كەنت ئەتراپى.

رُبْضَةٌ: ئېغىل، قوتان.

رَبَطَ يَرْبُطُ و يَرْبِطُ رَبْطًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى باغلىدى، ئۇلىدى.

«وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ» ‹قرآن› : (ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ئىشەنچ قىلىپ) كۆڭلۈڭلارنىڭ توق تۇرۇشى ئۈچۈن ، قەدەمىڭلارنىڭ (قۇمغا پېتىپ كەتمەي) مەزمۇت تۇرۇشى ئۈچۈن.

رَبَطَ الضَّرِيبَةَ عَلَى الْمُمَوِّلِ: باجنىڭ مىقدارىنى بېكىتتى.

رَبَطَ النَّظَرِيَّةَ بِالْعَمَلِ: نەزەرىيىنى ئەمەلىيەتكە باغلىدى.

رَبَطَ عَلَى: باغلىدى، يۆگىدى، ئورىدى.

رَبَطَ الْجُرْحَ: يارىنى تاڭدى.

رَبَطَ اللِّسَانَ: كېكەچلىدى.

«رَبَطَ اللّٰهُ عَلَى قَلْبِهِ» : ئاللاھ ئۇنى سەۋرلىك قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىغا خاتىرجەملىك بېغىشلىدى.

رَبَطَ نَفْسَهُ عَنِ الْفُجُورِ: ئۆزىنى گۇناھدىن مەنئى قىلدى، ئۆزىنى گۇناھدىن توستى، ئۆزىنى گۇناھدىن چەكلىدى.

رَبَطَ الشَّخْصَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

«مِنَ اللَّازِمِ أَنْ يُرْبَطَ الْحَبْلُ بِشِدَّةٍ» : ئارغامچا چىڭ چىگىلىشى كېرەك.

اِرْبِطْ لِسَانَكَ: تىلىڭنى تارت، جىم تۇر.

رَبْطٌ: باغلىماق، تاڭماق، چىگمەك، ئۇلىماق.

رَبْطُ الْأُجْرَةِ: مۇقىم ئىش ھەققى.

رَبْطُ الْأَمْوَالِ: باج ئالماق.

رَبَطٌ ج رَبَطَاتٌ: رايون، ئوچاستكا، كوچا؛ رەستە، جاي، بۆلەك.

رَبْطَةٌ ج رَبَطَاتٌ و رُبَطٌ: باغلام، تېڭىق، دەستە، چىگىك، بوغقۇچ.

رَبْطَةُ السَّاقِ: پايپاق بوغقۇچ.

رَبْطَةُ الْعُنُقِ : گالستۇك.

رَبَعَ يَرْبُعُ و يَرْبِعُ رَبْعًا شَخْصًا : مېلىنىڭ تۆتتىن بىرىنى ئالدى.

رَبَعَ الثَّلَاثَةَ: تۆتىنچىسى بولدى.

رَبَعَ الشَّخْصُ الْحَجَرَ: كۈچىنى سىناش ئۈچۈن تاشنى كۆتۈردى.

رَبَعَ يَرْبَعُ رُبُوعًا الرَّبِيعُ: باھار كەلدى.

رَبَعَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَبَعَ الْمَكَانُ: جاي مول بولدى، مولچىلىق بولدى، باياشات بولدى.

رَبَعَتِ الْإِبِلُ: تۆگە يايلاقتا ئەركىن ئوتلىدى.

رَبَعَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ چاپتى.

رَبَعَتْ عَلَيْهِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى تۆت كۈندە بىر قوزغالدى.

اِرْبَعْ عَلَى نَفْسِكَ: ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتۈپ تۇر.

رَبَعَ. رَبْعَةُ الْقَامَةِ: ئوتتۇرا بوي.

رِبْعٌ ج أَرْبَاعٌ وَ رُبُوعٌ وَرِبَاعٌ وأَرْبُعٌ: كىشىلەر توپى، جامائە، بىر توپ كىشى.

حُمَّى الرِّبْعِ: قايتىلما كېزىك.

رَبْعٌ ج رُبُوعٌ وَرِبَاعٌ: ئەتىيازدا تۇرۇشقا خاس جاي، يازلىق ساراي؛ چوڭ ساراي، چوڭ قورۇ ۋە

ئۇنىڭ تەۋەلىكى ھەم ئەتراپى، ئائىلە ـ تاۋابىـئات، قەۋم ـ قېرىنداشلار؛ مەھەللە؛ ئوتتۇرا بوي.

«أَقَمْنَا سُورًا حَوْلَ رَبْعِنَا»: بىز ئۆيىمىزنىڭ ئەتراپىغا تام ئەتتۇق.

رُبْعٌ ج أَرْبَاعٌ: تۆتتىن بىر.

«وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ» ‹قرآن›: ئەگەر سىلەرنىڭ بالىلىرىڭلار بولمىسا، بۇ چاغدا ئاياللىرىڭلارغا سىلەر قالدۇرغان مىراستىن تۆتتىن بىرى تېگىدۇ.

رُبْعٌ: پەسىل.

رُبْعٌ سَنَوِيٌّ: پەسىللىك.

رُبْعُ الدَّائِرَةِ: چارەك.

«إِنَّ الْوُصُولَ إِلَى بَيْتِهِ لاَ يَسْتَغْرِقُ سِوَى رُبْعِ سَاعَةٍ»: بۇ يەردىن ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىشقا پەقەت چارەك سائەتلا كېتىدۇ.

رَبْعَةٌ ج رَبَعَاتٌ: ئوتتۇرا بوي.

رُبْعَةٌ: تۆتتىن بىر.

رُبْعِيٌّ: پەسىللىك.

رُبْعِيَّةٌ: پەسىللىك.

رَبَغَ يَرْبَغُ رَبْغًا الْقَوْمُ فِي النَّعِيمِ: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، ھۇزۇر ـ ھالاۋەتلىك تۇرمۇش كەچۈردى.

رَبَغَ يَرْبَغُ رَبَاغَةً الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كۆپ بولدى.

رَبِغَ يَرْبَغُ رَبَغًا عَيْشُهُ: تۇرمۇشى پاراۋانلاشتى، كەڭ بولدى.

رَبِغٌ: ھاياسىز، يۈزى قېلىن، قىلىقسىز.

رَبَقَ يَرْبُقُ وَ يَرْبِقُ رَبْقًا الرَّجُلُ دَابَّةً: ئارغامچا بىلەن ھايۋاننى باغلىدى.

رِبْقٌ ج أَرْبَاقٌ وَ رِبَاقٌ: سىرتماق، كەمەن، ئارقان، سالما، قاپقان.

هُوَ فِي رِبْقِ الْحَيَاةِ: ئۇ ھېلىمۇ ھايات.

رِبْقَةٌ ج رِبَاقٌ وَرِبَقٌ: ئېغىرچىلىق، قىيىن كۈنلەر، خاپىلىق.

رِبْقَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرنىڭ سىرتمىقى.

حَلَّ رِبْقَتَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن مۈشكۈلاتلارنى ئاسانلاشتۇردى.

رَبِكَ يَرْبَكُ رَبَكًا: قايمۇقتى، ئالاقزادە بولدى، تەمتىرەپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى؛ مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى، قالايمىقان بولۇپ كەتتى.

رَبَكَ يَرْبُكُ رَبْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى، نەرسىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى.

رَبَكَهُ: ئۇنى پاتقاققا ئىتتىرىۋەتتى.

رَبَكٌ: گاڭگىراش، تەمتىرەش.

رَبَلَ يَرْبُلُ و يَرْبِلُ رَبْلاً الْقَوْمُ: كۆپەيدى، نەسلى ئاۋۇدى.

رَبَلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال سەمرىپ كېلەڭسىز بولۇپ قالدى.

رَبِلٌ: سېمىز، سېمىزلىك.

رَبْلَةُ السَّاقِ ج رَبَلاَتٌ: پاچاق مۇسكۇلى.

رَبْوٌ ج أَرْبَاءٌ: دەم سىقىلىش كېسىلى، زىققا.

اَلرَّبْوُ الشُّعْبِيُّ: كاناي ياللۇغى.

رُبُوبَةٌ: خوجايىنلىق.

رُبُوبِيَّةٌ: پەرۋەردىگارلىق.

«لِلَّهِ الرُّبُوبِيَّةُ الْكَامِلَةُ»: مۇكەممەل پەرۋەردىگارلىق ئاللاھقا خاستۇر.

رِبْوَةٌ ج رُبًى: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

رِبْوَةٌ ج رِبًى: ئون مىڭ، بىر تۈمەن.

رَبْوَةٌ: بىر مىليون، مىليونلىغان؛ ئېگىز جاي، تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

«وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ» ‹قرآن›: ئۇلارنى تۈپتۈز، ئېقىن سۇلۇق بىر ئېگىز جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق.

رُبُوضٌ ج رُبُضٌ: چوڭ دەرەخ، ئاھالىسى كۆپ كەنت.

رَبُونٌ: كاپالەت، كاپالەت نەرسە.

رَبَوِيٌّ: جازانىغا مەنسۇپ، ئۆسۈمگە تەۋە.

«حَرَّمَ الْإِسْلاَمُ الْمُعَامَلاَتِ الرَّبَوِيَّةَ»: ئىسلام دىنى جازانىۋي مۇئامىلىنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلغان.

رَبِيَ يَرْبَى رَبْوًا و رُبُوًّا و رَبَاءً و رَبِيًّا

الصَّغِيرُ: بالا ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَبِيبٌ ج أَرِبَّاءُ وَ أَرِبَّةٌ: ئۆگەي ئوغۇل.

رَبِيبَةٌ ج رَبِيبَاتٌ و رَبَائِبُ: ئۆگەي قىز.

«وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ» «قرآن» : سىلەر بىر يەردە بولغان ئاياللىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) ئۆيۈڭلاردا تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى (بۇ شەرت ئەمەس ، ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسىمۇ) ئېلىشى هارام قىلىندى.

رَبِيئَةٌ ج رَبَائِئُ: مەقسەتكە يېتىشتە تۇسالغۇ بولىدىغان نەرسە؛ ئالدامچىلىق، هىيلىگەر-لىك.

رَبِيحٌ: پايدىلىق مال ياكى ئىش.

رَبِيسٌ: قەهرىمان، باتۇر؛ بالايىئاپەت، بەختسىز-لىك، پالاكەتچىلىك.

رَبِيضٌ: مال پادىسى، قوي پادىسى.

رَبِيطٌ: باغلاپ قويۇلغان، باغلانغان: زاهىد، راهىب، دانا، هېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى.

رَبِيطَةٌ ج رَبَائِطُ: باغلاپ قويۇلغان ئۇلاغ.

رَبِيعٌ ج أَرْبِعَةٌ: باهار پەسلى، ئەتىياز، كۆكلەم.

«فِي الرَّبِيعِ تَتَفَتَّحُ الْأَزْهَارُ» : باهاردا گۈل - چېچەكلەر ئېچىلىدۇ.

«أَنْبَتَ الرَّبِيعُ الزُّهْرَ» : ئەتىيازدىكى يامغۇر گۈللەرنى ئۆستۈردى.

رَبِيعُ الْأَوَّلِ: هىجرىيە 3- ئاي رەبىئۇل ئەۋۋەل ئېيى.

رَبِيعُ الثَّانِي أَوْرَبِيعُ الْآخِرِ: هىجرىيە 4- ئاي، رەبىئۇسسانى، رەبىئۇلئاخەر.

زُهْرَةُ الرَّبِيعِ: نورۇزگۈل.

رَبِيعَةٌ: گۈللۈك، گۈللۈك باغچا.

رَبِيعِيٌّ: ئەتىياز، باهار پەسلى، باهار پەسلىنىڭ، باهار پەسلىلىك.

رَبِيقَةٌ: سالما بىلەن تۇتۇلغان ياۋايى هايۋان.

رَبِيكٌ: قېتىقتا سېرىق ماي، خورما ۋە سۇ قويۇ-لۇپ ئېچىلىدىغان ئېچىملىك.

اَلرَّبِيكُ مِنَ الرِّجَالِ: مالىماتاڭ ئادەم.

رَبِيكَةٌ ج رَبَائِكُ: لاي سۇ؛ سۈيۈق قايماق؛ مالىمـ-اتاڭ ئىش، مۇجمەل ئىش.

رَبِيلٌ: سېمىز ؛ يالغۇز بۆلاگچى.

رَبِيلَةٌ: باياشات، مول، سېمىزلىك، هۆلچىلىك.

رَبِيٌّ. رَبِيئَةٌ ج رَبَايَا: رازۋېدكىچى قوشۇن.

رِتَاجٌ ج رُتُجٌ: دەرۋازا، چوڭ ئىشىك، قوۋۇق، دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشىكى.

رَتَاجَةٌ ج رَتَائِجُ: ئۆتكەل، مۇهىم ئېغىز؛ تاش؛ چىغىر يول.

رَتَبَ يَرْتُبُ رَتْبًا وَ رُتُوبًا وَرَتَابَةً فِي الصَّلَاةِ: نامازدا تۈز تۇردى؛ نامازدا قىيامدا تۇردى.

رَتَبَ الشَّيْءَ: مۇستەهكەم بولدى، مۇقىم بولدى، چىڭ تۇردى.

رَتَبَ الْأَمْرُ: ئىش مۇقىملاشتى.

رَتَبَ الشَّخْصُ بِالْبَلَدِ: مەلۇم شەهەردە تۇرۇپ قالدى، يەرلىنىپ قالدى.

رَتَبٌ: كۆتۈرۈپ چىقماق.

رَتِبٌ: ئاددى، تېتىقسىز، مەنىسىز، بىرلا خىل.

رُتْبَةٌ ج رُتَبٌ: تۈر، كاتېگورىيە؛ دەرىجە، مەرتىـ-ۋە، ئورۇن، ئۇنۋان.

«لَكَ فِي نَفْسِي رُتْبَةٌ عَالِيَةٌ» : سېنىڭ مېنىڭ قەلبىمدىكى ئورنۇڭ يۇقىرى.

رُتْبَةُ الشَّرَفِ: ئۇستۇنلۇك دەرىجىسى.

رُتْبَةُ الْعَشَرَاتِ: ئونلارخانىسى، ئونلۇق سان.

رُتْبَةُ الْمِئَاتِ: يۈزلەر خانىسى، يۈزلۈك سان.

رُتْبَةُ الْجَامِعِيَّةِ: ئىلمىي ئۇنۋان.

رُتْبَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: هەربىي ئۇنۋان.

رَتَّ يَرَتُّ رَتَّةً وَرَتَتًا الشَّخْصُ: كېكەچلىدى، تۇتۇتلىدى.

رَتَّبَ يُرَتِّبُ تَرْتِيبًا الشَّيْءَ: ئورۇنلاشتۇردى، مۇقىملاشتۇردى.

رَتَّبَ الرَّجُلَ: ئۆز ئورنىغا قويدى، بېكىتتى.

رَتَّبَهُ: ئۇنى رەتلىدى، تەرتىپكە سالدى، ئورۇنلاش-تۇردى.

«رَتَّبَ كُتُبَهُ فِي الْخَزَانَةِ» : جاۋەندىكى كىتاب-

لىرىنى رەتلىدى.

رَتَّبَ الْجُنْدَ: قوشۇننى تەرتىپكە سالدى.

رَتَّبَ عَلَى الْحُرُوفِ الْهِجَائِيَّةِ: ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزدى.

«رُتِّبَ لَهُ مِائَةُ دِينَارٍ فِي الشَّهْرِ» : ئۇنىڭغا ئايدا يۈز دىنار بېرىش قارار قىلىندى.

رَتَّلَ يُرَتِّلُ تَرْتِيلاً الْقَارِئُ الْقُرْآنَ: قۇرئاننى تەجۋىد بىلەن ئوقۇدى.

«رَتِّلْ عَلَى مَسَامِعِكُمْ» : قۇرئان كەرىمنى سىلەرگە تىلاۋەت قىلىپ بەردى، قۇرئان كەرىمنى سىلەرگە ئوقۇدى، (رادىئودا قۇرئان كەرىم ئوقۇلۇپ ئاياغلاشقاندا ئېيتىلىدىغان سۆز).

«وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً» «قرآن» : قۇرئاننى تەرتىل بىلەن (دانە ـ دانە) ئوقۇغىن.

رَتَجَ يَرْتُجُ رَتْجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى ياپتى.

رَتَجَ يَرْتُجُ رَتَجَانًا الْوَلَدُ: بالا ئاستا تەمتىرەپ ماڭدى.

رَتِجَ يَرْتَجُ رَتَجًا: تۇساتتىن تۇختاپ قالدى ، سۆزلەش قىيىن كەلدى.

رَتِجَ الْخَطِيبُ: سۆزلىگۈچىگە سۆز قىيىن كەلدى.

رِتْجٌ: قاتنىغىلى بولمايدىغان يول، ماڭغىلى بولمايدىغان يول؛ ئامانەت قويۇلغان پۇل، زاپاس پۇل، ساقلانغان پۇل.

رَتَخَ يَرْتَخُ رُتُوخًا الْعَجِينُ: خېمىر بوش بولۇپ قالدى.

رَتَخَةٌ: پاتقاق.

رَتَعَ يَرْتَعُ رَتْعًا وَ رُتُوعًا: باياشات ياشىدى، يايرىدى ، ئويناپ ـ كۈلدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

«أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَ يَلْعَبْ» «قرآن» : ئەتە ئۇنى بىزگە قوشۇپ قويغىن، يەپ ـ ئىچىپ ئويناپ ـ كۈلۈپ كىرسۇن.

رَتَعَتِ الْمَاشِيَةُ: ئۇلاغ ئوتلىدى.

رَتَقَ يَرْتُقُ و يَرْتِقُ رَتْقًا الشَّيْءَ: ياماق سالدى، يامىدى، تۈزىدى، رېمونت قىلدى، ئوڭشىدى، تىكتى.

رَتَقَ فَتَقَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىنى تۈزدى، ئۇلارنى ئەپلەشتۈردى.

رَتِقَ الشَّيْءَ: ئەتتى، توستى.

رَتْقٌ: ياماق، يامىماق؛ پۈتۈن، تولۇق، ھىم، تۇتاش.

«أَوَلَمْ يَرَالَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا» «قرآن» : كۇففارلار بىلمەمدۇكى، ئاسمانلار بىلەن زېمىن بىر ـ بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق.

رَتَكَ يَرْتُكُ و يَرْتِكُ رَتْكًا الْبَعِيرُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَتِلَ يَرْتَلُ رَتَلاً الشَّيْءُ: تەرتىپلىك بولدى، تىزىلدى.

رَتَّلَ يَرْتُلُ رَتْلاً الْكَلاَمَ: تەرتىپلىك سۆزلىدى.

رَتْلٌ ج أَرْتَالٌ: سەپ، قاتار، توپ، تۈركۈم (ئات ۋە ماشىنىلارنىڭ).

«تَجَمَّعَتْ أَرْتَالُ السَّيَّارَاتِ فِي نُقْطَةِ الْحُدُودِ انْتِظَارًا لِعُبُورِهَا» : چېگرا پونكىتىدا ئۆتۈشنى كۈتۈپ ماشىنىلار قاتار تىزىلىپ كەتتى.

رَتِلٌ: تەرتىپلىك، رەتلىك؛ چىرايلىق سۆز؛ ياخشى نەرسە؛ ئاپئاق رەتلىك چىش.

رَتَمَ يَرْتِمُ رَتْمًا الشَّيْءَ: سۇندۇرۇۋەتتى.

رَتَمَ فِي الْقَوْمِ: قەۋمىنىڭ ئارىسىدا ئۆسۈپ يېتىلدى.

رَتَمَةٌ ج رَتَمٌ ورِتَامٌ: بارماققا چىگىلگەن ئەسلەش يىپى (ئىشنى بارماققا يىپ چىگىپ خاتىرىلەش).

رَتَنَ يَرْتُنُ رَتْنًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى، ئىلەشتۈردى.

رَتْوَةٌ: كىچىككىنە ۋاقىت؛ يۇكسەك شەرەپ، بۈيۈكلۈك؛ ھۆكۈمدار؛ ئالدىدىكى مەرتىۋە؛ قاتتىق چىگىك؛ قەدەم.

رُتُوعٌ: باياشات ياشىماق، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرمەك.

رُتُوقٌ: شان ـ شەرەپ، ئىززەت ـ ھۆرمەت.

رَتِيبٌ: ئاددى، تېتىقسىز، مەنىسىز، بىر خىللا.

عَيْشٌ رَتِيبٌ: مەنىسىز تۇرمۇش، بىرخىللا

ئۆتىدىغان ئاددى تۇرمۇش.

حَرَكَةٌ رَتِيبَةٌ: مۇقىم ھەرىكەت، بىر خىل ھەرىكەت، ئۆزگەرمەس ھەرىكەت، ئادەتلەنگەن ھەرىكەت.

«لَقَدْ مَلَّ حَيَاتَهُ الرَّتِيبَةَ فَاعْتَزَمَ السَّفَرَ إِلَى الْخَارِجِ» : بىرلا خىل تۇرمۇشتىن زېرىكىپ سىرتقا چىقىشقا بەل باغلىدى.

رُتَيْلَاءُ ج رُتَيْلَاوَاتٌ: بىرخىل زەھەرلىك چوڭ ئۆمۈچۈك.

رَتِيمَةٌ ج رَتَائِمُ: بارماققا چىگىلگەن ئەسلەش يىپى.

رَثَاءٌ: ماتەم تۇتماق، (مېيىتكە) يىغلىماق.

رَثَاثٌ: جۇل - جۇل كىيىم، ئەبجەق ئۆي سايمانلىرى.

«فِي هَذَا الْخَبَرِ رَثَاثَةٌ وَرَكَاكَةٌ» : بۇ خەۋەر گۇمانلىق، راستلىقىدا شەك بار.

رِثَانٌ: تۇرۇپ - تۇرۇپ ياغىدىغان يامغۇر، يامغۇر تامچىسى.

رِثَّةٌ: مىراس.

رَثَّ يَرِثُّ رَثَاثَةً الشَّيْءُ: كونىرىدى، ئەسكىرىدى، چىرىدى.

رَثَّ الْحَبْلُ: ئارغامچا كونىرىدى.

رَثٌّ م رِثَّةٌ ج رِثَاثٌ: كونا كىيىم؛ كونا ئۆي سايمىنى، كونا ئۆي جاھازلىرى.

كَلَامٌ غَثٌّ وَ رَثٌّ: تۇترۇقسىز گەپ.

رَثَدَ يَرْثُدُ رَثْدًا الْمَتَاعَ: مال توپلىدى، دۆۋىلىدى، تىزدى.

رَثَدٌ: كونا ئۆي سايمان، كېرەكسىز نەرسە.

رَثَعَ يَرْثَعُ رَثَعًا: ئاچكۆز بولدى، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى، تويمىغۇرلۇق قىلدى.

رَثَمَ يَرْثِمُ رَثْمًا الْأَنْفَ: بۇرنىنى قانىتىۋەتتى، كومشىرىنى يېرىۋەتتى.

رَثْمَةٌ ج رِثَامٌ: سىم - سىم يامغۇر.

رَثَى يَرْثُو رَثَاءً الصَّدِيقَ الْمَيِّتَ: مېيىتكە ماتەم تۇتتى، تەزىيە بىلدۈردى، مېيىتكە يىغلاپ ئارتۇقچىلىقىنى سانىدى.

رَثَاهُ بِمَرْثَاةٍ: ئۇنىڭغا مەرسىيە يازدى.

رَثَى لِحَالِهِ: ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى.

«أَصْبَحَ فِي حَالٍ يُرْثَى لَهَا» : كىشى ئىچى ئاغرىتىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى.

رَثَاهُ بِقَصِيدَةٍ: تەزىيە قەسىدىسى يازدى، مەرسىيە يازدى.

رَثَاهُ بِكَلِمَةٍ: مەرسىيە نۇتقى سۆزلىدى.

رَثِيَ يَرْثَى رَثِيًا: زەئىپلىشىپ قالدى، كۈچىدىن قالدى، كۈچى يەتمىدى.

رَثْيٌ: ماتەم تۇتماق، (مېيىتكە) يىغلىماق.

رَثِيئَةٌ: ئەخمەقلىق، دۆتلۈك، دۆۋەڭلىك.

رَثْيَةٌ: رېماتىزم، بوغۇم ياللۇغى، ئۆگە ياللۇغى.

رَثِيثٌ ج رِثَاثٌ : جۇلجۇل كىيىم، كونا ئۆي سايمانلىرى، ئەسكى - تۈسكى؛ جېنى تۈمشۇقىغا كېلىپ قالغان يارىدار.

رَثِيثُ الْهَيْئَةِ: سالاپەتسىز، كىيىملىرى رەتسىز، ئۈستى - بېشى جۇل - جۇل.

رَثِيدٌ: كونا ئۆي سايمان، كېرەكسىز نەرسە.

رَثِيمٌ: يەنجىلىپ قان ئاققان بۇرۇن.

رَثِيَّةٌ: ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك، زەئىپلىك، ئەخمەقلىق، رېماتىزم.

رَجَا يَرْجُو رَجَاءً: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى، ئۈمىدۋار بولدى.

«أَرْجُوْ أَنْ تُتَرْجِمَ مِنَ الْفِقْرَةِ الْأُوْلَى حَتَّى الْخَامِسَةِ» : بىرىنچى ئابزاستىن 5 - ئابزاسقىچە سەن تەرجىمە قىلساڭمىكىن.

رَجَا لَهُ خَيْرًا: ئۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدى، ئامەت تىلىدى.

رَجَا الشَّيْءَ: قورقتى.

«وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ» «قۇرئان» : سەن (پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ساڭا نازىل قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلمىغانىدىڭ، پەقەت پەرۋەردىگارىڭ رەھمەت قىلىپ ساڭا ئۇنى نازىل قىلدى.

يُرْجَى التَّفَضُّلُ بِالْعِلْمِ: مەلۇم بولغايكى، مەخپىي قالمىغايكى، جانابلىرىغا مەلۇم بولسۇنكى.

رَجًا. رَجَاءٌ ج أَرْجَاءٌ: ئەتراپ، تەرەپ، دائىرە، رايون.

«وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا» «قرآن» : پەرىشتىلەر ئاسماننىڭ ئەتراپىدا تۇرىدۇ.

وَاسِعُ الْأَرْجَاءِ: دائىرىسى كەڭ، كەڭ كۆلەملىك.

فِي أَرْجَاءِ الْبِلَادِ: مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا.

مَكَانٌ مُتَّسِعُ الْأَرْجَاءِ: ئەتراپى كەڭ كەتكەن جاي.

رَجَاءٌ ج رَجَوَاتٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

قَطَعَ الرَّجَاءَ: ئۈمىد ئۈزدى، نائۈمىد بولدى، ئۈمىدسىزلەندى.

«أَتَيْتُهُ رَجَاءَ أَنْ يُحْسِنَ إِلَيَّ» : ماڭا ياخشىلىق قىلارمىكىن دەپ كېلىۋىدىم.

رَجَاةٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

رَجَاجٌ: ئورۇق ئاجىز ئادەم ياكى ھايۋان.

رَجَاجَةٌ: ئورۇق ئاجىز ئادەم ياكى ھايۋان، پولۋاس ئۆۋىسى.

رَجَاجِيلُ: پىيادە ئەسكەر.

رَجَاحَةٌ: ئەستايىدىل، جىددىي، بېسىق چۈشمەك، ئۈستۈن كەلمەك؛ مۇلايىم.

رَجَاحَةُ الْعَقْلِ: چۈشەنچىسى چوڭقۇر.

«عُرِفَ عُمَرُبْنُ الْخَطَّابِ بِرَجَاحَةِالرَّأْيِ» : ئۆمەر ئىبنى خەتتاب پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى بىلەن داڭلىق.

رُجَاحَةٌ: گۈلەڭگۈچ ئارغامچىسى.

رِجَازَةٌ: كاجۋا.

رِجَالِيٌّ : ئەرلەرنىڭ ، ئەرلەرگە خاس ، ئەرەنچە.

«هَذَا الْمَحَلُّ لِبَيْعِ الْمَلَابِسِ الرِّجَالِيَّةِ» : بۇ ئەرلەر كىيىمىنى ساتىدىغان دۇكان.

رِجَامٌ: تاش.

«وَضَعُوا الرِّجَامَ فَوْقَ الْقَبْرِ» : قەبرە ئۈستىگە تاش قويۇشتى.

رَجَبَ يَرْجُبُ رَجْبًا و رُجُوبًا: ئۇيالدى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى، ھېيىقتى، ئەيمەندى، قورقتى.

رَجِبَ يَرْجَبُ رَجَبًا: ئۇيالدى، ھايا قىلدى، خىجىل بولدى، ئىزا تارتتى، ئەيمەندى، قورقتى.

رَجَبٌ ج أَرْجَابٌ وَرِجَابٌ وَرُجُوبٌ وَرَجَبَاتٌ: رەجەپ (ھىجرىيىنىڭ 7 ـ ئېيى) رەجەپ ئاي.

اَلرَّجَبَانِ: رەجەپ ۋە شەئبان ئېيى.

رُجْبَةٌ ج رُجَبٌ: تىرەك، دىڭەك.

رَجَّ يَرُجُّ رَجًّا الشَّخْصَ الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى، تەۋرەتتى، سىلكىدى.

رَجٌّ: تەۋرەتمەك، قاتتىق سىلكىمەك.

رَجَّاجٌ: تىترىگۈچى، تەۋرەتكۈچى، زىل ـ زىلىگە كەلتۈرگۈچى.

رَجَّاجَةٌ: تەۋرىتىش ئۈسكۈنىسى.

رَجَّاسٌ: شاۋقۇن ـ سۈرەن، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ.

رَجَّالَةٌ: پىيادە، ياياق.

رَجَّبَ يُرَجِّبُ تَرْجِيبًا: ئەيمەندۈردى، ئۇلۇغلىدى.

رَجَّةٌ ج رَجَّاتٌ: سىلكىمەك، تەۋرەتمەك.

«اِسْتَيْقَظْنَا عَلَى رَجَّةٍ عَنِيفَةٍ» : قاتتىق تەۋرەشتىن ئويغىنىپ كەتتۇق.

رَجٌّ: تەۋرەتمەك، قاتتىق سىلكىمەك.

«إِذَارُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا» «قرآن» : ... زېمىن قاتتىق تەۋرىتىلگەن چاغدا ...

رَجَّحَ يُرَجِّحُ تَرْجِيحًا أَحَدَالرَّأْيَيْنِ عَلَى الْآخَرِ: ئىككى پىكىرنىڭ بىرىنى ئىككىنچىسىدىن ئۈستۈن قويدى.

رَجَّحَ الشَّيْءَ: ئۇنى تاللىدى، ئارتۇق كۆردى، ئۈستۈن كۆردى، ئەھمىيەت بەردى، تەكىتلىدى.

رَجَّعَ يُرَجِّعُ تَرْجِيعًا الشَّخْصَ: قايتۇردى، ياندۇردى.

رَجَّعَ الْمُؤْمِنُ عِنْدَالْمُصِيبَةِ: مۇسىبەت كەلگەندە مۇمىن ئادەم «قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ» دېدى.

رَجَّعَ الْمُؤَذِّنُ فِي أَذَانِهِ: مەزىن ئەزان ئېيتقاندا، « كەلىمە شاھادەت» نى ئاۋازىنى بىر قېتىم تۆۋەن، بىر قېتىم يۇقىرى قىلىپ ئېيتتى.

رَجَّعَ فِي صَوْتِهِ: خور ئېيتتى، سازغا تەڭكەش

قىلىپ ناخشا ئېيتتى.

رَجَّلَ يُرَجِّلُ تَرْجِيلاً الشَّعْرَ: چېچىنى تارىدى.

رَجَّمَ يُرَجِّمُ تَرْجِيمًا الْقَبْرَ: قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَّى يُرَجِّي تَرْجِيَةً الشَّخْصَ: ئۈمىدلەندۈردى.

رَجَحَ يَرْجَحُ و يَرْجُحُ و يَرْجِحُ رُجْحَانًا و رُجُوحًا الشَّيْءُ الْمِيزَانَ: تارازىنى بېسىپ كەتتى، ئېغىر كەلدى، ئېغىر بولدى.

رَجَحَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ: نەرسىنى قولى بىلەن دەڭسىدى، بودىدى، مۆلچەرلىدى.

رَجَحَ عَقْلُهُ: ئەقلى توشتى.

رَجَحَ رَأْيُهُ: پىكرى ئۆتكۈر بولدى.

رَجَحَ الشَّخْصُ فُلاَنًا: تەمكىنلىكتە بېسىپ چۈشتى.

«رَجَحَتْ كَفَّةُ الْمِيزَانِ لَنَا»: بىز ئۈستۈنلۈك قازاندۇق.

«رَجَحَتْ إِحْدَى كَفَّتَيِ الْمِيزَانِ الْأُخْرَى أَوْ عَلَى الْأُخْرَى»: تارازىنىڭ بىر پەللىسى ئىككىنچى پەللىسىنى بېسىپ چۈشتى.

رُجْحَانٌ: بىر تەرەپكە ئاغماق، بىر تەرەپ بېسىپ كەتمەك، ئارتۇق كەلمەك.

«يَظْهَرُ رُجْحَانُ رَأْيِكَ عَلَى رَأْيِهِ»: سېنىڭ پىكرىڭنىڭ ئۇنىڭ پىكرىنى بېسىپ چۈشۈشى ئېنىق بولۇۋاتىدۇ.

رَجَدَ يَرْجُدُ رَجَادًا: ئەنجىنى خامانغا توشىدى.

رَجْرَاجٌ: لىڭشىغۇچى، تىترىگۈچى، تەۋرىگۈچى، لاغىلدىغۇچى.

حَوْرٌ رَجْرَاجٌ: ئاق تېرەك.

فَتَاةٌ رَجْرَاجَةٌ: ئىرغاڭلىغۇچى قىز.

رَجْرَجَ يُرَجْرِجُ رَجْرَجَةً الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، لىڭشىتتى، تەۋرەتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

رَجَزَ يَرْجُزُ رَجْزًا الشَّاعِرُ: شائىر دېكلاماتسىيە قىلدى، شېئىر ئوقىدى.

رِجْزٌ: ئىپلاس، كىر، مەينەت، پاسكىنا، نىجىس؛ بۇتقا چوقۇنۇش؛ بالا؛ ئازاب، گۇناھ.

«لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ» «قۇرئان»: ئەگەر بىزدىن بالانى كۆتۈرۈۋەتسەڭ، ساڭا چوقۇم ئىمان ئېيتىمىز.

رَجَزٌ ج أَرْجَازٌ: شېئىرنىڭ بىر خىل قاپىيىسى، شېئىردىكى رەجەز ۋەزنى.

رُجْزٌ: بۇتقا چوقۇنۇش.

«وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ» «قۇرئان»: كىيىمىڭنى پاك تۇت، ئازابتىن (يەنى ئازابقا قالدۇرىدىغان ئىشلاردىن) يىراق بول.

رَجِسَ يَرْجَسُ ورَجُسَ يَرْجُسُ رَجْسًا ورَجَاسَةً الشَّيْءُ: سەت ئىش بولدى، مەينەت بولۇپ كەتتى، نىجىس بولدى.

رَجَسَ يَرْجُسُ رَجْسًا وَ رَجَاسَةً الشَّخْصُ: ئەسكى ئىش قىلدى.

رَجَسَ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رِجْسٌ ج أَرْجَاسٌ: يامان ئەمەل، قەبىھ ئىش، ناچار قىلمىق، رەسۋاچىلىق، بۇزۇقچىلىق.

«وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَيَعْقِلُونَ» «قۇرئان»: (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە) پىكىر يۈرگۈزمەيدىغانلارنى ئاللاھ ئازابقا گىرىپتار قىلىدۇ.

«إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ» «قۇرئان»: ھاراق ئىچمەك، قىمار ئويناش، بۇتلار (يەنى چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار) غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتاننىڭ ئىشى، پاسكىنا قىلمىقلاردۇر.

رَجِسٌ: پاسكىنا، مەينەت، ناپاك.

رَجَعَ يَرْجِعُ رُجُوعًا و رَجْعًا: قايتتى، قايتىپ باردى، قايتىپ كەلدى، چېكىندى.

رَجَعَ إِلَى الْأَمْرِ: قايتىدىن باشلىدى.

رَجَعَهُ إِلَى بَلَدِهِ: ئۇنى يۇرتىغا قايتۇردى.

رَجَعَ عَلَيْهِ: مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَ فِي كَلاَمِهِ: سۆزىدە تۇرمىدى، ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلدى، كېلىشىمنى بۇزدى، لەۋزىدە تۇرمىدى.

رَجَعَ عَنْ عَزْمِهِ: ئىرادىسىدىن ياندى.

رَجَعَهُ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنى ۋاز كەچكۈزدى.

رَجَعَ النَّاظِرُ بَصَرَهُ: تەكرار قارىدى، قايتا ـ قايتا

قارىدى.

رَجَعَ الْقَهْقَرَى: كەينىچە چېكىنىدى.

رَجَعَ عَلَى فُلَانٍ: تەلەپ قىلدى.

رَجَعَ عَنْ غَيِّهِ: گۇمراھلىقتىن قايتتى، ناتوغرا يولدىن قايتتى.

رَجَعَ عَلَى عَقِبَيْهِ: قۇرۇق قول قايتتى.

رَجَعَ إِلَى نَفْسِهِ: ھوشىنى تاپتى.

رَجَعَ إِلَى الصَّوَابِ: توغرا يولغا قايتتى، توغرا دىنىنى تاپتى.

رَجَعَ إِلَى الْمُعْجَمِ: لۇغەتكە مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَ اللّٰهُ الْمَيِّتَ: ئاللاھ ئۆلۈكنى تىرىلدۈردى.

رَجَعَ بِخُفَّيْ حُنَيْنٍ «مثل»: پايدىسى زىيىنىنى قاپلىيالمىدى، قۇرۇق قول قايتتى، زىيان تارتتى.

رَجَعَ إِلَيْهِ فِي الْأَمْرِ: ئۇنىڭغا يۈزلەندى، ئۇنىڭغا تاياندى، مۇراجىئەت قىلدى.

رَجَعَتْ بِهِ الذَّاكِرَةُ: ئېسىگە كەلدى، يادىغا كەلدى.

«ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ» «قرآن»: ئاندىن ئۆلتۈرىدۇ، ئاندىن تىرىلدۈرىدۇ. ئاندىن سىلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر.

«وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ» «قرآن»: ئۇلارنى (كۇفرىدىن) قايتسۇن دەپ (تۈرلۈك) ئازابلار بىلەن جازالىدۇق.

«فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ» «قرآن»: سەن (ئاسمانلارغا) تەكرار باقىقىنىكى، بىرەر يوچۇقنى كۆرەمسەن.

رَجْعٌ ج رِجَاعٌ: يامغۇر، پايدا، مەنپەئەت، جاۋاب، قايتماق، ياغماق، چېكىنمەك.

«لَيْسَ لِي فِي فُلَانٍ رَجْعٌ»: مەن پالانىدىن ھېچقانداق پايدا كۆزلىمەيمەن.

«هَذَا رَجْعُ رِسَالَتِكَ»: بۇ سېنىڭ خېتىڭنىڭ جاۋابى.

رَجْعُ الصَّوْتِ: ئەكس سادا.

رَجْعُ السَّمَاءِ: يامغۇر.

رَجْعُ الْبَصَرِ: كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە ۋاقىت، ئازغىنە ۋاقىت، بىر دەم.

«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ» «قرآن»: يامغۇرلۇق بۇلۇت بىلەن قەسەمكى.

«إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ» «قرآن»: شەك - شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە (يەنى تىرىلدۈرۈشكە) قادىردۇر.

رُجْعَانٌ: خەتنىڭ جاۋابى.

رَجْعَةٌ ج رَجَعَاتٌ: بىر قېتىم قايتىش.

لَا رَجْعَةَ لَهُ: كەلمەسكە كېتىش، چېكىنىش، داجىش.

خَطٌّ رَجْعَةٍ: چېكىنىش سىزىقى، چېكىنىش لىنىيىسى.

رُجْعَةٌ، رُجُوعَةٌ: خەتنىڭ جاۋابى.

رُجْعَى: خەتنىڭ جاۋابى؛ قايتىش.

«إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى» «قرآن»: (ئى ئىنسان!) بارىدىغان يېرىڭ پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدۇر.

رَجْعِيٌّ: ئەكسىيەتچىل، كونسىرۋاتىپ، كونىلىقنى ياقىلغۇچى، كونىلىققا ئېسىلىۋالغۇچى.

قَانُونٌ رَجْعِيٌّ: سۈرۈشتە قىلىش قانۇنى.

فِكْرٌ رَجْعِيٌّ: ئەكسىيەتچىل ئىدىيە.

بِأَثَرٍ رَجْعِيٍّ: بۇ قانۇن چىقىرىلىپ مۇئەييەن ۋاقىتقىچە ئىجرا قىلىنىدۇ.

«صَدَرَ هَذَا الْقَانُونُ بِأَثَرٍ رَجْعِيٍّ»: بۇ قانۇن مۇئەييەن مۇددەتكىچە كۈچكە ئىگە دەپ چىقىرىلىدۇ.

شَخْصٌ رَجْعِيٌّ: قالاق ئادەم.

طَلَاقٌ رَجْعِيٌّ: قويىۋېتكەن ئايال بىلەن، ئىددەت مەزگىلىدە نىكاھ قىلماي، مەھرى بەرمەي يارىشىۋېلىش.

«لَا رَجْعِيَّةَ فِي الْقَرَارِ»: قاراردىن يېنىۋېلىشقا بولمايدۇ.

رَجَفَ يَرْجُفُ رَجْفًا و رُجُوفًا الشَّيْءُ: تەۋرىدى، لىڭشىدى، مىدىرلىدى، داۋالغۇدى.

رَجَفَ الشَّخْصُ: لاغىلدىدى، تىترىدى.

رَجَفَتْ يَدُهُ: كېسەللىك ياكى ياش چوڭلۇقتىن

قولى تىترىدى.

رَجَفَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىدىن تىترەپ كەتتى.

«يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ» «قرآن» : ئۇ كۈندە زېمىن ۋە تاغلار قاتتىق تەۋرەيدۇ.

رَجَفَ بِكَذَا: يىتىنە تېرىدى، يالغان - ياۋىداق خەۋەرلەرنى تارقاتتى.

رَجْفَةٌ ج رَجَفَاتٌ: تىترىمەك، سىلكىنمەك، يۈرەك سالماق، تەۋرىمەك.

«فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ» «قرآن» : ئۇلارغا قاتتىق زىلزىلە يۈزلەندى.

رَجْفَةٌ تَشَنُّجِيَّةٌ: پىيى تارتىشماق.

رَجِلَ يَرْجَلُ رَجَلاً الْمُسَافِرُ: مۇساپىر پىيادە ماڭدى، ياياق ماڭدى، يالاڭ ئاياغ ماڭدى، پۇتى ئاغرىدى، پۇتى چوخچىيىپ كەتتى.

رَجِلَ الْحَيَوَانُ: ھايۋاننىڭ بىر پۇتىنىڭ بىر قىسمى ئاق بولدى.

رَجُلٌ ج رِجَالٌ: ئەركىشى، ئەركەك.

رَجُلُ الْإِسْعَافِ: قۇتقۇزۇش خادىمى.

رَجُلٌ فِي الرِّجَالِ: ئوغۇل بالا، مەرد، نوچى يىگىت.

رَجُلُ الْبُولِيسِ: ساقچى.

رَجُلُ السَّاعَةِ: مۇئەييەن ۋاقىتتا ھەممە ئادەمنىڭ دىققىتىنى قوزغايدىغان ئادەم.

رَجُلُ الْمَطَافِيءِ: ئوت ئۆچۈرۈش خادىمى.

رَجُلُ دَوْلَةٍ: دۆلەت رەھبىرى.

رَجُلُ الْعِلْمِ: ئۆلىما، ئالىم، بىلىملىك.

رَجُلُ السِّيَاسَةِ: سىياسىئون.

رَجُلُ الصَّحَافَةِ: مۇخبىر، ئاخبارات خادىمى، ژۇرنالىست.

رَجُلُ الْأَعْمَالِ: كارخانىچى، سودىگەر.

رَجُلُ نَكِرَاتٍ: نامسىز ئادەم، ئاددى ئادەم.

رَجُلٌ صَرِيحٌ: ئوچۇق - يورۇق ئادەم.

«أَنَّهُ رَجُلٌ صَرِيحٌ تَمَامًا لَايَسْتَطِيعُ أَنْ يُخْفِيَ شَيْئًا فِي قَلْبِهِ» : ئۇ تولىمۇ ئوچۇق - يورۇق ئادەم، كۆڭلىدە گەپ ياتمايدۇ.

رَجُلٌ جَمُوحٌ: نەپسى - خاھىشىغا بېرىلىپ كەتكەن ئادەم.

رَجُلُ سَفَرٍ: يولۇچى.

«هَذَاأَرْجَلُالرَّجُلَيْنِ» : بۇ ئەركەكنىڭ ئەركىكى.

رَجِلٌ ج رِجَالٌ: پىيادە، پىيادە يۈرگۈچى، ياياق.

«وَأَذِّنْفِي النَّاسِبِالْحَجِّ يَأْتُوكَرِجَالاً» «قرآن» : كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە كېلىدۇ.

كِبَارُ رِجَالِ الدَّوْلَةِ : دۆلەت ئەربابلىرى، دۆلەت رەھبەرلىرى.

رِجَالٌ ج رِجَالَاتٌ: ئەرباب.

«أُقِيمَتْ اِحْتِفَالَاتٌ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيْدِ الْوَطَنِيِّ حَضَرَهَا رِجَالَاتُ الْبَلَدِ» : دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن دۆلەت ئەربابلىرى قاتناشقان يىغىلىشلار ئۆتكۈزۈلدى.

رِجْلٌ ج أَرْجُلٌ: پۇت، قەدەم، پاچاق، ئاياغ.

قَائِمٌ عَلَى رِجْلٍ: مۇھىم ئىش ئۈچۈن تۇردى.

اِنْقَطَعَتِ الرِّجْلُ: يول بوشاپ قالدى.

لَايَعْرِفُ يَدَ الشَّيْءِ مِنْ رِجْلِهِ: ھېچنەرسىنى بىلمەيدىغان گول ئادەم.

«كَانَ ذَلِكَ عَلَى رِجْلِ فُلَانٍ» : پالانىنىڭ دەۋرىدە بولغان.

«يُقَدِّمُ رِجْلاً وَ يُؤَخِّرُ أُخْرَى» «مثل» : ئىككىلىنىپ تۇرغۇچى، ئارىسالدى بولۇپ تۇرغۇچى.

«أَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ» : ئۇلارغا بەخت ياغدى.

رِجْلٌ ج أَرْجَالٌ: توپ (بېلىق، قۇش، ھەرە قاتارلىقلارنىڭ).

رِجْلُ الْأَرْنَبِ: سېرىق ئوت.

رِجْلُ الْجَرَادِ: زەرنەپ دەرىخى.

رِجْلُ الذِّئْبِ: پىلائون (ئۆسۈملۈك).

رِجْلُ الْقِطِّ: بارماقگۈل.

رِجْلُ الْيَمَامَةِ: گۈلەمبەر.

رِجْلُ الْجَبَّارِ: ئورىئون يۇلتۇز تۈركۈمى.

رِجْلُ الْجَوْزَاءِ: ئورىئون يۇلتۇز تۈركۈمى.

رِجْلُ الْحَمَامِ: بوياقتا خام ئەشيا قىلغىلى بولىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

رِجْلُ الْغُرَابِ: ياۋروپادا ئۆسىدىغان بىر خىل كۆپ يىللىقلىق ئۆسۈملۈك.

«هَاجَمَتْ أَرْجَالُ الْجَرَادِ الزَّرْعَ فَأَهْلَكَتْهُ»: چېكەتكىلەر توپى زىرائەتكە ھۇجۇم قىلىپ ئۇنى نابۇت قىلدى.

رَجْلاَنُ ج رَجْلَى و رَجَالَى: پىيادە ماڭغۇچى.

رِجْلَةٌ: سېمىز ئوت.

رُجْلَةٌ. رُجْلِيَّةٌ: (ئەر كىشى) ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، نەۋقىرانلىق.

رَجُلَةٌ: ئىلىم مەرىپەتتە يېتىلگەن ئايال.

«كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا رَجُلَةَ الرَّأْيِ»: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئىلىم مەرىپەتتە يېتىلگەن ئايال ئىدى.

رَجَمَ يَرْجُمُ رَجْمًا الشَّخْصَ بِالْحِجَارَةِ: چالما-كېسەك قىلدى، تاش بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈردى.

«لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ» «قرآن»: ئەگەر سەن (دەۋىتىڭنى) توختاتمىساڭ، سېنى چوقۇم تاش-كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن.

رَجَمَ بِالْغَيْبِ: قارىسىغا سۆزلىدى، پەرەز قىلدى.

رَجَمَ بِالْقَوْلِ: تىللىدى.

رَجَمَ الْمُذْنِبَ: گۇناھكارنى قوغلىۋەتتى.

رَجَمَ الْقَبْرَ: قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَمَ بِالظَّنِّ: گۇمان قىلدى، قارىسىغا سۆزلىدى.

رَجْمٌ: چالما-كېسەك قىلماق، تاش ئېتىپ ئۆلتۈرمەك.

رَجْمٌ ج رُجُمٌ: مېتورىت.

رَجْمٌ ج رِجَامٌ: گۆر، قەبرە؛ ئوچاق؛ قۇدۇق.

رَجَمٌ: گۆر، قەبرە؛ ئوچاق؛ قۇدۇق.

رَجْمٌ ج رُجُومٌ: ئاشقا ئوخشاش ئاتىدىغان نەرسە.

«وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ» «قرآن»: ... ۋە ئۇلارنى (پەرىشتىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئوغرىلىقچە ئاڭلاشقا ئۇرۇنغان) شەيتانلارنى ئاتىدىغان نەرسە قىلدۇق.

«وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ» «قرآن»: بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ. بۇ پۈتۈنلەي ئاساسسىز، قارىسىغا (ئېيتىلغان سۆزدۇر).

رُجْمَةٌ ج رِجَامٌ: قەبرە تېشى.

«وَضَعُوا الرِّجَامَ فَوْقَ الْقَبْرِ»: ئۇلار قەبرە ئۈستىگە تاش قويدى.

رَجَنَ يَرْجُنُ رُجُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى، توختىدى.

رَجَنَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

رَجَنَ يَرْجُنُ رَجْنًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى قولدا ئوت بېرىپ باقتى؛ ئۇلاغنى سولاپ قويۇپ ياخشى باقماي ئورۇقلاپ كەتتى.

رَجِنَهُ: ئۇنىڭدىن ئۇيالدى، خىجىل بولدى، ھايا قىلدى.

رَجُنَ يَرْجُنُ رُجُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

رَجُنَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان بىر ئورۇنغا كۆندى، ئۆگۈندى.

رَجَّهُ يَرُجُّهُ رَجًّا: مىدىرلىدى، ئىرغاڭلىدى، تەۋرەندى.

رُجُوعُ فَحْمٍ: داشقال، ئەكس سادا، جاۋاب قايتۇرۇش.

رُجُولَةٌ: (ئەركىشى) ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، نەۋقىرانلىق.

رُجُولِيَّةٌ: ياش قۇرامىغا توشماق، بالاغەتكە يەتمەك، باتۇرلۇق، نەۋقىرانلىق، ئەركەكلىك، يىگىتلىك.

رَجِيَ يَرْجَى رَجًا: سۆزدىن قالدى.

رَجِيعٌ ج رُجُعٌ: سوۋۇپ قېلىپ قايتا ئىسسىتىلغان تاماق: سەپەردە چارچاپ كەتكەن تۆگە؛ قالدۇرۇلغۇچى، رەت قىلىنغان؛ كۆل؛ تەر؛ دورا ئۆسۈملۈكى؛ كونا كىيىم.

رَجِيعُ الدَّوَابِّ: تېزەك، ھايۋانات تېزىكى.

كَلاَمٌ رَجِيعٌ: رەت قىلىنغان سۆز.

فَحْمٌ رَجِيعٌ: كۆيۈپ قىپقالغان كۆمۈر.

«إِيَّاكَ وَالرَّجِيعَ مِنَ الْقَوْلِ»: رەت قىلىنىدىغان سۆزدىن ساقلان.

رَجِيعَةٌ ج رَجَائِعُ: يول يۈرۈپ چارچاپ كەتكەن تۆگە.

رَجِيلٌ ج أَرْجِلَةٌ وأَرَاجِلُ وَأَرَاجِيلُ: پىيادە ماڭغۇچى، پىيادە كۆپ ماڭغۇچى.

اَلرَّجِيلُ فِي الْكَلَامِ: ئويلاپ يۈرمەستىن تېز پەملىك بىلەن سۆزلەنگەن سۆز.

رَجِيمٌ: لەنەتكەردى، قوغلاندى، مەلئۇن، قارغىش تەگكۈر؛ تاش ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

«فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» «قرآن»: سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسەسىدىن ئاللاھقا سېغىنىپ پاناه تىلىگىن.

رَجِينٌ: ئۆلتۈرگۈچى زەھەر.

رَجِينَةٌ ج رَجَائِنُ: قوشۇن، قىسىم، سەپ، جاماـ ئە، گۇرۇھ.

رَجَا يَرْجُو رَجْوًا الشَّخْصَ: ئۈن تارتتى.

رَجَا يَرْجُو رَجْوًا الْحَيَّةَ: ئىلانغا ئايلاندى.

رَحًى: يارغۇنچاق، تۆگمەن.

رَحَابَةٌ: ئازادە ۋە كەڭ.

«فُلَانٌ يَتَمَتَّعُ بِرَحَابَةِ صَدْرٍ»: پالانىنىڭ قارنى كۆكسى كەڭ.

رُحَاقٌ: ئېسىل شاراب، ئالىي سورتلۇق هاراق، كۈچلۈك هاراق، شېرىن مەي.

رُحَاقِيٌّ: تاتلىق، شېرىن، مەززىلىك، نازۇ نېمەتلىك، ئالىي سورتلۇق هاراققا ئائىت.

رِحَالَةٌ ج رَحَائِلُ: ئىگەر، توقۇم، مۆلە، چوم.

رَحَايَةٌ ج رَحَايَاتٌ: يارغۇنچاق، تۆگمەن.

رَحُبَ يَرْحُبُ رُحْبًا الْمَكَانُ: جاي كەڭ بولدى، كېڭەيدى.

«حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ» «قرآن»: شۇنچە كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار تۇيۇلغان...

رَحُبَتْكَ الدَّارُ: هويلا ـ ئارام كەڭتاشا بولدى، ئازادە بولدى.

رَحُبَ بِكَ الْمَكَانُ: جاي ساڭا كەڭتاشا بولدى.

رَحُبَتْ بِلَادُكَ: ۋەتىنىڭ كەڭ بولدى.

رَحِبَ يَرْحَبُ رَحَابَةً الْمَكَانُ: جاي كەڭ بولدى، كېڭەيدى.

رَحْبٌ: كەڭ، ئازادە.

مَكَانٌ رَحْبٌ: ئازادە جاي.

صَدْرٌ رَحْبٌ: كەڭ قورساق.

فُلَانٌ رَحْبُ الْفَمِ: پالانىنىڭ نەزەر دائىرىسى كەڭ.

رَحْبُ الذِّرَاعِ: جەسۇر، ساباتلىق.

رَحْبُ الْبَاعِ: مەرد، سېخى.

هَذَا الْفِنَاءُ رَحْبٌ جِدًّا: بۇ هويلا ناهايىتى كەڭ.

رَحَبٌ، رَحْبٌ: ئازادە، كەڭ.

عَلَى الرُّحْبِ وَالسَّعَةِ: قارشى ئالىمىز، خۇش كېلىپسىز، مەرھەمەت.

«زِيَارَتُكَ لَنَا عَلَى الرُّحْبِ وَالسَّعَةِ»: سىزنىڭ بىزگە قىلغان زىيارىتىڭىزنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

رَحْبَةٌ ج رِحَابٌ و رَحَبَاتٌ وَرَحْبٌ: مەيدان، سەينا، بوش يەر، قورۇ، هويلا، بوشلۇق.

«أَخَذَ الْأَطْفَالُ يَلْعَبُونَ فِي الرَّحْبَةِ الْمُجَاوِرَةِ»: باللار يېقىن ئەتراپتىكى مەيداندا ئويناشقا باشلىدى.

رَحْبَةُ الْمَسْجِدِ: مەسچىت سەيناسى.

رِحَابُ الْكَوْنِ: ئالەم بوشلۇقى.

فِي رِحَابِ الرَّسُولِ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە مەسچىتى.

اِنْتَقَلَ إِلَى رِحَابِ اللّٰهِ: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى.

رَحَّالٌ ج رُحَّلٌ وَرُحَّالٌ: كۆچمەن، ساياھەتچى، يۇرت كېزەر، سەيياھ.

رَحَّبَ يُرَحِّبُ تَرْحِيبًا: قارشى ئالدى، كۈتىۋالدى.

رَحَّبَ الْمَكَانَ: جاينى كېڭەيتتى.

رَحَّلَ يُرَحِّلُ تَرْحِيلًا الشَّخْصَ: كۆچكۈزىۋەتتى، يۆتكىۋەتتى، يولغا سالدى.

رَحَّلَ الثَّوْبَ : كىيىمنى بېزىدى، كىيىمگە نەقىش تۇتتى.

رَحَّلَ الْإِبِلَ: تۆگىگە چومنى توقىدى، چومنى ئارتتى، چوملىدى.

رَحَى يَرْحِي تَرْحِيَةًالرَّحَاءُ الرَّحَا : تۈگمەنچى تۈگمەن ياسىدى.

رَحْرَاحٌ: كەڭ، تۈز.

إِنَاءٌ رَحْرَاحٌ: كەڭ قاچا.

رَحَضَ يَرْحَضُ رَحْضًا : يۇدى.

رَحَضَ ثَوْبَهُ: كىيىمىنى يۇدى.

رُحِضَ الْمَحْمُومُ: قىزىتمىسى ئۆرلىگەن ئادەم تەرلەپ كەتتى.

رُحَضَاءُ: قىزىتمىدىن كېيىن چىققان تەر.

«**فَمَسَحَ عَنْهُ الرُّحَضَاءَ**» «حديث» : يۈزىدىن چىققان كۆپ تەرنى ئېرتتى.

رَحَلَ يَرْحَلُ رَحْلاً و رَحِيْلاً وَتَرْحَالاً الشَّخْصُ عَنِ الْبَلَدِ: يولغا چىقتى، ئاتلاندى، سەپەر قىلدى، كۆچتى.

رَحَلَ إِلَى رَبِّهِ: ۋاپات قىلدى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا سەپەر قىلدى.

رَحَلَ عَنِ الْبَلَدِ: كۆچۈپ كەتتى، ھىجرەت قىلدى، يۇرتىدىن ئايرىلدى.

رَحَلَ يَرْحَلُ رَحْلاً الْبَعِيْرَ: تۆگىگە يۈك ئارتتى.

رَحْلٌ ج رِحَالٌ وَ أَرْحُلٌ: توقۇم، ئىگەر، مۈلە، چوم؛ يۈك ـ تاق.

«**فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيْهِ**» «قرآن» : يۈسۈف ئۇلارنى ئېھتىياجلىق ئاشلىق بىلەن تەمىنلىگەندىن كېيىن، قەدەھنى ئۇكىسىنىڭ يۈكى ئىچىگە سېلىپ قويدى.

أَلْقَى رَحْلَهُ: تۇرۇپ قالدى.

شَدَّ رَحْلَهُ إِلَى: ... غا قاراپ ئاتلاندى.

حَطَّ رَحْلَهُ: تۇردى، چۈشتى، تۇرۇپ قالدى.

أَلْقَى رِحَالَهُ: تۇرۇپ قالدى.

«**جَمَعَ رِحَالَهُ إِسْتِعْدَادًا لِلسَّفَرِ**» : سەپەرگە تەييارلىنىپ يۈك ـ تاقلىرىنى جەملىدى.

رِحْلَةٌ ج رِحَلٌ و رِحْلاَتٌ: ساياھەت قىلماق، زىيارەت قىلماق، ئېكىسكۇرسىيە قىلماق، سەپەر قىلماق؛ ساياھەتنامە.

«**لِإِيْلاَفِ قُرَيْشٍ إِيلاَفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِوَالصَّيْفِ**»

«قرآن» : قۇرەيش قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قىشلىق ۋە يازلىق سەپىرىدە قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، . . .

«**هَلْ قَرَأْتَ رِحْلَةَ ابْنِ جُبَيْرٍ**» : ئىبنى جۇبەيرنىڭ ساياھەتنامىسىنى ئوقۇدىڭمۇ؟

رِحْلَةٌ قَصِيرَةٌ لِلنُّزْهَةِ: قىسقا ساياھەت، كىچىك سەيلە، سەيلە قىلىش.

رَحِمَ يَرْحَمُ رَحْمَةً و رَحْمًا و مَرْحَمَةً: ئىچى ئاغرىدى، شەپقەت قىلدى، رەھىمى كەلدى.

رَحِمَ اللّٰهُ فُلاَنًا: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، ئاللاھ مەرھەمەت قىلسۇن.

رَحِمَهُ اللّٰهُ.اللّٰهُ يَرْحَمُهُ: ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، رەھمەتلىك (مېيىتنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنسا ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلىنىدىغان دۇئا).

رَحِمَتِ الْمَرْأَةُ: تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن بالىياتقۇ ئاغرىدى.

يَرْحَمُكَ اللّٰهُ : ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن ، (چۈشكۈرگەن ئادەم ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز) .

«**وَإِلاَّتَغْفِرْلِي وَتَرحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ**»

«قرآن» : ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن.

رَحِمٌ.رَحْمٌ ج أَرْحَامٌ : بالىياتقۇ، ماتكا؛ تۇغقانلىق، تۇغقانچىلىق.

حَمْلٌ خَارِجَ الرَّحْمِ : بالىياتقۇ سىرتىدا ھامىلدار بولۇش.

قَرَابَةُ الرَّحْمِ: ئانا تەرەپ تۇغقان، ئانا جەمەت.

«**وَأُوْلُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ**» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ھۆكمىدە، ئۇرۇق ـ تۇغقانلار بىر ـ بىرىگە مىراسخور بولۇشقا (ياتلاردىن) ئەڭ ھەقلىقتۇر.

«**فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ**

وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ» «قرآن» : سىلەر (ئىسلامدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلارسىلەرمۇ ۋە سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈپ قويارسىلەرمۇ؟

«هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ» «قرآن» : ئۇ سىلەرنى، بەچچىدانلاردا (يەنى ئاناڭلارنىڭ قورسىقىدىكى چېغىڭلاردا) ئۆزى خالىغان شەكىلگە كىرگۈزىدۇ.

رُحْمٌ: تۇغقانلىق مۇناسىۋەت.

«فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَ أَقْرَبَ رُحْمًا» «قرآن» : شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا ئۇ بالىغا قارىغاندا پاك ۋە كۆيۈملۈك پەرزەنت ئاتا قىلىشىنى ئىرادە قىلدۇق.

رَحْمَةٌ: مەرھەمەت، رەھمەت، ئىچ ئاغرىتىش، مېھرى ـ شەپقەت، مېھرىبانلىق.

وَضَعَهُ تَحْتَ رَحْمَتِهِ: ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدى، ئۇنى شەپقىتى ئاستىغا ئالدى.

جَعَلَهُ تَحْتَ رَحْمَتِهِ: ئۇنىڭغا ئىگىدارچىلىق قىلدى.

تَحْتَ رَحْمَتِهِ: شەپقىتى ئاستىدا، غەمخورلۇقىدا، ئۇنىڭ سايىسى ئاستىدا.

«وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» «قرآن» : ئۇ ئاراڭلاردا (يەنى ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدا) مېھىر ـ مۇھەببەت ئورناتتى.

رَحْمُوتٌ: رەھمەت، مېھرىبانلىق، مېھىر ـ شەپقەت.

«رَهَبُوتٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ رَحَمُوتٍ» «مثل» : بىچارە بولۇپ ياشىغىنىڭدىن، باشقىلار سەندىن ئەيمىنىدىغان بولۇپ ياشىغىنىڭ ئەۋزەل.

رَحُومٌ: مەرھەمەتلىك، ناھايىتى شەپقەتلىك، مېھرىبان، رەھمەت، مەرھەمەت، ئىچ ئاغرىتىش.

رَحَوِيٌّ: ئايلانمىلىق، ئايلانما.

رَحًى ج أَرْحَاءٌ و أَرْحِيَةٌ: يارغۇنچاق، تۈگمەن؛ ئېزىق چىش.

دَارَتْ رَحَى الْحَرْبِ : ئۇرۇش ئۇلغايدى.

حَجَرُ الرَّحَى: تۈگمەن تېشى.

هُوَ رَحَى قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ ئاقساقىلى.

دَارَتْ عَلَيْهِ رَحَى الْمَوْتِ ؛ ئەجەل كەلدى.

«طَحَنَ الطَّعَامَ بِأَرْحَائِهِ» : ئۇ ئېزىق چىشلىرى بىلەن تاماقنى يۇمشاتتى.

رَحِيبٌ: كەڭ، ئازادە.

رَحِيبُ الْبَاعِ: مەرد، سېخى.

رَحِيبُ الصَّدْرِ: كەڭ قورساق، سەۋرچان.

رَحِيقٌ: ئېسىل شاراب، ئالىي سورتلۇق هاراق، كۆچلۈك هاراق، شېرىن مەي.

«يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ» «قرآن» : ئۇلار ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن سۇغۇرۇلىدۇ، ئېچىشنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئىپارنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

رَحِيقِيٌّ: تاتلىق، شېرىن، مەززىلىك، نازۇ ـ نېمەتلىك، ئالىي سورتلۇق هاراقا ئائىت.

رَحِيلٌ: كۆچمەن؛ يولغا چىقماق، ئاتلانماق، هىجرەت قىلماق، كەتمەك، ئايرىلىپ كەتمەك.

غَدًا يَوْمُ الرَّحِيلِ: ئەتە يولغا چىقىدىغان كۈن.

«أَصْبَحَتِ الْقَافِلَةُ مُسْتَعِدَّةً لِلرَّحِيلِ» : كارۋان سەپەرگە تەييار بولدى.

اَلرَّحِيلُ عَنِ الْحَيَاةِ: ئۆلگەن ئادەم، ئالەمدىن ئۆتكەن ئادەم.

رَحِيمٌ ج رُحَمَاءُ: مېھرىبان، مېھىر ـ شەپقەتلىك، كۆڭلى يۇمشاق؛ كۆيۈمچان، مەرھەمەتلىك؛ مەرھۇم.

«مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِيْنَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» «قرآن» : مۇھەممەد ئاللاھنىڭ رەسۇلىدۇر ، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولغان مۆمىنلەر كۇففارلارغا قاتتىقتۇر ، ئۆزئارا كۆيۈمچاندۇر.

«أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ طَبِيبًا رَحِيمًا يُنْقِذُ النَّاسَ مِنَ الْمَرَضِ وَالْأَلَمِ» : كىشىلەرنى كېسەل ۋە ئازابتىن قۇتقۇزىدىغان كۆيۈمچان دوختۇر بولۇشنى ياقتۇرىمەن.

اَلرَّحِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ناھايىتى شەپقەتلىك، ناھايىتى مېھرىبان ئاللاھ» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

رَخَا يَرْخُو رَخَاءً وَرَخَاوَةً الشَّيْءُ: كېڭەيدى،

يۇمشىدى، بوشىدى.

رَخَا عَيْشُهُ: تۇرمۇشى باياشات بولدى.

رَخَاءٌ: پاراۋانلىق، مولچىلىق، ئاۋاتلىق، كەڭ - كۇشادىلىق.

«هُوَ فِي رَخَاءٍ مِنَ الْعَيْشِ»: ئۇ باياشات تۇرمۇشتا.

رُخَاءٌ: مەيىن شامال، غۇر - غۇر شامال، سالقىن شامال.

«فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً» (قۇرئان): بىز سۇلايمانغا شامالنى بوسۇندۇرۇپ بەردۇق، شامال سۇلايماننىڭ بۇيرۇقى بويىچە لەرزان ماڭاتتى.

رَخَاخٌ: باياشاتلىق.

عَيْشٌ رَخَاخٌ: باياشات تۇرمۇش.

اَلرَّخَاخُ مِنَ الْأَرْضِ: پۇت پىتىپ كېتىدىغان يۇمشاق يەر.

رُخَامٌ: مەرمەر، مەرمەر تاش.

«غَطَّى مَدْخَلَ بَيْتِهِ بِالرُّخَامِ»: ئۇ ئۆيىنىڭ كىرىش ئېغىزىنى مەرمەر بىلەن قاپلىدى.

رَخَامَةٌ: ئاھاڭ، رىتىم، مېلودىيە، مۇقام.

رَخَاوَةٌ: يۇمشاقلىق، ئەۋرىشىملىك، رايىشلىق.

رَخَاوَةُ الْأَرْضِ: تۇپىنىڭ يۇمشاقلىقى.

رَخَاوَةُ الْعُودِ: يۇمشاق ياغاچ.

رَخْتٌ ج رُخُوتٌ: ئېگەر.

رَخَّ يَرُخُّ رَخًّا الشَّيْءَ: پۇتى بىلەن دەسسەپ يۇمشاتتى.

رَخَّ الْعَجِينُ: خېمىر سۇيۇق بولۇپ قالدى.

رَخَّ يَرُخُّ رَخًّا الشَّرَابَ: شارابقا سۇ ئارىلاشتۇردى، شارابقا سۇ قاتتى.

رَخَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قاتتىق ياغدى.

رَخَّتِ السَّمَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر ياغدى.

رَخَّ يَرَخُّ رَخًّا: قۇلايلاشتى، يۇمشىدى.

رُخٌّ ج رِخَاخٌ: سۇمرۇغ، ئەنقا (ئەرەب پارس چۆچەكلىرىدىكى)؛ توپ (شاھماتنىڭ).

رُخٌّ مِصْرِيٌّ: تاز قارا، تاز قۇماي، تاپقۇش، غىجىر، سالۋا.

رَخَّاءُ: يۇمشاق يەر، پىتىق يەر.

رَخَّامٌ: مەرمەر تاش ئىشلەپچىقارغۇچى ۋە ساتقۇچى.

رَخَّةٌ ج رَخَّاتٌ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

رَخَّصَ يُرَخِّصُ تَرْخِيصًا السِّعْرَ: باھانى چۈشۈردى.

رَخَّصَ لَهُ فِي الْأَمْرِ: رۇخسەت بەردى، يول قويدى، ئىزنى بەردى، ئەستىقلىدى.

«رَخَّصَ لَنَا الشَّرْعُ فِي كَذَا»: ... ھەققىدە شەرىئەت بىزگە رۇخسەت قىلدى.

رَخَّمَ يُرَخِّمُ تَرْخِيمًا الصَّوْتَ: ئاۋازنى يېقىملىق چىقاردى.

رَخَّمَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، ئاسانلاشتۇردى.

رَخَّمَ الْبَيْتَ: ئۆيگە مەرمەر تاش ياتقۇزدى.

رَخَّمَ الْإِسْمَ (فِي النَّحْوِ): ئىسىمنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن ئاخىرىنى قىسقارتتى (بولۇپمۇ چاقىرىق ئۈندەش ئىسىملىرىدا شۇنداق، مەسىلەن: (يَا فَاطِمَةُ) دېيىشنىڭ ئورنىغا (يَا فَاطِمُ) دېيىلگەندەك).

رَخْرَاخٌ: خېمىر ۋە لاينىڭ يۇمشىقىغا ئېيتىلىدۇ.

رَخْرَخَ يُرَخْرِخُ رَخْرَخَةً: بوشاشتۇردى، سۇسلاشتۇردى.

رَخُصَ يَرْخُصُ رُخْصًا الشَّيْءُ: ئەرزانلاشتى.

رَخُصَ يَرْخُصُ رَخَاصَةً و رُخُوصَةً الشَّيْءُ: يۇمشىدى، سىلىق بولدى.

رَخُصَتْ بَشَرَتُهَا: تېرىسى سىلىق بولدى.

رَخْصٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم؛ ئەرزان، باھاسى تۆۋەن؛ يېقىملىق، ئىللىق، مەيىن.

رُخْصَةٌ ج رُخَصٌ: رۇخسەت؛ رۇخسەت قىلماق.

رُخْصَةُ قِيَادَةٍ: شوپۇرلۇق كىنىشكىسى، پىراۋا.

رُخْصَةُ بِنَاءٍ: بىنا سېلىشقا رۇخسەت قىلىش كىنىشكىسى.

رَخَفَ يَرْخُفُ رَخْفًا وَرَخِفَ يَرْخَفُ رَخَفًا وَرَخُفَ يَرْخُفُ رَخَافَةً الْعَجِينُ: خېمىر بوش بولۇپ قالدى، سۇيۇق بولۇپ قالدى، يۇمشاق بولۇپ قالدى.

رَخْفٌ ج رِخَافٌ: خام قايماق.

رِخْلٌ و رَخِلٌ و رَخْلَةٌ: چىشى ئوغلاق.

رَخَمَ يَرْخُمُ رَخْمًا وَرَخُمَ يَرْخُمُ رَخَامَةً الصَّوتُ: ئاۋاز يېقىملىق ئاڭلاندى، يۇمشاق چىقتى.

رَخَمَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىغا ئىچىنىدى، ئىچى ئاغرىدى.

رَخَمَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى الْبَيْضِ : توخو تۇخۇم باستى.

رَخَّمَ: تۇخۇم باسماق؛ تۇخۇم باستۇرماق.

رَخَمٌ ج رُخْمٌ م رَخَمَةٌ ج رَخَمَاتٌ: تاز قوماي، تازقارا، غېجىر، سالۋا، تاپقۇش.

رَخِمٌ: يېقىملىق، مۇڭلۇق، رىتىملىق، قۇلاققا ياقىدىغان.

رَخُوَ يَرْخُو رَخَاوَةً الشَّيْءُ: يۇمشىدى، يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

رَخُوَ يَرْخُو رَخَاءً الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، كەڭتاشا بولدى.

رِخْوٌ.رُخْوٌ.رَخْوٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم، ئاجىز.

«عَيْشُنَا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَخْوٌ» : بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز خۇداغا شۈكرى قەدەر ئەۋزەل.

رَخِيَ يَرْخَى رَخًى وَرَخَاءً الشَّيْءُ : يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

رَخِيَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

رَخِيصٌ: ئەرزان، باھاسى تۆۋەن؛ يۇمشاق، ئەۋرىشىم؛ يېقىملىق، ئىللىق، مەيىن ، يۇمران.

سِعْرٌ رَخِيصٌ: ئەرزان باھا.

غُصْنٌ رَخِيصٌ: يۇمران نوتا.

«بَذَلَ كُلَّ رَخِيصٍ وَغَالٍ فِي سَبِيلِ شَيْءٍ» : بىر نەرسە ئۈچۈن بار ـ يوقى ھەممىنى سەرپ قىلدى.

رَخِيمٌ: يېقىملىق، مۇڭلۇق، رىتىملىق، قۇلاققا ياقىدىغان.

صَوْتٌ رَخِيمٌ: مۇڭلۇق ئاۋاز، يېقىملىق ئاۋاز.

رَخِيٌّ: كەڭ، يۇمشاق، باياشات.

عَيْشٌ رَخِيٌّ: باياشات تۇرمۇش.

رَخِيُّ الْبَالِ: خاتىرجەم.

رِدَاءٌ ج أَرْدِيَةٌ: رىدا، خالات، يەكتەك، تون، پىلاش.

رِدَاءُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ گۈزەللىكى.

غَمْرُ الرِّدَاءِ: ساخاۋەتچى، قولى كەڭ، سېخى.

رَدَاءَةٌ: ناچارلىق، سۈپەتسىزلىك، يامانلىق.

رَدَاءَةُ الْخَطِّ: خەتنىڭ سەتلىكى.

رَدَاءَةُ الطَّقْسِ: ھاۋانىڭ ناچارلىقى.

رِدَاحٌ ج رُدُحٌ: زۇلمەت، قاراڭغۇلۇق.

اَلرِّدَاحُ مِنَ النِّسَاءِ: ساغرىلىق ئايال.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الشَّجَرِ: چوڭ دەرەخ.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الْكِبَاشِ: قۇيرۇقلۇق قوشقار.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الْكَتَائِبِ: چوڭ قوشۇن.

اَلرِّدَاحُ مِنَ الْجِمَالِ: يۈكى ئېغىر تۆگە.

رِدَاغٌ: سۈيۈق لاي.

اَلرِّدَافَةُ: پادىشاھ يوق چاغدا ئۇنىڭغا ۋەكىللىك قىلىدىغان مەنسەپ، پادىشاھقا ۋەكىللىك قىلماق.

رِدَافُ الدَّابَّةِ: ھايۋاننىڭ ساغرىسى.

رُدَافَى: ئۇلاغلىقنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى، ياردەمچىلەر.

جَاءَ الْقَوْمُ رُدَافَى: ئارقىمۇ ئارقا كەلدى.

رُدَامٌ: كېرەكسىز نەرسە، ئىشقا يارىماس، تاشلاندۇق، كېرەكسىز.

رَدَأَ يَرْدَأُ رَدْأً الْحَائِطَ: تامغا تىرەك تىرىدى، تامغا تىرەك قويدى.

رَدَأَ الرَّجُلَ: كىشىگە ياردەم بەردى.

رَدَأَ الْمَاشِيَةَ: ھايۋاندىن ئوبدان خەۋەر ئالدى.

رَدُؤَ يَرْدُؤُ و يَرْدِؤُ رَدَاءَةً الشَّيْءُ: ناچارلاشتى، بۇزۇلۇپ كەتتى، ئەسكىرىپ كەتتى.

رَدُؤَ الرَّجُلُ: ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى، كۈچىدىن قالدى؛ زەئىپلىشىپ موھتاج بولۇپ قالدى.

رَدُؤَ الطَّقْسُ: ھاۋا ناچارلاشتى.

رَدُؤَ خَطُّهُ: خېتى ناچار بولدى، خېتى سەت بولدى.

رِدْءٌ ج أَرْدَاءٌ: قوللىغۇچى، ياردەم بەرگۈچى؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت، تۈۋرۈك، تايانچ.

«وَأَخِي هَارُونُ هُوَأَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِي رِدْءًا يُصَدِّقُنِي» «قرآن»: قېرىندىشىم ھارۇن تىلى مېنىڭدىن راۋاندۇر، ئۇنى مەن بىلەن (پەيغەمبەرلىكىمنى) تەستىقلايدىغان ياردەمچى قىلىپ ئەۋەتكىن.

رَدْبٌ: خالتا كوچا، تۇيۇق يول.

رَدَجَ يَرْدُجُ رَدْجَانًا: ماڭدى، پۇختا قەدەم باستى.

رَدَحَ يَرْدَحُ رَدْحًا الشَّيْءُ: مۇقىملاشتى، پۇختىلاشتى.

رَدَحَ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَدَحَ لَهُ: مۇقىم بولدى، ئىزچىل بولدى.

رَدَحٌ: ئۇزاق مۇددەت، ئۇزۇن زامان.

رَدَحًا طَوِيلًا: ئۇزۇن زامان، ئۇزاق مۇددەت.

رَدْحٌ: يەڭگىل كېسەل؛ تىللىماق، ئاھانەت قىلماق.

رُدْحَةٌ: پەردە، چېدىرنىڭ بۇلۇڭىغا تارتىلىدىغان پەردە، كەڭلىك.

رُدْحِيٌّ: كۆكتاتچى، ئوتياشچى، سەيچى.

رَدَّ يَرُدُّ رَدًّا: قايتۇردى، ياندۇردى، چېكىندۇردى، رەت قىلدى، رەددىيە بەردى.

رَدَّ الشَّيْءَ: ئۆزگەرتتى.

رَدَّ عَلَيْهِ بِكَذَا: جاۋاب بەردى.

رَدَّ سَلَامَهُ: سالامىنى ئىلىك ئالدى.

رَدَّ الدَّيْنَ: قەرزنى قايتۇردى، قەرز تۆلىدى.

رَدَّ الظَّالِمَ عَنْ ظُلْمِهِ: زالىمنى زۇلۇم قىلىشتىن توستى.

رَدَّ كَلَامَهُ: ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلدى.

رَدَّ شَهَادَتَهُ: ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى رەت قىلدى.

رَدَّ الثَّوْرَ: ئەكس ئەتتۇردى، ئىنكاس قىلدى.

رَدَّ الصَّوْتَ: ئەكس سادا قوزغىدى.

رَدَّ عَنْ عَزْمٍ: نىيەت قىلىپ توستى.

رَدَّإِلَيْهِ التَّصَرُّفَ: باشقۇرۇشنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى.

رَدَّ التُّهْمَةَ: تۆھمەتكە رەددىيە بەردى.

رَدَّ الْهُجُومَ: ھۇجۇمنى چېكىندۇردى.

رَدَّ زِيَارَتَهُ: جاۋاب زىيارىتى قىلدى.

رَدَّ طَرَفَهُ: ئۆيۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى.

رَدَّ بَصَرَهُ: ئۆيۈلۈپ يەرگە قارىۋالدى.

رَدَّ كَيْدَهُ إِلَى نَحْرِهِ: ھىيلىسىنى بىتچىت قىلدى، سۇيىقەستىنى تارمار قىلدى.

رَدَّهُ عَلَى عَقِبَيْهِ: ئەسلى ھالىتىگە نائۈمىد ھالدا قايتۇردى.

«إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ» «قرآن»: ئەگەر سىلەر كۇففارلارغا ئىتائەت قىلساڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئارقاڭلارغا (يەنى كۇفرىغا) ياندۇرىدۇ.

رَدَّ عَلَى الْقَوْلِ: سۆزنى رەت قىلدى، سۆزگە رەددىيە بەردى.

رَدَّ الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە قارشى تۇردى، دۈشمەنگە قارشىلىق كۆرسەتتى، دۈشمەنگە تاقابىل تۇردى.

رَدَّ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

رَدَّ إِلَى مَرْكَزِهِ: ئەسلىگە كەلتۈردى.

رَدَّ إِلَى الْغَرِيقِ حَيَاتَهُ: غەرق بولۇپ كەتكەن ئادەمنىڭ ھاياتىنى قۇتقۇزدى.

رَدَّ الْأَمَانَةَ: ئامانەتنى ئىگىسىگە قايتۇردى.

رَدَّ الْعَدُوَّ إِلَى أَعْقَابِهِ: دۈشمەننى چېكىندۈردى.

رَدَّ الْحَقَّ: ھەقنى قايتۇرۇپ بەردى.

رَدَّ الزَّوْجُ مُطَلَّقَتَهُ: تالاق قىلىنغان ئايالنى ئۆز ئىلكىگە قايتۇرۇپ كەلدى.

لَايُرَدُّ لَهُ قَوْلٌ: گېپى ئۆتىدىغان ئادەم.

رَدٌّ: قايتۇرماق، ياندۇرماق، رەت قىلماق، رەددىيە بەرمەك، جاۋاب بەرمەك، چېكىندۈرمەك؛ مەھسۇلات.

كَلَامُكَ رَدٌّ: سۆزۈڭ رەت قىلىنىدۇ.

أَخْذٌ وَ رَدٌّ: ئەتراپلىق مۇھاكىمە، مۇنازىرە، مۇزاكىرە.

رَدُّ الْحِيَازَةِ: ئىجارە يەرنى قايتۇرۇۋالماق.

حَقُّ الرَّدِّ: رەددىيە بېرىش ھوقۇقى.

بَعْدَ أَخْذٍ و رَدٍّ: سودىلاشقاندىن كېيىن، تەكرار مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن.

رَدُّ الصَّوْتِ: سادا، ئەكس سادا.

رَدُّ الْفِعْلِ: ئەكس تەسىر كۆرسەتمەك، رېئاكسىيە بەرمەك، رېئاكسىيە كۆرسەتمەك، تەسىر.

«جَاءَ رَدُّهُ إِيْجَابِيًّا» : ئۇنىڭ رەددىيەسى ئىجابىي بولدى.

«هَذِهِ مَزْرَعَةٌ كَثِيرَةُ الرَّدِّ» : بۇ ئېتىز كۆپ مەھسۇلاتلىق.

«اَلْمَوْضُوعُ فِي حَاجَةٍ إِلَى أَخْذٍ وَرَدٍّ» : بۇ ماۋزۇ كەڭ مۇھاكىمە قىلىشقا تېگىشلىك.

«اِحْتَفَظَ لِنَفْسِهِ بِحَقِّ الرَّدِّ عَلَى الْخِطَابِ» : نۇتۇققا رەددىيە بېرىش ھوقۇقىنى ساقلاپ قالدى.

«كَانَ لِهَذِهِ الْحَمْلَةِ رَدُّ فِعْلٍ قَوِيٍّ» : بۇ ھۇجۇم كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى.

رَدًّا عَلَى كَذَا: جاۋاب قايتۇرۇش يۈزىسىدىن.

رَدٌّ ج رُدُودٌ: كېكەچلىك؛ كىرىم.

اَلرَّدُّ مِنَ الدِّرْهَمِ: ساختا تەڭگە.

اَلرَّدُّ مِنَ الْأَشْيَاءِ: ناچار نەرسە.

رَدَّاحٌ: جېدەلخور، ئۇرۇشقاق، سوقۇشقاق.

رَدَّةٌ: كېپەك ؛ قايتماق.

رَدَّةٌ نَاعِمَةٌ: يۇمشاق كېپەك.

«لَنَا لِهَذَا الْمَوْضُوعِ رَدَّةٌ» : بىز بۇ ماۋزۇغا قايتىمىز.

رِدَّةٌ: ئەكس سادا ؛ مۇرتەد بولۇش، ئىسلام دىنىدىن يېنىۋېلىش.

«سَمِعْتُ رِدَّةَ صَوْتِي» : ئاۋازىمنىڭ ئەكس ساداسىنى ئاڭلىدىم.

رِدَّةٌ عَنِ الدِّينِ: مۇرتەدلىك، ئىسلام دىنىدىن كۆپرىلمەققا قايتىش.

رَدَّدَ يُرَدِّدُ تَرْدِيدًا الْقَوْلَ: سۆزنى تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

«رَدَّدَ نَظَرَهُ بَيْنَ كَذَا وَكَذَا» : قايتا ـ قايتا قارىدى.

«يُرَدِّدُ كَلَامَ الْآخَرِينَ كَالْبَبْغَاءِ» : ئۇ باشقىلارنىڭ سۆزلىرىنى شاتۇتىدەك تەكرارلايدۇ.

رَدَّى يُرَدِّي تَرْدِيَةً: ئورنىغا ئىتتىرىۋەتتى.

رَدَّاهُ: ئۇنىڭغا تون كىيگۈزدى.

رَدَّى عَدُوَّهُ: دۈشمەننى يىقىتتى.

رَدَسَ يَرْدُسُ رَدْسًا الْأَرْضَ: يەرنى قاڭدىدى.

رَدَسَهُ: ئۇردى، تاش ئاتتى، كۆندۈردى، بويسۇندۇردى.

رَدَسَ الشَّيْءَ: قاقتى.

رَدَسَ الشَّيْءَ بِالْحَجَرِ: تاش بىلەن سۇندۇردى.

رَدَعَ يَرْدَعُ رَدْعًا الْمُخْطِئَ: توستى، توختاتتى، تىزگىنلىدى، توسۇۋالدى.

رَدْعٌ: توسماق، چەكلىمەك.

رَدَغَ يَرْدَغُ رَدْغًا الْمَكَانُ: جاي پاتقاق بولۇپ كەتتى.

رَدْغٌ: پاتقاق.

رَدْغَةٌ ج رَدَغَاتٌ وَرَدَغٌ وَرِدَاغٌ: يېپىشقاق لاي، قاتتىق پاتقاق.

أَرْضٌ رَدْغَةٌ: پاتقاق يەر.

رَدَفَ يَرْدُفُ رَدْفًا الرَّجُلَ: مىنگەشتى.

رَدَفَهُ: ئەگەشتى.

رَدِفَ يَرْدَفُ رَدْفًا الرَّجُلَ: ئەگەشتى، كەينىگە كىردى، مىندى، مىنگەشتى.

«قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ» «قرآن» : سىلەر ئالدىراپ كەتكەن ئازابنىڭ بىر قىسمى سىلەرگە يېقىنلاشقان بولۇشى مۇمكىن، دېگىن.

رَدِفَ لَهُ أَمْرٌ: بېشىغا بىر ئىش كەلدى.

رِدْفٌ ج أَرْدَافٌ: ئارقىسى، ئارقىسىدا، كەينىدە؛ ساغرا، كاسا؛ ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى.

«أَنْتَ رِدْفِي عَلَى هَذِهِ الدَّابَّةِ» : سەن بۇ ئۇلاغدىكى مېنىڭ مىنگەشكۈچىمسەن.

«سَتَكُونُ رِدْفِي فِي هَذِهِ الْمُهِمَّةِ» : بۇ ۋەزىپىدە سەن مېنىڭ ئەگەشكۈچىمسەن.

«كَانَ الْعَرَبُ يُفَضِّلُونَ الْمَرْأَةَ السَّمِينَةَ الْأَرْدَافِ» :

ئەربلەر ساغرىلىق ئاياللارنى ياخشى كۆرەتتى.

آلرِّدْفَانِ: كېچە ۋە كۈندۈز.

رَدَمَ يَرْدُمُ و يَرْدِمُ رَدْمًا الْحُفْرَةَ: ئورەكنى تۈزلىدى، تولدۇردى، تىندۇردى.

رَدَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى، ئەتتى.

رَدَمَ الثَّوبَ: كىيىمنى يامىدى.

رَدَمَ يَرْدَمُ رَدَمًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، ئاقتى.

رَدَمَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ قۇرۇپ قىلىپ قايتا كۆكلىدى.

رَدَمَتِ الْحُمَّى: قىزىتمىسى ئۆرلىدى، بەدەن تېمپېراتۇرىسى ئۆرلىدى.

رَدْمٌ: توسماق، تىندۇرماق، تولدۇرماق؛ بۇزۇلغان تامدىن چۈشكەن نەرسىلەر؛ توساق.

«فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا» «قرآن» : ماڭا ئادەم كۈچى بىلەن ياردەم قىلىڭلار، ئۇلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلارغا مۇستەھكەم بىر توسما سېلىپ بېرەي.

رَدَنَ يَرْدِنُ رَدْنًا: يىپ ئىگىردى.

رَدَنَ عَلَى الْمِرْدَنِ: يىپنى يىككە ئىگىردى.

رَدَنَ الْمَتَاعَ: يۈكنى تاڭدى.

رَدِنَ يَرْدَنُ رَدَنًا الْجِلْدُ: تېرە تارتىشتى، كىرىشتى.

رُدْنٌ ج أَرْدَانٌ وأَرْدِنَةٌ: يەڭ، كەڭ يەڭنىڭ ئۇچى.

قَمِيصٌ وَاسِعُ الْأَرْدَانِ: يەڭلىرى كەڭ كۆڭلەك.

فُلَانٌ طَيِّبُ الْأَرْدَانِ: پالانى ئېسىل، پاك.

رَدَهَ يَرْدَهُ رَدْهًا غَيْرَهُ: تاش ئاتتى.

رَدَهَ الْبَيْتَ: ئۆينى چوڭايتتى، كەڭرى قىلدى.

رَدَهَ فُلَانٌ: باشلامچى بولدى، يېتەكچى بولدى.

رَدِهٌ: يېڭىلمەس، جەسۇر، قەتئىي، كەسكىن.

رَدْهَةٌ ج رِدَهَاتٌ: زال، ساراي، دالان، كارىدور.

رَدْهَةُ الْمُحَاضَرَاتِ: لېكسىيە زالى.

رَدْهَةُ الْإِسْتِقْبَالِ: كۈتۈش ئۆيى.

«اِنْتَظِرْنِي فِي رَدْهَةِ الْبَيْتِ سَأَحْضُرُكَ بَعْدَ الدَّقَائِقِ» : ئۆينىڭ زالىدا مېنى كۈتۈپ تۇرۇڭ، بىرقانچە مىنۇتتىن كېيىن يېنىڭىزدا بولىمەن.

رَدَى يَرْدِي رَدْيًا و رَدَيَانًا: يىقىلدى، يوقالدى، هالاك بولدى، ئۆلدى؛ زىيادە بولدى، ئاشتى، كۆپەيدى.

رَدَى غَيْرَهُ بِالْحَجَرِ: تاش ئاتتى.

رَدِيَ يَرْدَى رَدًى الشَّخْصُ: يىقىلدى، يوقالدى، هالاك بولدى، ئۆلدى.

«فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى» «قرآن» : قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغان ۋە نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشكەن ئادەم سېنى ئۇنىڭدىن (يەنى قىيامەتكە تەييارلىق قىلىشتىن ۋە ئۇنى تەستىق قىلىشتىن) توسمىسۇن، ئۇنداقتا سەن هالاك بولىسەن.

رَدًى: ئۆلۈم.

«وَقَاكَ اللّٰهُ مِنَ الرَّدَى» : ئاللاھ سېنى ئۆلۈمدىن ساقلىسۇن.

رَدِيٌّ ج أَرْدِيَاءُ: يامان، ناچار، ئەسكى، سۈپەتسىز، بۇزۇق.

إِنْتَاجٌ رَدِيٌّ: ناچار مەھسۇلات.

رَدِيُّ التَّرْبِيَةِ: ئەخلاقسىز، بىئەدەپ، تەربىيىسى ناچار.

رَدِيُّ السُّمْعَةِ: يامان ئاتاق، ئېتى يامان.

رَدِيُّ الطَّبْعِ: مىجەزى يامان، مىجەزى ئەسكى، يامان تەبىئەتلىك، قوپال.

رَدِيدٌ ج رُدُدٌ: يامغۇر قويۇلغان بۇلۇت.

اَلرَّدِيدُ مِنَ الْوَجْهِ: سەت يۈز، سەت چىراي.

رَدِيعٌ: ئەخمەق، كالۋا، دۆت.

اَلرَّدِيغُ: ئاجىز، ئەخمەق، ئەس - ھوشىنى يوقاتقان.

رَدِيفٌ ج رُدَفَاءُ: ئارقىسى، ئارقىسىغا مىنگەشكۈچى، ئەگەشكەن، ئارقىسىدا كەلگۈچى، زاپاس قىسىم.

جُنْدِيٌّ رَدِيفٌ: ئارقا سەپ قوشۇن، زاپاس قوشۇن.

رَدِيفًا لَهُ: ... غا ئەگىشىپ

رُدَيْنِيٌّ: نەيزە (رودەينىگە مەنسۇپ نەيزە)

رَذَاذٌ: سىم ـ سىم يامغۇر، ئۈتكۈنچى يامغۇر.

«إِنَّ هَذَا الرَّذَاذَ يُنْذِرُ بِمَطَرٍ مُنْهَمِرٍ»: بۇ ئۈتكۈنچى يامغۇر قاتتىق يامغۇردىن دېرەك بېرىدۇ.

رُذَالٌ: ناچار، ئەسكى، يامان.

رَذَالَةٌ: پەسلىك، رەزىللىك.

رُذَالَةٌ: ياخشىسى تۆكەپ ناچىرىنىڭ قېلىشى.

رَذَّ يَرِذُّ و يَرُذُّ رَذَاذًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

رَذَّلَ يُرَذِّلُ تَرْذِيلًا: كەمسىتتى، ھاقارەتلىدى، خارلىدى.

رَذَلَ يَرْذُلُ رَذْلًا الشَّيْءَ: رەزىل ھېسابلىدى، ناچار سانىدى، ئەسكى مىجەزگە تەۋە قىلدى.

رَذُلَ يَرْذُلُ و رَذِلَ يَرْذَلُ رَذَالَةً الشَّيْءُ أَوِ الشَّخْصُ: پەسكەش بولدى، نومۇسسىز بولدى، شەرمەندە بولدى، چۈپەي بولدى.

رَذْلٌ ج أَرْذَالٌ: پەس، رەزىل.

رَذَمَ يَرْذُمُ و يَرْذِمُ رَذْمًا الإِنَاءُ: قاچا توشتى، تولدى.

رَذِمَ يَرْذِمُ رَذْمًا الإِنَاءُ: توشتى، تولدى.

رَذِيَ يَرْذَى رَذَاوَةً: ھالسىز كەتتى، ھالسىزلاندى.

رَذِيلٌ ج رُذَلَاءُ: پەس، رەزىل، نومۇسسىز.

رَذِيلَةٌ ج رَذَائِلُ: ئەخلاقسىزلىق، ئەدەپسىزلىك، ناچار قىلىق.

«تَجَنَّبِ الْكِذْبَ فَهُوَ أُمُّ الرَّذَائِلِ»: يالغانچىلىقتىن ساقلان، چۈنكى ئۇ، يامان ئىشلارنىڭ مەنبەسىدۇر.

رَذِيٌّ ج رُذَاةٌ: ئاجىز ئورۇقلاپ كەتكەن ئادەم، كېسەل بولۇپ ھالسىز كەتكەن ئادەم.

رَذِيَّةٌ ج رَذَايَا: ئاجىز ئورۇقلاپ كەتكەن ئادەم، كېسەل بولۇپ ھالسىز كەتكەن ئادەم.

رَزَامٌ ج رُزَمٌ: پۇختا ئادەم، قاتتىق سۆڭەك ئادەم، قىيىق ئادەم.

اَلرَّزَانُ مِنَ النِّسَاءِ: تەمكىن، توختاملىق، ئېپپەتلىك ئايال.

رَزَانَةٌ: سالماقلىق، تەمكىنلىك، سالاپەتلىك، ئېغىر ـ بېسىقلىق.

رَزَأَ يَرْزَأُ رَزْءًا مَالَهُ: مېلىغا زىيان ـ زەخمەت يەتتى.

رَزَأَ يَرْزَأُ رُزْءًا الشَّخْصُ: پېشكەللىككە ئۇچرىدى، مۇسىبەتكە دۇچار بولدى.

«مَا رَزَأْتُهُ شَيْئًا»: ئۇنىڭ ھېچنەرسىسىگە تەگمىدىم.

رُزِئَ الشَّخْصُ وَلَدَهُ: بالىسىدىن ئايرىلدى.

رُزْءٌ ج أَرْزَاءٌ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، پالاكەت، بەختسىزلىك.

«أَصَابَهُ رُزْءٌ عَظِيمٌ»: ئۇنىڭ بېشىغا چوڭ پېشكەللىك كەلدى.

رَزَبَ يَرْزُبُ رَزْبًا الْمَكَانَ: مەلۇم جايدا تۇردى.

رَزَحَ يَرْزَحُ رَزْحًا وَ رُزُوحًا: ئاجىزلىدى، ئورۇقلۇقىدىن يەرگە يىقىلدى.

«رَزَحَ الْبَعِيرُ بِحِمْلِهِ»: تۆگە يۈكى بىلەن چارچىغانلىقتىن يەرگە يىقىلدى.

رَزَحَتِ الأُمُّ بِوَلَدِهَا: ئانا بالىسىنى تۇغدى.

يَرْزَحُ تَحْتَ ذُلِّ الإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

يَرْزَحُ تَحْتَ نِيرِ الإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

يَرْزَحُ الْمَرِيضُ تَحْتَ وَطْأَةِ الْمَرَضِ: كېسەل كېسەللىك بېسىمى ئاستىدا ئىڭرىماقتا.

رُزْدَاقٌ ج رُزْدَاقَاتٌ و رَزَادِيقُ: كەنت، يېزا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايونى؛ قارا.

رَزَّ يَرُزُّ و يَرِزُّ رَزًّا الشَّيْءُ: ئاۋاز چىقاردى.

رَزَّ الْبَابَ: ئىشىككە قاغا تۆمۈشۈق بېكىتتى.

رَزَّتِ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رُزٌّ: گۈرۈچ.

«تَحْتَاجُ زِرَاعَةُ الرُّزِّ إِلَى كَمِّيَّاتٍ وَافِرَةٍ مِنَ الْمَاءِ»: شال كۆپ سۇغا موھتاج.

رِزٌّ: يوشۇرۇن ئاۋاز؛ چاقماق ئاۋازى؛ يىراقتىن كەلگەن ئاۋاز؛ قورساقنىڭ غولدۇرلىغان ئاۋازى.

رِزُّ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

«مَنْ وَجَدَ رِزًّا فِي بَطْنِهِ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَنْصَرِفْ

وَلْيَتَوَضَّأْ» «حديث»: كىسىمكى نامازدا تۇرۇپ قورساقتا يوشۇرۇن ئاۋازنى بايقايدىكەن، ئۇ بىرىپ تاھارەت ئالسۇن.

رَزَأَيَرْزَأُتَرْزِيئًاغَيْرَهُ: پېشكەللىككە ئۇچراتتى.

رَزَّازٌ: گۈرۈچ سودىگىرى، گۈرۈچ ساتقۇچى.

اَلرَّزَّاقُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «رىزىق بەرگۈچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

«إِنَّ اللّهَ هُوَالرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِ الْمَتِينُ» «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەتلىكتۇر، (ئاللاھنىڭ) قۇدرىتى ئارتۇقتۇر.

رَزَّامٌ: نەرە تارتقۇچى شىر، ھۆركىرىگەن شىر.

رَزَّةٌ ج رُزَزٌ و رُزَّاتٌ: قاغا تۇمشۇق.

«ثَبَّتَ الرَّزَّةَ فِي الْبَابِ»: ئۇ ئىشىككە قاغا تۇمشۇق ئورناتتى.

رَزَّحَ يُرَزِّحُ تَرْزِيحًا ـ هُ: ئۇنى جۇدەتمۇەتتى.

رَزَّحَتْهُ الْأَسْفَارُ: سەپەر ئۇنى جۇدەتمۇەتتى.

رَزَّزَ يُرَزِّزُ تَرْزِيزًا الطَّعَامَ: گۈرۈچ تامىقى قىلدى.

رَزَّزَ الشَّيْءَ: مۇقىملاشتۇردى.

رَزَّزَ الْأَمْرَ: ئىشنى رەتلىدى، تەرتىپكە سالدى، ئورۇنلاشتۇردى.

رَزَّمَ يُرَزِّمُ تَرْزِيمًا الْوَرَقَ: بولاقلىدى، بىر بولاق قىلىپ تاڭدى.

رَزَقَ يَرْزُقُ رَزْقًا ـ هُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رىزق بەردى، رىزق ئاتا قىلدى.

«رَزَقَهُ اللّٰهُ الْغِنَى»: ئاللاھ ئۇنىڭغا بايلىق ئاتا قىلدى.

رَزَقَهُ مِنَ الْمَالِ: ئۇنىڭغا پۇل ـ مال بەردى.

رَزَقَهُ بِمَوْلُودٍ: ئۇنىڭغا پەرزەنت ئاتا قىلدى.

مَازَالَ حَيًّا يُرْزَقُ: ھېلىمۇ سالامەت ياشىماقتا.

رِزْقٌ ج أَرْزَاقٌ: رىزىق، ئوزۇق؛ ئامەت؛ پېشانىسىگە پۈتۈلگەن قىسمەت؛ يامغۇر؛ ھەر ئاينىڭ بېشىدا ئەسكەرگە بېرىلىدىغان تەمىنات.

«هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا» «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە (قۇدرىتىنىڭ) ئالامەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ، سىلەرگە

بۇلۇتتىن رىزىق چۈشۈرۈپ بېرىدۇ.

«تَقَدَّمَتْ أَمَامَهُ أَسْبَابُ الرِّزْقِ»: ئۇنىڭ رىزىق يوللىرى كېڭەيدى.

رِزْقٌ مَوْرُوثٌ: مىراس قالدۇرۇلغان مال ـ مۈلۈك.

رِزْقُ الْيَوْمِ: كۈندىلىك رىزىق، كۈندىلىك تەمىنات.

«قَفَلَ بَابَ الرِّزْقِ فِي وَجْهِهِ»: ئۇنى ياشاشتىن چارىسىز قالدۇردى.

أَسْبَابُ الرِّزْقِ: رىزقىنىڭ يوللىرى، رىزق تەلەپ قىلىش ئۇسۇللىرى.

رَزْقَةٌ ج رَزْقَاتٌ: ھەربىي نەپىقە.

رِزْقَةٌ ج رِزَقٌ: مەسچىت ۋە مەسچىت مۇلازىملىرى ئۈچۈن توپلانغان نەپىقە.

رَزَمَ يَرْزِمُ رَزْمًا الشَّيْءَ: تاڭدى، باغلىدى، چەگدى.

رَزَمَ الْوَرَقَ: قەغەزنى توپلام قىلدى، باغلام قىلدى، چەگدى.

رَزَمَ عَلَى عَدُوِّهِ: دۈشمەن ئۈستىدىن غالىب كەلدى.

رَزَمَ الشَّخْصُ: ئۆلدى.

رِزْمَةٌ ج رِزَمٌ: بوغچا، تېڭىق، بوپا، بىر باغلام، بىر بولاق؛ يۈك ـ تاق.

رِزْمَةٌ صَغِيرَةٌ مِنَ الْبَصَلِ: بىر باغلام پىياز.

رِزْمَةٌ كَبِيرَةٌ: چوڭ بولاق، چوڭ تېڭىق.

رِزْمَةٌ صُحُفٍ: بىر توپ گېزىت.

رِزْمَةٌ مِنَ الْوَرَقِ: بىر بولاق قەغەز.

رِزْمَةٌ أَسْلَاكٍ حَدِيدِيَّةٍ: بىر باغلام سىم.

رِزْمَةٌ ثِيَابٍ: بىر تېڭىق كىيىم.

رِزْمَةٌ مِنَ الْأَقْلَامِ: بىر باغلام قەلەم.

رِزْمَةٌ: بىر كۈنلۈك ئوزۇق ـ تۈلۈك، بىر كۈنلۈك نورما ئاشلىق.

رَزَمَةٌ: بوقۇرماق (بوغاز تۆگە): ئىڭىرىماق (بوۋاق).

رَزَنَ يَرْزُنُ رَزَانَةً الشَّخْصُ: ئېغىر ـ بېسىق بولدى، تەمكىن بولدى.

رَزَنَ الشَّيْءُ: ئېغىر بولدى، ئېغىرلاشتى.

رَزَنَ يَرْزُنُ رَزْنًا الشَّيْءَ : دەڭسىدى، مۆلچەرلىدى، بودىدى.

رَزَنَ يَرْزُنُ رُزُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، ئولتۇراقلاشتى.

رِزْنٌ ج أَرْزَانٌ: ئېگىزلىكتىكى سۇ توختاپ قالىدىغان پەس جاي، تەرەپ، يان.

رَزِينٌ ج رُزَنَاءُ: سالماق، تەمكىن، ئېغىر - بېسىق.

كَلاَمٌ رَزِينٌ: سالماق سۆز، سالمىقى بار سۆز.

رَجُلٌ رَزِينٌ: ئېغىر - بېسىق ئادەم.

رَزِيئَةٌ . رَزِيَّةٌ ج رَزَايَا: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، پالاكەت، بەختسىزلىك.

رَسَا يَرْسُو رَسْوًا الْمَرْكَبُ: كېمە توختىدى، قورۇقلۇقتا چىقتى، قىرغاقتا چىقتى.

رَسَا عَلَيْهِ الْحَدِيثُ: ئۇنىڭدىن ھەدىس رىۋايەت قىلدى، ھېكايە قىلدى، سۆزنىڭ بىر قىسمىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

رَسَا الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

رَسَا الْبِنَاءُ: قورۇلۇش مۇستەھكەم بولدى، چىڭ تۇردى.

«**رَسَتْ قَدَمَاهُ فِي الْحَرْبِ**» : ئۇرۇشتا چىڭ تۇردى.

رَسَتِ الْقِدْرُ: قازان ئېغىرلىشىپ كەتتى.

رَسَتِ السَّفِينَةُ عَلَى الْمَاءِ: پاراخوت سۇغا چۆشۈرۈلدى.

رُسَابَةٌ: چۆكمە، دۇغ، لاي.

رِسَاغٌ: چۆشەك، ئۇلاغلارنىڭ پۇتىغا باغلايدىغان ئارغامچا.

رِسَالَةٌ ج رَسَائِلُ: مەكتۇپ، خەت - چەك، سالام خەت، ماقالە، دەپتەر.

رِسَالَةٌ غَرَامِيَّةٌ: مۇھەببەت خېتى.

اَلرِّسَالَةُ الْمُحَمَّدِيَّةُ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكى.

حَرَّرَ رِسَالَةً: خەت يازدى.

رِسَالَةُ التَّحِيَّةِ: تەبرىك خەت، سالام خەت.

رِسَالَةُ اعْتِذَارٍ: ئۆزرە ئېيتىش خېتى، كەچۈرۈم سوراش خېتى.

بَعَثَ بِرِسَالَةٍ مُسْتَعْجَلَةٍ: زاكاس خەت ئەۋەتتى.

رِسَالَةٌ بَرْقِيَّةٌ: تېلېگراما.

رِسَالَةُ الدُّكْتُورَاهِ: دوكتورلۇق ئىلمىي ماقالىسى، دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيىسى.

رِسَالَةٌ مُسْتَعْجَلَةٌ: تېز يوللىنىدىغان خەت.

«**إِنَّهُ يَنْتَظِرُ رِسَالَةً جَوَابِيَّةً بِشَوْقٍ**» : ئۇ جاۋاب خەتنى ئىشتىياق بىلەن كۈتمەكتە.

رِسَامَةٌ: رەسساملىق.

رَسَبَ يَرْسُبُ رُسُوبًا الْجِسْمُ فِي الْمَاءِ: ماددا سۇ تېگىگە چۆكتى، تىندى.

رَسَبَ التِّلْمِيذُ فِي الْاِمْتِحَانِ: شاگىرت ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى.

رُسْتَاقٌ: كەنت، يېزا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى، شەھەر ئەتراپى رايونى، قارا.

رَسَخَ يَرْسُخُ رُسُوخًا الشَّخْصُ: مۇقىم بولدى، پۇختا بولدى، يىلتىز تارتتى، چوڭقۇر سىڭىپ كەتتى.

«**رَسَخَ حُبُّهَا فِي قَلْبِهِ**» : ئۇنىڭ مۇھەببىتى قەلبىگە ئورناشتى.

رَسَخَ فِي الصُّدُورِ: ئەستە مەھكەم تۇردى، ئۇنتۇلمىدى.

رَسَخَ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدە توشتى، مۇتەخەسسىس بولدى، پۇختا بولدى.

«**وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ**» (قرآن) : ئىلىمدا توشقانلار ئېيتىدۇ : « ئۇنىڭغا ئىشەندۇق ».

رَسَخَ الْجَبَلُ: تاغ مەزمۇت قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

رَسَخَ فِي الذِّهْنِ: ئېسىدە چىڭ ساقلاندى.

رَسَخَ الْغَدِيرُ: كۆل قورۇپ كەتتى.

رِسْرَاسٌ: يېلىم.

رَسَّ يَرُسُّ رَسًّا الْبِئْرَ: قۇدۇق كولىدى.

رَسَّ لَهُ الْخَبَرَ: ئۇنىڭغا خەۋەر يەتكۈزدى، ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدى.

رَسَّ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىنى كېلىشتۈردى، ئەپلەشتۈردى.

رَسَّ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ : كىرگۈزدى، كىرگۈزۈۋەتتى.

رَسَّ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى.

رَسَّ يَرُسُّ رَسًّا ورَسِيسًاالْمَرَضُ فِى الْجَسَدِ: بەدەنگە كېسەل كىردى.

رَسٌّ ج رِسَاسٌ: مەدەن، كان مەھسۇلاتلىرى؛ بەلگە، ئالامەت، كونا قۇدۇق؛ قىزىتمىنىڭ دەسلىپى؛ مۇھەببەتنىڭ قالدۇقى.

اَلرَّسُّ مِنَ الْخَبَرِ: خەۋەرنىڭ بىر قىسمى.

«كَذَّبَتْقَبْلَهُمْقَوْمُ نُوحٍوَأَصْحَابُ الرَّسِّوَثَمُودُ»

«قۇرئان» : ئۇلاردىن ئىلگىرى (پەيغەمبەرلەرنى) ئىنكار قىلغانلار نوھنىڭ قەۋمى رەس ئاھالىسى ۋە سەمۇد...

رَسَّامٌ: رەسسام، رەسىمچى، سۈرەتچى، چېرتيوژچى، كارتوگراف.

رَسَّبَ يُرَسِّبُ تَرْسِيبًا: تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

رُسَّةٌ: ئېگىز، قالپاق، ئۇزۇن قالپاق.

رَسَّخَ يُرَسِّخُ تَرْسِيخًا الشَّيْءَ: چىڭىتتى، مۇستەھكەملىدى.

«رَسَّخَ الْفِكْرَةَ فِي ذِهْنِهِ» : ئۇنىڭ زېھنىدا مەلۇم ئىدىيىنى مەھكەم ئورناشتۇردى.

رَسَّعَ يُرَسِّعُ تَرْسِيعًا الرَّجُلُ: ئۇيگە بېكىنىۋالدى، تالاغا چىقمىدى.

رَسَّعَ الْعَيْنُ: كۆز تومۇرى ئېتىلىپ قالدى.

رَسَّعَ الْوَلَدَ: بالىغا قولى ياكى پۇتىغا كۆز تېگىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن مارجان باغلاپ قويدى.

رَسَّغَ يُرَسِّغُ تَرْسِيغًا فِي الْكَلَامِ: ساختىلىق بىلەن سۆزلىدى، ياغلىما سۆزلىدى.

رَسَّغَ الْمَطَرُ: يامغۇر پۇتنىڭ ئوشۇقىغىچە ياغدى.

رَسَّلَ يُرَسِّلُ تَرْسِيلاً الْقَارِئُ قِرَاءَتَهُ فِي قِرَاءَتِهِ: ئالدىرىماي ئوقۇدى، سالماقلىق بىلەن ئوقۇدى.

رَسَّمَ يُرَسِّمُ تَرْسِيمًا : خەرىتە سىزدى، پىلان تۈزدى.

رَسَّى يُرَسِّي تَرْسِيَةً الْأَبُ ابْنَهُ : دادا ئوغلىنى ئەدەپلىك قىلدى، ئەخلاقلىق يېتىشتۈردى.

رَسَغَ يَرْسُغُ رَسْغًا الْبَعِيرَ: تۆگىنىڭ پۇتىنىڭ بېغىشىدىن باغلىدى.

رُسْغُ الْيَدِ ج أَرْسَاغٌ و أَرْسُغٌ: بېغىش.

سَاعَةُ رُسْغٍ: قول سائىتى.

«يَنْبَغِي قَبْلَ الْوُضُوءِ أَنْ تَغْسِلَ يَدَيْكَ إِلَى الرُّسْغَيْنِ» : تاھارەت ئېلىشتىن بۇرۇن ئىككى قولۇڭنى ئىككى بېغىشىڭغىچە يۇيۇشۇڭ كېرەك.

رَسَفَ يَرْسُفُ و يَرْسِفُ رَسْفًا و رَسَفَانًا: ئىشكەل بىلەن ماڭدى، كىشەن بىلەن ماڭدى.

«خَرَجَ يَرْسُفُ فِي الْحَدِيدِ» : ئىشكەل بىلەن ئاستا ماڭدى.

رَسَلَ يَرْسَلُ رَسْلاً الشَّعْرُ: چاچ ساڭگىلاپ تۇردى.

رَسْلٌ: ئاستا، سۇس، يۇمشاق، مۇلايىم، يەڭگىل.

رِسْلٌ: ئاستا، ئالدىرىماي، سۇس، سىلىق؛ كالا سۈتى.

عَلَى رِسْلِكَ اَيُّهَا الصَّدِيقُ: بۇرادەر، ئاستاراق، بۇرادەر، ئالدىرىمايراق.

رِسْلٌ ج رِسَالٌ: تۆگىنىڭ پۇتى، تۆگە پاچىقى.

رَسَلٌ ج أَرْسَالٌ : ئادەملەر توپى، ھايۋانلار توپى.

«جَاءَتِ الْخَيْلُ أَرْسَالاً» : ئاتلار توپ - توپ بولۇپ كەلدى.

رِسْلَةٌ: ئاستا، سۇس.

رَسَمَ يَرْسُمُ رَسْمًا الرَّسْمَ : رەسىم سىزدى.

رَسَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ رەسىمىنى سىزدى، نەرسىنى سۈرەتلىدى، نەرسىنى تەسۋىرلىدى.

رَسَمَ بِالْأَلْوَانِ: نەقىشلىدى، سىرلىدى، سىر بەردى.

رَسَمَ مُصَوَّرًا: لايىھە تەييارلىدى، پىلان تۈزدى.

رَسَمَ لَهُ بِكَذَا: ئالاقە يېزىپ بەردى (ھۆكۈمەت تەرتىپى).

رَسَمَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

«رَسَمَ مَعَالِمَ الطَّرِيقِ لَهُ» : ئۇنىڭغا خەرىتە سىزىپ بەردى.

رَسْمٌ ج رُسُومٌ و أَرْسُمٌ وَ رُسُومَاتٌ: رەسىم، سۈرەت، ئادەت، يوسۇن، تەسىر، ئىز، تەسىرات، رەسمىيەت، ھەق.

«دَفَعَ رَسْمَ النَّظَافَةِ» : تازىلىق ھەققىنى بەردى.

رَسْمٌ بَيَانِيٌّ: گرافىك، دىئاگرامما، سىخېما، جەدۋەل، تەسۋۋر.

رَسْمُ الْقَيْدِ: تىزىملىتىش ھەققى.

رَسْمٌ هَزَلِيٌّ: ھەجۋى رەسىم.

رَسْمٌ مُجْمَلٌ: دەسلەپكى چېرتيوژ، ئاددى خەرىتە، لايىھە.

اَلرَّسْمُ الْجُمْرُكِيُّ: تاموژنا بېجى.

رَسْمٌ بِالْأَلْوَانِ: رەڭلىك رەسىم.

رَسْمُ الدُّخُولِ: ئىمپورت بېجى.

رَسْمُ الدَّعْوَى: دەۋا ھەققى.

بِرَسْمِ الْبَيْعِ : بازارغا سېلىنىغان.

رَسْمُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش بېجى.

رَسْمُ قَلْبٍ: يۈرەك تەكشۈرۈش ئاپپاراتىدا تارتىل-غان يۈرەكنىڭ رەسىمى.

رَسْمُ الْمُرُورِ: چېگرا بېجى.

بِرَسْمِهِ: ئۇنىڭ نامىدا، ئۇنىڭ نامى بىلەن، ئۇنىڭ نامى ئۈچۈن.

قَلَمُ رَسْمٍ: رەسىم قەلىمى.

وَرَقُ رَسْمٍ: نۇسخا كۆچۈرۈش قەغىزى، چېرتيوژ قەغىزى.

رَسْمٌ دِينِيٌّ: دىنىي مۇراسىم.

«هَذَا الْكِتَابُ بِرَسْمِ فُلَانٍ» : بۇ كىتاب پالانى-نىڭ قولىيازمىسى.

«لَمْ يُبْقِ السَّيْلُ مِنْ هَذِهِ الدِّيَارِ إِلَّا رَسْمَهَا» :
كەلكۈن بۇ يۇرتلارنىڭ قالدۇق ئىزىدىن باشقا ھېچنەرسىنى قويمىدى.

رُسُومٌ مُتَحَرِّكَةٌ: كىنو كۆرۈنۈشلىرى.

«رُسُومَاتُكَ تَدُلُّ عَلَى مَوْهَبَةٍ فَنِّيَّةٍ» : سىنىڭ سىزغان رەسىملىرىڭ سەنئەت تالانتىڭنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ.

رِسْمَالٌ ج رَسَامِيلُ: كاپىتال، دەسمايە، مەبلەغ، سەرمايە.

جَمْعُ الرَّسَامِيلِ: مەبلەغنىڭ جۇغلىنىشى.

رَسْمَلَ يُرَسْمِلُ رَسْمَلَةً: مەبلەغ سالدى، كاپىتال سالدى.

رَسْمِيٌّ: رەسمىي، ھۆكۈمەت تەرەپنىڭ، قانۇنى، قانۇنلۇق.

عَمَلٌ رَسْمِيٌّ: ھۆكۈمەت خىزمىتى.

ثَوْبٌ رَسْمِيٌّ: مۇراسىم كىيىمى، توي كىيىمى.

رَجُلٌ رَسْمِيٌّ: دۆلەت خىزمەتچىسى.

غَيْرُ رَسْمِيٍّ: غەيرىي رەسمىي، ھۆكۈمەتسىز.

رَسْمِيًّا: رەسمىي، قانۇنى، قانۇنلۇق.

وَرَقَةٌ رَسْمِيَّةٌ: ئىش قەغىزى.

عُقُودٌ رَسْمِيَّةٌ: رەسمىي كېلىشىم.

مَلَابِسُ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىملىرى.

بَدْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: مۇراسىم كىيىمى، توي كىيىمى.

إِجْرَاءَاتٌ رَسْمِيَّةٌ: رەسمىيەتچىلىك.

«جَرِيدَةُ الْأَهْرَامِ الْقَاهِرِيَّةِ شِبْهُ الرَّسْمِيَّةِ» :
قاھىرەدە چىقىدىغان ئەل - ئەھرام گېزىتى ھۆكۈمەتنىڭ يېرىم ئورگان گېزىتىدۇر.

بِدُونِ رَسْمِيَّاتٍ: رەسمىيەتسىز، چەكلىمىسىز.

رَسْمِيَّاتٌ سَخِيفَةٌ: ئەھمىيەتسىز قائىدە - يوسۇن-لار.

مُتَمَسِّكٌ بِالرَّسْمِيَّاتِ: قاتمال، قائىدە - يوسۇنغا ئېسىلىۋالغۇچى.

رَسَنَ يَرْسُنُ و يَرْسِنُ رَسْنًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى باغلاپ قويدى.

رَسَنُ الدَّابَّةِ ج أَرْسَانٌ و أَرْسُنٌ: ئۇلاغنىڭ چۇلۋۇرى، تىزگىن، يۈگەن، نوقتا.

رَمَى رَسَنَهُ: تىزگىنىنى ئەركىن قويۇۋەتتى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

رَمَى بِرَسَنِهِ عَلَى غَارِبِهِ: تىزگىنىنى ئەركىن قويۇۋەتتى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

رُسُوبٌ: چۆكمە، دۇغ، تېگىگە ئولتۇرۇپ قالغان نەرسە.

رُسُوبٌ وَظِيفِيٌّ: خىزمەتچىنىڭ ئۆسۈش ۋە باشقا جەھەتلەردە خىزمەتدىشىدىن ئارقىسىدا قېلى-شى.

صُخُورٌ رُسُوبِيَّةٌ : تاشقا ئايلانغان جىسىملار.

رَشْوَةٌ ج رَشَوَاتٌ: ياپىلاق بىلەيزۈك.

رُسُوخٌ: ساباتلىق بولماق، ساباتلىق بولماق، مۇستەھكەم بولماق، پۇختا بولماق، قەتئىي بولماق.

رَسُولٌ ج رُسُلٌ و رُسْلٌ: پەيغەمبەر، ئەلچى، پەرمان يەتكۈزگۈچى، ئالاقىچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى.

«كَانَ رَسُولَ خَيْرٍ»: ئۇ ياخشىلىق ئەلچىسى ئىدى.

رَسُولٌ سِرِّيٌّ: مەخپى ئەلچى، ئالاھىدە ئەلچى.

رَسِيلٌ ج رُسَلَاءُ: ئەلچى، خەۋەرچى.

رَسِيلَةٌ ج رَسِيلَاتٌ: ئەركىن - ئازادە، كەڭ - كۈشادە.

أَلْقَى الْكَلَامَ عَلَى رَسِيلَاتِهِ: ئەركىن سۆزلىدى.

رَسِيمٌ: قاتتىق ماڭغان تۆگە.

رَشَاهُ يَرْشُو رَشْوًا: پارا بەردى.

رَشَأٌ ج أَرْشَاءٌ: بۇكەن بالىسى.

رِشَاءٌ ج أَرْشِيَةٌ: ئارغامچا، تانا، ئارقان.

«أَطِلِ الرِّشَاءَ حَتَّى يَبْلُغَ الدَّلْوُ الْمَاءَ»: ئارغامچىنى چېلەك سۇغا يەتكىچە ساڭگىلاتقىن.

رَشَادٌ: توغرا.

«يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ» «قرآن»: ئى قەۋمىم! سىلەر ماڭا ئەگىشىڭلار، مەن سىلەرنى توغرا يولغا باشلايمەن.

رَشَاشٌ: تومان، تۇتەك، بۇژغۇن، يامغۇر تامچىسى.

«أَصَابَنِي رَشَاشٌ مِنْ مَطَرٍ»: ماڭا يامغۇر تامچىلىرى چۈشتى.

رَشَاقَةٌ: نازۇكلۇق، ئىنچىكىلىك.

رَشَاقَةُ الْقَوَامِ: قەددى - قامەتلىك، غۇنچە بوي، نازۇك بوي، كېلىشكەن.

رَشَالَةٌ: سالمون بېلىقى.

رَشَحَ يَرْشَحُ و يَرْشِحُ رَشْحًا الْعَرَقُ: تەر سىرغىدى، تەر تەپچىرىدى.

رَشَحَ جَبِينُهُ: پېشانىسىدىن تەر چىقتى.

رَشَحَ الْأُنْثَى: بورنى ئاقتى.

رَشَحَ أَنَابِيبُ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىسى تەپچىرىدى.

«رَشَحَ الْجَسَدُ»: بەدەن تەرلىدى، تەر چىقتى.

رَشَحَ الْإِنَاءُ: قاچا ئېقىپ كەتتى، سىرغىدى.

رَشَحَتِ الْقِرْبَةُ بِالْمَاءِ: تۇلۇم تەپچىرىدى.

رَشَحَ فُلَانٌ: بورنى ئېقىپ كەتتى (زۇكام ياكى باشقا كېسەللىكتىن).

«كُلُّ إِنَاءٍ يَرْشَحُ بِمَا فِيهِ»: قازىنىڭدا نېمە بولسا چۆمۈچىڭگە شۇ چىقىدۇ.

رَشْحٌ: تەپچىرىمەك، سىرغىپ ئاقماق.

رَشْحُ أَنَابِيبِ الْمِيَاهِ: سۇ تۇرۇبىلىرىنىڭ تەپچىرىشى.

«أَصْبَحَتْ مِيَاهُ الرَّشْحِ تُهَدِّدُ أَسَاسَاتِ الْأَبْنِيَةِ»: تەپچىرىگەن سۇلار بىنالارنىڭ ئۇلىنى تەھدىتكە ئۇچراتماقتا.

رَشِدَ يَرْشَدُ رُشْدًا الشَّخْصُ: ئېسىنى يىغدى، ھوشىنى تاپتى.

رَشَدَ يَرْشُدُ رُشْدًا و رَشَادًا: ھىدايەت تاپتى، توغرا يولنى تونىدى.

«فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ»

«قرآن»: ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن.

رَشَدَ الصَّبِيُّ: بالا بالاغەتكە يەتتى، بالاغەت يېشىغە يەتتى.

رُشْدٌ: ئەقىل، ئەس - ھوش، ھىدايەت، توغرا، راست، ئىدراك، پاراسەت، ئاقىلانىلىق، ئاڭ، تۇيغۇ، سېزىم.

«لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ»

«قرآن»: دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.

رُشْدٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي ئاڭ.

ثَابَ إِلَى رُشْدِهِ: ھوشىنى تاپتى.

بَلَغَ رُشْدَهُ: ئۆسۈپ يېتىلدى، چوڭ بولدى، بالاغەتكە يەتتى.

ذَهَبَ الْحَادِثُ بِرُشْدِهِ: ھادىسە ئۇنىڭ ئەس -

ھوشىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

فَقَدَ رُشْدَهُ: ئەقلىنى يوقاتتى، ئېسىنى يوقاتتى، سېزىمىنى يوقاتتى.

سِنُّ الرُّشْدِ: بالاغەت يېشى.

رَشَدٌ: ئىدراك، ئاڭ، تۇيغۇ، سېزىم، ھىدايەت تاپماق.

«رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا» (قرآن) : پەرۋەردىگارىمىز بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن.

رِشْدَةٌ وَرَشْدَةٌ: قانۇنلۇق.

وَلَدُ رِشْدَةٍ و رَشْدَةٍ: قانۇنلۇق بالا.

رَشْرَشَ يُرَشْرِشُ رَشْرَشَةً: چاچراپ چىقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

رَشَّ يَرُشُّ رَشًّا الْمَاءَ: سۇ چاچتى، سۇ سەپتى.

رَشَّ الْمَاءَ عَلَى الْأَرْضِ قَبْلَ كَنْسِهَا: سۇپۇرۇشتىن بۇرۇن يەرگە سۇ چاچتى.

رَشَّ الْحَائِطَ بِالْجِيْرِ: تامنى ھاك بىلەن ئاقلىدى.

رَشَّ الشَّجَرَ بِالْمَاءِ: دەرەخنى سۇغاردى.

«رَشَّ الْأَرْضَ وَالزَّرْعَ» : يەرنى ۋە زىرائەتنى سۇغاردى.

رَشَّتِ السَّمَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر ياغدى، سىم - سىم يامغۇر ياغدى.

رَشٌّ ج رِشَاشٌ: (سۇ) سەپمەك، چاچماق؛ ئۇششاق يامغۇر، سىم - سىم يامغۇر.

«أَصَابَنَا رَشٌّ مِنْ مَطَرٍ» : بىزگە سىم - سىم يامغۇر چۈشتى.

رَشُّ الْمُبِيدَاتِ: ھاشارات دورىسى چېچىش.

عَرَبَةُ الرَّشِّ: سۇ چېچىش ماشىنىسى؛ سۇغۇرۇش ماشىنىسى.

طَائِرَةُ الرَّشِّ: دورا چېچىش ئايروپىلانى.

رَشَّاشَةٌ ج رَشَّاشَاتٌ: سۇ سەپكۈچ، سۇ چېچىش ماشىنىسى، پىلىموت، ئاپتومات.

رَشَّاشَةُ الرَّوَائِحِ الْعِطْرِيَّةِ: ئەترە چاچقۇچ.

رَشَّةٌ ج رَشَّاتٌ: ئوق بېشى، رەگەتكە ئوقى.

رَشَّةُ مَطَرٍ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

رَشَّحَ يُرَشِّحُ تَرْشِيْحًا الرَّجُلَ لِمَنْصَبٍ: كىشىنى مەنسەپكە نامزاتلىقتا كۆرسەتتى، نامزاتلىقتا تونۇشتۇردى.

رَشَّحَ الشَّيْءَ : تەييارلىدى.

رَشَّحَ الشَّخْصُ نَفْسَهُ: ئۆزىنى نامزاتلىقتا كۆرسەتتى.

«إِنَّ عُمَرَ سَيُرَشَّحُ لِمَنْصَبٍ جَدِيدٍ هَامٍّ فِي مَدِيْنَتِنَا» : ئۆمەر بىزنىڭ شەھەردىكى مۇھىم يېڭى مەنسەپ ئۈچۈن نامزاتلىقتا كۆرسىتىلىدۇ.

رَشَّدَ يُرَشِّدُ تَرْشِيدًا الْقَاضِي الصَّبِيَّ: قازى بالىنىڭ بالاغەتكە يەتكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

رَشَّدَ الْأُسْتَاذُ الطَّالِبَ: ئۇستاز ئوقۇغۇچىنى يېتەكلىدى، توغرا يولنى كۆرسەتتى.

رَشَفَ يَرْشُفُ رَشْفًا الْمَاءَ: سۇنى شورىدى، بىراقلا ئىچمىۋەتتى، ئوتلىدى، سۈمۈردى.

رَشِفَ يَرْشَفُ رَشْفًا الْإِنَاءَ: قاچىدىكىنى سۈمۈرۈۋەتتى.

رَشَقَ يَرْشُقُ رَشْقًا بِحَجَرٍ: تاش ئاتتى.

«رَشَقَهُ بِسَهْمٍ» : ئۇنى ئوق بىلەن ئاتتى.

رَشَقَ الْمَاشِي فِي مَشْيَتِهِ: يېنىك قەدەم بىلەن تېز ماڭدى، يورغىلىدى.

رَشُقَ يَرْشُقُ رَشَاقَةً الشَّخْصُ: قەددى - قامىتى كېلىشتى.

رَشَقَهُ بِنَظْرَةٍ: كۆز تاشلىدى.

رَشَقَهُ بِلِسَانِهِ: قارىلىدى، تۆھمەت چاپلىدى.

رَشَمَ يَرْشُمُ رَشْمًا: يازدى.

رَشَمَ الْحُبُوبَ: خامان تەپتى.

رَشَمَ الصَّلِيْبَ: كىرىس بەلگىسى سىزدى.

رَشْمَةٌ ج رُشَمٌ: ئات ياكى ئېشەككە سالىدىغان نوقتا.

رَشْوٌ: پارا بەرمەك.

رِشْوَةٌ.رَشْوَةٌ ج رُشًى: پارا.

رُشُوشٌ: ئۇۋاق، پاراشوك، ئۇپا.

رَشِيْحٌ: تەر.

رَشِيدٌ ج رُشَدَاءُ: ئاقىلىق، سەگەك، ئەقىللىق، زېرەك، ھىدايەت تاپقۇچى، بالاغەتكە يەتكەن.

«أَنْتَ رَشِيدٌ الْآنَ فَأَحْكِمْ تَصَرُّفَاتِكَ» : سەن ئەمدى بالاغەتكە يەتتىڭ، ئىش ـ ھەرىكەتلىرىڭنى كونترول قىلالايدىغان بولدۇڭ.

رَشِيدٌ : توغرا يولغا باشلىغۇچى ، ھىدايەت تاپقۇچى ، ئەقىللىق ، ئاقىلىق ، سەگەك ، كاللىسى جايىدا.

«أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ» «قۇرئان» : ئاراڭلاردا قەبىھ ئىشتىن توسۇدىغان بىرەر كاللىسى جايىدا ئادەم يوقمۇ؟

اَلرَّشِيدُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى زات دېگەن مەنىدە.

رَشِيقٌ ج رَشَقٌ وَرُشَقَاءُ: غۇنچە بوي، قەددى ـ قامەتى چىرايلىق.

رَشِيقُ الْحَرَكَةِ: چاققان، ئەپچىل، چەبدەس.

شَابٌّ رَشِيقٌ: كېلىشكەن يىگىت، قامەتلىك يىگىت.

فَتَاةٌ رَشِيقَةٌ: غۇنچە بوي قىز، كېلىشكەن قىز.

رَصَاصٌ: قوغۇشۇن، تۈج.

«هَذِهِ الْأَنَابِيبُ لَاتَتَحَمَّلُ لِأَنَّهَا مَصْنُوعَةٌ مِنَ الرَّصَاصِ» : بۇ تۇرۇبىلار ئاجىز، چۈنكى ئۇلار تۈچتىن ياسالغان.

مِيزَانُ الرَّصَاصِ: تىك سىزىق.

قَلَمُ رَصَاصٍ: قېرىنداش قەلەم.

رَصَاصٌ أَسْوَدُ: سۇرمە تاش، گرافىت.

أَطْلَقَ الرَّصَاصَ: مىلتىق ئاتتى ، ئوق ئۈزدى، ئوق چىقاردى.

رَصَاصُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق ئوقى.

رَصَاصِيٌّ: قوغۇشۇن خاراكتېرلىك.

اَلتَّسَمُّمُ الرَّصَاصِيُّ: قوغۇشۇندىن زەھەرلىنىش.

رَصَاصِيُّ اللَّوْنِ: چوشكۇن؛ كۈلرەڭ.

رِصَافٌ ج رَصَفٌ وَرُصُفٌ: تىزىلغان تاش، قوۋۇرغا سۆڭەك.

رَصَافَةٌ: پۇختىلىق، مۇستەھكەملىك، سالماقلىق.

رَصَدَ يَرْصُدُ رَصْدًا الشَّيْءَ: كۆزەتتى، ماردى، پايلىدى.

رَصَدَ الْجَوَّ السِّيَاسِيَّ: سىياسەتكە كۆڭۈل بۆلدى.

رَصَدَ الْمَشْرُوعَ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ: مەبلەغ چىقاردى، مەبلەغنى خاس تەيىنلىدى.

رَصَدَ لَهُ: قاراپ تۇردى، كۈتتى، ساقلاپ تۇردى، كۆزەتتى.

رَصَدَ الْمُمْتَحِنُ الدَّرَجَةَ: ئىمتىھان ئالغۇچى نومۇرنى مەخسۇس دەپتەرگە خاتىرىلىدى.

رَصَدَ النُّجُومَ: يۇلتۇزلارنى كۆزەتتى.

«رَصَدَ مَبْلَغًا لِبِنَاءِ مَسْجِدٍ» : مەسچىت سېلىش ئۈچۈن مەبلەغ ئاجراتتى.

رَصْدٌ ج أَرْصَادٌ: كۆزەتمەك، مارىماق، پايلىماق، تەكشۈرمەك.

اَلْأَرْصَادُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلمىي كۆزىتىش.

اَلْأَرْصَادُ الْجَوِّيَّةُ: ھاۋارايى ئىلمى، مېترولوگىيە.

رَصَدٌ ج أَرْصَادٌ: كۆزىتىش جايى، كۆزىتىپ تۇرغۇچى ، بۆكتۈرمە، پىستىرما؛ يول؛ ئاز ئوت ـ چۆپ؛ يامغۇر؛ تۇمار، تىل تۇمار؛ بەلگە ـ ئالامەت.

«فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا» «قۇرئان» : كىمكى ئەمدى (ئوغرىلىقچە) ئاڭلاشقا ئۇرۇنىدىكەن، ئۇنى كۆزىتىپ تۇرغان كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇزلارنى بايقايدۇ.

تَقْرِيرُ الْأَرْصَادِ: ھاۋارايى مەلۇمات.

مَصْلَحَةُ الْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋارايى ئىدارىسى.

رَصَّ يَرُصُّ رَصًّا الشَّيْءَ : قوغۇشۇن ياللاتتى.

رَصَّ الْبَنَّاءُ الْحِجَارَةَ: قۇرغۇچى تاشنى تىزدى.

رَصَّ الْبِنَاءَ: بىنانى قوپۇردى.

رَصَّاصٌ ج رَصَّاصُونَ: قوغۇشۇن ئىشلەپچىقارغۇچى.

رَصَّةٌ: دامبا، توسما، توغان.

رَصَّدَ يُرَصِّدُ تَرْصِيدًا الْحِسَابَ: ھېسابنى ئۈزدى، ھېسابنى بوغدى.

رَصَّصَ يُرَصِّصُ تَرْصِيصًا الْمَعْدَنَ: مەدەنگە قوغۇشۇن ياللاتتى.

رَصَّعَ يُرَصِّعُ تَرْصِيعًا: توقىدى، تۆزىدى، ئۈيۈشـتۈردى.

رَصَّعَ الطَّائِرُ عُشَّهُ بِالْقُضْبَانِ: قۇش ئۇۋا ياسىدى.

رَصَّعَ الْقِلاَدَةَ: قىلادەنى قىممەتلىك ئۈنچە - مارجانلار بىلەن بېزىدى.

رَصَّنَ يُرَصِّنُ تَرْصِينًا الْمَعْرِفَةَ: ئېنىق بىلدى.

رَصَعَ يَرْصَعُ رَصْعًا بِيَدِهِ: قولى بىلەن ئۇردى، شاپىلاق بىلەن سالدى.

رَصَعَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى، ئۇنىڭغا نەيزە تىقتى.

رَصَعَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى سوقتى، ئاشلىقنى يانجىدى، ئاشلىقنى ئەزدى، ئاشلىقنى تەپتى.

رَصَعَ يَرْصَعُ رُصُوعًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلاشتى، توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

رَصِعَ يَرْصَعُ رَصَعًا و رُصُوعًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

رَصِعَ بِالطِّيبِ: خۇش پۇراق چاچتى، خۇش پۇراق ئاردى.

رَصَفَ يَرْصُفُ رَصْفًا الطَّرِيقَ: يول ياسىدى، يولغا سېمونت ياتقۇزدى.

رَصَفَ الْحِجَارَةَ: تاش ياتقۇزدى.

«رَصَفَ الْحِجَارَةَ فِي الْبِنَاءِ»: قۇرۇلۇشقا تاش قويدى.

رَصَفَ بِالأَسْفَلْتِ: يولنى ئاسفالتلىدى، يولغا ئاسفالت ياتقۇزدى.

رَصِفَ يَرْصَفُ رَصَفًا و رَصِفَةً الأَسْنَانُ: چىشلار مۇستەھكەم بولدى، چىڭىدى، رەتلىك بولدى.

رَصُفَ يَرْصُفُ رَصَافَةً الْعَمَلُ: خىزمەت مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇلدى، پۇختا ئورۇنلاشتۇرۇلدى.

رَصُفَ الْكَلاَمُ: سۆز ئىزچىل بولدى، پۇختا بولدى.

رَصَفٌ: ئاسفالت يول؛ ئېرىققا تىزىلغان تاش.

رَصُنَ يَرْصُنُ رَصَانَةً الشَّخْصُ: ئېغىر - بېسىق بولدى، تەمكىن بولدى.

رَصُنَ الشَّيْءُ: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى.

رَصِيدٌ ج أَرْصِدَةٌ: كۆزەتچى؛ بانكىدىكى زاپاس پۇل.

رَصِيدُ الْحِسَابِ: قالدۇق سان، قالدۇق ھېساب.

رَصِيدُ الذَّهَبِ: ئالتۇن زاپىسى.

رَصِيدُ الْبَضَائِعِ: ساقلانغان مال، زاپاس مال.

اَلرَّصِيدُ لاَيَسْمَحُ: قالدۇق مەبلەغ چەكنىڭ ئورنىنى قاپلىيالمايدۇ.

«كَمْ رَصِيدِي فِي الْمَصْرِفِ الآنَ»: بانكىدا مېنىڭ قويغان پۇلۇم قانچە بولغاندۇ.

رَصِيصٌ م رَصِيصَةٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، پىششىق.

رَصِيعَةٌ ج رَصَائِعُ: مېدال؛ بېزەش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان قىممەتلىك جاۋاھىرلار.

«أَهْدَاهُ قِلاَدَةً مُحَلاَّةً بِمُخْتَلِفِ الرَّصَائِعِ»: تۈرلۈك ئۈنچە - مارجانلار قويۇلغان مېدالنى سوۋغا قىلدى.

رَصِيفٌ ج أَرْصِفَةٌ: ئاسفالت يول؛ پىيادىلەر يولى؛ مۇستەھكەم، پۇختا؛ ئېنىق؛ زىچ.

رَصِيفُ الْمَحَطَّةِ: ۋوگزال سەھنىسى، پاسسازىرلار تۇرىدىغان سەھنە.

رَصِيفُ الْمِينَاءِ: پرىستان، پورت.

رَصِيفُ الأَمْوَاجِ: توسما، دامبا، توغان.

رَصِيفُ الْقِطَارِ: پويىز ۋوگزال سەھنىسى.

عُمَّالُ الأَرْصِفَةِ: پورت ئىشچىلىرى، پرىستان ئىشچىلىرى.

رَصِيفٌ ج رُصَفَاءُ: ئىشداش، يولداش، خىزمەتداش، ھەمراھ، شېرىك، كەسىپداش.

رَصِينٌ: تەمكىن، ۋەزمىن، ئېغىر - بېسىق.

كَلاَمٌ رَصِينٌ: پۇختا سۆز.

رَأْيٌ رَصِينٌ: ئىزچىل پىكىر.

عَقْلٌ رَصِينٌ: توشقان ئەقىل، ئۆتكۈر ئەقىل.

رِضًا: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشال بولماق.

«أَعْطَاهُ إِشَارَةَ رِضًا»: ئۇنىڭغا رازىلىق ئىشارىتىنى قىلدى.

شَعَرَ بِرِضًا عَمِيقٍ: چوڭقۇر مەمنۇنىيەت ھېس قىلدى.

سَرِيعُ الرِّضَا. سَرِيعُ الْغَضَبِ: تېز ھاياجانلىنىدىغان.

نَظَرَ بِعَيْنِ الرِّضَا: مەمنۇنىيەت بىلەن قارىدى، رازىمەنلىك بىلدۈردى.

رِضَاءٌ: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشاللىق.

«نَظَرَ إِلَيْهِ بِعَيْنِ الرِّضَاءِ»: ئۇنىڭغا مەمنۇنلۇق بىلەن قارىدى، ئۇنىڭغا رازىمەنلىك بىلەن قارىدى.

عَدَمُ الرِّضَاءِ: رازى بولماسلىق، نارازىلىق.

عَنْ رِضَاءٍ وَرَغْبَةٍ: رازىمەنلىك بىلەن، مەمنۇن بولغان هالدا، چىن كۆڭلىدىن.

رُضَابٌ: تۈكۈرۈك، شۆلگەي، سىرىق سۇ، شالا، ماغزاپ.

رِضَاعٌ. رَضَاعَةٌ: ئەمەك، ئېمىتمەك.

«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ» «قرآن»: ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

أُمُّ الرِّضَاعِ: سۈت ئانىسى، ئېنىك ئانا.

بَيْنَهُمَا رِضَاعُ الْكَأْسِ: ئۇلپەتداش.

وَلَدٌ فِي عَهْدِ الرِّضَاعِ: ئېمىش مەزگىلىدىكى بالا.

رِضَامٌ: چوڭ تاش.

رَضَبَ يَرْضُبُ رَضْبًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

رَضَحَ يَرْضَحُ رَضْحًا النَّوَى: ئۇچكىنى چاقتى، پارچە ـ پارچە قىلدى.

رَضَحَ رَأْسَهُ بِالْحَجَرِ: بېشىنى ياردى.

رَضَخَ يَرْضَخُ و يَرْضِخُ رَضْخًا لَهُ: بويسۇندى، ئۇنىڭغا يول قويدى.

رَضَخَ لَهُ مِنْ مَالِهِ: مېلىدىن ئازغىنە بەردى، سەدىقە بەردى.

رَضَخَ لِلْأَمْرِ الْوَاقِعِ: رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلدى.

رَضْخٌ: كىچىككىنە سوۋغا، ئەرزىمەس سوۋغا، ئاددى سوۋغا.

رَضَدَ يَرْضُدُ رَضْدًا الْمَتَاعَ: يۈك ـ تاق، مال ـ مۈلۈكنى رەتلىدى، رەتكە سالدى.

رَضْرَاضٌ: شېغىل تاش.

رَضْرَضَ يُرَضْرِضُ رَضْرَضَةً: يانجىدى، تالقانلىدى، ئەزدى.

رَضَّ يَرُضُّ رَضًّا عِظَامَهُ: سۆڭەكلىرىنى يانجىدى، ئېزىۋەتتى، پارە ـ پارە قىلىۋەتتى.

رَضَّ الْعُضْوَ: ئەزانى زەخىملەندۈردى، يارىلاندۇردى.

«سَمِعْتُ مَانَزَلَ بِكَ فَفَتَّ كَبِدِي وَرَضَّ عِظَامِي»: سېنىڭ بېشىڭغا كەلگەن ئىشلارنى ئاڭلاپ، جىگىرىم لەختە ـ لەختە، ئۇستىخانلىرىم پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتتى.

رُضَّتْ كَبِدِي: قەلبىم جاراھەتلەندۈرۈلدى.

رَضٌّ ج رُضُوضٌ: يارا ئىزى، تاتۇق.

رَضَّاعَةٌ ج رَضَّاعَاتٌ: سوسكا، ئېمىزگە.

رَضِيَ يَرْضَى تَرْضِيَةً فُلَانٌ أَخَاهُ: قېرىندىشىنى رازى قىلدى، خۇشال قىلدى.

رَضِعَ يَرْضَعُ ورَضَعَ يَرْضَعُ و يَرْضِعُ رَضْعًا وَرِضَاعًا ورَضَاعَةً الْوَلَدُ أُمَّهُ: ئانىسىنى ئەمدى، شورىدى.

رَضَعَتِ الْمَرْأَةُ لِفُلَانٍ: ئۇنىڭ بالىسىنى ئېمىتتى.

رَضْعٌ: ئەمەك؛ ئېمىتمەك.

رَضَعَةٌ: بىرقېتىم ئېمىش.

رَضَفَ يَرْضِفُ رَضْفًا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، قاقلىدى.

رَضَفَ اللَّبَنَ: سۈتنى پىشۇردى.

رَضْفٌ: قىزىق تاش.

رَضْفَةُ الرُّكْبَةِ: لېپەك.

رَضَمَ يَرْضِمُ رَضْمًا الْأَرْضَ: يەرنى ئاغدۇردى، يەر هەيدىدى.

رَضَمَ الْبَيْتَ: چوڭ تاشتىن ئۆي قوپۇردى.

رَضَمَ فِي الْمَشْيِ: سۆرۈلۈپ ماڭدى، ئېغىر ماڭدى، سالماق قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

رَضْمٌ وَرَضَمٌ: ئىمارەت سالغاندا ئىشلىتىلىدىغان چوڭ تاش، ئاق تاش.

«فَعَلَهُ اِبْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ»: ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى تەلەپ قىلدى.

رُضُوخٌ: بويسۇنماق، تىز پۈكمەك، باش ئەگمەك، يول قويماق.

رَضِيَ يَرْضَى رِضًى ورِضًا ورِضَاءً وَرِضْوَانًا: رازى بولدى، قوشۇلدى، مەمنۇن بولدى، ئىختىيار قىلدى.

«وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» «قۇرئان» : ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم.

رَضِيَ الشَّيْءَ: مەمنۇن بولدى.

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن (بۇ ئىبارە ساھابىلارنىڭ ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ كېلىدۇ).

رَضِيَ عَنْهُ: ياخشى كۆردى.

رَضِيَ مُحَمَّدٌ فُلَانَةً زَوْجَةً لَهُ: مۇھەممەد پالانچىنى خوتۇنلۇققا لايىق كۆردى.

رَضِيَ أَوْ أَبَى: شارائىتىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ياقتۇرسۇن، مەيلى ياقتۇرمىسۇن.

رَضِيَ مِنَ الْغَنِيمَةِ بِالْإِيَابِ: پايدا قازىنالمىسىدى.

«رَضِيَ بِفُلَانٍ صَاحِبًا» : پالانىنىڭ ھەمراھ بولغانلىقىدىن مەمنۇن بولدى.

«لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ» «قۇرئان» : ئاللاھ مۆمىنلەردىن ھەقىقەتەن رازى بولدى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇلار (ھۇدەيبىيەدە) دەرەخ (سايىسى) ئاستىدا ساڭا بەيئەت قىلدى.

رُضًى، رِضًى: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق.

رَضِيخَةٌ: ئادى سوۋغا، ئەرزىمەس سوۋغا، كىچىككىنە سوۋغا.

رَضِيضٌ: ئۇرۇلۇپ يارىلانغان، جاراھەتلەنگەن، چېقىلغان، پاچاقلانغان.

رَضِيعٌ ج رُضَعٌ ورُضَّاعٌ ورُضَعَاءُ: ئېمىدىغان بوۋاق، ئەمچەكتىكى بالا، سۈت ئېمىۋاتقان بالا؛ ئېمىلداش؛ ناكەس، نامەرد، بېخىل.

«هُوَ رَضِيعِي» : ئۇ مەن بىلەن ئېمىلداش.

رَضِيفٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش، كاۋاپ؛ قىزىتىلغان تاش.

رَضِيٌّ ج أَرْضِيَاءُ وَرُضَاةٌ: رازى بولغۇچى، مەمنۇن بولغۇچى.

رَطَانَةٌ ج رَطَنَاتٌ: چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىمەك، چۈشىنىكسىز سۆز بىلەن سۆزلىمەك، يات تىل.

رَطَبَ يَرْطُبُ رَطَابَةً: ھۆل بولدى، نەملەشتى.

رَطَبَ الْبُسْرُ: خورما پىشتى.

رَطُبَ يَرْطُبُ وَرَطِبَ يَرْطَبُ رُطُوبَةً الْهَوَاءُ: ھاۋا نەملىشىپ قالدى، ھۆللەندى.

«رَطَبَ لِسَانِي بِذِكْرِكَ» : سېنىڭ زىكرىڭ بىلەن تىلىم ھۆللەندى.

رَطَبَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ يېشىل ئوتلاقتا ئوتلىدى.

رَطْبٌ ج رُطَبٌ وَرُطْبٌ: ھۆل، نەمخۇش، زەي، سوغۇق، مۇزدەك، سالقىن، يېڭى، يېڭىچە، يۇمشاق، نازۇك، ئەۋرىشىم.

«غُصْنٌ رَطْبٌ» : ھۆل شاخ.

«وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ» «قۇرئان» : مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسىلەر بولسۇن، ھەممىسى (ئاللاھقا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھفۇزدا يېزىقلىقتۇر.

رُطْبٌ: يېشىل ئوتلاق.

فَتَاةٌ رَطْبَةٌ: نازۇك قىز.

رُطَبَةٌ ج رُطَبٌ و رِطَابٌ: پىشقان خورما، ھۆل خورما.

«وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا» «قۇرئان» : خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

رُطْبَةٌ ورَطْبَةٌ ج رِطَابٌ: بىنەپشىگۈل؛ بېدە.

رَطَّبَ يُرَطِّبُ تَرْطِيبًا الْبُسْرُ: خورما پىشتى.

رَطَّبَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ھۆللىدى، نەملىدى.

رَطَّبَ لِسَانَهُ بِذِكْرِ فُلَانٍ: پالانىنى تىلغا ئالدى.

«رَطَّبَ قَلْبَهُ بِذِكْرِ اللّٰهِ» : دىلىنى ئاللاھنىڭ زىكرى بىلەن يۇمشاتتى.

رَطَلَ يَرْطُلُ رَطْلًا الرَّجُلُ: يوگۇردى، چېپىپ ماڭدى.

رَطَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قولى بىلەن دەڭسىدى، تارتتى.

رَطَلَ الشَّعْرَ: چاچنى مايلىدى، چاچنى قويۇۋەتتى.

رَطْلٌ ج أَرْطَالٌ : مىسىرنىڭ ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ 4493 گرامغا تەڭ؛ يۇمشاق ئادەم، ئەخمەق ئادەم؛ يىپنىڭ ماڭمىدىغان ئات؛ ياشانغان ئاجىز ئادەم؛ بالاغەتكە يەتكەن ئوروق بالا.

مِثْقَالٌ ذَهَبًا أَرْفَعُ مِنْ رَطْلٍ نُحَاسًا : بىر مىسقال ئالتۇن ئۈچۈن 4493 گرام مىس تۆلەيمەن.

رَطَمَ يَرْطُمُ رَطْمًا الْمَرْكَبُ: كېمە خادا تاشقا ئۇرۇلدى.

رَطَمَةٌ: مۇشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

رُطْمَةٌ: مۇرەككەپ ئىش، مۇشكۈل ئىش، قىيىن مەسىلە.

رَطَنَ يَرْطُنُ رَطَانَةً الْأَعْجَمِيُّ: چۈشەنمەيدىغان يات تىل بىلەن سۆزلىدى، چەت ئەل تىلى بىلەن سۆزلىدى.

رَطَنَ الْمُتَكَلِّمُ: چۈشىنىكسىز سۆزلىدى، چۈشەنگىلى بولمايدىغان تىل بىلەن سۆزلىدى، كالدىرلىدى.

رُطُوبَةٌ: ھۆللۈك، نەملىك.

«حِينَ تَرْتَفِعُ الرُّطُوبَةُ يَزِيدُ الْإِحْسَاسُ بِحَرَارَةِ الْجَوِّ» : ھۆللۈك كۆتۈرۈلگەن چاغدا ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى تېخىمۇ بىلىنىدۇ.

رَطِيبٌ: زەي، ھۆل، نەم، سوغۇق، مۇزدەك، سالقىن؛ يېڭى، يېڭىچە؛ يۇمشاق، نازۇك، ئەۋرىشىم، پاراۋان.

عَيْشٌ رَطِيبٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

غُصْنٌ رَطِيبٌ: ھۆل شاخ.

اَلرُّطَيْنِي: چۈشىنىكسىز سۆز، ئاجايىپ ــ غارايىپ سۆز، غەلىتە سۆز، چۈشەنگىلى بولمايدىغان گەپ.

رَعَا يَرْعُو رَعْوًا وَ رِعْوًا وَ رَعْوَةً ورُعْوَةً ورِعْوَةً وَرَعْوَى الشَّخْصُ عَنِ الْقَبِيحِ: سەتچىلىكتىن ساقلاندى، چەكلەندى، ئاگاھ بولدى، ياندى، باش تارتتى.

رُعَاشٌ: تىترەك.

رَعَاعٌ: لۈكچەك، سايىاق، پەسكەش، قۇلاقكەستى.

«إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ رَعَاعَ النَّاسِ» «حديث» :

شۇبھىسىزكى، مەن سىلەر ئۈچۈن چۈپرەندە ئادەملەردىن قورقىمەن.

رَعَاعَةٌ: ئەقىلسىز، ھېسسىياتسىز، قورقۇنچاق.

رُعَاقٌ: بۇرۇن قاناش.

رُعَالٌ: پوتلا، ماڭقا.

رُعَامٌ ج أَرْعِمَةٌ: ماڭقا، پوتلا.

رِعَايَةٌ: كۆڭۈل بۆلمەك، رىئايە قىلماق، دىققەت قىلماق؛ پادا باقماق، پادىچىلىق.

«أَتْرُكُكَ فِي رِعَايَةِ اللّٰهِ» : سىنى ئاللاھقا تاپشۇردۇم.

تَحْتَ/فِي رِعَايَةِ فُلَانٍ: ... نىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا.

رِعَايَةُ الْأُمُومَةِ: ھامىلدار ۋە تۇغۇتلۇق ئانىلارغا ئېتىبار بېرىش.

مَرْكَزُ رِعَايَةِ الطِّفْلِ : بوۋاقلارنىڭ ساقلىقىنى ساقلاش مەركىزى.

الدَّوْلَةُ الْأَكْثَرُ رِعَايَةً: ئەڭ ئېتىبار بېرىلىدىغان دۆلەت.

رَعَبَ يَرْعَبُ رُعْبًا الشَّخْصُ: قورقتى، چۆچىدى.

رَعَبَةٌ: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

رُعْبٌ: قورقۇنچ، چۆچۈش، ۋەھىمە.

فَعَلَ ذَلِكَ رُعْبًا لَا رُغْبًا: ئۇنى قىزىقىپ ئەمەس، قورقۇپ قىلدى.

أَلْقَى الرُّعْبَ فِي الْقَلْبِ: قەلبىگە قورقۇنچ سالدى.

«وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمِ الرُّعْبَ» «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سالدى.

رَعْبٌ: قاپىيداش نەسىر؛ سېھرى ــ جادۇ قاتارلىقلاردىن ساقلىنىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان سۆيكەشلىك، دەم سېلىش.

رُعْبُوبٌ ج رَعَابِيبُ: قورقۇنچاق ئادەم، ساھىبجامال قىز.

رُعْبُوبَةٌ ج رَعَابِيبُ: ئاپئاق گۈزەل ئايال، ئاپئاق ساھىبجامال ئايال.

رُعْبُولَةٌ ج رَعَابِيلُ: كونا.

ثَوْبٌ رَعَابِيلُ: كونا كىيىم.

رِعِيبٌ: ئاپئاق گۆزەل ئايال، ئاپئاق ساھىبجامال ئايال.

رَعَثَ يَرْعَثُ رَعْثًا الْعَنْزُ: ئۆچكىنىڭ ئەمسىلىپ كېسىلگەن ساڭگىلاپ تۇرغان قولىقىنىڭ چۆرىسى ئاقىرىپ كەتتى.

رَعْثٌ ج رِعَاثٌ: ھالقا؛ زىنەت ئۈچۈن كاجۇغا ئېسىپ قويۇلغان بويالغان يۇڭ.

رَعْثَاءُ ج رُعْثٌ: ئېككى قۇلىقىنىڭ ئاستىدا ساڭگىلاپ تۇرغان كېسىۋېتىلگەن قۇلىقى بار ساغلىق.

رَعْثَةٌ ج رِعَاثٌ و رِعَثَةٌ: ھالقا.

رَعَجَ يَرْعَجُ رَعْجًا ورَعَجًا ـ هُ الْأَمْرُ: مەسىلە ئۇنى بىئارام قىلدى، خاتىرجەمسىزلەندۈردى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىگە سالدى.

رَعَجَهُ: ئۇنى باي قىلدى، پۇلدار قىلدى.

رَعَجَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقنىدى، چاقماق چاقتى.

رَعِجَ يَرْعَجُ رَعَجًا مَالُهُ: مېلى كۆپەيدى.

رَعِجَ الْوَادِي: جىلغا ـ ساي ۋادى تولدى.

رَعْجٌ: قوي پادىسى.

رَعَدَ يَرْعَدُ و يَرْعُدُ رَعْدًا و رُعُودًا السَّحَابُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رَعَدَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ياساندى.

رَعَدَ لَهُ وبَرَقَ: ئۇنىڭغا قاتتىق ئاچچىقلاندى، ئۇنىڭغا قاتتىق غىزەپلەندى.

رَعَدَتِ السَّمَاءُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

رَعْدٌ ج رُعُودٌ: گۈلدۈرماما، گۈلدۈرماما ئاۋازى.

«أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ» «قرآن»: ياكى ئۇلار زۇلمەتلىك، گۈلدۈرمامىلىق ۋە چاقماقلىق قاتتىق يامغۇردا قالغان . . .

رِعْدَةٌ: قورقۇنچ، تىترەك، (كېسەللىكنىڭ ياكى قىزىتما سەۋەبىدىن بەدەننىڭ تىترەپ كېتىشى).

«أَصَابَتْهُ رِعْدَةٌ»: ئۇ قاتتىق تىترەپ كەتتى، بەدىنىنى تىترەك باستى.

رَعْدَدَ يُرَعْدِدُ رَعْدَدَةً: قايتا تەلەپ قىلدى، تەلەپ قىلىۋەردى.

رِعْدِيدٌ ج رَعَادِيدُ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك، ئاجىز؛ چىرايلىق ئايال، بەدىنى يۇمشاق ئايال.

رَجُلٌ رِعْدِيدٌ: قورقۇنچاق ئادەم، توخۇ يۈرەك.

رِعْدِيدَةٌ ج رَعَادِيدُ: بەدىنى يۇمشاق ئايال، چىرايلىق ئايال.

رَعْرَعَ يُرَعْرِعُ رَعْرَعَةً اللهُ الشَّيْءَ: ئاللاھ ئاشۇ نەرسىنى ياراتتى، بەرپا قىلدى، خەلق ئەتتى.

رَعْرَعَ الْغِذَاءُ الْغُلَامَ: ئوزۇقلۇق بالىنى يېتىلدۈردى.

رَعْرَعَ الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

رَعْرَعَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى كۆندۈرۈش ئۈچۈن مىندى.

رَعْرَعَ الْمَاءُ: سۇ چايقالدى، تەۋرەندى، داۋالغۇدى.

رَعْرَعٌ رُعْرُعٌ ج رَعَارِعُ: زەبەردەست يىگىت، قاۋۇل؛ قورقۇنچاق.

رَعَسَ يَرْعَسُ رَعْسًا: تىترىدى، ئاستا ماڭدى.

رَعَشَ يَرْعَشُ رَعْشًا و رُعَاشًا الرَّجُلُ: تىترىدى، ئىززىتىراپ چەكتى.

رَعَشَ الشَّخْصُ: قورقتى.

رَعَشَ بَرْدًا: سوغۇقتىن تىترىدى.

رَعَشَتْ يَدَاهُ: قولى تىترىدى.

رَعِشَ يَرْعَشُ رَعْشًا الشَّيْخُ: بوۋاي تىترىدى.

رُعِشَ الرَّجُلُ: تىترەك ئولاشتى، قورقۇنچ باستى.

رَعْشٌ . رَعَشٌ: تىترىمەك.

رَعْشَةٌ ج رَعَشَاتٌ: تىترەك.

«عَاوَدَتْهُ رَعْشَةُ الْحُمَّى»: قىزىتمىنىڭ تىترەكى قايتىلاندى.

رِعْشَةٌ: تىترەك؛ تېزلىك، ئالدىراش.

رَعِشٌ: تىترىگۈچى، قورقۇنچاق.

اَلرَّعْشَنُ مِنَ الْحَيَوَانِ: ئايىغى تېز ھايۋان، ئىتتىك ماڭىدىغان ھايۋان.

رَعَصَ يَرْعَصُ رَعْصًا: تىترىدى.

رَعَصَ يَرْعَصُ رَعْصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى مىدىرلاتتى، نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈردى، تارتتى.

رَعَصَ الْبَرْقُ: چاقماق داۋالغۇپ يالتىرىدى.

رَعَّ يَرُعُّ رَعًّا: توختاپ قالدى، جىمىدى.

رَعَّتِ الرِّيحُ: شامال توختىدى.

رَعَّابٌ: قورقۇنچاقى، تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى؛ ھىيلىگەر.

رَعَّابَةٌ: كىشىلەرنى كۆپ قورقۇتىدىغان ئادەم.

رَعَادِمٌ رَعَّادَةٌ: گۈلدۈرمامىلىق بولۇت؛ ۋات-ۋات ئادەم، ۋالاقتەككۈر؛ بىر خىل بېلىق بولۇپ ئۇنى تۇتسا ئىككى قول تىترەپ كېتىدۇ.

رَعَبَ يَرْعَبُ تَرْعِيبًا: قورقاتتى، چۆچۈتتى.

رَعَبَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

رَعَبَ السَّنَامَ: لوككىنى كەستى.

رَعَّلَ يُرَعِّلُ تَرْعِيلًا الْكَرْمَ: تال ئۆستى، بىخ چىقاردى.

رَعَّى يُرَعِّي تَرْعِيَةً «رَعَّاكَ اللّٰهُ»: (ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن) دېدى.

رَعَفَ يَرْعَفُ و يَرْعُفُ رَعْفًا أَنْفُهُ: بۇرنىدىن قان ئاقتى، قانىدى.

رَعَقَ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى.

رَعَقَ أَنْفُهُ غَضَبًا: غەزىپى تاشتى.

رَعَلَ يَرْعَلُ رَعْلًا الشَّيْءَ: يارىدى، تىلدى.

رَعَلَةٌ: قاتتىق نەيزە سانجىدى.

رَعَلَهُ بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن چاپتى.

رَعِلَ يَرْعَلُ رَعَلًا ورَعَالَةً: گاللۋاڭ بولدى، ئەخمەق بولدى، ئەخمەقلىق قىلدى.

رَعِلَ النَّبَاتُ: زىرائەت، ئوت - چۆپ ئۆزۈرىدى، ئۆستى.

رَعْلٌ: تاغ تۆمشۇقى.

رِعْلٌ: ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئەركىكى.

رَعْلَةٌ ج رِعَالٌ وأَرْعَالٌ وأَرَاعِيلُ: تۆگە ۋە ياكى قوينىڭ ئەن سېلىش ئۈچۈن كېسىلىپ ساڭگىلاپ قالغان قۇلىقى؛ ئېگىز خورما دەرىخى، كارۋاننىڭ ئالدى؛ تۆگە قوشى؛ ئاز جامائەت؛ باشقىلارنىڭ ئالدىدا ماڭىدىغان جامائە، بالا - چاقا.

رُعْلَةٌ ج رُعْلٌ: بىخ؛ رەيھانگۈلدىن تۈزۈلگەن گۈلدەستە.

رُعْلَةُ زُهُورٍ: گۈلدەستە.

رَعَمَ يَرْعَمُ رُعَامًا: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

رَعُمَ يَرْعُمُ رُعَامَةً: ئورۇقلاپ ماڭقا بولۇپ قالدى.

رَعَنَ وَ رَعُنَ يَرْعُنُ رُعُونَةً الشَّخْصُ: دۆت بولۇپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى، ئەخمەقلىق قىلدى.

رَعَنَتْهُ الشَّمْسُ: ئاپتاپ ئۆتۈپ كەتتى، ئىسسىق ئۆتۈپ كەتتى.

رَعَنٌ: ئىسسىق ئۆتۈش كېسىلى.

رَعُوسٌ : ئاجىزلىقتىن ياكى مۈگدىگەنلىكتىن بېشىنى لىڭشىتقان ئادەم.

اَلرَّعُوسُ مِنَ النُّوقِ: تېز ماڭغانلىق ۋە تېتىكلىكتىن بېشىنى لىڭشىتىپ ماڭىدىغان تۆگە.

رَعُوشٌ مِنَ النُّوقِ: قېرىلىقتىن بېشىنى لىڭشىتىدىغان تۆگە.

رَعُوفٌ : قۇدۇق بېشىغا سۇ تارتقۇچى ئولتۇرۇش ئۈچۈن قويۇلغان تاش.

رُعُوفٌ : سىم - سىم يامغۇر.

رَعُومٌ: روھ، ئەرۋاھ؛ ماڭقا كېسىلى؛ ئورۇق؛ ۋىجىك.

رَعُونٌ : قاتتىق؛ ھەرىكىتى كۆپ، تىنىم تاپماس؛ كېچىنىڭ قاراڭغۇسى.

رُعُونَةٌ: يېنىكلىك، شاللاقلىق، سەركەشلىك، بويۇنتاۋلىق، دۆتلۈك.

رَعْوَى: نادانلىقتىن يانماق.

رَعَوِيٌّ: چارۋىچى، چارۋىغا مەنسۇپ.

مُجْتَمَعٌ رَعَوِيٌّ: چارۋىچىلىقنى ئاساس قىلىدىغان جەمئىيەت.

رَعَوِيَّةٌ: دۆلەت تەۋەلىكى.

رَعَى يَرْعَى رَعْيًا الْمَاشِيَةُ الْكَلَأَ: چارۋا ئوتلىدى.

رَعَى الرَّاعِي الْمَاشِيَةَ: پادىچى چارۋىنى ئوتلاتتى، باقتى.

«كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ» : (ئۆزۈڭلار) يەڭلار ۋە مال چارۋىلىرىڭلارنى بېقىڭلار.

رَعَى الْأَمِيرُ رَعِيَّتَهُ: ئەمىر پۇقرالىرىغا ھۆكۈمرانلىق قىلدى، ئەمىر پۇقرالىرىنى ئىدارە قىلدى.

رَعَى الْجِلْدُ وَالرَّأْسُ: تېرە ۋە باش قىچىشتى.

رَعَى النَّجْمَ: بىدار بولدى، ئۇيقۇسى قاچتى.

رَعَى يَرْعَى رِعَايَةَ الْحَاكِمِ رَعِيَّتَهُ: ھاكىم خەلقنى ئىدارە قىلدى، باشقۇردى.

رَعَى لَهُ حُرْمَتَهُ: ھۆرمىتىنى ساقلىدى.

رَعَى عَهْدَهُ: ۋەدىسىگە رىئايە قىلدى، ئەمەل قىلدى.

«فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا» (قۇرئان): لېكىن ئۇلار ئۇنىڭغا لايىق دەرىجىدە ئەمەل قىلمىدى.

رَعَى لَهُ عَهْدَهُ: ۋەدىسىدە تۇردى.

رَعْيٌ: ساقلىماق، قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

«سَقْيًا لَكَ وَرَعْيًا»: ئاللاھ سېنى پاناھىدا ساقلىسۇن ۋە مەرھەمەت قىلسۇن.

رَعْيًا لَكَ: ئاللاھ سېنى پاناھىدا ساقلىسۇن، سېنى ئاللاھ ساقلىسۇن.

رِعْيٌ ج أَرْعَاءٌ: يايلاق، ئوتلاق.

رَعِيبٌ ج رُعَبَاءُ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك، يۈرەكسىز؛ سېمىز؛ پاكار، پاكىنەك.

رَعِيلٌ ج أَرْعَالٌ ورِعَالٌ: كىشىلەر توپى؛ ئاتلار توپى؛ شامال (بۇلۇتلارنىڭ ئالدىدا چىققان شامال).

«جَاءَ رَعِيلٌ مِنَ النَّاسِ»: كىشىلەردىن بىر جامائە كەلدى.

رَعِيلُ الْفِرْقَةِ: ئاۋانگارت قىسىم، ئالدىن يۈرەر ئەترەت.

رَعِيَّةٌ ج رَعَايَا: پادىچىسى بار، پادا؛ پۇقرا.

رَعِيَّةُ الْحُكُومَةِ الْمَحَلِّيَّةِ: يەرلىك ھۆكۈمەتكە قاراشلىق پۇقرا، يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ پۇقراسى.

«كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» (حەدىس): ھەر بىرىڭلار پادىچى ھېسابلىنىسىلەر، ھەر بىرىڭلار ئۆز پاداڭلار ئۈستىدە جاۋابكارلىققا تارتىلىسىلەر.

رَغَا يَرْغُو رُغَاءً الْبَعِيرُ: تۆگە بوقۇردى، بوزلىدى.

رَغَا الشَّخْصُ: كۆپ گەپ قىلدى.

رَغَا الْمَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

رَغَا الصَّابُونُ: سوپۇن كۆپۈكلەشتى.

رَغَا الصَّبِيُّ: بوۋاق چىرقىراپ يىغلىدى، قاتتىق يىغلىدى.

رَغَا الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

رُغَاءٌ: تۆگىنىڭ بوقۇرۇشى.

رَغَابَةٌ: تاماقتا دوم چۈشمەك، ئاچ كۆزلۈك.

رَغَادَةٌ: پاراۋان، باياشات.

رَغَادَةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇش باياشاتچىلىقى.

رُغَامٌ ج أَرْغِمَةٌ: ماشقا، پوتلا.

رَغَامٌ: توپا؛ قۇم.

هَبَطَ بِهِ إِلَى الرَّغَامِ: ئۇنى پاتقاققا تىقىۋەتتى.

أَلْقَاهُ فِي الرَّغَامِ: ئۇنى خار قىلدى.

رُغَامَى: بۇرۇن، كاناي، كېكىرتەك.

اِلْتِهَابُ الرُّغَامَى: كاناي ياللۇغى.

رَغَاوَةٌ: قايماق، كۆپۈك، ماغزاپ.

رَغِبَ يَرْغَبُ رَغْبًا وَرَغَبًا وَرَغْبَةً الشَّيْءَ أَوْفِي الشَّيْءِ: ئارزۇ قىلدى، قىزىقتى، ئۈمىد قىلدى، ئەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى.

رَغِبَ عَنِ الشَّيْءِ: يۈز ئۆرىدى، ياندى، تەرك ئەتتى، زېرىكتى، بىزار بولدى.

رَغِبَ بِهِ عَنْ غَيْرِهِ: خالىلىدى، ئىلغىدى؛ ئۇنىڭغا قىزىقىپ باشقىسىدىن ۋاز كەچتى.

رَغِبَ إِلَيْهِ: يالۋۇردى، ئىلتىجا قىلدى، ئۆتۈندى، تىلىدى.

رَغِبَ بِنَفْسِهِ عَنِ الشَّيْءِ: قىزىقمىدى.

«وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ» (قۇرئان): ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ.

«أَخِي لَا يَرْغَبُ فِي شِرَاءِ هَذَا الْقَمِيصِ»: قېرىندىشىم بۇ كۆڭلەكنى سېتىۋېلىشقا قىزىقمايدۇ.

«فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ» (قۇرئان): (ئى مۇھەممەد!) دەۋەتتىن بوشىغان چېغىڭدا (ئاللاھقا) ئىبادەت قىلىشقا تىرىشقىن، پەرۋەردىگارىڭغا يۈزلەنگىن.

رَغْبٌ، رُغْبٌ: ئارزۇ، قىزىقىش، ياخشى كۆرۈش،

خۇشتار بولۇش، ئامراق بولۇش.

رَغَبًا ورَهَبًا: ھەم ئارزۇ قىلىپ، ھەم قورقۇپ. . . ، ئۈمىد قىلغان ۋە قورققان ھالدا.

فَعَلَهُ رَغَبًا لاَرَهَبًا: ئۇنى قورقۇپ ئەمەس، رازىمەنلىك بىلەن قىلدى.

رَغِبٌ ج رُغُبٌ: كەڭ يول، داغدام يول.

رَغْبَةٌ ج رَغَبَاتٌ: ئىشتىياق، ئارزۇ، ئارمان، ئىنتىزار بولماق، ياقتۇرماق.

بِالرَّغْبَةِ لاَبِالرَّهْبَةِ: قورقۇتۇش بىلەن ئەمەس، ئىختىيارى ئاساستا.

عِنْدِي رَغْبَةٌ شَدِيدَةٌ لِلنُّزْهَةِ: مېنىڭ سەيلە قىلىش ئارزۇيۇم بار.

«أَظْهَرَ رَغْبَةً صَادِقَةً فِي التَّوْبَةِ»: تۇۋا قىلغاندا سەمىمىي قىزغىنلىقنى كۆرسەتتى.

رَغَثَ يَرْغَثُ رَغْثًا الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شوردى.

رَغْثٌ : ئانارگۇل.

رُغَثَاءُ: سۈت بېزى.

رَغِدَ يَرْغَدُ رَغْدًا وَرَغَدًا وَرَغَادَةً الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، كۆڭۈللۈك بولدى، باياشات بولدى.

رَغْدٌ: راھەت تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، باياشات تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

«يَعِيشُ عِيشَةً رَغْدًا» : باياشات ياشىماقتا.

رَغَدٌ: پاراۋان، باياشات.

«فَكُلُوامِنْهَاحَيْثُشِئْتُمْرَغَدًا» «قرآن» : ئۇ يەردە خالىغىنىڭلارچە كەڭتاشا يەپ - ئىچىڭلار.

رَغْرَغَ يُرَغْرِغُ رَغْرَغَةً: خۇشاللىقتا چۆمدى.

رَغْرَغَتِ الإِبِلُ: تۆگە ئەركىن ئوتلىدى، ئەركىن يايرىدى.

رَغْرَغَ الأَمْرَ: مەسىلىنى يوشۇردى.

رَغَّاءٌ ج رَغَّاؤُونَ : كاس - كاس، ۋات - ۋات، جاپ - جاپ، ۋالاقتەككۈر.

رَغَّبَ يُرَغِّبُ تَرْغِيبًا : قىزىقتۇردى، جەلپ قىلدى.

رَغَّى يُرَغِّي تَرْغِيَةً الْمَاءُ: سۇ كۆپۈكلەشتى.

رَغَّى الصَّابُونُ: سوپۇن كۆپۈكلەشتى، سوپۇننىڭ كۆپۈكى كۆپ بولدى.

رَغَفَ يَرْغَفُ رَغْفًا الْعَجِينَ وَالطِّينَ: خېمىر يوغۇردى ياكى لاي ئەتتى.

رَغَفَ الْجَمَلَ: تۆگىگە يەم بەردى.

رَغَلَ يَرْغَلُ رَغْلاً الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شوردى.

رَغْلَةٌ: قوزا، پاقلان.

رَغَمَ يَرْغَمُ رَغْماً: زورلىدى، بويسۇندۇردى، خورلىدى.

رَغَمَ يَرْغَمُ ورَغِمَ يَرْغَمُ رَغْمًا أَنْفَهُ لِلّٰهِ: ئاللاھقا بويسۇندى، باش ئەگدى، ئىتائەت قىلدى.

رَغِمَ يَرْغَمُ رَغْمًا الشَّخْصُ: خار بولدى، خورلاندى.

رَغِمَ أَنْفُهُ: خار بولدى.

رَغَمَ يَرْغَمُ رَغَمًا الشَّخْصُ: يامان كۆردى، نەپرەتلەندى، يىرگەندى، بىزار بولدى.

رَغْمٌ: زورلىماق، مەجبۇرلىماق.

«فَعَلَ ذَلِكَ عَلَى رَغْمِ أَنْفِهِ» : ئۇنى خالىماي قىلدى.

عَلَى الرَّغْمِ مِنْ: . . . قارىماي، . . . قارىماستىن، مەيلى . . . بولسۇن . . . بىلەنمۇ.

رَغْمًا عَنْ: . . . قارىماي، مەيلى. . . بولسۇن، . . . بىلەنمۇ، . . . بولسىمۇ، . . . دىن . . . قەتئىينەزەر، . . . تەقدىردىمۇ.

رَغْمًا عَنْ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالاش - خالىماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ئۇ خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

رَغْمَ أَنْفِهِ: ئۇنىڭ خالاش - خالىماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، مەيلى ئۇ خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

رَغْمَ ذَلِكَ: شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، گەرچە.

بِالرَّغْمِ مِنْ أَنَّ: ھەتتا . . . بولسىمۇ، . . . تەقدىردىمۇ.

رَغْمًا عَنْ أَهَمِّيَّتِهِ: . . . نىڭ مۇھىملىقىغا قارىماي، مۇھىم بولغان بولسىمۇ.

رَغَنَ يَرْغَنُ رَغْنًا فِيهِ: تاما قىلدى، ئارزۇ قىلدى، بېرىلدى.

رَغَنَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قۇلاق سالدى، زەن قويدى، كۆڭۈل قويدى.

رَغْنَةٌ: تەكشى يەر، يۇمشاق يەر.

رُغْوَةٌ و رَغْوَةٌ ج رُغًى ورِغًى: قايماق، كۆپۈك، ماغزاپ.

رَغْوَةُ الطَّبْخِ: قازاننىڭ كۆپۈكى.

رَغْوَةُ الْمَعَادِنِ الْمُذَابَةِ: مەدەن داشقىلى.

رَغْوَةُ الصَّابُونِ: سوپۇننىڭ ماغزىپى.

رَغْوَةُ الْقَمَرِ: سىگىر تاش.

رَغْوَةُ الْحَجَّامِيْنَ: بۇلۇت (بىر خىل دېگىز هايۋىنى)؛ بۇلۇت چاقچۇق ياكى سۆلياۋدىن ياسالغان بۇلۇتسىمان جىسىم.

رَغُوثٌ: ئەمگۈزگۈچى، ئېمىتكۈچى.

رَغُولٌ ج رُغُلٌ: ئېمىۋاتقان موزاي، ئېمىۋاتقان قوزا، ئېمىۋاتقان ئوغلاق.

رَغِيبٌ ج رِغَابٌ وَ رُغُبٌ: كەشلەرگە قارىتا قورسىقى چوڭ؛ جىلغا، كۆل قاتارلىقلارغا قارىتا كەڭ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

وَادٍ رَغِيْبٌ: كەڭ جىلغا.

جِمْلٌ رَغِيْبٌ: ئېغىر يۈك.

رَغِيْبَةٌ ج رَغَائِبُ: ئارزۇلۇق نەرسە، سۆيۈملۈك نەرسە، ياخشى كۆرىدىغان نەرسە؛ كۆپ ئىنئام.

«هُوَ وَهَّابٌ لِكُلِّ رَغِيبَةٍ»: ئۇ نۇرغۇن ئىنئام بەرگۈچىدۇر.

رَغِيْدٌ: راهەت تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش، باياشات تۇرمۇش، خۇشال تۇرمۇش.

رَغِيْفٌ ج أَرْغِفَةٌ ورُغْفَانٌ: نان، توقاچ.

رَغِيفٌ رَقِيقٌ: هەمەك نان، چەلپەك نان، كاكچە نان، ئاچقان نان.

«لَقَدْ تُرِكَ هَذَا الرَّغِيفُ فَتْرَةً طَوِيلَةً مِنَ الزَّمَنِ لِذَلِكَ أَصْبَحَ يَابِسًا»: بۇ نان ئۇزۇن مۇددەت تاشلىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈن قۇرۇپ قالدى.

رَفَا يَرْفُو رَفْوًا الرَّفَّاءُ الثَّوْبَ: تىككۈچى كىيىمنى سۆكۈپ ئوڭشىدى.

رَفَاهٌ: قورقۇنچىسىنى تۈگەتتى، هاجىتىدىن چىقتى.

رَفَا الرَّجُلُ: ئۈيلەندى.

«خَرَقَ ثَوْبَ الْمَوَدَّةِ بِإِسَاءَتِهِ ثُمَّ رَفَاهُ بِإِحْسَانِهِ»: دوستلۇق كىيىمنى ئۆزىنىڭ ئەسكىلىكىدىن يىرتىپ تاشلىغانىدى، ئاندىن كېيىن ئۇنى ئۆزىنىڭ ياخشىلىقى بىلەن يامىدى.

«أَرْجُومِنْكَ أَنْ تَرْفُولِي هَذِهِ السُّتْرَةَ الْقَدِيمَةَ»: بۇ كونا چاپاننى يىغىشتۇرۇۋەتسەڭ ئىكەن.

رِفَاءٌ: ئىناق، ئىتتىپاق، ئىناقلىق، ئىتتىپاقلىق، ئىجىللىق.

بِالرِّفَاءِ وَالْبَنِينِ: (يېڭىدىن ئۆيلەنگەن ئادەمگە ئېيتىلىدىغان ياخشى تىلەك سۆزى بولۇپ، «ئىناق كۆڭۈللۈك ياشاپ، نەۋرە - چەۋرىلىك بولۇپ كېتىڭلار» دېگەن مەنىدە).

رُفَاتٌ: جەسەت، مېيىت، تاپ، ئۆلۈك؛ پارچە - پۇرات، چىرىگەن سۆڭەك.

«وَقَالُوْا أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَئِنَّا لَمَبْعُوثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا» «قرآن»: مۇشرىكلار: «بىز قۇرۇق سۆڭەك ۋە چىرىپ توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن چوقۇم قايتا تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق؟» دېيىشىدۇ.

نُقِلَ رُفَاتُهُ إِلَى بِلاَدِهِ: ئۇنىڭ جەسىتى يۇرتىغا يۆتكەپ كېتىلدى.

رِفَادَةٌ ج رِفَادَاتٌ: تېڭىق لاتىسى، داكا، بىنت؛ ئىگەرنىڭ ياغىچى.

رِفَادَةُ الْحُجَّاجِ: هاجىلارنى كۈتۈۋېلىش خىزمىتى.

رَفَاعَةٌ. رُفَاعَةٌ. رِفَاعَةٌ: قاتتىق ئاۋاز، يۇقىرى ئاۋاز.

رَفَاغَةٌ: تۇرمۇش پاراۋانلىقى.

رَفَاغِيَّةٌ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى.

رُفَاقٌ: توپان، ئۇزاق سامان.

رِفَاقٌ ج رُفُقٌ وأَرْفِقَةٌ: هەمراه بولماق، هەمسەپەر بولماق، تۆشلۈك.

رِفَاقِيٌّ: يولداشلارچە، دوستلۇق، هەمراهلىق.

رَفْلٌ ج رُفُولٌ: ئېتەك.

رَفَلٌ: ئۇزۇن ئېتەكلىك كىيىم، ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق هايۋان، كەڭ كىيىم.

رَفَاهٌ. رَفَاهَةٌ. رَفَاهِيَةٌ: هۇزۇر - هالاۋەتلىك

تۇرمۇش، راھەتلىنك تۇرمۇش، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش، پاراۋان تۇرمۇش.

«يَجِبُ الْعَمَلُ عَلَى تَحْقِيقِ مُجْتَمَعِ الرَّفَاهِيَةِ»: پاراۋان بولغان بىر جەمئىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىشلەش كېرەك.

رَفَأَ يَرْفَأُ رَفْئًا الثَّوْبَ ونَحْوَهُ: كىيىم قاتارلىقلارنى ياماپ، ئۇلىدى.

رَفَأَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ ئارىسىنى ئەپلەشتۈردى.

رَفَأَ الْجَوَارِبَ: پايپاقنى يامىدى.

رَفَأَ السَّفِينَةَ: كېمىنى پرىستانغا يېقىنلاشتۇردى.

رَفَتَ يَرْفُتُ و يَرْفِتُ رَفْتًا الشَّيْءَ: پاچاقلاندى، پارچىلاندى، سۇندى.

رَفَتَ الْحَبْلُ: ئارغامچا ئۈزۈلۈپ كەتتى.

رَفَتَ الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

رُفَتٌ : سامان.

رَفَثَ يَرْفُثُ و يَرْفِثُ رَفْثًا ورَفَثًا ورُفوثًا الرَّجُلُ فِي كَلاَمِهِ: ئۇياتسىز گەپ قىلدى، سەت گەپ قىلدى.

رَفْثٌ. رَفَثٌ: سەت، ئۇياتسىز گەپ؛ ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش.

«أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ» «قرآن» : روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى.

«فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ» «قرآن» : بۇ ئايلاردا ھەج قىلىشنى نىيەت قىلغان ئادەمنىڭ جىنسىي ئالاقە قىلىشى، گۇناھ قىلىشى ۋە جاڭجال قىلىشى مەنئى قىلىنىدۇ.

رَفَدَ يَرْفِدُ رَفْدًا ورِفَادَةً السَّائِلَ: تىلەمچىگە ياردەم قولىنى سوزدى، خەير - ساخاۋەت قىلدى.

رَفَدَ يَرْفِدُ رَفْدًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى خىزمەتتىن قالدۇردى.

رَفْدٌ: چوڭ قاچا، ئىستاكان، چوڭ قەدەھ، جام.

أُرِيقَ رَفْدُهُ: ئۇ ئۆلدى.

رِفْدٌ ج أَرْفَادٌ و رُفُودٌ: تۆۋرۈك، تىرەك، يۆلەنچۈك، تايانچ، چوڭ قاچا، ھەدىيە، نېسىۋە، جام، ئىنئام، ياردەم، قونتۇزۇش پۇلى، ھەدىيە، سوۋغا.

«وَأُتْبِعُوا فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ» «قرآن» : ئۇلار بۇ دۇنيادىمۇ، قىيامەت كۈنىدىمۇ لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن (ئىككىلا دۇنيادا لەنەتكە ئۇچراشتىن ئىبارەت) بۇ سوۋغا نېمىدېگەن يامان!

رِفْدَةٌ ج رِفَدٌ: بىر توپ ئادەم، جامائە.

رَفْرَافٌ ج رَفَارِيفُ: قۇشنىڭ قانىتى، بىر خىل قۇشقاچ.

رَفْرَفَ يُرَفْرِفُ رَفْرَفَةً الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ: قۇش قانات قاقتى، قۇش قانىتىنى لەپىلدەتتى.

رَفْرَفَ الْعَلَمُ: بايراق لەپىلدىدى.

«إِنَّ الْأَعْلاَمَ تُرَفْرِفُ فَوْقَ الْمَبَانِي الْعَالِيَةِ»: بايراقلار ئېگىز بىنالار ئۈستىدە لەپىلدىمەكتە.

رَفْرَفَ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى، ئاۋاز چىقاردى.

رَفْرَفٌ ج رَفَارِفُ: پېشايۋان، لەمپە، چېدىرنىڭ بىر تەرىپى، ياستۇق، سېلىنچا، ئاۋاز ئەتراپىغا ساڭگىلاپ تۇرغان دەرەخ شېخى.

«مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ» «قرآن» : ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا يۆلەنگەن ھالدا ئىستىراھەت قىلىدۇ.

رَفْرَفُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا چاقىنىڭ ئۈستىدىكى قانات.

رَفْرَفُ الْبِنَاءِ: پېشايۋان.

رَفَسَ يَرْفُسُ و يَرْفِسُ رَفْسًا: كۆكرەككە تەپتى.

«رَفَسَ الْحِصَانُ صَاحِبَهُ» : ئايغىر ئىگىسىنى تەپتى.

رَفْسَةٌ: بىر تېپىك، بىر پەشۋا.

رَفَشَ يَرْفُشُ رَفْشًا الْحُبُوبَ: داننى سۈيۈردى؛ سوقتى؛ ئوبدان يەپ - ئىچتى.

رَفِشَ يَرْفَشُ رَفَشًا: يوغان قۇلاقلىق بولدى، كەڭ قۇلاقلىق بولدى.

رَفْشٌ: كۇرەك، گۇرجەك.

رَفَضَ يَرْفُضُ وَ يَرْفِضُ رَفْضًا الشَّيْءَ: رەت قىلدى، تەرك ئەتتى، تاشلىدى، يىراقلاشتى.

رَفَضَ حَوَالَةً مَالِيَّةً: تالوننى تاپشۇرۇشنى رەت قىلدى.

رَفَضَ الدَّعْوَى الْقَضَائِيَّةَ: دەۋانى رەت قىلدى.

رَفَضَ حُجَّتَهُ رَفْضًا بَاتًّا: ئۇنىڭ پاكىتىنى قەتئىي رەت قىلدى.

رَفَضَتِ الْإِبِلُ: تۆگە تارقاپ كەتتى.

لَايُمْكِنُ أَنْ يُرْفَضَ: ئۇنى رەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

رَفْضٌ: رەت قىلماق، تەرك ئەتمەك، تاشلىۋەتمەك.

حَقُّ الرَّفْضِ: رەت قىلىش ھوقۇقى.

إِجَابَةٌ بِالرَّفْضِ: رەت قىلىش جاۋابىنى بەرمەك.

رَفَضٌ ج أَرْفَاضٌ وَرُفُوضٌ: تارقاق، تاراپ كەتكەن، چېچىلىپ كەتكەن.

رُفَضَةٌ: رەت قىلغاق.

رَجُلٌ رُفَضَةٌ: رەت قىلغاق ئادەم.

فُلَانٌ قُبَضَةٌ رُفَضَةٌ: باشلاپ قويۇپ ئاخىرىغا چىقارمايدىغان ئادەم.

رَفَعَ يَرْفَعُ رَفْعًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، تىكلىدى.

«اَللّٰهُ الَّذِى رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا»

«قۇرئان» : ئاللاھ ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز بەرپا قىلدى ، سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر.

رَفَعَ السِّعْرَ: باھانى ئۆستۈردى.

رَفَعَ الْعَلَمَ: بايراق چىقاردى.

رَفَعَ السِّلَاحَ: قورال كۆتۈردى، ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

رَفَعَ الْجَمَلُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَفَعَ عَنْهُ: يېنىكلەتتى.

رَفَعَ رَأْسًا لِفُلَانٍ: ھۆرمەتلىدى، ئىززەتلىدى، قەدىرلىدى.

رَفَعَ الدَّعْوَى عَلَى: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

رَفَعَ الْغِطَاءَ: پەردىنى ئېچىپ تاشلىدى، ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى.

رَفَعَ الْعَرِيضَةَ إِلَى: ئەرز سۇندى، مۇراجىئەتنامە سۇندى.

رَفَعَ الْخَطَرَ عَنْ: قامالنى بىكار قىلدى، مەنئى قىلىش بۇيرۇقىنى بىكار قىلدى.

رَفَعَ الْكَلِمَةَ: سۆزنى لەۋلەشكەن ئالامىتى بىلەن ئوقىدى، پەشلىك ئوقۇدى.

رَفَعَ مَكَانَتَهُ: ئۇنىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈردى.

«وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ» «قۇرئان» :
بەزىڭلارنى بەزىڭلاردىن بىرقانچە دەرىجە يۇقىرى قىلدى.

رَفَعَ الشَّيْءَ: كۆتۈردى، يۆتكىدى.

رَفَعَ الشَّخْصَ إِلَى الْحَاكِمِ: دەۋا قىلىپ ھاكىمنىڭ ئالدىغا باردى.

رَفَعَ الْبِنَاءَ: قۇرۇلۇشنى ئېگىزلەتتى.

رَفَعَ مَرْتَبَهُ: مەرتىۋىسىنى ئۆستۈردى.

رَفَعَ الْحَاكِمُ الضَّرِيبَةَ: ھۆكۈمران باجنى بىكار قىلدى.

رَفَعَ اللّٰهُ الدُّعَاءَ وَالْعَمَلَ: ئاللاھ دۇئانى ۋە ئەمەلنى قوبۇل قىلدى.

رَفَعَ عَلَيْهِ قَضِيَّةً: ئۇنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلدى.

رَفَعَ صَوْتَهُ: ئاۋازنى كۆتۈردى، ئاۋازىنى يۇقىرىلاتتى.

رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ : ھەدىسنىڭ سەنەدىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇلىدى.

رَفَعَ الْأَذَانَ: ئەزان ئېيتتى.

رَفَعَ السِّتَارَ عَنِ الشَّيْءِ : ئاشكارىلىدى.

رَفَعَ الْعَصَا عَلَيْهِ: ئۇرۇشقا ئۇرۇندى.

رَفَعَ قُبَّعَتَهُ: شىلەپىسىنى كۆتۈرۈپ سالام بەردى.

رَفَعَ لِوَاءَ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلابقا باشچىلىق قىلدى.

رَفَعَ يَدَيْهِ: تەسلىم بولدى، ئىككى قولىنى كۆتۈردى.

رَفَعَ يَدَهُ عَنِ الْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ: تاڭدىن بۇرۇن روزىنى نىيەت قىلدى.

رَفَعَ الْحَجَرَ مِنْ مَكَانِهِ: تاشنى ئورنىدىن كۆتۈردى.

اَللّٰهُ يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ: ئاللاھ ئەزىز قىلىدۇ ۋە خار قىلىدۇ.

رَفَعَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش كەڭ ـ كۇشادە بولدى، باياشات ياشىدى، پاراۋان بولدى.

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ فُلَانٍ: بالاغەت يېشىغا يەتمىدى.

«وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ» «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل كەبىنىڭ ئۇلىنى قوپۇرۇۋېتىپ...

لَايَرْفَعُ بَصَرَهُ فِي فُلَانٍ: ئۇنى ھۆرمەتلەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۈرىدۇ.

لَايَرْفَعُ رَأْسَهُ: ئۇيالدى، تارتىندى، ئىزا تارتتى.

لَايَرْفَعُ الْعَصَا عَنْ عَاتِقِهِ: قاتتىق ئىشلەيدۇ، كۆپ سەپەر قىلىدۇ.

لَمْ يَرْفَعْ لِي رَأْسًا: بېشىنى كۆتۈرمىدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

هَذَا أَمْرٌ يَرْفَعُ الرَّأْسَ: بۇ، كىشىگە شان ـ شەرەپ بېغىشلايدۇ.

رَفَعَ يَرْفَعُ رَفَاعَةَ الشَّيْءُ: ئىنچىكىلىدى، نازۇكلاشتى.

رَفُعَ يَرْفُعُ رِفْعَةَ الشَّخْصُ فِي حَسَبِهِ وَ نَسَبِهِ: پەزىلەت ۋە نەسەب جەھەتتىن شاراپەتلىك بولدى.

رَفُعَ الثَّوْبُ: كىيىم يۇپقا بولدى.

«رَفُعَ بَدَنُهُ»: بەدىنى نازۇكلاشتى.

رَفْعٌ: كۆتۈرمەك، ئۆرلەتمەك.

رَفْعُ الْمَالِ: باج ئالماسلىق، باجنى كەچۈرۈم قىلىش.

حَالَةُ الرَّفْعِ: باش كېلىش، ئىگە (گرامماتىكىدا)

عَلَامَةُ الرَّفْعِ: لەۋلىشتۇرۇپ ئوقۇش، «ئۇ» ئوقۇش بەلگىسى.

رَفْعُ الْأَثْقَالِ: ئېغىرلىق كۆتۈرۈش.

رَفْعُ الْيَدِ (فِي الْقَانُونِ التِّجَارِيِّ): قەرزدارنى ئۆزىنىڭ مېلىنى تەسەررۇپ قىلىشتىن چەكلىمەك.

مِدْفَعُ الرَّفْعِ: رامزان ئېيىدا زوھۇرلۇقنى يېيىشنى توختىتىش ئۈچۈن ئېتىلىدىغان توپ.

رَفْعُ نِسْبَةِ اسْتِغْلَالِ الْمُعَدَّاتِ: ئۈسكۈنىلەردىن پايدىلىنىش نىسبىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش.

رَفْعٌ ج أَرْفَاعٌ: تۆۋەن تەبىقە كىشىلىرى، تۆۋەن قاتلام؛ قاقاسلىق، گىياھ ئۈنمەس يەر.

رِفْعَةٌ: ئۈستۈن بولماق، يۇقىرى بولماق.

رِفْعَةُ الْبَاشَا: مىسىردا پادىشاھلىق دەۋرىدە ئەمەلدارلارنى ھۆرمەتلەش سۆزى.

صَاحِبُ الرِّفْعَةِ: مىسىردا پادىشاھلىق دەۋرىدە ئەمەلدارلارنى ھۆرمەتلەش سۆزى.

رِفْعَةُ الْمَقَامِ: يۇقىرى ئورۇن، يۇقىرى مەنسەپ، يۇقىرى مەرتىۋە.

رَفُغَ يَرْفُغُ رَفَاغَةَ الْعِيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

رَفِغَ يَرْفَغُ رَفَغًا: كەڭ بولۇپ كەتتى.

رُفْغٌ ج أَرْفَاغٌ وَرُفُوغٌ وَأَرْفُغٌ وَرِفَاغٌ: پاراۋان تۇرمۇش، باياشات تۇرمۇش، كەڭ يۇمشاق، ئاسان، تۈپىلىق جاي، مۇنبەت جاي، يان، تەرەپ، قورغاق يەر، بەدەندىكى كىر يىغىلىپ قالىدىغان جاي.

رُفْغٌ: ئىرناق كىرى، قولتۇق كىرى، بەدەندىكى كىر.

رَفَّ يَرِفُّ رَفًّا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى، يۈرەك پوكۇلدىدى، يۈرەك سوقتى.

رَفَّ الشَّيْءُ: مىدىرلىدى.

رَفَّ الْجَنِينُ فِي الْبَطْنِ: ھامىلە قورساقتا مىدىرلىدى، ھامىلە تەۋرىدى.

رَفَّ الطَّائِرُ: قۇش قانات قاقتى.

رَفَّ اللَّبَنَ: كۆندە سۈت ئىچتى.

رَفَّ الْحَاجِبُ: قاش مىدىرلىدى، كۆتۈرۈلدى.

رَفَّ بِهِ الْقَوْمُ: ئامما ئۇنى ئورۇۋالدى.

رَفَّ قَلْبُهُ إِلَيْهِ: مەمنۇن بولدى، رازى بولدى.

رَفَّتْ عَيْنَاهُ: قاپىقى تارتتى.

رَفَّ الْبَرْقُ: چاقماق چاقنىدى.

رَفَّ بِهِ: ئۇنى ھۆرمەتلىدى.

رَقَّتْ عَلَيْهِ السَّعَادَةُ: ئۇنىڭ بەختى كەلدى.

رَقُّ الْبَيْتِ: ئۆيگە تەكچە قىلدى، تەكچە چىقاردى.

رَقَّ: يۈرەك سوقماق، يۈرەك سالماق.

رَفٌّ ج رُفُوفٌ وَرِفَافٌ: تاختا بېشى، تەكچە، ئاسما جازا، جازا، پادا.

رَفُّ النَّافِذَةِ: دېرىزە تەكچىسى.

وَضَعَ عَلَى الرَّفِّ: تەكچىگە قويدى.

«وَضَعْتُ الْكِتَابَ عَلَى الرَّفِّ»: كىتابنى تەكچە ئۈستىگە قويۇپ قويدۇم.

«عَلَى رُفُوفِ قَاعَةِ الْمُطَالَعَةِ أَنْوَاعٌ كَثِيرَةٌ مِنَ الصُّحُفِ وَالْمَجَلاَّتِ»: قىرائەتخانىدىكى جازا ئۈستىدە نۇرغۇن ھەر خىل گېزىت ۋە ژۇرناللار بار.

رَفٌّ. رَفَّةٌ: شال پاخىلى، شال سامىنى.

رِفٌّ: كۈنلۈك سۇ ئىچىش مىقدارى (سۇ).

رِفًّا: ھەر كۈنلۈكى، ھەر كۈندە.

أَصَابَتْهُ الْحُمَّى رِفًّا: ئۇنىڭ قىزىتمىسى ھەر كۈندە ئۆرلەمەيدۇ.

رَفَّاءٌ ج رَفَّاؤُونَ: كونا كىيىملەرنى ئوڭشاش، توزەش، ياماش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

رَفَّأَ يُرَفِّئُ تَرْفِئَةً الْمُتَزَوِّجَ: يېڭى توي قىلغان يىگىتكە «ئىناق ئىجىل ياشاپ، نەۋرە - چەۋرىلىك بولغايسىز» دېدى.

رَفَّاسٌ ج رَفَّاسُونَ: ماتورلۇق كېمە.

«اِشْتَرَى رَفَّاسًا جَدِيدًا لِلنُّزْهَةِ»: ساياھەت قىلىش ئۈچۈن يېڭى ماتورلۇق كېمە سېتىۋالدى.

رَفَّاصٌ ج رَفَّاصَاتٌ: ماتورلۇق قولۋاق.

رَفَّاعٌ: كىران.

رَفَّافٌ: مەدىرلىغۇچى، تىترىگۈچى، شالىلىق، پارلاق، پارقىراق.

ثَغْرٌ رَفَّافٌ: پارقىراق چىش.

رَفَّعَ يُرَفِّعُ تَرْفِيعًا الْمُوَظَّفَ: خىزمەتچىنى ئۆستۈردى.

رَفَّعَ يَدَهُ: بويسۇنغانلىقىنى بىلدۈردى.

رَفَّهَ يُرَفِّهُ تَرْفِيهًا الشَّخْصَ عَنْ نَفْسِهِ: ھاياتىنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىنى تۈگىتىپ، كەڭ - كۇشادە ياشىدى.

رَفَّهَهُ: راھەت كۆرسەتتى، ھوزۇرلاندۇردى.

«رَفَّهَ الْأَبُ ابْنَهُ»: ئاتا بالىنى راھەت ياشاتقۇزدى.

رَفَقَ يَرْفُقُ رِفْقًا وَمَرْفَقًا و مِرْفَقًا بِهِ أَوْ لَهُ أَوْ عَلَيْهِ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رَفَقَ فِي السَّيْرِ: ئاستا ماڭدى.

رَفَقَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى، يىلىكىگە ئۇردى، ئوقۇدى.

رَفَقَ الرَّجُلَ الْمَرْأَةَ: ئەر ئايال دوستلاشتى، ئاشنا بولدى.

رَفَقَ الشَّخْصَ: ھەمراھ بولدى، يولداش بولدى، (سەپەردە ياكى يولدا).

رَفِقَ يَرْفَقُ رِفْقًا وَمَرْفِقًا وَمِرْفَقًا بِهِ أَوْ لَهُ أَوْعَلَيْهِ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رِفْقٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، سىلىقلىق.

«إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ» (حديث): ئاللاھ تائالا ھەممە ئىشتا مۇلايىم بولۇشنى سۆيىدۇ.

جَمْعِيَّةُ الرِّفْقِ بِالْحَيَوَانَاتِ: ھايۋاناتلارنى قوغداش جەمئىيىتى.

«اَللّٰهُمَّ رِفْقًا بِعِبَادِكَ»: ئى ئاللاھ! بەندىلىرىڭگە مەرھەمەت قىلغىن (دۇئا).

«رِفْقًا بِالْقَوَارِيرِ»: ئاياللارغا مۇلايىم مۇئامىلىدە بولۇڭلار.

رُفْقَةٌ ج رِفَاقٌ وَ أَرْفَاقٌ: ھەمراھ، رەپىق، يولداش، ئۈلپەت، جورا.

«خَرَجْتُ فِي رُفْقَةٍ مِنَ الْأَصْدِقَاءِ»: بىر تۈركۈم دوستلار بىلەن چىقتىم.

«هٰذِهِ الْفَوَاكِهُ أَحْضَرْتُهَا إِلَيْكَ مِنَ الرِّفَاقِ الْآخَرِينَ»: بۇ مېۋىلەرنى ساڭا باشقا يولداشلاردىن ئېلىپ كەلدىم.

رَفَلَ يَرْفُلُ رُفُولاً الشَّخْصُ فِي ثِيَابِهِ أَوْ فِي مَشْيِهِ: مەغرۇرانە ماڭدى، كۆرەڭلىدى، غادىيىپ ماڭدى.

رَفَلَ فِي بُحْبُوحَةِ نَعِيمِهِ: راھەت ـ پاراغەتتە ياشىدى، ئەيش ـ ئىشرەتتە ياشىدى.

رَفَلَ السَّجِينُ فِي قَيْدِهِ: مەھبۇس پۇتىنى كىشەن بىلەن سۆرەپ ماڭدى.

رَفَلَ الشَّخْصُ فِي النِّعْمَةِ: باياشات ياشىدى.

رَفْلٌ ج رُفُولٌ و أَرْفَالٌ: ئېتەك.

رَفْلُ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ئېتىكى.

رَفَلٌّ: قويرۇقى ئۇزۇن ھايۋان، كەڭ كىيىم، سېمىز ئادەم.

عَيْشٌ رِفَلٌّ : پاراۋان تۇرمۇش.

رَفَهَ يَرْفَهُ رَفَاهَةً الشَّخْصُ: باياشات ياشىدى، پاراۋان تۇرمۇش كەچۈردى.

رَفَهَ عَيْشُهُ: تۇرمۇشى باياشات بولدى.

رَفُهَ يَرْفُهُ رَفَاهَةً وَرَفَاهِيَةً وَرَفَاهًا الشَّخْصُ: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى، كەڭ ـ كۇشادە تۇرمۇش كەچۈردى.

رَفْهَانٌ: ئىستىراھەت قىلغۇچى، ئارام ئالغۇچى، باياشات ياشىغۇچى.

رَفَهَةٌ : مېھرىبانلىق، رەھىمدىللىك، كۆيۈمچانلىق، مېھرى ـ شەپقەت.

رُفُوتٌ: سەت گەپ؛ ئاياللار بىلەن يېقىنچىلىق قىلىش.

رَفُوسٌ: تەپكەك.

دَابَّةٌ رَفُوسٌ : تەپكەك ئۇلاغ.

رُفُوضٌ : رەت قىلماق؛ چېچىلىپ كەتكەن ئوت ـ چۆپ.

رُفُوضُ النَّاسِ: كىشىلەر گۇرۇھى، كىشىلەر پىرقىسى.

رَفِيضٌ: رەت قىلىنغان؛ تەر؛ سۇنۇق نەيزە.

رَفِيعٌ: يۇكسەك، ئالىي، يۇقىرى، ئۇستۇن.

رَجُلٌ رَفِيعٌ: ئالىيجاناب ئادەم.

مَقَامٌ رَفِيعٌ: يۇكسەك ئورۇن، يۇكسەك جاي، يۇكسەك دەرىجە.

رَفِيعُ الْقَدْرِ: يۇقىرى مەرتىۋىلىك، كۆزگە كۆرۈنگەن، داڭدار، ئالاھىدە.

صَاحِبُ الْمَقَامِ الرَّفِيعِ: باش مىنىستىر ئالىيلىرى.

الرَّفِيعُ وَ الْوَضِيعُ: ھۆرمەتلىك ۋە پەسكەش؛ قىممەت ۋە ئەرزان.

«رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُوالْعَرْشِ» (قرآن) : ئاللاھنىڭ مەرتىۋىسى يۇقىرىدۇر، (ئاللاھ) ئەرشنىڭ ئىگىسىدۇر.

رَفِيقٌ ج رُفَقَاءُ وَرِفَاقٌ: دوست، ھەمراھ، شېرىك، يولداش، خىزمەتداش، رەپىق، سۆھبەتداش؛ ئىللىق، يۇمشاق، يېقىملىق؛ ئېرى.

رَفِيقٌ بِالسِّلَاحِ: سەپداش.

رَفِيقُ الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقداش، مەكتەپداش.

رَفِيقُ الْعُمْرِ: ئەر.

ذَهَبَ إِلَى الرَّفِيقِ الْأَعْلَى: قازا قىلدى، ۋاپات بولدى.

«عَرَضَ عَلَيْهَا أَنْ تَكُونَ رَفِيقَتَهُ فِي حَيَاتِهِ» : ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۆمۈرلۈك رەپىقىسى بولۇش تەلىپىنى قويدى.

«وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» (قرآن) : شېھىتلەر ۋە ياخشىلار بىلەن بىللە بولىدۇ، ئۇلارنېمىدېگەن ياخشى ھەمراھلار.

رُفَقَاءُ السُّوءِ: يامان ئۈلپەتلەر، ناچار ئۈلپەتلەر.

رَفِيقَةٌ ج رَفَائِقُ و رَفِيقَاتٌ: ئايال دوست، قىز دوست، مەشۇقە، ئاشنا.

رَفِيقَةٌ فِي السَّفَرِ: سەپەردىشى.

رَفِيقُ الْحَيَاةِ: ئەر.

رَفِيقَةٌ فِي الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقدىشى، مەكتەپدىشى.

رَقَابَةٌ: باشقۇرماق، تەكشۈرمەك، نازارەت قىلماق، كۆزەتمەك.

رَقَابَةُ الْبَرِيدِ: پوچتا تەكشۈرۈشى.

رَقَابَةُ الْمَطْبُوعَاتِ: مەتبۇئاتنى تەكشۈرمەك، نەشر قىلىنغان ئەسەرنى تەكشۈرمەك.

اَلرَّقَابَةُ الْإِدَارِيَّةُ: مەمۇرىي تەكشۈرۈش.

اَلرَّقَابَةُ الْقَاصِيَةُ: يىراقتىن باشقۇرماق.

«وَضَعَهُ تَحْتَ الرَّقَابَةِ الصِّحِّيَّةِ» : سەھىيە تەكشۈرۈشىدىن ئۆتكۈزىدىغان بولدى.

رُقَادٌ: ئۇيقۇ، ئۇخلىماق؛ ياتماق، يېنى ياتماق.

وَقْتُ الرُّقَادِ: ئۇخلاش ۋاقتى.

رُقَارِقٌ: تېيىز سۇ.

رَقَّاشٌ: چار يىلان.

ذَاتُ الرِّقَاعِ: زاتۇررىقا (ھىجرىيىنىڭ 4 ـ يىلى يۈز بەرگەن غازات).

رَقَاعَةٌ: ھاياسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، نومۇسسىزلىق؛ نادانلىق؛ بىھايالىق؛ ھاماقەتلىك، ئەخمەقلىق، دۆتلۈك.

رُقَاقٌ: چەلپەك نان، نېپىز نان.

رُقَاقَةٌ ج **رُقَاقَاتٌ:** بىردانە چەلپەك نان.

رِقَانٌ: خېنە، زەپە.

رَقَأَ يَرْقَأُ رَقْئًا وَرُقُوءًا الدَّمُ: قان ئۇيۇپ قالدى، توختىدى.

رَقَأَ بَيْنَهُمْ أَوْ مَا بَيْنَهُمْ: ئارىنى تۈزىدى.

لَارَقَأَتْ دَمْعَةُ فُلَانٍ: كۆز يېشى قۇرىمىسۇن (بەددۇئا)

رَقَبَ يَرْقُبُ رَقْبًا وَرُقُوبًا: كۆزەتتى، باقتى، قورقتى، رىئايە قىلدى.

«كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ وَلَايَرْقُبُوْا فِيْكُمْ إِلًّاوَلَا ذِمَّةً» «قرآن»: مۇشرىكلار ئەھدىسىگە قانداقمۇ ۋاپا قىلسۇن؟ ئەگەر ئۇلار سىلەرنىڭ ئۈستىڭلاردىن غەلىبە قىلسا، سىلەرنىڭ توغراڭلاردا نە تۇغقانچىلىق، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

رَقَبَ النَّجْمَ: يۇلتۇزنى كۆزەتتى.

رَقَبَ اللّٰهَ فِي عَمَلِهِ: قىلغان ئەمەلىدە ئاللاھتىن قورقتى.

رَقَبَةٌ: ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلدى، ئۇنىڭدىن ساقلاندى؛ ئۇنىڭغا قارىدى؛ ئۇنىڭغا مۇنتەزىر بولدى؛ ئۇنى كۈتتى؛ ئۇنى قوغدىدى؛ ئۇنى ساقلىدى.

«يَرْقُبُ وُصُولَ الطَّائِرَةِ بِلَهْفَةٍ»: ئايروپىلاننىڭ يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە.

بَاتَ يَرْقُبُ النَّجْمَ: بىدار بولدى، كېچىچە كۆز يۇممىدى.

«إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي» «قرآن»: مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنى بۆلۈۋېتىپسەن، سۆزۈمگە دىققەت قىلماپسەن، دېيىشىڭدىن قورقتۇم.

«لَايَرْقُبُ فِيهِ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً»: ئەھدىگە ۋە ھەققە رىئايە قىلمايدۇ.

رَقِبَ يَرْقَبُ رَقَبًا الشَّخْصُ: بويىنى يوغىنىدى.

رَقَبَانِيٌّ: بويىنى يوغان.

رَقَبَةٌ ج **رِقَابٌ:** گەدەن، بويۇن؛ زىممە؛ قول.

اَلْمَوْتُ عَلَى الرِّقَابِ: ئۆلۈمدىن ھېچ ئادەم قۇتۇلالمايدۇ.

«اَلْأَحْدَاثُ يَأْخُذُ بَعْضُهَا بِرِقَابِ بَعْضٍ»: كەينى-كەينىدىن كېلىدۇ، ئارقىمۇ ئارقا كېلىدۇ.

عَلَى رَقَبَتِهِ خَمْسُ بَنَاتٍ: بەش قىزنى بېقىش ئۇنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەن.

«دَيْنُكَ فِي رَقَبَتِي»: سېنىڭ قەرزىڭ مېنىڭ زىممەمدە.

غَلِيظُ الرَّقَبَةِ: تىز پۈكمەس، سۇباتلىق، غەيرەتلىك؛ تەرسا، كاج، بويىنى قاتتىق، تەتۈر.

لَحْمُ الرَّقَبَةِ: بويۇن گۆشى.

أَعْتِقْ رَقَبَةً: قۇل ئازاد قىل.

«فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ» «قرآن»: بىر نەپەر مۆمىن قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم.

رِبَاطُ الرَّقَبَةِ: گالستۇك.

«هَذَا الْأَمْرُ فِي رَقَبَتِكَ»: بۇ ئىش ساڭا باغلىق.

فَكَّ رَقَبَةً: قۇل ئازاد قىلىندى.

«اِقْطَعْ رَقَبَةَ عَدُوِّكَ بِالسَّيْفِ»: قىلىچ بىلەن دۈشمىنىڭنىڭ بويىنىنى كەسكىن.

رَقَبَتِي سَدَادَةٌ: بارلىق مېلىم بىلەن ياردەم قىلىمەن دەپ ۋەدە قىلماق.

رِقْبَةٌ: كۆزەتمەك، تەكشۈرمەك.

رُقْبَى: مەن ئۆلسەم سېنىڭ بولىدۇ، سەن ئۆلسەڭ قايتۇرىۋالىمەن، دېگەن شەرت بىلەن بىرسى يەنە بىرسىگە ئۆي ياكى زېمىننى ئۆتكۈزۈپ بېرىش.

رَقَدَ يَرْقُدُ رُقَادًا الشَّخْصُ: ئۇخلىدى، ئۇخلىسىغا

ياتتى؛ ئۇزاردى.

رَقَدَ رَقْدَتَهُ الْأَخِيرَةَ: ئۆلدى.

«رَقَدَ عَلَى السَّرِيرِ» : كارىۋاتتا ئۇخلىدى.

رَقَدَ الْحَرُّ: ئىسسىق پەسەيدى، تىنجىدى، توختىدى.

«رَقَدَ الْعَكَرُ وَالثُّفْلُ» : دۇغ قاچىنىڭ ئاستىغا تىنىپ قالدى.

رَقَدَ لِمَرَضٍ أَصَابَهُ: كېسەل بولۇپ قالدى، ئاغرىپ يېتىپ قالدى.

رَقَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

«رَقَدَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى بَيْضِهَا» : مېكىيان تۇخۇم باستى.

رَقْدَتُهُ الْأَبَدِيَّةُ: مەڭگۈ ئۇيقۇغا كەتتى، باقى دۇنياغا سەپەر قىلدى.

رَقْدَةٌ: ئۇيقۇ، ياتماق، ئۇخلىماق، يېنى ياتماق.

رُقَدَةٌ: ئۇيقۇچان، كۆپ ئۇخلايدىغان.

رَقْرَاقٌ: چاقناپ تۇرغان، پارقىراق، نۇرلۇق.

دَمْعٌ رَقْرَاقٌ: ئەگىگەن ياش؛ پارقىراپ تۇرغان ياش.

رَقْرَقَ يُرَقْرِقُ رَقْرَقَةً الْمَاءَ أَوْ نَحْوَهُ: سۇ قاتار-لىقلارنى تۆكتى، قۇيدى.

رَقْرَقَ الْخَمْرَ: هاراققا سۇ ئارىلاشتۇردى.

رَقْرَقَ دَمْعَهُ: كۆزىگە ياش ئالدى، كۆز يېشى قىلدى.

رَقْرَقَ الشَّرَابَ : شارابقا سۇ ئارىلاشتۇردى.

رَقْرَقَ الثَّرِيدَ بِالدَّسَمِ: شورپىغا چىلانغان ناننى مايغا ئېلىشتۇردى، ئارىلاشتۇردى.

رَقَزَ يَرْقُزُ رَقْزًا الْعِرْقُ: تومۇر سوقتى، تومۇر ئۇردى.

رَقَشَ يَرْقُشُ رَقْشًا الْفَنَّانُ الرَّسْمَ: ئىجادىيەتچى رەسىمگە رەڭ بەردى، رەڭدار قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

رَقَشَ النَّمَّامُ كَلَامَهُ: گەپ توشۇغۇچى سۆزىنى پەردازلىدى.

رَقَشَ الْكِتَابَ: يازدى، چېكىت قويدى.

رَقِشَ يَرْقَشُ رَقَشًا لَوْنُهُ: رەڭدار بولدى، ئالا - بۇلىماچ بولدى.

حَيَّةٌ رَقْشَاءُ: چار يىلان.

رَقَصَ يَرْقُصُ رَقْصًا الشَّخْصُ: ئۇسسۇل ئوينىدى، ساما سالدى.

فُلَانٌ يَرْقُصُ فِي كَلَامِهِ: يېنىك، تېز سۆزلىدى.

رَقَصَ فَرَحًا وطَرَبًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

رَقَصَ الْبَعِيرُ: تۆگە تېز ماڭدى.

رَقَصَ فُؤَادُهُ بَيْنَ جَنَاحَيْهِ: پاراكەندە بولدى.

يَرْقُصُ عَلَى الْحَبْلِ: جاھانساز بولدى، شامالنىڭ چىققىشىغا قاراپ ئۇسسۇل ئوينىدى.

رَقْصٌ: ئۇسسۇل ئوينىماق، ساما سالماق، تانسا، ئۇسسۇل.

رَقْصٌ سَنْجِيٌّ: ئۇسسۇل كېسىلى (نېرۋا كېسىلى سەۋەبىدىن پۇت - قوللار ياكى يۈز مۇسكۇللىرى تىترەپ ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدىغان كېسەل).

أَبُو الرَّقْصِ: بىلىقچى قۇش.

عِلْمُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇلشۇناسلىق.

قَاعَةُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇلخانا، تانسىخانا.

حَفْلَةُ الرَّقْصِ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

رَقْصٌ تَعْبِيرِيٌّ: بالېت ئۇسسۇلى.

رَقْصٌ جَمَاعِيٌّ: كوللېكتىپ ئۇسسۇل.

رَقْصٌ شَرْقِيٌّ: شەرق ئۇسسۇلى.

رَقْصٌ وَطَنِيٌّ: مىللىي ئۇسسۇل.

رَقْصٌ شَعْبِيٌّ: مىللىي ئۇسسۇل.

رَقْصَةٌ ج رَقَصَاتٌ: بىر قېتىملىق ئۇسسۇل، بىر قېتىملىق تانسا.

رَقَطَ يَرْقُطُ رَقْطًا الشَّيْءَ: داغ چۈشۈردى، ئىز قالدۇردى، چەل قىلدۇردى.

رَقِطَ يَرْقَطُ رَقَطًا الشَّيْءُ: چەل بولدى، داغ بولۇپ قالدى.

رَقْطَاءُ ج رُقْطٌ: چېچەك، پىتنە - ئىغۋا، ماجىرا، غەۋغا، توپىلاڭ؛ چار يىلان.

حَيَّةٌ رَقْطَاءُ: چار يىلان.

سُلَيْسِلَةٌ وسُلْسَلَةٌ رَقْطَاءُ: زەھەرلىك كەسلەنچۈك.

رُقْطَةٌ ج رُقَطٌ: چەل، داغ، داغ ئىزى.

رَقَعَ يَرْقَعُ رَقْعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى، كىيىمگە ياماق سالدى.

رَقَعَهُ بِكَفِّهِ: ئۇنى شاپىلاق بىلەن ئۇردى.

رَقَعَ الْبَابَ: ئىشىكنى قاقتى.

رَقَعَ أُمُورَهُ: ئىشلىرىنى ئوڭشىدى.

رَقُعَ يَرْقُعُ رَقَاعَةً الْفَتَى: يىگىت ئەخمەقلىق قىلدى، دۆتلۈك قىلدى، ئەقىلسىزلىق قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

رُقْعَةٌ ج رُقَعٌ ورِقَاعٌ: ياماق، ياماقلىق، لاتا، رەخت پارچىسى، تاختاي، (يەر ياكى قەغەز) بىر پارچە.

رُقْعَةُ الشَّطْرَنْجِ: شاھمات تاختىسى.

رُقْعَةُ الْعُنْوَانِ: ماركا؛ قول قويۇلغان قەغەز.

«أَرْسَلَ إِلَيْهِ رُقْعَةً يَشْكُو فِيهَا حَالَهُ»: ھالىدىن شىكايەت قىلىپ ئۇنىڭغا بىر پارچە خەت يوللىدى.

رُقْعَةُ الْأَرْضِ: بىر پارچە زېمىن.

رُقْعَةُ الدَّعْوَةِ: تەكلىپ قەغىزى، باغاق، تەكلىپنامە.

خَطُّ الرُّقْعَةِ: روقئە خەت نۇسخىسى.

رَقَّ يَرِقُّ رِقًّا ورِقَّةً الشَّخْصُ: نازۇكلاشتى، كىچىكلىدى، ئورۇقلىدى.

رَقَّ عَظْمُهُ: يېشى چوڭىيىپ ئاجىزلىشىپ كەتتى.

رَقَّ لَهُ قَلْبُهُ: ئىچ ئاغرىتتى.

رَقَّ جَانِبُهُ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى.

رَقَّ لَهُ: ئىچى ئاغرىدى، ئىچىندى.

رَقَّتْ حَالُهُ: ئەھۋالى خارابلاشتى، ئەھۋالى ناچارلاشتى، قىيىن ھالدا قالدى.

رَقَّ وَجْهُهُ: ئۇيالدى، ھايا قىلدى، ئىزا تارتتى، خىجىل بولدى.

رَقٌّ ج رُقُوقٌ: خەت يازىدىغان نېپىز تېرە، سۈت قەغەز.

«وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ» (قۇرئان): تۇر تېغى بىلەن قەسەمكى، ئوچۇق قەغەزگە يېزىلغان كىتاب (يەنى قۇرئان) بىلەن قەسەمكى.

رِقٌّ: قۇللۇق، قۇللۇق تۈزۈم.

إِلْغَاءُ نِظَامِ الرِّقِّ: قۇللۇق تۈزۈمىنى بىكار قىلماق.

«حَارَبَ الْإِسْلَامُ الرِّقَّ»: ئىسلام دىنى قۇللۇققا قارشى كۆرەش قىلدى.

رَقَّاءٌ: ئەپسۇنكەش، جىنكەش، داخان؛ ئالىي، يۈكسەك، ئۆرلىگۈچى، تەرەققىيلىك.

رَقَّاءٌ ج رَقَّاؤُونَ: دەم سېلىشقا ئۇستا ئادەم، ئەپسۇنچى.

رَقَّاصٌ ج رَقَّاصُونَ: ئۇسسۇلچى، ساماچى.

رَقَّاصَةٌ ج رَقَّاصَاتٌ: ئۇسسۇلچى.

رِقَّةٌ: نازۇكلۇق، نېپىزلىك، ئىنچىكىلىك، يېنىكلىك، ئەۋرىشىملىك.

رِقَّةُ الْجَانِبِ: مۇلايىملىق، خۇشخۇيلۇق.

رِقَّةُ الطَّبْعِ: ئىسسىق چىراي، خۇشخۇيلۇق، مېھرىبانلىق، ياۋاشلىق.

رِقَّةُ الشُّعُورِ: زېرەكلىك، چېچەنلىك، سەزگۈرلۈك، تۇيغۇنلۇق.

رِقَّةُ الْقَلْبِ: مېھىر - شەپقەت.

رِقَّةُ الْكَلَامِ: مۇلايىم سۆز.

رِقَّةُ حَالِهِ: قولى قىسقىلىق، نامراتلىق.

«عَجِبْتُ مِنْ قِلَّةِ مَالِهِ وَرِقَّةِ حَالِهِ»: ئۇنىڭ پۇل - مېلىنىڭ ئازلىقى ۋە ھالىنىڭ خارابلىقىدىن ھەيران قالدىم.

رِقَّةُ الدِّينِ: دىنىي ئاجىز.

رِقَّةُ الْعَيْشِ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى.

رَقَّدَ يُرَقِّدُ تَرْقِيدًا: ئۇخلاتتى.

رَقَّدَ الْبَيْضَ: مېكىيانغا تۇخۇم باستۇردى، سۈنئىي ئۇسۇلدا چۈجە چىقىرىشقا كىرىشتى.

رَقَّشَ يُرَقِّشُ تَرْقِيشًا الشَّيْءَ: رەڭ بەردى، رەڭدار قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

رَقَّصَ يُرَقِّصُ تَرْقِيصًا: ئۇسسۇل ئوينىتتى، ئەخمەق قىلدى.

رَقَّطَ يُرَقِّطُ تَرْقِيطًا عَلَى الثَّوْبِ: كىيىمنى چەل قىلدى، كىيىمنى داغ قىلدى.

رَقَّعَ يُرَقِّعُ تَرْقِيعًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى.

رَقَّعَ العَيْنَ: كۆزدىن كۆچۈردى.

رَقَّقَ يُرَقِّقُ تَرْقِيقًا الْوَعْظُ قَلْبَهُ: ۋەز دىلىنى ئېرىتتى، تەسىرلەندۈردى.

رَقَّقَ الْمُتَحَدِّثُ كَلاَمَهُ: سۆزلىگۈچى سۆزنى چىرايلىق قىلدى.

رَقَّقَ الْخَابِزُ الرَّغِيفَ: ناۋاي ناننى نېپىز قىلدى.

رَقَّقَ الْمُتَكَلِّمُ الصَّوْتَ: سۆزلىگۈچى ئاۋازىنى ئىنچىكە چىقاردى.

رَقَّمَ يُرَقِّمُ تَرْقِيمًا الْكِتَابَ: كىتابقا تىنىش بەلگىسى قويدى.

رَقَّمَ الْحِصَانَ: ئاتقا تامغا باستى.

رَقَّمَ الْفَقْرَةَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوِ السِّلْعَةَ: ئابزاس ياكى تاۋار ماللارغا نومۇر قويدى.

رَقَّنَ يُرَقِّنُ تَرْقِينًا الْكِتَابَ: خەتنى زىچ يازدى.

رَقَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، نەرسىنى چىرايلىق قىلدى، نەرسىگە زىننەت بەردى.

رَقَّى يُرَقِّي تَرْقِيَةً: ئۆستۈردى، ئىلگىرىلەتتى، تەرەققىي قىلدۇردى، ئۆرلەتتى.

«لَقَدْ رَقَّاكَ إِخْلاَصُكَ وَتَفَانِيكَ فِي عَمَلِكَ»: سىزنىڭ خىزمىتىڭىزگە بولغان سادىقلىقىڭىز ۋە پىداكارلىقىڭىز سىزنى ئۆستۈردى.

رَقَمَ يَرْقُمُ رَقْمًا عَلَيْهِ: كىتاب يازدى، خاتىرىلىدى.

رَقَمَ فِيهِ: يازدى.

رَقَمَ الْكِتَابَ: يازدى.

رَقَمَ الْحِصَانَ : ئاتقا ئەن سالدى.

رَقَمَ الصَّحِيفَةَ: كىتابقا چېكىتلەرنى ۋە تىنىش بەلگىلىرىنى قويدى.

رَقَمَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كەشتىلىدى.

رَقْمٌ ج أَرْقَامٌ وَ رُقُومٌ: سان، نومۇر، رەقەم.

«ضَعْ رَقْمًا عَلَى هَذِهِ الْحَقِيبَةِ لِيَسْهُلَ التَّعَرُّفُ عَلَيْهَا»: تونۇۋېلىشقا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن بۇ چامادانغا نومۇر سېلىپ قويسىڭىز.

رَقْمٌ قِيَاسِيٌّ: رېكورت.

«ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ»: رېكورتنى بۇزدى.

حَطَّمَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ: رېكورتنى بۇزدى.

سَجَّلَ رَقْمًا قِيَاسِيًّا: رېكورت ياراتتى.

ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ الْعَالَمِيَّ: دۇنيا رېكورتىنى بۇزدى.

رَقْمُ الْقَيْدِ: ئالاقە نومۇرى، تىزىملاش نومۇرى.

اَلأَرْقَامُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەبچە رەقەم، ئەرەب رەقىمى، (1، 2، 3 ...)

اَلأَرْقَامُ الهِنْدِيَّةُ: ھىندىچە رەقەم، ھىندى رەقىمى (١، ٢، ٣ ...)

أَرْقَامٌ سِرِّيَّةٌ: مەخپىي رەقەم، مەخپىي نومۇر، شىفىر.

أَرْقَامٌ إِصْطِلاَحِيَّةٌ: مەخپىي نومۇر، مەخپىي رەقەم، شىفىر.

رَقْمِيٌّ: سانلىق.

رَقْمِيَّةٌ: سان، مىقدار.

رَقَنَ يَرْقُنُ رَقْنًا الْكِتَابَ: خەتنى چىرايلىق يازدى.

رَقَنَةٌ: ماشىنكىدا خەت ئۇردى.

رَقْوٌ. رَقْوَةٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم بارخىنى.

رَقُوءٌ: قان توختىتىش دورىسى.

رَقُوءُ الْجُرْحِ: قان توختىتىش دورىسى، بىنت.

اَلدِّيَةُ رَقُوءُ الدَّمِ: تۆلەم قاتىلنى ئۆلۈمدىن ساقلاپ قالىدۇ.

رُقْوَانِيٌّ م رُقْوَانِيَّةٌ: ئەپسۇن ئوقۇغۇچى، جىنلاردىن مەدەت تىلىگۈچى.

رُقُوبٌ: ئىنتىزار بولماق، كۈتمەك، قارىماق.

رَقُوبٌ: قېرى ۋە تۇل ئاياللاردىن بىرەر كەسىپ قىلىشقا مادارى يەتمەيدىغان ۋە كەسپىي يوق ئادەم.

رُقْوَةٌ ج رُقًى ورُقْيَاتٌ: ئەپسۇن، تىل تۇمار، تۇمار؛ دەمىدە قىلماق، دەم سالماق.

رُقُودٌ: ئۇيقۇ، ياتماق، ئۇخلىماق، يېنىچە ياتماق.

«وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ» (قرآن) :

ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن، ھالبۇكى ئۇلار ئۇيقۇدىدۇر.

رُقُودٌ: ئۇيقۇچان.

رُقُونٌ: خىنە، زەپەر.

رَقَى يَرْقِى و يَرْقَى رُقْيًا ورُقْيَةً الْمَرِيضَ: كېسەلگە دەم سېلىپ قويدى.

رَقِىَ الْجَبَلَ : تاغقا چىقتى، تاغقا ئۆرلىدى.

«أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ» «قرآن» : ياكى سېنىڭ ئالتۇندىن ئۆيۈڭ بولسۇن ياكى سەن (شوتا بىلەن) ئاسمانغا چىققىن...

رَقِيَ يَرْقَى رُقِيًّا الشَّخْصُ الشَّيْءَ أَوْ إِلَيْهِ أَو عَلَيْهِ أو فِيهِ: ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى، ئېگىزگە چىقتى.

لَا يَرْقَى إِلَى كَلَامِهِ شَكٌّ: ئىشەنچلىك ئادەم راست سۆزلۈك ئادەم.

رُقِيٌّ: يۇقىرى ئۆرلەمەك، ئۆسمەك، ئىلگىرلىمەك، تەرەققىي قىلماق، كۆتۈرۈلمەك، گۈللىنمەك.

رَقِيبٌ ج رُقَبَاءُ: كۆزەتچى، ساقلىغۇچى، مارىغۇچى، پايلىغۇچى، مۇھاپىزەتچى، قوغدىغۇچى.

رَقِيبٌ عَتِيدٌ: سەگەك كۆزەتچى.

اَلرَّقِيبُ : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممە نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

«فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ» «قرآن» : مېنى قەبزى روھ قىلغىنىڭدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ تۇرغان سەندىڭ.

رَقِيعٌ ج أَرْقِعَةٌ: ئاسمان، ئاسمان بوشلۇقى.

رَقِيقٌ ج أَرِقَّاءُ: نېپىز، ئىنچىكە، نازۇك.

رَقِيعَةٌ ج رَقَائِعُ وَرَقِيعَاتٌ: ئەخمەق، دۆت، گالۋاڭ.

رَقِيقُ الْمَعَانِي: نازۇك مەنىلىك، ئىنچىكە مەنىلىك.

رَقِيقُ الْمِزَاجِ: خوش پېئىل، خۇشخۇي.

كَلَامٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي: نازاكەتلىك سۆز.

«أَنْتَ رَجُلٌ هَادِئُ الطَّبْعِ رَقِيقُ الْجَانِبِ» : سەن تەمكىن، مۇلايىم ئادەم.

رَقِيقٌ ج رِقَاقٌ: قۇل.

اَلرَّقِيقُ الْأَبْيَضُ: ئاياللارنى كوللېكتىپ شەكىلدە نومۇسىنى سېتىشقا زورلاش.

«تُحَرِّمُ كُلُّ الْقَوَانِينِ الْإِتِّجَارَ بِالرَّقِيقِ الْأَبْيَضِ» : ئاياللارنى كوللېكتىپ شەكىلدە نومۇسىنى سېتىشقا زورلاشنى بارلىق قانۇنلار چەكلەيدۇ.

تِجَارَةُ الرَّقِيقِ: قۇل سودىسى.

تَاجِرُ الرَّقِيقِ: قۇل سودىگىرى.

غَيْرُ رَقِيقٍ: قوپال، يىرىك، توك.

رَقِيقُ اللَّفْظِ: تەلەپپۇزى يېنىك.

رَقِيقُ الْقَلْبِ: رەھىمدىل، ساخاۋەتلىك، خەير ـ ئېھسانلىق.

رَقِيقُ الطَّبْعِ: مېھرى ئىسسىق، مۇلايىم، خوش پېئىل.

رَقِيقُ الشُّعُورِ: سېزىمچان، ھېسسىياتچان، سەزگۈر، چېچەن.

رَقِيقُ الْحَالِ: كەمبەغەل، پېقىر، ئەھۋالى ناچار، نامرات، گاداي.

رَقِيقُ الْجِسْمِ: نازۇك بوي، زىلۋا بويلۇق، ئىنچىكە بويلۇق.

رَقِيقُ الْجَانِبِ: مۇلايىم يۇمشاق، خۇشخۇي.

رَقِيقَةٌ ج رِقَاقٌ : نېپىز تاختا، پوست.

رَقِيمٌ: خەت، ئويۇلغان خەت.

«أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا» «قرآن» : ئەسھابۇلكەھفنى ۋە رەقىم (يەنى ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئىسىملىرى يېزىلغان تاختا) نى (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلىرىمىز ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقى دەپ قارىدىڭمۇ؟

رُقِيٌّ: يۇقىرى ئۆرلەمەك، ئۆسمەك، ئىلگىرلىمەك، تەرەققىي قىلماق، كۆتۈرۈلمەك، گۈللىنمەك.

«وَالْحُكُومَةُ تَعْمَلُ بِاسْتِمْرَارٍ عَلَى رُقِيِّ الْمَدِينَةِ» : ھۆكۈمەت شەھەرنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن داۋا-

لىق ئىشلەيدۇ.

رَكَا يَرْكُو رَكْوًا الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، قازدى.

رِكَابٌ ج رُكُبٌ وَرَكَائِبُ: مىنىلگەن تۆگە، ئۇزەڭگە.

رِكَابُ الْأَمِيرِ: ئەمىرنىڭ سەپەردىكى مۇھاپىزەتچىلىرى (قوغدىغۇچىلىرى).

يَمْشِي فِي رِكَابِهِ: ئۇنىڭ سىپىگە كىردى، سەپكە قوشۇلدى، ... نىڭ قاتارىغا قوشۇلدى.

سَارَ فِي رِكَابِهِ: ئۇنىڭ سىپىگە كىردى، سەپكە قوشۇلدى، ... نىڭ قاتارىغا قوشۇلدى.

«وَصَلَتْ طَلَائِعُ الرَّكَائِبِ» : كارۋاننىڭ ئالدى يېتىپ باردى.

رِكَازٌ ج رِكْزَانٌ: ئالتۇن كان؛ كۈمۈش كان؛ يەر ئاستى بايلىقى.

رُكَاكٌ: ئاجىز، زەئىپ، ناچار، ئىرادىسىز، بوش.

رَكَاكَةٌ: ناچار.

«فِي أُسْلُوبِهِ رَكَاكَةٌ» : ئۇنىڭ ئۇسلۇبى ناچار.

رُكَامٌ: دۆۋە؛ توپلانغان بولۇت.

رُكَامُ النَّاسِ: كىشىلەر توپى، ئادەم دېڭىزى.

«أَلَمْ تَرَأَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا» «قرآن» : كۆرمەمسەنكى، ئاللاھ بۇلۇتلارنى ھەيدەيدۇ، ئاندىن ئۇلارنى بىر ـ بىرىگە قوشىدۇ، ئاندىن ئۇلارنى توپلايدۇ.

رَكَانَةٌ: تەمكىنلىك، سالماقلىق، سالاپەتلىك.

رَكِبَ يَرْكَبُ رُكُوبًا الشَّيْءَ: ئۈستىگە چىقتى، مىندى.

رَكِبَ الْفَرَسَ: ئاتقا مىندى.

«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا» «قرآن» : ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن ياراتتى.

رَكِبَ الْأَهْوَالَ: خەتەرگە تەۋەككۇل قىلدى، خېيىم-خەتەرنى بېشىدىن كەچۈردى.

رَكِبَ الْبَحْرَ: دېڭىز سەپىرى قىلدى.

رَكِبَ الْهَوَاءَ: ئايروپىلاندا سەپەر قىلدى، ئايروپىلاندا ئۇچتى.

رَكِبَ هَوَاهُ: ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلدى، نەپسى خاھىشىغا بويسۇندى.

رَكِبَ رَأْسَهُ: ئويلىماستىن خالىغىنىنى قىلدى.

رَكِبَ الْغُرُورُ رَأْسَهُ: ئۆزىنى چوڭ تۇتتى، ئۆزىنى قالتىس ھېسابلىدى، مەن ـ مەنچىلىك قىلدى.

رَكِبَ الذَّنْبَ: جىنايەت ئۆتكۈزدى، گۇناھ قىلدى.

رَكِبَ الْفَحْشَاءَ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

رَكِبَ الدَّابَّةَ أَوْعَلَى الدَّابَّةِ: ئۇلاققا مىندى.

رَكِبَ فِي السَّفِينَةِ: پاراخوتتا ئولتۇردى.

رَكِبَ فِي الْقِطَارِ: پويىزغا ئولتۇردى، پويىزغا چىقتى.

رَكِبَ الطَّائِرَةَ: ئايروپىلانغا ئولتۇردى.

رَكِبَهُ الدَّيْنُ: قەرزى كۆپىيىپ كەتتى، قەرزگە بوغۇلدى.

رَكِبَ الدَّيْنَ: قەرزنى كۆپ ئالدى.

رَكِبَ ذَنَبَ الرِّيحِ: ئالدىرىدى.

«رَكِبَ الشَّحْمُ بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ» : ئۇنىڭ بەدىنىدە ماي يىغىلىپ قالدى.

رَكِبَ مَتْنَ الْعُنْفِ: قوپاللىق قىلدى.

رَكِبَ مَرْكَبَ الْخَطَلِ: ھاماقەتلىك قىلدى.

رَكِبَ الشَّطَطَ: ئەقىلغا سىغمايدىغان ئىش قىلدى.

رَكِبَ مَرْكَبًا صَعْبًا: جاپا ـ مۇشەققەتتە قالدى.

رَكِبَ مَرْكَبًا خَشِنًا: جاپا ـ مۇشەققەت چەكتى.

رَكِبَ الْأَثَرَ: ئەگەشتى.

رَكِبَ الْخَطَرَ: خەتەرگە تەۋەككۇل قىلدى، خەتەرگە ئۆزىنى ئاتتى.

رَكَبَهُ يَرْكُبُ رَكْبًا: تىزىغا ئۇردى، تىزى بىلەن ئۇردى.

رَكْبٌ ج أَرْكُبٌ وَرُكُوبٌ وَرُكْبَانٌ: كارۋان.

«وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ» «قرآن» : (قۇرەيشنىڭ) سودا كارۋىنى بولسا سىلەرنىڭ تۆۋىنىڭلاردا ئىدى.

رَكَبٌ: دوۋسۇن.

رُكْبَانٌ: كارۋان.

سَارَتْ بِذِكْرِهِ الرُّكْبَانُ: ئىسمى داڭق كەتتى،

نامى تىللاردا داستان بولدى، داڭق چىقاردى.

«جَاءَتِ الرُّكْبَانُ بِالْبَضَائِعِ» : كارۋانلار مال كەلتۈردى.

رُكْبَةٌ ج رُكَبٌ وَرُكْبَاتٌ: تىز.

«هَذَا الأَمْرُ تَصْطَكُّ لَهُ الرُّكْبَةُ» : بۇ، ئادەمنىڭ پىيىنى سىرقىرىتىدىغان ئىش.

أَبُو رُكْبَةٍ: تۈگۈنەك قىچا.

أَبُو الرُّكَبِ: ئۇستىخان قىزىش؛ دىڭگى قىزىتمىسى.

أَبُوالرُّكْبَةِ: چامغۇر.

«عَلَتْ مِيَاهُ الأَمْطَارِحَتَّى غَطَّتِ الرُّكَبَ» : يامغۇر سۈيى ئۆرلەپ تىزغا چىقتى.

رَكَحَ يَرْكَحُ رَكْحًا إِلَى الشَّيْءِ أَوْعَلَيْهِ: يۆلەندى، ئاساسلاندى.

رَكَحَ يَرْكَحُ رُكُوحًا إِلَيْهِ: مايىل بولدى، بۇرالدى، ئۇنىڭغا سىغىندى، ئىلتىجا قىلدى.

رُكْحٌ ج أَرْكَاحٌ وَرُكُوحٌ : سەينا، مەيدان، هويلا؛ تاغ بۇرجىكى، تاغ تەرىپى، ئاساس؛ راهىبنىڭ هۇجرىسى، راهىبنىڭ خانىسى.

رُكْحَةٌ ج رُكَحٌ : سەينا، مەيدان، قورۇ، هويلا.

رَكَدَ يَرْكُدُ رُكُودًا الْمَاءُ أَوِالرِّيحُ: سۇ ياكى شامال توختاپ قالدى، توختىدى.

رَكَدَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

رَكَدَتْ رِيحُهُمْ: ئۇلارنىڭ ئىشى ئارقىغا كەتتى، كۈچ - قۇۋۋىتى تۈگىدى.

رَكَدَ الْعَكَرُ: دۇغ قاچىنىڭ تېگىگە تىنىۋالدى.

رَكَدَ الْمِيزَانُ: تارازا تەڭپۇڭلاشتى.

رَكَدَتِ الشَّمْسُ: كۈن تىكلەشتى.

رَكَزَ يَرْكُزُ رَكْزًا الشَّخْصُ الرُّمْحَ: نەيزىنى قادىدى، نەيزىنى سانجىدى.

رَكَزَ الشَّخْصُ: تەمكىن بولدى.

رَكَزَ شَيْئًا فِي شَيْءٍ: كىرىشتۈردى.

رَكَزَ الرُّمْحَ فِي الأَرْضِ : نەيزىنى يەرگە قادىدى.

رَكْزٌ : تىنچ، جىمجىت، شۈك، مۇستەهكەم، قەتئىي.

رِكْزٌ ج رُكُوزٌ وأَرْكَازٌ: شەپە، تىۋىش، بوش تاۋۇش، بوش ئاۋاز.

«هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْتَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا» «قرآن» : ئۇلاردىن بىرەر ئەھەدسنى كۆرەلەمسەن؟ ياكى ئۇلاردىن بىرەر پەس ئاۋاز ئاڭلىيالامسەن؟

رِكْزَةٌ ج رِكَزٌ ورِكَازٌ: هېكمەت، ئەقىل - پاراسەت؛ چاڭلاشتۇرۇلىدىغان خورما، ئۇلىغان خورما.

رَكَسَ يَرْكُسُ رَكْسًا الشَّيْءَ : ئۆڭدىسىغا قىلىۋەتتى، ئۆڭتەي - تۆڭتەي قىلىۋەتتى، ئەسلى هالىتىگە قايتۇردى، ئالماشتۇردى، ئۆرۈدى.

رِكْسٌ: پاسكىنا، نىجىس؛ خەلق ئاممىسى، كىشىلەر توپى؛ يىرگىنىشلىك، ئىپلاس؛ كۆۋرۈكلۈك، ۋاستە.

رَكَضَ يَرْكُضُ رَكْضًا: يۈگۈردى، چاپتى.

رَكَضَ وَرَاءَ الرَّجُلِ حَتَّى أَدْرَكَهُ: كەينىدىن يۈگۈرۈپ ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى.

رَكَضَ الْفَارِسُ الْفَرَسَ بِرِجْلَيْهِ: چەۋەنداز پۇتى بىلەن ئاتنى دىۋىتتى.

رَكَضَ مِنْهُ: تېز قاچتى، تىكىۋەتتى.

«إِذْ هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ» «قرآن» : ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ (كەلگەنلىكىنى) هېس قىلغان چاغدا ئۇشتۇمتۇت قاچىدۇ.

رَكَضَ الشَّخْصُ: تەپتى.

«أُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ» «قرآن» : ئۇنىڭغا «پۇتۇڭ بىلەن يەرنى تەپكىن» دېدۇق، «بۇ يۇيۇنسىمۇ بولىدىغان، ئىچسىمۇ بولىدىغان سوغۇق سۇدۇر».

رَكْضٌ: يۈگۈرمەك، چاپماق.

اَلرَّكْضُ وَرَاءَ الأَرْبَاحِ: پايدا قوغلاشماق.

اَلرَّكْضُ وَرَاءَ التَّسَلُّحِ: هەربىي تەييارلىقلار مۇسابىقىسى.

رَكَعَ يَرْكَعُ رُكُوعًا: تەزىم قىلدى، رۇكۇ قىلدى، ئېگىلدى، ئېگىلدى، هۆرمەت بىلدۈردى، يۈكۈندى، تىزلاندى، بويسۇندى.

رَكَعَ أَمَامَهُ: ئۇنىڭغا تەزىم قىلدى، ئۇنىڭغا چوقۇندى، پۈكۈلدى.

رَكْعَةٌ ج رَكَعَاتٌ: رەكئەت (نامازنىڭ رەكئىتى).

«فِي كُلِّ رَكْعَةٍ مِنَ الصَّلَاةِ رَكْعَةٌ وَسَجْدَتَانِ»: نامازنىڭ ھەر بىر رەكئىتى بىر قېتىم رۇكۇ قىلىش ۋە ئىككى سەجدىدىن ئىبارەت.

اَلصُّبْحُ رَكْعَتَانِ: بامدات ئىككى رەكئەت.

رَكَّ يَرِكُّ رَكًّا الشَّيْءُ: ئورۇقلىدى، جۇدىدى، ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى.

«اِقْطَعِ الْحَبْلَ مِنْ حَيْثُ رَكَّ»: ئارغامچىنى ئىنچىكە (ئاجىز) يېرىدىن ئۈز.

رَكَّ الشَّيْءَ فِي عُنُقِهِ: ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتنى ئارتتى.

رَكَّ الْأُسْلُوبُ: ئۇسلۇب ناچار بولدى، ئۇسلۇب ئەپلەشمىدى، ئۇسلۇب كېلىشمىدى.

رَكَّ الْعِلْمُ: ئىلىم ئاز بولدى.

رَكٌّ ج أَرْكَاكٌ وَرِكَاكٌ: ئۆتكۈنچى يامغۇر، سىم - سىم يامغۇر؛ ئورۇق، ئاجىز، جۇدەڭ.

رَكَّاضٌ: يۈگۈرۈكچى.

رَكَّالٌ: كۆدىچى، كۆدە ساتقۇچى.

رَكَّبَ يُرَكِّبُ تَرْكِيبًا الطِّفْلَ عَلَى ظَهْرِهِ: بالىنى ئۈشنىسىگە مىندۈرۈۋالدى.

رَكَّبَ الشَّيْءَ إِلَى غَيْرِهِ: قوشتى، قوشۇۋەتتى.

رَكَّبَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى قۇراشتۇردى.

«اَلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ» (قۇرئان): ئۇ سېنى ياراتتى (ئەزالىرىڭنى) بېجىرىم، قامەتمەتلىڭنى تۈز قىلدى، سېنى ئۇ خالىغان شەكىلدە قۇراشتۇردى.

«رَكَّبْتُ عِدَّةَ قِطَعٍ مِنَ الْخَشَبِ لِصُنْعِ مَقْعَدٍ صَغِيرٍ»: كىچىك ئورۇندۇق ياساش ئۈچۈن بىر قانچە پارچە تاختايىنى قۇراشتۇردۇم.

رَكَّبَ الْفَصَّ فِي الْخَاتَمِ: ئۈزۈككە كۆز قويدى.

رَكَّبَ الدَّوَاءَ: دورىنى ئارىلاشتۇردى، دورىنى قوشتى، دورىنى تەڭشىدى، دورا تەييارلىدى.

رَكَّبَ الْجُمْلَةَ: جۈملە تۈزدى، جۈملىنى قۇراشتۇردى.

اَلرُّكَّةُ: ئەنئەنىۋى، يەرلىك.

طِبُّ الرُّكَّةِ: ئەنئەنىۋى تېبابەت.

رَكَزَ يَرْكِزُ رَكْزًا الرُّمْحَ فِي الْأَرْضِ: نەيزىنى يەرگە قادىدى.

رَكَزَ عَلَيْهِ: تايانىدى، يۆلەندى، ئۈمىد باغلىدى.

رَكَّعَ يُرَكِّعُ تَرْكِيعًا: خارلىدى.

رَكَّلَ يُرَكِّلُ تَرْكِيلًا: تەپتى.

رَكَلَ يَرْكُلُ رَكْلًا الْفَرَسَ: ئات تەپتى، پەشۋالىدى.

رَكْلٌ: جوسەي، كۆدە.

رَكْلَةٌ: تېپمەك، پەشۋا؛ بىر باغلام؛ كۆكتات.

«لَأَرْكُلَنَّكَ رَكْلَةً لَا تَأْكُلُ بَعْدَهَا أَكْلَةً»: سېنى بىر پەشۋا بىلەنلا قوپالماس قىلىۋېتىمەن.

رَكَمَ يَرْكُمُ رَكْمًا الشَّيْءَ: توپلىدى، يىغدى، جەملىدى.

«وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ» (قۇرئان): ئاللاھ ھەممە كۇففارلارنى ئۈستى - ئۈستىگە دۆۋىلەپ توپلىغاندىن كېيىن، دوزاخقا تاشلايدۇ.

رُكَمٌ: دۆۋە؛ قويۇق بۇلۇت.

رَكِنَ يَرْكَنُ رَكْنًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، ئىشەندى، مايىل بولدى.

«وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ» (قۇرئان): زالىملارغا مايىل بولماڭلار، (مايىل بولساڭلار) دوزاخ ئازابىغا قالىسىلەر.

رَكَنَ إِلَى الْهُدُوءِ: تىنچلاندى، خاتىرجەم بولدى.

رَكَنَ السُّلَّمَ إِلَى الْحَائِطِ: شوتىنى تامغا يۆلەپ قويدى.

رَكَنَ يَرْكُنُ رُكُونًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، ئىشەندى، مايىل بولدى.

رَكُنَ يَرْكُنُ رَكَانَةً وَرُكُونَةً: قەتئىي بولدى، تەمكىن بولدى، مۇستەھكەم بولدى، چىڭدى.

رُكْنٌ ج أَرْكَانٌ: بۇرجەك، بۇلۇڭ، بوي، ياقا، چەت؛ تۈۋرۈك، تىرەك، تايانچ، ئاساس، نېگىز، مۇھىم قىسمى، ئاساسىي قىسمى.

«جَلَسَ الطِّفْلُ فِي رُكْنِ الْغُرْفَةِ»: بالا ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئولتۇردى.

رُكْنُ الْمَرْأَةِ: ئاياللارغا خاس ئالگىلىتىش.

تَوَلَّى بِرُكْنِهِ: ھاكاۋۇرلۇق قىلىپ يۈز ئۆرىدى.

«فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْمَجْنُونٌ» «قۇران»: پىرئەۋن ئۆز قوشۇنى بىلەن (ئىماندىن) يۈز ئۆرىدى ئۇ: «(مۇسا) سېھىرگەردۇر، ياكى مەجنۇندۇر» دېدى.

اَلْمَهِيبُ الرُّكْنِ: يۇقىرى دەرىجىلىك ھەربىي مەنسەپ.

هُوَ رُكْنٌ مِنْ أَرْكَانِ قَوْمِهِ: ئۇ قەۋمىنىڭ چوڭ كىشىلىرىدىن بىرى.

رَئِيسُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ: شتاب باشلىقى.

رَئِيسُ الْأَرْكَانِ الْمُفَوَّضِيَّةِ: كونسۇلخانا مەسئۇلى، ئەلچىخانا خادىمى.

أَرْكَانُ الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ ئۇلى.

اَلْأَرْكَانُ الْأَرْبَعَةُ عِنْدَ الْقُدَمَاءِ: قەدىمكىلەرنىڭ قارىشىچە ھاۋا، سۇ، ئوت، تۇپراقلارنى كۆرسىتىدۇ.

أَرْكَانُ الْحَرْبِ: شتاب، شتاب ئوفىتسېرى.

أَرْكَانُ الصَّلَاةِ: نامازنىڭ رۇكنىلىرى.

رُكْنَةٌ: بۇلۇڭ، يان، بۇرجەك.

رُكْنِيٌّ: بۇلۇڭغا مەنسۇپ؛ بۇلۇڭنىڭ، بۇلۇڭلۇق.

ضَرْبَةٌ رُكْنِيَّةٌ: ياندىن زەربە بەرمەك، يان تەرەپتىن ھۇجۇم قىلماق، بۇلۇڭ توپى.

اَلرَّكُوبُ ج رُكُبٌ: مىنىلىدىغان ئۇلاغ.

«وَذَلَّلْنَاهَالَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَ مِنْهَايَأْكُلُونَ» «قۇرآن»: ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ، بەزىسىنى يەيدۇ.

اَلرَّكُوبُ مِنَ الطُّرُقِ: يۇرۇشلەشتۇرۇلگەن يول، مېڭىلغان يول.

رُكُوبٌ وَرُكُوبَةٌ ج رَكَائِبُ: قاتناش قوراللىرى (ئات، ئېشەك، تۆگە: ماشىنا، پويىز، ئايروپىلان قاتارلىقلارغا ئوخشاش).

رُكُوبٌ: مىنمەك.

رُكُوبُ الْحِصَانِ: ئاتقا مىنمەك.

رُكُوبُ الْهَوَاءِ: ئايروپىلانغا چۈشمەك، ئايروپىلاندا سەپەر قىلماق.

رُكُوبُ الْبَحْرِ: كېمىدە ئولتۇرماق، دېڭىزدا سەپەر قىلماق.

رَكُوبَةٌ ج رَكَائِبُ: مىنىدىغان ئۇلاغ، مىنىشكە خاس ئۇلاغ.

مَالَهُ رَكُوبَةٌ وَلَاحَلُوبَةٌ: مىنىدىغان ئۇلىقى، ساغىدىغان كالىسى يوق، ھېچنېمىسى يوق، يالاڭتۆش.

رَكْوَةٌ ج رَكَوَاتٌ وَرِكَاءٌ: تۇلۇم، تورسۇق، قەھۋە چەينىكى؛ قېيىق؛ قولتۇق.

«مَلَأَ الرَّكْوَةَ بِالْمَاءِ وَتَرَكَهَاتَبْرُدُفِي الْهَوَاءِ»: قەھۋە چەينىكىگە سۇ تولدۇرۇپ ئۇنى ھاۋادا سوۋۇسۇن دەپ قويۇپ قويدى.

رُكُودٌ: توختاپ قالماق.

رُكُودُ الْأَعْمَالِ وَالتِّجَارَةِ: ئىش ھەرىكەت ياكى سودا تىجارەتنىڭ راۋاج تاپماسلىقى، تىجارەتنىڭ ئاقمىغانلىقى، سودىنىڭ كاساتلىقى.

رُكُودٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي تۇرغۇنلۇق.

رَكُوشٌ: مۇساپىقىلەشكۈچى، مۇسابىقىغا چۈشكۈچى.

رُكُوعٌ: تەزىم قىلماق، ئېگىلمەك، ئېگىشمەك، رۇكۇ قىلماق.

رُكُونٌ: ئىشەنچ قىلماق، تايانماق.

«يُضَايِقُنِي رُكُونُكَ إِلَى الْكَسَلِ»: سېنىڭ ھورۇنلۇققا مايىللىقىڭدىن ئىچىم تىت ـ تىت بولىدۇ.

رَكِيزَةٌ ج رَكَائِزُ ورِكَازٌ: تۈۋرۈك، تىرەك، يۆلەنچۈك، يەرگە كۆمۈلگەن غەزىنە پارچىسى؛ مەركىزىي نۇقتا.

«اَلْأَمَانَةُوَالصِّدْقُ هُمَارَكِيزَتَاكَ فِي عَمَلِكَ»: ھەققانىيەت بىلەن راستلىق سېنىڭ خىزمىتىڭدە يۆلۈنۈشكە تېگىشلىك ئىككى ئاساسىڭدۇر.

رَكِيكٌ ج رِكَاكٌ ورَكَكَةٌ: ئاجىز، زەئىپ، ناچار، ئىرادىسىز، بوش.

رَكِيكُ الْعَقْلِ: كالتە پەم، ئەقلى تۆۋەن.

رَكِيكُ الْأُسْلُوبِ: ئۇسلۇبى ناچار.

رَكِيكُ الْعِلْمِ: ئىلمى ئاز، ئىلمى ئاجىز.

ثَوْبٌ رَكِيكُ النَّسْجِ: ناچار توقۇلغان كىيىم.

رَكِيكُ اللَّفْظِ: تۆزۈلۈشى ناچار جۈملە، چۈۋالچاق

جۈملە.

رَكِينٌ: مۇقىم، مۇستەھكەم، تەۋرەنمەس، ئېغىر - بېسىق، تەمكىن؛ ئېگىز تاغ.

جَبَلٌ رَكِينٌ: ئېگىز تاغ.

رَكِيَّةٌ ج رَكَايَا و رَكِيٌّ: قۇدۇق.

رَمَادٌ ج أَرْمِدَةٌ: كۈل.

هُوَ كَثِيرُ الرَّمَادِ: ئۇ، مەرد ئادەم، سېخى ئادەم.

أَنْتَ تَنْفَخُ فِي رَمَادٍ: پايدىسى يوق ئىشتا ۋاقتىڭنى ئىسراپ قىلىسەن.

رَمَادُ الشُّودا: ساپ شۇلتا، ئىشقار، سودا.

ذَرَّ الرَّمَادَ فِي الْعُيُونِ: كۆزگە توپا چاچتى (قايمۇقتۇردى).

رَمَادُ الْجُثَّةِ: جەسەت كۈلى.

«أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اِشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ.

رَمَادَةٌ: قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

عَامُ الرَّمَادَةِ: ھىجرىيىنىڭ 18 - يىلى ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ خەلىپىلىك مەزگىلىدە يۈز بەرگەن قاتتىق قۇرغاقچىلىق.

«لَقَدْ حُبِسَ الْمَطَرُ عَامَيْنِ مُتَوَالِيَيْنِ فَأَصَابَتِ الْقَوْمَ رَمَادَةٌ»: ئىككى يىل ئۇدا يامغۇر ياغماي، قەھەتچىلىك بولۇپ كەتتى.

رَمَادِيٌّ: كۈلرەڭ.

«اَلْمِعْطَفُ الرَّمَادِيُّ رَخِيصُ الثَّمَنِ»: كۈلرەڭ پەلتونىڭ باھاسى ئەرزان.

«إِنَّهُ يَرْتَدِي حُلَّةً رَمَادِيَّةً هَذَا الْيَوْمَ»: بۈگۈن ئۇ كۈلرەڭ چاپان كىيىۋاپتۇ.

رِمَاقٌ : ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش ۋاسىتىلىرى.

رُمَاعٌ: جۇدەپ سارغىيىش كېسىلى.

رُمَامٌ: چىرىگەن، سېسىغان.

رِمَايَةٌ: ئاتماق، تاشلىماق، چۆرمەك؛ ئوق چىقار- ماق.

مَيْدَانُ الرِّمَايَةِ: مەشىق ياكى مۇسابىقە مەيدانى، دۈشمەن مەيدانى.

فُلَانٌ بَطَلٌ فِي الرِّمَايَةِ: پالانى قارىغا ئېتىش چېمپىيونى.

رَمَأَ يَرْمَأُ رَمْأً بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى، توختىدى، تۇرۇپ قالدى.

رَمَأَ الْخَبَرَ: تىڭ تىڭشىدى، ئۇقۇشتى، سۈرۈشتە قىلدى.

رَمَثَ يَرْمُثُ رَمْثًا: ئورۇنلاشتۇردى، رەتلىدى، تۈزىدى، سەرەمجانلاشتۇردى، جايلىدى، جايلاش- تۇردى.

رَمَثَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ : ئارىلاشتۇردى.

رَمَثٌ ج أَرْمَاثٌ وَرِمَاثٌ: يىلىمدا قېلىپ قالغان سۈت.

رَمَجَ يَرْمُجُ رَمْجًا الطَّائِرُ: قۇش مايىقلىدى.

رَمَحَ يَرْمَحُ رَمْحًا ذُوالْحَافِرِ: تۇۋاقلىق ھايۋان تەپتى.

رَمَحَةٌ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

اَلرُّمْحُ: كەمبەغەللىك، يوقسۇللۇق.

رُمْحٌ ج رِمَاحٌ وَأَرْمَاحٌ : نەيزە.

كَسَرُوا بَيْنَهُمْ رِمَاحًا: ئۇلار ئۆزئارا ئېلىشتى، ئۇلار ئۇرۇشتى، ئۇلار سوقۇشتى، بىر - بىرى بىلەن نەيزىلەشتى.

«لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ» «قرآن»: قولۇڭلار ۋە نەيزەڭلار بىلەن ئوۋلىنىدىغان بىرئاز ئوۋ بىلەن ئاللاھ سىلەرنى چوقۇم سىنايدۇ.

رَمِدَ يَرْمَدُ رَمَدًا الْعَيْنُ: كۆز ئاغرىدى، كۆز ياللۇغلاندى.

رَمِدَ عَيْشُهُ: ھالاك بولدى.

رَمِدَ يَرْمَدُ رَمَدًا وَرُمْدَةً الشَّيْءُ: نەرسە كۈلرەڭ بولدى، كۈلرەڭگە كىردى.

رَمَدٌ: كۆز ئاغرىقى.

مُسْتَشْفَى الرَّمَدِ: كۆز كېسەللىرى دوختۇرخا- نىسى.

رَمَدٌ حُبَيْبِيٌّ: تراخوما.

عِلْمُ الرَّمَدِ: كۆز كېسەللىكى تېبابىتى.

رَمْدٌ، رَمْدَانٌ: كۆزى ئاغرىق ئادەم، كۆز ياللۇغىغا گىرىپتار بولغان ئادەم؛ پاسكىنا، كىر،

مەينەت.

رَمْدَاءُ: تۆگە قۇش.

رَمَدِيٌّ: كۆز كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

رَمَزَ يَرْمُزُ و يَرْمِزُ رَمْزًا إِلَى الشَّيْءِ هَكَذَا: ئىشارەت قىلدى، كۆرسىتىپ بەردى، بېشارەت قىلدى، دارىتمىلىدى، پۇرۇتۇپ قويدى.

«يَرْمُزُ الضَّوْءُ الْأَحْمَرُ إِلَى الْوُقُوفِ بَيْنَمَا يَرْمُزُ الضَّوْءُ الْأَخْضَرُ إِلَى الْمُرُورِ»: قىزىل چىراغ توختاش بەلگىسىنى بەرسە يېشىل چىراغ مېڭىش بەلگىسىنى بېرىدۇ.

اَلرَّمْزُ الصُّوفِيُّ: كۆرۈنۈشتە مەخلۇققا ئىشارەت قىلىش، ماھىيەتتە ئاللاھنى كۆرسىتىش، تەسەۋۋۇپچە ئىشارەت.

رَمْزٌ ج رُمُوزٌ: ئىشارەت، بەلگە، مەخپىي رەقەم، كىنايە، تامغا.

«آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا» (قرآن): «ساڭا بولىدىغان نىشانە شۇكى، ئۈچ كۈنگىچە كىشىلەرگە سۆز قىلالمايسەن، (يەنى زىكرى تەسبىھ ئېيتىشتىن باشقا سۆزگە تىلىڭ كەلمەيدۇ) پەقەت ئىشارەتلا قىلىسەن».

فَكَّ رُمُوزَهُ: ئۇنىڭ سىرلىرىنى يەشتى.

رَمْزِيٌّ: سىمۋول خاراكتېرلىك.

رَمْزِيَّةٌ: سىمۋولىزم.

رَمَسَ يَرْمُسُ و يَرْمِسُ رَمْسًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى كۆمدى، دەپنە قىلدى، يەرلىككە قويدى.

رَمَسَ الشَّيْءَ: ئىزىنى يوقاتتى.

رَمَسَ الْقَبْرَ: قەبرىنى تۈزلىۋەتتى.

«تَرْمُسُ الرِّيحُ الْآثَارَ بِمَا تُثِيرُهُ مِنْ أَتْرِبَةٍ»: شامال توپا تۇزۇتۇپ ئىزلارنى يوقىتىۋېتىدۇ.

رَمْسٌ ج رُمُوسٌ: قەبرە.

«غَدَا إِلَى الرَّمْسِ، كَأَنْ لَمْ يَغْنَ بِالْأَمْسِ»: گويا دۇنيادا كەلمىگەندەك قەبرىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتتى، گويا تۈنۈگۈن يوقتەك ئۈن - تىنسىز قەبرىگە كىرىپ كەتتى.

رَمَشَ يَرْمُشُ و يَرْمِشُ رَمْشًا الشَّيْءَ: قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى، قولىنىڭ ئۇچىدا تۇتتى، قولىنىڭ ئۇچى بىلەن چىمدىپ ئالدى.

رَمِشَ الْعَيْنُ: كۆزى قىزىرىپ ئاغرىپ كەتتى.

رَمَشٌ: بېرىكتۈرگۈچى پەردە ياللۇغى.

رِمْشٌ ج رُمُوشٌ: كىرپىكنىڭ ئەتراپىغا ئۈنۈپ چىققان تۈك.

رَمْشَةٌ ج رَمَشَاتٌ: ھەش - پەش دېگۈچە، كۆز يۇمۇپ - ئاچقۇچە.

رَمِصَ يَرْمَصُ رَمَصًا الْعَيْنُ: كۆز چاپاق بولۇپ قالدى، چاپاق باستى.

رَمَصٌ: چاپاق.

رَمَضَ يَرْمُضُ و يَرْمِضُ رَمْضًا الشَّاةَ: سويۇلغان قوينى قىزىق تاشنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئۈستىگە ئوت يېقىپ پۇشۇردى.

رَمِضَ يَرْمَضُ رَمَضًا الشَّخْصُ: قاتتىق ئىسسىقنى بېشىدىن كەچۈردى، قاتتىق ئىسسىقنى ئۆتكۈزدى.

رَمِضَ الشَّيْءُ: قاتتىق ئىسسىدى، قىزىپ كەتتى.

رَمِضَتْ قَدَمُهُ: قاتتىق ئىسسىقتا پۇتى كۆيدى.

رَمِضَ لِلْأَمْرِ: قاتتىق غەزەپلەندى.

رَمِضَ الْأَرْضُ: زېمىن قاتتىق ئىسسىدى.

رَمَضٌ: قاتتىق ئىسسىق.

رَمْضَاءُ: تومۇز ئىسسىق، قاتتىق ئىسسىق؛ كۈننىڭ قاتتىق ئىسسىقىدا قىزىپ كەتكەن يەر ياكى تاش.

«مَشَى عَلَى الرَّمْضَاءِ»: قىزىق يەر ياكى تاش ئۈستىدە ماڭدى.

رَمَضَانُ ج رَمَضَانَاتٌ وَرَمَاضِينُ وأَرْمِضَاءُ وأَرْمِضَةٌ: ھىجرىيىنىڭ 9 - ئېيى، رامزان ئېيى.

«شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ» (قرآن): رامزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر.

رَمَطَ يَرْمِطُ رَمْطًا: تۆھمەت چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى، ئەيىبلىدى.

رَمَعَ يَرْمَعُ رَمْعًا بِيَدِهِ: قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى، قولى بىلەن كۆرسەتتى.

رَمَعَتْ عَيْنُهُ بِالدُّمُوعِ: ياش تۆكتى، كۆزىگە ياش ئالدى.

رَمَقَ يَرْمُقُ رَمْقًا الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا كۆز يىلىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقَهُ بِبَصَرِهِ: ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقَهُ إِلَيْهِ: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَقٌ ج أَرْمَاقٌ: ئەڭ ئاخىرقى، ھاياتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋاقتى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتى.

اَلرَّمَقُ الْأَخِيرُ: ھاياتنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرى.

إِلى آخِرِ رَمَقٍ: جان ئۈزۈلۈشكە قەدەر، جان ئۈزۈلۈشكە قەدەر.

«كُلْ مِنَ الْمَيْتَةِ مَا يَسُدُّ رَمَقَكَ وَلَاتَزِدْ»: ئۆزى ئۆلۈپ قالغان نەرسىنى ھاياتىڭنى ساقلاپ قالىدىغان دەرىجىدە يېگىن، ئۇنىڭدىن ئارتۇق يېمىگىن.

لَحِقَهُ فِي الرَّمَقِ الْأَخِيرِ: ئۇنىڭ بىلەن ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىدا دىدارلىشىشقا ئۈلگۈردى.

يَسُدُّ رَمَقَ الْجَائِعِ: ئاچ قالغان ئادەمنى ھاياتىنى ساقلىغۇدەك دەرىجىدە تويغۇزىدۇ.

يُمْسِكُ رَمَقَ الْجَائِعِ: ئاچ قالغان ئادەمنى ھاياتىنى ساقلىغۇدەك دەرىجىدە ئوزۇقلاندۇرىدۇ.

تَمُدُّ رَمَقَهُ: تۇرمۇشىنى ئاران قامدايدۇ.

رُمْقَةٌ: ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش، غورىگىل ھايات.

رَمَكَ يَرْمُكُ رَمْكًا بِالْمَكَانِ: تۇردى، ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

رَمَكَةٌ ج رَمَكَاتٌ وَ أَرْمَاكٌ: نەسىللىك ئات، ئاجىز ئادەم، ئورۇق ئادەم؛ خېچىر.

رُمْكَةٌ: بوز تۈگە، كۈلرەڭ تۈگە.

رَمَلَ يَرْمُلُ رَمَلاً الرَّجُلُ: بويناق ياشىدى.

رَمْلٌ ج رِمَالٌ: قۇم.

عِلْمُ الرَّمْلِ: پالچىلىق ئىلمى، رەممالىلىق (قۇم بىلەن پال سېلىش).

ضَرْبُ الرَّمْلِ: قۇمغا سىزىق سىزىپ پال بېقىش.

«تَجَنَّبِ الطَّرِيقَ الْمَلِيئَ بِالرِّمَالِ حَتَّى لَاتَغُوصَ سَيَّارَتُكَ»: ماشىناڭ پېتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن قۇملۇق يولدا ماڭمىغىن.

رَمْلَاءُ ج رُمْلٌ: قەھەتچىلىك.

سَنَةٌ رَمْلَاءُ: قەھەتچىلىك يىلى.

رَمْلَةٌ: قۇملۇق، قۇملۇق يەر.

رَمْلِيٌّ: قۇمساڭغۇ، قۇمساق يەر.

بَلَحٌ رَمْلِيٌّ: سارغايغان خورما غورىسى.

رَمَّ يَرِمُّ رَمًّا الْعَظْمُ: سۆڭەك چىرىدى.

رَمَّ يَرُمُّ وَ يَرِمُّ رَمًّا وَمَرَمَّةً الْمَنْزِلَ: ئۆينى رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۈزىگەننى تۈزىدى، ئوڭشىدى.

رَمٌّ: رېمونت قىلماق، تۈزىمەك، ئوڭشىماق.

رِمٌّ: ئىلىك؛ ئوت - خەس؛ نەم توپا.

رُمٌّ: غەم - قايغۇ، جامائە؛ كىشىلەر توپى.

رَمَّاحٌ ج رَمَّاحُونَ: نەيزە ياسىغۇچى.

رَمَّاعَةٌ: ساغرا، كاسسا.

رَمَّالٌ: پالچى، رامىال، رامچى.

رَمَّامٌ ج رَمَّامُونَ: تاشلاندۇق يېمەكلىكلەرنى يەردىن تېرىپ جان باقىدىغان تىلەمچى.

شَخْصٌ رَمَّامٌ: تاشلاندۇق يېمەكلىكلەرنى تېرىپ يەپ جان باقىدىغان دىۋانە.

رُمَّانٌ: ئانار.

«فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ» (قرآن): ئۇ ئىككى جەننەتتە مېۋىلەر، خورمىلار ۋە ئانارلار بار.

رُمَّانُ السَّعَالِي: ئەپيۇن گۈلى، كۆكنار، خەشخاش.

رُمَّانُ الْأَنْهَارِ: سۇمبۇل.

رُمَّانٌ بَرِّيٌّ: كاسىيە دەرىخى.

زَهْرُ الرُّمَّانِ: ئانار گۈلى.

رُمَّانَةٌ ج رُمَّانَاتٌ: ئانار دەرىخى.

رُمَّانَةٌ: تارازا، جىلىڭ؛ قول بومبىسى.

رُمَّانَةُ الْقَبَّانِ: جىلىڭ تېشى، تارازا تېشى.

رُمَّانِيٌّ: قىزىل رەڭدىكى، قىزىل ياقۇت رەڭلىك.

رِمَّةٌ ج رِمَمٌ: چىرىگەن سۆڭەك، پۇراپ قالغان جەسەت.

«أَلشَّرَفُ بِالْهِمَمِ الْعَالِيَةِ لَا بِالرِّمَمِ الْبَالِيَةِ» : شان ـ شەرەپ چىرىگەن سۆڭەكلەر بىلەن ئەمەس، يۈكسەك ھىممەتلەر ئارقىلىق بولىدۇ، (ئاتا ـ ئانالىق بىلەن ئەمەس، ئۆزۈڭدە بار پەزىلەت بىلەن پەخىرلەنسەڭ بولىدۇ) .

رُمَّةٌ ج رُمَمٌ: چىرىپ كەتكەن ئارغامچا.

بِرُمَّتِهِ: پۈتۈنلەي، تامامەن، پۈتكۈل.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِرُمَّتِهِ: ھەممىسىنى ئالدى.

رَمَّحَ يُرَمِّحُ تَرْمِيحًا: نەيزە ئاتتى؛ قورال ياسىدى.

رَمَّدَ يُرَمِّدُ تَرْمِيدًا الشَّيْءَ : كۈلگە كۆمدى.

رَمَّدَ الْجُثَّةَ: جەسەتنى كۆيدۈردى.

رَمَّدَتِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ يەلىنى چوڭ بولدى.

رَمَّضَ يُرَمِّضُ تَرْمِيضًا الْمُسْلِمُ: مۇسۇلمان رامزان روزىسىنى تۇتتى.

رَمَّضَ الرَّاعِي الْغَنَمَ: پادىچى ئىسسىقتا قوي باقتى، تومۇز ئىسسىقتا قوي باقتى.

«سَنُرَمِّضُ هَذَا الْعَامَ فِي الْقَاهِرَةِ» : بۇ يىل رامزاننى قاھىرەدە تۇتىمىز.

رَمَّضَ الْقَوْمَ: روزىنى نىيەت قىلدى.

رَمَّقَ يُرَمِّقُ تَرْمِيقًا إِلَيْهِ: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

رَمَّقَ الْغَنِيُّ الْفَقِيرَ بِشَيْءٍ: باي كەمبەغەلگە ئازراق نەرسە بەردى.

رَمَّقَ الْعَيْشَ تَرْمِيقًا : تۇرمۇشنى قامىدى.

رَمَّقَ الْكَلَامَ: يالغان ـ ياۋىداق بىلەن سۆزىنى بېزىدى.

رَمَّلَ يُرَمِّلُ تَرْمِيلاً الطَّعَامَ: تاماقىنى بۇزۇش ئۈچۈن قۇم سالدى ، ئېشىغا توپا سالدى.

رَمَّمَ يُرَمِّمُ تَرْمِيمًا الشَّيْءَ : رېمونت قىلدى، ئىسلاھ قىلدى، تۈزىدى، ئوڭشىدى.

رَمَّمَ الْمَنْزِلَ: ئۆينى رېمونت قىلدى.

«رَمَّمَ اللَّوْحَةَ الْفَنِّيَّةَ» : گۈزەل سەنئەت تاختىسىنى رېمونت قىلدى.

رَمَى يَرْمِي رَمْيًا الشَّيْءَ : ئاتتى، تاشلىدى.

«وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى» «قۇرئان» : (ئى مۇھەممەد! بىر سىقىم توپىنى مۇشرىكلارغا) ئاتقىنىڭدا سەن ئاتمىدىڭ ، بەلكى ئەمەلدە ئۇنى (مۇشرىكلارنىڭ كۆزلىرىگە) ئاللاھ ئاتتى.

رَمَى بِهِ مِنْ يَدِهِ: تاشلىۋەتتى، ئېتىۋەتتى.

رَمَاهُ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ: ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلىدى.

«إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» «قۇرئان» : يامان ئىشلاردىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوقۇم لەنەتكە ئۇچرايدۇ.

رَمَى بِقَذِيفَةٍ: ئوق ئاتتى.

رَمَى بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى بۇزدى.

رَمَاهُ بِكَذَا: ئۇنىڭغا شىكايەت قىلدى، ئەرز قىلدى، پاش قىلدى، مەلۇم قىلدى، تۆھمەت چاپلىدى، مالامەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

رَمَى الْمَكَانَ: مەنزىلنى كۆزلىدى.

رَمَى الْمَالَ: مال كۆپەيدى.

رَمَى بِحَبْلِهِ عَلَى غَارِبِهِ: ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمىدى، تاشلىۋەتتى.

رَمَى عَنْهُ: سىلكىدى، قاقتى (سىلكىپ توپىنى قېقىۋېتىش).

رَمَى إِلَى الشَّيْءِ : ... نى مەقسەت قىلدى ، كۆزلىدى.

رَمَى الصَّيْدَ: ئوۋنى ئاتتى.

رَمَاهُ بِعَيْنِهِ: ئۇنىڭغا مەسخىرە قىلىپ قارىدى.

رَمَى لِغَايَةٍ بَعِيدَةٍ: ئېرىشمەك قىيىن ئىشنى كۆزلىدى.

«وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ» «قۇرئان» : ئۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ ـ توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى، قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ...

رَمْيٌ : ئاتماق، تاشلىماق، چۆرىمەك.

رَمْيُ الْمِطْفَأَةِ: دىسكا ئاتماق.

رَمْيُ الرُّمْحِ: نەيزە ئاتماق.

رَمْيَةٌ: ئاتماق؛ تاشلىماق؛ چۆرىمەك؛ ئوق چىقار-

ماق.

رَمْيَةٌمِنْغَيْرِرَامٍ: تاسادىپىي تېگىپ قېلىش، ئادەتتە جايىغا تەگكۈزەلمەيدىغان ئادەمنىڭ تاسادىپىي جايىغا تېگىپ قالغان ئوقى، بۇگۈن كۈن غەربتىن چىقتىمۇ (ئىشنى خاتا قىلىدىغان ئادەمنىڭ تاسادىپىي توغرا قىلىپ قېلىشى).

عَلَى رَمْيَةِ سَهْمٍ مِنْهُ: ناھايىتى يېقىن، ئىككى قەدەملا.

رَمِيزٌ: كۆپ ھەرىكەتلىنىدىغان؛ ھۆرمەتلىك، ئەمكىن، سالماق.

رَمِيضٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش.

رَمِيمٌ ج رِمَامٌ: چىرىگەن، سېسىغان.

«قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ» (قرآن): ئۇ، «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ» دېدى.

«لَقَدْصَارَ هَذَا الثَّوْبُ رَمِيمًا مِنْ كَثْرَةِ لُبْسِهِ» : بۇ كىيىم كۆپ كىيىلىپ ئەسكىرىپ كەتتى.

رَمِيَّةٌ ج رَمَايَا وَرَمِيَّاتٌ: ياۋايى ھايۋان.

رَنَا يَرْنُو رُنُوًّا إِلَيْهِ: ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەلمەي قالدى، مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى.

رَنَا لَهُ: ئۇنىڭدىن مېھرىنى ئۈزەلمىدى، مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدى.

رَنَا إِلَى حَدِيثِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالدى، زەن قويۇپ ئاڭلىدى.

رَنَا عَنْهُ: كۆرمەسكە سېلىۋالدى، بىپەرۋا بولىۋالدى، بىلمەسلىككە سېلىۋالدى.

اَلرَّنَا: بەك گۈزەل بولغانلىقتىن، كۆرگەن كىشى مېھرىنى ئۈزەلمەي ئۈزۈلمەي ئۈزۈنغىچە تىكىلىپ قاراپ قالىدىغان نەرسە.

اَلرَّنَاءُ: گۈزەللىك، چىرايلىقلىق.

اَلرُّنَاءُ: ئاۋاز؛ خۇشاللىق.

رِنْجَةٌ ج رِنْجَاتٌ: پاللاس بېلىق، قۇلۇلىخور بېلىق.

رَنَّحٌ: كۆز تورلاشماق، باش قايماق، كۆز قاراڭغۇلاشماق.

رَنْدٌ: ئاكۇلارىيە دەرىخى، ئۇد، ئۇد ھىندى.

رَنَقَ يَرْنُقُ رَنْقًا الْمَاءُ: سۇ دۇغ بولدى.

رَنَقَ عَيْشُ فُلَانٍ: تۇرمۇشى كۆڭۈلسىز بولدى.

رَنِقَ يَرْنَقُ رَنَقًا الْمَاءُ: سۇ دۇغ بولدى.

رَنْقٌ: لاي سۇ، دۇغ سۇ.

رَنِمَ يَرْنَمُ رَنَمًا وَرَنِيمًا الْمُغَنِّي: غەزەلچى ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

رَنِمٌ م رَنِمَةٌ: ناخشىچى، ئاۋازى بىلەن كىشىنى خۇشاللاندۇرغۇچى؛ مۇزىكا ئەسۋابى.

رَنَنٌ : ئاز سۇ.

رَنَّ يَرِنُّ رَنِينًا الرَّجُلُ: توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

رَنَّتِ الْوَتَرُ: تارا جىرىڭلىدى.

رَنَّتِ الْقَوْسُ: كامالچە جاراڭلىدى.

اَلرَّنَّاءُ: ئاياللارغا تىكىلىپ قارىغۇچى.

رَنَّانٌ: جاراڭلىق، ساز، ئاۋازى ياڭراق.

لَهُ صَوْتٌ رَنَّانٌ : ئۇنىڭ ئاۋازى جاراڭلىق.

صُنْدُوقٌ رَنَّانٌ: تارلىق - تۇرۇق ئاۋاز چىقىرىدىغان ساندۇق.

«أَلْقَى خُطْبَةً رَنَّانَةً» : ئۇ جاراڭلىق نۇتۇق سۆزلىدى.

رَنَّةٌ: تارالڭ - تۇرۇلڭ، جالدۇر - جۇلدۇر، جاراڭ - جۇرۇڭ، چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئاۋازى.

«سَمِعْتُ رَنَّةَ الْجَرَسِ» : قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدىم.

رَنَّحَ يُرَنِّحُ تَرْنِيحًا الْغُصْنَ: شاخنى قىيسايتتى، قىڭغايتتى.

رَنَّحَ الشَّخْصُ: مەستلىكتىن ئىرغاڭلىدى، دەلدەڭشىدى، سەنتۈرۈلدى.

رَنَّحَهُ الشَّرَابُ: شاراب ئۇنى دەلدەڭشىتىۋەتتى.

«رَنَّحَتِ الرِّيحُ الْغُصْنَ» : شامال شاخنى ئىرغاڭلاتتى.

رَنَّقَ يُرَنِّقُ تَرْنِيقًا النَّظَرَ إِلَيْهِ: سىنچىلاپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى.

رَنَّقَ بِالْمَكَانِ: ئورۇندا ئۇزۇن مۇددەت تۇردى.

رَنَّقَ الْمَاءَ: سۇنى لېيىتىۋەتتى، سۇنى دۇغ قىلىپ قويدى.

رَنَّقَ الطَّائِرُ: قۇش ھاۋادا قانات قېقىپ ئۇچماي

تۆردى.

رَتَّقَ الشَّخْصُ: هالڭ ـ تاڭ قالدى.

رَتَّقَتِ السَّفِينَةُ: كېمە ئۆز جايىدا ئايلىنىپ ماڭمىدى.

رَتَّقَتِ الرَّايَةُ: بايراق لەپىلدىدى.

رَتَّقَ النَّوْمُ فِي عَيْنَيْهِ : ئۇيقۇسى كېلىپ كەتتى.

رَتَّقَتِ الشَّمْسُ: كۈن پاتاي دەپ قالدى.

رَتَّقَ الْمَوْتُ مِنْهُ: ئۆلۈم يېقىنلاشتى.

رَنَّمَ يُرَنِّمُ تَرْنِيمًا الْمُغَنِّي: ناخشىچى ناخشا ئېيتتى.

رَنَّنَ يُرَنِّنُ تَرْنِينًا الْقَوْسَ: كامالچىنى جاراڭلاتتى، ياڭراتتى.

رَنَّى يُرَنِّي تَرْنِيَةً: ۋارقىرىدى، توۋلىدى، جارقىرىدى.

رَنِينٌ: جاراڭ ـ جۇرۇڭ، تاراڭ ـ تۇرۇڭ، چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ ئاۋازى.

أَيْقَظَهُ رَنِينُ الْهَاتِفِ: تېلېفوننىڭ جىرىڭلىشى ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

رَهَا يَرْهُو رَهْوًا الْحِصَانُ: ئات يورغىلاپ ماڭدى، سوكۇلدىدى.

رَهَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ: ئىككى پۇتىنى كېردى.

رَهَا الطَّائِرُ: قۇش ئىككى قانىتىنى يايدى.

رَهَا الْبَحْرُ: دېڭىز تىنجىدى.

رُهَابَةٌ: كۆكرەك دومبە سۆڭىكى.

رِهَاطٌ: ئۆي سايمانلىرى، ئۆي جاھازلىرى.

رَهَافَةٌ: ئىنتىككىلىك، ئىنچىككىلىك، نازۇكلۇق، كەسكىنلىك، ئۆتكۈرلۈك.

«عُرِفَ هَذَا الشَّاعِرُ بِرَهَافَةِ حِسِّهِ» : بۇ شائىر ھېسسىياتىنىڭ نازۇكلۇقى بىلەن تونۇلغان.

رِهَاقٌ وَ رُهَاقٌ: مىقدار؛ ئۆلچەم.

رِهَاقُ مِائَةٍ: يۈز ئەتراپىدا، يۈز ئۆپچۆرىسى، يۈزچە.

رَهَامٌ: ئورۇق قوي، ئورۇق قوزا.

رُهَامٌ: زىيانسىز قۇش؛ چوڭ سان.

رِهَانٌ: بەسلەشمەك؛ باغلاشماق، شەرتلەشمەك؛ گۆرۈ.

«وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ» «قرآن» : ئەگەر سىلەر سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، خەت يازالايدىغان ئادەمنى تاپالمىساڭلار، بۇ چاغدا (قەرز ھۆججىتىنى يېزىپ بېرىشنىڭ ئورنىغا) گۆرۈ قويىدىغان نەرسىنى تاپشۇرساڭلار بولىدۇ.

خَيْلُ الرِّهَانِ: مۇسابىقە ئېتى، بەيگە ئېتى.

هُمَا كَفَرَسَيْ رِهَانٍ: ئۇلار بەيگىگە چۈشكەن ئىككى ئاتتا ئوخشاش.

«مَادَامَ هَذَانِ الْفَرِيقَانِ مُتَكَافِئَيْنِ وكَأَنَّهُمَا فَرَسَا رِهَانٍ فَسَتَكُونُ الْمُبَارَاةُ حَامِيَةَ الْوَطِيسِ» : توپ مۇسابىقىسىغا چۈشكەن بۇ ئىككى كوماندا بەيگىگە چۈشكەن ئىككى ئاتقا ئوخشاش تەڭلەشىپ قالغاندا مۇسابىقە قىزىپ كېتىدۇ.

مَحَلُّ الرِّهَانِ: مۇسابىقە مەيدانى، بەيگە مەيدانى.

رَهِبَ يَرْهَبُ رَهْبًا الشَّخْصُ: قورقتى.

رَهِبَ الشَّخْصَ: قورقۇتتى.

«وَأَوْفُوابِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ» «قرآن» : ماڭا بەرگەن ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن، مەندىنلا قورقۇڭلار.

رَهَبٌ: قورقماق.

«وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا» «قرآن» : (رەھمىتىمىزنى) ئۈمىد قىلىپ ، (ئازابىمىزدىن) قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلاتتى.

رَهْبٌ ج رِهَابٌ: ئۆتكۈر يا ئوقنىڭ ئۇچى.

«وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ» «قرآن» : قورقۇنچنى دەپئى قىلىش ئۈچۈن، قولۇڭنى يىغىۋالغىن.

رَهْبَاءُ: قورقماق، قورقۇنچ.

رَهْبَانِيَّةٌ: رەھبانىيەت، راھىب بولماق.

«وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَاكَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ» «قرآن» : رەھبانىيەتنى ئۇلار ئۆزلىرى پەيدا قىلدى، ئۇلارغا ئۇنى بىز بېكىتمىدۇق.

عِيشَةُ الرَّهْبَانِيَّةِ: راھىبلىق تۇرمۇش.

رَهْبَةٌ: قورقماق، قورقۇنچ؛ زاھىد بولماق، راھىب

بولماق، راھىبلىق.

«لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللّٰهِ» «قرآن»: شۈبھىسىزكى، سىلەر ئۇلارنىڭ دىللىرىدا ئاللاھقا قارىغاندىمۇ قورقۇنچلۇقسىلەر.

رَهَبَى: قورقماق؛ قورقۇنچ.

رَهْجٌ: غۇبار، چاڭ ـ توزاڭ، يامغۇرسىز بۇلۇت، تۇمان، تۇتەك، پىتنە ـ پاسات، قالايمىقانچىلىق، مالىمانچىلىق.

رَهْجٌ أَبْيَضُ: مەرگىمۇش.

رَهْجٌ أَحْمَرُ: زەرنىخ، سېرىق مەرگىمۇش.

رَهَصَ يَرْهَصُ رَهْصًا الشَّيْءَ : سىقتى، قاتتىق سىقتى.

رَهَصَ الْحَائِطَ: تامنى مۇستەھكەملىدى، تامغا ئۇل سالدى.

رَهَصَ الْفَرَسَ: ئاتنىڭ تۇۋىقىنى يارىلاندۇردى.

رَهَصَ الصَّيْدَ: ئوۋنى چارچىتىۋەتتى.

رَهَصَهُ: ئۇنى مالامەت قىلدى، ئۇنى ئەيىبلىدى، ئۇنى ئالدىراتتى.

رَهْصٌ : تام ئېتىلىدىغان لاي.

اَلرَّهْصُ مِنَ الْحَائِطِ: تامنىڭ ئاستىنقى قەۋىتى.

رَهَطَ يَرْهَطُ رَهْطًا اللُّقْمَةَ: ئاچكۆزلۈك بىلەن يېدى، يالماپ ـ يۇگەپ يېدى.

رَهْطٌ ج أَرْهُطٌ وأَرْهَاطٌ ج أَرَاهِطُ: بىر توپ ئادەم، جامائە، گۇرۇھ (سانى 10 غا يەتمەيدىغان ئادەمنى كۆرسىتىدۇ) قەۋم ـ قېرىنداش.

«وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ» «قرآن»: شەھەردە (يەنى ھىجىردە) يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، ئىسلاھ قىلمايدىغان توققۇز نەپەر كىشى بار ئىدى.

«وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ» «قرآن»: سېنىڭ قەۋم ـ قېرىنداشلىرىڭ بولمىغاندا ئىدى، بىز سېنى چوقۇم تاش كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتەتتۇق.

رَهَفَ يَرْهَفُ رَهْفًا السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، قىلىچنى ئىتتىكلەتتى، قىلىچنى چاقلىدى، قىلىچنى ئىنچىكە قىلدى.

رَهُفَ يَرْهُفُ رَهَافَةً وَرَهْفًا الشَّيْءُ : ئىنچىكە بولدى، نازۇك بولدى ، نازۇكلاشتى.

رَهُفَ السَّيْفُ: قىلىچ ئىتتىكلەشتى، ئۆتكۈرلەشتى.

رَهُفَ حِسُّهُ: سەزگۈر بولدى، ئۆتكۈر بولدى، سەزگۈرلەشتى، تۇيغۇسى نازۇكلاشتى.

رَهِفٌ: ئورۇق، زىلۋا، ئىنچىكە، نازۇك؛ ئۆتكۈر، ئىتتىك.

رَهِقَ يَرْهَقُ رَهَقًا الشَّخْصَ : زۇلۇم قىلدى، ئەزدى، خارلىدى، ئۆكتەملىك قىلدى، ئەخمەقلىق قىلدى، نادانلىق قىلدى، ئەقىلسىزلىق قىلدى.

رَهِقَ الشَّيْءُ الشَّخْصَ: ئورۇۋالدى، بېسىۋالدى.

رَهِقَ السَّفَرُ: سەپەر يېقىنلاشتى.

«وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ» «قرآن»: ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىمايدۇ.

رَهَقٌ: گۇناھ، خاتالىق، تۆھمەت، نادانلىق.

«فَزَادُوهُمْ رَهَقًا» «قرآن»: شۇنىڭ بىلەن جىنلار تېخىمۇ تەكەببۇرلىشىپ كەتتى.

رَهَكَ يَرْهَكُ رَهْكًا الشَّيْءَ: چېقىۋەتتى، پاچاقلىدى.

رَهَكَ بِالْمَكَانِ : ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

رَهَكَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى چارچىتىۋەتتى.

رَهْكَةٌ: ئاجىزلىق، زەئىپلىك، ئاۋاقلىق.

رَهَكَةٌ: ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ، ئاۋاق.

رَهِلَ يَرْهَلُ رَهَلًا الشَّخْصُ: بوشىشىپ كەتتى.

رِهْلٌ: تۇمانلىق بۇلۇت.

رَهِلٌ م رَهِلَةٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم، ئاجىز، زەئىپ.

رِهْمَةٌ ج رِهَامٌ ورِهَمٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

رَهَنَ يَرْهَنُ رُهُونًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇرۇپ قالدى، يەرلەشتى.

رَهَنَ يَرْهَنُ رَهْنًا الشَّيْءَ عِنْدَ فُلَانٍ : رەنىگە قويدى، گۆرۈگە قويدى.

رَهْنٌ ج رُهُونٌ ورِهَانٌ ج رُهُونَاتٌ: گۆرۈگە قويۇلغان مال؛ گۆرۈ؛ تۇتقۇن.

مَحَلُّ رُهُونَاتٍ: گۆرۈخانا.

رَهْنٌ عَقَارِيٌّ : كۆچمەس مۈلۈك رەنىسى.

رَهْنُ الْمَنْقُولَاتِ: كۆچمەس مۈلۈكنى گۆرۈگە قويۇش.

أَعْتَقِلَ رَهْنَ التَّحْقِيقِ : سوتلاش ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرۇلدى، تەكشۈرۈش ئۈچۈن تۇتۇپ تۇرۇلدى.

أَنَا لَكَ رَهْنٌ بِكَذَا: مەن كېپىل.

أَنَا رَهْنُ إِشَارَتِكَ: خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن.

اَلْإِنْسَانُ رَهْنُ عَمَلِهِ: ئىنسان قىلمىشىدىن ھېساب ئېلىنىدۇ.

رَهْنَامَجُ : دېڭىز قاتنىشىغا دائىر خاتىرە، كۈندىلىك خاتىرە دەپتەر.

رَهْنِيَّةٌ: گۆرۈ ھۆججىتى.

رَهَّبَ يُرَهِّبُ تَرْهِيبًا ـ هُ: ئۇنى قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

رَهَّلَ يُرَهِّلُ تَرْهِيلًا ـ هُ النَّوْمُ: كۆپ ئۇخلاپ يۈز-كۆزى ئىششىپ كەتتى.

رَهْوٌ ج رِهَاءٌ: جىمجىت، تىنچ؛ سىلىق، سۇ يىغىلىپ قالىدىغان ئويمان يەر.

مَطَرٌ رَهْوٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

فَعَلَهُ رَهْوًا: ئۇنى ئاسانلا تۈگەتتى.

رَهْوٌ مِنَ الثِّيَابِ : نېپىز كىيىم.

بَحْرٌ رَهْوٌ: تىنچ دېڭىز.

«وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا» «قرآن» : دېڭىزنى تىپتىنچ (يەنى سەن ئۆتۈپ بولغانىدىن كېيىن قورۇق ھالىتى بويىچە) قويغىن.

رَهْوَةٌ ج رِهَاءٌ: سۇ يىغىلىپ قالىدىغان ئويمان يەر، ئېگىز جاي؛ جامائە، بىر توپ ئادەم.

رَهْوَانٌ: يورغا ئات، يۈگۈرۈپ ماڭىدىغان ئات؛ يورغىلاپ ماڭغان ئۇلاغ؛ تۈز يەر، تۈپتۈز يەر.

رَهُومٌ: ئورۇق قوي، ئورۇق قوزا.

رَهِيبٌ: قورقۇنچلۇق، ئادەمنى چۆچۈتىدىغان، سۈرلۈك.

خَطَأٌ رَهِيبٌ: قورقۇنچلۇق خاتالىق، كىشىنى چۆچۈتىدىغان خاتالىق.

رَهِيصٌ: مىدىرلىماي تۇرىدىغان.

أَسَدٌ رَهِيصٌ: ئورنىدىن قوزغالماس شىر.

اَلرَّهِيصُ مِنَ الْفَرَسِ: تۇۋۇقىنىڭ ئىچى تەرەپ يارىلانغان ئات.

رَهِيفٌ: ئورۇق، زىلۋا، ئىنچىكە، نازۇك؛ ئىتتىك، ئۆتكۈر، زىلۋا.

سَيْفٌ رَهِيفٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

حِسٌّ رَهِيفٌ: نازۇك تۇيغۇ.

رَهِينٌ ج رَهَائِنُ: گۆرۈگە قويۇلغان مال.

«قَضَى نِصْفَ عُمْرِهِ رَهِينَ أَسْوَارِالسِّجْنِ» : ئۆمرىنىڭ يېرىمىنى تۈرمىدە ئۆتكۈزدى.

أَنَا لَكَ رَهِينٌ بِكَذَا: مەن ساڭا بۇ ئىشتا كېپىل.

رَهِينٌ بِأَعْمَالِهِ: ئۆز خىزمىتىگە مەسئۇل.

«كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ» «قرآن» : ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر.

رَهَائِنُ الْمَلَاجِئِ: مۇساپىرلارنى يىغمۇۋېلىش ئورنى، مۇساپىرلار لاگېرى.

رَهِينَةٌ ج رَهَائِنُ: گۆرۈگە قويۇلغان مال، رەنىگە قويۇلغان نەرسە؛ تۇتقۇن.

هُوَ رَهِينَةُ التَّحْقِيقِ: ئۇ تەكشۈرۈلۈۋاتىدۇ.

نَضَعُ أَنْفُسَنَا رَهِينَةَ أَوَامِرِكَ: بىز سىزنىڭ بۇيرۇقۇڭغا بويسۇنىمىز.

رَوَاءٌ: تاتلىق سۇ، قاندۇرغۇچى سۇ.

رُوَاءٌ: چىرايلىق، كۆركەم، كۆرۈنۈشى گۈزەل.

كَلَامٌ لَهُ رُوَاءٌ : چىرايلىق سۆز.

اِمْرَأَةٌ لَهَا رُوَاءٌ: ساھىبجامال ئايال.

«هَذِهِ فَتَاةٌ لَهَا رُوَاءٌ حَسَنٌ» : بۇ قىزنىڭ چىرايى ـ شەكلى گۈزەل.

رِوَائِيٌّ: رىۋايەت قىلغۇچى؛ دراماتورگ، دراما يازغۇچى.

طَرِيقَةٌ رِوَائِيَّةٌ: بايان ئۇسۇلى.

أَحْدَاثٌ رِوَائِيَّةٌ: ھېكايە ۋەقەلىكلىرى.

رَوَائِحُ: كەچقۇرۇنلۇق يامغۇر، كەچقۇرۇن پەيدا بولىدىغان بۇلۇت.

رَوَائِمُ: قازانىنىڭ تېگىگە قويۇلغان تاش.

رَوَاتِبُ: ۋەزىپىلەر.

رَوَاتِبُ الشَّنِ: پەرزىنىڭ سۈننەتلىرى.

رَوَاجِبُ: بارماق ئۇگىلىرى.

رَوَاجٌ: راۋاج تاپماق ، ئاقماق، يۈرۈشمەك، ئوبوروت بولماق، بازار تاپماق، تېز سېتىلماق.

رَوَاجٌ إِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي جەھەتتىن گۈللەنمەك، گۈللەنگەن ئىقتىساد.

رَوَاحٌ: ئاتلانماق، يولغا چىقماق، ماڭماق؛ كەچقۇرۇن؛ ئارام ئېلىش، راھەت.

«وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌوَرَوَاحُهَا شَهْرٌ»

«قۇرئان» : سۇلايمانغا شامالنى (بويسۇندۇرۇپ بەردۇق) شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىسنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇساپىنى باساتتى.

رَوَاعِقُ : نەيزىلەر توپى.

رَوَاغٌ: ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ساختىپەزلىك.

رِوَاغَةٌ: كۈچ سىنىشىش مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى، ماھارەت كۆرسىتىش مەيدانى.

رِوَاقٌ. رُوَاقٌ ج أَرْوِقَةٌ: يانىدىكى زال، چەتتىن ئىگىشىغۇچىلار ئورنى، پېشايۋان، راۋاق.

رُوَاقٌ مِنَ الْعَيْنِ: قاش.

رُوَاقُ الْمَسْجِدِ: مەسچىتنىڭ راۋىقى.

«لِقَاؤُنَامَسَاءَالْيَوْمِ فِي رُوَاقِ الْمَسْجِدِ» : بۈگۈن كەچ مەسچىتنىڭ راۋىقىدا ئۇچرىشىمىز.

«قَعَدَ الشَّمَّارُ فِي رُوَاقِ الْبَيْتِ» : مۇخداشقۇچىلار ئۆينىڭ پېشايۋىنىدا ئولتۇردى.

رِوَاقِيٌّ ج رِوَاقِيُّونَ: راۋاقتا مەنسۇپ.

اَلرِّوَاقِيُّونَ: يۇنانلىق پەيلاسوپ زىنونىڭ ئەگەشكۈچىلىرى.

زُوَالٌ: شۆلگەي، سېرىق سۇ، شال.

رِوَايَةٌ ج رِوَايَاتٌ: رىۋايەت، قىسسە، ھېكايە، رومان، بايان، بايانات، خەۋەر، نەقىل.

«يُعَدُّ نَجِيبُ مَحْفُوظ مِنْ أَكْبَرِ كُتَّابِ الرِّوَايَةِ فِي الْوَطَنِ الْعَرَبِيِّ» : نەجىب مەھپۇز ئەرەب ئەللىرى بويىچە رومان يازغۇچىلار ئىچىدە ئەڭ چوڭ يازغۇچى ھېسابلىنىدۇ.

رِوَايَاةٌ بُولِيسِيَّةٌ: رازۋېدكا ھېكايىلىرى.

رِوَايَةٌ خِيَالِيَّةٌ: فانتازىيىلىك رومان.

رِوَايَةٌ مُسَلْسَلَةٌ: كۆپ قىسىملىق رومان.

رِوَايَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: ئوپېرانىڭ سەھنە ئەسىرى.

رِوَايَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ: ئوپېرا.

رِوَايَةٌ هَزَلِيَّةٌ: كومېدىيە.

رِوَايَةٌ مُضْحِكَةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

رِوَايَةٌ مُحْزِنَةٌ: تېراگېدىيە.

رِوَايَةٌ مَسْرَحِيَّةٌ: سەھنە ئەسىرى.

رِوَايَةٌ سِينَمَائِيَّةٌ: كىنو سېنارىيىسى.

رِوَايَةٌ نَاطِقَةٌ: ئاۋازلىق كىنو.

اَلرَّوَامِسُ مِنَ الطَّيْرِ: كېچىدە ھەرىكەت قىلىدىغان قۇشلار.

اَلرَّوَامِسُ مِنَ الدَّوَابِّ: كېچىدە چىقىدىغان ھايۋانلار.

رَوْبٌ: قېتىق، ئۇيۇپ قالغان سۈت.

لَاشَوْبَ وَلَارَوْبَ عَلَيْكَ: سەندە گۇناھ يوق.

رَوْبَةُ اللَّبَنِ: ئىرىمچىك، پىشلاق.

رُوبَةٌ: يېرىم كېچە؛ بىر پارچە گۆش؛ بولۇقىيەر، مۇنبەت يەر، ئۈنۈملۈك يەر؛ راھەتلىك تۇرمۇش.

رَوْبَةٌ: كۆنەلگە، خېمىرتۇرۇچ.

رَوْبَصَةٌ: تۆن سەيلىسى كېسىلى (ئۇيقۇلۇق ھالەتتە مېڭىپ ھەرىكەتلىنىش).

رَوْثٌ ج أَرْوَاثٌ: تېزەك؛ مایاق؛ پوق.

رَوْثَةٌ: بۇركۇت بۇرۇن، ئىلمەك بۇرۇن.

رُوحٌ ج أَرْوَاحٌ: جان، روھ، ۋەھىي، پەرىشتە، جىبرىئىل، دەم ئېلىش، ئىستىراھەت قىلىش.

«وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ» «قۇرئان» : مەريەم ئوغلى ئىساغا مۆجىزىلەرنى بەردۇق ، ھەمدە ئۇنى روھۇلقۇددۇس (يەنى جىبرىئىل) بىلەن يۆلىدۇق.

اَلرُّوحُ الْمَعْنَوِيَّةُ: مەنىۋى روھ.

«وَرَفَعَ الرُّوحَ الْمَعْنَوِيَّةَ لِجُنُودِهِ» : ئەسكەرلەرنىڭ مەنىۋى روھىنى كۆتۈردى.

اَلرُّوحُ الْقُدُسُ: جىبرىئىل.

اَلرُّوحُ الْأَمِينُ: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام.

«يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ» «قۇرئان» : ئاللاھ ئۆز ئىرادىسى بويىچە خالىغان بەندىلىرىگە پەرىشتىلەرنى ۋەھيى بىلەن نازىل قىلىدۇ.

سَلَّمَ الرُّوحَ لِخَالِقِهِ: ئۆلدى.

أَسْلَمَ رُوحَهُ: قازا قىلدى، ئۆلدى.

عَمَلٌ لَا رُوحَ فِيهِ: جانسىز ھەرىكەت.

فَاضَتْ رُوحُهُ: ئۆلدى، قازا قىلدى.

حِرْصًا عَلَى الْأَرْوَاحِ: كىشىلەرنىڭ ھاياتىنى ساقلاش يۈزىسىدىن، جان چىقىم بولماسلىقى ئۈچۈن.

خَسَارَةٌ فِي الْأَرْوَاحِ: ئادەم چىقىم بولماق.

خَفِيفُ الرُّوحِ: ئىپتىك، شوخ، چاققان، خۇشال، جانلىق، يېنىك.

طَوِيلُ الرُّوحِ: سەۋرچان، چىدامىلىق، تاقەتلىك.

«وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا» «قۇرئان» : شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق.

«وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي» «قۇرئان» : ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ، «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن.

رُوحُ الزَّهْرِ: چېچەك سۈيى، گۈل سۈيى.

اَلرُّوحُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي تۇرمۇش، ئەسكىرىي روھ.

اَلرُّوحُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي روھ، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھ.

رُوحُ الْإِنْتِقَامِ: قىساسچىلىق.

اَلرُّوحُ الْعَامَّةُ: ئاممىۋى كەيپىيات، ئاممىۋى روھ.

رُوحُ الْمُحَافَظَةِ: كونسېرۋاتىپلىق.

اَلرُّوحُ الشِّرِّيرُ: ئالۋاستى، يالماۋۇز، جىن، ئېزىتقۇ.

رُوحُ الْأَفْيُونِ: ئەپيۇن جەۋھىرى.

رَوْحُ اللَّهِ: ئاللاھنىڭ رەھمىتى.

«وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ» «قۇرئان» : سىلەر ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار.

رَوْحٌ ج أَرْوَاحٌ: ئارام ئالماق، دەم ئالماق.

«وَجَدْتُ رَوْحَ الشَّمَالِ» : ئىللىق شامالنى بايقىدىم.

«فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ» «قۇرئان» : (ئۇنىڭ مۇكاپاتى) راھەت، پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇ نېمەتلىك جەننەت بولىدۇ.

رُوحَانِيٌّ: روھقا مەنسۇپ، روھانىي، غەيرىي ماددا.

«اَلْمَلَائِكَةُ خَلْقٌ رُوحَانِيٌّ» : پەرىشتىلەر روھانىي مەخلۇقلاردۇر.

اَلْآبَاءُ الرُّوحَانِيُّونَ: خىرىستىئان ئۆلىمالىرى، پوپلار.

طَبِيبٌ رُوحَانِيٌّ: مەنىۋى جەھەتتىن داۋالىغۇچى دوختۇر، روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرى.

طِبٌّ رُوحَانِيٌّ: مەنىۋى داۋالاش.

رَوْحَةٌ ج رَوْحَاتٌ: كەچلىك بېرىش ـ كېلىش.

«لَنَا كُلَّ يَوْمٍ رَوْحَاتٌ وَغَدَوَاتٌ إِلَى الْمَسْجِدِ» : بىز ئەتىگەن ـ ئاخشاملىرى مەسچىتكە بېرىپ تۇرىمىز.

رَافَقَهُمْ فِي غَدَوَاتِهِمْ وَرَوْحَاتِهِمْ: ئۇ ئەتىگىنى ـ ئاخشىمى ئۇلارغا ھەمراھ بولدى.

رُوحِيٌّ: روھىي، روھقا مەنسۇپ، غەيرىي ماددا، روھانىي.

أَبٌ رُوحِيٌّ: مەنىۋى ئاتا.

«بَيْنَهُمَا عَلَاقَةٌ رُوحِيَّةٌ» : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەنىۋى باغلىنىش بار.

رُوحِيُّ الْأَفْيُونِ: ئەپيۇننىڭ جەۋھىرى.

مَشْرُوبَاتٌ رُوحِيَّةٌ: مەست قىلغۇچى ئىچىملىكلەر، ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر.

رَوَّدَ: تەكشۈرمەك، چارلىماق، كۆرۈپ چىقماق، كۆزدىن كەچۈرمەك.

رِيحٌ رَوْدٌ: سالقىن شامال.

رَوْزَنَةٌ ج رَوَازِنُ: تۈڭلۈك، پەنجىرە.

رَوْشٌ : ئەيىب، نۇقسان؛ ھەددىدىن ئارتۇق يېيىش.

رَوْشٌ سُوءٍ: يامان ئادەم، بۇزۇق ئادەم.

رَوْشَنٌ ج رَوَاشِنُ: تۈڭلۈك، پەنجىرە.

«فَتَحَ الرَّوْشَنَ حَتَّى يَتَجَدَّدَ الْهَوَاءُ» : ھاۋا يېڭىلىنىپ تۇرۇشى ئۈچۈن پەنجىرىنى ئېچىۋەتتى.

رَوْضَةٌ ج رَوْضٌ ورِيَاضٌ ورَوْضَاتٌ : باغچا، يايلاق، ئوتلاق، چىملىق، چۆپلۈك؛ كۆلدىكى سۇنىڭ قالدۇقى.

«فَأَمَّاالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواالصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ» «قرآن» : ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار باغچىدا (يەنى جەننەتنىڭ باغچىلىرىدا) ياپرىتىلىدۇ.

رَوْضَةُ الأَطْفَالِ: بالىلار باغچىسى.

رَوْعٌ: ئۈرۈش، قورقۇش؛ گۈزەللىك، چىرايلىقلىق.

يَوْمُ الرَّوْعِ: ئۇرۇش كۈنى، مۇھارىبە كۈنى.

شَهِدَ الرَّوْعَ: ئۇرۇشقا قاتناشتى.

رُوعٌ : قەلب، زېھنى، ئەقىل، كۆڭۈل.

هَدَأَ رُوْعُهُ: تىنچلاندى.

سَكَّنَ رُوعَهُ: تىنچلاندۇردى، ئارام تاپقۇزدى.

«ثَابَ إِلَيْهِ رُوْعُهُ» : ھوشىنى تاپتى.

سَكَنَ رُوعُهُ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى، تىنچلاندى.

مَلَكَ رُوعَهُ: ئۆزىنىڭ يۈرىكىنى ئىگىلىدى.

أَدْخَلَ فِي رُوعِهِ كَذَا: ئۆزىنىڭ يۈرىكىدىن ئورۇن ئالدى.

أَلْقَى فِي رُوعِهِ: كۆڭلىگە سالدى، ئەسلەتكۈزدى، ئويلاندۇردى.

وَقَعَ فِي رُوعِهِ: خىيالىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

خَطَرَ بِرُوعِهِ: ئويلىدى، كۆڭلىگە كەلدى، ئەسلەدى، خىيالىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

رَوْعَةٌ رَوْعٌ: قورقماق، چۆچۈمەك.

«فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ» «قرآن» : ئىبراھىمدىن قورقۇنچ يوقالغان ھەمدە خۇشخەۋەر ئۇنىڭغا يەتكەن چاغدا، ئۇ بىز بىلەن لۇتنىڭ قەۋمى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىشكە كىرىشتى.

رَوْعَةٌ: چىرايلىقلىق، گۈزەللىك، ھەشەمەتلىك، پۇزۇر، شانلىق، ھەيۋەتلىك؛ تەسىرلەنمەك، ھاياجانلانماق، جۇشقۇنلاشماق.

رَوَغَانٌ: باش تارتماق، رەت قىلماق، ئۆزىنى قاچۇرماق.

رَوْقٌ ج أَرْوَاقٌ: ئايۋان، پېشايۋان، راۋاق، كارىدور، دەھلىز.

رَوْقُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

رَوْقُ الشَّيْءِ: ئەۋۋىلى، دەسلەپى، تۇنجىسى.

رَوْقُ الْمَطَرِ: يامغۇرنىڭ دەسلەپى.

رَوْكٌ: ئومۇمىي، ئورتاق، بىردەك، جەمئىي.

عَلَى الرَّوْكِ: بىللە، بىرلىكتە.

رَوْكَاءُ وَ رَوْكَةٌ: ئەكس سادا، ئىنكاس، ئاۋاز قايتىش.

رَوْمٌ: ئوي، مۇددىئا، مەقسەت، ئارزۇ، غايە، تىلەك، ئۈمىد، نىشان.

رُومٌ : شېكەر قومۇشىدىن ئىشلىنىدىغان ئىسپىرت تەركىبىي يۇقىرى بىر خىل ھاراق؛ قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

رُومٌ ج أَرْوَامٌ: ۋىزانتىيە (قەدىمكى شەرقىي رىم ئىمپېرىيىسى).

بَحْرُ الرُّومِ: ئوتتۇرا دېڭىز.

رُومَانِيٌّ: رىملىق؛ رومىنىيىلىك.

اَلرُّومَانِيَّةُ: رومىنىيە تىلى.

رُومَةٌ: رىم؛ يىلىم.

رُومِيٌّ: رىمنىڭ، رىملىق ئادەم، ۋىزانتىيىلىك، گرېتسىيىلىك.

دَجَاجٌ رُومِيٌّ: كۈركە توخۇ، كۈركە.

رُومِيَّةٌ: رىم.

رُونٌ ج رُؤُونٌ: كاج تەلەي، شور پېشانە،

بەختسىزلىك، ئېغىرچىلىق.

رُونَةٌ: نەرسىنىڭ مۇھىم قىسمى.

رُونَةٌ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ كۆپ قىسمى، نەرسىنىڭ قاتتىقلىقى.

رَوْنَقٌ: گۈزەل، شانلىق، پارلاق، نۇر، ھەشەمەتلىك، گۈزەللىك.

لَهُ رَوْنَقٌ: ئۇ گۈزەللىككە ئىگە.

«ذَهَبَ رَوْنَقُ شَبَابِهِ»: ياشلىق گۈزەللىكى كېتىپ قالدى.

رَوَّاغٌ: مۇغەمبەر، ھىيلىگەر، مەككار، قۇۋ.

رَجُلٌ رَوَّاغٌ: قۇۋ ئادەم.

ثَعْلَبٌ رَوَّاغٌ: ھىيلىگەر تۈلكە.

رَوَّأَ يُرَوِّأُ تَرْوِيئًا فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى، مۇلاھىزە قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى.

رَوَّبَ يُرَوِّبُ تَرْوِيبًا اللَّبَنَ: سۈتنى ئۇيۇتتى.

رَوَّجَ يُرَوِّجُ تَرْوِيجًا الْأَمْرَ: ئىشنى راۋاج تاپتۇردى، ئىشنى ئاقتۇردى.

رَوَّجَ السِّلْعَةَ: مالنىڭ بازىرىنى چىقاردى.

رَوَّجَ الْعُمْلَةَ: پۇلنى ئاققۇزدى، پۇلنى يۈرۈشتۈردى.

رَوَّجَ الْكَلَامَ: چىرايلىق سۆزلىدى، چىرايلىق گەپ قىلدى.

رَوَّجَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

«رَوَّجَ أَخْبَارًا كَاذِبَةً»: يالغان خەۋەرلەرنى ئۇلغايتتى.

رَوَّحَ يُرَوِّحُ تَرْوِيحًا عَلَيْهِ بِالْمِرْوَحَةِ: يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈدى.

رَوَّحَ بِالْقَوْمِ: تاراۋىھ نامىزى ئوقۇدى.

رَوَّحَ الشَّخْصُ: ئۆيىگە قايتتى.

رَوَّحَ عَنْ نَفْسِهِ: كۆڭلىنى تىنجىتتى، كۆڭۈلگە ئاراملىق بېغىشلىدى.

رَوَّحَ الْقَلْبَ: روھلاندۇردى، جانلاندۇردى.

«مَنْ يُرَوِّحُ بِالنَّاسِ اللَّيْلَةَ؟»: بۈگۈن كېچە كىشىلەرگە تاراۋىھ نامىزىنى كىم ئوقۇپ بېرىدۇ؟

رَوَّزَ يُرَوِّزُ تَرْوِيزًا الْكَلَامَ: سۆزنى مۆلچەرلىدى، سۆزنى باھالىدى.

رَوَّضَ يُرَوِّضُ تَرْوِيضًا الْمَكَانَ: جاينى باغچىلاشتۇردى.

رَوَّضَ الْغَيْثُ الْمَكَانَ: يامغۇر جاينى چىمەنزارلىققا ئايلاندۇردى.

رَوَّضَ الْحَيَوَانَ: ھايۋانلارنى كۆندۈردى.

رَوَّضَ الْمُدَرِّبُ الْوَحْشَ: تەربىيىچى ياۋايى ھايۋانلارنى كۆندۈردى.

رَوَّعَ يُرَوِّعُ تَرْوِيعًا: چۆچىتىۋەتتى، قورقۇتۇۋەتتى، ھەيران قالدۇردى، ئەجەبلەندۈردى.

رَوَّقَ يُرَوِّقُ تَرْوِيقًا الشَّرَابَ: شارابنى تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى.

رَوَّقَ الْبِضَاعَةَ: تاۋارلارنى سېتىپ تۈگەتتى.

رَوَّقَ الْغُرْفَةَ: ئۆينى تۈزىدى.

رَوَّقَ بَالَهُ: ئۇنى خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

رَوَّقَ الْمَكَانَ: جاينى تەرتىپكە سالدى، رەتكە سالدى، تۈزىدى.

رَوَّقَ خِزَانَةَ مَلَابِسِهِ: كىيىم ئىشكاپىنى رەتكە سالدى.

رَوَّلَ يُرَوِّلُ تَرْوِيلًا الْفَرَسُ: ئاتنىڭ ئاغزىدىن شۆلگەي ئاقتى.

رَوَّمَ يُرَوِّمُ تَرْوِيمًا: كۈتتى، كۈتۈپ تۇردى.

رَوَّمَ فُلَانًا بِهِ: ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى.

رَوَّمَ رَأْيَهُ: يول كۆرسەتتى، پىلانلىدى.

رَوَّى يُرَوِّي تَرْوِيَةً فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى، تەپەككۇر قىلدى.

رَوَّى إِبِلَهُ: تۆگىسىنى سۇغاردى.

رَوَّاهُ الْحَدِيثَ وَالشِّعْرَ: ھەدىس ۋە شېئىرنى رىۋايەت قىلىشنى يۈكلىدى.

رَوَى يَرْوِي رِوَايَةَ الْحَدِيثِ: ھېكايە قىلدى، رىۋايەت قىلدى، سۆزلەپ بەردى.

رَوَى يَرْوِي رَيًّا عَلَى الْبَعِيرِ: تۆگىنى سۇغۇرۇشقا سۇ تەلەپ قىلدى.

رَوَى لَهُمْ: ئۇلارنى سۇغۇرۇشقا سۇ تەلەپ قىلدى.

رَوَى عَنْهُ: ئۇنىڭدىن نەقىل كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى، رىۋايەت قىلدى.

رَوَى الزَّرْعَ: زىرائەتنى سۇغاردى.

رَوَى الْإِنْسَانُ مِنَ الْمَاءِ: سۇ ئىچتى.

«رَوَى الْبُسْتَانِيُّ النَّبَاتَاتِ وَالْأَزْهَارَفِي بُسْتَانِهِ» : باغۋەن بېغىدىكى ئۆسۈملۈك ۋە گۈللەرنى سۇغاردى.

رَوِيَ يَرْوَى رَيًّا الْحَقْلُ: ئېتىز سۇغا قاندى.

رَوِيَ مِنَ الْمَاءِ: سۇ ئىچتى.

رَوِيَ مِنَ النَّوْمِ: ئۇيقۇغا قاندى.

رَوِيَّةٌ: مۇلاھىزە، مۇھاكىمە، ئويلىنىش.

رُوَيْدًا: ئاستا ـ ئاستا، ئالدىرىماي.

«فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا» «قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) كۇففارلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئالدىرىمىغىن ، ئۇلارغا ئازراق مۆھلەت بەرگىن، (ئۇزاققا قالماي ئۇلارغا قانداق قىلىدىغانلىقىمنى كۆرىسەن).

رُوَيْغَةٌ: ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق، مەككارلىق، ساختىپەزلىك.

رَوِيٌّ: يامغۇرلۇق بۇلۇت؛ تاتلىق سۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدىغان سۇ، سۇغارغۇچى، ساقى؛ ئاجىز؛ جىسمانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتىن ساغلام؛ شېئىردىكى قاپىيە ھەرپى.

«شَرِبْتُ شَرْبًا رَوِيًّا» : ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرغۇچى ئىچىملىكنى ئىچتىم.

رَوِيَّةٌ: چوڭقۇر ئويلانماق، تەپەككۇر قىلماق، پىكىر قىلماق، پىكىر يۈرگۈزمەك.

عَنْ رَوِيَّةٍ: چوڭقۇر ئويلىنىپ، مەقسەتلىك، قەستەن.

«فَعَلَهُ عَنْ رَوِيَّةٍ» : ئۇنى ئويلىنىپ قىلدى.

رِيَاءٌ: كۆز ـ كۆز قىلىش، رىياگەرلىك.

رِيَادٌ: كۆزدىن كەچۈرمەك، تەكشۈرمەك، چارلىماق.

رِيَازَةٌ: مىمارچىلىق، قۇرۇلۇش ئىلمي.

رِيَاشٌ: ئېسىل كىيىم، سىپتا كىيىم؛ مۈنبەت؛ مال ـ مۈلۈك، ئائىلە سايمانلىرى.

رِيَاضَةٌ ج رِيَاضَاتٌ: گىمناستىكا، تەنھەرىكەت، تەنتەربىيە.

رِيَاضَةٌ صُوفِيَّةٌ: ئىبادەت قىلىش، نەپسى خاھىشلىرىدىن يىراق بولۇش ئارقىلىق ئەخلاقىي جەھەتتىن تەربىيىلىنىش.

عُلُومُ الرِّيَاضَةِ: ماتېماتىكا، ئالگېبرا، گېئومېترىيە قاتارلىق پەنلەر.

رِيَاضَةٌ بَدَنِيَّةٌ: تەنھەرىكەت قىلىپ چېنىقىش، بەدەن چېنىقتۇرۇش.

رِيَاضَةٌ تَطْبِيقِيَّةٌ: ئەمەلىي ماتېماتىكا.

«اَلصَّوْمُ رِيَاضَةٌ رُوحِيَّةٌ وَجَسَدِيَّةٌ مَعًا» : روزا تۇتۇش ھەم روھىي ھەم جىسمانىي چېنىقىشتۇر.

رِيَاضَةٌ رُوحِيَّةٌ: مەنىۋى جەھەتتىن چېنىقىش.

رِيَاضِيٌّ: ماتېماتىكا ئالىمى، ماتېماتىك؛ تەنھەرىكەتچى، تەنھەرىكەتكە مەنسۇپ.

اَلْعِلْمُ الرِّيَاضِيُّ: ئالگېبرا، ماتېماتىكا.

اَلرِّيَاضِيَّةُ: ئالگېبرا، ماتېماتىكا.

اَلْأَلْعَابُ الرِّيَاضِيَّةُ: تەنھەرىكەت، تەنھەرىكەت پائالىيەتلىرى، تەنھەرىكەت ئويۇنلىرى.

رِيَاغَةٌ: كۈچ سىنىشىش مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى، ماھارەت كۆرسىتىش مەيدانى.

رِيَالٌ: تۈكۈرۈك.

رَيْبٌ. رَيْبَةٌ: شەك، گۇمان.

«رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَارَيْبَ فِيهِ»

«قرآن» : پەرۋەردىگارىمىز! شۈبھىسىزكى، كېلىشى شەكسىز بولغان كۈندە (يەنى ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈنىدە) كىشىلەرنى توپلىغۇچىسەن.

رَيْبُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ ھادىسىلىرى.

رَيْبُ الْمَنُونِ: زاماننىڭ ھادىسىلىرى ، مۇسىبەتلىرى.

«أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ»

«قرآن» : ئۇلار ئېيتىدۇ: «ئۇ شائىردۇر، بىز ئۇنىڭ زاماننىڭ ھادىسىلىرىگە (يولۇقۇشىنى) كۈتىمىز».

بِلَارَيْبٍ: بىگۇمان ، شەكسىز، شۈبھىسىز.

لَارَيْبَ فِيهِ: ئۇنىڭدا شەك يوق.

مَسْلَكُ الرَّيْبِ: گۇمانىزم، سكېپتىتسىزم.

رِيبَةٌ ج رِيَبٌ: ئەنسىزچىلىك ، ئەندىشە ، گۇمان ، تۆھمەت.

«لَايَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ» «قرآن» : ... ئۇلارنىڭ سالغان مەسچىتى (يەنى مەسچىتى زىرار) دىللىرىدىكى گۇمان (مۇناپىقلىق) نىڭ يىلتىزى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ.

رِيَةٌ: سۈيى كۆپ بۇلاق.

رَيْثٌ: كېچىكتۈرۈلگەن ۋاقىت، مۆھلەت، ئاخىرقى مۆھلەت.

«رُبَّ عَجَلَةٍ أَعْقَبَتْ رَيْثًا» «مثل» : ئالدىرىغان يولدا قالار.

رَيْثَمَا: ۋاقىتغىچە، غىچىلىك، ... غان، چاققىچە.

«مَا قَعَدَ إِلَّا رَيْثَمَا الْعَرَقَ» : ئازغىنا ئولتۇرۇپ كېتىپ قالدى.

اِنْتَظِرْنِي رَيْثَمَا أُغَيِّرُ ثِيَابِي: كىيىملىرىمنى يەڭگۈشلەپ بولغىچە مېنى كۈتۈپ تۇرغىن.

رِيحٌ ج رِيَاحٌ وأَرْيَاحٌ وأَرْوَاحٌ: شامال؛ يەل، بۇي، ھىد؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت.

«إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ» «قرآن» : مەن چوقۇم يۈسۈپنىڭ ھىدىنى ئېلىۋاتىمەن.

«وَلَاتَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ» «قرآن» : ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىششتىن) قورقۇپ قالىسىلەر، كۈچ ـ قۇۋۋىتىڭلار كېتىپ قالىدۇ.

«فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ» «قرآن» : بىز سۇلايمانغا شامالنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، شامال سۇلايماننىڭ بۇيرۇقى بويىچە ئۇ خالىغان تەرەپكە لەرزان ماڭاتتى.

ذَهَبَ مَعَ الرِّيحِ: ئىزى ئۆچتى.

رَجُلٌ ساكِنُ الرِّيحِ: تەمكىن ئادەم، ۋەزمىن ئادەم.

رِيحُ الْبَطْنِ: يەل، ئوسۇرۇق.

طَاحُونُ الرِّيحِ: شامال تۈگمىنى.

دَوَّارَةُ الرِّيحِ: شامال كۆرسەتكۈچى.

رِيحُ الصَّبَا: شەرق شامىلى.

هَبَّتْ رِيحُهُ: ئۇنىڭ ئىشى كۆڭۈلدىكىدەك بولدى.

رِيحُ الدَّبُورِ: غەرب شامىلى.

رِيحُ الْجَنُوبِ: جەنۇب شامىلى.

رِيحُ الْجَنُوبِ حَارَّةٌ: جەنۇب شامىلى ئىسسىق.

أَخْرَجَ رِيحًا: ئوسۇردى.

أَبُورِيَاحٍ: قارانچۇق.

ذَهَبَ عَمَلُهُ أَدْرَاجَ الرِّيَاحِ: ئۇنىڭ قىلغان ئىشى نەتىجىسىز بولدى، ئۇنىڭ قىلغان ئىشى بىكارغا كەتتى.

رِيحَةٌ: ھىد، پۇراق، بۇي.

رَيْحَانٌ ج رَيَاحِينُ: رەيھان، رەيھانگۈل، خۇشبۇي، ئۆسۈملۈك، خۇش پۇراقلىق.

«وَالْحَبُّ ذُوالْعَصْفِ وَالرَّيْحَانِ» «قرآن» : سامانى بار دانلىق زىرائەتلەر، خۇشبۇي ئۆسۈملۈكلەر بار.

«فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ» «قرآن» : ئەگەر ئۇ مېيىت مۇقەررەبلەردىن (يەنى تائەت ـ ئىبادەت ۋە ياخشى ئىشلارنى ئالدىدا قىلغۇچىلاردىن) بولىدىغان بولسا، (ئۇنىڭ مۇكاپاتى) راھەت ـ پاراغەت، ياخشى رىزىق ۋە نازۇ نېمەتلىك جەننەت بولىدۇ.

رَيْحَانٌ بَرِّيٌّ: رەيھانگۈل.

رَيْحَانُ الشُّيُوخِ: ياليۇز.

رَيْحَانُ الْقُبُورِ: رەيھاننىڭ بىر خىلى (ئاق گۈللۈك ۋە دائىم يېشىل تۇرىدىغان نوتا ئۆسۈملۈك).

رَيْحَانُ سُلَيْمَانَ: ياۋا ئۈزۈم.

رَيْحَانُ الْكَافُورِ: كافۇر دەرىخى.

رَيْدٌ ج رُيُودٌ وأَرْيَادٌ: تىك يار، ھاڭ.

رِيدٌ: تەلەپ.

رَيْرٌ: بوۋاقلارنىڭ شۆلگىيى.

رِيشٌ ج أَرْيَاشٌ رِيَاشٌ : پەي، قۇشنىڭ پېيى؛ كۆركەم، گۈزەل.

«جَعَلَ اللّٰهُ اللِّبَاسَ رِيشًا» : ئاللاھ تائالا كىيىمنى كۆركەم، گۈزەل قىلدى.

«قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيْشًا» «قرآن» : سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرەتلىرىڭلارنى ياپىدىغان لىباسنى ۋە زىننەتلىنىدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق.

رِيْشُ النَّعَامِ: تۆگە قۇشنىڭ پېيى.

رِيْشُ الْجَرَّاحِ: ئوپېراتسىيە پىچىقى.

رِيْشُ الْمِحْرَاثِ: چىش (بوقۇسىنىڭ چىشى).

رِيْشُ الرَّقَّاصِ: قانات (چاقپەلەكنىڭ).

وَزْنُ الرِّيْشِ: ئىككىنچى دەرىجە.

رَيْشٌ: كۆپ يوپۇرماقلىق (ئۆسۈملۈك).

رَيَشٌ: ئىككى قولاق ۋە يۈزدىكى تۈكنىڭ كۆپلىكى.

رِيْشَةٌ ج رِيْشَاتٌ: بىر تال پەي.

اَلرِّيْشَةُ الطَّائِرَةُ: پەي توپ.

رِيْشَةُ الْكِتَابَةِ: پەي قەلەم.

رِيْشَةُ الْمُصَوِّرِ: رەسسام قەلىمى.

رِيْشِيٌّ: پەيگە ئوخشايدىغان، پەي شەكىللىك.

رَيْطَةٌ ج رَيْطٌ ورِيَاطٌ: بىر تۇرۇم رەخت؛ بىر توپ؛ دوخاۋا، مەخمەل.

رَيْعٌ: مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىلغان نەرسە، دارامەت، كىرىم، ئىجارە، ئۆسۈم، تاپاۋەت، پايدا؛ ئەڭ ياخشىسى، دەسلەپكى مەزگىل.

«هَذَا الشَّيْءُ لَيْسَ لَهُ رَيْعٌ» : بۇنىڭدىن ھېچقانداق نەپ تەگمەيدۇ.

رَيْعُ الْأَرْضِ: يەرنىڭ مەھسۇلاتى، يەرنىڭ ھوسۇلى.

اَلرَّيْعُ الْعَقَارِيُّ: يەر ئىجارىسى.

رَيْعُ الضُّحَى: چاشكا ۋاقتىنىڭ نۇرلۇق پەيزى كۆرۈنۈشى.

رَيْعُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ كىرىمى.

اَلرَّيْعُ الْمُطْلَقُ: ئۆزگەرمەس يەر ئىجارىسى.

رَيْعُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى.

رِيْعٌ ج رِيَاعٌ ورُيُوعٌ وَأَرْيَاعٌ : تۆپىلىك؛ ساي جىرالارنىڭ ئېقىنى، ئېگىزلىك، ئېگىز جاي، تاغ يولى، كەپتەرخانا، كەپتەر قەپىسى.

«أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ» «قرآن» : سىلەر ھەر بىر ئېگىز جايغا ئويۇن ـ كۈلكە ئۈچۈن بىر ئالامەت (يەنى ئېگىز بىنا) سالامسىلەر.

رَيْعَانٌ : ئەڭ ياخشى، ئەۋزىلى؛ ئەۋۋىلى.

فِي رَيْعَانِ الشَّبَابِ: بالاغەتكە يەتكەن مەزگىلدە، ياشلىق دەۋرىدە، ياشلىق مەزگىلىدە.

«ذَهَبَ رَيْعَانُ الشَّبَابِ» : ياشلىقنىڭ گۈزەل چاغلىرى كېتىپ قالدى.

رَيْعَانُ الْمَطَرِ: يامغۇر مەزگىلى.

رِيْعَةٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك، كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى.

رِيْفٌ ج أَرْيَافٌ ورُيُوفٌ: يېزا، سەھرا، تېرىلغۇ يەر، ئۈزلەشكەن يەر، توقچىلىق، مەمۇرچىلىق.

«أَقْضِي عُطْلَةَ الصَّيْفِ مَعَ أُسْرَتِي فِي الرِّيفِ» : يازلىق تەتىلنى ئائىلەم بىلەن يېزىدا ئۆتكۈزىمەن.

رِيْفِيٌّ: يېزىلىق، سەھرالىق، يېزىغا تەۋە.

رِيْقٌ ج أَرْيَاقٌ وَرِيَاقٌ: شۆلگەي، سېرىق سۇ، شالى.

بَلَّ رِيْقَهُ: تەشنالىقتىن كېيىن ئازراق سۇ ئىچتى.

جَرَى رِيْقُهُ عَلَيْهِ: ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلدى، چىشىنى بىلىدى.

جَاءَ عَلَى الرِّيقِ: بىر نەرسە يېمەي كەلدى.

جَفَّ رِيْقُهُ: ئۆزىنى جاپاغا سالدى.

بَلَعَ رِيْقَهُ: ئارام ئالدى، ئازراق توختىدى.

رَيِّقٌ: ئەڭ ياخشىسى، دەسلەپكى مەزگىل، شانلىق؛ باتىل، يالغان، ساختا.

فِي رَيِّقِ الْعُمْرِ: ياشلىق دەۋرىدە، بالاغەتكە يەتكەن مەزگىلدە.

رِيْمٌ: ئاق كېيىك، ئاق بۆكەن؛ قەبرە، گۆر؛ كىچىك تاغ، تۆپىلىك، دۆڭلۈك.

رَيْهُقَانٌ: زەپەر.

رَيٌّ . رِيٌّ: سۇغارماق.

رَيٌّ بِالْآلَاتِ: ئۈسكۈنە بىلەن سۇغارماق، سايمان بىلەن سۇغارماق.

رِيًّا: خۇشبۇي، خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

رَيَّاحٌ: غول ئۆستەڭ.

رَيَّانٌ ج رِوَاءٌ: ئۇسسۇزلۇقتا قانغان؛ ياپيېشىل (دەرەخ ۋە ئۆسۈملۈك).

رِيَّةٌ: ئۆپكە؛ نۇر، خىل، تۇركۇم؛ كۆز ياكى دىل بىلەن كۆرۈش.

رِئَةُ الْبَحْرِ: مېدۇزا (دېڭىزدا ياشايدىغان كۆنلۈك‐سىمان جانلىق).

رَيَّثَ يُرَيِّثُ تَرْيِيثًا: هاردى، چارچىدى.

رَيَّثَ الشَّيْءَ: يۇمىلاتتى؛ نازۇكلاشتۇردى.

رَيَّحَ يُرَيِّحُ تَرْيِيحًا نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئارام ئالغۇز‐دى، ئىستىراھەت قىلغۇزدى.

رَيَّحَ جِسْمَهُ: جىسمىنى ئارام ئالدۇردى.

رَيَّحَ الْبِنَاءَ: بىنا ئۇلتۇرۇشۇپ كەتتى.

رَيِّحٌ: بوران، سالقىن.

رَيَّخَ يُرَيِّخُ تَرْيِيخًا: ئاجىزلاشتۇردى، ماغدۇر‐سىزلاندۇردى.

رَيَّرَ يُرَيِّرُ تَرْيِيرًا: سەمرىپ كەتتى، يوغىنىدى.

رَيِّسٌ: داھى، باشلىق، رەھبەر، يولباشچى، رەئىس.

رَيَّشَ يُرَيِّشُ تَرْيِيشًا السَّهْمَ: ئوق سالدى.

رَيَّشَةُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

رَيِّشٌ : كۆپ يوپۇرماقلىق (ئۆسۈملۈك).

رَيِّضٌ : يېڭى كۆندۈرۈلگەن ئۇلاغ.

رَيِّضَةٌ : باغچا؛ تەس، مۇشكۇل.

اَلنَّاقَةُ الرَّيِّضَةُ: كۆندۈرۈلگەن تۆگە.

رَيَّعَ يُرَيِّعُ تَرْيِيعًا الْمَالَ: مەبلەغ سالدى، دەسمايە سالدى، ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

رَيَّعَ الشَّيْءُ: ئۆستى، كۆپەيدى.

رَيَّعَ الْقَوْمُ: قەۋم توپلاندى.

رَيِّقٌ، رَيُّوقٌ: ئەڭ ياخشىسى، دەسلەپى، جىلۋە.

رَيَّلَ يُرَيِّلُ تَرْيِيلاً الصَّبِيُّ: بالىنىڭ شۆلگىيى ئاقتى، بالىنىڭ شالى ئاقتى.

رَيَّمَ يُرَيِّمُ تَرْيِيمًا بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، تۇردى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى، كۆپەيدى، كۈن بويى ماڭدى.

رَيَّمَتِ السَّحَابَةُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

رَيَّمَ عَلَى: قورقتى، چۆچۈتتى.

رَيَّهَ يُرَيِّهُ تَرْيِيهًا الشَّيَّ: تەۋرەتتى، داۋالغۇتتى، قالايمىقانلاشتۇردى، پاراكەندە قىلدى.

ز

ز «زَايٌ»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 11 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «7» نى بىلدۈرىدۇ.

زَابَ يَزُوبُ زَوْبًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

زَابَنَ يُزَابِنُ مُزَابَنَةً ـ هُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

«زَابَنَتِ الْبَقَرَةُ عِجْلَهَا»: كالا موزىيىنى ئىتتىرىۋەتتى.

زَابَنَ فُلَانًا: ئېنىقسىز نەرسىنى ئېنىق نەرسىگە ساتتى.

«زَابَنَ فَلَّاحٌ فُلَانًا الرُّطَبَ فِي رُؤُوسِ النَّخْلِ بِمِقْدَارٍ مَعْلُومٍ مِنَ التَّمْرِ»: دېھقان خورما شېخىدىكى ھۆل خورمىنى مۇئەييەن مىقداردىكى خورمىغا ساتتى.

زَاتَ يَزِيتُ زَيْتًا الطَّعَامَ: تاماقتا ماي قويدى، ماي قوشتى.

زَاتَ الْآلَةَ: سايمانغا ماي قويدى، مايلىدى.

زَاجٌ: تۆمۈر؛ سۇلفات.

اَلزَّاجُ الْأَبْيَضُ: ۋىكىت (سىنىك سۇلفات).

زَاجِرٌ ج زَاجِرُونَ: مەنئى قىلغۇچى، چەكلىگۈچى، توسقۇچى.

زَاجِرُ الْإِنْسَانِ: ئادەمنىڭ ۋىجدانى، ئادەمنىڭ ئىنسابى.

حُكْمٌ زَاجِرٌ: چەكلىگۈچى ھۆكۈم.

زَاجِرَةٌ ج زَوَاجِرُ وَ زَاجِرَاتٌ: شامال.

زَاجِلٌ ج زَوَاجِلُ: ئەسكەر باشلىقى؛ ئوق ئاتقۇچى.

حَمَامٌ زَاجِلٌ: خەت كەپتىرى، پوچتا كەپتىرى.

زَاحَ يَزُوحُ زَوْحًا عَنِ الْمَكَانِ: مەلۇم بىر ئورۇندىن ئايرىلدى، چەتنىدى، يىراقلاشتى.

زَاحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى نېرى قىلىۋەتتى، ئېلىۋەتتى.

زَاحَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى تارقىتىۋەتتى، چېچىۋەتتى.

زَاحَ السِّتَارَ: پەردىنى ئېچىۋەتتى.

زَاحَ يَزِيحُ زَيْحًا وَ زَيَحَانًا الرَّجُلُ: يىراققا كەتتى، ئايرىلدى، چەتنىدى.

زَاحَرَ يُزَاحِرُ مُزَاحَرَةً: دۈشمەنلەشتى، ئۆچلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

زَاحِفٌ ج زَوَاحِفُ: ئۆمىلىگۈچى ھايۋانلار، يەر بېغىرلىغۇچى ھايۋانلار؛ ياماشقۇچى.

زَاحَمَ يُزَاحِمُ مُزَاحَمَةً وَزِحَامًا الرَّجُلَ: قىستىدى.

«زَاحَمَ التَّاجِرُ زَمِيلَهُ»: سودىگەر ھەمراھىنى قىستىدى.

«زَاحَمَهُ بِالْمَنْكِبِ وَالسَّاقِ»: ئۇنى دولىسى ۋە پاچىقى بىلەن قىستىدى.

زَاحَمَ الْخَمْسِينَ: ئەللىككە يېقىنلاشتى.

زَاخِرٌ: تاشقۇچى، يامرىغۇچى، تولۇپ ـ تاشقان، يۇكسەلگۈچى؛ لىقمۇ لىق.

بَحْرٌ زَاخِرٌ: تولۇپ تاشقان دېڭىز.

قَلْبُهُ زَاخِرٌ بِالْمَحَبَّةِ: دىلى مۇھەببەت بىلەن تولۇپ تاشقان.

زَادَ يَزُودُ زَوْدًا الشَّخْصُ: ئوزۇق ـ تۈلۈك يىغدى.

زَادَهُ: ئۇنىڭغا ئوزۇقلۇق بەردى، ئوزۇق ـ تۈلۈك بەردى.

زَادَ الْمُسَافِرُ: مۇساپىر ئوزۇق تەييارلىدى.

«زَادَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا قَبْلَ سَفَرِهِ»: بالا سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن ئانىسى ئۇنىڭغا ئوزۇقلۇق تەييارلاپ بەردى.

زَادَ يَزِيدُ زَيْدًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۆستى، كۆپەيدى، ئاشتى، ئۆرلىدى.

زَادَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆپەيتتى، ئاشۇردى.

زَادَهُ كَذَا: ئۇنىڭغا ئىلگىرى بەرگەندىن كۆپ بەردى.

زَادَ عَنِ الشَّيْءِ: نەرسىدىن ئۆتۈپ كەتتى، ئېشىپ كەتتى.

«زَادَ الطِّينَ بَلَّةً» «مثل»: ئېچىشقان جايغا تۇز سەپتى، ئوت ئۈستىگە ياغ چاچتى.

«زَادَكَ اللّٰهُ عِلْمًا»: ئاللاھ ئىلمىڭنى زىيادە قىلسۇن.

زَادَ مَالُهُ: مېلى كۆپەيدى.

زَادَ عَلَى الْحَدِّ: چەكتىن ئېشىپ كەتتى.

«زِدْ مِنْ مَلاَبِسِكَ وَإِلاَّ فَسَتُصَابُ بِالزُّكَامِ»: قېلىنراق كىيىنىۋال، بولمىسا زۇكام بولۇپ قالىسەن.

زَادٌ ج أَزْوَادٌ وَ أَزْوِدَةٌ: ئوزۇق - تۈلۈك، ئوزۇق، يەم - خەشەك، تەمىنات.

زَادُ الْعَائِلَةِ السَّنَوِيُّ: ئائىلىنىڭ يىللىق ئوزۇقى.

«زَادُ الطَّالِبِ مِنَ الْعِلْمِ»: ئوقۇغۇچىنىڭ ئوزۇقى ئىلىم.

«زَادُهُ دَقِيقٌ وَ تَمْرٌ»: ئۇنىڭ ئوزۇقى ئۇن ۋە خورمىدىن ئىبارەت.

زَارَ يَزُورُ زَوْرًا وَمَزَارًا وَ زِيَارَةً: زىيارەت قىلدى، ئېكسكۇرسىيە قىلدى، يوقلىدى، هال - ئەھۋال سورىدى.

«أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ» «قرآن»: تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا (يەنى قەبرىلەرگە كۆمۈلگىنىڭلارغا) قەدەر، (پۇل - مال بالىلار بىلەن) پەخىرلىنەلەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

زَارَةٌ: دانلىق، پوكان (قۇشلارنىڭ)؛ پوقاق، توپ، جامائە.

زَارَعَ يُزَارِعُ مُزَارَعَةً الْمَالِكُ الزَّارِعَ: ئورتاقلاشتى، يەر ئىگىسى يەر تېرىغۇچىغا يەرنى ئورتاققا بەردى.

زَارِعٌ ج زُرَّاعٌ: دېھقان، يەر تېرىغۇچى.

زَارُوبٌ ج زَوَارِيبُ: تار يول، چىغىر يول، يالغۇز ئاياغ يول، تاركوچا.

زَارَى يُزَارِي زِرَاءً وَ مُزَارَاةً فُلاَنًا: ئېيىبلىدى، كەمسىتتى، مەنسىتمىدى.

«كَثِيرًا مَا يُزَارِيهِ أَمَامَ أَقْرَانِهِ»: كۆپىنچە ئۇنى تەڭتۇشلىرىنىڭ ئالدىدا ئەيىبلەيدۇ.

زَازِيَةٌ ج زَيَازٍ: تۆپىلىك، دۆڭ؛ پەي.

زَاطَ يَزِيطُ زَيْطًا النَّاسُ: كىشىلەر ۋاڭ - چۇڭ كۆتۈرۈشتى، ۋارقىراپ- جارقىراشتى، ۋاراڭ- چۇرۇڭ قىلىشتى.

زَاغَ يَزُوغُ زَوْغًا وَ زَوَغَانًا: كۆزىنى قاچۇردى، ئازغىدى، باش تارتتى، سىڭايان بولدى، كۆزىنى چەتكە ئالدى، قىيسايدى، مايىل بولدى، قىڭغىر بولدى، بۇرالدى.

زَاغَ يَزِيغُ زَيْغًا وَ زَيَغَانًا الْبَصَرُ: كۆز چارچىدى، تالدى، ھالسىرىدى.

«مَازَاغَ الْبَصَرُ وَمَاطَغَى» «قرآن»: (پەيغەمبەرنىڭ كۆزى (ئوڭ - سولغا) بۇرالمىدى، (كۆزلىگەن نەرسىدىن) ئۆتۈپ كەتمىدى.

زَاغَ الشَّيْءُ: نەرسە قىڭغىر كەتتى، بۇرۇلۇپ كەتتى.

زَاغَ الشَّخْصُ: كىشى ئازدى، ئاداشتى.

زَاغَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى.

زَاغَ يَزِيغُ زَيْغًا ـ تِ النُّقُودُ: پۇل ساختىلاشتى، يالغاندىن ياسالدى.

زَاغٌ: قاغا، مونىدۇلا قاغىسى، زاغ.

زَاغٌ جِيفِيٌّ: تاپ يىگۈچى قاغا.

زَاقَ يَزُوقُ زَوْقًا الْحَمَامَةُ: كەپتەر قانات قاقتى، پەرۋاز قىلدى.

زَاقِرَةٌ: پولات چومۇق.

زَاقٌ: قانات كېرەلەك.

طَائِرٌ زَاقٌّ: قانىتىنى كېرىپ شۇڭغۇغۇچى قۇش.

زَاقِنَةٌ: ئاقساق چىشى تۆگە.

زَاقُولٌ ج زَوَاقِيلُ: ئوغرى؛ قاراقچى؛ ئالدامچى؛ باسمىچى.

زَاقِي ج زَوَاقٍ: خوراز.

زَاكَ يَزُوكُ زَوْكًا الرَّجُلُ: كۆرەڭلەپ ماڭدى، غادىيىپ ماڭدى.

زَاكَنَ يُزَاكِنُ مُزَاكَنَةً: يېقىنلاشتى، يېقىن كەلدى، يېقىنلاپ كەلدى.

زَالَ يَزُولُ زَوْلاً وَ زَوَلاَنًا وَ زَوَالاً الشَّيْءُ: نەرسە

نىرى بولدى. زاۋال تاپتى.

زَالَ يَزُولُ زَوَالاً الشَّخْصُ: هالاك بولدى ، ۋاپات بولدى.

زَالَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى ، قىيسايدى.

زَالَ عَنِ الْوُجُودِ: يەر يۈزىدىن يوقالدى.

زَالَ زَائِلُ الظِّلِّ: دەل چۈش ۋاقتى بولدى.

زَالَ يَزِيلُ زَيْلاً: توختىمىدى.

زَالَ عَنْ مَكَانِهِ: يىراقلاشتى، چەتلەشتى.

مَا زَالَ وَ لَمْ يَزَلْ: ئىلگىرىكىدەك، يەنە، يەنىلا، ئاۋۋالقىدەكلا، توختاۋسىز، داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز.

مَا زَالَ قَائِمًا: داۋاملىق ئۆرە تۇردى.

«مَا زَالَ يَسْكُنُ فِي ذَلِكَ الشَّارِعِ»: ئۇ ھېلىمۇ شۇ كوچىدا تۇرماقتا.

لاَ يَزَالُ يَعْمَلُ: ئۇ يەنىلا خىزمەت قىلماقتا، ئۇ يەنىلا ئىشلەۋاتىدۇ.

زَالِخَةٌ: دىۋگون (دېڭىز - ئوكيانلاردا ياشىغۇچى بىر خىل ئېمىتكۈچى ھايۋان).

زَامَ يَزُومُ زَوْمًا الرَّجُلُ: ئۆلدى، هالاك بولدى.

زَامَ الْكَلْبُ: ئىت هاۋشىدى، قاۋىدى.

زَامٌ: هەرقانداق نەرسىنىڭ تۆتتىن بىرى.

زَامَةٌ ج زَامَاتٌ: كىشىلەر توپى، جامائە.

زَامِرٌ: نەيچى، نەي چالغۇچى.

زَامَلَ يُزَامِلُ مُزَامَلَةً: باراۋەرلەشتى، تەڭپۇڭلاشتى، ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل بولدى.

زَامَلَهُ فِي الْعَمَلِ: ئۇنىڭ بىلەن خىزمەتداش بولدى، ئىشداش بولدى.

زَامَلَهُ فِى التَّدْرِيسِ بِالرِّيفِ: يېزىدا ئۇنىڭ بىلەن ئوقۇتقۇچىلىقتا بىرگە بولدى.

زَامَّ يُزَامُّ مُزَامَّةً ـ هُ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى، ئۇنى هاكاۋۇرلۇقتا بېسىپ چۈشتى.

زَامَنَ يُزَامِنُ مُزَامَنَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن ۋاقىت بەلگىلەپ مۇئامىلە قىلىشتى.

زَانَ يَزِينُ زَيْنًا ـ هُ: ئۇنى بېزەپ كۆرسەتتى، ياسىدى، پەرداز قىلدى، گۈزەللەشتۈردى، زىننەتلىدى، بېزىدى، ئۇيا ـ ئەقلىك سۆركىدى.

زَانَ الصُّورَةَ: سۈرەتنى بېزىدى.

«إِنْ يَزِينَكَ لَنَفْسُكَوَإِنْ يَشِينَكَ لَهِيَ» «مثل»: ئوغۇل تۇغسا ئۆزىدىن، قىز تۇغسا خوتۇنىدىن كۆرۈش.

زَانٌ. خَشَبُ زَانٍ: بوك دەرىخى، زىكۇۋ دەرىخى.

زَانَةٌ: تاۋزۇك.

زَانٍ ج زُنَاةٌ: زىناخور، پاھىشىۋاز، پاھىشە قىلغۇچى، زىنا قىلغۇچى.

زَانِيَةٌ ج زَانِيَاتٌ وَ زَوَانٍ: پاھىشە ئايال، بۇزۇق ئايال، جالاپ.

«اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ» «قرآن»: زىنا قىلغۇچى ئايال ۋە زىنا قىلغۇچى ئەرنىڭ هەر بىرىنى يۈز دەررىدىن ئۇرۇڭلار.

زَاهِدٌ ج زُهَّادٌ وَ زُهَّدٌ وَ زَاهِدُونَ: زاهىد، دۇنياغا بېرىلمەي ئىبادەت قىلغۇچى.

«وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَ كَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ» «قرآن»: ئۇلار يۈسۈفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باهادا سېتىۋەتتى، چۈنكى ئۇلار يۈسۈفكە قىزىقمىغانىدى.

زَاهِدَةٌ ج زَاهِدَاتٌ وَ زَوَاهِدُ: تائەت ـ ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئايال دەرۋىش.

زَاهِرٌ: گۈزەل، چىرايلىق، پۇزۇر، هەشەمەتلىك، يورۇپ تۇرغۇچى، چاقناپ تۇرغان، ۋال ـ ۋۇل، پار ـ پۇر، ئېچىلىۋاتقان، چېچەكلەۋاتقان.

طَلاَءٌ لَوْنُهُ زَاهِرٌ: پارقىراق سىر.

أَحْمَرُ زَاهِرٌ: ئوچۇق قىزىل.

أَوْرَاقٌ زَاهِرَةٌ: چىرايلىق ياپراق.

زَاهِقٌ ج زَوَاهِقُ: هالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى، مۇنقەرز بولغۇچى؛ ساختا، يالغان.

كَلاَمٌ زَاهِقٌ: ساختا سۆز.

نَفْسٌ زَاهِقَةٌ: هالاك بولغۇچى جان.

بِئْرٌ زَاهِقَةٌ وَ زَهُوقٌ: چوڭقۇر قۇدۇق.

زَاهِلٌ: تىنچ، جىمجىت، خاتىرجەم، ئارام.

زَاهٍ ج زَاهُونَ: چىرايلىق، شانلىق، پارلاق، ھەشەمەتلىك، نۇرلۇق، پۇزۇر، پار - پۇر.

لَوْنٌ زَاهٍ: ئوچۇق رەڭ.

نَبَاتٌ زَاهٍ: چىرايلىق ئۆسۈملۈك.

فِتْيَانٌ زَاهُونَ: پۇزۇر يىگىتلەر.

زَاهِيَةٌ ج زَاهِيَاتٌ: پۇزۇر، چىرايلىق، پارلاق ، نۇرلۇق.

وُجُوهٌ زَاهِيَةٌ: نۇرلۇق يۈزلەر.

أَيَّامٌ زَاهِيَةٌ: پارلاق كۈنلەر.

زَاوَجَ يُزَاوِجُ مُزَاوَجَةً مِنَ الشَّخْصَيْنِ: توي قىلىشتى.

زَاوَجَ بَيْنَ الْعَمَلَيْنِ: ئىككى ئىشنى بىرلەشتۈردى.

زَاوَجَ بَيْنَ الثَّوْرَيْنِ: ئىككى ئۆينى جۈپلەپ قويدى.

زَاوَجَ بَيْنَ الْعَمَلِ وَالْعِلْمِ: خىزمەت بىلەن ئۆگىنىشنى بىرلەشتۈردى.

زَاوَجَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنى بىر - بىرىگە جۈپلەپ قويدى.

زَاوِرَةٌ وَ زَاوُورَةٌ: دانلىق، پوكان، پوقاق.

زَاوَلَ يُزَاوِلُ مُزَاوَلَةً ـ هُ: ھەپىلەشتى؛ ئۇرۇنۇپ باقتى؛ مەشىق قىلدى؛ شۇغۇللاندى.

«إِذَا زَاوَلْتَ هَذَا الْعَمَلَ كَثِيرًا فَإِنَّكَ سَتُجِيدُهُ بِطَبِيعَةٍ» : بۇ ئىشنى قىلىۋەرسەڭ، تەبىئىي ھالدا ئۇنىڭغا ماھىر بولۇپ كېتىسەن.

زَاوِيَةٌ ج زَوَايَا: بۇلۇڭ؛ مۇنبىرى يوق كىچىك مەسچىت، خانىقا، تەكىيخانا.

«بَحَثْتُ عَنْ قَلَمِي فِي كُلِّ مَكَانٍ وَوَجَدْتُهُ أَخِيرًا فِي زَاوِيَةِ الدُّرْجِ» : مەن قەلىمىمنى ھەممە يەردىن ئىزدىدىم، ئاخىرىدا ئۇنى تارتمىنىڭ بۇرجىكىدىن تېپىۋالدىم.

«لَقَدْ نَظَّفْتُ كُلَّ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَا السَّاحَةِ تَمَامًا» : ھويلىنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدىن تارتىپ ھەممە يېرىنى پاكىز سۈپۈرۈۋەتتىم.

زَاوِيَةٌ خَارِجَةٌ: تاشقى بۇلۇڭ.

زَاوِيَةٌ دَاخِلَةٌ: ئىچكى بۇلۇڭ.

زَاوِيَةٌ عَوْجَاءُ: قىيسىق بۇلۇڭ.

زَاوِيَةُ النَّجَّارِ: ئۇچ بۇرجەكلىك سىزغۇچ.

اَلزَّاوِيَةُ الْحَادَّةُ: ئۆتكۈر بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْقَائِمَةُ: تىك بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُنْفَرِجَةُ: كەڭ بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُتَتَامَّةُ: قالدۇق بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الْمُتَكَامِلَةُ: تولدۇرغۇچى بۇلۇڭ.

اَلزَّاوِيَةُ الزَّوْجِيَّةُ: ئىككى ياقلىق بۇلۇڭ.

زَاوِيَةُ الْوُقُوعِ: چۈشۈش بۇلۇڭى.

حَجَرُ الزَّاوِيَةِ: ئۇل تاش، ئۇل، نېگىز، بۇلۇڭ تاش.

قَائِمُ الزَّاوِيَةِ: تىك بۇلۇڭلۇق.

مُنْفَرِجُ الزَّاوِيَةِ: كەڭ بۇلۇڭلۇق.

مُتَسَاوِي الزَّوَايَا: تەڭ بۇلۇڭلۇق، تەڭ بۇلۇڭلار.

مُتَعَدِّدُ الزَّوَايَا: كۆپ بۇلۇڭلۇق.

«عَاشَ فِي زَوَايَا الرِّيْفِ» : يېزىنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدا ياشىدى.

«عَاشَ مُهْمَلاً فِي زَوَايَا النِّسْيَانِ» : بىر بۇلۇڭدا نام - نىشانسىز ياشىدى.

مِنْ هَذِهِ الزَّوَايَا: بۇ نۇقتىلاردىن قارىغاندا.

«نَظَرَ إِلَى الْمَوْضُوعِ مِنْ زَوَايَا مُخْتَلِفَةٍ» : مەسىلىگە ئوخشىمىغان نۇقتىلاردىن قارىدى.

زَايَدَ يُزَايِدُ مُزَايَدَةً: باھا قويۇشتا، خېرىدار بولۇشتا رىقابەتلەشتى، كىمئارتۇق قىلىپ باھا قويدى، باھا تالاشتۇردى.

«زَايَدَهُ فِي شِرَاءِ الْبِضَاعَةِ» : مال سېتىۋېلىشتا باھا تالاشتۇردى.

زَايَلَ يُزَايِلُ مُزَايَلَةً ـ هُ: ئۇنىڭدىن ئايرىلدى.

زَائِدٌ: زىيادە، ئارتۇق، ئوشۇق، ئارتۇقچە.

وَزْنٌ زَائِدٌ: ئارتۇق ئېغىرلىق.

بِسُرُورٍ زَائِدٍ: ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن، ئىنتايىن خۇشاللىق بىلەن.

زَائِدٌ عَنِ الْحَاجَةِ: ئېھتىياجدىن ئارتۇق.

عَدَدٌ زَائِدٌ: ئارتۇق سان.

سَاعَاتُ الْعَمَلِ الزَّائِدِ: ئوشۇق ئىشلىگەن ۋاقىت.

ثَمَنٌ زَائِدٌ: ئارتۇق باھا.

كَلَامٌ زَائِدٌ: پايدىسىز سۆز، ئوشۇق گەپ.

تَدَخُّلٌ زَائِدٌ: ئارتۇقچە ئارىلىشىۋالماق.

زَائِدَةٌ ج زَوَائِدُ: ئوشۇق، ئارتۇق، زىيادە.

اَلزَّائِدَةُ الدُّودِيَّةُ: سوقۇر ئۈچەي، قارىغۇ ئۈچەي.

زَائِدَةٌ جِلْدِيَّةٌ: سۆگەل.

سُرْعَةٌ زَائِدَةٌ: ئېشىپ كەتكەن تېزلىك.

حَاجَةٌ زَائِدَةٌ عَنِ الْمَطْلُوبِ: تەلەپتىن ئېشىپ كەتكەن ھاجەت.

اِلْتِهَابُ الزَّائِدَةِ الدُّودِيَّةِ: سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى.

تَدَخُّلَاتٌ زَائِدَةٌ: ئارتۇقچە ئارىلاشماق.

اِسْتِئْصَالُ الزَّائِدَةِ: سوقۇر ئۈچەينى ئېلىۋېتمەك.

زَائِرٌ ج زَائِرُونَ وَ زُوَّارٌ: زىيارەت قىلغۇچى، ئېكسكۇرسىيە قىلغۇچى، مېھمان؛ ھۆركۈر- گۈچى يولۋاس.

أُسْتَاذٌ زَائِرٌ: ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ بېرىگە لېكسىيە سۆزلەش ئۈچۈن تەكلىپ قىلىنغان پروفېسسور.

«إِذَا أَتَاكُمُ الزَّائِرُ فَأَكْرِمُوهُ» (حديث): سىلەر- نى بىرەر ئادەم يوقلاپ كەلسە، ئۇنى ھۆرمەت- لەڭلار.

زَائِغٌ ج زَائِغُونَ: بۇرۇلۇپ كەتكۈچى، قىيسايغۇ- چى، ئېغىپ كەتكۈچى، ناتوغرا.

اَلزَّائِغُونَ عَنِ الصَّوَابِ: توغرا يولدىن بۇرۇلۇپ كەتكۈچىلەر.

نَظَرَاتٌ زَائِغَةٌ: قىڭغىر قاراشلار، ئېغىپ كەتكەن قاراشلار، ناتوغرا قاراشلار.

زَائِفٌ: ساختا، يالغاندىن ياسالغان.

خَبَرٌ زَائِفٌ: يالغان خەۋەر.

حُجَّةٌ زَائِفَةٌ: ساختا ھۆججەت، يالغان پاكىت.

نُقُودٌ زَائِفَةٌ: ساختا پۇل.

زَائِقٌ ج زَوَقَةٌ: ئۆينىڭ تورۇسلىرىنى بېزىگۈچى.

زَوَقَةُ الْبُيُوتِ بِالْجِصِّ: ئۆيلەرنى گەج بىلەن ئاقارتقۇچىلار.

زَائِلٌ: يوقالغۇچى، تۈگىگۈچى، زاۋال تاپقۇچى، تۈگەيدىغان، داۋامى يوق.

لَيْلٌ زَائِلُ النُّجُومِ: ئۇزۇن كېچە.

قَوْلٌ زَائِلٌ: ئۆتۈپ كەتكەن گەپ.

حُكْمٌ زَائِلٌ: ۋاقتى ئۆتكەن ھۆكۈم.

زَائِلُ الظِّلِّ: كۈن تىكلەشكەن ۋاقىت.

زَائِلَةٌ ج زَوَائِلُ: داۋامى يوق، يوقالغۇچى، تۈگە- گۈچى؛ جانلىقلار، جاندارلار.

ثَرْوَةٌ زَائِلَةٌ: تۈگىگۈچى بايلىق، بېرەدىملىك بايلىق.

رَأْفَةٌ بِالزَّوَائِلِ: جانلىقلارغا ئىچ ئاغرىتىش يۈزى- سىدىن.

«فَصِّلِ الْحِنْطَةَ عَنِ الزُّوَانِ»: بۇغداينى قارامۇق- تىن ئايرىغىن.

زُؤَامٌ: ئۆشتۈمتۇت، تاسادىپىي، تېز.

مَوْتٌ زُؤَامٌ: ئۆشتۈمتۇت ئۆلۈم.

«أَصَابَهُ مَوْتٌ زُؤَامٌ»: ئۆشتۈمتۇت ئۆلدى.

زُؤَانٌ: قارامۇق، مەستەك (دېنى زەھەرلىك بۇغداي- سىمان ئۆسۈملۈك).

زِئْبَرٌ. زَئْبَرٌ. زُؤْبَرٌ. زَوْبَرٌ: تىۋىتتىن توقۇلغان نېپىز رەخت.

زِئْبَقٌ. زِئْبِقٌ: سىماپ؛ تۇتامى يوق، يەڭگىل مىجەزى ئىشتىك (ئادەم).

زِئْبَقٌ: كالومېل، سىماپ، خلورىد.

زَأْبَقَ يُزَأْبِقُ زَأْبَقَةً الدَّوَاءَ: سىماپتا دورا ياسىدى.

زِئْبَقِيٌّ: سىماپقا مەنسۇپ، سىماپقا ئائىت.

زَأْرَةٌ: ھۆزۈلاش.

زَأَرَ يَزْأَرُ وَ يَزْئِرُ زَأْرًا وَ زَئِيرًا الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

«زَأْرَةُ الْأَسَدِ فِي الزَّارَةِ أَهْوَنُ مِنْ زَوْرَةِ بَعْضِ الزُّورَةِ»: شىرنىڭ ئورمانلىقتىكى ھۆۋلىشى بەزى زىيارەتچىلەرنىڭ زىيارىتىدىن يېنىك تۇيۇلىدۇ.

زَأَمَ يَزْأَمُ زَأْمًا وَ زُؤْمًا الشَّخْصُ: تاسادىپىي ئۆلدى، تۇيۇقسىز ئۆلدى، ئۆشتۈمتۇت جېنى چىقىپ كەتتى.

زَأْمَةٌ: ئۇنى قورقۇتىۋەتتى، چۆچىتىۋەتتى.

زَئِيرٌ: ھۆركىرىگەن ئاۋاز.

«سُمِعَ زَئِيرُ الْأَسَدِ فِي الْغَابَةِ» : ئورمانلىقتا شىرنىڭ ھۆركىرىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

زَئِيرُ الْمَدَافِعِ: زەمبىرەكنىڭ گۈمبۈرلىگەن ئاۋازى.

زَبَادٌ: ئىپار، خۇش پۇراق ماددا.

قِطُّ الزَّبَادِ: ئىپار مۈشۈكى.

زَبَادِيٌّ: چىنە، تاۋاق.

لَبَنٌ زَبَادِيٌّ: خام قايماق.

زُبَاطَةُ بَلَحٍ ج زُبَاطَاتٌ: بىر ساپاق خورما، بىر تىزىق خورما.

زُبَالَةٌ: ئەخلەت.

صُنْدُوقُ الزُّبَالَةِ: ئەخلەت ساندۇقى.

عَرَبَةُ الزُّبَالَةِ: ئەخلەت ھارۋىسى.

مِجْرَفَةُ الزُّبَالَةِ: كۈرەك، شازا، ئەخلەت ئالىدىغان كۈرەك.

زَبَانَةٌ: خېرىدار.

زُبَانَى ج زُبَانَيَاتٌ: چايانىڭ نەشتىرى، ئۈسۈملۈكنىڭ تىكىنى.

زَبَانِيَةُ جَهَنَّمَ: دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەر.

«فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ» «قرآن» : ئۇ ئۆزىنىڭ سورۇنداشلىرىنى (يارەمگە) چاقىرسۇن، بىز زابانىيلەرنى (يەنى جەھەننەمنىڭ كۈچلۈك قاتتىق قول پەرىشتىلىرىنى) نى چاقىرىمىز.

زَبَانِيَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى، جاھانگىرلارنىڭ مالايلىرى.

زَبَّ يَزِبُّ زَبًّا: تۈكلۈك بولۇپ كەتتى، يۈز - قوللىرىغا تۈك چىقىپ كەتتى.

زَبَّ يَزُبُّ زَبًّا الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى توشقۇزدى، تۇلۇمنى تولدۇردى، تۇلۇمغا قاچىلىدى.

زَبَّ الْحِمْلَ: يۈكنى كۆتۈردى، يۈدىدى.

زُبٌّ ج أَزْبَابٌ وَ أَزُبٌّ: بۇرۇن، تۇمشۇق؛ ساقال - بۇرۇت؛ ئەرلىك جىنسىي ئەزا.

زُبُّ الْبَحْرِ: دېڭىز كۆپۈكى.

زَبَّالٌ ج زَبَّالُونَ: ئەخلەتچى، تازىلىق ئىشچىسى، كوچا سۈپۈرگۈچى.

«يَمُرُّ الزَّبَّالُ فِي الْحَيِّ عِنْدَ الْفَجْرِ» : تازىلىق ئىشچىسى تاڭ يورىغاندا كوچىمىدىن ئۆتىدۇ.

زَبَّبَ يُزَبِّبُ تَزْبِيبًا الْعِنَبَ: ئۈزۈم قۇرىدى.

زَبَّبَ الْعِنَبَ: ئۈزۈم قۇرۇتتى.

«زَبَّبَ الْفَلَّاحُ إِنْتَاجَ ضَيْعَتِهِ مِنَ الْعِنَبِ» : دېھقان يېرىدىن چىققان ئۈزۈمنى قۇرۇتتى.

زَبَّبَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇراي دېدى، كۈن كىرەي دېدى.

زَبَّدَ يُزَبِّدُ تَزْبِيدًا اللَّبَنَ: سۈت قايماق تۇتتى.

زَبَّدَ اللَّبَنَ: سۈتتىن قايماق ئالدى.

زَبَّرَ يُزَبِّرُ تَزْبِيرًا الْكِتَابَ: خەت يازدى.

زَبَّلَ يُزَبِّلُ تَزْبِيلًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

زِبِّيلٌ ج زَبَابِيلُ: خورما دەرەخ پوستىدىن توقۇلغان ساندۇق؛ چامادان؛ سېۋەت؛ پاخال تاغار؛ قازان - قومۇچ.

زِبِّيلٌ كَبِيرٌ: 5 .511 لىتىرغا تەڭ ئۆلچەم بىرلىكى.

زَبَدَ يَزْبُدُ زَبْدًا اللَّبَنَ: قايماق ئايرىدى، قايماق ئالدى (سۈتتىن).

«زَبَدَ الْفَلَّاحُ لَبَنَ بَقَرِهِ» : دېھقان كالىسىنىڭ سۈتىدىن قايماق چىقاردى.

زَبَدَتِ السَّيِّدَةُ الثَّرِيدَ: نان چىلىغان شورپىغا قايماق ئارىلاشتۇردى.

زَبَدَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق ئارىلاشتۇردى.

زُبْدَةٌ ج زُبَدٌ: قايماق، سېرىق ماي.

زُبْدَةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشى قىسمى، جەۋھىرى، مېغىزى.

زُبْدَةُ الْمَوْضُوعِ: ئاساسىي پىكىر، ئاساسىي مەقسەت، ئاساسىي مۇددىئا، مۇھىم مەزمۇن، ئاساسىي نۇقتا.

«يَكْثُرُ الزُّبْدُ فِي الرَّبِيعِ» : قايماق باھاردا كۆپ بولىدۇ.

زُبْدَةٌ مُسَيَّحَةٌ: پىششىقلانغان سېرىق ماي.

زُبْدَةٌ طَازَّةٌ: يېڭى سېرىق ماي.

زُبْدَةٌ مُمَلَّحَةٌ: تۇزلانغان سېرىق ماي، تۇزلانغان قايماق.

زُبْدَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سۈنئىي قايماق، سۈنئىي سېرىق ماي.

زُبْدَةُ الْحَلِيبِ: قايماق، خام قايماق، مەسكە.

زَبَدٌ ج أَزْبَادٌ: كۆپۈك، ماغزاپ.

«فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً» «قرآن»: كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ.

زَبَدَةٌ ج زَبَدٌ: كۆپۈك، مازغاپ.

زُبْدِيَّةٌ ج زُبْدِيَّاتٌ: چىنە، تاۋاق.

زَبَرَ يَزْبُرُ زَبْرًا عَنِ الْأَمْرِ: مەلۇم بىر ئىشتىن توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

زَبَرَ السَّائِلَ: تىلەمچىگە قوپاللىق قىلدى، قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.

«إِيَّاكَ أَنْ تَزْبُرَ السَّائِلَ الْمِسْكِينَ»: كۆڭلى سۇنۇق سائىلغا قوپاللىق قىلما!

زَبَرَ الْكِتَابَ: خەت يازدى.

زِبْرٌ: ئەرلىك جىنسىي ئەزا.

زُبْرَةٌ ج زُبَرٌ: تۆمۈر پارچىسى، لەم ـ ياغاچ، خاڭ، تۆمۈر لەم.

«آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ» «قرآن»: ماڭا تۆمۈر پارچىلىرىنى ئېلىپ كېلىڭلار.

زَبْرَجَ يُزَبْرِجُ زَبْرَجَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى، زىننەتلىدى.

«زَبْرَجَتْ لِبَاسَ الْعَرُوسِ»: يىگىتنىڭ كىيىمىگە بېزەك تاقىدى.

زِبْرِجٌ ج زَبَارِجُ: قىممەتلىك زىننەت بۇيۇملىرى.

زِبْرِجُ الشِّوَارِ: بىلەيزۈككە قويۇلغان قىممەتلىك مەرۋايىت.

زَبَرْجَدٌ: زەبەرجەد، سېرىق گۆھەر، سېرىق قاش تېشى.

زِبْرِقَانٌ: ئاي، تولۇن ئاي؛ ساقىلى شالاڭ ئادەم، كوسا ئادەم.

اَلزِّبْرِقَانُ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ۋاللىدىشى، يالتىرىشى.

زَبْزَبَ يُزَبْزِبُ زَبْزَبَةً: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى؛ ئۇرۇشتا يېڭىلدى.

زَبْزَبٌ ج زَبَازِبُ: بىر خىل پاراخوت؛ مۈشۈككە ئوخشايدىغان بىر خىل ھايۋان.

زَبَطٌ: سۈيۈق لاي، پاتقاق.

زِبَعْرِيٌّ: بەد ئەخلاق، ئەخلاقسىز.

زَبَقَ يَزْبِقُ زَبْقًا شَعْرَهُ: چېچىنى يۇلدى، تارتتى، سۇغاردى.

زَبَلَ يَزْبِلُ زَبْلاً الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، يەرگە ئوغۇت بەردى.

«زَبَلَ الْفَلَّاحُ أَرْضَهُ فِي الْخَرِيفِ»: كۈزدە دېھقان ئېتىزىنى ئوغۇتلىدى.

زِبْلٌ. زِبْلَةٌ: ئوغۇت، قىغ.

زِبْلٌ ج أَزْبَالٌ: ھايۋانلارنىڭ كىرى.

زِبْلُ الْحَمَامِ: كەپتەر مايىقى.

زَبَنَ يَزْبِنُ زَبْنًا ـ هُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

«زَبَنَتِ النَّاقَةُ وَلَدَهَا عَنْ ضَرْعِهَا»: تۆگە بالىسىنى ئەمچۈرمەي ئىتتىرىۋەتتى.

زَبُورٌ ج زُبُرٌ: زەبۇر (داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان كىتاب).

زَبُونٌ ج زَبَائِنُ: گالۋاڭ، ئەخمەق، دۆت، ھاماقەت، قاپاقباش كالۋا؛ قاتتىق، كەسكىن؛ خېرىدار.

حَرْبٌ زَبُونٌ: قاتتىق جەڭ، شىددەتلىك ئۇرۇش، كەسكىن ئۇرۇش.

«هُوَ مِنْ زَبَائِنِ هَذَا الْفُنْدُقِ»: ئۇ بۇ مېھمانخانىغا دائىملىق چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئۇ بۇ مېھمانخانىنىڭ مېھمىنى.

زَبِيبٌ: قۇرۇق ئۈزۈم؛ يىلاننىڭ ئېغىزدىكى زەھىرى.

زَبِيبٌ بَنَاتِيٌّ: كىشمىش ئۈزۈم.

«شَرِبَ عَصِيرَ الزَّبِيبِ»: ئۈزۈم شەربىتىنى ئىچتى.

زَبِيبَةٌ: بىر تال قۇرۇق ئۈزۈم؛ قولغا چىقىدىغان يارا، يېرىڭلىق ئىششىق؛ كۆپ سەجدە قىلغانلىقتىن پېشانىدا قالغان ئىز.

زُبْيَةٌ ج زُبًى: ئېگىزلىك، دۆڭ، ئېدىر، تۆپە ـ

لىك.

بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى: ئىش مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، ئىش چېكىگە يەتتى.

زَبِيْرٌ ج زِبَارٌ وَ زُبَرَاءُ: يېزىلغان، خاتىرلەنگەن، قارا لاي؛ كۈچلۈك قوپال ئادەم؛ مۇسىبەت، بالايىئاپەت، قايغۇ ـ ئەلەم.

زَبِيعٌ: قاتتىق غەزەپلەنگۈچى، ھەددىدىن ئارتۇق ئاچچىقلانغۇچى، ناھايىتى غەزەپلەنگۈچى.

زَبِيْقَةٌ: يۇلۇنغان ساقال.

زَبِيْلٌ ج زُبُلٌ وَ زُبْلاَنٌ: قىغ، ئوغۇت (ھايۋانلارنىڭ)؛ قۇرۇپ قالغان دەرەخ؛ خورما يوپۇرمىقىدىن توقۇلغان زەمبىل؛ خورما دەرەخ پوستىدىن توقۇلغان سېۋەت.

زَجَا يَزْجُو زَجْوًا وَ زُجُوًّا الشَّيْءَ: ئاستا ئىتتەردى، سۈردى، ئاسانلاتتى، تېز بولدى.

زُجَاجٌ: ئەينەك، شىشە.

نَظَرْتُ مِنْ خَلْفِ زُجَاجِ النَّافِذَةِ: دېرىزە ئەينىكى ئارقىسىدىن قارىدىم.

زُجَاجٌ مَنِيعٌ: ئوق ئۆتمەيدىغان ئەينەك.

زُجَاجُ الأَمْنِ: بىخەتەرلىك ئەينىكى.

زُجَاجٌ عُضْوِيٌّ: ئورگانىك ئەينەك.

زُجَاجَةٌ ج زُجَاجَاتٌ: شىشە، بوتۇلكا.

«مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي الزُّجَاجَةِ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ (مۆمىن بەندىسىنىڭ قەلبىدىكى) نۇرى خۇددى (چىراغ قويىدىغان) تەكچىگە ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدا چىراغ باردۇر، چىراغ شىشىنىڭ ئىچىدىدۇر.

زُجَاجَةُ الرَّوَائِحِ: ئەتىر قۇتىسى.

زُجَاجَةُ عِطْرٍ: ئەتىرقۇتىسى.

زِجَاجَةٌ: ئەينەكچىلىك ھۈنىرى.

زُجَاجِيٌّ: ئەينەكسىمان، ئەينەكتەك، ئەينەككە خاس؛ ئەينەكچى.

إِنَاءٌ زُجَاجِيٌّ: ئەينەك قاچا، ئىستاكان.

سِتَارٌ زُجَاجِيٌّ: ئەينەكسىمان پەردە.

«اَللَّوْحُ الزُّجَاجِيُّ أَمْلَسُ تَمَامًا»: تاختا ئەينەك ناھايىتى سىلىق.

زُجَاجِيَّةٌ: ئەينەكتىن ياسالغان ھەر خىل رەڭدىكى زىننەت بۇيۇملىرى.

أَوَانٍ زُجَاجِيَّةٌ: ئەينەك قاچىلار.

وَاجِهَةُ الْمَخْزَنِ الزُّجَاجِيَّةِ: ماگىزىننىڭ ئەينەكلىك ئالدى تەرىپى.

زَجَّ يَزُجُّ زَجًّا بِالشَّيْءِ مِنْ يَدِهِ: نەرسىنى ئېتىۋەتتى، تاشلىدى.

زَجَّهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

زَجَّ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئاتتى، بىردىنلا تاشلاندى، بىردىنلا ئېتىلدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

زَجَّ فِي: كىرىشتى، ئاتلاندى، داخىل بولدى، ئارىلاشتى، قول تىقتى.

زَجَّ يَزِجُّ زَجَجًا الْحَاجِبُ: قەلەمقاش بولدى، قېشى ئىنچىكە بولدى.

زَجَّ بِهِ فِي السِّجْنِ: تۈرمىگە تاشلاندى.

زَجَّاجٌ ج زَجَّاجُونَ: ئەينەكچى، ئەينەك ياسىغۇچى.

زَجَّالٌ ج زَجَّالُونَ: خەلق ناخشىچىسى، خەلق قوشاقچىسى؛ پوچتا كەپتىرى.

حَمَامُ الزَّجَّالِ: خەت كەپتىرى، پوچتا كەپتىرى.

زَجَّجَ يُزَجِّجُ تَزْجِيجًا الْحَاجِبَ: قاشلىق ئەتتى.

زَجَّجَتِ الْمَرْأَةُ حَاجِبَهَا: ئايال قاشلىق ئەتتى.

زَجَّى يُزَجِّي تَزْجِيَةً الرَّجُلَ حَاجَةَ صَاحِبِهِ: ھەمراھىنىڭ ھاجىتىنىڭ راۋا بولۇشىنى ئاسانلاشتۇردى، بۇرادىرىنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى، ئوڭايلاشتۇردى.

زَجَّى الأَمْرَ: ئىشنى ئاسانلاتتى.

زَجَّى أَيَّامَهُ: كۈنلىرىنى ئۆتكۈزدى، بەرداشلىق بەردى.

زَجَّى الْفَرَاغَ: ئىچ پۇشقىنى چىقاردى، بوش ۋاقتىنى ئۆتكۈزدى.

زَجَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاستا ئىتتەردى.

زَجَرَ يَزْجُرُ زَجْرًا ـ هُ: ئۇنى توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى، قوغلىدى.

«زَجَرَ الأَبُ اِبْنَهُ عَنِ الاقْتِرَابِ مِنَ الْبِئْرِ»: ئاتا ئوغلىنى قۇدۇققا يېقىنلىشىشتىن توستى.

زَجَرَ الرَّجُلُ الْكَلْبَ: ئىتنى قوغلىۋەتتى.

زَجَرَ الطَّيْرَ: قۇشنى ئۇچۇرۇپ پال سالدى (ئۇلار ئوڭ تەرەپكە ئۇچسا ياخشى پال ئالدۇ، سول تەرەپكە ئۇچسا يامان پال ئالدۇ).

زَجَرَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى قوزغىدى.

زَجْرٌ ج زُجُورٌ: توسماق، چەكلىمەك، مەنئى قىلماق.

عُقُوبَةٌ زَجْرِيَّةٌ: چەكلەش جازاسى.

زَجِلَ يَزْجَلُ زَجَلاً فُلَانٌ: ناخشا ئېيتتى.

«زَجِلَ فُلَانٌ فِي الْإِحْتِفَالِ» : پالانى مۇراسىمدا ناخشا ئېيتتى.

زَجَلٌ ج أَزْجَالٌ: شېئىردىن كېيىن پەيدا بولغان رەجەز شەكلى، قوشاق، خەلق ناخشىسى.

زَجَلِيَّةٌ: خەلق ناخشىسى، خەلق قوشىقى.

زُحَارٌ: تولغاق، ئىڭراش، ئۇھ تارتىش.

زُحَارٌ حَادٌّ: جىددىي تولغاق، نالە – پەرياد.

زِحَامٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

زِحَامُ الْمُتَفَرِّجِينَ: تاماشىبىنلارنىڭ قىستاڭچىلىقى.

يَوْمُ الزِّحَامِ: قىيامەت كۈنى.

زَحَّافٌ: ئۆمىلىگۈچى، يان بېغىرلىغۇچى.

زَحَّافَةٌ ج زَحَّافَاتٌ: سۆرەم؛ مۇز تېيىلىدىغان چانا.

زَحَّرَ يُزَحِّرُ تَزْحِيرًا: ئۇھ تارتتى، ئىڭرىدى، نالە قىلدى.

زَحَّفَ يُزَحِّفُ تَزْحِيفًا الْأَرْضَ: يەرگە سۆرەم سالدى.

زَحَّفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلجىتتى، ئاستا سۆرىدى.

زَحَّلَ يُزَحِّلُ تَزْحِيلاً الشَّيْءَ: يۆتكىۋەتتى، يىراقلىتىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

زَحَّلَهُ مِنْ مَنْصِبِهِ: ئۇنى مەنسىپىدىن ئېلىۋەتتى.

زَحَرَ يَزْحَرُ زَحِيرًا وَ زُحَارًا فُلَانٌ: ئاھ ئۇردى، ئىڭرىدى، نالە قىلدى، غىڭشىدى، ھەسرەت چەكتى.

زَحَرَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ: ئايال يەڭگىدى، كۆز يورىدى.

زُحِرَ الْمَرِيضُ: تولغاق بولۇپ قالدى.

زَحْرَةٌ ج زَحَرَاتٌ: تولغاق.

زَحْزَاحٌ: يىراق.

زَحْزَحَ يُزَحْزِحُ زَحْزَحَةً – هُ مِنْ مَكَانِهِ: ئۇنى جايىدىن يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىۋەتتى، نېرى سۈرۈۋەتتى.

«زَحْزَحَ الْحَجَرَ مِنَ الطَّرِيقِ» : تاشنى يولدىن نېرى ئىتتىرىۋەتتى.

«لَمْ يَتَزَحْزَحْ عَنْ رَأْيِهِ قَيْدَ أَنْمَلَةٍ أَوْ شَعْرَةٍ» : پىكرىدە چىڭ تۇردى.

زَحَفَ يَزْحَفُ زَحْفًا وَ زَحَفَانًا: ئۆمىلىدى، يەر بېغىرلاپ ماڭدى، ياماشتى.

زَحَفَ الْجَيْشُ: قوشۇن يۈرۈش قىلدى.

«لَقَدْ زَحَفَ الْجَيْشُ نَحْوَ الْعَدُوِّ» : قوشۇن دۈشمەن تەرەپكە قاراپ ئىلگىرىلىدى.

زَحَفَ الثُّعْبَانُ: يىلان يەر بېغىرلىدى.

زَحَفَ الرَّضِيعُ: بوۋاق ئۆمىلىدى.

زَحْفٌ: ئۆمىلىمەك، يەر بېغىرلىماق.

زَحْفٌ ج زُحُوفٌ: ھەربىي يۈرۈش، ئىلگىرىلەۋاتقان قوشۇن؛ ئەسكەرنىڭ ھۇجۇمدا ئۆمىلەپ مېڭىشى.

«فُوجِئَ النَّاسُ بِزَحْفٍ بِاللَّيْلِ» : زور قوشۇن كېچىسى ئۇشتۇمتۇت باسقۇن قىلدى.

زَحَلَ يَزْحَلُ زَحْلاً وَ زُحُولاً: يۆتكەلدى، يىراقلاشتى، چەتنىدى.

زَحَلَ يَزْحَلُ زَحْلاً الْحَمَامَ: كەپتەرنى يىراققا قويىۋەتتى.

زَحَلَ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن يىراقلاشتى، يۆتكەلدى، سىلجىدى.

زَحَلَهُ عَنِ الْمَكَانِ: ئۇنى ئورنىدىن يۆتكىۋەتتى، ئورنىدىن كەتكۈزىۋەتتى.

زُحَلٌ: ساتۇرن يۇلتۇزى.

زَحْلَقَ يُزَحْلِقُ زَحْلَقَةً الشَّيْءَ: يۇمىلاتتى، ئىتتەردى.

زَحْلَقَ الشَّرَّ: يامانلىقنى يىراقلاشتۇردى.

زَحْلَقَ لَهُ مَالاً: ئۇنىڭغا مال بەردى، ئۇنىڭغا مال ئاتا قىلدى.

زَخْلَقَ فِي الْكَلاَمِ: ئالدىراپ سۆزلىدى.

زَخْلَقَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَخْلَقَ يُزَخْلِقُ زَخْلَقَةً: چۆرگىلەتتى، پىرقىراتتى، ئايلاندۇردى.

زَخْلَقَ الْمَوْضِعَ: مەلۇم بىر جاينى تۈزلىدى، تەكشىلىدى، سىلىقلىدى.

زَخْلَقَهُ عَلَى الْجَلِيدِ: مۇز تېيىلدۇردى.

زَخْلَقَةٌ: مۇز تېيىلماق.

زُخْلُوقَةٌ ج زَخَالِيقُ: تېيىلىش يولى، يانتۇلۇق، تېيىلىدىغان تاختاي؛ سىيرىلىپ چۈشۈش.

زُخْلُولٌ ج زَخَالِيلُ: تار تېيىلغاق جاي؛ يېنىك.

زِخْلِيلٌ ج زَخَالِيلُ: تار، تېيىلغاق جاي؛ جايىدىن يىراقلىشىپ كەتكۈچى؛ تېز، چاپسان، ئىتتىك.

زَحَمَ يَزْحَمُ زَحْمًا وَ زَحْمَةً الرَّجُلَ: قىستىدى.

زَحَمَهُ فِي الشَّارِعِ: ئۇنى كوچىدا قىستىدى.

زَحْمَةٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

«تُضَايِقُنِي زَحْمَةُ الْحَافِلَةِ» : ئاپتوبۇسنىڭ قىستاڭچىلىقى مېنىڭ ئىچىمنى پۇشۇرماقتا.

زَحْمَةٌ ج زَحَمَاتٌ: ئېلىم - سېتىم ئىشلىرى ئۈچۈن يىغىلغان كىشىلەر توپى.

زَحْمَةُ الْوِلاَدَةِ: تولغاق.

زَحَنَ يَزْحَنُ زَحْنًا عَنِ الْعَمَلِ: كېچىكتى.

زَحَنَ عَنْ مَكَانِهِ: جايىدىن قوزغالدى.

زَحَنَهُ عَنْ مَكَانِهِ: ئۇنى ئورنىدىن يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىۋەتتى.

زُحَنٌ: سېمىز، پاكىنەك.

زَحْنَةٌ: كارۋان؛ قاتتىق ئىسسىق.

زُحْنَةٌ: ئويمانلىقنىڭ بۇرۇلىدىغان يېرى ، ئەگمە، ئايلانما.

زَحُوقٌ ج زُحُقٌ: چارچىغان ئادەم.

زَحُولٌ: يىراق (يول ياكى مۇساپە).

زَحِيرٌ: تولغاق، ئىڭرىماق، ئۇھ تارتماق، ئىنجىقلىماق؛ نالە قىلماق؛ ئىڭشىماق.

زَخَّ يَزُخُّ زَخًّا: غەزەپلەندى، سەكرىدى.

زَخَّ الْجَمْرُ: چوغ يېلىنجىدى، ۋىلىلدىدى، پارقىرىدى.

زَخَّ الشَّيْءَ أَوْ بِهِ: ئىتتەردى.

زَخَّ بِكَذَا: ئاتتى.

زَخَّهُ: ئۇنى ئورەككە ئىتتىرىۋەتتى، ئازگالغا ئىتتىرىۋەتتى.

زَخَّ بِالْجِمَالِ: تۆگىلەرنى قوپال ھەيدىدى.

زَخٌّ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، غەزەپ، ئاچچىق.

زَخَّارٌ: تولغان، تاشقان.

زَخَرَ يَزْخَرُ زَخْرًا وَ زَخُورًا الْبَحْرُ: دېڭىز تولۇپ كەتتى؛ تېشىپ كەتتى، دېڭىز تولۇپ تاشتى.

زَخَرَ الْوَادِي: جىلغا سۈيى كۆتۈرۈلدى.

زَخَرَتِ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى.

زَخَرَتِ الْقِدْرُ: قازان قاينىدى، قايناپ تاشتى.

زَخَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تولدۇردى.

زَخَرَ الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى سەمرىتتى.

«زَخَرَتِ الْمَكْتَبَةُ بِالْكُتُبِ النَّفِيسَةِ» : كۇتۇپخانا نادىر كىتابلار بىلەن توشۇپ كەتتى.

زَخْرَفَ يُزَخْرِفُ زَخْرَفَةً الشَّيْءَ: پەرداز قىلدى، بېزىدى، زىننەتلىدى.

زَخْرَفَ السَّقْفَ: ئۆينىڭ تورۇسىنى بېزىدى.

زَخْرَفَ الْقَوْلَ: سۆزنى گۈزەللەشتۈردى.

«زَخْرَفَ الْمُنَافِقُ كَلاَمَهُ» : مۇناپىق ياغلىما سۆز قىلدى.

زُخْرُفٌ ج زَخَارِفُ: زىننەت، زىننەت بۇيۇملىرى، ئالتۇن، بېزەك؛ نەرسىنىڭ چىرايلىقلىقى ۋە مۇكەممەللىكى.

زُخْرُفٌ بَاطِلٌ: سۆلەتۋازلىق، ھەشەمەتچىلىك.

زُخْرُفُ الْكَلاَمِ: ياغلىما سۆز.

«يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا»

«قۇرئان»: ئۇلار ئالداش ئۈچۈن شېرىن سۆزلەر بىلەن بىر - بىرىگە ۋەسۋەسە قىلىدۇ.

زُخْرُفُ الْأَوَانِي: قاچىلارنى پەردازلىماق.

زَخَارِفُ الدُّنْيَا: دۇنيانىڭ ھەشەمەتلىرى، دۇنيا.

نىڭ زىبۇ زىننەتلىرى.

زَخَارِفُ الْأَرْضِ: زېمىننىڭ خىلمۇخىل ئۆسۈملۈكلىرى.

زَخَارِفُ لَفْظِيَّةٌ: بېزەلگەن سۆزلەر.

زَخْرَفَةٌ: زىننەتلىمەك، بېزىمەك، پەرداز قىلماق.

فَنُّ الزَّخْرَفَةِ: بېزەكچىلىك سەنئىتى.

زُخْرُفِيٌّ: بېزەككە مەنسۇپ.

رُسُومٌ زُخْرُفِيَّةٌ: گۈزەل رەسىملەر.

زَخَمَ يَزْخَمُ زَخْمًا ـ هُ: ئۇنى قاتتىق ئىتتەردى، تۇستى.

زَخِمَ يَزْخَمُ زَخْمًا اللَّحْمُ وَ نَحْوُهُ: (گۆش) پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

زَخْمٌ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ، ئىتتىرگىچە.

أَعْطَاهُ زَخْمًا: ئۇنىڭغا كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلدى.

«أَعْطَى هَذَا الْأَمْرَ زَخْمًا جَدِيدًا»: بۇ ئىشقا يېڭى كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلدى.

زَخِمٌ: سېسىپ قالغان، پۇراپ قالغان.

زَخْمَاءُ: سېسىپ قالغان، پۇراپ قالغان.

بُحَيْرَةٌ زَخْمَاءُ: سېسىق كۆل.

زَخْمَةٌ: سېسىق پۇراق، بەد بۇي.

زَخْمَةُ الْعُودِ: زەخمەك.

زَخْمَةُ الْبُحَيْرَةِ: كۆلنىڭ سېسىق پۇرىقى.

زُخُورٌ وَزَخْرَوِقٌ مِنَ النَّبَاتِ: چىرمىشىپ كەتكەن ئۆسۈملۈك.

زِرَارٌ ج زَرَايِرُ: تۈگمە، تۈپچا.

زِرَاعَةٌ: دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.

زِرَاعَةُ الْبَسَاتِينِ: باغۋەنچىلىك.

عِلْمُ الزِّرَاعَةِ: يېزا ئىگىلىك ئىلمى، دېھقانچىلىق ئىلمى، ئاگرونومىيە.

وِزَارَةُ الزِّرَاعَةِ: دېھقانچىلىق مىنىستىرلىكى، يېزا ئىگىلىك مىنىستىرلىكى.

كُلِّيَّةُ الزِّرَاعَةِ: دېھقانچىلىق فاكۇلتېتى.

زِرَاعَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا ئورناتماق، مىنا كۆممەك.

زِرَاعِيٌّ ج زِرَاعِيُّونَ: دېھقان، تېرىقچى، يېزا ئىگىلىكى بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

عَامِلٌ زِرَاعِيٌّ: يېزا ئىگىلىك ئىشچىسى، دېھقانچىلىق ئىشچىسى.

مُهَنْدِسٌ زِرَاعِيٌّ: ئاگرانوم، يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى.

بَلَدٌ زِرَاعِيٌّ: دېھقانچىلىق دۆلىتى.

خَبِيرٌ زِرَاعِيٌّ: يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسى، ئاگرانوم.

إِصْلَاحٌ زِرَاعِيٌّ: يەر ئىسلاھاتى.

أَرْضٌ زِرَاعِيَّةٌ: تېرىلغۇ يەر، ئېتىز ـ ئېرىق.

طَرِيقٌ زِرَاعِيَّةٌ: دېھقانچىلىق ئۇسۇلى.

زَرَافَةٌ ج زَرَافَاتٌ: جامائە، توپ، تۇركۇم، توپ ـ توپ.

جَاءُوا زَرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا: كۆپلەپ ۋە بىرلەپ كەلدى.

زَرَافَةٌ ج زَرَافِي وَ زَرَافِيُّ: زىراپە.

زَرَاقٌ: ئاسمان كۆكى.

زِرَايَةٌ: ئەيىبلىمەك، كايىماق.

إِبْتِسَامَةُ الزِّرَايَةِ: كەمسىتىش كۈلكىسى، زاڭلىق كۈلكىسى، مەنسىتمەسلىك كۈلكىسى.

زَرْبَابٌ: ئالتۇن ھەل.

زَرَبَ يَزْرُبُ زَرْبًا الْمَوَاشِيَ: چارۋىنى قوتانغا كىرگۈزدى.

زَرَبَ لِلْغَنَمِ: قويغا قوتان سالدى.

زَرِبَ يَزْرَبُ زَرَبًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

زَرْبٌ ج زُرُوبٌ: كىرىش ئېغىزى، كىرىدىغان جاي؛ قوتان، ئېغىل؛ ئوۋچى؛ يوشۇرۇنىۋالىدىغان ئازگال.

زُرْبَةٌ: بىر توپ.

عِنْدَهُ أَوْلَادٌ زُرْبَةٌ: ئۇنىڭ يېنىدا بىر توپ باللار بار.

زَرْبُولٌ ج زَرَابِيلُ: ئېگىز پاشنىلىق ئاياغ.

زَرْبُونٌ ج زَرَابِينُ: قوپال، تومپاي.

زُرْبِيَّةٌ ج زَرَابِيُّ: ئېسىل بىساط، ئېسىل گىلەم، قىممەتلىك گىلەم، يۇلىنىدىغان ياستۇق.

«وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ» «قرآن» : سېلىنغان ئېسىل بىساتلار.

زُرْبِيٌّ مِنَ النَّبَاتِ: يېشىل ئۆسۈملۈكنىڭ سارغىيىپ ياكى قىزىرىپ قالغان ھالىتى.

زَرَجُونٌ: تال، تەك؛ قىزىللىق؛ قىزىل بوياق؛ تاش ئۈستىدىكى سۇزۇك يامغۇر.

زِرْخٌ: ساۋۇت.

سَفِينَةٌ زِرْخٌ: پولات قاپلىق پاراخوت.

زَرِخَ يَزْرَخُ زَرْخًا: بىر جايدىن يەنە بىر جايغا يۆتكەلدى.

زَرَدَ يَزْرُدُ زَرْدًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، ئۇجۇقتۇردى، تۇنجۇقتۇردى، بوغدى.

زَرِدَ يَزْرَدُ زَرَدًا وَ زَرْدًا اللُّقْمَةَ: لوقمىنى يالماپ يۇتىۋەتتى، چاينىماي يۇتىۋەتتى.

«زَرِدَ الْجَائِعُ الطَّعَامَ» : ئاچ ئادەم يېمەكلىكنى يالماپ يۇتىۋەتتى.

زَرَدٌ ج زُرُودٌ: بىر ـ بىرىگە كىرىشتۈرۈلگەن تۆمۈر ھالقا كىيىم، ساۋۇت.

حِمَارُ الزَّرَدِ: زىبرا، تاغىل ئات.

زَرَدَةٌ: تۆمۈر ھالقا.

زَرْدَةٌ ج زَرَدَاتٌ: بىر قېتىم يېيىش شىلەن (شىمالىي ئافرىقىدا مازارلارنى زىيارەت قىلىش مەۋسۇمىدا زىيارەتچىلەرگە بېرىلىدىغان تاماق).

زَرَدِيَّةٌ: قىسقۇچ، ئامبۇر.

زَرَّ يَزُرُّ زَرًّا عَيْنَهُ: كۆزىنى قىستى.

زَرَّ الْقَمِيصَ: كۆڭلەككە توگمە قادىدى؛ توگمىسىنى ئەتتى.

زِرٌّ ج أَزْرَارٌ وَ زُرُورٌ: توگمە، توپچا.

زِرُّ السَّيْفِ: قىلىچنىڭ بىسى.

زِرٌّ كَهْرَبَائِيٌّ: كۇنۇپكا، ئۇزچات، ۋىكلىيۇچاتىل.

«أَدَارَ زِرًّا كَهْرَبَائِيًّا فِي الْحَائِطِ» : تامدىكى كۇنۇپكىنى باستى.

زِرُّ الزَّهْرَةِ: غۇنچە (گۈلنىڭ).

زِرٌّ جَمَّانٍ: كۇنۇپكا، مىخ، باسما مىخ.

زِرُّ الْجَرَسِ الْكَهْرَبِيِّ: كۇنۇپكا (ئېشىك قوڭغىر-رىقىنىڭ).

زِرُّ وَرْدٍ: ئەتىرگۈل غۇنچىسى، قىزىل گۈل غۇنچىسى.

زَرَّادٌ ج زَرَّادُونَ: ھەربىي لازىمەتلىكلەرنى ئىشلەپچىقارغۇچى.

زَرَّاعٌ: دېھقان، يەر تېرىغۇچى.

زَرَّاقَةٌ ج زَرَّاقَاتٌ: شپرىس.

زَرَّبَ يُزَرِّبُ تَزْرِيبًا الْمَوَاشِيَ: چارۋىلارنى قوتانغا كىرگۈزدى.

زَرَّةٌ: چىشلەنگەن جاي، چىشلىنىڭ ئىزى، قىلىچ بىلەن كېسىلگەن يارا، چىشلىنىڭ ئىزى.

زَرَّرَ يُزَرِّرُ تَزْرِيرًا الْقَمِيصَ: كۆڭلەككە توگمە قادىدى.

زَرَّرَ السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى، قىلىچنى چاقلىدى.

زَرَّقَ يُزَرِّقُ تَزْرِيقًا: ئاشتى، ئارتتى.

«زَرَّقَ عَلَى الْخَمْسِينَ» : ئۇ ئەللىكتىن ئاشتى.

زَرَّقَ يُزَرِّقُ تَزْرِيقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆككە بويىدى، كۆك قىلدى.

زَرَّقَ الْقُمَاشَ: رەختنى كۆككە بويىدى.

«زَرَّقَ الْحَائِطَ بِالطِّلَاءِ» : تامنى سىر بىلەن كۆكەرتتى.

زَرَّقَ الْمَرِيضَ: كېسەلگە ئوكۇل سالدى، ئوكۇل ئۇردى.

زَرْزَرَ يُزَرْزِرُ زَرْزَرَةً الْعُصْفُورُ: قوچقاچ ۋىچىرلىدى.

زَرْزَرَةٌ: كۇسۇلداشقان ئاۋاز، پىچىر ـ پىچىر، كۇس ـ كۇس.

زُرْزُرٌ، زُرْزُورٌ ج زَرَازِيرُ: قارغۇجا، قارا قوچقاچ.

«يَكْثُرُ الزُّرْزُورُ وَقْتَ جَنْيِ الزَّيْتُونِ» : زەيتۇن پىشقان ۋاقىتتا قارغۇجا كۆپ بولىدۇ.

زُرْزُرُ الْجَرَادِ: چېكەتكىنىڭ چىرىلدىشى.

زَرَعَ يَزْرَعُ زَرْعًا وَ زِرَاعَةً الْحَبَّ: ئۇرۇق چاچتى، تېرىدى.

«زَرَعَ الْفَلَّاحُ الْقَمْحَ» : دېھقان بۇغداي تېرىدى.

زَرَعَ الْأَرْضَ: دېھقانچىلىق قىلدى، تېرىقچىلىق قىلدى.

زَرَعَ الْجُنْدِيُّ الْأَلْغَامَ: ئەسكەر مىنا كۆمدى.

زَرَعَ النَّبَاتَ: ئۆسۈملۈك تېرىدى، تىكتى.

زَرَعَ الشِّقَاقَ: پىتنە قوزغىدى، پىتنە تېرىدى.

زَرَعَ الطَّبِيبُ الْعُضْوَ: دوختۇر ئەزانى ئالماشتۇردى.

زُرِعَ لَهُ: نامراتلىقتىن كېيىن بېيىپ كەتتى.

«زَرَعْتُ فِي حَدِيقَةِ مَنْزِلِي شَجَرَةَ كُمَّثْرَى» : بېغىمغا ئامۇت دەرىخى تىكتىم.

زَرْعٌ: تېرىماق، ئۇرۇق سالماق، دېھقانچىلىق قىلماق.

زَرْعٌ ج زُرُوعٌ: زىرائەت، دېھقانچىلىق زىرائەتلىرى، ئۇرۇق، دان؛ ھوسۇل.

قَابِلٌ لِلزَّرْعِ: تېرىشقا بولىدىغان، تېرىقچىلىق قىلىشقا يارايدىغان.

اَلزَّرْعُ وَ الضَّرْعُ: زىرائەت ۋە ئۆي ھايۋانلىرى.

«وَقَعَ زَرْعُ بَصَلٍ عَلَى قِمَّةِ رَأْسِهِ» : تىك موللاق چۈشتى.

زِرْعَةٌ وَ زَرْعَةٌ وَ زُرْعَةٌ ج زَرْعَاتٌ: ئېتىز، تېرىلغۇ يەر، ئېكىنزارلىق.

زَرَفَ يَزْرِفُ زَرْفًا فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى.

زَرَفَ الشَّخْصُ فِي الْكَلَامِ: كۆپ گەپ قىلدى، بىلجىرلىدى، ئاغزى بېسىقمىدى، تولا گەپ قىلدى.

«يَزْرِفُ فِي كَلَامِهِ دَائِمًا» : ئۇ ھەمىشە تولا گەپ قىلىدۇ.

زَرِفَ يَزْرَفُ زَرَفًا الْجُرْحُ: تاتۇق بولۇپ قالدى.

زَرَقَ يَزْرِقُ زَرْقًا الطَّائِرُ: قۇش ماياقلىدى، چىچتى.

«زَرَقَ الْحَمَامُ فِي فِنَاءِ الدَّارِ» : كەپتەر ھويلىغا ماياقلىدى.

زَرَقَ الصَّيْدَ بِالْمِزْرَاقِ: ئوۋغا نەيزە ئاتتى.

زَرَقَهُ بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى.

«زَرَقَتْ عَيْنُ الْعَدُوِّ نَحْوَهُ» : دۈشمەننىڭ كۆزى ئۇنىڭ تەرىپىگە تىكىلدى.

زَرِقَ يَزْرَقُ زَرْقًا وَ زُرْقَةً الشَّيْءُ: نەرسە سۆزۈك ئاسمان رەڭگىگە كىردى.

زَرَقٌ، زُرْقَةٌ: ھاۋارەڭ، كۆك.

زَرْقٌ: قۇش مايىقى، قۇش پوقى.

زَرْقَاءُ: ئاسمان.

اَلْقُبَّةُ الزَّرْقَاءُ: كۆك ئاسمان، ئاسمان بوشلۇقى، ئاسمان گۈمبىزى.

زُرْقَةٌ: كۆك.

زُرْقَةُ السَّمَاءِ: ئاسمان كۆكۈشلىكى.

زَرْكَشَ يُزَرْكِشُ زَرْكَشَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى كالۇتون ۋە زەر يىپ بىلەن كەشتىلىدى.

زَرْكَشَ الشَّيْءَ: بېزىدى.

«زَرْكَشَ قَاعَةَ الْجُلُوسِ» : يىغىن زالىنى بېزىدى.

زَرْكَشٌ ج زَرَاكِشُ: ئالتۇن ۋە كۈمۈش يىپ بىلەن تىكىلگەن كەشتە.

ثَوْبٌ مِنْ زَرْكَشٍ: ئالتۇن يىپ بىلەن تىكىلگەن كىيىم.

زَرَمَ يَزْرِمُ زَرْمًا الشَّيْءَ: كەستى.

زَرَمَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا: يەڭگىدى، بوشاندى، كۆزى يورىدى.

زَرِمَ يَزْرَمُ زَرَمًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۈزۈلۈپ قالدى.

زَرِمَ الدَّمْعُ: ياش توختىدى.

زَرِمَ الْبَوْلُ: سۈيدۈك ئۈزۈلۈپ قالدى.

زَرِمٌ: خار؛ بېخىل؛ قىيىنچىلىقتا قالغان؛ بىر جايدا تۇرمايدىغان ئادەم.

زَرْنَبٌ: خۇش پۇراقلىق ئۆسۈملۈك؛ بۆكەن.

زِرْنِيخٌ: ئاق مەرگىمۈش، سەنكىيا، ئارسېن.

زُرْوَحٌ ج زَرَاوِحُ: كىچىك تۆپىلىك.

زُرْوَحَةٌ: كىچىك تۆپىلىك.

زَرُوقٌ، زُرْوَقٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَرَى يَزْرِي زَرْيًا وَ زِرَايَةً عَلَيْهِ: ئۇنى ئەيىبلىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

زَرَى عَلَيْهِ عَمَلَهُ: ئۇنىڭ ئىشىنى ئەيىبلىدى.

زَرِيبَةٌ ج زَرَائِبُ: ئېغىل، قوتان؛ يولۋاس ئۇۋىسى؛ ئوۋچى يوشۇرۇنۇۋالىدىغان ئورەك.

زَرِيرٌ: چېچەن، چاققان، ئەقىللىق؛ بوياقچىلىقتا ئىشلىتىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك.

زَرِيعٌ: يامغۇر بىلەن سۇغىرىلىدىغان زىرائەت.

زَرِيعَةٌ ج زَرَائِعُ: تېرىلغۇ يەر، تېرىلغان يەر؛ زىرائەت، مايسا، كۆچەت، جىرىم، نوتا.

«طَرَحَ الْفَلَّاحُ زَرِيعَةَ الشَّعِيرِ فِي أَرْضِهِ»: دېھقان يېرىگە ئارپا چاچتى.

زَرَيْقَاءُ: سۈت ۋە ماي بىلەن ھۆلدەنگەن ئۇۋاق نان؛ مۇشۇككە ئوخشايدىغان بىر تۈرلۈك ھايۋان.

زَرِيمٌ: خار، جەمەتى ئاز، ئەرەپدارلىرى ئاز.

زَطَّ يَزِطُّ زَطًّا الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

زُطٌّ: سىگان.

زُعَازِعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعَازِعٌ: ھادىسە، مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك.

زُعَاقٌ: ئۆتكۈر، ئىتتىك.

سُمٌّ زُعَاقٌ: ئۆتكۈر زەھەر، دەرھال ئۆلتۈرىدىغان زەھەر.

زُعَاقٌ: ناھايىتى ئاچچىق، بەك ئاچچىق.

طَعَامٌ زُعَاقٌ: تۇزلۇق يېمەكلىك.

مَاءٌ زُعَاقٌ: زەي سۇ، تۇزلۇق سۇ، شورلۇق سۇ.

زَعَامَةٌ: رەھبەرلىك، باشچىلىق، قوماندانلىق، يېتەكچىلىك.

زَعَامَةُ الْحِزْبِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي پارتىيىنىڭ يېتەكچىلىكى.

زَعَبَ يَزْعَبُ زَعْبًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَعَبَ السَّيْلُ: جىلغىدا كەلكۈن دولقۇنلاپ ئاقتى.

زَعَبَ الْوَادِي: ساي تولۇپ كەتتى.

زَعَبَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى.

زَعَبَ يَزْعَبُ زَعْبًا وَ زَعِيبًا الْإِنَاءُ: قاچا تولدى، توشتى.

زَعَبَ الْغُرَابُ: قاغا قاقىلدىدى.

زَعْبٌ: بىر بۆلۈك مال، بىر پارچە مال، بىر قىسىم مال.

زَعْبَرَ يُزَعْبِرُ زَعْبَرَةً: سېھىرگەرلىك قىلدى، ئازدۇردى، ئالدىدى.

زَعْبَرَ عَلَى فُلَانٍ: ساختىپەزلىك قىلدى.

زَعْبَقَ يُزَعْبِقُ زَعْبَقَةً الْقَوْمَ: كۆپچىلىكنى تارقىتىۋەتتى، چېچىۋەتتى، تىرىپىرەن قىلىۋەتتى.

زُعْبُوبٌ: ناكەس، نامەرد، بېخىل، مۇمسىك؛ پاكار، قىسقا.

زَعْبُوبَةٌ: قارا بوران، بوران - چاپقۇن.

زَعْتَرٌ: چۆل رەيھانى.

زَعَجَ يَزْعَجُ زَعْجًا ـ هُ: ئۇنى چۆچۈتتى، ئۇنى پاراكەندە قىلدى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىگە سالدى، قوزغىلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى، ئۆز جايىدىن قومۇرىۋەتتى، توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

زَعِجَ يَزْعَجُ زَعَجًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى.

زَعِرَ يَزْعَرُ زَعَرًا الشَّعْرُ أَوِ الرِّيشُ: تېرىسى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك دەرىجىدە چاچ ياكى پەي شالاڭلىشىپ كەتتى، تاقىر بولدى.

زَعِرَ الرَّجُلُ: چېچى شالاڭلىشىپ كەتتى.

زَعِرَتِ الدَّجَاجَةُ: توخۇنىڭ پېيى شالاڭلىشىپ كەتتى.

زَعِرَ فُلَانٌ: ئەسكىلىشىپ كەتتى.

زَعْرَاءُ ج زُعْرٌ وَ زَعْرَاتٌ: چېچى شالاڭ، پايىنەك باش، تاقىر باش.

دَجَاجَةٌ زَعْرَاءُ: پەيلىرى چۇشۇپ كەتكەن، مېكەييان.

زَعْرَانٌ: مۇتتەھەم، ئەبلەخ، لۈكچەك، قولاق كەستى.

زُعْرُورٌ ج زَعَارِيرُ: بەتقىلىق ئادەم، مىجەزى ئەسكى ئادەم؛ ياۋا ئالما؛ ياۋا ئالۇچا.

زَعْزَعٌ . زُعْزُعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعْزَعَ يُزَعْزِعُ زَعْزَعَةً: لىڭشىتتى، تەۋرەتتى.

زَعْزَعَتِ الرِّيحُ الشَّجَرَ: بوران دەرەخنى قاتتىق لىڭشىتتى.

زَعْزَاعٌ: قۇيۇن، قاتتىق بوران، قارا بوران.

زَعْزُوعٌ: شاداپاچاق، لەغمەن پاچاق، دارازا، ئېگىز بوي.

زَعَطَ يَزْعَطُ زَعْطًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، سىقىپ ئۆلتۈردى.

زَعَطَ الْحِمَارُ: ئېشەك ھاڭرىدى.

زَعَّقَ يُزَعِّقُ تَزْعِيقًا: ۋارقىرىدى، شاۋقۇن كۆتۈردى.

زَعَّلَ يُزَعِّلُ تَزْعِيلاً: خاپا قىلدى، رەنجىتتى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

زَعَفَ يَزْعَفُ زَعْفًا فِي الْحَدِيثِ: يالغان ئېيتتى، يوقنى قوشۇپ قويدى.

زَعَفَهُ: ئۇرۇپ جايىدا ئۆلتۈرۈپ قويدى.

زَعَفَ الْجَرِيحَ: يارىدارنى باغلاپ ئۆلتۈردى.

زَعْفَرَ يُزَعْفِرُ زَعْفَرَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى زەپەر بىلەن بويىدى.

زَعْفَرَ الطَّعَامَ: زەپەرنى تاماقتا سالدى.

«زَعْفَرَتِ الْمَرْأَةُ الأَرُزَّ»: ئايال گۈرۈچ تاماقىغا زەپەر سالدى.

زَعْفَرَانٌ: زەپەر.

«لَوَّنَتِ الْمَكْرُونَةَ بِالزَّعْفِرَانِ»: چۆپ ئاشقا زەپەر سېلىنىپ رەڭدار قىلىندى.

زَعْفَرَانُ الْمُرُوجِ: ياۋا زەپەر.

زَعَقَ يَزْعَقُ زَعْقًا وَ زَعِيقًا بِهِ فُلاَنٌ: ۋارقىرىدى، تۇۋلىدى، چاقىردى، چىللىدى.

«زَعَقَ الرَّاعِي بِغَنَمِهِ»: پادىچى پادىسىنى چاقىردى.

زَعَقَ بِمِلْءِ صَوْتِهِ: جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى.

زَعَقَتْهُ الْعَقْرَبُ: ئۇنى چايان چېقىۋالدى.

زَعَقَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ: شامال چاڭ-توزان توزۇتتى.

زَعَقَ عَلَيْهِ أَوْ فِيهِ: چۆچۈتىۋەتتى.

زَعَقَ الدَّابَّةَ أَوْ بِهَا: ئۇلاغنى ۋارقىراپ ھەيدىۋەتتى.

زَعُقَ يَزْعُقُ زُعُوقَةً وَ زَعَاقَةً الطَّعَامُ أَوِ الْمَاءُ: تاماق ياكى سۇ يېگىلى ۋە ئىچكىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە ئاچچىق بولۇپ كەتتى.

زَعْقٌ: ۋارقىرىماق، تۇۋلىماق.

زَعْقَةٌ: ئاۋاز، تۇۋلاش.

زَعِلَ يَزْعَلُ زَعَلاً: جانلاندى.

زَعِلَ مِنَ الْمَرَضِ أَوِ الْجُوعِ: كېسەل ياكى ئاچلىقتىن بىئارام بولدى.

زَعِلَ مِنَ الشَّيْءِ: بىئارام بولدى، ئاچچىقلاندى، نارازى بولدى.

زَعِلٌ. زَعْلاَنُ: ئەنسىز، پاراكەندە، نارازى، خاپا، بىئارام.

زَعَلٌ: خاپا بولماق، ئاچچىقلانماق.

زَعْلاَنُ م زَعْلاَنَةٌ ج زَعْلَى: خاپا، نارازى، ئەنسىز، پاراكەندە، بىئارام.

«زَعْلاَنُ مِنْ رَدِّهِ الْجَارِحِ»: ئۇنىڭ قاتتىق رەددىيىسىدىن ئۇ خاپا.

زَعَمَ يَزْعَمُ زَعْمًا الرَّجُلُ: قارىسىغا سۆزلىدى، ئۇقماي تۇرۇپ سۆزلىدى، گۇمان قىلدى.

«زَعَمَ أَنَّ الْجَوَّ سَيَتَحَسَّنُ»: ھاۋا ياخشىلىنىدۇ دەپ قارىسىغا سۆزلىدى.

زَعَمَ يَزْعَمُ وَ يَزْعُمُ زَعْمًا زَعَامَةً بِالشَّيْءِ: كاپالەت بەردى، ھۆددە بەردى، كېپىل بولدى.

زَعُمَ يَزْعُمُ زَعَامَةً فُلاَنٌ: پالانى يېتەكچى بولدى، باشلىق بولدى.

زَعْمٌ: قارىسىغا سۆزلىمەك، بىلجىرلىماق.

بِزَعْمِهِ: ئۇنىڭ سۆزى بويىچە.

زَعْمِيٌّ: يالغانچى؛ راستچىل.

زَعْنَقَ يُزَعْنِقُ زَعْنَقَةً الْعَرُوسَةَ: يېڭى كېلىننىڭ بېشىنى تاراپ قويدى.

زَعْنَفَةٌ ج زَعَانِفُ: ئۈزگۈچى قانات (بېلىق قانىتى)؛ تۆپ يىلتىزى باشقا - باشقا بولغان جامائە، گۇرۇھ؛ ھەر نەرسىنىڭ ناچىرى.

زَعْنَفَةُ الْحُوتِ: بېلىق قانىتى.

زَعَانِفُ الْقَوْمِ: جېدەلخور، لۈكچەك، سايىاق.

زَعُومٌ: تىلى ئاجىز، سۆزنى ئوڭلاپ قىلالمايدىغان، سۆزلەش ئىقتىدارى يوق.

زَعِيطُ الْحِيطِ: قالايمىقان، ئالمان - تالمان؛ بىر توپ قاغا - قۇزغۇنلار.

زَعِيقٌ: قورققۇچى، ئۈركۈپ كەتكۈچى.

زَعِيمٌ ج زُعَمَاءُ: داھى، يولباشچى، رەھبەر، باشلىق، كاتتىباش، سەردار.

زَعِيمُ عِصَابَةٍ: باندىتلار كاتتىبېشى.

أَنَا زَعِيمٌ بِهِ: مەن مەسئۇل، مەن كېپىل.

«وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ»

« قرآن» : «ئۆزنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپاتى ئۈچۈن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ. مەن بۇنىڭغا كېپىل» دېدى.

زُغَابَةٌ: تىۋىت، پەي، ماموق، تۈك.

زُغَابَى: تىۋىت، پەي، تۈك، ماموق.

زَغِبَ يَزْغَبُ زَغَبًا الطَّائِرُ: قۇش پەي چىقاردى.

زَغَبٌ: سېرىق تۈكلۈك، ئۇششاق تۈك، ئۇششاق پەي.

«ظَهَرَ لِلْفَرْخِ زَغَبُهُ» : ئەتلىمە گۆش قۇشقا سېرىق تۈك چىقتى.

زَغَبُ الْبَرَاعِمِ: بىخ.

زَغِبٌ: سېرىق تۈك چىققان، سېرىق تۈك ئۆسكەن.

زُغْبَارٌ: تۈك، تىۋىت، پەي، ماموق.

زُغْبُبٌ: قىسقا، پاكار؛ بېخىل.

زَغْبَةٌ. زُغْبَةٌ: قارغۇ چاشقان.

زَغْبَرَ يُزَغْبِرُ زَغْبَرَةً الثَّوْبُ: كىيىمگە تىۋىت چىقىپ كەتتى.

زِغْبِرٌ. زَغْبَرٌ: تۈك، تىۋىت، پەي، ماموق.

زَغْبَرٌ: تىۋىت.

اَلزِّغْبِرُ فِي الثَّوْبِ: كىيىم ئۈستىگە ئۆرلەپ چىققان تىۋىت.

زَغَدَ يَزْغَدُ زَغْدًا: باستى، ئەزدى.

زَغْدَةٌ ج زَغْدَاتٌ: ئالغا سۈرمەك، ئالغا سىلجىتماق، ئىتتەرمەك، ئىلگىرى سۈرمەك.

زَغَرَيَزْغَرُزَغْرًاإِلَيْهِ: كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

زَغْرَدَ يُزَغْرِدُ زَغْرَدَةً – تِ الْمَرْأَةُ: ئاياللار تەنتەنە قىلدى.

«زَغْرَدَتِ الْأُمُّ فِي حَفْلِ زِفَافِ اِبْنَتِهَا» : ئانا قىزىنىڭ توييىدا شادلىق ئاۋازىنى چىقاردى.

زَغْرُودَةٌ ج زَغَارِيدُ: شادلىق سادالىرىنىڭ تەكرارلىنىشى.

زَغَارِيدُ النِّسْوَةِ فِي الْأَعْرَاسِ: خۇشاللىق تەنتەنىسى (توي مۇراسىملىرىدا ئاياللار چىقىرىدىغان مەخسۇس خۇشاللىق ئاۋازى).

زَغْزَغَ يُزَغْزِغُ زَغْزَغَةً الصَّبِيَّ: بالىنى قىچىقلىدى، كۈلدۈردى.

زُغْزُغٌ ج زَغَازِغُ: كىچىك، پاكار؛ كىچىك بالا.

زَغَطَ يَزْغَطُ زَغْطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

زَغْطَةٌ ج زَغَطَاتٌ: ھىق تۇتماق، كېكىرمەك.

زَغَّطَ يُزَغِّطُ تَزْغِيطًا: باقتى، خەۋەر ئالدى، تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى، بېقىپ چوڭ قىلدى.

زَغَلَ يَزْغَلُ زَغْلاً الشَّرَابَ: ئىچىملىكنى تۆكۈۋەتتى.

زَغَلَ الشَّيْءَ مِنْ فَمِهِ: ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى.

زَغَلَ الصَّبِيُّ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى.

زُغْلَةٌ ج زُغَلٌ: بىر يولىلا تۆكۈۋېتىلگەن نەرسە، سۇيۇقلۇق ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان نەرسىلەرنىڭ بىر يولىلا چىقىرىۋېتىلگىنى.

زَغْلَلَ يُزَغْلِلُ زَغْلَلَةً النَّظَرَ: كۆزنى قاماشتۇردى، كۆزنى چاقتى.

زُغْلُولٌ ج زَغَالِيلُ: بوۋاق، باجىكا؛ مەسىرنىڭ بىر خىل خورما سورتى؛ چاققان؛ چەبدەس.

زُغْلُولُ الْحَمَامِ: كەپتەر باچكىسى.

زِفَافٌ: توي مۇراسىمى.

حَفْلُ زِفَافٍ: توي مۇراسىمى.

زَفَتَ يَزْفُتُ زَفْتًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، توشقۇزدى.

زَفَتَ الرَّجُلَ: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزۇۋەتتى.

زَفَّتَهُ: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، تېرىكتۈردى، ئوغىسىنى قايناتتى، چىشىغا تەگدى.

زِفْتٌ: قاراماي، ئاسفالت.

«طَلاَ سَطْحَ دَارِهِ بِالزِّفْتِ وِقَايَةً لَهَا مِنَ الْمَطَرِ» : يامغۇردىن قوغدىنىش يۈزىسىدىن ھويلىسىغا ئاسفالت ياتقۇزدى.

زِفْتُ التَّرْمَنْتِينِ: دېۋىرقاي، سېغىز.

فُلاَنٌ زِفْتٌ: ھاياسىز، يۈزى قېلىن، نومۇسىنى بىلمەيدىغان؛ بەختسىز، بىتەلەي.

زَفَرَ يَزْفِرُ زَفْرًا وَ زَفِيرًا الرَّجُلُ: نەپەس چىقاردى.

زَفَرَ مِنَ التَّعَبِ: هارغىنلىقتىن ئۇزۇن نەپەس ئالدى.

زَفَرَتِ النَّارُ: ئوت گۈرۈلىدى.

زُفَرٌ: شىر؛ پالۋان، قەھرىمان، باتۇر؛ دېڭىز، دەريا؛ خوجايىن، ئىگە، خوجا؛ مول سوۋغا؛ يوغان تۆگە؛ هامىل.

زَفْرٌ: تىرەك (دەرەخ شاخلىرى يۆلەپ تۇرىدىغان تۈۋرۈك.

زُفَرٌ: قەھرىمان؛ خوجا، ئەپەندى؛ يولۋاس؛ سۈيى كۆپ ئۆستەڭ؛ سوۋغا، ئىنئام؛ كۈچلۈك هامىل.

زَفْرَةٌ ج زَفَرَاتٌ: ھەسرەتلەنمەك، ئاھ ئۇرماق، ئۇھ تارتماق.

زَفَرَاتُ الضَّجَرِ وَالْقَلَقِ: مالاللىق ۋە خاتىرجەمسىزلىكتىن ئۇھ تارتماق.

زَفْزَافٌ: ئۇزۇلمەي چىقىۋاتقان قاتتىق شامال.

زَفْزَفَ يُزَفْزِفُ زَفْزَفَةً الشَّخْصُ أَوِ الشَّيْءُ: كىشى ئاۋاز چىقاردى، تىترىدى.

زَفْزَفَتِ الرِّيحُ الشَّجَرَ: شامال دەرەخنى شىلدىرلاتتى.

زَفْزَفٌ: قاتتىق چىقىۋاتقان شامال، بوران؛ تۆگە قۇشى؛ يېنىك، يەڭگىل..

زَفَّ يَزِفُّ زَفًّا الطَّائِرُ: قۇش قانىتىنى كېرىپ شۇڭغۇدى.

زَفَّ يَزِفُّ زَفًّا وَ زُفُوفًا وَ زَفِيفًا الشَّخْصُ: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

«فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ» «قرآن» : ئۇلار (يەنى قەۋمى) ئىبراھىمنىڭ يېنىغا ئالدىراپ - سالدىراپ كېلىپ . . .

زَفَّتِ الرِّيحُ: سالقىن شامال چىقتى.

«تَزِفُّ الرِّيحُ بِاسْتِمْرَارٍ فِي هَذَا الْمَكَانِ» : بۇ جايدا سالقىن شامال چىقىپ تۇرىدۇ.

زَفَّ الْعَرُوسَ: يېڭى كېلىنچەكنى توي كۆچۈرگۈچىلەر بىلەن يىگىتنىڭ ئۆيىگە يەتكۈزدى.

زَفَّ إِلَيْهِ الْخَبَرَ: خەۋەرنى ئۇنىڭغا بىلدۈردى، خەۋەر ئۇنى خۇشال قىلدى.

زِفٌّ: كىچىك پەي.

زَفَّتْ يُزَفِّتُ تَزْفِيتًا السَّفِينَةَ: كېمىگە قاراماي سۈركىدى.

زَفَّتَ الطَّرِيقَ: يولغا قاراماي ياتقۇزدى، ئاسفالت ياتقۇزدى.

زَفَّةٌ ج زَفَّاتٌ: بىر قېتىم، بىر مەررە، رەت؛ سەپ، قاتار؛ قوشۇن.

أَقَامَ لِزَوْجِهَا الزَّفَّةَ: خوتۇنىغا توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ بەردى.

جِئْتُهُ زَفَّةً أَوْ زَفَّتَيْنِ: مەن ئۇنىڭغا بىر قېتىم ياكى ئىككى قېتىم كەلدىم.

زَفَّةُ الْعَرُوسِ: توي زىياپىتى، توي مۇراسىمى.

زَفَنَ يَزْفِنُ زَفْنًا وَ زُفُونًا الشَّخْصُ: پۇتىنى يەرگە ئۇرۇپ ئۇسسۇل ئوينىدى.

زَفَنَةٌ: ئىتتىرىۋەتتى.

«زَفَنَتِ الْبَنَاتُ فِي الْعُرْسِ» : قىزلار تويدا ئۇسسۇل ئوينىدى.

زِفْنٌ: لەمپە، كەپە، لاپاس.

زَفُوفٌ: تۆگە قۇش.

اَلزَّفُوفُ مِنَ النُّوقِ: يورغىلاپ ماڭىدىغان تۆگە.

زَفُونٌ: ئاقساق چىشى تۆگە.

زَفِيرٌ: ئاھ ئۇرماق، ئۇھ تارتماق، نەپەسنى چىقارماق.

زَفِيرُ الْجَرِيحِ: يارىدارنىڭ ئۇھ تارتىشى.

«فِي الزَّفِيرِ نُخْرِجُ الْهَوَاءَ الْفَاسِدَ» : نەپەس چىقىرىشتا بىز سېسىق هاۋانى چىقىرىمىز.

زَفِيفٌ: تېز، ئىلدام؛ ئۇچماق.

زَقَا يَزْقُو زَقْوًا وَ زُقَاءً الصَّبِيُّ: نارەسىدەنىڭ يىغىسى بارغانچە كۈچەيدى.

زَقَا الدِّيكُ: خوراز قىچقاردى، خوراز چىللىدى.

«يَزْقُو الرَّضِيعُ فِي الْفَجْرِ» : بوۋاق تاڭ سەھەردە يىغلايدۇ.

زُقَاءٌ: خورازنىڭ چىللىشى، خورازنىڭ قىچقىرىشى.

«زُقَاءُ الدِّيكِ يُزْعِجُهَا» : خورازنىڭ چىللىشى ئۇنى چۆچۈتىۋېتىدۇ.

زُقَاقٌ ج أَزِقَّةٌ وَ زُقَّانٌ: كوچا، تار كوچا.

«فِي هَذَا الزُّقَاقِ أُسَرٌ كَثِيرَةٌ وَ لَكِنَّ عَدَدَ

الْأَطْفَالِ قَلِيلٌ» : بۇ كوچىدا ئائىلىلىكلەر كۆپ بولسىمۇ، لېكىن باللار ئاز.

زِقَاقُ الزَّيْتِ: ماي تۇلۇمى.

زَقْزَاقٌ: يېنىك ماڭىدىغان، بىر خىل چۈمۈلە.

زَقْزَاقٌ بَلَدِيٌّ: پلوۋېر.

زَقْزَاقٌ شَامِيٌّ: ئېتىز ياۋا ئۆردىكى.

زَقْزَاقَةٌ: يېنىك ماڭىدىغان، قۇشىنىڭ بىر تۈرى.

زَقْزَقَةٌ: قۇشىنىڭ ئاۋازى.

«زَقْزَقَةُ الْعَصَافِيرِ تُطْرِبُ» : قۇشقاچلارنىڭ سايرىشى كىشىنى خۇشاللاندۇرىدۇ.

زَقْزَقَ يُزَقْزِقُ زَقْزَقَةً الطَّائِرُ فَرْخَهُ: قۇش بالىسىنى تۇمشۇقى بىلەن ئوزۇقلاندۇردى.

زَقْزَقَ الطَّائِرُ: قۇش ۋىچىرلىدى، سايرىدى.

زَقْزَقَ الطِّفْلَ: بالىنى ئويناتتى.

زَقْزَقَ الرَّجُلُ: كۈلۈمسىرىدى، قورۇق پاراڭ سالدى.

زَقْزُوقَةٌ ج زَقَازِيقُ: كىچىك قۇش؛ كىچىك بېلىق.

زُقَّةٌ: ھىق، ھىق تۇتماق، كېكىرىك، كېكىرمەك.

زَقَّ يَزُقُّ زَقًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، يۇلىۋالدى.

زَقْفُونَةٌ: ھاپاش قىلماق، يۈدىمەك، ئارتماق.

زَقَّ يَزُقُّ زَقًّا الطَّائِرُ فَرْخَهُ: قۇش بالىسىغا تۇمشۇقى بىلەن يەم بەردى.

«تَزُقُّ الْحَمَامَةُ فِرَاخَهَا» : ئانا كەپتەر باچكىسىغا تۇمشۇقى بىلەن يەم بېرىدۇ.

زَقَّ الطَّائِرُ: قۇش چىچتى، ماياقلىدى.

«زَقَّ الْعُصْفُورُ عَلَى ثَوْبِ الصَّبِيِّ» : قۇشقاچ بالىنىڭ كىيىمىگە چىچىپ قويدى.

زِقٌّ ج أَزْقَاقٌ وَ زِقَاقٌ: تۇلۇم.

زِقُّ اللَّبَنِ: سۈت قاچىلايدىغان تۇلۇم.

أَزْقَاقُ الْمَاءِ: سۇ توشۇيدىغان تۇلۇم.

زَقَّةٌ ج زَقَّاتٌ: ئىتتىرمەك.

زَقَّ يَزِقُّ تَزْقِيقًا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

زَقَّمَ يُزَقِّمُ تَزْقِيمًا: يۇتقۇزدى.

زَقُّومٌ: يېگۈچىنى ئۆلتۈرىدىغان يېمەكلىك.

شَجَرَةُ الزَّقُّومِ: زەققۇم (بىر خىل بەد بۇي ئاچچىق دەرەخ).

«إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ» (قۇرئان) : زەققۇم دەرىخى ھەقىقەتەن گۇناھكارلارنىڭ تامىقىدۇر.

زَقَلَ يَزْقُلُ زَقْلًا: ئېتىۋەتتى، تاشلىۋەتتى، چۆرۈۋەتتى.

زُقْلَةٌ ج زُقَلٌ: ساقچى كالتىكى.

زُقْلِيَّةٌ: ساقچى كالتىكى.

زَقَمَ يَزْقُمُ زَقْمًا الطَّعَامَ: تاماقنى تېز يەپ يۇتتى.

زَقْمَةٌ: ۋابا.

زُقَيْلَةٌ: كىچىك كوچا، تار كوچا.

زَكَا يَزْكُو زُكُوًّا وَ زَكَاءً وَ زَكَاةً الشَّيْءُ: نەرسە ئۆستى، باراقسان بولدى، كۆپەيدى.

زَكَا الزَّرْعُ: زىرائەت ئۆستى.

زَكَا الشَّخْصُ: كىشى ياخشىلاندى.

زَكَا الْمَالُ: مال پاكلاندى.

زَكَا قَلْبُهُ: قەلبى تۈزەلدى، قەلبى پاكلاندى.

زَكَاةٌ: پاك، پاكلىق، ئۆسۈش، ئاۋۇش؛ زاكات (مال - مۈلۈك مۆئەييەن مىقدارغا يەتكەندە مەخسۇس شەرتلەر ئاستىدا كەمبەغەللەرگە بېرىش ئاللاھ تەرىپىدىن بەندىلەرگە پەرز قىلىنغان مەلۇم مىقداردىكى مەبلەغ - زاكات ئىسلام دىنىنىڭ بەش ئەركانىنىڭ بىرىدۇر).

«زَكَاةُ النَّفْسِ بِعِبَادَةِ اللَّهِ» : نەپسىنىڭ پاكلىقى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئىشقا ئاشىدۇ.

زَكَاةُ الْمَالِ: مالنىڭ زاكىتى.

زَكَاةُ الْفِطْرِ: مۇسۇلمان ئادەم روزا ھېيتتا موھتاجلارغا بېرىدىغان ۋاجىپ سەدىقە.

زَكَاةُ الْمُمْتَلَكَاتِ: مال - مۈلۈكنىڭ كۆپىيىشى.

زُكَامٌ: زۇكام، تۇمۇر تەگمەك.

زَكَانَةٌ. زَكَانِيَةٌ: توغرا ھۆكۈم قىلىش، توغرا قاراش، پىكرى چوڭقۇر.

إِشْتَهَرَ بِزَكَانَتِهِ: ئۇ پىكرىنىڭ چوڭقۇرلۇقى

بىلەن داغلىق.

زَكَبَ يَزْكُبُ زَكْبًا الْإِنَاءَ: قاچىنى بىر قويۇپلا توشقۇزدى.

زَكَبَ الزِّقَّ: تۇلۇمنى تولدۇردى.

زَكَرَ يَزْكُرُ زَكْرًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

«زَكَرَ الْجَرَّةَ بِالْمَاءِ»: كوزىنى سۇ بىلەن تولدۇردى.

زُكْرَةٌ ج زُكَرٌ: كىچىك شاراب تۇلۇمى؛ كاناي، سۇناي.

زَكَّ يَزِكُّ زَكًّا الشَّيْخُ: بوۋاي دەلدەڭشىدى، سەنتۈرۈلدى، تايتاڭلاپ ماڭدى.

زَكَّ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَكَّهُ الْمَاءَ: ئۇنى سۇغا قاندۇردى.

زَكَّ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زَكَّ الْوَلَدُ: بالا يۈگۈردى.

زَكَّنَ يُزَكِّنُ تَزْكِينًا عَلَيْهِ: گۇمان قىلدى، گۇمانلاندى، شەك كەلتۈردى.

زَكَّى يُزَكِّي تَزْكِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆستۈردى ۋە كۆپەيتتى، پاكلىدى، ياخشىلىدى.

زَكَّى الرَّجُلَ: كىشىنى ئاقلىدى، گۇناھسىز دەپ ئېلان قىلدى.

زَكَّى الشَّهَادَةَ: ئېتىراپ قىلدى، ماقۇل بولدى، ئۇنىدى، كۆندى، رازىلىق بىلدۈردى.

زَكَّى أَمْوَالَهُ: مېلىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش بىلەن مېلىنى پاكلىدى.

زَكَّى نَفْسَهُ: ئۆزىنى كۆككە كۆتۈردى.

زَكَّى الْمُرَشَّحَ: نامزاتنى قوللىدى.

«زَكَّى مُرَشَّحَ حِزْبِ الْأُمَّةِ»: مىللەت پارتىيەسىنىڭ نامزاتىنى قوللىدى.

«فَلاَ تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ» «قرآن»: شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر ئۆزۈڭلارنى پاك ھېسابلىماڭلار.

«خُذْمِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا»

«قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (گۇناھلىرىدىن) پاكلىغايسەن ۋە ياخشىلىقلىرىنى كۆپەيتكەيسەن.

زَكَمَ يَزْكُمُ زَكْماً: زۇكام بولۇپ قالدى.

زَكَمَتْ بِهِ أُمُّهُ: ئانىسى تۇغدى.

زَكَمَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمغا قاچىلىدى، تولدۇردى.

زُكِمَ: تومۇ قېپقالدى، زۇكام بولۇپ قالدى.

زُكْمَةٌ: زۇكام.

زُكْمَةٌ: كەنجى بالا؛ قوپال، ئېغىر.

زَكِنَ يَزْكَنُ زَكَنًا وَ زَكَانَةً الشَّخْصُ: مۆلچەرى توغرا چىقتى.

زَكِنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى چۈشەندى، چۈشىنىپ بىلدى.

«زَكِنْتُ أَنَّهُ رَجُلُ سُوءٍ»: ئۇنىڭ يامان ئادەم ئىكەنلىكىنى ئالدىن بىلگەنىدىم.

زَكِنٌ ج زَكِنُونَ: چۈشەنچىسى ئېنىق، ئالدىن كۆرەر، توغرا ھۆكۈم چىقىرالايدىغان.

«فُلاَنٌ زَكِنٌ إِلَى الْخَيْرِ وَ الشَّرِّ»: پالانى ياخشى-يامانىنى ئالدىن بىلەر ئادەم.

زَكِيبَةٌ ج زَكَائِبُ: تاغار، قاپ، خالتا، چىپتا.

زَكِيٌّ م زَكِيَّةٌ ج أَزْكِيَاءُ: پاك، بىگۇناھ، گۇناھسىز، پەزىلەتلىك، تازا، ساپ.

رَجُلٌ زَكِيٌّ: پەزلى ئارتۇق ئادەم.

أَرْضٌ زَكِيَّةٌ: پاك زېمىن.

رَائِحَةٌ زَكِيَّةٌ: خۇش پۇراق ھىد.

زَلاَبِيَّةٌ ج زَلاَبِيَّاتٌ: چەلپەك (ياغدا پىشۇرۇپ ئاندىن ھەسەل بىلەن تەييارلانغان تاتلىق يېمەكلىك).

زِلاَجٌ: تاقاق، دەم، ئىلغوچ، لوك.

زُلاَزِلٌ: يېڭى، پاكىز، ساپ سۇ.

زَلاَقَةٌ: سىلىق، پارقىراق، تۈز، تەكشى.

زُلاَلٌ: شېرىن، سۈزۈك، ساپ، پاكىز، سىلىق؛ ئاقسىل ماددىسى.

مَاءٌ زُلاَلٌ: شېرىن تاتلىق سۇ، ساپ سۇ.

زُلاَلُ الْبَيْضِ: تۇخۇمنىڭ ئېقى.

زُلاَلِيٌّ ج زُلاَلِيَّاتٌ: ئاقسىل؛ سۈزۈك سۇغا مەنسۇپ.

سَائِلٌ زُلاَلِيٌّ: سۈزۈك ۋە تاتلىق سۇيۇقلۇق.

بَوْلٌ زُلاَلِيٌّ: ئاقسىل ئارىلاشقان سۈيدۈك.

زَلَجَ يَزْلِجُ زَلْجًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقاق بىلەن تاقىدى.

زَلَجَ مِنْ فَمِهِ كَلاَمٌ: ئاغزىدىن سۆز قېچىپ كەتتى، ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى.

زَلِجَ يَزْلَجُ زُلُوجًا ـ تِ قَدَمُهُ: پۇتى تېيىلىپ كەتتى.

زَلِجٌ: سىلىق، غىلتاڭ، تېيىلغاق.

«اِحْذَرْ مِنَ الْأَمْكِنَةِ الزَّلِجَةِ»: تېيىلغاق جايلاردىن پەخەس بولغىن.

زَلْجٌ: سىلىق تاش.

زَلَجَى: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَلَحَ يَزْلَحُ زَلْحًا الشَّيْءَ: تېتىدى.

زَلَحَتْ رَأْسُهُ: تاقىر باش بولۇپ قالدى، پايىنەك باش بولۇپ قالدى.

زَلْحَقَ يُزَلْحِقُ زَلْحَقَةً: يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى.

زِلْحِفَةٌ: تاشپاقا.

زَلِخَ يَزْلَخُ زَلْخًا: سەمرىدى.

زَلَخَ يَزْلِخُ زَلْخًا وَ زَلَخَانًا الرَّجُلَ: ئالدىدا تېز ماڭدى.

زَلَخَتْ قَدَمُهُ: تېيىلىپ كەتتى.

زَلَخَ يَزْلِخُ زَلْخًا بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

زَلَخَ رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

زَلْخَةٌ: كىچىك بالىلار تېيىلىپ ئوينايدىغان جاي.

زِلْزَالٌ ج زَلاَزِلُ: زىلزىلە، تەۋرەش، سىلكىنىش؛ پېشكەللىك، بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

«دَامَ الزِّلْزَالُ بَعْضَ ثَوَانٍ فِي مَدِينَةِ الْأَصْنَامِ بِالْجَزَائِرِ»: ئالجىرىيىدىكى ئەسنا شەھىرىدە يەر تەۋرەش بىر قانچە سېكۇنت داۋاملاشتى.

«أُصِيبَتِ الْعَائِلَةُ بِزَلاَزِلَ مُتَعَدِّدَةٍ»: ئائىلىسىنىڭ بېشىغا تولۇلۇك پېشكەللىكلەر كەلدى.

زِلْزَالُ الْأَرْضِ: يەر تەۋرەش.

مِقْيَاسُ الزَّلاَزِلِ. جِهَازُ الزَّلاَزِلِ: سېسموگراف (يەر تەۋرەشنى كۆزىتىپ خاتىرىلىگۈچى ئاپپا-ماتىك ئەسۋاب).

زِلْزَالِيٌّ: تەۋرەشكە مەنسۇپ.

«اِحْذَرِ الْبِنَاءَ فِي الْمِنْطَقَةِ الزِّلْزَالِيَّةِ»: يەر تەۋرەش رايونىدا قۇرۇلۇش قىلىشتىن ساقلان.

زَلْزَلَ يُزَلْزِلُ زَلْزَلَةً الشَّخْصَ: قورقۇتتى.

زَلْزَلَهُ بِصُرَاخِهِ: ئۈنى ۋارقىراپ قورقۇتتى.

زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ: يەر تەۋرىدى.

«إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا» (قرآن): زېمىن قاتتىق تەۋرىگەندە.

زَلْزَلَةٌ: زىلزىلە، تەۋرەش، سىلكىنىش.

زَلْزَلَةُ الْأَرْضِ: يەر تەۋرەش.

زِلْزِلِيٌّ قِيشَانِيٌّ: سىرلىق كاھىش.

زَلِعَ يَزْلَعُ زَلَعًا الْجُرْحُ: يارا يېرىلگەندى.

زَلِعَتِ الْقَدَمُ أَوِ الْكَفُّ: پۇت ياكى ئالقان يېرىلدى.

«سَقَطَ الصَّبِيُّ فَزَلِعَتْ قَدَمُهُ»: بالا يىقىلىپ چۈشۈپ پۇتى يېرىلىپ كەتتى.

«يَزْلَعُ الْجُرْحُ مِنَ الْوَسَخِ»: يارا كىردىن يېرىلىدۇ.

شَفَةٌ زَلْعَاءُ: يېرىلغان لەۋ.

زَلْعَةٌ ج زَلَعَاتٌ وَ زِلَعٌ: كوزىنىڭ بىر خىلى.

زَلْعُومٌ ج زَلاَعِيمُ: بوغۇز، گال، كېكىرتەك، يۇتقۇنچاق.

زَلَفَ يَزْلُفُ زَلْفًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى، يېقىن كەلدى.

زَلَّفَ الشَّيْءَ: يېقىنلاشتۇردى.

«زَلَّفَ الْمُسْنَدَ إِلَى الضَّيْفِ»: مېھمانغا يۆلەنچۈكنى يېقىن قىلىپ بەردى.

«يَزْلُفُ التِّلْمِيذُ النَّجِيبُ إِلَى مُعَلِّمِهِ»: زېرەك ئوقۇغۇچى مۇئەللىمگە يېقىنلىشىدۇ.

زَلَفٌ: ئوتلاق، يايلاق، باغچا.

زُلْفَةٌ ج زُلَفٌ وَ زُلَفَاتٌ: دەرىجە؛ چوڭ تەخسە؛ سورەت.

زَلَفَةٌ ج زَلَفٌ: تەخسە؛ چىنىنەك.

زُلْفَى: يېقىنچىلىق؛ ئورۇن، مەرتىۋە.

«وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَ حُسْنَ مَآبٍ» (قرآن):

ئۇ بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ئۇلۇغلۇقتا يېقىنلىقتا ۋە ياخشى ئاقىۋەتكە ئىگە بولىدۇ.

زَلَقَ يَزْلُقُ زَلْقًا وَ زُلُوقًا ـ تِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

زَلِقَ يَزْلَقُ زَلَقًا ـ تِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

«زَلِقَ الْمَكَانُ مِنْ أَثَرِ الْجَلِيدِ»: مۇزنىڭ تەسىرىدىن يەر تېيىلغاق بولۇپ كەتتى.

زَلِقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن زېرىكتى، مالال بولدى.

زَلْقٌ: تېيىلغاق يەر، سىلىق جاي، پارقىراق يەر.

«حَذَارِ مِنْ أَنْ تَزِلَّ قَدَمُكَ فَالطَّرِيقُ زَلِقٌ»: ئاۋايلاپ ماڭ، يول تېيىلغاق.

زَلْقَةٌ: تېيىلىپ كەتمەك.

زَلِقٌ: تېيىلغاق سىلىق يەر.

زَلَّ يَزَلُّ وَ يَزِلُّ زَلًّا وَ زُلُولًا عَنِ الْمَكَانِ: تېيىلىپ كەتتى، تېيىلىپ يىقىلىپ كەتتى.

زَلَّتِ الْقَدَمُ: تېيىلىپ كەتتى.

«زَلَّتْ قَدَمُهُ وَسَقَطَ فِي الْمَاءِ»: تېيىلىپ كېتىپ سۇغا چۈشۈپ كەتتى.

«وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا» «قۇرئان»: قەسەملىرىڭلار (ئىسلام دىنىدا) ئىزچىل بولغاندىن كېيىن تېيىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، قەسەملىرىڭلارنى ئۆز ئاراڭلاردا ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالماڭلار.

«يَزِلُّ عَنْ أَمْكِنَةِ الْأَشْرَارِ»: ئەسكىلەرنىڭ ئورنىدىن يىراق بولىدۇ.

زَلَّ يَزَلُّ وَيَزِلُّ زَلَلًا الشَّخْصُ: خاتا قىلدى، خاتالاشتى، توغرىدىن بۇرۇلۇپ كەتتى، سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى.

صِبْيَانٌ زُلٌّ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق سەبىي باللار.

زَلَلٌ: خاتالىق، سەۋەنلىك.

إِمْرَأَةٌ زَلَّاءُ: ئىككى يوتىسى ۋە ساغرىسى ئورۇق ئايال.

زَلَّاقَةٌ ج زَلَّاقَاتٌ: تېيىلغاق يەر، سىلىق جاي، پارقىراق يەر، چاڭغا.

زَلَّةٌ ج زَلَّاتٌ: مۇدۇرۇلۇپ كەتمەك، سەۋەنلىك ئۆتكۈزمەك، خاتالاشماق، ئازماق.

زَلَّةُ الطِّفْلِ فِي الطِّينِ: بالىنىڭ لايدا تېيىلىپ كېتىشى.

زَلَّةُ لِسَانٍ: ئېغىز خاتالىقى.

زَلَّةُ قَلَمٍ: قەلەم خاتالىقى.

زَلَّخَ يُزَلِّخُ تَزْلِيخًا: سىلىقلاشتۇردى.

زُلَّخَةٌ: بەل ئاغرىقى، مۇسكۇل ئاغرىش.

زَلَّقَ يُزَلِّقُ تَزْلِيقًا الشَّخْصُ فِي حَدِيثِهِ: سۆزدە مۇبالىغە قىلدى، لاپ ئۇردى.

زَلَّقَ يُزَلِّقُ تَزْلِيقًا ـ هُ: تېيىلدۇردى.

زَلَّقَ خَصْمَهُ: دۈشمىنىگە تىكىلىپ قارىدى.

زَلَّقَ الْمَكَانَ: جاينى سىلىقلىدى.

زَلَّقَ فُلَانًا بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى.

زُلُومَةٌ ج زَلَالِمُ: ئۇزۇن تۇمشۇق، پىلنىڭ بۇرنى.

زُلُومَةُ الْإِبْرِيقِ: ئېۋرىقنىڭ جوغىسى.

زَلِّيجٌ: سىرلىق كاھىش.

زُلَّيْقٌ ج زَلَالِيقُ: توغاچ؛ بېلىقنىڭ بىر خىلى.

زِلِّيَّةٌ ج زَلَالِيٌّ: ئەدىيال؛ گىلەم؛ يۇك.

زَلَمَ يَزْلِمُ زَلْمًا الشَّخْصُ: خاتالاشتى.

زَلَمَ الْعَطَاءَ: ھەدىيەنى كېمەيتىۋەتتى.

زَلَمَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى، قاچىنى توشقۇزدى.

زَلَمَ الْأَنْفَ: بۇرنىنى كەستى.

زَلَمَ السَّهْمَ: ئوقنى پۇختا ياسىدى.

زَلَمٌ ج أَزْلَامٌ: پال ئوقى (جاھىلىيەت دەۋرىدە ئەرەبلەر پال سېلىشقا ئىشلىتەتتى) پەيسىز ئوقيا ئوقى.

«وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ» «قۇرئان»: ئەزلام (يەنى جاھىلىيەت دەۋرىدە پال ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئۈچ پارچە ياغاچ) بىلەن پال سېلىشىڭلار ھارام قىلىندى، بۇ گۇناھتۇر.

حَبُّ الزَّلَمِ: ئۈرۈك مېغىزى.

زُلْمَةٌ. زَلَمَةٌ: قەددى ـ قامەت، تەقى ـ تۇرقى، بەدەن، بوي، تاشقى قىياپەت.

زُلْمَةٌ: ئەركىشى.

زَلُولٌ: يېنىكى، پاكىزە سۇ.

زَلِيجٌ: سىلىق، غىلتالاڭ، تېيىلغاق.

مَكَانٌ زَلِيجٌ: سىلىق جاي، سىلىق يەر.

زَلِيلٌ: يېنىكى، پاكىز ۋە ساپ سۇ.

زَلِيمٌ: ياخشى ياسالغان ئوق.

زَمَانَةٌ: كەسكىنلىك، ئەستايىدىللىق.

زِمَارٌ: تۆگە قوشنىڭ ئاۋازى.

زَمَالَةٌ: بۇرادەرلىك، ھەمراھلىق، ئۇلپەتلىك.

شَهَادَةُ الزَّمَالَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت فاكۇلتېتلىرىدا ئەلاچىلارغا بېرىلىدىغان ئىزالىق كىنىشكىسى.

زَمَالَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ساۋاقداشلىق.

زَمَالَةُ الْمِهْنَةِ: كەسىپداشلىق.

زِمَامٌ ج أَزِمَّةٌ: چۇلۋۇر.

زِمَامُ الْقَرْيَةِ: بىر پۈتۈن تېرىلغۇ يەرلەر.

زِمَامُ النَّعْلِ: ئاياغ بوغقۇچ (يىپ).

زِمَامُ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت، ھوقۇق.

«تَوَلَّى زِمَامَ الْحُكْمِ»: ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى.

زِمَامُ الْأَمْرِ: ھاكىمىيەت، ھوقۇق.

زِمَامُ الْفَرَسِ: نوقتا، چۇلۋۇر.

مَلَكَ زِمَامَ نَفْسِهِ: ئۆزىنى بېسىۋالدى.

خَارِجَ الزِّمَامِ: باج ئېلىنمايدىغان يەر.

دَاخِلَ الزِّمَامِ: باج ئېلىنىدىغان يەر.

أَرْضٌ فِي زِمَامِ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى يەر.

لَا زِمَامَ لَهُ: ئۇنىڭ مەسئۇلىيىتى يوق.

هُوَ زِمَامُ الْأَمْرِ: ئۇ مەسئۇل.

أَلْقَى فِي يَدِهِ زِمَامَ الْأَمْرِ: ئۇنىڭ قولىغا چوڭ ھوقۇق ئۆتتى.

بَعِيدُ مَنَالِ الزِّمَامِ: يەتكىلى بولمايدىغان، يېقىنلىشىش قىيىن بولغان، قولغا كەلتۈرگىلى بولمايدىغان.

زِمَامُ الْحِسَابَاتِ: ھېسابات دەپتىرى.

زَمَانٌ ج أَزْمِنَةٌ: ۋاقىت، زامان، دەۋر، مەزگىل.

مِنْ غَابِرِ الزَّمَانِ: قەدىمكى زاماندىن تارتىپ، ئەزەلدىنلا، بۇرۇندىن تارتىپ.

تَصَارِيفُ الزَّمَانِ: دەۋرنىڭ ئۆزگىرىشلىرى.

زَارَنِي مِنْ زَمَانٍ: ئۇ يېقىندا مېنى يوقلىدى.

مَصَاعِبُ الزَّمَانِ: زاماننىڭ قىيىنچىلىقلىرى.

أَهْلُ زَمَانِهِ: زامانداش كىشىلەر، ھازىرقى زامان ئەھلى.

حَدَثَ هَذَا مِنْ زَمَانٍ: بۇ ئىش يۈز بەرگىلى ئۇزۇن زامان بولدى.

عَلَى مَرِّ الزَّمَانِ: ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

أَهْلُ الزَّمَانِ الْمُعَاصِرُونَ: ھازىرقى زامان ئادەملىرى.

«أَزْمِنَةُ السَّنَةِ هِيَ: اَلْخَرِيفُ وَ الشِّتَاءُ وَ الرَّبِيعُ وَ الصَّيْفُ»: يىلنىڭ پەسىللىرى كۈز، قىش، ئەتىياز، يازدىن ئىبارەت.

«كَانَ هَذَا زَمَانَ السُّلْطَانِ فُلَانٍ»: بۇ پالانى سۇلتاننىڭ زامانى ئىدى.

زَمَانَةٌ: سوزۇلما كېسەل، سوزۇلمە كېسەل، كونا كېسەل.

زَمَانَةُ الرُّومَاتِيزْمِ: رېماتىزم كېسىلى.

زَمَانَةُ الْمُقْعَدِ: پالەچ ئادەمنىڭ ماغدۇرىدىن كېتىشى.

زَمَانِيٌّ: زامانغا ئەۋە، ۋاقىتقا مەنسۇپ، ۋاقىتلىق.

زَمَانِيَّةٌ: كۆز يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە، ھەش ـ پەش دېگۈچە.

دِرَاسَةٌ لُغَوِيَّةٌ زَمَانِيَّةٌ: ۋاقىتلىق تىل تەتقىقاتى.

زَمُتَ يَزْمُتُ زَمَاتَةً الشَّخْصُ: جىددىي بولدى، سىپايە بولدى، ئەستايىدىل بولدى.

زَمُتَ الْجَوُّ: ھاۋا تىنچىق بولدى.

زَمِجَ يَزْمَجُ زَمَجًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَمِجَ مِنْ تَصَرُّفَاتِهِ: ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرىدىن غەزەپلەندى.

زَمْجَرَ يُزَمْجِرُ زَمْجَرَةً الشَّخْصُ: سۆرەن سالدى،

شاۋقۇن كۆتۈردى.

زَمْجَرَ الْأَسَدُ: شىر ھۆركىرىدى.

«زَمْجَرَ الْأَسَدُ حِينَ رَأَى فَرِيسَتَهُ»: شىر ئوۋلىغان نەرسىسىنى كۆرگەن چاغدا ھۆركىرىدى.

زَمَرَ يَزْمُرُ وَ يَزْمِرُ زَمْرًا وَ زَمِيرًا الشَّخْصُ: نەي چالدى.

زُمْرَةٌ ج زُمَرٌ: جامائە، گۇرۇھ.

«دَمُهُ مِنْ زُمْرَةِ أَ أَوْ ب»: ئۇنىڭ قېنى A ياكى B قان تىپىگە كىرىدۇ.

«أَتَتْ زُمْرَةٌ مِنَ الشَّبَابِ»: ياشلاردىن بىر تۈركۈمى يېتىپ كەلدى.

زُمْرَةٌ جُرْثُومِيَّةٌ: مىكروبلار توپى.

زُمْرَةٌ مِنَ الْجَيْشِ: بىر توپ ئەسكەر.

زُمُرُّدٌ: زۇمرەت.

زُمُرُّدِيٌّ: زۇمرەت رەڭگىدە، زۇمرەتكە مەنسۇپ.

زَمْزَمَ يُزَمْزِمُ زَمْزَمَةً الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما ئارقىمۇ ئارقا گۈلدۈرلىدى.

زَمْزَمَ الْمُغَنِّي: غەزەلچى غىڭشىپ ناخشا ئېيتتى.

أَسْمَعُهُ يُزَمْزِمُ: ئۇنىڭ دىمىغىدا ناخشا ئېيتىۋاتـقانلىقىنى ئاڭلايمەن.

زَمْزَمَتِ النَّارُ: ئوت گۇرۇلدىدى.

زَمْزَمَ الثَّوْبَ: رەختنى زەمزەم سۈيى بىلەن يۇيدى.

زَمْزَمُ: بەيتۇللانىڭ يېنىدىكى قۇدۇق، زەمزەم قۇدۇقى.

مَاءُ زَمْزَمَ: زەمزەم سۈيى.

زَمْزَمٌ ج زَمَازِمُ: كۆپ.

زَمْزَمٌ مِنَ الْمَاءِ: كۆپ سۇ.

زَمْزَمَةٌ ج زَمَازِمُ: گۈلدۈرماما ئاۋازى؛ يولۋاس ئاۋازى؛ ئوتنىڭ گۇرۇلدىگەن ئاۋازى.

«أَزْعَجَتْ زَمْزَمَةُ الرَّعْدِ الْأَطْفَالَ»: ھاۋانىڭ گۈلدۈرلىشى كىچىك بالىلارنى چۆچۈتىۋەتتى.

زِمْزِمَةٌ ج زَمَازِمُ: گۇرۇپپا، جامائەت، گۇرۇھ، توپ.

زَمْزَمِيٌّ: زەمزەم تارتقۇچى.

زَمْزَمِيَّةٌ ج زَمْزَمِيَّاتٌ: سۇ قاچىسى، سۇ بوتۇلـكىسى، تېرمۇس، چايدان.

زَمَطَ يَزْمُطُ زَمْطاً: قىچىشىپ كەتتى، قاچتى، سىيرىلىپ چۈشتى.

زَمِعَ يَزْمَعُ زَمَعًا الشَّخْصُ: قورقتى.

«زَمِعَتِ الْبِنْتُ مِنَ الرَّعْدِ»: قىزچاق گۈلدۈرمىدىن قورقۇپ تىترەپ كەتتى.

زَمِعَ فُلَانٌ: پۇت ياكى قولىنىڭ بىر بارمىقى ئارتۇق بولدى.

زَمِعٌ ج زَمِعُونَ: قورقۇپ گاڭگىراپ قالغۇچى، ئاچچىقلانسا كۆزىدىن ياش چىقىدىغان ئادەم.

جَارَتُنَا زَمِعَةٌ: بىزنىڭ ئايال قوشنىمىزنىڭ ئاچچىقلانسا كۆزىدىن ياش چىقىدۇ.

زَمَعَةٌ ج زِمَاعٌ: ئارىلىق، مۇساپە.

زَمِكَ يَزْمَكُ زَمَكًا الشَّيْءُ: كىرىشىپ كەتتى، بىر ـ بىرىگە كىرىشىپ كەتتى.

زَمِكَ الشَّخْصُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

زَمَكٌ: قاتتىق غەزەپ.

زَمَكَّةٌ: تېرىككەك، ئەخمەق، نادان، كالتە پەم، دۆت، گالۋاڭ، قاپاقباش؛ پاكار.

زِمِكٌّ . زِمِكِّيٌّ: قۇشنىڭ قۇيرۇقى.

زَمَلَ يَزْمُلُ زَمْلاً فُلَانًا: ھەمراھ بولدى، بىللە بولدى، بىللە ماڭدى، كەينىگە كىردى، ئەگەشتى.

زَمِلَ يَزْمَلُ زَمَلاً الشَّخْصُ: ئاجىزلاشتى، قورقۇنچاق بولدى.

زُمْلَةٌ: دوستلۇق، ئۈلپەتچىلىك، شىرىكچىلىك.

زَمَلَةٌ: ھەممە، بالا ـ چاقا.

«مَاتَ وَ تَرَكَ زَمَلَةً كَثِيرَةً»: ئۇ ئۆلۈپ نۇرغۇن بالا ـ چاقىلىرىنى قويۇپ كەتتى.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِزَمَلَتِهِ: ئۇ نەرسىنىڭ ھەممىسىنى ئالدى.

زُمَّلٌ: ئاجىز، قورقۇنچاق.

زَمَّ يَزُمُّ زَمًّا الشَّيْءَ: باغلىدى، چىگدى، تاڭدى، تۈرىدى.

زَمَّ بِأَنْفِهِ: گىدىيىۋالدى، كۆرەڭلەپ كەتتى.

زَمَّ النَّعْلَ: ئاياغنى بوغقۇچ بىلەن چەگدى.

زَمَمٌ: يېقىن، ئۇدۇل.

أَمْرُهُمْ زَمَمٌ: ئۇلارنىڭ ئىشى بىر - بىرىگە يېقىن.

«دَارِي مِنْ دَارِهِ زَمَمٌ» : مېنىڭ ھويلام ئۇنىڭ ھويلىسىنىڭ ئۇدۇلىدا.

«دَارِي زَمَمُ دَارِهِ» : مېنىڭ ھويلام ئۇنىڭ ھويلىسىغا يېقىن.

زَمَّارٌ: نەيچى.

«يَعْمَلُ زَمَّارًا فِي الْفِرْقَةِ الْمُسِيقِيَّةِ» : ئۇ مۇزىكا ئەترىتىدە نەيچى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

زَمَّارَةٌ ج زَمَّارَاتٌ: نەي، دۇدۇك، سىگنال، پۇشتەك؛ پاھىشە ئايال، زىناخور ئايال.

زَمَّارَةُ الرُّعَاةِ: پادىچىلارنىڭ نەيى.

زَمَّارَةُ الرَّاعِي: دورا ئۆسۈملۈكى.

زَمَّارَةُ الزُّورِ: بوغۇز، كاناي.

زَمَّارَةُ الْإِنْذَارِ: ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى.

«اِنْطَلَقَتْ زَمَّارَةُ الْإِنْذَارِ فَانْدَفَعَ الْمُوَاطِنُونَ إِلَى الْمَخْبَإِ» : ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى چېلىندى - دە، يۇرتداشلار يوشۇرۇنىدىغان جايغا يۈگۈرۈشتى.

زَمَّارَةُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا سىگنالى.

زَمَّارَةُ الْحَكَمِ فِي الْمُبَارَاةِ الرِّيَاضِيَّةِ: تەنتەربىيە مۇسابىقىسىدىكى رېپىرىنىڭ پۇشتىكى.

زِمَّتٌ: قاغىلارنىڭ بىر تۈرى بولۇپ تۇمشۇقى قىزىل ياكى سېرىق، ئۇلار توپ - توپ بولۇپ ياشايدۇ.

زُمَّجٌ: چايكا.

زُمَّجُ الْمَاءِ: دېڭىز چايكىسى.

زَمَرَ يَزْمِرُ تَزْمِيرًا بِالْمِزْمَارِ: نەي چالدى، پۇۋلىدى.

«أَخَذَ يَزْمِرُ فَأَطْرَبَ الْحَاضِرِينَ» : نەي چېلىشقا باشلاپ سورۇندىكىلەرنى خۇشال قىلغۇزۇشتى.

زَمَّرَ الْوِعَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زَمَّعَ يُزَمِّعُ تَزْمِيعًا الْأَمْرَ: ئىشقا بەل باغلىدى، ئىرادە باغلىدى، بىر نىيەتكە كەلدى.

زَمَّعَ الزُّنْبُورُ: ھەرە غوڭۇلدىدى.

زَمَّلَ يُزَمِّلُ تَزْمِيلًا - هُ بِثَوْبِهِ: ئۇنى كىيىم بىلەن ئورىدى، كىيىم بىلەن يۆگىدى.

زَمَّلَ الشَّيْءَ: يوشۇردى.

«زَمَّلَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا مِنْ شِدَّةِ الْبَرْدِ» : سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن ئانا بالىسىنى يۆگەپ قويدى.

زَمَّمَ يُزَمِّمُ تَزْمِيمًا - هُ: ئۇنىڭغا چۇلۇۋۇر ئۆتكۈزدى.

زَمَّمَ الْجَمَلَ: تۆگىگە چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

زِمِّيتٌ: تەمكىن، ئېغىر - بېسىق.

زَمِّيرٌ: تىكەنلىك بېلىق.

زُمَّيْرٌ: سۇلۇ.

زَمِنَ يَزْمَنُ زَمَنًا وَ زَمَانَةً الشَّخْصُ: كېسىلى ئۇزىراپ كەتتى، قېرىلىقتىن ئاجىزلاپ كەتتى.

زَمَنٌ ج أَزْمَانٌ وَ أَزْمُنٌ وَ أَزْمِنَةٌ: زامان، ۋاقىت، دەۋر، مەزگىل، چاغ، پەسىل.

اَلسَّاعَةُ الْعَاشِرَةُ حَسْبَ الزَّمَنِ الْمَحَلِّيِّ: يەرلىك ۋاقىت بويىچە سائەت ئون.

«سَتَنْسَى أَحْزَانَكَ مَعَ الزَّمَنِ» : ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن غەم - قايغۇلىرىڭنى ئۇنتۇيسەن.

زَمَنُ الرَّجْعِ: رېئاكسىيە مەزگىلى.

مَعَ الزَّمَنِ: زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

زَمَنُ الرَّبِيعِ: باھار ۋاقتى.

وَلَّى زَمَنُهُ: ئۇنىڭ دەۋرى ئۆتكەندى.

مِنْ زَمَنٍ قَرِيبٍ: يېقىندا، يېقىندىن بېرى، پات ئارىدا، پات يېقىندا، ئۇزۇن ئۆتمەيلا.

زَمِنٌ ج زَمْنَى : ناكا، مېيىپ، مەجرۇھ.

شَيْخٌ زَمِنٌ: كېسەلچان بوۋاي.

هُوَ زَمِنُ الرَّغْبَةِ: قىزىقىشى سوۋۇپ كەتكەن.

زَمْنَةٌ: زامان، ۋاقىت، دەۋر، مەزگىل.

زَمَنِيٌّ: دۇنياۋى، دۇنيالىق، دىندىن خالىي، رېئال، ۋاقىتلىق، زامانغا خاس.

اِتِّفَاقٌ زَمَنِيٌّ: ۋاقىتلىق توختام.

تَرْتِيبٌ زَمَنِيٌّ: يىلنامە.

أَلْغَامٌ زَمَنِيَّةٌ: مۇددەتلىك پارتلايدىغان مىنا.

قُنْبُلَةٌ زَمَنِيَّةٌ: قەرەللىك بومبا.

اَلْخَيْرَاتُ الزَّمَنِيَّةُ: دۇنيانىڭ بەختى، دۇنيانىڭ مەنپەئەتلىرى، دۇنيا باياشاتچىلىقى.

اَلسُّلْطَةُ الزَّمَنِيَّةُ: ئاقسۆڭەكلەر ھاكىمىيىتى.

زَمْهَرَ يُزَمْهِرُ زَمْهَرَةً الْعَيْنُ: غەزەپتىن كۆزى قىزىرىپ كەتتى.

زَمْهَرِيْرٌ: قاتتىق سوغۇق.

«لاَ يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلاَ زَمْهَرِيرًا» (قرآن): ئۇلار جەننەتتە قاتتىق ئىسسىقنىمۇ، قاتتىق سوغۇقنىمۇ كۆرمەيدۇ.

زَمُورٌ ج زُمُرٌ: چىرايلىق بالا، كېلىشكەن غۇلام.

زَمُوعٌ: تېز، چاپسان؛ تېز يۈگۈرىدىغان توشقان.

زَمِيتٌ ج زُمَتَاءُ: سۇرلۇك.

زَمِيعٌ ج زُمَعَاءُ: ئالدىراڭغۇ؛ قەھرىمان؛ توغرا پىكىرلىك.

عَامِلٌ زَمِيعٌ: ئالدىراڭغۇ ئىشچى.

جُنُودٌ زُمَعَاءُ: باتۇر ئەسكەرلەر.

زَمِيلٌ ج زُمَلاَءُ: كەسىپداش، يولداش، ھەمراھ، ساۋاقداش، خىزمەتداش؛ ئۇلاغنىڭ كەينىگە مىنگەشكەن ئادەم.

«هِيَ زَمِيلَتِي فِي التَّعْلِيمِ»: ئۇ قىز مېنىڭ ساۋاقدىشىم.

«هُوَ زَمِيلِي فِي الْإِدَارَةِ»: ئۇ مېنىڭ خىزمەتدىشىم.

زَمِيلٌ فِي مَنْصَبٍ: خىزمەتداش، كەسىپداش.

زَمِيلُ الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقداش.

زَمِيلُ الْكَأْسِ: ھاراق ئۈلپىتى.

زَمِيْنٌ: ناكا، مېيىپ، مەجرۇھ.

زِنَاءُ: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق.

زَنَاخَةٌ: ئاچچىق پۇراق، سېسىق پۇراق.

زِنَادٌ ج أَزْنِدَةٌ: چاقماق، ياندۇرماق، سايمان، مىلتىقنىڭ تەپكىسى.

«ضَغَطَ عَلَى الزِّنَادِ»: تەپكىنى باستى.

حَجَرُ الزِّنَادِ: چاقماق تېشى.

إِبْرَةُ الزِّنَادِ: پىستان چاققۇچ.

قَدَحَ زِنَادَ فِكْرِهِ: ئۆزۈن ئويلاشتى، پىكىر يۈرگۈزدى.

زِنَاقٌ ج زُنُقٌ وَ أَزْنِقَةٌ: قېچىرنىڭ پۇتىغا باغلىنىدىغان ئارغامچا؛ زىبۇ زىننەتنىڭ بىر تۈرى؛ يېتىلگەن ئەقىل؛ دۇبۇلغا، تۆمۈر قالپاقلارنىڭ چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئېڭىكىنىڭ ئاستىغا باغلىنىدىغان يىپ.

«رَبَطَ رَاكِبُ الدَّرَّاجَةِ النَّارِيَّةِ زِنَاقَ خَوْذَتِهِ»: موتسىكلىت مىنگۈچى بىخەتەر قالپىقىنىڭ بوغقۇچىنى چىگىۋالدى.

زِنَاقَةٌ: يۈگەن ۋە نوختىلاردىكى ھايۋاننىڭ ئېڭىكى ئاستىغا توغرا كېلىدىغان ھالقا.

زَنَأَ يَزْنَأُ زَنْئًا بَوْلَهُ: سۈيدۈكنى توختىتىۋالدى.

زَنْأَةُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك يىغىلىپ قېلىش.

زِنْبَارٌ ج نَابِيْرُ: سېرىق ھەرە.

زُنْبَةٌ: بېگىز.

زَنْبَرٌ: شىر.

زَنْبَرَكٌ ج زَنَابِكُ: پۇرژىنا، رېسور (ماشىنىلاردا).

زَنْبَقٌ. زَنْبَقَةٌ ج زَنَابِقُ: پىياز گۈل، گۈل سامساق.

زَنْبَقُ خُزَامَةٍ: شەرق نەرگىز گۈلى.

زِنْبِيْرٌ: سېرىق ھەرە.

زَنْبِيْلٌ ج زَنَابِيْلُ: سېۋەت؛ زەنبىل؛ سامان تاغار؛ قازان ـ قومۇچ.

زِنْبِيلٌ ج زَنَابِيْلُ: زەنبىل، باداڭ.

زَنْتَرَةٌ: غۇربەتچىلىك، كەمبەغەللىك، نامراتلىق، مۇشكۈللۈك، قىيىنچىلىق.

زَنِجَ يَزْنَجُ زَنَجًا الشَّخْصُ: ئۈچىيى قورۇلۇپ قېلىپ كۆپ يەپ كۆپ ئىچەلمىدى.

زَنِجَتِ الْجِمَالُ: تۆگە ئۇسساپ كەتتى.

«دَاوَى الطَّبِيبُ زَنَجَهُ»: تېۋىپ ئۇنىڭ قورۇلۇپ قالغان ئۈچىيىنى داۋالىدى.

زِنْجٌ ج زُنُوجٌ: زەڭگى، قاراتەنلىك.

زُنُوجُ الْوِلاَيَاتِ الْمُتَّحِدَةِ الأَمْرِيكِيَّةِ: ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى نېگىرلىرى.

زِنْجَارٌ: دات (تۆمۈر دېتى).

«عَلاَ الزَّنْجَارُ مَاعُونَ الطَّبْخِ» : قاچا ـ قۇچىلار داتلىشىپ قالدى.

زَنْجَبِيلٌ: زەنجىۋىل.

«وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلاً » (قرآن): ئۇلار يەنە جەننەتتە زەنجىۋىل ئارىلاش- تۇرۇلغان جام بىلەن (يەنى جامدىكى مەي بىلەن) سۇغىرىلىدۇ.

زَنْجَرَ يُزَنْجِرُ زَنْجَرَةً الرَّجُلُ: بارماق ئىشارىتى قىلدى (باش بارمىقىنىڭ تىرنىقىنى كۆرسەت- كۆچ بارمىقىنىڭ تىرنىقى بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ «ھېچ نەرسە بەرمەيمەن» دېگەن مەنىنى بىلدۈردى).

زَنْجَفْرٌ. زُنْجُفْرٌ: سىماپ سۇلفىد رودىسى، گىل.

زِنْجِيرٌ ج زَنَاجِيرُ: زەنجىر.

زِنْجِيرَةٌ: ئېلىۋېتىلگەن تىرناق، تىرناق ئۈستىـ- دىكى ئاقلىق؛ زەنجىر.

زِنْجِيٌّ: قارا تەنلىككە مەنسۇپ، زەڭگىگە دائىر.

رَقْصٌ زِنْجِيٌّ: نېگىرچە ئۇسسۇل.

زِنْجِيَّةٌ ج زِنْجِيَّاتٌ: قارا تەنلىككە مەنسۇپ، نېگىر.

زَنِخَ يَزْنَخُ زَنَخًا الطَّعَامُ: تاماق بۇزۇلۇپ قالدى، تەمى ئۆزگىرىپ قالدى.

زَنِخَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

زَنْخٌ: سېسىق پۇراق، بەدبۇي.

زَنِخٌ: پۇراپ قالماق، سېسىماق.

زَنَدَ يَزْنَدُ وَ يَزْنِدُ زَنْدًا الإِنَاءَ: قاچىنى توشقۇز- دى، قاچىلىدى.

زَنَدَ النَّارَ: چاقماق چېقىپ ئوت چىقاردى.

زَنَدَ نَارَ الْحَرْبِ: ئۇرۇش قوزغىدى.

زَنِدَ يَزْنَدُ زَنَدًا الرَّجُلُ: ئۇسسىدى، تەشنا بولدى، سۇسىدى.

زَنْدٌ ج أَزْنُدٌ وَ زِنَادٌ وَ أَزْنَادٌ: سۈركەپ ئوت چىقىرىلىدىغان ئۈستۈنكى تاختا، يېغىش، بىلەك.

زَنْدُ الْبُنْدُقِيَّةِ: تەپكە (مىلتىق ـ تاپانچىنىڭ).

زَنْدَةٌ ج زِنَادٌ: سۈركەپ ئوت چىقىرىلىدىغان ئاستىنقى تاختا.

زَنْدَقَةٌ: خۇداسىزلىق، كۇپىرلىق، زىندىقلىق، دەھرىيلىك، ساختا مۇسۇلمانلىق.

زِنْدِيقٌ ج زَنَادِيقُ وَ زَنَادِقَةٌ: دىنسىز، زىندىق، كاپىر، دەھرىي، مۇناپىق، ساختا مۇسۇلمان.

«حَذَارِ مِنَ الزِّنْدِيقِ» : زىندىقتىن ئېھتىيات قىل.

زَنَرَ يَزْنُرُ زَنْرًا ـ هُ: ئۇنىڭغا بەلباغ باغلاتتى، بەلباغ باغلاپ قويدى، زۇننار باغلاتتى.

زَنَرَ الإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

زُنَّارَةٌ ج زُنَّارَاتٌ: كامىر.

«وُضِعَ الْمُجْرِمُونَ فِي زُنَّارَةٍ وَاحِدَةٍ» : جىنا- يەتچىلەر بىر كامىرغا سولاندى.

زَنِقَ يَزْنَقُ زَنَقًا: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

زَنَقَ يَزْنُقُ وَ يَزْنِقُ زَنْقًا عَلَى عِيَالِهِ: بالا ـ چاقىلىرىغا بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى، ئىقتىساد جەھەتتىن قىستى.

زَنَقَهُ: ئۇنى قىستى، ئۇنى ئورۇۋالدى.

زَنِقَ يَزْنَقُ زَنَقًا الطَّرِيقُ: يول تارلاشتى.

زَنْقَةٌ: پېسىم، بېسىم كۈچ.

زَنْقَةُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك پىغىلىپ قېلىش.

زَنَقَةٌ ج زَنَقَاتٌ وَ زَنَقٌ: تار كوچا، كىچىك كوچا.

زُنْقُورٌ ج زَنَاقِيرُ: بۇلۇڭ ـ پۇشتاق، بۇلۇڭ.

زِنْكٌ: سىنىك.

زِنْكِ أُكْسِيدُ: سىنىك ئوكسىدى.

زَنِمَ يَزْنَمُ زَنَامَةً الشَّخْصُ: ئەسكى بولدى، پەسكەش بولدى.

زَنَمَ يَزْنِمُ زَنْمًا الْجَمَلَ: تۆگىنىڭ قۇلىقىنى كېسىپ ساڭگىلىتىپ قويدى.

اَلزَّنِمُ: ئەن، بەلگە، نىشان، قۇلىقى كېسىلەك.

زَنَّ يَزِنُّ زَنًّا ـ تِ الْحَشَرَةُ: ھاشارەتلەر شىرىلـ- دىدى، چىرىلدىدى.

زَنَّ بَوْلَهُ: سۈيدۈكىنى تۇتۇۋالدى.

زَنَّتِ النَّحْلَةُ: ھەسەل ھەرىسى غوڭۇلدىدى.

زَنَّ: غوڭۇلدىماق، غۇژ ـ غۇژقىلماق.

زَنَّاءٌ ج زَنَّاءُونَ: زىناخور، پاھىشىۋاز.

زَنَّارٌ ج زَنَانِيرُ: بەلباغ، كەمەر؛ بەلگە، زۇننار.

«شَدَّتِ الْمَرْأَةُ وَسَطَهَا بِزُنَّارٍ» : ئايال بېلىگە زۇننار باغلىۋالدى.

زَنَّأَ يُزَنِّأُ تَزْنِئَةً عَلَيْهِ: چەكلىدى، قىيىنلاش- تۇردى، چۈشىپ قويدى.

زَنَّخَ يُزَنِّخُ تَزْنِيخًا الطَّعَامُ: تائامنىڭ سۈيى- تى كۆزگىرىپ قالدى، تاماق پۇراپ قالدى.

زَنَّرَ يُزَنِّرُ تَزْنِيرًا بِعَيْنِهِ إِلَيَّ: ماڭا تىكىلىپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

زَنَّرَهُ: ئۇنىڭغا بەلباغ باغلىدى، كەمەر باغلىدى.

زَنَّرَ الْقِسَّ: پوپقا زۇننار تاقىدى.

زَنَّقَ يُزَنِّقُ تَزْنِيقًا عَلَى عِيَالِهِ: بالا چاقىلىرىغا پىخسىقلىق قىلدى، بېخىللىق قىلدى، ئىقتىساد جەھەتتىن قىستى.

زَنَّقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قىستى، سىقتى.

زَنُوبِيَا: پاپىروس، سىگارت.

زَنُوحٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

زَنَى يَزْنِي زِنًى وَ زِنَاءً الشَّخْصُ: زىنا قىلدى، پاھىشە قىلدى.

زَنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بۇزۇقچىلىق قىلدى.

زَنَى بِالْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن پاھىشە قىلدى.

زِنًى: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق.

اِبْنُ زِنًى: ھارامدىن بولغان.

زَنِيٌّ: كىچىك قاچا.

زَنِيقٌ: پۇختا، پىشقان پىكىر.

زَنِيمٌ ج زُنَمَى: تېگى پەس، ھارامزادە، پەسكەش، زاتى پەس، ئىپلاس، رەزىل، ھارامدىن بولغان.

«عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ» «قۇرئان» : قوپال، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھارامدىن بولغان ئادەم (ۋەلىدىبىن مۇغىرە) گە . . .

زَنِيٌّ: تار.

زِهْ: ياخشى، بەك ياخشى، بەك ياخشى بولدى، قالتىس بولدى.

زِهْ! : ياخشى، بەك ياخشى! بەك ياخشى بولدى! قالتىس بولدى!

زَهَا يَزْهُو زَهْوًا وَ زُهُوًّا: مەغرۇرلاندى، ھاكاۋۇر- لۇق قىلدى، كېرىلىۋالدى.

زَهَا الْغُلَامُ: يىگىت يېتىلدى، توشتى، ياش قۇرا- مىغا يەتتى.

زَهَا الزَّرْعُ: زىرائەت يېتىلدى، پىشتى.

زَهَا السِّرَاجُ: چىراغ يورىدى، نۇر چاچتى.

زَهَا الْكِبْرُ فُلَانًا: كىبىر ئۇنى چوڭچىلىق قىلدۇردى.

زَهَتِ الْأَزْهَارُ: گۈل ـ چېچەكلەر ئۆسۈپ يېتىل- دى.

«تَزْهُو أَنْوَارُ الْمَدِينَةِ فِي الْأَعْيَادِ» : بايراملاردا شەھەرنىڭ چىراغلىرى يورۇپ كېتىدۇ.

زُهَاءُ: ئۆپچۆرىسى، ئەتراپىدا، ئەتراپى، تەخمى- نەن، مىقدار.

زُهَاءَ سَاعَةٍ: بىر سائەت ئەتراپىدا.

هُمْ زُهَاءُ أَلْفٍ: ئۇلار تەخمىنەن مىڭ.

زَهَادَةٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

زَهَادَةٌ فِي الدُّنْيَا: دۇنياغا بىرىلمەسلىك، دۇنياغا كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەسلىك.

زَهَادَةُ الْعَيْشِ: ھاياتقا پەرۋاسىز قاراش.

زِهَارَةٌ: گۈلچىلىك ئىلمى، گۈلچىلىك تېخنى- كىسى.

«تُدَرَّسُ الزِّهَارَةُ ضِمْنَ مَوَادِّ كُلِّيَّةِ الزِّرَاعَةِ» : گۈلچىلىك تېخنىكىسى دېھقانچىلىق فاكۇل- تېتىنىڭ دەرسلىرى قاتارىدا ئۆتۈلىدۇ.

زَهِدَ يَزْهَدُ زُهْدًا وَ زَهَادَةً فِي الشَّيْءِ وَ عَنْهُ: نەرسىنى تاشلىدى؛ تەرك ئەتتى، يۈز ئۆرىدى، خالىي بولدى، كۆڭۈل بۆلمىدى.

زَهِدَ الْمُتَصَوِّفُ فِي الدُّنْيَا: سوپى دۇنيادىن يۈز ئۆرىدى، دۇنيانى تەرك ئەتتى.

«زَهِدَ فِي الدُّنْيَا وَ تَرَكَ حَلَالَهَا وَ حَرَامَهَا» : دۇنياغا قىزىقمىدى، دۇنيانىڭ ھالال ۋە ھارام نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىنى تەرك ئەتتى.

زَهَدَ يَزْهَدُ زُهْدًا: تاشلىدى، تەرك ئەتتى، يۈز

ئۆرىدى.

زَهَدَ فِيهِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلمىدى.

زَهَدَ الدُّنْيَا: تەركىدۇنيا بولدى، دەرۋىش بولدى.

زُهْدٌ: زاھىدلىق، تەركىدۇنيا بولۇپ ئىبادەت قىلماق.

اَلزُّهْدُ فِي الْمَالِ: پۇل - مالغا قىزىقماسلىق.

زَهَرَ يَزْهَرُ زَهْرًا وَ زُهُورًا السِّرَاجُ: چىراغ يورۇدى، پارلىدى، چاقنىدى.

زَهَرَ الْوَجْهُ أَوِ الْقَمَرُ: يۈز ياكى ئاي يورىدى، يالتىرىدى، پارقىرىدى.

زَهَرَتِ النَّارُ: ئوت يورىدى.

زَهَرَ الشَّيْءُ: نەرسىنىڭ رەڭگى سۈزۈك بولدى.

زَهَرَتِ الزَّنْدُ: چاقماق ياندى.

زَهَرَتِ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك چېچەكلىدى.

زَهِرَ يَزْهَرُ زَهَرًا وَ زَهَارَةً وَ زُهُورًا: رەڭگى ئاق، چىرايلىق، سۈزۈك بولدى.

زَهْرٌ ج أَزْهَارٌ وَ زُهُورٌ: چېچەك، گۈل.

زَهْرُ النُّحَاسِ: مىستىكى يېشىللىق.

زَهْرُ الْمِلْحِ: ساپ بولمىغان ناترىي كاربونات.

زَهْرُ الْعَسَلِ: ئۈچقات (ئۆسۈملۈك).

زَهْرُ الصَّبَاغِ: جۇخارگۈل.

زَهْرُ الرَّبِيعِ: باھارگۈل.

زَهْرُ الْبُرْتُقَالِ: ئاپېلسىن چېچىكى.

زَهْرُ الْكِبْرِيتِ: سوقۇپ يۇمشىتىلغان گۈڭگۈرت.

زَهْرُ النَّرْدِ: شىشخال (قىمار ئويناش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان نەرسە).

زَهْرُ الْحَجَرِ: مۇخ، تاش خىنە، لىشاينىك.

زُهْرٌ: ئاي بېشىدىكى ئۈچ كېچە.

زَهْرُ اللَّيْلِ: ناماز شام گۈلى، ھەپىرەڭ.

اَلزَّهْرَاءُ: زەھرا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى ھەزرىتى پاتىمەنىڭ لەقىمى؛ ئىسپانىيىدىكى داڭلىق بىر سارايىنىڭ ئىسمى).

اَلزَّهْرَاوَانِ: «بەقەرە» ۋە «ئال ئىمران» سۈرىسى.

زَهْرَاوِيٌّ: خۇشاللىق، كۆڭۈللۈك.

زَهْرَةٌ ج زَهَرَاتٌ: گۈل، غۇنچە.

زَهْرَةُ الثَّالُوثِ: كېپىنەك گۈل؛ كۆركەم، گۈزەل.

زَهْرَةُ الدُّنْيَا: دۇنيانىڭ زىبۇ زىننەت ۋە نازۇ نېمەتلىرى.

زَهْرَةُ الْحَيَاةِ: گۈزەل ياشلىق؛ گۈزەل ھايات مەنزىرىسى، باھار مەنزىرىسى.

«وَلَاتَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» «قرآن»: بىز (كۇففارلاردىن) تۈرلۈك جامائەنى بەھرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ زىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن . . .

زَهْرَةُ الْعُمْرِ: گۈزەل ياشلىق، گۈزەل ھايات مەنزىرىسى، ئۆمۈرنىڭ باھار مەنزىرىسى.

زَهْرَةُ الْحَسْنَاءِ: گۈزەل قىزنىڭ سۆيسۈزۈكلۈكى.

صَبِيَّةٌ فِي زَهْرَةِ الْعُمْرِ: ياشلىق باھارىنى ئۆتكۈزۈۋاتقان قىزچاق.

زَهْرَةُ الرِّيحِ: كۆك قاغا، پىكنونوت.

زُهَرَةٌ: زۆھرە يۇلتۇز، ۋېنىرا.

زُهْرَةٌ: ئاپئاق، سۈزۈك رەڭ.

زَهْرِيٌّ: گۈلگە مەنسۇپ، گۈلگە ئائىت، گۈل رەڭگىدە.

زَهْرِيُّ الشَّكْلِ: گۈل شەكىللىك.

زُهَرِيٌّ: تاناسىل كېسەللىكى، جىنسىي كېسەللىك، سىفلىس.

اَلْأَمْرَاضُ الزُّهَرِيَّةُ: تاناسىل كېسەللىكى، جىنسىي كېسەللىك.

زَهْرِيَّةٌ ج زَهْرِيَّاتٌ: گۈل قاچىسى، تەشتەك، لوڭقا، گۈلدان.

«فِي الْحُجْرَةِ زَهْرِيَّةٌ بِهَا وَرْدٌ جَمِيلٌ»: خانىدىكى لوڭقىدا چىرايلىق قىزىل گۈل بار.

زَهَقَ يَزْهَقُ زُهُوقًا لِلْمَوْتِ وَ غَيْرِهِ: ئۆلۈم ۋە باشقىلارغا يېقىنلاشتى.

«زَهَقَ الْمُحْتَضَرُ لِلْهَلَاكِ»: سەكراتتىكى ئادەم ئۆلۈمگە يېقىنلاشتى.

زَهَقَ يَزْهَقُ زُهُوقًا الْبَاطِلُ: ھالاك بولدى، ۋەيران بولدى، يوقالدى.

«وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ» «قرآن» : «ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى...» دېگىن.

زَهَقَ يَزْهَقُ زَهْقًا وَ زُهُوقًا نَفْسُهُ: جېنى چىقتى.

زَهَقَ الْفَرَسُ: ئات ئۆزۈپ چىقتى، ئىلگىرىلەپ كەتتى.

زَهَقَ السَّهْمُ: ئوق نىشانغا تەگدى.

زَهَكَ يَزْهَكُ زَهْكًا الشَّيْءَ: سۈركىدى، قاچىدى؛ ئاقلىدى.

زَهَلَ يَزْهَلُ زَهْلاً: دىلى ئارام تاپتى.

زَهَلَ عَنِ الشَّيْءِ: يىراقلاشتى.

زَهَلَ يَزْهَلُ زَهَلاً الشَّيْءُ: ئاپپاق سىلىق بولدى.

زَهْلَقَ يُزَهْلِقُ زَهْلَقَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى سىلىقلىدى، پارقىراتتى.

زِهْلِقٌ: جانلىق، شوخ، تېتىك؛ قارا بوران.

زُهْلُولٌ ج زَهَالِيلُ: سىلىق.

زَهَمَ يَزْهَمُ زَهْمًا الْعَظْمُ: ئىلىك تولدى.

زَهَمَ فُلاَنًا عَنْ كَذَا: مەنئى قىلدى، توستى.

زَهِمَ يَزْهَمُ زَهَمًا الشَّخْصُ: سەمرىدى، كۆپ يەپ قورسىقى ئېشىلىپ كەتتى.

«زَهِمَ مِنْ كَثْرَةِ الأَكْلِ وَ قِلَّةِ الرِّيَاضَةِ» : ئۇ كۆپ يەپ ئاز ھەرىكەت قىلغانلىقتىن سەمرىپ كەتتى.

زُهْمٌ: بەدبۇي، سېسىق، ھايۋان مېيى.

زَهِمٌ ج زَهِمُونَ: سېمىز.

زَهْمَانٌ: كۆپ يەپ قورسىقى ئېشىلىپ كەتكەن ئادەم.

زُهْمَةٌ: سېسىق پۇراق، سېسىق ھىد.

زَهِمَةٌ ج زَهِمَاتٌ: سېمىز.

زَهَّارٌ ج زَهَّارُونَ: گۇل ساتقۇچى؛ گۇل تېرىغۇچى، گۇلچى؛ بوتانىكا ئالىمى.

«اِشْتَرَى الْوُرُودَ مِنَ الزَّهَّارِ» : قىزىل گۇللەرنى گۇلچىدىن سېتىۋالدى.

زَهَّدَ يُزَهِّدُ تَزْهِيدًا فِي الشَّيْءِ وَ عَنْهُ: قىزىقماسلىققا تەرغىب قىلدى.

«زَهَّدَهُ الْوَاعِظُ فِي حُبِّ الْمَالِ» : ۋەز ئېيتقۇچى مالنى دوست تۇتماسلىققا تەرغىب قىلدى.

زَهَّقَ يُزَهِّقُ تَزْهِيقًا: زېرىكتۈردى، كۆڭلىنى سۇندۇردى، رايىنى قايتۇردى.

اَلزَّهِيدُ: كۆپ تەقۋادار، ناھايىتى زاھىد ئادەم.

زَهْوٌ . زُهُوٌّ: ھاكاۋۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق، چوڭچىلىق؛ ئاساسسىز، ئەھمىيەتسىز؛ ساختا؛ شانلىق، نۇرلۇق، شەرەپلىك؛ گۈزەللىك، كۆركەملىك.

زَهْوُ الأَغْنِيَاءِ: بايلارنىڭ مەغرۇرلۇقى.

زَهْوُ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكى.

زَهْوُ الأَشْجَارِ فِي الرَّبِيعِ: باھار دەرەخلىرىنىڭ كۆركەملىكى.

زُهُوقٌ: ئۆلۈمگە يېقىنلاشماق.

زَهُوقٌ ج زُهُقٌ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى.

«إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا» «قرآن» : ... باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ.

زُهُومَةٌ: بەد بۇي، سېسىق.

زَهِيَ يُزْهَى زَهْوًا عَلَى النَّاسِ: تەكەببۇرلۇق قىلدى.

زُهِيَ بِكَذَا: مەغرۇرلاندى.

«زُهِيَ الشَّيْخُ بِحَفِيدَتِهِ» : بوۋاي نەۋرىسى بىلەن پەخىرلەندى.

زَهْيٌ: يورۇقلۇق نۇر؛ ئوچۇق نۇر؛ چىرايلىق نۇر؛ يارقىن؛ روشەن؛ كۆركەم؛ نۇر.

زَهِيدٌ: ئەرزىمەس، بېخىل، ناكەس؛ ئازغىنە، كىچىككىنە، قىممىتى يوق، ئازراق، قەدىرسىز.

زَهِيدُ الْعَيْنِ: ئاز قانائەت قىلىدىغان.

ثَمَنٌ زَهِيدٌ: ئازغىنا پۇل.

زَهِيدُ الأَكْلِ: تامىقى ئاز.

وَادٍ زَهِيدٌ: تار ساي، تار جىلغا.

زَهِيٌّ: چىرايلىق، ئوچۇق، نۇرلۇق.

أَلْوَانٌ زَهِيَّةٌ: ئوچۇق رەڭ.

زَوَاجٌ: تۇرمۇش قۇرماق، توي قىلماق، نىكاھلانماق، جۈپلەشمەك، نىكاھ، توي.

«زَوَاجُ الْأَقَارِبِ يُضْعِفُ النَّسْلَ» : تۇغقانلارنىڭ ئۆزئارا نىكاھلىنىشى نەسلىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

حَيَاةُ الزَّوَاجِ: ئەر – خوتۇنلۇق تۇرمۇش.

زَوَاجُ الشِّغَارِ: تويلۇقسىز قايچا قۇدا بولماق.

زَوَاجٌ غَيْرُ شَرْعِيٍّ: قانۇنسىز توي، نىكاھسىز [illegible] قانۇنسىز بىللە بولماق.

زَوَاجٌ بَيْنَ الْأَهْلِ: ئۇرۇق – تۇغقانلار ئارىسىدا ئۆيلەنمەك.

زَوَاجُ الْمُتْعَةِ: ۋاقىتلىق ئۆيلەنمەك، ۋاقىتلىق خوتۇن ئالماق.

زَوَاجٌ اِخْتِيَارِيٌّ: سىناشماق، سىنىشىپ توي قىلماق.

زَوَاجٌ عُرْفِيٌّ: مىللىي ئەنئەنە بويىچە توي قىلماق.

زَوَاجٌ مَدَنِيٌّ: ئەنئەنە بويىچە توي قىلماق.

حَفْلَةُ الزَّوَاجِ: توي مۇراسىمى، توي چېيى، توي زىياپىتى.

خَاتَمُ الزَّوَاجِ: تويلۇق ئۈزۈك.

زَوَاجُ مَصْلَحَةٍ: مۇئەييەن مەنپەئەتنى كۆزلەپ توي قىلماق.

شَهَادَةُ الزَّوَاجِ: نىكاھلىنىش گۇۋاھنامىسى، توي خېتى.

صَالِحٌ أَوْ صَالِحَةٌ لِلزَّوَاجِ: توي قىلىش يېشىغا توشقان.

كَرَاهَةٌ لِلزَّوَاجِ: مەجبۇرىي توي.

وَحْدَةُ الزَّوَاجِ: بىر ئەر – خوتۇنلۇق تۈزۈم.

زِوَاقٌ: ئالتۇن جابدۇق، ئالتۇن كۈمۈشتىن ياسالغان بېزەك؛ ئاياللارنىڭ ئۇپا – ئەڭلىك ۋە زىننەت بۇيۇملىرى.

زَوَالٌ: يوقالماق، تۈگىمەك، زاۋال تاپماق، ئۈزۈلمەك، ئۆچمەك.

زَوَالُ الشَّمْسِ: قۇياشنىڭ پېتىشى.

خَطُّ الزَّوَالِ: مېرىدىئان سىزىقى.

زُوَانٌ. زَوَانٌ. زِوَانٌ: زەھەرلىك بۇغداي.

زُوَانٌ: خىلمۇ خىل ياۋا ئوت – چۆپلەر، مەستەك (زەھەرلىك دان تۇتىدىغان بۇغدايسىمان ئۆسۈم-

لوك).

زَوْبَعَةٌ ج زَوَابِعُ: قارا بوران، قارا قۇيۇن، بوران – چاپقۇن.

زَوْبَعَةٌ بَحْرِيَّةٌ أَوْ بَرِّيَّةٌ: دېڭىز بورىنى، قاتتىق بوران.

زَوْجٌ ج أَزْوَاجٌ: جۈپ، ئەر (ئايالىنىڭ ئېرى) ھايۋاننىڭ جۈپتى.

«قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ»

«قۇرئان» : «كېمىگە ھايۋانلاردىن (ئەركەك، چىشى بولۇپ) بىر جۈپتىن ئېلىۋالغىن...» دېدۇق.

زَوْجُ أَحْذِيَةٍ: بىر جۈپ ئاياغ.

زَوْجٌ مِنَ الْبَقَرِ: بىر جۈپ كالا.

زَوْجُ الْإِبْنَةِ: كۈيئوغۇل.

زَوْجُ الْأُخْتِ: ھەمشىرىنىڭ ئېرى، يېزنە.

تَعَدُّدُ الْأَزْوَاجِ: كۆپ ئەرلىك تۈزۈم.

الزَّوْجَانِ: ئەر – خوتۇن ئىككىسى، ئەر ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى.

زَوْجَةٌ ج زَوْجَاتٌ: ئايال، خوتۇن (ئەرنىڭ ئايالى)، رەپىقىسى، جۆرىسى.

«اَلزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ سَبَبٌ فِي سَعَادَةِ الْأُسْرَةِ» : ياخشى ئايال ئائىلىنىڭ بەختلىك بولۇشىنىڭ سەۋەبىدۇر.

زَوْجَةُ الْأَبِ: ئۆگەي ئانا، دادىسىنىڭ ئايالى.

زَوْجَةُ الْإِبْنِ: كېلىن.

زَوْجَةٌ صَالِحَةٌ: ياخشى خوتۇن.

تَعَدُّدُ الزَّوْجَاتِ: كۆپ خوتۇنلۇق تۈزۈم.

زَوْجِيٌّ: جۈپ، جۈپ سان.

عَدَدٌ زَوْجِيٌّ: جۈپ سان.

زَوْجِيَّةٌ: توي قىلماق، نىكاھلانماق، جۈپلەشمەك.

رَابِطَةُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر – خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت.

أَوَامِرُ الزَّوْجِيَّةِ: ئەر – خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت.

حَفْلَةُ الزَّوْجِيَّةِ: توي مۇراسىمى.

اَلْعَلَاقَةُ الزَّوْجِيَّةُ: ئەر – ئاياللىق مۇناسىۋەت.

زَوْحٌ: يۆتكىۋەتمەك، نېرى قىلىۋەتمەك، يىراقلاشتۇرماق.

زَوِدَ يَزْوَدُ زَوَدًا الشَّخْصُ: قەلبى بۇزۇلدى، دىلى ئەگرى بولدى.

زَوِدَ الشَّيْءُ: نەرسە قىڭغىر بولدى، قىيسايدى، بىر تەرەپكە ئاغدى.

زَوِرَ يَزْوَرُ زَوَرًا الشَّيْءُ: نەرسە قىيسايدى، ئەگرى بولدى، كۆكرىكىنىڭ بىر تەرىپى يەنە بىر تەرىپىنى بېسىپ كەتتى.

زَوْرٌ: زىيارەت قىلغۇچىلار، ئېكسكۇرسىيەچىلەر؛ زىيارەت قىلماق؛ كۆكرەكنىڭ يۇقىرى قىسمى.

«جَاءَ الزَّوْرُ إِلَى بَيْتِنَا»: زىيارەتچىلەر ئۆيىمىزگە كەلدى.

آلَامُ الزَّوْرِ: كۆكرەكنىڭ يۇقىرى قىسمىنىڭ ئاغرىشى.

زُورٌ: يالغان، ساختا، بوھتان، ئويدۇرۇلغان، يالغان گۇۋاھلىق.

«وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ» «قرآن»: يالغان گۇۋاھلىق بېرىشتىن ساقلىنىڭلار.

شَاهِدُ الزُّورِ: يالغان گۇۋاھچى.

اَلزَّوْرَاءُ: باغداد شەھىرى.

اَلزَّوْرَاءُ ج زُورٌ وَ زَوْرَاتٌ: ئەگرى، قىڭغىر؛ يىراق.

كَلِمَةٌ زَوْرَاءُ: قىڭغىر سۆز، ئەگرى سۆز.

مَنَارَةٌ زَوْرَاءُ: قىڭغىر مۇنار.

أَرْضٌ زَوْرَاءُ: يىراق يەر.

زَوْرَةٌ: بىر قېتىملىق زىيارەت.

زَوْرَقٌ ج زَوَارِقُ: قولۋاق، كېمە، قېيىق.

زَوْرَقٌ بُخَارِيٌّ: ماتورلۇق قولۋاق، ماتورلۇق قېيىق.

زَوْرَقٌ شِرَاعِيٌّ: كىچىك يەلكەنلىك كېمە.

زَوْرَقُ النَّجَاةِ: قۇتقۇزۇش قېيىقى.

زَوْرَقُ الطُّورْبِيَّةِ: تورپېدا قېيىقى.

زَوْرَقُ صَيْدٍ: بېلىقچىلار كېمىسى.

زَوْعَةٌ ج زَوْعٌ: يالپاق، تىلىم (قوغۇن قاتارلىقلارنىڭ)؛ كىشىلەر گۇرۇھى؛ بىر چاڭگال گۆش؛ بىر پارچە ئۈسۈملۈك.

زَوَغٌ: دۆ، ئۆمۈچۈك.

زَوْقُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ قانات قېقىشى.

زُوفَاءُ: لىپەك گۈل.

زُوفَى: لىپەك گۈل.

زَوْكٌ ج أَزْوَاكٌ: قاغىنىڭ مېڭىشى.

زَوْلٌ ج أَزْوَالٌ: ئىنسان؛ چاققان، تېتىك؛ خۇش چاقچاق يىگىت؛ چۈش؛ ئەرۋاھ؛ قەھرىمان؛ چېچەن.

«تَرَاءَى لَهُ فِي اللَّيْلِ زَوْلٌ»: كېچىدە ئۇنىڭغا ئەرۋاھ كۆرۈندى.

هَذَا زَوْلٌ مِنَ الْأَزْوَالِ: ئاجايىپ - غارايىپ.

زَوْلَعٌ: تاپىنى يېرىق.

زُومٌ: مېۋە شەربىتى، مېۋە شىرنىسى.

زَوْمَحٌ: ناكەس، پىخسىق؛ قولاقكەستى؛ ئاجىز پاكىنەك، قارا كۆرۈمسىز.

زُوَّادَةٌ: ئوزۇق، ئوزۇق - تۈلۈك، يەم - خەشەك.

زُوَّارٌ: زىيارەتچىلەر.

زَوَّاغٌ: ئۆزىنى چەتكە ئالغۇچى، سەۋەب كۆرسەتكۈچى.

زَوَّجَ يُزَوِّجُ تَزْوِيجًا ـ ه الْمَرْأَةَ: ئۇنىڭغا خوتۇن ئېلىپ بەردى، ئۇنى ئۆيلەپ قويدى.

زَوَّجَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ وَ إِلَيْهِ: نەرسىنى نەرسىگە جۈپلەپ قويدى، سەپلەپ قويدى.

زَوَّجَ الْبَقَرَ لِلْحَرْثِ: يەر ھەيدەش ئۈچۈن قوشقا كالىنى جۈپلىدى.

زَوَّدَ يُزَوِّدُ تَزْوِيدًا ـ ه: ئۇنىڭغا ئوزۇق - تۈلۈك بەردى، ئوزۇقلۇق ئاتا قىلدى.

زَوَّدَهُ بِكَذَا: ئۇنى تەمىنلىدى، ئوزۇق - تۈلۈك بەردى، ئوزۇقلاندۇردى، ... تەييارلىدى، ئۇنى بىھاجەت قىلدى.

«زَوَّدَ الْمَصْنَعَ بِالْآلَاتِ الْعَصْرِيَّةِ»: زاۋۇتنى زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر بىلەن تەمىنلىدى.

«زَوَّدَ الْمُسَافِرَ بِمَاءٍ وَ تَمْرٍ»: يولۇچىغا سۇ ۋە خورما بەردى.

يُزَوِّدُ الْمَاءُ الْحُقُولَ بِالْحَيَاةِ: سۇ ئېتىزلارنى

هاياتلىق بىلەن تەمىن ئېتىدۇ.

«يُزَوِّدُ الْفَلَّاحُونَ سُكَّانَ الْمُدُنِ بِالْخَضْرَاوَاتِ»: دېھقانلار شەھەر ئاھالىلىرىنى كۆكتات بىلەن تەمىنلەيدۇ.

زَوَّرَ يُزَوِّرُ تَزْوِيرًا الشَّيْءَ: ساختىلاشتۇردى، ئويدۇرۇپ چىقاردى، تەقلىد قىلىپ ياسىدى.

زَوَّرَ الشَّهَادَةَ: گۇۋاھلىقنى بىكار قىلدى.

زَوَّرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يالغاننى چاپلىدى.

زَوَّرَهُ الْمَكَانَ: ئۇنى زىيارەت قىلدۇردى.

زَوَّرَ إِرَادَةَ الشَّعْبِ: خەلقنىڭ ئىرادىسىنى زورلۇق بىلەن بويسۇندۇردى.

زَوَّرَ الْكَلَامَ: يالغان ئېيتتى، يالغان سۆزلىدى.

«زَوَّرَ تَلَامِيذَهُ الْمُتَحَفَ»: شاگىرتلىرىنى موزېينى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇردى.

«هُوَ مِمَّنْ يُزَوِّرُونَ الْوَثَائِقَ»: ئۇ ساختا ھۆججەت ياسايدۇ.

«زَوَّرَ الشَّاهِدُ مَا وَقَعَ فِي الْحَادِثِ»: ۋەقەدە يۈز بەرگەن ئىشلارنى گۇۋاھچى يالغان ئېيتتى.

«زَوَّرَ الْقَاضِي شَهَادَتَهُ»: ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى سوتچى يالغانغا چىقاردى.

زَوَّغَ يُزَوِّغُ تَزْوِيغًا: ئۆزىنى قاچۇردى، ئاغدى، باش تارتتى، قىيسايدى.

زَوَّغَ مِنَ الْمُحَاضَرَةِ: لېكسىيىدىن باش تارتتى.

زَوَّقَ يُزَوِّقُ تَزْوِيقًا الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى، زىننەتلىدى، ياسىدى، تۈزەتتى.

زَوَّقَ الْكِتَابَ: كىتابنى بېزىدى.

زَوَّقَ الْجِدَارَ: تامنى بېزىدى، زىننەتلىدى.

«زَوَّقَ مِحْرَابَ الْمَسْجِدِ»: مەسچىتنىڭ مېھرابىغا نەقىش ئويدى.

زَوَّلَ يُزَوِّلُ تَزْوِيلًا الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى.

«زَوَّلَهُ مِنَ الشَّرِكَةِ»: شىركەتتىن ئۇنى چەتلەشتۇردى.

زَوَّمَ يُزَوِّمُ تَزْوِيمًا: شەيتانلىق قىلدى، ھىيلىگەرلىك قىلدى، مۇغەمبەرلىك قىلدى.

زَوَّى يُزَوِّي تَزْوِيَةً: يوشۇرۇندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

زَوَّى وَجْهَهُ: غەم باستى، چىرايى تۈتۈلدى.

زَوَى يَزْوِي زَيًّا السِّرَّ عَنْهُ: مەخپىي تۇتتى، سىرنى يوشۇردى.

زَوَى مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ: يۈزىنى پۈرۈشتۈردى، قوشۇمىسىنى تۈرۈۋالدى.

زَوَى عَنْهُ حَقَّهُ: ھەققىنى بەرمىدى، ھەققىنى بېرىشتىن باش تارتتى.

«زَوَى عَنِ الْيَتِيمِ التَّصَرُّفَ فِي مُلْكِهِ»: يېتىمنى ئۆز مال - مۈلكىنى باشقۇرۇشتىن چەكلىدى.

زِيَادَةٌ ج زِيَادَاتٌ: زىيادە بولماق، ئارتماق، كۆپەيمەك، زىيادە ئۆرلىمەك، ئاشماق.

زِيَادَةٌ حِسَابِيَّةٌ: ئارىفمېتىكىلىق پروگرېسسىيە.

زِيَادَةٌ سَابِقَةٌ: سۆز ئالدى قوشۇمچىسى.

زِيَادَةٌ وَسْطِيَّةٌ: سۆز ئوتتۇرىدا كېلىدىغان قوشۇمچە.

زِيَادَةٌ لَاحِقَةٌ: سۆز ئاخىرىدا كېلىدىغان قوشۇمچە.

زِيَادَةٌ عَلَى ذَلِكَ: ئۇنىڭدىن باشقا، يەنە قوشقاندا، ئۇنىڭ ئۈستىگە.

زِيَادَةٌ عَنْ: ... دىن ئارتۇق، ... دىن ئوشۇق.

بِالزِّيَادَةِ: ئارتۇقچە، بەكمۇ، تولىمۇ.

اَلزِّيَادَةُ فِي الْأُجُورِ: ئىش ھەققىنىڭ ئۆسۈشى.

زِيَادَةٌ فِي الْإِيضَاحِ: تېخىمۇ روشەن، تولىمۇ روشەن.

زِيَادَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئېشىشى.

زِيَادَةُ الْمَوَالِيدِ: تۇغۇت نىسبىتىنىڭ ئېشىشى.

زِيَادَةُ قِيمَةِ السَّيَّارَاتِ: ئاپتوموبىل باھاسىنىڭ ئۆسۈشى.

طَلَبُ الزِّيَادَةِ: كۆپرەك تەلەپ قىلماق.

زِيَارٌ: يۈگەن؛ چالغۇ ئەسۋابلارنىڭ ئىنچىكە تارىسى؛ ئادەت، قائىدە؛ زىخىر.

زِيَارَةٌ: زىيارەت قىلماق، ئېكسكۇرسىيە قىلماق، يوقلىماق، زىيارەت.

زِيَارَةُ الْأَمَاكِنِ الْمُقَدَّسَةِ: مۇقەددەس جايلارنى زىيارەت قىلماق.

زِيَارَةُ الْأَصْدِقَاءِ: دوستلارنى يوقلىماق.

زِيَارَةُ الْمَرْضَى: كېسەللەرنى يوقلىماق.

زِيَاطٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، ۋارقىراش ـ جارقىراش ۋاڭ ـ چۇڭ.

زِيَاطُ الْمُتَجَمِّعِينَ فِي الشَّارِعِ: كوچىدا ئولىشىۋالغانلارنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭى.

زِيَانٌ: چىرايلىق، گۈزەل.

قَمَرٌ زَيَانٌ: چىرايلىق ئاي.

زِئْبَقٌ: سىماپ.

زَيْتٌ ج زُيُوتٌ: ماي، ياغ (ھايۋانات، ئۆسۈملۈك ۋە مەدەنلەردىن چىققان مايلارنىڭ ھەممىسىگە ئىشلىتىلىدۇ).

زَيْتُ الْبِتْرُولِ: نېفىت.

زَيْتُ الْحَجَرِ أَوْ زَيْتُ الصَّخْرَةِ: نېفىت.

زَيْتُ الزَّيْتُونِ: زەيتۇن يېغى.

زَيْتُ الْحُوتِ: بېلىق يېغى.

زَيْتُ بَذْرِ الْقُطْنِ: چىگىت يېغى.

زَيْتُ بُذُورِ الْخَرْدَلِ: قىچا يېغى.

زَيْتُ بُذُورِ الْقِنَّبِ الْهِنْدِيِّ: كەندىر يېغى.

زَيْتٌ حَارٌّ: زىغىر يېغى.

اَلزَّيْتُ الْحُلْوُ: زەپە يېغى.

زَيْتُ الْحَمَضِيَّاتِ: ئېسسېنتسول مېيى، خۇش پۇراق ماي.

زَيْتُ السِّمْسِمِ: كۈنجۈت يېغى.

زَيْتُ الشَّلْجَمِ: قىچا يېغى.

زَيْتُ فُولِ السُّودَانِي: خاسىڭ يېغى.

زَيْتُ الْقِرْفَةِ: دارچىن يېغى.

زَيْتُ قَصَبِ الطِّيبِ: ئىگىر يېغى.

زَيْتُ فُولِ الصُّويَا: پۇرچاق يېغى.

زَيْتُ اللَّيْمُونِ: لىمون يېغى.

زَيْتُ الْيَانْسُونِ: بەديان يېغى.

زَيْتٌ مَعْدَنِيٌّ: مىنېرال ماي.

زَيْتٌ خَامٌ: خام نېفىت، تازىلانمىغان نېفىت.

زَيْتُ الطَّيَّارِ: بېنزىن.

زَيْتُ الْغَازِ: كېروسىن.

زُيُوتٌ وَ شُحُومٌ: سۇماي ۋە ھايۋانات مېيى.

زُيُوتٌ نَبَاتِيَّةٌ: ئۆسۈملۈك يېغى.

زَيْتُونٌ: زەيتۇن دەرىخى.

«فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَ عِنَبًا وَ قَضْبًا وَ زَيْتُونًا وَ نَخْلًا وَ حَدَائِقَ غُلْبًا وَ فَاكِهَةً وَأَبًّا مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ» «قرآن»: سىلەرنىڭ ۋە ھايۋانلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن، زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى، زەيتۇننى، خورمىنى، دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى، تۈرلۈك مېۋىلەرنى، ئوت ـ چۆپلەرنى ئۆستۈردۇق.

جَبَلُ الزَّيْتُونِ: زەيتۇن تېغى (قۇددۇس شەرىپتىكى بىر تاغ).

زَيْتُونَةٌ: زەيتۇن دەرىخى.

«يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَ لَا غَرْبِيَّةٍ» «قرآن»: چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ يېغى بىلەن يورۇتۇلغان، ئۇ شەرق تەرەپتىمۇ ئەمەس، غەرب تەرەپتىمۇ ئەمەس.

جَامِعَةُالزَّيْتُونِ: زەيتۇن ئۇنىۋېرسىتېتى (تۇنىستا).

زَيْتُونِيٌّ ج زَيْتُونِيُّونَ: زەيتۇنغا تەۋە، زەيتۇن رەڭلىك؛ تۇنىستىكى زەيتۇن ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىغا قارىتىلىدۇ.

«قَارُورَةٌ زَيْتُونِيَّةُ اللَّوْنِ»: زەيتۇن رەڭلىك شىشە.

زَيْتِيٌّ: مايلىق، ياغلىق.

أَخْضَرُ زَيْتِيٌّ: توق يېشىل، ئىسلىق يېشىل، پارقىراق.

نَبَاتٌ زَيْتِيٌّ: مايلىق ئۆسۈملۈك.

زُجَاجٌ زَيْتِيُّ اللَّوْنِ: زەيتۇن رەڭلىك ئەينەك.

صُورَةٌ زَيْتِيَّةٌ: ماي بوياق رەسىم.

زَيْتِيَّاتٌ: نېفىت ئىشلەپچىقىرىش كارخانىسى.

زِيجٌ ج أَزْيَاجٌ و زِيجَةٌ و زِيجَاتٌ: تامچىنىڭ تامغا تارتىدىغان تانىسى؛ ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭ ھەرىكەتلىنىش ئەھۋالىنى چۈشەندۈرىدىغان كىتاب؛ جەدۋەل، سترونومىيىلىك كالېندار.

زِيجَةٌ ج زِيجَاتٌ: نىكاھلانماق، توي قىلماق، جۈپلەشمەك.

«اِنْخَفَضَ مَعْدَلُ الزِّيجَاتِ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيرَةِ»: كېيىنكى يىللاردا نىكاھلىنىش نىسبىتى تۆۋەنلەپ كەتتى.

زِيخٌ ج أَزْيَاخٌ: پارچە، ئۇۋاق.

اَلزَّيْدِيَّةُ: شىئە مەزھىپىنىڭ بىر تارمىقى.

زِيرٌ ج أَزْيَارٌ وَ زِيرَةٌ وَ أَزْوَارٌ: چالغۇ ئەسۋاب، ئۇدنىڭ ئاۋازى؛ ئادەت، يوسۇن، قائىدە؛ ئاياللارغا ئامراق ئادەم؛ كۆپ.

زِيرُ مَاءٍ أَوْ تَمْرٍ: سۇ ياكى خورما كۆپى.

زِيرٌ ج أَزْيَارٌ و زِيرَةٌ: چېلەك، تۇلۇڭ، ئىدىش، كۆپ، سوغا؛ قورۇق سۆلەت بەگزادە؛ خوتۇنلار بىلەن پاراڭلىشىشقا ئامراق ئادەم.

زِيزٌ ج زِيزَانٌ: تومۇزغا.

زِيزَاءُ: تۆپىلىك، دۆڭ؛ پەي.

زَيْزَفُونٌ: پىكوس دەرىخى.

«كَالزَّيْزَفُونِ يُزْهِرُ وَ لَا يُثْمِرُ»: ئېغىزدا بار، ئەمەلدە يوق.

زَيْزِيٌّ: تۆپىلىك، دۆڭ؛ پەي.

زَيْطَةٌ: سۆزكۆچ؛ ۋاڭ ـ چۇڭ، غەۋغا.

زَيْغٌ. زَيْغَانٌ: ھالقىپ ئۆتمەك، ئاشماق، ئايرىلماق، ئاغماق، توغرا يولدىن چەتنەپ كەتمەك، قىڭغىر يولغا كىرىپ قالماق.

«فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ» «قرآن»: دىللىرىدا ئەگرىلىك بار (يەنى گۇمراھلىقتا مايىل) كىشىلەر مۇتەشابىھ ئايەتلەرگە ئەگىشىدۇ.

زِيغُ الْبَعْدِ: يىراق بولغانلىقى ئۈچۈن جىسىملارنى روشەن كۆرەلمەسلىك.

زِيفٌ ج زُيُوفٌ: ساختا، يالغان، ئويدۇرۇلغان، جا.

دِرْهَمٌ زَيْفٌ: ساختا پۇل، جا پۇل، يالغان پۇل.

زِيقُ الثَّوْبِ ج أَزْيَاقٌ: ياقا.

زِيقُ الْبَنَّاءِ: تامچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان شىيتان (تەكشىلىكنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

زِيمَةٌ ج زِيَمٌ: تۆگە پادىسى، تۆگە توپى، بىر توپ تۆگە (ئەڭ ئاز بولغاندا 2 ـ 3 نى، ئەڭ كۆپ بولغاندا 51 تۆگىنى بىلدۈرىدۇ).

زَيْنٌ ج أَزْيَانٌ: چىرايلىق، زىننەتلەنگەن، گۈزەل، بېزەلگەن، كۆركەم؛ شان ـ شەرەپ، پەخىر، شۆھرەت، شەرەپ.

زَيْنُ الدِّيكِ: خوراز تاجىسى.

اَلْمَالُ زَيْنٌ: مال زىننەتتۇر.

اَلْأَوْلَادُ زَيْنٌ: باللار زىننەتتۇر.

اِمْرَأَةٌ زَيْنٌ: چىرايلىق ئايال.

زِينَةٌ ج زِيَنٌ: زىننەت بۇيۇملىرى، زىننەت، بېزەك.

«زِينَةُ الْأَرْضِ بِالْعُلَمَاءِ وَالْكَوَاكِبُ زِينَةُ السَّمَاءِ»: زېمىننىڭ زىننىتى ئالىملار بىلەن، ئاسماننىڭ زىننىتى يۇلتۇزلار بىلەندۇر.

زِينَةُ الْوَجْهِ: ئوپا ـ ئەڭلىك.

أَشْجَارُ الزِّينَةِ: زىننەت دەرەخلىرى.

خِوَانُ الزِّينَةِ: گىرىم ئۈستىلى، زىننەت بۇيۇملىرى ئۈستىلى.

غُرْفَةُ الزِّينَةِ: گىرىم ئۆيى، گىرىمخانا؛ كىيىم يۆتكەيدىغان ئۆي.

يَوْمُ الزِّينَةِ: ھېيت كۈنى.

زِيٌّ ج أَزْيَاءٌ: مودا، شەكىل، پاسون، كىيىم، فورما.

«لَبِسَ الزِّيَّ التَّقْلِيدِيَّ بِمُنَاسَبَةِ الْعِيدِ»: ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن ئەنئەنىۋى كىيىمنى كىيدى.

«أَقْبَلَ بِزِيِّ السَّلَاطِينِ»: سۇلتانلار قىياپىتىدە چىقىپ كەلدى.

عَلَى زِيٍّ الْجَدِيدِ: يېڭى شەكىل، يېڭىچە.

زَيَّاتٌ: ياغچى، ياغ ساتقۇچى، ماي ئىشلەپچىقارغۇچى.

«مَازَالَ فُلَانٌ يَشْتَغِلُ زَيَّاتًا عَلَى الطَّرِيقِ التَّقْلِيدِيَّةِ»: پالانى يەنىلا ئەنئەنىۋى ئۇسۇل

بويىچە ياغ ئىشلەپچىقىرىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

«هُوَمِنْ كِبَارِ الزَّيَّاتِينَ فِي الْعَاصِمَةِ»: ئۇ پايتەختتىكى چوڭ ماي سودىگىرى ھېسابلىنىدۇ.

زَيَّاقٌ: ھاكاۋۇر، مۇتەكەببىر، چوڭچى؛ يولۋاس.

زَيَّاطٌ: ۋارقىرىغۇچى، ۋارقىراپ چاقىرغۇچى، ۋالىـ چۇڭ كۆتۈرگۈچى، جېدەلخور.

زَيَّتَ يُزَيِّتُ تَزْيِيتًا الطَّعَامَ: تاماققا ماي قويدى، ماي قوشتى.

زَيَّتَ الْآلَةَ: سايماننى مايلىدى، ماي قويدى.

زَيَّتَ السِّرَاجَ: چىراغقا ماي قويدى.

«زَيَّتَ عَجَلَاتِ سَيَّارَتِهِ»: ماشىنىسىنىڭ چاقىنى مايلىدى.

زَيَّتَتِ الْقِدْرَ: قازاننى مايلىدى.

زَيَّدَ يُزَيِّدُ تَزْيِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاشۇردى، ئۆستۈردى، كۆپەيتتى.

«زَيَّدَ رَأْسَمَالَهُ»: دەسمايىسىنى كۆپەيتتى.

زَيَّطَ يُزَيِّطُ تَزْيِيطًا: ۋالىـ چۇڭ كۆتۈرۈشتى، ۋارقىراپ ـ جارقىراشتى، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىشتى.

زَيَّغَ يُزَيِّغُ تَزْيِيغًا ـ هُ: ئۇنى ئازدۇردى، ئاداشتۇردى.

زَيَّغَهُ: تۇزلىدى، ئەگرىلىكتىن تۈزلىدى.

زَيَّغَهُ الشَّيْطَانُ: ئۇنى شەيتان ئازدۇردى.

زَيَّفَ يُزَيِّفُ تَزْيِيفًا الدَّرَاهِيمَ: ساختا پۇل ياسىدى، يالغان پۇل چىقاردى.

زَيَّفَ رَأْيَهُ أَوْ قَوْلَهُ: پىكرىنىڭ ياكى سۆزىنىڭ يالغان تەرىپىنى ئاشكارىلاپ يالغانغا چىقاردى.

زَيَّقَ يُزَيِّقُ تَزْيِيقًا الْبَابَ: ئىشىك قىچىرلىدى.

زَيَّقَ الثَّوْبَ: كىيىمگە ياقا تۇتتى.

زَيَّنَ يُزَيِّنُ تَزْيِينًا: ھەل بەردى، بېزىدى.

زَيَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى گۈزەللەشتۈردى.

زَيَّنَهُ: ئۇنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

زَيَّنَ بِالْأَنْوَارِ: چىراغلار بىلەن بېزىدى.

زَيَّنَ لَهُ: ئۇنىڭغا چىرايلىق كۆرسەتتى.

«وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ» «قۇرئان»: شەيتان ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

زَيَّنَ لَهُمُ الْحَيَاةَ: ئۇلارغا ھاياتنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

«زَيَّنَ الرَّسَّامُ الصُّورَةَ»: رەسسام رەسىمنى بېزىدى.

س

«س» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 12 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «60» نى بىلدۈرىدۇ.

سَاءَ يَسُوءُ سَوَاءً الشَّيْءُ: يامان بولدى، قەبىھ بولدى، يامانلاشتى، سەتلەشتى، قەبىھلەشتى.

«ساءَتِ الْعَلاَقَاتُ» : مۇناسىۋەت يامانلاشتى.

سَاءَتْ صِحَّتُهُ: سالامەتلىكى يامانلاشتى.

سَاءَ طَالِعُهُ: بەختى قارا بولدى، تەلىيى كەلمەدى، ئامىتى قاچتى.

«مَرَضُه شَدِيدٌ فَمَاذَا سَنَعْمَلُ إِذَا سَاءَتْ حَالَتُهُ أَكْثَرَ؟» : ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىر، يەنىمۇ ئېغىرلىشىپ كەتسە قانداق قىلارمىز؟

سَاءَ مَايَفْعَلُ: قىلمىشى نېمىدېگەن يامان.

«وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْمَطَرً افَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْظَرِيْنَ»

«قرآن» : ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بىز يامغۇر (يەنى تاش) ياغدۇردۇق، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارغا ياغدۇرۇلغان يامغۇر نېمىدېگەن يامان!

سَاءَ يَسُوءُ سَوْءً وَسَوَاءَةً وسَوَايَةً الْخَبَرُ فُلاَنًا: (خەۋەر) ئەنسىرەتتى، (خەۋەر) قايغۇغا سالدى، (خەۋەر) تەشۋىشلەندۈردى.

سَاءَ الْأَمْرُ فُلاَنًا: ئەھۋال پالانىنى خاپا قىلدى، پالانىنى قايغۇغا سالدى.

«إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ» «قرآن» : ئەگەر سەن بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشسەڭ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولىدۇ.

سَاءَ بِهِ ظَنًّا: ئۇنىڭدىن گۇمانلاندى، ئۇنىڭغا ئىشەنمىدى.

سَاءَلَ يُسَائِلُ مُسَاءَلَةً: سورىدى، سۈرۈشتۈردى.

سَابَ يَسِيبُ سَيْبًا وَ سَيَبَانًا: بېشى قايغان، پۈتى تايغان يەرگە كەتتى، خالىغان جايغا كەتتى.

سَابَ الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

سَابَ الرَّجُلُ: تېز ماڭدى.

سَابَ فِي كَلاَمِهِ: كەلسە ـ كەلمەس سۆزلەۋەردى.

سَابَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تۆشۈكىدىن چىقتى.

«لاَحَظَ الْمُدِيرُ أَنَّ بَعْضَ الْمُوَظَّفِينَ يَسِيبُونَ خِلاَلَ غِيَابِهِ» : مۇدىر ئۆزىنىڭ خىزمەتكە كەلمىگەن چاغلىرىدا بەزى خادىملارنىڭ خالىغان جايغا كېتىۋېلىشىدىغانلىقىنى بايقىدى.

سَابَاطٌ ج سَوَابِيطُ: كارىدور، ئايۋان.

سَابَّ يُسَابُّ مُسَابَّةً و سِبَابًا: تىللاشتى.

سَابَّةٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق، بىگىز قول.

سَابِحٌ ج سَابِحُونَ م سَابِحَةٌ ج سَابِحَاتٌ وَ سَوَابِحُ: سۇ ئۈزگۈچى.

فَرَسٌ سَابِحٌ: يۈگۈرۈك ئات.

سَابِحَاتٌ: تەسبىھ ئېيتقۇچى ئاياللار؛ كېمىلەر، پاراخوتلار؛ پەرىشتىلەر؛ يۇلتۇزلار.

سَابِعٌ: يەتتىنچى.

سَابِعُ سِتَّةٍ: ئالتىگە قوشۇلغان يەتتىنچى.

سَابِعُ سَبْعَةٍ: يەتتىنىڭ يەتتىنچىسى.

سَابِعَ عَشَرَ: ئون يەتتىنچى.

سَابِعَةَ عَشَرَةَ: ئون يەتتىنچى.

«عَقَدْنَا سِتَّةَ الْاِجْتِمَاعَاتِ وَسَنَعْقِدُ الْاِجْتِمَاعَ السَّابِعَ غَدًا» : ئالتە قېتىم يىغىن ئۆتكۈزدۇق، يەتتىنچى قېتىملىق يىغىننى ئەتە ئاچماقچىمىز.

فِي الْيَومِ السَّابِعِ عَشَرَ مِنَ الشَّهْرِ الْجَارِي» : مۇشۇ ئاينىڭ 17 ـ كۈنىدە.

سَابِغٌ: تولۇق، يېتەرلىك، كەڭرى؛ ئۇزۇن؛ مۇكەممەل.

ذَنَبٌ سَابِغٌ: ئۇزۇن قۇيرۇق.

سَابِغَةٌ ج سَابِغَاتٌ و سَوَابِغُ: كەڭ تۆمۈر كىيىم، مۇكەممەل ساۋۇت، قاتتىق يامغۇر، قارا يامغۇر.

«أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ» «قرآن»: مۇكەممەل ساۋۇتلارنى ياسىغىن، ساۋۇتلارنى ياساشتا (ھالقىلىرىنى بىر ـ بىرىگە) تەكشى قىلغىن.

سَابَقَ يُسَابِقُ مُسَابَقَةً إِلَى الشَّيْءِ: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

سَابَقَهُ: مۇسابىقىلەشتى، بەسلەشتى.

«سَابَقْتُهُ فَسَبَقَنِي»: مەن ئۇنىڭ بىلەن مۇسابىقىلەشكەن ئىدىم، ئۇ مېنى يېڭىپ قويدى.

«سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ» «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىنى قولغا كەلتۈرۈڭلار.

سَابِقٌ ج سَوَابِقُ: بەيگە ئېتىنىڭ ئۆزۈپ چىققىنى، بىرىنچى بولغىنى.

سَابِقٌ ج سُبَّاقٌ وَ سَابِقُونَ: ئىلگىرىكىلەر، ئەجداتلار، ئالدىدا ماڭغانلار.

«وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللّٰهِ» «قرآن»: ۋە بەزىسى ئاللاھنىڭ ئىزنى بويىچە ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرىغۇچىدۇر.

«وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ» «قرآن»: (ئۇچىنچى بىرقە ياخشى ئىشلارنى) ئەڭ ئالدىدا قىلغۇچىلار بولۇپ (ئۇلار جەننەتكە) ئەڭ ئالدىدا كىرگۈچىلەردۇر. ئۇلار ئاللاھقا يېقىن بولغۇچىلاردۇر.

«فَازَ السَّابِقُ بِالْجَائِزَةِ»: ئۇتۇپ چىققۇچى مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

فِي السَّابِقِ: ئۆتكەندە، ئۆتمەشتە.

كَسَابِقِ عَادَتِهِ: ئادىتى بويىچە، ئادىتىگە ئوخشاش.

اَلْوَزِيرُ السَّابِقُ: سابىق مىنىستىر، سابىق ۋەزىر.

اَلْأُسْبُوعُ السَّابِقُ: ئۆتكەن ھەپتە.

سَابِقٌ لِأَوَانِهِ: ۋاقتىدىن بۇرۇن، تېخى ۋاقتى كەلمىدى.

سَابِقًا: بۇرۇن، ئىلگىرى، ئالدىدا.

سَابِقًا و لَاحِقًا: ئالدى ـ كەينى، ئۆتمۈش ۋە كېيىن، ئىلگىرى ـ كېيىن.

سَابِقَةٌ ج سَابِقَاتٌ و سَوَابِقُ: ئىلگىرى، ئالدىدا؛ ئالدىدا يېتىپ بارغان ئات، مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئات؛ ئۈلگە؛ ئۆرنەك، جىنايەتچىگە ئارتىلغان جىنايەت.

لَهُ سَابِقَةٌ مِنْ نَوْعِهِ: ئالدىدا ئوخشىشى بار.

«لِهَذَا الْمُجْرِمِ سَوَابِقُ كَثِيرَةٌ»: بۇ جىنايەتچىنىڭ نۇرغۇن جىنايەتلىرى بار.

سَابِلٌ ج سَوَابِلُ: مېڭىلغان يول.

سَابِلَةٌ ج سَوَابِلُ: يولدىن ئۆتكۈچى، يولۇچى، مېڭىلغان يول.

طَرِيقٌ سَابِلَةٌ: مېڭىلغان يول، ئادەم ماڭىدىغان يول.

«لَا تَسْمَحُوا لِأَوْلَادِكُمْ بِاللَّعِبِ فِي السَّابِلَةِ»: بالىلىرىڭلارنى ئادەم ئۆتىدىغان يولدا ئويناشقا يول قويماڭلار.

«كَانَ اللُّصُوصُ يَقْطَعُونَ الطُّرُقَ وَيَسْبَلُونَ السَّابِلَةَ أَمْوَالَهُمْ»: ئوغرىلار يولنى توسايتتى ۋە يولۇچىلارنىڭ ماللىرىنى بۇلايتتى.

سَابُورَةٌ: خورما ياپرىقىدىن توقۇلغان سېۋەت.

سَاتٌّ: ئالتىنچى، ئالتىنچى نومۇر.

سَاتَرَ يُسَاتِرُ مُسَاتَرَةً الْعَدَاوَةَ: دۈشمەنلىكنى سىر تۇتتى.

سَاتِرٌ ج سَوَاتِرُ: دەر پەردە، توساق.

سَاجَ يَسُوجُ سَوْجًا و سُوَاجًا وَسَوَجَانًا: ئاستا ئالدى ـ كەينىگە مېڭىپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى.

سَاجٌ ج سِيجَانٌ م سَاجَةٌ ج سَاجَاتٌ: كاشتان دەرىخى؛ كەڭ خالات.

سَاجِدٌ ج سَاجِدُونَ وَ سُجَّدٌ وَسُجُودٌ: سەجدە قىلغۇچى، باش ئۇرغۇچى، خار، زەبۇن.

«فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ» «قرآن»: ئىبلىستىن باشقىسى سەجدە قىلدى، ئۇ سەجدە قىلغۇچىلاردىن ئەمەس.

سَاجِدَةٌ ج سَوَاجِدُ: سەجدە قىلغۇچى ئايال؛ كۆڭلى سۇنۇق، خار، زەبۇن.

عَيْنٌ سَاجِدَةٌ: هارغىن كۆز.

نَخْلَةٌ سَاجِدَةٌ: دوڭغاق خورما (دەرىخى).

سَاجَرَ يُسَاجِرُ مُسَاجَرَةً: سەمىمىي بولدى، سادىق بولدى، ھەمراھ بولدى.

سَاجِرٌ: تولغۇچى، ئورۇنلاشتۇرغۇچى؛ كەلكۈن؛ كەلكۈن كېلىدىغان ساي.

سَاجِعَةٌ ج سَوَاجِعُ: مۇڭلۇق ئاۋازدا بوقۇرايدىغان تۆگە؛ سايرىغۇچى؛ بۇقۇلدىغۇچى كەپتەر.

سَاجَلَ يُسَاجِلُ مُسَاجَلَةً: رىقابەتلەشتى، بىرىنچى بولۇش ئۈچۈن كۆرەش قىلدى، بىرىنچىلىكنى تالاشتى.

سَاجَلَهُ فِي الشِّعْرِ: مۇشائىرە قىلدى، شېئىردا نەزمە يېزىش ئۈچۈن مۇسابىقىلەشتى.

سَاجُورٌ ج سَوَاجِيرُ: ئىتتىنىڭ بويىنىغا سېلىنىدىغان تۆمۈر ھالقا.

سَاجٍ م ساجِيَةٌ: جىمجىت؛ ئىللىق؛ تىنچ.

بَحْرٌ سَاجٍ: تىپتىنچ دېڭىز.

طَرْفٌ سَاجٍ: تالغان كۆز.

لَيْلَةٌ سَاجِيَةٌ: تىپتىنچ كېچە، جىمجىت كېچە.

سَاحَ يَسِيحُ سَيْحًا و سَيَاحَانًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

«ذَابَ الزُّبْدُ وَسَاحَ» : سېرىق ماي ئېرىدى ۋە ئاقتى.

سَاحَ الثَّلْجُ: قار ئېرىدى.

سَاحَ الظِّلُّ: سايە كۆچتى، سۈرۈلدى، يۆتكەلدى.

سَاحَ يَسِيحُ سَيَاحَةً الشَّخْصُ: ساياھەت قىلدى، سەيلە قىلدى، سەيلە ـ تاماشا قىلدى، كېزىپ يۈردى.

سَاحِبٌ: تارتقۇچى، سۆرىگۈچى.

سَاحِبَةٌ ج سَوَاحِبُ: يەر ئاغدۇرغۇچى تراكتور.

سَاحَةٌ ج سَاحٌ و سُوْحٌ و سَاحَاتٌ: قورۇ، سەينا، مەيدان، ھويلا؛ بوش يەر، بىكار يەر.

«فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ»

«قۇرئان» : ئازاب ئۇلارنىڭ ھويلىسىغا چۈشكەن چاغدا، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارنىڭ ئەتىگىنى نېمىدېگەن يامان!

«جَلَسْنَا فِي سَاحَةِ الدَّارِ» : بىز ھويلىنىڭ سەيناسىدا ئولتۇردۇق.

سَاحَةُ الْأَلْعَابِ الرِّيَاضِيَّةِ: تەنھەرىكەت مەيدانى، تەنھەرىكەت ياكى چېنىقىش مەيدانى.

سَاحَةُ الْقِتَالِ: ئۇرۇش مەيدانى، جەڭگاھ.

سَاحَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش مەيدانى.

سَاحَةُ الْمَعْرَكَةِ: ئۇرۇش مەيدانى.

سَاحَةُ الْقَضَاءِ: سوت كوللېگىيىسى.

نَزَلَ بِسَاحَتِهِ: ئۇنىڭ قورۇسىغا چۈشتى.

بَرِئُ السَّاحَةِ: گۇناھسىز، بىگۇناھ.

بَرَّأَتِ الْمَحْكَمَةُ سَاحَتَهُ: سوت مەھكىمىسى ئۇنى گۇناھسىز دەپ ئېلان قىلدى.

سَاحِرٌ ج سَاحِرُونَ و سَحَرَةٌ: جادۇگەر، سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

سَاحِقٌ: ھالاك قىلغۇچى، بېسىپ چۈشكۈچى، يانچىغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى، جاننى ئالغۇچى.

نَصْرٌ سَاحِقٌ: ھەممىنى بېسىپ چۈشكۈچى غەلىبە.

أَكْثَرِيَّةٌ سَاحِقَةٌ: ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىگۈچى كۆپلۈك سان.

قُنْبُلَةٌ سَاحِقَةٌ مَاحِقَةٌ: ۋەيران قىلغۇچى بومبا.

«هَزَمَ جَيْشُ الْعَدُوِّ هَزِيمَةً سَاحِقَةً» : دۈشمەن قوشۇنى ئۇزۇل ـ كېسەل مەغلۇپ بولدى.

سَاحَلَ يُسَاحِلُ مُسَاحَلَةً الْقَوْمُ بِأَوْلَادِهِمْ: بالىلىرىنى قىرغاققا ئېلىپ كەلدى.

سَاحِلٌ ج سَوَاحِلُ: قىرغاق، ساھىل.

سَاحِلُ الْبَحْرِ: دېڭىز بويى، دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساھىلى.

«فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ» «قۇرئان» : دەريا ئۇنى قىرغاققا تاشلىسۇن.

مِدْفَعِيَّةُ السَّوَاحِلِ: قىرغاق زەمبىرىكى.

خِفْرُ السَّوَاحِلِ: دېڭىز قىرغىقى ساقچىلىرى.

سَاحِلِيٌّ: دېڭىز قىرغىقىنىڭ، دېڭىز قىرغىقىغا تەۋە.

مَدِيْنَةٌ سَاحِلِيَّةٌ: دېڭىز بويىغا جايلاشقان شەھەر.

سَاخَ يَسُوخُ سَوْخًا و سُيُوخًا وسُؤُوخًا و سَوَخَانًا ـ تِ بِهِ الْأَرْضُ: ئۇنى يەر يۇتتى.

سَاخَ الشَّيْءُ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆشۈپ كەتتى.

سَاخَ فِي الطِّينِ: لايغا پېتىپ قالدى.

سَاخَ يَسُوخُ سَوْخًا و سُيُوخًا سَيْخًا وَسَيَخَانًا قَوَائِمُ الدَّابَّةِ فِي الْأَرْضِ: ھايۋاننىڭ پۇتى يەرگە پېتىپ قالدى.

سَاخِرٌ: مەسخىرە قىلغۇچى، زاڭلىق قىلغۇچى.

ضَحِكَ سَاخِرًا: مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

سَاخِطٌ: غەزەپ قىلغۇچى، غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى.

سَاخِنٌ ج سُخَّانٌ م سَاخِنَةٌ: قىزىق، ئىسسىق.

هَوَاءٌ سَاخِنٌ: ئىسسىق ھاۋا.

«تَنَاوَلَتْ الْفُطُورَ سَاخِنًا»: مەن ناشتىلىقنى ئىسسىق ھالىتىدە يېدىم.

سَادَ يَسُودُ سِيَادَةً وَسُؤْدَدًا و سُودًا: ئۇلۇغ بولدى، ئالىيجاناب بولدى.

سَادَ قَوْمَهُ: قەۋمىگە باشلىق بولدى.

سَادَهُ: ئۇنى باشقۇردى، ئۇنىڭغا قوماندانلىق قىلدى، ئۇنى كونترول قىلدى.

سَادَ الْإِضْطِرَابُ وَالْفَوْضَى: قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

سَادَ الْهُدُوْءُ: تىپتىنچ بولدى.

«فِي أَوَاخِرِ اللَّيْلِ سَادَ السُّكُونُ كُلَّ شَيْءٍ»: يېرىم كېچىدىن كېيىن ھەممە نەرسە جىمجىتلىققا چۆكتى.

سَادَةٌ: سىدام، ئاددى.

قُمَاشٌ سَادَةٌ: ئاددىتتىكى رەخت، گۈلسىز رەخت، يولسىز رەخت.

قَهْوَةٌ سَادَةٌ: شېكەرسىز قەھۋە.

سَادِحٌ: كۆپ، باي، مول.

سَادَّةٌ ج سُدُودٌ: كۆز گۆھىرى بۇلغىنىش كېسەللىكى، كۆز گۆھىرىگە ئاق چۈشۈش كېسەللىكى.

سَادِرٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، تەپ تارتمايدىغان؛ سۆ

مەنبەسى، بۇلاق.

«ظَلَّ سَادِرًا فِي غَيِّهِ»: ھېچ تەپ تارتماي كۆڭۈل خاھىشىغا بېرىلدى.

سَادِسٌ م سَادِسَةٌ: ئالتىنچى.

«وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ» «قرآن»: بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دېيدۇ.

سَادِسًا: ئالتىنچى، ئالتىنچىدىن.

سَادِسَ عَشَرَ: ئون ئالتىنچى.

سَادِنٌ ج سَدَنَةٌ: كەئبىنىڭ خادىمى، ئىشىك باقار، ئىشىكنى قارىغۇچى، ھاجىب.

سَاذَجٌ. سَاذِجٌ ج سُذَّجٌ: خالىس، ساپ، ساددا، ئاددى؛ تۈپتۈز.

لَوْنٌ سَاذِجٌ: بىر خىل رەڭ، رەڭگى بىر خىل.

شَخْصٌ سَاذِجٌ: ئاددى ئادەم، پىشمىغان ئادەم، تەجرىبىسىز ئادەم.

رَأْيٌ سَاذِجٌ: ئاددى پىكىر، تومتاق پىكىر، پىشمىغان پىكىر.

حُجَّةٌ سَاذِجَةٌ: چالا پاكىت.

«أَنَّ شَخْصِيَّتَهُ السَّاذِجَةَ تَتْرُكُ انْطِبَاعًا عَمِيقًا فِي نُفُوسِ الْآخَرِينَ»: ئۇنىڭ ساددا خاراكتېرى باشقىلاردا چوڭقۇر تەسىرات قالدۇرىدۇ.

سَارَ يَسُورُ سَوْرَةً: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

سَارَ يَسُورُ سُؤْرًا سُؤُورًا: ئېتىلدى، سەكرىدى، غەزەپلەندى.

سَارَا الشُّجَاعُ فِي الْحَرْبِ: قەھرىمان جەڭدە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

سَارَ يَسُورُ سَوْرًا الْحَائِطَ: تامغا ياماشتى، تامغا ئېسىلدى.

سَارَ يَسِيرُ سَيْرًا وَتَسْيَارًا وَمَسِيرًا وَ مَسِيرَةً وَ سَيْرُورَةً: ماڭدى، كەتتى، ئىلگىرىلىدى، سەپەر قىلدى، ساياھەت قىلدى، كېزىپ يۈردى، ئېقىپ يۈردى.

سَارَ الْجَيْشُ: قوشۇن يۈرۈش قىلدى.

سَارَ سِيرَةً حَسَنَةً: ياخشى مەسلەكتە ماڭدى، ياخشى يولدا ماڭدى.

سَارَ فِي رِكَابِهِ: بىللە ماڭدى، ئەگەشتى، كەينـ

گە كىردى.

سَارَ بِمُقْتَفَى كَذَا: ئەمەل قىلدى، بويىچە ماڭدى، تەقەززاسى بويىچە ماڭدى.

سَارَبِهِ: ماڭغۇزدى، يۈرگۈزدى.

سَارَ كَتِفًا لِكَتِفٍ: مۈرىنى ـ مۈرىگە تىرەپ ئىلگىرىلىدى.

سَارَ مِنْ سَيِّئٍ إِلَى أَسْوَءَ: بارغانچە يامانلاشتى.

«يَسِيرُ النَّاسُ عَلَى الرَّصِيفِ» : كىشىلەر ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يولدا ماڭىدۇ.

سَارَ الْمَثَلُ أَوِ الْكَلَامُ: مەسەل ياكى سۆز تارالدى، يۈركەتتى، يېيىلدى.

اَلسَّارِبُ: خالىغانچە يۈرۈيدىغان، باشباشتاق.

ظَبْيَةٌ سَارِبٌ: ئەركىن ئوتلىغۇچى كىيىك.

«وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ»

«قرآن» : كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەر...

اَلسَّارِحُ: پادىچى، پادا.

سَارِحُ الْفِكْرِ: پىكرى چېچىلاڭغۇ.

اَلسَّارِحَةُ ج سَوَارِحُ: پادا.

مَالَهُ سَارِحَةٌ وَ لَارَائِحَةٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

سَارَّ يُسَارُّ مُسَارَّةً وَ سِرَارًا: سىرداشتى، سىر بەردى.

سَارٌّ: خۇشال قىلغۇچى.

«سَمِعْتُ خَبَرًا سَارًّا» : خۇشاللىنارلىق خەۋەر ئاڭلىدىم.

«فِي الْحَالِ اِنْتَشَرَتِ الْأَخْبَارُ السَّارَّةُ فِي أَنْحَاءِ الْقَرْيَةِ» : خۇش خەۋەر پۈتۈن يېزىغا دەرھال تارقالدى.

سَارَعَ يُسَارِعُ مُسَارَعَةً: ئالدىرىدى.

«سَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ» «قرآن» : سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىگە ئالدىراڭلار.

سَارَقَ يُسَارِقُ مُسَارَقَةً ـ هُ النَّظَرَ إِلَيْهِ: ئوغرىلىقچە قارىدى، مارىدى، كۆز يۇگۈرتتى، يەر تېگىدىن قارىدى، ئاستىرتتىن قارىدى.

سَارِقٌ ج سَارِقُونَ، سُرَّاقٌ و سَرَقَةٌ: ئوغرى، يانچۇقچى.

«وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا» «قرآن» : ئوغرىلىق قىلغۇچى ئەرنىڭ ۋە ئوغرىلىق قىلغۇچى ئايالنىڭ قوللىرىنى كېسىڭلار.

سَارِقُ الْمُؤَلَّفَاتِ: ئەسەر ئوغرىسى، باشقىلارنىڭ ئەسىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالغۇچى.

اَلسَّارِقَةُ ج سَوَارِقُ: كىشەن.

سَارُوخٌ: راكېتا؛ پوجاڭزا.

السَّارِي ج سُرَاةٌ: شىر، ئارسلان؛ كېچىسى كېلىدىغان بۇلۇت؛ خادا، تۈۋرۈك.

سَارِي الْمَفْعُولِ: كۈچكە ئىگە.

سَارِيَةُ الْعَلَمِ: بايراق خادىسى، بايراق مومىسى.

«اَلْعَلَمُ يُرَفْرِفُ فَوْقَ السَّارِيَةِ» : خادىدا بايراق لەپىلدىمەكتە.

سَارِيَةُ الْمَرْكَبِ: يەلكەن مومىسى.

سَارِيَةُ السَّفِينَةِ: كېمە ماچتىسى.

اَلْأَمْرَاضُ السَّارِيَةُ: يۇقۇملۇق كېسەللەر.

سَاسَ يَسُوسُ سِيَاسَةً النَّاسَ: كىشىلەرنى باشقۇردى، ئىدارە قىلدى.

سَاسَ الْأُمُورَ: ئىشلارنى باشقۇردى.

سَاسَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئىدارە قىلدى، خىزمەتنى باشقۇردى.

«كَانَ الْخُلَفَاءُ الرَّاشِدُونَ يَسُوسُونَ النَّاسَ بِالْعَدْلِ» : چاھارىيالار كىشىلەرنى ئادالەت بىلەن باشقۇراتتى.

سَاسَ الدَّوَابَّ: ئۇلاغنى كۈندۈردى، ئۇلاغنى باقتى، ئۇلاغدىن خەۋەر ئالدى.

«يَسُوسُ خُيُولَ الْأَمِيرِ» : ئەمىرنىڭ ئاتلىرىنى باقىدۇ.

سَاسَ يَسُوسُ سَوْسًا الطَّعَامُ: يېمەكلىك قۇرتلاپ قالدى.

سَاسَتِ السِّنُّ: چىشنى قۇرت يېدى.

سَاطَ يَسُوطُ سَوْطًا: قامچىلىدى.

سَاطَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

سَاطَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى، ئۇرۇش باشلىدى.

سَاطِرٌ: قاسساپ.

سَاطِعٌ: نۇرلۇق، پارلاق، روشەن، ئېنىق، چۈشىنىشلىك، يورۇتقۇچى، نۇر چاچقۇچى.

«كَانَ النُّورُ سَاطِعًا فَلَمْ أَسْتَطِعْ فَتْحَ عَيْنَيَّ» : نۇر چاقناپ ئىككى كۆزۈمنى ئاچالمىدىم.

سَاطِلٌ: كۆتۈرۈلگەن چاڭ.

سَاطُورٌ ج سَوَاطِيرُ: قىڭراق، چەيدو، چوڭ پىچاق.

سَاعَ يَسُوعُ سَيْعًا و سُيُوعًا الشَّيْءُ: نەرسە يۈتۈپ كەتتى، زايا بولدى، چۇشۇپ قالدى، يوقالدى.

سَاعَ الْمَاءُ: سۇ قالايمىقان ئاقتى.

سَاعَاتِيٌّ ج سَاعَاتِيَّةٌ: سائەت سودىگىرى؛ سائەت رېمونت قىلغۇچى، سائەتچى.

سَاعَةٌ ج سَاعَاتٌ و سَاعٍ: سائەت.

سَاعَةُ جَيْبٍ: يانچۇق سائىتى، قويۇن سائىتى.

سَاعَةُ حَائِطٍ: تام سائىتى.

سَاعَةُ يَدٍ . سَاعَةُ مِعْصَمٍ: قول سائىتى.

سَاعَةُ سِبَاقٍ: سىكۇندومىر (تەنتەربىيىگە ئىشلىتىلىدىغان ۋاقىت ئۆلچىگۈچ).

سَاعَةٌ رَقْمِيَّةٌ: رەقەملىك سائەت (ئىسترېلكىسىز سائەت).

سَاعَةٌ نَاطِقَةٌ: سۆزلەيدىغان سائەت.

سَاعَةٌ شَمْسِيَّةٌ: قۇياش سائىتى.

سَاعَةُ بِيْضٍ: تۇخۇم پۇشۇرۇشقا ئىشلىتىلىدىغان ۋاقىت بېكىتىش ئەسۋابى.

سَاعَةٌ رَمْلِيَّةٌ: ۋاقىت بەلگىلەيدىغان قۇم سائەت.

سَاعَةُ الصِّفْرِ: ھەربى ھەرىكەتنىڭ باشلىنىشى بەلگىلەنگەن يوشۇرۇن ۋاقىت.

زَهْرَةُ السَّاعَةِ: مېھرىگۈل، پاتمىسلۇرا (پىلەك غوللۇق ئۆسۈملۈك).

رَجُلُ السَّاعَةِ: ئەھۋالغا قاراپ ئۆزگىرىدىغان ئادەم، تۇراقسىز، يۇمىلاق تاۋۇز؛ ئاخبارات ۋاستىلىرىدا خەۋىرى بېرىلىپ تۇرىدىغان مەشھۇر شەخس.

سَاعَتُهُ الْأَخِيرَةُ: ئۆلۈش ۋاقتى.

«دَنَتْ سَاعَتُهُ الْأَخِيرَةُ» : ئۇنىڭ ئۆلۈش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

سَاعَةُ نَحْسٍ: شۇم ۋاقىت، شۇم چاغ، بەختسىز چاغ.

اِبْنُ سَاعَتِهِ: ۋاقىتلىق، ئۆمرى قىسقا، ۋاقىتىنچە، ھازىرچە.

مِنَ السَّاعَةِ: مۇندىن كېيىن، بۇنىڭدىن تارتىپ، ھازىردىن باشلاپ.

إِلَى السَّاعَةِ: ھازىرغا قەدەر، ھازىر، ھازىرقى.

سَاعَتَئِذٍ: ئۆز ۋاقتىدا، شۇ چاغدا.

حَتَّى السَّاعَةِ: ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر.

لِلسَّاعَةِ: ھازىرغىچە، يەنىلا، شۇنداقلا، ئۆز پېتىچە.

مَاجَاءَ لِلسَّاعَةِ: ھازىرغىچە كەلمىدى.

فِي سَاعَتِهِ: دەرھال، شۇئانلا، شۇ زامان، ھازىرلا.

مُنْذُ سَاعَةٍ: ھازىردىن باشلاپ.

بَيْنَ سَاعَةٍ و أُخْرَى: يېقىن ۋاقىت ئىچىدە، يېقىندا.

«لَمْ أَفْرَغْ مِنَ الْعَمَلِ إِلاَّ السَّاعَةَ» : مەن خىزمەتتىن ئەمدىلا چۈشتۈم.

«اِسْتَغْرَقَ الْاِجْتِمَاعُ سَاعَتَيْنِ» : يىغىن ئىككى سائەت داۋاملاشتى.

اَلسَّاعَةُ: قىيامەت.

«بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ» «قرآن» : ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى.

سَاعَدَ يُسَاعِدُ مُسَاعَدَةً: ياردەملەشتى، ياردەم بەردى.

«طَلَبْتُ الْمُسَاعَدَةَ فَلَمْ يُسَاعِدْنِي أَحَدٌ» : ياردەم تەلەپ قىلمۇدىم، ماڭا ھېچ كىشى ياردەم بەرمىدى.

سَاعِدٌ ج سَوَاعِدُ: بىلەك.

شَمَّرَ عَنْ سَاعِدِ الْجِدِّ: تىرىشتى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

اِشْتَدَّ سَاعِدُهُ: كۈچلۈك بولدى، كۈچەيدى.

سَاعِدُهُ الْأَيْمَنُ: ئەڭ ئىشەنچلىك ئادىمى.

سَاعِدَةٌ ج سَوَاعِدُ: تارماق ئېقىم، تارماق دەريا.

سَامَرَ يُسَامِرُ مُسَامَرَةً: سوھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

سَاعَفَهُ مُسَاعَفَةً: قوللىدى، كۆمەكلەشتى، ياردەملەشتى.

سَاعِلٌ: يۆتەل، كېكىرەك.

سَاعٍ ج سُعَاةٌ: سۇخەنچى، گەپ توشۇغۇچى؛ بوھتان چاپلىغۇچى، قارا چاپلىغۇچى، پىتنەخور؛ پوچتىكەش؛ ئەلچى.

سَاعِي الْبَرِيدِ: پوچتىكەشلىك، پوچتىكەش.

«لَقَدْ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْ عَشَرِ سَنَوَاتٍ سَاعِيَ بَرِيدٍ دُونَ أَنْ يَرْتَكِبَ خَطَأً وَاحِدًا فِي عَمَلِهِ»: ئۇ 10 يىلدىن ئارتۇق پوچتىكەش بولۇپ ئىشنى بىر قېتىممۇ خاتا قىلىپ قويمىدى.

سَاغَ يَسُوغُ سَوْغًا وَسَوَاغًا و سَوَاغًا الشَّرَابُ: شاراب گالدىن سىلىق ئۆتمىگەن بولدى.

سَاغَ الطَّعَامَ أَوِ الشَّرَابَ: تاماق ياكى شارابنى يېقىشلىق ھېسابلىدى.

«لَمْ أَسُغْ هَذَا الشَّرَابَ»: بۇ شارابنى ياقتۇرمىدىم.

سَاغَ الشَّيْءُ: ياخشى بولدى.

سَاغَ لَهُ الْأَمْرُ: مۇۋاپىق كەلدى، لايىق بولدى.

سَاغَ يَسِيغُ سَيْغًا: ياخشى بولدى، سىلىق ئۆتتى، مۇۋاپىق كەلدى.

سَاغِبٌ: ئاچ، ئاچ قالغان.

سَاقَ يَسُوقُ سَوْقًا الشَّيْءَ: پۈرىدى، يىلىدى.

سَاقَ يَسِيقُ سَيْقًا: قىلىچ بىلەن چاپتى.

سَاقَ عَلَيْهِ: چىددى، سەۋر قىلدى.

سَافَتْ يَدُهُ: قولى يېرىلىپ كەتتى.

السَّافُ. سَافَةٌ ج آسُفٌ و سَافَاتٌ: بىر قاتار خام كېسەك ياكى پىششىق كېسەك.

سَافَحَ يُسَافِحُ مُسَافَحَةً الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن نىكاھسىز بىر يەردە بولدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

سَافِحٌ ج سَوَافِحُ: تۆكۈلگەن ياش.

سَافَدَ يُسَافِدُ مُسَافَدَةً وَسِفَادًا الذَّكَرُ أُنْثَاهُ: جۈپلەشتى، ئەركىكى چىشىسىغا چاپتى.

سَافَرَ يُسَافِرُ مُسَافَرَةً: سەپەر قىلدى.

سَافَرَ بَرًّا: قۇرۇقلۇقتا سەپەر قىلدى.

سَافَرَ بَحْرًا: دېڭىزدا سەپەر قىلدى.

سَافَرَ جَوًّا: ئايروپىلاندا سەپەر قىلدى.

«إِنْ تُسَافِرْ أُسَافِرْ مَعَكَ»: ئەگەر سەپەر قىلساڭ مەن سەن بىلەن بىرگە سەپەر قىلىمەن.

سَافِرٌ ج سَفَرَةٌ: نامە ـ ئەمەلنى خاتىرىلەيدىغان پەرىشتە.

«بِأَيْدِي سَفَرَةٍ كِرَامٍ بَرَرَةٍ»: (ئۇ) ھۆرمەتلىك ياخشى (پەرىشتىلەردىن بولغان) پۈتۈكچىلەرنىڭ قولىدىدۇر.

سَافِرٌ ج سَوَافِرُ: ئېنىق، ئاشكارا، ئوچۇق.

اِعْتِدَاءٌ سَافِرٌ: ئاشكارا تاجاۋۇزچىلىق.

وَجْهٌ سَافِرٌ: چۈمبەلسىز يۈز.

إِمْرَأَةٌ سَافِرَةٌ: يۈزى ئوچۇق ئايال، چۈمبەلسىز ئايال.

بِالْقُوَّةِ السَّافِرَةِ: ئوچۇقتىن ـ ئوچۇق قورال كۈچى ئىشلىتىش، قورال كۈچى بىلەن، تەپ تارتماستىن.

سَافَعَ يُسَافِعُ مُسَافَعَةً ـ هُ: ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلدى، ئۇرۇشتى، قوغلىدى، قوچاقلىدى.

سَافِلٌ ج سَفَلَةٌ وَ سُفَّلٌ وَسُفَّالٌ و سُفْلَانٌ وَسَافِلُونَ: پەس، تۆۋەن، پاكار؛ ناچار، رەزىل، شەرمەندە.

سَافِنَةٌ ج سَوَافِنُ: يەر يۈزىنى يۇيۇۋېتىدىغان بوران قاتتىق بوران، قۇيۇن.

سَافَهَ يُسَافِهُ مُسَافَهَةً: تىللاشتى.

سَافَهَ الشَّرَابَ: شارابنى بولۇشىغا ئىچتى.

سَافِهٌ: ئەخمەق، ئەقىلسىز، تەشنا.

سَافَى يُسَافِي مُسَافَاةً: ئۆزئارا تىللاشتى؛ داۋالىدى، دورا قىلدى.

سَافٍ: بوران، قۇيۇن.

سَافِيَاءُ: چاڭ ـ توزان؛ چاڭ توزىتىدىغان بوران، چاڭ ـ توزانلىق بوران.

سَافِيَةٌ ج سَافِيَاتٌ وَسَوَافٍ: بوران، قۇيۇن.

سَاقَ يَسُوقُ سَوْقًا وَ سِيَاقًا وَ سِيَاقَةً وَ مَسَاقًا:

ھەيدىدى، قوغلىدى، يۈزلەندۈردى، يېتەكلىدى، سۈردى.

سَاقَ إِلَيْهِ الْمَالَ: مالنى ئۇنىڭغا بەردى، بېغىشلىدى، سۇندى، تەقدىم قىلدى.

سَاقَ الْحِمَارَ: ئېشەكنى ھەيدىدى.

سَاقَ إِلَى كَذَا: ئېلىپ باردى، ئېلىپ كەلدى، يېتەكلىدى، باشلىدى، يېتەكچىلىك قىلدى.

سَاقَ الْحَدِيثَ: سۆزنى داۋاملاشتۇردى، توختىماي سۆزلىدى.

سَاقَ الْخَبَرَ: تەپسىلىي خەۋەر قىلدى، تەپسىلىي يەتكۈزدى.

سَاقَ السَّيَّارَةَ: ماشىنا ھەيدىدى.

«سُقِ السَّيَّارَةَ. فَلَايُوجَدُ أَيُّ عُطْلٍ فِيهَا» : ماشىنىنىڭ چاتىقى يوق، ئۇنى ھەيدە.

سَاقَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى ھەيدىدى.

سَاقَ الْمَرِيضُ نَفْسَهُ وَ بِنَفْسِهِ: جان تۈمشۇقىغا كەلدى، سەكراتقا چۈشۈپ قالدى.

سَاقَ اللّٰهُ الْخَيْرَ: ئاللاھ ياخشىلىقنى ئەۋەتتى.

إِلَيْكَ يُسَاقُ الْحَدِيثُ: سۆز ساڭا قارىتىلىدۇ، سۆز سىزگە قارىتىلىدۇ.

سَاقٌ ج سُوقٌ وَ سِيقَانٌ وَ أَسْوُقٌ: پاچاق، پۇت.

«فَلَمَّارَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا»

‹قرآن› : ئۇ (يەنى بىلقىس) سارايىنى چوڭقۇر دەپ گۇمانلىنىپ (كىيىمىنى كۆتۈرۈپ) ئىككى پاچىقىنى ئاچتى.

«فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ» ‹قرآن› : ئاندىن ئۇز غولى بىلەن ئۆرە تۇرغان...

سَاقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ غولى، دەرەخ گەۋدىسى.

سَاقُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكنىڭ غولى، پايە.

رَبْطَةُ السَّاقِ: پايپاق بوغقۇچ، پايپاق باغلىغۇچ.

عَظْمُ السَّاقِ: پاچاق سۆڭىكى.

سَاقُ حُرٍّ: ئەركەك پاختەك.

عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ: پۈتۈن كۈچى بىلەن، بارلىق كۈچ - قۇۋۋىتى بىلەن.

اَلْعَمَلُ جَارٍ عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ: ئىش جىددىي كېتىپ بارماقتا.

قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقِهَا: شىددەتلىك جەڭ باشلاندى، قاتتىق جەڭ بولغىلى تۇردى.

شَمَّرَ الْحَرْبُ عَنْ سَاقِهَا: ئۇرۇش كۈچەيدى، ئۇرۇش ئەۋجىگە چىقتى.

شَمَّرَ الْأَمْرُ عَنْ سَاقِهِ: ئىش كۈچەيدى؛ قىزىدى؛ ئەۋجىگە چىقتى.

أَطْلَقَ سَاقَيْهِ لِلرِّيحِ: تېز قاچتى، تېز ماڭدى.

سَاقُ الْأَسَدِ: سۈنبۈلە، يۇلتۇز تۈركۈمى.

سَاقَةٌ: كەينى، ئاخىرى، ئارقىسى.

سَاقَةُ الْجَيْشِ: ئارقا سەپ مۇھاپىزەت قوشۇنى.

سَاقَطَ يُسَاقِطُ مُسَاقَطَةً الشَّيْءَ: چۈشتى، تۆكۈلدى.

«وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا»

‹قرآن› : خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن، ئالدىڭغا پىشقان يېڭى خورمىلار تۆكۈلىدۇ.

سَاقِطٌ ج سُقَّاطٌ وَ سِقَاطٌ سَاقِطَةٌ: چۈشكۈنلەشكۈچى، غۇلاپ چۈشكۈچى، چۈشۈپ كەتكۈچى، يىقىلىپ چۈشكۈچى، تۆۋەنگە ساڭگىلىغۇچى؛ تېگى پەس.

سَاقِطٌ مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ: گىراژدانلىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم بولغۇچى.

سَاقِطُ قَيْدٍ: نوپۇس دەپتىرىگە چۈشمىگەن.

سَاقِطَةٌ ج سَاقِطَاتٌ: چۈشكۈن، رەزىل، پەس، ئىپلاس.

اِمْرَأَةٌ سَاقِطَةٌ: پەسكەش ئايال، شەرمەندە ئايال، بۇزۇق ئايال، جالاپ.

«لِكُلِّ سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ» : ھەرقانداق ناچار نەرسىنىمۇ ئىشلىتىدىغان ئادەم چىقىدۇ، تۆشۈك مارجان يەردە قالمايدۇ.

سَاقُورٌ ج سَوَاقِيرُ: ئىسسىق؛ قىزىتىپ داغلاشقا ئىشلىتىدىغان تۆمۈر.

سَاقُوطَةُ الْبَابِ: ئىلغۇچ، تاقاق، دەم، كىلىتالىق.

سَاقَى يُسَاقِي مُسَاقَاةً: بىللە ئىچىشتى.

سَاقٍ ج سُقَاةٌ: سۇغارغۇچى، شاراب ئۇتۇپ بەرگۈچى، ساقى، مەي قۇيۇپ بەرگۈچى؛ مەيپۇرۇش.

سَاقِيَةٌ ج سَوَاقٍ و سَاقِيَاتٌ: ئايال شاراب بەرگۈچى، مەيخانا ئايال مۇلازىمەتچىسى، قاۋاقخانىنىڭ ئايال كۈتكۈچىسى، ساقىيە؛ سۇ چىقىرىش ماشىنىسى.

سَاكَ يَسُوكُ سَوْكًا وَسِوَاكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۈرتۈپ تازىلىدى، ئېرتتى.

سَاكَ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى.

سَاكِبُ الْمَاءِ: سۇ تۆككۈچى، سۇ قۇيغۇچى.

سَاكِتٌ: جىم تۇرغۇچى، سۈكۈت قىلغۇچى، كەم سۆز، جىمغۇر، ئۈندىمەس.

سَاكِرٌ: توختام سۇ.

لَيْلٌ سَاكِرٌ: شامالسىز تىنجىق كېچە، تىنجىق.

سَاكِعٌ: مۇساپىر.

سَاكِفٌ ج سَوَاكِفُ: ئىشىكنىڭ ئۈستى.

سَاكَنَ يُسَاكِنُ مُسَاكَنَةً: بىللە تۇردى.

سَاكَنَهَا: نىكاھسىز ئەر - خوتۇن بولۇشتى.

«سَاكَنْتُ زَمِيلِي هَذَا سَنَةً كَامِلَةً» : بۇ ساۋاقدىشىم بىلەن تولۇق بىر يىل بىللە تۇردۇم.

سَاكِنٌ ج سَاكِنُونَ وَ سُكَّانٌ: تۇرغۇچى، يەرلەشكۈچى، ئولتۇراقلاشقۇچى، ئاھالە.

سَاكِنُ الْجِنَانِ: جەننەتتە تۇرغۇچى، جەننەتتى.

«كَانَ الْمَاءُ سَاكِنًا» : سۇ تۇرغۇن ئىدى.

حَرْفٌ سَاكِنٌ: ساكىنلىق ھەرپ.

لَايُحَرِّكُ سَاكِنًا: ھېچ نەرسە قىلمايدۇ.

«هَلْ أَنْتَ مِنْ سُكَّانِ هَذِهِ الْبِنَايَةِ» : سەن بۇ ئىمارەتتە تۇرغۇچىلاردىن بولامسەن؟ (سەن بۇ ئىمارەتتە تۇرامسەن؟)

سَاكُوتٌ: جىمغۇر، گېپىم قىممەت، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۈندىمەس.

سَاكُوتَةٌ: جىمغۇر، كەم سۆز.

سَالَ يَسَالُ سُوَالاً وَ سَوَالاً: سورىدى، تەلەپ قىلدى، سۈرۈشتۈردى.

سَالَ يَسِيْلُ سَيْلاً وَ سَيَلَانًا وَ مَسِيلاً وَمَسَالاً الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، سىڭدى.

«أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا» «قۇرئان» : ئاللاھ ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردى، (يامغۇر سۈيى) جىلغىلاردا لىممۇ لىق ئاقتى.

سَالَ الْوَادِي أَوِ النَّهْرُ أَوِ السَّيْلُ وَ نَحْوُ ذَلِكَ: ۋادىدا ياكى دەريادا سۇ ئاقتى.

سَالَ أَنْفُهُ: بۇرنى قانىدى.

سَالَ لُعَابُهُ عَلَيْهِ: ئېرىشكۈسى كېلىپ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى، قولغا كەلتۈرۈشنى ئويلىدى.

سَالِبٌ: سەلبىي؛ بۇلاڭچى، تارتىۋالغۇچى، تالان - تاراج قىلغۇچى.

شَحْنَةٌ كَهْرِبَائِيَّةٌ سَالِبَةٌ: مەنپىي ئېلېكتر.

سَالِخٌ: قوراللىق، قورال كۆتۈرگۈچى.

سَالِخٌ: قاقاچ، قوتۇر، قىچىشقاق.

سَالِسٌ: يۇمشاق، مۇلايىم، بويسۇنغاق، ياۋاش.

سَالِفٌ ج سَلَفٌ وَ سُلَّافٌ وَ سَوَالِفُ: ئالدىدىكى، ئىلگىرىكى، ئۆتكەنكى، بۇرۇنقى، ئۆتمۈشتىكى ئىش، بۇرۇنقى ئىش.

سَالِفُ الذِّكْرِ: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

فِي سَالِفِ الزَّمَانِ: قەدىمكى زاماندا، قەدىمكى ۋاقىتتا، ئۆتمۈشتە.

سَالِفًا: ئۆتكەندە، ئىلگىرىكى، ئۆتكەندىكى، يۇقىرىدا، بۇرۇن.

«حَدَثَ هَذَا فِي الْأَيَّامِ السَّالِفَةِ» : بۇ ئۆتكەن چاغلاردا يۈز بەردى.

سَالِفُ الْعَرُوسِ: ىمەش، رەيھان.

سَالِفَةٌ ج سَوَالِفُ: بويۇننىڭ يان تەرىپى؛ ئۆتكەندىكى ئىش.

سَالِفَتَانِ: بويۇننىڭ ئىككى يېنى.

سَالِفَةٌ مِنَ النِّسَاءِ ج سَوَالِفُ: مۇسىبەت يەتكەن چاغدا ئاللاھ ـتوۋا كۆتۈرۈپ يۈزىنى تاتىلايدىغان ئايال.

سَالَمَ يُسَالِمُ مُسَالَمَةً: ئەپلەشتى، ياراشتى، تىنچلىقتا بىللە تۇردى، سۈلھى قىلىشتى.

«سَالَمَ خَصْمَهُ بَعْدَ عَدَاءٍ دَامَ سَنَوَاتٍ» : بىر قانچە يىل داۋاملاشقان دۈشمەنلىكتىن كېيىن رەقىبى بىلەن ئەپلىشىۋالدى.

سَالِمٌ ج سَالِمُونَ: ساغلام، بىجىرىم، ساق - سالامەت؛ تىنچ؛ تولۇق.

«عَادَ مِنَ الْحَرْبِ سَالِمًا»: ئۇرۇشتىن سالامەت قايتىپ كەلدى.

جَمْعٌ سَالِمٌ: ئىسىملارنىڭ بىرلىك شەكلىگە مەلۇم ھەرپلەرنى قوشۇش بىلەن ياسىلىدىغان كۆپلۈك شەكىل.

فِعْلٌ سَالِمٌ: تەركىبىدە ھەرپى ئىللەت، ھەمزە ۋە تەكرار ھەرپ بولمىغان پېئىل.

سَامَ يَسُومُ سَوْمًا وَسُوَامًا الْأَمْرَ: ئىشنى تاپشۇردى، بۇيرىدى ۋەزىپە قىلىپ ئارتتى، زورلىدى، تەكلىپ قىلدى.

«لَا يَسُومُ أَحَدُكُمْ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ» «حديث»: سىلەرنىڭ بىرىڭلار قېرىندىشى سودىلىشىپ ئېلىۋاتقان مالنى تالاشمىسۇن.

سَامَ الْبَضَائِعَ: مالنى كۆرگەزمىگە قويدى، بازارغا سالدى، تىزدى، تىزىپ قويدى.

سَامَهُ خَسْفًا: ئۇنى خارلىدى، ئازابلىدى، زۇلۇم سالدى.

سَامَهُ الْمَذَلَّةَ: ئۇنىڭغا خارلىقنى تېتىتتى، ئۇنى ھاقارەتلىدى.

«وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ» «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا سىلەرنى قاتتىق قىيناپ كېلىۋاتقان پىرئەۋن گۇرۇھىدىن سىلەرنى قۇتقۇزدۇق.

سَامَ الْمَاشِيَةَ فِي الْمَرْعَى: مالنى ئەركىن ئوتلاشقا قويۇپ بەردى.

سَامَتِ الْمَاشِيَةُ: مال ئەركىن ئوتلىدى.

سَامٌ: نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى.

سَامَتَ يُسَامِتُ مُسَامَتَةً: روبىرو بولدى، ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل بولدى، يۈزلەشتى.

سَامَتَتِ الشَّمْسُ رَأْسَهُ: قۇياش ئۇنىڭ بېشىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلدى.

سَامَّةٌ: ئۆلۈم؛ زىخچە ئالتۇن ياكى كۈمۈش؛ قۇدۇق ئۈستىدىكى ئورەك.

سَامَحَ يُسَامِحُ مُسَامَحَةً: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى، كەڭ قورساقلىق قىلدى.

سَامَحَ بِذَنْبِهِ: گۇناھىنى كەچۈردى.

«عَاقَبَ ثَلَاثَةً مِنَ الْمُذْنِبِينَ وَسَامَحَ وَاحِدًا لِصِغَرِ سِنِّهِ»: جىنايەتچىلەردىن ئۈچىنى جازالىدى، يېشى كىچىك بولغانلىقىدىن بىرىنى كەچۈرۈم قىلدى.

سَامَحَكَ اللّٰهُ: ئاللاھ سىنى مەغپىرەت قىلغاي، ئاللاھ سىنى كەچۈرگەي.

سَامَحَهُ فِي الْأَمْرِ و بِالْأَمْرِ: ئۇنىڭغا ئىشتا كەڭ قوساقلىق قىلدى.

سَامِدٌ: گاللۇاڭ، بىغەرەز؛ تولدۇرۇلغان؛ مۇتەكەببۇر، ھاكاۋۇر.

وِعَاءٌ سَامِدٌ: تولدۇرۇلغان قاچا.

«وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ» «قرآن»: كۈلەمسىلەر، يىغلامسىلەر؟ سىلەر غاپىلدۇرسىلەر.

سَامَرَ يُسَامِرُ مُسَامَرَةً: كېچىدە پاراڭلاشتى.

سَامِرٌ ج سُمَّرٌ وَ سُمَّارٌ: كېچىدە پاراڭلاشقۇچى، كېچىدە مۇڭداشقۇچى.

أَحْيَا السَّامِرَ: كەچلىك ئولتۇرۇش قىلدى.

«مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ» «قرآن»: ئۇلار (ھەرەم ئەھلى بولغانلىقى بىلەن) پەخىرلىنىپ ئىماندىن يۈز ئۆرۈيدۇ، كەچلىك پاراڭلىرىدا يامان سۆزلەرنى قىلىدۇ.

اَلسَّامِرَةُ: بەزىلەرنىڭ ئەقىدىلىرىدە يەھۇدىلار بىلەن ئورتاقچىلىقى بولغان ۋە بەزىلىرىدە پەرقلىنىدىغان قەۋمنىڭ نامى.

سَامِرِيٌّ: سامىرىلىق، سامىرىگە مەنسۇپ ئادەم ياكى نەرسە.

«قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ» «قرآن»: ئاللاھ ئېيتتى: «سەندىن (يەنى سەن كەتكەندىن) كېيىن قەۋمىڭنى ھەقىقەتەن سىنىدۇق، ئۇلارنى سامىرى ئازدۇردى».

سَامِعٌ ج سَمَّاعٌ و سَمَعَةٌ و سَامِعُونَ م سَامِعَةٌ: ئاڭلىغۇچى، قۇلاق سالغۇچى، ئىشىتكۈچى.

اَلسَّامِعَانِ: ئىككى قۇلاق.

سَامِعُونَ: ئاڭلىغۇچىلار، تىڭشىغۇچىلار، (لېكسىيە، دوكلات ئاڭلىغۇچىلار).

أُذُنٌ سَامِعَةٌ: ئىتتىك قۇلاق، ئۇزۇن قۇلاق.

سَامِقٌ ج سَمِقٌ: ئېگىز، ئۇستۇن، كاتتا، قەد كۆتىرىپ تۇرغان، تەۋرەنمەي تىك تۇرغان.

بِنَاءٌ سَامِقٌ: ئېگىز بىنا.

شَجَرٌ سَامِقٌ: ئېگىز دەرەخ.

سَامٌّ ج سَوَامٌّ: زەھەرلىك نەرسە.

«هَذَا النَّوعُ مِنَ النَّبَاتِ سَامٌّ»: بۇ خىل ئۆسۈملۈك زەھەرلىكتۇر.

ثُعْبَانٌ سَامٌّ: زەھەرلىك يىلان.

سَامٌّ أَبْرَصُ: پاتمىچۇق.

غَازَاتٌ سَامَّةٌ: زەھەرلىك گازلار.

سَامِنٌ: سېمىز.

سَامُورٌ: ئالماس، بىرلىيانت.

سَامَى يُسَامِي مُسَامَاةً: پەخىرلەندى، بىرىنچىلىكنى تالاشتى.

سَامٍ ج سُمَاةٌ و سَامُونَ م سَامِيَةٌ ج سَامِيَاتٌ وَ سَوَامٍ: ئالىي، يۇكسەك، ئېسىل، ئالىيجاناب.

أَمْرٌ سَامٍ: پادىشاھانە ئەمر – پەرمان.

رَجُلٌ سَامِي الْأَخْلَاقِ: يۇكسەك ئەخلاقلىق ئادەم.

سَامِيَةٌ: سام تىلى.

اَلسَّامِيَةُ الْأُمُّ: ئىپتىدائىي سام تىلى.

اَللُّغَاتُ السَّامِيَةُ: سامى تىللار.

سَامِيٌّ: سام ئۇرۇقىغا مەنسۇپ، سام تىلىغا مەنسۇپ.

اَلْمَقَامُ السَّامِي: پادىشاھ ياكى ئەمىرلەرنىڭ ئورنى ياكى دەرىجىسى.

اَلْمَنْدُوبُ السَّامِي: تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىل (جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ مۇستەملىكە دۆلەتلەردە تۇرۇشلۇق ۋەكىلى).

سَانِحٌ ج سَوَانِحُ م سَانِحَةٌ ج سَانِحَاتٌ: پۇرسەت، پەيت، غەنىيمەت ۋاقىت، ياخشى پەيت، ياخشى پۇرسەت.

سَوَانِحُ الظُّرُوفِ: ياخشى پۇرسەت، پايدىلىق شارائىت.

اَلْفُرْصَةُ السَّانِحَةُ: ياخشى پۇرسەت، پايدىلىق پەيت.

السَّانِحَةُ: تاسادىپىي مەيدانغا چىققان ئىدىيە، ئۇشتۇمتۇت كاللىغا كەلگەن پىكىر، ئىلھام.

سَانَدَ يُسَانِدُ مُسَانَدَةً: ياردەملەشتى، قوللاشتى.

«كَانَ بِحَاجَةٍ إِلَى الْمُسَانَدَةِ فِي مِحْنَتِهِ فَسَانَدْتُهُ»: بېشىغا كۈن كېلىپ ياردەمگە موھتاج بولۇپ قاپتىكەن، مەن ئۇنىڭغا ياردەم بەردىم.

سَانِعٌ: نازۇك، نازاكەتلىك، ئەۋرىشىم، چىرايلىق، يۇمشاق، يۇمران؛ ساھىبجامال.

سَانَهَ يُسَانِهُ مُسَانَهَةً الرَّجُلَ: بىر يىللىق ئىشچى ياللىدى، بىر يىللىق ياللاپ ئىشلەتتى، بىر يىللىق توختام تۈزدى.

سَانَهَ النَّخْلَةُ: خورما يىل ئاتلاپ مېۋە بەردى.

سَانَى يُسَانِي مُسَانَاةً الرَّجُلَ: كېلىشىم تۈزۈشتى، بىر يىللىق توختام تۈزدى، بىر يىللىق ياللىدى.

سَانِيَةٌ ج سَوَانٍ: سۇ چاقپىلىكى، سۇ چىغىرىقى؛ سۇ چاقپىلىكىگە قوشۇلغان تۆگە.

سَاهِدٌ: ئۇيقۇسى قاچقان، ئۇيقۇسىز.

سَاهِرٌ ج سُهَّارٌ، سَهْرَانٌ: ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزغۇچى، تۈنەكۈچى.

سَاهِرَةٌ: يەر يۈزى، كەڭ زېمىن، يەر – جاھان؛ مەھشەرگاھ؛ كېچىچە يېنىقلىق تۇرىدىغان كېچىلىك لامپۇچكا.

«فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ» «قرآن»: ئۇلار (جەسەتلەر) خالايىق (يەر ئاستىدىن) زېمىن ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ.

سَاهِقٌ: ھالاك بولغۇچى؛ قاتتىق تەشنا بولغۇچى؛ چىرايى ئۆڭۈپ كەتكۈچى.

سَاهِكٌ: كۆز ئاغرىقى.

سَاهِكَةٌ ج سَوَاهِكُ: قاتتىق بوران.

سَاهَلَ يُسَاهِلُ مُسَاهَلَةً: يول قويدى، كەڭچىلىك بىلەن مۇئامىلە قىلدى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

سَاهَمَ يُسَاهِمُ مُسَاهَمَةً: چەك تارتتى، چەك تاشلىدى.

«فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ» «قرآن»: ئۇلار چەك تاشلاشتى، يۇنۇس (چەكتە) مەغلۇپ بولغانلاردىن بولۇپ (دېڭىزغا تاشلاندى).

سَاهَمَ فِي الشَّيْءِ أَوِالْأَمْرِ: قاتناشتى.

«سَاهَمُوا جَمِيعًا فِي الدِّفَاعِ عَنِ الْمَدِينَةِ»: شەھەرنى قوغداشقا ھەممەيلەن قاتناشتى.

سَاهِمٌ: ئاجىز، زەئىپ، ھالسىز.

«وَأَيْتُهُ سَاهِمًا فَسَأَلْتُهُ عَمَّا بِهِ»: ئۇنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، نېمە بولغانلىقىنى سورىدىم.

سَاهِمَةٌ ج سَوَاهِمُ: ئاجىز ئورۇق تۆگە.

«لَهَا عَيْنَانِ سَاهِمَتَانِ»: ئۇنىڭ ئىككى كۆزى نۇرسىز ئىدى.

سَاهُورٌ: ئاي قوتىنى؛ ئاي گەردىشى (ئاي ئەتراپىدىكى ئاق ياكى رەڭدار چەمبەرلەر).

سَاهٍ ج سُهَاةٌ وَ سَاهُونَ: سەۋەنلىك قىلغۇچى سەل قارىغۇچى، دىققەتسىز، غەپلەتتە قالغۇچى، پەلپەتىش، بېپەرۋا.

«فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِيْنَهُم عَنْصَلَاتِهِمْسَاهُوْنَ»

«قرآن»: شۇنداق ناماز ئوقۇغۇچىلارغا ۋايكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ.

سَاهَى يُسَاهِي مُسَاهَاةً الرَّجُلَ: بىخەستەلىك قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

سَاوَدَ يُسَاوِدُ مُسَاوَدَةً: ئالدامچىلىق قىلدى، ساختىپەزلىك قىلدى؛ قاراڭغۇ كېچىدە ئۇچراشتى؛ رەڭگى قارىلىقتا بېسىپ چۈشتى؛ مەرتىۋىدە ئۈستۈنلۈك قازاندى؛ پىچىرلاشتى.

سَاوَدَ الْأَسَدَ: شىرنى قوغلىۋەتتى، شىرنى ھەيدىۋەتتى.

سَاوَرَ يُسَاوِرُ مُسَاوَرَةً: ھۇجۇم قىلدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى، زەربە بەردى.

سَاوَرَتْهُ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم بېسىۋالدى.

سَاوَسَ يُسَاوِسُ مُسَاوَسَةَ الطَّعَامَ: ئاشلىققا قۇرت چۈشتى.

سَاوَعَ يُسَاوِعُ مُسَاوَعَةً: ياللىدى، ياللاپ ئىشلەتتى، كىرا قىلدى، كىراغا ئالدى.

سَاوَمَ يُسَاوِمُ مُسَاوَمَةً بِالسِّلْعَةِ: سودىلاشتى، باھاسىنى تالاشتى، تالاش ـ تارتىش قىلدى.

«هَذَا الرَّجُلُ يُسَاوِمُ وَلَا يَشْتَرِي»: بۇ كىشى باھا تالىشىدۇ، سېتىۋالمايدۇ.

سَاوَى يُسَاوِي مُسَاوَاةً: تەڭلەشتى، باراۋەر بولدى.

«حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا»: (تۆمۈر پارچىلىرى دۆۋىلىنىپ) ئىككى تاغنىڭ ئارىسى تەكشى بولغاندا، كۆيۈكلەرنى بېسىڭلار.

سَاوَاهُ بِغَيْرِهِ: باراۋەر قىلدى؛ ئۇنى باشقىسىغا تەڭلەشتۈردى.

سَاوَى بَيْنَهُمَا: تەرتىپكە سالدى، رەتكە سالدى، ئۇلارنى باراۋەر قىلدى، ئەپلەشتۈردى.

«هَذَا الْخَطُّ يُسَاوِي ذَاكَ فِي الطُّولِ»: بۇ لىنىيىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۇ لىنىيىنىڭكى بىلەن باراۋەر.

«هَذَا الْكِتَابُ يُسَاوِي وَزْنَهُ ذَهَبًا»: بۇ كىتابنىڭ ۋەزنى ئالتۇنغا باراۋەر تۇرىدۇ.

سَايَرَ يُسَايِرُ مُسَايَرَةً: بىرگە ماڭدى، بىرگە يۈردى، ھەمسەپەر بولدى.

سَايَرَ الظُّرُوفَ: شارائىتقا ماسلاشتى.

سَايَرَهُ: ماسلاشتى، رايىغا باقتى، مادارا قىلدى، يول قويدى، ئۆز مەيلىگە قويدى.

سَايَسَ يُسَايِسُ مُسَايَسَةَ الْقَوْمَ: ئىدارە قىلدى، باشقۇردى.

سَايَقَ يُسَايِقُ مُسَايَقَةً: قىلمىچۇازلىق قىلدى، قىلمىچۇازلىق قىلمىشتى، قىلمىچۇازلىق جېڭى قىلىشتى.

سَايَلَ يُسَايِلُ مُسَايَلَةً: سورىدى، سۈرۈشتۈردى.

سَائِبٌ م سَائِبَةٌ ج سُيَّبٌ و سَوَائِبُ: قويۇپ بېرىلگەن، تاشلىۋېتىلگەن، ئەركىن، ئازاد، يېشىۋېتىلگەن؛ ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن ھايۋان، جاھىلىيەت دەۋرىدە ئىلاھلارغا ۋەخپە قىلىنىپ مەيلىگە قويۇپ بېرىلگەن تۆگە.

ضِلْعٌ سَائِبٌ: تاشلىۋېتىلگەن قوۋۇرغا، چۆرۈۋېتىلگەن.

سَائِخٌ: ئاققۇچى، ئېرىگۈچى.

سَائِحٌ ج سُيَّاحٌ وَ سَائِحُونَ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى.

سَائِدٌ ج سَادَةٌ وَ سَادَاتٌ: ئۈستۈنلۈك، قازانغۇچى، غەلىبە قىلغۇچى، كۆزگە كۆرۈنگەن، مۇھىم؛ ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى، ئەپەندى، خوجايىن، باشلىق، داھىي، ئىدارە قىلغۇچى، ھۆكۈمران.

سَائِرٌ: ماڭغۇچى، يۈتكەلگۈچى، ھەرىكەتلەنگۈچى، ئىلگىرىلىگۈچى، ئاققۇچى؛ ئاشقان، قالدۇق، ئاشقان ـ تاشقان.

اَلْمَثَلُ السَّائِرُ: ئېقىپ يۈرگەن تەمسىل، كەڭ تارقالغان تەمسىل.

سَائِرٌ عَلَى الْأَقْدَامِ: پىيادە ماڭغۇچى.

«عَادُوا إِلَى بُيُوتِهِمْ سَائِرِينَ عَلَى أَقْدَامِهِمْ»: ئۇلار پىيادە مېڭىپ ئۆيلىرىگە قايتىشتى.

سَائِرُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ قالغىنى، قوشۇمچە، ئارتۇقچە.

سَائِرُ النَّاسِ: ھەممە ئادەم، بارلىق كىشىلەر.

«حَضَرَ الْحَفْلَ سَائِرُ أَفْرَادِ الْأُسْرَةِ»: مۇراسىمغا ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى قاتناشتى.

سَائِسٌ ج سَاسَةٌ وَ سُوَّاسٌ: باشقۇرغۇچى، مۇدىر، دىرېكتور، مەمۇرىي ئادەم؛ سىياسەتچى، سىياسىيون؛ خىزمەتچى.

سَائِسُ الدَّوَابِّ: ئات باقار، ئات باققۇچى، پادىچى، مالچى.

سَائِسُ الطَّيَّارَةِ: ئايروپىلان يول باشلىغۇچىسى.

سَائِغٌ. سَيِّغٌ وَ أَسْوَاغٌ: لەززەتلىك، مېزىلىك؛ جائىز، مۇباھ.

«هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ» (قۇرئان): بۇنىڭ (يەنى دەريانىڭ) سۈيى تاتلىق، تەملىك بولۇپ (كالىدىن) سىلىق ئۆتىدۇ.

«هَذَا التَّصَرُّفُ لَيْسَ سَائِغًا»: بۇ ھەرىكەت يوللۇق ئەمەس.

سَائِقٌ ج سَاقَةٌ وَ سُوَّاقٌ وَ سَائِقُونَ: ھەيدىگۈچى، شوپۇر.

سَائِقُ السَّيَّارَةِ: ماشىنا شوپۇرى.

سَائِقُ الْقِطَارِ: پويىز ھەيدىگۈچى.

سَائِقُ الطَّائِرَةِ: لېيوتچىك، ئۇچقۇچى.

سَائِلٌ ج سَائِلُونَ وَ سُؤَّلٌ وَسَأَلَةٌ: سورىغۇچى، سوئال سورىغۇچى، تىلەمچى، سائىل، سۇيۇقلۇق، ئاقار جىسىم.

«وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ» (قۇرئان): سائىلغا قوپاللىق قىلما.

«وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ پۇل ـ ماللىرىدا سائىللار ۋە موھتاجلار ھوقۇقىقا ئىگە ئىدى.

سَائِلٌ ج سُيُولٌ وَ سَوَائِلُ: ئاققۇچى، سۇيۇقلۇق، سۇيۇقلۇق جىسىم، ئاقار جىسىم.

سَوَائِلُ الْوُقُودِ: يېقىلغۇ سۇيۇقلۇقى، كۆيىدىغان سۇيۇقلۇق.

«اَلْمَاءُ وَالزَّيْتُ مِنَ السَّوَائِلِ»: سۇ ۋە ماي سۇيۇقلۇق ماددىغا كىرىدۇ.

سَائِمٌ م سَائِمَةٌ ج سَوَائِمُ: سەرگەردان؛ ئوتلاقتا بېقىلغان چارۋا، چارۋا، چارۋا ـ مال، ئۆي ھايۋانلىرى.

كَلْبٌ سَائِمٌ: لالما ئىت.

سَآمَةٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

سُؤَالٌ ج أَسْئِلَةٌ و سُؤَالَاتٌ: تىلەك، ئارزۇ، ئۆتۈنۈش؛ سوراق، سوئال، تەلەپ.

«أَجَابَ الرَّئِيسُ عَنْ أَسْئِلَةِ الصَّحَفِيِّينَ بِصَرَاحَةٍ»: رەئىس مۇخبىرلارنىڭ سوئاللىرىغا ئوچۇق جاۋاب بەردى.

«شَمِلَتْ وَرَقَةُ الِامْتِحَانِ أَسْئِلَةً صَعْبَةً»: ئىمتىھان قەغىزى قىيىن سوئاللارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

سَئَّالٌ: كۆپ سورايدىغان ئادەم، تولا سوئال سورايدىغان ئادەم.

سَأَبَ يَسْأَبُ سَأْبًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى، ئېسىپ ئۆلتۈردى.

سَأْبٌ ج سُئُوبٌ: چوڭ تۇلۇم.

سُؤْبَانٌ: مالنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇشقا ماھىر.

سَأَرَ يَسْأَرُ سَأْرًا الشَّارِبُ: سۇ ئىچكۈچى سۇنى ئاشۇرۇپ قويدى، قالدۇرۇپ قويدى.

سَئِدَ يَسْأَدُ سَأَدًا الْجُرْحُ: يارا يېرىلدى، يارا ئېغىز ئالدى.

سَئِرَ يَسْأَرُ سَأْرًا الشَّيْءُ: نەرسە ئېشىپ قالدى، قالدۇق بولۇپ قالدى.

سُؤْرٌ ج آسَارٌ: ئېشىپ قالغان سۇ، بىر نەرسىنىڭ ئېشىپ قالغىنى.

سَأْسَأَ يُسَأْسِئُ سَأْسَأَةً بِالْحِمَارِ: ئېشەكنى ھەيدىدى.

سَأْسَأَ الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

سَأَقَ يَسْأَقُ سَأْقًا يَدَهُ: قولى يېرىلىپ كەتتى.

سَأَقٌ: خورما يوپۇرمىقى؛ قوپىرۇق تۈكى.

سَأَلَ يَسْأَلُ سُؤَالاً وَ مَسْأَلَةً عَنْ أَمْرٍ وَبِهِ: سورىدى، سۈرۈشتۈردى، دېرىكىنى قىلدى.

«وَإِذَاسَأَلَكَعِبَادِيعَنِّيفَإِنِّيقَرِيبٌ» «قرآن»: مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرىلىق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن.

«يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ» «قرآن»: كىشىلەر سەندىن قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى سورايدۇ. «ئۇنى (مەن بىلمەيمەن) پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ» دېگىن.

سَأَلَ الشَّخْصَ الشَّيْءَ: بىر نەرسە بېرىشنى سورىدى، تەلەپ قىلدى.

«قُلْ لاَأَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِأَجْرًا» «قرآن»: «سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن».

سَأَلَ عَنْ حَالِهِ: ئۇنىڭ ھالىنى سورىدى، ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىدى.

سَأَلَ الشَّخْصَ: سەدىقە تىلىدى.

«سَأَلَ الْمُحْتَاجُ الْبَخِيلَ فَلَمْ يُعْطِهِ شَيْئًا»: ھاجەتمەن ئادەم بېخىلدىن بىر نەرسە سورىۋىدى، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە بەرمىدى.

سُولٌ. سُؤْلَةٌ: تەلەپ قىلىنغان نەرسە، سورالغان نەرسە، سوئال قىلىنغان نەرسە، سورىلىدىغان نەرسە.

«قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى» «قرآن»: ئاللاھ ئېيتتى: «ئى مۇسا! سېنىڭ سورىغان نەرسىلىرىڭ ساڭا بېرىلدى.»

سَئِمَ يَسْأَمُ سَأَمًا وَسَآمَةً الشَّيْءَ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى قايتتى، زېرىكتى.

«يُسَبِّحُونَلَهُبِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِوَهُمْ لاَ يَسْأَمُونَ» «قرآن»: ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ. ئۇلار مالال بولۇپ قالمايدۇ.

سَأَمٌ: زېرىكمەك، ئىچى پۇشماق.

سَئُولٌ: كۆپ سورايدىغان ئادەم، تولا سوئال سورايدىغان ئادەم.

سَئُومٌ ج سَئُومُونَ: زېرىككەك ئادەم.

«ظِئْرٌ رَؤُومٌ خَيْرٌ مِنْ أُمٍّ سَؤُومٍ»: زېرىككەك ئانىدىن مېھرىبان ئىنىك ئانا ياخشى.

سَبَأَ يَسْبَأُ سَبْأً الْجِلْدَ: تېرىنى سويدى.

سَبَأَ الجِلْدَ بِالنَّارِ: تېرىنى كۆيدۈردى، قۇيقۇلىدى.

سَبَأَ الْخَمْرَ: ھاراق سېتىۋالدى.

سَبَأَ الرَّجُلَ: قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

سَبَأٌ: سەبە (قەدىمكى يەمەن قەبىلىسىنىڭ ئىسمى) بىلقىسنىڭ يۇرتىنىڭ ئىسمى.

«وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاءٍ بِنَبَاءٍ يَقِينٍ» «قرآن»: ساڭا مەن سەبەئدىن (يەمەندىكى سەبەشەھىرىدىن) بىر مۇھىم خەۋەر ئېلىپ كەلدىم.

سِبَاءٌ: ھاراق؛ ھاراق سېتىۋالماق.

سَبَاءٌ: كەلكۈندە تۈپلىشىپ قالغان شاخ ـ شۇمبا.

تَفَرَّقُوا أَيْدِي سَبَأٍ: چېچىلىپ كەتتى، بۆلىنىپ كەتتى، تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى، تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى، تەرەپ ـ تەرەپكە پېتىراپ كەتتى.

سِبَابٌ: تىللاشماق.

سُبَاتٌ: ئارام ئېلىش، راھەت؛ ھوشسىزلىق (تېبىبىدا)؛ ھايۋاناتلارنىڭ ئۈچەككە كىرىشى؛ ئۇيقۇ.

«وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا» «قرآن»: ئۇيقۇنى سىلەرنىڭ (بەدىنىڭلار ئۈچۈن) راھەت قىلدۇق.

«إِسْتَيْقِظْ مِنْ سُبَاتِكَ»: ئۇيقۇڭدىن ئويغان.

إِبْنَا سُبَاتٍ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

سُبَاتِيٌّ: بويۇن ئارتېرىيىسى، بويۇن قىزىل تومۇرى.

سِبَاحَةٌ: سۇ ئۈزمەك.

سِبَاحَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن سۇ ئۈزۈش.

حَمَّامُ السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈش كۆلچىكى، سۇ ئۈزۈش كۆلى.

«مَعَ أَنَّ هُنَاكَ مَسْبَحًا فِي الْمَدْرَسَةِ إِلاَّأَنَّهُ يُفَضِّلُ السِّبَاحَةَ فِي النَّهْرِ»: مەكتەپتە سۇ ئۈزۈش كۆلى بولسىمۇ، ئەمما ئۇ دەريادا سۇ ئۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ.

سِبَاحَةٌ عَلَى الظَّهْرِ: ئارقىچىلاپ سۇ ئۈزۈش،

ئۈزۈش.

سِبَاحَةٌ عَلَى الصَّدْرِ: پاقىچىلاپ سۇ ئۈزۈش.

سِبَاخٌ: ئوغۇت.

سُبَاطٌ: فېۋرال ئاي.

سُبَاطَةٌ ج سُبَاطَاتٌ: ئەخلەت دۆۋىسى، ئەخلەت تۆكىدىغان جاي.

سُبَاعِيٌّ: يەتتە ھەسسە، يەتتە بۇرجەك.

شَكْلٌ سُبَاعِيٌّ: يەتتە تەرەپلىك، يەتتە بۇلۇڭلۇق.

سُبَاعِيُّ الْأَحْرُفِ: يەتتە ھەرپلىك.

سِبَاقٌ: مۇسابىقىلەشمەك، بەيگە؛ باغلىماق، يەڭمەك، ئىلگىرىلىمەك.

سِبَاقُ الْقَوَارِبِ: قولۋاق مۇسابىقىسى.

سِبَاقُ الْمَرَاكِبِ: قېيىق مۇسابىقىسى.

حَلْبَةُ السِّبَاقِ: مۇسابىقە مەيدانى.

مَيْدَانُ السِّبَاقِ: بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

سِبَاقُ الْخَيْلِ: ئات بەيگىسى.

سِبَاقُ التَّسَلُّحِ: ھەربىي ھازىرلىقلار مۇسابىقىسى.

مِقْوَسُ السِّبَاقِ: باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى، باشلىنىشى.

سِبَاكَةٌ: قۇيمىچىلىق سانائىتى.

سَبَبٌ ج أَسْبَابٌ: سەۋەب؛ ئارغامچا؛ ئۇسۇل؛ پەيت؛ مەنبە؛ غەرەز؛ ۋاسىتە؛ مۇناسىۋەت؛ يول.

«فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ» «قرآن»: ئۇ تورۇسقا ئارغامچا سىلىپ بوغۇلۇپ ئۆلسۇن.

«إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ» «قرآن»: ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتى (يەنى دۇنيادىكى دوستلۇقى) ئۈزۈلىدۇ.

«لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سَبَبٌ»: مەن بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق يوق.

«مَا لِي إِلَيْكَ سَبَبٌ»: ماڭا سەن تەرەپكە يول يوق.

سَبَبٌ كَافٍ: يېتەرلىك سەۋەب.

سَبَبٌ وَاهٍ: ئەھمىيەتسىز سەۋەب، ئاساسسىز سەۋەب.

بِسَبَبٍ: نەتىجىسىدە.

بِسَبَبِ كَذَا: مەلۇم سەۋەب بىلەن.

«فَشِلْنَا بِسَبَبِ الْإِهْمَالِ»: بىپەرۋالىق نەتىجىسىدە مەغلۇپ بولدۇق.

«اَلْكَسَلُ وَالْإِهْمَالُ سَبَبَانِ مِنْ أَسْبَابِ الْفَشَلِ»: ھۇرۇنلۇق ۋە ئىشقا سەل قاراش مەغلۇبىيەتنىڭ سەۋەبلىرىدىندۇر.

إِحْكَامُ أَسْبَابِ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتىنى مۇستەھكەملىمەك.

أَسْبَابُ السَّمَاءِ: ئاسماننىڭ شوتىلىرى.

تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ: چارىسىز قالدى، ھېچقانداق ئامال تېپىلمىدى.

تَقَطَّعَتِ الْأَسْبَابُ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

أَسْبَابُ الرَّاحَةِ: قولايلىق، ئوڭاي، ئاسان.

سَبَّ يَسُبُّ سَبًّا: تىللىدى، دەشنام بەردى.

«وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ» «قرآن»: مۇشرىكلارنىڭ ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلىدىغان بۇتلىرىنى تىللىماڭلار.

سَبَّ الشَّيْءَ: كەستى، ئۈزدى.

سَبَّ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى توختاتتى.

سَبٌّ: تىللىماق، سۆكمەك، بوھتان قىلماق.

سَبَّاءٌ: ھاراق سودىگىرى، ھاراق ساتقۇچى.

سَبَّابٌ: تىللىغۇچى، قاغىغۇچى، دەشنام بەرگۈچى.

سَبَّابَةٌ ج سَبَّابَاتٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق، بىگىز قول.

سَبَّاحٌ ج سَبَّاحُونَ: سۇ ئۈزگۈچى، سۇ ئۈزۈش تەنھەرىكەتچىسى.

«كَانَ سَبَّاحًا مَاهِرًا فَفَازَ فِي سِبَاقِ السِّبَاحَةِ»: ئۇ سۇ ئۈزۈش ماھىرى ئىدى، سۇ ئۈزۈش مۇسابىقىسىدە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

سَبَّاحَةٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق.

سَبَّاقٌ ج سَبَّاقُونَ: ھەممىشە ئالدىنقى قاتاردا تۇرغۇچى، (بەيگىدە)، ھەممىشە يېڭىپ چىققۇچى، دائىم ئۈزۈپ چىققۇچى، چېمپىيون؛ غالىب؛ يېڭىلمەس ئات.

«أَنْتَ سَبَّاقٌ إِلَى فِعْلِ الْخَيْرِ» : سەن ياخشى ئىشلاردا ھەممىنىڭ ئالدىدا.

سَبَّاقٌ فِي الْمُغَامَرَاتِ: نۇرغۇن خەۋپ ـ خەتەرلەرنى باشتىن كەچۈرگەن ئادەم.

سَبَّالٌ ج سَبَّاكُونَ: قۇيمىچى (مەدەنلەرنى).

سَبَّبَ يُسَبِّبُ تَسْبِيبًا الْأَسْبَابَ: سەۋەبنى تاپتى.

سَبَّبَ الشَّخْصَ: كۆپ تىللىدى.

سَبَّبَ الْخَسَائِرَ: زىيان كەلتۈردى. زىيان سالدى.

سَبَّبَ مَجْرَى الْمَاءِ: ئېقىمنى تۈزلىدى، رۇسلىدى.

سَبَّبَ الْأَمْرَ: ئىشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى، پەيدا قىلدى، سەۋەب بولدى.

سَبَّبَ الدِّينَ: دىننى تۆۋەنلەتتى، چۈشۈردى، قارا چاپلىدى (دىندا).

«سُرْعَةُ قِيَادَةِ السَّيَّارَةِ تُسَبِّبُ الْحَوَادِثَ» : ماشىنىنى تېز ھەيدەش ھادىسىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

سَبَّتَ يُسَبِّتُ تَسْبِيتًا: سىزىمنى يوقاتتى.

سُبَّةٌ: قاغىماق، ئاھانەت قىلماق، ھاقارەتلىمەك، ئەيىب.

«اَلْهَرَبُ مِنَ الْمَعْرَكَةِ سُبَّةٌ» : جەڭ مەيدانىدىن قېچىش ئەيىبتۇر.

سَبَّحَ يُسَبِّحُ تَسْبِيحًا: تەسبىھ ئېيتتى، دۇئا قىلدى، ئىلتىجا قىلدى.

سَبَّحَ اللّٰهَ وَ لِلّٰهِ: ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتتى، ئاللاھنى ئۇلۇغلىدى، ئاللاھنى مۇقەددەس دەپ بىلدى، ئاللاھنى پاك دەپ بىلدى.

«سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ» ‹قرآن› : ئاسماندىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھقا تەسبىھ ئېيتتى.

سَبَّخَ يُسَبِّخُ تَسْبِيخًا: قاتتىق ئۇخلىدى.

سَبَّخَ عَنْهُ الشِّدَّةَ: ئۇنىڭدىن قاتتىقچىلىقنى يېنىكلەتتى.

سَبَّخَ الْفَلَّاحُ الْأَرْضَ: دېھقان يەرنى ئوغۇتلىدى.

سَبَّعَ يُسَبِّعُ تَسْبِيعًا الْحَامِلُ: ھامىلدار يەتتە ئايلىق تۇغدى.

سَبَّعَ الْمَوْلُودُ: بوۋاقنىڭ تۇغۇلغىنىغا يەتتە كۈن بولدى.

سَبَّعَ الْإِنَاءَ: قاچىنى يەتتە قېتىم يۇدى.

سَبَّعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يەتتىگە ئايلاندۇردى.

سَبَّعَتِ الْوَالِدَةُ: ئانىنىڭ تۇغقىنىغا بىر ھەپتە بولدى.

سَبَّعَتِ الْعَرُوسُ: قىز توي قىلغانغا بىر ھەپتە بولدى.

سَبِّعُوا: يەتتە يۈزنى تولۇقلاڭلار.

سَبَّقَ يُسَبِّقُ تَسْبِيقًا: باشقىلاردىن بۇرۇن قىلدى، باشقىلارنىڭ ئالدىدا تۇردى، ئۈزۈپ كەتتى.

سَبَّكَ يُسَبِّكُ تَسْبِيكًا الْمَعْدَنَ: قۇيدى، قۇيۇپ ياسىدى.

سَبَّكَ الطَّبِيخَ: سەي قورىدى، تەمىنى تەڭشىدى.

سَبَّكَ الطَّاهِي الطَّعَامَ: ئاشپەز تاماقنىڭ تۇز ـ تەممىنى تەڭشىدى.

سَبَّلَ يُسَبِّلُ تَسْبِيلًا الشَّيْءَ: سەدىقە قىلدى، خەيرىيەت ئىشلىرىغا ئىشلەتتى، ئاللاھ يولىدا ئاتىۋەتتى، خەير ـ ئېھسان قىلدى.

سَبَّلَ الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، سۇنى كۆمتۈرىۋەتتى.

سَبُوبَةٌ: خىزمەت، ئىش.

اَلسُّبُوحُ . اَلسَّبُوحُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممە نۇقسانلاردىن پاك» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سَبُورَةٌ ج سَبُورَاتٌ: قارا تاختا، دوسكا.

اَلسَّبَبِيَّةُ: سەۋەب بىلەن نەتىجە مۇناسىۋىتى، سەۋەبىيەت.

سَبَتَ يَسْبُتُ وَ يَسْبِتُ سَبْتًا الشَّخْصُ: ئارام ئالدى، ئارام تاپتى، تىنچلاندى، ئۇخلىدى، شەنبە كۈنىگە كىردى، شەنبىگە ئۇلاشتى.

سَبَتَ الرَّجُلُ: تېڭىرقاپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى.

سَبَتَ الْيَهُودِيُّ: يەھۇدىلار شەنبە كۈنى تۇرمۇش ئىشلىرىدىن قول ئۈزدى.

«وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ» ‹قرآن› : شەنبە-

دىن غەيرىي كۆنلەردە ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلمەيتتى.

سَبَتَ الشَّيْءَ: كەستى.

سَبَتَ الرَّأْسَ: باشنى چۈشۈردى.

سَبَتَ الشَّعْرَ: چاچنى قويۇۋەتتى.

سُبِتَ: ئۇيقۇ باستى؛ مۈگدەپ قالدى.

اَلسَّبْتُ ج أَسْبُتٌ وَ سُبُوتٌ: شەنبە.

يَوْمُ السَّبْتِ: شەنبە كۈنى.

اَلسُّبْتَانُ: ئەخمەق، ئەخمەق ئادەم.

سَبْتَمْبَرُ: سېنتەبىر.

سُبْجَةٌ ج سُبَجٌ: قىسقا يەڭلىك كۆڭلەك (ئايال-چە).

سَبَجٌ: قارا مارجان.

سَبَحَ يَسْبَحُ سَبْحًا وَ سِبَاحَةً فِي الْمَاءِ: سۇ ئۈزدى.

سَبَحَ الْفَرَسُ أَوِ النَّجْمُ أَوِالسَّفِينَةُ وَ نَحْوُهَا: ئات، يۇلتۇز ياكى كېمە قاتارلىقلار ماڭدى، يۈردى، چاپتى، سەيرى قىلدى.

«وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ» «قرآن»: ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ.

سَبَحَ فِي الْكَلاَمِ: جاۋىلدىدى، ۋاتىلدىدى، كۆپ سۆزلەپ ئاغزى بېسىقمىدى.

سَبَحَ الرَّجُلُ: تۇرمۇش يولىدا ھەرىكەت قىلدى.

سَبْحٌ: سۇ ئۈزمەك.

سُبْحٌ: تەسبىھ ئېيتماق، مەدھىيىلىمەك، تەسبىھ.

اَلسُّبْحُ لِلّٰهِ: ئاللاھنى مەدھىيىلىمەك، ئاللاھقا شۈكرى قىلماق.

سُبْحَانَ: پاك دەپ تونۇش، ياكى ئەجەبلىنىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان سۆز.

سُبْحَانَ اللّٰهِ: ئاللاھ پاكدۇر، ئاللاھنى پاك دەپ بىلىمەن، ئاللاھنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن، ئاللاھنى ھەممە نۇقسانلاردىن پاك دەپ تونۇيمەن.

«سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ» «قرآن»: قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىگەنلىرىدىن پاكتۇر.

سَبْحَةٌ: جۇۋا، خۇرۇم چاپان.

سُبْحَةٌ ج سُبَحٌ وَ سُبُحَاتٌ: تەسۋى.

سَبْحَلَ يُسَبْحِلُ سَبْحَلَةً: سۇبھانالىلا دېدى، تەسبىھ ئېيتتى.

سَبَخَ يَسْبُخُ سَبْخًا: قاتتىق ئۇخلىدى، ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىدى، تاتلىق ئۇخلىدى.

سَبَخَتِ الْأَرْضُ: زېمىن شورلىشىپ كەتتى.

سَبَخٌ: ئوغۇت.

سَبَخٌ بَلَدِيٌّ: يەرلىك ئوغۇت.

سَبَخٌ كِيمِيَاوِيٌّ: خىمىيىۋى ئوغۇت.

سَبِخٌ: ساسلىق، شورلۇق، پاتقاق.

سَبْخَةٌ ج سَبَخَاتٌ وَ سِبَاخٌ: زىرائەت تېرىغىلى بولمايدىغان سازلىق يەر.

أَرْضٌ سَبْخَةٌ: شورلۇق يەر.

سُبَدٌ: چۈغوندەك.

مَالَهُ سُبَدٌ و لاَلَبَدٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

سَبَرَ يَسْبُرُ وَ يَسْبِرُ سَبْرًا: دېڭىز سۈيىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچىدى، تەجرىبە قىلدى، چوڭقۇر چۆكتى، تەجرىبە قىلىپ بىلدى، تەكشۈردى.

سَبَرَ غَوْرَهُ: (سۇنىڭ) چوڭقۇرلۇقىنى تەكشۈردى، تېگىگە يەتتى؛ تەجرىبە قىلدى؛ چوڭقۇر چۆكتى، چوڭقۇر تەكشۈردى.

سَبَرَ نَوَايَاهُ: ئۇنىڭ نىيىتىنى چۈشىنىپ يەتتى.

سَبْرٌ: چارلىماق، تەكشۈرمەك.

سِبْرٌ ج أَسْبَارٌ: يىلتىز، تېگى، ئاساسى، تۈۋى.

سِبْرَاتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سَبْرَةٌ ج سَبَرَاتٌ: سالقىن سەھەر.

سُبْرُوتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سِبْرِيتٌ: نامرات، كەمبەغەل.

سَبْسَبَ يُسَبْسِبُ سَبْسَبَةً الْمَاءَ: سۇنى قويۇۋەتتى، سۇنى ئېچىۋەتتى.

سَبْسَبَ الْبَوْلَ: سىيىۋەتتى.

سَبْسَبٌ ج سَبَاسِبُ: سەھرا، چۆل، باياۋان.

«جُزْءٌ كَبِيرٌ مِنْ بَلَدِنَا سَبْسَبٌ قَاحِلٌ» : دۆلىتىمىزنىڭ چوڭ بىر قىسمى چۆل باياۋان.

سَبِطَ يَسْبَطُ سُبُوطًا الشَّجَرُ: دەرەخ ئۆستى.

سُبِطَ: قىزىتما كېسەل بولۇپ قالدى، قىزىدى.

سَبِطٌ. سَبْطٌ ج سِبَاطٌ: ئۇزۇن چاچ، نازۇك؛ ئۇزۇن.

سَبْطٌ. سَبَطٌ ج أَسْبَاطٌ: يۇمشاق چاچ، ئۆلۈك چاچ.

شَعْرٌ سَبِطٌ: ئۇزۇن چاچ.

شَخْصٌ سَبْطٌ: ئېگىز ئادەم.

سَبْطُ الْيَدَيْنِ: سېخى، قولى ئوچۇق.

سَبْطُ الْجِسْمِ: ئورتا بوي، قامىتى كېلىشكەن.

سَبْطُ الْأَصَابِعِ: ئۇزۇن بارماقلىق ئادەم.

سِبْطٌ ج أَسْبَاطٌ: نەۋرە، قەبىلە، ئۇلۇس.

«تَزَوَّجَ إِبْنُهُ وَأَنْجَبَ فَأَصْبَحَ لَهُ سِبْطٌ» : ئوغلى ئۆيلىنىپ بالىلىق بولدى، شۇنىڭ بىلەن نەۋرىلىك بولدى.

«وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا» «قرآن» : ئۇلارنى (يەنى بەنى ئىسرائىل) نى 12 تارماققا (يەنى قەبىلىگە) بۆلۈۋەتتۇق.

إِمْرَأَةٌ سَبْطَةٌ: غۇنچە بوي، نازۇك بەدەن ئايال.

سَبَعَ يَسْبُعُ وَ يَسْبَعُ سَبْعًا الْقَوْمَ: ئاممىسىنىڭ يەتتىنچىسى بولدى.

سَبَعَ الذِّئْبُ الْغَنَمَ: بۆرە قوينى يېدى، قويغا بۆرە چاپتى.

سَبَعَهُمْ: ئۇلارنىڭ مېلىنىڭ يەتتىدىن بىرىنى ئالدى.

سَبَعَ الْحَبْلَ وَ نَحْوَهُ: ئارغامچا قاتارلىقلارنى يەتتە قەۋەت قىلدى.

سَبْعٌ. سَبُعٌ. سَبَعٌ ج سِبَاعٌ وَ أَسْبُعٌ سُبُوعَةٌ م سَبُوعَةٌ. سَبْعَةٌ: يىرتقۇچ هايۋان.

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ ... وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ» «قرآن» : سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان هايۋان ... يىرتقۇچ هايۋانلار يېرىپ ئۆلتۈرگەن هايۋان (نىڭ گۆشىنى يېيىش) هارام قىلىندى.

سَبُعُ الْبَحْرِ: دېڭىز يولۋىسى، دېڭىز ئارسلانى.

سَبُعُ الْجَبَلِ: ئامېرىكا قاپلىنى.

سَبُعُ اللَّيْلِ: ئىت.

سَبْعٌ. سَبْعَةٌ: يەتتە.

«اَلَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا» «قرآن» : ئاللاھ يەتتە ئاسماننى بىرىنى - بىرىنىڭ ئۈستىگە قىلىپ ياراتتى.

سَبْعَةُ أَضْعَافٍ: يەتتە ھەسسە.

سَبْعَ عَشْرَةَ. سَبْعَةَ عَشَرَ: ئون يەتتە.

سُبْعٌ. سُبُعٌ ج أَسْبَاعٌ: يەتتىدىن بىر (1/7).

سَبْعَةٌ. سَبَعَاتٌ: يەتتىلىك قارتا.

سَبْعُونَ: يەتمىش.

اَلسَّبْعُونَ: يەتمىشىنچى (70 -).

سَبْعُونِيٌّ: يەتمىش ياشلىق بوۋاي.

حَرْبٌ سَبْعُونِيَّةٌ: يەتمىشىنچى يىللاردىكى ئۇرۇش.

سَبْعِينِيٌّ: يەتمىش ياشلىق بوۋاي.

سَبْعِينِيَّاتٌ: يەتمىشىنچى يىللار.

«اِرْتَفَعَتْ فِي السَّبْعِينِيَّاتِ أَسْعَارُ النِّفْطِ» : يەتمىشىنچى يىللاردا نېفىتنىڭ باھاسى ئۆرلەپ كەتتى.

سَبَغَ يَسْبُغُ سُبُوغًا الشَّيْءُ: نەرسە تولۇق بولدى، كۆڭۈلدىكىدەك بولدى، تولۇق تاماملاندى.

سَبَغَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

سَبَغَ الثَّوْبُ: كىيىم كەڭ بولدى.

سَبَغَتِ النِّعْمَةُ: نېمەت كەڭرى بولدى، مول بولدى.

سَبَقَ يَسْبِقُ وَ يَسْبُقُ سَبْقًا ـ هُ: ئۆتۈپ كەتتى، بىرىنچى بولدى، ئېشىپ كەتتى، ئۆزۈپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

سَبَقَهُ عَلَى كَذَا: مەغلۇپ قىلدى، يەڭدى، بېسىپ چۈشتى، ئۈستۈنلۈك قازاندى.

سَبَقَ أَنْ فَعَلَ كَذَا: ئىلگىرى قىلدى، ئالدىدا قىلدى.

«سَبَقَ لِي أَنْ زُرْتُ مَدِينَةَ كَاشْغَرَ مَرَّةً» : قەشقەر شەھىرىنى ئىلگىرى بىر قېتىم زىيارەت قىلغانىدىم.

سَبَقَ عَلَى قَوْمِهِ: مەردلىكتە قەۋمىنى بېسىپ چۈشتى.

سَبَقَ لِسَانُهُ أَوْقَلَمُهُ: سۆزى ياكى قەلىمى خاتا كەتتى.

سُبِقَ عَلَى أَمْرٍ: مەغلۇپ بولدى، يېڭىلدى.

لَمْ يَسْبِقْ لَهُ مَثِيلٌ: ئوخشىشى يوق، مىسلىسىز، يېگانە.

سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذَلَ: ئۆتكەن ئىش ئورنىغا كەلمەيدۇ، ئۆتكەنگە سالاۋات.

سَبْقٌ: ئەۋزەللىك، ئۈستۈنلۈك، ئالدىن پايدىلىنىش ھوقۇقى، ئۆتۈپ كېتىش.

مَعَ سَبْقِ الإِصْرَارِ: پۈتۈن ئەس- يادى بىلەن، جان-جەھلى بىلەن، كۆڭۈلگە پۈكۈپ.

سَبَقٌ ج أَسْبَاقٌ: تىككىلگەن، دوغا قويۇلغان نەرسە؛ رەنە، گۆرۈ.

أَحْرَزَ قَصَبَ السَّبَقِ: ئالدىنقى قاتاردا تۇردى، ئالدىنقىلار قاتارىغا ئۆتتى.

حُبُّ السَّبَقِ: مۇسابىقىنى ياخشى كۆرمەك، كۈچ سىنىششىنى ياقتۇرماق، مۇسابىقە مەستانىسى.

«سَنَلْتَقِي فِي السَّبَقِ»: مۇسابىقە مەيداندا ئۇچرىشىمىز.

سُبْقَةٌ: تىككىلگەن پۇل، دوغا قويۇلغان نەرسە؛ رەنە، گۆرۈ.

سَبَكَ يَسْبِكُ وَ يَسْبُكُ سَبْكًا الْمَعْدَنَ: مەدەننى قۇيدى، قۇيۇپ ياسىدى.

سَبَكَتْهُ التَّجَارِبُ: تەجرىبىلەر ئۇنى تەربىيىلىدى.

سَبْكٌ: قۇيۇش، قۇيمىچىلىق.

سَبْكُ الْمَعَادِنِ: مەدەنلەرنى ئېرىتىش.

سَبَلَ يَسْبُلُ سَبْلاً: تىللىدى، ھاقارەتلىدى.

سَبَلٌ م سَبْلاً: يېغمۇاتقان يامغۇر.

سَبَلُ الذُّرَةِ: چوچا، پۇپۇك.

عَيْنٌ سَبْلاَءُ: كىرپىكى ئۇزۇن كۆز.

سَبَلَةٌ ج سَبَلٌ وَ سِبَالٌ: باشاق، باش؛ قاچا - قۇچىلارنىڭ ئېغىزى.

«قَطَعَ السَّبَلَةَ وَأَخْرَجَ مَا فِيهَا مِنْ حَبٍّ»: باشاقنى ئۈزۈپ ئۇنىڭدىكى داننى چىقاردى.

سَبَلَةٌ: قوتان قىغى.

سَبَلَةٌ ج سِبَالٌ: ئۈچكە ساقال.

جَرَّ سَبَلَتَهُ: غادىيىپ ماڭدى.

سَبَلَةُ الإِنَاءِ: قاچا - قۇچىلارنىڭ ئېغىزى.

«مَلأَ الإِبْرِيقَ إِلَى سَبَلَتِهِ»: ئاپتۇۋانى لىق تولدۇردى.

سَبَنْتَاةٌ: ۋات - ۋات خوتۇن، جاۋىلداق خوتۇن، گېپى تولا خوتۇن، ئېغىزلىق خوتۇن.

اَلسَّبَنْتَى ج سَبَانِتُ و سَبَاتٍ: قاپلان، قەھرىمان باتۇر.

سَبَهْلَلٌ: قۇرۇق قول.

«جَاءَ سَبَهْلَلاً»: قۇرۇق قول كەلدى.

اَلسَّبُوحُ: يوگۈرۈك، چاپسان.

فَرَسٌ سَبُوحٌ: يوگۈرۈك ئات، يورغا ئات.

سُبُوعٌ: ھەپتە.

حَفْلُ سُبُوعٍ: بالىنىڭ تۇغۇلغىنىغا بىر ھەپتە بولغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلىدىغان مۇراسىم.

سَبَى يَسْبِي سَبْيًا وَسِبَاءً الْعَدُوَّ: دۈشمەننى ئەسىرگە ئالدى.

«كَانَ الْمُحَارِبُونَ فِي الْقَدِيمِ يَسْبُونَ نِسَاءَ أَعْدَائِهِمْ»: بۇرۇنقى زاماندا ئۇرۇش قىلغۇچىلار دۈشمەننىڭ ئاياللىرىنى ئەسىرگە ئالاتتى.

سَبَى الرَّجُلَ: پالىدى، سۆرگۈن قىلدى.

سَبَى الْعَقْلَ: مەپتۇن قىلدى، ئەقلى - ھوشىنى كەتكۈزىۋەتتى، ھەسرەتتە قالدۇردى، لال قىلدى.

سَبَتْهُ الْمَرْأَةُ: ئايال ئۇنى مەپتۇن قىلدى.

سَبَاهُ اللّٰهُ: ئۆلگۈر، قاغىشتەككۈر.

سَبْيٌ ج سُبِيٌّ: ئەسىر، ئولجامال، غەنىيمەت، ئەسىرگە ئېلىنغان ئاياللار.

قَوْمٌ سَبْيٌ: ئەسىرگە ئېلىنغان ئادەملەر.

سِبِيءُ الْحَيَّةِ: يىلان قاسرىقى، يىلان پوستى.

سَبِيئَةٌ: ھاراق.

سَبِيبٌ. سَبِيبَةٌ ج سَبَائِبُ: بىر تال چاچ، بىر تال تۈك.

سَبِيخٌ ج سَبَائِخُ: پاختا تالاسى؛ تور پاختا؛ چاچ.

سَبِيعٌ: يەتتىنچى قىسمى، يەتتىنچى بۆلىكى.

سَبِيكَةٌ ج سَبَائِكُ: مۇئەييەن شەكىلدە قويۇلغان ئالتۇن ياكى نوكچا ئالتۇن، نوكچا كۈمۈش، كۈمۈش پارچىسى، زىخچە ئالتۇن، زىخچە كۈمۈش (نوكچا مېتال).

سَبِيلٌ ج سُبُلٌ وَ سُبْلٌ وَأَسْبُلٌ وَأَسْبِلَةٌ وَ سُبُولٌ: چارە ـ تەدبىر، يول، ئۇسۇل، ۋاستە، پاكىت.

«إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيْلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُوْرًا»

«قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭغا، (بىز پەيغەمبەر ئەۋەتىش بىلەن ياخشى ـ يامان) يولىنى كۆرسەتتۇق، ئۇ مۆمىن بولۇپ ياخشى يولدا مېڭىپ شۈكۈر قىلغۇچىلاردۇر، ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر.

«وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ»

«قۇرئان»: ناتوغرا يوللاردا ماڭماڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئاللاھنىڭ يولىدىن ئايرىۋېتىدۇ.

إِبْنُ السَّبِيْلِ: يولۇچى، مۇساپىر، سەرگەردان، ئىبنى سەبىل.

«وَآتِ ذَالْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَلَاتُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا» «قۇرئان»: تۇغقانغا، مىسكىنگە، ئىبنى سەبىلگە (خەير ـ ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن، (پۇل ـ مېلىڭنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن.

ضَلَّ سَبِيلَهُ: يولىدىن ئازدى.

فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ: ئاللاھ يولىدا، ئاللاھ ئۈچۈن.

«مَاتَ فِي سَبِيلِ تَحْرِيرِ وَطَنِهِ»: ۋەتىنىنى ئازاد قىلىش يولىدا قۇربان بولدى.

عَلَى سَبِيْلِ كَذَا: ... غا ئاساسەن.

عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ: مەسىلەن، مىسال قىلىپ ئېيتقاندا، مىسال تەرىقىسىدە، مىسال ئۈچۈن.

إِعْتَرَضَ سَبِيْلَهُ: يولىنى توستى، يولىنى تورىۋالدى.

خَلَّى سَبِيْلَهُ: قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى.

فِي سَبِيْلِهِ: ئۇنىڭ ئۈچۈن.

فِي هَذَا السَّبِيلِ: بۇ جەھەتتە، بۇ يولدا، بۇ ساھەدە.

مَهَّدَ لَهُ السَّبِيْلَ: ياردەم بەردى، يول ھازىرلاپ بەردى.

لَيْسَ إِلَى عَمَلِ كَذَا سَبِيلٌ: قىلغىلى بولمايدۇ، قىلىش مۇمكىنچىلىكى يوق.

اَلنِّضَالُ فِي سَبِيلِ الْحُرِّيَّةِ: ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلماق.

فِي سَبِيلِ الدِّفَاعِ: قوغداش ئۈچۈن، قوغداش يولىدا.

عَلَى سَبِيلِ التَّجْرِبَةِ: تەجرىبە يولى بىلەن، تەجرىبە ئاساسىدا.

ضَاقَتْ بِهِ السُّبُلُ: (قىيىن ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ) ھەل قىلىشقا ئاجىز كەلدى، چارىسىز قالدى، يول تاپالمىدى.

اَلسَّبِيْلَانِ: ئالدى ـ كەينى پېشاپ.

سَبِيٌّ ج سَبَايَا: ئەسىر.

سَبِيَّةٌ ج سَبَايَا: ئايال ئەسىر، ئېكىسپورت قىلىنىغان مال، گۆھەر، مەرۋايىت، ئۈنچە ـ مارجان؛ بىر جايدىن ئىككىنچى بىر جايغا توشۇلىدىغان ھاراق.

«أُخِذَتْ نِسَاؤُهُمْ سَبَايَا»: ئۇلارنىڭ ئاياللىرى ئەسىرگە ئېلىندى.

سِتَارٌ ج سُتُرٌ: پەردە، دەرپەردە، ياپقۇچ، چىمىلداق؛ توسما.

سِتَارُ الشُّبَّاكِ: پەردە، دېرىزە پەردىسى.

أَسْدَلَ السِّتَارَ عَلَى الشَّيْءِ: يوشۇردى، چەكلىدى، توستى.

«أَخْفَتْ وَجْهَهَا خَلْفَ سِتَارٍ»: ئۇ ئايال يۈزىنى پەردە ئارقىسىغا يوشۇردى.

«رُفِعَ السِّتَارُ وَبَدَأَتْ الْمَسْرِحَيَّةُ»: پەردە كۆتۈرۈلدى، تىياتىر باشلاندى.

سِتَارُ الْمَسْرَحِ الْخَارِجِيُّ: سەھنە تاشقى پەردىسى.

سِتَارُ الْمَسْرَحِ الدَّاخِلِيِّ: سەھنە ئىچكى پەردىسى.

رَفَعَ السِّتَارَ عَنِ الشَّيْءِ: ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى، ئاچتى.

سِتَارٌ مِنَ الدُّخَانِ: تۈتەك پەردە.

مَاوَرَاءَ السِّتَارِ: پەردە ئارقىسىدىكى نەرسە، پەردە ئارقىسى.

«سَيْطَرَ عَلَيْهِ مِنْ وَرَاءِ السِّتَارِ» : پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ قوماندانلىق قىلدى.

اَلسِّتَارُ الْحَدِيدِيُّ: تۆمۈر پەردە.

سِتَارَةٌ ج سَتَائِرُ: پەردە، دەرپەردە، ياپقۇچ، چىمىلداق، توسما.

«أَسْدِلِ السَّتَائِرَ قَبْلَ إِنَارَةِ الْبَيْتِ» : ئۆيگە يورۇق چۈشۈرۈشتىن بۇرۇن پەردىنى چۈشۈرۈۋەتكىن.

«رَفَعْتُ السَّتَائِرَ فَوَجَدْتُ أَنَّ الثَّلْجَ يَتَسَاقَطُ» : پەردىنى ئېچىپ قارىسام قار يېغىۋېتىپتۇ.

سَتٌّ: سەت سۆز، ئەيىب، نۇقسان.

سِتٌّ ج سِتَّاتٌ: ئايال خوجايىن، خانىم.

سِتُّ الْحُسْنِ: ھەشقىپىچەك.

سِتٌّ م سِتَّةٌ: ئالتە.

سِتَّ عَشْرَةَ. سِتَّةَ عَشَرَ: ئون ئالتە.

«حَضَرَ الْاِجْتِمَاعَ سِتَّةَ عَشَرَ رَجُلاً وَسِتَّ عَشْرَةَ امْرَأَةً» : يىغىنغا 16 ئەر بىلەن 16 ئايال قاتناشتى.

سِتَّةُ أَضْعَافٍ: ئالتە ھەسسە، ئالتە چەندان.

سَتَّارٌ: قوغدىغۇچى، ياپقۇچى.

اَلسَّتَّارُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «ئەيىبلەرنى ياپقۇچى» مەنىسىدە.

سَتَّرَ يُسَتِّرُ تَسْتِيرًا: قاتتىق يوشۇردى، قاتتىق مەخپىي تۇتتى.

سِتُّونَ: ئاتمىش.

«فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا» «قۇرئان» : قادىر بولالمىغان ئادەم 60 مىسكىنگە بىر ۋاق تاماق بېرىشى لازىم.

اَلسِّتُّونَ: ئاتمىشىنچى (60 ـ).

سِتُّونِيٌّ: ئاتمىش ياشلىق بوۋاي.

سِتِّينَاتٌ: 60 ـ يىللار.

«نَالَتْ كَثِيرٌ مِنَ الدُّوَلِ الْإِفْرِيقِيَّةِ اِسْتِقْلَالَهَا فِي السِّتِّينَاتِ مِنْ هٰذَا الْقَرْنِ» : نۇرغۇن ئافرىقا دۆلەتلىرى بۇ ئەسىرنىڭ 60 ـ يىللىرىدا مۇستەقىللىققا ئېرىشكەن.

سَتَرَ يَسْتُرُ وَ يَسْتِرُ سَتْرًا وَسُتْرًا: ياپتى، يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى، قوغدىدى.

سَتَرَ عُيُوبَهُ: ئەيىبلىرىنى ياپتى.

سِتْرٌ ج أَسْتَارٌ وَ سُتُورٌ وَ سُتُرٌ: پەردە، توسۇق، دەرپەردە، چىمىلداق، تۇۋاق، ياپقۇچ؛ تورۇس، ئۆگزە؛ قاسراق، پوستى، پاناگاھ؛ توسما، قاپ.

«حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا» «قۇرئان» : زۇلقەرنەيىن كۈنچىقىش تەرەپكە بارغاندا، كۈننىڭ شۇنداق بىر قەۋمنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردىكى، ئۇ قەۋمگە بىز (كۈننىڭ ھارارىتىدىن) ساقلىنىدىغان (كىيىم، ئىمارەت قاتارلىق) نەرسىلەرنى ئاتا قىلمىدۇق.

رَفَعَ السِّتْرَ: پەردىنى ئېچىۋەتتى، پەردىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

أَسْدَلَ السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى، پەردىنى ياپتى.

كَشَفَ السِّتْرَ عَنْ: قىياپىتىنى ئېچىپ تاشلىدى، پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى.

سِتْرٌ فِضِّيٌّ: كۈمۈش پەردە.

سُتْرَةٌ سِتْرَةٌ ج سُتَرٌ: چاپان، قىسقا چاپان؛ توساق، پاسال.

«اِرْتَدَى سُتْرَةً جَدِيدَةً» : ئۇ يېڭى كىيىم كىيدى.

سُتْرِيٌّ: قىزىقچى، لەتىپىچى، ھەزىلكەش، ھەپيار.

سَتَلَ يَسْتُلُ سَتْلاً الْقَوْمُ: ئارقىمۇ ئارقا چىقتى، كەينىمۇ كەينى چىقتى.

سَتَلَ الدَّمْعُ: ياش ئاقتى.

سَتَلَ اللُّؤْلُؤُ: مەرۋايىت يىپىدىن تۆكۈلدى.

سَتِلَ يَسْتَلُ سَتَلاً: بىللە بولدى، بىللە ماڭدى، كەينىگە كىردى، ئىزىدىن باردى، ئەگەشتى.

سَتَلٌ ج سِتْلَانٌ: بۇلاق سۇيى؛ تازقارا، قوماي.

سَتَهْ. سَتْهْ. سِتَهْ ج أَسْتَاهٌ: سوڭ، مەقئەت.

سَتْرٌ ج سُتَرَاءُ: ئىپپەتلىك؛ شاخلاپ كەتكەن دەرەخ.

سَجَا يَسْجُو سَجْوًا وَسُجُوًّا اللَّيْلُ: كېچە جىمجىت بولدى.

سَجَا الْبَحْرُ: دېڭىز تىنجىدى.

سَجَتِ الرِّيحُ: شامال توختىدى.

سَجَا يَسْجُو سَجْوًا: ياپتى.

«وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَاسَجَى» «قرآن» : چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قەسەمكى، قاراڭغۇلۇقى (ئەتراپنى قاپلىغان) چاغدىكى كېچە بىلەن قەسەمكى.

سَجَا الْمَيِّتَ: مېيىتنى ياپتى، يۆگىدى.

سَجَاجٌ: سۇ قوشۇلغان (ئارىلاشقان).

سُجَاحٌ: ھاۋا.

سِجَاحٌ: ئۇدۇلى، روبىرو.

وَقَفْتُ سِجَاحَهُ: ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا تۇردۇم.

سَجَاحَةٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، نازاكەت.

سَجَاحَةُ الْخُلُقِ: مۇلايىم تەبىئەتلىك.

سِجَارَةٌ ج سَجَائِرُ: پاپىروس، تاماكا.

سِجَاقٌ: پەردە.

سِجَالٌ: تىركىشىش ئۇرۇشى.

اَلْحَرْبُ سِجَالٌ: ئۇرۇشتا يېڭىش ـ يېڭىلىش بولۇپ تۇرىدۇ.

سَجَّ يَسُجُّ سَجًّا الْحَائِطَ: تامنى سۇۋىدى.

سُجَجٌ: سۇۋالغان ئۆگزە؛ پاك قەلب.

سَجَّادٌ ج سَجَّادُونَ: ھەمىشە ناماز ئوقۇيدىغان ئادەم، كۆپ سەجدە قىلغۇچى، نامازخان.

سَجَّادَةٌ ج سَجَّادَاتٌ وَ سَجَاجِيدُ: جەيناماز، كىچىك گىلەم.

سَجَّانٌ ج سَجَّانُونَ: گۈندىپاي، تۈرمە قاراۋۇلى، تۈرمە مۇھاپىزەتچىسى.

سَجَّةٌ: سۇ قوشۇلغان سۈت.

سَجَّرَ يُسَجِّرُ تَسْجِيرًا: قىزىتتى.

«وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ» «قرآن» : دېڭىزلار ئوت بولۇپ لاۋۇلدىغان چاغدا.

سَجَّرَ الْكَلْبَ: ئىتنىڭ بويىنىغا تۆمۈر ھالقا ئېسىپ قويدى.

سَجَّعَ يُسَجِّعُ تَسْجِيعًا الْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى، دەم تۇتتى، گۇگۇك ـ گۇگۇك قىلىپ سايرىدى.

سَجَّعَ الْكَلَامَ: قاپىيىلىك سۆزلىدى.

سَجَّفَ يُسَجِّفُ تَسْجِيفًا الْبَيْتَ: ئۆيگە پەردە تارتتى.

سَجَّلَ يُسَجِّلُ تَسْجِيلًا: خاتىرىلىدى، يازدى، تىزىملىدى، رويخەتكە ئالدى، قەيت قىلدى، ئۈنئالغۇغا ئالدى.

سَجَّلَ الْعَقْدَ: تىزىمغا ئالدى، رويخەتكە ئالدى.

سَجَّلَ الْإِخْتِرَاعَ: كەشىپ قىلدى، ھوقۇققا ئېرىشتى.

سَجَّلَ مُوَظَّفُ الْبَرِيدِ الرِّسَالَةَ وَ نَحْوَهَا: پوچتا خادىمى خەتنى زاكاس قىلدى.

سَجَّلَ خِطَابًا بِالْبَرِيدِ: پوچتا ئارقىلىق خەت ئەۋەتتى.

سَجَّلَ شُكْرَهُ: ئۇنىڭغا تەشەككۈر بىلدۈردى، رەھمەت ئېيتتى.

سَجَّلَ صَفَحَاتٍ جَلِيلَةً فِي التَّارِيخِ: تارىخ سەھىپىسىدە شانلىق تۆھپە قالدۇردى.

سَجَّلَ رَقْمًا قِيَاسِيًّا: رېكورتنى بۇزۇپ تاشلىدى.

سَجَّلَ نَجَاحًا وَ إِنْتِصَارَاتٍ فِي: ... دە نەتىجە ۋە غەلىبىلەرگە ئېرىشتى.

سَجَّلَ إِصَابَةً: بىر توپ كىرگۈزدى (تەنھەرىكەت).

سَجَّلَ إِسْمَهُ فِي الْجَامِعَةِ وَ نَحْوِهَا: ئۇنىۋېرسىتېتقا تىزىمغا ئالدۇردى.

«سَجَّلَ الْحَدِيثَ» : سۆزنى خاتىرىلىۋالدى، لېنتىغا ئالدى.

«إِذَاسَجَّلْتَ هَذَا فِي دَفْتَرِكَ فَلَنْ تَنْسَاهُ أَبَدًا» : بۇنى دەپتىرىڭگە خاتىرىلىۋالساڭ ھەرگىز ئۇنتۇمايسەن.

سَجَّنَ يُسَجِّنُ تَسْجِينًا: ياردى، پارچىلىدى.

سَجَّى يُسَجِّي تَسْجِيَةً الْمَيِّتَ: مېيىتنى يېپىپ قويدى.

«سَجِّ مَعَايِبَ أَخِيكَ» : قېرىندىشىڭنىڭ ئەيىبـ
لىرىنى ياپقىن.

سِجِّيلٌ: قۇرۇق لايدەك بولۇپ قالغان تاش، ساپال
تاش.

«تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ» «قۇرئان» :
قۇشلار ئۇلارغا ساپال تاشلارنى ئېتىپ...

اَلسِّجِّينُ: تۈرمە؛ گۇناھكارلارنىڭ نامە – ئەمالى
يېزىلغان كىتاب؛ قاتتىق؛ ھەمىشىلىك.

«كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ» «قۇرئان» :
يامان ئادەملەرنىڭ نامە – ئەمالى چوقۇم
سىججىندا بولىدۇ.

فَعَلَ ذَالِكَ سِجِّينًا: بۇنى ئاشكارا ھالدا قىلدى.

سَجَحَ يَسْجُحُ سَجْحًا لَهُ بِالْكَلَامِ: سۆزنى يۇرۇـ
تۇپ ئۆتتى.

سَجَحَتِ الْحَمَامَةُ: كەپتەر سايرىدى، بۇقۇلدىدى،
دەم تۈتتى.

سَجِحَ يَسْجَحُ سَجَحًا وَ سِجَاحَةً: سىلىق بولدى،
يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، نازاكەتلىك
بولدى، خۇشخۇي بولدى.

سَجْحَةٌ: تەبىئىي خۇسۇسىيەت، تۇغما تەبىئەت.

سَجَدَ يَسْجُدُ سُجُودًا: سەجدە قىلدى، بويسۇندى،
باش ئەگدى.

سَجَدَ اللّٰهَ: ئاللاھقا سەجدە قىلدى، ئىبادەت
قىلدى، قۇللۇق قىلدى.

«ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا
إِبْلِيسَ» «قۇرئان» : ئاندىن بىز پەرىشتىلەرگە:
«ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن
باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى.

سَجْدَةٌ: بىر قېتىملىق سەجدە، تىزلىنىپ باش
قويماق.

سَجَرَ يَسْجُرُ سَجْرًا وَ سُجُورًا الْإِنَاءَ: قاچىنى
تولدۇردى.

سَجَرَ التَّنُّورَ: تونۇرنى ئوتۇن بىلەن تولدۇرۇپ
قىزىتتى.

سَجَرَ اللّٰهُ الْكُفَّارَ: ئاللاھ كۇففارلارنى كۆيدۈردى.

«ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ» «قۇرئان» : ئاندىن ئۇلار
ئوتتا كۆيدۈرۈلىدۇ.

سَجَرَ الْبَحْرُ: دېڭىز قىزىدى، ياندى.

سَجَرَ الْمَاءَ فِي الْحَلْقُومِ: سۇنى گېلىغا قۇيدى.

سَجَرَ الْكَلْبَ: ئىتقا بويۇنچۇق ئېسىپ قويدى.

سَجْسٌ. سَجِسٌ : دۇغ سۇ، لاي سۇ.

سَجْسَجٌ ج سَجَاسِجُ: قاتتىقمۇ ئەمەس، يۇمشاقمۇ
ئەمەس يەر؛ سالقىن، سەلكىن شامال.

يَوْمٌ سَجْسَجٌ: مۆتىدىل كۈن، ئىللىق كۈن.

رِيحٌ سَجْسَجٌ: مەيىن شامال، ئىللىق شامال.

هَوَاءٌ سَجْسَجٌ: مۆتىدىل ھاۋا، ئىللىق ھاۋا.

سَجَعَ يَسْجَعُ سَجْعًا الْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى،
دەم تۈتتى، بىر خىل ئاھاڭدا گۈك – گۈك
قىلىپ سايرىدى.

سَجَعَتِ النَّاقَةُ: تۆگە بىر خىل ئاۋازدا بوقىرىدى.

سَجَعَ الشَّخْصُ الْكَلَامَ: قاپىيىلىك سۆزلىدى،
قاپىيىلىك گەپ قىلدى.

سَجْعٌ ج أَسْجَاعٌ: قاپىيىلىك سۆز.

سَجْعَةٌ ج سَجَعَاتٌ: قاپىيىلىك سۆزدىن بىر
ئابزاس.

سَجَفَ يَسْجُفُ سَجْفًا الْبَيْتَ: ئۆينىڭ پەردىسىنى
چۈشۈرۈۋەتتى.

سَجْفٌ. سِجْفٌ ج سُجُوفٌ وَأَسْجَافٌ: پەردە.

سُجُقٌّ: كالباسا، قىيزى، ياغلىق ئۈچەي.

سَجَلَ يَسْجُلُ سَجْلًا السُّورَةَ أَوِالْقَصِيدَةَ: سۈرە
ياكى قەسىدىنى ئۈزۈلدۈرمەي ئوقىدى.

سَجَلَ الشَّيْءَ: ئارقىمۇ ئارقا ئەۋەتتى.

سَجْلٌ ج سِجَالٌ وَ سُجُولٌ: سوغا، چېلەك؛
ھەسسە، نېسىۋە.

سِجِلٌّ ج سِجِلَّاتٌ: خاتىرە دەپتەر، تىزىملاش
دەپتىرى، رويخەت.

«يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ»
«قۇرئان» : ئۇ كۈندە ئاسماننى (پۈتۈكچى)
نەرسە يېزىلغان قەغەزنى يۆگىگەندەك يۆگەيـ
مىز.

سِجِلُّ الشَّرَفِ: شەرەپ گۇۋاھنامىسى.

اَلسِّجِلُّ التِّجَارِيُّ: مەلۇم ئورۇندا تىجارەت بىلەن
شۇغۇللىنىدىغان شىركەتلەر ۋە شەخسلەر

ھەققىدىكى ئومۇمىي مەلۇمات دەپتىرى.

«لَمْ أَجِدْ إِسْمَكَ فِي السِّجِلِّ» : سېنىڭ ئىسمىڭنى تىزىملىكتە ئۇچراتمىدىم.

سِجِلَّاتٌ: ئارخىپ باشقارمىسى، ئارخىپخانا.

أَمِيْنُ سِجِلَّاتٍ: ئارخىپ باشقۇرۇش خادىمى.

سَجَمَ يَسْجُمُ سُجُومًا وَ سِجَامًا: (كۆز يېشى) ئاقتى، تۆكۈلدى.

سَجَمٌ: ياش؛ سۇ.

سَجَنَ يَسْجُنُ سَجْنًا ـ هُ: ئۇنى سولىدى، قامىدى، زىندانغا سالدى، تۈرمىگە تاشلىدى، تۈرمىگە ئالدى.

سَجَنَ الْهَمَّ: غەمنى يوشۇردى، ياپتى.

سَجَنَ لِسَانَهُ: سۆزلىمىدى، لام ـ جىم دېمىدى، تىلىنى يىغدى.

«سَجَنَتْهُ الْحُكُومَةُ تِسْعَ سَنَوَاتٍ» : ھۆكۈمەت ئۇنى توققۇز يىل قامىدى.

سِجْنٌ ج سُجُونٌ: قاماقخانا، تۈرمە، ھەپسخانا، زىندان، گۇندىخانا، سولاقخانا.

«فَلَبِسَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ» «قۇرئان» : يۇسۇپ زىنداندا بىرقانچە يىل يېتىپ قالدى.

حُمَّى السُّجُونِ: كېزىك، تەپ، ئىسسىق، تاشما.

سَجْنٌ: تۈرمىگە تاشلىماق، قولغا ئالماق.

«لَيْسَ شَيْءٌ أَحَقَّ بِطُولِ سَجْنٍ مِنْ لِسَانٍ»

«حديث» : ئۇزۇن قاماشقا تىل ئەڭ تېگىشلىك.

سَجْنٌ مُؤَبَّدٌ: مۇددەتسىز قاماق.

سَجْنٌ مَعَ الْأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ: ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش.

سَجَنْجَلٌ: ئالتۇن؛ زەپەر ئەينەك؛ كۈمۈش پارچىسى.

اَلسَّجْوَاءُ: ياۋاش، مۇلايىم.

نَاقَةٌ سَجْوَاءُ: (سۈتىنى) ساغقاندا جىم تۇرۇپ بېرىدىغان تۆگە، ياۋاش تۆگە.

رِيْحٌ سَجْوَاءُ: ئىللىق شامال، مەيىن شامال، سالقىن شامال.

سُجُودٌ: سەجدە قىلماق، باش ئەگمەك، باش ئۇرماق.

سَجُورٌ: يېقىملىق.

سَجُوعٌ: سايرايدىغان قۇش.

سُجُوقٌ: كالباسا، قېزى. ياغلىق ئۈچەي.

سَجُولٌ: كۆپ، مول.

عَيْنٌ سَجُولٌ: يېشى كۆپ كۆز.

سَجُومٌ: كۆپ.

عَيْنٌ سَجُومٌ: ياش تۆككۈچى كۆز.

نَاقَةٌ سَجُومٌ: سۈتلۈك تۆگە.

سَجِيْحٌ: مۇلايىم، خۇش پېئىل، يېقىملىق، نازاكەتلىك.

خُلُقٌ سَجِيحٌ: خۇش ئەخلاق.

سَجِيْحَةٌ: تەبىئى خۇسۇسىيەت، تۇغما تەبىئەت.

سَجِيْرٌ ج سُجَرَاءُ: چىن دوست، ھەقىقىي دوست.

سَجِيْسٌ: دۇغ سۇ، لاي سۇ.

سَجِيسُ الدَّهْرِ: ئەبەدىي، مەڭگۈ.

سَجِيْفٌ: پەردە.

سَجِيْنٌ ج سُجَنَاءُ وَ سَجْنَى م سَجِينَةٌ ج سَجْنَى وَسَجَائِنُ: مەھبۇس، تۈرمىدە ياتقۇچى.

سَجِيْنٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي مەھبۇس، سىياسىي جىنايەتچى.

«قَضَى مُعْظَمَ حَيَاتِهِ سَجِينًا» : ئۆمرىنىڭ تولىسىنى تۈرمىدە ئۆتكۈزدى.

ضَرْبٌ سَجِينٌ: قاتتىق ئۇرماق.

سَجِيَّةٌ ج سَجَايَا: خۇسۇسىيەت، خۇلق، مىجەز، خاراكتېر، (ئادەمنىڭ) تەبىئەت، ئەخلاق.

حَسَنُ السَّجِيَّةِ: گۈزەل ئەخلاقلىق.

سَحَا يَسْحُو وَ يَسْحَى وَ يَسْحِي سَحْوًا الشَّيْءَ: ئاقلىدى، سويدى.

سَحَا يَسْحَا يَسْحِي وَ يَسْحُو الطِّينَ عَنْ وَجْهِ الْأَرْضِ: يەر يۈزىدىن لاينى قىرىۋەتتى.

سِحَاءٌ ج أَسْحِيَةٌ: دەرەخنىڭ پوستى، قوۋزىقى.

«سِحَاءُ هَذِهِ الشَّجَرَةِ رَقِيقٌ» : بۇ دەرەخنىڭ

قوۋزىقى نېپىز.

سِحَاءَةٌ ج سَحَايَا: مېڭە پەردىسى؛ نېپىز تېرە؛ پوست.

سِحَائِيٌّ: مېڭە پەردىسى خاراكتېرلىك.

اَلْاِلْتِهَابُ السِّحَائِيُّ: مېنىنگىت، مېڭە (يۇلۇن) پەردە ياللۇغى.

سَحَابٌ ج سُحُبٌ: بۇلۇت.

«وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ» «قرآن»: تاغلارنى تۇرغۇن ھالەتتە گۇمان قىلىسەن، ھالبۇكى ئۇلار بۇلۇتتەك چۆرگىلەپ تۇرىدۇ.

سَحَابٌ مُرْتَفِعٌ: ئاق بۇلۇت.

سَحَابُ الصَّيْفِ: توپ بولۇپ تېز ئۆتۈپ كېتىدىغان بۇلۇت.

سَحَابَةٌ ج سَحَائِبُ: بۇلۇت.

سَحَابَةٌ بَيْضَاءُ: ئاپئاق بۇلۇت.

سَحَابَةَ الْيَوْمِ: پۈتۈن كۈن، ئەتىدىن - كەچكىچە، كۈن بويى.

ظَلَّ يَكْتُبُ سَحَابَةَ يَوْمِهِ: كۈن بويى يازدى.

أَقَمْتُ عِنْدَهُ سَحَابَةَ يَوْمِي: ئۇنىڭ يېنىدا كۈن بويى تۇردۇم.

قَضَى سَحَابَةَ يَوْمِهِ فِي عَمَلِ كَذَا: پالانى ئىشتا كۈنىنىڭ تولىسىنى ئۆتكۈزدى.

سَحَاةٌ ج سَحًى: ھويلا - ئارام، قورۇ؛ رايون؛ خامان، تىكەنلىك دەرەخ، يان تەرەپ.

سَحَاحٌ: ھاۋا، ئاتموسفېرا.

سُحَاقٌ: ئۆپكە كېسەللىكى.

سِحَاقٌ: ئەركەكزەدەك ئوينىماق، جىنسىي ئالاقە قىلىشماق.

سُحَامٌ: قارا، قارا رەڭ، قارا رەڭلىك.

سِحَايَةٌ ج سَحَايَا: پوست؛ مېڭە پەردىسى؛ نېپىز تېرە.

سَحَبَ يَسْحَبُ سَحْبًا: تارتتى، سۆرىدى، چېكىندۈردى، ئارقىغا قايتۇردى.

«يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ» «قرآن»: ئۇلار دوزاختا دۈم ياتقۇزۇلۇپ سۆرىلىدىغان كۈندە، . . .

سَحَبَ شِيكًا: چەكنى كېسىپ بەردى، چەك يېزىپ بەردى.

سَحَبَ جِمَانَهُ: ئېتىنى تارتتى.

سَحَبَ الْجَيْشَ: قوشۇننى چېكىندۈردى.

سَحَبَ ذَيْلَهُ: تەكەببۇرانە ماڭدى.

سَحَبَ ذَيْلَهُ عَلَى الْأَمْرِ: يوشۇردى، كۆز يۇمدى، كۆزرەسلىككە سالدى.

سَحَبَ مَالًا مِنَ الْمَصْرِفِ: بانكىدىن ئامانەتكە قويغان پۇلنى ئالدى.

سَحْبٌ: سۆرىمەك، تارتماق، چېكىندۈرمەك، قايتۇرماق.

سَحْبٌ مِنَ التَّدَاوُلِ: پۇلنى قايتۇرۇۋالماق، پۇلنى يىغىۋالماق، تارقىتىشنى توختاتماق.

سَحْبُ الْاِعْتِمَادِ: شىركەتكە ئىلگىرى بېرىلگەن رۇخسەتنى بىكار قىلىش.

«قَامَ الشُّرْطِيُّ بِسَحْبِ رُخْصَةِ الْقِيَادَةِ مِنْهُ»: ساقچى ئۇنىڭ پراۋىسىنى ئېلىۋالدى.

سَحْبَانُ: سەھبان (ئەرەبلەردە ئۆتكەن بىر ناتىق).

لَهُ بَلَاغَةُ سَحْبَانَ: ئۇ سۆزگە ئۇستا، ئۇ دېگەن ناتىق.

سَحَتَ يَسْحَتُ سَحْتًا: ھارام قىلدى، خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى.

سَحَتَ الشَّيْءَ: يىلتىزىدىن قومۇردى.

سَحَتَ فِي التِّجَارَةِ: ھارام كەسىپ قىلدى.

سَحَتَ الشَّحْمَ عَنِ اللَّحْمِ: مايىنى گۆشتىن ئاجرىتىۋالدى.

سَحَتَهُ: بوغۇزلىدى.

سَحْتٌ: كونا كىيىم؛ ئازاب، جازا؛ قاتتىق سوغۇق.

سُحْتٌ ج أَسْحَاتٌ: ھارام نەرسە، ھارام مال، ھارام پايدا، قانۇنسىز تاپاۋەت.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ» «قرآن»: ئۇلار يالغانغا قۇلاق سالغۇچىلاردۇر، (پارا ۋە جازانىغا ئوخشاش) ھارامنى يېگۈچىلەردۇر.

اَلسُّحْتُ مِنَ النَّاسِ: تويماس ئادەم.

سَحَجَ يَسْحَجُ سَحْجًا الْعُودَ: ياغاچنى ئاقلىدى.

سَحَجَ الْجِلْدَ: تېرىنى سويدى.

سَحْجٌ: شامال، سۇ ۋە مۇز قاتارلىقلارنىڭ تەسىرى بىلەن قورام تاشلارنىڭ كۆپىرىشى (گېئولوگىيىدە).

سَحْجَةٌ ج سَحْجَاتٌ: تاتلاپ يارا قىلماق.

سَحَّ يَسُحُّ سَحًّا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى، قۇيۇلدى، تۆكۈلدى، ئۇرغۇپ چىقتى، ئېتىلىپ چىقتى.

سَحَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇلدى.

سَحَّ الشَّخْصَ: قامچىلىدى، دەررە ئۇردى.

«سَحَّهُ عِشْرِينَ سَوْطًا»: ئۇ ئۇنى يىگىرمە قامچا ئۇردى.

سَحَّ الْقَصِيدَةَ: قەسىدىنى راۋان ئوقۇدى.

سَحَّتْ عَيْنُهُ: يىغلىدى، كۆز يېشى قىلدى.

سَحَّاحٌ: يامغۇردەك ياش تۆككۈچى.

عَيْنٌ سَحَّاحَةٌ: يېشى كۆپ كۆز، ياش قۇيۇلۇپ تۇرىدىغان كۆز.

سَحَّارٌ ج سَحَّارُونَ: جادۇگەر، سېھىرگەر، كۆز باغلىغۇچى.

«يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ» «قرآن»: ئۇلار سېنىڭ ھۇزۇرىڭغا ناھايىتى ئۇستا سېھىرگەرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەلسۇن.

سَحَّارَةٌ ج سَحَّارَاتٌ: بىر خىل ئالاھىدە شەكىللىك ساندۇق؛ باخشى، پېرىخون (ئايال).

سَحَّتَ يُسَحِّتُ تَسْحِيتًا: قانۇنسىز پايدا ئالدى، ھارام كەسىپ قىلدى، ھارام پايدا ئالدى، ۋەيران قىلىشقا قاراپ ماڭدى. بۇزغۇنچىلىق قىلدى.

سَحَّجَ يُسَحِّجُ تَسْحِيجًا: قىردى، ئاقلىدى، سويدى.

سَحَّرَ يُسَحِّرُ تَسْحِيرًا ـ هُ: ئۇنى ئالدىدى، ئۇنىڭ كۆزىنى باغلىدى؛ سوھۇرلۇق بەردى.

«سَحَّرَ ضُيُوفَهُ وَصَامَ دُونَ سُحُورٍ»: مېھمانلىرىغا سوھۇرلۇق بېرىپ ئۆزى سوھۇرلۇقسىز روزا تۇتتى.

سَحَّمَ يُسَحِّمُ تَسْحِيمًا: قارا قىلىۋەتتى.

«سَحَّمَ الْفَحْمُ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ»: كۆمۈر ئۇنىڭ ئىككى قولىنى ۋە يۈزىنى قارايتىۋەتتى.

سَحَّى يُسَحِّي تَسْحِيَةً: قىردى، سويدى.

سَحَرَ يَسْحَرُ سَحْرًا الشَّخْصَ: كۆزىنى باغلىدى، مەپتۇن قىلدى، مەھلىيا قىلدى، مەسىلىكىنى كەلتۈردى؛ قايمۇقتۇردى، گاڭگىراتتى.

«فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ» «قرآن»: ئۇلار ھاسا، ئارغامچىلارنى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى باغلىدى.

سَحَرَ يَسْحَرُ سُحُورًا الشَّخْصُ: سوھۇرلۇق يېدى (رامىزاندا).

«مِنَ النَّاسِ مَنْ يَسْحَرُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَصُومُ مِنْ غَيْرِ سَحُورٍ»: بەزى كىشىلەر سوھۇرلۇق يەيدۇ ۋە بەزىلەر سوھۇرلۇق يېمەي روزا تۇتىدۇ.

سَحَرَتْهُ الْخَمْرَةُ: ھاراق ئۇنى مەست قىلىپ قويدى.

سِحْرٌ ج أَسْحَارٌ وَ سُحُورٌ: كۆز باغلاش، سېھىرگەرلىك؛ مەھلىيا قىلماق، مەپتۇن قىلماق، ئازدۇرماق.

«أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ» «قرآن»: ئەجەبا بۇ سېھىرمۇ؟ سېھىرگەرلەر مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ.

سَحَرٌ ج أَسْحَارٌ: سۈبھى، تاڭ، سەھەر.

«وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ» «قرآن»: ئۇلار سەھەرلەردە (پەرۋەردىگارىدىن) مەغپىرەت تىلەيتتى.

سَحْرٌ. سَحَرٌ. سُحْرٌ ج سُحُورٌ وَ سُحْرٌ وَ أَسْحَارٌ وَ سُحَارَةٌ: ئۆپكە، يۈرەك.

سِحْرِيٌّ: سېھىرگەرلىك، سېھىرگە مەنسۇپ.

اَلْعَيْنُ السِّحْرِيَّةُ: ئېلېكتىر كۆز، بەلگە چىراغ؛ مەنپى قۇتۇپ.

سَحَطَ يَسْحَطُ سَحْطًا و مَسْحَطًا ـ هُ: تېز سۈرئەتتە بوغۇزلىدى.

سَحَطَهُ الطَّعَامُ: تاماق گېلىدا تۇرۇپ قالدى.

سَحَطَ الشَّرَابَ: ئىچىملىككە سۇ ئارىلاشتۇردى.

سَحَطَ وَلَدَ الشَّاةِ: قوزىنى ئانىسىغا قوشۇپ قويدى.

سَحَقَ يَسْحَقُ سَحْقًا الشَّيْءَ: سوقتى، يانچىدى، ئەزدى، ئېزىۋەتتى، كۇكۇم ـ تالقان قىلدى.

سَحَقَ الْحَبَّ: ئاشلىقنى يانچىدى.

سَحْقَةٌ: ئۇنى ھالاك قىلدى، گۇمران قىلدى.

سَحَقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

«سَحَقَ الْحَشَرَةَ بِقَدَمِهِ»: ھاشارەتنى پۇتى بىلەن يانجىۋەتتى.

سَحِقَ يَسْحَقُ سَحْقًا الشَّيْءُ: يىراق بولدى، يىراقلاشتى.

سَحُقَ يَسْحُقُ سُحْقًا: يىراق بولدى.

سَحُقَ يَسْحُقُ سُحُوقَةً وَ سَحَاقَةً الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى، جۇل - جۇل بولدى.

سَحْقٌ: ئەزمەك، تالقانلىماق، سوقماق، يانجىماق، ھالاك قىلماق.

سَحْقٌ ج سُحُوقٌ: كونا كىيىم، جۇل - جۇل كىيىم، يىرتىق كىيىم؛ نېپىز بۇلۇت.

سُحْقٌ. سُحُقٌ: يىراق، ئۇزاق، ئۇزۇن، يىراقلىق.

سُحْقًا لَهُ: (ئاللاھ ئۇنى رەھمىتىدىن) يىراق قىلسۇن.

«فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ»

«قرآن»: ئۇلار گۇناھىنى تونۇيدۇ، ئەھلى دوزاخ ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن يىراق بولسۇن!

«لَمْ نَسْتَطِعِ الْوُصُولَ إِلَى قَعْرِ الْبِئْرِ لِسُحْقِهِ»: چوڭقۇر بولغانلىقى ئۈچۈن قۇدۇقنىڭ تېگىگە يېتەلمىدۇق.

سَحَلَ يَسْحَلُ سَحْلاً الشَّيْءَ: يانجىدى.

سَحَلَهُ بِلِسَانِهِ: تىللىدى، ئەيىبلىدى.

سَحَلَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى.

سَحَلَ الْغَرِيمَ مِائَةَ دِرْهَمٍ: قەرزدارغا يۈز دىرھەم بەردى.

سَحَلَهُ مِائَةَ سَوْطٍ: ئۇنى يۈز قامچا ئۇردى؛ ئۇنى يۈز دەررە ئۇردى.

سَحَلَ الشَّخْصَ: ئۇنى تېرىلىرى تىتما - كاناك بولۇپ كەتكىچە سۈردى.

سَحَلَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئۈزۈلدۈرمەي ئوقۇدى.

سَحَلَتِ الْعَيْنُ: يىغلىدى، ياش تۆكۈلدى، ياش قۇيۇلدى.

سَحَلَ الْبَغْلُ: خېچىر ھاڭرىدى.

سَحْلٌ: نەق پۇل، بانكىدا ساقلانغان پۇل.

سُحَلَةٌ: ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغان توشقان بالىسى.

سَحْلَفَةٌ ج سَحَالِفُ: تاشپاقا.

سِحْلِيَّةٌ ج سَحَالٍ: دېڭىز قىرغىقىنىڭ، دېڭىز قىرغىقىغا تەۋە؛ كەسلەنچۈك.

سَحِمَ يَسْحَمُ سَحَمًا سُحْمَةً: قارايدى، قاراڭغۇلاشتى، قارىيىپ كەتتى.

«سَمَتِ السَّمَاءُ مِنْ دُخَانِ الْمَصَانِعِ»: ئاسمان زاۋۇتلارنىڭ تۈتۈنىدىن قارىيىپ كەتتى.

سَحَمٌ: تۆمۈر.

سَحَمٌ. سُحْمَةٌ: قارا.

سَحَمَةٌ: تۆمۈر دۆۋىسى.

سَحَنَ يَسْحَنُ سَحْنًا الْحَجَرَ: تاشنى سىلىقلاتتى، پارقىراتتى؛ تاشنى ئۇۋىدى، چوقىدى، سۇندۇردى.

سَحَنَ الشَّيْءَ: ئەزدى، يومشاتتى، كۇكۇم - تالقان قىلدى.

«سَحَنَ الْحَبَّ حَتَّى صَارَ طَحِينًا»: ئاشلىقنى يانجىپ ئۇنغا ئايلاندۇردى.

سَحَنَ الْخَشَبَةَ: ياغاچنى سىلىقلىدى.

سَحْنَاءُ: قىياپەت، شەكىل، سىما، رەڭگىروي، ئەپت - بەشىرە، چىراي، چېھرى، يۈز.

«عَرَفْتُ مِنْ سَحْنَائِهِ أَنَّهُ أَجْنَبِيٌّ»: ئۇنىڭ قىياپىتىدىن ئۇنىڭ چەت ئەللىك ئىكەنلىكىنى بىلدىم.

سَحْنَةٌ. سَحَنَةٌ: قىياپەت، شەكىل، سىما، رەڭگىروي، ئەپت - بەشىرە، چىراي، چېھرى، يۈز.

سَحُوجٌ: قەسەمخور ئايال.

سَحُوحٌ: يامغۇرنى قۇيۇۋېتىدىغان بۇلۇت.

سُحُورٌ: سوھۇرلۇق تاماق يېمەك.

«يَصُومُ دُونَ سُحُورٍ»: ئۇ سوھۇرلۇقسىز روزا تۇتىدۇ.

سَحُورٌ ج سُحُرٌ: سوھۇرلۇق تاماق.

«تَنَاوُلُ السَّحُورِ يُخَفِّفُ عِبْءَ الصِّيَامِ»: سوھۇرلۇق يېيىش رامزاننىڭ يۈكىنى يېنىك-

لەشتۈرىدۇ.

سَخُوقٌ تۆگمەن ئاۋازى؛ سۆتنى ساغقان چاغدىكى ئاۋاز.

سَخُوْقٌ مِنَ النُّوقِ: ئورۇق تۆگە؛ بىلى ئۇزۇن تۆگە.

سَحَى يَسْحُو وَ يَسْحَا وَ يَسْحِي سَحْيًا: كۆرجەكـ لەپ ئالدى؛ قىردى، سويدى.

سَحِيتٌ: تويماس، قارنى يامان، يوقالغان.

مَالٌ سَحِيتٌ: يوقالغان مال، زايا بولۇپ كەتكەن مال.

سَحِيْجٌ: سويۇلغان، قىرىلغان، ئاقلانغان.

سَحِيرٌ: قورسىقى ئاغرىق، قورساقلىق ئات قۇدە قىلىنغان چولك.

سَحِيْطٌ: بوغۇزلانغان قوي.

سَحِيْقٌ: تۆگمەن ئاۋازى، يارغۇنچاقنىڭ ئاۋازى.

سَحِيْقٌ: يىراق، چوڭقۇر، ئۇزۇن.

«أَوْتَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ» «قرآن»: ياكى بوران ئۇنى ئېلىپ بېرىپ يىراق جايغا تاشلىـ ۋەتكەندەك بولۇپ قالىدۇ.

مِنْ زَمَنٍ سَحِيْقٍ: ئۇزاق زاماندىن بېرى.

سَحِيْقَةٌ: قارا يامغۇر، قاتتىق يامغۇر.

هُوَّةٌ سَحِيْقَةٌ: چوڭقۇر ئازگال، چوڭقۇر ئورا؛ تېگى يوق يار.

سَخَا يَسْخُو سَخَاءً: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

«سَخَا بِمَالِهِ لِلْمُحْتَاجِينَ»: ھاجەتمەنلەرگە پۇل ـ مال بەردى.

سَخَا النَّارَ: ئوتنى چوقچىلىدى، ئوتنى كوچىلىـ دى.

سَخَاءٌ: سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق، مەردلىك.

بِسَخَاءٍ: سېخىلىق بىلەن، ئوچۇق قوللۇق بىلەن.

سِخَابٌ ج سُخُبٌ: كىچىك باللار بويىنىغا ئاسىدىغان ئاددى مارجان، باللار بويۇن مارجىـ نى.

سَخَافَةٌ: ھاماقەتلىك، كالتە پەملىك، ھاڭۋاقتىـ لىق، ئاجىزلىق، بوشاڭلىق، ئەقىلسىزلىق.

سُخَامٌ: قازاننىڭ قارىسى، قازان كۈيىسى، قازان قورۇمى، كۆمۈر؛ گالدىن سىلىق ئۆتىدىغان ھاراق؛ يۇمشاق پەي.

«تَلَوَّثَتْ يَدَاهُ بِالسُّخَامِ»: ئىككى قولى قازان قورۇمى بىلەن مىلىنىپ كەتتى.

لَيْلٌ سُخَامٌ: قاراڭغۇ كېچە، تۈن.

رِيْشٌ سُخَامٌ: يۇمشاق پەي.

سَخَانَةٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت.

سَخَاوَةٌ: سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق؛ يۇمشاقـ لىق، مۇلايىملىق.

سَخُتٌ: ساغلام؛ شىددەتلىك، كۈچلۈك، قاتتىق.

سُخْتٌ: توم تۆۋاق ھايۋانلارنىڭ تېزىكى.

سَخَّانٌ م سَخَّانَةٌ ج سَخَّانَاتٌ: سۇ ئىسسىتىش ئەسۋابى، سۇ ئىسسىتقۇچ، پار قازىنى.

سَخَّرَ يُسَخِّرُ تَسْخِيرًا: مۇسەخخەر قىلدى، بويسۇندۇردى.

«أَللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيْهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن دېڭىزدا كېمىلەرنىڭ يۈرۈشى ئۈچۈن، سىلەرـ نىڭ ئاللاھنىڭ پەزلىدىن تەلەپ قىلىشىڭلار ئۈچۈن ۋە (ئاللاھقا) شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن، ئاللاھ سىلەرگە دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەردى.

سَخَّرَ الشَّيْءَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مۇسەللەت قىلدى.

سَخَّرَ الشَّخْصَ: ئۇنى ھاشارغا سالدى، ھەقسىز ئىشقا سالدى، ئۇنى باستى.

«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَ ثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ» «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە، سەككىز كۈندۈز ئاپىرىدە قىلدى.

سَخَّقَ يُسَخِّقُ تَسْخِيقًا: ئاجىزلاشتۇردى.

سَخَّقَ الْكِبَرُ عَقْلَهُ: قېرىلىق ئۇنىڭ ئەقلىنى ئاجىزلاشتۇردى.

«سَخَّقَ بَعْضُ النَّاسِ آرَاؤَهُ فَانْسَحَبَ مِنَ الْمَجْلِسِ»: بەزى كىشىلەر ئۇنىڭ پىكىرلىرىنى يارىماسقا چىقارغان ئىدى، ئۇ يىغىندىن چېكىنىپ چىقتى.

سَخَلَ يَسْخَلُ تَسْخِيلاً: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى؛ ئاجىزلاتتى.

سَخَّمَ يُسَخِّمُ تَسْخِيمًا اللَّحْمَ: گۆش سېسىپ قالدى، گۆش پۇراپ قالدى، چىرىپ قالسۇن.

سَخَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ يۈزىنى قارا قىلدى.

سَخَّمَهُ بِصَدْرِهِ: ئۇنى تېرىكتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، ئۇغىسىنى كەلتۈردى.

سَخَّمَ الْمَاءَ: سۇنى قىزىتتى، ئىسسىتتى.

سَخَّنَ يُسَخِّنُ تَسْخِينًا: قىزىتتى، ئىسسىتتى.

«سَخِّنْ لَنَا الطَّعَامَ»: بىزگە تاماقنى ئىسسىتىپ بەرگىن.

سِخِّينٌ ج سَخَاخِينُ: جاللات پىچىقى، قاسساپنىڭ پىچىقى، كۈرەك.

سَخِرَ يَسْخَرُ سُخْرِيَّةً وَ سُخْرِيَةً مِنْهُ وَبِهِ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى، كۈلدى.

«وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ» (قۇرئان): نۇھ كېمە ياسىدى، قەۋمىنىڭ چوڭلىرى ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى.

«لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ» (قۇرئان): بىر قەۋم يەنە بىر قەۋمنى مەسخىرە قىلمىسۇن، مەسخىرە قىلىنغان قەۋم (ئاللاھنىڭ نەزىرىدە) مەسخىرە قىلغۇچى قەۋمدىن ياخشىراق بولۇشى مۇمكىن....

سَخَرَ يَسْخَرُ سُخْرِيًّا وَسِخْرِيًّا: (خالىمىغان ئىشقا) زورلىدى، مەجبۇرلىدى، باستى؛ هاشارغا سالدى، بىكارغا ئىشقا سالدى.

سُخْرَةٌ: زاڭلىق، مەسخىرە، مازاق، كۈلكە؛ مەسخىرە ئوبيېكتى؛ مەجبۇرىي ئەمگەك، هاشار.

«جَعَلَهُ تَصَرُّفُهُ سُخْرَةً»: ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئۇنى كۈلكىگە قالدۇردى.

اَلسُّخَرَةُ: مەسخىرىۋاز.

«كَانَ سُخَرَةً فَكَرِهَهُ أَصْحَابُهُ»: ئۇ مەسخىرىۋاز بولغاچقا، ھەمراھلىرى ئۇنى يامان كۆرۈپ قالدى.

سُخْرِيٌّ: كۈلكىلىك، مەنىسىز، مەسخىرە، مەسخىرە خاراكتېرلىك.

سُخْرِيَّةٌ: مەسخىرە، مازاق.

سَخِطَ يَسْخَطُ سُخْطًا الرَّجُلُ: غەزەپلەندى، خاپا بولدى، ئاچچىقلاندى، دەرغەزەپ بولدى.

سَخِطَ الشَّيْءَ: ياقتۇرمىدى، يامان كۆردى.

سَخِطَ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى، خاپا بولدى، ئۇنىڭغا نەپرەتلەندى.

«لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ» (قۇرئان): ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ئالدىن تەييارلىغان ئەمەللىرى نېمىدېگەن يامان! (بۇ ئەمەللەر) ئۇلارغا ئاللاھنىڭ غەزىپىنى ئېلىپ كەلدى.

«سَخِرَ مِنْهُ أَصْحَابُهُ فَسَخِطَ عَلَيْهِمْ»: ئۇنىڭ بۇرادەرلىرى ئۇنى زاڭلىق قىلغان ئىدى، ئۇ ئۇلارغا ئاچچىقلاندى.

سُخْطٌ. سَخَطٌ: غەزەپ، ئاچچىق، خاپىلىق، چېچىلماق.

«أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ» (قۇرئان): ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئىزدىگەن كىشى ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچراشقا تېگىشلىك بولغان كىشىگە ئوخشامدۇ؟

سَخُفَ يَسْخُفُ سُخْفًا وَ سَخَافَةً: ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى؛ كالۋالاشتى.

«سَخُفَ عَقْلُهُ وَسَخُفَتْ آرَاؤُهُ»: ئۇنىڭ ئەقلى ئاجىز بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ پىكىرلىرى مەنىسىز بولدى.

سُخْفٌ. سَخَافَةٌ ج سَخَافَاتٌ: گالۋالىق، كالتە پەملىك، ھاڭۋاقتىلىق، ئاجىزلىق، بوشاشلىق، ئىقتىدارسىزلىق، ھاماقەتلىك.

سُخْفَةٌ: ئەقلىي ئاجىزلىق؛ ئورۇقلۇق.

سَخَلَ يَسْخَلُ سَخْلاً الشَّيْءَ: ئالداپ ئېلىۋالدى.

سَخْلٌ: ئىقتىدارسىز ئادەم؛ كېرەكسىز نەرسە.

سَخْلٌ ج سُخْلٌ وَ سُخَّالٌ: ئاجىز، پەس، كەمتۈك نەرسە.

سَخْلَةٌ ج سَخْلٌ وَ سِخَالٌ وَسَخْلَةٌ وَ سُخْلَانٌ: قوزا، ياقلان.

سَخَمٌ: قارا.

سَخْمَاءُ ج سُخْمٌ وَ سَخْمَوَاتٌ: قارا.

سُخْمَةٌ: قارا؛ غەزەپ؛ ئاداۋەت؛ ئۆچمەنلىك.

سُخْمَطٌ: غەزەپ.

سَخِنَ يَسْخَنُ سَخَنًا الشَّيْءُ: ئىسسىدى، قىزىدى.

سَخِنَتْ عَيْنُهُ: غەم ـ قايغۇدىن كۆزى قىزىرىپ كەتتى.

سَخُنَ يَسْخُنُ سُخُونَةً وَ سَخَانَةً وَ سَخَنًا وَ سُخْنًا وَ سُخْنَةً الشَّيْءُ: ئىسسىدى، قىزىدى.

سَخَنَ يَسْخُنُ سُخُونَةً: ئىسسىدى، ئىللىدى، قىزىدى.

«فِي الصَّيْفِ يَسْخُنُ الْجَوُّ وَيَطُولُ النَّهَارُ»: يازدا ھاۋا ئىسسىپ كۈن ئۇزىرايدۇ.

سُخْنٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سُخْنَانٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سُخْنَةٌ: قىزىتما، ئىسسىق، قىزىق.

عَلَيْكَ بِالْأَمْرِ عِنْدَ سُخْنَتِهِ: تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق.

«أُصِيبَ بِالسُّخْنَةِ»: ئۇ قىزىتمىغا گىرىپتار بولدى.

سَخُوَ يَسْخُوُ سَخَاوَةً: سېخى بولدى، مەرد بولدى.

سُخُونَةٌ: ئىسسىقلىق، ھارارەت.

سَخِيَ يَسْخَى سَخًا: سېخى بولدى، مەرد بولدى، كەڭ قول بولدى.

سَخَتْ نَفْسُهُ عَنِ الشَّيْءِ: تاشلىۋەتتى، تەرك ئەتتى، ۋاز كەچتى.

«لَمْ تَسْخَ نَفْسُهُ أَيَّ شَيْءٍ مِنْ مَالِهِ»: مېلىدىن قىلچە بىر نەرسە بېرىشكىمۇ چىدىمىدى.

سَخِيتٌ: ساغلام؛ شىددەتلىك، كۈچلۈك.

سَخِيفٌ ج سُخَفَاءُ: ئاجىز، ناچار، نامۇۋاپىق، زەئىپ، كۈچسىز، نازۇك؛ بىمەنە.

سَخِيفُ الْعَقْلِ: كەم ئەقىل، كالتە پەم، دۆت، كالۋا.

«هَذَا رَأْيٌ سَخِيفٌ»: بۇ مەنىسىز پىكىر.

سَخِيمَةٌ ج سَخَائِمُ: يامان غەرەز، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، يامان نىيەت. دۈشمەنلىك، ئىسسىق تاماق.

سَخِينٌ: ئىسسىق؛ كۆزنىڭ يىغلاش سەۋەبىدىن قىزىرىپ كېتىشى؛ تاياق تەگكەن جاينىڭ ئىچىشىپ ئاغرىشى.

سَخِينَةٌ: قىزىق، ئىسسىق.

سَخِيٌّ ج أَسْخِيَاءُ م سَخِيَّةٌ ج سَخِيَّاتٌ: قولى ئوچۇق، كەڭ قورساق، سېخى، مەرد.

«هُوَ سَخِيٌّ بِالْكَلَامِ شَحِيحٌ بِالْعَمَلِ»: ئاغزىدا شەھەر ئالىدۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ.

«كَانَ حَاتِمٌ سَخِيًّا»: ھاتەم كەڭ قول ئادەم ئىدى.

سَدَا يَسْدُو سَدْوًا بِيَدِهِ: قول سۇندى، قول سوزدى، قول ئۇزارتتى.

سَدَادٌ: ھەققانىيلىق، توغرىلىق، راستچىللىق، مۇۋاپىقلىق.

سَدَادُ الْقَارُورَةِ: قان نوكچىسى.

سَدَادًا لِكَذَا: قايتۇرۇش يۈزىسىدىن، تۆلەش يۈزىسىدىن.

«اَللَّهُمَّ اهْدِنَا إِلَى السَّدَادِ»: ئاللاھ بىزنى توغرىلىققا يېتەكلىگىن.

سُدَادٌ: بۇرۇندىكى نەپەسنى توسۇۋالىدىغان بىر خىل كېسەللىك (بەدەندىكى قان تومۇرلارنى توسۇۋالىدىغان توسالغۇلارنىمۇ قارىتىلىدۇ)

سِدَادٌ وَ سِدَادَاتٌ: پۈكەت، پۈرۈپكا.

سِدَادٌ ج أَسِدَّةٌ: چېگرا، توساق.

سِدَادُ الثَّغْرِ: پورت چېگرىسى، دېڭىز شەھەر چېگراسى.

سِدَادَةٌ ج سِدَادَاتٌ: پۈكەت، پۈرۈپكا، ئېغىز ئەتكۈچ.

«لَا تُقَلِّبْ هَذِهِ الزُّجَاجَةَ فَسِدَادَتُهَا لَيْسَتْ مُغْلَقَةً بِإِحْكَامٍ»: بۇ بوتۇلكىنى دۈم قىلما، ئۇنىڭ ئاغزى پۇختا ئېتىلمىگەن.

سَدَاةٌ: ئۆرۈش (توقۇمىچىلىق ئاتالغۇسى).

سَدَاةُ النَّسِيجِ: ئۆرۈش يىپ.

سُدَاسَ: ئالتىدىن ـ ئالتىدىن.

«جَاءُوا سُدَاسَ»: ئالتىدىن ـ ئالتىدىن بولۇپ كەلدى.

سُدَاسِيٌّ: ئالتە بۆلەكلىك، ئالتە بۇرجەكلىك،

ئالتە تەرەپلىك.

سُدَاسِيُّ الْحُرُوفِ: ئالتە ھەرپلىك سۆز.

سُدَاسِيُّ الْأَرْكَانِ: ئالتە تەرەپلىك، ئالتە بۇرجەكلىك.

شَكْلٌ سُدَاسِيٌّ: ئالتە تەرەپلىك، ئالتە بۇرجەكلىك.

سُدَاسِيُّ الشُّطُوحِ: ئالتە ياقلىق.

فِعْلٌ سُدَاسِيٌّ: ئالتە ھەرپلىك پېئىل.

حَشَرَةٌ سُدَاسِيَّةُ الْأَرْجُلِ: ئالتە پۇتلۇق ھاشارات.

سِدَافَةٌ: پەردە (دېرىزىنىلىك).

سَدَانَةٌ: كەئبىنىڭ خىزمىتىنى قىلماق.

سَدَجَ يَسْدُجُ سَدْجًا بِالشَّيْءِ: يەرەز قىلدى، مۆلچەرلىدى، قىياس قىلدى.

سَدَحَ يَسْدَحُ سَدْحًا: بوغۇزلاپ يەرگە تاشلاپ قويدى، ئۆلتۈردى.

سَدَحَ الْجَمَلَ: تۆگىنى چوك قىلدى، تۆگىنى يەرگە ياتقۇزۇپ بوغۇزلىدى.

سَدَحَ بِالْمَكَانِ: مەلۇم ئورۇندا تۇردى.

سَدَّ يَسُدُّ سَدًّا الْإِنَاءَ: قاچىنى ئېتىۋەتتى، يېپىۋەتتى، قاپلىدى، پېچەتلىدى، چاپلىدى، بېكىتتى.

سَدَّ الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىۋەتتى، ئىشىكنى تاقىدى.

سَدَّ الْقَنَاةَ: توسمىنى ئەتتى.

سَدَّ ثَغْرَةً: يوچۇقنى ئېتىۋەتتى، كامارنى ئەتتى.

سَدَّ الرَّمَقَ بِهِ: جان باقتى، ھاياتىنى ساقلىدى، ئاران كۈن ئۆتكۈزدى.

سَدَّ النَّفَقَاتِ: راسخوت بەردى.

سَدَّ الْفَجْوَةَ: ئارىلىقنى تولدۇردى.

سَدَّ مَسَدَّهُ: ۋاكالىتەن خىزمەت ئۆتىدى، ئورنىنى باستى.

سَدَّ فَرَاغًا: بوشلۇقنى تولدۇردى.

سَدَّ نَقْصًا: بوشلۇقنى تولدۇردى.

«يَسُدُّ النَّهْرُ الْكَبِيرُ الطَّرِيقَ»: چوڭ ئۆستەڭ يولنى توسىۋالماقتا.

سَدَّ أُذُنَيْهِ: دىققەت قىلمىدى.

سَدَّهُ: ئۇنى توستى.

سَدَّ عَلَيْهِ بَابَ الْكَلَامِ: ئاغزىنى توستى، سۆزلەشىگە توسقۇنلۇق قىلدى.

سَدَّ حَاجَتَهُ: ئېھتىياجىنى قاندۇردى، ھاجىتىنى راۋا قىلدى، ھاجىتىدىن چىقتى.

سَدَّ يَسَدُّ و يَسِدُّ سَدَادًا الشَّخْصُ: توغرا بولدى، سۆز ھەرىكىتىدە راستچىل بولدى.

سَدَّ الْقَوْلُ أَوِالْفِعْلُ: سۆز ياكى ئىشى توغرا بولدى.

سَدٌّ: (قاچىنى) ياپماق، توسماق، توسالغۇ بولماق، ئەتمەك.

طَرِيقٌ سَدٌّ: تۇيۇق يول.

سَدٌّ. سُدٌّ ج سُدُودٌ وَ أَسْدَادٌ: توساق، رىشاتكا، توسما، توغان، توما، چۇشۇرگە، دەريا قىشى.

«وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا» «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر توسۇق، كەينىدە بىر توسۇق قىلدۇق.

«سَدُّ أُسْوَانَ السَّدُّ الْعَالِي»: ئاسۋان توسمىسى، (نىل دەرياسىغا قۇرۇلغان چوڭ توسما).

حَارَةٌ سُدٌّ: خالتا كوچا، تۇيۇق يول.

«قُلْ سِدًّا أَوِ اصْمُتْ»: توغرا سۆزلە ياكى جىم تۇر!

سِدٌّ ج سُدُودٌ: توغرا سۆز، ھەق سۆز.

سُدٌّ ج سُدُودٌ: قارا بۇلۇت.

سَدَدٌ: ھەققانىيلىق، توغرىلىق، راستچىللىق.

سَدَّاجٌ: يالغانچى.

سُدَّةٌ ج سُدَدٌ: ئىشىك، دەرۋازا، مۇنبەر؛ مەيدان؛ ئورۇندۇق؛ سۇپا؛ دەرۋازا ئالدىدىكى مەيدان؛ بوسۇغا؛ تەخت؛ دەرۋازا ئالدىدىكى سايىۋەن.

«جَلَسْنَا تَحْتَ السُّدَّةِ»: سايىۋەن ئاستىدا ئولتۇردۇق.

«جَلَسْنَا فِي السُّدَّةِ»: دەرۋازا ئالدىدا ئولتۇردۇق.

سُدَّةٌ بَابَوِيَّةٌ أَو رَسُولِيَّةٌ: باش روھانىيلىق مەنسەپ (رىم پاپىسىنىڭ مەرتىۋىسى).

سَدَّةُ رِئَاسَةِ الْجُمْهُورِيَّةِ: جۇمھۇرىيەتنىڭ زۇڭتۇڭلۇق مەنسىپى.

سَدَّحَ يُسَدِّحُ تَسْدِيْحًا: ئۆلتۈردى.

سَدَّدَ يُسَدِّدُ تَسْدِيْدًا السَّهْمَ وَ نَحْوَهُ إِلَى الشَّيْءِ: قارىغا ئالدى، چەنلىدى، توغرىلىدى، قاراتتى؛ توغرا يولغا باشلىدى، كۆرسەتمە بەردى.

سَدَّدَ حِسَابًا: ھېسابىنى توغرىلىدى.

سَدَّدَ الدَّيْنَ أَوِ الْقَرْضَ: قەرزنى قايتۇردى، قەرزنى تۆلىدى.

سَدَّدَ الْمَصَارِفَ: چىقىمنى تۆلىدى، راسخوتنى ۋېلىدى.

سَدَّدَ اللّٰهُ خُطَاهُ: ئاللاھ ئۇنى توغرا يولغا باشلىسۇن.

«سَدَّدَ سَهْمَهُ إِلَى عَدُوِّهِ»: دۈشمەننى قارىغا ئالدى.

سَدَّسَ يُسَدِّسُ تَسْدِيْسًا الْعَدَدَ: سانىنى ئالتىگە كۆپەيتتى.

سَدَّسَ الشَّكْلَ: شەكلىنى ئالتە بۇلۇڭلۇق قىلدى.

سَدَّى يُسَدِّي تَسْدِيَةً إِلَيْهِ: قول سۇندى.

سَدَّى إِلَيْهِ النُّصْحَ: ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

سَدَّى الْعَوْنَ إِلَى: ياردەم بەردى.

سَدَّى شُكْرًا: تەشەككۈر ئېيتتى، رەھمەت ئېيتتى.

سَدَّى الْأَيَادِيَ الْبَيْضَاءَ: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى، ياردەم قىلدى.

سِدِّيقٌ: بىر خىل سافا.

سَدَرَ يَسْدُرُ وَ يَسْدِرُ سَدْرًا وَ سُدُورًا: ھېچ نەرسىگە قارىماي كەتتى.

سَدِرَ يَسْدَرُ سَدَرًا وَ سَدَارَةً: تەڭلىكتە قالدى، ھەيرەتتە قالدى، ئوڭايسىزلاندى، قاتتىق ئىسسىقتىن قىيىن ئەھۋالدا قالدى. تەڭقىسلىقتا قالدى، ئوڭايسىز ئەھۋالدا قالدى، بوشاڭلىق قىلدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

سَدِرَ فِي غَيِّهِ: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى.

سِدْرٌ ج سُدُورٌ: چىلان دەرىخى.

سَدَرٌ: كۆزنىڭ تورلىشىشى.

سَدِرٌ: قىيىنچىلىقتا قالغۇچى، تېڭىرقاپ قالغۇچى، تەڭلىكتە قالغۇچى.

سِدْرَةٌ ج سِدْرَاتٌ وَ سِدَرٌ: ياۋا چىلان دەرىخى.

سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى: سىدرە تۇلمۇنتەھا (جەننەتتىكى ئەڭ ئالى ئورۇن، 7 ـ ئاسماندا ئەرشنىڭ يېنىدىكى بىر دەرەخ).

«وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى عِنْدَسِدْرَةِ الْمُنْتَهَى» ‹قرآن›: ئۇ جىبرىئىلنى ھەقىقەتەن ئىككىنچى قېتىم سىدرە تۇلمۇنتەھا (دەرەخنىڭ) يېنىدا كۆردى.

سِدْرِيَّةٌ: كافىخانىلاردا قاچا يۇيىدىغان چوڭ قازان ياكى چوڭ داس.

سَدَسَ يَسْدُسُ سَدْسًا الْقَوْمَ: قەۋمنىڭ ئالتىنچىسى بولدى.

سَدَسَةٌ: مىلىننىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى ئالدى.

سُدْسٌ وَسُدُسٌ ج أَسْدَاسٌ: ئالتىدىن بىر (1/6).

«فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ» ‹قرآن›: ئەگەر مېيىتنىڭ (ئاتا ـ ئانىسىدىن باشقا يەنە) قېرىنداشلىرى بولسا، ئانىسىغا مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ.

«أَعْطِنِي سُدْسَ الْمَبْلَغِ وَاحْتَفِظْ بِأَسْدَاسِهِ الْخَمْسَةِ الْبَاقِيَةِ»: ماڭا مەبلەغنىڭ 1/6 نى بەرگىن، قالغان بەش قىسمىنى ساقلاپ قويغىن.

يَضْرِبُ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ: ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىدۇ. قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلگەندە ئەنسىزلىك بىلەن پىكىر يۈرگۈزىدۇ.

سَدَفٌ ج أَسْدَافٌ وَ سُدْفَةٌ: تاڭ شەپىقى، تاڭ نۇرى.

سَدْفَةٌ ج سُدَفٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت.

«اِشْتَدَّتْ سَدْفَةُ اللَّيْلِ»: كېچە بەك قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

سُدْفَةٌ ج سُدَفٌ: ئىشىك پەردىسى؛ قاراڭغۇ كېچە، تۈن.

سَدَلَ يَسْدُلُ وَ يَسْدِلُ سَدْلًا الشَّعْرَ: چاچنى ساڭگىلىتىپ قويدى، چاچنى قويۇۋەتتى.

سَدَلَ السِّتَارَ: پەردىنى چۈشۈرۈۋەتتى، پەردىنى قويۇۋەتتى.

سَدَلَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

سَدَلَ فِي الْبِلَادِ: شەھەر ئايلاندى.

سُدْلٌ. سِدْلٌ ج سُدُولٌ وَ أَسْدَالٌ: پەردە، ملەڭزە.

«كَانَ الِسُّدْلُ مُرْخًى فَلَمْ نَسْتَطِعْ أَنْ نَرَى مَا وَرَاءَهُ» : پەردە چۈشۈرۈكلۈك ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن پەردە ئارقىسىدىكى نەرسىنى كۆرەلمەدۇق.

أَرْخَى اللَّيْلُ سُدُولَهُ: (كېچە پەردىلىرىنى چۈشۈردى) زۇلمەت باستى.

سَدَمَ يَسْدَمُ سَدْمًا: (ئىشىكنى) ياپتى، ئەتتى، دەم سالدى، دەم بىلەن تاقىدى.

سَدِمَ يَسْدَمُ سَدْمًا: قايغۇردى، نادامەت چەكتى، پۇشايمان قىلدى، ئۆكۈندى، پەندىيات قىلدى، ئەپسۇسلاندى.

سَدَمٌ: پۇشايمان، ئۆكۈنۈش، نادامەت، ئەپسۇسلىنىش.

سَدَمٌ. سَدِمٌ. سِدْمٌ ج أَسْدَامٌ: سېسىق سۇ.

سَدَنَ يَسْدِنُ سَدْنًا وَ سَدَانَةً وَ سِدَانَةً: كەئبىنىڭ خىزمىتىنى قىلدى، بۇتلارغا قاردى (جاھىلىيەتتە).

سَدُوسٌ. سُدُوسٌ: يېشىل چاپان، يېشىل يەكتەك، يېشىل تون.

سَدًى: ئۆرۈش.

سُدًى: بىكار، پايدىسىز، نەتىجىسىز، بىھۇدە.

«أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى» ‹قرآن› : ئىنسان ئۆزىنى بىكار قويۇپ بېرىلىدۇ دەپ ئويلامدۇ.

سَدِيدٌ: مۇۋاپىق، توغرا، ئۇيغۇن، دۇرۇس.

جَوَابٌ سَدِيدٌ: توغرا جاۋاب.

فِعْلٌ سَدِيدٌ: توغرا ئىش.

قَوْلٌ سَدِيدٌ: توغرا سۆز.

سَدِيدُ الرِّمَايَةِ: مەرگەن، پالۋان.

سَدِيرٌ: ئۈچ بۇرجەكلىك بىنا؛ ئۈچ كىچىك گۈمبەزلىك چوڭ گۈمبەز.

سَدِيرُ النَّخْلِ: خورما دەرەخ تۈپى.

سَدِيسٌ ج سُدُسٌ: ئالتىنچى قىسىم؛ ئالتە چىشلىق ھايۋان.

سَدِيلٌ ج سُدُلٌ وَ سَدَائِلُ وَ أَسْدَالٌ: پەردە؛ چېدىر.

سَدِيمٌ ج سُدُمٌ وَ أَسْدَامٌ وَ سِدَامٌ: تۇمان، تۇمانلىق بۇلۇت، تۇتەك.

اَلسَّدِيمُ ج سُدُمٌ: يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

سَدِينٌ: سېمىز گۆش؛ قان؛ قوي يوڭى؛ پەردە.

سَذَابٌ: سوزاپ.

سَذَاجَةٌ: ئاددى، نوقۇل، تۈز، ساددا، ئادەتتىكىدەك.

«عُرِفَ بِسَذَاجَتِهِ» : ئۇ كوللىقى بىلەن مەشھۇر.

سَرَا يَسْرُو سَرْوًا وَ سِرَاءً وَ سَرَاوَةً: ئۇلۇغ بولدى، شەرەپ قازاندى.

سَرَابٌ: ئىزىتقۇ؛ سەرراپ؛ تومۇز.

«أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً» ‹قرآن› : كۇففارلارنىڭ ئەمەللىرى باياۋاندىكى سەراپقا ئوخشايدۇ، تەشنا ئادەم ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ.

سَرَاةٌ ج سَرَوَاتٌ: بەل، دۈمبە؛ چۈش ۋاقتى، ئەڭ يۇقىرى پەللە.

سَرَوَاتُ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ باشچىلىرى، قەۋمنىڭ كاتتىباشلىرى، قەۋم سەردارلىرى، قەۋم رەھبەرلىرى، يۇرت چوڭلىرى.

سِرَاجٌ ج سُرُجٌ: چىراغ، پانۇس، قارا چىراغ، جىن چىراغ.

«وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا» ‹قرآن› : ئاينى ئۇلاردا (يەنى دۇنيانىڭ ئاسمىنىدا) نۇر قىلدى، كۈننى (نۇر چاچقۇچى) چىراغ قىلدى.

سِرَاجُ اللَّيْلِ: يالتىراق قوڭغۇز، پارقىراق قوڭغۇز.

سِرَاجَةٌ: چىراغچىلىق كەسپى، چىراغ ياسىغۇچى؛ چىراغ ساتقۇچى.

سَرَاحٌ: قويۇۋېتىش، تارقىتىۋېتىش، ئاجرىشىپ

كەتمەك.

أَطْلَقَ سَرَاحَهُ: ئۇنى قويۇۋەتتى، بوشاتتى.

مُطْلَقَ السَّرَاحِ: ئەركىن قويۇۋېتىلگەن، چەكلىمىگە ئۇچرىمايدىغان.

سِرَادٌ: بېگىز: جۇۋالدۇرۇز.

سُرَادِقٌ ج سُرَادِقَاتٌ: چېدىر، پەردە، تۇتۇن.

«إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا» «قرآن»: بىز ھەقىقەتەن كۇففارلار ئۇچۇن تۇتۇن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورىۋالىدىغان ئوتنى تەييارلىدۇق.

سِرَاطٌ: داغدام يول.

سُرَاطٌ: ئۆتكۈر، ئېتتىك، (بىسلىق نەرسىنىڭ).

سُرَاطِيٌّ: ئۆتكۈر (نەيزە)؛ تېز (ئات).

سَرَاوِيلُ ج سَرَاوِيلَاتٌ: ئىشتان، شىم.

سَرَأَ يَسْرَأُ سَرْأً السَّمَكَةُ أَوِ الْجَرَادَةُ: بېلىق ياكى چېكەتكە تۇخۇملىدى، تۇخۇم چىقاردى.

سَرَأَتِ الْمَرْأَةُ: ئاياللىق بالىلىرى كۆپەيدى، بالىلىرى كۆپ بولدى.

سِرْءٌ. سَرْءٌ. سِرْأَةٌ: لېچىنكا، چېكەتكە تۇخۇمى، بېلىق تۇخۇمى.

سَرِبَ يَسْرَبُ سَرَبًا الْمَاءُ وَ نَحْوُهُ: سۇ تەپچىرىدى، ئاقتى، سىزىپ چىقتى، ئېقىپ كەتتى.

سَرِبَ دَمْعُهُ: يېشى ئاقتى.

سَرَبَ يَسْرُبُ سُرُوبًا الْمَاءُ وَ نَحْوُهُ: ئاقتى، چىقىپ كەتتى.

سَرَبَ الدَّابَّةُ: چارۋا ئوتلىدى، چارۋا يايلىدى، چارۋا ئوتلاقا ماڭدى، چارۋا ئوتلاشقا كەتتى.

سَرَبَ الْإِبِلُ: تۆگىلەرنى توپ - توپ چىقاردى.

سَرَبَ فِي الْأَرْضِ: ئۇدۇل كەلگەن ياققا كەتتى.

سَرَبَتِ الْأَفْعَى مِنْ مَخْبَئِهَا: زەھەرلىك يىلان ئۇۋىسىدىن چىقتى.

سَرَبٌ ج أَسْرَابٌ: تونىل، لەخمە، يەر ئاستى يول، يەر ئاستى ئۆي؛ ئاققان سۇ.

«فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا» «قرآن»: بېلىق دەرياغا يول ئېلىپ كىرىپ كەتتى.

سِرْبٌ ج أَسْرَابٌ: بىر توپ (قۇش ياكى ھايۋانلارنىڭ بىر توپى)؛ كۆپ، نۇرغۇن، بىرلەشمەك، فىلوت.

سِرْبُ طُيُورٍ: بىر توپ قۇش.

سِرْبٌ مِنَ الطَّائِرَاتِ: ئۇچقۇچىلار كىچىك ئەترىتى.

قَائِدُ سِرْبٍ: ھاۋا ئارمىيە قوماندانى.

سِرْبٌ مِنَ النِّسَاءِ: ئاياللار توپى، ئاياللار جامائەسى.

فِي غَيْرِ سِرْبِهِ: مۇساپىر، يات قەۋم ئىچىدە.

آمِنٌ فِي سِرْبِهِ: ئائىلە ۋە مال - مۈلكىدىن خاتىرجەم بولغۇچى.

سَرِبٌ: ئاققۇچى.

مَاءٌ سَرِبٌ: ئېقىن سۇ.

سُرْبَةٌ ج سُرَبٌ وَ سُرَبٌ: بىر توپ (قۇش ياكى ھايۋانلارنىڭ بىر توپى)؛ مەيدىكى موي؛ يول.

سُرْبَاحٌ: چوڭ قۇملۇق، چۆل جەزىرە، باياۋان.

سِرْبَالٌ ج سَرَابِيلُ: كىيىم - كېچەك، كۆڭلەك، جىلىتكە، مايكا.

«وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ» «قرآن»: سىلەرگە ئىسسىقتىن (ۋە سوغۇقتىن) ساقلىنىدىغان كىيىملەرنى، ئۇرۇشتا سىلەرنى (زىيان - زەخمەتتىن) ساقلايدىغان تۆمۈر كىيىملەرنى تەييار قىلدى.

«لاَأَخْلَعُ سِرْبَالاً سَرْبَلَنِيهِ اللَّهُ» «من قول عثمان»: ئاللاھ ماڭا كىيگۈزگەن كىيىمنى ھەرگىز سالمايمەن.

سَرْبَلَ يُسَرْبِلُ سَرْبَلَةً السِّرْبَالَ: كىيدۈردى، كىيىم كىيدۈردى.

سَرَجَ يَسْرُجُ سَرْجًا الرَّجُلُ الْخَبَرَ: يالغان ئېيتتى، توقۇپ چىقاردى.

سَرَجَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال چېچىنى تارىدى، ئايال چېچىنى ئۆرۈپ تارىدى.

سَرِجَ يَسْرَجُ سَرَجًا الرَّجُلُ: يۈزى چىرايلىق بولدى.

سَرْجٌ ج سُرُوجٌ: ئېگەر.

سِرْجِينٌ: قىغ، تېزەك، ماياق، گەندە - سۈيدۈك.

سَرَحَ يَسْرَحُ سَرْحًا وَ سُرُوحًا: ئەتىگەن چىقتى.

«وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ» «قرآن»: ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاقفا ئېلىپ چىققان ۋاقىتلاردا، چارۋا ماللار سىلەرگە زىننەت بولۇپ (خۇشاللىق بېغىشلايدۇ).

سَرَحَتِ الْمَوَاشِي: چارۋا ئوتلىدى.

سَرَحَ فِي أَعْرَاضِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى.

سَرَحَ بِالْبَصَرِ: بىراقلا قارىدى، يالت قىلىپ قارىدى.

«سَرَحَ الْعُمَّالُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ»: ئىشچىلار ئىشقا ئەتىگەن چىقتى.

يَسْرَحُ وَ يَمْرَحُ: ياييرايدۇ، تۇسالغۇسىز، خالىغىنىنى قىلىدۇ.

سَرِحَ يَسْرَحُ سَرْحًا الرَّجُلُ: ئىشقا ئاسانلا چىقتى.

سَرْحٌ. سَرْحَةٌ ج سُرُوحٌ: ئات - ئۇلاق، ئۆي هايۋانلىرى، ئوتلاقتا قويۇۋېتىلگەن پادا.

سِرْحَانٌ ج سَرَاحِينُ: بۆرە؛ شىر؛ كۆلنىڭ ئوتتۇرىسى.

سَرْخَسٌ: قىرىق قۇلاق.

سَرَدَ يَسْرُدُو سَرْدًا وَ سِرَادًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تەشتى، نەرسىگە كۆز ئاچتى، قوللىدى، قوشۇلدى؛ داۋاملاشتۇردى.

سَرَدَ الشَّوَاهِدَ: نەقىل كەلتۈردى، مىسال كەلتۈردى، دەلىل كەلتۈردى.

سَرَدَ الْقِصَّةَ أَوْ نَحْوَ هَا: رىۋايەت قىلدى، هېكايە قىلدى.

سَرَدَ تَفَاصِيلَ الْمَوْضُوعِ: تەپسىلىي سۆزلىدى، تەپسىلىي چۈشەندۈردى.

سَرَدَ الْحَدِيثَ: تەرتىپلىك سۆزلىدى.

سَرَدَ الدِّرْعَ: ساۋۇتنى سوقتى، ياسىدى.

سَرَدَ الصَّوْمَ: ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتتى.

سَرَدَ الْقُرْآنَ: قۇرئاننى تېز ئوقۇدى.

سَرْدٌ: نەقىل كەلتۈرمەك، سىناتا ئالماق، بايان قىلماق؛ ئۇمۇر چاپان هالقىلىرى.

«أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ» «قرآن»: (بىز ئۇنىڭغا ئېيتتۇق) «مۇكەممەل ساۋۇتلارنى ياسىغىن، ساۋۇتلارنى ياساشتا (هالقىلىرىنى بىر - بىرىگە) تەكشى قىلغىن.»

سَرْدٌ مَسَابِغُ بِانْتِظَامٍ: ئۈزلۈكسىز نەقىل كەلتۈرۈش.

سِرْدَابٌ ج سَرَادِيبُ: تونېل؛ يەر ئاستى ئۆيى، لەخمە.

سِرْدَاحٌ ج سَرَادِيحُ: قاۋۇل چىشى تۆگە؛ ئەرەب كاۋچۇك دەرەخزارلىقى.

سَرْدَقَ يُسَرْدِقُ سَرْدَقَةً الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا چېدىر تىكتى.

سَرْدِينٌ: سەردىن بېلىقى.

سَرَّ يَسُرُّ سُرُورًا: خۇش قىلدى، خۇشاللاندۇردى، شادلاندۇردى.

«قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ» «قرآن»: مۇسا ئېيتتىكى، «ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى قارىغۇچىلارنى زوقلاندۇرىدىغان ساپسېرىق كالا بولسۇن دېدى».

«سَرَّنِي نَجَاحُكَ»: سېنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىڭ مېنى خۇشال قىلدى.

سَرَّ يَسُرُّ سِرًّا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

«سَرَرْتُ سِرَّكَ فَلَمْ أَبُحْ بِهِ لِأَحَدٍ»: سېنىڭ سىرىڭنى يوشۇردۇم، ئۇنى هېچ ئادەمگە دېمىدىم.

سِرٌّ. سُرٌّ ج أَسْرَارٌ وَ أَسَارِيرُ: سىر، مەخپىيەت، يوشۇرۇن نەرسە؛ پېشانە ۋە قولنىڭ سىزىقلىرى.

«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَ نَجْوَاهُمْ» «قرآن»: ئاللاھنىڭ ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى، (ئۆز ئارا قىلىشقان) يوشۇرۇن سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟

قَرَأَ فِي سِرِّهِ: ئىچىدە ئوقۇدى، يوشۇرۇن ئوقۇدى.

سِرٌّ غَامِضٌ أَوْ خَفِيٌّ: يوشۇرۇن سىر.

أَمِينُ السِّرِّ: باش كاتىپ.

كَاتِمُ السِّرِّ: كاتىپ، سېكرېتار.

كَلِمَةُ السِّرِّ: پارول، مەخپىي بەلگە.

سِرُّ اللَّيْلِ: پارول، مەخپىي بەلگە.

سِرُّ التُّجَّارِ: سودىگەرلەر ئۇيۇشمىسىنىڭ باشلـقى.

هُوَ سِرُّ هَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىشنى ئوبدان بىلگۈچى، بۇ ئىشتىن تولۇق خەۋەردار.

هُوَ فِي سِرِّ قَوْمِهِ: قەۋمىنىڭ ئەڭ پەزىلەتلىك كىشىلىرىدىن.

سُرٌّ ج أَسِرَّةٌ: كىندىك پېغى.

سِرًّا: يوشۇرۇن، مەخپىي، ئاستىرتتىن، يەڭ ئىچىدە، سەزدۇرمەي، بىلدۇرمەي.

سَرَرٌ: كىندىك ئاغرىقى؛ ئاينىڭ ئاخىرقى كېچىسى؛ تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ كىندىكىگە چاپلىشىقلىق نەرسە بولۇپ، كېسىپ تاشلىنىدۇ.

سَرَّاءُ: بەخت، باياشاتلىق، راھەت، ھالاۋەت، ئامەت، تەلەي، خۇشاللىق.

فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ: راھەتتە، قىيىنچىلىقتا، خۇشاللىق ۋە خاپىلىقتا.

«اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ» «قرآن»: تەقۋادارلار كەڭچىلىكتىمۇ، قىيىنچىلىقتىمۇ ئاللاھ يولىدا (پۇل ـ مال) سەرپ قىلىدىغانلار.

سُرَّاءٌ: تۇخۇمدىن چىقىرىلغان، تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن.

سَرَّاجٌ ج سَرَّاجُونَ: ئىگەر ياسىغۇچى، ئىگەر جابدۇق، يالغانچى.

سَرَّاقٌ: ئوغرى، يانچۇقچى.

سَرَأَ يَسْرَأُ سَرْءًا الْجَرَادَةُ وَالسَّمَكَةُ: چېكەتكە ۋە بېلىق تۇخۇم تۇغدى، تۇخۇملىدى.

سَرَبَ يَسْرِبُ سَرْبًا الشَّيْءَ: يوشۇرۇن ئۆتكۈزۈۋەتتى.

سَرَّبَ إِلَيْهِ الْأَشْيَاءَ: ئۇنىڭغا نەرسىلەرنى بىر ـ بىرلەپ بەردى.

«سَرَّبَ إِلَى الْبِلَادِ بَعْضَ الْبَضَائِعِ الْمَمْنُوعَةِ»: دۆلەتكە چەكلەنگەن بەزىماللار يوشۇرۇن كىردى.

سَرَّبَ الْمَاءَ: سۇنى ئېقىتتى، ئاققۇزدى.

سُرَّةٌ ج سُرَرٌ وَ سُرَّاتٌ: كىندىك؛ مەركەز.

سُرَّةُ الْبَلَدِ: شەھەر مەركىزى.

سُرَّةُ الْوَادِي: ۋادى ياكى جىرانىڭ ئەڭ مۇنبەت يېرى.

اَلسُّرَّةُ مِنَ الْحَوْضِ: كۆلنىڭ تېگى.

سَرَجَ يَسْرِجُ سَرْجًا الشَّيْءَ: زىننەتلىدى، بېزىدى.

سَرَّجَ الْحِصَانَ: ئاتقا ئىگەر توقىدى، ئاتنى ئىگەرلىدى.

سَرَحَ يَسْرَحُ سَرْحًا: ئەۋەتتى.

سَرَّحَ الْمَوَاشِيَ: چارۋىلارنى ئوتلاتتى، چارۋىلارنى باقتى.

سَرَّحَ الْبَصَرَ فِي: بىرلا قارىدى.

سَرَّحَ اللّٰهُ فُلَانًا لِلْخَيْرِ: ئاللاھ پالاننى ياخشىلىققا مۇيەسسەر قىلدى، ياخشىلىق ئاتا قىلدى، مۇۋەپپەق قىلدى.

سَرَّحَ الْقَوْمَ: تارقاتتى، تارقىتىۋەتتى.

سَرَّحَ اِمْرَأَةً: ئايالنى قويۇۋەتتى، تالاق قىلدى.

«فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ» «قرآن»: ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە يارىشىپ (ئۇلارنى نىكاھىڭلاردا) تۇتۇڭلار، ياكى ئۇلارنى ياخشىلىق بىلەن قويۇۋېتىڭلار.

سَرَّحَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئوڭشايلاشتۇردى، قولايلاشتۇردى.

سَرَّحَ الشَّعْرَ: چاچنى تارىدى.

سَرَّحَ عَنْهُ: ئەندىشىدىن خالى قىلدى، ئەندىشىنى تۈگەتتى.

سَرَّحَ الْعَامِلَ: ئىشچىنى ئىشتىن بوشىتىۋەتتى.

«إِنْخَفَضَتْ أَرْبَاحُ الشَّرِكَةِ فَسَرَّحَتْ نِصْفَ عُمَّالِهَا»: شىركەتنىڭ پايدىسى تۆۋەنلەپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئىشچىلىرىنىڭ يېرىمىنى ئىشتىن بوشاتتى.

«سَرَّحَ أَحَدَ أَعْوَانِهِ فِي حَاجَةٍ لَهُ»: ياردەمچىلىرىدىن بىرىنى ئۆزىنىڭ ھاجىتى ئۈچۈن ئەۋەتتى.

سَرَدَ يَسْرِدُ سَرْدًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى.

سِرْسَامٌ: مېڭىنىڭ، مالىخولىيا، خامۇشلۇق كېسىلى.

سَرَّعَ يُسَرِّعُ تَسْرِيعًا: تېزلەتتى، چاپسانلاشـ
تۇردى.

سَرَّى يُسَرِّي تَسْرِيَةً عَنْهُ: غەمدىن خالاس قىلدى،
قايغۇدىن قۇتۇلدۇردى.

سُرِّيَ عَنْهُ: غەم ـ قايغۇ تۈگىدى، غەمدىن خالاس
تاپتى.

سَرِّيحٌ: ئۇششاق تىجارەتچى، چار بازارچى.

سِرِّيٌّ: يوشۇرۇنچە، مەخپى.

اِجْتِمَاعٌ سِرِّيٌّ: مەخپى يىغىن.

مَرَضٌ سِرِّيٌّ: جىنسىي كېسەللىك، تاناسىل
كېسەلى.

حِبْرٌ سِرِّيٌّ: رەڭسىز سىيا.

بَيْتٌ سِرِّيٌّ: پاھىشىخانا.

بُولِيسٌ سِرِّيٌّ: رازۋېدچىك، يوشۇرۇن ساقچى،
مەخپى ساقچى، جاسۇس، ئىشپىيون.

مُحَاكَمَةٌ سِرِّيَّةٌ: يوشۇرۇن سوتلاش.

سُرِّيٌّ: كىندىككە تەۋە، كىندىككە مەنسۇپ.

سُرِّيَّةٌ ج سَرَارِيُّ: كېنىزەك، كېچىك خوتۇن،
توقال.

«اِنْتَهَى عَهْدُ السَّرَارِيِّ وَالْعَبِيدِ»: كېنىزەكلەر
ۋە قۇللارنىڭ زامانى تۈگىدى.

سُرْسُرْ: تېز ـ تېز، ئالغا!

سَرَطَ يَسْرُطُ وسَرِطَ يَسْرَطُ سَرْطًا الشَّيْءَ: يۇتتى.

سُرُطٌ. سُرَطَةٌ: يىرتقۇچ هايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سَرَطَانٌ: قىسقۇچپاقا، سەرەتان، راك؛ سەرەتان
بۇرجى؛ يامان سۆيەلنىڭ ئۆسمە.

سَرَطَانٌ ظِهَارِيٌّ: تېرە راكى.

سَرَطَانٌ غُدَدِيٌّ: بەز راكى.

سَرَطَانِيٌّ: راك كېسەللىكلىرىدىن راك كېسەلىگە
تەۋە، راك كېسەللىرىگە مەنسۇپ.

سِرْطِيطٌ: يىرتقۇچ هايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سَرِعَ يَسْرَعُ سَرَعًا: ئالدىرىدى.

سَرُعَ يَسْرُعُ سُرْعَةً: ئالدىرىدى، ئالدىراپ ماڭدى.

سَرْعَانَ وَ سُرْعَانَ وَ سِرْعَانَ: چاپسان، چاققان،
ئىتتىك، دەرھال؛ نېمىدېگەن تېز! (ئەجەبلە-
نىش، تەئەججۇپ مەنىسىدە كېلىدۇ).

سَرْعَانَ مَافَعَلَ كذا: نېمىدېگەن تېز قىلدى!

سُرْعَةٌ ج سُرْعَاتٌ: سۈرئەت، تېزلىك، چاپسانـ
راق؛ خوت.

سُرْعَةُ السَّيْرِ: مېڭىش تېزلىكى.

سُرْعَةُ الْإِنْجَازِ: تېز ئورۇنلاش، تېز بىر تەرەپ
قىلىش، چاپسان ئورۇنلاش.

بِسُرْعَةٍ: چاپسان، چاپسانلىق بىلەن، تېزلىك
بىلەن.

«اِنْطَلَقَتِ السَّيَارَةُ بِسُرْعَةٍ بَالِغَةٍ»: ماشىنا ناھا-
يىتى تېز ماڭدى.

بِسُرْعَةِ الْبَرْقِ: ئۇچقاندەك، چاقماق تېزلىكىدە.

«سَيَّارَةٌ ذَاتُ خَمْسِ سُرْعَاتٍ»: بەش خوتلۇق
ماشىنا.

سَرِغَ يَسْرَغُ سَرَغًا: ئۈزۈمنى ساپىقى بىلەن
قوشۇپ يېدى.

سُرْغٌ ج سُرُوغٌ: ئۈزۈم تېلى، تەك.

سَرَقَ يَسْرُقُ سَرْقًا ـ تِ السُّرْفَةُ الشَّجَرَةَ: قۇرت
دەرەخنىڭ يوپۇرمىقىنى يېدى.

سَرَقٌ: ھەددىدىن ئارتۇق، ئىسراپچىلىق، ھەددىدىن
ئاشۇرۇۋېتىش، ئىسراپ قىلماق.

فِي غَيْرِ سَرَقٍ: مۇۋاپىق، ئىسراپ قىلماستىن،
لايىقىدا، جايىدا.

اَلسُّرْفَةُ: قۇرچاق (ھاشارات بالىسىنىڭ يېتىلمە-
گەن ۋاقتى).

سُرْفَةُ دُودَةِ الْقَزِّ: يىپەك قۇرتى.

**سَرَقَ يَسْرِقُ سَرَقًا و سَرِقًا و سَرَقَةً و سَرِقَةً و
سَرْقَانًا مِنْهُ شَيْئًا:** ئوغرىلىدى، بۇلاپ ئالدى،
ھىيلە بىلەن ئالدى، يوشۇرۇن ئېلىۋالدى.

سَرَقَ النَّظَرَ: ئوغرىلىقچە قارىدى.

سَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى، تىڭ ـ
تىڭلىدى.

سَرَقَ مَالاً: مال ئوغرىلىدى.

«قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ»
(قۇرئان): ئۇلار: «ئەگەر ئۇ ئوغرىلىق قىلغان
بولسا ئۇنىڭ قېرىندىشىمۇ (يەنە يۈسۈپمۇ)

ئىلگىرى ئوغرىلىق قىلغان» دېيىشتى.

سَرِقَةٌ. سَرْقَةٌ: ئوغرىلىماق؛ ئوغرىلىق جىنايىتى، ئوغرىلانغان.

سَرِقَةٌ بِإِكْرَاهٍ: بۇلىۋالماق، بۇلاڭچىلىق.

سَرِقَةُ الْبِحَارِ: دېڭىز قاراقچىلىقى.

سَرِقَةُ التَّأْلِيفِ: ئەسەر كۆچۈرمىكەشلىكى، ئەسەر ئوغرىلىقى.

سَرِقَةُ الْأَشْخَاصِ: ئېلىپ قاچماق، تۇتۇپ كەتمەك، بۇلاپ كەتمەك، زورلۇق بىلەن تۇتۇپ كەتمەك (ئادەمنى).

سَرِقَةُ الْمَسَاكِينِ: ئۆيگە بېسىپ كىرمەك.

سُرُمٌ ج أَسْرَامٌ: تۈز ئۈچەي، توغرا ئۈچەي، كۆتەن ئۈچەي؛ مەقئەت، سولڭ.

سَرَمٌ: قەۋزىيەت، مەقئەت ئاغرىش.

سُرْمَانٌ: سېرىق ھەرە.

سَرْمَدٌ: ئۇزۇن مۇددەت، ئەبەدى، دائىم، ھەمىشە.

لَيْلٌ سَرْمَدٌ: ئۇزۇن كېچە.

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ» «قرآن» : «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! ئەگەر ئاللاھ كېچىنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە سوزىدىغان بولسا، ئاللاھدىن بۆلەك قايسى ئىلاھ، سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ».

سَرْمَدِيٌّ: ئەبەدىيلىك، مەڭگۈلۈك، باش - ئاخىرى يوق، ئەبەدىيلىككە مەنسۇپ.

سَرْمَطٌ: ئۇزۇن تۆگە.

سَرْمُوجَةٌ ج سَرَامِيجُ: قونجلۇق ئاياغ.

سَرْهَدَ يُسَرْهِدُ سَرْهَدَةً الصَّبِيَّ: كىچىك بالىنى ياخشى ئوزۇقلاندۇردى.

سَرْهَدٌ: ياغ، ماي؛ تۆگىنىڭ لوككىسى؛ كۆپ.

مَاءٌ سَرْهَدٌ: كۆپ سۇ، چوڭ سۇ.

سَرْهَدَةٌ: كىچىك بالىنى ياخشى ئوزۇقلاندۇرماق.

سَرُوَ يَسْرُو سَرْوًا: ئۇلۇغ بولدى، شەرەپ قازاندى.

سَرْوَعٌ. سُرُوعٌ: تۇخۇم ئارقىلىق كۆپەيگەن، تۇخۇمدىن چىقىرىلغان.

سِرْوَاطٌ: يىرتقۇچ ھايۋان؛ ياۋۇز ئادەم.

سِرْوَالٌ. سِرْوَالَةٌ سِرْوِيلٌ ج سَرَاوِيلُ و سَرَاوِيلَاتٌ: ئىشتان، شىم.

سَرْوَةٌ ج سَرْوٌ: ئارچا دەرىخى؛ ئارتۇقچىلىق، پەزىلەت.

سَرْوٌ جَبَلِيٌّ: تاغ ئارچىسى.

سَرْوَةٌ و سِرْوَةٌ و سُرْوَةٌ ج سِرَاءٌ: قىسقا يا ئوقى.

سُرُورٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

«وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا» «قرآن» : ئۇلارنىڭ (يۈزلىرىگە) نۇر، (دىللىرىغا) خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ.

سَرُوقٌ: ئېغىر، قىيىن، قورقۇنچلۇق (كۈنلەر).

سَرُوَلَ يُسَرْوِلُ سَرْوَلَةً ـ هُ: ئۇنىڭغا ئىشتان كىيگۈزدى.

سَرَى يَسْرِي سُرًى و سَرْيَةً و سِرَايَةً و سَرَيَانًا و مَسْرًى: كېچىدە يول يۈردى، كېچىسى سەپەر قىلدى؛ تارالدى.

«فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ» «قرآن» : «ئاللاھ ئېيتتى: «مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە ئېلىپ چىقىپ كەتكىن، سىلەر ھەقىقەتەن قوغلىنىسىلەر».

سَرَى السُّمُّ فِي جِسْمِهِ: زەھەر ئۇنىڭ بەدىنىگە تارالدى.

سَرَى الْهَمُّ: غەم يوقالدى، غايىب بولدى، تۈگىدى.

سَرَى بِالشَّخْصِ لَيْلًا: كېچىسى سەپەر قىلدۇردى.

سَرَى الدَّمُ فِي الْعِرْقِ: تومۇردا قان ئايلاندى.

سَرَى الْأَمْرُ: ئىش ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى، يولغا قويۇلدى.

سَرَى مَفْعُولُهُ: تەسىر كۆرسەتتى، ئۈنۈم بەردى، نەتىجە بەردى.

سَرَى عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئۇيغۇن كەلدى.

سَرْهَدَ سَنَامَ الْجَمَلِ: تۆگىنىڭ لوككىسىنى كەستى.

سَرَى اللَّيْلُ: كېچە ئۆتتى.

سَرِيَ يَسْرَى سَرْوًا: ئادەمگەرچىلىك قىلدى، سېخىلىق قىلدى.

سَرِيَتِ الْجَرَادَةُ: چېكەتكە تۇخۇم تۇغدى، تۇخۇملىدى.

سُرِّيَ: كېچىچە يول مېڭىش.

«عِنْدَ الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمُ السُّرَى» ‹مثل›: كېچىچە يول ماڭغانلىق ئۈنۈمى ئەتىگەندە كۆرۈلىدۇ. قىلغان ئەمگەك زايا كەتمەيدۇ.

سُرْيَانُ: قەدىمكى سۇرىيە.

سُرْيَانِيٌّ: سۇرىيىلىك، سۇرىيىلىك ئادەم.

اَلسُّرْيَانِيَّةُ: قەدىمكى سۇرىيە تىلى، سۇريان تىلى.

سَرِيدٌ. بىگىز.

سَرِيرٌ ج سُرُرٌ و أَسِرَّةٌ: كارىۋات، تۆشەك؛ تەخت.

«لَقَدْ شُفِيَ مِنْ مَرَضِهِ وَاسْتَطَاعَ أَنْ يَقُومَ مِنْ سَرِيرِهِ» : ئۇناق كېسىلى ساقىيىپ كارىۋىتىدىن چۈشەلىگىدەك بولدى.

سَرِيرُ الْمُلْكِ: تەخت، پادىشاھنىڭ تەختى.

فِي سَرِيرِ نَفْسِي: قەلبىمنىڭ چوڭقۇر يېرىدە.

سَرِيرَةٌ ج سَرَائِرُ: نىيەت، كۆڭۈل، غەرەز.

«أَيَّانَ تَحْسُنْ سَرِيرَتُكَ تُحْمَدْ سِيرَتُكَ» : نىيىتىڭ ياخشى بولسا يۈرۈش تۇرۇشۇڭ تۈز بولىدۇ.

طَيِّبُ السَّرِيرِ: ياخشى نىيەتلىك، كۆڭلى تۈز.

«إِنَّ اللّٰهَ مُطَّلِعٌ عَلَى سَرَائِرِنَا» : شۈبھىسىز ئاللاھ بىزنىڭ سىرلىرىمىزدىن خەۋەرداردۇر.

«إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ» ‹قرآن› : شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە (يەنى تىرىلدۈرۈشكە) قادىردۇر. سىرلار ئاشكارا قىلىنىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەتتە).

سَرِيعٌ ج سُرْعَانٌ م سَرِيعَةٌ ج سِرَاعٌ: تېز، چاپسان.

«إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ» ‹قرآن› : ئاللاھنىڭ ھېساب ئېلىشى ھەقىقەتەن تېزدۇر.

سَرِيعُ التَّأَثُّرِ: تېز ھاياجانلىنىدىغان، تېز تەسىرلىنىدىغان.

سَرِيعُ الْجَرْيِ: تېز يۈگۈرەيدىغان، يۈگۈرۈك، ناھايىتى چاپسان، يەل تاپان.

سَرِيعُ التَّصْدِيقِ: ئاسانلا ئىشىنىپ كېتىدىغان.

سَرِيعُ الْخَاطِرِ: ئۆتكۈر، پەم ـ پاراسەتلىك، چېچەن، زېرەك، مېڭىسى تېز ئىشلەيدىغان.

سَرِيعُ الزَّوَالِ: تېز يوقۇلىدىغان، تېز تۈگەيدىغان، تېز ۋەيران بولىدىغان.

سَرِيعُ الْاِلْتِهَابِ: جۇش، تېرىككەك، قوپال، ئاسان تەسىرلىنىدىغان، ئاچچىقى يامان، قىزىق قىزىق.

سَرِيعُ التَّلَفِ: ئاسان چىرىيدىغان، تېز بۇزۇلىدىغان.

سَرِيعًا: دەرھال، دەررۇ، تېز، چاپسان.

سَرِيٌّ ج أَسْرِيَةٌ: ئۆستەڭ، ئېرىق.

«قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا» ‹قرآن› : پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ئاستىڭدىن (ئېقىپ تۇرىدىغان) بىر ئېرىقنى پەيدا قىلدى.

سَرِيٌّ ج أَسْرِيَاءُ و سَرَاةٌ: مەرد ئادەم، مۇرۇۋۋەتلىك ئادەم، ئېسىل ئادەم.

«هَؤُلَاءِ هُمْ سَرَاةُ الْقَوْمِ» : ئەنە شۇلار يۇرت چوڭلىرىدۇر.

سَرِيَّةٌ ج سَرَايَا: ئەترەت، قوشۇن.

سَرِيَّةُ نَقْلٍ: نەقلىيات ئەترىتى، ترانسپورت ئەترىتى.

سَرِيَّةُ الْإِسْعَافِ الطِّبِّي: تېببىي قۇتقۇزۇش ئەترىتى، ساقلىقنى ساقلاش ئەترىتى.

سَرِيَّةُ الْبَرْقِ: سىم تاناپ تۈۋرۈكى، ستولبا، تېلېگراف سىم ياغىچى.

سَطَا يَسْطُو سَطْوًا عَلَى الْمَكَانِ وَبِهِ: بېسىپ كىردى، ئۇسۇپ كىردى، ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى؛ يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى.

سَطَا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى؛ ئۇنى مەغلۇپ قىلدى.

«يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا» ‹قرآن› : ئۇلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئوقۇپ بەرگۈچىلەرگە ھۇجۇم قىلغىلى تاس قالغانلىقىنى كۆرىسەن.

سَطَا عَلَى الْمَتَاعِ: بۇلىدى، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

«سَطَا اللُّصُوصُ عَلَى أَمْوَالِهِ» : ئوغرىلار ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى.

سَطَا الْمَاءُ: سۇ كۆپەيدى، تاشتى.

«سَطَا مَاءُ النَّهْرِ فَأَغْرَقَ الْمَزْرُوعَاتِ» : دەريا ـ نىڭ سۈيى تېشىپ زىرائەتلەرنى بېسىپ كەتتى.

سِطَامٌ: پوكەت، پىرووپكا؛ ئېغىز؛ لاخشىگىر؛ خەنجەر؛ شەمشەر؛ قىلىچنىڭ بىسى.

سَطَحَ يَسْطَحُ سَطْحًا الشَّيْءَ: تەكشىلىدى، تۈزلىدى.

سَطَحَ اللّٰهُ الْأَرْضَ: ئاللاھ زېمىننى يايدى.

«أَفَلَا يَنْظُرُونَ . . . إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ» «قۇرئان» : ئۇلار قارىمامدۇكى، . . . زېمىن قانداق يېيىتىلدى.

سَطْحٌ ج سُطُوحٌ: (نەرسىنىڭ) يۈزى، سىرتقى كۆرۈنۈشى، كۆرۈنۈش؛ يۇقىرىسى؛ يۇقىرى تەرىپى.

سَطْحٌ مُسْتَوٍ: تەكشى يۈز.

سَطْحٌ مَائِلٌ: ئەگرى يۈز.

سَطْحُ الْأَرْضِ: يەر يۈزى، زېمىننىڭ يۈزى.

سَطْحُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز ئۈستى.

سَطْحُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ تورۇسى، ئۆينىڭ ئۈستى.

سَطْحُ الْبَاخِرَةِ: پاراخوت ئۈستى، پالوبا.

حَدِيقَةُ السَّطْحِ: ئۆگزە باغچىسى.

سَطْحِيٌّ: سىرتقى قىسمى، سىرتقى يۈزى، تاشقى قىسمى، سىرتقى تەرىپى؛ يۈزەكى، يۈزە.

سَطْحِيًّا: يۈزەكى.

آرَاءٌ سَطْحِيَّةٌ: يۈزەكى قاراش، يۈزەكى پىكىر.

مَعْرِفَةٌ سَطْحِيَّةٌ: يۈزەكى تونۇش.

سَطَرَ يَسْطُرُ سَطْرًا الْكِتَابَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوْ نَحْوَهُمَا: يازدى، خاتىرىلىدى.

«نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ» «قۇرئان» : نۇن.قەلەم بىلەن ۋە ئۇلار (يەنى پەرىشتىلەر) يازغان نەرسىلەر بىلەن قەسەمكى، (ئى مۇھەممەد) سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نېمىتى بىلەن (مۆشرىكلار ئېيتقاندەك) مەجنۇن ئەمەسسەن.

سَطَرَ بِالْمِسْطَرَةِ: سىزغۇچ بىلەن سىزدى.

سَطَرَهُ: ئۇنى يەرگە ئاتتى، يەرگە باستى، يەرگە ئۇردى.

سَطَرَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن كەستى.

سَطْرٌ و سَطَرٌ ج أَسْطُرٌ وَ سُطُورٌ و أَسْطَارٌ جج أَسَاطِيرُ: تۈز سىزىق، قاتار، سەپ، رەت، خەتنىڭ قۇرى؛ قولنىڭ (ئالقاننىڭ) سىزىقى؛ پوچوركا.

«أُكْتُبْ فَوْقَ السَّطْرِ» : قۇرنىڭ ئۈستىگە يازغىن.

«أُتْرُكْ مَسَافَةَ سَطْرَيْنِ ثُمَّ اكْتُبْ» : ئىككى قۇر تاشلاپ يازغىن.

يَقْرَأُ بَيْنَ السُّطُورِ: چوڭقۇر مەنىسىنى چۈشىنە ـ دۇ.

سُطُرٌ: بېزەلگەن يالغان سۆزلەر.

سُطْرَةٌ: ئارزۇ، ئۈمىد.

سَطْرَنْجٌ: شاھمات.

سُطَّاحٌ: پەلەكلىك ئۆسۈملۈك.

سَطَّحَ يُسَطِّحُ تَسْطِيحًا الشَّيْءَ: يايدى.

سَطَّرَ يُسَطِّرُ تَسْطِيرًا الْكِتَابَ أَوِ الرِّسَالَةَ أَوْ نَحْوَهُمَا: يازدى، خاتىرىلىدى.

سَطَّرَ عَلَيْهِ: ھېكايە سۆزلەپ بەردى.

سَطَّرَ الْوَرَقَةَ: قەغەزگە سىزغۇچ بىلەن سىزىق سىزدى.

سَطَّرَ الْأَكَاذِيبَ: يالغاننى توقۇدى، يالغان ـ ياۋ ـ داقنى ئويدۇردى.

سَطَّارٌ: قاسساپ.

سَطَعَ يَسْطَعُ سَطْعًا و سُطُوعًا و سَطِيعًا النُّورُ: يورۇدى، پارلىدى، يالتىرىدى، نۇر چاقنىدى.

سَطَعَ الْغُبَارُ: توزان توزىدى.

سَطَعَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى.

سَطَعَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

سَطَعَتِ الرَّائِحَةُ: ھىد تارالدى، پۇراق تارقىدى.

سَطْعٌ: يورىماق، نۇر چاچماق، پارقىرىماق.

سَطَلَ يَسْطَلُ وَ يَسْطِلُ سَطْلاً الدَّوَاءُ: دورا مەست قىلدى، ناركوز قىلدى، سەزمەس قىلدى.

سَطْلٌ ج سُطُولٌ وَأَسْطَالٌ و سُيَطْلٌ: چېلەك، سوغا، تۇلۇق، ئاسما تۇلۇق، ئاسما چېلەك؛ ئېگىز ئادەم، ئۇزۇن نۇرا ئادەم.

سَطَمَ يَسْطِمُ سَطْمًا: ئېتىپ قويدى، توسۇپ قويدى.

سَطَمَ الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىپ قويدى، ئىشىكنى ياپتى، ئىشىكنى تاقىدى.

سَطَمَ النَّجَّارُ الْخَشَبَ: ياغاچچى ياغاچنى رەندىلىدى، رەندە سالدى.

سَطْمٌ: شەمشەر ۋە خەنجەرنىڭ بىسى.

سُطُمٌ: مەنبە، يىلتىز، ئەسلى، كېلىپ چىقىش مەنبەسى.

سُطُوٌّ: ھۇجۇم قىلماق، زەربە بەرمەك، بېسىپ كىرمەك.

سَطْوَةٌ ج سَطَوَاتٌ: كۈچ، ھوقۇق، نوپۇز، تەسىر.

سُطُوعٌ: يورىماق، نۇر چاچماق، پارقىرىماق.

سَطِيحٌ ج سُطَحَاءُ: ئوڭدىسىغا، ئاسمانغا قاراپ يېتىپ.

شَخْصٌ سَطِيحٌ: كېسەللىك سەۋەبىدىن ئولتۇرۇپ-قوپۇشقا قادىر بولالمايدىغان ئادەم.

سَطِيعٌ: تاڭ، سۈبھى، ئۇزۇن.

سَعَادَةٌ: بەخت، سائادەت، ئامەت، تەلەي.

دَارُ السَّعَادَةِ: ئىستانبۇلنىڭ يەنە بىر نامى.

صَاحِبُ السَّعَادَةِ: جانابىي ئالىيلىرى، جانابلىرى. ئالىيلىرى.

سَعَادَةُ السَّفِيرِ: كونسۇل جانابلىرى.

سَعَادَتُكُمْ: جانابلىرى، ئالىيلىرى.

سُعَارٌ: ئوتنىڭ ھارارىتى؛ تويماسلىق كېسىلى؛ ئاچارچىلىق، قەھەتچىلىك، ئۇسسۇزلۇق؛ ساراڭلىق، مەجنۇنلۇق.

«إِشْتَدَّ سُعَارُ النَّارِ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدٌ الْإِقْتِرَابَ مِنْهَا»: ئوتنىڭ ھارارىتى كۈچىيىپ كەتكەنلىكتىن ھېچ ئادەم ئۇنىڭغا يېقىنلىشالمىدى.

«دَفَعَهُ السُّعَارُ إِلَى الْخُرُوجِ مِنْ مَخْبَئِهِ». ئاچارچىلىق ئۇنى ئۇۋىسىدىن چىقىشقا مەجبۇر قىلدى.

«أُصِيبَ بِالسُّعَارِ فَأُدْخِلَ مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَصَبِيَّةِ»: ساراڭ بولۇپ قېلىپ نېرۋا كېسەللەر دوختۇرخانىسىدا ياتقۇزۇلدى.

سِعَاطٌ: ئۆتكۈر پۇراق.

سُعَالٌ: يۆتەل.

اَلسُّعَالُ الدِّيكِيُّ: كۆك يۆتەل.

اَلسُّعَالُ الْكَلْبِيُّ: كۆك يۆتەل.

حَشِيشَةُ السُّعَالِ: تەڭگە يوپۇرماق.

قَصَبُ السُّعَالِ: ئۆپكە تومۇرلىرى.

اَلسُّعَالِيُّ: تەڭگە يوپۇرماق.

سِعَايَةٌ: بوھتان، تۆھمەت.

«أَلْقَتْ بِهِ سِعَايَةُ الْأَعْدَاءِ فِي السِّجْنِ»: دۈشمەنلەرنىڭ چېقىمچىلىقى ئۇنى تۈرمىگە تاشلاتقۇزدى.

سَعْتَرٌ: ياللۇز.

سَعَدَ يَسْعَدُ سُعُودًا وَسَعْدًا الْيَوْمُ: كۈن قۇتلۇق بولدى.

سَعَدَ اللّٰهُ فُلَانًا: ئاللاھ تەۋپىق ئاتا قىلسۇن.

سَعِدَ يَسْعَدُ سَعَادَةً الشَّخْصُ: بەختلىك بولدى. تەلىيى كەلدى، ئامىتى كەلدى.

«وَأَمَّا الَّذِيْنَ سُعِدُوْا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِيْنَ فِيْهَا» (قرآن): سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلار جەننەتتە داۋاملىق تۇرىدۇ.

«قَدْ يَسْعَدُ الْمَرْءُ وَهُوَ فَقِيرٌ وَيَشْقَى وَهُوَ غَنِيٌّ»: كىشى نامرات تۇرۇپ بەختلىك بولۇشى ۋە باي تۇرۇپ بەختسىز بولۇشى مۇمكىن.

سَعْدٌ ج سُعُودٌ وَأَسْعُدٌ: بەخت، تەلەي، سائادەت.

سَعْدَيْكَ: ساڭا ئۈزۈلمەس بەخت تىلەيمەن.

اَلسَّعْدَانُ: ئادەمسىمان مايمۇن؛ تۆگە ياخشى كۆرىدىغان تىكەنلىك ئوت: «مەسەل ھەربىستىڭ ئەشىنىرى: رۆھرە يۇلتۇزى، مۇشتەرى يۇلتۇزى.

سَعْدَانَةٌ: كەپتەر.

سَعْدَانَةُ الثَّدْيِ: ئەمچەك تۇپچىسى.

سَعْدَانَةُ الْبَابِ: تۇتقا، تۇتقۇچ ئىشىكنىڭ.

سَعَرَ يَسْعَرُ سَعْرًا الْعَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

سَعَرَ النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

سَعِرَ الْكَلْبُ: ئىت غالجىر كېسەللى بولۇپ قالدى.

سُعِرَ: ساراڭ بولدى، ئېلىشىپ قالدى، ئەقلىدىن ئازدى.

سِعْرٌ ج أَسْعَارٌ: باھا، نەرخ.

سِعْرُ التَّعَادُلِ: تاختاي باھاسى، تەكسى باھا.

سِعْرُ الْمُبَادَلَةِ: تاختاي باھاسى؛ چەت ئەل پۇلى پېرېۋوت مىقدارى.

سِعْرُ الْقِطَعِ: پارچە باھا.

سِعْرٌ إِلْزَامِيٌّ: بەلگىلەنگەن باھا.

سِعْرُ السُّوقِ: بازار باھاسى، بازار نەرقى.

سِعْرُ الْجُمْلَةِ: توپ باھاسى.

سِعْرُ الْمُفَرَّقِ: پارچە باھاسى.

سِعْرُ الْوَحْدَةِ: بىرلىك باھاسى.

بِسِعْرِ كَذَا: مەلۇم باھا بويىچە.

سِعْرُ الصَّرْفِ: پۇلنىڭ كۇرسى، پۇلنىڭ قىممىتى.

أَسْعَارُ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ بازاردىكى قىممىتى، پۇل قىممىتى، پۇل كۇرسى.

سُعْرٌ ج سُعُرٌ: ساراڭلىق، سەۋدايىلىق، غالجىرلىق كېسەلى؛ نىرۋىنىڭ قالايمىقانلىشىشى.

سَعْرَةٌ: باشلىنىش، دەسلىپى.

سُعْسُعٌ: بۆرە.

سَعَّرَ تَسْعِيرًا النَّارَ: ئوت ياقتى.

سَعَّرَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش قوزغىدى.

«وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ» «قرآن»: دوزاخ قىزىتىلغان چاغدا.

سَعَّرَ السِّلْعَةَ: باھا بەلگىلىدى.

سَعَّرَ الْقَوْمُ: باھا ئۈستىدە كېلىشتى.

سَعَطَ يَسْعُطُ وَ يَسْعَطُ سَعْطًا الدَّوَاءَ: دورىنى بۇرنىدىن تىممىتتى، دورىنى بۇرنىغا پۈركىدى.

سَعَّطَ يُسَعِّطُ تَسْعِيطًا الدَّوَاءَ: بۇرنىغا دورا تىممىتتى.

سَعَّفَ يُسَعِّفُ تَسْعِيفًا الْمِسْكَ: ئارىلاشتۇردى.

سَعَّمَ يُسَعِّمُ تَسْعِيمًا الْوَلَدَ: بالىنى غىزالاندۇردى، ئوزۇقلاندۇردى.

سَعَّمَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى باقتى، ئوتلاتتى.

سَعَفَ يَسْعَفُ سَعْفًا: قۇتقۇزدى، قۇتۇلدۇردى، ياردەم بەردى.

سَعْفٌ: ياردەم بەرمەك، قۇتقۇزماق.

اَلسَّعْفُ الْأَوَّلُ: ئەڭ ئالدىدا قىلىنغان ياردەم.

سَعَفٌ ج سُعُوفٌ: خورما يوپۇرمىقى.

سَعْفَةٌ: چاقا، جاراھەت، يارا؛ چىقان.

سَعَلَ يَسْعَلُ سُعَالًا و سُعْلَةً: يۆتەلدى.

سِعْلَاءُ ج سَعَالَى و سِعْلَيَاتٌ: چىشى ئالۋاستى.

سِعْلَاةٌ: ئالۋاستى، چىشى ئالۋاستى.

سُعْلَةٌ: يۆتەل.

حُبُوبُ السُّعْلَةِ: يۆتەل تابلىتكىسى.

سُعْلَةٌ مُنْقَطِعَةٌ: قۇرۇق يۆتەل، بەلغەمسىز يۆتەل.

قَصَبُ السُّعْلَةِ: نەپەس يوللىرى.

سِعْلَى: چىشى ئالۋاستى.

سَعَمَ يَسْعَمُ سَعْمًا الْجَمَلُ: تۆگە تېز ماڭدى، يۈگۈردى.

سَعَمَ الْوَلَدَ: بالىنى ئوزۇقلاندۇردى، غىزالاندۇردى.

سَعْمٌ: تېز مېڭىش، يۈگۈرۈش.

سَعْنٌ: سېمىز گۆش؛ گۆشنىڭ يېغى؛ ئاق هاراق.

سَعَى يَسْعَى سَعْيًا: كەتتى، ماڭدى، ھەرىكەتلەندى، كۆزلىدى؛ تەلەپ قىلدى؛ تۆردى.

«فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى» «قرآن»: مۇسا ئۇنى تاشلىۋىدى، ئۇ ناگاھان مېڭىۋاتقان بىر يىلانغا ئايلاندى.

سَعَى فِي حَاجَةِ فُلَانٍ: پالانىغا ياردەم قىلدى.

سَعَى عَلَى قَدَمَيْهِ: پىيادە ماڭدى.

سَعَى لِلْأَمْرِ: كۈچ چىقاردى، ھەممە كۈچىنى بېغىشلىدى.

«فَكَذَّبَ وَعَصَى ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى» (قۇرئان)؛ پىرئەۋن (ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى مۇسانى) ئىنكار قىلدى ۋە (ئاللاھنىڭ ئەمرىگە) ئاسىيلىق قىلدى. ئاندىن پىرئەۋن (مۇسادىن) يۈز ئۆرۈپ (ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىشكە) كىرىشتى.

سَعَى إِلَى الْمَكَانِ: مەلۇم جايغا باردى، يۈگۈردى.

سَعَى بِهِ: چېقىمچىلىق قىلدى، سۆزەنچىلىك قىلدى.

«سَعَى بِهِ أَعْدَاؤُهُ عِنْدَ الْحَاكِمِ فَدَخَلَ السِّجْنَ»: ئۇنىڭ دۈشمەنلىرى باشلىقتا چاققانىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ تۈرمىگە كىرىپ كەتتى.

سَعَى بِيَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ: زور دەرىجىدە تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

سَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ: سەفا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا يورغىلاپ ماڭدى.

سَعَى فِي طَلَبِ الرِّزْقِ: رىزقى تەلەپ قىلىش يولىدا ھەرىكەتلەندى.

سَعَى فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: يەر يۈزىدە پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

«نَسْعَى إِلَى الْحُصُولِ عَلَى حُقُوقِنَا»: ھوقۇقلىرىمىزنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىمىز.

سَعْيٌ: تىرىشماق، ئۇرۇنماق، سەئي قىلماق؛ سۈيىقەست قىلماق.

سَعِيدٌ ج سُعَدَاءُ: تەلەيلىك، ئامەتلىك، بەختلىك.

«يَبْدُو أَنَّكَ سَعِيدٌ بِعَمَلِكَ»: قارىغاندا سەن ئۆز ئىشىڭ بىلەن بەختىيار ئوخشايسەن.

نَهَارَكَ سَعِيدٌ: كۈندۈزىڭىز خەيرلىك بولسۇن!

عَامٌ سَعِيدٌ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

عِيدٌ سَعِيدٌ: ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

سَعِيرٌ ج سُعُرٌ: ئوت، ئوت يالقۇنى.

سَعِيرُ النَّارِ: يالقۇنلۇق ئوت.

«خَبَا سَعِيرُ النَّارِ»: ئوتنىڭ يالقۇنى پەسەيدى.

«فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا» (قۇرئان)؛ شۈبھىسىزكى، بىز كۇففارلارغا دوزاخنى تەييارلىدۇق.

«إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ» (قۇرئان)؛ گۇناھكارلار ھەقىقەتەن (دۇنيادا) گۇمراھلىقتىدۇر، (ئاخىرەتتە) دوزاختىدۇر.

سَعِيطٌ: ئۆتكۈر ھىد؛ ھاراق ۋە باشقىلارنىڭ ھىدى؛ پۇراقنىڭ ئۆتكۈرلىكى.

سَعَنَّةٌ: ياخشىلىق ئالامىتى؛ شۇملۇق بېشارىتى.

مَالَهُ سَعْنَةٌ: ئۇنىڭ بىر تىيىنمۇ پۇلى يوق.

سُعْنَةٌ ج سُعَنٌ: چېدىر؛ لاگېر؛ بارگاھ.

سِعْوٌ. سِعْوَاءٌ. سِعْوَةٌ: كېچىنىڭ بىرقىسمى، بىر قىسىم ۋاقىت.

سَعْوَةٌ: شام، ئاق موم.

سُعُودٌ: بەختلىك بولماق، قۇتلۇق بولماق.

سُعُودُ النُّجُومِ: ئون يۇلتۇزنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى، ھەر بىر يۇلتۇزنىڭ ئايرىم نامى بار.

سُعُودَةٌ: بەرىكەت.

سُعُودِيٌّ: سەئۇدى ئەرەبىستانلىق.

سُعُوطٌ: ناسۋال؛ بۇرۇندىن تىمىتىدىغان بىر خىل دورا.

عُلْبَةُ السُّعُوطِ: ناسۋال قۇتىسى.

سَغَابَةٌ: ئاچلىق، ئاچ قالماق، ئىچىرقاپ كەتمەك.

سَغَبَ يَسْغَبُ سَغْبًا و سُغُوبًا الرَّجُلُ: ئاچ قالدى، ئىچىرقاپ كەتتى.

سَغِبَ يَسْغَبُ سَغَبًا وَسَغَابَةً وَمَسْغَبَةً الرَّجُلُ: ئاچ قالدى.

سَغِبٌ ج سِغَابٌ: ئاچ، ئاچ قالغان، ئاچ ئادەم.

سَغَبٌ: ئاچلىق، ئاچ قالماق، ئىچىرقاپ كەتمەك.

سَغْبَانُ م سَغْبَى ج سِغَابٌ: ئاچ ئادەم، قورسىقى ئاچ ئادەم.

سَغَدَ يَسْغَدُ سَغْدًا الْفَصِيلُ أُمَّهُ: تايلاق ئانىسىنى ئەمدى.

اَلسَّغْدُ: سىم ـ سىم يامغۇر.

سَغْسَغَ يُسَغْسِغُ سَغْسَغَةً الدُّهْنَ فِي رَأْسِهِ: بېشىنى مايلىدى.

سَغْسَغَ الطَّعَامَ: يېمەكلىكنى مايلىق قىلىۋەتتى.

سَغَّعَ الْوَتَدَ: قوزۇقنى ئورنىدىن قوزغۇۋەتتى.

سَغَّعَ الشَّيْءَ فِي التُّرَابِ: نەرسىنى تۇپىغا كۆمدى.

سَغَّعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاتتى.

سَغَّمَ يُسَغِّمُ تَسْغِيمًا الْمَاءَ: سۇ ئىچكۈزدى.

سَغَّمَ الْفَصِيلَ: تايلاقنى سەمىرتتى.

سَغَّمَ الطَّعَامَ دُهْنًا: تاماقنا ياغ قۇيدى.

سَغَّمَ الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، پەرۋىش قىلدى؛ ياخشى غىزالاندۇردى، ياخشى ئوزۇقلاندۇردى.

سَغِلَ يَسْغَلُ سَغَلاً الْفَرَسُ: ئات ئاجىزلىدى، ئورۇقلىدى، يادىدى.

اَلسَّغِلُ: پۇتلىرى ئىنچىكە، جۇغى كىچىك؛ بەتخۇي، ئەخلاقسىز؛ ئوزۇقلىنىشى ناچار.

سَغَمَ يَسْغَمُ سَغْمًا ـ هُ: يۈرىكىنى مۇجىمۇەتتى، قاتتىق ئەزىيەت يەتكۈزدى، قاتتىق رەنجىتتى.

اَلشَّغْنُ ج أَشْغَانٌ: ناچار تاماق.

سَفَا يَسْفُو سَفْوًا الرَّجُلُ: تېز ماڭدى.

سَفَا فُلَانٌ: ئاللاھقا خۇشۇ ـ خۇزۇ بىلەن ئىبادەت قىلدى.

اَلسَّفَا: توپا؛ تىكەنلىك دەرەخ؛ باشاقنىڭ قىلتىرىقى؛ سىپكىلەك چاچ.

اَلسِّفَاءُ: دورا.

سِفَاحٌ: زىنا قىلماق، بۇزۇقچىلىق قىلماق.

إِبْنُ سِفَاحٍ: هارامدىن تۇغۇلغان بالا.

وَلَدٌ مِنَ السِّفَاحِ: هارامدىن بولغان بالا.

تَزَوَّجَ بِهَا سِفَاحًا: نىكاھسىز ئەر ـ خوتۇن بولۇشتى.

سِفَادٌ: هايۋانلارنىڭ چېتىلىشىشى، ئەركەك هايۋاننىڭ چىشى هايۋانغا چېپىشى.

سَفَارَةٌ: سەپەر قىلماق.

سِفَارَةٌ ج سِفَارَاتٌ: ئەپلەشتۈرمەك، ياراشتۇرماق، ئارىنى تۈزىمەك، سۆلھى قىلماق؛ كونسۇلخانا؛ باش ئەلچىخانا، كونسۇللۇق ئەمەل، باش كونسۇللۇق خىزمىتى.

سُفَارَةٌ: ئەخلەت.

سُفَاطَةٌ: ئۆي سايمىنى، ئۆي جاھازلىرى.

سَفَالَةٌ: پەسلىك، پەسكەشلىك، تۆۋەنلىك، ناچارلىق.

سَفَالَةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ تۆۋىنى، پەس تەرىپى، ئۇلى، ئاستى، تېگى، يىلتىزى، تەگىزى.

سِفَانَةٌ: كېمىسازلىق ساناتى.

سَفَاهَةٌ: ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق، نادانلىق.

سُفْتَجَةٌ ج سَفَاتِيجُ: پېرېۋوت، پۇل چېكى، پېرېۋوت چېكى.

سَفَحًا وَ سُفُوحًا الدَّمَ أَوِالدَّمْعَ أَوِالْمَاءَ أَوْنَحْوَ ذَلِكَ: تۆكتى، ئاققۇزدى.

سَفَحَ سُمْعَتَهُ: ئۇنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى، ئۇنىڭ هۆرمىتىگە هاقارەت كەلتۈردى.

«سَفَحَ دَمَ أَعْدَائِهِ»: دۈشمەنلەرنىڭ قېنىنى تۆكتى.

سَفْحٌ ج سُفُوحٌ: باغرى، ئېتەكى، تۈۋى.

سَفْحُ الْجَبَلِ: تاغ باغرى، تاغ ئېتەكى، تاغ تۈۋى.

«صَعِدَ مِنْ سَفْحِ الْجَبَلِ إِلَى قِمَّتِهِ»: تاغ ئېتەكىدىن چوققىسىغا يامىشىپ چىقتى.

سَفَدَ سَفْدًا ذَكَرُ الْحَيَوَانِ أُنْثَاهُ: هايۋاننىڭ ئەركىكى چىشىسى بىلەن جۈپلەشتى، چېتىشتى، چېپىلدى.

سَفَرَ يَسْفُرُ سُفُورًا الرَّجُلُ: سەپەر قىلدى.

سَفَرَ يَسْفُرُ وَ يَسْفِرُ سَفْرًا سَفَارَةً بَيْنَ النَّاسِ: خەت ـ چەك توشىدى؛ كىشىلەرنىڭ ئارىسىنى تۈزىدى، ئەپلەشتۈردى.

سَفَرَ يَسْفُرُ سَفْرًا الْكِتَابَ: كىتاب يازدى.

سَفَرَ الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى، ئاچتى، ئېچىپ بەردى، روشەنلەشتۈردى، ئايرىۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى.

«سَفَرَتْ عَنْ وَجْهِهَا»: يۈزىنى ئېچىۋەتتى.

سَفَرَ الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى.

سَفَرَ الصُّبْحُ: تاڭ يورىدى، تاڭ ئاتتى.

«سَفَرَ الصُّبْحُ وَبَعْدَ قَلِيلٍ سَتُشْرِقُ الشَّمْسُ»: تاڭ يورىدى، ئازغىنا ۋاقىتتىن كېيىن قۇياش يورۇيدۇ.

سَفَرَتِ الْمَرْأَةُ: يۈزىنى ئاچتى، يۈزىنى ئېچىۋەتتى.

سَفَرٌ ج أَسْفَارٌ: سەپەر قىلماق، يولغا چىقماق، كۆچمەك، يۈرۈش قىلماق؛ سەپەر.

سَفَرُ الْبَحْرِ: دېڭىز سەپىرى.

سَفَرُ الْبَرِّ: قۇرۇقلۇق سەپىرى.

«لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا» «قۇرئان»: بۇ سەپىرىمىزدە ھەقىقەتەن چارچاپ كەتتۇق.

نَفَقَاتُ السَّفَرِ: يول راسخوتى.

سِفْرٌ ج أَسْفَارٌ: چوڭ كىتاب، كلاسسىك ئەسەر؛ تەۋراتنىڭ پارىلىرى.

«أَلَّفَ أَسْفَارًا كَثِيرَةً»: نۇرغۇن كىتابلارنى يازدى.

اَلْأَسْفَارُ الْمُنْزَلَةُ: مۇقەددەس كىتابلار، ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن نازىل بولغان كىتابلار.

سَفْرٌ: يولۇچى.

قَوْمٌ سَفْرٌ: يولۇچىلار.

سَفْرَةٌ ج سَفَرَاتٌ: بىر قېتىملىق سەپەر.

سُفْرَةٌ ج سُفَرٌ: ئوزۇق؛ مۇساپىرنىڭ ئوزۇقى، مۇساپىرنىڭ تامىقى - يولۇچىنىڭ تامىقى، يولۇچىنىڭ دەستۇرخانى؛ شىرە.

سُفْرَةُ الْجُنْدِيِّ: ھەربىيلەرنىڭ نورمىلىق تەمىناتى.

«جَلَسَتْ وَفَاءٌ مَعَ أُمِّهَا وَأَبِيهَا إِلَى السُّفْرَةِ»: ۋەفائو ئانىسى ۋە دادىسى بىلەن بىرگە داستىخاندا ئولتۇردى.

سَفَرْجَلٌ ج سَفَارِجُ: بىھى.

سَفَرْجَلَةٌ: بىر تال بىھى.

سَفَرِيٌّ: سەپەرگە مۇناسىۋەتلىك، سەپەرگە ئائىت.

سَفْسَاقٌ ج سَفَاسِقُ: ناچار نەرسە.

سَفَاسِقُ الْأُمُورِ: يارىماس ئىشلار، ئۇششاق ئىشلار، ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار.

«لاَ تُضِعْ وَقْتَكَ فِي سَفَاسِقِ الْأُمُورِ»: ۋاقتىڭنى مەنىسىز ئىشلار بىلەن زايا قىلما!

اِشْتَغَلَ بِسَفَاسِقِ الْأُمُورِ: مەنىسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى، ئەخمەقلىق قىلدى، پەلىپەتىش ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى.

سَفْسَقَ يُسَفْسِقُ سَفْسَقَةً الدَّقِيقَ: ئۇننى تاسقىدى.

سَفْسَطَ يُسَفْسِطُ سَفْسَطَةً: سەپسەتە توقۇدى، نەيرەڭۋازلىق قىلدى، قۇرۇق گەپ ساتتى.

سُفِسْطَائِيٌّ: سەپسەتىچى، سەپسەتىۋاز.

سَفْسَطَةٌ ج سَفْسَطَاتٌ: سەپسەتە، قۇرۇق گەپ.

سَفَطَ يَسْفُطُ سَفْطًا السَّمَكَ: بېلىقنىڭ قاسىرىقىنى قىردى.

سَفَطَ الْوَرَمُ: ئىششىق ياندى.

سَفَطٌ: بېلىق قاسىرىقى.

سَفَطٌ ج أَسْفَاطٌ: سېۋەت؛ زىبۇ زىننەت قۇتىسى.

سَفَعَ يَسْفَعُ سَفْعًا الشَّمْسُ وَجْهَهُ: ئۇنىڭ يۈزىنى ئاپتاپ كۆيدۈرۈۋەتتى، يۈزىنى ئاپتاپ قارايتىۋەتتى.

سَفَعَ فُلاَنًا: پالانىنى كاچاتلىدى، شاپىلاقلىدى، تەستەكلىدى.

سَفَعَ بِنَاصِيَتِهِ: كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ سۆرىدى.

«كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعَنْ بِالنَّاصِيَةِ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ» «قۇرئان»: ئۇ گۇمراھلىقتىن يانسۇن، ئەگەر ئۇ بۇنىڭدىن يانمىسا، چوقۇم ئۇنىڭ كوكۇلىسىدىن - يالغانچى گۇناھكارنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ (جەھەننەمگە) سۆرەيمىز.

سُفْعَةٌ ج سُفَعٌ: قارا داغ، سەپكۈن.

سَفَّ يَسَفُّ سَفًّا الدَّوَاءَ أَوِ الْمَسْحُوقَ: دورىنى يېيدى.

سَفَّ يَسِفُّ سَفِيفًا الطَّائِرُ: قۇش پەس ئۇچتى، پەس ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى.

سِفٌّ. سُفٌّ: ئوق يىلان.

سَفَّاحٌ ج سَفَّاحُونَ: جاللات، قان تۆككۈچى، پوكانچى، كاللا كېسەر؛ ساففاھ (ئابباس خانىدانلىقىدىكى بىر خاننىڭ لەقىمى).

سَفَّاكٌ: تۆككۈچى، چاچقۇچى.

سَفَّاكٌ لِلدِّمَاءِ: جاللات، قانخور، قاتىل.

سَفَّحَ يُسَفِّحُ تَسْفِيحًا: پايدىسىز ئىش قىلدى.

سَفَّرَ يُسَفِّرُ تَسْفِيرًا ـ هُ: سەپەر قىلدۇردى، يولغا سالدى.

سَفَّدَ تَسْفِيدًا اللَّحْمَ: زىختا گۆشنى ئۆتكۈزدى، زىخ كاۋاپ قىلدى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَيْهِ وَسُفِّرَ إِلَى بَلَدِهِ»: ئۇ قولغا ئېلىنىپ ئۆز يۇرتىغا يولغا سېلىنىۋېتىلدى.

سَفَّطَ يُسَفِّطُ تَسْفِيطًا الْحَوْضَ: كۆلنى رېمونت قىلىپ سۇۋۇدى.

سَفَّعَ يُسَفِّعُ تَسْفِيعًا الشَّمْسُ وَجْهَهُ: ئاپتاپ ئۇنىڭ يۈزىنى كۆيدۈرۈۋەتتى، قارايتىۋەتتى.

سَفَّكَ يُسَفِّكُ تَسْفِيكًا: تاتلىق - تۇرۇم ئېلىپ كەلدى.

سَفَّلَ يُسَفِّلُ تَسْفِيلًا ـ هُ: تۆۋەنلەتتى، تۆۋەنگە ئەۋەتتى.

سَفَّنَ يُسَفِّنُ تَسْفِينًا الشَّيْءَ: پۈتىدى، رەندىلىدى، يۇمشاتتى، يونىدى.

سَفَّهَ يُسَفِّهُ تَسْفِيهًا الرَّجُلَ: ھاماقەتلىككە نىسبەت بەردى، شاللاقلىقتا نىسبەت بەردى، ھاماقەت دەپ قارىدى، ئەخمەق ھېسابلىدى.

«سَفَّهَهُ أَمَامَ أَصْحَابِهِ»: دوستلىرىنىڭ ئالدىدا ئۇنى ھاماقەت قىلدى.

سَفُّودٌ ج سَفَافِيدُ: زىخ.

سَفُّودٌ يُشْوى عَلَيْهَا اللَّحْمُ: كاۋاپ پىشۇرىدىغان زىخ.

سَفُّورٌ: دېڭىز كىرپىسى.

سَفَقَ يَسْفِقُ سَفْقًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاتتىق ياپتى، ئىشىكنى «جاق» قىلىپ ياپتى.

سَفَكَ يَسْفِكُ سَفْكًا الْمَاءَ أَوِالدَّمَ أَوِ الدَّمْعَ أَوْ نَحْوَ ذَلِكَ: تۆكتى، ئاققۇزدى، قۇيدى.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ» «قۇرئان»: ئۆز ۋاقتىدا بىر - بىرىڭلارنىڭ قېنىنى تۆكمەسلىككە سىلەردىن چىن ئەھدە ئالغان ئىدۇق.

«سَفَكُوا الدِّمَاءَ وَنَهَبُوا الْمُمْتَلَكَاتِ»: قىرغىنچىلىق يۈرگۈزدى ۋە مال - مۈلۈكنى بۇلاڭ - تالاڭ قىلدى.

سَفْكٌ: تۆكمەك، قويماق.

سَفْكُ الدِّمَاءِ: قان تۆكمەك، قان ئاققۇزماق.

سُفْكَةٌ: (رەسمىي تاماقتىن ئىلگىرى يېيىلىدىغان) ئۇششاق يېمەكلىكلەر، تاتلىق - تۇرۇم، ئاددى يېمەكلىك.

سَفَلَ يَسْفُلُ سُفُولًا فِي الشَّيْءِ: تۆۋەنلىدى، پەسلىدى.

سَفَلَ فِي الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشتى.

سَفَلَ فِي خُلُقِهِ: ئەخلاقىي چۈشكۈنلەشتى، ئەخلاقىي ناچارلاشتى.

سَفُلَ يَسْفُلُ سَفَالَةً: رەزىللەشتى، پەسلەشتى، ئىپلاسلىق قىلدى.

سِفْلٌ: تۆۋەن، پەس، ناچار.

سُفْلُ الْحَائِطِ: تېگى، تام تۈۋى.

سَفْلَتَ يُسَفْلِتُ سَفْلَتَةً الطَّرِيقَ: يولغا سېمونت ياتقۇزدى، قاراماي ياتقۇزدى.

سَفَلَةٌ. سَفِلَةٌ. سِفْلَةٌ: قولاق كەستى، لۈكچەك، رەزىل كىشىلەر، پەسكەش ئادەملەر.

سُفْلَى ج سُفْلَيَاتٌ: تۆۋەن تەرىپى، تۆۋەن قىسمى، ئەڭ تۆۋەن قىسمى.

«وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى» «قۇرئان»: كۇففارلارنىڭ سۆزىنى (يەنى شېرىك كەلىمىسىنى) پەس قىلدى.

سُفْلِيٌّ: تۆۋەنكى، ئاستى، تۆۋەن تەرىپى.

سَفَنَ يَسْفُنُ سَفْنًا وَ سُفُونًا الرِّيحُ: شامال چاڭ - توزان كۆتۈردى، چاڭ چىقاردى.

سَفَنَ يَسْفِنُ سَفْنًا الشَّيْءَ: سويدى، ئاقلىدى، قىردى (مېۋە قاتارلىقلارنى).

سِفْنَةٌ: (يۇرچاق قاتارلىقلارنىڭ) پوستى.

سَفُهَ يَسْفُهُ سَفَاهَةً: نادان بولدى، گالۋاڭ بولدى، ھاماقەت بولدى.

سَفِهَ يَسْفَهُ سَفَهًا وَسَفَاهَةً: ئەخمەقلىق قىلدى، گالۋاڭلىق قىلدى.

«وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ» «قۇرئان»: ئۆزىنى ئەخمەق قىلغانلاردىن باشقا كىم ئىبراھىمنىڭ دىنىدىن يۈز ئۆرۈيدۇ.

سَفِهَ عَلَيْهِ: خورلىدى، كەمسىتتى.

«لاَ تَشَفَّةَ عَلَى أَحَدٍ» : ھېچ ئادەمنى كەمسىتمىگىن.

سَفَةٌ: ئەخمەقلىق، نادانلىق، گالۋاڭلىق.

سُفُوْرٌ: يۈزنى ئاچماق، چۈمبەلنى ئېلىۋەتمەك.

مَسْأَلَةُ الشُّفُورِ: ئاياللارنىڭ چۈمبەلسىز يۈرۈش مەسىلىسى.

سَفُوقٌ: تالقان دورا، كۇۋاق دورا.

سَفُونٌ: يەر يۈزىنى سىلىكىتىدىغان شامال.

سَفَى يَسْفِي سَفْيًا الرِّيحُ التُّرَابَ: شامال توپا توزۇتتى، ئۇچۇردى.

سَفِيحٌ: قوپال كىيىم، يېرىك كىيىم.

سَفِيرٌ ج سُفَرَاءُ: ياراشتۇرغۇچى، ئارىنى تۈزىگۈچى، ئەپلەشتۈرگۈچى، ۋاسىتىچى، ئوتتۇرىدىكى ئادەم؛ باش ئەلچى.

«تَبَادَلَتِ الدَّوْلَتَانِ الشُّفَرَاءَ» : ئىككى دۆلەت ئەلچىلەرنى ئالماشتۇردى.

سَفِيرٌ بَابَوِيٌّ: رىم پاپىسىنىڭ باش ئەلچىسى.

سَفِيرٌ دُوَلِيٌّ: كونسۇل.

سَفِيرَةٌ ج سُفَرَاءُ: ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ئىشلەنگەن مېدالىيون، بويۇنغا ئاسىدىغان ئالتۇن زەنجىر.

سَفِيْقٌ: ئالۋاستى؛ ئېپىل، تۆشباغ؛ ئۇلاڭ، تارتما.

سَفِيْقٌ. سَفِيْقَةٌ ج سَفَائِقُ: خورما يوپۇرمىقىدىن توقۇلغان ئارغامچا؛ ئېپىلىنىڭ ئىسمى.

سَفِيقٌ: قويۇق، زىچ.

سَفِيْقُ الْوَجْهِ: يۈزى قېلىن، نومۇسسىز، داپ يۈز، يۈزسىز.

سَفِيْقَةٌ: ئالتۇن قەغەز، كۈمۈش قەغەز.

سَفِيلٌ: ئەڭ تۆۋەن، ناچار؛ بىتەلەي.

سَفِينَةٌ ج سُفُنٌ و سَفِينٌ و سَفَائِنُ: كېمە، پاراخوت.

سَفِينَةُ الشَّحْنِ: يۈك پاراخوتى.

سَفِينَةٌ مُحَطِّمَةُ الجَلِيدِ: مۇز يارغۇچى پاراخوت.

سَفِينَةٌ وَاضِعَةُ الأَلْغَامِ: مىنا ئورنىتىش كېمىسى.

سَفِينَةٌ حَامِلَةٌ لِلطَّائِرَاتِ: ئاۋىئاماتكا.

سَفِينَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ئۇرۇش پاراخوتى.

سَفِينَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا كېمىسى، سودا پاراخوتى.

سَفِينَةُ الصَّحْرَاءِ: تۆگە، چۆل كېمىسى.

سَفِينَةُ الْبَرِّ: تۆگە.

سَفِينَةُ الْفَضَاءِ: ئالەم كېمىسى.

سَفِيهٌ ج سُفَهَاءُ و سِفَاهٌ م سَفِيهَةٌ ج سِفَاه: ئەخمەق، نادان، گالۋاڭ، ھەددىدىن ئاشقان، شاللاق، دۆت، جاھىل، كالۋا.

«وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا» (قۇرئان) : بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئەخمەق (يەنى ئىبلىس) ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ كاتتىلىقىغا نالايىق سۆزلەرنى قىلدى.

«وَلاَ تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيمًا» (قۇرئان) : ئاللاھ تىرىكچىلىكىڭلارنىڭ ئاساسى قىلغان ماللىرىڭلارنى ئەخمەقلەرگە تۇتقۇزۇپ قويماڭلار.

سِقَاءٌ ج أَسْقِيَةٌ و أَسْقِيَاتٌ وَ أَسَاقٍ: تۇلۇم.

سُقَاطٌ ج سُقَاطَةٌ: يەرگە چۈشكەن نەرسە.

«جَمَعَ سُقَاطَةَ الشَّجَرِ» : ئۇ دەرەخ غازاڭلىرىنى يىغدى.

سِقَاطٌ: يەرگە تۆكۈلگەن خورما غورىسى؛ قۇش قانىتى؛ خاتالىق، نۇقسان.

سُقَاطَةٌ ج سُقَاطَاتٌ: ئىلغۇچ، تاقاق، دەم، لوك، كىلىتالىك.

«أَقْفَلَ الْبَابَ بِالسُّقَاطَةِ» : ئۇ ئىشىكنى ئىلغۇچ بىلەن تاقىدى.

سَقَالَةٌ ج سَقَائِلُ وَ سُقَالاَتٌ: ئۇستەل، شىرە، پەشتاق، سۇپا؛ پىيدال؛ تامچىنىڭ جازىسى.

سَقَامٌ: كېسەل، كېسەللىك، ئاغرىق؛ ئورۇقلۇق.

آلسِّقَاوَةُ الرِّئَوِيَّةُ: ماشقا كېسىلى.

آلسِّقَاوَةُ تېرە كېسەللىكلىرى.

آلسِّقَاوَةُ الْجِلْدِيَّةُ: تېرە كېسەللىكلىرى؛ چىقان.

آلسِّقَايَةُ: مەككىدە ھاجىلارنى ئۇسسۇزلۇق بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسى، سۇ بىلەن تەمىنلەش

خىزمىتى؛ قاچا، سۇ ئىچىدىغان قاچا، سۇ ئىچىدىغان جاي.

«جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ» «قۇرئان» : ئۇ قەدەھنى ئۇ كىشىنىڭ يۈكى ئىچىگە سېلىپ قويدى.

سِقَايَةُ الْحَاجِّ: مەككىدە ھاجىلارنى ئۇسسۇزلۇق بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسى، سۇ بىلەن تەمىنلەش خىزمىتى.

«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ» : سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسچىتى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلارغا ئوخشاش ھېساپلامسىلەر؟

سُقَايَةٌ: سۇ توپلاش ئۈچۈن ياسالغان كۆل.

سَقِبَ يَسْقَبُ سَقْبًا وَ سُقُوبًا الدَّارُ: ھويلا يېقىنلاشتى، ئاز قالدى، تۇتاشتى.

سَقْبٌ ج سُقُوبٌ و أَسْقُبٌ و سِقَابٌ: تايلاق، بوتىلاق.

سَقْبٌ ج سِقْبَانٌ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

سَقَبٌ: يېقىن.

سَقِتَ يَسْقَتُ سَقْتًا وَسِقَاتًا: خاپا بولدى.

سَقَحَةٌ: قاقاس، تاقىر، قۇپقۇرۇق.

سَقَدَ يَسْقُدُ سَقْدًا الْفَرَسَ: ئاتنى ئورۇقلاتتى، جۇدىتىۋەتتى.

سُقْدَةٌ: قىزىل قۇچقاچ.

سَقَرُ: دوزاخ، جەھەننەم.

«سَأُصْلِيهِ سَقَرَ» «قۇرئان» : ئۇنى مەن سەقەرگە (يەنى دوزاخقا) سالىمەن.

سَقْرَةٌ ج سَقَرَاتٌ. سَاقُور: قۇياشنىڭ ئىسسىقلىق ئېنېرگىيىسى.

سَقْسَقَ يُسَقْسِقُ سَقْسَقَةً الطَّائِرُ: قۇش پەس ئاۋازدا سايرىدى.

سَقَطَ يَسْقُطُ سُقُوطًا و مَسْقَطًا: يىقىلدى، چۈشۈپ كەتتى، ساقىت بولدى.

سَقَطَ الْحَرُّ: پىژغىرىم ئىسسىق يېتىپ كەلدى.

سَقَطَ الْحَرُّ عَنَّا: ئىسسىق تۈگىدى.

سَقَطَ فِي الْكَلَامِ: ئورۇنسىز گەپ قىلدى، ئارتۇقچە گەپ قىلدى، ئاغزىدىن چىقىپ كەتتى، دەپ تاشلىدى، خاتالاشتى.

«وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْضَلُّوْا» : ئۇلار (موزايغا چوقۇنغانلىقلىرىغا) پۇشايمان قىلغان ۋە راست ئازغانلىقلىرىنى چۈشەنگەن چاغدا.

سَقَطَ فِي الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىدى.

سَقَطَ فِي قَبْضَتِهِ: ئۇنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ كەتتى.

«سَقَطَ الْقَلَمُ مِنْ يَدِي» : قەلەم قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى.

سَقَطَ مِنْ عَيْنِهِ: ھۆرمىتىنى يوقاتتى.

«مَنْ يَتَكَبَّرْ عَلَى النَّاسِ يَسْقُطْ مِنْ عُيُونِهِمْ» : كىمىكى كىشىلەرگە تەكەببۇرلۇق قىلسا، ئۇ ئۇلارنىڭ نەزىرىدىن قالىدۇ.

سَقَطَ عَلَى ضَالَّتِهِ: يۈتتۈرۈپ قويغان نەرسىنى تاپتى، يوقالغان نەرسە تېپىلدى.

سَقَطَ أَرْضًا: ھارغىنلىقتىن تەڭپۇڭلۇقىنى يوقۇتۇپ يەرگە يىقىلدى.

سَقَطَتِ الْحُكُومَةُ: ھۆكۈمەت تەختىدىن چۈشتى.

سُقِطَ فِي يَدِهِ: تېڭىرقاپ قالدى.

سَقَطَ الْقَوْمُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭكىگە چۈشتى.

يَسْقُطُ الْإِسْتِعْمَارُ: يوقالسۇن مۇستەملىكىچىلىك.

سُقْطٌ. سِقْطٌ ج أَسْقَاطٌ: بويىدىن ئاجراپ كەتكەن بالا، چالا تۇغۇلغان بالا.

سَقْطٌ. سَقَطٌ ج أَسْقَاطٌ: يارامسىز، ناچار، ئەسكى، كارغا كەلمەس، ئەرزىمەس، ساغلام بولمىغان؛ رەسۋاچىلىق؛ ھايۋاننىڭ ئىچكى ئەزالىرى؛ سۆز؛ يېزىق ۋە ئىشتىكى خاتالىق.

سَقَطُ الْمَتَاعِ: كېرەكسىز نەرسە، پايدىسىز نەرسە، ھېچ ئىشقا يارىمايدىغان نەرسە، ئەرزىمەس.

سَقْطَةٌ ج سَقَطَاتٌ: ئۆرۈلۈپ چۈشمەك، يىقىلىپ چۈشمەك؛ سەۋەنلىك، خاتالىق.

«سَقَطَ سَقْطَتَيْنِ» : ئۇ ئىككى قېتىم يىقىلدى.

«كَانَ كَثِيرَ السَّقَطَاتِ» : ئۇ كۆپ مۈدۈرگەن ئادەم.

سَقْطِيٌّ: كونا كىيىم ساتقۇچى، كونا كىيىم سودى-
گەرى.

سَقَعَ يَسْقَعُ سَقْعًا: شاپىلاقلىدى، شاپىلاق ئۇردى،
كەتتى.

سَقَعَ الدِّيكُ: خوراز چىللىدى.

سَقْعَةٌ: جاۋاب قايتۇردى.

سُقْعٌ ج أَسْقَاعٌ: ئورۇن، جاي، يەر، ئۆي؛ تەرەپ.

سَقَفَ يَسْقُفُ سَقْفًا الْبَيْتَ: ئۆينىڭ تورۇسىنى
ياپتى.

سَقْفٌ ج سُقُوفٌ و أَسْقُفٌ و سُقُفٌ: ئۆگزە،
تورۇس.

سَقْفٌ خَارِجِيٌّ: ئۆگزە.

سَقْفُ الْحَلْقِ: تاڭلاي.

مِصْبَاحُ السَّقْفِ: ئۆي تورۇسى چىرىغى.

سَقَّاءٌ ج سَقَّاؤُونَ: سۇ ساتقۇچى، سۇ توشۇغۇچى،
ئەپكەشچى.

«إِنْتَهَى عَهْدُ السَّقَّائِينَ»: ئەپكەشچىلەر زامانى
تۈگىدى.

سَقَّاطٌ: كونا مال ساتقۇچى، ئۆتكۈر قىلىچ.

سَقَّافٌ: ئۆگزە رېمونت قىلغۇچى.

سَقَّفَ يُسَقِّفُ تَسْقِيفًا الْبَيْتَ: تورۇسنى ياپتى.

سَقَّمَ يُسَقِّمُ تَسْقِيمًا ـ هُ: كېسەل قىلدى.

«سَقَّمَهُ الْقَلَقُ وَالْإِرْهَاقُ»: ئەنسىزچىلىك ۋە
هارغىنلىق ئۇنى كېسەل قىلىۋەتتى.

سَقَّى يُسَقِّي تَسْقِيَةً الرَّجُلَ: كۆپ سۇ بەردى، كۆپ
سۇغاردى.

سَقْلَبَ يُسَقْلِبُ سَقْلَبَةً ـ هُ: ئاغدۇردى، يىقىتتى،
غۇلاتتى.

سَقْلَبِيٌّ: سىلاۋيان، سىلاۋيانلار؛ سىلاۋيان
مىللىتى.

سَقْلَبِيُّ الْجِنْسِ: سىلاۋيانلىق، سىلاۋيانچە.

سَقِمَ يَسْقَمُ سَقَمًا وَسَقَامًا: كېسەل بولۇپ قالدى،
ئاغرىپ قالدى، كېسەللىكى ئۇزۇنغا سوزۇلدى.

«كَانَ يُكْثِرُ مِنَ التَّوَابِلِ فَسَقِمَ»: دورا -
دەرمەكنى ئىستېمال قىلىپ كېسەل بولۇپ
قالدى.

سَقَمَ يَسْقُمُ سَقَامًا: كېسەل بولدى، ئاغرىق
بولدى.

سُقْمٌ، سَقَمٌ ج أَسْقَامٌ: كېسەل، كېسەللىك،
ئاغرىق، ئاغرىق - سىلاق؛ ئورۇقلۇق، ياداڭغۇ-
لۇق، جۇدەڭلىك.

سَقُوطٌ: چۈشۈپ كەتكۈچى.

سُقُوطٌ: ئۆرۈلۈپ كېتىش، يىقىلىپ چۈشۈش،
غۇلاپ چۈشۈش، خاراب بولۇش.

سُقُوطُ الْحَقِّ: مەنسەپ، هوقۇق قاتارلىقلارنى
قولدىن بېرىپ قويۇش، يوقۇتۇپ قويۇش.

سُقُوطُ الدَّعْوَى: ئەرزنىڭ بىكار قىلىنىشى.

سَقَى يَسْقِي سَقْيًا الرَّجُلَ الْمَاءَ: ئۇسسۇزلۇق
بەردى، سۇغاردى، سۇ ئىچكۈزدى.

سَقَى الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى سۇغاردى.

«سَقَى اللهُ الْأَرْضَ غَيْثًا أَوْ مَطَرًا»: ئاللاھ
زېمىنغا يامغۇر ياغدۇردى.

«وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا» (قرآن): پەرۋەر-
دىگارى ئۇلارنى پاك شاراب بىلەن سۇغاردى.

سَقَى بَطْنُهُ: قورسىقى ئىششىپ قالدى.

سَقَى اللهُ أَيَّامَهُ: ئاللاھ ئۇنى خوش چاغ قىلسۇن،
ئاللاھ ئۇنىڭ كۈنلىرىگە بەرىكەت ئاتا قىلسۇن.

سَقْيٌ: سۇغارماق، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرماق.

سَقْيًا لَهُ وَ رَعْيًا: خەيرلىك بولسۇن، بەختلىك
بولسۇن، ئامەتلىك كەلسۇن، ياخشىلىق تىلەپ
قىلىنغان دۇئا.

سِقْيٌ: سۇغارماق.

زَرْعُ سِقْيٍ: هۆل - يېغىنغا تايانماي سۇغىرىلە-
دىغان زىرائەت.

أَرْضُ سِقْيٍ: هۆل - يېغىنغا تايانماي سۇغىرىلە-
دىغان زېمىن.

سُقْيًا: سۇغارماق، سۇغىرىلىدىغان زېمىن.

«اَللَّهُمَّ سُقْيَا رَحْمَةٍ لَاسُقْيَا عَذَابٍ» (حديث):
ئى ئاللاھ! بىزگە يامغۇرنى زىيانلىق ئەمەس،
پايدىلىق قىلىپ ياغدۇرۇپ بەرگىن.

سُقْيَا لَهُ: يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرسۇن، هۆل -
يېغىننى كۆپ قىلىپ بەرسۇن.

سَقِيبَةٌ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

سُقَيْدَةٌ: قىزىل قۇچقاچ.

سَقِيفَةٌ ج سَقَائِفُ و سَقِيفَاتٌ: لاپاس، شىيپاڭ، لەمپە، چەللە، ساتما، كەپە.

سَقِيمٌ ج سِقَامٌ: ئاغرىق، كېسەل.

«فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ»

《قۇرئان》: ئۇ يۇلتۇزلارغا قارىدى، ئاندىن: «مەن ھەقىقەتەن كېسەل بولۇپ قالىمەن» دېدى.

فَهْمٌ سَقِيمٌ: ئاجىز چۈشەنچە، تومتاق چۈشەنچە، تۆۋەن تونۇش، بىر تەرەپلىمە چۈشەنچە.

كَلَامٌ سَقِيمٌ: تايىنى يوق سۆز، بىھۇدە سۆز، قۇرۇق گەپ.

سَقِيمُ الصَّدْرِ: يامان غەرەزلىك، نىيىتى يامان.

سَقِيمُ الْغَرَامِ: مۇھەببەت ئوتىدا كۆيگۈچى، مۇھەببەت دەستىدىن دەرد ناك بولغۇچى.

مَكَانٌ سَقِيمٌ: قورقۇنچلۇق جاي، خەۋپلىك جاي، خەتەرلىك جاي.

سَقِيمَةٌ ج سَقَائِمُ: ئاغرىق، كېسەل، كونا كېسەل.

لُغَةٌ سَقِيمَةٌ: كۈچسىز سۆز، ساغلام بولمىغان سۆز، بۇزۇلغان سۆز.

سُكَاتٌ: جىمجىت، تىنچ؛ سۆزلىيەلمەسلىك كېسەلى؛ قەتئىي جاۋاب، قاناائەتلەنەرلىك جاۋاب؛ سەكتە بىلەن ئۆلۈش.

اَلسُّكَاتُ مِنَ الْحَيَّاتِ: تۇيدۇرماي چاقىدىغان يىلان.

سُكَاتَةٌ: قەتئىي جاۋاب، كەسكىن جاۋاب، قاناائەتلەنەرلىك جاۋاب.

هُوَ عَلَى سُكَاتَةِ الْأَمْرِ: ئۇ ۋەزىپىسىنى بىردەمدىلا ئورۇنداپ بولدى.

سَكَّارِينٌ: شېكەر ئىستېمال قىلىش چەكلەنگەنلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، تاماقنى تاتلىق قىلىدىغان بىر خىل ماددا.

سِكَافَةٌ: موزدوزلۇق.

سُكَاكٌ: يۇقىرى ئاتموسفېرا قاتلىمى؛ تەكشى ئېقىم قاتلىمى.

سَكَاكِرُ: تاتلىق يېمەكلىكلەر، تاتلىقلار.

سَكَاكِينِيٌّ: پىچاقچى، پىچاق سوققۇچى.

سَكَبَ يَسْكُبُ سُكُوبًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى، قۇيۇلدى.

سَكَبَ يَسْكُبُ سَكْبًا و سَكَابًا الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، قۇيدى.

«أُسْكُبْ لِي قَلِيلاً مِنَ الْمَاءِ فِي هَذَا الْكُوبِ»: بۇ ئىستاكانغا ئازراق سۇ قۇيۇۋەتكىن.

سَكْبٌ: تۆكمەك، قۇيماق؛ توختىماي قۇيۇلغان يامغۇر؛ مىس؛ قوغۇشۇن؛ ئۈزۈنتۇرا، داگازا.

فَرَسٌ سَكْبٌ: ئۇچقۇر ئات، يورغا ئات.

مَاءٌ سَكْبٌ: تېز قۇيۇلغان ياكى ئاققان سۇ.

سَكَتَ يَسْكُتُ سُكُوتًا: ئېغىز ئاچمىدى، بېسىقتى، سۈكۈت قىلدى، جىم تۇردى.

«أُسْكُتْ عَمَّا تَجْهَلُ»: بىلمىگەن نەرسىلىرىڭ ئۈستىدە سۈكۈت قىل.

سَكَتَ عَنْهُ الْغَضَبُ: غەزىپى بېسىقتى.

«وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ»

《قۇرئان》: مۇسا غەزىپى بېسىلغاندىن كېيىن (يەردە ياتقان تەۋرات) تاختىلىرىنى ئالدى.

سَكَتَتِ الرِّيحُ: شامال بېسىقتى، شامال توختىدى.

سُكِتَ: ھوشىدىن كەتتى، ئايلىنىپ كەتتى، ھوشسىزلاندى.

سَكْتٌ: قۇرئان تىلاۋەت قىلغاندا ياكى ناخشا ئېيتقاندا ئارىلىقتا توختاش؛ (تىنىش) جىمجىت، تىنچ.

هَاءُ سَكْتٍ: ئەرەبچىدە سۆزنىڭ ئاخىرىغا قىسقا ياكى ئۇزۇن ھەرىكەتتىن كېيىن قوشۇلىدىغان «هْ» ھەرپى «يَا أُمَّاهْ» (ئانامەي) غا ئوخشاش.

عَلَى السَّكْتِ: جىمجىت، تىنچ.

سَكْتَةٌ ج سَكَتَاتٌ: بىر قېتىملىق سۈكۈت؛ يۈرەكنىڭ ئۇشتۇمتۇت توختاپ قېلىشى؛ تۇيۇقسىز ئۆلۈم.

اَلسَّكْتَةُ الْقَلْبِيَّةُ: سەكتە، يۈرەكنىڭ ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان تاسادىپىي توختاپ قېلىشى.

سَكِرَ يَسْكَرُ سَكْرًا و سُكْرًا: مەست بولدى؛ تولدى.

«يَشْرَبُ كُلَّ لَيْلَةٍ خَمْرًا حَتَّى يَسْكَرَ»: ھەر كېچىسى مەست بولغۇچە ھاراق ئىچىدۇ.

سَكِرَ مِنَ الغَضَبِ: غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دېدى.

سَكَرَ يَسْكُرُ سَكْرًا الْبَابَ: ئىشىكنى ياپتى.

سَكَرَ النَّهْرَ: ئېرىقتا توغان تۇتتى.

سَكَرَ الإِنَاءَ: قاچىنى توشقۇزدى، تولدۇردى.

سُكِرَ بَصَرُهُ: كۆزى قاماشتى، كۆزى چاقنىدى.

سُكِرَ الْبَحْرُ: دېڭىز تىنچ بولدى.

سُكْرٌ: مەستلىك، مەست بولماق.

«أَدَّىبِهِ الشُّكْرُذَاتَلَيْلَةٍ إِلَى اِرْتِكَابِ جَرِيمَةٍ»: مەستلىك، ئۇنىڭ بىر كېچىسى جىنايەت ئۆتكۈزۈشىگە سەۋەب بولدى.

سَكَرٌ: ھاراق، مەست قىلغۇچى، شاراب.

«وَ مِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا» «قرآن»: خورمىدىن، ئۈزۈمدىن شارابلار ۋە پاكىز يېمەكلىكلەر ياسايسىلەر.

سِكْرٌ ج سُكُورٌ: توساق.

سِكْرُ النَّهْرِ: توما، توغان، توسما، دامبا.

«سِكْرُ الْمَاءِ بِحَاجَةٍ إِلَى إِصْلَاحٍ»: توغان رېمونت قىلىشقا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالدى.

سَكْرَانُ م سَكْرَى و سَكْرَانَةٌ ج سَكْرَى و سَكَارَى و سُكَارَى: مەست.

«وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ» «قرآن»: ئىنسانلارنى مەست كۆرىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار (ھەقىقەتتە) مەست ئەمەس (دېمەك، قىيامەتنىڭ دەھشىتى ئۇلارغا ئەس ــ ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن)، لېكىن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر.

سَكْرَانُ طِينَةٍ: ئېغىر مەست، غەرق مەست.

سَكْرَانُ قَلِيلاً: يېرىم مەست، چالا مەست.

سَكْرَةٌ ج سَكَرَاتٌ: بىر قېتىملىق مەست بولۇش.

سَكْرَةُ الْمَوْتِ: سەكرات.

«وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَاكُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ» «قرآن»: ئۆلۈمنىڭ سەكراتى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى، سەن ئۇنىڭدىن (يەنى ئۆلۈمدىن) قاچاتتىڭ.

سَكْرَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق تەلۋىلىكى، ياشلىق سارالڭلىقى، ياشلىقنىڭ بەڭباشلىقى.

«إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ» «قرآن»: ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ.

سِكْرْتِيرٌ: كاتىپ، مىرزا، سىكرېتار.

سِكِيرْتِيرٌ عَامٌّ: باش كاتىپ.

«اَلسِّكْرِتِيرُ الْعَامُّ لِهَيْئَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىپى.

سُكْرُجَةٌ ج سَكَارِيجُ: تاۋاق، لېگەن، تەخسە.

سُكْسُكَةٌ: شاخ سانىغۇچ (قۇش).

سَكْسُوكَةٌ: ئۆچكە ساقال.

سَكَعَ يَسْكَعُ و سَكِعَ يَسْكَعُ سَكَعًا: لەيلەپ يۈردى، لاغايلاپ يۈردى، قارىسىغا ماڭدى، سەيلە قىلدى، ئېزىپ قالدى، ئاداشتى.

سَكَعَةٌ: بېشىغا ئۇردى.

سَكَّ يَسُكُّ سَكًّا الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى، ئىشىكنى تاقىدى، ئىشىكنى قۇلۇپلىدى.

سَكَّ الْمَسَامِعَ: قۇلاقنى پاڭ قىلىۋەتتى.

سَكَّ النُّقُودَ: پۇل باستى، پۇل قۇيدى.

سَكَّ يَسُكُّ سَكًّا الرَّجُلُ: گاس بولۇپ قالدى، پاڭ بولۇپ قالدى.

سَكٌّ ج سُكُوكٌ و سِكَاكٌ: مىق، ياغاچ مىق.

سَكُّ النُّقُودِ: پۇل ياسىماق، پۇل قۇيماق.

سَكَّاكٌ: موزدوز، ياماقچى.

سَكَّاكٌ ج سَكَّاكَةٌ: پۇل قۇيغۇچى (تەڭگە پۇل قۇيغۇچى).

سَكَّانٌ: پىچاقچى، پىچاق سوققۇچى.

اَلشُّكَّانُ: نوپۇس، ئاھالە.

كَثِيرُ الشُّكَّانِ: نوپۇسى كۆپ، ئاھالىسى زىچ.

سُكَّانُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئاھالىسى.

اَلشُّكَّانُ الْمَدَنِيُّونَ: شەھەر ئاھالىسى.

سُكَّانُ الْمَنْزِلِ: ئولتۇرۇشلۇق ئائىلە، ئائىلە.

سُكَّانُ الْمَرْكَبِ: كېمە رولى.

سَكَّتَ يُسَكِّتُ تَسْكِيتًا ـ هُ: گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچقۇزمىدى (تىنچلاندۇردى).

سَكَّتَ الطِّفْلَ: بالىنى تىنچلاندۇردى، بالىنى بەزلىدى.

«مَا كَادَ يَبْدَأُ كَلاَمَهُ حَتَّى سَكَّتُوهُ» : ئۇ ئېغىز ئاچا ـ ئاچمايلا ئۇنى سۆزلەشتىن توختىتىپ قويدى.

سِكَّةٌ ج سِكَكٌ: پۇل؛ يول، چوڭ يول، كوچا.

«قَابَلْتُهُ فِي السِّكَّةِ» : ئۇنى يولدا ئۇچراتتىم.

سِكَّةُ الْمَسْكُوكَاتِ: پۇل قېلىپى.

سِكَّةٌ زِرَاعِيَّةٌ: قىر، ئېتىز يولى.

سِكَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ: چوڭ يول، داغدام يول، تاش يول.

سِكَّةُ الْمِحْرَاثِ: بۇقۇسىنىڭ چىشى، ساپانىنىڭ چىشى.

سِكَّةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر يول.

بَابٌ ذُوسِكَّةٍ: سىرىلما ئىشىك.

سَكَّجَ يُسَكِّجُ تَسْكِيجًا: تۈزەشتۈردى، ياسىدى.

سَكَّرَ يُسَكِّرُ تَسْكِيرًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئېتىۋەتتى.

سَكَّرَ الْحَنَفِيَّةَ: جۈمەكنى ئېتىۋەتتى.

سُكِّرَ بَصَرُهُ: كۆزىنى چاقناتتى، كۆزىنى قاماشتۇردى، كۆزىنى ئىمىر ـ چىمىر قىلىۋەتتى.

«لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا» «قرآن» : ئۇلار چوقۇم: «كۆزلىرىمىز باغلىنىپ قالدى. . . » دېيىشىدۇ.

سُكَّرٌ: شېكەر.

سُكَّرُ نَبَاتٍ: ناۋات.

سُكَّرُ الشَّعِيرِ: مالتوزا (ئارپا ئۈندۈرمىسى شېكىرى).

قَصَبُ السُّكَّرِ: شېكەر قومۇشى.

سُكَّرٌ نَاعِمٌ: قۇم شېكەر.

سُكَّرُ الْعِنَبِ: گىلىكوزا.

سُكَّرُ الْبَنْجَرِ: قىزىلچا شېكىرى.

سُكَّرٌ مَكَنَةٌ: قەنت.

اَلسُّكَّرُ الْمُكَرَّرُ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن شېكەر.

سُكَّرَةٌ ج سُكَّرَاتٌ: ناۋات.

سُكَّرِينٌ: شېكەر ئىستېمال قىلىش چەكلەنگەنلەر ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان، تاماقنى تاتلىق قىلىدىغان بىر خىل ماددا.

سُكَّرِيٌّ: شېكەردەك، شېكەرگە مەنسۇپ.

مَرَضُ الْبَوْلِ الشُّكَّرِيِّ: قەنت كېسىلى، دىئابىت كېسىلى، شېكەر سىيىش كېسىلى.

سُكَّرِيَّةٌ ج سُكَّرِيَّاتٌ: قەندەل، شېكەر قاچىسى، شېكەر قۇتىسى.

سَكَّنَ يُسَكِّنُ تَسْكِينًا ـ هُ: ئۇنى بېسىقتۇردى، جىم تۇرغۇزدى.

سَكَّنَ جَأْشَهُ: ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى، تىنجىتتى، كۆڭلىنى ياسىدى، بەزلىدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

«كَانَ غَاضِبًا فَسَكَّنْتُهُ» : ئۇ ئاچچىقلانغانىدى، ئۇنى تىنچلاندۇردۇم.

سَكَّنَ الرَّوْعَ: تەسەللى بەردى، تىنجىتتى، كۆڭلىنى ياسىدى، بەزلىدى، كۆڭلىنى تىندۇردى.

سَكَّنَ الْغَضَبَ: غەزەپنى باستى.

سَكَّنَ الْجُوعَ: ئاچلىقنى پەسەيتتى، ئاچلىقنى باستى.

سَكَّنَ الأَلَمَ: ئاغرىقنى توختاتتى.

سَكَّنَهُ الْبَيْتَ: ئۇنى ئۆيدە تۇرغۇزدى.

سَكَّنَ الْحَرْفَ أَوِ الْكَلِمَةَ: ھەرپكە ساكىن قويدى.

سِكِّيتٌ: ئېغىر ـ بېسىق، جىمغۇر، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۈندىمەس.

سِكِّيرٌ: مەست، پىيەنچۈك، زابوي، ھاراقكەش.

سِكِّينٌ ج سَكَاكِينُ. سِكِّينَةٌ: پىچاق، قەلەمتۇراچ، بەكە.

«وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَ قَالَتِ اخْرُجْ

عَلَيْهِنَّ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىردىن پىچاق بەردى. (زۇلەيخا يۈسۈپكە «سەن چىقىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشكىن» دېدى.

سِكِّينُ الصَّيَّادِينَ: ئوۋچىلار پىچىقى.

سَكِّيٌّ: مىخ.

سَكَنَ يَسْكُنُ سُكُونًا الشَّيْءُ: توختىدى، تۇرۇپ قالدى، ھەرىكىتى توختاپ قالدى.

«**وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا أَنْفُسَهُمْ**» «قرآن» : ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارنى (ھالاك قىلغىنىمىزدىن كېيىن) سىلەر ئۇلارنىڭ جايلىرىدا تۇردۇڭلار.

سَكَنَ إِلَيْهِ: خاتىرجەم بولدى، كۆڭلى تىندى.

«**وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا**» «قرآن» : (ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ) ئۇلپەت ئېلىشى ئۈچۈن، خوتۇنىنى (يەنى ھەۋۋانى) ئۇنىڭ ئۆز جىنسىدىن ياراتتى.

سَكَنَ عَنْهُ الْوَجَعُ: ئاغرىق توختىدى، ئاغرىق بېسىقتى.

سَكَنَ الْأَلَمُ: ئاغرىق توختىدى، ئاغرىق بېسىقتى.

سَكَنَ الْمَطَرُ: يامغۇر توختىدى.

سَكَنَ الْغَضَبُ: غەزىپى بېسىلدى، غەزىپى بېسىقتى.

سَكَنَتْ نَفْسُهُ: تىنچلاندى.

سَكَنَتْ رِيْحُهُ: ئۇنىڭ ھەيۋىسى يوقالدى.

سَكَنَ الْمُتَكَلِّمُ: سۆزلىگۈچى سۈكۈت قىلدى.

سَكَنَ الْحَرْفُ: ھەرپ سۈكۈنلۇق بولدى.

سَكَنَ يَسْكُنُ سَكْنًا وَسَكَنًا فِي الدَّارِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى.

«**نَسْكُنُ فِي هَذِهِ الْبِنَايَةِ**» : بىز بۇ ئىمارەتتە ئولتۇرىمىز.

سَكَنٌ: قونماق، چۈشمەك، ماكانلاشماق، تۇرماق، ئورۇنلاشماق، ئولتۇراقلاشماق؛ تۇرالغۇ.

«**وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوْتِكُمْ سَكَنًا**» «قرآن» : ئاللاھ سىلەرگە ئۆيۈڭلارنى تۇرالغۇ جاي قىلىپ بەردى.

سَكَنَةٌ ج سَكَنَاتٌ: بىر قېتىملىق جىمجىتلىق، بىر قېتىملىق تىنچلىق.

أَحْصَى عَلَيْهِ حَرَكَاتِهِ و سَكَنَاتِهِ: ئۇنىڭ مېڭىش - تۇرۇشلىرىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى.

سُكْنَى: تۇرماق، ئورۇنلاشماق، ئولتۇراقلاشماق، قونماق، چۈشمەك، ماكانلاشماق؛ تۇرالغۇ.

مَحَلُّ السُّكْنَى: تۇرالغۇ جاي.

سَكُوبٌ: تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان، سېپىلگەن.

سَكُوتٌ: ئېغىر - بېسىق، جىمغۇر، كەم سۆز، ئۈندىمەس، مۆرىمەس.

سُكُوتٌ: جىمجىت، تىنچ.

سِكُّوتٌ: جىمجىت، تىنچ.

سَكُورٌ: مەست، پىيەنچۈك، زابوي، هاراقكەش.

سُكُونٌ: تىنچ، جىمجىت.

سَادَ السُّكُونُ الْمَكَانَ: جىمجىت بولدى، تىپتىنچ بولدى، جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.

سَكُونٌ: جىمغۇر ئادەم، كەم سۆخەن ئادەم، مۆرىمەس.

سُكُونِيٌّ: جىمجىتلىق، تۇرغۇنلۇق.

سَكِيبٌ: تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان، سېپىلگەن.

دَمْعٌ سَكِيبٌ: تۆكۈلگەن ياش.

سُكَيْتٌ: ئېغىر - بېسىق، جىمغۇر، مۆرىمەس، كەم سۆز، ئۈندىمەس.

سَكِيْنَةٌ: خاتىرجەملىك، تىپتىنچلىق، ئاراملىق، تەمكىنلىك، ۋەزمىنلىك، سۇرلۇك.

«**ثُمَّ أَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهُ عَلَى رَسُوْلِهِ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ**» «قرآن» : ئاندىن ئاللاھ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە (مەرھەمەت قىلىپ) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى.

سَكِينَةٌ و هُدُوءٌ: تىپتىنچ ۋە جىمجىتلىق.

«**هُوَالَّذِى أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادَ إِيْمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ**» «قرآن» : مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى.

سُكَيْنَةٌ: مادا ئېشەك؛ شوخ ئايال؛ چاققان.

سَلاَ يَسْلُو سَلْوًا و سُلُوًّا و سُلْوَانًا الشَّيْءَ: ئۇنتۇپ كەتتى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى، يادىدىن كۆتۈرۈلدى.

سَلاَ عَنْهُ: سوۋۇپ كەتتى، كۆڭلى قالدى.

«لاَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْلُوَ عَنْهُ»: ئۇنىڭدىن سوۋۇشقا قادىر بولالمايدۇ.

سِلاَءٌ ج أَسْلِئَةٌ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن سېرىق ماي.

سِلاَبٌ ج سُلُبٌ: هازا كىيىمى، ماتەم كىيىمى.

سِلاَحٌ ج أَسْلِحَةٌ و سُلُحٌ و سُلْحَانٌ: قورال - ياراغ، ئۇرۇش قورالى.

«اِنْتَزَعَ حَقَّهُ بِقُوَّةِ السِّلاَحِ»: ئۇ ئۆز هوقۇقىنى قورال كۈچى ئارقىلىق تارتىۋالدى.

سِلاَحُ الدِّفَاعِ: دوبۇلغا، قالقان.

سِلاَحُ الْمِحْرَاثِ: ساپاننىڭ چىشى، بوقۇسا چىشى.

سِلاَحُ الْمِطْوَى: ئۇستۇرا، قەلەمتۇراچ، بەكە.

سِلاَحٌ مِنَ الْجَيْشِ: ئارمىيە تۈرى، قىسىم تۈرى.

سِلاَحُ الطَّيَرَانِ: هاۋا ئارمىيىسى.

سِلاَحُ الْفُرْسَانِ: ئاتلىق قوشۇن، ئاتلىق قىسىم.

سِلاَحُ الْمُشَاةِ: پىيادە قىسىم.

سِلاَحُ الْجَوِّ: هاۋا ئارمىيىسى.

سِلاَحُ الْمُدَرَّعَاتِ: بىرونېۋىكچى ئەسكەر.

سِلاَحُ الْأَنْدَسَةِ: ئىنژېنېر ئەسكەر، ساپيور.

سِلاَحُ السِّكَّةِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈر يول ئەسكىرى.

سِلاَحُ الْإِشَارَةِ: خەۋەرچى ئەسكەر.

تَحْتَ السِّلاَحِ: خىزمەت ئۆتەۋاتقان هەربىي.

تَخْفِيضُ السِّلاَحِ: هەربىي تەييارلىقنى قىسقارتىش.

سَلَّمَ سِلاَحَهُ: قورال تاپشۇردى، تەسلىم بولدى.

نَزْعُ السِّلاَحِ: هەربىي هازىرلىقلارنى قىسقارتىش.

اَلسِّلاَحُ الْمُضَادُّ لِلْكِيمَاوِيَّاتِ: خىمىيىلىك قورال-لاردىن مۇداپىئەلەنگۈچى قوراللار.

سِلاَحٌ ذُوحَدَّيْنِ: ئىككى بىسلىق قورال، پايدىسىمۇ بار، زىيىنىمۇ بار.

أَسْلِحَةٌ نَارِيَّةٌ: ئوت ئاچقۇچى قوراللار (مىلتىق، زەمبىرەك)؛ كۆيدۈرگۈچى قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الذَّرِّيَّةُ: ئاتوم قوراللىرى.

اَلْأَسْلِحَةُ الْجُرْثُومِيَّةُ: باكتېرىيىلىك قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الْكِيمِيَاوِيَّةُ: خىمىيۋى قوراللار.

اَلْأَسْلِحَةُ الْأُوتُومَاتِيكِيَّةُ: ئاپتوماتىك قوراللار.

سِلاَحِيٌّ: قورال - ياراق سودىگىرى.

سَلاَخَةٌ: تەمسىز، لەززەتسىز.

سَلاَسَةٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، ئىتائەتچانلىق؛ ئوڭاي كۆنىدىغان.

سَلاَسَةُ الْكَلاَمِ: سۆزنىڭ راۋانلىقى.

سُلاَسِلُ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سَلاَطَةٌ: يۈزى قېلىنلىق، نومۇسسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، داپىيوزلۇك.

سُلاَطِحُ: تېيىز، چوڭقۇر ئەمەس، دۆڭ.

سُلاَفٌ. سُلاَفَةٌ ج سُلاَفَاتٌ: ئەڭ ياخشى مەي، تەملىك شاراب، ئالىي سورتلۇق هاراق.

سُلاَفُ الْعَسْكَرِ: ئاۋانگارت قىسىم.

سِلاَفٌ: سىلاۋىيان.

سِلاَفِيٌّ: سىلاۋىيانلىق.

سَلاَقَةُ اللِّسَانِ: ئاغزىنى يامان قىلماق، ئاغزىنى بۇزماق.

سَلاَقُونَ: سۇرۇخ، قوغۇشۇن ئوكسىد.

سَلاَقِيٌّ: ئوۋ ئىتى، تايغان.

سُلاَلٌ: ئۆپكە كېسىلى.

سُلاَلَةٌ ج سُلاَلاَتٌ: مەنى؛ نەسىل، ئەۋلاد، ئۇرۇق - جەمەت، نەسەپ؛ ئىرق؛ نەسەبنامە، شەجەرە؛ ئائىلە، خانىدان، ئۇرۇق - ئەۋلاد، قانداشلىق، ئۇرۇقداشلىق؛ ساپ سۇلالە.

«ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلاَلَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ»

«قرآن»: ئاندىن ئۇنىڭ نەسلىنى ئەرزىمەس سۇنىڭ جەۋھىرى (يەنى مەنىدىن) ياراتتۇق.

«هٰذَا الْحِصَانُ مِنْ سُلاَلَةٍ عَرِيقَةٍ» : بۇ ئاتنىڭ نەسلى ئېسىل.

«وَلَقَدْ خَلَقْنَاالْإِنْسَانَ مِنْ سُلاَ لَةٍ مِنْ طِيْنٍ»

‹قۇرئان› : بىز ئىنساننى ھەقىقەتەن لاينىڭ جەۋھىرىدىن ياراتتۇق.

سُلاَلَةٌ مَلَكِيَّةٌ: سۇلالە، خاندانلىق.

عِلْمُ السُّلاَلاَتِ الْبَشَرِيَّةِ: ئىرقشۇناسلىق.

سُلاَلاَتٌ جَيِّدَةٌ: نەسىللىك مال.

سُلاَلِيٌّ: ئىرقى، ئائىلىۋى، ئىرقشۇناسلىققا ئائىت.

سَلاَمٌ: ئېھتىرام، ھۆرمەت؛ سالام يوللىماق؛ تىنچلىق، ئامانلىق، سالامەتلىك، بىخەتەرلىك؛ سالام بەرمەك؛ تىنچ ـ ئامانلىق سورىماق.

«اِنْتَهَتِ الْحَرْبُ وَسَادَ السَّلاَمُ» : ئۇرۇش ئاياغلاشتى، تىنچلىق ئۈستۈنلۈك قازاندى.

دَارُ السَّلاَمِ: جەننەت؛ باغداد شەھىرى؛ شەرقىي ئافرىقىدىكى بىر شەھەرنىڭ نامى.

مَدِيْنَةُ السَّلاَمِ: باغداد شەھىرى.

نَهْرُ السَّلاَمِ: دىجلە دەرياسى.

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم (سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن).

وَعَلَيْكُمُ السَّلاَمُ: ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام (سىلەرگىمۇ ئامانلىق بولسۇن).

سَلاَمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىيچە سالام.

اَلسَّلاَمُ الْوَطَنِيُّ: دۆلەت شېئىرى.

عَلَى كَذَا السَّلاَمُ: ئىش تۈگىدى، تۈگەتتى، قۇتقۇزۇۋالغىلى بولمايدۇ، قۇتقۇزۇش ئىمكانىيىتى يوق.

بَلِّغْ سَلاَمِي إِلَى فُلاَنٍ: پالانىغا سالامىمنى يەتكۈزۈپ قوي.

بِالسَّلاَمِ: تىنچلىق بىلەن، خاتىرجەملىك بىلەن.

أَنْصَارُ السَّلاَمِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى، تىنچلىق سۆيەر كىشىلەر.

وَ السَّلاَمُ: سۆز تۈگىدى، گەپ ئاياغلاشتى (كۆپ ھاللاردا خەت ـ چەكنىڭ ئاخىرىدا قوللىنىلىدۇ).

اَلسَّلاَمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «مۆمىنلەرگە سالامەتلىك ۋە تىنچلىق بېغىشلىغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

سَلاَمَةٌ: بىخەتەرلىك، ئەيىبسىز، سالامەت، ساق، نۇقسانسىز.

عَلَى السَّلاَمَةِ: تىنچ ـ ئامان.

سَلاَمَةُ الْعَقْلِ: ئەقىللىق، ئەقلى ساغلام، ئەقلىي جەھەتتىن ساغلام.

سَلاَمَةُ الْقَلْبِ: سەممىيلىك، راستچىللىق.

سَلاَمَةُ النِّيَّةِ: ئەستايىدىل، ئاقكۆڭۈل، سەممىي، سەممىمىيەت، ياخشى نىيەت، ساداقەتلىك، ۋىجدانلىق، راستچىللىق.

مَعَ السَّلاَمَةِ: ئاق يول تىلەيمەن، يول بولسۇن، خەير ـ خوش، ئامان بولۇڭ.

«اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى السَّلاَمَةِ» : سەپەردىن قايتقان، بالا ـ قازا ياكى كېسەللەردىن ساق قالغان كىشىگە ئېيتىلىدىغان سۆز.

سَلاَمَتُكَ: ساقىيىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، ئاللاھ شىپالىق بەرگەي.

«قَوَانِيْنُ الطُّرُقِ وُضِعَتْ مِنْ أَجْلِ سَلاَمَتِكَ» : يول يۈرۈش بەلگىلىمىلىرى سىزنىڭ بىخەتەرلىكىڭىز ئۈچۈن تۈزۈلگەن.

سُلاَمَى ج سُلاَمَيَاتٌ: قول ۋە پۇتنىڭ بارماق سۆڭىكى.

سَلاَّ يَسُلُّ سَلاًّ السَّمْنَ: ماينى پىششىقلاپ ئىشلىدى، سېرىق ماي قىلىپ ئىشلەپچىقاردى.

سَلاَّ الْجِذْعَ: دەرەخنىڭ غولىنى پۇتىدى، تىكىننى ئالدى.

سَلاَّ السِّمْسِمَ: كۈنجۈتتىن ماي چىقاردى.

سَلَبَ يَسْلُبُ سَلْبًا الشَّيْءَ: بۇلىدى، تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، تالان ـ تاراج قىلدى، بۇلاڭچىلىق قىلدى.

«وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لاَيَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ»

‹قۇرئان› : چىۋىن ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ قاچسا، ئۇنى چىۋىندىن تارتىپ ئالالمايدۇ.

«سَلَبَ اللُّصُوصُ أَمْوَالَهُ» : ئوغرىلار ئۇنىڭ ماللىرىنى بۇلىۋالدى.

سَلَبَ الْعَقْلَ: ئەقلىنى يوقاتتى.

سَلَبَتِ الْمَرْأَةُ فُؤَادَهُ أَوْعَقْلَهُ: ئايال ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئەسىر قىلىۋالدى.

سَلَبَ الشَّخْصَ: بۇلىۋالدى.

سَلِبَ يَسْلَبُ سَلَبًا: ماتەم كىيىمىنى كىيدى، ھازا كىيىمى كىيدى.

سَلْبٌ: بۇلىماق، تالىماق، تارتىپ ئالماق.

أَجَابَ بِالسَّلْبِ: ئىنكار قىلدى، يوققا چىقاردى.

سَلْبًا وَ إِيجَابًا: ھەرقانداق ئەھۋالدا.

سَلَبٌ ج أَسْلَابٌ: ئولجا، غەنىيمەت، ئۆلتۈرۈلگەن دۈشمەندىن ئولجا ئالغان نەرسىلەر.

سَلَبَةٌ: ئارغامچا، ئارقان.

سَلَبُوتٌ: قاراقچى، بۇلاڭچى، باندىت، باسمىچى، ئوغرى.

سَلْبِيٌّ: سەلبىي، پاسسىپ، ئىنكار قىلىنغان، يوققا چىقىرىلغان.

مَوْقِفٌ سَلْبِيٌّ: سەلبىي ئورۇن، سەلبىي مەيدان.

«كَانَ جَوَابُهُ سَلْبِيًّا» : ئۇ پاسسىپ جاۋاب بەردى.

سَلَتَ يَسْلُتُ وَ يَسْلِتُ سَلْتًا ـ هُ: تارتىپ چىقاردى، سۆرەپ چىقتى، سۆرىدى، تارتتى، سۇغاردى.

سَلَتَ أَمْعَاءَ الشَّاةِ: قوينىڭ ئۈچەيىنى تارتىپ چىقاردى.

سِلْتِمٌ: ئاپەت؛ قەھەتچىلىك يىلى؛ چىشى تۆگە؛ بەختسىزلىك.

سَلِجَ يَسْلَجُ سَلْجًا اللُّقْمَةَ: لوقمىنى يۇتتى.

سِلْجَانٌ: قىزىل ئۆڭگەچ، كېكىرتەك.

سُلْجَةٌ ج سُلَجٌ: قۇلۇلە قېپى، سەدەپ قېپى.

سَلْجَمٌ ج سَلَاجِمُ: قىچا.

زَيْتُ السَّلْجَمِ: قىچا مېيى.

سَلْجُوقِيٌّ ج سَلَاجِقَةٌ: سالجۇقىيلار.

سَلَحَ يَسْلَحُ سَلْحًا الطَّائِرُ: قۇش مايلىدى.

سَلْحٌ ج سُلُوحٌ وَسُلْحَانٌ: ماياق.

سَلْحُ الطُّيُورِ: قۇشلارنىڭ مايىقى.

سُلَحْفَاءُ: تاشپاقا.

سُلَحْفَائِيٌّ: تاشپاقىدەك، تاشپاقىچىلاپ.

سُلَحْفَائِيَّةٌ: سۆرەلمە؛ قاشاڭ؛ دۆت؛ ئاستا، سۇس.

سُرْعَةٌ سُلَحْفَائِيَّةٌ: تاشپاقىنىڭ سۈرئىتى.

سُلَحْفَاةٌ ج سَلَاحِفُ: تاشپاقا.

سُلَحْفَاةُ الْبَحْرِ: دېڭىز تاشپاقىسى.

سُلَحْفِيَ: تاشپاقا.

سَلَخَ يَسْلُخُ وَ يَسْلَخُ سَلْخًا الْجِلْدَ: تېرىسىنى سويدى، تېرىسىنى ئاجراتتى.

«وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ» «قرآن» : ئۇلارغا بىر ئالامەت كېچىدىن ئىبارەتكى، ئۇنىڭدىن كۈندۈزنى ئايرىۋېتىمىزدە، ئۇلار ناگاھان قاراڭغۇدا قالىدۇ.

سَلَخَ ثِيَابَهُ: چاپىنىنى سالدى.

سَلَخَ الثُّعْبَانُ: يىلان قاسراق تاشلىدى.

سَلَخَ الشَّهْرُ: ئاي ئۆتۈپ كەتتى.

سَلَخَ اللّٰهُ اللَّيْلَ مِنَ النَّهَارِ أَوِ النَّهَارَ مِنَ اللَّيْلِ: ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزدىن ئايرىۋەتتى.

سَلَخَ فُلَانًا: ئۇنىڭغا ئازار بەردى.

سَلْخٌ: سويۇلغان تېرە (تېرىنى) سويماق؛ ئاينىڭ ئاخىرى.

سَلْخُ الْحَيَّةِ: يىلاننىڭ قاسراق تاشلىشى.

سَلْخَةٌ: قوزا، پاقلان.

سَلِسَ يَسْلَسُ سَلَسًا وَ سَلَاسَةً وَ سُلُوسًا: يۇمشاق بولدى، مۇلايىم بولدى، ياۋاش بولدى، سىلىق بولدى، كۆندى، ئادەتلەندى، بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

سَلِسَ قِيَادُهُ: باشقۇرۇش ئاسان بولدى.

سَلِسَ أُسْلُوبُهُ: ئۇنىڭ ئۇسلۇبى راۋان بولدى.

سَلِسٌ: ئىتائەتچان، ئاسان كۆندۈرۈلگەن، بويسۇنغاق، ياۋاش، سىلىق.

«تَسِيرُ السَّيَّارَةُ سَيْرًا سَلِسًا» : ماشىنا سىلىق ماڭماقتا.

كَلَامٌ سَلِسٌ: راۋان سۆز.

سَلِسُ الْأُسْلُوبِ: راۋان ئۇسلۇب.

«لَقَدْ كَتَبْتَ هَذِهِ الْمَقَالَةَ بِأُسْلُوبٍ سَلِسٍ» : بۇ ماقالىنى راۋان يازدىم.

سَلِسُ الْقِيَادِ: يېتەكلەش ئوڭاي.

سَلَسٌ: سىيدۈك تېمىش، سىيدۈك تۇتالماسلىق كېسىلى.

سَلْسَالٌ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سَلْسَبِيلٌ ج سَلَاسِبُ و سَلَاسِيبُ م سَلْسَبِيلَةٌ ج سَلْسَبِيلَاتٌ: پاكىز، شېرىن، سۈزۈك ئېقىن سۇ (جەننەتتىكى بىر بۇلاقنىڭ ئىسمى).

شَرَابٌ سَلْسَبِيلٌ: ئاتلىق شاراب، ئابىھايات.

«عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا» «قرآن» : جەننەتتە سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدىغان بىر بۇلاقمۇ بار.

سَلْسَلَ يُسَلْسِلُ سَلْسَلَةً الْأَشْيَاءَ: بىر - بىرىگە ئۇلىدى، بىر - بىرىگە باغلىدى، بىر - بىرىنى تۇتاشتۇردى.

سَلْسَلَ النَّسَبَ إِلَى: نەسەبىنى ... غا باغلىدى.

سَلْسَلٌ: شېرىن سۇ، شارقىراتما.

سِلْسِلَةٌ ج سَلَاسِلُ: زەنجىر، بۇلۇتلاردىكى زەنجىرسىمان چاقماق، بۇلۇتلارنىڭ زەنجىرسىمان يالتىرىشى.

سِلْسِلَةُ النَّسَبِ: نەسەبنامە، شەجەرە، نەسەب.

سِلْسِلَةٌ مِنَ التَّفَاعُلِ: زەنجىرسىمان رېفلېكس.

سِلْسِلَةُ الْجِبَالِ: تاغ تىزمىسى.

سِلْسِلَةٌ مِنَ الْكُتُبِ الْعِلْمِيَّةِ: بىر يۈرۈش ئىلمىي كىتابلار.

سِلْسِلَةُ أَكَاذِيبَ: بىر قاتار سەپسەتىلەر.

سِلْسِلَةُ الظَّهْرِ: ئومۇرتقا.

اَلسِّلْسِلَةُ الْفَقْرِيَّةُ: ئومۇرتقا.

سَلِطَ يَسْلَطُ و سَلُطَ يَسْلُطُ سَلَاطَةً وَ سُلُوطَةً الشَّخْصُ: راۋان سۆزلىدى، سۆزگە ماھىر بولدى، پاساھەتلىك سۆزلىدى.

سَلْطٌ: ئاغزى يامان؛ تىلى ئۆتكۈر؛ قاتتىق.

لِسَانٌ سَلْطٌ: ئۆتكۈر تىل؛ ئىتتىك ئېغىز، يامان تىل.

شَخْصٌ سَلْطٌ: تىلى يامان، تىلى ئۆتكۈر، ئاغزى يامان.

سُلْطَانٌ ج سَلَاطِينُ: دەلىل، پاكىت، ئىسپات؛ پادىشاھ، سۇلتان، ھاكىم؛ ھاكىمىيەت، نوپۇز، ھوقۇق، كۈچ - قۇۋۋەت؛ تىزگىنلەمەك، كونترول قىلماق، چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالماق.

«وَمَاكَانَ لَنَاأَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّابِإِذْنِ اللَّهِ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ئىزنىسىز سىلەرگە ھېچقانداق پاكىت كۆرسىتەلمەيمىز.

«... يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ ...» «قرآن» : ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە ھېچقانداق دەلىل بولماستىن (قارىسىغا) جاڭجاللىشىدۇ.

«لِزَعِيمِهِمْ سُلْطَانٌ كَبِيرٌ عَلَيْهِمْ» : ئۇلارنىڭ داھىسى ئۇلارنىڭ ئۈستىدە چوڭ نوپۇزغا ئىگە.

«حَضَرَ الْمُؤْتَمَرَ بَعْضُ الْحُكَّامِ وَالسَّلَاطِينِ» : يىغىنغا بەزى ھۆكۈمرانلار ۋە سۇلتانلار قاتناشتى.

«مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهِ مِنْ سُلْطَانٍ» : ئاللاھ ئۇنىڭغا ھېچقانداق ھوقۇق بەرگىنى يوق.

سُلْطَانَةٌ: سۇلتاننىڭ ئايالى، خانىش.

سُلْطَانِيٌّ: سۇلتانغا مەنسۇپ، سۇلتانغا تەۋە، سۇلتانلىق، پادىشاھلىق، خانلىق.

سُلْطَانِيَّةٌ ج سُلْطَانِيَّاتٌ: چىنە - قاچا، ساپال تاۋاق، ھەمچەر.

«سَقَطَتِ السُّلْطَانِيَّةُ فَتَكَسَّرَتْ وَتَنَاثَرَتْ أَجْزَاؤُهَا» : قاچا چۈشۈپ كېتىپ پارچىلىرى چېچىلىپ كەتتى.

سِكَّةٌ سُلْطَانِيَّةٌ: چوڭ يول، داغدام يول، تاش يول.

سُلْطَةٌ ج سُلُطَاتٌ: كۈچ - قۇۋۋەت، ھاكىمىيەت، نوپۇز؛ ھوقۇق؛ ئورگان؛ كونترول قىلماق، چاڭگىلىغا ئالماق.

سُلْطَةٌ مُطْلَقَةٌ: مۇتلەق ھوقۇق، تولۇق ھوقۇق.

سُلْطَةٌ زَمَنِيَّةٌ «عَالَمِيَّةٌ» : دىندىن تاشقىرى ھاكىمىيەت.

اَلسُّلُطَاتُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي ئورگان، مەركىزىي دائىرىلەر.

اَلسُّلُطَاتُ الْعَسْكَرِيَّةُ: ھەربىي دائىرىلەر.

اَلسُّلُطَاتُ الْمَحَلِّيَّةُ: يەرلىك دائىرىلەر.

«أَفْرَجَتِ السُّلُطَاتُ عَنْ بَعْضِ الْمُعْتَقِلِينَ السِّيَاسِيِّينَ» : ھۆكۈمران دائىرىلەر بەزى سىياسىي مەھبۇسلارنى قويۇپ بەردى.

«تَمَسَّكَ بِزِمَامِ السُّلْطَةِ» : ھوقۇقنى قولىغا ئالدى، ھوقۇق تۇتتى.

اَلسُّلْطَةُ التَّنْفِيذِيَّةُ: مەمۇرىي ھوقۇق.

سُلْطَةُ التَّشْرِيعِ: قانۇن چىقىرىش ھوقۇقى.

اَلسُّلْطَةُ التَّشْرِيعِيَّةُ: قانۇن چىقىرىش ئورگىنى.

سُلْطَةُ الْقَضَاءِ: ھۆكۈم چىقىرىش ھوقۇقى، كېسىش ھوقۇقى.

اَلسُّلْطَةُ الْقَضَائِيَّةُ: قانۇن ـ ئەدلىيە ساھەسىدىكى خادىملار.

اَلسُّلُطَاتُ الدِّينِيَّةُ: دىنىي دائىرىلەر.

اَلسُّلْطَةُ الرُّوحِيَّةُ: دىنىي ئەربابلار، دىنىي ساھەدىكىلەر.

اَلسُّلْطَةُ الْحَاكِمَةُ: ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى.

«حَدَثَ صِرَاعٌ بَيْنَ الْأَحْزَابِ عَلَى السُّلْطَةِ» : پارتىيىلەر ئارىسىدا ھوقۇق تالىشىش كۈرىشى يۈز بەردى.

اَلسُّلْطَةُ أَوِالسُّلُطَاتُ الْمُخْتَصَّةُ: مەسئۇل دائىرىلەر.

سُلْطَةُ الدَّوْلَةِ الشَّعْبِيَّةِ: خەلق ھاكىمىيىتى.

اَلسُّلْطَةُ الْأَهْلِيَّةُ: يەرلىك دائىرىلەر.

سَلَطَةٌ ج سَلَطَاتٌ: سەلات، سوغۇق سەي، خام سەي.

سَلْطَنَ يُسَلْطِنُ سَلْطَنَةً: سۇلتان قىلدى، سۇلتانلىققا بەلگىلىدى، پادىشاھ قىلدى، خان قىلدى.

سَلْطَنَةٌ ج سَلْطَنَاتٌ: سۇلتانلىق، خانلىق، پادىشاھلىق، كىنەزلىك.

«تَقَعُ سَلْطَنَةُ عُمَانَ عَلَى الْخَلِيجِ الْعَرَبِيِّ» : ئومان سۇلتانلىقى ئەرەب دېڭىز قولتۇقىغا جايلاشقان.

سَلِعَ يَسْلَعُ سَلَعًا الْقَدَمُ: تاپان يېرىلدى.

سَلِعَتِ الْأَرْضُ: زېمىن يېرىلدى، چاك كەتتى.

سَلْعٌ ج سُلُوعٌ: پۇتتىكى يېرىق.

سَلْعٌ ج أَسْلَاعٌ و سُلُوعٌ: يوچۇق، چاك، يېرىق.

سَلْعٌ.سِلْعٌ ج أَسْلَاعٌ وَسُلُوعٌ وَ سِلْعَانٌ: تەڭتۇش، زاماندا ش، دەۋرداش، تەڭ دېمەت، يېشى تەڭ.

غُلَامَانِ سِلْعَانِ: تەڭ دېمەتلىك ئىككى بالا.

سِلْعَةٌ ج سِلَعٌ: مال، تاۋار، سودا بۇيۇملىرى، كۈندىلىك ئىستېمال بۇيۇملىرى.

سِلْعَةٌ كَاسِدَةٌ: كاساد مال.

سِلْعَةٌ رَائِجَةٌ: بازارلىق مال، بازىرى ئىتتىك مال.

«إِنَّنَا نَجِدُ كُلَّ مَانَحْتَاجُ إِلَيْهِ مِنَ السِّلَعِ فِي الْأَسْوَاقِ» : بىز بازاردا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تاپىمىز.

سَلَفَ يَسْلُفُ سَلْفًا و سُلُوفًا: ئۆتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئۆزۈپ كەتتى، ئالدىدا ماڭدى، بىرىنچى بولدى.

«عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ» «قرآن» : ئۆتكەنكى گۇناھىنى ئاللاھ ئەپۇ قىلدى.

سَلَفَ يَسْلُفُ سَلْفًا الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى، يەرنى تەكشىلىدى، سۆرەم سالدى، تىرنىلىدى.

سَلَفٌ ج أَسْلَافٌ: ئەجداد، ئاتا ـ بوۋا، ئىلگىرىكىلەر، پېشقەدەملەر، سەلەپلەر؛ ئۆسۈمسىز قەرز، قەرز بەرگۈچىگە پايدىسى تەگمەيدىغان قەرز؛ بۇرۇن قىلىنغان ياخشى ئەمەللەر.

«فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْآخِرِينَ» «قرآن» : ئۇلارنى بىز كېيىنكىلەرگە نەمۇنە ۋە ئىبرەت قىلدۇق.

فِيمَا سَلَفَ: ئۆتكەندە، ئىلگىرى.

مَذَاهِبُ السَّلَفِ: بۇرۇنقىلارنىڭ مەسلىكى.

اَلسَّلَفُ الصَّالِحُ: ھۆرمەتكە سازاۋەر ئاتا ـ بوۋىلار، ياخشى ئەجدادلار.

«مُدِيرُنَا الْجَدِيدُ خَيْرُ خَلَفٍ لِخَيْرِ سَلَفٍ» : بىزنىڭ مۇدىرىمىز ئەڭ ياخشى ئىزباسار.

سَلَفًا: ئالدى بىلەن، ئاۋۋال، بۇرۇن.

«أَعْطَيْتُهُ كُلَّ الثَّمَنِ سَلَفًا» : ئۇنىڭغا ھەممە پۇلنى ئالدىن بېرىپ بولدۇم.

وَالشُّكْرُ لَكُمْ سَلَفًا: ئالدى بىلەن سىزگە رەھمەت

تېپىتمەمەن.

سِلْقٌ ج أَسْلاَقٌ: باجا.

سِلْقَانِ: ئىككى باجا.

سُلْقٌ ج سُلْقَانٌ وَسِلْقَانٌ: ئورمان كەكلىكى چۈجىسى.

سُلْفَاةٌ: كۆككۆرت كىسلاتاسى تۇزى.

سُلْفَاةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈر سۇلفات.

سُلْفَاةُ الرَّصَاصِ: قوغۇشۇن سۇلفات.

سَلْفَتَ يُسَلْفِتُ سَلْفَتَةً: قاراماي ياتقۇزدى، ئاسفالت ياتقۇزدى.

سِلْفَةٌ ج سَلاَئِفُ: يەڭگە؛ سىڭىل؛ ئىنىنىڭ خوتۇنى.

سِلْفَتَانِ: ئاكا - ئۇكىلارنىڭ خوتۇنلىرى، ئېپچى يەڭگىلەر.

سُلْفَةٌ ج سُلَفٌ: ئاۋانس، ئاۋانس؛ بەرمەك، ئۆسۈمە- لۈك قەرز، جازانە، بېرىلگەن مال، بېرىلگەن پۇل.

سُلْفَةٌ مُسْتَدِيمَةٌ: ئاۋانس، ئاۋانس بەرمەك.

سُلْفَةُ الْحِذَاءِ: پېتەك، كالتە پايپاق.

جَاؤُا سُلْفَةً سُلْفَةً: كېيىنى - كېيىندىن ئۇلىشىپ كەلدى، سوڭدىشىپ كەلدى.

سَلْفَتَةٌ: قاراماي.

سَلَفِيٌّ ج سَلَفِيُّونَ: ئەجدادلارنىڭ ئەنئەنىسىنى داۋاملاشتۇرغۇچى، سەلەفلەر يولىدا ماڭغۇچى؛ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا باشقىغا ئەمەس، پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە تايانغۇچى.

اَلسَّلَفِيَّةُ: شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىجرا قىلىشتا پەقەت قۇرئان كەرىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئاساسلىنىدىغان مەسلەك.

سَلَفِيَّةٌ ج سَلَفِيَّاتٌ: تۆلەم پۇل ئاۋانسىسى.

سَلَقَ يَسْلُقُ سَلْقًا الْبَيْضَ: تۇخۇمنى پىشۇردى.

سَلَقَهُ بِاللِّسَانِ أَوْ بِكَلاَمِهِ: ئازار بەردى، دەشنام بەردى.

«فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ» «قرآن»: قورقۇنچ كەتكەندە، سىلەرنى كەسكىن تىللار بىلەن رەنجىتىدۇ.

سَلَقَهُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى ساۋىدى، ئۇنى قامچىلىدى.

سَلَقَ الْبَرْدُ النَّبَاتَ: ئوت - چۆپكە ئۈششۈك تەگدى.

سَلَقَ اِنْتِخَابَاتٍ: سايلام ئۆتكۈزدى.

سَلَقَ الذَّبِيحَةَ بِالْمَاءِ الْحَارِّ: بوغۇزلانغان مالنى قايناقسۇغا سېلىپ يۇدى.

سَلَقَ اللَّحْمَ: گۆشنى شورپا قىلدى، گۆشنى سۇدا پىشۇردى.

سَلْقٌ: پىشۇرماق، قايناتماق.

سِلْقٌ ج سُلْقَانٌ وَ سِلْقَانٌ: قىزىلچا؛ بۆرە؛ سۇ يولى.

سَلَقٌ ج أَسْلاَقٌ وَ سِلاَقٌ: يارا ئىزى، تارتۇق.

سَلَقُونٌ: قوغۇشۇن ئوكسىدى؛ سۇرۇخ.

سَلَكَ يَسْلُكُ سُلُوكًا: ھەرىكەت قىلدى، ئۆتكۈز- دى، تەسەررۇپ قىلدى.

سَلَكَ الطَّرِيقَ: يول ماڭدى.

«سَلَكَ سُلُوكًا حَسَنًا»: ئۇ چىرايلىق يول تۇتتى.

«سَلَكْتُ طَرِيقًا غَيْرَ الَّذِي سَلَكْتُمُوهُ»: سىلەر ماڭمىغان يول بىلەن ماڭدىم.

سَلَكَ الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا كىردى، قەدەم باستى.

سَلَكَ الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: كىرگۈزدى.

«فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَاسَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ» «قرآن»: ئۇلار جەننەتلەردە بولۇپ، گۇناھكارلاردىن: «سىلەرنى دوزاخقا كىرگۈز- گەن نېمە؟» دەپ سورايدۇ.

سَلَكَ الْخَيْطَ فِي الْإِبْرَةِ: يىڭنىگە يىپ ئۆتكۈز- دى، يىپ ساپتى.

«سَلَكَ حَبَّاتِ الْخَرْزِ فِي الْخَيْطِ»: مارجان دانە- لىرىنى يىپقا ئۆتكۈزدى.

«كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ» «قرآن»: شۇنىڭدەك گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى سالدۇق.

سِلْكٌ: ساھە.

سِلْكٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسە- ئونلار، سىياسىي ساھە.

اَلسِّلْكُ التَّعْلِيمِيُّ: مائارىپ ساھەسىدىكىلەر.

«يَعْمَلُ أَخِي فِي السِّلْكِ السِّيَاسِيِّ» : قېرىندىشىم سىياسىي ساھەدە ئىشلەيدۇ.

اِنْتَظَمَ فِي سِلْكِ الْوَزَارَةِ: ئىچكى كابىنېتقا قاتناشتى، ئىچكى كابىنېت تەشكىل قىلدى.

اَلسِّلْكُ الدِّرَاسِيُّ: ئۆگىنىش ۋاقتى، مەشىق ۋاقتى.

سِلْكٌ ج أَسْلاَكٌ وَ سُلُوكٌ: يىپ؛ سىم؛ لىنىيە.

«اِنْقَطَعَ سِلْكُ الْعِقْدِ فَانْفَطَرَتْ حَبَّاتُهُ» : بويۇنچاقنىڭ يىپى ئۈزۈلۈپ كېتىپ، ئۈنىڭ دانچىلىرى (ئۈنچىدىكى مارجانلار) چېچىلىپ كەتتى.

سِلْكُ الْهَوَاءِ: ئاۋىئاتسىيە، ھاۋا يولى.

سِلْكُ الْبَحْرِ: دېڭىز قاتنىشى، دېڭىز يولى.

سِلْكٌ مَعْدَنِيٌّ: مېتال سىم، پولات سىم.

سِلْكٌ نَبَاتِيٌّ: پىلەكلىك ئۆسۈملۈك.

سِلْكٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز ئاستى ئېلېكتر سىمى.

سِلْكٌ بَرْقِيٌّ: تېلېگراف سىمى.

سِلْكٌ هَوَائِيٌّ: ھاۋاغا تارتىلغان سىم، ئانتېنا.

سِلْكٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك سىمى.

بِلاَسِلْكٍ: سىمسىز.

آلَةُ الْخَزْمِ بِالسِّلْكِ: دەپتەر تىككۈچ.

أَسْلاَكٌ مَفْتُولَةٌ: كابېل.

أَسْلاَكٌ شَائِكَةٌ: تىكەنلىك سىم.

بِلاَ أَسْلاَكٍ: سىمسىز.

«عَلَى الْمَرْءِ أَنْ لاَ يُطْلِقَ الْعِنَانَ لِلسُّلُوكِ السَّيِّئِ» : كىشى يامان قىلمىشلىرىنى ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتمەسلىكى كېرەك.

سِلْكِيٌّ: سىملىق.

جِهَازُ الْتِقَاطٍ لاَ سِلْكِيٍّ: رادىئو.

اِتِّصَالٌ لاَسِلْكِيٌّ: رادىئو ئارقىلىق ئالاقىلىشىش.

اِتِّصَالاَتٌ سِلْكِيَّةٌ: تېلېفون ئارقىلىق ئالاقىلىشىش.

إِشَارَةٌ لاَسِلْكِيَّةٌ: رادىئو، رادىئو ئارقىلىق خەۋەر يەتكۈزۈش.

مُخَابَرَةٌ لاَسِلْكِيَّةٌ: رادىئو خەۋىرى.

رِسَالَةٌ لاَسِلْكِيَّةٌ: تېلېگرامما، سىمسىز رادىئو سىگنالى.

سَلَّ يَسُلُّ سَلاًّ الشَّيْءَ مِنَ الشَّيْءِ: چىقىرىۋالدى، سۇغۇرىۋالدى.

سَلَّ سَيْفَهُ: قىلىچىنى سۇغۇرىۋالدى.

سَلَّهُ الدَّاءُ: كېسەل بولۇپ قالدى.

سُلَّ الشَّخْصُ: ئۆپكە كېسىلى بولۇپ قالدى.

سُلٌّ. سِلٌّ. دَاءُ السِّلِّ: ئۆپكە كېسىلى.

سِلٌّ رِئَوِيٌّ: ئۆپكە تۇبېركۇلىيوزى.

سِلٌّ تَدَرُّنِيٌّ: تۇبېركۇلىيوز كېسىلى.

سِلٌّ مُسْتَعْجِلٌ: كۆك يۆتەل.

سِلُّ الْعِظَامِ: سۆڭەك تۇبېركۇلىيوزى.

سَلٌّ ج سِلاَلٌ: سېۋەت.

سُلاَّءَةٌ ج سُلاَّءٌ: تىكەن.

سَلاَّبٌ: قاراقچى، بۇلاڭچى، باندىت، باسمىچى، ئوغرى.

سَلاَّقٌ: ناتىق، پاساھەت ـ بالاغەت بىلەن سۆزلەيدىغان ئادەم.

سَلاَّلٌ ج سَلاَّلُونَ: سېۋەت توقۇغۇچى، سېۋەتچى.

سِلاَّيَةٌ: تىكەن.

سَلَّبَ يُسَلِّبُ تَسْلِيبًا ـ تِ الْحَامِلُ: ھامىلە چۈشۈپ كەتتى، بويىدىن ئاجراپ كەتتى.

سَلَّةٌ ج سِلاَلٌ وَ سَلاَّتٌ: سېۋەت.

سَلَّةُ الْمُهْمَلاَتِ: كېرەكسىز نەرسىلەر سېۋىتى، ئەخلەت سېۋىتى.

كُرَةُ السَّلَّةِ: ۋاسكېتبول.

سَلَّحَ يُسَلِّحُ تَسْلِيحًا: قوراللاندۇردى.

سَلَّسَ يُسَلِّسُ تَسْلِيسًا الْحَلْيَ: گۆھەر بىلەن نەقىشلىدى، گۆھەر يالاتتى.

سَلَّسَ اللُّغَةَ: لۇغەتنى پىششىق بىلدى.

سَلَّطَ يُسَلِّطُ تَسْلِيطًا عَلَى الشَّخْصِ: مۇسەللەت قىلدى، ھۆكۈمران قىلدى.

«وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ» (قرآن) :

ئەگەر ئاللاھ خالىسا، ئۇلارنى سىلەرگە مۇسەل-
لەت قىلاتتى.

سَلَّعَ يُسَلِّعُ تَسْلِيعًا: ياردى، چاپتى.

سَلَّفَ يُسَلِّفُ تَسْلِيفًا مَالاً: مالنى قەرز بەردى، ئۆتنە بەردى.

سَلَّكَ يُسَلِّكُ تَسْلِيكًا الشَّيْءَ: ئاچتى، تەرتىپكە سالدى، رەتلىدى.

سَلَّكَ الأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى، چىشنى كولىدى.

سَلَّكَ الأَمْرَ الْمُعَقَّدَ: قىيىن ئىشنى ھەل قىلدى.

سَلَّكَ الْخَيْطَ: تۈگۈننى يەشتى.

سَلَّمَ يُسَلِّمُ تَسْلِيمًا عَلَى شَخْصٍ: سالام بەردى، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

«يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا» «قۇرئان»: ئى مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە (كىرىش-كە) ئىجازەت سورىمىغىچە ۋە ئۆي ئىگىسىگە سالام بەرمىگىچە كىرمەڭلار.

«سَلَّمْتُ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا وَعَلَيْكَ السَّلاَمُ»: ئۇلارغا سالام بېرىۋىدىم، ئۇلار: «ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام» دەپ ئىلىك ئالدى.

«سَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَاحِدًا وَاحِدًا»: ئۇلارغا بىرمۇ-بىر سالام قىلدى.

سَلَّمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ بەردى، ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ بەردى، تاپشۇردى.

«سَلَّمَ الْعَمَلَ إِلَى النَّوْبَةِ التَّالِيَةِ»: ئىشنى كېيىنكى ئىسمېنىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى.

سَلَّمَ بِالأَمْرِ: رازى بولدى، مەمنۇن بولدى.

سَلَّمَ أَمْرَهُ إِلَى اللهِ: ئىشنى ئاللاھقا تاپشۇردى، تەقدىرگە تەن بەردى، پېشانىسىدىن كۆردى.

سَلَّمَ إِعْلاَنًا قَضَائِيًّا: چاقىرىق ئەۋەتتى.

سَلَّمَ لَهُ فِي: ئۇنىڭغا يول قويدى.

سَلَّمَ بِالْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ: تەقدىرگە بويسۇندى، تەقدىرگە تەن بەردى.

سَلَّمَ شَيْئًا إِلَى شَخْصٍ: نەرسىنى بەردى، تاپشۇ-رۇپ بەردى.

«سَلَّمْتُ الرِّسَالَةَ إِلَى صَاحِبِهَا»: مەن خەتنى ئىگىسىگە تاپشۇردۇم.

سَلَّمَ نَفْسَهُ لِلشُّرْطَةِ: ساقچىغا ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

سَلَّمَهُ: ئۇنى قۇتۇلدۇردى، ساق قالدۇردى.

«كَادَ يَغْرَقُ وَلَكِنَّ اللهَ سَلَّمَهُ»: ئۇ غەرق بولاي دەپ قالغانىدى، لېكىن ئاللاھ ئۇنى ئامان قىلدى.

سَلَّمَ نَفْسَهُ: تەسلىم بولدى، ئۆزىنى مەلۇم قىلدى.

سَلَّمَ سِلاَحَهُ: قورالىنى تاپشۇردى.

سَلَّمَ سِلاَحَهُ: قورال تاپشۇردى.

سَلَّمَ إِلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە تەسلىم بولدى.

«سَلَّمُوا لِعَدُوِّهِمْ بَعْدَ أَنْ نَفِدَتْ ذَخِيرَتُهُمْ»: ئوق - دورىلىرى تۈگەپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلار دۈشمەنگە تەسلىم بولدى.

سَلَّمَ لَهُ: ئۇنىڭ ئۈستۈن كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلدى، ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇشتىن توختىدى.

سَلَّمَهُ مِنْ خَطَرٍ: ئۇنى خەتەردىن ساقلاپ قالدى، ئۇنى قۇتقۇزدى.

سَلَّمَ الْمُصَلِّي: نامازدىن چىقتى، نامازنى ئاخىر-لاشتۇردى، سالام بېرىپ نامازنى تۈگەتتى.

«أُسَلِّمُ بِصِحَّةِ مَا قُلْتَ»: دېگەنلىرىڭنىڭ راستلىقىدىن مەمنۇنمەن.

سُلَّمٌ. سُلَّمَةٌ ج سَلاَلِمُ و سَلاَلِيمُ: شوتا، پەلەمپەي، ۋاسىتە.

«أَسْنَدَ السُّلَّمَ إِلَى الْجِدَارِ»: شوتىنى تامغا يۆلەپ قويدى.

«فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ» «قۇرئان»: ئۇنداقتا يەر ئاستىغا كىرىشكە يول ياكى ئاسمانغا چىقىشقا شوتا تېپىپ بىر مۆجىزە كەلتۈرەلىسەڭ (كەلتۈرگىن).

سُلَّمُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ پەلەمپىيى.

سُلَّمٌ مِيكَانِيكِيٌّ: لىفت.

سُلَّمٌ مُتَنَقِّلٌ: ھەرىكەتچان شوتا.

اِتَّخَذَهُ سُلَّمًا: ئۇنى ۋاسىتە قىلىۋالدى.

«يَتَّخِذُ مَنْصِبَهُ سُلَّمًا إِلَى أَهْدَافٍ أُخْرَى»: مەنسىپىنى باشقا غەرەزلەرگە يېتىشنىڭ ۋاسىتىسى قىلىۋالدى.

آلسُّلَّمُ الْمُوسِيقِيُّ: ئىنتېرۋال، ئاھاڭ ئارىلىقى، گامما (بارغانسېرى يۇقىرىلايدىغان ياكى تۆۋەنلەيدىغان تاۋۇشلار تىزمىسى).

سِلَّوْرٌ: دېڭىز يىلان بېلىقى.

سَلَّى يُسَلِّي تَسْلِيَةً: مەشغۇل قىلدى؛ شادلاندۇردى.

سَلَّاهُ: ئۇنىڭغا تەزىيە بىلدۈردى.

سَلِمَ يَسْلَمُ سَلَامًا و سَلَامَةً مِنْ خَطَرٍ: زىيان - زەخمەت يەتمىدى، قۇتۇلدى، ئامان قالدى، ساق قالدى.

سَلِمَ مِنْ عَيْبٍ: ئەيىب نۇقساندىن خالى بولدى.

«لَمْ يَسْلَمْ مِنَ الْحَرِيقِ سِوَى مَنْزِلٍ وَاحِدٍ» : ئوت ئاپىتىدە بىر ئۆيدىن باشقا ھېچنېمە ئامان قالمىدى.

سَلْمٌ ج أَسْلَامٌ و سِلَامٌ: چېلەك، سوغا.

سَلَمٌ: سالام، سالام بەرمەك، تىنچ - ئامانلىق سورىماق؛ ئەگمەك، تەسلىم بولماق، بويسۇنماق؛ ئەسىر.

«وَأَلْقَوا إِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ» ‹قرآن› : شۇ كۈندە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھقا باش ئەگكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سَلْمٌ. سِلْمٌ. سَلَامٌ: تىنچلىق، ئامانلىق، سالامەتلىك، بىخەتەرلىك، خاتىرجەملىك، جىمجىتلىق؛ ئىسلام دىنى.

«يَاأَيُّهَاالَّذِيْنَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِى السِّلْمِ كَافَّةً» ‹قرآن› : ئى مۆمىنلەر! ئىسلام دىنىغا پۈتۈنلەي كىرىڭلار.

أَنْصَارُ السِّلْمِ: تىنچلىق تەرەپدارلىرى.

«وَإِنْ جَنَحُوا لِلسِّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا» ‹قرآن› : ئەگەر ئۇلار تىنچلىققا مايىل بولسا، سەنمۇ تىنچلىققا مايىل بولغىن.

سِلْمِيٌّ: تىنچلىقپەرۋەرلىك، تىنچلىققا مەنسۇپ.

بِالطُّرُقِ السِّلْمِيَّةِ: تىنچ ئۇسۇللار بىلەن، تىنچ يوللار بىلەن.

سَلْهَبٌ ج سَلَاهِبُ و سَلَاهِبَةٌ: قەددى - قامەتلىك، بەستلىك.

سَلْهَبَةٌ مِنَ النِّسَاءِ: قامەتلىك ئايال، بەستلىك ئايال.

سَلْوٌ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك؛ كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېچىتماق.

«اِبْنَتُهُ الصَّغِيرَةُ هِيَ سَلْوَاهُ الْوَحِيدَةُ» : ئۇنىڭ كىچىك قىزى ئۇنىڭ بىردىنبىر ئەرمىكىدۇر.

سَلَوَاةٌ: بۆدۈنە.

سَلْوَانٌ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك، كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېچىتماق.

سَلْوَةٌ ج سُلْوَةٌ: ئويۇن - تاماشا، كۈلكە - چاقچاق، كۆڭۈل خوشى.

«أَصْبَحَ فَنُّهُ سَلْوَتَهُ» : ھۈنىرى ئۇنىڭغا ئەرمەك بولدى.

هُوَ فِي سَلْوَةٍ مِنَ الْعَيْشِ : ئۇنىڭ تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك.

سُلُوقَانٌ: بىر خىل نېپىز يالتىراق قەغەز.

سَلُوقِيٌّ: ئوۋ ئىتى، تايغان.

سَلُوقِيَّةٌ: كېمە باشلىقى.

سُلُوكٌ: مەسلەك؛ يۈرۈش - تۇرۇش، ئەخلاق، قىلىق، پېئىل، ھەرىكەت.

سُلُوكُ الْبَحْرِ: دېڭىز قاتنىشى.

آدَابُ السُّلُوكِ: قائىدە - يوسۇن، ئەدەپ - قائىدە، مۇراسىم.

حُسْنُ السُّلُوكِ: ئەخلاقلىق، ئەدەپ - قائىدىلىك، ئەخلاقىي دۇرۇس، گۈزەل ئەخلاقلىق.

سَيِّئُ السُّلُوكِ: ئەخلاقسىز، ئەدەپسىز، ئەخلاقى ناچار.

شَهَادَةُ حُسْنِ السُّلُوكِ: گۈزەل ئەخلاق شاھادەتنامىسى.

سُلُوٌّ: ئۇنۇتماق، ئۇنتۇپ كەتمەك، ئېسىدىن چىقىپ كەتمەك، يادىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمەك. كۆڭۈل ياسىماق، تەسەللى بەرمەك، بەزلىمەك، كۆڭۈل ئېچىتماق.

سَلْوَى ج سَلَاوَى: بۆدۈنە، تەرەنجىبىن.

«وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى» ‹قرآن› : سىلەرگە تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنى چۈشۈرۈپ بەردۇق.

سَلِيَ يَسْلَى سُلِيًّا: ئۇنتۇپ كەتتى، سوۋۇپ كەتتى.

سَلِيبٌ ج سُلُبٌ و سَلْبَى: بۇلىۋېلىنغان، تارتىۋېلىنغان، تالان - تاراج قىلىنغان.

سَلِيبُ الْعَقْلِ: سارالڭ، مەجنۇن، ئەقلىنى يوقاتقان، ئەقلىدىن ئازغان.

سَلِيجٌ: مەززىلىك يېمەكلىك.

سَلِيخٌ: تەمى يوق، بەتتام، تۇزسىز، لەززەتسىز.

سَلِيخَةٌ: قوزاق دارچىن؛ يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق.

سَلِيطٌ ج سُلَطَاءُ: ئاغزى يامان، تىلى ئۆتكۈر؛ تەنتەك؛ قاتتىق؛ قارام؛ ئەدەپسىز، شاللاق.

رَجُلٌ سَلِيطٌ: ئاغزى يامان ئادەم.

كَانَ سَلِيطَ اللِّسَانِ: ئاغزى يامان ئادەم ئىدى.

سَلِيطَةٌ ج سَلَائِطُ و سَلِيطَاتٌ: تىلى ئۆتكۈر، تىلى ئۇزۇن.

سَلِيفٌ ج سُلَفَاءُ و سُلُوفٌ: ئاساس سالغۇچى، ئاساسچى، باشلامچى، پېشۋا، ئالدىدا ماڭغۇچى.

سَلِيقٌ ج سُلُقٌ: يولىنىڭ قاسىنىقى، يولنىڭ چېتى؛ چۈشكەن غازاڭ.

سَلِيقَةٌ ج سَلَائِقُ: شورپا؛ پىششىق يېمەكلىك؛ تەبىئىي تۇيغۇ؛ تەبىئىي مەي؛ تەبىئەت؛ خاراكتېر.

«إِسْتَرْسَلَ فِي الْكَلَامِ عَلَى سَلِيقَتِهِ»: تەبىئىي خاراكتېر بويىچە راۋان سۆزلىدى.

سُلِقَ عَلَى سَلِيقَةٍ مُعَيَّنَةٍ: مۇئەييەن خاراكتېر بىلەن يېتىلدى.

يَتَكَلَّمُ بِالسَّلِيقَةِ: تۇغما خاراكتېر بىلەن پاساھەتلىك سۆزلەيدۇ.

سَلِيقِيٌّ: تەبىئىي تۇيغۇغا مەنسۇپ، تەبىئىي ھالەتكە مەنسۇپ.

سَلِيلٌ ج سُلَّالٌ: سايدىكى سۇ يولى؛ ئەۋلاد، ئۇرۇق - ئەۋلاد؛ ساپ شاراب، ساپ ماي؛ ئاتىنىڭ مېڭىسى؛ تۆگىنىڭ لوككىسى؛ ئېقىن.

سَلِيلُ الشُّحْمِ: ئەۋلاد، ئۇرۇق - ئەۋلاد.

«هَذَا سَلِيلُ عَائِلَةٍ كَرِيمَةٍ»: بۇ، ئېسىل ئائىلىنىڭ ئەۋلادى.

سَلِيلَةٌ: قىز بالا؛ ئۇزۇن بىلىق.

سَلِيمٌ ج سُلَمَاءُ و سَلْمَى: بىجىرىم، ساغلام، تىنچ؛ تولۇق، ئامان - ئېسەن، سالامەت.

سَلِيمُ النِّيَّةِ: ياخشى نىيەتلىك.

سَلِيمُ الْقَلْبِ: ئاق كۆڭۈل، ئەدىبىسى ساغلام، كۆڭلىدە كىر يوق، دىلى پاك.

سَلِيمُ الْعَاقِبَةِ: ياخشى ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىدىغان، ئاقىۋىتى ياخشى، زىيان - زەخمەت ئېلىپ كەلمەيدىغان.

سَلِيمٌ مِنْ كَذَا: ئەيىبسىز، قۇسۇرسىز، نۇقساندىن خالى.

ذَوْقٌ سَلِيمٌ: ساغلام زوق.

سَلِيمُ الْعَقْلِ: ئەقلىي ساغلام، ئەس - ھوشى جايىدا.

سَلِيمُ الْجِسْمِ: بەدەن قۇرۇلۇشى ساغلام، تەندۇرۇس، تېنى ساغلام، بىجىرىم.

سَلِيمُ الْبِنْيَةِ: بەدەن قۇرۇلۇشى ساغلام، تەندۇرۇس، تېنى ساغلام.

«اَلْعَقْلُ السَّلِيمُ فِي الْجِسْمِ السَّلِيمِ» (مثل): ساغلام تەندە ساپ ئەقىل.

سُلَيْمَانِيٌّ: سۇلىما، سىماپ، خىلورىد، سىماپتىن ئېلىنىدىغان زەھەرلىك ماددا.

حَجَرٌ سُلَيْمَانِيٌّ: رودا.

سَمَا يَسْمُو سُمُوًّا: ئۆرلىدى، يۇقىرىلىدى.

«سَمَا الطَّائِرُ فِي الْجَوِّ»: قۇش ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى.

سَمَا بِنَظَرِهِ إِلَى الشَّيْءِ: يۇقىرىغا قارىدى، ئاسمانغا قارىدى.

سَمَا بِهِ: كۆتۈردى، يۇقىرىلاتتى، ئۆرلەتتى.

«سَمَا بِهِ عِلْمُهُ»: بىلىمى ئۇنىڭ دەرىجىسىنى كۆتۈردى.

سَمَا الْقَوْمَ: قەۋم ئۇۋغا چىقتى.

سَمَتْ نَفْسُهُ إِلَى مَعَالِمِ الْأُمُورِ: پۈتۈن قەلبىنى بېغىشلىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

سُمًا: ياخشى نام، ياخشى ئاتاق، شۆھرەت - ئابرۇي.

سَمَاءٌ ج سَمَوَاتٌ و سَمَاوَاتٌ: ئاسمان، ھاۋا بوشلۇقى، پەلەك، كۆك.

«وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ» (قرآن): بىز (بىزگە ئەڭ يېقىن بولغان ئاسمانلاردىن) ئەڭ يېقىن ئاسماننى چىراغلار (يەنى يورۇق يۇلتۇز-لار) بىلەن بېزىدۇق.

سَمَاءُ السَّمَاوَاتِ: ئەڭ يۇقىرى ئاسمان.

طُيُورُ السَّمَاوَاتِ: ئۇچار قۇشلار، ئۇچار قاناتلار.

سَمَائِيٌّ: يۇقىرىلىق، ئاسماندىكى؛ ھاۋا رەڭ؛ ساماۋى، روھى، مەنىۋى.

سَمَاجَةٌ: سەت بولماق، كۆرۈمسىز بولماق، قەبىھ-لەشمەك، قوپال بولماق، قەبىھ بولماق.

سَمَاحٌ: ئەپۇ قىلىش، كەچۈرۈم قىلىش؛ كەڭ قورساقلىق؛ ئىجازەت بەرمەك، رۇخسەت قىلماق، يول قويماق.

عَدَمُ السَّمَاحِ: رۇخسەت قىلماسلىق، ئىجازەت بەرمەسلىك.

فِتْرَةُ سَمَاحٍ: قەرزنى تۆلەشكە بېرىلگەن مۆھلەت.

رَقْصَةُ السَّمَاحِ: ئەر - ئاياللار ئارىلاش ھالقا بولۇپ ئوينايدىغان كوللېكتىپ ئۇسسۇل.

بَيْعُ السَّمَاحِ: تۆۋەن باھادا سېتىپ بېرىش، ئېتىبار باھادا سېتىپ بېرىش.

سَمَاحَةٌ: سېخىيلىق، مەردلىك، كەڭ قوللۇق، كەڭ قورساقلىق، ئەپۇچانلىق.

صَاحِبُ السَّمَاحَةِ الْمُفْتِي: مۇپتى ئالىيلىرى، ھەزرەتلىرى، جانابلىرى، ئالىيلىرى (مۇپتىغا قارىتا ئىشلىتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى).

سِمَاخٌ: قۇلاق تۆشۈكى.

سَمَادٌ ج أَسْمِدَةٌ: ئوغۇت، قىغ.

«يُمِدُّ الْفَلَّاحُ زَرْعَهُ بِالسَّمَادِ»: دېھقان زىرائەت-لىرىنى ئوغۇتلايدۇ.

سَمَارٌ: يىلىلىق ئوت.

سِمَاطٌ ج سُمُطٌ و أَسْمِطَةٌ: تاماق ئۈستىلى، تاماق جوزىسى، داستىخان.

«نَظَّمْتُ السِّمَاطَ بَعْدَ أَنْ انْتَهَيْنَا مِنَ الْأَكْلِ»: تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن داستىخاننى يىغىشتۇردۇم.

سَمَاعٌ: ئاڭلاش سېزىمى؛ قۇلاق؛ ئاڭلىماق.

شَهَادَةُ سَمَاعٍ: ئاڭلىغۇچىنىڭ ئىسپاتى.

سَمَاعٌ (فِي النَّحْوِ): قوللىنىش ئادىتى، ئىشلى-تىش ئادىتى (گرامماتىكىدا).

سَمَاعِيٌّ: ئادەت بويىچە، ئاغزاكى تارقالغان.

شَاهِدٌ سَمَاعِيٌّ: ئاڭلاپ گۇۋاھلىق بەرگۈچى.

سُمَاقٌ: ساپ، پاك - پاكىز.

سِمَاكٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

اَلسِّمَاكُ الرَّامِحُ: پادىچى يۇلتۇز تۈركۈمى.

اَلسِّمَاكُ الْأَعْزَلُ: سۇنبۇلە يۇلتۇز تۈركۈمى.

اَلسِّمَاكَانِ: ئىككى يورۇق يۇلتۇز، قوشكېزەك يۇلتۇز (پادىچى يېگىت بىلەن توقۇمىچى قىز).

سَمَاكَةٌ: تورۇس؛ ئېگىزلىك، قېلىنلىق.

سَمَامَةٌ: قارلىغاچ.

سَمَانَاةٌ ج سُمَانَيَاتٌ: بۆدۈنە.

سُمَانِيٌّ: بۆدۈنە.

سَمَاوِيٌّ: يۇقىرىلىق، ئاسماندىكى؛ ھاۋا رەڭ؛ ساماۋى، روھىي، مەنىۋى.

اَلْأَجْرَامُ السَّمَاوِيَّةُ: ئاسمان جىسىملىرى.

سَمَتَ يَسْمُتُ و يَسْمِتُ سَمْتًا: قارىسىغا يول ماڭدى، تەقى - تۇرقى چىرايلىق بولدى.

سَمَّتَ الشَّيْءَ: كۆزلىدى، قورسىقىغا پۈكتى، نىشانلىدى.

سَمْتٌ ج سُمُوتٌ: يول، داغدام يول؛ يۆنىلىش تەرەپ؛ تەقى - تۇرقى، سىرتقى قىياپەت، تۇس، چىراي.

«مَضَى فِي سَمْتِهِ نَحْوَ هَدَفِهِ»: غايىسىنى نىشانلاپ ئۆز يولىدا ماڭدى.

سَمْتُ الْاِعْتِدَالِ: كۈن - تۈن تەڭلىشىش چەمبە-رى.

سَمْتُ الْاِنْقِلَابِ: كۈن توختاش چەمبىرى.

سَمْتُ الرَّأْسِ: ئاسمانغا قارىغۇچىنىڭ باش ئۈستى ئۇدۇلىدىكى ئاسمان نۇقتىسى.

رَزِينُ السَّمْتِ: سەت، قەبىھ، خۇنۇك، قوپال.

سَمُجَ يَسْمُجُ سَمَاجَةً و سُمُوجَةً: سەتلەشتى، قەبىھلەشتى، خۇنۇكلەشتى، قوپال بولدى، رەزىللەشتى.

«سَمُجَتْ تَصَرُّفَاتُهُ فَطُرِدَ مِنْ وَظِيفَتِهِ» : ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى رەزىل بولغانلىقى ئۈچۈن ۋەزىپىسىدىن قوغلاندى.

سَمْجٌ ج سِمَاجٌ و سَمْجُونَ و سَمْجَاءُ و سَمَاجَى: قەبىھ، قوپال، تولۇق، سەت، كۆرۈمسىز.

سَمَحَ يَسْمَحُ سَمَاحًا و سَمَاحَةً لَهُ بِالْأَمْرِ: ئىجازەت بەردى، قوشۇلدى، رۇخسەت قىلدى.

«سَمَحَ لَهُ بِالْمُرُورِ» : ئۇنىڭ ئۆتۈشىگە رۇخسەت قىلدى.

لَا سَمَحَ اللّٰهُ: ئاللاھ تائالا بۇنىڭغا يول قويمىغاي، ئاللاھ تائالا بۇ ئىشنى يۈز بەرگۈزمىگەي (دۇئا سۆزلىرى ئارىسىدا قىستۇرۇلۇپ دېيىلىدىغان دۇئا تەلەپ سۆزى).

سَمُحَ يَسْمُحُ سِمَاحًا و سُمُوحًا و سَمَاحَةً و سُمُوحَةً و سَمْحًا: مەرد بولدى، كەڭ بولدى، سېخىي بولدى، كەڭ قورساق بولدى، كەڭچىلىك قىلدى.

سَمْحٌ: سېخىيلىق، مەردلىك، كەڭ قوللۇق.

سَمْحٌ ج سِمَاحٌ: مەرد، كەڭ قورساق.

رَجُلٌ سَمْحٌ: كەڭ قورساق ئادەم، مەرد ئادەم.

دِينٌ سَمْحٌ: ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىدىغان دىن، قولاي دىن.

اَلشَّرِيعَةُ السَّمْحَاءُ: كەڭچىلىك ئاساسىغا قۇرۇلغان ئىسلام شەرىئىتى، قولاي شەرىئەت.

اَلْمِلَّةُ السَّمْحَاءُ: كەڭ دىن ئىسلام دىنى.

سِمْحَاقٌ: توقۇلما.

شَرِيعَةٌ سَمْحَةٌ: ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىدىغان شەرىئەت، قولاي شەرىئەت.

سَمَخَ يَسْمَخُ سَمْخًا الزَّرْعُ: زىرائەت بىخ چىقاردى، ئۈندى، بىخلاندى.

سَمَخَ يَسْمَخُ سَمْخًا ـ هُ: قۇلاقنىڭ تۆشۈكى زەخىملەندى.

زَرْعٌ حَسَنُ السَّمْخَةِ: ياخشى ئۆسكەن زىرائەت.

سَمَدَ يَسْمُدُ سُمُودًا: غەپلەتتە قالدى، تېڭىرقاپ قالدى، ھەيرەتتە قالدى، غادىيىپ ماڭدى، كېرىلىپ ماڭدى.

سَمَدَ يَسْمُدُ سَمْدًا الْجِمَالُ: تۆگە تېز ماڭدى.

سَمَدَ فِي الْعَمَلِ: ئىشقا بېرىلدى، ئىشنى داۋاملاشتۇردى، بېرىلىپ ئىشلىدى.

سَمَدَهُ: ئۇنى كۆزلىدى.

سَمَدَ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

سَمْدٌ: مەڭگۈ، ئەبەدى، دائىم.

هُوَ لَكَ سَمْدًا: ئۇ مەڭگۈ ساڭا مەنسۇپ، ئۇ ئاخىرغىچە سېنىڭ.

سَمَرَ يَسْمُرُ سَمْرًا و سُمُورًا: كېچىچە پاراڭلىشىپ چىقتى.

«نَسْمُرُ كُلَّ لَيْلَةٍ حَتَّى سَاعَةٍ مُتَأَخِّرَةٍ» : بىز ھەركۈنى بىر ئىم كېچىگىچە پاراڭلىشىمىز.

سَمُرَ يَسْمُرُ سُمْرَةً: قوڭۇر رەڭگە ئۆزگەردى، بۇغدىر رەڭگە ئۆزگەردى.

«تَعَرَّضَ لِلشَّمْسِ طَوِيلًا فَسَمُرَ» : ئۇزۇن كۈنگە قاقلىنىپ رەڭگى قارىداپ كەتتى.

سَمِرَ يَسْمَرُ سَمْرَةً: جىگەر رەڭگە كىردى، قوڭۇر رەڭلىك بولدى، بۇغداي ئۆڭلۈك بولدى.

سَمَرٌ ج أَسْمَارٌ: كېچىلىك پاراڭ، كېچىلىك سۆھبەت.

سَمُرٌ ج أَسْمُرٌ: ئەرەب كاۋچۇك دەرىخى.

اَلسَّمْرَاءُ: بۇغداي ئۆڭ.

اِمْرَأَةٌ سَمْرَاءُ: قارامتۇل ئايال.

اَلْبَشَرِيَّةُ السَّمْرَاءُ: قوڭۇر تەنلىك.

سُمْرَةُ اللَّوْنِ: قوڭۇر رەڭ؛ بۇغدىررەڭ، جىگەر رەڭ.

«سُمْرَتُهُ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ مِنْ أَصْلٍ غَيْرِ أُورُوبِيٍّ» : ئۇنىڭ چىرايىنىڭ قوڭۇرلۇقى ئۇنىڭ ئەسلى ياۋروپالىق ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

سَمَرَّجَ يُسَمْرِجُ سَمْرَجًا: ئادەم بېجى ئالدى.

سِمْسَارٌ ج سَمَاسِرَةٌ و سَمَاسِرُ و سَمَاسِيرُ: دەللال، بېدىك، ۋاستىچى.

سَمَاسِرَةُ السُّوءِ: ئىغۋاگەرلەر، پىتنە ـ پاساتچىلار.

سَمْسَرَ يُسَمْسِرُ سَمْسَرَةً: دەللاللىق قىلدى، ۋاستىچىلىق قىلدى.

سَمْسَرَةٌ: شىرىنكانە، چاي پۇلى، ئالدى - ساتتى كېلىشتۈرۈش ھەققى.

سِمْسِمٌ: كۈنجۈت.

سَمَطَ يَسْمُطُ سُمُوطًا الرَّجُلُ: شوك بولدى، جىم تۇرۇۋالدى، سۈكۈت قىلدى، گەپ قىلمىدى، بەتتام بولۇپ قالدى، قەسەم قىلدى،

سَمَطَ يَسْمُطُ وَ يَسْمِطُ سَمْطًا الذَّبِيحَةَ: بوغۇزلان- غان ھايۋاننى يۇڭداش ئۈچۈن قايناق سۇغا باستى.

سَمَطَ الشَّيْءَ: ئېسىپ قويدى.

سَمَطَ السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

سِمْطٌ ج سُمُوطٌ: ئۈنچە - مارجان ئۆتكۈزۈلگەن يىپ، بويۇنچۇق، بويۇنغا ئاسىدىغان مارجان.

سَمِعَ يَسْمَعُ سَمْعًا وَسِمْعًا وَ سِمَاعًا وَسَمَاعَةً وَسَمَاعِيَةً وَمَسْمَعًا الصَّوْتَ: ئاۋازنى ئاڭلىدى، تىڭشىدى.

«مِنْ آدَابِ الْمُحَادَثَةِ أَنْ تَسْمَعَ لِمُحَدِّثِكَ»: ساڭا سۆز قىلغۇچىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلى- شىڭ سۆھبەتنىڭ ئەدەپ - قائىدىلىرىدىندۇر.

سَمِعَ لَهُ: ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى.

سَمِعَ الْكَلَامَ: سۆزنى چۈشەندى.

سَمِعَ الدُّعَاءَ: دۇئانى ئىجابەت قىلدى، قوبۇل قىلدى.

سَمِعَ عَرْضًا: مەقسەتسىز ئاڭلىدى.

سَمِعَ لَهُ أَوْ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا قۇلاق سالدى.

سَمِعَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئاڭلىدى.

سَمْعٌ. سَمْعَةٌ ج أَسْمَاعٌ و أَسْمُعٌ ج أَسَامِعُ و أَسَامِيعُ: ئاڭلاش سېزىمى؛ قۇلاق؛ ئاڭلىماق.

«وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» (قرآن): ئاللاھ سىلەرگە شۈكرى قىلسۇن دەپ قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى.

أَعَارَ سَمْعَهُ: جىمجىت قۇلاق سالدى.

ثَقُلَ سَمْعُهُ: قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالدى.

«فَقَدَ السَّمْعَ فِي حَادِثٍ»: بىر ھادىسىدە قۇلى- قى ئاڭلىماس بولۇپ قالدى.

مُرْهِفُ السَّمْعِ: قۇلىقى ئىتتىك.

شَاهِدُ سَمْعٍ: ئاڭلىغۇچى، گۇۋاھچى.

إِسْتَرَقَ السَّمْعَ: ئوغرىلىقچە ئاڭلىدى.

سَمْعًا وَ طَاعَةً: خوپ، ئاڭلىدىم، قۇللۇق، لەببەي.

أُمُّ السَّمْعِ: چوڭ مېڭە.

سُمْعَةٌ: شۆھرەت، نام، ئابروي، ياخشى نام، ئاتاق.

سُمْعَةٌ حَمِيدَةٌ: چىرايلىق نام، ياخشى نام، ياخشى ئاتاق.

حَمِيدُ السُّمْعَةِ: ياخشى نامغا ئىگە.

حَسَنُ السُّمْعَةِ: ياخشى نامغا ئىگە.

سُمْعَةٌ رَدِيئَةٌ: يامان ئاتاق، سېسىق نام، يامان نام.

سُمْعَةٌ حَسَنَةٌ: چىرايلىق نام، ياخشى نام، ياخشى ئاتاق.

رَدِيُّ السُّمْعَةِ: يامان نامى پۇركەتكەن، سېسىق نامى پۇركەتكەن.

سَمْعِيٌّ: ئاڭلاشقا خاس.

عَصَبٌ سَمْعِيٌّ: ئاڭلاش نېرۋىسى.

وَسَائِلُ سَمْعِيَّةٌ و بَصَرِيَّةٌ: ئاڭلاش ۋە كۆرۈش ۋاسىتىلىرى.

سَمْعِيَّاتٌ: جەننەت، دوزاخ ۋە قىيامەتنىڭ ئەھۋال- لىرى قاتارلىق ۋەھيى ئارقىلىق بىلگىلى بولىدىغان ئىشلار.

سَمَقَ يَسْمُقُ سَمْقًا و سُمُوقًا: كۆككە ئۆستى.

سَمَقَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ ئۆستى.

سَمَقَ الْبِنَاءُ: بىنا ئېگىزلىدى.

سَمَكَ يَسْمُكُ سَمْكًا و سُمُوكًا الشَّيْءُ: ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

سَمَكَ الْحَائِطُ: تام ئېگىزلىدى.

سَمَكَ اللّٰهُ السَّمَاءَ: ئاللاھ ئاسماننى ئېگىز قىلدى.

سَمُكَ يَسْمُكُ سَمَاكَةً: كۆتۈرۈلدى، ئېگىزلىدى.

سَمَكَ يَسْمُكُ سَمْكًا الشَّيْءَ: ئېگىزلەتتى، كۆتۈردى.

سَمَكَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئېگىزلەتتى.

سَمْكٌ ج سُمُوكٌ: ئېگىزلەتمەك، كۆتۈرمەك؛ قېلىنلىق، ئېگىزلىك.

«أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا» «قۇرئان»: سىلەرنى يارىتىش مۇشكۇلمۇ؟ ياكى ئاسماننى يارىتىش مۇشكۇلمۇ؟ ئاللاھ ئاسماننى ياراتتى، ئۇنىڭ ئېگىزلىكىنى يۈكسەك قىلدى ۋە كەم - كۈتىسىز قىلدى.

سُمْكٌ: تورۇس؛ قېلىنلىقى، توملۇقى.

«كَمْ سُمْكُ هَذَا اللَّوحِ الْخَشَبِيِّ؟» : بۇ ياغاچ تاختىنىڭ قېلىنلىقى قانچىلىك؟

سَمَكٌ ج أَسْمَاكٌ: بېلىق.

سَمَكٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز بېلىقى.

سَمَكٌ نَهْرِيٌّ: دەريا بېلىقى.

سَمَكُ الثُّعْبَانِ: يىلان بېلىق.

سَمَكٌ مُحَمَّرٌ: ئىسلانغان بېلىق.

سَمَكٌ مَقْلِيٌّ: قورۇلغان بېلىق.

تَرْبِيَةُ السَّمَكِ: بېلىق بېقىش.

سَمَكٌ مَشْوِيٌّ: بېلىق كاۋىپى.

صَيْدُ السَّمَكِ: بېلىق تۇتماق.

اَلسَّمَكُ الذَّهَبِيُّ: ئالتۇن بېلىق.

سَمَكَةٌ ج سَمَكَاتٌ: بىر تال بېلىق.

سَمْكَرِيٌّ ج سَمْكَرِيُّونَ: تۇنۇكىساز، تۇنۇكىچى، قاڭالتىرچى.

سَمَكِيٌّ: بېلىققا ئائىت، بېلىق تۈرى.

سَمَلَ يَسْمُلُ سَمْلاً الْعَيْنَ: كۆزنى قويۇۋەتتى، كۆزنى چىقىرىۋەتتى، كۆزنى ئويۇۋەتتى.

«عَذَّبَهُ آسِرُوهُ وَسَمَلُوا عَيْنَيْهِ» : ئەسىر ئالغۇچىلار ئۇنى ئازابلىدى ۋە ئىككى كۆزنى ئويۇۋەتتى.

سَمَلَ يَسْمُلُ سُمُولَةً الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى.

سَمِلٌ ج أَسْمَالٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سُمْلاَنُ الْمَاءِ: تۇرغۇن سۇ، ساقىندا سۇ، قالدۇق سۇ، ئېشىپ قالغان سۇ.

... ج سَمَلٌ و أَسْمَالٌ و سِمَالٌ و

سُمُولٌ: قارا لاي، ئېشىپ قالغان سۇ، قالدۇق سۇ.

ثَوْبٌ سَمَلَةٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمْلَقٌ ج سَمَالِقُ: گىياھ ئۈنمەس زېمىن، تاقىر يەر، ھېچنەرسە ئۈنمەيدىغان يەر.

سَمَّ يَسُمُّ سَمًّا الرَّجُلَ الْأَفْعَى: يىلان چېقىۋالدى.

سَمَّ الْجُرْحَ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

سَمَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى سىپسىتمۇۋەتتى، بۇزۇپ قويدى، ياخشىلىدى.

سَمَّهُ الشَّخْصُ: ئۇنىڭغا زەھەر سېلىپ بەردى.

سَمَّ الطَّعَامَ أَوِالشَّرَابَ: تائام ياكى ئىچىملىككە زەھەر سالدى.

سَمٌّ، سِمٌّ، سُمٌّ ج سُمُومٌ و سِمَامٌ: زەھەر، زەھەرلىك دورا؛ ئۆتكۈر، كاما؛ يىڭنىنىڭ تۆشۈكى.

سَمٌّ قَتَّالٌ: ئۆلتۈرىدىغان زەھەر، جاننى ئالىدىغان زەھەر، ئۆتكۈر زەھەر.

سَمٌّ نَوْعِيٌّ: يۇقۇملۇق كېسەللىنى قوزغاتقۇچى.

«يَنْفَعُ السُّمُّ فِي السَّمِّ» : قويرۇق كۆرسىتىپ ئۆپكە ساتىدۇ.

سَمُّ الْخِيَاطِ: يىڭنە تۆشۈكى.

«دخل الْخَيْطُ فِي سَمِّ الْإِبْرَةِ» : يىڭنىنىڭ تۆشۈكىگە يىپ كىردى.

اَلسُّمُومُ الْبَيْضَاءُ: خىروئىن ۋە كوكايىنغا ئوخشاش ئاق زەھەر؛ شېكەر ۋە تۇز (چۈنكى ئۇلار كۆپ ئىستېمال قىلىنسا زىيانلىق).

سَمَّاعٌ ج سَمَّاعُونَ: قۇلىقى يۇمشاق؛ نېمە دېسە شۇنىڭغا ئىشىنىپ كېتىدىغان.

«سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ» «قۇرئان» : ئۇلار يالغانغا قۇلاق سالىدۇ.

سَمَّاعَةٌ ج سَمَّاعَاتٌ: فونىندوسكوپ، ئىڭشىغۇچ (كېسەل ئەھۋالىنى).

سَمَّاعَةُ الْبَابِ: ئىشىك قوڭغۇرىقى، دەرۋازا ھالقىسى.

سَمَّاعَةُ الْمِذْيَاعِ: رادىئو ياكى ئۈنئالغۇنىڭ ياڭراتقۇ قۇتىسى (لاباسى).

سَمَّاعَةُ الْحَاكِي: رادىئو ياكى ئۈنئالغۇنىڭ ياڭراتقۇ قۇتىسى (لاباسى).

سَمَّاعَةُ تِلفُون: تېلېفون تۇرۇپكىسى.

سَمَّاعَةُ الْهَاتِفِ: تېلېفون تۇرۇپكىسى.

«وَضَعَ سَمَّاعَةَ الْهَاتِفِ مَكَانَهَا»: تېلېفون تۇرۇپكىسىنى ئۆز جايىغا قويۇپ قويدى.

سَمَّاعَةُ فُنُغْرَافٍ: فاتىفون.

سُمَّاقٌ: ساپ، پاكىز، پاك.

سَمَّاكٌ ج سَمَّاكُونَ: بېلىقچى، بېلىق ساتقۇچى.

سُمَّانٌ: بۆدۈنە.

سَمَّانٌ: قايماق ساتقۇچى.

سِمَّانَةُ الرِّجْلِ: پاچاق، بولجۇڭ گۆش.

سَمَّحَ يُسَمِّحُ تَسْمِيحًا: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى، كەڭچىلىك قىلدى.

سَمَّدَ يُسَمِّدُ تَسْمِيدًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، ئوغۇت بەردى.

سَمَّرَ يُسَمِّرُ تَسْمِيرًا الْخَشَبَ: ياغاچنى مىخلىدى.

سَمَّرَ عَيْنَهُ بِهِ: تىكىلىپ قارىدى، قادىلىپ قارىدى.

سَمَّعَ يُسَمِّعُ تَسْمِيعًا ـ هُ كَلَامًا أَوْ مُوسِيقِيَ أَوْ صَوْتًا: سۆز، مۇزىكا ۋە ئاۋاز قاتارلىقلارنى ئاڭلاتتى، تىڭشاتتى.

سَمَّعَ بِهِ: قارا چاپلىدى، تۆھمەت چاپلىدى، ئىسنا-ۋىتىنى تۆكتى.

سَمَّعَهُ الْقَصِيدَةَ: قەسىدىنى ئۇنىڭغا يادقا ئوقۇپ بەردى.

سَمَّكَ يُسَمِّكُ تَسْمِيكًا الشَّيْءَ: قېلىنلاتتى.

سَمَّمَ يُسَمِّمُ تَسْمِيمًا ـ هُ: تامىقىغا زەھەر سالدى.

سَمَّمَ الْعَلَاقَاتِ: ئالاقىنى بۇزدى.

سَمَّنَ يُسَمِّنُ تَسْمِينًا: سەمرىتتى.

«سَمَّنَ الْخَرُوفَ لِيَذْبَحَهُ»: پاخلاننى بوغۇزلاش ئۈچۈن سەمرىتتى.

سَمَّنَ الطَّعَامَ: يېمەكلىككە قايماق قوشتى.

«سَمِّنْ كَلْبَكَ يَأْكُلْكَ»: ئىتىڭنى سەمرىتسەڭ سېنى چىشلەيدۇ (ۋاپاغا جاپا قىلىدۇ).

سُمَّنٌ: بۆدۈنە.

سُمَّهِيٌّ: ئاتموسفېرا.

سَمُّورٌ ج سَمَامِيرُ: قارا بۇلغۇن.

سَمَّى يُسَمِّي تَسْمِيَةً الرَّجُلَ كَذَا أَوْ بِكَذَا: ئىسمىنى ئاتىدى.

«عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا» (قرآن): جەننەتتە سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدىغان بۇلاقمۇ بار.

سَمَّى الرَّجُلَ زَيْدًا و بِزَيْدٍ: ئۇنى زەيد دەپ ئاتىدى.

سَمَّى الْكِتَابَ: كىتابقا نام بەردى، ماۋزۇ قويدى.

سَمَّى الرَّجُلُ: «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ» دېدى.

«نُسَمِّي قَبْلَ تَنَاوُلِ الطَّعَامِ»: تاماق يېيىشتىن بۇرۇن بىسمىللا دەيمىز.

سُمِّيَّاتٌ: زەھەر، ئوغا.

سَمِنَ يَسْمَنُ سِمَنًا وَسَمَانَةً الْحَيَوَانُ: هايۋان سەمرىدى، سەمرىپ كەتتى.

«لَمْ تَسْمَنِ الْمَاشِيَةُ هَذَا الْعَامَ لِقِلَّةِ الْمَرْعَى»: يايلاقنىڭ ئازلىقىدىن بۇ يىل چارۋىلار سەمرىمىدى.

سَمْنٌ ج أَسْمُنٌ و سُمُونٌ و سُمْنَانٌ: سېرىق ماي.

سَمْنٌ عَرَبِيٌّ: ساپسېرىق ماي.

«هَذَا الطَّعَامُ مَصْنُوعٌ مِنَ الدَّقِيقِ وَالسَّمْنِ»: بۇ تاماق ئۇن ۋە سېرىق مايدىن ياسالغان.

سَمْنٌ نَبَاتِيٌّ: سۈنئىي سېرىق ماي.

سِمَنٌ. سِمْنَةٌ: سەمرىمەك، بورداقلىق، ئېغىرلىقى ئاشماق، ئەت ئالماق، ئەت قونماق.

سِمَنٌ مُفْرِطٌ: پور، خام سېمىز.

سِمْنَانٌ: سېمىز.

سَمَنْدَرٌ: ئوت چاشقىنى.

سَمَنْدَلٌ: سۇمۇرۇغ، ئەنقا.

سَمَهَ يَسْمَهُ سُمُوهًا: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، ئەمتىرەپ كەتتى، ھودۇقتى.

سَمَهَ الْفَرَسُ: ئات بولۇشىغا چاپتى، ئات يۈگۈردى.

سِمْهَاجٌ: پالغان.

سَمْهَرِيٌّ: قاتتىق ياغاچتىن ياسالغان ئېسىل نەيزە.

قَدٌّ سَمْهَرِيٌّ: غونچە بوي، خوش پىچىم، زىلۋا، بەدەن تۈرقى كېلىشكەن.

سَمُوحَاتٌ: باج كەچۈرۈم قىلىنغان مال.

سَمُوقٌ: موزا دەرىخى.

سُمُوقٌ: ئېگىزلىك.

سَمُولٌ: يىرتىق، كونا.

ثَوْبٌ سَمُولٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمُومٌ ج سَمَائِمُ: ئىسسىق شامال.

«فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَ وَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ» «قرآن» : ئاللاھ بىزگە مەرھەمەت قىلدى، بىزنى زەھەرلىك ئازابتىن ساقلىدى.

«وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ» «قرآن» : بەختسىزلەر (يەنى نامە ـ ئەمالى سول تەرەپتىن بېرىلگەنلەر) (دوزىخىيلاردۇر) . بەختسىزلەر قانداق ئادەملەر؟ ئۇلار زىيادە ھارارەتلىك قايناقسۇنىڭ ئىچىدە بولىدۇ.

سُمُوٌّ: يۇكسەكلىك، ئالىيلىق، ئېگىزلىك، كۆزگە كۆرۈنەرلىك.

«عُرِفَ بِسُمُوِّ أَخْلَاقِهِ» : ئۆزىنىڭ يۇكسەك ئەخلاقلىقى بىلەن تونۇلغان.

صَاحِبُ السُّمُوِّ: ئالىيلىرى، ھەزرەتلىرى، ئالىيلىرى (شاھزادىغا ھۆرمەتلەپ ئىشلىتىلىدىغان سۆز) .

سُمُوُّ الْأَمِيرِ: ھەزرەتلىرى، ئالىيلىرى، جانابلىرى (شاھزادىغا ھۆرمەتلەپ ئىشلىتىلىدىغان سۆز) .

سَمُّورٌ ج سَمَامِيرُ: قارا بۆلغۇن.

سَمِيجٌ ج سِمَاجٌ و سَمِجُونَ و سَمْجَاءُ: قەبىھ، قوپال، توڭ، سەت، كۆرۈمسىز.

سَمِيحٌ ج سُمَحَاءُ: مەرد، كەڭ قورساق، سېخىي، قولى ئوچۇق، قارنى ـ كۆكسى كەڭ.

سَمِيدٌ: ئاق ئۇن، تاسقالغان ئۇن.

سَمَيْدَرٌ: ئوت چاشقىنى.

سَمَيْدَعٌ ج سَمَادِعُ وَسَمَادِعَةٌ: قەھرىمان شەخس، باتۇر، ئەزىمەت، ئوچۇق، خۇشخۇي.

سَمِيذٌ: ئاق ئۇن، تاسقالغان ئۇن.

سَمِيرٌ ج سُمَرَاءُ: كېچىدە مۇڭداشقۇچى، كېچىدە سۆھبەتلەشكۈچى.

«اَلْكِتَابُ خَيْرُ سَمِيرٍ» : كىتاب ئەڭ ياخشى ئۈلپەتتۇر.

اِبْنُ سَمِيرٍ: ئايسىز كېچە.

اِبْنَا سَمِيرٍ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

سَمِيطٌ. سَمْيَطٌ سُمَيْطٌ: دۆۋىلەنگەن خىش.

نَعْلٌ سَمِيطٌ: ياماق چۈشمىگەن كەش.

سَمِيطَةٌ ج سَمِيْطَاتٌ: ھالقا شەكىللىك كىچىك بولكا.

سَمِيعٌ ج سُمَعَاءُ: ئاڭلىغۇچى، ئىشىتكۈچى، قۇلاق سالغۇچى.

«إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ» «قرآن» : ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم دۇئانى ئىشىتكۈچىدۇر.

أُمُّ السَّمِيعِ: چوڭ مېڭە.

أُذُنٌ سَمِيعٌ : ئاڭلاپ تۇرغۇچى قۇلاق، تىڭشىغۇچى قۇلاق.

اَلسَّمِيعُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

سَمِيقٌ: بويۇنتۇرۇق.

سَمِيكٌ : قېلىن، قويۇق؛ پۇختا، چىداملىق؛ ئېگىز، چوڭ.

«هَذَا اللِّحَافُ سَمِيكٌ جِدًّا» : بۇ يوتقان ناھايىتى قېلىن.

سُمَيْكَاءُ: كىچىك بېلىق؛ ياغاچ يەيدىغان قۇرت.

سَمِيلٌ: كونا.

ثَوْبٌ سَمِيلٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

سَمِينٌ ج سِمَانٌ: سېمىز، دوغلاق، گۆشلۈك.

رَجُلٌ سَمِينٌ: سېمىز ئادەم.

سَمِيٌّ: ئالىي، يۇكسەك، ئېسىل، ئىسىمداش.

سَمِيُّ الشَّخْصِ: ئىسىمداش.

سَمِيُّ فُلَانٍ: پالانى بىلەن ئىسىمداش.

« لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا » «قرآن» :
ئىلگىرى ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭغا ئىسىمداش
قىلمىدۇق.

سَنَا يَسْنُو سَنْوًا و سَنَاوَةً و سَنَايَةً الْبَرْقُ:
چاقماق چاقتى، چاقنىدى، يالتىرىدى؛ كۆتۈ-
رۈلدى.

سَنَا إِلَى الْمَعَالِي: يۇقىرى ئۆرلىدى.

«سَنَا إِلَى مَعَالِي الأُمُورِ» : يۈكسەك مەرتىۋى-
لەرگە ئۆرلىدى.

سَنَا السَّحَابُ الأَرْضَ: بۇلۇت يەرنى سۇغاردى.

سَنَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

سَنَا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

سَنَتْ دَلْوًا: چېلەكنى قۇدۇقتىن تارتىپ چىقار-
دى.

سَنًا: يورۇقلۇق، نۇر.

«يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالأَبْصَارِ» «قرآن» :
چاقماقنىڭ يورىقى ئۇلارنى كۆزلىرىدىن ئايرى-
ۋەتكىلى تاس قالىدۇ.

سَنَا. سَنَا مَكَّةَ: مەككە ساناسى.

سَنَاءٌ: يۈكسەكلىك، ئالىيجانابلىق، ئېسىللىق؛
نۇرلۇق، نۇر، يورۇقلۇق.

سِنَاجٌ: قورۇم، قازان كۆيۈسى، ماي كۆيۈكى، بۇس،
ئىس.

سَنَاخَةٌ: سېسىق پۇراق؛ كىر.

سَنَامُ الْجَمَلِ ج أَسْنِمَةٌ: تۆگىنىڭ لوككىسى.

سَنَامُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ يۇقىرى قىسمى.

سِنَانٌ ج أَسِنَّةٌ: نەيزە.

«طَعَنَهُ بِالسِّنَانِ» : ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

سُنْبُكٌ ج سَنَابِكُ: تۇياق؛ ھەر نەرسىنىڭ ئاۋۋ-
لى، دەسلىپى؛ يامغۇرنىڭ دەسلىپى.

سَنْبَلَ يُسَنْبِلُ سَنْبَلَةً الزَّرْعُ: باش چىقاردى، باش
تارتتى.

سُنْبُلٌ. سُنْبُلَةٌ ج سَنَابِلُ و سُنْبُلاَتٌ: باشاق، باش.

«مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ
سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ» «قرآن» : ئاللاھنىڭ يولىدا
پۇل-مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ
قىلغان نەرسىسى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق
چىقارغان، ھەر بىر باشىقىدا 100 دان تۇتقان
بىر دانغا ئوخشايدۇ.

سُنْبُلُ خُزَامٍ: شەرق نەرگىز گۈلى.

سُنْبُلٌ هِنْدِيٌّ: نەفەز گۈل.

سُنْبُلٌ بَرِّيٌّ: ياۋايى كوركۇم گۈلى.

اَلسُّنْبُلَةُ: (ئاسترونومىيىدىكى ئون ئىككى
سۇنبۇلە بۇرجىنىڭ بىرى).

سُنْبُلِيٌّ: باشاق شەكىلدە.

سُنْبُوقٌ ج سَنَابِيقُ: قېيىق، قولۋاق.

سُنْبُوكٌ ج سَنَابِيكُ: قولۋاق، قېيىق.

سَنْتٌ: ئېچىملىغان يەر، بوز يەر؛ نامرات، كەمبە-
غەل، يوقسۇل.

سَنَةٌ ج سِنُونَ و سَنَوَاتٌ و سَنَهَاتٌ: يىل؛ ياش.

سَنَةً بَعْدَ سَنَةٍ: يىلمۇ يىل، ھەر يىلى.

سَنَةً بَعْدَ أُخْرَى: يىلدىن - يىلغا.

سَنَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش يىلى.

سَنَةٌ شَمْسِيَّةٌ: شەمسىيە يىلى (بۇ يىل ھېسابىدا
بىر يىل 365 كۈن بەش سائەت 48 مىنۇت 46
سېكۇنت بولىدۇ).

سَنَةٌ قَمَرِيَّةٌ: قەمەرىيە يىلى (بۇ يىل ھېسابىدا
بىر يىل 354 كۈن 8 سائەت بولىدۇ).

سَنَةٌ كَبِيسَةٌ: كەبىسە يىلى.

سَنَةٌ مَالِيَّةٌ: مالىيە يىلى.

سَنَةٌ مِيلاَدِيَّةٌ: مىلادى يىلى، مىلادىيە.

سَنَةٌ هِجْرِيَّةٌ: ھىجرىيە يىلى، ھىجرىيە.

يَوْمُ رَأْسِ السَّنَةِ: يېڭى يىل كۈنى، يېڭى يىلنىڭ
1 - كۈنى.

سَنَجَ يَسْنُجُ سَنْجًا: بويىدى.

سِنْجَابٌ ج سَنَاجِيبُ: تىيىن.

سَنْجَةٌ: گانتېل؛ گىر (ئىككى ئۇچىغا چوڭ يۇمە-
لاق چۆيۈن ئورنىتىلغان گىمناستىكا ئەسۋا-
بى).

سَنْجَةٌ ج سَنَجَاتٌ و سِنَجٌ: ئالا - بۇلماچ.

سَنْجَقٌ ج سَنَاجِقُ: تۇغ، بايراق، ھەربىي بايراق.

سَنَحَ يَسْنَحُ سُنْحًا و سُنُوحًا الْأَمْرُ: يادىغا كەلدى، خىيالىغا كەلدى، ئەسلىدى.

سَنَحَ الشَّيْءُ: ئوڭدىن كەلدى، قولاي بولدى.

سَنَحَ الطَّائِرُ: قۇش كۆرگۈچىنىڭ سول تەرىپىدىن ئوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى.

سَنَحَهُ عَنْ رَأْيِهِ: نەسىھەت قىلىپ پىكرىدىن ياندۇردى، نەسىھەت قىلىپ توختاتتى، پەند - نەسىھەت قىلدى.

سَنَحَتِ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت يار بەردى، پۇرسەت كەلدى.

عِنْدَمَا تَسْنَحُ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت پىشىپ يېتىلگەندە.

«سَأَزُورُكَ فِي بَيْتِكَ إِذَا سَنَحَتْ لِيَ الْفُرْصَةُ»: ئەگەر پۇرسەت بولسا مەن سىنى ئۆيۈڭگە يوقلاپ بارىمەن.

سَنَحَ الشِّعْرُ: شېئىر ئوڭاي بولدى، شېئىر قولاي بولدى.

سُنْحٌ: بەرىكەت؛ يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

سَنْحْنَحٌ: كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئادەم.

سَنِخَ يَسْنَخُ سَنَخًا وَ سَنَاخَةً الدُّهْنُ: ياغ پۇراپ قالدى، سۈپىتى ئۆزگىرىپ قالدى.

سَنَخَ يَسْنَخُ سُنُوخًا: پۇختا بولدى، كامالەتكە يەتتى، قەدىر - قىممىتى يۇقىرى بولدى.

سِنْخٌ ج أَسْنَاخٌ وَسُنُوخٌ: ئەسلى.

سِنْخُ السِّنِّ: چىش مىلىكى.

سَنِخٌ م سَنِخَةٌ: پۇراپ قالغان ماي.

سَنَخٌ: سېسىق پۇراق.

سَنْخٌ ج أَسْنَاخٌ: تۈپ - يىلتىز.

سَنَدَ يَسْنُدُ سُنُودًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، تاياندى، ئاساسلاندى.

«أَحَسَّ بِالتَّعَبِ فَسَنَدَ إِلَى الْحَائِطِ»: ھېرىپ كېتىپ تامغا يۆلىنىۋالدى.

«كَانَ الْعَمُودُ يَقَعُ فَسَنَدْتُهُ»: تۈۋرۈك يىقىلىپ چۈشەي دەپ قالغان ئىكەن، مەن ئۇنى يۆلەپ قويدۇم.

سَنَدَ لِلْأَرْبَعِينَ: قىرىققا يېقىنلاشتى.

سَنَدٌ ج أَسْنَادٌ: تۈۋرۈك، تىرەك؛ يۆلەنچۈك، قوللىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى، تايانچ؛ ئاياغ، كەش، قوغدىغۇچى، ھىمات.

«لَيْسَ لَهُ سَنَدٌ يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ»: ئۇنىڭ يۆلىنىدىغان يۆلەنچۈكى يوق.

سَنَدٌ ج سَنَدَاتٌ: ھۆججەت؛ قەرز ھۆججىتى؛ بورچ، ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت.

سَنَدُ إِسْعَافٍ: پۇل - مۇئامىلە چېكى.

سَنَدٌ بَسِيطٌ: قەرز ھۆججىتى.

سَنَدٌ إِذْنِيٌّ: قەرز ھۆججىتى.

سَنَدَاتٌ مَالِيَّةٌ: قىممەتكە ئىگە بېلەت، باھالىق بېلەت.

سَنَدَاتُ حُكُومَةٍ: زايوم بېلىتى.

سَنَدٌ ج أَسَانِيدُ: (سەنەد، ئىسنادلار ھەدىس رىۋايەت قىلىشتىكى ئاساس)؛ ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلار.

سَنْدَالٌ ج سَنَادِيلُ: سەندەل.

سَنْدَانٌ ج سَنَادِينُ: سەندەل.

سَنْدَرَةٌ: بالىخانا، مەنزەر ئۆي؛ ئوق ئېشلىنىدىغان بىر خىل دەرەخ.

سَنْدَرِيٌّ: جۈرئەتلىك، يۈرەكلىك؛ جام كۆزلۈك، يوغان كۆزلۈك.

سُنْدُسٌ: ئەتلەس (ئەستەر قىلىنىدىغان) نېپىز يىپەك رەخت.

«وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ»
«قرآن»: ئۇلار نېپىز ۋە قېلىن يىپەكلەردىن تىكىلگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ.

بِسَاطُ الْأَرْضِ السُّنْدُسِيُّ: زېمىننىڭ يېشىل پاياندىزى.

سَنْدَلٌ ج سَنَادِلُ: ئات؛ ھىندىستاندا ياشايدىغان بىر خىل قۇش بولۇپ ئوتتا كۆيمەيدۇ دېيىلىدۇ.

سَنْطٌ: ئەرەب يىلىمى.

خَشَبُ السَّنْطِ: ئەرەب يىلىمى دەرىخىنىڭ ياغىچى.

سِنْط: بىغىش، قولنىڭ بىغىشى.

سَنْطاوِيٌّ: سەنتاۋى (قوغۇشۇننىڭ بىر خىلى).

سَنْطَةٌ: سۆگەل.

سَنْطَلَةٌ: ئۈزۈنلۇق.

سَنْطُورٌ: چالغۇ (سەككىز تارلىق چالغۇ)

سِنْطِيرٌ: چالغۇ (قەدىمكى دەۋردىكى سەككىز تار- لىق چالغۇ).

سَنَعَ يَسْنَعُ و سَنُعَ يَسْنُعُ سَنَاعَةً و سُنُوعًا: نازۇك بولدى، ئەۋرىشىم بولدى، چىرايلىق بولدى، گۈزەل بولدى.

سَنْعٌ ج أَسْنَاعٌ وَسِنَعَةٌ: بىغىش.

سَنْفَرَةٌ: ئالماس، بىلىيارت.

وَرَقُ السَّنْفَرَةِ: قوم قەغەز.

سِنْكَةٌ: نەيزە.

سَنْكَرَ يُسَنْكِرُ سَنْكَرَةً الْبَابَ: ئىشىكنى قۇلۇپ- لىدى.

سَنِمَ يَسْنَمُ سَنَمًا الْبَعِيرُ: تۆگىنىڭ لوكىسى يوغىنىدى، لوكىسى چوڭىيىدى.

سَنِمَ الشَّيْءُ: زىمىندىن يۇقىرىلىدى.

سِنِمَّارٌ: ئاي؛ كېچىسى ئۇخلىمايدىغان ئادەم؛ ئوغرى.

جُوزِيَ جَزَاءَ سِنِمَّارٍ: ياخشىلىققا يامانلىق قىلدى، ۋاپاسىزلىق قىلدى، ۋاپاغا جاپا قىلدى، تۇزىنى يەپ تۇزلۇقىنى چاقتى، ئاش بەرگەنگە مۇشت بەردى.

سَنْمُورَةٌ: ساردىنا بېلىقى.

سَنَّ يَسُنُّ سَنًّا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى، چاقلىدى، ئىتتىك قىلدى.

«إِنِّي سَنَنْتُ أَمْوَاسِي عَلَى الْحَجَرِ قَبْلَ أَنْ أَجِيءَ»: كېلىشتىن بۇرۇن ئۇستۇرىلىرىمنى تاشقا بىلىدىم.

سَنَّ عَيْنَيْهِ: سىنچىلاپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى.

سَنَّ سُنَّةً: تەرتىپ ئورناتتى، قانۇن تۈزدى، قانۇن ئورناتتى.

سَنَّ قَانُونًا: قانۇن تۈزدى.

سَنَّ الْأَسْنَانَ: چىشنى چوتكىلىدى، چىشنى يۇدى، چىشنى تازىلىدى، چىشنى مىسۋاكلىدى.

سَنَّ الْإِبِلَ: تۆگىنى ئىتتىك ھەيدىدى، تۆگىنى تېز ھەيدىدى.

سَنَّ الرَّجُلَ: نەيزە سانجىدى، نەيزە تىقتى.

سَنَّ أَمْرًا: ئىش باشلىدى، ئەڭ دەسلەپىدە بىرەر ئىشنى قىلدى، كېيىن كىشىلەر ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قىلدى.

سَنَّ الطَّرِيقَ: يولنى تۈزىدى، يولنى تەكشىلىدى.

سَنَّ الطِّينَ: ساپال قاچا ياسىدى، ساپال بۇيۇملارنى ياسىدى، كۇلالچىلىق قىلدى.

سَنَّ الْمَاءَ أَوِالتُّرَابَ: سۇ ياكى توپىنى تۆكتى، كۆمتۈرۈپ تۆكتى، كۆمتۈردى.

سَنَّ الْكَلَامَ: سۆزنى بېزىدى.

سَنَّ: بىلىمەك، ئىتتىكلەتمەك، چاقلىماق.

سِنٌّ ج أَسْنَانٌ وَأَسِنَّةٌ وَأَسُنٌّ: چىش؛ ياش، ياش قورام.

سِنٌّ طَاحِنٌ: ئېزىق چىش.

سِنٌّ قَاطِعٌ: ئۇدۇل چىش.

سِنُّ الْفِيلِ: پىل چىشى.

سِنُّ الثُّعْبَانِ: يىلاننىڭ زەھەرلىك چىشى.

سِنُّ اللَّبَنِ: سۈت چىشى.

حَدِيثُ السِّنِّ: يېشى كىچىك، گۆدەك.

سِنُّ الرُّشْدِ: بالاغەت يېشى، قۇرامىغا يېتىش يېشى.

بَلَغَ سِنَّ الرُّشْدِ: بالاغەتكە يەتتى، ياش قۇرامىغا يەتتى.

كَبِيرُ السِّنِّ: يېشى چوڭ، ياشانغان، قېرىغان.

طَاعِنٌ فِي السِّنِّ: ياشىنىپ قالغان، قېرىپ قالغان.

تَقَدَّمَتْ بِهِ السِّنُّ: ياشىنىپ قالدى.

سِنُّ الْيَأْسِ: ھەيز توختاش يېشى.

سِنُّ التَّقَاعُدِ: پېنسىيە يېشى.

سِنُّ اللَّوْلَبِ: بۇرما مىخنىڭ سىزىقچىلىرى.

سِنُّ الْقَلَمِ: قەلەمنىڭ ئۇچى.

سِنُّ الدُّولَابِ: چاقنىڭ چىشى.

سِنُّ الْمِحْرَاثِ: ساپان چىشى، بوقۇسا چىشى.

وَجَعُ السِّنِّ: چىش ئاغرىقى.

اَلسِّنُّ بِالسِّنِّ: چىشقا چىش (قانغا قان ياكى جانغا جان).

عَقْمُ السِّنِّ: ھەممىسى قاپلانغان چىش.

فُرْشَةُ أَسْنَانٍ: چىش چوتكىسى.

مَسْحُوقُ الْأَسْنَانِ: چىش پاراشوكى.

مَعْجُونُ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسى.

«هُمْ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ»: ئۇلار باباراۋەر.

طَبِيبُ أَسْنَانٍ: چىش دوختۇرى.

أَسْنَانُ الْمُشْطِ: تاغاق چىشلىرى.

أَسْنَانُ الْمِنْشَارِ: ھەرە چىشلىرى.

سَنَنٌ: يول، چوڭ يول.

«صُنِعَتْ هَذِهِ السَّيَّارَاتُ عَلَى سَنَنٍ وَاحِدٍ»: بۇ ماشىنىلار بىر خىل قېلىپتا ياسالدى.

سَنَّارَةٌ ج سَنَانِيرُ وَسَنَّارَاتٌ: قارماق، تور.

سَنَّانُ السَّكَاكِينِ: پىچاق بىلىگۈچىلەر.

سُنَّةٌ ج سُنَنٌ: سۈننەت (شەرىئەتتە پەرز ياكى ۋاجىبنىڭ سىرتىدا قىلسا ياخشى ھېسابلىنىدىغان ئىش) يول؛ شەرىئەت، رۇسۇلىلاھنىڭ سۆز - ھەرىكىتى.

«يَتَّبِعُونَ سُنَّةَ آبَائِهِمْ»: ئاتا - بوۋىلىرىنىڭ يولىغا ئەگىشىدۇ.

«وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا» (قرآن): ئاللاھنىڭ يولىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش تاپالمايسەن.

أَهْلُ السُّنَّةِ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بويىچە ئىش قىلغۇچىلار ئەھلى سۈننەت (ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، ئەلىلەرنىڭ خەلىپىلىكىنى ئېتىراپ قىلغۇچىلار).

سُنَّةُ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ ھۆكمى.

سُنَّةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ياكى ئىش ھەرىكىتى ۋە ياكى مەلۇم بىر ئىش ھەرىكىتىگە بىلدۈرگەن ئىمپادىسى.

سُنَّةُ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەتنىڭ قانۇنى.

سِنَّةٌ ج سِنَنٌ: ئىككى بىسلىق پالتا، ئۇرۇش پالتىسى، ساپان چىشى؛ بىر تال سامساق.

سَنَّجَ يُسَنِّجُ تَسْنِيجًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ئۆلچىدى، كىيىمنى كەستى.

سَنَّحَ يُسَنِّحُ تَسْنِيحًا لَهُ: كەڭچىلىك قىلدى، ئەپۇ قىلدى، كەچۈردى.

سَنَّحَ عَنِ الْأَمْرِ: كۆندى، سەۋرى - تاقەت قىلدى، كۆنۈپ قالدى.

سَنَّحَ عَنْهُ: كارى بولمىدى، پىسەنت قىلدى.

سَنَّدَ يُسَنِّدُ تَسْنِيدًا: يۆلىدى، ياردەم بەردى، تۇتۇپ تۇردى (يۆلەپ تۇردى).

سَنَّنَ يُسَنِّنُ تَسْنِينًا السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى، ئىتتىكلەتتى.

سَنَّنَ الْوَلَدُ: بالىغا چىش چىقتى.

سَنَّنَهُ: ئۆمرىنى مۆلچەرلىدى.

«يُسَنِّنُ طَبِيبٌ مُخْتَصٌّ مَنْ لَيْسَ لَدَيْهِ شَهَادَةُ مِيلَادٍ»: تۇغۇلغان ۋاقتىنىڭ ئىسپاتى بولمىغان كىشىنىڭ يېشىنى مەخسۇس دوختۇر مۆلچەرلەيدۇ.

سَنَّنَ الْقَوْلَ: سۆزنى تۈزەتتى.

سَنَّنَ الرُّمْحَ: نەيزىگە تىغ بېكىتتى، چىش بېكىتتى.

سَنُّوتٌ: پىشلاق، ئىرىمچىك؛ ھەسەل؛ خورما. خورما دەرىخى.

سِنَّوْرٌ ج سَنَانِيرُ: مۈشۈك.

سُنَّيْقٌ ج سُنَّيْقَاتٌ و سَنَانِيقُ: ئاقارتىلغان ئۆي؛ ئاپئاق يۇلتۇز.

سُنِّيٌّ: سۈننى مەزھىپىدىكى ئادەم.

سَنِهَ يَسْنَهُ سَنْهًا الطَّعَامُ أَوِالشَّرَابُ: تاماق ياكى شاراب ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇزۇلۇپ قالدى، كونىراپ قالدى.

سَنِهٌ م سَنْهَاءُ: كونىرىغان تاماق، ۋاقتى ئۆتكەن تاماق، بۇزۇلغان تاماق.

اَلسَّنُوسِيَّةُ: سەنوسىيە مەزھىپى، بىر خىل تەسەۋ

ۋوپ مەزھىپى.

اَلطَّرِيقَةُ السَّنُوسِيَّةُ: سەنوسىيە تەرىقىتى.

سُنُونُو. سُنُونَةٌ وَسُنُونِيَّةٌ: قارلىغاچ.

سَنَوِيٌّ: يىللىق.

سَنَوِيًّا: يىل بويىچە، ھەر يىلى، يىلمۇ يىل، يىلدىن ـ يىلغا.

سَنَّى يُسَنِّي سَنِّيًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

سَنَّى الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

سَنِيَ يَسْنَى سَنَاءً وَسَنًا: يۇقىرى مەرتىۋىلىك بولدى.

سَنِيتٌ: قۇرغاقچىلىق يىل؛ قۇرغاق يەر؛ كەمبەغەل.

سَنِيحٌ ج سُنُحٌ: مەرۋايىت، زىبۇ زىننەت، ئۈنچە ـ مەرۋايىت.

سَنِيعٌ ج سَنِيعَةٌ: نازۇك، نازاكەتلىك، ئەۋرىشىم، چىرايلىق، يۇمشاق، يۇمران.

سَنِيقٌ ج سُنُقٌ وَ أَسْنِقَةٌ: سىلىنجىنىڭ چۆرىسى؛ تۆگىنىڭ چومى.

سَنِيقٌ: كالا؛ كەجلەنگەن ئۆي.

سُنَيْقٌ ج سَنَانِيقُ: كەجلەنگەن ئۆي؛ يورۇق يۇلتۇز.

سَنِيمٌ: قەدىر ـ قىممىتى يۇقىرى، مەرتىۋىلىك.

سَنِيٌّ م سَنِيَّةٌ: پارلاق، نۇرلۇق، شانلىق، مەرتىۋىلىك.

«بَلَغَ مَرْتَبَةً سَنِيَّةً»: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشتى.

سَهَا يَسْهُو سَهْوًا وَ سُهُوًّا عَنْهُ: غاپىل بولدى، ئۇنۇتتى، ئۇنتۇپ قالدى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

سَهَا يَسْهُو سَهْوًا وَ سُهُوًّا عَنْهُ: غاپىل بولدى، ئۇنۇتتى، ئۇنتۇپ قالدى، ئېسىدىن چىقىپ كەتتى.

«سَهَوْتُ عَنْ مَوْعِدِ الْقِطَارِ فَفَاتَنِي»: پويىزنىڭ ماڭىدىغان ۋاقتى يادىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۈلگۈرەلمىدىم.

سَهَا إِلَيْهِ: زەن قويۇپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

اَلسُّهَا: كىچىك ئېيىق يۇلتۇزلار تۈركۈمىدىكى 3 ـ دەرىجىلىك يۇلتۇز.

سُهَادٌ: ئۇيقۇسىزلىق، بىدارلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

«يُعَانِي كُلَّ لَيْلَةٍ مِنَ السُّهَادِ»: ھەر كېچە ئۇيقۇسى قېچىپ ئۇخلىيالمايدۇ.

سُهَارٌ: بىدارلىق، ئۇيقۇسى كەلمەسلىك.

سُهَاقٌ: دىئابىت كېسىلى، شېكەر سىيىش كېسىلى.

سَهَامٌ: ياداڭغۇلۇق، ئورۇقلۇق، ئاجىزلىق؛ ئىسسىق شامالنىڭ ھارارىتى، يازنىڭ تومۇزى؛ تۆگىدە بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

سُهَامٌ: ياداڭغۇلۇق، ئاجىزلىق؛ تۆگىلەردە بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

شَرِكَةٌ سَهَامِيَّةٌ: ھەسسىدارلىق شىركىتى.

سَهَبَ يَسْهَبُ سَهْبًا الشَّيْءَ: ئالدى.

سَهْبٌ: جاڭگال، بىنام، چۆل.

سَهْبٌ يَسْهَبُ سُهْبٌ ج سُهُوبٌ: كەڭ تۈزلەڭلىك، كەڭ دالا.

سَهْبَةٌ ج سِهَابٌ: چوڭقۇر (قۇدۇق).

سَهَجَ يَسْهَجُ سُهُوجًا الرِّيحُ: شامال قاتتىق چىقتى.

سَهَجَ الشَّيْءَ: قاتتىق سوقتى.

سَهَجَ لَيْلَتَهُ: ئۈزۈلدۈرمەي ماڭدى، كېچىچە ماڭدى.

سَهِدَ يَسْهَدُ سُهْدًا و سُهَادًا: ئۇيقۇسى قاچتى، بىدار بولدى، ئۇخلىيالمىدى.

سُهْدٌ. سُهُدٌ: ئۇيقۇسىزلىق، بىدارلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

سَهِرَ يَسْهَرُ سَهَرًا: تۈنىدى، كېچىنى بىدارلىق بىلەن ئۆتكۈزدى، تۈنەپ كىرپىك قاقمىدى.

سَهِرَ اللَّيَالِي: كېچىلەرنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزدى، كېچىلەردە تۈنىدى.

«مَنْ طَلَبَ الْعُلَى سَهِرَ اللَّيَالِي»: كىم يۇقىرىلىقنى تىلەيدىكەن، ئۇ كېچىلەردە ئۇخلىماي بىدار ئۆتكۈزىدۇ.

«يَنَامُ فِي النَّهَارِ فَيَسْهَرُ فِي اللَّيْلِ»: كۈندۈزى

ئۇخلاپ، كېچىسى بىدار بولىدۇ.

سَهِرَ عَلَيْهِ: كۆزەتتى، نازارەت قىلدى، پايلىدى، مارلىدى.

سَهِرَ عَلَى الْأَمْنِ الْعَامِّ: جەمئىيەت ئامانلىقىنى ساقلىدى.

سَهِرَ عِنْدَهُ: ئۇنىڭ يېنىدا كېچىنى بىدار ئۆتكۈزدى، تۈنىدى.

سَهِرَ الْبَرْقُ: چاقماق يورىدى.

سَهَرٌ: كېچىدە ئۇخلىيالماسلىق، كېچىدە ئۇخلىيالماي تاڭ ئاتقۇزۇش، تۈنىمەك.

كَثِيرُ السَّهَرِ: تاڭ ئاتقىچە ئۇخلىمايدىغان ئادەم، كېچىنى بىدار ئۆتكۈزىدىغان ئادەم.

سَهْرَانُ: ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزغۇچى، تۈنىگۈچى.

سَهْرَةٌ ج سَهَرَاتٌ: كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى، كەچلىك بەزمە، ئولتۇرۇش.

سَهْرَةٌ رَاقِصَةٌ: تانسا كېچىلىكى، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

لِبَاسُ السَّهْرَةِ: كەچلىك مۇراسىم كىيىمى.

سَهَقَ يَسْهَقُ سَهْقًا الْقَتِيلُ: ئۆلتۈرۈلگۈچى جان تالاشتى.

سَهَقَ يَسْهَقُ سَهْقًا وَسُهَاقًا و سَهِيقًا الذِّئْبُ: ئېيىق هۆركىرىدى، ئېيىق هۆۋلىدى.

سَهِقَ يَسْهَقُ سَهَقًا: قاتتىق ئۇسساپ كەتتى، چاڭقاپ كەتتى؛ هالاك بولدى.

سَهْقٌ: بېلىق قاسرىقى.

سَهَكَ يَسْهَكُ سَهْكًا الرِّيحُ: قاتتىق بوران چىقتى.

سَهَكَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ: بوران توپا توزۇتتى، بوران چاڭ ـ توزان كۆتۈردى.

سَهَكَ يَسْهَكُ سُهُوكًا الدَّابَّةُ: ئۇلاغ ئاستا يۈگۈردى، سوكۇلداپ ماڭدى، ئۇلاغ ـ سول تەرەپكە قاترىدى.

سَهِكَ يَسْهَكُ سَهَكًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

سَهِكَ الشَّخْصُ: سېسىق تەر چىقتى، سېسىق تەرلىدى.

سَهَكٌ . سُهْكَةٌ: بېلىق گۆشى قاتارلىقلارنىڭ سېسىق پۇرىقى.

سَهَكٌ: سېسىق پۇراق.

سَهْكَةٌ: سېسىق پۇراق.

سَهُلَ يَسْهُلُ سُهُولَةً و سَهَالَةً الْأَمْرُ: ئىش ئاسانلاشتى، يەڭگىللەشتى، قولاي بولدى، قولايلاشتى.

«سَهُلَ التَّعَامُلُ مَعَهُ بَعْدَ أَنْ إِزْدَادَتْ مَعْرِفَتُنَا بِهِ»: ئۇنىڭ بىلەن ياخشى تونۇشقاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇئامىلىمىز ئاسانلاشتى.

«بَيْتِي بِجَانِبِ السُّوقِ لِذَالِكَ يَسْهُلُ عَلَى شِرَاءِ الْحَاجَاتِ»: ئۆيۈم بازارنىڭ يېنىدا، شۇڭا ماڭا نەرسە سېتىۋېلىش ئاسان.

سَهُلَ الطَّرِيقُ: يول تۈز بولدى، تەكشى بولدى.

سَهْلٌ ج سُهُولٌ و سُهُولَةٌ: ئوڭاي، ئاسان، ئاددى، قولاي.

سَهْلُ الْإِسْتِعْمَالِ: ئىشلىتىش ئاسان، ئىستېمال قىلىش قولاي.

سَهْلُ الْهَضْمِ: ئاسان سىڭىدىغان، ئاسان هەزىم بولىدىغان، سىڭىشلىق.

«دَرْسُنَا الْيَوْمَ سَهْلٌ»: بۈگۈنكى دەرسىمىز ئاسان.

«لَا تَحْسَبْ نَيْلَ الْعُلَى سَهْلًا»: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىشنى ئاسان چاغلىما.

«تَرَاجَعَ الثُّوَّارُ مِنَ السَّهْلِ إِلَى الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلار تۈزلەڭلىكتىن تاغقا چېكىندى.

سَهْلُ الْجَانِبِ: مېهرى ئىسسىق، ئىللىق، مۇلايىم، دىلى يۇمشاق، مېهرىبان، كۆيۈمچان؛ خۇش پېئىل.

سَهْلٌ: ئاسان، قولاي، ئوڭاي.

نَهْرٌ سَهْلٌ: قۇملۇق ئۆستەڭ.

عُمْلَةٌ سَهْلَةُ التَّدَاوُلِ: قەغەز پۇل.

سَهَمَ يَسْهُمُ وَسَهُمَ يَسْهَمُ سُهُومَةً و سُهُومًا: تاتىرىپ كەتتى، سارغىيىپ كەتتى.

سَهَمَ وَجْهُهُ: قاپىقى تۈرۈلدى.

سَهْمٌ ج سِهَامٌ: ئوقيا ئوقى.

سَهْمٌ يَدَوِيٌّ: نەيزە.

سَهْمٌ ج أَسْهُمٌ: نېسىۋە، ئۈلۈش، ھەسسە، پاي.

«اِشْتَرَيْتُ مِائَةَ سَهْمٍ فِي هَذِهِ الشَّرِكَةِ بَعْدَ أَنْ بِعْتُ أَسْهُمِي فِي الشَّرِكَةِ الْأُخْرَى»: باشقا بىر شىركەتتىكى پايلىرىمنى سېتىۋەتكەندىن كېيىن بۇ شىركەتتىن يۈز پاي سېتىۋالدىم.

سَهْمٌ رَامِيٌّ: لاتارىيە بېلىتى.

سَهْمُ الرَّامِي: قەۋس يۇلتۇز تۈركۈمى.

سَهْمٌ نَارِيٌّ: راكېتا، سىگنال ئوقى، بەلگە ئوق.

سَهْمِيٌّ: يا ئوقىدەك، يادىن چىققان ئوقتەك.

سُهُمٌ: قاتتىق ئىسسىق، يۇقىرى تېمپېراتۇرا؛ دانا-لار.

سَهَّارَةٌ ج سَهَّارَاتٌ: كېچىسى يېنىقلىق ھالەتتە تۇرىدىغان كىچىك لامپۇچكا.

سَهَّارِيٌّ: كېچىچە ئېچىلىدىغان قەھۋەخانا.

سَهَّدَ يُسَهِّدُ تَسْهِيدًا ـ هُ: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى، بىدار قىلدى.

«سَهَّدَهُ الْخَوْفُ فَلَمْ تَغْمَضْ لَهُ عَيْنٌ»: قورقۇنچتىن ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قېچىپ كۆزى يۇمۇلمىدى.

سَهَّرَ يُسَهِّرُ تَسْهِيرًا: ئۇخلاتمىدى، ئۇخلىغىلى قويمىدى.

سَهَّلَ يُسَهِّلُ تَسْهِيلاً الشَّيْءَ: ئاسانلاشتۇردى، قولايلاشتۇردى.

سَهَّلَ الْمَوْضِعَ: ئورۇننى تەكشىلىدى، تۈزلىدى.

«شَرْحُ بَعْضِ الْكَلِمَاتِ الصَّعْبَةِ فِي هَذِهِ الْفِقْرَةِ يُسَهِّلُ فَهْمَهَا»: بۇ ئابزاستىكى بەزى قىيىن سۆزلەرنىڭ يەشمىسى ئۇلارنى چۈشىنىشنى ئاسانلاشتۇرىدۇ.

سَهَّى يُسَهِّي تَسْهِيَةً عَنِ الشَّيْءِ: غەپلەتتە قالدۇر-دى، ئۇنتۇلدۇردى.

«سَهَّانِي حَدِيثُكَ عَنْ مَوْعِدِي»: سىنىڭ پارا-ڭىڭ ۋەدىلەشىپ قويغان ئىشىمىزنى ئۇنۇتتۇ-رۇپتۇ.

سَهْوٌ ج سِهَاءٌ: ئۇنتۇش، سەۋەنلىك، دىققەت-سىزلىك، بىپەرۋالىق.

«سَقَطَتْ هَذِهِ الْكَلِمَةُ مِنَ الرِّسَالَةِ سَهْوًا»: بۇ سۆز دىققەتسىزلىكتىن خەتتىن چۈشۈپ قاپتۇ.

سَهْوًا: سەۋەنلىكتىن، سەل قارىغانلىقتىن، دىققەتسىزلىكتىن، ئېھتىياتسىزلىقتىن.

سَهْوٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَهْوَاءُ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَهْوَانٌ: سەۋەنلىك قىلغۇچى، سەل قارىغۇچى، غەپلەتتە قالغۇچى، دىققەتسىز، بىپەرۋا، پەلە-پەتىش.

سَهْوَةٌ ج سِهَاءٌ: روجەك، تام جازىسى، تەكچە.

سَهُوجٌ: بوران.

سَهْوَدٌ: ناھايىتى ئۇزۇن؛ كىچىك غۇلام.

سَهْوَقٌ: يالغانچى؛ كاززاپ؛ شادىپاچاق؛ گۆرۈي، ئۇزۇنتۇرا؛ قاتتىق شامال، بوران.

سَهُوكٌ: قاتتىق بوران؛ بۇركۇت.

رِيحٌ سَهُوكٌ: قاتتىق بوران.

سُهُوكَةٌ: بىلىق گۆشى قاتارلىقلارنىڭ سېسىق پۇرىقى.

سَهُولٌ: سۈرگە دورىسى، سۈرگە.

سُهُولَةٌ: ئوڭايلىق، ئاسانلىق، قولايلىق.

بِسُهُولَةٍ: ئاسانلا، قولايلىق بىلەن.

«اَلْمَسْئَلَةُ لَيْسَتْ بِهَذِهِ السُّهُولَةِ»: مەسىلە بۇنچىۋالا ئاسان ئەمەس.

سُهَيْلٌ: سۇھەيل يۇلتۇزى، ئۈمۈر يۇلتۇزى.

سَوَاءٌ ج سَوَاسٍ وَسَوَاسِيَةٌ وَ سَوَاسِوَةٌ: ئوخشاش، پەرقسىز، باراۋەر؛ تۈز، دۇرۇس، تۈپتۈز؛ بەرد-بىر؛ ئوتتا.

عَلَى حَدٍّ سَوَاءٍ: تەڭ، باراۋەر، پۈتۈنلەي ئوخشاش، پەرقى يوق.

«نُعَامِلُ جَمِيعَ الطُّلَّابِ عَلَى السَّوَاءِ»: ئوقۇغۇ-چىلارنىڭ ھەممىسىگە باراۋەر مۇئامىلە قىلى-مىز.

سَوَاءٌ عَلَى السَّوَاءِ: پەرقسىز، ئوخشاشلا.

سَوَاءٌ بِسَوَاءٍ: پەرقى يوق.

مَكَانٌ سَوَاءٌ: تۈز جاي.

«وَصَلْنَا فِي سَوَاءِ النَّهَارِ»: بىز چىڭقى چۈشتە يېتىپ باردۇق.

لَيْلَةُ السَّوَاءِ: ئاينىڭ 14 ـ ياكى 13 ـ كېچىسى.

سَوَاءُ السَّبِيلِ: توغرا يول، تۈز يول.

سَوَاءُ الْجَبَلِ: تاغ چوققىسى.

سَوَابِغُ: يەتتىنچى كۈنى كېچىككە كېلىپ سۈ ئىچىدىغان تۆگىلەر.

سُوَاحٌ: قاتتىق پاتقاق، لاي.

سُوَاحِيَّةٌ: قاتتىق پاتقاق، لاي.

سَوَادٌ ج أَسْوِدَةٌ ج أَسَاوِدُ: قارا؛ غۇۋا؛ كۆپ سانلىق؛ قويۇق خورمىزارلىق؛ دەرەخزارلىق؛ كەنت؛ ئوبراز.

سَوَادُ الْعَيْنِ: كۆز قارچۇقى.

«لاَ يُفَارِقُ سَوَادُهُ عَيْنِي» : ئۇنىڭ ئوبرازى كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ.

سَوَادُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى.

سَوَادُ النَّاسِ: خەلق ئاممىسى، پۇقرا، ئاۋام.

سَوَادُ الْوَجْهِ: خورلۇق، نومۇسسىزلىق، رەسۋاچىلىق، شەرمەندىلىك، قارا يۈزلۈك.

سَوَادُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى، يۈرەكنىڭ چىن يېرى.

اَلسَّوَادُ الْأَعْظَمُ مِنَ النَّاسِ: كۆپ ساندىكى كىشىلەر، كۆپ سانلىق.

سُوَادٌ: ئۇستۇن بولماق، مەرتىۋىلىك بولماق؛ چىش كېسەللىكى؛ تاتىرىش، سارغىيىش، مەخپىي گەپ قىلىش؛ قوينىڭ جىنىنى ئالىدىغان بىر خىل كېسەل.

نُوقٌ سُوَادٌ: چوڭ قەدەملىك تۆگە، قەدىمى چوڭ تۆگە.

سُوَارٌ. سِوَارٌ. ج سُورٌ وَأَسْوِرَةٌ وَأَسَاوِرُ وَ أَسَاوِرَةٌ وَسُؤُورٌ: بىلەيزۈك.

سُوَارُ الذِّرَاعِ: بىلەيزۈك.

سِوَارُ الْقَمِيصِ: يەڭ.

سَوَارِيٌّ: ئاتلىق قوشۇن.

سُوَاسٌ: ئات كىرىپتار بولىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

سُوَاعٌ: سۇۋا (بۇتنىڭ نامى)، كېچىنىڭ بىر بۆلىكى.

«وَلاَتَذَرُنَّ وَدًّا وَلاَسُوَاعًا» «قرآن» : سىلەر ۋەدنى، سۇۋائنى ھەرگىز تەرك ئەتمەڭلار...

سِوَاكٌ ج سُوكٌ و أَسْوِكَةٌ: مىسۋاك.

سَوْءٌ ج أَسْوَاءٌ: بۇزۇلماق، چىرىمەك؛ بۇزۇق، پاسكىنا.

«يَا أُخْتَ هَارُوْنَ مَاكَانَ أَبُوْكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا» «قرآن» : ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى! سېنىڭ ئاتاڭ يامان ئادەم ئەمەس ئىدى، ئاناڭمۇ يولدىن چىققان خوتۇن ئەمەس ئىدى.

رَجُلُ سَوْءٍ: يامان ئادەم.

عَمَلٌ سَوْءٌ: يامان قىلىق.

سُوءٌ ج أَسْوَاءٌ: يامانلىق، زىيان، گۇناھ؛ ئاپەت؛ خاپىلىق، ئەزىيەت؛ رەزىللىك، قايغۇ ـ ھەسرەت.

«وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوْءِ» «قرآن» : «مەن ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن: نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ».

«لَهُمْ سُوْءُ الْعَذَابِ» «قرآن» : ئۇلار (دۇنيادا) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

سُوءُ الْبَخْتِ: بەختسىزلىك، تەلەيسىزلىك، بەختكە قارشى.

سُوءُ حَالَةِ الرُّؤْيَةِ: تەلەتى سوغۇق، كۆرۈمسىز.

زَادَهُ سُوءًا: يامانلاشتۇرىۋەتتى.

تَقْدِيرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىزلىك، روھىي چۈشكۈنلۈك.

مُقَدِّرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىز، روھىي چۈشكۈن.

سُوءُ الْخُلُقِ: مىجەزى ئوسال، ئەخلاقسىز، خاراكتېرى ناچار.

سُوءُ الْإِسْتِعْمَالِ: سۇيئىستېمال، قالايمىقان ئىشلەتمەك.

سُوُ الْحَظِّ: بەختسىزلىك، شور پېشانىلىق، بەختكە قارشى، بىتەلەيلىك.

سُوُ الْإِدَارَةِ: ياخشى باشقۇرالماسلىق، باشقۇرالماسلىق.

سُوءُ التَّصَرُّفِ: ناتوغرا سەرپ قىلىش، قولنىڭ

ئۇچىدىلا ئىشلەپ قويۇش، ياخشى بىر تەرەپ قىلماسلىق.

سُوءُ السُّلُوكِ: ھەرىكىتى يامان، ئەخلاقسىز، ئەخلاقىي ناچار.

سُوءُ الْقَصْدِ: يامان نىيەت، يامان غەرەز.

بِسُوءِ نِيَّةٍ: يامان نىيەت بىلەن، نىيىتى يامان.

سُوءُ الظَّنِّ: بەدگۇمان بولۇش، گۇمان قىلىش، يامان ئويدا بولۇش.

سُوءُ الْعَاقِبَةِ: ئاقىۋىتى يامان.

سُوءُ الْهَضْمِ: ھەزىم قىلىشى ناچار.

سُوءُ التَّغْذِيَةِ: ئوزۇقلىنىشى ناچار.

سُوءُ فَهْمٍ: خاتا چۈشەنچە.

سُوءُ التَّفَاهُمِ: چۈشىنەلمەسلىك، ئۆز ئارا توغرا چۈشەنچىدە بولالماسلىق.

سَوْءَةٌ ج سَوْءَاتٌ: رەزىللىك، قەبىھ ھەرىكەت، ناچار قىلىق، شەرمەندىلىك، ئۇياتسىزلىق؛ ئەۋرەت، ئۇياتلىق يەر، نومۇسلۇق جاي، جىنسىي ئەزا.

«قَدْأَنْزَلْنَاعَلَيْكُمْ لِبَاسًايُوَارِي سَوْآتِكُمْوَرِيشًا»

«قۇرئان»: سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرەتىڭلارنى ياپىدىغان لىباسنى ۋە زىننەتلىنىدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق.

وَاسَوْءَتَاهُ: ئاھ، نېمىدېگەن نومۇسسىزلىق بۇ! نېمىدېگەن ئۇياتچىلىق بۇ!

اَلسُّوأَى: گۇناھ، جىنايەت؛ دوزاخ.

«ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوْأَى أَنْ كَذَّبُوابِآيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا بِهَا يَسْتَهْزِئُوْنَ»

«قۇرئان»: ئاندىن يامان ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتى ئەڭ يامان بولىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە مەسخىرە قىلغان كىشىلەردۇر.

سَوِدَ يَسْوَدُ سَوَدًا: قارايدى، قارا بولدى، قارا رەڭگە ئۆزگەردى؛ جۈرئەتلىك بولدى.

«دَخَلَ إِلَى مَنْجَمِ الْفَحْمِ فَسَوِدَ وَجْهُهُ وَيَدَاهُ»: ئۇ كۆمۈر كانىغا كىرگەندى، ئۇنىڭ يۈزى ۋە ئىككى قولى قاپقارا بولۇپ كەتتى.

سُوِّدَ و سُودَدَ يَسْوَدُ: شان ـ شەرەپ، ئۇلۇغلۇق؛ ئىگىلىك ھوقۇق، مۇستەقىللىق؛ يېتەكچىلىك، قوماندانلىق، يولباشچىلىق.

اَلسُّودُ: قارا ئۈزۈم.

سَوْدَاءُ: قارا؛ مالىخولىيا كېسىلى، خامۇشلۇق كېسىلى.

اَلْأَرْضُ السَّوْدَاءُ: قارا تۇپراق، قارا تۇپا.

اَلْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: سىيادان.

سَوْدَاءُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېنى، يۈرەكنىڭ چېنى.

سُودَانٌ: قارا تەنلىك.

بِلَادُ السُّودَانِ: سۇدان دۆلىتى.

سُودَانِيٌّ: سۇدانلىق، سۇدانغا تەۋە.

فُولٌ سُودَانِيٌّ: يەر ياڭىقى (خاسىڭ).

سَوْدَاوِيٌّ: مالىخولىيا كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.

سَوْدَاوِيُّ الْمِزَاجِ: سەۋدا مىجەز، خامۇش ئادەم.

سَوْدَانِقٌ: قورغۇي.

سَوْذَقٌ: قورغۇي.

سُورٌ ج أَسْوَارٌ و سِيرَانٌ: تام.

«بَنَوا سُورًا عَالِيًا حَوْلَ الْمَدِينَةِ»: شەھەر ئەتراپىغا ئېگىز سېپىل سالدى.

سُورٌ مِنْ أَسْلَاكٍ شَائِكَةٍ: سىم توساق، سىم تور.

سُورَةٌ ج سُوَرٌ و سُوْرٌ و سُورَاتٌ و سُوَرَاتٌ: سۈرە؛ پاراگراف، كىتابنىڭ بىر بابى.

سُورَةٌ مِنَ الْقُرآنِ: قۇرئاننىڭ بىر سۈرىسى.

«تُقْرَأُ سُورَةُ الْفَاتِحَةِ فِي الصَّلَاةِ»: فاتىھە سۈرىسى نامازدا ئوقۇلىدۇ.

سَوْرَةٌ: سەكرىمەك، بىر قېتىم ماڭماق.

سَوْرَةُ السُّلْطَانِ: پادىشاھنىڭ ھەيۋىسى.

«هَدَأَتْ سَوْرَةُ غَضَبِهِ»: ئۇنىڭ غەزىپىنىڭ ئىتتىكلىكى پەسەيدى.

سَوْرَةُ الْحُمَّى: قىزىتمىنىڭ قوزغىلىشى.

سَوْرَةُ الْبَرْدِ: سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقى.

سَوْرَةُ الْخَمْرِ: ھاراقنىڭ كۈچى.

سُورَنْجَانُ: سورەنجان.

سُورِيَا: سۇرىيە.

سُورِيَانِيٌّ: سۇرىيانلىق، سۇريانى، قەدىمكى سۇرىيىلىك.

اَلسُّورِيَانِيَّةُ: سۇريانى تىلى، قەدىمكى سۇرىيە تىلى.

سُورِيٌّ: سۇرىيىلىك.

سَوِسَ يَسْوَسُ سَوَسًا الطَّعَامُ: ئاشلىق قۇرتلاپ قالدى، مىتە چۈشتى.

سُوسٌ، سُوسَةٌ ج سِيسَانٌ: مىتە، كۈيە، قۇرت.

سُوسُ الْحُبُوبِ: مىتە.

«نَخَرَ السُّوسُ الْخَشَبَةَ فَتَفَتَّتَتْ»: قۇرت ياغاچنى يەپ كەتكەن ئىدى، ياغاچ ئۇۋۇلۇپ كەتتى.

عِرْقُ سُوسٍ: چۈچۈكبۇيا، قارا بۇيا؛ خاراكتېر، تەبىئەت، ماھىيەت، ئەسلى.

مَنْقُوعُ رِقْسُوسٍ: چۈچۈكبۇيا شەربىتى.

سَوْسَنٌ: (پارسچە) پىيازگۈل، گۈلسامساق.

سَوْطٌ ج سِيَاطٌ و أَسْوَاطٌ: قامچا.

«فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ» (قرآن): پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى نازىل قىلدى.

سَوْطِيٌّ: قامچا شەكىللىك، قامچىغا ئوخشايدىغان.

سَوْغٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى.

سَوْغَاءُ: قاتتىق.

سَاعَةٌ سَوْغَاءُ: قىيىن ۋاقىتلار.

سَوْقَ: (كېلىچەك زامان پېئىلىنىڭ ئالدىدا كېلىپ، «پات يېقىندا، پات ئارىدا، يېقىن كەلگۈسىدە» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ).

«سَوْقَ أَزُورُكَ عِنْدَمَا يَتَّسِعُ لِيَ الْوَقْتُ»: مەن كېيىنچە سىنى ۋاقتىم چىققاندا يوقلايمەن.

سَوْقَ تَرَى: پات يېقىندا كۆرىسىز، ئۇزۇن قالماي كۆرىسىز.

سُوقَةٌ ج سُوقٌ و سُوَقٌ: ئىنزىلغان كېسەك؛ قۇملۇق بىلەن قاتتىق يەر ئارىسىدىكى زېمىن.

سُوقٌ ج أَسْوَاقٌ: بازار، سودا ئورنى.

سُوقٌ خَيْرِيَّةٌ: خەيرىيەت بازىرى، پايدىسى خەيرىيەت ئىشلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بازار.

سُوقٌ دَوْرِيَّةٌ: يەرمەنكە، مەزگىللىك بازار.

سُوقٌ سَنَوِيَّةٌ: يەرمەنكە، مەزگىللىك بازار.

سُوقٌ مُشْتَطَارَةٌ: ئاۋات بازار، جانلانغان بازار.

اَلسُّوقُ الْحُرَّةُ: ئەركىن بازار.

اَلسُّوقُ السَّوْدَاءُ: قاراڭغۇ بازار.

اَلسُّوقُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنياۋى بازار، خەلقئارا بازار.

سُوقٌ رَاقِدَةٌ: كاسات بازار.

سِعْرُ السُّوقِ: بازار باھاسى.

سُوقُ عُكَاظٍ: ئۆكاز بازىرى.

اَلسُّوقُ الْمَالِيَّةُ: پاي چېكى بازىرى.

سُوقُ النَّقْدِ: پاي چېكى بازىرى.

اَلسُّوقُ الْأُورُوبِيَّةُ الْمُشْتَرَكَةُ: ياۋروپا ئورتاق بازىرى.

اَلسُّوقُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي بازار.

اَلسُّوقُ الْمُشْتَرَكَةُ: ئورتاق بازار.

«سَنَشْتَرِي مَا نَحْتَاجُهُ مِنَ السُّوقِ»: ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى بازاردىن سېتىۋالىمىز.

سَوْقَاءُ: ئۆتۈك، مەسە، قونجلۇق ئاياغ.

سُوقَةٌ ج سُوَقٌ: پۇقرا، ئاۋام، خەلق.

هُوَ سُوقَةٌ: ئۇ ئادەتتىكى پۇقرا.

هُمْ سُوقَةٌ: ئۇلار ئاۋام خەلق.

سُوقِيٌّ: بازارغا مەنسۇپ، بازارغا ئائىت.

خُبْزٌ سُوقِيٌّ: بازار نېنى، ئادەتتىكى نان.

هَذِهِ ثِيَابٌ سُوقِيَّةٌ: بۇ كىيىم سۈپەتسىز، ناچار توقۇلغان كىيىم، قوپال كىيىم.

«يَتَلَفَّظُ بِكَلِمَاتٍ سُوقِيَّةٍ»: چۈپەي سۆزلەرنى ئىشلىتىدۇ.

سَوْكَرَةٌ: سوغۇرتا، بىخەتەر.

سَوْكَرَةُ الْحَرِيقِ: ئوت ئاپىتى سوغۇرتىسى.

سَوْكَرَةُ الْحَيَاةِ: ئۆمۈر سوغۇرتىسى.

آلسّوْم: مال باھاسىنى سوراپ باقماق.

سوْمة: بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى؛ شەرتلىك بەلگە.

سومة: ئالامەت، بەلگە، ئەن، تامغا، ماركا، نىشان.

«هذه السلعة تحمل سومة شركة أجنبية»: بۇ مالغا چەت ئەل شىركىتىنىڭ ماركىسى چاپلانغان.

سوْمل: كونا كىيىم.

سوْملة: ئىستاكان، كورۇشكا.

سوّاح: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى، سەپەر قىلغۇچى.

سوّار: ھاراق كۆتۈرگۈچى، ھاراقنى بېشىدا ئايلاندۇرغۇچى؛ باتۇر؛ قۇلاق كەستى.

كلب سوّار: غالجىر ئىت.

ألم سوّار: قاتتىق ئاغرىق.

سوّاق ج سوّاقون: شوپۇر.

سوّاق الترام: ترامۋاي شوپۇرى، تىرالليبۇس شوپۇرى.

«أحدث إضراب السوّاقين أزمة المواصلات»: شوپۇرلارنىڭ ئىش تاشلىشى قاتناش كرىزىسىنى پەيدا قىلدى.

سوّء يسوّء تسوية وتسويئا: يامانلاشتۇردى.

«سوّأت هذه الحادثة العلاقات بين البلدين»: بۇ ۋەقە ئىككى دۆلەت ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى يامانلاشتۇرۇۋەتتى.

سوّء عليه قوله أوفعله: ئۇنىڭ سۆزىنى ياكى قىلىقىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

سوّج يسوّج تسويجا المكان: جاينى ئەتراپىنى ئىچىگە ئالدى.

سوّد يسوّد تسويدا الشيء: قارايتىۋەتتى، قارا قىلدى، قارا رەڭدە بويىدى.

«سوّد الفحم وجهه»: كۆمۈر ئۇنىڭ يۈزىنى قارا قىلىۋەتتى.

سوّد الرجل: باشلىق قىلدى، يېتەكچى قىلدى، قوماندان قىلدى.

سوّد المكتوب: تەييارلىدى، يازدى، كۆپىيە يازدى، لايىھە تەييارلىدى، دەسلەپكى نۇسخىنى يازدى.

سوّد وجهه و عرضه: خورلىدى، ئىللىدى، ھاقارەتلىدى.

سوّر يسوّر تسويرا المكان: جاينى تام بىلەن قورشىدى، ئەتراپ ئىچىگە ئالدى.

سوّر الحائط: تامغا ياماشتى، تامغا ئېسىلدى.

سوّر الحديقة: باغچىنى تام بىلەن قورشىدى.

سوّر المنزل: ئۆينى تام ئىچىگە ئالدى.

سوّر الشخص: بىلەيزۈك سېلىپ قويدى.

سوّس يسوّس تسويسا الحبّ: ئاشلىق قۇرتلىدى.

سوّط يسوّط تسويطا الحرب: ئۇرۇش ئېلان قىلدى، ئۇرۇش باشلىدى.

سوّغ يسوّغ تسويغا الأمر: ئىجازەت بەردى، يول قويدى.

«القوانين الجديدة تسوّغ اعتقال من يشتبه فيهم»: يېڭى قانۇن گۇمانلىق كىشىلەرنى قولغا ئېلىشقا يول قويىدۇ.

سوّف يسوّف تسويفا: ئارقىغا سوزدى.

سوّق يسوّق تسويقا الماشية: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

سوّق البضاعة: تاۋارنى بازارغا سالدى.

سوّك يسوّك تسويكا الشيء: نەرسىنى سۈرتۈپ تازىلىدى، ئېرىتتى؛ ئۇۋۇلىدى.

سوّك الأسنان: چىشنى مىسۋاكلىدى، چىشنى چوتكىلىدى.

سوّل يسوّل تسويلا له الشرّ: يامانلىققا قىزىقتۇردى، ئازدۇردى، قايمۇقتۇردى، يولدىن چىقاردى.

«سوّل له شيطان قتل صاحبه»: شەيتان ئۇنى ھەمراھىنى ئۆلتۈرۈشكە كۈشكۈرتتى.

سوّلت له نفسه كذا: كۈشكۈرتتى، چىرايلىق كۆرسەتتى، كۆڭلىگە ۋەسۋەسە سالدى.

«قال بل سوّلت لكم أنفسكم أمرا» «قرآن»: ياقۇپ: «بۇ ئىشنى نەپسىڭلار سىلەرگە چىرايلىق كۆرسىتىپ قىلغۇزۇپتۇ» دېدى.

سوّم يسوّم تسويما الشيء: بەلگە قىلدى، بەلگە سالدى، ئەن سالدى، تامغا باستى.

سَوَّمَ الْفَرَسَ: ئاتقا تامغا باستى، ئەن سالدى.

سَوَّمَ الْخَيْلَ: ئاتنى ئوتلاشقا قويۇۋەتتى.

سَوَّمَتِ الْمَاشِيَةَ: چارۋىنى ئوتلاققا قويۇۋەتتى.

سَوَّمَ عَلَى الْقَوْمِ: ھۇجۇم قىلدى، باسقۇن قىلدى.

سَوَّى يُسَوِّي تَسْوِيَةً الْأَرْضَ: يەرنى تۈزلىدى، رۇسلىدى.

سَوَّى الطَّعَامَ: تاماقنى پىشۇردى.

سَوَّى الْبِنَاءَ بِالْأَرْضِ: بىنا بۇزۇۋېتىلدى، چېقىۋېتىلدى.

سَوَّى بَيْنَهُمَا: ئۇلارنى باباراۋەر قىلدى.

سَوَّى الْمُشْكِلَةَ: مەسىلىنى ھەل قىلىشقا كىرىشتى.

«سُوِّيَتِ الْمُشْكِلَةُ تَسْوِيَةً تَامَّةً»: مەسىلە تەلتۆكۈس ھەل قىلىندى.

«سَوَّى حِسَابَهُ مَعَهُ»: ئۇنىڭ بىلەن ھېسابىنى بىر تەرەپ قىلدى.

«يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ» (قرآن): كاپىرلار ۋە پەيغەمبەرگە ئاسىيلىق قىلغانلار ئۇ كۈندە يەر بىلەن تۈپتۈز قىلىۋېتىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

«سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ» (حديث): سەپلىرىڭلارنى تۈز قىلىڭلار، سەپنى تۈز قىلىش نامازنى مۇكەممەل قىلىدۇ.

سُوِّيَتْ بِهِ الْأَرْضُ: ھالاك بولدى، گۇم بولدى، يەر بىلەن يەكسان بولدى.

سَوِّ وَلَاتُسَوِّ: تۈزىگىن، بۇزمىغىن.

سَوِيَ يَسْوَى سِوًى الرَّجُلُ: تۈزەلدى، توغرا بولدى، تەرتىپلىك بولدى، رەتلىك بولدى.

سِوَى: باشقا، باشقىسى، غەيرى.

«جَاءَ الطُّلَّابُ سِوَى فُلَانٍ»: پالانىدىن باشقا ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

سُوًى: توغرا، ھەققانىي، مۇۋاپىق، ئورتا؛ مۇئەييەن، مەلۇملۇق.

«فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى» (قرآن): سەن بىزگە ئۆز ئارا يىغىلىدىغان ۋاقىتنى ۋە مۇئەييەن جاينى بەلگىلەپ بەرگىن، سەنمۇ، بىزمۇ ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمايلى.

سُوَيْدَاءُ: مالىخولىيا كېسىلى، خامۇشلۇق كېسەلى.

سُوَيْدَاءُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ قايىقى (كىملاپان).

سُوَيْعَةٌ ج سُوَيْعَاتٌ: ئازغىنا ۋاقىت، قىسقا ۋاقىت.

«قَضَى سُوَيْعَاتٍ مُشْرِقَةً مَعَ كِتَابِ اللّٰهِ»: ئۇ قۇرئان كەرىم بىلەن نۇرلۇق چاغلارنى ئۆتكۈزدى.

سَوِيقٌ ج أَسْوِقَةٌ: يۇمشاق ئۇن، تالقان؛ ھاراق.

سُوَيْقَةٌ ج سُوَيْقَاتٌ: كىچىك بازار؛ پاچاق.

سَوِيٌّ ج أَسْوِيَاءُ: تۈز، توغرا، مۇۋاپىق، ئادەي، تەبىئىي.

«فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى» (قرآن): كىملەرنىڭ توغرا يول ئىگىلىرى ئىكەنلىكىنى ۋە كىملەرنىڭ ھىدايەت تاپقانلىقىنى (ئۇزاققا قالماي) بىلىسىلەر.

سَوِيٌّ: ئادىل، توغرا، تۈز، تەكشى، بىللە، بىرلىكتە، ئورتاق. سەممىمىي.

«فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا» (قرآن): ماڭا ئەگەشكىن، سېنى توغرا يولغا باشلايمەن.

«جَاءُوا سَوِيًّا»: ئۇلار بىرلىكتە كەلدى.

«سُلُوكُهُ لَيْسَ سَوِيًّا»: ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى توغرا ئەمەس.

بِالسَّوِيَّةِ: ئورتا ھېساب بىلەن.

سَيَابٌ: خورما غورىسى، خام خورما، پىشمىغان خورما.

سَيَابَةٌ: ھاراق.

سِيَاجٌ ج سِيَاجَاتٌ وَأَسْوِجَةٌ وَ سُوجٌ: چىت، قورۇقتام، چىتەن، چىتلاق، ھويلا تام، قاشا، رىشاتكا.

سِيَاحَةٌ ج سِيَاحَاتٌ: ساياھەت، تاماشا، سەيىر، سەيلە ـ ساياھەت.

سِيَادَةٌ: ئىگىلىك ھوقۇقى، ئالىي ھوقۇق، ئۇلۇغلۇق؛ جانابىي ئالىيلىرى.

دُوسِيَادَةٍ: ئىگىلىك ھوقۇقىغا ئىگە، مۇستەقىل؛ ھەممىدىن ئۈستۈن، كۈرۈنەرلىك.

دَوْلَةٌ ذَاتُ سِيَادَةٍ: مۇستەقىل دۆلەت.

سِيَادَةُ الْقَانُونِ: قانۇننىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى.

سِيَادَةُ الرَّئِيسِ: رەئىس جانابلىرى.

سِيَادَةُ الْقَائِدِ: قوماندان جانابلىرى.

سِيَاسَةٌ: ئىدارە قىلماق، باشقۇرماق؛ سىياسەت؛ تەدبىر.

«تَبَنَّتِ الشَّرِكَةُ سِيَاسَةً جَدِيدَةً فِي تَعْيِينِ مُوَظَّفِيهَا»: شىركەت خىزمەتچىلىرىنى بەلگىلەشتە يېڭى سىياسەت قوللاندى.

«لَمْ يُحْسِنْ سِيَاسَةَ شُؤُونِ بَلَدِهِ»: يۇرتىنىڭ ئىشلىرىنى ياخشى باشقۇرمىدى.

سِيَاسَةُ الْحِيَادِ الْإِيْجَابِيَّةُ: ئاكتىپ بىتەرەپلىك سىياسىتى.

سِيَاسَةٌ لِلْحَرْبِ الْبَارِدَةِ: سوغۇق ئۇرۇش سىياسىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الْإِنْقِسَامِيَّةُ: پارچىلاش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ الْأَمْنِ الْجَمَاعِيِّ: ئاممىۋى بىخەتەرلىك سىياسىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الْمُوَالِيَةُ لِلْغَرْبِ: غەربلەشتۈرۈش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ الْأَفْضَلِيَّةِ: قولايلىق يارىتىپ بېرىش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ التَّفَاهُمِ: ئۆز ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىش سىياسىتى.

سِيَاسَةُ حُسْنِ الْجِوَارِ: ئىناق قوشنىدارچىلىق سىياسىتى.

اَلسِّيَاسَةُ الدَّوْلِيَّةُ: دىپلوماتىك سىياسەت.

اَلسِّيَاسَةُ الْخَارِجِيَّةُ: تاشقى سىياسەت.

اَلسِّيَاسَةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي سىياسەت.

اِشْتَغَلَ بِالسِّيَاسَةِ: سىياسىي ھەرىكەت بىلەن شۇغۇللاندى، سىياسىي بىلەن ھەپىلەشتى.

سِيَاسَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىك سىياسىتى.

سِيَاسِيٌّ ج سَاسَةٌ: سىياسەتكە ئائىت، سىياسىيون، سىياسىي ئەرباب، سىياسەت بىلەن شۇغۇللانغۇچى، دىپلومات، دىپلوماتىيە ئەمەلدارى.

سِيَاسِيٌّ مُحَنَّكٌ: پىشقان سىياسىي ئەرباب، ماھىر سىياسىيون، سىياسەتۋاز، سىياسەتپەرەس.

سَجِيْنٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي مەھبۇس، سىياسىي جىنايەتچى.

اَلسِّلْكُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي ساھە.

عِلْمُ الْإِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىسادشۇناسلىق، سىياسىي ئىقتىساد ئىلمى.

مُمَثِّلٌ سِيَاسِيٌّ: دىپلوماتىك ئەلچى.

لَاسِيَاسِيٌّ: سىياسىي ئىشلار بىلەن كارى يوق.

اَلدَّوَائِرُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي ساھەدىكىلەر، سىياسىي دائىرىلەر.

اَلْمَسَائِلُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي مەسىلىلەر.

اَلْأَسِيَاسِيَّةُ: سىياسىي ئىشلار بىلەن كارى بولماسلىق.

سِيَاعٌ: ھايۋانات مېيى؛ سامانلىق لاي؛ قاراماي.

سِيَاقٌ ج سِيَاقَاتٌ: ئۇسلۇب؛ جەريان؛ مەھرى؛ داۋاملىق، ئۇزلۇكسىز، كەينى ـ كەينىدىن، ئارقىمۇ ئارقا.

سِيَاقُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ باش ـ ئايىغى، سۆز ئورامى.

سِيَاقُ الْوَقَائِعِ: ۋەقەلەرنىڭ داۋاملىشىشى، ۋەقەلەرنىڭ جەريانى.

سِيَاقُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ باش ـ ئاخىرى، ئىشنىڭ جەريانى، ئىشنىڭ يۈز بېرىشتىكى شەرت ـ شارائىتى.

«شَرَحَ الْمُتَّهَمُ لِلْقَاضِي السِّيَاقَ الَّذِى ارْتَكَبَ فِيهِ جَرِيمَتَهُ»: جىنايەتچى سوتچىغا ئۆزىنىڭ جىنايەت ئۆتكۈزۈش جەريانىنى سۆزلەپ بەردى.

سِيَاقُ الْجُمْلَةِ: جۈملىنىڭ باش ـ ئايىغى.

سِيَاقُ الْحَوَادِثِ: ۋەقەلەرنىڭ داۋاملىشىشى، ۋەقەلەرنىڭ جەريانى.

سِيَاقُ الْحَدِيثِ: سۆھبەتنىڭ جەريانى، سۆھبەتنىڭ تەرتىپى.

سِيَاقُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ داۋامى.

رُخْصَةُ سِيَاقَةٍ: شوپۇرلۇق كېنىشكىسى.

سَيْبٌ: ئاقماق؛ تېز ماڭماق؛ يۆتكەلمەك؛ يۈرمەك؛ ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋەتمەك؛ سوۋغات، ھەدىيە؛ يېغىۋاتقان يامغۇر؛ ئات قويرۇقى.

«طَمَعَ فِي سَيْبِهِ»: ئۇنىڭ سوۋغىسىنى تاما قىلدى.

سَيَبَانٌ: ئاقماق، تېز ماڭماق؛ ئەركىن يۈرمەك.

سِيجَارَةٌ ج سَجَائِرُ: پاپىروس، تاماكا.

سَيْجَانٌ: بىر تۈرلۈك ئېلىق.

سِيجَةٌ: راماكا.

سَيْحٌ ج أَسْيَاحٌ و سُيُوحٌ: ئېقىن سۇ، يوللۇق كىيىم.

سِيخٌ ج أَسْيَاخٌ: زىخ؛ قىگراق.

سِيدٌ ج سِيدَانٌ: بۆرە؛ يولۋاس.

سَيْدَارَةٌ: رومال؛ سەللە.

سَيْدَانَةٌ ج سِيدَانٌ: بۆرە؛ باتۇر ئايال.

سَيْذَاقٌ: قورغوي.

سَيْذَقَانٌ: قورغوي.

سَيْرٌ: ماڭماق، يۆتكەلمەك، سەيلە قىلماق، سەپەر قىلماق، سەيرى قىلماق، كەزمەك.

اَلسَّيْرُ بِخُطْوَةٍ رَاسِخَةٍ: دادىل قەدەم تاشلاش.

«اَلْمَكَانُ قَرِيبٌ جِدًّا. فَالْأَفْضَلُ أَنْ تَذْهَبَ سَيْرًا عَلَى الْأَقْدَامِ»: يول ناھايىتى يېقىن، پىيادە ماڭغىنىڭ تۈزۈك.

سَيْرُ الْحَوَادِثِ: ئىشنىڭ تەرەققىياتى، ۋەقەنىڭ جەريانى، ۋەقەنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى.

سَيْرٌ ج سُيُورٌ و سُيُورَةٌ: كەمەر، تاسما.

«اِرْبِطْ سَيْرَ حِذَائِكَ»: ئايىغىڭنىڭ بوغقۇچىنى چىگىۋال.

سِيَرَاءُ: خورمىنىڭ ياپراقسىز غولى، ساپ ئالتۇن؛ يوللۇق تون؛ ئورۇققا چاپلاشقان نېپىز پوست، يۈرەكنىڭ قېپى.

سِيرَةٌ ج سِيَرٌ: نام ـ ئاتاق، شۆھرەت، ھېكايە، ۋەقەلەر؛ تارىخ، تۇرمۇش ئۇسلۇبى؛ تەرجىمىھال؛ شەكىل، ھالەت، مەسلەك.

«سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى» (قرآن): ئۇنى دەسلەپكى ھالىتىگە قايتۇرىمىز.

«كَانَ ذَا سِيرَةٍ حَسَنَةٍ»: ئۇ گۈزەل خۇلقلىق ئىدى.

سِيرَةُ إِنْسَانٍ: ئىنساننىڭ تەرجىمىھالى.

سِيرَةُ رَسُولِ اللّٰهِ: رەسۇلۇللانىڭ تەرجىمىھالى.

اَلسِّيرَةُ النَّبَوِيَّةُ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى، ئەدەپ ـ ئەخلاقى، يۈرۈش ـ تۇرۇش ۋە قاتناشقان غازاتلىرىنىڭ تارىخى ئەھۋالى.

اَلسِّيرَةُ الذَّاتِيَّةُ: شەخسىي تەرجىمىھال.

«عَلَى طَالِبِ الْوَظِيفَةِ أَنْ يَكْتُبَ فِي الطَّلَبِ سِيرَتَهُ»: ئىش تەلەپ قىلغۇچى ئۆزىنىڭ تەرجىمىھالىنى يېزىشى كېرەك.

سِيرَةُ أُسْلُوبِ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش ئۇسۇلى.

سُيَّرَةٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سَيْرَجٌ: كۈنجۈت يېغى.

سَيِسَ يَسْيَسُ سَيَسًا الْحَبُّ: ئاشلىقتا مىتە چۈشۈپ قالدى.

سِيسٌ: ياسمىن.

سِيسَاءٌ ج سَيَاسِيُّ: قوۋۇرغا.

سِيسَاءُ الظَّهْرِ: ئۇلاغنىڭ دۈمبىسى.

سِيسِيٌّ ج سَيَاسِيٌّ: كىچىك ئات، پاكىنەك ئات.

سَيْطَرَ يُسَيْطِرُ سَيْطَرَةً عَلَيْهِ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، ھۆكۈمرانلىق قىلدى.

سَيْطَرَةٌ: ھۆكۈمرانلىق قىلماق، باشقۇرماق، كۆزەتمەك، كونترول قىلماق، ئىدارە قىلماق، چاڭگىلىغا ئالماق.

«سَيْطَرَ الْحُزْنُ عَلَى نَفْسِي سَيْطَرَةً بَالِغَةً»: غەم ـ قايغۇ پۈتۈن ۋۇجۇدىمنى چىرمىۋالدى.

سَيْطَلٌ: لىگەن، قاچىنىڭ تۇتقۇچى.

سَيْعٌ: يۇتۇپ كەتمەك، ئېقىن سۇ، زايا بولماق.

سَيْعَاذٌ: كېچىنىڭ بىر بۆلىكى.

سَيْفٌ ج أَسْيَافٌ وَ سُيُوفٌ: قىلىچ، خەنجەر.

«ضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ فَقَطَعَ رَأْسَهُ» قىلىچ بىلەن بىر

سېلىپ ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ تاشلىدى.

سَيْفُ الْمُبَارَزَةِ: مۇسابىقە قىلىچى.

أَعْمَلَ فِيهِمُ السَّيْفَ: ئۇلارنى قىردى، ئۇلار ئۈستىدىن قىرغىنچىلىق يۈرگۈزدى.

سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذْلَ: قىلىچ مالامەتنىڭ ئالدىدا ماڭدى (ئۆتۈپ كەتكەن ئىشنى تەگەشنىڭ پايدىسى يوق)؛ ۋاقتى ئۆتتى، كېچىكتى.

سَيْفُ الْغُرَابِ: نەرگەس گۈلى.

سِيقٌ ج أَسْيَاقٌ: دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساھىلى، دېڭىز ياقىسى.

سَيْفَانٌ م سَيْفَانَةٌ: قامىتى كېلىشكەن، زىلۋا.

سِيفَةٌ: مۇساپە، ئارىلىق.

سِيكَا: مۇزىكىنىڭ بىر ئاھاڭى، سىيگاھ.

سِيكَةٌ: قىلىچ؛ دامكا ئۇرۇقى.

سَيْكَفٌ: موزدوز.

سَيْلٌ ج سُيُولٌ: كەلكۈن، سەل، قىيان، جىددىي ئېقىن، ئىتتىك ئېقىن.

سَيْلُ عَرِمٍ: چوڭ كەلكۈن.

«فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ» «قرآن» : ئۇلار (شۈكرىدىن) باش تارتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا قاتتىق سەلنى ئەۋەتتۇق.

سَيْلٌ جَارِفٌ: كەلكۈن، تېز ئېقىن، تاشقىن، سەل، ئىتتىك ئېقىن.

بَلَغَ السَّيْلُ الزُّبَى: ئىش چىدىغۇسىز دەرىجىگە يەتتى.

«وَجَّهَ إِلَيْهِ سَيْلاً مِنَ الشَّتَائِمِ» : ئۇنىڭغا تىل ئاھانەتنى ياغدۇردى.

سِيلاَنٌ ج سَيَالِينُ: ياقۇت.

سَيَلاَنٌ: ئاقماق، تەپچىرىمەك، ئېقىش، ئۆتۈپ كەتمەك، سىڭىپ كەتمەك؛ سۆزنەك.

سِيلاَنُ: سەيلون.

جَزِيرَةُ سِيلاَنَ: سەيلون ئارىلى.

سَيْلَةٌ: ساي، جىرا، كىچىك ئېقىن، ئۆستەڭ، ئېرىق.

سَيْلَقٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

سِيمٌ: شەرتلىك بەلگە، بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

سِيمَا. سِيمَاءُ: ئالامەت، بەلگە، تامغا، ئەن، نىشان، تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

«سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ» «قرآن» : ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدە سەجدىنىڭ ئەسىرىدىن نىشانلار بار.

«هُنَاكَ شَيْءٌ غَرِيبٌ فِي سِيمَائِهِ» : ئۇنىڭ كەيپىياتى باشقىچە تۇرىدۇ.

سِيمَاوِيٌّ: سېھرىگەر، جادۇگەر، ھەييار.

سِيمَةٌ: ئالامەت، بەلگە، ئەن، تامغا؛ ماركا، نىشان.

سِيمَى: بەلگە، ئىشارەت، ئالامەت، نىشان، شەرتلىك بەلگە؛ تەقى ـ تۇرقى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

سِيمِيَا. سِيمِيَاءُ: سېھرىگەرلىك، جادۇگەرلىك، ھەييارلىق.

سِيمِيَائِيٌّ: سېھرىگەر، جادۇگەر، ھەييار.

سِيْنَا. سِيْنَاءُ: سىنا تېغى.

سِينَطُورُ: چاڭ (سەككىز تارلىق چالغۇ).

سِينَمَا ج سِينَمَاتٌ: كىنو، كىنوخانا.

اَلسِّينَمَا النَّاطِقَةُ: ئاۋازلىق كىنو.

اَلسِّينَمَا الصَّامِتَةُ: ئاۋازسىز كىنو.

سِينَمَائِيٌّ: كىنو كەسپىي؛ كىنو خىزمەتچىسى.

اَلْفَنُّ السِّينَمَائِيُّ: كىنو سەنئىتى.

رِوَايَةٌ سِينَمَائِيَّةٌ: كىنو سىنارىيىسى.

سَيْهَكٌ: قاتتىق بوران؛ بوراندىكى توپا ـ چاڭ.

سَيْهُوكٌ: قاتتىق بوران.

سَيُورٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سُيُولَةٌ: سۇيۇقلۇق، ئاقىدىغان.

سُيُولَةُ الْمُرُورِ: قاتناش ئېقىمى.

دَرَجَةُ سُيُولَةِ الدَّمِ: قان ئېقىمى دەرىجىسى.

سِيٌّ: ئوخشاش، باراۋەر؛ چۆل، باياۋان.

«هُمَا سِيَّانِ» : ئۇلار ئىككىسى ئوخشاش.

سَيِّئٌ: ناچار، يامان، قەبىھ، ئەسكى.

«خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا» «قرآن»: ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى.

سَيِّئُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىسىز، تەربىيە كۆرمىگەن، مەدەنىيەتسىز.

سَيِّئُ الْحَظِّ: بەختسىز، نەس باسقان، شور پېشانە، تەلەيسىز.

سَيِّئُ الْخُلُقِ: ئەخلاقسىز، مىجەزى يامان، بەد ئەخلاق.

سَيِّئُ السُّمْعَةِ: ئاتىقى يامان، سېسىق نامى پۇركەتكەن.

سَيِّئُ الطَّالِعِ: بەختسىز، بىتەلەي.

سَيِّئَةٌ ج سَيِّئَاتٌ: گۇناھ، جىنايەت، يامانلىق.

«مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا» «قرآن»: كىمكى (بۇ دۇنيادا) بىرەر يامانلىقنى قىلسىكەن، ئۇنىڭغا (ئاخىرەتتە) شۇنىڭغا لايىق جازا بېرىلىدۇ.

سَيَّابٌ: خام خورما، خورما غورىسى.

سَيَّاحٌ: ساياھەتچى، سەيلە قىلغۇچى، سەپەر قىلغۇچى.

سَيَّارٌ: كۆپ ماڭغۇچى، ساياھەت قىلغۇچى، كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

سَيَّارَةٌ ج سَيَّارَاتٌ: يۇلتۇز، سەييارە، پىلانىتا؛ ئاپتوموبىل، ماشىنا.

«وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ» «قرآن»: بۇ يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇ سۇچىسىنى (سۇ ئېلىپ كېلىشكە) ئەۋەتتى.

سَيَّارَةُ رُكَّابٍ: يولۇچىلار ئاپتوبۇسى.

سَيَّارَةُ الرُّكُوبِ: ئاپتوبۇس، يولۇچىلار ئاپتوبۇسى، پىكاپ.

سَيَّارَةُ الشَّحْنِ: يۈك ماشىنىسى، يۈك ئاپتوموبىلى.

سَيَّارَةٌ مُدَرَّعَةٌ: بىرونىك ماشىنا.

صُحُفٌ سَيَّارَةٌ: كۈندىلىك گېزىت.

مُسْتَشْفَى سَيَّارَةٌ: سەييارە دوختۇرخانا، كۆچمە دوختۇرخانا.

سَيَّارَةُ أُجْرَةٍ: كىرا ماشىنىسى، تاكسى.

سَيَّارَةُ إِسْعَافٍ: قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

سَيَّافٌ ج سَيَّافَةٌ: قىلىچۋاز، نەيزىۋاز.

رَجُلٌ سَيَّافٌ: پوكانچى: قاتىل، كاللا كېسەر.

سَيَّافُ الْأَمِيرِ: جاللات.

سَيَّالٌ م سَيَّالَةٌ: ئاققۇچى، ئاقمىدىغان، ئېقىمن.

أُسْلُوبٌ سَيَّالٌ: جۇشقۇن ئۇسلۇب.

سَيَّالٌ سَالِبٌ: مەنپى ئېقىم.

سَيَّالٌ كَهْرَبِيٌّ: توك ئېقىمى.

اَلسَّيَّالُ الْكَهْرَبَائِيُّ: توك ئېقىمى.

قَلَمٌ سَيَّالٌ: سىياھ قەلەم.

سَيَّالَةٌ ج سَيَّالَاتٌ: ئېرىق، ئۆستەڭ، دەريا، سۇ يولى، دەريا ئېقىمى.

سِيَّانٌ: ئىككىسى ئوخشاش.

سِيَّانٌ عِنْدِي كَذَا وَ كَذَا: مېنىڭچە ئىككىسىنىڭ پەرقى يوق، ھېچقانداق پەرقى يوق، ئوخشاشلا.

سَيَّبَ يُسَيِّبُ تَسْيِيبًا: قويۇۋەتتى، تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى، قويۇپ بەردى، ئازاد قىلدى، بوشاتتى.

«فَتَحَ الْوَلَدُ الْقَفَصَ وَسَيَّبَ الْعُصْفُورَ الَّذِي كَانَ فِيهِ»: بالا قەپىسنى ئېچىپ ئۇنىڭدىكى قۇچقاچنى قويۇۋەتتى.

سَيَّجَ يُسَيِّجُ تَسْيِيجًا الْمَكَانَ: چىتلىدى، دائىرە ئىچىگە ئالدى.

سَيَّجَ الْمَنْزِلَ: ئۆي ئەتراپىغا تام ئەتتى، ئۆينى دائىر ئىچىگە ئالدى.

سَيَّحَ يُسَيِّحُ تَسْيِيحًا الْمَاءَ: سۇنى ئاققۇزدى.

سَيَّحَ الدُّهْنَ: ماينى ئېرىتتى.

سَيَّحَ الشَّخْصُ: سۆزنى بىھۇدە، سۆزنى كۆپ قىلدى.

سَيَّحَ كَثِيرًا: ناز بىلەن گەپ قىلدى.

سَيِّدٌ ج سَادَةٌ وَ أَسْيَادٌ وَ سَيَائِدُ: باشلىق، رەئىس، داھى، خوجا، خوجايىن، ئەپەندى، سەردار، يېتەكچى، يولباشچى، ساھىبخان؛ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇغ ـ ئەۋلادى.

هَذَا سَيِّدُ الْقَوْمِ: بۇ قەۋمنىڭ يېتەكچىسى.

«اَلْقُرآنُ سَيِّدُ الْكَلَامِ»: قۇرئان كەرىم سۆزلەر-نىڭ ئېسىلىدۇر.

سَيِّدُ الْوُحُوشِ: ئارسلان، شىر.

سَيِّدُ الْمُطْرِبِينَ: ئاتاقلىق مۇزىكانت.

سَيِّدِى. يا سَيِّدِى: جانابلىرى، ھەزرەتلىرى، تەقسىر، تۆرەم بېگىم، غوجام، ئەپەندىم.

سَيِّدَةٌ ج سَيِّدَاتٌ: خانىم، خېنىم، خانزادە، ئاغىچا.

سَيِّدَتِي. يا سَيِّدَتِي: خېنىم، خانىم، ئاغىچا.

سَيِّداتِي وَسَادَتِي: خانىملار ۋە ئەپەندىلەر.

صَحِيفَةُ السَّيِّدَاتِ: ئاياللار سەھىپىسى، ئاياللار ئۈچۈن ئاجرىتىلغان مەخسۇس بەت.

اَلسَّيِّدَانِ: ئىمام ھەسەن بىلەن ئىمام ھۈسەيىن (ھەزرىتى ئەلى بىلەن ھەزرىتى فاتىمەنىڭ ئوغۇللىرى).

سَيَّرَ يُسَيِّرُ تَسْيِيرًا: ماڭغۇزدى، يولغا سالدى.

«وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ» «قرآن»: ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بىز تاغلارنى يوق قىلىمىز.

سَيَّرَهُ: ئەۋەتتى، ئېلىپ باردى.

سَيَّرَ عَمَلَهُ: يۈرۈشتۈردى، ئىشنى ئاققۇزدى.

سَيَّرَ الْمَثَلَ: مەسەلنى تارقاتتى، ئومۇملاشتۇردى.

سَيَّعَ يُسَيِّعُ تَسْيِيعًا الْحَائِطَ بِالطِّينِ: تامنى لاي بىلەن سۇۋىدى.

سَيَّعَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ: بېشىغا ئاق كىردى، ئاق چۈشتى.

سَيَّعَ الشَّيْءَ: ماي سۈرتتى، مايلىدى.

سَيِّقٌ: شامال ھەيدىگەن بۇلۇت.

سَيِّقَةٌ ج سَيَائِقُ وَسَيِّقَاتٌ: بۇلاپ كېتىلگەن ئات-ئۇلاقلار.

سَيَّلَ يُسَيِّلُ تَسْيِيلًا: ئاققۇزدى، ئېقىتتى.

سَيَّلَ الْمَادَّةَ: ماددىنى ئېقىتتى، قاتتىقلىق ھالىتىدىن سۇيۇقلۇق ھالەتكە ئايلاندۇردى.

سَيَّلَ الْغَازَ: گازنى سۇيۇق ھالەتكە ئايلاندۇردى.

وَلَاسِيَّمَا: بولۇپمۇ، خۇسۇسەن، ئېخىمۇ.

«يُحِبُّ جَمِيعَ مُعَلِّمِيهِ وَلَاسِيَّمَا مُعَلِّمَ الْحِسَابِ»: ئۇ ئوقۇتقۇچىنىڭ ھەممىسىنى ياقتۇرىدۇ، بولۇپمۇ ماتېماتىكا ئوقۇتقۇچىسىنى.

ش

ش الشِّيْنُ: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 13 ـ ھەرپى بولۇپ. ئەبجەد ھېسابىدا «300»نى كۆرسىتىدۇ.

شَامْ: سۈرىيە، دەمەشق.

رَجُلٌ شَامِيٌّ: سۈرىيىلىك ئادەم، دەمەشقلىق ئادەم.

اَلشَّامِيّ: سۈرىيىلىك، دەمەشقلىق.

شَاءَ يَشَاءُ شَيْئًا وَ شَيْئَةً و مَشَاءَةً وَ مَشَائِيَةً: خالىدى، ئارزۇ قىلدى.

شَاءَ اللهُ الشَّيْءَ: ئاللاھ بەلگىلىدى، تەقدىر قىلدى، ھۆكۈم قىلدى.

مَا شَاءَ اللهُ: ياخشى، ياخشى بولدى (ئاللاھنىڭ ئىرادىسى).

إِنْ شَاءَ اللهُ: ئەگەر ئاللاھ خالىسا، خۇدايىم بۇيرۇسا.

﴿كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ﴾ ‹قرآن›: ياق، مۇقەررەركى ئۇ (يەنى قۇرئان) ۋەز-نەسىھەتتۇر. خالىغان ئادەم ئۇنىڭدىن ۋەز-نەسىھەت ئالىدۇ.

شَابَ يَشُوبُ شَوْبًا وَ شِيَابًا الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى، ئېلىشتۇردى.

شَابَ فِي الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ: سودىدا ھىيلە-مىكىر ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى.

شَابَ يَشِيبُ شَيْبًا وَ شَيْبَةً وَ مَشِيبًا شَعْرُهُ: چېچى ئاقىرىپ كەتتى.

يَشِيبُ مِنْ هَوْلِهِ الْوِلْدَانُ: ئۇنىڭدىن قورقۇپ بالىنىڭ چېچى ئاقىرىپ كەتتى.

شَابَ رَأْسُهُ: بېشىغا ئاق كىردى، چېچى ئاقىرىپ كەتتى.

شَابَتْ رُؤُسُ الْآكَامِ: چوققىلار قار بىلەن قاپلاندى.

«لَنْ يَحْدُثَ هَذَا حَتَّى يَشِيبَ الْغُرَابُ»: بۇ مەڭگۈ يۈز بەرمەيدۇ (قۇم چېچەكلىمىگۈچە بۇ ئىش بولمايدۇ).

شَابٌّ ج شُبَّانٌ وَ شَبَبَةٌ: يىگىت، ياش ئەر (16~30 ياشقىچە).

شَابَّةٌ ج شَابَّاتٌ وَ شَوَابٌّ: ياش قىز؛ چوكان (13~30 ياشقىچە).

شَابَكَ يُشَابِكُ مُشَابَكَةً بَيْنَ الْأَصَابِعِ: بارماقلىرىنى كىرىشتۈردى.

شَابِنٌ مِنَ الْغِلْمَانِ: توشقان بالا، دوغىلاق بالا، زىلۋا بالا.

شَابَهَ يُشَابِهُ مُشَابَهَةً الْوَلَدُ أَبَاهُ: بالا دادىسىغا ئوخشىدى.

«مَنْ يُشَابِهْ أَبَاهُ فَمَا ظَلَمَ»: دادىسىغا ئوخشىغان ئادەم زىيان تارتمايدۇ.

شَابُورَةٌ: سەھەردىكى سۈس تۇمان.

شَابُوقَةٌ: ھاسا.

شَاةٌ ج شِيَاهٌ: قوي.

شَاتَمَ يُشَاتِمُ مُشَاتَمَةً: تىللاشتى، ئۇرۇشتى، جاڭجاللاشتى.

شَاتِنٌ: توقۇمىچى، توقۇمىچىلىق ئىشچىسى.

شَاتٍ: زىمىستان قىش؛ يامغۇرلۇق، سوغۇق.

يَوْمٌ شَاتٍ: يامغۇرلۇق كۈن.

شَاجِبٌ: كـوت ـ كـوت، ۋاتـلـداق، ۋالاقتەككـۇر؛ غەمكىن، تۈك قاغا.

شَاجَّ يَشَاجّ مُشَاجَّةً وَ شِجَاجًا: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

شَاجَرَ يُشَاجِرُ مُشَاجَرَةً: جېدەللەشتى، تالاش ـ تارتىش قىلىشتى.

شَاجِنَةٌ ج شَوَاجِنُ: يـول، داغـدام يـول، مۇسـاپە، لىنىيە.

شَاخ يَشِيخُ شَيْخًا عَلَى حَاجَتِهِ: تىرىشتى، كۈچىدى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

شَاحِبٌ: ئـاجىز، هالسىز، زەئىپ، يـاداڭغۇ، سولغۇن.

شَاحِجٌ: قۇلان، ياۋا ئېشەك.

بَنَاتُ شَاحِجٍ: قېچىر.

شَاحَّ يُشَاحُّ مُشَاحَّةً فُلَانًا: كېچەلمىدى، كـۆزى قىيمىدى، مېهرىنى ئۈزەلمىدى؛ ئېچىنىدى.

شَاحِطٌ: يىراق، ئۇزۇن.

شَاحَنَ يُشَاحِنُ مُشَاحَنَةً: نەپرەتلەندى، يىرگەندى، ئۆچ كۆردى.

مَرْكَبٌ شَاحِنٌ: يۈك پاراخوتى.

شَاحِنَةٌ ج شَاحِنَاتٌ: يۈك ۋاگونى، يۈك ماشىنىسى.

«لَا يُسْمَحُ بِمُرُورِ الشَّاحِنَاتِ فِي أَوْقَاتِ الذُّرْوَةِ»: قاتناش يـۇقىرى پەللىگە چىققاندا يـۈك ماشىنىلىرىنىڭ ئۆتۈشىگە رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

شَاحِنَةٌ قَلَّابَةٌ: موللاقچى ماشىنا.

شَاحِنَةٌ ثُلَاثِيَّةُ الْعَجَلَاتِ: ئۈچ چاقلىق يۈك توشۇش ماشىنىسى.

شَاحِنَةٌ ضَخْمَةٌ: ئېغىر يۈك ماشىنىسى.

شَاخُوطَةٌ: تاش سىلىقلاش ماشىنىسى.

شَاخ يَشِيخُ شَيْخًا وَ شَيْخُوخَةً وَ شُيُوخَةً: قېرىدى، ياشاندى.

شَاخ النَّبَاتُ: ئوت ـ چۆپ قۇرۇدى.

شَاخِصٌ: تىكىلىپ قارىغۇچى، سىنچىلاپ قارىغۇچى، چەكچەيگۈچى.

«اَلْأَبْصَارُ نَحْوَكَ شَاخِصَةٌ»: هەممىنىڭ كۆزى سەندە.

﴿وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ‹قۇرئان›: راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇپپارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

شَاخِصٌ ج شَوَاخِصُ: نىشان قوزۇقى، نىشان خادىسى.

شَاخَلَ يُشَاخِلُ مُشَاخَلَةً: سەممىي دوست بولۇشتى.

شَادَ يَشِيدُ شَيْدًا الْبِنَاءَ: بىنانى قوپۇردى، ئېگىزلەتتى.

شَادَ الْقُصُورَ الْعَوَالِي: ئېگىز سارايلارنى سالدى.

شَادِخٌ: سېمىز.

شَادِخٌ مِنَ الْعُشْبِ: نورغۇن ئوت ـ چۆپ.

غُلَامٌ شَادِخٌ: ياش يىگىت.

شَادِخَةٌ ج شَوَادِخُ: سەت قىلىق؛ ئاتنىڭ قاشقىسى.

رَكِبَ الشَّادِخَةَ: ئەسكى ئىشلارنى قىلدى.

شَادَّ يُشَادُّ مُشَادَّةً: بەكدى، جېدەللەشتى، قولغا كەلتۈردى.

«لَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ» ‹حديث›: دىندا قاتتىق يول تۇتۇشقا بولمايدۇ.

شَادِرٌ ج شَوَادِرُ: ئامبار، ئىسكىلات.

شَادِرُ أَخْشَابٍ: ياغاچ ئامبىرى.

شَادَرْوَانٌ: مەنبە، سۇ بېشى، سۇ مەنبەسى.

شَادِنٌ ج شَوَادِنُ: كېيىك بالىسى، ئاهۇ.

شَادُوفٌ ج شَوَادِيفُ: مەنجانىق.

شَادٍ (الشَّادِي) م شَادِيَةٌ ج شُدَاةٌ وَ شَادُونَ: ناخشىچى؛ ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى.

شَاذِبٌ: ۋەتىنىدىن ئايرىلغان، ۋەتىنىدىن يىراق، ئۈمىدسىز.

شاذٌّ ج شُذَّاذٌ و شَوَاذٌّ م شاذَّةٌ ج شَوَاذٌّ: قائىدىسىز، تەرتىپسىز، نورمالسىزلىق.

شَاذّ الأَخْلَاقِ: ئەخلاقتا قائىدىنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكەن.

شَاذٌّ جِنْسِيًّا: جىنسىي جەھەتتە غەيرىي تەبىئىيلىك، غەلىتلىك.

كَلِمَةٌ شَاذَّةٌ: قائىدىنىڭ سىرتىدىكى سۆز.

شَاذّ الطَّبْعِ أو الأَطْوَارِ: ئاجايىپ ئادەم، غەلىتە ئادەم، نورمالسىز.

«لِكُلِّ قَاعِدَةٍ شَوَاذٌّ»: ھەربىر قائىدىنىڭ قائىدىگە بېقىنمايدىغان ئايرىم شەكىللىرى بولىدۇ.

شَاذِنْج: قان بېسىمىنى ئۆلچىگۈچ.

شَارَ يَشُورُ شَوْرًا وَ شِيَارًا وَ شِيَارَةً وَ شَارًا الْعَسَلَ: ھەسەل ئالدى، چىقاردى، يىغدى.

شَارَ الدَّابَّةَ: ھايۋاننى كۆندۈردى.

يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْبَنَانِ: ھەممە ئادەم تونۇيدىغان، ھەممە ئادەمنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر ئادەم.

شَارَبَ يُشَارِبُ مُشَارَبَةً: بىللە ئىچىشتى.

﴿فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ﴾ «قرآن»: تەشنا بولغان تۆگىلەردەك ئىچىسىلەر.

شَارِبٌ ج شُرَّابٌ: ئىچكۈچى.

شَارِبٌ ج شَوَارِبُ: بۇرۇت.

شَارَةٌ ج شَارَاتٌ: ئالامەت، بەلگە؛ ئىزناك، پاگون.

شَارَةُ الذِّرَاعِ: يەڭ بەلگىسى.

شَارَةُ الْجَوَّالَةِ: يانفون نومۇرى.

شَارَةُ الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئىزنىكى.

فُلَانٌ حَسَنُ الشَّارَةِ: قىياپىتى چىرايلىق ئادەم.

شَارَجَ يُشَارِجُ مُشَارَجَةً فُلَانًا: پالانىغا ئوخشاتتى.

شَارِحٌ ج شُرَّاحٌ: شەرھلىگۈچى، ئىزاھلىغۇچى، تەپسىراتچى، چۈشەندۈرگۈچى.

شَارِخٌ ج شَرْخٌ: يىگىت.

شَارِدٌ ج شُرَّدٌ: قاچقۇن، قېچىپ كەتكۈچى؛ ئازغۇن، ئاداشقۇچى.

شَارِدُ الْفِكْرِ: پىكرى چېچىلاڭغۇ.

شَارِدَةٌ ج شَوَارِدُ وَ شُرَّدٌ: قاچقۇن، قاچقۇنلۇق؛ يۇرت كەزگۈچى، جاھان كېزەر.

شَارِدَةٌ وَ وَارِدَةٌ: كونىسى ۋە يېڭىسى؛ بىلمىسىز ۋە بىلمىسىزلىك.

لا تَفُوتُهُ شَارِدَةٌ وَلاوَارِدَةٌ: ھەممىگە ھوشيار ئادەم.

قَصِيْدَةٌ شَارِدَةٌ: مەشھۇر قەسىدە.

شَوَارِدُ اللُّغَةِ: كەم ئۇچرايدىغان سۆز.

شَارَّ يُشَارُّ مُشَارَّةً: خارلىدى، ئازابلىدى، زۇلۇم قىلدى.

شَارَّ الرَّجُلُ فُلَانًا: جېدەللەشتى.

شَارَّ الدَّابَّةَ: مىنىپ باقتى.

شَارَزَ يُشَارِزُ مُشَارَزَةً: ئەخلاقى بۇزۇلدى.

شَارَزَهُ: ئۆچمەنلەشتى، دۈشمەنلەشتى.

شَارِزٌ ج شُرَّازٌ: كەسكۈچى، ئۈزگۈچى.

شَارَطَ يُشَارِطُ مُشَارَطَةً: ۋەدىلەشتى، شەرتلەشتى، توختاملاشتى، پۈتۈشتى.

شَارِعٌ ج شَارِعُونَ: قانۇن چىقارغۇچى، قانۇن تۈزگۈچى.

«رَاعَى الشَّارِعُ الْحِكْمَةَ فِي تَحْرِيْمِ هٰذَا الْفِعْلِ»: شەرىئەتنى بېكىتكەن زات بۇ ئىشنى ھارام قىلىشتا ھېكمەتنى كۆزدە تۇتقان.

شَارِعٌ ج شَوَارِعُ وَ شُرَّعٌ: كوچا، چوڭ يول.

شَارِعٌ رَئِيْسِيٌّ: چوڭ كوچا، ئاساسىي يول.

رَجُلُ الشَّارِعِ: ئاددىي پۇقرا.

﴿إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا﴾ «قرآن»: چۈنكى، شەنبە كۈنى بېلىقلار سۇ ئۈستىدىن ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلەتتى.

«شَوَارِعُ الْمَدِيْنَةِ نَظِيْفَةٌ»: شەھەر كوچىلىرى پاكىز.

شَارَفَ يُشَارِفُ مُشَارَفَةً: ئۈستۈنلۈكى بىلەن پەخىرلەندى، ماختاندى.

شارَفَهُ: ئۆنىڭغا يېقىنلاشتى.

شارَفَ الأَرْبَعِيْنَ: قىرىققا يېقىنلاشتى.

شارَفَ الْغَرَقَ: غەرق بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى.

شارَفَ الْمُسافِرُ الْبَلَدَ: مۇساپىر يۇرتقا يېقىنلاشتى.

شارِفٌ ج شُرَّفٌ و شُرُوفٌ م شارِفَةٌ ج شارِفاتٌ: قېرى چىشى تۆگە.

شارِقٌ ج شُرْقٌ: كۆتۈرۈلۈۋاتقان قۇياش؛ شەرق تەرەپ.

شارَكَ يُشارِكُ مُشارَكَةً مَعَهُ: ئۆزىنىڭ بىلەن شېرىكلەشتى، ھەمكارلاشتى.

﴿وَشارِكْهُمْ فِي الْأَمْوالِ وَالْأَوْلادِ وَعِدْهُمْ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ ماللىرىغا ۋە بالىلىرىغا شېرىك بولغىن، ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بەرگىن.

شارَكَ مَعَهُ فِي الْعَواطِفِ: خەيرخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى.

شارَكَهُ: تەڭ بەھرىمەن بولدى.

شارَكَهُ فِي تِجارَتِهِ: شېرىكلەشتى.

شارَكَهُ الرَّأْيَ: پىكىرلەشتى.

شارِمٌ: نىشانغا تېگىپ ئۆتۈپ كەتكەن ئوق.

شارُوْقٌ ج شَوارِقُ: ھاك لاتقىسى.

شارَى يُشارِي شِراءً و مُشاراةً: سودىلاشتى.

شارٍ ج شُراةٌ: سېتىۋالغۇچى، خېرىدار.

شارِيُ الصَّواعِقِ: چاقماق قايتۇرغۇچ.

شازِبٌ ج شُزَّبٌ و شَوازِبُ: قوپال، يىرىك؛ ئاجىز، جۇدەڭ.

رَجُلٌ شاحِبٌ شازِبٌ: ئورۇق، قوپال، غودىدۈڭ.

شازَرَ يُشازِرُ مُشازَرَةً: دۈشمەنلەشتى، ئۆچمەنلەشتى.

شاسَ يَشاسُ شَوْسًا و شَوَسًا: كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى.

شاسَ خُلُقُهُ: مىجەزى ئوسالللاشتى.

شاسِبٌ ج شُسُبٌ: قۇرۇق، قۇرۇپ كەتكەن.

شاسٌ: جۇدەڭ، ئاجىز، ياداڭغۇ.

شاسِعٌ ج شُسُعٌ: يىراق، ئۇزاق، بىپايان.

بُعْدٌ شاسِعٌ: يىراق ئارىلىق.

فَرْقٌ شاسِعٌ: پەرقى ئېنىق، چوڭ پەرق.

شاسِيٌّ: كوزوپ؛ ماشىنا ئوقى.

شاشَ يَشُوشُ شَوْشًا الأَمْرُ: قالايمىقانلاشتى، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

شاشَتْ نَفْسُهُ: كۆڭلى ئاينىدى.

شاشٌ: داكا رەخت.

شاشٌ مُعَقَّمٌ: دېزىنفېكسىيە قىلىنغان داكا.

اَلشّاشَةُ: كىنو، ئېكران.

شاشَةُ تِلْفِزْيُوْنٍ: تېلېۋىزور ئېكرانى.

شاشَةٌ عَرِيْضَةٌ: كەڭ ئېكران.

اَلشّاشَةُ الصَّغِيْرَةُ: تېلېۋىزور.

اَلشّاشَةُ الْبَيْضاءُ: ئېكران.

شاشَةُ السِّكُوبِ: كەڭ ئېكران.

شاشَةُ الذَّبْذَبَةِ: تەۋرەنمە ئېكران.

شاشِيَّةٌ ج شَواشِيُّ: شاپاق دوپپا، ئاق دوپپا.

شاصَ يَشُوصُ شَوْصًا الشَّيْءَ: قوزغىدى، مىدىرلاتتى، ئۇۋۇلدى.

شاصَ فَمَهُ بِالسِّواكِ: ئاغزىنى مىسۋاكلىدى.

شاصَ يَشُوصُ شَوْصًا و شَوَصًا بِهِ الْمَرَضُ: كېسەل قاتتىق ئاغرىدى.

شاصَ بِهِ الْعِرْقُ: تومۇرى قالايمىقان سوقتى.

شاصِبٌ: كەمبەغەل، نامرات.

شاصِرٌ ج شَواصِرُ م شاصِرَةٌ: كىيىكنىڭ ئوغلىقى.

شاصِرَةٌ ج شَواصِرُ: قىلتاق، تۇزاق، قاپقان.

شاطَ يَشُوطُ شَوْطًا بِهِ: ئاچچىقلاندى، ئوغىسى قاينىدى، چىچىلدى.

شاطَ الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

شاطَ الْكُرَةَ: توپنى تەپتى.

شاطَ يَشِيْطُ شَيْطًا وَشِياطَةً وَشَيْطُوطَةً الشَّيْءُ: كۆيدى، كۆيۈپ تۆمۈرگە ئايلاندى.

شاط في الأمْر: ئالدىراقسانلىق قىلدى.

شاطَت القِدْرُ: قازان قايىندى.

شاط اللّحْمُ: گۆش كۆيۈپ كەتتى.

شاط بهِ الْغضَبُ: غەزىپى ئاشتى.

شاطَأ يُشاطِئُ مُشاطَئةً: قىرغاقتا مېڭىشتى.

شاطِئٌ ج شَواطِئُ: قىرغاق، ساھىل.

شاطِئٌ رَمْلِيٌّ: قۇملۇق دېڭىز بويى.

عَلَى الشّاطِئِ: قىرغاقتا.

﴿فلَمّا أتاها نُودِيَ مِنْ شاطِئِ الْوادِ الأيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ﴾ «قۇرئان»: مۇسا ئۇنىڭ يېنىغا كەلگەندە ۋادىنىڭ ئوڭ تەرىپىنىڭ گىرۇئىكىگە توغرا كېلىدىغان مۇبارەك جايدىكى دەرەخ تەرەپتىن ندا ئاڭلاندى.

وَصَلَ إلىَ شاطِئِ الأمانِ: خەتەردىن قۇتۇلدى.

شاطِبٌ: قىڭغىر؛ يىراق.

طرِيقٌ شاطِبٌ: قىڭغىر يول.

رَمْيةٌ شاطِبَةٌ: نىشاندىن ئازغان ئوق.

شاطَرَ يُشاطِرُ مُشاطَرَةَ الشَّيْءَ: تەڭ بۆلدى، ئورتاقلاشتى، تەقسىم قىلدى.

شاطرَهُ بِحُزْنِهِ: خەيرخاھلىق قىلدى، ھېسداشلىق قىلدى، تەسەللى بەردى.

«شاطَرَهُ مالَهُ»: مېلىنى ئورتاقلاشتى.

«أشاطِرُكَ الأحْزانَ»: قايغۇڭغا ئورتاقلىشىمەن.

شاطِرٌ ج شُطّارٌ: ئوتتۇرىدىن بۆلگۈچى؛ سېزىق: مەككار، كاززاپ، قۇۋ؛ ماھىر، ئۇستا، زېرەك، ئۆتكۈر، چاققان.

شاط يُشاط مُشاطَةً: زۇلۇمدا بېسىپ چۈشتى.

شاطٌ م شاطَةٌ: قەددى ـ قامەتلىك.

شاطِفٌ: نىشانغا تەگمىگەن.

سَهْمٌ شاطِفٌ: نىشاندىن چەتنەپ كەتكەن ئوق.

شاطِنٌ: ھەقتىن يىراق، ئەبلەخ، پەسكەش.

شاطَ يَشُوطُ شَوْطًا بهِ الْغضَبُ: غەزىپى تاشتى.

شاظَ بِهِ الأمْرُ: كېسەللىك دەرد قىلدى.

شاظَ بِهِ: ئۇنى تىللىدى.

شاغ يَشُوغُ شَوْغًا: چۇۋۇلۇپ كەتتى.

شاعَ يَشِيعُ شَيْعًا و شُيُوعًا الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى، يېيىلدى.

«شاعَتْ قِراءَتُها بيْنَ الأنَامِ كَمَا عَمَّ الْوَرَى صِيْتُ ذِكْرَاهَا وقَدْ بَرَعَتْ»: (ئەلفىيە)نى ئوقۇش كىشىلەر ئارىسىدا ئومۇملاشتى، ئۇ ھەممىنى بېسىپ چۈشىدىغان ئاجايىپ مەشھۇر كىتاب.

شاعَ الْحَدِيثُ: سۆز ـ چۆچەك تارقالدى.

شاعَ فِي رَأْسِهِ الشَّيْبُ: چېچىغا ئاق كىردى.

شاعَ الْمَرَضُ فِي الْبَلَدِ: كېسەل تارقالدى.

شاعَتِ الدّارُ: قورۇ ئورتاق بولدى.

شاعَهُ الشَّيْءُ: ئۇنىڭغا ئالاقىدار بولدى.

شاعَكُمُ اللهُ بِالسَّلامِ: ھەممىڭلارنى ئاللاھ سالامەت قىلسۇن.

الشّاعِبانِ: ئىككى مۈرە.

شاعَرَ يُشاعِرُ مُشاعَرَةً فُلانًا: مۇشائىرە قىلىشتى.

شاعِرٌ: ھېس قىلغۇچى، سەزگۈچى.

شاعِرٌ ج شُعَراءُ: شائىر.

شاعِرٌ مُفْلِقٌ: ئاتاقلىق شائىر، تالانتلىق شائىر.

﴿وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇ شائىرنىڭ سۆزى ئەمەستۇر، سىلەر ناھايىتى ئاز ئىشىنىسىلەر.

الشُّعَراءُ الرُّحَّلُ: سەرگەردان شائىرلار.

شاعِرَةٌ ج شَواعِرُ و شاعِراتٌ: ئايال شائىر، شائىرە.

شاعِرِيَّةٌ: شائىرانىلىك، شائىرلىق تالانتى.

«يَتَمَتَّعُ هذَا الرَّجُلُ بِشاعِرِيَّةٍ فَيّاضَةٍ»: بۇ ئادەم جۇشقۇن شېئىرىي ئىقتىدارغا ئىگە.

شاعٍ م شاعِيَةٌ ج شَوائِعُ و شُواعٍ: يىراق.

جاءَتِ الْخَيْلُ شَواعِيَ: ئاتلار تارقاق كەلدى.

شاغَبَ يُشاغِبُ مُشاغَبَةً: ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى،

جىدەل-ماجىرا تىرىدى، قۇترانقۇلۇق قىلدى..

شَاغَرَ يُشَاغِرُ شِغَارًا وَ مُشَاغَرَةً الرَّجُلُ الرَّجُلَ: ئىككى ئەر بىر-بىرىنىڭ ھەمشىرىسىگە مەھرىسىز ئۆيلەندى، مەھرىسىز ئالماشتۇرۇپ توي قىلىشتى.

شَاغِرٌ ج شَوَاغِرُ: بوش ۋاقىت؛ بىكار، قورۇق، مەنىسىز.

وَظِيفَةٌ شَاغِرَةٌ: بوش ۋاقىت؛ بوش ئورۇن.

«تُوجَدُ وَظِيفَةٌ شَاغِرَةٌ فِي هَذِهِ الْإِدَارَةِ»: بۇ ئىدارىدە بوش ئورۇن بار.

شَاغَلَ يُشَاغِلُ مُشَاغَلَةً: (كۆڭلى) بۆلۈندى، (پىكرى) چېچىلدى؛ ئەنسىرىدى.

شَاغَلَتِ الْأُمّ طِفْلَهَا: ئانا بالىسىنى بەزلىدى، يەپىلدى.

شَاغِلٌ ج شَوَاغِلُ: بىئاراملىق، پەرىشانلىق، دىققەتچىلىك؛ ئالدىراش (ئىش).

شَوَاغِلُ الْحَيَاةِ: كۈندىلىك ئىشلار، ئادەتتىكى ئىشلار.

شُغْلٌ شَاغِلٌ: مۇھىم ئىش، زۆرۈر ۋەزىپە.

وَجَدَهُ شَاغِلًا عَنْهُ فِي كَذَا: ئەس-يادى مۇشۇنىڭدا بولدى.

شَاغِلٌ ج شَوَاغِلُ: ئالدىراش (ئادەم).

شَاغُورٌ ج شَوَاغِرُ: شارقىراتما.

شَاغُولٌ: يەلكەن بېغى.

شَافَ يَشُوفُ شَوْفًا الْحَبْلَ: ئارقانى مايلىدى.

شَافَهُ: كۆردى، قارىدى؛ كۆرسەتتى.

شَافَ الْبَخْتَ: پال سالدى.

شِيفَتِ الْجَارِيَةُ: قىز ياساندۇرۇلدى.

شَافِعٌ ج شَافِعُونَ: شاپائەت قىلغۇچى، مۇرەسسە قىلغۇچى، ياراشتۇرغۇچى، ۋاسىتىچى؛ ئالدىن سېتىۋېلىش ھوقۇقىغا ئېرىشكۈچى.

«فُلَانٌ يُعَادِيْنِي وَلَهُ شَافِعٌ»: پالانى ماڭا ئۆچ، ماڭا ئۆچلۈك قىلىشتا ئۇنىڭ ياردەمچىسى بار.

شَافِعِيٌّ: شافىئىي مەزھىپىگە مەنسۇپ.

شَافِعِيَّةٌ: شافىئىي مەزھىپى، شافىئىي مەزھىپىگە تەۋە ئادەم.

شَافٌّ: يېرىم سۈزۈك.

شَافَهَ يُشَافِهُ مُشَافَهَةً: يۈزمۇيۈز سۆزلەشتى.

شَافَى يُشَافِي مُشَافَاةً فُلَانًا: يۈز تۇرانە سۆزلەشتى.

شَافٍ: (شَافِي) شىپالىق، داۋا بولىدىغان؛ قەتئىي، كەسكىن.

اَلدَّاءُ الشَّافِي: شىپالىق دورا.

اَلْجَوَابُ الشَّافِي: كەسكىن جاۋاب.

شَاقَ يَشُوقُ شَوْقًا وَ تَشْوَاقًا إِلَيْهِ: سېغىندى، ياد ئەتتى.

شَاقَ يَشِيقُ شَيْقًا الشَّيْءَ إِلَيْهِ: باغلاپ قويدى.

شَاقَ الْحَبْلَ إِلَى الْوَتَدِ: ئارغامچىنى قوزۇققا چەگدى.

شَاقَّ يُشَاقُّ شِقَاقًا وَ مُشَاقَّةً: قارشىلاشتى، دۈشمەنلەشتى.

﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللهَ وَرَسُولَهُ﴾ «قرآن»: بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە قارشى چىقتى.

شَاقٌّ ج شَوَاقٌّ: جاپالىق، قىيىن، كىشىنى ھارغۇزۇۋېتىدىغان، ئادەمنى زېرىكتۈرىدىغان.

«إِنَّ طَرِيقَ الْعِلْمِ طَرِيقٌ شَاقٌّ»: ئىلىم يولى جاپالىق بولىدۇ.

أَشْغَالٌ شَاقَّةٌ: ئېغىر ئەمگەك، قىيىن ئىش.

شَاقِلٌ: قەدىمكى يەھۇدىيلارنىڭ تەڭگە پۇلى، بابىلىلىقلارنىڭ بىر خىل ئېغىرلىق ئۆلچىمى.

شَاقُوفٌ ج شَوَاقِيفُ: بازغان.

شَاقُولٌ ج شَوَاقِيلُ: يەر ئۆلچەيدىغان تاياق؛ قۇرۇلۇشچىلار ئىشلىتىدىغان ئاسما قارا؛ ئۆلچىگۈچ؛ شەيتان.

شَاقى يُشاقِي مُشاقاةً وَشِقَاءً الشَّيْءَ: ئۇچراشتى، مۇلاقات بولدى.

شَاكَ يَشُوكُ شَوْكًا الشَّجَرُ: دەرەخ تىكەنلىك بولدى، تىكەن چىقاردى.

شَاكَهُ: ئۇنىڭغا تىكەن سانجىلىپ كەتتى؛ تىكەن كىردى، تىكەن سانجىلدى.

شَاكَ فُلَانٌ فُلَانًا: پالانى پالاننى سانجىۋالدى.

شَاكِرٌ ج شَاكِرُونَ وَ شُكَّرٌ: شۈكۈر قىلغۇچى، تەشەككۈر بىلدۈرگۈچى، رەھمەت ئېيتقۇچى.

﴿وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ «قرآن»: كىمكى ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرەر ياخشىلىق قىلىدىكەن (ئاللاھ ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ)، ئاللاھ ئەلۋەتتە شۈكۈرنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر، ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر.

اَلشَّاكِرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، شۈكۈر قىلغۇچىنى مۇكاپاتلىغۇچى، دېگەن مەنىدە.

شَاكِرِيٌّ ج شَاكِرِيَّةٌ: ياللانما، مەدىكار.

شَاكِرِيَّةٌ: ئىش ھەققى؛ خەنجەر.

شَاكَسَ يُشَاكِسُ مُشاكَسَةً: جېدەللەشتى، جاڭجاللاشتى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

شَاكَسَ الطِّفْلُ صَدِيقَهُ: بالا دوستىنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

شَاكٌّ ج شُكَّاكٌ م شَاكَّةٌ: شەك كەلتۈرگۈچى، گۇمانلانغۇچى، شۈبھىلەنگۈچى.

شَاكُّ السِّلَاحِ: چىش-تىرنىقىغىچە قوراللانغۇچى، تولۇق قوراللانغان.

شَاكَةٌ ج شَوَاكٌّ: گال ئىششىقى، بوغۇز ئىششىقى.

شَاكَلَ يُشَاكِلُ مُشَاكَلَةً: ئوخشىدى، ئوخشاپ كەتتى.

وَمَا شَاكَلَ ذَالِكَ: شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر، ئەنە شۇنداق نەرسىلەر، ۋەھاكازا.

شَاكَلَهُ: مۇخالىپەتچىلىك قىلدى، زىددىيەتلەشتى.

«أَنْتَ لَا تُشَاكِلُ أَبَاكَ فِي فَضْلِهِ وَعِلْمِهِ»: سەن پەزىلەتتە ۋە ئىلىمدە ئاتاڭغا ئوخشىمايدىكەنسەن.

شَاكِلَةٌ ج شَوَاكِلُ: بىقىن، يان؛ خاراكتېر، تەبىئەت؛ ھاجەت.

عَلَى شَاكِلَتِهِ: ئۆز ئۇسۇلى بىلەن، ئۇنىڭ خاراكتېرى بويىچە.

«قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ»: ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز يولى بويىچە ئىش قىلىدۇ.

إِمْرَأَةٌ شَاكِلَةٌ: غىلجىڭ ئايال.

أَصَابَ شَاكِلَةَ الصَّوَابِ: ماھىيىتىگە يەتتى.

شَاكَهَ يُشَاكِهُ مُشَاكَهَةً: ئوخشاپ كەتتى.

شَاكُوسٌ ج شَوَاكِسُ: بولقا.

شَاكَى يُشَاكِي مُشَاكَاةً: شىكايەت قىلدى، دادلىدى.

شَاكٍ: شىكايەت قىلغۇچى، ئەرز قىلغۇچى، دادلىغۇچى.

رَجُلٌ شَاكِي السِّلَاحِ: تولۇق قوراللانغان كىشى، چىش - تىرنىقىغىچە قوراللانغان كىشى.

شَالَ يَشُولُ شَوْلًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.

شَالَ الْمِيزَانُ: جىڭ كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

شَالَتْ نَعَامَتُهُ: ئۆلدى، ھالاك بولدى؛ يېڭىلدى، يەڭگىلدى.

شَالَتْ نَعَامَتُهُمْ: ئۇلار پارچىلىنىپ كەتتى.

شَالَ يَشِيلُ شَيْلًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى.

شَالَ بِـ: ئاللدى، ئېلىۋالدى؛ تېپىۋالدى؛ ئېلىۋالدى؛ يۆتكىدى؛ ئويىندى، ئويناشتى.

شَالٌ ج شِيلَانٌ و شَالَاتٌ: شارپا، رومال، ياغلىق.

شَالِمٌ: قارا بۇغداي؛ قوش تىرناق؛ تىرناق ( ).

شَالُونٌ: ئاياللچە كۆڭلەك.

شَالِيَةٌ ج شَالِيَاتٌ و شَوَالِيٌّ: بوتۇلكا، شىشە؛ لوگقا؛

ئەستەك.

شام يشيم شيْمًا الشّيْءَ: باھالىدى، مۆلچەرلىدى.

اَلشّامُ: سۇرىيە.

اَلشّامُ الْكبِيرَةُ: دەمەشق.

شامْبُو: چاچ سوپۇنى.

شامِتٌ ج شُمّاتٌ م شامِتَةٌ ج شَوامِتُ: ئىچى يامان، كۆڭلى قارا، نىيىتى بۇزۇق.

بـات بِلَيْلَـةِ الـشّوامِتِ: قورقۇنچلـــۇق كېچىنــــى ئۆتكۈزدى.

شامَةُ الْخدِّ ج شامٌ وَ شامَاتٌ: مەڭ، خال.

شـامِخٌ ج شـُمَّخٌ م شـامِخةٌ ج شـامِخَاتٌ و شـَوامِخُ: ئېگىز: يۈكسەك.

رَجُلٌ شامِخٌ: تەكەببۇر، ھاكاۋۇر، ھالى چوڭ.

جَبَلٌ شامِخٌ: ئېگىز تاغ.

جِبالٌ شَوامِخُ: ئېگىز ۋە تىك كەتكەن تاغلار.

نَسَبٌ شامِخٌ: ئېسىل نەسەب.

﴿وَجعَلْنَا فِيْهَا رَوَاسِيَ شامِخَاتٍ﴾ قۇرئان: بىز زېمىنغا ئېگىز تاغلارنى ئورناتتۇق.

شامِذٌ ج شُمَّذٌ و شَوامِذُ: چايان.

شـــامَسَ يُـــشامِسُ مُشامَـــسَةً: دۈشمەنلەشــــتى، ئۆچەكەشتى.

شامِسٌ ج شَـوَامِسُ: جاھىـــل، تەرســا: ئاپتـــاپ، ئاپتاپلىق.

شامِلٌ: ئومۇمىي، ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى.

«إِنْطَلَقْنَـا كُلّنَـا لِلتّنْظِيْـفِ الـشّامِلِ»: ھەمـمەيــــــــز ئومۇمىيۈزلۈك تازىلىق قىلىشقا ئاتلاندۇق.

شامَّةٌ: پۇراش، پۇراش سېزىمى، پۇراش ئەزاسى.

شـانَ يـشِيْنُ شـيْنًا: سەتلەشـــتۈردى، ئەيىبلىـــدى، مالامەت قىلدى.

شانِئٌ ج شُنّاءٌ م شانِئَةٌ ج شَوَانٍ: نەپرەتلەنگـۈچى، يىرگەنگـۈچى، ئـاداۋەت سـاقلىغۇچى، ئـۆچ كۆرگۈچى، يامان كۆرگۈچى.

﴿إِنّ شانِئَكَ هُوَ الأَبْتَرُ﴾ قۇرئان: ھەقىقەتەن سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭ نام-نىشانى قالمايدۇ.

شائِبٌ م شائِبَةٌ: چىشى سەدەپتەك ئاپئاق ئادەم.

شانِطَةٌ ج شُنُطٌ و شَنْطاتٌ: سومكا، خالتا، قاپ، سەپەر خالتىسى.

شانِفٌ: ھاكاۋۇر.

شاتَةٌ ج شَوَانٌ: ساي، ئېقىن.

شـاهَ يَـشُوهُ شـَوْهًا وَ شـَوْهَةً الْوَجْـهُ: يـــۈزى ســـەت، كۆرۈمسىز بولدى.

شاهَ يَشِيْهُ شَيْهًا: كۆز تەگدى.

شاهْبَلّوط: كاشتان، كاشتان ياڭىقى.

شاهْبَنْدَرْ: شەھەر باشلىقى.

شاهِدُ إِثْباتٍ: دەۋاگەر ئۈچۈن گۇۋاھ بولغۇچى.

شاهِدُ نَفْيٍ: جاۋابكار ئۈچۈن گۇۋاھ بولغۇچى.

شـاهَدَ يُـشاهِدُ مُـشاهَدَةً الـشّيْءَ: نەرسىنى كـۆزدىن كەچۈردى، ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى.

شاهِدٌ ج شُهُودٌ وَ شُهّادٌ: گۇۋاھ، شاھىت، گۇۋاھلىق بەرگۈچى: نەقىل ئالماق: تىل: پەرىشتە.

شاهِدُ عَدْلٍ: ئادىل گۇۋاھچى.

شاهِدُ عَيْنٍ: نەق مەيدان گۇۋاھچىسى.

﴿أَفَمَـنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شـاهِدٌ مِنْـهُ﴾ قۇرئان: پەرۋەردىگـارى تەرىپىـدىن كەلـگەن روشەن دەلىلگە ئاساسلانغان ئـادەم (ھاياتىي دۇنيـانى كۆزلەيـدىغان كىـشىلەر بىـلەن ئوخـشاشمۇ؟). ئۇنىڭغـا ئـاللاھ تەرىپىــدىن كەلــگەن گۇۋاھلىــق بەرگــۈچى قۇرئـاننى تىلاۋەت قىلىدۇ.

شاهِدُ زُورٍ: يالغان گۇۋاھلىق بەرگۈچى.

صَلاةُ الشّاهِدِ: شام نامىزى.

شـاهِدَةٌ ج شَـوَاهِدُ وَ شـاهِدَاتٌ: قەبـــرە تېـــشى: كۆچۈرۈلگەن نۇسخا، كوپىيە: بېگىز قول.

وَرَقُ الشّاهِدَةِ: قارا قەغەز.

اَلشَاهِدَةُ: بەر شارى؛ كوپىيە دەپتەر، ئورىگىنال.

شاهَرَ يُشاهِرُ مُشاهَرةً: ئايلىق ئىجارىگە ئالدى.

شاهِقٌ: ئېگىز، ئالىي، يۈكسەك.

جَبَلٌ شاهِقٌ: ئېگىز تاغ.

شاهِقَةٌ ج شَواهِقُ: ئېگىز بىنا، ئېگىز ئىمارەت.

جِبَالٌ شَوَاهِقُ: ئېگىز ۋە تىك كەلگەن تاغلار.

شاهَلَ يُشاهِلُ مُشاهَلَةً: تىللاشتى، جېدەللەشتى.

شَاهَى يُشاهِي مُشاهاةً: ئوخشاپ قالدى، ئوخشىشىپ كەتتى.

شاهِينٌ ج شَواهِينُ و شَياهِينُ: سار (قۇش)؛ جىگدىلىك چوكىسى.

شاوَرَ يُشاوِرُ مُشاوَرَةً فِي الْأَمْرِ: مەسلىھەتلەشتى، مەسلىھەت سورىدى.

شاوَرَ نَفْسَهُ: ئۆز ئۆزى بىلەن سۆزلەشتى، ئويلاشتى.

«وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» قرآن: ئىشتا ئۇلار بىلەن كېڭەشكىن.

شاوَسَ يُشاوِسُ مُشاوَسَةً الْماءَ: سۇ ئاران كۆرۈندى، ۋىل-ۋىل كۆرۈندى.

شاوَلَ يُشاوِلُ مُشاوَلَةً الشَّيْءَ: كۆتۈردى.

شاوَلَ فُلانٌ قِرْنَهُ: رەقىبىنى ئېلىشىشقا چاقىردى.

شاوَلَ بِهِ: چەتكە قاقتى، سىقىپ چىقاردى.

شاوِيشٌ: ئوفىتسېر.

شايٌ: چاي؛ چاي دەرىخى.

شايٌ أَحْمَرُ: پەمىل چاي.

شايٌ أَخْضَرُ: كۆك چاي.

حَفْلَةُ شايٍ: چاي سۆھبەت يىغىنى.

مِلْعَقَةُ شايٍ: چاي قوشۇقى.

شايَحَ يُشايِحُ مُشايَحَةً: ئۇرۇشتى، كۈرەش قىلدى.

شايَحَ فِي الْأَمْرِ: تىرىشتى.

شايَصَ يُشايِصُ مُشايَصَةً: مىجەزى ئوساللاشتى.

شايَصَ فُلاناً: دەۋالاشتى.

شايَعَ يُشايِعُ مُشايَعَةً: ھىمايە قىلدى، ئالقىشلىدى، قۇۋۋەتلىدى.

شايِفٌ: قارىغۇچى، كۆرگۈچى.

شائِبٌ: ئارىلاشقان.

شائِبٌ ج شُيَّابٌ و شِيَبٌ: ئاق چاچلىق بوۋاي.

«لا تَزالُ كَما كُنْتَ. أَمّا أَنا فَصِرْتُ شائِبًا»: سەن يەنىلا بۇرۇنقىدەك تۇرۇپسەن. مەن بولسام چارباش بولۇپ كەتتىم.

شائِبَةٌ ج شَوائِبُ: ئاق چاچ موماي؛ ئەيىب، نۇقسان، ئىللەت؛ كىر.

«لَيْسَ فِي ماءِ الْمَطَرِ شائِبَةٌ مِنْ تُرابٍ»: يامغۇر سۈيىدە دۇغ يوق.

بَرِيءٌ مِنَ الشَّوائِبِ: نۇقسانسىز ئادەم.

شائِحٌ: كۆڭۈللىمچى، قورۇغۇچى، ئېھتىياتچان.

شائِعٌ: تارالغان؛ ئورتاق.

عَلَى الشّائِعِ: بىللە، بىرلىكتە.

«لَكَ فِي هٰذِهِ الدّارِ سَهْمٌ شائِعٌ»: بۇ قورۇدا سېنىڭمۇ بىر كىشىلىك ھەسسەڭ بار.

اَلشّائِعُ أَنَّ ...: ئەپقاچتى گەپلەرگە قارىغاندا.

مِلْكٌ شائِعٌ: تەڭ پايدىلىنىش ھوقۇقى، ئورتاق پايدىلىنىش ھوقۇقى.

شائِعَةٌ ج شائِعاتٌ و شَوائِعُ: ئۇسەك سۆز، پىتنە-ئىغۋا.

شائِفٌ: قارىغۇچى، كۆرگۈچى.

شائِقٌ: ئىشتىياق باغلىغۇچى، ئارزۇ قىلغۇچى.

كَلامٌ شائِقٌ: سىڭىلىك سۆزۈك يېقىملىق.

شائِكٌ ج شاكَةٌ: تىكەنلىك، تىكىنى بار.

سِلْكٌ شائِكٌ: سىم توسۇق، سىم تور.

«جِسْمُ هٰذَا الْحَيَوانِ شائِكٌ»: بۇ ھايۋاننىڭ بەدىنى تىكەنلىك.

مَسْئَلَةٌ شائِكَةٌ: مۇرەككەپ مەسىلە، چىگىش مەسىلە.

شائِلٌ ج شوَّلٌ و شوَّالٌ مِنْ ناقةٍ: كۆيلىگەن چىشى تۆگە.

شائِلةٌ ج شوائِلُ: بوغاز بولغىنىغا يەتتە ئاي بولغان تۆگە.

شائِمٌ: بەختسىزلىك ئېلىپ كەلگۈچى.

شائِنٌ: نومۇسسىز، هاياسىز.

شائِهةٌ ج شوَّهٌ: مىيىپ، مەجرۇه، غەيرىي تەبىئىي.

شُؤْبُوبٌ ج شآبِيبُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر؛ كۈنىنىڭ قاتتىق ئىسسىقلىقى؛ گىرۋەك.

صبَّ اللهُ شآبِيبَ الرَّحْمةِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمىتىنى ياغدۇرسۇن.

شُؤْبُوبٌ مِنَ الْفَرَسِ: ئۇچار ئات، يۈگۈرۈك ئات، دۈلدۈل.

هُوَ حَسَنُ شآبِيبِ الْوَجْهِ: چىرايى گۈزەل، گۈزەل چىرايى.

شَئِزَ يَشْأَزُ شأْزًا و شَأَزًا و شَؤَازًا الْمَكانُ: جاي ئېگىز ۋە قاتتىق بولدى.

شَئِزَ فُلانٌ: پالانى ئەنسىرىدى.

شأْزَةٌ: بىر قېتىم قايغۇرماق.

خَيْلٌ شأْزَةٌ: سېمىز ئات.

شَئِسَ يَشْأَسُ شأْسًا الشَّيْءُ: قاتتىق بولدى.

شَئِسَ الرَّجُلُ: كىشى ئەنسىرىدى، خاترجەمسىزلەندى.

شأْشأَ يُشَأْشِئُ شأْشأَةً الرّاعِي الْغَنَمَ: پادىچى قوينى هۇشت، دەپ هەيدىدى.

شأْشأَتِ النَّخْلَةُ: ئۇلانغان خورما تۈتمىدى.

شأْشأَ الْقَوْمُ: قوۋم تارقىلىپ كەتتى.

شأْشأَ أمْرُهُمْ: ئۇلارنىڭ ئىشى ئاشكارا بولدى.

شَئِفَ يَشْأَفُ شأْفًا رِجْلُهُ: پۇتىغا جاقا چىقىپ قالدى.

شَئِفَتْ أصابِعُهُ: قولىنىڭ تىرناق ئەتراپلىرى يىرىلىپ كەتتى.

شأْفَةٌ ج شأْفاتٌ: كۆيدۈرگە كېسىلى؛ ئاداۋەت، دۈشمەنلىك، يىلتىز، ئاساس، ئېگىز.

إسْتَأْصَلَ شأْفَتَهُ: تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

بَيْنَهُمْ شأْفَةٌ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار.

رَجُلٌ شأْفَةٌ: كۆچتۆككۈر ئادەم، يېگىلمەس ئادەم.

شأَمَ يَشْأَمُ شأْمًا قَوْمَهُ أوْ عَلَى قَوْمِهِ: قوۋمىغا شۇملۇق ئېلىپ كەلدى، قوۋمىغا بەختسىزلىك ئېلىپ كەلدى.

شَئِمَ الشَّخْصُ: ئۇنىڭغا شۇملۇق يەتتى، بەختسىزلىك كەلدى.

شُؤْمٌ: شۇم، شۇملۇق، يامان، يامانلىق، بەختسىزلىك.

لا تَجْلِبِ الشُّؤْمَ لِأُسْرَتِكَ: ئائىلەڭنى بەختسىز قىلىپ قويما.

شأْمَةٌ: يامانلىق ئالامىتى، شۇملۇق بېشارىتى.

شُؤْمِيٌّ: بەختسىزلىك، پالاكەتچىلىك، نەسلىك.

اَلْيَدُ الشُّؤْمَى: سول قول.

شأَنَ يَشْأَنُ شأْنًا الشَّخْصُ: مەرتىۋىلىك بولدى.

شأْنٌ ج شُؤُونٌ و شِيانٌ و أشْؤُنٌ: ئىش، هال، هاجەت، ئەهۋال، مۇناسىۋەت، ئالاقە، جاي، ئورۇن، يەر؛ مۇهىم، مۇهىملىق.

فِي هَذَا الشَّأْنِ: بۇ جەھەتتە، بۇ ھەقتە.

﴿لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ﴾ «قرآن»: ئۇ كۈندە هەر ئادەمنىڭ بىر هالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ هالى) يار بەرمەيدۇ.

«رَجَعَ ظافِرًا كَمَا هُوَ شأْنُهُ»: بۇرۇنقىدەك غالىبانە قايتتى.

«رَجُلٌ ذُو شأْنٍ»: ئابروۋيلۇق ئادەم، مەرتىۋىلىك ئادەم.

هَذَا شأْنٌ عَظِيمٌ: بۇ ئۇلۇغ ئىشتۇر.

أصْحابُ الشَّأْنِ: ئىش ئۈستىدىكىلەر.

أَصْلَحَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ شَأْنِهَا: ئايال ئۆزىنى پەدازلىدى، گىرىم قىلدى.

أَمْرٌ خَطِيرُ الشَّأْنِ: مۇھىم ئىش، چوڭ ئىش.

﴿فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ﴾ «قرآن»: بەزى شەخسىي ئىش ئۈچۈن ئۇلاردىن ئىجازەت سورىسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن سەن خالىغان ئادەمگە ئىجازەت بەرگىن.

أَنْتَ وَشَأْنُكَ: خالىغىنىڭنى قىل.

إِنَّ لِهٰذَا الرَّجُلِ شَأْنًا: ئۇ مۇھىم ئادەم.

دَعْنِي وَشَأْنِي: ئۆز ھالىمغا قوي.

«شَأْنُهُ فِي ذَالِكَ شَأْنُ كَذَا»: ئۇنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئەھۋالى پوكۇنىنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئەھۋالىغا ئوخشايدۇ.

قَالَ جَلَّ شَأْنُهُ: ئۇلۇغ ئاللاھ دېدى، ئۇلۇغ ئاللاھ ئېيتتى.

مَا شَأْنُكَ وَهٰذَا: بۇ ئىش ساڭا مۇناسىۋەتسىز.

هٰذَا شَأْنُهُ دَائِمًا: بۇنىڭ ئادىتى ھەمىشە شۇنداق.

وَالشَّأْنُ أَنْ ... : ... ئىش، مەسىلە شۇ يەردىكى...

لَاشَأْنَ لَهُ بِالْجَرِيمَةِ: ئۇنىڭ بۇ جىنايەتكە چېتىشلىقى يوق.

أُولُو الشَّأْنِ: ئالاقىدار كىشىلەر.

كَمَا هُوَ الشَّأْنُ فِي ...: ... خۇددى .... دەك، گويا ....غا ئوخشاش.

رَفِيعُ الشَّأْنِ: مەرتىۋىلىك.

لِيَ مَعَهُ شَأْنٌ آخَرُ: توختاپ تۇر، ئارىمىزدىكى ھېساب تۈگىمىدى.

مَا شَأْنُكَ؟: ھالىڭ قانداق؟ نېمە بولدۇڭ؟ نېمە ئىش؟

بِشَأْنِ كَذَا: ... توغرىسىدا، ... توغرۇلۇق، ... ھەققىدە.

صَاحِبُ الشَّأْنِ: دەۋالاشقۇچى، بىۋاسىتە ئالاقىدار كىشى، شاھىت.

ذُو شَأْنٍ هَامٍّ: مۇھىم، ئەھمىيەتلىك.

قَائِمٌ بِشُؤُونِ عَائِلَتِهِ: ئۇ ئائىلە ئىشلىرى بىلەن بولۇۋاتىدۇ.

اَلشُّؤُونُ الإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئىشلار.

وِزَارَةُ الشُّؤُونِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ: خەلق ئىشلار مىنىستىرلىقى.

شُؤُونُ الطَّلَبَةِ (إِدَارَةُ): ئوقۇغۇچىلار ئىشلىرى باشقارمىسى.

إِدَارَةُ شُؤُونِ الْعَامِلِينَ أَوِ الْمُوَظَّفِينَ: ئىشچى-خىزمەتچىلەر باشقارمىسى.

«لِلّٰهِ فِي خَلْقِهِ شُؤُونٌ»: ئاللاھتائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىغا ئائىت ئاجايىپ ئىشلىرى بار (ئاجايىپ ئىشلار ياكى تاسادىپىي ئىشلار يۈز بەرگەن چاغدا ئېيتىلىدىغان سۆز).

شَأْوٌ: مەقسەت، غايە، مۇددىئا، ئىرادە، ئىنتىلىش؛ زەمبىل، سەۋەت: ھىممىتى چوڭ.

فُلَانٌ بَعِيدُ الشَّأْوِ: پالانى ئىرادىلىك.

جَرَى الْفَرَسُ شَأْوًا أَوْ شَأْوَيْنِ: ئات بىر مەيدان ياكى ئىككى مەيدان چاپتى.

شَأَى يَشْئُو شَأْوًا: ئۆتۈپ كەتتى، ھالقىپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

شَأَيَ يَشْئِي شَأْيًا الْقَوْمَ: ئۆتۈپ كەتتى، ھالقىپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

شَأْيَةُ الشَّيْءِ: ئەجەبلەندۈردى، قىزىقتۇردى.

شَبَا يَشْبُو شَبْوًا الشَّيْءُ: قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

شَبَّتِ النَّارُ: ئوت ياقتى.

شَبَا الْفَرَسُ: ئات ئىككى پۇتى بىلەن ئۆرە تۇردى.

شَبَا وَجْهُهُ: چىرايى يورۇپ كەتتى.

شَبَا: لەش؛ سوغۇق.

شَبَا الْأَسِنَّةِ: نەيزىنىڭ ئۇچى.

شَبَابٌ ج شَبَائِبُ: ياش يىگىت؛ ياشلىق مەزگىل،

شُبَّاكٌ فِي سَقْفٍ مَائِلٍ: تۈڭلۈك.

«هَذَا شُبَّاكٌ تَدْخُلُ مِنْهُ الشَّمْسُ وَالْهَوَاءُ»: بۇ دېرىزىدىن ئاپتاپ (كۈن نۇرى) چۈشۈپ ۋە هاۋا كىرىپ تۇرىدۇ.

شَبَّبَ يُشَبِّبُ تَشْبِيبًا بِفُلَانَةٍ: پالانىنى ماختىدى. مەدھىيىلىدى.

شَبَّبَ الشَّاعِرُ: شائىر باشلىق باھارىنى ئەسلىدى.

شَبَّةٌ ج شَبَائِبُ: ئاچا - سىگىل.

شَبَّةُ النَّارِ: ئوت يالقۇنى.

شَبَّةٌ: قارا كۆز؛ بەدىيان.

شَبَثٌ ج أَشْبَاثٌ وَ شِبْثَانٌ: زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.

شَبَّحَ يُشَبِّحُ تَشْبِيحًا الْمُتَكَلِّمُ: سۆزلىگۈچى قول ئىشارىتى قىلدى.

شَبَّحَ الشَّيْءَ: كېڭەيتتى، يايدى.

شَبَّحَ فِي السُّؤَالِ: سوئالدا قاتتىق تەلەپ قويىدى، تەكرار سورىدى.

شَبْرَغٌ ج شَبَارِغُ: چايان، سېرىقئېشەك.

شَبَّرَ يُشَبِّرُ تَشْبِيرًا الثَّوْبَ: رەختنى ئۆلچەتتى.

أَشْبَرَ يُشْبِرُ شَبْرًا الشَّيْءَ: ئۆلچىدى، غېرىچلىدى.

شَبَطٌ: كاراپ بېلىقى، سازان بېلىقى.

شَبَّعَ يُشَبِّعُ تَشْبِيعًا: تويغۇزۇۋەتتى. تويۇندۇردى.

شَبَّعَهُ ضَرْبًا: قاتتىق ئۇردى.

شَبَّعَ الْمَوْضُوعَ دَرْسًا وَ تَمْحِيصًا: مەسىلىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەھلىل قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى.

شَبَّكَ يُشَبِّكُ تَشْبِيكًا الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى كىرىشتۈردى، ئارىلاشتۇردى.

«شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ»: بارماقلىرىنى كىرىشتۈردى، گىرەلەشتۈردى.

شَبَّهَ يُشَبِّهُ تَشْبِيهًا بِهِ: ئوخشاتتى، تەمسىل قىلدى، سېلىشتۇردى، تەڭلەشتۈردى.

شَبَّهَ الْفَتَاةَ بِالْبَدْرِ: قىزنى تولۇن ئايغا ئوخشاتتى.

شُبِّهَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئارىلىشىپ كەتتى، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

شَبُّوثٌ ج شَبَابِيثُ: ئىلمەك. قارماق، ئىلگەك.

شَبُّورٌ ج شَبَابِيرُ وَ شَبُّورَاتٌ: بۇرغا، كاناي، گۇدۇك.

شَبُّورَةٌ: كاناي.

شُبُّوطٌ: كاراپ بېلىقى، سازان بېلىقى.

شَبِتٌ: قارا كۆز؛ بەدىيان.

شَبِثَ يَشْبَثُ شَبَثًا بِكَذَا: يۆلەندى، تايانىدى، بېقىندى، تەۋە بولدى، يېپىشتى؛ جايلاشتى، ئورنىدى، يۆگىدى.

شَبَثٌ ج أَشْبَاثٌ وَ شِبْثَانٌ: زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.

رَجُلٌ شَبِثٌ: تەرسا ئادەم.

أَبُو شَبَثٍ: زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.

شَبَحَ يَشْبَحُ شَبْحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كەردى، سوزدى، سوزۇپ ئاچتى؛ كېڭەيىدى، يېيىلدى.

شَبَحَ الْعُودَ: ياغاچنى يونىدى.

شَبَحٌ ج أَشْبَاحٌ وَ شُبُوحٌ: سايە، كۆلەڭگە، ئادەمنىڭ شەكلى؛ خىيال؛ دەرۋازا؛ خىيالىي مەنزىرە، ئوبراز، سۈرەت.

أَشْبَاحٌ بِلَا أَرْوَاحٍ: ياداڭغۇ؛ دۆت، ئەقىلسىز.

شَبَحُ الْحَرْبِ: ئۇرۇشنىڭ باشلىنىشى.

شَبَحُ الْمَوْتِ: ھالاكەتنىڭ باشلىنىشى.

شَبْحَانُ: ئۇزۇن؛ ئېگىز.

شَبْحَةٌ: كىشەن؛ بىر تال-بىر تال، بىر قېتىملىق ئۇرۇش.

نَزَعَ سَقْفَ بَيْتِي شَبْحَةً شَبْحَةً: ئۆيۈمنىڭ ئۆستىنى بىر-بىرلەپ ئېچىۋەتتى.

شَبْحِيَّةٌ: دۇربۇننىڭ كۆزى.

شِبْدِعٌ . شِبْدِعَةٌ ج شَبَادِعُ: چايان، سېرىقئېشەك. گىيزەندە.

شَبَرَ يَشْبُرُ شَبْرًا الثَّوْبَ: رەختنى غېرىچلىدى،

شبّاكٌ في سقف مائل: تۆكلۈك.

«هذا شبّاكٌ تدخل منه الشمسُ والهواءُ»: بۇ دېرىزىدىن ئاپتاپ (كۈن نۇرى) چۈشۈپ ۋە هاۋا كىرىپ تۇرىدۇ.

شبّب يشبّب تشبيبًا بفلانة: پالانىنى ماختىدى، مەدھىيىلىدى.

شبّب الشاعرُ: شائىر ياشلىق باھارىنى ئەسلىدى.

شبّةٌ ج شبائب: ئاچا - سىڭىل.

شبّةُ النار: ئوت يالقۇنى.

شبّةٌ: قارا كۆز؛ بەدىيان.

شبث ج أشباثٌ و شِبثانٌ: زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.

شبّح يشبّح تشبيحًا المتكلّمُ: سۆزلىگۈچى قول ئىشارىتى قىلدى.

شبّح الشيءَ: كېڭەيتتى، يايدى.

شبّح في السؤال: سوئالدا قاتتىق تەلەپ قويدى، تەكرار سورىدى.

شبْرغ ج شبارغ: چايان، سېرىقئېشەك.

شبّر يشبّر تشبيرًا الثوبَ: رەختنى ئۆلچەتتى.

أشبَر يشبر شبرًا الشيءَ: ئۆلچىدى، غېرىچلىدى.

شبَطٌ: كاراپ بېلىقى، سازان بېلىقى.

شبّع يشبّع تشبيعًا: تويغۇزۇۋەتتى، تويۇندۇردى.

شبّعه ضربًا: قاتتىق ئۇردى.

شبّع الموضوعَ درسًا و تمحيصًا: مەسىلىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەھلىل قىلدى، مۇھاكىمە قىلدى.

شبّك يشبّك تشبيكًا الأشياءَ: نەرسىلەرنى كىرىشتۈردى، ئارىلاشتۇردى.

«شبّك بين أصابعه»: بارماقلىرىنى كىرىشتۈردى، گىرەلەشتۈردى.

شبّه يشبّه تشبيهًا به: ئوخشاتتى، تەمسىل قىلدى، سېلىشتۇردى، تەڭلەشتۈردى.

شبّه الفتاةَ بالبدر: قىزنى تولۇن ئايغا ئوخشاتتى.

شُبّه عليه الأمرُ: ئارىلىشىپ كەتتى، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

شبّوطٌ ج شبابيطُ: ئىلمەك، قارماق، ئىلگەك.

شبّورٌ ج شبابيرُ و شبّوراتٌ: بۇرغا، كاناي، گۇدۇك.

شبّورةٌ: كاناي.

شبّوطٌ: كاراپ بېلىقى، سازان بېلىقى.

شبثٌ: قارا كۆز؛ بەدىيان.

شبث يشبث شبثًا بكذا: يۆلەندى، تاياندى، يېقىندى، تەۋە بولدى، يېپىشتى؛ چاپلاشتى، ئوردى، يۆگىدى.

شبث ج أشباثٌ و شِبثانٌ: زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.

رجلٌ شبثٌ: تەرسا ئادەم.

أبو شبثٍ: زەھەرلىك ئۆمۈچۈك.

شبح يشبح شبحًا الشيءَ: نەرسىنى كەردى، سوزدى، سوزۇپ ئاچتى؛ كېڭەيدى، يېيىلدى.

شبح العودَ: ياغاچنى يونىدى.

شبحٌ ج أشباحٌ و شبوحٌ: سايە، كۆلەڭگە، ئادەمنىڭ شەكلى؛ خىيال؛ دەرۋازا؛ خىيالىي مەنزىرە، تۇيراز، سۈرەت.

أشباحٌ بلا أرواحٍ: ياداڭغۇ؛ دۆت، ئەقىلسىز.

شبح الحرب: ئۇرۇشنىڭ باشلىنىشى.

شبح الموت: ھالاكەتنىڭ باشلىنىشى.

شبحانٌ: ئۇزۇن؛ ئېگىز.

شبحةٌ: كىشەن؛ بىر تال-بىر تال، بىر قېتىملىق ئۇرۇش.

نزع سقف بيتي شبحةً شبحةً: ئۆيۈمنىڭ ئۈستىنى بىر-بىرلەپ ئېچىۋەتتى.

شبحيّةٌ: دۇربۇننىڭ كۆزى.

شبدع. شبدعةٌ ج شبادعُ: چايان، سېرىقئېشەك، گېزەندە.

شبر يشبر شبرًا الثوبَ: رەختنى غېرىچلىدى،

ئۆلچىدى.

شَبْرٌ: ئۆلچەم؛ تۇرمۇش قۇرماق؛ ئۆمۈر؛ ئايالنىڭ مەھرى، تويلۇق.

شِبْرٌ ج أَشْبَارٌ: غېرىچ؛ بىر ئۆمۈر، ئۆمۈرۋايەت، ئۆمۈر بويى.

«شِبْرًا بِشِبْرٍ وَ ذِرَاعًا بِذِرَاعٍ»: ھەممە ئىش ـ ھەرىكەتتە دورىدى، ئەگەشتى.

«شِبْرٌ مِنَ الأَرْضِ»: بىر غېرىچ يەر.

«دَافَعُوا عَنْ أَرْضِهِمْ شِبْرًا شِبْرًا»: زېمىننى بىر غېرىچمۇ بەرمەي قوغدىدى.

شَبْرٌ ـ شُبْرَةٌ: سوۋغا، ھەدىيە؛ بايلىق.

شُبْرَةٌ: بوي، قامەت.

شَبْرَقَ يُشَبْرِقُ شَبْرَقَةً: يىرتىۋەتتى؛ يىرتىلىپ كەتتى.

شَبْرَقَ اللَّحْمَ: گۆشنى پارچىلىدى.

شَبْرَقَ عَيْنَيْهِ: كۆزىنى قويۇۋەتتى.

شِبْرِقَةٌ ج شَبَارِقُ: پارچە پۇل، پارچە راسخوت پۇلى.

قَطِيْرُ الشَّبَارِقِ: گۆشنان، قىيمىلىق نان.

شَبْشَبَ يُشَبْشِبُ شَبْشَبَةً: ئاياغ بىلەن ئۇردى.

شِبْشِبٌ ج شَبَاشِبُ: تەرەت كەشى، باسماق كەش، ساپما كەش.

شَبِصَ: شاخلارنىڭ گىرەلىشىپ كېتىشى، چىرمىشىپ كېتىشى.

شَبِطَ يَشْبَطُ شَبْطًا فِيهِ: چىڭ تۇردى، كاجلىق قىلدى؛ تەرسالىق.

شَبِعَ يَشْبَعُ شَبَعًا وَ شِبْعًا وَ شِبَعًا مِنَ الطَّعَامِ: تويدى، تويۇندى.

شَبِعَ الْجِسْمُ: سەمرىدى، بەدەن تولدى.

شَبِعَ ضَحِكًا: خۇشال ـ خۇرام ئوينىدى، پۇخادىن چىققۇچە تاماشا قىلدى.

شَبِعَ مِنْهُ: زېرىكتى، بىزار بولدى، يىرگەندى، نەپرەتلەندى.

شَبِعَ يَشْبَعُ شَبَاعَةً عَقْلُهُ: ئەقىل كىردى.

شِبْعٌ: توقلۇق.

أَكْلَةُ شِبْعٍ: تويغۇدەك تاماق.

شِبْعٌ وَ شِبَعٌ: تويماق.

شَبْعَانُ م شَبْعَى وَ شَبْعَانَةٌ ج شِبَاعٌ وَ شَبَاعَى: توق، توق ئادەم.

رَجُلٌ شَبْعَانُ: باي، مۇلۇكدار.

شُبْعَةٌ ج شُبَعٌ: شُبْعَةٌ مِنَ طَعَامٍ: بىر قېتىم تويغۇدەك تاماق.

شَبِقَ يَشْبَقُ شَبَقًا: شەھۋىتى قوزغالدى، شەھۋەتپەرەسلىك قىلدى، جىنسىي ھەۋەسكە بېرىلدى.

شَبَقٌ: شەھۋانىيلىق، جىنسىي ھەۋەس، شەھۋانىي نەپسى، شەھۋانىي ئىشقى، جىنسىي تەلەپ.

«اَلْعَبَقُ يَهِيجُ الشَّبَقَ»: خۇش ھىد جىنسىي ھەۋەسنى قوزغايدۇ.

شُبُقٌ: تورۇپكا، غاڭزا، چىلىم.

شَبِقٌ: شەھۋەتپەرەس، خوتۇنپەرەس.

شَبَقَةٌ ج شَبَقَاتٌ: بىر تال، بىر پىيلەكلىك.

شَبَقِيَّةٌ: (ئۆز تېنىدىن) ھۇزۇرلىنىش.

شَبَكَ يَشْبِكُ شَبْكًا الشَّيْءَ: نەرسە بىر ـ بىرىگە كىرىشتى.

شَبَّكَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كىرىشتۈردى، گىرەلەشتۈردى.

شَبَكَتِ الأُمُورُ: ئىشلار ئارىلىشىپ كەتتى، چىرمىشىپ كەتتى، گىرەلىشىپ كەتتى.

«شَبَكَ الشَّابُ الْفَتَاةَ»: يىگىت قىزغا چاي ئىچكۈزدى.

شُبُكٌ: غاڭزا، تورۇپكا، چىلىم.

شَبَكَةٌ ج شَبَكَاتٌ: نىكاھلىنىش سوۋغىسى، نىكاھلىنىش ئۈزۈكى.

شَبَكَةٌ ج شَبَكٌ وَ شِبَاكٌ وَ شَبَكَاتٌ: تور، سېتكا.
شَبَكَةُ السِّكَكِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈريول لىنىيىسى.
شَبَكَةُ الْمُوَاصِلاَتِ: قاتناش لىنىيىسى، قاتناش تورى.
شَبَكَةُ الْكَهْرَبَاءِ: توك لىنىيىسى.
شَبَكَةُ كُرَةِ الْمَضْرِبِ: تېنىس توپ سېتكىسى.
شَبَكَةُ الْكُرَةِ الطَّائِرَةِ: ۋالېبول سېتكىسى.
شَبَكَةُ صَيْدِ السَّمَكِ: بېلىق تورى.
شَبَكَةُ أَسْلاَكٍ: سىم تور.
شَبَكَةٌ أُفُقِيَّةٌ: تور، ۋېرتىكال.
شَبَكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا تورى.
شَبَكَةٌ تِلْفِزْيُونِيَّةٌ: تېلېۋىزىيە تورى.
شَبَكَةٌ عَصَبِيَّةٌ: نېرۋا تورلىرى.
شَبَكَةُ قَوَاعِدِ الْقَذَائِفِ الْمُوَجَّهَةِ: باشقۇرۇلىدىغان بومبا بازىسى تورى.
شَبَكَةٌ مَجَارِيٌّ: سۇ چىقىرىش سىستېمىسى، سۇ چىقىرىش تورى.
شَبَكَةُ نَقْلٍ كَهْرَبَائِيَّةٍ: ئېلېكتىر كۈچى ئارقىلىق يۆتكەش تورى.
شَبَكَةُ الشَّعْرِ: چاچ تورى.
شَبَكَةُ الْعَنْكَبُوتِ: ئۆمۈچۈك تورى.
سِلْكُ شَبَكَةٍ: سىم تور، سىم توسۇق.
شَبَكَةُ الْهَاتِفِ: تېلېفون لىنىيىسى.
أَلْقَى الصَّيَّادُ شَبَكَتَهُ فِي النَّهْرِ: بېلىقچى تورنى دەرياغا تاشلىدى.
شَبَكَةُ قَنَوَاتِ الرَّيِّ: سۇغۇرۇش قاناللىرى تورى.
شَبَكَةُ الْخُطُوطِ الْحَدِيدَةِ: تۆمۈريول لىنىيىسى تورى.
شَبَكَةٌ ج شُبَكٌ: تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەت.
بَيْنَهُمَا شُبْكَةٌ: ئۇ ئىككىسىنىڭ تۇغقانچىلىقى بار.
شُبَيْكَةٌ ج شُبَيْكِيَّاتُ الْعَيْنِ: كۆزنىڭ تور پەردىسى، كۆرۈش پەردىسى.
شَبَلَ يَشْبُلُ شُبُولاً: راھەت-پاراغەتتە ئۆسۈپ چوڭ بولدى.
شَبَلَ بِالْخَيَّاطَةِ: كۆك سالدى، كۆكلىدى.
شِبْلٌ ج أَشْبَالٌ وَ شِبَالٌ: شىر كۈچۈكى، شىر بالىسى.
«هَذَا الشِّبْلُ مِنْ ذَالِكَ الأَسَدِ»: ئاتا بالىسى، دادا قانداق بولسا بالىمۇ شۇنداق بولىدۇ.
شَبِمَ يَشْبَمُ شَبَمًا: سوغۇق بولدى.
شَبِمَ الْمَاءُ: سۇ سوۋۇدى، مۇزلىدى.
شَبِمٌ م شَبِمَةٌ: سوغۇق؛ سايمان؛ زەھەر؛ ئۆلۈم.
بَقَرَةٌ شَبِمَةٌ: سېغىن كالا.
شَبِنَ يَشْبَنُ شَبْنًا: باياشاتلىق ئىچىدە ياشىدى.
شَبَنَ الشَّيْءُ: نەرسە يېقىنلاشتى.
شَبَنْزِي: شىمپەنزە، قارا ئورانگۇتان.
شِبْهٌ وَ شَبَهٌ ج أَشْبَاهٌ: ئوخشاش، بىر خىل.
شِبْهُ جَزِيرَةٍ: يېرىم ئارال.
شِبْهُ مُسْتَعْمَرَةٍ: يېرىم مۇستەملىكە.
شِبْهُ رَسْمِيٍّ: غەيرىي رەسمىي.
شِبْهُ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ: ئەرەب يېرىم ئارىلى.
شِبْهُ جَزِيرَةِ الْهِنْدِ: ھىندى يېرىم ئارىلى.
شِبْهُ مَكْنَنَةٍ: يېرىم ماشىنىلاشتۇرۇش.
شِبْهُ مُوَصِّلٍ: يېرىم ئۆتكۈزگۈچ.
شِبْهُ / شَبَهُ / شَبْهَانُ: سېرىق مىس، جەز.
وَجْهُ الشَّبَهِ: ئوخشاش نۇقتا، ئوخشىتىش ئوبيېكتى.
عَرَفَهُ شَبَهًا: ئۇنى (سىرتقى كۆرۈنۈشىدىن) تونۇۋالدى.
شُبْهَةٌ ج شُبَهٌ وَ شُبُهَاتٌ: تۇتۇق، مۇجمەل، خىرە، گۇمان؛ شەك-شۈبھە.
تَحْتَ الشُّبْهَةِ: گۇمانلىق.
شَبَهِيٌّ: سېرىق مىسنىڭ، سېرىق مىستەك.
شُبُوٌّ: زىيان-زەخمەت.
شَبُوبٌ: گۈگۈرت، سەرەڭگە، تۇتۇرۇق، زىنەت

بۇيۇمى.
«هٰذا الثَّوْبُ شَبُوبٌ لِلْفَتَاةِ»: بۇ كىيىم قىزنى
تېخىمۇ چىرايلىق قىلىۋېتىدۇ، بۇ كىيىم قىزغا
تازا يارىشىپتۇ.
شَبُّورٌ ج شَبَابِيرُ: بۇرغا، گۇدۇك، كاناي.
شَبْوَةٌ: چايانلىك نەشترى.
جَارِيَةٌ شَبُوبٌ: جۈرئەتلىك ئايال.
شَبُّوطٌ ج شَبَابِيطُ: كاراپ بېلىقى، سازان بېلىقى.
شُبُوقٌ: تورۇپكا، غاڭزا، چىلىم.
شَبِيبَةٌ ج شَبَائِبُ: ياش، ياشلىق.
الشَّبِيبَةُ الْإِسْلَامِيُّ: ئىسلام ياشلىرى.
إِتِّحَادُ الشَّبِيبَةِ: ياشلار ئىتتىپاقى.
«تَحْتَفِلُ كَثِيرٌ مِنَ الْبِلَادِ بِعِيدِ الشَّبِيبَةِ»: نۇرغۇن
دۆلەتلەر ياشلار بايرىمىنى تەبرىكلەيدۇ.
شُبَيْكَةٌ: تورقولما.
شَبِينٌ ج أَشَابِينُ: يېزا-قىشلاق، سەھرا.
شَبِينٌ ج شَبَائِنُ: يىگىت قولدىشى.
شَبِينُ الْمُعْتَمِدِ: چوقۇندۇرغان ئاتا.
شَبِينَةٌ: قىز قولدىشى.
شَبِينَةُ الْمُعْتَمِدِ: چوقۇندۇرغان ئانا.
شَبِيهٌ ج شِبَاهٌ و أَشْبَاهٌ: ئوخشاش، بىر خىل،
بىردەك.
«وَمَا لَكَ فِي الزَّمَانِ رَأَوْ شَبِيهًا لِأَنَّكَ فِي الْخِصَالِ
عَلَوْتَ قَدْرًا»: سەن ئاجايىپ پەزىلەتلىك
ئادەمسەن، دۇنيادا سېنىڭ ئوخشىشىڭ
تېپىلمايدۇ.
شَتَا يَشْتُو شَتْوًا بِالْبَلَدِ: مەلۇم شەھەردە قىشلىدى،
قىشنى ئۆتكۈزدى.
شَتَا الْحَيَوَانُ: هايۋان ئۆچەككە كىردى.
شَتَا الشِّتَاءُ: قىش بولدى، سوغۇق بولدى.
شَتَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.
شَتَا: قورغاق، قورغاقچىلىق.

شِتَاءٌ ج أَشْتِيَةٌ و شُتِيٌّ: قىش، قىش پەسلى؛
قورغاقچىلىق؛ يامغۇر، يامغۇرلۇق مەۋسۇم.
«لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ» «قرآن»:
قۇرەيش قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار
قىشلىق ۋە يازلىق سەپەرلىرىدە
قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن...
فَاكِهَةُ الشِّتَاءِ: ئوت.
شِتَائِيٌّ: قىشلىق، قىشقا تەۋە.
طَقْسُ هٰذَا الْأُسْبُوعِ شِتَائِيٌّ: بۇ ھەپتىنىڭ ھاۋاسى
قىشنىڭ ھاۋاسى.
شَتَاتٌ ج أَشْتَاتٌ: تارقاق، چېچىلاڭغۇ، قالايمىقان،
تەرتىپسىز، پارچىلىنىپ كەتكەن.
قَصَّ عَلَيْهِ أَشْتَاتَ الْأَضَاحِيكِ: ئۇ ئۇنىڭغا ھىلمۇخىل
كۈلدۈرگە ئېيتىپ بەردى.
﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ﴾ «قرآن»:
بۇ كۈندە كىشىلەر قىلغان ئەمەللىرىنىڭ
نەتىجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن توپ-توپ بولۇپ
تارىلىپ كېتىدۇ.
ضَمَّ شَتَاتَ مَعْلُومَاتِهِ: ئۇنىڭ پارچە-پۇرات
مەلۇماتلىرىنى توپلىدى.
جَاؤُوا أَشْتَاتًا: ئۇلار ئايرىم-ئايرىم كېلىشتى.
شَتَّ يَشِتُّ شَتًّا و شَتَاتًا و شَتِيتًا: تارقالدى،
چېچىلدى، پارچىلاندى.
شَتَّ الْوَجْدُ بِقَلْبِهِ: مۇھەببەت ئۇنىڭ قەلبىنى پارە
— پارە قىلىۋەتتى.
شَتَّ الْأَشْيَاءُ: نەرسىلەر چېچىلىپ كەتتى.
شَتَّتِ الدَّارُ بِفُلَانٍ: ھويلا پالانىغا يىراق بولدى.
شَتٌّ: تارقاق، چېچىلاڭغۇ، پارچىلىنىپ كەتكەن.
أَمْرٌ شَتٌّ: قالايمىقان ئىش.
شَتَّامٌ: جېدەلخور، ئۇرۇشقاق.
شَتَّانَ: يىراق بولدى، ئايرىلدى.
شَتَّانَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پەرق ناھايىتى

چوك، ئىككىسىنىڭ ئارىلىقى ناھايىتى يىراق.

شَتَّتَ يُشَتِّتُ تَشْتِيْتًا الأَشْيَاءَ: تارقىتىۋەتتى، پارچىلىۋەتتى.

شَتَّتَ فِكْرَهُ: ئۇنىڭ پىكرىنى بۆلۈۋەتتى.

شَتَّتَ اللهُ شَمْلَهُمْ: ئاللاھ ئۇلارنى تىرىپىرەن قىلىۋەتسۇن.

شَتَّرَ يُشَتِّرُ تَشْتِيْرًا الْعَيْنَ: قاپىقىنى تۆردى.

شَتَّرَ بِهِ: ئۇنى تىللىدى.

شَتَّمَ يُشَتِّمُ تَشْتِيْمًا: قاتتىق تىللىدى.

شَتَّى يُشَتِّي تَشْتِيَةً: قىشلىدى، قىشنى ئۆتكۈزدى.

شَتَرَ يَشْتِرُ شَتْرًا الشَّيْءَ: يىرتىۋەتتى، كېسىۋەتتى.

شَتِرَ يَشْتَرُ شَتَرًا: يىرىلدى.

شُتِرَتْ عَيْنُهُ: قاپىقى تۆرۈلدى.

شَتْرٌ: ئەيىب، نۇقسان، ئىللەت.

شِتْرَاتٌ: تۆز؛ لىمون سۈيى.

شُتْرَةٌ: ئىككى بارماق ئارىسى.

شَتِعَ يَشْتَعُ شَتَعًا: ئىچى تىت-تىت بولۇپ كەتتى، جىددىيلىشىپ كەتتى.

شَتَغَ يَشْتَغُ شَتْغًا فُلَانًا: دەپسەندە قىلدى، كەمسىتتى، بوزەك قىلدى.

شَتَلَ يَشْتِلُ شَتْلًا الزَّرْعَ: زىرائەتنى كۆچۈردى.

أَعْمَالُ الشَّتْلِ: شال تىكىش.

شَتْلُ النِّيْلِ: نىل رەڭ، كۆك، قارا كۆك، تۆمۈر كۆك.

شَتْلَةٌ ج شَتَلَاتٌ وَ شَتْلٌ: كۆچۈرۈپ تىكىلگەن مايسا؛ دەرەخ كۆچىتى.

شَتْلَةُ الْقُطْنِ: كېۋەزنىڭ شادىسى، غولى.

شَتْلَةُ النِّيْلِ: كۆك بوياق، نىل رەڭ.

شَتَمَ يَشْتُمُ شَتْمًا وَ شَتِيْمَةً وَ تَشْتَامًا: ھاقارەتلىدى، ئاھانەت قىلدى، دەشنام بەردى، تىللىدى، ئەيىبلىدى.

«فَإِنْ شَتَمَ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ» «حديث»: تىللىغان كىشى مەن روزىدار، دېسۇن.

شَتُمَ يَشْتُمُ شَتَامَةً: سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى، سەتچىلىك بولدى، ئۇيات بولدى.

شَتْمٌ: تىللاش، ھاقارەتلەش، دەشنام بەرمەك.

أَشْبَعَهُ شَتْمًا: تىللاپ تويغۇزۇۋەتتى.

شَتَنَ يَشْتُنُ شَتْنًا الثَّوْبَ: رەخت توقۇدى.

أَنَاسٌ شُتُوتٌ: بىر قەبىلىدىن ئەمەس كىشىلەر.

شِتْوِيٌّ: قىشلىق، قىشلىق مەۋسۇم، قىشلىق پەسىل؛ قىشقا مەنسۇپ، قىش پەسلىگە تەۋە.

فُسْتَانٌ شَتْوِيٌّ: قىشلىق كىيىم.

«يَبْتَدِأُ التَّوْقِيْتُ الشَّتْوِيّ فِي أَوَّلِ نُوْفَمْبَر / تشرين الثاني»: قىشلىق ۋاقىت نويابىرنىڭ ئەۋۋىلىدە باشلىنىدۇ.

شَتِيْتٌ ج شَتَّى: تارقاق، چېچىلاڭغۇ، قالايمىقان، تەرتىپسىز؛ ئوخشىمايدىغان.

مَسَائِلُ شَتَّى: خىلمۇخىل مەسىلىلەر.

﴿إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلار شەك-شۈبھىسىزكى، خىلمۇخىلدۇر.

صَارَ جَمْعُهُمْ شَتِيْتًا: ئۇلارنىڭ توپى تارقىلىپ كەتتى.

شَتِيْمٌ: تىللانغان، ھاقارەتلەنگەن.

شَتِيْمَةٌ ج شَتَائِمُ: تىل-ھاقارەت.

تَبَادَلَا الشَّتَائِمَ: بىر-بىرى بىلەن تىللاشتى.

شَتِيٌّ: قىش يامغۇرى.

شَثٌّ ج شِثَاثٌ الواحدة: شَثَّةٌ: كۆپ، نۇرغۇن، مول؛ ئەركەك ھەسەل ھەرىسى؛ پارچە تاغ چوققىسى؛ تاغ دەرىخى، تاغ ياڭىقى.

شَثِرَ يَشْثَرُ شَثَرًا عَيْنُهُ: كۆزىگە قان تولۇپ قالدى.

شِثْرٌ ج شُثُورٌ: تاغ گىرۋىكى.

شَثِرَةٌ . الْقَنَاةُ الشَّثِرَةُ: ۋەيران بولۇپ كەتكەن ئېرىق.

شَثِلَ يَشْثَلُ شَثَلًا وَ شَثُلَ يَشْثُلُ شُثُولَةً أَصَابِعُهُ:

بارماقلىرى يىرىكلىشىپ كەتتى.

شَثِنَ يَشْثَنُ شَثَنًا كَفُّهُ: ئالقىنى يىرىكلىشىپ كەتتى.

شَثْنٌ: قوپال، يىرىك.

شَجَا يَشْجُو شَجْوًا: دەرد-ئەلەمگە دۇچار قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى، مۇڭغا چۆمدۈردى، مۇڭلاندى.

شَجَا بَيْنَهُمَا: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى، ئارىنى بۇزدى.

شَجَاهُ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى.

«شَجَاهُ تَذَكُّرُ الْإِلْفِ»: دوستىنى ئەسلەش ئۇنى مۇڭلاندۇردى.

شَجًا: غەم-قايغۇ، ھەسرەت؛ گالغا قادىلىپ قالغان سۆڭەك.

شِجَابٌ ج شُجُبٌ: كىيىم ئاسقۇچ؛ پورروپكىسا، پوگەت.

شِجَاجٌ: ھاۋا.

شِجَارٌ: ئۈستى ئوچۇق ئاپتوموبىل؛ تەختىراۋان.

شِجَارٌ ج شُجُرٌ: ئىلغۇچ، دەم، تاقاق.

شُجَاعٌ ج شِجْعَانٌ: چوڭ يىلان.

شُجَاعٌ ج شُجْعَانٌ وَ شُجَعَاءُ وَ شَجْعَةٌ: باتۇر، قەھرىمان، جەسۇر، مەرد، جۈرئەتلىك، مەردانە.

شَجَاعَةٌ: باتۇرلۇق، مەردلىك، جەسۇرلۇق.

شَجَبَ يَشْجُبُ شَجْبًا: قاتتىق ئەيىبلىدى، نارازىلىق بىلدۈردى، تەنقىد قىلدى.

شَجَبَ الرَّأْيَ: رايىنى تەنقىد قىلدى.

شَجَبَ يَشْجُبُ شَجْبًا وَ شُجُوبًا وَشَجِبَ يَشْجَبُ شَجَبًا: ھالاك قىلدى؛ تەنقىد قىلدى، ئەيىبلىدى.

شَجَبٌ ج شُجُوبٌ: باش قېتىنچىلىق، غەم-قايغۇ، پەرىشانلىق، خاپىلىق.

شَجْبٌ ج شُجُوبٌ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

شَجْبَاءُ: كەمەر.

شَجَّ يَشُجُّ شَجًّا: چاقتى، بۇزۇپ تاشلىدى.

شَجَّ الرَّأْسَ: باشنى يېرىۋەتتى.

شَجَّ الْمَرْكَبُ الْبَحْرَ: پاراخوت دولقۇن يېرىپ ماڭدى.

«يَشُجُّ بِيَدٍ وَ يَأْسُو بِأُخْرَى» مثل: بىر قولى بىلەن بۇزۇپ، بىر قولى بىلەن تۈزەيدۇ، «ياخشىلىقمۇ بار، يامانلىقمۇ بار»، «بىر قولىدا ئوت، بىر قولىدا سۇ بار».

شَجٌّ: يارماق، يېرىۋەتمەك.

شَجَّارٌ ج شَجَّارُونَ: ئۆسمۈرلۈك تەتقىقاتچىسى، بوتانىك.

شَجَّةٌ ج شِجَاجٌ: يۇز ياكى باشتىكى يارا.

شَجَّرَ يُشَجِّرُ تَشْجِيرًا: دەرەخ تىكتى، ئورمان ئەھيا قىلدى.

شَجَّرَ الشَّارِعَ: كوچىغا دەرەخ تىكتى، يېشىللاشتۇردى.

شَجَّرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى ئۇلىدى.

شَجَّرَ الثَّوْبَ: كىيىمگە دەرەخ سۈرىتىنى چۈشۈردى.

شَجَّعَ يُشَجِّعُ تَشْجِيعًا شَجَّعَهُ: ئىلھام بەردى، روھلاندۇردى؛ تەقدىرلىدى؛ قوللىدى، كۆچەيتتى.

«شَجَّعَ الْمُشَاهِدُونَ فَرِيقَهُمُ الْقَوْمِيَّةَ»: تاماشىبىنلار ئۆزلىرىنىڭ مىللىي كوماندىسىنى ئىلھاملاندۇردى.

شَجَّنَ يُشَجِّنُ تَشْجِينًا فُلَانًا: پالاننى قايغۇغا سالدى.

شَجَرَ يَشْجُرُ شَجْرًا الْبَيْتَ: ئۆيگە تىرەك قويدى.

شَجَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى باغلىدى.

شَجَرَ يَشْجُرُ شَجْرًا وَ شُجُورًا مَا بَيْنَهُمْ: جېدەللەشتى، جاڭجاللاشتى.

«فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ

بَيْنَهُمْ»: «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار (يەنى، مۇناپىقلار) ئۆز ئارىسىدىكى دەتالاشقا سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغۇچە...

«مَا شَجَرَكَ عَنَّا»: سېنى بىزدىن نىمە سوۋۇتۇۋەتتى.

شَجَرَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە ئۇردى.

شَجِرَ يَشْجَرُ شَجَرًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ جان سانى كۆپەيدى.

شَجَرٌ ج أَشْجَارٌ و شَجْرَاءُ الواحدة شَجَرَةٌ ج شَجَرَاتٌ: دەرەخ.

شَجَرَةُ النَّسَبِ: نەسەبنامە.

﴿وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ﴾ «قرآن»: ئوت-چۆپلەر، دەل-دەرەخلەر سەجدە قىلىدۇ.

هُوَ مِنْ شَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ: ئۇ ئېسىل نەسەبتىن.

الشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ: زەققۇم دەرىخى.

﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ﴾ «قرآن»: بىز ساڭا (مىراج كېچىسى ئاسمان-زېمىندىكى ئاجايىپلاردىن) كۆرسەتكەن كۆرۈنۈشنى، قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخنى (يەنى زەققۇم دەرىخىنى) پەقەت كىشىلەر ئۈچۈن سىناق قىلدۇق.

شَجَرَةُ الزَّقُّومِ: زەققۇم دەرىخى، دوزاختىكى بىر دەرەخنىڭ نامى.

﴿إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ﴾ «قرآن»: زەققۇم دەرىخى ھەقىقەتەن گۇناھكارلارنىڭ تاماقىدۇر.

شَجَرَةُ الْفُسْتُقِ: پىستە دەرىخى.

شَجَرَةُ الْبَرْنِيقِ: سىر دەرىخى.

شَجَرَةُ الْبَقِّ: قارىياغاچ.

شَجَرَةُ الْجِنِّ: قار قارىغىيى.

شَجَرَةُ الْوَرْنِيشِ: سىر دەرىخى.

شَجَرَةُ جَوْزِ الْهِنْدِ: كوكس دەرىخى.

شَجَرَةٌ مِنَ الصَّنَوْبَرِيَّاتِ / شَجَرَةٌ مِنَ الْفَصِيلَةِ الصَّنَوْبَرِيَّةِ: يىڭنە يوپۇرماقلىقلار ئائىلىسىدىكى دەرەخ.

شَجِرٌ: دەرەخلىك، دەرەخزارلىق.

مَكَانٌ شَجِرٌ: دەرەخلىك يەر.

شَجْرَاءُ: بوكلۇك، بۈك ئورمان، قويۇق ئورمانزارلىق.

شَجَرِيٌّ: تىل تاۋۇشى.

شَجُعَ يَشْجُعُ شَجَاعَةً: باتۇر بولدى، جۈرئەتلىك بولدى.

شَجِعَ يَشْجَعُ شَجَعًا: ئۆزىرىدى: ئېگىزلىدى.

شَجَنَ يَشْجُنُ شَجْنًا و شَجْنَةً و شُجُونًا: قايغۇردى، ئازابلاندى، ھەسرەت چەكتى.

شَجَنَ الْحَمَامَةُ: كەپتەر سايرىدى، دەمدەر دەم تۇتتى، دەمدەر ئۈنلىدى.

شَجِنَ يَشْجَنُ شَجَنًا و شَجُنَ يَشْجُنُ شَجَنًا و شُجُونًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى.

شَجَنٌ ج أَشْجَانٌ و شُجُونٌ: ھەسرەت، قايغۇ-ئەلەم.

مُثِيرُ الشُّجُونِ: ئېچىنىشلىق، قايغۇلۇق.

أَثَارَ هَذَا الْخَبَرُ شُجُونِي: بۇ خەۋەر مېنى قايغۇغا سالدى.

فُلَانٌ أَخُو شَجَنٍ: ھەمىشە غەمكىن ئادەم.

شِجْنٌ ج شُجُونٌ: يول، داغدام يول، مۇساپە لىنىيە.

«اَلْحَدِيثُ ذُو شُجُونٍ»: گەپنىڭ تېگىدە گەپ بار، شاخلىنىدىغان پاراڭ.

شُجْنَةٌ / شِجْنَةٌ: شاخ، دەرەخ شېخى.

بَيْنَهُمَا شِجْنَةٌ: ئۇ ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتى ئىنتايىن قويۇق.

شَجْوٌ: غەم، قايغۇ، ھەسرەت.

شَجَوِيٌّ: غەم-قايغۇلۇق؛ ھەسرەتلىك.

پاجىئەلىك، ئېچىنىشلىق.

تَمْثِيلٌ شَجَوِيٌّ: پاجىئە، تراگېدىيە.

شَجِي يَشْجَى شَجًا: قايغۇردى، ھەسرەت چەكتى. ئازابلاندى.

شَجِي بِعَظْمٍ: گېلىغا سۆڭەك تۇرۇپ قالدى.

شَجِي: گالغا قادىلىپ قالغان سۆڭەك.

شَجٍ م شَجِيَةٌ: ئەندىشىلىك، تەشۋىشلىك، پاراكەندە.

شَجِيجٌ: قوزۇق.

شَعِيرٌ: دەرەخلىك، بۈك - باراقسان ئورمان.

شُجَيْرَةٌ ج شُجَيْرَاتٌ: كۆچەت.

شَجِيعٌ ج شُجْعَانٌ و شِجَاعٌ وَ شُجَعَاءُ وأَشْجِعَةٌ م شَجِيعَةٌ ج شَجَائِعُ: قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر، مەرد، جۈرئەتلىك.

شَجِيٌّ شَجِيَةٌ: سېغىنغۇچى، ئەنسىرىگۈچى؛ مۇڭلانغۇچى، غەمكىن، پاراكەندە.

«وَيْلُ الشَّجِيِّ مِنَ الْخَلِيِّ»: دىلىنىڭ غەشلىكى يالغۇزلۇقتىن.

شَحَا يَشْحُو شَحْوًا فُلَانٌ: پالانى چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

شَحَا فَمَهُ: ئاغزىنى ئاچتى.

شَحَا فَمُهُ: ئاغزى چوڭ ئېچىلدى.

شَحَاتَةٌ: تىلەمچىلىك.

شَحَاجٌ: قاغا، ئېشەك قاتارلىقلارنىڭ ئاۋازى.

شَحَاذَةٌ: تىلەمچىلىك.

شَحَاكٌ: ئوغلاقنىڭ ئېغىزىغا توغرىسىغا سېلىپ قويۇلىدىغان ياغاچ.

شَحَبَ يَشْحَبُ و شَحُبَ يَشْحُبُ شُحُوبَةً وَ شُحُوبًا: قورۇلدى، سولاشتى، تاتاردى، بوزاردى.

شَحَتَ يَشْحَتُ شَحْتًا: سەدىقە تىلىدى.

شَحْتَةٌ: ئەرزىمەس نەرسە، كىچىككىنە سوۋغا.

شَحْتَلَةٌ: ئەرزىمەس (كىچىككىنە) سوۋغا.

شَحَثَ يَشْحَثُ شَحْثًا: تىلىدى، تىلەمچىلىك قىلدى.

شَحَذَ الْمُدْيَةَ: پىچاقنى بىلىدى.

شَحَجَ يَشْحَجُ / يَشْحِجُ شَحِيجًا و شُحَاجًا وَ شُحْجَانًا الْغُرَابُ: قاغا قاقىلدىدى.

شَحَجَ الْحِمَارُ: ئېشەك ھاڭرىدى.

شَحَّ يَشِحُّ شَحًّا بِالشَّيْءِ: بېخىللىق قىلدى، پېخسىقلىق قىلدى.

شَحَّ الشَّيْءُ: نەرسە كېمىيىپ كەتتى، ئازلاپ كەتتى.

شُحٌّ: بېخىللىق، پېخسىقلىق.

فِيْ حَالَةِ شُحِّ الْوُقُودِ: يېقىلغۇ يېتىشمەسلىك ئەھۋالى ئاستىدا.

﴿وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ﴾ «قرآن»: ئىنسانلارنىڭ تەبىئىتىگە بېخىللىق سىڭىپ كەتكەن.

«إِتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ» «حديث»: خەسىسلىكتىن ساقلىنىڭلار، خەسىسلىك سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرنى ھالاك قىلغان.

شَحَّاثٌ: تىلەمچى، قەلەندەر، دىۋانە، ئابدال.

شَحَّاثٌ: بىزەڭ تىلەمچى.

شَحَّاجٌ: قۇلان، ياۋا ئېشەك.

بَنَاتُ شَحَّاجٍ: قېچىر.

شَحَّاذٌ ج شَحَّاذِةٌ: بىزار قىلىدىغان تىلەمچى، بىزەڭ.

شَحَّارٌ: يانار تاغلىق يەر، قومۇلۇق يەر، قورۇم.

شُحَّارٌ: ئۆپكە.

شَحَّاطَةٌ ج شَحَّاطَاتٌ: فوسفورلۇق سەرەڭگە.

شَحَّرَ يُشَحِّرُ تَشْحِيرًا: ئىسلىدى، ئىسلاپ قارىداتتى.

شَخَّصَ يُشَخِّصُ تَشْخِيصًا - هُ: ئۇنى پارچىلىۋەتتى، ھارغۇزۇۋەتتى.

شَخَّصَهُ عَنِ الْمَكَانِ: قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.

شحَّف يُشحِّف تَشْحِيفًا الْبِطِّيخَ: قوغۇننى پىچىتى، توغرىدى، كەستى، تىلدى.

شَحَّلَ يُشحِّلُ تَشْحِيلًا الْكَرَمَ: تالنى چاتىدى، پۇتىدى.

شَحَّمَ يُشَحِّمُ تَشْحِيمًا الشيْءَ: نەرسىنى مايلاپ يۇمشاتتى.

شَحَّمْطَةٌ: سەرەڭگە.

شَحَذَ يَشْحَذُ شَحْذًا: ئەزدى، غاجىدى، سۈركىدى، سىلىقلىدى.

شَحَذَ السِّكِّينَ: پىچاقنى بىلىدى.

شَحَذَ في التَّسوّلِ: تىلىدى، تىلەمچىلىك قىلدى.

شَحَذَ ذِهْنَهُ: چوڭقۇر تەپەككۇر قىلدى، كاللىسىنى ئىشلەتتى.

شَحَذَهُ بِبَصَرِهِ: سىنچىلاپ قارىدى.

شَحْذٌ: بىلمەك.

حَجَرُ الشَّحْذِ: بىلەي تېشى.

شَحَرَ يَشْحَرُ شَحْرًا: ئەسنىدى، ئېغىزىنى ئاچتى.

شَحْرٌ: ئويمانلىقنىڭ ئوتتۇرىسى، ساي، جىلغا، توسما، تۇغان.

شحْرَةٌ: تار قىرغاق.

شُحْرُورٌ ج شَحَارِيرُ: قارا قۇشقاچ.

شحِزَ يَشْحَزُ شَحَزًا: قورقتى، چۆچۈدى.

شَحْشَاحٌ: ھەسەتخور، ئىچى تار، چىدىماس، كۆنەلمەچى.

شَحْشَحٌ: بېخىل، پىخسىق.

شَحطَ وَ شَحِطَ يَشْحَطُ شَحْطًا الْمَكَانُ: جاي يىراقلاشتى، ئۇزىراپ كەتتى.

شَحطَ فِي السَّعْرِ: باھا ئۆرلەپ كەتتى.

شَحْطٌ: قۇش مايىقى.

لا أنْسَاكَ عَلَى شَحْطِ الدَّارِ: ئارىلىق يىراق بولسىمۇ سېنى ئۇنتۇمايمەن.

شَحَفَ يَشْحَفُ شَحْفًا: سويدى.

شَحَكَ يَشْحَكُ شَحْكًا الْجَدْيَ: ئۆچكىنىڭ يىلىنىغا خالتا سالدى.

شَحَمَ يَشْحَمُ شَحْمًا: مايلىدى، ماي سۈركىدى.

شَحُمَ يَشْحُمُ شَحَامَةً الرَّجُلُ: كىشى سەمرىدى.

شَحِمَ يَشْحَمُ شَحَمًا: سەمرىپ كەتتى.

شَحْمٌ ج شُحُومٌ: ماي، ياغ.

شَحْمٌ مُذَابٌ: ئېرىتىلگەن ماي.

﴿وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا﴾ «قرآن»: ئۇلارغا كالا ـ قويلارنىڭ ... ياغلىرىدىن باشقا ياغلارنى ھارام قىلدۇق.

شَحْمُ الثَّمَرِ: مېۋىنىڭ ئېتى.

شَحِمٌ: مايلىق، ياغلىق.

شَحْمَةٌ ج شَحَمَاتٌ: بىر پارچە ماي.

شَحْمَةُ الأُذُنِ: قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

شَحْمَةُ الْعَيْنِ: كۆز ئالمىسى، كۆز قارىچۇقى.

شَحْمَةُ الرُّمَّانَةِ: ئانار دانىلىرىنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ تۇرىدىغان نېپىز پەردە.

حَجَرٌ شَحْمَةٌ: گرانىت تاش.

زُيُوتُ الشَّحْمَةِ: ماشىنا مېيى.

«مَا كُلُّ بَيْضَاءَ شَحْمَةٌ وَلَا سَوْدَاءَ تَمْرَةٌ»: ئاق نەرسىنىڭ ھەممىسى ياغ ئەمەس، قارا نەرسىنىڭ ھەممىسى خورما ئەمەس، پارقىرىغاننىڭ ھەممىسى ئالتۇن ئەمەس، ئات مىنگەننىڭ ھەممىسى چەۋەنداز ئەمەس.

شَحْمِيٌّ: مايلىق، ياغلىق، ياغقا مەنسۇپ.

شَحَنَ يَشْحَنُ شَحْنًا السَّفِينَةَ: كېمىگە يۈك باستى.

شَحَنَ الْبَطَارِيَّةَ الْكَهْرَبَائِيَّةَ: باتارېيىگە توك قاچىلىدى؛ زەرەتلىدى.

شَحَنَ الرَّجُلَ: قوغلىدى، قوغلاپ چىقاردى، سۈرۈپ چىقاردى.

شَحِنَ يَشْحَنُ شَحَنًا عَلَيْهِ: غەزەپلەندى، نەپرەتلەندى.

شَحْنٌ وَ شِحْنَةٌ ج شِحَنٌ: مال، پاراخوت يۈكى؛ بىر كۈنلۈك ئوزۇق.

شِحْنَةٌ كَهْرِبِيَّةٌ: زەرەت، ئېلېكتر زەرەت.

بُولِسِيَّةُ الشَّحْنِ: تالون، مال ئېلىش، يۆتكەش قەغىزى.

شَحْنَاءُ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«أَزِيلُوا الشَّحْنَاءَ مِنْ قُلُوبِكُمْ»: دىلىڭلاردىن ئۆچمەنلىكنى چىقىرىۋېتىڭلار.

شِحْنَةٌ ج شِحَنٌ: ئاتلىق قوشۇن؛ دۈشمەنلىك، قارىمۇقارشىلىق، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

شِحْنَةٌ ج شِحَنٌ و شَحَانٍ: ساقچى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى.

رِجَالُ الشِّحْنَةِ: پايلاقچى، ئىشپىيون.

شِحْنَةٌ ج شِحَنٌ م شِحْنَاتٌ: پاراخوت يۈكى.

اَلشِّحْنَةُ الْكَهْرِبَائِيَّةُ: ئېلېكتر زەرەت، ئېلېكتر كۈچى.

شِحْنِيٌّ: پايلاقچى، ئىشپىيون.

شَحْوٌ: ئىچى، ئىچ تەرىپى.

شُحْوَارٌ: قورۇم، كۈيە، قازان كۈيىسى، تۈرخۇن كۈيىسى.

شُحْوَارُ الْمِصْبَاحِ: لامپا قوندىقى.

شَحْوَةٌ: قەدەم.

فَرَسٌ بَعِيدُ الشَّحْوَةِ: قەدىمى چوڭ ئات.

إِنَاءٌ وَاسِعُ الشَّحْوَةِ: قورساقلىق قاچا.

شَحْوَرَ يُشَحْوِرُ شَحْوَرَةً: ئىسلىدى، ئىسلاپ قارىداتتى.

شَحْوَرٌ: قارا قۇشقاچ.

شَحِيَ يَشْحَى شَحْيًا فُلَانٌ: پالانى چوڭ قەدەم تاشلاپ ماڭدى.

شَحَى فَمَهُ: ئېغىزىنى چوڭ ئاچتى.

شَحِيجٌ: قاغا، ئېشەك قاتارلىقلارنىڭ ئاۋازى.

شَحِيحٌ ج شِحَاحٌ وَ أَشِحَّةٌ وَ أَشِحَّاءُ م شَحِيحَةٌ ج شَحَائِحُ: پىخسىق، بېخىل، كۆزى كىچىك؛ كەم.

شَحِيحُ النَّظَرِ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز.

«لَاتَكُنْ شَحِيحًا بِعِلْمِكَ»: ئىلمىڭگە بېخىللىق قىلما.

سَنَوَاتٌ شَحِيحَةٌ: قۇرغاقچىلىق يىللار.

شَحِيذٌ: ئىتتىك پىچاق، ئۇستىرا قاتارلىقلار.

شَحِيمٌ م شَحِيمَةٌ: سېمىز، ياغلىق.

لَحْمٌ شَحِيمٌ: سېمىز گۆش.

«هُوَ شَحِيمٌ لَحِيمٌ»: دوغىلاق، سېمىز.

شُخَاخٌ: سۈيدۈك، كىچىك تەرەت.

شَخَبَ يَشْخَبُ شَخْبًا اللَّبَنُ: سۈت (يېلىنىدىن) كورۇلداپ چۈشتى.

مَرَّ يَشْخَبُ فِي الْأَرْضِ: يەر يۈزىنى سىيپاپ ئۆتتى، يەر يۈزىدىن كۆتۈرۈلدى.

«شَخَبَ الدَّمُ مِنَ الْجُرْحِ»: قان جاراھەتتىن ئېتىلىپ چىقتى.

شَخْبٌ. شُخْبَةٌ ج شِخَابٌ: سۈت ساغقاندىكى جىرقىراپ چىققان سۈت.

شَخْبَطَ يُشَخْبِطُ شَخْبَطَةً فِي الْكِتَابَةِ: قالايمىقان يازدى، مالىماتاڭ يازدى.

شَخُتَ يَشْخُتُ شُخُوتَةً: ياداپ كەتتى.

شَخَّ يَشِخُّ شَخِيخًا بِبَوْلِهِ: سىيدى، كىچىك تەرەت قىلدى.

شَخَّ فِي نَوْمِهِ: خورەك تارتتى.

شَخٌّ: سۈيدۈك، كىچىك تەرەت.

شَخَّاخٌ: ئورنىغا سىيىپ قويىدىغان، سىيگەك.

شَخَّةٌ ج شَخَّاتٌ: گەندە، سۈيدۈك.

شَخَّرَ يُشَخِّرُ تَشْخِيرًا النَّائِمُ: قاتتىق خورەك تارتتى.

شَخَّرَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان پۇشقىرىدى.

شَخَّصَ يُشَخِّصُ تَشْخِيصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىلغىدى، ئايرىدى، تەكشۈرۈپ سۈپىتىنى بېكىتتى؛ ئوخشاتتى، تەسەۋۋۇر قىلدى.

شَخَّص الطَّبِيْبُ الْمَرَضَ: دوختۇر ئاغرىقنى دىئاگنوز قويدى، دوختۇر كېسەلنى ئېنىقلىدى.

شَخَّمَ يُشَخِّمُ تَشْخِيْمًا الطَّعَامَ: يېمەكلىكنى سېسىتىپ قويدى.

شَخِمَ الطَّعَامُ: سېسىپ قالدى، بۇزۇلدى.

شَخِمَ الْفَمُ: ئېغىز پۇراپ قالدى.

شَخَرَ يَشْخِرُ شَخْرًا وَ شَخِيْرًا الرَّجُلُ: كىشى خورقىرىدى، خورەك تارتتى.

شَخَرَ يَشْخِرُ شَخْرًا وَ شَخِيْرًا الْفَرَسُ: ئات كىشنىدى.

شَخَرَ الْحِمَارُ: ئېشەك ھاڭرىدى.

شَخْرَةٌ ج شَخَرَاتٌ: خورەك ئاۋازى.

شَخَزَ يَشْخَزُ شَخْزًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى، چىگىشچلەشتى.

شَخَزَ عَيْنَيْهِ: كۆزىنى قويۇۋەتتى.

شَخَزَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

شَخِسَ يَشْخَسُ شَخَسًا الْأَمْرُ: ئىش قالايمىقانلاشتى.

شَخَسَ الْحِمَارُ: ئېشەك ئېزەكنى پۇراپ بېشىنى كۆتۈردى.

شَخْشَخَ يُشَخْشِخُ شَخْشَخَةً: سىيدى، كىچىك تەرەت قىلدى.

شَخْشَخَةٌ: شاراق-شاراق ئاۋاز.

شُخْشَيْخَةٌ ج شَخَاشِيْخُ: شاراق-شوروق ئاۋاز؛ ئويۇنچۇق ئاۋازى؛ تۇكلۇك.

شَخَصَ يَشْخَصُ شُخُوصًا الشَّيْءُ: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى.

شَخَصَ النَّجْمُ: يۇلتۇز كۆرۈندى، پەيدا بولدى.

شَخَصَ بَصَرُهُ: كۆزىنى يۇمماي ئۇزاق تىكىلىپ قارىدى؛ چەكچىيىپ كەتتى.

شَخَصَ الْبَصَرُ: كۆز يۇمۇلماي كېڭىيىپ كەتتى، ئالىيىپ كەتتى.

﴿إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيْهِ الْأَبْصَارُ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارنى جازالاشنى كۆزلەر چەكچىيىپ كېتىدىغان كۈنگىچە كېچىكتۈرىدۇ.

شَخَصَ مِنْ : كەتتى، باردى.

شَخَصَ الْمُسَافِرُ مِنْ بَلَدِهِ: مۇساپىر ئۆز يۇرتىدىن چىقىپ كەتتى.

شَخَصَ الرَّجُلُ: كىشى يىراقتىن كۆرۈندى.

شَخَصَ بِبَصَرِهِ إِلَى الشَّيْءِ: تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، زەن قويۇپ قارىدى.

شَخْصٌ ج أَشْخَاصٌ: شەخسىي، ئىنسان؛ مەۋھۇم ئوبراز، تەسەۋۋۇردىكى شەخس.

شَخْصٌ مَعْنَوِيٌّ: خىيالىي ئادەم.

فِيْ شَخْصِهِ: ئۆزىنىڭ ئۆزىدە.

شَخْصٌ مَرْغُوبٌ فِيْهِ: سۆيۈملۈك كىشى.

«رَأَيْتُ أَشْخَاصًا كَثِيْرِيْنَ فِي الْحَفْلِ»: مۇراسىمدا نۇرغۇن ئادەملەرنى كۆردۈم.

شَخْصِيٌّ: شەخسەن، شەخسىي، خۇسۇسىي، ئۆزى بىۋاسىتە.

أَمْرٌ شَخْصِيٌّ: شەخسىي ئىش.

شَخْصِيًّا: ئۆز، ئۆزى.

«حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ رَئِيْسُ الْوُزَرَاءِ شَخْصِيًّا»: باش مىنىستىر يىغىنغا شەخسەن ئۆزى قاتناشتى.

شَخْصِيَّةٌ ج شَخْصِيَّاتٌ: تەبىئەت، خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.

شَخْصِيَّةٌ بَارِزَةٌ: كۆزگە كۆرۈنگەن شەخس، مەشھۇر ئاتاقلىق زات، مەشھۇر ئەرباب.

«حَقَّقَ أَهْدَافَهُ بِوَسَائِلِهِ الشَّخْصِيَّةِ»: ئۆزىگە خاس چارە-تەدبىرلەر ئارقىلىق مەقسىتىگە يەتتى.

فُلَانٌ ذُو شَخْصِيَّةٍ قَوِيَّةٍ: پالانى كۈچلۈك خاراكتېرگە ئىگە.

شَخْصِيَّةٌ تَارِيْخِيَّةٌ: تارىخىي شەخس.

الْأَحْوَالُ الشَّخْصِيَّةُ: نىكاھ، تالاق، مىراس قاتارلىق شەرىئەت تەھكاملىرى.

بِطاقةٌ شَخْصِيّةٌ: كىنىشكا، كىملىك، شەخسىي گۇۋاھنامە.

قَلَم تَحْقِيق الشَّخْصِيَّة: شەخسلەرنىڭ سالاھىيىتىنى تەكشۈرۈش ئىدارىسى.

لا شَخْصِيَّةَ لَهُ: ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى يوق.

قانُونُ الأَحْوَال الشَّخْصِيَّة: ھەق-تەلەپ قانۇنى.

تَذْكِرَةُ تَحْقِيق الشَّخْصِيَّة: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى، كىملىك.

مَحْكَمَةُ الأَحْوَال الشَّخْصِيَّة: مىللىي سوت، خەلق سوتى، خەلق سوت مەھكىمىسى.

تَحْقِيق الشَّخْصِيَّة: سالاھىيىتىنى ئېنىقلىماق.

شَخْصِيَّةٌ نَبِيلَةٌ: ئالىيجاناب شەخس، ئادەم.

شَخَطَ يَشْخَطُ شَخْطًا فِيهِ: ۋارقىرىدى، دادلىدى.

شَخَطَهُ: ھەيۋە قىلدى، قورقۇتتى، تەھدىت سالدى، ھەيدىدى، قوغلىدى، سۈرۈپ چىقاردى.

شَخْطَةٌ: ۋارقىراش، چۇقان سېلىش.

شُخْطُورَةٌ: قېيىق. قولۋاق.

شَخَلَ يَشْخَلُ شَخْلًا الشَّرَاب: شارابنى سۈزۈۋلدۇردى.

شَخْمٌ: سېسىق (تاماق ياكى ئادەم).

شَخِيبٌ: سۈت ساغقاندىكى جىرتىلدىغان ئاۋاز.

وَدْجٌ شَخِيبٌ: كېسىلسې كۆپ قان چىقىپ كەتكەن بويۇن ۋېنا تومۇرى.

شَخِيرٌ: خورەك تارتماق؛ كىشنىمەك، ھاڭرىماق، خارت-خۇرت ئاۋاز.

شَخِيصٌ: بەستلىك. قامەتلىك؛ داھىي، رەھبەر، باشلىق، رەئىس، خوجا.

شَخِيصٌ مِن الْمَنْطِق: زەھەرلىك سۆز، قەبىھ سۆز.

شَذَا يَشْذُو شَذْوًا الرَّجُل: دىكلاماتسىيە قىلدى.

شَذَا بِالشِّعْر: شېئىر ئوقۇدى.

شَذَا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

شَذَا مِن الْعِلْم شَيْئًا: ئازراق بىلىم ئالدى.

شَذَا شَذْوَ فُلَانٍ: پالانىنى دورىدى.

شَذَخَ يَشْذَخُ شَذْخًا: سەمرىپ كەتتى.

شَذْخَةٌ: كەڭ زېمىن.

لَكَ عَنْ شَذْخَة: سېنىڭ تاللىشقىغا ئورۇن بار.

شَذَخَ يَشْذَخُ شَذْخًا الرَّأْسَ: باشنى ياردى.

شَذَخَ يَشْذَخُ شُذُوخًا: نىشاندىن ئېزىپ كەتتى.

شَذْخَةٌ مِنَ النَّبَات: يۇمران گىياھ.

شَدَّ يَشُدُّ / يَشِدُّ شَدًّا الشَّيْءَ: چىگىتتى، بېكىتتى، پۇختىلىدى.

شَدَّ الْحِمَارَ: ئېشەككە توقۇم توقۇدى.

شَدَّ أَزْرَهُ: كۈچەيتتى، يۆلىدى.

شَدَّ عَضُدَهُ: ياردەم بەردى.

﴿وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ﴾ قرآن: داۋۇدنىڭ سەلتەنىتىنى كۈچەيتتۇق.

شَدَّ الرِّحَالَ إِلَى بَلَدٍ: سەپەرگە ئاتلاندى.

شَدَّ الزِّمَامَ: ئۆز بېشىمچىلىق قىلدى.

شَدَّ عَزَائِمَهُ: ئىرادىسىنى چىڭىتتى.

شَدَّ وَ أَرْخَى: چىڭىتتى ۋە بوشاتتى.

شَدَّ مَا جَنَى: نېمىدېگەن قاتتىق.

«شَدَّ الْجُنُودُ الأَسِيرَ»: ئەسكەرلەر ئەسىرنى باغلىدى.

شَدَّ الْعُقْدَةَ: تۈگۈن تۈگىدى.

«فَشُدُّوا الْوَثَاقَ» قرآن: ئۇلارنى ئەسىر ئېلىڭلار.

شَدَّ اللهُ عَلَى قَلْبِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭ قەلبىنى پېچەتلىۋەتتى.

﴿وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ قرآن: ئۇلارنىڭ دىللىرىنى قاتتىق قىلغىن.

شَدَّ الْحَبْلَ: باغلىدى، چىگدى.

شَدَّ عَلَى الْقَوْمِ فِي الْحَرْبِ: ھۇجۇم قىلدى.

«شَدَّ عَلَيْهِمْ شَدَّةً صَادِقَةً»: ئۇلارغا كۈچلۈك ھۇجۇم قىلدى.

شَدَّ يَشُدُّ شِدَّةَ الشَّيْءِ: كۈچەيدى، پۇختا بولدى.

شَدَّ يَشُدُّ / يَشِدُّ شَدًّا وَ شِدَّةً وَ شُدُودًا عَلَيْهِ: قىستى، سىقتى، چىڭدىدى.

شَدَّ عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلدى.

شَدَّ عَلَى الْأَيْدِي: قول ئېلىشتى، قول سىقىشتى.

شَدَّ حَيْلَكَ: غەيرەت قىل.

شَدَخَ يُشَدِّخُ تَشْدِيخًا: ياردى، چاقتى، سۇندۇردى؛ نىشانىدىن ئېزىپ كەتتى.

شَدَّدَ يُشَدِّدُ تَشْدِيدًا عَلَيْهِ: چىڭىتتى، كۈچەيتتى، يۇختىلىدى.

شَدَّدَ الْحَرْفَ: ھەرپكە ــّ بەلگىسى قويدى.

شَدَّدَ عَلَى الْأَمْرِ: تەكىتلىدى.

شَدَّدَ الْأَمْرَ: ئىشنى مۇھىم بىلدى.

شَدَّدَ الْعُقُوبَةَ: قاتتىق جازالىدى.

«مَنْ شَدَّدَ شَدَّدَ اللهُ عَلَيْهِ»: كىمكى قاتتىقلىق قىلىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا قاتتىقلىق قىلىدۇ.

«شَدَّدَ عَلَى ضَرُورَةِ الْإِلْتِزَامِ بِالْمَوَاعِيدِ»: ۋەدىدە تۇرۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى تەكىتلىدى.

شَدٌّ: چىڭمەك، باغلىماق؛ تارتماق.

شَدَّ الْحَبْلِ: ئارغامچا تارتىش.

لُعْبَةُ شَدِّ الْحَبْلِ: ئارغامچا تارتىش ئويۇنى.

شَدَّةٌ: بىر قېتىم تارتىش.

«شَدَّ عَلَى الْعَدُوِّ شَدَّةً مُبَاغِتَةً»: دۈشمەنگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

شِدَّةٌ ج شِدَدٌ: كۈچ-قۇۋۋەت، كۈچ؛ قاتتىق؛ مۇستەھكەم، يۇختا؛ ئازاب، بالا-قازا، ئاپەت؛ قىيىن، مۇشكۇل.

وَقْتُ الشِّدَّةِ: قىيىنچىلىق مەزگىلى، قاتتىقچىلىق ۋاقتى.

شِدَّةٌ: كۈچلۈك بولماق.

أَخَذَ بِشِدَّةٍ: قاتتىق تۇتتى.

شِدَّةُ الْمُنَاقَشَةِ: قاتتىق مۇنازىرە.

شِدَّةُ الْقِتَالِ: قاتتىق جەڭ.

«شِدَّةُ الْعَيْشِ»: تۇرمۇشنىڭ قاتتىقچىلىقى.

شَدَفَ يَشْدِفُ شَدْفًا: كەستى، ئۈزدى، پىچتى.

شَدِفَ يَشْدَفُ شَدَفًا الْفَرَسُ: ئات چاپچىدى، ئويناقشىپ كەتتى.

شَدِفٌ: يۈگۈرۈك، يۈگۈرگەك.

شُدْفَةٌ ج شُدَفٌ: پارچە، بىر پارچە.

شَدَقَ يَشْدُقُ شَدْقًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ جاۋغىيى چوڭلىدى.

شِدْقٌ ج أَشْدَاقٌ وَ شُدُوقٌ: جاۋغاي.

«ضَحِكَ مِلْءَ شِدْقَيْهِ»: قاقاقلاپ كۈلدى.

«نَزَلَ بِشِدْقِ الْوَادِي»: ئويمانلىقنىڭ بىر تەرىپىگە چۈشتى.

شَدَنَ يَشْدُنُ شُدُونًا الظَّبْيُ: ئاھۇ ئانىسىدىن ئايرىلىپ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ياشىدى.

شَدَهَ يَشْدَهُ شَدْهًا الرَّجُلَ: كىشىنى گاڭگىرىتىپ قويدى، تېڭىرقىتىپ قويدى، ھاڭ — تاڭ قالدۇردى.

شُدِهَ: داڭ قېتىپ قالدى، ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

شَدْوٌ: ناخشا ئېيتماق، (قۇش) سايرىماق.

شَدِيدٌ ج شِدَادٌ وَ أَشِدَّاءُ وَشُدُودٌ: كۈچلۈك، ئۆتكۈر، قاتتىق، قوپال.

شَدِيدُ الْبَأْسِ: باتۇر.

﴿عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى﴾ «قرآن»: ۋەھيىنى ئۇنىڭغا كۈچلۈك پەرىشتە تەلىم بەردى.

شَدِيدُ الشَّكِيمَةِ: تەرسا؛ كۈچلۈك، قاتتىق.

شَدِيدُ الْإِهْتِمَامِ: قاتتىق كۆڭۈل بۆلۈش.

شَدِيدُ الْوَطْأَةِ: ياۋۇز، مۇدھىش، قەبىھ، ۋەھشىي.

﴿عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ﴾ «قرآن»: دوزاخقا رەھىم قىلمايدىغان، قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل قىلىنغان.

أَنَا شَدِيْدُ الشَّوْقِ إِلَيْكَ: مەن ساڭا قاتتىق ئىشتىياق باغلىدىم، مەن سىنى قاتتىق سېغىندىم.

«لَيْسَ الشَّدِيْدُ بِالصَّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيْدُ يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ» «حديث»: چېلىشتا يىقىتقان نوچى ئەمەس، ئاچچىقى كەلگەندە ئۆزىنى بېسىۋالغان ھەقىقىي نوچى.

خِطَابٌ شَدِيْدُ اللَّهْجَةِ: ئىبارىلىرى قاتتىق نۇتۇق.

«لَا تَكُنْ شَدِيْدًا فِي مُعَامَلَةِ أَبْنَائِكَ»: ئوغۇللىرىڭغا قوپال مۇئامىلە قىلمىغىن.

شَدِيْدَةٌ ج شَدَائِدُ: قاتتىقچىلىق: بەختسىزلىك، ئاپەت.

«عِنْدَ الشَّدَائِدِ تُعْرَفُ الْإِخْوَانُ» «مثل»: ھەقىقىي دوست باشقا كۈن چۈشكەندە سىنىلىدۇ.

«نَجَّاكَ اللهُ مِنَ الشَّدَائِدِ»: ئاللاھ سېنى ئېغىرچىلىقلاردىن خالاس قىلسۇن.

شَذَا يَشْذُو شَذْوًا الْمِسْكَ: ئىپارنىڭ پۇرىقى تاراپ كەتتى.

شَذَا الواحدة شَذَاةٌ: خۇش پۇراقنىڭ ئۆتكۈرلۈكى؛ قوتۇر؛ چىۋىن؛ تۇز.

شَذًا: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

شَذَاةٌ ج شَذَوَاةٌ: قالدۇق كۈچ، كونا نەرسە.

شَذَامٌ: گېزەندە، سېرىقئېشەك قاتارلىقلارنىڭ نەشتىرى، تۇز.

شَذَبَ يَشْذِبُ شَذْبًا اللِّحَاءَ: قوۋزاقنى سويدى، ئاقلىدى.

شَذَبَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى چاتىدى.

شَذْبُ الشَّجَرِ: دەرەخنى چاتىماق.

شَذَّ يَشِذُّ شَذًّا وَ شُذُوذًا الْقَوْلُ: سۆز قائىدىگە ئۇيغۇن كەلمىدى.

شَذَّ عَنِ الطَّرِيْقِ: يولدىن ئايرىلدى، يولدىن چىقىپ كەتتى.

شَذَّ يَشُذُّ شَذًّا: قائىدىگە خىلاپلىق قىلدى.

شَذٌّ: قائىدىسىز، قائىدىنىڭ سىرتىدا، يولدىن چەتنىمەك.

شُذَاذٌ: ياقا يۇرتلۇق.

شُذَّاذُ الْآفَاقِ: مۇساپىرلار.

شَذَّامٌ: بىلىقنىڭ بىر تۈرى.

شَذَّبَ يُشَذِّبُ تَشْذِيْبًا الْعُوْدَ: ياغاچنى شىلدى، قوۋزىقىنى سويدى، يونىدى.

شَذَّبَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى چاتىدى.

شَذَّذَ يُشَذِّذُ تَشْذِيْذًا: تەرتىپ-قائىدىگە خىلاپلىق قىلدى.

شَذَّرَ يُشَذِّرُ تَشْذِيْرًا: ئايرىدى، ئاجراتتى، بۆلدى.

شَذَّرَ الْعِقْدَ: تىزىقنى چېچىۋەتتى.

شَذَّرَ الْأَدِيْبُ كَلَامَهُ بِالشِّعْرِ: ئەدىب سۆزىنى شېئىر بىلەن بېزىدى.

شَذَّى يُشَذِّي تَشْذِيَةً بِالْخَبَرِ: خەۋەرنى تارقاتتى؛ چۇشەندۈردى.

شَذْرٌ . شَذْرَةٌ ج شُذُورٌ: كىچىك ئالتۇن، پارچە ئالتۇن؛ شىشە.

شَذْرٌ مِنْ تَارِيْخِ حَيَاتِهِ: ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىن پارچىلار.

«ذَهَبُوا شَذَرَ مَذَرَ»: ئۇلار تەرەپ-تەرەپكە پىتىراپ كېتىشتى.

شَذَفَ يَشْذُفُ شَذْفًا شَيْئًا: بىرەر شەيئىگە ئىرىشتى، قولغا كەلتۈردى.

شَذْوٌ: ئىپار، ئىپارنىڭ ھىدى، ئىپارنىڭ رەڭگى.

شُذُوذٌ: قائىدىسىز، قائىدىدىن چىقىپ كەتمەك، يولدىن چەتنىمەك.

شُذُوذُ جِنْسِيٌّ: جىنسىي مۇناسىۋەتتىكى قائىدىسىزلىق.

شَذًى: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

شَذِيٌّ: خۇش پۇراقلىق، خۇش ھىد.

شَرَاءٌ: تەرەپ، يۆنىلىش.

شِرَاءٌ ج أَشْرِيَةٌ: سېتىۋالماق؛ يەلتاشما، سوغان.

شِرَائِيٌّ: سېتىۋېلىش كۈچى.

«تُوْجَدُ فِي الدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ قُوَّةٌ شِرَائِيَّةٌ كَبِيرَةٌ»: ئەرەب دۆلەتلىرى زور سېتىۋېلىش كۈچىگە ئىگە.

قُوَّةٌ شِرَائِيَّةٌ: سېتىۋېلىش كۈچى.

شَرَابٌ ج أَشْرِبَةٌ: ئۇسسۇلۇق، ئىچىملىك؛ هاراق.

شَرَابُ التُّفَّاحِ: ئالما شەربىتى، ئالما سۈيى.

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ» قۇرئان: ئاللاھ سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى، ئۇنىڭدىن ئىچىسىلەر.

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ كَانَ يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا» حەدىس: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇ ئىچكەندە قاچىنىڭ سىرتىغا ئۈچ قېتىم تىنىپ ئىچەتتى.

شَرَابُ اللَّيْمُونِ: لىمون مۇرابباسى، لىمون شەربىتى.

«إِجْتَمَعَ الْقَوْمُ عَلَى الشَّرَابِ»: هاراق زىياپىتى ئۆتكۈزدى.

شَرَاةٌ: هايۋاننىڭ ناچىرى ياكى ياخشىسى.

إِبِلٌ شَرَاةٌ: نەسىللىك تۆگە.

الشُّرَاةُ: خاۋارىج مەزھىپىنىڭ بىر پىرقىسى.

شَرَارَةٌ الواحدة شَرَرَةٌ و شَرَارَةٌ: ئۇچقۇن، ئوت ئۇچقۇنى.

شَرَارَةٌ تُحْرِقُ الْحَارَّةَ: ئۇچقۇندىن يانغىن چىقىدۇ.

شِرَازٌ ج شَرَارِيزُ: ئۇيۇپ قالغان سۈت.

شِرَاسٌ: يېلىم؛ رېزىنكە.

شَرَاسَةٌ: قوپاللىق، توك، قوپال، يامان ئادەت؛ ياۋۇزلۇق، ۋەھشىيلىك.

«فِيهِ شَكَاسَةٌ وَشَرَاسَةٌ»: تولىمۇ ئەسكى، تولىمۇ بەتقىلىق.

شَرَاشِرُ: زېرەك، زېھنى ئوچۇق، زەكىي؛ بەدەن.

أَلْقَى عَلَيْهِ شَرَاشِرَهُ: ئۇنىڭغا كۆڭلى چۈشتى.

شِرَاعُ الْمَرْكَبِ ج أَشْرِعَةٌ وَ شُرُعٌ: يەلكەن.

شِرَاعِيٌّ: يەلكەنلىك.

سَفِينَةٌ شِرَاعِيَّةٌ: مَرْكَبٌ شِرَاعِيَّةٌ: يەلكەنلىك كېمە.

طَائِرَةٌ شِرَاعِيَّةٌ: پىلانېر.

شَرَافَةٌ: ئېسىل بولماق، ئالىيجاناب بولماق.

شِرَاقٌ: قارىغاي تۇتۇرۇقى (قارىغاينىڭ مەشئەل قىلىپ ياقىدىغان شېخى).

شِرَاكٌ ج شُرُكٌ وَ أَشْرُكٌ: بوغقۇچ، يىپ، تانا.

«أَنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ صَلَّى الظُّهْرَ حِينَ صَارَ الْفَيْءُ مِثْلَ الشِّرَاكِ» حەدىس: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پېشىننى سايە ئاياغ بوغقۇچىنىڭ كۆلەڭگىسىنىڭ تۇزۇنلۇقىدا بولغاندا ئوقۇغاندى.

شَرَاهَةٌ: ئاچ كۆزلۈك بىلەن يېمەك، ئاچ كۆزلۈك قىلماق.

الشَّرَاهَةُ: جىنسىي تەلەپ، جىنسىي ھەۋەس، شەھۋانىي نەپس.

شَرِبَ يَشْرَبُ شُرْبًا شِرْبًا وَ مَشْرَبًا الْمَاءَ: سۇ ئىچتى.

﴿إِنَّ اللهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي﴾ قۇرئان: ئاللاھ سىلەرنى بىر دەريا بىلەن سىنايدۇ. كىمكى ئۇنىڭدىن ئىچىدىكەن، ئۇ ماڭا تەۋە ئەمەس.

شَرِبَ نَخْبَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن قەدەھ كۆتۈردى.

أَكَلَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ وَ شَرِبَ: هالاك بولدى، يوقالدى؛ ياشىدى، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى.

شَرِبَ الدُّخَانَ: تاماكا چەكتى، چىلىم چەكتى.

«شَرِبَ الْكَأْسَ حَتَّى الثُّمَالَةِ»: قۇلاق مىسىدىرلىغىچە ئىچتى، مەست بولۇپ كەتتى.

شَرِبَ مَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ: چۈشەندى.

شَرِبَ نَخْبَ فُلَانٍ: پالانى ئۈچۈن قەدەھ كۆتۈردى.

شُرْبٌ: ئىچمەك، يۇتماق، شورىماق؛ ئىچىملىك

سۇ.

«ماءٌ صَالِحٌ لِلشُّرْبِ»: ئىچىشكە بولىدىغان سۇ.

شِرْبٌ ج أَشْرَابٌ: ئىچىش نۆۋىتى، ئىچىش ھەسسىلىكى.

﴿هٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ﴾ «قۇرئان»: بۇ چىشى تۆگە (سۈيۈكلاردىن بىر كۈن) ئىچىدۇ. سىلەرمۇ مۇئەييەن بىر كۈن ئىچىسىلەر.

شَرْبَاتٌ: مېۋە شەربىتى.

شُرْبَةٌ ج شُرَبٌ: بىر يۇتۇم، بىر ئوتلام.

شَرْبَكَةٌ: قالايمىقان، پاراكەندە

شَرْبِينٌ: شەمشاد، قارىغاي.

شَرِثَ يَشْرَثُ شَرَثًا النَّعْلُ: ئاياغ كىيىم يېرتىلىپ كەتتى.

شَرِثَتْ يَدُهُ: ئۇنىڭ قولى سوغۇقتىن يېرىلىپ كەتتى.

شَرِثَ: يېرىلماق، يېرتىلماق.

شَرْثٌ: يېرتىق، سۇنۇق.

شَرْثَةٌ: يېرتىق كەش.

شَرَجَ يَشْرُجُ شَرْجًا الشَّيْءَ: چوڭ-چوڭ تىكتى، كۆك سالدى، كۆكلىدى.

شَرَجَ الشَّرَابَ بِالْمَاءِ: شارابقا سۇ ئارىلاشتۇردى.

شَرْجٌ ج أَشْرَاجٌ: پىرقە، خىل.

هُمَا شَرْجٌ وَاحِدٌ: ئۇ ئىككىسى ئوخشاش.

شَرَجٌ ج أَشْرَاجٌ: يورتمال؛ مەقئەت.

«فَتْحَةُ الشَّرَجِ»: مەقئەتنىڭ ئېغىزى.

شَرْجَبٌ: نەسىللىك ئات، ئارغىماق، پۇتى ئۇزۇن ئات.

شَرْجَعَ يُشَرْجِعُ شَرْجَعَةً الْخَشَبَةَ الْمُرَبَّعَةَ: تۆت قىرلىق ياغاچنىڭ ئەتراپىنى رەندىلىدى.

شَرْجَعٌ: ئۇزۇن، تاۋۇت.

حُقْنَةٌ شَرْجِيَّةٌ: كولباسا؛ كلىزما قىلىش.

شَرَحَ يَشْرَحُ شَرْحًا: شەرھلىدى، ئىزاھات بەردى، چۈشەنچە بەردى.

شَرَحَ الشَّيْءَ: تەسۋىرلىدى، بايان قىلدى. كېڭەيتتى.

﴿فَمَنْ يُرِدِ اللهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ كىمنى ھىدايەت قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭ كۆكسىنى ئىسلام ئۈچۈن ئاچىدۇ.

شَرَحَ خَاطِرَهُ: خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى، كۆڭلىنى ئاچتى.

شَرَحَ الْكَلَامَ: ئىزاھلىدى، تەپسىر قىلدى.

«شَرَحَ الْمُعَلِّمُ الدَّرْسَ شَرْحًا وَاضِحًا»: ئوقۇتقۇچى دەرسنى ناھايىتى ئوچۇق چۈشەندۇرۇپ بەردى.

شَرَحَ اللَّحْمَ: گۆشنى توغرىدى، كەستى.

شَرْحٌ ج شُرُوحٌ: ئىزاھات، شەرھ، چۈشەنچە، تەسۋىرلىمەك. بايان قىلماق.

شَرْحٌ: ئوچۇق، ئېنىق.

شَرْحَةٌ ج شَرَحَاتٌ: نېپىز، يوپقا؛ تىلىم.

شَرْحَةُ بِطِّيخٍ: بىر تىلىم قوغۇن.

شَرْحِيٌّ: ئىزاھلىق.

شَرَخَ يَشْرَخُ شُرُوخًا الصَّبِيُّ: بالا بالاغەتكە يەتتى، يىگىت بولدى.

شَرَخَ يَشْرَخُ شَرْخًا وَشُرُوخًا الشَّيْءَ: چاقتى، بۇزۇپ تاشلىدى.

شَرَخَ الزُّجَاجَ: ئەينەكنى سۇندۇردى.

شَرَخَ قَلْبَهُ: قەلبىنى جاراھەتلەندۇردى.

شَرْخٌ: (بالا) چوڭ بولماق، يىگىت بولماق.

شَرْخُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلى، يىگىتلىك باھارى.

شُرْخُوبٌ ج شَرَاخِيبُ: ئومۇرتقا سۆڭىكى.

شَرَدَ يَشْرُدُ شَرْدًا وَ شُرُودًا وَ شَرَادًا وَ شِرَادًا: قاچتى،

قىچىپ كەتتى؛ ئاداشتى، ئازدى؛ ئاجرالدى، ئايرىلدى.

شَرَدَ الْفِكْرُ: دىققىتى چېچىلىپ كەتتى.

شَرَدَ الْبَعِيرُ: تۆگە قاچتى.

شَرَدَ الْمُسَافِرُ الطَّرِيْقَ: مۇساپىر يولدىن چەتنەپ كەتتى.

شِرْدَاخٌ: سېمىز.

شَرْدَقَ يُشَرْدِقُ شَرْدَقَةً: تۇنجۇقتى، بوغۇلدى.

شِرْذِمَةٌ ج شَرَاذِمُ وَ شَرَاذِيْمُ: بىر ئوچۇم؛ ئازغىنە، بىر توپ، ئازغىنە جامائە.

ثِيَابٌ شَرَاذِمُ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيْلُوْنَ﴾ «قرآن»: بۇ كىشىلەر ھەقىقەتەن بىر ئوچۇم ئادەملەردۇر.

جَاءَ شِرْذِمَةٌ مِنَ النَّاسِ: بىر بۆلۈك ئادەملەر كەلدى.

شَرَّ يَشِرُّ شَرًّا وَ شَرَرًا وَ شَرَرَةً: يامانلاشتى، ئەسكىلەشتى.

شَرَّ يَشُرُّ شَرِيْرًا: تامدى، تامچىلىدى؛ تېمىتتى.

شَرَّ يَشُرُّ شَرًّا الشَّيْءَ فِي الشَّمْسِ: ئاپتاپقا قاقلاپ قۇرۇتتى.

شَرَّ اللَّحْمَ: گۆشنى قاق سالدى.

شَرَّ فُلَانًا: پالاننى كەمسىتتى.

شَرٌّ ج شُرُوْرٌ وَ شُرُرٌ: يامانلىق، ياۋۇزلۇق، بۇزۇقلۇق، ئەسكىلىك؛ گۇناھ، ناچار.

﴿إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوْعًا﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا (يوقسۇزلۇق، ياكى كېسەللىك، ياكى قورقۇنچلۇقتەك) بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا، زارلانغۇچىدۇر.

مَطْبُوْعٌ عَلَى الشَّرِّ: يامانلىق ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كەتكەن.

«بَعْضُ الشَّرِّ أَهْوَنُ مِنْ بَعْضٍ» «مثل»: يامانلىقتا يامانلىق بار.

شَرٌّ ج أَشْرَارٌ وَ شِرَارٌ وَ أَشِرَّاءُ م شَرَّةٌ وَ شَرَّى: ئەڭ يامان، ئەڭ قەبىھ، ئەڭ رەزىل، ئەڭ ياۋۇز.

شَرَرٌ: ئوت ئۇچقۇنى.

﴿إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ﴾ «قرآن»: ئۇ ياللۇن قەسىردەك (چوڭ) ئۇچقۇنلارنى چىقىرىدۇ.

«مُعْظَمُ النَّارِ مِنْ مُسْتَصْغَرِ الشَّرَرِ» «مثل»: ئۇچقۇندىن يانغىن چىقىدۇ.

«عَيْنَانِ تَقْدَحَانِ بِالشَّرَرِ»: كۆزىدىن يامانلىق چىقىپ تۇرىدۇ.

شَرَّابٌ: ھاراقكەش، پىيانىچوك.

شِرَابٌ ج شِرَابَاتٌ: پايپاق.

شُرَّابَةٌ شَرَّابَةٌ ج شَرَارِيْبُ: پوپۇك، چۇچا.

شَرَّارٌ: ئۇچقۇن پەيدا قىلغۇچى.

شَرَّازٌ: ئالىقانالار، لوكىچەكلەر.

شُرَّاعَةٌ ج شُرَّاعَاتٌ: ئىشىك-پەنجىرىلەردىكى كۆزنەك.

شَرَّافَةٌ: بالكون، ئايۋان، پېشايۋان.

شِرَّانِيٌّ: ئاچچىقى يامان، چۇس، تېرىككەك.

شَرَّبَ يُشَرِّبُ تَشْرِيْبًا الْمَاءَ: سۇ ئىچكۈزدى، سۇغاردى.

شَرَّبَهُ: چۈشەندۈردى، ئەسرىلەندۈردى.

«شَرَّبَ فِي قَلْبِهِ حُبَّ الْوَطَنِ»: ئۇنىڭ قەلبىگە ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنى چوڭقۇر سىڭدۈردى.

شَرَّبَ الْخَشَبَ: ياغاچنى رەندىلىدى.

شَرَّةٌ: ئاچچىقلىك يامانلىقى.

شَرَّجَ يُشَرِّجُ تَشْرِيْجًا: سىرىتكۈزدى، سىرىتتى، تۈنەتتۈردى.

شَرَّحَ يُشَرِّحُ تَشْرِيْحًا: يارى، يارچىلىدى، ئاناتومىيە قىلدى.

شَرَّحَ الْجُثَّةَ لِمَعْرِفَةِ سَبَبِ الْمَوْتِ: جەسەتنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ياردى.

شَرَّدَ يُشَرِّدُ تَشْرِيْدًا: قاچۇرۋەتتى، قوغلىۋەتتى؛

تارقىتىۋەتتى، پارچىلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.
﴿فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾ «قۇرئان»:
ئارقىدىكىلەرنىڭ قېچىشى ۋە ئىبرەت ئېلىشى
ئۈچۈن ئۇلارنى قاتتىق جازالىغىن.
شَرَّدَ يُشَرِّدُ تَشْرِدَةُ الْجَمْعِ: تارقىتىۋەتتى.
شَرَّشَ يُشَرِّشُ تَشْرِيْشًا: يىلتىز تارتتى.
شَرَّعَ يُشَرِّعُ تَشْرِيْعًا الرُّمْحَ عَلَيْهِ: چەنلىدى،
نىشانلىدى، قارىغا ئالدى.
شَرَّعَ الطَّرِيْقَ: يول كۆرسەتتى.
شَرَّعَ الْبَيْتَ: ئۆي سالدى.
شَرَّعَ النَّجَّارُ السَّفِيْنَةَ: ياغاچچى كېمىگە يەلكەن
بېكىتتى.
شَرَّعَ الْفَقِيْهُ الْقَانُوْنَ: فىقھشۇناس قانۇننى يولغا
قويدى.
شَرَّفَ يُشَرِّفُ تَشْرِيْفًا ـهُ: ئۇنىڭ ئورنىنى كۆتۈردى،
ئۈستۈردى؛ ھۆرمەتلىدى، قەدىرلىدى.
«عَمَلُكَ هٰذَا يُشَرِّفُ الْأُسْرَةَ كُلَّهَا»: سېنىڭ بۇ ئىشىڭ
پۈتۈن ئائىلىگە شەرەپ كەلتۈردى.
شَرَّقَ يُشَرِّقُ تَشْرِيْقًا: شەرق تەرەپكە ماڭدى.
شَرَّقَ وَغَرَّبَ: ھەر تەرەپكە ماڭدى.
شَرَّقَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى، قۇرۇتتى.
شَرَّقَتِ الْأَرْضُ: زېمىن قاغجىراپ كەتتى.
شَرَّكَ يُشَرِّكُ تَشْرِيْكًا النَّعْلَ: ئاياغقا بوغقۇچ
ئۆتكۈزدى.
شَرَّكَ بَيْنَ الْقَوْمِ: قوۋمنى شېرىكلەشتۈردى.
شَرَّى يُشَرِّي تَشْرِيَةً الْبَضَائِعَ: مالنى باھا قويدى، باھا
قويۇپ ساتتى.
شِرِّيْبٌ ج شِرِّيْبُوْنَ: ھاراقكەش، پىيانىچىك.
شِرِّيْرٌ ج شِرِّيْرُوْنَ: بۇزۇق، قارا نىيەت؛
جىنايەتچى، قاتىل؛ زىيانكەش.
اَلشِّرِّيْرُ: ئىبلىس، ئالۋاستى.
شَرَزَ يَشْرِزُ شَرْزًا الشَّيْءَ: كەستى، كېسىپ تاشلىدى،
ئۈزۈۋەتتى.
شَرْزٌ: كۈچ، قاتتىق.
عَذَابٌ شَرْزٌ: قاتتىق جازالاش.
شَرِزَ يَشْرَزُ شَرَزَةً: يىرتتى؛ يىرتىلدى.
شَرِسَ يَشْرَسُ شَرَاسَةً وَ شَرَسًا وَ شَرِيْسًا: يولىدىن
چىقىپ كەتتى، بۇزۇلۇپ كەتتى.
شَرَسٌ: قوپاللىق، ياۋۇزلۇق، ۋەھشىيلىك.
شَرِسٌ: ياۋۇز، مىجەزى ئەسكى، ۋەھشىي؛
رەھىمسىز.
شُرْسُوْفٌ ج شَرَاسِيْفُ: كۆمۈرچەك، قوۋۇرغا
سۆڭىكى، چوشقاق تۆگە؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت؛
بالا ـ قازا، مۇسىبەت.
شِرْشٌ ج شُرُوْشٌ: يۇمران يىلتىز.
شِرْشُ النَّجِيْلِ: پايىزا ئوت، ئىتقۇلاق.
شَرْشَرَ يُشَرْشِرُ شَرْشَرَةً: چىش سالدى.
شَرْشَرَ السِّكِّيْنَ: پىچاقنى بىلىدى، چاقلىدى.
شَرْشَرَتِ الْمَاشِيَةُ النَّبَاتَ: چاھارپاي ئوت يېدى.
شَرْشَرَ الْمَاءَ: سۇ تامچىلىدى.
شَرْشَرَ الْمِنْشَارَ: ھەرىنىڭ چىشىنى ئىگەكلىدى.
شَرْشَرَ الْوَرَقَةَ: قەغەز چۆرىسىنى ھەرىنىڭ چىشىدەك
قىلدى.
شِرْشِرٌ: ئىتقۇلاق، پايىزا ئوت.
شَرْشَرَةٌ: چىش سالماق؛ (سۇ) تامچىلىماق.
شُرْشُفٌ ج شَرَاشِفُ: ئەدىيال، كىرلىك.
شَرَصَ يَشْرُصُ شَرْصًا: تارتتى.
شَرْصَةٌ بِكَلَامِهِ: ئۇنى تىللىدى.
شَرْصٌ: جاپالىق، قاتتىقلىق، قوپاللىق.
شَرَطَ يَشْرُطُ شَرْطًا فِي الْبَيْعِ: شەرتلەشتى،
ۋەدىلەشتى، كېلىشتى، بەلگىلىدى.
شَرَطَ الْجِلْدَ: تېرىنى تىلدى.
«شَرَطَ الْحَجَّامُ بِمِشْرَطِهِ»: قان ئالغۇچى ئۆزىنىڭ
ئەسۋابى بىلەن قان ئالدى.

شَرْطٌ: شەرتلەشمەك، توختاملاشماق، پۈتۈشمەك.

شَرْطٌ ج شُرُوطٌ: شەرت؛ ماددا.

شَرْطٌ لاَبُدَّ مِنْهُ: زۆرۈر شەرت.

مِنْ دُونِ شَرْطٍ: شەرتسىز.

شُرُوطُ الإتِّفَاقِ: كېلىشىم ماددىلىرى.

شُروطُ الْمُعَاهَدَةِ: كېلىشىم شەرتلىرى.

شُروطُ الْقَبُولِ: قوبۇل قىلىش شەرتلىرى.

شَرَطٌ ج أَشْرَاطٌ: نەرسىنىڭ ئالدىنقى ئىسمى، ئالامەت، بەلگە.

أَشْرَاطُ السَّاعَةِ: قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى.

شُرْطَةٌ: ساقچى.

رَجُلُ الشُّرْطَةِ يَبْحَثُ عَنِ اللِّصِّ: ساقچى ئوغرىنى ئىزدىمەكتە.

شُرْطَةُ الأَدَبِ: ئاممىۋى ئىشلار ساقچىسى.

شُرْطَةُ الإِطْفَاءِ: ئوت ئۆچۈرۈش ساقچىسى.

شُرْطَةُ النَّجْدَةِ: ھەرىكەتچان ساقچى.

صَاحِبُ الشُّرْطَةِ: ساقچى باشلىقى.

شُرْطُوطَةٌ ج شَرَاطِيطُ: دەسمال، يۇغۇچ؛ كونا كىيىم.

شَرْطِيٌّ: شەرتلىك.

شُرْطِيٌّ: ساقچى.

شُرْطِيُّ السَّيْرِ ، شُرْطِيُّ الْمُرُورِ: قاتناش ساقچىسى.

شُرْطِيُّ الْحِرَاسَةِ: قوغدىغۇچى، پوست، دەرۋازىۋەن.

شَرْطِيَّةٌ: پۈتۈم، كېلىشىم، توختام، شەرتنامە.

شَرَعَ يَشْرَعُ شَرْعًا: قانۇن چىقاردى، قانۇن تۈزدى.

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا﴾ «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە دىندىن نوھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى.

شَرَعَ يَشْرَعُ شَرْعًا و شُرُوعًا الأَمْرَ: ئىشنى باشلىدى، تۇتۇش قىلدى.

شَرَعَ فِي الأَمْرِ: ئىشقا تۇتۇش قىلدى.

شَرَعَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى چىگىتتى.

شَرَعَ مَشْرُوعًا: پىلان تۈزدى.

شَرَعَ الرُّمْحَ عَلَيْهِ: چەنلىدى، نىشانلىدى، قارىغا ئالدى.

«شَرَعَ الْمُحَاضِرُ يُلْقِي مُحَاضَرَتَهُ»: لېكسىيە سۆزلىگۈچى لېكسىيىنى باشلىدى.

شَرْعٌ: باشلىماق، كىرىشمەك؛ قانۇن، ئەمر - پەرمان، شەرىئەت.

خَاضِعُ الشَّرْعِ: قانۇنغا بويسۇنغۇچى، قانۇنغا رىئايە قىلغۇچى.

شَرْعًا: قانۇنىي، قانۇنلۇق، قانۇنىي جەھەتتىن.

أَوْجَبَ الشَّرْعُ كَذَا: شەرىئەت بۇنى بېكىتتى.

اَلنَّاسُ فِي هَذَا شَرْعٌ وَاحِدٌ: كىشىلەر بۇنىڭدا باباراۋەر.

شِرْعَةٌ: تاسما، كەمەر؛ قانۇن.

شِرْعَةُ حُقُوقِ الإِنْسَانِ: ئىنسان ھوقۇقلىرى خىتابنامىسى.

شِرْعَةٌ: يول، مەزھەپ؛ ئادەت؛ شەرىئەت.

﴿لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَ مِنْهَاجًا﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلارغا بىر خىل شەرىئەت ۋە ئوچۇق يول تەيىن قىلدۇق.

شَرْعِيٌّ: قانۇنلۇق، قانۇنىي؛ شەرىئەتكە ئائىت؛ مۇۋاپىق؛ سوت مەھكىمىسىنىڭ.

وَارِثٌ شَرْعِيٌّ: قانۇنلۇق مىراسخور.

اَلْمَالِكُ الشَّرْعِيُّ: قانۇنىي ئىگىسى.

اِبْنٌ غَيْرُ شَرْعِيٍّ: نىكاھسىز تۇغۇلغان بالا.

طِبٌّ شَرْعِيٌّ: قانۇن دوختۇرلۇقى.

زَوَاجٌ شَرْعِيٌّ: قانۇنلۇق نىكاھ.

طَبِيبٌ شَرْعِيٌّ: قانۇنلۇق دوختۇر.

اَلْقَاضِي الشَّرْعِيُّ: ئىسلام دىنىنىڭ سوتچىسى، قازى.

اَلْقَضَاءُ الشَّرْعِيُّ: ئىسلام دىنىنىڭ قانۇنى بويىچە

سوت قىلىش، شەرىئەت بويىچە سوت قىلىش.

شَرْعِيًّا: قانۇنىي، قانۇنلۇق.

اَلْأَحْكَامُ الشَّرْعِيَّةُ: ئىسلام قانۇنلىرى، شەرىئەت ئەھكاملىرى.

اَلْمَحْكَمَةُ الشَّرْعِيَّةُ: مەھكىمە شەرئىي، قازىخانا، ئىسلام دىنى سوت مەھكىمىسى.

شَرُفَ يَشْرُفُ شَرَافَةً وَ شَرَفًا الشَّخْصُ: ئالىيجاناب بولدى، ئېسىل بولدى.

شَرِفَ يَشْرَفُ شَرَفًا: ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى، كۆتۈرۈلدى.

شَرَفٌ: ئېسىل بولماق، ئالىيجاناب بولماق.

شَرَفٌ ج أَشْرَافٌ: ئېتىخار، شان-شەرەپ، شۆھرەت: ئالىيجاناب، ئېسىل، ھۆرمەت، ئابروي.

خِفْرَةُ شَرَفٍ: ھۆرمەت قاراۋۇلى، بايراقدارلار ئەترىتى.

رَئِيسُ شَرَفٍ: پەخرىي رەئىس.

عَلَى شَرَفِهِ: ئۇنىڭ شەرىپىگە، ئۇنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن.

كَلِمَةُ شَرَفٍ. عَهْدُ شَرَفٍ: قەسەم، قەسەمنامە.

قَسَمًا بِشَرَفِي: بۇزرۇلماس، چوقۇم؛ قەسەمكى.

أَعْطَاهُ كَلِمَةَ شَرَفٍ: ئۇنىڭغا قەسەم سۆزى قىلدى.

إِحْتَرَمَ شَرَفَ الْمِهْنَةِ: مىھنەتنىڭ قەدرىگە يەتتى.

«عَلاَ شَرَفًا مِنَ الْأَرْضِ»: ئېگىز جايغا چىقتى.

«جَلَسْنَا عَلَى شَرَفٍ فِي الطَّرِيقِ»: يولنىڭ ئېگىز جايىدا ئولتۇردۇق.

«أَقَامَ حَفْلاً عَلَى شَرَفِ فُلاَنٍ»: پالانىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن يىغىن ئۇيۇشتۇردى.

حَرَسُ الشَّرَفِ: ھۆرمەت قاراۋۇلى.

شُرْفَةٌ ج شُرَفَاتُ الْقَصْرِ: شەھەرنىڭ قوۋۇقى، سېپىلنىڭ قوۋۇقى.

شُرْفَةٌ ج شُرَفٌ وَ شُرْفَاتٌ: پېشايۋان، بالكون.

شَرْقِيٌّ: شان-شەرەپلىك، ھۆرمەتلىك؛ ھەقسىز، بەدەلسىز.

شَرَقَ يَشْرُقُ شَرْقًا وَ شُرُوقًا تِ الشَّمْسُ: كۈن چىقتى.

شَرِقَ يَشْرَقُ شَرَقًا الشَّاةُ: قويغا ئەن سالدى.

شَرِقَ يَشْرَقُ شَرَقًا بِرِيقِهِ: (ئۆپكىگە سۇ كىتىپ قىلىپ) قىقىلىپ كەتتى، (ئاچچىق پۇراقتىن) يۆتىلىپ كەتتى.

شَرِقَ بِالْبُكَاءِ: ئۆكسۈپ يىغلىدى.

شَرِقَ فُلاَنٌ بِالْمَاءِ: پالانىنىڭ گېلىغا سۇ تۇرۇپ قالدى.

شَرِقَ الْمَوْضِعُ: قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

شَرِقَ يَشْرَقُ شُرْقَةً وَجْهُهُ: خىجالەتتىن يۈزى قىزىرىپ كەتتى.

شَرِقَتِ الْأَرْضُ: زېمىن قاغجىراپ كەتتى.

شَرْقٌ ج أَشْرَاقٌ: شەرق، شەرق تەرەپ.

اَلشَّرْقُ: شەرق دۆلەتى.

اَلشَّرْقُ الْأَدْنَى: يېقىن شەرق.

اَلشَّرْقُ الْأَقْصَى: يىراق شەرق.

اَلشَّرْقُ الْأَوْسَطُ: ئوتتۇرا شەرق.

شَرْقًا: شەرققە، شەرق تەرەپكە.

شَرْقَةٌ ج شَرَقَاتٌ: قاپسىلىپ قالماق، كەپلىشىپ قالماق.

«أَخَذَتْهُ شَرْقَةٌ كَادَ يَمُوتُ مِنْهَا»: (گېلىغا) نەرسە تۇرۇپ قىلىپ جىنى چىقىپ كەتكىلى تاس قالدى.

شَرْقَرَقٌ: تۆمۈر تۇمشۇق.

شَرْقِيٌّ: شەرقنىڭ، شەرقلىق؛ شەرق شامىلى.

«هُوَ يَسْكُنُ شَرْقِيَّ الْبَلَدِ»: ئۇ شەھەرنىڭ شەرق تەرىپىدە تۇرىدۇ.

﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا﴾ قۇرئان: ئۇلارغا قۇرئاندا مەريەم

(قىسسىسى)نى بايان قىلغىن، ئەينى زامانىدا
ئۇ ئائىلىسىدىن ئايرىلىپ شەرق تەرەپتىكى
بىر جايغا باردى.
اَلْكُتْلَةُ الشَّرْقِيَّةُ: شەرق لاگېرى.
لاشَرْقِيَّةٌ وَلا غَرْبِيَّةٌ: بىتەرەپ، بىتەرەپلىك.
﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لاشَرْقِيَّةٍ وَلاغَرْبِيَّةٍ﴾
«قۇرئان»: چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ
(يېغى) بىلەن يورۇتۇلغان. ئۇ (يەنى،
زەيتۇن دەرىخى) شەرق تەرەپتىمۇ ئەمەس،
غەرب تەرەپتىمۇ ئەمەس.
دِرَاسَاتٌ شَرْقِيَّةٌ: شەرقشۇناسلىق.
شَرِكَ يَشْرَكُ شَرَكًا وَ شِرْكَةً: شېرىك بولدى،
شېرىكلەشتى، جورا بولدى، ئورتاقلاشتى.
شَرَكٌ ج شُرُكٌ وَ أَشْرَاكٌ: تور، سېتكا؛ قىسماق،
قاپقان.
أَوْقَعَ فِي شَرَكٍ: تورغا چۈشۈردى.
وَاقِعٌ فِي شَرَكِ أَعْمَالِهِ: ئۆزى كولىغان ئورىغا ئۆزى
چۈشتى، ئۆز پۇتىغا ئۆزى پالتا چاپتى.
«نَصَبَ لَهُ شَرَكًا»: ئۇنىڭغا قاپقان قۇردى.
شِرْكٌ ج أَشْرَاكٌ: مۇشرىكلىك، بۇتپەرەسلىك،
ئاللاھغا شېرىك كەلتۈرمەك؛ قاتناشماق.
﴿يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾
«قۇرئان»: ئى ئوغۇلچىقىم، ئاللاھغا شېرىك
كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن
زور گۇناھدۇر.
شِرْكٌ: كەمچىلىك، نۇقسان، ئەيىب، ئىللەت،
يېتەرسىزلىك.
شَرِكَةٌ ج شِرْكَاتٌ. شَرِكَةٌ ج شَرِكَاتٌ: شىركەت:
تەشكىلات، بىرلەشمە، جەمئىيەت.
شَرِكَةُ الْأَنْبَاءِ: ئاخبارات ئاگېنتلىقى.
شَرِكَةُ طَيَرَانِ الْخَلِيجِ: ئەرەب قولتۇقى ئاۋىئاتسىيە
شىركىتى.

شَرِكَةٌ مَحْدُودَةٌ: چەكلىك ھەسسىدارلىق شىركىتى.
شَرِكَةُ التَّأْمِينِ: سۇغۇرتا شىركىتى.
شَرِكَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا شىركىتى.
شَرِكَةُ التِّرَامِ: ترامۋاي شىركىتى.
شَرِكَةُ الصِّينِ الْأَهْلِيَّةِ لِإِسْتِيرَادِ الْأَجْهِزَةِ: جۇڭگو
يەرلىك سايمان ئىمپورت شىركىتى.
شَرِكَةُ النَّقْلِ التِّجَارِيَّةِ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى سودا
ترانسپورت شىركىتى.
شَرِكَةٌ سِهَامِيَّةٌ: ھەسسىدارلىق شىركىتى.
شَرِكَةُ النُّورِ: توك ئىشلىرى شىركىتى.
شَرِكَةٌ مُحَاصَّةٌ: بىرلەشمە سەرمايە.
شَرِكَةٌ مُغَفَّلَةٌ: ئىمزاسىز ھەسسىدارلىق شىركىتى.
بِالشَّرِكَةِ: بىرلىكتە، ئورتاق.
شَرْكَلَ يُشَرْكِلُ شَرْكَلَةً: ئارىلاشتۇردى.
شِرْكِيَّاتٌ: بۇتقا چوقۇنۇش.
شَرَمَ يَشْرِمُ شَرْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياردى،
يارچىلىدى.
شَرَمَ لَهُ مِنْ مَالِهِ: ئۇنىڭغا مېلىدىن بۆلۈپ بەردى.
شَرِمَ يَشْرَمُ شَرَمًا: (بىرەر يېرى) يېرىلىپ كەتتى.
شَرْمٌ ج شُرُومٌ: دېڭىز دولقۇنى، دېڭىز قولتۇقى.
تام قاتارلىقلاردىكى يېرىق.
شَرْمَطَ: يىرتماق، تىتماق، پارچىلىماق.
شَرْمُوطٌ: سولامچى، شوۋچى، كۆي.
شَرْمُوطَةٌ ج شَرَامِيطُ: دەسمال، يۇغۇچ.
شَرَنَ يَشْرُنُ شَرْنًا الصَّخْرُ: تاش يېرىلدى.
شِرْنَاقٌ: ھارام شاخ.
شَرْنَفَ يُشَرْنِفُ شَرْنَفَةً الزَّرْعَ: زىرائەتنىڭ ئۇچىنى
ئۈزدى، ھارام شېخىنى ئالدى.
شَرْنَقَ يُشَرْنِقُ شَرْنَقَةً الشَّيْءَ: ئۈزدى، كەستى.
شَرْنَقَتِ الدُّودَةُ: پىلە قۇرتى قاتارلىقلار ئۆزىنى
يۆگىۋالدى.
شَرْنَقَةٌ ج شَرَانِيقُ: غوزەك (پىلىنىڭ).

شَرْنَقَةُ الدَّمَلِ: ئۆسمە.

شَرَانِقُ الْحَيَّةِ: يىلاننىڭ قاسرىقى.

شَرِهَ يَشْرَهُ شَرَهًا وَ شَرَاهَةً إِلَى الطَّعَامِ: تاماققا ئاچ كۆزلۈك قىلدى، قىزىقسىندى.

شَرَهٌ: ئاچ كۆزلۈك بىلەن يېيمەك، ئاچ كۆزلۈك قىلماق.

شَرِهٌ. شَرْهَانُ شَرِهَةٌ وَ شَرْهَى: ئاچ كۆز، تويماس، قارنى يامان.

شِرْوٌ / شَرْوٌ: ھەسەل، بال.

شِرْوَالٌ: شىم، ئىشتان، تامبال.

شُرُوبٌ: ھاراقكەش، پىيەنچۇك.

شَرْوَةٌ: سودا، سودا ـ سېتىق؛ پايدىلىق سودا.

شُرُوخٌ: يىگىت بولماق، چوڭ بولماق.

شُرُودٌ: قاچماق؛ ئېزىپ قالماق، سەرگەردان بولماق؛ ئازماق، ئاداشماق.

شُرُودُ الْفِكْرِ: دىققىتى بۆلۈنۈپ كەتمەك.

فِي شُرُودٍ: پەرۋاسىزلىق، بىغەملىك.

شُرُوطٌ: پۈتۈم، كېلىشىم، توختام، شەرتنامە، مۆھۆرخەت.

شُرُوعٌ: باشلاش، تۇتۇش قىلماق؛ باشلىماق، ئىپتىدا قىلماق.

شُرُوعٌ فِي ...: ئۇرۇنۇش، مەقسەت، ئىرادە.

شَرْوَى: ئوخشاش، بىر خىل، بىردەك.

لَا يَمْلِكُ شَرْوَى نَقِيرٍ: قىلچە نەرسىگە ئىگە ئەمەس.

شَرَى يَشْرِي شِرَاءً وَ شِرًى الشَّيْءَ: نەرسە سېتىۋالدى.

شَرَى السِّلْعَةَ: سېتىۋەتتى.

﴿وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار يۇسۇفنى ساناقلىق بىرقانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى.

شَرِيَ يَشْرَى شَرًى الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

شَرِيَ فِي الأَمْرِ: چىڭ تۇردى.

شَرِيَ الرَّجُلُ فِي غَضَبِهِ: غەزىپى تاشتى، ئاچچىقىدا چىچاڭشىدى.

شَرِيَ الْفَرَسُ فِي سَيْرِهِ: ئات چاپتى.

شَرِيَ الشَّرُّ بَيْنَ الْقَوْمِ: كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا يامان ئىشلار يامرىدى.

شَرِيَ جِلْدُهُ: ئەسۋە چىقتى.

شَرًى / شِرًى ج أَشْرَاءٌ: سېتىۋالماق؛ يەلتاشما، سوغان؛ يولۋاس كۆپ جاي.

هُمْ أُسُدُ الشَّرَى: ئۇلار قەھرىمان، ئۇلار باتۇر.

شِرْيَانٌ ج شَرَايِينُ: قىزىل قان تومۇرى، ئارتېرىيە.

تَصَلُّبُ الشِّرْيَانِ: قان تومۇرلىرى قېتىشىش كېسەللىكى.

شِرْيَانُ حَيَاةِ الصِّنَاعَةِ: ساناائەتنىڭ جان تومۇرى.

تَشَرُّفٌ عَلَى الشَّرَايِينِ الْحَيَوِيَّةِ لِإِقْتِصَادِ الْبَلَدِ: پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ئىقتىسادىي جان تومۇرىنى ئىگىلەپ تۇرىدىغان.

شِرْيَانِيٌّ: ئارتېرىيىلىك.

شَرِيبٌ: ئۇلپەت.

فُلَانٌ شَرِيبُكَ: پالانى سىنىڭ ئۇلپىتىڭ.

شَرِيجٌ: كۆنجۈت مېيى.

شَرِيجٌ ج شَرَائِجُ: ئوخشىشى.

قَوْسٌ شَرِيجٌ: يېرىلىپ كەتكەن يا، سۇنۇق يا.

شَرِيجَةٌ ج شَرَائِجُ: خورما چىۋىقتىن توقۇلغان سېۋەت، قومۇشتىن توقۇلغان قەپەس.

شَرِيحٌ. شَرِيحَةٌ ج شَرَائِحُ: نېپىز، يۇپقا، تىلىم.

شَرِيحَةٌ: شال، پەن، تاختاي.

شَرِيحَةُ الشُّبَّاكِ الْخَشَبِيَّةِ: پەنجىرە.

شَرِيحَةٌ مِنَ الْبِطِّيخِ: بىر تىلىم قوغۇن.

شَرِيحَةٌ مِنَ الْمُجْتَمَعِ: جەمئىيەتتىن بىر كۆرۈنۈش.

شَرِيدٌ ج شَرِيدُونَ: ئازغۇن، يولدىن ئاداشقۇچى، سەرگەردان.

شَرِيدَةٌ ج شَرَائِدُ: ئايال سەرگەردان؛ قالدۇق نەرسە.

شَرِيْرٌ ج أَشْرَارٌ وَ أَشِرَّاءُ م شَرِيْرَةٌ: بۇزۇق، ئەسكى، ئەبلەخ.

شَرِيْرٌ ج أَسِرَّةٌ: دېڭىز بويى، دېڭىز قىرغىقى.

شَرِيْسٌ: ئەخلاقى ناچار، مىجەزى ئوسال، رەھىمسىز، ۋەھشىي، ياۋۇز.

شَرِيْطٌ ج أَشْرِطَةٌ: يىپ؛ سىم؛ لېنتا، دەي؛ بوغقۇچ.

قَصُّ الشَّرِيْطِ: لېنتا كەسمەك.

شَرِيْطُ آلَةٍ كَاتِبَةٍ: خەت بېسىش ماشىنىسى.

شَرِيْطُ تَمْيِيْزِ رُتْبَةِ الْجُنْدِيِّ: يەڭ بەلگىسى.

شَرِيْطُ السِّيْنَمَاءِ: كىنو لېنتىسى.

شَرِيْطُ سِكَّةِ الْحَدِيْدِ: تۆمۈريول لىنىيىسى.

شَرِيْطُ قُبَّعَةٍ: قالپاق يىپى.

شَرِيْطٌ لَزَّاقٌ: پلاستىر.

شَرِيْطُ الْمِصْبَاحِ: پىلىك.

شَرِيْطٌ مَغْنَطِيْسِيٌّ: ماگنىت لېنتا.

شَرِيْطٌ نَاطِقٌ: ئاۋازلىق كىنو فىلىمى.

شَرِيْطُ النَّارِ: پىلتە، ئوت ئالدۇرۇش پىلتىسى.

شَرِيْطُ الْحِذَاءِ: ئاياغ بوغقۇچ.

شَرِيْطَةٌ ج شَرَائِطُ: ئامىل؛ شەرت؛ ماددا؛ باغ؛ بوغقۇچ؛ لېنتا؛ تەلەپ.

«إِذْهَبْ إِلَى الْمَسْرَحِ شَرِيْطَةَ أَنْ تَنْتَهِيَ مِنْ مُذَاكَرَتِكَ مُبَكِّرًا»: دەرسىڭنى بالدۇر مۇزاكىرە قىلىپ تۈگىتىش شەرتى ئاستىدا تىياتىرغا بارساڭ بولىدۇ.

شَرِيْعٌ: باتۇر، قەھرىمان.

شَرِيْعَةٌ ج شَرَائِعُ: قانۇن.

شَرِيْعَةُ الْبِلاَدِ: دۆلەت قانۇنى.

شَرِيْعَةُ الضَّمِيْرِ: ۋىجدان، ئىدراك، ئىنساپ.

الشَّرِيْعَةُ الْغَرَّاءُ: كەڭ شەرىئەت (ئىسلام شەرىئىتى).

الشَّرِيْعَةُ الْمُوسَوِيَّةُ: تەۋرات قانۇنى، يەھۇدىي قانۇنى.

صَاحِبُ الشَّرِيْعَةِ: قانۇنشۇناس، قانۇن چىقارغۇچى، قانۇن تۈزگۈچى.

عِلْمُ الشَّرِيْعَةِ: قانۇنشۇناسلىق، شەرىئەت ئىلمى.

نَهْرُ الشَّرِيْعَةِ: ئىئوردان دەرياسى.

﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيْعَةٍ مِّنَ الأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا﴾ «قرآن»: ئاندىن سېنى بىز (ئى مۇھەممەد!) دىنىي ئىشلاردا (روشەن) بىر يولدا قىلدۇق. شۇ يولغا ئەگەشكىن.

«الشَّرَائِعُ السَّمَاوِيَّةُ»: ساماۋىي دىنلار، ئاللاھدىن كەلگەن دىنلار.

شَرِيْعَةُ الْغَابِ: ئورمان قانۇنى (كۈچلۈكلەرنىڭ ئاجىزلارنى يۇتۇۋېتىش ئادىتى).

شَرِيْفٌ ج شُرَفَاءُ وَ أَشْرَافٌ م شَرِيْفَةٌ ج شَرِيْفَاتٌ وَ شَرَائِفُ: ئەڭ مۇنەۋۋەر، نادىر، ئېسىل، قەدىرلىك، ئالىيجاناب، يۈكسەك؛ ئاقسۆڭەك؛ شەرەپلىك؛ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلادلىرى.

شَرِيْفُ مَكَّةَ: مەككە شەھىرىنىڭ باشلىقى.

الْكِتَابُ الشَّرِيْفُ: ھەدىس شەرىف.

«نَقِيْبُ الأَشْرَافِ»: غوجىلار باشلىقى.

حِرْفَةٌ شَرِيْفَةٌ: ئالىي كەسىپ.

مِنْ أُسْرَةٍ شَرِيْفَةٍ: ئېسىل ئائىلىدىن.

يَتَمَتَّعُ بِأَخْلاَقٍ شَرِيْفَةٍ: ئېسىل ئەخلاقلىق.

شَرِيْكٌ ج شُرَكَاءُ وَ أَشْرَاكٌ م شَرِيْكَةٌ ج شَرَائِكُ: شېرىك، خىزمەتداش؛ ھەمراھ؛ ھەمكارلاشقۇچى؛ تىل بىرىكتۈرگۈچى.

شَرِيْكٌ فِي الْجَرِيْمَةِ: ئورتاق جىنايەتچى.

شَرِيْكَةُ حَيَاتِهِ: ئۇنىڭ ئايالى، قەدىناسى.

﴿وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيْكٌ فِي الْمُلْكِ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ بالىسى يوقتۇر، پادىشاھلىقتا شېرىكىمۇ يوقتۇر.

شَرِيَّةٌ: ئۇسۇل، چارە، تەدبىر: تەبىئەت،

تەبىئىي.

شَزَا يَشْزُو شَزْوًا الشَّيْءَ: نەرسە ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

شَزَبَ وَ شَزِبَ يَشْزُبُ شَزْبًا وَ شُزُوبًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان ئورۇقلاپ كەتتى.

شَزَبَ الْمَكَانُ: جاي ئوگغۇل دوگغۇل بولۇپ كەتتى.

شُزْبَةٌ: پۇرسەت.

شَزَرَ يَشْزِرُ شَزْرًا الرَّجُلَ: كىشىلەرگە كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى. ئالايدى، ھومايدى.

شَزْرٌ: ئالايماق، ئالىيىپ قارىماق، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىماق؛ قاتتىق؛ قىيىن، تەس.

نَظَرَ إِلَيْهِ شَزْرًا: ئۇنىڭغا ئالىيىپ قارىدى.

شَزْرَاءُ ج شُزْرٌ: قىزىل، قىزىللىق.

عَيْنٌ شَزْرَاءُ: غەزەپتىن قىزىرىپ كەتكەن كۆز.

شَزَّبَ يُشَزِّبُ تَشْزِيبًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى ئورۇقدىتىۋەتتى؛ كۆندۈردى.

شَزِنَ يَشْزَنُ شَزَنًا الرَّجُلُ: كىشى روھلۇق بولدى، تېتىك بولدى، قىزغىن بولدى؛ جاپا چەكتى، جانلاندى؛ چارچىدى.

شَزَنَ يَشْزُنُ شُزُونَةً تِ الْأَرْضُ: يەر قاتتىق بولدى.

شَزْنٌ: ئويناپدىغان ئوشۇق.

شَزَنٌ ج شُزْنٌ وَ شُزُونٌ: ئودۇدۇك يەر: تەرەپ، يان.

شَسِبَ وَ شَسَبَ يَشْسُبُ شَسْبًا وَ شُسُوبًا: قۇرۇپ قالدى، قورۇلۇپ قالدى.

شَسَّ يَشِسُّ شَسًّا الشَّيْءُ: نەرسە قۇرۇپ كەتتى، قېتىپ كەتتى.

شَسٌّ ج شَسَاسٌ: قاقاس يەر.

شَسِيَ الْأُتُمِبِيلُ: ئاپتوموبىل كوزۇپى.

شَسِعَ يَشْسَعُ شَسْعًا وَ شُسُوعًا الْمَنْزِلُ: جاي يىراق بولدى، يىراقلاشتى.

شَسَعَ بِهِ: ئۇنى يىراقلىتىۋەتتى.

شِسْعٌ ج أَشْسَاعٌ وَ شُسُوعٌ: سەندەلنىڭ (ئاياغ) بوغقۇچى؛ جاينىڭ ئەتراپى؛ ئازغىنە مال؛ كۆپ مال.

نَزَلَ بِشِسْعٍ مِنَ الْوَادِي: ئويمانلىقنىڭ بىر تەرىپىگە چۈشتى.

شَسَفَ يَشْسُفُ شُسُوفًا وَ شِسَافًا الْجَمَلُ: تۆگە ئورۇقلاپ ئاجىزلاپ كەتتى.

شَسَفَ الْبُسْرُ: خورا قۇرۇپ يىرىلىپ كەتتى.

الشَّسْفُ: قۇرۇپ كەتكەن توغاچ.

شَسَفٌ: ئاجرىتىپ قۇرۇتۇلغان خورما.

شُسُوعٌ: يىراق، ئۇزاق، يىراقلىق.

شَسِيعٌ ج شِسَاعٌ: يىراق، ئۇزاق.

شِشْمٌ: كۆزگە تېمىتىدىغان دورا.

شَشْمَةٌ: ھاجەتخانا، خالا.

شِشْنَةٌ: نەمۇنە، ئۈلگە، نۇسخا، ئەۋرىشكە، مودېل.

شَصَا يَشْصُو شُصُوًّا بَصَرُهُ: كۆزى چەكچىيىپ قالدى.

شَصَا السَّحَابُ: بۇلۇت ئۆرلىدى.

شَصَا بِرِجْلِهِ: پۇتىنى كۆتۈردى.

شَصَبَ يَشْصُبُ شُصُوبًا وَ شَصِبَ يَشْصَبُ شَصَبًا الْعَيْشُ: تۇرمۇش جاپالىق بولدى.

شَصِبَ الْأَمْرُ: ئىش قىيىن بولدى.

شَصِبَ الْمَكَانُ: جاي قۇرغاق بولدى.

شَصَبَ يَشْصُبُ شَصْبًا الشَّاةَ: قوينى سويدى.

شَصْبٌ ج أَشْصَابٌ: قۇرغاقچىلىق؛ نەسىبە.

شَصْبٌ . شَصَبٌ: قۇرۇق، قۇرغاق.

شَصَرَ يَشْصُرُ شَصْرًا الثَّوْبَ: كىيىمنى شىرىدى، قارا سالدى، كۆك سالدى.

شَصَرَ فُلَانًا بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

شَصَرَةُ الثَّوْرِ: ئۆكۈز ئۇسۇۋەتتى.

شَصَرٌ ج أَشْصَارٌ: كىچىك بۆكەن، كىيىك بالىسى.

شَصَّ يَشِصّ شَصًّا وَ شُصُوصًا وَ شِيْصَاصًا الرَّجُلُ: كىشى كەتتى، يىراقلاپ كەتتى.

لَا أَدْرِي أَيْنَ شَصَّ: بىلمىدىم، ئۇ نەگە كەتتى.

شَصَّتِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ سۈتى ئازلاپ كەتتى.

شَصَّتِ الْمَعِيْشَةُ: تۇرمۇش قاتتىق بولدى، قىيىنلاشتى.

شَصَّتِ السَّنَةُ: يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

شَصَّ يَشِص شَصًّا فُلَانٌ: چىشىنى چىڭ چىشلىدى.

شَصَّ يَشِصّ شَصًّا فُلَانًا فِي الْأَمْرِ: پالاننى ئىشتىن توستى، چەتلەشتۈردى.

شَصٌّ / شِصٌّ ج شُصُوصٌ: قارماق، ئىلمەك؛ ئۇچىغا چىققان ئوغرى.

شَصُوٌّ: مىسۋاك؛ قاتتىق.

شَصِيْبٌ: نىسوە، ھەسسىلىك.

شَطَأَ يَشْطَأُ شَطْأً وَشُطُوءً: ئۆستەڭ بويلاپ ماڭدى.

شَطْءٌ ج شُطُوءٌ: قىرغاق، ساھىل؛ زىرائەت بويۇرمىقى.

شَطْءُ النَّهْرِ: ئېرىق بويى، ياقىسى.

شَطْءُ الْبَحْرِ: دېڭىز ساھىلى، دېڭىز قىرغىقى.

﴿وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيْلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئىنجىلدىكى سۈپىتى بولسا (ئۇلار) شاخ چىقارغان... بىر زىرائەتكە ئوخشايدۇ.

شَطْأٌ ج أَشْطَاءٌ: شاخ، شاخلىماق.

شَطَارَةٌ: مەككارلىق، ھىيلىگەرلىك، پەسكەشلىك، ھاياسىزلىق، قۇۋلۇق، كازززاپلىق؛ چاققانلىق، ئەپچىللىك.

شَطْأَةٌ: زۇكام.

شَطَبَ يَشْطُبُ شَطْبًا الشَّيْءَ: كەستى، بۆلدى، ئايرىدى، ياردى.

شَطَبَ الْقَاضِي الدَّعْوَى: قازى دەۋانى ئەمەلدىن قالدۇردى.

شَطَبَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن چەتنىدى.

شَطَبَ الْكَاتِبُ الْكَلِمَةَ: سۆزنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

شَطَّبَ اللَّحْمَ: گۆشنى يالپاقلىدى.

شَطْبٌ: يېچماق، تىلماق، پارچىلىماق، ئاجراتماق.

شَطْبٌ ج شُطُوبٌ: نازۇك، غونچە بوي.

شَطَحَ يَشْطَحُ شَطْحًا فِي السَّيْرِ: ئادىشىپ كەتتى، يىراقلاپ كەتتى.

شَطَحَ فِي الْقَوْلِ: سۆزدىن چەتنەپ كەتتى.

شَطَحَ بِالْقَلَمِ: يازدى، خاتىرىلىدى.

شَطْحَةٌ ج شَطَحَاتٌ: سەيلە، ئىسايلىنىش؛ نورمالسىزلىق؛ خىيال سۈرۈش.

«شَطَحَ بِهِ خَيَالُهُ»: خىيالى قاناتلاندى.

شَطَحَاتُ الصُّوفِيَّةِ: ئەھلى تەسەۋۋۇفنىڭ خىياللىرى، ئاساسسىز سۆزلىرى.

شَطَرَ يَشْطُرُ شَطْرًا وَ شُطُورَةً وَ شَطَارَةً عَنْهُمْ: ئۇلاردىن ئايرىلدى، بۆلۈندى.

شَطَرَ الرَّجُلُ عَلَى قَوْمِهِ: قوۋمىنى جاق تويغۇزدى.

شَطَرَ يَشْطُرُ شَطَارَةً: مەككارلىق قىلدى، قۇۋلۇق قىلدى.

شَطَّرَ: ئوتتۇرىدىن بۆلمەك، پارچىلىماق، تەقسىم قىلماق.

شَطْرٌ ج شُطُورٌ وَ أَشْطُرٌ: يېرىم، بىر قىسىم، بىر بۆلۈك؛ تەرەپ؛ مىسرا.

وَلَّيْنَا وُجُوهَنَا شَطْرَ الْجَنُوبِ: بىز جەنۇب تەرەپكە قاراپ يولغا چىقتۇق.

«أَعْطِنِي شَطْرَ مَالِكَ»: ماڭا مىلىكىڭنىڭ يېرىمىنى بەرگىن.

حَلَبَ الدَّهْرُ أَشْطُرَهُ: پەلەكنىڭ ئاچچىق-چۈچۈكىنى تېتىدى.

«أَعْطِنِي شَطْرًا مِنْ هَذِهِ الْكَعْكَةِ»: مۇنۇ تورتنىڭ يېرىمىنى ماڭا بەرگىن.

قَصَدَ شَطْرَهُ: ئۇنىڭ تەرىپىگە يۈزلەندى.

﴿فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ «قرآن»: (نامازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن.

شَطْرَنْجٌ ج شِطْرَنْجَاتٌ: شاھمات.

أَحْجَارُ الشِّطْرَنْجِ: شاھمات ئۇرۇقى.

لَوْحَةُ الشِّطْرَنْجِ: شاھمات تاختىسى.

أَنَّهُ مُولَعٌ أَكْثَرَ مِنِّي بِلَعْبِ الشِّطْرَنْجِ: ئۇ شاھمات ئويناشقا مەندىنمۇ ئامراق.

شَطْرَنْجِيٌّ: شاھماتچى.

شَطَسَ يَشْطُسُ شَطْسًا فِي الْأَرْضِ: ساياھەت قىلدى، سەيلە قىلدى.

شَطْسٌ: زېرەكلىك، چېچەنلىك.

شَطْسٌ ج شِطَاسٌ: جۈرئەتلىك، باتۇر.

شَطْسٌ. شُطْسَةٌ: ئىناقسىزلىق، بويۇنتاۋلىق، سەركەشلىك.

شَطَّ يَشِطُّ شَطًّا و شُطُوطًا الْمَكَانُ: جاي يىراقلاشتى، يىراقلاپ كەتتى، يىراق بولدى.

شَطَّهُ: ئۇنى يىراقلىتىۋەتتى.

شَطَّ فِي السِّعْرِ: باھادا بەك ئېشىپ كەتتى.

شَطَّتِ الدَّارُ: يىراق بولدى، يىراقتا قالدى.

شَطَّ يَشِطُّ شَطَطًا: ھەقىقەتكە قارشى تۇردى، ھەقىقەتتىن يىراقلاشتى.

شَطٌّ: ساختا كۆرۈنۈش.

شَطٌّ ج شُطُوطٌ: قىرغاق، ساھىل.

شَطُّ النَّهْرِ: دەريانىڭ قىشى.

«وَصَلَ إِلَى شَطِّ الْأَمَانِ»: دەريا قىرغىقىغا يېتىپ باردى.

شَطَطٌ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەك، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتمەك؛ زۇلۇم؛ يىراقلاپ كېتىش.

﴿لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا﴾ «قرآن»: بىز ئۇنى قويۇپ ھەرگىزمۇ باشقا ئىلاھقا ئىبادەت قىلمايمىز، ئەگەر بىز (ئاللاھنىڭ شېرىكى بار) دېيدىغان بولساق، بۇ چاغدا ھەقىقەتتىن تولىمۇ يىراقلاشقان بولىمىز.

شَطَّأَ يُشَطِّئُ تَشْطِيئًا الزَّرْعُ: زىرائەت يوپۇرماق چىقاردى.

شَطَّأَ النَّهْرُ: ئۆستەڭ تېشىپ كەتتى.

شَطَّاطَةٌ ج شَطَّاطَاتٌ: سەرەڭگىنىڭ ئۇچى. سەرەڭگىنىڭ ئۇچىدىكى گۈگۈرت.

شَطَّبَ يُشَطِّبُ تَشْطِيبًا الشَّيْءَ: پارچىلىدى، ياردى؛ ئاخىرلاشتۇردى.

شَطَّبَ الْجِلْدَ: تېرىنى تىلدى، جىجىۋەتتى.

شَطَّبَ الْعَامِلُ الْعَمَلَ: ئىشچى ئىشنى تۈگەتتى.

شَطَّةٌ: قىزىلمۇچ.

شَطَّةُ الْقَلَمِ: ئىمزا.

شَطَّرَ يُشَطِّرُ تَشْطِيرًا: بۆلدى، پارچىلىدى، تەقسىم قىلدى.

شَطَّفَ يُشَطِّفُ تَشْطِيفًا الشَّيْءَ: يۇدى، تازىلىدى.

شَطَّفَ الْحَطَبَ: ئوتۇننى ياردى، پارچىلىدى.

شَطَّى يُشَطِّي تَشْطِيَةً الشَّاةَ: قوينى سويدى.

شَطِعَ يَشْطَعُ شَطَعًا الرَّجُلُ: ۋايسىدى (كېسەل قاتارلىقلاردىن).

شَطَفَ يَشْطُفُ شَطْفًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يۇدى.

شَطَفَ الْعُودَ: ياغاچنى ئوشۇقتى، ياردى، پارچىلىدى.

شَطَفَ يَشْطِفُ شُطُوفًا عَنِ الشَّيْءِ: يىراقلاپ كەتتى؛ ئېزىپ كەتتى.

شَطْفٌ: چاقماق تېشى.

شَطْفَةٌ ج شَطَفٌ: ياغاچ قىرىندىسى.

شَطَنَ يَشْطُنُ شَطْنًا: باغلىدى، تاڭدى؛ ئورىدى، يۆگىدى.

شَطَنَ يَشْطُنُ شُطُونًا ـ تِ الدَّارُ: قورۇ يىراقلاپ كەتتى.

شَطَنَ فِي الْأَرْضِ: يەرگە سانجىدى.

شطَنٌ ج أَشْطَانٌ: ئۇزۇن ئارغامچا، ئارقان.

شطُونٌ: يىراق، ئۇزاق؛ چوڭقۇر.

بِئْرٌ شطُونُ الْقَعْرِ: چوڭقۇر قۇدۇق.

نِيَّةٌ شَطُونٌ: چوڭ ھىممەت.

سَفَرٌ شَطُونٌ: يىراق سەپەر، ئۇزۇن سەپەر.

رُمْحٌ شَطُونٌ: ئۇزۇن ئەگرى نەيزە.

حَرْبٌ شَطُونٌ: شىددەتلىك جەڭ.

شَطِيرَةٌ ج شَطَائِرُ: قىيمىلىق بولكا.

شَطِيفٌ: يۇماق.

حَوْضُ شَطِيفٍ: يۇز يۇيىدىغان داس.

شِطَافٌ: يىراقلىق، ئارىلىق، مۇساپە.

شَظَّ يَشِظُّ شَظًّا الأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى.

شَظَّهُ: قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.

شِظٌّ ج أَشْظَاظٌ: كەچقۇرۇن.

شَظَّظَ يُشَظِّظُ تَشْظِيظًا الْقَوْمَ: قەۋمنى پارچىلىۋەتتى.

شَظَّى يُشَظِّي تَشْظِيَةً الشَّيْءَ: پارچىلىدى، ياردى.

شَظَفَ يَشْظُفُ شَظْفًا: ئاختا قىلدى، پىچىۋەتتى.

شَظَفَهُ: توستى، توختاتتى.

شَظِفَ يَشْظَفُ شَظَفًا الْعَيْشُ: تۇرمۇش جاپالىق بولدى.

شَظِفَتِ الْيَدُ: قول يىرىكلىشىپ كەتتى؛ قېتىپ كەتتى.

شَظَفٌ: (تۇرمۇش) جاپالىق بولماق، قىيىن بولماق.

«فِي خُلُقِهِ شَظَفٌ»: مىجەزى قوپال.

عَيْشٌ شَظِفٌ: جاپالىق تۇرمۇش.

شِظْفٌ ج شِظَفَةٌ: قورۇق بولكا.

شَظِيَ يَشْظَى شَظًى: يىرىلىدى، چىچىلىدى، پارچىلاندى.

شَظِيَ الْقَوْمُ: قوۋم تارقالدى.

شَظِيَّةٌ ج شَظَايَا وَ شَظِيٌّ: پارچە، ئۇۋاق، قىرىندا؛ يان پاقالچاق سۆڭىكى.

شَظِيَّةٌ مِنْ خَشَبٍ: ياغاچ قىرىندىسى.

شَعَا يَشْعُو شَعْوًا الشَّعْرُ: چاچ چۇۋۇلۇپ كەتتى.

شِعَارٌ ج أَشْعِرَةٌ وَشُعُرٌ: ئالامەت، بەلگە، سىمۋول؛ شوئار؛ لوزۇنكا؛ ھېكمەتلىك سۆز.

شِعَارُ الْحَرْبِ: پارول.

شِعَارُ الْجَبْهَةِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلىكسەپ شوئارى.

شِعَارٌ تِجَارِيٌّ: ماركا.

شِعَارُ الْعَصْرِ: دەۋرنىڭ شوئارى.

شَعَاعٌ: چېچىلاڭغۇ، تارقاق، پارچە-پارچە، نۇر سىزىقى.

تَطَايَرَتِ الشَّظَايَا شَعَاعًا: پارچە-پارچە بولۇپ ئۇچۇپ كەتتى.

طَارَ قَلْبُهُ شَعَاعًا: كۆڭلى پاراكەندە بولدى.

طَارَتْ نَفْسُهُ شَعَاعًا: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، ھودۇقۇپ كەتتى.

شُعَاعٌ ج أَشِعَّةٌ: نۇر، كۈن نۇرى، ئاپتاپ.

شُعَاعٌ مُنْعَكِسٌ: رېفلېكس سىزىقى.

شُعَاعُ الدُّولَابِ: گۇگۇسۇن، شادا (ۋېلىسىپىت چاقىنىڭ شادىسى).

«شُعَاعٌ مِنْ أَمَلٍ»: ئازغىنە ئۈمىد.

شُعَاعَةٌ: سۈرەت، فوتوگرافىيە؛ سۈرەت تارتماق.

شُعَاعِيٌّ: نۇرلۇق، نۇرانە.

شُعَاعِيَّةٌ: نۇرغۇن يۇلتۇزلارنىڭ يورۇقى، نۇرى.

شُعَافٌ: ساراڭ، ئەقىلسىز.

شَعَبَ يَشْعَبُ شَعْبًا الشَّيْءَ: بۆلدى، ئايرىدى، پارچىلىدى.

شَعَبَ الشَّيْءُ: نەرسە كۆرۈندى، ئايان بولدى.

«شَعَبَ الأَمِيرُ رَسُولًا إِلَى مَوْضِعِ كَذَا»: ئەمىر ئەلچىنى مەلۇم جايغا ئەۋەتتى.

شَعَبَ لَهُ شَعْبَةً مِنْ مَالِهِ: ئۇنىڭغا مىلىدىن بىر بۆلۈكىنى بەردى.

شعب عنهُ: ئۇنىڭدىن چەتنىدى.

شعب يشعب شعبًا الظّبيُ: جەرەننىڭ ئىككى مۈڭگۈزىنىڭ ئارىلىقى كەڭ بولدى.

شعبٌ ج شعوبٌ: مىللەت؛ تىرىپ؛ قەبىلە؛ خەلق، يۇقىرا.

عامّةُ الشّعب: خەلق ئاممىسى.

﴿وجعلناكم شعوبًا وقبائلَ لتعارفوا﴾ «قرآن»: ئۆزئارا تونۇشۇشۇڭلار ئۈچۈن سىلەرنى نۇرغۇن مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلدۇق.

الشّعبُ العربيّ: ئەرەب مىللىتى، ئەرەب خەلقى.

مجلسُ الشّعب: كومىتېت، ھەيئەت، پارلامېنت.

«تزدادُ الإتّصالات بين الشّعب الصّينيّ و شعوب العالَم مع مرور الأيّام»: جۇڭگو خەلقى بىلەن دۇنيا خەلقى ئارىسىدىكى ئالاقە كۈنسايىن كۈچەيمەكتە.

شعبٌ ج شعابٌ: تاغ يولى، چىغىر يول، جىلغا.

شعبُ البحر: يوشۇرۇن خادا تاش.

«أهلُ مكّة أدرى بشعابها» «مثل»: مەككىنىڭ يوللىرىنى مەككىلىك ئوبدان بىلىدۇ، ھەربىر ئادەمنىڭ ئەھۋالى ئۆزىگە ئايان.

شعبٌ ج شعبٌ و شعابٌ: تارماق، بۆلۈم، باشقارما، قىسىم، ياچېيكا؛ سىر.

شعبانٌ ج شعبانات و شعابين: شەئبان (ھىجرىيىنىڭ سەككىزىنچى ئېيى).

شعبةٌ ج شعبٌ و شعابٌ: تارماق، شۆبە؛ شاخ.

شعبُ الرّئة: نەپەس يولى شاخچىلىرى.

«إنطلقوا إلى ظلٍّ ذي ثلاث شعب» «قرآن»: (ئۇلارغا دوزاخ مۇئەككەللىرى:) «سىلەرگە (دۇنيادىكى چېغىڭلاردا) ئىنكار قىلغان (دوزاخ) قا ئارىلىغا بېرىڭلار، ئۈچ شاخلىق سايىگە بېرىڭلار»، (دېيىدۇ).

«قطع شعبةً من الشّجرة»: دەرەخنىڭ بىر شېخىنى كەستى.

«شعبةُ آداب شعبةُ علوم»: ئەدەبىيات كەسپى.

«الحياءُ شعبةٌ من الإيمان» «حديث»: ھايا ئىماننىڭ بىر شاخچىسى.

شعبةُ قرن الأيّل: بۇغا مۈڭگۈزى.

إلتهاب الشّعب الرّئويّة: كاناپچە ياللۇغى.

شعبذ يشعبذ شعبذةً الرّجلُ: ساختىپەزلىك قىلدى.

شعبيٌّ: مىللىي؛ خەلققە مەنسۇپ، خەلقنىڭ.

لباسٌ شعبيٌّ: مىللىيچە كىيىم، مىللىي كىيىم.

«أدب شعبيٌّ»: خەلق ئەدەبىياتى.

شعبيٌّ: نەپەس يولى .... نەپەس يولىدا بولىدىغان، نەپەس يولى خاراكتېرلىك.

شعبيّةٌ: ئاممىباب، ئاممىبابلىق، خەلقچىللىق.

أغانيّ شعبيّةٌ: مىللىي مۇزىكا، خەلق ناخشىلىرى.

حكاياتٌ شعبيّةٌ: خەلق چۆچەكلىرى.

«يتمتّع بشعبيّة كبيرة»: كەڭ ئاممىۋىلىققا ئىگە.

أقمشةٌ شعبيّةٌ: ئەرزان رەختلەر.

نزلةٌ شعبيّةٌ: نەپەس يولى ياللۇغى.

شعث يشعث شعثًا و شعوثةً الشّعرُ: چاچ پاخپىيىپ كەتتى، چۇۋۇلۇپ كەتتى.

شعث الجسمُ: بەدەن كىر بولۇپ كەتتى.

شعث الأمرُ: ئىش چىچىلىپ كەتتى.

شعثٌ م شعثةٌ: پاخپايغان چاچ. چۇۋۇق چاچ.

شعثٌ: چىچىلاڭغۇ. قالايمىقان.

«لمّ الله تعالى شعثكم»: ئاللاھ سىلەرنى جەم قىلسۇن!

شعثاءُ ج شعثٌ: پاخپايغان چاچ. ياقمۇئاش.

شعر يشعُر شعورًا: سەزدى، ھېس قىلدى، بىلدى، ئۇقتى، چۈشەندى.

﴿وما يخدعون إلّا أنفسهم وما يشعرون﴾ «قرآن»: ھەقىقەتتە ئۇلار تۇيماستىن ئۆزلىرىنىلا ئالدايدۇ.

«فَلَمَّا جِئْتُهَا فرحًا كَأَنِّي شَعَرْتُ النَّفسَ فِي الْبَلَدِ الْحَرَامِ»: مەن بۇ يەرگە كېلىپ شۇنداق خۇرسەن بولدۇمكى، خۇددى ئۆزۈمنى ھەرەمدە تۇرغاندەك ھېس قىلىپ قالدىم.

شَعَرَ يَشْعُرُ شِعْرًا: شېئىر ئېيتتى، شېئىر دېكلاماتسىيە قىلدى.

شَعُرَ يَشْعُرُ شِعْرًا: شېئىرغا قابىلىيەت ھاسىل قىلدى.

شَعِرَ يَشْعَرُ شَعَرًا: چاچلىق بولدى.

شَعْرٌ و شَعَرٌ ج شُعُورٌ وَأَشْعَارٌ الواحدة شَعْرَةٌ ج شَعَرَاتٌ: تۈك، چاچ، موي.

شَعْرٌ مُسْتَعَارٌ: يالغان چاچ، ياسما چاچ.

شَعْرُ حِصَانٍ: ئاتنىڭ يالى.

شَعْرَةُ الْعَيْنِ: تەتۈر كىرپىك.

قِيْدَ شَعْرَةٍ: قىلچە.

لَمْ يَتَزَحْزَحْ مِنْ مَوْقِفِهِ قِيْدَ شَعْرَةٍ: مەيدانىدىن قىلچە تەۋرىمىدى.

اَلْمَالُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ شَقَّ الشَّعْرَةِ: مال ئارىمىزدا تەڭ بۆلۈنسۇن.

شِعْرٌ ج أَشْعَارٌ: شېئىر.

﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَ قُرْآنٌ مُبِينٌ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا (يەنى پەيغەمبەرگە) بىز شېئىر تەلىم بەرمىدۇق. ئۇنىڭغا شېئىر مۇناسىپمۇ ئەمەس، ئۇ پەقەت ۋەز-نەسىھەتتۇر ۋە روشەن قۇرئاندۇر.

شِعْرٌ مَلْحَمِيٌّ: شېئىرىي قىسسە.

شِعْرٌ غِنَائِيٌّ: لىرىك شېئىر.

شِعْرٌ قَصَصِيٌّ: داستان، باللادا.

شِعْرٌ تَمْثِيلِيٌّ: دراما شېئىرى.

بَيْتُ الشِّعْرِ: بېيىت.

نَظْمُ الشِّعْرِ: شېئىر يېزىش.

شِعْرٌ مَنْثُورٌ: چاچما شېئىر.

لَيْتَ شِعْرِي: كاشكى بىلگەن بولسامچۇ!

شُعَرَاءُ ج شُعْرٌ: كۆكۈيۈن؛ ئادەملەرنىڭ قىستاڭچىلىقى؛ شاپتۇلنىڭ بىر خىلى؛ لىمونىنىڭ بىر خىلى؛ دەرەخ؛ ئىنجە كېيىم.

شَعْرَاءُ مِنَ الدَّوَاهِي: ئېغىر ئاپەت.

أَرْضٌ شَعْرَاءُ: دەرەخلىك جاي.

رِمَالٌ شَعْرَاءُ: دەرەخلىك قۇملۇق.

شَعْرَانِيٌّ: يۇڭلۇق، مويلۇق، چاچلىق.

شِعْرَةٌ: ئەۋرەتنىڭ مويى.

نَبَتَتْ شِعْرَتُهُ: ئەۋرىتىنىڭ مويى چىقتى.

شُعْرُورٌ ج شَعَارِيرُ: بوش شائىر، چولتا شائىر، شائىرچاق.

الشِّعْرَى. الشِّعْرَى الْيَمَانِيَّةُ. الشِّعْرَى الْعَبُورُ: يورۇق يۇلتۇز.

﴿وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرَى﴾ «قرآن»: ئاللاھ شىئرا يۇلتۇزىنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.

شِعْرِيٌّ: شېئىرلىق، شېئىرنىڭ.

مَقْطُوعَةٌ شِعْرِيَّةٌ: شېئىرىي پارچە.

شَعْرِيٌّ: تۈكلۈك، يۇڭلۇق، چاچلىق؛ يۇڭدەك.

شَعْرِيَّةٌ: ياغاچ پەنجىرە؛ تۇسما تام، تۇساق؛ قورۇق چۆپ.

أُنْبُوبَةٌ شَعْرِيَّةٌ: قىل تومۇر، كاپىللىيار تومۇر.

الْأَوْعِيَةُ الشَّعْرِيَّةُ: قىل قان تومۇر.

شَعْرِيَّةُ الشُّبَّاكِ: پەنجىرە.

شَعْرِيَّةُ الْأَكْلِ: ئۈگرە.

شَعْشَاعٌ: چىچىلىپ كەتكەن.

ظِلٌّ شَعْشَاعٌ: چىقىر ئاپتاپ.

شَعْشَعَ يُشَعْشِعُ شَعْشَعَةً: سۇيۇلدۇردى، سۇيۇقلاتتى؛ ئارىلاشتۇردى؛ يالتىرىدى، جىلۋىلەندى، چاقنىدى.

شَعْشَعَةٌ: سۇيۇلدۇرماق، بوشاتماق؛ پارقىراق، يالتىراق.

شَعَطَ يَشْعَطُ شَعْطًا: قاقلىدى، ئىسسىتتى، كۆيدۈردى، كاۋاپ قىلدى.

شَعْطَةٌ: ئاشقازان ئاغرىقى، مەيدە ئاغرىقى.

شَعَّ يَشِعُّ شَعًّا: چاچتى، تارقاتتى.

شَعَّ الْمَاءَ: سۇنى تۆكتى، قۇيدى.

شَعَّ يَشِعُّ شِعَاعًا النُّورُ: نۇر چېچىلدى، تارقىدى.

شَعَّ الْقَوْمُ: قوۋم تارقىدى.

شَعَّ يَشِعُّ شَعِيعًا: تىنىدى، ئالدىرىدى.

شَعٌّ: ئۆمۈچۈك تورى؛ كۈن شولىسى.

شَعَّبَ يُشَعِّبُ تَشْعِيبًا: ئەۋەتتى؛ تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

شَعَّبَ الزَّرْعُ: زىرائەت شاخلاپ كەتتى.

شَعَّبَ الْمَسْئَلَةَ: مەسىلىنى شاخلىتىۋەتتى.

شَعَّثَ يُشَعِّثُ تَشْعِيثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى چاچتى؛ تۆكتى.

«شَعَّثَ رَأْسَ السِّوَاكِ»: مىسۋاكنىڭ ئۇچىنى تىتتى.

شَعَّرَ يُشَعِّرُ تَشْعِيرًا الثَّوْبَ: كىيىمنى تىبىرە بىلەن ئەستەرلىدى.

شَعَّلَ يُشَعِّلُ تَشْعِيلًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

شَعِفَ يَشْعَفُ شَعَفًا بِهِ: مەپتۇن بولدى، ئاشىق بىقارار بولدى، ئىشقى ئوتىدا كۆيدى.

شَعِفَ الْجَمَلُ: تۆگە قوتۇر كېسىلى بولدى.

شَعِفَ بِالْأَمْرِ: ئەنسىرىدى، خاتىرجەمسىزلەندى.

شَعَفَ يَشْعَفُ شَعْفًا الْحُبُّ فُلَانًا: ئىشقى-مۇھەببەت پالاننىڭ يۈرىكىنى كۆيدۈردى.

شَعَفٌ: تۆگىنىڭ لوككىسى.

شَعَفَةٌ ج شِعَافٌ وَ شَعَفَاتٌ وَ شُعَفٌ وَ شُعُوفٌ: ھەر نەرسىنىڭ چوققىسى؛ بىر تۇتام چاچ.

شَعْفَةٌ ج شِعَافٌ: سىم-سىم يامغۇر، ئۆتكۈنچى يامغۇر؛ بىر تامچە يامغۇر.

شَعَلَ يَشْعَلُ شَعْلًا النَّارَ: ئوت ياقتى، ئوت تۇتاشتۇردى.

شَعَلَ النَّارَ فِيهِ: ئوت قويدى.

شَعَلَ كِبْرِيتَةً: سەرەڭگە ياقتى.

شُعْلَةٌ ج شُعَلٌ: ئوت يالقۇنى، تۇتۇرۇق.

شُعْلَةُ الْمُوقِدِ: گاز ئوچاقنىڭ ئوت تۇتاشتۇرۇش كونۇپكىسى.

كَأَنَّهُ شُعْلَةٌ ذَكَاءً: ناھايىتى زېرەك، بەك ئەقىللىق.

كَأَنَّهُ شُعْلَةٌ نَشَاطًا: ناھايىتى پائالىيەتچان، تولىمۇ چاققان.

شَعِيلَةٌ ج شَعَائِلُ: گۈلخان.

شَعَمَ يَشْعَمُ شَعْمًا الرَّجُلُ: ئەپلەشتۈرۈپ قويدى، تۈزەپ قويدى.

شَعِنَ يَشْعَنُ شَعَنًا شَعْرُهُ: چېچى چۇۋۇلۇپ كەتتى.

شَعَنٌ ج أَشْعَانٌ: غازاڭ.

شَعْنُونٌ: شاللاق، بەڭۋاش.

شَعْنِينَةٌ ج شَعَانِينُ: پالما دەرىخى شېخى.

شَعْوَاءُ: كېڭىيىدىغان، تارقىلىدىغان.

حَمْلَةٌ شَعْوَاءُ: دەھشەتلىك ھۇجۇم.

«حَرْبٌ شَعْوَاءُ»: دەھشەتلىك ئۇرۇش.

شُعُوبٌ: ئۆلۈم، ھالاكەت.

شَعْوَةٌ ج شُعًى: ئۆرۈمە چاچ.

شَعْوَذَ يُشَعْوِذُ شَعْوَذَةً: سېھىرگەرلىك قىلدى، جادۇگەرلىك قىلدى؛ ئالدامچىلىق قىلدى، ھىيلىگەرلىك قىلدى.

شَعْوَذَةٌ: جادۇگەرلىك، سېھىرگەرلىك.

شُعُورٌ: سېزىم، ھېس، سەزگۈ؛ كەيپىيات، ھېسسىيات، تەسىرات.

شُعُورٌ دَاخِلِيٌّ: ئاڭ، ئاڭلىق.

الشُّعُورُ الْوَطَنِيُّ: ۋەتەنپەرۋەرلىك.

دِقَّةُ الشُّعُورِ: سەزگۈرلۈك، سەگەكلىك، چاققانلىق، چەبدەسلىك.

عَدِيمُ الشُّعُورِ: ئاڭسىز، سۇس، بوشاڭ.

فَاقِدُ الشُّعُورِ: هوشسىز، سېزىمسىز يوقاتقان.
«عَبَّرَ عَنْ شُعُورِهِ»: ھېسسىياتىنى ئىپادىلىدى.
غَابَ عَنْ شُعُورِهِ: هوشىدىن كەتتى، خۇدىنى يوقاتتى.
«عِنْدِي شُعُورٌ بِأَنْ ...»: مەن شۇنداق ھېس قىلىمەنكى، ...
شُعُورِيٌّ: ئاڭلىق.
لَاشُعُورِي: ئاڭسىز.
شَعْوَطَ يُشَعْوِطُ شَعْوَطَةً: قاقلىدى، ئىسسىتتى، كۆيدۈردى، كاۋاپ قىلدى.
شَعِيَ يَشْعَى شَعًا: چېچىلىپ كەتتى.
شَعِيَ الشَّعْرُ: چاچ چۇۋۇلۇپ كەتتى.
شَعِيَتِ الْغَارَةُ: پۈتۈن سەپ بويىچە ھۇجۇم قىلدى.
شَعِيبٌ ج شُعُبٌ: كونا تۇلۇم.
شَعِيرٌ: ئارپا.
شَعِيرٌ مُنَبَّتٌ: ئارپا ئۈندۈرمىسى.
شَعِيرُ الْهِضَابِ: يالىڭاچ ئارپا.
شَعِيرَةٌ ج شَعِيرَاتٌ: ئارپا دېنى.
شَعِيرَةٌ ج شَعَائِرُ: دىنىي قائىدە-يوسۇن، دىنىي مۇراسىم، دىنىي ئەھكام.
شَعَائِرُ الْحَجِّ: ھەج ئەھكاملىرى.
﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ ‹قۇرئان›: كىمكى دىنىي ئىشلارنى ئۇلۇغلايدىكەن، بۇ دىللارنىڭ تەقۋادارلىقىدىندۇر.
﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ﴾ ‹قۇرئان›: سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىندۇر.
إِقَامَةُ الشَّعَائِرِ: دىنىي ئەھكاملارنى ئورۇندىماق.
شُعَيْلَةٌ: گۈلخان.
شُعَيْرَةٌ: قىلچە، ئىنچىكە تۈك، ئۇششاق موي؛ لامپۇچكىنىڭ ۋولفرام قىلى؛ تۈك نەيچىسى.

شُعَيْرَةٌ دَمَوِيَّةٌ: قىل قان تومۇر.
شَغَا يَشْغُو شُغُوًّا: چىشى ئۆزۈن بولدى.
الشَّغَا: ئىنساننىڭ چىشىنىڭ قالايمىقان بولۇشى؛ سۆيدۈك تۇتالماسلىق كېسىلى.
شِغَارٌ: سۈرگۈن قىلماق؛ مەھرىسىز تېگىشىپ توي قىلماق.
«لَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ» ‹حديث›: ئىسلامدا مەھرىسىز قايچا قۇدا بولۇش يوق.
شَغَارٌ: بوش ۋاقىت.
بِئْرٌ شَغَارٌ: سۈيى چىق قۇدۇق.
الشَّغَافُ: مۇھەببەت سەۋداسى؛ يۈرەك قېپى.
شَغَافٌ ج شُغُفٌ وَ أَشْغِفَةٌ: يۈرەك قېپى.
لَمَسَ شَغَافَ الْأَفْئِدَةِ: تەسىرلەندۈردى، ھاياجانلاندۇردى.
«مَسَّتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ شَغَافَ الْقُلُوبِ»: بۇ ۋەقە دىللارنى ھاياجانغا سالدى.
شَغَبَ يَشْغَبُ شَغْبًا وَ شَغِبَ يَشْغَبُ شَغَبًا الْقَوْمَ: كۈشكۈرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.
شَغَبٌ: قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك، جېدەل-ماجىرا، توپىلاڭ.
شَغِبٌ: چىلبۆرە.
شَغَرَ يَشْغُرُ شُغُورًا النَّاسُ: تارقالدى، ئايرىلدى، چېچىلىپ كەتتى.
شَغَرَتِ الْأَرْضُ: يەر تاشلىنىپ قالدى.
«شَغَرَ الْمَنْصِبُ»: ئورۇن بوش قالدى.
تَفَرَّقُوا شِغَرَ بِغَرَ: ئۇلار تەرەپ-تەرەپكە پىتىراپ كەتتى.
شَغْرَابِيَّةٌ: جېدەل، چۇشەك.
شَغَزَ يَشْغَزُ شَغْزًا عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا چېقىلدى، ئۇلارغا چوكچىلىق قىلدى.
شَغَزَ بَيْنَهُمْ: ئارىنى بۇزدى.
شَغْزَبَ يُشَغْزِبُ شَغْزَبَةً: چۇشەپ قويدى.

شَغْزَبِيَّةٌ: چىدىر، چۈشەك.

شَغَّابٌ: ئىغۋاگەر، چاتاقچى، جېدەلخور.

شَغَّالٌ ج شَغَّالَةٌ وَ شَغَّالُونَ: ئىشچى، ئەمگەكچى، مېھنەتكەش؛ ئالدىراش، تىرىشچان.

النَّحْلُ الشَّغَّالُ: ئىشچان ئاتا ھەرە.

شَغَّالَةٌ: ئىشچى ئايال.

شَغَّلَ يُشَغِّلُ تَشْغِيلًا: ئىشقا قويدى.

شَغَّلَ الْبَالَ: ئەنسىرەتتى، ئەنسىرەتتى، ئەنسىرەتتى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىلەندۈردى.

شَغَّلَ الْمَالَ: مەبلەغ سالدى.

شَغَّلَ الْخَشَبَ: ياغاچنى پىششىقلاپ ئىشلىدى، تەييارلىدى.

شَغَّلَ الْأُسْتَاذُ طُلَّابَهُ: ئۇستاز ئوقۇغۇچىلىرىغا نۇرغۇن ۋەزىپە تاپشۇردى.

شَغَّلَ الآلَةَ: ماشىننى ھەرىكەتلەندۈردى.

شَغِّيلٌ ج شَغِّيلَةٌ: ئىشچى، ئەمگەكچى، مېھنەتكەش.

شَغِفَ يَشْغَفُ شَغَفًا وَ شُغِفَ بِهِ: قاتتىق كۆيۈپ قالدى، قاتتىق مۇھەببەت باغلىدى، شەيدا بولدى، ئاشىقى بىقارار بولدى.

شَغَفَ يَشْغَفُ شَغْفًا: قىزغىن سۆيدى، قىزغىن مۇھەببەت باغلىدى، مەستانە بولدى.

﴿إِمْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا﴾ «قرآن»: ئەزىز (يەنى مىسىرنىڭ پادىشاسى)نىڭ خوتۇنى قۇلىغا كۆيۈپ قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىپتۇ.

«شُغِفَ بِهِ حُبًّا»: ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالدى، شەيدا بولدى.

شَغَفٌ. شَغْفٌ: قاتتىق كۆيۈپ قالماق، قاتتىق مۇھەببەت باغلىماق.

«أَقْبَلَ بِشَغَفٍ زَائِدٍ»: زور ئىشتىياق بىلەن يۈزلەندى.

شَغَلَ يَشْغَلُ شُغْلًا بِكَذَا: ئىشلەتتى، قوللاندى، مەشغۇل بولدى.

شَغَلَ الْبَالَ: ئەنسىرەتتى، ئەنسىرەتتى، ئەنسىرەتتى، ئەندىشىلەندۈردى.

﴿شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا﴾ «قرآن»: بىز ماللىرىمىز، بالا-چاقىلىرىمىز بىلەن بولۇپ قېلىپ (سەن بىلەن چىقالمىدۇق)، بىز ئۈچۈن مەغپىرەت تەلەپ قىلغىن.

«شَغَلَتْنِي عَنْكَ الشَّوَاغِلُ»: ئىشلار مېنى بەند قىلىۋېلىپ، ساڭا قارىيالمىدىم.

«شَغَلَ الْمُسْتَأْجِرُ الدَّارَ»: ئۆيدە ئىجارىگە ئالغۇچى ئولتۇردى.

شَغَلَ الْوَظِيفَةَ: ئىش تاپتى، ئىشقا ئورۇنلاشتى.

شَغَلَ نَفْسَهُ بِكَذَا: پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلدى.

«لَقَدْ شَغَلَتْ بَالِي بِتَأَخُّرِكَ عَنِ الْحُضُورِ»: كېچىكىپ كېلىپ مېنى پاراكەندە قىلدىڭ.

شَغَلَ أَوْقَاتَ فَرَاغِهِ: بوش ۋاقتىنى بىكار ئۆتكۈزمىدى.

شُغْلٌ ج أَشْغَالٌ وَ شُغُولٌ: كەسىپ، ھۈنەر، خىزمەت، ئىش، مەشغۇلات، ئەمگەك.

شُغْلٌ شَاقٌّ: جىسمانىي ئەمگەك.

شُغْلُ يَدٍ: قول ھۈنەرۋەنچىلىكى.

الْزَمْ شُغْلَكَ: ئىشىڭنى قىل.

«كَانَ فِي شُغْلٍ شَاغِلٍ عَنْ أَصْدِقَائِهِ»: ئىش بىلەن بولۇپ كېتىپ دوستلىرىغا قارىيالمىدى.

﴿إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، ئۇ كۈندە جەننەت ئەھلىلىرى نېمەت ئىچىدىدۇر.

وِزَارَةُ الشُّغْلِ: ئەمگەك مىنىستىرلىقى.

شَغْلَةٌ ج شَغْلٌ: خامان.

شُغْمُومٌ: ئامراق، ھېرىس؛ ئاچ كۆز، تويماس.

شُغُومٌ: قامەتلىك، ئېگىز.

شُغْنُبٌ: يۇمران شاخ، نوتا.

شُغْنَةٌ ج شُغَنٌ: ھۆل شاخ.

شَعُوبٌ: ئىغۋاگەر، چاتاقچى، جېدەلخور.

شُعُورٌ: بوش ئورۇن، بوش سان.

شُعُوفٌ: قىزغىن سۆيمەك، قىزغىن مۇھەببەت.

شُعُوفٌ بِالْحُرِّيَّةِ: ئەركىنلىككە مەستانە بولماق.

«كُنْتُ شَغُوفًا بِالْمُطَالَعَةِ وَأَنَا فِي مِثْلِ سِنِّكُمْ»: مەن سىلەرنىڭ يېشىڭلاردىكى ۋاقتىمدا كىتاب ئوقۇشقا بېرىلىپ كەتكەنىدىم.

شَفَى يَشْفِي شِفْيًا: تولدۇردى، قاچىلىدى، قايلىدى.

شَفًا ج أَشْفَاءٌ: چەت، قىرغاق؛ چېگرا.

﴿وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا﴾ ‹قرآن›: سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

شِفَاءٌ: ساقايماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك؛ داۋالانماق.

مَرَضٌ قَابِلٌ لِلشِّفَاءِ: داۋالىغىلى بولىدىغان ئاغرىق.

شِفَاءٌ ج أَشْفِيَةٌ: دورا، شىپالىق.

﴿يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭ (يەنى، ھەسەل ھەرىسىنىڭ) قارنىدىن ئىنسانلارغا شىپا بولىدىغان خىلمۇخىل رەڭلىك ئىچىملىك (يەنى، ھەسەل) چىقىدۇ.

شِفَائِيٌّ: داۋالاشقا ئائىت، داۋالاشقا مۇناسىۋەتلىك.

شَفَاعَةٌ: شاپائەت، شاپائەت قىلماق، ئارا تۇرماق.

شَفَاعَةُ الْأَنْبِيَاءِ: پەيغەمبەرلەرنىڭ شاپائىتى.

﴿وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ﴾ ‹قرآن›: قىيامەت كۈنى ھېچ كىشىنىڭ فىدىيسى قوبۇل قىلىنمايدىغان، ھېچ كىشىنىڭ شاپائىتى پايدا قىلمايدىغان كۈندۇر.

شَفَاعِيٌّ: شاپائەتلىك، مۇرەسسەچىلىك، ۋاستىچىلىك.

شُفَافَةٌ: تۇرغۇن سۇ، توختام سۇ، قالدۇق سۇ.

شَفَافِيَّةٌ: سۈزۈكلۈك.

شِفَاهًا: ئاغزاكى سۆھبەت، ئاغزاكى پاراڭ.

شِفَاهِيٌّ: ئاغزاكى سۆھبەت، سۆزلىشىش.

شِفْتٌ ج شُفُوتٌ: چۈپىتەك، موچىن، قىسقۇچ، ئامبۇر.

شَفَةٌ ج شِفَاهٌ وَ شَفَوَاتٌ وَ شَفَائِفُ: لەۋ، كالپۇك؛ قىرغاق، گىرۋەك.

بِنْتُ شَفَةٍ: سۆز.

لَمْ يَنْبِسْ بِبِنْتِ شَفَةٍ: لام-جىم دېمىدى، ئېغىز ئاچمىدى.

﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ﴾ ‹قرآن›: ئىنسان ئۈچۈن ئىككى كۆز، بىر تىل، ئىككى كالپۇك ياراتمىدۇقمۇ؟

مَاءُ الشَّفَةِ: ئىچىدىغان سۇ.

خَفِيفُ الشَّفَةِ: قاتتىق، چىڭ، قەيسەر، قەتئىي.

«شَفَةُ الدَّلْوِ»: تۇڭنىڭ گىرۋىكى.

إِسْمُهُ عَلَى كُلِّ شَفَةٍ: مەشھۇر ئادەم.

لَهُ فِي النَّاسِ شَفَةٌ حَسَنَةٌ: ئۇ كىشىلەر ئارىسىدا ياخشى نامغا ئىگە.

شَفَةُ الْجَبَلِ: تاغ گىرۋىكى، يامزىلى.

«مَا الْتَقَتِ الشَّفَتَانِ عَلَى كَلاَمٍ أَحْسَنَ مِنْ كَلاَمِكَ»: ھېچ ئادەم سەندەك چىرايلىق سۆزلىيەلمەيدۇ.

شَفْتَرَ يُشَفْتِرُ شَفْتَرَةً: ئاغزىنى دومسايتتى.

شَفْتُورَةٌ ج شَفَاتِيرُ: ئاستىن كالپۇك.

شَفِرَ يَشْفَرُ شَفَارَةً: كىمىيىپ كەتتى، ئازلاپ كەتتى.

شَفَرَ يَشْفِرُ شَفْرًا: كايىدى، قاتتىق سۆكتى، تىللىدى، ئاھانەت قىلدى.

شَفْرٌ ج أَشْفَارٌ: قاپاق، كۆزنىڭ قاپىقى، بوي، چەت، ياقا، گىرۋەك؛ جىنسىي لەۋ.

شَفْرُ الْمَكَانِ الْمُرْتَفِعِ: يار، تىك يار.

شَفْرَةُ الْحِلاَقَةِ: ئۇستىرا، بىرتىتۋا.

شَفْرَةُ الْمِحْرَاثِ: سوقا بېشى.

شَفْرَةٌ ج شَفَرَاتٌ وَ شِفَارٌ وَ شَفْرٌ: بىس، تىغ؛ قىرلاق؛ بۇرەندە؛ بىرتىشۋا.

سَيْفٌ كَلِيلُ الشَّفْرَةِ: گال قىلىچ.

شِفْرَةٌ: مەخپىي رەقەم، شىفىر.

«شِفْرَةُ الْإِتِّصَالَاتِ اللَّاسِلْكِيَّةِ بَيْنَ الْجُنُودِ»: قوشۇن ئارىسىدا سىمسىز ئالاقىلىشىش شىفىرى، مەخپىي نومۇرى.

شَفَزَ يَشْفِزُ شَفْزًا فُلَانًا: تەپتى.

شَفْشَافٌ: مۆلدۈر يامغۇر.

«ثَوْبٌ شَفْشَافٌ»: نېپىز رەخت، نېپىز كىيىم.

شَفْشَفَ يُشَفْشِفُ شَفْشَفَةً: چاچتى، سىقتى.

شَفْشَفَ الْحَرُّ الشَّيْءَ: ئىسسىق نەرسىنى قۇرۇتۇۋەتتى.

شَفْشَفَ الصَّقِيعُ النَّبَاتَ: ئوت-چۆپكە قىرو چۈشتى.

شَفْشَفَ عَلَيْهِ: كۆيۈندى.

شَفْشَفَ الرَّجُلُ: تىترىدى.

شَفْشَفٌ: بوتۇلكا.

شَفْشَفَةٌ: گۇمان، كۈنلەش.

شَفَطَ يَشْفِطُ شَفْطًا: ئەمدى، شورىدى، سۈمۈردى.

شَفَطَ الْمَاءَ: سۇ ئىچتى.

شَفَعَ يَشْفَعُ شَفَاعَةً: ۋاستىچىلىك قىلدى، ئارا تۇردى، شاپائەت قىلدى.

﴿وَمَنْ يَّشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا﴾ ‹قرآن›: كىمكى بىر يامان (ئىش ئۈچۈن) شاپائەت قىلسا، ئۇنىڭدىن (يەنى يامان ئىشتىن) ئۇنىڭ نىسىۋىسى بولىدۇ.

شَفَعَ لَهُ إِلَى فُلَانٍ: پالانىنىڭ گۇناھىنى تىلىۋالدى.

شَفَعَ يَشْفَعُ شَفْعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى جۈپلىدى.

«كَانَ وَاحِدًا فَشَفَعْتُهُ بِآخَرَ»: بىر ئىدى، يەنە بىرگە جۈپلەپ قويدۇم.

شَفَعَ يَشْفَعُ شُفْعَةً فِي الدَّارِ: شىپەت تەلەپ قىلدى.

شَفَعٌ: قوش كۆرۈنۈش.

شَفْعٌ ج أَشْفَاعٌ وَ شِفَاعٌ: جۈپ، بىر جۈپ سان.

﴿وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ﴾ ‹قرآن›: ... قۇربانلىق كۈنى بىلەن، ھارپا كۈنى بىلەن قەسەمكى...

شُفْعَةٌ: شىپەت، شىپەتلىك.

شَفْعِيٌّ: جۈپ.

عَدَدٌ شَفْعِيٌّ: جۈپ سان.

شَفَّ يَشِفُّ شُفُوفًا الشَّيْءُ: سۈزۈلدى، تىندى.

شَفَّ عَنْهُ الثَّوْبُ: كىيىم نېپىزلاپ كۆرۈنۈپ قالدى.

شَفَّ الْجِسْمُ: ياداپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

شَفَّهُ الْهَمُّ: غەم-قايغۇ ئۇنى يادىتىۋەتتى.

شَفَّ الزُّجَاجُ: ئەينەك سۈزۈك بولدى.

شَفٌّ ج شُفُوفٌ: داكا قاتارلىق رەختلەر.

شِفٌّ: نېپىز، سۈزۈك.

ثَوْبٌ شِفٌّ: نېپىز رەخت، داكا.

شَفَفٌ: سۈزۈكلۈك.

شَفَّاطَةٌ ج شَفَّاطَاتٌ: سۈمۈرگۈچ، نەيچە.

شَفَّاطَةُ الْمِدْخَنَةِ: ھاۋا يەتكۈزۈش ماشىنىسى، شامالدۇرغۇچ.

شَفَّاطَةُ الْغُبَارِ: چاڭ-توزان سۈمۈرگۈچ.

شَفَّافٌ: سۈزۈك؛ نېپىز.

شِبْهُ شَفَّافٍ: يېرىم سۈزۈك.

وَرَقٌ شَفَّافٌ: يۇپقا قەغەز.

شِفَّةٌ: لەۋ، كالپۇك؛ گىرۋەك، قىرغاق.

شَفَّرَ يُشَفِّرُ تَشْفِيرًا: مال ئازلاپ كەتتى، تۈگىدى.

شَفَّرَ الشَّيْءَ: توپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋەتتى.

شَفَّرَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا كىرىشتى.

شَفَّرَتِ الشَّمْسُ: كۈن غەربكە قايرىلدى.

شَفَّطَ يُشَفِّطُ تَشْفِيطًا: ئەمدى، سۈمۈردى، شورىدى.

شَفَّعَ يُشَفِّعُ تَشْفِيعًا: ۋاستىچىلىك قىلدى، شاپائەت تىلىدى.

شَفَّعَ فُلَانًا عِنْدَ فُلَانٍ: پالانىغا پالانىنىڭ ئالدىدا

ۋاستىچىلىك قىلدى.

شَقَّفَ يُشَقِّفُ تَشْقِيفًا: يادىتىۋەتتى، ئۇرۇقلىتىۋەتتى.

شَقَّفَهُ الْمَرَضُ: ئاغرىق ئۇنى يادىتىۋەتتى.

شَقَّقَ يُشَقِّقُ تَشْقِيقًا ـهُ: ئىچ ئاغرىتتى؛ ناچارلىنى ئېلىپ كەلدى.

شَقَّقَ الشَّيْءَ: كېمەيتتى، ئازلاتتى.

شَقَّقَ الثَّوْبَ: رەختنى ناچار توقۇدى.

شَقَّى يُشَقِّي تَشْقِيَةً: ئاجراتتى.

شَقَّى الْجَزَّارُ اللَّحْمَ: قاسساپ گۆشنى سۆڭەكتىن ئايرىدى، قاسساپ گۆشنى شۇلدى.

شَفِقَ يَشْفَقُ شَفَقًا وَ شَفَقَةً عَلَيْهِ: خەيرخاھلىق قىلدى، شەپقەت قىلدى، مېھرىبانلىق قىلدى، كۆيۈندى، كۆڭۈل بۆلدى.

شَفِقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قورقتى، ھەزەر ئەيلىدى.

شَفَقٌ ج أَشْفَاقٌ: شەپەق، شەپەق نۇرى.

اَلشَّفَقُ الْجَنُوبِيّ: جەنۇبىي قۇتۇپ.

﴿فَلا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ﴾: ‹قرآن› شەپەق (يەنى، كۈن پاتقاندىن كېيىنكى ئۇپۇقتىكى قىزىللىق) بىلەن قەسەم قىلىمەن.

اَلشَّفَقُ الشِّمَالِيّ: شىمالىي قۇتۇپ نۇرى.

اَلشَّفَقُ الْقُطْبِيّ: قۇتۇپ نۇرى.

شَفَقَةٌ: شەپقەت، ئىچ ئاغرىتماق، ھېسداشلىق قىلماق.

عَدِيمُ الشَّفَقَةِ: رەھىمسىز، شەپقەتسىز، تاش يۈرەك.

«أَنْتَ تَسْتَحِقُّ الشَّفَقَةَ لِمَا حَلَّ بِكَ مِنْ مَكْرُوهٍ»: خاپىلىق تارتقانلىقىڭ ئۈچۈن سەن ھېسداشلىق قىلىنىشقا تېگىشلىك.

شَفَنَ يَشْفِنُ وَ شَفِنَ يَشْفَنُ شُفُونًا الرَّجُلَ: كىشىگە كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

شَفِنٌ: كۈتمەك، ئىنتىزار بولماق؛ مىراسنى

باشقۇرغۇچى ئادەم؛ ئەقىللىق، زىرەك.

شَفِينٌ ج شَفَانِينُ: سىكاتى بېلىقى.

شَفَهَ يَشْفَهُ شَفْهًا الشَّيْءَ: نەرسە كالپۇكىغا تېگىپ كەتتى.

شَفَهِيٌّ: ئېغىزچە، ئاغزاكى.

إِمْتِحَانٌ شَفَوِيٌّ: ئېغىزچە ئىمتىھان.

شَفَهِيًّا: ئېغىزچە، ئاغزاكى، ئېغىزدا.

«قَدَّمَ مُذَكِّرَةً شَفَهِيَّةً»: ئاغزاكى دوكلات قىلدى.

شُفُوفٌ: سۈزۈكلۈك.

شَفُوقٌ ج شُفُوقُونَ: رەھىمدىل، مېھرىبان، شەپقەتچى.

شَفُونٌ: كۆز قىرىدا قارىغۇچى.

شَفَوِيٌّ: ئېغىزچە، ئاغزاكى.

إِمْتِحَانٌ شَفَوِيٌّ: ئېغىزچە ئىمتىھان.

صَوْتٌ شَفَوِيٌّ: ئىككى لەۋ ئارىسىدىن چىقىدىغان تاۋۇش.

حُرُوفٌ شَفَوِيَّةٌ: لەۋ تاۋۇشلىرى (ف، ب، م).

شَفَى يَشْفِي شِفَاءً: داۋالىدى، ساقايتتى.

شَفَى غُلَّتَهُ: ئۇنى مۇرادىغا يەتكۈزدى.

﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾ ‹قرآن›: ئاغرىپ قالسام، ئۇ مېنى ساقايتىدۇ.

شَفَاهُ اللهُ فُلانًا مِنْ مَرَضٍ: ئاللاھ پالانىغا شىپالىق بەردى.

شَفِيَ يَشْفَى شَفًى الْهِلالُ: ئاي ئولتۇردى.

شُفِيَ الْمَرِيضُ: كېسەل ساقايدى.

شَفِيرٌ ج أَشْفَارٌ: قىرغاق، گىرۋەك، يان.

شَفِيرُ الْجَفْنِ: قاپاق (كۆزنىڭ قاپىقى).

«حَتَّى وَقَفُوا عَلَى شَفِيرِ جَهَنَّمَ» ‹حديث›: ھەتتا ئۇلار دوزاخنىڭ گىرۋىكىدە توختىدى.

شَفِيعٌ ج شُفَعَاءُ: شاپائەت، شاپائەت ئىگىسى، شاپائەت قىلغۇچى، ئارا تۇرغۇچى.

﴿مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلا شَفِيعٍ يُطَاعُ﴾ ‹قرآن›:

زالىملارغا يېقىن دوست ۋە شاپائىتى قوبۇل قىلىنىدىغان شاپائەتچى بولمايدۇ.

«اِقْرَؤُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا» ‹حديث›: قۇرئان ئوقۇڭلار، قۇرئان قىيامەت كۈنى قۇرئان ئوقۇغانلارغا شاپائەت قىلىش ئۈچۈن هازىر بولىدۇ.

«اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا شَفِيعًا مُشَفَّعًا»: ئى ئاللاھ، بىزگە ئۇنى شاپائەتچى ۋە شاپائىتى قوبۇل قىلىنىدىغان قىلىپ بەرگىن.

شَفِيفٌ ج شِفَافٌ: يېرىم سۈزۈك؛ نېپىز.

ثَوْبٌ شَفِيفٌ: نېپىز رەخت.

شَفِيقٌ ج شُفَقَاءُ: رەھىمدىل، مېھرىبان، شەپقەتچى.

شَقَا يَشْقُو شَقْوًا: بەختسىزلىككە دۇچار قىلدى.

شَقَاءٌ: بەختسىزلىك، پېشكەللىك.

شُقَافَةٌ: پارچە، ئۇۋاق، كۈكۈم-تالقان.

شِقَاقٌ: ئىختىلاپ، بۆلۈنۈش، ئىناقسىزلىق؛ ده-تالاش.

أَلْقَى الشِّقَاقَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

﴿وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾ ‹قرآن›: كىتاب توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلغۇچىلار چوڭقۇر نىزادىدۇر.

بَثَّ الشِّقَاقَ: جېدەل تېرىدى.

شَقَاوَةٌ: بەختسىزلىك، پېشكەللىك.

شَقَحَ يَشْقَحُ شَقْحًا الشَّيْءَ: يىراقلاشتۇردى.

شَقَحَ الْجَوْزَةَ: ياڭاق چاقتى.

شَقُحَ يَشْقُحُ شَقَاحَةً: سەتلىشىپ كەتتى.

شَقِحَ يَشْقَحُ شَقَحًا وَ شُقْحَةً: يۈزى ئاقىرىپ كەتتى.

شَقْحَةٌ ج شِقَاحٌ: قىزارغان خورما.

شَقْدَقٌ ج شَقَادِقُ: تەخترىۋان.

شَقْدَقُ الْجِمَالِ: كاجىۋا.

شَقِرَ يَشْقَرُ وَ شَقُرَ يَشْقُرُ شَقَرًا وَشُقْرَةً: قوڭۇر تەنلىك بولدى.

شَقْرٌ ج شُقُورٌ: سىر، مەخپىيەت.

شَقَرٌ: يالغانچىلىق، سەپسەتە؛ خوراز.

إِمْرَأَةٌ شَقْرَاءُ: بۇغداي ئۆڭلۈك ئايال.

شَقْرَاقٌ: قىزىل تۇمشۇق هۆپۈپ.

شَقْرَانٌ: قارا داغ كېسىلى.

شُقْرَةٌ: قىزىل، سېرىق ئارىلاش رەڭ، سۇس قىزىل، قوڭۇر.

شُقْرَةُ الشَّعْرِ: قوڭۇر چاچ.

شَقِرَّاقٌ: قىزىل تۇمشۇق هۆپۈپ.

شَقْرَقَ يُشَقْرِقُ شَقْرَقَةً: قاتتىق كۈلدى، قاقاقلاپ كۈلدى.

شَقْرَقَةٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

شَقْشَقَ يُشَقْشِقُ شَقْشَقَةً: چىرىلدىدى، چۇرۇقلىدى؛ تەۋرەندى، لىڭشىدى، گۇگۇكلىدى، سايرىدى.

شَقْشَقَ النَّهَارُ: تاڭ سۈزۈلدى.

شَقْشَقَةُ لِسَانٍ: قۇرۇق گەپ، سەپسەتە.

شَقْشَقَةُ نَهَارٍ: تاڭ سەھەر، سۇبھى.

شِقْشِقَةٌ ج شَقَاشِقُ: تۆگىنىڭ بوغۇزى.

شِقْشِقَةٌ هَدَرَتْ ثُمَّ قَرَّتْ: ئاللاھ-تۇۋا قوزغىلىپ پەسەيدى.

شِقْصٌ ج أَشْقَاصٌ وَ شِقَاصٌ: ئۈلۈش، نېسىۋە؛ بىر پارچە.

شَقَعَ يَشْقَعُ شَقْعًا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدا سۇمۇرۇپ ئىچتى.

شَقَعَ الْحَطَبَ: ئوتۇننى دۆۋىلىدى.

شَقَفٌ. شَقَفَةٌ: ساپال قاچىنىڭ سۇنۇقى، ساپال بۇيۇملار.

شَقَّ يَشُقُّ شَقًّا الشَّيْءَ: ياردى، پارچىلىدى.

شَقَّ ثَوْبَهُ: كىيىمنى يىرتىۋەتتى.

شَقَّ الْأَرْضَ: يەر ھەيدىدى.

شَقَّ الطَّرِيْقَ: يول ئاچتى؛ يول باشلىدى.

شَقَّ عَصَا الطَّاعَةِ: تـوپىلاڭ كۆتـۈردى، ئـىسيان كۆتۈردى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

شَقَّ عَصَا الْقَوْمِ: تالاش-تارتىش قىلدى، جېدەل-ماجىرا تۇغدۇردى.

شَقَّ التُّرْعَةَ: قانال قازدى، ئۆستەڭ چاپتى.

شَقَّ السُّكُونَ: جىمجىتلىقنى بۇزدى.

شَقَّ الْحَنَاجِرَ: ئاۋازنى چىنقىتۇردى.

شَقُّوا عَنَانَ السَّمَاءِ بِهُتَافِهِمْ: ئۇلارنىڭ ئالقىش ساداسى يەر-جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈردى.

لَا يُشَقُّ لَهُ غُبَارٌ: ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كەتكىلى بولمايدۇ، ئۇ ھەممىدىن ئۈستۈن.

شَقَّ النَّابُ: چىش چىقتى.

شَقَّ الْجَمَاعَةَ: جامائەتنى بۆلۈۋەتتى.

شَقَّ طَرِيْقَهُ بَيْنَ الْجَمَاهِيْرِ: ئاۋام ئارىسىدا يول ئاچتى.

شَقَّ طَرِيْقًا فِي الْجَبَلِ: تاغ ئارىسىدا يول ئاچتى.

شَقَّ يَشُقُّ شَقًّا وَ مَشَقَّةً الْأَمْرُ: ئىش قىيىن بولدى، تەس كەلدى.

شَقَّ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: قىيىنچىلىق ھېس قىلدى، قىيىن تۇيۇلدى.

﴿وَمَا أُرِيْدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ﴾ «قرآن»: سېنى مۇشەققەتكە سېلىپ قويۇشنى خالىمايمەن.

شَقَّ الصَّوْمُ عَلَى فُلَانٍ: روزا پالانىغا ئېغىر كەلدى.

شَقَّ يَشُقُّ شُقُوقًا الزَّرْعُ: زىرائەت بىخ سۈردى، ئۈندى.

شَقَّ السِّنُّ: چىش چىقتى.

شَقَّ النَّهَارُ: تاڭ يورۇدى.

﴿ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا﴾ «قرآن»: ئاندىن زېمىننى (ئۈنىڭدىن ئۆسۈملۈكلەرنى چىقىرىش بىلەن) ياردۇق.

شَقٌّ: يارماق، ئاجراتماق؛ يېرىم، يېرىمى، تېگى.

شَقٌّ ج شُقُوقٌ: تۆشۈك، يېرىق، يوچۇق، دەز.

فِيْ رِجْلِهِ شُقُوقٌ: ئۇنىڭ پۇتى يېرىق.

عَالَجَ هَذَا الشَّقَّ فِي الْحَائِطِ بِبَعْضِ الْأَسْمِنْتِ: تامدىكى يوچۇقنى سېمونت بىلەن ئەتتى.

شِقٌّ: يېرىم، بىر قىسىم، نىسپىي، جىنسىي پەرق، جىنسىي؛ تەرەپ.

بِشِقِّ الْأَنْفُسِ: ئىنتايىن مۇشكۇل.

﴿وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ﴾ «قرآن»: ئۇلار يۈك-تاقلىرىڭلارنى سىلەر جاپا-مۇشەققەت بىلەن ئاران يېتىپ بارالايدىغان جايلارغا كۆتۈرۈپ بارىدۇ.

«اِتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ» «حديث»: يېرىم خورما چاغلىق نەرسە بىلەن بولسىمۇ سەدىقە قىلىپ، دوزاختىن ساقلىنىڭلار.

خُذْ شِقَّ هَذَا الطَّعَامِ: بۇ تاماقنىڭ يېرىمىنى سەن ئال.

أَنْتَ أَخِيْ وَ شَقِيْقِي وَشِقُّ نَفْسِي: سەن قېرىندىشىم، تۇغقىنىم، تېخى مېنىڭ ۋۇجۇدۇمنىڭ يېرىمى.

نَمْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ: ئوڭ يېنىڭنى بېسىپ ئۇخلا.

وَقَعَ بَيْنَ شِقَّيْ رَحًى: ئىككى تاشنىڭ ئارىسىدا قالدى.

شُقَّةٌ / شِقَّةٌ ج شُقَقٌ: ئاۋارىچىلىك، قىيىنچىلىق، يولۇچىنىڭ كۆزلىگەن مەنزىلى، يىراقلىق؛ مۇساپە؛ يىراق سەپەر، نەرسىنىڭ يېرىمى.

﴿وَلَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ﴾ «قرآن»: لېكىن، بۇ ئارىلىق ئۇلارغا يىراق بىلىندى.

شُقَّةٌ مِنَ الْأَرْضِ: بۆلەك، يەر بۆلىكى، ئۇچاستكا.

شُقَّةٌ مِنَ الْحَرَامِ: چەكلەنگەن رايون.

شِقَّةٌ ج شِقَقٌ: ئۆي، بىر يۈرۈش ئۆي.

شَقَّحَ يُشَقِّحُ تَشْقِيْحًا التَّمْرُ: خورما رەڭ تۇتتى.

شَقَّحَ النَّخْلُ: خورما دەرىخى ئۆسۈپ كەتتى.

شَقَّرَ يُشَقِّرُ تَشْقِيْرًا: زىيارەت قىلدى، يوقلىدى.

شَقَّصَ يُشَقِّصُ تَشْقِيْصًا الذَّبِيْحَةَ: بوغۇزلانغان مالنى پارچىلىدى.

شَقَّعَ يُشَقِّعُ تَشْقِيْعًا لَهُ: سۆكتى، تىللىدى.

شَقَّقَ يُشَقِّقُ تَشْقِيْقًا: ياردى، پارچىلىدى.

شَقَّقَ الْكَلَامَ: سۆزنى كېڭەيتىپ بەردى.

شَقَّقَ الْبَرْدُ رِجْلَيْهِ: سوغۇق ئۇنىڭ پۇتىنى يېرىۋەتتى.

شَقَلَ يَشْقُلُ شَقْلًا الدَّرَاهِمَ: دەرھەمنى جىڭلىدى، ئۆلچىدى.

شَقَنَ يَشْقَنُ شَقْنًا الْعَطِيَّةَ: سوۋغىنى كەم بەردى.

شَقُنَ يَشْقُنُ شُقُونَةً الْعَطَاءُ: سوۋغا كىچىك كەتتى.

شَقْنٌ مِنَ الْعَطَاءِ: ئازغىنە سوۋغا.

شَقْوَةٌ / شِقْوَةٌ: بەختسىزلىك، نەسلىك، پىشكەللىك.

﴿قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّيْنَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! بەتبەختلىكىمىز ئۈستىمىزدىن غالىب كېلىپ، گۇمراھ قەۋم بولۇپ قالغانىدۇق».

شَقُوْرٌ: غەم، قايغۇ.

شَقِيَ يَشْقَى شَقًا وَ شَقَاءً وَ شِقَاوَةً / شَقَاوَةً وَ شَقْوَةً / شِقْوَةً: بەختسىز بولدى، ھالى يامان بولدى، گۇمران بولدى.

﴿فَأَمَّا الَّذِيْنَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيْهَا زَفِيْرٌ وَشَهِيْقٌ﴾ ‹قرآن›: بەتبەختلەرگە كەلسەك، ئۇلار دوزاختا كىرىدۇ، ئۇلار دوزاختا (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) تۈۋلاپ نالە-پەرياد چېكىدۇ.

شَقِيْصٌ: شېرىك، ھەمراھ، ھەمكارلاشقۇچى؛ تىل بىرىكتۈرگۈچى.

شَقِيْقٌ ج أَشِقَّاءُ: ئاكا-ئۇكا، بىر قېرىنداش؛ ئوخشىشى، يېرىمى.

أَخٌ شَقِيْقٌ: بىر تۇغقان ئاكا-ئۇكا.

شَقِيْقُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ يېرىمى، تەڭگى.

رُبَّ حَالٍ أَفْصَحُ مِنْ مَقَالٍ: رُبَّ صَدِيْقٍ خَيْرٌ مِنْ شَقِيْقٍ: ئاڭلىغاندىن كۆرگەن ياخشى، بەزى دوست بەزى قېرىنداشتىن ياخشى.

الْقُطْرُ الشَّقِيْقُ: قېرىنداش ئەل.

شَقِيْقَةٌ: شەقىقە (باشنىڭ يېرىمى ئاغرىش).

شَقِيْقَةٌ ج شَقَائِقُ: ئاچا-سىڭىل.

أُخْتٌ شَقِيْقَةٌ: بىر تۇغقان ئاچا-سىڭىل.

اَلْبِلَادُ (اَلْأَقْطَارُ) الشَّقِيْقَةُ: قېرىنداش ئەللەر.

شَقَائِقُ النُّعْمَانِ: ئاقۋاشئۇت.

«اَلنِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ»: ‹حديث› ئاياللار ئەرلەرنىڭ ئوخشاشلىرىدۇر.

شَقِيٌّ ج أَشْقِيَاءُ: بەختسىز، بىچارە؛ گۇناھكار، شەقىي، بەتبەخت.

﴿فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَ سَعِيْدٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەتبەخت بولىدۇ، بەزىلىرى سائادەتمەن بولىدۇ.

«قَبَضَتِ الشُّرْطَةُ عَلَى جَمَاعَةٍ مِنَ الْأَشْقِيَاءِ»: ساقچى بىر تۈركۈم جىنايەتچىلەرنى قولغا ئالدى.

شَكَا يَشْكُو شَكْوَى وَ شَكَاةً وَ شَكَاوَةً وَ شِكَايَةً وَ شَكِيَّةً: دەرد تۆكتى، ھال ئېيتتى، شىكايەت قىلدى.

شَكَا الْأَمْرَ: ئىزھار قىلدى، بايان قىلدى.

شَكَا الْمَرِيْضُ: كېسەل دادلىدى.

شَكَا هَمَّهُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا دەردىنى تۆكتى.

﴿إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَ حُزْنِي إِلَى اللهِ﴾ ‹قرآن›: مەن قايغۇ-ھەسرىتىمنى پەقەت ئاللاھغىلا ئېيتىمەن.

شَكَاةٌ: ئەيىب، نۇقسان، كېسەللىك.

«قَدِّمْ شَكَاةً إِلَى رَئِيْسِكَ بِمَا حَدَثَ لَكَ»: دەردىڭنى باشلىقىڭغا ئېيت.

شَكَارَةٌ ج شَكَائِرُ: قاپ، تاغار، چېپتا، خالتا.

شَكَارَةُ أَسْمِنْتٍ: سېمونت خالتىسى.

شِكَارَةٌ: زىخ؛ قاپ، تاغار، خالتا.

شِكَاسَةٌ: ئەخلاقسىزلىق، مىجەزى چۇسلۇق.

شَكَاكَةٌ: رايون.

شِكَالٌ ج شُكُلٌ: ئىشكەل، كىشەن.

شَكَاوَةٌ: دەرد، شىكايەت، ئەرز.

شِكَايَةٌ: دەرد، شىكايەت، ئەرز.

بَلَّغْتُهُ شِكَايَتِي: ئۇنىڭغا ئەرزىمنى يەتكۈزدۈم.

شَكَرَ يَشْكُرُ شُكْرًا وَ شُكُورًا وَ شُكْرَانًا لَهُ: رەھمەت ئېيتتى، تەشەككۈر بىلدۈردى؛ تەقدىرلىدى، مەدھىيىلىدى.

﴿وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ﴾ «قۇرئان»: كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن شۈكۈر قىلىدۇ. كىمكى تۇزكورلۇق قىلىدىكەن، (بىلىش كېرەككى)، ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم (ئۇنىڭ شۈكۈر قىلىشىدىن بىھاجەتتۇر). ئالالھنىڭ كەرىمى كەڭدۇر، دېدى.

﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾ «قۇرئان» نېمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن.

شَكَرَ اللهُ عَبْدَهُ: ئاللاھ بەندىسىدىن رازى بولدى.

شَكَرَ عَمَلَهُ: مۇكاپات بەردى.

شَكِرَتِ الدَّابَّةُ: ھايۋان ئازغىنە ئوتقا تويدى.

شَكِرَ يَشْكَرُ شَكَرًا الضَّرْعُ: يېلىن سۈتكە تولدى.

شَكِرَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ نوتا چىقاردى.

شُكْرٌ ج شُكْرَانٌ: رەھمەت ئېيتماق، تەشەككۈر بىلدۈرمەك.

شُكْرًا لَكَ: رەھمەت سىزگە.

شَكْرٌ: جىنسىي ئەزا (ئاياللارنىڭ)؛ جىنسىي مۇناسىۋەت، جىما.

ضَرْعٌ شَكْرَانُ ج شَكَارَى: تولغان يېلىن.

عَيْنٌ شَكْرَى ج شَكَارَى: كۆز يېشى مۆلدۈرلەپ تۆرىدىغان كۆز.

شَكَزَ يَشْكُزُ شَكْزًا ـ هُ بِإِصْبَعِهِ: قولىنى سانجىدى، قولى بىلەن نوقۇدى.

شَكَزَهُ بِلِسَانِهِ: ئۇنىڭغا تىل تەگكۈزدى.

شَكَزَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

شَكِزٌ: بەتخۇي.

شَكُسَ يَشْكُسُ شَكَاسَةً وَ شَكِسَ يَشْكَسُ شَكَسًا الرَّجُلُ: قوپاللاشتى، يولدىن چىقتى، ئەخلاقى بۇزۇلدى.

شَكْسٌ: ئەسكى مىجەز، يامان ئادەت.

شَكِسٌ ج شُكُسٌ: ئەخلاقسىز، بەتخۇي، تۇرۇك، قوپال، ئاچچىقى يامان.

شُكْشُوكَةٌ: گۈزەل، كېلىشكەن، چىرايلىق؛ ئەركە نازىناقلىق.

شَكِصٌ: ئەخلاقسىز، خۇيى ئەسكى.

شَكِعَ يَشْكَعُ شَكَعًا الْمَرِيضُ: ئاغرىق ئىڭرىدى.

شَكِعَ الزَّرْعُ: زىرائەت كۆپ دانلىق بولدى.

شَكِعَ الرَّجُلُ: غەزەپلەندى.

شَكَّ يَشُكُّ شَكًّا فُلَانًا بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

شَكَّ فِي الْأَمْرِ: گۇمان قىلدى، شەك كەلتۈردى، شۈبھىلەندى.

شَكَّ الشَّيْءَ: يىرتتى.

شَكَّ فِي السِّلَاحِ: تولۇق قوراللاندى.

شَكَّ الْإِسْمِنْتُ: سېمونت قاتتى.

شَكَّتِ الشَّوْكُ رِجْلَهُ: پۇتىغا تىكەن سانجىلدى.

شَكَّ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش گۇمانلىق بولدى.

شَكَّ الْجِلْدَ بِالْمِخْرَزِ: جۇۋالدۇرۇز بىلەن تېرىنى تىكتى.

شَكَّ الشَّيْءَ إِلَى الشَّيْءِ: قوشتى، ئۇلىدى.

شَكٌّ ج شُكُوكٌ: شەك، گۇمان، شۈبھى.

لَاشَكَّ: شەك يوق.

بِلَاشَكٍّ: شەكسىز، شۈبھىسىز.

وَضَعَهُ مَوْضِعَ شَكٍّ: ئۇنى گۇمانىي ئورۇنغا قويدى.

لَاسَبِيلَ إِلَى الشَّكِّ: بۇنىڭدىن شەكلىنىشكە ئورۇن

يوق.

لَايُرْقَى إِلَى الشَّكِّ: شەكسىز.

﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ﴾ «قرآن»: مۇبادا سەن ساڭا بىز نازىل قىلغان كىتابتىن شەكلىنىدىغان بولساڭ...

شِكٌّ: پېرىۋوت، پېرىۋوت قىلىش.

شُكَّاءُ: غەمكىن، پەرىشان؛ غەزەبناك؛ يىغلاڭغۇ.

شَكَّازٌ: جىنسىي ئاجىزلىق، جىنسىي ئەزاسى قاتماسلىق؛ بەتخۇي، جېدەلخور.

شَكَّاكٌ ج شَكَّاكُونَ: گۇمانخور.

شُكَاكٌ: نىسىگە ئالماق.

شِكَّةٌ ج شِكَكٌ: شىنا.

شَكَّةٌ ج شَكَّاتٌ: بىر قېتىم سانجىش.

شُكَّةٌ: مۇساپە، ئارىلىق.

شَكَّكَ يُشَكِّكُ تَشْكِيكًا: گۇمانىنى قوزغىدى، شەك كەلتۈردى؛ قەرز ئالدى؛ قەرز بەردى.

شَكَّكَنِي أَمْرُكَ: سېنىڭ ئىشىڭ مېنى گۇمانغا سالدى.

شَكَّكَ الْبَائِعُ الْمُشْتَرِيَ: مالنى نىسىگە بەردى.

شَكَّلَ يُشَكِّلُ تَشْكِيلًا الْأَمْرَ: ئىش تۇتۇق بولدى، مۇجمەل بولدى.

شَكَّلَ الشَّيْءَ: شەكىللەندۈردى، پەيدا قىلدى؛ تۈرگە ئايرىدى؛ تەسۋىرلىدى، سۈرەتلىدى.

شَكَّلَ الْوِزَارَةَ: كابىنېت تەشكىللىدى.

«تُشَكِّلُ الْحَرْبُ الْعِرَاقِيَّةُ الْإِيرَانِيَّةُ خَطَرًا عَلَى الْمِنْطَقَةِ كُلِّهَا»: ئىراق-ئىران ئۇرۇشى پۈتۈن رايونغا خەتەر ئېلىپ كېلىدۇ.

شَكَّلَ الْكِتَابَ: ھەرىكە قويدى، ئەرەبچە ھەرپلەرگە تاۋۇش بەلگىسى قويدى.

شَكَّلَ الْفَنَّانُ الشَّيْءَ: سۈرەتلەپ بەردى.

شَكَّلَ الْحُكُومَةَ: ھۆكۈمەتنى تەشكىللىدى.

شَكَّى يُشَكِّي تَشْكِيَةً الشَّاكِيَ: شىكايەتنى قوبۇل قىلدى.

شَكَلَ يَشْكَلُ شَكَلًا وَ شُكْلَةً: بىر خىل رەڭ يەنە بىر خىل رەڭگە ئارىلىشىپ قالدى.

شَكِلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال غەلجىڭلىق قىلدى، نازلاندى.

شَكَلَ يَشْكُلُ شَكْلًا الْأَمْرُ: ئىش تۇتۇق بولدى، مۇجمەل بولدى.

شَكَلَ الدَّابَّةَ: ھايۋاننى باغلىدى، چۇشىدى.

شَكَلَ الْأَمْرَ: ئىشنى مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتى، قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى.

شَكْلٌ / شِكْلٌ: ناز قىلماق، غەلجىڭلىماق؛ ئوخشاش.

«هَذَانِ التَّوْأَمَانِ شِكْلَانِ»: بۇ قوشكېزەك بىر-بىرىگە ئوخشايدۇ.

شَكْلٌ ج أَشْكَالٌ وَ شُكُولٌ: رەسىم، سۈرەت؛ ھەيكەل؛ قىيابەت، شەكىل.

شَكْلٌ هَنْدَسِيٌّ: گېئومېتىرىيلىك شەكىل.

شَكْلُ الْكَلَامِ: تاۋۇش بەلگىلىرى.

اَلشَّكْلُ وَالْمَوْضُوعُ: شەكلى ۋە ماۋزۇسى.

شَكْلُ تَبَادُلِ الْمُنْتَجَاتِ: مەھسۇلات ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلى.

شَكْلٌ قَوِيٌّ: قايناق-تاشقىنلىق بىلەن.

بِشَكْلٍ سَافِرٍ: ئوچۇقتىن-ئوچۇق.

بِهَذَا الشَّكْلِ: مۇشۇ ئۇسۇل بويىچە.

كُرَوِيُّ الشَّكْلِ: شار شەكىللىك، شارسىمان.

مُسْتَدِيرُ الشَّكْلِ: يۇملاق شەكىل، ئايلانما شەكىل.

شَكْلًا: شەكىل جەھەتتىن.

الشَّكْلُ وَالْمَضْمُونُ: شەكىل ۋە مەزمۇن.

فِي شَكْلِهِ الْحَالِيِّ: ھازىرقى ھالىتىدە.

أَعْرِضْ رَأْيَكَ بِشَكْلٍ وَاضِحٍ: پىكرىڭنى ئوچۇق رەۋىشتە قوي.

شَكْلٌ ج شَوَاكِلُ: تۇر، خىل؛ خاراكتېر، پەزىلەت.

﴿وَآخَرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ﴾ «قرآن»: يەنە (ئۇلارغا

مۇشۇ خىلدىكى باشقا تۈرلۈك ئازابلار بار.

شُكْلَةٌ: تۈرلۈك رەڭلەرنىڭ ئارىلىشىپ كېتىشى، ئوخشايدىغان.

شُكْلَةٌ فِي العَيْنِ: كۆز ئېقىنىڭ قىزىرىپ قېلىشى.

شَكْلِيٌّ: شەكىللىك، شەكلىي جەھەتتىن، شەكىلۋاز.

شَكَلِيٌّ ج شَكَلِيَّةٌ: ئۇرۇشقاق، جېدەلخور.

شَكْلِيَّةٌ ج شَكْلِيَّاتٌ: فورمالىزم، شەكىلۋازلىق.

شَكَمَ يَشْكُمُ شَكْمًا: جىمىقتۇردى، بېسىقتۇردى.

شَكَمَ الْوَالِي: ۋالىيغا پارا بەردى.

شَكَمَهُ: ئۇنىڭغا نەرسە بېرىپ ئۇنى بېسىقتۇردى.

شَكَمَ الْفَرَسَ: ئاتقا يۈگەن سالدى.

شَكَمَ الْمُعْتَدِي: تاجاۋۇزچىنىڭ دەككىسىنى بەردى.

شَكِمَ يَشْكَمُ شَكَمًا: ئاچ قالدى.

شَكِمٌ: يولۋاس، قورسىقى ئاچ ئادەم.

شُكْمٌ: مۇكاپات، سوۋغا، ھەدىيە.

شَكُوٌ: بوتىلاق؛ كېسەللىك.

شَكْوَةٌ ج شَكَوَاتٌ وَ شَكَاءٌ: شىكايەت قىلماق، ئەرز قىلماق، دادلىماق؛ تۇلۇم.

«قَدِمْ شَكْوَةً بِمَا حَدَثَ لَكَ»: دەردىڭنى تۆكسەڭ بولىدۇ.

شُكُورٌ: رەھمەت ئېيتماق، تەشەككۈر بىلدۈرمەك.

شَكُورٌ ج شُكُرٌ: كۆپ شۈكۈر قىلغۇچى.

اَلشَّكُورُ: ئاللاھتائالانىڭ سۈپەتلىرىدىن بولۇپ، شۈكۈرنى قوبۇل قىلغۇچى ۋە ساۋاپ بەرگۈچى دېگەن مەنىدە.

﴿وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾ ‹قۇرئان›: مېنىڭ بەندىلىرىمدىن (ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلغۇچى بەك ئاز.

رَبِّي شَكُورٌ: پەرۋەردىگارىم شۈكۈرنى قوبۇل قىلغۇچىدۇر، ياخشى ئىشقا كۆپ ساۋاب بەرگۈچىدۇر.

شَكُوسٌ: بولقا.

شَكُوكٌ: گۇمانخور.

شَكْوَى ج شَكَاوٍ: دەرد، شىكايەت، ئەرز.

شَكَى يَشْكِي شَكْيًا إِلَيْهِ: شىكايەت قىلدى، دادلىدى.

شَكِيَ يَشْكَأُ شَكًأ ظُفْرُهُ: تىرنىقى يېرىلىپ كەتتى.

شَكِيرٌ: كۆپ شۈكۈر قىلغۇچى.

شَكِيصَةٌ: بەتتەخلاق، خۇيى يامان.

شَكِيصَةٌ مِنَ الْإِبِلِ :سۈتى يوق قىسىر تۆگە.

شَكِيكَةٌ ج شَكَائِكُ وَ شُكُكٌ: مېۋە سېۋىتى؛ مىجەز، خاراكتېر؛ ئۇسۇل، چارە؛ ئەترەت.

دَعْهُ عَلَى شَكِيكَتِهِ: مەيلىگە قويۇۋەت.

شَكِيمَةُ اللِّجَامِ ج شَكَائِمُ وَ شُكُمٌ: ئېغىزدۇرۇق، يۈگەن.

ذُو شَكِيمَةٍ: تەرسا، ئاساۋ.

شَكِيٌّ م شَكِيَّةٌ ج شَكَايَا: بىچارە؛ ئاغرىق.

شَكِيَّةٌ ج شَكَايَا: دەرد، شىكايەت، ئەرز.

شَلَا يَشْلُو شَلْوًا الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئۆرلەتتى.

شَلَاشِلُ: يېڭى ئوت-چۆپ.

شَلَاضِيمُ: لەۋ، كالپۇك.

شِلَالَةٌ: يىرىك تىكمەك، قارا سالماق، تۆنىمەك.

شِلْبَةٌ: تاپانبىلىق، كاراس.

شِلْتَةٌ: يۇمشاق ياستۇق، پەي ياستۇق.

شَلْجَمٌ: قىچا.

شَلَحَ يَشْلَحُ شَلْحًا ثِيَابَهُ: كىيىمنى سالدى.

شَلْحَاءُ ج شُلُحٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

شَلْحَى ج شُلُحٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

شَلَخَ يَشْلَخُ شَلْخًا بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن چاپتى.

شَلْخٌ: تۆپ، يىلتىز، ئەسلىي؛ بالا.

هُوَ شَلْخُ سُوءٍ: ئۇ يامان بالا، ئالىقاپ.

شِلْسٌ ج شُلُوسٌ: يىلتىز.

شَلْشَلَ يُشَلْشِلُ شَلْشَلَةً الْمَاءَ: سۇ تامچىلىدى.

شَلْطَاءٌ: قەلەمتىراش.

شَلَغَ يَشْلَغُ شَلْغًا الرَّأْسَ: باشنى يېرىۋەتتى.

شَلْغَمٌ: قىچا؛ چامغۇر.

شَلَفَ يَشْلُفُ شَلْفًا الْبِنْتَ: قىزنى ئەپقېچىپ كەتتى، ئالداپ ئېلىپ كەتتى.

شَلْفَةٌ: شىتىك.

شَلَقَ يَشْلُقُ شَلْقًا ـ هُ: ياردى، پارچىلىدى.

شِلْقٌ / شِلِقٌ: لايىپكەك (لايدا ياشايدىغان بىر خىل جانىۋار)، لايخورەك.

شِلْقَاءُ: بەكە، قەلەمتىراش، پىچاق.

شَلْقَةٌ: كىلەنلىك تۇخۇمى.

شَلَّ يَشِلُّ شَلًّا الثَّوْبَ: كىيىمنى قوپال تىكتى.

شَلَلٌ: پالەچ.

شَلَلٌ جُزْئِيٌّ: يېرىم پالەچ.

شَلَلٌ وَجْنِيٌّ: لەقۋا.

شَلَلُ الْأَطْفَالِ: بالىلار پالەچ كېسەللىكى، يۇلۇن ياللۇغى.

أُصِيبَ بِشَلَلٍ نِصْفِيٍّ: يېرىم پالەچ بولۇپ قالدى.

شَلَّ يَشَلُّ شَلًّا وَ شَلَلًا: پالەچ بولۇپ قالدى.

شَلَّاءُ: سەكتە، پالەچ.

يَدٌ شَلَّاءُ: قولى تۇتماس.

عَيْنٌ شَلَّاءُ: كۆز نۇرى ئۆچكەن.

شَلَّالٌ ج شَلَّالَاتٌ: شارقىراتما، جىددىي ئېقىن.

شِلَّةٌ ج شِلَلٌ: مەقسەت، نىشان، مۇددىئا؛ توپ، كوللېكتىپ، تەشكىلات، گۇرۇھ، مەزھەپ؛ ئۇيۇشما، پارتىيە ـ گۇرۇھ.

شَلَّحَ يُشَلِّحُ تَشْلِيحًا: تارتىۋەتتى، سالدۇرۇۋەتتى.

شَلَّلَ يُشَلِّلُ تَشْلِيلًا الثَّوْبَ: كىيىمنى قوپال تىكتى.

شِلَّمٌ: ئۇت ئۇچقۇنى.

شَلُّوتٌ ج شَلَالِيطُ: تەپمەك؛ ھەرىكەتلەندۇرگۇچ كۈچ.

شَلَمَ يَشْلُمُ شَلْمًا: قورقۇتتى.

شَلْمَةٌ: ھودۇقۇپ كېتىش، تېگىرقاپ قېلىش.

شِلِنٌ . شِلِنَاتٌ: شىللىڭ (ئەنگلىيە ئاقچىسى).

شِلْوٌ ج أَشْلَاءُ: بىر پارچە گۆش.

«اِئْتِنِي بِشِلْوٍ مِنْ أَشْلَاءِ هَذِهِ الشَّاةِ»: بۇ قويىنىڭ گۆشىدىن بىر پارچە بەرگىن.

شُلُوقٌ: ئىسسىق ھاۋا.

شَلِيتَةٌ ج شَلِيتَاتٌ: قاپ، تاغار، خالتا.

شَلِيٌّ: قالدۇقى، ئېشىپ قالغىنى.

شَلِيَّةٌ ج شَلَايَا: مالنىڭ قالدۇقى.

«لَمْ يَبْقَ مِنْ مَالِهِ إِلَّا شَلِيَّةٌ»: ئۇنىڭ مېلىدىن پەقەت ئازغىنە قالدى.

شَمَا يَشْمُو شُمُوًّا الرَّجُلُ: مەرتىۋىسى يۇقىرى بولدى.

شِمَاتٌ: ئۈمىدسىز، نائۈمىد.

رَجَعَ الْجُنُودُ شِمَاتًا: قوشۇن نائۈمىد بولۇپ قايتتى.

شَمَاتَةٌ: ئىچى قارىلىق قىلماق؛ چوشكۇرگۈچىگە «يەرھەمۇكەللاھ» (ئاللاھ ساڭا رەھىم قىلسۇن) دېمەك.

شَمَارٌ: بەدىيان.

شِمَّارٌ ج شِمَّارَاتٌ: تاسما ، باغ؛ لېنتىك، باغىرداق.

شُمَارِقُ: يىرتىق چاپان.

شَمَاشِيرُ: كۆكلەك.

شِمَاصٌ: قېچىش.

شُمَاصٌ: ئالدىراش، ھاپىلا ـ شاپىلا.

شَمَاطَةٌ: تەرتىپسىزلىك، ئالتوپىلاڭ، پاراكەندىچىلىك.

شَمَاقَةٌ: جانلىق، تېتىك، روھلۇق.

شِمَالٌ ج شَمَالَاتٌ: شىمال، شىمال تەرەپ، شىمالىي قىسىم.

شِمَالٌ شَرْقِيٌّ: شەرقىي شىمال.

رِيحُ الشِّمَالِ: غەربىي شىمال شامىلى.

شِمَالٌ غَرْبِيٌّ: غەربىي شىمال.

كَوْكَبُ الشِّمَالِ: شىمالىي قۇتۇپ يۇلتۇزى.

اَلْيَدُ الشِّمَالُ: سول قول، سول تەرەپ.

«ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَ عَنْ شَمَائِلِهِمْ» «قۇرئان»: ئالدىن ئۇلارغا چوقۇم ئالدىدىن، ئارقىسىدىن، ئوڭدىن، سولدىن ھۇجۇم قىلىمەن.

طَيْرُ الشِّمَالِ: شۇملۇق قۇشى.

شِمَالٌ ج أَشْمُلٌ وَ شُمُلٌ وَ شَمَائِلُ: سول، سول تەرەپ، مىجەز، خاراكتېر، قاپ، تاغار.

«لَيْسَ مِنْ شِمَالِي أَنْ أَعْمَلَ بِالشِّمَالِ»: سول قولۇم بىلەن ئىشلەش مېنىڭ ئادىتىم ئەمەس.

«إِنَّ أَبَا هَذَا كَانَ يَنْسُجُ الشِّمَالَ بِيَمِينِهِ»: بۇنىڭ دادىسى ئوڭ قولى بىلەن خورما تاغىرى توقۇيتتى.

«فَمَالِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِيْنَ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِيْنَ» «قۇرئان»: كاپىرلارغا نېمە بولدىكىن، ئۇلار سەن تەرەپكە تېز كېلىشىپ، ئوڭ ـ سول تەرەپكە توپ ـ توپ بولۇپ ئولتۇرۇشىدۇ.

شِمَالًا: شىمالدا، شىمال تەرەپتە.

شِمَالِيٌّ: شىماللىق، شىمالنىڭ؛ سول تەرەپ، سول تەرەپنىڭ.

شِمَالِيُّونَ: سولچىلار.

شَمِتَ يَشْمَتُ شَمَاتًا وَ شَمَاتَةً: ئىچى قارىلىق قىلدى.

شَمِتَ بِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىگە يەتكەن خاپىلىقتا خۇش بولدى.

شَمَجَ يَشْمُجُ شَمْجًا فِي الْأَمْرِ: ئالدىراپ قىلدى، تېز قىلدى.

شَمَجَ فُلَانًا: ئالدىراتتى.

شَمَجَ الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

شَمَجَ الثَّوْبَ: كىيىمگە كۆك سالدى.

شَمَجَ الشَّعِيْرَ: ئارپىدىن نان ياقتى.

شَمْجَةٌ عَنْ كَذَا: يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلدى.

شَمَخَ يَشْمَخُ شَمْخًا وَ شُمُوخًا الْجَبَلُ: تاغ ئېگىز بولدى.

شَمَخَ أَنْفُهُ: چوڭچىلىق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، خورىكى ئۆسۈپ قالدى.

شِمْخٌ: شاخ، نوتا.

شَمْخَرَ يُشَمْخِرُ شَمْخَرَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

شَمْخَرَةٌ: تەكەببۇرلۇق، چوڭچىلىق، مەغرۇرلۇق.

شَمَذَ يَشْمِذُ شَمْذًا وَ شُمُوذًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان قۇيرۇقىنى كۆتۈردى.

شَمَذَ الرَّجُلُ ثَوْبَهُ: كىشى پېشىنى كۆتۈرۈۋالدى.

شَمَرَ يَشْمُرُ شَمْرًا: ئالدىراپ ماڭدى.

شَمَرَ الشَّيْءَ: قاتلىۋالدى؛ يىغىۋالدى، قورۇۋالدى، تۈرۈۋالدى.

شَمَرَ عَنْ سَاقِيهِ: پۇتىقىنى تۈرۈۋالدى.

شَمَرَ كُمَّهُ: يېڭىنى تۈردى.

شَمَرَ يَشْمُرُ / يَشْمِرُ شَمْرًا ـ هُ: ئەمەلدىن قالدۇردى، بىكار قىلدى.

شَمَرَ الشَّيْءَ: قورۇلۇۋالدى، تۈگۈلۈۋالدى.

شَمَرَ لِلْأَمِيْرِ: كۆڭۈل بۆلدى، تەييارلىق قىلدى.

شَمَرَ عَنْ سَاعِدِهِ: چاققانلىق بىلەن ئىشلىدى.

شَمِرٌ: بەدىيان.

شِمْرٌ: ئەستايىدىل؛ تەجرىبىلىك؛ مەرد.

شِمْرَاخٌ ج شَمَارِيْخُ: غول، شاخ، تال.

شُمْرَةٌ: بەدىيان.

شَمْرَجَ يُشَمْرِجُ شَمْرَجَةً وَ شِمْرَاجًا الثَّوْبَ: كىيىمنى ناچار تىكتى.

شَمْرَجَ الْكَلَامَ: سۆزنى مالىماتاڭ قىلدى.

شَمْرَجَ الْوَلَدَ: بالىنى ئوبدان باقتى.

شَمْرَخَ يُشَمْرِخُ شَمْرَخَةً وَ شِمْرَاخًا الْغُصْنَ: ھارام

شاخنى چاتىدى، هارام شاخنى پۇتىدى.

شَمَرْدَلٌ م شَمَرْدَلَةٌ: چىداملىق، جىگەرلىك، چىداملىق بالا.

جَمَلٌ شَمَرْدَلٌ: چىداملىق تۆگە.

شُمْرُوخٌ ج شَمَارِيخُ: غول؛ شاخ، تال.

شَمَزَ يَشْمُزُ شَمْزًا مِنْهُ: قورقۇپ كەتتى، نەپرەتلەندى، يىرگەندى، بىزار بولدى.

شَمَسَ يَشْمُسُ شُمُوسًا وَ شِمَاسًا: رەت قىلدى، توستى.

شَمَسَ لَهُ: دۇشمەنلىكنى ئاشكارىلىدى.

شَمَسَ يَشْمُسُ / يَشْمِسُ شَمْسًا وِ شَمِسَ يَشْمَسُ شَمْسًا اَلْيَوْمُ: كۈن ئوچۇق بولدى، كۈن ئىچىلدى.

شَمْسٌ ج شُمُوسٌ: قۇياش، كۈن.

شُرُوقُ الشَّمْسِ: كۈن چىقماق.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ﴾ «قرآن»: كېچە بىلەن كۈندۈز، كۈن بىلەن ئاي ئاللاھنىڭ (بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر.

ضَرْبَةُ الشَّمْسِ: ئىسسىق ئۆتۈپ كەتمەك.

ضَوءُ الشَّمْسِ: كۈن نۇرى، ئاپتاپ.

عَبَّادُ الشَّمْسِ: ئاپتاپپەرەس.

غُرُوبُ الشَّمْسِ: كۈن ئولتۇرماق.

عَابِدُ الشَّمْسِ: كۈنگە چوقۇنغۇچى.

هَذَا وَاضِحٌ وُضُوحَ الشَّمْسِ: بۇ ئىنتايىن ئوچۇق، بۇ ئۆز-ئۆزىدىن روشەن.

لَا جَدِيْدَ تَحْتَ الشَّمْسِ: يېڭىلىق يوق.

شَمْسِيٌّ: كۈندۈزدىكى، كۈنگە مەنسۇپ؛ كۈن نۇرى.

شَهْرٌ شَمْسِيٌّ: شەمسىيە ئېيى.

اَلتَّصْوِيْرُ الشَّمْسِيّ: سۈرەتكە ئالماق، فوتو سۈرەت.

حَمَّامٌ شَمْسِيٌّ: قۇياش مۇنچىسى.

حَرْفٌ شَمْسِيٌّ: شەمسىيە ھەرپلىرى.

شَمْسِيَّةٌ ج شَمْسِيَّاتٌ وَ شَمَاسِيٌّ: كۈنلۈك؛ يامغۇرلۇق.

صُورَةٌ شَمْسِيَّةٌ: سۈرەت، فوتوگرافىيە، فوتو سۈرەت، رەسىم.

سَاعَةٌ شَمْسِيَّةٌ: قۇياش سائىتى.

سَنَةٌ شَمْسِيَّةٌ: شەمسىيە يىلى (365 كۈن 5 سائەت 14 مىنۇت).

شَمْسِيَّةُ الشُّبَّاكِ: پەنجىرە، روجەك.

شَمْشَمَ يُشَمْشِمُ شَمْشَمَةً: پۇرىدى، پۇراپ بىلدى، بايقىدى.

شَمْشَمَةٌ: پۇرىماق، ئىزدەپ تاپماق.

شَمَصَ يَشْمُصُ شَمْصًا ـ هُ: ئۇنىڭغا ئەزىيەت قىلىپ خاپا قىلدى، رەنجىتتى.

شَمَصَ الدَّابَّةَ: ھايۋاننى ئىتتىك ھەيدىدى.

شَمِصَ يَشْمَصُ شَمَصًا الرَّجُلُ: ئالدىراپ سۆزلىدى.

شَمَطَ يَشْمِطُ شَمْطًا الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى.

شَمَطَ الشَّجَرُ: دەرەخ ياپرىقى تۆكۈلدى، چېچىلدى.

شَمَطَ النَّبَاتُ: ئوت-چۆپ ئۆستى.

شَمِطَ يَشْمَطُ شَمَطًا شَعْرُهُ: چېچى ئاقاردى، چېچىغا ئاق ئارىلىدى.

شَمَظَ يَشْمُظُ / يَشْمِظُ شَمْظًا ـ هُ: توستى، چەكلىدى.

شَمَظَ الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى.

شَمَعَ يَشْمَعُ شَمْعًا وَ شُمُوعًا وَ مَشْمَعًا الرَّجُلُ: ئويناشتى، چاقچاقلاشتى.

شَمَعَ يَشْمَعُ شُمُوعًا الشَّيْءُ: تارقالدى، چېچىلدى، پارچىلاندى.

شَمْعٌ: موم؛ شام.

شَمْعُ النَّحْلِ: ھەسەل مومى.

شَمْعَةٌ ج شَمْعٌ وَ شَمَعَاتٌ: ۋاث.

شَمْعَةُ الْإِحْتِرَاقِ: دۆلگاتېل.

اَلْمِصْبَاحُ ذُو مِائَةِ شَمْعَةٍ: بۇ يۈز ۋاتلىق لامپوچكا.

شَمْعَدَانٌ ج شَمَاعِيدُ: شامدان.

شَمْعَلَ يُشَمْعِلُ شَمْعَلَةً الْقَوْمَ: تارقىلىپ كەتتى.

شَمْعِيٌّ: شامنىڭ.

شَمِقَ يَشْمَقُ شَمَقًا وَ شَمَاقَةً: روھلىنىپ كەتتى، جانلىنىپ كەتتى.

شِمِقٌ مِنَ الثِّيَابِ: يېرتىق كىيىم.

شَمِلَ يَشْمَلُ وَ شَمَلَ يَشْمُلُ شَمْلًا وَ شَمَلًا وَ شُمُولًا الْأَمْرُ الْقَوْمَ: ئىش قوۋمغا ئومۇملاشتى.

شَمَلَهُ: ئۇنى ئۆز ئىچىگە ئالدى، ئۇنىڭ تەركىبىدە بولدى.

شَمَلَ فُلَانًا: كۆڭۈل بۆلدى.

شَمَلَهُمْ بِرِعَايَتِهِ: غەمخورلۇق قىلدى.

شَمَلَ يَشْمُلُ شَمْلًا وَ شُمُولًا بِالْعِنَايَةِ: غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

شَمْلٌ: ئىتتىپاق، بىرلەشمە.

جَمْعُ الشَّمْلِ: بىرلەشمە، قوشما.

تَشَتُّتُ الشَّمْلِ: پارچىلانماق، تارقالماق.

بَدَّدَ شَمْلَهُمْ: ئۇلارنى پارچىلىۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

جَمَعَ اللهُ شَمْلَهُمْ: ئاللاھ ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى.

فَرَّقَ اللهُ شَمْلَهُمْ: ئاللاھ ئۇلارنى تىرىپىرەن قىلىۋەتتى.

شِمْلَالٌ: سول، تېز، چاققان.

جَمَلٌ شِمْلَالٌ: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

شَمْلَةٌ ج شَمَلَاتٌ: تون، خالات، پىلاش؛ رومال.

شَمْلَلَ يُشَمْلِلُ شَمْلَلَةً الرَّجُلُ: ئالدىرىدى، تېنىدى.

شِمْلُولٌ ج شَمَالِيلُ: ئازغىنە، ئاز مىقداردا؛ تېز، چاققان.

شَمَّ يَشَمُّ شَمًّا وَ شَمِيمًا الْوَرْدَ: گۈلنى پۇرىدى.

شَمَّ الْهَوَاءَ: ھاۋانى سۈمۈردى.

شَمَّ الْخَبَرَ: خەۋەرنى سەزدى.

شَمَّ يَشُمُّ شَمًّا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، گەدەيدى.

شَمَّ الْجَبَلُ: تاغ قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.

شَمَّ فِيهِ: يوقۇملاندى.

شَمَّمَ يُشَمِّمُ تَشْمِيمًا الْوَرْدَ: گۈلنى پۇراتتى.

شَمٌّ: پۇراش، پۇراش سېزىمى؛ پۇراش ئەزاسى.

«وَشَمَّمْتُ رِيحَ الْمِسْكِ مِنْ فَقَرَاتِهَا وَتَلَأْلَأَتْ مِنْ شَطْرِهَا الْأَضْوَاءُ»: مەن بۇ شېئىرنىڭ مىسرالىرىدىن ئىپار ھىدلىرىنى پۇرىدىم. شېئىرنىڭ كۇپلېتلىرىدىن نۇرلار چاقناۋاتقانلىقىنى بايقىدىم.

شَمَمٌ: تەكەببۇرلۇق، چوڭچىلىق؛ ئېگىزلىك.

شَمَّاسٌ ج شَمَامِسَةٌ: چېركاۋ خادىمى.

شَمَّاعٌ: شام ياسىغۇچى، شام ساتقۇچى.

شَمَّاعَةٌ ج شَمَّاعَاتٌ: كىيىم ئاسقۇچ.

شَمَّامٌ الواحدة شَمَّامَةٌ ج شَمَّامَاتٌ: قوغۇن، چىلگە.

شَمَّامٌ ج شَمَّامُونَ: پۇراش سېزىمى كۈچلۈك.

شَمَّامَةٌ: جومەك.

شَمَّتَ يُشَمِّتُ تَشْمِيتًا هُ: ئۈمىدسىزلەندۈردى، ئەپسۇسلاندۇردى.

شَمَّتِ الْعَاطِسَ: چۈشكۈرگۈچىگە دۇئا قىلدى، ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن، دېدى.

شَمَّةٌ: بىر قېتىم پۇراش.

شَمَّخَ يُشَمِّخُ تَشْمِيخًا أَنْفَهُ: چوڭچىلىق قىلدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

شَمَّرَ يُشَمِّرُ تَشْمِيرًا الرَّجُلُ: ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى.

شَمَّرَ كُمَّهُ: يېڭىنى تۈردى، شمايلىدى.

شَمَّرَ عَنْ سَاعِدِ الْجِدِّ وَالْكَدِّ: ئاكتىپ ئىشلىدى، جاپالىق ئىشلىدى.

شَمَّرَ لِلْأَمْرِ: بىر ئىشقا كۆڭۈل بۆلدى.

شَمَّرَتِ الْحَرْبُ عَنْ سَاقِهَا: ئۇرۇش قاتتىق بولدى.

شَمَّسَ يُشَمِّسُ تَشْمِيسًا هُ: ئاپتاپقا قاقلىدى،

ئاپتاپقا سالدى.

شَمَّعَ يُشَمِّعُ تَشْمِيعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بويىاپ كۆرسەتتى، بېزەپ كۆرسەتتى.

شَمْعَةٌ: ئۇنى ئويناتتى، تاماشا قىلدۇردى.

شَمُوزٌ: ئالماس.

شَمِّيٌ: پۇراقلىق.

شَمَنْدَرٌ ـ شَمَنْدُورٌ: قىزىلچا.

شَمَنْدُورَةٌ ج شَمَنْدُورَاتٌ: لەيلىمە بەلگە (دەريا ـ دېڭىزدىكى).

شَمَنْدُورَةُ السَّلَامَةِ: (سۇدىن) قۇتقۇزۇش بالونى.

شَمُوخٌ: يىراق، چەت.

شُمُوخٌ: ئېگىز بولماق، قەد كۆتۈرۈپ تۇرماق.

شَمُوسٌ ج شُمُسٌ: جاھىل، تەرسا؛ ئاپتاپ، ئاپتاپلىق.

رَجُلٌ شَمُوسٌ: جاھىل ئادەم.

دَابَّةٌ شَمُوسٌ: ئاساۋ ھايۋان، شاش ھايۋان.

شَمُولٌ ـ اَلشَّمُولُ: ھاراق.

سَقَاهُ الشَّمُولَ: ئۇنىڭغا ھاراق تۇتتى.

شُمُولِيٌّ: ئەتراپلىق، كەڭ دائىرىلىك.

اَلْحُكْمُ الشُّمُولِيّ: مۇستەبىدات ھۆكۈمران.

نَظَرَ إِلَى الْمَوْضُوعِ نَظْرَةً شُمُولِيَّةً: مەسىلىگە ئەتراپلىق قارىدى.

شَمِيلَةٌ ج شَمَائِلُ: تەبىئەت، ماھىيەت، تەبىئىي خۇسۇسىيەت؛ گۈزەل ئەخلاق.

هُوَ كَرِيمُ الشَّمَائِلِ: ئۇ گۈزەل ئەخلاقلىق.

شَمِيمٌ ج شِمَامٌ: خۇش پۇراق نەرسە؛ ئېگىز، يۈكسەك.

شَنَآنٌ م شَنْآنَةٌ وَ شَنْآى: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت، يىرگىنىچ.

﴿وَلا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا﴾ «قۇرئان»: بىرەر قەۋمگە بولغان ئۆچمەنلىكىڭلار (ئۇلارغا) ئادىل بولماسلىقىڭلارغا سەۋەب بولمىسۇن.

شَنَاءَةٌ: قاتتىق ئاداۋەت.

شِنَاخٌ ج أَشْنِخَةٌ: تاش تۇمشۇقى.

شَنَارٌ: ھاقارەت.

شُنَارَى: يىلپىز.

شَنَاعَةٌ: سەت، كۆرۈمسىز، ئىسكەتسىز؛ قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

شُنَانٌ: سوغۇق سۇ، يامغۇرلۇق بۇلۇت.

شَنَأَ وَ شَنِئَ يَشْنَأُ شَنْأً وَ شَنْأَةً وَشَنَآنًا وَ مَشْنَأً وَ مَشْنَأَةً وَ مَشْنُوءَةً: نەپرەتلەندى، يىرگەندى، ئۆچ كۆردى.

شَنْأَةٌ: ئۆچمەنلىك، نەپرەتلىنىش.

شَنِبَ يَشْنَبُ شَنَبًا الْيَوْمُ: كۈن سوغۇق بولدى.

شَنِبَ الرَّجُلُ: كىشىنىڭ چىشلىرى چىرايلىق، سۈزۈك بولدى.

شَنَبٌ ج أَشْنَابٌ وَ أَشْنِبَةٌ: بۇرۇت؛ چىشنىڭ پارقىراق، چىرايلىق بولۇشى.

أَبُو شَنَبٍ: بۇرۇتلۇق.

شَنَبْثٌ: يولۋاس، قوپال.

شَنْبَرٌ ج شَنَابِرُ: چەت، ياقا، گىرۋەك؛ كۆزەينەك رامكىسى.

اَلشَّنْتَةُ: خالتا، تاغار، قاپ، سەپەر خالتىسى.

شُنْتَرَةٌ ج شَنَاتِرُ: بارماق (قول).

شَنِجَ يَشْنَجُ شَنَجًا: تارايدى، قورۇلدى، يىغىلدى.

شَنَجٌ: تۆگە.

شُنْخُوبٌ ج شَنَاخِيبُ: تاغاق سۆڭەك؛ بەل ئومۇرتقا سۆڭەك؛ تاغ چوققىسى.

شِنْشِنَةٌ ج شَنَاشِنُ: ئادەت، ئۆرپ ـ ئادەت؛ قائىدە ـ يوسۇن؛ خاراكتېر، خۇسۇسىيەت، تەبىئەت.

شَنَصَ يَشْنُصُ شُنُوصًا بِهِ: ئېسىلىۋالدى.

شَنَطَ يَشْنُطُ شَنْطًا: تۇگدى، چىگدى، باغلىدى، يۆگىدى.

شَنَطَ اللَّحْمَ: گۆشنى چالا پىشۇردى.

شَنْطَةٌ ج شُنُطٌ: سومكا، خالتا، قاپ، سەپەر خالتىسى.

شَنْطَةُ الْكُتُبِ: سومكا، جىلت.

شَنْطَةُ يَدٍ: قول سومكىسى.

شَنُعَ يَشْنُعُ شَنَعًا وَ شَنَاعَةً وَ شُنْعًا وَ شُنُوعًا الشَّيْءُ: سەت بولدى، ئۇيات بولدى.

شَنَعَ يَشْنَعُ شَنْعًا ـ هُ: ھاقارەتلىدى، ئاھانەت قىلدى، قاتتىق سۆكتى.

شَنِعٌ: سەت، قەبىھ، يامان؛ قورقۇنچلۇق.

شُنْعَةٌ: سەت، كۆرۈمسىز، ئۇسكەتسىز؛ قورقۇنچلۇق ۋەھىمىلىك.

شَنَفَ يَشْنُفُ شَنْفًا إِلَيْهِ: سىنچىلاپ قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى.

شَنِفَ يَشْنَفُ شَنَفًا لَهُ: چۈشەندى، بىلدى، تۇيدى، ئۇقتى.

شِنْفٌ ج أَشْنَافٌ وَ شُنُوفٌ: زىرە، ھالقا.

شَنَقَ يَشْنُقُ شَنْقًا رَأْسَ الدَّابَّةِ: ئۇلاغنى ئېگىز شاخقا باغلىدى، ئېگىز قوزۇققا باغلىدى.

شَنَقَ الرَّجُلَ: كىشىنى دارغا ئاستى.

شَنَقٌ: ئارغامچا، ئارقان.

شَنْقٌ: دارغا ئاسماق.

«إِسْتَحَقَّ الْمُجْرِمُ الشَّنْقَ»: جىنايەتچى دارغا تېگىشلىك بولدى.

شِنْقَابٌ: لايخورەك.

شُنْقُبٌ: لايخورەك.

شَنِمٌ: سوغۇق، مۇزدەك.

مَاءٌ شَنِمٌ: سوغۇق سۇ.

شَنَّ يَشُنُّ شَنًّا الْغَارَةَ عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا كەڭ كۆلەملىك ھۇجۇم قىلدى، ئومۇميۈزلۈك ھۇجۇم باشلىدى.

شَنٌّ ج شِنَانٌ: تۇلۇم.

«إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَنَّةٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا»: قىشقىدا تۇلۇمدا بىر كېچە قونغان سوغۇق سۇ بولسا قۇيۇپ بەرگىن، بولمىسا بىز سۇنى كۆتۈرۈپلا ئىچىمىز.

شَنَّجَ يُشَنِّجُ تَشْنِيجًا عَلَيْهِ: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى، سەتلىدى.

شَنَّرَ يُشَنِّرُ تَشْنِيرًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا تۆھمەت قىلدى، بوھتان قىلدى.

شَنَّعَ يُشَنِّعُ تَشْنِيعًا: كايىدى، ئەيىبلىدى، قارغىدى، سەتلىدى.

شَنَّفَ يُشَنِّفُ تَشْنِيفًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

شَنَّفَ الْجَارِيَةَ: قىزغا ھالقا سېلىپ قويدى.

شِنْكٌ ج شَنَانِكُ: تەبرىكلەش مۇراسىمى.

شَنَّنَ يُشَنِّنُ تَشْنِينًا الْإِنَاءُ: قاچا كونىراپ كەتتى.

شَنَّنَ الْمَاءُ: سۇ تامچىلاپ ئاقتى.

شَنُونٌ: ئورۇق، ياداڭغۇ؛ سېمىز؛ ئاچ.

شَنِيبٌ م شَنْبَاءُ: چىشى چىرايلىق ۋە پاكىز ئادەم.

شُنَيْطَةٌ ج شُنَيْطَاتٌ: كىچىك سومكا.

شُنَيْطَةٌ: چىگىك، تۈگۈن.

شَنِيعٌ ج شُنُعٌ: قەبىھ، كۆرۈمسىز، يىرگىنچلىك؛ قورقۇنچلۇق.

«أَنْتُمْ قَوْمٌ شُنُعُ الْأَسْمَاءِ»: سىلەر نامىڭلار يامان خەلق.

«فُلَانٌ يَأْتِي أُمُورًا شَنِيعَةً»: پالانى سەت ئىشلارنى قىلدى.

شَهَا يَشْهُو شَهْوَةً الشَّيْءَ: ئەشنا بولدى؛ سېغىندى، ئارزۇ قىلدى، ياخشى كۆردى.

شِهَابٌ ج شُهُبٌ: ئاقار يۇلتۇز؛ ساليوت.

﴿أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾ «قرآن»: ياكى سىلەرنىڭ ئىسسىنىشىڭلار ئۈچۈن ئوتتىن بىر چوغ ئېلىپ كېلەي.

فُلَانٌ شِهَابُ حَرْبٍ: پالانى باتۇر، قەھرىمان.

شَهَابٌ: سۇ ئارىلاشتۇرۇلغان سۈت.

شَهَادَةٌ ج شَهَادَاتٌ: ھۆججەت، ئىسپات، ئىقرار، دەلىل.

شَهَادَةٌ مَكْتُوبَةٌ: گۇۋاھلىق قەغىزى.

﴿وَلا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ﴾ «قرآن»: گۇۋاھلىقنى يوشۇرماڭلار، كىمكى ئۇنى يوشۇرىدىكەن، ھەقىقەتەن ئۇنىڭ دىلى گۇناھكار بولىدۇ.

شَهَادَةُ تَحْقِيقِ شَخْصِيَّةٍ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى.

شَهَادَةُ الْمِيلَادِ: تۇغۇت گۇۋاھنامىسى.

شَهَادَةٌ عَالِيَةٌ: ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرۈش دىپلومى، شاھادەتنامىسى.

شَهَادَةُ حُسْنِ السِّيَرِ وَالسُّلُوكِ: گۈزەل ئەخلاقلىق گۇۋاھنامىسى.

شَهَادَةُ دِرَاسَةِ الثَّانَوِيَّةِ: ئوتتۇرا مەكتەپ دىپلومى.

عَالَمُ الشَّهَادَةِ: زاھىرى دۇنيا (بۇ دۇنيا).

شَهَادَةٌ عَالِيَةٌ: ئالىي مەكتەپ دىپلومى.

شَهَادَةٌ جَامِعِيَّةٌ: ئالىي مەكتەپ دىپلومى.

شَهَادَةُ إِثْبَاتٍ: ئىسپات قەغىزى.

شَهَادَةُ نَفْيٍ: ئەرز خېتى، ئۆزىنى ئاقلاش خېتى.

﴿ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ «قرآن»: يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا (نەرسىلەرنى) بىلگۈچى (ئاللاھ)نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر.

شَهَامَةٌ: جەسۇرلۇق، باتۇرلۇق؛ ئالىيجانابلىق، ئېسىللىق؛ زىرەكلىك.

شَهِبَ يَشْهَبُ وَ شَهُبَ يَشْهُبُ شَهَبًا الرَّجُلُ: چېچىغا ئاق ئارىلىدى، چارباش بولدى؛ ئىسسىق ياكى سوغۇقتىن رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتتى.

شَهَبٌ. شُهْبَةٌ: كۇل رەڭ، خۇنۇك، چوشكۇن.

شَهِدَ يَشْهَدُ شُهُودًا الْمَجْلِسَ: يىغىنغا ھازىر بولدى، قاتناشتى، يېتىپ كەلدى.

شَهِدَ يَشْهَدُ وَ شَهُدَ يَشْهُدُ شَهَادَةً: تەستىقلىدى، ئىسپاتلىدى، گۇۋاھ بولدى، شاھىت بولدى.

شَهِدَ بِكَذَا: ھۆججەت يازدى.

﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ «قرآن»: سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن.

شَهِدَ لَهُ بِكَذَا: ئىقرار قىلدى، ئېتىراپ قىلدى.

شُهْدٌ / شِهْدٌ ج شِهَادٌ: چەككىلەنمىگەن ھەسەل.

شَهَرَ يَشْهُرُ شَهْرًا بِكَذَا فُلَانًا: نامىنى چىقاردى، مەشھۇر قىلدى.

شَهَرَ الْأَمْرَ: تەرغىب قىلدى، تارقاتتى.

شَهَرَ السَّيْفَ: قىلىچنى غىلايتىن سۇغۇردى.

شَهَرَ الْحَرْبَ: ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

شَهَرَ الْبُنْدُقِيَّةَ: قارىغا ئالدى، نىشانغا ئالدى.

شَهَرَ الْعَقْدَ: توختامنى جامائەت گۇۋاھلىقىدىن ئۆتكۈزدى.

شَهَرَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى تارقاتتى، ئاشكارىلىدى.

شَهْرٌ ج شُهُورٌ وَ أَشْهُرٌ: ئاي، يېڭى ئاي، ھىلال ئاي، ئاي شارى.

شَهْرُ الْعَسَلِ: توينىڭ دەسلەپكى ئېيى، شېرىن ئاي.

رَأْسُ شَهْرٍ: ئاي بېشى.

اَلشَّهْرُ الْمَاضِي: ئۆتكەن ئاي، ئالدىنقى ئاي.

اَلشَّهْرُ الْحَالِي: مۇشۇ ئاي.

اَلشَّهْرُ الْمُقْبِلُ: كېلەركى ئاي.

اَلشَّهْرُ الْجَارِي: ھازىرقى ئاي، مۇشۇ ئاي.

شَهْرُ رَمَضَانَ: رامىزان ئېيى.

اَلْأَشْهُرُ الْحُرُمُ: زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەب ئايلىرى.

﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ «قرآن»: سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا روزا تۇتسۇن.

﴿اَلْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ﴾ «قرآن»: ھەج ۋاقتى مەلۇم

بىرقانچە ئايدۇر.
«يُمْضِي الْعَرُوسَانِ شَهْرَ الْعَسَلِ عَلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ»: توي قىلغان قىز-يىگىت شېرىن ئاينى دېڭىز ياقىسىدا ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ.
اَلشُّهُورُ الْعَرَبِيَّةُ: ھىجرىيە ئايلىرى.
اَلشُّهُورُ الْمِيلَادِيَّةُ: مىلادىيە ئايلىرى.
شُهْرَةٌ: شۆھرەت، نام، ئاتاق، ئابروي.
شُهْرَةٌ شَعْبِيَّةٌ: ئاممىباب، ھەممە چۈشىنەلەيدىغان.
مَا شُهْرَةُ هَذِهِ الْمَدِينَةِ؟: بۇ شەھەرنىڭ نامى نېمە؟
شَهْرِيٌّ: ئايلىق.
شَهْرِيًّا: ئايمۇئاي، ھەر ئايدا، ئاي بويىچە.
إِشْتِرَاكٌ شَهْرِيٌّ: ئايلىق مۇشتەرى بولۇش.
يَتَقَاضَى رَاتِبَهُ شَهْرِيًّا: ئايلىقنى ئايمۇئاي ئېلىپ تۇرىدۇ.
شَهْرِيَّةٌ ئايلىق، ئايلىق مائاش.
مَجَلَّةٌ شَهْرِيَّةٌ: ئايلىق ژۇرنال.
اَلدَّوْرَةُ الشَّهْرِيَّةُ: ھەيز، ئادەت.
شَهَقَ يَشْهِقُ وَ شَهِقَ يَشْهَقُ شَهِيقًا وَ شُهَاقًا الْحِمَارُ: ئېشەك ھاڭرىدى.
شَهَقَ يَشْهَقُ شَهِيقًا وَ شُهَاقًا الرَّجُلُ: نەپەس ئالدى، شورىدى، سومۇردى؛ ئۆكسۈپ يىغلىدى؛ تۈۋلىدى، ۋارقىرىدى، چۇقان سالدى.
شَهَقَ الْمُتَنَفِّسُ: ھاۋانى سومۇردى.
شَهَقَ يَشْهَقُ شُهُوقًا الْجَبَلُ: تاغ قەد كۆتۈرۈپ تۇردى.
شَهْقَةٌ ج شَهَقَاتٌ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن تۈۋلاش؛ كۆكيۈتەل؛ ھېقىق، كېكىرىك، غىڭ-غىڭ ئاۋاز.
شَهِلَ يَشْهَلُ شَهْلَةً عَيْنَيْهِ: كۆز قارىچۇقى قىزىرىپ قالدى.
شِهِلٌّ: يېنىك، چەبدەس، چاققان.
شَهْلَاءُ ج شُهْلٌ: ھاجەت.

قَضَيْتُ مِنْ فُلَانٍ شَهْلَائِي: پالانىدىن مەقسىتىمگە ئېرىشتىم.
عَيْنٌ شَهْلَاءُ: كۆك كۆز، شەھلا كۆز.
شُهْلَةٌ: كۆك كۆز، شەھلا كۆز.
شَهَمَ يَشْهَمُ شَهْمًا وَ شُهُومًا ـــهُ: توستى، چەكلىدى، قورقۇتتى.
شَهَمَ فِي الْأَمْرِ: ئىلگىرىلىدى.
شَهُمَ يَشْهُمُ شَهَامَةً وَ شُهُومَةً الرَّجُلُ: كىشى ئالىيجاناب بولدى.
شَهَمَ الْفَرَسُ: ئات چاپتى، يۈگۈردى.
شَهْمٌ ج شِهَامٌ وَ شُهُومٌ: ئەقىللىق، زېرەك، ئۆتكۈر، چېچەن؛ ئالىيجاناب، ئېسىل، ھىممەتلىك.
فَرَسٌ شَهْمٌ: يۈگۈرۈك ئات.
شَهَّبَ يُشَهِّبُ تَشْهِيبًا الشَّيْءَ الْحَرُّ: ئىسسىق نەرسىنى كۆل رەڭ قىلىۋەتتى.
شَهَّرَ يُشَهِّرُ تَشْهِيرًا ـــهُ: نامىنى چىقاردى، مەشھۇر قىلدى.
شَهَّرَ الْأَمْرَ: تەرغىب قىلدى، تەشۋىق قىلدى، يايدى، تارقاتتى.
شَهَّرَ بِهِ: ئەيىبلىدى، ئەيىبىنى ئاچتى.
شَهَّرَ السَّيْفَ: قىلىچنى سۇغۇرۇپ چىقاردى.
شَهَّلَ يُشَهِّلُ تَشْهِيلًا: تېزلەتتى، ئىلگىرى سۈردى.
شَهَّى يُشَهِّي تَشْهِيَةً الرَّجُلَ: قىزىقتۇردى، رىغبەتلەندۈردى.
«شَهَّاهُ إِلَى الطَّعَامِ رَائِحَتُهُ الزَّكِيَّةُ»: تاماقنىڭ مەززىلىك ھىدى ئىشتىھاسىنى قوزغىدى.
شَهُوَ يَشْهُوُ شَهَاوَةً الطَّعَامُ: تاماق مەززىلىك بولدى، ئوخشىدى.
شَهْوَانٌ م شَهْوَى ج شَهَاوَى: ئاچ كۆز، تويماس، تەمەگەر؛ شەھۋەتپەرەس.
شَهْوَانِيٌّ: ئاچ كۆز، نەپسانىيەتچى، تەمەگەر؛ شەھۋەتپەرەس.

رَجُلٌ شَهْوَانِيٌّ: شەھۋەتپەرەس ئادەم.

شَهْوَانِيَّةٌ: شەھۋەتپەرەسلىك.

«يَجِبُ أَنْ نَرْتَقِي بِأَخْلَاقِنَا عَنِ الشَّهْوَانِيَّةِ الْحَيَوَانِيَّةِ»: بىز ئەخلاقىي جەھەتتە شەھۋانىي تەرەپلەردىن ئۈستۈن تۇرۇشىمىز كېرەك.

شَهْوَةٌ ج شَهَوَاتٌ وَ شُهًى: ئىشتىھا، ئىشتەي؛ ئارزۇ؛ شەھۋەت؛ قىزىقىش؛ شەھۋانىيلىق؛ قايناق، ھېسسىيات.

شَهْوَةٌ بَهِيمِيَّةٌ: ھايۋانىي شەھۋەت.

شَهْوَةٌ جِنْسِيَّةٌ: جىنسىي تەلەپ، جىنسىي شەھۋەت.

إِمَاتَةُ الشَّهَوَاتِ: نەپسىنى ئۆلتۈرۈش، جىنسىي نەپسىنى بېسىش.

﴿زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ﴾ ‹قرآن›: ئاياللار، ئوغۇللار، ئالتۇن-كۆمۈشتىن توپلانغان كۆپ ماللاردىن ئىبارەت كۆڭۈل تارتىدىغان نەرسىلەرنىڭ مۇھەببىتى ئىنسانلارغا چىرايلىق كۆرسىتىلدى.

شُهُودٌ: (يىغىندا) ھازىر بولماق، قاتناشماق.

﴿وَهُمْ عَلَى مَايَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ﴾ ‹قرآن›: ... ئۇلار ... ئۆزلىرىنىڭ مۆئمىنلەرگە قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى كۆرۈپ تۇراتتى.

شَهْوِيٌّ: ھېسسىي، سەزگۈ ئەزاسى.

شَهِيَ يَشْهَى شَهْوَةً: ئەشنا بولدى، ئارزۇ قىلدى، سېغىندى، ئەسلىدى.

شَهِيَ مَا لِغَيْرِهِ: شېرىن خىيال قىلدى، ئەسەپ ئىغىزىغا سېرىق سۇ كەلدى.

شَهِيدٌ ج شُهَدَاءُ م شَهِيدَةٌ: شېھىت، قۇربان بولغۇچى؛ مەنزىرە.

«وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ»: پۈتكۈچىگىمۇ، گۇۋاھچىغىمۇ زىيان يەتكۈزۈلمىسۇن.

﴿وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ ھەممە نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر.

شَهِيرٌ: مەشھۇر، ئاتاقلىق، داڭدار.

شَخْصٌ شَهِيرٌ: مەشھۇر ئادەم، ئاتاقلىق ئەرباب.

شَهِيقٌ: خىرقىراش، (كۆكرەكتىن چىققان غىڭ-غىڭ ئاۋاز)؛ سۈمۈرگۈچى.

شَهِيقُ الْحِمَارِ: ئېشەكنىڭ ھاڭرىغان ئاۋازى.

﴿سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ﴾ ‹قرآن›: قايناپ تۇرغان دوزاخنىڭ (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) سەت ئاۋازىنى ئاڭلايدۇ.

فِي الشَّهِيقِ نَأْخُذُ الْهَوَاءَ النَّقِيَّ: نەپەس سۈمۈرگەندە بىز ساپ ھاۋانى سۈمۈرىمىز.

شَهِيٌّ: ئارزۇلۇق؛ ئىغىزغا تېتىيدىغان، تەملىك، مەززىلىك.

طَعَامٌ شَهِيٌّ: لەززەتلىك تائام.

شَهِيَّةٌ: ئىشتىھا؛ ئارزۇ، قىزىقىش؛ شەھۋەت.

دَوَاءٌ فَاتِحٌ لِلشَّهِيَّةِ: ئىشتەي دورىسى.

شِوَاءٌ: كاۋاپ، پىششىق گۆش، سۇر گۆش.

أُحِبُّ الشِّوَاءَ: كاۋاپنى ياخشى كۆرىمەن.

شِوَاةٌ: باش تېرىسى.

شُوَاظٌ: يالقۇن، ئوت يالقۇنى؛ قۇياشنىڭ ھارارىتى؛ تەشنالىق؛ ۋارقىرىغان ئاۋاز؛ تىللاشماق، جېدەللەشمەك.

شُوَاظُ الْحَفِيظَةِ: قاتتىق غەزەپلەنمەك.

«يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ»: ‹قرآن›: سىلەرگە قىزىق ئوتنىڭ يالقۇنى ۋە تۈتۈنى ئەۋەتىلىدۇ، سىلەر ئۆزۈڭلارنى قوغدىيالمايسىلەر.

شِوَالٌ ج أَشْوِلَةٌ: كاناپ تاغار.

شَوْبٌ: ئارىلاشتۇرماق؛ ئارىلاشما نەرسە؛ ئىسسىق شامال؛ قىزغىن.

﴿ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ﴾ ‹قرآن›: ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭ ئۈستىگە (يىرىڭ بىلەن) قايناق

سۇنىڭ ئارىلاشتۇرمىسىنى ئىچىدۇ.

شَوْبَةٌ: سۇيىئىستېمال قىلماق، ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك.

شَوْبَكٌ: نوغۇچ؛ ئىلمەك، قاماق؛ تۈگمە.

شَوْبَكُ صَدْرٍ: لىپتىك.

شُوحٌ: ئاق شەمشاد، ئاق قىبىس.

شُوحَةٌ: سار (قۇش).

شَوْحَطٌ: چوڭ قارىغاي.

شَوْجِيَّةٌ ج شَوْجِيَّاتٌ وَ شَوَاجِيّ: يىراقلىق؛ ئىرەك.

شَوْذَبٌ: قامەتلىك بويىنى ئۇزۇن ئادەم؛ ئېسىل مۇنەۋۋەر.

شَوْذَرٌ: يوتقان؛ كوپتا (يېڭى يوق).

شَوْرَانٌ: قوشقاچ.

شُورَى: كېڭەش، مەسلىھەت، كېڭەشىدىغان ئىش.

مَجْلِسُ شُورَى الْقَوَانِيْنِ: قانۇن تۈزۈش كومىتېتى.

مَجْلِسُ الشُورَى السِيَاسِيَّةِ لِلشَّعْبِ الصِيْنِيِّ: جۇڭگو خەلق سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشى.

مَجْلِسُ شُورَى الدَّوْلَةِ: پارلامېنت، مىللىي كېڭەش، مىللىي مەجلىس.

﴿أَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ «قۇرئان»: ... ئىشلىرىنى مەسلىھەت بىلەن قارار قىلىدىغانلارغا...

شُورِيٌّ: كېڭەشلىك، مەسلىھەتلىك، كېڭەشنىڭ.

شَوْزَبٌ: ئالامەت، بەلگە؛ پاگون.

شَوِسَ يَشْوَسُ شَوْسًا: ئۇزىرىدى، مەغرۇرلاندى؛ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى.

شَوْشَرَةٌ: ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ، شاۋقۇن ـ سۈرەن.

شَوْشَطَ يُشَوْشِطُ شَوْشَطَةً الطَّعَامُ: تاماق قازاندا كۆيۈپ كەتتى.

شَوِصَ يَشْوَصُ شَوَصًا: داۋالغۇدى، تەۋرەندى.

شَوِصَتِ الْعَيْنُ: قاپاق سالدى.

شَوْصٌ: چىش ئاغرىقى؛ قورساق ئاغرىقى؛ قول بىلەن ئۇۋۇلاش.

«إِسْتَغْنُوا عَنِ النَّاسِ وَلَوْ بِشَوْصِ السِّوَاكِ»: مىسۋاك چاغلىق نەرسىنىمۇ كىشىلەردىن تىلىمەڭلار.

شَوْطٌ ج أَشْوَاطٌ: مەقسەت؛ نىشان؛ مۇساپە؛ بۆلەك.

شَوْطٌ فِي الْحَلْبَةِ: بەيگە مەيدانى مۇساپە ئارىلىقى.

الشَّوْطُ الْأَوَّلُ: ئالدىنقى يېرىم، ئالدىنقى قىسىم.

الشَّوْطُ الثَّانِي: ئىككىنچى قىسىم، كېيىنكى قىسىم.

«قَطَعَ شَوْطًا كَبِيْرًا فِي عَمَلِهِ»: ئىشىنىڭ زور بىر قىسمىنى ئورۇنداپ بولدى.

شَوْطَةٌ: تارقىلىشچان كېسەللىكلەر، يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر.

شَوْفٌ: ئىرنا، سۆرەم؛ كۆرۈش سېزىمى، كۆرۈش قۇۋۋىتى.

شَوْفَانٌ: سۇلۇ.

طَحِيْنُ شَوْفَانٍ: سۇلۇ تالقىنى.

شُوفَةٌ ج شُوفَاتٌ: مەنزىرە، كۆرۈنۈش، چىراي، قىيايەت، پاسون، فورما، شەكىل، ھالەت.

شَوْقٌ ج أَشْوَاقٌ: قىزغىنلىق، ئىنتىزارلىق، ئارزۇ.

«بَلَغَتْ مِنِّي الْأَشْوَاقُ»: مېنى قاتتىق سېغىندۇردى.

شَوْكٌ ج أَشْوَاكٌ: تىكەن.

شَوْكُ الْجَمَلِ: چوڭ تىكەن.

عَلَى شَوْكٍ: دەككە ـ دۈككىدە بولغاندەك، كۆڭلى تەشۋىشلىككە چۈشتى.

«إِنَّكَ لاَ تَجْنِي مِنَ الشَّوْكِ الْعِنَبَ»: ياماننىقىلىك ئۈزۈلۈمگە ياندۇ، ئىمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن.

شَوْكَةٌ ج شَوْكَاتٌ: بىر تىكەن؛ ئۇچلۇق چىش؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت؛ شەۋكەت؛ جۈرئەت؛ تەسىر كۈچ؛ قەھرىمان، شىجائەتلىك؛ ۋىلكا.

شَوْكَةُ السَّمَكِ: بېلىق قىلتىرىقى.

شَوْكَةُ الْعَقْرَبِ: چايانىنىڭ نەشتىرى.

شَوْكَةُ الْقُنْفُذِ: كىرپە تىكىنى.

شَوْكَةُ الدِّيكِ: خورازنىڭ پېخىرى.

شَوْكَةُ الْمِهْمَازِ: چىشلىق چاق.

كَسَرَ شَوْكَتَهُ: ئۇنىڭ ھەيۋىسىنى يەرگە ئۇردى.

﴿وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ﴾ «قۇرئان»: سىلەر قورالسىز گۇرۇھنىڭ قولۇڭلارغا كەلتۈرۈلۈشىنى ياقتۇردۇڭلار.

شَوْكَرَانٌ: سۇكات؛ زەھەرلىك ئوت.

شَوْكِيٌّ: تىكەنلىك، تىكەندەك.

اَلْحَبْلُ الشَّوْكِيُّ: يۇلۇن.

اَلْعَمُودُ الشَّوْكِيُّ: ئومۇرتقا.

اَلنُّخَاعُ الشَّوْكِيُّ: يۇلۇن.

اَلْحُمَى الشَّوْكِيَّةُ الْمُخِّيَّةُ: كۆكرەك پەردە ياللۇغى، تارقىلىشچان B تىپلىق مېڭە پەردە ياللۇغى.

شَوِلٌ: چەبدەس، چاققان، تېتىك، يېنىك.

شَوْلَةٌ: تەتۈر پەش (،).

شَوْلَقِيٌّ: شېكەر سۈيى ساتقۇچى؛ شېكەر سۈيىگە ئامراق ئادەم.

شَوْلَمٌ: مەستەك، (بىر خىل ئوت).

شُومٌ ج شُومَاتٌ: ئەرمىسدۇن يىلتىزى؛ يامانلىق ئالامىتى، شۇملۇق.

عَصَا الشُّومِ: ھاسا، تاياق، كالتەك.

يَا شُومَ مَا عَمِلَ: ئۇنىڭ قىلمىشى نېمىدېگەن يامان!

يَاعَيْبَ الشُّومِ: كەچۈرۈڭ!

شُومَةٌ ج شُوَمٌ: توم تاياق.

شُونَةٌ ج شُوَانٌ: ئامبار، ئىسكىلات، ئاشلىق ئامبىرى.

شُونَةٌ ج شُوَانٌ: قەدىمكى ئۇرۇش كېمىسى.

شَوِهَ يَشْوَهُ شَوَهًا الْوَجْهُ: يۈز سەت بولدى، كۆرۈمسىز بولدى.

شَوَهٌ: مېيىپ، مەجرۇھ، غەيرىي تەبىئىي قىڭغىر-سىڭغىر، مايماق.

شَوْهَاءُ: چىرايى ئۇتۇق ئايال؛ سەت ئايال؛ نەس باسقان؛ كۆزى يامان ئايال؛ كۆزى ئۆتكەك ئات.

شَوْهَةٌ: كۆرۈمسىز، سەت؛ يىراق، چەت.

شَوَّاءٌ: كاۋاپچى.

شَوَّافٌ مِنَ الرِّجَالِ: كۆزى ئۆتكۈر ئادەم.

شَوَّالٌ ج شَوَّالَاتٌ جج شَوَاوِيلُ: قەمەرىيە 10 - ئاي، شەۋۋال.

شَوَّالَةٌ: چايان (سېرىقئېشەك)؛ سۇخەنچى ئايال.

شَوَّايَةٌ ج شَوَّايَاتٌ: زىخ.

شَوَّبَ يُشَوِّبُ تَشْوِيبًا عَنْهُ: يۈزە قوغداپ قويدى.

شَوَّبَ فُلَانٌ: ئىسسىق ئۆتۈپ كەتتى.

شَوَّحَ يُشَوِّحُ تَشْوِيحًا: تانىدى، ئىنكار قىلدى؛ قول كۆتۈردى، قول پۇلاڭلاتتى.

شَوَّحَ اللَّحْمَ عَلَى النَّارِ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

شَوَّذَ يُشَوِّذُ تَشْوِيذًا السَّحَابُ الشَّمْسَ: كۈننى بۇلۇت قاپلىۋالدى.

شَوَّذَهُ: ئۇنىڭغا ياغلىق ئارتىپ قويدى.

شَوَّذَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇردى.

شَوَّرَ يُشَوِّرُ تَشْوِيرًا: كۆرسەتتى، بەلگىلىدى، قەيت قىلدى، ئىشارەت قىلدى، سىگنال بەردى.

شَوَّرَهُ: خىجىل قىلدى؛ ئىزا-ئاھانەت قىلدى، ئار-نومۇستا قالدۇردى.

شَوَّرَ الْعَسَلَ: ھەسەل يىغدى، ھەسەل چىقاردى.

شَوَّرَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى كۆندۈردى.

شَوَّشَ يُشَوِّشُ تَشْوِيشًا: قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى، ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

شَوَّشَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

شَوَّصَ يُشَوِّصُ تَشْوِيصاً: چىشنى تازىلىدى، مىسۋاكلىدى.

شَوَّطَ يُشَوِّطُ تَشْوِيطًا: ئۇزاقتا سەپەر قىلدى.

شَوَّطَ الْقِدْرَ: قازاننى قايناتتى.

شَوَّطَ الصَّقِيعُ النَّبَاتَ: ئۆسۈملۈكنى قىرو ئۇششۇتۇۋەتتى.

شَوَّطَ اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى.

شَوَّطَ الْفَرَسَ: ئاتنى چاپتۇردى.

شَوَّفَ يُشَوِّفُ تَشْوِيفًا الْجَارِيَةَ: قىزنى ياساندۇردى.

شَوَّقَ يُشَوِّقُ تَشْوِيقًا: سېغىندۇردى، ئەسلەتتى، ھاياجانلاندۇردى.

شَوَّكَ يُشَوِّكُ تَشْوِيكًا الْحَائِطَ: تام ئۈستىگە تىكەن قويدى.

شَوَّكَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخنىڭ تىكىنى چىقتى.

شَوَّكَ شَارِبُ الْغُلَامِ: بۇرۇت يېرىكلەشتى.

شَوَّلَ يُشَوِّلُ تَشْوِيلًا اللَّبَنُ: سۈت كېمىيىپ كەتتى.

شَوَّلَ الرَّجُلُ: كىشى بوشاپ كەتتى.

شَوَّنَ يُشَوِّنُ تَشْوِينًا الْغِلَالَ: مەھسۇلاتنى ئىسكىلاتتا ساقلىدى.

شَوَّنَهُ: يىغدى، توپلىدى.

شَوَّهَ يُشَوِّهُ تَشْوِيهًا الْأَمْرَ: بورمىلىدى، خاتا چۈشەندۈردى.

شَوَّهَ الْوَجْهَ: چىراي بۇزۇلدى.

شَوَّهَ سُمْعَتَهُ: ئابرۇيىغا تەسىر يەتكۈزدى.

شَوَّى يُشَوِّي تَشْوِيَةً الصَّيْدَ: ئوۋغا تەگكۈزەلمىدى.

شَوَّاهُ: ئۇنى كاۋاپ بىلەن مېھمان قىلدى.

شَوَى يَشْوِي شَيًّا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، قاقلاپ پىشۇردى.

﴿وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلار (تەشنالىقتىن) سۇ تەلەپ قىلسا، ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناھايىتى قىزىق) سۇ بېرىلىدۇ.

شَوًى: باش تېرىسى.

﴿كَلَّا إِنَّهَا لَظَى نَزَّاعَةً لِلشَّوَى﴾ ‹قۇرئان›: ياق، ئۇ مۇقەررەر دوزاختۇر، (ئۇ ھارارىتىنىڭ قاتتىقلىقىدىن) باشنىڭ تېرىسىنى تىلىدۇ.

شَوِيٌّ: قاقلانغان، كاۋاپ قىلىنغان.

شُوَيْعِرٌ: ھەجۋىي شېئىر، ساتىرا؛ كىچىك شائىر، شائىرچاق.

شُوَيْهَةٌ ج شُوَيْهَاتٌ: قوزا، پاقلان.

شِوِيٌّ: كاۋاپ.

شُوَيٌّ: كىچىككىنە نەرسە.

شُوَيَّ شُوَيَّ: ئاستا-ئاستا، ئالدىرىماي.

شُوَيَّةٌ: كىچىككىنە نەرسە، قوزا، پاقلان.

شُوَيَّةٌ أُخْرَى: دەرھال، شۇئان.

شِيَاصٌ: بەتقىلىقلىق، مىجەزى قوپال.

شِيَاطٌ: كۆيۈك پۇرىقى.

شِيَافٌ: كۆز دورىسى.

شِيَاكَةٌ: باشقىچە، ئۆزگىچە؛ نەپىس، نازۇك، گۈزەل.

شِيَالَةٌ: يۆتكەش ھەققى، توشۇش ھەققى؛ يۈك توشۇش كەسپى.

شِيَامٌ ج شِيَمٌ: چاشقان.

شِيءٌ: چۈجە (ئۇلاغنىڭ تېز مېڭىشى ئۈچۈن ئېيتىلىدۇ).

شَيْءٌ ج أَشْيَاءُ: شەيئى، نەرسە؛ ئىش-خىزمەت.

شَيْءٌ بِذَاتِهِ: سوبستانسىيە (مەڭگۈ ھەرىكەتلىنىپ ۋە تەرەققىي قىلىپ تۇرىدىغان ماددا).

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھنىڭ زاتىدىن باشقا بارلىق نەرسە يوقىلىدۇ.

كُلُّ شَيْءٍ: بارلىق شەيئىلەر، ھەممە مەۋجۇداتلار.

شَيْءٌ مَا: مەلۇم ئىش، مەلۇم شەيئى.

بَعْضُ الشَّيْءِ: ئازغىنە نەرسە.

شَيْءٌ مِنْ كَذَا: بىرئاز، ئازغىنە.

لَا يَفْهَمُ شَيْئًا: ئازراقمۇ چۈشەنمەيدۇ.

لاَ شَيْءَ: قۇرۇق، بىكار، ھېچنېمە يوق.

أَفْضَلُ مِنْ لاَ شَيْءَ: يوقتىن ياخشى.

لَيْسَ بِشَيْءٍ: ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان، ئۇ ھېچنېمىگە ھېسابلانمايدۇ.

شَيْئًا فَشَيْئًا: ئاز-ئازدىن، ئاستا-ئاستا، تەدرىجىي.

«أَخَذَتْ مَعَالِمُ الْمَدِينَةِ تَظْهَرُ شَيْئًا فَشَيْئًا»: مەن بىر-بىرلەپ كۆرۈلۈۋاتقان شەھەر مەنزىرىسىنى كۆردۈم.

«أَرَادَ أَنْ يُكَافِئَهُ بِشَيْءٍ مِنَ النُّقُودِ»: ئۇ ئۇنى بىرئاز پۇل بىلەن مۇكاپاتلىماقچى.

«تَأَخَّرْتُ عَنْهُ شَيْئًا قَلِيلاً»: ئازراق كېچىكتىم.

«أَرِنِي هَذَا الشَّيْءَ الَّذِي مَعَكَ»: سېنىڭدىكى بۇ نەرسىنى ماڭا كۆرسەتكىن.

«لَيْسَ مِنَ الإِنْصَافِ فِي شَيْءٍ أَنْ تَقُولَ ذَالِكَ»: مۇنداق دېيىشىڭ تولىمۇ ئىنساپسىزلىق.

«حَصَلَ عَلَيْهِ بِدُونِ بَذْلِ شَيْءٍ مِنَ الْجُهْدِ»: كۈچىمەيلا ئېرىشتى.

﴿كَانَ الإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلاً﴾ «قۇرئان»: ئىنسان كۆپ دەتالاش قىلىدۇ (يەنى، كۆپ جېدەللىشىش ئىنساننىڭ تەبىئىتىدۇر).

شَيْبٌ: ئاق، ئاقلىق.

وَخَطَهُ الشَّيْبُ: چېچىغا ئاق ئارىلىدى.

﴿وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا﴾ «قۇرئان»: چېچىم ئاقاردى.

بَيْنَ الشِّيبِ وَالْوِلْدَانِ: قېرىلارمۇ بار، ياشلارمۇ بار، قېرىلار بىلەن ياشلار ئارىسىدا.

لَيْلَةٌ شَيْبَاءُ: ئاينىڭ ئاخىرقى كېچىسى.

شَيْبَةٌ: موخ.

«ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَ شَيْبَةً» «قۇرئان»: ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى.

شِيتٌ: رەڭلىك رەخت.

شِيَةٌ ج شِيَاتٌ: چىپار، ئالا؛ ئۋەن، ئەيىب، نۇقسان.

شَيْحٌ ج شِيحَانٌ: ئاچچىق ئەمەن؛ ئېھتىياتچان، ئەستايىدىل، سەگەك.

شِيحَانٌ: كۆنەلمىچى؛ ئىرادىلىك، ئېگىز بويلۇق.

شَيْخٌ ج شُيُوخٌ وَ أَشْيَاخٌ: قېرى، بوۋاي، ياشانغان ئادەم؛ باشلىق، داھىي، شەيخ.

شَيْخُ بَلَدٍ: شەھەر باشلىقى، ئاقساقال.

﴿قَالَتَا لاَ نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار: «پادىچىلار قويلىرىنى سۇغىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن بىز سۇغىرىمىز. ئاتىمىز بولسا ياشىنىپ قالغان بوۋايدۇر»، دېدى.

شَيْخُ كَنِيسَةٍ: دىنىي داھىي.

يَا شَيْخُ: ئۇستاز، بوۋا، چوڭ دادا؛ ھەزرەتلىرى، جانابلىرى، غوجام.

شَيْخُ قَبِيلَةٍ: قەبىلە باشلىقى.

شَيْخُ الْمَرْأَةِ: ئايالىنىڭ ئېرى.

شَيْخُ الإِسْلاَمِ: ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ نوپۇزلۇق ئەربابى.

اَلشَّيْخُ الأَكْبَرُ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدىرى.

شَيْخُ الْمُسْتَشْرِقِينَ: چوڭ شەرقشۇناس.

شَيْخُ النَّارِ: شەيتان.

شَيْخُ الأَزْهَرِ: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ باشلىقى.

اَلشَّيْخُ الرَّئِيسُ: ئىبنى سىنا.

مَجْلِسُ الشُّيُوخِ: پارلامېنت، دۆلەت پالاتاسى.

شَيْخَةٌ: چوڭ ئانا، موماي.

شَيْخُوخَةٌ: قېرىلىق، ياشانغانلىق.

فِي شَيْخُوخَةِ اللَّيْلِ: يېرىم كېچىدە، تۈن يېرىمىدا.

شَيْخُوخِيٌّ: ياشانغان، چوڭ ياشلىق؛ بوۋاي.

شِيذٌ: سېغىز لاي.

شَيْذِمَانٌ: بۆرە.

شَيْدَمَانَةٌ: يۇگۇرۇك بوتىلاق.

شيرجٌ: كۈنجۈت مېيى.

شِيْشٌ ج شِيَاشٌ: شەمشەر، خەنجەر، قىلىچ، زۇلپىقار؛ ياغاچ پەنجىرە، ئەينەك.

لَعْبُ الشِّيْشِ: قىلىچۋازلىق ئويۇنى.

«لاَتُعَدّ لُعْبَةُ الشِّيْشِ مِنَ اللَّعِبِ الشَّعْبِيَّةِ»: قىلىچۋازلىق خەلق ئويۇنى ھېسابلانمايدۇ.

شِيْشَةُ التَّدْخِيْنِ ج شِيَشٌ: چىلىم.

شَيْصُ الواحدة شَيْصَةٌ: ناچار خورما؛ چىش ئاغرىقى.

شَيْطَانٌ ج شَيَاطِيْنُ: شەيتان، ئىبلىس، ئالۋاستى؛ ئالدامچى؛ كەپسىز، شوخ.

وَلَدُ شَيْطَانٍ: شا كىچىك.

﴿اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ﴾ ‹قرآن›: شەيتان سىلەرنى پېقىرلىقتىن قورقىتىدۇ، يامان ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ.

«اَلرَّاكِبُ شَيْطَانٌ وَالرَّاكِبَانِ شَيْطَانَانِ وَالثَّلاَثَةُ رَكْبٌ» ‹حديث›: يالغۇز يولۇچى بىر شەيتان، ئىككى يولۇچى ئىككى شەيتان، ئۈچ يولۇچى كارۋان ھېسابلىنىدۇ.

لُعْبَةُ الشَّيْطَانِ: غوكۇلداق، غوك قاپاق.

شَيْطَانُ الشَّاعِرِ: شائىرغا ئىلھام بېغىشلىغۇچى.

يَا لَكَ مِنْ شَيْطَانٍ: تازىمۇ شەيتان نېمىكەنسەن.

رَكْبَةُ شَيْطَانٍ: غەزىپى تاشتى.

«زَيَّنَ لَهُ شَيْطَانُهُ الشَّرَّ»: ئۇنىڭ شەيتىنى يامانلىقنى بېزەپ كۆرسەتتى.

شَيْطَانَةٌ: تۇلكە، جادۇگەر؛ مەپتۇن قىلغۇچى ئايال.

شَيْطَانِيٌّ: شەيتانىنىڭ، ئالۋاستىنىڭ؛ ياۋۇز؛ ياۋا.

عُشْبٌ شَيْطَانِيٌّ: ياۋا ئوت-چۆپ.

شَيْطَانِيَّةٌ: رەھىمسىز، ۋەھشى.

شَيْطَنَ يُشَيْطِنُ شَيْطَنَةً: ئالۋاستىغا ئايلاندى.

شَيْطَنَةٌ: سېھرگەرلىك، جادۇگەرلىك.

شَيْظَمٌ ج شَيَاظِمُ وَ شَيَاظِمَةٌ: يولۋاس؛ ئۇزۇن؛ خۇش چىراي.

شَيْعَانٌ: چېتىشىش مەزگىلى.

شَيْعٌ ج أَشْيَاعٌ: ئەتراپىدا، تەخمىنەن.

أَقَمْتُ عِنْدَهُ شَهْرًا أَوْ شَيْعَ شَهْرٍ: ئۇنىڭ يېنىدا بىر ئاي ياكى بىر ئاي ئەتراپىدا تۇردۇم.

شِيْعَةٌ ج شِيَعٌ وَ أَشْيَاعٌ: گۇرۇھ، مەزھەپ، پىرقە؛ ئىلىم ئېقىمى.

شِيْعَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئەگەشكۈچىسى، مۇرىتى، تەرەپدارى.

﴿ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيْعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا﴾ ‹قرآن›: ئاندىن ھەربىر گۇرۇھىنىڭ ئىچىدىن مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ئەڭ ئاسىي بولغانلىرىنى تارتىپ چىقىرىمىز.

أَنْتُمْ أَشْيَاعِي: سىلەر مېنىڭ تەۋەلىرىم.

اَلشِّيْعَةُ: شىئە مەزھىپى.

شِيْعِيٌّ: ئېقىمنىڭ، مەزھەپكە تەۋە، گۇرۇھقا تەۋە، شىئە مەزھىپىگە تەۋە.

شَيِّقٌ: تاغ چوققىسى، ئىككى تاغ ئارىسىدىكى جىرا، تار يول.

شِيْكٌ: باشقىچە، ئۆزگىچە؛ نەپىس، نازۇك، گۈزەل.

شِيْكٌ ج شِيْكَاتٌ: پېرېۋوت، پېرېۋوت چېكى، پۇل چېكى.

شِيْكٌ مَصْرَفِيٌّ: بانكا چېكى.

شِيْكٌ سَيَاحِيٌّ: ساياھەت چېكى.

شَيْكَرَانٌ: سوكات؛ زەھەرلىك ئوت.

شَيْلَةٌ ج شَيْلاَتٌ: ئەپكەش، بالداق؛ يۈك؛ مەسئۇلىيەت.

شَيْلَمٌ: مەستەك (بىر خىل ئوت).

شِيْمَةٌ ج شِيَمٌ: ئادەت، مىجەز، خۇلق.

«وَلاَ تَشْكِيَنْ مُرَّ الْخِطَابِ وَإِنَّمَا مَقَالَةُ صِدْقٍ فِي الْخِطَابَاتِ شِيْمَتِي»: گەپنى ئوچۇق قىلىش مېنىڭ ئادىتىم، مېنى قاتتىق گەپ قىلدى دەپ قالما!

شَيْنٌ: ئەيىب، كەمچىلىك؛ نومۇس.

شَيْهَمٌ ج شَيَاهِمُ: ئەركەك كىرپە.

شَيْهَمَةٌ: موماي، كەمپىر؛ كىرپە.

شَيُوعٌ: تۈتۈرۈق.

شُيُوعٌ: تارقالماق، ئومۇملاشماق.

عَلَى شُيُوعٍ: ئورتاق، بىللە، بىرلىكتە.

«إِشْتَرُوا الدَّارَ عَلَى الشُّيُوعِ»: قورۇنى ئورتاق سېتىۋالدى.

شُيُوعِيٌّ ج شُيُوعِيُّونَ: كوممۇنىست، كومپارتىيە ئەزاسى، كوممۇنىزمچى.

اَلْحِزْبُ الشُّيُوعِيُّ: كوممۇنىستىك پارتىيە.

شُيُوعِيَّةٌ: كوممۇنىزم.

اَلدَّوْلَةُ الشُّيُوعِيَّةُ: كوممۇنىستىك ئىنتېرناتسىئونال.

شَيُوهٌ: كۆزى يامان ئادەم.

شُيَيْءٌ: كىچىككىنە نەرسە.

شَيِّئٌ: قاقلانغان، كاۋاپ قىلىنغان.

شَيَّالٌ ج شَيَّالُونَ: هامال، يۈك توشۇغۇچى.

شَيَّالَةٌ: تاسما، بەلۋاغ؛ جازا، ئۈستەل؛ تىرەك، تايانچ؛ ئىش ھەققى.

شَيَّأَ يُشَيِّءُ تَشْيِيئًا وَ تَشْيِئَةً اللهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنى قارا يۈز قىلسۇن.

شَيَّأَهُ: ئۇنى زورلىدى.

شَيَّبَ يُشَيِّبُ تَشْيِيبًا — هُ الْحُزْنُ: غەم-قايغۇ ئۇنى قېرىتىۋەتتى.

شَيِّبٌ / شَيَّبٌ: مۆۋپۇپ.

شَيَّحَ يُشَيِّحُ تَشْيِيحًا خَصْمَهُ: دۈشمىنىگە تەتۈر قارىدى، ئالايدى.

شَيَّحَهُ: ئاگاھلاندۇردى.

شَيَّخَ يُشَيِّخُ تَشْيِيخًا: قېرىدى، ياشاندى.

شَيَّخَ عَلَيْهِ: ئەيىبلىدى، كايىدى.

شَيَّخَ بِهِ: رەسۋا قىلدى.

شَيَّخَ الْقَوْمُ الرَّجُلَ: ئۆزلىرىنىڭ چوڭى قىلىۋالدى، باشلىق سايلىۋالدى.

شَيَّخَهُ: ھەي شەيخ دەپ چاقىردى.

شَيَّدَ يُشَيِّدُ تَشْيِيدًا الْبِنَاءَ: بىنا قۇردى.

شَيِّرٌ ج شُوَرَاءُ م شَيِّرَةٌ ج شَيَّارٌ: گۈزەل، چىرايلىق؛ ۋەزىر، مىنىستىر.

شَيَّطَ يُشَيِّطُ تَشْيِيطًا الصَّقِيعُ النَّبْتَ: قىرو ئۆت-چۆپنى ئۈششۈتۈۋەتتى.

شَيَّطَ الْقِدْرَ: قازاننى قايناتتى.

شَيَّعَ يُشَيِّعُ تَشْيِيعًا: ئۇزىتىپ قويدى، يولغا سېلىپ قويدى.

شَيَّعَ جِنَازَةَ الْمَيِّتِ: مېيىتنى ئۇزىتىپ قويدى.

شَيَّعَهُ: ئىلھام بەردى، قوللىدى، كۈچەيتتى؛ يوللىدى، ئەۋەتتى.

شَيَّعَ النَّارَ: ئوتنى ئۇلغايتتى، ئوتقا ئوتۇن ياكى كۆمۈر سالدى.

«شَيَّعَهُ إِلَى بَابِ مَنْزِلِهِ»: ئۇنى ئىشىكىنىڭ تۈۋىگىچە ئۇزىتىپ قويدى.

شَيِّقٌ: سېغىنغۇچى، قىزغىن ئارزۇ قىلغۇچى، خۇشتار.

كَلاَمُكَ شَيِّقٌ: سېنىڭ سۆزۈڭ يېقىملىق.

«حَدِيثُكُمْ شَيِّقٌ أَرْجُو أَنْ تَسْتَمِرَّ فِيهِ»: ناھايىتى ياخشى سۆزلىدىڭىز، سۆزلەۋېرىسىڭىز.

«أَنَا شَيِّقٌ إِلَى عَذْبِ حَدِيثِكَ»: شېرىن سۆزۈڭگە مەن ئاشىق.

شَيَّلَ يُشَيِّلُ تَشْيِيلاً — هُ: ئۆستۈردى، كۆتۈردى.

ص

ص ‹صَاد›: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 14 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «90»نى كۆرسىتىدۇ.

صَابَ يَصُوبُ صَوْبًا وَ صَيْبُوبَةً السَّهْمُ نَحْوَ الْغَرَضِ: ئوق دەل جايىغا تەگدى، نىشانغا تەگدى.

صَابَتِ السَّمَاءُ الْأَرْضَ: يامغۇر ياغدى.

صَابَ الشَّيْءُ: نەرسە ئۆيغۇن بولدى.

صَابَتْ بِقُرٍّ: بالا ياغدى.

صَابِيْءٌ ج صَابِئُونَ: سابىئە دىنىدىكى ئادەم، يۇلتۇزغا چوقۇنغۇچى ئادەم.

﴿إِنَّ الَّذِيْنَ آمَنُوا وَالَّذِيْنَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِيْنَ﴾ ‹قرآن›: شۈبھىسىزكى، يەھۇدىيلار، ناسارالار ۋە يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچىلار.

صَابِئَةٌ: سابىئە دىنى (يۇلتۇزغا چوقۇنىدىغان دىن).

صَابَةٌ ج صَابَاتٌ: بالايىئاپەت؛ دۆت.

صَابَحَ يُصَابِحُ مُصَابَحَةً: ئەتىگەندە زىيارەت قىلدى، ئەتىگەندە كۆرۈشتى، ئۇچراشتى.

صَابِحٌ: تازا، پىكى، پىگىجە.

صَابَرَ يُصَابِرُ مُصَابَرَةً: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

﴿يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا﴾ ‹قرآن›: ئى مۆئمىنلەر! تائەت ـ ئىبادەتنىڭ مۇشەققەتلىرىگە ۋە سىلەرگە يەتكەن ئېغىرچىلىقلارغا سەۋر قىلىڭلار، دۈشمەنلەرگە زىيادە چىداملىق بولۇڭلار.

صَابِرٌ: سەۋر قىلغۇچى، چىداملىق.

أَبُو صَابِرٍ: تۆز.

صَابِغٌ: بوياقچى، سىرچى؛ كاززاپ، ساختىپەز.

صَابُورِيَّةٌ ج صَابُورِيَّاتٌ وَ صَوَابِيْرُ: قوموش سېۋەت.

صَابُونٌ الواحدة صَابُونَةٌ ج صَابُونَاتٌ: سوپۇن.

صَابُونُ الْوَجْهِ: يۈز سوپۇنى.

صَابُونٌ عِطْرِيٌّ: ئەتىر سوپۇن.

صَابُونٌ عَادِيٌّ: ئادەتتىكى سوپۇن.

صَابُوْنُ الثِّيَابِ: كىر سوپۇنى.

صَابُونٌ لِلْغَسِيْلِ: كىر سوپۇنى.

صَابُونٌ سَائِلٌ: سۇيۇق سوپۇن.

صَابُونٌ طِبِّيٌّ: دورىلىق سوپۇن.

صَابُونَةُ الرِّجْلِ: لىپەك.

صَابُونِيٌّ: سوپۇنغا ئوخشاش، سوپۇن خاراكتېرلىك؛ سوپۇنچى.

صَابِيَةٌ: شەرقىي شىمال شامىلى.

صَاتَ يَصُوتُ صَوْتًا: تەلەپپۇز قىلدى، ئاۋاز چىقاردى؛ توۋلىدى، ۋارقىرىدى؛ ئاۋاز بەردى.

صَاتَ عَلَى جَانِبٍ: ... تەرەپكە ئاۋاز بەردى.

صَاتَ الْجَرَسُ: قوڭغۇراق جاراڭلىدى.

صَاجٌ: تاختا تۆمۈر، پارچە تۆمۈر، تۆمۈر پارچىسى.

صَاحَ يَصُوحُ صَوْحًا: ياردى، تىلدى، پارچىلىدى.

صَاحَ يَصِيْحُ صَيْحًا وَ صَيْحَةً وَ صِيَاحًا وَ صَيَحَانًا: توۋلىدى، ۋارقىرىدى، ئاۋازلىق ۋارقىرىدى.

صَاحَ عَلَيْهِ: كايىدى، سۆكتى.

صَاحَ الدِّيْكُ: خوراز چىللىدى.

صَاحَ الشَّخْصُ بِهِ: ئۇنى چاقىردى.

صَاحَ الرَّاعِي بِكَلْبِهِ: پادىچى ئىتىنى چاقىردى.

صَاحَتِ الْأُمّ عَلَى إِبْنِهَا: ئانا ئوغلىغا ۋارقىردى.

صِيحَ بِهِ: چۆچۈدى.

صِيحَ فِيهِمْ: هالاك بولدى.

صَاحَبَ يُصَاحِبُ مُصَاحَبَةً: ھەمراھ بولدى، سۆھبەتلەشتى، بىللە بولدى.

صَاحَبَهُ: دوست تۇتتى، مۇناسىۋەتلەشتى.

﴿قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي﴾ «قرآن»: مۇسا ئېيتتى: بۇنىڭدىن كېيىن، يەنە سەندىن بىرەر ئىش توغرۇلۇق سورىسام، (يەنى، قىلغان ئىشىڭغا ئېتىراز بىلدۈرسەم)، مېنى ئۆزۈڭگە ھەمراھ قىلمىغىن.

صَاحَبَ الْمَرْأَةَ: ئاشنا تۇتتى.

صَاحَبَ الْمُغَنِّي: ناخشىچى تەڭكەش قىلدى.

صَاحَبَ الشَّيْءَ: ئورىۋالدى.

صَاحِبٌ ج أَصْحَابٌ وَ صَحْبٌ و صُحْبَةٌ وَ صِحَابٌ وَ صُحْبَانٌ وَ صَحَابَةٌ جج أَصَاحِيبُ: دوست، ھەمراھ، خىزمەتداش، بۇرادەر؛ ئىگە.

صَاحِبُ الْبَلَدِ: ھاكىم، شەھەر باشلىقى.

﴿وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ﴾ «قرآن»: ... يىراق قوشنىغا، يانىدىكى ھەمراھقا (يەنى، سەپەرداشقا، ساۋاقداشقا) ... ياخشىلىق قىلىڭلار.

صَاحِبُ الطَّلَبِ: تەلەپ قىلغۇچى، ئىلتىماس قىلغۇچى.

صَاحِبُ الدَّيْنِ: قەرز بەرگۈچى، قەرز ئىگىسى.

صَاحِبُ الشَّكْوَى: مۇراجىئەت قىلغۇچى، ئەرز قىلغۇچى.

صَاحِبُ الْفِكْرِ: ئەقىل كۆرسەتكۈچى.

صَاحِبُ الْجَلَالَةِ وَ صَاحِبُ الْعَظَمَةِ: ئالىيلىرى (پادىشاھ، سۇلتان، خانلارغا قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ الْفَخَامَةِ: ئالىيلىرى (پرېزىدېنت ۋە دۆلەت رەئىسلىرىگە قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ السُّمُوِّ الْمَلَكِيِّ: ئالىيلىرى (ۋەلىئەھدىگە قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ الْمَعَالِي: جانابلىرى (مىنىستىر، ۋەزىرلەرگە قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ السَّعَادَةِ: جانابلىرى (كونسۇلغا قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ السَّمَاحَةِ: جانابلىرى (باش مۇپتىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ الْفَضِيلَةِ: ھەزرەتلىرى (جامىئۇلئەزھەرنىڭ شەيخى ۋە دىنىي ئالىملارغا قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ الْقَدَاسَةِ: (پاپىغا قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ الْغِبْطَةِ: (پوپقا قارىتا ئېيتىلىدۇ).

صَاحِبُ الْأَطْيَانِ: يەر ئىگىسى، خوجايىن.

صَاحِبُ الْأَمْلَاكِ: مۈلۈكدار.

صَاحِبُ الْأَعْمَالِ: كارخانىچى.

صَاحِبُ الْحِرْفَةِ: قول ھۈنەرۋەن، قول سانائەتچى.

صَاحِبُ التَّرْجَمَةِ: تەرجىمىھال ئىگىسى.

صَاحِبُ الْحَلِّ وَالْعَقْدِ: ئالىي ھاكىمىيەت دائىرىلىرى.

صَاحِبُ التَّوْقِيعِ: ئىمزا قويغۇچى.

صَاحِبُ الْكِتَابِ: ئاپتور، يازغۇچى.

صَاحِبُهُ فِي الدِّرَاسَةِ: ساۋاقداش.

صَاحِبُهُ فِي الْيُسْرِ وَالْعُسْرِ: جاپا-مۇشەققەتتە بىللە بولغۇچى ھەمراھ.

صَاحِبُ الْحُوتِ: يۇنۇس ئەلەيھىسسالام.

يَا صَاحِ — يَا صَاحِبُ: دوستۇم، بۇرادەر.

أَصْحَابُ الْمَذَاهِبِ الْفَلْسَفِيَّةِ: پەلسەپىگە ئاساسلانغۇچىلار.

صَاحِبَةٌ ج صَاحِبَاتٌ وَ صَوَاحِبُ: ئايال خوجايىن، رەپىقە، خوتۇن.

﴿أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ﴾ «قرآن»:

ئاللاھنىڭ خوتۇنى يوق تۇرسا، قانداقمۇ بالىسى بولسۇن؟

صَاحَةٌ: تاقىر يەر، قاقاس يەر.

صَاحٍ: ئوچۇق، سۈزۈك، سالقىن.

جَوٌّ صَاحٍ: ئوچۇق ھاۋا.

صَاحٍ ج صَاحُونَ م صَاحِيَةٌ ج صَاحِيَاتٌ وَ صَوَاحٍ: ئويغاق، سەگەك، ھوشىغا كەلگۈچى، بىدار.

صَاخَ يَصُوخُ صَوْخًا فِي الْأَرْضِ: يەرگە پېتىپ كەتتى، كىرىپ كەتتى.

صَاخِبٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلغۇچى.

تَدَخَّلُ النُّوَّابِ صَاخِبٌ: پارلامېنت ئەزالىرىنىڭ چۇقان سېلىشى خالاس.

مُظَاهَرَةٌ صَاخِبَةٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭلۇق نامايىش.

صَاخَّةٌ: قاتتىق ئاۋاز، پارتلىنىش ئاۋازى.

اَلصَّاخَّةُ: قىيامەت كۈنى چېلىنىدىغان ئىككىنچى سۇر.

﴿فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ﴾ «قرآن»: (قىيامەتنىڭ قۇلاقنى گاس قىلغۇدەك قاتتىق ئاۋازى كەلگەن چاغدا (ھەممە ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ كېتىدۇ).

صَادَ يَصِيدُ صَيْدًا: ئوۋ قىلدى، ئوۋ ئوۋلىدى، ھيلە بىلەن تۇتۇۋالدى.

صَادَ سَمَكًا: بېلىق تۇتتى.

صَادَ بِفَخٍّ: قىسماق بىلەن تۇتتى.

صَادَ الطَّيْرَ: قۇشنى تۇتۇۋالدى.

صَادِحٌ ج صُدَّحٌ وَ صُدَّاحٌ وَ صَدَحَةٌ: ناخشىچى، غەزەلچى.

هُوَ الصَّادِحُ الْأَوَّلُ فِي الْفِرْقَةِ الْمُوسِيقِيَّةِ: مۇزىكا ئەترىتىدە ئۇ بىرىنچى دەرىجىلىك ناخشىچى.

صَادَرَ يُصَادِرُ مُصَادَرَةً الْمَالَ: مالنى مۇسادىرە قىلدى.

صَادَرَ الْحُقُوقَ: ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى، ھوقۇقىنى تارتىۋالدى.

صَادَرَ إِجْتِمَاعًا: يىغىننى ياپتى.

صَادَرَ لَهُ: قارشى چىقتى، توسقۇنلۇق قىلدى، ئېتىراز بىلدۈردى، نارازىلىق بىلدۈردى.

صَادَرَتِ الدَّوْلَةُ الشَّيْءَ: دۆلەت مۇسادىرە قىلدى.

صَادِرٌ: ئېكسپورت قىلغۇچى.

قَرَارٌ صَادِرٌ فِي ...: ... دا قارار چىقىرىلغان.

صَادِرٌ عَنْ: پەيدا قىلغۇچى.

مُتَاجِرٌ صَادِرَةٌ: ئېكسپورت ماللار.

كِتَابٌ صَادِرٌ فِي الْمَغْرِبِ: ماراكەشتە چىققان كىتاب.

سَيُنْشَرُ الْمَقَالُ فِي عَدَدٍ صَادِرٍ: ماقالە چىقىۋاتقان ساندا ئېلان قىلىنىدۇ.

مَا لَهُ صَادِرٌ وَلَا وَارِدٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

أَوَامِرُ صَادِرَةٌ عَنْ رِئَاسَةِ الْجُمْهُورِيَّةِ: دۆلەت باشلىقىدىن چۈشكەن بۇيرۇق.

شِرْكَةُ الصَّادِرَاتِ وَالْوَارِدَاتِ: ئېكسپورت-ئىمپورت شىركىتى.

الصَّادِرَاتُ وَالْوَارِدَاتُ: ئىمپورت-ئېكسپورت تاۋارلىرى.

صَادَفَ يُصَادِفُ مُصَادَفَةً: تۇساتتىنلا يۈز بەردى.

صَادَفَ أَنْ قَابَلْتُهُ: ئۇنىڭ بىلەن تاساددىپىي ئۇچرىشىپ قالدىم.

صَادَفَ الرَّأْيُ مَحَلَّهُ: پىكىر ئۆز جايىغا چۈشتى.

صَادَفَ أَنْ وَجَدَ أُمَّهُ مُسْتَيْقِظَةً: ئانىسىنىڭ ئويغاقلىقىغا توغرا كېلىپ قالدى.

صَادَقَ عَلَى الشَّيْءِ: قوشۇلدى.

صَادَقَ يُصَادِقُ مُصَادَقَةً: دوستلاشتى، دوستانە مۇئامىلىدە بولۇشتى.

صَادَقَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ماقۇل بولدى، قوشۇلدى، رازى بولۇشتى.

صَادَقَ عَلَى الْمُعَاهَدَةِ: توختامنى تەستىقلىدى، تەستىق سالدى.

صَادِقٌ ج صَادِقُونَ: راستچىل، ھەقىقىي، سادىق، سەمىمىي.
﴿وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ «قرآن»: يۈسۈفنىڭ كۆڭلىكى ئارقىسىدىن يىرتىلغان بولسا، ئۇنىڭ سۆزى يالغان، يۈسۈفنىڭ سۆزى راست.
صَادِقُ الْحُكْمِ: توغرا ھۆكۈم چىقارغۇچى.
فَجْرٌ صَادِقٌ: سۈبھى سادىق (تاڭ يورۇغاندا ئۇپۇقتا كۆرۈلىدىغان ئاقلىق).
مُقَاوَمَةٌ صَادِقَةٌ: قاتتىق قارشىلىق.
نِيَّةٌ صَادِقَةٌ: چىن نىيەت، سەمىمىي نىيەت.
نُصُوصٌ صَادِقَةٌ: راست ئوچۇق بەلگىلىمىلەر.
صَادَمَ يُصَادِمُ مُصَادَمَةً: ئۇرۇلدى، سوقۇلدى؛ ئۈرۈۋەتتى، سوقۇۋەتتى.
صَادَمَ الْقِطَارُ الشَّاحِنَةَ: پويىز ماشىنىغا سوقۇلۇپ كەتتى.
يُصَادِمُهُ فِي آرَائِهِ كُلَّ مَرَّةٍ: ھەر قېتىم ئۇنىڭ پىكرى قارشىلىققا ئۇچرايدۇ.
صَادٍ ج صَادُونَ م صَادِيَةٌ ج صَوَادٍ ج صَادِيَاتٌ: ئۇسسۇز، چاڭقاپ كەتكەن ئادەم، چاڭقاق.
صَارَ يَصِيرُ صَيْرًا وَ صَيْرُورَةً وَ مَصِيرًا: ئۆزگەردى، ئايلاندى؛ پەيدا بولدى، كېلىپ چىقتى.
صَارَ لَهُ كَذَا: باشقا كەلدى، باشقا چۈشتى.
صَارَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى، قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى.
صَارَ يَمْشِي: مېڭىشقا باشلىدى.
صَارَ إِلَى كَذَا: ئاخىرلاشتى، ئاخىرىغا يەتتى.
صَارَ بِهِ إِلَى كَذَا: سەۋەب بولدى، ئېلىپ كەلدى.
﴿أَلاَ إِلَى اللهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ﴾ «قرآن»: بىلىڭلاركى، ھەممە ئىش ئاللاھقا قايتىدۇ.
«لَقَدْ رَمَدَتْ حَتَّى ظَنَنْتُ بِأَنَّنِي   بِلاَ مِرْيَةٍ دَاءٍ إِلَى الْقَبْرِ صَائِرُ»: كۆزۈم ئاجايىپ ئاغرىۋاتىدۇ، بەزىدە تېخى ساقىيالماي ئۆلۈپ كېتەرمەنمۇ دەپ گۇمان قىلىپمۇ قالىمەن.
صَارَ الشَّيْءُ: يۈز بەردى.
صَارَ مَا تَوَقَّعْتُهُ: مېنىڭ كۈتكىنىمدەك بولدى.
صَارَ يَصُورُ صَوْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈزۈپ تاشلىدى.
صَارَ الرَّجُلَ: كىشى تۇتۇلدى.
﴿قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ﴾ «قرآن»: ئاللاھتائالا ئېيتتى: قۇشتىن تۆتنى ئالغىن، ئۇلارنى ئۆزۈڭگە تونۇلغىن، (يەنى ئۇلارنى پارچىلاپ، گۆشلىرى بىلەن پەيلىرىنى ئارىلاشتۇرغىن).
صَارَ يَصِيرُ صَيْرًا: كېسىپ تاشلىدى، ئۈزۈۋەتتى.
صَارَ الْهِلاَلُ بَدْرًا: يېڭى ئاي تولۇن ئاي بولدى.
صَارَحَ يُصَارِحُ مُصَارَحَةً: ئېتىراپ قىلدى، تونۇدى.
صَارَحَهُ: ئىجازەت بەردى، جاۋاب بەردى؛ رۇخسەت قىلدى، ئىجازەتنامە بەردى.
صَارَحَهَا بِحُبِّهِ: (ئوغۇل قىزنى) سۆيىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.
صَارَحَهُ بِمَا فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىدىكىنى ئاشكارىلىدى.
يُصَارِحُ صَدِيقَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ: ئۇ دوستىغا ھەممە ئىشتا كۆڭلىدىكىنى دەيدۇ.
صَارِخٌ: خوراز؛ قۇتقۇزۇشنى تەلەپ قىلىپ چاقىرغان ئاۋاز.
لَوْنٌ صَارِخٌ: ئوچۇق رەڭ.
صَارِخَةٌ: ياردەمگە چاقىرغان ئاۋاز، ئىڭرىغان ئاۋاز.
صَارَعَ يُصَارِعُ مُصَارَعَةً: ئېلىشتى، تۇتۇشتى.
صَارِمٌ ج صَوَارِمُ وَ صُرُومٌ: ئۆتكۈر، ئىتتىك، كەسكىن، قەتئىي؛ كەسكۈچى، ئۈزگۈچى.
سَيْفٌ صَارِمٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.
إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ: ئەگەر (مېۋىلەرنى) ئۈزمەكچى بولساڭلار...
صَارِمٌ ج صُرَّمٌ: قەتئىي، ئۆتكۈر.

رَجُلٌ صَارِمٌ: كەسكىن ئادەم.

كَلِمَةٌ بِلَهْجَةٍ صَارِمَةٍ: كەسكىن تەلەپپۇزدا قىلىنغان سۆز.

صَارُوجٌ: گەج.

صَارُوخٌ ج صَوَارِيخُ: راكېتا؛ پوجاڭزا؛ سىگنال ئوق، ساليوت.

صَارُوخٌ مُضَادٌّ لِلطَّائِرَاتِ: ئايروپىلانغا ئاتىدىغان راكېتا.

صَارُوخُ الْمَرْكَبَةِ الْفَضَائِيَّةِ: ئالەم كېمىسى راكېتاسى.

صَارُوخُ إِشَارَةٍ: بەلگە راكېتا.

صَارُوخُ الْمَيْدَانِ: دالاغا قويۇپ بېرىلىدىغان راكېتا.

صَارُوخٌ بَعِيدُ الْمَدَى: يىراق مۇساپىلىك راكېتا.

صَارُوخٌ فَضَائِيٌّ: ئالەمگە قويۇپ بېرىلىدىغان راكېتا.

صَارُوخٌ قَمَرِيٌّ: ئايغا قويۇپ بېرىلىدىغان راكېتا.

صَارُوخٌ مُتَعَدِّدُ السِّبْطَانَاتِ: كۆپ ستۇۋوللۇق راكېتا.

صَارُوخٌ مُتَعَدِّدُ الْمَرَاحِلِ: كۆپ ئۆتكەللىك راكېتا.

صَارُوخٌ مُضَادٌّ لِلدَّبَّابَاتِ: تانكىغا قارشى راكېتا.

صَارُوخٌ مُضَادٌّ لِلْغَوَّاصَاتِ: سۇ ئاستى كېمىسىگە قارشى راكېتا.

صَارُوخٌ مُضِيئٌ: يورۇتقۇچ راكېتا.

صَارُوخٌ مُوَجَّهٌ: باشقۇرۇلىدىغان بومبا.

صَوَارِيخُ عَابِرَةٌ لِلْقَارَّاتِ: قىتئەلەر ئارا ئۇچىدىغان راكېتا.

صَوَارِيخُ نَوَوِيَّةٌ: ئاتوم راكېتاسى.

أُطْلِقَتِ الصَّوَارِيخُ لَيْلًا بِمُنَاسَبَةِ الْعِيدِ الْوَطَنِيِّ: دۆلەت بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن كېچىدە ساليۇتلار ئېتىلدى.

صَارُوخَةٌ: توربىدا، سۇ مىناسى.

صَارُوخِيٌّ: راكېتانىلىك، راكېتالىق.

مَحَطَّةٌ صَارُوخِيَّةٌ: راكېتا ئىستانسىسى.

أُسْتُعْمِلَتِ الْقَنَابِلُ الصَّارُوخِيَّةُ: راكېتا بومبىلىرى ئىشلىتىلدى.

بُنْدُقِيَّةٌ صَارُوخِيَّةٌ: تانكىغا قارشى راكېتا، كاتيۇشا.

قُنْبُلَةٌ صَارُوخِيَّةٌ: راكېتا، بومبا.

صَارُورٌ: سالتاڭ، بويتاق.

صَارُورِيٌّ: سالتاڭ، بويتاق.

صَارٍ ج صُرَّاءٌ وَ صَرَارِيٌّ وَ صَرَارِيُّونَ: كېمىچى، ماتروس.

صَارِي الْمَرْكَبِ ج صَوَارٍ: ماچتا، يەلكەن خادىسى.

صَارِي الْعَلَمِ: بايراق خادىسى.

اَلصَّارِيَةُ: سۈيى ئۈزۈن تۇرۇپ سېسىپ كەتكەن قۇدۇق.

صَارِيَةُ بَثٍّ تِلِفِزْيُونِي: تېلېۋىزىيە يەتكۈزۈپ بېرىش ئانتېنىسى.

صَاعَ يَصُوعُ صَوْعًا الْحَبَّ: ئاشلىقنى ئۆلچىدى.

صَاعَ يَصِيعُ صَيْعًا الْغَنَمَ: قوينى بۆلۈۋەتتى، تارقىتىۋەتتى.

صَاعٌ. صَاعَةٌ: ئويۇن مەيدانى.

رَدَّ لَهُ صَاعًا بِصَاعٍ: بىرگە بىر قىلدى (مۇشتقا مۇشت بەردى).

رَدَّ لَهُ الصَّاعَ صَاعَيْنِ: بىرگە ئىككىنى قايتۇردى (بىر مۇشتقا ئىككى مۇشت قايتۇردى).

صَاعِدٌ ج صُعَّدٌ: يۇقىرى ئۆرلىگۈچى، كۆتۈرۈلگۈچى، ئالغا باسقۇچى.

فَصَاعِدًا: يۇقىرىدا، ئۈستىدە، ئالدىدا.

مِنَ الْآنِ فَصَاعِدًا: هازىردىن باشلاپ.

صَاعِدٌ ج صَوَاعِدُ: تەلەيلىك، بەختلىك.

الشَّبَابُ الصَّاعِدُ: تەلەيلىك يىگىت.

اَلرَّاعِي صَاعِدٌ إِلَى الْجَبَلِ: پادىچى تاغقا چىقماقتا.

صَاعَرَ يُصَاعِرُ مُصَاعَرَةً خَدَّهُ: تەلەتىنى سەت كۆرسەتتى.

صَاعِقَةٌ ج صَوَاعِقُ: چاقماق، چېقىن.

مَانِعَةُ الصَّوَاعِقِ: چاقماق قايتۇرغۇچى.

﴿فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ﴾ «قرآن»

ئـۇلار پەرۋەردىگارىنــىڭ ئەمــرىگە قارشــى چىقتى. ئۇلارنى چاقماق ھالاك قىلدى.

قُوَّاتُ الصَّاعِقَةِ: تېز ھەرىكەتچان قوشۇن.

صَـاغَ يَـصُوغُ صِـيْغَةً وَ صِـيَاغَةَ الـشَّيْءَ: نەرســـىنى ئېرىتىپ قويدى.

صَاغَ الذَّهَبَ: ئـالتۇننى زىــنـەت بۇيــۇمى قىلـىپ ياسىدى.

صَاغَ مِنَ النَّحَاسِ حَنَفِيَّةً: مىستىن جۈمەك قۇيدى.

صَـاغَ يَـصُوغُ صَـوْغًا الـشَّيْءَ: شــەكىللەندۈردى، تۈزدى.

صَاغَ الْخَاتَمَ: ئۈزۈك سالدى.

صَاغَ الْكَلِمَةَ: سۆز ياسىدى، قۇراشتۇردى.

صَاغَ مُذَكِّرَةً: نوتا تېكىستى تەييارلىدى.

صَاغَ كَلَامًا: سۆزنى ئۆيدۇرۇپ چىقاردى، توقۇدى.

صَاغَ الْحَانَهُ عَلَى أَوْزَانٍ عَتِيْقَةٍ: كونـا رىـتىم بـويىچە ئاھاڭ ئىجاد قىلدى.

صَاغَهُ اللّٰهُ: ئۇنى ئاللاھ ياراتتى.

فُـلَانٌ مِـنْ صَـاغَةِ الْكَـلَامِ: پــــالانى ســــــۆز ئۇستىلىرىدىندۇر.

صَاغِر ج صَغَرَةٌ وَ صَاغِرُوْنَ: خارلانغان رازى بولغۇچى ئادەم.

﴿وَلَنُخْـرِجَنَّهُمْ مِنْهَـا أَذِلَّـةً وَهُـمْ صَـاغِرُوْنَ﴾ «قـرآن»: ئۇلارنى يۇرتـىدىن خـار، كەمسىتىلگەن ھالدا چوقۇم چىقىرىۋېتىمىز.

مُنَافِقٌ صَاغِرٌ: پەس مۇناپىق.

صَاغٍ ج صَـاغُونَ: كۆڭــۇل قويــۇپ ئـاڭلىغۇچى، دىـقـقەت بــىلـەن تىڭــشىغۇچى، ھوشــيار، ئېھتىياتچان.

وَجَدَ لِكَلَامِهِ أَتْبَاعًا صَاغِيْنَ: ئۇنـىڭ سـۆزىگە قـۇلاق سېلىپ ئەگەشكۈچىلەرنى بايقىدى.

كُلِّي آذَانٌ صَـاغِيَةٌ: قــۇلىقىم ســەندە، ھەممىنــى ئاڭلاۋاتىمەن.

صَافَ يَصُوفُ صَوْفًا الْكَبْشُ: قوشقار يۇڭلۇق بولدى.

صَافَ يَصِيْفُ صَيْفًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا يازلىدى، يازنى ئۆتكۈزدى.

صَافَ الْيَوْمُ: بۈگۈن ئىسسىق قاتتىق بولدى.

صَافَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ: ياز يامغۇرى ياغدى.

صَافَ عَنِ الشَّيْءِ: بۇرۇلۇپ كەتتى.

صَافَ السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ: ئوق نىشانغا تەگمىدى.

صَافَ الزَّمَانُ أَمْ شَتَا: ھەمىشە، ھەر ۋاقىت.

صَافَحَ يُصَافِحُ مُصَافَحَةً: قــول ئېلىــشتى، قــول ئېلىشىپ سالاملاشتى.

صَافَحَ الْوَزِيْرُ الْمُوَظَّفِيْنَ: ۋەزىر خىزمەتچىلەر بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

صَافَحَ سَمْعَهُ: (گەپ) قۇلىقىغا يەتتى.

صَافِرٌ: پۇشتەك چالغۇچى.

صَـافَّةٌ ج صَـافَّاتٌ وَ صَـوَافٌّ: قەدىمىنــى تەكــشى ئالىدىغان تۆگە.

طَيْرٌ صَوَافٌّ: قانات قاقماي ئۇچقان قۇش.

﴿فَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ﴾ «قرآن»: تـۆگىلەرنى قاتـار قىلىــپ تۇرغــۇزۇپ (يەنــى، ئۇلارنىــڭ ئالدى سول پۇتىنى باغلاپ، ئۈچ پۇتى بىلەن تۇرغــــــۇزۇپ، بوغــــــۇزلىغىنىڭلاردا)، ئاللاھتائالانىــڭ ئىــسمىنى تىلغــا ئــېلىڭلار، (يەنى بىسمىللا دېگىلار).

اَلصَّافَّاتُ: پەرىشتىلەر؛ «قۇرئان كەرىم» نىـڭ بىر سۈرىسى.

﴿وَالصَّـافَّاتِ صَفًّا﴾ «قرآن»: ســەپ ـ ســەپ بولـۇپ تۇرغان قوشۇن بىلەن قەسەمكى.

صَافِنٌ ج صَافِنَاتٌ وَ صَوَافِنُ وَ صُفُوَانٌ: كـۆك تومۇر، ۋېنا؛ ۋېنا ئۆسمىسى.

جَوَادٌ صَافِنٌ: نەسىللىك ئات، ئېسىل ئات.

صَافُوْرَةٌ: دۇدۇك، پۇشتەك.

صَافَى يُصَافِي مُصَافَاةً: ساداقەتلىك بىلدۈردى.

صَافَهُ: دوستلاشتى، سىرداشتى.

صَافَاهُ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ: راھەتتە ۋە جاپادا بىللە بولدى.

صَافٍ: سۈزۈك، ساپ، پاكىز؛ ساپ ئېغىرلىق.

هُوَ صَافِي النِّيَّةِ: سەمىمىي، ساپ دىل، ئاق كۆڭۈل.

صَافِي الرِّبْحِ: ساپ پايدا.

صَافِي الْإِيْرَادِ: ساپ كىرىم، ساپ دارامەت.

مَاءٌ صَافٍ: سۈزۈك سۇ.

اَلدَّخْلُ الصَّافِي: ساپ كىرىم.

يُحَقِّقُ دَخْلًا صَافِيًا عَالِيًا: يۇقىرى ساپ كىرىمنى قاشۇردى.

اَلْوَزْنُ الصَّافِي: ساپ ئېغىرلىق.

اَلْوَزْنُ الصَّافِي لِلْبُرْتُقَالِ خَمْسُونَ كِيْلُوغِرَامًا: ئاپېلسىننىڭ ساپ ئېغىرلىقى 50 كىلوگرام.

صَاقَبَ يُصَاقِبُ مُصَاقَبَةً: يېقىنلاشتى.

صَاقِرَةٌ ج صَوَاقِرُ: بالايىئاپەت.

أَصَابَتْهُمْ صَاقِرَةٌ: ئۇلارغا بالا-قازا يەتتى.

صَاقِعٌ: ياڭلىغانچى.

صَاقِنٌ: پەخەس بول.

صَاقُورٌ ج صَوَاقِيْرُ: جوتۇ، بازغان.

صَاقُورَةٌ: باش سۆڭەكنىڭ ئىچكى يۇقىرى قىسمى.

صَالَ يَصُولُ صَوْلًا وَ صَوْلَةً عَلَيْهِ: سەكرىدى.

صَالَ يَصُولُ صَوْلًا وَصِيَالَةً وَ صَالًا وَ صُؤُولًا وَ صَيَلَانًا وَ مَصَالَةً: زەربە بەردى، شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلدى؛ لاۋۇلداپ كۆيدى.

فُلَانٌ يَصُولُ وَيَجُولُ: خالىغىنىنى توسالغۇسىز بىلدۇرىدۇ.

صَالِبٌ: بەزگەك.

صَالَةٌ ج صَالَاتٌ: زال، مېھمانخانا، قوبۇلخانا.

صَالَحَ يُصَالِحُ مُصَالَحَةً: سۈلھى قىلدى، ئەپلەشتى.

صَالَةُ الْإِنْتِظَارِ: كۈتۈش زالى.

صَالَةُ عَرْضٍ: كۆرگەزمە زالى.

صَالَحَهُ عَلَى مَا تَبْقَى فِي ذِمَّتِهِ مِنْ دَيْنٍ: ئۇنىڭ گەدىنىدە قالغان قەرزنى سۈلھى قىلىشتى.

صَالِحٌ ج صَالِحُونَ وَ صُلَّاحٌ: ياخشى، ئوبدان، مۇۋاپىق.

صَالِحٌ لِلْمُرُورِ: مېڭىشقا قولايلىق.

أَصْبَحَ صَالِحًا: ئۇيغۇن كەلدى.

صَالِحٌ ج صَوَالِحُ: مەنپەئەت، پايدا.

لِصَالِحِهِ: ئۇنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن.

الصَّالِحُ الْعَامّ: ئاممىۋى پاراۋانلىق.

إِسْتَغَلَّ الظُّرُوفَ لِصَالِحِهِ: پۇرسەتتىن ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلاندى.

يَعْمَلُ لِصَالِحِ الْعَامّ: ئۇ ئاممىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئىشلەيدۇ.

صَالِحٌ ج صُلَحَاءُ: ياخشى ئادەم، تەقۋادار ئادەم.

﴿مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحًا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھقا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرگەن ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار...

صَالِحٌ ج صُلَّاحٌ وَ صُلَحَةٌ: ئاللاھنىڭ ۋاجىباتلىرىنى ئادا قىلغۇچى؛ كۆپ، مول.

اَلسَّلَفُ الصَّالِحُ: ياخشى ئەجدادلار، شەرىئەت ئەھكاملىرىنى «قۇرئان كەرىم» ۋە سۈننەت بويىچە ئىجرا قىلغۇچىلار.

عِنْدَهُ قَدْرٌ صَالِحٌ مِنَ الْمَالِ: ئۇنىڭ مال-مۈلكى كۆپ.

مَاءٌ صَالِحٌ لِلشُّرْبِ: ئىچكىلى بولىدىغان سۇ.

شَابٌّ صَالِحٌ لِلْجُنْدِيَّةِ: ئەسكەرلىككە يارايدىغان ياش.

صَالُونٌ ج صَالُونَاتٌ: زال، مېھمانخانا، كۈتۈش زالى.

صَالُونُ رَقْصٍ: تانسا زالى، ئۇسسۇل زالى.

صَالُونُ الْحِلَاقَةِ: ساتىراشخانا.

صَالٍ (الصالى): كىرگۈچى.

﴿إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ﴾ ‹قرآن›: (ئاللاھ

دوزاخقا كىرىشنى (يۇتۇۋەتكەن) كىشىدىن باشقا...

صَامَ يَصُومُ صَوْمًا وَ صِيَامًا عَنْ كَذَا: پەخەس بولدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى.

صَامَ عَنِ الطَّعَامِ: تاماقنى تاشلىدى.

صَامَ شَهْرَ رَمَضَانَ: رامىزان ئېيىدا روزا تۇتتى.

﴿فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ ‹قرآن›: سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا، رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن.

«صُمْ صِيَامَ نَبِيِّ اللهِ دَاوُدَ وَلاَ تَزِدْ عَلَيْهِ» ‹حديث›: «سەن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ روزىسىنى تۇتقىن، ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلىۋەتمىگىن».

صَامَ عَنْ فِعْلِ الشَّرِّ: يامان ئىش قىلىشتىن چەكلەندى.

صَامِتٌ ج صَامِتُونَ: جىمغۇر، ئاۋاز چىقارمايدىغان، سۈكۈت قىلغۇچى.

مَا لَهُ نَاطِقٌ وَ لاَ صَامِتٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

﴿سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ﴾ ‹قرآن›: مەيلى، ئۇلارنى دەۋەت قىلىڭلار ياكى جىم تۇرۇڭلار، بۇ ئۇلار ئۈچۈن بەرىبىر ئوخشاش (يەنى، سىلەر قايسى ھالەتتە بولماڭلار، ئۇلار سىلەرنىڭ دەۋىتىڭلارغا جاۋاب قايتۇرۇشقا قادىر ئەمەستۇر).

صَامِتٌ: ئاۋازسىز.

فِلْمٌ صَامِتٌ: ئاۋازسىز فىلىم.

مُسَدَّسٌ صَامِتٌ: ئاۋازسىز تاپانچا.

اَلصَّامِتُ مِنَ الْمَالِ: ئالتۇن ـ كۈمۈش.

صَامَدَ يُصَامِدُ مُصَامَدَةً: قارشىلاشتى، تىركەشتى.

صَامِدٌ ج صَامِدُونَ: قەيسەر، قەتئىي، مۇستەھكەم.

صَامِلٌ: چىدامىلىق.

بَنَّاءٌ صَامِلٌ: چىدامىلىق تامچى.

صَامُولَةٌ ج صَوَامِلُ: بۇرما مىخ قالپىقى، گايكا.

صَانَ يَصُونُ صَوْنًا وَ صِيَانًا وَ صِيَانَةً وَ اِصْطَانَةً: ساقلىدى، مۇھاپىزەت قىلدى.

صَانَهُ: قوغدىدى، ئاسرىدى، ھىمايە قىلدى.

صَانَ لِسَانَهُ: تىلىنى يىغدى.

صَانَ مَاءَ وَجْهِهِ: ئابرۇيىنى ساقلىدى.

صَانَ عِرْضَهُ: ئابرۇيىنى ساقلىدى.

صَانَ الْآلَةَ: سايمانىنى ئاسرىدى.

صَانَتْ جَوَاهِرَهَا فِي الْمَصْرَفِ: قىممەتلىك بۇيۇملىرىنى بانكىدا ساقلىدى.

يَصُونُونَ بِلاَدَهُمْ مِنَ الْأَخْطَارِ: ئۇلار يۇرتىنى خەتەرلەردىن قوغدايدۇ.

يَصُونُ سَيَّارَتَهُ بِانْتِظَامٍ: ماشىنىسىنى داۋاملىق ئاسرايدۇ.

صَانَعَ يُصَانِعُ مُصَانَعَةً: خۇشامەت قىلدى.

صَانَعَهُ: ئۇنىڭغا پارا بەردى.

يُصَانِعُ بَعْضُ النَّاسِ صَاحِبَ الثَّرْوَةِ: بەزى ئادەملەر بايلارغا خۇشامەت قىلىدۇ.

صَانِعٌ ج صُنَّاعٌ وَ صَنَعَةٌ: ياسىغۇچى، ئىجاد قىلغۇچى؛ ھۈنەرۋەن؛ ئىشچى، ئەمگەكچى، خىزمەتچى.

صَانِعُ الْأَحْذِيَةِ: موزدۇز.

صَانِعٌ يَوْمِيٌّ: كۈنلۈكچى.

صَانِعُ الْحَصِيرِ: بورىچى.

طَبَقَةُ الصُّنَّاعِ: ئىشچىلار سىنىپى.

صَانِقٌ ج صَنَقَةٌ: بەتبۇي، سېسىق پۇراق.

صَاهَرَ يُصَاهِرُ مُصَاهَرَةً: قۇدىلاشتى.

صَاهِلٌ ج صَوَاهِلُ: ئات.

صَاوَلَ يُصَاوِلُ مُصَاوَلَةً: ھۇجۇم قىلدى، شىددەت بىلەن ئېتىلدى، كۈرەش قىلدى، قارشى تۇردى.

صَاوَلَهُ فِي نَقْدِ الشِّعْرِ: شېئىرىيەت ئوبزورچىلىقىدا

ئۈنى يەگدى.

صَايَحَ يُصَايِحُ مُصَايَحَةً: ۋارقىراشتى، تووۋلاشتى.

صَايِعٌ ج صِيَاغٌ: ئىشسىز، بىكار تەلەپ.

صَائِبٌ ج صُيَّابٌ: تــوغرا قىلغــۇچى؛ راســت؛ مۇۋاپىق.

رَأْيٌ صَائِبٌ: توغرا پىكىر.

صَارُوخٌ صَائِبٌ: نىشانغا توغرا تەگكەن راكېتا.

صَائِتٌ: ئاۋازلىق، ئاۋاز بەرگۈچى.

سِينَمَا صَائِتَةٌ: ئاۋازلىق كىنو.

صَائِحَةٌ: هازا ئېچىش ۋاقتىدىكى يىغا-زار.

صَائِدٌ: ئوۋچى.

صَائِغٌ ج صَاغَةٌ وَ صُوَّاغٌ وَ صُيَّاغٌ: زەرگەر.

صَائِفَةٌ: ياز، ياز ۋاقتى.

زَارَهُ صَائِفَةَ الْعَامِ الْمَاضِي: ئۇنى ئۆتكەن يىلى يازدا يوقلىغان.

صَائِمٌ ج صَائِمُونَ وَ صُوَّامٌ وَ صُيَّامٌ وَ صُوَّمٌ وَ صُيَّمٌ وَ صِيَامٌ: روزا تۇتقۇچى، روزىدار.

اَلْمَعْيُ الصَّائِمُ: ئاچچىق ئۈچەي.

﴿وَالْمُتَــــصَدِّقِينَ وَالْمُتَــــصَدِّقَاتِ وَالـــصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ﴾ «قرآن»: سەدىقە بەرگۈچى ئەرلەر ۋە سەدىقە بەرگۈچى ئاياللارغا، روزا تۇتقۇچى ئەرلەر ۋە روزا تۇتقۇچى ئاياللارغا...

صَائِمٌ عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ: هارامــدىن ئــۆز نەپــسىنى يىغقۇچى.

صَائِنٌ ج صَائِنُونَ: قوغــدىغۇچى، ســاقلىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى.

صَائِنٌ مَالَهُ: مېلىنى قوغدىغۇچى.

صَائِنٌ عِرْضَهُ: ئابرۇيىنى ساقلىغۇچى.

صُؤَابَةٌ ج صُؤَابٌ وَ صِئْبَانٌ: سىركە (پىت تۇخۇمى).

شَعْرُهُ مَلِيءٌ بِالصُّؤَابِ: ئۇنىڭ چېچىنى سىركە بېسىپ كەتتى.

صَيَّبَ يُصَيِّبُ صَأْبًا الشَّخْصُ: سۇنى كۆپ ئىچتى.

صَيِّبَ الرَّأْسُ: بېشى پىتلاپ كەتتى.

صَأْصَأَ يُصَأْصِئُ صَأْصَأَةً: ۋىچىرلىــدى، چۇرۇقلىــدى، چۇكۇلدىدى.

صَؤُلَ يَصْؤُولُ صَآلَةً وَ صُؤُولًا الْبَعِيرُ: تــۆگە بوغۇزغا كىردى، غالجىرلاشتى.

صَأَى يَصْأَى يَصْئِي صَئِيًّا: تووۋلــدى، ۋارقىرىــدى، جارقىرىدى؛ ئۆكسۈپ يىغلىدى.

صَأَى الْفَرْخُ: چۈجە چۇكۇلدىدى.

صَبَا يَـصْبُو صَبْوًا وَصُـبُوًّا وَ صِـبًا وَ صَـبَاءً: بالىلىــق قىزىقتى، بالىلارغا زوقى كەلدى، بالىلارغا ھەۋەس قىلدى.

صَبَا الْمُهَاجِرُ إِلَى وَطَنِهِ: مۇھاجىر يۇرتىنى سېغىندى.

صَبَا إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى.

صَـبَتْ إِلَـى وَظِيْفَـةٍ سَـامِيَةٍ: يـــۇقىرى مەنــسەپكە ئىنتىلدى.

صَبَا يَصْبُو صَبْوَةً وَ صُبُوًّا إِلَيْهِ: سېغىندى، ئەسلىدى، ئىنتىزار بولدى، ئارزۇ قىلدى.

صَبًا ج صَبَوَاتٌ وَ أَصْبَاءٌ: شــەرق شــامىلى؛ ئىللىــق شامال.

صِبًا: ســېغىنىش، ئــشتىياق؛ ياشــلىق، ياشــلىق باھارى؛ شەرق.

فِي شَرْخِ الصِّبَا: ياشـــلىق دەۋرىــدە، بـــالاغەتكە يەتكەن مەزگىلدە.

أَعْرِفُهُ مُنْذُ الصِّبَا: ئــۇنى يــاش ۋاقتىــدىن تارتــىپ تونۇيمەن.

هَبَّتْ رِيحُ الصِّبَا: شەرق شامىلى چىقتى.

صَبَاءٌ: ياشلىق، ياشلىق باھارى.

صَبَابَةٌ: قــاتتىق ســېغىنىش، ئاشــىقلىق، كۆيــۈك، قىزغىن مۇھەببەت.

صُبَابَةٌ ج صُبَابَاتٌ: قالدۇق سۇ.

صُبَابَةٌ لَاتُرْوِي وَثُمَالَةٌ لَاتُغْنِي: ھېچقانــداق پايدىــسى يوق.

لَايَزَالُ فِي الْكَأْسِ صُبَابَةٌ: رومكىدا ھېلىمۇ ھاراقنىڭ قالدۇقى بار.

صَبَاحٌ: ئەتىگەن، سەھەر، تاڭ ئاتقان چاغ، سۈبھى.

صَبَاحَ مَسَاءَ: ئەتىگەندە ۋە ئاخشامدا.

صَبَاحَ الْخَيْرِ: ئەتىگەنلىكىڭىز ياخشىمۇ، ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن.

صَبَاحَ النُّورِ: ئەتىگەنلىكىڭىز نۇرلۇق بولسۇن.

﴿فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ﴾ ‹قرآن›: ئازاب ئۇلارنىڭ ھويلىسىغا چۈشكەن چاغدا، ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلارنىڭ ئەتىگىنى نېمىدېگەن يامان!

عِمْ صَبَاحًا: ئەتىگەنلىكىڭىز ياخشىمۇ، ئەتىگەنلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، خەيرلىك سەھەر.

صَبَاحًا: ئەتىگەندە، سەھەردە.

صُبَاحٌ م صُبَاحَةٌ ج صِبَاحٌ: گۈزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن.

صِبَاحَةٌ: گۈزەللىك، چىرايلىق.

صَبَاحِيٌّ: ئەتىگەنلىك، سەھەرلىك.

صَبَاحِيَّةٌ: توي كېچىسىنىڭ سۈبھىسى.

اَلْجَرِيْدَةُ الصَّبَاحِيَّةُ: ئەتىگەنلىك گېزىت.

نَشْرَةٌ إِذَاعِيَّةٌ صَبَاحِيَّةٌ: ئەتىگەنلىك رادىئو خەۋەرلىرى.

أَتَاهَا أَهْلُهَا بِهَدَايَا كَثِيْرَةً فِي الصَّبَاحِيَّةِ: توي كېچىسى ئەتىگەنلىكى قىز تەرەپ تۇرغۇن سوۋغا ئېلىپ كەلدى.

صُبَّارٌ / صَبَّارٌ: كاكتۇس.

صُبَارَةٌ / صِبَارَةٌ : تاش.

صِبَاغٌ: بوياق، بوياق ماتېرىياللىرى.

صِبَاغَةٌ: بوياقچىلىق كەسپى.

صَبَأَ يَصْبَؤُ وَ صَبُؤَ يَصْبُؤُ صَبْأً وَ صُبُوءًا: مۇرتەت بولدى، بىر دىندىن يەنە بىر دىنغا يۆتكەلدى.

صَبَأَ النَّبَاتُ: زىرائەت ئۈندى، بىخ چىقاردى.

صَبْأٌ: بىر دىندىن چىقىپ، ئىككىنچى بىر دىنغا كىرمەك.

صَبَّ يَصُبُّ صَبًّا الْمَاءَ: سۇ تۆكتى، سۇ قۇيدى، قاچىلىدى.

صَبَّ الزَّيْتَ عَلَى النَّارِ: ئوتقا ياغ چاچتى.

صَبَّ عَلَيْهِ اللَّعْنَةَ: ئۇنىڭغا لەنەت ياغدۇردى، قارغىدى.

صَبَّ فِي قَالَبٍ: قېلىپتا قۇيدى.

﴿فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى نازىل قىلدى.

صَبَّ جَامَ غَضَبِهِ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قاتتىق غەزەپلەندى.

صَبَّ الْمَعْدَنَ السَّائِلَ: سۇيۇق مېتاللنى قۇيدى.

صَبَّ الرَّصَاصَ فِي الْقَالَبِ: قوغۇشۇننى قېلىپقا قۇيدى.

صَبَّ يَصِبُّ صَبِيبًا النَّهْرُ فِي الْبَحْرِ: دەريا دېڭىزغا قۇيۇلدى، ئېقىپ كىردى.

صَبَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

صَبَّ يَصِبُّ صَبَابَةً إِلَيْهِ: ئۇمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى، تەشنا بولدى، قىزغىن سۆيدى.

صَبٌّ: تۆكمەك، قۇيماق.

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا﴾ ‹قرآن›: ئىنسان ئۆزىنىڭ يېمەكلىكلىرىگە قارىسۇن، بىز (بۇلۇتتىن) زور مىقداردا يامغۇر ياغدۇردۇق.

صَبٌّ ج صَبُّونَ م صَبَّةٌ ج صَبَّاتٌ: ئاشىق، ئىشقى ئوتىدا كۆيگۈچى.

حَدِيْدٌ صَبٌّ: چويۇن.

مَصْنَعُ صَبِّ الْفُولَاذِ: پولات زاۋۇتى.

هُوَ عَاشِقٌ صَبٌّ: ئۇ ئاشىقى بىقارار.

حَسَاءٌ صَبٌّ: تۆكۈلگەن شورپا.

صَبَبٌ ج أَصْبَابٌ: قۇيۇلماق، ئېقىپ كىرمەك؛ قىڭغىر، يانتۇ، قىيپاش، يانباغىر.

صَبَّارٌ ج صَبَّارُونَ: مۇلايىم، ئىنائەتچان، چىدامىلىق.

﴿إِنَّ فِي ذَالِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ ‹قرآن›: بۇنىڭدا سەۋر قىلغۇچى، شۈكۈر قىلغۇچى ھەربىر مۇئمىن ئۈچۈن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار.

أُمُّ صَبَّارٍ: ئىسسىق، قىزىق، بەختسىزلىك، ئاپەت، ئۇرۇش.

صَبَّارَةٌ: تاقىر يەر، گىياھسىز يەر، قاقاس ئېگىزلىك؛ چارلىغۇچى، پايلاقچى.

صَبَّارَةُ الشِّتَاءِ: قەھرىتان سوغۇق.

صَبَّاغٌ ج صَبَّاغُونَ: بوياقچى، سىرچى؛ كاززاپ، ساختىپەز.

صَبَّانٌ ج صَبَّانَةٌ و صَبَّانُونَ: سوپۇنچى، سوپۇن ساتقۇچى.

صَبَّانَةٌ ج صَبَّانَاتٌ: سوپۇن قۇتىسى.

صَبَّحَ يُصَبِّحُ تَصْبِيحًا: ئەتىگەندە كەلدى، سەھەردە كەلدى.

صَبَّحَهُ: ئەتىگەندە سالام بەردى، خەيرلىك سەھەر، دېدى.

﴿وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ﴾ ‹قرآن›: ھەقىقەتەن ئۇلارغا ئەتىگەندە دائىمىي (يەنى ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا ئۇلىنىپ كېتىدىغان) ئازاب نازىل بولدى.

صَبَّرَ يُصَبِّرُ تَصْبِيرًا: سەۋر-تاقەت قىلىشقا ئۈندىدى، تاقەت قىلىشنى كۈتتى.

صَبَّرَ الْحُبُوبَ: ئاشلىقنى دۆۋىلەپ قويدى.

صَبَّرَ الْجُثَّةَ: جەسەتنى مومىيا قىلدى.

صَبَّنَ يُصَبِّنُ تَصْبِينًا الدُّهُونَ: مايدا سوپۇن ئىشلىدى.

صَبَّنَ الْمَلَابِسَ: كىيىمنى سوپۇندا يۇدى.

صَبَّى يُصَبِّي تَصْبِيَةً: ياشاردى.

صَبَحَ يَصْبَحُ صَبْحًا: ئەتىگەندە كەلدى.

صَبَحَ النَّدِيمَ: ئۇلپەتكە ئەتىگەنلىك مەي تۇتتى.

صَبُحَ يَصْبُحُ صَبَاحَةَ الْوَجْهِ: چىراي نۇرلاندى.

صَبُحَ وَجْهُ الْفَتَاةِ: قىزنىڭ چىرايى يورۇپ كەتتى.

صُبْحٌ ج أَصْبَاحٌ: ئەتىگەن، سەھەر، تاڭ ئاتقان ۋاقىت، سۈبھى.

صَلَاةُ الصُّبْحِ: بامدات نامىزى.

﴿وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ﴾ ‹قرآن›: يورۇغان سۈبھى بىلەن قەسەمكى.

بَيَاضُ الصُّبْحِ: تاڭنىڭ سۈزۈلۈشى.

صُبْحَةٌ: ئەتىگەنلىك تاماق، ناشتىلىق.

صَبَرَ يَصْبِرُ صَبْرًا: چىداشلىق بەردى، تاقەت قىلدى، چىدىدى، سەۋر قىلدى.

صَبَرَ لَهُ: كۆتتى، كۈتۈپ تۇردى، ساقلىدى.

﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ﴾ ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) (مۇشرىكلارنىڭ ئەزىيەتلىرىگە) سەۋر قىلغىن، ئاللاھنىڭ (ساڭا نۇسرەت ئاتا قىلىش ۋە دىنىڭنى ئۈستۈنلۈككە ئىگە قىلىش) ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەقتۇر.

«نَهَى رَسُولُ اللهِ أَنْ تُصْبَرَ الْبَهَائِمُ» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايۋانلارنى باغلاپ قويۇپ، بىرنەرسە بىلەن ئېتىپ ئۆلتۈرۈشنى مەنئى قىلغان.

صَبَرَ عَنْهُ: رەت قىلدى، باش تارتتى.

صَبْرٌ: سەۋر قىلماق، چىدىماق، تاقەت قىلماق.

اَلصَّبْرُ طَيِّبٌ: ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش گۈزەل ئەخلاقتۇر.

﴿وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ﴾ ‹قرآن›: سەۋر قىلىش، ناماز ئوقۇش ئارقىلىق (ئاللاھدىن) ياردەم تەلەپ قىلىڭلار.

قِلَّةُ الصَّبْرِ: سەۋرسىزلىك، چىدامسىزلىق.

بِفُرُوغِ الصَّبْرِ: نەپسى تاقىلداپ كەتمەك، تاقىتى تاق بولماق.
قَلِيلُ الصَّبْرِ: سەۋرسىز، چىدىماس.
ضَاقَ صَبْرًا: تاقىتىنى يوقاتتى، تىت-تىت بولدى.
إِنَّ الْمَسْئَلَةَ لَاتُطِيقُ صَبْرَ سَاعَةٍ: بۇ مەسىلىنى بىرئازمۇ كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ.
عَالَ وَ عِيلَ صَبْرُهُ: مەغلۇپ بولدى، سەۋر-تاقىتى تۈگىدى.
يَمِينُ الصَّبْرِ: مەجبۇرىي قەسەم.
شَهْرُ الصَّبْرِ: رامىزان ئېيى.
اَلصَّبْرُ عَلَى الشَّدَائِدِ: قىيىنچىلىقلارنى يېڭىش.
قَتَلَهُ صَبْرًا: ئۇنى ئۆلگۈچە سولىدى.
صَبْرٌ ج أَصْبَارٌ: مۇز.
صُبْرٌ / صِبْرٌ ج أَصْبَارٌ: ئەتراپ، گىرۋەك، چەك.
أَخَذَ بِأَصْبَارِهِ: گىرۋىكىنى تۇتتى.
صُبْرٌ. صُبُرٌ: شىغىللىق جاي.
صَبْرَةٌ: سوغۇق، قاتتىق سوغۇق، قەھرىتان سوغۇق.
صُبْرَةٌ ج صِبَارٌ وَ صُبَرٌ: دۆۋە، دوپ.
أَخَذَهُ صُبْرَةً: ئۇ بىر دوپنى ئالدى.
إِشْتَرَى الْقَمْحَ صُبْرَةً: بۇغداينى دوپ پېتى سېتىۋالدى.
صَبَعَ يَصْبَعُ صَبْعًا لَهُ: ئىشارەت قىلدى، قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى.
صَبَعَ فُلَانًا عَلَيْهِ: ئىشارەت قىلىپ كۆرسەتتى.
صَبَعَ الدَّجَاجَةَ: مېكيانىنىڭ تۇخۇمى بار-يوقلۇقىنى بىلىش ئۈچۈن قولىنى سېلىپ كۆردى.
صَبَغَ يَصْبَغُ صَبْغًا: بويىدى، رەڭ بەردى؛ بېزىدى، زىننەتلىدى.
صَبَغَ يَدَهُ فِي الْمَاءِ: قولىنى سۇغا تىقتى.
صَبَغَ يَدَهُ بِالْعَمَلِ: ئىش بىلەن مەشغۇل بولدى؛ سۈركىدى.

صَبَغَ الْحَدِيثَ: يالغان-ياۋىداق سۆزلىدى.
صَبَغَ الشَّيْءَ: مۇئەييەن خاراكتېر بەردى.
صَبَغَ النَّصْرَانِيِّ وَلَدَهُ: خرىستىئان بالىسىنى خرىستىئان دىنىدا بولغانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن سۇغا سېلىپ يۇدى.
صَبَغَهُ صِبْغَةً أُخْرَى: ئۇنىڭغا باشقىچە خاراكتېر بەردى.
صَبْغٌ: بويىماق، رەڭ بەرمەك.
صَبْغُ الشَّعْرِ: چاچنى بويىماق.
صِبْغٌ ج أَصْبَاغٌ: بوياق، بوياق ماتېرىياللىرى.
صِبْغَةٌ: بوياق، بوياق ماتېرىيالى؛ شەكىل، تۈر، خىل، تەبىئەت (مىجەز)، خاراكتېر؛ دىن؛ دورا-دەرمانلار، دورىلىق ھاراق.
سِرِّيَ الصِّبْغَةِ: مەخپىيەتلىككە ئىگە.
﴿صِبْغَةَ اللهِ وَمَنْ أَحْسَنَ مِنَ اللهِ صِبْغَةً﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ دىنىدا چىڭ تۇرۇڭلار، ئاللاھنىڭ دىنىدىن ياخشى كىمنىڭ دىنى بار.
جَرِيمَةٌ ذَاتَ صِبْغَةٍ سِيَاسِيَّةٍ: سىياسىي خاراكتېرنى ئالغان جىنايەت.
إِتَّخَذَ الْقُمَاشُ صِبْغَةً خَضْرَاءَ: رەخت يېشىل رەڭ ئالدى.
أَخْرَجَ الْمَوْضُوعَ عَنْ صِبْغَتِهِ الْأَصْلِيَّةِ: مەسىلىنىڭ ئەسلىي خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى.
صِبْغَةُ الْأَفْيُونِ: ئەپيۇن.
صِبْغَةُ الْيُودِ: يود.
صِبْغَةُ التَّقْرِيرِ: دوكلاتنىڭ ئالاھىدىلىكى.
صِبْغِيٌّ ج صِبْغِيَّاتٌ: خروموسوما.
صَبَنَ يَصْبِنُ صَبْنًا الْمُقَامِرُ الْكَعْبَيْنِ: قىمارۋاز ئوشۇق ئاتتى.
صَبُوحٌ: يېڭى، تازا، ئوچۇق، كۆركەم، چىرايلىق؛ ناشتىلىق؛ يېڭى يىللىق سوۋغات.
صَبُوحُ الْوَجْهِ: چىرايلىق، گۈزەل.

صَبُورٌ ج صُبُرٌ: مۇلايىم، ئىنائەتچان، سەۋرچان.

جُنْدِيٌّ صَبُورٌ: چىدامىلىق ئەسكەر.

إِمْرَأَةٌ صَبُورٌ: سەۋرچان ئايال.

حَاكِمٌ صَبُورٌ: رايىش هۆكۈمدار.

اَلصَّبُورُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، قادىر تۇرۇقلۇق گۇناھكارلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدىغان ئاللاھ، دېگەن مەنىدە.

أُمُّ صَبُورٍ: ئىسسىق، قىزىق؛ بەختسىزلىك، ئاپەت، ئۇرۇش.

صَبْوَةٌ: سېغىنىش، ئىشتىياق؛ گۆدەكلىك؛ شەرق.

صَبُوٌّ: سېغىنىش، ئىشتىياق؛ شەرق.

صُبُوَّةٌ: ياشلىق، ياشلىق باھارى.

صَبِيَ يَصْبَى صَبَاءً: كىچىك بالىلىك قىلىقىنى قىلدى.

صَبِيَ الشَّيْخُ: بوۋاي كىچىك بالىدەك بولۇپ قالدى.

صَبِيَ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى.

صَبِيَ الْمُغْتَرِبُ إِلَى بَلَدِهِ: مۇساپىر يۇرتىنى سېغىندى.

صَبًى: ياشلىق، ياشلىق دەۋرى.

اَلصِّبَى لِلْأَهْلِ وَالْعَشِيرَةِ: قوۋم-قېرىنداشلىرىنى سېغىنىش.

صِبْيَانِيٌّ: گۆدەكلىك، بالا مىجەز.

تَصَرُّفٌ صِبْيَانِيٌّ: باللارچە قىلىق.

صِبْيَانِيَّاتٌ: گۆدەكلەرچە، باللارچە ھەرىكەت.

صَبِيبٌ: قۇيۇلغان، مۇز.

سَقَطَ عَلَى الصَّبِيبِ فَانْكَسَرَتْ رِجْلُهُ: مۇزدا تېيىلىپ كېتىپ پۇتى سۇنۇپ كەتتى.

صَبِيبُ السَّيْفِ: قىلىچنىڭ بىسى.

صَبِيحٌ م صَبِيحَةٌ ج صِبَاحٌ: گۈزەل، چىرايلىق، كېلىشكەن.

شَابٌّ صَبِيحٌ: چىرايلىق يىگىت.

غَادَةٌ صَبِيحَةٌ: گۈزەل قىز.

زَارَهُ صَبِيحَةَ يَوْمِ الْجُمُعَةِ: جۈمە كۈنى ئەتىگەندە ئۇنى يوقلىدى.

صَبِيرٌ ج صُبَرَاءُ: سەۋر قىلغۇچى، چىدامىلىق؛ تاغ.

صَبِيرٌ ج صُبُرٌ: قېلىن بۇلۇت قاتلىمى، ئاق بۇلۇت.

صَبِيرٌ، صَبِيرَةٌ: پارچە نان، ئۇۋاق نان.

صُبَيْرَةٌ ج صُبَيْرَاتٌ: كاكتۇس.

صَبِيغٌ: بويالغان، بوياقلىق.

صَبِيٌّ ج صِبْيَانٌ وَ صُبْوَانٌ وَ أَصْبِيَةٌ و صَبْيَةٌ وَ صِبْوَةٌ وَ أَصْبٍ: ئوغۇل بالا، ئۆسمۈر بالا.

صَبِيٌّ فِي التَّمْرِينِ: شاگىرت.

فِي هَذَا الْمَعْمَلِ صِبْيَانٌ يَتَدَرَّبُونَ عَلَى النِّجَارَةِ: بۇ كارخانىدا ياغاچچىلىقنى ئۆگىنىۋاتقان شاگىرتلار بار.

أُمُّ الصِّبْيَانِ: بالىلار رىۋايىتىدىكى جادۇ ئايال، ئالۋاستى.

﴿قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا﴾ «قرآن»: ئۇلار «بۆشۈكتىكى بوۋاققا قانداق سۆزلەيمىز»، دېدى.

صَبِيَّةٌ ج صَبَايَا: قىز بالا، قىزچاق.

صَحَا يَصْحُو صُحُوًّا وَ صَحْوًا الرَّجُلُ: كىشى ئويغاندى، ئورنىدىن تۇردى، بىدار بولدى.

صَحَا السَّكْرَانُ: مەست هوشىغا كەلدى.

صَحَا مِنْ غَشْيَتِهِ: هوشىغا كەلدى.

صَحَابَةٌ (ج صَاحِبٌ) والواحدة صَحَابِيٌّ: ساھابە (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھاياتى ۋاقتىدا مۇسۇلمان بولۇپ، ھەمسۆھبەت بولغان ۋە مۇسۇلمان پېتى دۇنيادىن ئۆتكەن كىشى).

اَلصَّحَابَةُ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ: مۇھاجىر ۋە ئەنسار ساھابىلەر.

صُحَارٌ: ئېشەكنىڭ ھاڭرىشى.

صَحَافَةٌ: ئاخباراتچىلىق.

رِجَالُ الصَّحَافَةِ: مۇخبىرلار، ژۇرناللىستلار، ئاخباراتچىلار.

عَالَمُ الصَّحَافَةِ: ئاخبارات ساھەسى.

صَحَافَةٌ حُرَّةٌ: ئاخبارات ئەركىنلىكى.

صَحَافِيٌّ: ئاخباراتچىلىق؛ مۇخبىر.

نَشَاطٌ صَحَافِيٌّ مُكَثَّفٌ: قويۇق ئاخباراتچىلىق پائالىيىتى.

صَحَافِيٌّ ج صَحَافِيّونَ: ژۇرناللىست.

صَحِبَ يَصْحَبُ صُحْبَةً وَ صَحَابَةً: ھەمراھ بولدى، ئۈلپەتلەشتى، جورا بولدى، بىللە بولدى.

صَحِبَهُ: دوستى تۇتتى، مۇناسىۋەت ئورناتتى، دوست بولدى.

﴿لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَاهُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ (چوقۇنۇۋاتقان) مەبۇدلىرى ئۆزلىرىنى قوغداشقىمۇ قادىر بولالمايدۇ، بىزنىڭ ياردىمىمىزگىمۇ ئېرىشەلمەيدۇ.

صَحِبَكَ اللهُ: سىنى ئاللاھ ساقلىسۇن.

صُحْبَةٌ: ھەمراھ بولماق، باردى-كەلدى قىلماق.

صُحْبَةٌ ج صَاحِبٌ: ھەمراھ، يولداش، خىزمەتداش؛ ھەمسۆھبەت.

ذَهَبَ صُحْبَتُهُمْ: ئۇلار بىلەن يولغا چىقتى.

صُحْبَةُ زُهُورٍ: بىر دەستە گۈل.

بَعَثَ إِلَيْهِ بِرِسَالَةٍ صُحْبَةَ فُلَانٍ: پالانىدىن خەت ئەۋەتتى.

صَحَّ يَصِحُّ صِحَّةً وَ صَحَاحًا: ساقايدى، شىپا تاپتى، سەھەت تاپتى.

صَحَّ الْجُرْحُ: يارا ساقايدى، ئۆكشالدى.

صَحَّ الشَّيْءُ: ساغلام بولدى، توغرا بولدى، تەن دۇرۇس بولدى.

صَحَّ الْخَبَرُ: خەۋەر ئىسپاتلاندى.

صَحَّ الْعَقْدُ: توختام توغرا بولدى.

صَحَّتِ النِّيَّةُ: نىيەت دۇرۇس بولدى.

صَحَّتِ الْعَزِيمَةُ: ئىرادىسى مۇستەھكەم بولدى.

صَحَّافٌ: خاتا ئوقۇغۇچى؛ گېزىت ساتقۇچى.

صِحَّةٌ: توغرىلىق، راستلىق، ھەقىقىيلىك، ئەمەلىيلىك، سالامەتلىك، ساغلاملىق.

حِفْظُ الصِّحَّةِ: ساقلىقنى ساقلاش.

صِحَّةُ الرَّأْيِ: كۆزقاراشنىڭ توغرىلىقى.

عِلْمُ الصِّحَّةِ: گىگىيىنا.

وِزَارَةُ الصِّحَّةِ: سەھىيە مىنىستىرلىقى.

مَصْلَحَةُ الصِّحَّةِ: سەھىيە ئىدارىسى.

طَبِيبُ الصِّحَّةِ: دوختۇر.

صِحَّةٌ نَفْسِيَّةٌ: پسىخولوگىيە ساغلاملىقى.

صِحَّةُ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەرنىڭ توغرىلىقى.

صِحَّةُ التَّعْبِيرِ: ئىپادىلەشنىڭ توغرىلىقى.

صِحَّةُ الصَّلَاةِ : نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشى.

صِحَّةُ الْبَيْعِ: سودا-سېتىقنىڭ توغرا بولۇشى.

عَلَى صِحَّتِكَ: سىنىڭ سالامەتلىكىڭ.

صَحَّحَ يُصَحِّحُ تَصْحِيحًا: ساقايتتى، توغرىلىدى، ئۆكشىدى.

صَحَّحَ الْكِتَابَ: كىتابقا تۈزىتىش كىرگۈزدى.

صَحَّحَ الْخَطَأَ: خاتانى ئۆكشىدى، توغرىلىدى.

صَحَّحَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى ئىسپاتلىدى، ئەستىقلىدى.

صَحَّحَ الرِّسَالَةَ: خەتكە ئىمزا قويدى.

صَحَّحَ الْعَقْدَ: توختامغا قول قويۇشتى.

صَحَّحَ اللهُ الْمَرِيضَ: ئاللاھ كېسەلگە شىپالىق بەردى.

صُحِّحَتِ الْمُعَاهَدَةُ: كېلىشىم ئىمزالاندى.

صَحَّفَ يُصَحِّفُ تَصْحِيفًا الْكَلِمَةَ: خاتا ئوقۇدى، خاتا تەلەپپۇز قىلدى؛ خاتا يازدى.

صَحَّفَ الْخَبَرَ: يالغان خەۋەر قىلدى، خەۋەرنى ئۆزگەرتتى.

صَحَّى يُصَحِّي تَصْحِيَةً: ئويغاتتى.

صِحِّيٌّ: پاكىز، ساغلام، ساق.

غَيْرُ صِحِّيّ: ساقسىز، ساغلام ئەمەس.

مَحْجِرٌ صِحِّيٌّ: كارانتىن قىلىش ئورنى.

مُوَظَّفٌ صِحِّيٌّ: ساقلىق ساقلاش خادىمى.

هَوَاءٌ جَبَلِيٌّ صِحِّيٌّ: ساغلاملىققا پايدىلىق تاغ هاۋاسى.

التَّدْخِيْنُ غَيْرُ صِحِّيّ: تاماكا ساغلاملىققا زىيانلىق.

الْخَدَمَاتُ الصِّحِّيَّةُ: ساقلىقنى ساقلاشقا دائىر خىزمەتلەر.

صَحَرٌ . صُحْرَةٌ: كۈل رەڭ.

صَحْرَاءُ ج صَحَارَى وَ صَحَارٍ وَ صَحَارِيٌّ وَ صَحْرَوَاتٌ: چۆل، باياۋان، قۇملۇق، سەھرا.

الصَّحْرَاءُ الْكُبْرَى فِي افْرِيْقَا: ئافرىقىدىكى سەھرايى كەبىر.

صَحْرَاوِيٌّ: چۆللۈك، چۆلگە مەنسۇپ.

صَحْرَاوِيٌّ ج صَحْرَاوِيّونَ: سەھرالىق، قىرلىق.

مُنَاخٌ صَحْرَاوِيٌّ: چۆل هاۋا كىلىماتى، قۇملۇق هاۋا كىلىماتى.

أَرَاضٍ صَحْرَاوِيَّةٌ: چۆللۈك زېمىن.

صَحْفَةٌ ج صِحَافٌ: لېگەن، تاۋاق، چوڭ تەخسە.

صَحْفَةُ الْعُمُودِ: تۈۋرۈك بېشى.

﴿يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇلارغا ئالتۇن لېگەنلەردە (تائام)، ئالتۇن جاملاردا (شاراب) تۇتۇلىدۇ.

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ أَمَرَ بِلَعْقِ الْأَصَابِعِ وَالصَّحْفَةِ» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام قولنى ۋە تاماق يېگەن قاچىنى يالىۋېتىشكە بۇيرۇيتتى.

صِحَافُ الطَّعَامِ: هەر خىل يېمەكلىكلەر.

صَحَفِيٌّ: ئۇزلۇكسىز ئۆگەنگۈچى، ئۆز ئالدىغا ئۆگەنگۈچى؛ مۇخبىر، ئاخبارات خادىمى.

مُؤْتَمَرٌ صَحَفِيٌّ: ئاخباراتچىلار قۇرۇلتىيى.

يَعْمَلُ مُلْحَقًا صَحَفِيًّا: ئاخبارات خادىمى، ئاخبارات ئەمەلدارى.

نَدْوَةٌ صَحَفِيَّةٌ: ئاخبارات يىغىنى.

صَحِلَ يَصْحَلُ صَحَلًا الرَّجُلُ: ئاۋازى غورۇك ـ غورۇك چىقتى.

صَحَلٌ: غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋاز.

صُحْمَةٌ: سېرىق، سېرىق رەڭ.

صَحَنَ يَصْحَنُ صَحْنًا الشَّيْءَ: قاچىدا بىر نەرسە سۇنۇپ بەردى.

صَحَنَ الْحَبَّةَ: ئاشلىق سوقتى.

صَحْنٌ ج أَصْحُنٌ وَ صُحُونٌ: تەخسە، لېگەن، تاۋاق.

صَحْنُ الدَّارِ: قورۇ، هويلا.

صَحْنُ الْمَسْجِدِ: مەسچىتنىڭ ئوتتۇرىسى.

صَحْنُ الْمَحْكَمَةِ: (سوت مەهكىمىسىدىكى) ئادۇوكاتنىڭ ئورنى.

صَحْنَاةٌ: ساردىن بېلىقى.

صَحْنَى: ساردىن بېلىقى.

صَحْوٌ: ئويغىنىش، ئاڭ، ئاڭلىقلىق، سەگەكلىك؛ ئوچۇق.

سَمَاءٌ صَحْوٌ: سۈزۈك ئاسمان.

نَهَارٌ صَحْوٌ: ئوچۇق كۈن.

صَحْوَةٌ ج صَحَوَاتٌ: سەگەك؛ پاراسەت؛ ئەقىل؛ ئاڭ، ئويغۇ.

اَلصَّحْوَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ: ئىسلامىي ئويغىنىش.

أَيَّامُ الصَّحْوَةِ: ئوچۇق كۈنلەر.

صُوَيْحِبٌ م صُوَيْحِبَةٌ: كىچىك دوست، شاكىچىك.

صَحِيَ يَحْصَى صَحًى الرَّجُلُ: ئويغاندى، ئورنىدىن تۇردى، بىدار بولدى.

صَحِيْرٌ: ئېشەكنىڭ هاڭرىشى.

صَحِيْحٌ ج صِحَاحٌ وَ أَصِحَّاءُ وَ أَصِحَّةٌ وَ صَحَائِحُ: توغرا، بىجىرىم، ساغلام.

صَحِيْحُ الْجِسْمِ: ساغلام، سالامەتلىكى ياخشى، تەندۇرۇس.

غَيْرُ صَحِيْحٍ: خاتا، توغرا ئەمەس، ساق ئەمەس.

عَدَدٌ صَحِيحٌ: پۈتۈن سان، توغرا سان.

حِسَابٌ صَحِيحٌ: توغرا ھېساب.

حَدِيثٌ صَحِيحٌ: سەھىھ ھەدىس.

صَحِيحٌ أَنَّهُ قَامَ بِعَمَلِهِ: ئۇنىڭ ۋەزىپىسىنى ئادا قىلغانلىقىدا شەك يوق.

آلَةٌ صَحِيحَةٌ: ساق زاپچاس، ساق ماشىنا.

صَحِيفَةٌ ج صَحِيفَاتٌ وَ صَحَائِفُ وَ صُحُفٌ: كىتاب، ۋاراق، سەھىپە؛ تېرە؛ گېزىت؛ بەت.

صَحِيفَةُ الْوَجْهِ: يۈز، يۈزنىڭ تېرىسى.

﴿إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى، صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى﴾ ‹قرآن›: بۇ (يەنى، بۇ سۈرىدىكى ۋەزلەر) شەك-شۈبھىسىزكى، بۇرۇنقى كىتابلاردا - ئىبراھىم ۋە مۇسانىڭ كىتابلىرىدا باردۇر.

صَحِيفَةُ الدَّعْوَى: چاقىرىق قەغىزى، تەكلىپنامە، باغاق.

صَحِيفَةُ أَخْبَارٍ: گېزىت.

صَحِيفَةُ رُخَامٍ: مەرمەر تاشنىڭ يۈزى.

صَحِيفَةُ الْأَهْرَامِ: ئەھرام گېزىتى.

اَلصَّحِيفَةُ الْعَقَّارِيَّةُ: يەر خېتى.

صُحُفُ الصَّبَاحِ: ئەتىگەنلىك گېزىتلەر.

صَخِبَ يَصْخَبُ صَخَبًا: ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلدى، توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

صَخِبَ الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىرى.

يَصْخَبُ الْبَحْرُ فِي الشِّتَاءِ: قىشتا دېڭىز دولقۇنلايدۇ.

صَخَبٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭ، ۋارقىراش، تۇۋلاش، غەلۋە-غوۋغا.

صَخَبُ الْمُتَظَاهِرِينَ: نامايىشچىلارنىڭ ۋارقىراش-تۇۋلاشلىرى.

أَثَارَ صَخَبًا عَالِيًا: ۋارقىراپ جارقىرىدى.

صَخِبٌ: شاۋقۇن-سۈرەن كۆتۈرگۈچى، قاتتىق توۋلىغۇچى.

صَخَّ يَصِخُّ صَخًّا الصَّوْتُ الْأُذُنَ: قۇلاقنى پاڭ قىلىۋەتتى.

صَخَّابٌ: شاۋقۇن-سۈرەن كۆتۈرگۈچى، قاتتىق توۋلىغۇچى.

صَخَّةٌ ج صَخَّاتٌ: تاراڭ-تۇرۇڭ ئاۋاز.

صَخَّةُ الْحَدِيدِ بِالْمِطْرَقَةِ: بازغان بىلەن تۆمۈرنى ئۇرغاندىكى ئاۋاز.

صَخِدَ يَصْخَدُ صَخْدًا وَ صَخَدَانًا الْيَوْمَ: كۈن ئىسسىق بولدى.

صَخْدَانٌ: قاتتىق ئىسسىق، پىژغىرىم ئىسسىق.

صَخِرَ يَصْخَرُ صَخَرًا الْمَكَانُ: جاي تاشلىق بولدى.

صَخِرَتْ سَوَاحِلُ الشِّمَالِ: شىمالىي قىرغاقلار تاشلىشىپ كەتتى.

صَخْرٌ ج صُخُورٌ وَ صُخُورَةٌ: تاش، تاغ جىنسى.

صُخُورٌ رُسُوبِيَّةٌ: چۆكمە جىنس.

صُخُورٌ صَمَّاءُ: قورام تاش.

صَخْرٌ مُحَبَّبٌ: گرانىت تاش.

﴿وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ﴾ ‹قرآن›: شۇنىڭدەك ۋادى قۇرادا تاشلارنى كېسىپ (ئۆيلەرنى بىنا قىلغان) سەمۇدنى ئاللاھ قانداق جازالىدى.

ثَابِتٌ كَالصَّخْرِ: تاشتەك، مۇستەھكەم.

قَلْبُهُ مِنَ الصَّخْرِ: دىلى تاشتەك.

صُخُورُ الْجِبَالِ: تاغلارنىڭ تاشلىرى.

صَخِرٌ: تاشلىق جاي، ساي.

صَخْرَةٌ ج صُخُورٌ وَ صَخْرٌ: تاش، تاغ جىنسى.

صُخُورٌ نَارِيَّةٌ: يانار تاغ جىنسلىرى.

﴿قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ﴾ ‹قرآن›: ياش خادىم: «بىز چوڭ تاش ئاستىدا ئارام ئېلىۋاتقاندا يوز بەرگەن ئىشتىن، ... خەۋىرىڭ بارمۇ؟» دېدى.

اَلصَّخْرَةُ: گۈمبەز، بەيتۇلمۇقەددەستىكى بىر

مەسجىد، ئۇنى ئابدۇلمەلىك ئىبن مەرۋان بىنا
قىلغان.
صُخُورٌ مُنَضَّدَةٌ: تاغ جىنسلىرى قاتلاملىرى.
عِلْمُ الصُّخُورِ: پېتروگرافىيە، پېترولوگىيە.
صَخْرِيٌّ: تاشلىق جاي، ساي.
نَقْشٌ صَخْرِيٌّ: تاش ئويما.
أُكْتُشِفَتْ قُبُورٌ صَخْرِيَّةٌ: تاش قەبرىلەر بايقالدى.
اَلصَّخْرِيَّاتُ: پېتروگرافىيە، پېترولوگىيە.
صِدَارٌ: جىلىتكە، مايكا، پىنجەك؛ كەمەر، بەلۋاغ.
صِدَارُ النَّجَاةِ: قۇتقۇزۇش كىيىمى.
صَدَارَةٌ: تۆر، باش ئورۇن.
جَلَسَ مَكَانَ الصَّدَارَةِ: تۆردە ئولتۇردى.
فُلَانٌ لَهُ الصَّدَارَةُ فِي قَوْمِهِ: پالانى قوۋمىنىڭ
ئاقساقىلى.
صُدَاعٌ: باش ئاغرىقى.
صَدَاقٌ ج أَصْدِقَةٌ وَ صُدُقٌ وَ صَدُقَةٌ: مەھرى، توي‌لۇق.
صِدَاقُهَا مِائَةُ دِينَارٍ: ئۇنىڭ مەھرى يۈز دىنار.
حَضَرَ حَفْلَ عَقْدِ الصَّدَاقِ: نىكاھ مۇراسىمىغا
قاتناشتى.
صَدَاقَةٌ: دوستلۇق.
مُعَاهَدَةُ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق شەرتنامىسى.
بَيْنَهُمَا صَدَاقَةٌ مُنْذُ الصِّغَرِ: كىچىكىدىن تارتىپ
ئۇلارنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق بار.
صِدَامٌ: جاۋغاي؛ تاكاللاشماق، جاڭجاللاشماق،
توقۇنۇش.
فِرْقَةُ الصِّدَامِ: پىدائىيلار، پىدائىيلار ئەترىتى.
صَدَامٌ: ھايۋانلارنىڭ بېشىدا بولىدىغان بىر خىل
كېسەللىك.
صِدَامُ السَّيَّارَاتِ: ماشىنىلارنىڭ سوقۇلۇپ كېتىشى.
صَدَأَ يَصْدَأُ صَدْأً الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلاشتى، دات
باستى.
صَدُؤَ يَصْدُؤُ صَدَاءَةً الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلاشتى، دات
باستى.
صَدِأَ يَصْدَأُ صَدَأً الْحَدِيدُ: تۆمۈر داتلاشتى، دات
باستى.
صَدِأَ بَعْدَ نَشَاطِهِ الْكَثِيفِ: قويۇق پائالىيەتتىن
كېيىن بوشاپ قالدى.
صَدَأٌ. صَدَاءَةٌ: دات.
صَدَأُ الْحِنْطَةِ: بۇغداينىڭ قارا كۈيە كېسىلى.
غَيْرُ قَابِلٍ لِلصَّدَإِ: داتلاشماس، دات باسماس.
أَكَلَهُ الصَّدَأُ: ئۇنى دات يەپ كەتتى.
مَعْدِنٌ ضِدَّ صَدَءٍ: داتلاشماس مېتال.
صُدْأَةٌ: قوڭۇر رەڭلىك.
مَعَادِنُ صَدِئَةٌ: داتلاشقان مېتاللار.
صَدَحَ يَصْدَحُ صَدْحًا وَ صُدَاحًا الرَّجُلُ: ناخشا ئېيتتى،
غەزەل ئوقۇدى.
صَدَحَ الْبُلْبُلُ: بۇلبۇل سايرىدى.
صَدَحَتِ الْمُوسِيقَى: مۇزىكا سايراپ كەتتى.
صَدَحَ الْمُطْرِبُ بِأَنْغَامِ مُوسِيقِيَّةٍ شَجِيَّةٍ: مۇزىكانت
مۇڭلۇق مۇزىكا ئاھاڭلىرى بىلەن ناخشا
ئېيتتى.
صَدْحَةٌ ج صَدَحَاتٌ: قۇشلارنىڭ يېقىملىق
سايرىشى؛ قۇلۇلە قېپى.
صَدَّ يَصُدُّ صَدًّا وَ صُدُودًا: توسۇدى، توختاتتى،
تىزگىنلىدى، دەخلى يەتكۈزدى، توسالغۇ
بولدى؛ قارشى تۇردى، تىركەشتى؛
چېكىندۈردى، رەت قىلدى، باش تارتتى،
ئۆزىنى قاچۇردى.
صَدَّ عَنْ زِيَارَةِ أَقَارِبِهِ: يېقىنلىرىنى يوقلاشتىن يۈز
ئۆرۈدى.
يَصُدُّ الْجَيْشُ الْعَدُوَّ فِي كُلِّ هَجَمَاتِهِ: قوشۇن
دۈشمەننىڭ بارلىق ھۇجۇملىرىنى
چېكىندۈرمەكتە.
﴿فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَ مِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ﴾ «قرآن»:

ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار)نىڭ ئىچىدە ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئىمان ئېيتقانلارمۇ بار، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرمۇ بار.

صَدٌّ: توسماق، مەنئى قىلماق؛ قارشى تۇرماق؛ چېكىندۈرمەك، قايتۇرما زەربە بەرمەك.

﴿وَ صَدٌّ عَنْ سَبِيْلِ اللهِ وَ كُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھنىڭ يولىدىن توسۇش، ئاللاھقا كۇپۇرلۇق قىلىش، مەسجىدى ھەرەمدە (ئىبادەت قىلىشتىن) توسۇش... (ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا چوڭ گۇناھدۇر).

صَدَدٌ: مۇناسىۋەت؛ مۇھىم تېما، سۆزنىڭ ماۋزۇسى؛ مەقسەت، نىشان؛ ئۇدۇلىدا، ئالدىدا.

فِي هَذَا الصَّدَدِ: بۇ جەھەتتە، بۇ مەسىلە توغرىسىدا.

دَارِي صَدَدَ دَارِهِ: مېنىڭ ئۆيۈم ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئۇدۇلىدا.

هُوَ بِصَدَدِ فِعْلِ كَذَا: ئۇ مۇشۇ ئىش بىلەن بولىدۇ.

صَدَّاحٌ: ناخشىچى.

طَائِرٌ صَدَّاحٌ ج صَوَادِحُ: ناخشىچى قۇش.

صَدَّامٌ: ئۇرغاق، سوققاق.

صَدَّدَ يُصَدِّدُ تَصْدِيْدًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭلىدى.

صَدَّرَ يُصَدِّرُ تَصْدِيْرًا بِكَذَا: كىرىش سۆز يازدى، مۇقەددىمە يازدى.

صَدَّرَ الْبِضَاعَةَ: مالنى ئېكسپورت قىلدى.

صَدَّرَ الشَّيْءَ: ئەۋەتتى، يوللىدى.

صَدَّعَ يُصَدِّعُ تَصْدِيْعًا الشَّيْءَ: يوچۇق ئاشتى، يوچۇق پەيدا قىلدى.

صَدَّعَ الزِّلْزَالُ الْمَسَاكِنَ: يەر تەۋرەش بىلەن ئۆيلەرگە دەز كەتتى.

﴿لَايُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ شارابنى ئىچىش بىلەن ئۇلارنىڭ بېشى ئاغرىمايدۇ، مەست بولمايدۇ.

صَدَّعَ الشَّخْصَ: باش ئاغرىقى كەلتۈردى.

صَدَّعَ الزَّجِيْجُ الرَّجُلَ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ كىشىنىڭ بېشىنى ئاغرىتىۋەتتى.

صَدَّقَ يُصَدِّقُ تَصْدِيْقًا الْخَبَرَ: خەۋەرگە ئىشەندۈردى.

صَدَّقَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا بەلگىلىدى، تەستىقلىدى، ئىسپاتلىدى.

﴿بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَ صَدَّقَ الْمُرْسَلِيْنَ﴾ ‹قۇرئان›: ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇ ھەق (دىنىنى) ئېلىپ كەلدى ۋە پەيغەمبەرلەرنى تەستىقلىدى.

مَا صَدَّقَ عَيْنَيْهِ: كۆزىگە ئىشەنمەيلا قالدى.

صَدَّقَ فُلَانًا: پالانىغا ئىشەندى.

«صَدَّقَ مَجْلِسُ الْوُزَرَاءِ عَلَى الْمُعَاهَدَةِ»: دۆلەت كېلىشىمگە ئىمزا قويدى.

صَدِّقْ أَوْ كَذِّبْ: مەيلى ئىشەن، مەيلى ئىشەنمە (خالىغىنىڭنى قىل).

صَدَّى يُصَدِّي تَصْدِيَةً بِيَدِهِ: چاۋاك چالدى.

صَدَّى الشَّيْءَ: ئەكس سادا چىقاردى.

صَدَّى الشَّخْصَ: ئۇسسىتىۋەتتى.

صِدِّيْقٌ ج صِدِّيْقُونَ: ھەققانىي، راستچىل، ئىشەنچلىك، سادىق، دوست.

﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقاً نَبِيّاً﴾ ‹قۇرئان›: (ئى مۇھەممەد) كىتابتا (يەنى، قۇرئاندا) ئىبراھىمنى بايان قىلغىن، ئۇ ھەقىقەتەن تولىمۇ راستچىل پەيغەمبەر ئىدى.

اَلصِّدِّيْقُ: ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ لەقىمى.

صَدَرَ يَصْدُرُ صَدْرًا وَ مَصْدَرًا إِلَيْهِ: باردى، ماڭدى، كەتتى.

صَدَرَ يَصْدُرُ صَدْرًا وَ صُدُورًا الْأَمْرُ: پەيدا بولدى، يۈز بەردى، كېلىپ چىقتى، سادىر بولدى.

﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ﴾ «قرآن»: بۇ كۈندە كىشىلەر قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن توپ-توپ بولۇپ تارىلىپ كېتىدۇ.

صَدَرَ الْحُكْمُ فِي الْقَضِيَّةِ: دەۋادىكى ھۆكۈم چىقتى.

صَدَرَ الْكَلَامُ عَنْ قَلْبٍ طَيِّبٍ: ياخشى نىيەت بىلەن سۆزلىدى.

صَدَرَ عَنِ الشَّيْءِ: كېلىپ چىقتى.

صَدَرَ عَنْ مَوْقِفِهِ اِرْتِيَاحٌ بَيْنَ أَتْبَاعِهِ: ئەگەشكۈچىلەر ئارىسىدا ئۇنىڭ مەيدانىغا قارىتا خۇشاللىنىش كېلىپ چىقتى.

صَدْرٌ: كەلمەك؛ قايتماق.

صَدْرٌ ج صُدُورٌ: ئوتتۇرا مەكتەپ؛ شەرەپلىك ئورۇن، كۆكرەك؛ ئەمچەك؛ دىل، قەلب؛ غايە.

صَدْرُ الْإِسْلَامِ: ئىسلام دىنىنىڭ دەسلەپكى دەۋرى.

﴿وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ «قرآن»: ئاللاھتائالا كۆڭۈللەردىكىنى بىلگۈچىدۇر.

صَدْرُ الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ئالدى پېشى.

صَدْرُ الرَّجُلِ: تەبىئىتى، كۆكسى-قارنى.

صَدْرُ الشَّيْءِ وَالْمَكَانِ: باش ئورۇن، يۇقىرى ئورۇن، تۆر.

صَدْرُ بَيْتِ الشِّعْرِ: شېئىرنىڭ ئالدىنقى مىسراسى.

صَدْرُ الْأَعْظَمِ: باش مىنىستىر، باش ۋەزىر.

بَنَاتُ الصَّدْرِ: خىيال، غەم-قايغۇ.

رَحْبُ الصَّدْرِ: قارنى-كۆكسى كەڭ.

ضَيِّقُ الصَّدْرِ: ئىچى تار.

ذَاتُ الصَّدْرِ: كۆكرەك بوشلۇقى كېسىلى.

مُنْقَبِضُ الصَّدْرِ: ئىچى پۇشقۇچى، روھسىز، خاپا، يۈرىكى سىقىلغۇچى.

مَكْنُونَاتُ الصَّدْرِ: يۈرەك سىرلىرى.

صَدْرًا مِنَ الزَّمَانِ: زاماندىن بىر قىسىم.

صُدْرَةٌ ج صُدَرٌ: جىلىتكە، مايكا.

صَدْرِيٌّ: كۆكرەكلىك، كۆكرەكنىڭ.

اَلتَّجْوِيفُ الصَّدْرِيُّ: كۆكرەك بوشلۇقى.

دَاءٌ صَدْرِيٌّ: كۆكرەك ئاغرىقى.

اَلْقَفَصُ الصَّدْرِيُّ: كۆكرەك قېپى.

أَمْرَاضٌ صَدْرِيَّةٌ: يۈرەك ئاغرىقى.

صُدْرِيَّةٌ: لىپتىك، باغىرداق.

نَزْلَةٌ صَدْرِيَّةٌ: زۇققە كېسىلى، دەم سىقىلىش.

صَدَعَ يَصْدَعُ صَدْعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يېرىۋەتتى، پارچىلىۋەتتى.

صَدَعَ الْأَمْرَ: ئاشكارىلىدى، پاش قىلدى.

صَدَعَ بِالْحَقِّ: ھەقىقەتنى جاكارلىدى.

﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ «قرآن»: ساڭا بۇيرۇلغاننى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويغىن، مۇشرىكلارنىڭ (مەسخىرىلىرىگە) پەرۋا قىلمىغىن.

صَدَعَ يَصْدَعُ صُدُوعًا: مايىل بولدى، ئىغىپ كەتتى.

صُدِعَ: باش ئاغرىقىغا مۇپتىلا بولدى.

صَدْعٌ: يېرىلماق، پارچىلانماق.

صَدْعٌ ج صُدُوعٌ: چاك، يېرىق، دەز.

﴿وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ﴾ «قرآن»: يېرىلىپ (گىياھلارنى ئۈندۈرۈپ بېرىدىغان) زېمىن بىلەن قەسەمكى، ...

صِدْعٌ . صِدْعَةٌ ج صِدَعٌ: يېرىمى، يېرىم، پارچىسى؛ بىر بۆلۈك كىشىلەر.

صَدَغَ يَصْدَغُ صَدْغًا عَنِ الْأَمْرِ: توختاتتى، تىزگىنلىدى، توسۇدى.

صَدَغَ النَّمْلَةَ: چۈمۈلىنى ئۆلتۈردى.

صَدَغَ الشَّخْصَ: چېكىسىگە ئۇردى.

صُدِغَ الشَّخْصُ: باش ئاغرىقىغا گىرىپتار بولدى.

صُدْغٌ ج أَصْدَاغٌ: چېكە، چېكە چاچ، ياگاق چاچ (قۇلاق بىلەن كۆز ئارىلىقى).

ضُرِبَ عَلَى صُدْغِهِ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ: چېكىسىگە تاياق تېگىپ، ھوشىدىن كەتتى.

صِدْغٌ: يۈزى قېلىن؛ كۆرۈمسىز.

صُدْغِيٌّ: چېكىنىلىك، چېكە سۆڭىكى.

صَدَفَ يَصْدِفُ صَدْفًا وَ صُدُوفًا عَنْ كَذَا: ئارقىسىغا ياندى، چېكىندى.

صَدَفَ عَنْ: يىرگەندى، بىزار بولدى، ياقتۇرمىدى.

صَدَفَ عَنِ الْحَقِّ: ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈدى.

صَدَفَ يَصْدِفُ صَدْفًا عَنْهُ: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇردى، باش تارتتى.

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ اللهِ وَصَدَفَ عَنْهَا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟

صَدَفٌ ج أَصْدَافٌ: سەدەپ.

صَدَفُ الْأُذُنِ: تاشقى قۇلاق.

﴿حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا﴾ ‹قرآن›: ئىككى تاغنىڭ ئارىسى تەكشى بولغاندا، كۆيۈكلەرنى پۈۋلەڭلار، دېدى.

صَدَفَا الْجَبَلِ: تاغنىڭ ئىككى يېقى.

شُغْلُ الصَّدَفِ: قۇلۇلە قىپىنى باشقا نەرسىگە نەقىش قىلماق.

عِلْمُ الْأَصْدَافِ: قۇلۇلەشۇناسلىق.

صُدْفَةٌ / صِدْفَةٌ ج صُدَفٌ: تاسادىپى، ئۇشتۇمتۇت، تۇيۇقسىز، كۈتۈلمىگەندە.

صَدَفِيٌّ: قۇلۇلە قىپىنىلىك.

رَهْنٌ صَدَفِيٌّ: سەدەپ مىيى.

صُدَفِيٌّ: تاسادىپىيلىق.

صَدَقَ يَصْدُقُ صِدْقًا وَ مَصْدُوقَةً وَ تِصْدَاقًا: راست ئېيتتى، توغرا سۆزلىدى، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

صَدَقَ فِي وَعْدِهِ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

﴿هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَ صَدَقَ الْمُرْسَلُونَ﴾ ‹قرآن›: مېھرىبان ئاللاھنىڭ ۋەدە قىلغىنى مۇشۇ (كۈن)، پەيغەمبەرلەر راست ئېيتقان.

صَدَقَ قَوْلَهُ: راست ئېيتتى.

صَدَقَ النُّصْحَ: سەمىمىي نەسىھەت قىلدى.

صَدَقَهَا الْحُبَّ: ئۇنى چىن دىلىدىن سۆيدى.

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيمُ: ئۇلۇغ ئاللاھ راست ئېيتتى («قۇرئان كەرىم» تىلاۋەت قىلىنغاندىن كېيىن ئېيتىلىدۇ).

صَدَقَتِ الْمَرْأَةُ فِي وَعْدِهَا: ئايال ۋەدىسىدە تۇردى.

صَدَقَتْ عَزِيمَتُهُ عَلَى فِعْلِ الْخَيْرِ: ياخشى ئىشلارغا بولغان نىيىتى توغرا بولدى.

فُلَانٌ يَصْدُقُ فِي حَدِيثِهِ دَائِمًا: پالانى ھەمىشە راست سۆزلەيدۇ.

صِدْقٌ: راستلىق، ھەقىقەت، سادىقلىق، راستچىللىق، ئىشەنچلىك.

«وَكُنْ صَادِقًا فِيمَا تَقُولُ وَلَا تَمُنْ فَإِنَّ مَقَالَ الصِّدْقِ أَعْلَى وَأَفْيَدُ»: سۆزدە راستچىل بول، يالغانچىلىق قىلما، راست سۆز ئىنتايىن قىممەتلىك ۋە مەنپەئەتلىكتۇر.

صِدْقًا: راست، ھەقىقەتەن.

﴿وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ﴾ ‹قرآن›: كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن.

اَلصِّدْقُ فِي الْقَوْلِ وَالْإِخْلَاصُ فِي الْعَمَلِ: سۆزدە راستچىللىق ئىشتا سەمىمىيلىك بولىدۇ.

صَدَقَةٌ ج صَدَقَاتٌ: سەدىقە، ئېھسان، زاكات.

﴿قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى﴾ ‹قرآن›: ياخشى سۆز ۋە كەچۈرۈش كېيىن ئەرزىيەت يەتكۈزىدىغان سەدىقىدىن ئەۋزەلدۇر.

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ﴾ «قۇرئان»: زاكات پەقەت پېقىرلارغا...

صَدَقَةُ الْفِطْرِ: پىتىر سەدىقىسى.

جَمْعُ الصَّدَقَاتِ: زاكات يىغىش.

صَدُقَةٌ ج صَدُقَاتٌ: توپلۇق، مەھرى.

﴿وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾ «قۇرئان»: ئاياللارغا تۆلەيدىغان مەھرىلىرىنى خۇشاللىق بىلەن سوۋغا قىلىپ بېرىڭلار.

صَدَمَ يَصْدِمُ صَدْمًا: ئۇرۇلدى، سوقۇلدى؛ ئۇرۇۋەتتى، سوقۇۋەتتى.

صَدَمَهُ أَمْرٌ: بىر ئىش ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى.

صَدَمَتِ السَّيَّارَةُ الطِّفْلَ: بالىنى ماشىنا سوقۇۋەتتى.

صَدَمَتْهُ كَارِثَةٌ: ئۇنىڭغا كىلىشمەسلىك كەلدى.

صَدْمَةٌ ج صَدَمَاتٌ: ئۇرۇلۇپ كەتمەك، تېگىپ كەتمەك، سوقۇلۇپ كەتمەك.

صَدْمَةُ الْعَبْوَةِ: ئارقىغا تېپىش كۈچى؛ تىترىمەك، زىلزىلىگە كەلتۈرمەك، سىلكىمەك.

صَدُوحٌ: ناخشىچى.

صُدُودٌ: يۈز ئۆرۈمەك.

﴿رَأَيْتَ الْمُنَافِقِيْنَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ «قۇرئان»: مۇناپىقلارنىڭ سەندىن قاتتىق يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى كۆرىسەن.

صَدُوقٌ ج صُدُقٌ: راستچىل، ھەققانىي، سادىق، سەممىي.

صَدِيَ يَصْدَى صَدًّى: چاڭقىدى، قاتتىق ئۇسسىدى.

صَدًى ج أَصْدَاءٌ: ئەكس سادا، سادا، ئىنكاس؛ ھۇۋقۇش.

لِهَذَا الْخَبَرِ صَدًى بَعِيْدٌ: بۇ خەۋەر كەڭ كۆلەمدە ئىنكاس قوزغىدى.

أَصْبَحَ لَهُ صَدًى وَاسِعٌ فِي الْبِلَادِ: ئۇ مەملىكەت بويىچە چوڭقۇر تەسىرگە ئىگە.

لَيْسَ لَهُ أَيُّ صَدًى: ھېچقانداق ئىنكاسقا ئىگە ئەمەس.

صَدَى غِنَاءِ الرَّاعِي فَوْقَ الْجَبَلِ: پادىچىنىڭ ناخشىسىنىڭ تاغ ئۈستىدىكى ئەكس ساداسى.

أَسْرَعُ مِنْ رَجْعِ الصَّدَى: ئاۋازنىڭ ئەكس ساداسىدىنمۇ تېز.

تُرَدِّدُ صَدَاهُ فِي جَمِيْعِ الْأَوْسَاطِ: پۈتكۈل ساھەلەردە ئۇنىڭ ساداسى ياڭرايدۇ.

صَدًّى: دات.

صَدٍ م صَدِيَةٌ ج صُدَاةٌ: ئۇسسۇز، چاڭقاپ كەتكەن ئادەم.

صَدِئٌ: دات باسقان، داتلاشقان.

صَدْيَانُ م صَدْيَا جمعها صِدَاءٌ: ئۇسسۇز، چاڭقاپ كەتكەن ئادەم.

أَسْعَفَ الطَّبِيْبُ الصِّدَاءَ مِنَ الْمُسَافِرِيْنَ: دوختۇر چاڭقاپ كەتكەن يولۇچىلارنى قۇتقۇزۇۋالدى.

صَدِيْدٌ: يىرىڭ.

﴿وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيْدٍ﴾ «قۇرئان»: (جەھەننەمدە) ئۇ يىرىڭ ئارىلاش سۇ بىلەن سۇغىرىلىدۇ.

صَدِيْعٌ ج صُدُعٌ: يېرىم، يېرىمى، پارچە؛ بىر بۆلۈك كىشىلەر.

صَدِيْقٌ ج أَصْدِقَاءُ وَ صُدَقَاءُ وَ صُدْقَانٌ جج أَصَادِقُ م صَدِيْقَةٌ: دوست، بۇرادەر، ئاغىنە.

﴿فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِيْنَ وَ لَاصَدِيْقٍ حَمِيْمٍ﴾ «قۇرئان»: بىزگە شاپائەت قىلغۇچىلارمۇ ۋە يېقىن دوستىمۇ يوق.

فُلَانٌ صَدِيْقٌ حَمِيْمٌ: پالانى جان دوست.

دَوْلَةٌ صَدِيْقَةٌ: دوست دۆلەت.

صَدِيْدِيٌّ: يىرىڭلىق.

صُرَاحٌ: ئېنىق، ئوچۇق ـ ئاشكارا؛ ساپ.

لَبَنٌ صُرَاحٌ: ساپ سۈت.

قَوْلٌ صُرَاحٌ: ئوچۇق سۆز.

صَرَاحَةٌ: ئېنىقلىق، ئاشكارىلىق؛ ساپلىق.

صَرَاحَةُ النِّيَّةِ: سەممىيلىك، راستچىللىق، ئاق كۆڭۈللۈك.

صَرَاحَةُ الصَّدِيقِ بِصَدِيقِهِ: دوستنىڭ دوستىغا ئوچۇق-يورۇق بولۇشى.

صَرَاحَةً. بِصَرَاحَةٍ: ئاشكارا، ئوچۇق، روشەن؛ ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن.

صَرَاحِيَّةٌ: ساپلىق، ئوچۇقلۇق.

صَرَاحِيَّةٌ مِنَ الْخَمْرِ: ساپ هاراق.

صُرَاخٌ: سۈرەن، چۇقان.

صَرَارِيٌّ ج صَرَارِيُّونَ: كېمىچى، ماتروس.

صِرَاطٌ ج صُرُطٌ: يول، داغدام يول.

اَلصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ: توغرا يول، ھەق يول.

﴿إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ «قرآن»: بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن.

صِرَاعٌ: چېلىشماق.

صُرَاعٌ: غالجىرلىق كېسىلى.

صِرَاعٌ ج صِرَاعَاتٌ: كۈرەش قىلىش، ئېلىشىش.

صِرَاعٌ طَبَقِيٌّ: سىنىپىي كۈرەش.

كَانَ فِي صِرَاعٍ مَعَ الْفَقْرِ وَالْعَوَزِ: نامراتلىق ۋە موھتاجلىق بىلەن كۈرەش قىلىش.

اَلصِّرَاعَاتُ الْعَقَائِدِيَّةُ وَالطَّائِفِيَّةُ: مەزھەپچىلىك ۋە گۇرۇھۋازلىق كۈرەشلىرى.

صِرَاعَةٌ: چېلىشىش ماھارىتى.

صِرَافَةٌ: چاي پۇلى، تاپان ھەققى، شىرىنكانە.

صَرَامَةٌ: ئۆتكۈرلۈك، كەسكىنلىك، جەددىيلىك، قەتئىيلىك.

صَرَامَةُ الْقَائِدِ: قوماندانىڭ قەتئىيلىكى.

صَرِبَ يَصْرَبُ صَرَبًا: ئېرىشتى، قولغا كەلتۈردى؛ كەستى، ئۈزۈۋەتتى.

صَرُحَ يَصْرُحُ صَرَاحَةً وَ صُرُوحَةً: ساپ بولدى، ساغلاملاشتى، تازىلاندى.

صَرَحَ يَصْرَحُ صَرْحًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئۇقتۇردى، ئىزاھلىدى، بايان قىلدى.

صَرْحٌ ج صُرُوحٌ: ئوردا، قەلئە، ئېگىز بىنا، ئىمارەت.

صَرْحٌ مُمَرَّدٌ: ئاسمانغا تاقاشقان بىنا.

﴿يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ﴾ «قرآن»: ئى ھامان! ماڭا بىر ئېگىز بىنا سالغىن، ئۇنىڭ بىلەن مەن دەرۋازىلارغا يېتىشىم مۇمكىن.

بَنَى صَرْحًا مِنَ الْوَرَقِ: قەغەزدىن بىنا سالدى (ئاغزىدا شەھەر ئالدى).

بَنَى صُرُوحًا فِي الْهَوَاءِ: ئاسمانغا ئوردا سالدى (ئاغزىدا شەھەر ئالدى، پو ئاتتى).

صُرُوحُ الْمُدُنِ الْحَدِيثَةِ: شەھەرلەرنىڭ بۇلۇتقا تاقاشقان يېڭى ئېگىز بىنالىرى.

صَرَخَ يَصْرُخُ صُرَاخًا وَ صَرِيخًا: ۋارقىرىدى، تۇۋلىدى، نالە قىلدى، پەرياد چەكتى.

صَرَخَ بَطْنُهُ مِنَ الْجُوعِ: قورسىقى ئېچىپ كورۇلداپ كەتتى.

غَضِبَ فَصَرَخَ فِي وَجْهِهِ: ئاچچىقلىنىپ ئۇنىڭ ئالدىدا ۋارقىراپ كەتتى.

صَرْخَةٌ ج صَرَخَاتٌ: سۈرەن، چۇقان، ۋارقىراش، پەرياد.

صَرْخَةُ الرَّضِيعِ: ئەمچەكتىكى بالىنىڭ يىغلىشى.

صَرِدَ يَصْرَدُ صَرَدًا الشَّخْصُ: توڭلىدى، توڭۇپ كەتتى.

صَرَدَتِ الرِّيحُ: سوغۇق شامال چىقتى.

صَرْدٌ ج صُرُودٌ: قاتتىق سوغۇق.

صَرَّ يَصُرُّ صَرًّا الشَّيْءَ: ئورىدى، يۆگىدى، تۈگدى.

صَرَّ الْفَرَسُ أُذُنَهُ: ئات قۇلىقىنى دىڭگايتتى.

صَرَّ النُّقُودَ: پۇلنى قاپچۇققا سالدى.

صُرَّ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈكلەرگە سوغۇق تەگدى.

صَرَّ يَصِرُّ صَرًّا وَ صَرِيرًا الْبَابُ: ئىشىك غىچىرلىدى.

صَرَّ عَلَى أَسْنَانِهِ: چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى.
صَرَّ الْأُذُنُ: قۇلاق غوڭۇلدىدى.
صَرَّتِ الْأَسْنَانُ: چىشلار غۇچۇرلىدى.
صَرَّ الْعُصْفُورُ: قۇشقاچ ۋىچىرلىدى.
اَلْقَلَمُ يَصُرُّ: قەلەم شىرىلدايدۇ.
صَرٌّ: غىچىرلىغان ئاۋاز، جىرىڭلىغان ئاۋاز.
صَرُّ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ غىچىرلىغان ئاۋازى.
صِرٌّ: قاتتىق ئاۋاز؛ قاتتىق سوغۇق؛ سېرىق قۇشقاچ.
﴿كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ (بۇ دۇنيادا) قىلغان خەيرى-ساخاۋەتلىرىنىڭ مىسالى (كۇفرى ۋە گۇناھلار سەۋەبىدىن) ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغان بىر قەۋمنىڭ زىرائىتىگە تېگىپ، ئۇنى نابۇت قىلىۋەتكەن سوغۇق شامالغا ئوخشايدۇ.
صِرّ الْأَبْوَاقِ النَّحَاسِيَّةِ: مىس كاناي ئاۋازى.
رِيحٌ صِرٌّ: سوغۇق شامال.
صُرَّادٌ: ھۆل سوغۇق شامال؛ يامغۇرسىز شالاڭ بۇلۇت.
صَرَّاخٌ: تور.
صَرَّارُ اللَّيْلِ: قارا چېكەتكە.
صَرَّافٌ ج صَيَارِفَةٌ: كاسسىر، بوغالتىر، ئامبارچى.
صَرَّافُ النُّقُودِ: سەرراپ، ئالتۇن-كۆمۈش سودىگىرى؛ پۇل تېگىشىش سودىگىرى.
صَرَّافُ الْمُؤَسَّسَةِ: شىركەت بوغالتىرى.
صَرَّافُ التَّذَاكِرِ فِي دَوْرِ السِّيْنَمَا: كىنوخانا بېلەت ساتقۇچىسى.
صِرَّةٌ: سۈرەن، چۇقان، غوۋغا.
﴿فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا﴾ «قۇرئان»: ئىبراھىمنىڭ ئايالى سۈرەن سېلىپ كېلىپ (ئەجەبلەنگەنلىكىدىن ئۆزىنىڭ) يۈزىنى كاچاتلىدى.
صُرَّةٌ ج صُرَرٌ: چەندازا، ھەميان؛ بىر باغلام.
صُرَّةُ نُقُودٍ: پورتمال، پۇل قاپچۇقى.

صَرَّجَ يُصَرِّجُ تَصْرِيجًا الْبِنَاءَ: بىنانى گەچ بىلەن سۇۋىدى.
صَرَّحَ يُصَرِّحُ تَصْرِيحًا الْأَمْرَ: چۈشەندۈردى، ئۇقتۇردى، ئىزاھلىدى، بايان قىلدى.
صَرَّحَ بِالْأَمْرِ: باياناتى ئېلان قىلدى، جاكارلىدى.
صَرَّحَ لَهُ بِكَذَا: ئۇنىڭغا يول قويدى، ئىجازەت قىلدى.
صَرَّحَ لَهُ بِفَتْحِ مَتْجَرٍ: ئۇنىڭ دۇكان ئېچىشىغا رۇخسەت قىلدى.
صَرَّحَ الرَّئِيسُ بِإِعْلَامِ السِّلْمِ: رەئىس تىنچلىقنى جاكارلىدى.
صَرَّحَ لَهُ بِالسَّفَرِ: ئۇنىڭ سەپەر قىلىشىغا يول قويدى.
صَرَّرَ يُصَرِّرُ تَصْرِيرًا الْفَرَسُ أُذُنَهُ: ئات قۇلىقىنى دىڭگايتتى.
صَرَّعَ يُصَرِّعُ تَصْرِيعًا: قاتتىق يىقتتى.
صَرَّفَ يُصَرِّفُ تَصْرِيفًا ـ هُ فِي الْأَمْرِ: ئىشنى بىر تەرەپ قىلىشقا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى.
صَرَّفَ النُّقُودَ: پۇل ئالماشتۇردى.
﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنى ئىبرەت ئالسۇن، دەپ (ۋەز-نەسىھەتلەرنى) قۇرئاندا تۈرلۈك شەكىلدە بايان قىلدۇق.
صَرَّفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ساتتى.
صَرَّفَ الْمِيَاهَ: سۇ ئاقتۇردى، تۆكتى.
صَرَّفَ الْعُمْلَةَ: پۇلنى ئايلاندۇردى، ئوبوروت قىلدى.
صَرَّمَ يُصَرِّمُ تَصْرِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى، ئۈزۈۋەتتى.
صِرْصَارٌ: مايقۇرت، سۆۋەرەك.
صَرْصَرَ يُصَرْصِرُ صَرْصَرَةً الرَّجُلُ: كىشى قاتتىق ۋارقىرىدى، توۋلىدى.
صَرْصَرَ الصَّقْرُ: لاچىن ئاۋاز چىقاردى.

صَرْصَرٌ: خوراز.

صَرْصَرٌ مِنَ الرِّيحِ: شـۇىرغانلىق سـوغۇق، قـاتتىق بوران.

﴿فَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ﴾ «قۇرئان»: ئـاد بولسا ھەددىدىن زىيادە قـاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى.

صُرْصُرٌ ج صَرَاصِرُ: قارا چېكەتكە.

صُرْصُورٌ ج صَرَاصِيرُ: مايقۇرت، سۇۋەرەك.

صَرَعَ يَصْرَعُ صَرْعًا وَ مَصْرَعًا: يىقىتتى، يىقىلدى.

صَرَعَهُ: قورقۇتتى، چۆچۈتتى.

صَرَعَ الشِّعْرَ: شېئىرنى ئىككى مىسرا قىلدى.

صَرَعَ الْبَابَ: ئىشىكنى ئىككى قاناتلىق قىلدى.

صَرَعَ الْمُلاَكِمُ خَصْمَهُ: بوكسيور رەقىبىنى يەڭدى.

صَرَعَتْهُ الْمَنِيَّةُ: ئۆلدى.

صُرِعَ الرَّجُلُ: تۇتقاقلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

صَرْعٌ ج أَصْرُعٌ وَ صُرُوعٌ: تۇتقاقلىق كېسىلى.

صَرَعٌ: غالجىرلىق كېسىلى.

صُرْعٌ: چولۋۇر.

صَرَفَ يَصْرِفُ صَرْفًا: بوشـىتىۋەتتى، قوغلىـدى، قالدۇردى.

صَرَفَهُ عَنْ رَأْيٍ: ئاگاھلاندۇردى، نەسىھەت قىلدى؛ ياندۇردى.

﴿فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارى ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى يۇسۇفتىن دەپئى قىلدى.

صَرَفَ النَّظَرَ عَنْهُ: سەل قارىدى، ئېتىبارسىز قارىدى.

صَرَفَهُ مِنَ الْعَمَلِ: ئۇنى ئىشتىن بوشاتتى، ۋەزىپىسىدىن قالدۇردى.

صَرَفَ الْعِنَايَةَ فِي ...: كۆڭۈل بۆلدى، دىققەت قىلدى.

صَرَفَ الْمَالَ: خىراجەت قىلدى، چىقىم قىلدى، سەرپ قىلدى.

صَرَفَ الْوَقْتَ: ۋاقىتنى ئۆتكۈزدى.

صَرَفَ الشَّيْءَ: تۈگەتتى، ئىشلىتىپ بولدى.

صَرَفَ التَّلاَمِيذَ مِنَ الْمَدْرَسَةِ: ئوقۇغۇچىلارنى مەكتەپتىن قويۇۋەتتى.

صَرَفَ النَّظَرَ عَنْ كَذَا: ئۇنىڭ بىلەن كارى بولمىدى.

صَرَفَ الشَّخْصَ: سەل قارىدى، ئېتىبارسىز قارىدى.

صَرَفَ هَمَّهُ إِلَى كَذَا: بېرىلدى، پۈتۈنلەي شۇنىڭ بىلەن بولدى.

صَرَفَ يَصْرُفُ صَرِيفًا الْبَابُ: ئىشىك غىچىرلىدى.

صَرَفَ النُّقُودَ: پۇل ئالماشتۇردى.

صَرَفَتِ الْأَسْنَانُ: چىش غۇچۇرلىدى.

صَرْفٌ: (ئىشتىن) بوشاتماق، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرماق؛ چىقىم قىلماق، خىراجەت قىلماق.

صَرْفٌ أَجْنَبِيٌّ: چەت ئەل پۇلى.

﴿فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلاَ نَصْرًا﴾ «قۇرئان»: شۇبھىسىزكى، ئىبادەت قىلغۇچىلار سىلەرنىڭ (ئۇلارنى مەبۇد دېگەن سۆزۈڭلارنى ئىنكار قىلدى. (ئى كۇپپارلار!) سىلەر (ئۆزۈڭلاردىن ئازابنى) دەپئى قىلىشقىمۇ ۋە (بۇ بالادىن ئۆزۈڭلارنى قۇتۇلدۇرۇشقا) ياردەم بېرىشكىمۇ قادىر بولالمايسىلەر.

صَرْفُ النُّقُودِ: پۇل تېگىشىش.

عِلْمُ الصَّرْفِ: مورفولوگىيە.

صَرْفُ الدُّولاَرِ إِلَى رِيَالاَتِ السَّعُودِيَّةِ: دوللارنى سەئۇدىي ريالىغا ئالماشتۇرۇش.

تُرْعَةُ صَرْفٍ: سۇ چىقىرىش ئېرىقى، سۇ چىقىرىش يولى.

«بِصَرْفِ النَّظَرِ عَنِ الظُّرُوفِ الْمُحِيطَةِ بِالْقَضِيَّةِ»: مەسىلىگە ئالاقىدار شەرت ـ شارائىت بىلەن

ھېسابلاشماستىن.

صَرْفُ الْكَلِمَةِ: سۆزنى تەنۇنلىك ئوقۇماق.

صَرْفُ الْفِعْلِ: پېئىلنى تۈرلەپ ئوقۇماق.

مَمْنُوعٌ عَنِ الصَّرْفِ: تەنۇنلىنىك ئوقۇشقا بولمايدىغان.

صَرْفُ الدَّهْرِ ج صُرُوفٌ: بالايىئاپەت، بەختسىزلىك.

صِرْفٌ: نوقۇل، ساپ، پاكىز، تازا.

شَرَابٌ صِرْفٌ: ساپ ئىچىملىك.

صِرْفًا: ئىمكانقەدەر، مۇتلەق، قەتئىي.

اَلصِّرْفَانِ: سوتكا، كېچە-كۈندۈز.

صَرَفَانٌ: قوغۇشۇن بىلەن مىس.

صَرْفِيٌّ: مورفولوگ، مورفولوگىيىنىڭ، مورفولوگىيىلىك.

صَرْفِيَّةٌ: چاي پۇلى، تاپان ھەققى، شىرىنكانە.

صَرَمَ يَصْرِمُ صَرْمًا الشَّيْءَ: كېسىۋەتتى، ئۈزۈۋەتتى.

صَرَمَهُ: تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى، چۆرۈۋەتتى.

﴿إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ﴾ ‹قۇرئان›: شۈبھىسىزكى، بىز ئۇلارنى (يەنى، مەككە ئاھالىسىنى) مەلۇم باغنىڭ ئىگىلىرىنى سىنىغاندەك (قەھەتچىلىك، ئاچارچىلىققا دۇچار قىلىش بىلەن) سىنىدۇق. ئۇلار (يەنى، باغنىڭ ئىگىلىرى) ئۇنىڭ مېۋىلىرىنى (كەمبەغەللەر ئۇقمىسۇن، ئۇلارغا ھېچ نەرسە بەرمەيلى دېيىشىپ)، سەھەردىلا ئۈزۈۋېلىشقا قەسەم ئىچىشكەندى.

صَرَمَ يَصْرُمُ صَرَامَةً السَّيْفُ أَوِ الرَّجُلُ: ئۆتكۈر بولدى، كەسكىن بولدى، قەتئىي بولدى.

صَرَمَ أَجَلَهُ: ئۇنىڭ ئەجىلى توشتى، ئۆلدى.

صَرْمٌ: كەسمەك، ئۈزمەك؛ تېرە، كۆن، شاۋۇرۇن، خۇرۇم.

صُرْمٌ: توغرا ئۈچەي، كۆتەن ئۈچەي.

صِرْمٌ ج أَصْرَامٌ وَ أَصَارِمُ وَ أَصَارِيمُ وَ صُرْمَانٌ: بەتنىكە، شىبلىت، تويلەي؛ كىشلەر توپى، جاماھەت؛ خىسلەت؛ ئۇسلۇب، ئىستىل؛ نۇسخا، ئەۋرىشكە.

صَرْمَاتِيٌّ ج صَرْمَاتِيَّةٌ: موزدوز.

صِرْمَةٌ ج صِرَمٌ: بەتنىكە، شىبلىت، تويلەي؛ كىشلەر توپى، جاماھەت؛ خىسلەت؛ ئۇسلۇب، ئىستىل؛ نۇسخا، ئەۋرىشكە.

صَرُورٌ: سالتاڭ، بويتاق.

صَرُورِيٌّ: سالتاڭ، بويتاق.

صَرَى يَصْرِي صَرْيًا الْقَوْمَ: قوۋمنىڭ ئالدىدا ماڭدى.

صَرَى اللهُ عَنْهُ الشَّرَّ: ئاللاھ يامانلىقنى ئۇنىڭدىن يىراق قىلسۇن.

صَرِيحٌ ج صُرَحَاءُ م صَرِيحَةٌ: ئېنىق، ئوچۇق، ئاشكارا؛ ساپ.

أَنَّهُ رَجُلٌ صَرِيحٌ تَمَامًا لاَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يُخْفِيَ شَيْئًا فِي قَلْبِهِ: ئۇ تولىمۇ ئوچۇق-يورۇق ئادەم كۆڭلىدە گەپ ياتمايدۇ.

صَرِيحٌ بِذَاتِهِ: ئۆز-ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشىنىشلىك.

جَوَابٌ صَرِيحٌ: ئېنىق جاۋاب.

رَأْيٌ صَرِيحٌ: ئوچۇق پىكىر.

اَلْعَرَبُ الصُّرَحَاءُ: ساپ ئەرەب.

قَوْلٌ صَرِيحٌ: ئوچۇق سۆز.

قَائِلٌ صَرِيحٌ: ئوچۇق-يورۇق سۆزلىگۈچى، كۆڭلىدىكىنى دېگۈچى.

لَهُ مَوَاقِفٌ صَرِيحَةٌ: ئۇنىڭ مەيدانى ئوچۇق.

صَرِيخٌ ج صُرَخَاءُ: سورەن، چۇقان.

مَلْدُوغٌ صَرِيخٌ: يىلان-چايان قاتارلىق نەرسىلەر چېقىۋالغان ئادەمنىڭ پەرياد چېكىشى.

﴿وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ﴾ ‹قۇرئان›: ئەگەر بىز خالىساق، ئۇلارنى غەرق قىلىۋېتىمىز، ئۇلارغا ياردەم بەرگۈچىمۇ بولمايدۇ.

صَرِيْرُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ غىچىرلىغان ئاۋازى.

صَرِيْرُ الْأَسْنَانِ: چىشلارنىڭ غۇچۇرلىشى.

صَرِيْرَةٌ ج صَرَائِرُ: پورتمال، پۇل قاپچۇقى.

صَرِيْعٌ ج صَرْعَى: تۇتقاقلىق كېسىلى بار ئادەم، يىقىلىپ چۈشكەن.

﴿فَتَرَى الْقَوْمَ فِيْهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ﴾ «قرآن»: ئاد قوۋمىنىڭ (ئۆز ماكانلىرىدا ھالاك بولۇپ) خورما دەرىخىنىڭ پور كۆتەكلىرىدەك ياتقانلىقىنى كۆرىسەن.

صَرِيْعُ الْخَمْرِ: پىيەنچۇك.

صَرِيْعُ الْغَوَانِي: خوتۇنپەرەس.

صَرِيْعُ الْكَرَى: ئۇيقۇچان ئادەم.

صَرْعَى الْوَبَاءِ: ۋابادا ئۆلگەنلەر.

هُمْ مِنْ صَرْعَى الزِّلْزَالِ: ئۇلار يەر تەۋرەشتە ئۆلگەنلەر.

صَرِيْعٌ ج صُرْعٌ: ساراڭ، مەجنۇن.

صَرِيْعُ الْيَأْسِ: ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە قالغان.

خَرَّ صَرِيْعًا: يىقىلىپ چۈشتى، ئەس-ھوشىنى يوقاتتى.

صَرِيْفٌ: قاتتىق نەرسىگە سۈركەلگەن ئاۋاز.

صَرِيْفُ الْأَسْنَانِ: چىشنىڭ غۇچۇرلىغان ئاۋازى.

صَرِيْمٌ: ئۈزۈلگەن، كېسىلگەن، ئايرىلغان، كېچىنىڭ بىر بۆلۈكى، زىرائەت دۆۋىسى.

﴿فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيْمِ﴾ «قرآن»: باغ (كۆيۈپ) قاپقارا كۆلدەك بولۇپ قالدى.

صَعُبَ يَصْعُبُ صُعُوبَةً: قىيىن بولدى، مۇشەققەت بولدى.

صَعُبَ عَلَيْهِ مِنْ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

صَعُبَ الشَّخْصُ: تەرسا بولدى، جاھىل بولدى.

«تَفَاصِيْلُ عِلْمِيَّةٌ دَقِيْقَةٌ يَصْعُبُ عَلَى التَّلَامِيْذِ فَهْمُهَا»: ئوقۇغۇچىلار چۈشىنىش قىيىن بولغان كونكرېت ئەھۋاللار.

صَعْبٌ م صَعْبَةٌ ج صِعَابٌ: قىيىن، جاپالىق، مۇشكۇل.

صَعْبُ الْمِرَاسِ: گەپ ئاڭلىمايدىغان، گەپ يېمەيدىغان، بويسۇنمايدىغان.

صَعْبُ الْإِحْتِمَالِ: كۆتۈرگىلى بولمايدىغان، چىدىغىلى بولمايدىغان.

كَانَ الْإِمْتِحَانُ صَعْبًا لِلْغَايَةِ: ئىمتىھان ناھايىتى قىيىن بولدى.

عُمْلَةٌ صَعْبَةٌ: مىتال پۇل، تەڭگە.

صَعْتَرٌ: چۆل رەيھىنى.

صَعْتَرُ الْعَرْشِ: يالپۇز.

صَعْتَرٌ بَرِّيٌّ: ياۋا يالپۇز.

صَعِدَ يَصْعَدُ صُعُودًا وَ صُعُدًا وَ صَعَدًا: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، ئېگىزلىدى، چىقتى.

صَعِدَ السُّلَّمَ: شوتىغا چىقتى.

﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾ «قرآن»: ياخشى سۆز ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا ئۆرلەيدۇ.

صَعِدَ الْجَبَلَ: تاغقا ياماشتى.

صَعِدَ بِهِ: كۆتۈردى.

«كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا وَ إِذَا نَزَلْنَا سَبَّحْنَا» «حديث»: بىز ئېگىزلىكلەرگە چىقساق «الله اكبر» دەيتتۇق. پەسكە چۈشسەك «سبحان الله» دەيتتۇق.

صَعِدَ فُلَانٌ إِلَى الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت ئۈستىگە چىقتى.

صَعِدَ وَ هَبَطَ: ئىككى ئوتتۇرىدا قالدى.

صَعَدٌ: ھارماق، چارچىماق، جاپا چەكمەك.

﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا﴾ «قرآن»: كىمكى پەرۋەردىگارىنىڭ زىكرىدىن (يەنى ئاللاھنىڭ تائەت-ئىبادىتىدىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئاللاھ ئۇنى قاتتىق ئازابقا دۇچار قىلىدۇ.

صُعَدَاءُ: ئاھ ئۇرۇش، خورسىنىش؛ مۇشەققەتچىلىك.

تَنَفَّسَ الصُّعَدَاءَ: ئۇھ تارتتى، ئاھ ئۇردى.

صَعْدَانٌ: ئۆرلىمەك، كۆتۈرۈلمەك.

صَعْدَةٌ ج صِعَادٌ وَ صَعَدَاتٌ: نەيزە؛ ئىگىزلىك.

يَتْعَبُ فُلَانٌ فِيْ كُلِّ صَعْدَةٍ: پالانى ھەر ئۆرلىگەندە چارچايدۇ.

اَلْمَدْرَسَةُ فِيْ صَعْدَةٍ: مەكتەپ ئىگىزلىككە جايلاشقان.

صَعِرَ يَصْعَرُ صَعَرًا وَجْهُهُ: مايماق بولۇپ قالدى.

صَعِرَ الرَّأْسُ: بېشى كىچىكلەپ كەتتى.

صُعْرُرٌ: كاۋچۇك.

صُعْرُورٌ ج صَعَارِيْرُ: كاۋچۇك.

صَعَّبَ يُصَعِّبُ تَصْعِيْبًا الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى.

صَعَّبَ الْمُعَلِّمُ التَّمْرِيْنَ الْحِسَابِيَّ: ئوقۇتقۇچى ھېساب تاپشۇرۇقىنى قىيىن چىقىرىۋەتتى.

صَعَّدَ يُصَعِّدُ تَصْعِيْدًا الزَّفَرَاتِ: ئاھ ئۇردى، خورسىندى.

صَعَّدَ السَّائِلَ: سۇيۇقلۇقنى پارغا ئايلاندۇردى.

صَعَّدَ الْمُتَسَلِّقُ فِي الْجِبَالِ: تاغقا ياماشقۇچى ئۆرلىدى.

صَعَّدَ الْخِلَافَ: ئىختىلاپنى كەسكىنلەشتۈرۈۋەتتى.

صَعَّدَ الْمُشْكِلَةَ: مەسىلىنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى.

صَعَّدَ نَفَسَهُ: قىيىن نەپەس ئالدى.

صَعَّدَ فِيْهِ النَّظَرَ: يۇقىرىغا سىنچىلاپ قارىدى.

صَعَّدَ الْمُلَاكِمُ النَّظَرَ فِي خَصْمِهِ: بوكسيورچى رەقىبىگە تىكىلىپ قارىدى.

صَعَّرَ يُصَعِّرُ تَصْعِيْرًا خَدَّهُ: تەلەتىنى يىرگىنچلىك كۆرسەتتى.

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ﴾ ‹قرآن›: كىشىلەردىن مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرۈمىگىن.

صَعَقَ يَصْعَقُ صَعْقًا ـ تِ السَّمَاءُ الْقَوْمَ: چاقماق سوقتى.

صَعِقَ يَصْعَقُ صَعَقًا النَّاسُ: ھوشسىدىن كەتتى، ئۆلدى.

صَعِقَ فِي مَكَانِهِ: جايىدىلا ئۆلدى.

﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ ‹قرآن›: سۈر چېلىنغاندا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسى ئۆلىدۇ.

صُعِقَ الشَّخْصُ: چاقماق سوقتى؛ چوڭ بىر ئىشقا دۇچار بولدى.

صَعِقٌ: چېقىلغان، سوقۇلغان.

﴿فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارى تاغقا تەجەللى قىلىشى بىلەن، تاغنى تۈپتۈز قىلىۋەتتى، مۇسا بىھوش بولۇپ يىقىلدى.

صَعْقُرٌ: بېلىق تۇخۇمى.

صَعْلٌ: بېشى كىچىك.

صَعْلَكَ يُصَعْلِكُ صَعْلَكَةً: ئۇنى غۇرىبەتچىلىكتە قالدۇردى، نامراتچىلىقتا قالدۇردى، موھتاج قىلدى.

صَعْلَكَهُ الْفَقْرُ: كەمبەغەللىك ئۇنى يادىتىۋەتتى.

صَعْلَكَ الْبَقْلُ الْإِبِلَ: ئوت ـ چۆپ تۆگىنى سەمرىتتى.

صُعْلُوكٌ ج صَعَالِكُ وَ صَعَالِيْكُ: كەمبەغەل، يوقسۇل، نامرات؛ سەرگەردان، بىكار تەلەپ.

صَعَالِيْكُ الْعَرَبِ: قەدىمكى ئەرەبلەرنىڭ سەلبىي قەھرىمانى.

الشَّنْفَرَى شَاعِرٌ صُعْلُوكٌ: شەنفەرا نامرات شائىر.

كَثُرَ الصَّعَالِيْكُ فِي الْعَوَاصِمِ الْغَرْبِيَّةِ: غەرب دۆلەتلىرى پايتەختلىرىدە سەرگەردانلار كۆپىيىپ كەتتى.

صَعْوٌ ج صِعَاءٌ وَ أَصْعَاءٌ: پاشا.

صُعُوبَةٌ ج صُعُوبَاتٌ: قىيىن، تەس.

صُعُوبَةُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇشنىڭ جاپا ـ مۇشەققىتى.

صُعُوبَةُ الْمِزَاجِ: مىجەزنىڭ ئوساللىقى.

صَعُودٌ: مۇشەققەت، جاپا.

صَعُودٌ ج أَصْعِدَةٌ وَ صَعَائِدُ وَ صُعُدٌ: داۋان.

تَوَقَّفَتِ السَّيَّارَةُ فِي الصَّعُودِ: ماشىنا داۋاندا توختاپ قالدى.

﴿سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىمەن.

صُعُودٌ: ئۆرلىمەك، كۆتۈرۈلمەك.

فِي صُعُودٍ: ئۆرلىگەندە، كۆتۈرۈلگەندە.

صَعِيدٌ ج صُعُدٌ وَ صُعُدَاتٌ وَ صُعْدَانٌ: ئېگىزلىك، تۆپىلىك؛ تۈزلەڭلىك؛ ساپ تويا.

صَعِيدُ مِصْرَ: ئۈستۈنكى مىسىر.

﴿فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا﴾ ‹قرآن›: پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار.

إِجْتَمَعَ النَّاسُ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ: خالايىق بىر مەيداندا توپلاندى.

اَلصَّعِيدُ الدَّوْلِيُّ: خەلقئارا.

عَلَى الصَعِيدِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي جەھەتتىن.

عَلَى الصَّعِيدِ الْعَالَمِيِّ: خەلقئارا جەھەتتىن.

هُمْ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ: ئۇلار بىر مەيداندا جەم بولغان.

صَعِيدِيٌّ ج صَعَايِدَةٌ: ئۈستۈنكى مىسىرلىق.

صَغَا يَصْغُو صَغْوًا إِلَيْهِ: يۆلەندى، تاياندى، ئاغدى.

اَلصَّغَارُ: خارلىق، زۇلۇم، كەمسىتىش.

﴿سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ ‹قرآن›: (بۇ) گۇناھكارلار ئۆزلىرى ئىشلەتكەن ھىيلە ـ مىكىرلەر تۈپەيلىدىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا خورلۇققا ئۇچرايدۇ.

صَغِرَ يَصْغَرُ صَغَرًا وَ صِغَارًا: كىچىك بولدى، كىچىكلىدى، ئازلىدى.

صَغُرَ يَصْغُرُ صُغْرًا / صِغَرًا وَ صِغَارًا وَصَغَارَةً وَ صُغْرَانًا: كىچىك بولدى، كىچىكلىدى، ئازلىدى؛ خار بولدى، كەمسىتىلدى، پەس بولدى.

صَغُرَ عَقْلُهُ: ئەقلى كەم بولدى.

صَغُرَ الْخَائِنُ: خائىن خار بولدى.

صَغُرَتْ أَمْلاَكُهُ بَعْدَ الْقِسْمَةِ: تەقسىم قىلىنغاندىن كېيىن مال ـ مۈلكى ئازلاپ كەتتى.

صَغُرَتْ نَفْسُهُ: نەپسى پەس بولدى، ناچار ئاقىۋەتكە قالدى.

هُوَ يَصْغُرُ أُخْتَهُ بِسَنَةٍ وَاحِدَةٍ: ئۇ ھەمشىرىسىدىن بىر ياش كىچىك تۇرىدۇ.

صِغَرٌ: كىچىك، ياش، كىچىكلىك.

صِغَرُ السِّنِّ: يېشى كىچىك، گۆدەك، باللىق دەۋر.

صِغْرَةُ الْبَنِيْنِ: باللارنىڭ كىچىكى.

صُغْرَى ج صُغَرٌ: ئەڭ كىچىك، كىچىككىنە.

آسِيَا الصُّغْرَى: كىچىك ئاسىيا.

اَلنِّهَايَةُ الصُّغْرَى: ئەڭ كىچىك، ئەڭ ئاز.

صَغَّرَ يُصَغِّرُ تَصْغِيرًا — هُ: كىچىكلەتتى، ئازايتتى؛ كەمسىتتى، پەس كۆردى.

صَغَّرَ الْكَلِمَةَ: كەلىمىنى تەسغىر قىلدى.

صَغَّرَ الرَّسَّامُ الصّورَةَ: رەسسام سۈرەتنى كىچىكلەتتى.

يُصَغِّرُ خَصْمَهُ بِانْتِقَادَاتِهِ: ئۆز رەقىبىنى تەنقىدلەش ئارقىلىق كەمسىتتى.

صِغْوٌج أَصْغَاءٌ: قۇدۇق جازىسى؛ چېلەك بېغى، قۇيىمىچىلىق قوشۇقى.

صِغْوُ الْكَفِّ: ئالقان، چاڭگال.

صَغِيَ يَصْغَى صَغًى / صِغًى إِلَيْهِ: يۆلەندى، تاياندى، ئاغدى.

صَغَتِ الشَّمْسُ: قۇياش (غەربكە) قىيسايدى.

﴿إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئىككىڭلار، ئاللاھقا تەۋبە قىلساڭلار (ئۆزۈڭلار ئۈچۈن ياخشىدۇر)، سىلەرنىڭ

دىلىكلار بۇرۇلۇپ كەتتى.

﴿وَلِتَصْغَى إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَايُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ﴾ ‹قرآن›: ئاخىرەتكە ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ دىللىرى ئۇلارنىڭ شېرىن سۆزلىرىگە مايىل بولسۇن...

صَغِيْرٌ ج صِغَارٌ وَ صُغَرَاءُ: كىچىك، كۆدەك؛ نازۇك، ئىنچىكە.

صَغِيْرُ السِّنِّ: يېشى كىچىك.

﴿وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيْرًا﴾ ‹قرآن›: «ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيلىگەندەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن»، دېگىن.

صَغِيْرُ النَّفْسِ: نەسلى پەس، پەسكەش.

صَغِيْرُ الْعَقْلِ: ساددا.

صَغِيْرُ الْجِسْمِ: ۋىجىك.

صَغِيْرَةٌ ج صَغَائِرُ: كىچىك، ئەرزىمەس.

صَغَائِرُ الْأُمُورِ: ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار، ئەرزىمەس ئىشلار.

﴿لَا يُغَادِرُ صَغِيْرَةً وَلَا كَبِيْرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾ ‹قرآن›: چوڭ - كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟

مُحِيْطٌ بِكُلِّ صَغِيْرَةٍ وَ كَبِيْرَةٍ: چوڭ - كىچىك ھەممىنى بىلگۈچى.

حَاسَبَهُ عَلَى كُلِّ كَبِيْرَةٍ وَ صَغِيْرَةٍ: ئۇنىڭدىن چوڭ - كىچىك ھېسابىنىڭ ھەممىسىنى ئالدى.

إِحْذَرِ الصَّغَائِرَ وَالْكَبَائِرَ: چوڭ - كىچىك گۇناھلاردىن ساقلان.

صُغَيِّرٌ: كىچىككىنە، قورچاق.

صَفَا يَصْفُو صَفْوًا وَصَفَاءً وَ صُفُوًّا الْجَوُّ: ھاۋا ئوچۇق بولدى، سۈزۈك بولدى.

صَفَا الْعَيْشُ: تۇرمۇش خاتىرجەم بولدى، كۆڭۈللۈك بولدى.

صَفَا الْمَاءُ: سۇ سۈزۈك بولدى.

صَفَا فُلَانٌ لِفُلَانٍ: سەممىي بولدى.

صَفًا ج صَفَوَاتٌ: سىلىق چوڭ تاش.

الصَّفَا: كەئبىگە يېقىن بىر ئېگىزلىك، ساپا تېغى.

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ﴾ ‹قرآن›: ساپا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر.

صَفَاءٌ: سۈزۈك، ئوچۇق، سەممىي، كۆڭۈللۈك.

صَفَاءُ الزَّيْتِ: سۈزۈك ماي.

سَاعَاتُ الصَّفَاءِ بَيْنَ الْخِلَّانِ: دوستلار ئارىسىدىكى كۆڭۈللۈك چاغلار.

فُلَانٌ سَرِيْعُ الصَّفَاءِ: ئاداۋەت ساقلىمايدىغان ئادەم.

صَفَاءُ الْقَلْبِ: ئاق كۆڭۈللۈك.

صَفَائِحِيٌّ ج صَفَائِحِيُّوْنَ: تۇنىكىچى.

صَفَائِحُ مُقَصْدَرَةٌ: قەلەيلەنگەن تۇنىكە.

صَفَائِحُ مِنَ الْحَدِيْدِ الْأَبْيَضِ: ئاق تۇنىكە، ئاق قاڭالتىر.

غَلَّفَ الصَّفَائِحِيُّ قَوَائِمَ الْفَرَسِ: تاقىچى ئاتنى تاقلىدى.

صَفَاةٌ ج صَفَوَاتٌ وَ صَفًا: چوڭ قاتتىق تاش.

صِفَادٌ ج صُفُدٌ وَ أَصْفِدَةٌ: كىشەن، كويزا.

صُفَارُ الْبَيْضِ: تۇخۇم سېرىقى.

صُفَارِيَّةٌ: سوپسوپىياڭ.

صِفَاقٌ ج صُفُقٌ: ئىچكى تېرە؛ سېرىقئەت.

صِفَاقُ الْعَجَلَةِ: ئىچ كامىر.

صِفَاقُ عَجَلَةِ الدَّرَّاجَةِ: ۋېلسىپىتنىڭ ئىچ كامىرى.

صَفَاقَةٌ: قېلىنلىق، قېلىنلىق دەرىجىسى.

صَفَاقَةُ الْوَجْهِ: يۈزى قېلىن.

بِكُلِّ صَفَاقَةٍ وَ وَقَاحَةٍ: يۈزسىزلىك بىلەن، نومۇسسىزلىق بىلەن.

صِفَةٌ ج صِفَاتٌ: سۈپەت، خىسلەت، خاراكتېر.

صِفَةٌ خُصُوصِيَّةٌ: ئالاھىدىلىك، خۇسۇسىيەت.

صِفَةٌ مُؤَهَّلَةٌ: سالاھىيەت.

بِصِفَةٍ سِرِّيَّةٍ: يوشۇرۇن رەۋىشتە، مەخپىي ھالدا.

صَفَحَ يَصْفَحُ صَفْحًا: كەچۈردى، كەڭچىلىك قىلدى، ئەپۇ قىلدى.

صَفَحَ عَنْ خَطِيئَتِهِ: ئۇنىڭ خاتالىقىنى كەچۈردى.

صَفَحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كېڭەيتتى.

صَفَحَ فُلَانًا بِالسَّيْفِ: قىلىچنىڭ بىسى بىلەن ئۇردى.

صَفِحَ يَصْفَحُ صَفَحًا: كېڭەيدى.

صَفِحَتْ جَبْهَتُهُ: پېشانىسى كەڭ بولدى.

صَفْحٌ: ئەپۇ قىلماق، كەچۈرمەك، كەڭچىلىك قىلماق.

﴿وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ﴾ «قرآن»: قىيامەتنىڭ بولۇشى چوقۇمدۇر. (ئى مۇھەممەد! نادانلار بىلەن تەڭ بولمىغىن)، ئۇلارغا چىرايلىق مۇئامىلىدە بولغىن.

صَفْحُ الرَّئِيسِ: باشلىقنىڭ كەچۈرۈشى.

صَفْحٌ ج صِفَاحٌ وَ أَصْفَاحٌ: ياقا، چەت، يان، گىرۋەك، يان تەرەپ، قىرغاق.

صَفْحُ الْجَبَلِ: تاغ باغرى.

ضَرَبَ عَنْهُ صَفْحًا: ئۇ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى.

صَفْحَةٌ ج صَفَحَاتٌ: يۈز، بەت.

صَفْحَةٌ مِنَ الْكِتَابِ: كىتابتىن بىر بەت.

عَلَى صَفْحَةِ الْمَاءِ: سۇ يۈزىدە.

صَفْحَةُ السَّمَاءِ: ئاسمان يۈزى.

أَبْدَى لَهُ صَفْحَتَهُ: ئۇنىڭغا سىرىنى ئۆكتى.

اَلصُّورَةُ بِالصَّفْحَةِ الْأُولَى: سۈرەت بىرىنچى بەتتە.

صَفْحَةٌ مُشْرِقَةٌ: شانلىق سەھىپە.

صَفْحَتَا الشَّخْصِ: ئىككى مەڭزى.

صَفْحَتَاهَا وَرْدِيَّتَانِ: ئىككى مەڭزى قىزىلگۈلدەك.

صَفَدَ يَصْفِدُ صَفْدًا وَ صُفُودًا: ئىشكەل سالدى، كويزا سالدى.

صَفَدَ الْأَسِيرَ بِالسَّلَاسِلِ: ئەسىرنى زەنجىر بىلەن باغلىدى.

صَفَدٌ ج أَصْفَادٌ: ئىشكەل، كويزا.

﴿وَ تَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئۇ كۈندە گۇناھكارلارنى زەنجىرلەر بىلەن بىر-بىرىگە چېتىلىپ باغلانغان ھالدا كۆرىسەن.

صَفَرَ يَصْفِرُ صَفِيرًا: ئىسقىرتتى، پۇشتەك چالدى.

صَفَرَ الثُّعْبَانُ: يىلان كۇشۇلدىدى.

صَفَرَ الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

يَصْفِرُ الْبُلْبُلُ فِي قَفَصِهِ: بۇلبۇل قەپەسىدە سايرىماقتا.

صَفِرَ يَصْفَرُ صَفَرًا وَ صُفُورًا الْإِنَاءُ: قاچا بوشىدى، قاچا قۇرۇقدالدى.

صَفِرَ الْبَيْتُ مِنَ الْمَتَاعِ: ئۆي، ئۆي سەرەمجانلىرىدىن قۇرۇقدالدى.

صَفِرَ يَصْفَرُ صُفْرَةً: ئالتۇن رەڭ بولدى، ئالتۇن رەڭگە كىردى.

صَفْرٌ: ئىسقىرتماق، پۇشتەك چالماق، سىگنال ئاۋازى.

صَفَرٌ ج أَصْفَارٌ: سەپەر ئېيى (ھىجرىيىنىڭ 2-ئېيى).

صَفَرِيٌّ: كۈز يامغۇرى.

صِفْرٌ ج أَصْفَارٌ: بوش، قۇرۇق، مەنىسىز، نۆل.

صِفْرُ الْيَدَيْنِ: قۇرۇق قول.

تَحْتَ الصِّفْرِ: نۆلدىن تۆۋەن.

صِفْرٌ عَلَى الشِّمَالِ: قىلچە قىممىتى يوق.

كَلَامُهُ صِفْرٌ: ئۇنىڭ سۆزى نۆلگە تەڭ.

بَيْتٌ صِفْرٌ مِنَ الْمَتَاعِ: ھېچنېمە يوق قۇرۇق ئۆي.

سَاعَةُ الصِّفْرِ: سائەت ئىسترېلكىسى.

حَرَارَةُ الطَّقْسِ دَرَجَتَانِ فَوْقَ الصِّفْرِ: تېمپېراتۇرا نۆلدىن يۇقىرى 2 دەرىجە.

صُفْرٌ: سېرىق ئالتۇن، سېرىق مىس، جەز، تۇچ.

صُفْرُ الْبَيْضِ: تۇخۇم سېرىقى.

﴿إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ، كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ﴾ «قرآن»: ئۇ يالقۇن قەسىردەك (چوڭ) ئۇچقۇنلارنى چىقىرىدۇ. ئۇ ئۇچقۇنلار قارا - سېرىق تۆگىلەرگە ئوخشايدۇ.

عُرُوقُ الصَّفْرِ: ياۋا زاغۇن.

صَفْرَاءُ: سەپرا، ئۆت سۇيۇقلۇقى؛ تېبابەتتە تۆت خىلتنىڭ بىرى.

﴿قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا﴾ «قرآن»: مۇسا ئېيتتىكى، ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى ساپسېرىق بولسۇن، دېدى.

اَلنِّقَابَاتُ الصَّفْرَاءُ: سېرىق ئىشچىلار ئۈيۈشمىسى.

اِبْتِسَامَةٌ صَفْرَاءُ: سوغۇق كۈلكە.

مَلَابِسُ صَفْرَاءُ: سېرىق كىيىملەر.

عَيْنٌ صَفْرَاءُ: ھەسەتخور.

اَلْكُتُبُ الصَّفْرَاءُ: قەدىمكى يادىكار كىتابلار.

مَالُهُ صَفْرَاءُ وَ لَا بَيْضَاءُ: ئالتۇن - كۈمۈشى يوق.

اَلصَّفْرَاءُ: سەپرا (تېبابەتتىكى تۆت خىلتنىڭ بىرى).

صَفْرَاوِيُّ الْمِزَاجِ: سەپرا مىجەز، چېچىلاڭغۇ، مىجەزى چۇس.

ضَحْكَةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ: سوغۇق كۈلكە.

صُفْرَةٌ: سېرىق، سېرىق رەڭ؛ چىرايى تاتىرىپ كەتمەك.

صِفْرِيتٌ ج صَفَارِتُ: كەمبەغەل، نامرات، يوقسۇل.

صَفْصَافٌ الواحدة صَفْصَافَةٌ ج صَفْصَافَاتٌ: تال، سۆگەت.

صَفْصَافٌ بَاكٍ - صَفْصَافٌ مُسْتَحٍ: مەجنۇنتال.

صَفْصَفَ يُصَفْصِفُ صَفْصَفَةً: تىزدى، رەتلىدى، سىستېمىلاشتۇردى.

صَفْصَفَ الشَّخْصُ: باياۋاندا يالغۇز ماڭدى.

صَفْصَفَ الْعُصْفُورُ: قۇشقاچ ۋىچىرلىدى.

صَفْصَفٌ ج صَفَاصِفُ: تۈزلەڭ، دالا، چۆل - جەزىرە.

قَاعٌ صَفَاصِفُ: تۈزلەڭلىك، تۈزلەڭ يەر.

﴿فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا﴾ «قرآن»: ئۇ ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ.

صَفَعَ يَصْفَعُ صَفْعًا: شاپىلاق بىلەن ئۇردى، تەستەك سالدى.

صَفْعٌ: كاچاتلىماق.

صَفْعَةٌ ج صَفَعَاتٌ: بىر شاپىلاق، بىر تەستەك.

نَالَ فُلَانٌ صَفْعَةً: پالانى مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىدى.

صَفَّ يَصُفُّ صَفًّا الشَّيْءَ: رەتلىدى، تىزدى.

صَفَّ الشَّعْرَ: چاچ تارىدى.

صَفَّ الْمَقَاعِدَ فِي الْقَاعَةِ: زالدىكى ئورۇندۇقلارنى رەتلىدى.

صَفَّ الْحُرُوفَ: ھەرىپلەرنى تىزدى.

صَفٌّ ج صُفُوفٌ: قاتار، رەت، سەپ، تىزىق؛ سىنىپ؛ يىللىق، دەرىجە، ئورۇن؛ يۈكلەش، قاچىلاش.

صَفٌّ مَدْرَسِيٌّ: مەكتەپ سىنىپى.

﴿وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ كەلگەن ۋە پەرىشتىلەر سەپ - سەپ بولۇپ كەلگەن چاغدا.

صَفٌّ مِنَ الْأَشْجَارِ: رەت - رەت دەرەخلەر.

إِبْنُهُ فِي الصَّفِّ الثَّالِثِ: ئۇنىڭ ئوغلى 3 - سىنىپتا.

آلَةُ صَفِّ الْحُرُوفِ: ھەرپ تىزىش ماشىنىسى.

ضَابِطُ الصَّفِّ: ئوفىتسېر.

عَادَ إِلَى الصَّفِّ: سەپكە قايتتى.

صَفَّاحٌ: كەچۈرگۈچى، كەڭچىلىك قىلغۇچى، ئەپۇ قىلغۇچى، كەڭ قورساق.

صُفَّاحٌ ج صُفَّاحَاتٌ وَ صَفَافِيحُ: چوڭ تاش دوسكا، تاش تاختا.

صُفَّاحُ الْحُقُولِ: تاش تاختا.

صَفّارٌ: مىسكەر.

صَفّارَةٌ ج صَفّارَاتٌ وَ صَفَافِيرُ: دۇدۇك، پۈشتەك؛ مەقئەت، سوك.

صَفّارَةُ الْإِنْذَارِ: ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى.

صَفّارَةُ الطَّرَبِ أَوِ الْمُوسِيقِيِّ: نەي.

صَفّارَةُ الْحَكَمِ: رېپىرنىڭ پۈشتىكى.

إِنْطَلَقَتْ صَفّارَةُ الْإِنْذَارِ قُبَيْلَ الْغَارَةِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋا ھۇجۇمىنىڭ ئالدىدا ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى چېلىندى.

صَفَافِيرُ الشُّرْطَةِ: ساقچى پۈشتىكى.

صَفّافٌ ج صَفّافُونَ: تىزغۇچى، رەتلىگۈچى.

صُفَّةٌ ج صُفَفٌ وَ صِفَافٌ: سۇپا، تاختىۋشى، لەمپە، چەللە.

أَهْلُ الصُّفَّةِ: ئەھلى سۇپپە (مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى سايە چۈشىدىغان بىر جايدا داۋاملىق تۇرىدىغان كەمبەغەل مۇھاجىرلاردىن بىر جامائە بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇراتتى).

صَفَّحَ يُصَفِّحُ تَصْفِيحًا الشَّيْءَ: باستى، چىگدىدى، يانجىدى، ئەزدى.

صَفَّحَهُ: (مېتال) يالاتتى، سىرلىدى، قاپلىدى، برونېۋىكلاشتۇردى.

صَفَّحَ بِيَدِهِ: چاۋاك چالدى.

صَفَّحَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى تاقىلىدى.

يُصَفِّحُ فَرَسَهُ كُلَّ سَنَةٍ: ئېتىنى ھەر يىلى تاقىلايدۇ.

صَفَّحَ قِطْعَةَ الْحَدِيدِ: تۆمۈرچى تۆمۈر پارچىسىنى ئۇرۇپ ياردى.

صَفَّدَ يُصَفِّدُ تَصْفِيدًا: ئىشكەل سالدى، كويزا سالدى.

«إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ» حديث: رامىزان كىرگەندە شەيتانلارغا ئىشكەل سېلىنىدۇ.

صَفَّرَ يُصَفِّرُ تَصْفِيرًا الشَّخْصُ: ئىسقىرتتى، پۈشتەك چالدى.

صَفَّرَ الْبَيْتَ: ئۆينى بوشاتتى، قۇرۇقدىدى.

صَفَّرَ الثَّوْبَ: رەختنى سېرىقتا بويىدى.

«صَفَّرَ الْحَكَمُ لِإِنْهَاءِ الْمُبَارَاتِ الرِّيَاضِيَّةِ»: رېپىر تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىنى ئاياغلاشتۇرۇش پۈشتىكىنى چالدى.

صَفَّرَ الرَّاعِي لِكَلْبِهِ: پادىچى ئىتىنى ئىسقىرتىپ چاقىردى.

يُصَفِّرُ الطَّائِرُ فَوْقَ الشَّجَرَةِ: قۇش دەرەخ ئۈستىدە سايرىماقتا.

صَفَّفَ يُصَفِّفُ تَصْفِيفًا: رەتلىدى، تىزدى، رەتكە تۇرغۇزدى.

صَفَّفَ الضَّابِطُ الْجُنُودَ: ئوفىتسېر ئەسكەرلەرنى رەتكە تىزدى.

صَفَّفَ الْحُرُوفَ: ھەرپلەرنى تىزدى.

صَفَّفَتِ الْأُمُّ شَعْرَ ابْنَتِهَا: ئانا قىزىنىڭ چېچىنى تۇزەپ قويدى.

صَفَّقَ يُصَفِّقُ تَصْفِيقًا بِيَدَيْهِ: چاۋاك چالدى.

صَفَّقَ الْمُجْتَمِعُونَ لِلْخَطِيبِ: سۆرۈندىكىلەر ناتىققا چاۋاك چالدى.

اَلْيَدُ وَحْدَهَا لَا تُصَفِّقُ: بىر قولدىن چاۋاك چىقمايدۇ (يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس).

صَفَّى يُصَفِّي تَصْفِيَةً الشَّيْءَ: تىندۇردى، سۈزۈلدۈردى، تازىلىدى.

صَفَّى الْحِسَابَ: ھېساباتنى تۈگەتتى.

صَفَّى الْمَحَلَّ التِّجَارِيَّ: دۇكاننى تاقىۋېتىش مەقسىتىدە قالدۇق ماللارنى سېتىۋەتتى.

صَفَّى النَّفْطَ: نېفىتنى چەككىلىدى.

صَفَّى الْمَاءَ: سۇنى سۈزۈلدۈردى.

صَفَّى بِمِصْفَاةٍ: سۈزگۈچ بىلەن سۈزدى.

صَفَّى الْخِلَافَاتِ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپلارنى ھەل قىلدى.

صَفِيٌّ: ئومۇميۇزلۇك، ئومۇمەن، ئاددىي، ئادەتتە؛ دائىم.

صَفَقَ يَصْفِقُ صَفْقًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاتتىق ياپتى.

صَفَقَ يَدَهُ بِالْبَيْعَةِ: سودىدا پۈتۈشۈپ قول ئۇردى.

صَفَقَ الْعُودَ: چارتار (ئۇد) چالدى.

صَفَقَ الْقَدَحَ: قاچىنى تولدۇردى.

صَفَقَ الرِّيْحُ الْأَشْجَارَ: شامال دەرەخنى ئىرغاڭلاتتى.

صَفَقَ بِيَدَيْهِ: چاۋاك چالدى.

صَفَقَ الشَّرَابَ: شاراب قۇيدى.

صَفَقَ الدَّمَ: قان بەردى.

صَفَقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۇرۇپ ئاۋاز چىقاردى.

صَفُقَ يَصْفُقُ صَفَاقَةً النَّسِيْجُ: توقۇلما پىششىق توقۇلدى، قېلىن توقۇلدى.

صَفُقَ الرَّجُلُ: كىشى يۈزى قېلىنلىق قىلدى.

صَفُقَتِ الْعَبَاءَةُ: پىلاش قېلىن توقۇلدى.

صَفُقَ الْوَجْهُ: يۈزى قېلىن بولدى.

صَفْقٌ: چاۋاك چالماق، ئالقىشلىماق.

صَفْقُ الدَّمِ: قان بەرمەك.

صَفْقَةٌ ج صَفَقَاتٌ: بىر قېتىم چاۋاك چالماق؛ بىراقلا ساتماق.

صَفْقَةٌ خَاسِرَةٌ: قىممەت ئېلىنغان نەرسە، زىيانلىق سودا.

صَفْقَةٌ رَابِحَةٌ: پايدىلىق سودا، ئەرزان ئېلىنغان نەرسە.

صَفْقَةٌ وَاحِدَةٌ: تامامەن، بىردەك، پۈتۈنلەي.

عَقْدُ صَفْقَةٍ رَابِحَةٍ: پايدىلىق سودا كېلىششىمى تۈزمەك.

عَقْدُ صَفْقَةٍ هَامَّةٍ: مۇھىم سودا توختامى تۈزدى.

رَجَعَ بِصَفْقَةِ الْمَغْبُونِ: قورۇق قول قايتتى، زىيان تارتتى.

اَلصَّفَقَاتُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي سودا.

صَفَنَ يَصْفِنُ صُفُونًا الْفَرَسُ: ئات تىزلىنىپ ئۇرنىدىن تۇردى.

صَفَنٌ ج أَصْفَانٌ وَ صُفُنٌ وَ صُفْنَانٌ: ئۇرۇقدان خالتىسى.

صَفْوٌ: سۈزۈك، ئوچۇق؛ سەممىي.

صَفْوُ الْعَيْشِ: خاتىرجەملىك.

صَفْوُ الْمَاءِ: سۇنىڭ سۈزۈكلۈكى.

صَفْوُ الْجَوِّ: ھاۋانىڭ ئوچۇقلۇقى.

صَفْوُ الْمَوَدَّةِ: دوستلۇقنىڭ چىنلىقى.

صَفْوُ الْفَاكِهَةِ: مېۋىنىڭ ياخشىسى.

اَلصَّفْوُ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ياخشىسى.

صَفْوَانَةٌ ج صَفْوَانٌ: چوڭ قاتتىق تاش.

صَفْوَةٌ: نەرسىنىڭ جەۋھىرى، ئەڭ ياخشىسى، مېغىزى.

«حَضَرَتْ عَبَاقِرَةُ الزَّمَانِ وَصَفْوَةُ النُّبَلَاءِ وَالْعُلَمَاءِ وَالْأَمْجَادِ» بۇ يەرگە تالانتلىقلار، ئېسىللەرنىڭ ئېسىللىرى، ئۆلىمالار ۋە ئالىيجاناب كىشىلەر ھازىر بولۇپتۇ.

صَفْوَةُ الْقَوْلِ: گەپنىڭ قىسقىسى، خۇلاسە گەپ، ئومۇمەن ئېيتقاندا.

اَلصَّفْوَةُ الْمُخْتَارَةُ: ئەڭ ياخشى.

صَفْوَةُ الْبِضَاعَةِ: مالنىڭ ياخشىسى.

صَفْوَةُ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ياخشىسى.

صَفُوحٌ: كەچۈرگۈچى، كەڭچىلىك قىلغۇچى، ئەپۇ قىلغۇچى، كەڭ قورساق.

صَفِيْحٌ: توغرا كەسمە يۈز؛ تۇنىكە، قاڭالتىر.

صَنَاعَةُ الصَّفِيْحِ: تۇنىكچىلىك ساناتى.

صَفِيْحَةٌ ج صَفَائِحُ: قەلەي قاچا، تۇنىكە قاچا؛ مېتال تاختا.

صَفِيْرٌ: گۈدۈك ئاۋازى، سىگنال ئاۋازى، پۇشتەك ئاۋازى؛ كۆك ياقۇت؛ ئىسقىرتماق.

صَفِيْرٌ مُزْعِجٌ: قورقۇنچلۇق گۈدۈك ئاۋازى.

صَفِيْرُ الْقِطَارِ: پويىزنىڭ گۈدۈكى.

حُرُوفُ الصَّفِيْرِ: سـﻪفىير ھەرپلـﻪرى (ئـﻪسقىرتما ھەرپلەر): «س، ز، ص» ھەرپلىرى.

أَصْدَرَ صَفِيْرَ احْتِجَاجٍ: ئېتىراز بىلدۈرۈش يۈشتىكى چالدى.

صَفِيْرُ الرَّاعِي: پادىچىنىڭ يۈشتىكى، ئىسقىرتىشى.

صَفَائِحُ الْجُبْنَةِ: پىشلاق پارچىلىرى، كاللەك ئىرىمچىك.

صُفَيْرَاءُ: سېرىق كېسەل، جىگەر ياللۇغى.

صُفَيْرَةٌ: تۇخۇمەك دەرىخى.

صَفِيْقٌ ج صُفَقَاءُ: قېلىن، زىچ، پىششىق.

صَفِيْقُ الْجِلْدِ: تېرىسى قېلىن، يوستى قېلىن.

شَابٌّ صَفِيْقُ الْوَجْهِ قَلِيْلُ الْحَيَاءِ: يۈزى قېلىن ھاياسىز ياش.

صَفِيْقُ الْوَجْهِ: يۈزى قېلىن.

صَفِيْنَةٌ: قارا ئارچا.

صَفِيٌّ ج أَصْفِيَاءُ م صَفِيَّةٌ: سىرداش دوست، ھەقىقىي دوست.

صَدِيْقٌ صَفِيٌّ: چىن دوست.

صَفِيٌّ ج صَفَايَا: ئوچۇق، ساپ، پاك، سۈزۈك، روشەن، تاللانغان؛ نامزات.

صَفَايَا الْأُمُوْرِ: پاك ئىشلار.

صِقَاعٌ: گاز ئۆتمەس نىقاب.

صُقَاعُ الدِّيْكِ: خورازنىڭ چىللىشى.

صِقَالٌ: سىلىق، پالتىراق، روشەن.

صِقَالَةٌ ج صَقَائِلُ: قۇرۇلۇش جازىسى.

صِقَالَةُ الْمَرْكَبِ: كۆچمە پەلەمپەي.

صِقَالَةُ الطَّائِرَةِ: ئايروپىلان شوتىسى.

صَقَالِيَّةٌ: ستىسلىيە ئارىلى.

اَلصَّقَالِبَةُ: سلاۋىيان، سلاۋىيان مىللىتى.

صَقَبَ يَصْقُبُ صَقْبًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

صَقَبَهُ: ئۇنى مۇشتلىدى.

صَقَبَ الْبِنَاءَ: بىنانى قۇردى، قوپۇردى.

صَقِبَ يَصْقَبُ صَقَبًا الْمَكَانُ: جاي يېقىنلاشتى.

صَقْبٌ ج أَصْقَابٌ وَ صُقْبَانٌ: ئېگىز بويلۇق.

صَقَبٌ: يېقىن.

اَلْجَارُ أَحَقُّ بِصَقَبِهِ: قوشنا ئۆزىنىڭ يېقىن قوشنىسى بىلەن ياخشى ئۆتۈشكە تېگىشلىك.

صَقِبٌ: يېقىن.

صَقَرَ يَصْقُرُ صَقْرًا الْحَجَرَ: مېتىن بىلەن تاشنى چوقۇدى.

صَقَرَ النَّارَ: ئوتنى ياندۇردى.

صَقَرَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

صَقَرَتِ الشَّمْسُ الرَّجُلَ: كىشىنى قۇياش قىزىتىپ بىئارام قىلىۋەتتى.

صَقْرٌ ج صُقُوْرٌ وَ أَصْقُرٌ وَ صُقُوْرَةٌ وَ صِقَارٌ: لاچىن.

صَقَعَ يَصْقَعُ صَقْعًا وَ صُقَاعًا وَ صَقِيْعًا الدِّيْكُ: خوراز چىللىدى.

صَقَعَ يَصْقَعُ صَقْعًا الرَّجُلُ: كەتتى، باردى، ماڭدى.

لَا أَدْرِي أَيْنَ صَقَعَ: ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيمەن.

صَقِعَ يَصْقَعُ صَقَعًا وَ صَقِيْعًا الشَّخْصُ: كىشى ئۈششۈپ قالدى.

صُقِعَ النَّبَاتُ: ئوت-چۆپكە قىرو چۈشتى، ئۈششۈك تەگدى.

صَقْعٌ: ئۈششۈپ قېلىش، ئۈششۈك تېگىش.

أُصِيْبَتْ قَدَمَاهُ بِالصَّقْعِ: پۇتى ئۈششۈپ قالدى.

صُقْعٌ ج أَصْقَاعٌ: جاي، رايون، ئىقلىم؛ پاينەكۋاش.

أَتَاهُ الصَّقْعُ فِي سِنِّ الْأَرْبَعِيْنَ: قىرىق ياشقا كىرىپ پاينەكۋاش بولۇشقا باشلىدى.

تَجَوَّلَ فِي أَصْقَاعِ الْبِلَادِ: يۇرت كەزدى.

صَقْعَانٌ: مۇزدەك، توڭلاپ قالغان.

صَقْعَانِيْنُ: مۇزدەك، توڭلاپ قالغان.

صَقْعَةٌ: قاتتىق سوغۇق، قەھرىتان سوغۇق.

صَقَّارٌ: چېقىمچى، سۇخەنچى، تۆھمەتخور؛ لاچىن

باققۇچى.

صَقَّالٌ ج صَقَّالُونَ: چاقچى.

صَقَّالُ الرُّخَامِ: مەرمەر تاش سىلىقلىغۇچى.

هُوَ مِنْ صَقَّالِي مَوَاعِيْنِ الطَّبْخِ: ئاشخانا سايمانلىرىنى پارقىراتقۇچى.

صَقَّعَ يُصَقِّعُ تَصْقِيْعًا: مۇزلاپ قالدى، توڭلاپ قالدى.

صَقَّعَ الْمَاءَ: سۇنى مۇزلاتتى.

صَقَلَ يَصْقُلُ صَقْلًا وَ صِقَالًا: سۈرتتى، پارقىراتتى.

صَقَلَ السَّيْفَ: قىلىچنى پارقىراتتى.

صَقَلَ الرُّخَامَ: مەرمەر تاشنى سۈرتتى.

صَقَلَ الْمِرْآةَ: ئەينەكنى پارقىراتتى.

صَقَلَ الشَّخْصُ كَلَامَهُ: گەپنى ياساپ قىلدى.

صَقَلَتِ الطَّالِبَةُ كَلَامَهَا: قىز ئوقۇغۇچى سۆزىنى نازاكەت بىلەن قىلدى.

يَصْقُلُ الْمُعَلِّمُ الْأَذْهَانَ: ئوقۇتقۇچى پىكىرلەرنى ئاچىدۇ.

صَقْلٌ: پارقىراتماق، سۈركەپ پارقىراتماق، ھەل بەرمەك.

صَقْلَابِيٌّ ج صَقَالِبَةٌ: سلاۋىيان.

صَقْلَبٌ ج صَقَالِبَةٌ: سلاۋىيان.

صَقْلَبِيٌّ: سلاۋىيان.

صِقِلِّيٌّ: سىتسىلىيە ئارىلىلىق، سىتسىلىيەنىڭ.

صِقِلِّيَّةٌ: سىتسىلىيە ئارىلى.

صَقِيْعٌ: قىراۋ.

صَقِيْعُ الدِّيْكِ: خورازنىڭ چىللىشى.

صَقِيْلٌ ج صِقَالٌ: پارقىراق، ۋال-ۋۇل قىلىپ تۇرىدىغان.

رُخَامٌ صَقِيْلٌ: پارقىراق مەرمەر تاش.

سَيْفٌ صَقِيْلٌ: پارقىراق ئۆتكۈر قىلىچ.

مَعَادِنُ صَقِيْلَةٌ: پارقىراق مېتاللار.

صَكَّ يَصُكُّ صَكًّا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، قۇلۇپلىدى.

صَكَّ الرَّجُلَ: كىشىنى قاتتىق ئۇردى، دۇمبالىدى.

صَكَّ صَدْرَهُ: ئۇنىڭ مەيدىسىگە ئۇردى.

﴿فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا﴾ «قرآن»: ئىبراھىمنىڭ ئايالى سۈرەن سېلىپ كېلىپ يۈزىنى كاچاتلاپ ...

صَكَّ سَمْعَهُ: ئۇنىڭغا ۋارقىرىدى.

صَكَّهُ: ئۇنى قاتتىق سىلكىدى.

صَكَّتِ الدَّابَّةُ الْوَلَدَ: ھايۋان بالىسىنى قاتتىق چاقىرىدى.

صَكٌّ ج صُكُوكٌ وَ أَصُكٌّ وَ صِكَاكٌ: ھۆججەت، (ھۆكۈمەتنىڭ) ئىسپات خەت، چەك.

صَكُّ الْمِلْكِيَّةِ: شاھادەتنامە، گۇۋاھنامە.

صَكٌّ مَالِيٌّ: پۇل چېكى.

صَكُّ الْبَيْعِ: مال زاكاز قىلىش ھۆججىتى.

صَكُّ الْإِنْتِدَابِ: بەلگىلەش ھۆججىتى.

صَكُّ تَمْلِيْكٍ: ئىگىدارچىلىق ئىسپاتى (خېتى).

صَكَّاكٌ ج صَكَّاكُونَ: ئالاقە ھۆججەتلىرىنى باشقۇرغۇچى، ھۆججەتلەرنى يازغۇچى كاتىپ.

صَكَّةٌ: قاتتىق ئىسسىق؛ قاتتىق سوغۇق.

صَكَّةُ الشِّتَاءِ: قىشنىڭ قەھرىتان سوغۇقى.

صَكَّةُ الصَّيْفِ: يازنىڭ پىژغىرىم ئىسسىقى.

صَكَمَ يَصْكُمُ صَكْمًا الْفَرَسَ عَلَى اللِّجَامِ: ئات يۈگەن سىرىدى.

صَكَمَةٌ: ئۇردى، زەربە بەردى.

الصَّكْمَةُ: قاتتىق زەربە.

صَلَا يَصْلُو صَلْوًا فُلَانًا: پالانىنىڭ دۈمبىسىنى ئۇرۇپ يارىلاندۇردى.

صَلًا ج أَصْلَاءٌ وَ صَلَوَاتٌ: دۈمبە.

صَلَاءَةٌ ج صُلِيٌّ: پېشانە، ھاۋانچا.

صَلَابَةٌ: قاتتىقلىق، چىڭلىق؛ رەھىمسىزلىك.

صَلَابَةُ الرَّأْيِ: تەرسا، گەدەنكەش.

صَلَابَةُ الْعُودِ: قەتئىي، چىداملىق، سۇباتلىق.

صَلَابَةُ الْحَجَرِ: تاشنىڭ قاتتىقلىقى.

صَلَاةٌ ج صَلَوَاتٌ: دۇئا، ناماز، دۇرۇد.

صَلَاةُ الْمَائِدَةِ: تاماقنىڭ ئالدى-كەينىدىكى دۇئا.

صَلَاةُ الْجُمُعَةِ: جۈمە نامىزى.

صَلَاةُ الصُّبْحِ: بامدات نامىزى.

صَلَاةُ الظُّهْرِ: پېشىن نامىزى.

صَلَاةُ الْعَصْرِ: ناماز دىگەر.

صَلَاةُ الْمَغْرِبِ: ناماز شام.

صَلَاةُ الْعِشَاءِ: خۇپتەن نامىزى.

الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ: بەش ۋاخ ناماز.

كِتَابُ الصَّلَاةِ: نامازنامە، ناماز توغرىسىدىكى كىتاب.

﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّيْنَ الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ﴾ ‹قۇرئان›: شۇنداق ناماز ئوقۇغۇچىلارغا ۋايكى، ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ.

صَلَاحٌ: ياخشى بولماق، توغرا بولماق، نۇقسانلاردىن خالىي بولماق؛ ياخشى؛ لايىق، مۇۋاپىق.

صَلَاحِيَّةٌ: مۇۋاپىق، لايىق، ئۇيغۇن.

صَلَاحِيَّةٌ ج صَلَاحِيَّاتٌ: سالاھىيەت، لاياقەت؛ خىزمەت ھوقۇقى.

عَدَمُ صَلَاحِيَّةٍ: يارامسىز، لاياقەتسىز.

حَائِزُ الصَّلَاحِيَّةِ التَّامَّةِ: تولۇق لاياقەتلىك؛ پۈتۈن ھوقۇقلۇق.

لَهُ صَلَاحِيَّةٌ لِتَحْسِيْنِ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشىلاش لاياقىتىگە ئىگە.

مُهَنْدِسٌ ذُو صَلَاحِيَّةٍ تَامَّةٍ: تولۇق سالاھىيەتلىك ئىنژېنېر.

مَنْدُوبٌ مُطْلَقُ الصَّلَاحِيَّةِ: تولۇق ھوقۇقلۇق ئەلچى.

صَلَاطِحٌ: تېيىز؛ تۈز، تەكشى؛ ياپپاك.

صِلَايَةٌ: پېشانە؛ ھاۋانچا.

صَلَبَ يَصْلُبُ صَلْبًا: كرېستقا مىخلىدى، ئاستى.

﴿وَمَا قَتَلُوْهُ وَمَا صَلَبُوْهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ﴾ ‹قۇرئان›: ۋەھالەنكى، ئۇلار ئىسانى ئۆلتۈرگىنىمۇ ۋە دارغا ئاسقىنىمۇ يوق ۋە لېكىن ئۇلارغا شۈبھى سېلىندى.

صَلَبَ الْجَانِيَ: جىنايەتچىنى دارغا ئاستى.

صَلُبَ يَصْلُبُ وَ صَلِبَ يَصْلَبُ صَلَابَةً: قاتتى، چىڭىدى.

صَلُبَ الشَّخْصُ: كۈچلەندى.

صَلُبَ الْجُنْدِيّ: قوشۇن كۈچەيدى.

صَلْبٌ: ئاسماق، (كرېستقا) مىخلىماق.

صُلْبٌ ج أَصْلُبٌ وَ أَصْلَابٌ وَ صَلِبَةٌ: ئومۇرتقا؛ بەل؛ پولات.

صُلْبُ الرَّأْيِ: تەرسا، كاج، تەتۈر.

﴿يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ مەنىي ئومۇرتقا بىلەن قوۋۇرغا سۆڭىكىنىڭ ئارىسىدىن چىقىدۇ.

صُلْبُ الْمَوْضُوعِ: تېمىنىڭ ماھىيىتى.

صُلْبُ الْمُعَاهَدَةِ: شەرتنامىنىڭ تېكىستى.

صُلْبُ الرَّقَبَةِ: گەدەنكەش.

صُلْبُ الْكِتَابِ: تېكىست، تېمىلىق نۇسخا.

إِبْنُ صُلْبِهِ: ئۇنىڭ ئۆز ئوغلى.

﴿وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِيْنَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ﴾ ‹قۇرئان›: يەنە ئۆز پۇشتۇڭلاردىن بولغان بالىلىرىڭلارنىڭ ئاياللىرىنى (ئېلىشىڭلار ھارام قىلىندى).

مَعْدَنٌ صُلْبٌ: قاتتىق مېتال.

رَجُلٌ صُلْبٌ: پۇختا ئادەم.

اَلْحَجَرُ صُلْبٌ: قاتتىق تاش.

مَصْنَعُ الْحَدِيْدِ وَالصُّلْبِ: تۆمۈر-پولات زاۋۇتى.

دَخَلَ فِي صُلْبِ الْمَوْضُوعِ: تېمىنىڭ ماھىيىتى ئۈستىدە توختالدى.

مَسْرَحِيَّةٌ مِنْ صُلْبِ الْحَيَاةِ: رېئاللىقتىن ئېلىنغان ئويۇن.

هُوَ مِنْ صُلْبِ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ نەسلىدىن.

صُلْبَةٌ: تۈۋرۈك؛ تايانچ.

صُلْبَةُ الْعَيْنِ: كۆزنىڭ ئېقى.

صُلْبِيٌّ: پولاتتەك، پولاتتىن.

صَلُتَ يَصْلُتُ صُلُوتَةً الرَّجُلُ: كىشىنىڭ پېشانىسى كەڭ بولدى.

صَلْتٌ ج صِلَاتٌ: كەڭ ھەم پارقىراق پېشانە؛ قىلىچ، خەنجەر؛ شوخ، تېتىك.

رَجُلٌ صَلْتٌ: پېشانىسى ئوچۇق.

سَيْفٌ صَلْتٌ: يالىڭاچ تۇرغان قىلىچ.

صَلْتٌ ج أَصْلَاتٌ: قىلىچ، خەنجەر.

صِلَةٌ ج صِلَاتٌ: ئالاقە، باغلىنىش، تۇغقانچىلىق، قانداشلىق، مۇناسىۋەت.

صِلَةُ الْإِتِّصَالِ: بىرلەشمە ھالقا، ئالاقە باغلاش كۆرۈكى، مۇناسىۋەت ھالقىسى.

صَلَتَانٌ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

صَلَجَ يَصْلُجُ صَلْجًا الْفِضَّةَ: كۈمۈشنى ئېرىتتى.

صَلَجَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

صَلِجَ يَصْلَجُ صَلَجًا سَمْعُهُ: قۇلىقى گاس بولدى، پاڭ بولدى.

صُلْجٌ: پۇل، ئاقچا.

صَلُحَ يَصْلُحُ وَ صَلَحَ يَصْلُحُ صَلَاحًا وَ صُلُوحًا وَ صَلَاحِيَةً: ياخشىلاندى، ياخشى بولدى.

صَلَحَ لِكَذَا: ماس كەلدى، ئۇيغۇن كەلدى، مۇۋاپىق كەلدى.

هَذَا الْأَمْرُ يَصْلُحُ لَكَ: بۇ ئىش ساڭا ماس كېلىدۇ.

﴿جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار مەڭگۈ تۇرىدىغان جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى ... ئىچىدىكى ياخشىلارمۇ جەننەتكە كىرىدۇ.

صَلُحَ الشَّيْءُ: ئوڭشالدى.

صَلُحَتْ حَالُ السِّكِّيرِ: مەست ئوڭشالدى.

صَلُحَ الشَّخْصُ: يەزىلەتلىك بولدى.

صُلْحٌ: تىنچلىق، سۈلھى قىلىش، ياراشتۇرماق؛ مۇئاھىدە، كېلىشىم.

مُعَاهَدَةُ الصُّلْحِ: سۈلھى شەرتنامىسى.

وَالصُّلْحُ خَيْرٌ: كېلىشىش (ئۇزۇلۇپ كېتىشتىن) ياخشى.

صُلْحٌ فِي التِّجَارَةِ: توختام، شەرتنامە.

قَاضِي الصُّلْحِ: جەمئىيەت ئامانلىقى سوراقچىسى، ئىجتىمائىي تەرتىپ سوتچىسى.

مَحْكَمَةُ الصُّلْحِ: مۇرەسسە قىلىش سوت مەھكىمىسى.

مُؤْتَمَرُ الصُّلْحِ: تىنچلىق كېڭىشى.

صُلْحِيٌّ: سۈلھى.

لَجْنَةٌ صُلْحِيَّةٌ بَيْنَ الْمُتَنَازِعَيْنِ: دەۋاگەرلەرنى ياراشتۇرۇش كومىتېتى.

صَلِخَ يَصْلَخُ صَلَخًا سَمْعُهُ: گاس بولۇپ قالدى، پاڭ بولۇپ قالدى.

صَلَدَ يَصْلِدُ صَلْدًا وَ صُلُودًا الشَّيْءُ: قېتىپ قالدى.

صَلَدَ السَّائِلُ: سۇيۇقلۇق قاتتى.

صَلَدَ الْأَرْضُ: يەر قاتتى، قېتىپ كەتتى.

صَلُدَ يَصْلُدُ صَلَادَةً: بېخىللىق قىلدى.

صَلْدٌ ج أَصْلَادٌ: قاتتىق يەر، گىياھ ئۈنمەس يەر؛ بېخىل.

صَلْدُ الْقَلْبِ: تاش يۈرەك، باغرى قاتتىق.

﴿فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا﴾ ‹قرآن›: بۇنداق ئادەم خۇددى ئۈستىگە توپا ـ چاڭ قونۇپ قالغان، قاتتىق يامغۇردىن كېيىن بۇرۇنقىدەك بولۇپ قالغان سىلىق تاشقا ئوخشايدۇ.

حَجَرٌ صَلْدٌ: قاتتىق.

صَلْصَالٌ: سېغىز لاي، پىيشقاق لاي.

﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ

ئىنسانىي (يەنى ئاتالار ئادەمنى) (چەكسە جاراڭلايدىغان) ساپالدەك قۇرۇق لايدىن ياراتتى.

صَلْصَةٌ ج صَلَصَاتٌ جج أَصْلاَصٌ: شورپا.

صَلْصَةُ التَّوَابِلِ: دورا ـ دەرمان، تېتىتقۇ.

صَلْصَلَ يُصَلْصِلُ صَلْصَلَةً الشَّيْءُ: نەرسە تاراڭشىدى، جاراڭلىدى.

صَلْصَلَ الْجَرَسُ: قوڭغۇراق جاراڭلىدى.

صَلْصَلَ الرَّعْدُ: هاۋا گۈلدۈرلىدى.

صَلْصَلَ فُلاَنٌ: تەھدىت سالدى.

صَلْصَلَةُ السُّيُوفِ: قىلىچلارنىڭ جاراڭشىشى.

صَلِعَ يَصْلَعُ صَلَعًا الشَّخْصُ: ئايپاڭۋاش بولۇپ قالدى، پايىنەكۋاش بولۇپ قالدى.

صَلِعَ الْكَهْلُ: ئوتتۇرا ياش ئادەم پايىنەكۋاش بولۇپ قالدى.

صَلَعٌ . صَلْعَةٌ: ئايپاڭۋاش، پايىنەكۋاش.

صَلْعَةٌ ج صَلَعَاتٌ: تاقىر باش.

يَحْمِي صَلْعَتَهُ بِالْقُبَّعَةِ: ئۇ تاقىر بېشىنى شلەپە بىلەن يېپىۋالدى.

صَلْعَمَ: «سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم»نىڭ قىسقارتىلىپ يېزىلىشى.

صَلِفَ يَصْلَفُ صَلَفًا: لاپ ئۇردى، پو ئاتتى، ئۆزىنى داڭلىدى.

صَلِفَ الشَّيْءُ: چەتنەپ كەتتى.

صَلِفَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك بەرىكەتسىز بولدى.

صَلِفَ السَّحَابُ: گۈلدۈرى بار يامغۇرى يوق بۇلۇت بولدى.

صَلَفٌ: ماختانماق، ئۆزىنى كۆپتۈرمەك، تەكەببۇرلۇق قىلماق، ئۆزىدە يوق ئارتۇقچىلىقنى داۋا قىلماق.

ثَرِيٌّ ذُو صَلَفٍ: تەكەببۇر باي.

صَلِفٌ ج صَلِفُونَ وَ صُلَفَاءُ وَ صَلاَفَى م صَلِفَةٌ ج صَلِفَاتٌ وَ صَلاَئِفُ: پوچى، يوغان گەپ قىلغۇچى، مۇتەكەببىر.

طَعَامٌ صَلِفٌ: تەمى يوق تائام.

«أُنْظُرْ كَيْفَ يَمْشِي هَذَا الصَّلِفُ»: بۇ هاكاۋۇرنىڭ قانداق ماڭغانلىقىغا قارا.

صَلَّ يَصِلُّ صَلِيلًا: تاراڭشىدى، جاراڭشىدى.

صَلَّ الْحَدِيدُ: تۆمۈر تاراڭشىدى.

صِلٌّ ج أَصْلاَلٌ وَ صِلاَلٌ: چار يىلان.

صِلٌّ مِصْرِيٌّ: كۆزەينەكلىك يىلان.

صِلُّ أَصْلاَلٍ: يامان ئادەم، ئەسكى ئادەم.

هُوَ صِلُّ أَصْلاَلٍ: ئۇ بۇزۇق ئادەم.

صَلَّبَ يُصَلِّبُ تَصْلِيبًا الشَّيْءَ: كۈچەيتتى، چىڭىتتى.

صَلَّبَ الْقَلْبَ: تاش يۈرەك قىلىۋەتتى.

﴿وَلأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ﴾ «قرآن»: سىلەرنى چوقۇم خورما دەرەخلىرىگە ئاسىمەن.

صَلَّبَ الْمَسِيحِيّ: ناسارا كرېست بەلگىسى ئىشارىتىنى قىلدى.

صَلَّبَ الإِسْمِنْتَ بِالْحَدِيدِ: سېمونتنى بىتون بىلەن چىڭىتتى.

صُلَّبٌ: بىلەي تاش.

صَلَّةٌ: قۇرۇق تېرە؛ كەش؛ سوك، مەقئەت.

صُلْجَةٌ ج صُلَّجَاتٌ وَ صُلَّجٌ: پىلە غوزىكى.

صَلَّحَ يُصَلِّحُ تَصْلِيحًا الشَّيْءَ: رېمونت قىلدى، ياسىدى، ئوڭشىدى.

صَلَّحَ السَّيَّارَةَ الْمَعْطُوبَةَ: بۇزۇلغان ماشىنىنى ئوڭشىدى.

صَلَّحَ الأَمْرَ: ئىشنى تۈزىدى.

صَلَّحَ الْمُعَلِّمُ التَّمَارِينَ: ئوقۇتقۇچى تاپشۇرۇقلارنى تۈزەتتى.

صَلَّدَ يُصَلِّدُ تَصْلِيدًا: بېخىللىق قىلدى.

صَلَّمَ يُصَلِّمُ تَصْلِيمًا الشَّيْءَ: تۈۋىدىن ئۈزۈۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

صِلُّورٌ: ئامۇرسۇم بېلىقى.

صَلَّى يُصَلِّي صَلَاةً: ناماز ئوقۇدى، ئىبادەت قىلدى، دۇئا قىلدى.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ئاللاھ ئۇنىڭغا بەخت ۋە خاتىرجەملىك ئاتا قىلسۇن.

﴿إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرگە رەھمەت يوللايدۇ، پەرىشتىلەرمۇ ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرگە) مەغپىرەت تەلەپ قىلىدۇ.

«اَلبَخِيْلُ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ» «حديث»: كىمكى مېنىڭ نامىم ئۇنىڭ ئالدىدا تىلغا ئېلىنغاندا دۇرۇت ئېيتمىسا، ئۇ كىشى بېخىل ھېسابلىنىدۇ.

صَلَّى صَلَاةَ الْجُمُعَةِ فِي الْمَسْجِدِ: جۈمە نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇدى.

صَلَّى اللهُ عَلَى رَسُولِهِ: ئاللاھ پەيغەمبىرىگە رەھمەت قىلسۇن.

صَلَّى يُصَلِّي تَصْلِيَةً يَدَهُ: قولىنى ئىسسىتتى.

صَلَّاهُ: ئۇنى دوزاخقا كىرگۈزدى.

﴿ثُمَّ الْجَحِيْمَ صَلُّوهُ﴾ «قرآن»: ئاندىن ئۇنى دوزاخقا تاشلاڭلار.

صَلَمَ يَصْلُمُ صَلْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈۋىدىن ئۈزۈۋەتتى، قومۇرۇۋەتتى.

صَلَمَ الْأُذُنَ: قۇلىقىنى ئۈزۈۋەتتى.

صِلِنْبَاحٌ: يىلانبېلىق.

صَلْهَبٌ: ئېگىز بوي ئادەم، شادىپاچاق.

صَلُودٌ: قاتتىق يەر، تاقىر يەر؛ بېخىل.

صُلُودَةٌ: قاتتىقلىق، چىڭ قۇرۇق.

صَلَى يَصْلِي صَلْيًا اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى، پىشۇردى.

صَلَى فُلَانًا: پالاننى ئورىغا ئىتتىرگىلى تاس قالدى.

صَلِيَ الشَّيْءَ: ئوتقا تاشلىدى.

صَلَاةُ الْعَذَابُ: ئۇنى قىينىدى.

صَلِيَ يَصْلَى صَلًى وَ صُلِيًّا النَّارَ: ئوتقا تاشلىدى.

﴿لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى الَّذِي كَذَّبَ وَ تَوَلَّى﴾ «قرآن»: دوزاخقا پەقەت (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەن ئادەملا كىرىدۇ.

صَلِيَ بِشَرِّ فُلَانٍ: پالانىنىڭ دەردىنى تارتتى.

صَلِيْبٌ ج صُلُبٌ وَ صُلْبَانٌ: تاش يۈرەك، باغرى قاتتىق؛ كرېست.

اَلصَّلِيْبُ الْأَحْمَرُ: قىزىل كرېست.

جَمْعِيَّةُ الصَّلِيْبِ الْأَحْمَرِ: قىزىل كرېست جەمئىيىتى.

عُوْدُ الصَّلِيْبِ: چوغلۇق، مودەنگۈل.

إِشَارَةُ الصَّلِيْبِ: كرېست ئىشارىتى.

صَلِيْبٌ ج صَلْبَى: ئېسىلغان؛ كۆچلۈك، ساپ نەسەب.

هُوَ عَرَبِيٌّ صَلِيْبٌ: ئۇ ساپ نەسەبلىك ئەرەب.

صَلِيْبِيٌّ: كرېستنىڭ، ئەھلى سەلىب قوشۇنى.

صَلِيْبِيُّ الشَّكْلِ: كرېست شەكىللىك.

صَلِيْبِيٌّ ج صَلِيْبِيُّوْنَ: كرېستقا ئېتىقاد قىلغۇچى.

حُرُوْبٌ صَلِيْبِيَّةٌ: ئەھلى سەلىب ئۇرۇشى.

اَلْحَمَلَاتُ الصَّلِيْبِيَّةُ: ئەھلى سەلىب يۈرۈشى.

اَلصَّلِيْبِيُّوْنَ: ئەھلى سەلىب قوشۇنى.

صَلِيْحٌ ج صُلَحَاءُ: ياخشى.

صَلِيْلٌ: تۆمۈر- تەسەكنىڭ جاراڭشىغان ئاۋازى.

صَلِيْلُ السِّلَاحِ: قورال-ياراغنىڭ جاراڭ-جۇرۇڭ قىلغان ئاۋازى.

صُمَاتٌ: سۈكۈت.

إِذْنُهَا صُمَاتٌ: قىزنىڭ سۈكۈتى ماقۇل بولغانلىقى.

صِمَاخٌ ج أَصْمِخَةٌ وَ صُمُخٌ: قۇلاق نەيچىسى، قۇلاق يولى؛ سۈيى ئاز قۇدۇق.

ضَرَبَ اللهُ عَلَى صِمَاخِهِ: ئاللاھ ئۇنى ئۇخلاتسۇن.

صِمَامٌ ج أَصِمَّةٌ وَ صِمَامَاتٌ: پۇرۇپكا، پوكەت؛

يايقۇچ، قاپقا، كلاپان.

صِمَامُ أَمْنٍ: بىخەتەرلىك كلاپانى، ئېھتىيات قاپقىقى.

صِمَامُ اللَّاسِلْكِيِّ: ئېلېكترون لامپا.

صِمَامُ تَصْرِيْفٍ: زەرەتسىزلەندۈرگۈچ.

صِمَامُ الْقَلْبِ: يۈرەك كلاپانى.

رَفَعَ الصِّمَامَ عَنِ الشَّيْءِ: چەكلىمە كۆتۈرۈۋېتىلدى.

صَمَتَ يَصْمُتُ صَمْتًا وَ صُمُوتًا وَ صِمَاتًا: سۈكۈت قىلدى، گەپ قىلماي جىم تۇردى.

«صَمَتُوا كَأَنَّ أَلْسِنَتَهُمْ رُبِطَتْ بِأَوْتَادٍ»: ئۇلار گويا تىللىرى تۇتۇلۇپ قالغاندەك جىم تۇرۇۋشتى.

«مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ» «حديث»: كىمكى ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنسە، ياخشى سۆز قىلسۇن ياكى سۈكۈت قىلسۇن.

صَمَتَ الْمَرِيْضُ: كېسەل شوك بولدى.

صَمْتٌ: سۈكۈت قىلماق، ئۈن-تىنسىز تۇرماق.

صَمْتٌ مُطْبَقٌ: قىلچە تاۋۇش يوق، ئۈن-تىنسىز.

صَمْتًا: خەپشۇك، جىم تۇر، تىنچلىنىڭلار.

صَمْتُ الْمَرِيْضِ: كېسەلنىڭ شوك بولۇشى.

يُطَالِعُ بِالْمَكْتَبَةِ فِي صَمْتٍ: كۈتۈپخانىدا جىمجىت كىتاب كۆرمەكتە.

قَطَعَ حَبْلَ الصَّمْتِ: جىمجىتلىقنى بۇزدى.

صِمْخَاءُ. صِمْخَاءَةٌ: قاتتىق يەر.

صَمَخَ يَصْمَخُ صَمْخًا أُذْنَهُ: قۇلىقىنى زەخىملەندۈردى.

صَمَخَ عَيْنَهُ: كۆزىگە مۇشت بىلەن ئۇردى.

صَمَخَتِ الشَّمْسُ الرَّجُلَ: كىشىگە ئاپتاپ قاتتىق تەگدى.

صَمَدَ يَصْمُدُ صَمْدًا فُلَانًا: مەقسەت قىلدى؛ باردى، يەتتى.

صَمَدَ لَهُ: توسۇدى، قارشى تۇردى.

صَمَدَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

صَمَدَ إِلَيْهِ الْأَمْرَ: ئۇنىڭغا تاياندى، يۆلەندى، ئۈمىد باغلىدى.

صَمَدَ الْجَيْشُ أَمَامَ الْعَدُوِّ: قوشۇن دۈشمەن ئالدىدا ساباتلىق بىلەن تۇردى.

صَمَدَ فِي وَجْهِهِ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى.

صَمَدَ الزَّعِيْمُ فِي وَجْهِ الْمُسْتَعْمِرِيْنَ: داھىي مۇستەملىكىچىلەرگە قارشى تۇردى.

صَمَدٌ ج أَصْمَادٌ: دائىم، ئەبەدىي؛ مۇستەھكەم؛ چىداشلىق.

جُنْدِيٌّ صَمَدٌ: مۇستەھكەم جەڭچى.

الصَّمَدُ: ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىنىڭ ھاجىتى چۈشىدىغان ئاللاھ، ئاللاھ ھەممىدىن بىھاجەت، دېگەن مەنىدە.

﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ، اللهُ الصَّمَدُ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئۇ ئاللاھ بىردۇر، ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر.

صَمَدَانِيٌّ: مەڭگۈلۈك، ئەبەدىيلىك.

صَمْصَامٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

صَمْصَمَ يُصَمْصِمُ صَمْصَمَةً: چىڭ تۇردى، قەتئىي داۋاملاشتۇردى، بەرداشلىق بەردى؛ سەگەك بولدى.

صَمِغَ يَصْمَغُ صَمَغًا — تِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ يېلىم بولدى.

صَمْغٌ ج صُمُوغٌ: دەرەخ يېلىمى.

صَمْغُ الْبُطْمِ: تېرىنتىن مېيى؛ دېۋىرقاي؛ سېغىز.

صَمْغٌ عَرَبِيٌّ: ئەرەب يېلىمى.

صَمْغُ الصَّنَوْبَرِ: دېۋىرقاي سېغىزى.

صَمْغٌ سَائِلٌ: يېلىم.

صَمْغِيٌّ: يېلىمدەك، يېلىملىك.

صَمَلَ يَصْمُلُ صَمْلًا وَ صُمُولًا عَلَى: چىڭ تۇردى، بەرداشلىق بەردى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

صَمَلَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

صَمَلَ الْبَدَنُ: بەدەن قۇرۇپ يىرىكلىشىپ كەتتى.

صَمَلَ الْعُودُ: ياغاچ قۇرۇپ قالدى.

صَمَلَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ قۇرۇپ كەتتى.

صِمْلَاخُ الْأُذُنِ ج صَمَالِيخُ: قۇلاقنىڭ كىرى.

صَمْلُوخٌ ج صَمَالِيخُ: قۇلاقنىڭ كىرى.

صَمَّ يَصَمّ صَمًّا وَ صَمَمًا: گاس بولۇپ قالدى، پاڭ بولۇپ قالدى.

صَمَّ الْقَارُورَةَ: شىشىنىڭ ئاغزىنى ئەتتى.

صَمَّ الدَّرْسَ: دەرسنى يادلىدى.

﴿وَ حَسِبُوا أَنْ لَاتَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَ صَمُّوا﴾ «قرآن»: ئۇلار بىز ئازابقا دۇچار بولمايمىز، دەپ ئويلىدى، ئۇلار كور بولدى، (يەنى، ھەقىقەتنى كۆرمىدى) ئۇلار گاس بولدى (يەنى ھەقىقەتنى ئاڭلىمىدى).

صَمَّ عَنِ الْحَدِيثِ: قۇلاقنى يوپۇرۇۋالدى، قۇلاق سالمىدى.

صَمَّ عَلَيْهِ دَفْعُ دُيُونِهِ: ئۇنىڭغا قەرز قايتۇرۇش تەس بولدى.

صَمَّ عَزِيمَتَهُ: ئىرادىسىنى چىڭىتتى.

صُمَّ صَدَاهُ: ھالاك بولدى، تۈگەشتى.

صُمَّتْ أُذُنُهُ بِالصِّمَاخِ: ئۇنىڭ قۇلىقى قۇلاق كىرى بىلەن ئېتىلىپ قالدى.

صَمَّ الْجُرْحَ: جاراھەتكە دورا سالدى.

صَمٌّ: يادلىماق، ياد ئوقۇماق، ئۈنلۈك يادلىماق.

صُمٌّ: گاس، تاۋۇشسىز.

غُدَدٌ صُمٌّ: ئىچكى ئاجراتما بەزلىرى.

كَمِّيَّاتٌ صُمٌّ: ئىرراتسىئونال سانلار.

﴿صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَايَعْقِلُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلار گاستۇر، گاچىدۇر، كوردۇر، شۇڭا ئۇلار (گۇمراھلىقتىن) قايتمايدۇ.

صَمَمٌ: گاسلىق، پاڭقۇشلۇق؛ جەۋھەر، مېغىز، ئاساس، ماھىيەت.

بِهِ صَمَمٌ: ئۇنىڭ قۇلىقى ئېغىر.

كَانَ فِي صَمِيمٍ عَنِ الْكَلَامِ الْبَذِيِّ: سەت گەپلەرنى ئاڭلىماسقا سالدى.

صَمَّاءُ: گاس؛ تاۋۇشسىز.

صَخْرَةٌ صَمَّاءُ: قاتتىق تاش.

اَلْغُدَّةُ الصَّمَّاءُ: ئىچكى ئاجراتما بەز.

آلَةٌ صَمَّاءُ: غالچا، يالاقچى، قورچاق.

صَمَّاغٌ: يېلىملىك.

نَبَاتٌ صَمَّاغٌ: يېلىم چىقىدىغان ئۆسۈملۈك.

صَمَّاغَةٌ: يېلىم قۇتىسى.

صَمَّتَ يُصَمِّتُ تَصْمِيتًا ـ هُ: گەپ قىلدۇرمىدى، ئېغىز ئاچتۇرمىدى.

صَمَّدَ يُصَمِّدُ تَصْمِيدًا فُلَانًا: مەقسەت قىلدى؛ باردى، يەتتى.

صَمَّدَ لَهُ: توسۇدى، قارشى تۇردى، بەرداشلىق بەردى.

صَمَّدَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى كالتەك بىلەن ئۇردى.

صَمَّغَ يُصَمِّغُ تَصْمِيغًا الشَّيْءَ: يېلىملىدى، يېلىم چاپلىدى.

صَمَّمَ يُصَمِّمُ تَصْمِيمًا عَلَى الْأَمْرِ: بىر قارارغا كەلدى، بەلگىلىدى، ھۆكۈم قىلدى.

صَمَّمَ الشَّيْءَ: پىلانلىدى، لايىھەلىدى.

صَمَّمَهُ: ئۇنى گاس قىلىۋەتتى.

صَمَّمَ الْمُهَنْدِسُونَ رَسْمَ السَّدِّ: ئىنژېنېرلار توسمىنى لايىھەلىدى.

صَمَّمَ الرِّيَاضِيُّ عَلَى السِّبَاحَةِ رَغْمَ هَيَجَانِ الْبَحْرِ: تەنھەرىكەتچى دېڭىزنىڭ چايقىلىشىغا قارىماي، سۇ ئۈزۈشكە ئىرادە باغلىدى.

صَمَّمَ الشَّخْصُ عَلَى كَذَا: بەل باغلىدى.

صَمَّمَ مَرَضُ الْأُذُنِ الرَّضِيعَ: بوۋاقنى قۇلاق كېسەللىكى گاس قىلىپ قويدى.

صَمَّمَتِ الطَّالِبَةُ عَلَى النَّجَاحِ: قىز ئوقۇغۇچى

مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ئىرادىسىگە كەلدى.

صِمِّيْتٌ: كەم سۆز، ئۈندىمەس.

صُمُوتٌ: سۈكۈت قىلماق، ئۈن-تىنسىز تۇرماق.

صَمُوتٌ: كەم سۆز، ئۈندىمەس.

وَلَدٌ صَمُوتٌ: جىمغۇر بالا.

فَتَاةٌ صَمُوتٌ: كەم سۆز قىز.

صُمُودٌ: مۇستەھكەم بولماق، كۈچلۈك بولماق.

جَبْهَةُ الصُّمُودِ وَالتَّصَدِّي: قارشىلىشىش سېپى.

صَمَيَانٌ: تەۋەككۈلچى، قارام، تەنتەك.

صَمِيْمٌ: ساپ، ھەقىقىي؛ چوققا، يۇقىرى نۇقتا؛ راست، خالىس، سەممىي.

شَرْقِيٌّ صَمِيْمٌ: ھەقىقىي شەرقلىق.

فِي صَمِيْمِ الْحَرِّ: قاتتىق ئىسسىقتا.

مِنْ صَمِيْمِ الْفُؤَادِ: چىن قەلبىدىن، سەممىي رەۋىشتە.

عَرَبِيٌّ صَمِيْمٌ: نەسلى پاك ئەرەب.

دَخَلَ فِي صَمِيْمِ الْمَوْضُوعِ: تېمىنىڭ ماھىيىتى ئۈستىدە توختالدى.

ضَرَبَهُ فِي الصَّمِيْمِ: ئۇنى تازا سالدى.

أَحَبَّهَا مِنْ صَمِيْمِ فُؤَادِهِ: ئۇنى چىن قەلبىدىن سۆيدى.

صَنَائِعِيٌّ ج صَنَائِعِيَّةٌ: ئىشچى، تېخنىك ئىشچى، ھۈنەرۋەن.

نَقَّاشٌ صَنَائِعِيٌّ: نەققاش.

صَنَادِقِيٌّ: ساندۇقچى.

صُنَادِلُ ج صَنَادِلُ: خاپان باش تۆگە، خاپان باش ئېشەك.

صِنَارٌ: چىنار؛ توغراق.

صِنَارَةٌ ج صَنَانِيْرُ: قارماق؛ موكا.

صَنَاعَاتٌ تَقْلِيدِيَّةٌ: ئەنئەنىۋى سانائەت.

صَنَاعَاتٌ كِيْمِيَائِيَّةٌ: خىمىيە سانائىتى.

صَنَاعٌ ج صُنُعٌ: ئۇستىلىق، ماھىرلىق؛ نەپىس، نازۇك؛ پىششىق، پۇختا.

يَدٌ صَنَّاعٌ: چېۋەر ئۇستا، ماھىر.

صِنَاعَةٌ ج صَنَائِعُ وَ صَنَاعَاتٌ: سانائەت، ھۈنەر، سەنئەت.

صِنَاعَةٌ شَرِيْفَةٌ: شەرەپلىك كەسىپ.

صِنَاعَةٌ يَدَوِيَّةٌ: قول ھۈنەرۋەنچىلىك.

اَلصِّنَاعَةُ الضَّخْمَةُ: يىرىك سانائەت، ئېغىر سانائەت.

اَلصِّنَاعَةُ الْخَفِيْفَةُ: يېنىك سانائەت.

دَارُ الصِّنَاعَةِ: ھەربىي قورال-ياراغ زاۋۇتى.

أَصْحَابُ الصَّنَائِعِ: ھۈنەرۋەنلەر، كاسىپلار.

صَنَاعِيٌّ ج صَنَاعِيُّونَ: كارخانىچى.

رِجَالٌ صَنَاعِيٌّ: چوڭ كارخانىچىلار.

صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي، غەيرىي تەبىئىي؛ كەسىپ ئەھلى؛ سانائەتنىڭ.

حَرِيْرٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي يىپەك.

رَأْسُمَالٌ صِنَاعِيٌّ: سانائەت كاپىتالى.

إِنْتَاجٌ صِنَاعِيٌّ: سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى.

مَطَّاطٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي كاۋچۇك.

بِلَادٌ صِنَاعِيَّةٌ: سانائەتلەشكەن دۆلەت، سانائەت مەملىكىتى.

رِجْلٌ صِنَاعِيَّةٌ: سۈنئىي پۇت.

اَلدُّورُ الصِّنَاعِيَّةُ: زاۋۇت، فابرىكا.

زُبْدَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سۈنئىي مەسكە، سۈنئىي قايماق.

صُنَانٌ ج أَصِنَّةٌ: يىرگىنچلىك، سېسىق، بەتبۇي.

صُنَانُ الْإِبْطِ: قولتۇقنىڭ پۇراپ قېلىشى.

صَنَايِعِيٌّ: قول ھۈنەرۋەن، ئىشچى، ئەمگەكچى، خىزمەتچى، مۇلازىم.

صَنْبَرَ يُصَنْبِرُ صَنْبَرَةً النَّخْلُ: خورمىنىڭ غولى ئىنچىكىلەپ خورما شاللاق بولدى.

صُنْبُورٌ ج صَنَابِيْرُ: تۇڭ ياكى قاچىنىڭ سۇ قۇيىدىغان جايى، جۈمەك.

صُنْبُورُ الْغَازِ: گاز تۇرۇبىسى.

صَنَجَ يَصْنُجُ صَنْجًا وَ صُنُوجًا الشَّخْصُ: چالغۇ تەخسىنى چالدى.

صَنْجٌ ج صُنُوجٌ: چالغۇ تەخسە، جاڭ.

صَنْجَةٌ: (في المعمار) ئەگمە تاش.

صَنْجَةٌ ج صِنَاجٌ: گىر، تارازا.

صَنْدَقَ يُصَنْدِقُ صَنْدَقَةً الشَّيْءَ: ساندۇققا سالدى.

صَنْدَلٌ ج صَنَادِلُ: سەندەل كەش (ئاياغ)؛ سەندەل ياغىچى؛ سەيلە كېچىسى؛ قولۋاق، قېيىق؛ خاپان باش تۆگە، خاپان باش ئېشەك.

صَنْدَلُ الْحَرَائِقِ: ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسى.

صَنْدَلَانِيٌّ ج صَنَادِلَةٌ: خىمىك، خىمىيە مۇتەخەسسىسى؛ دورىگەر.

صَنْدَلَةٌ: خىمىيە؛ دورىگەرلىك.

صَنْدَلِيَّةٌ: ئۇزۇن ئورۇندۇق، بەندىك.

صُنْدُوقٌ ج صَنَادِيقُ: ساندۇق؛ ئۆسمە، ئوشۇق.

صُنْدُوقُ الْبُوسْطَةِ ـ صُنْدُوقُ الْبَرِيدِ: پوچتا ساندۇقى.

صُنْدُوقُ الْإِقْتِرَاعِ ـ صُنْدُوقُ الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلام بېلىتى ساندۇقى.

صُنْدُوقُ الْمَلَابِسِ: چامادان، كىيىم ئىشكاپى.

صُنْدُوقٌ حَدِيدٌ: پولات ساندۇق.

صُنْدُوقٌ عَرَبِيٌّ: ئەرەب بانكىسى.

صُنْدُوقُ النُّقُودِ: پۇل ساندۇقى.

أَمِينُ الصُّنْدُوقِ: كاسسىر.

دَفْتَرُ الصُّنْدُوقِ: نەق پۇل دەپتىرى.

صُنْدُوقُ الْعَطَايَا: ئىئانە ساندۇقى.

صُنْدُوقُ الْقُمَامَةِ: ئەخلەت تۇڭى.

صُنْدُوقُ النَّقْدِ الدَّوْلِيِّ: خەلقئارا پۇل مۇئامىلە بانكىسى.

صِنْدِيدٌ ج صَنَادِيدُ: كۈچلۈك، قەھرىمان، باتۇر، جەسۇر، جۈرئەتلىك؛ مۆتىۋەر؛ بالا-قازا، كۆلپەت، بەختسىزلىك.

صِنْدِيدٌ مِنَ الرِّيحِ: قاتتىق بوران، قارا بوران.

صِنْدِيدٌ مِنَ الْبَرْدِ: قەھرىتان سوغۇق.

صَنَادِيدُ الْجَيْشِ: قوماندانلار.

فَارِسٌ صِنْدِيدٌ: چېۋەر چەۋەنداز.

صَنَادِيدُ قُرَيْشٍ: قۇرەيشنىڭ مۆتىۋەرلىرى.

يَوْمٌ حَامِي الصَّنَادِيدِ: قاتتىق ئىسسىق كۈن.

صَنْطٌ: ئەرەب يېلىمى.

صَنَعَ يَصْنَعُ صَنْعًا وَ صَنِيعًا الشَّيْءَ: ئىشلىدى، ياسىدى.

صَنَعَ صَنِيعَهُمْ: ئۇلارنى دورىدى، ئۇلار قىلغاندەك قىلدى.

﴿وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا﴾ «قۇرئان»: قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ.

صَنَعَ الْأَمْرَ: ئىش بېجىردى، ئىجرا قىلدى.

صَنَعَهُ: ياسىدى، قۇردى، پەيدا قىلدى، هاسىل قىلدى.

﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا﴾ «قۇرئان»: بىزنىڭ كۆز ئۆڭمىزدا ۋەھيىمىز بويىچە كېمە ياسىغىن.

صَنَعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفًا: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى.

صَنَعَ بِهِ صَنِيعًا قَبِيحًا: ئۇنىڭغا بولمىغۇر ئىش قىلىپ قويدى.

صَنَعَ النَّجَّارُ مِنْضَدَةً: ياغاچچى ئۈستەل ياسىدى.

صَنَعَ مَعَهُ جَمِيلًا: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدى.

صَنَعٌ ج أَصْنَاعٌ: ئۇستا، ماھىر.

دَهَّانٌ صَنَعٌ: ئۇستا سىرچى.

صُنْعٌ: ئىشلىمەك، ياسىماق؛ ياخشىلىق، ئېھسان.

حَدِيثُ الصُّنْعِ: يېڭى ياسالغان.

صُنْعُ يَدٍ: قولدا ياسالغان، قول سانائىتى.

﴿وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾ «قۇرئان»: ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرى ئوبدان ئىش قىلدۇق،

دەپ ئويلىغان ئادەملەردۇر.

هُوَ رَجُلٌ صَنَعُ الْيَدَيْنِ: ئۇ ئۇستا هۈنەرۋەن.

صَنْعَةٌ: قول هۈنەر، هۈنەر-سەنئەت، هۈنەر، ئۇستىلىق، هۈنەرۋەنچىلىك كەسپى.

مُتْقَنُ الصَّنْعَةِ: پىششىق ئىشلەنگەن، ئىنچىكە ئىشلەنگەن.

دُورُ الصَّنْعَةِ: هۈنەرۋەنچىلىك ئىشخانىسى، كارخانا.

﴿وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ﴾ «قۇرئان» داۋۇدقا سىلەر ئۈچۈن ساۋۇت ياساشنى ئۆگەتتۇق.

صَنْعَةُ الْحِذَاءِ: موزدۇزلۇق.

صَنْعَةُ الْحَدِيدِ: تۆمۈرچىلىك.

صِنْفٌ ج أَصْنَافٌ وَ صُنُوفٌ: تۈر، خىل، قىسىم، سىنىپ؛ دەرىجە، مەرتىۋە؛ قوشۇن، ئەترەت.

صِنْفًا: تۈيغۇن.

صِنْفُ الْحَوَامِضِ مِنَ الْأَشْجَارِ الْمُثْمِرَةِ: ئاچچىق مېۋىلىك دەرەخلەر تۈرى.

صِنْفُ التُّجَّارِ: تىجارەتچىلەر تەبىقىسى.

أَصْنَافُ التُّفَّاحِ: ئالمىنىڭ تۈرلىرى.

صَنْفَرٌ: قوم قەغەز سۈرتمەك.

صَنْفَرَةٌ: ياقۇت؛ ئالىيۇمىن؛ ئوكسىد.

وَرَقُ صَنْفَرَةٍ: قوم قەغەز.

صَنِقَ يَصْنَقُ صَنَقًا: پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

صَنِقَ إِبْطُهُ: قولتۇقى پۇراپ قالدى.

صَنَقٌ: قولتۇقى پۇراپ قالغان.

صَنَقٌ ج أَصْنَاقٌ: كۆيدۈرمە تۇرۇبا، كۆيدۈرۈپ ئۇلانغان تۇرۇبا.

صَنِقٌ: سېسىق، بەتبۇي.

صَنَمَ يَصْنَمُ صَنَمًا الرَّائِحَةُ: بەتبۇي بولدى.

صَنَمَ الشَّخْصُ: كۈچەيدى، كۈچلەندى.

صَنَمٌ ج أَصْنَامٌ: بۇت.

بَيْتُ الْأَصْنَامِ: بۇتخانا.

عِبَادَةُ الْأَصْنَامِ: بۇتقا چوقۇنىش، بۇتپەرەسلىك.

﴿فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ﴾ «قۇرئان» ئۇلار بۇتلىرىغا چوقۇنۇۋاتقان بىر قوۋمنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە.

صَنَهَةٌ: غاز پېيى.

صَنَّ يَصِنُّ صَنًّا وَ صُنُونًا الشَّيْءُ: بۇزۇلدى، چىرىدى.

صَنَّ اللَّحْمُ: گۆش سېسىدى.

صَنَّاجٌ. صَنَّاجَةٌ: (تۈچتىن ياسالغان ۋە بىر-بىرىگە ياكى چوكا بىلەن ئۇرسا ئاۋاز چىقىدىغان بىر خىل چالغۇ) تەخسە چالغۇچى.

صَنَّاجُ الْعَرَبِ: شائىر ئەئشانىڭ لەقىمى.

صَنَّاجَاتٌ: ئۇسسۇل تەخسىسى.

صَنَّاجَاتُ الرَّاقِصَةِ الْأَسْبَانِيَاتِ: ئىسپانىيە ئايال ئۇسسۇلچىلىرىنىڭ ئۇسسۇل تەخسىسى.

صِنَّارٌ: چىنار؛ توغراق.

صِنَّارَةٌ ج صَنَانِيرُ: قارماق؛ موكا.

«أَدْخَلَتِ الْمَرْأَةُ خَيْطَ الصُّوفِ فِي الصِّنَّارَةِ»: ئايال يۇڭ يىپنى موكىغا ئۆتكۈزدى.

صِنَّبْرٌ ج صَنَابِرُ: سوغۇق شامال؛ شەمسىيە 2-ئاينىڭ 6-كۈنى.

صَنَابِرُ الذَّهَبِ: كاللەك ئالتۇن.

صِنَّةٌ: يىرگىنچلىك، سېسىق، بەتبۇي.

صَنَّعَ يُصَنِّعُ تَصْنِيعًا الْبَلَدَ: شەھەرنى سانائەتلەشتۈردى، سانائەت شەھىرىگە ئايلاندۇردى.

صَنَّعَهُ: بېزىدى، زىننەتلىدى.

صَنَّعَ الْآلَةَ: سايمان ياسىدى.

صَنَّفَ يُصَنِّفُ تَصْنِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈرگە ئايرىدى، رەتلىدى؛ ئويلاپ چىقاردى.

صَنَّفَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى، تۈزدى.

صَنَّفَ الْعَالِمُ النَّبَاتَ: ئالىم ئۆسۈملۈكلەرنى تۈرلەرگە ئايرىدى.

صَنَّنَ يُصَنِّنُ تَصْنِينًا: سېسىدى؛ قولتۇقى سېسىدى.

صِنْوٌ ج أَصْنَاءٌ وَ صِنْوَانٌ: بىر قورساق قېرىنداش، قوشكېزەكنىڭ بىرى؛ ئوخشىشى.

﴿وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَ غَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ﴾ ‹قۇرئان›: كۆپ شاخلىق ۋە كۆپ شاخلىق بولمىغان خورما دەرەخلىرى بار، (ئۇلارنىڭ ھەممىسى) بىر خىل سۇ بىلەن سۇغىرىلىدۇ.

هُوَ صِنْوُ أَخِيهِ: ئۇ قېرىندىشىغا ئوخشايدۇ.

صَنَوْبَرٌ: قارىغاي.

صَمْغُ الصَّنَوْبَرِ: قارىغاي يېلىمى.

حَبُّ الصَّنَوْبَرِ: قارىغاي ئۇرۇقى.

صَنَوْبَرِيٌّ: قارىغاي شەكىللىك، قارىغاي مەدىكىگە ئوخشاش؛ كونۇس.

تُفَّاحٌ صَنَوْبَرِيٌّ: ئانانا‌س.

اَلْغُدَّةُ الصَّنَوْبَرِيَّةُ: چېلغوزا تەنچە.

صِنْوَةٌ: بىر قورساق ھەمشىرە.

صَنِيعٌ ج صُنَعٌ: ئىش، ھەرىكەت، يۈرۈش-تۇرۇش، ئەخلاق، خۇلق؛ ياسالما، تەييارلانغان.

نِعْمَ الصَّنِيعُ مَا فَعَلْتَ: سېنىڭ قىلغىنىڭ نېمىدېگەن ياخشى.

هُوَ صَنِيعُ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ نەتىجىسى.

صَنِيعَةٌ ج صَنَائِعُ: ئىجادىيەت، قول ھۈنەر مەھسۇلاتى؛ قورچاق، غالچا.

صَنِيعَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ غالچىسى.

هُوَ صَنِيعَتِي: ئۇ مېنىڭ شاگىرتىم.

صَهٌ: جىم بول، تىنچ تۇر.

صُهَالٌ: ئاتنىڭ كىشنىشى.

«فَهَيْهَاتَ مَا كُلُّ الْمُعَمَّمِ فَاضِلاً فَهَلْ كُلُّ صَهَّالٍ أَغَرُّ مُحَجَّلُ»: سەللە كىيگەننىڭ ھەممىسى پازىل ئەمەس، بەك كىشنىگەن ئاتنىڭ ھەممىسى دۇلدۇل بولۇشى ناتايىن.

صَهِبَ يَصْهَبُ صَهَبًا وَ صُهْبَةً الشَّعْرُ: چاچ بىغىر رەڭ بولدى.

الصَّهْبَاءُ: ھاراق، مەي؛ جىگەر رەڭ.

فَرَسٌ صَهْبَاءُ: چىلانتورۇق ئات.

صَهَدَ يَصْهَدُ صَهْدًا وَ صَهَدَانًا الْحَرُّ: ئىسسىق كۆيدۈرۈۋەتتى.

صَهَدَتِ الشَّمْسُ: كۈن قىزىتتى، كۆيدۈردى.

صَهْدُ النَّارِ: ئىسسىقلىق، ھارارەت.

صَهَرَ يَصْهَرُ صَهْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېرىتتى.

﴿يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچ-باغرى ئېرىتىلىدۇ.

صَهَرَ الْحَدِيدَ: تۆمۈرنى ئېرىتتى.

صَهَرَهُ الْحَرُّ: ئۇنى ئىسسىق كۆيدۈرۈۋەتتى.

صِهْرٌ ج أَصْهَارٌ: كۈيئوغۇل.

﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَ صِهْرًا﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ ئىنساننى ئابىمەنىيدىن ياراتتى، ئۇنى بالىلار نەسەبەت بېرىلىدىغان ئەر ۋە قۇدا-باجىلىق پەيدا قىلىدىغان ئايال قىلىپ ياراتتى.

صَهْرَجَ يُصَهْرِجُ صَهْرَجَةً الْحَوْضَ: كۆلنى ھاك بىلەن سۇۋىدى.

صِهْرِيجٌ ج صَهَارِيجُ: كۆل؛ نېفىت ئىسكىلاتى، نېفىت توشۇش ماشىنىسى.

صِهْرِيجُ الْقَاطِرَةِ: پويىزنىڭ ئاخىرىدىكى سۇ، كۆمۈر قاچىلايدىغان ۋاگون.

صَهَلَ يَصْهِلُ صَهِيلًا وَ صَاهِلَةً وَ صُهَالًا الْفَرَسُ: ئات كىشنىدى.

صَهَّبَ يُصَهِّبُ تَصْهِيبًا: بىغىر رەڭ قىلدى.

صَهْوَةٌ ج صَهَوَاتٌ وَ صِهَاءٌ: ئاتنىڭ دۈمبىسى.

إِمْتَطَى صَهْوَةَ جَوَادِهِ: ئېتىغا مىندى.

إِسْتَوَى عَلَى صَهْوَةِ الْعِزِّ: شان-شەرەپنىڭ چوققىسىغا چىقتى.

صَهْوَةٌ ج صُهًى: تاغ چوققىسىدىكى قورغان،

ئىستىھكام.

صَهِيدٌ: قاتتىق ئىسسىق.

يَوْمُ الصَّهِيدِ: قاتتىق ئىسسىق كۈن.

صَهِيرٌ: ئېرىتىلگەن.

مَعْدَنٌ صَهِيرٌ: ئېرىتىلگەن مىس.

صَهِيلٌ: ئاتنىڭ كىشنىشى.

صَهْيَنَ يُصَهْيِنُ صَهْيَنَةً الشَّيْءَ: سەل قارىدى، پەرۋا قىلمىدى، كۆز يۇمدى؛ تونۇلدى، ۋارقىرىدى.

صَهْيَنَ عَلَى كَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالمىدى، ئاڭلىمىغانغا سالدى.

صِهْيُونٌ: سەھيون تېغى (ئېرۇسالىمدىكى مۇقەددەس تاغ)، بەيتۇلمۇقەددەس.

صِهْيُونِيٌّ ج صَهَايِنَةٌ: يەھۇدىي قىساسچىلىرى.

اَلصِّهْيُونِيَّةُ: يەھۇدىي قىساسچىلىقى.

صَوَابٌ: ئەقىل، ھوش، ئاڭ، سېزىم؛ توغرا، راست.

فَقَدَ صَوَابَهُ: ئۇ سېزىمىنى يوقاتتى.

﴿إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئىزنىگە ئېرىشكەن ۋە توغرا سۆز قىلغانلاردىن باشقا ...

عَادَ إِلَى جَادَّةِ الصَّوَابِ: توغرا يولغا قايتتى.

غَابَ عَنْ صَوَابِهِ: ھوشىنى يوقاتتى.

غَائِبٌ عَنْ صَوَابِهِ: ھوشىنى يوقاتقۇچى.

هُوَ عَلَى الصَّوَابِ: ئۇنىڭ توغرا، ئۇ ئادىل.

كَلَامٌ صَوَابٌ: توغرا سۆز.

صَوَابُ الرَّأْيِ وَالْفِعْلِ: پىكرى ۋە ئىش-ھەرىكىتى توغرا.

سَلَكَ طَرِيقَ الصَّوَابِ وَالْحَقِّ: ھەق يولدا ماڭدى.

مِنَ الصَّوَابِ أَنْ لَاتَفْعَلَ هَذَا: مۇنداق قىلمىغىنىڭ تۈزۈك.

رَدَّهُ إِلَى الصَّوَابِ: ئۇنى توغرا يولغا سالدى.

صَوَابَةٌ ج صَوَابَاتٌ: پارنىك؛ مۇھەت، شەرت-شارائىت.

صَوَايِبَةٌ: ھەققانىيلىك، ئادىللىق، سەمىمىيلىك، توغرىلىق.

صُوَاعٌ صِوَاعٌ ج صِيعَانٌ: جام، قەدەھ.

﴿قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ﴾ ‹قرآن›: «ئۇلار پادىشاھنىڭ (تامغىسى بېسىلغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق»، دېدى.

الصَّوَاكِمُ: بالايىئاپەت.

صِوَانٌ ج أَصْوِنَةٌ: جاۋەن، ئىشكاپ، ساندۇق؛ چېدىر؛ تاشقى قۇلاق.

صِوَانُ الثِّيَابِ: كىيىم ئىشكاپى.

صِوَانُ الْكِتَابِ: كىتاب ئىشكاپى.

صَوْبٌ: تەرەپ، يۆنىلىش، گىرۋەك، لىۋى، يېنى؛ توغرا، دۇرۇس؛ يامغۇرلۇق بۇلۇت.

مِنْ كُلِّ صَوْبٍ وَحَدَبٍ: تەرەپ-تەرەپتىن.

صُوبَةٌ ج صُوبَاتٌ: پارنىك؛ مۇھەت، شەرت-شارائىت.

صَوْبَجٌ: نوغۇچ.

صَوْبَنَ يُصَوْبِنُ صَوْبَنَةً: سوپۇن سۈرتتى.

صَوْتٌ ج أَصْوَاتٌ: ئاۋاز، ئاۋۇش، سادا.

صَوْتٌ فِي انْتِخَابٍ: سايلامدا ئاۋاز بېرىش.

﴿إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾ ‹قرآن›: ئاۋازلارنىڭ ئەڭ يىرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر.

«فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ» ‹حديث›: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاۋازىدىنمۇ چىرايلىق ئاۋازنى ئاڭلاپ باقمىغان.

رَجْعُ الصَّوْتِ: ئەكس سادا.

بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.

نِصْفُ الصَّوْتِ: يېرىم ئاۋاز.

بُعْدُ الصَّوْتِ: شۆھرەت، نام-ئاتاق.

صَوْتٌ أَجَشٌّ: قۇلاققا ياقمايدىغان ئاۋاز.

بِصَوْتٍ وَاحِدٍ: بىر ئاۋاز بىلەن، ھەممە بىردەك.

بِصَوْتٍ عَالٍ: يۇقىرى ئاۋازى بىلەن.

بِصَوْتٍ وَاطِئٍ: پەس ئاۋاز بىلەن.

بِصَوْتٍ خَافِتٍ: تۆۋەن ئاۋاز بىلەن، پىچىرلاپ.

إِنْطَلَقَ صَوْتُ الْمُؤَذِّنِ: مۇئەززىننىڭ ئاۋازى ياڭراپ كەتتى.

«غَنَّتِ الْمُطْرِبَةُ صَوْتًا إِهْتَزَّتْ لَهُ الْقُلُوبُ»: ناخشىچى ئايال ناخشا ئېيتىۋېردى، يۈرەكلەر ئويناپ كەتتى.

عِلْمُ الصَّوْتِ (فِي الفيزيا) : فونېتىكا.

أَصْوَاتُ اللُّغَةِ: سۆز ئاھاڭى.

عِلْمُ الْأَصْوَاتِ: فونېتىكا.

أَخْذُ الْأَصْوَاتِ: ئاۋازغا قويماق.

بِإِتِّفَاقِ الْأَصْوَاتِ: بىر ئېغىزدىن ماقۇللىماق.

صَوْتِيٌّ: ئاھاڭلىق، ئاۋۇشلۇق.

حَرْفٌ صَوْتِيٌّ: جاراڭلىق تاۋۇش.

اَلْمُوسِيقِي الصَّوْتِيَّةُ: ناخشىلىق مۇزىكا.

اَلْمَوْجَةُ فَوْقَ الصَّوْتِيَّةِ: ئۇلترا ئاۋاز دولقۇنى.

اَلْأَعْضَاءُ الصَّوْتِيَّةُ: ئاۋاز چىقىرىش ئەزالىرى.

صَوْتِيَّاتٌ: فونېتىكا.

صُودَا: سودا.

صُودَاكَاوِيَة: گىدروكسىدى، ئويغۇچى ناترىي، ئويغۇچى سودا.

مَاءُ الصُّودَا: سودا سۈيى، گازلىق سۇ.

صُودِيُوم: ناترىي.

كِلُورُورُ الصُودِيُومِ: ئاش تۇزى.

صَوَرَ يَصْوَرُ صَوَرًا: قىيسايدى، ئېگىلىدى، مايىل بولدى.

صُورٌ ج أَصْوَارٌ: بۇرغا، سۇر؛ نەي.

﴿يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ﴾ ‹قرآن›: بۇ سۇر چېلىنىدىغان كۈندۇر.

صُورَةٌ ج صُوَرٌ وَ صُوْرٌ: سۈرەت، رەسىم؛ قىياپەت، ئوبراز، فورما، شەكىل؛ دائىرە، كۆرۈنۈش.

صُورَةٌ زَيْتِيَّةٌ: ماي بوياق رەسىم.

صُورَةٌ شَمْسِيَّةٌ: فوتو سۈرەت.

﴿فِي أَيِّ صُورَةٍ مَاشَاءَ رَكَّبَكَ﴾ ‹قرآن›: سېنى ئۇ خالىغان شەكىلدە قۇراشتۇردى.

صُورَةُ وَرْدَةٍ: قىزىلگۈلنىڭ رەسىمى.

هَذَا الْأَمْرُ عَلَى ثَلَاثَةِ صُوَرٍ: بۇ ئۈچ تۈرلۈك مەسىلە.

قَدَّمَ الْمَوْضُوعَ بِصُورَةٍ وَاضِحَةٍ: تېمىنى ئوچۇق رەۋىشتە يورۇتۇپ بەردى.

سَلَّمَ الْوَثِيقَةَ بِصُورَتَيْنِ: ھۆججەتنى ئىككى نۇسخا تاپشۇردى.

صُورَةٌ مُتَحَرِّكَةٌ: ھەرىكەتچان سۈرەت.

صُورَةً: شەكىل جەھەتتە.

بِصُورَةٍ رَسْمِيَّةٍ: رەسمىي رەۋىشتە.

بِصُورَةٍ سَرِيعَةٍ: تېزلىك بىلەن.

بِصُورَةٍ صَارِمَةٍ: قەتئىي تۈردە، كەسكىن رەۋىشتە.

بِصُورَةٍ غَيْرِ قَانُونِيَّةٍ: قانۇنسىز رەۋىشتە.

صُوَرِيٌّ: شەكىلدە، شەكىللىك؛ ئويدۇرما.

«نَشَرَتِ الشِّرْكَةُ إِعْلَانًا صُوَرِيًّا لِلْوَظِيفَةِ الَّتِي تَمَّ شُغْلُهَا»: شىركەت ئاللىقاچان ئورۇنلىنىپ بولغان ئىش ئورنى توغرىسىدا شەكلەن ئۇقتۇرۇش چىقاردى.

كَمْبِيَالَةٌ صُوَرِيَّةٌ: قۇرۇق چەك.

أَعْمَالٌ صُوَرِيَّةٌ: شەكىلۋازلىق.

صَوْعٌ: ئويۇن مەيدانى.

صَوْعٌ . صَاعٌ ج أَصْوُعٌ: قەدىمكى زاماندا ئاشلىق ئۆلچەيدىغان ئۆلچەم (ئىككى كىلوگرامغا تەڭ).

صَوْغٌ: ياسىماق، تەييارلىماق، شەكىللەندۈرمەك.

صُوفٌ ج أَصْوَافٌ: يۇڭ.

نَسِيجٌ مِنَ الصُّوفِ: يۇڭ توقۇلما.

صَوْفَانٌ: چوغ؛ پىلىك؛ ئەمەن ماۋۇقى.

صُوفَيْرَةٌ: دۇدۇك، پۇشتەك.

صُوفِيٌّ: يۇڭلۇق.

لِبَاسٌ صُوفِيٌّ: يۇڭ كىيىم.

أَنْسِجَةٌ صُوفِيَّةٌ: يۇڭ توقۇلما.

صُوفِيٌّ ج صُوفِيّونَ: سوپى، تەرىقەتچى تەرىقەت يولىغا كىرگەن ئادەم، تەسەۋۋۇپ مەسلىكىدىكى ئادەم.

الصُّوفِيَّةُ: تەسەۋۋۇپ مەسلىكى، تەسەۋۋۇپ، سوپىلىق، تەرىقەت.

صَوْلَةٌ ج صَوْلَاتٌ: كۈچ، تەسىر، ھوقۇق، ھاكىمىيەت.

ذُو صَوْلَةٍ: تەسىر كۈچى بار ئەرباب.

أَهْلُ صَوْلَةٍ وَ شَوْكَةٍ: تەسىرلىك شەخس، ئاتاقلىق ئەرباب.

صَوْلَاتُ الْغَاصِبِينَ: باسقۇنچىلارنىڭ ھەيۋىسى.

قَائِدٌ لَهُ صَوْلَاتٌ وَجَوْلَاتٌ: باتۇر قوماندان، مەردۇمەردانە قوماندان.

صَوْلَجٌ . صَوْلَجَةٌ: ساپ كۈمۈش.

صَوْلَجَانٌ ج صَوَالِجُ: ئۇچى ئەگرى تاياق، بۇنىڭ بىلەن چەۋەندازلار توپنى ئۇرىدۇ، خوككى كالتىكى، ھاسا، ساپ.

صَوْلَجَانُ السُّلْطَةِ ج صَوَالِجَةٌ: فاشىست.

لَعِبُ الصَّوْلَجَانِ: خوككى ھەرىكىتى، خوككى توپى.

صَوْمٌ: روزا تۇتماق؛ قول ئۈزمەك، ساقلانماق؛ رامىزان.

شَهْرُ الصَّوْمِ: رامىزان ئېيى.

﴿إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا﴾ «قۇرئان»: مەن ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىك ئاللاھقا ۋەدە بەردىم.

«صَومُ رَمَضَانَ مِنَ الْأَرْكَانِ الْخَمْسَةِ فِي الْإِسْلَامِ»: رامىزان روزىسى ئىسلامىيەتتە بەش ئەركانىنىڭ جۇملىسىدىندۇر.

صَوْمَعَ يُصَوْمِعُ صَوْمَعَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، جەملىدى.

صَوْمَعَ الْبِنَاءَ: بىنانى ئېگىزلەتتى.

صَوْمَعَةٌ ج صَوَامِعُ: خرىستىئان دىنىدىكى دەرۋىشلەرنىڭ دۇنيادىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يالغۇز تۇرىدىغان مەخسۇس جايى، خرىستىئانلار ئىبادەتخانىسى.

صَوْمَعَةُ غِلَالٍ: گەمە، يەر ئاستى ئۆيى.

﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَ بِيَعٌ وَ صَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدُ﴾ «قرآن»: ئەگەر ئاللاھ ئىنسانلارنى بىر-بىرىگە قارشىلىق كۆرسەتكۈزمىگەن بولسا، راھىبلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى، چېركاۋلار، يەھۇدىيلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى ۋە ئاللاھنىڭ نامى كۆپ يادلىنىدىغان مەسجىدلەر ئەلۋەتتە ۋەيران قىلىناتتى.

صَوْمَعَةُ الْمُتَعَبِّدِ: راھىبنىڭ ئىبادەتگاھى.

صَوْنٌ: قوغدىماق، ساقلىماق.

صَاحِبَةُ الصَّوْنِ: يۇقىرى تەبىقىدىكى خانىمغا ئېيتىلىدىغان سۆز.

الصَّوُّ ج أَصْوَاءٌ: بوش، قۇرۇق.

صَوَّافٌ ج صَوَّافُونَ: يۇڭ سودىگىرى، يۇڭ توقۇلما ماللار سودىگىرى.

صَوَّامٌ: دائىم روزا تۇتقۇچى.

صَوَّانٌ . صَوَّانَةٌ ج صَوَّانَاتٌ: چاقماق تېشى.

حَجَرُ الصَّوَّانِ: گرانىت تاش.

أَدَوَاتٌ صَوَّانِيَّةٌ: تاش قوراللار.

صَوَّبَ يُصَوِّبُ تَصْوِيبًا: توغرىلىدى، قارىغا ئالدى، نىشانلىدى؛ ئىقرار قىلدى.

صَوَّبَ إِلَيْهِ الْبُنْدُقِيَّةَ: ئۇنىڭغا قورال تەڭلىدى.

صَوَّبَ الْخَطَأَ: خاتانى توغرىلىدى، تۈزەتتى.

صَوَّبَ السَّهْمَ: قارىغا ئالدى.

صَوَّبَ الْقَذِيفَةَ جَيْشَ الْعَدُوِّ: دۈشمەن قوشۇنى تەرەپكە توپنى توغرىلىدى.

صَوَّبَ رَأْيَ إِبْنَتِهِ: قىزىنىڭ پىكرىنى توغرا تاپتى.

صَوَّبَ الْمُعَلِّمُ أَخْطَاءَ التَّلَامِيذِ: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارنىڭ خاتاسىنى تۈزەتتى.

صَوَّتَ يُصَوِّتُ تَصْوِيتًا: تەلەپپۇز قىلدى، ئاۋۇش چىقاردى؛ تۇۋلىدى، ۋارقىرىدى؛ ئاۋاز بەردى.

صَوَّتَ الرَّاعِي: پادىچى تۇۋلىدى.

صَوَّتَ بِهِ: ئۇنىڭغا ۋارقىرىدى.

صَوَّتَ فِي انْتِخَابَاتِ مَجْلِسِ الْأَمْنِ: پارلامېنت سايلىمىدا ئاۋاز بەردى.

صَوَّتَتْ بِالْمُرَاسَلَةِ: خەت ئارقىلىق ئاۋاز بەردى.

صَوَّتَ لِصَالِحِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ پايدىسىغا ئاۋاز بەردى.

صَوَّتَ ضِدَّهُ: ئۇنىڭغا قارشى ئاۋاز بەردى.

صُوَّةٌ ج صُوًى جج أَصْوَاءٌ: يول بەلگىسى، بەلگە تاش؛ دۆڭ، ئېگىزلىك.

صَوَّحَ يُصَوِّحُ تَصْوِيحًا الْبَقْلَ: قۇرۇپ كەتتى، سولاشتى، خازان بولدى، قۇرۇپ پارچىلىنىپ كەتتى.

صَوَّحَتِ الشَّمْسُ: كۈن قىزىتىپ قۇرۇتۇۋەتتى.

صَوَّرَ يُصَوِّرُ تَصْوِيرًا الرَّجُلَ: سۈرەتكە تارتتى، رەسىمگە ئالدى، رەسىمنى سىزدى.

صَوَّرَ الْكِتَابَ: سۈرەتلەپ چۈشەندۈردى.

صَوَّرَ بِالْأَلْوَانِ: نەقىشلىدى، گۈللۈك قىلىپ سىزدى.

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ «قرآن»: ئۇ سىلەرنى بەچچىدانلاردا (يەنى، ئاناڭلارنىڭ قورسىقىدىكى چېغىڭلاردا) ئۆزى خالىغان شەكىلگە كىرگۈزىدۇ.

صَوَّرَ بِالْفُتُغْرَافِيَّةِ: سۈرەتكە ئالدى، سۈرەت تارتتى.

صَوَّرَهُ: تەسۋىرلىدى، سۈرەتلەپ بەردى؛ شەكىللەندۈردى، شەكىلگە كەلتۈردى.

صَوَّرَ الْحَادِثَ: ۋەقەنى ئېنچىكە تەسۋىرلەپ بەردى.

صَوَّرَ التِّلْمِيذُ حِصَانًا: ئوقۇغۇچى ئاتنىڭ رەسىمىنى سىزدى.

صُوِّرَ لَهُ الشَّيْءُ: خىيالىغا كەلدى، خىيال سۈردى.

صُوِّرَ لَهُ الشَّيْطَانُ: كاللىسىغا شەيتان كىرىۋالدى.

صُوِّرَ لَهُ أَنَّهُ صَادِقٌ: ئۇنىڭغا راستەك كۆرۈندى.

صَوَّفَ يُصَوِّفُ تَصْوِيفًا الْخُبْزُ: نان پۇرلىشىپ قالدى، پاختىلىشىپ قالدى، كۆكۈرۈپ قالدى.

صَوَّمَ يُصَوِّمُ تَصْوِيمًا: روزا تۇتتۇردى.

«صَوَّمَتِ الْأُمُّ إِبْنَتَهَا فِي سِنِّ الْعَاشِرَةِ»: ئانا قىزىنى ئون ييشىدىلا روزا تۇتقۇزدى.

صَوَّى يُصَوِّي تَصْوِيَةً الشَّيْءُ: نەرسە قۇرۇدى، تورۇدى، تۆكۈلدى.

صَوَى يَصْوِي صُوِيًّا النَّخْلُ: خورما دەرىخى قۇرۇپ تۆكۈلدى، خازان بولدى، تورىدى.

صَوَى الضَّرْعُ: يېلىن قورۇلۇپ كەتتى، سولىشىپ كەتتى، سۈت چىقماس بولۇپ كەتتى.

صَوِيَ يَصْوَى صَوًى الشَّيْءُ: نەرسە قۇرۇدى، تورۇدى، تۆكۈلدى.

صَوِيَ الضَّرْعُ: يېلىن قورۇقدىلىپ قالدى.

الصَّوَى: قەبرە، گۆر؛ ئەكس سادا؛ دۆڭ، تۆپىلىك.

«إِنَّ لِلدِّينِ صُوًى وَ مَنَارًا كَمَنَارِ الطَّرِيقِ» «حديث»: يولنىڭ يول كۆرسەتكۈچ بەلگىلىرى بولغانىدەك دىنىنىڭمۇ يول كۆرسەتكۈچلىرى بار.

صُوْيَا. فُوْلُ الصَّوْيَا سېرىق پۇرچاق.

صُيَابٌ. صُيَابَةٌ: ساپ، تازا، نوقۇل.

صِيَاحٌ: ۋارقىراش، جارقىراش، ۋارى-ۋارى قىلماق.

وَقْتُ صَيَاحِ الدِّيكِ: توخو چىللىغاندا.

صِيَاغَةٌ: قۇيمىچىلىق؛ نەپىس سەنئەت، زەرگەرلىك.

كَلَامٌ حَسَنُ الصِّيَاغَةِ: چىرايلىق سۆز.

صِيَاغَةُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ تۈزۈلۈشى.

صِيَامٌ: روزا تۇتماق؛ روزا، رامىزان.

﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾ «قرآن»: ئى مۆئمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى.

قَوْمٌ صِيَامٌ: روزا تۇتقۇچى قەۋم.

صِيَانٌ ج أَصْوِنَةٌ: جاۋەن، ئىشكاپ، ساندۇق؛ چېدىر.

صِيَانَةٌ: قوغدىماق، ساقلىماق.

صِيَانَةُ السِّلْمِ: تىنچلىقنى قوغدىماق.

صِيَانَةُ الْأَحْرَاشِ: ئورماننى مۇھاپىزەت قىلىش.

صِيتٌ: ئابروي، ئاتاق، نام، شۆھرەت.

«لَهُ فِي الْعِلْمِ لَمْ يَكُ مِنْ نَظِيرٍ   لَهُ فِي النَّاسِ صِيتٌ جَهْوَرِيٌّ»: ئۇ ئىلىمدە تەڭداشسىز، كىشىلەر ئىچىدە ئالاھىدە ئابرۇيغا ئىگە.

صِيتٌ حَسَنٌ: ياخشى ئاتاق.

ذَائِعُ الصِّيتِ: شۆھرەتلىك، ئاتاقلىق، داڭلىق.

بُعْدُ الصِّيتِ: مەشھۇر، ئاتاقلىق.

ذَهَبَ صِيتُهُ بَيْنَ النَّاسِ: ئۇنىڭ داڭقى خەلق ئارىسىدا پۇر كەتتى.

صَيْحٌ: ۋارقىرىماق، توۋلىماق، ۋارى-ۋارى قىلماق.

صَيْحَةٌ ج صَيْحَاتٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭ، چۇقان-سۈرەن؛ ئاۋاز؛ سۈر.

صَيْحَةُ فَرَحٍ: ئالقىش، تەنتەنە.

﴿يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَالِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ﴾ «قرآن»: ئۇلار ھەقنى ئېلىپ كېلىدىغان ئاۋازنى ئاڭلىغان كۈن — ئەنە شۇ كۈن (قەبرىلەردىن) چىقىش كۈنىدۇر.

ذَهَبَ صَيْحَةً فِي وَادٍ: ئىزى يوقالدى.

صَيْحَةُ الرَّضِيعِ: بوۋاقنىڭ يىغلىشى.

صَيْدٌ: ئوۋلىماق، ھىيلە بىلەن تۇتۇۋالماق.

صَيْدُ السَّمَكِ: بېلىق تۇتماق.

﴿وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَادُمْتُمْ حُرُمًا﴾ «قرآن»: مادامىكى، سىلەر ئېھرامدا ياكى ھەرەمدە ئىكەنسىلەر، قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىنى ئوۋلاش سىلەرگە ھارام قىلىندى.

تَذْكَارُ صَيْدٍ: شىكار خاتىرىسى.

اَلصَّيْدُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ: ئوۋچىلىق ۋە بېلىقچىلىق.

بُوقُ الصَّيْدِ: ئوۋچى بۇرغىسى.

حِذَاءُ الصَّيْدِ: ئوۋچى ئايىغى.

سِكِّينُ الصَّيْدِ: ئوۋچى پىچىقى.

كَلْبُ الصَّيْدِ: ئوۋ ئىتى.

رُخْصَةُ صَيْدٍ: ئوۋ ئوۋلاش ئىجازەتنامىسى.

شِرْكَةُ صَيْدِ الْأَسْمَاكِ: بېلىقچىلىق شىركىتى.

هَذَا مِنْ صَيْدِ خَيَالِهِ: خام خىيالى، قۇرۇق خىيالى.

صَيْدَاءُ ج صَيْدٌ: ئىككى يانغا قارىيالمايدىغان قىڭغىر بويۇن، ھاكاۋۇر، مەنمەنچى.

الصَّيْدَحُ: ناخشىچى.

صَيْدَلَ يُصَيْدِلُ صَيْدَلَةً الشَّخْصُ: دورىگەرلىكنى كەسىپ قىلدى.

صَيْدَلَانِيٌّ ج صَيَادِلَةٌ: دورىگەر.

جَمْعِيَّةُ الصَّيَادِلَةِ: دورىگەرلەر جەمئىيىتى.

صَيْدَلَةٌ: دورىگەرلىك؛ دورا ساندۇقى.

صُنْدُوقُ صَيْدَلَةٍ: دورا ساندۇقى.

أُسْتَاذٌ فِي كُلِّيَةِ الصَّيْدَلَةِ: دورىگەرلىك فاكۇلتېتىنىڭ پروفېسسورى.

صَيْدَلِيٌّ: دورىگەر.

صَيْدَلِيَّةٌ ج صَيْدَلِيَّاتٌ: دورىخانا، ئاپتېكا.

كَثُرَتِ الصَّيْدَلِيَّاتُ فِي الْعَاصِمَةِ: پايتەختتە دورىخانىلار كۆپەيدى.

صِيرٌ: چاك، يېرىق، دەز؛ ساردىنا بېلىقى.

صِيرَةٌ ج صِيَرٌ وَ صَيْرٌ: قوتان، ئېغىل.

صَيْرَفِيٌّ ج صَيَارِفَةٌ: پۇل تېگىشكۈچى، سەرراپ.

صَيْرُورَةٌ: ئۆزگىرمەك، ئايلانماق.

صِيْصَةٌ ج صَيَاصٍ: ئىستىھكام، قورغان، قەلئە؛ يىلىك بېشى، موكا بېشى؛ قوي، ئۆچكە قاتارلىقلارنىڭ مۈڭگۈزى.

﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ئەھلى كىتابتىن مۇشرىكلارغا ياردەم بەرگەنلەرنى (يەنى رەسۇلۇللاھ بىلەن قىلغان ئەھدىنى بۇزغان بەنى قۇرەيزە يەھۇدىيلىرىنى) قورغانلىرىدىن چۈشۈردى.

صِيْغَةٌ: ياسىماق، تەييارلىماق، شەكىللەندۇرمەك.

صِيْغَةٌ ج صِيَغٌ: شەكىل، تۈر، ياكزا، پاسون؛ ئەسلىي كېلىپ چىقىشى، ماھىيىتى؛ تۈزۈلۈشى؛ پېئىل تۈرلىرى، گىرامماتىك فورما.

صِيْغَةُ الْكَلِمَةِ: سۆز شەكلىنىڭ ئۆزگىرىش فورمىسى.

صِيْغَةُ عَقْدِ الْقِرَانِ: چاي ئىچكۈزۈش قائىدىسى، قۇدىلىشىش مۇراسىمى.

صِيْغَةُ الْفِعْلِ: پېئىل فورمىسى.

صِيْغَةٌ قَانُونِيَّةٌ: جەدۋەل، سخېما، گرافىكا.

صِيْغَةُ الْمَعَادِنِ: تۆمۈرچىلىك، مېتال ئېرىتمەك.

صَيْفٌ ج أَصْيَافٌ: ياز.

أَيَّامُ الصَّيْفِ: ياز كۈنلىرى.

﴿لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ﴾ «قۇرئان»: قۇرەيش قوغداللانغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار قىشلىق ۋە يازلىق سەپەرلىرىدە قوغداللانغانلىقى ئۈچۈن...

فَصْلُ الصَّيْفِ: ياز پەسلى.

صَيْفَ شِتَاءَ: قىش-ياز، قىش-ياز دېمەستىن.

صَيْفِيٌّ: يازلىق؛ ياز پەسلىدە ئۆسىدىغان ئوت-چۆپ.

مَنْزِلٌ صَيْفِيٌّ: يازلىق داچا.

حِصَادٌ صَيْفِيٌّ: يازلىق يىغىم.

تَوْقِيتٌ صَيْفِيٌّ: يازلىق ۋاقىت.

مَطَرٌ صَيْفِيٌّ: ياز يامغۇرى.

عُطْلَةٌ صَيْفِيَّةٌ: يازلىق تەتىل.

صَيْقَبَانِيٌّ: ئەتىرچى، ئەتىر ساتقۇچى، خۇش پۇراق ماللار سودىگىرى.

صَيْقَلٌ ج صَيَاقِلُ وَ صَيَاقِلَةٌ: چاقچى، قىلىچ چاقلىغۇچى.

الصَّيْلَمُ: قىلىچ؛ مۇسىبەت، ئاپەت؛ قاتتىق ئىش؛ كۈندە بىر قېتىم تاماق يېمەك.

الصِّيْنُ: جۇڭگو.

جُمْهُورِيَّةُ الصِّيْنِ الشَّعْبِيَّةِ: جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى.

صِيْنِيٌّ: جۇڭگوغا مەنسۇپ، جۇڭگوچە، جۇڭگولۇق؛ بىر تۈرلۈك ساپال قاچا.

اَلْجِدَارُ الصِّيْنِيُّ: سەددىچىن سېپىلى.

الصِّيْنِيَّةُ: خەنزۇ تىلى، خەنزۇچە.

صِيْنِيَّةٌ ج صِيْنِيَّاتٌ وَ صَوَانِيٌّ: پەتنۇس، لېگەن، تەخسە.

صَيْهَدٌ: باياۋان، چۆل-جەزىرە.

صَيْهَدُ الرَّمْلِ: قۇملۇق.

صَيْهُودٌ: باياۋان، چۆل-جەزىرە.

صَيْهُورٌ: كۆيۈغۇل.

صَيْهُورٌ ج صَيَاهِيْرُ: جاۋەن، چىنە-قاچا ئىشكاپى.

صِيْوَانٌ ج صَوَاوِيْنُ: چېدىر.

صِيْوَانُ الأُذُنِ: تاشقى قۇلاق.

صُيَّابٌ . صُيَّابَةٌ: ساپ، تازا، مېغىزلىق، جەۋھىرى، نوقۇل.

صَيَّاحٌ: غوۋغاچى، جېنىنىڭ بارىچە توۋلىغۇچى.

دِيكٌ صَيَّاحٌ: توختىماي چىللايدىغان خوراز.

صَيَّادٌ ج صَيَّادُونَ: ئوۋچى.

صَيَّادُ سَمَكٍ: بېلىقچى.

صَيَّادُ السَّمَكِ: بېلىقچى قۇش.

صَيَّادُ الْأَسْمَاكِ: بېلىقچىلار.

صَيَّادُ الْوَحْشِ: يىرتقۇچلارنى تۇتقۇچىلار.

صَيِّبٌ: يامغۇرلۇق بۇلۇت.

﴿أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَ رَعْدٌ وَبَرْقٌ﴾

«قرآن»: ياكى ئۇلار زۇلمەتلىك، گۈلدۈرماملىق

ۋە چاقماقلىق قاتتىق يامغۇردا قالغان ...

كىشىلەرگە ئوخشايدۇ.

صَيِّتٌ ج صَيِّتُونَ: ئاۋازلىق.

رَجُلٌ صَيِّتٌ: ئاۋازلىق ئادەم.

صَيَّحَ يُصَيِّحُ تَصْيِيحًا: تولۇلدى، ۋارقىرىدى، قاتتىق

تولۇلدى.

صَيَّحَ عَلَى عُمَّالِهِ: ئىشچىلىرىغا ۋارقىرىدى.

صَيَّرَ يُصَيِّرُ تَصْيِيرًا: ئۆزگەرتتى، ئايلاندۇرۇۋەتتى.

صَيَّرَ الْحَدِيدَ مِفْتَاحًا: تۆمۈردە ئاچقۇچ ياسىدى.

تُصَيِّرُ الْحَرَارَةُ الْمَاءَ بُخَارًا: ئىسسىق سۇنى پارغا

ئايلاندۇرىدۇ.

صَيَّفَ يُصَيِّفُ تَصْيِيفًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا

يازلىدى، يازنى ئۆتكۈزدى.

صَيَّفَ عَلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ: دېڭىز بويىدا يازلىدى.

صَيِّفٌ. صَيِّفَةٌ: يازلىق، يازلىق يامغۇر.

ض

ض ‹ضَـادْ›: ئەرەب ئېلىپبەسـىـنىڭ 15 ـ ھەرپـى بولـۇپ، ئەبـجەد ھېسـابىدا «800»نـى كۆرسىتىدۇ.

ضَاءَ يَضُوءُ ضَوْءًا وَ ضِيَاءً الْقَمَرُ: ئـاي يـورۇدى، نـۇر چاچتى، پالتىرىدى.

ضَاءَلَ يُضَائِلُ مُضَاءَلَةً شَخْصَهُ: كىچىك ساندى.

ضَائِبَةٌ ج ضَوَائِبُ: ئېغىر يۈك.

ضَابِطٌ ج ضُبَّاطٌ م ضَابِطَةٌ ج ضَابِطَاتٌ: ئوفىتـسېر؛ قائىدە، نىزام؛ فورمىلا.

ضَابِطُ الْإِتِّصَالِ: ئالاقىلىشىش ئوفىتسېرى.

ضَابِطٌ بَحْرِيٌّ: كاپىتان.

ضَابِطُ شُرْطَةٍ: ساقچى باشلىقى.

بِلَا قِيَاسٍ وَلَا ضَابِطٍ: تۈزلچەمسىز، نورمالسىز.

لَا ضَـابِطَ لَهُـمْ: ئـۇلاردا تەرتـىپ يـوق، ئـۇلار تەرتىپسىز.

ضَابِطَةٌ ج ضَوَابِطُ: ساقچى.

ضَابِطَةٌ جِنَائِيَّةٌ: جىنايى ئىشلار ساقچىسى.

ضَابِطَةٌ عَدْلِيَّةٌ: قانۇن ساقچىسى.

ضَابِطَةٌ مُوَازِنَةٌ: رېگۇلياتور، تەڭشىگۈچ.

ضَابِطِيٌّ ج ضَابِطِيَّةٌ: ساقچى.

ضَابٍ (الضَّابِي): كۆل.

ضَاجَ يَضُوجُ ضَوْجًا الْوَادِي: ۋادى كەڭ بولدى.

ضَاجَ عَنْ كَذَا: ئېغىپ كەتتى.

ضَـاجَ يَـضِيجُ ضَـيْجًا وَ ضُـيُوجًا وَ ضَـيَجَانًا عَنْـهُ: ئايرىلدى، ئاجرالدى.

ضَاجَتْ عِظَامُهُ: جـۇدەپ بىـر تېـرە ـ بىـر سـۆڭەك بولۇپ قالدى.

ضَاجَّ يُضَاجُّ مُضَاجَّةً وَ ضِجَاجًا: جىدەللەشتى.

ضَاجَعَ يُضَاجِعُ مُضَاجَعَةً الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن ياتتى، جىما قىلىشتى.

ضَاجَعَهُ الْهَمّ: تەشۋىشكە سالدى، غەمگە پاتقۇزدى.

ضَاجِعٌ ج ضَاجِعُونَ: ھۇرۇن، ئىش خۇشياقماس.

ضَاجِعٌ ج ضَوَاجِعُ: ھۇرۇن، ياللاۋ؛ گالۋاڭ؛ ساي، ئىشقا يارىماس.

ضَاجِعَةٌ ج ضَوَاجِعُ: دەريا سۈيىنىڭ قۇيۇلىدىغان جايى، تۆۋىنلىك؛ قوي پادىسى.

ضَاحَ يَضِيحُ ضَيْحًا اللَّبَنَ: سۈتكە سۇ ئارىلاشتۇردى.

ضَاحَتِ الْبِلَادُ: يۇرت مەمۇرچىلىق بولدى.

ضَاحَكَ يُضَاحِكُ مُضَاحَكَةً: كۈلۈشـتى، كۈلۈشـمەك قىلىشتى.

تُـضَاحِكُ الْأُمّ طِفْلَهَـا وَتُدَاعِبُـهُ: ئانـىسا بالـىسىنى ئەركىلىتىپ كۈلدۈرىدۇ.

ضَاحِكٌ: كۈلگۈچى؛ قىزىقچى.

﴿فَتَبَـسَّمَ ضَـاحِكًا مِـنْ قَوْلِهَا﴾ ‹قـرآن›: سـۈلايمان چۈمۈلىنىـڭ سـۆزىدىن تەبەسـسۇم قىلىـپ كۈلدى.

خَيْرُ الضَّاحِكِيْنَ آخِرُهُمْ: ئاخىرغىچە كۈلگەن نوچى.

لَهُ رَأْيٌ ضَاحِكٌ: ئۇنىـڭ كـۆز قارىـشى روشـەن، باپىرىقى روشەن.

ضَاحِكَةٌ ج ضَوَاحِكُ: ئوتتۇرا چىش، ئۇدۇل چىش.

﴿وُجُوهٌ يَّوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇ كۈنـدە نۇرغـۇن يـۈزلەردىن نـۇر، كـۈلكە ۋە خۇشال ـ خۇراملىق يېغىپ تۇرىدۇ.

إِفْتَرَّ عَنْ ضَوَاحِكِهِ: كۈلۈمسىرىدى.

ضَاحِيَةٌ ج ضَوَاحٍ: (شـەھەر) ئەتراپـى، (شـەھەر) سىرتى.

ضَاحِيَةُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى رايونى، شەھەر ئەتراپىدىكى جايلار.

يُلاَحَظُ فِي الْمُدُنِ الْكُبْرَى حَرَكَةُ اِنْتِقَالِ السُّكَّانِ مِنْ أَحْيَائِهَا الدَّاخِلِيَّةِ إِلَى ضَوَاحِيهَا: چوڭ شەھەرلەردە ئاھالىلەرنىڭ شەھەر ئىچىدىن شەھەر ئەتراپىغا يۆتكىلىش ھەرىكىتى كۆرۈلۈۋاتىدۇ.

لُغَةُ الضَّادِ: ئەرەب تىلى.

نَطَقَ بِالضَّادِ: ئەرەبچە سۆزلىدى.

أَهْلُ الضَّادِ: ئەرەب، ئەرەبلەر.

ضَادَّ يُضَادّ مُضَادَّةً: قارشىلاشتى، زىددىيەتلەشتى.

ضَادَى يُضَادِي مُضَادَاةً فُلاَنًا: قارشىلاشتى، زىتلاشتى.

ضَادٍ ج ضَوَادٍ م ضَادِيَةٌ ج ضَادِيَاتٌ: غەزىپى تاشقان.

ضَادِيٌّ: ض (ضاد) ھەرپى، ضاد قا مەنسۇپ.

اَللِّسَانَ الضَّادِيّ: ئەرەب تىلى.

ضَارَ يَضُورُ ضَوْرًا: ئىچىرقاپ كەتتى.

ضَارَهُ الْأَمْرُ: زىيان يەتكۈزدى، زىيانغا ئۇچراتتى.

ضَارَ يَضِيرُ ضَيْرًا: زىيان قىلدى، زىيانغا ئۇچراتتى، زىيان سالدى.

«كَيْفَ يَضِيرُهُمُ السِّجْنُ وَهُمْ يَقْضُونَ حَيَاتَهُمْ فِي سِجْنٍ كَبِيرٍ»: ئۇلار ھاياتىنى چوڭ تۈرمىدە ئۆتكۈزۈۋاتسا، تۈرمە ئۇلارغا قانداقمۇ زىيان يەتكۈزسۇن.

ضَارَبَ يُضَارِبُ مُضَارَبَةً: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى، مۇشتلاشتى.

ضَارَبَ فِي الْمَالِ بِالْمَالِ: ھاپانكەشلىك قىلدى، قۇرۇق چاقماقتىن ئوت چىقاردى، شېرىكلىشىپ تىجارەت قىلدى.

ضَارَبَهُ: رىقابەتلەشتى، چەتكە قاقتى.

ضَارِبٌ: ئۇرغۇچى، زەربە بەرگۈچى، سوقۇۋاتقان؛ كۆپەيتكۈچى.

ضَارِبٌ إِلَى الْحُمْرَةِ: قىزىلغا مايىل.

لَوْنُهُ أَصْفَرُ ضَارِبٌ إِلَى الْحُمْرَةِ: رەڭگى قىزغۇچ سېرىق.

طَيْرٌ ضَارِبٌ: پەسىل قۇشى.

ضَارِبُ الرَّمْلِ: پالچى، رەمچى.

ضَارِبَةٌ بِالْحَصَى: ئۇششاق تاش بىسلەن پال باققۇچى.

ضَارَحَ يُضَارِحُ مُضَارَحَةً ـ هُ: تىللاشتى، ئېيتىشتى؛ يېقىنلاشتى.

ضَارَّ يُضَارّ مُضَارَّةً وَ ضِرَارًا: زىيان سالدى، زىيان يەتكۈزدى.

ضَارَّ إِمْرَأَتَهُ: خوتۇن ئۈستىگە خوتۇن ئالدى.

﴿لاَ تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلاَ مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ﴾ «قرآن»: ئانىنى بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق. ئاتىنىمۇ بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق لازىم.

ضَارٌّ: زىيان قىلغۇچى، زىيانلىق.

﴿وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ﴾ «قرآن»: (بۇنداق يېچىرلىشىش) ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بولمىسىلا مۆئمىنلەرگە ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ.

ضَارَسَ يُضَارِسُ مُضَارَسَةً الْأُمُورَ: تەجرىبىدىن ئۆتكۈزدى.

ضَارَعَ يُضَارِعُ مُضَارَعَةً: ئوخشىدى، ئوخشاپ كەتتى.

أَدْرَكَ مِنَ الثَّرَاءِ مَا لاَ يُضَارِعُهُ أَحَدٌ مِنْ أَبْنَاءِ مَدِينَتِهِ: ھەممە شەھەرلىكلەردىن ھېچ ئادەم تەڭ كېلەلمەيدىغان بايلىققا ئېرىشتى.

ضَارِعٌ ج ضَارِعُونَ وَ ضُرُوعٌ وَ ضَرَعَةٌ: يالۋۇرغۇچى، ئىلتىجا قىلغۇچى؛ بويسۇنغۇچى.

ضَارٍ ج ضَوَارٍ م ضَارِيَةٌ ج ضَارِيَاتٌ وَ ضَوَارٍ: ياۋۇز، ۋەھشىي.

حَيَوَانٌ ضَارٍ: يىرتقۇچ ھايۋان.

تَجَلَّى النَّهَمُ فِيْ عَيْنَيْهِ كَوَحْشٍ ضَارٍ: قارنى يامان ئۇنىڭ كۆزىگە يىرتقۇچ ھايۋاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

حَرْبٌ ضَارِيَةٌ: دەھشەتلىك ئۇرۇش.

ضَاعَ يَضُوعُ ضَوْعًا الْمِسْكُ: ئىپارنىڭ پۇرىقى تارقىدى.

ضَاعَ يَضِيعُ ضَيْعًا / ضِيْعًا وَ ضَيْعَةً وَ ضِيَاعًا: يوقالدى، تۈگىدى، ھالاك بولدى، زايە بولدى.

مَا ضَاعَ حَقٌّ وَرَاءَهُ مُطَالِبٌ: تەلەپ قىلغۇچىسى بار ھەق يوقالمايدۇ.

ضَاعَفَ يُضَاعِفُ مُضَاعَفَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ھەسسىلەپ ئاشۇردى، كۆپەيتتى.

ضَاعَتْ كُلّ الْجُهُودِ السَّابِقَةِ: ئۆتكەنكى تىرىشچانلىقلارنىڭ ھەممىسى بىكار كەتتى.

«وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ» ‹قرآن›: ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىدۇ.

ضَاعَفَ الْحَيْطَةَ: ئېھتىياتچانلىقنى ئاشۇردى، قوغداشنى كۈچەيتتى.

«ضَاعَفَ الْعُمَّالُ جُهُودَهُمْ حَرْصًا عَلَى زِيَادَةِ الْإِنْتَاجِ الْوَطَنِي»: ئىشچىلار مىللىي دارامەتنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ھەسسىلەپ تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

ضَاعَفَ مِنْ سُرْعَةِ سَيَّارَتِهِ: ماشىنىسىنى يەنىمۇ تېزلەتتى.

ضَاغَطَ يُضَاغِطُ مُضَاغَطَةً: قىستى، چەتكە قاقتى، يەكلىدى، سىقىپ چىقاردى.

ضَاغِطَةٌ ج ضَوَاغِطُ: سىقىش ماشىنىسى؛ پرېسلاش ماشىنىسى.

ضَاغَنَ يُضَاغِنُ مُضَاغَنَةً: دۈشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

ضَاغِنٌ: ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

فَرَسٌ ضَاغِنٌ: قاشالىق ئات.

ضَاغُوطٌ: قارا بېسىش، يامان چۈش كۆرۈش.

ضَاغِيَةٌ ج ضَوَاغٍ: ۋايسىغۇچى، دادلىغۇچى.

ضَافَ يَضُوفُ ضَوْفًا إِلَيْهِ: يېقىنلاشتى، كېلىشتى.

ضَافَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن ئايرىلدى.

ضَافَ يَضِيفُ ضَيْفًا وَ ضِيَافَةً: مېھمان بولدى.

ضَافَ يَضُوفُ ضَوْفًا عَنْهُ: ئايرىلدى، قىيسايدى.

ضَافَرَ يُضَافِرُ مُضَافَرَةً عَلَى الْأَمْرِ: ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

ضَافِطٌ: قىسقا يوللۇق يولۇچى.

ضَافِطَةٌ ج ضَوَافِطُ: يۈك تۆگىسى.

ضَافَنَ يُضَافِنُ مُضَافَنَةً عَلَى الْأَمْرِ: ياردەملەشتى، قوللىدى.

ضَافٍ: تولۇق، تولغان، ئارتۇق.

مَقَالٌ ضَافٍ: كونكرېت، تەپسىلىي سۆز.

ثَوْبٌ ضَافٍ: ئۇزۇن كىيىم، ساڭگىلاپ تۇرغان كىيىم.

ضَاقَ يَضِيقُ ضَيْقًا الشَّيْءُ: نەرسە تارايدى، كىرىشتى.

ضَاقَ صَبْرًا: ئۆزىنى تۇتالمىدى، ئىچى تىت — تىت بولدى.

ضَاقَ صَدْرُهُ: يۈرىكى سىقىلدى، تىت-تىت بولدى.

﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَ ضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا﴾ ‹قرآن›: بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز لۇتنىڭ يېنىغا كەلگەن چاغدا (لۇت ئۆز قوۋمىنىڭ ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇشىدىن قورقۇپ) قىيىن ئەھۋالدا قالدى ۋە ئۇلار توغرىسىدا يۈرىكى سىقىلدى.

ضَاقَتِ السُّبُلُ: يول تارايدى، تۇيۇق يولغا كىرىپ قالدى، قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

ضَاقَتِ الدُّنْيَا فِي وَجْهِهِ: جاھان ئۇنىڭغا تار كەلدى.

ضَاقَتْ أَخْلَاقُهُ: ئاچچىقى كەلدى، قېنى قىزىدى.

«ضَاقَ بِيَ الْحَالُ فَهَاجَرْتُ إِلَى الْبِلَادِ أَعْمَلُ طَبِيبَ أَسْنَانٍ»: قىسىلغانلىقىمدىن باشقا يۇرتلارغا كۆچۈپ بېرىپ چىش دوختۇرلۇقى قىلىۋاتىمەن.

ضَاقَتْ بِهِ الْحَيَاةُ: چىقىش يولى تاپالمىدى.

«كُلُّ وِعَاءٍ يَضِيقُ بِمَا جُعِلَ فِيهِ إِلَّا وِعَاءُ الْعِلْمِ فَإِنَّهُ يَتَّسِعُ»: ھەرقانداق قاچا قاچىلىغانسېرى تارىيىدۇ، پەقەت ئىلىمنىڭ قاچىسى قاچىلىغانسېرى كېڭىيىدۇ.

ضَالِعٌ ج ضَالِعُونَ: ياردەملەشكۈچى، ئورتاقلاشقۇچى.

ضَالِعٌ مَعَهُ فِي هَذِهِ الْجَرِيمَةِ: بۇ جىنايەتتە ئۇ، ئۇنىڭ شېرىكى.

ضَالِعٌ ج ضَوَالِعُ: ئەگرى، قىڭغىر.

ضَالٌّ ج ضُلَّالٌ وَ ضَالُّونَ: گۇمراھ، ئازغۇن، ئېزىپ كەتكەن، خاتالاشقۇچى.

ضَالٌّ عَنِ الدِّينِ: دىندىن چەتنىگۈچى.

«وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى» «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ سېنى قايمۇققان بىلىپ ھىدايەت بەرمىدىمۇ؟

ضَالَّةٌ ج ضَوَالُّ: يىتىپ كەتكەن نەرسە، ئۈمىد قىلىنغان نىشان، غايە.

ضَالَّتُهُ الْمَنْشُودَةُ: ئۇنىڭ قىممەتلىك غايىسى.

اَلْكِلَابُ الضَّالَّةُ: لالما ئىت.

اَلْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ: ھېكمەت مۆئمىن ئادەمنىڭ ئېرىشمەكچى بولغان غايىسى.

ضَامَ يَضِيمُ ضَيْمًا: ئەزدى، زۇلۇم قىلدى، ئازابلىدى، خارلىدى.

ضَامَةٌ: ھاجەت، لازىمەتلىك نەرسە.

ضَامِدٌ: زۆرۈر، لازىم.

ضَامِرٌ ج ضُمَّرٌ وَ ضَوَامِرُ: ئورۇق، ياداڭغۇ، ئاۋاق.

«وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ» «قرآن»: كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ.

ضَامَّ يُضَامُّ مُضَامَّةً: قوشتى، بىرلەشتۈردى.

ضَامِنٌ ج ضَامِنُونَ وَ ضُمَّانٌ وَ ضَمَنَةٌ: كېپىل، مەسئۇل، جاۋابكار؛ خىزمەتچى.

ضَائِنٌ وَ ضَائِنَةٌ ج ضَوَائِنُ: كۆپ بالا ـ چاقىلىق.

ضَانَى يُضَانِي مُضَانَاةً الْمَرَضَ: ئاغرىقنىڭ دەردىنى تارتتى.

ضَانِيٌ: قوي گۆشى.

ضَاهَأَ يُضَاهِأُ مُضَاهَأَةً ـ هُ: ئۇنىڭغا ئوخشاپ قالدى.

«يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ» «قرآن»: (ئۇلارنىڭ سۆزلىرى) ئىلگىرىكى كاپىرلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ: «پەرىشتىلەر ئاللاھنىڭ قىزلىرىدۇر»، دېگەن) سۆزلىرىگە ئوخشايدۇ.

ضَاهَبَ يُضَاهِبُ مُضَاهَبَةً فُلَانًا: پالاننى سەتلىدى.

ضَاهِرٌ ج ضَوَاهِرُ: چوققا، تاغ چوققىسى.

ضَاهِلَةٌ ج ضَوَاهِلُ مِنَ الْعُيُونِ: ئاز سۇ، سۈيى ئاز قۇدۇق.

ضَاهَى يُضَاهِي مُضَاهَاةً الشَّيْءَ بِغَيْرِهِ: ئوخشاتتى، بىر نەرسىنى باشقىسىغا ئوخشاتتى.

ضَاوِيٌّ: نازۇك، زىلۋا، ئىنچىكە.

ضَايَقَ يُضَايِقُ مُضَايَقَةً: قىستاشتى، دەخلى قىلىشتى؛ ھارغۇزۇۋەتتى، چارچىتىۋەتتى.

«مِنْ طَبِيعَةِ الْحُكْمِ الْاِسْتِبْدَادِيِّ أَنْ يُضَايِقَ النَّاسَ»: كىشىلەرنى سىقىش ئىستىبدات ھاكىمىيەتنىڭ تەبىئىتىدۇر.

ضَاءٍ م ضَائِيَةٌ: ۋىجىك، ياداڭغۇ.

ضَائِرٌ: زىيانلىق، زىيانداش.

ضَائِعٌ ج ضُيَّعٌ و ضِيَاعٌ: يوقاپ كەتكەن يىتىپ كەتكەن، زايە بولغان.

ضَائِعُ الرَّشْدِ: سېزىمنى يوقاتقان.

ضَائِفٌ: زىيارەت بەرگۈچى، ساھىبخان.

ضَائِقٌ ج ضَاقَةٌ: تار.

«فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ» «قرآن»: ساڭا نازىل قىلىنغان ۋەھىينىڭ بىر قىسمىنى يەتكۈزگۈڭ كەلمەيدىغاندۇ، يەتكۈزۈشتىن يۈرىكىڭ سىقىلىغاندۇ.

ضَائِقَةٌ ج ضَوَائِقُ: قىيىنچىلىق، يوقسۇللۇق، ئوكۇشسىزلىق.

ضَائِقَةٌ مَالِيَّةٌ: ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق، ئىقتىسادىي كرىزىس.

ضَائِنٌ: ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ.

رَجُلٌ ضَائِنٌ: ئورۇق ئادەم.

ضَائِنٌ ج ضَأْنٌ وَ ضَأَنٌ وَ ضَئِينٌ: قوچقار، ئەركەك قوي.

ضَائِنَةٌ ضَوَائِنُ: ساغلىق قوي.

ضَآلَةٌ: جۇۋەكلىك، ۋىجىكلىك، ئاجىزلىق، ئورۇقلۇق، زەئىپلىك؛ ئازلىق، كەملىك.

«قَدْ تَجِدُ فِي هَذَا الْمَبْلَغِ عَلَى ضَآلَتِهِ مَايَكْفِيكَ بِضْعَةَ أَيَّامٍ»: بۇ مەبلەغنىڭ ئاز بولۇشىغا قارىماي ساڭا بىرقانچە كۈن يېتىدىغانلىقىنى بىلىسەن.

ضُؤَاكٌ: زۇكام.

ضَنَدَ يَضْنَدُ ضَنْدًا فُلَانًا: پالاننى يەڭدى.

ضَئِدَ يَضْئَدُ ضَأَدًا: نەپسى سىقىلدى، بوغۇلدى، غەم قىلدى.

ضُؤْدٌ: زۇكام.

ضَأَزَ يَضْأَزُ ضَأْزًا: بوزەك قىلدى، خارلىدى.

ضَأَزَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى بەرمىدى.

ضُؤْزَي: تارتىۋېلىنغان ئۈلۈش.

ضَأْضَأَ يُضَأْضِئُ ضَأْضَأَةً وَ ضَأْضَاءً: چۇقان سالدى.

ضَأْضَاءٌ: چۇقان-سۈرەن.

ضِئْضِيءٌ: ئەسلى، كېلىپ چىقىشى.

ضُؤْلَانٌ: يۈك، بويا.

هُوَ عَلَيْهِ ضُؤْلَانٌ: ئۇ ئۇنىڭغا يۈك بولۇپ قالدى.

ضُؤُلَةٌ: ئاجىزلىق، ئورۇقلۇق، زەئىپ.

ضَأْنٌ: قوي.

لَحْمُ ضَأْنٍ: قوي گۆشى.

«ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ» «قرآن»: (ئاللاھ سىلەرگە يېيىش ھالال قىلىنغان) سەككىز خىل چاھارپاينى ياراتتى. قويدىن ئىككى (قوچقار ۋە ساغلىق) ئۆچكىدىن ئىككى (تېكە ۋە ئۇرغاچى).

جُدَرِيُّ الضَّأْنِ: قوي چېچەكى.

ضَأْنِيٌّ: قوي گۆشى.

ضَئُلَ يَضْؤُلُ ضَآلَةً وَ ضُئُولَةً: يادىلىپ كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى؛ كېمىيىپ كەتتى؛ قىسقىراپ كەتتى.

ضَئُلَ الرَّجُلُ: كىشى ئاجىزلاپ كەتتى.

ضُئُولَةٌ: ۋىجىك، جۇۋەك، ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ، ئاز، كەم.

ضَأَيَ يَضْأَيُ ضَأْيًا الرَّجُلُ: كىشى ئورۇقلاپ كەتتى، يادىلىپ كەتتى.

ضَأَيَ الْعُودَ: ياغاچنى ئاقلىدى.

ضَئِيلٌ ج ضُؤَلَاءُ وَ ضِئَالٌ وَ ضَئِيلَةٌ ج ضَئِيلَاتٌ وَ ضِئَالٌ: ئاجىز، ئورۇق، زەئىپ؛ ئىنچىكە؛ كىچىك.

مَبْلَغٌ ضَئِيلٌ: ئاز مەبلەغ.

رَجُلٌ ضَئِيلٌ: ۋىجىك ئادەم.

صَوْتٌ ضَئِيلٌ: ئاجىز ئاۋاز.

ضَبَا يَضْبُو ضَبْوًا وَ ضُبُوًّا إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدى، سېغىندى.

ضَبَابٌ: تۇمان، تۇتەك.

«كَثِيرًا مَا تَتَعَطَّلُ حَرَكَةُ الطَّيَرَانِ بِسَبَبِ كَثَافَةِ
الضَّبَابِ»: تولا ۋاقىتلاردا تۇماننىڭ قويۇقلۇقى
سەۋەبىدىن ئايروپىلان ئۇچالمايدۇ.
ضَبَابَةٌ ج ضَبَابٌ: تۇمان، تۇتەك.
ضَبَابِيٌّ: تۇمانلىق.
أُسْلُوبٌ ضَبَابِيٌّ: تۇتۇق، مۇجمەل.
ضَبَارَةٌ ج ضَبَارَاتٌ وَ ضَبَائِرُ: ئادەملەر توپى.
ضُبَارَةٌ / ضِبَارَةٌ ج ضَبَائِرُ: باغ، باغلام.
ضَبَأَ يَضْبَأُ ضَبْأً وَ ضُبُوأً بِالْأَرْضِ: يەرگە چاپلىشىپ
ياتتى، دۈم يېتىۋالدى.
ضَبَأَ الصَّائِدُ: ئوۋچى ئۆزىنى چەنلەپ مۆكۈنۈۋالدى.
ضَبَأَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ھايا قىلدى، ئۇيالدى، ئىزا
تارتتى، خىجىل بولدى.
ضَبَأَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلدى،
يوشۇرۇنۇۋالدى.
ضَبَأَ عَلَيْهِ: تۇيۇقسىز يۈز بەردى.
ضَبَّ يَضُبُّ ضَبًّا وَ ضُبُوبًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ ئاقتى.
ضَبَّ الدَّمُ: قان ئاز ئاقتى.
ضَبَّ الْعَرَقُ: تەر ئاقتى.
ضَبَّ الْبَابَ: ئىشىككە لوك بېكىتتى، تاقاق
بېكىتتى، ئىشىكنى تاقىدى.
ضَبَّ بِالشَّيْءِ وَ عَلَيْهِ: جىددىي تەلەپ قىلدى.
ضَبَّ عَلَى مَا فِيْ نَفْسِهِ: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.
ضَبٌّ ج ضِبَابٌ وَ أَضُبٌّ وَ ضَبَّةٌ وَ مَضَبَّةٌ: تىمساھ،
كەسلەنچۈك؛ كروكودىل.
أَعْقَدُ مِنْ ذَنَبِ الضَّبِّ: كەسلەنچۈكنىڭ
قۇيرۇقىدىنمۇ چىگىش.
اَلضَّبَّاحُ: تۈلكىنىڭ ئاۋازى.
ضَبَّبَ يُضَبِّبُ تَضْبِيبًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى،
ئىشىككە تاقاق سالدى.
ضَبَّبَ الشَّيْءَ: چىڭ تۇتتى.
ضَبَّةٌ ج ضِبَابٌ: تاقاق، دەم، ئىلغۇچ؛ چىشى
تىمساھ.
ضَبَّةُ الْبَابِ: تاقاق، دەم، ئىلغۇچ.
ضَبَّةُ الْفَمِ: تاڭلاي.
أَبُو ضَبَّةٍ: ئورمان كەكلىكى.
ضَبَحَ يَضْبَحُ ضَبْحًا: ھاسىرىدى.
ضَبَحَتِ الْخَيْلُ: ئات يۈگۈرۈپ ھاسىراپ كەتتى.
ضَبَحَتِ الشَّمْسُ الشَّيْءَ: ئاپتاپ نەرسىنى
قارىدىتىۋەتتى.
ضَبْحٌ: ھاسىرىماق.
«وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا» «قرآن»: (غازىلارنىڭ دۈشمەنگە
ھۇجۇم قىلىشىدا) ھاسىراپ يۈگۈرگۈچى...
ئاتلار بىلەن قەسەمكى.
ضَبَرَ يَضْبُرُ ضَبْرًا: توپلام قىلدى، تۈپلىدى.
ضَبَرَ الْكِتَابَ: كىتابنى توپلام قىلدى.
ضَبَطَ يَضْبِطُ ضَبْطًا وَ ضَبَاطَةً: چىڭ تۇتتى؛ قولغا
ئالدى؛ پۇختىلىدى، مۇستەھكەملىدى؛
تەكشىدى، رەتكە سالدى؛ چەكلىدى،
تىزگىنلىدى؛ باش ئەگدۈردى.
ضَبَطَ الْكِتَابَ: كىتابقا تۈزىتىش كىرگۈزدى،
ئوڭشىدى.
ضَبَطَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، ئۆزىنى
بېسىۋالدى.
ضَبَطَ الشَّيْءَ: تۇتۇپ قالدى، قاماپ قويدى.
«يَتَحَلَّى الصَّبُورُ بِقُدْرَتِهِ عَلَى التَّحَمّلِ وَ ضَبْطِ النَّفْسِ»:
چىدامليق ئادەم ئۆزىنىڭ چىدامليقى ۋە
ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشى بىلەن سۈپەتلىنىدۇ.
ضَبَطَ لِسَانَهُ: تىلىنى يىغدى.
ضَبَطَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسىنى بېسىۋالدى.
ضَبَطَ الْبِلَادَ: دۆلەتنى ئوبدان ئىدارە قىلدى.
«ضَبَطَهُ فِي حَالَةِ تَلَبُّسٍ»: ئۇنى گۇمانلىق دەپ
قولغا ئالدى.
«عَلَى الْمَرْءِ أَنْ يَضْبَطَ الْمَسَافَةَ قَبْلَ أَنْ يَلْتَقِطَ

الصُّورَةَ»: رەسىم تارتقاندا ئارىلىقنى توغرىلىۋېلىش كېرەك.

ضَبَطَ الْمَالَ: مالنى مۇسادىرە قىلدى.

ضَبْطٌ: تۇتۇۋالماق؛ مۇسادىرە قىلماق؛ تۈزەتمەك؛ توغرا؛ پۇختىلىماق؛ قولغا ئالماق، قامىماق، چۈشەپ قويماق، كونترول قىلماق.

ضَبْطُ النَّفْسِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالماق.

اَلضَّبْطُ الْعَسْكَرِيّ: ھەربىي ئىنتىزام.

بِالضَّبْطِ: دەل.

ضَبْطُ الْوَقَائِعِ: سوراق قىلماق، تىرگاۋ قىلماق.

قَوَانِيْنُ الضَّبْطِ: ئىجتىمائىي تەرتىپ قانۇنى.

رِجَالُ الضَّبْطِ: ساقچىلار.

ضَبْطُ الشَّهْوَةِ: ھاۋايى-ھەۋەسنى بېسىۋالماق.

ضَبْطُ النَّسْلِ: تۇغۇت چەكلەش.

اَلضَّبْطُ وَالرَّبْطُ: ئىنتىزام ۋە تەرتىپ.

ضَبُعٌ ج ضِبَاعٌ: سىرتلان.

ضَبْعٌ ج أَضْبَاعٌ: بىلەك؛ قولتۇق.

ضِبْعَانٌ ج ضَبَاعِيْنُ: ئەركەك سىرتلان.

ضَبَنَ يَضْبُنُ ضَبْنًا عَنْهُ الْهَدِيَّةَ: سوۋغىنى بەرمىدى.

ضَبَنَهُ بِالسَّيْفِ: قىلىچ قولتۇقنى كېسىۋەتتى.

ضَبِنَ يَضْبَنُ ضَبَنًا: ئاستا خاراكتېرلىك كېسەل بولدى.

ضَبِنَ الْمَكَانُ: جاي تارلىشىپ كەتتى.

ضِبْنٌ: بىقىن.

ضَبْوَةٌ: تاماكا خالتىسى.

ضَبِيْرٌ: كۈچلۈك، قاتتىق.

ضَجَّ يَضِجُّ ضَجًّا وَ ضَجِيْجًا وَ ضَجَاجًا: ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلدى، شاۋقۇن-سۈرەن كۆتۈردى.

ضَجَّ بِالضَّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

ضَجُّوا بِالشَّكْوَى: دادلاپ تووۇلاشتى.

ضَجَّتِ الْقَاعَةُ بِالتَّصْفِيْقِ: زال گۈلدۈراس ئالقىش بىلەن ياڭراپ كەتتى.

ضَجَاجٌ: داۋراڭ سالغۇچى، شاۋقۇن-سۈرەن كۆتەرگۈچى.

ضَجَّةٌ ج ضَجَّاجَةٌ: شاۋقۇن-سۈرەن، چۇقان، ئاللا-توۋا.

«كَانَ قَرَارُ التَّأْمِيْمِ خُطْوَةً جَرِيْئَةً وَقَدْ أَحْدَثَ ضَجَّةً فِي الْأَوْسَاطِ الْمَحَلِّيَّةِ وَالْعَالَمِيَّةِ»: سوۋېتىش قانلىنىڭ ئۆتكۈزۈۋېلىش قارارى جۈرئەتلىك بولدى ۋە يەرلىكتە، خەلقئارادا چۇقان پەيدا قىلدى.

ضَجَّةٌ كَلَامِيَّةٌ: تۈرۈش تەھدىتى سېلىپ داۋراڭ كۆتۈرمەك.

ضَجِرَ يَضْجَرُ ضَجَرًا مِنْهُ: بىئارام بولدى، ئەنسىرىدى، زېرىكتى.

ضَجْرٌ: يۈرىكى سىقىلماق، تىت-تىت بولماق.

«اَلْخُطَبُ الطَّوِيْلَةُ تَبْعَثُ الضَّجَرَ فِي نُفُوسِ الْمُسْتَمِعِيْنَ»: ئۇزۇن نۇتۇقلار ئاڭلىغۇچىلارنى زېرىكتۈرۈپ قويىدۇ.

ضَجَرٌ: خاتىرجەمسىزلىك، بىئاراملىق، زېرىكىش.

«هَا هِيَ ذِي تَتَثَاءَبُ مَرَّةً أُخْرَى مِنَ الضَّجْرِ لاَ مِنَ التَّعَبِ»: ئەنە ئۇ ئايال ھارغىنلىقتىن ئەمەس، زېرىكىشتىن ئىككىنچى قېتىم ئەسنەۋاتىدۇ.

ضَجِرٌ: بىئارام بولغۇچى، ئەنسىرىگۈچى، زېرىككۈچى، ئىچى پۇشقۇچى، چىچىلغۇچى، ئەنسىز.

ضَجَعَ يَضْجَعُ ضَجْعًا وَ ضُجُوعًا: يېنىچە ياتتى؛ ئۇخلىدى.

ضَجْعَةٌ: مۈگدىمەك؛ چۈشلۈك ئۇيقۇ.

«إِنَّ هَذِهِ ضَجْعَةٌ يُبْغِضُهَا اللهُ» حديث: بۇ ئاللاھ يامان كۆرىدىغان يېتىش.

ضُجْعَةٌ: ھورۇن؛ ئاجىز.

ضَجْعِيٌّ. ضَجْعِيَّةٌ: ھورۇن، يالقاۋ؛ دائىم ئۇخلايدىغان، دائىم يېنىچە ياتىدىغان.

ضَجُوجٌ: داۋراڭ سالغۇچى، شاۋقۇن-سۈرەن كۆتۈرگۈچى.

ضَجُورٌ ج ضُجُرٌ: زېرىككەك.

ضُجُوعٌ: يېنىچە ياتماق، ئۇخلىماق.

ضَجِيجٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭ، شاۋقۇن-سۈرەن.

ضَجِيعٌ: بىللە ياتقۇچى، ھەمتۆشەك.

«بِئْسَ الضَّجِيعُ الْجُوعُ»: ئاچلىقتىن ئىبارەت ھەمتۆشەك نېمىدېگەن يامان!

ضَحَا يَضْحُو ضَحْوًا وَ ضُحُوًّا: ئاشكارا بولدى، ئوچۇق بولدى، روشەن بولدى؛ ئاپتاپقا چىقتى.

ضَحَا الشَّيْءُ: ئاپتاپ چاقتى، كۈن تەگدى.

ضَحَا ظِلُّهُ: ئۆلدى.

ضَحَاءٌ: قىيام ۋاقتى، چۈشتىن بۇرۇنقى ۋاقىت.

ضِحٌّ: قۇياش، قۇياش نۇرى، ئاپتاپ تېگىشلىك جاي.

ضَحَّاكٌ ج ضَحَّاكُونَ: كۈلگەنچەك، قىزىقچى، خۇشچاقچاق ئادەم.

غَازٌ ضَحَّاكٌ: كۈلدۈرگۈچى گاز (نىتروۋن توت ئوكسىدى).

ضَحَّكَ يُضَحِّكُ تَضْحِيكًا: كۈلدۈردى.

«شَاعَتِ الْبَرَامِجُ التِّلْفِزِيُونِيَّةُ الَّتِي تُضَحِّكُ النَّاسَ»: كۈلدۈرگە تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرى ئومۇملاشتى.

ضَحَّى يُضَحِّي تَضْحِيَةً بِمَالِهِ: ياردەملەشتى، ئىئانە قىلدى.

ضَحَّى بِالشَّاةِ: قوينى چاشگاھ ۋاقتىدا بوغۇزلىدى.

ضَحَّى بِنَفْسِهِ: پىداكارلىق كۆرسەتتى، قۇربان بەردى.

ضَحَّى بِالنَّفْسِ وَالنَّفِيسِ: ئۆزىنى ۋە مال-مۈلكىنى قۇربان قىلدى.

ضَحَّى بِحَيَاتِهِ مِنْ أَجْلِ قَضِيَّةٍ عَادِلَةٍ: ھەققانىيەت ئۈچۈن ھاياتىنى بېغىشلىدى.

«يُضَحِّي الْفِدَائِيُّ بِنَفْسِهِ ذَوْدًا عَنْ حُقُوقِ شَعْبِهِ»: پىدائىي خەلقىنىڭ ھوقۇقىنى قوغداش يۈزىسىدىن ئۆزىنى قۇربان قىلىدۇ.

ضَحْضَاحٌ: تېيىز، يۈزە.

مَاءٌ ضَحْضَاحٌ: ئاز سۇ، تېيىز.

ضَحْضَحَ يُضَحْضِحُ ضَحْضَحَةً السَّرَابُ: ئېزىتقۇ پالتىرىدى، جىلۋىلەندى، جىمىرلاپ كۆرۈندى.

ضَحْضَحَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭلاشتى، روشەنلەشتى.

ضَحِكَ يَضْحَكُ ضِحْكًا وَ ضَحِكًا وَ ضِحَاكًا: كۈلدى.

ضَحِكَ مِلْءَ قَلْبِهِ: قانغۇچە كۈلدى، يۈرەكتىن چىققۇچە كۈلدى.

«فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا» «قرآن»: ئۇلار ... ئاز كۈلسۇن، كۆپ يىغلىسۇن.

ضَحِكَ مِلْءَ شِدْقَيْهِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

ضَحِكَ فِيهِ: مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

ضَحِكَ ضِحْكَةَ السَّاخِرِ: مەسخىرىلىك كۈلدى.

شَرُّ الْبَلِيَّةِ مَايُضْحِكُ: ئورۇنسىز ۋە ۋاقىتسىز كەلگەن بالايىئاپەت، كۆڭۈلسىزلىك كىشىنى ئەجەبلەندۈرۈپ كۈلدۈرىدۇ.

ضَحِكَ فِي عُبِّهِ: ئىچىدە كۈلدى، زاڭلىق قىلىپ كۈلدى.

ضَحِكَ السَّحَابُ: ھاۋا ئېچىلدى.

ضَحِكَ عَلَى ذَقْنِهِ: ئالدىدى.

ضَحِكَتِ الْأَرْضُ: زېمىن يېشىللىقا پۈركەندى.

«كَيْفَ يَضْحَكُونَ عَلَيْكَ وَيَأْخُذُونَ مَالَكَ؟»: ئۇلار سېنىڭ ئېشىكنى يەپ قازنىڭنى چاقامدىكەن؟

ضِحْكٌ / ضَحْكٌ: كۈلكە.

يُثِيرُ الضِّحْكَ: كۈلكىسىنى كەلتۈرىدۇ.

«كَانَ الضِّحْكُ عِنْدَهُ وَسِيلَةً لِلْإِعْرَابِ عَنْ قَلَقِهِ وَيَأْسِهِ»: ئۇنىڭچە كۈلكە خاتىرجەمسىزلىك ۋە

ئۇمىدسىزلىكنى ئىپادىلەشنىڭ ۋاستىسى بولۇپ قالدى.

أَثَارَ الْمُمَثِّلُ ضِحْكَ الْجُمْهُورِ: ئارتىس ئامىمنى كۈلدۈرۈۋەتتى.

ضَحْكَةٌ ج ضَحْكَاتٌ: بىر قېتىملىق كۈلكە.

ضَحْكَةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ: ئاچچىق كۈلكە، سوغۇق كۈلكە.

ضَحِكَ ضَحْكَةً عَالِيَةً: قاقاقلاپ كۈلدى.

ضُحْكَةٌ: كۈلكىلىك گەپ، كۈلدۈرگە.

صَارَ ضُحْكَةً لِلنَّاسِ: كىشىلەرگە كۈلكە بولۇپ بەردى.

ضِحْكَةٌ ج ضِحْكَاتٌ: كۈلۈش شەكلى.

ضَحِكَ ضِحْكَةَ السَّاخِرِ: مەسخىرىلىك كۈلدى.

ضَحَلَ يَضْحَلُ ضَحْلاً الْغَدِيرُ: كۆلنىڭ سۈيى ئاز قالدى.

ضَحْلٌ ج ضِحَالٌ وَ ضُحُولٌ: تېيىز سۇ.

ضَحْلُ التَّفْكِيرِ: يۈزە پىكىرلىك.

ضَحْوٌ. ضَحْوَةٌ ج ضَحَوَاتٌ: قىيام ۋاقتى، چۈشتىن بۇرۇنقى ۋاقىت.

ضَحُوكٌ: كۈلگۈنچەك، قىزىقچى.

وَجْهٌ ضَحُوكٌ: خۇش چىراي، كۈلكە چىراي.

ضَحِيَ يَضْحَى ضَحًا وَ ضَحَاءً وَ ضُحِيًّا: ئاپتاپ چاقتى.

«وَأَنَّكَ لاَ تَظْمَأُ فِيهَا وَلاَ تَضْحَى» «قرآن»: ھەمدە ئۇنىڭدا ھەققەتەن ئۇسساپ كەتمەيسەن، ئىسسىپ كەتمەيسەن.

ضُحًى: چاشگاھ ۋاقتى.

بَيْنَ عَشِيَّةٍ وَ ضُحَاهَا: قىسقا ۋاقىت ئىچىدە، كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە، تۇشتۇمتۇت.

«لَمْ يَكُنْ ذَا مَالٍ وَ إِذَا بِهِ بَيْنَ عَشِيَّةٍ وَ ضُحَاهَا صَاحِبُ ثَرْوَةٍ وَجَاهٍ»: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق ئىدى، قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا باي ۋە ئابرۇيلۇق بولۇپ قالدى.

«قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَ أَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى» «قرآن»: مۇسا ئېيتتى: «سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان چاغ بايرام كۈنى بولۇپ، كىشىلەر چاشگاھ ۋاقتىدا يىغىلسۇن.

ضَحِيَّةٌ ج ضَحَايَا: قۇربانلىق، قۇربانلىق قىلىنىدىغان نەرسە.

ذَهَبَ ضَحِيَّةً: ئۇ قۇربان بولدى.

لِكُلِّ حَرْبٍ ضَحَايَاهَا الْبَرِيئَةُ: ھەربىر ئۇرۇشنىڭ گۇناھسىز قۇربانلىرى بولىدۇ.

ضَخَامَةٌ: جوغى چوڭ، غايەت زور.

ضَخَّ يَضَخُّ ضَخًّا الْمَاءَ: سۇ قويۇلدى، ئاقتى.

ضَخَّ الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، تۆكتى.

«تَقُومُ شِرْكَةُ النِّفْطِ بِإِسْتِخْرَاجِ النِّفْطِ وَ ضَخِّهِ فِي أَنَابِيبَ خَاصَّةٍ»: نېفىت شىركىتى نېفىت چىقىرىش ۋە ئۇنى مەخسۇس تۇرۇبىلاردا ئاققۇزۇش بىلەن شۇغۇللانماقتا.

ضَخَّمَ يُضَخِّمُ تَضْخِيمًا: چوڭايتتى، يوغىناتتى.

ضَخَّمَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى چوڭايتتى.

ضَخَزَ يَضْخَزُ ضَخْزًا عَيْنَهُ: كۆزىنى ئويۇۋەتتى.

ضَخُمَ يَضْخُمُ ضَخَامَةً وَ ضِخَمًا: چوڭ بولدى، توم بولدى.

ضَخْمٌ ج ضِخَامٌ م ضَخْمَةٌ ج ضَخَمَاتٌ: چوڭ، زور، يوغان، كاتتا.

ضَخْمُ الْجِسْمِ: قامەتلىك، گەۋدىلىك، ئۇستىخانلىق.

ضَخْمُ الْعِيَارِ: چوڭ ئېغىرلىق، چوڭ كالىبىرلىق.

اَلْمَدَافِعُ الضَّخْمَةُ: ئېغىر زەمبىرەك، ئېغىر توپ.

«إِنَّهُ تَنْظِيمٌ ضَخْمٌ»: ئۇ شۇبھىسىزكى، چوڭ ئورۇنلاشتۇرۇش.

طَرِيقٌ ضَخْمٌ: كەڭ يول.

يُشَكِّلُ عِبْئًا ضَخْمًا: ئېغىر يۈك بولۇپ قالدى.

«هَذِهِ مُؤَسَّسَاتٌ ضَخْمَةٌ تَابِعَةٌ لِلدَّوْلَةِ»: بۇ زور كارخانىلار دۆلەتكە تەۋە.

ضَدَّ يَضِدُّ ضَدًّا: يەڭدى، غالىب كەلدى.

ضِدٌّ ج أَضْدَادٌ: زىت، دۈشمەن، رەقىب.

ضِدّ كَذَا. بِالضِّدِّ: ئەكس، قارىمۇقارشى.

«كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَ يَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا» ‹قرآن›: ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس، ئۇلارنىڭ (يەنى، مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ.

ضِدَّهُ عَلَى خَطٍّ مُسْتَقِيمٍ: تىغمۇتىغ تاقابىل تۇرماق، دەلمۇدەل تاقابىل تۇرماق.

وَحْدَةُ الْأَضْدَادِ: قارىمۇقارشىلىقلارنىڭ بىرلىكى.

ضِدّ الصَّدَمَاتِ: سوقۇلۇشقا قارشى.

ضِدّ السَّمِّ: زەھەرگە قارشى.

«تَتَمَايَزُ الْأَشْيَاءُ بِأَضْدَادِهَا»: شەيئىلەر ئۆزىنىڭ ئەكسى بىلەن ئايرىلىدۇ.

«رَشَّحَ نَفْسَهُ ضِدَّ مُرَشَّحِ الْحُكُومَةِ»: ھۆكۈمەتنىڭ نامزاتىغا قارشى ئۆزىنى نامزات قىلىپ كۆرسەتتى.

ضِدِّيٌّ: قارىمۇقارشى، قارشىلىق، زىددىيەت.

ضَدِيَ يَضْدَى ضَدًى: غەزىپى تاشتى.

ضَدِيدٌ ج أَضْدَادٌ: قارىمۇقارشى، زىت، ئوخشىشى.

ضَرَاءٌ: باراقسان دەرەخ؛ تۈزلەڭلىك.

ضَرَائِبِيٌّ: باجغا ئائىت.

ضِرَابٌ: چېتىشماق، جۈپلەشمەك.

ضِرَارٌ: زىيان.

«وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا» ‹قرآن›: زۇلۇم قىلىش مەقسىتىدە زىيان يەتكۈزۈپ، ئۇلارنى تۇتۇۋالماڭلار.

ضُرَاطٌ: ئوسۇرۇق.

ضَرَاعَةٌ: يالۋۇرماق، ئىلتىجا قىلماق.

تَقَدَّمَ بِمَطْلَبِهِ بِكُلِّ ضَرَاعَةٍ: ناھايىتى يالۋۇرۇش بىلەن تىلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

ضُرَاكٌ: قوپال، كۈچلۈك، يولۋاس.

ضِرَامٌ: كۆيمەك، يانماق؛ تۇتۇرۇق.

ضَرَاوَةٌ: ياۋۇزلۇق، ۋەھشىلىك؛ ئاچ كۆزلۈك.

«اِزْدَادَتِ الْمَعْرَكَةُ ضَرَاوَةً»: ئۇرۇش قىزىپ كەتتى.

ضَرَأَ يَضْرَأُ ضَرْأً الشَّيْءُ: كۆزدىن غايىب بولدى، ئىز-دېرەكسىز يوقالدى.

ضَرَبَ يَضْرِبُ ضَرْبًا الشَّيْءُ: كۆچتى، يۆتكەلدى، ھەرىكەتلەندى، قوزغالدى.

ضَرَبَهُ: ئۇردى، زەربە بەردى، دۇمبالىدى، سوقتى.

ضَرَبَ الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى.

ضَرَبَ الرَّجُلُ فِي الْأَرْضِ: كىشى يول ماڭدى، يۈردى.

ضَرَبَ الْبِلَادَ طُولًا وَعَرْضًا: پۈتۈن مەملىكەتنى كەزدى.

«وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللهِ» ‹قرآن›: بەزىلەر ئاللاھنىڭ پەزلىنى تىلەپ يەر يۈزىدە سەپەر قىلىدۇ.

ضَرَبَ الْإِبْرَةَ: يىڭنە سانجىدى.

ضَرَبَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توختىدى، يۈز ئۆرۈدى.

ضَرَبَ رَأْسَهُ فِي الْحَائِطِ: تامغا ئۇستى.

ضَرَبَ ضَرْبًا مُبَرِّحًا: قاتتىق ساۋىدى.

ضَرَبَ الْأَجَلَ: ۋاقىت توختاتتى، ۋاقىت بەلگىلىدى.

ضَرَبَ أَطْنَابَهُ: يىلتىز تارتتى.

ضَرَبَ الْآلَةَ الْمُوسِيقِيَّةَ: مۇزىكا چالدى.

ضَرَبَ الْبَابَ: ئىشىكنى چەكتى، قاقتى.

ضَرَبَ الْخَاتَمَ: ئۈزۈك سالدى.

ضَرَبَ الْخَيْمَةَ: چېدىر تىكتى.

ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ: رېكورتنى بۇزۇپ تاشلىدى.

ضَرَبَ طُوبًا: خىش قويدى.

ضَرَبَ الصَّلَاةَ: ناماز ئوقۇدى.

ضَرَبَ ضَرِيبَةً: سېلىق سالدى.

ضَرَبَ عَدَدًا فِي آخَرَ: ساننى كۆپەيتتى.

ضَرَبَ عُنُقَهُ: كاللىسىنى ئالدى.

ضَرَبَ النُّقُودَ: پۇل قويدى، پۇل چىقاردى.

ضَرَبَ الْمَوْعِدَ: ۋەدىلەشتى، شەرتلەشتى.

ضَرَبَ مَثَلاً: مىسال كەلتۈردى، تەمسىل كەلتۈردى؛ ماقال كەلتۈردى.

ضَرَبَ الْوَدَعَ وَالرَّمْلَ: پال ئاچتى، رەم سالدى.

«وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ» ‹قرآن›: ئۇلارغا شەھەر ئاھالىسىنى مىسال قىلىپ كەلتۈرگىن.

ضَرَبَ فِي التِّجَارَةِ بِسَهْمٍ: شېرىكەت قۇردى، شېرىكلىشىپ تىجارەت قىلدى.

ضَرَبَهُ بِآفَةٍ: بالا-قازاغا ئۇچراتتى.

ضَرَبَ بِالْقُنْبُولَةِ: بومباردىمان قىلدى.

ضَرَبَ عَنْهُ: پىسەنت قىلمىدى؛ ئۆزىنى قاچۇردى.

ضَرَبَ فِي الْبُوقِ: بۇرغا چالدى، كاناي چالدى.

ضَرَبَتْهُ الْعَقْرَبُ: چايان چېقىۋالدى.

ضَرَبَهُ الْفَرَسُ بِحَوَافِرِهِ: ئۇنى ئات تېپىۋەتتى.

ضَرَبَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

ضَرَبَ بِالسِّلَاحِ النَّارِيِّ: توپ ئاتتى، توپقا تۇتتى، ئوق چىقاردى.

ضَرَبَ بِالْمِدْفَعِ: زەمبىرەك ئاتتى.

ضَرَبَ أَخْمَاسًا لِأَسْدَاسٍ: چارىسىز قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

ضَرَبَ بِهِ عُرْضَ الْحَائِطِ: ئۇنى كەمسىتتى، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى.

ضَرَبَ الْأَرُزَّ: گۈرۈچنى ئاقلىدى.

ضَرَبَ اللَّيْلُ بِظَلَامِهِ: كېچە كىردى.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِ الذِّلَّةُ: خار بولدى.

ضَرَبَ عَلَى الْمَكْتُوبِ: خەتنى پىچەتلىدى، تامغا باستى.

ضَرَبَ الْقَاضِي عَلَى يَدِ الْمُتَّهَمِ: سوتچى جىنايەتچىنىڭ ھەرىكىتىگە چەك قويدى.

ضَرَبَ بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن چاپتى.

«ضَرَبَهُ ضَرْبَةً لَمْ يَقُمْ بَعْدَهَا أَبَدًا»: ئۇنى ئۇرۇپ ئورنىدىن تۇرالماس قىلىۋەتتى.

«ضَرَبَ الْجَهْلُ أَطْنَابَهُ فِي الْبِلَادِ»: نادانلىق مەملىكەتتە يامراپ كەتتى.

ضَرَبَ صَفْحًا: يۈز ئۆرۈدى.

«ضَرَبَ عَلَى الْآلَةِ الْكَاتِبَةِ»: ماشىنكا بىلەن خەت باستى.

ضَرَبَ كَفًّا بِكَفٍّ: تېڭىرقاپ قالغانلىقى ۋە پۇشايمان قىلغانلىقىنى بىلدۈردى.

«يَضْرِبُ عَلَى وَتَرٍ حَسَّاسٍ»: سەزىمچان ماۋزۇ ئۈستىدە توختالماقتا.

«إِنَّكَ تَضْرِبُ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ»: پايدىسىز، قۇرۇق ئاۋارە بولىسەن.

ضَرْبٌ: ئۇرماق، زەربە بەرمەك، چەككە قاقماق.

ضَرْبُ الرَّمْلِ: پال باقماق.

ضَرْبٌ بِالْمَدَافِعِ: بومباردىمان قىلماق.

ضَرْبٌ ج أَضْرَابٌ وَ ضُرُوبٌ: تۈر، خىل، ئوخشاش؛ ئۆتكۈنچى؛ قوشۇش.

هُوَ وَ أَضْرَابُهُ مِنَ السِّيَاسِيِّينَ: سىياسەتچىلەردىن ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئوخشاشلىرى.

ضَرْبُ الْعِرْقِ أَوِ الْقَلْبِ: تومۇر سوقماق، يۈرەك سوقماق.

ضَرْبُ الضَّرَائِبِ: باج ئالماق، سېلىق سالماق.

ضَرْبُ الْأَعْدَادِ فِي بَعْضِهَا: كۆپەيتىش، كەررە.

ضَرْبُ النَّارِ: ئوت ئاچماق.

ضَرْبُ النُّقُودِ: پۇل قويماق، پۇل باسماق.

ضَرْبٌ ج ضُرُوبٌ وَ أَضْرَابٌ وَ أَضْرُبٌ فِي الْعَرُوضِ: قاپىيە، قاپىيىداش.

«يُعْتَبَرُ الْمَسْرَحُ ضَرْبًا مِنْ ضُرُوبِ التَّجْدِيدِ فِي الْأَدَبِي الْعَرَبِي الْحَدِيثِ»: تىياتىر ئەرەب يېڭى

ئەدەبىيات-سەنئەتتە بىر خىل يېڭىلىق
ھېسابلىنىدۇ.
ضَرَبٌ: قويۇق ئاق ھەسەل.
ضَرْبَةٌ ج ضَرَبَاتٌ: زەربە، ئاپەت؛ ئاغرىق-سىلاق؛
پالاكەت، بەختسىزلىك.
ضَرْبَةٌ آفَةٌ: تارقىلىشچان يۇقۇملۇق كېسەل، چۇما.
ضَرْبَةُ جَزَاءٍ: جازا توپ.
ضَرْبَةٌ قَاضِيَةٌ: ئەجەللىك زەربە، قاقشاتقۇچ زەربە.
ضَرْبَةُ الدَّمِ: ئۆزگىرىشچان قىزىتما.
ضَرَبَاتُ النَّبْضِ: تومۇرنىڭ سوقۇشى.
ضَرَبَ ضَرْبَةَ مُعَلِّمٍ: راسا كىلىشتۈرۈپ سالدى.
«تَلَقَّى الْعَدُوّ ضَرَبَاتٍ مُتَتَالِيَةً مِنْ رِجَالِ الْمُقَاوَمَةِ»:
دۈشمەن قارشىلىق كۆرسەتكۈچى كۈچلەر
تەرىپىدىن ئۈزلۈكسىز زەربىگە ئۇچرىدى.
ضَرَجَ يَضْرُجُ ضَرْجًا الثَّوْبَ: رەختنى قىزىل بويىدى.
ضَرَجَهُ بِالدَّمِ: ئۇنى قانغا مىلىۋەتتى.
ضَرْجَعٌ ج ضَرَاجِعُ: يولۋاس.
ضَرَحَ يَضْرَحُ ضَرْحًا الْقَبْرَ: گۆر كولىدى.
ضَرَحٌ ج أَضْرَاحٌ: يىراق، يىراقلاشقان؛ تىرە.
ضَرَّ يَضُرُّ ضَرًّا وَ ضَرَرًا فُلَانًا: پالانغا زىيان
يەتكۈزدى، زىيان سالدى؛ زىيانكەشلىك
قىلدى.
الأَكْلُ الْكَثِيرُ يَضُرّ الْمِعِدَةَ: كۆپ يېيىش ئاشقازانغا
زىيان قىلىدۇ.
ضَرَّ بَصَرَهُ: كۆزى تۇتۇلۇپ قالدى.
«وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللهَ شَيْئاً» «قرآن»:
كىمكى ئارقىسىغا يېنىۋالىدىكەن، (يەنى
مۇرتەت بولىدىكەن)، ئۇ ئاللاھقا قىلچە زىيان
يەتكۈزەلمەيدۇ.
ضَرَّهُ إِلَيْهِ: سىغىندۇردى.
«ضَرَّتْ هَذِهِ الْحَرْبُ بِمَصَالِحِ الدّوَلِ الْمُجَاوِرَةِ»: بۇ
ئۇرۇش قوشنا دۆلەتلەرنىڭ مەنپەئەتىگە
زىيان سالدى.
ضَرٌّ ج أَضْرَارٌ: زىيان، نۇقسان، كېمىيىش.
﴿قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ مَالاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا
نَفْعًا﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) سىلەر
ئاللاھدىن باشقا پايدا-زىيان يەتكۈزۈشكە
قادىر بولالمايدىغان نەرسىلەرگە
چوقۇنامسىلەر؟
ضُرٌّ: يارامسىزلىق، ھالى ياماللىق؛ زىيان.
مَسَّهُ الضُّرُّ: ئۇ بالا-قازاغا يولۇقتى. ئۇنىڭغا زىيان
يەتتى.
﴿مَسَّنَا وَ أَهْلَنَا الضرّ﴾: بىزگە ۋە ئائىلىمىزگە
ئاچارچىلىق يەتتى.
ضِرٌّ: خوتۇن ئۈستىگە خوتۇن ئالماق، قوش
نىكاھلىق بولماق.
ضَرَرٌ ج أَضْرَارٌ: زىيان، چىقىم، زەرەر،
يېتىشسىزلىك؛ ئىللەت، ئاغرىق.
﴿لاَ يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرَ أُولِي
الضَّرَرِ﴾ «قرآن»: مۆئمىنلەردىن ئۆزرىسىز (ئەما،
توكۇر، كېسەلگە ئوخشاش ئۆزرىسى بارلار
بۇنىڭدىن مۇستەسنا) جىھادقا چىقمىغانلار
... بىلەن باراۋەر بولمايدۇ.
أَخَفُّ الضَّرَرَيْنِ: ئىككى زىيانلىق ئىشنىڭ
يەڭگىللىرەكى.
إِرْتَكَبَ أَخَفَّ الضَّرَرَيْنِ: ئىككى زىيانلىق ئىشنىڭ
يەڭگىللىرەكىگە دۇچار بولدى.
أَحْدَثَتِ الْحَرَائِقُ أَضْرَارًا جَسِيْمَةً فِي الْمُمْتَلَكَاتِ: ئوت
ئاپىتى مال-مۈلۈككە چوڭ زىيان سالدى.
ضَرَّاءُ: قاتتىقچىلىق، قىيىنچىلىق، كېسەللىك.
فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ: خۇشاللىقتا ۋە قايغۇدا،
ھالاۋەتتە ۋە جاپا-مۇشەققەتتە.
«وَالصَّابِرِيْنَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ» «قرآن»:
يوقسۇزلۇقتا، كېسەللىكتە بەرداشلىق

بېرىشى...

«كَانُوا يَلْجَأُونَ إِلَى اللهِ فِي الضَّرَّاءِ وَالسَّرَّاءِ»: ئۇلار قىيىنچىلىق ۋاقىتلاردىمۇ، راھەت ۋاقىتلاردىمۇ ئاللاھقا سېغىناتتى.

ضَرَّابٌ: چوماقچى.

ضَرَّابُ الطُّوبِ: كېسەكچى.

ضَرَّبَ يُضَرِّبُ تَضْرِيبًا: قاتتىق ئۇردى.

ضَرَّبَ بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

ضَرَّبَ اللِّحَافَ: يوتقان تىكتى.

ضَرَّبَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

ضَرَّةٌ ج ضَرَائِرُ: كىچىك خوتۇن، ئاياللىك كۈندىشى.

ضَرَّةُ الْحَيَوَانِ: يېلىن.

بَيْنَهُمْ دَاءُ الضَّرَائِرِ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھەسەتخورلۇق مەۋجۇت.

ضَرَّجَ يُضَرِّجُ تَضْرِيجًا الثَّوبَ: رەختنى قىزىلغا بويىدى.

ضَرَّجَهُ بِالدَّمِ: ئۇنى قانغا مىلىۋەتتى.

ضَرَّجَ الْخَجَلُ وَجْهَهُ: خىجالەتچىلىكتە يۈزى قىزىرىپ كەتتى.

ضَرَّجَ الْكَلاَمَ: سۆزنى بېزىدى.

ضَرَّرَ يُضَرِّرُ تَضْرِيرًا ـ هُ: ئۇنىڭغا ئېغىر زىيان سالدى.

ضَرَّسَ يُضَرِّسُ تَضْرِيسًا الأَسْنَانَ: چىشلىرىنى غۇجۇرلاتتى.

ضَرَّسَتْهُ الْحُرُوبُ: ئۇرۇشلار ئۇنى تەجرىبىلىك قىلدى، چېنىقتۇردى.

ضَرَّمَ يُضَرِّمُ تَضْرِيمًا النَّارَ: ئوت ياقتى، تۇتاشتۇردى، ئوت ئالدۇردى، يورۇتتى.

ضَرَّمَ النَّارَ فِي: ئوت قويدى.

ضَرَّى يُضَرِّي تَضْرِيَةً الْكَلْبَ بِالصَّيْدِ: ئىتنى ئوۋغا ئۆگەتتى، تەربىيىلىدى، كۆندۈردى.

ضَرِسَ يَضْرَسُ ضَرَسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قاتتىق چىشلىدى.

ضَرَسَهُ الزَّمَانُ: ئۇنىڭغا پەلەك كاچ كەلدى.

ضَرِسَ يَضْرَسُ ضَرَسًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ خۇيى ئۇسۇل بولدى.

ضَرِسَتِ الأَسْنَانُ: چىش قامىدى.

«اَلْآبَاءُ يَأْكُلُونَ الْحَصْرَمَ وَالأَبْنَاءُ يَضْرَسُونَ»: ئاتىلار غورا يېسە، باللارنىڭ چىشى قامايدۇ (ئاتىلارنىڭ دەردىنى باللار تارتىدۇ).

ضِرْسٌ ج أَضْرَاسٌ وَ ضُرُوسٌ: ئېزىق چىش.

ضِرْسُ الْعَقْلِ: ئەقىل چىشى.

رَجُلٌ ضِرْسٌ: قوپال ئادەم.

ضَرِسٌ م ضَرِسَةٌ: قاماپ قالغان چىش.

ضَرَطَ يَضْرِطُ ضَرْطًا / ضِرْطًا وَ ضُرَاطًا وَ ضَرِيطًا: ئۇسۇردى، يەل چىقاردى.

ضَرْطٌ: ئۇسۇرۇق.

ضَرَعَ يَضْرَعُ ضَرَاعَةً إِلَيْهِ: ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى.

ضَرَعَ الرَّضِيعُ: ئانىسىنى ئەمدى.

ضَرِعَ يَضْرَعُ ضَرَعًا إِلَيْهِ: ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى.

«يَضْرَعُ الْمُؤمِنُ إِلَى اللهِ أَنْ يَهْدِيَهُ سَوَاءَ السَّبِيلِ»: مۆئمىن كىشى ئاللاھقا توغرا يولغا يېتەكلىشىنى تىلەپ ئىلتىجا قىلىدۇ.

ضَرُعَ يَضْرُعُ ضَرَاعَةً إِلَيْهِ: ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، باش ئەگدى.

ضِرْعٌ ج ضُرُوعٌ: ئوخشاش، ئوخشاپ كېتىدىغان.

هُوَ ضِرْعُهُ فِي الْكَرَمِ وَالشَّجَاعَةِ: ئۇ مەردلىك ۋە شىجائەتتە ئۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

ضَرْعٌ ج ضُرُوعٌ: ھايۋاننىڭ يېلىنى.

الضَّرْعُ وَالثَّدْيُ: بارلىق مال ـ مۈلۈك.

مَالَهُ زَرْعٌ وَ لَاضَرْعٌ: ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

«أَتْلَفَ الْجَفَافُ الضَّرْعَ وَالزَّرْعَ»: قۇرغاقچىلىق چارۋىچىلىقنى ۋە دېھقانچىلىقنى ۋەيران قىلدى.

الزَّرْعُ وَالضَّرْعُ: دېھقانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق.

ضَرِعٌ: يالۋۇرغۇچى، ئىلتىجا قىلغۇچى، بويسۇنغۇچى.

ضِرْغَامٌ ج ضَرَاغِمُ وَ ضَرَاغِمَةٌ: شىر؛ باتۇر.

ضَرْغَمٌ ج ضَرَاغِمُ: شىر.

ضَرْفٌ: تۇلۇم.

ضُرْفَةٌ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

هُوَ فِي ضُرْفَةِ عَيْشٍ: ئۇنىڭ تۇرمۇشى پاراۋان.

ضَرْفَطَ يُضَرْفِطُ ضَرْفَطَةً الشَّيْءَ بِالْحَبْلِ: نەرسىنى مەھكەم باغلىدى.

ضَرِكَ يَضْرُكُ ضَرَاكَةً الرَّجُلُ: قوپال بولدى، پۇختا بولدى.

ضَرِمَ يَضْرَمُ ضَرَمًا الرَّجُلُ: غەزىپى تاشتى، قورسىقى ئاچلىقتىن تارتىشىپ كەتتى.

ضَرِمَ فِي الطَّعَامِ: ھاپىلا ـ شاپىلا يېدى.

ضَرِمَ فِي الْأَمْرِ: ئالدىرىدى، جىددىيلەشتى.

ضَرِمَ عَلَيْهِ: تېرىكتى، ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

ضَرِمَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، تۇتاشتى.

ضَرَمَةٌ ج ضَرَمٌ: ئوت، قىزىل چوغ.

مَا فِي الدَّارِ نَافِخُ ضَرَمَةٍ: ئۆيدە بىرمۇ ئادەم يوق.

ضِرْوٌ م ضِرْوَةٌ ج ضِرَاءٌ وَ أَضْرٍ: ئوۋ ئىتى.

ضَرُورَةٌ ج ضَرُورَاتٌ: زۆرۈرىيەت، لازىم؛ ئېھتىياج.

عِنْدَ الضَّرُورَةِ: زۆرۈر تېپىلغاندا.

ضَرُورَةٌ قَاهِرَةٌ: جىددىي ئېھتىياجلىق.

بِالضَّرُورَةِ: مۇھىم، لازىم.

لِلضَّرُورَةِ: ئىلاجسىزلىقتىن.

لَاضَرُورَةَ لِشِرَاءِ سَيَّارَةٍ أُخْرَى: يەنە بىر ماشىنا سېتىۋېلىشنىڭ ھاجىتى يوق.

لِلضَّرُورَةِ أَحْكَامٌ: زۆرۈرىيەتنىڭ ئەھكامى باشقىچە بولىدۇ.

الضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ: زۆرۈرىيەت تۇغۇلغاندا دۇرۇس بولمايدىغان ئىشلارمۇ دۇرۇس بولىدۇ.

الضَّرُورَةُ الْقُصْوَى: جىددىي ھاجەت.

اَلْمَعْلُومُ بِالضَّرُورَةِ: قەتئىي رەۋىشتە بىلىنگۈچى، ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم.

ضَرُورِيٌّ: لازىم، زۆرۈر، كەم بولسا بولمايدىغان.

«اَلْعَمَلُ ضَرُورِيٌّ لِلنَّجَاحِ»: مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ئۈچۈن ئىشلەش كەم بولسا بولمايدۇ.

«مِنَ الضَّرُورِيِّ أَنْ يَتَعَلَّمَ أَوْلَادُنَا اللُّغَاتِ الْأَجْنَبِيَّةَ»: بالىلىرىمىزنىڭ چەت ئەل تىللىرىنى ئۆگىنىشى مۇھىم.

اَلْمَوَادُّ الضَّرُورِيَّةُ: كۈندىلىك ئىستېمال بۇيۇملىرى، لازىمەتلىكلەر.

ضَرُورِيَّاتٌ: ئېھتىياجلىق نەرسىلەر.

ضَرُورِيَّاتٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈندىلىك ئېھتىياجلىق نەرسىلەر.

«أَصْبَحَتِ السَّيَّارَةُ عِنْدَ بَعْضِهِمْ مِنْ ضَرُورِيَّاتِ الْحَيَاةِ»: ماشىنا بەزىلەرنىڭ قارىشىچە تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى ھېسابلىنىدۇ.

ضَرُوسٌ: شەپقەتسىز، رەھىمسىز، ۋەھشىي.

حَرْبٌ ضَرُوسٌ: شەپقەتسىز ئۇرۇش، دەھشەتلىك ئۇرۇش.

ضَرُوطٌ: ئوسۇرغاق.

ضَرِيَ يَضْرَى ضَرَاوَةً وَ ضَرًى وَ ضَرْيًا وَ ضَرَاءَةً بِالشَّيْءِ: خۇمار بولدى، تويماسلىق قىلدى.

ضَرِيَ بِهِ: ئۇنىڭغا چىپىلدى.

ضَرِيبٌ ج ضُرَبَاءُ: ئۇرغۇچى؛ ئۇرۇلغۇچى.

ضَرِيبٌ ج ضَرَائِبُ: خىل، تۈر، ئوخشىشى؛ قار، مۇز، قىرو.

ضَرِيبَةٌ ج ضَرَائِبُ: باج؛ مىجەز، خۇي، تەبىئەت،

خاراكتېر؛ ئېتىلغان يوك؛ ئۇرۇلغۇچى.

ضَرِيبَةُ الْأَمَانِ: باج تاپشۇرماق، سېلىق تۆلىمەك؛ سوۋغا، ھەدىيە.

ضَرِيبَةُ الْأَطْيَانِ: يەر بېجى.

ضَرِيبَةُ التَّرِكَةِ: مىراس بېجى.

ضَرِيبَةُ الْعَقَارِ: مال-مۈلۈك بېجى.

ضَرِيبَةُ الْأَعْنَاقِ: نوپۇس بېجى.

ضَرِيبَةُ الدَّخْلِ: تاپاۋەت بېجى.

ضَرِيبَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش تۆلىمى.

ضَرِيبَةُ الْمِهَنِ الْحُرَّةِ: ئەركىن كەسىپ بېجى.

ضَرِيبَةُ الْإِنْتَاجِ الْمَحَلِّيِّ: يەرلىك مەھسۇلات بېجى.

ضَرِيبَةٌ إِضَافِيَّةٌ: قوشۇمچە باج.

ضَرِيبَةٌ تَصَاعُدِيَّةٌ: پروگرېسسىپلىك ئۆسۈپ بارىدىغان باج، ھەسسىلەپ ئۆسۈپ بارىدىغان باج.

ضَرِيبَةٌ إِسْتِثْنَائِيَّةٌ: ئايرىم باج.

ضَرِيبَةٌ لِلْأَرْبَاحِ الْإِسْتِثْنَائِيَّةِ: قوشۇمچە تاپاۋەت بېجى.

ضَرَائِبُ مُبَاشَرَةٌ: بىۋاستە باج.

ضَرِيبَةٌ غَيْرُ مُبَاشَرَةٍ: ۋاستىلىك باج.

ضَرِيبَةُ التَّصْدِيرِ: ئېكسپورت بېجى.

مَصْلَحَةُ الضَّرَائِبِ: باج ئىشلىرى ئىدارىسى.

ضَرِيبَةُ الْأَمْلَاكِ: مال-مۈلۈك بېجى.

ضَرِيبَةُ السَّيَّارَاتِ: ماشىنا سېتىۋېلىش بېجى.

خَاضِعٌ لِلضَّرِيبَةِ: باج تاپشۇرغۇچى.

مُعْفًى مِنَ الضَّرَائِبِ: باجدىن كەچۈرۈم قىلىنغان.

ضَرِيبِيٌّ: باجغا ئائىت.

إِزْدِوَاجٌ ضَرِيبِيٌّ: ئىككى ئورۇندا تاپشۇرۇلىدىغان باج.

إِعْفَاءٌ ضَرِيبِيٌّ: باجدىن كېرىم قىلىنىش.

اَلنِّظَامُ الضَّرِيبِيُّ: باج تۈزۈمى.

ضَرِيجٌ: بويالغان.

عَدْوٌ ضَرِيجٌ: تېز يۈگۈرۈش.

ضَرِيحٌ ج ضَرَائِحُ: قەبرە، گۆر، لەھەت.

ضَرِيرٌ ج أَضِرَّاءُ وَ أَضِرَّارٌ م ضَرِيرَةٌ ج ضَرَائِرُ: ئەما، كور، قارىغۇ.

«كَانَ الْمَعَرِّي ضَرِيرًا»: ئەبۇ ئەلا مەئەررى كور ئىدى.

ضَرِيعٌ . ضَرِيعَةٌ: ئاچچىق تىكەن، يېلىنلىق.

شَاةٌ ضَرِيعٌ: يېلىنلىق ساغلىق.

﴿لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئۈچۈن زەرىدىن (يەنى، بەتبۇي، ئاچچىق تىكەندىن) باشقا يېمەكلىك بولمايدۇ.

ضَرِيكٌ ج ضَرَائِكُ وَ ضُرَكَاءُ: نامرات، كەمبەغەل؛ دەلدۈش، گالۋاڭ، كور، مېيىپ، ئاچ.

ضَزَنَ يَضْزُنُ / يَضْزِنُ ضَزْنًا فُلَانًا: تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى.

ضَيْزَنٌ ج ضَيَازِنُ: رىقابەتچى، شېرىك، بالا-چاقا.

ضَعَا يَضْعُو ضَعْوًا: يوشۇرۇنۇۋالدى، مۆكۈۋالدى.

ضَعَاةٌ: قورقۇپ ۋارقىراپ كەتتى.

ضَعَا يَضْعُو ضُعُوًّا إِلَيْهِ: خۇشامەت قىلدى، كۆچۈكلەندى.

ضَعْضَاعٌ: كۈچسىز، ئاجىز، زەئىپ.

ضَعْضَعَ يُضَعْضِعُ ضَعْضَعَةً: خاراب قىلدى، ۋەيران قىلدى، بۇزدى.

ضَعْضَعَهُ: ئاجىزلاشتۇردى، زەئىپلەشتۈردى.

ضَعْضَعَ الْبِنَاءَ: بىنانى ئۆرۈۋەتتى.

ضَعْضَعَ الْأَرْضَ: تەۋرەتتى.

«مَازَالَ الْإِنْقِسَامُ قَائِمًا فِي صُفُوفِهِمْ يُضَعْضِعُ مَوْقِفَهُمُ الدَّوْلِي»: ئۇلارنىڭ سېپىدىكى بۆلۈنۈش ئۇلارنىڭ خەلقئارا مەيداننى ھېلىمۇ تەۋرەتمەكتە.

ضَعْضَعٌ: كۈچسىز، ئاجىز، زەئىپ.

ضَعْضَعَةٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق، قىيىن،

قاتتىقلىق.

ضَغَطَ يَضْغَطُ ضَغْطًا: ئۆلتۈردى، ھالاك قىلدى، قىرىپ تاشلىدى.

ضَعَّفَ يُضَعِّفُ تَضْعِيفًا الشَّيْءَ: ھەسسىلەپ ئاشۇردى، كۆپەيتتى.

ضَعَّفَهُ: ئۇنى ئاجىز، دەپ قارىدى، كۈچسىز ھېسابلىدى.

ضَعَّفَ الْحَدِيْثَ: ھەدىسنى زەئىپكە چىقاردى.

ضَعَفَ يَضْعَفُ ضَعْفًا وضُعْفًا الشَّيْءَ: ھەسسىلەپ ئاشۇردى.

ضَعَفَ يَضْعُفُ ضَعْفًا: زەئىپلەشتى، ئاجىزلاشتى.

ضَعُفَ يَضْعُفُ ضَعَفَةً وَضَعَافِيَةً: زەئىپلەشتى، ئاجىزلاشتى.

«ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ» ‹قرآن›: بۇتمۇ ۋە (ئۇنىڭغا) چوقۇنغۇچىمۇ ئاجىزدۇر.

«وَمَاضَعُفُواْ وَمَااسْتَكَانُواْ» ‹قرآن›: ئۇلار بوشاشمىدى، باش ئەگمىدى.

ضُعْفٌ: ئاجىزلىق، كۈچسىزلىك.

اَلضَّعْفُ الْعَصَبِيّ: نېرۋا ئاجىزلىقى.

﴿اللهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرنى ئاجىز ياراتتى.

ضَعْفُ الذَّاكِرَةِ: ئەستە تۇتۇشنىڭ ئاجىزلاپ كېتىشى.

ضَعْفُ الْبُنْيَةِ: جىسمانىي ئاجىزلىق.

ضَعْفُ الإِدَارَةِ: باشقۇرۇش ئىقتىدارى ئاجىزلىق.

اَلضَعْفُ الْعَقْلِي: ئەقلىي ئاجىزلىق.

ضَعْفُ الأُسْلُوبِ: ئۇسلۇبىنىڭ ناچارلىقى.

ضَعْفُ الْقَلْبِ: يۈرەكنىڭ ئاجىزلىقى.

ضِعْفٌ ج أَضْعَافٌ: ئوخشاش مىقدار، ئوخشاش ھەسسە.

ثَلاَثَةُ أَضْعَافٍ: ئۈچ ھەسسە.

أَضْعَافُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ھاشىيىسى، كىتابنىڭ قۇر ئارىلىقى.

ضَعْفَانٌ ج ضَعَافَى: ئاجىز، كۈچسىز.

ضَعِلَ يَضْعَلُ ضَعَلاً: (يېمەك تۇغقانلارنىڭ تويى قىلىشى سەۋەبىدىن) بەدەننىڭ ئورۇقلاپ كېتىشى.

ضَعُوفٌ: ئاجىز، كۈچسىز.

ضَعِيْفٌ ج ضِعَافٌ وَ ضُعَفَاءُ وَ ضَعَفَةٌ وَ ضَعْفَى م ضَعِيْفَةٌ: ئاجىز، كۈچسىز، زەئىپ، بوش.

ضَعِيْفُ الإِرَادَةِ: ئىرادىسىز، بوشاڭ.

﴿فَإِنْ كَانَ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا أَوْ ضَعِيفًا﴾ ‹قرآن›: ئەگەر قەرز ئالغۇچى ئادەم ئەخمەق (يەنى، خۇدبىن، ئەقىلسىز، ئىسراپخور) ياكى ئاجىز (يەنى، كىچىك بالا ياكى بەكمۇ قېرى) بولسا.

«هَلْ تُنْصَرُونَ وَتُرْزَقُونَ إِلاَّ بِضُعَفَائِكُمْ» ‹حديث›: سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ئاجىز كىشىلەرنىڭ بەرىكاتىدىن ئاللاھ سىلەرگە مەدەت قىلىپ تۇرىدۇ ۋە رىزىقلىرىڭلارنى بېرىپ تۇرىدۇ.

ضَعِيْفُ الْعَقْلِ: دۆت، بەمەنىسىز، كەم ئەقىل.

ضَعِيْفُ الْقَلْبِ: يۈرەكسىز، قورقۇنچاق.

اَلضَّعِيْفُ مِنَ الْكَلاَمِ: پاساھەتسىز سۆز.

ضَعِيْفُ الْبُنْيَةِ: جىسمانىي ئاجىزلىق.

اَلضَّعِيْفَانِ: ئايال ۋە قۇل.

حُكُومَةٌ ضَعِيْفَةٌ: ئاجىز ھۆكۈمەت.

«اِتَّقُوا اللهَ فِي الضَّعِيْفَيْنِ» ‹حديث›: ئىككى ئاجىز توغرۇلۇق ئاللاھدىن قورقۇڭلار.

ضَغَا يَضْغُو ضَغْوًا وَ ضُغَاءً الْقِطُّ: مۈشۈك مياڭلىدى.

ضَغَا يَضْغُو ضُغُوًّا الْمَقْهُورُ إِلَيْهِ: كۈچۈكلەندى، خۇشامەت قىلدى.

ضُغَاءٌ: ئىڭراش.

ضَغَبَ يَضْغَبُ ضَغْبًا الذِّئْبُ: بۆرە ھۇۋلىدى.

ضَغَثَ يَضْغَثُ ضَغْثًا الْحَدِيْثَ: سۆزنى

ئارىلاشتۇرۇۋەتتى، كىيىي قۇلاشمىدى.

ضِغْثٌ ج أَضْغَاثٌ: بىر تۇتام، بىر باغلام؛ بىر سىقىم.

ضِغْثٌ عَلَى إِبَّالَةٍ: ئوت ئۈستىگە ياغ چاچماق؛ بارغانسېرى يامانلاشماق.

«وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ» «قرآن»: (ئۇنىڭغا) قولۇڭ بىلەن بىر باغلام چۆپنى ئېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن (ئايالىڭنى) ئۇرغىن.

أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ: قالايمىقان چۈش، يامان چۈش؛ خام خىيال، قۇرۇق ئارزۇ.

﴿قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئېيتتى: «بۇ بىر قالايمىقان چۈش ئىكەن».

ضَغَطَ يَضْغِطُ ضَغْطًا ــ هُ: باستى، سىقتى، قىستى، ئەزدى، مەجبۇر قىلدى.

ضَغَطَ عَلَيْهِ: قىستى؛ بېسىم ئىشلەتتى.

ضَغَطَ الْكَلَامَ: سۆزنى بەك قىسقارتىۋەتتى.

ضَغَطَ الْكَلِمَةَ عِنْدَ النُّطْقِ بِهَا: سۆزنى گەۋدىلەندۈردى.

«لَمْ يَكُنْ يَرْغَبُ فِي الْعَمَلِ الْإِدَارِي وَ لَكِنَّهُ ضُغِطَ عَلَيْهِ لِقَبُولِهِ»: ئۇ مەمۇر ئىشقا قىزىقمايتتى، لېكىن بۇ ئىشنى قىلىشقا ئۇنىڭغا بېسىم ئىشلىتىلدى.

ضَغْطٌ: باسماق، سىقماق، قىسماق؛ ئەزمەك، مەجبۇر قىلماق.

إِنْزَعْ كُلَّ مَسَامِيرِ الضَّغْطِ عَنِ الْجِدَارِ: تامدىن باسما (قالپاقلىق) مىخنى يۇلۇۋەت.

ضَغَطَ عَلَى مَعْجُوْنِ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسىنى سىقتى.

ضَغْطُ الدَّمِ: قان بېسىم.

ضَغْطٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك بېسىمى.

اَلضَّغْطُ الْهَوَائِيّ: ئاتموسفېرا بېسىمى، ئاتموسفېرا.

مِيزَانُ الضَّغْطِ: پاراگراف (ئۆزى يازىدىغان بارومېتىر)، مانومېتىر.

رَفَعَ بِيَدَيْهِ ضَغْطًا 80 كِيْلُوغِرَامًا: قولى بىلەن 80 كىلوگرامنى كۆتۈرۈۋەتتى.

يَقْبَلُ الضَّغْطَ: باسقىلى بولىدىغان، بېسىمنى قوبۇل قىلىدىغان.

تَحْتَ ضَغْطِ الرَّأْيِ الْعَامِّ: جامائەت پىكرىنىڭ بېسىمى ئاستىدا.

ضَغْطٌ خَارِجِيٌّ: تاشقى بېسىم.

«سَحِبَ الرَّئِيْسُ إِسْتِقَالَتَهُ تَحْتَ ضَغْطِ الرَّأْيِ الْعَامِّ»: رەئىس جامائەت پىكرىنىڭ بېسىمى ئاستىدا ئىستىپانامىسىنى قايتۇرۇۋالدى.

وَقَفَ الطَّبِيْبُ بِجَانِبِيْ وَقَاسَ ضَغْطَ دَمِي: دوختۇر يېنىمدا تۇرۇپ قان بېسىممىنى تەكشۈردى.

ضَغْطَةٌ ج ضَغَطَاتٌ: تارلىق، بېسىم، مەجبۇرلىماق، زورلاش.

ضَغَمَ يَضْغَمُ ضَغْمًا الشَّيْءَ: چىڭ چىشلىدى.

ضَغِنَ يَضْغَنُ ضَغَنًا عَلَيْهِ: نەپرەتلەندى، ئۆچمەنلىك قىلدى، ئاداۋەت ساقلىدى.

ضَغِنَ الْعُودُ: ياغاچ قىيسىپ قالدى.

ضَغِنَتِ الدَّابَّةُ: هايۋان شەپشۇك بولدى.

ضَغِنَ صَدْرُهُ: كۆڭلىدە ئاداۋەت ساقلىدى.

ضِغْنٌ ج أَضْغَانٌ: ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك؛ قىڭغىرلىق؛ ئىشتىياق؛ تەرەپ؛ تاغ قولتۇقى.

ضَغِنٌ: ئۆچ، ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

اَلْمُوَاطِنُوْنَ يُضْمِرُوْنَ الْعَدَاءَ وَالضِّغْنَ لِلْمُحْتَلِّيْنَ: ۋەتەنداشلار باسقۇنچىلارغا ئۆچ ـ ئاداۋەت ساقلايدۇ.

ضَغِيْفَةٌ: ياپىيشىل باغچە.

ضَغِيْنَةٌ ج ضَغَائِنُ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

«لاَ يُضْمِرُ لِأَحَدٍ ضَغِيْنَةً أَوْ كَرَاهِيَةً»: هېچ ئادەمگە ئۆچمەنلىك ساقلىمايدۇ.

ضَفَا يَضْفُو ضَفْوًا الْإِنَاءُ: قاچا تېشىپ كەتتى.

ضَفَا الرَّأْسُ: چاچلىق بولدى.

ضَفَا الشَّيْءُ: ئۆستى، ئاۋۇدى، جىقلىدى.

ضَفَا الْحَوْضُ: كۆل تاشتى.

ضَفَا: قىرغاق، تەرەپ.

لِكُلِّ شَيْءٍ ضَفْوَانْ: ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئىككى تەرىپى بار.

ضِفَارٌ ج ضُفُرٌ: ئۇلاڭ (ئېگەرنىڭ)؛ ئۆرۈلگەن چاچنى باغلايدىغان نەرسە.

ضَفَدَ يَضْفَدُ ضَفْدًا فُلَانًا: شاپىلاق بىلەن ئۇردى.

ضِفْدَعٌ ج ضَفَادِعُ وَ ضِفَادٌ (الضَّفَادِي) الواحدة ضِفْدَعَةٌ: پېشىل پاقا.

ضِفْدَعُ الطِّينِ: چارپاقا.

﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا سۇ ئاپىتى، چېكەتكە، پىت، پاقا (بالالىرىنى) ئەۋەتتۇق.

ضَفَرَ يَضْفِرُ ضَفْرًا الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرۈدى.

ضَفَرَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئەشتى.

ضَفْرٌ: توقۇماق، ئۆرۈمەك، ئەشمەك.

ضَفْرٌ ج ضُفُورٌ وَ أَضْفَارٌ: ئۇلاڭ (ئېگەرنىڭ).

ضَفَطَ يَضْفِطُ ضَفْطًا الرَّجُلُ: ھاجەت قىلدى.

ضَفَطَ بِسِلْحِهِ: قۇش ماياقلىدى.

ضَفُطَ يَضْفُطُ ضَفَاطَةً: باداڭ قورساق بولدى؛ دۆت بولدى.

ضَفَّ يَضِفُّ ضَفًّا وَ ضَفَفًا الْقَوْمُ: تاماق، سۇ قاتارلىقلارنى ئېلىش ئۈچۈن قىستاشتى.

ضَفَفٌ: كەمبەغەل، نامرات، يوقسۇللۇق، موھتاجلىق.

ضَفَّازٌ: گەپ توشۇغۇچى، پىتنىخور، سۇخەنچى.

ضَفَّةٌ ج ضِفَافٌ: بىر توپ، بىر تۈركۈم، بىر بۆلۈك؛ قورغاق.

ضَفَّةٌ مِنَ النَّاسِ: بىر بۆلۈك كىشىلەر.

ضَفَّةُ النَّهْرِ: دەريا بويى.

ضِفَّةٌ ج ضِفَفٌ: قىرغاق.

ضِفَّةُ النَّهْرِ: دەريا بويى.

الضَّفَّةُ الْغَرْبِيَّةُ: غەربىي قىرغاق (ئىئوردان دەرياسىنىڭ غەربىي قىرغىقى).

ضَفَّرَ يُضَفِّرُ تَضْفِيرًا الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرۈدى.

ضَفَنَ يَضْفِنُ ضَفْنًا بِالشَّيْءِ: نەرسىنى ئاتتى، تاشلىۋەتتى.

ضَفَنَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ تەپتى.

ضَفْوَةُ الْعَيْشِ: پاراۋان تۇرمۇش.

ضَفِيرَةٌ ج ضَفَائِرُ: ئۆرۈمە چاچ.

اَلضَّفِيرَةُ الشَّمْسِيَّةُ: قۇياش سىستېمىسى.

ضَفِيطٌ: باداڭ قورساق، ئەخمەق، دۆت، مەتو.

ضَكَّ يَضُكُّ ضَكًّا الْأَمْرُ فُلَانًا: باستى، سىقتى.

ضَكَّهُ: ئۇنى كۈچ بىلەن باستى.

ضَكَّهُ بِالْحُجَّةِ: پاكىت بىلەن يەڭدى، رەددىيە بەردى.

ضَكْلٌ: ئاز سۇ.

ضَلَالٌ . ضَلَالَةٌ: گۇمراھلىق، ئازغۇنلۇق.

«أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ» «قرآن»: بىلىڭلاركى، قىيامەت توغرۇلۇق مۇجادىلە قىلىدىغانلار ئەلۋەتتە چوڭقۇر گۇمراھلىقتىدۇر.

ضَلَعَ يَضْلَعُ ضَلْعًا الشَّيْءُ: ئېگىلدى.

ضَلَعَ عَلَى فُلَانٍ: پالانىغا بولىشىپ زۇلۇم قىلدى.

ضَلَعَ عَنِ الْحَقِّ: ھەقتىن ئاغدى، ئاداشتى.

ضَلُعَ يَضْلُعُ ضَلَاعَةً: ساغلام بولدى، كۈچلۈك بولدى.

ضَلِعَ يَضْلَعُ ضَلَعًا: قىڭغايدى، ئېگىلدى.

ضَلِعَ مَعَهُ: ئۇنىڭغا بولۇشتى.

ضِلْعٌ ج ضُلُوعٌ وَ أَضْلَاعٌ وَ أَضْلُعٌ: قوۋۇرغا، قوۋۇرغا سۆڭىكى؛ كۋادرات مېتىر.

ضِلْعٌ عَنِ الْبِطِّيخِ: بىر تىلىم قوغۇن.

ضِلْعٌ هَنْدَسِيٌّ: يان، يان تەرەپ.

مُتَاوِزِي الْأَضْلَاعِ: پاراللېل، تـۆت تەرەپلىك، پاراللېلوگرام.

كَتَمَ أَحْزَانَهُ بَيْنَ ضُلُوعِهِ: غەم- قايغۇسىنى ئىچىدە ساقلىدى.

ضَلْعٌ: ياردەملەشمەك.

ضَلَعَهُ مَعَهُ: ئۇ ئۇنىڭ بىلەن شېرىك.

ضَلَّ يَضِلُّ ضَلَالًا وَ ضَلَالَةً: ئـازدى، ئاداشتى، گۇمراھ بولدى.

ضَلَّ عَنِ الطَّرِيقِ: يولـدىن ئـازدى، خاتا يولغا كىردى.

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾ «قرآن»: كىمكى، ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلسا، ھەقىقەتەن ئۇ ئوپئوچۇق ئازغان بولىدۇ.

ضَلَّ الشَّيْءُ عَنْهُ: يوقالدى، تۈگىدى.

ضَلَّعَ يُضَلِّعُ تَضْلِيعًا: ئەگدى، قىڭغايتتى.

ضَلَّلَ يُضَلِّلُ تَضْلِيلًا: ئـازدۇردى، ئاداشتۇردى، يولدىن چىقاردى.

ضَلَّةٌ: ئالدىدى، ساختا قىلدى.

ضَلِيلٌ ج ضَلِيلُونَ: ئازغۇن.

مَلِكٌ ضَلِّيلٌ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى مەشھۇر شائىر ئىمرىئۇل قەيسنىڭ لەقىمى.

ضُلْمَةٌ ج ضُلُمَاتٌ: قورۇغان، سەي، قىيما.

ضُلُوعٌ ج ضُلْعٌ: ئوي- دۆڭ يەر، ئېگىز-پەس يەر.

ضَلِيعٌ ج ضُلَعٌ: ساغلام، قاۋۇل، كۈچلۈك، كۈچتۈڭگۈر.

ضَلِيعُ الْفَمِ: ئېغىزى يوغان.

ضِمَادٌ وَ ضِمَادَةٌ ج ضَمَائِدُ وَ أَضْمِدَةٌ: بىنت (جاراھەت تاڭىدىغان)؛ كۆپ خوتۇنلۇق بولۇش؛ ئېڭىقچى، ئېڭىقچىلىق كەسىپى.

نَزَعَ الضِّمَادَةَ الَّتِي أَدَارَهَا عَلَى عَيْنَيْهِ: كۆزىنى ئېڭىپ قويغان ئېڭىقنى ئېچىۋەتتى.

ضِمَارٌ: ئىشەنچسىز ئىش.

مَالٌ ضِمَارٌ: قايتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان مال- مۈلۈك.

ضِمَامٌ: قىسقۇچ.

ضَمَانٌ ج ضَمَانَاتٌ م ضَمَانَةٌ: كېپىللىك قىلماق، ھۆددە قىلماق، كاپالەت؛ ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت.

شِرْكَةُ الضَّمَانِ: سۇغۇرتا شىركىتى.

اَلضَّمَانُ الْجَمَاعِيّ: كوللېكتىپنىڭ بىخەتەرلىكى.

ضَمَانُهُ عَلَيَّ: مەن ئۇنىڭغا كاپالەتلىك قىلىمەن.

ضَمَانٌ لِمُدَّةِ عَامٍ: بىر يىللىق كاپالەتكە ئىگە.

ضَمَانَةٌ ج ضَمَانَاتٌ: كېپىللىك خەت، كاپالەتنامە.

ضَمَانَةٌ مَالِيَّةٌ: گۆرۈ پۇلى، رەنە پۇلى، كاپالەت پۇلى.

ضَمَجَ يَضْمُجُ ضَمْجًا جَسَدَهُ: بەدىنىگە خۇش پۇراق سۈركىدى.

ضَمَجَ بِالْأَرْضِ: يەرگە چاپلىشىۋالدى.

ضَمَجٌ: ئاپەت.

ضَمْجَةٌ ج ضَمَجٌ: چوسا.

ضَمَخَ يَضْمُخُ ضَمْخًا بِالطِّيبِ: خۇش پۇراق نەرسە سۈركىدى.

ضَمَخَ بِالتَّوَابِلِ: دورا-دەرمەك ئىشلەتتى.

ضِمْخَةٌ: خۇش پۇراق سۈرۈۋالماق؛ خوتۇن، ئايال؛ سېمىز چىشى تۆگە.

ضَمَدَ يَضْمُدُ / يَضْمِدُ ضَمْدًا الْجُرْحَ: جاراھەتنى تاڭدى، ئورىدى.

«ضَمَدَتِ الْمُمَرِّضَةُ جَرَاحَ الْمَرِيضِ»: سېسترا قىز ئاغرىقنىڭ يارىسىنى تاڭدى.

«ضَمَدَ بِالْمِنْدِيلِ دُمُوعَهُ»: ياغلىق بىلەن ياشلىرىنى سۈرتتى.

ضِمْدٌ: ئايالنىڭ ئاشنىسى.

ضَمَرَ وَ ضَمُرَ يَضْمُرُ ضُمُورًا الرَّجُلُ: كىشى ياداپ

كەتتى، ئورۇقلاپ كەتتى.

ضَمَرَ الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقىرىدى، قورۇلدى.

ضَمَرَ جِسْمُهَا بِسَبَبِ الدَّاءِ: كېسەل سەۋەبى بىلەن ياداپ كەتتى.

ضُمْرٌ: ئورۇقلۇق، ياداڭغۇلۇق، سولغۇنلۇق.

ضَمْزٌ ج ضُمُوزٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

ضَمَسَ يَضْمِسُ ضَمْسًا الشَّيْءَ: يوشۇرۇن چاينىدى.

ضَمْضَامٌ: تەمەخور، ئاچ كۆز.

ضَمْضَمَ يُضَمْضِمُ ضَمْضَمَةً الأَسَدُ: يولۋاس هۆركىرىدى.

ضَمْضَمٌ ج ضَمَاضِمُ: غەزەپلەنگەن يولۋاس، تويمىغۇر ئاچ كۆز، بېخىل.

ضَمَّ يَضُمُّ ضَمًّا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى، جەملىدى.

ضَمَّهُ: بىرلىككە كەلتۈردى.

ضَمَّ الأَعْدَادَ: سانلارنى قوشتى، كۆپەيتتى.

ضَمَّ إِلَى: قوشتى، ئۇلىدى.

«وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ» «قرآن»: قولۇڭنى يىغىۋالغىن.

ضَمَّ الْحَرْفَ: پەش ئوقۇدى.

«يَضُمُّ الْكِتَابُ عَدَدًا كَبِيرًا مِنَ الْقَصَائِدِ الْحَدِيثَةِ»: كىتاب زور بىر تۈركۈم قەسىدىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

«مَا إِنْ رَأَتْ وَلَدَهَا بَيْنَ الْمُسَافِرِينَ الْعَائِدِينَ حَتَّى ضَمَّتْهُ إِلَى صَدْرِهَا»: قايتىپ كەلگەن يولۇچىلار ئارىسىدا بالىسىنى كۆرۈپلا باغرىغا باستى.

ضَمٌّ، ضَمَّةٌ: پەش (ـُ).

ضَمَّةُ زُهُورٍ: گۈلدەستە.

«وَافَقَتِ الْهَيْئَةُ الإِدَارِيَّةُ عَلَى ضَمِّ أَعْضَاءٍ جُدُدٍ إِلَى جَمْعِيَّتِهَا»: باشقۇرۇش هەيئىتى ئۆزىنىڭ جەمئىيىتىگە يېڭى ئەزالارنى قوبۇل قىلىشقا قوشۇلدى.

ضَمُّ الصُّفُوفِ: سەپلەرنى بىرلىككە كەلتۈردى.

ضَمَّخَ يُضَمِّخُ تَضْمِيخًا بِالطِّيبِ: خۇش پۇراق نەرسە ئىشلەتتى.

«ضَمَّخَتْ شَفَتَيْهَا بِالْحُمْرَةِ الْفَاقِعَةِ»: لەۋ سۇرۇخى سۈرتۈۋالدى.

ضَمَّدَ يُضَمِّدُ تَضْمِيدًا الْجُرْحَ: جاراهەتنى پۇختا تاڭدى.

ضَمَّرَ يُضَمِّرُ تَضْمِيرًا الْفَرَسَ لِلسِّبَاقِ: ئاتنى چاپتۇرۇپ ئورۇقلاتتى، كۆندۈردى.

ضَمَّرَهُ: ئۇنى بويسۇندۇردى.

ضَمَّنَ يُضَمِّنُ تَضْمِينًا الشَّيْءَ: ئۆز ئىچىگە ئالدى؛ هۆددە قىلدى.

ضَمَّنَهُ: ئۇنى كېپىل قىلدى.

«ضَمَّنَ بَحْثَهُ آحْدَثَ النَّظَرِيَّاتِ فِي حَقْلِهِ»: ئىلمىي ماقالىسىگە ئۆز ساهەسىدىكى ئەڭ يېڭى نەزەرىيىلەرنى كىرگۈزدى.

ضَمِنَ يَضْمَنُ ضَمْنًا وَ ضَمَانًا الشَّيْءَ: كاپالەت بەردى، ۋەدە بەردى، كاپالەت قىلدى، كېپىل بولدى.

«لاَبُدَّ لِطَالِبِ الْبِعْثَةِ مِنْ كَفِيلٍ يَضْمَنُهُ قَبْلَ الإِلْتِحَاقِ بِجَامِعَتِهِ»: چەت ئەلگە چىقىدىغان ئوقۇغۇچىغا ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭغا كېپىللىك قىلىدىغان كېپىل بولۇش لازىم.

مَنْ يَضْمَنُ لَنَا أَنَّ الْوَضْعَ سَيَكُونُ غَدًا أَفْضَلَ مِمَّا هُوَ عَلَيْهِ الْيَوْمَ: ئەتىكى ۋەزىيەتنىڭ بۈگۈنكىدىن ياخشى بولۇشىغا كىم كېپىللىك قىلىدۇ.

ضِمْنٌ: ئىچى، تەركىبى قىسمى.

ضِمْنَ كَذَا: ...نىڭ ئىچىدە، ... نىڭ ئارىسىدا.

مَفْهُومٌ ضِمْنًا: مەزمۇنلۇق، مەنىلىك.

صِرَاحَةً أَوْ ضِمْنًا: ئاشكارا ياكى پۈرتىپ.

ضِمْنَهُ: ئۆز ئىچىدە.

مِنْ ضِمْنِهَا: ئۇ جۈملىدىن.

«يُفْهَمُ مِنْ ضِمْنِ كَلاَمِهِ أَنَّهُ غَيْرُ مُوَافِقٍ»: ئۇنىڭ

سۆزىدىن ئۇنىڭ قوشۇلمايدىغانلىقى چىقىدۇ.

«لَكَ أَنْ تَتَصَرَّفَ بِالْأَمْرِ ضِمْنَ مَا اتَّفَقْنَا»: ئىشنى سەن بىز كېلىشكەن دائىرە ئىچىدە ئىلىپ بارساڭ بولىدۇ.

ضِمْنًا: ئۆز ئىچىگە ئالماق، ئىچىدە بولماق، تەركىبىدە بولماق.

يَدُلُّ مَوْقِفُهُ عَلَى أَنَّهُ لاَيُؤَيِّدُ الْمَشْرُوعَ إِنْ لَمْ يُصَرِّحْ بِهِ: گەرچە ئۇ ئوچۇق دېمىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ پوزىتسىيىسى ئۇنىڭ بۇ لايىھىنى قوللىمايدىغانلىقىنى ئاستىرتىن كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ.

ضِمْنِيٌّ: يوشۇرۇنچە، ئاستىرتتىن.

ضُمُورٌ: ئورۇقلۇق، ياداڭغۇلۇق، سولغۇنلۇق.

ضَمِيرٌ ج ضَمَائِرُ: ۋىجدان، قەلب.

حَيُّ الضَّمِيرِ: ۋىجدانلىق.

فَاقِدُ الضَّمِيرِ: ۋىجدانسىز.

مُسْتَرِيحُ الضَّمِيرِ: خاتىرجەم، بەخىرامان.

تَأْنِيبُ الضَّمِيرِ: روھىي ئازاب.

شَرِيعَةُ الضَّمِيرِ: تەبىئەت قانۇنى.

لاَ ضَمِيرَ عِنْدَهُ: ۋىجدانسىز.

عَذَابُ الضَّمِيرِ: ۋىجدان ئازابى.

ضَمِيلَةٌ ج ضَمَايِلُ: مېيىپ ئايال، توكۇر ئايال.

ضَمِيمٌ م ضَمِيمَةٌ ج ضَمَائِمُ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ھەمراھ، ئۇلپەت، شېرىك.

ضَمِينٌ ج ضُمَنَاءُ: كېپىل، مەسئۇل، جاۋابكار؛ خەزمەتچى.

ضَنَا يَضْنُو ضَنْوًا وَ ضَنًا نَصِيبُ فُلاَنٍ: پالانىنىڭ ھەسسىلىكى كۆپ بولدى.

ضَنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال كۆپ بالىلىق بولدى.

ضَنَأَ يَضْنَأُ ضَنْأً وَ ضُنُوءًا الْمَالُ: مال كۆپەيدى.

ضَنَأَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال كۆپ بالىلىق بولدى.

ضَنَأَ فِي الْأَرْضِ: يول يۈردى.

ضَنْءٌ ج ضُنُوءٌ: نەسىل، ئەۋلاد، بالا ـ چاقا، ئەسلى.

ضَنَأَةٌ . ضُنَاءَةٌ: زۆرۈر، لازىم.

ضَنْطٌ: تار.

ضَنَطٌ: ماي؛ روھلۇق، شوخ، جانلىق؛ ھاكاۋۇر.

ضَنُكَ يَضْنُكُ ضَنَاكَةً: ئاجىزلاپ كەتتى، بوشاپ كەتتى؛ ناچارلىشىپ كەتتى.

ضَنُكَ عَيْشُهُ: تۇرمۇشى نامراتلىقتا ئۆتتى.

ضَنْكٌ: قىيىنچىلىق، كەمبەغەللىك، تارلىق.

عَيْشٌ ضَنْكٌ: قىيىن تۇرمۇش.

﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾ ‹قرآن›: كىمكى مېنىڭ زىكرىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتى تار (يەنى، خاتىرجەمسىز) بولىدۇ.

ضَنَّ يَضَنُّ ضَنًّا وَ ضِنَّةً وَ ضَنَانَةً وَ مَضَنَّةً: بېخىللىق قىلدى.

ضَنَّ بِعِلْمِهِ: ئىلمىگە بېخىللىق قىلدى.

ضَنَّ بِوَقْتِهِ: ۋاقتىنى ئايىدى.

ضِنٌّ: ئەتىۋارلىق نەرسە، بىرىنىڭ كۆزى قىيمايدىغان نەرسە.

ضَنِّ: ماجالى قالمىغان، ئورۇق.

ضِنْوٌ / ضَنْوٌ: بالا ـ چاقا.

لَهُ ضَنْوٌ كَثِيرٌ: ئۇنىڭ بالا ـ چاقىسى جىق.

ضَنِيَ يَضْنَى ضَنًى وَ ضَنَاءً: ئاغرىقتىن جۇدەپ كەتتى، ياداپ كەتتى.

ضَنًى: ئاجىز، جۇدەڭ، ياداڭغۇ.

ضَنِينٌ ج أَضِنَّاءُ م ضَنِينَةٌ ج ضَنَائِنُ: بېخىل، پىخسىق.

﴿وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇ غەيبنى تەبلىغ قىلىشتا بېخىل ئەمەستۇر.

ضَنِيٌّ ج أَضْنِيَاءُ: كېسەل، ئاغرىق.

ضَهَبَ يَضْهَبُ ضَهْبًا اللَّحْمَ بِالنَّارِ: گۆشنى كاۋاپ

قىلدى.
ضَهَبَ يَضْهَبُ ضَهْوبًا الرَّجُلُ: كىچىككىپ ئۆستى،
ئاجىزلىدى.
ضَهْبُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ چۆيرەندىسى.
ضَهَتَ يَضْهَتُ ضَهْتًا الشَّيْءَ: قاتتىق دەسسىدى.
ضَهَدَ يَضْهَدُ ضَهْدًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئەزدى، زۇلۇم
قىلدى، ئازار بەردى، خارلىدى.
ضُهْدَةٌ: ئەزمەك، بويسۇندۇرماق، بوزەك قىلماق.
هُوَ ضُهْدَةٌ لِكُلِّ أَحَدٍ: ئۇنى ھەممە ئادەم بوزەك
قىلىدۇ.
ضَهَرَ يَضْهَرُ ضَهْرًا الْجَبَلَ: تاغقا ياماشتى، تاغقا
چىقتى.
ضَهْرٌ: تاشپاقا؛ چۇش، چۇش ۋاقتى.
ضَهْرٌ ج ضُهُورٌ: چوققا، تاغ چوققىسى؛ جىلغا،
ۋادى.
ضَهَزَ يَضْهَزُ ضَهْزًا ـــ هُ: ئۇنى قاتتىق دەسسىدى.
ضَهَزَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ قاتتىق دەسسىۋەتتى.
ضَهْلٌ: ئاز سۇ.
ضَهُولٌ ج ضُهُلٌ: تۇخۇم تۇغۇۋاتقان تۆگە قۇش.
ضَهِيَ يَضْهَى ضَهًا وَضَهًى ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئايال
جىگىرىكىپ قالدى.
ضَهِيَتِ الْأَرْضُ: زېمىن چۆللىشىپ قالدى.
ضَهِيدٌ: قاتتىق.
ضَهِيٌّ: ئوخشاش، ئوخشاشلىق، ئوخشاپ
كېتىدىغان.
ضَوْءٌ ج أَضْوَاءٌ: نۇر، يورۇقلۇق.
ضَوْءُ الشَّمْسِ: كۈن نۇرى، ئاپتاپ.
ضَوْءُ الْقَمَرِ: ئاي يورۇقى، ئايدىڭ.
عَلَى ضَوْءِ كَذَا: ئاساسەن، بىنائەن، بويىچە.
شَهِدَ الضَّوْءَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ: تۇغۇلدى، دۇنياغا
كەلدى؛ (نەشىردىن) چىقتى.
ضَوْءٌ أَمَامِيٌّ: (ماشىنىنىڭ) ئالدىنقى چىرىغى.
ضَوْءٌ خَلْفِيٌّ: (ماشىنىنىڭ) كەينى چىرىغى.
ضَوْءٌ جَانِبِيٌّ: (ماشىنىنىڭ) يان چىرىغى.
أَلْقَى الضَّوْءَ عَلَى الْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنى يورۇتۇپ
بەردى.
«يُتَابِعُ بَحْثَهُ فِي ضَوْءِ النَّظَرِيَّاتِ الْحَدِيثَةِ»: تەتقىقاتىنى
يېڭى نەزەرىيىلەر بويىچە ئېلىپ بارماقتا.
«كَانَتِ الْمَدِينَةُ تَجْتَذِبُهُ بِأَضْوَائِهَا»: شەھەر ئۆزىنىڭ
يورۇقلۇقى بىلەن ئۇنى جەلپ قىلماقتا.
ضِوَاءٌ: نۇر، يورۇقلۇق، نۇرلۇق.
ضَوْئِيٌّ: نۇرلۇق، يورۇقلۇق، پارلاق.
اَلسَّنَةُ الضَّوْئِيَّةُ: يورۇقلۇق يىلى، نۇر يىلى.
إِشَارَاتٌ ضَوْئِيَّةٌ: ئوت نۇرى ئارقىلىق سىگنال
بەرمەك.
الْأَشِعَّةُ الضَّوْئِيَّةُ: نۇر، يورۇقلۇق.
ضَوْجٌ ج أَضْوَاجٌ: ۋادىنىڭ بۇرۇلۇش جايى،
بۇرۇلۇش نۇقتىسى.
ضَوْجَانٌ م ضَوْجَانَةٌ: مەھكەم، قاتتىق.
ضُورٌ: قارا بولۇت.
ضَوْرٌ . ضَوْرَةٌ: ئاچ، ئاچ قورساق.
ضُورَةٌ ج ضُوَرٌ: ئاجىز، بىچارە، كەمبەغەل.
ضَوْضَاءُ: شاۋقۇن ـ سۈرەن، غەلۋە ـ غوۋغا.
ضَوْضَى ج ضَاضِيءُ: شاۋقۇن ـ سۈرەن، غەلۋە ـ
غوۋغا.
ضَوِطَ يَضْوَطُ ضَوَطًا فَكُّهُ: تاكلاي سۆڭىكى ئېگىلىپ
قالدى.
ضَوْعٌ: تارقىلىش، يېيىلىش.
ضَوْعُ الرَّائِحَةِ: خۇش پۇراقنىڭ تارقىلىشى.
ضَوْنَةٌ ج ضِوَانٌ: كىچىك قىز.
ضَوَّءَ يُضَوِّءُ تَضْوِئَةً الْمِصْبَاحَ: چىراغ ياقتى.
ضَوَّءَ الْبَيْتَ: ئۆينى يورۇتتى.
«بَدَا النَّهَارُ كَأَنَّهُ يُضَوِّءُ بِالْقَمَرِ لَا بِالشَّمْسِ»: كۈندۈزى
قۇياش بىلەن ئەمەس، بەلكى ئاي بىلەن

يورۇغاندەك يورۇدى.

ضَوَّحَ يُضَوِّحُ تَضْوِيحًا اللَّبَنَ بِالْمَاءِ: سۈتكە سۇ ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

ضَوَّرَ يُضَوِّرُ تَضْوِيرًا الرَّجُلَ ضَيْفَهُ: مېھمىنىنى ئاچ قويدى.

ضَوَّرَةُ الْجُوعِ: ئاچلىقتىن ئىچلىرى تارتىشىپ كەتتى.

ضَوَّطَ يُضَوِّطُ تَضْوِيطاً الأَشْيَاءَ: توپلىدى، جەملىدى.

ضَوَّعَ يُضَوِّعُ تَضْوِيعًا: ھىدىنى كۆچەيتتى.

ضَوَى يَضْوِي ضَيًّا إِلَيْهِ: مايىل بولدى، قوشۇلدى.

ضَوِيَ يَضْوَى ضَوًى: ئاجىز بولدى، جۇدىدى.

ضِيَاءٌ: نۇر، يورۇقلۇق، نۇرلۇق.

«هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَّالْقَمَرَ نُورًا» ‹قرآن›: ئاللاھ قۇياشنى نۇر چاچقۇچى، ئاينى نۇرلۇق قىلىپ ياراتتى.

ضَيَاعٌ: يىتىپ كەتمەك، قولدىن كەتمەك، ھالاك بولماق.

ضِيَافَةٌ: مېھمان قىلماق، كۈتۈۋالماق، زىياپەت بەرمەك.

كَانَ فِي ضِيَافَتِهِ: ئۇنىڭ مېھماندارچىلىقىدا بولدى.

ضَيْحٌ: سۇ قوشۇلغان سۈت، ھەسەل.

ضَيْرٌ: زەرەر، زىيان.

لاَ ضَيْرَ: زىيىنى يوق، ھېچقىسى يوق.

﴿قَالُوا لاَ ضَيْرَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ﴾ ‹قرآن›: سېھىرگەرلەر: «(بۇنىڭدىن بىزگە) ھېچ زىيان يوق، بىز ئەلۋەتتە پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز»، دېدى.

ضَيْضَاءُ: شاۋقۇن-سۈرەن، غەلۋە-غوۋغا.

ضِيزَى: ئادالەتسىز، ناھەق.

قِسْمَةٌ ضِيزَى: ئادالەتسىز تەقسىمات.

«تِلْكَ إِذَنْ قِسْمَةٌ ضِيزَى» ‹قرآن›: ئۇنداقتا بۇ ئادالەتسىز تەقسىماتتۇر.

ضَيْعٌ: يىتىپ كەتمەك، قولدىن كەتمەك، ھالاك بولماق.

ضَيْعَةٌ ج ضِيَاعٌ وَ ضِيَعٌ وَ ضَيْعَاتٌ: يەر-مۈلۈك، بايلىق؛ مەھەللە، كەنت.

ضَيْغَمٌ ج ضَيَاغِمُ: چىشلەيدىغان؛ يولۋاس.

ضَيْفٌ ج أَضْيَافٌ وَ ضُيُوفٌ وَ ضِيفَانٌ: مېھمان.

ضَيْفُ الشَّرَفِ: ئەزىز مېھمان.

﴿إِنَّ هَؤُلاَءِ ضَيْفِي فَلاَ تَفْضَحُونِ﴾ ‹قرآن›: بۇلار مېنىڭ مېھمىنىم، مېنى رەسۋا قىلماڭلار.

«مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ» ‹حديث›: كىمكى ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنسە، مېھمىنىنى ھۆرمەت قىلسۇن.

إِكْرَامُ الضَّيْفِ: مېھمانىنى ھۆرمەتلەش.

حَلَّ ضَيْفًا عَلَى فُلاَنٍ: پالانىغا مېھمان بولدى.

ضِيفٌ ج أَضْيَافٌ: قىرغاق، گىرۋەك.

حَضَرَ مُؤْتَمَرًا بِوَصْفِهِ ضَيْفًا: يىغىنغا سىرتتىن قاتناشتى.

ضِيفُ الْوَادِي: ۋادىنىڭ يان تەرىپى.

ضِيفُ الْجَبَلِ: تاغ يامزلى.

ضَيْقٌ: كەمبەغەللىك، ئېغىرچىلىق، غەم، قايغۇ.

«وَلاَتَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ» ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ھىيلە-مىكرىسىدىن يۈرىكىڭ سىقىلمىسۇن.

ضِيقٌ: تار، تارلىق؛ غەم؛ قىيىنچىلىق.

ضِيقُ ذَاتِ الْيَدِ: قولى قىسقا، نامرات.

ضِيقُ الْوَقْتِ: ۋاقىتنىڭ زىچلىقى.

ضِيقُ الْمَكَانِ: جاينىڭ تارلىقى.

ضِيقُ النَّفَسِ: نەپەسنىڭ سىقىلىشى.

ضِيقُ الْمَقَامِ: ئورۇننىڭ تارلىقى.

«لاَ أَسْتَطِيعُ الإِطَالَةَ فِي الشَّرْحِ لِضِيقِ الْمَقَامِ»: ئورۇن تارلىق قىلىۋاتقاچقا ئۇزۇن چۈشەندۈرۈپ كېتەلمەيمەن.

ضَيْقَةٌ ج ضِيَقٌ وَ ضَيْقٌ: قىيىنچىلىق، يوقسۇللۇق،

ئوڭۇشسىزلىق.

ضِيقَةُ الْوَقُودِ: يېقىلغۇ قىسلىقى.

ضَيْكَلُ ج ضَيَاكِلُ وَ ضَيَاكَلَةٌ: چوڭ، بۈيۈك؛ يالىڭاچ؛ نامرات، كەمبەغەل.

ضَيْمٌ ج ضُيُومٌ: زۇلۇم، ئېزىش، خورلاش.

«لَا تُعْجِبُنِي إِقَامَةُ الرَّجُلِ الْكَرِيمِ عَلَى الضَّيْمِ الَّذِي لَا يَرْضَاهُ»: ئالىيجاناب ئادەمنىڭ خورلۇققا چىداپ تۇرۇشى ھەيران قالارلىق ئەمەس.

ضَيْوَنٌ ج ضَيَاوِنُ: ئەركەك مۈشۈك.

ضَيَّعَ يُضَيِّعُ تَضْيِيعًا الشَّيْءَ: يوقاتتى، قولدىن بەردى، زايە قىلدى.

ضَيَّعَهُ: سەل قارىدى، بىپەرۋالىق قىلدى؛ ۋەيران قىلدى، ھالاك قىلدى؛ بۇزۇپ قويدى.

ضَيَّعَ مِنْهُ: قولدىن بېرىپ قويدى، قولدىن كەتكۈزۈپ قويدى.

ضَيَّعَ حَقَّهُ: ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

«أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجِزَ عَنْ إِكْتِسَابِ الإِخْوَانِ وَ أَعْجَزُ مِنْهُ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ ظَفَرَ بِهِ مِنْهُمْ»: كىشىلەرنىڭ ئەڭ ئاجىزى دوست تېپىشتىن ئاجىز كەلگەن ئادەم، بار دوستلىرىنى قولدىن چىقىرىپ قويغان ئادەم ئۇنىڭدىنمۇ ئاجىز ئادەمدۇر.

ضَيَّفَ يُضَيِّفُ تَضْيِيفًا: مېھمان قىلدى، كۈتۈۋالدى.

«فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا» «قۇرئان»: ئۇ ئىككىسى بىللە مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى، شەھەر ئاھالىسىدىن تاماق سورىدى، شەھەر ئاھالىسى ئۇلارنى مېھمان قىلىشتىن باش تارتتى.

ضَيَّفَ الرَّجُلُ: قىڭغىر يولغا ماڭدى.

ضَيَّقَ يُضَيِّقُ تَضْيِيقًا: تارايتتى، قىسقارتتى.

ضَيَّقَ الْخَنَاقَ عَلَى فُلاَنٍ: ئەزدى، بوزەك قىلدى، زۇلۇم قىلدى.

ضَيَّقَ عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەننى قورشىۋالدى.

ضَيَّقَ عَلَيْهِ: قىستى، سىقتى.

هَذَ الْحِذَاءُ ضَيَّقَ عَلَيْهِ: بۇ ئاياغ ئۇنىڭغا كىچىك كېلىپ قالدى.

ضَيَّقَ الْفَجْوَةَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرقنى ئازايتتى.

«حَاوَلَتِ السَّلْطَاتُ أَنْ تُضَيِّقَ الْخَنَاقَ عَلَى الْعَنَاصِرِ الْمُعَارِضَةِ»: ھۆكۈمران دائىرىلەر قارشى كۈچلەرنى بېسىشقا ئۇرۇندى.

ضَيِّقٌ: تار، چەكلىك.

ضَيِّقُ الْعَقْلِ: كالتە پەم.

ضَيِّقُ الْخُلْقِ: چۇس، تېرىككەك، ئاچچىقى يامان.

ط

ط «طا»: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 16 ـ ھەرپى بولۇپ ئەبجەد ھېسابىدا «9»نى كۆرسىتىدۇ.

طَاءَ يَطُوءُ وَ طَاءَ يَطَاءُ طَوْءًا: ئالدى ـ كەينىگە ماڭدى.

طَاؤُوسٌ ج طَوَاوِيسُ: توز.

طَابَ يَطِيبُ طِيْبًا وَ طَابًا وَ طِيْبَةً وَ تَطْيَابًا: ياخشى بولدى، ئوبدان بولدى، ئاق كۆڭۈل بولدى؛ لەززەتلىك بولدى.

طَابَ لَهُ: قانائەتلەندى، مەمنۇن بولدى.

طَابَ الْمَرِيْضُ: كېسەل ساقايدى.

طَابَ قَلْبُهُ: خۇشاللاندى.

طَابَتْ نَفْسُهُ: تولۇق قانائەت ھاسىل قىلدى.

طَابَ عَيْشُهُ: تۇرمۇشى باياشات بولدى، گۈزەل تۇرمۇش كەچۈردى.

طَابَ مَسَاؤُكُمْ: كەچلىكىڭلار خەيرلىك بولسۇن، خەيرلىك كەچ.

طَابَ عَنِ الشَّيْءِ نَفْسًا: ۋاز كەچتى.

طَابَ نَفْسُهُ عَنِ الدّخَانِ: تاماكىنى تاشلىدى.

طَابَ الْهَوَاءُ: ھاۋا ساپ بولدى.

طَابَ الطَّعَامُ: تاماق ئوخشىدى.

طَابَ لَهُ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا: شۇنداق قىلىشنى ياقتۇردى.

«يَطِيبُ الطَّعَامُ عَلَى مَائِدَةِ الْأَصْدِقَاءِ»: دوستلار بىلەن بىللە يېگەن تاماق لەززەتلىك.

﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ﴾ «قرآن»: سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، سىلەر (گۇناھلارنىڭ كىرلىرىدىن) پاك بولۇڭلار، جەننەتكە كىرىڭلار، (ئۇنىڭدا) مەڭگۈ قېلىڭلار.

طَابَاقٌ: قېلىن ئەينەك تاختا.

طَابَةٌ ج طَابَاتٌ: ھاراق؛ مەدىنىنىڭ بىر خىل ئاتىلىشى.

طَابِخٌ: قىزىتما كېسەللىكلىرى، كېزىك.

طَابِخَةٌ: بىر كۈن ئىچىدىكى ئەڭ ئىسسىق بولغان ۋاقىت.

طَابِعٌ ج طَابِعُونَ: ھەرپ تىزغۇچى، باسما ئىشچىسى، نابورچىك؛ خاراكتېر، مىجەز.

طَابِعٌ ج طَوَابِعُ: تامغا، مۆھۈر، ماركا.

طَابِعُ بَرِيْدٍ: پوچتا ماركىسى.

طَابِعُ الْحُسْنِ: گۈزەللىك مېڭى.

طَابِعٌ إِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي يۈزلىنىش.

طَبَعَهُ بِطَابِعِهِ: ئۇنىڭدا ئىزىنى قالدۇردى.

طَابِعٌ تِذْكَارِيٌّ: خاتىرە ماركىسى.

«هَذَا خِطَابٌ عَلَيْهِ طَابِعُ الْفَصَاحَةِ»: بۇ نۇتۇق پاساھەت خاراكتېرىنى ئالغان.

طَابِعَةٌ ج طَابِعَاتٌ: ئايال باسما ئىشچىسى، بېسىش ماشىنىسى.

طَابِعَةُ الْإِلِكْتِرُونِيَّةِ: ئېلېكترونلۇق بېسىش ماشىنىسى.

طَابِعَةٌ بِأَشِعَّةِ اللَّيْزِرِ: لازېر نۇرلۇق بېسىش ماشىنىسى.

طَابَقَ يُطَابِقُ مُطَابَقَةً: ماس كەلدى، مۇۋاپىقلاشتى، ئۇيغۇن كەلدى، ئۆزلەشتى؛ كۆتتى.

طَابَقَ عَلَى الْأَمْرِ: جاۋاب بەردى؛ ماقۇل كۆردى، ئىتىراپ قىلدى.

طَابِقٌ ج طَوَابِقُ وَ طَوَابِيقُ: قەۋەت؛ تاۋاق، ياپقۇچ، تۇۋاق، قاپقاق؛ ئېغىز.

طَابُورٌ ج طَوَابِيرُ: پولـــك (800دىــن 900گـــچە ئەسكەر بار توپ)؛ باتالليون.

اَلطَّابُورُ الْخَامِسُ: 5 ـ پولك.

طَابُورٌ مِنَ السَّيَّارَاتِ: ماشـــىنا ئەترىتـــى، ماشـــىنا كالوننىسى.

طَابُوقٌ ج طَوَابِيقُ: قىلىن ئەينەك تاختا.

طَابُونٌ ج طَوَابِينُ: ئوتدان.

طَابُونَةٌ: كىچىك تونۇر، ئوچاق.

طَابِيَةٌ ج طَوَابٍ: كىچىك قورغان، پوتەي.

طَاجِنٌ ج طَوَاجِنُ: تاۋا؛ تاۋان نان.

طَاحَ يَطُوحُ طَوْحًا الرَّجُلُ: ئازدى، ئاداشتى، ھالاك بولدى.

طَاحَ السَّهْمُ: ئوق خاتا كەتتى، نىشانغا تەگمىدى.

طَاحَتِ الْحُكُومَةُ: ھۆكـۈمەت تەختتىن چۈشۈپ، يېڭى ھۆكۈمەت تەختكە چىقتى.

طَاحَ يَطِيحُ طَيْحًا: يوقالدى، ھالاك بولدى، گۇمران بولدى.

طَاحِنٌ: تۈگمەنچى؛ شەپقەتسىز.

طَاحِنَةٌ ج طَوَاحِنُ: ئېزىق چىش.

حَرْبٌ طَاحِنَةٌ: دەھشەتلىك ئۇرۇش.

طَاحُونٌ. طَاحُونَةٌ ج طَوَاحِينُ: تـــۈگمەن، ئـــۈن تارتىش ماشىنىسى.

طَاحُونُ الرِّيحِ: شامال تۈگمىنى.

طَاحُونُ الْمَاءِ: سۇ تۈگمىنى.

دُولاَبُ طَاحُونِ الْمَاءِ: سۇ تۈگمىنىنىڭ چاقپىلىكى.

طَاحٍ م طَاحِيَةٌ: ئېگىز؛ ئېگىزلىك.

مِظَلَّةٌ طَاحِيَةٌ: چوڭ سايىۋەن.

طَاخَ يَطِيخُ طَيْخًا: تـۆھمەت قىلدى، سـۆز بىلەن ھۇجۇم قىلدى.

طَاخِيَةٌ: قاپقارا، تۇم قارا، قاپقاراڭغۇ.

طَادَ يَطُودُ طَوْدًا: مۇستەھكەم تـۇردى، بەرقارار تۇردى.

طَادٍ: ئېغىر، غالجىرلاشقان تۆگە.

طَارَ عَقْلُهُ: تەمتىرەپ قالدى، ھودۇقۇپ قالدى.

طَارَ طَائِرُهُ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

طَارَ قَلْبُهُ: ھەيران قالدى.

طَارَ لُبُّهُ: ئەقلىنى يوقاتتى.

طَارَ مِنَ الْفَرَحِ: گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى.

طَارَ سُرُورًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى.

طَارَ إِلَيْهِ: ئۇچقاندەك چاپتى.

طَارَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان قوزغالدى.

طَارَ الشَّخْصُ: ھاۋادا سەپەر قىلدى.

طَارَ إِلَى كَذَا: ئالدىرىدى.

طَارَ غُرَابُهُ: چېچى ئاقاردى.

طَارَ النَّوْمُ مِنْ عَيْنِهِ: ئۇيقۇسى قاچتى.

طَارَتْ نَفْسُهُ شُعَاعًا: ھودۇقتى، پاراكەندە بولدى.

طَارَ الشَّعْرُ: چېچى ئۆستى.

طَارَ يَطِيرُ طَيْرًا وَ طَيَرَانًا وَ طَيْرُورَةً الطَّائِرُ: قۇش ئۇچتى.

طَارَ يَطُورُ طَوْرًا وَ طَوَرَانًا الشَّيْءَ: ئايلاندى، يېقىنلاشتى.

طَارَ الصِّيْتُ فِي النَّاسِ: خەلق ئىچىدە داڭقى چىقتى، مەشھۇر بولدى.

﴿وَلاَ طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ «قرآن»: مەيلى ئىككى قانىتى بىلەن ئۇچىدىغان ئۇچار قۇش بولسۇن، ھەممىسى سىلەرگە ئوخشاش ئۇممەتلەردۇر. (يەنى، ئاللاھ تەرىپىدىن يارىتىلغان مەخلۇقلاردۇر).

طَارِئٌ ج طُرَّاءٌ وَ طُرَآءُ: چەتتىن كەلگەن، سىرتتىن قوشۇلغان؛ تاسادىپىي، تۇشتۇمتۇت.

طَارِئَةٌ ج طَوَارِئُ: ئاپەت، ھادىسە؛ جىددىي ئىش، كۆتۈلمىگەن ئىش.

ظُرُوفٌ طَارِئَةٌ: جىددىي شارائىت.

حَالَةُ الطَّوَارِئِ: جىددىي ھالەت.

قِسْمُ الطَّوَارِئِ: جىددىي بۆلۈم، جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.

طَوَارِئٌ جَوِّيَّةٌ: بالايىئاپەتلىك ئاتموسفېرا ئەھۋالى.

قَانُونُ الطَّوَارِئِ: جىددىي ھالەت قانۇنى، ۋاقىتلىق قانۇن.

إِحْتِيَاطُ الطَّوَارِئِ: جىددىي مۇدابىئە.

طَارٌ ـ طَارَةٌ: داپ.

طَارَةُ الْجَنَازِيرِ: چىشلىق چاق.

طَارَةُ الْقُشَاطِ: چىغرىق، غالتەك.

طَارَحَ يُطَارِحُ مُطَارَحَةً الأَسْئِلَةَ: تالاش ـ تارتىش قىلىشتى، سوئال ـ جاۋاب قىلىشتى.

طَارَحَهُ الْكَلاَمَ: مۇھاكىمە قىلىشتى.

طَارَحَهُ الْغَرَامَ: ياخشى كۆرۈشۈپ قېلىشتى.

طَارَحَ فُلاَنًا الشِّعْرَ: ... غا شېئىر ئېيتتى.

طَارَدَ يُطَارِدُ مُطَارَدَةً: ئارقىسىدىن قوغلىدى، ئىز قوغلىدى.

«طَارَدَ الشُّرْطِيّ اللِّصَّ حَتَّى أَمْسَكَ بِهِ»: ساقچى ئوغرىنى قوغلاپ ئاخىر تۇتۇۋالدى.

طَارِدٌ: قوغلىغۇچى، سۈرگۈن قىلغۇچى.

﴿وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ «قرآن»: مەن مۇئمىنلەرنى قوغلىۋەتمەيمەن.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الطَّارِدَةُ: مەركەزدىن قاچقۇچى كۈچ.

طَارٌّ: بۇرۇتى خەت تارتقان يىگىت.

طَارِطٌ: دۆت، كالۋا، گالۋاڭ.

طَارِفٌ ج طَرَفَةٌ: ئېرىشكەن، يېڭى، يېڭىلىق.

طَارِفَةٌ ج طَوَارِفُ: كۆز.

طَارِقٌ ج طُرَّاقٌ وَ أَطْرَاقٌ وَ طَارِقُونَ: ئۇرغۇچى، سوققۇچى، چەككۈچى، كېچىدە كەلگۈچى.

طَارِقٌ ج طَوَارِقُ: يۇلتۇز.

﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ النَّجْمُ الثَّاقِبُ﴾ «قرآن»: تارىقنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسەن؟ ئۇ يورۇق يۇلتۇزدۇر.

جَبَلُ طَارِقٍ: جەبەلى تارىق، جەبەلى تارىق بوغۇزى.

طَارِقَةٌ ج طَوَارِقُ وَ طَارِقَاتٌ: ئاپەت، بالايىئاپەت؛ ئۇرۇق، قەبىلە؛ ئولتۇرىدىغان جاي، ئورۇندۇق؛ رەمچى ئايال.

طَارِمَةٌ ج طَوَارِمُ وَ طَارِمَاتٌ: ياغاچ ئۆي.

طَازِجٌ: يېڭى، يېپيېڭى.

خُضَارٌ طَازِجٌ: يېڭى ئوتياش.

طَعَامٌ طَازِجٌ: يېڭى تاماق.

سَمَكٌ طَازِجٌ: يېڭى بېلىق.

فَاكِهَةٌ طَازِجَةٌ: يېڭى مېۋە.

طَاسَ يَطُوسُ طَوْسًا الْوَجْهُ: چىرايى گۈزەل بولدى.

طَاسَ الشَّيْءُ: دەسسىدى، چېقىۋەتتى، سۇندۇردى.

طَاسَ يَطِيسُ طَيْسًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، ئاۋۇدى.

طَاسٌ ج طَاسَاتٌ: جام، رومكا، قەدەھ.

طَاشَ يَطِيشُ طَيْشًا السَّهْمُ عَنِ الْغَرَضِ: ئوق نىشاندىن قايرىلىپ كەتتى.

طَاشَ عَقْلُهُ: ئەقلىنى يوقاتتى، خاتالاشتى.

طَاطَوَى: كاككۇك.

طَاعَ يَطُوعُ طَوْعًا: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

طَاعَ يَطِيعُ طَيْعًا: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، بۇيرۇقنى ئىجرا قىلدى.

طَاعَةٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

طَاعَةٌ عَمْيَاءُ: قارىغۇلارچە ئەگىشىش.

عَدَمُ الطَّاعَةِ: ئىتائەت قىلماسلىق.

﴿قُلْ لاَ تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ﴾ «قرآن»: ئېيتقىنكى، قەسەم قىلماڭلار، (قەسەمىڭلار يالغان، سىلەردىن تەلەپ قىلىنىدىغىنى) ساداقەتلىك بىلەن ئىتائەت قىلىشتۇر.

سَمْعًا وَ طَاعَةً: بۇيرۇققا بويسۇنماق؛ پەرمانبەردارمەن.

طَاعِمٌ ج طَعَمَةٌ: ئىشتىھاسى ياخشى ئادەم.

طَاعَنَ يُطَاعِنُ مُطَاعَنَةً: ئۆزئارا ئەيىبلەشمەك.

طَاعِنٌ: سانجىغۇچى، تۆھمەت قىلغۇچى، تەنە قىلغۇچى.

طَاعِنٌ فِي السِّنِّ: قېرى، ياشىنىپ قالغۇچى.

طَاعُونٌ ج طَوَاعِينُ: ۋابا، تارقىلىشچان كېسەل.

طَاعُونٌ رِئَوِيٌّ: تارقىلىشچان ئۆپكە ياللۇغى.

طَاعُونُ الْمَوَاشِي: چاھارپايلار يۇقۇملۇق كېسەللىكى.

طَاعُونٌ دَبْلِيٌّ: چۇما، تائۇن، قارىداپ ئۆلۈش كېسىلى.

«إِذَا سَمِعْتُمُ الطَّاعُونَ بِأَرْضٍ فَلَا تَدْخُلُوهَا» «حديث»: بىرەر جايدا ۋابا يۈز بەرگەنلىكىنى ئاڭلىساڭلار، ئۇ جايغا كىرمەڭلار.

طَاعٍ: ئىتائەتچان، بويسۇنغۇچى.

طَاغُوتٌ ج طَوَاغٍ وَ طَوَاغِيتُ: شەيتان؛ بۇت، ئاسىي.

﴿أُعْبُدُوا اللهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ «قرآن»: ئاللاھقا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن يىراق بولۇڭلار.

طَاغٍ: ھەددىدىن ئاشقۇچى، تېشىپ كەتكۈچى.

طَاغٍ ج طُغَاةٌ وَ طَاغُونَ م طَاغِيَةٌ: زومىگەر، زالىم، مۇستەبىت.

اَلطَّاغِي النَّوَوِيّ: يادرو زومىگەرى.

الطَّاغِيَةُ ج طَوَاغٍ: چاقماق، گۈلدۈرماما.

﴿فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ﴾ «قرآن»: سەمۇد بولسا ئادەتتىن تاشقىرى قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك قىلىندى.

طَافَ يَطُوفُ طَوْفًا وَ طَوَافًا وَ طَوَفَانًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جاينى تاۋاپ قىلدى، زىيارەت قىلدى، ئايلاندى.

طَافَ فِي الْبِلَادِ: شەھەرلەرنى سەيلە قىلدى، ساياھەت قىلدى.

طَافَ بِالْكَعْبَةِ: كەئبىنى تاۋاپ قىلدى.

طَافَ بِهِ الْخَيَالُ: چۈش كۆردى، خام-خىيال قىلدى.

طَافَ النَّهْرُ: سۇ تاشتى، يامراپ كەتتى.

طَافَ بِأَنْظَارِهِ: قاراپ چىقتى، كۆزدىن كەچۈردى.

طَافَ عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ: سۇ ئۈزدى، سۇ ئۈستىدە لەيلىدى.

طَافَ بِهِ الْكَرَى: مۈگدىدى.

طَافِيءٌ: ئوت ئۆچۈرگۈچى.

طَافِحٌ ج طَافِحَةٌ: تولۇپ تاشقان، توشۇپ كەتكەن، تېشىپ كەتكەن.

طَافِحٌ بِشْرًا: شاد-خۇرام، خۇشال كەيپىيات.

طَافِحَةٌ ج طَوَافِحُ: قۇرغاق، گىياھ ئۈنمەس يەر.

طَافِرٌ: سەكرىگۈچى.

طَافِشٌ: ئاچ قورساقلىقتىن تۇرالمىغان ئادەم.

طَاقَّةٌ ج طَوَاقٌّ: گۈللۈك چۆرىسىدىكى ئېھاتە تام؛ تاغ باغرى.

اَلطَّافِي ج طُفَاةٌ: سۇ ئۈستىدە لەيلەپ قالغۇچى.

اَلطَّافِي مِنَ السَّمَكِ: سۇ ئۈستىدە لەيلەپ قالغان ئۆلۈك بېلىق.

طَافِيَةٌ ج طَوَافٍ: كۆچمە مۇز؛ شۇرمەل.

طَاقَ يَطُوقُ طَوْقًا: تاقەت قىلدى، چىدىدى؛ بەرداشلىق بەردى.

طَاقٌ ج طِيقَانٌ وَ طَاقَاتٌ: ئەگمە ئىشىك، ئەگمە بىنا؛ قاتلام، قەۋەت.

طَاقَةٌ ذَاتِيَّةٌ: ئىچكى ئېنېرگىيە.

طَاقَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئېنېرگىيە.

طَاقَةٌ: قۇدرەت، قابىلىيەت، كۈچ-قۇۋۋەت، چىدام؛ بىر باغلام، بىر تۇتام؛ كىچىك پەنجىرە، دېرىزە.

طَاقَةٌ الذَّرِّيَّةِ: ئاتوم ئېنېرگىيىسى.

﴿رَبَّنَا وَلَاتُحَمِّلْنَا مَا لَاطَاقَةَ لَنَا بِهِ﴾ «قرآن»:

پەرۋەردىگارىمىز كۆچىمىز يەتمەيدىغان
نەرسىنى بىزگە ئارتمىغىن.

الطَّاقَةُ الْمُخْتَزَنَةُ فِي النَّوَاةِ: يادرو ئېنېرگىيىسى.

عَلَى قَدْرِ الطَّاقَةِ: كۈچىنىڭ يېتىشىچە، كۈچى
يەتكەن دائىرىدە.

عَمِلَ جِدَّ طَاقَتِهِ: بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

طَاقَةُ الْأَنْفِ: بۇرۇن تۆشۈكى.

طَاقَةُ الْعِرْنَيْنِ: بۇرۇن تۆشۈكى.

«فَتَحَ لِيْ طَاقَةً مِنَ الْعَمَلِ»: ماڭا ئۇمىد ئېلىپ
كەلدى.

«قَدَّمَ لِوَالِدَتِهِ طَاقَةً مِنَ الزَّهْرِ»: ئانىسىغا بىر دەستە
گۈل تەقدىم قىلدى.

طَاقَةٌ كَامِنَةٌ: يوشۇرۇن كۈچ.

«تُسْتَخْدَمُ الطَّاقَةُ الْكَهْرَبَائِيَّةُ فِي الْإِنَارَةِ وَالصِّنَاعَةِ»:
توك يورۇتۇش ۋە سانائەتتە ئىشلىتىلىدۇ.

طَاقَةٌ إِنْتَاجِيَّةٌ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچى.

طَاقِمُ الطَّائِرَةِ: ئايروپىلان خادىملىرى.

طَاقِمُ السَّفِينَةِ: پاراخوتنىڭ بىر يۈرۈش
خادىملىرى.

طَاقِيَةٌ ج طَوَاقِيٌّ: باش كىيىم، كۆلاھ، تەقىيە.

طَاقِيَةُ النَّوْمِ: ئۇيقۇ بۆكى، پوسما.

طَالَ يَطُولُ طَوْلًا: ئۇزىرىدى، سوزۇلدى.

﴿فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ «قرآن»:
زامانىنىڭ ئۇزىرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ دىللىرى
قېتىپ كەتتى.

«خَيْرُ النَّاسِ مَنْ طَالَ عُمْرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ» «حديث»:
كىشىلەرنىڭ ياخشىسى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن،
ئەمەللىرى ياخشى بولغان كىشىلەردۇر.

طَالَ الزَّمَنُ: ۋاقىت ئۇزىرىدى.

طَالَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ ئۆستى.

طَالَبَ يُطَالِبُ مُطَالَبَةً: تەلەپ قىلدى.

طَالَبَ بِحَقِّهِ: ھەققىنى تەلەپ قىلدى.

طَالِبٌ ج طُلَّابٌ وَ طَلَبَةٌ: تەلەپ قىلغۇچى،
ئىزدىگۈچى، ئىزدەنگۈچى؛ ئىلتىماس
قىلغۇچى؛ ئوقۇغۇچى، شاگىرت.

طَالِبُ عِلْمٍ: ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى.

طَالِبٌ جَامِعِيٌّ: ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى،
ستۇدېنت.

طَالِبُ الدِّرَاسَاتِ الْعُلْيَا: ئاسپىرانت.

﴿لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾
«قرآن»: ئۇنى چىۋىندىن تارتىپ ئالالمايدۇ.
بۇتمۇ ۋە (ئۇنىڭغا) چوقۇنغۇچىمۇ ئاجىزدۇر.

طَالِبُ الزَّوَاجِ: توي تەلىپىنى قويغۇچى.

«فِي جَامِعَتِنَا كَثِيرٌ مِنَ الطُّلَّابِ الْأَجَانِبِ»:
ئۇنىۋېرسىتېتىمىزدا نۇرغۇن چەت ئەللىك
ئوقۇغۇچىلار بار.

طَالَعَ يُطَالِعُ مُطَالَعَةً الشَّيْءَ: نەرسىگە داۋاملىق
قارىدى.

طَالِحٌ ج طَالِحُونَ وَ طُلَّاحٌ: يامان، ئەسكى، ناچار،
ئەخلاقسىز، بۇزغۇنچى.

طَالَعَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئوقۇدى، ئۆگەندى.

طَالَعَ بِالْأَمْرِ: خەۋەردار قىلدى، چۈشەندۈردى.

طَالِعٌ ج طَوَالِعُ: پالچى، قۇر سالغۇچى، مۇنەججىم؛
ئۆرلىگۈچى، تەلەي.

حُسْنُ الطَّالِعِ: تەلەيلىك، بەختلىك.

سَيِّءُ الطَّالِعِ: تەلەيسىز، بەختسىز.

كَشَفَ عَنِ الطَّالِعِ: پال سالدى.

طَالِقٌ ج طَوَالِقُ: تالاق قىلغۇچى.

إِمْرَأَةٌ طَالِقٌ: (ئەردىن) ئاجراشقان ئايال.

طَالَمَا: پەقەت؛ كۆپ قېتىم.

«أُمْكُثْ هُنَا طَالَمَا تُحِبُّ ذَالِكَ»: خالىسىڭىز بىسۇ
يەردە قېلىپ قېلىڭ.

طَامَ يَطِيمُ طَيْمًا: ياخشى ئىشلىدى.

طَامِثٌ ج طَوَامِثُ: ھەيز كۆرگۈچى، ھەيزدار ئايال.

طَامِحٌ ج طُمَّحٌ وَ طَوَامِحُ: ئىرادىلىك، ئۈمىدۋار؛ ئاچ كۆز، تەمەخور.

طَامِرٌ ج طَمَرَةٌ وَ طُمَّارٌ وَ طُمَّرٌ: نامسىز.

طَامِرٌ ج طَوَامِرُ: بۈرگە.

طَامِسٌ ج طَوَامِسُ: يىراق.

طَرِيْقٌ طَامِسٌ: يىراق يول.

نَجْمٌ طَامِسٌ: ئۆچكەن يۇلتۇز.

رَجُلٌ طَامِسُ الْقَلْبِ: نىيىتى بۇزۇق ئادەم.

طَامِعٌ: تەمەخور، ئاچ كۆز، نەپسانىيەتچى.

طَامَّةٌ ج طَامَّاتٌ: ئاپەت، بالايىئاپەت.

اَلطَّامَّةُ: قىيامەت كۈنى.

﴿فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى﴾ «قۇرئان»: قىيامەت كەلگەندە.

«إِعْتَبَرَ فَشَلَهُ طَامَّةً كُبْرَى»: مەغلۇبىيىتىنى چوڭ مۇسىبەت ھېسابلىدى.

طَامُورٌ ج طَوَامِيْرُ: يۆگىمە رەسىم، تومار.

طَامٍ: تاشقىن، كەلكۈن، سەل.

طَانَ يَطِيْنُ طِيْنًا الْحَائِطَ: تامنى سۇۋىدى.

طَانٍ (الطَانِي) ج طُنَاةٌ: زىنا قىلغۇچى، بۇزۇقچىلىق قىلغۇچى.

طَاهِرٌ ج أَطْهَارٌ: پاك-پاكىز.

طَاهِرُ الذِّمَّةِ: توغرا، ئادىل، ھەققانىي؛ ساپ.

طَاهِرُ الذَّيْلِ: گۇناھسىز، ئەيىبسىز، ئىپپەتلىك، ئەخلاقلىق.

طَاهِرُ الْقَلْبِ: سادىق، ۋاپادار، دىيانەتلىك.

حُبٌّ طَاهِرٌ: پاك مۇھەببەت، ھەقىقىي مۇھەببەت.

«كَانَ طَاهِرَ الْجِسْمِ وَالنَّفْسِ وَالثِّيَابِ»: ئۇ جىسمانىي، روھىي ۋە كىيىم جەھەتتىن پاك ئىدى.

طَاهِرَةٌ ج طَوَاهِرُ مِنَ النِّسَاءِ: ئاياللارنىڭ ھەيزدىن خالىي مەزگىلى.

طَاهِلٌ: ئۆزگىرىپ قالغان سۇ.

طَاهٍ ج طُهَاةٌ م طَاهِيَةٌ ج طَوَاهٍ وَ طَاهِيَاتٌ: ئاشپەز.

طَاوَحَ يُطَاوِحُ مُطَاوَحَةً فُلَانًا بِكَذَا: ئۆزئارا ئېتىشتى.

طَاوَعَ يُطَاوِعُ مُطَاوَعَةً: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

طَاوَلَ يُطَاوِلُ مُطَاوَلَةً: ئارقىغا سۈردى، كەينىگە سۈردى.

طَاوِلَةٌ: ئۈستەل، جوزا، شىرە.

لُعْبَةُ الطَّاوِلَةِ: تېنىس توپ ئويۇنى.

طَاؤُوسٌ ج طَوَاوِيْسُ: توز.

طَاوِيٌ ج طُوَاةٌ: ئاچ، ئاچ قورساق.

«كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبِيْتُ اللَّيَالِي الْمُتَتَابِعَةَ طَاوِيًا»: رەسۇلۇللاھ ئۇدا نەچچە كۈن ئاچ قورساق يېتىپ قالاتتى.

طَايَبَ يُطَايِبُ مُطَايَبَةً: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى، كۆڭۈل ئېچىشتى.

طَايَرَ يُطَايِرُ مُطَايَرَةً: ئۇچۇردى.

طَائِخٌ: ئەخمەق، پاسكىنا.

طَائِرٌ ج طَيْرٌ وَ طُيُورٌ وَ أَطْيَارٌ: قۇش، ئۇچقۇچى، ئۇچىدىغان، ئۇچار قانات؛ ئەمەل.

طَائِرُ الْفِرْدَوْسِ: تورغاي.

طَائِرُ النَّوْءِ: دېڭىز قارلىغىچى.

الطُّيُوْرُ الْجَارِحَةُ: ئوۋ قۇشلىرى.

طَائِرُ الصِّيْتِ: مەشھۇر، ئاتاقلىق.

﴿وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾ «قۇرئان»: ھەربىر ئىنساننىڭ ئەمەلىنى ئۇنىڭ بويىنىغا ئېسىپ قويىمىز. (يەنى، ئىنساننىڭ قىلغان ھەرقانداق ئەمەلى خۇددى بويۇنچاق بويۇندىن ئايرىلمىغاندەك ئۇنىڭدىن ھەرگىز ئايرىلمايدۇ. شۇنىڭغا يارىشا جازا بېرىلىدۇ).

مَيْمُوْنُ الطَّائِرِ: بەختلىك، بەختىيار.

عَلَى الطَّائِرِ الْمَيْمُوْنِ: ئاق يول بولسۇن، ئامان بولۇڭ.

هَدَّأَ طَائِرَهُ: كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

أَكَلَ شَيْئًا عَلَى الطَّائِرِ: ھاپىلا ـ شاپىلا يېدى.

طَائِرَةٌ ج طَائِرَاتٌ: ئايروپىلان.

طَائِرَةُ الرُّكَّابِ: پاسسازىر ئايروپىلانى.

الطَّائِرَةُ الْقَاذِفَةُ الْقَنَابِلَ: بومباردىمانچى ئايروپىلان.

طَائِرَةُ الْهُجُومِ: ھۇجۇمچى ئايروپىلان.

طَائِرَةُ الْمُقَاتِلِ: قىرغۇچى ئايروپىلان.

طَائِرَةُ الْإِسْتِكْشَافِ: رازۋېدكا ئايروپىلانى.

طَائِرَةُ إِسْتِطْلَاعٍ بَعِيدَ الْمَدَى: يىراق مۇساپىلىك رازۋېدكا ئايروپىلانى.

طَائِرَةٌ نَفَّاثَةٌ: رېئاكتىپ ئايروپىلان.

طَائِرَةُ الْمُطَارِدَةِ: قوغلىغۇچى ئايروپىلان.

طَائِرَةُ الْأُسْطُولِ: فلوت ئايروپىلانى.

طَائِرَةٌ عَمُودِيَّةٌ أَوْ صَوَّامَةٌ: تىك ئۇچار ئايروپىلان.

طَائِرَةٌ مَائِيَّةٌ: سۇ ئۈستى ئايروپىلانى.

طَائِرَةُ إِسْعَافٍ: قۇتقۇزۇش ئايروپىلانى.

طَائِرَةٌ بِلَاطَيَّارٍ: ئۇچقۇچىسىز ئايروپىلان.

طَائِرٌ كَشَّافَةٌ: رازۋېدكا ئايروپىلانى.

طَائِرَةُ النَّقْلِ: يۈك ئايروپىلانى، ترانسپورت ئايروپىلانى.

طَائِرَةُ الشَّحْنِ: يۈك ئايروپىلانى، ترانسپورت ئايروپىلانى.

طَائِرَةٌ بِدُونِ طَيَّارٍ: ئۇچقۇچىسىز ئايروپىلان.

طَائِرَةٌ ذَاتَ سَطْحٍ وَاحِدٍ: تاق قاناتلىق ئايروپىلان.

طَائِرَةٌ ذَاتَ سَطْحَيْنِ: قوش قاناتلىق ئايروپىلان.

طَائِرَةٌ سَحَّابَةٌ أَوْ شِرَاعِيَّةٌ: پىلانېر.

طَائِرَةٌ صَارُوخِيَّةٌ: راكېتاسىمان ئايروپىلان.

طَائِرَةُ الصِّبْيَانِ: لەگلەك.

طَائِرَةُ الْإِنْقِضَاضِ: شۇڭغۇغۇچى ئايروپىلان.

طَائِرَةٌ شِرَاعِيَّةٌ: پىلانېر (ھاۋا تەنھەرىكىتىدە ئىشلىتىلىدىغان موتورسىز ئايروپىلان).

طَائِرَةٌ مَدَنِيَّةٌ: خەلق ئاۋئاتسىيىسى.

طَائِرَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي ئايروپىلان.

سَافَرَ بِالطَّائِرَةِ: ئايروپىلان بىلەن سەپەر قىلدى.

حَامِلَةُ الطَّائِرَاتِ: ئاۋىئاماتكا.

طَائِشٌ ج طَائِشُونَ: شاللاق، يەڭگىل، تەنتەك؛ دۆت.

طَائِعٌ ج طَائِعُونَ وَ طُوَّعٌ: ئىتائەت قىلغۇچى، بويسۇنغۇچى.

﴿فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ئاسمان بىلەن زېمىنغا: «ئىختىيارى ياكى ئىختىيارسىز ھالدا كېلىڭلار (يەنى، ئەمرىمىزگە بويسۇنۇڭلار)»، دېدى. ئىككىلىسى «ئىختىيارى كەلدۇق»، دېدى.

طَائِفٌ: خىيال، ئارزۇ؛ خام ـ خىيال.

طَائِفٌ ج طَائِفُونَ: ئايلانغۇچى، چۆرگىلىگۈچى، تاۋاپ قىلغۇچى.

﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ﴾ «قۇرئان»: تەقۋادار كىشىلەر شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىگە ئۇچرىسا، ئاللاھنى ئەسلەيدۇ ـ دە، ھەقىقەتنى كۆرۈۋېلىپ، (شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن) خالاس بولىدۇ.

طَائِفَةٌ ج طَوَائِفُ وَ طَائِفَاتٌ: گۇرۇھ، جامائە، تائىپە، بىر پارتىيىنىڭ ئادەملىرى، بىر گۇرۇھنىڭ ئادەملىرى، مەسلەكداش.

﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنى جازالىغان چاغدا مۆئمىنلەردىن بىر تۈركۈم كىشى ھازىر بولسۇن.

أَلَمَّ بِطَائِفَةِ اللُّغَاتِ: بىرقانچە خىل تىلنى پىششىق بىلدى.

مُلُوكُ الطَّوَائِفِ: بەگلىكلەر، دۆلەتلەر.

شَيْخُ الطَّائِفَةِ: پىرقە باشلىقى.

طَائِفَةٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

«فِيْ لُبْنَان طَوَائِفُ دِيْنِيَّةٌ وَسِيَاسِيَّةٌ كَثِيْرَةٌ»: لىۋانىدا نۇرغۇن دىنىي ۋە سىياسىي گۇرۇھلار بار.

طَائِفِيٌّ: مەزھەپىنلىك، ئېقىمنىلىك.

أَمْرٌ طَائِفِيٌّ: مۇئەييەن گۇرۇھقا ئالاقىدار.

شَخْصٌ طَائِفِيٌّ: گۇرۇھۋاز.

طَائِفِيَّةٌ: گۇرۇھۋازلىق، تەرەپبازلىق.

طَائِلٌ ج طَوَائِلُ: پايدا، مەنپەئەت، بايلىق؛ كەڭلىك؛ قۇدرەت، كۈچ.

عَلَى غَيْرِ طَائِلٍ: پايدىسىز.

مُنَاقَشَةٌ لاَطَائِلَ تَحْتَهَا: پايدىسىز مۇنازىرە.

دُوْنَ طَائِلٍ: پايدىسىز.

لَمْ يَظْفَرْ بِطَائِلٍ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى.

طَائِلَةٌ: كۈچ، قۇدرەت، قابىلىيەت، شىجائەت، جاسارەت.

لاَ طَائِلَةَ فِيْهِ: پايدىسىز، بىكار، بىھۇدە.

أَمْوَالٌ طَائِلَةٌ: كۆپ مال ـ مۈلۈك.

لَدَيْهِ أَمْوَالٌ طَائِلَةٌ: ئۇنىڭ نۇرغۇن مال ـ مۈلكى بار.

طَائِلَةُ الْمَوْتِ: ئۆلۈم جازاسى.

«يَقَعُ تَحْتَ طَائِلَةِ الْقَانُوْنِ»: قانۇن بويىچە جازا كۆرۈلىدۇ.

طَأْطَاءٌ ج طَآطِئُ: پەس يەر، ئويمان يەر.

طَأْطَأَ يُطَأْطِئُ طَأْطَأَةً: ساڭگىلاتتى، پەسلەتتى، ئەگدى.

طَأْطَأَ رَأْسَهُ: بېشىنى تۆۋەن قىلدى.

«طَأْطَأَ رَأْسَهُ خَجَلًا»: خىجالەتتىن بېشىنى كۆتۈرەلمىدى.

طَأْطَأَ الْفَرَسَ: ئاتنى دېۋىتتى.

طَأْطَأَ يَدَهُ بِالْعِنَانِ: چۇلۋۇرنى سىلكىدى.

طَأْمَنَ يُطَأْمِنُ طَأْمَنَةً ظَهْرَهُ: بېلىنى ئەگدى، ئېگىشتى.

طَأْمَنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى جىلە توختاتتى.

طَأْمَنَ فُلَانًا: پالانىنى خاتىرجەم قىلدى.

طَبَا يَطْبُو طَبْوًا فَانًا إِلَيْهِ: يېتەكلىدى، باشلىدى.

طَبَاةٌ: ئۇنى مايىل قىلىۋالدى.

طِبَابَةٌ: داۋالاش، تېبابەت.

طِبَابَةٌ ج طِبَابٌ: بىر پارچە.

طَبَاخَةٌ: ئاشپەزلىك.

طَبَاخِيٌّ: ئاشخانا سايمانلىرى.

بَنَاتُ طَبَارٍ: پالاكەت، بەختسىزلىك، بالا ـ قازا، ئاپەت، كۈلپەت.

طَبَاشِيْرُ: بور.

طِبَاعَةٌ: مەتبەئەچىلىك، بېسىش تېخنىكىسى.

طِبَاعَةُ الْحَجَرِ: تاش مەتبەئەچىلىك.

آلَةُ الطِّبَاعَةِ الدَّوَّارَةِ: ئايلانما بېسىش ماشىنىسى.

طَبَاقٌ: تاماكا، تاماكا يوپۇرمىقى.

طِبَاقٌ: ئۇيغۇن، مۇۋاپىق، لايىق، ماس.

الطِّبَاقُ وَالْمُقَابَلَةُ: قارىمۇقارشى، ئېككىسى تەرەپلىمىلىك.

طَبَانُ الْعَجَلَةِ ج طَبَانَاتٌ: كامىر، چاق.

طَبَّ يَطِبُّ طَبًّا: داۋالىدى؛ دوختۇر بولدى.

طَبَّ الشَّخْصُ: مۇلايىم بولدى، يۇمشاق بولدى.

طِبٌّ: داۋالاش، تېبابەتچىلىك، مېدىتسىنا؛ ئارزۇ، تىلەك؛ ئادەت؛ دورا؛ مېھرىبان، مۇلايىم؛ نازاكەتلىك.

طِبُّ النَّفْسِ: روھىي داۋالاش ئۇسۇلى، پسىخىك يول بىلەن داۋالاش ئۇسۇلى.

عِلْمُ الطِّبِّ: تېببىي ئىلىم، مېدىتسىنا، تېبابەتچىلىك.

طِبُّ الْأَذَانِ: قۇلاق كېسەللىكلىرى ئىلمى.

طِبُّ الْأَسْنَانِ: چىش كېسەللىكلىرى ئىلمى، چىششۇناسلىق.

طِبُّ أَمْرَاضِ الْفَمِ: ئېغىز بوشلۇقى كېسەللىكلىرى ئىلمى.

طِبُّ أَمْرَاضِ الْجِلْدِيَّةِ: تېرە كېسەللىكلىرى ئىلمى.

طِبُّ الرِّئَةِ: تەجرىبىدىن ئۆتكەن رېتسېپ، خەلق ئارىسىدىكى رېتسېپ.

طِبٌّ شَرْعِيٌّ: قانۇن تېبابەتچىلىكى.

طِبٌّ إِشْعَاعِيٌّ: نۇر بىلەن داۋالاش.

مَدْرَسَةُ الطِّبِّ: تېببىي مەكتەپ.

كُلِّيَّةُ الطِّبِّ: تېببىي ئىنستىتۇت، تېببىي فاكۇلتېت.

طِبٌّ بَيْطَرِيٌّ: مال دوختۇرلۇق.

طِبٌّ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي داۋالاش.

طِبٌّ نَفْسِيٌّ: روھىي داۋالاش.

طَبٌّ . طُبٌّ: داۋالاش، دورىگەرلىك، دورا؛ مېھرىبان، مۇلايىم؛ نازاكەتلىك.

طَبٌّ م طَبَّةٌ: ماھىر، ئۇستا، پۇختا.

طَبَّاخٌ ج طَبَّاخُونَ: ئاشپەز.

رَئِيسُ الطَّبَّاخِينَ: ئاشپەزلەر باشلىقى.

طَبَّاعٌ ج طَبَّاعُونَ: ھەرپ تىزغۇچى، باسما ئىشچىسى، گۈل باسقۇچى.

طَبَّاعَةٌ: گۈل بېسىش ماشىنىسى.

طَبَّالٌ ج طَبَّالُونَ: دۇمباقچى، ناغرىچى.

طَبَّانٌ: كامىر، چاق.

طَبَّبَ يُطَبِّبُ تَطْبِيبًا: داۋالىدى.

«طَبَّبَهَا الدَّكْتُورُ فُلَانٌ»: ئۇنى پالانى دوكتور داۋالىدى.

طِبَّةٌ ج طِبَبٌ: بىر پارچە.

طَبَّخَ يُطَبِّخُ تَطْبِيخًا اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى، قورۇدى.

طَبَّخَ الشَّيْءَ: بالا ئۈستى، ئۆسۈپ يېتىلدى.

طَبَّسَ يُطَبِّسُ تَطْبِيسًا: سۈركىدى، سۈرتتى، جىجىۋەتتى.

طَبَّعَ يُطَبِّعُ تَطْبِيعًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى تەربىيىلىدى، ئۆگەتتى، كۆندۈردى.

طَبَّقَ يُطَبِّقُ تَطْبِيقًا: يېپىۋەتتى، ئومۇملاشتى؛ مۇۋاپىقلاشتۇردى.

طَبَّقَ السَّحَابُ الْجَوَّ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

طَبَّقَ صِيتُهُ الْآفَاقَ: ئۇنىڭ داڭقى پۇر كەتتى.

طَبَّقَ الشَّيْءَ عَلَى الشَّيْءِ: قاتلىدى.

طَبَّقَ الْمَاءُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ: سۇ يەر يۈزىنگە يامراپ كەتتى.

طَبَّقَ قَاعِدَةً عَلَى ...: پرىنسىپ ئورناتتى.

طَبَّقَ الْحِصَانَ: ئاتنى تاقلىدى.

طَبَّقَ السَّيْفُ الْمَفْصِلَ: قىلىچ بىغىشنى ئۈزۈۋەتتى، دەل جايىغا تەگدى.

طَبَّلَ يُطَبِّلُ تَطْبِيلًا: رىغبەتلەندۈردى؛ ناغرا چالدى.

طَبَّلَ وَ زَمَّرَ: سۇرەن-چۇقان قىلدى.

طِبْنَةٌ: قورۇق نان.

طِبِّيٌّ: تېبابەتچىلىك.

طَبِجَ يَطْبَجُ طَبَجًا الرَّجُلُ: كىشى ھاماقەت بولۇپ قالدى.

طَبِجَ عَلَى رَأْسِهِ: بېشىغا ئۇردى.

طَبَخَ يَطْبُخُ / يَطْبَخُ طَبْخًا اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى، قورۇدى.

طَبَخَ الْأَمْرَ: ئىشنى پىلانلىدى، تەدبىر قوللاندى.

طَبْخٌ: پىشۇرماق، پىشۇرۇش.

صِنَاعَةُ الطَّبْخِ: ئاشپەزلىك كەسپى.

طَبْخَةٌ ج طَبَخَاتٌ: بىر قېتىم پىشۇرۇش.

«شَاطَتِ الطَّبْخَةُ مِنْ كَثْرَةِ الطَّبَّاخِينَ»: ئاشپەزلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن تاماق كۆيۈپ كەتتى.

طَبْخِيٌّ: ئاشخانا سايمانلىرى.

طَبَرَ يَطْبُرُ طَبْرًا: سەكرىدى؛ يوشۇرۇندى.

طَبَرٌ ج أَطْبَارٌ: ئايپالتا، ئۇرۇش پالتىسى.

طِبْرٌ: تۈۋرۈك.

طَبَرْزَدٌ: ناۋات.

طَبَرْزِينٌ: ئايپالتا، ئۇرۇش پالتىسى.

طَبَزَ يَطْبُزُ طَبْزًا الشَّيْءَ: تولدۇردى.

طِبْزٌ: قوش لوككىلىق تۆگە، قوش ئۆركەشلىك تۆگە؛ تاغنىڭ بۇرجىكى.

طَبَسَ يَطْبُسُ طَبْسًا: سۈۋىدى (تامنى).

طَبْشِيرٌ: بور.

طَبْطَابَةٌ: پالاق، توپ كالتىكى.

طَبْطَبَ يُطَبْطِبُ طَبْطَبَةً الْمَاءُ: سۇ شىلدىرلىدى، شىرىلداپ ئاقتى.

طَبْطَبَ عَلَيْهِ: قولىنى ئاستا ئۇرۇپ قويدى.

طَبَعَ يَطْبَعُ طَبْعًا وَ طِبَاعَةً الْكِتَابَ: كىتاب باستى.

طَبَعَ السَّيْفَ: قىلىچ قۇيدى.

طَبَعَ الثَّوْبَ: رەختكە گۇل باستى، بويىدى.

طَبَعَ عَلَى الْمَكْتُوبِ: تامغا باستى.

طَبَعَ الدِّرْهَمَ: تەڭگە قويدى.

طُبِعَ عَلَى كَذَا: تەبىئىتى شۇنداق.

طَبَعَ الشَّيْءَ بِطَابِعِهِ: تامغىسىنى بېسىپ بەردى، قول قويۇپ بەردى.

طَبَعَ قُبْلَةً عَلَى خَدِّهِ: مەڭزىگە سۆيۈپ قويدى.

طَبَعَ اللهُ عَلَى قَلْبِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭ دىلىنى پىچەتلىۋەتتى، چۈشەنمەس قىلىپ قويدى.

﴿وَطَبَعَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَايَعْلَمُونَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پىچەتلىۋەتتى. (شۇنىڭ ئۈچۈن) ئۇلار (ئاللاھنىڭ ئەمرىنى) بىلمەيدۇ.

طَبَعَ مِنَ الطِّينِ جَرَّةً: لايدىن كومزەك ياسىدى.

طُبِعَ عَلَى الشَّرِّ: ۋۇجۇدىغا يامانلىق سىڭىپ كەتتى.

طَبْعٌ: باسماق؛ قول قويماق.

طَبْعُ الْحَجَرِ: تاش باسما، تاش مەتبەئە.

طَبْعُ الْأَحْرُفِ: مىخ مەتبەئەدە بېسىش.

إِعَادَةُ الطَّبْعِ: قايتا بېسىش.

تَحْتَ الطَّبْعِ: بېسىلىۋاتىدۇ، بېسىلماقتا.

صَنَاعَةُ الطَّبْعِ: مەتبەئەچىلىك، بېسىش تېخنىكىسى.

«الْكِتَابُ تَحْتَ الطَّبْعِ وَ سَيَصْدُرُ إِلَى الْأَسْوَاقِ قَرِيبًا»: كىتاب بېسىلىۋاتىدۇ، پات يېقىندا بازارغا سېلىنىدۇ.

طَبْعٌ ج طِبَاعٌ: تەبىئەت، خاراكتېر، مىجەز.

طَبْعًا . بِالطَّبْعِ: تەبىئىي، ئۆز-ئۆزىدىن، مۇقەررەر، چوقۇم.

كَانَ حَادًّا الطَّبْعِ: مىجەزى چۇس بولدى.

طَبَعٌ: كىر؛ دات.

طَبْعَةٌ ج طَبَعَاتٌ: نەشر، باسما.

طَبْعَةٌ مُحَقَّقَةٌ: ئىشەنچلىك نۇسخا، تۈرلۈك قوليازمىلارغا سېلىشتۇرۇپ بېسىلغان ئىشەنچلىك باسما.

طَبْعَةٌ مَزِيدَةٌ: مەزمۇنى كۆپەيتىلگەن باسما.

طَبْعَةٌ مُعَدَّلَةٌ: ئۆزگەرتىلگەن نەشرى.

طَبْعَةٌ مُنَقَّحَةٌ: تۈزىتىلگەن نەشرى.

طَبْعَةٌ أُولَى: 1 ـ نەشرى.

«صَدَرَ مِنْ هَذَا الْكِتَابِ ثَلَاثُ طَبَعَاتٍ»: بۇ كىتاب ئۈچ قېتىم بېسىلدى.

طَبَقَ يَطْبُقُ طَبْقًا الْيَدَ: بارماقلىرىنى يۇڭكتى، مۇشتىنى تۈگدى.

طَبَقَ يَطْبُقُ طُبُوقًا السَّحَابُ: ئاسمانى بۇلۇت قاپلىدى.

طَبِقَتِ الْأَصَابِعُ: بارماقلىرى يىغىلدى. مۇشتى تۈگۈلدى.

طَبِقَ يَطْبَقُ طَبَقًا الشَّيْءُ: نەرسە يىغىلدى.

طَبِقَ يَعْمَلُ: قىلىشقا باشلىدى، قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى.

طَبَقٌ ج أَطْبَاقٌ: ياپقۇچ، تۇۋاق، قاپقاق؛ تاۋاق.

﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ «قۇرئان»: سىلەر جەزمەن بىر هالدىن، يەنە بىر هالغا يۆتكىلىپ تۇرىسىلەر.

طَبَقُ الْأَرْضِ: يەر يۈزى.

طَبَقُ الْفِنْجَانِ: خونچا، چاي تەخسىسى.

طَبَقٌ فَاثُورٌ: فارفور قاچا.

طَبَقٌ طَائِرٌ: ئۇچار تەخسە.

عَلَى طَبَقٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ: ئوڭاي، مۇشەققەتسىز.

طِبْقٌ: بىنائەن، بويىچە، ئاساسەن، مۇۋاپىق، ئۇيغۇن، ماس.

طِبْقَ مُخَطَّطٍ: پىلان بويىچە.

طِبْقَ الْمَرَامِ: كۆڭۈلدىكىدەك.

طِبْقًا لِلْقَانُونِ: قانۇنغا ئاساسەن.

طِبْقًا لِرَغْبَتِهِ: ئۇنىڭ ئارزۇسى بويىچە.

طِبْقَ الْأَصْلِ: تامامەن ئەسلىدىكىگە ئوخشاش.

طِبْقٌ: تاقالغان، ئېتىلگەن، يېپىلغان؛ چەكلەنگەن؛ قاتلانغان.

طَبَقَةٌ ج طَبَقَاتٌ وَ طِبَاقٌ: سىنىپ، تەبىقە؛ دەرىجە، قەۋەت، قاتلام؛ ھالەت، ۋەزىيەت.

طَبَقَةُ الْعُمَّالِ: ئىشچىلار سىنىپى.

﴿أَلَمْ تَرَوا كَيْفَ خَلَقَ اللهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا﴾ ‹قرآن›: سىلەر كۆرمىدىڭلارمىكىن، ئاللاھ قانداق قىلىپ يەتتە ئاسماننى بىرىنىڭ ئۈستىدە بىرىنى قىلىپ ياراتتى؟

الطَّبَقَةُ الْمُتَفَكِّرَةُ: زىيالىيلار.

طَبَقَةٌ مِنَ التُّجَّارِ الْمُرَابِيْنَ: جازانىخورلار.

طَبَقَةُ الْمَلَّاكِيْنَ: پومېشچىكلار سىنىپى.

طَبَقَةُ الرَّأْسِمَالِيِّيْنَ الْمُحْتَكِرِيْنَ: مونوپول بۇرژۇئازىيە.

طَبَقَةُ الْبُرْجُوَازِيِّيْنَ الْقَوْمِيِّيْنَ: مىللىي بۇرژۇئازىيە.

طَبَقَةُ الرَّأْسِمَالِيِّيْنَ الْبِيْرُوقْرَاطِيِّيْنَ: بىيۇروكرات بۇرژۇئازىيە.

طَبَقَةُ صِغَارِ الْبُرْجُوَازِيِّيْنَ: ئۇششاق بۇرژۇئازىيە.

الطَّبَقَةُ الدُّنْيَا: جەمئىيەتنىڭ تۆۋەن تەبىقىسى؛ پۇقرا.

طَبَقَةٌ فِي الْأَرْضِ: يەر قاتلىمى.

طَبَقَةُ النَّغَمِ: ئىنتوناتسىيە، ئاھاڭ، ناۋا، كۈي، ئاھاڭداشلىق.

نِضَالُ الطَّبَقَاتِ: سىنىپىي كۈرەش.

عِلْمُ طَبَقَاتِ الْأَرْضِ: گېئولوگىيە.

صِرَاعُ الطَّبَقَاتِ: سىنىپىي كۈرەشلەر. سىنىپلار كۈرىشى.

تَتَأَلَّفُ الْبِنَايَةُ مِنْ خَمْسِ طَبَقَاتٍ: بەش قەۋەتلىك بىنا.

يَدٌ طَبِقَةٌ: بېخىل، پېخسىق.

طَبَقِيٌّ: سىنىپىي، قاتلام.

اَلْمُجْتَمَعُ الطَّبَقِيُّ: سىنىپىي جەمئىيەت.

صِرَاعٌ طَبَقِيٌّ: سىنىپىي كۈرەش.

طَبَلَ يَبْطُلُ طَبْلًا: دۇمباق چالدى، ناغرا چالدى.

طَبْلٌ: دۇمباق ئاۋازى.

طَبْلٌ ج طُبُولٌ وَ أَطْبَالٌ: دۇمباق، ناغرا.

بِلَا زَمْرٍ وَلَا طَبْلٍ: جىمجىت.

طَبْلٌ أَجْوَفُ: قۇيقۇرۇق، پايدىسىز.

طَبْلَةٌ ج طَبَلَاتٌ: داپ.

طَبْلَةُ الْفُنُوغِرَافِ: ئاۋاز تىڭشىغۇچ.

طَبْلَةُ الْأُذُنِ: قۇلاق پەردىسى.

طَبْلِيَّةٌ ج طَبْلِيَّاتٌ: يۇملاق تاماق ئۈستىلى.

طَبَنَ يَطْبِنُ طَبْنًا النَّارَ: ئوتنى كۆمۈپ قويدى.

طَبَنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ياخشى بىلدى، پۇختا بىلدى.

طَبِنَ يَطْبَنُ طَبَنًا وَ طَبَانَةً الشَّيْءَ: ياخشى بىلدى، پۇختا بىلدى.

طَبْنٌ: كىشىلەر توپى، خەلق ئاممىسى.

طُبْنٌ: چارتار، پىپا، تۆت تارلىق ساز.

طَبْنَةٌ ج طَبَنٌ: چېچەن، زېرەك، چېۋەر، پاراسەتلىك.

طَبُونَةٌ ج طَوَابِيْنُ: كىچىك تونۇر، ئوچاق.

طَبِيَ يَطْبَى طَبًا وَ طَبَى ـــ تِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ يېلىنى

بوشاپ كەتتى.

طِبِّيٌّ ج أَطِبَّاءُ: ئەمچەك توپچىسى.

طَبِيبٌ ج أَطِبَّاءُ وَ أَطِبَّةٌ م طَبِيبَةٌ: دوختۇر، تېۋىپ.

طَبِيبُ الْأَسْنَانِ: چىش كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

طَبِيبُ الْآذَانِ: قۇلاق كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

طَبِيبُ الْعُيُونِ: كۆز كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

طَبِيبٌ بَيْطَرِيٌّ: مالدوختۇرى.

طَبِيبُ الْأَمْرَاضِ الْجِلْدِيَّةِ: تېرە كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

طَبِيبُ الْعَائِلَةِ: ئائىلە دوختۇرى.

طَبِيبُ الْأَمْرَاضِ الْعَصَبِيَّةِ: روھىي كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

طَبِيبُ الْأَمْرَاضِ الْعَقْلِيَّةِ: نېرۋا كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

طَبِيبُ الْأَمْرَاضِ النِّسَائِيَّةِ: ئاياللار كېسەللىكلىرى دوختۇرى.

طَبِيبٌ شَرْعِيٌّ: قانۇن دوختۇرى.

طَبِيبٌ نَفْسَانِيٌّ: روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرى.

طَبِيبٌ جَرَّاحٌ: تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرى.

طَبِيبُ الْأَطْفَالِ: باللار كېسەللىكى دوختۇرى.

طَبِيبٌ عَامٌّ: ئۇنىۋېرسال كېسەللەر دوختۇرى.

طَبِيخٌ ج أَطْبِخَةٌ: پىشۇرۇلغان تاماق.

طَبِيخٌ مِنَ الْآجُرِّ: پىششىق خىش.

طَبِيخَةٌ ج طَبَائِخُ: ئىسسىق ھاۋا.

طَبِيعَةٌ ج طَبَائِعُ: تەبىئەت، تەبىئەت دۇنياسى، مىجەز، خاراكتېر.

الطَّبِيعَةُ الْبَشَرِيَّةُ: ئىنسان تەبىئىتى.

بِطَبِيعَةِ الْحَالِ: تەبىئىي، مۇقەررەر، ئەلۋەتتە.

عِلْمُ الطَّبِيعَةِ: فىزىكا.

عِلْمُ الطَّبِيعَةِ الْحَيَوِيَّةِ: بىئوفىزىكا.

مَا وَرَاءَ الطَّبِيعَةِ: مېتافىزىكا.

طَبِيعَةٌ صَامِتَةٌ: جانسىز تەبىئەت.

فَوْقَ الطَّبِيعَةِ: ئاجايىپ، غەلىتە.

«لَهُ طَبِيعَةٌ سَمْحَةٌ»: ئۇ كەڭ قورساق ئادەم.

طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي، تەبىئەت دۇنياسىغا مەنسۇپ، تەبىئىي پەنگە خاس؛ ناتۇرالىزم؛ فىزىكا ئالىمى؛ ئاددىي، ئادەتتىكى.

مِنَ الطَّبِيعِيِّ أَنْ: تەبىئىيكى ....

تَارِيخٌ طَبِيعِيٌّ: ناتۇرال، ناتۇرال ئىلمى.

حَرِيرٌ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي يىپەك.

لُؤْلُؤٌ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي مەرۋايىت.

اَلْمَذْهَبُ الطَّبِيعِيُّ: ناتۇراللىستىك كۆزقاراش، ناتۇرالىزم.

جُغْرَافِيَا طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي جۇغراپىيە.

الْعُلُومُ الطَّبِيعِيَّةُ: تەبىئىي پەنلەر.

مَنَاظِرُ طَبِيعِيَّةٌ خَلَّابَةٌ: مەپتۇن قىلارلىق تەبىئىي مەنزىرىلەر.

وَفَاةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي ئۆلۈم.

طَبِيعِيَّاتٌ: تەبىئەت ھادىسىلىرى.

عُلَمَاءُ الطَّبِيعِيَّاتِ: فىزىك، فىزىكا ئالىملىرى.

عِلْمُ الطَّبِيعِيَّاتِ: فىزىكا.

مَصْلَحَةُ الطَّبِيعِيَّاتِ: تەبىئىي پەنلەر بۆلۈمى.

طَبِيقٌ: ئۇيغۇن، مۇۋاپىق، لايىق، ماس.

طَثَّ يَطُثُّ طَثًّا الشَّيْءَ: تېپىۋەتتى، ئىتتىرىۋەتتى.

طَثٌّ: دىسكا ئېتىش ئويۇنى.

طَثَرَ يَطْثُرُ طَثْرًا وَ طُثُورًا اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇپ قالدى.

طَثْرَةٌ: ئۇيۇپ قالغان سۈت، قارا لاي، لەش؛ پاراۋان تۇرمۇش، قوي يۇڭگى.

طَجَّنَ يُطَجِّنُ تَطْجِينًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تاۋىدا پىشۇردى.

طَجَنَ يَطْجُنُ طَجْنًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تاۋىدا پىشۇردى.

طَجِنَ يَطْجَنُ طَجَنًا: قوپال سۆزلىدى.

طَحَا يَطْحُو طَحْوًا الشَّيْءَ: نەرسە يېيىلدى.

طَحَا الرَّجُلُ: يول يۈردى.

طَحَا بِالْكُرَةِ: توپنى ئاتتى.

طَحَا الْقَمَرُ: ئاي يورۇدى، نۇر چاچتى.

طَحَارٌ: ئىگراش، ھاسراش.

طَحَالٌ: تال باللۇغى.

طَحَالٌ ج طَحَالَاتٌ: تال.

طَحَالِيٌّ: تاللىق، تالغا ئائىت.

طِحَانَةٌ: تۈگمەنچىلىك كەسپى.

طَحَّ يَطُحّ طَحًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى يايدى، يېيىپ سالدى.

طُحْحٌ: ئىستانوك، قىرىش ماشىنىسى.

طَحَّانٌ: تۈز يەر.

طَحَّانٌ ج طَحَّانُونَ: تۈگمەنچى، تۈگمەن خوجايىنى.

طَحَّنَ يُطَحِّنُ تَطْحِينًا: ئۇن تارتتى؛ غاجىدى، سوركىدى، ئەزدى.

طَحَرَ يَطْحِرُ طَحْرًا وَ طَحِيرًا وَ طَحَارًا الرَّجُلُ: ئىگرىدى، خورسىندى.

طَحَرَ يَطْحَرُ طَحْرًا الشَّيْءَ: تاشلىۋەتتى، ئېتىۋەتتى.

طَحَرَتْ عَيْنُ الْمَاءِ: بۇلاق سۈيى لەشلىك ئۆستەڭگە چىقىپ قالدى.

طَحْرَ. طَحَرَةٌ: پارچە بولۇت.

طَحْرَبَ يُطَحْرِبُ طَحْرَبَةً: قاچتى، تىكىۋەتتى.

طَحْرَبَ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى تولدۇردى.

طِحْرِبٌ: كۆپۈك.

طِحْرِبَةٌ: بىر پارچە بولۇت، بىر پارچە رەخت.

طَحْرُورٌ ج طَحَارِيرُ: سۇيۇق بولۇت.

طَحْطَحَ يُطَحْطِحُ طَحْطَحَةً: سۇندۇرۇۋەتتى، يانجىۋەتتى، پارچىلىۋەتتى.

طَحْطَحَ الرَّجُلُ: كۈلدى.

طَحَلَ يَطْحَلُ طَحْلًا هُ: تالىي ئاغرىدى، تالى ئاغرىقىغا دۇچار بولدى.

طَحَلَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

طَحِلَ يَطْحَلُ طَحَلًا: تال يوغىناپ كەتتى.

طَحِلٌ: تالى يوغىناپ كەتكەن.

طُحْلٌ: سامانىلىق ئۈچقۇندىسى، قوغان، تاشلاندۇق نەرسىلەر.

طُحْلَةٌ: كۈل رەڭ.

طَحْلَبَ يُطَحْلِبُ طَحْلَبَةً الْمَاءُ: سۇنىڭ كۆپۈكى ئۆرلەپ چىقتى.

طُحْلُبٌ. طِحْلِبٌ ج طَحَالِبُ: لەش.

طِحْلِبَةٌ: تاقىر، پايىنەك.

طَحَمَ يَطْحَمُ طَحْمَةً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى.

طُحْمَةٌ ج طُحَمٌ وَ طِحَامٌ: بىر توپ كىشىلەر.

طَحَمَةٌ: جەڭگىۋار ئادەم، تۆگىلەر توپى.

طَحَنَ يَطْحَنُ طَحْنًا الْقَمْحَ: ئۇن تارتتى.

طِحْنٌ: ئۇن.

«تَسْمَعُ جَعْجَعَةً وَلَاتَرَى طِحْنًا» ‹مثل›: يوغانچى، پوچى، گۈلدۈرى بار، يامغۇرى يوق؛ گېپىدە تۇرمايدىغان.

طَحُومٌ: ئۆركەشلەپ ئاققان سۇ.

طَحَى يَطْحِي طَحْيًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يايدى.

طَحَى الرَّجُلُ: كىشى يېنىچە ياتتى؛ ئۇخلىدى.

﴿وَالْأَرْضِ وَمَاطَحَاهَا﴾ ‹قرآن›: زېمىن ۋە ئۇنى بىنا قىلغان زات بىلەن قەسەمكى...

طَحِينٌ: ئۇن.

«يُصْنَعُ الْخُبْزُ مِنَ الطَّحِيْنِ»: نان ئۇندىن قىلىنىدۇ.

طَحِينَةٌ: كۈنجۈت مېيىنىڭ دۇغى.

طَحِينِيٌّ: ئۇندەك.

لَوْنٌ طَحِينِيٌّ: قوڭۇر، بېغىر رەڭ.

طَخَا يَطْخُو طَخْوًا وَطُخُوًّا اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەت قاراڭغۇ بولدى.

طَخَاءٌ: ئېگىز بولۇت، يىراقتىكى بولۇت.

طَخَافٌ: ئاق بولۇت، يەيگە ئوخشاش بولۇت.

طَخَّ يَطِخّ طَخًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىراق قىلىۋەتتى، يىراققا ئېتىۋەتتى.

طَخَّهُ بِالرَّصَاصِ: ئۇنى مىلتىق بىلەن ئاتتى.

طَخِشَ يَطْخَشُ طَخَشًا ـــ تِ الْعَيْنُ: كۆز قاراڭغۇلاشتى.

طَخْفٌ: غەم-قايغۇ، ھەسرەت، مەيۇسلەنمەك.

طَخَمَ يَطْخُمُ طَخْمًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، مەغرۇرلاندى.

طَخُمَ يَطْخُمُ طَخَامَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، مەغرۇرلاندى.

طَخْمَةٌ: ئۆچكە پادىسى.

طَخِيْمٌ: قارىداپ كەتكەن قورۇق گۆش.

طُرَائِيٌّ: ياۋا، ياۋايى.

طِرَاذٌ: قىسقا نەيزە.

طِرَازٌ ج طُرُزٌ: شەكىل، نۇسخا، فورما، پاسون.

مِنْ طِرَازٍ قَدِيمٍ: كونا پاسون، كونا نۇسخا.

مِنَ الطِّرَازِ الْأَوَّلِ: ئەڭ ياخشىسى.

«هٰذِهِ السَّيَّارَةُ مِنْ طِرَازٍ حَدِيثٍ»: بۇ ماشىنا يېڭى شەكىلدىكى ماشىنا.

طُرَاشٌ: گاس، پاڭ.

طِرَافٌ ج طُرُفٌ: شان-شەرەپ؛ كىگىز ئۆي.

طَرَافَةٌ: يېڭى، يېڭىلىق، غەلىتىلىك.

طَرَاوَةٌ: يېپيېڭىلىق؛ يۇمشاقلىق؛ ھۆللۈك، نەملىك.

طَرَاوَةُ الْإِهَابِ: ياشلىق باھارى.

طَرَأَ يَطْرَأُ طَرْأً وَ طُرُوءًا: تۇيۇقسىز پەيدا بولدى، كۈتۈلمىگەندە يۈز بەردى.

طَرَأَ الْمَكَانَ: جاينى ئاۋاتلاشتۇردى.

طَرَأَتْ عَلَيْهِ فِكْرَةٌ: كاللىسىغا بىر ئوي كەلدى.

«لَمْ يَطْرَأْ تَبَدُّلٌ عَلَى الْمَوْقِفِ»: مەيداندا ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى.

طَرَاءَةٌ: يېڭى، يېڭىچە.

طَرَابِزُونٌ ج طَرَابِزُونَاتٌ: سالاسۇن، رېشاتكا، ۋادەك؛ تۇتقۇچ.

طِرَابِيزَةٌ: ئۈستەل، شىرە، جوزا.

طِرَابِيشِيٌّ: قىزىل بۆك سودىگىرى.

طَرَاحٌ: يىراق جاي.

طَرِبَ يَطْرَبُ طَرَبًا: خۇشال بولدى، خۇشاللىقتىن ھاياجانلىنىپ كەتتى.

«يَتَذَوَّقُ الشِّعْرَ الْجَيِّدَ وَيُطْرَبُ لَهُ»: ياخشى شېئىردىن ھۇزۇرلىنىپ خۇشاللانماقتا.

طَرِبْنَا لِلْمُوسِيقَى: مۇزىكىدىن خۇشاللاندۇق.

طَرَبٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

آلَةُ الطَّرَبِ: چالغۇ ئەسۋابى، مۇزىكا ئەسۋابى.

هِزَّةُ الطَّرَبِ: چەكسىز خۇشاللىق، خۇشاللىقتىن ھاياجانلىنىپ كەتمەك.

طَرِبٌ ج طَرِبُونَ: خۇشال، شاد.

«جَلَسَ يَسْتَمِعُ إِلَى الْغِنَاءِ طَرِبًا»: خۇشال ھالدا ناخشا ئاڭلىدى.

طُرْبَةٌ: سەپەر خالتىسى.

طَرْبَقَ يُطَرْبِقُ طَرْبَقَةً: ئاغدۇرۇۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى.

طَرْبُوشٌ ج طَرَابِيشُ: قىزىل بۆك.

طُرْبِيدٌ: توربىدا، سۇ مىناسى.

سَفِينَةُ الطُّرْبِيدِ: سۇ مىنا پاراخوتى.

طَرْبِيلٌ ج طَرَابِيلُ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

طُرْبِيٌّ: گۆركار، قەبرىستانلىقتا قارىغۇچى.

طَرَحَ يَطْرَحُ طَرْحًا الشَّيْءَ: تاشلىدى، ئاتتى، ئېتىۋەتتى؛ چۈشۈرۈۋەتتى، ئېلىپ تاشلىدى.

طَرَحَ الثَّوْبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا كىيىم كىيگۈزدى.

طَرَحَ عَلَيْهِ سُؤَالًا: سوئال قويدى، سوئال تاشلىدى.

طَرَحَهُ عَلَى الْأَرْضِ: ئۇنى يەرگە ئاتتى.

طَرَحَ الْمَسْئَلَةَ لِلْاِقْتِرَاحِ: ئاۋاز بەردى.

«طَرَحَتِ الْمَرْأَةُ الْجَنِينَ»: ئايال قورساقتىكى

بالىسنى چۈشۈرۈۋەتتى.

﴿أُقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا﴾ «قرآن»: يۈسۈفنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار ياكى ئۇنى يىراق بىر چەت جايغا تاشلىۋېتىڭلار.

طَرَحَ يَطْرَحُ طَرْحًا: يىراقلاشتى، يىراق بولدى،

طَرَّحَ: تاشلىماق، ئاتماق؛ ۋاز كەچمەك، چىقىرىۋەتمەك.

طَرَحَ الْجَنِيْنَ: بالىنى چۈشۈرۈۋەتمەك، ئالدۇرۇۋەتمەك.

طَرْحُ الْبَحْرِ: سازلىق، لاتقا يەر.

طَرَحٌ: يىراق جاي.

طِرْحٌ: ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كەتكەن بالا.

طَرْحَةٌ ج طُرَحٌ: چۈمبەل؛ پىچەت، مۇقاۋا، چىپلەك، ساندۇق.

طَرْحَةُ الْعَرُوسِ: قىزنىڭ توي كىيىمى.

طَرْحِيَّةٌ ج طَرَاحِيٌّ: بىر پارچە قەغەز.

طَرْخَانٌ ج طَرَاخِنَةٌ: باشلىق، رەئىس، سەركەردە، ئاتامان.

طَرْخُونٌ: پىشىل پۇرچاق، ماش.

طَرَدَ يَطْرُدُ طَرْدًا وَ طَرَدًا: قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى، پالىدى، ئارقىسىدىن قوغلاپ ماڭدى، ئىز قوغلىدى.

﴿وَلَاتَطْرُدِ الَّذِيْنَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾ «قرآن»: ئەتىگەندە، ئاخشامدا پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىدىغانلارنى (يېنىڭدىن) قوغلىۋەتمىگىن.

طَرَدَ الْعَدُوَّ مِنَ الْبِلَادِ: دۈشمەننى يۇرتتىن قوغلاپ چىقاردى.

طَرَدَ الْقَاعِدَ: قائىدىنى ئومۇملاشتۇردى.

طَرْدٌ: قوغلىماق، سۈرگۈن قىلماق، ھەيدەپ چىقارماق.

طَرْدًا وَ عَكْسًا: ئارقىغا ـ ئالدىغا، ھەر تەرەپتىن ئىزدەنمەك.

طَرْدٌ ج طُرُودٌ: خالتا، پوسۇلكا.

«تَلَقَّيْتُ الْيَوْمَ طَرْدًا مِنْ أَحَدِ أَصْدِقَائِي»: بۈگۈن بىر دوستۇمدىن خالتا تاپشۇرۇۋالدىم.

طَرْدٌ مُسَجَّلٌ: زاكاز.

طَرَدٌ: ئوۋچىلىق.

«قَصَائِدُ أَبِي نَوَاس فِي الطَّرَدِ»: ئەبۇ نەۋاسنىڭ ئوۋچىلىق ھەققىدىكى قەسىدىلىرى.

طَرَّ يَطُرُّ / يَطِرُّ طَرًّا وَطُرُورًا الشَّعْرُ: چاچ چىقتى.

طَرَّ شَارِبُهُ: ئۇنىڭ بۇرۇتى چىقتى.

طَرَّ يَطُرُّ طَرًّا السِّكِّيْنَ: پىچاقنى بىلىدى، چاقلىدى.

طُرٌّ ج أَطْرَارٌ: چېگرا.

طُرُّ الْبِلَادِ: شەھەر چېگراسى.

طُرًّا: جەمئىيسى، ھەممە.

«نُحِيِّبُ دَعْوَتَهَا طُرًّا بِتَكْرِمَةٍ وَنَفْتَدِيْهَا بِأَرْوَاحٍ وَأَجْسَامٍ»: ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ چاقىرىقىغا ھەممىمىز جان ـ دىلىمىز بىلەن قىزغىن ئاۋاز قوشىمىز.

جَاؤُوا طُرًّا: ئۇلار ھەممىسى كەلدى.

طَرَّاحٌ: كۆرپىچى، كۆز تىككۈچى.

طَرَّاحَةٌ ج طَرَّاحَاتٌ وَ طَرَارِيْحُ: پالاز، تۆشەك، كۆرپە.

طَرَّادٌ. طَرَّادَةٌ ج طَرَّادَاتٌ: تېز قوغلاش ھەربىي پاراخوتى.

طَرَّادُ النَّهْرِ: دەريا قىرغىقى، تۇغان، قاش.

طَرَّارٌ: يانچۇقچى، جەللىكۆر.

طَرَّازٌ: كەشتىچى.

طَرَّاشٌ: گاس، پالۇ.

طَرَّبَ يُطَرِّبُ تَطْرِيْبًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

طَرَّبَهُ: ئۇنى خۇشاللاندۇردى، شادلاندۇردى.

طُرَّةٌ ج طُرَرٌ وَ طُرَّاتٌ وَ طِرَارٌ وَ أَطْرَارٌ: پېشانە، ماڭلاي؛ ماڭلاي چاچ، سېكىلەك، سەرلەۋھىلىك بەت.

أَطْرَارُ الْبِلَادِ: چېگرا، شەھەر چېگراسى.

طَرَّحَ يُطَرِّحُ تَطْرِيحًا الْحُبْلَى: ھامىلدار ئايال بالىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

طَرَّحَ بِهِ السَّفَرَ إِلَى نَاحِيَةِ كَذَا: يىراق جايغا سەپەر قىلدى.

طَرَّدَ يُطَرِّدُ تَطْرِيدًا: ئارقىسىدىن قوغلاپ ماڭدى، ئىز قوغلاپ ماڭدى.

طَرَّزَ يُطَرِّزُ تَطْرِيزًا الثَّوْبَ: رەختكە كەشتە قىلدى، گۈل چەكتى.

طَرَّسَ يُطَرِّسُ تَطْرِيسًا الْكِتَابَ: كىتابنى تەھرىرلىدى، يازدى.

طَرَّسَ الْبَابَ: ئىشىكنى قارىغا بويىدى.

طَرَّشَ يُطَرِّشُ تَطْرِيشًا ـــ هُ: قۇستۇردى، قەي قىلدۇردى؛ پاك قىلىپ قويدى.

طَرَّفَ يُطَرِّفُ تَطْرِيفًا ـــ هُ الشَّيْءَ: ئۇنى بىر تەرەپكە قويدى.

طَرَّفَ بَنَانَهُ: بارماقلىرىنى بويىدى، خىنە قويدى.

طَرَّفَ الْأَظَافِرَ: تىرناقلىرىنى ئالدى.

طَرَّقَ يُطَرِّقُ تَطْرِيقًا الْمَعْدِنَ: خام مېتالنى پىششىقلىدى، پروكاتلىدى.

طَرَّيَ يُطَرِّي تَطْرِيًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى.

طَرَّى الطَّعَامَ: تائامغا دورا-دەرمان قوشتى.

طَرِزَ يَطْرَزُ طَرَزًا فِي الْمَلْبَسِ: پۇزۇر كىيىندى.

طَرْزٌ: ئۇسۇل، شەكىل.

مِنْ طَرْزٍ حَدِيثٍ: يېڭىچە شەكىل، يېڭى مودا، يېڭى ئۈلگە.

مِنْ طَرْزٍ قَدِيمٍ: كونا پاسون، كونا نۇسخا، ۋاقتى ئۆتكەن.

طَرْزِيٌّ ج طَرْزِيُّونَ: ماشىنىچى، سەيپۇڭ.

طَرَسَ يَطْرِسُ طَرْسًا الشَّيْءَ: ئۆچۈرۈۋەتتى، سۈرتۈۋەتتى.

طِرْسٌ ج أَطْرَاسٌ وَ طُرُوسٌ: بىر ۋاراق قەغەز، كونا خەت ئۆچۈرۈلۈپ، يېڭى خەت يېزىلغان قەغەز.

طَرِشَ يَطْرَشُ طَرَشًا: گاس بولدى، پاڭ بولدى، ئاڭلاش سېزىمىنى يوقاتتى.

طَرَشَ يَطْرُشُ طَرْشًا: ياندۇردى، قۇستى.

طَرَشَ الْجِدَارَ بِالْجِيرِ: تامنى ئاقارتتى، ئاقلىدى.

طَرْشٌ: ئارشاڭ سۈيى.

طَرَشٌ ـ طَرْشَةٌ: گاس، پاڭ.

طَرْشٌ ج طُرُوشٌ: قوي-كالا پادىسى.

طَرْشَقَ يُطَرْشِقُ طَرْشَقَةً: يېرىلدى، دەز كەتتى.

طَرْشَمَ يُطَرْشِمُ طَرْشَمَةً اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

طُرْشِيٌّ: چىلىغان سەي.

طَرِطَ يَطْرَطُ طَرَطًا: گالۋاڭ بولدى، ھاماقەت بولدى، ئىككى قېشى شالاڭ بولدى.

طِرْطٌ: دۆت، كالۋا، گالۋاڭ.

طَرْطَرَ يُطَرْطِرُ طَرْطَرَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، گىدەيدى، كۆرەڭلىدى.

طُرْطُرٌ: يېسىۋېلەك قورتى، كېپىنەك قورتى.

طُرْطُورٌ ج طَرَاطِيرُ: شادا پاچاق ئادەم؛ ئۇزۇن بۆك، ئېگىز بۆك.

طَرْطِيرُ الْأَسْنَانِ: چىشنىڭ كىرى.

مِلْحُ الطَّرْطِيرِ: ناتىرىي تۇزى.

طَرَفَ يَطْرِفُ طَرْفًا بِعَيْنَيْهِ: كۆز قىستى، كۆزىنى چىمىلداتتى.

طَرَفَ عَيْنَهُ: كۆزىنى سۈزدى.

طَرُفَ يَطْرُفُ طَرَافَةً: يېڭى بولدى، قىزىقارلىق بولدى.

طَرْفٌ ج أَطْرَافٌ: كۆز؛ كۆرۈش قۇۋۋىتى.

يَرَى بِطَرْفٍ خَفِيٍّ: كۆز قۇيرۇقىدا قارىدى.

مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ: سىر، مەخپىيەت.

﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ يېنىدا ئەرلىرىدىن غەيرىيگە كۆز سالمايدىغان

شەھلا كۆزلۈك (جۈپلەر) بولىدۇ.

غَضَّ الطَّرْفَ: كۆز يۇمدى، كۆز سالدى.

قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ: ناھايىتى تېز.

طَرَفٌ: بىر توپ، بىر تۈركۈم؛ چېگرا؛ تەرەپ.

﴿لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ياردىمى كۇپپارلارنىڭ بىر تۈركۈمىنى ھالاك قىلىش ئۈچۈندۇر.

طَرَفٌ ج أَطْرَافٌ: تەرەپ، ئەتراپ، يان؛ نەرسىنىڭ ئاخىرى؛ ئادەمنىڭ ئىككى قولى، ئىككى پۇتى.

عَلَى طَرَفِ لِسَانِهِ: تىلىنىڭ ئۇچىدا.

الطَّرَفُ الْآخَرُ: قارشى تەرەپ، ئىككىنچى تەرەپ.

وَحِيْدُ الطَّرَفِ: بىر تەرەپ، بىر تەرەپلىمە.

«أَمْسِكْ بِطَرَفِ الْحَبْلِ»: ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى تۇتقىن.

أَطْرَافُ الْمَعْمُورَةِ: جاھان.

جَمَعَ الْمَجْدَ مِنْ أَطْرَافِهِ: شان-شەرەپنى ھەممە تەرەپتىن توپلىدى.

أَطْرَافُ الْمَدِيْنَةِ: شەھەر ئەتراپى.

أَطْرَافُ الْبِلَادِ: چېگرا رايون، چېگرا جايلار.

مُتَرَامِي الْأَطْرَافِ: كەڭ، ئازادە، بىپايان، كەڭ كەتكەن.

أَطْرَافُ الْبَدَنِ: بەدەننىڭ ھەممە يېرى.

أَطْرَافُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ يېقىنلىرى.

تَجَاذَبَ أَطْرَافَ الْحَدِيْثِ: مۇڭداشتى، ئەھۋاللاشتى.

طَرَفٌ مِنَ الْحَدِيْثِ: سۆزنىڭ بىر قىسمى.

طَرَفَا النَّهَارِ: ئەتىگەن ۋە كەچقۇرۇن.

عَلَى طَرَفَيْ نَقِيْضٍ: قارىمۇقارشى، بىر-بىرىگە زىت.

طِرْفٌ ج أَطْرَافٌ: نەسەبى ئېسىل ئادەم؛ يېڭىدىن ئېرىشكەن مال.

طِـرْفٌ ج طُـرُوفٌ وَ أَطْـرَافٌ: نەسىللىك ئۆي ھايۋانلىرى.

رَجُلٌ طِرْفٌ فِي نَسَبِهِ: ئاقسۆڭەك.

طَرْفَاءُ الواحدة طَرْفَاءَةٌ م طَرَفَةٌ: يۇلغۇن.

طُرْفَةٌ ج طُرَفٌ: لەتىپە، ھېكمەتلىك سۆز؛ يېڭى، يېڭىلىق.

«أَسْمِعْنَا بَعْضَ طُرَفِكَ»: قىزىق پاراڭلىرىڭنى سىلىپ بەر.

طَرْفَةٌ ج طَرَفَاتٌ: كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە.

فِيْ طَرْفَةِ عَيْنٍ: ھەش-پەش دېگۈچە.

طَرَقَ يَطْرُقُ طَرْقًا وَ طُرُوقًا الْقَوْمَ: كېچىدە كەلدى.

طَرَقَ الطَّرِيْقَ: يول يۈردى.

«كَانَ رَسُولُ اللهِ لاَ يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلاً وَكَانَ يَأْتِيْهِمْ غُدْوَةً أَوْ عَشِيَّةً» ‹حديث›: رەسۇلۇللاھ سەپەردىن قايتقاندا، ئۆيىگە كېچىسى كىرمەيتتى، ئەتىگەن ياكى كەچقۇرۇن تەرەپتە كىرەتتى.

طَرَقَ يَطْرُقُ طَرْقًا: بولقا بىلەن ئۇردى، سوقتى، چەكتى.

طَرَقَ الْبَابَ: ئىشىكنى چەكتى، قاقتى.

طَرَقَ الْمَوْضُوعَ: مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

طَرَقَ أُذُنَهُ: سەمىگە سالدى.

«هَلْ طَرَقَ هَذَا آذَانَكُمْ»: بۇ (ۋەقەنى) ئاڭلىدىڭلارمۇ؟

طَرَقَ أَسْوَاقًا جَدِيْدَةً: يېڭى بازارلارنى گۈللەندۈردى.

طَرَقَ سَمْعَهُ كَلَامٌ: سۆزنى ئاڭلىدى.

«لَمْ يَتْرُكْ بَابًا إِلَّا طَرَقَهُ»: ئۇ توختالمىغان ھېچ ماۋزۇ قالمىدى.

طَرَقَ النَّجَّادُ الصُّوْفَ: تەكىيچى يۇڭنى ساۋىدى.

طَرَقَ بِالْبَالِ: خىيالىغا كەلدى، ئېسىگە كەلدى.

طَرْقٌ: بولقا بىلەن ئۇرماق؛ مۇزىكا ئاۋازى؛ توزاق، تور، قاپقان.

طَرْقُ الْبَابِ: ئىشىكنى چەكمەك.

طِرْقٌ ج أَطْرَاقٌ: توزاق، تور، قاپقان، قىلتاق.

طَرَقَةٌ ج طَرَقٌ: توزاق، تور، قاپقان، قىلتاق.

طَرْقَةٌ ج طَرَقَاتٌ: بىر قېتىم چېكىش.

طَرْقَةٌ ثَانٍ: ئىككىنچى قېتىم چېكىش.

طُرْقَةٌ ج طُرَقٌ: يول.

طُرَقُ الْمُوَاصَلَاتِ: قاتناش لىنىيىسى، قاتناش يوللىرى.

بِالطُّرُقِ السِّلْمِيَّةِ: تىنچ يوللار بىلەن، تىنچلىق ئارقىلىق.

طَرِمَ يَطْرَمُ طَرَمًا بَيْتُ النَّحْلِ: ھەرە كۆنىكى ھەسەلگە توشتى.

طِرْمَاذٌ: پوچى، لاپچى، ئاغزىدا شەھەر ئالدىغان.

طِرْمَاسٌ: قاراڭغۇ زۇلمەت.

طُرْمُبَةٌ ج طُرْمُبَاتٌ: پومپا، سۇ پومپىسى.

طَرْمَذَ يُطَرْمِذُ طَرْمَذَةً: ماختاندى، پەخرى قىلدى، ئۆزىنى چوڭ كۆرسەتتى.

طَرْمَسَ يُطَرْمِسُ طَرْمَسَةً: قورقۇپ ئاغزىغا گەپ كەلمەي قالدى؛ بىرنەرسىنى ئۆچ كۆردى؛ قاچتى.

طَرْمَسَ الْوَجْهُ: چىرايى تۈرۈلدى.

طَرْمَسَ الْكَاتِبُ الْكِتَابَةَ: خەتنى ئۆچۈردى.

طَرْمَسَ اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

طُرْمُوثٌ ج طَرَامِيثُ: كۆمەچ نان.

طَرُوَ يَطْرُوُ طَرَاوَةً وَ طَرَاءَةً الْغُصْنُ: دەرەخ شېخى يۇمران بولدى.

طَرِيَ يَطْرَى طَرَاءً وَ طَرَاءَةً الْغُصْنُ: دەرەخ شېخى يۇمران بولدى.

طَرِيَ اللَّحْمُ: گۆش يۇمشاق بولدى.

طَرُوبٌ ج طَرُوبُونَ م طَرُوبَةٌ: خۇشاللىقتا چۆمگۈچى، چەكسىز خۇشال بولغۇچى؛ روھلۇق.

فَتَاةٌ طَرُوبٌ لَعُوبٌ: خۇشچاقچاق شوخ قىز.

طَرِيَ يَطْرَى طَرًى إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يۈزلەندى.

طَرِيءٌ م طَرِيئَةٌ: يېپيېڭى، پاك ـ پاكىز.

طَرِيحٌ م طَرِيحٌ ج طَرْحَى: تاشلىۋېتىلگەن، تاشلاپ قويۇلغان.

طَرِيحُ الْفِرَاشِ: كېسەل، كېسەل كۆرپىسى.

طَرِيدٌ ج طُرَدَاءُ: قوغلانغان، ھەيدىۋېتىلگەن؛ تاشلىۋېتىلگەن؛ قاچقۇن، قوغلاندى.

طَرِيدُ الْعَدَالَةِ: قانۇننىڭ ھىمايىسىدىن مەھرۇم بولغان ئادەم، قارا نىيەت، قاراقچى.

«قَتَلَ شَخْصًا فَقَضَى بَقِيَّةَ حَيَاتِهِ شَرِيْدًا طَرِيْدًا»: قاتىللىق قىلىپ قويۇپ، قالغان ئۆمرىنى قېچىپ يۈرۈپ ئۆتكۈزدى.

الطَّرِيدَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

طَرِيدَةٌ ج طَرَائِدُ: ئىزىغا چۈشكەن ئوۋ.

«إِدَّعَى كُلٌّ مِنَ الصَّيَّادَيْنِ أَنَّ ذَالِكَ الْغَزَالَ كَانَ طَرِيدَتَهُ»: ئىككى ئوۋچىنىڭ ھەربىرى بۇ كېيىكنىڭ ئۆزىنىڭ ئوۋى ئىكەنلىكىنى داۋا قىلدى.

طَرِيزٌ: بۇرۇتى خەت تارتقان يىگىت.

طَرِيفٌ ج طُرَفَاءُ: چىرايلىق سانالغان، قىزىق بىلىنگەن.

حَدِيثٌ طَرِيفٌ: قىزىق سۆز.

طَرِيفَةٌ ج طَرَائِفُ: لەتىپە، ھېكمەتلىك سۆز، قىزىق پاراڭ.

حَادِثَةٌ طَرِيفَةٌ: قىزىق ۋەقە.

طَرِيقٌ ج طُرُقٌ جج طُرُقَاتٌ: يول.

طَرِيقٌ عُمُومِيَّةٌ: چوڭ يول، ئاممىۋى يول.

﴿إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا﴾ «قۇرئان»: (ئۇلارنى) پەقەت جەھەننەمنىڭ يولىغا باشلايدۇ. ئۇلار جەھەننەمدە مەڭگۈ قالىدۇ.

قَاطِعُ الطَّرِيقِ: باندىت، بۇلاڭچى، قاراقچى.

عَابِرُ طَرِيقٍ: يولدىن ئۆتكۈچى ئادەم، يول يۈرگۈچى.

الطَّرِيقُ الرَّئِيسِيُّ: ئاساسىي يول.

طَرِيقُ النَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت يولى.

«إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ فِي الطُّرُقَاتِ» ‹حديث›: يول ئۈستىدە ئولتۇرۇشتىن ساقلىنىڭلار.
طَرِيقَةٌ ج طَرَائِقُ وَ طُرُقٌ: ئۇسۇل، چارە، ۋاستە؛ يول، مەسلەك، سىستېما.
الطَّرِيقَةُ الْعَشْرِيَّةُ: ئونلۇق سىستېما.
﴿وَأَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئۇلار (يەنى، مەككە كۇپپارلىرى) توغرا يولدا بولسا ئىدى، ئۇلارنى سىناش ئۈچۈن مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرەتتۇق (يەنى، رىزقىنى كەڭرى قىلىپ بېرەتتۇق).
طَرِيقَةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي ئۇسۇل.
بِطَرِيقَةٍ مُبَاشَرَةٍ: بىۋاستە ئۇسۇل بىلەن.
«عَبَّرَ عَنْ مَشَاعِرِهِ بِطَرِيقَةٍ غَرِيبَةٍ»: ئاجايىپ ئۇسۇل بىلەن ھېسسىياتىنى ئىپادىلىدى.
طُرُقُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇ-ئوقۇتۇش ئۇسۇللىرى.
الطُّرُقُ الصُّوفِيَّةُ: تەسەۋۋۇپ تەرىقەتلىرى.
طَرِيٌّ: يۇمشاق، يېپيېڭى؛ ھۆل، نەم.
هَوَاءٌ طَرِيٌّ: تازا ھاۋا، ساپ ھاۋا، يېقىملىق ھاۋا.
﴿وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرنى دېڭىزنىڭ يېڭى گۆشلىرىنى يېسۇن، تاقايدىغان زىننەت بۇيۇملىرىنى چىقارسۇن، دەپ سىلەرگە دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەردى.
غُصْنٌ طَرِيٌّ: يۇمران شاخ.
لَحْمٌ طَرِيٌّ: يېڭى گۆش.
طَزَاجَةٌ: يېڭى، يېڭىلىق، ساللىق.
طَزَرَ يَطْزُرُ طَزْرًا فُلَانًا: پالاننى مۇشت بىلەن ئۇردى.
طَسَّامٌ: قويۇق چاڭ.
طَسَأَ يَطْسَأُ طَسْأً: تاماق ستگمىدى، قورساقى كۆپۈپ كەتتى.
طَسَأَ مِنْهُ: خىجىل بولدى، ئۇيالدى.
طُسْأَةٌ: قورساق كۆپۈش، تويۇپ كېتىش.
طِسْتٌ ج طُسُوتٌ: داس، چىلاپچا.
طَسَّ يَطُسُّ طَسًّا فِي الْأَرْضِ: مېڭىپ يىراققا كەتتى، ئۇزۇنغا كەتتى.
طَسَّ الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆكتۈرۈۋەتتى.
طَسَّةٌ: نەيزە سانجىدى؛ ئۇنى ئېغىز ئاچۇرمىدى؛ ئوچۇملاپ ئالدى.
طَسٌّ ج طُسُوسٌ وَ أَطْسَاسٌ: چىلاپچا.
طَسَّاسٌ: مىسكەرچى (چىلاپچا ياسايدىغان).
طَسَّانٌ: ئۇرۇش مەيدانى، جەڭگاھ؛ توپا-توزان.
طَسَّسَ يُطَسِّسُ تَطْسِيسًا: كەتتى، ئايرىلدى.
طَسَّسَ فِي الْبِلَادِ: يۇرت كەزدى.
طَسَّمَ يُطَسِّمُ تَطْسِيمًا الْمُوسَى: ئۇستىرىنى كاپلىدى.
طَسِعَ يَطْسَعُ طَسَعًا فِي الْبِلَادِ: سەپەر قىلدى، ساياھەت قىلدى.
طَسَمَ يَطْسُمُ طَسْمًا الشَّيْءَ: سۈركىۋەتتى، سۈرتۈۋەتتى، ئېرتىۋەتتى.
طَسِمَ يَطْسَمُ طَسَمًا: يامانلاشتى، ناچارلاشتى، ئېغىرلاشتى.
طَسَّمَ يَطْسُمُ طَسَامَةً الشَّيْءُ: نەرسە قارىداپ كەتتى.
طَسَمٌ: قاراڭغۇلۇق، تۇمان، چاڭ-توزان.
طَسْمَةٌ: كاپلىغۇچ.
طَشَاشٌ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلىق.
طُشَاشٌ: بۇرۇن شىللىق پەردە ياللۇغى.
طَشْتٌ ج طُشُوتٌ: داس، چىلاپچا.
طَشَّ يَطُشُّ طَشًّا الطَّشِيشُ الْأَرْضَ: سىم-سىم يامغۇر ياغدى.
طُشَّ الرَّجُلُ: كىشى زۇكام بولۇپ قالدى.
طَشَّ يَطِشُّ طَشًّا وَ طَشِيشًا الْمَطَرُ: يامغۇر ئازلىدى، يامغۇر سىم-سىم ياغدى.
طُشَّةٌ: بۇرۇن شىللىق پەردە ياللۇغى.
طِشَّةٌ ج طِشَشٌ: كىچىك بالا.

طَشْطَشَ يُطَشْطِشُ طَشْطَشَةً: پىژىلدىدى، پاژ-پۇژ قىلدى.

طَعَامٌ ج أَطْعِمَةٌ جج أَطْعِمَاتٌ: تاماق، تائام، يېمەكلىك نەرسىلەر.

طَعَامُ الْمَرْضَى: كېسەل تامىقى.

﴿وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ مىسكىنگە تاماق بېرىشنى تەرغىب قىلمايدىغان ئادەمدۇر.

خُوَانُ الطَّعَامِ: تاماق ئۈستىلى.

أَضْرَبَ عَنِ الطَّعَامِ: تاماق يېمىدى، ئاچلىق ئېلان قىلدى.

تَنَاوَلَ الطَّعَامَ: تاماققا باقتى.

«قَرَّرَ السُّجَنَاءُ الْإِضْرَابَ عَنِ الطَّعَامِ»: مەھبۇسلار ئاچلىق ئېلان قىلدى.

طَعَامِيٌّ: يېمەكلىك ساتقۇچى.

طَعَّمَ يُطَعِّمُ تَطْعِيمًا الْغُصْنَ: دەرەخنى ئۇلىدى.

طَعَّمَ (فِي الطِّبِّ): ئوكۇل سالدى.

طَعَّمَ بِلِقَاحِ الْجُدَرِيِّ: چېچەك چەكتى.

طَعَّمَ الْقَلَمَ بِالْعَاجِ: قەلەمنى پىل چىشى بىلەن بېزىدى.

طَعِمَ يَطْعَمُ طَعْمًا وَ طُعْمًا الشَّيْءَ: تېتىدى، تېتىپ باقتى.

طَعِمَ يَطْعَمُ طَعْمًا وَ طَعَامًا الطَّعَامَ: تاماق يېدى، ئىستېمال قىلدى.

طَعِمَ الْغُصْنُ: دەرەخ ئۇلاندى.

﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾ «قۇرئان»: تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن تارقاپ كېتىڭلار.

«لَمْ يَطْعَمْ شَيْئًا مُنْذُ أَيَّامٍ»: بىرقانچە كۈندىن بۇيان ئاغزىغا بىرنەرسە سالمىدى.

طَعْمٌ ج طُعُومٌ: تەم.

طَعْمٌ لَذِيذٌ: شېرىن تەم.

لَهُ طَعْمٌ كَذَا: تەملىك، پۇراقلىق.

لَا طَعْمَ لَهُ: تەمسىز، پۇراقسىز.

طُعْمٌ ج طُعُومٌ: يەمچۈك.

طُعْمٌ طِبِّيٌّ: ۋاكسىنا.

طُعْمٌ ضِدَّ الْكُولِيرَا: خولېراغا قارشى ۋاكسىنا.

طَعِمٌ: خۇش پۇراق، لەززەتلىك، تەملىك.

طُعْمَةٌ ج طُعَمٌ: يېمەكلىكلەر، بوغۇز، تۇگمە؛ مېھمان چاقىرماق.

طُعْمَةُ الْمَدَافِعِ: زەمبىرەك يېمى، توپ يېمى.

أَصْبَحَ طُعْمَةً لِلنِّيرَانِ: كۆيۈپ كەتتى.

طِعْمَةٌ ج طِعَمٌ: تۇر.

طُعْمِيَّةٌ: گۆش قىيمىسى.

طَعَنَ يَطْعُنُ طَعْنًا بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

طَعَنَ بِخَنْجَرٍ: پىچاق ئۇردى، پىچاق سالدى.

طَعَنَ فِي السِّنِّ: يېشى چوڭلىدى، قېرىدى.

طَعَنَ عَلَيْهِ: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

طَعَنَ فِي شَرَفِهِ: ئابرۇيىغا داغ تەگكۈزدى.

طَعَنَ فِي الْحُكْمِ: ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

طَعَنَ فِي قَوْلِهِ: رەددىيە بەردى.

﴿وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار دىنىڭلارنى ئەيىبلىسە، كۇفرىنىڭ كاتتىۋاشلىرىغا ئۇرۇش ئېچىڭلار.

طَعَنَ عَلَى: قوشۇلمىدى، قوبۇل قىلمىدى.

طُعِنَ الرَّجُلُ: ۋابا كېسىلىگە دۇچار بولدى.

طَعَنَ فِيهِ بِالتَّزْوِيرِ: ئۇنى ساختىلىق بىلەن ئەيىبلىدى.

طَعْنٌ: سانجىماق، ئۆتكۈزمەك؛ تۆھمەت قىلماق، نامىغا داغ تەگكۈزمەك.

﴿وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار: «بىزگە قۇلاق سال، بىز ساڭا قۇلاق سالمايمىز»، دەيدۇ. دىنغا تەنە قىلىش يۈزىسىدىن، رائىنا دېگەن سۆزنى تىللىرىنى ئەگرى قىلىپ ئېيتىدۇ.

طَعَنٌ بِالنَّشْرِ: مەتبۇئات ئارقىلىق تۆھمەت چاپلىماق.

طَعْنَةٌ ج طَعَنٌ وَ طَعَنَاتٌ: بىر قېتىم سانجىش.

طَعْنَةٌ نَجْلَاءُ: قاتتىق نەيزە ئۇرۇش.

طَعَنَهُ عِدَّةَ طَعَنَاتٍ: ئۇنىڭغا بىرقانچە نەيزە سانجىدى.

لَجْنَةُ الطَّعُونِ: سالاھىيەت تەكشۈرۈش كومىتېتى.

طَغَا يَطْغُو طَغْوًا وَ طُغُوًّا وَ طُغْوَانًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى، ئۆركەشلىدى، مەۋج ئۇردى.

طَغَا السَّيْلُ: كەلكۈن تاشتى، ھەددىدىن ئارتۇق كەلدى.

﴿إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ﴾ «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، (نۇھنىڭ زامانىدا) چوڭ سۇ يامراپ كەتكەن چاغدا، سىلەرنى (يەنى ئەجدادىڭلارنى) بىز كېمىگە سالدۇق.

طَغَامٌ: نەرسىنىڭ ئاجىزى، ناچىرى.

طَغَامُ النَّاسِ: تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەر، چۈپرەندىلەر.

طَغَامَةٌ ج طَغَامٌ: ئەخمەق، گاللۋاڭ.

طَغَرَ يَطْغَرُ طَغْرًا —ه: ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى.

الطُّغْرَاءُ ج طُغْرِيَاتٌ وَ طُغْرَاءَاتٌ: ئىمزا، بىرىككەن خەت.

طُغْرَى: پېشانە، ماڭلاي.

طَغْمٌ ج أَطْغَامٌ: دېڭىز، كۆپ سۇ.

طُغْمَةٌ ج طُغَمَاتٌ: گۇرۇھ، كوللېكتىپ.

طُغْمَةٌ مَالِيَّةٌ: مالىيە ئورگىنى.

طُغْمَةُ الْإِكْلِيرِسِ: مىسسىئونېرلار ئەترىتى.

الطَّغْوَا: ھەددىدىن ئاشماق.

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا﴾ «قۇرئان»: سەمۇد ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈن (پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدى.

طَغْوَةٌ ج طَغَوَاتٌ: ئېگىزلىك، ئېگىز جاي.

طُغْوَمَةٌ: پەسكەشلىك.

طَغَى يَطْغَى طَغْيًا وَ طُغْيَانًا: ھەددىدىن ئاشتى.

طَغَى الرَّجُلُ: زورلۇق، زومبۇلۇق قىلدى.

﴿إِذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى﴾ «قۇرئان»: سەن پىرئەۋننىڭ قېشىغا بارغىن، ئۇ ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشتى.

طَغَى الْمَاءُ: سۇ تاشتى.

طَغَى الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلاندى.

طُغْيَانٌ: ھەددىدىن ئاشماق، گۇناھ قىلماق، (سۇ) تېشىپ كېتىش.

﴿فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾ «قۇرئان»: ئۇنىڭ گۇمراھلىقى بىلەن كۇفرىنى ئاتا ـ ئانىسىغا تېڭىشىدىن قورقتۇق.

طَفَا يَطْفُو طَفْوًا وَ طُفُوًّا: (سۇنىڭ ئۈستىدە) لەيلەپ قالدى؛ (سۇ) ئۈزدى.

يَطْفُوا الْخَشَبُ فَوْقَ الْمَاءِ: ياغاچ سۇنىڭ ئۈستىدە لەيلەيدۇ.

طِفَاحٌ: تولغان، تولۇپ كەتكەن.

طُفَاحَةٌ: كۆپۈك، ماغزاپ.

طُفَالٌ: ساپال لىيى؛ سېغىز تۇپا.

طَفَالَةٌ: باللىق دەۋر.

طُفَاوَةٌ: ئاي ياكى كۈننىڭ قوتانلىنىشى؛ لەيلەپ قالغان قازاننىڭ كۆپۈكى.

طَفَأَ يَطْفَأُ طَفْأً النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

طَفَأَ عَيْنُهُ: كۆز نۇرى كەتتى، كۆزى ئاجىزلىدى.

طَفِئَتِ النَّارُ: ئوت ئۆچتى.

طَفِئَتْ عَيْنُهُ: كۆزى كور بولۇپ قالدى.

طَفَحَ يَطْفِحُ طَفْحًا وَ طُفُوحًا الْإِنَاءُ: قاچا توشتى.

طَفَحَتْ عَنْ كَذَا: بەك توشۇپ كەتتى.

طَفَحَ السَّكْرَانُ: مەست چىلاشقۇچە ئىچتى.

طَفَحَ الْكَيْلُ: ئىش چېدىغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە باردى.

طَفَحَ وَجْهُهُ بِالْبِشْرِ: خۇشاللىقتىن چىرايى يورۇپ كەتتى.

طَفَحَتْ كَأْسُهُ: قاچا توشتى.

طَفَحَ بِالْحَيَوِيَّةِ: جانلاندى.

طَفْحٌ: تولۇقلىماق، تاشۇرماق.

طَفَذَ يَطْفِذُ طَفْذًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى.

طَفَذٌ ج أَطْفَاذٌ: قەبرە، گۆر.

طَفَرَ يَطْفِرُ طَفْرًا وَ طُفُورًا: سەكرىدى، تاقلىدى.

طَفَرَ الدَّمْعُ مِنْ عَيْنَيْهِ: ئىككى كۆزىدىن ياش قۇيۇلدى.

طَفْرٌ: سەكرىمەك، تاقلىماق.

طَفْرَانٌ: كەمبەغەل، نامرات، يوقسۇل.

طَفْرَةٌ: بىر قېتىم سەكرەش.

طَفْرَةً: ئارىلىق باسقۇچتىن ھالقىپ ئۆتمەك، دەرىجە ئاتلىماق.

«حَقَّقَ الْعِلْمُ طَفْرَةً كَبِيرَةً»: ئىلىم-پەن چوڭ سەكرەپ ئىلگىرىلىدى.

طَفَسَ يَطْفُسُ طَفْسًا وَ طَفَاسَةً: مەينەتلىشىپ كەتتى، پاسكىنا بولۇپ كەتتى، كىرلىشىپ كەتتى.

طَفَسَ يَطْفِسُ طُفُوسًا: ئۆلدى.

طَفِسٌ: پاسكىنا، مەينەت.

طَفَشَ يَطْفِشُ طَفْشًا: قاچتى، قېچىپ كەتتى.

طَفْشَانٌ ج طَفَاشَى: قاچقۇن، قاچاق.

طَفَّ يَطُفُّ / يَطِفُّ طَفًّا الْحَائِطَ: تامنى ئېگىزلەتتى.

طَفَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئازراق كۆتۈردى.

طَفَّ يَطُفُّ طَفَافَةً الشَّيْءُ: ئاز بولدى، كەمچىل بولدى.

طَفَّ يَطِفُّ طَفِيفًا: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

طَفٌّ ج طُفُوفٌ: يان، يان تەرەپ؛ يېقىن؛ قىرغاق، قاش (دەريانىڭ)؛ تاغ ئېتىكى.

طَفَأَ يُطَفِّأُ تَطْفِئَةً النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈردى.

طَفَّاحٌ: تېز يۇگۈرگۈچى.

طَفَّافٌ: ياپىمچى، تەنزىكەش.

طَفَّافٌ مِنَ الْخَيْلِ: يۇگۈرۈك ئات، يورغا ئات.

طَفَّايَةٌ ج طَفَّايَاتٌ: ئوت ئۆچۈرۈش ئەسۋابى.

طَفَّةٌ ج طَفَّاتٌ: گۇرۇھ، جامائە، توپ.

طَفَّحَ يُطَفِّحُ تَطْفِيحًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

طَفَّرَ يُطَفِّرُ تَطْفِيرًا الْفَرَسَ النَّهْرَ: ئاتنى ئېرىقتىن سەكرەتتى.

طَفَّفَ يُطَفِّفُ تَطْفِيفًا الْمِكْيَالَ: كەم ئۆلچىدى.

طَفَّفَ عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىسىنى تۇرمۇشتا قىستى.

طَفَّفَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇراي دېدى.

طَفَّلَ يُطَفِّلُ تَطْفِيلًا: چاقىرىلمىغان مېھمان بولدى، كۈتمىگەن مېھمان بولدى.

طَفَّلَ عَلَى: بىسىپ كىردى، ئۇسۇپ كىردى.

طَفِقَ يَطْفَقُ طَفْقًا وَ طُفُوقًا بِمُرَادِهِ: مۇرادىغا يەتتى.

طَفِقَ يَفْعَلُ كَذَا: ... نى باشلىدى، ... نى قىلىشقا كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى.

﴿وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار جەننەتتىكى دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرى بىلەن ئەۋرەتلىرىنى يېپىشقا كىرىشتى.

طَفَلَ يَطْفُلُ طَفْلًا النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن توپا چاچتى.

طَفَلَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇرۇشقا يېقىنلاشتى.

طَفَلَ يَطْفِلُ طُفُولًا: قاراڭغۇلۇققا كىرىپ قالدى.

طَفَلَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇراي، دېدى.

طَفُلَ يَطْفُلُ طُفُولَةً وَ طَفَالَةً: يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

طَفِلَ يَطْفَلُ طَفَلًا النَّبَاتُ: زىرائەتنى توپا باستى، ھال چۈشتى.

طَفَلٌ: بالىلىق دەۋر؛ قاراڭغۇلۇق؛ كۈن ئولتۇرۇشنىڭ ئازراق ئالدى-كەينى.

طَفْلٌ م طَفْلَةٌ ج طِفَالٌ وَ طُفُولٌ: يۇمشاق، نازاكەتلىك؛ ساپال لېيى، سېغىز توپا.

طِفْلٌ ج أَطْفَالٌ م طِفْلَةٌ: كىچىك بالا، كىچىك قىز، بوۋاق.

رَوْضَةُ الأَطْفَالِ: باللار باغچىسى.

طَبِيبُ الأَطْفَالِ: باللار دوختۇرى.

﴿وَإِذَا بَلَغَ الأَطْفَالُ مِنكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا﴾ «قرآن»: كىچىك باللار بالاغەتكە يەتكەندە ئۇلار ئىلگىرىكىلەر ئىجازەت سورىغاندەك ئىجازەت سورىسۇن.

كَانَ أَبًا لِثَلَاثَةِ أَطْفَالٍ: ئۈچ بالىغا ئاتا بولدى.

طَفْلَةٌ: سېغىز توپا، تۇپراق؛ ئالىيۇمىن ئوكسىدى.

طِفْلِيٌّ: بوۋاقلىق، بوۋاقتەك.

طَفَنَ يَطْفُنُ طَفْنًا: ئۆلدى.

طَفَنَةٌ: ئۇنى سولىدى.

طَفْوٌ: (سۇ ئۈستىدە) لەيلىمەك، سۇ ئۈزمەك.

قَابِلِيَّةُ الطَّفْوِ: لەيلەش ئىقتىدارى.

طَفْوَةٌ: ئىنچىكە تالالىق ئۆسۈملۈك.

طُفُوحٌ: تولۇپ قىلماق، ئاشۇرماق.

طُفُولَةٌ: باللىق دەۋر.

«قَضَى فَتْرَةَ طُفُولَتِهِ بَعِيدًا عَنْ أَبَوَيْهِ»: باللىق دەۋرىنى ئاتا-ئانىسىدىن يىراقتا ئۆتكۈزدى.

طُفُولِيٌّ: بوۋاقلىق، بوۋاقتەك.

طُفُولِيَّةٌ: باللىق دەۋر، بوۋاقلىق مەزگىلى.

طَفِيءَ يَطْفَأُ طَفْأً وَ طُفُوءًا النَّارُ: ئوت ئۆچتى.

طَفِئَتِ الْعَيْنُ: كۆزى ئاجىزلاپ قالدى.

طَفِئَتِ الْفِتْنَةُ: قوزغىلاڭ تىنچىدى.

طَفِيفٌ: كەمچىل، يېتەرسىز، ئاز؛ قىممىتى يوق.

بَرْدٌ طَفِيفٌ: ئازغىنە سوغۇق.

كَمِيَّةٌ طَفِيفَةٌ: ئاز مىقداردا.

طُفَيْلِيٌّ ج طُفَيْلِيُّونَ: چاقىرىلمىغان مېھمان.

«كَانَ أَشْعَبُ طُفَيْلِيًّا»: ئەشئەب چاقىرىلمىغان مېھمان ئىدى.

نَبَاتٌ طُفَيْلِيٌّ: پارازىت ئۆسۈملۈك.

طُفَيْلِيَّةٌ ج طُفَيْلِيَّاتٌ: پارازىت، پارازىت تۇرمۇش، تەييار تاپلىق، ھارام تاماق.

أَمْرَاضٌ طُفَيْلِيَّةٌ: يۇقۇملۇق كېسەل.

طَقْسٌ ج طُقُوسٌ: ھاۋا؛ ئۇسۇل، چارە.

طَقْسٌ دِينِيٌّ: دىنىي مۇراسىم.

«كَانَ الطَّقْسُ أَمْسِ بَارِدًا»: ھاۋا تۈنۈگۈن سوغۇق ئىدى.

«لِهَذِهِ الطَّائِفَةِ مِنَ النَّاسِ طُقُوسُهَا الْخَاصَّةُ»: بۇ تائىپىنىڭ ئۆزىگە خاس دىنىي مۇراسىملىرى بار.

الطَّقْسُ الشَّرْقِيُّ: شەرقچە قائىدە-يوسۇن.

طَقْطَقَ يُطَقْطِقُ طَقْطَقَةً: قاراسلىدى.

طَقْطَقَ أَصَابِعَهُ: بارماقلىرىدىن قاس چىقاردى.

طَقَّ يَطُقُّ طَقًّا وَ طَقْقَانًا: ۋارقىرىدى، قاتتىق ۋارقىرىدى.

طَقَّ يَطِقُّ طَقًّا: تاق-تاق ئاۋاز چىقاردى، يېرىلدى، پارتلىدى.

طَقَّمَ يُطَقِّمُ تَطْقِيمًا الْحِصَانَ: ئاتنى ئېگەرلىدى.

طَقْمٌ ج طُقُومٌ وَ أَطْقُمٌ: بىر يۈرۈش، بىر تو.

طَقْمُ الْحِصَانِ: ئاتنىڭ جابدۇقلىرى.

طَقْمُ أَسْنَانٍ: بىر يۈرۈش يالغان چىش.

طَقْمُ سَفَرَةٍ: بىر يۈرۈش زىياپەت قاچا-قۇچىلىرى.

طَقْمُ أَقْلَامٍ: بىر يۈرۈش قەلەم.

طَقْمٌ صِينِيٌّ: بىر يۈرۈش جۇڭگو ساپال قاچىلىرى.

طَقْمُ مُجَوْهِرَاتٍ: بىر يۈرۈش ئۈنچە-مەرۋايىتلار.

طَلَا يَطْلُو طَلْوًا وَ طَلَاوَةً: ئاستا بولدى، كىچىكتى؛ چۈشەپ قويدى.

طَلَاءٌ ج أَطْلِيَةٌ: ماي؛ قارا ماي، سىر؛ ئاسفالت؛ ھاراق.

طَلَاءُ الْوَجْهِ: يۈز مېيى، ئۇپا، ئەڭلىك.

طَلَاءٌ بَرَّاقٌ: پارقىراق ماي.

طَلَائِعُ: ئالامەت، شەرتلىك بەلگە.

طَلاةٌ ج طَلًى: بويۇن.

طَلاحٌ: يامان، ناچار، رەزىل، قەبىھ.

طَلاقٌ: تالاق، خوتۇننى قويۇۋېتمەك.

طَلاقٌ بِالثَّلاثِ: ئۈچ تالاق.

وَرَقَةُ الطَّلاقِ: نىكاھتىن ئاجرىشىش قەغىزى.

﴿الطَّلاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ﴾ «قرآن»: (قايتا يارىششقا بولىدىغان) تالاق ئىككى قېتىمدۇر. ئۇنىڭدىن كېيىن (خوتۇننى) چىرايلىقچە تۇتۇش ياكى ياخشىلىق بىلەن (يەنى، زۇلۇم قىلماي، يامان گېپىنى قىلماي، كىشىلەرنى ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرماي) قويۇۋېتىش لازىم.

حَلَفَ بِالطَّلاقِ: ئايالىنى تالاق قىلىشقا قەسەم ئىچتى.

طَلاقٌ بَائِنٌ: باشقىسى بىلەن نىكاھلانماستىن ئېرى بىلەن يېنىشىشقا بولمايدىغان تالاق.

طَلاقٌ رَجْعِيٌّ: باشقىسى بىلەن نىكاھلانماستىن، ئېرى بىلەن يېنىشۇپلىشقا بولىدىغان تالاق.

طَلاقَةٌ: قويۇپ بەرمەك، بوشاتماق، خۇش چىراي بولماق، مۇلايىم بولماق.

طَلاقَةُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ راۋانلىقى.

طَلاقَةُ الْوَجْهِ: خۇشال، خۇش چىراي.

حِصَانٌ طَلاقَةٌ: ئايغىر.

طُلاطِلَةٌ: كېچىك تىل.

طَلاوَةٌ: گۈزەل، نازاكەتلىك.

لِكَلامِهِ طَلاوَةٌ: سۆزى چىرايلىق، سۆزى شېرىن.

طُلايَةٌ: ماي، سىر؛ قارىماي، ئاسفالت؛ ھاراق.

طَلَبَ يَطْلُبُ طَلَبًا الشَّيْءَ: تەلەپ قىلدى، ئىزدىدى، ئالدى، ئارزۇ قىلدى.

طَلَبَ الْعِلْمَ: ئىلىم تەلەپ قىلدى، ئىلىم ئۆگەندى.

طَلَبَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ: ئەرەب تىلى ئۆگەندى.

﴿ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا﴾ «قرآن»: ئاندىن (ئۆزىنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا لايىق رەۋىشتە) ئەرش ئۈستىدە قارار ئالدى. ئاللاھ كېچىنى بىلەن (يەنى، كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ. كېچە بىلەن كۈندۈز بىر-بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى، داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ).

طَلَبَ يَدَهَا: توي قىلىش تەلىپىنى قويدى.

طَلَبَهُ فِي التِّلْفُونِ: تېلېفوندا سۆزلەشتى.

طَلَبَ بِثَأْرِهِ: ئىنتىقام ئېلىشقا ئۆرۈندى.

طَلَبَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىلتىماس قىلدى.

طَلَبَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن سورىدى.

طَلَبَ الْمُحَالَ: قىلالمايدىغان ئىشنى سورىدى.

طَلَبَ الزَّوَاجَ: توي تەلىپى قويدى.

«أُطْلُبِ الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ»: بۆشۈكتىن قەبرىگىچە ئىلىم تەلەپ قىل.

طَلَّبَ: تەلەپ قىلماق، ئىزدىمەك؛ ئىلتىماس قىلماق، سورىماق.

﴿أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا﴾ «قرآن»: ياكى ئۇنىڭ سۈيى سىڭىپ كېتىپ، ئۇنى ئىزدەش (يەنى، ئەسلىگە كەلتۈرۈش) سېنىڭ قولۇڭدىن كەلمەيدۇ.

«قَدِّمْ طَلَبًا لِلْحُصُولِ عَلَى وَظِيفَةٍ»: ۋەزىپىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئىلتىماس قىل.

أَرْسَلَ فِي طَلَبِهِ: ئۇنى چاقىرىشقا ئادەم ئەۋەتتى.

تَحْتَ طَلَبِهِ: بۇيرۇۋتقان، زاكاز قىلىنغان.

لَبَّى طَلَبَهُ: تەلىپىنى قوبۇل قىلدى.

طَلَبٌ ج طَلَبَاتٌ: ئىلتىماس، يازما ئىلتىماس؛ تەلەپ، يازما تەلەپ.

طِلْبَةٌ . طَلِبَةٌ: دۆئا، تەلەپ، بىر قېتىم تەلەپ قىلىش.

طِلْبَةٌ ج طِلْبَاتٌ: تەلەپ قىلىنغان، تەلەپ، ئۈمىد.

مَا طِلْبَتُكَ: تەلىپىڭ نېمە.

طَلْبَقَ يُطَلْبِقُ طَلْبَقَةً: «ئـاللاھ ئـۆمرىڭىزنى ئـۇزۇن قىلسۇن»، دېدى.

طَلْبِيَّةٌ: زاكاز، بۇيرۇتما، تەلەپ.

طَلَّحَ يَطْلُحُ طَلَاحًا: يامانلاشـتى، ناچارلاشـتى، بۇزۇلدى.

طَلَحَ يَطْلَحُ طَلْحًا وَطَلَاحَةً: قـاتتىق ھـاردى، بەك چارچىدى.

طَلْحٌ: تىكەنلىك دەرەخ؛ بانان.

﴿فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ﴾ ‹قۇرئان›: ئـۇلار سـىدرى دەرەخلىرىـدىن، سـانجاق-سـانجاق بولـۇپ كەتـكەن مەۋز دەرەخلىرىـدىن، ھەمىـشە تۇرىـدىغان سايىدىن...

طَلَحٌ: ھورۇنلۇق، (ئازادە) تۇرمۇش.

طَلْحِيَّةٌ ج طَلَاحِيٌّ: بىر تاختا قەغەز.

طَلَخَ يَطْلُخُ طَلْخًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قارايتىۋەتتى.

طَلَخَ الْكِتَابَةَ: خەتنى بۇلغىۋەتتى.

طَلَخَ فُلَانًا بِالْقَذَرِ: پالاننى بۇلغىۋەتتى.

طَلَسَ يَطْلِسُ طَلْسًا الْكِتَابَةَ: خەتنى ئۆچـۈرۈۋەتتى، سۈرتىۋەتتى.

طَلَسَ بَصَرُهُ: كور بولۇپ قالدى.

طَلَسَ الْأَمْرَ: ئىشنى يوشۇردى.

طَلِسَ يَطْلَسُ طَلَسًا وَ طُلْسَةً: توپا رەڭ بولدى، كـۈل رەڭ بولدى.

طَلِسَ الثَّوْبُ: كىيىم چىرىدى.

طَلْسٌ: ئۆچـۈرۈۋەتمەك، سـۈرتىۋەتمەك، ئىزىنـى يوقاتماق.

طِلْسٌ ج أَطْلَاسٌ وَ طُلُوسٌ: ئۆچـۈرۈۋېتىلگەن خەت؛ مۆجمەل، تۇتۇق.

طَلْسَاءُ: تاۋار، ئەتلەس.

طُلْسَةٌ: كۈل رەڭ، خۇنۇك.

طَلْسَمَ يُطَلْسِمُ طَلْسَمَةً السَّاحِرُ: سـېھىرگەر تىلـسىم يازدى.

طِلَّسْمٌ ج طَلَاسِمُ: تىلسىم، تىلسىمات؛ تۇمار، تىل تۇمار؛ شىفىرلىق ھۆججەت، مەخپىي شىفىر.

فَكَّ طِلَاسِمَ الرُّمُوزِ: شـىفىرنى تەرجىـمە قىلـدى، مەخپىي رەقەمنى يەشتى.

طَلْطَلَ يُطَلْطِلُ طَلْطَلَةً: ئىككـى قـولىنى سـىلىپ ماڭدى.

طَلْطَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ھەرىكەتلەندۈردى.

طُلْطُلٌ ج طَلَاطِلُ: ساقايماس كېسەل، بالايىئاپەت.

طَلَعَ يَطْلُعُ طُلُوعًا وَ مَطْلَعًا / مَطْلِعًا: ئۆرلـىدى، پەيـدا بولدى، كۆتۈرۈلدى؛ بەرپا بولدى، چىقتى.

طَلَعَ عَلَيْهِمْ: ئۇلارنىڭ قېشىغا كەلدى.

طَلَعَ عَنْهُمْ: ئۇلاردىن ئايرىلدى.

﴿وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ﴾ ‹قۇرئان›: كۈن چىققان چاغدا، ئۇلارنىـڭ غارنىـڭ ئـوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن.

«خَيْرُ يَـوْمٍ طَلَعَـتْ عَلَيْـهِ الـشَّمْسُ يَـوْمُ الْجُمُعَـةِ» ‹ھەدىس›: كـۈن چىققـانلىكى كۈنلەرنىـڭ ئەڭ ياخشىسى جۈمە كۈنىدۇر.

طَلَعَ النَّبَاتُ: ئوت-چۆپ ئۈندى.

طَلَعَ الشَّخْصُ الْجَبَلَ: تاغقا چىقتى، تاغقا ياماشتى.

طَلَعَ عَلَى الْأَمْرِ: بىلدى، خەۋەردار بولدى.

طَلِعَ يَطْلَعُ طُلُوعًا الْجَبَلَ: تاغقـا چىقتـى، تاغقـا ئۆرلىدى.

طَلَعَ مِنَ الْبِلَادِ: باشقا دۆلەتكە چىقتى.

طَلَعَ مِنْهُ عَلَى الْأَمْرِ: بىلدى، ئۇقتى، چۈشەندى.

طَلْعٌ: ئېگىز جاي، ئېگىزلىك؛ مىقدار؛ خورمىنىڭ غورىسى.

﴿وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ﴾ ‹قۇرئان›: مېۋىلىرى سانجاق-سانجاق بولۇپ كەتكەن خورمىلارنى ئۆستۇردۇق.

طَلْعَةٌ ج طَلَعَاتٌ: مەنزىرە، سىرتقى كۆرۈنۈش، سىرتقى قىياپەت؛ يۈز، چىھرە.

طَلْعَةُ الْبَدْرِ: تولۇن ئاينىڭ يۈزى.

بَهِيّ الطَّلْعَةِ: چىرايلىق.

مَهِيْبُ الطَّلْعَةِ: سالاپەتلىك، سۈرلۈك.

«قَامَ هَذَا الطَّيَّارُ بِمِائَتَيْ طَلْعَةٍ هَذَا الْعَامَ»: بۇ ئايروپىلان بۇ يىل 200 قېتىم ئۇچتى.

طُلَعَةٌ: سەزگۈر؛ بىلىم ئىزدىگۈچى.

طَلَقَ يَطْلُقُ طَلَاقًا: ئاجراپ كەتتى، بوشىنىپ كەتتى.

طَلَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ زَوْجِهَا: ئايال ئېرىدىن ئاجرىشىپ كەتتى.

طَلَقَ يَطْلُقُ طُلُوقًا: ئازاد بولدى، بوشاندى، قۇتۇلدى.

طَلُقَ يَطْلُقُ طَلَاقَةً الرَّجُلُ: كىشى ئوچۇق چىراي بولدى، خۇش چىراي بولدى.

طَلُقَ لِسَانُهُ: تىلى راۋان بولدى.

طَلُقَتْ يَدُهُ: قولى ئوچۇق بولدى.

طَلُقَ وَجْهُهُ: چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

طَلَقَتِ الْحُبْلَى: ھامىلدار ئايالنى تولغاق تۇتتى.

طَلْقٌ م طَلْقَةٌ ج أَطْلَاقٌ: تولغاق، تۇغۇت تولغىقى؛

«جَاءَهَا الطَّلْقُ بَعْدَ مُنْتَصِفِ اللَّيْلِ»: ئايالنى يېرىم كېچىدىن كېيىن تولغاق تۇتتى.

طَلْقٌ . طَلِقٌ ج طِلَاقٌ: ئەركىن، ھۆر-ئازاد.

طَلِقُ اللِّسَانِ: پاساھەتلىك، تىلى راۋان.

الْهَوَاءُ الطَّلِقُ: ساپ ھاۋا.

طَلِقُ الْيَدَيْنِ: سېخىي، مەرد، قولى ئوچۇق.

نُزْهَةٌ فِي الْهَوَاءِ الطَّلِقِ: ساپ ھاۋادا سەيلە قىلماق.

خَطِيْبٌ طَلِقُ اللِّسَانِ: تىلى راۋان ناتىق.

طَلْقٌ / طِلْقٌ: كۆك سېغىز، ئەركىن، ھۆر، ئازاد.

طَلْقٌ ج طَلْقَاتٌ: ئوق.

طَلْقٌ نَارِيٌّ: ئوق، زەمبىرەك ئوقى.

طَلْقَةٌ ج طَلَقَاتٌ: بىر قېتىم ئوينىقا تۇتماق، بىر قېتىم ئاتماق؛ بىر قېتىم زەربە بەرمەك؛ بىر قېتىم تالاق قىلىش؛ بىر قېتىم تولغاق تۇتۇش.

سَرِيْعُ الطَّلَقَاتِ: شىددەت بىلەن ئېتىش.

طَلَقَاتُ السَّلَامِ: ھۆرمەت توپى.

«إِنْطَلَقَتْ مِنْ بُنْدُقِيَّتِهِ ثَلَاثُ طَلَقَاتٍ»: مىلتىقتىن ئۈچ پاي ئوق ئېتىلدى.

«وَضَعَتْ طِفْلَهَا بَعْدَ طَلَقَاتٍ مُؤْلِمَةٍ طَوِيْلَةٍ»: ئايال ئۇزۇن، ئېغىر تولغاقتىن كېيىن تۇغدى.

طَلْقِيٌّ: كۆك سېغىزدەك، كۆك سېغىزغا ئوخشاش.

طَلَّ يَطِلُّ طَلًّا وَطُلُولًا الْقَتِيْلُ: ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ خۇنى قىساس ئېلىنماي بىكارغا كەتتى.

طَلَّ يَطَلُّ طَلَالَةً الشَّيْءُ: گۈزەل بولدى، كىشىنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈردى.

طَلَّ يَطُلُّ طَلًّا دَمَ الْغَرِيْمِ: ئۆلگۈچىنىڭ خۇنى بىكارغا كەتتى.

طَلَّهُ بِالدُّهْنِ: مايلىدى، سىرلىدى.

طَلَّتِ السَّمَاءُ الْأَرْضَ: شەبنەم چۈشتى، سىم-سىم يامغۇر ياغدى.

طَلٌّ ج طِلَالٌ وَ طِلَلٌ: شەبنەم، ئۇتكۈنچى يامغۇر.

﴿فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ﴾ «قرآن»: قاتتىق يامغۇردىن بەھرىمەن بولمىسا شەبنەم بىلەنمۇ قاندىدىغان بىر باغقا ئوخشايدۇ.

طَلٌّ: تۆگە سۈتى؛ قان.

طِلٌّ: چوڭ زەھەرلىك يىلان؛ يالغان، ساختا.

طَلٌّ ج طُلُولٌ: ياشانغان ئادەم.

طَلَلٌ ج أَطْلَالٌ وَ طُلُولٌ: قالدۇق ئىز، خارابە، كونا ئىز، ئەسەر؛ پالوبا.

«إِشْتَهَرَ شُعَرَاءُ الْعَرَبِ الْقُدَمَاءِ بِذِكْرِ الْأَطْلَالِ فِي أَشْعَارِهِمْ»: قەدىمكى ئەرەب شائىرلىرى شېئىرلىرىدا خارابە ئىزلارنى تىلغا ئېلىش

بىلەن داغ چىقاردى.

طَلَّاءٌ: سىرچى، ھەل بەرگۈچى.

طَلَّاعٌ: ئىنتىلگۈچى، خەۋەر ئالالاشقا خۇشتار ئادەم.

طَلَّاعُ الثَّنَايَا وَالأَنْجِدِ: زېرەك، قابىلىيەتلىك، ئۇقتىدارلىق.

طَلَّةٌ: ئازادە تۇرمۇش؛ خۇشبوي، خۇش پۇراق؛ شاراب، مەي؛ سالقىن گۈللۈك باغچە؛ ئايال، رەپىقە.

طِلَّةٌ ج طِلَلٌ: سۈيۈلدۈرۈلگان سۈت؛ سۈيۈلدۈرگۈچى، بويۇن.

طَلَّسَ يُطَلِّسُ تَطْلِيسًا الْكِتَابَةَ: خەتنى ئۆچۈردى، قىرىۋەتتى.

طَلَّعَ يُطَلِّعُ تَطْلِيعًا الْمِكْيَالَ: ئۆلچەمنى تولۇقلىدى.

طَلَّعَ النَّخْلُ: خورما مېۋە بەردى، مېۋىسى كۆرۈندى.

طَلَّقَهُ: چىقاردى، چاچتى، تارقاتتى، ئۇرلەتتى، كۆتۈردى.

طَلَّقَ يُطَلِّقُ تَطْلِيقًا الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ: كىشى ئايالىنى قويۇۋەتتى.

طَلَّقَ قَوْمَهُ: قوۋمىدىن ئايرىلدى.

طَلَّقَ الْمَدْرَسَةَ: ئوقۇشتىن ئايرىلدى، توختاپ قالدى، چېكىنىدى.

طَلَّقَهَا ثَلَاثًا: ئايالىنى ئۈچ تالاق قىلدى.

طَلَّقَ عَقْلَهُ: ئەقلىدىن ئازدى، ئەقلىنى يوقاتتى.

﴿وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر سىلەر ئاياللارنى تالاق قىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىددىتى توشقان بولسا، ئۇلارنى نىكاھلىنىشتىن توسماڭلار.

طَلَّمَ يُطَلِّمُ تَطْلِيمًا الْخُبْزَةَ: ناننى ئاچتى، يايدى.

طَلَمَ يَطْلُمُ طَلْمًا الْخُبْزَةَ: ناننى ئاچتى، يايدى.

طُلْمٌ: نوغۇچ.

طُلْمُبَةٌ ج طُلُمْبَاتٌ: سۇ يومپىسى، سۇ تارتىش ناسوسى.

طُلْمَةٌ ج طُلَمٌ: كىچىك يومىلاق بوتۇلكا.

طَلْمَسَ يُطَلْمِسُ طَلْمَسَةً: قوشۇمىسىنى تۈردى.

طِلْمِسَاءُ: زۇلمەت، قاتتىق قاراڭغۇلۇق، ماياك، يول بەلگىسى يوق يەر؛ شالاڭ بۇلۇت.

طُلُوعٌ: ئاشكارا بولماق، كۆرۈنمەك؛ ئۆرلىمەك، كۆتۈرۈلمەك.

مِنْ طُلُوعِ الشَّمْسِ إِلَى غُرُوبِهَا: كۈن چىققاندىن تارتىپ، كۈن ئولتۇرغۇچە، ئەتىگەندىن كەچكىچە.

﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ﴾ «قۇرئان»: كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى پەرۋەردىگارىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن (يەنى ناماز ئوقۇغىن).

طَلَى يَطْلِي طَلْيًا الشَّيْءَ: نەرسىنى مايلىدى، سىرلىدى.

طَلَى بِالذَّهَبِ: ئالتۇن يالاتتى.

طَلَى بِالْقِصْدِيرِ: قەلەي قاپلىدى.

طَلَى بِالْمِينَاءِ: دورا سۈرتتى.

طَلَى الْحَائِطَ بِطَلَاءٍ أَبْيَضَ: تامنى ئاق سىردا سىرلىدى.

طَلِيَ يَطْلَى طَلًى اللِّسَانُ: تىلى ئېغىر بولدى، كېكەچ بولدى.

طَلِيَ الأَسْنَانُ: چىشى سارغىيىپ كەتتى.

طَلِيَ الْبَقْلُ: ئوت-چۆپ ئۈندى.

طُلْيَانِيٌّ ج طُلْيَانٌ: ئىتالىيىلىك.

طُلْيَةٌ ج طُلًى: بويۇن.

طَلِيحَةٌ: بولانغان، بولاق.

طَلِيحَةُ وَرَقٍ: بىر بولاق قەغەز.

طَلِيعَةٌ ج طَلَائِعُ: ئاۋانگارت ئەترەت، رازۋېدكىچى ئەترەت؛ پوست، قاراۋۇل.

«الْحِزْبُ الدِّيمُوقْرَاطِيُّ هُوَ طَلِيعَةُ طَبَقَةِ الْعُمَّالِ»: دېموكراتلار پارتىيىسى ئىشچىلار سىنىپىنىڭ

ئاۋانگارت ئەترىتىدۇر.

فِي الطَّلِيعَةِ: ئالدىنقى قاتاردا.

كَانَ فِي طَلِيعَةِ الشُّعَرَاءِ الْمُجَدِّدِيْنَ: ئۇ ئىسلاھاتچى شائىرلارنىڭ ئالدىنقى قاتارىدا تۇراتتى.

طَلِيعِيٌّ: ئالدىنقى قىسىم، ئالدىنقى قاتاردىكى.

طَلِيْقٌ ج طُلَقَاءُ: ھۆر، ئازاد، بەخىرامان، خۇشال، شاد.

«لاَ تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلِيْقٍ» ‹حديث›: ھەرقانداق بىر ياخشى ئىشنى كىچىك سانىمىغىن، ھەتتاكى قېرىندىشىڭغا ئوچۇق چىراي بىلەن مۇلاقات بولۇشۇڭمۇ ياخشى ئەمەل قاتارىغا كىرىدۇ.

طَلِيْقُ السَّرَاحِ: ئەركىن-ئازاد.

طَلِيْقٌ مِنْ كُلِّ قَيْدٍ: ھەممە چەكلىمىدىن ئازاد.

«إِذْهَبُوا فَأَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ» ‹حديث›: كېتىڭلار، ھەممىڭلار ئازاد.

طَلِيْقَةٌ ج طَلِيْقَاتٌ: نىكاھتىن ئاجراشقان ئايال، قويۇۋېتىلگەن ئايال.

طَلِيٌّ: بويالغان، سىرلانغان، مايلىق.

طَمَا يَطْمُو طُمُوًّا الْمَاءُ: سۇ تېشىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

طَمَا النَّبَاتُ: زىرائەت ئۆستى، يېتىشتى.

طَمَّارٌ: ئېگىزلىك، ئېگىز يەر.

طِمَاسٌ: ئىزلىرى ئۆچكەن خارابىلەر.

طَمَاطِمُ: شوخلا، پەمىدۇر.

طَمَاعَةٌ: تەمەخور، ئاچ كۆز، نەپسانىيەتچى.

طَمَاعِيَّةٌ: تەمەخورلۇق، ئاچ كۆزلۈك، نەپسانىيەتچىلىك.

طِمَاقٌ ج طِمَاقَاتٌ: قونچ، پاچاققا كىيىلىدىغان نەرسە.

طَمَانٌ: خاتىرجەملىك، ئاراملىق، بىخەتەرلىك.

طَمْأَنَ يُطَمْئِنُ طَمْأَنَةً: خاتىرجەم قىلدى، تىنچلاندۇردى؛ كۆڭلىنى ياسىدى، تەسەللى بەردى.

طَمْأَنَ ظَهْرَهُ: پەسكويغا چۈشۈردى.

«طَمْأَنَهُ مُدِيْرُهُ بِأَنَّهُ لَنْ يُفْقِدَ وَظِيْفَتَهُ»: مۇدىرى ئۇنى ۋەزىپىسىدىن ئايرىلىپ قالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، خاتىرجەم قىلدى.

طُمَأْنِيْنَةٌ: خاتىرجەملىك، ئاراملىق؛ بىخەتەرلىك، خەۋپسىزلىك؛ تىنچلىق؛ ئىشەنچ، تايانچ، ئېتىقاد، ئىناۋەت.

عَادَتِ الطُّمَأْنِيْنَةُ إِلَى نَفْسِهِ: خاتىرجەم بولدى.

طَمِثَ يَطْمَثُ وَ طَمَثَ يَطْمُثُ طَمْثًا الْمَرْأَةُ: ئايال ھەيز كۆردى، ھەيزدار بولدى، ئاي كۆردى.

طَمِثَ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىما قىلدى.

﴿لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَجَانٌّ﴾ ‹قۇرئان›: ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان...

طَمْثٌ: ناپاكلىق، ھەيز قېنى.

طَمَحَ يَطْمَحُ طَمْحًا وَطَمَاحًا وَطُمُوحًا بِهِ: ئېلىپ كەتتى.

طَمَحَ بِبَصَرِهِ إِلَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى.

طَمَحَ بَصَرَهُ إِلَيْهِ: ئىنتىزار بولدى، تەلپۈندى، ئۈمىد بىلەن قارىدى.

«كَانَ يَطْمَحُ إِلَى أَنْ يُصْبِحَ وَزِيْرًا»: ۋەزىر بولۇشقا تەلپۈندى.

طَمَحَاتُ الدَّهْرِ: زاماننىڭ بالايىئاپەتلىرى.

طَمَرَ يَطْمِرُ طَمْرًا: كۆمدى، ياپتى.

طَمَرَ النَّارَ: ئوتنى كۈل بىلەن كۆمۈپ قويدى.

طَمَرَ الزِّلْزَالُ مَنَازِلَ عَدِيْدَةً: يەر تەۋرەش بىرقانچە ئۆيلەرنى كۆمۈپ تاشلىدى.

طَمَرَ يَطْمِرُ طَمْرًا وَ طُمُورًا وَ طِمَارًا: سەكرىدى، تاقلىدى.

طَمِرَ يَطْمَرُ طَمْرًا الْجُرْحُ: جاراھەت ئىششىپ قالدى.

طِمْرٌ ج أَطْمَارٌ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم؛ ھېچنېمىسى يوق ئادەم.

طَمَسَ يَطْمِسُ طَمْسًا الشَّيْءَ: سۇرتۇۋەتتى، ئۆچۈرۈۋەتتى، ئېرتىۋەتتى، قىرىۋەتتى؛ ياپتى، يوشۇردى.

طَمَسَهُ: باستۇردى؛ يوقاتتى، ھالاك قىلدى.

﴿رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلۈكلىرىنى يوق قىلغىن.

طَمَسَتِ الرِّمَالُ آثَارَهُ: قۇم ئۇنىڭ ئىزلىرىنى كۆمۈپ تاشلىدى.

﴿فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ﴾ «قۇرئان»: يۇلتۇزلارنىڭ (نۇرى) ئۆچۈرۈلگەن.

طَمَسَ يَطْمُسُ / يَطْمِسُ طَمْسًا وَ طُمُوسًا الشَّيْءُ: شەكلى ئۆزگىرىپ كەتتى.

طَمَسَ بَصَرُهُ: كۆز نۇرى قاچتى، قارىغۇ بولۇپ قالدى.

﴿وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار لۇتتىن مېھمانلىرىنى (يەنى، ئادەمزات شەكلىدە كەلگەن پەرىشتىلەرنى) (ئۇلار بىلەن لىۋاتە قىلىش ئۈچۈن) قوغدىماسلىقنى سورىدى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى كور قىلىۋەتتۇق.

طَمَسَ الرَّجُلُ: يىراقلاشتى.

طَمَسَ الشَّيْءَ: تولۇق يىلتىزىدىن قومۇردى، يوقاتتى.

طَمَسَ يَطْمِسُ طَمَاسَةً الشَّيْءَ: مۆلچەرلىدى، تەخمىنلىدى، پەرەز قىلدى.

طَمَّسَ: سۇرتۇۋەتمەك، ئۆچۈرۈۋەتمەك، ئېرتىۋەتمەك، يوقىتىۋەتمەك.

طِمْطَامٌ: دېڭىز يۈزى، دېڭىز ئوتتۇرىسى، كەڭ دائىرىلىك ئوت.

طُمْطُمَانِيٌّ / طِمْطِمَانِيٌّ: چەت ئەل تىلى ئاھاڭىدا سۆزلەيدىغان ئادەم.

طُمْطُمَانِيَّةٌ: تەلەپپۇزىدا چاتاق بار ئادەم.

طَمْطَمَ يُطَمْطِمُ طَمْطَمَةً: چۈشىنىكسىز سۆزلىدى.

طَمْطَمَ الْبَحْرُ: دېڭىز تاشتى.

طِمْطِمٌ . طِمْطِمِيٌّ: چەت تىلى ئاھاڭىدا سۆزلەيدىغان ئادەم.

طَمِعَ يَطْمَعُ طَمْعًا وَ طَمَاعًا وَ طَمَاعِيَةً فِيهِ: تەمە قىلدى، ئاچ كۆزلۈك قىلدى.

﴿أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِءٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇلاردىن ھەربىر ئادەم نازۇنېمەتلىك جەننەتكە كىرگۈزۈلۈشنى تەمە قىلامدۇ؟

طَمَّعَ يُطَمِّعُ طَمَاعَةً: تەمەگەرلىك قىلدى، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

طَمَعٌ ج أَطْمَاعٌ: ئاچ كۆزلۈك، نەپسانىيەتچىلىك.

ذُو أَطْمَاعٍ: قارا نىيەت، تەمەگەر.

﴿يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ «قۇرئان»: ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىدىن) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ.

«لِبَعْضِ الدُّوَلِ أَطْمَاعٌ فِي ثَرْوَةِ بِلَادِنَا»: بەزى دۆلەتلەر يۇرتىمىزنىڭ بايلىقىغا كۆز تىككەكتە.

طَمِعٌ ج طَمِعُونَ وَ طَمَعَاءُ وَ أَطْمَاعٌ وَ طَمَاعَى: تەمەخور، ئاچ كۆز، نەپسانىيەتچى.

طَمَلَ يَطْمُلُ طَمْلًا الْخَبَّازُ الْخُبْزَ: ناۋاي ناننى ئاچتى.

طَمَلَ الثَّوْبَ: كىيىمنى قېنىق بويىدى.

طَمَلَ الشَّيْءَ: بۇلغىدى.

طَمَلَ الْجِمَالَ: تۆگىلەرنى قوپاللىق بىلەن ھەيدىدى.

طَمَلَ الْحَصِيرَ: بورىنى يوللۇق توقۇدى.

طَمَلَ يَطْمُلُ طَمْلًا وَ طُمُولًا الثَّوْبَ: رەختنى قېنىق

بويىدى.

طَمَلَ الْجَمَلُ: تۆگە قاتتىق ماڭدى.

طَمِلَ يَطْمَلُ طَمَلًا بِالشَّيْءِ: بۇلغاندى.

طَمْلٌ ج طُمُولٌ: خېمىر.

طِمْلٌ ج طُمُولٌ وَ أَطْمَالٌ: ئەسكى كىيىم؛ بويالغان؛ ئوغرى؛ جەللىگور، ھاڭۋاقتى؛ دۇغ سۇ.

طِمْلَةٌ: ئاجىز ئايال.

طَمَّ يَطُمُّ طُمُومًا الْمَاءُ: سۇ زىيادىلەپ كەتتى، تېشىپ كەتتى.

طَمَّ الْحُفْرَةَ بِالتُّرَابِ: ئورەكنى توپا بىلەن تىندۇردى.

طَمَّتِ الرِّمَالُ الطَّرِيقَ: يولنى قۇم بېسىۋالدى.

طَمَّ يَطِمُّ طَمًّا الْإِنَاءَ: قاچىنى توشقۇزدى.

طَمَّ الشَّعْرَ: چاچنى ياساتتى، ئالدۇردى.

طَمَّ يَطِمُّ طَمِيمًا الْفَرَسَ: ئات يورغىلىدى.

طِمٌّ: دېڭىز، جىق سۇ، كۆپ سان.

جَاءَ بِالطِّمِّ وَالرِّمِّ: ئۇ نۇرغۇنلىغان مال-دۇنيا ئەكەلدى.

طَمَّاحٌ: ئىرادىلىك، ئۈمىدۋار؛ ئاچ كۆز، تەمەخور.

طَمَّاعٌ ج طَمَّاعُونَ: تەمەخور، ئاچ كۆز، نەپسانىيەتچى.

كَانَ طَمَّاعًا فَذَهَبَ ضَحِيَّةَ طَمَعِهِ: ئۇ ئاچ كۆز بولۇپ، تەمەخورلۇقىنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى.

طَمَّحَ يُطَمِّحُ تَطْمِيحًا بِالشَّيْءِ فِي الْهَوَاءِ: نەرسىنى بوشلۇققا ئاتتى.

طَمَّحَ الْفَرَسُ: ئات ئالدىنقى ئىككى پۇتىنى كۆتۈردى.

طَمَّرَ يُطَمِّرُ تَطْمِيرًا الشَّيْءَ: كۆمدى، ياپتى.

طَمَّرَ النَّارَ: ئوتنى كۈل بىلەن كۆمۈپ قويدى.

طَمَّسَ يُطَمِّسُ تَطْمِيسًا: يوقىتىۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى.

طَمَّعَ يُطَمِّعُ تَطْمِيعًا ـ هُ: تەمەگەر قىلىۋەتتى، قىزىقتۇردى.

طَمَّمَ يُطَمِّمُ تَطْمِيمًا الطَّائِرُ الشَّجَرَةَ: قۇش دەرەخكە قوندى.

طَمُوحٌ: ئىرادىلىك، ئۈمىدۋار؛ ئاچ كۆز، تەمەخور.

طَمَى يَطْمِي طَمْيًا الْمَاءُ: سۇ تېشىپ كەتتى، يامراپ كەتتى.

طَمْيٌ: لاتقا.

«أَرْضُنَا خَصْبَةٌ لِكَثْرَةِ مَا يُلْقِي فِيهَا النَّهْرُ مِنْ طَمْيِهِ: ئۆستەڭدىن قۇيۇلۇۋاتقان لاتقىلار كۆپ بولغاچقا يەرلىرىمىز مۇنبەتلىشىپ كەتتى.

طَمِيلٌ ج طُمَلٌ وَ طُمَلَانٌ: بورا؛ لاي سۇيى؛ ئوغلاق.

طَمِيسٌ ج طُمَسَاءُ: قارىغۇ، كور؛ ئۆچۈرۈلگەن.

خُبْزٌ طَمِيلٌ: ئېچىلغان نان.

سَهْمٌ طَمِيلٌ: قانغا بويالغان يا.

طَمِيلٌ ج طُمَلَاءُ مِنَ النَّاسِ: ئىككى قولى قانغا بويالغان ئەسكى ئادەم، سالاھىيىتى ئېنىقسىز ئادەم.

طَنَأَ يَطْنَأُ وَ طُنُوءًا: خىجىل بولدى، ئۇيالدى؛ ئەخلاقسىزلىق قىلدى.

طِنْءٌ ج أَطْنَاءٌ: شەك، گۇمان، تۆھمەت، ئەخلاقسىزلىق، كۆلدىكى قالدۇق سۇ، ئاخىرقى نەپەس، قايغان، پالاس؛ باغچە، يايلاق، ئىرادە.

طُنُبٌ ج أَطْنَابٌ وَ طِنَبَةٌ: چېدىر باغلايدىغان ئارغامچا؛ يەي، سىڭىر.

طِنْبَارٌ: تەمبۇر.

طَنْبَرَ ج طَنَابِرُ: ھارۋا، خادىك.

طَنْبَلٌ ج طَنَابِلُ: دۆت، ئەخمەق، گالۋاڭ.

طُنْبُورٌ وَ طُنْبُورَةٌ ج طَنَابِيرُ: تەمبۇر.

زَادَ الطِّينَ بَلَّةً وَالطُّنْبُورَ نَغْمَةً: ئوتقۇيرۇقلۇق قىلدى، ئۆلەكنىڭ ئۈستىگە تەپتى.

طَنْجٌ ج طُنُوجٌ: تۈر؛ سەنئەت؛ تېخنىك؛ دەيتەر.

طَنْجَرَةٌ ج طَنَاجِرُ: مىس قازان، كورا قازان.

طِنْجِيرٌ ج طَنَاجِيرُ: كورا؛ قورقۇنچاق؛ پەسكەش.

طَنِخَ يَطْنَخُ طَنَخًا: يۈرىكىنى ماي قاپلاپ كەتتى.

طَنَخَتْ نَفْسُهُ: ئەسكىرەپ كەتتى.

طِنْخٌ: بىر قىسىم.

مَرَّ طَنْخٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىدىن بىر بۆلۈك ئۆتتى.

طِنِخٌ: سېمىز.

طَنَزَ يَطْنُزُ طَنْزًا فُلَانًا: پالاننى مەسخىرە قىلدى.

طَنْطَنَ يُطَنْطِنُ طَنْطَنَةً: شاراقلىدى، داراڭشىدى، غوڭۇلدىدى.

طَنْطَنَةُ الأَجْرَاسِ: قوڭغۇراقلارنىڭ ئاۋازى، قوڭغۇراقنىڭ جاراڭلىشى.

طَنِفَ يَطْنَفُ طَنَفًا وَ طَنَافَةً وَ طُنُوفَةً: چىركىلەشتى، دىلى قارىيىپ كەتتى، ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ كەتتى.

طَنَفٌ ج طُنُوفٌ وَ أَطْنَافٌ: چوققا؛ ئۆگزە؛ لەمپە.

طَنْفَسَ يُطَنْفِسُ طَنْفَسَةً: چۈشكۈنلەشتى؛ قاتمۇقات كىيىم كىيدى.

طَنْفَسَتِ السَّمَاءُ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىۋالدى.

طَنْفَسَةٌ / طِنْفَسَةٌ ج طَنَافِسُ: گىلەم، ئەدىيال، كىگىز، بىسات.

طِنْفِسٌ ج طَنَافِسُ: ئەخلاقى بۇزۇق.

طَنَّ يَطِنُّ طَنًّا وَ طَنِينًا الْجَرَسُ: قوڭغۇراق جىرىڭلىدى.

طَنَّتِ الأُذُنُ: قۇلاق غوڭۇلدىدى.

طَنٌّ ج أَطْنَانٌ: تاتلىق چىلان.

طُنٌّ ج أَطْنَانٌ وَطِنَانٌ: بەدەن، تەن، گەۋدە؛ بىر تۇتام، بىر باغلام، بىر دەستە؛ بوي، قامەت.

طُنٌّ ج أَطْنَانٌ: توننا (ئېغىرلىق ئۆلچەم).

طَنَّانٌ: جاراڭلىق ئاۋاز؛ مەشھۇر، ئاتاقلىق، داڭلىق.

مَقَالَةٌ طَنَّانَةٌ: مەشھۇر ماقالە، نادىر ئەسەر.

قَصِيدَةٌ طَنَّانَةٌ: داڭلىق قەسىدە.

أَسْمَعَهُ كَلِمَاتٍ طَنَّانَةً: ئۇنىڭغا شېرىن سۆزلەرنى قىلىپ بەردى.

طَنَّبَ يُطَنِّبُ تَطْنِيبًا الْخَيْمَةَ: چېدىر تىكتى، چېدىرنىڭ تانىلىرىنى باغلىدى.

طَنَّبَ بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، مەلۇم جايدا تۇرۇپ قالدى.

طَنَّفَ يُطَنِّفُ تَطْنِيفًا فُلَانٌ لِلأَمْرِ: سادىر قىلماق، قول ئۇرماق، قىلماق

طَنَّفَ الْجِدَارَ: تام چىتلىدى.

طَنَّفَ فُلَانًا بِكَذَا: تۆھمەت قىلدى، ئەرز قىلدى، شىكايەت قىلدى.

طَنَّنَ يُطَنِّنُ تَطْنِينًا الْجَرَسُ: قوڭغۇراق قاتتىق جىرىڭلىدى.

طَنَّنَ الذُّبَابُ: چىۋىن غوڭۇلدىدى.

طَنَّى يُطَنِّي طَنًّى فُلَانًا: كېسەلنى داۋالىدى.

طَنِّيٌّ: گورىي، قامەتلىك، گەۋدىلىك.

طِنْوٌ ج أَطْنَاءٌ: گىلەم، بىسات.

طُنْوٌ: بۇزۇقچىلىق، ئەخلاقسىزلىق.

طَنِيَ يَطْنَى طَنًى: كېسەل بولۇپ قالدى؛ ئورۇقلاپ كەتتى.

طَنًى: كېسەل.

طِنْيٌ: بۇزۇقچىلىق، ئەخلاقسىزلىق.

طَنِينٌ: جاراڭلىغان ئاۋاز؛ غوڭۇلدىغان ئاۋاز.

طَهَا يَطْهُو طَهْوًا وَ طُهُوًّا اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى، قورۇدى.

طَهَا الأَمْرَ: ئىشنى پۇختا ئىشلىدى.

طَهَارَةٌ: پاكلىق، پاكىزلىك؛ ئېپپەتلىك.

طَهَارَةُ الذَّيْلِ: گۇناھسىز، ئەيىبسىز، توغرىلىق.

طَهَارَةُ الْعَوَاطِفِ: ھېسسىياتنىڭ پاكلىقى.

بَيْتُ الطَّهَارَةِ: خالاجاي، ھاجەتخانا.

طَهَارَةُ النَّفْسِ: مەنىۋى پاكلىق، روھىي پاكلىق.

طَهَارَةُ الْقَلْبِ: دىلنىڭ پاكلىقى.

طِهَارَةٌ: باللارنى خەتنە قىلىش كەسپى.

طُهَارَةٌ: خەتنە قىلىنغان باللارنىڭ كېسىپ تاشلانغان ئۇچى.

طَهَافٌ: ئېگىز بۇلۇت.

طُهَافَةٌ ج طُهَائِفُ: سېكىلەك چاچ.

طَهَايَةٌ: پىشۇرماق.

طِهَايَةٌ: ئاشپەزلىك كەسپى.

طَهَرَ و طَهُرَ يَطْهُرُ طَهَارَةً و طُهْرًا و طُهُورًا: پاك بولدى، تازىلاندى.

طَهَرَ يَطْهَرُ طَهْرًا الشَّيْءَ: پاكىزلىدى، تازىلىدى.

طُهْرٌ ج أَطْهَارٌ: پاكلىق، پاكىزلىك؛ ئېپپەتلىك.

طَهِرٌ ج طَهِرُونَ: پاك، پاكىز.

طُهْرَةٌ: پاكىز، تازا، يۇيۇنۇش.

طَهَسَ يَطْهَسُ طَهْسًا فِي الْأَرْضِ: چوڭقۇرلاپ كىردى.

طَهَشَ يَطْهَشُ طَهْشًا: بۇزدى، بۇزغۇنچىلىق قىلدى، ۋەيران قىلدى، قالايمىقانلاشتۇردى.

طَهُفَ يَطْهُفُ طَهَافَةً الشَّيْءُ: ئاجىزلاپ بوشاپ كەتتى.

طَهْفٌ: سامان.

الطِّهْفَةُ ج طِهَفٌ: بىر پارچە، بىر بۆلۈك.

زُبْدَةٌ طَهْفَةٌ: يېڭى قايماق، يېڭى سېرىقماي.

طَهَقَ يَطْهَقُ طَهْقًا الرَّجُلُ: كىشى ئالدىراپ ماڭدى، تېز ماڭدى.

طَهَقَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن زېرىكتى، بىزار بولدى.

طَهَلَ و طَهِلَ يَطْهَلُ طَهْلاً و طَهَلًا الْمَاءُ: سۇ بۇزۇلۇپ قالدى.

طُهْلَةٌ: قالدۇق نەرسە.

طَهْمٌ: كىشىلەر، ئىنسانلار.

طُهْمَةٌ: زىغىررەڭ، جىگەررەڭ، قارامتۇل.

طَهْمَلٌ ج طَهَامِلُ: كېلەڭسىز.

طَهْمَلِيٌّ: قارا؛ پاكىنەك.

طَهَّرَ يُطَهِّرُ تَطْهِيرًا الشَّيْءَ: پاكىزلىدى، تازىلىدى.

طَهَّرَهُ: دېزىنفېكسىيە قىلدى، مىكروبسىزلاندۇردى.

﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾ «قۇرئان»: كىيىمىڭنى پاك تۇت.

طَهَّرَ مَجَارِيَ الْمَاءِ: سۇ يوللىرىنى ئادالىدى.

«طَهَّرَ ابْنَهُ بَعْدَ أُسْبُوعٍ مِنْ وِلَادَتِهِ»: ئۇنىڭ ئوغلى تۇغۇلۇپ، بىر ھەپتىدىن كېيىن خەتنىسى قىلىندى.

طَهَّمَ يُطَهِّمُ تَطْهِيمًا: توم بولدى، زور بولدى.

طَهَّمَ مِنْهُ: يىرگەندى، زېرىكىپ كەتتى.

طَهْوٌ: پىشۇرماق.

طَهُورٌ: سۈزۈك سۇ، پاكىز سۇ، شاراب.

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا﴾ «قۇرئان»: بۇلۇتتىن پاك سۇنى چۈشۈرۈپ بەردۇق.

طُهُورَةٌ: خەتنە قىلماق.

طَهُورِيَّةٌ: ناھايىتى پاكىز.

طَهَى يَطْهَى طَهْيًا اللَّحْمَ: گۆشنى پىشۇردى، قورۇدى.

طُهِيَ: پىششىق تاماق.

فَنُّ الطَّهْيِ: ئاشپەزلىك تېخنىكىسى.

طَهِيرٌ ج طَهَارَى: غۇسلى قىلغۇچى، يۇيۇنغۇچى.

رَجُلٌ طَهِيرُ الْخُلُقِ: پاك ئادەم، ئەخلاقلىق ئادەم.

طَهِيرٌ ج طُهْرٌ مِنَ الثِّيَابِ: يۇيۇلغان كىيىم.

طُوَيِّئٌ: ئادەم، ئىنسان.

طَوَارٌ / طِوَارٌ: قورۇ، ھويلا.

طُوَارٌ: پىيادىلەر يولى.

طَوَاسٌ: ئاينىڭ ئەڭ ئاخىرقى كېچىسى.

طَوَاشٍ ج طَوَاشِيَةٌ: ئاختا.

طَوَاعِيَةٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

فَعَلْتُ هَذَا عَنْ طَوَاعِيَةٍ: بۇ ئىشنى ئىختىيارى قىلدىم.

الطَّوَاغِي وَالطَّوَاغِيتُ: بۇتخانا.

طَوَافٌ: تاۋاپ قىلماق، ئايلانماق، چۆرگىلىمەك،

دەۋر قىلماق.

طَوَافُ الْإِفَاضَةِ: ھاجىلار مىنادىن بەيتۇللاغا كىرىپ تاۋاپ قىلىپ، يەنە مىناغا قايتىپ كېتىدىغان تاۋاپ (پەرز تاۋاپ).

طَوَالَةٌ: يەسلى.

طِوَالَةٌ: ئوقۇر؛ ئېغىل.

طُوبٌ الواحدة طُوبَةٌ ج طوبَانٌ: خىش.

طُوبٌ أَحْمَرُ: قىزىل خىش.

طُوبٌ أَخْضَرُ: يېشىل خىش، كۆك خىش.

طُوبٌ حَرَارِيٌّ: ئوتقا چىدامىلىق ئالاھىدە خىش.

طُوبٌ نَيِّئٌ: خام خىش، كېسەك.

«بُيُوتُ هَذِهِ الْقَرْيَةِ كُلِّهَا مِنَ الطُوبِ»: بۇ يېزىنىڭ ئۆيلىرىنىڭ ھەممىسى پىششىق خىشتىن ياسالغان.

طُوبَالَةٌ ج طُبَالَاتٌ: ساغلىق.

طُوبُوغرَافِيَا: توپوگرافىيە.

طُوبَى: بەخت، خۇشاللىق، ياخشى، شېرىن.

طُوبَى لَكَ: بەختلىك بولۇڭ.

﴿اَلَّذِيْنَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ﴾ «قرآن»: ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار خۇشاللىققا ... ئېرىشىدۇ.

طَوَحٌ: يىراق.

نِيَّةٌ طَوَحٌ: زور ئىرادە.

طَوْدٌ ج أَطْوَادٌ وَ طَوَدَةٌ: چوڭ تاغ.

﴿فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ﴾ «قرآن»: (دەريا) يېرىلدى، (ھەربىر يېرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ كەتتى.

كَانَ ثَابِتًا كَالطَّوْدِ: تاغدەك مۇستەھكەم تۇردى.

طَوْرٌ ج أَطْوَارٌ: چەك، مىقدار؛ باسقۇچ، جەريان؛ ھال، ھالەت؛ قېتىم.

طَوْرًا بَعْدَ طَوْرٍ: ئارقىمۇئارقا، باسقۇچمۇباسقۇچ.

﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا﴾ «قرآن»: ھالبۇكى، ئاللاھ سىلەرنى بىرقانچە باسقۇچلارغا بۆلۈپ ياراتتى.

الطَّوْرُ الْجِيُوْلُوجِيّ: گېئولوگىيە دەۋرى.

الطَّوْرُ الْبِدَائِيّ: قەدىمكى دەۋر.

«إِنْتَقَلَ مِنْ طَوْرٍ إِلَى طَوْرٍ جَدِيْدٍ»: بىر باسقۇچتىن يېڭى باسقۇچقا يۆتكەلدى.

أَخْرَجَهُ مِنْ طَوْرِهِ: ئۆزىنى باشقۇرالمىدى.

تَعَدَّى طَوْرَهُ: ھەددىدىن ئاشتى.

«يَقْعُدُ طَوْرًا وَيَقُومُ طَوْرًا آخَرَ»: بىردەم ئولتۇرىدۇ، بىردەم تۇرىدۇ.

غَرِيْبُ الْأَطْوَارِ: غەلىتە مىجەزلىك.

نَظَرِيَّةُ أَطْوَارِ نُمُوِّ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئۆسۈش باسقۇچى نەزەرىيىسى.

طُورٌ: تاغ؛ قورۇ، ھويلا.

طُوْرِ سِيْنَا: سىنا تېغى.

طُوْرِ سِيْنِيْنَ: تۇر تاغى.

﴿وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا بىز تۇر تېغىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن نىدا قىلدۇق.

طُورَانِيٌّ: تورانلىق؛ تاغلىق؛ غەرب، سىرتتىن كەلگەن، دولانلىق.

اللُّغَةُ الطُّورَانِيَّةُ: توران تىلى سىستېمىسى (ئۇرال - ئالتاي تىلى سىستېمىسى بولۇپ، ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك قاتارلىق تۈركىي تىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ).

طُورِيْدٌ ج طُورِيْدَاتٌ: سۇ مىناسى، توربىدا.

طُورِيٌّ: تاغلىق؛ غەرب، سىرتتىن كەلگەن.

مَابِالدَّارِ طُورِيٌّ: ئۆيدە ھېچكىم يوق.

طُوزٌ: قۇم-توپىلىق بوران.

طَوْسٌ: ئاي، ئاي شارى.

طُوسٌ: سۆرگە دورىسى.

طَوْشَةٌ: قالايمىقان، قالايمىقانچىلىق.

طَوْعٌ: ئىتائەت قىلماق، بويسۇنماق.

طَوْعُ الْعِنَانِ: مۇلايىم، قۇلىقى يۇمشاق.

﴿قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْكَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ﴾ «قرآن»: ئېيتقىنكى، (ئى مۇناپىقلار جامائەسى!) سىلەر ئىختىيارىي ياكى مەجبۇرىي يوسۇندا (قانچىلىك پۇل-مال سەرپ قىلساڭلارمۇ) ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ.

هُوَ طَوْعُ يَدِكَ أَوْ يَمِينِكَ: ئۇ سېنىڭ دېگىنىڭ بويىچە قىلىدۇ.

طَوْعًا: ئىختىيارىي ھالدا، ئىختىيارىيلىق بىلەن.

طَوْعًا أَوْ كَرْهًا: ئىختىيارىي ياكى ئىختىيارسىز، مەيلى خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

طَوْفٌ ج أَطْوَافٌ: سال، سالچە؛ قورشاۋ تام؛ جىسمەكچى؛ قوغداش.

طَوَفَانٌ: تاۋاپ قىلماق، چۆرگىلىمەك، ئايلانماق، دەۋر قىلماق.

طُوفَانٌ ج طُوفَانَاتٌ: كەلكۈن، سەل، قىيان.

الطُّوفَانُ: توپان بالاسى.

﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا سۇ ئاپىتى، چېكەتكە، پىت، پاقا (بالالىرىنى) ئەۋەتتۇق.

تَسَبَّبَ الطُّوفَانُ بِكَوَارِثَ كَثِيرَةٍ: كەلكۈن نۇرغۇن ئاپەت كەلتۈردى.

طَوْقٌ ج أَطْوَاقٌ: قۇدرەت، قابىلىيەت، كۈچ-قۇۋۋەت، چىدام؛ بىر باغلام، بىر تۇتام؛ كىچىك پەنجىرە، دەرۋازا؛ بويۇنچاق، بۇلاپكا؛ چەمبىرەك.

لَيْسَ فِي طَوْقِهِ: چامىسى يەتمەيدۇ، قولىدىن كەلمەيدۇ.

فِي عُنُقِ هَذَا الْكَلْبِ طَوْقٌ: بۇ ئىتنىڭ بويىندا چەمبىرەك بار.

طَوْقُ الثَّوْبِ: ياقا.

طَوْقُ الْمَطْبَعَةِ: ھەرپ جازىسى.

طَوْقُ النَّجَاةِ: قۇتقۇزۇش بالونى.

شَبَّ عَنِ الطَّوْقِ: چوڭ بولدى.

كَسَرَ الطَّوْقَ: ئەركىنلىككە چىقتى، ئازاد بولدى.

طَوْقُ البرميل: چەمبىرەك.

طَوْلٌ: قۇدرەت، كۈچ؛ ئارتۇقچىلىق؛ مەرھەمەت؛ بايلىق.

أُولُو الطَّوْلِ: كۈچلۈك ئادەملەر، تەسىرى بار ئەربابلار.

﴿وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ «قرآن»: سىلەردىن مۆئمىن ئايالالارنى ئېلىشقا قۇربى يەتمەيدىغانلار قول ئاستىدىكى مۆئمىن چۆرىلەردىن ئالسۇن.

طُولٌ ج أَطْوَالٌ: ئۇزۇن، ئۇزۇنلۇق؛ ئېگىزلىك.

طُولُ الْقَامَةِ: بويىنىڭ ئېگىزلىكى.

﴿وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾ «قرآن»: ئېگىزلىكتە تاغلارغا تەڭلىشەلمەيسەن.

«أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: طُولُ الْقُنُوتِ» «حديث»: «قايسى ناماز ئەۋزەل»، دەپ سورالغانىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىيامى ئۇزۇن بولغان ناماز»، دېدى.

مُتَوَسِّطُ الطُّولِ: ئوتتۇرا بوي.

طُولُ الْأَنَاةِ: سەۋرچانلىق، تاقەتلىك، قەتئىي.

طُولُ النَّظَرِ: يىراقنى كۆرەرلىك، چوڭقۇر پىكىرلىك.

طُولُ اللِّسَانِ: پىتنىخور، ۋالاقتەككۈر.

طُولَ الْيَوْمِ: كۈن بويى، پۈتۈن كۈن.

طُولَ اللَّيْلِ: تۈن بويى، پۈتۈن كېچە.

طُولَ السَّنَةِ: يىل بويى.

طُولُ عُمْرِهِ: ئۆمۈرۋايەت، بىر ئۆمۈر، ئۆمۈرلۈك.

خَطُّ الطُّولِ: مېرىدىئان، مېرىدىئان سىزىقى.

السَّبْعُ الطُّوَلُ مِنَ الْقُرْآنِ: بەقەرە، ئال ئىمران، نىسا، ئەنئام، ئەئراف، ئەنفال، بەرائە سۈرىلىرىدىن ئىبارەت يەتتە ئۇزۇن سۈرە.

السَّبْعُ الطِّوَلُ مِنَ الشِّعْرِ: لەبىد، تەرەفە، ئەنتەرە، ھارىس ئىبنى ھىللىزەلەردىن ئىبارەت يەتتە نەپەر قەدىمكى زامان ئەرەب شائىرلىرىنىڭ يەتتە قەسىدىسى.

تَقَهْقَرَ عَلَى طُولِ الْخَطِّ: پۈتۈن سەپ بويىچە چېكىندى.

عَلَى طُولٍ: دەرھال، شۇئان؛ توختىماي؛ بىۋاستە، ئۇدۇل.

طُولًا وَعَرْضًا: كەڭ ۋە چوڭقۇر.

طُولاً بِالطُّولِ: تىك، ئۇزۇنىسىغا.

فِي طُولِ الْبِلَادِ وَعَرْضِهَا: مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىدە.

إِمْشِ عَلَى الطُّولِ: ئۇدۇل مېڭىڭ.

عَلَى طُولِ الشَّاطِئِ: ئۇزۇنىسىغا.

طُولَانِيٌّ: ئۇزۇنىسىغا.

طُولَى ج طُوَلٌ: ئەڭ ئۇزۇن.

لَهُ الْيَدُ الطُّولَى فِي عَمَلِ الْخَيْرِ: ياخشى ئىشلارنى قىلىشتا قولى كەڭ ئادەم.

طُولِيٌّ: ئۇزۇنلۇق، تىك.

الْمِتْرَ الطُّولَى: ئۆلچەم، مۆلچەر.

قِطَاعُ الطُّولَى: بويىغا كەسمە يۈز.

طُومَارٌ ج طَوَامِيرُ: يۆگىمە رەسىم، تومار.

طَوَّابٌ: خىشچى، كېسەكچى.

طَوَّاخٌ: رەنجىتكۈچى، ئازار بەرگۈچى.

طَوَّافٌ: ئايلانغۇچى، تاۋاپ قىلغۇچى، دەۋر قىلغۇچى، چۆرگىلىگۈچى.

﴿طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ «قۇرئان»: سىلەر بىر-بىرىڭلار بىلەن بېرىش-كېلىش قىلىپ تۇرىسىلەر.

طَوَّافٌ تِجَارِيٌّ: سەييارە، تىجارەتچى، چار بازارچى.

طَوَّافُ بَرِيدٍ: پوچتالىيون.

طَوَّافَةٌ ج طَوَّافَاتٌ: چارلىغۇچى كېمە.

طُوَّالَةٌ: ياغاچ پۇت، ياغاچ پۇت ئويۇنى.

طُوَّالِيٌّ: تويتوغرا، بىۋاستە.

الْخَطُّ الطُّوَالِيّ: غول لىنىيە.

قِطَارٌ طُوَّالِيٌّ: بىۋاستە قاتنايدىغان پويىز.

طَوَّحَ يُطَوِّحُ تَطْوِيحًا بِهِ: يوقاتتى، زايە قىلىۋەتتى، يىراققا ئېتىۋەتتى.

طَوَّحَ بِالْكُرَةِ بَعِيدًا: توپنى بوشلۇققا ئاتتى.

طَوَّدَ يُطَوِّدُ تَطْوِيدًا فِي الْبِلَادِ: يۇرت كەزدى، سەيلە قىلدى.

طَوَّدَ الشَّيْءَ: ئېگىزلەتتى، ئۇزارتتى.

طَوَّرَ يُطَوِّرُ تَطْوِيرًا: تەرەققىي قىلدۇردى، ئالغا سىلجىتتى.

«طَوَّرَتِ الشَّرِكَةُ سَيَّارَاتِهَا كَثِيرًا»: شىركەت ماشىنىلىرىنى كۆپ تەرەققىي قىلدۇردى.

طَوَّسَ يُطَوِّسُ تَطْوِيسًا: زىننەتلەندى، پەردازلاندى.

طَوَّسَ الْمَعْدِنُ: مېتال داتلاشتى.

طَوَّشَ يُطَوِّشُ تَطْوِيشًا فُلَانٌ: قەرز قايتۇرۇشنى كېچىكتۈردى.

طَوَّشَ فُلَانًا: ئاختا قىلدى.

طَوَّعَ يُطَوِّعُ تَطْوِيعًا: بويسۇندۇردى، ئىتائەت قىلدۇردى.

طَوَّعَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ: ئەرەب تىلىنى پىششىق ئىگىلىدى.

﴿فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ﴾ «قۇرئان»: ئۇنىڭ نەپسى ئۇنىڭغا قېرىندىشىنى ئۆلتۈرۈشنى چىرايلىق كۆرسەتتى.

طَوَّفَ يُطَوِّفُ تَطْوِيفًا: تاۋاپ قىلدى، ئايلاندى.

طَوَّقَ يُطَوِّقُ تَطْوِيقًا الشَّيْءَ: قورشىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

طَوَّقَهُ بِذِرَاعَيْهِ: ئۇنى قۇچاقلىۋالدى.

﴿بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ﴾ «قرآن»: ئەمەلدە بۇ ئۇلار ئۈچۈن زىيانلىقتۇر، ئۇلارنىڭ بېخىللىق قىلغان نەرسىسى ئۇلارنىڭ بوينىغا تاقاق قىلىپ سېلىنىدۇ.

طَوَّقَ عُنُقَهُ بِعَمَلٍ: ئۇنىڭغا ئىش تاپشۇردى، ۋەزىپە يۈكلىدى.

مَا طَوَّقَ صَبْرًا عَلَى كَذَا: ئۇ بۇنىڭغا چىدىيالمىدى.

طَوَّقَ الْجَيْشُ الْعَدُوَّ: قوشۇن دۈشمەننى قورشىۋالدى.

طَوَّقَ الْمُشْكِلَةَ: خەتەرنىڭ ئالدىنى ئالدى.

طَوَّقَ الْأَزْمَةَ: كرىزىسنىڭ ئالدىنى ئالدى.

«إِنَّ جَمِيلَكَ يُطَوِّقُ عُنُقِي»: ماڭا كۆپ ياخشىلىق قىلدىڭ.

طَوَّقَ الْبِرْمِيلَ: تۇڭغا ياكى سوغىغا چەمبەر سالدى.

طَوَّلَ يُطَوِّلُ تَطْوِيلًا: ئۇزاتتى، سوزدى.

طَوَّلَ الْمُدَّةَ: مۆھلەت بەردى.

طَوَّلَ لِلدَّابَّةِ: ئۇلاغنىڭ چۇلۋۇرىنى ئۇزۇن قويۇۋەتتى.

«كَانَ الْحَبْلُ قَصِيرًا فَطَوَّلْتُهُ»: قىسقا ئارغامچىنى ئۇزارتتىم.

طَوَّلٌ: شادىپاچاق، لايخورەك.

طَوَّى يُطَوِّي تَطْوِيَةً: تەكرار قاتلىدى.

طَوَوِيٌّ: ئۆزەمچى، تار مەھكىمچى.

طَوَوِيَّةٌ: يۇمشاقلىق، رايىشلىق.

طَوَى يَطْوِي طَيًّا الثَّوْبَ: رەختنى قاتلىدى، يۆگىدى، تۈردى، ئۈرىدى.

طَوَى الْبِئْرَ: قۇدۇققا تاش تىزدى.

طَوَى الْحَدِيثَ: سۆزنى يوشۇردى، سىر ساقلىدى.

طَوَى الْبِلَادَ: يۇرت كەزدى.

طَوَى الْعُمْرَ: ئۆمۈرنى ئۆتكۈزدى.

طَوَى الْمَاضِيَ: ئۆتكەننى كەتتى قىلىۋېتىپ، يېڭىدىن باشلىدى.

طَوَى كَشْحَهُ عَنِّي: مېنى تاشلىۋەتتى، مەن بىلەن كارى بولمىدى؛ ماڭا بويۇنتاۋلىق قىلدى.

طَوَى كَشْحَهُ عَلَى الْأَمْرِ: يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

طَوَى الْوَرَقَةَ: قەغەزنى قاتلىدى.

طَوَى الْبِسَاطَ: بىساتنى قاتلىدى، يىغدى.

طُوِيَتْ هَذِهِ الصَّفْحَةُ عَلَى الْكِتْمَانِ: بۇ بەت ئۇنتۇلۇپ كەتتى.

«تَطْوِي السَّيَّارَةُ الْأَرْضَ طَيًّا»: ماشىنا ئۇچقاندەك ماڭماقتا.

طَوِيَ يَطْوَى طَوًى: ئاچ قالدى، ئاچارچىلىققا دۇچ كەلدى.

طُوًى: قاتمۇقات تاغ؛ تۇر تېغىنىڭ تۆۋىنىدىكى ۋادى.

﴿إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا ئۇنى پەرۋەردىگارى «تۇۋا» ناملىق مۇقەددەس ۋادىدا (مۇنداق دەپ) چاقىردى: ...

طَوًى / طِوًى: ئاچلىق.

عَلَى الطَّوَى: تاماق يېمەي.

بَاتَ عَلَى الطَّوَى: ئاچ يۈردى، ئاچ يېتىپ قالدى.

طَوِيلٌ ج طِوَالٌ وَطِيَالٌ م طَوِيلَةٌ ج طَوِيلَاتٌ: ئۇزۇن، ئېگىز.

طَوِيلُ الْأَنَاةِ: چىدامىلىق، مەرد، جەسۇر، قەيسەر.

﴿إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا﴾ «قرآن»: ھەقىقەتەن كۈندۈزى ئىش بىلەن ئالدىراش بولىسەن، (شۇڭا ئىبادەتكە كېچىسى بېرىلگىن).

طَوِيلُ الْبَاعِ: مەرد؛ ئىقتىدارلىق، كۈچلۈك، ھوقۇقلۇق.

طَوِيلُ الْقَامَةِ: بەستلىك، قامەتلىك.

طَوِيلُ اللِّسَانِ: پىتنىخور، گەپ توشۇغۇچى، غەيۋەتخور.

طَوِيلُ النَّفَسِ: چوكقۇر نەپەس، خورسىنىش، شېئىرنى ئۇزۇن يازىدىغان.

طَوِيلُ الْيَدِ: ئوغرى، قولى قىڭغىر.

وَقْتٌ طَوِيلٌ: ئۇزۇن مۇددەت.

طَوِيلُ الْأَمَدِ: ئۇزۇن مۇددەت.

طَوِيلُ الْعُمْرِ: ئۇزۇن ئۆمۈر.

بَحْرُ الطَّوِيلِ (فِي العروض): شېئىر ۋەزنلىرىنىڭ بىرى.

طَرِيقٌ طَوِيلٌ: ئۇزۇن يول.

رَجُلٌ طَوِيلٌ: ئېگىز ئادەم، ئۇزۇنتۇرا.

طَوِيلًا: ئۇزۇن، ناھايىتى ئۇزۇن.

طَوِيٌّ ج أَطْوَاءٌ: يۇمشاق، رايىش، مۇلايىم.

طَوِيَّةٌ ج طَوَايَا: ۋىجدان؛ ئىنساپ؛ نىيەت.

حَسَنُ الطَّوِيَّةِ: ياخشى نىيەت.

سَلِيمُ الطَّوِيَّةِ: ئاق كۆڭۈل، سەممىي.

نَقِيُّ الطَّوِيَّةِ: ئىنساپلىق، ۋىجدانلىق.

طَيَابٌ: شىمال شامىلى.

طَيَافٌ: تۈن قاراڭغۇسى.

طِيَابَةٌ: لايچىلىق كەسپى.

طِيبٌ ج أَطْيَابٌ وَ طُيُوبٌ: خۇش پۇراق، ئەتىر قاتارلىقلار.

عَنْ طِيبِ خَاطِرٍ: خۇشاللىق بىلەن، رازىلىق بىلەن، مەمنۇنلۇق بىلەن.

زُجَاجَةُ الطِّيبِ: ئەتىر قۇتىسى.

طِيبُ الْعَيْشِ: تۇرمۇشنىڭ پاراۋانلىقى.

جَوْزَةُ الطِّيبِ: جوزبۇۋا.

طِيبَةٌ: گۈزەل، ياخشى، كۆڭۈللۈك، كەڭ-كۇشادە، خۇشال-خۇراملىق؛ كۈچلۈك ھاراق؛ زەمزەم قۇدۇقى.

طِيبَةُ الْقَلْبِ: كۆڭۈلنىڭ ياخشىلىقى.

طِيبَةُ النَّفْسِ: مەرھەمەتلىك بولۇش.

عَنْ طِيبَةِ خَاطِرٍ: مەمنۇنلۇق بىلەن.

طَيْجَنٌ ج طَوَاجِنُ وَ طَيَاجِنُ: تاۋا قازان.

طَيْخٌ: ساپاننىڭ ئەرەنلىكى.

طَيْحَةٌ ج طَيْحَاتٌ: بالايىئاپەت، مۇشكۇلات.

أَصَابَتِ الْقَوْمَ طَيْحَةٌ: قوۋمغا بالايىئاپەت كەلدى.

طَيْخٌ: ھاكاۋۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق.

طَيْخَةٌ: ھاكاۋاقتى؛ پىتنە-پاسات؛ ئۇرۇش.

طَيْرٌ: قۇش، ئۇچار قانات.

﴿وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾ «قرآن»: كۆڭۈللىرى تارتقان قۇش گۆشلىرى بېرىلىدۇ.

كَأَنَّ عَلَى رَأْسِهِ الطَّيْرُ: قىمىرلىماي تۇردى.

طَيْرَانٌ: ئۇچماق؛ ئاۋىئاتسىيە.

سِلَاحُ الطَّيْرَانِ: ھاۋا ئارمىيىسى.

قُوَّةُ الطَّيْرَانِ: ھاۋا ئارمىيىسى.

طَيَرَانُ بَحْرٍ: ئاۋىئاماتكا.

طَيَرَانٌ مَدَنِيٌّ: خەلق ئاۋىئاتسىيىسى.

طَيْرَةٌ ـ طِيَرَةٌ: شۇملۇق، شۇملۇق ئالامىتى؛ قۇش.

«لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ» «حديث»: ئىسلامدا كېسەل كۆچىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش يوق، قۇشلارنىڭ ئۇچۇشىدىن شۇم پال ئېلىش يوق.

طِيزٌ ج أَطْيَازٌ: كاسا، ساغرا، قۇيرۇق.

طَيْسٌ: كۆپ، نۇرغۇن؛ توپا، تۇپراق؛ كۆپ نەسىل قالدۇرىدىغان (بىلىق، چۈمۈلە قاتارلىقلار).

طَيْشٌ ـ طَيَشَانٌ: قاراملىق، شالاقلىق، تەنتەكلىك.

طَيْشُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ قاراملىقى.

طِيطَوِيّ: لايخورەك.

طَيْفٌ ج أَطْيَافٌ: خىيالىي مەنزىرە، ھەسسەن-ھۈسەن؛ چۈش؛ سايە.

طَيْفُ النُّورِ: سپېكتىر (مۇرەككەپ نۇرنىڭ شىشە پرىزما ئارقىلىق ئۆتۈپ، تەركىبىي قىسىملارغا ئايرىلىش نەتىجىسىدە ھاسىل بولىدىغان

رەڭمۇرەڭ سىزىقلار).

طَيْفٌ شَمْسِيٌّ: قوياش سپېكترى.

حِلّ الطَّيْفِ: سپېكترلىق تەھلىل.

طَيْفِيٌّ: سپېكترلىق.

بَحْثُ الطَّيْفِي: سپېكترلىق

الْمَرْقَبُ الطَّيْفِيّ: سپېكتروسكوپ (يورۇقلۇق سپېكترىنىڭ كۆزىتىدىغان قىسمىنى كۆرۈش سېزىمى ئارقىلىق ئاجرىتىپ ئېنىقلاشقا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل يورۇقلۇق ئىلمى ئەسۋابى).

طَيْلَةٌ: ئۆمۈر، ياش.

طَيْلَةَ نِصْفِ قَرْنٍ: يېرىم ئەسىر ئىچىدە.

طَيْلَةَ كَذَا: ھەممە ۋاقىت، پۈتۈن ۋاقىت.

طَيْلَةَ مُدَّةِ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ۋاقتىدا، پۈتكۈل ئۇرۇش جەريانىدا.

كَانَ مَشْغُولًا طَيْلَةَ الْعَامِ: يىل بويى مەشغۇل بولدى.

طَيْلِسَانٌ: يېشىل تون، مۇراسىم كىيىمى.

طَيْلَسَانٌ ج طَيَالِسَةٌ: شارپا.

طِيْمَاءُ: سۈپەت، ماھىيەت، ئەسلىي تەبىئەت.

طِينٌ ج أَطْيَانٌ: لاي؛ تەبىئەت، مىجەز، خاراكتېر.

طِينٌ خَزَفِيٌّ: سېغىز لاي.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ سىلەرنى لايدىن ياراتتى.

زَادَ فِي الطِّينِ بَلَّةً: ئوت ئۈستىگە ياغ چاچتى.

طِينٌ أَسْوَانِيٌّ: خىش، پىششىق كېسەك.

مِنْ طِينٍ وَاحِدٍ: بىر خىل، بىر شەكىل.

أَصْحَابُ الْأَطْيَانِ: يەر ئىگىسى، پومېشچىك.

طِينَةٌ: تەبىئەت، ماھىيەت، خاراكتېر.

أَنَّهُ مِنْ جِلْدَتِهِمْ وَ طِينَتِهِمْ: ئۇنىڭ تەبىئىتى ئۇلارنىڭكى بىلەن ئوخشاش.

يَابِسُ الطِّينَةِ: كاج، تەرسا، ئۆزگەرمەس، جاھىل.

سَكْرَانٌ طِينَةً: غەرق مەست.

مِنْ طِينَةٍ وَاحِدَةٍ: ئەسلى ئوخشاش، بىر خىل.

طِينِيٌّ: سېغىز لاي، لايدىن بولغان.

الْأَرْضُ الطِّينِيَّةُ: سېغىز تۇپىلىق يەر.

طَيْهُوجٌ: قىرغاۋۇل.

طَيٌّ ج أَطْوَاءٌ: قاتلام، قاتلىما، قاتلىنىدىغان.

﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ﴾ «قۇرئان»: ئۇ كۈندە ئاسماننى قەغەزنى يۆگىگەندەك يۆگەيمىز.

طَيُّ مَجْرَى التَّارِيخِ: تارىخىي تەرەققىيات دەۋرى.

فِي طَيِّهِ: ئۇنىڭ دائىرىسى ئىچىدە.

فِي طَيِّ الرِّسَالَةِ: خەتنىڭ ئىچىدە.

طَيُّ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ئىچى.

فِي طَيِّ الْغَيْبِ: نامەلۇم.

فِي طَيِّ الْكَلِمَاتِ: مەخپىي، يوشۇرۇن.

طَيَّارٌ ج طَيَّارُونَ: ئۇچقۇچى، ليۇتچىك.

طَيَّارَةٌ ج طَيَّارَاتٌ: ئايال ئۇچقۇچى.

الْجَرَادُ الطَّيَّارَةُ: ئۇچقۇر چېكەتكە.

طَيَّارِيٌّ: ۋاقىتلىق.

خَادِمَةٌ طَيَّارِيٌّ: ۋاقىتلىق ئايال خادىم.

طَيَّاشٌ: بېشى قايغان، يۈتى تايغان، سەرگەردان.

طَيَّانٌ: لايچى، سۇۋاقچى، كېسەكچى.

طَيَّبَ يُطَيِّبُ تَطْيِيبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى خۇش پۇراق قىلدى.

طَيَّبَ الطَّعَامَ: تاماققا تېتىتقۇ سالدى.

طَيَّبَ خَاطِرَهُ: ئۇنىڭغا ئىلھام بەردى، ئۇنى خۇشال قىلدى، مەمنۇن قىلدى.

طَيَّبَهُ: ئۇنى ياخشىلىدى، تۈزەتتى، ساقايتتى.

طَيَّبَ اللّٰهُ ثَرَاهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ تۇپرىقىنى خۇش پۇراق قىلسۇن (مېيىت ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز).

طَيِّبٌ ج طَيِّبُونَ م طَيِّبَةٌ ج طَيِّبَاتٌ وَ طُوبَى: ياخشى، ئوبدان، شېرىن، ھالال.

طَيِّبُ الْخُلُقِ: ئەخلاقلىق.

طَيِّبُ الرَّائِحَةِ: خۇش پۇراق.

طَيِّبُ الْقَلْبِ: ۋىجدانلىق، كۆڭلى ياخشى، نىيىتى تۈز.

طَيِّبُ الذِّكْرِ: ئابرۇيلۇق، نامى ياخشى.

طَيِّبُ النَّفْسِ: كۆڭلى ياخشى.

كُلَّ سَنَةٍ وَأَنْتَ طَيِّبٌ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن.

هَذَا طَعَامٌ طَيِّبٌ: بۇ شېرىن تاماق.

هَذَا رَجُلٌ طَيِّبٌ: بۇ ياخشى ئادەم.

﴿قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ﴾ ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، گەرچە هارامنىڭ كۆپلۈكى (ئى تىڭشىغۇچى) سېنى ئەجەبلەندۈرسىمۇ، هارام بىلەن هالال باراۋەر ئەمەس.

﴿كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَارَزَقْنَاكُمْ﴾ ‹قرآن›: (بىز سىلەرگە) «رىزىق» قىلىپ بەرگەن پاك، شېرىن نەرسىلەردىن يەپ-ئىچىڭلار.

تُرْبَةٌ طَيِّبَةٌ: ياخشى تۇپراق.

طَيِّبَةٌ ج طَيِّبَاتٌ: بىر قاتلام قاتلاش.

«لَانَعْرِفُ مَايَحْمِلُهُ لَنَا الْمُسْتَقْبَلُ فِي طَيَّاتِهِ»: كەلگۈسىدە نېمىلەر بولىدىغانلىقىنى بىز بىلمەيمىز.

طِيَّةٌ ج طِيَّاتٌ: نىيەت، مەقسەت، غەرەز، مۇددىئا، نىشان، تىلەك؛ ئارمان، ئۆي.

حَمَلَ فِي طِيَّاتِهِ: ئۆز ئىچىگە ئالدى.

طَيَّحَ يُطَيِّحُ تَطْيِيحًا: يوقاتتى، هالاك قىلدى.

طَيَّخَ يُطَيِّخُ تَطْيِيخًا الْأَمْرَ: ئىشنى بۇزدى.

طَيَّرَ يُطَيِّرُ تَطْيِيرًا: ئۇچۇردى.

طَيَّرَ الطَّيَّارَةَ: لەگلەك ئۇچۇردى.

طَيَّرَ الْبَرْقِيَّةَ: تېلېگراما بەردى.

طَيَّرَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقاتتى.

طَيَّرَ النَّوْمَ مِنْ عَيْنِهِ: ئۇيقۇسىنى قاچۇردى.

طَيَّرَ الْمَالَ: مالنى تەقسىم قىلدى.

طَيِّعٌ ج طَيِّعُونَ: ئىتائەت قىلغۇچى، بويسۇنغۇچى.

طَيَّفَ يُطَيِّفُ تَطْيِيفًا: ئايلىنىپ ماڭدى.

طَيَّنَ يُطَيِّنُ تَطْيِينًا الْحَائِطَ: تامنى سۇۋىدى.

ظ

ظ ‹ظاء›: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 17 ـ ھەرپى بولۇپ ئەبجەد ھېسابىدا «900» نى كۆرسىتىدۇ.

ظَاءَبَ يَظَاءِبُ مُظَاءَبَةً: باجا بولۇشتى.

ظَاءَرَ يُظَائِرُ مُظَاءَرَةً الرَّجُلُ: كىشى ئېنىكئانا ياللىدى.

ظَاءَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئېنىكئانا بولدى.

ظَاءَمَ يُظَاءِمُ مُظَاءَمَةً: قايىچا قودا بولۇشتى.

ظَارٍ (الظَّارِي): ئېقىن، ئاققۇچى؛ چېشلىۋالغۇچى.

ظَافِرٌ: غالىب، يەڭگۈچى، غەلىبە قىلغۇچى، زەپەر تاپقۇچى.

ظَالِعٌ ج ظُلَّعٌ م ظَالِعَةٌ ج ظَوَالِعُ: ئاقساق، توكۇر.

ظَالَفَ يُظَالِفُ مُظَالَفَةً أَثَرَهُ: ئىزىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

ظَالِمٌ ج ظَالِمُونَ وَ ظَلَمَةٌ وَ ظُلَّامٌ: زۇلۇم قىلغۇچى، زالىم، ئادالەتسىز، ئەزگۈچى.

﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ نەسلىدىن ياخشى ئىش قىلغۇچىلارمۇ (گۇناھ ۋە كۇفرى بىلەن ئۆزىگە زۇلۇم قىلغۇچىلارمۇ چىقىدۇ.

حَاكِمٌ ظَالِمٌ: مۇستەبىت ھاكىم.

ظَامِئٌ م ظَامِئَةٌ ج ظِمَاءٌ: ئۇسسۇز، چاڭقىغان، تەشنا.

ظَاهَرَ يُظَاهِرُ مُظَاهَرَةً — هُ: قوللىدى، ياردەملەشتى.

ظَاهَرَ يُظَاهِرُ ظِهَارًا إِمْرَأَتَهُ: ئايالىنى زىھار قىلدى (ئايالىنى سەن ماڭا ئانامدەك ھارام، دېدى).

﴿اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ﴾ ‹قۇرئان›: سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلارنىڭ ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرى ئەمەستۇر.

ظَاهِرٌ: ئاشكارا، ئوچۇق.

«وَعِلْمُكَ قَبْلَهُ أَمْسَى خَفِيًّا فَأَصْبَحَ ظَاهِرًا هَذَا الْخَفِيُّ»: ئالىملىقىنىڭ بۇرۇن بىلىنمىگەنىكەن، ئەمدى ئاشكارىلاندى.

ظَاهِرُ الْبَلَدِ: شەھەر ئەتراپى.

فِي الظَّاهِرِ: قارىماققا، كۆرۈنۈشتە؛ ئېنىق.

«أَصْبَحَتِ الْحَقِيقَةُ ظَاهِرَةً لِلْجَمِيعِ»: ھەقىقەت ھەممىگە ئايان بولدى.

حَكَمَ عَلَى النَّاسِ بِظَاهِرِهِمْ: كىشىلەرنىڭ سىرتىدىن باھا بەردى.

حَسْبَ الظَّاهِرِ: سىرتقى كۆرۈنۈشى بويىچە، قارىماققا.

مِنَ الظَّاهِرِ: سىرتىدىن، سىرتقى كۆرۈنۈشىدىن.

اَلظَّاهِرُ: ئاللاتائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ناھايىتى ئاشكارا دېگەن مەنىدە (يەنى، مەۋجۇتلۇقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقىللەرگە ئاشكارىدۇر).

﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھنىڭ ئىپتىداسى يوقتۇر، ئىنتىھاسى يوقتۇر، (ئاللاھ) ئاشكارىدۇر (يەنى، مەۋجۇتلۇقىنى كۆرسەتكۈچى دەلىللەر بىلەن ئەقىللەرگە ئاشكارىدۇر)، مەخپىيدۇر (يەنى، ئۇنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر ئېرىشەلمەيدۇ).

ظَاهِرَةٌ ج ظَاهِرَاتٌ وَ ظَوَاهِرُ: ھادىسە؛ كۆرۈنۈش.

ظَاهِرَةٌ جَوِّيَّةٌ: ھاۋا رايى.

ظَاهِرَةٌ عِلْمِيَّةٌ أَوْطَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي ھادىسە.

ظَوَاهِرُ الْحَيَاةِ: ھاياتلىق ھادىسىلىرى.

عِلْمُ الظَّوَاهِرِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋا رايى ئىلمى، مېتېئورولوگىيە.

ظَاهِرِيٌّ: تاشقى كۆرۈنۈشى، سىرتقى يۈزى.

ظَأَبَ يَظْأَبُ ظَأْبًا: توي قىلدى، ئۆيلەندى؛ ئەزدى، زۇلۇم قىلدى.

ظَأَبَ التَّيْسُ: تېكە مەرىدى.

ظَأْبٌ ج ظُؤُوبٌ وَ أَظْؤُبٌ: باجا.

ظَأَتَ يَظْأَتُ ظَأْتًا فُلاَنًا: بوغۇپ ئۆلتۈردى.

ظَأَرَ يَظْأَرُ ظَأْرًا وَ ظِئَارًا عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلدى.

ظَأَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئىنىكئانا بولدى.

ظِئْرٌ ج أَظْؤُرٌ وَ أَظْآرٌ وَ ظُئُورٌ: ئىنىكئانا، سۈت ئانىسى.

«ظِئْرٌ رَؤُومٌ خَيْرٌ مِنْ أُمٍّ سَؤُومٍ»: كۆيۈمچان ئىنىكئانا كۆيۈمسىز ئانىدىن ياخشى.

ظِئْرَةٌ: تېرەك.

ظُؤْرَةٌ: تۇغۇت ئانا، ئىنىكئانا.

ظَأْظَأَ يُظَأْظِئُ ظَأْظَأَةً التَّيْسُ: تېكە مەرىدى.

ظَأْمٌ: باجا.

ظُبَةٌ ج ظُبَاتٌ وَ ظُبًى وَ ظُبُونٌ وَ أَظْبٌ: قىلىچنىڭ بىسى، تىغ.

ظُبَةُ السِّنَانِ: نەيزىنىڭ ئۇچى.

ظُبَةُ الْخَنْجَرِ: خەنجەرنىڭ بىسى.

ظَبَطٌ: لاي، پاتقاق.

ظَبْيٌ ج ظِبَاءٌ وَ ظَبَيَاتٌ وَ أَظْبٍ وَ ظُبِيٌّ: بۆكەن، ئېيار كېيىكى.

ظَبْيٌ عَرَبِيٌّ: كېيىك، ئاھۇ.

ظَبْيَةٌ ج ظِبَاءٌ وَ ظَبَيَاتٌ: چىشى بۆكەن.

ظَرَافَةٌ: سەلىقىلىق، سىپايىلىق، نازاكەتلىك، ئەدەپلىك، كىلىشىملىك، چىرايلىقلىق؛ ھوشيار بولماق، زېرەك بولماق.

ظَرِبَ يَظْرَبُ ظَرَبًا بِكَذَا: چاپلاشتى، يېپىشتى.

ظَرِبٌ ج ظِرَابٌ وَ أَظْرُبٌ: ئۇچلۇق تاش، تاغ تىزمىسى، كىچىك تۆپىلىك.

ظَرْبٌ: پاكار، دوغىلاق ئادەم.

ظَرِبَانٌ ج ظَرْبَى وَ ظَرَابِينُ وَ ظَرَابِيٌّ: بۇلغۇن.

ظُرٌّ / ظِرٌّ ج ظِرَارٌ وَ ظِرَّانٌ: چاقماق تېشى؛ تاش قورال.

اَلْعَصْرُ الظِّرِّيُّ: تاش قورال دەۋرى.

اَلطَّوْرُ الظِّرَّانِيُّ: تاش قورال دەۋرى.

ظَرَّفَ يُظَرِّفُ تَظْرِيفًا: زىننەتلىدى، بېزىدى.

ظَرَّفَهُ: ئۇنى غىلاپقا سالدى.

ظِرِّيٌّ: تاش سايمان.

اَلطَّوْرُ الظِّرِّيُّ: تاش قورال دەۋرى.

ظَرَطَ يَظْرِطُ ظَرْطًا وَ ظَرِيطًا: ئوسۇردى، يەل چىقاردى.

ظَرُفَ يَظْرُفُ ظَرْفًا وَ ظَرَافَةً: ئەقىللىق بولدى، زېرەك بولدى، مەدەنىي بولدى.

ظَرْفٌ ج ظُرُوفٌ: قاچا، تۇلۇم؛ لىپاپ، كونۋېرت؛ ئەھۋال، شارائىت؛ ئەقىل، پاراسەت؛ سىلىقلىق؛ مەدەنىيەتلىك؛ زېرەكلىك.

ظَرْفُ زَمَانٍ أَوْ مَكَانٍ (فِي النَّحْوِ): ۋاقىت تولدۇرغۇچى.

اَلظَّرْفُ فِي اللِّسَانِ: نەپىسلىك تىلدا بولىدۇ.

«أَعِدْ كُلَّ نَوْعٍ مِنَ الْبِضَاعَةِ إِلَى ظَرْفِهِ»: مالنىڭ ھەر خىلىنى ئۆز قاچىسىغا قاچىلا.

«وَضَعْتُ الرِّسَالَةَ فِي الظَّرْفِ وَ أَرْسَلْتُهَا بِالْبَرِيدِ»: خەتنى كونۋېرتقا سېلىپ پوچتىدىن يوللىۋەتتىم.

«إِنَّنَا فِي ظَرْفٍ صَعْبٍ»: بىز قىيىن شارائىتتا تۇرماقتىمىز.

ظَرْفِيٌّ: ۋاقىت تولدۇرغۇچى.

دَلِيلٌ ظَرْفِيٌّ: يىپ ئۇچى، ئوبيېكتىپ پاكىت.

ظَرْفِيَّةٌ: زامان، ماكان تولدۇرغۇچىسى.

ظُرُوفٌ: ئەھۋال، ھالەت، شارائىت، مۇھىت.

اَلظُّرُوفُ الْحَاضِرَةُ: ھازىرقى ئەھۋال، ھازىرقى شەرت-شارائىت.

فِي ظُرُوفِ الْأُسْبُوعِ: بىر ھەپتە ئىچىدە.

«سَوْفَ أَزُورُكَ عِنْدَمَا تَسْمَحُ لِي الظُّرُوفُ بِذَالِكَ»: شارائىت يار بەرسە، مەن سىزنى يوقلايمەن.

ظُرُوفٌ مُحَدَّدَةٌ: چەكلىك شەرت-شارائىت.

«عَلَيْكَ أَنْ تُعَالِجَ هَذَا الْأَمْرَ وَفْقًا لِلظُّرُوفِ»: بۇ ئىشنى ئەھۋالغا قاراپ بىر تەرەپ قىلىشىڭ كېرەك.

«لَقَدْ تَغَيَّرَتِ الظُّرُوفُ الصِّحِّيَّةُ فِي الْمَنَاطِقِ الْجَبَلِيَّةِ تَغَيُّرًا كَبِيرًا»: تاغلىق رايونلاردا ساقلىقنى ساقلاش شارائىتى زور دەرىجىدە ئۆزگەردى.

ظَرِيَ يَظْرِي ظَرْيًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

ظَرِيَ يَظْرَى ظَرًى الْغُلَامُ: بالا پاراسەتلىك بولدى، زېرەك بولدى.

ظَرِيرٌ ج ظِرَارٌ و أَظِرَّةٌ و ظُرَّانٌ: تاش بەلگە، يول بەلگىسى.

ظَرِيفٌ ج ظِرَافٌ و ظُرَفَاءُ م ظَرِيفَةٌ ج ظَرِيفَاتٌ وَ ظَرَائِفُ: ھوشيار، زېرەك، چېچەن؛ ماھىر، پىشقان ئۇستا.

«زَاهِدٌ عَابِدٌ شَرِيفٌ ظَرِيفٌ عَالِمٌ بَارِعٌ جَمِيلُ الصِّفَاتِ»: ئۇ، پەرھىزكار، ئىبادەتگۈي، ئېسىل، چېچەن، ھەممىنى تالدۇرغۇدەك ئالىم. بارچە گۈزەل سۈپەتلەر ئۇنىڭدا تېپىلىدۇ.

ظِعَانٌ: كاجۇۋىنى تاڭىدىغان ئارغامچا.

ظَعَنَ يَظْعَنُ ظَعْنًا و ظَعَنًا و ظُعُونًا و مَظْعَنًا: كۆچتى، يۆتكەلدى.

«ظَعَنَتِ الْقَبِيلَةُ إِلَى مَكَانٍ كَثِيرِ الْمَرْعَى»: قەبىلە ئوت-چۆپ مول جايغا يۆتكەلدى.

ظَعْنٌ: كۆچمەك، يۆتكەلمەك، رەھلەت قىلماق.

﴿تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ﴾ «قۇرئان»: كۆچكەن كۈنۈڭلاردىمۇ، تۇرغان كۈنۈڭلاردىمۇ ئۇنىڭ يېنىكلىكىنى ھېس قىلىسىلەر.

ظَعْنَةٌ ج ظَعَنٌ: قىسقا مۇساپىلىك سەپەر.

ظُعُونٌ وَظَعُونَةٌ ج ظُعُنٌ: يۈك تۆگىسى.

ظَعِينَةٌ ج ظَعَائِنُ وَ ظُعْنٌ جج أَظْعَانٌ وَ ظُعُنَاتٌ: كاجۇۋا؛ كاجۇۋىدىكى ئايال؛ كىشىنىڭ ئايالى، يۈك-تاق ئارتىدىغان تۆگە، تەختىراۋاندىكى ئايال.

ظَفَرَ يَظْفِرُ ظَفْرًا ــــ هُ: تىرنىقىنى پاتۇردى، مورلىدى.

ظَفَرَ فُلَانًا: تىرنىقىنى سۇندۇردى.

مَا ظَفَرَتْكَ عَيْنِي مُنْذُ زَمَانٍ: سىزنى خېلىدىن بېرى كۆرمىدىم.

ظَفِرَ يَظْفَرُ ظَفَرًا الْمَطْلُوبَ: مەقسىتىگە ئېرىشتى.

ظَفِرَ بِمَا أَرَادَ: مەقسىتىگە يەتتى.

ظَفِرَ عَلَيْهِ: يەڭدى، غالىب كەلدى.

ظُفْرٌ / ظِفْرٌ ج أَظْفَارٌ جج أَظَافِيرُ: تىرناق.

ظِفْرُ الطَّيْرِ: قۇشنىڭ تىرنىقى.

﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ﴾ «قۇرئان»: يەھۇدىيلارغا تۇم تۇياقلىق (يەنى، تۆگە، تۆگىقۇشقا ئوخشاش ئاچا تۇياقلىق بولماي، تۇم تۇياقلىق بولغان) ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلدۇق.

رَأَيْتُهُ بِظُفْرِهِ: مەن كۆرگەن ئادەم دەل شۇ.

مِقَصُّ الْأَظَافِيرِ: تىرناقئالغۇچ.

قُلِّمَتْ أَظْفَارُهُ: تۆگەشتى.

مُنْذُ نُعُومَةِ أَظْفَارِهِ: باللىق چاغلىرىدىن باشلاپ.

ظَفَرٌ: مەقسەتكە ئېرىشمەك، زەپەر تاپماق، غەلىبە قىلماق، نۇسرەت قازانماق.

ظَفِرٌ: غالىب، يەڭگۈچى، غەلىبە قىلغۇچى، زەپەر

تاپقۇچى.

ظَفَّرَ يُظَفِّرُ تَظْفِيرًا ـــ هُ: تىرنىقىنى پاتۇردى، مورلىدى.

ظَفَّرَهُ بِعَدُوِّهِ: دۈشمىنى ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى.

ظَلاَعٌ: ئۇلاغنىڭ پۇتىدىكى كېسەللىك، رېماتىزم.

ظَلاَمٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەت، غۇۋا.

«اِخْتَبَأَ اِلَى أَنْ عَمَّ الظَّلاَمُ الْقَرْيَةَ»: يېزىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغانغا قەدەر يوشۇرۇندى.

تَحْتَ جُنْحِ الظَّلاَمِ: قاراڭغۇلۇق ئاستىدا.

ظَلاَمٌ حَالِكٌ: قاپقاراڭغۇ.

«هَرَبَ تَحْتَ جُنْحِ الظَّلاَمِ»: قاراڭغۇدىن پايدىلىنىپ قاچتى.

ظَلاَمَةٌ ج ظَلاَمَاتٌ: ئادالەتسىزلىك، ناھەقچىلىك.

عِنْدَهُ ظَلاَمَتِي: مېنىڭدىن تارتىۋالغان نەرسە ئۇنىڭ يېنىدا بار.

شَكَا إِلَى الْقَاضِي ظُلاَمَتَهُ: قازىغا ئۆزىنىڭ ناھەقچىلىككە ئۇچرىغانلىقىنى ئەرز قىلدى.

ظَلاَمِيٌّ: رەھىمسىز، شەپقەتسىز، ياۋۇز، ئەزگۈچى، زىيانكەش.

ظَلَطٌ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

وَابُورُ الظَّلَطِ: يول چىڭداش ماشىنىسى.

ظَلَعَ يَظْلَعُ ظَلْعًا الْبَعِيرُ: تۆگە ئاقساپ ماڭدى.

ظَلْعٌ: ئاقساماق؛ كەمچىلىك، نۇقسان، ئەيىب.

ارْبَعْ عَلَى ظَلْعِكَ: زورلىماڭ.

ظَلَفَ يَظْلِفُ ظَلْفًا نَفْسَهُ عَنِ الشَّيْءِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

ظَلَفَهُ: تىرنىقى ئاغرىپ قالدى.

ظَلَفَ الْقَوْمَ: قوۋمنىڭ ئىزىغا چۈشتى، ئەگەشتى.

ظَلِفَ يَظْلَفُ ظَلَفًا: قېتىپ كەتتى.

ظَلِفَتِ الْأَرْضُ: يەر قېتىپ كەتتى.

ظِلْفٌ ج ظُلُوفٌ وَ أَظْلاَفٌ: ئاچا تۇياق؛ ئىز، ئاياغ ئىزى.

«جَاؤُوا عَلَى ظِلْفِهِ»: ئۇلار ئۇنىڭ ئىزىدىن كەلدى.

ظَلْفٌ: بىھۇدە، بىكار.

«ذَهَبَ دَمُهُ ظَلْفًا»: ئۇنىڭ خۇنى بىكارغا كەتتى.

أَرْضٌ ظَلِفَةٌ: قاتتىق يەر.

إِمْرَأَةٌ ظَلِفَةُ النَّفْسِ: پاك ئايال، ئېپپەتلىك ئايال.

ظَلَّ يَظَلُّ ظَلًّا وَ ظُلُولاً الْعَمَلَ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى، توختاتمىدى.

﴿قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ﴾ «قرآن»: ئۇلار: «بۇتلارغا ئىبادەت قىلىمىز، بۇ ئىبادەتنى داۋاملاشتۇرىمىز»، دېيىشتى.

«ظَلَّ عَامِلاً حَتَّى غُرُوبِ الشَّمْسِ»: ئۇ ھەتتا كۈن ئولتۇرغۇچە ئىشلىدى.

ظَلَّ يَظِلُّ ظَلًّا وَ ظَلاَلَةً الْيَوْمُ: كۈن تۇتۇق بولدى، سالقىن بولدى.

ظِلٌّ ج ظِلاَلٌ وَ ظُلُولٌ وَ أَظْلاَلٌ: سايە، كۆلەڭگە.

بُسْتَانٌ ظِلٌّ: سايىلىك باغچە.

خَفِيفُ الظِّلِّ: سىلىق، مۇلايىم، ياۋاش.

﴿وَاللهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلاَلاً﴾ «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە ئۆزى ياراتقان نەرسىلەر (يەنى، دەرەخلەر، تاغلار ۋە بىنالار)دىن (كۈننىڭ ھارارىتىدىن ساقلىنىدىغان) سايىلەرنى قىلىپ بەردى.

﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَ لاَ الظُّلُمَاتُ وَ لاَ النُّورُ وَ لاَ الظِّلُّ وَ لاَ الْحَرُورُ﴾ «قرآن»: كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم (يەنى، كاپىر بىلەن مۆئمىن) باراۋەر بولمايدۇ. زۇلمەت بىلەن نۇر (يەنى، باتىل بىلەن ھەق) باراۋەر بولمايدۇ. سايە بىلەن ئىسسىق (يەنى، جەننەت بىلەن دوزاخ) باراۋەر بولمايدۇ.

خِفَّةُ الظِّلِّ: مۆتىدىل، ئىلمان.

ثَقِيلُ الظِّلِّ: ئادەمنى بىزار قىلىدىغان، زېرىكتۈرىدىغان؛ غەمكىن، مەيۇس؛ تەلۋە،

تەنتەك.

«لَا ظِلَّ لَهُ مِنَ الْحَقِيقَةِ»: ئۇنىڭدا ھەقىقەتتىن ئەسەر يوق.

تَقَلَّصَ ظِلُّهُ: ئاستا-ئاستا يوقالدى، مۇنقەرىز بولدى.

ظِلَّةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئى توساق.

يَعِيشُ فِي ظِلِّ فُلَانٍ: پالانىنىڭ سايىسىدە ياشايدۇ، پالانىنىڭ ھىمايىسىدە ياشايدۇ.

ظَلَّامٌ ج ظَلَّامُونَ: ئەزگۈچى، زومىگەر، ئەشەددىي زالىم، زۇلۇم قىلغۇچى.

﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر.

ظَلَّ الشَّيْءُ: نەرسە ئۇزىرىدى.

ظَلَّ الشَّجَرُ: دەرەخ سايىلىك بولدى.

ظُلَّةٌ ج ظُلَلٌ وَ ظِلَالٌ: چېدىر، سايىۋەن، ساتما؛ شالدىن ياسالغان ئۆي.

﴿وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ﴾ ‹قرآن›: تۇر ۋاقتىدا (تۇر) تاغنى قومۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە سايىۋەندەك تىكلىدۇق.

ظَلَّفَ يُظَلِّفُ تَظْلِيفًا: ئاشتى، كۆپەيدى، ئۆستى.

ظَلَّلَ يُظَلِّلُ تَظْلِيلًا: سايە تاشلىدى، يېپىۋالدى.

«جَلَسَ تَحْتَ شَجَرَةٍ كَانَتْ تُظَلِّلُهُ مِنَ الشَّمْسِ الْمُحْرِقَةِ»: قىزىق قۇياشتىن دالدىلىنىپ سايىلىك دەرەخ ئاستىدا ئولتۇردى.

«ظَلِيمٌ»: ئەزگۈچى، زومىگەر، ئەشەددىي زالىم.

ظَلَمَ يَظْلِمُ ظُلْمًا وَ مَظْلَمَةً: زۇلۇم قىلدى، خارلىدى، ئەزدى، زىيانكەشلىك قىلدى.

﴿وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ﴾ ‹قرآن›: كىمكى ئاللاھنىڭ قانۇنىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ كېتىدىكەن، ئۇ ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدۇ.

«مَنْ أَشْبَهَ أَبَاهُ فَمَا ظَلَمَ»: دادىسىغا ئوخشىغان ئادەم توغرا يولدا ماڭغان بولىدۇ.

«ظَلَمَ فُلَانًا حَقَّهُ»: پالانىنىڭ ھەققىنى يەۋالدى.

ظَلِمَ يَظْلَمُ ظَلَمًا الشَّيْءُ: قارايدى، قارىداپ كەتتى.

ظَلِمَ اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەت قاراڭغۇ بولدى.

ظُلْمٌ: زۇلۇم قىلماق، ئەزمەك؛ زۇلۇم، ئادالەتسىزلىك.

ظُلْمٌ طَبَقِيٌّ: سىنىپىي زۇلۇم.

ظُلْمًا: مەجبۇرىي، ناھەق، زورمۇزور.

﴿يَا بُنَيَّ لَاتُشْرِكْ بِاللهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ ‹قرآن›: ئى ئوغۇلچىقىم، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھدۇر.

«إِتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ‹حديث›: زۇلۇم قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، ھەقىقەتەن زۇلۇم دېگەن قىيامەت كۈنىدە قاراڭغۇ زۇلمەت بولىدۇ.

ظَلْمَاءُ: قاراڭغۇ، زۇلمەت، غۇۋا.

لَيْلَةٌ ظَلْمَاءُ: قاراڭغۇ كېچە.

ظُلْمَةٌ ج ظُلَمٌ وَ ظُلُمَاتٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت.

ظُلُمَاتٌ بَهِيمِيَّةٌ: قاپقاراڭغۇ، تۇم قارا.

بَحْرُ الظُّلُمَاتِ: ئاتلانتىك ئوكيان.

﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ﴾ ‹قرآن›: كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەر بولمايدۇ، زۇلمەت بىلەن نۇر باراۋەر بولمايدۇ.

ظَلُومٌ: ئەزگۈچى، زومىگەر، ئەشەددىي زالىم.

﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ ‹قرآن›: سىلەر ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر، كاپىر ئادەم شەك-شۈبھىسىزكى، زۇلۇم قىلغۇچىدۇر (ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىگە) كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر.

رَجُلٌ ظَلُومٌ: زومىگەر ئادەم.

إِمْرَأَةٌ ظَلُومٌ: زومىگەر خوتۇن.

ظَلِيفٌ ج ظُلُفٌ وَ ظُلُفٌ: قاتتىق يەر؛ ئازاب ـ ئوقۇبەت؛ مەككار؛ پالاكەت، ئاپەت، شۇم پېشانە، بىكار، ئورۇنسىز.

أَرْضٌ ظَلِيفَةٌ: قاتتىق يەر.

ظَلِيلٌ: سايىلىك، ئاپتاپ چۈشمەيدىغان، كۆلەڭگە.

﴿وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنى جەننەتنىڭ مەڭگۈلۈك سايىسىگە داخىل قىلىمىز.

ظَلِيمٌ ج ظُلْمَانٌ ظِلْمَانٌ وَ أَظْلِمَةٌ: ئېرىلگۈچى؛ ئەركەك تۆگە قۇشى.

ظَمْآنٌ م ظَمْآى ج ظِمَاءٌ: ئۇسسۇز، چاڭقىغان، تەشنا.

«شَرِبْتُ شُرْبَةَ الظَّمْآنِ»: مەن ئۇسسۇزلۇق ئىچتىم.

﴿كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً﴾ «قۇرئان»:... باياۋاندىكى سەرابقا ئوخشايدۇ، تەشنا ئادەم ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ.

ظَمَأٌ. ظَمَاءٌ: قاتتىق تەشنالىق.

«رَوَّى ظَمَأَهُ»: ئۇسسۇزلۇقنى باستى، تەشنالىقنى قاندۇردى.

ظَمْأٌ. ظَمَاءٌ. ظَمَاءَةٌ: ئۇسسىماق؛ تەشنا بولماق، سېغىنماق.

ظَمِئَ يَظْمَأُ ظَمَأً وَ ظَمَاءً وَ ظَمَاءَةً: ئۇسساپ كەتتى، چاڭقاپ كەتتى.

ظَمِئَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى، سېغىندى.

﴿وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَضْحَى﴾ «قۇرئان»: ھەمدە ئۇنىڭدا ھەققەتەن ئۇسساپ كەتمەيسەن، ئىسسىپ كەتمەيسەن.

«ظَمِئْتُ فَأَخَذْتُ أَبْحَثُ عَنْ مَاءٍ»: چاڭقاپ كېتىپ سۇ ئىزدەشكە باشلىدىم.

ظَمَّأَ يُظَمِّئُ تَظْمِيئًا فُلَانًا: پالانىنى ئۇسسىتىۋەتتى.

ظَمَّأَ الْفَرَسَ: ئاتنى ئورۇقلىتىۋەتتى.

ظَمِيٌّ: قوڭۇر.

ظَمِئٌ م ظَمِئَةٌ ج ظِمَاءٌ: ئۇسسۇز، چاڭقىغان، تەشنا.

ظِنْبٌ: دەرەخ يىلتىزى.

ظُنْبُوبٌ ج ظَنَابِيبُ: پاچاق، پاقالچاق.

«قَرَعَ ظَنَابِيبَ الْأَمْرِ»: قىيىنچىلىقنى يەڭدى.

ظَنَّ يَظُنُّ ظَنًّا الشَّيْءَ: گۇمان قىلدى، گۇمانلاندى.

﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾ «قۇرئان»: يۈسۈف ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئۆزىنىڭ قۇتۇلۇشىغا ئىشەنگەن بىرسىگە (يەنى ساقىيغا): «مېنى خوجايىنىڭنىڭ ئالدىدا ئەسلەپ قويغىن»، دېگەنىدى.

ظَنَّ الشَّيْءَ: جەزم قىلدى، ئىشەنچلىك، دەپ قارىدى.

﴿وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللهِ إِلَّا إِلَيْهِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار ئاللاھقا تەۋبە قىلماي تۇرۇپ، ئاللاھنىڭ غەزىپىدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىگە ئىشەنگەنىدى.

ظَنَّ بِهِ الظُّنُونَ: ئويلىدى، تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

«مَا أَظُنُّ ابْنَكَ مُتَخَلِّفًا عَنْ أَدَاءِ وَاجِبِ الْجُنْدِيَّةِ»: ئوغلۇڭنى ھەربىي خىزمەت ئۆتەش ۋەزىپىسىدىن باش تارتتى، دەپ گۇمانلانمايمەن.

ظَنٌّ: ئويلىماق، تەسەۋۋۇر قىلماق؛ ئىشەنمەك.

حُسْنُ الظَّنِّ: ياخشى دەپ قارىماق، ياخشى ئويدا بولماق، ئىشەنمەك.

سُوءُ الظَّنِّ: يامان دەپ ئويلىماق، يامان ئويدا بولماق.

ظَنٌّ ج ظُنُونٌ وأَظَانِينُ: پىكىر، ئوي، تەخمىن، گۇمان.

﴿إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ﴾ «قۇرئان»: بەزى گۇمانلار

ھەقىقەتەن گۇناھتۇر.

«أَحْسَنَ الظَّنَّ بِهِ»: ئۇنىڭغا قارىتا ياخشى ئويدا بولدى.

فِي أَغْلَبِ الظَّنِّ: گۇمانىمىزچە.

ظَنَّانٌ: گۇمانخور، خۇدۇكچى؛ تۈز كۆڭۈل، ساددا.

ظِنَّةٌ ج ظِنَنٌ وَ ظَنَائِنُ: شەك، گۇمان.

ظَنُونٌ: گۇمانخور، خۇدۇكچى.

ظَنِينٌ ج أَظِنَّاءُ: گۇمانلىق.

ظِهَارَةٌ ج ظَهَائِرُ: سىرتقى، تاشقى تەرەپ.

ظِهَارَةُ الثَّوبِ: كىيىمنىڭ تېشى.

ظَهَرَ يَظْهَرُ ظُهورا: كۆرۈندى، ئاشكارا بولدى، كەلدى، قاتناشتى.

ظَهَرَ أَنْ ...: روشەنكى، ئايان بولدىكى.

ظَهَرَ الْمَرَضُ: ئاغرىق ئۇزۇنغا سوزۇلدى.

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ «قرآن»: قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزدا ئاپەت يۈز بەردى.

ظَهَرَ يَظْهُرُ ظَهْرًا وَ ظُهُورًا: يارەدەم بەردى، ئىئانە قىلدى؛ غەلىبە قىلدى، يەڭدى.

ظَهَرَ لِلْعَيَانِ: ئاشكارا بولدى، روشەنلەشتى، ئېنىق بولدى.

ظَهَرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ياردەم قىلدى.

ظَهَرَ فُلَانًا: پالاننىڭ ئۇچىسىغا ئۇردى.

ظَهَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارقىسىغا تاشلىۋەتتى.

ظَهَرَ الثَّوْبَ: كىيىمنى ئەستەرلىدى.

ظَهَرَ الْجَبَلَ: تاغقا يامىشىپ چىقتى.

ظَهَرَ عَلَى السِّرِّ: مەخپىيەتلىكنى بايقىدى، سەزدى.

ظَهَرَ عَلَى عَدُوِّهِ: دۈشمەن ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى.

﴿إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ﴾ «قرآن»: ئەگەر شەھەردىكى كىشىلەر سىلەرنى تۇتۇۋالسا، سىلەرنى چالما-كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىدۇ...

ظَهَرَةٌ: ئۈستىگە چىقتى، ئۆرلىدى.

﴿فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئۇنىڭغا چىقىشقا قادىر بولالمىدى.

«ظَنَنْتُ أَنَّهُ فِي الْمَدْرَسَةِ فَظَهَرَ أَنَّهُ فِي مَنْزِلِهِ»: ئۇنى مەكتەپتىمىكى دېسەم، ئۆيىدىكەن.

ظَهَرَ يَظْهَرُ ظَهَارَةً الرَّجُلُ: كىشى كۈچلۈك بولدى.

ظَهِرَ يَظْهَرُ ظَهَرًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ دۈمبىسى ئاغرىپ قالدى.

ظَهْرٌ: ئاشكارا بولماق.

ظَهْرٌ ج ظُهُورٌ وَ أَظْهُرٌ وَ ظُهْرَانٌ: دۈمبە، ئۇچا، ئارقا.

ظَهْرُ الْجَبَلِ: تاغ چوققىسى.

ظَهْرُ الْيَدِ: قولنىڭ ئارقىسى.

وَجَعُ الظَّهْرِ: بەل ئاغرىقى

﴿الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ﴾ «قرآن»: سېنىڭ بېلىڭنى ئېگىۋەتكەن...

ظَهْرُ السَّفِينَةِ: پالۇبا

ظَهْرُ الْمَرْكَبِ: پاراخوتنىڭ ئۈستى، پالۇبا.

قَتَلَهُ ظَهْرًا: ئۇنى يوشۇرۇن ئۆلتۈردى.

ظَهْرًا لِبَطْنٍ: تەكرار، قايتا-قايتا؛ ئەكسىچە.

قَلَّبَ الأَمْرَ ظَهْرًا لِبَطْنٍ: ئۇ بۇ ئىشنى قايتا-قايتا ئويلاندى.

اِرْتَدَى مِعْطَفَهُ ظَهْرًا لِبَطْنٍ: ئۇ پەلتوسىنى تەتۈر كىيىۋالدى.

قَرَأَ الْقُرْآنَ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِهِ: قۇرئاننى ياد ئوقۇدى.

قَلَّبَ لَهُ ظَهْرَ الْمِجَنِّ: ئۇنىڭغا قارشى بولدى، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈۋالدى.

يَأْكُلُ مِنْ ظَهْرِ يَدِي: ئۇنى مەن تەمىنلەپ تۇرىمەن.

أَدَارَ لَهُ ظَهْرَهُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى.

ظُهْرٌ ج أَظْهَارٌ: چۈش ۋاقتى.

بَعْدَ الظُّهْرِ: چۈشتىن كېيىن.

قَبْلَ الظُّهْرِ: چۈشتىن بۇرۇن.

«أَرَاهُ نُجُومَ الظُّهْرِ»: ئۇنى قىستىدى، قىستاققا ئالدى.

صَلَاةُ الظُّهْرِ: پېشىن نامىزى.

ظَهْرَانٌ: ئارىسىدا.

«أَقَامَ بَيْنَ ظَهْرَانِيْهِمْ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇردى.

ظَهْرُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ سىرتى، سىرتقى كۆرۈنۈشى.

«خَيْرُ الصَّدَقَةِ عَنْ ظَهْرِ غِنًى» ‹حديث›: بايلىقتا بېرىلگەن سەدىقە ئەۋزەل سەدىقىدۇر.

ظِهْرِيٌّ ج ظَهَارِيُّ: تاشلىۋېتىلگەن، ئۇنتۇلۇپ كەتكەن.

﴿وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا﴾ ‹قرآن›: سىلەر ئاللاھنى ئارقاڭلارغا چۆرۈۋەتتىڭلار.

ظَهَّرَ يُظَهِّرُ تَظْهِيرًا الصَّكَّ: چەككە ئىمزا قويدى.

ظُهُورٌ: ئاشكارا بولماق، كۆرۈنمەك.

حُبُّ الظُّهُورِ: مەنمەنچىلىك، شۆھرەتپەرەسلىك.

«كَثِيرٌ مِنَّا مُصَابٌ بِدَاءِ حُبِّ الظُّهُورِ»: بىزنىڭ كۆپىنچىمىز شۆھرەتپەرەس كېلىمىز.

ظَهِيرٌ: ياردەمچى، مەدەتكار، ئارقا تىرەك.

﴿وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇلاردىن باشقا پەرىشتىلەرمۇ (ئۇنىڭغا) يۆلەنچۈكتۇر.

«كُنْ لِأَخِيكَ ظَهِيرًا»: قېرىندىشىڭغا ياردەمچى بولغىن.

«إِنَّنِي فِي طِهْرَانَ كُنْتُ غَرِيبَ الدَّارِ مَا لِي فِيهَا سِوَاكُمْ ظَهِيرٌ»: مەن تېهراندا مۇساپىر بولۇپ تۇرۇۋاتىمەن، مېنىڭ بۇ يەردە سىلەردىن باشقا يۆلەنچۈكۈم يوق.

ظَهِيرَةٌ ج ظَهَائِرُ: چۈش، چۈش ۋاقتى.

﴿وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ﴾ ‹قرآن›: چۈشتە (ئۇخلاش) ئۈچۈن كىيىمىڭلارنى سالغان چېغىڭلاردا...

«بَقِيتُ فِي الْجَامِعَةِ حَتَّى الظَّهِيرَةِ»: مەن ئۇنىۋېرسىتېتتا چۈشكىچە بولدۇم.

ظَوْءَةٌ: ئەخمەق، گالۋاڭ، دۆت، ھاماقەت.

ظَيْأَةٌ: ئەخمەق، ھاماقەت.

ظِيَةٌ: چىرىشكە باشلىغان جەسەت.

ظَيٌّ. ظَيَّانٌ: ھەسەل، بال، شىرنە.

ظَيَّانٌ: ياسمەن گۈل.

ظَيَّأَ يُظَيِّئُ تَظْيِئَةً فُلَانًا: پالانىنى ئەندىشىگە سېلىپ قويدى، قايغۇغا سالدى.

ع

ع ‹عيىن›: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 18 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «70»نى كۆرسىتىدۇ.

عَابَ يَعِيبُ عَيْبًا: ئەيىبلىدى، سۆكتى؛ زىيان يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى؛ ۋەيران قىلدى.

عَابَهُ: ئۇنى ھاقارەتلىدى، ئابرۇيىنى تۆكتى.

عَابَهُ فِي حَقِّهِ: ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى، تۆھمەت قىلدى.

﴿فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا﴾ ‹قرآن›: مەن ئۇنى (تېشىپ) ئەيىبناك قىلماقچى بولدۇم.

عَابَتِ الآلَةُ: سايمان بۇزۇلدى.

عَابٌ ج عُيُوبٌ: ئەيىب، كەمچىلىك، نۇقسان، ئىللەت.

عَابَثَ يُعَابِثُ مُعَابَثَةً: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى.

عَابِثٌ: قىزىقچى، چاقچاقچى؛ دىن ۋە ئەخلاققا سەل قارىغۇچى، ئەخمەق قىلغۇچى.

عَابِدٌ ج عُبَّادٌ وَ عَابِدُونَ م عَابِدَةٌ ج عَوَابِدُ وَ عَابِدَاتٌ: ئىبادەت قىلغۇچى؛ چوقۇنغۇچى؛ چاكار؛ قۇل.

عَابِدُ وَثَنٍ: بۇتقا چوقۇنغۇچى.

﴿وَلاَ أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ﴾ ‹قرآن›: سىلەر چوقۇنغان بۇتقا مېنىڭ چوقۇنغىنىم يوق.

عَابِرٌ ج عَابِرُونَ: كېسىپ ئۆتكۈچى، ئۆتكۈچى، يولۇچى؛ ۋاقىتلىق.

عَابِرُ سَبِيلٍ: يولۇچى، يول ماڭغۇچى، مۇساپىر.

﴿وَلاَجُنُبًا إِلاَّ عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا﴾ ‹قرآن›: جۇنۇپ بولساڭلار — يول ئۈستىدە بولغانلار (بۇنىڭدىن) مۇستەسنا — غۇسلى قىلمىغۇچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار.

«كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ» ‹حديث›: دۇنيادا خۇددى مۇساپىر ياكى يولۇچىدەك بولغىن.

عَابِسٌ: چىرايى تۈتۈق، قاپىقى تۈرۈك، قوشۇمىسى تۈرۈك؛ يولۋاس.

عَابِطٌ: يالغانچى، كاززاپ.

عَابِقٌ: خۇش پۇراقلىق.

عَابِلٌ ج عُبَّلٌ: كېلەڭسىز، زور، يوغان؛ دىقماق؛ سېمىز.

عَابِيَةٌ: گۈزەل، چىرايلىق؛ قىلادە تىزغۇچى ئايال.

جَارِيَةٌ عَابِيَةٌ: گۈزەل قىز.

عَاتَبَ يُعَاتِبُ مُعَاتَبَةً — هُ: ئۇنى ئەيىبلىدى، تەرگىدى، كايىدى.

عَاتَّ يَعَاتُّ مُعَاتَّةً: جېدەللەشتى، ماجىرالاشتى.

عَاتَّ الْكَلاَمَ: سۆزنى تەكرارلىدى.

عَاتِقٌ ج عَوَاتِقُ: مۈرە، دولا؛ ئازاد قىلغۇچى.

أَلْقَى عَلَى عَاتِقِهِ: ئۇنىڭ ئۈستىگە يۈكلىدى، مەسئۇل قىلدى.

أَخَذَ الأَمْرَ عَلَى عَاتِقِهِ: ئىشنى ئۈستىگە ئالدى.

تَقَعُ الْمَسْؤُلِيَّةُ عَلَى عَاتِقِهِ: مەسئۇلىيەت ئۇنىڭغا يۈكلەنگەن.

عَاتِقٌ ج عُتَّقٌ: قىز، چۆرە، كېنىزەك.

عَاتِكٌ ج عَوَاتِكُ: ئېسىل، ياخشى؛ كوت-كوت ئادەم؛ شاللاق ئادەم.

عَاتِكٌ أَحْمَر: توق قىزىل.

عِرْقٌ عَاتِكٌ: قىزىل تومۇر.

عَاتِكَةٌ ج عَوَاتِكُ: گىرىمنى تولا قىلىدىغان ئايال؛ قىزىل پاچاق.

عَاتِمٌ م عَاتِمَةٌ: قاراڭغۇ؛ كېچىككەن، مۇددىتى ئۆتكەن، كەچ قالغان.

عَاتِنٌ ج عُتُنٌ: شەددەتلىك ھۇجۇم قىلغۇچى، قوپال، قاتتىق.

عَاتٍ ج عُتَاةٌ: ھاكاۋۇر، مەنمەنچى، ھەددىدىن ئاشقان، ۋەھشىي.

لَيْلٌ عَاتٍ: زۇلمەتلىك كېچە، قاراڭغۇ كېچە.

مَلِكٌ عَاتٍ: مۇستەبىت پادىشاھ، زالىم پادىشاھ.

رِيحٌ عَاتِيَةٌ: كۈچلۈك شامال.

﴿وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ﴾ «قرآن»: ئاد بولسا، ھەددىدىن زىيادە قاتتىق ۋە سوغۇق بوران بىلەن ھالاك قىلىندى.

عَاثَ يَعَاثُ عَاثَةً وَمُعَاثَةً فِي غِنَائِهِ: مۇڭلۇق ناخشا ئېيتتى.

عَاثَ يَعُوثُ عَوْثًا فُلَانًا: پالانىنى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى، قايمۇقتۇردى.

عَاثَ يَعِيثُ عَيْثًا وَعُيُوثًا وَعَيَثَانًا: بۇزدى، بۇزۇپ چاچتى، ۋەيران قىلدى؛ ئۆكتەملىك قىلدى.

عَاثَ فِي مَالِهِ: مېلىنى ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ ـ چاچتى.

عَاثَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: زېمىندا بۇزۇقچىلىق قىلدى.

عَاثِرٌ: يىقىلىپ چۈشكۈچى، تېيىلىپ كەتكۈچى.

اَلْجَدُّ الْعَاثِرُ: بەختى كاج، بەختسىز. تەلەيسىز.

اَلْحَظُّ الْعَاثِرُ: بەختى كاج، بەختسىز. تەلەيسىز.

عَاثِرٌ ج عَوَاثِرُ: قاپقان.

عَاثِمٌ ج عُثَّمٌ: تېڭىلغان سۆڭەك، تېڭىقچى، سۇنۇقچى.

عَاثُورٌ ج عَوَاثِيرُ: قۇدۇق، ئورەك، ئوۋچىنىڭ قاپقىنى.

عَاثٍ ج عُثَاةٌ: ئۇزۇن چېكە چاچ.

عَاجَ يَعُوجُ عَوْجًا وَمَعَاجًا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى.

عَاجَ يَعِيجُ عَيْجًا بِهِ: يۆلەندى، تاياندى.

مَا عَاجَ بِقَوْلِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە پەرۋا قىلمىدى.

عَاجٌ: پىل چىشى.

عَاجَزَ يُعَاجِزُ مُعَاجَزَةً: قورقۇنچتىن تېز ماڭدى.

عَاجِزٌ ج عَوَاجِزُ وَعَجَزَةٌ: ئاجىز، كۈچسىز؛ مېيىپ.

عَاجِزٌ عَنْ كَذَا: ئىقتىدارسىز.

دَارُ الْعَجَزَةِ: دارىلئاجىزىن، مېيىپلار ساناتورىيىسى.

عَاجَلَ يُعَاجِلُ مُعَاجَلَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

عَاجَلَهُ بِضَرْبَةٍ: ئۇنىڭغا ئاۋۋال مۇشت ئاتتى.

عَاجَلَتْهُ الْمَنِيَّةُ: ياش ئۆلۈپ كەتتى، ۋاقىتسىز ئۆلۈپ كەتتى.

عَاجَلَهُ بِذَنْبِهِ: قىلچە كەڭچىلىك قىلماي ئۇنى قاتتىق جازالىدى.

عَاجِلٌ: ھازىرقى، نۆۋەتتىكى، تېز، چاپسان.

عَاجِلًا: دەرھال، شۇئان، تېزدىن.

عَاجِلًا أَمْ آجِلًا: مەيلى ھازىر ياكى كېيىن بولسۇن، قاچانلا بولمىسۇن.

فِي الْقَرِيبِ الْعَاجِلِ: يېقىن كەلگۈسىدە.

هَذَا أَمْرٌ عَاجِلٌ: بۇ ئالدىراش ئىش.

خَيْرُ الْبِرِّ عَاجِلُهُ: ياخشىلىقنىڭ ئەۋزىلى ئۇنىڭ تېز بولغىنىدۇر.

عَاجِلَةٌ: تېز سۈرئەتلىك پويىز.

اَلْعَاجِلَةُ: بۇ دۇنيا، بۇ ئالەم.

﴿إِنَّ هَـٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بۇلار دۇنيانى ئارتۇق بىلىدۇ، كەلگۈسىدىكى قىيىن بىر كۈنگە سەل قارايدۇ.

عَاجَمَ يُعَاجِمُ مُعَاجَمَةً الرَّجُلَ: كىشىنى سىنىدى.

عَاجَمَتِ الْأُمُورَ وَعَاجَمَتْنِي: مەن سىناقتا دۇچ كەلدىم.

عَاجِنٌ ج عُجُنٌ: ياشانغانلىقتىن تىرەجەپ ئورنىدىن تۇرىدىغان ئادەم.

عَاجَى يُعَاجِي مُعَاجَاةً الصَّبِيَّ: بالىنى ئىنىكتانا ئېمىتتى.

عَاجِيٌّ: پىل چىشىدىن.

اَلْبُرْجُ الْعَاجِي: پىل چىشى مۇنارى.

عَادَ يَعُودُ عَوْدًا وَعَوْدَةً وَ مَعَادًا: قايتتى، ياندى، يېنىپ كەلدى.

عَادَ إِلَى كَذَا: ئۆزگەردى، ئايلاندى.

عَادَ عَلَيْهِ: ئەسلىگە كەلدى؛ تەكرارلاندى.

عَادَ إِلَى الْأَمْرِ: ئىشنى قايتا باشلىدى، داۋاملاشتۇردى.

عَادَ عَلَيْهِ: ئېلىپ كەلدى، ئېلىپ باردى.

عَادَ عَلَيْهِ بِالضَّرَرِ: ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزدى.

﴿وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللهُ مِنْهُ﴾ «قۇرئان»: كىمكى قايتا گۇناھ ئۆتكۈزسە، ئاللاھ ئۇنى جازالايدۇ.

عَادَ يَعُودُ عَوْدًا وَعِيَادًا وَعِيَادَةً الْمَرِيضَ: ئاغرىقنى يوقلىدى.

عَادَ إِلَى الْإِحْتِفَالِ: يىغىننى تەبرىكلىدى.

«عَادَ الطَّلَبَةُ زَمِيلَهُمُ الْمَرِيضَ فِي الْمُسْتَشْفَى»: ئوقۇغۇچىلار دوختۇرخانىدىكى كېسەل ساۋاقدىشىنى يوقلىدى.

عَادٌ: ئاد (قەدىمكى ئەرەب قەبىلىسى)دىكى بىر كىشى.

﴿أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ﴾ «قۇرئان»: ئاگاھ بولۇڭلاركى، ھود قوۋمى بولغان ئاد ھالاك بولسۇن.

عَادَةٌ ج عَادَاتٌ وَ عَوَائِدُ: ئادەت، قائىدە، رەسمىيەت.

عَادَةٌ مُسْتَحْكَمَةٌ: يامان ئادەت، ناچار تەبىئەت.

عَادَةٌ شَهْرِيَّةٌ: ھەيز ئادىتى، ئادەت كۆرۈش.

عَادَةٌ مَرْعِيَّةٌ: ئۆرپ-ئادەت.

اَلْعَادَةُ السِّرِّيَّةُ: ئانانىزم قىلماق، قولدا لەززەتلىنىش.

كَعَادَتِهِ: ئۆزىنىڭ ئادىتىگە ئاساسەن.

خَارِقُ الْعَادَةِ: ئادەتتىن تاشقىرى، پەۋقۇلئاددە.

فِي الْعَادَةِ: ئادەتتە، ئادەتتىكى.

فَوْقَ الْعَادَةِ: پەۋقۇلئاددە، ئالاھىدە.

اَلْمَنْدُوبُ فَوْقَ الْعَادَةِ: ئالاھىدە ئەلچى.

إِجْتِمَاعٌ فَوْقَ الْعَادَةِ: جىددىي يىغىن.

بِخِلَافِ الْعَادَةِ: ئادەتكە ئۇيغۇن ئەمەس.

عَادَةً: ئادەتتە، قائىدە بويىچە.

إِكْتَسَبَ عَادَةَ التَّدْخِينِ: تاماكا چېكىشنى ئۆگىنىۋالدى.

«يَتَنَاوَلُ طَعَامَ الْغَدَاءِ عَادَةً فِي مَطْعَمِ الْجَامِعَةِ»: ئۇ چۈشلۈك تاماقنى ئادەتتە ئۇنىۋېرسىتېت تاماقخانىسىدا يەيدۇ.

عَادِرٌ: كاززاپ، يالغانچى؛ ئېيىلىپ كەتكۈچى؛ مەغلۇپ بولغۇچى.

عَادَلَ يُعَادِلُ مُعَادَلَةً: تەڭپۇڭلاشتۇردى.

«أَعْطَاكَ ذُو الْفَضْلِ فَضْلًا لَا يُعَادِلُهُ فَضْلٌ فَأَنْتَ لِعَيْنِ الْفَضْلِ إِنْسَانٌ»: سىلىگە ئاللاھ ھېچقانداق پەزىلەت ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيدىغان بىر پەزىلەت ئاتا قىپتۇ، سىلى پەزىلەت كۆزىنىڭ قارىچۇقى ئىكەنلا.

عَادَلَ الشَّهَادَةَ بِشَهَادَةٍ أُخْرَى: دىپلومنى يەنە بىر دىپلومغا سېلىشتۇرۇپ بىر ئورۇنغا قويدى.

عَادِلٌ ج عَادِلُونَ وَعُدُولٌ وَعُدَلٌ: ئادىل، ھەققانىي، توغرا.

حَرْبٌ عَادِلَةٌ: ھەققانىي ئۇرۇش.

عَادِمٌ: يوق، مەۋجۇت ئەمەس؛ قۇرۇق، بوش.

مَاسُورَةُ الْعَادِمِ: گاز چىقىرىش تۇرۇبىسى.

دَيْنٌ عَادِمٌ: يىغىۋېلىشقا بولمايدىغان ئۈمىدسىز ھېسابات.

عَادَى يُعَادِي مُعَادَاةً وَعِدَاءً: جېدەللەشتى، دۈشمەنلەشتى.

عَادَى بَيْنَ الصَّيْدَيْنِ: بىر ئوق بىلەن ئىككى ئوۋنى يىقىتتى (بىر چالمىدا ئىككى پاختەكنى سوقتى).

﴿عَسَى اللهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً﴾ «قۇرئان»: بەلكىم، ئاللاھ سىلەر بىلەن، سىلەر ئۆچ كۆرىدىغان ئادەملەر ئارىسىدا دوستلۇق پەيدا قىلىدۇ.

عَادٍ ج عُدَاةٌ: زۇلۇم قىلغۇچى، زالىم.

عَادٍ م عَادِيَةٌ: دۈشمەنلەشكۈچى، ئۆچمەنلەشكۈچى.

﴿فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَاعَادٍ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ «قۇرئان»: كىمكى ئىختىيارىيچە ئەمەس، ئىلاجسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك مىقداردا (يېسە) ئاللاھ (ئۇنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.

﴿بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾ «قۇرئان»: سىلەر ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشقۇچى قەۋمسىلەر.

عَادِيَةٌ ج عَادِيَاتٌ وَعَوَادٍ (عَوَادِي): چاپقۇچى، ئىلگىرىلىگۈچى، يۈگۈرگۈچى؛ يولباشلىغۇچى، رەھبەرلىك قىلغۇچى؛ ئادالەتسىزلىك؛ بەختسىزلىك، بالا-قازا؛ زۇلۇم، زىيانكەشلىك.

عَوَادِي الدَّهْرِ: زاماننىڭ مۇسىبەتلىرى.

﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا﴾ «قۇرئان»: ھاسىراپ يۈگۈرگۈچى ... ئاتلار بىلەن قەسەمكى.

عَادِيَاتُ الْقَافِلَةِ: كارۋاننىڭ ئالدىدا ماڭغۇچى تۆگە.

عَادِيَاتُ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەت ھادىسىلىرى، تەبىئىي ئاپەتلەر.

عَادِيَةُ السَّمِّ: زەھەرنىڭ زىيىنى.

عَادِيَةُ الْإِنْسَانِ: كىشىنىڭ زۇلمى، كىشىنىڭ يامانلىقى.

عَادِيٌّ: ئادەتتىكى، نورمال، ئاددىي، تەبىئىي.

غَيْرُ عَادِيّ: ئادەتتىن تاشقىرى، غەيرىي نورمال.

عَادِيٌّ ج عَادِيَّاتٌ: قەدىمكى يادىكارلىق، ئاسارئەتىقە.

تَاجِرُ الْعَادِيَّاتِ: ئاسارئەتىقە سودىگىرى.

عَادِيَّاتٌ: قەدىمدىن قالغان قۇرۇلۇشلار، قەدىمكى ئىمارەتلەر؛ مەدەنىي يادىكارلىق.

مَصْلَحَةُ الْعَادِيَّاتِ: ئارخېئولوگىيە ئىدارىسى.

عَاذَ يَعُوذُ عَوْذًا وَعِيَاذًا وَمَعَاذًا وَمَعَاذَةً: پاناھلىق تىلىدى، ئىلتىجا قىلدى.

عَاذَ بِهِ: ئۇنىڭغا سىغىنىپ يالۋۇردى.

نَعُوذُ بِاللهِ: ئاللاھدىن پاناھ تىلەيمىز.

﴿وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ﴾ «قۇرئان»: مەن ھەقىقەتەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلارغا سىغىنىپ، سىلەرنىڭ مېنى ئۆلتۈرۈشۈڭلاردىن پاناھ تىلەيمەن.

عَاذِقٌ ج عَاذِقُونَ وَعُذَّاقٌ: دەرەخ چاتىغۇچى.

عَاذِلٌ ج عُذَّلٌ وَ عُذَّالٌ وَ عَذَلَةٌ وَ عَاذِلُونَ م عَاذِلَةٌ ج عَوَاذِلُ وَعَاذِلَاتٌ: كايىغۇچى، مالامەت قىلغۇچى، ئەيىبلىگۈچى.

عَارَ يَعُورُ عَوْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇزۇۋەتتى.

عَارَهُ: ئۇنى يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

عَارَ يَعِيرُ عَيْرًا: ئارىسالدى بولدى، ئىككىلىنىپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

عَارَ فُلَانًا: پالاننى ئەيىبلىدى، خىجىل قىلدى.

عَارَ فِي الْقَوْمِ: ئارىدا پىتنە-پاسات تېرىدى.

عَارٌ ج أَعْيَارٌ: ئىزا-ئاھانەت، ئار-نومۇس.

عَارٌ عَلَيْكَ: ئۇيات ساڭا.

يَا لَلْعَارِ: ھۇ شەرمەندە، نېمىدېگەن ئۇيات، نە نومۇس، نە ئۇيات.

«يَقُولُونَ: هَلْ فِي كُلِّ عَامٍ قَصِيدَةٌ   فَلَسْتُ أَرَى لِي فِيهِ يَا صَاحِ مِنْ عَارٍ»: بەزىلەر ھەريىلى قەسىدە ئوقۇۋېرەمسەن دېيىشىۋاتىدۇ، مېنىڭچە بۇنىڭ ئەيىبكە بۇيرۇغىدەك يېرى يوق.

عَارِبٌ: قان سىستېمىسى ساپ ئەرەب.

عَارَةٌ ج عَارَاتٌ: قەرز، ئۆتنە، ئارىيەت.

«اَلْعَارَةُ يَجِبُ أَنْ تُرَدَّ إِلى صَاحِبِهَا، فَإِنْ تَلَفَتْ وَجَبَ دَفْعُ قِيمَتِهَا»: ئارىيەت ئالغان نەرسە ئىگىسىگە قايتۇرۇلۇشى كېرەك، ئەگەر بۇزۇلسا ئۇنى تۆلىشى كېرەك.

عَارَزَ يُعَارِزُ مُعَارَزَةً: قىيىنلاشتى.

عَارَزَ الشَّيْءُ: نەرسە تۈگۈلۈۋالدى، قورۇلۇۋالدى.

عَارَزَهُ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى.

عَارَضَ يُعَارِضُ مُعَارَضَةً: قارشىلاشتى، توقۇنۇشتى؛ قاچتى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

عَارَضَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: سېلىشتۇردى.

عَارِضٌ ج عَوَارِضُ: ھادىسە، ئايەت، چاتاق، تاسادىپىي ئەھۋال؛ بۇلۇت، توسالغۇ؛ تاسادىپىيلىق، غەيرىي ماھىيەتلىك؛ ۋاقىتلىق، مەڭز.

عَوَارِضُ أَرْضِيَّةٌ: تەبىئىي توسالغۇ.

﴿قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا﴾ ‹قرآن›: مانا بۇ بىزگە يامغۇر ياغدۇرغۇچى بۇلۇتتۇر، دېيىشتى.

أَمْرٌ عَارِضٌ: ئۆتۈپ كېتىدىغان ئىش.

خِلَافٌ عَارِضٌ بَيْنَ الصَّدِيقَيْنِ: ئىككى دوست ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىختىلاپ.

عَرَضَ لَهُ عَارِضٌ مَنَعَهُ مِنْ حُضُورِ الْإِجْتِمَاعِ: ئۇنىڭغا بىرەر ئەھۋال يۈز بېرىپ يىغىنغا قاتنىشالمىدى.

لَمْ أَرَ سِوَى أَحَدِ عَارِضَيْهِ: ئۇنىڭ بىر مەڭزىنىلا كۆردۈم.

خَفِيفُ الْعَارِضَيْنِ: چېكە چاچلىرى شالاڭ.

عَارِضَةٌ ج عَوَارِضُ: مەڭز؛ ياخشى پىكىر؛ ئىشىكنىڭ مۇجۇقى؛ گەپدان؛ توغرا لىم.

عَارِضَةُ أَزْيَاءٍ: كىيىم مودېلى.

قُوَّةُ الْعَارِضَةِ: مۇنازىرە ئىقتىدارى، قىزغىن تالاش-تارتىش ئىقتىدارى.

فُلَانٌ ذُو عَارِضَةٍ: سۆزمەن، گەپدان.

قَوِيُّ الْعَارِضَةِ: مۇنازىرە ئىقتىدارى كۈچلۈك.

عَارِضِيٌّ: كۆتۈلمىگەن، ئويلانمىغان.

عَارِفٌ: تونۇغۇچى، تونۇپ يەتكۈچى.

عَارِفَةٌ ج عَوَارِفُ: سوۋغا، ھەدىيە، خەير-ئېھسان.

عَارَكَ يُعَارِكُ مُعَارَكَةً: ئۇرۇشتى، جەڭ قىلىشتى.

عَارَمَ يُعَارِمُ مُعَارَمَةً فُلَانًا: مۇنازىرىلەشتى.

عَارِمٌ ج عَرَمَةٌ م عَارِمَةٌ ج عَارِمَاتٌ وَ عَوَارِمُ: ئەسكى، ئەسكى ئادەم، يامان ئادەم، ئۆچىغا چىققان ئەسكى.

يَوْمٌ عَارِمٌ: سوغۇق كۈن.

حَرْبٌ عَارِمَةٌ: قاتتىق جەڭ.

عَارِنٌ: يولۋاس.

عَارُورٌ: نومۇسسىز، رەسۋا.

عَارٍ ج عُرَاةٌ م عَارِيَةٌ ج عَوَارٍ وَ عَارِيَاتٌ: يالىڭاچ؛ يالغۇز.

«أَوْ كَاللِّبَاسِ لَدَى الْعَارِي وَأَطْعِمَةٍ   عِنْدَ الْجِيَاعِ وَأَمْنٍ بَعْدَ إِشْفَاقِ»: (بۇ شېئىر ماڭا يېتىپ كېلىشى بىلەن) يالىڭاچ ئادەم كىيىمگە، ئاچ ئادەم تائامغا، قورقۇنچ باسقان ئادەم خاتىرجەملىككە ئېرىشكەندەك بولۇپ كەتتىم.

عَارِي الْأَقْدَامِ: يالاڭ ئاياغ.

عَارِي الرَّأْسِ: يالاڭباش.

عَارٍ مِنْ كَذَا: بۇنىڭدىن خالىي.

عَارٍ مِنَ الصِّحَّةِ: توغرا ئەمەس.

عَارٍ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ: ئەيىبسىز.
خَبَرٌ عَارٍ مِنَ الصِّحَّةِ: يالغان خەۋەر.
بِضَاعَةٌ عَارِيَةٌ مِنَ الْعَيْبِ: بىجىرىم مال.
أَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ هَذَا الْخَبَرُ عَارِيًا عَنِ الصِّحَّةِ: بۇ خەۋەرنىڭ يالغان چىقىشىنى ئارزۇ قىلىمەن، بۇ خەۋەر يالغان چىقسىكەن دەيمەن.
عَارِيَةٌ: ئارىيەت، ئۆتنە.
شَعْرٌ عَارِيَةٌ: يالغان چاچ.
عَارِيَّةٌ: قەرز، ئۆتنە، ئارىيەت.
عَازَ يَعُوزُ عَوْزًا الشَّيْءُ: نەرسە يېتىشمىدى، كەمچىل بولدى.
عَازَ الشَّيْءَ: ئېھتىياجلىق نەرسىنى تاپالمىدى.
عَازِبٌ ج عُزَّابٌ: توي قىلمىغان، بويتاق.
عَازِفٌ: سازچى، مۇزىكانت.
عَازِلٌ ج عُزَّالٌ: ئايرىغۇچى، ئاجراتقۇچى؛ توسۇغۇچى؛ سىپاراتور، ئايرىغۇچ تاختاي.
عَازِمٌ: نىيەت قىلغۇچى، ئىرادە تىكلىگۈچى، بەل باغلىغۇچى.
عَاسَ يَعُوسُ عَوْسًا وَعَوَسَانًا: كېچىدە ئايلاندى.
عَاسَ الذِّئْبُ: بۆرە كېچىدە ئوزۇق ئىزدىدى.
عَاسَ عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىنى بېقىش ئۈچۈن جاپا چەكتى.
عَاسَ يَعُوسُ عَوْسًا وَعِيَاسَةً مَالَهُ: مېلىنى ياخشى باشقۇردى.
عَاسَرَ يُعَاسِرُ مُعَاسَرَةً ـــ هُ: ئۇنىڭغا قاتتىق مۇئامىلە قىلدى، كەسكىن قارىدى، جەددىي قارىدى.
عَاسٌّ ج عَسَسٌ وَ عُسَّاسٌ: جەسەكچى، كېچىلىك چارلىغۇچى.
عَاسٍ: قوپال، توك، تاش يۈرەك؛ خورمىنىڭ نوتا شېخى.
عَاشَ يَعِيشُ عَيْشًا / عِيشًا وَ عِيشَةً وَ مَعِيشًا وَ مَعَاشًا وَ مَعِيشَةً: ياشىدى، تۇرمۇش كەچۈردى، هايات كەچۈردى؛ بەرداشلىق بەردى، چىدىدى.
عَاشَ فُلَانٌ تِسْعِينَ سَنَةً: پالانى توقسان ياشقا كىردى.
عَاشَ عِيشَةً رَاضِيَةً: كۆڭۈللۈك ياشىدى.
عَاشَ عِيشَةً حَسَنَةً: ئوبدان تۇرمۇش كەچۈردى.
عَاشِبٌ ج عَوَاشِبُ: ئوتخور هايۋانلار.
عَاشَرَ يُعَاشِرُ مُعَاشَرَةً: ئارىلىشىشتى، ئالاقىلەشتى، باردى-كەلدى قىلىشتى.
﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ «قرآن»: ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە تىرىكچىلىك قىلىڭلار.
عَاشِرٌ ج عُشَّرٌ م عَاشِرَةٌ ج عَوَاشِرُ: ئونىنچى.
عَاشِقٌ ج عُشَّاقٌ وَ عَاشِقُونَ م عَاشِقَةٌ ج عَوَاشِقُ: ئاشىق، مۇھەببەت باغلىغۇچى.
عَاشِقٌ وَمَعْشُوقٌ: ئاشىق-مەشۇق.
عَاشُوبٌ ج عَوَاشِبُ: هاشارات يوقىتىش دورىسى.
الْعَاشُورُ. الْعَاشُورَاءُ: هىجرىيە 1-ئاي (مۇھەررەم)نىڭ 10-كۈنى.
اَلْعَاشُورِيُّ: هىجرىيە 1-ئاي (مۇھەررەم)نىڭ 10-كۈنى.
عَاصَ يَعَاصُ عَوْصًا الْأَمْرُ: ئىش قىيىن بولدى.
عَاصَ الْكَلَامُ: سۆز چۈشىنىكسىز بولدى.
عَاصِبٌ: ئاتا جەمەت تۇغقان.
عَاصَرَ يُعَاصِرُ مُعَاصَرَةً: زامانداش بولدى، ئەسىرداش بولدى، بىر دەۋردە ياشىدى.
عَاصِرٌ ج عَصَرَةٌ وَ عَاصِرُونَ م عَاصِرَةٌ ج عَوَاصِرُ وَ عَاصِرَاتٌ: بېخىل.
عَاصِفٌ ج عَوَاصِفُ: قىيىپ كەتكۈچى، مايىل بولغۇچى.
يَوْمٌ عَاصِفٌ: بورانلىق كۈن.
﴿جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ﴾ «قرآن»: بىردىنلا بوران چىقىپ...
عَاصِفَةٌ ج عَاصِفَاتٌ وَ عَوَاصِفُ: بوران، قارا بوران،

قويۇن؛ گۈلدۈرماملىق قارا يامغۇر.

﴿وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ﴾ ‹قرآن›: سۈلەيمانغا قاتتىق چىقىدىغان شامالنى مۇسەخخەر قىلىپ بەردۇق. شامال سۈلەيماننىڭ ئەمرى بويىچە ماڭاتتى.

«لَاتَمْنَعُهُ الْعَوَاصِفُ وَالْأَمْطَارُ»: بوران-چاپقۇن ئۇنى توسۇپ قالالمايدۇ.

عَاصِمٌ: ساقلىغۇچى، قوغدىغۇچى.

﴿يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَالَكُمْ مِنَ اللهِ مِنْ عَاصِمٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇ كۈندە (دوزاخ ئازابىنىڭ دەھشىتىدىن قورقۇپ) ئارقاڭلارغا چېكىنىسىلەر، سىلەرگە ھېچ ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قوغدىغۇچى بولمايدۇ.

عَاصِمَةٌ ج عَوَاصِمُ: پايتەخت، مەركەز.

عَاصَى يُعَاصِي مُعَاصَاةً غَيْرَهُ: ئاسىيلىق قىلدى، خىلاپلىق قىلدى.

عَاصٍ ج عُصَاةٌ وَ عَاصُونَ: قارشى تۇرغۇچى، خىلاپلىق قىلغۇچى، ئىسيانچى، ئاسىي.

عَاضَ يَعُوضُ عَوْضًا وَ عِوَضًا وَ عِيَاضًا: تولدۇرۇپ بەردى، تۆلەپ بەردى.

عَاضَهُمُ اللهُ أَفْضَلَ مِمَّا أَفْقَدَهُ: ئاللاھ ئۇلارغا يوقاتقان نەرسىسىدىن ئارتۇقراقىنى بەرسۇن.

عَاضَبَ يُعَاضِبُ مُعَاضَبَةً فُلَانًا: قارشىلاشتى، زىتلاشتى.

عَاضَدَ يُعَاضِدُ مُعَاضَدَةً: ياردەم بەردى، مەدەت بەردى.

عَاطَ يَعِيطُ عَيْطًا عُنُقُهُ: بويىنى ئۇزۇن بولدى.

عَاطِرٌ ج عُطْرٌ: خۇش پۇراقلىق ئامراق ئادەم، ئەتىرخۇمار.

ثَنَاءٌ عَاطِرٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد؛ كۆپ مەدھىيە.

عَاطِشٌ: ئۈمىدۋار، سېغىنغۇچى؛ ئۇسسۇز.

عَاطِفٌ ج عُطُفٌ وَ عَطَفَةٌ: چاپان، تون؛ مۇسابىقە ئېتىنىڭ ئالتىنچىسى، يۇمشاق كۆڭۈل، رەھىمدىل، مېھرىبان.

عَاطِفَةٌ ج عَوَاطِفُ: ھېسسىيات، تۇيغۇ.

خَلَا قَلْبُهُ مِنْ كُلِّ عَاطِفَةٍ: ئۇنىڭ قەلبىدە مېھرىبانلىق يوق.

عَاطِفَةٌ وَطَنِيَّةٌ: ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇسى، ۋەتەن مۇھەببىتى.

«نَظَمْتُ مِنْ فَرْطِ إِخْلَاصِي وَعَاطِفَتِي إِلَيْكَ نَظْمًا فَمَا لِي فِيهِ إِتْقَانٌ»: مېنىڭ ئۆزلىرىگە ھەددىدىن زىيادە ئىخلاسىم ۋە ھۆرمىتىم بولغاچقا، تازا كىلىشتۇرەلمىسەممۇ سىلىگە (ئاتاپ) نەزم تۈزدۈم.

عَوَاطِفِيٌّ: تەسىرچان، ھېسسىياتچان.

عَوَاطِفُ الْإِحْتِرَامِ: ھۆرمەت ھېسسىياتلىرى.

تَقَبَّلْ أَسْمَى عَوَاطِفِي: يۈكسەك سېغىنىشىمنى قوبۇل قىلغىن.

عَاطِفِيٌّ: تەسىرچان، ھېسسىياتچان، خۇشتار.

كَاتِبٌ عَاطِفِيٌّ: ھېسسىياتچان يازغۇچى.

عَاطِفِيَّةٌ: تەسىرلىك، ھېسسىياتلىق

قِصَّةٌ عَاطِفِيَّةٌ: تەسىرلىك ھېكايە.

فَتَاةٌ عَاطِفِيَّةٌ: ھېسسىياتچان قىز.

رِسَالَةٌ عَاطِفِيَّةٌ: سېغىنىشلىق خەت.

عَاطِلٌ ج عَوَاطِلُ وَ عُطُلٌ: ئىشسىز، خالىي، كەم، بوش؛ بىكار تەلەپ؛ ناچار.

عَاطِلَةٌ ج عَوَاطِلُ وَ عَاطِلَاتٌ: زىبۇزىننەتتىن خالىي ئايال؛ ئىشسىز.

عَاطُوسٌ: ناسۋال.

عَاطَى يُعَاطِي مُعَاطَاةً وَ عِطَاءَ الشَّيْءِ غَيْرَهُ: نەرسىنى بەردى، تاپشۇرۇپ بەردى.

عَافَ يَعَافُ عَيْفًا وَ عِيَافًا وَ عَيَفَانًا: يىرگەندى، ياقتۇرمىدى، زېرىكتى.

يَعَافُ النَّظَرَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭ ئۇنى كۆرگۈسى يوق.

عَافَ التَّدْخِينَ فَأَقْلَعَ عَنْهُ: تاماكىدىن يىرگىنىپ، ئۇنى تاشلىدى.

عَافَ يَعُوفُ عَوْفًا الطَّائِرُ: قۇش قونۇش ئۈچۈن ئەگىدى.

عَافَ يَعِيفُ عَيْفًا الطَّائِرُ: قۇش ئايلاندى، ئەگىدى.

عَافَ يَعِيفُ عِيَافَةً الطَّيْرَ: قۇشنىڭ ئۇچۇشىغا قاراپ پال ئاچتى.

عَافَسَ يُعَافِسُ مُعَافَسَةً: چېلىشتى، مەشق قىلدى.

عَافَى يُعَافِي مُعَافَاةً وَ عِفَاءً وَ عَافِيَةً اللهُ فُلَانًا: پالاننى خۇدا ساقلىدى.

عَافَاهُ اللهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا شىپالىق بەرسۇن.

عَافٍ ج عِفِيٌّ و عَافِيَةٌ وَ عِفَاءٌ: ئۆچۈرۈلگەن، ئۆچۈرۈۋېتىلگەن، ئىزى يوقالغان.

عَافٍ ج عُفِيٌّ وَ عفَاةٌ وَ عَافِيَةٌ: مېھمان.

عَافِيَةٌ ج عَافِيَاتٌ وَ عَوَافٍ: تەن سالامەتلىك، ساغلاملىق.

عَاقَ يَعِيقُ عَيْقًا فُلَانًا عَنْ كَذَا: توسۇدى، مەنئى قىلدى.

عَاقَ يَعُوقُ عَوْقًا عَنْ كَذَا: كېچىكتۈردى، توسۇپ قويدى، يۈز ئۆرۈتۈپ قويدى.

عَاقَهُ: ئۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

عَاقَبَ يُعَاقِبُ مُعَاقَبَةً وَ عِقَابًا: جازالىدى، قىساس ئالدى.

﴿فَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾ «قرآن»: ئەگەر ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزۈڭلارغا يەتكەن زىيان-زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار.

عَاقَبَهُ: ئۇنىڭ بىلەن نۆۋەتلەشتى، ئالماشتى.

عَاقِبٌ: ئورۇنباسار، كېيىن كەلگەن، تولۇق ھوقۇقلۇق ئەلچى.

عَاقِبَةٌ ج عَوَاقِبُ: نەتىجە، ئاقىۋەت؛ ئىشنىڭ ئاخىرى.

حَسَنُ الْعَاقِبَةِ: ياخشى ئاقىۋەت.

سُوءُ الْعَاقِبَةِ: يامان ئاقىۋەت.

﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ «قرآن»: ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپتۇر.

عَاقَدَ يُعَاقِدُ مُعَاقَدَةَ الْقَوْمِ: قوۋم كېلىشىم تۈزۈشتى.

عَاقَرَ يُعَاقِرُ مُعَاقَرَةَ الشَّيْءَ: نەرسىگە بېرىلىپ كەتتى.

عَاقِرٌ ج عَوَاقِرُ: تۇغماس ئايال.

رَجُلٌ عَاقِرٌ ج عُقَّرٌ: تۇغماس ئەر.

﴿وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ﴾ «قرآن»: مەن قېرىپ قالغان تۇرسام، ئايالىم تۇغۇتتىن قالغان تۇرسا.

عَاقٌّ ج عَقَقَةٌ وَ عَاقُّونَ م عَاقَّةٌ ج عَوَاقٌّ وَ عَاقَّاتٌ: قاقشاتقۇچى، ئاسىيلىق قىلغۇچى، نائىنساپ بالا.

عَاقِلٌ ج عَاقِلُونَ وَ عُقَلَاءُ م عَاقِلَةٌ ج عَاقِلَاتٌ وَ عَوَاقِلُ: ئاقىل، زېرەك، چۈشەنگۈچى، سەزگۈر، دانا.

عَاقُولٌ ج عَوَاقِيلُ: قانداغاي.

عَاكَ يَعُوكُ عَوْكًا وَ مَعَاكًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى.

عَاكَ بِهِ: ئىلتىجا قىلدى.

عَاكَ مَعَاشَهُ: ئېرىشتى.

عَاكَ يَعِيكُ عَيْكَانًا: دولىسىنى ئېتىپ ماڭدى.

عَاكَسَ يُعَاكِسُ مُعَاكَسَةً: قارشىلاشتى، توسقۇنلۇق قىلدى.

عَاكَسَهُ: ئۇنى بىزار قىلدى.

عَاكَسَهُ الْقَدَرُ: پېشانىسى تەتۈر كەلدى.

عَاكِسٌ ج عَوَاكِسُ: ئەكس ئەتتۈرگۈچى، قايتۇرۇش كۈچى، ئەكس ئەتتۈرۈش كۈچى.

عَاكِسُ الْكَائِنِ: كائىناتنىڭ ئىنكاسى.

الْعَاكِسُ الذَّرِّيّ: ئاتوم قازنىي، ئاتوم رېئاكتورى.

عَاكِسَةٌ ج عَاكِسَاتٌ: ئەكس ئەتتۈرگۈچى.

عَاكِسَةُ النُّورِ: نۇر قايتۇرغۇچى.

مِرآةٌ عَاكِسَةٌ: نۇر قايتۇرغۇچى ئەينەك.

عَاكَظَ يُعَاكِظُ مُعَاكَظَةً الأَمْرَ: كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈردى.

عَاكِفٌ ج عُكُوفٌ وَ عَاكِفُونَ وَ عُكَّفٌ: ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگۈچى، باش چۆكۈرۈپ ئىشلىگۈچى، خىلۋەتتە ياشىغۇچى، ئىتىكاپ قىلغۇچى.

﴿وَ لَاتُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ «قرآن»: سىلەر مەسجىدتە ئىتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار.

عَاكَّ يُعَاكُّ مُعَاكَّةً فُلَانًا عَلَيْهِ: ھېسداشلىق قىلدى.

عَاكِلٌ ج عُكَّلٌ: بېخىل، پىخسىق، قىسقا، پاكار.

عَاكَمَ يُعَاكِمُ مُعَاكَمَةً فُلَانٌ عَلَى فُلَانٍ: ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

عَاكُوبٌ: توپا، چاڭ.

عَاكٍ (العَاكِي) ج عُكَاةٌ: يىكچى، يىك ساتقۇچى، ئۆلۈك ئادەم.

عَالَ يَعُولُ عَوْلًا فِي حُكْمِهِ: ئادالەتسىزلىك قىلدى، ھەقىقەتتىن بۇرۇلۇپ كەتتى.

﴿ذَالِكَ أَدْنَى أَلَّا تَعُولُوا﴾ «قرآن»: بۇ زۇلۇم قىلماسلىقىڭلارغا ئەڭ يېقىندۇر.

عَالَ الشَّيْءُ فُلَانًا: نەرسە پالانىغا ئېغىر كەلدى، يۈك بولۇپ قالدى.

عَالَ الرَّجُلُ: كىشى كەمبەغەللىشىپ كەتتى.

عَالَ يَعُولُ عَوْلًا وَ عِيَالَةً الرَّجُلُ: كىشىنىڭ جان سانى كۆپىيىپ كەتتى؛ كىشى كەمبەغەللىشىپ كەتتى، موھتاج بولۇپ قالدى.

عَالَ الرَّجُلُ عِيَالَهُ: كىشى ئائىلىسىنى باقتى، تەمىنلىدى.

«مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ» «حديث»: كىمكى ئىككى قىزنى بالاغەتكە يەتكۈچىلىك بېقىپ چوڭ قىلسا، قىيامەت كۈنى ئۇ مەن بىلەن مۇشۇنداق كېلىدۇ.

«الْجَاهِلُ يَعْتَمِدُ إِلَى نَسَبِهِ وَالْعَالِمُ يَعُولُ إِلَى أَدَبِهِ»: نادان ئۆزىنىڭ نەسەبىگە تايىنىدۇ، ئالىم ئۆزىنىڭ ئەدىبىگە (ئىلمىگە) تايىنىدۇ.

عَالَ يَعِيلُ عَيْلًا الشَّيْءُ فُلَانًا: نەرسە پالانىغا ئېغىر يۈك بولۇپ قالدى، زور مەسئۇلىيەت ئارتىلدى، ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى، موھتاج قىلىپ قويدى.

عَالَ يَعِيلُ عَيْلَةً وَ عَيْلًا وَ عُيُولًا وَ مَعِيلًا: كەمبەغەللىشىپ كەتتى، پېقىر بولۇپ قالدى.

«مَاعَالَ مُقْتَصِدٌ» «حديث»: تېجەشلىك بولغان ئادەم كەمبەغەللىشىپ كەتمەيدۇ.

عَالَةٌ: كەمبەغەللىك.

الْعَالَةُ: زۇنتەك، شاخ ـ شۇمبىدىن قىلىنغان چېدىرچە، ساتما؛ يۈك؛ ئېغىرلىق.

هُوَ عَالَةٌ عَلَى غَيْرِهِ: ئۇ باشقىلارغا تورمۇشتا يۈك بولۇپ قالدى.

عَاشَ عَالَةً عَلَى فُلَانٍ: پالانىغا تايىنىپ ياشىدى.

عَالَجَ يُعَالِجُ مُعَالَجَةً وَ عِلَاجًا الْمَرِيضَ: كېسەلنى داۋالىدى.

عَالَجَ الأَمْرَ: ئىشنى بىجىردى، چارىسىنى كۆردى.

عَالَجَ الْمَوْضُوعَ: ماۋزۇنى مۇھاكىمە قىلدى.

عَالَجَ الْحَدِيدَ: پولاتنىڭ سۈيىنى ياندۇردى، پىششىقلاپ ئىشلىدى.

عَالَمٌ ج عَالَمُونَ وَ عَوَالِمُ: ئالەم، دۇنيا، جاھان، كائىنات.

عَالَمُ الْحَيَوَانِ: ھايۋاناتلار دۇنياسى.

عَالَمُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسى.

عَالَمٌ مُتَمَدِّنٌ: مەدەنىيەت دۇنياسى، يېڭىچە دۇنيا.

عَالَمُ الْخَيَالِ: ئۇيقۇ، چۈش.

اَلْعَالَمُ الْعَرَبِيّ: ئەرەب دۇنياسى.

عَالَمُ الْإِنْسَانِ: ئىنسانىيەت دۇنياسى.

اَلْعَالَمُ الْإِسْلَامِيّ: ئىسلام دۇنياسى.

بُلْدَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ: 3 ـ دۇنيا ئەللىرى.

عَالِمٌ ج عُلَمَاءُ: ئالىم، بىلگۈچى، مەخسۇس بىلىم ئىگىسى، مۇتەخەسسىس، بىلىملىك.

عَالِمُ الْمَشْرِقِيَّاتِ: شەرقشۇناس.

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ غەيبنى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر، مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئۈستۈندۇر.

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ بەندىلىرى ئىچىدە ئاللاھتىن پەقەت ئالىملارلا قورقىدۇ.

عَالِمٌ بِالْأَمْرِ: تەدبىرلىك، تەجرىبىلىك.

عَالِمَةٌ ج عَوَالِمُ: ئايال ئالىم.

عَالَمِيٌّ: ئالەمشۇمۇل، دۇنياۋى، دۇنيالىق، خەلقئارالىق، زامانىۋى.

عَالَمِيَّةٌ: دۇنيالىق، دۇنياۋى، خەلقئارالىق.

اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا ئۇرۇشى.

اَلْأَسْوَاقُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا بازىرى، خەلقئارالىق بازار.

عَالِمِيَّةٌ: باكالاۋر.

عَالَنَ يُعَالِنُ مُعَالَنَةً وَ عِلَانًا غَيْرَهُ بِالشَّيْءِ: ئاشكارا قىلدى، ئوچۇق قىلدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى.

عَالَى يُعَالِي مُعَالَاةً الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.

عَالٍ (العَالِي) م عَالِيَةٌ: يۇقىرى، ئۈستۈن، ئالىي، يۈكسەك.

بِصَوْتٍ عَالٍ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.

﴿وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ﴾ «قۇرئان»: پىرئەۋن زېمىندا (يەنى، مىسىر زېمىندا) شەك ـ شۈبھىسىزكى، مۇتەكەببىردۇر، ئۇ ئەلۋەتتە ھەددىدىن ئاشقۇچىدۇر.

عَالِي الْكَعْبِ: ئېسىل، مەرتىۋىلىك.

عَالِي الْهِمَّةِ: ھىممەتلىك، ئىرادىلىك.

اَلْبَابُ الْعَالِي: ئوسمان خانىدانلىقى دەۋرىدىكى تۈركىيە ھۆكۈمىتى.

جَعَلَ عَالِيَهُ سَافِلَهُ: ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، كۆمتۈرۈۋەتتى.

عَامَ يَعُومُ عَوْمًا فِي الْمَاءِ: سۇ ئۈزدى، سۇدا لەيلىدى.

عَامَ يَعِيمُ عَيْمًا وَ عَيْمَةً وَ عِيَامًا: سۈتنى ياخشى كۆردى، كۆڭلى سۈتكە تارتتى؛ سۈتى ئازلاپ كەتتى؛ ئۇسساپ كەتتى.

عَامٌ ج أَعْوَامٌ: يىل.

عَامٌ مَدْرَسِيٌّ: ئوقۇش يىلى.

﴿وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ﴾ «قۇرئان»: ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى.

كُلَّ عَامٍ وَأَنْتُمْ بِخَيْرٍ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن.

عَامَئِذٍ: شۇ يىلى، ئۇز ۋاقتىدا.

لَبِثَ فِي الْأَسْرِ أَعْوَامًا: ئەسىرلىكتە بىرقانچە يىل تۇرۇپ قالدى.

رَأْسُ الْعَامِ: يىل بېشى.

عَامَةٌ: سال.

عَامِدٌ: مەقسەت قىلغۇچى.

لَا تَلُمْهُ فَلَمْ يَفْعَلْ ذَالِكَ عَامِدًا: ئۇنى ئەيىبلىمە، ئۇ قەستەن قىلمىدى.

عَامِرٌ ج عُمَّارٌ م عَامِرَةٌ ج عَوَامِرُ: ئاھالىسى زىچ، زىچ ئولتۇراقلاشقان؛ ئورۇنلاشقۇچى، ماكانلاشقۇچى؛ ئاۋات، گۈللەنگەن.

عَامِرُ الْبَيْتِ ج عَوَامِرُ: يىلان.

أُمّ الْعَامِرِ: سىرتلان.

«نَقْضِي أَوْقَاتِ فَرَاغِنَا فِي الْقِرَاءَةِ فِي تِلْكَ الْمَكْتَبَةِ

الْعَالَمُ الْعَرَبِيّ: ئەرەب دۇنياسى.
عَالَمُ الْإِنْسَانِ: ئىنسانىيەت دۇنياسى.
الْعَالَمُ الْإِسْلَامِيّ: ئىسلام دۇنياسى.
بُلْدَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ: 3 ـ دۇنيا ئەللىرى.
عَالِمٌ ج عُلَمَاءُ: ئالىم، بىلگۈچى، مەخسۇس بىلىم ئىگىسى، مۇتەخەسسىس، بىلىملىك.
عَالِمُ الْمَشْرِقِيَّاتِ: شەرقشۇناس.
﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ غەيبنى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر، مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن ئۈستۈندۇر.
﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ بەندىلىرى ئىچىدە ئاللاھدىن پەقەت ئالىملارلا قورقىدۇ.
عَالِمٌ بِالْأَمْرِ: تەدبىرلىك، تەجرىبىلىك.
عَالِمَةٌ ج عَوَالِمُ: ئايال ئالىم.
عَالَمِيٌّ: ئالەمشۇمۇل، دۇنياۋى، دۇنيالىق، خەلقئارالىق، زامانىۋى.
عَالَمِيَّةٌ: دۇنيالىق، دۇنياۋى، خەلقئارالىق.
الْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا ئۇرۇشى.
الْأَسْوَاقُ الْعَالَمِيَّةُ: دۇنيا بازىرى، خەلقئارالىق بازار.
عَالِمِيَّةٌ: باكالاۋر.
عَالَنَ يُعَالِنُ مُعَالَنَةً وَ عِلَانًا غَيْرَهُ بِالشَّيْءِ: ئاشكارا قىلدى، ئوچۇق قىلدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى.
عَالَى يُعَالِي مُعَالَاةً الشَّيْءَ: كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى.
عَالٍ (الْعَالِي) م عَالِيَةٌ: يۇقىرى، ئۈستۈن، ئالىي، يۈكسەك.
بِصَوْتٍ عَالٍ: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن.
﴿وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ﴾ «قۇرئان»: پىرئەۋن زېمىندا (يەنى، مىسىر زېمىنىدا) شەك ـ شۈبھىسىزكى، مۇتەكەببىردۇر، ئۇ ئەلۋەتتە ھەددىدىن ئاشقۇچىدۇر.
عَالِي الْكَعْبِ: ئېسىل، مەرتىۋىلىك.
عَالِي الْهِمَّةِ: ھىممەتلىك، ئىرادىلىك.
الْبَابُ الْعَالِي: ئوسمان خاندانلىقى دەۋرىدىكى تۈركىيە ھۆكۈمىتى.
جَعَلَ عَالِيَهُ سَافِلَهُ: ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى، كۆمتۈرۈۋەتتى.
عَامَ يَعُومُ عَوْمًا فِي الْمَاءِ: سۇ ئۈزدى، سۇدا لەيلىدى.
عَامَ يَعِيمُ عَيْمًا وَ عَيْمَةً وَ عِيَامًا: سۈتنى ياخشى كۆردى، كۆڭلى سۈتكە تارتتى؛ سۈتى ئازلاپ كەتتى؛ ئۇسساپ كەتتى.
عَامٌ ج أَعْوَامٌ: يىل.
عَامٌ مَدْرَسِيٌّ: ئوقۇش يىلى.
﴿وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ﴾ «قۇرئان»: ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى.
كُلَّ عَامٍ وَأَنْتُمْ بِخَيْرٍ: يېڭى يىلىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن.
عَامَئِذٍ: شۇ يىلى، ئۆز ۋاقتىدا.
لَبِثَ فِي الْأَسْرِ أَعْوَامًا: ئەسىرلىكتە بىرقانچە يىل تۇرۇپ قالدى.
رَأْسُ الْعَامِ: يىل بېشى.
عَامَةٌ: سال.
عَامِدٌ: مەقسەت قىلغۇچى.
لَا تَلُمْهُ فَلَمْ يَفْعَلْ ذَالِكَ عَامِدًا: ئۇنى ئەيىبلىمە، ئۇ قەستەن قىلمىدى.
عَامِرٌ ج عُمَّارٌ م عَامِرَةٌ ج عَوَامِرُ: ئاھالىسى زىچ، زىچ ئولتۇراقلاشقان؛ ئورۇنلاشقۇچى، ماكانلاشقۇچى؛ ئاۋات، گۈللەنگەن.
عَامِرُ الْبَيْتِ ج عَوَامِرُ: يىلان.
أُمُّ الْعَامِرِ: سىرتلان.
«نَقْضِي أَوْقَاتَ فَرَاغِنَا فِي الْقِرَاءَةِ فِي تِلْكَ الْمَكْتَبَةِ

تەمسىل.

عَامُودٌ ج عَوَامِيدُ: تۈۋرۈك، ستولبا.

الْعَامِيْ: يولنى ئاگقىرالمايدىغان ئادەم؛ بويى ئىگىز، ئۇزۇنتۇرا ئادەم.

الْعَامِيَةُ: يىغلاڭغۇ ئايال.

عَامِيٌّ: يىللىق.

عَانَ يَعُونُ عَوْنًا عُؤُونًا: ئوتتۇرا ياش بولدى.

عَانَةٌ ج عَانَاتٌ وَ عُونٌ: دوۋسۇن ئەتراپىدىكى تۈك؛ قولان پادىسى.

عَانَدَ يُعَانِدُ مُعَانَدَةً: قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

عَانَدَنِي عِنَادًا شَدِيْدًا: مەن بىلەن قارشىلاشتى.

عَانِدٌ ج عُنَّدٌ وَ عَوَانِدُ: جاھىل، تەرسا، تەتۈر، بېشەم، ھەددىدىن ئاشقۇچى.

عَانِسَ ج عُنَّسٌ وَ عَوَانِسُ: قېرى قىز.

عَانَشَ يُعَانِشُ مُعَانَشَةً ـ هُ: پەخرى قىلىشتى، گىرەلەشمە ئۇرۇش قىلدى.

عَانَقَ يُعَانِقُ مُعَانَقَةً: قۇچاقلاشتى، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى.

«إِسْتَقْبَلَهُ فِي الْمَطَارِ وَ عَانَقَهُ بِحَرَارَةٍ»: ئۇنى ئايرودرومدا قىزغىن قۇچاقلاپ كۈتتۈۋالدى.

أَخُوكَ يُعَانِقُكَ فَرَحًا: قېرىندىشىڭ سېنى خۇشال ھالدا قۇچاقلىماقتا.

عَانَّ يُعَانُّ مُعَانَّاةً وَ عَنَانًا: قارشى تۇردى، قارشى چىقتى.

عَانَى يُعَانِي مُعَانَاةَ الشَّيْءَ: بىرنەرسىگە يولۇقتى، دۇچار بولدى، چىداشلىق بەردى.

عَانَى الْمَتَاعِبَ: قىيىنچىلىقلارنى بېشىدىن كەچۈردى.

عَانَى آلَامًا فَظِيْعَةً: قاتتىق دەرد ـ ئەلەملەرگە چىداشلىق بەردى.

عَانٍ (الْعَانِي) ج عُنَاةٌ: خار؛ ئەسىر؛ جاپاكەش.

«عُوْدُوا الْمَرْضَى وَفَكُّوا الْعَانِي» ‹حديث›: كېسەللەرنى يوقلاڭلار، ئەسىرلەرنى قويۇۋېتىڭلار.

عَاهَ يَعُوهُ عَوْهًا وَعَيْهَةً الزَّرْعُ: زىرائەت ئاپەتكە ئۇچرىدى.

عَاهَ يَعِيْهُ عَيْهًا الْمَالُ: مالغا ئاپەت يەتتى.

عَاهَةٌ ج عَاهَاتٌ: ئاپەت؛ كېسەل؛ ناكارلىق.

عَاهَةٌ دَائِمَةٌ: ساقايماس كېسەل.

ذُو الْعَاهَةِ: مېيىپ، مەجرۇھ.

عَاهَدَ يُعَاهِدُ مُعَاهَدَةً: كېلىشىم تۈزدى، ئىتتىپاق تۈزدى.

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ﴾ ‹قرآن›: سىلەر ئەھدە تۈزۈشكەنلىرىڭلاردا ئاللاھنىڭ ئەھدىسىگە ۋاپا قىلىڭلار.

«عَاهَدَهُ عَلَى تَنْفِيْذِ مَا طَلَبَهُ مِنْهُ»: ئۇنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنداشقا ۋەدە بەردى.

عَاهَرَ يُعَاهِرُ مُعَاهَرَةً: پاھىشە قىلدى، زىنا قىلدى.

عَاهِرٌ ج عُهَّارٌ م عَاهِرَةٌ ج عَاهِرَاتٌ وَ عَوَاهِرُ: زىناخور، پاھىشىۋاز.

عَاهِلٌ ج عَوَاهِلُ: پادىشاھ، خاقان؛ تۇل ئايال.

«كَانَتْ زِيَارَةُ الْعَاهِلِ الْمَغْرِبِيِّ نَاجِحَةً»: مەراكەش پادىشاھىنىڭ زىيارىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى.

عَاهِنٌ ج عَوَاهِنُ: تەييار، تەييارلاپ قويۇلغان، مۇقىم، ھۆرۈن.

أَلْقَى الْكَلَامَ عَلَى عَوَاهِنِهِ: ئېغىزىغا كەلگەننى جۆيلۈدى.

طَعَامٌ عَاهِنٌ: تەييار تاماق.

مَالٌ عَاهِنٌ: كۆچمەس مۈلۈك.

عَاهِنَةٌ ج عَوَاهِنُ: قۇرۇپ كەتكەن خورما شاخلىرى؛ ئىنساننىڭ قول ـ پۇتىدىن ئىبارەت ئەزالىرى.

عَاوَدَ يُعَاوِدُ مُعَاوَدَةً وَعِوَادًا الرَّجُلُ: قايتىلىدى، تەكرارلىدى.

عَاوَدَ الشَّيْءَ: ئۆزگە ئادەت قىلىۋالدى.

عَاوَدَهُ الْمَرِيضُ الْقَدِيمُ: ئۇنىڭ كونا كېسىلى قوزغالدى.

«أَخْشَى أَنْ يُعَاوِدَهُ الْمَرَضُ مَرَّةً أُخْرَى»: ئۇنىڭ كېسىلى قوزغىلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەيمەن.

عَاوَدَهُ بِالْمَسْئَلَةِ: سوئالنى قايتا ـ قايتا سورىدى.

عَاوَدَتْهُ ذِكْرَى: ئۇنىڭ قايتا ئېسىگە كەلدى.

عَاوَدَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتمىسى يەنە ئۆرلەپ كەتتى.

عَاوَدَهُ الْحَنِيْنُ: ئۇنى سېغىندى.

عَاوَرَ يُعَاوِرُ مُعَاوَرَةً الشَّيْءَ: ئارىيەت بەردى، ئۆتنە بەردى.

عَاوَرَ الْمَكَايِيلَ: ئۆلچەمنى بىكىتتى.

عَاوَرَ الشَّمْسَ: قۇياشنى كۆزەتتى.

عَاوَصَ يُعَاوِصُ مُعَاوَصَةً: چىلىشتى.

عَاوَضَ يُعَاوِضُ مُعَاوَضَةً: تولدۇرۇپ بەردى، تۆلەپ بەردى.

عَاوَمَ يُعَاوِمُ مُعَاوَمَةً فُلَانًا: پالانىنىڭ يىلىغا قاراپ مۇئامىلە قىلدى؛ بىر يىللىق توختام تۈزدى.

عَاوَمَتِ الشَّجَرَةُ: مېۋىلىك دەرەخ بىر يىل بولۇپ، بىر يىل بولمىدى.

عَاوَنَ يُعَاوِنُ مُعَاوَنَةً عَلَى الشَّيْءِ: ياردەملەشتى، قۇتقۇزدى، ئىئانە قىلدى.

هَلْ تَسْتَطِيْعُ أَنْ تُعَاوِنَنِي؟: ماڭا ياردەملىشەلەمسەن؟

عَايَرَ يُعَايِرُ مُعَايَرَةً الشَّخْصَ: كەمسىتتى، ئەيىبلىدى، سەتلىدى؛ ئۆلچىدى.

عَايَرَ الْمِكْيَالَ: ئۆلچەم قاچىسىنى تەكشۈردى، سىلىشتۇردى، توغرىلىدى.

عَايَشَ يُعَايِشُ مُعَايَشَةً: ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ياشىدى.

«أَعْرِفُهُ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ لِأَنَّنِي عَايَشْتُهُ زَمَنًا طَوِيْلًا»: ئۇنىڭ بىلەن ئۇزۇن بىللە ياشىغانلىقىم ئۈچۈن ئۇنى ياخشى چۈشىنىمەن.

عَايِقٌ: قورۇق سۆلەت، بەگزادە، بايۋەچچە.

عَايَنَ يُعَايِنُ مُعَايَنَةً: ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى، تەكشۈرۈپ كۆردى.

عَائِثٌ: بۇلاۋاس.

عَائِدٌ ج عُوَّدٌ وَعُودٌ وَعَوْدٌ: قايتقۇچى، يانغۇچى.

مُجْرِمٌ عَائِدٌ: ئادەتلەنگەن جىنايەتچى.

﴿إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيْلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ﴾ «قرآن»: بىز ھەقىقەتەن ئازابنى (سىلەردىن) ئازغىنە ۋاقىت كۆتۈرۈۋېتىمىز. (ئاندىن) سىلەر ھەقىقەتەن (ئىلگىرىكى كاپىرلىق ھالىتىڭلارغا) قايتىۋالىسىلەر.

«الْعَائِدُ فِيْ هِبَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ» «حديث»: سوۋغا بىرىپ قايتۇرۇۋالغۇچى، قەي قىلغان نەرسىسىنى يۇتقانغا ئوخشاش.

عَائِدٌ ج عُوَّادٌ م عَائِدَةٌ ج عَائِدَاتٌ وَعَوَائِدُ: يوقلىغۇچى، زىيارەت قىلغۇچى، كېسەل يوقلىغۇچى.

عَائِدَةٌ ج عَوَائِدُ: پايدا، مەنپەئەت، ئۈنۈم؛ ياخشىلىق، سوۋغا.

«تَسْتَخْدِمُ الدُّوَلُ النِّفْطِيَّةُ عَائِدَاتِهَا مِنَ النَّفْطِ فِي تَحْسِيْنِ أَحْوَالِ مُوَاطِنِيْهَا»: نېفىت دۆلەتلىرى نېفىتتىن كىرگەن كىرىمنى پۇقرالىرىنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاشقا ئىشلىتىدۇ.

عَائِرٌ: ئوڭ ـ تەتۈر ماڭغۇچى، ئارقا ـ ئالدىغا ماڭغۇچى.

عَائِزٌ: كەمبەغەل، ھاجەتمەن.

عَائِسٌ: كېچىدە سەيلە قىلغۇچى.

عَائِشٌ: ھايات، تىرىك، جانلىق.

رَجُلٌ عَائِشٌ: تۇرمۇشى ياخشى كىشى.

عَائِصٌ: قىيىن، ئېھتىياج.

عَائِطٌ ج عُوطٌ: توۋۇلغۇچى، سۈرەن سالغۇچى.

عَائِفٌ م عَائِفَةٌ: پىرگەنگۈچى؛ قۇش بىلەن پال

باققۇچى.

عَائِقٌ: ياسانچۇق.

عَائِقٌ ج عَوَائِقُ وَ عُوَّقٌ م عَائِقَةٌ ج عَوَائِقُ: توسالغۇ، پۇتلىكاشاڭ؛ گۇلئەنبەب؛ قىيىنچىلىق.

عَائِقٌ ج عُيَّاقٌ: قورۇق سۆلەت، بەگزادە، بايۋەچچە.

عَائِقَةٌ ج عَائِقَاتٌ: ئايال پاھىشىخانا خوجايىنى.

عَائِلٌ ج عَالَةٌ وَ عُيَّلٌ وَ عِيْلٌ وَ عِيْلَى: كەمبەغەل، نامرات.

﴿وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى﴾ «قرآن»: سېنى يوقسىز بىلىپ (كىشلەردىن) بىھاجەت قىلمىدىمۇ؟

عَائِلَةٌ ج عَائِلَاتٌ وَ عَوَائِلُ: ئائىلە، ئائىلە تاۋابىئات.

عَائِلِيٌّ: ئائىلىلىك، ئۆيلۈك.

عَائِمٌ: سۇ ئۈزگۈچى، سۇدا لەيلىگۈچى.

عَبَا يَعْبُو عَبْوًا: يۈز يورۇپ كەتتى.

عَبَا الْمَتَاعَ: سايماننى تەييارلىدى.

عَبَا الْجَيْشَ: قوشۇننى سەپەرۋەر قىلدى.

عَبَاءٌ م عَبَاءَةٌ ج أَعْبِئَةٌ: ئالدى ئوچۇق يەڭسىز تون، رىدا، يەكتەك، تون، پىلاش، خالات.

عُبَابٌ: نەرسىنىڭ ئالدى؛ كەلكۈن، شىددەتلىك ئېقىن؛ دولقۇن.

مَخَرَ فِي عُبَابِ الْبَحْرِ: دېڭىز دولقۇننى يېرىپ ماڭدى.

أَخَذَتِ السَّفِينَةُ تَشُقُّ عُبَابَ الْمَاءِ: كېمە دولقۇن يېرىپ مېڭىشقا باشلىدى.

جَاءَ الْقَوْمُ بِعُبَابِهِمْ: قوۋمنىڭ ھەممىسى كەلدى.

يَخُوضُونَ عُبَابَ الْكُتُبِ: ئۇلار نۇرغۇن كىتاب ئوقۇدى.

عِبَادَةٌ ج عِبَادَاتٌ: ئىبادەت قىلماق، چوقۇنۇش، دىنىي ئەھكاملارنى ئورۇنلىماق.

عِبَادَةُ الْأَوْثَانِ: بۇتلارغا چوقۇنۇش.

﴿وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن.

عِبَادَةُ الشَّمْسِ: قۇياشقا چوقۇنۇش.

عِبَادَةُ النُّجُومِ: يۇلتۇزلارغا چوقۇنۇش.

عِبَادَةُ النَّارِ: ئوتقا چوقۇنۇش.

«يَكْفُلُ الدَّسْتُورُ لِكُلِّ مُوَاطِنٍ حُرِّيَّةَ الْعِبَادَةِ»: قانۇن ھەربىر گراژداننىڭ ئىبادەت ئەركىنلىكىگە كېپىللىك قىلىدۇ.

عِبَارَةٌ: چۈشەندۈرمەك، شەرھلىمەك، ئىزاھلىماق.

عِبَارَةٌ ج عِبَارَاتٌ: جۈملە، ئىبارە.

بِعِبَارَةٍ أَبْسَطَ: ئېخچام ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا.

بِعِبَارَةٍ أُخْرَى: باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا.

عِبَارَةٌ مُعْتَرِضَةٌ: قىستۇرما سۆز، قىستۇرما جۈملە، قوشۇمچە سۆز.

عَبَاطَةٌ: دۆتلۈك، گالۋاڭلىق، ئەخمەقلىق.

عَبَاقَةٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

عَبَالٌ: ئەترگۈل؛ ئازغان گۈل.

عَبَامٌ ج عُبُمٌ: گال، دۆت، كېرەكسىز، قوپال.

مَاءٌ عَبَامٌ: چوڭ سۇ.

عَبَاهِرُ: چوڭ، گەۋدىلىك، ئۇزۇنتۇرا.

عَبَايَةٌ ج عَبَايَاتٌ وَ عَبِيٌّ: پىلاش، خالات.

عَبَأَ يَعْبَأُ عَبْأً الشَّيْءَ: كۆڭۈل بۆلدى، ئەھمىيەت بەردى؛ تەييارلىدى، راسلىدى.

لَا يُعْبَأُ بِهِ: ئۇنىڭغا دىققەت قىلىشقا ئەرزىمەيدۇ.

«لَا تَعْبَأْ بِمَا يَقُولُونَ»: ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىگە پەرۋا قىلما.

﴿قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ «قرآن»: ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەرنىڭ دۇئايىڭلار بولمىسا، پەرۋەردىگارىم سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ.

عِبْءٌ ج أَعْبَاءٌ: يۈك.

عِبْءُ الضَّرِيبَةِ: باج يۈكى (سېلىقى).

أَعْبَاءٌ عَائِلَةٍ: ئائىلە يۈكى.

عِبْءٌ ثَقِيلٌ: ئېغىر يۈك.

عِبْءُ الْإِثْبَاتِ: گۇۋاھلىق بېرىش مەجبۇرىيىتى.

أَثْقَلَ الْأَعْبَاءُ كَاهِلَهُ: يۈك ئۇنىڭ مۈرىسىنى باستى.

نَهَضَ بِالْأَعْبَاءِ: يۈكنى كۆتۈردى.

قَامَ بِأَعْبَاءِ مَسْؤُلِيَّةٍ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

اَلْأَعْبَاءُ الْفِكْرِيَّةُ: ئىدىيىۋى يۈك.

عَبَّ يَعُبُّ عَبًّا الْمَاءَ: سۇنى نەپەس ئالماي ئىچىۋەتتى.

عَبَّ الْمَاءَ عَبًّا لِشِدَّةِ عَطْشِهِ: قاتتىق تەشنالىقتىن سۇنى سۇمۇرۇپلا ئىچىۋەتتى.

عُبٌّ / عِبٌّ ج عِبَابٌ وَ أَعْبَابٌ: يەڭ.

عَبَّأَ يُعَبِّئُ تَعْبِئَةً الْمَتَاعَ: يۈك ـ تاقنى تەييارلىدى، رەتلىدى.

عَبَّأَ الْفَرَاغَ: بوشلۇقنى تولدۇردى.

عَبَّأَ الْجَيْشَ لِلْحَرْبِ: ئارمىيىنى ئۇرۇشقا سەپەرۋەر قىلدى.

عَبَّأَ الْجَدْوَلَ: جەدۋەل تولدۇردى.

عَبَّأَ الْقَلَمَ الْحِبْرَ: قەلەمگە سىياھ ئىچۈردى.

عَبَّأَ الدَّوَاءَ: دورىنى تەييارلىدى، دورىنى قۇتىغا قاچىلىدى.

عَبَّأَ أُسْطُوَانَةَ الْغَازِ: گاز تۇڭىگە گاز قاچىلىدى.

عَبَّادٌ: ئىبادەت قىلغۇچى، چوقۇنغۇچى.

عَبَّادُ الشَّمْسِ: ئاپتاپپەرەس.

«هُنَاكَ صَفٌّ مِنْ أَزْهَارِ عَبَّادِ الشَّمْسِ بِجَانِبِ الْحَائِطِ الشَّرْقِيِّ»: شەرقىي تام تەرەپكە بىر قاتار ئاپتاپپەرەس تىزىلدى.

عَبَّاسٌ: قاپىقىنى تۈرۈۋالغۇچى، چىرايىنى ئاچمايدىغان؛ يولۋاس، قاپلان؛ قاتتىق سوغۇق؛ قەبىھ، رەزىل.

بَنُو الْعَبَّاسِ: ئابباسىيە خاندانلىقى.

عَبَّاسِيٌّ: ئابباسىيە سۇلالىسىنىڭ.

اَلْعَبَّاسِيَّةُ: ئابباسىيە سۇلالىسى.

اَلْعَبَّاسِيُّونَ: ئابباسىيلار.

عَبَّدَ يُعَبِّدُ تَعْبِيدًا الطَّرِيقَ: يول سالدى، يول ياسىدى.

عَبَّدَ فُلَانًا: پالانىنى قۇل قىلىۋالدى.

عَبَّدَ السَّفِينَةَ: كېمىگە قارىماي سۆركىدى.

عَبَّدَ الرَّجُلُ: يۈگۈردى، قاتراپ ماڭدى.

عَبَّدَ الْإِسْمَ: ئىسىملارغا ئابدۇ سۆزىنى قوشتى (عبد العزيزغا ئوخشاش).

أَفْضَلُ مِنَ الْأَسْمَاءِ مَاعُبِّدَ: بېشىدا ئابدۇ سۆزى كەلگەن ئىسىملارنى ياخشى كۆرىمەن.

﴿وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ «قۇرئان»: سەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى قۇل قىلدىڭ، سېنىڭ ماڭا مىننەت قىلغان نېمىتىڭ ئەنە شۇدۇر.

عَبَّرَ يُعَبِّرُ تَعْبِيرًا الرُّؤْيَا: چۈشنى ئۇرۇدى، چۈشكە تەبىر بەردى.

عَبَّرَ عَمَّا فِي نَفْسِهِ: كۆڭلىدىكىنى بايان قىلدى.

عَبَّسَ يُعَبِّسُ تَعْبِيسًا: قاپىقىنى تۈردى.

عَبَّقَ يُعَبِّقُ تَعْبِيقًا رَائِحَةَ الطِّيبِ: خۇش پۇراق تارقاتتى، ئىسرىق سالدى.

عَبَّى يُعَبِّي تَعْبِيَةَ الْجَيْشَ: قوشۇننى سەپەرۋەر قىلدى.

عَبَّى الْمَتَاعَ: سايمانىنى قاچىلىدى.

عَبَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى تەييارلىدى.

عَبَّى الْبُنْدُقِيَّةَ: مىلتىقنى ئوقلىدى.

عِبِّيثٌ: قىزىقچى، چاقچاقچى، ئەخمەق قىلغۇچى.

عَبَثَ يَعْبِثُ عَبْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

عَبِثَ يَعْبَثُ عَبَثًا الرَّجُلُ: ئويۇن ـ چاقچاق قىلدى، پايدىسىز ئىش بىلەن شۇغۇللاندى.

عَبِثَ بِالْقَانُونِ: قانۇن بىلەن ئويناشتى.

﴿أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ﴾ «قۇرئان»: سىلەر

ھەربىر ئىگىز جايغا ئويۇن ـ كۈلكە ئۈچۈن بىر ئالامەت (يەنى، ئىگىز بىنا) سالامسەلەر؟

عَبِثَ بِالْأَمْنِ الْعَامِّ: جەمئىيەت تەرتىپىنى قالايمىقان قىلدى.

عَبِثَ بِالْعُقُولِ: ئالدىدى، ئازدۇردى، قايمۇقتۇردى.

عَبِثَ النَّوْمُ بِأَجْفَانِهِ: مۈگدەپ قالدى، مۈگدىدى.

عَبِثَ بِهِ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى يوقاتتى، ھالاك قىلدى.

عَبَثٌ: ئويناتماق، كولدۇرلاتماق؛ ئەخمەقلىق قىلماق.

«مِنَ الْعَبَثِ أَنْ تُنْفِقَ يَوْمَكَ فِي لَعِبِ الْوَرَقِ»: كۈنلۈكنى قارتا ئويناش بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىش ئەخمەقانىلىكتۇر.

عَبَثًا: بىكار ئاۋارىچىلىك، بىكاردىن ـ بىكار، پايدىسىز.

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا﴾ «قرآن»: ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزۈڭلارنى بىكار ياراتتى، دەپ ئويلامسىلەر؟

حَاوَلَ عَبَثًا: بىكار ئۇرۇندى.

عَبَدَ يَعْبُدُ عِبَادَةً وَ عُبُودِيَّةً وَ مَعْبَدًا وَ مَعْبَدَةً اللهَ: ئاللاھقا ئىبادەت قىلدى، قۇللۇق قىلدى، ئىتائەت قىلدى.

عَبِدَ يَعْبَدُ عَبَدًا وَ عَبَدَةً الرَّجُلُ: پۇشايمان قىلدى.

عَبِدَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

عَبِدَ الشَّيْءَ: يۆلەندى، تاياندى.

عَبِدَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆزىنى ئەيىبلىدى، ئۆزىنى مالامەت قىلدى.

عَبُدَ يَعْبُدُ عُبُودَةً وَ عُبُودِيَّةً الْخَادِمُ: ئاتا ـ بوۋىسىدىن تارتىپ قۇل بولۇپ كەلدى.

عَبْدٌ ج عِبَادٌ: ئادەم، ئىنسان.

«إِنَّ اللهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ»: ئاللاھ ھەقىقەتەن بەندىلىرىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر، كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر.

عَبْدٌ ج عَبِيدٌ: قۇل، بەندە.

عَبْدُ اللهِ: ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئاللاھنىڭ قۇلى.

لَيْسَ بَيْنَنَا سَادَةٌ وَعَبِيدٌ: بىزنىڭ ئارىمىزدا خوجايىن ۋە قۇل دېگەن گەپ يوق.

﴿وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى﴾ «قرآن»: قۇل ئۈچۈن قۇلدىن، ئايال ئۈچۈن ئايالدىن...

عَبَرَ يَعْبُرُ عَبْرًا الرَّجُلُ: يىغلاپ قاتتى، كىشى ياش ئاققۇزدى.

عَبَرَ الْعَيْنُ: كۆزدىن ياش ئاقتى.

عَبِرَ يَعْبَرُ عَبَرًا الرَّجُلُ: كىشى ياش تۆكتى.

عَبِرَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئالدى.

عَبَرَ يَعْبُرُ عَبْرًا وَ عُبُورًا النَّهْرَ: دەريادىن كېسىپ ئۆتتى.

تَعْبُرُ الْقَوَارِبُ النَّهْرَ: قولۋاقلار دەريادىن ئۆتمەكتە.

عَبَرَ يَعْبُرُ عَبْرًا وَ عِبَارَةً الرُّؤْيَا: چۈشنى ئۆزۈردى، چۈشكە تەبىر بەردى.

عَبَرَهُ: ئۇنى ئۆلچىدى، مۆلچەرلىدى.

﴿أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ﴾ «قرآن»: سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىڭلار.

عَبْرٌ: كېسىپ ئۆتمەك.

عَبْرُ الصَّحْرَاءِ: باياۋاننى كېسىپ ئۆتمەك.

عَبْرُ الْمُحِيطِ: ئوكياننى كېسىپ ئۆتمەك.

عَبْرَ الْمَكَانِ أَوِ الزَّمَانِ: ماكان ياكى زامان ئارىسىدا.

عَبْرَ أَفْرِيقَا: ئافرىقا ئارقىلىق.

عِبْرٌ: دەريا ساھىلى، دەريا قىرغىقى.

عِبْرَانِيٌّ ج عِبْرَانِيُّونَ: يەھۇدىي.

اللُّغَةُ الْعِبْرَانِيَّةُ: ئىبران تىلى، يەھۇدىي تىلى.

عَبْرَةٌ ج عَبَرَاتٌ وَ عِبَرٌ: ياش، ياش تامچىلىرى.

سَالَتْ عَبْرَتُهُ: ئۇنىڭ يىغىسى ئاقتى.

عِبْرَةٌ ج عِبَرٌ: ئۈلگە، نەمۇنە، ئىبرەت؛ ۋەز ـ نەسىھەت.

﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ قىسسەسىدىن ئەقىل ئىگىلىرى ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ.

عِبْرِيٌّ: ئىبرانى، ئىبران تىلى.

عَبَسَ يَعْبِسُ عَبْسًا وَعُبُوسًا الرَّجُلُ: كىشى قوشۇمىسىنى تۈردى، قاپىقىنى تۈردى.

﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى﴾ «قرآن»: ئەما يېنىغا كەلگەنلىكى ئۈچۈن تەرىنى تۈردى.

عَبِسَ يَعْبَسُ عَبَسًا الرَّجُلُ: كىشى مەينەتلىشىپ كەتتى، قاسماق بېسىپ كەتتى.

عَبَشَ يَعْبُشُ عَبْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈزىدى، ئىسلاھ قىلدى.

عَبَشَ الصَّبِيَّ: بالىنى خەتنە قىلدى.

عَبْشٌ: گالۋاڭلىق، بىخۇدلۇق، غەپلەت.

عَبَطَ يَعْبِطُ عَبْطًا الشَّيْءَ: نەرسە يېرىلىپ كەتتى.

عَبَطَ الثَّوْبَ: يېڭى كىيىمنى يىرتىۋەتتى.

عَبَطَ الذَّبِيحَةَ: ياش، سېمىز مالنى زەبھى قىلدى.

عَبَطَ الْأَمْرَ: ئىشنى قالايمىقان قىلىۋەتتى.

عَبَطَتْهُ الدَّوَاهِي: ئۇ بالا-قازاغا يولۇقتى.

عَبْطٌ. عَبْطَةٌ: يالغان-ياۋىداق، ئويدۇرما.

مَاتَ عَبْطًا: ساپساق تۇرۇپلا ياش ئۆلۈپ كەتتى.

عَبْعَابٌ: قامەتلىك، بەستلىك؛ گۈزەل ئەخلاقلىق.

عَبْعَبَ يُعَبْعِبُ عَبْعَبَةً الْجَيْشُ: قوشۇن مەغلۇپ بولدى.

الْعَبْعَبُ: قۇرامىغا يەتكەن ياش، ياشلىق ھۇزۇر-ھالاۋىتى، تۆگە يۇڭىدىن ئىشلەنگەن كەڭ كىيىم.

عَبِقَ يَعْبَقُ عَبَقًا وَ عَبَاقَةً وَ عَبَاقِيَةً الْمَكَانُ: جاي خۇش پۇراقلىق بولدى.

عَبِقَ الرَّجُلُ بِالشَّيْءِ: نەرسىگە خۇشتار بولدى، ھەۋەسمەن بولدى.

عَبِقَ بِالْمَكَانِ: تۇردى، مۇقىملاشتى.

عَبَقٌ: خۇش پۇراق، خۇشبۇي.

عَبِقٌ: خۇش پۇراقلىق.

عَبْقَرَ يُعَبْقِرُ عَبْقَرَةً السَّرَابُ: سەراب ۋىلىلدىدى، يالتىرىدى.

عَبْقَرٌ: جىنلىق جاي، تىلسىمات.

عَبْقَرِيٌّ ج عَبَاقِرَةٌ: تالانتلىق، ئىقتىدارلىق، ئوقۇمۇشلۇق.

﴿مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا، چىرايلىق بىساتلارغا يۆلەنگەن ھالدا ئىستىراھەت قىلىدۇ.

كَانَ قَائِدًا عَبْقَرِيًّا: ئۇ ئىقتىدارلىق قوماندان ئىدى.

عَبْقَرِيَّةٌ ج عَبْقَرِيَّاتٌ: تالانت، قابىلىيەت، ئىقتىدار.

«لَمْ تَمْنَعْهُ عَبْقَرِيَّتُهُ مِنَ الْوُقُوعِ فِي الْخَطَاءِ»: ئۇنىڭ ئىقتىدارى ئۇنى خاتالىقتىن ساقلاپ قالالمىدى.

«وَمَا مِصْرُ إِلاَّ جَنَّةٌ عَبْقَرِيَّةٌ تَجَلَّتْ بِأَنْوَارِ الْهُدَى وَالْمَعَارِفِ»: مىسىر ھىدايەت ۋە مەرىپەت نۇرى بىلەن يورىغان مىسلىسىز جەننەتتۇر.

عَبْقَرِيَّةُ الشَّعْبِ: خەلقنىڭ دانالىقى.

الْعَبْقَرِيَّةُ الشِّعْرِيَّةُ: شېئىرىي تالانت.

عَبَلَ يَعْبِلُ عَبْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈزۈۋەتتى؛ قايتۇردى.

عَبَلَ الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

عَبِلَ يَعْبَلُ عَبَلًا وَ عَبَلَ يَعْبُلُ عَبَالَةً الرَّجُلُ: چوڭ يىپ كەتتى، يوغىناپ كەتتى، كېلەڭسىز بولدى.

عَبْلٌ ج عِبَالٌ م عَبْلَةٌ ج عَبْلَاتٌ: زور، يوغان، تومۇ، كېلەڭسىز.

إِمْرَأَةٌ عَبْلَةٌ: تولغان ئايال.

عَبَمَ يَعْبُمُ عَبَامَةً وَ عَبَامًا: گالۋاڭ بولدى، ھاماقەت بولدى، دۆتلەشتى.

عَبْمَاءُ: دۆت، ھاماقەت.

الْعَبَنُ: تومۇ، يوغان، چوڭ قارا قۇش، چىدامىلىق

تۆگە.

اَلْعُبْنَةُ: تۆگىنىڭ كۈچى.

عَبْهَرٌ: نەرگىس، ياسمەن؛ تولغان بەدەن.

عَبْهَرَةٌ مِنَ النِّسَاءِ: ئاپئاق يۇمشاق بەدەن ئايال.

عَبْهَلَ يُعَبْهِلُ عَبْهَلَةً: ئەيىبلىدى، كايىدى، مالامەت قىلدى.

عَبْهَلَـةٌ ج عَبَاهِلَـةٌ: هــاكىمىيىتى مۇســتەهكەم كىنەزلىك.

عَبْوٌ: ئېغىرلىق، يۈك.

عَبْوَةٌ ج عُبًى: قۇياش نۇرى.

عُبُودَةٌ: بويسۇنماق، ئىخلاسمەنلىك، قۇللۇق، ئىتائەتمەنلىك، سادىقلىق.

عُبُودِيَّةٌ: قۇللۇق، ئىتائەتمەنلىك، سادىقلىق.

إِنْتَهَى زَمَنُ الْعُبُودِيَّةِ: قۇللۇق دەۋرى تۈگىدى.

عُبُورٌ: كېسىپ ئۆتمەك.

عُبُورُ النَّهْرِ: دەريانى كېسىپ ئۆتمەك.

«أَمَاكِنُ الْعُبُورِ الْخَاصَّةِ بِالْمُشَاةِ»: مەخسۇس پىيادىلەر ئۆتىدىغان جاي.

«سَاعِدِ الْأَعْمَى فِي عُبُورِ الطَّرِيقِ»: يولدىن ئۆتۈۋاتقان ئەماغا ياردەم بەرگىن.

«أَخَذَ الشُّرْطِيّ بِيَدِ الْعَجُوزِ لِيُسَاعِدَ عَلَى عُبُورِ الشَّارِعِ»: خەلق ساقچىسى موماينىڭ قولىدىن يېتىلەپ كوچىدىن ئۆتكۈزۈپ قويدى.

عَبُوسٌ ج عَبُوسُونَ: قاپىقىنى تۈرۈۋالغۇچى، قاپىقىنى ئاچمايدىغان؛ قاتتىق، سۈرلۈك.

يَوْمٌ عَبُوسٌ: قاتتىق كۈن.

﴿إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا﴾ «قرآن»: شۈبهىسىزكى، بىز پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن مەيدانغا كەلتۈرۈلگەن ئېغىر، قاتتىق كۈندىن قورقىمىز.

عُبُوَّةٌ ج عَبَوَاتٌ: تولدۇرماق، لىقمۇلىق قاچىلانماق.

عُبُوَّةُ الْإِنَاءِ: قاچىنىڭ تولدۇرۇلۇشى.

عَبِيرٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراقلىق.

إِمْتَلَأَ الْمَكَانُ بِعَبِيرِ الْأَزْهَارِ: جاي گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى بىلەن تولۇپ كەتتى.

عَبِيطٌ ج عُبُطَاءُ: گالۋاڭ، بەغەرەز، خام.

لَحْمٌ عَبِيطٌ: پىشمىغان گۆش.

عَبِيقٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق؛ خۇش پۇراقلىق.

عَتَا يَعْتُو عُتُوًّا: هەددىدىن ئاشتى، چوڭچىلىق قىلدى؛ زۇلۇم قىلدى.

عَتَا عَنْ أَمْرٍ: ئىشتىن باش تارتتى.

عَتَتِ الرِّيحُ: قارا بوران چىقتى.

﴿لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوا عُتُوًّا كَبِيرًا﴾ «قرآن»: شۈبهىسىزكى، ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتتى ۋە تولىمۇ هەددىدىن ئاشتى.

عَتَا الشَّيْءُ: چېكىگە يەتتى.

عَتَا الشَّيْخُ: بوۋاي ياشنىپ كەينىگە چېكىنىدى.

عِتَابٌ: ئەيىبلەش، تەرگەش.

«لَوْ أَكْثَرْتَ الْعِتَابَ لَتَفِرَّ مِنْكَ الْأَصْحَابُ»: ئەگەر سەن ئەيىبلەۋەرسەڭ هەمراهلار سەندىن قاچىدۇ.

عَتَادٌ ج عُتُدٌ وَ أَعْتُدٌ وَ أَعْتِدَةٌ: تەييارلانغان نەرسە، هازىرلانغان نەرسە.

«كَانَ أَعْدَاؤُنَا أَكْثَرَ مِنَّا عَدَادًا وَأَفْضَلَ عَتَادًا»: بىزنىڭ دۈشمەنلىرىمىز سان جەهەتتە بىزدىن كۆپ، قوراللىرى خىل ئىدى.

عَتَاقَةٌ: كونا؛ ئېسىل؛ ئازاد.

عَتَالَةٌ: هامماللىق كەسىپى؛ توشۇش هەققى.

عَتَامَةٌ: قاراڭغۇلۇق، غۇۋا، خىرە.

عَتَاهَةٌ: ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق، دۆتلۈك.

عَتَاهِيَّةٌ: ئەخمەق، مەتۇه، ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق.

عَتَـبَ يَعْتُـبُ / يَعْتِـبُ عَتْبًا وَ عِتَابًا وَ عِتِّيبَـى فُلَانًـا: پـالاننى ئەيىبلىـدى، تاپا ـ تەنە قىلـدى، تەرگىدى، كايىدى.

«عَتَبَ عَلَى صَدِيقِهِ لِأَنَّهُ لَمْ يَزُرْهُ فِي مَرَضِهِ»: كېسىلىنى

يوقلىمىغانلىقى ئۈچۈن دوستىغا تەنە قىلدى.

عَتَبَ يَعْتُبُ / يَعْتِبُ عَتْبًا وَ عُتْبَانًا وَ مَعْتَبًا وَ مَعْتَبَةً عَلَيْهِ: ئۇنىڭدىن سەل نارازى بولدى.

عَتْبٌ: ئەيىبلەش، تەرگەش.

عَتَبَةٌ ج عَتَبَاتٌ: بوسۇغا؛ پەلەمپەي.

وَقَفَ أَمَامَ عَتَبَةِ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ بوسۇغىسى ئالدىدا تۇردى.

كَانَ عَلَى عَتَبَةِ الشَّبَابِ: ئۇ ياشلىقنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە ئىدى.

«نَحْنُ عَلَى عَتَبَةِ مَرْحَلَةٍ مُهِمَّةٍ مِنْ تَارِيخِنَا»: بىز تارىخىمىزنىڭ دەسلەپكى مۇھىم باسقۇچىدا تۇرماقتىمىز.

عُتْبَى: مەمنۇنلۇق، رازىمەنلىك.

أَعْطَاهُ الْعُتْبَى: ئۇنى مەمنۇن قىلدى.

عَتَّ يَعُتُّ عَتًّا الشَّيْءَ: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

عَتَّ فُلَانًا بِالْمَسْئَلَةِ: مەسىلىنى تەكرار تەلەپ قىلدى.

عَتَّهُ بِالْكَلَامِ: ئۇنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

عَتَّارٌ: قەھرىمان، باتۇر، قاۋۇل ئات.

عَتَّالٌ ج عَتَّالُونَ: ھامال، يۈك توشۇغۇچى.

عَتَّبَ يُعَتِّبُ تَعْتِيبًا الرَّجُلُ: كىچىكتۈردى، ئارقىغا سۈردى.

عَتَّبَ الْبَابَ: ئىشىككە بوسۇغا بېكىتتى.

عَتَّدَ يُعَتِّدُ تَعْتِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تەييارلىدى، ھازىرلىدى.

عَتَّقَ يُعَتِّقُ تَعْتِيقًا الْخَمْرَ: ھاراقنى ئۇزۇن ساقلاپ ئېچىتتى.

عَتَّقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كونىرىتىۋەتتى.

عَتَّمَ يُعَتِّمُ تَعْتِيمًا: كېچىكتۈردى، تەخىر قىلدى.

عَتَّمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توختىدى.

عَتَّمَ الْأَنْوَارَ: ئۆچۈرۈۋەتتى.

عَتَّمَ اللَّيْلُ: كېچىنىڭ بىر قىسمى ئۆتتى.

عَتُدَ يَعْتُدُ عِتَادًا وَ عِتَادَةً الشَّيْءُ: تەييار بولدى، ھازىر بولدى؛ گەۋدىلەندى.

عُتُدَةٌ ج عُتَدٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق.

خُذِ الْأَمْرَ عُتُدَتَهُ: بۇ ئىش ئۈچۈن ياخشى تەييارلىق قىلغىن.

عَتَرَ يَعْتِرُ تَعْتَارًا الْعَتِيرَةَ: بۇتلارغا ئاتىغان قۇربانلىقنى ئۆلتۈردى.

عَتَرَ يَعْتِرُ عَتْرًا وَ عَتَرَانًا الرُّمْحُ: نەيزە تىترەپ كەتتى.

عِتْرٌ: ئەسلى، مەنبە، يىلتىز.

عَادَ إِلَى عِتْرِهِ: ئەسلىگە قايتتى.

عِتْرَةٌ: ئۇرۇق-تۇغقان؛ بىر بۆلۈك ئىپار.

عِتْرَةُ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلادى.

عِتْرَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ جەمەتى.

عَتْرَسَ يُعَتْرِسُ عَتْرَسَةً الرَّجُلَ: قارشى تۇردى، قوپاللىق قىلدى.

عَتْرَسَ مَالَهُ: ئۇنىڭ مېلىنى زورلۇق بىلەن ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

عَتْرَسَ فِي الْأَمْرِ: قوپال مۇئامىلىدە بولدى.

عَتْرَسَةٌ: زورلۇق، مەجبۇرىي.

عَتْرَفَ يُعَتْرِفُ عَتْرَفَةً لَهُ: ئۇنىڭغا قاتتىق بولدى، قوپال بولدى.

عُتْرُفٌ: خوراز.

عِتْرِيسٌ ج عَتَارِيسُ: كۈچلۈك؛ قاتتىق بىسىم؛ ئاپەت، بالا-قازا؛ زوراۋان.

عِتْرِيفٌ ج عَتَارِيفُ: يولدىن چىققان بۇزۇق؛ كۈچلۈك تۆگە.

عَتَفَ يَعْتِفُ عَتْفًا وَ عُتُوفًا الشَّعْرَ: تۈكنى يۇلدى.

عَتَقَ يَعْتِقُ عِتْقًا الشَّيْءُ: نەرسە كونىرىدى.

«عَتَقَ ثَوْبُهُ فَاشْتَرَى ثَوْبًا جَدِيدًا»: ئۇنىڭ كىيىمى كونىراپ كېتىۋىدى، يېڭى كىيىم سېتىۋالدى.

عَتَقَ الْمَالُ: مال ياخشىلاندى.

عَتَقَ الْخَمْرُ: هاراق كۆچلۈك بولدى.

عَتَقَ يَعْتِقُ عَتاقَةً الْعَبْدُ: قۇل ئازاد بولدى.

عَتِقٌ: كونا؛ ئېسىل؛ ئازاد؛ ئالىيجانابلىق؛ ئازاد قىلماق.

عَتَلَ يَعْتِلُ عَتْلًا ـ هُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا يۆكلىدى، ئارتىپ قويدى، كۆتۈرۈۋالدى، سۆرىدى.

﴿خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇنى تۇتۇپ سۆرەپ دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىڭلار.

كَانَ يَعْتِلُ صُنْدُوقًا ثَقِيلًا عَلَى ظَهْرِهِ: ئۇ ئېغىر ساندۇقنى ئۈششىسىگە ئارتىۋالغانىدى.

عَتِلَ يَعْتَلُ عَتَلًا إِلَى الشَّرِّ: يامانلىققا ئالدىرىدى.

عَتَلَةٌ ج عَتَلَاتٌ وَ عَتَلٌ: چانا، كىرا هارۋىسى؛ تۆۋرۈك، لوم تۆمۈر.

عُتُلٌّ: قوپال؛ كۆچلۈك؛ ئاچ كۆز؛ تويماس.

﴿عُتُلٍّ بَعْدَ ذَالِكَ زَنِيمٍ﴾ ‹قۇرئان›: قوپال، ئۇنىڭدىن ئۈستىگە هارامدىن بولغان.

«أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ» ‹حەديث›: «مەن سىلەرگە دوزاخ ئەهلىدىن خەۋەر بېرەيمۇ؟ ئۇلار: قوپال، بېخىل، تەكەببۇر كىشىلەردۇر».

عَتَمَ يَعْتِمُ عَتْمًا الرَّجُلُ: چېكىندى، كېچىكتى؛ كېچىكتۈردى.

عَتَمَ اللَّيْلُ: كېچىنىڭ بىر قىسمى ئۆتۈپ كەتتى، كېچىنى زۇلمەت باستى.

عَتَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توختىدى.

«لَا يَعُودُ إِلَى مَنْزِلِهِ إِلَّا بَعْدَ أَنْ يَعْتِمَ اللَّيْلُ»: ئۇ ئۆيىگە پەقەت ئاۋۋال ئاخشامدىلا كېلىدۇ.

عُتْمٌ . عُتْمَةٌ: ياۋا زەيتۇن دەرىخى.

عَتَمَةٌ: كېچىكمەك، تەخىر قىلماق؛ كېچىنىڭ ئاۋۋالقى ئۈچتىن بىر قىسىم ۋاقتى؛ خۇپتەن نامىزى؛ كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى.

«وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا» ‹حەديث›: ئەگەر كىشىلەر خۇپتەن بىلەن بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى بىلگەن بولسا ئىدى، ئۆمىلەپ بولسىمۇ ئۇ ئىككى نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشقا كەلگەن بولاتتى.

«زَالَ نُورُ الشَّفَقِ وَعَمَّتْ عَتَمَةُ اللَّيْلِ»: شەپەق نۇرى كېتىپ كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى باستى.

عَتَنَ يَعْتُنُ / يَعْتِنُ عَتْنًا فُلَانًا إِلَى السِّجْنِ: تۈرمىگە ئىتتىك كىرگۈزۈۋەتتى.

عَتِهَ يَعْتَهُ عَتَهًا وَ عَتَاهًا وَ عَتَاهَةً الرَّجُلُ: ئەخمەق بولدى، گالۋاڭ بولدى، مەتۇ بولدى.

عُتْهٌ . عَتَهٌ: ئەخمەقلىق، گالۋاڭلىق.

عُتُوٌّ: چوڭچىلىق قىلماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق؛ هەددىدىن ئاشماق.

﴿بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلار تەكەببۇرلۇقتا، هەقتىن يىراقلىشىشتا ئەزۋەيلەپ كەتكەندۇر.

عَتِيدٌ: تەييارلانغان، هازىرلانغان؛ چوڭ، زور، گەۋدىلىك.

قَلَمٌ عَتِيدٌ: گاكىبي قەلەم، مېتال قەلەم.

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ قانداق بىر سۆزنى قىلمىسۇن، ئۇنىڭ ئالدىدا هامان پەرىشتە هازىر بولۇپ كۆزىتىپ تۇرىدۇ.

عَتِيرَةٌ ج عَتَائِرُ: بۇتقا ئاتالغان قۇربانلىق مال.

عَتِيقٌ ج عُتَقَاءُ: قەدىمىي، كونا، ئازاد قىلىنغان.

الْبَيْتُ الْعَتِيقُ: كەئبە، قەدىمكى ئۆي.

﴿وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ ‹قۇرئان›: قەدىمىي بەيت (يەنى بەيتۇللاھ)نى تاۋاپ قىلسۇن.

عَتِيقٌ ج عِتَاقٌ: ئېسىل، ياخشى.

فَرَسٌ عَتِيقٌ: نەسىللىك ئات.

هَذَا ثَوْبٌ عَتِيقٌ: بۇ كونا كىيىم.

عَتِيقَةٌ ج عَوَاتِقُ: كونا، قەدىمىي؛ ئېسىل؛ ئازاد قىلىنغان.

أَمَةٌ عَتِيقَةٌ: ئازاد قىلىنغان چۆرە.

عَتَكَ يَعْتِكُ عَتْكًا وَ عُتُوكًا عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا تۇتۇش قىلدى.

عَتِيكٌ: كونىراپ قىزىرىپ كەتكەن.

عَتِيكٌ مِنَ الْأَيَّامِ: قاتتىق ئىسسىق كۈن.

عَتِيلٌ ج عُتُلٌ وَ عُتَلَاءُ: ياللانما خادىم؛ قاتتىق.

مَرَضٌ عَتِيلٌ: ئېغىر كېسەل.

عَتِيَةٌ ج عُتَهَاءُ: ئەخمەق، مەتۇە، ئەقىلسىز.

عِتِيٌّ ج أَعْتَاءُ: مۇستەبىت، زومىگەر.

عُتِيٌّ: چوڭچىلىق قىلماق، تەكەببۇرلۇق قىلماق، ھەددىدىن ئاشماق؛ چېكىگە يەتمەك.

﴿وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا﴾ ‹قرآن›: مەن قېرىپ مۈكچىيىپ كەتكەن تۇرسام...

عَثَا يَعْثُو عُثُوًّا: بۇزغۇنچىلىقتا ئۆچىغا چىقتى.

﴿فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىنى ياد ئېتىڭلار، زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلماڭلار.

عَثَّتْهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى.

عِثَارٌ: تېيىلىپ كەتمەك، يىقىلماق؛ مەغلۇپ بولماق؛ يامانلىق، يىرگىنچلىك.

عِثَارُ الْجَدِّ: بەختسىزلىك، بىتەلەيلىك.

«مَنْ سَلَكَ الْجَدَدَ أَمِنَ الْعِثَارَ» ‹مثل›: تۈز يولدا ماڭغان تېيىلىپ كەتمەيدۇ.

عَثَّ يَعُثُّ عَثًّا غَيْرَهُ: گەپ ياندۇردى، ئەيىبلىدى.

عَثَّ الْعُثَّةُ الصُّوفَ: يۇڭنى كۈيە يېتتى.

عِثٌّ ج عِثَاثٌ: بىر خىل زەھەرلىك يىلان (قۇرغاقچىلىق بولسا بىر-بىرىنى يەيدۇ).

عُثَّةٌ ج عُثَثٌ: كۈيە، مىتە.

عَثَّثَ يُعَثِّثُ تَعْثِيثًا فِي غِنَائِهِ: مۇڭلۇق ناخشا ئېيتتى.

عَثَّرَ يُعَثِّرُ تَعْثِيرًا – هُ: ئۇنى يىقىتىۋەتتى، پۇتلىدى.

عَثَرَ يَعْثِرُ عَثْرًا وَ عِثَارًا الرَّجُلُ: پۇتلىشىپ كەتتى، مۈدۈرۈلۈپ كەتتى.

عَثَرَ بِهِ الزَّمَانُ: ئۇنى پالاكەت باستى، نەس باستى.

عَثَرَ جَدُّهُ: ئۇ بەختسىز بولدى.

عَثَرَ يَعْثُرُ عَثْرًا وَ عُثُورًا الْعِرْقُ: تومۇر سوقتى.

عَثَرَ السِّرَّ: مەخپىيەتلىكتىن خەۋەردار بولدى.

﴿فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئۇ ئىككى گۇۋاھچىنىڭ گۇناھى بىلىنسە، ئۇلار ئورنىغا مىراس ئېلىشقا ئەڭ ھەقلىق بولغان ۋارىسلاردىن ئىككى كىشى گۇۋاھ بولۇپ...

عَثَرَ يَعْثُرُ عُثُورًا: تاپتى، تېپىۋالدى.

عَثَرَ عَلَى الْأَمْرِ: بىر ئىشقا يولۇقۇپ قالدى، ئۇچرىشىپ قالدى.

«عَثَرَ رِجَالُ الْأَمْنِ عَلَى السَّيَّارَةِ الْمَسْرُوقَةِ فِي مَكَانٍ مَهْجُورٍ»: ئامانلىق ساقلاش خادىملىرى ئوغرىلانغان ماشىنىنى تاشلاندۇق جايدىن تېپىۋالدى.

عَثْرَةٌ ج عَثَرَاتٌ: تېيىلىپ كەتمەك، يىقىلىپ چۈشمەك، مەغلۇپ بولماق.

حَجَرُ عَثْرَةٍ: توسالغۇ، پۇتلىكاشاڭ.

«وَقَفَ التَّخَلُّفُ حَجَرَ عَثْرَةٍ فِي سَبِيلِ نَهْضَةِ الْأُمَّةِ»: قالاقلىق مىللەتنىڭ تەرەققىيات يولىدا پۇتلىكاشاڭ بولدى.

عُثْقُولٌ ج عَثَاقِيلُ: بانانىڭ ساپىقى، بىر ساپاق بانان.

عُثْكُولٌ ج عَثَاكِيلُ: بىر ساپاق خورما، خورمىنىڭ ساپىقى؛ زىننەت شارى.

عَثَلَ يَعْثُلُ عَثْلًا – تْ يَدُهُ: سۇنغان قولى جايىغا چۈشمىدى.

عَثِلَ يَعْثَلُ عَثَلًا الشَّيْءُ: كۆپەيدى، كۆپ بولدى، زورايدى، توم بولدى.

عَثِلٌ: كۆپ، ئورغۇن، توم.

عَثَمَ يَعْثُمُ عَثْمًا وَ عَثِمَ يَعْثَمُ عَثَمًا الْعَظْمُ الْمَكْسُورُ: سۇنۇق، ئۇتمىدى، جايىغا چۈشمىدى.

عَثَنَ يَعْثِنُ عَثْنًا وَ عُثُونًا وَ عَثَانًا الرَّجُلُ فِي الْجَبَلِ: كىشى تاغقا ياماشتى.

عَثَنَ النَّارُ: ئۇتتىن تۈتۈن چىقتى.

عَثَنَ الثَّوْبَ بِالطِّيبِ: كىيىمنى خۇش پۇراق بىلەن ھوردىدى.

عَثَنٌ ج أَعْثَانٌ: ئىس-تۈتەك، تويا-چاڭ؛ كىچىك بۇت.

عَثِنٌ: ئىس ئۆتۈپ قالغان تاماق.

عِثْنٌ: مال-مۈلۈك باشقۇرغۇچى.

عُثْنُونٌ ج عَثَانِيْنُ: ساقال.

لَهُ عُثْنُونٌ طَوِيلٌ: ئۇزۇن ساقاللىق.

عَثْوَةٌ ج عِثًى: ئۇزۇن چىبكە چاچ.

الْعِثْوَلُ: قوپال، توك؛ باش-كۆزىنى تۈك بېسىپ كەتكەن.

عَثْوَلُ: توم خورما دەرىخى.

الْعُثُولُ: ئەخمەق؛ يوغان خورما دەرىخى.

عَثَى يَعْثِي وَ عَثِيَ يَعْثَى عَثْيًا وَ عَثَيَانًا: بۇزغۇنچىلىقتا ئۇچىغا چىقتى، ئەسكىلىكتە چېكىگە يەتتى.

عِثْيَرٌ: چاڭ-توزان، تويا-چاڭ.

عَجَا يَعْجُو عَجْوًا فَمَهُ: ئېغىزىنى ئاچتى.

عَجَتِ الْأُمُّ الْوَلَدَ: ئانا بالىنى ئېمىتتى.

عَجَائِبِيٌّ: مۆجىزە، ئاجايىپ ۋەقەلەر.

عَجَائِنُ: رايىش، يۇمشاق، ئىلاستىكىلىق.

عُجَابٌ: ئاجايىپ، غەلىتە، قىزىق.

﴿إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ «قرآن»: بۇ ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش.

عَجَاجٌ الواحدة عَجَاجَةٌ: ئاددىي خەلق، ئاۋام پۇقرا.

عَجَاجٌ م عَجَاجَةٌ ج أَعِجَّةٌ: تۈتۈن، تۇمان، ئىس-تۈتەك، تويا-چاڭ.

هَبَّتِ الرِّيحُ فَانْتَشَرَ الْعَجَاجُ: شامال چىقىپ چاڭ-توزان توزىدى.

عِجَارٌ ج عُجُرٌ: باش ياغلىقى، رومال.

عِجَازَةٌ: پەرتۇق، پوپايكا.

عُجَالَةٌ ج عُجَالَاتٌ: ئالدىراش تەييارلانغان نەرسە؛ تەييار تاماق.

لَخَّصَ الْمُحَاضَرَةَ فِي عُجَالَةٍ: لېكسىيىنى ئالدىراپ-سالدىراپ قىسقارتتى.

عُجَاهِنٌ ج عُجَاهِنَةٌ: كېرىۋە؛ قان سىستېمىسى ئارىلاشما ئادەم؛ خىزمەتچى، خادىم؛ ئاشپەز.

عَجَايِبُ: نىمىسىدېگەن گۈزەل، نىمىسىدېگەن چىرايلىق.

عَجِبَ يَعْجَبُ عَجَبًا: ئەجەبلەندى، ھەيران قالدى.

﴿بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد) بەلكى ئەجەبلىنەرسەن. ئۇلار بولسا، سېنى مەسخىرە قىلىشىدۇ.

عَجِبْتُ مِنْ تَصَرُّفِهِ السَّيِّءِ: ئۇنىڭ يامان قىلىقىدىن ھەيران قالدىم.

عَجِبْتُ مِنْ ذَكَائِهِ: ئۇنىڭ زېرەكلىكىدىن ھەيران قالدىم.

عَجَبٌ: ھەيران بولماق، ئەجەبلەنمەك، تەئەججۈپ قىلماق.

لَا عَجَبَ: ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

يَا لَلْعَجَبِ عَجَبًا: ئەجەبا، ئاجايىپقۇ، نىمىدېگەن ئاجايىپ.

﴿وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا﴾ «قرآن»: بېلىق دەرياغا ئاجايىپ يول ئالغانىدى.

هَذَا أَمْرٌ عَجَبٌ: بۇ قىزىق ئىشقۇ.

إِذَا عُرِفَ السَّبَبُ بَطَلَ الْعَجَبُ: سەۋەب بىلىنسىلا ئەجەبلىنىش بولمايدۇ.

عَجَبٌ عَاجِبٌ: قالتىس، نىمىدېگەن ئاجايىپ، تولىمۇ ھەيران قالارلىق.

عُجْبٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، كىبىرى.
خَفِّفْ مِنْ عُجْبِكَ: ئـانچە كـۆرەڭلەپ كەتـمە، ئۆزۈڭگە ئانچە تەمەننا قىلما.
عَجْبٌ ج عُجُوبٌ: نەرسىنىڭ كەينى، قۇيرۇقى.
عَجَّ يَعِجُّ عَجًّا وَ عَجِيْجًا: توۋلـىدى، سۈرەن سـالدى، ۋارقىرىدى.
عَجَّ إلَى اللهِ بِالدّعَاءِ: ئاللاھقا يـۇقىرى ئـاۋاز بىـلەن دۇئا قىلدى.
عَجَّ الطَّرِيْقُ بِالنَّاسِ: ئـادەملەر بىلەن يـول تولـۇپ كەتتى.
عَجَّتِ الرِّيْحُ الْغُبَارَ: شامال توپا توزاتتى.
عَجٌّ: سۈرەن-چۇقان، ئاللا-توۋا.
عُجَابٌ: ئاجايىپ، غەلىتە، قىزىق.
عَجَّاجٌ: ۋارقىرىغۇچى، ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلغۇچى.
نَهْرٌ عَجَّاجٌ: شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريا.
عَجَّالٌ: جىددىي، تېز، ئالدىراش، ئالدىراڭغۇ.
عَجَّانٌ ج عَجَّانُونَ: خېمىر يۇغۇرغۇچى.
عَجَّبَ يُعَجِّبُ تَعْجِيْبًا: ئەجەبلەنـدۇردى، ھەيـران قالدۇردى.
عُجَّةُ الْبِيْضِ: تۇخۇم قورۇمىسى.
عَجَّجَ يُعَجِّجُ تَعْجِيْجًا الْغُبَارَ: توپا توزۇتتى.
عَجَّجَ الْبَيْتَ مِنَ الدّخَانِ: ئـۆينى ئىـس-تـۈتەك قاپلىدى.
عَجَّـزَ يُعَجِّـزُ تَعْجِيْـزًا الـشَّخْصَ: ئـاجىزلىتىۋەتتى، ئامالسىز قالدۇردى.
عَجَّزَ الشَّخْصُ: قېرىپ كەتتى.
عَجَّزَنِي بِطَلَبَاتِـهِ الْكَثِيْـرَةِ: ئۇنىـڭ تەلەپلىرىنىـڭ كۆپلۈكى مېنى ھالسىرىتىۋەتتى.
عَجَّفَ يُعَجِّفُ تَعْجِيْفًا نَفْسَهُ عَنِ الطَّعَامِ: تاماقتىن ئۆزىنى تارتتى، پەرھىز تۇتتى.
عَجَّلَ يُعَجِّلُ تَعْجِيْلًا: ئالدىرىدى؛ ئىلگىرى سۈردى؛ ياردەم بەردى.

عَجَّلَهُ: ئۇنى سۈيلىدى، ئالدىراتتى.
﴿لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَاكَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئـاللاھ ئۇلارنىـڭ قىلمىـشىغا قـاراپ جازالايـدىغان بولـسا، ئەلـۋەتتە ئۇلارغـا قىلمىدىغان ئازابنى تېزلەتكەن بولاتتى.
«إذَا أرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ خَيْرًا عَجَّلَ لَهُ الْعُقُوبَةَ فِي الدّنْيَا» ‹حديث›: ئەگەر ئاللاھتائـالا بىـرەر بەندىـسىگە ياخـشىلىقنى ئىـرادە قىلـسا، ئۇنىڭغـا بېرىلىـدىغان جـازانى ئـاخىرەتكە قالـدۇرماي، دۇنيادىلا بېرىۋېتىدۇ.
عَجَّلَ عَلَيْهِ: تېز ئەۋەتتى.
عَجَّلَ لَهُ مِنَ الثَّمَنِ كَذَا: ئالدىدىن پۇل تۆلىدى.
عَجَّمَ يُعَجِّمُ تَعْجِيْمًا الْكِتَابَ: ھەرپـلەرگە چېكىـت قويدى.
عَجَّهَ يُعَجِّهُ تَعْجِيْهًا بَيْنَهُمَا: ئايرىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.
عَجْدٌ: ئۈزۈم ئۇرۇقى.
عَجَرَ يَعْجِرُ عَجْرًا عَلَيْهِ بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن قىردى.
عَجَرَ الْفَرَسُ: ئات قۇيرۇقىنى تىكىپ چاپتى.
عَجَـرَ فُلاَنًـا بِالْعَـصَا: تايـاق بىـلەن ئـۇرۇپ ئىششىتىۋەتتى.
عَجِرَ يَعْجَرُ عَجَرًا الرَّجُلُ: كىشى سەمرىپ كەتتى.
عَجَرٌ: تومپىيىپ چىقماق، ھۆررەك پەيدا بولماق.
عُجْرٌ: پىشمىغان، خام.
عَجْرَاءُ ج عُجْرٌ: سېمىز، يوغان قورساق.
عُجْرَةٌ ج عُجَرٌ: ھـۆررەك، مـۆنەك، تۈگـۈن؛ سـىل كېسەلى، تۇبېركۇليۇز.
عُجَرُهُ وَ بُجَرُهُ: ئۇنىـڭ كەمچىلىكلىـرى، ئۇنىـڭ قايغۇ-ھەسرەتلىرى.
عَجْـرَفَ يُعَجْـرِفُ عَجْرَفَـةً: تەكەببۇرلـۇق قىلـدى، گىدەيدى.
عَجْرَفَةٌ: قوپال، توڭ.
«كَـانَ النَّـاسُ يَكْرَهُونَـهُ لِعَجْرَفَتِـهِ»: ئۇنىـڭ

تەكەببۇرلۇقىدىن كىشىلەر ئۇنى ياقتۇرمايتتى.

عَجْرَمَ يَعْجَرِمُ عَجْرَمَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

عَجْرَمٌ ج عَجَارِمُ: پاكار، دوغىلاق سېمىز.

عُجْرُمٌ ج عُجَارِمُ: كۆچلۈك تۆگە؛ كۆچلۈك ئادەم.

عُجْرُوزٌ ج عَجَارِيزُ: قۇم ئۈستىدىكى شامال چىقارغان سىزىق.

عُجْرُوفٌ ج عَجَارِيفُ: زاماننىڭ ھادىسىلىرى.

عَجَزَ يَعْجِزُ عَجْزًا وَ عُجُوزًا وَ عَجَزَانًا وَ مَعْجَزًا عَنْ كَذَا: ئاجىز كەلدى، قۇدرىتى يەتمىدى، ئاجىزلاپ كەتتى.

«عَجَزْتُ عَنْ تَحْقِيقِ هَدَفِي»: مەقسىتىمنى ئاشۇرۇشقا ئاجىز كەلدىم.

عَجَزَ وَ عَجُزَ يَعْجُزُ عُجُوزًا: قېرىدى، ياشاندى.

عَجَزَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال قېرىپ كەتتى.

عَجْزٌ: ئاجىز، ئاجىزلىق؛ ئىقتىدارسىزلىق؛ يېتەرسىزلىك.

أُعْطِيَ مَعَاشُ عَجْزِهِ: قۇتقۇزۇش نەپىقىسى بېرىلدى.

عَجُزٌ ج أَعْجَازٌ: ئارقا قىسىم، كاسا، قۇيرۇق، ساغرا.

عَجُزُ بَيْتِ الشِّعْرِ: شېئىرنىڭ ئاخىرقى يېرىم مىسراسى.

عُجزٌ ج أَعْجَازٌ: دەرەخ كۆتىكى.

﴿فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ﴾ ‹قرآن›: (ئاد) قەۋمىنىڭ (ئۆز ماكانلىرىدا ھالاك بولۇپ)، خورما دەرىخىنىڭ پور كۆتەكلىرىدەك ياتقانلىقىنى كۆرىسەن.

عُجْزَةٌ: كەنجى بالا، قىزچاق.

عَجَسَ يَعْجِسُ عَجْسًا عَلَى الشَّيْءِ: مەھكەم تۇتۇۋالدى.

عَجْسٌ: ئوتتۇرىسى، مەركىزىي نۇقتىسى.

عُجْسَةٌ: كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى، كېچىنىڭ بىر قىسمى.

عَجْعَجَ يُعَجْعِجُ عَجْعَجَةً: چۇقان سالدى، ئاللاھـ توۋا كۆتۈردى.

عَجَفَ يَعْجِفُ عَجْفًا وَ عُجُوفًا نَفْسَهُ عَنِ الطَّعَامِ: تاماقتىن ئۆزىنى تارتتى، پەرھىز تۇتتى.

عَجُفَ يَعْجُفُ عَجَفًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان ئورۇقلاپ كەتتى.

عَجُفَتِ الْأَغْنَامُ لِقِلَّةِ الْمَرْعَى: ئوتلاقنىڭ قىسلىقىدىن قويلار جۈدەپ كەتتى.

عَجِفٌ م عَجْفَاءُ ج عِجَافٌ: ئاجىز، جۈدەڭ، ئورۇق.

عَجْفَاءُ ج عِجَافٌ: ئورۇق.

﴿أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ﴾ ‹قرآن›: يەتتە ئورۇق كالىنىڭ يەتتە سېمىز كالىنى يەپ كەتكەنلىكىنى ... بىزگە ئېيتىپ بەرسەڭ.

عَجِلَ يَعْجَلُ عَجَلًا وَ عَجَلَةً: ئالدىرىدى، تېنىدى.

عَجِلَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئىلگىرى سۈردى.

لَاتَعْجَلْ فِي مَشْيِكَ: ئالدىرىماي ماڭ.

﴿قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَ عَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى﴾ ‹قرآن›: مۇسا ئېيتتى: ئۇلار ئىزىمنى قوغلىشىپ كېلىۋاتىدۇ. پەرۋەردىگارىم! سېنى رازى بولسۇن، دەپ بۇ يەرگە ئالدىراپ كەلدىم.

عَجَلٌ - عَجَلَةٌ: تېز، ئالدىراش، ئالدىرىماق، تېز بولماق.

عَادَ إِلَى بَيْتِهِ عَلَى عَجَلَةٍ: ئۇ ئۆيىگە ئالدىراش قايتتى.

﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ ‹قرآن›: ئىنسان ئالدىراڭغۇ يارىتىلغان.

عِجْلٌ ج عُجُولٌ وَ عِجَلَةٌ وَ عِجَالٌ: موزاي.

عِجْلُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلپىزى.

﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ﴾ ‹قرآن›: سامىرىي (ئېرىتىلگەن زىبۇزىننەتلەردىن) ئۇلار ئۈچۈن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى. ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى.

عَجْلٌ . عَجِلٌ: هـازىرقى، نـۆۋەتتىكى؛ تېـز، چاپسان.

عُجْلٌ . عُجْلَةٌ: ئاددىي تاماق، ئۆي تامىقى.

عَجْلَانُ م عَجْلَى ج عَجَالَى وَ عِجَالٌ: ئالـدىراڭغۇ، ئالدىراش.

«أَلْقَى نَظْرَةً عَجْلَى عَلَى الرِّسَالَةِ»: خەتكە تېزلا كـۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى.

عَجَلَةٌ: ئالدىراڭغۇلۇق قىلماق، يېنىكلىك قىلماق.

لَا دَاعِيَ لِلْعَجَلَةِ: ئالدىراشنىڭ ھاجىتى يوق.

الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ: ئالـدىراڭغۇلۇق شـەيتاننىڭ ئىشى.

فِي الْعَجَلَةِ النَّدَامَةُ: ئالدىراڭغۇلۇق پۇشايمان ئېلىپ كېلىدۇ.

عَجَلَةٌ ج عَجَلَاتٌ: چاق، ۋېلىسىپىت، ھارۋا.

عَجَلَةُ الْخَزَّافِ: كۇلالچى چىغرىقى.

عَجَلَةُ الْمُنَاوِلَةِ: ئايلاندۇرغۇچ چاق.

عَجَلَةٌ طَائِرَةٌ: ئۇچقۇرچاق.

عَجَلَةُ قِيَادَةٍ: رول.

عِجْلَةٌ ج عِجَلٌ وَ عِجَالٌ: چىشى موزاي.

عَجَمَ يَعْجُمُ عَجْمًا الْحَرْفَ: ھەرپكە چېكىت قويدى.

عَجَـمَ يَعْجُـمُ عَجْمًـا وَ عُجُومًـا الْعُـودَ: ياغاچنىـڭ قاتتىقلىقىنى سىنىدى، تەكشۈردى.

عَجَمَ الْأُمُورَ فُلَانًا: ئىـشلار پـالانىنى چېنىقتـۇردى، سىناقتىن ئۆتكۈزدى.

عَجَمَتْهُ الْعَيْنُ: ئۇنى كۆردى.

عَجُمَ يَعْجُمُ عُجْمَةً الرَّجُلُ: كىشى كېكەچلەندى.

عَجَمٌ ج أَعْجَامٌ: پارس، غەيرىي ئەرەب، ئىرانلىق.

بِلَادُ الْعَجَمِ: ئىران.

الْعَجَمُ . عُجْمٌ: ئەرەب مىللەتتىن باشقا مىللەت.

عَجْمَاءُ ج عَجْمَوَاتٌ: ھايۋان، ئۆي ھايۋانلىرى.

عُجْمَةٌ: تۇتـۇق، مـۇجمەل، چۈشىنىكـسىز؛ قـوم دۆۋىسى.

«لَمْ يَسْتَطِعِ التَّعْبِيْرَ عَمَّا فِي نَفْسِهِ بِسَبَبِ عُجْمَتِهِ»: كېكەچلىـكى سـەۋەبىدىن مەقسـىتىنى ئىپادىلىيەلمىدى.

عَجَمَةٌ ج عَجَمَاتٌ وَ عَجَمٌ: ئۇرۇقچا، ئۇچكە، مېغىز.

عَجَمِيٌّ ج عَجَمٌ: ئىرانلىق، ئىرانغا تەۋە.

عَجَنَ يَعْجُنُ / يَعْجِنُ عَجْنًا: ئىككى قولى بىلەن تايىنىپ ئورنىدىن تۇردى.

عَجَنَ الدَّقِيقَ: خېمىر يۇغۇردى.

عَجِنَ يَعْجَنُ عَجَنًا ـ تِ النَّاقَةُ: تـۆگە سـەمرىپ كەتتى.

عَجْوَةٌ: مىجىلىـپ كەتـكەن (ئېزىلىـپ كەتـكەن) خورما.

عَجُوزٌ: تەرخەمەك، كاۋا.

عَجُوزٌ ج عُجُزٌ وَ عَجَائِزُ: ياشانغان، قېرى؛ دوزاخ؛ ئۇرۇش؛ كېزىك؛ ھاراق؛ دۇنيا؛ يىل؛ يول؛ ئاجىز، زەئىپ؛ قازان؛ تـۆگە؛ ئۈت؛ خورما دەرىخى.

أَيَّامُ الْعَجُوزِ . بَرْدُ الْعَجُوزِ: مومـاي كـۈنلىرى (2ـ ئاينىـڭ 24ـ كۈنىـدىن 3ـ ئاينىـڭ 3ـ كۈنىگىچە بولغان كۈنلەر).

﴿أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَ هَذَا بَعْلِي شَيْخًا﴾ ‹قرآن›: مەن بىر مومـاي تۇرسـام، ئېـرىم بىـر بـوۋاي تۇرسـا تۇغامدىمەن.

«الرِّيَاضَةُ الْبَدَنِيَّةُ عِنْدَ الْعَجَائِزِ وَالْمُسِنِّيْنَ عِبَارَةٌ عَنِ الْمَشْيِ»: تېنـى ئـاجىز ۋە چـوڭ ياشـتىكىلەر ئۈچۈن بەدەن چېنىقتۇرۇش پىيادە يۈرۈشتىن ئىبارەت.

عَجُوزٌ شَمْطَاءُ: بەك قېرىپ كەتكەن ئادەم.

عَجُوسٌ ج عَجَائِسُ: كېچىنىـڭ ئـاخىرقى ۋاقتـى، چوڭ ياغمۇر، قېلىن بۇلۇت.

عَجُولٌ ج عُجُلٌ: ئالدىراڭغۇ، ھالاكەت، ئۆلۈم.

﴿وَكَـانَ الْإِنْـسَانُ عَجُـولًا﴾ ‹قـرآن›: ئىنـسـان

ئالدىراڭغۇدۇر.

عَجُولٌ ج عُجُلٌ وَ عَجَائِلُ: بوتىلىقىدىن ئايرىلىپ قالغان ئانا تۆگە.

عَجْوَى: مىجىلىپ كەتكەن (ئېزىلىپ كەتكەن) خورما.

عَجَى يَعْجِي عَجْيًا الْوَلَدَ: بالىنى ئىنىكئانا ئېمىتتى.

عَجِيبٌ ج عِجَابٌ: ئاجايىپ، غەلىتە، قىزىق.

عَجِيبَةٌ ج عَجَائِبُ: مۆجىزە، ئاجايىپ.

«تُعْتَبَرُ الْإِهْرَامُ إِحْدَى عَجَائِبِ الدُّنْيَا السَّبْعِ»: ئېھرام دۇنيادىكى يەتتە مۆجىزىلەرنىڭ بىرى.

عَجِيجٌ: سۈرەن-چۇقان، ئالللا-تووۋا.

بِدُونِ عَجِيجٍ وَ لَاضَجِيجٍ: چۇقان-سۈرەنسىز.

عَلَا عَجِيجُ الْأَطْفَالِ فِي السَّاحَةِ: باللارنىڭ سۈرەن-چۇقانى مەيداننى بىر ئالدى.

عَجِيزَةٌ ج عَجَائِزُ: ساغرا.

عَجِيزَةُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ ساغرىسى.

عَجِيفٌ ج عَجْفَى: ئورۇق، جۇدەڭ.

عَجِيلٌ ج عِجَالٌ: چاپسان، ئىتتىك، ئالدىراش.

عَجِينَةٌ ج عَجَائِنُ: شىلىم، مەلھەم.

عَجِينَةُ أَسْنَانٍ: چىش پاستىسى.

عَجِينَةُ خَشَبٍ: ياغاچ بوتقىسى.

عَجِينَةٌ كِيمِيَائِيَّةٌ: سۇلياۋ، پىلاستىك ماتېرىيال.

عَجِينِيٌّ: خېمىردەك، شىلىمدەك.

عَجِيٌّ م عَجِيَّةٌ ج عَجَايَا: باشقىلارنىڭ سۈتىنى ئېمىپ چوڭ بولغان بالا؛ تۆگە قاتارلىقلار.

عَدَا يَعْدُو عَدْوًا وَ عُدُوًّا وَ تَعْدَاءً وَ عَدَوَانًا وَ عَدًا الرَّجُلُ: يۈگۈردى، قاتىرىدى، چاپتى.

رَأَى الْغَزَالُ الصَّيَّادَ فَأَخَذَ يَعْدُو: كېيىك ئوۋچىنى كۆرۈپ تىكىۋەتتى.

لَا يَعْدُو أَنْ يَكُونَ كَذَا: مۇشۇنىڭدىن ئۆتمەيدۇ.

عَدَا يَعْدُو عَدْوًا وَ عُدْوَانًا الْأَمْرَ: ئىشنى تاشلىۋەتتى، ۋاز كەچتى.

لَا أَعْدُو الصَّوَابَ إِذَا قُلْتُ: گەپ قىلسام توغرىسىنى قىلىمەن.

عَدَا يَعْدُو عَدْوًا وَ عَدَوًّا وَ عَدَاءً وَ عُدْوَانًا عَلَيْهِ: زۇلۇم قىلدى، زىيانكەشلىك قىلدى.

عَدَا عَلَيْهِ الْعَوَادِي: ئۇنىڭغا بەختسىزلىك كەلدى.

﴿وَ قُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا: «شەنبىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاڭلار (يەنى، شەنبىدە بېلىق تۇتۇش بىلەن ھەددىڭلاردىن ئاشماڭلار)»، دېدۇق.

عَدَا اللُّصُوصُ عَلَى أَمْوَالِهِ: ئوغرىلار ئۇنىڭ مال-مۈلكىنى ئوغرىلىدى.

عَدَا . مَاعَدَا: باشقا، ئۆزگە، ... دىن سىرت، ...دىن تاشقىرى.

جَاءَ الْقَوْمُ مَاعَدَا زَيْدًا: زەيدتىن باشقا ھەممە كەلدى.

عِدَاءٌ: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

عِدَائِيٌّ: دۈشمەنلىك قىلماق، ئاداۋەت تۇتماق، ئۆچەكەشمەك.

أَنْظُرُ إِلَيْهِ نَظْرَةً عِدَائِيَّةً: ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك بىلەن قارايمەن.

عِدَادٌ: ساراۋەر؛ تەركىبىي قىسمى، ئىچى؛ بىر خىل؛ سەۋدايىلىك، تەلۋىلىك.

فِي عِدَادِهِمْ: ئۇلارنىڭ ئىچىدە، ئۇلارنىڭ جۈملىسىدىن.

«هُوَ فِي عِدَادِ الصَّالِحِينَ»: ئۇ ياخشىلار قاتارىدا.

عَدَالَةٌ: ئادالەت، ھەققەت.

«إِشْتَهَرَ هَذَا الْقَاضِي بِحِرْصِهِ عَلَى الْعَدَالَةِ»: سودىيە ئادىللىقى بىلەن شۆھرەت قازاندى.

الْعَدَالَةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئادالەت.

عَدَاوَةٌ ج عَدَاوَاتٌ: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

﴿وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾

‹قرآن›: بىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قىيامەتكىچە داۋاملىشىدىغان ئۆچمەنلىك ۋە دۈشمەنلىكنى سالدۇق.

عَدَّ يَعُدُّ عَدًّا وَ تَعْدَادًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ساندى، ھېسابلىدى.

عَدَدْتُهُ صَادِقًا: مەن ئۇنى راستچىل، دەپ قارىغاندىم.

﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لاَ تُحْصُوهَا﴾ ‹قرآن›: سىلەر ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر.

عَدَّ فُلاَنًا عَالِمًا: پالاننى بىلىملىك ساندى.

لاَ يُعَدّ وَ لاَ يُحْصَى: سان ـ ساناقسىز.

عَدٌّ: سانىماق، ھېسابلىماق، ستاتىستىكا.

عَدّ الأَنْفُس: نوپۇس تەكشۈرمەك.

﴿لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا﴾ ‹قرآن›: شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇلارنى تولۇق ئىگىلىدى ۋە سانىنى مۇكەممەل بىلدى.

عَدٌّ تَنَازُلِيٌّ: يۇقىرىدىن تۆۋەنگە سانىماق.

لاَيَسْهُلُ عَدُّهُمْ: ئۇلارنى ساناش تەس.

عَدَدٌ: سانىماق، ھېسابلىماق؛ ستاتىستىكا.

﴿وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَ الْحِسَابَ﴾ ‹قرآن›: يىللارنىڭ سانىنى ۋە ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن كۈندۈزنىڭ ئالامىتىنى يورۇقلۇق قىلدۇق.

عَدَدٌ ج أَعْدَادٌ: سان، ساناق، رەقەم.

عَدَدُ الأَنْفُس: نوپۇس تەكشۈرمەك، ستاتىستىكا قىلماق.

عَدَدٌ زَوْجِيٌّ: جۈپ سان.

عَدَدٌ فَرْدِيٌّ: تاق سان.

عَدَدٌ أَصْلِيٌّ: ساناق سان.

عَدَدٌ أَوَّلِي: تۈپ سان.

عَدَدٌ مُبْهَمٌ: ئاتالغۇسىز سان، مۇجمەل سان.

عَدَدٌ تَرْتِيبِيٌّ: رەت كۆرسەتكۈچى سان.

عَدَدٌ أَصَمٌّ: ئاتالغۇلۇق سان.

«لَقَدْ نُشِرَ الْعَدَدُ الثَّانِي مِنْ مَجَلَّةِ الْعُلُومِ»: ئىلىم ـ پەن ژۇرنىلىنىڭ 2 ـ سانى نەشردىن چىقتى.

عَدَدِيٌّ: ساناقلىق.

عَدَّاءٌ ج عَدَّاؤُونَ: يۈگۈرۈك، يۈگۈرۈش چېمپىيونى.

«فَازَ الْعَدَّاءُ فُلاَنٌ بِالْمِيدَالِيَّةِ الذَّهَبِيَّةِ»: يۈگۈرگۈچى پالانى ئالتۇن مېدالغا ئېرىشتى.

عَدَّادٌ ج عَدَّادَاتٌ: ھېسابلاش ماشىنىسى.

عَدَّادُ التَّاكْسِي: تاكسىنىڭ ماڭغان مىقدارىنى كۆرسىتىش ئاپپاراتى.

عَدَّادُ دَوَرَانِ الآلَةِ: ماشىنىلارنىڭ ئايلىنىش سۈرئىتىنى ئۆلچەش ئاپپاراتى.

عَدَّادُ الْكَهْرَبَائِيِّ: ئېسچوتچىك.

عَدَّادُ الْغَازِ: گاز ئېسچوتچىكى.

عَدَّارٌ: ماتروس، كېمىچى.

عُدَّةٌ: تەييارلىق، ھازىرلىق؛ جاھاز، ئۈسكۈنە، سايمان.

عُدَّةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي قورال ـ ياراغ.

﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئۇلارنىڭ جىھادقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى.

عُدَّةُ الْحِلاَقَةِ: چاچ ئېلىش سايمانلىرى.

اتَّخَذَ عُدَّتَهُ ضِدَّهُ: ئۇنىڭغا قارشى تەييارلىق قىلدى.

«كَانَ الْعَدُوّ أَكْثَرَ مِنَّا عَدَدًا وَ عُدَّةً»: دۈشمەن سان ۋە قورال جەھەتتە بىزدىن كۆپ ئىدى.

أَعَدَّ لِلأَمْرِ عُدَّتَهُ: ئىشقا تەييارلىق قىلدى.

عِدَّةٌ ج عِدَدٌ: بىرقانچە، بىرنەچچە.

لِعِدَّةِ أَيَّامٍ: بىرقانچە كۈنلۈك.

عِدَّة آلَة: مېخانىزم.

عِدَّةٌ بُخَارِيَّةٌ: پار ماشىنىسى.

عِدَّةُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ ئىددىتى.

﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا﴾ ‹قرآن›:

شۇبھىسىزكى، (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى، لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12 ئايدۇر.

عَدَّدَ يُعَدِّدُ تَعْدِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ساندى، ھېسابلىدى.

عَدَّدَ الْمَالَ: مالنى زامانغا لايىقلاشتۇردى؛ مالنى يىغىپ ساقلىدى.

﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ . الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ﴾ ‹قرآن›: (كىشىلەرنى) ئەيىبلىگۈچى سۆخەنچىگە ۋاي، ئۇ مال توپلىدى ۋە ئۇنى ساندى.

عَدَّدَ الْمَيِّتَ: ئۆلگۈچىگە ماتەم نۇتقى سۆزلىدى، تەزىيە بىلدۈردى.

عَدَّلَ يُعَدِّلُ تَعْدِيلًا: ئوڭشىدى، تۈزەتتى، رەتلىدى؛ ئۆزگەرتتى.

عَدَّلَ الْحُكْمَ: جازانى يېنىكلەتتى.

عَدَّلَ الْكِتَابَ: كىتابنى تۈزەتتى.

عَدَّلَ الْوِزَارَةَ: مىنىستىرلىقنى تەكشىدى.

عَدَّلَ الدُّسْتُورَ: ئاساسىي قانۇنغا تۈزىتىش كىرگۈزدى.

عَدَّنَ يُعَدِّنُ تَعْدِينًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

عَدَّنَ الْأَرْضَ بِالْمَعْدَنِ: كان ئاچتى.

عَدَّي يُعَدِّي تَعْدِيَةً عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن ئايرىلدى، ۋاز كەچتى، قىلىپ قالدى.

عَدَّى الْفِعْلَ: پېئىلنى ئۆتۈملۈك پېئىلغا ئايلاندۇردى.

«إِذَا عَدَّي أَحَدُنَا النَّهْرَ فَلَنْ نَسْتَطِيعَ اللَّحَاقَ بِهِ»: بىرىمىز دەريادىن ئۆتسە، ئۇنىڭغا يېتىشەلمەيمىز.

عَدِّيَّةٌ وَضْعِيَّةٌ: سانلارنى خاتىرىلەش ئۇسۇلى.

عَدِّيَّةٌ لَفْظِيَّةٌ: ساناش ئۇسۇلى، ھېسابلاش ئۇسۇلى.

عَدِّيَّةٌ عَشْرِيَّةٌ: ئونلۇق سىستېما بويىچە ھېسابلاش ئۇسۇلى.

عَدَرَ يَعْدُرُ عَدَرًا وَ عَدْرَةً: جۈرئەتلىك بولدى، يۈرەكلىك بولدى.

عَدِرَ يَعْدَرُ عَدَرًا الْمَكَانُ: جاينىڭ سۈيى كۆپ بولدى.

عَدْرَةٌ: يۈرەكلىك، جۈرئەتلىك.

عَدَسَ يَعْدِسُ عَدْسًا الشَّيْءَ: قاتتىق دەسسىدى.

عَدَسَهُ: ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدى.

عَدَسَ الْمَوَاشِي: چارۋا باقتى.

عَدَسَ يَعْدِسُ عَدْسًا وَعَدَسَانًا وَ عَدَاسًا وَ عُدُوسًا فِي الْأَرْضِ: چوڭقۇر چۆكتى، ئىچكىرىلىدى.

عَدَسَتْ بِهِ الْمَنِيَّةُ: ۋاپات بولدى، ئۆلدى.

عَدَسٌ وَاحِدَتُهُ عَدَسَةٌ: قىزىل ماش، يېسىمۇق.

﴿مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا﴾ ‹قرآن›: زېمىننىڭ كۆكتاتلىرىدىن تەرخەمەك، سامساق، يېسىمۇق ۋە پىيازلارنى ئۆستۈرۈپ بەرسۇن.

عَدَسَةٌ ج عَدَسَاتٌ: دانىخورەك.

عَدَسَةٌ مَرْئِيَّةٌ: فوتو ئاپپاراتىنىڭ كۆزى.

عَدَسَةُ الْعَيْنِ: كۆز گۆھىرى.

عَدَسِيٌّ: لىنزا شەكىللىك.

عَدَسِيَّةٌ ج عَدَسِيَّاتٌ: لوپا ئەينەك.

عَدَفَ يَعْدِفُ عَدْفًا: ئازغىنە يېدى.

مَا عَدَفْتُ الْيَوْمَ: بۈگۈن بىرنەرسە تېتىپ باقمىدىم.

عَدْفٌ ج عُدُفٌ: ئازغىنە سوۋغا، ئازغىنە ئوت-چۆپ.

عِدْفٌ: كىشىلەر تۈپى، كېچىنىڭ بىر قىسمى؛ يىلتىز.

عَدَفَةٌ ج عَدَفٌ: دەرەخ يىلتىزى.

عِدْفَةٌ ج عِدَفٌ: بىر پارچە نەرسە، بىر توپ كىشى.

عَدَلَ يَعْدِلُ عَدْلًا: ئوڭشىدى، تۈزەتتى، تۈزلىدى.

﴿الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ﴾ ‹قرآن›: ئۇ سېنى ياراتتى، (ئەزالىرىڭنى) بېجىرىم، قامىتىڭنى تۈز قىلدى.

عَدَلَ الْمِيزَانَ: جىڭنى توغرىلىدى.

عَدَلَ الْقَاضِي فِي حُكْمِهِ: قازى توغرا هۆكۈم چىقاردى.

عَدَلَ يَعْدِلُ عَدْلًا وَعَدَالَةً وَمَعْدِلَةً: ئادىل بولدى؛ ئادىللىق قىلدى، توغرا قىلدى.

عَدَلَ فُلَانًا بِفُلَانٍ: پالانىنى پالانىغا تەڭلەشتۇردى.

عَدَلَ يَعْدِلُ عَدْلًا وَعُدُولًا: چېكىدىن ئېشىپ كەتتى، يولدىن چىقىپ كەتتى؛ تاشلىۋەتتى.

عَدَلَ عَنْ رَأْيِهِ: نىيىتىدىن ياندى، پىكرىدىن قايتتى.

عَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئازدى.

لَنْ أَعْدِلَ عَنْ رَأْيِي: پىكرىمدىن هەرگىز قايتمايمەن.

عَدُلَ يَعْدُلُ عَدَالَةً: ئادىل بولدى، هەققانىي بولدى.

عَدْلٌ ج عُدُولٌ: ئوڭشىماق، تۈزىمەك، رۇسلىماق؛ ئادىل، هەققانىي، سەممىي، خالىس؛ ئادالەت، ئىنساپ؛ ئوخشىشى؛ جازا، فىديە.

شَاهِدُ عَدْلٍ: ئادىل گۇۋاهچى.

﴿إِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾ «قۇرئان»: (ئاللاھ سىلەرنى) كىشىلەر ئارىسىدا هۆكۈم قىلغاندا ئادىل هۆكۈم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ.

﴿إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ هەققەتەن ئادىل بولۇشقا، ياخشىلىق قىلىشقا ... بۇيرۇيدۇ.

بِعَدْلٍ . عَدْلًا: ئادىل، خالىس، هەققانىي.

عُدُولٌ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن ۋاز كەچمەك.

عِدْلٌ ج أَعْدَالٌ وَ عُدُولٌ: يۈكدىن توقۇلغان تاغار؛ ئۇلاغقا ئارتىلغان يۈكنىڭ بىر تەرىپى، نەرسىنىڭ ئوخشىشى، بىر خىل؛ مىقدار.

عَدِلٌ: ئادىل، هەققانىي، توغرا، خالىس.

عَدْلِيٌّ: سوتنىڭ، سوت.

دَوَائِرُ التَّحْقِيقِ الْعَدْلِيِّ: سوتنىڭ تەكشۈرۈش ئورگانلىرى.

عَدْلِيَّةٌ: ئەدلىيە، سوت.

وِزَارَةُ الْعَدْلِيَّةِ: ئەدلىيە مىنىستىرلىقى.

عَدِمَ يَعْدِمُ / يَعْدَمُ عَدْمًا وَعَدَمًا الشَّيْءُ: نەرسە يوقالدى.

عَدِمَ الْمَالَ: مالنى يوقاتتى.

عَدُمَ يَعْدُمُ عَدَامَةً: يوقسۇل بولدى؛ ئەخمەق بولدى.

لَاعَدِمْتُكَ أَخًا مُخْلِصًا: سەندەك سەممىي بۇرادەردىن ئايرىلىپ قالمىغايمەن.

قَدْ لَاتَعْدِمُ الْحَسْنَاءُ ذَامًّا: ئەيىبسىز ئادەم بولمايدۇ.

عَدَمٌ: يوقلۇق، مەۋجۇت بولماسلىق؛ كەمچىل، يېتەرسىز؛ پېقىرلىق، يوقسۇزلۇق.

عَدَمُ الرِّضَى: رازى بولماسلىق.

عَدَمُ التَّعَاوُنِ: هەمكارلاشماسلىق.

عَدَمُ الْحُضُورِ: قاتناشماسلىق، هازىر بولماسلىق.

عَدَمُ الْإِعْتِدَالِ: نورمالسىزلىق؛ تۈز بولماسلىق؛ توڭ، قوپال.

عَدَمُ الْإِمْكَانِ: مۇمكىن بولماسلىق.

عَدَمُ التَّرْتِيبِ: تەرتىپسىز، رەتسىز.

عَدَمُ الثِّقَةِ: ئىشەنچسىز.

عَدَمُ الْإِعْتِدَاءِ: تاجاۋۇز قىلماسلىق.

عَدَمُ قُبُولِ الدَّعْوَى: دەۋانى قوبۇل قىلماسلىق.

لِعَدَمِ تَقَبُّلِ هَزَائِمِهِمْ: ئۆزلىرىنىڭ مەغلۇبىيىتىگە تەن بەرمەي.

عُدْمٌ . عُدُمٌ: كەم، كەمچىل، يېتەرسىز؛ كەمبەغەل؛ مەھرۇم بولماق، موھتاجلىق.

عَدَمِيٌّ: يوقلۇق، بوشلۇق، نەتىجىسىز.

عَدَمِيَّةٌ: ئىنكارچىلىق، يوقلۇق، نەتىجىسىز.

عَدَنَ يَعْدِنُ عَدْنًا وَعُدُونًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇردى، ماكانلاشتى.

عَدَنَ الْبَلَدَ: مەلۇم شەھەرنى ئۆز يۇرتى قىلىۋالدى.

عَدَنَ يَعْدِنُ عَدْنًا الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

عَدَنَ الْحَجَرَ: تاشنى قومۇردى.

عَدَنَ الشَّجَرَ: دەرەخنى چىپىپ زوتال قىلىۋەتتى.

عَدْنٌ: مۇقىم تۇرماق، ۋەتەن تۇتۇۋالماق، ۋەتەن قىلىۋالماق.

جَنَّاتُ عَدْنٍ: مەڭگۈلۈك تۇرىدىغان جەننەتلەر.

﴿رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُمْ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلارنى، ئۇلارغا ۋەدە قىلغان مەڭگۈلۈك جەننەتكە كىرگۈزگىن.

عَدَنٌ: ئەدەن (يەمەن تەرەپتىكى بىر يۇرتنىڭ نامى).

عَدْنَانٌ: ھىجاز ئەرەبلىرىنىڭ بوۋىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى، رەسۇلۇللاھنىڭ 21 - بوۋىسى.

بَنُو عَدْنَانٍ: ئەدنان ئەۋلادلىرى.

عَدَنِيٌّ: ئەدەنلىك، ئەدەنگە مەنسۇپ؛ گۆزەل ئەخلاق.

عَدْوٌ: يۈگۈرمەك، چاپماق.

كَانَ سَرِيعَ الْعَدْوِ: ئۇ يۈگۈرگەك ئىدى.

﴿فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار بىلمىگەنلىكلىرىدىن ھەددىدىن ئېشىپ، ئاللاھنى تىللايدۇ.

عَدْوُ الْمُسَافَاةِ الطَّوِيلَةِ: ئۇزۇنغا يۈگۈرۈش.

«أَنَّهُ لَيْسَ أَسْرَعَ مِنِّي فِي الْعَدْوِ»: ئۇ مەندىن تېز يۈگۈرەلمەيدۇ.

عُدْوَانٌ: تاجاۋۇزچىلىق، زۇلۇم؛ ئېغىر زىيانكەشلىك.

ظُلْمًا وَعُدْوَانًا: ناھەق، ئادالەتسىزلىك قىلىپ، زۇلۇم ۋە تاجاۋۇزچىلىق يۈزىسىدىن.

﴿وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ «قرآن»: گۇناھقا ۋە زۇلۇمغا ياردەملەشمەڭلار.

«أَدَانَ مَجْلِسُ الْأَمْنِ هَذَا الْعُدْوَانَ السَّافِرَ»: خەۋپسىزلىك كېڭىشى بۇ ئاشكارا تاجاۋۇزچىلىقنى ئەيىبلىدى.

عَدْوَانٌ: يۈگۈرۈك، تېز چاپىدىغان.

عَدْوَى: كېسەل يۇقماق، تارالماق.

نَاقِلٌ لِلْعَدْوَى: كېسەل يۇقتۇرغۇچى.

عَدْوَى وَبَائِيَّةٌ: يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر.

عُدْوَانِيٌّ: تاجاۋۇزكارانە.

سِيَاسَةٌ عُدْوَانِيَّةٌ: تاجاۋۇزچىلىق سىياسىتى.

عُدْوَةٌ ج عُدًى: ئېگىز جاي؛ ساھىل، قىرغاق، دەريا بويى.

﴿إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى﴾ «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا سىلەر ۋادىنىڭ (مەدىنىگە) يېقىن تەرىپىدە ئىدىڭلار، ئۇلار ۋادىنىڭ يىراق تەرىپىدە ئىدى.

«حَالَ السَّيْلُ دُونَ وُصُولِهِ إِلَى الْعُدْوَةِ الْأُخْرَى»: كەلكۈن ئۇنى ئىككىنچى قىرغاققا چىقارغۇزمىدى.

عَدُوٌّ ج أَعْدَاءٌ: دۈشمەن، ياۋ.

أَعْدَى أَعْدَائِهِ: ئۇنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى.

﴿هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار دۈشمەندۇر، ئۇلاردىن ھەزەر ئەيلىگىن.

«يُحَاوِلُ الْعَدُوُّ أَنْ يَنَالَ مِنْ وَحْدَتِنَا الْوَطَنِيَّةِ»: دۈشمەن بىزنىڭ مىللىي بىرلىكىمىزنى بۇزۇشقا ئۇرۇنماقتا.

عَدُوٌّ لَدُودٌ: ئەشەددىي دۈشمەن.

عَدِيَ يَعْدَي عَدًا: ئۆچ كۆردى.

عِدِّيٌّ: دۈشمەنلەر.

عَدًى / عِدًى ج أَعْدَاءٌ: ساي، جىلغا، ۋادى.

عَدِيدٌ ج أَعْدَادٌ وَعَدَائِدُ: سان - ساناقلىق، كۆپ مىقدار؛ باراۋەر؛ مىقدار؛ نىسۋە.

عَدِيدَةٌ ج عَدَائِدُ: ھەسسىلىك، نىسۋە.

مَضَتْ أَيَّامٌ عَدِيدَةٌ: بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى.

عَدِيلٌ ج عُدَلَاءُ: ئوخشىشى، تەڭدىشى؛ باجا.

لَيْسَ لَهُ عَدِيلٌ: ئۇنىڭ تەڭدىشى يوق.

عَدِيْلُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ باجىسى.

عَـدِيْمٌ ج عُـدَمَاءُ: يوقسۇل، كەمبەغەل، پېقىر؛ مەۋجۇت ئەمەس.

عَدِيْمُ الْحَيَاةِ: جانسىز، ئۆلۈك.

عَـدِيْمُ النَّظِيْـرِ: ئوخشىشى يوق، مىسلىسىز، تەڭداشسىز.

عَدِيْمُ الْخَوْفِ: قورقماس، جۈرئەتلىك.

عَدِيْمُ الْقُوَّةِ: قابىلىيەتسىز، ئىقتىدارسىز.

عَدِيْمُ الْاِحْسَاسِ: ھوشسىز، سېزىمى يوق.

عَدِيْمُ الْجَدْوَى: پايدىسىز.

عَدِيْمُ الْخَطَرِ: خەتەرسىز.

عَدِيْمُ الطَّبَقَاتِ: سىنىپسىز.

عَدِيْمُ الذَّكَاءِ: دۆت.

عَذَا يَعْذُو عَذْوًا الْمَكَانُ: جايىنىڭ ھاۋاسى ياخشى بولدى.

عَذَابٌ ج أَعْذِبَةٌ: ئازاب، ئەلەم، دەرد، خاپىلىق.

عَذَابٌ أَلِيْمٌ: دەردلىك ئازاب.

﴿إِنَّ الظَّالِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ﴾ ‹قرآن›: زالىملار چوقۇم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

عَذَاةٌ ج عَذًا وَ عَذَاوَاتٌ مِنَ الْأَرْضِ: ساپ ھاۋالىق يەر.

عِذَارٌ: ھايا، قورۇنۇش.

خَلِيْعُ الْعِذَارِ: ھاۋايى-ھەۋەسكە بېرىلگۈچى، ھاياسىز.

خَلَعَ عِذَارَهُ: بىشەملىك قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

عِذَارٌ ج عُذُرٌ: مەڭز، چېكە چاچ؛ ھايا؛ ئىرادە.

«هُوَ شَدِيْدُ الْعِذَارِ لَا تُثَبِّطُهُ الصّعُوبَاتُ»: ئۇ چىڭ ئىرادىلىك بولۇپ، ئۇنى قىيىنچىلىقلار باش ئەگدۈرەلمەيدۇ.

عِذَارُ اللِّجَامِ: چۇلۋۇر.

عَذُبَ يَعْذُبُ عُذُوبَةً الشَّرَابُ: شاراب تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى.

عَذُبَ الْكَلَامُ: سۆز تاتلىق بولدى.

عَذُبَ الْغِنَاءُ: ناخشا مۇڭلۇق بولدى.

عَذْبٌ ج عِذَابٌ: شېرىن، تاتلىق، يېقىملىق.

مَاءٌ عَذْبٌ: تاتلىق سۇ.

﴿هَـذَا عَـذْبٌ فُرَاتٌ وَهَـذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ﴾ ‹قرآن›: بۇ تاتلىق بولغان دەريا، بۇ تۇزلۇق بولغان دېڭىز.

طَعَامٌ عَذْبٌ: مەززىلىك تاماق.

تَتَمَتَّعُ لَيْلَى بِصَوْتٍ عَذْبٍ: لەيلا يېقىملىق ئاۋازغا ئىگە.

عَذَبَةٌ ج عَذَبَاتٌ: چوچا، پۆپۈك.

حِزَامٌ ذُوعَذَبَاتٍ: چوچىلىق پوتا.

عَذَجَ يَعْذِجُ عَذْجًا الْمَاءَ: سۇ ئىچتى.

عَذَجَ فُلَانًا: پالاننى تىللىدى.

عَذَّالٌ: كۆپ ئەيىبلىگۈچى، كۆپ مالامەت قىلغۇچى.

عَذَّامٌ: چىشلىگەك، مالامەت قىلغاق.

عَـذَّبَ يُعَـذِّبُ تَعْـذِيْبًا: ئازابلىدى، جازالىدى، قىيىنىدى.

«إِنَّ اللهَ يُعَـذِّبُ الَّـذِيْنَ يُعَـذِّبُونَ النَّـاسَ فِـي الـدُّنْيَا» ‹حديث›: ئاللاھ دۇنيادا كىشىلەرنى قىينىغان ئادەملەرنى ئازابلايدۇ.

عَذَّرَ يُعَذِّرُ تَعْذِيْرًا: ماڭلاي چاچ چىقتى.

عَـذَّلَ يُعَـذِّلُ تَعْـذِيْلًا: تەنبىھ بەردى، تاپا-تەنە قىلدى، مالامەت قىلدى.

عَـذَرَ يَعْـذِرُ عُـذْرًا وَ عُـذْرىً وَ مَعْـذِرَةً: كەچۈردى، كەڭچىلىك قىلدى.

عَذَرَ يَعْذِرُ عَذْرًا الْغُلَامَ: بالىنى خەتنە قىلدى، سۈننەت قىلدى.

عُذْرٌ ج أَعْذَارٌ: ئۆزرە، باھانە-سەۋەب، ئاقلاش سەۋەبى.

﴿فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا عُذْرًا أَوْنُذْرًا﴾ ‹قرآن›: (بەندىلەرگە) ئۆزرە (قالدۇرماسلىق) ياكى (ئاللاھنىڭ

ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھيىنى
(پەيغەمبەرلەرگە) ئېلىپ چۈشكۈچى
پەرىشتىلەر بىلەن قەسەمكى

عَذْرَاءُ ج عَذَارَى وَ عَذَارٍ وَ عَذْرَوَاتٌ: قىز؛ تېشىلمىگەن
مەرۋايىت.

أَرْضٌ عَذْرَاءُ: بوز يەر.

غَابَةٌ عَذْرَاءُ: ئىپتىدائىي ئورمان، تەبىئىي ئورمان.

فَتَاةٌ عَذْرَاءُ: قول تەگمىگەن قىز.

الْعَذْرَاءُ: مەريەم (ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى).

عَذْرَاوِيَّةٌ: قىزلىق، ئېپپەتلىك.

عُذْرَةٌ: قىزلىق.

أَبُو عُذْرَةِ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇئەللىپى.

«يُعْطِي الْمُجْتَمَعُ الإِسْلَامِيُّ أَهَمِّيَّةً لِعُذْرَةِ الْفَتَاتِ»:
مۇسۇلمانلار جامائەسى قىزلارنىڭ قىزلىقىغا
ئەھمىيەت بېرىدۇ.

عُذْرِيٌّ: قىزلىق؛ پاك، ئېپپەتلىك، دىيانەتلىك،
ساپ.

حُبٌّ عُذْرِيٌّ: پاك مۇھەببەت، مەنىۋى مۇھەببەت.

الْهَوَى الْعُذْرِيُّ: پاك مۇھەببەت، چىن مۇھەببەت.

عَذَفَ يَعْذِفُ عَذْفًا مِنَ الطَّعَامِ: تاماقنى تېتىپ باقتى.

عَذْفٌ: ئازغىنە يېمەكلىك.

عَذَقَ يَعْذِقُ عَذْقًا النَّخْلَةَ: خورما دەرىخىنى چاتتى.

عِذْقٌ ج أَعْذَاقٌ وَ عُذُوقٌ: بىر تىزىق، بىر زىخ، بىر
باغلام، بىر ساپاق؛ پۈپۈكسىمان گۈل؛
پۇتاقلىق شاخ.

عَذِقٌ: ھوشيار، زېرەك.

طَيِّبٌ عَذِقٌ: خۇش پۇراق.

عَذَلَ يَعْذِلُ عَذْلًا: تەنبىھ بەردى، تاپا ـ تەنە قىلدى،
مالامەت قىلدى.

عَذْلٌ . عَذَلٌ: مالامەت قىلماق، ئەيىبلىمەك، تاپا ـ
تەنە قىلماق.

لَا فَائِدَةَ مِنَ الْعَذَلِ: مالامەت قىلىشنىڭ پايدىسى
يوق.

«سَبَقَ السَّيْفُ الْعَذَلَ» ‹مثل›: قولدىن كەتكەننى
ئورنىغا كەلتۈرگىلى بولمايدۇ، ئۆتكەنگە
سالاۋات.

«يَا عَاذِلِي هَلَّا كَفَفْتَ عَنْ عَذْلِي»: ئى مېنى مالامەت
قىلغۇچى، مېنى مالامەت قىلىشنى
توختاتساڭچۇ؟

عُذُلٌ: قاتتىق ئىسسىق.

أَيَّامُ عُذُلٍ: ئىسسىق كۈنلەر.

عَذَمَ يَعْذِمُ عَذْمًا: ئۆزىنى قوغدىدى.

عَذَمَ الْفَرَسُ: ئات جۈجەينى چىشلىۋالدى.

عَذَمَهُ: مالامەت قىلدى.

عَذِمَ يَعْذَمُ عَذْمًا: تىللىدى.

عُذُوبَةٌ: مەززىلىك، تەملىك.

عَذُولٌ: كايىغۇچى، مالامەت قىلغۇچى،
ئەيىبلىگۈچى.

عَذِيٌ ج أَعْذَاءُ: يامغۇر بىلەنلا سۇغىرىلىدىغان
زىرائەت؛ شورسىز يەر.

عَذِيمَةٌ ج عَذَائِمُ: مېۋىسىنىڭ ئۇرۇقى يوق خورما
دەرىخى.

عَرَا يَعْرُو عَرْوًا فُلَانًا الأَمْرُ: پالانىغا بىر ئىش دۇچ
كەلدى.

عَرَتْهُ دَهْشَةٌ: ئۇنى قورقۇنچ بېسىۋالدى.

«عَرَاهُ الْمَرَضُ»: كېسەل بولدى.

«عَرَاهُ التَّعَبُ»: چارچاپ قالدى.

عَرَاءٌ ج أَعْرَاءُ: دالا، ئۆزلەڭلىك، ئوچۇقچىلىق.

بَاتَ فِي الْعَرَاءِ: دالىدا تۈنىدى.

جَلَسُوا فِي الْعَرَاءِ: ئۇلار ئۆزلەڭلىكتە ئولتۇرۇشتى.

﴿فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇنى بىز
(دېڭىز ساھىلىدىكى) بىر قۇرغاق يەرگە
(بېلىقنىڭ قارنىدىن) ئاتتۇق. ئەينى ۋاقىتتا
ئۇ كېسەل ئىدى.

عَرَائِسِيٌّ: ئەر-خوتۇنلۇق؛ تويىنىڭ، توي مۇراسىمىنىڭ.

عَرَاةٌ: سوغۇق، مەيدان، قورۇ.

عَرَادَةٌ: چىشى چېكەتكە، هال، هالەت، ئەھۋال.

هُوَ فِي عَرَادَةِ خَيْرٍ: ئۇنىڭ ئەھۋالى ياخشى.

عَرَارَةٌ: ئەخلاقسىزلىق، قوپاللىق، قاتتىقلىق، چېكەتكە، ئىگىلىك هوقۇقلۇق، مەرتىۋە، ئۇغۇلچى ئايال.

عِرَاضٌ: چېچىلاڭغۇ.

عُرَاضَةٌ: سوۋغا، ئىنئام.

عُرَاعِرٌ ج عَرَاعِرُ: ئالىيجاناب، ئېسىلزادە.

عَرَاعِرُ مِنَ الْجِمَالِ: سېمىز تۆگە.

عِرَافَةٌ: رەمل باقماق، پال ئاچماق.

عِرَاقٌ ج أَعْرِقَةٌ وَ عُرُقٌ: دېڭىز قىرغىقى، دېڭىز ساھىلى.

عَرَاقُ الظُّفْرِ: تىرناق گۆشى.

عَرَاقَةٌ: چوڭقۇرلاشماق، يىلتىز تارتماق، سىڭىپ كىرمەك، ئىزچىللىق.

عِرَاقَةُ الْحَرْفِ: ھەرپنىڭ قۇيرۇقى.

عِرَاقِيٌّ: ئىراقنىڭ، ئىراقلىق.

إِوَزٌّ عِرَاقِيٌّ: ئاق قۇ.

عَرَاقِيَّةٌ: تەرلىك.

الْجُمْهُورِيَّةُ الْعِرَاقِيَّةُ: ئىراق جۇمھۇرىيىتى.

عِرَاكٌ: ئېلىشماق، جەڭ قىلىشماق، ئۇرۇشماق.

عِرَانٌ: نەيزىنى چىڭىتىدىغان مىخ؛ چوڭ دەرەخ؛ يىراق جايدىكى قورۇ جاي؛ تۆگىنىڭ بۇرنىغا ئۆتكۈزۈلىدىغان چۇلۇك؛ ئۇرۇش، جەڭ؛ سىرتلان ئۆۋىسى؛ هايۋانلارنىڭ قوتىنى؛ كېسىلى؛ ئوخشىشى؛ رەقىبى.

عَرَبَ يَعْرِبُ عَرَبًا الطَّعَامَ: تاماق يېدى.

عَرُبَ يَعْرُبُ عُرُوبَةً وَ عُرُوبِيَّةً وَ عَرَابَةً وَ عَرَابًا وَ عُرُوبًا: ئەرەبچىنى پاساھەتلىك سۆزلىدى.

عَرُبَ لِسَانُهُ: ئۇنىڭ تىلى پاساھەتلىك بولدى.

عَرَبٌ وَ عُرْبٌ ج أَعْرُبٌ وَ عُرُوبٌ: ئەرەب، ئەرەب مىللىتى.

عَرَبٌ عَرَبِيَّةٌ: ساپ ئەرەب.

عَرَبٌ مُتَعَرِّبَةٌ: ساپ ئەرەب.

عَرَبٌ مُسْتَعْرِبَةٌ: ئەرەبلەشكەن ئەرەب.

عَرَبٌ عَارِبَةٌ: ساپ ئەرەب، قان سىستېمىسىغا مەنسۇپ ئەرەب.

عُرْبَانٌ: كۆچمەن ئەرەب.

عُرْبَانٌ ج عَرَابِيْنُ: زاكالەت پۇلى.

عَرَبَةٌ ج عَرَبٌ وَ عَرَبَاتٌ: تېز ئاقىدىغان دەريا.

عَرَبَةٌ ج عَرَبَاتٌ: هارۋا، قاتناش قوراللىرى.

عَرَبَةُ أُجْرَةٍ: كىرا هارۋىسى.

عَرَبَةُ الأَطْفَالِ: غالتەك هارۋا.

عَرَبَةُ السِّجْنِ: مەھبۇس هارۋىسى، مەھبۇسلار ماشىنىسى.

عَرَبَةُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ: يولۇچىلار پويىزى.

عَرَبَةُ الإِنْزِلاَقِ: چانا.

عَرَبَةٌ بَطِيئَةٌ: ئاستا پويىز.

عَرَبَةُ تِرَامْوَايٍ: ترامۋاي.

عَرَبَةُ الرَّشِّ: سۇ چېچىش ماشىنىسى.

عَرَبَةٌ صَغِيرَةٌ: كىچىك ماشىنا، يېنىك ئاپتوموبىل، پىكاپ.

عَرَبَةُ الْعُرْسِ: توي ماشىنىسى.

عَرَبَةُ الصِّهْرِيجِ: سۇ، ماي توشۇش ماشىنىسى.

عَرَبَةُ مُسْتَشْفَى: دالا دوختۇرخانىسى، هەرىكەتچان دوختۇرخانا.

عَرَبَةٌ كَبِيرَةٌ لِنَقْلِ الْبَضَائِعِ: يۈك توشۇش ماشىنىسى.

عَرَبَةٌ مُسَطَّحَةٌ: ئۈستى ئوچۇق ماشىنا.

عَرَبَةُ النُّزْهَةِ: ساياھەت ماشىنىسى.

عَرَبَةُ نَوْمٍ: ياتاقلىق ۋاگون، ئوپا.

عَرَبَةُ يَدٍ بِعَجَلَةٍ وَاحِدَةٍ: بىر چاقلىق غالتەك هارۋا.

عَرَبَةُ يَدٍ: قول هارۋىسى.

عَرْبَدَ يُعَرْبِدُ عَرْبَدَةً: ئەخلاقسى ناچارلاشتى، پاراكەندىچىلىك سالدى.

عُرْبَدَةٌ: تەرتىپسىز، بىسەرەمجانلىق، غۇلغۇلا، ئىسيان، قىزغىلاڭ كۆتۈرمەك، پاراكەندىچىلىك تۇغدۇرماق.

عِرْبِيدٌ: جوداكەش، مۇتتەھەم، زوراۋان، لوكچەك، توپىلاڭچى.

عَرْبَسَ يُعَرْبِسُ عَرْبَسَةً: قالايمىقانلاشتۇردى، مالىماتاڭ قىلدى.

عَرْبَنَ يُعَرْبِنُ عَرْبَنَةً: زاكالەت پۇلى تاپشۇردى، رەنىگە قويدى.

عُرْبُونٌ وَ عَرَبُونٌ ج عَرَابِيْنُ: زاكالەت پۇلى.

عَرَبِيٌّ: ئەرەبچە، ئەرەب تىلى، ئەرەبى؛ ئەرەبىستانلىق، ئەرەبكە مەنسۇپ؛ قىرلىق.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، سىلەرنى چۈشەنسۇن، دەپ ئۇنى ئەرەبچە قۇرئان قىلىپ نازىل قىلدۇق.

الْكَرَمُ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب مەردلىكى.

عَرَبِيَّةٌ: ئەرەب ئايال.

الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب تىلى.

كَلِّمْهُ بِالْعَرَبِيَّةِ: ئەرەبچە سۆزلىدى.

اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب تىلى.

الْقَوْمِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب مىللىتى، ئەرەب مىللەتچىلىكى.

الْوَحْدَةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب بىرلىكى.

الْجُمْهُورِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ: ئەرەب بىرلەشمە جۇمھۇرىيىتى.

الْمَمْلَكَةُ الْعَرَبِيَّةُ السَّعُودِيَّةُ: سەئۇدى ئەرەبىستان مەملىكىتى، ئەرەبىستان پادىشاھلىقى.

«قَامَتِ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِتَعْرِيبِ التَّعْلِيمِ بَعْدَ إِسْتِقْلَالِهَا»: ئەرەب دۆلەتلىرى مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن مائارىپتا ئەرەب تىلىنى قوللىنىشقا باشلىدى.

عَرَتَ يَعْرُتُ / يَعْرِتُ عَرْتًا الرَّمْحُ: نەيزە، پۇختا بولدى.

عَرَتَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

عَرْتَبَةٌ: بۇرۇن.

عَرَجَ وَ عَرِجَ يَعْرَجُ عَرَجًا وَ عَرَجَانًا الرَّجُلُ: ئاقساپ ماڭدى.

عَرَجَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى.

عَرَجَ يَعْرُجُ عُرُوجًا وَ مَعْرَجًا: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى.

عَرَجَ فِي السُّلَّمِ: شوتىغا چىقتى.

﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ﴾ «قرآن»: پەرىشتىلەر ۋە روھ (يەنى، جىبرىئىل) ئاللاھقا ئۆرلەيدۇ.

عَرَجٌ ـ عَرَجَانٌ: ئاقساپ ماڭماق.

عُرْجُدٌ: خورما، ئۈزۈم قاتارلىقلارنىڭ ساپىقى.

عُرْجُونٌ ج عَرَاجِيْنُ: خورما، ئۈزۈم قاتارلىقلارنىڭ ساپىقى.

﴿حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ «قرآن»: ئۇ (ئاخىرقى مەنزىلگە) يېتىپ بارغاندا، خورمىنىڭ قۇرۇپ قالغان شېخىغا ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ.

عَرَدَ يَعْرُدُ عَرْدًا الْحَجَرَ: يىراققا تاش ئاتتى.

عَرَدَ يَعْرُدُ عُرُودًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك مايسا بولدى.

عَرَدَ الشَّيْءُ: نەرسە توم بولدى.

عَرِدَ يَعْرَدُ عَرَدًا: قاچتى.

عَرْدَسَ يُعَرْدِسُ عَرْدَسَةً فُلَانًا: پالاننى يەرگە باستى، يىقىتتى.

عَرَّ يَعِرُّ عَرَارًا الظَّلِيْمُ: زۇلۇم قىلىنغۇچى تووۋلىدى.

عَرَّ يَعُرُّ عَرًّا: ھاقارەتلىدى، رەسۋا قىلدى، ئەيىبلىدى.

عَرَّتِ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى.

عَرٌّ: شەرمەندىلىك، خورلۇق، رەسۋاچىلىق؛

گۇناھ، نۇقسان.

عُرٌّ . عُرَّةٌ: قوتۇر كېسەلى، قىچىشقاق؛ قۇش مايىقى، پىگىت.

عُرَّا الْوَادِي: جىلغىنىڭ ئىككى قىرغىقى.

عَرَّابٌ ج عَرَّابُونَ: ھارۋا ياسىغۇچى؛ چوقۇندۇرۇش ھاسىسى.

عَرَّاتٌ: قاتتىق تەۋرىنىش.

عَرَّاتٌ مِنَ الْبَرْقِ: قاتتىق چاقماق چاقماق.

عَرَّادَةٌ ج عَرَّادَاتٌ: قوندالىق ئوقيا (مىخانىكىلىق كۈچ بىلەن ئېتىلىدىغان بىر خىل ئوقيا).

عَرَّاصٌ: گۈلدۈرمامىلىق بۇلۇت.

عَرَّافٌ ج عَرَّافُونَ: پالچى، رەمچى، مۇنەججىم.

«مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَصَدَّقَهُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا» ‹حديث›: كىمكى رەمبالنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن بىر ئىشنى سوراپ، ئۇنىڭغا ئىشەنسە، ئۇ كىشىنىڭ 40 كۈنلۈك نامىزى قوبۇل بولمايدۇ.

لَمْ تَتَحَقَّقْ نُبُوءَةُ الْعَرَّافِيْنَ: پالچىلارنىڭ ئالدىنئالا ئېيتقان سۆزى ئىشقا ئاشمىدى.

عَرَّبَ يُعَرِّبُ تَعْرِيبًا الرَّجُلُ بِحُجَّةٍ: دەلىل- ئىسپاتلىرىنى ئوچۇق - ئاشكارا بايان قىلدى.

عَرَّبَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلدى.

عَرَّجَ يُعَرِّجُ تَعْرِيجًا عَلَيْهِ: مايىل بولدى، بۇرۇلدى.

عَرَّجَ بِالْمَكَانِ: بىر جايغا چۈشتى، بىر جايدا تۇردى.

عَرَّدَ يُعَرِّدُ تَعْرِيدًا النَّجْمُ: يۇلتۇز غەربكە مايىل بولدى.

عَرَّدَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن چەتنىدى.

عَرَّزَ يُعَرِّزُ تَعْرِيزًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى.

عَرَّسَ يُعَرِّسُ تَعْرِيسًا الْمُسَافِرُونَ: يولۇچىلار دەم ئېلىشقا چۈشتى.

عَرَّشَ يُعَرِّشُ تَعْرِيشًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا تۇرۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

عَرَّشَ الْبَيْتَ: ئۆي ياسىدى.

عَرَّشَ الطَّائِرُ: قۇش ئىككى قانىتى بىلەن سايە تاشلىدى.

عَرَّشَ الْكَرَمَ: تەكنى باراڭغا ئالدى.

عَرَّصَ يُعَرِّصُ تَعْرِيصًا اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلاپ قۇرۇتتى.

عَرَّضَ يُعَرِّضُ تَعْرِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى توغرىلىدى، توغرا قىلدى.

عَرَّضَ الْمَلَابِسَ لِلشَّمْسِ: كىيىمنى ئاپتاپقا سالدى.

عَرَّضَ بِهِ: ئىشارەت قىلدى، كىنايە قىلدى.

عَرَّضَهُ لِكَذَا: ئۇچراتتى، دۇچار قىلدى.

«عَرَّضَ نَفْسَهُ لِلشَّمْسِ»: ئۆزىنى ئاپتاپقا سالدى.

«عَرَّضَ لِلْخَطَرِ»: خەتەرگە يولۇقتۇردى.

«كَانَتِ الطَّرِيقُ ضَيِّقَةً فَعَرَّضَهَا الْعُمَّالُ»: تار يولنى ئىشچىلار كېڭەيتتى.

عَرَّفَ يُعَرِّفُ تَعْرِيفًا: تەرىپلىدى، چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى؛ زىننەتلىدى.

عَرَّفَ الرَّجُلَ بِالرَّجُلِ: تونۇشتۇردى.

﴿فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ﴾ ‹قرآن›: ئۇ (يەنى ھەفسە) ئۇنى (يەنى مەخپىي سۆزنى) (ئائىشەگە) ئېيتىپ قويغان. ئاللاھ بولسا، سىرنىڭ ئاشكارىلانغانلىقىنى (پەيغەمبەرگە) بىلدۈرگەن چاغدا، ئۇ (يەنى، پەيغەمبەر) ئۇنىڭغا (يەنى ھەفسەگە) ئۇ (يەنى ھەفسە) ئاشكارىلاپ قويغان سۆزلەرنىڭ بەزىسىنى ئېيتتى (يەنى، يۈزىگە سالدى).

عَرَّقَ يُعَرِّقُ تَعْرِيقًا الْحَرُّ الشَّدِيدُ: قاتتىق ئىسسىق ئۇنى تەرلەتتى.

عَرَّقَ الشَّجَرُ: دەرەخ يىلتىز تارتتى.

عَرَّقَ الْخَمْرَ: ھاراققا سۇ قوشتى.

عَرِّقَ الرَّجُلُ: كىشىنىڭ نەسەبى ئېسىل بولدى.

عَرَّمَ يُعَرِّمُ تَعْرِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

عَرَّمَ التُّرَابَ: توپىنى توپلىدى، دۆۋىلىدى.

عَرَّى يُعَرِّي تَعْرِيَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى سالدۇرۇۋەتتى، يالىڭاچلىۋەتتى.

عَرَّاهُ: ئۇنى ئېچىپ تاشلىدى.

عَرَّاهُ مِنَ الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشتىن خالاس قىلدى، ئىشتىن بوشاتتى.

عِرِّيسٌ . عِرِّيسَةٌ: شىرنىڭ ئۇۋىسى.

عَرَزَ يَعْرِزُ عَرْزًا الشَّيْءُ: نەرسە قاتتىق بولدى.

عَرَزَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتىۋالدى.

عَرَزَهُ: ئۇنى مالامەت قىلدى.

عَرِزَ يَعْرِزُ عَرَزًا الشَّيْءُ: نەرسە تۈگۈلۈۋالدى، قورۇلۇۋالدى.

عَرِزَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى.

عِرْزَالٌ ج عَرَازِيلُ: كەپە، ئالچۇق.

عَرَسَ يَعْرُسُ عَرْسًا: چەتنەپ كەتتى، تۇردى.

عَرَسَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن چەتنەپ كەتتى.

عَرِسَ يَعْرَسُ عَرَسًا: مەغرۇرلاندى، غادايدى.

عَرِسَ مِنَ الشَّيْءِ: ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ قالدى.

عَرِسَ الشَّيْءُ: نەرسە قاتتىق بولدى، كۆچىيىپ كەتتى.

عَرِسَ الشَّرُّ بَيْنَ الْقَوْمِ: يامانلىق يامراپ كەتتى.

عَرِسَ فُلَانٌ: كۆرۈشنى داۋاملاشتۇردى.

عَرِسَ الْوَلَدُ بِأُمِّهِ: بالا ئانىسىدىن ئايرىلدى.

عُرْسٌ ج أَعْرَاسٌ: توي، توي مۇراسىمى.

وَلِيمَةُ الْعُرْسِ: توي مەركىسى، توي زىياپىتى.

«حَضَرَ عُرْسَهُ كِبَارُ الْقَوْمِ»: ئۇنىڭ توي مەرىكىسىگە چوڭ ئەربابلار قاتناشتى.

عُرْسٌ ذَهَبِيٌّ: ئالتۇن توي (ياۋروپالىقلارنىڭ 50 يىللىق توي خاتىرىلەش كۈنى).

عُرْسٌ فِضِّيٌّ: كۈمۈش توي (ياۋروپالىقلارنىڭ 40 يىللىق توي خاتىرىلەش كۈنى).

عِرْسٌ ج أَعْرَاسٌ: (ئاياللىق) ئېرى، (ئەرنىڭ) ئايالى؛ چىشى شىر.

إِبْنُ عِرْسٍ: ئاغمىخان.

عَرْسٌ ج أَعْرَاسٌ: تانا، ئارغامچا؛ چېدىرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۈۋرۈك.

عَرَشَ يَعْرِشُ عُرُوشًا بِالْمَكَانِ: مەلۇم جايدا ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

﴿وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ﴾ ‹قرآن›: پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوۋمىنىڭ سالغانلىرى (يەنى ئىمارەتلىرى)نى ۋە ياسىغانلىرىنى (يەنى، باغلىرى ۋە ئېكىنزارلىقلىرى)نى ۋەيران قىلدۇق.

عَرَشَ الْبَيْتَ: ئۆي سالدى.

عَرَشَ الْبِئْرَ: قۇدۇققا تاش تىزدى.

عَرَشَ الْكَرْمَ: تەكنى باراڭغا ئالدى.

عَرَشَ يَعْرِشُ وَ عَرَشَ يَعْرُشُ عَرْشًا: سايىۋەن ياسىدى.

عَرَّشَ الْبَيْتَ: ئۆينى ياپتى.

عَرْشٌ ج عُرُوشٌ وَ أَعْرَاشٌ وَ عُرْشٌ وَ عِرَشَةٌ / عِرْشَةٌ: تەخت؛ ئەرش؛ ئۆينىڭ تۆرى؛ ساراي؛ سايىۋەن، ساتما.

«لَكَ الْحَمْدُ يَا ذَا الْعَرْشِ خَالِقَ أَكْوَانٍ عَلَى مَا فَرَغْنَا عَنْهُ مِنْ شَيْدِ بُنْيَانٍ»: بارلىق مەۋجۇداتنىڭ ياراتقۇچىسى، ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى (ئاللاھ)غا چەكسىز ھەمدۇ سانالار بولسۇنكى، بىز قۇرۇلۇش ئىشىنى تاماملاپ بولدۇق.

عَرْشُ الْمَلِكِ: پادىشاھنىڭ تەختى.

﴿وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇ چوڭ ئەرشكە ئىگە ئىكەن.

خِطَابُ عَرْشٍ: پادىشاھلىق دۆلەتلەردە پارلامېنت يىغىنىدىكى ئېچىلىش نۇتقى.

أَجْلَسَهُ عَلَى الْعَرْشِ: ئۇنى تەختىدە ئولتۇرغۇزدى،

ئۆنى قوللىدى.

أَنْزَلَهُ عَنِ الْعَرْشِ: ئۇنى تەختتىن چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى.

إِعْتَلَى الْعَرْشَ: پادىشاھلىق تەختىگە چىقتى.

عَرْشُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ ئۇۋىسى.

عَرْشُ الْكَرْمِ: تاللىنىڭ بېدىشى.

عَرِضَ يَعْرِضُ عَرَضًا الرَّجُلُ: خۇشال بولدى، شوخ بولدى، تېتىك بولدى.

عَرِضَ الْبَرْقُ: چېقىن چاقتى.

عَرِضَ يَعْرَضُ عَرَضًا الرَّجُلُ: خۇشال بولدى، تېتىك بولدى، روھلۇق بولدى.

عَرْصَةٌ ج عَرَصَاتٌ وَ عِرَاصٌ: قورۇ، ھويلا، سەينا، مەيدان، بوش يەر.

عَرَضَ يَعْرِضُ عَرْضًا الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى، ئېچىپ تاشلىدى؛ قانات يايدۇردى؛ تەلەپ قىلدى.

عَرَضَ الْمَتَاعَ: تاۋارنى كۆرگەزمىگە قويدى، تىزدى.

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ...﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بىز ئامانەتنى (يەنى، پەرزلەرنى ۋە شەرىئەت تەكلىپلىرىنى) ئاسمانلارغا ... تەڭلىدۇق.

عَرَضَ الْقَضِيَّةَ عَلَى فُلَانٍ: مەسىلىنى پالانىغا تاپشۇردى.

عَرَضَ لَهُ: ئۇنىڭغا يولۇقتى، ئۇچرىدى، توغرا بولدى.

«سَيُعْرَضُ الْفِيلْمُ فِي السَّاعَةِ السَّابِعَةِ فَإِذَا لَمْ نَذْهَبْ مُسْرِعِينَ فَسَنَكُونُ مُتَأَخِّرِينَ بِالتَّأْكِيدِ»: كىنو سائەت يەتتىدە قويۇلىدۇ، تېز بارمىساق چوقۇم كېچىكىمىز.

عَرَضَ رَأْيًا: تەكلىپ بەردى، كۆز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

عَرَضَ الْجُنْدَ: قوشۇننى كۆزدىن كەچۈردى، قوشۇننى پاراتتىن ئۆتكۈزدى.

عَرَضَ لَهُ عَارِضٌ: ئۇنىڭغا توسالغۇ پەيدا بولدى، توسالغۇغا ئۇچرىدى.

عُرِضَ: سارالڭ بولۇپ قالدى.

عَرَضَ يَعْرِضُ وَ عَرِضَ يَعْرَضُ عَرضًا لَهُ فِكْرًا: ئويلىدى، ئېسىگە ئالدى.

عَرُضَ يَعْرُضُ عِرَضًا وَ عَرَاضَةً الشَّيْءُ: نەرسە كېڭەيدى.

عَرْضٌ: كۆرسەتمەك، يەتكۈزۈپ بەرمەك، تەكلىپ بەرمەك؛ ھەدىيە قىلماق.

غُرْفَةُ الْعَرْضِ: كۆرگەزمە زالى.

يَوْمُ الْعَرْضِ: ئەڭ ئاخىرقى كۈن، قىيامەت كۈنى.

فِي عَرْضِ كَلَامِهِ: سۆزلەش جەريانىدا.

عَرْضُ حَالٍ: ئىلتىماسنامە، ئەرز-ھال، ئەھۋال بايان قىلىش.

عَرْضُ الْمَسْرَحِيَّةِ: تىياتىر قويماق.

عَرْضُ أَزْيَاءٍ: مودا كىيىم كۆرستىش.

عَرْضٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي پارات.

عَرْضٌ ج عُرُوضٌ: مال-ماتا، ئۆي سايمانلىرى؛ كەڭلىك، توغرىسى.

بِالْعَرْضِ عَرْضًا: توغرا تەرىپى، يانتۇ تەرىپى.

﴿سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىنى، كەڭلىكى ئاسمان-زېمىندەك كېلىدىغان جەننەتنى قولغا كەلتۈرۈڭلار.

«لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرْضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ» «حديث»: پۇل-مالنىڭ كۆپلۈكى بايلىق ئەمەس، ھەقىقىي بايلىق روھىي بايلىقتۇر.

«أَعْطَيْتُهُ فِي مُقَابِلِ هَذِهِ السِّلْعَةِ عُرُوضًا»: بۇ مالنىڭ باراۋىرىگە ئۇنىڭغا مال بەردىم.

عَرْضٌ ج أَعْرَاضٌ: كەڭ، كەڭلىك، توغرىسى.

بِالْعَرضِ. عَرْضًا: توغرىسىغا.

طُولًا وَعَرْضًا: ئۇزۇنسىغا ۋە توغرىسىغا.

خَطّ الْعَرْض:پاراللېل، كەڭلىك.

«تَثْقُلُ فِي طُولِ الْبِلَادِ وَ عَرْضِهَا»: مەملىكەتنىڭ ھەممە يېرىنى ئايلانماقتا.

عَرَضٌ ج أَعْرَاضٌ: ماھىيەت، مېجەز، خاراكتېر؛ غەنىيمەت، سوۋغا؛ ۋاقىتلىق، داۋاملىق يوق؛ ئۆتكۈنچى، تاسادىپىي؛ مال ـ مۈلۈك.

عَرَضٌ (فِي الطب): كېسەللىك ئالامىتى.

﴿تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ﴾ «قۇرئان»: سىلەر دۇنيا مەنپەئىتىنى كۆزلەيسىلەر، ئاللاھ سىلەرگە ئاخىرەتنى كۆزلەيدۇ.

عَرَضُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

بَدَأَتْ عَلَيْهِ أَعْرَاضُ الْمَرَضِ: ئۇنىڭغا كېسەل ئالامەتلىرى كۆرۈندى.

عَرَضًا: تاسادىپىي، ئۆتكۈنچى، ئېتىپاقەن، تۇيۇقسىز.

لَمْ يَأْتِ ذَالِكَ عَرَضًا: بۇ تاسادىپىي بولغان ئەھۋال ئەمەس.

حَدَثَ هَذَا عَرَضًا: بۇ تاسادىپىي يۈز بەردى.

عَرَضِيٌّ: تاسادىپىيلىق، ئويلاپ باقمىغان، كۈتۈلمىگەن ئىش.

عِرْضٌ ج أَعْرَاضٌ: ساداقەت، نومۇس، شەرەپ، ئابرۇي.

بَيْعُ الْعِرْضِ: نومۇسىنى ساتماق.

هَتْكُ الْعِرْضِ: ھاقارەت قىلماق، داغ تەگكۈزمەك، ئابرۇيىنى تۆكمەك، نومۇسىنى بۇلغىماق.

«مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ رَدَّ اللهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ» «حەدىث»: كىمكى بىر مۇسۇلمان قېرىندىشىنىڭ غەيۋىتى قىلىنغان يەردە ئۇنىڭ ئابرۇيىنى ساقلاپ قالسا، ئاللاھتائالا قىيامەت كۈنى ئۇنى دوزاختىن ساقلاپ قالىدۇ.

نَقِيُّ الْعِرْضِ: پاك، ئالىيجاناب.

«صَانَ عِرْضَهُ وَ حَافَظَ عَلَى أَعْرَاضِ النَّاسِ»: ئۆزىنىڭ ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى ساقلىدى.

عُرْضٌ ج عِرَاضٌ: يان، ياقا، چەت.

عُرْضُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

ضَرَبَ بِكَلَامِهِ عُرْضَ الْحَائِطِ: ئۇنىڭ سۆزىنى بىر تىيىنغا ئالمىدى، ئېلىپ ئالمىدى، پەرۋا قىلمىدى.

فِي عُرْضِ الْأُفُقِ: ئۇپۇق يۈزىدە.

عُرْضُ الْحَدِيثِ: سۆزنىڭ مۇھىم قىسمى.

عُرْضُ الْجَبَلِ: تاغ باغرى.

عُرْضُ النَّاسِ: پۇقرا، ئاددىي كىشىلەر.

عَرْضَانِيٌّ: توغرىسىغا.

قِطَاعٌ عَرْضَانِيٌّ: توغرا كەسمە.

عُرْضَةٌ: نىشان، مەقسەت، غەرەز.

عُرْضَةٌ لِكَذَا: دۇچ كېلىپ قالماق، يولۇقۇپ قالماق.

﴿وَلَاتَجْعَلُوا اللهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ﴾ «قۇرئان»: ... قاتارلىق ئىشلارغا قەسەم شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلىشقا) ئاللاھنى توسالغۇ قىلماڭلار (يەنى، ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىشنى ياخشى ئىشلارنى قىلماسلىقنىڭ سەۋەبى قىلماڭلار).

عُرْضَةٌ لِلْمَرَضِ: كېسەلگە دۇچار بولماق.

عُرْضَةٌ لِلْخَطَرِ: خەتەرگە يولۇقماق.

جَعَلَهُ عُرْضَةً لِكَذَا: ئۇنى نىشان قىلىۋالدى.

عُرْضِيٌّ: كازارما، لاگېر.

عَرَطَ يَعْرُطُ عَرْطًا عِرْضَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى، يامان گېپىنى قىلدى.

عَرْعَرَ يُعَرْعِرُ عَرْعَرَةً الْقِنِّينَةَ: پورۇپكىنى ئەتتى.

عَرْعَرَ الْعَيْنَ: كۆزنى ئويۇۋالدى.

عَرْعَرٌ: تاغ ئارچىسى.

عُرْعُرٌ: ناچار، ئەخلاقسىز.

عَرَفَ يَعْرِفُ مَعْرِفَةً وَ عِرْفَانًا: بىلدى، تونۇدى.

عَرَفَ الْأَمْرَ: ئىشتىن خەۋەردار بولدى.
﴿تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾ ‹قرآن›: ... ھەقىقەتنى تونۇغانلىقلىرىدىن ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرىسەن.
عَرَفَ صَدِيقَهُ مِنْ عَدُوِّهِ: كىمنىڭ دوست، كىمنىڭ دۈشمەنلىكىنى چۈشىنىۋالدى.
عَرَفَ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ: ھەقىقىي تونۇدى.
عَرُفَ يَعْرُفُ عَرْفًا وَ عَرَافَةً: يول باشلىغۇچى بولدى؛ ئونبېشى بولدى، باشقۇرغۇچى بولدى؛ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولدى.
عَرْفٌ: خۇش پۇراق، خۇش ھىد.
لِهَذِهِ الزُّهُورِ عَرْفٌ طَيِّبٌ: بۇ چېچەكلەر ناھايىتى خۇش پۇراقلىق.
عُرْفٌ ج عُرَفٌ وَ أَعْرَافٌ: ياخشىلىق، مەرھەمەت، سېخىيلىق؛ ئۆرپ-ئادەت؛ ئىستىلا؛ بىنا.
عُرْفُ الدِّيكِ: توخۇ پۆپۈكى، تاج، تاجىگۈل.
عُرْفُ الْفَرَسِ: ئاتنىڭ يالى.
﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ﴾ ‹قرآن›: ئەپۇنى دوست تۇتقىن، ياخشىلىقنا بۇيرۇغىن.
عُرْفُ اللِّسَانِ: تىل ئىستىلاھى، تىل ئادىتى.
جَاءَ الْقَوْمُ عُرْفًا: كىشىلەر بەزىسىنىڭ ئارقىسىدىن بەزىسى كەلدى.
﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا﴾ ‹قرآن›: ئارقىمۇئارقا چىققۇچى (لەرزان شامالار بىلەن قەسەمكى)، ...
الْعُرْفُ السِّيَاسِيّ: دىپلوماتىك ئەدەپ-قائىدە.
الْعُرْفُ التِّجَارِيّ: سودا رەسمىيىتى.
عُرْفُ الشَّرْعِ: شەرئەت قائىدىسى، ئادەت قانۇنى، قائىدە رەسىم.
فِي عُرْفِ الْمَادِيِّينَ: ماتېرىيالىزم نەزەرىيىسىگە ئاساسەن.
تَصَرُّفُهُ كَانَ خُرُوجًا عَنِ الْعُرْفِ: ئۇنىڭ ھەرىكىتى ئۆرپ-ئادەتكە قارىمۇقارشى ئىدى.
الْعُرْفُ الدَّوْلِيّ: خەلقئارالىق قائىدە-يوسۇن.
عَرَفَاتُ: ئەرەپات تېغى (مەككە شەھىرىنىڭ شەرقىدە مەككىگە 12 چاقىرىم كېلىدىغان تۆزلەڭلىك بولۇپ، ھاجىلار ئەرەپە كۈنى كۈن چىققاندىن باشلاپ، كۈن پاتقۇچە بولغان ئارىلىقتا مەلۇم پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىدىغان جاي).
يَوْمُ عَرَفَاتَ: زۇلھەججىنىڭ 9- كۈنى.
﴿فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾ ‹قرآن›: ئەرەپاتتىن قايتقان چېغىڭلاردا مەشئەرى ھەرامدا (يەنى، مۇزدەلىفەدە) ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار.
عِرْفَانٌ: ئىلىم، بىلىم، مەرىپەت؛ بىلدۈرمەك، ئۇقتۇرماق، تونۇشتۇرماق.
عِرْفَانٌ بِالْجَمِيلِ: ياخشىلىقنى بىلمەك، مىننەتدار بولماق، تەشەككۈر ئېيتماق.
«عِرْفَانُ الْجَمِيلِ يَرْفَعُ قَدْرَ الرَّجُلِ»: قىلغان ياخشىلىقنى بىلىش كىشىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى ئۆستۈرىدۇ.
يَوْمُ عَرَفَةَ: ئەرەپە كۈنى (زۇلھەججىنىڭ 9- كۈنى ھاجىلار ئەرەپاتقا چىقىدىغان كۈن).
عُرْفِيٌّ: ئۆرپ-ئادەت، قائىدە-يوسۇنغا ئاساسەن.
قَانُونٌ عُرْفِيٌّ: ئادەت قانۇنى.
حُكْمٌ عُرْفِيٌّ: ھەربىي تۈزۈم، ھەربىي قانۇن، ھەربىي ھالەت بۇيرۇقى.
«وَقَعَ إِنْقِلَابٌ عَسْكَرِيٌّ وَأُعْلِنَتِ الْأَحْكَامُ الْعُرْفِيَّةُ»: ھەربىي ئۆزگىرىش يۈز بېرىپ، ھەربىي قانۇن جاكارلاندى.
مَحْكَمَةٌ عُرْفِيَّةٌ: ھەربىي سوت.
عَرِقَ يَعْرَقُ عَرَقًا: تەرلىدى، تەر چىقتى.
كَانَ الْجَوّ حَارًّا فَعَرِقَ: ھاۋا قىزىپ كېتىپ، تەرلەپ

كەتتى.

عَـرِقَ يَعْـرَقُ عَرَقًـا وَ مَعْرَقًـا الْعَظْـمَ: سـﯚڭەكنى غاجىلىدى.

عَرَقَتْهُ الْأَيَّامُ: ئۇنىڭ بېشىغا كۈن چۈشتى.

عَرَقٌ: تەر؛ ھاراق.

عَرَقٌ أَزْرَقُ: سوغۇق تەر.

عَرَقُ الْمَوتِ: ئۆلۈم ئالدىدىكى تەر.

كَانَ الْعَرَقُ يَقْطُرُ مِنْ جَبِينِهِ: ئۇنىڭ پېشانىسىدىن تەر تەپچىرەپ تۇراتتى.

نَالَ الشَّيْءَ بِعَرَقِ جَبِينِهِ: ئـۇ نەرسـىگە جاپـالىق ئىرىشتى.

يَأْكُلُ بِعَرَقِ جَبِينِهِ: ئـۇ ھـالال ئەمگىكـى بىـلەن ياشايدۇ.

عِـرْقٌ ج عُـرُوقٌ وَ أَعْـرَاقٌ وَ عِـرَاقٌ: يىلتىـز، تـۈپ، ئاساس؛ تومۇر، ئىرق، جىنس؛ كان تومۇرى، رودا تومۇرى.

عِرْقٌ سَاكِنٌ: كۆك قان تومۇر.

عِرْقٌ ضَارِبٌ: قىزىل قان تومۇر.

عِرْقُ النِّسَا: ئولتۇرغۇچ نېرۋا ئاغرىقى.

عِرْقُ السُّوسِ: چۈچۈكبۇيا.

شَرَابُ عِرْقِ السُّوسِ: چۈچۈكبۇيا شەربىتى.

عِرْقُ الْحُمْرَةِ: ئەجدىھا دەرەخ.

عِرْقُ خَشَبٍ: توغرا لىم، لىم.

عِرْقُ الذَّهَبِ: ئالتۇن يىلتىزى.

عِرْقُ الْؤُلُؤِ: مارجان قىپى.

الْعِرْقُ الْأَبْيَضُ: ئاق تەنلىك.

الْعِرْقُ الْمُغُولَانِيُّ: موڭغۇل جىنسى.

الْعِرْقُ دَسَّاسٌ: ئاتـا-ئانىنىـڭ سـۈپەتلىرى بالىـدا تېپىلىدۇ.

طَيِّبُ الْأَعْرَاقِ: ئەڭ ئېسىل، ئېسىلزادە.

عَرْقَـانٌ: تەرلىگـــــۈچى، تەر تۆككـــــۈچى، تەر ئاققۇزغۇچى.

عَرْقَبَ يُعَرْقِبُ عَرْقَبَةً الرَّجُلَ: ئويلاندى، ئۆزگەردى.

عَرْقَبَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنىڭ سىڭىرىنى كېسىۋەتتى.

عَـرْقَصَ يُعَـرْقِصُ عَرْقَـصَةً الْغُـلَامُ: بـالا ئۇسـسۇل ئوينىدى.

عَرْقَصَتِ الْحَيَّةُ: يىلان تولغاندى.

عَرْقَـلَ يُعَرْقِـلُ عَرْقَلَـةً الْأَمْـرَ: ئىـــــــشنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى، مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتى.

عَرْقَلَةٌ: توسقۇنلۇق قىلدى، توسالغۇ بولدى.

عَرْقَلَ حَرَكَةَ الْمُرُورِ: قاتناشقا توسالغۇ بولدى.

«هُنَـاكَ يَـدٌ خَفِيَّـةٌ تُعَرْقِـلُ الْمُفَاوِضَـاتِ بَيْنَهُمَـا»: بـۇ يەردە بىـر يوشـۇرۇن قـول بولـۇپ، ئـۇلار ئارىســىدىكى ســۆھبەتكە توســقۇنلۇق قىلىۋاتىدۇ.

عَرْقَلَـةٌ ج عَرَاقِيْـلُ: توســالغۇ، توســقۇنلۇق، پۇتلىكاشاڭ.

بِدُوْنِ عَرْقَلَةٍ وَ دُوْنِ خَسَائِرَ: توسالغۇسىز ۋە زىيان-زەخمەتسىز.

خَالٍ مِنَ الْعَرَاقِيْلِ وَالْمَحْظُورَاتِ: ھەرقانداق توسالغۇ ۋە چەكلىمىدىن خالىي.

عَرَاقِيْلُ الْأُمُورِ: ئىشلاردىكى تۈرلۈك توسالغۇلار.

لَاتَـضَعُوا الْعَرَاقِيْـلَ فِـي طَرِيْقِنَـا: يولىمىزغــــا توسقۇنلۇقلارنى پەيدا قىلماڭلار.

وَضَعَ الْعَرَاقِيْلَ عَنْ عَمْدٍ: قەستەن توسـالغۇ پەيـدا قىلدى.

عُرْقُوبٌ ج عَرَاقِيْبُ: سىڭىر، پەي؛ تەدبىر، ھىيلە، چارە؛ تاغ يولى، چىغىر يول؛ بىر ئادەمنىڭ ئـىسمى بولـۇپ، يالغـان ئېيتىـپ ۋەدىسـىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلارغا تەمسىل قىلىنىدۇ.

أَكْذَبُ مِنْ عُرْقُوبٍ: ئۇرقۇبتىن بەتتەر يالغانچى.

وَعْدٌ عُرْقُوبِيٌّ: يالغان ۋەدە.

عِرْقِيٌّ: ئىرق، جىنس.

التَّمْيِيْزُ الْعِرْقِيّ: ئىرقىــي كەمســتىش، ئىرقىــي

ئايرىمچىلىق.

عِرْقِيَّةٌ: ئىرقچىلىق.

عَرَقِيَّةٌ ج عَرَقِيَّاتٌ: تەرلىك، تەرلىك بۆك، ئاق دوپپا، شاپاق دوپپا.

عَرَكَ يَعْرُكُ عَرْكًا الأَدِيمَ: تېرىنى ئۇۋۇلىدى، يۇمشاتتى، ئەيلىدى.

عَرَكَهُ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى چىنىقتۇردى.

عَرَكَتِ الْمَاشِيَةُ النَّبَاتَ: چارۋا ئوت-چۆپنى يەپ تۈگىتىۋەتتى.

عَرَكَ يَعْرُكُ عَرْكًا: باتۇرلۇق بىلەن ئۇرۇش قىلدى.

عَرْكٌ: سىناش، تەجرىبە قىلماق، چىنىقماق، چىنىقتۇرماق.

عَرَكَةٌ ج عَرَكَاتٌ: قېتىم، نۆۋەت.

لَقِيتُهُ عَرَكَةً: ئۇنىڭغا بىر قېتىم ئۇچراشتىم.

عَرَكَةٌ: ئېلىشماق، جەڭ قىلىشماق.

عَرَكِيٌّ ج عَرَكٌ: بېلىقچى؛ ماترۇس.

عَرِمَ يَعْرُمُ عَرَامَةً وَ عَرَامًا الرَّجُلُ: چۈشكۈنلەشتى، چاكىنىلاشتى.

عَرِمَ يَعْرَمُ عَرَمًا وَ عُرْمَةً: ھەددىدىن ئاشتى، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

عَرَمَ يَعْرُمُ / يَعْرِمُ عَرْمًا وَ عَرَامًا الْعَظْمَ: گۆش ئارىسىدىن سۆڭەكنى ئېلىۋەتتى.

عَرِمٌ: كەلكۈن، چوڭ كەلكۈن.

﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾ «قرآن»: ئاندىن، ئۇلارغا قاتتىق سەلنى ئەۋەتتۇق.

عَرَمٌ عُرْمَةٌ عَرَمَةٌ ج عَرَمٌ: تۆپىلىك، دۆۋە.

عَرِمٌ ج عَرَمَةٌ: ئەسكى، ئەسكى ئادەم، يامان ئادەم، ئۇچىغا چىققان ئەسكى.

عَرِمَةٌ ج عَرِمٌ: تۇغان، توسما؛ يامغۇر، قارا يامغۇر.

عُرْمَةٌ ج عُرَمٌ: چەش، بۇغداي چەشمىسى.

عَرَمْرَمٌ: ياۋۇز، رەھىمسىز، زالىم، يىرتقۇچ، ۋەھشىي، ئېتىلىپ چىققۇچى، ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان، ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان.

جَيْشٌ عَرَمْرَمٌ: زور قوشۇن، يىرىك ھەربىي كۈچ.

عَرَنَ يَعْرِنُ عَرْنًا الْجَمَلَ: تۆگىنىڭ بۇرنىغا چۇلۇك ئۆتكۈزدى.

عَرَنَ عَلَى الشَّيْءِ: كۆندى، كۆنۈپ كەتتى.

عَرْنٌ: پىششىق گۆش، ئىس.

عِرْنَاسٌ ج عَرَانِيسُ: يىلىك، ئورچۇق؛ تاغ تۇمشۇقى.

عَرَانِيسُ الذُّرَةِ: كۆممىقوناق باشقى.

عُرْنُوسٌ: كۆممىقوناق باشقى.

عِرْنِينٌ ج عَرَانِينُ: نەرسىنىڭ ئەۋۋىلى، ئالدى؛ بۇرۇننىڭ ئۇچى؛ ئاقسۆڭەك خوجايىن.

عَرَانِينُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ داھىيسى، كاتتىسى.

شُمُّ الْعَرَانِينِ: باش ئەگمەس ئېسىلزادىلەر.

عِرْوٌ ج عُرَوَاءُ: بىپەرۋا ئادەم.

عُرُوبٌ وَ عُرُوبَةٌ ج عُرُبٌ: كۆلگۈنچەك ئايال، ئېرىنى ياخشى كۆرىدىغان ئايال؛ ئۇرۇشقاق ئايال.

﴿فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا . عُرُبًا أَتْرَابًا﴾ «قرآن»: ئۇلارنى پاكىز، ئەرلىرىگە ئامراق، تەڭتۇش قىلدۇق.

عُرُوبَةٌ: ساپ ئەرەب تىلى؛ ئەرەبىزم، ئەرەب دۇنياسى.

عُرُوبِيٌّ: ئەرەب مىلىتارىزمى، ئەرەبىزم.

عُرُوبِيَّةٌ: ساپ ئەرەب تىلى، ئەرەبىزم، ئەرەب دۇنياسى.

عُرْوَةٌ ج عُرًى: تۇتقۇچ، ساپاق؛ ئاساس، سەۋەب.

عُرْوَةُ الزِّرِّ: ئىزما.

عُرْوَةُ الْحَبْلِ: ئارغامچىنىڭ كىرمىكى.

الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى: مۇستەھكەم تۇتقا.

عُرْوَةُ الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق ئالاقىسى.

بِعُرْوَتِهِ وَ زِرِّهِ: پۈتەرلىك، تولۇق، كەم-كۈتىسىز.

﴿وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ «قرآن»: ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن ئاللاھقا

بويسۇنغان ئادەم، مەھكەم تۇتقۇغا ئېسىلغان بولدۇ.

تَمَسَّكَ بِعُرْوَةِ الْوَحْدَةِ: ئىتتىپاقلىقتا چىڭ تۇردى، بىرلىكنى ھىمايە قىلدى.

عُرْوَةٌ: قېتىم، نۆۋەت.

تُزْرَعُ الْبَطَاطِيْسُ فِي عُرْوَتَيْنِ مِنَ السَّنَةِ: شوخلا يىلدا ئىككى قېتىم تېرىلىدۇ.

عَرُوسٌ ج عُرُسٌ: كۈيئوغۇل.

عَرُوسٌ ج عُرُسٌ وَ عَرَائِسُ: يېڭى توي بولغان يىگىت-قىز، ئەر-ئايال.

«سَافَرَ الْعَرُوسَانِ إِلَى بَلَدٍ مُجَاوِرٍ بِقَضَاءِ شَهْرِ الْعَسَلِ»: توي قىلغان يىگىت-قىز شېرىن ئاي ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن قوشنا ئەلگە سەپەر قىلدى.

عَرُوسُ الشِّعْرِ: شېئىر ئىلاھى.

عَرُوسُ النِّيْلِ: نىلۇپەر.

عَرُوسُ الشِّتَاءِ: كەسلەنچۈك، پاتمىچۇق.

الْعَرُوسَانِ: يېڭى توي قىلغان يىگىت-قىز.

عَرُوسَةٌ: ئويۇنچۇق، قورچاق.

عَرُوسَةٌ ج عَرَائِسُ: كېلىن.

مَسْرَحُ الْعَرَائِسِ: يىپ بىلەن ھەرىكەتلەندۈرۈپ ئوينايدىغان قونچاق.

عَرُوضٌ ج أَعَارِيْضُ: شېئىرنىڭ ۋەزنى (ئارۇز ۋەزنى)؛ تاغ باغرىدىكى يول.

مَعْرِفَةُ الْعَرُوضِ ضَرُورِيَّةٌ لِلشَّاعِرِ: ئارۇزنى بىلىش شائىر ئۈچۈن مۇھىم.

عَرُوضِيٌّ: رىتىملىق.

بَحْرٌ عَرُوضِيٌّ: رىتىملىق كۈي، ئاھاڭ.

عَرِيَ يَعْرَى عُرْيًا وَ عُرْيَةً مِنْ ثِيَابِهِ: كىيىمدىن يالىڭاچ بولدى، كىيىملىرىنى سېلىۋەتتى.

عَرِيَ مِنَ الْعَيْبِ: پاك بولدى، بىجىرىم بولدى، ساق بولدى.

﴿إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيْهَا وَ لَا تَعْرَى﴾ «قۇرئان»: (جەننەتتە) ھەقىقەتەن ئاچ قالمايسەن ۋە يالىڭاچ قالمايسەن.

عَرَى يَعْرِي عَرْيًا الْأَمْرُ: دۈچ كەلدى.

عُرْيٌ. عُرْيَةٌ ج أَعْرَارٌ: يالىڭاچ، پەردىسىز.

فَرَسٌ عُرْيٌ: ياۋىداق ئات.

عُرْيَانٌ ج عُرْيَانُونَ م عُرْيَانَةٌ ج عَرَايَا: يالىڭاچ، قىپيالىڭاچ، ئوچۇقتىن - ئوچۇق.

عُرْيَانٌ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ: ئانىدىن تۇغما يالىڭاچ.

عُرْيَانٌ طَلِقٌ: قىپيالىڭاچ.

عُرْيَةٌ: يالىڭاچ.

عَرِيْدٌ: مىجەز، خاراكتېر، ئادەت؛ يىراق.

هَذَا عَرِيْدُهُ: بۇ ئۇنىڭ ئادىتى.

عَرِيْسٌ ج عُرُسٌ: يىگىت، كۈيئوغۇل (توي ئۈستىدە).

«أَهْدَى الْعَرِيْسُ مَلَابِسَ فَاخِرَةً إِلَى عَرُوسِهِ»: يىگىت قىزغا ئېسىل كىيىملەرنى سوۋغا قىلدى.

عَرِيْشٌ ج عُرُشٌ: سايىۋەن، ساتاما، چېدىر؛ تەختىراۋان، مەپە، تەككە قويۇلغان تىرەك؛ شىپ.

عَرِيْشَةُ الْعَرَبَةِ: ھارۋا شوتىسى.

عَرِيْشَةٌ ج عَرَائِشُ: تەختىراۋان.

عَرِيْضٌ ج عِرَاضٌ: كەڭ، كەڭلىك.

عَرِيْضُ الْجَاهِ: مەشھۇر، داڭلىق، ئابرۇيلۇق، مەرتىۋىلىك.

﴿وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيْضٍ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر ئۇنىڭغا يامانلىق يەتسە، ئۇزلۇكسىز دۇئا قىلىدۇ.

عَرِيْضَةٌ ج عَرَائِضُ: ئەرز، ئىلتىماس، كەڭ.

عَرِيْضَةُ الدَّعْوَى: شىكايەتنامە.

مُقَدِّمَةُ الْعَرِيْضَةِ: ئەرز قىلغۇچى، دەۋاگەر.

«تَجَنَّبْنَا الطَّرِيْقَ الضَّيِّقَةَ وَسِرْنَا فِي الطَّرِيْقِ الْعَرِيْضَةِ»:

تار يولدا ماڭماي، كەڭ يولدا ماڭدۇق.

«قَدَّمَ عَرِيضَةً إِلَى الْحَاكِمِ يَشْرَحُ فِيهَا قَضِيَّتَهُ»: ئۆزىنىڭ دەۋاسىنى چۈشەندۈرۈپ، ھاكىمغا ئەرز سۇندى.

عَرِيفٌ ج عُرَفَاءُ: سىنىپ باشلىقى، ئوقۇتقۇچى؛ ئاقساقال؛ گۇرۇپپا باشلىقى.

عَرِيقٌ ج عِرَاقٌ وَ عُرقٌ: قەدىمكى، كونا، چوڭقۇر.

عَرِيقُ النَّسَبِ: نەسەبى ئېسىل.

عَرِيقُ الْمَجْدِ: شانۇشەۋكەتلىك، شۆھرەتلىك.

رَجُلٌ عَرِيقٌ: ئېسىل ئادەم.

فَرَسٌ عَرِيقٌ: ئېسىل ئات، نەسىللىك ئات.

عَرِيقٌ فِي الْقِدَمِ: ئۇزاق، قەدىمكى زامان.

عَرِيكَةٌ ج عَرَائِكُ: خاراكتېر، مىجەز، خۇلق، تەبىئەت.

لَيِّنُ الْعَرِيكَةِ: مۇلايىم، ياۋاش.

شَدِيدُ الْعَرِيكَةِ: قەيسەر، قەتئىي، قاتتىق، تەرسا.

عَرِينٌ . عَرِينَةٌ ج عُرُنٌ: ھويلا، قورۇ؛ يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئۇۋىسى، ئۇۋا، كاتەك؛ دەرەخزارلىق.

«كَيْفَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَحْصُلَ عَلَى أَشْبَالِ الضِّرِّ إِذَا لَمْ تَدْخُلْ عَرِينَهُ»: يولۋاس ئۇۋىسىغا كىرمەي تۇرۇپ يولۋاس بالىسىنى قانداق تۇتالايسەن؟

عَرِيَّةٌ ج عَرَايَا: سوغۇق شامال، مېۋىسى تۆكۈلگەن دەرەخ.

عَزَا يَعْزُو عَزْوًا فُلَانًا إِلَى فُلَانٍ: پالانىنى پالانىغا نىسبەت بەردى.

عَزَا الْخَبَرَ إِلَيْهِ: خەۋەرنى ئۇنىڭغا نىسبەت بەردى.

عَزَا إِلَيْهِ: (خاتالىقنى) ئۇنىڭغا ئارتىپ قويدى.

عَزَا الْوَجَلَ: سەۋر قىلدى، تاقەت قىلدى.

عَزَاءٌ: تەسەللى تاپماق، كۆڭۈل تىنماق، خاتىرجەم بولماق، سەۋر قىلماق.

«يَتَقَبَّلُ الْعَزَاءَ بَعْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ»: خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن، تەزىيىنى قوبۇل قىلىدۇ.

الْعَزَاءُ: قاتتىقچىلىق، قاتتىقچىلىق يىل.

عِزَالٌ: يۆتكىمەك، كۆچمەك، ئۆي كۆچمەك.

عَزَبَ يَعْزُبُ عُزُوبًا: يىراقلاپ كەتتى، ئۇزاپ كەتتى.

عَزَبَ عَنِ الْبَالِ: يادىدىن چىقىپ كەتتى، ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

﴿وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ﴾ «قرآن»: زەررىچىلىك نەرسە ئاللاھنىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ.

«عَزَبَ عَنْ ذِهْنِهِ أَمْرٌ مُهِمٌّ»: مۇھىم بىر ئىش ئۇنىڭ يادىدىن چىقىپ كەتتى.

عَزَبَ يَعْزُبُ عُزْبَةً وَ عُزُوبَةً: تويى قىلمىدى، ئۆيلەنمىدى.

عَزَبَ زَمَانًا ثُمَّ تَزَوَّجَ: بىرمەھەل بويتاق يۈرۈپ، ئاندىن ئۆيلەندى.

عَزَبٌ ج عُزَّابٌ وَ أَعْزَابٌ وَ عَزَبَةٌ ج عَزَبَاتٌ: بويتاق، تۇل.

عَزَبَةٌ ج عِزَابٌ: دېھقانچىلىق مەيدانى.

عُزْبَةٌ: بويتاقلىق، بويتاقلىق تۇرمۇش.

عِزْبَةٌ ج عِزَبٌ: دېھقانچىلىق مەيدانى.

عِزَةٌ ج عِزًى وَ عِزُونَ: بىر توپ كىشى، بىر جامائە.

عَزَجَ يَعْزِجُ عَزْجًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئىتتىرىۋەتتى.

عَزَجَ الْأَرْضَ بِالْمِسْحَاةِ: يەرنى ئاغدۇردى.

عَزَرَ يَعْزِرُ عَزْرًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى؛ توسۇدى، چەكلىدى؛ ياردەم بەردى، كۈچەيتتى.

عَزَّرَهُ لِسُوءِ تَصَرُّفِهِ: ئۇنىڭ قىلىقى ناچار بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئەيىبلىدى.

أَيَّدَهُ أَصْحَابُهُ وَ عَزَّرُوهُ: ھەمراھلىرى ئۇنى قوللىدى ۋە ياردەم بەردى.

عَزْرَائِيلُ: ئۆلۈم پەرىشتىسى، ئەزرائىل.

عَزَّ يَعِزُّ عَزًّا وَ عِزَّةً وَ عَزَازَةً: كۈچەيدى، قۇدرەت

تاپتى.

عَزَّ الشَّيْءُ: كېمەيدى، ئازلىدى، ئەتىۋارلىشىپ كەتتى.

﴿عَزَّنِي فِي الْخِطَابِ﴾ «قرآن»: ئۇ مېنى سۆزدە يېڭىپ قويدى.

عَزَّ عَلَيْهِ عَزًّا: قەدىرلىك بولدى، سۆيۈملۈك بولدى، ئەزىز بولدى.

عَزَّ عَلَيَّ أَنْ....: ماڭا ... ئېغىر كەلدى، قاتتىق بولدى، ئىنتايىن قىيىن بولدى.

اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ: ئاللاھ قۇدرەتلىك ۋە ئۇلۇغ بولدى.

أَصَابَ النَّاسَ قَحْطٌ فَعَزَّ الطَّعَامُ: كىشىلەر قەھەتچىلىككە ئۇچراپ، يېمەكلىك ئەتىۋارلىشىپ كەتتى.

عِزٌّ: شەرەپ، شان-شەرەپ، ئۇلۇغلۇق؛ كۈچ-قۇۋۋەت؛ ئابروي، نوپۇز، دەرىجە، تەسىر؛ قاتتىق يامغۇر.

عِزٌّ فِي الْمَعْرَكَةِ: كەسكىن جەڭ ئىچىدە.

﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ آلِهَةً لِيَكُونَ لَهُمْ عِزًّا﴾ «قرآن»: ئۇلار ئىززەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن ئاللاھنى قويۇپ ئىلاھلار (يەنى بۇتلار)غا چوقۇندى.

عِزِّ الشِّتَاءِ: قاتتىق سوغۇق.

فِي عِزِّ غِنَاهُ: باي ۋاقتىدا.

عِزِّ الصَّيْفِ: قاتتىق ئىسسىق.

فِي عِزِّ اللَّيْلِ: تەڭ كېچىدە، كېچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا.

فِي عِزِّ صِبَاهُ: ئۇنىڭ ياشلىق مەزگىلىدە.

فِي عِزِّ الْمَعْرَكَةِ: جەڭ ۋاقتىدا.

عَزَّاءُ: چوڭ يامغۇر، ئاپەت، قىيىنچىلىق يىللار، قەھەتچىلىك يىل.

عَزَّافٌ ج عَزَّافُونَ: مۇزىكانت.

عَزَّاقِيَةٌ ج عَزَّاقِيَاتٌ: ساپان، سوقا.

عُزَّالٌ: مۇئتەزىلىلەر.

عَزَّامٌ: ئىرادىلىك؛ يولۋاس.

عَزَّبَ يُعَزِّبُ تَعْزِيبًا: يىراقلاشتۇردى، چەتلەشتۈردى.

عَزَّبَتِ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ: ئايال ئەرنىڭ ھالىدىن خەۋەر قىلدى.

عِزَّةٌ: ئىززەت، قۇدرەت، غەلىبە.

عِزَّةُ النَّفْسِ: غۇرۇر، ئىززىتىنى ساقلىماق.

صَاحِبُ الْعِزَّةِ: جانابلىرى، ئالىيلىرى.

﴿لِلهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾ «قرآن»: غەلىبە ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۇئمىنلەرگە مەنسۇپتۇر.

عِزَّةُ الْجَانِبِ: كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، قايىل قىلارلىق، ئۇلۇغ، چوڭ، يۈكسەك، ئۇلۇغۋار.

عَزَّرَ يُعَزِّرُ تَعْزِيرًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى؛ ئۇلۇغلىدى، ھۆرمەتلىدى؛ ياردەم بەردى، كۈچەيتتى.

﴿لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَ تُعَزِّرُوهُ﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتىشىڭلار ئۈچۈن ئۇنى ئۇلۇغلىشىڭلار ئۈچۈن ...

عَزَّرَ الْقَاضِي الْمُذْنِبَ: قازى گۇناھكارنى يېنىك جازالىدى.

عَزَّرَ الشَّخْصَ: توستى، مەنئى قىلدى.

عَزَّزَ يُعَزِّزُ تَعْزِيزًا: كۈچەيتتى، مۇستەھكەملىدى، ياردەم بەردى، ئىززەتلىدى، ئۇلۇغلىدى، قەدىرلىدى، كۆيۈندى.

عَزَّزَهُ: ئۇنى ھىمايە قىلدى، ئۇنى كۈچەيتتى.

عَزَّزَ الْجَيْشُ مَرْكَزَهُ: قوشۇن ئورنىنى مۇستەھكەملىدى.

عَزَّزَ بِالسِّلَاحِ: ئۇنى قورال ئارقىلىق كۈچەيتتى، قوراللاندۇردى.

عَزَّزَ الْقُوَّاتِ الْعَسْكَرِيَّةَ: ھەربىي كۈچنى كۈچەيتتى.

«يُعَزِّزُ سُلُوكَ الطِّفْلِ الْحَمِيدِ بِالْمُكَافَأَةِ»: بالىنى

ئەخلاقىي ياخشى بولغانلىقتىن، مۇكاپات بىلەن ئىلھاملاندۇردى.

عَزَّفَ يُعَزِّفُ تَعْزِيفًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

عَزَّلَ يُعَزِّلُ تَعْزِيلًا: ئايرىۋەتتى، يۆتكىۋەتتى.

عَزَّمَ يُعَزِّمُ تَعْزِيمًا الرَّاقِي: ئەپسۇنكەش ئەپسۇن ئوقۇدى.

عَزَّى يُعَزِّي تَعْزِيَةً: تەسەللى بەردى، ھال سورىدى، سەۋر قىلىشقا ئۈندىدى.

عَزَّى أَهْلَ الْمُتَوَفِّيَ: مەرھۇمغا تەزىيە بىلدۈردى، ماتەم تۇتتى.

عَزَّى الْمُصَابَ: مۇسىبەت ئەھلىنى يوقلىدى، ھال سورىدى.

الْعُزَّى: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى قۇرەيشنىڭ بىر بۇتىنىڭ ئىسمى، ئۇززا.

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى﴾ ‹قرآن›: ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ لات، ئۇززا ۋە ئۈچىنچىسى بولغان ماناتلار.

عَزَفَ يَعْزِفُ عَزْفًا وَ عَزِيفًا: ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

عَزَفَتِ النَّفْسُ عَنِ الشَّيْءِ: رايى يېنىپ كەتتى، كۆڭلى سوۋۇپ كەتتى، زېرىكتى، مالال بولدى.

عَزَفَ عَلَى آلَةِ طَرَبٍ: سازغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتتى.

عَزَفَتِ الرِّيحُ: شامال ھۇشقىيتتى.

عَزَفَتِ الْمُوسِيقِي: مۇزىكا ياڭرىدى.

عَزْفٌ: چالماق، داپ ئاۋازى.

عُزُفٌ: ياۋا كەپتەر.

عَزَقَ يَعْزِقُ عَزْقًا الْأَرْضَ: يەر ئاغدۇردى، يەرنى چاپتى، يەردىن سۇ چىقاردى.

عَزَقَ يَعْزِقُ عَزْقًا فُلَانًا ضَرْبًا: پالاننى قاتتىق ئۇردى.

عَزَقَ الْخَبَرَ عَنْهُ: خەۋەرنى يوشۇردى.

عَزِقَ يَعْزَقُ عَزَقًا بِهِ: چاپلاشتى، چىرماشتى، يېپىشتى.

عَزْقٌ: تېرىماق، ئاغدۇرماق.

عَزَقَةٌ ج عَزَقَاتٌ: تازىلاش ئەسۋابى.

عَزَلَ يَعْزِلُ عَزْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئايرىۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى، يۆتكىۋەتتى.

عَزَلَ عَنْ مَنْصَبٍ: ئۇنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىپ تاشلىدى.

﴿وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ ‹قرآن›: (ۋاقىتلىق) ئايرىلىپ تۇرغان ئاياللىرىڭدىن بىرى بىلەن ھەمتۆشەك بولماقچى بولساڭ، ساڭا ھېچ گۇناھ يوق.

عَزَلَ الْمَرْضَى عَنِ الْأَصِحَّاءِ: ئاغرىقلارنى ساقلاردىن ئايرىۋەتتى.

«عَزَلَ الرَّئِيسُ ثَلَاثَةَ وُزَرَاءَ مِنْ مَنَاصِبِهِمْ»: رەئىس ئۈچ مىنىستىرنى مەنسىپىدىن ئېلىۋەتتى.

عَزَلَ الْعَدُوَّ: ئۇ دۈشمەننى يېتىم قالدۇردى.

عَزْلٌ: ئايرىۋەتمەك، يۆتكىۋەتمەك.

عُزْلٌ ج أَعْزَالٌ: قۇرۇق قول، قورالسىز.

عَزْلَاءُ ج عَزَالٍ وَ عَزَالَى: چۈمەك، قورالسىز ئادەم، يامغۇرسىز بۇلۇت.

عُزْلَةٌ: يالغۇزلۇق، كىشىلەردىن يىراق بولماق، خىلۋەتتە بولماق، تەنھا ياشىماق.

هُوَ فِي عُزْلَةٍ وَ انْفِرَادٍ: ئۇ يېتىم ھالغا چۈشۈپ قالدى.

عَزَمَ يَعْزِمُ عَزْمًا وَ عَزْمَةً وَ عَزِيْمَةً وَ مَعْزَمًا: نىيەت قىلدى، ئىرادە باغلىدى.

عَزَمَ الشَّخْصُ: چىداملىق بولدى.

﴿فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ﴾ ‹قرآن›: ئۇرۇش قارار قىلىنغان چاغدا، ئۇلار ئاللاھقا سادىق بولۇشسا، ئەلۋەتتە ئۇلار ئۈچۈن ياخشى ئىدى.

﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ﴾ ‹قرآن›: بىر ئىشقا

بەل باغلىساڭ ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلغىن.

عَزَمَ الرَّاقِي: ئەپسۇنكەش ئەپسۇن ئوقۇدى.

عَزْمٌ: بەل باغلىماق، ئىرادە تىكلىمەك؛ نىيەت قىلماق، مەقسەت قىلماق، قابىلىيەت، ئىقتىدار.

جَبَّارُ الْعَزْمِ: قەتئىي، كەسكىن.

﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) سەن ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەر سەۋر قىلغاندەك سەۋر قىلغىن.

صَحَّ الْعَزْمُ: دۇرۇس بولدى.

خَارَ عَزْمُهُ: ئىرادىسى بوشاپ كەتتى.

أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ: ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەر.

ثَنَاهُ عَنْ عَزْمِهِ: ئۇنى نىيىتىدىن ياندۇردى.

عَقَدَ الْعَزْمَ عَلَى كَذَا: بەل باغلىدى.

عَقَدْتُ الْعَزْمَ عَلَى السَّفَرِ: سەپەرگە نىيەت قىلدىم.

عَزْمَةٌ ج عَزَمَاتٌ: ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەت، چىداملىق، تەمكىنلىك.

عُزُوبَةٌ: بويتاقلىق، بويتاقلىق تۇرمۇش.

عُزُوبِيَّةٌ: بويتاقلىق، بويتاقلىق تۇرمۇش.

عِزْوَةٌ: تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەت، نەسەبداشلىق، قانداشلىق، ئۇرۇقداشلىق؛ چىداملىق، سەۋرچانلىق.

عَزُوفٌ وَ عَزُوفَةٌ ج عِزَافٌ: سوۋۇپ كەتكۈچى، زېرىككۈچى.

عَزُومٌ: ئىرادىلىك، قەتئىي، كەسكىن.

عُزُومَةٌ: تەكلىپ، چاقىرىق؛ توي، زىياپەت.

عَزَى يَعْزِي عَزْيًا فُلَانًا إِلَى فُلَانٍ: پالاننى پالانغا نىسبەت بەردى.

عَزَيَ هَذَا الْخَبَرَ إِلَى مَصْدَرٍ مَوْثُوقٍ بِهِ: بۇ خەۋەرنى ئىشەنچلىك مەنبەلەرگە نىسبەت بەردى.

عَزِيَ يَعْزَى عَزَاءً الرَّجُلُ: سەۋرچان بولدى، چىداملىق بولدى، ئۆزىگە تەسەللى بەردى.

عَزِيْبٌ ج أَعْزَابٌ: بالا-چاقا، مال-مۈلكىدىن ئايرىلىپ يىراقتا بولغان ئادەم.

عُزَيْرٌ: قۇرئاندا زىكىر قىلىنغان پەيغەمبەر ياكى ئەۋلىيالارنىڭ بىرى.

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرُ بْنُ اللهِ﴾ «قرآن»: يەھۇدىيلار: «ئۇزەير ئاللاھنىڭ ئوغلىدۇر»، دېدى.

عَزِيْزٌ ج عِزَازٌ وَ أَعِزَّةٌ وَ أَعِزَّاءُ: كۈچلۈك، غالىب؛ كەم تېپىلىدىغان؛ سۆيۈملۈك، قەدىرلىك؛ ئېسىل.

عَزِيْزٌ عَلَيْهِ: قىيىن، تەس، مۇشەققەت.

﴿عَزِيْزٌ عَلَيْهِ مَاعَنِتُّمْ﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىدۇ.

عَزِيْزُ النَّفْسِ: ئالىيجاناب، ئېسىل، مەرتىۋىلىك.

الْكِتَابُ الْعَزِيْزُ: قۇرئان كەرىم.

عَزِيْزُ الْجَانِبِ: كۈچلۈك، قۇدرەتلىك.

عَزِيْزُ الْمَنَالِ: قىيىن، تەس.

عَزِيْزُ مِصْرَ: مىسىر پادىشاھى.

أَخِي الْعَزِيْزُ: قەدىرلىك بۇرادەر.

الْعَزِيْزُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، غالىب، يېڭىلمەس ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ اللهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

خَشَبٌ عَزِيْزِيٌّ: ئاق قېيىن، ئاق شەمشاد.

عَزِيْفٌ: يېقىمسىز ئاۋاز؛ شامالدا كۆچكەن قۇمنىڭ ئاۋازى.

عَزِيْفُ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

عَزِيْفُ الرِّيْحِ: شامالنىڭ ھۇشقىيتقان ئاۋازى.

عَزِيْمَةٌ ج عَزَائِمُ: ئەپسۇن؛ دۇئا؛ ئىرادە، ئىرادىسى كۈچلۈك؛ نىيەت، مەقسەت.

تَلْهَبُ الْعَزِيْمَةَ الْكِفَاحِيَّةَ: كۈرەش ئىرادىسىگە ئىلھام بېرىدۇ، كۈرەش ئىرادىسىنى كۈچەيتىدۇ.

عَزِيْمَةٌ لَا تَنْثَنِي وَلَا تَلِيْنُ: ئېگىلمەس - سۇنماس ئىرادە.

أَخَذَ يَتْلُو بَعْضَ الْعَزَائِمِ: بەزى دۇئـالارنى ئوقۇشـقا باشلىدى.

عَزَائِمُ اللهِ: ئاللاھنىڭ بېكىتكەن پەرزلىرى.

«إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى رُخَصُهُ كَمَا يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى عَزَائِمُهُ» ‹حديث›: ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەرزلىرىنىڭ ئورۇندىلىشىنى ياقتۇرغاندەك، رۇخسەت قىلغان ئىشلىرىنىڭمۇ ئورۇندىلىشىنى ياخشى كۆرىدۇ.

عِزِيْنٌ: توپ - توپ، جامائە - جامائە.

﴿عَنِ الْيَمِيْنِ وَ عَنِ الشِّمَالِ عِزِيْن﴾ ‹قرآن›: ئوڭ - سول تەرىپىگىدە توپ - توپ بولۇپ ئولتۇرۇشىدۇ.

عَسَا يَعْسُو عَسَاءً وَ عَسْوًا وَ عُسُوًّا وَ عَسْوَةً الرَّجُلَ: قېرىدى، ياشاندى.

عَسَا الْيَدُ: قول ئەمگەكتىن يىرىكلىشىپ كەتتى.

عَسَا اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەتلىك بولدى.

عَسَا النَّبَاتُ: ئوت - چۆپ باراقسان بولۇپ ئۆستى.

عَسَاقِيْلُ: ساراب، تومۇز؛ تارقاق بۇلۇتلار.

عَسْبٌ: بالا، ئەۋلاد.

عَسْبَةٌ: تاغنىڭ يېرىقى، ئاراش جايلىرى.

عُسْبُرٌ ج عَسَابِيْرُ: چۈمۈلخور.

عُسْبُورٌ ج عَسَابِرُ: يولۋاس.

عُسْبُورٌ . عُسْبُورَةٌ: بۆرە كۈچۈكى.

عَسَجَ يَعْسِجُ عَسْجًا وَ عَسَجَانًا وَ عَسِيْجًا: بـوينىنى سوزۇپ ماڭدى.

عَسْجَدٌ: ئالتۇن، سېرىق ئالتۇن؛ گۆھەر، ياقۇت.

«هَذَا الْخَاتَمُ مَصْنُوعٌ مِنَ الْعَسْجَدِ الْخَالِصِ»: بـۇ ئۈزۈك ساپ ئالتۇندىن ياسالغان.

عَسَدَ يَعْسِدُ عَسْدًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پۇختا ئەشتى.

عَسَرَ يَعْسُرُ عَسْرًا الزَّمَانُ: زامان قاتتىق بولدى.

عَسَرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ تۇغۇتى قىيىن بولدى.

عَسَرَ الْمَدِيْنَ: قەرزدارنى قىستىدى.

عَسُرَ يَعْسُرُ عُسْرًا وَ عَسَارَةً وَ عَسِرَ يَعْسَرُ عَسَرًا الْأَمْرُ: ئىش قاتتىق بولدى، قىيىن بولدى.

عُسْرٌ: كەمبەغەللىك؛ قىيىنچىلىق، قاتتىقچىلىق، مۇشەققەتچىلىك.

عُسْرٌ مَالِيٌّ: مالىيە قىيىنچىلىقى، ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق.

عُسْرُ الْبَوْلِ: سۈيدۈك تۇتۇلۇش.

﴿إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ ‹قرآن›: ئەلۋەتتە، ھەربىر مۈشكۈللۈك بىلەن بىر ئاسانلىق بار.

﴿يُرِيْدُ اللهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ.

عُسْرُ الطَّمْثِ: ھەيز ئاغرىتىپ كېلىش.

عُسْرُ الْهَضْمِ: ھەزىم قىلالماسلىق، ئاشقازان ئاجىزلىقى.

عَسِرٌ ج عَسِرُوْنَ: قىيىن، مۈشكۈل، تەس، مۇشەققەت.

﴿يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ﴾ ‹قرآن›: كاپىرلار: «بۇ قىيىن كۈندۇر»، دەيدۇ.

عُسْرَةٌ: كەمبەغەللىك، موھتاجلىق، قولى قىسقىلىق.

هُوَ فِي عُسْرَةٍ: ئۇ قىيىنچىلىقتا قالدى.

جَيْشُ الْعُسْرَةِ: تەبۇك غازىتىدىكى مۇسۇلمانلار قوشۇنى.

﴿وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر قەرزدارنىڭ قولى قىسقا بولسا، ئۇنىڭ ھالى ياخشىلانغۇچە كۈتۈڭلار.

﴿وَالْأَنْصَارِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق ۋاقتتا ئەگەشكەن ئەنسارلار...

عُسْرَى: قىيىنچىلىق، قىيىن، قاتتىقچىلىق.

﴿وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى وَ كَذَّبَ بِالْحُسْنَي فَسَنُيَسِّرُهُ

لِلْعُسْرَى ﴾ «قرآن»: بېخىللىق قىلىپ ئۆزىنى بىھاجەت ھېسابلىغان، كەلىمە تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە كەلسەك، بىز ئۇنىڭغا يامان يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز.

عَسَّ يَعَسّ عَسًّا وَ عَسَسًا: كېچىدە جەسەكچىلىك قىلدى، چارلىدى.

عَسَسٌ: جەسەكچى، كېچىلىك چارلىغۇچى.

عِسَّبَارٌ: چۈمۈلىخور.

عَسَّاسٌ: جەسەكچى، كېچىلىك چارلىغۇچى.

عَسَّافٌ: ئەزگۈچى، زالىم.

عَسَّالٌ ج عَسَّالُونَ: ھەسەل يىغقۇچى، ھەسەل ساتقۇچى.

عَسَّالَةٌ: ھەسەل ھەرە ئۇۋىسى.

عَسَّرَ يُعَسِّرُ تَعْسِيرًا الْأَمْرَ: ئىشنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى، چىگىچلەشتۈرۈۋەتتى.

عَسَّرَ عَلَيْهِ: قىستىدى، مەجبۇرلىدى، قارشىلاشتى.

رَبِّ يَسِّرْ وَلَاتُعَسِّرْ: پەرۋەردىگارىم، ئاسانلاشتۇرغىن، قىيىنلاشتۇرمىغىن.

عَسَّفَ يُعَسِّفُ تَعْسِيفًا غَيْرَهُ: ئېغىر ئىشنى يۈكلىدى، قىيىن ئىشقا زورلىدى، چارچىتىۋەتتى.

عَسَّلَ يُعَسِّلُ تَعْسِيلًا الطَّعَامَ: تاماققا ھەسەل قوشتى، تاماقنى شېرىن قىلدى، مەززىلىك قىلدى.

عَسَّلَ النَّحْلُ: ھەرە ھەسەل چىقاردى.

عَسَّلَ النَّائِمُ: كۆزىنىڭ ئاچچىقنى چىقاردى، تاتلىق ئۇخلىۋالدى.

عَسْعَاسٌ: بۆرە، يېنىك نەرسە.

عَسْعَسَ يُعَسْعِسُ عَسْعَسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قايلىۋالدى؛ ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغاتتى، تەۋرەتتى.

عَسْعَسَ الذِّئْبُ: بۆرە كېچىدە ئايلاندى.

عَسْعَسَ اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەتلىك بولدى، قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

﴿وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴾ «قرآن»: قاراڭغۇلۇقتا چۈمگەن كېچە بىلەن قەسەم قىلىمەن.

عَسَفَ يَعْسِفُ عَسْفًا: زۇلۇم قىلدى، رەھىمسىزلىك قىلدى، بوزەك قىلدى.

عَسَفَ فِي الْأَمْرِ: ئىشنى يېتىكلىك بىلەن قىلدى، ئويلىمايلا قىلدى.

عَسْفٌ: زۇلۇم قىلماق، زورلۇق قىلماق.

عَسِقَ يَعْسَقُ عَسَقًا بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

عَسِقَ عَلَيْهِ: يالۋۇردى.

عَسَقٌ: مىجەزى ئۇسال، قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت.

عَسْقَلَ يُعَسْقِلُ عَسْقَلَةً السَّرَابُ: ئېزىتقۇ يالتىرىدى.

عَسْقَلَانُ الرَّأْسِ: باشنىڭ چوققىسى.

عَسِكَ يَعْسَكُ عَسَكًا بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

عَسْكَرَ يُعَسْكِرُ عَسْكَرَةً الْقَوْمُ: قوۋم توپلاندى، جەم بولدى.

عَسْكَرَ الْجُنْدُ: قوشۇن بارگاھ تىكلىدى، لاگېر قۇردى.

عَسْكَرٌ ج عَسَاكِرُ: ئەسكەر، لەشكەر، ھەربىي، قوشۇن، قىسىم.

عَسْكَرِيٌّ ج عَسْكَرِيُّونَ وَ عَسَاكِرُ: ھەربىي.

هُجُومٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ھۇجۇم.

تَدْرِيبٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي مەشىق.

حَاكِمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئەمەلدار، گېنېرال.

مَجْلِسٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي سوت.

نِظَامٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي تۈزۈم.

حُكْمٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ھاكىمىيەت.

عَرْضٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي پارات.

عَسْكَرِيَّةٌ: مىلىتارىزم.

سَلْطَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي ھوقۇق، ھەربىي ھاكىمىيەت.

رِجَالُ الْعَسْكَرِيَّةِ . دُعَاةُ الْعَسْكَرِيَّةِ: مىلىتارىستلار.

رُوحُ الْعَسْكَرِيَّةِ: مىلىتارىستلىق ئىدىيە.

مَحْكَمَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي سوت.

مُنَاوِرَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي مانېۋىر.

قُوَّاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي قىسىم.

عَسَلَ يَعْسِلُ عَسْلًا الطَّعَامَ: تاماققا ھەسەل قوشتى، تاماقنى شېرىن قىلدى، مەززىلىك قىلدى.

عَسَلٌ ج أَعْسَالٌ وَ عُسَّلٌ وَ عَسُولٌ وَ عُسْلَانٌ: ھەسەل، بال.

عَسَلُ السُّكَّرِ: شىرنە.

عَسَلٌ أَسْوَدُ: شىرنە.

﴿وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى﴾ «قۇرئان»: جەننەت ئەھلىگە ساپ ھەسەلدىن ئۆستەڭلەر بولىدۇ.

شَهْرُ الْعَسَلِ: شېرىن ئاي.

قُرْصُ عَسَلِ النَّحْلِ: ھەرە كۆنىكى.

سَمْنٌ عَلَى عَسَلٍ: كېلىشمەك، ماسلاشماق.

الْعَلَاقَةُ بَيْنَهُمَا سمن عَلَى عَسَلٍ: ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ياغ بىلەن گۆشتەك.

الْعَسَلُ مُفِيدٌ: ھەسەل پايدىلىق.

عَسْلَجَ يُعَسْلِجُ عَسْلَجَةً الشَّجَرُ: دەرەخ نوتا چىقاردى.

عُسْلُجٌ ج عَسَالِجُ: يۇمران شاخ، چىۋىق، نوتا.

عَسْلَطَ يُعَسْلِطُ عَسْلَطَةً: مالىماتالڭ سۆزلىدى، ئېگىز-پەس سۆزلىدى.

عُسْلُوجٌ ج عَسَالِيجُ: يۇمران شاخ، چىۋىق، نوتا.

عَسَلِيٌّ: ھەسەلدەك؛ ناۋات رەڭ.

عُيُونٌ عَسَلِيَّةٌ: قوڭۇر كۆز، زەڭگەر كۆز.

عَيْنَاهُ عَسَلِيَّتَانِ: ئۇنىڭ ئىككى كۆزى قوڭۇر رەڭ.

عَسَمَ يَعْسِمُ عَسْمًا فِيهِ: تەمە قىلدى.

عَسَمَ يَعْسِمُ عَسَمًا وَ عُسُومًا: تەمە قىلدى، ئېرىشتى، ئەستايىدىللىق قىلدى.

عَسِمَتْ عَيْنُهُ: كۆزى ياش تۆكتى.

عَسْمٌ ج عُسُومٌ: قۇرۇق نان.

الْعَسَمَةُ: قۇرۇق نان پارچىسى.

مَاذُقْتُ إِلَّا عَسْمَةً: پەقەتلا بىر پارچە قۇرۇق نان يېدىم.

عَسْمِيٌّ: كەسىپ قىلىپ ئائىلىنى باققۇچى.

عِسْنٌ: ئوخشاش، ئوخشىشى.

عَسْوٌ: شام.

عِسْوَةٌ: قېرىلىق.

عِسْوَدٌ: كۆچلۈك؛ يىلان.

عَسُوفٌ: زالىم، ئەزگۈچى، ياۋۇز.

الْعَسُوفُ: ئەمەلدار، چوڭ باشلىق.

عَسُومٌ ج عُسُمٌ: ئائىلىنى باققۇچى، كۆپ تۇغىدىغان تۆگە.

عَسُونٌ ج عُسُنٌ: سېمىز.

عَسَى: بەلكىم، ئېھتىمال؛ يېقىنلاشتى، مۇمكىن بولدى.

عَسَانِي أُصَادِقُهُ هُنَاكَ: بەلكىم ئۇنىڭغا شۇ يەردە ئۇچرىشارمەن.

«أَذْهَبُ الآنَ عَسَانِي أَنْ أَصِلَ فِي الْوَقْتِ الْمُنَاسِبِ»: ھازىر ماڭىمەن، مۇۋاپىق ۋاقتىدا يېتىپ بېرىشىم مۇمكىن.

﴿عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دۈشمەنلىرىڭلارنى ھالاك قىلىشى ... مۇھەققەقتۇر.

عَسِيبٌ ج عُسُبٌ وَ عُسْبَانٌ: خورمىنىڭ دەرىخىنىڭ يوپۇرماقسىز شېخى؛ قوينىڭ توغۇر سۆڭىكى؛ يۇتىنىڭ دۈمبىسى؛ تاغنىڭ جىراسى.

عَسِيرٌ: قىيىن، مۈشكۈل، قاتتىق.

﴿فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ﴾ «قۇرئان»: ئۇ كۈن قىيىن كۈندۇر.

عَسِيفٌ ج عُسَفَاءُ وَ عَسَفَةٌ: كۈنلۈكچى، مەدىكار.

عَسِيقَةٌ: ناچار ئىچىملىك.

عَشَا يَعْشُو عَشْوًا: نامازشام قارىڭغۇسى بولۇپ قالدى؛ كەچلىك تاماق يېدى.

عَشَا عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى.

﴿وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا﴾ «قۇرئان»: كىمكى مېھرىبان ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن (يەنى، قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز.

عَشًا: نامازشام قارىغۇسى.

عِشَاءٌ: كەچقۇرۇن، ئاخشام.

صَلَاةُ الْعِشَاءِ: خۇپتەن نامىزى.

الْعِشَاءَانِ: شام بىلەن خۇپتەن.

﴿وَجَاؤُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار كەچتە ئاتىسىنىڭ ئالدىغا يىغلاپ كېلىشتى.

عِشَاءٌ ج أَعْشِيَةٌ: كەچلىك تاماق.

«أَقَامَ حَفْلًا عِشَاءً»: كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزدى.

تَنَاوَلْ عِشَاءَكَ مُبَكِّرًا: كەچلىك تاماقنى بۇرۇن يەۋالغىن.

«بَعْدَ الْعِشَاءِ يَشْتَغِلُ بَعْضٌ فِي مُطَالَعَةِ الْكُتُبِ وَ الْجَرَائِدِ»: كەچلىك تاماقتىن كېيىن بەزىلەر كىتاب ۋە گېزىت كۆرۈش بىلەن بولىدۇ.

عِشَارٌ: بوغاز.

﴿وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ﴾ «قۇرئان»: بوغاز تۆگىلەر تاشلىۋېتىلگەن چاغدا.

عُشَارٌ: ئوندىن-ئوندىن.

جَاءَ الْقَوْمُ عُشَارَ: قوۋم ئوندىن-ئوندىن كەلدى.

عُشَارِيٌّ م عُشَارِيَّةٌ: ئون ياشلىق ئوغۇل، ئون ياشلىق قىز.

عَشَاوَةٌ: نامازشام قارىغۇسى.

عَشَبَ يَعْشُبُ عَشَابَةً الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

عَشِبَ يَعْشَبُ عَشَبًا الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

عُشْبٌ ج أَعْشَابٌ: ئوت-چۆپ، يېشىل ئوت، ئۆسۈملۈك.

تَرْعَى الْأَغْنَامُ الْعُشْبَ: قويلار ئوتلىماقتا.

«صَعِدَ إِلَى الْجَبَلِ لِجَمْعِ الْأَعْشَابِ الطِّبِّيَّةِ»: دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى يىغىش ئۈچۈن تاغقا چىقتى.

عَشِبٌ م عَشِبَةٌ: پاكار ھەم سەت.

عَشِبٌ: ئوت-چۆپلۈك، ئوتلاق.

عُشْبَةٌ: ئوت-چۆپ، ئۆسۈملۈك.

مَجْمُوعَةُ عُشْبِيَّةٍ: ئۆسۈملۈك ئەۋرىشكىسى.

عُشْبَةٌ مَغْرِبِيَّةٌ: پىلپىل.

عُشْبَةُ الْقَلْبِ: زەپەر.

عُشْبِيٌّ: سامان غوللۇق.

عَشَرَ يَعْشُرُ عَشْرًا وَ عُشُورًا الْمَالَ: مالنىڭ ئوندىن بىرىنى ئايرىدى، ئۆشرە ئالدى.

عَشَرَ الْقَوْمَ: قوۋمنىڭ ئونىنچىسى بولدى.

عَشْرٌ م عَشَرَةٌ ج عَشَرَاتٌ: ئون (10).

عَشَرَةُ أَضْعَافٍ: ئون ھەسسە.

عَشْرَ مَرَّاتٍ: ئون قېتىم.

عَشَرَةُ رِجَالٍ وَ عَشْرُ نِسَاءٍ: ئون ئەر ۋە ئون ئايال.

عَشَرَاتُ الْأَشْيَاءِ: نۇرغۇن نەرسىلەر.

عَشَرَةُ أَضْعَافٍ: ئون ھەسسە.

عُشْرٌ ج أَعْشَارٌ وَ عُشُورٌ: ئوندىن بىر، ئۆشرە.

عُشْرُ الدِّينَارِ مِئَةُ فَلْسٍ: دىنارنىڭ ئوندىن بىرى يۈز پۇلۇس بولىدۇ.

عُشَرَاءُ ج عِشَارٌ وَ عُشَرَاتٌ: بوغاز ھايۋان.

عِشْرَةٌ: سۆھبەت، ئالاقىلىشمەك.

عِشْرُونَ: يىگىرمە.

الْعِشْرُونَ: يىگىرمىنچى.

عُشْرِيٌّ: ئونلۇق كەسىر، ئونلۇق سىستېما بويىچە ھېسابلاش ئۇسۇلى.

كَسْرٌ عُشْرِيٌّ: ئونلۇق كەسىر.

كَسْرٌ عُشْرِيٌّ دَائِرِيٌّ: بۆلۈنمەيدىغان كەسىر.

النِّظَامُ الْعُشْرِيُّ: ئونلۇق سىستېما.

الطَّرِيقَةُ الْعُشْرِيَّةُ: ئونلۇق سستېما.

عَشَّ يَعُشّ عَشًّا الشَّيْءَ: ئىزدىدى، تەلەپ قىلدى؛ توپلىدى.

عَشَّ الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا سالدى.

عَشَّ الْقَمِيصَ: كۆڭلەكنى ياماىدى.

عَشَّ الْمَعْرُوفَ: ياخشىلىقنى كېمەيتىۋەتتى.

عُشٌّ ج عِشَاشٌ وَ أَعْشَاشٌ: قۇش ئۇۋىسى، چاڭگىسى.

بَنَى الطَّائِرُ عُشَّهُ فِي أَعْلَى الشَّجَرَةِ: قۇش ئۇۋىسىنى دەرەخنىڭ ئەڭ يۇقىرىغا سالدى.

عُشّ الزَّوْجِيَّةِ: توي ھۇجرىسى.

عَشَّابٌ: دورا ئۆسۈملۈكلىرى سودىگىرى، دورا ئۆسۈملۈكلىرى مۇتەخەسسىسى.

عَشَّبَ يُعَشِّبُ تَعْشِيبًا الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

عُشَّةٌ / عِشَّةٌ ج عُشَشٌ: كەپە، ئالچۇق، ساتما.

عَشَّرَ يُعَشِّرُ تَعْشِيرًا النَّاقَةُ: تۆگە ئون ئايلىق قورساق كۆتۈردى.

عَشَّرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئونغا بۆلدى.

عَشَّرَ الْمَالَ: مالنىڭ ئوندىن بىرىنى ئالدى.

عَشَّشَ يُعَشِّشُ تَعْشِيشًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا سالدى.

عَشَّقَ يُعَشِّقُ تَعْشِيقًا النَّجَّارُ الْخَشَبَةَ: ياغاچچى ياغاچنى بىر-بىرىگە كىرگۈزدى، چاتتى.

عَشَّنَ يُعَشِّنُ تَعْشِينًا: پەرەز قىلدى، ئۆلچىدى.

عَشَّى يُعَشِّي تَعْشِيَةً الطَّيْرَ: ئوت يېقىپ قۇشنى ئۈركۈتتى.

عَشَّى الْإِبِلَ: تۆگىنى كېچىدە ئوتلاتتى.

عَشَّى الرَّجُلَ: كىشىگە كەچلىك تاماق بەردى.

مَاذَا عَشَّيْتَ ضَيْفَكَ: مېھمىنىڭغا قانداق كەچلىك تاماق بەردىڭ.

عَشِقَ يَعْشَقُ عِشْقًا وَ عَشَقًا وَ مَعْشَقًا: ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى.

فُلَانٌ يَعْشَقُ الشِّعْرَ وَالْأَدَبَ: پالانى شېئىر، ئەدەبىياتنى ياخشى كۆرىدۇ.

عِشْقٌ: كۆيۈك، ئىشقى.

عَشَقَةٌ ج عَشَقٌ: پېچەكگۈل، ھەشقىپېچەك؛ مىسۋاك دەرىخى.

عَشِمَ يَعْشَمُ عَشَمًا وَ عُشُومًا الشَّيْءُ: نەرسە قۇرۇپ قالدى.

عَشِمَ يَعْشَمُ عَشَمًا وَ عَشَمَةً: تەمە قىلدى، ئاچ كۆز بولدى.

عَشَمٌ: ئاچ كۆزلۈك، تەمەخورلۇق.

خُبْزٌ عَشِمٌ: قۇرۇق نان.

عَشَنَ يَعْشُنُ عَشْنًا: پەرەز قىلدى، تەخمىن قىلدى.

عَشْوَاءُ ج عُشْيٌ: نامازشام قارىغۇسى.

عَشْوَاءُ. عَشْوَةٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت؛ كېچىنىڭ ئەۋۋىلى.

خَبَطَ خَبْطَ الْعَشْوَاءِ: قارىغۇلارچە (ئىش) قىلدى، قارىسىغا (ئىش) قىلدى.

عَشْوَائِيٌّ: قارىغۇلارچە، ئىختىيارىچە، قاراڭغۇلۇق زۇلمەت.

«عِنْدَمَا تَسِيرُ فِي الْغَابَةِ لَا تَتَجَوَّلْ فِيهَا عَلَى نَحْوٍ عَشْوَائِيٍّ إِذْ مِنَ الْمُحْتَمَلِ أَنْ تَضِلَّ سَبِيلَكَ فِيهَا»: ئورمانلىقتا قارىغۇلارچە ماڭما، ئۇنداق قىلساڭ يولدىن ئادىشىپ قېلىشىڭ مۇمكىن.

الْعَشُورَى: ھىجرىيە 1- ئاي (مۇھەررەم)نىڭ 10- كۈنى.

عَشِيَ يَعْشَى عَشًا: نامازشام قارىغۇسى بولۇپ قالدى؛ كەچلىك تاماق يېدى.

عَشًى: نامازشام قارىغۇسى.

عَشِيبٌ: ئوت-چۆپلۈك، ئوتلاق.

عَشِيرٌ ج عُشَرَاءُ: ئەر-ئايال، ئېرى ۋە ئايالى.

عَشِيرَةٌ ج عَشَائِرُ وَ عَشِيرَاتٌ: جەمەت، خىش ئەقرىبالار.

عَشِيرَةُ الشَّخْصِ: شەخسنىڭ تۇغقانلىرى، دوستلىرى.

﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ‹قرآن›: يېقىن خىش-ئەقرىبالىرىڭنى ئاگاھلاندۇرغىن.

عَشِيقٌ ج عُشَّاقٌ: مەھبۇب، سۆيگۈ، مەشۇق، ئاشىق.

عَشِيٌّ: چۈشتىن كېيىندىن تارتىپ كەچكىچە بولغان ۋاقىت.

﴿فَأَوْحَى أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَ عَشِيًّا﴾ ‹قرآن›: ئۇلارغا ئەتىگەن-ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشقا ئىشارەت قىلدى.

عَشِيَّةٌ ج عَشَايَا: كەچقۇرۇن، ئاخشام.

عَشِيَّةَ أَمْسِ: تۈنۈگۈن ئاخشام.

بَيْنَ عَشِيَّةٍ وَ ضُحَاهَا: ئاز ۋاقىت ئىچىدە.

﴿لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾ ‹قرآن›: ئۇلار گويا ئۆزلىرىنى (دۇنيادا) پەقەت بىر كەچقۇرۇن ياكى بىر ئەتىگەن تۇرغاندەك (گۇمان قىلىدۇ).

عَصَا يَعْصُو عَصْوًا الرَّجُلَ: كىشىنى تاياق بىلەن ئۇردى.

عَصًا ج عُصِيٌّ / عِصِيٌّ وَ أَعْصٍ: تاياق، ھاسا؛ پاچاق سۆڭەكى؛ تىل؛ جامائە.

عَصَا الرَّاعِي: يىپسىمۇق، يىپسى پۇرچاق.

﴿وَقَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَ أَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي﴾ ‹قرآن›: مۇسا ئېيتتى: «ئۇ مېنىڭ ھاسام، ئۇنىڭغا تايىنىمەن، ئۇنىڭ بىلەن قويلىرىمغا غازاڭ قېقىپ بېرىمەن».

عَصَا السِّتَّارَةِ: قارماق دەستىسى.

لَيِّنُ الْعَصَا: يۇمشاق، سىلىق، مۇلايىم.

شَقَّ عَصَا الطَّاعَةِ: ئاسىيلىق قىلدى، توپىلاڭ كۆتۈردى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

عَصَا الشُّرْطِيِّ: ساقچى كالتىكى.

أَلْقَى عَصَا التِّرْحَالِ: سەپەردىن توختىدى، ئولتۇراقلىشىپ قالدى.

«إِنَّ الْعَصَا مِنَ الْعُصَيَّةِ» ‹مثل›: كىچىك ئىشتىن چوڭ ئىش تېرىلىدۇ، ئۇچقۇندىن يالقۇن چىقىدۇ.

حَمَلَ بِعُصَيِّ الْمَاءِ: ئۇ ئەپكەش بىلەن سۇ كۆتۈردى.

عُصَابٌ: نېرۋا فۇنكسىيىلىك كېسەل.

عِصَابَةٌ ج عِصَابَاتٌ وَ عَصَائِبُ: جامائە، گۇرۇھ، بىر توپ؛ باندىت، باسمىچى؛ ياغلىق، بىنت.

حَرْبُ الْعِصَابَاتِ: پارتىزانلىق ئۇرۇشى.

رِجَالُ الْعِصَابَاتِ: پارتىزان ئەترىتى.

أَلْقَى الْقَبضَ عَلَى الْعِصَابَةِ: جىنايەتچىلەر گۇرۇھىنى قولغا ئالدى.

عُصَارَةٌ: سىقىپ چىقىرىلغان نەرسە، شىرنە، مۇراببا؛ سۇيۇقلۇق.

عُصَارَةٌ مَعِدِيَّةٌ: ئاشقازان سۇيۇقلۇقى.

«قَدَّمَ عُصَارَةَ فِكْرِهِ فِي هَذَا الْبَحْثِ»: تەتقىقات بارىسىدا پۈتۈن زېھنىنى ئىشلەتتى.

عُصَافَةٌ: غازاڭ؛ سامان.

عِصَامٌ ج أَعْصِمَةٌ وَ عُصُمٌ: ئاسما باغ؛ توختام.

عِصَامٌ فِي الْوِعَاءِ: قاچىنىڭ تۇتقۇچى، ساپىقى.

عِصَامِيٌّ ج عِصَامِيُّونَ: نەسەبى بىلەن ئەمەس، ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى خىسلەت بىلەن ئارتۇقچىلىققا ئېرىشكۈچى.

كُنْ عِصَامِيًّا لَا عِظَامِيًّا: نەسەبىڭگە تايانماي ئۆزۈڭ شەرەپ قازانغىن.

عِصَايَةٌ ج عِصَايَاتٌ: تاياق، ھاسا؛ پاچاق سۆڭەكى؛ تىل؛ جامائە.

عَصَبَ يَعْصِبُ عَصْبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تاڭدى، يۆگىدى.

عَصَبَ رَأْسَهُ بِعِصَابَةٍ: ئېيىز رەخت بىلەن بېشىنى

تاگدى، باغلىدى.

عَصَبَ فِي مَذْهَبِهِ: قارىغۇلارچە ئىشەندى، مۇتەئەسسىپلىك قىلدى.

عَصَبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

عَصَبَهُ الأَمْرُ: ئۇنىڭغا ئىش قىيىن بولدى.

«عَصَبَتْهُ خِيَانَةُ صَدِيقِهِ فَهَاجَرَ إِلَى بَلَدٍ آخَرَ»: دوستىنىڭ خىيانىتى ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىپ، باشقا يۇرتقا كۆچۈپ كەتتى.

عَصِبَ يَعْصَبُ عَصَبًا اللَّحْمُ: گۆشنىڭ سىڭىرى جىق بولدى.

عَصِبَ يَعْصَبُ عَصْبًا وَ عَصَبًا الْقَوْمُ بِهِ: قوۋم توپلىشىپ ئۇنى قورشىۋالدى.

عَصْبٌ: سەللە، ھەشقىپىچەك، پىچەككۈل.

عَصَبٌ ج أَعْصَابٌ: پەي، سىڭىر، مۇسكۇل.

قَرَابَةُ عَصَبٍ: ئاتا جەمەت ئۇرۇغ-تۇغقان.

ذُو الأَعْصَابِ الْمُنَاهَرَةِ: نېرۋا ئاجىزلىق.

مُتَوَتِّرُ الأَعْصَابِ: نېرۋىسى جىددىيلەشكەن، ھاياجانلانغان.

أَثَارَ أَعْصَابَهُ: ئۇنىڭ نېرۋىسىنى قوزغىدى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

حَرْبُ أَعْصَابٍ: پسىخولوگىيە ئۇرۇشى.

طَبِيبُ الأَعْصَابِ: نېرۋا كېسەللەر دوختۇرى.

بَارِدُ الأَعْصَابِ: تەمكىن، تۇختاملىق.

عَصَبَاتٌ: پەي، سىڭىر.

عَصَبَةٌ: پەي، سىڭىر.

عُصْبَةٌ ج عُصَبٌ: جامائە، بىر گۇرۇھ، بىر توپ؛ باندىت، قاراقچى.

عُصْبَةُ الأُمَمِ: خەلقئارا ئىتتىپاقى.

﴿قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار: «بىز (كۈچلۈك) بىر جامائە تۇرۇقلۇق، ئۇنى بۆرىگە يېگۈزۈپ قويساق...».

عَصَبِيٌّ: نېرۋىغا ئائىت، ئەسەبىي.

عَصَبِيُّ الْمِزَاجِ: نېرۋا كېسەلى، نېرۋا خاراكتېرلىك.

الْجِهَازُ الْعَصَبِيُّ: نېرۋا سىستېمىسى.

شَخْصٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا ئادەم.

عَصَبِيَّةٌ: كوللېكتىۋىزملىق؛ مەزھەپچىلىك، تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەت؛ نېرۋا خاراكتېرلىك؛ نېرۋا سەزگۈرلۈكى ئېشىپ كەتمەك.

الأَمْرَاضُ الْعَصَبِيَّةُ: نېرۋا كېسەللىكلىرى.

عَصَدَ يَعْصِدُ عَصْدًا الْعَصِيدَةَ: ئۇنى ماي بىلەن پىشۇردى.

عَصَدَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قاتلىدى.

عَصَدَ يَعْصِدُ عُصُودًا السَّهْمُ: ئوق نىشانغا تەگمىدى.

عَصَرَ يَعْصِرُ عَصْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سىقىپ سۈيىنى چىقاردى.

عَصَرَ الْحُبُوبَ: ياغ تارتتى، ياغ چىقاردى.

عَصَرَ الْغَسِيلَ: كىرنى سىقتى.

﴿فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭدا ھۆل-يېغىن كۆپ بولىدۇ، كىشىلەر مېۋىلەردىن تۈرلۈك ئىچىملىكلەرنى سىقىپ چىقىرىدۇ.

عَصْرٌ: سىقماق، سىقىپ سۈيىنى چىقارماق؛ كۈندۈزنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى.

صَلاَةُ الْعَصْرِ: نامازدىگەر.

عَصْرٌ ج عُصُورٌ وَ أَعْصُرٌ: زامان، دەۋر، ۋاقىت، مەزگىل؛ كەچقۇرۇنقى ۋاقىت؛ قەبىلە، گۇرۇھ؛ تۇغقان؛ سوۋغا، قۇرئاندىن بىر سۈرە.

﴿وَالْعَصْرِ﴾ ‹قرآن›: زامان بىلەن قەسەمكى، ...

فِي عَصْرِ الشَّبَابِ: ياشلىق دەۋرىدە.

عَصْرُ الإِصْلاَحِ. عَصْرُ الْبَحْثِ: ئىلىم-پەن تەرەققىيات دەۋرى.

الْعَصْرُ الْقَدِيمُ: كونا زامان.

الْعَصْرُ الْحَدِيثُ: هازىرقى زامان.

الْعَصْرُ الْمُتَوَسِّطُ: ئوتتۇرا ئەسىر.

عَصْرٌ حَجَرِيٌّ: تاش قورال دەۋرى.

عَصْرُ الذَّرَّةِ: ئاتوم دەۋرى.

الْعَصْرَانِ: ئەتىگەن ۋە كەچ؛ كېچە ۋە كۈندۈز.

فِي الْعُصُورِ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىرلەردە.

عُصْرَةٌ: پاناھگاھ، سۇغا چىلىشىپ كەتكەن.

عَصْرَةٌ: ئۇچۇپ يۈرگەن چاڭ، قۇيۇن.

عَصْرِيٌّ: زامانىۋى، زامانىۋىلاشقان، يېڭى دەۋرنىڭ.

عَصْرِيَّةٌ: يېڭىلىق، مودېرنىزم، دەۋرگە خاس پىكىر قىلىش ئۇسلۇبى.

آلَاتٌ عَصْرِيَّةٌ: زامانىۋى ئۈسكۈنىلەر.

مَفَاهِيمُ عَصْرِيَّةٌ: هازىرقى زامان چۈشەنچىسى.

عَصَّ يَعَصُّ عَصًّا وَ عَصَصًا الشَّيْءُ: نەرسە قاتتى، چىڭدى، قاتتى.

عَصٌّ: يىلتىزى، تۈپى، ئەسلى.

كَرِيمُ عَصٍّ: ئېسىل نەسەب.

عَصَصٌ: قۇيرۇق سۆڭەك، توغۇز سۆڭەك.

عَصَّارَةٌ ج عَصَّارَاتٌ: سىقىش ماشىنىسى.

عَصَّارَةُ الزَّيْتِ: جۇۋاز، ياغ تارتىش ماشىنىسى.

عَصَّبَ يُعَصِّبُ تَعْصِيبًا الْعُضْوَ: مەلۇم ئەزانى بىنتلىدى، بىنت بىلەن تاڭدى.

عَصَّرَ يُعَصِّرُ تَعْصِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارقا-ئارقىدىن سىقتى.

عَصَّرَ الزَّرْعُ: زىرائەت باش چىقاردى.

عَصَّرَتِ الْفَتَاةُ: قىز بويىغا يەتتى.

عَصَّصَ يُعَصِّصُ تَعْصِيصًا عَلَى غَرِيمِهِ: قەرزنى سۈيلىدى.

عَصْعَصَ يُعَصْعِصُ عَصْعَصَةً الشَّيْءُ: نەرسە قاتتى، چىڭدى.

عُصْعُصٌ ج عَصَاعِصُ: قۇيرۇق سۆڭەك، توغۇز سۆڭىكى.

عُصْفُوصٌ ج عَصَافِصُ: قۇيرۇق سۆڭەك، توغۇر سۆڭەك.

عَصَفَ يَعْصِفُ عَصْفًا وَ عُصُوفًا الرِّيحُ: بوران چىقتى.

عَصَفَ بِهِ الدَّهْرُ: زامان ئۇنى هالاك قىلدى.

عَصْفٌ: زىرائەت يوپۇرمىقى؛ سامان.

﴿وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ﴾ «قرآن»: سامىنى بار دانلىق زىرائەتلەر، خۇشبۇي ئۆسۈملۈكلەر بار.

عَصْفَةٌ ج عَصَفَاتٌ: غازاڭ؛ هاراقنىڭ پۇرىقى، بوران.

عَصْفَرَ يُعَصْفِرُ عَصْفَرَةً الثَّوْبَ: رەختنى قىزىلغا بويىدى.

عُصْفُرٌ: قىزىل بوياق.

حَبُّ الْعُصْفُرِ: زاراڭزا.

زَيْتُ الْعُصْفُرِ: زاراڭزا يېغى.

عُصْفُورٌ ج عَصَافِيرُ م عُصْفُورَةٌ: قۇشقاچ.

عُصْفُورُ التِّبْنِ: بوز تورغاي.

عُصْفُورُ الْجَنَّةِ: قارلىغاچ.

«عُصْفُورٌ فِي الْيَدِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفٍ عَلَى الشَّجَرَةِ»: ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا.

ضَرَبَ عُصْفُورَيْنِ بِحَجَرٍ وَاحِدٍ: بىر چالمىدا ئىككى پاختەك سوقتى.

طَارَتْ عَصَافِيرُ رَأْسِهِ: غادىيىۋالدى، تەكەببۇرلۇق قىلدى.

صَاحَتْ عَصَافِيرُ بَطْنِهِ: قورسىقى ئېچىپ كەتتى.

عُصْفُورِيَّةٌ: بەگزادە، بايۋەچچە.

عَصَلَ يَعْصُلُ عَصْلًا الصَّبِيُّ: بالا سىيىۋەتتى.

عَصَلَ الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

عَصِلَ يَعْصَلُ عَصَلًا الشَّيْءُ: نەرسە قىڭغىر بولدى.

عَصِلٌ: قىڭغىر، توقاي.

عَصْلَبٌ: كۈچلۈك ئادەم.

عَصْلَجَ يُعَصْلِجُ عَصْلَجَةً الشَّيْءُ: قىيىنلىشىپ كەتتى، ئوڭشاش تەس بولدى.

عَصَمَ يَعْصِمُ عَصْمًا الرَّجُلُ: ئىشلەپ تاپتى، ئېرىشتى، پايدا ئالدى، قولغا كەلتۈردى.

عَصَمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلدى، يالۋۇردى.

عَصَمَ الشَّيْءَ: توستى.

عَصَمَ يَعْصِمُ عِصْمَةً اللهُ مِنَ الشَّرِّ: ئاللاھتائالا يامانلىقتىن ساقلىدى.

﴿قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ﴾ ‹قرآن›: ئۇ: «مېنى سۇدىن ساقلاپ قالىدىغان بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىمەن»، دېدى.

عَصْمٌ: قوغدىماق، ساقلىماق؛ توسماق.

عُصْمٌ. عُصُمٌ: قالدۇقى، ئېشىپ قالغىنى، دېغى.

عِصْمَةٌ ج عِصَمٌ: قوغدىماق، ساقلىماق، ئالدىنى ئالماق؛ گۇناھسىز، پاك.

إِمْرَأَةٌ فِي عِصْمَةِ رَجُلٍ: كىشىنىڭ ھامىيلىقىدىكى ئايال، كىشىنىڭ ئايالى.

﴿وَلاَتُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ﴾ ‹قرآن›: كاپىر ئاياللارنى ئەمرىڭلاردا ساقلىماڭلار.

صَاحِبَةُ الْعِصْمَةِ: ھۆرمەتلىك خانىم.

عُصْمَةٌ ج أَعْصَامٌ: بويۇن چەمبىرى، بويۇنغا ئاسىدىغان مارجان، بۇلاپكا.

عُصْمَةُ الْكَلْبِ: ئىتنىڭ بويىندىكى چەمبىرەك.

عَصَى يَعْصِي عَصْيًا وَ مَعْصِيَةً: ئاسىيلىق قىلدى، خىلاپلىق قىلدى، گۇناھ قىلدى، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر مەن رەببىمگە ئاسىيلىق قىلسام، بۈيۈك كۈننىڭ ئازابىدىن ئەلۋەتتە قورقىمەن.

«مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللهَ» ‹حديث›: كىمكى ماڭا ئىتائەت قىلسا، ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ، كىمكى ماڭا ئاسىيلىق قىلسا، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغان بولىدۇ.

«مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ مَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى» ‹حديث›: ماڭا ئىتائەت قىلغان كىشى جەننەتكە كىرىدۇ ۋە ماڭا ئاسىي بولغان كىشى باش تارتقان بولىدۇ.

عِصْيَانٌ: ئاسىيلىق قىلماق، قارشىلىق كۆرسەتمەك، خىلاپلىق قىلماق، ئىسيان كۆتۈرمەك؛ ئىسيان، توپىلاڭ.

﴿وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە پىسىقلىقى، كۇفرىنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسەتتى.

عِصْيَانُ الْجُنُودِ: ھەربىيلەرنىڭ ئىسيان كۆتۈرۈشى.

عِصْيَانٌ مُسَلَّحٌ: قوراللىق توپىلاڭ.

عَصِيبٌ: قاتتىق.

يَوْمٌ عَصِيبٌ: ئېغىر كۈن؛ قاتتىق ئىسسىق كۈن.

وَقْتٌ عَصِيبٌ: جاپالىق چاغ، قىيىنچىلىق ۋاقت، خەتەرلىك ۋاقت، جىددىي ۋاقت، جىددىي پەيت.

﴿وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾ ‹قرآن›: ۋە بۇ بىر دىشۋار كۈندۇر، دېدى.

عَصِيدٌ: ئەگرى كەتكەن.

عَصِيدَةٌ ج عَصَائِدُ: ئۇماچ.

عَصِيرٌ. عَصِيرَةٌ: سىقىپ چىقىرىلغان ئەرسە، شەربەت، سۇيۇقلۇق، شىرنە.

عَصِيرُ الْبُرْتُقَالِ: ئاپېلسىن شىرنىسى.

عَصِيفَةٌ: ئۇۋاق سامان.

عَصِيٌّ ج عَصِيُّونَ وَ أَعْصِيَاءُ: ئاسىيلىق قىلغۇچى، خىلاپلىق قىلغۇچى.

عَصِيَ الدَّمْعُ: يىغلىمايدۇ، ياش تۆكمەيدۇ.

﴿وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا﴾ ‹قرآن›: ئۇنى

ئاتا-ئانىسىغا كۆيۈمچان (قىلىدۇق)، ئۇ
مۇتەكەببىر (يەنى، ئاتا-ئانىنى
قاقشاتقۇچى)، (پەرۋەردىگارىغا) ئاسىيلىق
قىلغۇچى بولمىدى.

عُصَيَّةٌ ج عُصَيَّاتٌ: تاياقچە، تاياقچە باكتېرىيە.

عَضَا يَعْضُو عَضْوًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئايرىۋەتتى،
بۆلۈۋەتتى.

عِضَاءٌ: دولانا دەرىخى.

عِضَادَةٌ ج عَضَائِدُ: يول ياقىسى.

عِضَادَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ھەمراھى، ياردەمچىسى.

عِضَادَتَا الْبَابِ: ئىشىكنىڭ يان ياغىچى.

عُضَارِسٌ ج عَضَارِسُ: قاتتىق سوغۇق، تولا،
مۆلدۈر، قار، سوغۇق سۇ، قولان.

عِضَاضٌ: ئازابلىماق، چىشلىمەك.

عُضَالٌ: قاتتىق، تەرسا.

دَاءٌ عُضَالٌ: ساقايماس كېسەل.

«أُصِيبَ بِمَرَضٍ عُضَالٍ وَ سَاءَتْ صِحَّتُهُ مِنَ السوءِ إلَى
أَسْوَءٍ»: ئۇ يامان كېسەلگە دۇچار بولۇپ،
سالامەتلىكى بارغانسېرى يامانلاشماقتا.

عِضَاهَةٌ ج عِضَاةٌ: دولانا دەرىخى، تىكەنلىك
دەرەخ.

عَضَبَ يَعْضِبُ عَضْبًا: كەستى، توستى.

عَضَبَ فُلَانًا بِلِسَانِهِ: پالاننى تىللىدى.

عَضُبَ يَعْضُبُ عُضُوبًا وَ عُضُوبَةً السَّيْفُ: قىلىچ
ئۆتكۈر بولدى.

عَضْبُ اللِّسَانُ: ئېغىزى ئۆتتىك بولدى.

عَضْبٌ: ئۆتكۈر، ئۆتتىك؛ بىخىل، پىخسىق؛
رەھىمسىز، شەپقەتسىز.

عِضَةٌ: دولانا دەرىخى، تىكەنلىك دەرەخ.

الْعِضَةُ ج عِضُونَ: يالغان؛ بۆلگۈنچىلىك، پارچە.

﴿كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرآنَ
عِضِينَ﴾ «قرآن»: پارچىلىۋەتكۈچىلەرگە نازىل
قىلغاندەك (ساڭا ئۇلۇغ قۇرئاننى) نازىل
قىلدۇق، ئۇلار (يەنى، يەھۇدىي ناسارالار)
قۇرئاننى پارچە-پارچە قىلىۋەتتى.

عَضَدَ يَعْضُدُ عَضْدًا غَيْرَهُ: ياردەم بەردى، مەدەت
بەردى.

عَضَدَ يَعْضِدُ عَضْدًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى كەستى.

عَضْدٌ: ياردەم قىلماق؛ ياردەم، ياردەم بەرگۈچى،
قوللىغۇچى.

عَضُدٌ - عُضُدٌ - عَضِدٌ ج أَعْضَادٌ وأَعْضُدٌ: بىلەك،
ئەتراپ؛ ياردەمچى.

عَظْمُ الْعَضُدِ: بىلەك سۆڭىكى.

شَدَّ عَضُدَهُ: ئۇنى كۈچەيتتى، ئۇنىڭغا ياردەم
بەردى.

﴿سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ﴾ «قرآن»: قېرىندىشىڭ
ئارقىلىق سېنى كۈچەيتىمىز.

فَتَّ فِي عَضُدِهِ: ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

عُضُدٌ: ياردەمچى.

عُضْرُطٌ ج عَضَارِطُ: قورسىقىغا ئىشلەيدىغان
ئىشچى.

عَضَّ يَعَضُّ عَضًّا وَ عَضِيضًا.هُ: چىشلىۋالدى.

عَضَّ فُلَانًا بِلِسَانِهِ: پالاننى چىشلەپ تارتتى.

عَضَّ عَلَى يَدِهِ: پۇشايمان قىلدى.

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ﴾ «قرآن»: شۇ كۈنى
زالىم ئىككى قولىنى چىشلەپ...

عَضَّ الشَّيْءَ: نەرسىگە چىڭ ئېسىلىۋالدى.

عَضَّهُ الزَّمَانُ: زامان ئۇنىڭغا قاتتىق بولدى، جاپا
چەكتى، بەختسىزلىككە ئۇچراتتى.

عَضَّ بِهِ النَّدَمُ: پۇشايمان قىلدى، ئۆكۈندى،
نادامەت چەكتى.

عَضٌّ: ئازابلىماق، چىشلىمەك.

عِضٌّ ج أَعْضَاضٌ: دولانا دەرىخى.

عَضَّابٌ: ئېغىزى يامان ئادەم.

عَضَّاضٌ: چىقمىچى، چىشلەپ تارتقۇچى؛ يىرتقۇچ.

عَضَّةٌ ج عَضَّاتٌ: بىر قېتىم چىشلىمەك.

عِضَّةٌ: دولانا دەرىخى، تىكەنلىك دەرەخ.

عَضَّضَ يُعَضِّضُ تَعْضِيضًا: قاتتىق چىشلىدى، توختىماي چىشلىدى.

عَضَّ عَلَى اللِّجَامِ: جۈگەيىنى شاراقشىتىپ چاپىندى.

عَضَّى يُعَضِّي تَعْضِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى پارچىلىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.

عَضَلَ يَعْضُلُ عَضْلًا الرَّجُلُ: مۇسكۇللىرى چىڭ بولدى.

عَضَلَ بِهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قاتتىق بولدى، قىيىن بولدى.

﴿وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ﴾ «قرآن»: سىلەر ئۇلارغا بەرگەن مەھرىدىن بىر قىسمىنى يۇلۇۋېلىش ئۈچۈن ئۇلارغا بېسىم ئىشلەتمەڭلار.

عَضْلٌ / عَضِلٌ: بۇلجۇڭ گۆشلىرى تەرەققىي قىلغان؛ ساغلام، قاۋۇل.

عَضَلَةٌ ج عَضَلَاتٌ وَ عَضَلٌ: مۇسكۇل، بۇلجۇڭ گۆش.

عَضَلَةٌ بَاسِطَةٌ: سوزۇلغۇچى مۇسكۇل.

عَضَلَةٌ رَاخِيَةٌ: تۇراقسىز مۇسكۇل.

عَضَلَةٌ قَابِضَةٌ: پۈكۈلگۈچى مۇسكۇل.

مَفْتُولُ الْعَضَلِ: مۇسكۇللىرى چىڭ، كۈچلۈك، ساغلام.

«كَانَ قَوِيَّ الْجِسْمِ مَفْتُولَ الْعَضَلَاتِ»: مۇسكۇللىرى چىڭ كۈچلۈك ئىدى.

عَضَلِيٌّ: مۇسكۇلنىڭ، مۇسكۇل قۇرۇلمىسىنىڭ.

عَضَهَ يَعْضَهُ عَضْهًا الْبَعِيرُ: تۆگە تىكەنلىك دەرەخنى يېدى.

عَضَهَ يَعْضَهُ عَضْهًا وَ عَضَهًا وَ عِضْهَةً وَ عَضِيهَةً الرَّجُلُ: يالغان ئېيتتى، سۇخەنچىلىك قىلدى.

عُضْوٌ ج أَعْضَاءٌ: ئەزا، ئىنساننىڭ بىرەر ئەزاسى.

الْعُضْوُ الْمُرَشَّحُ: كاندىدات ئەزا.

عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ: فىزىئولوگىيە.

عُضْوٌ أَصْلِيٌّ: ئاساسلىق ئەزا.

عُضْوُ مَجْلِسِ النُّوَّابِ: پارلامېنت تۆۋەن پالاتا ئەزاسى.

عُضْوُ الْحِزْبِ: پارتىيە ئەزاسى.

عُضْوٌ عَامِلٌ: فۇنكسىيىلىك ئورگان، ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولىدىغان، مەجبۇرىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدىغان ئەزا.

أَعْضَاءُ التَّنَاسُلِ: جىنسىي ئەزا.

عُضْوٌ فَخْرِيٌّ: پەخرىي ئەزا.

عَضُوضٌ ج عُضُضٌ: چىقمىچى، چىشلەپ تارتقۇچى؛ يىرتقۇچ.

الْمَلِكُ الْعَضُوضُ: زالىم پادىشاھ.

الْبِئْرُ الْعَضُوضُ: سۈيى جىق قۇدۇق.

عُضْوِيٌّ: ئەزالىق، ئورگانىك.

مَرَضٌ عُضْوِيٌّ: ئورگانىك كېسەل.

عُضْوِيَّةٌ: ئەزالىق سالاھىيىتى، ئەزالىق ئورنى.

أَسْمِدَةٌ عُضْوِيَّةٌ: مىنېرال ئوغۇت.

وَحْدَةٌ عُضْوِيَّةٌ: ئورگانىك بىرلىك.

شُرُوطُ الْعُضْوِيَّةِ فِي النَّادِي: جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ شەرتلىرى، كۇلۇب ئەزالىرىنىڭ شەرتلىرى.

عَطَا يَعْطُو عَطْوًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى، تاپشۇرۇۋالدى.

عَطَا إِلَيْهِ يَدَهُ: ئۇنىڭغا قولىنى كۆتۈردى.

عَطَا. عَطَاءٌ ج أَعْطِيَةٌ وَ عَطَاءَاتٌ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

﴿وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنى (ھېچ ئادەمدىن) مەنئى قىلىنمايدۇ.

عِطَارَةٌ: خۇش پۇراق ماتېرىياللار؛ دورا ماتېرىياللىرى، ئەتتارلىق.

مَحالُ الْعِطَارَةِ: خۇش پۇراق ماتېرىياللار ماگىزىنى.

عُطَارِدُ: مېركۇرىي يۇلتۇزى.

عُطَاسٌ الواحد عَطْسَةٌ ج عَطسَاتٌ: چۈشكۈرۈك.

عُطاشٌ: ئۇسسۇزلۇق كېسىلى.

عَطاطٌ: قەھرىمان، نوچى، باتۇر، يولۋاس.

عِطَافٌ ج عُطُفٌ وَ أَعْطِفَةٌ: پەلتو، تون، ردا، يەكتەك.

عُطَالَةٌ: ئىشسىزلىق، بىكارچىلىق.

عَطِبَ يَعْطَبُ عَطَبًا الرَّجُلُ: يوقالدى، ھالاك بولدى، ۋەيران بولدى، بۇزۇلدى.

عَطِبَ عَلَى فُلَانٍ: قاتتىق غەزەپلەندى.

عَطِبَ الْفَرَسُ: ئات (بەيگىدە) يېڭىلىپ قالدى.

عَطِبَتِ الْفَاكِهَةُ بِسَبَبِ الْحرِّ: مېۋە ئىسسىقتا بۇزۇلۇپ قالدى.

عَطَبَ يَعْطُبُ عَطْبًا وَ عُطوبًا الشَّيْءُ: نەرسە يۇمشىدى.

عَطَبٌ: بۇزۇلماق، ھالاك بولماق.

سَرِيعُ الْعَطَبِ: ئاسان بۇزۇلۇپ قالىدىغان.

الْعُطْبُ: پاختا.

عُطْبُلٌ ج عَطَابِلُ: بويىنى ئۇزۇن كېيىك؛ ئۇزۇن ئادەم، چىرايلىق ئايال.

عَطِرَ يَعْطَرُ عَطَرًا: خۇش پۇراقلىق بولدى، ئەتىر چاچتى.

عِطْرٌ ج عُطُورٌ وَ عُطُورَاتٌ: ئەتىر، خۇش پۇراق.

عَطِرٌ م عطِرَةٌ: خۇش پۇراقلىق، خۇشبۇي.

عَطْرَدَ يُعَطْرِدُ عَطْرَدَةً فُلَانًا: پالاننى قوراللاندۇردى، قورال ـ جابدۇق بەردى.

عُطْرُودٌ: قورال ـ سايمان، جابدۇق.

عِطْرِيٌّ م عِطْرِيَّةٌ: خۇش پۇراقلىق.

عِطْرِيَّاتٌ: خۇش پۇراق ماتېرىياللار.

عَطَسَ يَعْطِسُ عَطْسًا وَ عُطَاسًا: چۈشكۈردى.

شَمَمْتُ رَائِحَةً غَرِيبَةً فَعَطَسْتُ: غەلىتە پۇراقنى پۇراپ چۈشكۈرۈپ كەتتىم.

عَطَسَ الصّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

عَطْسٌ: چۈشكۈرمەك؛ چۈشكۈرۈك.

عَطِشَ يَعْطَشُ عَطَشًا الرَّجُلُ: كىشى ئۇسسىدى، چاڭقىدى.

عَطِشَ إِلَى غَيْرِه: ئىشتىياق باغلىدى، سېغىندى، تەشنا بولدى.

عَطَشٌ: تەشنالىق، ئۇسسۇزلۇق؛ ئۈمىد.

عَطِشٌ: ئۇسسۇز، ئۈمىدۋار، سېغىنغۇچى.

عَطْشَانُ ج عِطَاشٌ م عَطْشَانَةٌ وَ عَطْشَى ج عِطَاشٌ: ئۇسسۇز، سېغىنغۇچى، ئۈمىدۋار.

إِذَا كُنْتَ عَطْشَانَ فَاشْرَبْ: چاڭقىغاندا ئۇسسۇلۇق ئىچ. ئۇسسىغان بولساڭ ئۇسسۇلۇق ئىچ.

عَطَّ يَعُطُّ عَطًّا الثَّوْبَ: كىيىمنى تىتما ـ تىتما قىلىۋەتتى.

عَطَّ الرَّجُلَ إِلَى الْأَرْضِ: كىشىنى يەرگە باستى.

عَطَّارٌ ج عَطَّارُونَ: ئەتىر ساتقۇچى، دورا ماتېرىياللىرى ساتقۇچى، ئۇپا ـ ئەڭلىك ساتقۇچى.

«مَثَلُ الْجَلِيْسِ الصَّالِحِ مَثَلُ الْعَطَّارِ اَنْ لَمْ يُعْطِكَ مِنْ عَطْرِهِ أَصَابَكَ مِنْ رِيْحِهِ» «حديث»: ياخشى ئادەم بىلەن ئولتۇرۇش خۇشبۇي نەرسە ساتقۇچى بىلەن ئولتۇرۇشقا ئوخشايدۇ؛ دېمەك، ئۇ ساڭا خۇشبۇي نەرسىدىن بەرمىسىمۇ ئۇنىڭ خۇش ھىدىدىن بەھرىمەن بولىسەن.

عَطَّبَ يُعَطِّبُ تَعْطِيبًا الشَّرَابَ: شارابقا خۇش پۇراق نەرسىلەرنى قوشتى.

عَطَّبَ الْكَرْمُ: تەك بىخ چىقاردى.

عَطَّبَ الْفَاكِهَةُ: مېۋە بۇزۇلۇپ قالدى.

عَطَّرَ يُعَطِّرُ تَعْطِيرًا الشَّيْءَ: خوش پۇراق قىلدى، ئەتىر چاچتى.

عَطَّرَتِ الزُّهُورُ الْوَادِي: گۈل-چېچەكلەرنىڭ خۇش پۇرىقى ۋادىنى قاپلىدى.

عَطَّسَ يُعَطِّسُ تَعْطِيسًا: چۈشكۈرتتى.

لِهَذِهِ الْمَادَّةِ رَائِحَةٌ تُعَطِّسُ: بۇ ماددىنىڭ پۇرىقى چۈشكۈرتۈۋاتىدۇ.

عَطَّشَ يُعَطِّشُ تَعْطِيشًا: ـ هُ: ئۇنى ئۇسسىتىۋەتتى، تەشنا قىلدى، ئىنتىزار قىلدى.

هَذَا الطَّعَامُ يُعَطِّشُ: بۇ تاماق ئۇسسىتىدۇ.

عَطَّفَ يُعَطِّفُ تَعْطِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى، قىڭغايتتى.

عَطَّفَ الْوِسَادَةَ: تەكيىنى قاتلىدى.

عَطَّلَ يُعَطِّلُ تَعْطِيلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى زايە قىلدى، تاشلىۋەتتى.

عَطَّلَ الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ زىبۇزىننەتلىرىنى سالدۇرۇۋەتتى.

عَطَّلَهُ: ئۇنى ئىشتىن قالدۇردى.

عَطَّلَ الْإِبِلَ: تۆگىنى قويۇۋەتتى، بوش قويۇۋەتتى.

﴿وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ﴾ «قۇرئان»: بوغاز تۆگىلەر تاشلىۋېتىلگەن چاغدا.

«عَطَّلَنِي الْمَطَرُ عَنْ انْهَاءِ الْعَمَلِ فِي الْحَقْلِ»: يامغۇر يېغىپ ئېتىزلىقتا ئىشنى تۈگىتەلمىدىم.

عُطِّلَ الْقَوَانِيْنُ: قانۇنلار بىكار قىلىندى.

عَطْعَطَ يُعَطْعِطُ عَطْعَطَةً الْقَوْمُ: قوۋم چۇقان كۆتۈرۈشتى.

عَطَفَ يَعْطِفُ عَطْفًا وَ عُطُوفًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا مېھرىبانلىق قىلدى، كۆيۈندى.

عَطَفَ إِلَى نَاحِيَةٍ: بىر تەرەپكە ئېغىپ كەتتى، يان باستى، مايىل بولدى.

عَطَفَ الشَّيْءَ: قىڭغايتتى، ئەگدى.

عَطَفَ عَلَى الْفَقِيْرِ: كەمبەغەلگە ئىچ ئاغرىتتى.

عَطَفَ الْغُصْنَ: شاخنى ئەگدى.

عَطَفَ إِلَى بَيْتِهِ: ئۆيىنى سېغىندى.

عَطْفٌ: مايىل قىلماق؛ قىيسايتماق، ئەگمەك، مەرھەمەت، مېھىر-شەپقەت.

«فَنِلْنَا الْيَوْمَ مِنْكَ أَجَلَّ عَطْفٍ وَنَشْكُرُ حُسْنَ صُنْعِكَ مَا حَيِيْنَا»: بىز بۈگۈن ئۆزلىرىنىڭ ئالەمچە مېھرىبانلىقلىرىغا ئېرىشتۇق، جان تەندىلا بولسا ئۆزلىرىگە تەشەككۈر ئېيتىپ تۇرىمىز.

عَطْفٌ عَمِيْقٌ: چوڭقۇر ھېسداشلىق.

عِطْفٌ ج أَعْطَافٌ: يان، يان تەرەپ.

ثَنَى عِطْفَهُ: يۈز ئۆرۈدى.

عِطْفَا الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئىككى يېنى.

﴿ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللهِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن مەغرۇرانە يۈرىدۇ.

عَطْفَةٌ ج عَطَفَاتٌ: ئەگرى-توقاي، ئەگرى-بۈگرى، بۇرۇلۇش.

عَطَلَ يَعْطُلُ عَطَالَةً الْأَجِيْرُ عَنِ الْعَمَلِ: ئىجارىكەش ئىشتىن بوشىدى، ئىشتىن مەھرۇم قالدى.

«عَطَلَ عَنِ الْعَمَلِ فِتْرَةً طَوِيْلَةً بِسَبَبِ مَرَضِهِ»: كېسەل سەۋەبى بىلەن ئۇزاق مەزگىل ئىشتىن قالدى.

عَطِلَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىبۇزىننەت تاقىمىدى.

عَطِلَ يَعْطَلُ عَطَلًا الرَّجُلُ مِنَ الْمَالِ: كىشىنىڭ مېلى قالمىدى، قۇرۇقدىلىپ قالدى.

عَطَلٌ: توختاپ قالماق، بۇزۇلماق.

أُصِيْبَ الْمُحَرِّكُ بِعَطَلٍ فُجَائِيٍّ: موتور تويۇقسىز ئىشلىمەي قويدى.

عَطَلٌ ج أَعْطَالٌ: بويۇن، قەددى-قامەت.

مَا أَحْسَنَ عَطَلَهُ: ئۇنىڭ قامىتى نېمىدېگەن كېلىشكەن.

عُطْلٌ ج أَعْطَالٌ: ئىشتىن قالماق، ئىشتىن بوشىماق؛ مال-دۇنيادىن قۇرۇق قالماق؛

خالىي، بوش، بىكار تەلەپ، ناچار، بۇزۇق، بۇزۇلغان.

عُطْلٌ مِنْ كَذَا: بۇنىڭدىن خالىي.

تَوَقَّفَ آلَةٌ بِسَبَبِ عُطْلٍ أَصَابَهَا: ماشىنا بۇزۇلۇپ توختاپ قالدى.

«إِذَا وَجَدْتَ عُطْلًا مَا فِي آلَةٍ فَقُمْ بِإِصْلَاحِهِ فِي حِينِهِ»: ماشىنىدا چاتاق چىققانلىقىنى بايقىساڭ، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ئوڭشىغىن.

عُطْلَةٌ ج عُطَلٌ: ئىشسىزلىق، بىكارچىلىق، تەتىل، بوش ۋاقىت.

عُطْلَةٌ مَدْرَسِيَّةٌ: تەتىل.

عُطْلَةُ الشِّتَاءِ: قىشلىق تەتىل.

عُطْلَةُ الصَّيْفِ: يازلىق تەتىل.

عُطْلَةُ الْعِيدِ: بايراملىق دەم ئېلىش.

عُطْلَةُ الْبَرْلَمَانِ: پارلامېنتنى قىسقارتماق.

قَضَى عُطْلَتَهُ فِي أُورُوبَّا: ئۇ دەم ئېلىشنى ياۋروپادا ئۆتكۈزدى.

عُطْلَةٌ رَسْمِيَّةٌ: بارلىق ئورگانلاردا ئىش توختايدىغان رەسمىي دەم ئېلىش.

لَمْ تَنْتَهِ الْعُطْلَةُ بَعْدُ: تەتىل تېخى تۈگىمىدى.

عَطَنَ يَعْطِنُ عَطْنًا الْجِلْدَ: تېرىنىڭ يۇڭىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن تۈز قاتارلىق نەرسىلەرگە چىلىدى.

عَطَنَ يَعْطِنُ عَطْنًا وَ عُطُونًا الْبَعِيرُ: تۆگە سۇغا تويۇپ ياتتى.

عَطْنٌ: ئاشلىماق، دۇملىمەك.

عَطَنٌ ج أَعْطَانٌ: تۆگە، قوي قاتارلىقلارنىڭ سۇ بويىدىكى قوتىنى.

ضِيقُ الْعَطَنِ: بېخىل، پىخسىق؛ بېخىللىق، پىخسىقلىق.

رَحْبُ الْعَطَنِ: باي ۋە مەرد.

«تَحِنُّ الْجِمَالُ إِلَى أَعْطَانِهَا وَالرِّجَالُ إِلَى أَوْطَانِهَا»: تۆگىلەر سۇ بويىدىكى قوتىنىنى، كىشىلەر يۇرتىنى سېغىنىدۇ.

عَطِنٌ م عَطِنَةٌ: ئاشلانغان، ئەيلەنگەن (تېرە).

عَطُوسٌ: ناسۋال.

عَطُوفٌ: شەپقەتلىك، مېھرىبان.

كُنْ عَطُوفًا لِلْفُقَرَاءِ: كەمبەغەللەرگە مېھرىبان بولغىن.

عَطُوفَةٌ: مەرھەمەت، شەپقەت، ياخشى نىيەت.

صَاحِبُ الْعَطُوفَةِ: ئالىيلىرى، جانابلىرى.

عَطِيْطٌ: تىتما-تىتما بولۇپ كەتكەن (رەخت).

عَطِيَّةٌ ج عَطَايَا وَ عَطِيَّاتٌ: سوۋغا، ھەدىيە، ئىنئام.

صُنْدُوقُ الْعَطَايَا: ئىئانە ساندۇقى.

عَظَا يَعْظُو عَظْوًا ـــ ه: ئۇنى زەھەرلەپ ئۆلتۈردى. ئۇنى خاپا قىلدى، رەنجىتتى.

عِظَاءَةٌ: پاتمىچۇق.

عِظَارٌ . عِظَارَةٌ: ئۇسسۇزلۇقتا قانماق.

عَظَارِيٌّ: ئەركەك چېكەتكە.

غُظَامٌ م غُظَامَةٌ: ئۇلۇغ، بۈيۈك، كاتتا.

عِظَامَةٌ: يەرتۇق.

عِظَامِيٌّ ج عِظَامِيُّونَ: ئەجدادلىرى بىلەن ماختانغۇچى.

عِظَايَةٌ: پاتمىچۇق.

عَظَبَ يَعْظِبُ عَظْبًا وَ عُظُوبًا جِلْدُهُ: تېرىسى قۇرغاقلىشىپ كەتتى.

عَظَبَ عَلَى الْعَمَلِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

عَظَبَتْ يَدُهُ: ئەمگەكتىن قولى يىرىكلىشىپ كەتتى.

عَظِبَ يَعْظَبُ عَظَبًا: سەمرىدى.

عَظَرَ يَعْظِرُ عَظْرًا وَ عَظِرَ يَعْظَرُ عَظَرًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

عَظَرَ الشَّيْءَ: يامان كۆردى، نەپرەتلەندى.

عَظَّ يَعُظُّ عَظًّا . هُ بِالْأَرْضِ: يەرگە يىقىتىۋەتتى.

غُظَّامٌ م غُظَّامَةٌ: ئۇلۇغ، بۈيۈك، كاتتا، چوڭ.

عُظَّامَةٌ: پەرتۇق.

عَظَّبَ يُعَظِّبُ تَعْظِيْبًا بُغْيَتَهُ: كىچىكتۈردى، ئارقىغا سوزدى.

عَظَّةٌ: ئۇرۇش مەزگىلىنىڭ قاتتىقچىلىقى.

عَظَّلَ يُعَظِّلُ تَعْظِيْلًا الْقَوْمُ: قوۋم توپلاندى.

عَظَّمَ يُعَظِّمُ تَعْظِيْمًا غَيْرَهُ: ھۆرمەتلىدى، ئۇلۇغلىدى؛ چوڭايتتى.

﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ ‹قۇرئان›: كىمكى دىنىي ئىشلارنى ئۇلۇغلايدىكەن، بۇ دىللارنىڭ تەقۋادارلىقىدىندۇر.

«هَذِهِ مَسْئَلَةٌ صَغِيْرَةٌ فَلَا تُعَظِّمْهَا»: بۇ كىچىك مەسىلە ئۇنى كۆپتۈرۈۋەتمىگىن.

عِظْلِمٌ: قامچا ئوت.

عَظْلَمَةٌ: قاپقاراڭغۇ، زۇلمەت قاراڭغۇ.

عَظَمَ يَعْظُمُ عَظْمًا الْكَلْبَ: ئىتقا سۆڭەك بەردى.

عَظَمَ يَعْظُمُ عَظْمًا وَ عَظْمَةً الرَّجُلَ: كىشىنىڭ سۆڭىكىگە ئۇرۇۋەتتى.

عَظُمَ يَعْظُمُ عِظْمًا وَ عِظَامَةً: ئۇلۇغ بولدى، چوڭ بولدى.

عَظُمَ الْأَمْرُ: ئىش قاتتىق بولدى، قىيىن بولدى.

«اِعْتَرَفَ بِخَطِيْئَتِهِ فَعَظُمَ فِي عَيْنِي»: ئۆزىنىڭ خاتالىقىنى تونۇۋىدى، كۆزۈمگە چوڭ كۆرۈنۈپ كەتتى.

عَظْمٌ ج أَعْظُمٌ وَ عِظَامٌ وَ عِظَامَةٌ الواحدة عَظْمَةٌ ج عَظْمَاتٌ: سۆڭەك.

لَيِّنُ الْعَظْمِ: راخىت (سۆڭەك قاتماسلىق كېسىلى).

عَظْمٌ فَخْذِيٌّ: يوتا سۆڭىكى.

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن كۈچ-قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم».

عَظْمُ السَّاقِ: پاچاق سۆڭىكى.

«يَشْكُو مِنْ اِلْتِهَابِ الْعِظَامِ»: ئۇ سۆڭەك ياللۇغىدىن دادلايدۇ.

جِلْدٌ عَلَى عَظْمٍ: ياداڭغۇ، ئورۇق، بىر تېرە، بىر سۆڭەك.

عِظَمٌ . عِظْمٌ: ئۇلۇغ، ئۇلۇغلۇق، چوڭ، بۈيۈك، مۇھىملىق.

«إِنَّ عِظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عِظَمِ الْبَلَاءِ» ‹حديث›: كىشىگە بېرىلىدىغان بالايىئاپەت قانچە چوڭ بولسا، ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان ساۋابمۇ شۇنچە چوڭ بولىدۇ.

عَظَمَةٌ ج عَظَمَاتٌ: ئالىيجانابلىق، ئالىي يۈكسەكلىك؛ مەغرۇرلۇق، چوڭچىلىق؛ ئېسىللىق؛ نۇرلۇق.

صَاحِبُ الْعَظَمَةِ: خان ئالىيلىرى.

مَرَضُ الْعَظَمَةِ: ئەسەبىيلىك.

تَصَرَّفَ بِعَظَمَةٍ: چوڭچىلىق بىلەن ئىش ئېلىپ باردى.

«تَتَجَلَّى عَظَمَةُ الْخَالِقِ فِي مَخْلُوقَاتِهِ»: ياراتقۇچىنىڭ ئۇلۇغلۇقى مەخلۇقاتىدا نامايان بولىدۇ.

عَظَمُوتٌ: ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك، ئالىي يۈكسەكلىك.

عُظْمَى ج أَعَاظِمُ: ئەڭ چوڭ، ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ مۇھىم.

الدُّوَلُ الْعُظْمَى: چوڭ دۆلەتلەر.

الْحَرْبُ الْعُظْمَى: بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

الْخِيَانَةُ الْعُظْمَى: ۋەتەنگە ئاسىيلىق قىلىش.

عَظِيْمٌ ج عُظَمَاءُ وَ عِظَامٌ: چوڭ، ئۇلۇغ، بۈيۈك، سەلتەنەتلىك.

عَظِيْمُ الْأَهَمِّيَّةِ: ئەڭ مۇھىم.

عَظِيْمُ النَّفْسِ: سېخىي، ھىممەتلىك.

الْعَظِيْمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىدىن ئۇلۇغ دېگەن مەنىدە.

﴿فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ «قرآن»: ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىڭنى (مۇشرىكلارنىڭ ئىپتىرالىرىدىن) پاك ئېتىقاد قىلغىن.

﴿إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا كاتتا ساۋاب بار.

«حَقَّقَ نَجَاحًا عَظِيمًا»: زور مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

عَظِيمَةٌ ج عَظَائِمُ: بالايىئاپەت، بەختسىزلىك، ھادىسە.

عَظْمِيٌّ: سۆڭەكتەك، سۆڭەكتىن.

هَيْكَلٌ عَظْمِيٌّ: ئىسكىلىت.

عَفَا يَعْفُو عَفْوًا ذَنْبَهُ: گۇناھىنى كەچۈردى، كەڭچىلىك قىلدى.

﴿فَمَنْ عَفَا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللهِ﴾ «قرآن»: كىمكى ئەپۇ قىلسا ۋە تۈزىسە، ئۇنىڭ ئەجرىنى ئاللاھ بېرىدۇ.

عَفَا عَنِ الشَّيْءِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالدى، پەخەس بولدى، ساقلاندى.

عَفَا عَنِ الْحَقِّ: ھەقتىن كەچتى، تەرك ئەتتى.

عَفَا الصُّوفَ: يۇڭ قىرقىدى.

عَفَا الشَّيْءَ: نەرسىنى جىقلاتتى، كۆپەيتتى؛ بىرنەرسىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

عَفَاءٌ: توپا؛ توزان، يامغۇر؛ ھالاك بولماق، ئۆچۈپ كەتمەك، ئۆچۈرمەك، قىرىۋەتمەك، ئەپۇ قىلماق، كەچۈرمەك.

عَفَارِمْ. عَفَارِمْ عَلَيْكَ: بەك ياخشى بولدى، ھەقىقىي باتۇر ئىكەنسىز، غەيرەتلىك بولۇڭ.

عَفَارِيسُ: تۆگە قۇشى.

عَفَازٌ: ياڭاق.

عُفَازَةٌ: پاختا غوزىكى.

عِفَاسٌ: چىرىكلىك، بۇزۇقلۇق.

عَفَاشَةٌ: ئۇشاق-چۈشەك نەرسە، ئەسكى-تۈسكى.

عَفَاشَةٌ مِنَ النَّاسِ: بىر ئوچۇم لۈكچەكلەر.

عِفَاصَةٌ: ياپقۇچ، پۆكەت.

عَفَافٌ: پاك، ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك، ساغلاملىق، پاكلىق، ئىپپەت.

عَفَتَ يَعْفِتُ عَفْتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى.

عَفَتَ يَدَهُ: قولىنى قايرىدى.

عَفَتَ الْكَلَامَ: كېكەچلەپ سۆزلىدى.

عَفِتَ يَعْفَتُ عَفَتًا: ئەخمەق بولدى، دۆتلەشتى، سولخاي بولدى.

عَفَجَ يَعْفِجُ عَفْجًا فُلَانًا بِالْعَصَا: پالانىنى تاياق بىلەن ئۇردى.

عَفْجٌ ج أَعْفَاجٌ: ئۈچەي.

عَفَرَ يَعْفِرُ عَفْرًا غَيْرَهُ فِي التُّرَابِ: توپىغا ئېغىناتتى، توپىغا مىلىۋەتتى.

عَفَرَ الشَّيْءَ: يەرگە ئۇردى.

عَفِرَ يَعْفَرُ عَفَرًا الشَّيْءُ: نەرسە توپا رەڭ بولدى.

عَفَرٌ ج أَعْفَارٌ: توپا، چاڭ-توزان.

عُفْرٌ / عِفْرٌ ج أَعْفَارٌ: ياۋا توڭگۇز، ئەركەك توڭگۇز.

الْعَفْرَاءُ ج عُفْرٌ: ئاينىڭ 13 - كېچىسى؛ ئاقىيەر؛ خورما رەڭ.

عُفْرَةٌ: سارغۇچ رەڭ.

عُفْرَةُ الْخَيْلِ: ئاتنىڭ يالى.

عُفْرَةُ الْحَرِّ: ئىسسىقنىڭ قاتتىقلىقى.

عُفْرَةُ الدِّيكِ: خورازنىڭ ساقچىسى.

عَفْرَقَةٌ: زەھەرخەندىلىك، قەبىھلىك، ياۋۇز.

عَفْرَسَ يُعَفْرِسُ عَفْرَسَةً فُلَانًا: پالانىنى يېڭىۋالدى، مەغلۇپ قىلدى.

عِفْرِسٌ: يولۋاس.

عِفْرِيتٌ ج عَفَارِيتُ: دىۋە، شەيتان؛ ھىيلىگەر؛ بەك شوخ بالا.

﴿قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ﴾ «قرآن»: جىندىن بولغان ئىفرىت ئېيتتى: «مەن ئۇنى

ساگا ئېلىپ كېلىمەن».

عِفْرِيْتَةٌ: چىشى شەيتان، چىشى ئالۋاستى، چىشى يولۋاس.

عَفَسَ يَعْفِسُ عَفْسًا: يەرگە باستى.

عَفَشَ يَعْفِشُ عَفْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىغدى، توپلىدى.

عَفَشَ الشَّيْءَ: نەرسە توپلاندى.

عَفْشٌ: ئۇششاق-چۈششەك نەرسە، ئەسكى-تۈسكى.

عَفَصَ يَعْفِصُ عَفْصًا — هُ: قومۇردى؛ ئەگدى.

عَفَصَ الرَّجُلَ: چېلىشىپ يىقىتتى.

عَفِصٌ: قېرىق، قىرتاق.

عَفَطَ يَعْفِطُ عَفْطًا الرَّاعِي: پادىچى ئىسقىرتتى.

عَفَّ يَعِفُّ عَفًّا وَ عِفَّةً وَ عَفَافًا وَ عَفَافَةً الرَّجُلُ: ئېپپەتلىك بولدى، پاك بولدى، دىيانەتلىك بولدى، باش تارتتى.

عَفَّ عَنْ كَذَا: چەكلەندى، تىزگىنلەندى، توسۇلدى؛ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

عَفَّ يَعُفُّ عَفًّا: يىغدى، توپلىدى.

عَفٌّ: پاك، ئېپپەتلىك، دىيانەتلىك.

عَفَّاتٌ: كېكەچ.

عَفَّاطٌ: كېكەچ.

عِفَّانَ: ۋاقتىدا، پەيتىدە.

جَاءَ عَلَى عِفَّانِ ذَالِكَ: ئۇ ۋاقتىدا كەلدى.

عِفَّةٌ: پاك، دىيانەتلىك؛ ساغلاملىق.

عَفَّرَ يُعَفِّرُ تَعْفِيرًا: توپىغا مىلىنۋەتتى.

عَفَّنَ يُعَفِّنُ تَعْفِيْنًا الشَّيْءَ: نەرسە سېسىپ قالدى، پۇراپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى.

عَفَّى يُعَفِّي تَعْفِيَةً: ئۆچۈرۈۋەتتى، يوقىتىۋەتتى، سۈرتۈۋەتتى.

«عَفَّتِ الرِّيْحُ آثَارَ أَقْدَامِهِمْ فِي الرِّمَالِ»: شامال ئۇنىڭ قۇمدىكى ئىزلىرىنى يوقىتىۋەتتى.

عَفَقَ يَعْفِقُ عَفْقًا فُلَانٌ: مەقسەتسىز ئۇياقتا، بۇياقتا ماڭدى.

عَفَقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى.

عَفَقَ الْعَمَلَ: ئىشنى پۇختا قىلمىدى.

عَفَكَ يَعْفِكُ عَفْكًا الْكَلَامَ: لەۋزىدە تۇرمىدى.

عَفِكَ يَعْفَكُ عَفَكًا وَ عَفْكًا: دۆت بولدى، گاللۋاڭ بولدى.

عَفِنَ يَعْفَنُ عَفَنًا وَ عُفُونَةً الشَّيْءُ: نەرسە سېسىدى، چىرىدى، بۇزۇلدى.

عَفَنٌ: بۇزۇلۇپ قالماق؛ پۇراپ قالماق، چىرىمەك.

عَفِنٌ: سېسىق، بۇزۇق.

طَعَامٌ عَفِنٌ: پۇراپ قالغان تاماق.

رَأْيٌ عَفِنٌ: يارىماس پىكىر، بولمىغۇر پىكىر.

مَرَضٌ عَفِنٌ: يىرىڭدىن زەھەرلىنىش كېسىلى، سىفلىس.

الْأَمْرَاضُ الْعَفِنَةُ: يۇقۇملۇق كېسەللەر.

مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَفِنَةِ: يۇقۇملۇق كېسەللەر دوختۇرخانىسى.

عَفْوٌ: ئۆچۈرۈۋەتمەك، قىرىۋەتمەك، ئىزنىنى يوقاتماق؛ ئەپۇ قىلماق، كەچۈرۈۋەتمەك؛ ئېھسان قىلماق.

عَفْوًا: كەچۈرۈڭ، ئەپۇ قىلىڭ.

عَفْوٌ عَامٌّ: ئومۇمىي كەچۈرۈم.

الْعَفْوُ عِنْدَ الْمَقْدَرَةِ: كۈچى يېتىدىغان تۇرۇقلۇق كەچۈرۈش.

عَفْوُ الْخَاطِرِ: ئۆز ۋاقتىدا، ئۆز جايىدا، دەرھال.

﴿وَيَسْئَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار سەندىن نېمىنى سەدىقە قىلىش توغرۇلۇق سورايدۇ. (ئېھتىياجىدىن ئارتۇقنى (سەدىقە قىلىڭلار)، دېگىن.

عُفُوصَةٌ: قىرتاق، چۈچۈمەل.

عُفُونَةٌ: چىرىپ قالماق، سېسىپ قالماق، بۇزۇلۇپ

قالماق.

أَلْعَفُوّ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ناھايىتى ئەپۇ قىلغۇچى دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ اللهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ناھايىتى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.

عَفْوِيٌّ: ئۆز مەيلىچە، ئىختىيارى، ئۆزلۈكىدىن؛ ئىستىخىيىلىك.

عَفَى يَعْفِي عَفْيًا الشَّعْرَ: چاچ قويدى.

عَفِيْتَةٌ ج عَفَائِتُ: ئۇماچ، ئاتالا.

عَفِيْفٌ ج أَعِفَّةٌ م عَفِيْفَةٌ ج عَفِيْفَاتٌ وَ عَفَائِفُ: ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك؛ پاك، ساغلام.

عَفِيْفُ النَّفْسِ: ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك.

عَقَا يَعْقُو عَقْوًا الرَّجُلُ: قۇدۇقتىن سۇ چىقاردى.

عَقَا الْعَلَمَ: بايراق كۆتۈرۈلۈپ لەيلىدىدى.

عَقَا الْأَمْرَ: زېرىكتى، يامان كۆردى.

عِقَابٌ ج عِقَابَاتٌ: جازا، قىساس.

﴿إِنَّ رَبَّكَ سَرِيْعُ الْعِقَابِ﴾ ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىڭ ئەلۋەتتە تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر.

«لَا جَرِيْمَةَ بِلَا عِقَابٍ»: جازاسىز جىنايەت بولمايدۇ.

عُقَابٌ ج أَعْقُبٌ وَ عِقْبَانٌ: تازقارا، قۇماي، بۈركۈت.

عُقَابٌ مَنْسُوْرِيٌّ: بېلىقئالغۇچ.

نَسْرٌ عُقَابٌ: بۈركۈت بايراق (رومنىڭ ئارمىيە بايرىقى).

بُرجُ الْعُقَابِ (فِي الفلك): بۈركۈت يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

أَبْصَرُ مِنْ عُقَابٍ: نەزەر دائىرىسى كەڭ، كۆزى ئۆتكۈر.

عِقَابِيٌّ: جازالىغۇچى، جازا بەرگۈچى، قىساسكار.

عُقَابِيٌّ: بۈركۈتتەك.

نَسْرٌ عُقَابِيٌّ: غىجىر سالۋا، تازقارا، قۇماي.

عَقَاةٌ ج عَقَاءٌ: ھويلا ئەتراپى.

عِقَادَةٌ: مىلىچمال، چەرچىن مال، مىلىچمال دۇكىنى.

عَقَارٌ ج عَقَارَاتٌ: كۆچمەس مۈلۈك، جاي-زېمىن.

«صَادَرَتِ الدَّوْلَةُ كُلَّ أَمْوَالِهِ وَ عَقَارَاتِهِ»: دۆلەت ئۇنىڭ پۈتۈن مال-مۈلكى ۋە جاي — زېمىنلىرىنى مۇسادىرە قىلدى.

عُقَارٌ: ھاراق.

«حَرَّمَ الْإِسْلَامُ شُرْبَ الْعُقَارِ»: ئىسلام دىنى ھاراق ئىچىشنى چەكلىگەن.

عَقَارِبُ: بالا-قازا، بەختسىزلىك، كۈلپەت.

عَقَارِبُ الشِّتَاءِ: قارا قىش، دەھشەتلىك سوغۇق.

عِقَارَةٌ: تۇغماسلىق، ھامىلىدار بولماسلىق.

عَقَارِيٌّ: ئۆي-جايغا ئىگە، ئېكىنزارلىق، يېزا ئىگىلىك.

مُلْكٌ عَقَارِيٌّ: كۆچمەس مۈلۈكنىڭ ئىگىدارلىق ھوقۇقى.

رَهْنٌ عَقَارِيٌّ: كۆچمەس مۈلۈكنى رەنىگە قويماق.

بَنْكٌ عَقَارِيٌّ: ئۆي-مۈلۈك بانكىسى.

عِقَاصٌ ج عُقُصٌ: چاچقا چىگىلىدىغان يىپ.

عَقَاقِيٌّ: دورىگەر.

عِقَالٌ: چىدە، چۇشاق.

عِقَالٌ ج عُقُلٌ: چولۋۇر، باغلاق، چۇشەك.

«أَطْلَقَ الْفِتْنَةَ مِنْ عِقَالِهَا»: پىتنە قوزغىدى.

«لَهُوَ أَشَدُّ تَفَلُّتًا مِنَ الْإِبِلِ فِي عُقُلِهَا» ‹حديث›: قۇرئان كەرىم باغلاقتىكى تۆگىدىنمۇ يامان قاچقاقتۇر.

عَقَبَ يَعْقِبُ عَقْبًا وَ عُقُوبًا وَ عَاقِبَةً — هُ: ئەگەشتى، ئەگىشىپ كەلدى، ئارقىدىنلا كەلدى.

عَقَبَ أَبَاهُ فِي مَنْصَبِهِ: مەنسىپىدە ئاتىسىنىڭ ئورنىنى باستى.

عَقْبٌ: كېيىن، كېيىن كەلگەن؛ سوڭ؛ ئەۋلاد.

عَقِبٌ ج أَعْقَابٌ: سوڭ، تاپان، نەرسىنىڭ ئاخىرى، كەينى، كېيىنكى ئەۋلادلار.

عَقِبُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىقنىڭ پاينىكى.
ضَرَبُوهُ بِأَعْقَابِ الْبُنْدُقِيَّةِ: ئۇنى مىلتىقنىڭ پاينىكى بىلەن ئۇردى.
عَقِبَ ذَالِكَ: شۇنىڭدىن كېيىن.
رَجَعَ عَلَى عَقِبِهِ: كەينىگە قايتتى، كەلگەن يېرىگە ياندى.
رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: بېشىدىن تارتىپ تاپىنىغىچە.
قَلَّبَ الشَّيْءَ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: نەرسىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتتى، ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋەتتى.
«لَا تَتْرُكْ عَقِبَيْكَ غَيْرَ مَغْسُولَةٍ فِي الْوُضُوءِ»: تاھارەت ئالغاندا ئىككى تاپىنىڭنى يۇماي قويما.
«جَرَى نِقَاشٌ عَقِبَ الْمُحَاضَرَةِ»: لېكسىيە ئاخىرىدا مۇنازىرە بولدى.
«لَمْ يَتْرُكْ لِعَقِبِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِنَ الْمَالِ»: ئەۋلادىغا ئازغىنىلا مال قالدۇردى.
فِي أَعْقَابِ الْقَرْنِ الْمَاضِي: ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا.
رَدَّهُ عَلَى أَعْقَابِهِ: چېكىندۈردى، قايتۇردى.
عُقْبٌ ج أَعْقَابٌ: نەتىجە، ئاقىۋەت، قالدۇق.
﴿هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ عُقْبًا﴾ «قرآن»: ئاللاھ ياخشى مۇكاپات بەرگۈچىدۇر، ئاقىۋەتنى ياخشى قىلغۇچىدۇر.
عُقْبُ السِّيجَارَةِ: تاماكىنىڭ قالدۇقى.
«حَدَثَ هَذَا فِي أَعْقَابِ الْمَعْرَكَةِ»: بۇ ئۇرۇشنىڭ ئاخىرىدا يۈز بەردى.
عَقْبٌ ج أَعْقَابٌ: پەي، سىڭىر.
عُقْبَانٌ: ئاقىۋەت.
عَقَبَةٌ ج عَقَبَاتٌ وَ عِقَابٌ: توسالغۇ، پۈتلىكاشالىك، داۋان.
عَقَبَةُ الطَّرِيقِ فِي الْجِبَالِ: تاغنىڭ راۋانلىق يولى، چىغىر يولى.

﴿فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَ مَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ﴾ «قرآن»: ئۇ، داۋان ئاشمىدى، داۋان ئېشىشنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەتتىڭ.
«حَالَتْ بَعْضُ الْعَقَبَاتِ دُونَ تَحْقِيقِ غَايَتِهِ»: بەزى قىيىنچىلىقلار ئۇنىڭ غايىسىگە يېتىشىگە توسالغۇ بولدى.
عُقْبَةٌ: نۆۋەت، بەدەل، ئالمىشىش.
عُقْبُولٌ . عُقْبُولَةٌ ج عَقَابِيلُ: قايتا يېتىلگەن چوّپ؛ قالدۇق ئاغرىق؛ كونا ئاداۋەت؛ بالا - قازا، ئاپەت، بەختسىزلىك؛ دۆكچە ئەسۋە؛ ئۇچۇق.
«لَا تَزَالُ عَقَابِيلُ مَرَضِهِ بَادِيَةً عَلَى شَفَتَيْهِ»: ئۇنىڭ كېسەلنىڭ ئالامەتلىرى كالپۇكىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ.
عُقْبَى: نەتىجە، ئاقىۋەت.
«وَقَعَ مَا لَا تُحْمَدُ عُقْبَاهُ»: يامان ئاقىۋەت كېلىپ چىقتى.
عُقْبَى ج عَوَاقِبُ: ئاخىرەت، ئاخىرى، ئۇگەنچىسى.
﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ «قرآن»: سەۋرىنى دوستتۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان.
عَقَدَ يَعْقِدُ عَقْدًا الْحَبْلَ: ئارغامچىغا تۈگۈن چىگدى.
عَقَدَ الْبِنَاءَ: بىنانى قوپۇردى، قىرلىدى.
عَقَدَ السُّوقَ: تىجارەت باشلىدى.
﴿وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ﴾ «قرآن»: سىلەر بىلەن (ئۆزئارا ياردەم بېرىش ۋە مىراسخور بولۇشقا) ئەھدۇپەيمان قىلىشقان كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ (مىراستىن) ھەسسىسىنى بېرىڭلار.
عَقَدَ الصَّفْقَةَ: سودىدا كېلىشتى، پۈتۈشتى.
عَقَدَ الْعَهْدَ: كېلىشىم تۈزدى.

عَقَدَ الْعَزْمَ عَلَى الْأَمْرِ: بىر قارارغا كەلدى، ئىرادە باغلىدى.

عَقَدَ عَلَى الْمَرْأَةِ: ئايالغا چاي ئىچۈردى.

عَقَدَ جَلْسَةً: يىغىن ئاچتى.

عَقَدَ الْمَقَالَةَ: ماقالە ئىپلان قىلدى.

عَقَدَ نَاصِيَتَهُ: قوشۇمىسىنى تۈردى.

عَقَدَ الْخَوْفُ لِسَانَهُ: قورقۇنچ ئۇنى گەپ قىلالماس قىلىپ قويدى.

عَقَدَ رَجَاءً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۈمىد باغلىدى.

عُقِدَ الْإِمْتِحَانُ: ئىمتىھان ئېلىندى.

عَقَدَ رِبَاطَ عُنُقِهِ: گالستۇك باغلىدى.

عَقَدَ الْمِنْدِيلَ: ياغلىق چىگدى.

عَقَدُوا إِتِّفَاقًا بَيْنَهُمْ: ئىتتىپاق تۈزۈشتى.

عَقَدَ اللَّبَنُ: سۈت ئۇيۇدى.

«سَيُعْقَدُ الْمُؤْتَمَرُ الْعَامُّ فِي الشَّهْرِ الْقَادِمِ»: ئومۇمىي يىغىن كېلەر ئايدا ئېچىلىدۇ.

عَقِدَ يَعْقَدُ عَقَدًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ تىلىدا كېكەچلىك بولدى.

عَقِدَ لِسَانُهُ: ئۇنىڭ زۇۋانى تۇتۇلۇپ قالدى.

عَقِدَ الشَّيْءُ: نەرسە ئەگرى-بۈگرى بولدى.

عَقَدَ قِرَانَ عَرُوسَيْنِ: قىز-يىگىت ئىككىسىنىڭ توينى قىلىپ قويدى.

عَقْدٌ: چەگمەك، باغلىماق، تۈگمەك.

عَقْدُ الْإِتِّفَاقِ: ئىتتىپاق تۈزمەك.

عَقْدُ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىن ئۇيۇشتۇرماق.

«أَتَشَرَّفُ بِدَعْوَتِكُمْ لِحُضُورِ عَقْدِ قِرَانِي»: سىلەرنى توي مەرىكىسىگە قاتنىشىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىمەن.

عَقْدٌ ج عُقُودٌ: توختام، شەرتنامە، ئالاقە، ھۆججەت.

عَقْدُ إِيجَارٍ: ئىجارە توختىمى.

عَقْدٌ عُرْفِيٌّ: ئادەتتىكى توختام.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ «قرآن»: ئى مۆئمىنلەر! ئەھدىلەرگە ۋاپا قىلىڭلار.

عَقْدٌ خَاصٌّ: ئالاھىدە توختام.

عَقْدٌ سَارِي الْمَفْعُولِ: كۈچكە ئىگە كېلىشىم.

عَقْدُ التَّصْدِيرِ: ئىمپورت توختىمى.

عَقْدٌ مُؤَقَّتٌ: ۋاقىتلىق توختام.

عَقْدُ الْمِلْكِيَّةِ: يەر خېتى.

عَقْدُ بَيْعٍ: سودا كېلىشىمى.

عَقْدُ الزَّوَاجِ: نىكاھلىنىش گۇۋاھنامىسى، توي خېتى.

عَقْدٌ رَسْمِيٌّ: گۇۋاھلىق خېتى.

عَقْدٌ مِنَ الْأَعْدَادِ: ئونلەر خانىسى.

عَقْدٌ عَنْ بِنَاءٍ: ئەگمە شەكىل قۇرۇلۇش.

صَنْجَةُ الْعَقْدِ: ئەگمە تاش.

صَاحِبُ الْعَقْدِ: ئالىي قوماندان، ئالىي ھۆكۈمران.

عَقْدُ إِكْلِيلٍ: تاج كىيمەك.

أَبْرَمَ عَقْدًا: كېلىشىم ئىمزالىدى.

عَقْدُ الْعَمَلِ: ئەمگەك توختامى.

فِي الْعَقْدِ الرَّابِعِ مِنْ عُمْرِهِ: قىرىقلارغا كىرىپ قالدى.

عِقْدٌ ج عُقُودٌ: ئاياللار بويىنغا تاقايدىغان زىننەت بۇيۇمى، بۇلاپكا.

عِقْدٌ مِنَ الْخَرَزِ: تىزىق مارجان، مونچاق، مارجان تىزىقى.

اِنْفَرَطَ عِقْدُهُمْ: بويۇنچۇق مارجىنى چېچىلىپ كەتتى.

وَاسِطَةُ الْعِقْدِ: ئەڭ قىممەتلىك مارجان (ئىشلارنىڭ ئەڭ مۇھىمىغا ئىيتىلىدۇ).

عَقَدٌ: قوم بارخانلىرى.

عُقْدَةٌ ج عُقَدٌ: تۈگۈن، چىگىش؛ دۇدۇقلاش؛ بەز، مەسىلە، دېڭىز ملى 1852 مېترغا تەڭ.

عُقْدَةُ الْعُنُقِ: گالستۇك.

عُقْدَةُ الْعَرَكِيِّ: كېپىنەك گۈلنىڭ تۈگۈنى.

﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي﴾ «قرآن»: تىلىمدىكى كېكەچلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن.

عُقْدَةٌ مُنْزَلِقَةٌ: كىرتمەك.

عُقْدَةٌ نَفْسِيَّةٌ: كۆڭۈل چىگىكى، كۆڭۈل پاراكەندىچىلىكى.

عُقْدَةُ الرِّوَايَةِ: قورۇلما، تۈزۈلمە.

عُقْدَةٌ فِي خَشَبٍ: ياغاچتىكى قاداق؛ چۈماق.

عُقْدَةٌ فِي قَصَبَةٍ: قومۇشنىڭ ئۇگىسى، بوغۇمى.

عُقْدَةُ الْعُقَدِ: ئەڭ قىيىن مەسىلە.

عَقَرَ يَعْقِرُ عَقْرًا وَ عُقْرًا الرَّجُلُ أَوِ الْمَرْأَةُ: ئەر ياكى ئايال تۇغماس بولۇپ قالدى.

عَقَرَ يَعْقِرُ عَقْرًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى بوغۇزلىدى.

﴿فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار چىشى تۆگىنى بوغۇزلىدى، پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرىنى تۇتۇشتىن باش تارتتى.

عَقَرَ ظَهْرَ الدَّابَّةِ: ئۇلاغنىڭ ئۇچىسىنى جاراھەتلەندۈرۈپ قويدى.

عَقَرَ الْكَلْبُ الْوَلَدَ: بالىنى ئىت چىشلىۋالدى.

عَقَرَ يَعْقِرُ عَقْرًا بِالصَّيْدِ: ئوۋغا ئېتىلدى.

عَقِرَ يَعْقَرُ عَقَرًا الرَّجُلُ: ئۈشتۈمتۇت قورقۇنچ كىشىنى مىدىر-سىدىر قىلدۇرمىدى.

عَقِرَ يَعْقَرُ عَقَارًا الْمَرْأَةُ: ئايال تۇغمىدى.

عُقْرٌ: مەھەللە؛ ئېگىز بىنا؛ نەرسىنىڭ ئەسلى؛ يېرىق.

عُقْرُ الدَّارِ: ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسى.

فِي عُقْرِ دَارِهِ: تۇرۇۋاتقان جايىدا.

هَاجَمَهُمْ فِي عُقْرِ دَارِهِمْ: ئۇلارغا ئۆيىدىلا ھۇجۇم قىلدى.

عُقْرٌ: تۇغماسلىق، ھامىلدار بولماسلىق.

الْعُقْرُ ج أَعْقَارٌ: تۇغۇت چەكلەش دورىسى.

عَقْرَبٌ ج عَقَارِبُ: چايان، سىرىقئېشەك، گېزەندە.

حَشِيشَةُ الْعَقْرَبِ: قىزىلئوت، كۆك مەرەز.

عَقْرَبُ السَّاعَةِ: سائەت ئىسترېلكىسى.

عَقْرَبُ الثَّوَانِي: سېكۇنت يىڭنىسى.

عَقْرَبُ الدَّقَائِقِ: مىنۇت ئىسترېلكىسى.

بُرْجُ الْعَقْرَبِ: ئەقرەب بۇرجى.

فَصْلُ الْعَقْرَبِ: ئەقرەب پەسلى.

«دَبَّتْ بَيْنَهُمْ عَقَارِبُ الشِّقَاقِ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ چىقتى.

عَقْرَبَاءُ: چىشى چايان.

عُقْرُبَانٌ: ئەركەك چايان.

عُقْرَةٌ: تۇغماسلىق، ھامىلدار بولماسلىق.

عَقَشَ يَعْقِشُ عَقْشًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

عَقَشَ الْمَالَ: مال توپلىدى.

عَقَصَ يَعْقِصُ عَقْصًا الشَّعْرَ: چاچنى ئۆرۈدى.

عَقِصَ يَعْقَصُ عَقَصًا التَّيْسُ: تېكىنىڭ مۈڭگۈزى چۆرگىلىشىپ كەتتى.

عِقْصَةٌ ج عِقَصٌ وَ عِقَاصٌ: ئۆرۈمە چاچ.

عَقْعَقٌ ج عَقَائِقُ: سېغىزخان.

عَقَفَ يَعْقِفُ عَقْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى، قىڭغايتتى.

عَقْفٌ: ئەگرى-توقاي؛ تۈلكە.

عَقَّ يَعُقُّ عَقًّا عَنِ الْمَوْلُودِ: بالىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنىڭ 7-كۈنىدە مال ئۆلتۈردى، ئەقىقە قىلىپ بەردى.

عَقَّ يَعُقُّ عَقًّا وَ عُقُوقًا وَ مَعَقَّةً الْوَلَدُ وَالِدَهُ: بالا ئاتىسىنى قاقشاتتى، ۋاپاسىزلىق قىلدى.

عَقٌّ: قاقشاتقۇچى، ئاسىيلىق قىلغۇچى، نائىنساپ.

عَقَّادٌ ج عَقَّادُونَ: قاتتىق چىگىك.

عَقَّارٌ: تولا چىشلەيدىغان.

كَلْبٌ عَقَّارٌ: ئادەمنى چىشلەيدىغان ئىت.

عَقَّارٌ ج عَقَاقِيرُ: دورا ئۆسۈملۈكى.

«تُبَاعُ الْعَقَاقِيرُ فِي الصَّيْدَلِيَّاتِ»: ئوت-چۆپ دورىلىرى دورا دۇكانلىرىدا سېتىلىدۇ.

عَقَّبَ يُعَقِّبُ تَعْقِيبًا عَلَيْهِ: ئەيىبلىدى، كايىدى.

عَقَّبَهُ: ئۇنىڭغا ئەگەشتۈردى، ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشۈردى.

﴿وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾ «قرآن»: ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چېكىندى، كەينىگە قارىيالمىدى.

عَقَّبَ عَلَى قَوْلِهِ: سۆزىنىڭ بولغان، بولمىغانلىرىنى بايان قىلىپ بەردى.

عَقَّةٌ: ئۇزۇنغا سوزۇلغان چاقماق.

عَقَّدَ يُعَقِّدُ تَعْقِيدًا: باغلىدى، چىگدى، تۈگدى.

﴿وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ﴾ «قرآن»: لېكىن، سىلەرنى قەستەن قىلغان قەسەملەر ئۈچۈن جاۋابكارلىققا تارتىدۇ.

عَقَّدَ الْأَمْرَ: ئىشنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى، چىگىچلەشتۈرۈۋەتتى.

عَقَّدَ الْحَبْلَ: تانىنى تۈگدى.

عَقَّدَ الْكَلَامَ: سۆزنى مۇجمەل قىلدى.

عَقَّصَ يُعَقِّصُ تَعْقِيصًا الْأَمْرَ: ئىشنى مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتى.

عَقَّفَ يُعَقِّفُ تَعْقِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى، قىڭغايتتى.

عَقَّلَ يُعَقِّلُ تَعْقِيلًا فُلَانًا عَنْ حَاجَتِهِ: پالاننى توستى.

عَقَّمَ يُعَقِّمُ تَعْقِيمًا الشَّيْءَ: مىكروبىنى ئۆلتۈردى، مىكروبسىزلاندۇردى.

عَقَّمَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى تۇغماس قىلىپ قويدى.

«عَقَّمَ آلَاتِ الْجِرَاحَةِ وَ حُجْرَةَ الْعَمَلِيَّاتِ»: ئوپېراتسىيە سايمانلىرى ۋە ئوپېراتسىيە ئۆيىنى دېزىنفېكسىيە قىلدى.

عَقَّى يُعَقِّي تَعْقِيَةً الطَّائِرُ: قۇش ئېگىز ئۇچتى.

عَقَلَ يَعْقُلُ / يَعْقِلُ عَقْلًا: باغلىدى، چىگدى، تاڭدى.

عَقَلَ الدَّوَاءُ الْبَطْنَ: دورا ئىچنى قاتۇرۇۋەتتى.

عَقَلَ الشَّيْءَ: بىلدى، چۈشەندى.

﴿يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ﴾ «قرآن»: ئۇلاردىن بىر گۇرۇھ ئادەم ئاللاھنىڭ كالامىنى ئاڭلاپ چۈشەنگەندىن كېيىن، ئۇنى بىلىپ تۇرۇپ (قەستەن) ئۆزگەرتىۋەتتى.

عَقَلَ الْغُلَامُ: بالا بالاغەتكە يەتتى.

عَقَلَتِ الدَّهْشَةُ لِسَانَهُ: تېڭىرقاپ قېلىپ، تىلى گەپكە كەلمىدى.

عَقَلَ يَعْقِلُ عَقْلًا وَ عُقُولًا الْمُصَارِعُ خَصْمَهُ: چېلىشچى رەقىبىنى چىرماق سېلىپ يىقىتتى.

عَقِلَ يَعْقَلُ عَقَلًا الْبَعِيرُ: تۆگىنى چۈشىدى.

عَقْلٌ ج عُقُولٌ: ئەقىل، پاراسەت، ئىدراك، ئاڭ، سەۋىيە؛ دىل؛ قورغان، پاناھگاھ؛ ئۆلتۈرۈلگۈچى ئۈچۈن تۆلەيدىغان تۆلەم؛ ئەستە ساقلاش قابىلىيىتى.

ذُو الْعَقْلِ: ئەقىللىق، زېرەك.

«إِنَّهَا رَوْضَةٌ بِهَا ثَمَرَاتٌ يَجْتَنِيهَا ذَوُو اجْتِهَادٍ وَعَقْلٍ»: ئېنىقكى مەكتەپ دېگەن بىر مېۋىلىك باغدۇر، تىرىشچان ئەقىللىق ئادەملەرلا شۇ مېۋىلەرنى ئۈزەلەيدۇ.

الْعَقْلُ السَّلِيمُ: ساغلام ئەقىل.

أَعَادَ عَقْلَهُ إِلَى رَأْسِهِ: ئۇنىڭغا چۈشەنچە بەردى، ئىلھام بەردى، رىغبەتلەندۈردى.

أَصْحَابُ الْعُقُولِ: دانىشمەنلەر، دانالار، تالانت ئىگىلىرى.

«يَتَمَيَّزُ الْإِنْسَانُ مِنْ سَائِرِ الْحَيَوَانِ بِالْعَقْلِ»: ئىنسان باشقا ھايۋانلاردىن ئەقىل بىلەن ئايرىلىدۇ.

«الْعَقْلُ السَّلِيمُ فِي الْجِسْمِ السَّلِيمِ»: ساغلام ئەقىل ساغلام بەدەندە بولىدۇ.

رَاجِحُ الْعَقْلِ: ئەقىللىق، زېرەك.

مُخْتَلُّ الْعَقْلِ: ئەقلىدىن ئازغان، ئېلىشىپ قالغان.

عَقْلٌ إِلِكْتِرُونِيٌّ: ئېلېكترونلۇق مېڭە، كومپيۇتېر، ھېسابلاش ماشىنىسى.

فَقَدَ عَقْلَهُ: ئەقلىنى يوقاتتى، ئەقلىدىن ئازدى.

مُصَابٌ فِي عَقْلِهِ: ئەقلىدىن ئازغان، ئېلىشىپ قالغان.

عَقْلَانِيٌّ: ئەقلىلىق، ئالانتلىق؛ قانائەتلىنەرلىك، ئەقلى، ئىدراكى، مەنىۋى.

دَلِيلٌ عَقْلَانِيٌّ: قانائەتلىنەرلىك ئىسپات.

عُقْلَةٌ ج عُقَلٌ: ئۇلانغان نوتا.

عَقْلِيٌّ: ئەقلىي، ئەقلىلىق، ئىقتىدارلىق.

مَرَضٌ عَقْلِيٌّ: روھىي كېسەل.

عَقْلِيَّةٌ ج عَقْلِيَّاتٌ: روھىي ھالەت، پسىخىكا، ئاڭ، سېزىم، ئەقلىي قابىلىيەت.

الْأَمْرَاضُ الْعَقْلِيَّةُ: روھىي كېسەللىكلەر، سەۋدايىلىق.

الْمَذْهَبُ الْعَقْلِيَّةُ: راتسىئونالىزم.

عِلْمُ الْعَقْلِيَّاتِ: مېتافىزىكا.

عَقَمَ يَعْقُمُ عُقْمًا: تۇغماس بولۇپ قالدى.

اَنْجَبَتْ طِفْلَيْنِ ثُمَّ عَقَمَتْ: ئىككىنى تۇغقاندىن كېيىن تۇغماس بولۇپ قالدى.

عَقُمَ الْعَقْلُ: كاللىسى ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالدى.

عَقَمٌ. عُقْمٌ. عُقْمَةٌ: تۇغماسلىق، قىسىرلىق؛ مېۋە بەرمەسلىك.

عُقُوبَةٌ ج عُقُوبَاتٌ: جازا، قىساس.

قَانُونُ الْعُقُوبَاتِ: جىنايى ئىشلار قانۇنى.

عُقُوبَاتٌ إِقْتِصَادِيَّةٌ: ئىقتىسادىي جازالار.

«لِكُلِّ ذَنْبٍ عُقُوبَةٌ»: ھەربىر گۇناھنىڭ جازاسى بار.

عُقُوبِيٌّ: جازالىغۇچى، جازا بەرگۈچى، قىساسكار.

عَقُورٌ: چىشلىگۈچى.

كَلْبٌ عَقُورٌ: تولا چىشلەيدىغان ئىت.

عُقُوقٌ: ئاسىيلىق قىلماق، (ئاتا-ئانىنى) قاقشاتماق.

«إِنَّ اللهَ تَعَالَى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ» «حديث»: ئاللاھتائالا ھەقىقەتەن سىلەرگە ئانىلارنى قاقشىتىشنى ھارام قىلدى.

عَقُولٌ: ئوقۇمۇشلۇق، دانا؛ قورۇغۇچى دورىلار، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىش دورىسى.

عِقْيَانٌ: ساپ ئالتۇن.

عَقِيبٌ: كېيىن كەلگۈچى، ئەگىشىپ كەلگۈچى.

عَقِيبَ ذَالِكَ: شۇنىڭدىن كېيىن.

عَقِيبَ الطَّعَامِ: تاماقتىن كېيىن.

عُقَيْبٌ: قۇرغۇي، قارچىغا.

عَقِيدٌ ج عُقَدَاءُ: توختام تۈزگۈچى؛ ئۆيۈپ قالغان، ھەربىي ئۇنۋان، پولك كوماندىرى.

عَقِيدَةٌ ج عَقَائِدُ: ئەقىدە، ئېتىقاد، قائىدە.

عَقِيدَةٌ رَاسِخَةٌ: قەتئىي ئىشەنچ، مۇستەھكەم ئەقىدە.

يُدَافِعُ الْمَرْأُ عَنْ عَقِيدَتِهِ: كىشى ئۆز ئەقىدىسىنى قوغدايدۇ.

عَقِيرَةٌ ج عَقَائِرُ: بوغۇزلانغان ئوۋ؛ كېسىلگەن پاچاق؛ ناخشا، يىغا ۋە ئوقۇغانلارنىڭ ئاۋازى.

رَفَعَ عَقِيرَتَهُ بِالْبُكَاءِ: ئاۋازىنىڭ بارىچە يىغلىدى.

عَقِيصَةٌ ج عَقَائِصُ وَ عِقَاصٌ: ئۆرۈمە چاچ.

عَقِيقٌ ج أَعِقَّةٌ: ھەقىقىي تاش، جىرقاي، ئېدىر، غار، ئۆڭكۈر، پارقىراق قاشتېشى.

عَقِيقٌ يَمَانِيٌّ: تاش گۈل.

«هَذِهِ الْحُلْيَةُ مَصْنُوعَةٌ مِنَ الْعَقِيقِ»: بۇ زىننەت بۇيۇمى ھەقىقتىن ئىشلەنگەن.

عَقِيقَةٌ ج عَقَائِقُ: تۇغۇلغان بالىنىڭ 7 - كۈنى ئۆلتۈرۈلگەن مال.

عَقِيلَةٌ ج عَقِيلَاتٌ وَ عَقَائِلُ: خانىم، ئائىچا خېنىم، ھەر نەرسىنىڭ ئېسىلى، قوۋمنىڭ باشلىقى.

عَقِيلَةُ الْبَحْرِ: مەرۋايىت.

«وَصَلَ السَّيِّدُ الْوَزِيْرُ وَ السَّيِّدَةُ عَقِيْلَتُهُ»: مىنىستىر ئەپەندى خانىمى بىلەن يېتىپ كەلدى.

«سَقَطَ فِنْجَانُ قَهْوَةٍ مِنْ يَدِ عَقِيْلَةِ الْمُضِيْفِ»: ساھىبخانىنىڭ خانىمىنىڭ قولىدىن ئىستاكان چۈشۈپ كەتتى.

عَقِيْمٌ ج عُقَمَاءُ عِقَامٌ م عَقَائِمُ وَ عُقُمٌ: تۇغماس.

رَجُلٌ عَقِيْمٌ وَ اِمْرَأَةٌ عَقِيْمَةٌ: تۇغماس ئەر، تۇغماس ئايال.

﴿أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيْمٍ﴾ «قرآن»: ياكى ئۇلارغا قىيامەت كۈنىنىڭ ئازابى يېتكۈچە...

عَقْلٌ عَقِيْمٌ: دۆت، كالۋا، ئەخمەق.

جَدَلٌ عَقِيْمٌ: پايدىسىز مۇنازىرە.

عَكَا يَعْكُو عَكْوًا: سەمرىپ كەتتى.

عَكَا الدُّخَانُ: تۈتۈن ئۆرلىدى.

عِكَاسٌ: قارشى تۇرماق، ئەكس تەسىر.

عُكَاشَةٌ: ئۆمۈچۈك تورى.

عُكَاظٌ: ئوكاز بازىرى (مەككە شەھەر ئەتراپى).

عِكَامٌ ج عُكُمٌ: تېڭىق، باغلام.

عِكَانٌ: بويۇن.

عَكَبَ يَعْكُبُ عُكُوبًا النَّاسُ: كىشىلەر تىقما ـ تىقماق بولۇپ كەتتى.

عَكَبَ الرَّجُلُ: تۈردى، توختىدى.

عَكَبَتِ الْقِدْرُ: قازان قايىندى.

عَكْبٌ: يېنىك، چاققان، ئالاقانات.

عَكَدَ يَعْكِدُ عَكْدًا إِلَيْهِ: پاناھلاندى.

عَكِدَ يَعْكَدُ عَكَدًا الْبَعِيْرُ: تۆگە سەكرىدى.

عَكِرَ يَعْكَرُ عَكَرًا الْمَاءُ: سۇ دوغ بولدى، لېيىدى.

عَكِرَتِ الْعَلَاقَاتُ: مۇناسىۋەت سۇسلاشتى.

عَكِرَ الْجَوُّ: ھاۋا ساپ بولمىدى.

عَكَرَ يَعْكِرُ عَكْرًا وَ عُكُورًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى.

عَكَرٌ: دوغ.

عَكَرٌ: دوغ؛ قالايمىقانچىلىق، خاترجەمسىزلىك.

مَاءٌ عَكِرٌ: دوغ سۇ.

جَوٌّ عَكِرٌ: تۇتۇق ھاۋا.

الصَّيْدُ فِي الْمَاءِ الْعَكِرِ: سۇنى لېيىتىپ بېلىق تۇتۇش.

عَكَرَةٌ ج عَكَرٌ: تۆگە توپى، تىلنىڭ تۈۋى، قالايمىقانلىشىش.

عِكْرِمَةٌ: مىدى كەپتەر، چىشى كەپتەر.

عَكَزَ / عَكَزَ يَعْكُزُ عَكْزًا: يۆلەندى، تاياندى.

عَكَزَ يَعْكُزُ عَكْزًا بِالشَّيْءِ: يۆلەندى.

عَكَزَ عَلَى عُكَّازَتِهِ: ھاسىسىغا تاياندى.

عَكَزَ الرُّمْحَ: نەيزىنى يەرگە قادىدى.

عِكْزٌ: بېخىل، پىخسىق، بەتەلەي، ئەخلاقسىز، مىجەزى ئوسال.

عَكَسَ يَعْكِسُ عَكْسًا: ئىلگىرى-ئاخىر قىلىپ قويدى، ئاستىن-ئۈستۈن قىلىپ قويدى.

عَكَسَ الْكَلَامَ: سۆزنى ئوڭ-تەتۈر قىلىپ قويدى.

عَكَسَ النُّورَ: نۇر قايتۇردى.

عَكِسَ يَعْكَسُ عَكَسًا: قوپال بولدى، ئالدىراڭغۇ بولدى، ئىچى تار بولدى.

عَكْسٌ: ئۆرۈمەك، ئاستىن-ئۈستۈن قىلماق، تەتۈر قىلماق، ئەكس.

الْعَكْسُ بِالْعَكْسِ: بىرىنچىسى ماس كەلگىنى ئىككىنچىسىمۇ ماس كېلىدۇ.

عَكْسِيٌّ: قارىمۇقارشىلىق.

عَكَشَ يَعْكُشُ عَكْشًا الشَّعْرُ: چاچ توقۇلما بولۇپ كەتتى.

عَكِشَ النَّبْتُ: ئوت-چۆپ چىرمىشىپ كەتتى.

عَكِشَ يَعْكَشُ عَكْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، جەملىدى.

عَكَشَ الْعَنْكَبُوتُ: ئۆمۈچۈك تور توقۇدى.

عَكِشٌ: چۇۋۇلۇپ كەتكەن، مالىماتاڭ.

عَكِشٌ مِنَ الشَّعْرِ: بۇدۇر چاچ.

عَكَصَ يَعْكِصُ عَكْصًا: قايتۇردى، رەت قىلدى.

عَكِصَ يَعْكَصُ عَكَصًا: ئەخلاقسىز بولدى، خۇيى ئەسكى بولدى.

عَكِصَ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ شاش بولدى، ئاساۋ بولدى.

الْعَكِصُ: ئەخلاقسىز، خۇيى ئەسكى.

عَكَظَ يَعْكِظُ عَكْظًا: توسۇدى، قايتۇردى، رەت قىلدى.

عَكَفَ يَعْكُفُ / يَعْكِفُ عَكْفًا وَ عُكُوفًا: توختاتتى، تىزگىنلىدى، توسۇدى.

عَكَفَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا پۈتۈنلەي بېرىلدى.

عَكَفَ عَلَى الشَّيْءِ: نەرسىگە بېرىلدى.

﴿فَأَتَوا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار بۇتلىرىغا چوقۇنۇۋاتقان بىر قەۋمنىڭ يېنىدىن ئۆتكەن …

عَكَفَ عَنِ الْأَمْرِ: چەكلىدى، مەنئى قىلدى، توسۇدى.

عَكَفَ فِي الْمَكَانِ: بىر جايدا تۇردى، جايلاشتى.

عَكَفَ فِي الْمَسْجِدِ: مەسچىتتە ئېتىكاپتا ئولتۇردى.

عَكَفَ فِي بَيْتِهِ فَتْرَةً طَوِيلَةً: ئۇزۇن زامان ئۆيىگە بېكىنىۋالدى.

عَكَفَ عَلَى الْقَضِيَّةِ يَدْرُسُهَا: مەسىلىنى ئانالىز قىلىشقا بېرىلدى.

عَكَّ يَعُكُّ / يَعِكُّ عَكًّا الْيَوْمُ: كۈن دىمىق بولدى.

عَكَّهُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى قامچىلىدى.

عَكَّهُ بِالْأَمْرِ: ئۇنى ئىشقا قايتۇردى، ئاۋارە قىلدى.

عُكَّ الرَّجُلُ: كىشى تەپ بولدى.

عَكٌّ: دىمىق، تىنچىق.

يَوْمٌ عَكٌّ: دىمىق كۈن.

عُكَّازٌ م عُكَّازَةٌ ج عَكَاكِيزُ: هاسا.

عُكَّازُ الرَّاعِي: پادىچى تايىقى.

عَكَّامٌ: يۈكۈرۈك تۆگە، يۈگۈرۈك قېچىر.

عَكَّبَ يُعَكِّبُ تَعْكِيبًا — تِ النَّارُ: ئوت تۈتۈن چىقاردى.

عَكَّرَ يُعَكِّرُ تَعْكِيرًا الْمَاءَ: سۇنى بۇلغىدى، لېيىتتى.

عَكَّرَ الْعَلَاقَاتِ: مۇناسىۋەتنى بۇزدى.

عَكَّرَ الْجَوَّ: هاۋانى بۇلغىدى.

عَكَّزَ يُعَكِّزُ تَعْكِيزًا الرُّمْحَ: نەيزىنى ساپلىدى.

عَكَّشَ يُعَكِّشُ تَعْكِيشًا الْخُبْزَ: نانىنى كۆكەرتىپ قويدى.

عَكَّظَ يُعَكِّظُ تَعْكِيظًا عَلَيْهِ حَاجَتَهُ: ئۇنىڭ هاجىتىنى ئازراق راۋا قىلدى.

عَكَّفَ يُعَكِّفُ تَعْكِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى.

عَكَّفَ الْحَدِيدَةَ لِيَصْنَعَ مِنْهَا صِنَّارَةً: بېلىق قارمىقى ياساش ئۈچۈن تۆمۈرنى ئەگدى.

عَكَّفَ الشَّعْرَ: چاچنى بۇدۇر قىلدى.

عَكَّمَ يُعَكِّمُ تَعْكِيمًا: سەمرىپ كەتتى.

عَكَّنَ يُعَكِّنُ تَعْكِينًا فُلَانٌ: سەمرىپ كەتتى.

عَكَلَ يَعْكُلُ / يَعْكِلُ عَكْلًا: مۇرەككەپلىشىپ كەتتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

عِكْلٌ ج أَعْكَالٌ: پەس، ئەسكى.

عَكَمَ يَعْكِمُ عَكْمًا الْمَتَاعَ: يۈك ـ تاقنى تاڭدى.

عَكَمَ عَنْ كَذَا: چەكلىدى، تىزگىنلىدى.

عَكَمَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن كېچىكتى، تەخىر قىلدى.

عِكْمٌ ج أَعْكَامٌ: تېگىق، باغلام.

عِكْوَةٌ ج عُكًا وَ عُكَاءٌ: يىلىك.

عَكَى يَعْكِي عَكْيًا: ئۆلدى.

عَكَى بِالْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى.

عَكِيسٌ: كۆمۈلگەن نوتا، نوتا باستۇرۇش.

عَكِيظٌ: قىسقا، پاكار.

عَكِيكٌ ج عِكَاكٌ: دىمىق، تىنچىق.

عَكِيٌّ: ساپ سۈت.

عَلِ. عَلُ - من علٍ: ئۈستىدىن.

أَتَاهُ مِنْ عَلٍ: ئۈستۈن تەرەپتىن كەلدى.

سَقَطَ مِنْ عَلٍ: يۇقىرىدىن چۈشتى.

عَلَا يَعْلُو عُلُوًّا الشَّيْءُ: ئېگىزلىدى، ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، ئۈستۈن بولدى.

﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، پىرئەۋن زېمىندا ھەددىدىن ئاشتى.

«يَا شَمْسَ نِصْفِ نَهَارٍ فِي سَمَاءِ عُلًا يَا بَدْرَ كُلِّ دَيَاجِي الظَّلِّ يَنْفِيهَا»: ئى ئاسماندىكى چىڭقى چۈشلۈك قۇياشى، ئى زۇلمەت كېچىسىنى يورۇتقۇۋاتقان تولۇن ئاي.

«عَلَا الدُّخَانُ فَوْقَ الْمَدِينَةِ»: شەھەر ئۈستىدە تۈتۈن كۆتۈرۈلدى.

عَلَا الشَّجَرَةَ: دەرەخكە چىقتى.

عَلَا ظَهْرَ جَوَادِهِ: ئېتىغا مىندى.

عُلًا: شان-شەرەپ، مەرتىۋە.

بَلَغَ الْعُلَا: شان-شەرەپكە ئېرىشتى.

عَلَاء: ئېگىزلىك، يۇقىرىلىق، ئۈستۈنلۈك.

يَسْعَى نَحْوَ الْعَلَاءِ: يۇقىرىغا ئۆرلەيدۇ.

عَلَاةٌ ج عِلًا وَ عَلَوَاتٌ: يۇقىرىسى، ئۈستى، تۆپىسى.

عِلَاجٌ: داۋالىماق، ئىلاج قىلماق.

عِلَاجٌ إِبَرِيٌّ: يىڭنە بىلەن داۋالىماق.

عِلَاجٌ كَهْرَبِيٌّ: توك بىلەن داۋالاش.

عِلَاجٌ ضَوْئِيٌّ: نۇر بىلەن داۋالاش.

عِلَاجٌ رِيَاضِيٌّ: چېنىقتۇرۇپ داۋالاش.

«وَصَفَ لَهُ الطَّبِيبُ عِلَاجًا مُفِيدًا»: دوختۇر ئۇنىڭغا پايدىلىق رېتسېپ يېزىپ بەردى.

عِلَاجًا لِهَذَا: بۇنى ئوڭشاش ئۈچۈن.

عِلَاجٌ ج عِلَاجَاتٌ: دورا، داۋا.

عَلَاقَةٌ ج عَلَاقَاتٌ وَ عَلَائِقُ: مۇناسىۋەت، ئالاقە؛ باغلىنىش.

عَلَاقَةٌ غَرَامِيَّةٌ: سۆيگۈ، مۇھەببەت، ئاشىقلىق، كۆيۈپ قالماق.

عَلَاقَةُ الثَّقَافَةِ بَيْنَ بَلَدَيْنِ: ئىككى دۆلەت ئارىسىدا مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش مۇناسىۋىتى.

عَلَاقَاتُ حُسْنِ الْجِوَارِ: قوشنىدارچىلىق مۇناسىۋەت.

«لَيْسَ هُنَاكَ عَلَاقَةٌ بَيْنَ هَذَا الْمَوْضُوعِ وَ ذَاكَ»: بۇ تېما بىلەن ئۇ تېما ئارىسىدا ھېچقانداق مۇناسىۋەت يوق.

عَلَاقَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ: دىپلوماتىك مۇناسىۋەت.

قَطَعَ الْعَلَاقَاتِ: بارلىق مۇناسىۋەتلەرنى ئۈزدى.

عَلَائِقُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى.

تَوَتُّرُ الْعَلَاقَاتِ: مۇناسىۋەتنىڭ جىددىيلىشىشى.

سُوءُ الْعَلَاقَاتِ: مۇناسىۋەتنىڭ يامانلىشىشى.

«تَطَوَّرَتِ الْعَلَاقَاتُ الثَّقَافِيَّةُ بَيْنَ الصِّينِ وَالدُّوَلِ الْعَرَبِيَّةِ»: جۇڭگو بىلەن ئەرەب دۆلەتلىرى ئارىسىدىكى مەدەنىيەت ئالاقىسى راۋاجلاندى.

عِلَاقَةٌ ج عَلَائِقُ: ئارغامچا، ئارقان.

عُلَالَةٌ: نەرسىنىڭ قالدۇقى.

عَلَامَ (عَلَى + مَا): نېمىشقا؟ نېمە ئۈچۈن؟

عَلَامَةٌ ج عَلَامٌ وَ عَلَامَاتٌ: ئالامەت، بەلگە، نىشان، تامغا، ئۈلگە، نۇسخا.

عَلَامَاتٌ تِجَارِيَّةٌ: ماركا، ۋىۋىسكا، سودا ماركىسى، تاۋار بەلگىسى.

﴿وَعَلَامَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ﴾ «قرآن»: (يوللارغا) بەلگىلەرنى قىلدى، ئۇلار (كېچىسى قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزلاردا) يۇلتۇزلار بىلەن يول تاپىدۇ.

عَلَامَةٌ مُمَيِّزَةٌ: ئالاھىدە بەلگە.

«كُتِبَتْ عَلَامَاتُ الطَّرِيقِ بِخَطٍّ كَبِيرٍ وَاضِحٍ»: يول بەلگىلىرى چوڭ خەت بىلەن ئوچۇق يېزىلدى.

عَلَامَةُ التَّعَجُّبِ: ئۈندەش بەلگىسى.

عَلَامَةُ الْإِسْتِفْهَامِ: سوراق بەلگىسى (؟).

عَلَامَاتُ الْحُدُودِ: چېگرا بەلگىسى.

عَلَانِيَةٌ: ئاشكارا، ئوچۇق.

عَلَانِيَةً: ئوچۇق-ئاشكارا، يوشۇرماستىن.
﴿وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَ عَلَانِيَةً﴾ «قرآن»: بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سەرپ قىلىدىغان كىشىلەرگە...
عِلَاوَةٌ ج عِلَاوَاتٌ وَ عَلَاوَى وَ عَلَاوِيٌّ: زىيادە، ئوشۇقچە، ئارتۇقچە.
عِلَاوَةٌ مَاهِيَةٌ: قوشۇمچە ياردەم.
عِلَاوَةٌ عِنْ ذَالِكَ: بۇنىڭدىن تاشقىرى.
عِلَاوَةُ الْعَامِلِ: ئۈستۈرۈلگەن مائاش.
عَلَبَ يَعْلُبُ عَلْبًا الشَّيْءَ: نەرسىگە تامغا باستى، بەلگە قويدى.
عَلِبَ يَعْلَبُ عَلَبًا اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.
عُلْبَةٌ ج عُلَبٌ وَ عِلَابٌ: تېرە ياكى ياغاچتىن ياسالغان چوڭ قاچا.
عُلْبَةُ اللَّبَنِ: سۈت چېلىكى.
عُلْبَةٌ صَدْرِيَّةٌ: كۆكرەك بوشلۇقى.
«قَدَّمَ إِلَيْهِ عُلْبَةً مِنَ السَّجَائِرِ»: ئۇنىڭغا بىر قاپ تاماكا تۇتتى.
عَلَّبَ الْمَأْكُولَاتِ: يېمەكلىكلەر كونسېرۋاسى ياسىدى.
عُلَبُ اللَّيْلِ: كېچىلىك كۆڭۈل ئېچىش جايى.
عَلَثَ يَعْلِثُ عَلْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.
عَلِثَ يَعْلَثُ عَلَثًا الْقَوْمُ: قوۋم شىددەتلىك ئېلىشتى.
عَلِجَ يَعْلَجُ عَلَجًا الرَّجُلُ: كىشى كۈچەيدى، كۈچلۈك بولدى، قاتتىق بولدى.
عِلْجٌ ج عُلُوجٌ وَ أَعْلَاجٌ: قولان، ئېشەك، ياۋا ئېشەك؛ قوپال ئادەم.
عُلْجُومٌ ج عَلَاجِيمُ: خوراز؛ ئەركەك پاقا؛ خورملىق باغ.
عَلِدَ يَعْلَدُ عَلَدًا: قاتتىق بولدى، كۈچلۈك بولدى.
عَلْدٌ ج أَعْلَادٌ: بويۇن تومۇرى.
عَلِزَ يَعْلَزُ عَلَزًا وَ عَلَزَانًا: ئالاقزادە بولدى.

عَلِزٌ: قورققۇچى، يۈرەكسىز، بولغۇچى.
عَلَسَ يَعْلِسُ عَلْسًا الْمَاءَ: سۇ ئىچتى.
عَلَسَتِ الْإِبِلُ: تۆگە يەيدىغان نەرسىگە يېتىشتى.
عَلَسٌ: ئاشلىق.
عَلَضَ يَعْلِضُ عَلْضًا الْوَتَدَ: قوزۇقنى قومۇرۇش ئۈچۈن مىدىرلاتتى.
عَلَطَ يَعْلِطُ عَلْطًا النَّاقَةَ: تۆگىگە تامغا باستى، ئەن سالدى.
عَلَفَ يَعْلِفُ عَلْفًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا ھەلەپ بەردى، بوغۇز بەردى، بوردىدى.
عَلَفَ الرَّجُلُ: جىق ئىچىۋالدى.
عَلَفَ حِمَارَهُ شَعِيرًا: ئېشىكىگە ئارپا بەردى.
عَلَفٌ ج أَعْلَافٌ وَ عِلَافٌ: ھەلەپ، ئوت-چۆپ، بوغۇز.
عَلَفٌ مُرَكَّبٌ: ئارىلاشما بوغۇز.
عَلِقَ يَعْلَقُ عَلَقًا وَ عَلَاقَةً وَ عِلْقًا فُلَانًا: پالاننى ياخشى كۆرۈپ قالدى، ئاشىق بولدى.
عَلِقَ حُبُّهُ بِقَلْبِهِ: ئۇنىڭغا كۆڭلى چۈشۈپ قالدى.
عَلِقَ بِشَيْءٍ: نەرسىگە ئېسىلىۋالدى، ئالاقىدار بولدى.
عَلِقَ بِالْحِبَالَةِ: تورغا چۈشۈپ قالدى.
عَلِقَ يَفْعَلُ كَذَا: ئۇنى قىلىشقا باشلىدى، تۇتۇش قىلدى.
عَلِقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ھامىلدار بولدى.
عَلِقَ الشَّوْكُ بِثَوْبِهِ: ئۇنىڭ كىيىمىگە تىكەن ئىلىنىپ قالدى.
عَلِقَ بِذِهْنِهِ: كۆڭلىدە ساقلىدى.
عَلِقَ الطَّيْرُ بِالشَّبْكَةِ: قۇش قىسماققا چۈشۈپ قالدى.
عَلَقَ يَعْلُقُ عَلْقًا الرَّجُلَ: كىشىنى سۆكتى، ئەيىبلىدى.
عَلَقَ يَعْلُقُ عَلْقًا وَ عُلُوقًا الصَّبِيَّ: كىچىك بالا

بارمىقنى شورىدى.

عَلَقَ الدَّوَابّ الشَّجَرَ: هايۋانلار دەرەخ يوپۇرماقلىرىدىن يېدى.

عَلَقُ الْوَاحِدَةُ عَلَقَةٌ ج عَلَقَاتٌ: سۈلۈك؛ زۇلۇك؛ لەختە قان.

عَلَقُ الْبَعُوضِ وَ غَيْرِهِ: پاشا قاتارلىقلارنىڭ لىچىنكىسى.

﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ئىنساننى لەختە قاندىن ياراتتى.

عِلْقٌ ج أَعْلَاقٌ وَ عُلُوقٌ: قىممەتلىك، ئەزىز، بىباھا، نەپىس، ئېسىل.

عِلْقٌ ج عُلُوقٌ: ئالدامچى، مەككار.

عَلَقَةٌ: ئۇيۇغان قان، نېسۋە، ئۈلۈش.

﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ «قۇرئان»: ئاندىن لەختە قاننى پارچە گۆشكە ئايلاندۇردۇق.

عُلْقَةٌ: پېچىنە، نېسۋە، ئۈلۈش؛ مال ـ مۈلۈك، بايلىق.

عَلْقَمٌ: ئاچچىق تاۋۇز، ھەنزەل؛ ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئاچچىقى.

ذَاقَ الْعَلْقَمَ: كۆپ جاپا چەكتى.

عَلَكَ يَعْلِكُ عَلْكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى چايندى.

عِلْكٌ ج عُلُوكٌ وَ أَعْلَاكٌ: سېغىز كەمپۈت.

عَلَّ يَعِلُّ عَلًّا: ئاغرىپ قالدى، كېسەل بولۇپ قالدى.

«أَكَلَ طَعَامًا فَاسِدًا فَعَلَّ»: بۇزۇلۇپ قالغان تاماقنى يەپ ئاغرىپ قالدى.

عَلَّ يَعَلُّ عَلًّا ـــ هُ: ئۇنى ئاغرىتىپ قويدى، كېسەل قىلىپ قويدى.

«عَلَّهُ الْحُزْنُ فَلَزِمَ الْفِرَاشَ»: خاپىلىق تارتىپ يېتىپ قالدى.

عَلَّ / لَعَلَّ: ئېھتىمال، مۇمكىن، بەلكى، تەخمىنەن.

عَلَّافٌ ج عَلَّافَةٌ: يەم ـ خەشەك ساتقۇچى.

عَلَّاقَةٌ ج عَلَّاقَاتٌ: كىيىم ئاسقۇچ؛ ئارغامچا، تانا.

عَلَّاكٌ: قۇرۇق گەپ ساتقۇچى؛ سېغىز كەمپۈت ساتقۇچى.

عَلَّامٌ: كۆپ بىلىملىك، مول بىلىمگە ئىگە ئالىم.

عَلَّامَةٌ: ئاتاقلىق ئالىم، دوكتۇر، ئەللامە.

عَلَّبَ يُعَلِّبُ تَعْلِيبًا الشَّيْءَ: نەرسىگە بەلگە قويدى، تامغا باستى.

عَلَّبَ اللَّحْمَ: گۆشنى كونسىرۋا ياسىدى.

عِلَّةٌ ج عِلَلٌ وَ عِلَّاتٌ: كېسەل؛ كەمچىلىك، ئىللەت، ئەيىب، سەۋەب؛ كىلىپ چىقىشى؛ مەنبە.

الْعِلَّةُ الْأُولَى: ئاساسىي سەۋەب.

عِلَّةُ الْوُجُودِ: مەۋجۇدىيەتنىڭ ئاملى.

«لِكُلِّ عِلَّةٍ دَوَاءٌ»: ھەرقانداق ئاغرىقنىڭ داۋاسى بولىدۇ.

«قَدَّمَ لَهُ عِلَلًا وَاهِيَةً»: ئۇنىڭغا يوقىلاڭ باھانىلەرنى كۆرسەتتى.

عَلَى عِلَّاتِهِ: ئۆز پېتىچە، ئاۋۇالقىدەكلا.

«تَقَبَّلَهُ عَلَى عِلَّاتِهِ»: ئۇنى ئۆز پېتىچە قوبۇل قىلىمىز.

عَلَّةٌ ج عَلَّاتٌ: كۈنداش ئايال؛ ئايەت؛ ئېھتىياج.

بَنُو الْعَلَّاتِ: ئاتا بىر ئانا باشقا قېرىنداشلار.

عَلَّثَ يُعَلِّثُ تَعْلِيثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

عَلَّسَ يُعَلِّسُ تَعْلِيسًا الدَّاءُ: كېسەل ئېغىرلاشتى.

عَلَّصَ يُعَلِّصُ تَعْلِيصًا ـ ت التُّخَمَةُ فِي مَعْدِتِهِ: قورسىقى كۆپۈپ كەتتى.

عَلَّفَ يُعَلِّفُ تَعْلِيفًا الطَّلْحَ: ئاپپىلسىن دەرىخى مېۋە بەردى.

عَلَّقَ يُعَلِّقُ تَعْلِيقًا الْأَمْرَ: ئىشنى بىر تەرەپ قىلدى.

عَلَّقَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئېسىپ قويدى.

«عَلَّقَ أَهَمِّيَّةً عَظِيمَةً عَلَى الْأَمْرِ»: ناھايىتى زور

ئەمميبەتكە ئىگە، دەپ قارىدى.

عَلَّقَ عَلَى الْكِتَابِ: كىتابقا باھا بەردى، شەرھلىدى.

عَلَّقَ فِي تَفْكِرَتِهِ: خاتىرىلىدى.

عَلَّقَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا يەم بەردى.

عَلَّقَهُ: ئېسىپ قويدى، ئىلىپ قويدى.

عَلَّقَ الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئېتىپ قويدى.

«عَلَّقَ الثَّوْبَ عَلَى الْعَلَّاقَةِ»: كىيىمنى كىيىم ئاسقۇچقا ئىلىپ قويدى.

«عَلَّقَ الْقَاضِي الْحُكْمَ»: سودىيە ھۆكۈمنى كېيىنگە قالدۇردى.

«عَلَّقُوا بَحْثَ هَذَا الْمَوْضُوعِ إِلَى مَوْعِدٍ لَاحِقٍ»: بۇ تېمىنى مۇھاكىمە قىلىشنى كېيىنكى نۆۋەتكە قالدۇردى.

عَلَّكَ يُعَلِّكُ تَعْلِيكًا الْجِلْدَ: تېرىنى ئەيلىدى.

عَلَّلَ يُعَلِّلُ تَعْلِيلًا الشَّيْءَ: سەۋەب كۆرسەتتى، باھانە كۆرسەتتى.

«هَذِهِ ظَاهِرَةٌ غَرِيبَةٌ لَمْ أَسْتَطِعْ أُعَلِّلَهَا»: بۇ غەلىتە ھادىسە بولۇپ، ئۇنىڭغا مەن سەۋەب كۆرسىتەلمەيمەن.

عَلَّلَهُ بِكَذَا: ئۇنى گوللىدى، ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى.

«عَلَّلَتْ صِغَارَهَا الْجِيَاعَ بِمَاءٍ كَانَتْ تَغْلِيهِ فِي الْقِدْرِ»: ئاچ باللىرىنى قازاندا قايناۋاتقان سۇ بىلەن گوللىدى.

عَلَّمَ يُعَلِّمُ تَعْلِيمًا غَيْرَهُ الصَّنْعَةَ: باشقىسىغا ھۈنەر ئۆگەتتى، تەلىم بەردى؛ تەربىيىلىدى.

«عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ» ‹قۇرئان›: ئىنسانغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلدۈردى.

«خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ» ‹ھەدىس›: سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئان ئۆگەنگەن ۋە قۇرئان ئۆگەتكەنلىرىڭلاردۇر.

عِلَّوصٌ: تاماق سىڭمەسلىك، قورسىقى كۆپۈش.

عَلَّى يُعَلِّي تَعْلِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆتۈردى، ئېگىزلەتتى، ئۈستۈن قىلدى.

«شَجَاعَتُهُ عَلَّتْ مَرْكَزَهُ بَيْنَ زُمَلَائِهِ»: ئۇنىڭ باتۇرلۇقى ساۋاقداشلار ئارىسىدا ئۇنىڭ ئورنىنى كۆتۈردى.

عُلَّيْقٌ: مالىنا، قارا بۆلجۈرگەن.

عُلَّيْقَةٌ: ئورمان.

عُلَّيْقَةُ مُوسَى: جىن چاتقىلى.

عُلَّيْقَى: مالىنا، قارا بۆلجۈرگەن.

عِلِّيٌّ ج عِلِّيُّونَ: ئەڭ ئالىي دەرىجە، ئەڭ ئالىي ئورۇن؛ يۇقىرى مەرتىۋىلىك.

عِلِّيَّةٌ ج عَلَالِيُّ: ئېگىز بىنا؛ ئاقسۆڭەكلەر، يۇقىرى قاتلامدىكىلەر، يۇقىرى تەبىقە.

عُلِّيَّةٌ ج عَلَالِيٌّ: ئېگىز بىنا.

عِلِّيُّونَ: يۇقىرى قاتلام، يۇقىرى تەبىقە، ئاقسۆڭەك؛ جەننەتتىكى يۇقىرى ئورۇن؛ ياخشى ئەمەللەر خاتىرىلەنگەن دەپتەر.

﴿إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ﴾ ‹قۇرئان›: ياخشى بەندىلەرنىڭ نامە-ئەمالى شەك-شۈبھىسىز ئىللىيۇندا بولىدۇ.

عَلِمَ يَعْلَمُ عِلْمًا لِلْأَمْرِ: چۈشەندى، بىلدى، تونۇدى، خەۋەردار بولدى.

﴿عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ﴾ ‹قۇرئان›: سىلەرنىڭ ئۇنى ھېسابلاپ بولالمايدىغانلىقىڭلارنى ئاللاھ بىلىدۇ. ئاللاھ سىلەرگە رەھىم قىلدى. (يەنى، كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇشنىڭ پەرزلىكىنى ئەمەلدىن قالدۇردى.)

«عَلِمَتْ بِقُدُومِكَ فَأَسْرَعَتْ لِلِقَائِكَ»: سېنىڭ كەلگىنىڭنى ئاڭلاپ، مۇلاقات بولۇشقا ئالدىرىدىم.

عَلَمَ يَعْلِمُ عَلْمًا غَيْرَهُ: بەلگە سالدى، تامغا باستى.

عِلْمٌ: بىلمەك، چۈشەنمەك، تونۇماق.

عِلْمُ الْيَقِيْنِ: ئەينەن بىلىش، ھەقىقىي بىلىش.

﴿فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيْمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ﴾ «قۇرئان»: ئەمدى سىلەر بىلمەيدىغان نەرسەڭلار (ئىبراھىم ۋە ئۇنىڭ دىنى) ئۈستىدە نېمىشقا مۇنازىرىلىشىسىلەر؟

عِلْمٌ ج عُلُومٌ: بىلىم، ئىلىم، تونۇش.

طَالِبُ الْعِلْمِ: ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى، ئوقۇغۇچى، تالىپ.

عِلْمُ الشَّعْبِ: ئېتنوگرافىيە.

عَنْ عِلْمٍ: قەستەن، ئەتەي.

أَهْلُ الْعِلْمِ: ئىلىم ئەھلى، ئالىم، ئۆلىما.

عِلْمُ الْفَلَكِ: ئاسترونومىيە.

عِلْمُ النَّفْسِ: پسىخولوگىيە.

عِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ: فىزىئولوگىيە.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ: بىئولوگىيە.

عِلْمُ اللُّغَةِ: تىلشۇناسلىق.

عِلْمُ الْمَعَادِنِ: مېتاللورگىيە.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْمِجْهَرِيَّةِ: مىكرو بىئولوگىيە.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْبَحْرِيَّةِ: دېڭىز-ئوكيان بىئولوگىيىسى.

عِلْمُ الْإِنْسَانِ: ئانتروپولوگىيە (ئىنسانلارنىڭ كېلىپ چىقىشى، تەرەققىياتى، ئىرقىي بۆلۈنۈشلىرى ۋە مەدەنىيەت ئەھۋاللىرىنى تەكشۈرىدىغان پەن).

عِلْمُ مَخَارِجِ الْحُرُوفِ: فونېتىكا.

عِلْمُ الْكَلَامِ: كالام ئىلمى (ئاللاھنىڭ بىرلىكى ۋە سۈپەتلىرى ئۈستىدە توختىلىدىغان ئىلىم)، (ئىسلام دىنى ئەقىدىلىرىنى دەلىللەر ئارقىلىق ئىسپاتلايدىغان، شۈبھىلەرگە رەددىيە بېرىدىغان ئىلىم) پەلسەپە.

عِلْمُ النَّحْوِ: گراماتىكا.

عِلْمُ الصَّرْفِ: مورفولوگىيە.

عِلْمُ الْبَدِيْعِ: ئىستىلىستىكا.

عِلْمُ الْفِقْهِ: قانۇنشۇناسلىق، فىقھىشۇناسلىق (قۇرئان، ھەدىس، ئىجماﺋ، قىياس ئارقىلىق بېكىتىلگەن شەرئىي ئەھكاملىرى ئۈستىدە توختىلىدىغان ئىلىم).

عِلْمُ الْمَنْطِقِ: لوگىكا.

عِلْمُ الرَّمْلِ: رەمباللىق.

عِلْمُ التَّنْجِيْمِ أَوِ النُّجُومِ: ئىلمى نۇجۇم.

عِلْمُ الطِّبِّ: مېدىتسىنا، تېببىي ئىلىم.

عِلْمُ الصَّيْدَلِيَّةِ: دورىگەرلىك ئىلمى.

عِلْمُ الْكَهْرِبَاءِ: ئېلېكتر ئىلمى.

عِلْمُ الْحَشَرَاتِ: ئېنتومولوگىيە.

عِلْمُ الْبَصَرِيَّاتِ: ئوپتىكا.

عِلْمُ الْأَمْرَاضِ: پاتالوگىيە

عِلْمُ الْبِيْئَةِ: ئېكولوگىيە.

عِلْمُ تَوَازُنِ السَّوَائِلِ: گىدروستاتىكا، سۇيۇقلۇق ستاتىكىسى.

عِلْمُ الْجَوِّ: مېتېئورولوگىيە.

عِلْمُ الْكِيْمِيَاءِ: خىمىيە.

عِلْمُ الْحَيَوَانِ: زوئولوگىيە.

عِلْمُ النَّبَاتِ: بوتانىكا.

عِلْمُ الْأَصْوَاتِ: فونېتىكا.

عِلْمُ الْفِيْزِيَاءِ: فىزىكا.

عِلْمُ الْفِيْزِيَاءِ الْفَلَكِيَّةِ: ئاستروفىزىكا، ئاسمان جىسىملىرى فىزىكىسى.

عِلْمُ الْأَرْضِ: جۇغراپىيە.

عِلْمُ الْهَلَكِ وَ عِلْمُ طَبَقَاتِ الْأَرْضِ: گېئولوگىيە.

عِلْمُ الْحِيَلِ: مېخانىكا.

عِلْمُ الْمِيَاهِ: گىدرولوگىيە.

عِلْمُ التَّعَالِيْمِ وَ عِلْمُ الرِّيَاضِيَّاتِ: ماتېماتىكا.

عِلْمُ الْجَبْرِ: ئالگېبرا.

عِلْمُ الْأَنْسَابِ: گېنېئالوگىيە، نەسەبشۇناسلىق.

عِلْمُ الْإِجْتِمَاعِ: سوتسىئولوگىيە.

عِلْمُ مَا بَعْدَ الطَّبِيعَةِ: مېتافىزىكا.

عِلْمُ الْحَمَّامَاتِ: بالنېئوتېراپىيە، يۇيۇنىدۇرۇپ داۋالاش ئىلمى.

عِلْمُ الْغُدَدِ الصُّمِّ: ئېندوكرىنولوگىيە، گورمونولوگىيە.

عِلْمُ الْقِبَالَةِ: ئوبستېترىكا، توكولوگىيە، تۇغۇتشۇناسلىق.

عِلْمُ الْإِقْتِصَادِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي ئىقتىسادشۇناسلىق.

عِلْمُ الْمِيكَانِيكَا السَّمَاوِيِّ: ئاسمان جىسىملىرى مېخانىكىسى.

الْعُلُومُ الْمُدَوَّنَةُ: سىنخرونىزم، يىلنامەشۇناسلىق.

الْعُلُومُ الْآلِيَّةُ: مېخانىكا.

الْعُلُومُ الْإِلَهِيَّةُ: تېئولوگىيە، ئىلاھىيەت، ئېتىقاد.

عِلْمًا وَ عَمَلًا: نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت جەھەتتە.

الْعُلُومُ الْبَشَرِيَّةُ: ئىجتىمائىي پەنلەر، گۇمانىتار پەنلەر.

الْعُلُومُ الْعَرَبِيَّةُ: گراماتىكا، مورفولوگىيە، ئىستىلىستىكا قاتارلىق پەنلەر.

الْعُلُومُ الْخَفِيَّةُ: مىستىسىزم، سىپېكترولوگىيە.

الْعُلُومُ الْمَالِيَّةُ: كامېرالىزم، مالىيەشۇناسلىق.

عِلْمُ الْمَنْهَجِ: مېتېئورولوگىيە.

الْعِلْمُ التَّعْلِيمِيُّ: ماتېماتىكا.

الْعُلُومُ الطَّبِيعِيَّةُ: تەبىئىي پەنلەر.

عَلَمٌ ج أَعْلَامٌ: بايراق، توغ؛ داھىي، باشلىق، خوجايىن؛ تاغ.

إِسْمُ عَلَمٍ: خاس ئىسىم.

﴿وَلَهُ الْجَوَارُ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ﴾ «قۇرئان»: دېڭىزلاردا قاتناۋاتقان تاغدەك كېمىلەر ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر.

عَلْمَانِيٌّ م عَلْمَانِيَّةٌ: كەسپىي ئەھلى ئەمەس، نادان، بىلىمسىز، تەجرىبىسىز، غەيرىي دىنىي.

عُلْمَةٌ: يۇقىرى كالپۇكى پۈچۈق.

عِلْمِيٌّ: نەزەرىيە، نەزەرىيىۋى، ئىلمىي.

عِلْمِيَّةٌ: ئالىملىق.

جَمْعِيَّةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي جەمئىيەت.

عَلَنَ يَعْلِنُ عُلُونًا وَ عَلَانِيَّةً الْأَمْرُ: ئىش ئاشكارا بولدى، ئوچۇق بولدى، ئايدىڭلاشتى.

عَلَنَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئاشكارىلىدى، شايى قىلدى.

عَلَنًا: ئاشكارا، ئوچۇقتىن-ئوچۇق، سەممىي.

«يَقُولُ رَأْيَهُ علنًا لَا يَخْشَى أَحَدًا»: ئۇ ھېچكىمدىن قورقماي ئۆز پىكرىنى ئاشكارا دەيدۇ.

عَلِنٌ: ئوچۇق، ئاشكارا.

عَلَنَةٌ: ئوچۇق-ئاشكارا، سىرنى يوشۇرمايدىغان.

عَلَنِيٌّ: ئاشكارا، ئوچۇق.

بَيْعٌ عَلَنِيٌّ: ئاشكارا ساتماق، ئاشكارا سودا.

الْمزادُ الْعَلَنِيّ: كىمئارتۇق قىلىپ ساتماق.

عَلِهَ يَعْلَهُ عَلَهًا: ھاڭ-تاڭ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى؛ قايغۇردى، غەم قىلدى؛ مالامەتكە قالدى؛ ئېچىرقاپ كەتتى.

عَلِهَ الْفَرَسُ: ئات تىزگىن سىپردى.

عَلْهَانُ م عَلْهَى ج عِلَاهٌ وَ عَلَاهَى: غەمكىن، كۆڭلى يېرىم، خاتىرجەمسىز، ئاچ قورساق؛ ئەركەك تۆگە قوشى.

عَلْهَبٌ: ئەركەك بۇغا.

عُلْوَانٌ: ئادرېس.

عُلْوَانُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ نامى.

عُلْوَانُ الْخِطَابِ: خەتنىڭ ئادرېسى.

عَلْوَنَ يُعَلْوِنُ عَلْوَنَةً وَ عِلْوَانًا الرِّسَالَةَ: مەكتۇپقا ئادرېسنى يازدى.

عَلُوفَةٌ: بوردىلىدىغان ماللار.

عُلُوٌّ: ئېگىزلىك، يۇقىرىلىق، ئۈستۈنلۈك؛

ئۇلۇغلۇق، چوڭلۇق.

﴿سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيْرًا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ پاكتۇر، ئۇلارنىڭ بوھتان سۆزلىرىدىن يۈكسەك دەرىجىدە ئالىيدۇر.

عُلُوٌّ شَاهِقٌ: يۈكسەك ئېگىزلىك.

عُلُوَّ الْكَعْبِ: ئېسىل، مۇنەۋۋەر.

عَلَوِيٌّ: ساماۋى، ئاسماندىكى، ئاسمانغا مەنسۇپ؛ مۇقەددەس؛ شىئە مەزھىبى، ئەلەۋىيلەر.

عُلْوِيٌّ: ئۈستۈنكى، يۇقىرىقى.

نُورٌ عُلْوِيٌّ: ساماۋى نۇر.

طَابِقٌ عُلْوِيٌّ: يۇقىرى تەبىقە.

إِرَادَةٌ عَلَوِيَّةٌ: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى.

عَلَى يَعْلَى عَلْيًا وَ عُلِيًّا: ئۆرلىدى، ئۈستىگە چىقتى.

عَلِيَ يَعْلَى عَلَاءَ الشَّيْءُ: ئېگىزلىدى، ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى، ئۈستۈن بولدى.

عَلَى: ئالدى قوشۇلغۇچى بولۇپ، تۆۋەندىكىدەك مەنىلەردە كېلىدۇ: ئۈستىدە، غا؛ زۆرۈر، لازىم؛ ئارقىلىق؛ ئاساسەن، بىنائەن؛ ئۈچۈن.

نَزَلَ مِنْ عَلَى الْقِطَارِ: پويىزدىن چۈشتى.

لَابَأْسَ عَلَيْكَ: ساڭا ھېچ ئىش يوق.

عَلَيْهِ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا: ئۇنىڭغا شۇنداق قىلىش زۆرۈر.

يَكْذِبُ عَلَى صَدِيْقِهِ: ئۇ دوستىغا يالغان سۆزلەيدۇ.

عَلَى يَدِهِ: ئۇنىڭ قولى ئارقىلىق.

عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا بىنائەن.

عَلَى وَجْهِ اللهِ: ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن.

عَلَى أَحْسَنِ مَا يُرَامُ: ئەڭ ياخشى ھالەتتە، كۆڭۈلدىكىدەك.

عَلَى الْإِطْلَاقِ: پۈتۈنلەي، تامامەن، مۇتلەق.

عَلَى بِسَاطِ الْبَحْثِ: مۇھاكىمە قىلىنىۋاتىدۇ.

عَلَى التَّقْرِيْبِ عَلَى وَجْهِ التَّقْرِيْبِ: تەخمىنەن.

عَلَى التَّوَالِي: ئارقىمۇئارقا، كەينى ـ كەينىدىن.

عَلَى حِسَابِهِ: چىقىمىنى ئۇ قىلىدۇ.

عَلَى الْخُصُوصِ ـ عَلَى وَجْهِ الْخُصُوصِ: بولۇپمۇ.

عَلَى الرَّأْسِ وَ الْعَيْنِ: خۇشاللىق بىلەن.

عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ: ئاشكارا، ئوبىئوچۇق.

عَلَى الرَّحْبِ وَ السَّعَةِ: قارشى ئېلىنغان.

عَلَى رِسْلِكَ: ئالدىراپ كەتمىگىن، ئاستا ـ ئاستا.

عَلَى الرَّغْمِ مِنْ كَذَا: بولمىغىنىغا قارىماي.

عَلَى سَبِيْلِ الْمِثَالِ: مىسال تەرىقىسىدە.

عَلَى ضوءِ كَذَا: ئېتىبارغا ئېلىپ.

عَلَى غَفْلَةٍ: تۇيۇقسىز، ئۇشتۇمتۇت.

عَلَى غَيْرِ انْتِظَارٍ: كۈتۈلمىگەن.

عَلَى غَيْرِ عَادَتِهِ: ئادىتىنىڭ ئەكسىچە.

عَلَى قَدَمِ الْمُسَاوَاةِ: باباراۋەر.

عَلَى قَدَمٍ وَ سَاقٍ: پۈتۈن كۈچى بىلەن.

عَلَى مَهْلٍ: ئالدىرىماي، ئاستا ـ ئاستا.

عَلَيَّ بِهِ: ئۇنى مېنىڭ ئالدىمغا ھازىر قىل.

فَعَلَ كَذَا عَلَى بَصِيْرَةٍ: بىلىپ تۇرۇپ قىلدى.

لَاعَلَيْكَ: پەرۋا قىلىپ كەتمىگىن.

عُلًى: ئېگىزلىك، ئۈستۈنلۈك، ئالاھىدە، ئالىي.

﴿فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى﴾ ‹قرآن›: ئۇلار (ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا) يۇقىرى دەرىجىگە ئېرىشىدۇ.

عُلْيَا ج عُلًى: ئېگىز، ئۈستۈن؛ ئەڭ ئالىي، يۇقىرى دەرىجە، يۈكسەك.

﴿وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ سۆزى ھەممىدىن ئۈستۈندۇر.

الْقِيَادَةُ الْعُلْيَا لِلْجَيْشِ: ئالىي قوماندانلىق شتابى.

الدَّرَجَةُ الْعُلْيَا لِلْحَرَارَةِ: تېمپېراتۇرىنىڭ يۇقىرى دەرىجىسى.

الْمَحْكَمَةُ الْعُلْيَا: ئالىي سوت.

يَدٌ عُلْيَا: بەرگۈچى قول.

«الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى» ‹حديث›: بەرگەن

قول، ئالغان قولدىن ياخشى.

عَلْيَاءُ: پەلەك، كۆك، ساما؛ ئېگىزلىك، ئالەم بوشلۇقى، تاغ چوققىسى.

يُحَاوِلُ أَنْ يَبْلُغَ الْعَلْيَاءَ: يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىشكە ئۇرۇنماقتا.

هُمْ عِلْيَةُ الْقَوْمِ: ئۇلار ئاقسۆڭەكلەر.

عَلِيقَةٌ ج عَلاَئِقُ: بورداپ ئالغان مال.

عَلِيقٌ: ئوت-چۆپ، بوغۇز.

عَلِيقُ الدَّوَابِّ: ھەلەپ، ھايۋاناتلارنىڭ بوغۇزى.

نَبَاتَاتُ الْعَلِيقِ: ئوت-چۆپ، يەم خەشەك.

عَلِيلٌ ج أَعِلاَّءُ: كېسەل، ئەيىبناك، ئىللەتلىك.

هَوَاءٌ عَلِيلٌ: ئىللىق ھاۋا.

عَلِيمٌ ج عُلَمَاءُ: مول بىلىملىك، مەخسۇس بىلىم ئىگىسى، مۇتەخەسسىس.

الْعَلِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

عَلِيٌّ ج عِلْيَةٌ وَ عليّون: ئېگىز، يۈكسەك، كاتتا، ئالىيجاناب، ئېسىل، مۇنەۋۋەر.

الْعَلِيُّ الْمُتَعَالُ: ھەممىدىن ئۈستۈن.

﴿وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ «قۇرئان»: ئاسمان-زېمىننى ساقلاش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلمەيدۇ، ئۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىكتۇر، ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر.

عِلِّيَّةٌ: يۇقىرى قاتلام، يۇقىرى تەبىقە، ئاقسۆڭەك.

عَمَاءٌ: قارىغۇ، قارىغۇلارچە، قالايمىقان؛ يامغۇرلۇق قارا بۇلۇت.

عِمَادٌ ج عُمُدٌ وَ عَمَدٌ: تۈۋرۈك، يۆلەنچۈك؛ ئاساس؛ كۈچ؛ نېگىز؛ ئەسكەر باشلىقى؛ بالىنى يۇيۇندۇرماق (خرىستىئانلارنىڭ).

رَفِيعُ الْعِمَادِ: ئېسىل، يۇقىرى ھەربىي مەرتىۋە.

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاد — كۈچلۈك ئېرەمنى قانداق جازالىغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟

﴿اللهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز بەرپا قىلدى.

عِمَادَةٌ: ئۇنىۋېرسىتېتتىكى فاكۇلتېت باشلىقلىق مەنسىپى.

عَمَارٌ: تەبرىكلەش، ھۆرمەتلەش، سالام بېرىش.

عِمَارَةٌ ج عَمَائِرُ وَ عِمَارَاتٌ: بىنا، ئىمارەت، قۇرۇلۇش؛ ئاۋات قىلىش.

عِمَارَةٌ بَحْرِيَّةٌ: فلوت، ئىسكادرا.

﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ «قۇرئان»: سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى مەسجىدى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى ... ئوخشاش ھېسابلامسىلەر.

فَنُّ الْعِمَارَةِ. صَنَاعَةُ الْعِمَارَةِ: بىناكارلىق ئىلمى، ئارخىتېكتور، بىناكارلىق سەنئىتى.

قِسْمُ الْعِمَارَةِ: بىناكارلىق قىسمى.

«تَقَعُ الْمَكْتَبَةُ مُقَابِلَ عِمَارَةِ التَّدْرِيسِ»: كۇتۇپخانا ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئۇدۇلىغا جايلاشقان.

عَمَارَةٌ ج عَمَائِرُ: ئۇچقۇچىلار ئەترىتى.

عَمَاسٌ ج عُمُسٌ: قاتتىق ئۇرۇش، دەھشەتلىك ئۇرۇش، قاتتىق جەڭ، نوچى يولۋاس، بالايىئاپەت، مۇسىبەت.

عُمَاصٌ: چاپاق.

عَمَاقَةٌ: چوڭقۇرلۇق، تېرەن، ئىچكىرى.

قَلِيلُ الْعَمَاقَةِ: تېيىز، يۈزەكى، يېقىن.

عَمَالَةٌ: ئۆلكە، مەمۇرىي رايون.

عِمَالَةٌ: ئىش ھەققى، مائاش.

عِمَامَةٌ ج عَمَائِمُ: سەللە.

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ

سَوْدَاء» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە خۇتبە سۆزلىگەندە قارا رەڭلىك سەللە يۆگىۋالغانىدى.

عَمَاوَةٌ: قارىغۇ، قارىغۇلارچە، قالايمىقان؛ يامغۇرلۇق قارا بۇلۇت.

عَمَايَةٌ: قايمۇقۇش، گاڭگىراش، ئازغۇنلۇق؛ بىلمىسىزلىك، نادانلىق، قارا قورساقلىق.

عَمَتَ يَعْمِتُ عَمْتًا: تاياق بىلەن راسا سالدى.

عَمَتَ الصُّوفَ: يۇڭنى ساۋىدى.

عَمَّتُهُ: ئۇنى توستى.

عَمَدَ يَعْمِدُ عَمْدًا: تايانىدى، يۆلەندى، مەقسەت قىلدى.

عَمَدَ لِلْأَمْرِ: ئىشقا ئىرادە باغلىدى.

عَمَدَ السَّقْفَ: شىپقا تىرەك تىرىدى.

عَمَدَ الْوَلَدَ: بالىنى يۆيۈندۈردى (ناسارالارنىڭ).

عَمْدٌ: قوللىماق، يۆلىمەك، مەقسەت قىلماق، كۆڭلىگە پۈكمەك، ئىرادە باغلىماق.

عَمْدًا: قەستەن، ئەتەي.

فَعَلَهُ عَمْدًا: ئۇنى قەستەن قىلدى.

عُمْدَةٌ ج عُمَدٌ: تۈۋرۈك، تىرەك، يۆلەنچۈك.

عُمْدَةُ الْبَلَدِ: شەھەر باشلىقى.

عُمْدَةُ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپ ئىشلىرى ھەيئىتى.

«هَذَا هُوَ عُمْدَةُ الْقَوْلِ»: مانا بۇ گەپنىڭ يوسكاللىسى.

«أُنْتُخِبَ فُلَانٌ عُمْدَةً لِقَرْيَتِهِ»: پالانى كەنت باشلىقلىقىغا سايلاندى.

عَمْدِيٌّ: مەقسەتلىك، غەرەزلىك، قەستەن.

عَمْدِيَّةٌ: ئوردىنات (ماتېماتىكىلىق ئاتالغۇ).

عُمْدِيَّةٌ: كەنت باشلىقلىق ۋەزىپىسى، كەنت باشقۇرۇشىدىكى جايلار.

عَمَرَ الْمَكَانُ: جاي ئاھالىلىك بولدى، ئاۋات بولدى.

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ مَنْ آمَنَ بِاللهِ...﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ مەسجىدلىرىنى پەقەت ئاللاھقا ... ئىمان ئېيتقان ۋە ... كىشىلەرلا ئاۋات قىلىدۇ.

عَمَرَ الْقَوْمُ الْمَكَانَ: قوۋم ماكانلاشتى، يەرلەشتى.

عَمَرَهُ اللهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن.

عَمَرَ بِالْمَكَانِ: جايلاشتى، ماكانلاشتى.

عَمَرَ إِلَى التِّسْعِينَ: 90 ياشقا كىردى.

عَمَرَ الدَّارَ: ئۆي سالدى.

عَمِرَ يَعْمَرُ عَمْرًا وَ عَمَرًا وَ عَمَارَةً الرَّجُلُ: كىشى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، ئۇزۇن ياشىدى.

عَمَرَ الْمَالُ: مال كۆپەيدى، مول بولدى.

عُمْرٌ ج أَعْمَارٌ: ھايات، ئۆمۈر، ياش.

عُمْرٌ جَدِيدٌ: يېڭى ھايات.

﴿وَلَكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾ ‹قرآن›: لېكىن، بىز نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ياراتتۇق، ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى.

«لاَ يَزِيدُ الْمُؤْمِنَ عُمْرُهُ إِلَّا خَيْرًا» ‹حديث›: مۆئمىننىڭ ئۆمرىنىڭ زىيادە بولۇشى مۆئمىن ئۈچۈن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى زىيادە قىلىدۇ.

مَا عُمْرُكَ . كَمْ عُمْرُكَ: قانچە ياشقا كىردىڭىز.

عُمْرِي ثَلَاثُونَ سَنَةً: ئوتتۇز ياشقا كىردىم.

ذَوَاتُ الْعُمْرَيْنِ: ھەم سۇدا، ھەم قۇرۇقلۇقتا ياشايدىغان.

مَرَّةً فِي الْعُمْرِ: ئۆمرىدە بىرلا قېتىم.

عَمْرٌ ج أَعْمَارٌ: دىن.

لَعَمْرِي: دىنىم بىلەن قەسەمكى،

لَعَمْرُ اللهِ: ئاللاھنىڭ دىنى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى،

﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ ‹قرآن›: سېنىڭ ھاياتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ

يۇرۇشىدۇ.

عَمَرٌ: باش ياغلىقى.

الْعَمْرَانِ: كىچىك تىلنىڭ ئۈستىدىكى ئىككى دانە ساڭگىلاپ تۇرىدىغان گۆش.

الْعُمْرَانِ: ئىككى دەۋر (80 يىل).

عُمْرَانٌ: بىنا، ئىمارەت؛ مەدەنىيەت، مەرىپەت، گۈللىنىش، ئاۋاتلىششش.

الْعُمَرَانِ: ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى بىلەن ھەزرىتى ئۆمەر.

عُمْرَانِيٌّ: مەدەنىي، مەرىپەتلىك.

عُمْرَةٌ ج عُمَرٌ: ئۆمرە، ئۆمرە ھەج (زۇلھەججىنىڭ 8 ـ 9 ـ كۈنلىرىدىن باشقا ۋاقىتلاردا بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلماق).

أَدَّي الْعُمْرَةَ: ئۆمرە ھەج قىلدى.

﴿وَأَتِمّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لله﴾ ‹قرآن›: ھەج بىلەن ئۆمرىنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار.

عَمْرَةٌ ج عَمَرَاتٌ: باش ياغلىقى.

نَزَعَ الْعَمْرَةَ عَنْ رَأْسِهِ: بېشىدىن ياغلىقنى ئېلىۋەتتى.

عَمْرَطَ يُعَمْرِطُ عَمْرَطَةً الشَّيْءَ: ئالدى.

عُمْرُوطٌ ج عَمَارِيْطُ: ئوغرى، نامرات.

عَمَسَ يَعْمِسُ عَمْسًا الْكِتَابُ: كىتاب ئۆچۈرۈۋېتىلدى.

عَمَسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى.

عَمِشَ يَعْمَشُ عَمَشًا الرَّجُلُ: يىشى تولا ئېقىپ كۆزى ئاجىزلاپ كەتتى.

عَمَشٌ: ياش تولا ئېقىپ كۆز ئاجىزلاپ كېتىش.

عَمْصَاءُ ج عُمْصٌ: چاپاق كۆز.

عَمَطَ يَعْمُطُ عَمْطًا عِرْضَهُ: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى، ئابرۇيىنى تۆكتى.

عَمَطَ نِعْمَةَ اللهِ: ئاللاھنىڭ نېمىتىگە تۇزكورلۇق قىلدى.

عَمُقَ يَعْمُقُ عُمْقًا وَ عَمَاقَةً الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى، ئۇزۇن بولدى.

عَمُقَ الْبِئْرُ: قۇدۇق چوڭقۇر بولدى.

عُمْقٌ ج أَعْمَاقٌ: چوڭقۇر، چوڭقۇرلۇق؛ تېگى، ئاستى.

عُمْقُ الْحُبِّ أَوِ الْحُزْنِ: چوڭقۇر مۇھەببەت، قاتتىق قايغۇ.

عُمْقُ الصَّحْرَاءِ: يىراق سەھرا، كەڭ سەھرا.

عُمْقُ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ ئاخىرى.

«مَا فَعَلَهُ يَدُلّ عَلَى عُمْقِ حُبِّهِ لَكَ»: ئۇنىڭ قىلغانلىرى سېنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

«جَرَّتِ الْمُنَاوِرَاتِ الْعَسْكَرِيَّةَ فِي عُمْقِ الصَّحْرَاءِ»: كەڭ سەھرادا ھەربىي مانېۋىر ئۆتكۈزۈلدى.

«حَدَثَتِ الْجَرِيْمَةُ فِي أَعْمَاقِ اللَّيْلِ»: جىنايەت كېچىنىڭ ئاخىرىدا يۈز بەردى.

مِنْ أَعْمَاقِ الْقَلْبِ: چىن قەلبىدىن.

«أُحِبّكَ مِنْ أَعْمَاقِ قَلْبِي»: سېنى چىن قەلبىمدىن سۆيىمەن.

عَمِلَ يَعْمَلُ عَمَلًا الرَّجُلُ: ئىشلىدى، ئەمگەك قىلدى، ئادا قىلدى، بېجىردى، ئىجرا قىلدى، ئەمەل قىلدى، ئورۇنلىدى، ھەرىكەت قىلدى، مەشغۇل بولدى.

عَمِلَ عَلَى: ... بىلەن شۇغۇللاندى، ... غا كۈچ چىقاردى.

عَمِلَ فِيْهِ: ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى، تەسىر كۆرسەتتى.

﴿مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا﴾ ‹قرآن›: كىمكى بىرەر يامانلىقنى قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا شۇنىڭغا لايىق جازا بېرىلىدۇ.

عَمِلَ بِالْأَمْرِ: بۇيرۇقلا ئەمەل قىلدى.

عَمِلَ بِهِ: كۈچكە ئىگە بولدى، تەسىر كۆرسەتتى، ئۈنۈم بەردى.

عَمِلَ عَلَى شَيْءٍ: ئىجرا قىلىش ئۈچۈن ھەرىكەتلەندى.

عَمِلَ عَمَلَهُ: رولىنى جارى قىلدۇردى.

عَمِلَ عَلَى الصَّدَقَةِ: زاكات يىغدى.

عَمِلَ لِلْأَمِيرِ عَلَى بَلَدٍ: ئەمىرنىڭ زاكات يىغقۇچىسى بولدى.

«يُعْمَلُ بِالْقَانُونِ الْفُلَانِيِّ»: پالانى قانۇن يولغا قويۇلدۇ.

«عَمِلَ الدَّوَاءُ عَمَلَهُ فِي الْمَرِيضِ»: دورا كېسەلگە پايدا قىلدى.

«عَمِلَ عَلَى تَعْدِيلِ قَانُونِ الْأَحْوَالِ الشَّخْصِيَّةِ»: ھەق تەلەپ قانۇنغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزدى.

«يَعْمَلُ الطُّلَّابُ بِاللَّوَائِحِ وَالنُّظُمِ الَّتِي وَضَعَهَا الْمَعْهَدُ»: ئوقۇغۇچىلار ئىنستىتۇت تۈزگەن قائىدە-تۈزۈملەرگە رىئايە قىلىدۇ.

تَعْمَلُ هَذِهِ الْآلَاتُ بِالْكَهْرَبَاءِ: بۇ ماشىنىلار توك بىلەن ماڭىدۇ.

عَمَلٌ ج أَعْمَالٌ: ھەرىكەت قىلىش، ئەمەل، مەشغۇلات، ئەمگەك؛ ئەسەر؛ كەسىپ.

الْعَمَلُ الْجِسْمَانِيُّ: جىسمانىي ئەمگەك.

﴿إِنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ﴾ «قۇرئان»: مەن سىلەردىن ھەرقانداق بىر ياخشى ئەمەل قىلغۇچىنىڭ ئەمىلىنى بىكار قىلىۋەتمەيمەن.

وَزِيرُ الْعَمَلِ: ئەمگەك مىنىستىرى.

مَكْتَبُ الْعَمَلِ: ئەمگەك ئىدارىسى.

صَاحِبُ الْعَمَلِ: كاپىتالىست، خوجايىن.

عِلْمٌ وَ عَمَلٌ: نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەت.

رَجُلٌ عَمِلٌ: كەسىپ ئەھلى.

عَمَلًا بِهِ: شۇنىڭغا ئاساسەن، شۇ بويىچە.

الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ: ئەمەللەر نىيەتكە باغلىق.

أَعْمَالُ التَّعْدِينِ: كان ئاچماق.

عِمْلَاقٌ: پالۋان، زەبەردەست، گىگانت، غەلىتە يوغان ئادەم.

عَمْلَةٌ ج عَمَلَاتٌ وَ عَمَائِلُ: قەبىھ ھەرىكەت، رەزىل ھەرىكەت.

عُمْلَةٌ: پۇل؛ ئىش ھەققى.

عُمْلَةٌ وَرَقِيَّةٌ: قەغەز پۇل.

عُمْلَةٌ زَائِفَةٌ: يالغان پۇل، ساختا پۇل.

سِعْرُ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ كۇرسى.

عُمْلَةٌ صَعْبَةٌ: چەت ئەل پۇلى، تاشقى پېرېۋوت.

وَجْهُ الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ ئالدى تەرىپى.

قَفَا الْعُمْلَةِ: پۇلنىڭ ئارقىسى.

عَمَلِيٌّ: ئەمەلىيەت، ئەمەلىي.

عَمَلِيَّةٌ ج عَمَلِيَّاتٌ: ئىش، ھەرىكەت، مەشغۇلات.

عَمَلِيَّةُ الْإِزْهَارِ: گۈللىنىش جەريانى.

عَمَلِيَّةٌ جِرَاحِيَّةٌ: تاشقى كېسەللىكلەر ئوپېراتسىيىسى.

عَمَلِيَّةٌ حِسَابِيَّةٌ: ھېسابلاپ كۆرمەك.

هَلْ أَنْتَ فِي حَاجَةٍ إِلَى عَمَلِيَّةٍ: سەن ئوپېراتسىيىگە ئېھتىياجلىقمۇ؟

عَمَلِيَّاتٌ: ئەمەلىي مەسىلىلەر.

عَمَّ يَعُمُّ عُمُومًا الشَّيْءُ: نەرسە ئومۇملاشتى، ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى.

عَمَّ السُّكُوتُ: تىمتاس بولۇپ كەتتى.

عَمَّتْ بِهِ الْبَلْوَى: ئاپەت تارقالدى.

عَمَّ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك باراقسان بولۇپ كەتتى.

عَمَّ يَعُمُّ عُمُومَةً الرَّجُلُ: تاغىسى بولدى.

عَمَّ = عَمَّا (عَنْ — مَا): نېمىدىن، نېمە توغرىسىدا؟

عَمَّا قَرِيبٍ: پات يېقىندا.

﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ﴾ «قۇرئان»: (مۇشرىكلار ئۆزئارا نېمە توغرىسىدا سورىشىدۇ؟ ئۇلار چوڭ بىر خەۋەر (يەنى، قىيامەت توغرۇلۇق) سورىشىدۇ.

حَدَّثَنِي عَمَّا فَعَلَهُ: قىلغانلىرىنى ماڭا دەپ بەردى.

عَمَّنْ (عَنْ — مَنْ): كىمدىن؟ كىم توغرىسىدا؟

عَمٌّ ج أَعْمَامٌ وَ عُمُومَةٌ: تاغا (ئاتىنىڭ قېرىندىشى).

إِبْنُ الْعَمِّ: تاغىنىڭ ئوغلى (بىر نەۋرە).

عَمَّارٌ ج عَمَّارُونَ: كۆپ ئاۋات قىلغۇچى، كۆپ قۇرۇلۇش قىلغۇچى، ناھايىتى گۈللەندۈرگۈچى.

عَمَّالٌ: ھەرىكەتچان؛ ئىشچى، ئىشچان.

عُمَّالِيٌّ: ئىشچىلىق، ئىشچىغا خاس.

الْحَرَكَةُ الْعُمَّالِيَّةُ: ئىشچىلار ھەرىكىتى.

عَمَّةٌ ج عَمَّاتٌ: ھاما (ئاتىنىڭ ھەمشىرىسى).

﴿وَبَنَاتُ عَمِّكَ وَبَنَاتُ عَمَّاتِكَ﴾ «قرآن»: ئاتاڭنىڭ ئەر قېرىندىشى ۋە ھەمشىرە قېرىندىشىنىڭ قىزلىرىنى (ساڭا ھالال قىلدۇق).

عِمَّةٌ ج عِمَّاتٌ وَ عِمَمٌ: سەللە.

فُلَانٌ حَسَنُ الْعِمَّةِ: پالانىنىڭ سەللىسى چىرايلىق.

عَمَّدَ يُعَمِّدُ تَعْمِيدًا الْوَلَدَ: بالىنى يۇيۇندۇردى (ناسارالارنىڭ).

عَمَّدَهُ الْقَوْمُ: قوۋم ئۇنى باشلىق قىلىۋالدى.

عَمَّدَ الْخَيْمَةَ: چېدىر تىكتى.

عَمَّرَ يُعَمِّرُ تَعْمِيرًا: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى، ئۇزۇن ياشىدى.

عَمَّرَ الْأَرْضَ: يەر تېرىدى.

عَمَّرَ الْمَنْزِلَ: جايىنى ئاۋات قىلدى.

﴿يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ ھەربىرى مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

عَمَّقَ يُعَمِّقُ تَعْمِيقًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى چوڭقۇر قازدى.

عَمَّقَ الرَّأْيَ: چوڭقۇر پىكىر قىلدى.

عَمَّلَ يُعَمِّلُ تَعْمِيلًا - هُ عَلَى الْبَلَدِ: ئۇنى شەھەرگە ئامىل ياكى ھاكىم قىلدى.

عَمَّلَ الْأَجِيرَ: ئىشلەمچىنىڭ ھەققىنى بەردى.

عَمَّمَ يُعَمِّمُ تَعْمِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئومۇملاشتۇردى.

عَمَّمَ غَيْرَهُ: سەللە كىيگۈزدى.

عَمَّى يُعَمِّي تَعْمِيَةً غَيْرَهُ: قارىغۇ قىلىپ قويدى.

عَمَّى الْمَعْنَى: مەنىنى يوشۇردى، تېپىشماق ئېيتتى.

عَمَّى السَّحَابُ الْهِلَالَ: بۇلۇت ھىلال ئايىنى توسۇۋالدى.

عَمِهَ يَعْمَهُ عَمَهًا وَ عُمُوهًا وَ عُمُوهِيَّةً وَ عَمَهَانًا: ئارسالدى بولدى، ئىككىلىنىپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى؛ ئېزىپ قالدى.

﴿وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلارنى گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشكە قويۇۋېتىمىز.

الْعَمَهُ: ئىككىلىنىپ قالماق، تېڭىرقاپ قالماق؛ ئېزىپ كەتمەك؛ تۇيغۇسىنى يوقاتماق.

عَمُودٌ ج أَعْمِدَةٌ وَ عِمْدَانٌ وَ عُمُدٌ: تۈۋرۈك، قوزۇق، ستولبا، ئەسكەر باشلىقى، قاتتىق غەمكىن.

عَمُودُ الْقَنْطَرَةِ: كۆۋرۈك تۈۋرۈكى.

عَمُودُ السَّرِيرِ: كارىۋات پۇتى.

رَأْسُ الْعَمُودِ: تۈۋرۈك بېشى.

قَاعِدَةُ الْعَمُودِ: تۈۋرۈك ئۇلى.

عَمُودُ الصُّبْحِ: سۇبھى يورۇقى.

عَمُودُ الْمِيزَانِ: تارازا چوكىسى.

عَمُودُ الْخَيْمَةِ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكى.

عَمُودُ الصَّحِيفَةِ: گېزىتنىڭ ئىستونى.

عَمُودُ الشِّعْرِ: ۋەزنى قاپىيىسى ئۇسۇلىدا قەدىمدىن تارتىپ قوللىنىپ كەلگەن ئەرەب شېئىرىيەت ئەنئەنىسى.

الْعَمُودُ الْفِقْرِيُّ: ئومۇرتقا سۆڭىكى.

عَمُودِيٌّ: تۈۋرۈكنىڭ، تۈۋرۈك شەكىللىك، تىك.

الْخَطُّ الْعَمُودِيُّ: تىك سىزىق.

طَائِرَةٌ عَمُودِيَّةٌ: تىك ئۇچار ئايروپىلان.

عَمُولٌ: ئەمگەكچى، مېھنەتكەش.

عُمُومٌ: ئومۇمىي، ئومۇمىيۈزلۈك، ھەممە، بارلىق،

پۈتۈنلەي.

عَلَى الْعُمُومِ: ئومۇمەن، يىغىپ ئېيتقاندا.

عُمُومًا: ئومۇمەن، كەڭ دائىرىدە، ئادەتتە، تەخمىنەن.

الْعُمُومُ: ئاما، كۆپچىلىك.

مَجْلِسُ الْعُمُومِ: تۆۋەن پالاتا، ئاۋام پالاتاسى.

عُمُومَةٌ: تاغىلىق سالاھىيىتى.

عُمُومِيٌّ: ئاممىۋى، ئورتاق، ئاممىباپ؛ مۇشتەرەك، ئومۇمىلىق.

مَكَانٌ عُمُومِيٌّ: ئاممىۋى سورۇن.

دَارُ الْكُتُبِ الْعُمُومِيَّةِ: ئاممىۋى كىتابخانا.

عُمُومِيَّةٌ: بىر نەۋرە تۇغقان.

عُمُومِيَّاتٌ: ئومۇمىي مەسىلە.

عَمِيَ يَعْمَى عَمًى: قارىغۇ بولۇپ قالدى، كور بولۇپ قالدى.

عَمِيَ عَنْ كَذَا: چۈشەنمىدى، تۇتۇق بولۇپ قالدى.

﴿فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا﴾ «قۇرئان»: كىمكى ھەقنى كۆرۈپ ئىمان ئېيتسا، ئۆزىگە پايدا، كىمكى ئۇنىڭغا كۆز يۇمسا، ئۆزىگە زىيان.

عَمِيَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا چۈشىنىكسىز بولۇپ قالدى.

عَمِيَ قَلْبُهُ: ئازدى.

إِذَا جَاءَ الْقَدَرُ عَمِيَ الْبَصَرُ: قازايى قەدەر كەلگەندە كۆز كور بولىدۇ.

عَمًى: كورلۇق؛ گۇمراھلىق؛ قايمۇقۇش، ئازغۇنلۇق.

الْعَمَى اللَّيْلِيُّ: ئاماڭشام قارىغۇسى.

الْعَمَى اللَّوْنِيُّ: رەڭ قارىغۇسى.

﴿فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى﴾ «قۇرئان»: ئۇلار ھىدايەتتىن كورلۇق (يەنى، گۇمراھلىق)نى ئارتۇق بىلدى.

عَمْيَاءُ ج عُمْيٌ وَ عُمْيَانٌ: قارىغۇ ئايال.

ثِقَةٌ عَمْيَاءُ: قارىغۇلارچە ئىشەنمەك.

طَاعَةٌ عَمْيَاءُ: قارىغۇلارچە ئەگەشمەك.

﴿صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار گاستۇر، گاچىدۇر، كوردۇر، ئۇلار چۈشەنمەيدۇ.

عُمْيَانٌ: قارىغۇ، ئەما، كور.

عَمِيدٌ ج عُمَدَاءُ: ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى.

عَمِيدُ الْهَيْئَةِ السِّيَاسِيَّةِ: دىپلوماتىك ئۆمەك باشلىقى.

عَمِيدُ كُلِّيَّةِ الْآدَابِ: ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ مۇدىرى.

عَمِيرٌ: ئاۋات، گۈللەنگەن.

عَمِيرٌ مِنَ الثِّيَابِ: قېلىن رەخت.

أَبُو عُمَيْرٍ: زەكەرنىڭ باشقىچە ئاتىلىشى.

عَمِيقٌ ج عُمُقٌ وَ عُمُقٌ وَ عِمَاقٌ: تېرەن، چوڭقۇر.

بِئْرٌ عَمِيقٌ: تېرەن قۇدۇق.

﴿يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ «قۇرئان»: ئورۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ.

عَمِيلٌ ج عُمَلَاءُ: ۋەكىل، ۋاكالەتچى، ۋاستىچى.

فُلَانٌ عَمِيلٌ دَائِمٌ مِنْ عُمَلَاءِ تِلْكَ الْمُؤَسَّسَةِ: پالانى ئاشۇ كارخانىنىڭ دائىمىي ۋەكىلىدۇر.

فُلَانٌ عَمِيلٌ لِدَوْلَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ: پالانى چەت ئەلنىڭ جاسۇسى.

مِنْ عُمَلَاءِ الْإِسْتِعْمَارِ: جاھانگىرلىكنىڭ غالچىلىرى.

عَمِيلٌ مُزْدَوِجٌ: قوش دۆلەتلىك جاسۇس.

عَمِيمٌ م عَمِيمَةٌ ج عُمُمٌ: ئومۇمىيۈزلۈك، ئەتراپلىق.

عُمِّيَّةٌ / عِمِّيَّةٌ: قايمۇقۇش، گاڭگىراش، ئازغۇنلۇق.

عَنْ: دىن، تەرىپىدىن؛ كېيىن، ئورنىدا، ۋاكالىتەن، توغرىسىدا، ...غا، تۈۋەيلى، قالدۇرۇپ قويۇپ، تاشلاپ قويۇپ، ...غىچە، ئاساسەن، بەس، ماقۇل، نى، ئۈنى.

دَفَعْتُ عَنْهُ ثَمَنَ الثَّوْبِ: ئۇنىڭغا ۋاكالىتەن كىيىمنىڭ پۇلىنى تۆلەپ قويدۇم.

رَحَلَ عَنِ الْمَكَانِ: جايدىن كۆچۈپ كەتتى.

قُتِلُوا عَنْ آخِرِهِمْ: ئاخىرغىچە ئۆلتۈرۈلدى.

فَعَلَهُ عَنْ حُسْنِ نِيَّةٍ: ئۇنى ياخشى نىيەت بىلەن قىلدى.

تُوفِّيَ عَنْ سَبْعِينَ سَنَةً: 70 ياشقا كىرىپ ۋاپات بولدى.

جَاءَ عَنْ طَرِيقِ الْبَرِّ: قۇرۇقلۇق ئارقىلىق كەلدى.

جَلَسَ عَنْ قُرْبٍ: يېنىدا ئولتۇردى.

عَنَا يَعْنُو عَنَاءً وَ عُنُوًّا لَهُ: ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلدى، بويسۇندى، تەسلىم بولدى.

﴿وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ﴾ «قۇرئان»: گۇناھكارلار، مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى (مەڭگۈ) ھايات ئاللاھقا ئېگىلىدۇ.

عَنَاهُ: ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدى، كۆڭۈل بۆلدى.

عَنَا فِي الْقَوْمِ: ئەسىرگە چۈشتى.

عَنَا الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، ئىگىلىۋالدى.

عَنَا الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ: زېمىن ئۆسۈملۈكنى ئۈندۈردى.

عَنَا يَعْنُو عَنْوَةً: كۈچ بىلەن تارتىۋالدى، ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى، زورلۇق بىلەن ئىگىلىۋالدى.

عِنًا . عَنَاءٌ: جاپا-مۇشەققەت، ئەمگەك؛ چارچىماق.

حَقَّقَ طُمُوحَاتِهِ بِقَلِيلٍ مِنَ الْعَنَاءِ: ئازغىنە جاپا چېكىش بىلەن غايىسىنى ئىشقا ئاشۇردى.

عَنَاءُ السَّفَرِ: سەپەرنىڭ جاپا-مۇشەققىتى.

عِنَاجٌ ج أَعْنِجَةٌ وَ عُنُجٌ: ئارغامچا، ئارقان، تانا؛ بەل ئاغرىقى.

عَنَادٌ: قارشىلىق كۆرسەتمەك، قارشى تۇرماق؛ جاھىللىق قىلماق.

عِنَادِيَّةٌ: فىنومىنالىزم (پەلسەپەدە ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئىنكار قىلغۇچى ۋە يالغۇز ئاڭ ھادىسىلىرىنىلا رېئاللىق، دەپ ھېسابلىغۇچى ئەكسىيەتچىل سۇبيېكتىپ ئىدىيالىستىك ئېقىم).

عِنَاقٌ: قۇچاقلاشماق، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشمەك.

عَنَاقٌ ج عُنُوقٌ: چىشى ئوغلاق.

خَطُّ الْعَنَاقِ: تىرناق ( ).

عَنَانٌ: بۇلۇت، تەرەپ.

شَقَّ عَنَانَ السَّمَاءِ: كۆكنى ياڭراتتى، ئاسمان - زېمىننى لەرزىگە كەلتۈردى.

عِنَانٌ ج أَعِنَّةٌ وَ عُنُنٌ: تىزگىن، چۇلۋۇر.

أَطْلَقَ لَهُ الْعِنَانَ: ئۇنىڭغا يول قويدى، ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى.

أَطْلَقَ الْعِنَانَ لِخَيَالِهِ: خام خىيالغا بېرىلدى.

عِنَانَةٌ: جىنسىي ئاجىزلىق.

عِنَايَةٌ: كۆڭۈل بۆلمەك، غەمخورلۇق قىلماق؛ ساقلىماق، مۇھاپىزەت قىلماق؛ باشقۇرماق.

الْعِنَايَةُ الْإِلَهِيَّةُ: تەڭرىنىڭ ئىرادىسى، تەقدىر-قىسمەت.

شَاءَتِ الْعِنَايَةُ الْإِلَهِيَّةُ أَنْ يَنْجُوَ: ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە ئۇ قۇتۇلدى.

«وَصَلَتِ الْعِنَايَةُ الطِّبِّيَّةُ فِي هَذَا الْبَلَدِ إِلَى مُسْتَوًى رَفِيعٍ»: مېدىتسىنا جەھەتتىكى كۆڭۈل بۆلۈش بۇ دۆلەتتە يۇقىرى سەۋىيىگە يەتتى.

عِنَبٌ ج أَعْنَابٌ: ئۈزۈم.

عِنَبُ الذِّئْبِ: ئىتئۈزۈمى.

﴿فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَ عِنَبًا وَ قَضْبًا﴾ «قۇرئان»: زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى ئۆستۈردۇق.

عَنْبَا: ئەنبە (مېۋە).

عِنَبَةٌ ج عِنَبَاتٌ: بىر تال ئۈزۈم؛ ئۈششۇق.

عَنْبَرٌ: ئەنبەر (بىر خىل خۇشبۇي ماددا).

عَنْبَرٌ ج عَنَابِرُ: ئېپار كېتى؛ ئامبار، ئىسكىلات، چوڭ كېمەلخانا.

حُبُوبُ الْعَنْبَرِ: سېغىز كەمپۇت.

فِي الْعَنْبَرِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمَرْضَى: كېسەلخانىدا نۇرغۇن كېسەللەر بار.

أُرْسِلَتِ الْبِضَاعَةُ إِلَى عَنْبَرِ الشَّرِكَةِ: مال شىركەتنىڭ ئامبىرىغا ئەۋەتىلدى.

عَنْبَرَةُ الشِّتَاءِ: زىمىستان قىش ۋاقتى، قەھرىتان سوغۇق.

عَنْبَرَةُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ تاللانغانلىرى.

عَنْبَرِيٌّ: خۇش پۇراقلىق شاراب.

عَنِتَ يَعْنَتُ عَنَتًا الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلدى، چىرىدى.

عَنِتَ فُلَانٌ: پالانى قىيىن ئەھۋالغا دۇچار بولدى.

عَنِتَ الرَّجُلُ: كىشى گۇناھ ئۆتكۈزدى.

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَاعَنِتّمْ﴾ «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى، سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ.

عَنِتَ الْعَظْمُ: سۆڭەك سۇنۇپ كەتتى.

عَنَتٌ: زىنا؛ گۇناھ؛ قىيىنچىلىق، خاپىچىلىق؛ ھالاكەت؛ خاتالىق، سەۋەنلىك؛ تەرسالىق، جاھىللىق؛ قارشىلىق كۆرسەتمەك.

﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ﴾ «قۇرئان»: بۇ ئاراڭلاردا زىناغا مۇپتىلا بولۇپ قېلىشتىن قورققان كىشى ئۈچۈندۇر.

عَنْتَرَةٌ ج عَنَاتِرُ: پېشىل چىۋىن، كۆك چىۋىن.

شَجَاعَةٌ عَنْتَرِ: تەڭدىشى يوق باتۇرلۇق.

عَنْثَةٌ ج عِنَاثٌ: چىرىپ كەتكەن ئوت-چۆپ.

عَنَجَ يَعْنُجُ / يَعْنِجُ عَنْجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتتى، سۆرىدى.

عَنَجَ الدَّلْوَ: سوغىنى ئارغامچا بىلەن باغلىدى، تاڭدى.

عَنْجَجٌ: بۇيۇك، چوڭ.

عُنْجُهِيٌّ: مۇتەكەببىر، ھاكاۋۇر.

عُنْجُهِيَّةٌ: نادانلىق، ھاماقەتلىك، تەكەببۇرلۇق، قوپاللىق، يىرىك.

كَانَ ذُو عُنْجُهِيَّةٍ فَهَجَرُوهُ أَصْحَابُهُ: ئۇ تەكەببۇر بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ھەمراھلىرى تاشلىۋەتتى.

عَنْجِيلٌ: دىنكى قىزىتمىسى.

عَنَدَ يَعْنُدُ عُنُودًا عَنْ أَصْحَابِهِ فِي السَّفَرِ: سەپەر ئۈستىدە ھەمراھلىرىدىن ئايرىلىپ كەتتى.

عَنَدَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن ئاداشتى.

عَنَدَ الرَّجُلُ: تەتۈرلۈك قىلدى، خىلاپلىق قىلدى، تەرسالىق قىلدى.

عِنْدَ: ... دە، دا (يېنىدا، قېشىدا).

عِنْدَ اللُّزُومِ: زۆرۈر تېپىلغاندا.

عِنْدَ الظُّهْرِ: چۈشتە.

﴿مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُوا وَمَا عِنْدَ اللهِ بَاقٍ﴾ «قۇرئان»: (ئى ئىنسانلار) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ. ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر.

عِنْدَئِذٍ: شۇ چاغدا، ئۆز ۋاقتىدا.

عِنْدِي مَالٌ: مەندە مال بار، مېنىڭ مېلىم بار، مالغا ئىگىمەن.

عِنْدِي كَذَا: مېنىڭچە، مېنىڭ قارىشىمچە.

عِنْدَكَ: توختا.

عَنْدَلِيبٌ ج عَنَادِلُ: بۇلبۇل.

عَنْدَمٌ: ئۇد ھىندى؛ شور؛ ئىنچىكە يوپۇرماقلىق ئەمەن.

عَنْدَمِيٌّ: قىزىل رەڭلىك، قېنىق قىزىل.

عِنْدِيَّةٌ ج عِنْدِيَّاتٌ: سۇبيېكتىپ؛ ئىدېئالىزم، ئىدېئولوگىيە.

عَنَزَ يَعْنِزُ عَنْزًا ـ هُ: ئۇنىڭغا ھاسىسىنى نوقۇدى.

عَنَزَ يَعْنِزُ عَنْزًا وَ عُنُوزًا عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يىراقلاشتى،

چېكىندى.

عَنْزٌ ج أَعْنُزٌ وَ عُنُوزٌ وَ عِنَازٌ: ئۆچكە، ئۆرغاچى.

عَنْزَةٌ ج عَنَزَاتٌ: ئۆچكە.

عَنَزَةٌ ج عَنَزَاتٌ: ئۇچىغا تۆمۈر بېكىتىلگەن تاياق.

عَنَزَةُ الْفَأْسِ: پالتىنىڭ بىسى.

عَنَسَ يَعْنِسُ عَنْسًا وَ عُنُوسًا وَ عِنَاسًا الرَّجُلُ: قېرى يىگىت بولۇپ قالدى.

عَنَسَتِ الْبِنْتُ: قېرى قىز بولۇپ ئولتۇرۇپ قالدى.

عَنَشَ يَعْنُشُ / يَعْنِشُ عَنْشًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

عَنَشَهُ: ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى، غەزەپلەندۈردى.

عَنَشَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

عُنْصُرٌ ج عَنَاصِرُ: ئەسلى، تېگى-تەكتى؛ ماددا؛ ئىرق، جىنس، مىللەت.

الْعَنَاصِرُ الْغَرِيبَةُ: يات ئۇنسۇرلار.

الْعَنَاصِرُ الْقَوْمِيَّةُ: مىللەتچىلەر.

الْعُنْصُرُ السَّامِيُّ: سام ئىرقى.

فُلَانٌ كَرِيمُ الْعُنْصُرِ: پالانى تېگى-تەكتى ئېسىل.

«يَتَحَلَّلُ الْمَاءُ إِلَى عُنْصُرَيْنِ الْهِيدْرُوجِينْ وَالْأُوكْسِيجِينْ»: سۇ ھىدروگېن، ئوكسىگېندىن ئىبارەت ئىككى ئېلېمېنتقا ئايرىلىدۇ.

عَنَاصِرُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش ئامىللىرى.

الْعَنَاصِرُ الْأَرْبَعَةُ: تۆت خىلت.

الْعَنَاصِرُ الْإِيجَابِيَّةُ: ئاكتىپ ئامىللار.

الْعَنَاصِرُ السَّلْبِيَّةُ: پاسسىپ ئامىللار.

عَنَاصِرُ النَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت.

الْعَنَاصِرُ الْمُعَادِيَةُ لِلثَّوْرَةِ: ئەكسىلئىنقىلابچىلار.

عُنْصُرِيٌّ ج عُنْصُرِيُّونَ: ئىرقىي؛ مىللىي، ماددىي؛ ئىرقنىڭ؛ مىللەتنىڭ؛ ئىرقچىلىق.

تَمْيِيزٌ عُنْصُرِيٌّ: ئىرقىي ئايرىمىچىلىق.

مَيْزٌ عُنْصُرِيٌّ: ئىرقىي ئايرىمىچىلىق.

عُنْصُرِيَّةٌ: ئىرقچىلىق.

«لَا تَزَالُ الْعُنْصُرِيَّةُ سَائِدَةً فِي بَعْضِ الدُّوَلِ»: ئىرقچىلىق ھېلىمۇ بەزى دۆلەتلەردە ئۈستۈنلۈك قازانماقتا.

عُنْصُلٌ . عُنْصَلَاءُ: ياۋا سوگېياز.

عُنْظُوبٌ م عُنْظُوبَةٌ ج عَنَاظِبُ: بىر خىل چېكەتكە.

عَنْعَنَ يُعَنْعِنُ عَنْعَنَةً الرَّجُلُ: ئەلىپنى ئەيىنغا ئوخشاش ئېيتتى.

عَنْعَنَ الرَّاوِيُّ: راۋى ئۆزىنىڭ رىۋايىتىدە ئېيتتى، رىۋايەت قىلدى ياكى پالانى پالانىدىن ھەدىس رىۋايەت قىلدى، دېدى.

عَنُفَ يَعْنُفُ عُنْفًا عَلَيْهِ: ئۇنى قارا قورساقلىق تۇتتى، ئۇنى قاتتىق سۆكتى.

عَنُفٌ: قاتتىقلىق، قوپاللىق، زوراۋانلىق.

أَعْمَالُ الْعُنْفِ: زورلۇق ئىشلەتمەك.

لَا تَلْجَأْ إِلَى الْعُنْفِ: زوراۋانلىق قىلما.

عَنَفَةٌ ج عَنَفَاتٌ: قانات، چاقپەلەك.

عَنَفَاتٌ بُخَارِيَّةٌ: پار تۇرۇبىسى.

عُنْفَةٌ: باشلىماق، قايتىلماق، يېڭىلماق.

عُنْفُوَانٌ: دەسلىپى، ئەۋۋىلى.

عُنْفُوَانُ الشَّبَابِ: ياشلىق مەزگىلى، ياشلىق باھارى.

مَاتَ فِي عُنْفُوَانِ شَبَابِهِ: ئۇ ياشلىق مەزگىلىدىلا ئۆلۈپ كەتتى.

عَنِقَ يَعْنَقُ عَنَقًا: بويىنى ئۇزۇن بولدى.

عُنُقٌ ج أَعْنَاقٌ: بويۇن.

﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ﴾ «قرآن»: قولۇڭنى بوينۇڭغا باغلىۋالمىغىن (يەنى، بېخىللىق قىلمىغىن).

«مَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً» «حديث»: كىمكى ئىتائەت قىلىشتىكى بەيئەتنى بۇزغانلىقىغا ھېچ ئۆزرىسى بولمىغان ھالدا ئۆلسە، جاھىلىيەت زامانىسىدىكىلەرگە ئوخشاش گۇمراھلىق بىلەن ئۆلگەن بولىدۇ.

عَنْقَاءُ: بوينى ئۇزۇن.

الْعَنْقَاءُ: رىۋايەتلەردىكى ئىسمى بار، جىسمى يوق قۇش، سۇمۇرغ.

عَنْقَشَ يُعَنْقِشُ عَنْقَشَةً بِالشَّيْءِ: چىرمالدى، يۆگەشتى، ياماشتى.

عُنْقُودٌ ج عَنَاقِيْدُ: ساپاق، تىزىق، زىخ.

عُنْقُودُ عِنَبٍ: بىر ساپاق ئۈزۈم.

عُنْقُودِيٌّ: ساپاقلىق.

عَنْكَبٌ ج عَنَاكِبُ: ئۆمۈچۈك تورى.

عَنْكَبُوتٌ ج عَنَاكِبُ: ئۆمۈچۈك.

بَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ: ئۆمۈچۈك تورى.

﴿وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ﴾ «قۇرئان»: ئۆيلەرنىڭ ئەڭ ئاجىزى ئۆمۈچۈكنىڭ ئۆيىدۇر.

زَهْرُ الْعَنْكَبُوتِ: ئەگلىكئوت، پىلپىلگۈل.

عَنَمٌ: خىنە.

عَنَمِيٌّ: چىرايلىق قىزىل يۈز.

عَنَّ يَعِنُّ عَنًّا وَ عَنَنًا وَ عُنُونًا لَهُ الشَّيْءُ: ئۇنىڭ ئالدىدا ئايان بولدى، كۆز ئالدىدا گەۋدىلەندى.

عَنَّ عَنِ الشَّيْءِ: يۈز ئۆرۈدى.

عَنَّ الْفَرَسَ ئاتقا يۈگەن سالدى.

عَنَّ الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ قويدى.

عَنَّ فُلَانًا: تىللىدى، دەشنام بەردى.

عَنَّتْ لَهُ فِكْرَةٌ جَدِيْدَةٌ: ئۇنىڭ كۆڭلىگە يېڭى ئوي كەلدى.

عَنٌّ ج أَعْنَانٌ: تەرەپ، يان.

عَنَّابٌ: ئۈزۈم ساتقۇچى.

عُنَّابٌ م عُنَّابَةٌ ج عُنَّابَاتٌ: چىلان دەرىخى، چىلان.

عَنَّانٌ: چىپىيۇن، ھەممىنىڭ ئالدىدا ئوزۇپ چىققۇچى.

هُوَ عَنَّانٌ عَنِ الْخَيْرِ: ئۇ ياخشىلىققا قىزىقمايدىغان ئادەم.

عَنَّبَ يُعَنِّبُ تَعْنِيْبًا الْكَرْمُ: باغ ئۈزۈملۈككە ئايلاندى.

عَنَّتَ يُعَنِّتُ تَعْنِيْتًا ـ هُ: ئورۇنلاش قىيىن بولغان ئىشنى ئۇنىڭغا تاڭدى.

عَنَّتَ فِي الْجَبَلِ: تاغقا ياماشتى.

عُنَّةٌ: ئىقتىدارسىزلىق، جىنسىي ئاجىزلىق.

مَرَضُ الْعُنَّةِ: جىنسىي ئاجىزلىق كېسىلى.

عَنَّفَ يُعَنِّفُ تَعْنِيْفًا: كايىدى، سۆكتى، ئەيىبلىدى.

عَنَّفَهُ: ئۇنىڭغا قاتتىق مۇئامىلە قىلدى.

عَنَّقَ يُعَنِّقُ تَعْنِيْقًا ـ هُ: ئۇنى پاتاگدىنلا ئالدى.

عَنَّمَ يُعَنِّمُ تَعْنِيْمًا الْبَنَانَ: بارماقلىرىغا خىنە قويدى.

عَنَّنَ يُعَنِّنُ تَعْنِيْنًا الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ قويدى، نامىنى يازدى.

عَنَّى يُعَنِّي تَعْنِيَةً غَيْرَهُ: ئاۋارە قىلدى، قىيىن ئىشقا زورلىدى، چارچىتىۋەتتى.

عَنَّى الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ قويدى.

عَنَّاهُ عَمَلُهُ الْجَدِيْدُ فَاسْتَقَالَ: ئۇنىڭ يېڭى خىزمىتى ئۇنى قاتتىق چارچىتىۋەتتى-دە، ئۇ ئىستىپا بەردى.

عِنِّيْنٌ: جىنسىي ئىقتىدارى يوق ئادەم.

عِنِّيْنَةٌ: جىنسىي ئاجىزلىق، ئىخىل، قوتان، ياغاچ قوتان.

عِنْوٌ ج أَعْنَاءٌ: تەرەپ، يان.

جَاءَ أَعْنَاءٌ مِنَ النَّاسِ: ھەر تەرەپتىن كىشىلەر كەلدى.

عُنْوَانٌ ج عَنَاوِيْنُ: ئادرېس، تېما، ماۋزۇ.

عُنْوَانُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ نامى.

«إِذَا كَانَتِ الْكُتُبُ تُعْرَفُ بِعَنَاوِيْنِهَا فَالْأُمَمُ تُعْرَفُ بِرِجَالِهَا»: ئەگەر كىتابلار ئىسىملىرى بىلەن تونۇلسا، مىللەتلەر ئۆزلىرىنىڭ مەشھۇر شەخسلىرى بىلەن تونۇلىدۇ.

عَنْوَةً: مەجبۇرىي، زورلۇق بىلەن.

فُتِحَتِ الْمَدِيْنَةُ عَنْوَةً: شەھەر كۈچ بىلەن ئېلىندى.

اِجْتَازَ الْحِصَارَ عَنْوَةً: مۇھاسىرە لىنىيىسىدىن كۈچ

بىلەن ئۆتتى.

عَنُوتٌ: تىك قىيالىق، تاغ يانباغرى.

عُنُودٌ ج عُنُدٌ: تەرسا، كاج.

عَقَبَةٌ عَنُودٌ: قىيىن، مۈشكۈل، توغرا يولىدىن بۇرۇلۇپ كەتكۈچى.

عَنْوَنَ يُعَنْوِنُ عَنْوَنَةً الْخِطَابَ: ئادرېس يازدى.

عَنْوَنَ الْكِتَابَ: كىتابقا ماۋزۇ يازدى، كىتابقا ئىسىم قويدى.

عَنَى يَعْنِي عَنْيًا وَ عِنَايَةً: ئىرادە قىلدى، مەقسەت قىلدى.

تَرَكَ مَا لَا يَعْنِيهِ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارنى قىلمىدى، بىھۇدە ئىشلارنى تەرك ئەتتى.

«مَنْ يَتَدَخَّلْ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ يَلْقَ مَا لَا يُرْضِيهِ»: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشقان كىشى خاپىلىق تارتىپ قالىدۇ.

«مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ» ‹حديث›: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشمىغان ئادەم ياخشى مۇسۇلماندۇر.

عَنَى يَعْنِي عِنَايَةً وَ عُنِيًّا: كۆڭۈل بۆلدى، غەمخورلۇق قىلدى، دىققەت قىلدى.

عَنَى اللهُ بِهِ: ئاللاھ ئۇنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي.

عَنِيَ يَعْنَى عَنَاءً: ھاردى، چارچىدى.

عَنِيَ فِي إِعْدَادِ كِتَابِهِ أَشَدَّ الْعَنَاءِ: كىتابىنى تەييارلاشتا قاتتىق جاپا چەكتى.

عَنِيَ يَعْنَى عَنًا فِي الْقَوْمِ: قوۋمغا ئەسىر چۈشۈپ قالدى.

عُنْيَانٌ: ئادرېس، ماۋزۇ، تېما.

عَنِيَّةٌ: جاپا ـ مۇشەققەت، ئەمگەك، چارچاش.

عَنِيدٌ ج عُنُدٌ: جاھىل، تەرسا؛ ھەققەتكە قارشى چىققۇچى.

خَصْمٌ عَنِيدٌ: كۈچلۈك دۈشمەن، كۈچلۈك رىقابەتچى.

﴿إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا﴾ ‹قرآن›: چۈنكى، ئۇ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە قارشى چىقتى.

عَنِيفٌ ج عُنُفٌ: قاتتىق، دەھشەتلىك، شىددەتلىك.

جِهَادٌ عَنِيفٌ: شىددەتلىك كۈرەش.

لَا تَكُنْ عَنِيفًا: قاتتىق قول بولما.

إِجْرَاءَاتٌ عَنِيفَةٌ: كەسكىن تەدبىرلەر.

عَهَارَةٌ: زىنا قىلماق، پاھىشە قىلماق، بۇزۇقچىلىق قىلماق.

عَهِدَ يَعْهَدُ عَهْدًا الشَّيْءَ: تونۇدى، بىلدى.

عَهِدَ فُلَانًا بِمَكَانِ كَذَا: پالانى بىلەن مۇشۇ جايدا ئۇچراشتى.

عَهِدَ الْوَعْدَ: ۋەدىگە ۋاپا قىلدى.

عَهِدَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى.

عَهِدَ إِلَيْهِ بِكَذَا: بۇنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى.

﴿وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ﴾ ‹قرآن›: ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىلغا ئۆيۈمنى (يەنى، كەئبەمنى) تاۋاپ قىلغۇچىلار ... ئۈچۈن پاك تۇتۇشنى بۇيرۇدۇق.

لَا يَزَالُ هَذَا الْمَكَانُ كَمَا عَهِدْتُهُ: بۇ جاي مەن كۆرگەن پېتى تۇرۇپتۇ.

عَهِدَ الرَّئِيسُ إِلَيْهِ بِتَأْلِيفِ حُكُومَةٍ جَدِيدَةٍ: رەئىس ئۇنىڭغا يېڭى ھۆكۈمەت تەشكىللەشنى تاپشۇردى.

عَهْدٌ ج عُهُودٌ: ۋەدە، ئەھدە؛ كاپالەت؛ ھىمايە، توختام؛ دەۋر، زامان؛ شەرتنامە، كېلىشىم؛ قەسەم؛ دوستلۇق؛ ئامانەت.

«عَهْدُكُمْ قَدْ كَانَ عَهْدًا زَاهِرًا وَلَقَدْ أَرْجَعْتُمُوا عَهْدَ النَّبِيِّ»: سىلەرنىڭ زامانەڭلار ئاجايىپ گۈللىنىپتۇ، دەۋرنى رەسۇلۇللاھنىڭ زامانىغا قايتۇرۇۋېسىلەر.

عَهْدَئِذٍ: شۇ چاغدا، ئۇز ۋاقتىدا، شۇ دەۋردە.

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ﴾ «قرآن»: ۋەدەڭلارغا ۋاپا قىلىڭلار، مەنمۇ سىلەرگە قىلغان ۋەدەمگە ۋاپا قىلىمەن.

الْعَهْدُ الْجَدِيْدُ: ئىنجىل.

الْعَهْدُ الْقَدِيْمُ: تەۋرات.

قَرِيْبُ الْعَهْدِ / حَدِيْثُ الْعَهْدِ: يېقىندا، ئازغىنە ۋاقىت ئىلگىرى.

نَقْضُ الْعَهْدِ: ۋەدىنى بۇزماق، ۋەدىگە خىلاپلىق قىلماق.

وَلِيّ الْعَهْدِ. وَلِيّ عَهْدِ الْمَلِكِ: پادىشاھنىڭ ۋارىسى. ۋەلىئەھدى.

عَلَى عَهْدِهِ: ئۇنىڭ دەۋرىدە.

«إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيْمَانِ» «حديث»: ئەھدىگە ۋاپا قىلىش ئىماننىڭ جۈملىسىدىن.

عُهْدَةٌ ج عُهَدٌ: مەسئۇلىيەت، مەجبۇرىيەت؛ كاپالەت، ھۆددە؛ ئاجىزلىق.

هَذَا فِي عُهْدَتِهِ: بۇ ئۇنىڭ كاپالىتىدە.

عُهْدَةُ الْخَبَرِ عَلَى رَاوِيْهِ: خەۋەرنىڭ راست-يالغانلىقىغا رىۋايەت قىلغۇچى كېپىل.

عَهْدِيٌّ: شەرتنامىنىڭ، كېلىشىمنىڭ.

عَهِرَ يَعْهَرُ عَهرًا / عَهْرًا وَ عَهَرًا وَ عُهُورًا وَ عَهَارَةً وَ عُهُورَةً: زىنا قىلدى، پاھىشىۋازلىق قىلدى.

عَهْرٌ / عَهَرٌ: پاھىشە قىلماق، بۇزۇقچىلىق قىلماق.

عَهِرٌ: پاھىشىۋاز، زىناخور.

عَهَنَ يَعْهُنُ عَهْنًا الشَّيْءُ: داۋاملاشتى، مۇقىم بولدى.

عَهَنَ فِي الْعَمَلِ: ئىشقا تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

عَهَنَ يَعْهِنُ عُهُونًا جَرِيْدَةُ النَّخْلِ: خورما دەرىخىنىڭ شاخلىرى قۇرۇدى.

عَهَنَ يَعْهِنُ عَهْنًا الْقَضِيْبُ: كېسىلگەن شاخ سولاشتى.

عِهْنٌ ج عُهُونٌ: يۇڭ، بويالغان يۇڭ، ئىتىلغان يۇڭ.

﴿وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ﴾ «قرآن»: تاغلار ئىتىلغان يۇڭدەك بولۇپ كېتىدۇ.

عَهِيْدٌ: ئىتتىپاقداش، ئىتتىپاقداش دۆلەت، ئىتتىپاق تۈزگۈچى.

عُوَاءٌ: قاۋىماق، ھاۋشىماق، ھۇۋلىماق.

عَوَارٌ: كەمچىلىك، نۇقسان، ئەيىب؛ يېرىق، يىرتىق.

سِلْعَةٌ ذَاتُ عَوَارٍ: ئەيىبى بار مال.

عَوَامٌّ: ئاددىي خەلق، ئاۋام، پۇقرا.

لُغَةُ الْعَوَامِّ: ئاۋامنىڭ تىلى.

مَجْلِسُ الْعَوَامِّ: ئاۋام پالاتاسى، تۆۋەن پالاتا.

عَوَانٌ: ئوتتۇرا ياش.

حَرْبٌ عَوَانٌ: شىددەتلىك ئۇرۇش، كەسكىن جەڭ.

﴿إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَالِكَ﴾ «قرآن»: بۇ كالا قېرىمۇ ئەمەس، ياشمۇ ئەمەس، ئوتتۇرا ياش بولسۇن.

عَوَائِدُ: باج، سېلىق.

عَوَائِدُ بَلَدِيَّةٌ: شەھەرلىك باج.

عَوَائِدُ الدَّلَالَةِ: شىبىرنىكانە، چاي پۇلى، ئاپان ھەققى.

عَوَائِدُ جُمْرُكِيَّةٌ: چېگرا بېجى.

عَوَائِدُ الرَّصِيْفِ: پورت بېجى.

عَوِجَ يَعْوَجُ عَوَجًا الْعُودُ: شاخ ئېگىلدى.

عَوِجَ الطَّرِيْقُ: يول ئەگرى بولدى.

عَوِجَ الشَّخْصُ: كىشى ئەخلاقسىز بولدى، خۇيى يامان بولدى.

عِوَجٌ: قىڭغىر، ئۇدۇل ئەمەس، مايماق، ئەگرى.

قَوْلٌ غَيْرُ ذِي عِوَجٍ: ساغلام سۆز.

﴿قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ﴾ «قرآن»: قۇرئان ئەرەبچىدۇر، ئەگرىلىكتىن خالىيدۇر.

عَوَجٌ: ئەگرى-بۈگرى.

عِوَجُ الْعِظَامِ: راخت (سۆڭەك قاتماسلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولغان).

عَوْجَاء ج عُوجٌ: ئەگرى-بۈگرى، توقاي، قىڭغىر.

عَوْدٌ. عَوْدَةٌ: قايتماق، ياناق؛ تەكرارلىماق، قايتا قىلماق؛ (كېسەل) يوقىلماق.

عَوْدٌ إِلَى أَمْرٍ: قايتا ئىشلىمەك.

عَوْدٌ إِلَى الْإِجْرَامِ: قايتا جىنايەت سادىر قىلماق.

عُوْدٌ ج أَعْوَادٌ وَ عِيْدَانٌ: ئـۇد (بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى)؛ ياغاچ، شاخ؛ خۇش پۇراقنىڭ بىر خىلى.

عُودُ الثِّقَابِ: سەرەڭگە.

عُودُ الرِّيحِ: چوغلۇق، غاڭزا.

عَجَمَ عُودَهُ: سىناپ كۆردى، تەجرىبە قىلدى.

صَلَابَةُ الْعُودِ: قاتتىقلىق، مۇستەھكەم.

عَوْذٌ: يەسلى؛ يىغىۋېلىش ئورنى؛ پاناھ جاي؛ پاناھلانماق.

عُوذَةٌ ج عُوَذٌ: تۇمار، تىلتۇمار، ئەپسۇن.

عَوِرَ يَعْوَرُ عَوَرًا الشَّخْصُ: يەكچەشمە بولۇپ قالدى، ئالىغاي بولۇپ قالدى.

عَوْرَاء ج عَوْرَات وَ عُور: يەكچەشمە.

عَـوْرَةٌ ج عَـوراتٌ: ئەۋرەت (ئۇيـاتلىق ئەزالار)، نۇقسان، كەمتۈكلۈك، كاۋاك.

﴿وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾ «قرآن»: بۇلارنىڭ ئۆيلىرى ئوچۇقچىلىقتا ئەمەس، ئۇلار پەقەت قېچىشنىلا ئويلايدۇ.

«الْعَوْرَةُ مِنَ الرَّجُلِ مَا بَيْنَ السُّرَّةِ وَالرُّكْبَةِ وَمِنَ الْمَرْأَةِ جَمِيعُ جَسَدِهَا إِلَّا الْوَجْهَ وَالْيَدَيْنِ إِلَى الْكُوْعَيْنِ»: ئەر كىشىنىڭ ئەۋرىتى كىندىك بىلەن تىزىنىڭ ئارىلىقى، ئايالنىڭ يۈزى، ئىككى قولىنىڭ بىغىشىغىچە بولغان ئارىلىقتىن باشقا پۈتۈن ئەزاسى ئەۋرەتتۇر.

هَزَمُوا بِسَبَبِ عَوْرَةٍ فِي حِصْنِهِمْ: ئۇلارنىڭ قورغىنىدا نۇقسان بولغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلار مەغلۇپ بولدى.

عَوِزَ يَعْوَزُ عَوَزًا الرَّجُلُ: موھتاج بولدى، پېقىر بولدى، كەمبەغەل بولدى.

عَوِزَ الشَّيْءُ: نەرسە كەمچىل بولۇپ قالدى.

عَوِزَ الْأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى، تەس بولدى.

عَوَزٌ: تەلەپ، ئېھتىياج.

عَوَزٌ: ھاجەت، قىيىنچىلىق موھتاجلىق.

«دَفَعَهُ الْعَوَزُ إِلَى الْهِجْرَةِ مِنْ وَطَنِهِ»: ئۇنىڭ موھتاجلىقى ئۇنى يۇرتىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇرلىدى.

عَوِزٌ: كەمبەغەل، ھاجەتمەن.

عُوسٌ: ئاق قوچقار.

عَوْسَجٌ ج عَوَاسِجُ: ، ئىت بۇرۇن؛ قارايەرتۆق؛ خورزۇر (تىكەنلىك دەرەخ).

عَوِصَ يَعْوَصُ عَوَصًا الْأَمْرُ: ئىش تەس بولدى.

عَوْصٌ: كۈچ، ھەرىكەت، روھ، ھاجەت، قىيىن.

عَوَصٌ: قىيىن.

عِوَضٌ ج أَعْوَاضٌ: بەدەل؛ تەڭ قىممەتتىكى نەرسە؛ مۇكاپات.

عِوَضًا عَنْ كَذَا: ئۇنىڭ ئورنىدا، ئۇنىڭغا ۋاكالىتەن.

خُذْ هَذَا عِوَضًا عَنْ ذَالِكَ: بۇنىڭ ئورنىغا بۇنى ئالغىن.

عَوْضُ: ئەزەلدىن تارتىپ، ھېچقاچان، ئەسلا، ھەرگىز، مەڭگۈ، ئەبەدىي.

مَا رَأَيْتُهُ عَوْضًا: مەن ئۇنى ھېچقاچان كۆرمىدىم.

عَوْطَبٌ: دولقۇن ئازگىلى.

عَوْفٌ: ھال، ئەھۋال؛ يولۋاس، بۆرە، قۇش، خوراز، مېھمان؛ تەلەي.

عَوْقٌ: توسماق، توسقۇنلۇق قىلماق، دەخلى قىلماق، كېچىكتۈرمەك.

عَوْلٌ: ئادالەتسىزلىك، خاتالىق، تەڭسىزلىك؛

زۇلۇم؛ ئاۋازلىق يىغا.

عِوَلٌ: يۆلەنمەك، تايانماق.

عَوْمٌ: سۇ ئۈزمەك، سۇدا لەيلىمەك.

لِبَاسُ الْعَوْمِ: سۇ ئۈزۈش كىيىمى.

خَطُّ الْعَوْمِ: چۆكۈش سىزىقى.

فُلَانٌ لَايُحْسِنُ الْعَوْمَ: پالانى سۇ ئۈزۈشنى بىلمەيدۇ.

عَوْمًا. بِالْعَوْمِ: سۇدا ئۈزۈپ، سۇدا لەيلەپ.

عَوْنٌ: ياردەم بەرمەك، يۆلىمەك.

عَوْنٌ ج أَعْوَانٌ: ياردەمچى.

«كَانَ لِي نِعْمَ الْعَوْنُ فِي مِحْنَتِي»: ئۇ بېشىمغا كۈن چۈشكەندە ياخشى ياردەم قىلدى.

مَدَّ لَهُ يَدَ الْعَوْنِ: ئۇنىڭغا ياردەم قولىنى سۇندى.

«أَهْلُ الْجَوْرِ وَأَعْوَانُهُمْ فِي النَّارِ» ‹حديث›: زالىملار ۋە ئۇلارنىڭ ياردەمچىلىرى دوزاختا بولىدۇ.

عَوْنَةٌ: ئالۋاڭ، ھاشار، مەجبۇرىي ئەمگەك.

عَوَّاجٌ: پىل چىشى ساتقۇچى.

عَوَّاجَةٌ: مەجرۇھ، مىيىپ.

عَوَّادٌ ج عَوَّادُونَ: چارتار چالغۇچى، ئۇد چالغۇچى.

عُوَّارٌ: چاپاق.

قَذًى بِعَيْنِكَ أَمْ بِالْعَيْنِ عُوَّارٌ: كۆزۈڭدە توپا ـ چاڭ بارمۇ؟ ياكى چاپاق بارمۇ؟

عَوَّاقٌ: تورمۇز.

عَوَّامٌ ج عَوَّامَاتٌ: سۇ ئۈزگۈچى، سۇ ئۈزۈش ماھىرى.

عَوَّامَةٌ ج عَوَّامَاتٌ: لەيلىمە بەلگە، بالون.

عَوَّامَةٌ لِلنَّجَاةِ مِنَ الْغَرَقِ: قۇتقۇزۇش بالونى.

عَوَّامَةُ صِنَّارَةِ السَّمَكِ: لەيلىگۈچى قارماق.

عَوَّامَةُ السَّمَكِ: پۇۋەك، بېلىق پۇۋىكى.

عَوَّجَ يُعَوِّجُ تَعْوِيجًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

عَوَّجَ شِدْقَيْهِ: ئېغىزىنى پۇرۇشتۇردى.

عَوَّدَ يُعَوِّدُ تَعْوِيدًا: ئادەتلەندۈردى، كۆندۈردى.

«عَوَّدَ إِبْنَهُ الْإِعْتِمَادَ عَلَى نَفْسِهِ»: ئوغلىنى ئۆز كۈچىگە تايىنىشقا ئادەتلەندۈردى.

عَوَّذَ يُعَوِّذُ تَعْوِيذًا ـ هُ: پاناھلىق ئىزدىدى؛ ئەپسۇن ئوقۇدى.

عَوَّذَ الرَّجُلَ: كىشىگە تۇمار ئېسىپ قويدى.

عُوَّذٌ: تاغ ئۈستىدىكى قۇش ۋە دەرەخ قاتارلىقلاردىن پاناھ تىلىمەك.

عَوَّرَ يُعَوِّرُ تَعْوِيرًا ـ هُ فُلَانًا: پالانىنى قارىغۇ قىلىپ قويدى، يەكچەشمە قىلىپ قويدى.

عَوَّصَ يُعَوِّصُ تَعْوِيصًا: سۆز ـ ھەرىكىتى تۇتۇق بولمىدى.

عَوَّضَ يُعَوِّضُ تَعْوِيضًا: تولدۇرۇپ بەردى، تۆلەپ بەردى.

«إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتَيْهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةَ» ‹حديث قدسي›: «مەن بەندەمنى ئىككى كۆزىدىن ئايرىسام، ئۇ بۇنىڭغا سەۋر قىلسا، ئىككى كۆزىنىڭ بەدىلىگە ئۇنىڭغا جەننەت ئاتا قىلىمەن».

عَوَّضَهُ عَنِ الْخَسَائِرِ: ئۇنىڭغا زىياننى تۆلەپ بەردى.

«إِنَّ وَفَاتَهُ لَخَسَارَةٌ فَادِحَةٌ لَاتُعَوَّضُ»: ئۇنىڭ ۋاپاتى تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان ئېغىر يوقىتىشتۇر.

عَوَّقَ يُعَوِّقُ تَعْوِيقًا فُلَانًا عَنْ كَذَا: پالانىنى بۇنىڭدىن توسۇدى.

عَوَّلَ يُعَوِّلُ تَعْوِيلًا: قاتتىق يىغلىدى، ۋارقىراپ يىغلىدى.

عَوَّلَ بِهِ: ئۇنىڭغا ئىشەندى.

عَوَّلَ عَلَى نَفْسِهِ: ئۆزىگە تاياندى.

عَوَّلَ عَلَى كَذَا: شۇنىڭغا بىر قارارغا كەلدى.

عَوَّمَ يُعَوِّمُ تَعْوِيمًا السَّفِينَةَ: كېمىنى سۇغا چۈشۈردى.

عَوَّمَتِ النَّخْلَةُ: خورما بىر يىل بولۇپ، بىر يىل بولمىدى.

عَوَّمَتِ الدَّوْلَةُ عُمْلَتَهَا: دۆلەت ئۆزىنىڭ پۇلىنى چەت ئەل پۇلىغا ئالماشتۇرىدىغان قىلدى.

عَوَّنَ يُعَوِّنُ تَعْوِيْنًا عَلَى الشَّيْءِ: ياردەم قىلدى، قۇتقۇزدى.

عَوَّنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئوتتۇز ياش بولدى.

عَوَّهَ يُعَوِّهُ تَعْوِيْهًا الْإِنْسَانَ: ئىنسانلارغا كېسەل تەگدى، ئاپەت يەتتى، مىيىپ قىلدى.

عَوَّى يُعَوِّي تَعْوِيَةً: قاۋىدى، ھاۋشىدى، ھۇۋلىدى، ۋالاقشىدى.

عَوَّى الْقَوْسَ: يانى ئەگدى.

عَوَّى الرَّجُلَ: رەددىيە بەردى.

عَوَى يَعْوِي عُوَاءً الْكَلْبُ: ئىت قاۋىدى.

عَوَى الذِّئْبُ: بۆرە ھۇۋلىدى.

عُوَيْجَةٌ: قۇناق.

عُوَيْسَةٌ: قەلەمتىراش.

عَوِيْصٌ ج عِوَاصٌ: قىيىن، مۇشكۇل؛ چۈشىنىش تەس.

هَذِهِ مشْكِلَةٌ عَوِيْصَةٌ: بۇ ناھايىتى قىيىن ئىش.

عَوِيْلٌ: قاتتىق يىغلىماق، ۋارقىراپ يىغلىماق.

عُوَيْنَاتٌ: كۆز ئەينەك.

عَيَاءٌ: ئاجىزلىق، ساقايماس كېسەل.

عِيَادٌ: تەكرار، قايتا.

عِيَادَةٌ: كېسەل يوقلىماق.

عِيَادَةٌ ج عِيَادَاتٌ: كېسەل كۆرۈش بۆلۈمى، ئامبولاتورىيە؛ كېسەل كۆرمەك.

فَتَحَ عِيَادَةً جَدِيْدَةً: يېڭى دوختۇرخانا ئاچتى.

عِيَاذٌ: باشپاناھ ئىزدىمەك، پاناھلانماق، پاناھلىق تىلىمەك؛ تايانماق.

عِيَاذ (معاذ) اللهِ أَنْ أَفْعَلَ كَذَا: بۇنداق قىلىشتىن ئاللاھدىن پاناھ تىلەيمەن.

الْعِيَاذُ بِاللهِ: ئاللاھغا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن.

عِيَارٌ ج عِيَارَاتٌ: ئۆلچەم، قېلىپ.

عِيَارُ الْبُنْدُقِيَّةِ: قورالنىڭ ئېغىز دىئامېترى.

الْعِيَارُ النَّارِيّ: ئوق.

عِيَارُ الذَّهَبِ: پۇلنىڭ ئالتۇن بىرلىكى.

عِيَارُ مِثْقَالٍ: تارازا تېشى؛ تامغا، مۆھۈر.

سَمِعْتُ عِدَّةَ عِيَارَاتٍ نَارِيَّةٍ: بىرقانچە ئوق ئاۋازى ئاڭلاندى.

عِيَاطٌ: شاۋقۇن-سۈرەن، قىيا-چىيا، يىغا-زارە.

عِيَافَةٌ: سۆلەتۋازلىق، ھەشەمەتچىلىك.

عِيَالٌ: كىشىنىڭ ئائىلىسى.

«الْعِيَالِ أَحَدُ الْيَسَارَيْنِ»: بالا-چاقا يېرىم بايلىقتۇر.

هُوَ عِيَالٌ عَلَى غَيْرِهِ: ئۇ باشقىلارغا تايىنىدۇ.

عِيَالَةٌ: (بالا-چاقىسىنى) باقماق، ھالىدىن خەۋەر ئالماق.

عِيَالَةٌ عَلَى غَيْرِهِ: باشقىسىغا تايانماق، يۆلەنمەك.

عَيَامٌ: كۆڭىدۆز.

عِيَانٌ ج عُيُنٌ وَأَعْيَان: ساپاننىڭ ئۇچى؛ ئايان.

بَدَا لِلْعِيَانِ: ئېنىق بولدى، ئوچۇق-ئاشكارا بولدى.

بَادٍ لِلْعِيَانِ: ناھايىتى روشەن، ئوچۇق-ئاشكارا.

شَاهِدُ عِيَانٍ: ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈچى.

لَيْسَ الْخَبَرَ كَالْعِيَانِ: ئاڭلىغاندىن كۆرگەن ئەلا.

عِيَانِيٌّ: روشەن، ئېنىق، كۆرۈنۈپ تۇرغان.

عَيْبٌ ج عُيُوبٌ: ئەيىب، كەمچىلىك، نۇقسان، ئىللەت، يېتىشسىزلىك، ئاجىزلىق، چاتاق.

لَيْسَ مِنَ الْعَيْبِ أَنْ تُخْطِئَ مَا دُمْتَ تَعْمَلُ: ئىشلا قىلىدىكەنسەن، خاتالاشقىنىڭ ئەيىب ئەمەس.

عَيْبَةٌ ج عِيَبٌ وَ عِيَابٌ وَ عِيَابَاتٌ: سومكا، خالتا؛ سىر ساقلىغۇچى؛ ئىشەنچلىك.

عَيْثَانٌ م عَيْثَى: ئىسراپخور، بەتخەج؛ بۇزۇقچىلىق قىلغۇچى.

عَيْشَةٌ: تۇز يەر، تۇزلەڭلىك.

عَيْثَمٌ: گوروي، بەستىلىك.

عَيْثِمِيٌّ: قۇلۇن.

عَيْثُومٌ ج عَيَاثِيمُ: سىرتلان، پىل.

عِيدٌ ج أَعْيَادٌ: ھېيت، بايرام.

عِيدٌ سَنَوِيٌّ تِذْكَارِيٌّ: يىللىقنى خاتىرىلەش بايرىمى.

عِيدٌ مِئَوِيٌّ: يۈز يىللىقنى خاتىرىلەش بايرىمى.

عِيدُ الْفِطْرِ الْمُبَارَكُ: روزى ھېيت.

عِيدُ الْأَضْحَى: قۇربان ھېيت.

عِيدُ الْمِيْلَادِ: مىلاد بايرىمى.

عِيدٌ مُبَارَكٌ عَلَيْكَ: ھېيتىڭىزغا مۇبارەك.

عِيدُ رَأْسِ السَّنَةِ: يېڭى يىل بايرىمى.

عِيدُ الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغانلىقىنى خاتىرىلەش.

عَيْدَانَةٌ ج عَيْدَانٌ: ئېگىز چىلان دەرىخى.

عِيدِيَّةٌ ج عِيدِيَّاتٌ: ھېيتلىق، بايراملىق؛ ھېيتلىق سوۋغا.

عِيدِيَّةُ رَأْسِ السَّنَةِ: يېڭى يىل بايرىمى سوۋغىسى.

عَيْرٌ ج عُيُورٌ وَ أَعْيَارٌ وَ عيار م عَيْرَةٌ: قۇلان.

عِيرٌ ج عِيرَاتٌ: كارۋان.

لَيْسَ فِي الْعِيرِ وَلَا فِي النَّفِيرِ: ھېچنېمىدە يوق، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، قاتاردا يوق.

﴿أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ﴾ «قرآن»: بىر جاكارچى چىقىپ: «ئى كارۋانلار! سىلەر چوقۇم ئوغرى ئىكەنسىلەر» دەپ توۋلىدى.

عِيرَةٌ: ئارىيەت ئېلىنغان نەرسە، قەرز ئېلىنغان نەرسە.

عِيرَةُ أَسْنَانٍ: سۈنئىي چىش.

عِيرَةُ شَعْرٍ: سەپلىمە چاچ.

عَيْسَاءُ ج عِيسٌ: نەسىللىك تۆگە.

عِيسَوِيٌّ: خرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

عَيْشٌ: تۇرمۇش، ياشاش، ھايات؛ يېمەكلىك، تاماق.

«اَللّٰهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ»: ئى ئاللاھ، پەقەت ئاخىرەتنىڭ تۇرمۇشىلا ھەقىقىي تۇرمۇشتۇر.

عَيْشُ الْكَفَافِ: غورىگىل تۇرمۇش.

عَيْشٌ رَغِيدٌ: پاراۋان تۇرمۇش.

عِيشَةٌ: تۇرمۇش ئەھۋالى.

عِيشَةٌ رَاضِيَةٌ: پاراۋان تۇرمۇش، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش.

﴿فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ﴾ «قرآن»: ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ، ئېسىل جەننەتتە بولىدۇ.

عِيشَةٌ كَرِيمَةٌ: ئېسىل تۇرمۇش.

عِيشَةُ حِرْمَانٍ: يوقسۇزلۇق تۇرمۇش.

عَيْفٌ: بىزار بولماق، نەپرەتلەنمەك، يىرگەنمەك.

عَيْفَانٌ: بىزار بولغۇچى، نەپرەتلەنگۈچى.

عَيْقَةٌ ج عَيْقَاتٌ: بوش يەر، دېڭىز بويى.

عَيْلٌ: ئادالەتسىزلىك، تەكەببۇرلۇق؛ خاتالىق؛ زۇلۇم.

عَيْلَةٌ: ئائىلە، بالا ـ چاقا؛ پېقىرلىق، موھتاجلىق.

اِبْنُ عَيْلَةٍ: ياخشى ئائىلىدىن كېلىپ چىققان.

رَبُّ عَيْلَةٍ: ئائىلە باشلىقى.

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ﴾ «قرآن»: ئەگەر سىلەر پېقىرلىقتىن قورقساڭلار، ئاللاھ خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ.

عَيْمَانُ م عَيْمَى ج عِيَامٌ وَ عَيَامَى: سۈتكە تەشنا بولغۇچى.

عَيِنَ يَعْيَنُ عَيَنًا وَ عِيْنَةً الرَّجُلُ: كۆزى قارا ھەم چوڭ بولدى، ئاھۇ كۆز بولدى.

عَيْنٌ ج عُيُونٌ وَ أَعْيُنٌ وَ أَعْيَانٌ: بۇلاق؛ كۆز؛ ئىشپىيون، جاسۇس، رازۋېدكىچى؛ تۆشۈك؛ تور، خىل؛ كۆمۈش.

عَلَى مَدَى الْعَيْنِ: كۆز يەتكۈدەك ئارىلىقتا.

بِأُمِّ الْعَيْنِ: ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ.

﴿وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا﴾ «قۇرئان»: زېمىنــدىن بۇلاقلارنى ئېتىلدۇرۇپ چىقاردۇق.

يَا عَيْنَ الْعَمِّ: سۆيۈملۈك، قەدىرلىك.

عَيْنُ الْجَمَلِ: ياڭاق.

عَيْنُ سَمَكَةٍ: قاداق.

عَيْنٌ مُجَرَّدَةٌ: ئاددىي كۆز.

عَيْنٌ لَامَّةٌ: يامان كۆز.

شَاهِدُ عَيْنٍ: ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈچى، گۇۋاھچى.

صَدِيقُ عَيْنٍ: داستىخان ئۈستىدىكى دوست، يالغان دوست.

نَظَرَ بِأَلْفِ عَيْنٍ: پۈتۈنلەي بېرىلىپ كەتتى.

مَا لِدَارٍ عَيْنٌ: ئۆيدە ھېچكىم يوق.

عَيْنُ شَبَكَةٍ: تور تۆشۈكى.

عَيْنُ الْقَنْطَرَةِ: كۆۋرۈك ئارىشى.

عَيْنُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ياخشىسى، مېغىزى؛ دەل ئۆزى.

طَلَبَ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ: مېغىزنى تاشلاپ، شاكىلىغا ئېسىلىۋالدى.

فِي طُرْفَةِ عَيْنِهِ: ناھايىتى تېزلىك بىلەن.

قَرَّتْ عَيْنُهُ: خۇشاللاندى.

فَهُوَ قَرِيرُ الْعَيْنِ: ئۇ خۇشال.

كَانَتْ عَيْنًا لِدَوْلَةٍ أَجْنَبِيَّةٍ: چەت دۆلەتنىڭ جاسۇسى بولدى.

هَذِهِ الْقَصِيدَةُ مِنْ عُيُونِ الشِّعْرِ: بۇ قەسىدە ئەڭ ياخشى شېئىرلاردىندۇر.

«عُدْنَا إِلَى عَيْنِ الْمَكَانِ الَّذِي كُنَّا فِيهِ»: ئۆز جايىمىزغا قايتىپ كەلدۇق.

جَاءَ الْقَوْمُ أَعْيُنُهُمْ: قوۋمنىڭ كاتتىلىرى كەلدى.

بِعْتُهُ عَيْنًا بِعَيْنٍ: ئۇنى باشمۇباش تېگىشتىم.

أَصْبَحَ أَثَرًا بَعْدَ عَيْنٍ: غايىب بولدى.

فَرْضُ عَيْنٍ: ھەر ئادەم ئۆزى قىلمىسا بولمايدىغان پەرز.

لَهُ عَيْنَانِ كَعَيْنَيِ الصَّقْرِ: ئۇنىڭ قارچىغىنىڭكىدەك كۆزى بار.

سَقَطَ مِنْ عَيْنِهِ: ھۆرمىتىنى يوقاتتى، نەزىرىدىن چۈشۈپ كەتتى.

عَيْنٌ ج أَعْيَانٌ: باشلىق، رەھبەر، بۇلاق، سۇ مەنبەسى، مېتال پۇل، ئۆزى، نەق.

عَيْنُ الشَّمْسِ: قۇياش نۇرى.

عَيْنًا: بىردەك، بىر خىل، ئەينەن.

هَؤُلَاءِ هُمْ أَعْيَانُ الْبَلَدِ: ئۇلار يۇرتنىڭ چوڭلىرى.

مَجْلِسُ الْأَعْيَانِ: ئالىي دۆلەت ئورگىنى، ئالىي پالاتا.

كَانَ عُضْوًا فِي مَجْلِسِ الْأَعْيَانِ: ئالىي پالاتانىڭ ئەزاسى ئىدى.

عَيْنَاءُ ج عِينٌ: كۆزەل سۆز، ياۋا كالا.

﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ يېنىدا ئەرلىرىدىن باشقىغا كۆز سالمايدىغان شەھلا كۆزلۈك (جۈپتىلەر) بولىدۇ.

عِينَةٌ ج عِيَنَاتٌ: نەرسىنىڭ ياخشىسى.

إِسْتَوْلَى اللُّصُوصُ عَلَى عِيْنَةِ بَضَائِعِهِمْ: ئوغرىلار ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ ياخشىسىنى ئوغرىلىۋالدى.

عَيْنِيٌّ: كۆزنىڭ، تۇراقلىق، ماددىي.

حَقٌّ عَيْنِيٌّ: ماددىي ھوقۇق.

مِلْكٌ عَيْنِيٌّ: كۆچمەس مۈلۈك.

الْمُقَايَضَةُ الْعَيْنِيَّةُ: تاۋار ئالماشتۇرۇش، ئالماشتۇرۇش سودىسى.

أَمْوَالٌ عَيْنِيَّةٌ: كۆچمە مۈلۈك.

عَيُوفٌ: بىزار قىلغۇچى، نەپرەتلەندۈرگۈچى؛ قوش بىلەن پال باققۇچى.

عَيُونٌ ج عِيْنٌ وَ عُيُنٌ: كۆزى ئاغرىپ قالغان.

عَيِيَ يَعْيَى عَيًّا فِي الْكَلَامِ: دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، گەپ قىلالمىدى.

عَيِيَ بِأَمْرِهِ: ئىشقا ئاجىز كەلدى.

عَيِيَ يَعْيَى عَيًّا وَ عَيَاءً بِأَمْرِهِ: ئۆز ئىشىغا ئاجىز كەلدى، كۈچى يەتمىدى؛ ئاغرىپ قالدى.

﴿أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ «قرآن»: (ئى ئىنسانلار) دەسلەپ يارىتىشتا ئاجىز كەلدۇقمۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار يېڭىدىن يارىتىلىشقا قارىتا گۇماندىدۇر.

عَيِّيَ الْأَمْرَ: ئىشنى بىلمىدى.

عَيَّ يَعَيّ عَيًّا وَ عَيَاءً: ئاجىز كەلدى.

عَيِّ . عَيَّاءُ: ئاجىزلىق، ئىقتىدارسىزلىق، مۇجمەل گەپ قىلىدىغان.

دَاءٌ عَيَّاءُ: ساقايماس كېسەل.

كَانَ بَاقِلٌ عَيًّا وَ كَانَ قُسٌّ فَصِيحًا: باقىل گېپىنى ئۇقتۇرالمايتتى، قۇس پاساھەتلىك سۆزلەيتتى.

عَيَّابٌ ج عَيَّابُونَ م عَيَّابَةٌ ج عَيَّابَاتٌ: ئەيىبلىگۈچى، كايىغۇچى.

لَا تَكُنْ عَيَّابًا: قوسۇر ئىزدىگۈچىلەردىن بولما.

عَيَّارٌ ج عَيَّارُونَ: تولا يول يۈرگۈچى؛ شوك-تەتۈر ماڭغۇچى، لاغايلاپ يۈرگۈچى؛ يولۋاس.

عَيَّاشٌ: يېمەكلىك ساتقۇچى، تۇرمۇشى چېچىلاڭغۇ.

عَيَّاطٌ: شاۋقۇن سالغۇچى، ۋارقىرىغۇچى.

عَيَّانٌ م عَيًّا ج عَيَايَا: ھارغۇچى، چارچىغۇچى، ھالسىزلانغۇچى، ئاجىز، ئىقتىدارسىز، كۆزى يامان؛ كېسەل.

عَيَّبَ يُعَيِّبُ تَعْيِيبًا: ئەيىبلىدى، سۆكتى، زىيان يەتكۈزدى، پاراكەندە قىلدى، ۋەيران قىلدى.

عَيَّثَ يُعَيِّثُ تَعْيِيثًا: تەكشۈردى، ئىزدەندى.

عَيَّدَ يُعَيِّدُ تَعْيِيدًا الْعِيدَ: بايرامنى تەبرىكلىدى.

عَيَّرَ يُعَيِّرُ تَعْيِيرًا الشَّخْصَ: كەمسىتتى، سەتلىدى.

عَيَّرَهُ بِالْجَهْلِ: ئۇنى نادان، ئەخمەق دەپ ئەيىبلىدى.

عَيَّشَ يُعَيِّشُ تَعْيِيشًا ـ هُ: ئۇنى تىرىكچىلىك قىلدۇردى.

عَيَّشَ فُلَانًا: پالاننى باقتى، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

عَيَّطَ يُعَيِّطُ تَعْيِيطًا: توۋلىدى، ۋارقىرىدى.

عَيَّقَ يُعَيِّقُ تَعْيِيقًا فِي صَوْتِهِ: ئاۋاز چىقاردى، توۋلىدى.

عَيَّلَ يُعَيِّلُ تَعْيِيلًا الرَّجُلُ: ئائىلىدە جان سانى كۆپەيدى.

عَيَّلَ عِيَالَهُ: ئائىلىسىنى باقتى، خەۋەر ئالدى.

عَيِّلٌ ج عَيَائِلُ وَ عِيَالٌ وَ عَالَةٌ: بالا، پەرزەنت.

عَيِّلُ الرَّجُلِ ج عِيَالٌ: كىشىنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، بالا-چاقا.

عَيَّنَ يُعَيِّنُ تَعْيِينًا: تەيىنلىدى، بەلگىلىدى.

عَيَّنَ الشَّيْءَ لِفُلَانٍ: نەرسىنى پالانىغا بەلگىلەپ بەردى.

عَيَّنَ الشَّخْصَ فِي وَظِيفَةٍ: كىشىنى ۋەزىپىگە قويدى.

عَيَّنَ اللُّؤْلُؤَةَ: مەرۋايىتقا تۆشۈك ئاچتى.

عَيَّنَ السَّبَبَ: سەۋەب كۆرسەتتى.

عَيَّنَهُ وَرِيثًا لَهُ: ئۇنى مىراسخورلۇققا بېكىتتى.

«عَيَّنَتْ لَهُ الْحُكُومَةُ مَبْلَغًا مِنَ الْمَالِ كُلَّ شَهْرٍ»: ھۆكۈمەت ئۇنىڭ ھەر ئېيىغا مۇئەييەن پۇل بېرىشنى بېكىتتى.

عَيِّنٌ: يىغلاڭغۇ، ئاسان يىغلايدىغان.

عُيَيْنَةٌ: كىچىك كۆز، كىچىك تۆشۈك.

عُيَيْنَةٌ ج عُيَيْنَاتٌ: ئەۋرىشكە، كۆرگەزمە، ئۈلگە.

هَذِهِ عُيَيْنَةٌ مِنَ الْبِضَاعَةِ الَّتِي سَنَشْتَرِيهَا: بــۇ بـىـز سېتىۋالماقچى بولغان مالنىڭ ئەۋرىشكىسى.

عَيَّهَ يُعَيِّهُ تَعْيِيهًا بِالرَّجُلِ: تووۇلىدى، چاقىردى.

عَيُّوقٌ: قۇرۇق سۆلەت، بەگزادە، بايۋەچچە.

عَيِيٌّ ج أَعْيِيَاءُ: ئاجىز، ئىقتىدارسىز.

غ

‹غ› (غـين) ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 19 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «1000»نى كۆرسىتىدۇ.

غَابَ يَغِيبُ غَيْبًا وَ غَيْبَةً وَ غِيَابًا: يوقالدى، غايىب بولدى.

غَابَ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇردى، كۈن پاتتى.

غَابَ فُلَانٌ عَنْ فُلَانٍ: پالانى پالانىدىن يىراقلاشتى.

غَابَ فُلَانٌ: پالانى كەلمىدى.

غَابَ عَنْ بِلَادِهِ: سەپەر قىلدى، سەپەرگە چىقىپ كەتتى.

غَابَ عَنِ الرُّشْدِ: ھوشىدىن كەتتى.

غَابَ عَنِ الْبَالِ: ئۇنتۇلۇپ كەتتى، ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

«غَابَ عَنْ ذَاكِرَتِي أَنَّنَا إِلْتَقَيْنَا مِنْ قَبْلُ»: ئىلگىرى ئۇچراشقانلىقىمىز ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ.

غَابَ يَغِيبُ غِيبَةً: پالانىنى ئەيىبلىدى، غەيۋەتىنى قىلدى.

غَابَةٌ ج غَابٌ وَ غَابَاتٌ: ئورمانلىق، دەرەخزارلىق.

إِنْسَانُ الْغَابَةِ: ئورانگوتان.

غَابَةٌ هِنْدِيٌّ: بامبۇكزارلىق.

غَابَاتُ مَصَدَّاتِ الرِّيَاحِ: بوراندىن مۇداپىئەلىنىش ئورمىنى.

زِرَاعَةُ الْغَابَاتِ: ئورمان بىنا قىلماق.

نِظَامُ الْغَابَاتِ: ئورمانچىلىق تۈزۈمى.

تَعِيشُ الْحَيَوَانَاتُ الْمُفْتَرِسَةُ فِي الْغَابَةِ: يىرتقۇچ ھايۋاناتلار ئورمانلىقتا ياشايدۇ.

غَابِرٌ ج غُبَّرٌ وَ غَابِرُونَ: ئۆتكەن، ئۆتۈپ كەتكەن.

فِي الْعَهْدِ الْغَابِرِ: قەدىمكى دەۋردە، ئۆتكەن زاماندا.

﴿فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِيْنَ﴾ ‹قرآن›: لۇتنى، ئۇنىڭ خوتۇنىدىن باشقا تەۋەلىرىنى قۇتقۇزدۇق، پەقەت خوتۇنىلا ھالاك بولغۇچىلاردىن بولدى.

اَلْأَزْمَانُ الْغَابِرَةُ: قەدىمكى زامان، ئۆتكەن زامان.

«حَدَثَ ذَالِكَ فِي الْأَزْمَانِ الْغَابِرَةِ»: بۇ ئۆتكەن زاماندا يۈز بەرگەن.

غَابِشٌ: ئالدامچى، زالىم.

غَابِنٌ: ھورۇن، بوشاڭ.

غَابِيٌّ: ئورمانلىق، ئورمانلىقنىڭ.

غَاثَ يَغُوثُ غَوْثًا غِيَرَةً: ياردەم قىلدى، ئىئانە قىلدى.

غَاثَ يَغِيْثُ غَيْثًا وَ غِيَاثًا اللهُ الْمَكَانَ: ئاللاھ جايغا يامغۇر ياغدۇردى.

«فَادْعُ اللهَ يَغِيثُنَا»: دۇئا قىلغىنكى، ئاللاھ بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرسۇن.

غَاثِرٌ: قويۇق.

غَاجَ يَغُوجُ غَوْجًا فِي مَشْيِهِ: غىلجىڭلاپ ماڭدى، ئايىناقشىپ ماڭدى.

غَادَةٌ ج غَادَاتٌ: نازىنىن، كېلىشكەن ئايال.

غَادَرَ يُغَادِرُ مُغَادَرَةً — هـ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، قالدۇرۇۋەتتى، قالدۇرۇپ قويدى، ئايرىلدى.

غَادَرَ بَكِيْنَ إِلَي الْقَاهِرَةِ: ئۇنى بېيجىڭدا قالدۇرۇپ، قاھىرەگە كەتتى.

﴿لاَ يُغَادِرُ صَغِيْرَةً وَ لاَ كَبِيْرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا﴾ ‹قرآن›: ئۇلار قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە ـ ئەمالغا

خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ.

غَادَرَ الْمَطَارَ: ئايرودرومدىن ئايرىلدى.

لَمْ أُغَادِرْ هَذَا الْمَكَانَ أَبَدًا: بۇ جايدىن ھەرگىز ئايرىلغىنىم يوق.

«أَرْجُو أَلاَّ تُغَادِرَ مَكْتَبَكَ قَبْلَ السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ»: سائەت بەشتىن بۇرۇن ئىشخاناڭدىن ئايرىلماسلىقىڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

غَادِرٌ ج غَادِرُونَ وَ غَدَرَةٌ وَ غُدَّارٌ م غَادِرَةٌ ج غَادِرَاتٌ وَ غَوَادِرُ: خائىن، قارا يۈز، خىيانەتكار، ئاسىي.

«اَلذِّئْبُ حَيَوَانٌ غَادِرٌ»: بۆرە قارا يۈز ھايۋان.

«هُمْ غَدَرَةٌ وَلاَ وَفَاءَ لَهُمْ»: ئۇلار ۋاپاسىز ساختىپەزلەردۇر.

غَادَفَ يُغَادِفُ مُغَادَفَةً الْقَوْمَ: قوۋم باياشات ياشاشتى.

غَادِفٌ: كېمىچى، ماتروس.

غَادُوفٌ ج غَوَادِيفُ: پالاق.

غَادَى يُغَادِي مُغَادَاةً الرَّجُلَ: كىشىنى ئەتىگەندە يوقلاپ باردى.

غَادٍ (الْغَادِي): ئەتىگەندە بارغۇچى، سەھەردە بارغۇچى.

كُلُّ رَائِحٍ وَ غَادٍ: كېلىپ-كېتىپ تۇرغۇچىلار.

غَادِيَةٌ ج غَادِيَاتٌ وَ غَوَادٍ: ئەتىگەندىكى بۇلۇت.

غَارَ يَغُورُ غَوْرًا وَ غُؤُورًا الْمَاءُ: سۇ سىڭىپ كەتتى.

غَارَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇردى، كۈن پاتتى.

غَارَتْ عَيْنُهُ: كۆزى ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

غَارَ يَغَارُ غِيرَةً الرَّجُلُ إِمْرَأَتَهُ عَنْ فُلاَنٍ: كىشى ئايالىنى كۈنلىدى.

غَارٌ ج أَغْوَارٌ وَ غِيرَانٌ: ئۆڭكۈر، غار، كامار.

﴿إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ﴾ «قرآن»: ئۇ ۋاقىتتا كاپىرلار ئۇنى ھەيدەپ چىقارغانىدى. ئۇنىڭغا پەقەت بىر كىشى ھەمراھ ئىدى. ئەينى زاماندا ئۇ ئىككىسى غاردا ئىدى.

غَارِبٌ ج غَوَارِبُ: نەرسىنىڭ ئەڭ يۇقىرى قىسمى؛ مۆرە، دولا.

غَارِبُ الْحِصَانِ: ئات يالى.

غَوَارِبُ الْبَحْرِ: دېڭىز دولقۇنلىرى.

«تَقَعُ الْمَسْؤُولِيَّةُ عَلَى غَارِبِكَ»: مەسئۇلىيەت سېنىڭ ئۈستۈڭدە.

أَلْقَى حَبْلَ الشَّخْصِ عَلَى غَارِبِهِ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

غَارَةٌ ج غَارَاتٌ: ھۇجۇم قىلماق، باستۇرۇپ كىرمەك، تاجاۋۇز قىلىپ كىرمەك.

غَارَةٌ جَوِّيَّةٌ: ھاۋا ھۇجۇمى.

غَارَةُ الْجَرَادِ: چېكەتكە ئاپىتى.

شَنَّ الْغَارَةَ عَلَيْهِمْ: ئۇلارغا قورشاپ ھۇجۇم قىلدى.

«بَدَأَتِ الْغَارَةُ فَانْطَلَقَتْ صَفَّارَاتُ الْإِنْذَارِ»: ھاۋا ھۇجۇمى باشلىنىۋىدى، ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى چېلىندى.

غَارِثٌ: ئاچ، ئاچ قورساق ئادەم.

غَارٌّ: ساختا، يالغان، ياسالما.

غَارِقٌ: غەرق بولغۇچى، چۆكۈپ كەتكۈچى.

تَاجِرٌ غَارِقٌ فِي الدَّيْنِ: قەرزگە بوغۇلۇپ كەتكەن سودىگەر.

رَجُلٌ غَارِقٌ فِي أَفْكَارِهِ: چوڭقۇر پىكىرلىك ئادەم.

غَارِمٌ ج غَارِمُونَ وَ غُرَّامٌ: كېپىللىك قىلغۇچى، قەرزدار.

﴿وَ فِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ﴾ «قرآن»: زاكات ... قۇللارنى ئازاد قىلىشقا، قەرزدارلارغا بېرىلىدۇ.

«اَلدَّيْنُ مَقْضِيٌّ وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ» «حديث»: قەرز تۆلىنىشى كېرەك. رەھبەر كېپىل بولغۇچىدۇر.

غَازَ يَغُوزُ غَوْزًا: ئۇنىڭغا قاراپ ماڭدى، ئۇنى ئىرادە قىلىپ ماڭدى.

غَازٌ ج غَازَاتٌ: گاز، يەل.

غَازٌ طَبِيْعِيٌ: تەبىئىي گاز.

غَازٌ سَامٌّ: زەھەرلىك گاز.

غَازَاتٌ مُسِيْلَةٌ لِلدَّمُوْعِ: ياش ئاققۇزغۇچى ۋاسىتە گازى.

غَازُ الْمُسْتَنْقَعَاتِ: پاتقاق گازى.

غَازٌ مُدَاخِنٌ: ئىسلىق گاز.

«حَوَّلَ الْحَرَارَةُ الْعَالِيَةُ السَّائِلَ إِلَى غَازٍ»: يۇقىرى تېمپېراتۇرا سۇيۇقلۇقنى پارغا ئايلاندۇرۇۋەتتى.

«تَحْرِيْمُ إِسْتِعْمَالِ الْغَازَاتِ السَّامَّةِ فِي الْحُرُوبِ»: ئۇرۇشتا زەھەرلىك گاز ئىشلىتىشنى چەكلەش.

غَازَرَ يُغَازِرُ مُغَازَرَةً: كۆپلەپ نەرسە ئۆندۈرۈۋېلىش ئۈچۈن بىرنەرسە بەردى.

غَازَّ يُغَازُّ مُغَازَّةً: دەتالاش قىلدى.

غَازَلَ يُغَازِلُ مُغَازَلَةً الْمَرْأَةَ: ئايالغا دوستلۇق ئىزھار قىلدى، چاقچاق قىلدى.

غَازٍ (الْغَازِي) ج غُزَاةٌ وَ غُزَّاءٌ وَ غُزًّى: تاجاۋۇزچى، بويسۇندۇرغۇچى، غازات قىلغۇچى، باسقۇنچى، باسمىچى.

صَدَّ شَعْبُنَا جَمِيْعَ الْغُزَاةِ: خەلقىمىز بارلىق باسقۇنچىلارنى چېكىندۈردى.

﴿أَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا﴾ «قرآن»: كاپىرلار غازاتقا چىققان قېرىنداشلىرى ھەققىدە: «ئۇلار بىزنىڭ يېنىمىزدا بولغان بولسا ئۆلمەيتتى»، دېگەن.

غَازُوْزَةٌ: گازلىق سۇ، مىنېرال سۇ.

غَازِيَةٌ ج غَوَازٍ وَ غَازِيَاتٌ: ئۇسسۇلچى ئايال، ئايال ئارتىست.

غَازِيٌّ: گازلىق.

مَاءٌ غَازِيٌّ: گازلىق سۇ.

غَاسِقٌ: قاراڭغۇ كېچە، زۇلمەت، قاراڭغۇ.

﴿وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾ «قرآن»: قاراڭغۇلۇقى بىلەن كىرگەن كېچىنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمەن.

غَاسُولٌ: سوپۇن.

غَاشِمٌ: زالىم، زومىگەر، ۋەھشىي، بۇلاڭچى.

هَذَا حَاكِمٌ غَاشِمٌ: بۇ زالىم ھۆكۈمران.

غَاشِيَةٌ ج غَوَاشٍ: بۆرەك قېپى؛ ئاپەت، ھادىسە، قىيامەت؛ دوزاخ؛ غىلاپ.

﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيْثُ الْغَاشِيَةِ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد) ساڭا ھەقىقەتەن قىيامەتنىڭ خەۋىرى كەلدىمۇ؟

غَاصَ يَغُوصُ غَوْصًا وَ غِيَاصًا وَ مَغَاصًا الرَّجُلُ فِي الْمَاءِ: كىشى سۇغا چۆشتى، چۆكتى.

غَاصَ عَلَى كَذَا: تەتقىق قىلدى، ئىنچىكىلەپ تەكشۈردى.

غَاصَ فِي الْمَنْجَمِ: كانغا چۈشتى.

﴿وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ﴾ «قرآن»: سۇلايمانغا يەنە بىر قىسىم شەيتانلارنى مۇسەخخەر قىلىپ بەردۇق. ئۇلار دېڭىزلارغا چۆكۈپ ئۇنىڭغا ئۈنچە-مارجان (گۆھەرلەرنى) سۈزۈپ چىقاتتى.

«يَغُوصُ الْغَوَّاصُ بَحْثًا عَنِ اللُّؤْلُؤِ»: غەۋۋاس مەرۋايىت ئىزدەپ سۇغا شۇڭغۇيدۇ.

غَاصَ فِي الْمَوْضُوْعِ: تېمىدا چوڭقۇر ئىزدەندى.

غَاصَبَ يُغَاصِبُ مُغَاصَبَةً فُلَانًا: ئۆزئارا بۇلاڭ-تالاڭ قىلىشتى.

غَاصِبٌ ج غَاصِبُونَ وَ غُصَّابٌ: بۇلاڭچى، قاراقچى.

غَاصٌّ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

غَاصٌّ بِالسُّكَّانِ: ئاھالىسى زىچ.

غَاضَ يَغِيْضُ غَيْضًا وَ مَغَاضًا وَ مَغِيْضًا الْمَاءُ: سۇ سىڭىپ كەتتى؛ يوقالدى.

غَاضَ ثَمَنُ السِّلْعَةِ: مال باھاسى چۈشۈپ كەتتى.

﴿وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الأَمْرُ﴾ ‹قرآن›: سۇ سوغۇلدى، ئاللاھنىڭ ھۆكۈمى ئىجرا قىلىندى.

غَاضَبَ يُغَاضِبُ مُغَاضَبَةً: ئىككى تەرەپ ئاچچىقلىشىپ قالدى، چاپان سىلىشتى.

غَاضِبٌ: غەزەپلەنگۈچى، تېرىككەك، چۇس، سەپرا مىجەز.

غَاضِفٌ: خاتىرجەم، باياشات.

غَاضَنَ يُغَاضِنُ مُغَاضَنَةً الْمَرْأَةَ: ئايالغا قاش ئاتتى، كۆز تاشلىدى.

غَاضٍ م غَاضِيَةٌ ج غُضَاةٌ: يۇلغۇننى يېگۈچى.

لَيْلَةٌ غَاضِيَةٌ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

نَارٌ غَاضِيَةٌ: يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوت.

غَاطَ يَغُوطُ غَوْطًا فِي الشَّيْءِ: چۆكۈپ كەتتى، پېتىپ كەتتى.

غَاطَتِ الأَقْدَامُ فِي الرَّمْلِ: پۇتلار قۇمغا پېتىپ قالدى.

غَاطَ الْمَاءُ فِي الأَرْضِ: سۇ يەرگە سىڭىپ كەتتى.

غَاطَ يَغِيطُ غَيْطًا فِي الْوَادِي: جىلغا ئىچىگە كىردى.

غَاطَ فِي الْمَاءِ: سۇغا شۇڭغۇدى.

غَاطٌ ج أَغْوَاطٌ وغيطَان: ئويمان يەر، چوڭقۇرلۇق، ئازگال؛ كىشىلەر توپى.

غَاطَسَ يُغَاطِسُ مُغَاطَسَةً فُلاَنًا: چۆمۈلۈشتە پالانى بىلەن بەسلەشتى.

غَاطِسٌ ج غَوَاطِسُ: قاراڭغۇ.

لَيْلٌ غَاطِسٌ: قاراڭغۇ كېچە.

اَلْغَاطِسُ مِنَ السَّفِينَةِ: پاراخوتنىڭ سۇ تېگىدە تۇرۇش ئورنى.

غَاطٍ م غَاطِيَةٌ: بولۇق دەرەخ، بۈك-باراقسان دەرەخ.

غَاظَ يَغِيظُ غَيْظًا: ئاچچىقىنى كەلتۈردى، جىلە قىلدى، خاپا قىلدى، ئوغىسىنى قايناتتى.

﴿كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ﴾ ‹قرآن›: (ئۇلار) شاخ چىقارغان، كۈچىنىپ چوڭايغان، ئاندىن ئۆز غولى بىلەن ئۆرە تۇرغان، بولۇقلۇقى ۋە كۆركەم كۆرۈنۈشى بىلەن دېھقانلارنى مەمنۇن قىلغان بىر زىرائەتكە ئوخشايدۇ.

غَاغَةٌ: پەسكەش، رەزىل، كالاكېسەر، جەمئىيەت داشقاللىرى.

غَافِرٌ ج غَافِرُونَ وَ غَفَرَةٌ: كەچۈرگۈچى، ئەپۇ قىلغۇچى، كەڭچىلىك قىلغۇچى.

﴿غَافِرِ الذَّنْبِ وَ قَابِلِ التَّوْبِ﴾ ‹قرآن›: (ئاللاھ) گۇناھنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، تەۋبىنى قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

غَافَصَ يُغَافِصُ مُغَافَصَةً: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

غَافِلٌ ج غَافِلُونَ وَ غُفُولٌ وَ غُفَّلٌ م غَافِلَةٌ ج غَافِلاَتٌ وَ غَوَافِلُ: غاپىل، بىپەرۋا، غەپلەتتە قالغۇچى.

﴿وَلاَ تَحْسَبَنَّ اللهَ غَافِلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ﴾ ‹قرآن›: زالىملارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئاللاھنى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن.

غَاقٌ: ئۆردەك.

غَالَ يَغُولُ غَوْلاً: يوقاتتى، ھالاك قىلدى، كۈتمىگەن يەردىن تۇتتى.

غَالَ يَغِيلُ غَيْلاً: ھالاك قىلدى، بىرەر يامانلىق يېتىپ قالدى.

غَالَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئوغرىلىدى.

غَالَ يَغِيلُ غِيَالاً وَ غِيَالَةً وَ غُؤُولاً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئوغرىلىدى.

غَالَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا: ئايال بالىسىنى ئېمىتتى.

غَالَبَ يُغَالِبُ مُغَالَبَةً: غەلىبە قىلدى؛ كۈرەش قىلىشتى، رىقابەتلەشتى، غەلىبە قىلىشقا ئۇرۇندى.

غَالِبٌ ج غَالِبُونَ وَ غَلَبَةٌ: غالىب كەلگۈچى،

بويسۇندۇرغۇچى، يەڭگۈچى، ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى؛ هۆكۈمران.

غَالِبَ الْأَوْقَاتِ: دائىم، تولا ۋاقىتلاردا.

﴿وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ (خالىغان) ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا قادىردۇر.

غَالِبٌ وَ مَغْلُوبٌ: غالىب بولغۇچى ۋە مەغلۇپ بولغۇچى، يەڭگۈچى ۋە يېڭىلگۈچى.

غَالِبًا . فِي الْغَالِبِ: تولا چاغدا، تەخمىنەن.

«أَنَّهُ مَشْغُولٌ جِدًّا فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ لِذَالِكَ غَالِبًا مَا يَعْمَلُ سَاعَةً مُتَأَخِّرَةً مِنَ اللَّيْلِ»: بۇ كۈنلەردە ئۇ ناھايىتى ئالدىراش، تولا چاغلاردا ئۇ يېرىم كېچىگىچە ئىشلەيدۇ.

غَالِبِيَّةٌ: كۆپ سانلىق.

غَالَطَ يُغَالِطُ مُغَالَطَةً: ئۇنى خاتالاشتۇردى.

غَالِطٌ: خاتالاشقۇچى، خاتا قىلغۇچى.

غَالَظَ يُغَالِظُ مُغَالَظَةً: ئۇنىڭ بىلەن دۈشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

غَالَى يُغَالِي مُغَالَاةً فِي الْأَمْرِ: مۇبالىغىلەشتۈرۈۋەتتى، چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتى.

«لَا تُصَدِّقْ كُلَّ مَا يَقُولُ صَاحِبُكَ فَإِنَّهُ يُغَالِي أَحْيَانًا»: دوستۇڭنىڭ دېگەنلىرىگە ئىشىنىۋەرمە، ئۇ بەزىدە ئاشۇرۇۋېتىدۇ.

غَالٍ (الْغَالِي) غَالِيَةٌ ج غَالِيَاتٌ وَ غَوَالٍ: باھاسى يۇقىرى، قىممەت؛ چېكىدىن ئاشقان؛ تەرسا، جاھىل؛ قايىنغۇچى، قايناۋاتقان.

الْأُمْنِيَّةُ الْغَالِيَةُ: يۈكسەك غايە، ئارزۇ-ئۈمىد.

«هَذَا الصِّنْفُ غَالٍ وَ لَكِنَّهُ أَجْوَدُ مِنَ الصِّنْفِ الْآخَرِ»: بۇ تۈرنىڭ باھاسى يۇقىرىراق، لېكىن ئۇ يەنە بىر تۈردىن ياخشىراق.

«نَحْنُ فِي حَاجَةٍ دَائِمَةٍ إِلَى نَصَائِحِكَ الْغَالِيَةِ»: بىز سېنىڭ قىممەتلىك نەسىھەتلىرىڭگە ھەمىشە موھتاجمىز.

غَالٍ ج غُلَاةٌ: جاھىل، تەرسا؛ ئەكسىيەتچى؛ چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتكۈچى.

«كَانَ مِنْ غُلَاةِ الدَّاعِينَ الثَّوْرَةَ»: ئۇ چېكىدىن ئاشقان ئىنقىلاب تەشەببۇسچىلىرىدىن ئىدى.

غَامَ يَغِيمُ غَيْمًا السَّمَاءُ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلىدى.

غَامَ الْبَعِيرُ: تۆگە ئۇسسىدى، چاڭقاپ كەتتى.

«غَامَتِ السَّمَاءُ وَلَكِنَّهَا لَمْ تُمْطِرْ»: ھاۋا بۇلۇتلۇق بولدىيۇ، لېكىن يامغۇر ياغمىدى.

غَامَرَ يُغَامِرُ مُغَامَرَةً: خەتەرگە تەۋەككۈل قىلدى.

غَامَرَ غَيْرَهُ: جان تىكىپ ئېلىشتى.

غَامِرٌ: كۆپ سۇ؛ خارابىلىك يەر، ۋەيران بولغان يەر.

غَامِضٌ م غَامِضَةٌ ج غَوَامِضُ: تۇتۇق، مۇجمەل، مەخپىي.

سِرٌّ غَامِضٌ: مۇتلەق مەخپىي.

أَمْرٌ غَامِضٌ: مۇجمەل ئىش.

كَلَامٌ غَامِضٌ: تۇتۇق سۆز.

غَامِقٌ: تۇتۇق، قارىغا مايىل، قارامتۇل.

لَوْنٌ غَامِقٌ: تۇتۇق رەڭ.

أَحْمَرُ غَامِقٌ: تۇتۇق قىزىل، قىزغۇچ.

صَمْتٌ غَامِقٌ: جىمجىت، تىمتاس.

بُنِّيٌّ غَامِقٌ: بېغىر رەڭ، جىگەر رەڭ.

أَخْضَرُ غَامِقٌ: توق يېشىل.

غَامٌّ: قاتتىق ئىسسىق، تىنچىق؛ غەمكىن، قايغۇرغۇچى؛ بۇلۇتلۇق.

غَانِمٌ: پايدا ئالغۇچى، مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى، غەلىبە قىلغۇچى، غەنىيمەت ئالغۇچى.

عَادَ سَالِمًا غَانِمًا: تولۇق مۇۋەپپەقىيەت بىلەن قايتتى.

غَانِيَةٌ ج غَوَانٍ: ساھىبجامال، گۈزەل ئايال، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىدىكى ئۇسسۇلچى ئايال.

«وَالْغَوَانِي يَغُرُّهُنَّ الثَّنَاءُ»: نازىنىنلارنى ماختاپ

بەرسەك ئۇچىدۇ.

غَاوَرَ يُغَاوِرُ مُغَاوَرَةً الْقَوْمَ: ئۆزئارا بۇلاڭ-تالاڭ قىلىشتى.

غَاوَرَ الْعَدُوَّ الْقَوْمَ: دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلدى.

غَاوٍ (الْغَاوِي) ج غَاوُونَ م غَاوِيَةٌ ج غَاوِيَاتٌ: ئازغۇچى، نەپسى-خاھىشىغا بېرىلگۈچى، قايمۇققۇچى، گۇمراھ، ئالدامچى، ساختىپەز.

﴿وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ﴾ «قۇرئان»: شائىرلارغا گۇمراھلار ئەگىشىدۇ.

غَايَةٌ ج غَايٌ وَ غَايَاتٌ: بايراق، تۇغ؛ ئۇرۇنۇش، غايە، غەرەز.

غَايَةُ التَّاجِرِ: تىجارەتچىنىڭ ۋىۋىسكىسى.

تَعَجَّبَ غَايَةَ التَّعَجُّبِ: ئىنتايىن ھەيران قالدى.

لِلْغَايَةِ: يۇكسەك دەرىجىدە.

بِغَايَةِ الدِّقَّةِ: بەك ئىنچىكىلىك بىلەن.

هَذِهِ نِهَايَةُ الْمَطَافِ: بۇ، ئىشنىڭ ئاخىرىدۇر.

لاَ تُدْرَكُ الْغَايَاتُ بِالْأَمَانِي: قۇرۇق ئارزۇ بىلەن مەقسەتكە يەتكىلى بولمايدۇ.

غَايَرَ يُغَايِرُ مُغَايَرَةً وَ غِيَارًا غَيْرَهُ: ئۆزئارا ئالماشتۇرۇشتى؛ كېلىشەلمىدى، ئەيلىشەلمىدى.

«غَايَرَ أَبَاهُ فِي سُلُوكِهِ»: ئاتىسىنىڭ يولىنى تۇتمىدى.

غَايَظَ يُغَايِظُ مُغَايَظَةً — هـ: ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى، ئۇغىسىنى قايناتتى.

غَائِبٌ ج غُيَّبٌ وَ غُيَّابٌ وَ غَائِبُونَ: غايىب، غايىب بولغۇچى، يوشۇرۇن.

صَلَاةُ الْغَائِبِ: غايىبتىن نامىزىنى چۈشۈرمەك، غايىبانە جىنازا نامىزىنى ئوقۇماق (يىراق جايدا ئۆلگەن ئادەمنىڭ نامىزىنى غايىبتىن ئوقۇماق).

﴿وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار ھەرگىز دوزاختىن ئايرىلمايدۇ.

«اَلْحَاضِرُ يُبَلِّغُ الْغَائِبَ مَاسَمِعَ»: ھازىر بولغۇچىلار ئاڭلىغانلىرىنى يوقلارغا يەتكۈزىدۇ.

غَائِرٌ: سىڭىپ كەتكۈچى؛ چوڭقۇر، تېرەن.

حَرَاثَةٌ غَائِرَةٌ: (يەرنى) چوڭقۇر ھەيدىمەك.

غَائِصٌ ج غَاصَةٌ وَ غَوَّاصٌ م غَائِصَةٌ ج غَائِصَاتٌ وَ غَوَّاصٌ: شۇڭغۇغۇچى، ھۇجۇم قىلغۇچى.

غَائِطٌ ج غُوطٌ وَغِيَاطٌ: چوڭ تەرەت، كەندە؛ ھاجەتخانا؛ ئويمان يەر.

﴿أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ﴾ «قۇرئان»: ياكى سىلەرنىڭ بىرىڭلار ھاجەتخانىدىن كەلگەن بولساڭلار...

تَحْلِيلُ الْبَوْلِ وَالْغَائِطِ فِي الْمُخْتَبَرِ الطِّبِّيِّ: تىببىي تەجرىبىخانىدا چوڭ-كىچىك تەرەتنى تەكشۈرمەك.

غَائِظٌ: ئاچچىقلانغۇچى.

﴿وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار ھەقىقەتەن بىزنىڭ ئاچچىقىمىزنى كەلتۈرۈپ قويىدى.

غَائِلٌ: ئۆيلىمىغان، كۈتمىگەن؛ قورقۇنچلۇق، ۋەھشىي.

هُوَ غَائِلُ الْأَنَانِيَّةِ: ئۇ ئۇچىغا چىققان شەخسىيەتچى.

غَائِلَةٌ ج غَوَائِلُ: ئاپەت، بالا-قازا.

«دَفَعَ عَنِ الْفُقَرَاءِ غَائِلَةَ الْجُوعِ»: پۇقرالارنى ئاچارچىلىق ئاپىتىدىن قۇتقۇزدى.

غَائِمٌ: بۇلۇتلۇق كۈن، تۇتۇق ھاۋا.

كَلَامٌ غَائِمٌ: تۇتۇق سۆز.

غَائِيٌّ: غايىۋى.

غُبَارٌ: توپا، چاڭ-توزان؛ كۈل رەڭلىك، خۇنۇك؛ گۈلچىچىكى.

غُبَارُ الطَّلْحِ: گۈلچىچىكى.

لاَ غُبَارَ عَلَيْهِ: ئەيىبسىز، نۇقسانسىز، گۇناھسىز.

غُبَارٌ ذَرِّيٌّ: ئاتوم زەررىچىلىرى.

لَا يُشَقّ لَهُ غُبَارٌ: ھەممىدىن ئۈستۈن.

غُبَارِيٌّ: چاڭ ـ توزانلىق.

اَلْأَرْقَامُ الْغُبَارِيَّةُ: ئەرەب رەقىمى.

غَبَاشَةٌ: خىرە، تۇتۇق، غۇۋا.

غَبَانَةٌ: گالۋاڭلىق، ئەخمەقلىق، دۆتلۈك.

غَبَاوَةٌ: نادانلىق، بىلمەسلىك؛ گالۋاڭلىق؛ ھاماقەتلىك؛ دۆتلۈك.

غَبَاوَة غَفْلَة: دۆت، گالۋاڭ، ھاماقەت.

يَا لَهَا مِنْ غَبَاوَةٍ: بۇ نېمىدېگەن ھاماقەت.

غَبَّ يَغِبّ غِبًّا فِي الزِّيَارَةِ: ئۇزاقتا يوقلاپ كەلدى.

غَبَّ يَغُبّ غَبًّا / غِبًّا وَ غُبُوبًا وَ غُبُوبَةً الطَّعَامُ: تاماق بىر كېچە تۇرۇپ قالدى.

غَبَّ يَغِبّ غَبًّا / غِبًّا وَ غُبُوبًا الْمَاشِيَةُ الْمَاءَ: ئۇلاغ سۇ ئىچتى، بىر سوموروپ ئىچىۋەتتى.

غُبٌّ ج أَغْبَابٌ وَ غُبُوبٌ وَ غِبَّانٌ: كىچىك ئارال.

غِبٌّ: كېيىن.

غِبَّ الْمَطَرِ: يامغۇردىن كېيىن.

غِبٌّ ج أَغْبَابٌ: ئاقىۋەت، نەتىجە.

«زُرْ غِبًّا تَزْدَدْ حُبًّا» «مثل»: ئارىلاپ يوقلىساڭ مۇھەببەتنى ئاشۇرىسەن.

«أَلَا يَخْشَى غِبَّ عَمَلِهِ ؟»: ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىدىن قورقمامدۇ؟

غَبَبٌ ج أَغْبَابٌ: ئۆسمە گۆش.

غَبَّبَ يُغَبِّبُ تَغْبِيبًا الطَّعَامُ: تاماق بۇراپ قالدى.

غَبَّبَ فِي الْأَمْرِ: ئىشنى كۆپتۈرۈۋەتمىدى.

غَبَّبَ الشَّاةَ: قوينى كۈن ئاشۇرۇپ ساغدى.

غَبَّبَ عَنْهُ: ئىتتىردى، مۇداپىئە قىلدى.

غَبَّبَ الذِّئْبُ: بۆرە پادىغا كىردى.

غَبَّةٌ: بىر ئېغىز، بىر لوقما، بىر كاپام.

غَبَّرَ يُغَبِّرُ تَغْبِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇلغىدى، چاڭ ـ توزان قىلىۋەتتى، تورپىغا مىلىۋەتتى.

غَبَّشَ يُغَبِّشُ تَغْبِيشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاڭقىرالمىدى.

غَبَّطَ يُغَبِّطُ تَغْبِيطًا ـ ه: ئۆتنىڭ ھەۋىسىنى كەلتۈردى، قىزىقتۇردى.

غَبَّى يُغَبِّي تَغْبِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، يوشۇردى.

غَبَّى الشَّعْرَ: چاچنى قىسقارتتى.

غَبَثَ يَغْبِثُ غَبْثًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: بىرنەرسىنى يەنە بىرنەرسىگە ئارىلاشتۇردى.

غَبِثَ يَغْبَثُ غَبَثًا وَ غُبْثَةً اللَّوْنُ: تويا رەڭ بولدى.

غَبَرَ يَغْبُرُ غُبُورًا: ئۆتتى، ئۆتۈپ كەتتى؛ خۇنۇكلەشتى، كۇل رەڭگە ئۆزگەردى.

غِبْرٌ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

غُبْرٌ: يېرىلغىق جاراھەت.

غَبْرَاءُ ج غُبْرٌ: تويا رەڭ؛ خۇنۇك.

اَلْغَبْرَاءُ: زېمىن.

مَا عَلَى الْغَبْرَاءِ مِثْلُهُ: زېمىندا ئوخشىشى يوق.

بَنُو الْغَبْرَاءِ: كەمبەغەللەر، موھتاجلار.

غَبَرَةٌ: تويا، چاڭ ـ توزان؛ كۇل رەڭلىك، خۇنۇك؛ گۆلچېكى.

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ﴾ «قرآن»: يەنە بىر كۈندە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ ـ توزان بېسىپ كەتكەن، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ.

غُبْرَةٌ: تويا، چاڭ ـ توزان؛ كۇل رەڭلىك، خۇنۇك؛ گۆلچېكى.

غَبَسَ يَغْبُسُ غَبْسًا اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەت قاراڭغۇ بولدى.

غَبَسٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەت.

«إِخْتَفَى فِي الْغَبَسِ فَلَمْ يَرَهُ أَحَدٌ»: قاراڭغۇلۇققا يوشۇرۇندى ـ دە، ئۇنى ھېچكىم كۆرمىدى.

غَبِشَ يَغْبَشُ غَبَشًا اللَّيْلُ: كېچە خىرەلەشتى، غۇۋالاشتى.

غَبَشَ يَغْبِشُ غَبْشًا فُلَانًا: ئالدىدى، پەللىدى.

غَبَشٌ ج أَغْبَاشٌ: تاڭ يورۇش ئالدىدىكى

قاراڭغۇلۇق.

غُبْشَةٌ: تاڭ قاراڭغۇسى.

غَبَطَ يَغْبِطُ غَبْطًا وَ غِبْطَةً الرَّجُلَ: ئارزۇ قىلدى، ھەۋەس قىلدى، زوقلاندى.

يَغْبِطُهُ أَصْحَابُهُ وَ يَحْسُدُهُ أَعْدَاؤُهُ: دوستلىرىنىڭ مەستلىكى كېلىدىغان، دۈشمەنلىرىنىڭ ئۇغىسىنى كەلتۈرىدىغان ئادەم.

غِبْطَةٌ: خۇشاللىق، كۆڭۈللۈك، شاد-خۇرام.

صَاحِبُ الْغِبْطَةِ: ئالىيلىرى، جانابلىرى، باش پوپقا قارىتا ئىشلىتىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى.

عَاشَ فِي غِبْطَةٍ: كۆڭۈللۈك ياشىدى.

بَدَا فِي غَايَةِ الْغِبْطَةِ: ناھايىتى خۇشال كۆرۈندى.

غَبْغَبٌ ج غَبَاغِبُ: ئېڭەك ئاستىدا ساڭگىلاپ تۇرىدىغان گۆش.

غَبَنَ يَغْبِنُ غَبْنًا الثَّوْبَ: كىيىمنى قاتلىدى.

غَبَنَهُ: ئۇنى ئالدىدى؛ زىيان يەتكۈزدى؛ زۇلۇم سالدى.

غَبْنٌ: ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك.

أَصَابَهُ غَبْنٌ فَاحِشٌ: چوڭ زىيانغا ئۇچرىدى.

غَبِيَ يَغْبَى غَبَاوَةً وَ غَبَاءً الشَّيْءَ: بىلمىدى، چۈشەنمىدى، ئۇقمىدى.

غَبِيَ الشَّيْءُ عَنْهُ: مەخپىي بولدى، يوشۇرۇندى.

غَبِيبٌ: كونا، چىرىك، كونا ئۆرپ-ئادەت.

غَبِيبَةٌ: ئۇيۇپ قالغان سۈت.

غَبِيطٌ: تۆگە چومى.

غَبِينَةٌ: ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك.

غَبِيٌّ ج أَغْبِيَاءُ: دۆت، بىلمەس، گاللۋاڭ، نادان، ھاماقەت.

اَلْمَشْرُوعُ الْغَبِيُّ: ئەخمىقانە پىلان.

غَتَّ يَغُتُّ غَتًّا الطَّعَامُ: تاماق بوزۇلۇپ قالدى.

غَتَّ الْمِيزَابُ فِي الْحَوْضِ: كۆلگە تورۇبىدىن سۇ قۇيۇلدى.

غَتَّ الْمَاءَ: سۇنى غورتۇلدىتىپ ئىچتى.

غَتَّ الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چىلىدى.

غَتِلَ يَغْتَلُ غَتَلاً الْمَكَانُ: جايدا دەرەخ كۆپ بولدى، دەرەخزارلىق بولدى.

غَتَمَ يَغْتِمُ غَتْمًا الْحَرُّ: تىنچىق بولدى.

غُتْمَةٌ: ئوچۇق سۆزلىيەلمەسلىك.

غَثَا يَغْثُو غُثُوًّا نَفْسُهُ: كۆڭلى ئاينىدى، ئىچى ئېلىشتى، بىئارام بولدى.

غُثَاءٌ: كۆپۈك، ماغزاپ.

﴿فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى﴾ «قرآن»: ئاندىن، ئۇلارنى قارامتۇل، قۇرۇق ئوت-خەسكە ئايلاندۇردى.

«يَكْثُرُ الْغُثَاءُ فِي الْوَادِي خِلَالَ هَذَا الْفَصْلِ»: بۇ مەۋسۇمدا ۋادىدا كۆپۈك كۆپ بولىدۇ.

غَثَاثَةٌ: ئورۇقلۇق، جۇدەڭگىلىك.

غَثَّ يَغَثُّ غَثًّا الضِّحْكَ: ئېغىزنى ئېتىۋېلىپ كۈلدى، يوشۇرۇن كۈلدى.

غَثَّ الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چىلىدى.

غَثَّ يَغُثُّ / يَغِثُّ غَثَاثَةً وَ غُثُوثَةً الشَّاةُ: قوي ئورۇقلاپ كەتتى.

غَثَّ اللَّحْمُ: گۆش ئورۇق بولدى.

غَثَّ يَغِثُّ غَثًّا وَ غَثِيثًا عَلَيْهِ الْمَكَانُ: جاي ئۇنىڭغا ماسلاشمىدى، كۆنەلمىدى.

غَثَّ الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭدىدى.

غَثٌّ: ئورۇق-جۇدەڭ.

«لَا يُمَيِّزُ بَيْنَ الْغَثِّ وَالسَّمِينِ»: ئورۇق بىلەن سېمىزنى ئايرىمايدۇ، ياخشى-ياماننى ئايرىمايدۇ.

غَثَّاءٌ: كۆپۈك، ماغزاپ.

غَثَرَ يَغْثُرُ غَثْرًا الْمَكَانُ بِالْقَمْحِ: جايدا بۇغداي بولۇق بولدى.

غَثْرَاءُ: لۆكچەك، چۈپرەندە، جەمئىيەت داشقاللىرى.

غَثْرَةٌ: مولچىلىق.

غُثْرَةٌ: تويا رەڭ.

غَثَمَ يَغْثِمُ غَثْمًا لَهُ مِنَ الْمَالِ: ئۇنىڭغا نۇرغۇن مال بەردى.

غَثَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

غَثِمَ يَغْثَمُ غثمَاً و غُثْمَةً: باشتىكى ئاق چاچ كۆپەيدى.

غَثِيَ يَغْثَى غَثْيًا و غَثَيَانًا النَّفْسُ: كۆڭۈل ئاينىدى، ئىچى ئېلىشتى، بىئارام بولدى.

غَثْيٌ: ھۆ قىلماق، كۆڭلى ئېلىشماق.

غَثَيَانٌ: ھۆ قىلماق، كۆڭلى ئېلىشماق.

«سَبَّبَ السَّفَرُ غَثَيَانَ النَّفْسِ»: سەپەر كۆڭلىنى ئېلىشتۇردى.

غَثِيثٌ: ئورۇق، جۇدەڭ؛ يىرىڭ.

غَثِيثُ الْقَرْحَةِ: يارىنىڭ يىرىڭى.

غَجَرِيٌّ ج غُجَرٌ: قىزىقچى، مەسخىرىۋاز، سىرك ئۆمىكى.

اَلْغَدُ: ئەتە.

إِنَّ غَدًا لِنَاظِرِهِ قَرِيبٌ: كۈتكۈچىگە ئەتە چوقۇم كېلىدۇ.

غَدًا فِي الْغَدِ: ئەتە.

﴿وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ﴾ ‹قرآن›: ھەر ئادەم ئەتە ئۈچۈن نېمىلەرنى تەييارلىغانلىقىغا قارىسۇن.

«سَأَبْدَأُ الْمَشْرُوعَ مِنَ الْغَدِ»: ئەتىدىن باشلاپ پىلاننى كىرىشىمەن.

غَدَا يَغْدُو غُدُوًّا: ئەتىگەندە باردى، سەھەردە يولغا چىقتى؛ ئايلاندى، ئۆزگەردى.

غَدَا وَ رَاحَ: ئەتىگەن بېرىپ كەچ قايتتى.

﴿وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار (مىسكىنلەرنى باغدىن) توسۇيالايمىز، دېگەن ئوي بىلەن ئەتىگەندە تۇرۇشتى.

«أَخَذَ يَغْدُو وَ يَرُوحُ فِي الْغُرْفَةِ وَهُوَ يُفَكِّرُ الْأَمْرَ»: ئۇ ئۆيدە ئويلىنىپ ئۇياندىن-بۇياندىن مېڭىشقا باشلىدى.

«غَدَتْ تَكْتُبُ الرِّسَالَةَ إِلَيْهِ»: ئۇنىڭغا خەت يېزىشقا كىرىشتى.

«نَزَلَ الْمَطَرُ فَغَدَا الْمَكَانُ أَخْضَرَ»: يامغۇر يېغىۋىدى، جاي يېشىللىققا چۆمدى.

غَدًا ج أَغْدِيَةٌ: ئەتىگەنلىك تاماق، ناشتىلىق.

«يَتَنَاوَلُ غَدَاهُ فِي الْمَطْعَمِ»: ئەتىگەنلىك تاماقنى تاماقخانىدا يەيدۇ.

غَدَاةٌ ج غَدَوَاتٌ: ئەتىگەن، سەھەر؛ كەلگۈسى.

غَدَاةُ ثَوْرَةِ أُكْتُوبِرْ: ئۆكتەبىر ئىنقىلابى ئەتىگىنى.

غَدَاةُ أَوَّلِ مَايُو: 1 ـ ماي ئەمگەكچىلەر بايرىمى ئەتىگىنى.

﴿يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار ئەتىگەندە-ئاخشامدا پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىدۇ.

غُدَافٌ ج غِدْفَانٌ: قاغا.

غُدَافِيٌّ: قارا رەڭلىك.

غِدَانٌ: كېيىم ئاسقۇچ.

غَدَّ يَغَدُّ غَدًّا: ئىششىپ قالدى؛ ئۆسمە پەيدا بولۇپ قالدى.

غَدَّارٌ ج غَدَّارُونَ: خائىن، ئاسىي، ۋەتەن ساتقۇچ.

«لَا تَأْمَنِ الدَّهْرَ فَإِنَّهُ غَدَّارٌ»: زامانغا ئىشىنىپ كەتمە، چۈنكى ئۇ بىر ۋاپاسىز.

غَدَّارَةٌ ج غَدَّارَاتٌ: تاپانچا.

غَدَّارَةٌ سَرِيعَةُ الطَّلَقَاتِ: ئاپتومات.

غُدَّةٌ و غُدَدَةٌ ج غُدَدٌ و غَدَائِدُ: بەز، قالقانبەز.

الْغُدَّةُ الْأُنْبُوبِيَّةُ: نەيچىسىمان بەز.

الْغُدَّةُ النُّخَامِيَّةُ: مېڭە ئاستى بېزى.

اَلْغُدَّةُ الصَّنَوْبَرِيَّةُ: ئۇششۇقسىمان بەز، مېڭە ئۈستى بېزى.

اَلْغُدَّةُ الدَّرَقِيَّةُ: قالقانبەز.

ضِخَمُ الْغُدَّةِ الدَّرَقِيَّةِ: قالقانبەز ئىششىقى، پوقاق.

أُصِيبَ بِالْتِهَابٍ فِي الْغُدَّةِ: بەز ياللۇغى بولۇپ قالدى.

اَلْغُدَّةُ الثَّدْيِيَّةُ: ئەمچەك بېزى.

غُدَّةٌ صَمَّاءُ: ئىچكى ئاجراتما بېزى.

اَلْغُدَدُ التَّيْمُوسِيَّةُ: مېڭە بەزلىرى.

اَلْغُدَدُ ذَاتُ الْإِفْرَازِ الدَّاخِلِيِّ: ئىچكى ئاجراتما بەزلىرى.

اَلْغُدَدُ الصَّمُّ: ئىچكى ئاجراتما بەزلىرى.

اَلْغُدَدُ جَارَةُ الدَّرَقِيَّةِ: بىر جۈپ قالقانبەز.

اَلْغُدَدُ الْجِنْسِيَّةُ: جىنسىي بەز.

اَلْغُدَدُ اللِّمْفَاوِيَّةُ: لىمفا بېزى.

غَدَّدَ يُغَدِّدُ تَغْدِيدًا نَصِيبَهُ: نېسىۋىسىنى ئالدى.

غَدَّى يُغَدِّي تَغْدِيَةً الرَّجُلَ: كىشىگە ئەتىگەنلىك تاماق بەردى، ناشتىلىق بەردى.

«غَدَّى ضَيْفَهُ لَحْمًا»: مېھمىنىنى ئەتىگەندە گۆش بىلەن مېھمان قىلدى.

غُدَدِيٌّ: بەزنىلىك، بەزلىك.

غَدَرَ يَغْدِرُ وَ غَدِرَ يَغْدَرُ غَدْرًا وَ غَدَرَانًا بِهِ: ئۇنىڭغا خائىنلىق قىلدى، ۋاپاسىزلىق قىلدى، ساختىپەزلىك قىلدى.

غَدِرَ يَغْدَرُ غَدَرًا الرَّجُلُ: كۆلنىڭ سۈيىنى ئىچتى.

غَدِرَ الْمَكَانُ: جاي تاشلىق بولدى.

غَدِرَ اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەت بولدى.

غَدِرَ عَنْ أَصْحَابِهِ: ھەمراھلىرىدىن ئايرىلدى.

غَدْرٌ: خىيانەتچىلىك، ۋاپاسىزلىق، ئاسىيلىق.

غَدَفَ يَغْدُفُ غَدْفًا لَهُ فِي الْعَطَاءِ: ئۇنىڭغا جىق نەرسە بەردى.

غَدَفٌ: نازۇنېمەت، باياشات، مولچىلىق.

غَدِقَ يَغْدَقُ غَدَقًا الْمَطَرُ: يامغۇر مول ياغدى.

غَدِقَ التُّرَابُ: تۇپا لاي بولۇپ كەتتى.

غَدِقَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى، كەڭ ـ كۇشادە بولدى.

غَدَقٌ: مول، كۆپ.

﴿لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ﴾ «قرآن»: ئۇلارنى سىناش ئۈچۈن مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرەتتۇق.

غَدِقٌ: كەڭ ـ كۇشادە، مولچىلىق، پاراۋان.

غَدِنَ يَغْدَنُ غَدَنًا: بوشاپ كەتتى، بوشىشىپ كەتتى.

غَدَنٌ . غُدْنَةٌ: ھېرىپ كەتمەك، بوشاپ كەتمەك.

غُدْوَةٌ ج غُدُوٌّ وَ غُدًا وَ غُدُدٌ: ئەتىگەن، سەھەر.

﴿يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾ «قرآن»: (مۇئمىنلەر) ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ.

غَدُورَةٌ ج غُدُرٌ: ئاينىغۇچى، ئاسىيلىق قىلغۇچى، خىيانەتكار، ۋاپاسىز.

غَدِيَ يَغْدَى غَدًى وَ غَدَاءً الرَّجُلُ: ئەتىگەنلىك تاماق يېدى، ناشتا قىلدى.

غَدِيرٌ ج غُدْرٌ وَ غُدْرَانٌ وَ أُغْدِرَةٌ: كۆل، كۆلچەك.

«يَشْرَبُ أَهْلُ هَذِهِ الْقَرْيَةِ مِنْ مَاءِ الْغَدِيرِ»: بۇ يېزىنىڭ ئاھالىسى كۆل سۈيى ئىچىدۇ.

غَدِيرَةٌ ج غَوَادِرُ: ئۆرۈمە چاچ.

غَذَا يَغْذُو غَذْوًا الرَّجُلَ بِالطَّعَامِ: كىشىگە تاماق بەردى.

غِذَاءٌ ج أَغْذِيَةٌ: يېمەكلىك، ئوزۇقلۇق، تاماق، غىزا.

غِذَاءٌ لَحْمِيٌّ: گۆشلۈك تاماق.

غِذَاءٌ نَبَاتِيٌّ: گۆشسىز تاماق.

غِذَائِيٌّ: ئوزۇقلۇق ماددىسىنىڭ، يېمەكلىكنىڭ، غىزالىق.

تَدْبِيرٌ غِذَائِيٌّ: ساقلىقنى ساقلاش تەدبىرى.

اَلْغِذَائِيَّةُ: ئوزۇقلۇق.

اَلْمَوَادّ الْغِذَائِيَّةُ: ئوزۇقلۇق ماددىلىرى.

اَلْحُبُوبُ الْغِذَائِيَّةُ الْقَاسِيَةُ: قارا ئاشلىق.

«اَلْخُضْرَوَاتُ الطَّرِيَّةُ غَنِيَّةٌ بِالْمَوَادِّ الْغِذَائِيَّةِ»: يېڭى كۆكتات ئوزۇقلۇق ماددىلىرىغا باي.

«لِبَعْضِ الْأَطْعِمَةِ قِيْمَةٌ غِذَائِيَّةٌ خَاصَّةٌ»: بەزى تاماقلارنىڭ ئالاھىدە ئوزۇقلۇق قىممىتى بار.

غُذَارِمٌ: كۆپ سۇ.

غَذَّ يَغُذُّ / يَغِذُّ غَذًّا الْجُرْحُ: يارا يىرىڭداپ قالدى.

غَذَّى يُغَذِّي تَغْذِيَةً الرَّجُلَ بِالطَّعَامِ: كىشىگە تاماق بەردى، ئوزۇقلاندۇردى.

غَذْرَمَ يُغَذْرِمُ غَذْرَمَةً الْكَلَامَ: سۆز قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

غَذْمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تۆكمە قىلىپ ساتتى.

غَذَمَ يَغْذِمُ غَذْمًا: ئاچ كۆزلۈك بىلەن يېدى.

غُذْمَةٌ ج غُذَمٌ: سۈيى كۆپ قودۇق.

غَذِيْذَةٌ: يىرىڭ.

غَرَا يَغْرُو غَرْوًا الْجِلْدَ: تېرىنى چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

غِرَا ـ غِرَاءٌ: يېلىم.

غِرَاءُ السَّمَكِ: بېلىق يېلىمى.

غُرَابٌ ج أَغْرُبٌ وَ غِرْبَانٌ وَ أَغْرِبَةٌ وَ غَرَابِيْنُ: قاغا؛ بىس.

غُرَابُ الْبَحْرِ: چۆمگەك ئۆردەك.

﴿فَبَعَثَ اللهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ ئۇنىڭغا قېرىندىشىنىڭ جەسىتىنى قانداق كۆمۈشنى كۆرسىتىش ئۈچۈن بىر قاغا ئەۋەتتى.

غُرَابُ الرَّأْسِ: گەجگە سۆڭىكى، ئارقا مېڭە بوشلۇقى.

هَذَا شَيْبُ الْغُرَابِ: بۇ مۇمكىن بولمايدىغان بىر ئىش.

طَارَ غُرَابُهُ: چېچى ئاقىرىپ كەتتى.

غَرَابَةٌ: كەم كۆرۈلىدىغان، ئاز ئۇچرايدىغان، نادىر، غەلىتە.

غَرَابِيْلِيٌّ: غەلۋىرچى.

غِرَارٌ: بىس، تىغ ئۇچى؛ مىسلى، ئوخشىشى؛ ئاز، كەم.

لَا يَنَامُونَ إِلَّا غِرَارًا: ئۇلار ناھايىتى ئاز ئۇخلايدۇ.

عَلَى غِرَارٍ: ئالدىراپ ـ تېنەپ، ھاپىلا ـ شاپىلا.

عَلَى غِرَارِ كَذَا: شۇنىڭغا ئوخشاش.

«وَكَانَ هَذَا عَلَى غِرَارٍ لِلْمُعَاهَدَةِ»: بۇ كېلىشىمگە ئوخشايدۇ.

«لَقَدْ صَنَعْتُ سُتْرَتِي عَلَى غِرَارِ سُتْرَتِهِ»: چاپىنىمنى ئۇنىڭ چاپىنىغا قاراپ تىكتۈردۈم.

مَا لَبِثْتُ إِلَّا غِرَارًا: ئازغىنە تۇردۇم.

«مَضَى فِي سُلُوكِهِ عَلَى غِرَارِ أَبِيْهِ»: ئىش ـ ھەرىكىتىدە دادىسىنى دورىدى.

غَرَارَةٌ: ئاددىي ـ ساددا، ياش، يېڭى كىچىك، گۆدەك.

غَرَارَةُ الْمَرِيْضِ: كېسەلنىڭ باشلىنىشى.

«وَقَعَ فِي هَذِهِ الْأَخْطَاءِ بِسَبَبِ غَرَارَتِهِ»: كىچىك بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ خاتالىقلارغا يولۇقتى.

غِرَارَةٌ ج غَرَائِرُ: قاپ، تاغار، خالتا؛ بوز؛ گىلەم.

غِرَاسٌ: كۆچەت تىكىش مەزگىلى، كۆچەت.

«دَمَّرَ الْعَدُوّ الْمَنَازِلَ وَاقْتَلَعَ الْغِرَاسَ»: دۈشمەن بىنالارنى ۋەيران قىلىپ دەرەخ ـ تاشلارنى قومۇرۇۋەتتى.

غِرَاسَةٌ: كۆچەت تىكىش، كۆچەت تىرىماق.

غَرَامٌ: مۇھەببەت، ئىشق؛ قاتتىق ئامراقلىق، ياللۇنلۇق مۇھەببەت.

﴿إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾ ‹قرآن›: جەھەننەمنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن (سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭدىن) ئايرىلمايدۇ.

غَرَامَةٌ ج غَرَامَاتٌ: جەرىمانە.

غَرَامَةُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش تۆلىمى.

غَرَامِيٌّ: مۇھەببەتلىك، ئاشىقلىق، مۇھەببەتنىڭ.

رِسَالَةٌ غَرَامِيَّةٌ: مۇھەببەت خېتى، سۆيگۈ خېتى.

عَلَاقَةٌ غَرَامِيَّةٌ: مۇھەببەتلىشىش، مۇھەببەت باغلاش.

غَرَانِقُ ج غَرَانِيقُ: تۇرنا؛ كېلىشكەن يىگىت.

غَرَبَ يَغْرُبُ غُرْبًا وَ غُرْبَةً وَ غَرَابَةً: ۋەتىنىدىن ئايرىلدى، مۇساپىر بولدى، غېرىب بولدى.

وَلَا يَغْرُبُ عَنِ الْبَالِ: كۆڭۈلدىن چىقمايدۇ.

غَرَبَ يَغْرُبُ غُرُوبًا الشَّيْءُ: يوشۇرۇندى، مەخپىي بولدى.

غَرَبَ الرَّجُلُ: كىشى ميكىپ كەتتى، يىراقلاپ كەتتى.

غَرَبَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇردى.

﴿وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ﴾ «قرآن»: كۈن پاتقان چاغدا، ئۇلارنىڭ غارنىڭ شىمال تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرسەن.

«لَا يَصِحُّ أَنْ يَغْرُبَ عَنْ بَالِهِ»: ئۇنىڭ كۆڭلىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىش توغرا بولمايدۇ.

«أُغْرُبْ عَنْ وَجْهِي»: كۆزۈمدىن يوقال.

غَرِبَ يَغْرَبُ غَرَبًا الشَّيْءُ: نەرسە قارىداپ كەتتى.

غَرِبَتِ الْعَيْنُ: كۆزى ئىششىپ قالدى.

غَرُبَ يَغْرُبُ غَرَابَةً الْكَلَامُ: سۆز چۈشىنىكسىز بولدى، غەلىتە بولدى.

غَرْبٌ ج غُرُوبٌ: غەرب، غەرب تەرەپ؛ ياش.

غَرْبُ الدَّمْعِ: ياش بېزى.

سَهْمُ غَرْبٍ: يوشۇرۇن ئوق، سۇيىقەست.

غَرْبًا: غەربتە، غەرب تەرەپ، غەربىي قىسىم.

غُرْبَةٌ: ئارىلىق، مۇساپە، تېرىككەكلىك، كەسكىنلىك.

قَلَّ غَرْبَهُ: ئۇنى باستۇردى، قىستىدى، چەكلىدى.

غُرْبَةٌ: يۇرتتىن ئايرىلىش، مۇساپىرچىلىق، غۇربەتچىلىك؛ سۈرگۈن قىلماق.

دَارُ الْغُرْبَةِ: چەت ئەل، ياقا يۇرت.

أَلَمُ الْغُرْبَةِ: يۇرتنى سېغىنىش ئازابى.

قَضَى حَيَاتَهُ فِي الْغُرْبَةِ: ھاياتىنى مۇساپىرچىلىقتا ئۆتكۈزدى.

غَرْبَلَ يُغَرْبِلُ غَرْبَلَةً الْحَبَّ: ئاشلىقنى تاسقىدى، تازىلىدى.

غَرْبَلَ الْأَمْرَ: تەكشۈردى.

غِرْبَالٌ ج غَرَابِيلُ: غەلۋىر، ئەلگەك، ئۆتكەمە.

غَرْبَلَةٌ: تاسقىماق.

غِرْبِيبٌ ج غَرَابِيبُ: قاپقارا.

﴿وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ «قرآن»: قىزىللىرى، ھەر خىل رەڭدىكى يوللۇقلىرى ۋە قاپقارالىرىمۇ بار.

غَرْبِيٌّ: غەربلىك، غەربتىن، ياۋروپالىق.

﴿وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) بىز غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە مۇساغا ۋەھيى نازىل قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ.

غَرْبِيَّةٌ: غەرب، غەرب تەرەپ.

﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ﴾ «قرآن»: چىراغ مۇبارەك زەيتۇن دەرىخىنىڭ (يېغى) بىلەن يورۇتۇلغان. ئۇ شەرق تەرەپتىمۇ ئەمەس، غەرب تەرەپتىمۇ ئەمەس.

غَرِثَ يَغْرَثُ غَرَثًا الرَّجُلُ: ئاچ قالدى، قورسىقى ئاچتى.

غَرِثٌ: ئاچ، ئاچ قورساق ئادەم.

غَرْثَانُ ج غَرْثَى وَغَرَاثَى وَغِرَاثٌ م غَرْثَى ج غِرَاثٌ: ئاچ قالغۇچى.

غَرِدَ يَغْرَدُ غَرَدًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

غَرَدٌ: سايرىماق (قۇش).

غِرِدٌ. غَرِدٌ: سايرىغۇچى.

غَرَّ يَغُرّ / يَغِرُّ غَرًّا وَ غَرَارًا الطَّائِرُ فَرْخَهُ: قۇش چۈجىسىگە يەم بەردى.

غَرَّ يَغُرّ غَرًّا وَ غِرَّةً وَ غُرُورًا ـ هُ: ئۇنى قىزىقتۇردى؛ ئازدۇردى، ئالدىدى.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾ «قرآن»: ئى ئىنسان! سېنى مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارىڭغا ئاسىيلىق قىلىشقا نېمە ئالدىدى؟

غِرٌّ ج أَغْرَارٌ: تەجرىبىسىز، يېڭىسەك، شالالاق، تەۋەككۇلچى.

يَا لَكَ مِنْ غِرٍّ أَحْمَقَ: سەن نېمىدېگەن دۆت.

«كَانَ غِرًّا فَخَدَعَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ»: ئۇ گول ئىدى، بەزى ھەمراھلىرى ئۇنى ئالدىۋەتتى.

أَيَّامُهُ الْغُرّ: ئۇنىڭ ئالتۇن دەۋرى، ئۇنىڭ بەختلىك كۈنلىرى.

غَرِرَ يَغْرَرُ غَرَارَةً: ئالىيجاناب بولدى.

غَرَرٌ: خەۋپ، خەۋپلىك، خېيىم-خەتەر.

رَكِبَ الْغَرَرَ: خەتەرگە تەۋەككۇل قىلدى.

غَرَّاءُ ج غُرٌّ وَ غُرَّانٌ: چىرايلىق، ئېسىل، ئالىيجاناب؛ قاشقىلىق ئات.

جَرِيدَتُكُمُ الْغَرَّاءُ: قىممەتلىك گېزىتىڭلار.

الشَّرِيعَةُ الْغَرَّاءُ: ئىسلام شەرىئىتى.

غَرَّارٌ: ئالدامچى، ساختىپەز.

غُرَّانٌ: سۇنىڭ كۆپۈكى، ئاق قاشقا ئات.

غَرَّبَ يُغَرِّبُ تَغْرِيبًا الرَّجُلُ: غەربكە ماڭدى؛ كەتتى.

غَرَّبَهُ: ئۇنى سۈرگۈن قىلدى، پالىدى؛ غەربلەشتۈردى؛ غەرب قىلدى.

غِرَّةٌ ج غِرَرٌ: غەپلەت، پەرۋاسىزلىق.

عَلَى غِرَّةٍ: كۈتۈلمىگەندە، ئۇشتۇمتۇت، دىققەتسىزلىكتىن.

غُرَّةٌ ج غُرَرٌ: ئاتنىڭ قاشقىسى.

غُرَّةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ باشلىنىشى، مۇقەددىمىسى.

غُرَّةُ الشَّهْرِ: ئاي بېشى.

غُرَّةُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ بېتەكچىسى، ئاقساقال.

غُرَّةُ الشَّبَابِ: ياشلىق باھارى.

غُرَرُ النَّثْرِ وَالشِّعْرِ: پىروزا، شېئىرنىڭ ئەڭ ياخشى نەمۇنىلىرى.

وَلَّتْ غُرَرُ أَيَّامِهِ: ئۇنىڭ ئالتۇن دەۋرى كۈنلىرى ئۆتۈپ كەتتى.

غَرَّدَ يُغَرِّدُ تَغْرِيدًا الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

غَرَّزَ الطَّائِرُ: قۇش قانات قاقتى، پەرۋاز قىلدى.

غَرَّرَ بِهِ: ئۇنى خەتەرلىك ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى، ئالدىدى.

غَرَّرَ بِنَفْسِهِ: تەۋەككۇل قىلدى، خەتەرگە كۆز يۇمدى.

«لَمْ يَكُنْ يَفْعَلْ هَذَا لَوْ لاَ أَنْ غَرَّرَ بِهِ أَصْحَابُهُ»: ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ئۇنى ئالدىمىغان بولسا، ئۇ بۇ ئىشنى قىلمايتتى.

غَرَّزَ يُغَرِّزُ تَغْرِيزًا ـ هُ: ئۇنى كىرگۈزدى، سانجىدى.

غَرَّقَ يُغَرِّقُ تَغْرِيقًا: غەرق قىلىۋەتتى، چۆكۈرۈۋەتتى.

غَرَّقَ الْمَكَانَ: جاينى سۇغا باستۇرۇۋەتتى.

غَرَّمَ يُغَرِّمُ تَغْرِيمًا: جەرىمانە قويدى.

«غَرَّمَتْهُ الْمَحْكَمَةُ عِشْرِينَ دِينَارًا»: سوت ئۇنىڭغا يىگىرمە دىنار ئىشتىراپ قويدى.

غَرَّى يُغَرِّي تَغْرِيَةً الْجِلْدَ: تېرىنى چاپلىدى، يەملىدى، يېپىشتۇردى.

غِرِّيدٌ: سايرىغۇچى.

طَائِرٌ غِرِّيدٌ: سايرىغۇچى قۇش.

غَرَزَ يَغْرِزُ غَرْزًا الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ: نەرسىنى يەنە بىر نەرسىگە كىرگۈزدى، سانجىدى.

غَرَزَ عُودًا بِالْأَرْضِ: كۆچەت تىكتى.

غُرْزَةٌ ج غُرَزٌ: يىڭنە، بىر تال يىڭنە.

غُرْزَةُ الْخَيَّاطَةِ: شىرىق، تىكىش ئارىلىقى.

غُرْزَةُ تَدْخِينِ الْحَشِيشِ: چىلىمخانا، ئەپيۇنخانا.

غَرَسَ يَغْرِسُ غَرْسًا وَ غِرَاسَةً الشَّجَرَ: دەرەخ تىكتى.

«مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ غُرِسَتْ لَهُ نَخْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ» ‹حديث›: كىمكى «سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ» دېسە، ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەتتە بىر تۈپ خورما دەرىخى تىكىلىدۇ.

«غَرَسُوا فَأَكَلْنَا وَ نَغْرِسُ فَيَأْكُلُونَ» ‹مثل›: ئەجدادلار بىز ئۈچۈن ئىشلىدى، بىز ئەۋلادلار ئۈچۈن ئىشلەيمىز.

«غَرَسَ فِي نَفْسِهِ مَجْمُوعَةً مِّنَ الصِّفَاتِ الْحَمِيدَةِ»: ئۆز ۋۇجۇدىدا بىرتالاي گۈزەل خىسلەتلەرنى يېتىشتۈردى.

غَرْسٌ: تېرىماق، تىكمەك (كۆچەتنى).

غَرْسٌ ج غِرَاسٌ وَ أَغْرَاسٌ: تىكىلگەن كۆچەت، جىرىم.

غِرْسٌ ج أَغْرَاسٌ وَ غِرَاسٌ: كۆچەت، جىرىم، مايسا.

غَرَسَةٌ ج غَرَسَاتٌ: بىر تال كۆچەت، كۆچەت تېلى.

غَرَضَ يَغْرِضُ غَرْضًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

غَرَضَ الشَّيْءَ: چەكلىدى، سۇندۇرۇۋەتتى، ئالدىغا سۇردى.

غَرَضَ الثَّمَرَ: مېۋىنى تۆك ئۈزدى.

غَرُضَ يَغْرُضُ غَرَضًا اللَّحْمُ: گۆش يېڭى بولدى.

غَرِضَ يَغْرَضُ غَرَضًا إِلَيْهِ: ئۇنى سېغىندى.

غَرِضَ مِنْهُ: زېرىكتى، جاق تويدى.

غَرَضٌ ج أَغْرَاضٌ: مەقسەت، تىلەك، غەرەز، نىشان، مۇراد، غايە.

الْغَرَضُ الْمَقْصُودُ: ئاساسىي نۇقتا.

وَافٍ بِالْغَرَضِ: تەلەپكە لايىق.

«غَرَضُنَا مِنْ هَذَا خِدْمَةُ الْمُجْتَمَعِ»: بۇنىڭدىن مەقسىتىمىز جەمئىيەتكە خىزمەت قىلىش.

غِرْغَاجٌ: قارىياغاچ.

غَرْغَرَ يُغَرْغِرُ غَرْغَرَةً: غەر-غەر قىلدى، ئېغىز چايقىدى.

غِرْغِرٌ الواحدة غِرْغِرَةٌ ج غِرْغِرَاتٌ: توخۇ، ھەبەش توخۇسى، مارجان توخۇ.

غَرْغَرَةٌ: ئېغىز چايقىماق، غەر-غەر قىلماق؛ ئېغىز چايقايدىغان دورا.

غَرْغَرَةُ الْمَوْتِ: سەكراتتىكى بوغۇلۇش.

غَرَفَ يَغْرِفُ غَرْفًا الْمَاءَ: سۇنى قوچۇشلاپ ئالدى، ئۇشلاپ ئالدى.

غَرَفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈستى، سۈزۈپ ئالدى.

«أَغْرِفْ لِنَفْسِكَ بَعْضَ الطَّعَامِ مِنَ الْقِدْرِ»: قازاندىكى تاماقتىن ئۆزۈڭ ئۇسۇۋال.

غُرْفَةٌ ج غِرَافٌ: (سۇ قاتارلىقلاردىن) ئوچۇملاپ ئېلىنغان نەرسە.

﴿وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ﴾ ‹قرآن›: ...ئۇنىڭدىن (ئۇسسۇزلۇقنى بىرئاز بېسىش ئۈچۈن) ئىچكەن ئادەم (بۇيرۇققا خىلاپلىق قىلغان بولمايدۇ)، دېدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئازغىنە كىشىدىن باشقا ھەممىسى ئۇنىڭدىن ئىچتى.

غُرْفَةٌ ج غُرَفٌ وَ غُرْفَانٌ وَ غُرفَاتٌ: بۆلمە، ھوجرا، ئۆي، ياتاق.

غُرْفَةُ الْأَكْلِ: تاماقخانا.

غُرْفَةُ النَّوْمِ: ياتاقخانا.

﴿وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار (جەننەتنىڭ) ئېسىل ئۆيلىرىدە ئەمىن بولغان ھالدا تۇرىدۇ.

غُرْفَةٌ تِجَارِيَّةٌ: تىجارەتچىلەر جەمئىيىتى، سودا جەمئىيىتى.

غُرْفَةُ الْجَلَسَاتِ: يىغىن زالى.

غُرْفَةُ الْإِحْتِرَاقِ: ئوت قالاش ئۆيى، كاتول.

غُرْفَةُ الْحَارِسِ: قوغداش بۆلۈمى.

غُرْفَةُ الْعَمَلِيَّاتِ: ئوپېراتسىيەخانا.

غُرْفَةُ الْفَحْصِ: تەكشۈرۈش ئۆيى.

غُرْفَةٌ بِسَرِيرَةٍ وَاحِدَةٍ: تاق كىشىلىك ياتاق.

غُرْفَةٌ بِسَرِيْرَيْنِ: قوش كىشىلىك ياتاق.

غُرْفَةُ الإِسْتِعْلاَمَاتِ: خەۋەرلىشىش بۆلۈمى.

غُرْفَةُ الطَّوَارِئِ: جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمى.

غُرْفَةُ اسْتِقْبَالٍ: كۈتۈۋېلىش بۆلۈمى.

غُرْفَةُ إِنْتِظَارٍ: كۈتۈش زالى.

غُرْفَةُ الْقِيَادَةِ: قوماندانلىق شتابى.

غُرْفَةُ تِجَارِيَّةٍ وَ صِنَاعِيَّةٍ: سودا ـ سانائەت بىرلەشمىسى.

غِرْفَةٌ ج غِرَفٌ: ئاياغ، سەندەل.

غَرِقَ يَغْرَقُ غَرَقًا : غەرق بولدى، چۆكۈپ كەتتى.

غَرِقَ الشَّخْصُ فِي الْمَاءِ: سۇدا تۇنجۇقۇپ ئۆلدى.

غَرِقَ الْمَكَانُ: جايىنى سۇ بېسىۋالدى.

«كَادَ يُغْرَقُ لِأَنَّهُ لاَ يُحْسِنُ السِّبَاحَةَ»: ئۇ سۇدا ياخشى ئۈزەلمىگەنلىكتىن، تۇنجۇقۇپ قالغىلى تاس قالدى.

«اِصْطَدَمَتِ الْبَاخِرَةُ بِالصُّخُورِ قُرْبَ الشَّاطِئِ وَ غَرِقَتْ»: پاراخوت قىرغاققا يېقىن جايدا تاشقا سوقۇلۇپ غەرق بولدى.

غَرِقَ فِي شِبْرِ مَاءٍ: ئاقىلانىلىك بىلەن ئىش قىلمىدى.

غَرِقَ فِي الْوَحْلِ: يولسىز ئىشلارغا چېتىلىپ قالدى.

غَرِقَ لِأُذُنَيْهِ: ئىش پۈتۈن ۋاقتىنى ئېلىپ كەتتى.

غَرَقٌ: غەرق بولماق، چۆكۈپ كەتمەك، بېرىلىپ كەتمەك.

﴿حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ﴾ «قرآن»: پىرئەۋىن غەرق بولىدىغان ۋاقىتتا...

غَرِقٌ: غەرق بولغۇچى، چۆكۈپ كەتكۈچى، (بىرەر نەرسىگە) پۈتۈنلەي بېرىلىپ كەتكۈچى.

غرقان فِي الدَّيْنِ: قەرزگە بوغۇلۇپ كەتكۈچى.

غَرِلٌ: گۆشلىرى بوشاپ كەتكەن ئادەم.

غُرْلَةٌ ج غُرَلٌ: سۈننەتلىك.

غَرِمَ يَغْرَمُ غُرْمًا وَ غَرَامَةً وَ مَغْرَمًا فِي التِّجَارَةِ: سودىدا زىيان تارتتى؛ جەرىمانە تۆلىدى.

غُرْمٌ: زىيان.

الْغُنْمُ لاَ يُسَاوِي الْغُرْمَ: پايدا ـ زىياننى قاپلىيالمىدى.

غَرِنَ يَغْرَنُ غَرَنًا الْعَجِينُ أَوِ الطِّينُ: خېمىر ياكى لاي قورۇپ قالدى.

غُرْنُوقٌ ج غَرَانِيْقُ: تورنا؛ چىرايلىق يىگىت.

غِرْنِيْقٌ ج غَرَانِيْقُ: تورنا؛ كېلىشكەن يىگىت.

غَرْوٌ: قىزىق، ئاجايىپ.

لاَ غَرْوَ: ھەيران قالغۇچىلىكى يوق.

غُرُوبٌ: يوشۇرۇنماق، مەخپىي بولماق، غايىب بولماق.

غُرُوبُ الشَّمْسِ: كۈننىڭ ئولتۇرۇشۇپ كېتىشى.

﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِهَا﴾ «قرآن»: كۈن چىقىشتىن بۇرۇن ۋە كۈن پېتىشتىن بۇرۇن پەرۋەردىگارىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن.

غَرُورٌ: دۇنيا؛ شەيتان؛ ئالدامچى؛ ئېغىز چايقايدىغان دورا.

﴿وَغَرَّكُمْ بِاللهِ الغَرُوْرُ﴾ «قرآن»: شەيتان سىلەرنى ئاللاھنىڭ (ئەپۇ قىلىدىغانلىقى ۋە ئازاب قىلمايدىغانلىقى) بىلەن ئالدىدى.

غُرُورٌ: ئالدىماق؛ يالغان، ساختا؛ غۇرۇر، مەغرۇر؛ مەنمەنلىك، چوڭچىلىق.

﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾ «قرآن»: دۇنيا تىرىكچىلىكى پەقەت ئالدايدىغان مالدىنلا ئىبارەتتۇر.

الْغُرُورُ بِالنَّفْسِ: ئۆزىگە تەمەننا قويۇش.

«أَقْلِعْ عَنْ غُرُورِكَ بِنَفْسِكَ»: ئۆزۈڭگە تەمەننا قويما.

غَرْوَى: قىزىق، ئاجايىپ.

لاَ غَرْوَى: ھەيران قالغۇچىلىكى يوق.

غِرَوِيٌّ: يېلىمدەك، يېلىمسىمان.

غروِيٌّ ج غرَوِيَّاتٌ: يېلىمسىمان ماددا.

غَرِىَ يَغْرَى غَرًا بِالشَّيْءِ: رىشتە باغلىدى، تەلۋىلەرچە ياخشى كۆردى.

غِرْيَاقٌ: چۆمگەك ئۆردەك.

غَرِيبٌ ج غُرَبَاءُ م غَرِيبَةٌ ج غَرَائِبُ: چەتتىن كەلگەن، چەت ئەللىك، مۇساپىر، ئەجنەبىي؛ ئاجايىپ، غەلىتە.

غَرِيبُ الْكَلَامِ: چۈشىنىش تەس سۆز.

مِنَ الْغَرِيبِ أَنْ ...: ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ...

مَادَّةٌ غَرِيبَةٌ: ئارىلاشما ماددا، تەركىبى ساپ ئەمەس.

«طَبْعُ هَذَا الشَّخْصِ غَرِيبٌ إِلَى حَدٍّمَا»: بۇ ئادەمنىڭ مىجەزى بىرئاز غەلىتە.

لَاتُعَامِلْنِي مِثْلَ الْغَرِيبِ: مېنى يات كۆرمە.

أَمْرٌ غَرِيبٌ: غەلىتە ئىش.

رَجُلٌ غَرِيبُ الْأَطْوَارِ: يۈرۈش-تۇرۇشى غەلىتە ئادەم.

«غَرَائِبُ الدَّهْرِ كَثِيرَةٌ»: زاماننىڭ ئاجايىپ ئىشلىرى كۆپ.

غُرَيْبَةٌ: ئۆرۈك مېغىزى.

غَرِيـرٌ ج أَغِـرَّةٌ وَ أَغِـرَّاءُ م غَرِيـرَةٌ ج غَرِيـرَاتٌ وَ غَرَائِـرُ: ئالدانغان، ئازدۇرۇلغان، قايمۇقتۇرۇلغان.

غُرَيْرٌ: بورسۇق.

أَسْمَنُ مِنْ غُرَيْرٍ: بورسۇقتىنمۇ سېمىز.

غَرِيزَةٌ ج غَرَائِزُ: تەبىئەت، خاراكتېر، مىجەز، تۇغما خىسلەت، قابىلىيەت؛ بىۋاسىتە سېزىم.

«يَسْتَطِيعُ الْإِنْسَانُ بِعَكْسِ الْحَيَوَانِ أَنْ يَتَحَكَّمَ فِي غَرَائِزِهِ»: ئىنسان ھايۋاننىڭ ئەكسىچە ئۆزىنى كونترول قىلالايدۇ.

غَرِيزِيٌّ: تەبىئىي.

أَفْعَالٌ غَرِيزِيَّةٌ: تەبىئىي ھەرىكەتلەر.

غَرِيسَةٌ ج غَرَائِسُ وَ غِرَاسٌ: كۆچەت، جىرىم؛ ئورمان.

غَرِيضٌ: يېڭى، پاكىز، تازا، ساپ.

دَوَافِعُ غَرِيضَةٌ: شەخسىيەتچىلىك، شەخسىي مۇددىئا.

غَرِيقٌ ج غَرْقَى: غەرق بولغۇچى.

«قَدْ تَرَكْتَ ابْنَكَ الْحَزِينَ غَرِيقًا فِي بِحَارِ الْهُمُومِ وَالْحَسَرَاتِ»: غەمكىن ئوغلۇڭنى غەم - قايغۇ ۋە ھەسرەتلەردېڭىزىغا چۆكتۈرۈپ قويۇپ كەتتىڭ.

غَرِيقٌ فِي ...: پۈتۈنلەي بېرىلىپ كەتكۈچى.

غَرِيمٌ ج غُرَمَاءُ وَ غُرَّامٌ: قەرز بەرگۈچى؛ قەرزدار؛ دۈشمەن، رەقىب، رىقابەتچى، قارشى تۇرغۇچى.

«تَنَازَلَ غَرِيمُهُ عَنْ بَعْضِ دَيْنِهِ»: قەرز بەرگۈچى قەرزدارنىڭ بىر قىسىم قەرزىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

غَرِينٌ: قۇرتقا (لاي).

«فَاضَ النَّهْرُ فَغَطَّى غَرِينُهُ ضِفَتَيْهِ»: دەريا تىنىپ لاتقىلار ئۇنىڭ ئىككى قىرغىقىنى قاپلاپ كەتتى.

غَزَا يَغْزُو غَزْوًا: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى، بېسىپ كىردى.

غَزَا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىزدىدى.

«عَرَفْتُ مَا يَغْزُو مِنْ كَلَامِهِ»: ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەندىم.

غَزَارَةٌ: مەمۇرچىلىق، مولچىلىق، باياشاتچىلىق.

بِغَزَارَةٍ: كەڭ كۆلەمدە، كۆپ مىقداردا، مول، كۆپ.

«تَسَاقَطَ الْمَطَرُ بِغَزَارَةٍ»: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

غَزَالٌ ج غِزْلَانٌ وَ غِزْلَةٌ: بۆكەن ئېيار كېيىكى.

غَزَالَةٌ ج غَزَالَاتٌ: ئۇرغاچى، چىشى بۆكەن.

اَلْغَزَالَةُ: ئەتىگەنكى قۇياش، يېڭى كۆتۈرۈلگەن قۇياش.

غَزَرَ يَغْزُرُ غَزْرًا وَ غَزَارَةً وَ غُزْرًا الْمَاءُ: سۇ مول بولدى،

كۆپ بولدى.

غَزٌّ: كۆپ، مول، باياشات، مولچىلىق.

غَزَّ يَغُزّ غَزًّا وَ غَزَزًا بِفُلَانٍ: پالاننى تاللىدى، يارىتىپ قالدى.

غَزَّةُ: ئۇنىڭغا يىڭنە سانجىدى.

غَزَّالٌ: ئىگىرگۈچى، ئەشكۈچى، توقۇمىچى؛ ئۆمۈچۈك.

غَزَلَ يَغْزِلُ غَزْلًا الْقُطْنَ: پاختىنى ئىگىردى، ئەشتى.

غَزِلَ يَغْزَلُ غَزَلًا بِالْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن پاراڭلىشىپ دوستلۇق ئىزھار قىلدى، ئايالغا مەيتۇن بولۇپ قالدى.

غَزْلٌ ج غُزُولٌ: ئىگىرمەك، ئەشمەك؛ ئىشلىگەن يىپ.

مَعَامِلُ الْغَزْلِ: توقۇمىچىلىق فابرىكىسى.

غَزْلُ السَّعَالَى: تاشپاختا.

﴿وَلَاتَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا﴾ «قۇرئان»: سىلەر پىششىق ئىگىرگەن يىپنى چۇۋۇپ، پارچە-پارچە قىلىۋەتكەن خوتۇندەك بولماڭلار.

غَزَلٌ: ئاياللار بىلەن مۇڭدىشىش، مۇھەببەتلىشىش، دوستلۇقنى ئىزھار قىلىپ، ئايالنى كۆككە كۆتۈرۈپ پاراڭلىشىش، ئايالنىڭ گۈزەللىكىنى ماختاش.

«إِشْتَهَرَ الشَّاعِرُ فُلَانٌ بِالْغَزَلِ»: پالانى شائىر لىرىكىلىق شېئىر بىلەن مەشھۇر.

غَزَلِيٌّ: لىرىكىلىق، ھېسسىياتلىق.

شِعْرٌ غَزَلِيٌّ: ھېسسىياتلىق شېئىر، لىرىكىلىق شېئىر.

غَزْوٌ: ھۇجۇم قىلماق، ئىشغال قىلماق، زەربە بەرمەك، تاجاۋۇز قىلماق، غازات قىلماق.

غَزْوُ الْفَضَاءِ: بوشلۇقنى بويسۇندۇرماق، ئالەمگە يۈرۈش قىلماق.

غَزْوَةٌ ج غَزَوَاتٌ: بىر قېتىم ھۇجۇم قىلماق؛ ئۇرۇش، جەڭ.

غَزِيرٌ ج غِزَارٌ: كۆپ، نۇرغۇن، مول.

غَزِيرُ الْمَاءِ: سۈيى مول، سۇغا باي.

شَخْصٌ غَزِيرُ الْعِلْمِ: چوڭقۇر بىلىملىك ئادەم.

غَسَا يَغْسُو غَسْوًا وَ غُسُوًّا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، زۇلمەت باستى.

غَسَاةٌ ج غَسَوَاتٌ وَ غَسًى: خام خورما.

الْغَسَاسِنَةُ: غەسسانلىقلار.

غَساق: قان-يىرىڭ، سوغۇق؛ سېسىق.

غَسَالَةٌ: يۇيۇنغاندىكى پاسكىنا سۇ، يۇندى.

غُسَانٌ: يۈرەكنىڭ يىراق قاتلىمى.

«عَلِمْتُ أَنَّ ذَالِكَ مِنْ غُسانِ قَلْبِكَ»: بۇنىڭ سېنىڭ كۆڭلۈڭدىكى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالدىم.

غَسَرَ يَغْسُرُ غَسْرًا عَلَى الْغَرِيمِ: قەرزدارنى قاتتىق سۈيلىدى.

غَسَرَةٌ عَنِ الشَّيْءِ: توسۇدى، مەنئى قىلدى.

غَسَّ يَغُسّ غَسًّا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

غَسَّهُ فِي الْمَاءِ: ئۇنى سۇغا چۆكۈرۈۋەتتى.

غَسَّ فِي الْبِلَادِ: كىردى، چېگرادىن كىردى.

غُسٌّ ج أَغْسَاسٌ: پەس، چاكىنا.

غَسَّاقٌ: قان-يىرىڭ؛ سېسىق؛ سوغۇق.

﴿هَـٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَّ غَسَّاقٌ﴾ «قۇرئان»: بۇ كۆيدۈرگۈچى قىزىق سۇدۇر، قان-يىرىڭدۇر، ئۇلار بۇنى تېتىسۇن.

غَسَّالٌ: كىر يۇغۇچى.

غَسَّالَةٌ ج غَسَّالَاتٌ: كىر يۇغۇچى ئايال؛ كىرئالغۇ، مېيىت يۇغۇچى ئايال.

غَسَّانٌ: ياشلىق مەزگىلى.

غَسَّانِيٌّ: ناھايىتى چىرايلىق.

غَسَّانِيٌّ ج غَسَّاسِنَةٌ: غەسسانلىقلار.

غَسَّلَ يُغَسِّلُ تَغْسِيلًا: ئۇنى يۇيۇندۇردى، تازىلىدى، غۇسلى قىلدۇردى.

«غَسَّلَ الْمَيِّتَ وَ كَفَّنَهُ»: مېيىتنى غۇسلى قىلىپ كېپەنلىدى.

غَسُولٌ: سوپۇن، يۇيۇنۇشتا ئىشلىتىلىدىغان نەرسىلەر.

غَسَفٌ: قاراڭغۇلۇق.

غَسَقَ يَغْسِقُ غَسَقًا وَ غَسَقَانًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ بولدى.

غَسِقَ يَغْسَقُ غَسَقَانًا الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى.

غَسِقَتِ الْعَيْنُ: كۆز ياش تۆكتى.

غَسِقَ الْغَيْمُ: يامغۇر ياغدى.

غَسَقٌ: باش كېچىدىكى قاراڭغۇلۇق.

﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ﴾ ‹قۇرئان›: (ئى مۇھەممەد!) كۈن قايرىلغان ۋاقىتتىن تارتىپ، قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقىتقا قەدەر ناماز ئوقۇغىن.

«يَسْتَمِرّ فِي عَمَلِهِ مِنَ الْعَصْرِ حَتَّى الْغَسَقِ»: ئۇ ئىشنى ئەسىردىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكۈچە داۋاملاشتۇرىدۇ.

غَسَلَ يَغْسِلُ غَسْلًا وَ غُسْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇدى، تازىلىدى.

﴿فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَ أَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ﴾ ‹قۇرئان›: يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلارنى قوشۇپ يۇيۇڭلار.

«لَا تَنْسَ أَنْ تَغْسِلَ يَدَيْكَ قَبْلَ الْأَكْلِ وَبَعْدِهِ»: تاماق يېيىشنىڭ ئالدى-كەينىدە قولۇڭنى يۇيۇشنى ئۇنتۇما.

غَسْلٌ: يۇماق.

غُرْفَةُ الْغَسلِ: يۇيۇنۇش ئۆيى، تازىلىق ئۆيى، مۇنچا.

طَشْتُ الْغَسْلِ: داس.

غُسْلٌ: يۇيۇنماق، سۇغا چۆمۈلمەك.

غِسْلٌ ج أَغْسَالٌ: سوپۇن، سۇ قاتارلىق كىر يۇيۇلىدىغان نەرسىلەر.

غِسْلَةٌ: يۇيۇنۇشتا ئىستېمال قىلىنىدىغان نەرسىلەر.

غِسْلِينٌ: ئەھلى دوزاختىن ئاققان قان-يىرىڭلار.

﴿وَلَاطَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِيْنٍ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇنىڭغا يىرىڭدىن باشقا تاماق يوقتۇر.

غَسَمَ يَغْسُمُ غَسْمًا وَ غُسُومًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى.

غَسَمٌ ج أَغْسَامٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەت.

غَسَنَ يَغْسُنُ غَسْنًا الشَّيْءَ: چاينىدى.

غُسْنَةٌ ج غُسَنٌ: ماڭلاي چاچ.

غَسُولٌ: يارا قاتارلىقلارنى يۇيۇش دورىسى، دېزىنفېكسىيە سۇيۇقلۇقى؛ سوپۇن؛ سۇيۇقلۇق.

غُسُوٌّ: كۈگۈم ۋاقتى.

غَسِيَ يَغْسَى غَسًّى اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى، زۇلمەت باستى.

غَسِيْلٌ ج غَسْلَى وَ غُسَلَاءُ م غَسِيلَةٌ ج غَسَالَى: يۇيۇلغان كىيىم.

«نَشَرْتُ الْغَسِيلَ عَلَى الْحَبْلِ لِيَجِفَّ»: قۇرۇتۇش ئۈچۈن يۇيۇلغان كىيىمنى تانىغا يېيىپ قويدۇم.

غَشَا يَغْشُو غَشْوًا فُلَانًا: پالانىنىڭ قېشىغا كەلدى.

غِشَاءٌ ج أَغْشِيَةٌ: مۇقاۋا، پېچەت، لىپاپ، كونۋېرت، نىپىز پەردە.

غِشَاءٌ مَصْلِيٌّ: سېرۇزلۇق پەردە، شىللىق پەردە.

غِشَاءٌ مُخَاطِيٌّ: شىللىق پەردە.

غِشَاءُ الْبَكَارَةِ: قىزلىق پەردىسى.

«وَضَعْنَا عَلَى الْحَدِيْدِ غِشَاءً رَقِيْقًا مِنَ الدِّهَانِ لِحِمَايَتِهِ مِنَ الصَّدَإِ»: تۆمۈرنى داتلىشىشتىن ساقلاش ئۈچۈن ئازراق ماي سۈركىۋەتتۇق.

غِشَائِيٌّ: پەردىلىك، پەردىسىمان.

غِشَاوَةٌ: ياپقۇچ، قاپ، كىرلىك، پەردە.

غِشَاوَةٌ عَلَى الْعَيْنِ: مۇگگۈز پەردىسى.

﴿وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ كۆزلىرى پەردىلەنگەن.

غَشَّ يَغُشُّ غَشًّا: ئالدىدى، ساختا قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى.

غَشَّهُ: ئۇنىڭغا خائىنلىق قىلدى.

«مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا» ‹ھەدىس›: كىمكى بىزگە كۆز بويامچىلىق قىلىدىكەن، ئۇ بىزگە مەنسۇپ ئەمەس.

غَشَّ اللَّبَنَ: سۈتكە سۇ قوشتى.

«يُعَاقَبُ الطَّالِبُ الَّذِي يَغُشُّ فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئىمتىھاندا ساختىپەزلىك قىلغان ئوقۇغۇچى جازالىنىدۇ.

غِشٌّ: ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك؛ خىيانەت.

غَشَّاشٌ ج غَشَّاشُونَ: ئالدامچى، ساختىپەز.

غَشَّامٌ: زالىم، ئەزگۈچى، زومىگەر، ۋەھشىي؛ بۇلاڭچى.

غَشَّى يُغَشِّي تَغْشِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى بېسىۋالدى، قاپلىۋالدى؛ بويىدى.

غَشَّى الشَّيْءَ بِالذَّهَبِ: نەرسىگە ئالتۇن ياللىدى.

﴿وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى فَغَشَّاهَا مَا غَشَّى﴾ ‹قۇرئان›: لۇت قوۋمىنىڭ شەھەرلىرىنى دۈم كۆمتۈرۈۋەتتى، ئۇنى (دەھشەتلىك تاشلار) قاپلىۋالدى.

غَشَّى الدَّمْعُ عَيْنَيْهِ: ئۇنىڭ ئىككى كۆزىنى ياش قاپلىۋالدى.

غَشَمَ يَغْشِمُ غَشْمًا: زۇلۇم قىلدى، ئەزدى؛ قالايمىقان قىلدى.

غَشَمَ الْحَاطِبُ: ئوتۇنچى ئوتۇننى قارا-قويۇق كەستى.

غَشْوَةٌ / غِشْوَةٌ: ياپقۇچ، قاپ، كىرلىك.

غَشُومٌ: زالىم، زومىگەر، ۋەھشىي؛ بۇلاڭچى.

حَرْبٌ غَشُومٌ: ناھەق ئۇرۇش.

اَلْقُوَّةُ الْغَشُومَةُ: زورلۇق-زومبۇلۇق، مەجبۇرىي.

غَشِيَ يَغْشَى غَشْيًا وَ غِشَايَةً الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا كەلدى، باردى.

غَشِيَ الْأَمْرُ فُلَانًا: پالانىغا بەختسىزلىك كەلدى.

غَشِيَ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

غَشِيَ الْحِصَانُ الْفَرَسَ: ئايغىر ئاتقا چاپتى.

غَشِيَ يَغْشَى غِشْيَانًا — هُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى قامچىلىدى، قامچا بىلەن ئۇردى.

غَشِيَ يَغْشَى غَشًا وَ غَشْيًا اللَّيْلُ: كېچە زۇلمەت قاراڭغۇ بولدى.

غَشِيَهُ النُّعَاسُ: ئۇنى مۈگدەك باستى.

﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى﴾ ‹قۇرئان›: قاراڭغۇلۇقى بىلەن ئالەمنى قاپلىغان كېچە بىلەن قەسەمكى...

غُشِيَ يُغْشَى غَشْيًا وَ غَشَيَانًا عَلَيْهِ: ھوشىدىن كەتتى، ئەقلىنى يوقاتتى، تېلىقىپ قالدى.

«عِنْدَمَا سَمِعَ النَّبَأَ غُشِيَ عَلَيْهِ»: خەۋەرنى ئاڭلاپ ھوشىدىن كەتتى، ئايلىنىپ كەتتى.

غَشْيٌ . غَشَيَانٌ . غَشْيَةٌ: ھوشىدىن كەتمەك، ئايلىنىپ كەتمەك.

غَشْيَةُ الْمَوْتِ: ئۆلۈمنىڭ سەكراتى.

غَشِيمٌ ج غُشَمَاءُ: تەجرىبىسىز، ئىشقا خام، نادان.

حَدِيدٌ غَشِيمٌ: چويۇن.

«أَدْرَكُوا أَنَّهُ غَشِيمٌ فَغَشَوهُ»: ئۇلار ئۇنىڭ نادانلىقىنى بىلىپ ئۇنى ئالدىدى.

غَصَبَ يَغْصِبُ غَصْبًا - هُ: زورلىدى، مەجبۇرلىدى، قىستىدى؛ بۇلىدى، تارتىۋالدى، باسقۇنچىلىق قىلدى.

غَصَبَ الْمَرْأَةَ: ئايالغا باسقۇنچىلىق قىلدى.

غَصْبٌ: مەجبۇرلىماق، زورلىماق؛ ئىگىلىۋالماق، بۇلىماق، تارتىۋالماق.

غَصْبًا . بِالْغَصْبِ: مەجبۇرىي، زورلۇق بىلەن.

غَصْبًا عَنْ كَذَا: ئۇنداق بولۇشدىن قەتئىينەزەر، ئۇنىڭغا قارىماي.

﴿وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئالدىدا (يەنى بارىدىغان يوللىرىدا) ھەر قانداق ساق كېمىنى ئىگىسىدىن (زورلۇق بىلەن) تارتىۋالىدىغان بىر پادىشاھ بار ئىدى.

غَصَّ يَغَصُّ غَصَصًا بِالطَّعَامِ: گېلىغا تاماق تورۇپ قېلىپ قېقىلىپ كەتتى، نەپەس ئالالماي قالدى.

غَصَّ الْمَكَانُ بِالْقَوْمِ: جاي ئادەم توشۇپ قىستاڭچىلىق بولۇپ كەتتى.

غَصَصٌ: قېقىلىپ كەتمەك، قېقىلىپ كېتىپ دەم ئالالماي قالماق، كېكىرتەكتە بىرنەرسە تۇرۇپ قالماق.

غَصَصُ الْمَوْتِ: نەپەس توختىماق، جان ئۈزمەك.

غَصَّانٌ: قىستاڭچىلىق.

غُصَّةٌ ج غُصَصٌ: غەم ـ قايغۇ، ئەندىشە، خاپىلىق؛ گالدا بىرنەرسە تۇرۇپ قالماق.

﴿إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا (ئۇلارغا) ئېغىر ئىشكەللەر ۋە (كۆيدۈرگۈچى) دوزاخ بار. (زەققۇم، زەرىدىن ئىبارەت) گالدىن ئۆتمەيدىغان تاماق بار.

«لَمْ يَسْتَطِعِ الْكَلَامَ كَأَنَّمَا كَانَ فِي حَلْقِهِ غُصَّةٌ»: ئۇنىڭ گېلىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك گەپ قىلالماي قالدى.

غَصَنَ يَغْصِنُ غَصْنًا الْغُصْنَ: شاخنى كەستى.

غَصَنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى.

غُصْنٌ ج أَغْصَانٌ وَ غُصُونٌ وَ غِصَنَةٌ: دەرەخ شېخى.

«كَانَ الْقِرْدُ يَقْفِزُ مِنْ غُصْنٍ إِلَى غُصْنٍ»: مايمۇن شاختىن شاخقا سەكرەيتتى.

غُصْنَةٌ: يۇمران شاخ.

غُصَيْنٌ ج غُصَيْنَاتٌ: يۇمران شاخ.

غَضَا يَغْضُو غَضْوًا وَ غُضُوًّا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلىشىپ كەتتى.

غَضًّا: يۇلغۇن.

عَلَى أَحَرَّ مِنْ جَمْرِ الْغَضَا: تىكەن ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك بىئاراملىق ئىچىدە.

غُضَابِيٌّ: تېرىككەك، مىجەزى چۇس.

غُضَارٌ: سېغىز لاي، ساپال قاچا.

غَضَارَةٌ ج غَضَائِرُ: كەڭ ـ كۇشادىلىق، تۇرمۇش پاراۋانلىقى؛ چوڭ ياغاچ تاۋاق.

غَضَاضَةٌ: تۆۋەنلىك، پەسلىك؛ يېتەرسىزلىك، ئەيىب.

غَضَاضَةُ الْإِهَابِ: بالىلىق دەۋرى.

«لَيْسَ فِي هَذَا الْفِعْلِ أَيَّ غَضَاضَةٍ»: بۇ ئىشتا ھېچقانداق نۇقسان يوق.

غُضَافِرُ: يولۋاس.

غَضِبَ يَغْضَبُ غَضَبًا عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، خاپا بولدى.

غَضِبَ مِنْ لَا شَيْءَ: ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق ئاچچىقلاندى.

﴿وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارغا غەزەپ قىلدى، ئۇلارنى رەھمىتىدىن يىراق قىلدى.

«شَكَوْتُ خَصْمِي إِلَى صَدِيقِي فَغَضِبَ لِي»: دۈشمىنىمنى دوستۇمغا شىكايەت قىلىۋىدىم، ئۇ مەن ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى.

غَضَبٌ: غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق، خاپا بولماق.

﴿قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَ غَضَبٌ﴾ «قرآن»: سىلەرگە چوقۇم پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ ئازابى ۋە غەزىپى نازىل بولىدۇ.

«إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ»

›حديث›: ئاچچىقى كەلگەندە ئۆزىنى تۇتۇۋالغان ھەقىقىي نوچىدۇر.

غَضِبَ ج غِضَابٌ: ئاچچىقى يامان، تېرىككەك، تەرسا.

غَضْبَانٌ ج غِضَابٌ م غَضْبَانَةٌ وَ غَضْبَى ج غَضَابَى: غەزەپلەنگۈچى؛ تېرىككەك، چۇس، سەپرا مىجەز.

﴿رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا﴾ ‹قرآن›: مۇسا قوۋمىغا غەزەپلەنگەن ھالدا خاپا قايتتى.

«كَانَ عَصَبِيَّ الْمِزَاجِ غَضِبًا»: ئۇ ئاچچىقى يامان، مىجەزى چۇس ئىدى.

غَضَرَ يَغْضِرُ غَضْرًا عَنْهُ: ئۇنىڭدىن باش تارتتى، سوۋۇدى.

غَضَرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدى، كۆيۈندى.

غَضَرَ الشَّيْءَ: ئۈزۈۋەتتى، كېسىۋەتتى.

غَضِرَ يَغْضَرُ غَضَرًا وَ غَضَارَةً عَيْشُهُ: ئۇنىڭ تۇرمۇشى ياخشى بولدى، پاراۋان بولدى.

غَضِرٌ: بۇك ـ باراقسان، بولۇق؛ سۇلۇق.

غُضْرُوفٌ ج غَضَارِيفُ: كۆمۈرچەك سۆڭەكى.

غُضْرُوفُ الضِّلْعِ: قوۋۇرغا سۆڭىكى.

سَمَكٌ غُضْرُوفِيٌّ: يۇمشاق قىلتىرىقلىق بېلىق.

غَضَّ يَغُضُّ غَضًّا وَ غَضَاضًا وَ غَضَاضَةً طَرْفَهُ: كۆزىنى پەسلەتتى، تۆۋەنگە قارىۋالدى.

غَضَّ الطَّرْفَ عَنْ كَذَا: بۇنىڭدىن كۆزىنى قاچۇردى، كۆرمەسكە سالدى.

غَضَّ عَنْ فُلَانٍ: پالاننى كەمسىتتى، كۆز سالمىدى، پەرۋا قىلمىدى.

غَضَّ مِنْ شَرَفِهِ: ئۇنى كۆزگە ئىلمىدى.

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ﴾ ‹قرآن›: مۆمىنلەرگە ئېيتقىنكى، نامەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن.

غَضَّ يَغَضُّ / يَغِضُّ غَضَاضَةً وَ غُضُوضَةً النَّبَاتُ: ئۆت ـ چۆپ يۇمران بولدى.

غَضٌّ: پەسلەتمەك، تۆۋەنلەتمەك.

غَضُّ الطَّرْفِ: كۆرمەسكە سالماق، كۆز سالماسلىق.

غَضٌّ ج غِضَاضٌ: يېپيېڭى؛ يۇمشاق، ئەۋرىشىم.

«صَبِيٌّ غَضُّ الْإِهَابِ»: تېرىسى يۇمران بالا.

غَضَّةٌ: خارلىق، تۆۋەنلىك، يېتەرسىزلىك.

غَضَّةُ الْإِهَابِ: بالىلىق دەۋرى.

أَوْرَاقُ هَذَا النَّبَاتِ غَضَّةٌ: بۇ ئۆت ـ چۆپنىڭ ياپراقلىرى يۇمران.

غَضَّنَ يُغَضِّنُ تَغْضِينًا: قاتلىدى، پۈرلىدى.

غَضَّنَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

«غَضَّنَ جَبْهَتَهُ عِنْدَمَا رَآنِي»: ئۇ مېنى كۆرۈپ چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈۋالدى.

غَضَفَ يَغْضِفُ غَضْفًا الْعُوْدَ: ياغاچنى ئەگدى.

غَضَفَ الْوِسَادَةَ: تەكيىنى قاپلىدى.

غَضَفَ الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

غَضَنَ يَغْضُنُ / يَغْضِنُ / يَغْضَنُ غَضْنًا وَ غَضَانًا عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن توستى.

غَضْنٌ: غۇۋەرمەك بولۇۋالماق، تۈرۈلۈۋالماق، پۈرلىشىپ قالماق؛ ھارماق، چارچىماق، جاپا چەكمەك.

غَضَنْفَرٌ ج غَضَافِرُ: يولۋاس.

غَضُوبٌ: تېرىككەك، چۇس.

غُضُونٌ: قورۇق، پۈرۈم؛ ئارىسى، جەريان.

فِي غُضُونِ ذَلِكَ: شۇ چاغدا، شۇ ئارىدا.

فِي غُضُونِ الْكَلَامِ: سۆز ئارىسىدا.

فِي غُضُونِ الْحَرْبِ: ئۇرۇش جەريانىدا.

«لَقَدْ كَتَبْتُ هَذِهِ الرِّوَايَةَ مِنْ بِدَايَتِهَا حَتَّى نِهَايَتِهَا فِي غُضُونِ سَنَةٍ وَاحِدَةٍ»: بۇ روماننى باشتىن ـ ئاخىرغىچە بىر يىل جەريانىدا يېزىپ چىقتىم.

«سَأَزُورُكَ فِي غُضُونِ الْأُسْبُوعِ الْقَادِمِ»: سېنى كېلەر ھەپتىنىڭچە يوقلايمەن.

غَضِيْرٌ: بۇك ـ باراقسان، بولۇق؛ سۇلۇق.

غَضِيْضٌ ج أَغِضَّاءُ وَ أَغِضَّةٌ م غَضِيْضَةٌ ج غَضَائِضُ: يېپيېڭى؛ يۇمران، ئەۋرىشىم؛ چىرايلىق.

غِطَاءٌ ج أَغْطِيَةٌ: يايقۇچ، پەردە، قاپ، كىرلىك؛ قۇتا ئاغزى.

غِطَاءُ الرَّأْسِ: باش كىيىم.

غِطَاءُ الْمَائِدَةِ: داستىخان.

﴿كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ (بۇ دۇنيادىكى چاغلىرىدا دىللىرىنىڭ) كۆزلىرى مېنى ياد قىلىشتىن پەردىلەنگەنىدى.

غِطَاءُ السَّرِيْرِ: كىرلىك، ئەديال.

«قِسْ طُولَ غِطَاءِ الطَّاوِلَةِ بِالْمِسْطَرَةِ»: ئۈستەل، داستىخىنىنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى چى بىلەن ئۆلچىۋەت.

«إِرْفَعْ غِطَاءَ الْقِدْرِ»: قازاننىڭ تۈۋىقىنى ئېچىۋەت.

غِطَاءُ الْمُحَرِّكِ: موتور قاپقىقى.

غُطَارِفٌ: مەرد، سېخىي.

غِطَايَةٌ: پەردە، نېپىز پەردە.

غِطْرَافٌ ج غَطَارِيْفُ: كېلىشكەن يىگىت، مەرد، سېخىي.

غَطْرَسَ يُغَطْرِسُ غَطْرَسَةً: تەكەببۇرلۇق قىلدى، غادايدى.

غِطْرِسٌ ج غَطَارِسُ: هاكاۋۇر، مەنمەنچى.

غَطْرَسَةٌ: تەكەببۇرلۇق قىلماق، غادايماق.

غِطْرِيْسٌ ج غَطَارِيْسُ: هاكاۋۇر، مەنمەنچى.

غِطْرِيْفٌ ج غَطَارِيْفُ: كېلىشكەن يىگىت؛ مەرد، سېخىي.

غَطَسَ يَغْطِسُ غَطْسًا فِي الْمَاءِ: سۇغا شۇڭغۇدى، چۆكۈپ كەتتى؛ چۆكتۈرۈۋەتتى.

غَطْسٌ: سۇغا شۇڭغۇماق.

«لَا يَسْتَطِيْعُ الْغَطْسَ فِي الْبَحْرِ إِلَّا السَّبَّاحُ الْمَاهِرُ»: پەقەت ئۇستا سۇ ئۈزگۈچىلا دېڭىزدا سۇ ئۈزەلەيدۇ.

غَطَشَ يَغْطِشُ غَطْشًا اللَّيْلُ: كېچە قاراڭغۇلاشتى.

غَطَشَ يَغْطِشُ غَطْشًا وَ غَطَشَانًا الرَّجُلُ: كىشى ئاجىزلىقتىن ئاستا ماڭدى.

غَطِشَ يَغْطَشُ غَطَشًا: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاپ قالدى، كۆزى خىرەلەشتى.

غَطْشٌ: گۇڭگا، قاراڭغۇ، خىرە.

غَطَشٌ: كۆز نۇرى ئاجىزلاشماق.

غَطِشٌ م غَطْشَاءُ وَ غَطِشَةٌ ج غُطْشٌ وَ غَطِشَاتٌ: كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز ئادەم.

غَطَّ يَغِطُّ غَطًّا وَ غَطِيْطًا النَّائِمُ: ئۇخلىغۇچى خورەك تارتتى.

«غَطَّتِ الضَّوْضَاءُ صَوْتَهُ»: ئۇنىڭ ئاۋازىنى ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ بېسىپ كەتتى.

غَطَّ يَغُطُّ غَطًّا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چۆكتۈرۈۋەتتى، شۇڭغۇتتى.

غَطٌّ: چۆمدۈرمەك، چۆكتۈرمەك (سۇغا).

غَطَّاسٌ ج غَطَّاسُونَ: غەۋۋاس، سۇغا شۇڭغىغۇچى، بىر خىل بېلىقچى قۇش.

«أَنْقَذَ الْغَطَّاسُونَ السَّابِحِيْنَ مِنَ الْغَرَقِ»: غەۋۋاسلار سۇ ئۈزگۈچىلەرنى غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتقۇزۇۋالدى.

غَطَّسَ يُغَطِّسُ تَغْطِيْسًا فِي الْمَاءِ: سۇغا شۇڭغۇدى.

غَطَّسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى چۆكتۈرۈۋەتتى.

غَطَّى يُغَطِّي تَغْطِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، يوشۇردى، قاپلىۋالدى.

غَطَّى الْغُبَارُ الْمِنْضَدَةَ: ئۈستەلنى توپا بېسىپ كەتتى.

الثَّلْجُ يُغَطِّي قِمَمَ الْجِبَالِ: تاغ چوققىلىرىنى قار قاپلىۋاپتۇ.

غَطِفَ يَغْطَفُ غَطَفًا الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان

بولدى.

غَطِفَ الرَّجُلُ: كىشى كىرپىكلىك بولدى.

غِطَمٌّ: دېڭىز، ئېسىل ئادەم، زور بىر تۈركۈم.

«أَتَيْتُ بَابَكَ رَجَّاءً وَمُعْتَذِرًا وَتُحْفَتِي يَا غِطَمَّ الْعَفْوِ أَبْيَاتٌ»: مەن ئۆزرە ئېيتىپ ئۈمىد بىلەن ئالدىلىرىڭغا كەلدىم. ئۆزلىرى قارنى-كۆكسى كەڭ ئادەم، بۇ بىرقانچە مىسرا شېئىر مېنىڭ سىلىگە سۇنغان كۆڭۈل سوۋغام.

غَطِيْطٌ: خورەك.

«سَمِعْتُ غَطِيْطَهُ فَأَيْقَنْتُ أَنَّهُ قَدْ نَامَ»: ئۇنىڭ خورىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ئۇخلاپ قالغانلىقىنى جەزملەشتۈردۈم.

غَفَا يَغْفُو غَفْوًا وَ غُفُوًّا الرَّجُلُ: كىشى ئازغىنە ئۇخلىدى، مۈگدىدى.

غَفَا الشَّيْءُ: نەرسە سۇ ئۈستىگە چىقىۋالدى.

«غَفَوْتُ خِلَالَ الْإِسْتِمَاعِ إِلَى نَشْرَةِ الْأَخْبَارِ»: خەۋەر ئاڭلىتىشىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

الْغُفَاءُ: خاماندىكى سامان، مەگگى.

غِفَارٌ: مەڭ، خال.

غِفَارَةٌ ج غَفَائِرُ: ياپقۇچ؛ پەردە؛ چۈمبەل.

غَفَرَ يَغْفِرُ غَفْرًا الشَّيْءَ: ياپتى، يوشۇردى.

غَفَرَ الشَّيْبَ: ئاق چاچنى بويىدى.

غَفَرَ يَغْفِرُ غَفْرًا وَ غُفْرَانًا وَ غَفِيْرًا وَ غَفِيْرَةً وَ غُفُورًا وَ مَغْفِرَةً: كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى.

غَفَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى ياخشىلىدى، تۈگشىدى.

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ﴾ «قۇرئان»: مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۆزۈمگە زۇلۇم قىلدىم، ماڭا مەغپىرەت قىلغىن». ئاللاھ ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلدى.

غَفِرَ الْمَرِيْضُ: كېسەل قوزغالدى.

غَفِرَ الْوَلَدُ: بالا تەتۈر كېلىپ قالدى، ئۇڭۇشسىز كېلىپ قالدى.

يُغْفَرُ: كەچۈرۈم قىلىنىدۇ.

لاَ يُغْفَرُ: كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ.

غَفَرٌ: قاراۋۇل، پوست.

غُفْرَانٌ: كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق، مەغپىرەت قىلماق.

غُفْرَانُ الْخَطَايَا: گۇناھىدىن ئۆتمەك.

﴿وَقَالُوا سَمِعْنَا وَ أَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَ إِلَيْكَ الْمَصِيْرُ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار: «بىز (دەۋىتىڭنى) ئاڭلىدۇق ۋە (ئەمرىڭگە) ئىتائەت قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز، مەغپىرىتىڭنى تىلەيمىز، ئاخىر يانىدىغان جايىمىز سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر»، دەيدۇ.

غُفْرَةٌ: ياپقۇچ، تۇۋاق.

غَفَّ يَغُفُّ غَفًّا الطَّائِرُ: قۇش قوندى.

غَفَّارٌ ج غَفَّارُونَ: ئەپۇچان، ناھايىتى كەڭچىلىك قىلغۇچى.

الْغَفَّارُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، چەكسىز مەغپىرەت قىلغۇچى، كەڭ مەرھەمەت ئىگىسى، دېگەن مەنىدە.

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا﴾ «قۇرئان»: (ئۇلارغا) ئېيتتىم: پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.

غَفَّارَةٌ ج غَفَافِيْرُ: مۇراسىم كىيىمى.

غِفَّانٌ: زامان، ۋاقىت.

جَاءَ عَلَى غِفَّانِهِ: ئۆز ۋاقتىدا كەلدى.

غَفَّرَ يُغَفِّرُ تَغْفِيْرًا الشَّيْءَ: ياپتى، يوشۇردى.

غَفَّلَ يُغَفِّلُ تَغْفِيْلًا: ئۇنى غەپلەتتە قالدۇردى، ئۇنى غەپلەتتە قالغۇچى، دېدى.

غَفَقَ يَغْفِقُ غَفْقًا عَلَيْهِ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

غَفَقَهُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى قامچا بىلەن راسا ساۋىدى.

غَفَقَ فُلاَنٌ: سەپەردىن تۇشتۇمتۇت قايتىپ كەلدى.

غَفَلَ يَغْفُلُ غُفُولًا وَ غَفْلَةً وَ غَفَلًا: بىپەرۋالىق قىلدى، دىققەتسىزلىك قىلدى، غاپىل بولدى.

﴿وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً﴾ ‹قۇرئان›: كاپىرلار سىلەرنىڭ قوراللىرىڭلاردىن، ئەشيالىرىڭلاردىن غەپلەتتە قېلىشىڭلارنى، شۇنىڭ بىلەن سىلەرگە بىردىنلا ھۇجۇم قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

غُفْلٌ ج أَغْفَالٌ: بەلگىسىز، نومۇرسىز؛ بوش قالغان ئورۇن؛ تۆۋەن تەبىقىدىن كېلىپ چىققان؛ خام ئەشيا، خام ماتېرىيال.

غُفْلٌ مِنَ التَّوْقِيعِ: ئىمزاسىز.

غَفَلٌ ـ غَفْلَةٌ: بىپەرۋالىق، بىخەستەلىك، سەھل قاراش، غەپلەت.

فِي غَفْلَةِ عَيْنٍ: كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە، بىردەمدىلا.

عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ: تۇشتۇمتۇت، توساتتىن، كۈتۈلمىگەندە.

عَلَى غَفْلَةٍ: بايقىمايلا، پەخەس بولماي.

عَنْ غَفْلَةٍ: كۆڭۈل قويماي، دىققەت قىلمىغانلىقتىن.

﴿وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا﴾ ‹قۇرئان›: مۇسا شەھەر ئاھالىسىدىن ھېچ كىشىنى كۆرگىلى بولمايدىغان بىر ۋاقىتتا شەھەرگە كىردى.

مَوْتُ الْغَفْلَةِ: تۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

فِي غَفْلَةٍ مِنْهُ: غەپلەتتە تۇرغاندا.

غَفْوَةٌ: ئازغىنە ئۇخلاپ قالماق، مۈگدەپ قالماق.

غَفُورٌ ج غُفُورُونَ: ئەپۇچان، ناھايىتى كەڭچىلىك قىلغۇچى.

الْغَفُورُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ، چەكسىز مەغپىرەت قىلغۇچى، كەڭ مەرھەمەت ئىگىسى، دېگەن مەنىدە.

﴿وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھدىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىڭلار، ئاللاھ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر.

غَفَى يَغْفِي غَفْيًا الطَّعَامَ: ئاشلىقنى ئەخلەتتىن تازىلىدى.

غَفِيَ يَغْفَى غَفًى الرَّجُلُ: كىشى ئازغىنە ئۇخلىدى، مۈگدەپ قالدى.

«إِذْهَبْ إِلَى فِرَاشِكَ فَقَدْ غَفِيتَ»: سەن مۈگدەپ قالدىڭ، ئورنۇڭغا بېرىپ (يات).

غَفًى ج أَغْفَاءٌ: ئاشلىق ئارىسىدىكى قارامۇققا ئوخشاش ئەخلەتلەر؛ ھەر نەرسىنىڭ ناچىرى.

غَفِيرٌ ج غُفَرَاءُ: مۇھاپىزەتچى، قاراۋۇل؛ كەچۈرگۈچى، ئەپۇ قىلغۇچى.

جَمٌّ غَفِيرٌ: زور كۆپچىلىك.

غَلَا يَغْلُو غَلَاءً السِّعْرُ: مال باھاسى ئۆستى، ئۆرلىدى.

«مُنِعَ شِرَاءُ هَذِهِ الْبِضَاعَةِ فَغَلَا سِعْرُهَا»: بۇ مالنى ئىمپورت قىلىش چەكلەنگەندى، باھاسى ئۆرلەپ كەتتى.

غَلَا يَغْلُو غُلُوًّا: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

﴿لاَ تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ﴾ ‹قۇرئان›: دىنىڭلاردا ھەقسىز رەۋىشتە چەكتىن ئېشىپ كەتمەڭلار.

غَلَاءٌ: باھا ئۆرلەپ كەتمەك، قىممەتچىلىك بولماق.

غَلَاظَةٌ: قوپاللىق، توڭلۇق، يىرىكلىك.

غِلَافٌ ج أَغْلِفَةٌ وَ غِلَافَاتٌ وَ غُلْفٌ وَ غُلُفٌ: غىلاپ، لېپاپ، قەغەز خالتا؛ نەرسىنىڭ سىرتقى

تەربىي.

غِلَافُ الْكِتَابِ: مۇقاۋا.

غِلَافُ الطَّلْقَةِ: ئوق خالتىسى.

«وَضَعَ الرِّسَالَةَ فِي غِلَافٍ»: خەتنى كونۋېرتقا سالدى.

الْغِلَافُ الْجَوِّيّ: ھاۋا قاتلىمى.

غِلَالَةٌ ج غَلَائِلُ: شالىلىق پەردە؛ ئىچ كىيىم، كۆڭلەك.

غِلَالَةُ النَّوْمِ: ئۇخلاش كىيىمى.

غُلَامٌ ج غِلْمَانٌ وَ غِلْمَةٌ وَ أَغْلِمَةٌ: يىگىت، ياش؛ خىزمەتچى، غۇلام؛ مۇلازىم؛ چاكار؛ ئەسكەر.

﴿فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ «قۇرئان»: بىز ئىبراھىمغا ناھايىتى مۇلايىم، بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بەردۇق.

غُلَامِيَّةٌ: يىگىتلىك ھالەت؛ جىنسىي شەھۋەت.

غَلَبَ يَغْلِبُ غَلْبًا وَ غَلَبًا وَ غَلَبَةً وَ مَغْلَبًا وَ مَغْلَبَةً غَيْرَهُ: يەڭدى، غالىب كەلدى، غەلىبە قىلدى؛ كونترول قىلدى، تىزگىنلىدى، باشقۇردى.

غَلَبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئۈستۈن كەلدى، ئۇنىڭدىن ئارتۇق بولدى.

﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللهِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن ئاز جامائە كۆپ جامائە ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى.

«إِنَّ رَحْمَتِي تَغْلِبُ غَضَبِي» «ھەدىيس»: ھەققەتەن مېنىڭ رەھمىتىم غەزىپىمنى يەڭدى.

غَلَبَ عَلَيْهِ التَّرَدُّدُ: كۆپ ئىككىلەندى.

غَلَبَ عَلَيْهِ التَّفَاؤُلُ: كۆپ ئۈمىدۋار بولۇپ كەتتى.

غَلَبَ عَلَيْهِ النَّوْمُ: ئۇيقۇ بېسىپ كەتتى.

غَلَبَ عَلَى أَمْرِهِ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى.

غَلْبَاءُ ج غُلْبٌ: كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، غالىب؛ قويۇق.

﴿فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَعِنَبًا وَقَضْبًا وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا وَحَدَائِقَ غُلْبًا﴾ «قۇرئان»: زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈملەرنى، ئوتياشلارنى، خورمىلارنى، دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى ئۆستۈردۇق.

غَلْبٌ ـ غَلَبَةٌ: يەڭمەك، غەلىبە قىلماق.

عِلْمٌ بِالْغَلَبَةِ: كۆپ قوللىنىش بىلمەك.

غَلَتَ يَغْلُتُ غَلْتًا الْبَيْعَ وَالشِّرَاءَ: سودا ـ سېتىقنى بۇزدى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

غَلِتَ يَغْلَتُ غَلْتًا فِي الْحِسَابِ: ھېساباتنى خاتا قىلدى.

غَلَثَ يَغْلِثُ غَلْثًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: بىرنەرسىنى يەنە بىرنەرسىگە ئارىلاشتۇردى.

غَلِثَ يَغْلَثُ غَلَثًا الْقَوْمُ: قەۋم قاتتىق ئۇرۇش قىلىشتى.

اَلْغَلَثُ: ئاشلىق ئارىسىدىكى ئەخلەت.

غَلَجَ يَغْلِجُ غَلْجًا وَ غَلَجَانًا الْفَرَسُ: ئات بىر خىلدا ماڭدى، تەكشى ماڭدى، نورمال ماڭدى.

اَلْغُلُجُ: كېلىشكەن يىگىت.

غَلَسٌ ج أَغْلَاسٌ: تاڭ ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇق، جىممىدە، ئاستاغىنە، تۈيدۈرماي.

غَلَسًا: قاراڭغۇدا، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە.

«كَانَ يُصَلِّي الصُّبْحَ بِغَلَسٍ» «ھەدىيس»: بامىدات نامىزىنى تاڭ قاراڭغۇسىدا ئوقۇيتتى.

غَلْصَمَةٌ ج غَلَاصِمُ: گەدەن بىلەن باش ئوتتۇرىسىدىكى گۆش؛ كېكىردەك.

غَلِطَ يَغْلَطُ غَلَطًا: خاتالاشتى، خاتالىق ئۆتكۈزدى.

غَلِطَ فِي الْحِسَابِ: ھېساباتنى خاتا قىلدى.

غَلَطٌ ج أَغْلَاطٌ: خاتالىق، ناتوغرا، سەۋەنلىك، غەلەت.

غَلْطَانُ م غَلْطَانَةٌ وَ غَلْطَى: خاتالاشقۇچى، خاتالىق ئۆتكۈزگۈچى.

غَلْطَةٌ ج غَلَطَاتٌ: بىر قېتىملىق خاتالىق.

غَلْطَةٌ كِتَابِيَّةٌ: قەلەم سەۋەنلىكى.

غَلْطَةٌ مَطْبَعِيَّةٌ: مەتبەئە خاتالىقى.

«وَقَعَ الْمُتَحَدِّثُ فِي ثَلَاثِ غَلَطَاتٍ نَحْوِيَّةٍ»: سۆزلىگۈچى ئۈچ جايدا گراماتىكا خاتالىقى ئۆتكۈزدى.

غَلْطَةُ لِسَانٍ: تىل خاتالىقى.

إِرْتَكَبَ غَلْطَةً فَاحِشَةً: چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزدى.

غَلُظَ يَغْلُظُ غِلَظًا وَ غَلَظَةً وَ غَلَاظَةً: قوپال بولدى، توڭ بولدى، يىرىك بولدى.

غَلُظَ قَلْبُهُ: قەلبى قاتتىق بولدى.

غَلُظَ عَلَيْهِ: قوپاللىق قىلدى.

غَلُظَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش قىيىن بولدى.

غَلُظَتْ سَاقُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ غولى يوغىنىدى.

غَلُظَ طَبْعُهُ: خاراكتېرى قوپال بولدى.

غِلَظٌ . غِلْظَةٌ: يوغان، توم، قوپال، يىرىك.

فِي غِلْظَةٍ: ئەدەپسىز، قوپال.

غَلْغَلَ يُغَلْغِلُ غَلْغَلَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى كىرىشتۈردى، كىرگۈزدى.

غُلْغُلٌ ج غَلَاغِلُ: يەرگە چوڭقۇر كىرىپ كەتكەن يىلتىز.

غَلَفَ يَغْلُفُ غَلْفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەتتى، قاپلىدى، ياپتى، غىلاپقا سالدى.

غَلَفَ الْكِتَابَ: كىتابنى مۇقاۋىلىدى، تاشلىدى.

غَلِفَ يَغْلَفُ غَلَفًا: خەتنە قىلىنمىدى.

غَلْفَةٌ ج غُلَفٌ: خەتنىلىك، سۈننەتلىك.

غَلِقَ يَغْلَقُ غَلَقًا: غەزەپلەندى، چىچىلدى، خۇيى تۇتتى.

غَلِقَ الرَّهْنُ: گۆرۈگە قويۇلغان نەرسە قەرز ئىگىسىنىڭ مۈلكى بولۇپ كەتتى.

غَلِقَ الْبَابُ: ئىشىك تاقالدى.

غَلِقَ فُلَانٌ: ئىچى تىتىلداپ كەتتى، ئىچى سىقىلىپ كەتتى.

«إِنْهَارَتْ جُدْرَانُ الْبِئْرِ فَغَلِقَتْ»: قۇدۇقنىڭ تىمى ئۆرۈلۈپ كېتىپ، قۇدۇق ئېتىلىپ قالدى.

غَلَقَ يَغْلِقُ غَلْقًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئەتتى، ياپتى، تاقىدى، قۇلۇپلىدى.

غَلَقَ الْأَزْرَارَ: تۈگمىنى ئەتتى.

غَلَقٌ ج أَغْلَاقٌ جج أَغَالِيقُ: تاقاق، دەم؛ قۇلۇپ سالماق.

غَلِقٌ: تېرىككەك، ئىچى تار.

غَلِقٌ مِنَ الْكَلَامِ: چۈشىنىكسىز سۆز.

غَلَّ يَغُلُّ غُلُولًا الرَّجُلُ: غەنىيمەت ياكى دۆلەت مۈلكىگە خىيانەت قىلدى.

﴿وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ ‹قۇرئان›: كىمكى غەنىيمەتكە خىيانەت قىلىدىكەن، قىيامەت كۈنى ئۇ خىيانەت قىلغان نەرسىسى بىلەن كېلىدۇ.

غَلَّ يَغُلُّ غَلًّا الْمَاءُ بَيْنَ الْأَشْجَارِ: دەرەخلەرنىڭ ئارىلىقىدا سۇ ئاقتى.

غَلَّ بَصَرُ فُلَانٍ: خاتا كۆرۈپ قالدى.

غَلَّ الْمَفَازَةَ: چۆلنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىردى.

غَلَّ فُلَانًا: پالانىغا كىشەن سالدى، كويزا سالدى، تاقاق سالدى.

﴿خُذُوهُ فَغُلُّوهُ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇنى تۇتۇڭلار، ئۇنىڭغا تاقاق سېلىڭلار.

﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ﴾ ‹قۇرئان›: يەھۇدىيلار ئاللاھنىڭ قولى باغلاقلىقتۇر، دېدى. يەھۇدىيلارنىڭ قوللىرى باغلانسۇن.

غَلَّ الْغَلَالَةَ: ئىچ كىيىم كىيدى.

غَلَّ يَغِلُّ غَلًّا وَ غَلِيلًا صَدْرُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ كۆڭلى غەش بولدى.

غَلَّ فِي الشَّيْءِ: كىردى، ئىچكىرىلىدى.

غُلَّ غُلًّا وَ غُلَّةً: ئۇسساپ كەتتى، چاڭقاپ كەتتى.

غِلٌّ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ

دىللىرىدىكى دۈشمەنلىكنى چىقىرىپ تاشلايمىز.

غُلٌّ ج أَغْلَالٌ وَ غُلُولٌ: كويىزا، كىشەن، تاقاق؛ ئۇسسۇزلۇق، چاڭقاش.

﴿وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ «قۇرئان»: كاپىرلارنىڭ بويۇنلىرىغا تاقاقلارنى سالىمىز.

فَكَّ غُلَّهُ: كىشەننى ئېلىۋەتتى.

غَلَّايَةٌ ج غَلَّايَاتٌ: قازان، پار قازان.

غَلَّايَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توك قازان.

غَلَّبَ يُغَلِّبُ تَغْلِيبًا: ئۇنى غەلىبىگە ئېرىشتۈردى.

«غَلَّبَهُ ذَكَاؤُهُ وَحُسْنُ تَخْطِيطِهِ عَلَى عَدُوِّهِ»: ئۇنىڭ زېرەكلىكى ۋە تەدبىرچانلىقى دۈشمىنىنى ئۈستىدىن غەلىبىگە ئېرىشتۈردى.

غُلَّةٌ ج غُلَلٌ: ئۇسسۇزلۇق، تەشنالىق، چاڭقاش.

أَطْفَأَ غُلَّتَهُ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ: سوغۇق سۇ بىلەن ئۇنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇردى.

غَلَّةٌ ج غِلَالٌ وَ غَلَّاتٌ: كىرىم، مەنپەئەت؛ ھوسۇل، مەھسۇلات.

غَلَّةُ الْأَرْضِ: دېھقانچىلىق كىرىمى.

حَانَ وَقْتُ جَمْعِ الْغِلَالِ: ھوسۇل يىغىش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

بَائِعُ غِلَالٍ: ئاشلىق ساتقۇچى.

غَلَّسَ يُغَلِّسُ تَغْلِيسًا الْقَوْمُ: تاڭ قاراڭغۇسىدا ماڭدى.

غَلَّسَ فُلَانٌ بِالصَّلَاةِ: پالانى تاڭ قاراڭغۇسىدا ناماز ئوقۇدى.

غَلَّطَ يُغَلِّطُ تَغْلِيطًا ـهُ: ئۇنى خاتالاشتۇردى؛ خاتالىقنى كۆرسىتىپ بەردى.

لَا تُغَلِّطْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ: سېنىڭدىن بىلىملىك ئادەمنى خاتاتا نىسبەت بەرمە.

غَلَّظَ يُغَلِّظُ تَغْلِيظًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوغىناتتى، قوپاللاشتۇرۇۋەتتى، قېلىنلاشتۇرۇۋەتتى.

غَلَّظَ الْيَمِينَ: قاتتىق قەسەم ئىچتى.

غَلَّفَ يُغَلِّفُ تَغْلِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، قاپلىدى، ئەتتى، غىلاپقا سالدى.

غَلَّقَ يُغَلِّقُ تَغْلِيقًا: ياپتى، ئەتتى، تاقىدى.

غَلَّقَ الْبَابَ: ئىشىكنى قۇلۇپلىدى.

﴿وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ئىشىكلەرنى تاقىۋېتىپ...

غَلَّى يُغَلِّي تَغْلِيَةً السِّعْرَ: باھانى ئۆرلىتىۋەتتى، ئۆستۈرۈۋەتتى.

«إِحْتَكَرَ أَحَدُ التُّجَّارِ هَذِهِ الْبِضَاعَةَ فَغَلَّى سِعْرَهَا»: بىر سودىگەر بۇ مالنى مونوپول قىلىۋېلىپ، باھاسىنى ئۆستۈرۈۋەتتى.

غَلَّى يُغَلِّي تَغْلِيَةً الْقِدْرَ: قازاننى قايناتتى.

غِلِّيمٌ: شەھۋەتپەرەس، جىنسىي ھەۋەسى كۈچلۈك.

غَلِمَ يَغْلَمُ غَلَمًا وَ غُلْمَةً: جىنسىي ھەۋەسى كۈچەيدى.

غَلَمَ يَغْلُمُ غَلْمًا: تەرلىتىش ئۈچۈن يۆگەپ قويدى.

غَلِمٌ: شەھۋەتپەرەس، جىنسىي ھەۋەسى كۈچلۈك.

غُلْمَةٌ: جىنسىي شەھۋەت، جىنسىي تەلەپ.

غُلَوَاءُ: چەكتىن ئاشۇرۇۋەتمەك، مۇبالىغە قىلماق، جاھىللىق، تەرسالىق.

غُلَوَاءُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغان ۋاقتى.

غُلُومَةٌ: يىگىتلىك ھالەت؛ جىنسىي شەھۋەت.

غُلُوٌّ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەك، مۇبالىغىلەشتۈرۈۋەتمەك؛ جاھىللىق، تەرسالىق.

غَلَى يَغْلِي غَلْيًا وَ غَلَيَانًا الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

غَلَى مِنَ الْغَضَبِ: غەزىپى تاشتى.

﴿كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ئېرىتىلگەن مىستەك (قىزىق)تۇر، ئۇ قورساقلاردا قايناق سۇدەك قاينايدۇ.

غَلْي . غَلَيَانٌ: قايناش، جۇشقۇنلىماق.

«يَغْلِي الْعَالَمُ غَلَيَانَ الْمِرْجَلِ عَلَى النَّارِ»: پۈتۈن دۇنيا

خوددى قازان قاينىغاندەك قاينام-تاشقىنلىققا چۆمدى.

دَرَجَةُ الْغَلَيَانِ: سۇيۇقلۇقنىڭ پارغا ئايلىنىش دەرىجىسى.

غَلِيظٌ ج غِلَاظٌ ج غَلِيظَةٌ: تولۇق، قوپال، يىرىك، قاتتىق.

غَلِيظَةُ الرَّقَبَةِ: جاھىل، تەرسا، كاج.

اَلْمِعَى الْغَلِيظُ: چوڭ ئۈچەي.

﴿وَلَوْكُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ «قرآن»: ئەگەر قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولساڭ، ئۇلار چۆرەڭدىن تارقاپ كېتەتتى.

قَلْبٌ غَلِيظٌ: باغرى قاتتىق.

طَبْعٌ غَلِيظٌ: مىجەزى قوپال.

عَيْشٌ غَلِيظٌ: جاپالىق تۇرمۇش.

عَهْدٌ غَلِيظٌ: چىن ۋەدە.

يَمِيْنٌ غَلِيظَةٌ: قاتتىق قەسەم.

سَاقٌ غَلِيظَةٌ: توم پاچاق.

غَلِيلٌ ج غَلَائِلُ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت؛ قاتتىق ئۇسساش؛ قىزغىن مۇھەببەت.

أَرْوِى غَلِيْلَهُ: ئۇنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇردى؛ ئاچچىقىنى چىقىرىۋالدى.

شَفَى غَلِيْلَهُ: ئاچچىقىنى چىقاردى.

غَلِيْلَةٌ ج غَلَائِلُ: ساۋۇت، دوبۇلغا.

غَلِيْمٌ: ئەركەك تاشپاقا.

غَلْيُونٌ ج غَلَايِيْنُ: غاڭزا؛ يەلكەنلىك كېمە.

غَلِيٌّ: باھاسى يۇقىرى، قىممەت، چېكىدىن ئاشقان؛ تەرسا، جاھىل.

غَمَا يَغْمُو غَمْوًا الْبَيْتَ: ئۆينى ياپتى.

غَمَا . الْغِمَاءُ: شىپ، ئۆگزە.

غُمَارٌ . غُمَارَةٌ: كىشىلەر توپى، جامائە، ئامما، ئاۋام.

غِمَاضٌ: ئۇيقۇ.

غَمَامٌ: ئاق بۇلۇت.

حَبّ الْغَمَامِ: مۆلدۈر.

﴿وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ﴾ «قرآن»: سىلەرگە بۇلۇتنى سايىۋەن قىلىپ بەردۇق.

غَمَامَةٌ ج غَمَائِمُ: پارچە بۇلۇت.

غِمَامَةٌ: تور (ھايۋاننىڭ ئېغىزىنى توسۇپ قويىدىغان).

غَمَتَ يَغْمِتُ غَمْتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى.

غَمَتَهُ الطَّعَامُ: تاماق ئېغىر كەلدى.

غَمَتَهُ فِي الْمَاءِ: ئۇنى سۇغا چۆمدۈردى.

غَمِتَ يَغْمَتُ غَمَتًا: تاماق ئېغىر كەلدى.

غَمَجَ يَغْمِجُ غَمْجًا الْمَاءَ: سۇنى غورتۇلدىتىپ ئىچتى.

غَمَدَ يَغْمِدُ غَمْدًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپقا سالدى.

غِمْدٌ ج غُمُودٌ وَ أَغْمِدَةٌ: غىلاپ.

لَا يَسَع السَّيْفَيْنِ غِمْدٌ: ئىككى كالالا بىر قازاندا قاينىمايدۇ.

جَرَّدَ سَيْفَهُ مِنْ غِمْدِهِ: قىلىچنى يالىڭاچلىدى.

غَمَرَ يَغْمُرُ غَمْرًا الْمَاءُ الْمَكَانَ: جاينى سۇ بېسىپ كەتتى، سۇ يامراپ كەتتى.

غَمَرَهُ بِالْهَدَايَا: ئۇنىڭغا كۆپ سوۋغا تەقدىم قىلدى.

غَمَرَ أَصْحَابَهُ بِفَضْلِهِ: ھەمراھلىرىنى مەرھەمىتىگە كۆمۈۋەتتى.

غَمُرَ يَغْمُرُ غَمَارَةً وَ غُمُورًا الْمَاءُ: سۇ مول بولدى، كۆپەيدى.

غَمْرٌ: سۇ بېسىپ كەتمەك.

غَمْرٌ ج غِمَارٌ وَ غُمُورٌ: مول سۇ، چوڭ سۇ، قاينام، دېڭىز-ئوكيان؛ كەڭ كىيىم.

رَجُلٌ غَمْرٌ: تەجرىبىسىز ئادەم؛ ئېسىل ئەخلاقلىق ئادەم.

لَيْلٌ غَمْرٌ: قاراڭغۇ كېچە.

خَاضَ غِمَارَ الْمَعْرَكَةِ: ئۇرۇشقا كىرىشىپ كەتتى، ئۇرۇش قاينىمىغا شۇڭغۇدى.

غِمْرٌ ج أَغْمَارٌ: ئۆچ-ئاداۋەت، ئاچچىقلىنىش؛

ئۇسسۇزلۇق؛ تەجرىبىسىز، جاھىل، ئەبلەخ.

غَمْرٌ ج غُمُورٌ وَ أَغْمَارٌ: ئۆچ-ئاداۋەت؛ تەجرىبىسىز ئادەم.

غَمْرُ النَّاسِ: كىشىلەر توپى.

غَمْرَةٌ ج غُمَرٌ وَ غِمَارٌ وَ غَمَرَاتٌ: خاپىلىق، ئازاب، دەرد-ئەلەم؛ زەربە.

غَمَرَاتُ الْمَوْتِ: ئۆلۈم ئازابى، سەكرات.

﴿وَلَوْتَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ﴾ «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد!) زالىملارنى سەكراتتا چۈشكەن ۋاقتىدا كۆرسەڭ...

غَمْرَةُ الْحَرْبِ: شىددەتلىك جەڭ.

غَمْرَةُ الْكِفَاحِ: كەسكىن كۈرەش.

غَمْرَةُ نُورِ الْقَمَرِ: ئاي يورۇقى، ئايدىڭ.

غَمَزَ يَغْمِزُ غَمْزًا: ئاقساپ قالدى، يېنىچە ماڭدى.

غَمَزَ بِعَيْنِهِ: كۆز قىستى، كۆزى بىلەن ئىشارەت قىلدى.

غَمَزَ بِالْحَاجِبِ: قاش ئاتتى.

غَمَزَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا تۆھمەت قىلدى، غەيۋىتىنى قىلدى.

غَمَزَ قَنَاتَهُ: ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى سىناپ كۆردى.

غَمْزَةٌ ج غَمَزَاتٌ: كۆز ئىشارىتى، ئىما-ئىشارە.

غَمَسَ يَغْمِسُ غَمْسًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چۆكۈردى، ھۆل قىلدى.

غَمَسَ إِصْبَعَهُ فِي الْمَاءِ: سۇغا بارمىقىنى چىلىدى.

غَمَسَ اللُّقْمَةَ فِي الْأَدَامِ: يېمەكلىكنى تېتىتقۇغا چىلىدى.

غَمْسٌ: (سۇغا) چۆكمەك.

غَمِصَ يَغْمِصُ غَمْصًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا سەل قارىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

غَمِصَهُ: ئۇنى ھاقارەتلىدى.

غَمِصَ النِّعْمَةَ: تۇزكورلۇق قىلدى.

غَمِصَ يَغْمَصُ غَمَصًا: يالغان ئېيتتى، بىلجىرلىدى.

غَمَصٌ: چاپاق.

غَمِصٌ: ئەيىبلىگۈچى، مالامەت قىلغۇچى.

غَمَضَ يَغْمُضُ وَ غَمُضَ يَغْمُضُ غُمُوضًا الْكَلَامُ: سۆز تۇتۇق بولدى، چۈشىنىكسىز بولدى.

غَمَضَ كَلَامُهُ فَلَمْ أَفْهَمْ مِنْهُ شَيْئًا: ئۇنىڭ سۆزى تۇتۇق بولۇپ، مەن ھېچ نەرسىنى چۈشەنمىدىم.

«لَمْ تَغْمُضْ لِي اللَّيْلَةَ الْفَائِتَةَ عَيْنٌ»: ئۆتكەن كېچە كۆزۈم يۇمۇلمىدى.

غَمَضَ يَغْمِضُ غَمْضًا عَنْهُ فِي الْبَيْعِ أَوِالشِّرَاءِ: سودىدا كەڭ بولدى.

غَمَضَ يَغْمَضُ / يَغْمِضُ غَمْضًا وَ غُمُوضًا الرَّجُلُ فِي الْأَرْضِ: كىشى يول مېڭىپ كۆزدىن غايىب بولدى.

غَمِضَ يَغْمَضُ غُمُوضَةً وَ غَمَاضَةً الْمَكَانُ: جاي ئىنتايىن پەس بولدى.

غُمِضَتْ عَيْنُهُ: ئۇخلىدى.

غُمْضٌ: ئۇيقۇ.

مَااكْتَحَلَتْ عَيْنُهُ غُمْضًا: ئۇنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا بارمىدى.

غَمْضٌ ج غُمُوضٌ: پەس يەر، تېرەن يەر؛ تۇتۇق، مۇجمەل.

غَمْضَةُ عَيْنٍ: بىر قاراپلا، كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە.

غَمَطَ يَغْمَطُ غَمْطًا النِّعْمَةَ: تۇزكورلۇق قىلدى، ئىلتىپاتنى تونۇمىدى.

غَمَطَ فُلَانٌ فُلَانًا: پالانى پالانىنى ھاقارەت قىلدى، كۆزگە ئىلمىدى.

غَمَطَ الْحَقَّ: ھەقنى ئىنكار قىلدى.

لَا تَغْمِطْ خَصْمَكَ: دۈشمىنىڭنى كىچىك سانىما.

لَا تَغْمِطْ حُقُوقَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ھەقلىرىنى ئىنكار قىلما.

غَمْطٌ: سەل چاغلىماق، ئىنكار قىلماق، ئويىمان يەر.

«اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَ غَمْطُ النَّاسِ» «حديث»: تەكەببۇرلۇق دېگەن ھەق گەپكە ئۇنىماسلىق، كىشىلەرنى كۆزگە ئىلماسلىقتۇر.

غَمْغَمَ يُغَمْغِمُ غَمْغَمَةً الْكَلاَمَ: سۆزنى ئوچۇق قىلمىدى.

غَمْغَمَ الثَّوْرُ: ئۆكۈز قورقۇپ مۆرىدى.

غَمْغَمَ الْبَطَلُ: باتۇر ئۇرۇشتا «ھوررا»، دەپ توۋلىدى.

غَمْغَمَةٌ ج غَمَاغِمُ: تۇتۇق سۆز، مۇجمەل سۆز.

غَمَقَ يَغْمُقُ وَ غَمِقَ يَغْمَقُ وَ غَمُقَ يَغْمُقُ غَمْقًا الْمَكَانُ: جاي سۇلۇق ۋە نەم ھاۋالىق بولدى، زەيلىك بولدى.

غَمَقَ النَّبَاتُ: زەيدە ئوت-چۆپ بۇزۇلدى.

غَمِقٌ م غَمِقَةٌ: نەم، ھۆل، زەي.

الْغَمَقَةُ: بەل ئاغرىقى.

غِمْلاَجٌ ج غَمَالِجُ: يۇمشاق، يەڭگىل، ئىرادىسىز، شاللاق.

غَمْلَجٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم؛ يەڭگىل؛ ئىرادىسىز.

غُمْلُوجٌ. غُمْلُوجَةٌ: يۇمشاق؛ يەڭگىل؛ ئىرادىسىز.

غِمْلِيجٌ. غِمْلِيجَةٌ ج غَمَالِيجُ: يۇمشاق؛ يەڭگىل؛ ئىرادىسىز؛ شاللاق.

غَمَّ يَغُمُّ غَمًّا الْيَوْمُ: كۈن قىزىرىپ كەتتى.

غَمَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، ئەتتى.

غَمَّ الْقَمَرُ النُّجُومَ: ئاينىڭ نۇرى يۇلتۇزلارنى قاپلىۋالدى.

غَمَّ الرَّجُلَ: كىشىنى غەمناك قىلدى، غەمگە سالدى.

غَمَّهُ مَوْتُ صَدِيقِهِ: دوستىنىڭ ئۆلۈمىگە ھەسرەت چەكتى.

غَمٌّ ج غُمُومٌ: غەم-قايغۇ، ھەسرەت، ئەندىشە، قايغۇ.

يَوْمٌ غَمٌّ قاتتىق ئىسسىق كۈن، تىنچىق كۈن.

﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنى غەمدىن خالاس قىلدۇق.

«مَاتَ إِبْنُهُ فَأَصَابَهُ غَمٌّ شَدِيدٌ»: ئۇنىڭ ئوغلى ئۆلۈۋىدى، ئۇ قاتتىق قايغۇردى.

﴿ثُمَّ لاَيَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً﴾ «قرآن»: ئىشىڭلار سىلەرگە تۇتۇق بولۇپ قالمىسۇن.

غَمَّاءُ ج غُمٌّ: قويۇق بۇلۇت.

غَمَّازٌ ج غَمَّازُونَ: تۆھمەتخور.

غَمَّازُ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ ئىشارەت چىرىغى.

غَمَّازَةٌ: زىناق.

غُمَّةٌ ج غُمَمٌ: قايغۇ، ھەسرەت، دەرد-ئەلەم.

غَمَّدَ يُغَمِّدُ تَغْمِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىساپتى، نىقابلىدى.

غَمَّسَ يُغَمِّسُ تَغْمِيسًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چۆكۈردى، چىلىدى.

غَمَّسَ الْخُبْزَ بِالْمَرَقِ: شورپىغا نان چىلىدى.

غَمَّضَ يُغَمِّضُ تَغْمِيضًا عَيْنَيْهِ: كۆزىنى يۇمۇۋالدى، ئېتىۋالدى.

غَمَّضَ الْكَلاَمَ: سۆزنى مۇجمەل قىلدى.

غَمَّضَ جُفُونَهُ عَلَى الْقَذَى: كۆپ سەۋر قىلدى، ئەزىيەتكە چىدىدى.

غَمَّقَ يُغَمِّقُ تَغْمِيقًا: چوڭقۇرلاشتۇردى.

غَمَنَ يَغْمَنُ غَمْنًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى.

غَمَنَ الْبَلَحَ: خام خورمىنى پىشۇرۇش ئۈچۈن كۆمدى.

غَمِنَ فِي الْأَرْضِ: يەر ئاستىغا كۆمۈپ قويدى.

غُمْنَةٌ: ئۇپا-ئەڭلىك.

غَمُوسٌ ج غُمُسٌ: قىيىن ئىش، ئېغىر ئىش.

يَمِيْنٌ غَمُوسٌ: يالغان قەسەم.

غَمُوصٌ: ياڵغانچى، كاززاپ.

يَمِينٌ غَمُوسٍ: يالغان قەسەمچى، قەسەمخور.

غُمُوضٌ. غُمُوضَةٌ: تۇتۇق، مۇجمەل.

غُمُوضِيَّةٌ: تۇتۇق.

غَمَى يَغْمِي غَمْيًا الْبَيْتَ: ئۆينى ياپتى.

غُمِيَ عَلَيْهِ: هوشىدىن كەتتى، خۇدىنى يوقاتتى.

غَمْيٌ: هوشىدىن كەتمەك، خۇدىنى يوقاتماق.

غَمِيزَةٌ: بوهتان، تۆهمەت؛ كەمچىلىك، نۇقسان؛ ئاجىز؛ دۆت.

غَمِيصَةٌ: ئەيىب، نۇقسان، كەمچىلىك.

غَنَاءٌ: بايلىق.

غِنَاءٌ: ناخشا ئېيتماق.

كَانَ يَهْتَمّ بِالْغِنَاءِ وَالْمُوسِيقَى: ناخشا سازغا كۆڭۈل بۆلەتتى.

غِنَائِيٌّ: ناخشا ئېيتىلغان، ناخشىلىق؛ لىرىكىلىق.

غِنَائِيَّةٌ ج غِنَائِيَّاتٌ: كونسېرت، تىياتىر.

حَفْلَةٌ غِنَائِيَّةٌ: ناخشا كېچىلىكى، كونسېرت.

غُنَاجٌ: ناز قىلماق، ئەركىلىمەك، غىلجىڭلىماق.

غَنِجَ يَغْنَجُ غَنَجًا: ناز قىلدى، ئەركىلىدى.

غُنُجٌ: ناز قىلماق، ئەركىلىمەك، غىلجىڭلىماق، بۇلاق كۆز.

غَنِجَةٌ: ئەركە ـ نايناق.

غَنْدَرَ يُغَنْدِرُ غَنْدَرَةً: زىننەتلىدى، ياسىدى.

غُنْدُرٌ: سېمىز، تولغان.

غُنْدُورٌ ج غَنَادِرَةٌ: يۇمشاق، سىلىق، چىرايلىق يىگىت.

غَنِصَ يَغْنَصُ غَنَصًا: ئىچى سىقىلدى، زېرىكتى.

غَنِمَ يَغْنَمُ غُنْمًا الشَّيْءَ: نەرسىگە ئىگە بولدى، ئېرىشتى، مۇۋەپپەق بولدى.

غَنِمَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتتىن پايدىلاندى.

غَنِمَ يَغْنَمُ غُنْمًا وَ غَنِيمَةً: غەنىيمەت ئالدى، غەنىيمەتكە ئېرىشتى.

﴿فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ «قرآن»: غەنىيمەت ئالغان نەرسىلەرنى هالال ۋە پاك بىلىپ يەڭلار.

غَنَمٌ ج أَغْنَامٌ وَ غُنُومٌ وَ أَغَانِمُ: قوي.

﴿وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَاحَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا كالا، قويلارنىڭ دۈمبىسىدىكى ياكى ئۈچەيلىرىدىكى، ياكى سۆڭەككە چاپلىشقان ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى هارام قىلدۇق.

هَذِهِ غَنَمٌ مُصَدَّرَةٌ: بۇ ئېكسپورت قىلىنغان قوي.

رَاعِي الْغَنَمِ: قوي باققۇچى، پادىچى.

غُنْمٌ ج غُنُومٌ: ئولجا، غەنىيمەت، هەربىي ئولجا؛ پايدا، مەنپەئەت.

اَلْغُنْمُ بِالْغُرْمِ: پايدا بىلەن زىيان بىر تۇغقان.

غَنَّ يَغَنّ غَنًّا وَ غُنَّةً: خىلك — خىلك گەپ قىلدى.

غَنَّ الرَّوْضَةُ: باغچە بۇك — باراقسان بولۇپ كەتتى.

غَنَّاءٌ ج غُنٌّ: بۇك — باراقسان.

رَوْضَةٌ غَنَّاءُ: بۇك — باراقسان باغ.

غَنَّامٌ ج غَنَّامُونَ: قويچى.

غُنَّةٌ: خىلك — خىلك ئاۋاز.

إِدْغَامٌ بِغُنَّةٍ: نۇن ساكىن ياكى تەنۋىننى، ياكى ۋۇ بىلەن، ياكى نۇن، ياكى مىم بىلەن كىرىشتۈرۈپ ئوقۇش، غۇننە بىلەن ئوقۇش.

غَنَّمَ يُغَنِّمُ تَغْنِيمًا ـ هُ: ئۇنىڭغا هەسسىلەپ بەردى، ئارتۇق ئىنئام قىلدى.

غَنَّى يُغَنِّي تَغْنِيَةً الشِّعْرَ: ناخشا ئېيتتى، غەزەل ئوقۇدى.

غَنَّى الْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى، دەمدە ئۇنلىدى.

«سَمِعْتُهُ يُغَنِّي فَأَطْرَبَنِي صَوْتُهُ»: ئۇنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاپ، ئاۋازىدىن مۇڭلاندىم.

غَنِيَ يَغْنَى غِنًى وَغَنَاءً الرَّجُلُ: كىشى باي بولدى،

مىلى جىقلىدى.

غَنِيَ بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

«هَاجَرَ مِنْ بَلَدِهِ طَمَعًا فِي أَنْ يَغْنَى»: باي بولۇش ئۈمىدى بىلەن يۇرتىدىن كۆچۈپ كەتتى.

«غَنِيَتِ الْمَرْأَةُ بِوَلَدٍ وَاحِدٍ»: ئايال بىر بالا بىلەن كۇپايىلەندى.

غَنِيَ عَنِ الشَّيْءِ: بىھاجەت بولدى.

غَنِيَ يَغْنَى غِنًى الرَّجُلُ: ئۆيلەندى، توي قىلدى.

غَنِيَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال نازىنىن بولدى.

غِنًى: بايلىق.

لاَ غِنًى لَهُ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن ھېچكىم باش تارتالمايدۇ.

«نَحْنُ فِي غِنًى عَنْ مُنَاقَشَةِ هَذِهِ الْأُمُورِ»: مۇنداق ئىشلارنى تالاش-تارتىش قىلىشتىن بىز بىزار.

غُنْيَانٌ / غُنْيَةٌ / غنية: بايلىق، بىھاجەتلىك؛ زورۇر.

غَنِيمَةٌ ج غَنَائِمُ: ئولجا، غەنىيمەت، ھەربىي ئولجا؛ مەنپەئەت.

غَنِيمَةٌ بَارِدَةٌ: ھارام بايلىق، ھارام پايدا.

رَضِيَ مِنَ الْغَنِيمَةِ بِالإِيَابِ: مەقسىتىگە يېتەلمەي قايتتى.

غَنِيٌّ ج أَغْنِيَاءُ: باي، پۇلدار.

غَنِيٌّ عَنِ الْبَيَانِ: ئۆز-ئۆزىدىن مەلۇم، چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز.

اَلْغَنِيّ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ئاللاھ ھەممىدىن بىھاجەت، دېگەن مەنىدە.

﴿وَاللهُ الغَنِيّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ (سىلەرنىڭ مال-مۈلكۈڭلاردىن) بىھاجەتتۇر. سىلەر بولساڭلار (ئاللاھقا) موھتاجسىلەر.

«أَرْضُنَا غَنِيَّةٌ بِالثَّرَوَاتِ الْمَعْدَنِيَّةِ»: بىزنىڭ زېمىنىمىز مول كان بايلىقلىرىغا ئىگە.

غَهِبَ يَغْهَبُ غَهَبًا عَنْهُ: ئۇنىڭدىن غايىپ بولدى، بىپەرۋالىق قىلدى، سەل قارىدى، ئۇنتۇپ قالدى.

غَهَبٌ: سەل قاراش.

غُوَاثٌ: ياردەم، ئىئانە.

غَوَايَةٌ: ئازغۇنلۇق، خاتالىق.

غَوْثٌ: ياردەم، ئىئانە، قۇتقۇزۇش.

اَلْغَوْثُ: سىمسىز ئاپپارات بىلەن قۇتقۇزۇشنى تەلەپ قىلىش سىگنالى.

وَاغَوْثَاهُ: ۋايجان، قۇتقۇزۇڭلار، داد-پەرياد.

وكَالَةُ غَوْثِ اللاَّجِئِينَ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا قاراشلىق مۇساپىرلارغا ياردەم بېرىش ۋاكالەتخانىسى.

غَوْرٌ ج أَغْوَارٌ وَ غِيرَانٌ: تېگى، ئاستى، تېگى-تەكتى، چوڭقۇر، چوڭقۇرلۇق، تېرەن.

غَوْرُ الأَرَاضِي: يەر ئاستى، يەرنىڭ ئىچكى قىسمى.

بَعِيدُ الْغَوْرِ: بەك چوڭقۇر، يىراقنى كۆرەمەك.

قَرِيبُ الْغَوْرِ: تېيىز.

قَتَلَهُ غَوْرًا: ئۇنى يوشۇرۇن ئۆلتۈردى.

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ﴾ «قۇرئان»: (ئۇلارغا): «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ (سۈيۈڭلار يەر ئاستىغا) سىڭىپ كەتسە، سىلەرگە كىم ئېقىن سۇ كەلتۈرۈپ بېرىدۇ»، دېگىن.

سَبَرَ غَوْرَهُ: ئۇنى سىناپ كۆردى، ئۇنىڭ ماھىيىتىنى تونۇدى.

أَغْوَارُ الظَّلاَمِ: زۇلمەت قاراڭغۇلۇق.

إِنْتَقَلَ مِنَ الْجَبَلِ إِلَى الأَغْوَارِ: تاغدىن پەسكە يۆتكەلدى.

رَسَبَ فِي غَوْرِ الإِنَاءِ: قاچىنىڭ تېگىدە تىنىپ قالدى.

غَوْرَةٌ: چۈشلۈك ئۇيقۇ.

اَلْغَوْرَةُ: قۇياش.

غُورِيلاّ ج غُورِيلاَّتٌ: ئورانگۇتان، گورىللا مايمۇن.

غَوْصٌ: سۇغا چۆكمەك، سۇغا شۇڭغۇماق.

جِهَازُ الْغَوْصِ: غەۋۋاسلىق ئۈسكۈنىلىرى.

غَوْطٌ وَ غَوْطَةٌ ج غُوطٌ وَ غِيَاطٌ وَ غِيطَانٌ: ئويمان يەر، چوڭقۇرلۇق، ئازگال.

غُوطٌ: چوڭقۇرلۇق، چوڭقۇرلۇق دەرىجىسى.

غُوطَةٌ ج غُوطَاتٌ: تۆسۈملۈكلەر باغچىسى، بوستانلىق.

غَوْغَاءُ: پەسكەش، رەزىل، كاللا كېسەر، جەمئىيەت داشقاللىرى.

غَوْلٌ: باش ئاغرىقى؛ مەستلىك؛ يىراق چۆللۈك، مۇشەققەت، قىيىنچىلىق.

﴿لاَ فِيهَا غَوْلٌ وَلاَ هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭدا مەست قىلىدىغان نەرسە يوق، ئۇلار ئۇنى ئىچىش بىلەن مەست بولمايدۇ.

غُوْلٌ ج أَغْوَالٌ وَ غِيلاَنٌ: ئىسمى بار جىسمى يوق قورقۇنچلۇق مەۋھۇم بىر قۇش.

غُولَةٌ چىشى ئورانگۇتان.

غَوَّاصٌ ج غَوَّاصُونَ: غەۋۋاس، دېڭىزغا چۆككۈچى.

﴿وَالشَّيَاطِيْنَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَّغَوَّاصٍ﴾ ‹قرآن›: سۇلايمانغا (كاتتا بىنالارنى سالالايدىغان) قۇرغۇچى ۋە (دېڭىزغا چۆكۈپ، ئۈنچە ـ مارجانلارنى ئېلىپ چىقالايدىغان) غەۋۋاس شەيتانلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق.

«أَخْرَجَ الْغَوَّاصُونَ بَعْضَ مُحْتَوَيَاتِ السَّفِيْنَةِ الْغَارِقَةِ»: غەۋۋاسلار چۆكۈپ كەتكەن كېمىنىڭ بەزى نەرسىلىرىنى تېپىپ چىقتى.

غَوَّاصَةٌ ج غَوَّاصَاتٌ: سۇ ئاستى پاراخوتى.

«أَغْرَقَتْ غَوَّاصَاتُ الْعَدُوِّ سُفُنَهُمُ التِّجَارِيَّةَ»: دۈشمەننىڭ ھەربىي پاراخوتلىرى ئۇلارنىڭ سودا كېمىلىرىنى سۇغا چۆكۈرۈۋەتتى.

غَوَّرَ يُغَوِّرُ تَغْوِيرًا الْمَاءُ: سۇ سىڭىپ كەتتى، چوڭقۇرلاپ كەتتى.

غَوَّصَ يُغَوِّصُ تَغْوِيْصًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چۆكتۈردى، سۇغا پاتۇردى.

غَوَّطَ يُغَوِّطُ تَغْوِيطًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى چوڭقۇر كولىدى.

غَوَّى يُغَوِّي تَغْوِيَةً الرَّجُلَ: كىشىنى ئازدۇردى، يولدىن چىقاردى، قايمۇقتۇردى.

غَوَّى اللَّبَنَ: سۈتنى قېتىق ئۇيۇتتى.

غَوَى يَغْوِي غَيًّا الرَّجُلُ: ئازدى، گۇمراھ بولدى.

﴿وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى﴾ ‹قرآن›: ئادەم پەرۋەردىگارىنىڭ (ئەمرىگە) خىلاپلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئازدى.

غَوَى الشَّيْطَانُ فُلاَنًا: پالاننى شەيتان ئازدۇردى.

غَوِيَ يَغْوَى غَوَايَةً: ئازدى، گۇمراھ بولدى، ھالاك بولدى.

غَوٍ: ئازغۇچى، نەپسى ـ خاھىشىغا بېرىلگۈچى.

غُوَيْثٌ: قۇتقۇزۇش بۇيۇمى.

غُوَيْطٌ: چوڭقۇر.

بِئْرٌ غُوَيْطَةٌ: چوڭقۇر قۇدۇق.

غَوِيٌّ ج أَغْوِيَاءُ م غَوِيَّةٌ ج غَوِيَّاتٌ: ئازغۇچى، قايمۇققۇچى، نەپسى ـ خاھىشىغا بېرىلگۈچى.

﴿قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِيْنٌ﴾ ‹قرآن›: مۇسا ئۇنىڭغا: «سەن ھەقىقەتەن ئاشكارا گۇمراھ ئىكەنسەن»، دېدى.

غَيْبٌ ج غِيَابٌ وَ غُيُوبٌ: غەيب، غايىب، يوشۇرۇن، سەزگۈ ئەزا بىلەن سەزگىلى بولمايدىغان.

سَمِعْتُ صَوْتًا مِنْ وَرَاءِ الْغَيْبِ: غايىبتىن بىر ئاۋاز ئاڭلىدىم.

عَالِمُ الْغَيْبِ: غەيبنى بىلگۈچى.

عَالَمُ الْغَيْبِ: غەيب دۇنيا، ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

عَلاَّمُ الْغُيُوبِ: غەيبنى بىلگۈچى ئاللاھ.

غَيْبًا: يادلاپ، ياد ئېتىپ.

غَيْبًا وَ مَشْهَدًا: ئارقىسىدا ۋە ئالدىدا.

عَنْ ظَهْرِ غَيْبٍ: يادقا.

غِيَابٌ: قاتناشماسلىق، هازىر بولماسلىق.

غَيَابَةٌ ج غَيَابَاتٌ: كۆل نىۋرى؛ چوڭقۇرلۇق، قۇدۇقنىڭ تېگى.

﴿وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ﴾ «قرآن»: ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىڭلار.

غِيَابِيٌّ: بىۋاسىتە قاتناشمىغان، سىرتقى.

حكمٌ غِيَابِيٌّ: سىرتتىن چىقىرىلغان ھۆكۈم.

غِيَارٌ: ئۆزگەرتمەك، ئالماشتۇرماق، زاپچاس.

قِطْعَةُ غِيَارٍ: زاپچاسلار.

غِيَاثٌ: قۇتقۇزۇش بۇيۇمى.

غِيَاصَةٌ: غەۋۋاسلىق، غەۋۋاسلىق كەسپى.

غَيْبَةٌ: قاتناشماسلىق، كەلمەسلىك، ھازىر بولماسلىق، قەبرە، ئۇيمان يەر.

غِيْبَةٌ غەيۋەت.

«كَمْ مِنْ مَرَّةٍ نَهَيْتُكَ عَنْ غِيبَةِ النَّاسِ»: كىشىلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشتىن سېنى كۆپ قېتىم توستۇم.

غَيْبُوبَةٌ: ھوشسىزلىق، ھوشىنى يوقاتماق.

صَحَا مِنْ غَيْبُوبَتِهِ: ھوشىغا كەلدى.

غَيْبِيٌّ: مېتافىزىكىلىق.

غَيْثٌ ج غُيُوثٌ وَ أَغْيَاثٌ: يامغۇر.

نَزَلَ الْغَيْثُ فَنَبَتَ الْعشْبُ: يامغۇر يېغىپ، ئوت-چۆپلەر ئۈنۈپ كەتتى.

﴿وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا﴾ «قرآن»: ئۇلار (يامغۇرنىڭ يېغىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن)، ئاللاھ يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ.

غَيِدَ يَغْيَدُ غَيَدًا: ئېرغاڭلىدى.

غَيِدَتِ الْفَتَاةُ فِي مَشْيَتِهَا: قىز ئېرغاڭلاپ ماڭدى.

غَيَدٌ: يۇمشاقلىق، سىلىقلىق؛ زىلۋا.

غَيْدَاءُ ج غِيدٌ: نازىنىن، غۇنچە بوي ئايال.

غَيْرٌ: باشقىسى، غەيرىي، ئەمەس، ياق، يوق، بۆلەك، سىرت.

غَيْرُ صَافٍ پاكىز ئەمەس.

غَيْرُ مَشْرُوعٍ: ئۇيغۇن ئەمەس، قانۇنسىز.

عَلَى غَيْرِ الْعَادَةِ: غەيرىي، باشقىچە.

غَيْرُ مُفِيدٍ: پايدىسىز.

غَيْرُ رَسْمِيٍّ: غەيرىي رەسمىي.

﴿فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَاعَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ﴾ «قرآن»: كىمكى ئۆز ئىختىيارىچە ئەمەس، ئىلاجسىزلىقتىن ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

عَلَى غَيْرِ أَسَاسٍ: ئاساسسىز.

غَيْرَ أَنَّ: لېكىن، بىراق، ئەمما، شۇنداق بولسىمۇ، يەنىلا.

إِلَى غَيْرِ رَجْعَةٍ: بارسا كەلمەسكە كەتمەك.

جَاءَ الطُّلَّابُ غَيْرَ مُحَمَّدٍ: مۇھەممەدتىن باشقا ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

غَيْرُ وَاحِدٍ: پەقەت بىرلا.

كَلَامُكَ غَيْرُ مَفْهُومٍ: سۆزۈڭ چۈشىنىكسىز.

غَيْرُ مَأْلُوفٍ: يات، يېگانە.

فِي غَيْرِ الْكُلْفَةِ: بەھۇزۇر، ئەركىن، ئىختىيارى، بىمالال، تەبىئىي.

الْغَيَرُ ج أَغْيَارٌ: زاماننىڭ ئۆزگىرىشچان ۋەقەلىكلىرى.

غَيْرَانُ م غَيَارَى: كۈنلەمچى؛ قىزغىن؛ ۋىجدانلىق، غەيرەتلىك.

«نَدْعُو جَمِيعَ الْغَيَارَى عَلَى مَصْلَحَةِ الْوَطَنِ لِصَدِّ الْمُعْتَدِينَ»: ۋەتەننىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن بارلىق ۋىجدانلىق كىشىلەرنى تاجاۋۇزچىلارنى توسۇشقا چاقىرىمىز.

غِيْرَةٌ: كۈنلەش، قوروش؛ قىزغىنلىق، غەيرەت.

أَحْرَقَتِ الْغِيْرَةُ صَدْرَهُ: كۈنلەش ئۇنىڭ يۈرىكىنى

ئۆرتىدى.

غِيرَةٌ ج غِيَرٌ: ئۆزگەرتمەك، ئىسلاھ قىلماق.

غَيْرِيٌّ: خالىس، ئادىل، ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلىمەيدىغان.

غَيْرِيَّةٌ: خالىس، ئادىل، ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلىمەيدىغان.

غَيْسَرٌ ج غَيَاسِرُ: قەرەللىك ئارشاڭ.

غَيْضٌ: ئاز، ئازغىنە؛ چۇشۇپ كەتكەن ھامىلە.

أَعْطَاهُ غَيْضًا مِنْ فَيْضٍ: ئۇنىڭغا جىق نەرسىدىن ئازراق بەردى.

غَيْضَةٌ ج غِيَاضٌ: ئورمانلىق، توقايلىق.

غَيْطٌ. غَيْطَانٌ: ئېتىز؛ باغ، بوستان، ئېكىنزار.

غَيْطَانِيٌّ: يەر ئىگىسى، باغۋەن.

غَيْظٌ: غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق.

﴿عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار سىلەرگە بولغان ئاچچىقىدىن بارماقلىرىنى چىشلەيدۇ.

غَيْلٌ ج أَغْيَالٌ وَ غُيُولٌ: ھامىلىدار ئايالنىڭ سۈتى، ئېقىن سۇ، بۇلاق سۈيى.

أُمّ غِيْلَانٍ: ئەرەب يىلىمى دەرىخى.

غِيْلَةٌ: مەككارلىق، ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق.

مَاتَ غِيْلَةً: زىيانكەشلىك بىلەن ئۆلدى.

قُتِلَ غِيْلَةً: ئۇ قەستلەپ ئۆلتۈرۈلدى.

غَيْلَمٌ ج غَيَالِمُ: ئەركەك تاشپاقا؛ قۇدۇقتىكى سۇ كۆزى؛ بىراۋ، بىركىم.

مَا بِالدَّارِ غَيْلَمٌ: ھويلىدا ھېچكىم يوق.

غَيْمٌ ج غُيُومٌ: بۇلۇت، قارا بۇلۇت.

«اِنْقَشَعَتِ الْغُيُومُ وَصَفَتِ السَّمَاءُ»: بۇلۇتلار تارقاپ، ئاسمان سۈزۈلدى.

تَلَبَّدَتِ السَّمَاءُ بِالْغُيُومِ: ئاسماننى بۇلۇت قاپلاپ كەتتى.

غَيْمَانٌ م غَيْمَى: ئۇسسۇز، چاڭقىغان.

غَيْهَبٌ ج غَيَاهِبُ: قاراڭغۇ، زۇلمەت.

«أَلْقَى بِهِمْ فِي غَيَاهِبِ السِّجُونِ»: ئۇلارنى قاراڭغۇ زىندانغا تاشلىدى.

غَيُورٌ: كۈنلەمچى؛ قىزغىن، غەيرەتلىك، قورۇغۇچى.

«كَانَ غَيُورًا فَلَمْ تَسْتَطِعْ زَوْجَتُهُ الْعَيْشَ مَعَهُ»: ئۇنىڭ كۈنلەمچىلىكىدىن ئايالى ئۇنىڭ بىلەن ئۆتۈشكە مۇمكىن بولمىدى.

غَيَّا يُغَيِّي تَغْيِيَةً الرَّايَةَ: بايراق قاداىدى.

غَيٌّ: گۇمراھلىق، ئازغۇنلۇق؛ زىيانكارلىق.

﴿قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ﴾ ‹قرآن›: ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى.

تَمَادَى فِي غَيِّهِ: گۇمراھلىقتا ئەزۋەيلەپ كەتتى.

غَيَّانٌ: ئازغۇچى، نەپسى-خاھىشىغا بېرىلگۈچى.

غَيَّبَ يُغَيِّبُ تَغْيِيبًا: يوشۇردى؛ يوشۇرۇندى.

غَيَّبَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يىراقلاشتى.

«لَمْ يُقَدِّرْهُ النَّاسُ إِلَّا بَعْدَ أَنْ غُيِّبَ»: كىشىلەر ئۇنىڭ پەقەت ئۆلگەندىن كېيىنلا قەدرىنى بىلدى.

غَيَّةٌ: خاتا، خاتالىق؛ ئازغۇنلۇق، گۇمراھلىق، ئىشتىياق.

اِبْنُ غَيَّةٍ: نىكاھسىز تۇغۇلغان بالا.

غَيَّرَ يُغَيِّرُ تَغْيِيرًا الشَّيْءَ: ئالماشتۇردى، تېگىشتى؛ ئۆزگەرتتى.

﴿إِنَّ اللهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾ ‹قرآن›: ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگۈچە، ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ.

غَيَّرَ فِكْرَةً: پىكرىنى ئۆزگەرتتى.

غَيَّرَ مَلَابِسَهُ: كىيىملىرىنى يەڭگۈشلىدى.

«غَيَّرَتْهُ غِيَرُ الدَّهْرِ فَأَصْبَحَ إِنْسَانًا آخَرَ»: زاماننىڭ ۋەقەلىرى ئۇنى باشقىچە بىر ئادەمگە ئۆزگەرتىۋەتتى.

غَيَّضَ يُغَيِّضُ تَغْيِيضًا الأَسَدُ: يولـــۋاس ئورمانلىققـا كۆنۈپ كەتتى.

غَيَّضَ فُلَانٌ الثَّمَنَ: باھانى چۈشۈردى.

غَيَّضَ دَمْعَهُ: يىشىنى توختاتتى.

غَيَّظَ يُغَيِّظُ تَغْيِيظًا: ئۇنـىـڭ ئـاچچىقىنى كەلتۈردى، ئۇغىسىنى قايناتتى.

غَيَّمَ يُغَيِّمُ تَغْيِيمًا السَّمَاءُ: ئاسمان بۇلۇتلـۇق بولـدى، ھاۋا تۇتۇق بولدى.

ف

ف (الفاء): ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 20 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «80»نى كۆرسىتىدۇ.

ف: ئىسىم ياكى پېئىل بىلەن بىر قاتاردا كېلىدىغان باغلىغۇچى بولۇپ، ئىلگىرىكى ۋە ئاخىرىدىكى باغلىغۇچىلىق تەرتىپىنى بىلدۈرۈپ، ئۇيغۇر تىلىدا «لا»، «يەنە»، «شۇنىڭ بىلەن»، «ئاندىن كېيىن» دېگەنگە ئوخشاش مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن، يَوْمًا فَيَوْمًا: كۈندىن ـ كۈنگە، كۈنسايىن، سَنَةً فَسَنَةً: يىلمۇيىل.

«كَتَبَ مَكْتُوبًا فَأَرْسَلَهُ»: ئۇ خەت يېزىپلا سېلىۋەتتى.

«جَاءَ زَيْدٌ فَعَمْرٌو»: زەيدتىن كېيىن ئەمر كەلدى.

فَاءَ يَفِيءُ فَيْئًا: قايتتى، ياندى.

فَاءَ إِلَى سَكِينَتِهِ: تىنچلاندى، خاتىرجەم بولدى.

فَاءَ الْغَنِيمَةَ: غەنىيمەت ئالدى، ئولجا ئالدى.

﴿فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللهِ﴾ ‹قرآن›: تاجاۋۇز قىلغۇچى تاكى ئاللاھنىڭ ھۆكۈمىگە قايتقانغا قەدەر ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇڭلار.

فَاءَ الظِّلُّ: سايە يۆتكەلدى، ئالماشتى.

فَاءَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ سايە تاشلىدى.

فَاتَ يَفُوتُ فَوْتًا وَ فَوَاتًا الْأَمْرُ: ئىشنىڭ ۋاقتى ئۆتتى، تۈگىدى.

﴿فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَى مَافَاتَكُمْ﴾ ‹قرآن›: قولۇڭلاردىن كەتكەن نەرسىگە قايغۇرماسلىقىڭلار ئۈچۈن ئاللاھ سىلەرگە غەم ئۈستىگە غەم بەردى (يەنى، سىلەرنى غەنىيمەتتىن مەھرۇم قىلغاننىڭ ئۈستىگە مەغلۇبىيەت بىلەن جازالىدى).

فَاتَهُ الْفُرْصَةُ: پۇرسەت قولدىن كەتتى.

فَاتَهُ قِطَارُ الزَّوَاجِ: تويى قىلىش ۋاقتى ئۆتۈپ كەتتى.

كَادَ الْقِطَارُ يَفُوتُنِي: پويىزغا ئۈلگۈرەلمىگىلى تاس قالدىم.

فَائِجٌ ج فَوَائِجُ: بوغاز تۆگە.

فَاتَحَ يُفَاتِحُ مُفَاتَحَةً: سۆزلەشتى، ئاۋۋال ئېغىز ئاچتى.

«سَأُفَاتِحُ الْمُدِيرَ فِي شَأْنِ تَرْقِيَتِكَ»: سېنى ئۆستۈرۈش توغرىسىدا مۇدىر بىلەن سۆزلەشمەكچىمەن.

فَاتِحٌ ج فَتَحَةٌ وَ فَاتِحُونَ: ئاچقۇچى؛ قوماندان؛ باشلىغۇچى؛ كەشىپ قىلغۇچى.

فَاتِحُ الْبُلْدَانِ: غالىب، يەڭگۈچى، ئازاد قىلغۇچى.

﴿رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىمىز! بىز بىلەن قوۋمىمىزنىڭ ئارىسىدا ھەق ھۆكۈم چىقارغىن. سەن ھۆكۈم چىقارغۇچىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇرسەن.

فَاتِحٌ ج فَوَاتِحُ: ئوچۇق.

لَوْنٌ فَاتِحٌ: ئوچۇق رەڭ.

لَا أُحِبُّ اللَّوْنَ الْفَاتِحَ: ئوچۇق رەڭنى ياقتۇرمايمەن.

فَاتِحَةٌ ج فَوَاتِحُ: ئەۋۋەلى، دەسلىپى، باشلىنىشى.

فَاتِحَةُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مۇقەددىمىسى.

الْفَاتِحَةُ: سۈرە فاتىھە.

فَاتِرٌ: يىلمان، مۆتىدىل.

مَاءٌ فَاتِرٌ: ئىلمان سۇ.

فَاتِرُ الْهِمَّةِ: چۈشكۈن، روھسىز.

«لَقَدْ كَانَ الْيَوْمُ فَاتِرَ الْهِمَّةِ جِدًّا وَ هَذَا بِسَبَبِ مَرَضِهِ»: بۈگۈن ئۇ ناھايىتى روھسىزلىنىپ كېتىپتۇ، بۇ ئۇنىڭ كېسەللىك سەۋەبىدىندۇر.

فَاتِكٌ ج فُتَّاكٌ: قاتىل، ئادەم ئۆلتۈرگۈچى؛ جۈرئەتلىك، سۇيىقەست قىلغۇچى.

فَاتِنٌ: قايمۇقتۇرۇپ قالغۇچى، گاڭگىراپ قالغۇچى؛ ئازدۇرغۇچى.

﴿مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ﴾ «قرآن»: سىلەر ... كىشىدىن باشقا ھېچ ئادەمنى ئازدۇرالمايسىلەر.

فَاتُورٌ: ئىلمان، مۆتىدىل.

فَاتُورَةٌ ج فَاتُورَاتٌ: ئىسچوت؛ مىسال، نۇسخا، ئۆلگە، مال تىزىملىكى.

فَاتُورَةُ الْحِسَابِ: ئۆلگە، تالون.

فَاتُورَةٌ صُورِيَّةٌ: بېۋۇژېت، خام چوت، ھېسابات تالونى.

«طَالَبَ الْبَائِعَ بِفَاتُورَةِ الْبِضَاعَةِ»: خېرىدار مالنىڭ تالونىنى تەلەپ قىلدى.

فَاتِيكَانُ: ۋاتىكان (جاي نامى).

فَاثُورٌ ج فَوَاثِيرُ: مەرمەر ئۈستەل.

فَاجَ يَفُوجُ فَوْجًا الْمِسْكُ: ئىپار پۇرىقى تارالدى.

فَاجَ النَّهَارُ: كۈندۈز سوغۇق بولدى، سوۋۇدى.

فَاجَ يَفِيجُ فَيْجًا: تارالدى، تارقىدى، يامرىدى، تەپتى.

«فَاجَتِ الدَّابَّةُ بِرِجْلَيْهَا»: ئۇلاغ ئىككى پۇتى بىلەن تەپتى.

فَاجَأَ يُفَاجِأُ مُفَاجَأَةً: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى، تۇيۇقسىز كەلدى.

«لَمْ يُفَاجِئْنِي إِنْتِصَارُهُ عَلَى خَصْمِهِ»: ئۇنىڭ دۈشمىنى ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشى ماڭا تاسادىپىيلىق تۇيۇلمىدى.

فَاجِئٌ: كۈتۈلمىگەن، ئويلانمىغان، تاسادىپىيلىق.

فَاجَرَ يُفَاجِرُ فِجَارًا وَ مُفَاجَرَةً الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن بۇزۇقچىلىق قىلدى.

فَاجِرٌ ج فَجَرَةٌ وَ فَاجِرُونَ وَ فُجَّارٌ: زىناخور، پاھىشىۋاز، پاسىق، گۇناھكار.

﴿أُولَائِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ﴾ «قرآن»: بۇلار بولسا كاپىرلاردۇر، فاجىرلاردۇر.

فَاجِرَةٌ: بۇزۇق ئايال، پاھىشە.

يَمِينٌ فَاجِرَةٌ: يالغان قەسەم.

فَاجِعٌ: كىشىنى ئازابلىغۇچى، رەنجىتكۈچى، دەرد ـ ئەلەمگە سالغۇچى؛ ھەسرەت چەكتۈرگۈچى.

فَاجِعَةٌ ج فَوَاجِعُ: تراگېدىيە، پاجىئە، بالا ـ قازا، ئاپەت، مۇسىبەت.

فَاجِعَةُ الطَّائِرَةِ: ئايروپىلان ھادىسىسى.

«كَانَ مَوْتُ رَئِيسٍ فَاجِعَةً كَبِيرَةً لِلْأُمَّةِ»: رەئىسنىڭ ئۆلۈشى مىللەت ئۈچۈن پاجىئە بولدى.

فَاحَ يَفُوحُ فَوْحًا وَ فُؤُوحًا وَ فَوَحَانًا الْمِسْكُ: ئىپار خۇش پۇراق چاچتى.

فَاحَتِ الرَّائِحَةُ: پۇراق تارقالدى.

فَاحَتِ الْقِدْرُ: قازان قايىنىدى.

«فَاحَتْ مِنْهُ رَائِحَةُ الْخَمْرِ»: ھاراقنىڭ پۇرىقى كەلدى.

فَاحَ يَفِيحُ فَيْحًا وَ فَيَحَانًا الْحَرُّ: ئىسسىق قايناپ كەتتى، قىزىپ كەتتى.

فَاحَتِ الرَّائِحَةُ: خۇش پۇراق تارقالدى.

فَاحِشٌ: ھەددىدىن ئاشقان؛ بىمەنە؛ يامان، سەت.

قَوْلٌ فَاحِشٌ: سەت گەپ.

ذَنْبٌ فَاحِشٌ: قاتتىق گۇناھ.

خَطَأٌ فَاحِشٌ: چوڭ خاتالىق.

«إِنَّ اللهَ يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيَّ» «حديث»: شۈبھىسىزكى، ئاللاھتائالا يامان سۆز قىلغۇچى، سۆرەن سالغۇچى ئادەمنى يامان كۆرىدۇ.

ثَرَاءٌ فَاحِشٌ: چوڭ بايلىق.

غَلَاءٌ فَاحِشٌ: ھەددىدىن ئارتۇق قىممەتچىلىك.

فَاحِشَةٌ ج فَوَاحِشُ: پاھىشە ئايال، بۇزۇق ئايال؛ ئېغىر گۇناھ، يامان ئىش؛ زىنا.

﴿حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىم يامان ئىشلارنى ھارام قىلدى.

فَاحَصَ يُفَاحِصُ مُفَاحَصَةً: بىر-بىرىنىڭ ئەيىبىنى ئېچىشتى.

فَاحِصٌ: تەكشۈرگۈچى.

فَاحِصُ حِسَابَاتٍ: ھېسابات تەكشۈرگۈچى.

فَاحِمٌ: قارا.

شَعْرٌ فَاحِمٌ: قاپقارا چاچ.

أَسْوَدُ فَاحِمٌ: قاپقارا.

فَاخَ يَفُوخُ فَوْخًا وَ فَوَخَانًا الرَّجُلُ: يەل قويۇۋەتتى.

فَاخَتِ الرِّيحُ: شامال گۈركىرەپ چىقتى.

فَاخَ يَفِيخُ فَيْخًا وَ فَيَخَانًا الرَّجُلُ: يەل قويۇۋەتتى، ئوسۇردى.

فَاخِتَةٌ ج فَوَاخِتُ: پاختەك.

فَاخَرَ يُفَاخِرُ مُفَاخَرَةً وَ فِخَارًا غَيْرَهُ: شان-شەرەپنى قولغا كەلتۈردى، پەخرى قىلىشتى.

فَاخِرٌ: پەخىرلەنگۈچى؛ پەخرى قىلغۇچى؛ ئېسىل، ياخشى، مۇنەۋۋەر، ئالىي دەرىجىلىك.

الْقِطَارُ الْفَاخِرُ: زىننەتلىك پويىز.

ثَوْبٌ فَاخِرٌ: ھەشەمەتلىك كىيىم.

فُنْدُقٌ فَاخِرٌ: ھەشەمەتلىك مېھمانخانا.

هَدِيَّةٌ فَاخِرَةٌ: قىممەتلىك سوۋغا.

وَلِيْمَةٌ فَاخِرَةٌ: ئېسىل زىياپەت.

فَاخُورَةٌ ج فَوَاخِيرُ: ساپال بۇيۇملار زاۋۇتى.

«جَمِيْعُ هَذِهِ الْأَوَانِي الْجَمِيْلَةِ صُنِعَتْ فِي هَذِهِ الْفَاخُورَةِ»: بۇ چىرايلىق قاچا-قۇچىلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ ساپال بۇيۇملار زاۋۇتىدا ياسالغان.

فَادَ يَفُودُ فَوْدًا: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

فَادَ الْمَالُ لِفُلَانٍ: مال پالانىغا مۇقىملاشتى.

فَادَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى نەرسىگە ئارىلاشتۇردى.

فَادَ يَفِيْدُ فَيْدًا الرَّجُلُ: غادايدى، گەدەيدى، مەغرۇرلاندى.

فَادَ لَهُ فَائِدَةً: پايدا ئالدى، پايدىغا ئېرىشتى.

فَادَ الْمَالُ لِفُلَانٍ: مال پالانىغا مۇقىملاشتى.

فَادِحٌ: قىيىن، ئېغىر، ھەددىدىن ئارتۇق.

فَادِحَةٌ ج فَوَادِحُ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، ھادىسە، بالا-قازا.

«لَمْ يَأْتِ يَوْمٌ لَنَا لَمْ نُلْقِ فَادِحَةً وَمَا مَضَتْ لَيْلَةٌ فِيْهَا اسْتِرَاحَاتٌ»: بىزنىڭ كۈنلىرىمىز دېگۈدەك پاجىئە ئىچىدە ئۆتتى. بىرەر كېچىنىمۇ ئارامدا ئۆتكۈزۈپ باقمىدۇق.

خَسَارَةٌ فَادِحَةٌ: ئېغىر زىيان.

مَطَالِبُ فَادِحَةٌ: جىددىي تەلەپ.

«إِنَّ وَفَاتَهُ لَخَاسِرَةٌ فَادِحَةٌ لَاتُعَوَّضُ»: ئۇنىڭ ۋاپاتى تولدۇرغىلى بولمايدىغان زور يوقىتىشتۇر.

فَادِرٌ ج فُدْرٌ وَ فَوَادِرُ: سىۋۇپ قالغان پىششىق گۆش.

فَادِمٌ ج فَوَادِمُ: تىك سىزىق؛ ئاسما.

فَادِنٌ ج فَوَادِنُ: تىك سىزىق؛ ئاسما.

فَادَى يُفَادِي مُفَادَاةً وَ فِدَاءً الْأَسِيْرَ: تۆلەم بېرىپ ئەسىرنى قۇتقۇزۇۋالدى.

﴿وَإِنْ يَأْتِيْكُمْ آسَارَى تُفَادُوهُمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئەسىر چۈشۈپ كەلسە، فىدىيە بېرىپ

قوتقۇزۇۋالسىلەر.

فَادِي (الفادي): پىديە بېرىپ قايتۇرۇۋالغۇچى.

فَارَ يَفُورُ فَوْرًا وَ فَوَرَانًا وَ فُؤُورًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.

فَارَتِ الْقِدْرُ: قازان قايناپ تاشتى.

فَارَ غَضَبُهُ: ئوغسى قايندى، غەزىپى تاشتى.

فَارَتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجاپ كۆيدى.

﴿حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَ فَارَ التَّنُّورُ﴾ «قرآن»: (توپان بالاسى توغرىسىدىكى) بۇيرۇقىمىز يېتىپ كەلگەن ۋە يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا.

فَارَ الْعِرْقُ: تومۇر كۆپۈپ قالدى.

فَأْرٌ ـ فَأْرَةٌ: چاشقان.

فَأْرُ الْخَيْلِ: ئاغمخان.

فَأْرُ الْغَيْطِ: دالا چاشقىنى، قارىغۇ چاشقان.

لَعِبَ الْفَأْرُ فِي عُبِّهِ: گۇمانلاندى، شەك كەلتۈردى.

فَارَّ يُفَارُّ مُفَارَّةً: بىر-بىرىنى تەكشۈرۈشتى.

فَارٌّ: قاچقۇچى، قېچىپ كەتكۈچى، قاچقۇن.

فَارِسٌ: ئىرانلىق.

فَارِسٌ ج فُرْسَانٌ وَ فَوَارِسُ: ئاتلىق؛ ئات ئىگىسى، چەۋەنداز.

«دَرَّبَهُ أَبُوهُ مُنْذُ صِغَرِهِ عَلَى رُكُوبِ الْخَيْلِ فَأَصْبَحَ فَارِسًا مَاهِرًا»: ئاتىسى ئۇنى كىچىكىدىن باشلاپ ئات مىنىشنى ئۆگەتتۈۋىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ چەۋەندازغا ئايلاندى.

فَارِسِيٌّ: ئىرانىلىك، ئىرانلىق؛ ئوتقا چوقۇنغۇچى، ئاتەشپەرەس.

فَارِسِيَّةٌ: پارسچە.

اللُّغَةُ الْفَارِسِيَّةُ: پارس تىلى.

فَارِضٌ: قەدىمىي، كونا، يەرائىز ئىلمىغا ماھىر ئادەم؛ چوڭ، توم.

بَقَرَةٌ فَارِضٌ: قېرى كالا.

﴿إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ﴾ «قرآن»: ئۇ كالا قېرى ئەمەس.

فَارِضَةٌ ج فَارِضَاتٌ وَ فَوَارِضُ: قېرى تۆگە.

فَارَطَ يُفَارِطُ مُفَارَطَةً وَ فِرَاطًا: ئىلگىرىلىدى، ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

فَارِطٌ ج فُرَّاطٌ: ئۆتۈپ كەتكەن، ئىلگىرى.

الْأُسْبُوعُ الْفَارِطُ: ئۆتكەن ھەپتە.

السَّنَةُ الْفَارِطَةُ: ئالدىنقى يىلى.

فَارِعٌ: ئېگىز، ئۇزۇن.

فَارِعُ الْجِسْمِ: ئۇزۇنتۇرا، ئېگىز بوي.

فَارِعُ الْقَامَةِ: قامەتلىك.

فَارِغٌ: بوش، قۇرۇق، بىكار.

كَلَامٌ فَارِغٌ: قۇرۇق گەپ، بىكار گەپ.

إِنْتَظَرَ بِفَارِغِ الصَّبْرِ: تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتى.

إِنَاءٌ فَارِغٌ: قۇرۇق قاچا.

مَكَانٌ فَارِغٌ: بوش ئورۇن.

﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَى فَارِغًا﴾ «قرآن»: مۇسانىڭ ئانىسى ئەس-ھوشىنى يوقاتتى.

«لَا أُرِيدُ الْاِسْتِمَاعَ إِلَى هَذِهِ الْأَقْوَالِ الْفَارِغَةِ»: بۇ قۇرۇق سۆزلەرنى ئاڭلاشنى خالىمايمەن.

إِمْرَأَةٌ فَارِغَةٌ: تۇل ئايال.

فَارَقَ يُفَارِقُ مُفَارَقَةً وَ فِرَاقًا الرَّجُلُ غَيْرَهُ: كىشى باشقىسىدىن ئايرىلدى، ئاجراپ كەتتى، ياندى.

﴿فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە يېنىشىڭلار ياكى ئۇلار بىلەن چىرايلىقچە ئۈزۈلىشىپ كېتىڭلار.

فَارَقَ الْبَلَدَ: شەھەردىن ئايرىلدى.

فَارِقٌ ج فُرَّاقٌ م فَارِقَةٌ ج فَارِقَاتٌ وَ فَوَارِقُ: ھەق-ناھەقنى پەرق ئەتكۈچى، (بىر ئىشلارنى) ئايرىغۇچى، پارچە بولۇت.

﴿فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا﴾ «قرآن»: (ھەق بىلەن باتىلنىڭ،

هارام بىلەن ھالالنىڭ ئارىسىنى ئايرىغۇچى پەرىشتىلەر بىلەن قەسەمكى...

فَارِكٌ ج فَوَارِكُ: ئېرىگە ئۆچ ئايال، ئېرى بىلەن كۆڭۈلسىز ئايال.

فَارِهٌ ج فُرْهٌ وَ فُرَّهٌ: شوخ، تېتىك، روھلۇق، گۈزەل، چىرايلىق؛ ماھىر، پۇختا.

﴿وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ﴾ ‹قۇرئان›: خۇشال ھالدا تاغلارنى تېشىپ ئۆي ياسامسىلەر.

غُلاَمٌ فَارِهٌ: چىرايلىق بالا.

رَكِبَ دَابَّةً فَارِهَةً: تۇسۇن ئۇلاغنى مىندى.

فَارُوقٌ: خەۋپلىك، قورقۇنچلۇق؛ ھەق-ناھەقنى ئايرىغۇچى؛ قورقۇنچاق.

الْفَارُوقُ: ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ تەخەللۇسى، چۈنكى ئۇ ھەق-ناھەقنى ئايرىيتتى.

فَارُوقَةٌ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

تِرْيَاقٌ فَارُوقِيٌّ: يىلان چاققاندا ئىشلىتىلىدىغان زەھەر قايتۇرۇش دورىسى.

فَازَ يَفُوزُ فَوْزًا بِالْأَمْرِ: يەڭدى، غەلىبە قىلدى، ئېرىشتى، مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

فَازَ مِنَ الْمَكْرُوهِ: يامان ئىشتىن قۇتۇلدى، ئامان قالدى.

﴿وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ ‹قۇرئان›: كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلسا، زور مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولىدۇ.

فَازَ بِجَائِزَةٍ: مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

فَازَ بِالنَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

«أَتَمَنَّى أَنْ تَفُوزُوا فِي الْمُبَارَاتِ»: مۇسابىقىدە سىلەرنىڭ غەلىبە قىلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

فَازُورَةٌ ج فَوَازِيرُ: تېپىشماق، مۇئەممىا.

فَأْسٌ: پالتا.

فَاسِدٌ ج فَاسِدُونَ: بۇزۇق، چىرىك؛ بۇزغۇنچى، ئىناۋەتسىز.

فَاسِدُ الْأَخْلاَقِ: ئەخلاقسىز.

فَاسِقٌ ج فَسَقَةٌ وَ فُسَّاقٌ وَ فَاسِقُونَ فَاسِقَةٌ ج فَاسِقَاتٌ وَ فَوَاسِقُ: فاسىق، گۇناھكار؛ زىناخور؛ گۇمراھ، توغرا يولدىن ئاداشقان، ئازغۇن.

﴿أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لاَ يَسْتَوُونَ﴾ ‹قۇرئان›: مۆمىن ئادەم پاسىق ئادەمگە ئوخشامدۇ؟ ئۇلار (ئاخىرەتلىك ساۋابتا) باراۋەر ئەمەس.

فَاشَ يَفِيشُ فَيْشًا الرَّجُلُ: پەخىرلەندى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

فَاشٍ (الفاشي): تاراپ كەتكۈچى، يېيىلىپ كەتكۈچى.

فَاشِيَةٌ ج فَوَاشٍ: تارىلىپ كەتكەن چارۋا.

فَاشِيٌّ ج فَاشِيُّونَ وَ فَاشِسْتِيٌّ: فاشىست.

فَاصَ يَفِيصُ فَيْصًا مِنَ الْأَمْرِ: ئىشتىن چەتنىدى.

فَاصَلَ يُفَاصِلُ مُفَاصَلَةً: ئايرىلدى، ئاجراشتى.

فَاصَلَ شَرِيكَهُ: شېرىكىدىن ئايرىلىپ كەتتى.

فَاصَلَ الْبَائِعُ فِي الثَّمَنِ: مال ساتقۇچى بىلەن باھا تالاشتى.

فَاصِلٌ: ئايرىغۇچى، كەسكۈچى.

حُكْمٌ فَاصِلٌ: ھەل قىلغۇچ ھۆكۈم، ئاخىرقى ھۆكۈم.

مُبَارَاةٌ فَاصِلَةٌ: ھەل قىلغۇچ مۇسابىقە.

﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ﴾ ‹قۇرئان›: بارچە ھۆكۈم ئاللاھقا خاس، ئاللاھ ھەق ھۆكۈم قىلىدۇ، ئاللاھ ھۆكۈم قىلغۇچىلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

فَاصِلٌ ج فَوَاصِلُ: توسما، توسما تام، پاسىل.

حَائِطٌ فَاصِلٌ: پاسىل تام.

فَاصِلَةٌ ج فَوَاصِلُ: تىنىش بەلگىسى، پەش (،).

فَاصِلَةٌ مَنْقُوطَةٌ: چېكىتلىك پەش.

فَاصِلَةُ السَّجْعِ: قاپىيە، قاپىيىلىك سۆز.

فَاصُولْيَا: سەي پۇرچىقى.

فَاضَ يَفِيضُ فَيْضًا وَ فَيَضَانًا الْمَاءُ: سۇ تېشىپ كەتتى.

«فَيْضُ الدُّمُوعِ عَلَى الْخَدَّيْنِ هَتَّانٌ مِنْ لَوْعَةِ الْحُبِّ قَلْبِي الْيَوْمَ وَلْهَانٌ»: ئىككى مەڭزىمگە تۆكۈلگەن ياشلىرىم قارا يامغۇردەك ئاقماقتا، مۇھەببەت ئوتىدىن قەلبىم تېڭىرقاپ قالدى.

فَاضَ الْعَيْنُ: كۆزدىن ياش ئاقتى.

فَاضَ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقىلىپ كەتتى، يېيىلدى.

﴿تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرىسەن.

«غَادَرْنَا الْمَنْزِلَ قَبْلَ أَنْ يَفِيضَ الْمَاءُ وَ يَغْمُرَهُ»: بىز ئۆيىنى سۇ بېسىپ كېتىشتىن بۇرۇن ئايرىلدۇق.

فَاضَ صَدْرُهُ بِسِرِّهِ: سىرنى يوشۇرۇشقا تاقەت قىلالمىدى.

فَاضَ عَنِ الْحَاجَةِ: ئېھتىياجدىن ئېشىپ قالدى.

فَاضَ يَفِيضُ فَيْضًا وَ فُيُوضًا الرَّجُلُ: كىشى ئۆلدى، ئالەمدىن ئۆتتى.

فَاضَ يَفِيضُ فَيْضًا الْإِنَاءُ: قاچا توشۇپ تېشىپ كەتتى.

فَاضِحٌ: رەسۋا ئىش، كىشىنىڭ يۈزىنى تۆكىدىغان ئىش.

فَاضَلَ يُفَاضِلُ مُفَاضَلَةً وَ فِضَالًا: ئۆز ئارا ئارتۇقچىلىقىنى سېلىشتۇردى.

«فَاضِلْ بَيْنَ الْوَظِيفَتَيْنِ قَبْلَ إِخْتِيَارِ إِحْدَاهُمَا»: ئىككى ۋەزىپىنىڭ بىرىنى تاللاشتىن بۇرۇن ئۇنى سېلىشتۇرۇپ كۆرگىن.

فَاضِلٌ ج فُضَلَاءُ: ئېشىپ قالغان نەرسە، ئېھتىياجدىن ئارتۇق نەرسە؛ پەزىلەتلىك ئادەم؛ ئالىم.

فَاضِلَةٌ ج فَاضِلَاتٌ وَ فَوَاضِلُ: تۆھپە، نەتىجە، ئېسىل پەزىلەت.

فَوَاضِلُ الْمَالِ: يەر-زېمىن، چارۋا قاتارلىقلارنىڭ مەھسۇلاتلىرى.

فَاضٍ (اَلْفَاضِي): كەڭ، ئاشكارا؛ بوش.

فَاطِرٌ: يارائقۇچى، ئىجاد قىلغۇچى، خەلق ئەتكۈچى؛ ئېپتار قىلغۇچى.

﴿الْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ﴾ «قۇرئان»: جىمى ھەمدۇسانا ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز يارائقۇچى ئاللاھقا خاستۇر.

فَاطِسٌ: پاناق بۇرۇن، ياپىلاق بۇرۇن.

فَاطِنٌ: زېرەك، چېچەن، ھوشيار، ئۆتكۈر.

فَاظَ يَفُوظُ فَوْظًا: ئۆلدى.

فَاظَ يَفِيظُ فَيْظًا وَ فَيَظَانًا وَ فُيُوظًا وَ فُيُوظًا وَ فَيْظُوظَةً: ئۆلدى، ۋاپات بولدى، جان ئۈزدى.

فَاعَ يَفُوعُ فَوْعًا الطِّيبُ: خۇش پۇراق تارقالدى.

فَاعَتِ الْحَشَرَاتُ: ھاشارات يامراپ كەتتى.

فَاعِلٌ ج فَعَلَةٌ وَ فَاعِلُونَ: قىلغۇچى، ھەرىكەتلەندۈرگۈچى، ئورۇنلىغۇچى، شۇغۇللانغۇچى، ئىشچى، كۈنلۈكچى، مەدىكار؛ ئاكتىپ، پائال، ئىجابىي.

فَاعِلٌ أَصْلِيٌّ: مۇھىم، ئاساس.

﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَالِكَ غَدًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ﴾ «قۇرئان»: سەن بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولساڭ، «ئەتە ئۇ ئىشنى چوقۇم قىلىمەن»، دېمەي، «خۇدا خالىسا»، دېگەن سۆزنى قوشۇپ دېگىن.

فَاعِلُ خَيْرٍ: ئېھسان قىلغۇچى، خەيرىيەتچى، ئىئانىچى.

«تَبَرَّعَ بِهَذَا الْمَبْلَغِ لِلْأَيْتَامِ فَاعِلُ خَيْرٍ»: خەير-ئېھسان

قىلغۇچى ئادەم يېتىملەرگە بۇ مەبلەغنى ئىئانە قىلدى.

«يُسَاعِدُهُ فِي الزِّرَاعَةِ خَمْسَةُ فَعَلَةٍ»: ئۇنىڭ تېرىقچىلىقىغا بەش ئىشلەمچى ياردەملىشىدۇ.

فَاعِلِيَّةٌ: ئىقتىدار، رول، ئۈنۈم، تەسىر كۈچ؛ نەتىجە.

شَابٌّ يَتَّصِفُ بِالْفَاعِلِيَّةِ: ئىقتىدارلىق ياش.

فَاعٍ ج فُعَاةٌ: غەزەپناك، غەزىپى تاشقان.

فَاعِيَةٌ: سۇخەنچى ئايال.

فَاغِرٌ: بوش ئورۇن.

الْفَاغِرَةُ: كاۋاۋچىن.

وَظِيفَةٌ فَاغِرَةٌ: شتاتتىكى بوش ئورۇن.

فَاغِمٌ: خۇش پۇراق، خۇشبۇي، خۇش پۇراقلىق، مەززىلىك.

فَاغِيَةٌ: خىنە گۈل.

فَاقَ يَفُوقُ فَوْقًا وَ فَوَاقًا الشَّيْءَ: ئۈستۈن بولدى، ئۆزلىدى.

«فَاقَ أَصْحَابَهُ بِالْفَضْلِ وَ الْعِلْمِ»: پەزىلى ۋە ئىلىمدە ھەمراھلىرىدىن ئۈستۈن بولدى.

«فَاقَ أَقْرَانَهُ عِلْمًا وَ ذَكَاءً»: ئىلىم ۋە زېرەكلىكتە تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن بولدى.

«مَقَامُكَ تَقْصُرُ الأَمْدَاحَ عَنْهُ وَسُؤْدَدُكُمْ يَفُوقُ السَّابِقِينَا»: سىلىنىڭ مەرتىۋىلىرىگە مەدھىيە كەملىك قىلىدۇ. سىلىنىڭ شانلىق ئىش ـ ئىزلىرى بۇرۇنقىلارنى بېسىپ چۈشىدۇ.

فَاقَ يَفُوقُ فَوَاقًا الرَّجُلُ: كېكىردى؛ خورەك تارتتى، ھىق تۇتتى.

فَاقَ يَفِيقُ فَيْقًا: ئۆلدى.

فَاقَةٌ: كەمبەغەللىك، نامراتلىق، موھتاجلىق.

«دَفَعَتْهُ الْفَاقَةُ إِلَى السَّرِقَةِ»: موھتاجلىق ئۇنى ئوغرىلىق قىلىشقا ئېلىپ كەلدى.

فَاقِدٌ ج فَاقِدُونَ: يوقىتىپ قويغۇچى، چۈشۈرۈپ قويغۇچى؛ ئېرى ياكى بالىسى ئۆلگەن ئايال.

فَاقِدُ الشُّعُورِ: سېزىمنى يوقاتقۇچى.

فَاقِرَةٌ ج فَوَاقِرُ: بەختسىزلىك، بالا ـ قازا، كۆلپەت.

﴿تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ﴾ ‹قۇرئان›: ئۆزلىرىنىڭ چوڭ مۇشكۈللۈككە دۇچار بولىدىغانلىقىغا ئۇلار جەزمەن ئىشىنىدۇ.

فَاقِعٌ ج فَوَاقِعُ: ساپسېرىق، ئوچۇق سېرىق.

﴿يَقُولُ أَنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ رەڭگى قارىغۇچىلارنى زوقلاندۇرىدىغان ساپسېرىق بولسۇن، دېدى.

فَاكِسٌ: فاكس، ئېلېكترونلۇق ئالاقە.

فَاكَهَ يُفَاكِهُ مُفَاكَهَةً الرَّجُلَ: چاقچاق قىلىشتى، ھەزىل قىلدى.

«تَحَدَّثُوا إِلَيْهِ وَفَاكَهُوهُ حَتَّى أَنِسَ بِهِمْ»: ئۇنىڭ بىلەن چاقچاق پاراڭ قىلىشىپ، دوستلىشىپ قالدى.

فَاكِهَانِيٌّ ج فَاكِهَانِيَّةٌ: مېۋە ساتقۇچى، باققال.

فَاكِهَةٌ ج فَوَاكِهُ: مېۋە ـ چېۋە، يەل ـ يېمىش.

فَوَاكِهُ طَازَةٌ: يېڭى مېۋە.

﴿لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلار ئۈچۈن جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلەر بار، ئۇلار ئۈچۈن جەننەتتە (ئۇلارنىڭ) كۆڭلى تارتقان نەرسىلەر بولىدۇ.

فَاكِهَةُ الشِّتَاءِ: ئوت (كۆيدىغان).

عَصِيرُ فَاكِهَةٍ: مېۋە شەربىتى.

بُسْتَانُ فَوَاكِهِ: مېۋىلىك باغ.

فَوَاكِهُ مُجَفَّفَةٌ: قۇرۇق مېۋىلەر.

فَوَاكِهُ مُسَكَّرَةٌ: شىرنىم مېۋىلەر.

فَاكِهِيٌّ: مېۋە ساتقۇچى، باققال.

فَالِتٌ: مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن، ئەركىن، ئازاد.

فَالِجٌ ج فَلَجَةٌ وَ فُلَّاجٌ وَ فُلَّجٌ: پالەچ.

فَالِجٌ نِصْفِيٌّ: يېرىم پالەچ.

فَالِجٌ ج فَوَالِجُ: قوش لوككىلىق تۆگە.

اَلْفَالَجُ: ئۆلچەم قاچىسى.

فَالِجٌ: مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى، غەلىبە قىلغۇچى.

فَالَـذَ يُفَالِـذُ مُفَالَـذَةً فُلاَنًـا: پـــــالانى بــــــلەن سۆھبەتلەشتى.

فَالِقٌ: يارغۇچى، يېرىپ چىقارغۇچى؛ تاغ ئېغىزى.

﴿إِنَّ اللهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَ النَّوَى﴾ «قرآن»: دانلارنى ۋە ئـۇرۇقچىلارنى بىخ ئۇرغۇزغـۇچى ھەقىقەتەن ئاللاھدۇر.

فَالِيَةٌ: پىچاق.

فَانُوسٌ ج فَوَانِيْسُ: پانۇس، لامپا.

فَانُوسٌ سِحْرِيٌّ: پىروژىكسىلىك پانار؛ پىروۋېكتور.

«كَثِيْرٌ مِنَ الْفَوَانِيْسِ الْمُلَوَّنَةِ عُلِّقَتْ فِي الْمُتَنَزَّهَاتِ بِمُنَاسَبَةِ عِيْدِ الْعُمَّالِ»: ئەمگەكچىلەر بـايرىمى مۇناسـىۋىتى بىـلەن باغچىلارغـا ئورغۇنلىغـان رەڭگارەڭ پانۇسلار ئېسىلدى.

فَانٍ (اَلْفَانِيْ): يوقالغۇچى، ھالاك بولغۇچى، زاۋال تاپقۇچى، چىرىگۈچى؛ ئاجىز.

شَيْخٌ فَانٍ: قېرىــپ ھالــدىن كەتــكەن بــوۋاي، شەيخى فانى.

﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾ «قرآن»: زېمىننىــــــڭ ئۈستىدىكى ھەممە يوقىلىدۇ.

فَاهَ يَفُوهُ فَوْهًا: سۆزلىدى، سۆزگە چىقتى.

«هَذَا أَمْرٌ مَا فُهْتُ بِهِ»: بۇ ئىشنى مەن دېمىدىم.

«لاَ يَفُوهُ بِكَلِمَةٍ»: لام-جىم دېمىدى.

فَاهُ: ئېغىز.

﴿كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ﴾ «قرآن»: ئـۇلار (يەنـى، كـاپىرلار) شـۇنداق بىـر ئـادەمگە ئوخشايدۇكى، ئـۇ ئاغزىغا سـۇ چۈشسۇن، دەپ (نېرىـدىن) ئىككـى ئـالقىنىنى سـۇغا قارىتىپ ئېچىپ تۇرىدۇ.

فَـاهَى يُفَـاهِي مُفَاهَـاةً فُلاَنًـا: سۆھبەتلەشـــــتى، پاراڭلاشتى.

فَـاوَضَ يُفَـاوِضُ مُفَاوَضَـةً فِـي الْأَمْـرِ: كېڭەشـــــتى، مەسلىھەتلەشتى.

«سَتُفَاوِضُـكُمْ حَـوْلَ هَـذِهِ الْمُـشْكِلَةِ قَبْـلَ إِتِّخَـاذِ أَيِّ إِجْرَاءٍ»: بۇ مەسىلە ئۈستىدە ھەرقانـداق قـارار چىقىرىشنى سىلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىمىز.

فَائِتٌ: ئۆتـۈپ كەتكـۈچى، ۋاقتىـدا ئورۇنلانمـاي ئۆتۈپ كەتكەن.

عَلَى الْفَائِتِ: قولنىڭ ئۈچىدا، باش قاتۇرمايلا.

«زَارَنَا خِلاَلَ الْأُسْبُوعِ الْفَائِتِ»: بىزنى ئۆتكەن ھەپتە ئارىلىقىدا يوقلىدى.

فَائِجٌ: بىر توپ ئادەم، بىر گۇرۇھ.

فَائِجٌ وَ فَائِجَةٌ ج فَوَائِجُ: پەس جاي، ئويمان.

فَائِدَةٌ ج فَوَائِدُ: پايدا، مەنپەئەت، نەپ، نەتىجە.

عَدِيْمُ الْفَائِدَةِ: پايدىسىز، نەتىجىسىز.

«فِي السَّفَرِ فَوَائِدُ كَثِيْرَةٌ»: سەپەردە نۇرغۇن پايدىلار بار.

فَائِرٌ: قايناپ تاشقۇچى، جۇشقۇن، غەيرەتـلىك ئۇرغۇپ تۇرىدىغان، كۆپۈكلۈك، ماغزاپلىق.

فَائِزٌ ج فَائِزُوْنَ: غەلىبە قىلغۇچى، مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى، نىجات تاپقۇچى.

«أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُوْنَ»«قرآن»: جەننەت ئەھلـــــــى ھەقىـــــــقەتەن مەقســــــەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر.

فَائِضٌ: ئېقىن، راۋان؛ ئاققۇچى؛ كـۆپ، مـول، ئېھتىياجدىن ئاشقان نەرسە؛ ئۆسۈم، پايدا.

«أَوْدَعَ النُّقُودَ الْفَائِضَةَ فِي الْمَصْرَفِ»: ئاشقان پۇلنى بانكىغا ئامانەت قويدى.

«صَدَّرَتِ الدَّوْلَـةُ فَـائِضَ الْإِنْتَاجِ الزِّرَاعِيِّ»: دۆلەت ئـارتۇق يېـزا ئىگىلىـك مەھســۇلاتلىرىنى ئېكسپورت قىلدى.

«وُزِّعَ الْفَائِضُ عَلَى الْمُسَاهِمِيْنَ»: پايـدا پايچىكلارغا

تەقسىم قىلىپ بېرىلدى.

فَائِقٌ ج فَائِقُونَ وَ فَوَقَةٌ: ئۈستۈن، ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى؛ ئەڭ ياخشى؛ ئىمتىيازلىق؛ ئومۇرتقا بېشى.

فَائِقُ الْحَدِّ: چەكسىز، ھەددىدىن ئارتۇق.

فَائِقُ الْحَصِيرِ: توسالغۇسىز.

فَائِقُ الْوَصْفِ: سۈپەتلەش قىيىن، سۈپەتلەپ بولغىلى بولمايدىغان.

فَائِقُ الطَّبِيعَةِ: تەبىئەتتىن تاشقىرى.

«تَفَضَّلُوا بِقَبُولِ فَائِقِ الْإِحْتِرَامِ»: ئالىي ئېھتىرامىمىنى قوبۇل قىلغايسىلەر.

سُرْعَةٌ فَائِقَةٌ: يەۋقۇلئاددە تېزلىك.

فُؤَادٌ ج أَفْئِدَةٌ: دىل، يۈرەك، قەلب؛ ئەقىل.

مِنْ صَمِيمِ الْفُؤَادِ: چىن يۈرەكتىن.

﴿كَذَالِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾ «قۇرئان»: سېنىڭ دىلىڭنى مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى پارچە-پارچە نازىل قىلدۇق.

فَارِغُ الْفُؤَادِ: غەمسىز، غەم-ئەندىشىدىن خالىي.

فُؤَاقٌ: كېكىرىك.

فِئَامٌ ج فُؤُمٌ: بىر توپ كىشى، بىر جامائە ئادەم.

فِئَةٌ ج فِئَاتٌ وَ فِئُونٌ: گۇرۇھ، تۈركۈم، جامائە، گۇرۇپپا؛ تۈر.

فِئَةُ السَّنَدَاتِ: زايوم بېلىتىنىڭ تۈرى.

﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللهِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن ئاز جامائە كۆپ جامائە ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدۇ.

فِئَةُ الْمُوَظَّفِينَ: خىزمەتچىلەر، دۆلەت خادىملىرى.

فَأَدَ يَفْأَدُ فَأْدًا الرَّجُلَ: كىشىنىڭ يۈرىكى ئاغرىدى.

فَأَدَ الْخَوْفُ فُلَانًا: پالاننى قورقۇنچاق قىلىپ قويدى، يۈرەكزادە قىلىۋەتتى.

«فَأَدَ اللَّحْمَ فِي النَّارِ»: گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

فَأَدَ الْخُبْزَ: نان ياقتى، نان پىشۇردى.

فَئِدَ يَفْأَدُ فَأْدًا: يۈرىكى ئاغرىدى، يۈرەك ئاغرىقىغا گىرىپتار بولدى.

فَأَرَ يَفْأَرُ فَأْرًا التُّرَابَ: يەرنى قازدى، كولىدى.

فَأَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆمدى.

فَأْرٌ ج فِئْرَانٌ الواحدة فَأْرَةٌ: چاشقان.

فَأْرُ الْبَيْتِ: ئۆي چاشقىنى.

فَأْرُ الْخَيْلِ: ئاغمىخان.

فَأْرُ الْغَيْطِ: دالا چاشقىنى.

سَمُّ الْفَأْرِ: چاشقان ئۆلتۈرۈش دورىسى.

الْفَأْرَةُ الْعَمْيَاءُ: قارىغۇ چاشقان.

فَأْرَةٌ ج فَأْرَاتٌ: چىشى چاشقان؛ رەندە.

فَأَسَ يَفْأَسُ فَأْسًا الْخَشَبَةَ: ئوتۇن ياردى.

فَأْسٌ ج فُؤُوسٌ: پالتا.

فَأْسُ اللِّجَامِ: جۆجەي (يۈگەندىكى).

فَأْفَأَةٌ: كېكەچ.

فَأَقَ يَفْأَقُ فُؤَاقًا: كېكىردى.

فَأْلٌ ج فُؤُولٌ: ياخشى پال، ياخشىلىق ئالامىتى.

فَأْلُ شَرٍّ: يامانلىق ئالامىتى.

«وَيُعْجِبُنِي الْفَأْلُ الصَّالِحُ»: مېنى ياخشى پال ئېلىش قىزىقتۇرىدۇ.

فَأَمَ يَفْأَمُ فَأْمًا مِنَ الْمَاءِ: سۇغا قاندى.

فَأْوٌ: جىرا.

فَبْرَايِر: فېۋرال، مىلادىيە 2- ئاي.

فَتَا يَفْتُو فَتْوًا الرَّجُلَ: مەردلىكتە ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتتى.

فَتَاءٌ: ياشلىق چاغ، ياشلىق.

فُتَاتٌ / فِتَاتٌ: ئۇۋۇلۇپ كەتكەن نەرسە.

فُتَاتُ الْخُبْزِ: نان ئۇۋۇقى.

فَتَاةٌ ج فَتَيَاتٌ وَ فَتَوَاتٌ: ياش قىز، چوكان، دېدەك.

«هَذِهِ الْفَتَاةُ فَاتِنَةٌ حَقًّا»: بۇ قىز ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى مەھلىيا قىلىدۇ.

فِتَالَةٌ: توقۇمىچىلىق كەسپى.

عُمَّالُ الفِتَالَةِ: توقۇمىچىلار، فابرىكا ئىشچىلىرى.

فَتَأَ يَفْتَأُ فَتْأً النَّارَ: ئوتنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

فَتَأَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشتىن توختاتتى.

مَافَتِئَ: تۆز پېتىچە، ئاۋۋالقىدەكلا.

فَتِئَ يَفْتَأُ فَتْأً عَنْهُ: توختىدى، ئۇنىڭدىن ياندى.

مَا فَتِئَ: ئۆز پېتىچە، ئاۋۋالقىدەكلا.

مَا فَتِئَ يَكْتُبُ: ئۇ تېخىچە يازماقتا.

«مَافَتِئَتِ الْفُصْحَى أَهَمَّ دَعَائِمِ الْقَوْمِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەب ئەدەبىي تىلى ئەرەب مىللىتىنىڭ ھامان ئاساسىي تۈۋرۈكى بولۇپ كەلمەكتە.

فَتَّ يَفُتُّ فَتًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى يانجىدى، ئۇۋۇلدى، سۇندۇردى.

فَتَّ فِي سَاعِدِهِ: ئۇنى ئاجىزلاتتى.

فَتٌّ فَتَّةٌ: شورپىغا چىلانغان نان.

«كَانَ غَدَاؤُنَا فَتًّا وَ لَحْمًا»: بىزنىڭ ئەتىگەنلىك تاماقىمىز شورپىغا چىلانغان نان بىلەن گۆش ئىدى.

فَتَّاحٌ ج فَتَّاحُونَ: ئاچقۇچى، ئىشقال قىلغۇچى؛ باشلىغۇچى.

فَتَّاحُ الْفَأْلِ: رەمچى، پالچى.

الْفَتَّاحُ: بەخت ئاتا قىلغۇچى ئاللاھ.

﴿ وَ هُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر (خالايىقنىڭ ئەھۋالىنى) بىلگۈچىدۇر.

فَتَّاشٌ: تەكشۈرگۈچى، تەپتىش قىلغۇچى.

فَتَّاكٌ: ۋەھشىي قانخور، قان ئىچەر.

مَرَضٌ فَتَّاكٌ: جاننى ئالغۇچى ئاغرىق.

فَتَّالٌ: ئارغامچىچى، ئارغامچا تارتقۇچى.

فَتَّانٌ ج فَتَّانِيْنَ: ئازدۇرغۇچى، پىتنىخور؛ سېھىرگەر؛ ھەيران قالدۇرغۇچى.

جَمَالٌ فَتَّانٌ: مەھلىيا قىلغۇچى گۈزەل جامال، مەپتۇن قىلغۇچى.

فَتَّانَا الْقَبْرِ: مۇنكىر ۋە نەكىر.

مَنَاظِرُ طَبِيْعِيَّةٌ فَتَّانَةٌ: كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان تەبىئىي مەنزىرىلەر.

الْفَتَّانُ: شەيتان.

الْفَتَّانَانِ: دىرھەم بىلەن دىنار، ئالتۇن بىلەن كۈمۈش.

فَتَّانَةٌ: سىناق تېشى.

الْآدَابُ الْفَتَّانَةُ: گۈزەل ئەدەبىيات، بەدىئىي ئەدەبىيات.

فَتَّتَ يُفَتِّتُ تَفْتِيْتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۇكۇم-تالقان قىلىۋەتتى.

مَنْظَرٌ يُفَتِّتُ الْأَكْبَادَ: ناھايىتى قايغۇلۇق كۆرۈنۈش.

«فَتَّتَ الْوَرَقَةَ حَتَّى لَا يَطَّلِعَ أَحَدٌ عَلَى مَا كُتِبَ فِيْهَا»: قەغەزگە يېزىلغان نەرسىنى باشقىلار كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ پارچە-پارچە قىلىۋەتتى.

فَتَّحَ يُفَتِّحُ تَفْتِيْحًا الْأَبْوَابَ: ئىشىكلەرنى كەڭ ئېچىۋەتتى.

﴿ لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا ئاسماننىڭ دەرۋازىسى ئېچىلمايدۇ.

فَتَّرَ يُفَتِّرُ تَفْتِيْرًا: تىنچىتتى، پەسەيتتى، بېسىقتۇردى.

فَتَّرَ الْمَاءَ: سۇنى ئىللىتتى.

﴿ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيْهِ مُبْلِسُونَ ﴾ «قرآن»: ئۇلاردىن ئازاب (بىردەممۇ) يېنىكلىتىلمەيدۇ، ئۇلار دوزاختا (ھەرقانداق ياخشىلىقتىن) ئۈمىدسىزلەردۇر.

فَتَّرَهُ: ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

فَتَّرَ الْأَلَمَ: ئاغرىقنى يېنىكلەتتى.

فِتَّرٌ: ئېلېكترلىك يىلانبېلىق.

فَتَّشَ يُفَتِّشُ تَفْتِيْشًا الشَّيْءَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى، كۆزەتتى، تەپتىش قىلدى.

«فَتَّشْتُ عَنِ الْكِتَابِ فَلَمْ أَجِدْهُ»: كىتابنى ئىزدەپ

تاپالمىدىم.

«فَتَّشَ الشُّرْطِيُّ أَمْتِعَتِي»: ساقچى نەرسىلىرىمنى ئاختۇردى.

فَتَقَ يُفَتِّقُ تَفْتِيقًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتىۋەتتى، سۆكتى.

فَتَّقَهُ: ئۇنى پارچىلىۋەتتى، يىرىۋەتتى، ئايرىۋەتتى.

فَتَّنَ يُفَتِّنُ تَفْتِينًا ـــ هُ: قايمۇقتۇردى، ئازدۇردى، قىزىقتۇردى، ھەيران قالدۇردى.

فَتَحَ يَفْتَحُ فَتْحًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

فَتَحَ الْقَنَاةَ: قانال چاپتى.

فَتَحَ الْأَزْرَارَ: تۈگمىنى يەشتى.

فَتَحَ الْمُغْلَقَ: سولاقنى ئاچتى، چىگىچنى يەشتى.

﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار يۈكلىرىنى ئاچقاندا (ئاشلىق سېتىۋالغان) مال ـ مۈلۈكلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىلگەنلىكىنى كۆردى.

فَتَحَ عَلَيْهِ: ئىلھام بەردى، يول كۆرسەتتى، توغرا يولغا باشلىدى.

فَتَحَ الْفَأْلَ: پال سالدى.

فَتَحَ الْمِصْبَاحَ الْكَهْرَبَائِيَّ: ئېلېكتر چىراغىنى ياقتى.

فَتَحَ بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ: ئىككى دەۋاگەر ئارىسىدا ھۆكۈم چىقاردى.

﴿رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! بىز بىلەن قەۋمىمىز ئارىسىدا ھەق ھۆكۈم چىقارغىن.

فَتَحَ يَفْتَحُ فَتْحًا وَفَتَاحَةً اللهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ ئۇنىڭغا نۇسرەت ئاتا قىلسۇن.

«فَتَحَ عَمْرُو ابْنُ الْعَاصِ مِصْرَ سَنَةَ عِشْرِينَ مِنَ الْهِجْرَةِ»: ئەمىر ئىبن ئاس مىسىرنى ھىجرىيە 20 ـ يىلى ئازاد قىلدى.

فَتَحَتْ صَفْحَةً جَدِيدَةً: يېڭى سەھىپە ئاچتى.

فَتْحٌ: ئاچماق، يەشمەك؛ ئازاد قىلماق؛ زەبەرلىك ئالامىتى.

فَتْحُ الْبَخْتِ: رەم سالماق.

فَتْحٌ ج فُتُوحٌ: نۇسرەت، غەلىبە، غالىبىيەت.

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ ياردىمى ۋە غەلىبىسى كەلگەن ...

فُتُوحَاتُ الْبِلَادِ: شەھەرلەرنى ئىشغال قىلماق.

فُتُوحَاتٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي نەتىجىلەر.

فُتْحَةٌ ج فُتَحٌ: يوچۇق، تۆشۈك؛ تۈڭلۈك؛ زەپەر.

فُتْحَةٌ تَهْوِيَّةٌ: شامال ئۆتۈشۈش تۆشۈكى.

فَتَخَ يَفْتَخُ فَتْخًا الشَّيْءَ: ئەگدى، قاتلىدى.

فَتِخَ يَفْتَخُ فَتَخًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئۇۋۇكلىرى بوشىشىپ كەتتى.

فَتْخَةٌ ج فَتَخٌ وَفُتُوخٌ: كۆز قويمىغان ئۈزۈك.

فَتَرَ يَفْتُرُ فُتُورًا وَفُتَارًا: پەسەيدى، يۇمشىدى، تىنچىدى، بېسىقتى.

فَتَرَ عَنِ الْعَمَلِ: ئىشتىن سوۋۇدى، سەل قارىدى.

﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز تەسبىھ ئېيتىدۇ، بوشاشمايدۇ.

فَتَرَ يَفْتُرُ فَتْرَةً وَفُتُورًا الْحَرُّ: قىزىقلىق سوۋۇپ كەتتى.

فَتَرَ الْجِسْمُ: بەدەن ئاجىزلىدى.

فَتَرَتْ هِمَّتُهُ: ئىرادىسى بوشاپ كەتتى.

فَتَرَتْ عَاطِفَتُهُ: ھېسسىياتى سۇسلاپ كەتتى.

فَتَرَ يَفْتُرُ فَتْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆلچىدى، غېرىچلىدى.

فِتْرٌ ج أَفْتَارٌ: غېرىچ، چارەك.

فَتْرَةٌ ج فَتَرَاتٌ: ئىككى زامان ئارىلىقى؛ ئاجىزلىق؛ ۋاقىت، دەۋر، مەزگىل؛ ھېرىش، چارچاش.

مِنْ غَيْرِ فَتْرَةٍ: ئۈزۈلۈكسىز، توختىماي، بوشاشماي.

﴿يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ﴾ «قرآن»: پەيغەمبەرلەر ئۈزۈلۈپ قالغان بىر زاماندا

سـلەرگە (شـەرىئەتنى ۋە ئۇنـىڭ ئەھكاملىرىنى) بايان قىلىپ بېرىدۇ.

«إِسْتَقَالَتِ الْحُكُومَةُ وَتَسَلَّمَ أَحَدُ الضُّبَّاطِ الْحُكْمَ فَتْرَةً إِنْتِقَالِيَّةً تجرى بَعْدَهَا الْإِنْتِخَابَاتِ»: ھۆكـۈمەت ئـىستىپا بەردى، بىـر قومانـدان ھـاكىمىيەتنى ۋاقىتلـىق ئۆتكۈزۈۋالـدى، كـېيىن سـايلام ئۆتكۈزۈلمەكچى.

فَتْرَةُ الْإِنْتِقَالِ: ئۆتكۈنچى دەۋر.

«إِسْتَمَرَّ الْإِجْتِمَاعُ فَتْرَةً طَوِيْلَةً»: يىغىن ئۇزۇن مۇددەت داۋاملاشتى.

فَتْرَةُ تَدْرِيْبٍ: چېنىقىش جەريانى.

فَتْرَةُ الرَّخَاءِ: گۈللىنىش مەزگىلى (ئىقتىسادنىڭ).

فَتْرَةُ الْإِسْتِرَاحَةِ: دەم ئېلىش ۋاقتى.

«مِنَ الصَّعْبِ أَنْ تُتْقِنَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ خِلَالَ فَتْرَةٍ قَصِيْرَةٍ»: قىسقا بىر مەزگىل ئىچىدە ئەرەب تىلىنى پۇختا ئىگىلىشىمىز قىيىن.

فَتَشَ يَفْتِشُ فَتْشًا الشَّيْءَ: تەكشۈردى، سۈرۈشتۈردى؛ كۆزەتتى، تەپتىش قىلدى.

فَتَغَ يَفْتَغُ فَتْغًا الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسەپ يانجىۋەتتى.

فُتُغْرَافِيَا: فوتو ئاپپارات.

صُورَةٌ فُتُغْرَافِيَّةٌ: فوتو سۈرەت، فوتوگرافىيە.

فَتْفَتَ يُفَتْفِتُ فَتْفَتَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۇۋۇتىۋەتتى، ئۇششاق پارچىلىۋەتتى.

فَتْفَتَةٌ: سىرداشتى.

فَتَقَ يَفْتُقُ / يَفْتِقُ فَتْقًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى، سۆكتى.

فَتَقَهُ: ئۇنى ياردى، پارچىلىدى، ئايرىۋەتتى.

﴿كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا﴾ «قرآن»: ئاسمانلار بىلەن زېمىن بىر-بىرىگە تۇتاش ئىدى، ئۇلارنى ئايرىۋەتتۇق.

«فَتَقَ الثَّوْبَ لِيَخِيْطَهُ مِنْ جَدِيْدٍ»: كىيىمنى قايتىدىن تىكىش ئۈچۈن سۆكتى.

فَتِقَ يَفْتَقُ فَتَقًا الْمَكَانُ: يەر ئۇنۇمدار بولدى.

فَتْقٌ ج فُتُوقٌ: يىرىق، يوچۇق، تۆشۈك.

«رَتَقَ الْخَيَّاطُ الْفَتْقَ»: تىكىمچى چەكنى سۆكتى.

«أُصِيْبَ بِالْفَتْقِ فَأُدْخِلَ الْمُسْتَشْفَى»: چۇقۇق ئاغرىقى بىلەن دوختۇرخانىغا كىرىپ قالدى.

فَتَكَ يَفْتُكُ / يَفْتِكُ فَتْكًا / فِتْكًا وَ فُتُوكًا: ھۇجۇم قىلدى، زەربە بەردى.

فَتَكَ بِفُلَانٍ: پالاننى ھىيلە بىلەن ئۆلتۈردى؛ تۇيۇقسىز زەربە بەردى.

«فَتَكَ الْوَبَاءُ بِالنَّاسِ»: ۋابا كېسىلى كىشىلەرنى قىرىۋەتتى.

«فَتَكَ بِهِمْ فَتْكًا ذَرِيْعًا»: ئۇلارنى تەلتۆكۈس يوقاتتى.

فَتْكٌ: يوشۇرۇن ئۆلتۈرمەك، قاتىللىق قىلماق.

فَتَلَ يَفْتِلُ فَتْلًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى قاتتى، يىپ ئەشتى.

فَتَلَ الْقُطْنَ: يىپ ئېگىردى.

فَتَلَ لَهُ ذُؤَابَتَهُ: ئىرادىسىدىن قايتۇردى.

فَتَلَ وَجْهَهُ: يۈزىنى ئۆرۈۋالدى.

فَتْلٌ: ئەشمەك، توقۇماق، ئېگىرمەك.

فَتْلَةٌ ج فَتْلٌ وَ فِتَلٌ وَ فَتَلَاتٌ: بىر قېتىم ئەشمەك.

«أَدْخِلْ هَذِهِ الْفَتْلَةَ فِي ثُقْبِ الْإِبْرَةِ»: بۇ يىپنى يىڭنىگە ئۆتكۈزگىن.

فَتَنَ يَفْتِنُ فَتْنًا وَ فُتُونًا الرَّجُلُ: كىشى قايمۇقۇپ قالدى، گاڭگىراپ قالدى، ئازدى.

فَتَنَ لُبَّهُ: ئەقلىنى يوقاتتى.

سَبَى عَقْلَهُ: قايمۇقتۇردى، ئازدۇردى، مەپتۇن قىلىۋالدى.

﴿يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ﴾ «قرآن»: ئۇلار ھەر يىلى بىر قېتىم ياكى ئىككى قېتىم سىنىلىدۇ.

«فَتَنَهُ عَنْ رَأْيِهِ»: ئۇنى يولدىن ئازدۇردى.

فُتِنَ الرَّجُلُ: ھوشىنى يوقاتتى، ئەقلىدىن ئازدى، گاڭگىراپ قالدى.

فُتِنَ عَنْ دِينِهِ: دىندىن چىقتى.

فُتِنَ إِلَى النِّسَاءِ: شەھۋانىيلىققا بېرىلدى.

فَتْنٌ: ھالەت، تۈر.

فِتْنَةٌ ج فِتَنٌ: گۇمراھلىق؛ ئىسيان؛ ئازاب؛ شەرمەندىچىلىك؛ كۇفرلىق، پىتنە-پاسات؛ تەجرىبە، سىناق، ئەرەب يېلىم دەريخىنىڭ چېچىكى.

﴿وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ «قۇرئان»: بىز سىلەرنى يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز.

«إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةً وَ فِتْنَةُ أُمَّتِي الْمَالُ» «ھەدىس»: ھەر بىر ئۇممەت ئۈچۈن بىر سىناق بولىدۇ، مېنىڭ ئۇممىتىمنىڭ سىنىلىدىغان نەرسىسى مال-دۇنيادۇر.

«أُخْمِدَتِ الْفِتْنَةُ قَبْلَ اسْتِفْحَالِهَا»: پىتنە-پاسات چوڭىيىپ كېتىشتىن بۇرۇن تىنچلاندۇرۇلدى.

«لَمْ يَكُنْ لِفِتْنَتِهِ بِهَا حُدُودٌ»: ئۇنىڭ ئۇ ئايالغا بولغان قىزىقىشى چەكسىز ئىدى.

فُتْنَةٌ: ئەرەب يېلىم دەريخىنىڭ چېچىكى.

فَتَوَ يَفْتُو فَتَاءً وَ فُتُوًّا وَ فُتُوَّةً: يىگىت بولدى.

فُتُوحٌ: باھارنىڭ تۇنجى يامغۇرى.

فُتُوحَاتُ الْبِلَادِ: شەھەرلەرنى ئىشغال قىلماق.

فُتُوحَاتٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي نەتىجىلەر.

فُتُورٌ: ئىلمان، مۆتىدىل؛ بوشاپ كەتمەك، ئاجىزلاپ كەتمەك.

فُتُورُ الْوُدِّ أَوِ الْعَلَاقَاتِ: سوغۇق مۇئامىلە.

فُتُورُ الْهِمَّةِ: ئىرادىسىز، بوشاڭ.

«كَانَ يَعْمَلُ لَيْلَ نَهَارَ بِلَا فُتُورٍ»: ئۇ كېچە-كۈندۈز ئارام ئالماي ئىشلەۋاتقانىدى.

فُتُونٌ: قايمۇقماق، گاڭگىرىماق، ئازماق.

﴿وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا﴾ «قۇرئان»: سېنى تۈرلۈك بالالار بىلەن سىنىدۇق.

فُتُوَّةٌ: مەردلىك، سېخىيلىق، ئادەمگەرچىلىك؛ ياشلىق، يىگىتلىك.

«أَمْضَى أَيَّامَ فُتُوَّتِهِ فِي الْقَرْيَةِ»: ياشلىق كۈنلىرىنى يېزىدا ئۆتكۈزدى.

فَتْوَى ج فَتَاوٍ وَ فَتَاوَى: پەتىۋا (ئالىملارنىڭ شەرىئەت مەسىلىلىرى ئۈستىدىن چىقارغان ھۆكۈمى).

«أَصْدَرَ شَيْخُ الْجَامِعِ الْأَزْهَرِ فَتْوَى حَوْلَ هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ»: ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ باش مۇدىرى بۇ مەسىلە ئۈستىدە پەتىۋا چىقاردى.

دَارُ الْفَتْوَى: مۇپتى ۋە ئۇنىڭ ياردەمچىلىرىنىڭ پەتىۋا چىقىرىش ئورنى.

فَتِيَ يَفْتَى فَتًى وَ فَتَاءً: يىگىت بولدى.

فَتًى ج فِتْيَانٌ وَ فِتْيَةٌ وَ فَتَاةٌ وَ فَتَيَاتٌ: يىگىت، ياش ئادەم؛ غۇلام، بالا خىزمەتچى.

﴿قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ «قۇرئان»: مۇسا ياش خادىمىغا: «ئەتىگەنلىك تاماقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن، بۇ سەپىرىمىزدە ھەقىقەتەن چارچاپ كەتتۇق»، دېدى.

«أُنْتُخِبَ رَئِيسًا فَهُوَ لَا يَزَالُ فَتًى»: ئۇ ياش تۇرۇپلا رەئىس بولۇپ سايلاندى.

فَتَى الْأَحْلَامِ: ئاياللار نەزىرىدىكى غايىۋى يىگىت.

فُتْيَا: پەتىۋا.

فَتِيتٌ: پارچە-پۇرات نەرسە، پارچىلانغان.

فَتِيتَةٌ ج فَتَائِتُ: ئۇۋۇلىپ كەتكەن نەرسە.

فَتِيقٌ: يېرىلغان، دەز كەتكەن.

فَتِيقُ الصِّفَاقِ: سىرىقئەتنىڭ يېرتىلىپ كېتىشى.

فَتِيلٌ ج فُتُلٌ وَ أَفْتِلَةٌ: ئېشىلگەن؛ پىلىك.

فَتِيلُ الْمُفَرْقَعَاتِ: پارتلىتىش پىلىكى.

﴿بَلِ اللّهُ يُزَكِّى مَنْ يَشَاءُ وَلاَيُظْلَمُونَ فَتِيلًا﴾ «قرآن»: ئۇنداق ئەمەس (يەنى، ئۇلارنىڭ دېگىنىدەك ئەمەس)، ئاللاھ خالىغان بەندىسىنى پاك قىلىدۇ، ئۇلارغا قىلچىلىكمۇ زۇلۇم قىلىنمايدۇ.

لاَ يُجْدِى فَتِيلًا: ھېچقانداق پايدىسى يوق.

فَتِيلَةٌ ج فَتَائِلُ: پىلىك.

فَتِيٌّ ج فِتَاءٌ وَ أَفْتَاءٌ م فَتِيَّةٌ: ھەر نەرسىنىڭ ياش ۋاقتى.

«لاَ يَسْتَطِيعُ الْقِيَامَ بِهَذَا الْعَمَلِ الشَّاقِّ إِلَّا مَنْ كَانَ فَتِيًّا»: بۇ ئېغىر ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن پەقەت ياش يىگىتلا چىقالايدۇ.

فَثَأَ يَفْثَأُ فَثْأً وَ فُثُوّاً الْقِدْرَ: قايناۋاتقان قازاننى سۇ قويۇپ توختاتتى.

فَثَأَ الْغَضَبَ: ئاچچىقنى بېسىۋالدى.

فَثَأَ اللَّبَنُ: سۈت قايىنىدى.

فَثِئَ يَفْثَأُ فَثَأً الرَّجُلُ: غەزىپى بېسىقتى، ئاچچىقى ياندى.

فَثَجَ يَفْثِجُ تَفْثِيجًا: چارچاپ كەتتى، ھېرىپ كەتتى.

فَثَجَ يَفْثُجُ فَثْجًا الشَّيْءَ: كېمەيتىۋەتتى.

فَثَغَ يَفْثَغُ فَثْغًا رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

فَجَا يَفْجُو فَجْوًا الْبَابَ: ئىشىكنى ئاچتى.

فُجَاءَةً: ئۇشتۇمتۇت، تاسادىپىي، تۇيۇقسىز.

مَوْتُ الْفُجَاءَةِ: تۇيۇقسىز ئۆلۈم.

فُجَائِيٌّ: كۈتۈلمىگەن، ئويلانمىغان، تاسادىپىيلىق.

«كَانَ وُصُولُهُ فُجَائِيًّا»: ئۇ تۇيۇقسىز كېلىپ قالدى.

فُجَاجٌ: تاغ ئارىسىدىكى چوڭ يول؛ تاغ جىلغىسى.

﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلاً لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلارنى (سەپەردە) كۆزلىگەن مەقسەتلىرىگە يېتىۋالسۇن، دەپ تاغلاردا كەڭ يوللارنى ياراتتۇق.

فَجَاجَةٌ: توك، خام.

حَرْبُ الْفِجَارِ: قۇرەيش ۋە ئۇنىڭ ئىتتىپاقداشلىرى بىلەن ھاۋازىن ئارىسىدا بولغان ئۇرۇش (شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېشى يىگىرمىدە ئىدى).

فَجَأَ يَفْجَأُ فَجْأً وَ فَجْأَةً وَ فُجَاءَةً الرَّجُلَ غَيْرَهُ: ئۇنىڭغا ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

فَجِئَ يَفْجَأُ فَجْأً: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلدى.

فَجَأَهُ الْمَرَضُ: تۇيۇقسىز كېسەل بولۇپ قالدى.

فُوجِئَ: تاسادىپىي ئۆلۈپ كەتتى.

فُجْأَةٌ: كۈتۈلمىگەن ئىش.

«تَغَيَّرَ الْجَوّ فُجْأَةً»: ھاۋا ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىپ قالدى.

فُجْأَةً . فِي الْفُجْأَةِ: ئۇشتۇمتۇت، تۇيۇقسىز، تاسادىپىي.

فَجَّ يَفُجّ فَجًّا الرَّجُلُ: چوڭ ئاتلاپ ماڭدى.

فَجٌّ ج فِجَاجٌ وَ أَفِجَّةٌ: تاغ ئارىسىدىكى چوڭ يول؛ تاغ جىلغىسى.

مِنْ فَجّ عَمِيقٍ: ھەممە يەردىن، بۇلۇڭ-پۇچقاقتىن.

مِنْ كُلّ فَجّ وَصَوْبٍ: تەرەپ-تەرەپتىن.

مِنْ جَمِيعِ فِجَاجِ الْأَرْضِ: دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن.

﴿وَعَلَى كُلّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلّ فَجّ عَمِيقٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ، ئورۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ.

فِجٌّ . فِجَّةٌ: توك، خام.

فَاكِهَةٌ فِجَّةٌ: توك مېۋە.

«لاَتَأْكُلِ الْفَوَاكِهَ فَجَّةً وَ لاَ الطَّعَامَ حَارًّا»: خام مېۋىنى ۋە بەك ئىسسىق تاماقنى يېمە.

فَجَجٌ: قەدەم ئارىلىقى كەڭ بولماق.

فَجَّرَ يُفَجِّرُ تَفْجِيرًا الْمَاءَ: سۇ قويدى، سۇ ئۇتتى.

﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا﴾ «قرآن»: ياكى سېنىڭ

خورملىنىشىق، تالالىق ۋە ئوتتۇرىسىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان بىر بېغىمىز بولسۇن.

فَجَّرَ الْقَذِيفَةَ: بومبىنى پارتلاتتى.

فَجَّعَ يُفَجِّعُ تَفْجِيعًا: قايغۇ-ھەسرەتتە، ئېچىندۇردى، بىئارام قىلدى.

فَجَّى يُفَجِّي تَفْجِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىۋەتتى.

فَجَرَ يَفْجُرُ فَجْرًا الْمَاءَ: سۇ تۇتتى، سۇ قۇيدى.

فَجَرَ الْقَنَاةَ: قانال چاپتى.

﴿وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا﴾ «قرآن»: ئۇلار ئېيتتى: «تاكى سەن بىزگە يەر ئاستىدىن بىر بۇلاقنى ئېتىلدۇرۇپ چىقارغۇچە، ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز».

فَجَرَ يَفْجُرُ فَجْرًا وَ فُجُورًا الْمَعَاصِي: گۇناھ قىلدى، كەيپ-ساپا قىلدى.

فَجَرَ فِي يَمِينِهِ: يالغان قەسەم قىلدى.

فَجَرَ بِامْرَأَةٍ: زىنا قىلدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

﴿بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ﴾ «قرآن»: بەلكى ئىنسان كەلگۈسى ھاياتىدا گۇناھ ئەزۋەيلىمەكچى بولىدۇ.

فَجْرٌ: تاڭ سەھەر، سەھەر ۋاقتى؛ گۇناھ ئۆتكۈزمەك، يولدىن چىقماق.

«إِنَّهُ يَسْتَيْقِظُ فَجْرَ كُلِّ يَوْمٍ»: ئۇ ھەر كۈنى تاڭ يورۇغاندا ئويغىنىدۇ.

﴿سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ «قرآن»: شۇ كېچە تاڭ يورۇغانغا قەدەر پۈتۈنلەي تىنچ-ئامانلىقتىن ئىبارەتتۇر.

صَلَاةُ الْفَجْرِ: بامدات ناماز.

الْفَجْرُ الْمُسْتَطِيرُ: سۈبھى سادىق.

الْفَجْرُ الْمُسْتَطِيلُ: سۈبھى كازىب.

فَجَسَ يَفْجُسُ فَجْسًا: ھاكاۋۇرلۇق قىلدى، يامان ئىشنى پەيدا قىلدى.

فَجَسَ فُلَانًا: پالانىنى بويسۇندۇردى.

فَجَعَ يَفْجَعُ فَجْعًا غَيْرَهُ: قايغۇ-ھەسرەتكە قويدى، ئېچىندۇردى؛ بىئارام قىلدى، ئازابلىدى.

«فَجَعَهُ مَوْتُ صَدِيقِهِ»: دوستىنىڭ ئۆلۈمى ئۇنى ئېچىندۇردى.

فَجْفَاجٌ: پوچى، ئالدامچى.

فَجْفَجَ يُفَجْفِجُ فَجْفَجَةً: پو ئاتتى، لاپ ئۇردى.

فَجِلَ يَفْجَلُ فَجَلًا الشَّيْءُ: بوشاپ كەتتى، ئۆزىنى قويۇۋەتتى.

فُجْلٌ: تۇرۇپ.

فَجَمَ يَفْجِمُ فَجْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇرۇۋەتتى.

فَجْوَاءُ: يېرىق، چاك، مەيدان، بوشلۇق يەر.

فَجْوَةٌ ج فَجَوَاتٌ وَ فِجَاءٌ: يوچۇق، ئاراچ، يېرىق.

﴿وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ﴾ «قرآن»: كۈن پاتقان چاغدا، ئۇلارنىڭ غارنىڭ شىمال تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن. (يەنى، غارنىڭ ئىشىكى شىمال تەرەپتە بولغانلىقتىن كۈننىڭ نۇرى غارنىڭ ئىككى تەرىپىگە چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى ھۆرمەتلىگەنلىكتىن كۈن چىققاندىمۇ، كۈن پاتقاندىمۇ ئۇنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چۈشمەيدۇ). ئۇلار بولسا، غارنىڭ (ئوتتۇرىسىدىكى) بوشلۇقتىدۇر.

«بَيْنَ مَوْقِفِنَا وَ مَوْقِفِهِمْ فَجْوَةٌ وَاسِعَةٌ»: بىز بىلەن ئۇلارنىڭ مەيدانىمىز ئوتتۇرىسىدا چوڭ يوچۇق بار.

فُجُورٌ: گۇناھ قىلماق، يولدىن چىقماق؛ يامان ئىش.

إِنْغَمَسَ فِي الْفُجُورِ: گۇناھقا چۆمۈپ كەتتى.

﴿فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَ تَقْوَاهَا﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ ياخشى-يامانلىقىنى بىلدۈرگەن...

فَجُوعٌ: كىشىنى ئازابلىغۇچى، دەرد-ئەلەمگە

سالغۇچى، رەنجىتكۈچى.

فَجِيعَةٌ ج فَجَائِعُ: پاجىئە، تراگېدىيە.

فَحَا يَفْحُو فَحْوًا بِكَلَامِهِ كَذَا: ئىشارەت بىلەن سۆزلىدى.

فَحًا (الْفَحَا) ج أَفْحَاءٌ: ئۇرۇق، دان.

فَحَاشَةٌ: ئەخلاقسىزلىق، نومۇسسىزلىق، ئۇياتسىزلىق، پەسكەشلىك.

فَحَثَ يَفْحَثُ فَحْثًا عَنْهُ: ئىزدىدى، ئاختۇردى.

فَحَجَ يَفْحَجُ فَحْجًا الرَّجُلُ: هاكاۋۇرلۇق قىلدى.

فَحِجَ يَفْحَجُ فَحَجًا وَ فَحْجَةً فِي مِشْيَتِهِ: پۇتىنى ئۆچىدا دەسسەپ ماڭدى.

فَحَّ يَفِحُّ فَحِيحًا النَّائِمُ: پۇشۇلداپ ئۇخلىدى.

فَحَّ يَفِحُّ فَحًّا وَ فَحِيحًا الْأَفْعَى: يىلان كۇشۇلدىدى.

فَحَّارٌ: چىۋىن لىچىنكىسى.

فَحَّاشٌ: بوزۇق، ئازغۇن.

فَحَّامٌ ج فَحَّامُونَ: كۆمۈر سودىگىرى، كۆمۈرچىلىك بىلەن مەشغۇل بولغۇچى؛ ئوت قالىغۇچى، پار قازان ئىشچىسى.

فَحَّامَةٌ ج فَحَّامَاتٌ: كۆمۈر توشۇغۇچى پاراخوت.

فَحَّجَ يُفَحِّجُ تَفْحِيجًا فِي مَشْيِهِ: پۇتىنى ئۆچىدا دەسسەپ ماڭدى.

فَحَّشَ يُفَحِّشُ تَفْحِيشًا بِهِ: ئۇنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

فَحَّصَ يُفَحِّصُ تَفْحِيصًا عَنْهُ: ئۇنى بىراقلاشتۇرۇۋەتتى.

فَحَّمَ يُفَحِّمُ تَفْحِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قارايتتى.

فَحَّمَ الْخَشَبَ: ياغاچنى كۆمۈرگە ئايلاندۇردى.

فَحَرَ يَفْحَرُ فَحْرًا: كولىدى، ئويدى، نەقىش قىلدى.

فَحُشَ يَفْحُشُ فُحْشًا وَ فَحَاشَةً الْأَمْرُ: ناھايىتى سەت ئىش بولدى؛ ھەددىدىن ئاشتى.

فَحُشَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىنا قىلدى.

«فَحُشَ ظُلْمُهُ فَثَارَ النَّاسُ عَلَيْهِ»: ئۇنىڭ زۇلمى ھەددىدىن ئېشىۋىدى، كىشىلەر ئۇنىڭغا قارشى قوزغالدى.

فُحْشٌ: ناسەۋزا گەپ، ناشايان ئىش؛ ئەدەپسىزلىك؛ گۇناھ.

«مَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ إِلَّا شانَهُ وَمَا كَانَ الْحَيَاءُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَانَهُ» ‹حديث›: بەھايالىق كىشىنى سەت كۆرسىتىدۇ، نومۇسچانلىق كىشىگە ھۆسن قوشىدۇ.

فَحْشَاءُ: پاھىشە، زىنا؛ قەبىھ ئىش، نومۇسلۇق ئىش؛ گۇناھ.

﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ﴾ ‹قرآن›: شەيتان سىلەرنى پېقىرلىقتىن قورقۇتىدۇ، يامان ئىشلارغا بۇيرۇيدۇ.

فَحَصَ يَفْحَصُ فَحْصًا: تەكشۈردى، قاراپ چىقتى، كۆزدىن كەچۈردى.

فَحَصَ الْبَوْلَ: سۈيدۈكنى تەكشۈردى.

فَحَصَ الْمُعَلِّمُ التَّلَامِيذَ: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارنى سىناپ كۆردى.

فَحَصَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

فَحَصَ السَّيَّارَةَ: ئاپتوموبىلنى تەكشۈردى.

فَحْصٌ: تەكشۈرمەك، تەجرىبە قىلماق، تەتقىق قىلماق.

مَكْتَبُ الْفَحْصِ: تەجرىبە بۆلۈمى.

فَحْلٌ ج فُحُولٌ: ھايۋانىنىڭ ئەركىكى؛ كۆزگە كۆرۈنگەن، مەشھۇر.

شَاعِرٌ فَحْلٌ: ئاتاقلىق شائىر.

فُحُولُ الْعُلَمَاءِ: ئاتاقلىق ئۆلىمالار.

فَحْلَةٌ: جاسارەتلىك ئايال.

فَحَمَ يَفْحَمُ فَحْمًا: جاۋاب بېرەلمەي تۇرۇپ قالدى.

فَحِمَ يَفْحَمُ فَحْمًا وَ فُحُومًا وَ فُحَامًا الصَّبِيُّ: كىچىك بالا قاتتىق يىغلاپ ئاۋازى بوغۇلۇپ قالدى.

فَحِمَ يَفْحَمُ فُحُومًا الْبِئْرُ: قۇدۇقنىڭ سۈيى توختاپ

قالدى.

فَحَمَ يَفْحَمُ فُحُومًا وَفُحُومَةً الشَّيْءُ: نەرسە قارىيىپ قالدى.

«ضَاقَ نَفْسُهُ وَ فَحَمَ وَ جْهُهُ»: نەپسى سىقىلىپ يۈزى قارىداپ كەتتى.

فَحْمٌ: كۆمۈر.

فَحْمٌ نَبَاتِيٌّ: ياغاچكۆمۈر.

فَحْمٌ مَعْدَنِيٌّ: تاشكۆمۈر.

فَحْمٌ عُضْوِيٌّ: ئۇگلېرود، كاربون.

«لِلْفَحْمِ فَوَائِدُ كَثِيرَةٌ فَضْلًا عَنْ اسْتِخْدَامِهِ وَقُودًا»: كۆمۈرنى يېقىلغۇ قىلىنىشتىن باشقا، يەنە نۇرغۇن جايلاردا ئىشلىتىلىدۇ.

فَحْمُ رُجُوعٍ: كۆمۈر كۈلى.

قَلَمُ فَحْمٍ: كۆمۈر قەلەم، راشكول (رەسىم سىزىدىغان).

مَنَاجِمُ الْفَحْمِ: كۆمۈر كېنى.

فَحْمَةٌ ج فَحَمَاتٌ وَ فِحَامٌ وَ فُحُومٌ: بىر پارچە كۆمۈر.

فَحْمَةُ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى، تۈن قاراڭغۇسى.

فَحْمِيٌّ: كۆمۈردەك، قاپقارا؛ كاربونلۇق.

الْحُمَّى الْفَحْمِيَّةُ. جَمْرَةٌ فَحْمِيَّةٌ: كۆيدۈرگە كېسىلى.

فَحْوَاءُ: مەنە، مەزمۇن؛ مەقسەت.

فُحُولَةٌ: مەيۋەتلىك، مەشمەتلىك، ئەركەكلىك.

فُحُومَاتٌ: ھەر خىل دەرىجىلىك كۆمۈرلەر.

فَحْوَى ج فَحَاوٍ وَ فَحَاوَى: مەنە، مەزمۇن؛ مەقسەت.

فَحْوَى الرِّسَالَةِ: خەتنىڭ مەزمۇنى.

فَحْوَى الْقَوْلِ: خۇلاسە كالام، گەپنىڭ پوسكاللىسى.

فِحًى ج أَفْحَاءٌ: ئۇرۇق، دان.

فَحِيحٌ: يىلاننىڭ كۇشۇلدىغان ئاۋازى.

«لَهُ صَوْتٌ يُشْبِهُ الْفَحِيحَ»: ئۇنىڭ ئاۋازى يىلاننىڭ كۇشۇلدىشىغا ئوخشايدۇ.

فَحِيمٌ: قاپقارا، تۇم قارا.

فَخَامَةٌ: ئۇلۇغلۇق، چوڭلۇق، كاتتىلىق.

فَخَامَةُ رَئِيسِ الْجُمْهُورِيَّةِ: رەئىس جانابلىرى.

فَخَتَ يَفْخَتُ فَخْتًا الرَّجُلُ: يالغان ئېيتتى؛ غادىيىپ ماڭدى.

فَخَتَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى، ئۈزدى، تەشتى.

فَخَتَ الْإِنَاءَ: قاچىنى ئاچتى.

فَخَتَ السَّقْفَ: تورۇسنى تەشتى، تۈڭلۈك ئاچتى.

«فَخَتَتِ الْقَذِيفَةُ السَّقْفَ»: بومبا تورۇسنى ئېچىۋەتتى.

فَخَتَتِ الْفَاخِتَةُ: پاختەك سايرىدى، گۇگۇكلىدى.

فَخَّ يَفِخُّ فَخًّا وَ فَخِيخًا النَّائِمُ: خورەك تارتتى.

فَخَّتِ الْحَيَّةُ: يىلان كۇشۇلدىدى.

فَخَّتِ الرَّائِحَةُ: خۇش پۇراق تارقالدى.

فَخٌّ ج فُخُوخٌ وَ فِخَاخٌ: قىسماق، قاپقان، تۇزاق.

وَقَعَ فِي فَخٍّ: تورغا چۈشتى.

فَخَّارٌ: ساپال، ساپال بۇيۇملار.

صِنَاعَةُ الْفَخَّارِ: ساپالچىلىق سانائىتى.

﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ئىنساننى (يەنى، ئاتائىلار ئادەمنى) (چەكسە جاراڭلايدىغان) ساپالدەك قۇرۇق لايدىن ياراتتى.

«أُفَضِّلُ الْأَوَانِيَ الْمَصْنُوعَةَ مِنَ الْفَخَّارِ عَلَى الْأَوَانِي الْمَعْدَنِيَّةِ»: ساپال قاچىلارنى مېتال قاچىلاردىن ئارتۇق كۆرىمەن.

فَخَّارِيٌّ ج فَخَّارِيُّونَ: ساپالچى، كۇلالچى.

أَوَانٌ فَخَّارِيَّةٌ: ساپال قاچا-قۇچىلار.

فَخَّةٌ: پاسكىنا ئايال.

فَخَّخَ يُفَخِّخُ تَفْخِيخًا الْمَكَانَ: جايغا پارتلاتقۇچنى ئورناتتى.

فَخَّمَ يُفَخِّمُ تَفْخِيمًا: ئۇلۇغلىدى، قەدىرلىدى.

فَخَّمَ الْحُرُوفَ: كۆپتۈرۈپ سۆزلىدى.

فِخِّيرٌ: تەكەببۇر، مەنمەنچى.

فَخَذَ يَفْخِذُ فَخْذًا فُلَانًا: پالانىنىڭ يوتىسىنى سۇندۇرۇۋەتتى.

فَخْذٌ. فَخِذٌ ج أَفْخَاذٌ: يوتا، سان.

عَظْمُ الْفَخِذِ: يوتا سۆڭىكى.

فَخْذُ لَحْمٍ: سان گۆشى.

فَخْذٌ ج أَفْخَاذٌ: ئايماق.

فَخْذِيٌّ: يوتىنىڭ، سانىنىڭ، ساغرىلىق.

فَخَرَ يَفْخَرُ فَخْرًا وَ فَخَرًا وَ فَخَارًا وَ فَخَارَةً الرَّجُلُ: پەخرىي قىلدى، مەگسىندى، ماختاندى.

«فَخَرَ بِمَرْكَزِهِ وَ مَرْكَزِ عَائِلَتِهِ»: ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئورنى بىلەن پەخىرلەندى.

فَخِرَ يَفْخَرُ فَخَرًا الرَّجُلُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى.

«إِنَّ اللهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَايَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَايَبْغِي أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ» ‹حديث›: ئاللاھ ماڭا سىلەرنىڭ كەمتەر بولۇپ بىر-بىرىڭلارغا پەخىر قىلماسلىقنى ۋە بىر-بىرىڭلارغا زۇلۇم قىلماسلىقنى ۋەھيى قىلدى.

فَخْرٌ. فَخْرَةٌ: پەخرىي، شەرەپ.

إِكْلِيلُ الْفَخْرِ: شەرەپ تاجى.

«لَيْسَ هُنَاكَ مَدْعَاةٌ لِلْفَخْرِ»: بۇ يەردە پەخرىي قىلىشنىڭ ئورنى يوق.

فَخْرِيٌّ: نام، ئابرۇي، پەخىر.

رَئِيسٌ فَخْرِيٌّ: پەخرىي رەئىس.

عُضْوٌ فَخْرِيٌّ: پەخرىي ئەزا.

فَخْفَخَ يُفَخْفِخُ فَخْفَخَةً: پەخرىي قىلدى، كۆرەڭلەندى، ماختانچاقلىق قىلدى.

فَخْفَخَةٌ: ماختانچاقلىق قىلماق، چوڭچىلىق قىلماق.

عَاشَ عِيشَةً فَخْفَخَةً: ھەشەمەتچىلىك بىلەن تۇرمۇش كەچۈردى.

فَخُمَ يَفْخُمُ فَخَامَةً: ئۇلۇغۋار بولدى، قەدىرلىك بولدى، ھەيۋەتلىك بولدى.

«كُنْتُ أَرَى هَذَا الْبِنَاءَ حَقِيرًا فَلَمَّا حَدَّثَنِي عَنْ تَارِيخِهِ فَخُمَ فِي عَيْنِي»: مەن بۇ بىنانى تۆۋەن كۆرەتتىم، سەن ئۇنىڭ تارىخىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن كۆزۈمگە چوڭ كۆرۈندىغان بولدى.

فَخْمٌ ج فِخَامٌ: قەدىرلىك، ھەشەمەتچىلىك.

قَصْرٌ فَخْمٌ: ھەيۋەتلىك بىنا.

فَخُورٌ ج فُخُورُونَ: تەكەببۇر، مەنمەنچى.

﴿إِنَّ اللهَ لَايُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ.

«إِنِّي فَخُورٌ بِكُمْ وَبِمَا قَدَّمْتُمْ لِبَلَدِكُمْ»: مەن سىلەر بىلەن ۋە سىلەرنىڭ يۇرتۇڭلارغا كۆرسەتكەن تۆھپەڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن.

فَخِيمٌ: قەدىرلىك، سەلتەنەتلىك.

فِدَاءٌ: فىديە، تۆلەم، بەدەل تۆلەش يولى بىلەن سېتىۋېلىش.

﴿فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾ ‹قرآن›: ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار.

مَاتَ فِدَاءً لِوَطَنِهِ: ۋەتىنى ئۈچۈن قۇربان بولدى.

فِدَائِيٌّ ج فِدَائِيُّونَ: پىدائىي، پىدائىي ئەسكەر، زەربىدار ئەسكەر، پارتىزان.

«دَمَّرَ الْفِدَائِيُّونَ سَيَّارَةً عَسْكَرِيَّةً لِلْعَدُوِّ»: پىدائىيلار دۈشمەننىڭ ماشىنىسىنى پاچاقلاپ تاشلىدى.

فَدَاحَةٌ: ھەددىدىن ئارتۇق.

فِدَامٌ / فَدَّامٌ ج فُدُمٌ: سۈزگۈچ.

فَدَانٌ ج فُدُنٌ وَ أَفْدِنَةٌ وَ فَدَادِينُ: بىر قوش كالا.

فَدَحَ يَفْدَحُ فَدْحًا ـ هُ الْأَمْرُ: ئىشنى ئۇنى

چارچىتتۇۋەتتى.

فَدَحَهُ الدَّيْنُ: ئۇنى قەرز بېسىۋالدى.

فَدَخَ يَفْدَخُ فَدْخًا الشَّيْءَ: سۇندۇردى، ئۇشتىدى.

فَدَخَ الْعُودَ: ياغاچنى ياردى.

فَدَّ يَفِدُّ فَدًّا وَ فَدِيدًا الطَّائِرُ: قۇش قانات قاقتى، قۇش ئاۋازلىق سايرىدى.

فَدَّ الرَّجُلُ: كىشى يۈگۈردى، قاچتى.

فَدَّادٌ ج فَدَّادُونَ: ۋارقىرىغۇچى، چاقىرغۇچى، ماكاۋۇر.

فَدَادَةٌ: ياقا؛ توخۇ يۈرەك.

فَدَّامٌ . فَدَّامَةٌ: سۈزگۈچ.

فَدَّانٌ ج فَدَادِينُ: مىسىر ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، بىر پەددان 42 ئارغا ياكى 24 قىراتقا تەڭ، ياكى 4200 كۋادرات مېتىر تېرىلغۇ يەر مىقدارى؛ ساپان، سوقا.

فَدَّانُ أَرْضٍ: بىر قوشلۇق يەر.

فَدَّرَ يُفَدِّرُ تَفْدِيرًا الْحِجَارَةَ: تاشنى چوقۇدى.

فَدَّنَ يُفَدِّنُ تَفْدِينًا الْبِنَاءَ: بىنانى ئېگىزلەتتى.

فَدَّنَ الْإِبِلَ: تۆگىنى سەمرىتتى.

فَدَّنَ الثَّوْبَ: رەختنى قىزىلغا بويىدى.

فَدَوْمٌ: سۈزگۈچ.

فَدَّى يُفَدِّي تَفْدِيَةً فُلَانًا: ساڭا جېنىم پىدا، دېدى.

فَدَرَ يَفْدِرُ فَدْرًا وَ فُدُورًا اللَّحْمُ: گۆش سوۋۇپ قالدى.

فَدِرَ يَفْدَرُ فَدَرًا: ئەخمەق بولدى، دۆتلەشتى.

فُدْسٌ ج فِدَسَةٌ: ئۆمۈچۈك.

فَدَشَ يَفْدُشُ فَدْشًا رَأْسَهُ: ئۇنىڭ بېشىنى يېرىۋەتتى.

فَدَغَ يَفْدَغُ فَدْغًا ـــ هُ: ئۇنى ياردى، ئۇنى ئازراق يېرىۋەتتى.

فَدِغَ يَفْدَغُ فَدَغًا: بېغىش ئېگىلىپ قالدى.

فَدَغٌ: بوغۇم ياللۇغى، ئۆگە ياللۇغى.

فَدَغَ يَفْدَغُ فَدْغًا: چاقتى.

فَدَغَتِ الْعَصَا رَأْسَهُ: تاياق ئۇنىڭ بېشىنى يېرىۋەتتى.

فَدْفَدَ يُفَدْفِدُ فَدْفَدَةً: تۈزلىدى، ۋاقىرىدى.

فَدْفَدٌ ج فَدَافِدُ: چۆل، جەزىرە، دالا.

«كَانَ هَذِهِ الْمَزَارِعُ الْخَضْرَاءُ قَبْلَ بِنَاءِ السَّدِّ فَدْفَدًا قَاحِلًا»: بۇ ياپېشىل زىرائەتلىك توغان ياسىلىشتىن بۇرۇن جاڭگال ئىدى.

فَدَمَ يَفْدِمُ فَدْمًا عَلَى الْإِبْرِيقِ: چۆگۈننىڭ ئۇستىگە سۈزگۈچ قويدى.

فَدُمَ يَفْدُمُ فَدَامَةً وَ فُدُومَةً: دۆتلۈك قىلدى، ھاماقەتلىك قىلدى؛ سەمرىپ كەتتى.

فَدَنَ يَفْدُنُ فَدْنًا الثَّوْبَ: رەختنى قىزىلغا بويىدى.

فَدَنَ الثَّوْرَيْنِ: يەر ئاغدۇرۇش ئۈچۈن ئىككى ئۆكۈزنى جۈپلىدى، قوشقا قاتتى.

فَدْنٌ ج أَفْدَانٌ: قىزىل بوياق؛ ئېگىز بىنا.

فَدَى يَفْدِي فِدًى / فَدًى وَ فِدَاءً غَيْرَهُ: ھەق تۆلەپ قايتۇرۇۋالدى.

فَدَى فُلَانًا بِحَيَاتِهِ: ساڭا جېنىمنى پىدا قىلدىم، دېدى.

﴿وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ﴾ ‹قرآن›: بىز ئۇنىڭ ئورنىغا چوڭ بىر قۇربانلىقنى (يەنى، جەننەتتىن چىققان قوچقارنى) بەردۇق.

فِدًى: فىدىيە، تۆلەم، (بەدەل تۆلەش يولى بىلەن سېتىۋېلىش)، قۇتقۇزۇش؛ قۇربانلىق قىلىش.

كَبْشُ الْفِدَى: قۇربانلىق قوي.

فِدْيَةٌ ج فِدًي: تۆلەم، فىدىيە (ئەسىرنى ياكى باشقىلارنى قويۇپ بېرىش بەدىلىگە ئېلىنىدىغان مال).

﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ ‹قرآن›: روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم.

«طَالَبَ مُخْتَطِفُوهُ بِفِدْيَةٍ كَبِيرَةٍ لإِطْلَاقِ سَرَاحِهِ»: ئۇتقۇن قىلغۇچىلار ئۇنى قويۇۋېتىش ئۈچۈن زور تۆلەم بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

فَذَّ يَفِذُّ فَذًّا فُلَانًا: ھەيدەپ چىقاردى، سۈرگۈن قىلىۋەتتى.

فَذَّ عَنْ أَصْحَابِهِ: ھەمراھلىرىدىن ئايرىلىپ يالغۇز قالدى.

فَذٌّ ج أَفْذَاذٌ وَ فُذُوذٌ: بىردىنبىر، يەككە، يەككە-يېگانە، يالغۇز، تەنھا؛ مىسلىسىز، ئىمتىيازلىق.

هُوَ فَذٌّ فِي عِلْمِهِ: ئۇ بىلىمدە يېگانىدۇر.

«صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَ عِشْرِينَ دَرَجَةً» ‹حديث›: جاماھەت بىلەن ئوقۇلغان ناماز يالغۇز ئوقۇلغان نامازدىن 25 ھەسسە ئارتۇقتۇر.

رِجَالٌ أَفْذَاذٌ: مەشھۇر ئەربابلار.

فَذْلَكَ يُفَذْلِكُ فَذْلَكَةً الْحِسَابَ: ھېسابنى بوغدى.

فَذْلَكَةٌ ج فَذَالِكُ: مەزمۇن، خۇلاسە؛ چىقىم تالونى.

فَرَاءٌ: ياۋا ئېشەك، قۇلان.

فُرَاتٌ: تاتلىق، شېرىن.

مَاءٌ فُرَاتٌ: تاتلىق سۇ.

نَهْرُ الْفُرَاتِ: فۇرات دەرياسى.

﴿وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا﴾ ‹قرآن›: سىلەرنى تاتلىق سۇ بىلەن سۇغاردۇق.

الْفُرَاتَانِ: فۇرات دەرياسى بىلەن دىجلە دەرياسى.

فُرَادَى: تاق؛ تەنھا؛ بىردىنبىر، بىر-بىرلەپ.

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنَى وَفُرَادَى﴾ ‹قرآن›: ئېيتقىنكى، «مەن سىلەرگە بىر ئىشنى تەۋسىيە قىلىمەن، سىلەر خۇدالىق ئۈچۈن ئىككىدىن، يا بىردىن تۇرۇڭلار...».

فِرَارٌ: قاچماق، قېچىپ كەتمەك.

لَاذَ بِالْفِرَارِ: قېچىپ كەتتى.

﴿قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ﴾ ‹قرآن›: ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەر ئۆلۈمدىن يا ئۆلتۈرۈلۈشتىن قاچساڭلار، قېچىشىڭلار سىلەرگە ھېچقانداق پايدىسى يوق».

فُرَارٌ: قوزا، ئوغلاق.

فَرَاسَةٌ: چەۋەندازلىق.

فِرَاسَةٌ: پاراسەت، ماھارەت، سەنئەت؛ بايقاش ئىقتىدارى.

فِرَاشٌ ج فُرُشٌ وَ أَفْرِشَةٌ: تۆشەك، كۆرپە.

فِرَاشُ الْمَرَضِ: كېسەل كارىۋىتى.

قَرْحَةُ الْفِرَاشِ: ياتاق يارىسى، كۆرپە يارىسى.

﴿مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار ئەستەرلىرى قېلىن تاۋاردىن بولغان تۆشەكلەرگە يۆلىنىدۇ.

«أَمْلَى وَصِيَّتَهُ وَهُوَ عَلَى فِرَاشِ الْمَوْتِ»: ئۆلۈم كېسىلىدە ۋەسىيەتنامە يازدى.

فَرَاشَةٌ ج فَرَاشٌ: پەرۋانە؛ يەڭگىللىتەك ئادەم، شاللاق ئادەم.

﴿يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ﴾ ‹قرآن›: شۇ كۈندە ئىنسانلار تارىلىپ كەتكەن پەرۋانىدەك بولۇپ كېتىدۇ.

فَرَاغٌ ج فَرَاغَاتٌ: بوشلۇق، خالىي، بوش.

«لِعَامِ فَرَاغِ الشُّغْلِ أَنْشَدَ صَالِحُ   لَقَدْ تَمَّ بَيْتُ الرَّبِّ أَجْزَلُ بُنْيَانِ»: كەمىنە سالىھ (داموللا ھاجىم) ئاللاھنىڭ بەھەيۋەت ئۆيىنىڭ قۇرۇلۇشى تاماملانغانلىق مۇناسىۋىتى بىلەن (بۇ مىسرادىن ئەبجەد ھېسابى بىلەن مەسجىدنىڭ پۈتكەنلىك تارىخىنى چىقىرىپ) شېئىر يازدى.

فَرَاغُ الْفَمِ: ئېغىز بوشلۇقى.

فَرَاغٌ مِنَ الْعَمَلِ: تەتىل، دەم ئېلىش، ئىشتىن

چۇشۇش.

بَيْتُ الْفَرَاغِ: هاجەتخانا، خالاجاي.

وَقْتُ الْفَرَاغِ: بوش ۋاقىت.

تَرَكَ سَطْرَهُ فَرَاغًا: قۇرنى بوش قالدۇردى.

«إِمْلَاءُ الْفَرَاغِ بِالْكَلِمَةِ الْمُنَاسِبَةِ»: بوش قۇرۇنى مۇۋاپىق سۆزلەر بىلەن تولدۇرغىن.

فَرَاغِيٌّ: بوشلۇق.

الْهَنْدَسَةُ الْفَرَاغِيَّةُ: سىتېرومېتىر.

فُرَافِرُ: ئەخمەق، كوت-كوت، گالۋاڭ، تېتىك؛ قۇشقاچ، ئوغلاق، موزاي، يولۋاس، سېمىز پاقلان، باش بالا.

فِرَاقٌ: ئايرىلماق، پىراق.

«إِلْتَقَى الصَّدِيقَانِ بَعْدَ فِرَاقٍ طَوِيلٍ»: ئىككى دوست ئۇزاق مۇددەت ئايرىلىشتىن كېيىن ئۇچراشتى.

﴿قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ﴾ «قۇرئان»: (خىزىر ئېيتتى:) «بۇ، سەن بىلەن مېنىڭ ئايرىلىش (ۋاقتىمىز)».

فَرَأٌ ج فِرَاءٌ وَ أَفْرَاءٌ: ياۋا ئېشەك، قۇلان.

فَرَتَ يَفْرُتُ فَرْتًا: يولدىن چىقتى، پاسىق بولدى.

فَرُتَ يَفْرُتُ فُرُوتَةً الْمَاءُ: سۇ تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى.

فَرِتَ يَفْرَتُ فَرَتًا الرَّجُلُ: ئەقلى ئاجىز بولدى.

فُرْتُونَةٌ: بوران، قارا بوران، بوران-چاپقۇنلۇق يامغۇر.

فَرِثَ يَفْرَثُ فَرَثًا: تويدى.

فَرِثَ الْقَوْمُ: قوۋم تارقاپ كەتتى.

فَرْثٌ ج فُرُوثٌ: يىن.

﴿نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾ «قۇرئان»: سىلەرنى چاھارپايلارنىڭ قارنىدىكى ماياق-تېزەكتىن ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان پاكىز ۋە تەملىك سۈت بىلەن سۇغىرىمىز.

فَرَجَ يَفْرِجُ فَرْجًا الشَّيْءَ: ياردى، ئايرىدى، بۆلدى؛ كېڭەيتتى.

فَرَجَ الْهَمَّ: غەم-قايغۇنى يوقاتتى.

﴿وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ﴾ «قۇرئان»: ئاسمان يېرىلغان چاغدا ... (ۋەدە قىلىنغان قىيامەت مەيدانغا كېلىدۇ).

فَرَجَ الْأَزْمَةَ: كرىزىسنى تۈگەتتى.

فَرَجَ عَنْهُ: خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىنچىتتى.

فَرَجَهُ عَلَى الْبِلَادِ: ئۇنى سەيلە قىلدۇردى، يۇرت كەزگۈزدى.

فَرْجٌ ج فُرُوجٌ: يېرىق، تۆشۈك، كاۋاك؛ ئادەمنىڭ ئەۋرىتى؛ بوش ۋاقىت.

﴿وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا﴾ «قۇرئان»: نومۇسىنى ساقلىغان ئايالنىڭ (يەنى، مەريەمنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلغىن).

فَرَجٌ: خۇشاللىق، مەمنۇنىيەت، غەمدىن خالاس بولماق؛ كەڭلىك.

«بَعْدَ كُلِّ شِدَّةٍ فَرَجٌ»: ھەرقانداق دەردتىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ.

فُرُجٌ: كەپ توشۇغۇچى، سۇخەنچى.

فِرْجَارٌ ج فَرَاجِيرُ: ئىككى پۇتلۇق سىركۇل.

خَطٌّ فِرْجَارِيٌّ: چەمبەر، چەمبەر ئايلانمىسى.

فِرْجَاطَةٌ: ھەربىي كېمە، ئۇرۇش كېمىسى.

فُرْجَةٌ ج فُرَجٌ: بوش ۋاقىت، بوش جاي؛ كامار؛ تۆشۈك، يوچۇق.

«سَافَرَ إِلَى الْخَارِجِ لِلْعِلَاجِ وَالْفُرْجَةِ»: داۋالىنىش ۋە كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن سىرتقا سەپەر قىلدى.

«أَطَلَّ بِرَأْسِهِ مِنَ الْفُرْجَةِ»: يوچۇقتىن بېشىنى چىقاردى.

«أَمَا لِهَذَا الْغَمِّ مِنْ فُرْجَةٍ؟»: بۇ غەمدىن قۇتۇلىدىغان كۈنىمىز بولارمۇ؟

فَرْجَنَ يُفَرْجِنُ فَرْجَنَةً الدَّابَّةَ: ھايۋاننى تارغاق بىلەن

تارىدى.

فَرْجَنَ الثَّوْبَ: كىيىمنى چوتكا بىلەن تازىلىدى.

فِرْجَوْنٌ ج فَرَاجِيْنُ: تارغاق، چوتكا.

فَرَجِيَّةٌ ج فَرَجِيَّاتٌ وَ فَرَاجِيّ: تون، پەلتو، پەرىجە.

فَرِحَ يَفْرَحُ فَرَحًا: خۇشال بولدى، شادلاندى.

فَرِحَ بِنَجَاحِ إِبْنِهِ: ئوغلىنىڭ نەتىجىسى بىلەن خۇرسەن بولدى.

﴿لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِيْنَ﴾ ‹قۇرئان›: كۆرەڭلەپ كەتمە، ئاللاھ ھەقىقەتەن كۆرەڭلەپ كەتكۈچىلەرنى دوست تۇتمايدۇ.

فَرَحٌ ج أَفْرَاحٌ: خۇشاللىق، شادلىق.

يَرْقُصُ فَرَحًا: خۇشاللىقتىن سەكرەپ كېتىدۇ.

يَالَلْفَرَحِ: نېمىدېگەن خۇشاللىق.

«تَقَالِيْدُهُمْ فِي الْأَفْرَاحِ تَخْتَلِفُ عَنْ تَقَالِيْدِنَا»: ئۇلارنىڭ تويى-تۆكۈن ئادىتى بىزنىڭ ئادىتىمىزگە ئوخشىمايدۇ.

فَرِحٌ ج فَرِحُوْنَ م فَرِحَةٌ ج فَرِحَاتٌ: خۇشال، خۇرسەن بولغۇچى.

﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ﴾ ‹قۇرئان›: ھەر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خۇشالدۇر.

فَرْحَانٌ ج فَرْحَى ج فَرَاحَى: خۇشال، شاد.

عَادَ إِلَى بَيْتِهِ فَرْحَانًا: ئۆيىگە خۇشال ھالدا قايتتى.

فَرْحَةٌ ج فَرَحَاتٌ: خۇشاللىق، شاد-خۇراملىق.

«عَادَ الْإِبْنُ الْغَائِبُ وَعَمَّتِ الْفَرْحَةُ جَمِيْعَ أَفْرَادِ الْعَائِلَةِ»: سىرتتىكى ئوغۇل قايتىپ كېلىۋىدى، پۈتۈن ئائىلىنى خۇشاللىق قاپلىدى.

فَرِخَ يَفْرَخُ فَرَخًا إِلَى الْأَرْضِ: يەرگە چاپلاشتى.

فَرِخَ الرَّجُلُ: كىشى خاتىرجەم بولدى.

فَرْخٌ ج أَفْرَاخٌ وَ فُرُوخٌ: چۈجە، قۇش بالىسى.

فَرْخُ النَّبَاتِ: كۆچەت، نوتا.

فَرْخٌ ج فِرَاخٌ: مىكىيان.

فَرَدَ يَفْرُدُ فُرُوْدًا: يالغۇز بولدى، تەنھا بولدى.

فَرَدَ عَنِ الشَّيْءِ: يىراق بولدى، چەتنىدى، ئايرىلدى.

فَرَدَ بِالرَّأْيِ: يالغۇز قارار قىلدى.

فَرَدَ يَفْرِدُ فَرْدًا الشَّيْءَ: يايدى.

فَرَدَ الْمُلَاءَةَ عَلَى السَّرِيْرِ: كارىۋاتقا ئەدىيالنى سالدى.

فَرْدٌ ج أَفْرَادٌ وَ فُرَادَى: مىسلىسىز، تەڭدىشى يوق؛ تاق سان؛ شەخس؛ تەنھا، يېگانە، يالغۇز؛ تاپانچا.

أَفْرَادُ الْجَيْشِ: جەڭچىلەر، ئەسكەرلەر.

أَفْرَادُ الْمِهَنِ الْحُرَّةِ: ئەركىن كەسىپ ئىگىلىرى.

أَفْرَادُ النَّاسِ: ئايرىم ئادەملەر.

﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا﴾ ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز، ۋارىسسىز) يالغۇز قويمىغىن.

«هَذَا الْعَالِمُ فَرْدٌ فِي حَقْلِهِ»: بۇ ئالىم ئۆز ساھەسىدە يېگانىدۇر.

فَرْدًا فَرْدًا: بىردىن-بىردىن، بىر-بىرلەپ، ئايرىم-ئايرىم.

صَافَحَهُمْ فَرْدًا فَرْدًا: ئۇلار بىلەن بىرمۇبىر كۆرۈشتى.

«تَتَكَوَّنُ أُسْرَتِي مِنْ خَمْسَةِ أَفْرَادٍ»: ئائىلەمدە بەش جان بار.

فَرْدَسَ يُفَرْدِسُ فَرْدَسَةً الْكَرْمَ: تالنى بىدەشكە ئالدى.

فَرْدَسَ قِرْنَهُ: رەقىبىنى يەرگە ئاتتى.

فَرْدَسَةٌ: كەڭلىك.

فِرْدَوْسٌ ج فَرَادِيْسُ: باغچە، جەننەت (فىردەۋس جەننىتى).

﴿كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلار ئۈچۈن مەنزىلگاھ فىردەۋس جەننەتلىرى بولىدۇ.

فَرْدِيٌّ: تەنھالىق، مۇستەقىل، ئايرىم، باشقىچە، تاق لىنىيىلىك.

الْإِقْتِصَادِيُّ الْفَرْدِيُّ: يەككە ئىگىلىك.

الْعَامِلُ الْفَرْدِيّ: يەككە ئەمگەك.

دَخْلٌ فَرْدِيٌّ: شەخسىي كىرىم.

عَدَدٌ فَرْدِيٌّ: تاق سان.

فَرْدِيَّةٌ: شەخسىيەتچىلىك، يەككە، ئۆزۈمچىللىك.

الْحُرِّيَّةُ الْفَرْدِيَّةُ: شەخسىي ئەركىنلىك.

فَرَّ يَفِرّ فَرًّا وَ فِرَارًا وَ مَفرًّا: قاچتى، قېچىپ كەتتى؛ غايىپ بولۇپ كەتتى، يوقۇلۇپ كەتتى.

فَرَّ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلدى.

﴿فَفِرّوا إِلَى اللهِ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ تەرەپكە قېچىڭلار.

فَرٌّ: قاچماق.

فَرَّاءٌ ج فَرَّاؤُونَ: جۇۋىچى، جۇۋا ساتقۇچى.

فَرَّارٌ: سىماب.

فَرَّازٌ ج فَرَّازَاتٌ: ئايرىغۇچى، تاللىغۇچى.

فَرَّازَةٌ: ئايرىغۇچى ماشىنا.

فَرَّازَةُ الْحَلِيبِ: سۈت ئايرىغۇچى ماشىنا.

فَرَّامَةٌ ج فَرَّامَاتٌ: گۆش قىيما قىلىش ماشىنىسى.

فَرَّانٌ: ناۋاي، بولكىچى.

فَرَّجَ يُفَرِّجُ تَفْرِيجًا الشَّيْءَ: ياردى، ئايرىدى، بۆلدى، كېڭەيتتى.

فَرَّجَ الْهَمَّ: غەم-قايغۇنى يوقاتتى.

فَرَّجَ عَنْهُ: خاتىرجەم قىلدى، كۆڭلىنى تىنچىتتى.

«اللَّهُمَّ فَرِّجْ كَرْبَنَا»: ئى ئاللاھ، بېشىمىزغا كەلگەن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋەتكىن.

فَرَّحَ يُفَرِّحُ تَفْرِيحًا غَيْرَهُ: خۇشال قىلىۋەتتى، شادلاندۇرۇۋەتتى.

فَرَّحَنِي نَجَاحُكَ: سېنىڭ نەتىجەڭ مېنى خۇرسەن قىلىۋەتتى.

فَرَّخَ يُفَرِّخُ تَفْرِيخًا النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك نوتا چىقاردى.

فَرَّخَتِ الطَّائِرُ: قۇش چۈجە چىقاردى.

فَرَّدَ يُفَرِّدُ تَفْرِيدًا: خىلۋەتتە ياشىدى، يەككە-يېگانە ياشىدى.

فَرَّدَ الرَّجُلُ: كىشى فىقھشۇناس بولدى.

فَرَّدَ بِرَأْيِهِ: ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋالدى.

فَرَّدَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى ئايرىدى.

«فَرَّدَ أَصْنَافَ الْبِضَاعَةِ الْمُخْتَلِفَةِ»: مالنىڭ تۈرلىرىنى ئايرىدى.

فَرَّشَ يُفَرِّشُ تَفْرِيشًا الْأَرْضَ: يەرگە تاش ياتقۇزدى.

فَرَّشَ الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ: قۇش قانات قاقتى.

فَرَّشَ الزَّرْعُ: زىرائەت پەلەز تارتتى.

فَرَّضَ يُفَرِّضُ تَفْرِيضًا الْخَشَبَةَ: ياغاچنى كەستى، چاپتى.

فَرَّضَ الْأَحْكَامَ: قانۇن تۈزدى، پەرمان چىقاردى.

فَرَّطَ يُفَرِّطُ تَفْرِيطًا الشَّيْءَ: نەرسىنى زايە قىلىۋەتتى، يوقىتىۋەتتى؛ بۇزۇپ چېچىۋەتتى، تاشلىۋەتتى؛ ئىسراپ قىلىۋەتتى.

فَرَّطَ فِي الشَّيْءِ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

﴿مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ ‹قرآن›: لەۋھۇلمەھپۇزدا ھېچ نەرسىنى چۈشۈرۈپ قويمىدۇق.

فَرَّطَ فِي الْأَمْرِ: ئىشقا سەل قارىدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

فَرَّعَ يُفَرِّعُ تَفْرِيعًا الْمَسَائِلَ مِنَ الْأَصْلِ: مەسىلە چىقاردى، مەسىلىلەرنى شاخلاتتى.

فَرَّعَ الرَّجُلُ الْجَبَلَ: تاغقا چىقتى.

فَرَّعَ مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن چۈشتى.

فَرَّغَ يُفَرِّغُ تَفْرِيغًا الْإِنَاءَ: قاچىنى بوشاتتى، قۇرۇقدىدى.

فَرَّغَ الشَّحْنَةَ: يۈكنى چۈشۈردى.

«فَرَّغَتِ الْمُؤَسَّسَةُ أَحَدَ مُوَظَّفِيهَا لِلْقِيَامِ بِهَذِهِ الدِّرَاسَةِ»: ئورگان خىزمەتچىلىرىنىڭ بىرىنى بۇ تەتقىقاتنى ئېلىپ بېرىشقا ئاجراتتى.

فَرَّقَ يُفَرِّقُ تَفْرِيقًا الشَّيْءَ: بۆلدى، پارچىلىدى، ئاجراتتى، ئايرىۋەتتى، چېچىۋەتتى.

فَرَّقَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنى پارچىلىۋەتتى، ئارىغا

بۆلگۈنچىلىك سالدى.

﴿لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز.

فَرَكَ يَفْرُكُ فَرْكًا: كۆپ ئۇۋۇلىدى.

فَرَمَ يَفْرِمُ فَرْمًا اللَّحْمَ: گۆشنى چانىدى، قىيما قىلدى.

فَرَّمَ أَسْنَانَهُ: چىشنى ئالماشتۇردى.

فَرُّوجٌ ج فَرَارِيجُ: چۆجە (توخونىڭ)؛ كىچىك بالا كىيىمى.

فَرُوقَةٌ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

فَرَى يَفْرِي فَرْيًا الشَّيْءَ: نەرسىنى، يارىدى، كەستى، ئۈزدى.

فَرَى الْجُبَّةَ: جۇۋا تىكتى.

فَرَزَ يَفْرِزُ فَرْزًا مِنْ غَيْرِهِ: ئايرىدى، تاللىدى، ئاجراتتى، ئىلغىدى، پەرقلەندۈردى.

«فَرَزَ الْفَاكِهَةَ الْفَاسِدَةَ فِي صُنْدُوقٍ مُنْفَصِلٍ»: بۇزۇلغان مېۋىلەرنى ئايرىم يەشىككە قاچىلىدى.

«فَرَزَتْ مَسَامُّ الْجِسْمِ الْعَرَقَ»: بەدەننىڭ تۆشۈكچىلىرى تەر ئاجرىتىپ چىقاردى.

فَرَزَ الأَرْضَ: زېمىننىڭ پاسىلىنى ئايرىدى.

فَرْزٌ: ئايرىماق، ئاجراتماق، تاللىماق، ئىلغىماق.

فَرَسَ يَفْرِسُ فَرْسًا الأَسَدُ فَرِيسَتَهُ: يولۋاس ئولجىسىنى تۇتۇۋېلىپ ئۆلتۈردى.

فَرَسَ الشَّيْءَ: بۆلۈۋەتتى، ئايرىۋەتتى.

فَرَسَ يَفْرِسُ فِرَاسَةً الأَمْرَ: ئىشنىڭ ماھىيىتىنى گۇمان بىلەن تاپتى.

فَرُسَ يَفْرُسُ فَرَاسَةً وَ فُرُوسَةً وَ فُرُوسِيَّةً الرَّجُلُ: كىشى چەۋەنداز بولدى، پاراسەتلىك بولدى.

فَرَسٌ ج أَفْرَاسٌ: ئات.

فَرَسٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك ئات.

فَرَسُ الْبَحْرِ: سۇ ئېتى، بېگېموت.

فَرَسُ رِهَانٍ: مۇسابىقە ئېتى.

هُمَا كَفَرَسَيْ رِهَانٍ: ئۇ ئىككىسى ئىككى مۇسابىقە ئېتىغا ئوخشاش.

فُرْسٌ: ئىرانلىق.

بِلاَدُ الْفُرْسِ: ئىران.

فَرْسَخٌ ج فَرَاسِخُ: پەرسەخ (246.) كىلومېتىر مۇساپىگە تەڭ).

«تَبْعُدُ قَرْيَتُنَا عَنْ أَقْرَبِ مَدِينَةٍ خَمْسَةَ فَرَاسِخَ»: بىزنىڭ يېزىمىز ئەڭ يېقىن شەھەرگە بەش پەرسەخ كېلىدۇ.

فِرْسِنٌ ج فَرَاسِنُ: تۇۋاق.

«يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ لاَ تَحْقِرَنَّ جَارَةٌ لِجَارَتِهَا وَلَوْ فِرْسَنَ شَاةٍ» ‹حديث›: ئى مۇسۇلمان ئاياللار، قوشنىلىرىڭلارغا قويىنىڭ تۇۋىقى چاغلىق نەرسە بولسىمۇ، ئاز كۆرمەي سۇنۇڭلار.

فَرَشَ يَفْرُشُ فَرْشًا وَ فِرَاشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يايدى؛ يالغان ئېيتتى.

﴿وَالأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ﴾ ‹قۇرئان›: زېمىننى يايدۇق، بىز نېمىدېگەن ياخشى يايغۇچىمىز؟

فَرَشَ الْمَنْزِلَ: ئۆينى رەتلىدى، زىننەتلىدى.

فَرَشَ الطَّرِيقَ بِالْحَصى: يولغا شېغىل ياتقۇزدى.

فَرَشَ الطَّائِرُ جَنَاحَيْهِ: قۇش قانات قاقتى.

فَرَشَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك پەلەز يايدى.

فَرْشٌ ج فُرُوشٌ: بىسات، يوتقان-كۆرپە.

فَرْشُ الْبُيُوتِ: ئۆي جاھازلىرى.

﴿وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ چاھارپايلارنى (يەنى، تۆگە، كالا، قويلارنى) يۈك كۆتۈرىدىغانلارنى، بوغۇزلىنىدىغانلارنى ياراتتى. ئاللاھ سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن يەڭلار.

فَرْشُ الطَّاوِلَةِ: داستىخان.

فَرْشُ التُّرْعَةِ: دەريا قىنى.
فَرْشُ الْقَنْطَرَةِ: كۆۋرۈك يۈزى.
«نَظِّفِ الْمَنْزِلَ جَيِّدًا قَبْلَ فَرْشِهِ»: ئۆي ـ بىساتلىرىنى سېلىشتىن بۇرۇن پاكىز تازىلىدى.
غَيَّرْنَا فَرْشَ مَنْزِلِنَا: ئۆيىمىزنىڭ سەرەمجانلىرىنى يەڭگۈشلىدۇق.
فُرْشَاةٌ: چوتكا.
فُرْشَاةُ حِلَاقَةٍ: ساتىراشنىڭ چوتكىسى.
فُرْشَةٌ: تۆشەك، كۆرپە.
فُرْشَةٌ ج فُرَشٌ: چوتكا.
فُرْشَةُ الثِّيَابِ: كىيىم چوتكىسى.
فُرْشَةُ الْأَسْنَانِ: چىش چوتكىسى.
فُرْشَةٌ لِلتَّلْوِينِ: موي قەلەم.
فُرْشَةُ الْأَظَافِيرِ: تىرناق چوتكىسى.
فُرْشَةٌ ج فُرُشَاتٌ: يوتقان، تاق، كۆدە ـ كۆرپە.
فَرَصَ يَفْرِصُ فَرْصًا الشَّيْءَ: يـاردى، پارچىلىدى، ئايرىدى.
فِرْصَادٌ: قىزىل بوياق.
فُرْصَةٌ ج فُرَصٌ: پۇرسەت، پەيت، نۆۋەت، ۋاقىت، مەزگىل.
فُرْصَةٌ سَانِحَةٌ: ياخشى پۇرسەت، پايدىلىق پۇرسەت.
«يُحَقِّقُ الْقَانُونُ مَبْدَأَ تَكَافُؤِ الْفُرَصِ»: قانۇن پۇرسەتنىڭ ھەممە ئادەمگە باراۋەر بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ.
«فَضَى الْفُرْصَةَ الصَّيْفِيَّةَ فِي بَلَدٍ مُجَاوِرٍ»: يازلىق ۋاقىتنى قوشنا ئەلدە ئۆتكۈزدى.
هَذِهِ فُرْصَةٌ لِتَحْقِيقِ أَهْدَافِنَا: بۇ مەقسىتىمىزنى ئىشقا ئاشۇرۇشنىڭ ياخشى پەيتى.
حَانَتْ فُرْصَتُكَ: سېنىڭ نۆۋىتىڭ كەلدى.
فَرَضَ يَفْرِضُ فَرْضًا الشَّيْءَ: پەرز قىلدى، تەخمىنلىدى؛ تەسەۋۋۇر قىلدى، كەستى، ئۆزدى.
فَرَضَ فَرْضًا عِلْمِيًّا: خۇلاسە چىقاردى، پەكۇنلىدى.
فَرَضَ لِفُلَانٍ كَذَا: پالانىغا ئۇنى ۋەزىپە قىلدى، يۈكلىدى، بەلگىلىدى.
فَرَضَ الْأَحْكَامَ: قانۇن تۈزدى، پەرمان چىقاردى.
«فَرَضَ اللهُ عَلَيْنَا الصَّلَاةَ»: ئاللاھ بىزگە نامازنى پەرز قىلدى.
﴿مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللهُ لَهُ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ پەيغەمبەرگە ھالال قىلغان ئىشقا ھېچقانداق گۇناھ بولمايدۇ.
فَرَضَ يَفْرُضُ فَرَاضَةً الْمُتَفَقِّهُ: پەرائىز ئىلمىغا ئالىم بولدى.
فَرَضَ يَفْرُضُ فُرُوضًا وَ فَرَاضَةً الْبَقَرَةُ: كالا قېرىپ كەتتى.
فَرْضٌ ج فُرُوضٌ: پەرەز، تەخمىن، مۆلچەر؛ مەجبۇرىيەت، ۋەزىپە، پەرز؛ كېسىلگەن يەر، ھەربىينىڭ مائاشى.
فَرْضٌ عِلْمِيٌّ: ئىلمىي تەسەۋۋۇر.
فَرْضُ عَيْنٍ: ھەربىر مۇسۇلمان ئۆزى قىلىشقا تېگىشلىك پەرز.
فَرْضُ كِفَايَةٍ: مۇسۇلمانلار ئادا قىلىشقا تېگىشلىك پەرز بولۇپ، ئۇنى بەزىلەر ئادا قىلسا، بەزىلەردىن ساقىت بولىدىغان پەرز.
«الصَّلَاةُ فَرْضٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ»: ناماز ھەربىر ئەر ـ ئايال مۇسۇلمانغا پەرزدۇر.
بِالْفَرْضِ: ئەگەر، ئەگەردە.
فَرْضٌ مَدْرَسِيٌّ: تاپشۇرۇق.
يَكْتُبُ فُرُوضَهُ بِعِنَايَةٍ: تاپشۇرۇقلىرىنى ئەستايىدىل ئىشلىدى.
فُرْضَةٌ ج فُرَضٌ وَ فِرَاضٌ: كېسىك، كېسىلگەن يەر، يوچۇق؛ كەمچىلىك، ئەيىب، پەرز، ۋاجىپ، ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت.

فُرْضَةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز پورتى؛ كېچىك.

فُرْضَةٌ دِينِيَّةٌ: دىنىي قائىدە.

فَرَضِيٌّ: مۆلچەر، تەخمىن، پەرەز، تەسەۋۋۇر، قىياس.

فَرْضِيَّةٌ ج فَرْضِيَّاتٌ: پەرەز، خىيال، تەسەۋۋۇر، تەخمىن.

«هَذَا يُثْبِتُ خَطَأَ فَرْضِيَّتِكَ»: بۇ سېنىڭ مۆلچەرىڭنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

فَرَطَ يَفْرُطُ فُرُوطًا: ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى، ئىلگىرىلەپ كەتتى.

﴿قَالاَ رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز، بىز ھەقىقەتەن ئۇنىڭ بىزنى ئالدىراپ جازالىشىدىن ياكى تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىشىدىن قورقىمىز»، دېيىشتى.

فَرَطَ يَفْرُطُ فَرْطًا الرَّجُلُ فِي الْأَمْرِ: بىر ئىشتا چولتىلىق قىلدى، كەتكۈزۈپ قويدى.

فَرَطَ مِنْهُ شَيْءٌ: يوقالدى، قولدىن كەتتى.

فَرَطَ عَلَيْهِ فِي الْقَوْلِ: سۆزدە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى.

فَرَطَ عَلَى فُلَانٍ: پالانىغا ئازار بەردى، ئەرزىيەت يەتكۈزدى.

فَرَطَ الرَّجُلُ وَلَدًا: كىشىنىڭ كىچىك بالىسى ئۆلۈپ كەتتى.

فَرَطَ مِنْهُ الْكَلَامُ. فَرَطَ مِنْهُ الْقَوْلُ: دەپ تاشلىدى، ئېغىزىدىن چىقىپ كەتتى.

فَرْطٌ ج أَفْرُطٌ وَ أَفْرَاطٌ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەك؛ زامان، ۋاقىت، جەددىي، كەسكىن،

لِفَرْطِ دَهْشَتِهِ: ئۇ ئىنتايىن ھەيران قالغانلىقتىن.

فَرْطُ الْإِحْسَاسِ: ئارتۇقچە سېزىم.

بَكَى مِنْ فَرْطِ حَسَاسِيَّتِهِ: ھېسسىياتچانلىقىدىن يىغلاپ تاشلىدى.

صَرَخَ مِنْ فَرْطِ إِنْفِعَالِهِ: قاتتىق ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكىدىن تووۋلاپ تاشلىدى.

فُرُطٌ: ئۇنتۇلغان ئىش، تاشلىنىپ قالغان ئىش.

﴿وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ نەپسى-خاھىشىغا ئەگەشكەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان.

فُرْطَاسٌ: پاناق بۇرۇن.

فُرْطَةٌ: ئالدىدا ماڭماق، ئىلگىرىلەپ كەتمەك.

هُوَ ذُو فُرْطَةٍ فِي الْبِلَادِ: ئۇ بىردىنبىر ساياھەتچى.

فَرْطَحَ يُفَرْطِحُ فَرْطَحَةً الشَّيْءَ: ياپىدى، كېڭەيتتى، تۈزلىدى.

فُرْطُوَنَةٌ: بوران، قارا بوران، بوران-چاپقۇنلۇق يامغۇر.

فَرَعَ يَفْرَعُ فَرَاعَةً الشَّيْءُ: ئۆزۈرىدى.

فَرَعَ قَوَامُهَا: بويى ئۆستى.

فَرَعَ شَعْرُهَا: چېچى ئۆستى.

فَرَعَ يَفْرَعُ فَرْعًا وَ فُرُوعًا الْوَادِي: ئويمانلىققا چۈشتى.

فَرَعَ الْجَبَلَ: تاغقا چىقتى.

فَرَعَ بَيْنَ الْمُتَخَاصِمَيْنِ: مۇرەسسە قىلدى.

فَرَعَ الْفَرَسَ بِاللِّجَامِ: ئاتنى تىزگىنلىدى.

فَرْعٌ ج فُرُوعٌ: شاخ، تارماق، بۆلۈمچە، قىسىم.

فَرْعُ الْقَوْمِ: ئاقسۆڭەك، ئېسىلزادە، قوۋمنىڭ كاتتىسى.

فَرْعُ الشَّرِكَةِ: تارماق شىركەت.

فُرُوعُ الشَّجَرَةِ: دەرەخ شاخلىرى.

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ فِي الْأَرْضِ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھنىڭ مۇنداق بىر تەمسىل كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ كەلىمە تەييىبە (يەنى، ياخشى سۆز، ئىمان كەلىمىسى) يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسمانغا تاقاشقان.

فُرُوعُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ ئەۋلادلىرى.

فُرُوعُ الْمَسْئَلَةِ: مەسىلىنىڭ تارماقلىرى.

أُصُولٌ وَ فُرُوعٌ: ئاساس ۋە تارماق.

فَرْعٌ ج فِرَاعٌ: تارماق ئېرىق.

فَرْعَنَ يُفَرْعِنُ فَرْعَنَةً الرَّجُلُ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، مەغرۇرلاندى؛ زىرەك بولدى.

فَرْعَنَةٌ: تەكەببۇرلۇق، مەغرۇرلۇق.

فَرْعِيٌّ م فَرْعِيَّةٌ: شاخچە، شاخچىغا مەنسۇپ، قىسمەن، جۇزئىي، بۆلەك.

طَرِيقٌ فَرْعِيٌّ: تارماق يول.

الْمَكْتَبُ الْفَرْعِيّ لِوِزَارَةِ السِّكَكِ الْحَدِيدِيَّةِ: تۆمۈر يول مىنىستىرلىقىنىڭ تارماق ئىدارىسى.

مَحَطَّةٌ فَرْعِيَّةٌ: كىچىك بېكەت.

لَجْنَةٌ فَرْعِيَّةٌ: شۆبە ئۇيۇشما، شۆبە جەمئىيەت.

دَفْعٌ فَرْعِيٌّ (في القانون): ئاقلىماق.

دَعْوَى فَرْعِيَّةٌ: قارشى ئەرز.

فَرَغَ يَفْرُغُ فُرُوغًا الرَّجُلُ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

فَرَغَ فُلَانٌ مِنَ الشَّيْءِ: تۈگەتتى، تاماملىدى.

فَرَغَ دَمُهُ: ئۇنىڭ خۇنى بىكارغا كەتتى.

فَرَغَ الْإِنَاءُ: قاچا بوشىدى، قۇرۇقدالدى.

فَرَغَ الصَّبْرُ: سەۋر-تاقىتى تۈگىدى.

فَرَغَ الشَّخْصُ إِلَيْهِ: داۋاملىق يۈزلەندى، داۋاملىق قارىدى.

فَرَغَ لِلْبَحْثِ وَ الدِّرَاسَةِ: تەتقىقاتقا بېرىلدى.

فَرَغَ يَفْرَغُ فَرَغًا عَلَيْهِ الْمَاءَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ قۇيدى.

فَرَغَ يَفْرُغُ / يَفْرِغُ فُرُوغًا وَ فَرَاغًا مِنَ الْعَمَلِ: ئىشتىن بوشىدى، ئىشنى تۈگەتتى.

﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد[1] دەۋەتتىن) بوشىغان چېغىڭدا ئىبادەت قىلىشقا تىرىشقىن.

فَرْغٌ: بوش، قۇرۇق، بىكار.

فَرْفَخٌ: تاقىر يەر، غىلتاڭ يەر.

فَرْفَرَ يُفَرْفِرُ فَرْفَرَةً الْبَعِيرُ: تۆگە قوزغالدى، تەۋرەندى.

فَرْفَرَ الطَّائِرُ: قۇش قانات قاقتى.

فُرْفُرٌ: قۇشقاچ؛ قوزا؛ موزاي.

فَرْفَصَ يُفَرْفِصُ فَرْفَصَةً: قانات قاقتى، پەرۋاز قىلدى.

فَرْفَكَ يُفَرْفِكُ فَرْفَكَةً: غاجىدى، جاراھەتلەندۈردى، سۈركىدى، سۈركەپ يېغىر قىلىۋەتتى.

فُرْفُورٌ ج فَرَافِيرُ: قوزا؛ ياۋا كالا موزىيى؛ ئەخمەق.

فُرْفُورٌ مِنَ الْغِلْمَانِ: يەڭگىل، تېتىك.

فَرَقَ يَفْرُقُ / يَفْرِقُ فَرْقًا وَ فُرْقَانًا بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: ئىككى نەرسىنىڭ ئوتتۇرىنى پەرق ئەتتى، ئايرىدى، ئاجراتتى، بۆلدى.

فَرَقَ الْبَحْرَ: دولقۇن ياردى.

﴿فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ «قرآن»: سەن بىز بىلەن (ئىتائەتتىن باش تارتقان) قەۋمنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتكىن.

فَرَقَ الْكِتَابَ: چۈشەندۈردى، بايان قىلدى.

فَرَقَ الشَّخْصَ: كىشىنى چۆچۈتۈۋەتتى.

فَرِقَ يَفْرَقُ فَرَقًا مِنْهُ: ۋەھىمىگە چۈشتى، تەشۋىشلەندى، ئالاقزادە بولدى.

لَهُ شَكْلٌ يَفْرَقُ مِنْهُ النَّاظِرُونَ: ئۇنىڭ شەكلىدىن قارىغۇچىلار قورقۇپ كېتىدۇ.

فَرَقَ يَفْرُقُ / يَفْرِقُ فَرْقًا الشَّعْرَ: چاچ تارىدى.

فَرَقَ الطَّائِرُ: قۇش ماياقلىدى.

فَرْقٌ ج فُرُوقٌ: پەرق، ئايرىملىق؛ بۆلمەك.

لَا فَرْقَ بَيْنَ هَذَا وَ ذَاكَ: ئۇنىڭ بىلەن بۇنىڭ ئارىسىدا پەرق يوق.

فُرُوقُ الْأَسْعَارِ: باھا پەرقلىرى.

فِرْقٌ: بىر بۆلۈك، بىر قىسىم، بىر توپ.

﴿فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ﴾ «قرآن»: (ھەربىر

يىرىلغان) قىسمى چوڭ تاغدەك بولۇپ قالدى.

فَرَقٌ: قورقاق، چۆچۈمەك، ھودۇقۇپ كەتمەك.

فَرِقٌ ج فَرِقُونَ وَ فَرِقَةٌ وَ فَرُقَةٌ: قورقۇنچلۇق، دەھشەتلىك، ۋەھىمىلىك، تەشۋىشلىك.

فَرَّ مِنَ الْمَعْرَكَةِ فَرَقًا: جەڭدىن قورقۇپ قېچىپ كەتتى.

فُرْقَانٌ: دەلىل، ئىسپات؛ (ھەق ـ ناھەقنى) ئايرىماق.

الْفُرْقَانُ: قۇرئان كەرىم.

﴿هُدًى لِلنَّاسِ وَ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَ الْفُرْقَانِ﴾ «قرآن»: قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر.

فِرْقَةٌ ج فِرَقٌ: بىر بۆلۈك، بىر تۈركۈم، بىر گۇرۇھ، پىرقە، ئەترەت.

فِرْقَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: پولك، دىۋىزىيە.

فِرْقَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ: سىرك ئۆمىكى.

﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ ... نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى.

«قَرَأْتُ كِتَابًا عَنِ الْفِرَقِ الدِّينِيَّةِ فِي الْإِسْلَامِ»: ئىسلامدىكى دىنىي پىرقىلەر توغرىسىدىكى بىر كىتابنى ئوقۇدۇم.

«دَفَعَ الْقَائِدُ بِفِرْقَةٍ مُدَرَّعَةٍ إِلَى الْمَعْرَكَةِ»: قوماندان برونېۋىك قىسمىنى ئۇرۇش مەيدانىغا ئەۋەتتى.

«كُنْتُ مَعَهُ فِي الْمَدْرَسَةِ فِي فِرْقَةٍ وَاحِدَةٍ»: ئۇنىڭ بىلەن مەكتەپتە بىر گۇرۇپپىدا ئىدىم.

فِرْقَةٌ إِسْتِعْرَاضِيَّةٌ: كۆزدىن كەچۈرۈش ئۆمىكى.

فِرْقَةُ الْفُرْسَانِ: چەۋەندازلار، ئاتلىق قىسىم.

فِرْقَةٌ مُوسِيْقِيَّةٌ: ئوركېستىر، مۇزىكىچىلار، سازەندىلەر.

فُرْقَةٌ فِرَاقٌ: ئايرىلماق، ئاجرالماق، پىراق، ھىجران.

«أَلَا لِلْمَرْءِ أَدْهَى مَا يُلَاقِي مِنَ الْحَدَثَانِ حَادِثَةُ الْفِرَاقِ»: دۇنيادا ھىجران ئازابىدىنمۇ قاتتىق ئازاب يوقكەن.

فَرْقَدٌ ج فَرَاقِدُ: شىمالىي قۇتۇپ يۇلتۇزى؛ ياۋا كالا موزىيى.

الْفَرْقَدَانِ: شىمالىي قۇتۇپتىكى ئىككى يۇلتۇز.

فَرْقَعَ يُفَرْقِعُ فَرْقَعَةً: ئىتتىك يۇگۇردى، چاپتى، قاراسلىدى، يېرىلدى.

«سَقَطَتِ الْكُرَةُ تَحْتَ عَجَلَاتِ الْقِطَارِ فَفَرْقَعَتْ»: توپ پويىز چاقىنىڭ ئاستىدا قېلىپ، پاڭگىدە ئېتىلىپ كەتتى.

فَرْقَعَ الطِّفْلُ الْبَالُونَ: بالا شارنى ئېتىلدۇرۇۋەتتى.

فَرْقَعَ أَصَابِعَهُ: بارماقلىرىنى قاراسلاتتى.

فَرْقَعَةٌ: پارتلىغان ئاۋاز، بىرنەرسىگە ئۇرۇلغان ئاۋاز.

فَرْقَعَةُ الْقَنَابِلِ: بومبا ئاۋازى.

فَرَكَ يَفْرُكُ فَرْكًا الثَّوْبَ: رەختنى ئۇۋۇلىدى.

فَرِكَ يَفْرَكُ فِرْكًا وَ فُرُوكًا وَ فِرْكَانًا: ئۆچ كۆردى، يامان كۆردى، نەپرەتلەندى.

«لَا يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ» «حديث»: بىر مۆمىن ئادەم يەنە بىر مۆمىن ئايالنى يامان كۆرمىسۇن، ئۇنىڭ ئۇ كىشى ياقتۇرمايدىغان ئەخلاقىدىن بىرسى تېپىلسا، ياقتۇرىدىغان ئەخلاقىدىنمۇ بىرسى تېپىلىدۇ.

فَرَمَ يَفْرِمُ فَرْمًا اللَّحْمَ: گۆشنى چانىدى، قىيما قىلدى.

فَرْمَةٌ ج فَرَمَاتٌ: كىچىك پارچە؛ تىما.

فَرْمَلَ يُفَرْمِلُ فَرْمَلَةً السَّائِقُ: شوپۇر ماشىنىنى تورمۇزلىدى.

فَرْمَلَةٌ ج فَرَامِلُ: تورمۇز.

فَرَامِلُ أُوتُمَاتِيكِيَّةٌ: ئاپتوماتىك تورمۇز.

فُرْنٌ ج أَفْرَانٌ: تونۇر؛ ئوچاق، پىلتە، ناۋايخانا.

أَفْرَانُ الصِّهْرِ: پېچ.

فُرْنٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك ئوچاق.

فُرْنُ الْقُمَامَةِ: ئەخلەت كۆيدۈرىدىغان پېچ.

فِرِنْدٌ ج فَرَانِدُ: شەمشەر، زۇلپىقار؛ ئانارنىڭ دېنى؛ قىزىلگۈل.

فِرِنْدُ اللُّؤْلُؤِ: سەدەپ.

فَرَنْسَائِيٌّ: فرانسىيىلىك.

فَرَنْسَوِيٌّ: فرانسىيىلىك.

فَرَنْسِيٌّ: فرانسىيىلىك.

الْفَرَنْسِيَّةُ: فرانسۇز تىلى.

فَرُهَ يَفْرُهُ فَرَاهَةً وَ فُرُوهَةً وَ فَرَاهِيَةً: ماھىر بولدى، پۇختا بولدى؛ چاققان بولدى، تېتىك بولدى؛ گۈزەل بولدى، كۆركەم بولدى.

فَرِهَ يَفْرَهُ فَرَهًا الرَّجُلُ: كىشى خۇشال بولدى، شادلاندى.

فَرْهَدَ يُفَرْهِدُ فَرْهَدَةً الْغُلَامَ: بالىنى سەمرىتتى.

فَرْهَدَ الْفَتَى: يىگىت چىرايلىق بولدى.

فَرْهَدَتْ نَفْسُهُ: ئىچى سىقىلدى.

فُرْهُودٌ ج فَرَاهِيدُ: گۈزەل، چىرايلىق، كۆركەم.

فَرْوٌ ج فِرَاءٌ: موينلۇق تېرە؛ جۇۋا.

فَرْوَةٌ ج فِرَاءٌ: چومبەل؛ تاج، تۆگە يۇڭىدىن قىلىنغان كىيىم؛ بايلىق.

فَرْوَةُ الثَّعْلَبِ: تۈلكە تېرىسى.

فَرْوَةُ الدُّبِّ: ئېيىق تېرىسى.

فَرْوَةُ الذِّئْبِ: بۆرە تېرىسى.

فُرُوسَةٌ: چەۋەندازلىق؛ چەۋەندازلىق روھ.

عَصْرُ الْفُرُوسَةِ: چەۋەندازلىق دەۋرى.

أَلْعَابُ الْفُرُوسَةِ: ئات ئويۇنى.

فُرُوسِيَّةٌ: ئات مىنىشكە ماھىر بولماق، چەۋەندازلىق.

«عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمُ السِّبَاحَةَ وَالْفُرُوسِيَّةَ» حديث: باللىرىڭلارغا سۇ ئۈزۈشنى ۋە چەۋەندازلىقنى ئۆگىتىڭلار.

فُرُوشَاتٌ: ئۆي جاھازلىرى.

فُرُوطٌ: ئېغىزى ئىتتىكلىك قىلماق.

فُرُوغٌ: بوشىماق؛ تۈگەتمەك.

فُرُوغُ الْبَالِ: خاتىرجەملىك.

فُرُوغُ الصَّبْرِ: سەۋرسىزلىك.

«عَادَ إِلَى بَيْتِهِ بَعْدَ فُرُوغِهِ مِنْ عَمَلِهِ»: ئىشتىن بوشىغاندىن كېيىن ئۆيىگە قايتتى.

فَرُوقٌ: قورقۇنچلۇق، دەھشەتلىك، ۋەھىملىك، تەشۋىشلىك.

فَرُوقَةٌ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

فَرَى يَفْرِي فَرْيًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياردى، پارچىلىدى، ئايرىدى.

فَرَى الثِّيَابَ: كىيىمنى ئۆلچەپ تىكتى.

فَرَى الْكِذْبَ: بوھتان چاپلىدى، قارا چاپلىدى.

فَرَى بَطْنَ الشَّاةِ: قوينىڭ قورسىقىنى ياردى.

فَرَى الْقَوْلَ: سۆزنى ئويدۇردى.

فِرْيَةٌ ج فِرًى: يالغان، ساختا؛ بوھتان، ئويدۇرما.

«هَذِهِ فِرْيَةٌ إِخْتَلَقَهَا خَصْمِي»: بۇ مېنىڭ دۈشمىنىم ئويدۇرۇپ چىقارغان يالغان.

فَرِيدٌ ج فَرَائِدُ: يالغۇز، يېگانە؛ مىسلىسىز، تەڭداشسىز.

«أَرَاكَ فَرِيدًا فِي الْمَعَالِي وَلَمْ يَكُنْ نَظِيرُكَ فِي حِفْظِ الْمَسَائِلِ فِي الْعَصْرِ»: مېنىڭچە سەن پەزىلەتتە يېگانىسەن، پىقھى مەسىلىلەرگە پۇختىلىقتا دەۋرىمىزدە سېنىڭدەكتىن يەنە بىرسى تېپىلمايدۇ.

فَرِيدُ الْعَصْرِ: زامانىنىڭ يېگانىسى.

فَرِيدُ نَوْعِهِ: ئالاھىدە.

«كَانَ فَرِيدًا بَيْنَ أُدَبَاءِ عَصْرِهِ»: زاماندашلىرى ئىچىدە يېگانە ئىدى.

فَرِيدَةٌ ج فَرَائِدُ: ئېسىل مەرۋايىت.

فُرْصَةٌ فَرِيدَةٌ فِي الْحَيَاةِ: تۇرمۇشتا كەم ئۇچرايدىغان پۇرسەت.

«فِي هَذَا الْمُتْحَفِ فَرَائِدُ قَيِّمَةٌ»: بۇ مۇزېيدا قىممەتلىك گۆھەرلەر بار.

فَرِيسَةٌ ج فَرَائِسُ: ئۇۋلانغان ھايۋان، ئولجا.

«وَقَعَ فَرِيسَةً سَهْلَةً فِي أَيْدِي أَعْدَائِهِ»: ئۇ دۈشمەنلىرىنىڭ قولىغا ئاسانلا چۈشۈپ قالغان ئولجىغا ئايلاندى.

فَرِيصَةٌ ج فَرَائِصُ وَ فَرِيصٌ: كۆكرەك مۇسكۇلى.

«إِرْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُمْ مِنَ الْخَوْفِ»: قورقۇنچتىن ئۇلارنىڭ مۇسكۇللىرى تىترەپ كەتتى، بەك قورقۇپ كەتتى.

فَرِيضَةٌ ج فَرَائِضُ: ۋەزىپە، مەجبۇرىيەت، پەرز، ۋاجىپ.

«فَرِيضَةُ الصَّلَاةِ رُكْنٌ مِنْ أَرْكَانِ الْإِسْلَامِ»: پەرز ناماز ئىسلام دىنىنىڭ بىر رۇكنىدۇر.

﴿وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ﴾ «قرآن»: مەھرى بېكىتىلگەندىن كېيىن، ئۆزئارا پۈتۈشكەن نەرسىگلار توغرىسىدا (يەنى، ئايالنىڭ رازىلىقى بىلەن ساقىت قىلىنغان مەھرى ئۈچۈن) سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

فَرَضَ لِزَوْجَتِهِ فَرِيضَةً: ئايالىغا مۇئەييەن ھەسسە بەلگىلىدى.

أَصْحَابُ الْفَرَائِضِ: شەرئەت ئۈلۈشلىرىنى بېكىتكەن مىراسخورلار.

عِلْمُ الْفَرَائِضِ: مىراس تەقسىماتى توغرىسىدىكى ئىلىم، پەرائىز ئىلمى.

فَرِيضَةٌ ج فُرُوضٌ: ھەربىي مائاش، ھەربىي تەمىنات.

فَرِيقٌ ج أَفْرِقَةٌ وَ فُرَقَاءُ: جامائە، گۇرۇھ، توپ، گۇرۇپپا، كوللېكتىپ، شۆبە، باشقارما، كاماندا، ئېقىم، تەرەپ.

﴿وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللهِ﴾ «قرآن»: ئۇلاردىن بىر گۇرۇھ ئادەم ئاللاھنىڭ كالامىنى ئاڭلاپ ...

«شَكَّلَتِ الْوِزَارَةُ فَرِيقَ عَمَلٍ لِبَحْثِ الْمَوْضُوعِ»: مىنىستىرلىق ماۋزۇنى تەتقىق قىلىشقا خىزمەت گۇرۇپپىسى تەشكىللىدى.

فَرِيقٌ أَوَّلُ: گېنېرال، گېنېرال پولكوۋنىك، ئادمىرال.

فَرِيقٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز ئارمىيە گېنېرال مايورى.

فَرِيكٌ: ئۇۋۇلانغان، سۈركەلگەن، ئىشقىلانغان.

فَرِيٌّ ج أَفْرِيَاءُ: قىزىق، ئاجايىپ، ئويدۇرما، غەلىتە.

أَمْرٌ فَرِيٌّ: غەلىتە ئىش.

﴿قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا﴾ «قرآن»: ئۇلار ئېيتتى: «ئى مەريەم! سەن ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش قىلدىڭ».

«أَتَى بِشَيْءٍ فَرِيٍّ»: بىرنەرسىنى ئويدۇرۇپ چىقاردى.

فُلَانٌ يَفْرِي الْفَرِيَّ: پالانى غەلىتە قىلىق قىلىدۇ.

فَزَارَةٌ: چىشى يولۋاس.

فَزَرَ يَفْزِرُ فَزْرًا: ياردى، پارچىلىدى.

فَزَرَ الثَّوْبَ: رەختنى يىرتتى.

فَزَرَ يَفْزُرُ فُزُورًا الشَّيْءُ: يېرىلدى، پارچىلاندى.

فَزَّ يَفِزُّ فَزًّا وَ فَزِيزًا الْجُرْحُ: يارا ئېغىز ئالدى.

فَزَّ يَفِزُّ فَزَازَةً وَ فُزُوزَةً: پاراكەندە بولدى، ھودۇقۇپ كەتتى، چۆچۈپ كەتتى.

«فَزَّ النَّاسُ عِنْدَمَا سَمِعُوا صَوْتَ الْإِنْفِجَارِ»: كىشىلەر پارتلاش ئاۋازىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى.

فَزَّ يَفِزُّ فَزًّا الظَّبْيُ: كېيىك ئۈركۈپ كەتتى، قورقۇپ كەتتى.

فَزَّ غَيْرَهُ: ئۈركۈتۈۋەتتى، قورقۇتۇۋەتتى.

فَزَّ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن يىراقلاپ كەتتى، ئايىنىپ كەتتى، بۇرۇلۇپ كەتتى.

فَزَّاعَةٌ: قورقۇنچلۇق نەرسە؛ ئادەمنى قورقۇتقۇچى نەرسە؛ قارانچۇق.

فَزَّةٌ: سەكرىمەك، ھولۇقۇپ كەتمەك.

فَزَّرَ يُفَزِّرُ تَفْزِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يارادى، پارچىلىدى.

فَزَّعَ يُفَزِّعُ تَفْزِيعًا غَيْرَهُ: قورقۇتۇۋەتتى، ئالاقزادە قىلىۋەتتى، ئۈركۈتۈۋەتتى.

فَزَّعَ عَنْ فُلَانٍ: پالانىنى خەۋپتىن قۇتقۇزدى.

فَزَّعَ الْإِنْفِجَارُ السُّكَّانَ: پارتلاش ئاھالىنى قورقۇتۇۋەتتى.

﴿حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ﴾ «قرآن»: شاپائەت قىلغۇچىلارنىڭ دىللىرىدىن قورقۇنچ كۆتۈرۈلگەندە...

فَزِعَ يَفْزَعُ فَزَعًا الرَّجُلُ: قورقتى، ئالاقزادە بولدى.

فَزِعَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىلتىجا قىلدى، يالۋۇردى.

﴿فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ﴾ «قرآن»: داۋۇد ئۇلاردىن قورقتى، ئۇلار (داۋۇدقا): «قورقمىغىن»، ... دېدى.

«فَزِعْتُ إِلَيْكَ لِمُسَاعَدَتِي»: ماڭا ياردەم قىلىشىڭنى ئىلتىجا قىلىمەن.

فَزَعَ يَفْزَعُ فَزَعًا غَيْرَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى.

فَزَعَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قورقتى.

فَزَعٌ: قورقماق، چۆچۈمەك.

﴿لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ﴾ «قرآن»: چوڭ قورقۇنچ (يەنى، قىيامەتنىڭ دەھشىتى) ئۇلارنى قايغۇغا سالمايدۇ.

فَزِعٌ ج فَزِعُونَ: قورققۇچى، چۆچۈگۈچى.

هَبَّ مِنْ نَوْمِهِ فَزِعًا: ئۇيقۇسىدىن چۆچۈپ تۇرۇپ كەتتى.

فَزْعَةٌ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك.

فَسَا يَفْسُو فَسْوًا وَ فُسَاءً: ئاۋازسىز يەل قويۇۋەتتى، ئوسۇردى.

فُسَاءٌ: ئاۋازسىز ئوسۇرۇق.

فَسَاحَةٌ: كەڭ بولۇش، ئازادە بولۇش.

فَسَادٌ: بۇزۇلماق، چىرىمەك، چىرىك، بۇزۇلغان، كاردىن چىققان.

فَسَادُ الْأَخْلَاقِ: چىرىكلەشكەن، چۈشكۈنلەشكەن.

﴿وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ﴾ «قرآن»: يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىقنى تىلىمىگىن.

عَاثَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا: بۇزۇقچىلىق قىلدى.

فُسْتَانٌ ج فَسَاتِينُ: ئايالچە كىيىم.

فُسْتُقٌ: پىستە دەرىخى؛ پىستە مېۋىسى.

فُسْتُقِيٌّ: كۆكۈچ.

لَوْنٌ فُسْتُقِيٌّ: كۆكۈچ رەڭ.

ثَوْبٌ فُسْتُقِيٌّ: كۆكۈچ رەخت.

عُيُونٌ فُسْتُقِيَّةٌ: كۆك كۆز.

فَسَحَ يَفْسَحُ فَسْحًا وَ فُسُوحًا فِي الْمَجْلِسِ: ئورۇن بوشىتىپ بەردى، ئورۇن كەڭەيتىپ بەردى، بىكارلاپ بەردى.

فَسَحَ لَهُ الْمَجَالَ: ئۇنىڭغا مەيداننى كەڭەيتىپ بەردى.

﴿فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللهُ لَكُمْ﴾ «قرآن»: باشقىلار سىلەرگە: «ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار»، دېسە، ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار. ئاللاھ سىلەرگە (رەھمىتىنى ۋە جەننىتىنى) كەڭەيتىپ بېرىدۇ.

فَسُحَ يَفْسُحُ فَسَاحَةً الْمَكَانُ: جاي كەڭەيدى،

يېپىلدى.

«نُقِلَ بَعْضُ أَثَاثِ الْحُجْرَةِ فَفَسُحَتْ»: خانىنىڭ بەزى جاھازلىرى يۆتكىۋېتىلگەندىن كېيىن خانە كېڭىيىپ كەتتى.

فَسْحٌ: پاسپورت، يول خېتى.

فُسْحَةٌ ج فُسَحٌ: كەڭ، كەڭلىك، ساياھەت.

مَازَالَ فِي الْوَقْتِ فُسْحَةٌ: تېخى ۋاقىت بار.

عُدْنَا لِلتَّوِّ مِنْ فُسْحَةٍ فِي النَّهْرِ: دەريا ساياھىتىدىن ئەمدىلا قايتتۇق.

فَسَخَ يَفْسَخُ فَسْخًا الْبَيْعَ: سودىنى بۇزدى.

فَسَخَ رَأْيَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ پىكرىگە رەددىيە بەردى.

فَسَخَ الْمَفْصِلَ: ئۇگىلەرنى ئاجرىتىۋەتتى.

فَسَخَ الثَّوْبَ: كىيىمنى سېلىۋەتتى.

فَسْخٌ: بۇزماق، بىكار قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق.

فَسْخٌ ج فِسَاخٌ: گالۋاڭ، دۆت.

فَسْخَةٌ: بىر قېتىم بۇزماق؛ بۇزۇلغان نەرسىنىڭ بۆلۈكى.

رَجُلٌ فَسْخَةٌ: گالۋاڭ، دۆت، ئەقىلسىز.

فَسَدَ يَفْسِدُ فَسَادًا: بۇزۇلدى، چىرىدى، سېسىدى.

﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللهُ لَفَسَدَتَا﴾ «قرآن»: ئەگەر ئاسمان ـ زېمىندا ئاللاھدىن باشقا ئىلاھلار بولسا ئىدى، (كائىناتنىڭ تەرتىپى) ئەللىۋەتتە بۇزۇلاتتى.

فَسَدَ الْحَالُ: ئەھۋال قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

فَسَدَ الْعَقْدُ: توختام بىكار بولدى.

فَسَدَ يَفْسُدُ فُسُودًا وَ فَسَادًا الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلدى.

فَسَرَ يَفْسِرُ فَسْرًا الْأَمْرَ: ئىشنى چۈشەندۈردى، بايان قىلدى، ئىزاھلىدى.

فَسَرَ يَفْسِرُ فَسْرًا وَ تَفْسِرَةً الطَّبِيبُ الْبَوْلَ: دوختۇر سۈيدۈكنى تەكشۈردى.

فَسَّاءٌ: ئۇسسۇرغاق.

فَسَّحَ يُفَسِّحُ تَفْسِيحًا الْمَكَانَ: جاينى كېڭەيتتى، ئورۇن بوشاتتى، بىكارلاپ بەردى.

فَسَّخَ يُفَسِّخُ تَفْسِيخًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇزۇپ تاشلىدى.

فَسَّخَ السَّمَكَ: بېلىقنى تۇزلىدى.

فَسَّدَ يُفَسِّدُ تَفْسِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇزۇپ تاشلىدى.

فَسَّرَ يُفَسِّرُ تَفْسِيرًا الشَّيْءَ: ئىزاھلىدى، بايان قىلدى، شەرھلىدى.

فَسَّرَ آيَاتِ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ: «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرىنى تەفسىر قىلدى.

فَسَّقَ يُفَسِّقُ تَفْسِيقًا ـ هُ: ئۇنى يولدىن چىقاردى، ئۇنى پاسىق دەپ سانىدى.

فُسْطَاطٌ / فِسْطَاطٌ ج فَسَاطِيطُ: چېدىر، كىگىز ئۆي.

الْفُسْطَاطُ: قەدىمكى قاھىرە.

فُسْفُورٌ: فوسفور.

فَسَقَ يَفْسُقُ / يَفْسِقُ فِسْقًا وَ فُسُوقًا الرَّجُلُ: توغرا يولدىن ئاداشتى، ئازدى، بۇزۇق ئىش قىلدى.

فَسَقَ بِالْمَرْأَةِ: ئايال بىلەن بۇزۇقچىلىق قىلدى، زىنا قىلدى.

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ ئىتائىتىدىن چىققانلارغا كەلسەك، ئۇلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ.

فَسَقَ يَفْسُقُ فُسُوقًا الرَّجُلُ: ئازدى، خاتالاشتى، گۇناھ ئۆتكۈزدى.

فِسْقٌ: گۇناھ؛ يولدىن چىقماق، زىنا.

فِسْقٌ بِإِكْرَاهٍ: باسقۇنچىلىق قىلماق.

﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ﴾ «قرآن»: (ئى مۆمىنلەر!) ئاللاھنىڭ ئىسمى

ئېيتىلماي بوغۇزلانغان (يەنى، بىسمىللاھ دەپ زەبھى قىلىنمىغان) ھايۋانلارنى يېمەڭلار، ئۇنى يېيىش ئەلۋەتتە گۇناھدۇر.

فَسْقِيَّةٌ / فِسْقِيَّةٌ ج فَسْقِيَّاتٌ وَ فَسَاقِي: كۆل، فونتان.

فِسْكِلٌ: پەسكەش، ئىپلاس، رەزىل.

فَسِلَ يَفْسَلُ فَسَلًا الرَّجُلُ: كىشى رەزىل بولدى، چاكىنىلاشتى، نومۇسسىز بولدى.

فَسَلَ يَفْسُلُ فَسْلًا الصَّبِيَّ: بالىنى (ئەمچەكتىن) ئاجراتتى.

فَسَلَ النَّخْلَةَ: خورما دەرىخىنى تىكتى.

فَسُلَ يَفْسُلُ فَسَالَةً وَ فُسُولَةً الرَّجُلُ: قورقتى، يۈرەكزادە بولدى؛ چۈشكۈنلەشتى.

فَسْلٌ ج أَفْسُلٌ وَ فُسُولٌ وَ فِسَالٌ: رەزىل، چاكىنا، پەسكەش، ناچار؛ تەكىنلىك نوتىسى.

رَجُلٌ فَسْلٌ: چاكىنا ئادەم.

مَتَاعٌ فَسْلٌ: ناچار مال.

فَسْوٌ: ئاۋازسىز ئوسۇرۇق.

فَسُوقٌ: يولدىن چىقماق، ئازماق، گۇناھ قىلماق. ﴿وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَ الْفُسُوقَ وَ الْعِصْيَانَ﴾ «قرآن»: سىلەرگە پىسىقنى، كۇفرىنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسەتتى.

فُسُولَةٌ: پىكىرى ئاجىزلىق، كىسالتە پەم؛ مۇرۇۋۋەتسىز، بوشاڭ، بوشاڭلىق، ئوزۇقلۇق يېتىشمەسلىك كېسىلى.

فُسُولِيَةٌ: يېسسى پۇرچاق.

فَسِيحٌ: كەڭ، كەڭ-كۇشادە.

مَكَانٌ فَسِيحٌ: كەڭتاشا جاي.

فَسِيخٌ: تۇزلانغان بېلىق.

فَسِيخٌ مِنَ الرِّجَالِ: گالۋاڭ.

فَسِيخَةٌ ج فَسِيخَاتٌ: كۆك بېلىق.

فُسَيْفِسَاءُ: فارفور خىش، كاھىش.

فَسِيلَةٌ ج فَسَائِلُ: نوتا، كۆچەت. «غَرَسْنَا فِي حَدِيقَتِنَا عَدَدًا مِنَ الْفَسَائِلِ»: بىغىمىزغا بىرقانچە كۆچەت تىكتۇق.

فِسْيُولُوجِيَا (فِسْيُولُوجِيَةٌ): پسىخولوگىيە ئىلمى.

فِسْيُولُوجِيٌّ ج فِسْيُولُوجِيّونَ: پسىخولوگ.

فَشَا يَفْشُو فَشْوًا وَ فُشُوًّا وَ فُشِيًّا الْخَبَرُ: خەۋەر تارقىلىپ كەتتى، يېيىلىپ كەتتى، پاش بولۇپ كەتتى.

فَشَا السِّرُّ: مەخپىيەتلىك ئاشكارىلاندى.

فَشَا الْفَسَادُ بَيْنَ الْمُوَظَّفِيْنَ: خىزمەتچىلەر ئارىسىدا چىرىكلىك ياماراپ كەتتى.

فَشَرَ يَفْشُرُ فَشْرًا: يالغان ئېيتتى، تۆھمەت قىلدى.

فَشَّ يَفُشُّ فَشًّا الْوَرَمُ: ئۆشۈق ياندى.

فَشَّ الْمَنْفُوخَ: يەلنى چىقىرىۋەتتى.

فَشَّ الْقُفْلَ: قۇلۇپنى قومۇرۇۋەتتى؛ ھىيلە بىلەن ئاچتى.

فَشَّ غَلِيْلَهُ: ئاچچىقىنى چىقىرىۋالدى.

فَشٌّ: قوپال كىيىم، يىرىك كىيىم.

فَشَّارٌ ج فَشَّارُونَ: پوچى، لاپچى، كاززاپ.

فَشَّاشٌ: ھىيلە بىلەن قۇلۇپ ئاچقۇچى؛ ئوغرى.

فَشَّخَ يُفَشِّخُ تَفْشِيْخًا الرَّجُلُ: كىشى ئۆزگىلەرنى بوشاشتۇردى، چارچاپ كەتتى.

فَشَّشَ يُفَشِّشُ تَفْشِيْشًا الْوَرَمَ: ئۆشۈقنى ياندۇردى.

فَشَّطَ يُفَشِّطُ تَفْشِيْطًا فُلَانٌ: پو ئاتتى، ماختاندى.

فَشَّلَ يُفَشِّلُ تَفْشِيْلًا غَيْرَهُ: ئۇنى يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى، سۇندۇردى.

فَشَغَ يَفْشِغُ فَشْغًا الشَّيْءُ: چېچىلىپ كەتتى، تارىلىپ كەتتى.

فَشَقَ يَفْشُقُ فَشْقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇرۇۋەتتى.

فَشِقَ يَفْشَقُ فَشَقًا: بۇكۈردى، چاپتى.

فَشَكٌ: دۈگەت، سۆرۈل، مىشەك.

بَيْتُ الْفَشَكِ: ئوقدان.

فَشِلَ يَفْشَلُ فَشَلًا الرَّجُلُ: كىشى بوشاپ كەتتى،

ئاجىزلاپ كەتتى، روھى چۈشتى، مەغلۇپ بولدى، (ئۇرۇش ياكى بىرەر قاتتىقچىلىق ۋاقتىدا) قورقتى، ئەيمەندى.

﴿إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللهُ وَلِيُّهُمَا﴾ ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا سىلەردىن ئىككى گۇرۇھ ئاجىزلىق كۆرسەتمەكچى بولدى، ئاللاھ ئۇلارنىڭ مەددەتكارى ئىدى.

فَشِلَ فِي تَحْقِيقِ أَهْدَافِهِ: مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا مەغلۇپ بولدى.

فَشَلٌ: مەغلۇپ بولماق، يېڭىلماق.

فَشَلٌ شَنِيعٌ: قاتتىق مەغلۇبىيەت.

«كَانَ يَأْمُلُ النَّجَاحَ وَلٰكِنَّهُ بَاءَ بِالْفَشَلِ»: ئۇ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنى ئۈمىد قىلاتتى، لېكىن ئۇ مەغلۇپ بولدى.

فَشْلٌ / فَشِلٌ ج أَفْشَالٌ وَفُشْلٌ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز؛ كاجۇۋا.

مُرَشَّحٌ فَشِلٌ: يېڭىلگەن نامزات.

فَشْوٌ: تارقىلىپ كەتمەك، يېيىلىپ كەتمەك.

فَشْوَةٌ: ئاياللارنىڭ گىرىم قۇتىسى.

فَشُوشٌ: مەنمەنچى؛ پايدىسىز، كېرەكسىز؛ قويال كىيىم.

كَلَامٌ فَشُوشٌ: پايدىسىز سۆز.

عَمَلٌ فَشُوشٌ: پايدىسىز ئىش.

فَشِيلٌ ج فُشَلَاءُ م فَشِيلَةٌ ج فِشَالٌ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

فُشِيٌّ: تارقىلىپ كەتمەك، يېيىلىپ كەتمەك.

فَصَاحَةٌ: پاساھەت، سۆزگە ماھىرلىق، تىلى راۋانلىق.

فِصَادٌ: قان ئالماق.

فِصَادَةٌ: قان ئېلىش تېخنىكىسى، قان ئېلىپ داۋالاش ئۇسۇلى.

فِصَالٌ: ئەمچەكتىن ئايرىماق.

﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ﴾ ‹قرآن›: ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى-ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى، ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى.

«صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ حِينَ تَرْمَضُ الْفِصَالُ» ‹حديث›: تەۋبە قىلغۇچىلارنىڭ نامىزى بوتىلاقلار ئىسسىقتىن پۇتلىرىنى يەرگە قويالمىغان چاغدىكى نامازدۇر.

فَصُحَ يَفْصُحُ فَصَاحَةً الرَّجُلُ: سۆزى ئوچۇق، راۋان بولدى.

«حَفِظَ الْقُرْآنَ وَقَرَأَ الشِّعْرَ الْعَرَبِيَّ فَفَصُحَتْ لُغَتُهُ»: قۇرئاننى يادلاپ ۋە شېئىر ئوقۇپ ئۇنىڭ تىلى پاساھەتلىشىپ كەتتى.

فَصْحٌ: پاساھەتلىك سۆز.

فِصْحٌ: ئوچۇق ئىللىق كۈن.

عِيدُ الْفِصْحِ: ناسارالارنىڭ ئېتىقاد قىلىشىچە، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىرىلىش كۈننى خاتىرىلەش چوڭ بايرىمى (پاسخا بايرىمى)، يەھۇدىيلارنىڭ مىسىردىن چىققانلىقىنى خاتىرىلەش بايرىمى.

فُصْحَى: ئەڭ پاساھەتلىك، سۆزگە ماھىر، سۆزمەن، ئەرەب ئەدەبىي تىلى.

اللُّغَةُ الْفُصْحَى: ئەرەب تىلى.

اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ الْفُصْحَى: تېپىك ئەرەب تىلى.

«تُذَاعُ نَشَرَاتُ الْأَخْبَارِ بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ الْفُصْحَى»: خەۋەرلەر ئەرەب ئەدەبىي تىلى بىلەن تارقىتىلىدۇ.

فَصَدَ يَفْصِدُ فَصْدًا وَفِصَادًا الْمَرِيضَ: كېسەلدىن قان ئالدى.

فَصْدٌ: قان ئالماق.

فَصٌّ ج فُصُوصٌ وَفِصَاصٌ: (ئۈزۈكنىڭ) كۆزى؛ قات؛ تىلىم، پارچە.

فَصّ الرِّئَةِ: ئۆپكىنىڭ قانىتى.

لِهَذَا الْخَاتَمِ فَصٌّ ثَمِينٌ: بۇ ئۈزۈككە ئېسىل كۆز قويۇلغان.

فَصّ الثَّوْمِ: سامساق تىلىمى.

بِنَصِّهِ وَفَصِّهِ: سۆزمۇسۆز.

«هَذَا مَا قَالَهُ بِنَصِّهِ وَ فَصِّهِ»: مانا بۇ سۆز ئۇنىڭ دېگەنلىرى.

فَصَّاصٌ ج فَصَّاصُونَ: ئۈزۈككە كۆز ياسىغۇچى.

فَصَّصَ يُفَصِّصُ تَفْصِيصًا الْخَاتَمَ: ئۈزۈككە كۆز ئورناتتى.

فَصَّصْتُ الثَّوْمَ فِي الْمَطْبَخِ: سامساقنى ئاشخانىدا ئاقلىدىم.

فَصَّصَ الْبُرْتُقَالَةَ: ئاپېلسىننى سويدى.

فَصَّلَ يُفَصِّلُ تَفْصِيلًا الْكَلَامَ: سۆزنى ئوچۇق قىلدى، ئېنىق قىلدى، تەپسىلىي بايان قىلدى.

فَصَّلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بۆلدى، بابلارغا ئايرىدى.

فَصَّلَ الثَّوْبَ: رەختنى پىچتى، كەستى.

﴿كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ﴾ «قرآن»: ئايەتلىرى ئوچۇق بايان قىلىنغان كىتابتۇر.

فُصْفَاتٌ: فوسفات، كىسلاتا تۇزى.

فُصْفُورٌ: فوسفور.

فُصْفُورِيٌّ: فوسفورلۇق.

ضِيَاءٌ فُصْفُورِيٌّ: فوسفور نۇرى، ئېزىتقۇ ئوت.

فَصَلَ يَفْصِلُ فَصْلًا الشَّيْءَ: ئايرىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى، ئۈزۈۋەتتى، قوغلىۋەتتى.

فَصَلَهُ مِنَ الْوَظِيفَةِ: ئۇنى خىزمەتتىن بوشىتىۋەتتى.

فَصَلَ فِي الْأَمْرِ: قارار قىلدى، بەلگىلىدى.

فَصَلَ الْوَلَدَ عَنِ الرَّضَاعِ: بالىنى ئەمچەكتىن چىقىرىۋەتتى.

﴿فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ﴾ «قرآن»: ... تالۇت ئەسكەرلىرى بىلەن (بەيتۇلمۇقەددەستىن) ئايرىلغان چاغدا...

«فَصَلَتِ الْجَامِعَةُ بَعْضَ الطَّلَبَةِ»: ئۇنىۋېرسىتېت بەزى ئوقۇغۇچىلارنى قوغلىۋەتتى.

فَصْلٌ: ئايرىماق، بۆلمەك، ئاجراتماق، كەسمەك، ئۈزمەك.

﴿إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ﴾ «قرآن»: قۇرئان شەك-شۈبھىسىز (ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى) سۆزدۇر، ئۇ چاقچاق ئەمەستۇر.

«كَانَ كَلَامُ رَسُولِ اللهِ كَلَامًا فَصْلًا يَفْهَمُهُ كُلُّ مَنْ يَسْمَعُهُ» «حديث»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى ئېنىق سۆزلەيتتى، ئاڭلىغانلا ئادەم چۈشىنەلەيتتى.

فَصْلٌ ج فُصُولٌ: قىسىم، پارچە، بىر بۆلۈك؛ مەكتەپلەردىكى سىنىپ؛ پەسىل؛ زاپچاس.

أَصْلٌ وَ فَصْلٌ: غول ۋە شاخ، ئاساس ۋە تارماق.

فَصْلٌ مَدْرَسِيٌّ: ئوقۇش مەۋسۇمى.

فَصْلُ الْخِطَابِ: ئەڭ ئاخىرقى ھۆكۈم، ئاخىرقى قارار، «ئەمما بەئدۇ»دىن كېيىنكى سۆز.

فَصْلٌ فِي الْخُصُومَاتِ: قارار، ھۆكۈم.

الْقَوْلُ الْفَصْلُ: ھەل قىلغۇچ سۆز، قەتئىي سۆز.

يَوْمُ الْفَصْلِ: قىيامەت كۈنى.

فَصْلُ الرَّبِيعِ أَجْمَلُ الْفُصُولِ: باھار پەسلى ئەڭ گۈزەل پەسىل.

الشِّتَاءُ أَبْرَدُ الْفُصُولِ: قىش پەسىللەرنىڭ ئەڭ سوغۇقىدۇر.

تَمْثِيلِيَّةٌ ذَاتُ فَصْلٍ وَاحِدٍ: بىر پەردىلىك دراما.

فَصْلَةٌ ج فِصِلٌ: پەش (جۈملە ئايرىمىسىدىكى).

فَصْلَةٌ مَنْقُوطَةٌ: چېكىتلىك پەش.

فِصْلَةٌ: كىتابچە.

فَصَمَ يَفْصِمُ فَصْمًا الشَّيْءَ: كەستى، ئۈزدى، ياردى.

فَصَمَ عُرَى الصَّدَاقَةِ: دوستلۇق ئالاقىسىنى ئۈزدى.

فَصَمَ الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

فَصَمَ الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

فَصَمَ الْحَمْلُ الثَّقِيلُ ظَهْرَهُ: ئېغىر يۈك ئۇنىڭ بېلىنى سۇندۇرۇۋەتتى.

فَصْمٌ: كەسمەك، ئۈزمەك.

الْفَصْمَةُ: يېرىق، يوچۇق.

فَصَى يَفْصِي فَصْيًا الشَّيْءَ مِنَ الشَّيْءِ: بىر نەرسىنى يەنە بىر نەرسىدىن ئايرىدى، تاللىدى، ئاجراتتى.

فَصِيحٌ ج فُصَحَاءُ: پاساھەتلىك سۆز قىلغۇچى، ناتىق، سۆزگە ماھىر.

كَلَامٌ فَصِيحٌ: پاساھەتلىك سۆز.

لِسَانٌ فَصِيحٌ: پاساھەتلىك تىل.

فَصِيلٌ ج فِصَالٌ وَ فُصْلَانٌ: ئەمچەكتىن ئايرىۋېتىلگەن ھايۋان بالىسى.

فَصِيلَةٌ ج فَصَائِلُ: تۈر، خىل، قىسىم.

فَصِيلَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ تۇغقانلىرى، يېقىنلىرى.

﴿وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ﴾ «قرآن»: ئۆزى مەنسۇپ بولغان قوۋم-قېرىنداشلىرىنى.

فَصِيلَةٌ فِي الْجَيْشِ: پەي (ھەربىي ئاتالغۇ).

فَصَائِلُ الثَّائِرِينَ: قوزغىلاڭچى قىسىم.

«إِجْتَمَعَ الرَّئِيسُ بِقَادَةِ الْفَصَائِلِ»: باشلىق قىسىم رەھبەرلىرى بىلەن بىللە بولدى.

فَضَا يَفْضُو فَضَاءً وَ فُضُوًّا الْمَكَانُ: جاي بوش بولدى، كەڭ بولدى، ئازادە بولدى.

فَضَاءٌ ج أَفْضِيَةٌ: بوش يەر، ئوچۇقچىلىق يەر.

بَيْتُ الْفَضَاءِ: خالاجاي، ھاجەتخانا.

مَلَاحُ الْفَضَاءِ. رَائِدُ الْفَضَاءِ. رَجُلُ الْفَضَاءِ: ئالەم ئۇچقۇچىسى.

«أَطْلَقَتْ بَعْضُ الدُّوَلِ أَقْمَارًا صِنَاعِيَّةً فِي الْفَضَاءِ»: بەزى دۆلەتلەر بوشلۇقتا سۈنئىي ھەمراھ قويۇپ بەردى.

فِضَالٌ: ئىش كىيىمى، ئۇخلاش كىيىمى.

فُضَالَةٌ: قالدۇق، ئېشىپ قالغىنى، ئارتۇقى؛ قالدۇق تەرىپى.

«كَانَ لَا يَحْصُلُ إِلَّا عَلَى الْفُضَالَةِ»: ئۇ پەقەت نەرسىنىڭ قالدۇقىنىلا ئېرىشەلەيتتى.

فَضَحَ يَفْضَحُ فَضْحًا غَيْرَهُ: باشقىسىنىڭ ئەيىبىنى ئاچتى، رەسۋا قىلدى.

فَضَحَ الْمُعَمَّى: تېپىشماقنى تاپتى.

فَضَحَ الْقَمَرُ النُّجُومَ: ئاي يورۇقى يۇلتۇزلارنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

فَضَحَ الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ نومۇسىغا تەگدى.

﴿قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ﴾ «قرآن»: لۇت ئېيتتى: «بۇلار مېنىڭ مېھمىنىم، مېنى رەسۋا قىلماڭلار».

فَضِخَ يَفْضَخُ فَضَخًا: ئاقاردى، ئاق بولدى.

فَضَخَ يَفْضَخُ فَضْخًا الشَّيْءَ: يېرىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى.

فَضَخَ الْعَيْنَ: كۆزنى قويۇۋەتتى.

فَضَّ يَفُضُّ فَضًّا خَتْمَ الْكِتَابِ: مەكتۇپنى ئاچتى.

فَضَّ اللُّؤْلُؤَةَ: مەرۋايىتقا تۆشۈك ئاچتى.

فَضَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى تەقسىم قىلدى، بۆلدى.

فَضَّ الْإِجْتِمَاعَ: يىغىننى تارقىتىۋەتتى.

فَضَّ الدُّمُوعَ: ياش تۆكتى.

«هَذَا الضَّرِيحُ يَفَضُّ بِالزُّوَّارِ»: بۇ مازار زىيارەتچىلەر بىلەن توشۇپ كەتتى.

لَا فُضَّ فُوكَ: بەك ياخشى بولدى، ياخشى سۆزلىدىڭ.

فُضَّ فُوهُ: ۋالاقشىما، ئېغىزىڭنى يۇم.

فَضٌّ: ئاچماق، يېرتماق، تارقىتىۋەتمەك، پۈكلىمەك، قاتلىماق.

فَضَّاحٌ ج فَضَّاحَةٌ: پەسكەش، رەزىل، پېتنىخور.

الْجَهْلُ الْفَضَّاحُ: نومۇسسىزلىق، شەرمەندىلىك، دۆتلۈك.

فِضَّةٌ: كۈمۈش.

﴿وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارغا كۈمۈش تەخسىلەر ئايلاندۇرۇپ سۇنۇلۇپ تۇرىدۇ.

فَضَّحَ يُفَضِّحُ تَفْضِيحًا الصّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

فَضَّضَ يُفَضِّضُ تَفْضِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىگە كۈمۈش يالاتتى، ھەل بەردى.

فَضَّلَ يُفَضِّلُ تَفْضِيلًا عَلَى غَيْرِهِ: باشقىلاردىن ئارتۇق ھېسابلىدى.

يُفَضِّلُ الْمَوْتَ عَلَى الْإِسْتِسْلَامِ: ئۆلۈمنى تەسلىم بولۇشتىن ئارتۇق كۆرىدۇ، ئۆلسىمۇ تىز پۈكمەيدۇ.

﴿وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ﴾ «قۇرئان»: بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئۈستۈن قىلدۇق.

فِضِّيٌّ: كۈمۈشتەك، كۈمۈشتىن بولغان.

أَبْيَضُ فِضِّيٌّ: كۈمۈش رەڭ.

السِّتَارُ الْفِضِّيّ: ئېكران.

الثَّعْلَبُ الْفِضِّيّ: قارامتۇل تۈلكە.

الْعِيدُ الْفِضِّيّ لِلزَّوَاجِ: كۈمۈش تويى، تويى قىلغانلىقنىڭ 40 يىللىق خاتىرىسى.

يَمْلِكُ سَيَّارَةً فِضِّيَّةَ اللَّوْنِ: كۈمۈش رەڭ ماشىنىسى بار.

يَمْلِكُ مَحَلًّا لِبَيْعِ الْآنِيَةِ الْفِضِّيَّةِ: كۈمۈش قاچا-قۇچا ساتىدىغان دۇكىنى بار.

فِضِّيَّاتٌ: كۈمۈشتىن ياسالغان قاچا-قۇچىلار.

فَضْفَاضٌ: كەڭ، كەڭ-كۇشادە.

ثَوْبٌ فَضْفَاضٌ: كەڭ كىيىم.

فَضْفَضَ يُفَضْفِضُ فَضْفَضَةً الثَّوْبُ: كىيىم كەڭ بولدى.

فَضْفَضَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش پاراۋان بولدى.

فَضْفَضَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كېڭەيتتى.

فَضَلَ يَفْضُلُ فَضْلًا الشَّيْءُ: نەرسە ئېھتىياجىدىن ئارتۇق بولدى، زىيادە بولدى؛ قېلىپقالدى.

فَضَلَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتتى، ئۇنىڭغا ئۈستۈن كەلدى.

هَلْ فَضَلَ مَعَكَ شَيْءٌ؟: بىرەر نەرسەڭ ئاشتىمۇ؟

«وَزَّعَ مَا فَضَلَ مِنْ مَالِهِ عَلَى الْفُقَرَاءِ: ئارتۇق ماللىرىنى كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بەردى.

فَضُلَ يَفْضُلُ فُضُولًا الشَّيْءُ: ئېسىل بولدى، پەزىلەتلىك بولدى.

فَضْلٌ ج فُضُولٌ: ياخشىلىق، ئېھسان، مەرھەمەت؛ ئارتۇقچىلىق، ئالاھىدىلىك؛ شەرەپ، پەزىلى.

صَاحِبُ فَضْلٍ: تۆھپىكار، پەزىلەتلىك زات، پەزىلى ئىگىسى.

﴿إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ «قۇرئان»: پەزل-كەرەم ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر، ئاللاھ ئۇنى خالىغان كىشىگە بېرىدۇ.

مِنْ فَضْلِكَ: مەرھەمەت! مەرھەمەت قىلىپ.

رِجَالُ الْفَضْلِ وَ الْعِلْمِ: ئالىملار.

«إِحْتَفِظْ بِفَضْلِ طَعَامِكَ فَقَدْ تَحْتَاجُ إِلَيْهِ»: ئاشقان تاماقنى ساقلاپ قويغىن، ئۇنىڭغا ھاجىتىڭ چۈشىدۇ.

«إِنْتَصَرُوا بِفَضْلِ إِخْلَاصِهِمْ وَتَضْحِيَتِهِمْ»: ئۇلار سەمىمىيلىك ۋە پىداكارلىق روھى ئارقىلىق غەلىبە قىلدى.

«لَا يَمْلِكُ كُوخًا فَضْلًا عَنْ قَصْرٍ»: ئۇنىڭ سارايى تۇگۇل كىچىك كەپىسىمۇ يوق.

«كَانَ مَعْرُوفًا بِالصِّدْقِ وَالْأَمَانَةِ فَضْلًا عَنِ الْعِلْمِ وَالْأَدَبِ»: ئۇ بىلىمى ۋە ئەخلاقىدىن تاشقىرى، راستچىللىق ۋە ئىشەنچ بىلەن تونۇلغانىدى.

فُضْلٌ: ئىش كىيىمى، ئۆخلاش كىيىمى.

فَضَلَاتٌ: گەندە.

فَضَلَاتُ الْجِسْمِ: بەدەننىڭ چىقىرىندىلىرى، ئاجراتمىلار.

فَضَلَاتُ الطَّعَامِ: تاماقنىڭ يۇقۇندىلىرى، قالدۇقى.

فَضْلَةٌ ج فَضَلَاتٌ ج فِضَالٌ: قالدۇق، ئېشىپ قالغىنى، ئارتۇقى؛ قالدۇق تەرىپى.

فضلي ج فُضْلَيَاتٌ: ئەڭ ياخشى، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئارتۇق.

فُضْلَيَاتُ السَّيِّدَاتِ: پەزىلەتلىك خانىملار.

فُضُولٌ: مۇناسىۋەتسىز ئىشقا ئارىلاشماق، ئاقسااللىق قىلماق.

فُضُولُ الْجِسْمِ: چىقىرىندى ماددىلار، ئاجراتمىلار.

هَذَا مِنْ فُضُولِ الْقَوْلِ: بۇ ئارتۇقچە سۆز، مۇناسىۋەتسىز سۆز.

كَانَ كَثِيرُ الْفُضُولِ: ئۇ ئارىلاشقاق ئادەم ئىدى.

فُضُولِيٌّ ج فُضُولِيّونَ: يېتىم ئاقسااقال، ئارىلاشقاق.

لَاتَكُنْ فُضُولِيًّا: ئاقسااللىق قىلما.

فَضِيحٌ: شەرمەندە، رەسۋالىق، نومۇسسىزلىق، يۈزى چۈشۈپ كەتمەك؛ ئاشكارىلانغان.

فَضِيحَةٌ ج فَضَائِحُ: رەسۋالىق، شەرمەندىلىك، سەتچىلىك، يامان ئاتاق.

فَضِيحَةٌ أَخْلَاقِيَّةٌ: نومۇسسىزلىق.

فَضِيحَةٌ مَالِيَّةٌ: مالىيە رەسۋاچىلىقى.

«أَدَّتِ الْفَضِيحَةُ إِلَى اسْتِقَالَةِ الْحُكُومَةِ»: سەتچىلىك هۆكۈمەتنىڭ ئىستېپا بېرىشىگە ئېلىپ كەلدى.

فَضِيخٌ: ئۈزۈم شەربىتى، خورما شەربىتى.

فَضِيلٌ ج فُضَلَاءُ: پەزىلەتلىك، پەزلى ئىگىسى.

الشَّهْرُ الْفَضِيلُ: رامىزان ئېيى.

كَانَ شَخْصًا فَضِيلًا: ئۇ پەزىلەتلىك ئادەم.

أَيُّهَا السَّادَةُ الْفُضَلَاءُ: هۆرمەتلىك ئەپەندىلەر.

فَضِيلَةٌ ج فَضَائِلُ: گۈزەل ئەخلاق، ئېسىل خىسلەت؛ ئارتۇقچىلىق، ئالاھىدىلىك، پەزىلەت.

صَاحِبُ الْفَضِيلَةِ: جانابلىرى، ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى شەيخىنىڭ ئالدىدا قوشۇپ ئېيتىلىدىغان سۆز.

فَضِيلَةُ الشَّيْخِ الْأَزْهَرِ: ئەزھەر داشۆسىنىڭ پېشۋاسى جانابلىرى.

«فَضِيلَةُ السَّفَرِ بِالطَّائِرَةِ سُرْعَةُ الْوُصُولِ»: ئايروپىلاندا سەپەر قىلىشنىڭ ئارتۇقچىلىقى تېز يېتىپ بېرىشتۇر.

فَطَا يَفْطُو فَطْوًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى قاتتىق هەيدىدى.

فَطَائِرِيٌّ: گۆشنانچى، قوتۇرماچچى.

فِطَارٌ: ئەتىگەنلىك تاماق، ناشتىلىق.

فِطَامٌ: ئەمچەكتىن ئايرىماق.

«تَحَسَّنَتْ صِحَّةُ الطِّفْلِ بَعْدَ فِطَامِهِ»: بوۋاقنىڭ سالامەتلىكى ئەمچەكتىن ئايرىۋەتكەندىن كېيىن ياخشىلىنىپ كەتتى.

فَطَانَةٌ: زېرەكلىك، ئەقىللىقلىق.

«نَجَحَ فِي أَعْمَالِهِ لِأَنَّهُ كَانَ ذَا فَطَانَةٍ»: ئۇ زېرەك بولغانلىقتىن ئىشلاردا مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

فَطَأَ يَفْطَأُ فَطْأً بِهِ عَنْ رَأْيِهِ: ئۇنى پىكرىدىن ياندۇردى.

فَطَأَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇزۇۋەتتى، يېرىۋەتتى.

فَطَأَ بِهِ الْأَرْضَ: ئۇنى يەرگە باستى.

فَطَأَ ظَهْرَ بَعِيرِهِ: تۆگىسىگە ئېغىر يۈك ئارتتى.

فَطَحَ يَفْطَحُ فَطْحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كېڭەيتتى، يايدى.

فَطَحَ الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

فَطَحَتِ الْمَرْأَةُ بِالْوَلَدِ: ئايال تۇغدى.

فِطَحْلٌ ج فَطَاحِلُ: كەلكۈن، قىيان؛ بەستلىك؛ مول بىلىملىك، كاتتا ئالىم.

كَانَ مِنْ فَطَاحِلِ الشُّعَرَاءِ: ئۇ چوڭ شائىر ئىدى.

فَطَرَ يَفْطُرُ فَطْرًا اللهُ الْعَالَمَ: ئاللاھ پۈتۈن كائىناتنى ياراتتى، پەيدا قىلدى، خەلق ئەتتى.

﴿فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضَ﴾ «قرآن»: ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقان...

فَطَرَ النَّبَاتُ: ئوت-چۆپ زېمىننى يېرىپ چىقتى.

فَطَرَ النَّابُ: تىرناق ئۆستى.

«كَانَ مَنْظَرُهَا يُثِيرُ الْحُزْنَ وَيَفْطُرُ الْقُلُوبَ»: ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى غەم-قايغۇنى قوزغاپ يۈرەكلەرنى ئېزىۋاتاتتى.

فَطِرَ عَلَى حُبِّ الْخَيْرِ: ياخشىلىق قىلىش ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كەتكەن.

فَطَرَ يَفْطُرُ فَطْرًا / فِطْرًا وَ فُطُورًا الصَّائِمُ: روزىدار ئېغىز ئاچتى.

فِطْرٌ: ئېغىز ئېچىش، ئېغىز ئاچماق؛ موگۇ.

عِيدُ الْفِطْرِ: روزى ھېيت بايرىمى.

«أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْرًا» ‹حديث›: ... بەندىلىرىمنىڭ ئىچىدە مەن ئەڭ ياقتۇرىدىغىنى ئۇلارنىڭ ئېغىز ئېچىشقا ئالدىرايدىغانلىرىدۇر.

صَدَقَةُ الْفِطْرِ: سەدىقە پىتىرى.

فَطْرٌ ج فُطُورٌ: يېرىق، يوچۇق، تۆشۈك.

﴿فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ﴾ ‹قرآن›: سەن تەكرار قاراپ باققىنكى، بىرەر يوچۇقنى كۆرەمسەن.

فَطْرٌ: يارماق، پارچىلىماق.

فُطْرٌ / فِطْرٌ: موگۇ، يەر مەدىكى.

فِطْرَةٌ ج فِطَرٌ: تەبىئىي ھالەت، تۇغما سۈپەت؛ ياراتماق، ئىجاد قىلماق؛ سەدىقە پىتىرى؛ دىن.

عَلَى الْفِطْرَةِ: تەبىئىي ھالەتتە، تەبىئىي ئەھۋالدا.

﴿فِطْرَةَ اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللهِ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ دىنىغا (ئەگەشكىن)، ئاللاھ ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، ئاللاھنىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ.

وَزَّعَ الْفِطْرَةَ عَلَى الْفُقَرَاءِ: يېقىرلارغا سەدىقە پىتىرى تارقاتتى.

فِطْرِيٌّ: تەبىئىي، تۇغما، ئەسلىي ھالەت.

الْإِنْسَانُ الْفِطْرِيُّ: ئىپتىدائىي ئادەم.

رَدُّ فِعْلٍ فِطْرِيٌّ: تەبىئىي ئىنكاس.

سُلُوكٌ فِطْرِيٌّ: تەبىئىي ئەخلاق.

الْمَوَاهِبُ الْفِطْرِيَّةُ: تالانت، تۇغما قابىلىيەت.

فَطَسَ يَفْطِسُ / يَفْطُسُ فُطُوسًا: تاسادىپىي ئۆلدى، ھالاك بولدى.

فَطَسَ يَفْطِسُ فَطْسًا بِالْكَلِمَةِ: سۆزنى يۇزىدىلا ئېيتتى.

فَطِسَ يَفْطَسُ فَطَسًا الرَّجُلُ: كىشى پاناق بۇرۇن بولدى.

فَطَّرَ يُفَطِّرُ تَفْطِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياردى، پارچىلىدى.

فَطَّرَ الصَّائِمَ: روزىدارنى ئېغىز ئاچقۇزدى، ئېغىز ئاچقۇزدى، ئىپتارلىق بەردى.

«مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْءٌ» ‹حديث›: كىمكى روزا تۇتقۇچىنى ئىپتار قىلدۇرسا، ئىپتار قىلدۇرغۇچىغا روزا تۇتقۇچىغا بېرىلگەن ساۋابقا ئوخشاش ساۋاب بېرىلىدۇ.

«التَّدْخِينُ يُفَطِّرُ الصَّائِمَ»: تاماكا چېكىش روزىنى بۇزىۋېتىدۇ.

فَطَّرَ ضَيْفَهُ خُبْزًا وَ جُبْنًا: مېھمىنىنى نان ۋە پىشلاق بىلەن ئىپتار قىلدۇردى.

فَطَّسَ يُفَطِّسُ تَفْطِيسًا أَنْفَهُ: ئۇنىڭ بۇرنىنى پاناق قىلىپ قويدى.

فَطَّسَهُ: ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويدى.

فَطَّمَ يُفَطِّمُ تَفْطِيمًا الشَّجَرُ: مېۋىلىك دەرەخ قۇرۇقدىلىپ قالدى.

فَطَّنَ يُفَطِّنُ تَفْطِينًا الْأَمْرَ: ئىشنى چۈشەندۈردى، بىلدۈردى.

فَطَّنَ الْأُسْتَاذُ الطَّالِبَ: ئۇستاز ئوقۇغۇچىنى

تەربىيىلىدى.

«لَمْ أَكُنْ لأَفْطَنَ لِهٰذَا لَوْلاَ أَنْ فَطَّنَنِي لَهُ»: مېنى سەن ئاگاھلاندۇرمىغان بولساڭ، بۇنى مەن ئۇقمايدىكەنمەن.

فَطِّيسٌ ج فَطَاطِيسُ: بازغان.

فَطَمَ يَفْطِمُ فَطْمًا الْوَلَدَ: بالىنى ئەمچەكتىن ئاجراتتى.

فَطَمَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئۈزۈۋەتتى.

«فَطَمَتْهُ أُمُّهُ عِنْدَمَا أَصْبَحَ عُمْرُهُ عَامَيْنِ»: ئانىسى ئۇنى ئىككى ياشتا ئەمچەكتىن ئايرىۋەتتى.

فَطَنَ يَفْطَنُ فَطْنًا / فِطْنًا وَ فُطْنًا وَ فُطُونَةً الرَّجُلُ: زېرەك بولدى، چېچەن بولدى.

فَطَنَ لِلأَمْرِ: چۈشەندى.

فَطِنَ يَفْطَنُ فَطَنًا وَ فِطْنَةً وَ فَطَانَةً الرَّجُلُ: ئەقىللىق بولدى، تۇيدى، ھېس قىلدى.

فَطِنَ بِهِ: ئۇنى ئاگاھلاندۇردى.

لَمْ يَفْطَنْ لَهُ أَحَدٌ: ئۇنى ھېچكىم تۇيمىدى.

فَطْنٌ ج فُطْنٌ وَ فُطُنٌ: زېرەك، ھوشيار، ئۆتكۈر.

فَطِنٌ ج فُطُنٌ: زېرەك، چېچەن، ئۆتكۈر، تۇيغۇن.

الْفَطِنُ تَكْفِيهِ الإِشَارَةُ: ئاقىلغا ئىشارەت.

فِطْنَةٌ ج فِطَنٌ: زېرەكلىك، چېچەنلىك، چۈشىنىش قۇۋۋىتى.

«أَنْقَذَتْهُ فِطْنَتُهُ مِنْ ذَلِكَ الْمَوْقِفِ الْحَرِجِ»: بۇ قىيىن ئەھۋالدىن ئۇنىڭ زېرەكلىكى ئۇنى قۇتۇلدۇردى.

فُطُورٌ: ئەتىگەنلىك تاماق، ناشتىلىق.

أَتَنَاوَلُ فُطُورِيْ فِي الصَّبَاحِ الْبَاكِرِ: ناشتىلىقىمنى ئەتىگەندىلا يەۋالىمەن.

فَطُونٌ: زېرەك، ھوشيار، ئۆتكۈر.

فُطُونَةٌ: ئەقىللىق، زېرەك؛ ئەقلىي كۈچ.

فَطِيرٌ: پىتىر نان؛ خام، چالا پىشقان.

رَأْيٌ فَطِيرٌ: پىشمىغان پىكىر.

فَطِيرُ الشَّبَارِقِ: گۆشنان.

خُبْزٌ فَطِيرٌ: يېڭى بولكا.

فَطِيرَةٌ ج فَطَائِرُ: ھەمەك نان، كاكچا نان، قوتۇرماچ.

فَطِيسٌ ج فَطَائِسُ: بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن، تۇنجۇقۇپ ئۆلگەن.

فَطِيمٌ ج فُطُمٌ: ئەمچەكتىن ئايرىلغان، ئىشتىن توختىغان.

فَطِينٌ ج فُطَنَاءُ: زېرەك، ھوشيار، ئۆتكۈر.

فَظَائِعُ: قورقۇنچلۇق ئىشلار.

فَظَاظَةٌ: قوپاللىق، توڭلۇق.

«كَرِهَهُ النَّاسُ لِفَظَاظَتِهِ»: ئۇنىڭ قوپاللىقىدىن ئۇنى كىشىلەر ياقتۇرمايدۇ.

فَظَاعَةٌ ج فَظَائِعُ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

«تَحَدَّثَتِ الصُّحُفُ عَنْ فَظَاعَةِ تِلْكَ الْجَرِيْمَةِ»: بۇ گېزىتلەر بۇ جىنايەتنىڭ قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكى ئۈستىدە توختالدى.

يَا لَلْفَظَاعَةِ!: نېمىدېگەن دەھشەتلىك، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق.

فَظَائِعُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ۋەھىمىسى.

فَظَّ يَفَظُّ فَظَظًا وَ فِظَاظًا وَ فَظَاظَةً الرَّجُلُ: كىشى قوپال بولدى، توڭ بولدى، يىرىك بولدى.

«لَقَدْ فَظَظْتَ عَلَيْهِ دُوْنَ وَجْهِ حَقٍّ»: ئۇنىڭغا ئورۇنسىز قوپاللىق قىلدىڭ.

فَظٌّ: دېڭىز يىلى.

فَظٌّ ج أَفْظَاظٌ: قوپال، توڭ، ئەدەپسىز.

﴿وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيْظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولساڭ، ئۇلار چۆرەڭدىن تارقاپ كېتەتتى.

فَظَّعَ يُفَظِّعُ تَفْظِيْعًا الشَّيْءَ: قورقۇنچلۇق قىلىۋەتتى، دەھشەتلىك قىلىۋەتتى.

فَظِعَ يَفْظَعُ فَظَعًا بِالأَمْرِ: قورقۇنچلۇق دەپ بىلدى.

فَطِعَ الإِنَاءُ: قاچا تولدى.

فَظَعَ يَفْظُعُ فَظَاعَةً الأَمْرُ: ئىش قورقۇنچلۇق بولدى، دەھشەتلىك بولدى.

«مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ هَذِهِ الْحَرْبَ سَتَفْظُعُ إِلَي هَذَا الْحَدِّ»: بۇ ئۇرۇشنىڭ بۇ دەرىجىدە قورقۇنچلۇق بولىدىغانلىقىنى ئويلىماپتىمەن.

فَظِعٌ: قورقۇنچلۇق، ۋەھشىيلىك، قاباھەتلىك.

فَظِيعٌ ج فُظَعَاءُ: قورقۇنچلۇق، ۋەھشىيلىك، قاباھەتلىك.

عَمَلٌ فَظِيعٌ: ۋەھشىيانە ھەرىكەت.

جَرِيمَةٌ فَظِيعَةٌ: كىشىنى چۆچۈتىدىغان جىنايەت.

فَعَالٌ: ياخشىلىق.

«أَشْكُرُكَ عَلَى حُسْنِ فَعَالِكَ»: سىزنىڭ ياخشىلىقىڭىزغا تەشەككۈر ئېيتىمەن.

فِعَالٌ ج فُعُلٌ: ساپ، ساپاق.

فَعَصَ يَفْعَصُ فَعْصًا: يانجىۋەتتى، مىجىۋەتتى.

فَعَّالٌ: تەسىرلىك، كۈچلۈك، ئۈنۈمدار.

الْفَعَّالُ: ئاللاھتائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، خالىغىنىنى قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭ ئەلۋەتتە خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر.

فَعَّالِيَّةٌ ج فَعَّالِيَّاتٌ: تېتىكلىك، روھلۇق، ئۈنۈمدارلىق.

فَعَّالِيَّةُ الشَّبَابِ: ياشلارنىڭ روھلۇقلۇقى.

فَعَّالِيَّةُ هَذَا الدَّوَاءِ: بۇ دورىنىڭ ئۈنۈمدارلىقى.

فَعَّلَ يُفَعِّلُ تَفْعِيلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قىلدۇردى.

فَعَّمَ يُفَعِّمُ تَفْعِيمًا الإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

فَعَلَ يَفْعَلُ فِعْلًا الرَّجُلُ: ئىشلىدى، ئەمەل قىلدى، بېجىردى.

فَعَلَ بِهِ: باشقۇردى؛ ھەل قىلدى.

﴿إِنَّ اللهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ «قۇرئان»: ھەقىقەتەن ئاللاھ خالىغىنىنى قىلىدۇ.

فِعْلٌ ج أَفْعَالٌ وَ فِعَالٌ جج أَفَاعِيلُ: ئىش، ھەرىكەت، ئەمەل؛ رول؛ تەسىر؛ نەتىجە؛ پېئىل.

قَوْلٌ وَ فِعْلٌ: سۆز ۋە ھەرىكەت.

بِفِعْلِ الْحَرَارَةِ: (يۇقىرى) تېمپېراتۇرىنىڭ تەسىرى بىلەن.

﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارغا بىز ياخشى ئىشلارنى قىلىشنى ... ۋەھيى قىلدۇق.

فِعْلٌ لَازِمٌ: ئۆتۈمسىز پېئىل.

فِعْلٌ مُتَعَدٍّ: ئۆتۈملۈك پېئىل.

فِعْلٌ مَعْلُومٌ: مەلۇملۇق پېئىل، ئىگىلىك پېئىل.

فِعْلٌ مَجْهُولٌ: مەجھۇل پېئىل، ئىگىسىز پېئىل.

فِعْلٌ مُسَاعِدٌ: ياردەمچى پېئىل.

فِعْلٌ نَاقِصٌ: تولۇقسىز پېئىل.

فِعْلٌ شَاذٌّ: قائىدىسىز پېئىل.

فِعْلٌ قِيَاسِيٌّ: قائىدىلىك پېئىل.

فِعْلًا. بِالْفِعْلِ: ئەمەلىيەتتە.

«أَصْبَحَ الْمَعْدَنُ سَائِلًا بِفِعْلِ الْحَرَارَةِ الشَّدِيدَةِ»: مېتال يۇقىرى تېمپېراتۇرىنىڭ تەسىرى بىلەن سۇيۇقلۇققا ئايلاندى.

«حَدَثَ هَذَا فِعْلًا»: بۇ راستىنلا يۈز بەردى.

فَعْلَةٌ ج فَعَلَاتٌ: (يامان ئىشنى) بىر قېتىملا قىلماق، قىلمىش، ھەرىكەت.

﴿وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَ أَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ «قۇرئان»: سەن ھېلىقى قىلغان ئىشىڭنى قىلمىدىڭمۇ؟ (يەنى، قىبتىنى ئۆلتۈرمىدىڭمۇ؟) سەن تۇزكورلاردىنسەن.

فِعْلِيٌّ: ئەمەلىي، رېئال؛ پېئىلدىن كېلىپ چىققان، ھەقىقىي.

«سَاهَمَ مُسَاهَمَةً فِعْلِيَّةً فِي نَجَاحِ الْمَشْرُوعِ»: پىلاننىڭ

مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىدا ئەمەلىي ھەسسە قوشتى.

فَقَمَ يَفْقَمُ فَقْمًا الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

فَقَمَ غَيْرَهُ: ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى، غەزىپىنى تاشتۇردى.

فَقُمَ يَفْقُمُ فَقَامَةً وَ فُقُومَةً الْإِنَاءُ: قاچا توشۇپ كەتتى.

فَقَمَ الْحَوْضُ بِالْمَاءِ: كۆل سۇغا توشۇپ كەتتى.

فَقِمَ يَفْقَمُ فَقْمًا الرَّجُلَ: كىشىنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

فَقَا يَفْقُو فَقْوًا الشَّجَرَ: دەرەخ چېچەكلىدى.

فَقَا الشَّيْءُ: تارالدى.

فَقَا الزَّرْعُ: زىرائەت قۇرۇدى.

فَقَرَ يَفْقِرُ فَقْرًا فَاهُ: ئېغىزىنى ئاچتى، ئەسنىدى.

فَقَرَ الْفَمُ: ئېغىز ئېچىلدى.

«فَقَرَ فَمَهُ مِنَ الدَّهْشَةِ»: ئېگىرقاپ ئېغىزىنى ئېچىپلا قالدى.

فُقْرَةٌ ج فُقَرٌ: جىلغا ئېغىزى.

فَغَّ يَفَغُّ فَغًّا وَ فَغَّةً الطِّيبُ: خۇش پۇراق تارقالدى.

فَغْفُورٌ: تەگرىقۇت، پادىشاھ (جۇڭگو خاقانلىرىنىڭ لەقىمى).

فَغْفُورُ الصِّينِ: جۇڭگو خاقانى.

فَغْفُورِيٌّ: فارفور قاچا-قۇچا.

فَغَمَ يَفْغَمُ فَغْمًا وَ فُغُومًا النَّوْرُ: گۈل ئېچىلدى.

فَغَمَ الطِّيبُ أَنْفَهُ: بۇرنىغا خۇش پۇراق پۇرىدى.

فَغَمَ غَيْرَهُ: سۆيدى، بوسە قىلدى.

فَغَمَ الْجَدْيُ أُمَّهُ: ئوغلاق ئانىسىنى ئەمدى.

«فَغَمَتْنِي رَائِحَةُ الطَّعَامِ الشَّهِيِّ»: مەززىلىك تاماقنىڭ پۇرىقى بۇرنۇمغا ئۇرۇلدى.

فَغْوٌ: خىنىگۈل.

فَغْوَةٌ ج فِغَاءٌ: خېنە چېچىكى؛ خۇش پۇراق، مەززىلىك.

فَقَا يَفْقُو فَقْوًا أَثَرَهُ: ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى، ئىزىدىن ماڭدى، ئەگەشتى.

فَقَاحَةٌ: ئالىقان.

فُقَاحِيٌّ: چېچەكلىگەن، چېچەك رەڭ.

فَقَارَةٌ ج فَقَارَاتٌ وَ فَقَارٌ: ئومۇرتقا، بوغۇم.

فَقَارِيٌّ: ئومۇرتقىلىق.

السِّلْسِلَةُ الْفَقَارِيَّةُ: ئومۇرتقا سۆڭىكى.

فَقَارِيَّاتٌ: ئومۇرتقىلىقلار.

فَقَأَ يَفْقَأُ فَقْأً: (يارىنى) ياردى، ئوپېراتسىيە قىلدى.

فَقَأَ الْعَيْنَ: كۆزنى قۇيۇۋەتتى.

فَقْأٌ ج فُقُوءٌ: ئورەك.

فُقَأَةٌ: سۈزۈك بۇلۇت.

فُقْأَةٌ: بالا ھەمراھى؛ باش سۇيى.

فَقَحَ يَفْقَحُ فَقْحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياردى.

فَقَّحَ النَّبَاتُ: ئوت-چۆپ چېچەكلىدى.

فُقْحَةٌ ج فِقَاحٌ: ئالىقان، چېچەك.

فُقْحَةٌ مِنَ النَّبْتِ: ئۆسۈملۈك چېچىكى.

فَقَدَ يَفْقِدُ فَقْدًا وَ فِقْدَانًا وَ فُقُودًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوقاتتى، يوقىتىپ قويدى، مەھرۇم بولدى.

فَقَدَ الْمَالَ: مالنى زىيان تارتتى.

﴿قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار: «پادىشاھنىڭ (تامغىسى بېسىلغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق»، دېدى.

فَقَدَ أَعْصَابَهُ: نېرۋىسى چېچىلدى، ئاچچىقلاندى.

فَقَدَ حَيَاتَهُ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

فَقَدَ ذَاكِرَتَهُ: خاتىرىسىنى يوقاتتى.

فَقْدٌ فِقْدَانٌ: يوقاتماق، يىتتۈرۈپ قويماق (بالا-چاقىنىڭ ۋاپات بولۇشى).

فَقَرَ يَفْقِرُ فَقْرًا الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، بۇرغىلىدى.

فَقَرَ الْخَرَزَ: مارجانغا تۆشۈك ئاچتى.

فَقَرَ الشَّيْءَ: چېقىۋەتتى، ئوشتۇدى.

فَقَرَتْهُ الدَّاهِيَةُ: ئۇنىڭغا بالايىئاپەت كەلدى.

فَقُرَ يَفْقُرُ فَقَارَةً الرَّجُلُ: كىشى نامراتلىشىپ قالدى، يېقىرلىشىپ قالدى.

«تَعَلَّقَ بِالْقِمَارِ فَفَقُرَ»: قىمارغا بېرىلىپ كېتىپ، كەمبەغەللىشىپ كەتتى.

فَقِرَ يَفْقَرُ فَقَرًا الرَّجُلُ: ئومۇرتقىسى ئاغرىدى.

فَقْرٌ: يېقىرلىق، كەمبەغەللىك.

فَقْرُ الدَّمِ: قان ئازلىق.

﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ﴾ «قرآن»: شەيتان سىلەرنى يېقىرلىقتىن قورقىتىدۇ.

«دَفَعَهُ الْفَقْرُ إِلَى الْهِجْرَةِ مِنْ وَطَنِهِ»: كەمبەغەللىك ئۇنى يۇرتىدىن چىقىپ كېتىشكە مەجبۇرلىدى.

فَقْرَةٌ ج فِقَرٌ: ئومۇرتقا، بوغۇم.

فِقْرَةٌ ج فِقَرٌ وَ فِقْرَاتٌ: ئابزاس، بۆلەك (ماقالىنىڭ)؛ ئومۇرتقا.

«كَادَ الْجَنَانُ يَذُوبُ مِنْ فَقَرَاتِهِ لَوْ أَنَّ وَزْنَ الشِّعْرِ فِيهِ نِقَابُ»: گەرچە بۇ شېئىرلارنىڭ ۋەزنلىرى نىقاب بولۇپ تۇرسىمۇ، ئابزاسلىرىدىن تەسىرلىنىپ، قەلبىم ئېرىپ كېتەيلا دەپ قالدى.

«فِي هَذِهِ الْمَقَالَةِ تِسْعُ فِقْرَاتٍ»: بۇ ماقالىدە توققۇز ئابزاس بار.

«أَهَمّ فِقْرَتَيْنِ فِي الْمَقَالِ الَّذِي قَرَأْتُهُ هُمَا الْأَوَّلُ وَالْأَخِيرَةُ»: مەن ئوقۇغان بۇ ماقالىدىكى مۇھىم ئابزاس بىرىنچى ۋە ئاخىرقى ئابزاستۇر.

«تُنَصّ الْفِقْرَةُ الْخَامِسَةُ مِنَ الدُّسْتُورِ عَلَى كَذَا»: ئاساسىي قانۇننىڭ 5 ـ ماددىسى شۇنى كۆرسىتىدۇ.

فَقَرَةٌ ج فَقَرَاتٌ: ئومۇرتقا.

فِقْرِيٌّ: ئومۇرتقىلىق.

غَيْرُ فِقْرِيّ: ئومۇرتقىسىز.

عَمُودٌ فِقْرِيٌّ: ئومۇرتقا سۆڭىكى.

الْحَيَوَانُ الْفِقْرِيَّةُ: ئومۇرتقىلىق هايۋانلار.

اللَّافِقْرِيَّاتُ: ئومۇرتقىسىز هايۋانلار.

فَقَسَ يَفْقَسُ فَقْسًا الْبَيْضَةَ: تۇخۇمنى چاقتى.

فَقَسَ الطَّائِرُ بَيْضَتَهُ: قۇش چۈجە چىقىرىش ئۈچۈن تۇخۇمنى چاقتى.

فَقَسَ الْحِيلَةَ: هىيلىنى ئاشكارىلىدى، بايقىۋالدى.

فَقْسٌ: چاقماق، يارماق، سۇندۇرماق.

فَقَشَ يَفْقُشُ فَقْشًا الْبَيْضَةَ: تۇخۇمنى چاقتى، سۇندۇردى.

فَقَطْ: پەقەت، مۇشۇلا، يالغۇز.

فَقَعَ يَفْقَعُ فَقْعًا وَ فُقُوعًا لَوْنُهُ: ئۇنىڭ رەڭگى سارغىيىپ كەتتى، ساپسېرىق بولۇپ كەتتى.

فَقِعَ الرَّجُلُ: كىشى ئىسسىقتىن ئۆلۈپ قالدى؛ قايغۇ ـ ھەسرەتتىن ئۆلدى.

فَقْعٌ / فِقْعٌ ج فُقُوعٌ وَ أَفْقُعٌ وَ فِقَعَةٌ: موگۇ، زەمبۇرۇغ.

فَقْعَقَ يُفَقْعِقُ فَقْعَقَةً الرَّجُلُ: كىشى يوقسۇل بولۇپ قالدى، هاجەتمەن بولۇپ قالدى.

فَقْعَقَ فِي كَلَامِهِ: سۆزنى كۆپتۈرۈپ ئېيتتى، بىمەنە سۆزلىدى.

فَقْعَقَ الْمَاءُ: سۇ ئاۋاز چىقىرىپ تامچىلىدى.

فَقَّ يَفُقّ فَقًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاچتى.

فَقَّ يَفِقّ فَقًّا الشَّيْءُ: نەرسە ئېچىلدى.

فُقَّاعٌ: پىۋا.

فُقَّاعَةٌ ج فَقَاقِيعُ: قاپارتقۇ، كۆپۈك؛ ماغزاپ.

فُقَّاعِيٌّ: پىۋا ساتقۇچى.

فَقَّأَ يُفَقِّئُ تَفْقِئَةً الدَّمَّلَ: يارىنى كەستى، ئوپېراتسىيە قىلدى.

فَقَّرَ يُفَقِّرُ تَفْقِيرًا الْخَرَزَ: مارجاننى تۆشۈك ئاچتى.

فَقَّعَ يُفَقِّعُ تَفْقِيعًا الرَّجُلُ: قالايمىقان جۆيلىدى، ئېغىزىغا كەلگەننى دېدى.

فَقَّعَ أَصَابِعَهُ: بارماقلىرىنى قارسىلداتتى.

فَقَّعَ الْأَدِيمَ: تېرىنى سىرىققا بويىدى.

فُقْمَةٌ ج فُقَمٌ: دېڭىز يىلپىزى.

فَقُهَ يَفْقُهُ تَفْقِيْهًا غَيْرَهُ: ئۇنىڭغا بىلدۈردى، چۈشەندۈردى، ئۇنى دىنىي ئالىم قىلدى.

«مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّيْنِ» ‹حەدىث›: ئاللاھ بىركىمگە ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا، ئۇنى دىنىي ئىلىمدە ئالىم قىلىدۇ.

«فَقَّهَهُ أُسْتَاذُهُ اللُّغَةَ وَ عُلُومَ الدِّيْنِ»: ئۇنىڭ ئۇستازى ئۇنىڭغا تىل ۋە دىنىي ئىلىملەرنى ئۆگەتتى.

فُقُوسٌ: تەرخەمەك.

فُقُوسُ الْحَمِيْرِ: ياۋا تەرخەمەك.

فُقُوسَةٌ ج فُقُوسَاتٌ: قوغۇن.

فَقَلَ يَفْقُلُ فَقْلًا الْبَيْدَرَ: خامان سورىدى.

فَقْلٌ: مەھسۇلات، ھوسۇل، كىرىم.

فَقَمَ يَفْقُمُ فَقَامَةً الْأَمْرُ: ئىش چوڭىيىپ كەتتى.

«ثَارَ الْجُنُودُ عَلَى قَائِدِهِمْ بَعْدَ أَنْ فَقَمَتْ مُعَامَلَتُهُ السَّيِّئَةُ لَهُمْ»: قوماندانىنىڭ ئەسكەرلەرگە بولغان يامان مۇئامىلىسى چېكىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكتىن ئەسكەرلەر قوزغىلاڭ كۆتۈردى.

فُقْمَةٌ: دېڭىز يىلپىزى.

فَقِهَ يَفْقَهُ فَقْهًا غَيْرَهُ: بىلىمدە ئۇستۈنلۈك قازاندى.

فَقِهَ يَفْقَهُ فِقْهًا وَ فَقَهًا الرَّجُلُ الشَّيْءَ: نەرسىنى بىلدى، چۈشەندى، ئالىم، بولدى، پەقىھ بولدى.

﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾ ‹قۇرئان›: تىلىمدىن كېكەچلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن، ئۇلار مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنسۇن.

لَمْ أَفْقَهْ شَيْئًا مِمَّا قُلْتَهُ: سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭدىن ھېچ نەرسىنى چۈشەنمىدىم.

فَقُهَ يَفْقُهُ فَقَاهَةً الرَّجُلُ: شەرىئەت ئەھكاملىرىغا ئالىم بولدى، پۇختا ئىگىلىدى.

فِقْهٌ: چۈشەنمەك، بىلمەك؛ شەرىئەت ئەھكاملىرى توغرىسىدىكى ئىلىم.

فِقْهُ اللُّغَةِ: تىلشۇناسلىق.

فِقْهِيٌّ: قانۇنشۇناسلىق.

فَقِيْدٌ ج فُقَيْدُونَ: يىتىپ كەتكەن، يوقىلىپ كەتكەن.

الْفَقِيْدُ: مەرھۇم، رەھمەتلىك.

فَقِيْدُ الْبِلَادِ: دۆلەت ئۈچۈن يوقىتىش.

مَاتَ غَيْرَ فَقِيْدٍ: ھەسرەتلەنگۈچىسى يوق ئۆلدى.

فَقِيْرٌ ج فُقَرَاءُ م فَقِيْرَةٌ ج فِقَارٌ: كەمبەغەل، نامرات، پېقىر، يوقسۇل، ھاجەتمەن.

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِيْنِ وَالْعَامِلِيْنَ عَلَيْهَا﴾ ‹قۇرئان›: زاكات پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا بېرىلىدۇ.

«يَدْخُلُ الْفُقَرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِمِائَةِ عَامٍ» ‹حەدىث›: كەمبەغەللەر بايلاردىن بەش يۈز يىل بۇرۇن جەننەتكە كىرىدۇ.

فَقِيْهٌ ج فُقَهَاءُ: شەرىئەتشۇناس، شەرىئەت ئىلمى مۇتەخەسسىسى، قارىي، قۇرئاننى تەلىم بەرگۈچى.

«كَانَ فَقِيْهًا فِي عُلُومِ الدِّيْنِ»: ئۇ دىنىي ئىلىملەردە ئىختىساس ئىگىسى ئىدى.

«نَأْخُذُ بِآرَاءِ الْفُقَهَاءِ فِي أَحْكَامِ الشَّرِيْعَةِ»: شەرىئەت ئەھكاملىرىدا فىقھشۇناسلارنىڭ پىكرىگە تايىنىمىز.

فِكَاكٌ: ئازاد قىلماق، قۇتقۇزماق.

فِكَاكُ الرَّهْنِ: رەھنىنى قايتۇرۇۋالماق.

فُكَاهَةٌ ج فُكَاهَاتٌ: چاقچاق؛ يۇمۇر، كۈلدۈرگە.

فُكَاهِيٌّ: يۇمۇرلۇق، قىزىقچىلىق.

فَكَّرَ يُفَكِّرُ فِكْرًا الْأَمْرَ: ئويلىدى، مۇلاھىزە قىلدى، پىكىر يۈرگۈزدى، ئەقىل ئىشلەتتى.

فِكْرٌ ج أَفْكَارٌ: ئىدىيە، ئوي، پىكىر.

«لَنْ تُحَلَّ هَذِهِ الْمُشْكِلَةُ بِالْحَمَاسِ الْعَاطِفِيِّ بَلْ بِالْفِكْرِ»: بۇ قىيىن مەسىلە قىزغىن ھېسسىيات بىلەنلا ئەمەس، بەلكى كاللا ئىشلىتىش بىلەن

ھەل بولىدۇ.

«حَضَرَ النَّدْوَةَ رِجَالُ الْفِكْرِ»: يىغىنغا ئەقىلدارلار قاتناشتى.

«سَنَدْرُسُ الْأَفْكَارَ الَّتِي سَمِعْنَاهَا»: ئاڭلىغان پىكىرلەرنى ئويلىشىپ باقىمىز.

فِكْرَةٌ ج فِكَرٌ: ئىدىيە، ئوي-پىكىر.

«هَذِهِ فِكْرَةٌ سَدِيدَةٌ»: بۇ توغرا پىكىر.

فَكْرُونٌ: يىراق شەرق تاشپاقىسى، دەريا تاشپاقىسى.

فِكْرِيٌّ: ئىدىيىنىڭ، پىكىرلىك، پىكىرنىڭ، ئىدىيىۋى.

فِكْرِيًّا: پىكرىي جەھەتتە.

«اللُّغَةُ هِيَ وَاسِطَةُ الْإِتِّصَالِ الْفِكْرِيِّ بَيْنَ الْبَشَرِ»: تىل ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئىدىيە ئالماشتۇرۇش ۋاستىسىدۇر.

الْفِكْرِيَّاتُ: ئىدېئولوگىيە.

فَكِعَ يَفْكَعُ فَكْعًا وَ فُكُوعًا الرَّجُلُ: كىشى غەم-قايغۇدىن بېشىنى سىلىپ تۇردى.

فَكَعَ يَفْكَعُ فَكْعًا وَ فُكُوعًا: سەھەردە يولغا چىقتى.

فَكَّ يَفُكُّ فَكًّا الشَّيْءَ: ئايرىۋەتتى، ئاجرىتىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.

«نَوَائِبُ الدَّهْرِ فَكَّتْ كُلَّ أَوْصَالِي وَزَلْزَلَتْ طَوْدَ صَبْرِيَ أَيَّ زِلْزَالِ»: زامان گەردىشلىرى ئۇستىخانلىرىمنى پارە - پارە قىلىۋەتتى، سەۋر تېغىمنى تەۋرىتىۋەتتى.

فَكَّ النُّقُودَ: پۇل پارچىلىدى، پارچە پۇلغا ئالماشتۇردى.

فَكَّ الْعُقْدَةَ: تۈگۈننى يەشتى.

فَكَّ الْخَتْمَ: پېچەتنى ئاچتى، بۇزدى.

فَكَّ طَلَاسِمَ الرُّمُوزِ: شىپىرنى (مەخپىي رەقەمنى) تەرجىمە قىلدى.

فَكَّ اللُّغْزَ: تېپىشماقنى تاپتى.

فَكَّ الْمَسْئَلَةَ: سوئالغا جاۋاب بەردى.

فَكَّ يَدَهُ: قولىنى ئاچتى.

فَكَّ يَفُكُّ فَكًّا وَ فِكَاكًا الْأَسِيرَ: ئەسىرنى قويۇپ بەردى.

فَكَّ الْعَبْدَ: قۇلنى ئازاد قىلدى.

فَكَّ يَفُكُّ فَكًّا وَ فُكُوكًا الرَّهْنَ: رەھىنى ياندۇرۇۋالدى.

فَكَّ الرَّجُلُ: كىشى قېرىپ كەتتى، ئاجىزلاپ كەتتى.

فَكَّ يَفَكُّ فَكًّا وَ فَكَكًا الْمَفْصِلُ: ئۇگىلەر ئاجراپ كەتتى.

فَكٌّ: يەشمەك.

فَكَّ الرَّقَبَةِ: قۇل ئازاد قىلماق.

﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ فَكُّ رَقَبَةٍ﴾ «قرآن»: داۋان ئېشىشنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەتتىڭ؟ (داۋان ئېشىش دېگەن) قۇل ئازاد قىلماقتۇر.

فَكٌّ ج فُكُوكٌ: تاڭلاي سۆڭىكى؛ چىش مىلىكى.

الْفَكُّ السُّفْلَى: ئاستىن تاڭلاي.

الْفَكُّ الْعُلْوِيّ: ئۈستۈن تاڭلاي.

فَكَّةٌ: پارچە پۇل.

لَيْسَ عِنْدِيْ فَكَّةٌ: يېنىمدا پارچە پۇل يوق.

فَكَّرَ يُفَكِّرُ تَفْكِيرًا فِي الْعَمَلِ: ئويلاندى، تەپەككۇر قىلدى، پىكىر يۈرگۈزدى، ئەقىل ئىشلەتتى.

«فَكَّرْتُ كَثِيرًا فِي هَذِهِ الْمُشْكِلَةِ وَ قَدْ تَوَصَّلْتُ إِلَى حَلٍّ مُرْضٍ»: بۇ قىيىن مەسىلە ئۈستىدە كۆپ ئويلىنىپ، ئاخىر كۆڭۈلدىكىدەك ھەل قىلدىم.

﴿إِنَّهُ فَكَّرَ وَ قَدَّرَ﴾ «قرآن»: ئۇ (پەيغەمبەر ۋە قۇرئان ھەققىدە) ئويلاندى. (قۇرئان توغرۇلۇق نېمە دېيىشنى ۋە قانداق بوھتان قىلىشنى) پىلانلىدى.

«إِنْتَبِهْ جَيِّدًا لِعَمَلِكَ وَلَا تُفَكِّرْ بِشُؤُونِ أُسْرَتِكَ طِوَالَ الْوَقْتِ»: ھەممە ئائىلە ئىشلىرىڭنى

ئويلاۋەرمەي، خاتىرجەم خىزمەت قىلغىن.

دَعْنِي أُفَكِّرْ: توختاپ تۇر، ئويلىنىۋالاي.

فَكَّكَ يُفَكِّكُ تَفْكِيكًا الشَّيْءَ: ئاجراتتى، پارچىلىدى، ئاچتى، يەشتى.

فَكَّكَ كُتْلَتَهُمْ: ئۇلارنىڭ گۇرۇھىنى تارقىتىۋەتتى.

«فَكَّكَ جَمِيعَ أَجْزَاءِ الْآلَةِ»: ساپمانىنىڭ پۈتۈن زاپچاسلىرىنى چۇۋۇدى.

فَكَّهَ يُفَكِّهُ تَفْكِيهًا: قىزىق گەپلەر بىلەن خۇشال قىلدى.

فَكَّهَ الرَّجُلَ: كىشىگە مېۋە يېگۈزدى، كىشىنى جانلاندۇردى.

فِكِّيرٌ: چوڭقۇر پىكىرلىك؛ خىيالچان.

فَكِهَ يَفْكَهُ فَكَهًا وَ فَكَاهَةً الرَّجُلُ: كىشى خۇشال بولدى، شادلاندى.

فَكِهَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ھەيران قالدى، ئەجەبلەندى.

فَكِهَ لِلشَّيْءِ: زوقلاندۇردى، ھەيران قالدۇردى، مەپتۇن قىلدى.

فَكِهٌ ج فَكِهُونَ م فَكِهَةٌ ج فَكِهَاتٌ: خۇشال، شاد ـ خۇرام، خۇرسەن.

﴿وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ﴾ «قرآن»: ئۆيلىرىگە قايتقاندا (مۆمىنلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىپ) مەززە قىلغان ھالدا قايتىشاتتى.

فُكَيْهَةٌ: چاقچاق، قىزىقچىلىق.

فَلَا يَفْلُو فَلْوًا وَ فَلَاءً فُلَانٌ: پالانى سەپەر قىلدى.

فَلَا يَفْلُو فَلْوًا وَ فِلَاءً بِالسَّيْفِ رَأْسَهُ: ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالدى.

فَلَا الصَّبِيَّ: كىچىك بالىنى تەربىيىلىدى.

فَلَا الرَّضِيعَ: بوۋاقنى ئەمچەكتىن ئايرىدى.

فَلَا الْقَوْمَ: قوۋمنىڭ ئارىسىغا كىردى.

فَلَاةٌ ج فَلَوَاتٌ وَ فِلِيٌّ و فَلًا جج أَفْلَاءٌ: جاڭگال، باياۋان، دالا، چۆل ـ جەزىرە.

فِي الْفَلَاةِ: كەڭ ئوچۇقچىلىقتا.

فَلَاحٌ: مۇۋەپپەقىيەت، ئۇتۇق، نىجاتلىق.

«أَرْجُو لَكَ الْفَلَاحَ»: ساڭا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن.

«حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ»: نىجاتلىققا كېلىڭلار (جەننەتكە كىرىشكە ئالدىراڭلار).

فَلَاحَةٌ / فِلَاحَةٌ: دېھقانچىلىق، تېرىقچىلىق.

فَلَاحَةُ بَسَاتِينَ: باغۋەنچىلىك.

وِزَارَةُ الْفَلَاحَةِ: دېھقانچىلىق مىنىستىرلىقى.

«تَهْتَمُّ الدَّوْلَةُ بِالصِّنَاعَةِ وَ الْفَلَاحَةِ»: دۆلەت سانائەتكە ۋە يېزا ئىگىلىكىگە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

فُلَانٌ م فُلَانَةٌ: پالانى، پوكۇنى، مەلۇم ئادەم.

﴿لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا﴾ «قرآن»: ئىسىت! پالانىنى دوست تۇتمىغان بولسامچۇ؟

فُلَانِيٌّ م فُلَانِيَّةٌ: مۇئەييەن بولمىغان نەرسىدىن كىنايە.

فِي الْمَكَانِ الْفُلَانِيِّ: پالانى جايدا.

فِي السَّاعَةِ الْفُلَانِيَّةِ: پالانى سائەتتە.

فَلَتَ يَفْلِتُ فَلْتًا الْأَسِيرُ: ئەسىر قۇتۇلدى.

فَلَتَ السَّجِينَ: مەھبۇسنى قويۇۋەتتى، بوشىتىۋەتتى.

«فَلَتَ الْحِصَانُ مِنْ مِرْبَطِهِ»: ئايغىر باغلاقتىن بوشىنىپ كەتتى، بىكار بولۇپ كەتتى.

فَلَتٌ: قۇتۇلماق، خالاس بولماق.

فَلَتَانٌ ج فِلْتَانٌ: تېز، ئىتتىك، ئۇچقۇر.

فَرَسٌ فَلَتَانٌ: يۈگۈرۈك ئات.

رَجُلٌ فَلَتَانٌ: زومىگەر، لۈكچەك، مۇتتەھەم.

فَلْتَةٌ ج فَلَتَاتٌ: سەۋەنلىك، خاتالىق.

فَلْتَةُ قَلَمٍ: قەلەم سەۋەنلىكى.

فَلْتَةُ لِسَانٍ: ئېغىز خاتالىقى.

«مَا قَالَهُ كَانَ فَلْتَةَ لِسَانٍ»: ئۇنىڭ دېگەنلىرى ئېغىز خاتالىقى.

فَلْتَةً: تاساددىپىي، ئۇشتۇمتۇت.

فَلَجَ يَفْلِجُ فَلْجًا وَ فُلُوجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئوتتۇرىدىن

ياردى، ئايرىدى، بۆلدى.

فَلَجَ الْأَرْضَ: يەرنى ئاغدۇردى.

فَلَجَ بِحَاجَتِهِ: مەقسىتىگە يەتتى.

فَلَجَ بِحُجَّتِهِ: دەلىللىدى، ئىسپاتلىدى.

فَلِجَ يَفْلَجُ فَلَجًا وَ فَلَجَةً الرَّجُلُ: پالەچ بولۇپ قالدى.

«انْهَارَتِ الْمُؤَسَّسَةُ عِنْدَمَا فُلِجَ مُدِيرُهَا»: شىركەت مۇدىرى پالەچ بولۇپ قالغاندىن كېيىن، شىركەت يىمىرىلدى.

فَلْجَاءُ: كۈماك.

فَلَجَ يَفْلَجُ فَلَاحًا الرَّجُلُ: غەلىبە قىلدى، مۇۋەپپەقىيەت قازاندى، نىجات تاپتى.

«بَذَلَ جُهْدًا كَبِيرًا وَ لَكِنَّهُ لَمْ يَفْلَجْ»: زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ مەقسىتىگە يېتەلمىدى.

فَلَجَ يَفْلَجُ فَلْجًا الشَّيْءَ: ياردى، پارچىلىدى.

فَلَجَ الْأَرْضَ: يەر ئاغدۇردى.

«الْمُزَارِعُ يَفْلَجُ الْأَرْضَ»: دېھقان يەر ئاغدۇرماقتا.

فَلْجٌ: مۇۋەپپەقىيەت، غەلىبە؛ پۇچۇق.

فَلْجٌ ج فُلُوجٌ: يېرىق.

فَلْجَةٌ: پۇچۇق.

فَلَحَ يَفْلَحُ فَلْحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياردى، پارچىلىدى.

فَلَحَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئاشكارىلىدى، ئوچۇق قىلدى.

فَلَذَ يَفْلِذُ فَلْذًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى، ئۈزۈۋەتتى.

«فَلَذَ لَهُ مِنْ مَالِهِ شَيْئًا»: مال-مۈلكىدىن بىر قىسمىنى بەردى.

فِلْذَةٌ ج فِلَذٌ وَ أَفْلَاذٌ: پارە، پارچە، بىر ئۇلۇش، نىسىۋە.

فِلْذَةُ كَبِدٍ: جىگەر پارە؛ ئەتىۋارلىق نەرسە، يۈرەك پارە.

أَفْلَاذُ الْأَرْضِ: يەر ئاستى بايلىقلىرى.

فِلِزٌّ. فُلُزٌّ: مىنېرال.

فَلِسَ يَفْلَسُ فَلَسًا مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىدىن ئايرىلىپ قالدى.

فَلْسٌ ج فُلُوسٌ وَ أَفْلُسٌ: مىس پۇل، داچەن پۇل، ياماق پۇل.

فُلُوسُ السَّمَكِ: بېلىق قاسىرىقى، بېلىق تەڭگىچىسى.

فَلَّسَ: مەغلۇپ بولماق، ۋەيران بولماق.

فِلْسٌ ج فُلُوسٌ: قەدىمكى پۇلنىڭ نامى بولۇپ، ھازىرقى مىسىر پۇلنىڭ يېرىم پۇڭگىغا تەڭ، ئىراق دىنارىنىڭ مىڭدىن بىرىگە تەڭ.

فِلَسْطِين: پەلەستىن.

مُنَظَّمَةُ تَحْرِيرِ فِلَسْطِين: پەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتى.

فِلَسْطِينِيٌّ: پەلەستىنلىك.

الْقَضِيَّةُ الْفِلَسْطِينِيَّةُ: پەلەستىن مەسىلىسى.

فَلْسَفَ يُفَلْسِفُ فَلْسَفَةً الشَّيْءَ: پەلسەپىۋى چۈشەندۈردى، پەلسەپىۋى ئىزاھلىدى.

فَلْسَفَةٌ: ھېكمەت، دانالىق، پەلسەپە.

الْفَلْسَفَةُ الْجَبَرِيَّةُ: تەقدىرچىلىك، خاتالىزم.

فَلْسَفَةٌ مَدْرَسِيَّةٌ: مەدرىسە پەلسەپىسى.

حَجَرُ الْفَلْسَفَةِ: پەلسەپىدىكى توقۇناق مەسىلەر.

فَلْسَفَةُ الذَّرَائِعِ: پراگماتىزم (ھازىرقى زامان بۇرژۇئا پەلسەپىسىدىكى سۇبيېكتىپ ئىدىئالىستىك ئېقىم)، سۇبيېكتىپالچىلىق.

فَلْسَفَةُ الْمَدْرَسَةِ: سخولاستىكا.

فَلْسَفَةٌ وَضْعِيَّةٌ: پوزىتىۋىزم، دەلىلچىلىك.

فَلْسَفَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئېتىكا، ئەدەبىي پەلسەپە، ئەدەپ-ئەخلاق توغرىسىدىكى تەلىمات.

فَلْسَفَةٌ طَبِيعِيَّةٌ: فىزىكىشۇناسلىق.

فَلْسَفَةُ الْحَيَاةِ: ھايات پەلسەپىسى، كىشىلىك تۇرمۇش پەلسەپىسى.

فَلْسَفِيٌّ: پەلسەپىلىك، پەلسەپىۋى.

الْمَذْهَبُ الْفَلْسَفِيّ: پەلسەپىۋى تەلىمات.

فَلَطَ يَفْلِطُ فَلْطًا عَنِ الشَّيْءِ: قورقۇپ كەتتى، ھالاك ـ تاڭ قالدى.

فَلَطٌ: تۇيۇقسىز، تاسادىپىي.

فُلْطٌ ج فُلَطَاةٌ وَ أَفْلَاطٌ: تۇك كۈچى، تۇك بىسمى.

فِلْطَاحٌ ج فَلَاطِحُ: ياپىلاق، يېيىلغان.

فَلْطَحَ يُفَلْطِحُ فَلْطَحَةً الْقُرْصَ: توقاچنى ياپىلاقلىدى، گىردىنى ئاچتى، چوڭايتتى.

فَلَعَ يَفْلَعُ فَلْعًا الشَّيْءَ: ياردى، پارچىلىدى.

فَلَعَ الْأَمْرَ: مەسىلىنى ئىزاھلىدى، چۈشەندۈردى.

«فَلَعَ رَأْسَهُ بِالسَّيْفِ»: ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالدى.

فَلْعٌ / فِلْعٌ ج فُلُوعٌ: چاك، يېرىق.

فَلْفَلَ يُفَلْفِلُ فَلْفَلَةً الطَّعَامَ: تاماققا قارىمۇچ سالدى.

فَلْفَلَ فَاهُ: ئېغىزىنى مىسۋاك بىلەن تازىلىدى.

فُلْفُلٌ / فِلْفِلٌ: مۇچ؛ قارىمۇچ.

فُلْفُلٌ أَحْمَرُ: قىزىلمۇچ (لازا).

فُلْفُلِيٌّ: لازىدەك؛ قارىمۇچىنىڭ.

فَلَقَ يَفْلِقُ فَلْقًا الشَّيْءَ: ياردى، پارچىلىدى، بۆلدى.

فَلَقَ الصُّدَاعُ رَأْسَهَا: بېشى يېرىلىپ كەتكۈدەك قاتتىق ئاغرىدى.

فَلَقَ اللهُ الصُّبْحَ: ئاللاھ تاڭنى يورۇتتى.

فَلْقٌ ج فُلُوقٌ: چاك، يېرىق، يوچۇق.

رَجُلٌ ذِي الْفَلْقِ: قامەتلىك ئادەم.

«فِي الْبَابِ عِدَّةُ فُلُوقٍ»: ئىشىكتە بىرقانچە يوچۇق بار.

فَلَقٌ ج فُلْقَانٌ: سۇبھى، تاڭ سەھەر.

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ﴾ «قۇرئان»: مەخلۇقاتنىڭ شەررىدىن «سۇبھىنىڭ پەرۋەردىگارى (ئاللاھ)غا سېغىنىپ، پاناھ تىلەيمەن»، دېگىن.

فِلْقٌ ج فُلُوقٌ: نەرسىنىڭ يېرىمى، تەڭ يېرىمى.

فَلَقَ التُّفَّاحَةَ فِلْقَيْنِ: ئالمىنى ئىككىگە بۆلدى.

فِلْقَةٌ ج فِلَقٌ: پارچە، پارە، يېرىم، تەڭ يېرىم.

«نَحْتَاجُ لِصُنْعِ الصَّنْدُوقِ إِلَى ثَلَاثِ فِلَقٍ أُخْرَى مِنَ الْخَشَبِ»: ساندۇق ياساشقا يەنە ئۈچ پارچە ياغاچ كېرەك.

الْفَلَقَةُ: چانا.

فَلَكٌ ج أَفْلَاكٌ وَ فُلُكٌ وَ فُلْكٌ: پەلەك، ئوربىتا، ئۇق، ئاسمان جىسىملىرى.

عِلْمُ الْفَلَكِ: ئاسترونومىيە.

عُلَمَاءُ الْفَلَكِ: ئاسترونوملار.

«كُلُّ كَوْكَبٍ يَدُورُ فِي فَلَكِهِ»: ھەربىر يۇلتۇز ئۆز ئوقىدا ئايلىنىدۇ.

﴿وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ھەربىرى پەلەكتە سەير قىلىدۇ.

فُلْكٌ: پاراخوت، كېمە؛ ئاسمان، ئاسمان جىسىملىرى.

فُلْكُ نُوحٍ: نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسى.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَةِ اللهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ﴾ «قۇرئان»: كۆرمەمسەنكى، كېمىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى بىلەن دېڭىزدا يۈرۈشى ئاللاھنىڭ سىلەرگە (ئۆز قۇدرىتىنىڭ) بىر قىسىم دەلىللىرىنى كۆرسىتىشى ئۈچۈندۇر.

فِلْكَةٌ: چاق، كىچىك چاق.

فِلْكَةُ الْمِغْزَلِ: يىپ ئىگىرىش چاقى.

فَلَكِيٌّ: ئاسترونومىيىلىك، ئاسترونومىيىگە خاس.

فَلَكِيٌّ ج فَلَكِيَّةٌ وَ فَلَكِيُّونَ: ئاسترونوم، مۇنەججىم.

«دَرَسْتُ شَيْئًا مِنْ عِلْمِ الْفَلَكِ وَ لَكِنِّي لَاأَعْتَبِرُ نَفْسِي فَلَكِيًّا»: ئاسترونومىيىدىن بىرئاز تەتقىق قىلدىم، لېكىن ئۆزۈمنى ئاسترونوم ھېسابلىمايمەن.

فَلَّ يَفُلُّ فَلًّا السَّيْفَ: قىلىچنى يۇچۇلدۇرۇۋەتتى، سۇندۇرۇۋەتتى.

فَلَّ الْقَوْمَ: قوۋمنى مەغلۇپ قىلدى.

فَلَّ غَرْبَهُ: ھەيۋىسىنى سۇندۇردى.

«لَا يَفُلّ الْحَدِيدَ إِلَّا الْحَدِيدُ» ‹مثل›: زەھەرنى پەقەت زەھەر قايتۇرىدۇ.

«فَلّ الْإِسْتِعْمَالُ الطَّوِيلُ السِّكِّينَ»: پىچاقنى ئىشلىتىۋېرىپ بىسى ئۇچۇپ كەتتى.

فَلٌّ ج فُلُولٌ: تىغدىكى يۇچۇق، سۇنۇق، دەز؛ ئۇچۇقۇن؛ سۇنغان، شىكەستە بېرىلگەن.

رَجُلٌ فَلٌّ: يېڭىلگەن ئادەم.

فُلُولُ الْجَيْشِ: مەغلۇپ بولغان قوشۇن.

فُلٌّ / فِلٌّ: يەسمەن.

فَلَّاحٌ ج فَلَّاحُونَ وَ فَلَّاحَةٌ: دېھقان، تېرىقچى؛ يېزىلىق.

فَلَّاحِيٌّ: دېھقانلىق، دېھقانچىلىق.

الْمَسْئَلَةُ الْفَلَّاحِيَّةُ: دېھقانچىلىق مەسىلىسى.

فَلَّاسٌ: پۇل ئالماشتۇرغۇچى، سەرراپ.

فَلَّتَ يُفَلِّتُ تَفْلِيتًا: قۇتقۇزدى، بوشاتتى.

«فَلَّتَ الْإِبِلَ مِنْ عُقُلِهَا»: تۆگىنى چۇشىكىدىن بوشىتىۋەتتى.

فَلَّجَ يُفَلِّجُ تَفْلِيجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياردى، بۆلدى.

فَلَّسَ يُفَلِّسُ تَفْلِيسًا الْقَاضِي التَّاجِرَ: سوتچى تىجارەتچىنىڭ ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلدى.

فَلَّصَ يُفَلِّصُ تَفْلِيصًا فُلَانًا: پالاننى قۇتۇلدۇردى.

فَلَّعَ يُفَلِّعُ تَفْلِيعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياردى، پارچىلىدى، ئۇۋۇتىۋەتتى.

فَلَّلَ يُفَلِّلُ تَفْلِيلًا السَّيْفَ: قىلىچنى يۇچۇلدۇردى.

فَلَّى يُفَلِّي تَفْلِيَةً ثَوْبَهُ: كىيىمدىكى پىتنى تازىلىدى.

فِلِّيْنٌ ج فِلِّيْنَاتٌ: پوكەت، پوروپكا.

فِلْمٌ ج أَفْلَامٌ: فىلىم، كىنو فىلىمى.

فِلْمٌ فَنِّيٌّ: بەدىئىي فىلىم.

فِلْمٌ أَخْبَارِيٌّ وَثَائِقِيٌّ: ھۆججەتلىك فىلىم.

فِلْمٌ مُلَوَّنٌ: رەڭلىك فىلىم.

الْفِلْمُ الْمُلَوَّنُ الْعَرِيضُ: كەڭ ئېكرانلىق رەڭلىك فىلىم.

فِلْوٌ ج أَفْلَاءٌ وَ فِلَاءٌ: تاي؛ تەخەي.

«لِهَذِهِ الْفَرَسِ فِلْوَانِ»: بۇ ئاتنىڭ ئىككى تايچىقى بار.

فَلُوٌّ ج أَفْلَاءٌ وَ فَلَاوَى: تاي؛ تەخەي.

فَلَى يَفْلِي فَلْيًا رَأْسَهُ أَوْ ثَوْبَهُ: باشتىكى ياكى كىيىمدىكى پىتنى تازىلىدى.

فَلِيَ يَفْلَى فَلًا الشَّيْءُ: نەرسە ئۈزۈلدى.

فُلَيْفِلَةٌ: قىزىلمۇچ.

فُلَيْكَةٌ ج فُلَيْكَاتٌ: قولۋاق.

فُلَيْمٌ: مىكرو فىلىم.

فَمٌ ج أَفْوَاهٌ: ئېغىز.

فَمُ الْوَادِي: ۋادىنىڭ باشلىنىشى.

فَمُ السَّيْفِ: قىلىچنىڭ بىسى.

فَمُ السِّيْجَارَةِ: غاڭزا، مۇشتەك.

فَمُ الشِّيْشَةِ: چىلىم.

فَمُ السَّمَكَةِ: بىر خىل گۈل.

فَمُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىقنىڭ ستوۋولى.

فَمُ التُّرْعَةِ: ئۆستەڭنىڭ باشلىنىش جايى.

«لَيْسَ فِي فَمِهِ سِوَى ثَلَاثِ أَسْنَانٍ»: ئۇنىڭ ئېغىزىدا ئۈچ تاللا چىشى بار.

فَمَوِيٌّ: ئېغىزنىڭ، ئېغىزچە.

صَوْتٌ فَمَوِيٌّ: ئېغىزدىن چىققان ئاۋاز.

فَمِيٌّ: ئېغىزنىڭ، ئېغىزدا.

فَنَأٌ: بىر توپ، بىر جامائە، بىر توركۇم.

فَنَاءٌ: ھالاك بولماق، يوقالماق، تۈگىمەك، زاۋال تاپماق، بەربات بولماق، ئۆلمەك.

دَارُ الْفَنَاءِ: بۇ دۇنيا، پانىي دۇنيا.

فِنَاءٌ ج أَفْنِيَةٌ وَ فُنِيٌّ: قورۇ، ھويلا، بىنانىڭ ئالدى.

فَنَاةٌ ج فَنَوَاتٌ: ماياق.

فَنَاةٌ ج فَنًى: تۆلكە ئۈزۈمى.

فَنَاجِرَةٌ: چەۋەندازلار، ئاتلىقلار، ئاتلىق

ئەسكەرلەر.

فَنَارٌ ج فَنَارَاتٌ: پەنەر، چىراغ، مەشئەل.

فِنْجَالٌ ج فَنَاجِيلُ: رومكا، قەدەھ، جام، ئىستاكان، چىنە.

فِنْجَانٌ ج فَنَاجِيْنُ: رومكا، قەدەھ، جام، ئىستاكان، چىنە.

«قَدَّمْتُ فَنَاجِيْنَ الشَّايِ لِلضُّيُوفِ»: مېھمانغا چاي چىنىلىرىنى سۇندۇم.

فَنْجَرَ يُفَنْجِرُ فَنْجَرَةً عَيْنَيْهِ: تىكىلىپ قارىدى.

فَنْجَرِيٌّ: سېخىي، مەرد.

فَنْجَلَ يُفَنْجِلُ فَنْجَلَةً: كېرىلىپ ماڭدى.

فَنَخَ يَفْنَخُ فَنْخًا الْعَظْمَ: سۆڭەكنى يانجىدى، سوقتى.

فَنَخَ رَأْسَهُ: بېشىنى يانجىدى.

فَنَخَ الْعَقْدَ: توختامنى بۇزدى.

فَنِدَ يَفْنَدُ فَنَدًا الشَّخْصُ: ئالجىدى.

«لَا تَسْتَمِعْ إِلَى مَا يَقُولُ فَقَدْ فَنِدَ»: ئۇ ئالجىغان، ئۇنىڭ دېگىنىگە قۇلاق سالما.

فَنَدٌ ج أَفْنَادٌ: تۇزكورلۇق؛ ئاجىزلىق، يالغان.

فِنْدٌ ج أَفْنَادٌ: دەرەخ شېخى.

فُنْدُقٌ ج فَنَادِقُ: مېھمانخانا، ساراي؛ تورمسان ياڭىقى.

«فِي الْعَاصِمَةِ فَنَادِقُ فَخْمَةٌ»: پايتەختتە ھەشەمەتلىك مېھمانخانىلار بار.

فُنْدُقَانِيٌّ: مېھمانخانا خوجايىنى، سارايۋەن.

فِنْطَاسٌ ج فَنَاطِيْسُ: پاراخوتنىڭ سۇ ساقلايدىغان كۆلى.

فِنْطِيْسٌ: پەس، مەككار، پاناق بۇرۇن.

فِنْطِيْسَةٌ ج فَنَاطِيْسُ: چوشقىنىڭ تۇمشۇقى، بۇرنى.

فَنِعَ يَفْنَعُ فَنَعًا: پۇل-مېلى ئۆستى، باي بولدى، ياخشى نامغا ئىگە بولدى، مەرد، سېخىي بولدى.

فَنَعُ الْمِسْكِ: ئىپار ھىدى تارالدى.

فَنَعٌ: مەردلىك، سېخىيلىك، كۆپ، مول.

فَنِعٌ: باي.

فُنُغْرَافٌ: پاتېفون.

أُسْطُوَانَةُ الْفُنُغْرَافِ: پاتېفون پلاستىنكىسى.

فَنَقَ يَفْنَقُ فَنْقًا: باياشات تۇرمۇش كەچۈردى.

فَنَكَ يَفْنُكُ فُنُوكًا: چىڭ تۇردى، مەيدانى مۇستەھكەم بولدى.

فَنَكٌ: تۈلكىنىڭ بىر خىلى، بۆلەك.

مَضَى فَنَكٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى ئۆتتى.

فِنْكٌ: ئىشلىك.

فَنَّ يَفِنُّ فَنًّا الشَّخْصُ: ئىشنى خىلمۇخىل قىلدى.

فَنَّ يَفُنُّ فَنًّا الرَّجُلَ: كىشىنى چارچىتىۋەتتى.

فَنَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى بېزىدى.

فَنَّ الدَّيْنَ: قەرزنى كېچىكتۈردى.

فَنَّ فُلَانًا فِي الْبَيْعِ: پالانىنى سودىدا ساختا قىلدى.

فَنٌّ ج فُنُونٌ: ئىلىم-پەن، سەنئەت، تېخنىكا، مەخسۇس كەسىپ.

الْفَنُّ الْجَمِيْلُ: گۈزەل سەنئەت.

الْفَنُّ الْمِعْمَارِيّ: قۇرۇلۇش سەنئىتى.

فَنٌّ ج فُنُونٌ وَ أَفْنَانٌ وَ أَفَانِيْنُ: خىل، تۈر، قىسىم، تارماق؛ پەن.

فُنُونُ الْعِلْمِ: پەننىڭ تارماقلىرى.

أَفَانِيْنُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ تۈرلىرى، ئۇسلۇبلىرى.

﴿ذَوَاتَا أَفْنَانٍ﴾ «قرآن»: ئۇ ئىككى جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەر بار.

فَنَنٌ ج أَفْنَانٌ جج أَفَانِيْنُ: تۇر؛ شاخ.

«كَانَ الْعُصْفُورُ يَنْتَقِلُ مِنْ فَنَنٍ إِلَى فَنَنٍ»: قۇشقاچ شاختىن شاخقا يۆتكىلىدۇ.

فَنَّانٌ ج فَنَّانُونَ: سەنئەتچى، رەسسام، گۈزەل سەنئەتچى، ياۋا تاغىل ئات، زىبرا.

«تُشَجِّعُ الدَّوْلَةُ الْفَنَّ وَتَرْعَى الْفَنَّانِينَ»: دۆلەت سەنئەتكە ئىلھاملاندۇرىدۇ ۋە سەنئەتچىلەرگە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

«إِخْتَفَى الطَّائِرُ بَيْنَ الْأَفَانِينِ»: قۇش شاخلار ئارىسىغا يوشۇرۇندى.

فَنَّدَ يُفَنِّدُ تَفْنِيدًا: رەت قىلدى، رەددىيە بەردى، مات قىلدى.

﴿إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ﴾ «قۇرئان»: مەن چوقۇم يۇسۇفنىڭ ھىدىنى ئىلىۋاتىمەن، سىلەر مېنى ئالجىپ قالغان دېمەيدىغان بولساڭلار.

فَنَّشَ يُفَنِّشُ تَفْنِيشًا فِي الْأَمْرِ: ئىشتا بوشاپ كەتتى، سۇسلىشىپ كەتتى.

فَنَّنَ يُفَنِّنُ تَفْنِينًا الثَّوْبَ: كىيىم چىرىپ كەتتى، سوزۇلۇپ كەتتى.

فَنَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈرلەرگە ئايرىدى.

فَنَّنَ رَأْيَهُ: پىكرىنى ئۆزگەرتىۋالدى، پىكرىدە تۇرمىدى.

فَنَّنَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: بىرنەرسىنى يەنە بىرنەرسىگە ئارىلاشتۇردى.

فَنِّيٌّ ج فَنِّيُّونَ: يەنگە ئائىت؛ ماھىر سەنئەتچى؛ تېخنىك.

عَامِلٌ فَنِّيٌّ: پەن-تېخنىكا ئىشچىسى؛ سەنئەتكار.

«هَذَا عَمَلٌ فَنِّيٌّ جَمِيلٌ»: بۇ گۈزەل سەنئەتكە ئائىت ئىش.

مُسْتَشَارٌ فَنِّيٌّ: تېخنىك مەسلىھەتچىسى.

«فَنِّيِّ الْإِرْشَادِ يَخْبِرُنَا بِأَحْوَالِ الطَّقْسِ»: ھاۋا رايى ئىلمى بىزنى ھاۋا رايى ئەھۋاللىرىدىن خەۋەرلەندۈرىدۇ.

«الْفَنِّيُّونَ يَتَقَاضُونَ أُجُورًا عَالِيَةً»: تېخنىك يۇقىرى ئىش ھەققى ئالىدۇ.

فَنِّيَّةٌ: ئىلمىيلىق، ئىلمىي نۇقتا، خاسلىق، مەخسۇس، ئالاھىدە.

«هَذِهِ مَسْئَلَةٌ مِنَ النَّاحِيَةِ الْفَنِّيَّةِ»: بۇ تېخنىكا جەھەتتىكى مەسىلە.

فَنَى وَ فَنِيَ يَفْنَى فَنَاءَ الشَّيْءُ: نەرسە يوقالدى، تۈگىدى.

«هَيْهَاتَ أَنْ تُحْصَى مَكَارِمُهُ الْعُلَي   طُرًّا فَهَلْ يُفْنِي الرِّمَالَ حِسَابٌ»: ئۇنىڭ ئېسىل خىسلەتلىرىنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ، قۇمنى ساناپ تۈگەتكىلى بولامدۇ؟!

فَنِيَ الرَّجُلُ: كىشى قېرىپ كەتتى، ياشىنىپ ھالىدىن كەتتى.

فَنِيَ فِي عَمَلِهِ: ئۆز ئىشىدا بارلىق كۈچىنى چىقاردى.

فَهَا يَفْهُو فَهْوًا: سەل قارىدى، غەپلەتتە قالدى، تىلى راۋان بولدى.

فَهَاهَةٌ: ئىقتىدارسىزلىق، گەپنى ئوڭلاپ قىلالماسلىق.

إِشْتَهَرَ بَاقِلٌ بِفَهَاهَتِهِ: باقىل سۆزدە ئاجىزلىق بىلەن مەشھۇر.

فَهِدَ يَفْهَدُ فَهْدًا لِفُلَانٍ: پالانىنىڭ ئارقىسىدىن ياخشىلىق قىلدى.

فَهِدَ يَفْهَدُ فَهَدًا الرَّجُلُ: كىرىيىدەك ئۇخلىدى.

فَهِدَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشقا سەل قارىدى.

فَهْدٌ ج فُهُودٌ وَ أَفْهُدٌ م فَهْدَةٌ ج فَهَدَاتٌ: يىلپىز.

اَلْفَهْدُ حَيَوَانٌ مُتَوَحِّشٌ جِدًّا: يىلپىز ناھايىتىمۇ ۋەھشىي ھايۋان.

فِهْرٌ ج أَفْهَارٌ وَ فُهُورٌ: تاش، تاش ماتېرىياللىرى.

فِهْرَةٌ ج فِهَرٌ: تاش ھاۋانچا.

فَهْرَسَ يُفَهْرِسُ فَهْرَسَةً الْكِتَابَ: كىتابقا مۇندەرىجە قويدى.

فِهْرِسٌ ج فَهَارِسُ: مۇندەرىجە، كاتولوگ، فىھرىست.

«لِهَذَا الْكِتَابِ فِهْرَسٌ مُفَصَّلٌ»: بۇ كىتابنىڭ

تەپسىلىي مۇندەرىجىسى بار.

فِهْرِسِيَّةٌ: كىتابلار مۇندەرىجىسى، مۇندەرىجىلىك.

فَهِقَ يَفْهَقُ فَهْقًا فَهَقًا الْإِنَاءُ: قاچا توشتى.

فَهْقَةٌ ج فِهَاقٌ: ئومۇرتقىنىڭ بېشى.

فَهَقَةٌ: دەريا دىپلىغى.

فَهِمَ يَفْهَمُ فَهْمًا وَ فَهَمًا وَ فَهَامَةً / فِهَامَةً وَ فَهَامِيَةً: بىلدى، ئۇقتى، چۈشەندى، پەھىملىدى.

«فَهِمَ كُلَّ مَا قِيلَ لَهُ»: ئۇنىڭغا دېيىلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى چۈشەندى.

فَهُمَ يَفْهُمُ فَهَامَةً الرَّجُلُ: كىشىنىڭ پىكرى ئۆتكۈر بولدى.

فَهْمٌ ج أَفْهَامٌ: چۈشەنمەك؛ ھوشيارلىق، زېرەكلىك.

سُوءُ الْفَهْمِ: خاتا چۈشىنىپ قالماق، ئۇقۇشالماسلىق.

سَرِيعُ الْفَهْمِ: زېھنى ئۆتكۈر.

فَهِمٌ ج فِهَامٌ: ئەقىللىق، زېرەك، چوڭقۇر پىكىرلىك.

«هَذَا الْمَنْصَبُ يَتَطَلَّبُ شَخْصًا ذَكِيًّا فَهِمًا»: بۇ مەنسەپ ئۇنىڭ زېرەك، چوڭقۇر پىكىرلىك ئادەم بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ.

فَهَّ يَفَهُّ فَهَاهَةً: دۇدۇقلاپ قالدى، سۆزلەشتىن ئاجىز كەلدى.

«إِضْطَرَبَ فِي الْمَحْكَمَةِ وَفَهَّ»: سوتتا ھودۇقۇپ، ئېغىزى گەپكە كەلمىدى.

فَهٌّ ج أَفْهَاهٌ: ئىقتىدارسىزلىق، سۆزدە ئاجىزلىق.

«لَا يَصْلُحُ الْفَهُّ أَنْ يَكُونَ مُدَرِّسًا»: سۆزدە ئاجىز ئادەم ئوقۇتقۇچىلىققا يارىمايدۇ.

فَهَّامَةٌ: چوڭقۇر پىكىرلىك ئادەم.

«كَانَ عَلَّامَةً فَهَّامَةً»: ئۇ بىلىم دائىرىسى ناھايىتى كەڭ، چوڭقۇر پىكىرلىك ئىدى.

فَهَّرَ يُفَهِّرُ تَفْهِيرًا الرَّجُلُ: كىشى چارچاپ كەتتى.

فَهَّمَ يُفَهِّمُ تَفْهِيمًا: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، چۈشەندۈردى.

﴿فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا﴾ «قۇرئان»: قانداق ھۆكۈم قىلىشنى بىز سۇلەيمانغا بىلدۈردۇق. ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ھېكمەتنى ۋە ئىلىمنى ئاتا قىلدۇق.

«فَهَّمَنِي أُسْتَاذِي الْمَسْأَلَةَ الَّتِي لَمْ أَفْهَمْهَا»: ئۇستازىم چۈشەنمىگەن مەسىلىلەرنى ماڭا چۈشەندۈرۈپ قويدى.

فَهِيمٌ ج فُهَمَاءُ: ئەقىللىق، زېرەك، ئۆتكۈر.

فَهِيهٌ ج فِهَاهٌ: سۆزدە ئاجىز ئادەم.

فَوَاتٌ: ئۆتۈپ كەتمەك، قولدىن كەتمەك، بىكار كەتمەك، يوقالماق.

مَوْتُ الْفَوَاتِ: تاسادىپىي ئۆلۈم، تويۇقسىز ئۆلۈم، ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈم.

«وَصَلَ بَعْدَ فَوَاتِ الْأَوَانِ»: ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن كەلدى.

فُوَاقٌ: ھالقىپ چۈشمەك، ئېشىپ كەتمەك؛ ھىق تۇتماق؛ كېكىرمەك.

فُوَاقُ الْمَوْتِ: ئۆلۈم سەكراتى.

﴿وَمَا يَنْظُرُ هَؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ﴾ «قۇرئان»: بۇلار (يەنى، مەككە مۇشرىكلىرى) پەقەت بىر ئاۋاز (يەنى، بىرىنچى قېتىملىق سۇر) نىلا كۈتىدۇ، ئۇ قايتىلانمايدۇ.

فَوْتٌ: يىتىپ كەتمەك، قولدىن كەتمەك، بىكار كەتمەك، يوقالماق.

بَعْدَ فَوْتِ الْأَوَانِ: ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن.

﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر سەن ئەينى ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ قورقۇپ قاچىدىغان يەر تاپالمايۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭ ...

الْفُرْصَةُ سَرِيعَةُ الْفَوْتِ. بَطِيئَةُ الْعَوْدِ: پۇرسەتنىڭ كېتىشى تېز، قايتىشى ئاستا.

فَوْتٌ ج أَفْوَاتٌ: ئىككى بارماق ئارىلىقى.

فُوتُوغرَافِيَا: فوتو سۈرەت، فوتو ئاپپارات.

فُوتُوغرَافِيّ: فوتو سۈرەتلىك.

صُورَةٌ فُوتُوغرَافِيَّةٌ: رەسىم، سۈرەت، فوتو سۈرەت.

فَوْجٌ ج أَفْوَاجٌ: گۇرۇپپا، تــوپ-تــوپ، بــۆلەك، جامائە، قىسىم.

﴿كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ﴾ «قرآن»: دوزاخقا ھەرقاچان بىر توپ ئادەم تاشلانغان چاغدا، دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەر ئۇلاردىن: «سىلەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىگەنمىدى»، دەپ سورايدۇ.

فَوْحٌ: پۇراق تارقالماق.

طَيِّبُ الْفَوْحِ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

فَوَحَانٌ: پۇراق تارقالماق؛ قازاننىڭ قايناپ تېشىشى.

فَوْحَةٌ: پۇراق تارقالماق.

فَوْدٌ ج أَفْوَادٌ: چېكە؛ چېكە چاچ؛ تەرەپ.

«حَلَّ الشَّيْبُ بِفَوْدَيْهِ»: ئىككى چېكىسىگە ئاق كىردى.

فَوْرٌ: قاينىماق، تاشماق؛ ۋاقتىنىڭ ئەۋۋىلى، دەرھال.

عَلَى الْفَوْرِ: دەرھال، شۇ زامانلا.

﴿وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا﴾ «قرآن»: دۈشمەن دەرھال ھۇجۇم قىلىپ كەلگەندە ...

رَجَعَ فَوْرًا: دەرھال قايتتى.

فَوَرَانٌ: قاينىماق، تاشماق.

فَوْرَةُ الْغَضَبِ: غەزەپ تاشماق.

فَوْرَةُ الْحَرِّ: ھارارەتنىڭ قاتتىقلىقى.

فَوْرَةُ دَمٍ: ھاياجانلانماق، غەزەپلەنمەك.

فَوْرَةٌ مَالِيَّةٌ: پۇلنىڭ پاخاللىشىشى.

فَوْرِيقَةٌ: زاۋۇت، فابرىكا.

فَوْرِيٌّ: دەرھال، شۇ زامان.

«هَذِهِ قَضِيَّةٌ مُلِحَّةٌ جِدًّا بِحَاجَةٍ إِلَى حِلٍّ فَوْرِيٍّ»: بۇ ناھايىتى جىددىي مەسىلە بولۇپ، دەرھال ھەل قىلىشقا تېگىشلىك.

فَوْرِيَّةٌ: تېز.

إِجَابَةٌ فَوْرِيَّةٌ: تېز جاۋاب بېرىش.

فَوْزٌ: نىجات تاپماق؛ غەلىبە، مۇۋەپپەقىيەت، زەپەر تاپماق.

﴿لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە سازاۋەر بولىدۇ، بۇ چوڭ بەختتۇر.

«هَتَفَ الْمُتَفَرِّجُونَ فَرَحًا بِفَوْزِ فَرِيقِنَا»: تاماشىبىنلار بىزنىڭ ئەترىتىمىزنىڭ غەلىبىسىدىن خۇشال بولۇپ چۇقان كۆتۈردى.

فُوسفَاةٌ: فوسفات، كىسلاتا تۇزى.

فَوْضَى: قالايمىقانچىلىق، تەرتىپسىزلىك، باشباشتاقلىق، ھۆكۈمەتسىزلىك.

قَوْمٌ فَوْضَى: باشباشتاق خەلق.

أَمْوَالُهُمْ فَوْضَى بَيْنَهُمْ: ئۇلارنىڭ ماللىرى ئورتاق.

تُعَانِي الْمُؤَسَّسَةُ مِنَ الْفَوْضَى: ئورگان ھۆكۈمەتسىزلىكنى باشتىن كەچۈرمەكتە.

فَوْضَوِيٌّ: ھۆكۈمەتسىز، باشباشتاق.

فَوْضَوِيَّةٌ: ئانارخىزم، ھۆكۈمەتسىزلىك.

فَوْضَوِيٌّ ج فَوْضَوِيُّونَ: ئانارخىست، ئانارخىزم تەرەپدارى.

فُوطَةٌ ج فُوَطٌ: خالات؛ پەشتاما، پەرتۇق؛ تاماق يېگەندە ئالدىغا تارتىۋالىدىغان لۆڭگە.

فُوطَةُ الْوَجْهِ: لۆڭگە.

فُوطَةُ الْحَمَّامِ: مونچا لۆڭگىسى.

فُوطِيٌّ: خالات تىككۈچى، خالات ساتقۇچى.

فَوْعَةٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

فَوْغَةٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

فُـوفٌ ـ فُوفَـةٌ ج أَفْـوَافٌ: نىپىـز پەردە، پوسـت، قوۋزاق؛ تىرناق ئاستىدىكى ئاق.

فَوْقَ: ئۈستىدە، ئارتۇق، ... دىن كۆپ.

فَوْقَ الْكُلِّ: ھەممىدىن يۇقىرى.

﴿وَرَفَعْنَـا بَعْـضَهُمْ فَـوْقَ بَعْـضٍ دَرَجَـاتٍ﴾ «قـرآن»: ئۇلارنىڭ بەزىسىنىڭ دەرىجىسىنى بەزىسىدىن ئۈستۈن قىلدۇق.

فَوْقَ الْعَادَةِ: ئادەتتىن تاشقىرى، پەۋقۇلئاددە.

فَـوْقَ الطَّاقَـةِ: قولـدىن كەلمەيـدىغان، كـۈچ يەتمەيدىغان.

فَوْقَ صِفْرٍ: نۆلدىن يۇقىرى.

فَوْقَ الْحَدِّ: ھەددىدىن تاشقىرى.

فَوْقَ ذَلِكَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە.

«مَصْلَحَةُ الْوَطَنِ فَوْقَ مَصْلَحَةِ الْأَفْرَادِ»: ۋەتەنـنىڭ مەنپەئەتى شەخسنىڭ مەنپەئەتىدىن ئارتۇق.

فُوْقٌ: ھالقىپ چۈشمەك، ئېشىپ كەتمەك.

فَوْقَانِيٌّ: ئۈستى، يۇقىرىسى.

طَبَقَةٌ فَوْقَانِيَّةٌ: ئۈستۈنكى قەۋەت.

فُولٌ: دادۇر، پۇرچاق.

فُولٌ سُودَانِيٌّ: خاسىڭ.

فُولٌ صِينِيٌّ: سېرىق پۇرچاق.

«يُغْرَسُ بُذُورُ الْفُولِ السُّودَانِيِّ بِذْرَةً بِذْرَةً»: خاسـىڭ ئۇرۇقى بىر تال ـ بىر تالدىن تېرىلىدۇ.

فُولَاذٌ ج فَوَالِيذُ: پولات.

«تُصْنَعُ السُّيُوفُ مِنَ الْفُولَاذِ»: قىلىچـلار پـولاتتىن ياسىلىدۇ.

فُولَاذِيٌّ: پولاتنىڭ، پولاتتىن ياسالغان.

فُولَةٌ ج فُولَاتٌ: بىر تال پۇرچاق.

كَأَنَّهُمَا فُولَـةٌ وَانْقَسَمَتْ: ئـۇ ئىككـىسى قويـۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ.

فُومٌ ج فُومَانٌ: سامساق؛ پوم (نان)، بۇغداي.

﴿مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا﴾ «قرآن»:

زېمىنـنىڭ كۆكتاتلىرىـدىن تەرخەمەك، سامساق، يېـسمۇقلارنى ئۆستۈرۈپ بەرسۇن.

فُونُوغْرَافٌ ج فُونُوغْرَافَاتٌ: فاتىغون.

فُوهِ بِفُوهِ فُوهًا: ئېغىزى چوڭ بولدى.

فُوهٌ ج أَفْوَاهٌ: ئېغىز.

فُوهٌ ج أَفَاوِيهُ: دورا ـ دەرمەك.

«يُكْثِرُ مِنَ الْأَفَاوِيهِ فِي طَعَامِهِ»: ئـۇ تاماقىغا دورا ـ دەرمەكنى كۆپ ئىشلىتىدۇ.

فُوهَةٌ ج فُوهَاتٌ: يول ئېغىزى، جىلغا ئېغىزى.

فُوهَةُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ ئېغىزى.

فَوَّاحٌ: خۇش پۇراق چاچقۇچى.

فَـوَّارٌ: قاينـاپ تاشـقۇچى، ئـاچچىقى يامـان، ئالدىراقسان؛ كۆپۈكلۈك، ماغزاپلىق.

فَوَّارَةٌ: فونتان.

مَشْرُوبَاتٌ فَوَّارَةٌ: گازلىق ئىچىملىك.

فَوَّالٌ ج فَوَّالُونَ: دادۇر ـ پۇرچاق ساتقۇچى.

فَوَّتَ يُفَوِّتُ تَفْوِيتًا: ئۆتكۈزۈۋەتتى.

فَـوَّتَ الْفُرْصَـةَ عَلَيْهِ: پۇرسـەتنى قولـدىن بىرىـپ قويدى.

فَوَّجَ يُفَوِّجُ تَفْوِيجًا عَنْ نَفْسِهِ: يېنىكلەتتى.

فَوَّرَ يُفَوِّرُ تَفْوِيرًا الْقِدْرَ: قازاننى قايناتتى.

فَوَّرَ دَمَهُ: قېنى قىزىدى، جۇدۇنى تۇتتى.

فَوَّزَ يُفَوِّزُ تَفْوِيزًا: كۆچتى.

فَوَّزَ الرَّجُلُ: ئۆلـدى، ۋاپـات بولـدى، دالىغا تـۆگە منىپ چىقتى.

فَوَّزَ الطَّرِيقُ: يول ئاشكارا بولدى.

فَوَّضَ يُفَوِّضُ تَفْوِيضًا لَهُ: ئۇنىڭغا ھوقۇق بەردى.

فَوَّضَ إِلَيْهِ الْأَمْرَ: ئۇنىڭغا ئىش تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى، تەپۋىز قىلدى.

﴿وَأُفَـوِّضُ أَمْـرِي إِلَـى اللهِ﴾ «قـرآن»: مەن ئـىشىمنى ئاللاھقا تاپشۇرىمەن.

«فَوَّضَ نَائِبَـهُ فِي إِدَارَةِ الْعَمَلِ خِلَالَ غِيَابِهِ»: ئـۆزى

يوق ۋاقتىدا ئىشنى باشقۇرۇشنى ئورۇنباسارىغا تاپشۇردى.

فَوَّطَ يُفَوِّطُ تَفْوِيطًا فُلاَنًا: پالانىغا خالات كىيگۈزدى.

فَوَّقَ يُفَوِّقُ تَفْوِيقًا فُلاَنًا عَلَى غَيْرِهِ: پالانىنى باشقىلارغا ئارتۇق ھېسابلىدى، باشقىلاردىن ئارتۇق بىلدى.

فَوَّهَ يُفَوِّهُ تَفْوِيهًا الطَّعَامَ: تاماققا دورا ـ دەرمەك قوشتى.

فُوَّهَةٌ ج فُوَّهَاتٌ: ئېغىز.

فُوَّهَةُ الْمِدْفَعِ: زەمبىرەك ئېغىزى.

فُوَّهَةُ الْبُرْكَانِ: يانار تاغ ئېغىزى.

فُوَيْتٌ: ئۆزبېشىمچى، خۇدەرئىيى.

فُوَيْسِقَةٌ: چاشقان.

«فَإِنَّ الْفُوَيْسِقَةَ تُضْرِمُ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ بَيْتَهُمْ» ‹حديث›: چاشقان ئۆيدىكىلەر ئۇخلاپ قالغان چاغدا، ئۆچۈرۈلمىگەن چىراغنىڭ پىلىكىنى تارتىپ ئۆينى كۆيدۈرۈۋېتىدۇ.

فِي: دە، ئىچىدە؛ ئۈچۈن؛ ئۈستىدە.

«فَمَا دَارٌ أَحَبُّ إِلَيَّ فِي دُنْيَايَ مِنْ خُتَنٍ»: مەن ئۈچۈن جاھاندا خوتەندىنمۇ سۆيۈملۈكراق بىر يۇرت يوق!

فَيْءٌ ج فُيُوءٌ وَ أَفْيَاءٌ: سايە؛ غەنىيمەت، ئولجا؛ باج.

«جَلَسَ فِي فَيْءِ الشَّجَرَةِ»: دەرەخ سايىسىدە ئولتۇردى.

«قُسِمَ الْفَيْءُ عَلَى النَّاسِ»: غەنىيمەت كىشىلەرگە تەقسىم قىلىپ بېرىلدى.

«الْفَيْءُ عَلَى ذِي الرَّحِمِ» ‹حديث›: خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلماقلىق.

فَيْئَةٌ: قايتماق، يانماق؛ ۋاقىت، زامان.

فَيْتَقٌ: نەقىشچى، ئويمىچى، ياغاچچىلىقنىڭ ئىنچىكە ئىشلىرى.

فَيْجٌ ج فُيُوجٌ: بىر توپ كىشى، بۇلۇت، سۇلتاننىڭ پىيادە ئەلچىسى، خىزمەتچى.

فَيْخٌ: كەڭ، كەڭ دائىرە.

فَيْحَاءُ ج فِيحٌ: كەڭ، كەڭ دائىرە، چەكسىز.

دَارٌ فَيْحَاءُ: كەڭ ـ كۇشادە قورۇ.

فَيْرُوزٌ. فَيْرُوزَجٌ: پىروزە (بىر خىل كۆك رەڭلىك ئېسىل تاش).

فَيْرُوسٌ: ۋىرۇس.

فَيْرُوسِيٌّ: ۋىرۇسلۇق، يۇقۇملۇق.

فِيزِيَاءُ: فىزىكا.

الْفِيزِيَاءُ النَّوَوِيَّةُ: يادرو فىزىكىسى، ئاتوم فىزىكىسى.

فِيزِيَائِيٌّ: فىزىكىلىق، فىزىكا ئالىمى.

فَيْسَحَى: چوڭ قەدەم، چوڭ ماڭدام.

هُوَ يَمْشِي الْفَيْسَحَى: ئۇ چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىمەكتە.

فِيسُولُوجِيَا: فىزىئولوگىيە.

فَيْشٌ: چوڭچىلىق، مەغرۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق، ماختانچاقلىق.

فَيْشَةٌ ج فَيْشٌ: باشنىڭ چوققىسى.

فَيْصَلٌ ج فَيَاصِلُ: رېپېر، ھەق ـ ناھەق ئوتتۇرىسىدا توغرا ھۆكۈم چىقارغۇچى، ئادىل؛ كۆۋاھچى، شاھىت.

قَوْلٌ فَيْصَلٌ: توغرا سۆز، لىللا سۆز.

حُكْمٌ فَيْصَلٌ: توغرا ھۆكۈم، ئادىل ھۆكۈم.

فَيْضٌ ج فُيُوضٌ وَ أَفْيَاضٌ: كۆپلۈك، موللۇق، كەلكۈن، قىيان، تاشقىن.

أَزْمَةُ فَيْضِ الْإِنْتَاجِ: مەھسۇلاتنىڭ ئېشىپ قېلىش كرىزىسى.

رَجُلٌ فَيْضٌ: مەرد، سېخىي.

فَيَضَانٌ ج فَيَضَانَاتٌ: قىيان، كەلكۈن، تاشقىن.

قِمَّةُ الْفَيَضَانِ: تاشقىننىڭ يۇقىرى پەللىسى.

«دَمَّرَ الْفَيَضَانُ كَثِيرًا مِنَ الْمَنَازِلِ»: تاشقىن نۇرغۇن ئۆيلەرنى ۋەيران قىلدى.

الْوِقَايَةُ مِنَ الْفَيَضَانِ: كەلكۈندىن ساقلىنىش، كەلكۈننىڭ ئالدىنى ئېلىش.

فَيْظٌ: ئۆلۈم، جىنازا.

كُنَّا فِي فَيْظِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ جىنازىسىدا بولدۇق.

فَيْفٌ ج أَفْيَافٌ وَ فُيُوفٌ: چۆل-جەزىرە، قاقاسلىق، تۈزلەڭلىك؛ تاغ ئارىسىدىكى يول.

فَيْفَاءُ ج فَيَافٍ: سىلىق تاش، سۇسىز دالا، تۈزلەڭلىك، قۇملۇق، چۆللۈك.

فَيْفَى ج فَيَافٍ: چۆل-جەزىرە، قاقاسلىق، تۈزلەڭلىك، تاغ ئارىسىدىكى يول.

«هَامَ عَلَى وَجْهِهِ فِي الْفَيَافِي»: دالىدا ئۇدۇل كەلگەن تەرەپكە مېڭىۋەردى.

فِيقَةٌ ج فِيَقٌ وَ فِيقَاتٌ وَ أَفْوَاقٌ: يېلىنىدىكى سۈت.

فَيْكَرٌ: چوڭقۇر پىكىرلىك، خىيالچان.

فَيْكَهَانٌ: خۇشال، شاد-خۇرام، خۇرسەن.

فِيلٌ ج أَفْيَالٌ وَ فِيلَةٌ: پىل.

دَاءُ الْفِيلِ: قىل قۇرت كېسىلى.

سِنُّ الْفِيلِ: پىل چىشى.

﴿أَلَمْ تَرَكَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ پىل ئىگىلىرىنى قانداق قىلغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟

فَيْلَجَةٌ ج فَيَالِجُ: پىل غوزىكى، قۇرت-قوڭغۇزلار لىچىنكىسى، گەمە، ئۇرۇقدان، تۇخۇمدان.

فَيْلَخٌ ج فَيَالِخُ: قول تۈگمىنى، يارغۇنچاق.

فَيْلَسُوفٌ ج فَلَاسِفَةٌ: پەيلاسوپ، دانىشمەن، ھېكىم.

فَلَاسِفَةُ الطَّبِيعِيَّةِ: مېتا فىزىكا ئالىملىرى.

فَلَاسِفَةُ مَا وَرَاءَ الطَّبِيعَةِ: مېتافىزىكا، ئىدىيالىستىك پەلسەپىۋى ئېقىم.

فَيْلَقٌ ج فَيَالِقُ: قوشۇن، زور قوشۇن.

فِيلَّا ج فِيلَّاتٌ: داچا.

فَيْلَمٌ ج فَيَالِمُ: قورقۇنچاق، ئېغىزى چوڭ قۇدۇق، تارغاق، قامەتلىك ئادەم.

فَيْنَانٌ م فَيْنَانَةٌ: بوستان چاچ، سۇمبۇل چاچ.

فَيْنَةٌ: ۋاقىت، پەيت.

بَيْنَ الْفَيْنَةِ وَ الْفَيْنَةِ: ھەر ۋاقىت، ھەرقاچان.

فِي الْفَيْنَةِ . بَعْدَ الْفَيْنَةِ: ئاندا-ساندا، بەزىدە، ئارىلاپ.

نَلْتَقِي الْفَيْنَةَ بَعْدَ الْفَيْنَةِ: ئارىلاپ ئۇچرىشىپ تۇرىمىز.

فَيْهَقٌ ج فَيَاهِقُ: كەڭ، دالا.

فَيَّاحٌ: كەڭ، كەڭ دائىرىلىك؛ خۇش پۇراقلىق.

رَجُلٌ فَيَّاحٌ: مەرد، سېخىي ئادەم.

فَيَّاضٌ: مول، يېتەرلىك؛ مەرد، سېخىي.

فَيَّالٌ ج فَيَّالَةٌ: پىل ئىگىسى؛ پىل تەربىيىلىگۈچى.

فَيَّأَ يُفَيِّأُ تَفْيِيئَةً الشَّجَرُ: دەرەخ سايە تاشلىدى.

فَيَّأَ الرِّيحُ الْغُصُونَ: شامال شاخلارنى لىڭشىتتى.

فِيَّةٌ ج فِيَّاتٌ وَ فِيَّئَاتٌ: باھا.

فَيَّحَ يُفَيِّحُ تَفْيِيحًا الشَّيْءَ: تارقاتتى، چىچىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.

ق

ق (قاف) ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 21- ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «1000»نى كۆرسىتىدۇ.

قَاءَ يَقِيءُ قَيْئًا الرَّجُلُ: ياندۇردى، قۇستى، قەي قىلدى.

قَاءَ السَّكْرَانُ: مەست قۇسۇۋەتتى.

قَابَ يَقُوبُ قَوْبًا الشَّيْءُ: يېقىنلاشتى، يېقىن بولدى.

قَابَ الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، قازدى.

قَابٌ ج أَقْوَابٌ وَ أَقْوُبٌ وَ قِيبَةٌ: ئارىلىق، مۇسابە، مىقدار (يا بىلەن تارنىڭ ئارىلىقى).

عَلَى قَابِ قَوْسَيْنِ: ئىككى ياچاق مىقدارى (ناھايىتى يېقىن).

﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾ ‹قرآن›: ئۇ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق يېقىنلاشتى.

قَابَ قَوْسَيْنِ مِنَ الْمَوْتِ: سەكراتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نەپىسى.

قَابِسٌ ج قَوَابِسُ: ئوت تەلەپ قىلغۇچى، بىخەتەرلىك سىمى.

قَابِضٌ ج قُبَّاضٌ: تاپشۇرۇۋالغۇچى، ئىچىنى قاتۇرىدىغان دورا.

قَابِضٌ عَلَى السُّلْطَةِ: ھاكىمىيەت ئىگىلەپ تۇرغۇچى.

قَابِضُ الْأَرْوَاحِ: ئەزرائىل.

قَابِضٌ عَلَى: تۇتۇۋالغۇچى، قولغا چۈشۈرگۈچى.

دَوَاءٌ قَابِضٌ: قورىغۇچى دورىلار.

الْقَابِضُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىنى ئۆز ئىلكىدە تۇتۇپ تۇرغۇچى دېگەن مەنىدە.

قَابَلَ يُقَابِلُ مُقَابَلَةً: ئۇچرىشىپ قالدى، يۈزلىشىپ قالدى.

قَابَلَ بِكَذَا: سېلىشتۇردى، تەڭلەشتۈردى.

«قَابَلَ الْخَطَرَ بِكُلِّ شَجَاعَةٍ»: خەتەرگە باتۇرلۇق بىلەن تاقابىل تۇردى.

«قَابَلَ السَّيِّئَةَ بِالْحَسَنَةِ»: يامانلىققا ياخشىلىق قىلدى.

قَابَلَ الْمَخْطُوطَتَيْنِ: ئىككى قوليازمىنى سېلىشتۇردى.

قَابِلٌ ج قَبَلَةٌ: قوبۇل قىلغۇچى، قوبۇل قىلىپ ئالغۇچى؛ كېلەركى؛ مۇۋاپىق، ئۇيغۇن.

الشَّهْرُ الْقَابِلُ: كېلەركى ئاي.

﴿غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ﴾ ‹قرآن›: (ئاللاھ) گۇناھنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، تەۋبىنى قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

بَيْتٌ قَابِلٌ لِلسَّكَنِ: ئولتۇرۇشقا بولىدىغان جاي.

«جَوَازُ السَّفَرِ قَابِلٌ لِلتَّجْدِيدِ»: يېڭىلاشقا بولىدىغان پاسپورت.

مَرَضٌ قَابِلٌ لِلشِّفَاءِ: داۋالاشقا بولىدىغان ئاغرىق، ساقايتقىلى بولىدىغان ئاغرىق.

عُمْلَةٌ قَابِلَةٌ لِلتَّحْوِيلِ: ئالماشتۇرغىلى بولىدىغان پۇل.

قَابِلَةٌ ج قَوَابِلُ: تۇغۇت ئانىسى.

تَخَرَّجَتْ قَابِلَةٌ مِنْ مَعْهَدِ التَّمْرِيضِ: سېستىرالار مەكتىپىدە تۇغۇت ئانىلىق كەسپىنى پۈتتۈردى.

قَابِلِيَّةٌ: قابىلىيەت، ئىستېداد، ئىقتىدار، تالانت،

ماسلىشىشچانلىق.

لَهُ قابِلِيَّةٌ لِحِفْظِ الْقُرآنِ: ئۇنىڭ قۇرئاننى يادلاش قابىلىيىتى بار.

قابُوسٌ ج قَوابِيسُ: كېلىشكەن ئادەم، چىرايلىق ئەر كىشى.

قاتَ يَقُوتُ قَوْتًا وَ قِياتَةً فُلانًا: پالانىغا تاماق بەردى، تۇرمۇشىغا ئىگە بولدى، ئوزۇق بەردى.

قاتَهُ: ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلدى، تەربىيىلىدى.

قاتِرٌ: بېخىل، پىخسىق.

قاتَلَ يُقاتِلُ قِتالًا وَ مُقاتَلَةً: جەڭ قىلىشتى، دۈشمەنلەشتى.

قاتَلَ اللهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا لەنەت قىلسۇن، ئۆلگۈر.

قاتَلَ مُسْتَمِيتًا: جانپىدالىق بىلەن ئېلىشتى.

﴿قاتَلَهُمُ اللهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇلارغا لەنەت قىلسۇنكى، ئۇلار قانداقمۇ ئاللاھقا يالغاننى چاپلايدۇ.

قاتِلٌ ج قاتِلُونَ وَ قَتَلَةٌ وَ قُتّالٌ: ئادەم ئۆلتۈرگۈچى، قاتىل.

مُجْرِمٌ قاتِلٌ: قاتىل جىنايەتچى.

أُصِيبَ بِجُرْحٍ قاتِلٍ: ئەجەللىك يارىلاندى.

قاتِمٌ ج قَواتِمُ: قاراڭغۇ.

أَسْوَدُ قاتِمٌ: قاپقاراڭغۇ، تۇم قارا.

أُحِبُّ اللَّوْنَ الْقاتِمَ: توق رەڭنى ياخشى كۆرىمەن.

السُّحُبُ الْقاتِمَةُ تُنْذِرُ بِالْمَطَرِ: قارا بۇلۇت، يامغۇر يېغىشتىن دېرەك بېرىدۇ.

قاتِنٌ: قارامتۇل، تۇم قارا.

قاتٍ م قاتِيَةٌ قُتاةٌ: خىزمەتچى، مۇلازىمەتچى، مالاي، مەدىكار.

قاثِمٌ: بەرگۈچى، تەقدىم قىلغۇچى.

قاحَ يَقُوحُ قَوْحًا الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى، تازىلىدى.

قاحَ الْجُرْحُ: يارا قۇرتلاپ كەتتى.

قاحَ يَقِيحُ قَيْحًا الْجُرْحُ: جاراھەت يىرىڭداپ قالدى.

قاحَبَ يُقاحِبُ مُقاحَبَةً ـ تِ الْمَرْأَةُ: ئايال زىنا قىلدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى.

قاحِزاتٌ: بالايىئاپەت، كۆڭۈلسىزلىك.

قاحِلٌ: قۇرۇق، قۇرغاق.

قاحِلٌ مِنَ الْجُلُودِ: قۇرۇق تېرە.

قاحِلٌ مِنَ الْأَمْكِنَةِ: قۇرغاق جاي.

«سارُوا فِي أَراضٍ شاسِعَةٍ قاحِلَةٍ»: ئۇلار كەڭ قۇرغاق يەرلەردە ماڭدى.

«لايُمْكِنُ أَنْ تَتْرُكَ الْأَراضِي قاحِلَةً»: يەرنى ئاق قالدۇرۇشقا بولمايدۇ.

قادَ يَقُودُ قَوْدًا وَ قِيادًا وَ قِيادَةً الدّابَّةَ: ئۇلاغنى يېتىلەپ ماڭدى.

قادَ الْقاتِلَ إِلَى مَوْضِعِ الْقَتْلِ: قاتىلنى جازا مەيدانىغا يالاپ باردى.

قادَ يَقُودُ قِيادَةً الْجَيْشَ: قوشۇنغا قوماندانلىق قىلدى.

قادَ السَّيّارَةَ: ماشىنىنى ھەيدىدى.

«قادَ الْجَوْقَةَ الْمُوسِيقِيَّةَ»: مۇزىكا ئەترىتىگە رىژىسسورلۇق قىلدى.

قادَ بِقَيْدٍ قَيْدًا: ئىشكەل سالدى.

قادَ الْحِمارَ بِالْحَبْلِ: ئېشەكنى باغلىدى.

قادٌ: مىقدار، مۇساپە، ئارىلىق.

قادِحَةٌ ج قَوادِحُ: قۇرت (چىش، دەرەخ قاتارلىقلارنىڭ).

قادِرٌ ج قادِرُونَ: كۈچلۈك، قابىلىيەتلىك، قۇدرەتلىك.

غَيْرُ قادِرٍ: ئىقتىدارسىز، ئاجىز.

﴿إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقادِرٌ﴾ «قۇرئان»: شەك-شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە (يەنى، تىرىلدۈرۈشكە) قادىردۇر.

«قادِرٌ عَلَى تَحَمُّلِ الصِّعابِ»: قىيىنچىلىقنى ئۈستىگە

ئالالايدىغان.

«دَوْلَةٌ قَادِرَةٌ عَلَى تَجَاوُزِ الْأَزْمَةِ الْإِقْتِصَادِيَّةِ»: ئىقتىسادىي كرىزىسنى يېڭەلەيدىغان دۆلەت.

اَلْقَادِرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىگە قادىر ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

قَادِمٌ ج قُدُومٌ وَ قُدَّامٌ وَ قَادِمُونَ: كەلگۈچى، ھازىر بولغۇچى.

الشَّهْرُ الْقَادِمُ: كېلەركى ئاي.

رَجُلٌ قَادِمٌ مِنَ الشَّرْقِ: شەرقتىن كەلگەن ئادەم.

قَادُوسٌ ج قَوَادِسُ: چوڭ دېڭىز قۇشى، بوران قۇش؛ سۇگەن (تۇگمەننىڭ).

قَاذَعَ يُقَاذِعُ قِذَاعًا وَ مُقَاذَعَةً: تىللاشتى، ھاقارەت قىلىشتى.

قَاذِفٌ ج قَاذِفُونَ م قَاذِفَةٌ ج قَاذِفَاتٌ وَ قَوَاذِفُ: ئاتقۇچى، شىددەت بىلەن ئاتقۇچى.

طَائِرَةٌ قَاذِفَةٌ: بومباردىمانچى ئايروپىلان.

قَاذُورَةٌ ج قَاذُورَاتٌ: پاسكىنا ئىش، نومۇسسىز ھەرىكەت، شەرمەندىچىلىك؛ ئەخلەت.

قَارَ يَقُورُ قَوْرًا: پۇتىنىڭ ئۇچىدا شەپە چىقارماي ماڭدى.

قَارَ فُلَانًا: پالانىنىڭ كۆزىنى ئويۇۋالدى.

قَارٌ: قارىماي.

طَرِيقٌ مُعَبَّدَةٌ بِالْقَارِ: قارىماي ياتقۇزۇلغان يول.

يَوْمٌ ذِي قَارٍ: كۇفەنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى سايدا بەنى شەيبان ۋەقەسى يۈز بەرگەن كۈن.

قَارَةٌ ج قَارٌ وَ قُورٌ وَ قِيرَانٌ: كىچىك تاغ، تۆپىلىك، دۆڭ، تاشلىق يەر.

قَارِئٌ ج قُرَّاءٌ وَ قَارِئُونَ: ئوقۇغۇچى، كىتابخان.

قَارِئُ الْبَخْتِ: پالچى، داخان.

عَزِيزِي الْقَارِئُ: ھۆرمەتلىك كىتابخان.

قَارِئُ الْكَفِّ: كاھىن، پالچى.

بَرِيدُ الْقُرَّاءِ: كىتابخانلار سەھىپىسى.

الْقُرَّاءُ السَّبْعَةُ: قىرائەتنى ھەربىرى ئايرىم رەۋىشتە ئوقۇيدىغان يەتتە قارىي. ئۇلار: نافى، ئىبن كەسىر، ئەبۇ ئەمىر، ئىبن ئامىر، ئاسىم، ھەمزە، كىسائىلاردىن ئىبارەت.

قَارَبَ يُقَارِبُ مُقَارَبَةً —هُ: يېقىن كەلدى، يېقىنلاشتى.

«قَارَبَهُ فِي رَأْيِهِ»: ئۇنىڭ پىكرىگە يېقىنلاشتى.

«قَارَبَ الثَّمَانِينَ مِنْ عُمْرِهِ»: سەكسەن ياشقا كىرەي دېدى.

قَارِبٌ ج قَوَارِبُ: قېيىق، قولۋاق.

قَارِبٌ سَرِيعٌ: كاتېر.

قَارِبُ النَّجَاةِ: قۇتقۇزۇش قېيىقى.

قَارِحٌ ج قَوَارِحُ وَ قُرَّحٌ وَ مَقَارِحُ م قَارِحَةٌ ج قَارِحَاتٌ وَ قَوَارِحُ: ئۇزۇن تۇياقلىق ھايۋانلارنىڭ بەش ياشقا توشقىنى، يولۋاس، ئالدامچى، ساختىپەز.

قَارِحٌ: بوغاز تۆگە.

قَارٌّ: سوغۇق، سالقىن، سۈرلۈن؛ جىمجىت، قېتىپ قالغان.

يَوْمٌ قَارٌّ: سوغۇق كۈن.

دَخْلٌ قَارٌّ: مۇقىم كىرىم.

لَجْنَةٌ قَارَّةٌ: دائىمىي كومىتېت.

قَارَّةٌ ج قَارَّاتٌ: چوڭ قۇرۇقلۇق، قىتئە.

الْقَارَّةُ الْأُوقْيَانُوسِيَّةُ: ئوكيانىيە.

«أُنْتِجَتْ صَوَارِيخُ عَابِرَةٌ لِلْقَارَّاتِ»: قىتئەلەر ئارا قويۇپ بېرىلىدىغان راكېتالار ئىشلەپ چىقىرىلدى.

قَارِّيٌّ: قۇرۇقلۇققا مەنسۇپ.

مُنَاخٌ قَارِّيٌّ: قۇرۇقلۇق ھاۋاسى.

قَارِسٌ: قاتتىق سوغۇق.

يَوْمٌ قَارِسٌ: قاتتىق سوغۇق كۈن.

قَارِصٌ: ئاغرىتىدىغان، ئازابلايدىغان.

كَلَامٌ قَارِضٌ: تىكىنى بار گەپ.

ذُبَابٌ قَارِضٌ: چاقىدىغان چىۋىن.

قَارَضَ يُقَارِضُ مُقَارَضَةً ـ هُ: قەرز بەردى، مەبلەغ سالدى، ئىلىم-ئىرىم قىلىشتى.

قَارِضٌ ج قَوَارِضُ: غاجىلىغۇچى هايۋان.

قَارَعَ يُقَارِعُ مُقَارَعَةً: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

قَارِعٌ: ئىشىكنى قاققۇچى، چەككۈچى.

قَارِعَةٌ ج قَوَارِعُ: ئاپەت، هادىسە.

قَارِعَةُ الطَّرِيْقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

الْقَارِعَةُ: قىيامەت.

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ﴾ «قرآن»: سەمۇد ۋە ئاد (قەبىلىلىرى) قىيامەتنى ئىنكار قىلدى.

«أَوْقَفَ سَيَّارَتَهُ عَلَى قَارِعَةِ الطَّرِيْقِ»: ماشىنىسىنى يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختىتىپ قويدى.

قَارَفَ يُقَارِفُ مُقَارَفَةً الشَّيْءَ: يېقىنلاشتى.

قَارَنَ يُقَارِنُ قِرَانًا وَ مُقَارَنَةً ـ هُ: دوستلاشتى، يېقىنلاشتى.

قَارَنَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئىككى نەرسىنى سېلىشتۇردى.

قَارُورَةٌ ج قَوَارِيْرُ: بوتولكا، شىشە قاچا.

﴿إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيْرَ﴾ «قرآن»: شۇبهىسىزكى، ئۇ ئەينەكتىن ياسالغان سارايدۇر.

قَارُوسٌ: بىر خىل بېلىق.

قَازُوزَةٌ ج قَوَازِيْزُ: بوتۇلكا، شىشە.

قَاسَ يَقُوسُ قَوْسًا: ئۆلچىدى.

قَاسَ الْقَوْمَ: ئالدىدا ماڭدى.

قَاسَ يَقِيْسُ قِيْسًا وَ قِيَاسًا الشَّيْءَ بِغَيْرِهِ: نەرسىنى باشقىسىغا سېلىشتۇردى، ئۆلچەپ كۆردى.

قَاسَ الطَّبِيْبُ الْجُرْحَ: دوختۇر يارىنىڭ تېرەنلىكىنى ئۆلچىدى، بەلگىلىدى.

«قَاسَ دَرَجَةَ الْحُمَّى بِالْمِحْرَارِ»: قىزىتمىنى تېرمومېتىر ئارقىلىق ئۆلچىدى.

«لَقَدْ أُصِيْبَ الطِّفْلُ بِالْحُمَّى فَقَاسَ الطَّبِيْبُ دَرَجَةَ حَرَارَتِهِ»: بالىنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ قېلىۋىدى، دوختۇر ئۇنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى ئۆلچىدى.

قَاسَ الْأَرْضَ: يەرنى ئۆلچىدى.

قَاسِحٌ: قوپال، قاتتىق.

ثَوْبٌ قَاسِحٌ: قوپال رەخت.

قَاسِرٌ: زورلىغۇچى، مەجبۇرلىغۇچى، قىستىغۇچى.

قَاسِطٌ ج قَاسِطُونَ وَ قُسَّاطٌ: زالىم، ئادالەتسىز، ئازغۇن.

﴿وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا﴾ «قرآن»: توغرا يولدىن چىققۇچىلار جەھەننەمگە ئوتۇن بولدۇ.

قَاسَمَ يُقَاسِمُ مُقَاسَمَةً غَيْرَهُ الْمَالَ: : بۆلۈشۈۋالدى، تەقسىم قىلىشىۋالدى.

قَاسَمَ فُلَانًا: ئۇنىڭغا قەسەم بەردى.

﴿وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِيْنَ﴾ «قرآن»: شۇنىڭدەك ئۇلارغا: «مەن چوقۇم سىلەرگە سادىقمەن»، دەپ قەسەم ئىچىپ بەردى.

قَاسِمٌ: بۆلگۈچى، تەقسىم قىلغۇچى.

قَاسَى يُقَاسِي مُقَاسَاةً الشَّخْصُ الْأَلَمَ: ئازاب چەكتى، ئەلەم تارتتى.

قَاسَى آلَامَ الْمَرَضِ: كېسەلنىڭ دەردىنى تارتتى.

قَاسَى الْمِحَنَ: جاپا-مۇشەققەت چەكتى.

قَاسٍ ج قَاسُونَ وَ قُسَاةٌ: قاتتىق، شىددەتلىك، ياۋۇز، رەھىمسىز.

قَاسِي الْقَلْبِ: باغرى قاتتىق، تاش يۈرەك.

قَاسِيَةٌ ج قَوَاسٍ: قاتتىق، شىددەتلىك، ياۋۇز، رەھىمسىز.

﴿فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللهِ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ زىكرىنى تەرك ئەتكەنلىكتىن دىللىرى قېتىپ كەتكەنلەرگە ۋاي!

تَجْرِبَةٌ قَاسِيَةٌ: ئېچىنىشلىق سىناق، پاجىئەلىك تەجرىبە.

شُرُوطٌ قَاسِيَةٌ: ئېغىر شەرت، قاتتىق شەرت.

أَرْضٌ قَاسِيَةٌ: قاقاس يەر.

لَيْلَةٌ قَاسِيَةٌ: زۇلمەتلىك كېچە.

قَاشَانِيٌّ: گۈللۈك خىش، فارفور قاچا-قۇچىلار.

قَاصِدٌ ج قُصَّادٌ: ئورۇنغۇچى، قورساققا پۈككۈچى، نىيەت قىلغۇچى، ئىرادە باغلىغۇچى، ئاسان.

سَفَرٌ قَاصِدٌ: ئاسان سەپەر.

﴿لَوْ كَانَ عَرَضاً قَرِيباً وَسَفَراً قَاصِداً لَاتَّبَعُوكَ﴾ «قرآن»: ئەگەر (ئۇلارنىڭ دەۋەت قىلغىنى) ئاسان قولغا كېلىدىغان غەنىيمەت ۋە (يىراق ئەمەس) ئوتتۇراھال سەپەر بولىدىغان بولسا، ئۇلار چوقۇم ساڭا ئەگىشىپ (غەنىيمەت ئېلىش مەقسىتىدە) چىقاتتى.

طَرِيقٌ قَاصِدٌ: توغرا يول، تۈز يول.

الْقَاصِدُ الرَّسُولِيُّ: رىم پاپىسىنىڭ چەت ئەللەردە تۇرۇشلۇق ۋەكىلى.

قَاصِرٌ ج قَاصِرُونَ: ياش قۇرامىغا يەتمىگەن ئادەم؛ ئاجىز، قىسقا.

كُلُّ مَدِيحٍ قَاصِرٌ فِيهِ: ئۇنىڭ ھەققىدە ھەرقانداق مەدھىيە ئازلىق قىلىدۇ.

قَاصِرٌ عَنِ الْحَرَكَةِ: ھەرىكەتتىن ئاجىز.

قَاصِرَةٌ ج قَاصِرَاتٌ: بالاغەتكە يەتمىگەن، ئاجىز.

امْرَأَةٌ قَاصِرَةُ الطَّرْفِ: ئۇياتچان، ھايالىق.

﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ يېنىدا ئەرلىرىدىن غەيرىيگە كۆز سالمايدىغان شەھلا كۆزلۈك (جۈپتىلەر) بولىدۇ.

قَاصَّ يُقَاصُّ مُقَاصَّةً ـ هُ: قىساس ئالدى، ئۆچ ئالدى، ئىنتىقام ئالدى.

قَاصٌّ: ھېكايىچى، مەدداھ.

قَاصِفٌ: ئۇشتىغۇچى، سۇندۇرغۇچى، قاتتىق ئاۋاز، گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز.

﴿فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ﴾ «قرآن»: قارا بوران چىقىرىپ، كۇفرىلىق قىلغانلىقىڭلار تۈپەيلىدىن سىلەرنى غەرق قىلىۋېتىشىدىن...

طَائِرَةٌ قَاصِفَةٌ: بومباردىمانچى ئايروپىلان.

قَاصِلٌ: ئىتتىك، تېز، ئۆتكۈر.

قَاصِمٌ ج قَوَاصِمُ: بۇزغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى، ھالاك قىلغۇچى.

عَمَلٌ قَاصِمُ الظَّهْرِ: جاپالىق ئېغىر ئەمگەك.

حَدَثٌ قَاصِمٌ: ئېغىر ۋەقە.

ضَرَبَاتٌ قَوَاصِمُ: ئەجەللىك زەربە.

نَزَلَتْ بِهِمْ قَاصِمَةُ الظَّهْرِ: ئۇلار بالايىئاپەتكە يولۇقتى.

قَاصٍ ج قَاصُونَ وَ أَقْصَاءُ: يىراق.

حَضَرَ الْقَاصِي وَالدَّانِي: يىراق-يېقىندىكى ھەممە كەلدى.

قَاضَ يَقُوضُ قَوْضًا الْبِنَاءَ: بىنانى بۇزدى، ئۆرۈدى.

قَاضَ الصِّحَّةَ: سالامەتلىككە زىيان يەتكۈزدى.

«قَاضَ جَيْشُ الْعَدُوِّ مَسَاكِنَ الْمُوَاطِنِينَ الْعُزَّلِ»: دۈشمەن قوشۇنى قولىدا تۆمۈرنىڭ سۇنۇقى يوق ئاھالىلەرنىڭ ئۆيىنى ۋەيران قىلدى.

قَاضَ يَقِيضُ قَيْضًا الشَّيْءُ: نەرسە يېرىلدى، پارچىلاندى.

قَاضَ الْجِدَارُ: تام ئۆرۈلدى، بۇزۇلدى.

قَاضَ السِّنُّ: چىش سىدىرلاپ قالدى، بوشاپ قالدى.

قَاضَ فُلَانًا بِالشَّيْءِ: پالانىغا بىرنەرسىنى ئالماشتۇرۇپ بەردى، تېگىشىپ بەردى.

قَاضِمٌ ج قَوَاضِمُ: غاجىلىغۇچى ھايۋان.

قَاضَى يُقَاضِي مُقَاضَاةً: مۇرەسسە قىلدى.

قَاضَى فُلَانًا إِلَى الْحَاكِمِ: پالانىنى ھاكىمغا ئەرز

قىلدى، شىكايەت قىلدى.

قَاضٍ (القَاضِي) ج قُضَاةٌ: سوتچى، قازى، ھاكىم.

قَاضٍ شَرْعِيٌّ: شەرىئەت قازىسى.

قَاضِي الْقُضَاةِ: سوت باشلىقى، قازى كالان، قازى قۇزات.

سُمٌّ قَاضٍ: كۈچلۈك زەھەر، ئۆتكۈر زەھەر.

قَاضِي التَّحْقِيقِ: دەسلەپكى سوتچى.

قَاضِيَةٌ: ئايال سوتچى.

الْقَاضِيَةُ: ئۆلۈم.

﴿يَالَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ﴾ «قرآن»: دۇنيادا ئۆلۈمۇم ھاياتىمنى (ئاخىرەتتە تىرىلمەس قىلىپ) ئاخىرلاشتۇرسىچۇ؟

ضَرْبَةٌ قَاضِيَةٌ: قاقشاتقۇچ زەربە.

قَاطِبٌ: قاپىقى تۈرۈك، قوشۇمىسى تۈرۈك.

رَأَيْتُهُ غَضْبَانَ قَاطِبًا: ئۇنى قوشۇمىسى تۈرۈك، غەزەپناك ھالدا كۆردۈم.

قَاطِبَةٌ: ھەممە، جەمئىي.

جَاءَ الْقَوْمُ قَاطِبَةً: قوۋم ھەممىسى كەلدى.

قَاطِرٌ: سۆرىگۈچى، تارتقۇچى.

قَاطِرَةٌ ج قَاطِرَاتٌ وَ قَوَاطِرُ: پاراۋوز.

قَاطٌّ . قَاطِطٌ: قىممەت، باھاسى يۇقىرى.

قَاطَعَ يُقَاطِعُ مُقَاطَعَةً الْحَدِيثَ: سۆزنى توختاتتى، ئۈزۈپ قويدى.

قَاطَعَهُ: ئۇنى تاشلىۋەتتى.

قَاطَعَ الْقَوْمَ: قوۋم بىلەن ھەمكارلىشىشتىن باش تارتتى.

قَاطِعٌ ج قَوَاطِعُ: پاسىل، توساق.

كَلَامٌ قَاطِعٌ: ئۆتكۈر سۆز.

قَاطِعُ تَذَاكِرِ الْحَافِلَةِ: ئاپتوبۇس بىلەتى ساتقۇچى.

قَاطِفَةٌ: ئورۇش ماشىنىسى، كومبايىن.

قَاطِفَةُ الْقُطْنِ: پاختا تېرىش ماشىنىسى.

قَاطِنٌ ج قُطَّانٌ وَ قَطِينٌ: ئورۇنلاشقۇچى، ئاھالە؛ قۇرغۇچى، ھاياتىي كۈچكە باي.

قَاظَ يَقِيظُ قَيْظًا الْيَوْمُ: كۈن قاتتىق ئىسسىق بولدى.

قَاعَ يَقُوعُ قَوْعًا: ئارقىدا قالدى، ئارقىغا داجىدى.

قَاعَ الْكَلْبُ: ئىت ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

قَاعَ يَقِيعُ قَيْعًا الْخِنْزِيرُ: چوشقا چىرقىرىدى.

قَاعٌ ج أَقْوَاعٌ وَ أَقْوُعٌ وَ قِيعٌ وَ قِيعَانٌ وَ قِيعَةٌ: تۈزلەڭلىك؛ ئويمان يەر، چۆل، باياۋان.

قَاعُ الْغُرْفَةِ: پول، تاختاي.

سَقَطَ فِي قَاعِ الْبِئْرِ: قۇدۇقنىڭ قەئرىگە چۈشۈپ كەتتى.

غَرِقَتِ الْبَاخِرَةُ فِي قَاعِ الْبَحْرِ: پاراخوت دېڭىز ئاستىغا چۆكۈپ كەتتى.

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ﴾ «قرآن»: كاپىرلارنىڭ ئەمەللىرى باياۋاندىكى سەرابقا ئوخشايدۇ.

قَاعِبٌ: ھۇۋلىغۇچى بۆرە.

قَاعَةٌ ج قَاعَاتٌ: زال، قۇلۇپ، قورۇ.

قَاعَةُ الْمُطَالَعَةِ: قىرائەتخانا.

قَاعَةُ الطَّعَامِ: تاماقخانا.

قَاعَةُ الْإِسْتِقْبَالِ: كۈتۈۋېلىش زالى.

قَاعَةُ الْمُحَاضَرَاتِ: لېكسىيە زالى.

قَاعَةُ الْإِجْتِمَاعَاتِ: يىغىن زالى.

قَاعِدٌ ج قَاعِدُونَ وَ قُعَّادٌ وَ قُعُودٌ: ئولتۇرغۇچى.

قَاعِدُ الْهِمَّةِ: ھۇرۇن.

﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ «قرآن»: مۇئمىنلەردىن جىھادقا چىقمىغانلار... بىلەن باراۋەر بولمايدۇ.

قَاعِدَةٌ ج قَوَاعِدُ: ئاساس، ئۇل؛ بازا، قائىدە، پرىنسىپ، ھەيزدىن، توغۇتتىن، ياتلىق بولۇشتىن قالغان ئايال.

قَاعِدَةُ الْحَرْبِ: ھەربىي بازا.

«يُبْنَى فِي تِلْكَ الْمِنْطَقَةِ قَاعِدَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ»: بۇ رايوندا

ھەربىي بازا قۇرۇلدى.

«عَادَتِ الطَّائِرَةُ إِلَى قَوَاعِدِهَا سَالِمَةً»: ئايروپىلانلار بازىغا سالامەت قايتتى.

قَاعِدَةٌ لِلْبِنَاءِ: قۇرۇلۇشنىڭ ئۇلى.

﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ﴾ «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىل كەئبىنىڭ ئۇلىنى قوپۇرۇۋېتىپ...

قَاعِدَةُ الْبِلَادِ: پايتەخت.

قَاعِدَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي بازا.

قَوَاعِدُ السُّلُوكِ: ئەدەپ، قائىدە، قائىدە-يوسۇن.

قَوَاعِدُ اللُّغَةِ: گىرامماتىكا.

قَاعِدِيٌّ: ئاساسلىق، نېگىزلىك، قائىدىلىك.

قَافَ يَقُوفُ قَوْفًا وَ قِيَافَةً أَثَرَهُ: ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشتى، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭدى.

قَافِصَةٌ ج قَوَافِصُ: ئېگىزلىك، تۆپىلىك، چاكىنا ئادەم، ئادەملەرنىڭ داشقىلى.

قَافِلٌ ج قَافِلَةٌ وَقُفَّالٌ: قايتقۇچى، قايتىپ كەلگۈچى.

قَافِلَةٌ ج قَوَافِلُ: كارۋان.

قَافِلَةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا كارۋىنى.

قَافِلَةُ السُّفُنِ: كېمە ئەترىتى.

قَافِيَةٌ ج قَوَافٍ: گەردەن، قاپىيە.

بِلَاقَافِيَةٍ: قاپىيىسىز.

قَاقَ يَقُوقُ قَوْقًا ـــتِ الدَّجَاجَةُ: توخو قاقاقلىدى.

قَاقٌ: ئالا قاغا.

قَاقُلَّةٌ: قىزىل ماش.

عُودٌ قَاقُلَّةٌ: ئاكۇئىلارىيە دەرىخى.

قَالَ يَقُولُ قَوْلًا وَ قَالًا وَ قِيلًا وَ قَوْلَةً وَ مَقَالًا وَ مَقَالَةً الرَّجُلُ: كىشى سۆزلىدى، گەپ قىلدى، ئېيتتى، دېدى.

قَالَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قارا چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى.

قَالَ صِدْقًا: راست سۆزلىدى.

قَالَ عَلَيْهِ قَوْلَ الزُّورِ: ئۇنىڭغا يالغان ئېيتتى.

قَالَ بِآرَائِهِ الْمُتَصَوِّفَةِ: ئەھلى تەسەۋۋۇف كۆز قارىشى بويىچە سۆزلىدى.

قَالَ بِيَدِهِ: ئىشارەت قىلدى.

قَالَ يَقِيلُ قَيْلًا وَ قَائِلَةً وَ مَقِيلًا وَ قَيْلُولَةً وَ مَقَالًا الرَّجُلُ: چۈشتە ئۇخلىدى؛ سۆزلىدى.

قَالٌ: سۆز، گەپ.

الْقَالُ وَالْقِيلُ: سۆز-چۆچەك، گەپ-سۆز، پاراڭ.

قَالِبٌ ج قَوَالِبُ: قېلىپ.

قَالِبُ الطُّوبِ: كېسەك قېلىپى.

قَامَ يَقُومُ قَوْمًا وَ قَوْمَةً وَ قِيَامًا وَ قَامَةً: تۇردى، ئۆرە بولدى؛ تىكلەندى.

قَامَ الْأَمْرَ: ئىشنى رۇسلىدى، تەرتىپكە سالدى.

﴿إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ﴾ «قرآن»: سىلەر نامازغا تۇرغىنىڭلاردا يۈزۈڭلارنى... يۇيۇڭلار.

قَامَ بِهِ: مەشغۇل بولدى.

قَامَ دُونَهُ: ئۇنى قوغدىدى، نازارەت قىلدى.

قَامَ عَنْ نَوْمِهِ: ئويغاندى.

قَامَتِ الطَّائِرَةُ: ئايروپىلان ئۇچتى.

قَامَتِ الْفِكْرَةُ: ئويلاندى.

قَامَ الْأَمْرُ: ئىش تەرتىپكە چۈشتى، رەتلەندى.

قَامَ الْمَتَاعُ بِكَذَا: مالنىڭ قىممىتى ئاشتى.

قَامَ الْهَوَاءُ: شامال چىقتى.

قَامَ الْحَقُّ بَعْدَ الْبَاطِلِ: باتىلدىن كېيىن ھەق مەيدانغا چىقتى.

قَامَ مَقَامَهُ: ئۇنىڭ ئورنىنى باستى.

قَامَ عَلَى الشَّيْءِ: ئاساسلاندى، يۆلەندى.

قَامَ عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ: قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئاساسلاندى.

قَامَ بِزِيَارَةِ الْمَرِيضِ: كېسەلنى يوقلىدى.

قَامَ بِوَاجِبِهِ نَحْوَ أَبَوَيْهِ: ئاتا-ئانىسىغا بولغان

مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلدى.

قَامَ بِالْمَصَارِيفِ اللَّازِمَةِ: تېگىشلىك خىراجەتنى بەردى.

قَامَ بِرِحْلَةٍ: ساياھەت قىلدى.

قَامَ بِإِتِّصَالاَتٍ مَعَ ...: ئالاقىلەشتى.

قَامَ عَلَى الْأَمْرِ: نازارەت قىلدى.

قَامَ بِفِعْلِ كَذَا: كىرىشتى، باشلىدى، شۇغۇللاندى.

«قَامَ الرَّأْيُ الْعَامّ وَ قَعَدَ لِهَذَا الْحَادِثِ: بۇ ۋەقە ئۈچۈن جامائەت پىكرى تەۋرەپ كەتتى.

قَامَتِ الصَّلَاةُ: ناماز ھازىر بولدى.

قَامَتِ السُّوقُ: بازار ئاۋاتلاشتى.

قَامَ الْقِطَارُ: پويىز قوزغالدى.

قَامُوا قَوْمَةً وَاحِدَةً: ئۇلار بىردەك تۇردى.

قَامَأَ يُقَامِأُ قِمَاءً وَ مُقَامَأَةً: لايىقلاشتى، مۇۋاپىقلاشتى.

قَامَةٌ ج قَامَاتٌ وَ قِيَمٌ: بوي، قەددى ـ قامەت؛ غالتەك؛ بەدەن.

قَامَةٌ مُعْتَدِلَةٌ: ئوتتۇرا بوي.

قَامَةُ الْإِنْسَانِ: ئادەمنىڭ بويى.

قَامَرَ يُقَامِرُ قِمَارًا وَ مُقَامَرَةً: قىمار ئوينىدى.

«قَامَرَ بِحَيَاتِهِ لِأَجْلِ اسْتِقْلَالِ بِلَادِهِ»: يۇرتىنىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن ھاياتىنى دوغا تىكتى.

قَامُوسٌ ج قَوَامِيسُ: ئوكيان، دېڭىز؛ دېڭىزنىڭ تەكتى؛ قامۇس، لۇغەت.

قَامُوسٌ جُغْرَافِيٌّ: يەر ناملىرى لۇغىتى.

جَامِعُ أَوْ مُؤَلِّفُ الْقَامُوسِ: لۇغەت تۈزگۈچى.

قَامَى يُقَامِي مُقَامَاةً: قوشۇلدى.

قَانَ بِقَيْنٍ قَيْنًا الرَّجُلُ: كىشى تۆمۈرچىلىك قىلدى.

قَانَ الْمَرْأَةَ: ئايالنى ياساندۇردى، زىننەتلىدى.

قَانَ الْحَدِيدَ: تۆمۈرنى سوقۇپ تۈزلىدى.

قَانَ الْإِنَاءَ: قاچىنى رېمونت قىلدۇردى.

قَانَ الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، جەملىدى.

قَانِئٌ: قىزىل.

أَحْمَرُ قَانِئٌ: قىپقىزىل.

قَانِتٌ ج قُنَّتٌ: ئىتائەت قىلغۇچى، ئىبادەت قىلغۇچى.

﴿وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى، نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار.

قَانِصٌ ج قُنَّاصٌ: ئوۋچى، شىكارچى، مەرگەن.

قَانِصَةٌ ج قَانِصَاتٌ: قۇشنىڭ پوكىنى، تاشلىق.

قَانِصَةٌ قَوَانِصُ: ئوۋچى.

قَانِطٌ: ئۈمىدسىز، ئۈمىدسىزلەنگۈچى، ئۈمىدنى ئۈزگۈچى.

﴿فَلَاتَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ﴾ «قرآن»: نائۈمىد بولمىغىن.

قَانِعٌ ج قَانِعُونَ وَ قُنَّعٌ: قانائەت قىلغۇچى، رازى بولغۇچى، ئىنساپلىق.

وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ: ... قانائەتچان سائىللارغا ۋە موھتاجلارغا بېرىڭلار.

قَانُونٌ ج قَوَانِينُ: قانۇن، تۈزۈم، قائىدە؛ بەلگىلىمە، پرىنسىپ، قېلىپ، رويال، چىلتار.

قَانُونُ الْأَحْوَالِ الشَّخْصِيَّةِ: ھەق تەلەپ قانۇنى.

قَانُونُ الْبِلَادِ: دۆلەت قانۇنى.

قَانُونٌ تِجَارِيٌّ: سودا قانۇنى.

قَانُونٌ جِنَائِيٌّ: جىنايى ئىشلار قانۇنى.

قَانُونٌ دُوَلِيٌّ: خەلقئارا قانۇن.

قَانُونٌ نِظَامِيٌّ: تەشكىلىي قانۇن.

قَانُونٌ وَضْعِيٌّ: يازما قانۇن.

قَانُونُ الزَّوَاجِ: نىكاھ قانۇنى.

قَانُونُ الْمِلَاحَةِ: دېڭىزچىلىق قانۇنى.

قَانُونُ الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلام قانۇنى.

قَانُونُ الْعُقُوبَاتِ: جىنايى ئىشلار قانۇنى.

قَانُونٌ مَدَنِيٌّ: ھەق تەلەپ قانۇنى.

قَانُونُ تَطَوُّرِ الْمُجْتَمَعِ: ئىجتىمائىي تەرەققىيات

قانۇنى.

مَجْلِسُ شُورَى الْقَوَانِينِ: قانۇن چىقىرىش كومىتېتى.

قَانُونًا: قانۇنىي جەھەتتىن.

قَانُونِيٌّ: قانۇنىي، قانۇنلۇق، قائىدىلىك، ھەققانىي؛ قانۇنچى.

حُكْمٌ قَانُونِيٌّ: قانۇنىي ھۆكۈم.

قَانُونِيَّةٌ: قانۇنىي، قانۇنىيەتلىك.

سُلْطَةٌ قَانُونِيَّةٌ: قانۇنلۇق ھاكىمىيەت.

قَانٍ ج قُنَاةٌ: قولغا كەلتۈرگۈچى، ئېرىشكۈچى، قىپقىزىل.

قَانٍ (الْقَانِي): قىزىل.

«**جَرَى غَرَامًا وَشَوْقًا دَمْعِي الْقَانِي وَهَامَ وَجْدًا وَعِشْقًا قَلْبِي الْعَانِي**»: سېنى سېغىنىپ قان يىغلىغان ياشلىرىم ئاقماقتا، ھىجران-پىراق دەردى قەلبىمنى ئۆرتىمەكتە.

أَحْمَرُ قَانٍ: قىپقىزىل.

قَاهَرَ يُقَاهِرُ مُقَاهَرَةً ـهُ: غەلىبە قىلدى، ئۇنىڭغا غالىب كەلدى.

قَاهِرٌ ج قَوَاهِرُ: يۈكسەك، ئېگىز؛ قەھرى قىلغۇچى، كۈچلۈك؛ زورلىغۇچى.

قُوَّةٌ قَاهِرَةٌ: قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان كۈچ.

جَبَلٌ قَاهِرٌ: ئېگىز تاغ.

﴿**وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ**﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ ئۈستىدە قاھىردۇر (يەنى، تىزگىنلەپ تۇرغۇچىدۇر).

اَلْقَاهِرَةُ: قاھىرە.

قَاهٍ م قَاهِيَةٌ ج قُهَاةٌ: قىزغىن.

عَيْشٌ قَاهٍ: پاراۋان تۇرمۇش.

قَاوَسَ يُقَاوِسُ مُقَاوَسَةً: ئۆلچىدى، سېلىشتۇردى.

قَاوَلَ يُقَاوِلُ مُقَاوَلَةً: سۆھبەتلەشتى، پىكىر ئالماشتۇردى، مۇنازىرىلەشتى.

قَاوَلَهُ: ئۇنىڭ بىلەن توختاملاشتى، مەلۇم ئىشقا توختام تۈزۈشتى، سۆزلەشتى، مۇنازىرىلەشتى.

قَاوَلَ النَّاقِدُ الْكَاتِبَ: ئوبزورچى يازغۇچى بىلەن مۇنازىرىلەشتى.

«**قَاوَلَهُ عَلَى عِشْرِينَ أَلْفًا لِيَبْنِيَ لَهُ بَيْتًا**»: يىگىرمە مىڭغا ئۇنىڭغا ئۆي سېلىپ بېرىشكە توختاملاشتى.

قَاوَمَ يُقَاوِمُ مُقَاوَمَةً: قارشىلاشتى، زىتلاشتى.

قَاوَمَ الْبَرْدَ: سوغۇققا چىدىدى.

قَاوَمَ الْإِغْرَاءَ: قۇتراتقۇلۇققا قارشى تۇردى.

قَاوَنْد: بېلىقچى قۇش.

قَاوُوشٌ ج قَوَاوِيشُ: مەخپىي ئۆي.

قَاوُوقٌ ج قَوَاوِيقُ: قالپاق، كۇلاھ، ئۇزۇن بۆك.

قَاوَى يُقَاوِي مُقَاوَاةً غَيْرَهُ: ئۇنىڭغا غالىب كەلدى، ئۇنى يەڭدى.

قَايَسَ يُقَايِسُ مُقَايَسَةً وَقِيَاسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سېلىشتۇرۇپ كۆردى، ئۆلچەپ كۆردى.

قَايِشٌ: بىلەي.

قَايَضَ يُقَايِضُ مُقَايَضَةً وَقِيَاضًا غَيْرَهُ: مال ئالماشتۇرۇشتى.

قَايَضَ الزَّيْتَ بِالْقَمْحِ: بۇغدايغا ماينى ئالماشتۇردى.

قَائِدٌ ج قُوَّدٌ وَقُوَّادٌ وَقَادَةٌ وَقَادَاتٌ: رەھبەر، قوماندان، يېتەكچى، باشلىق، داھىي، رەئىس.

قَائِدُ الْجَيْشِ: ھەربىي باشلىق، كوماندىر.

قَائِدُ الْأُسْطُولِ: فلوت قوماندانى.

قَائِدُ سِلَاحِ الطَّيَرَانِ: ھاۋا ئارمىيە قوماندانى.

اَلْقَائِدُ الْعَامُّ: باش قوماندان.

قَائِدُ الْقَاطِرَةِ: پويىز شوپۇرى.

اَلْقَائِدُ الْأَعْلَى لِلْجَيْشِ: باش قوماندان.

قَادَةُ الْفِكْرِ: ئىدېئولوگىيە ساھەسىدىكى يېتەكچىلەر، مۇتەپەككۇرلار.

قَائِشٌ: بىلەي.

قَائِضٌ: تومۇز، قاتتىق ئىسسىق.

قَائِظٌ: قاتتىق ئىسسىق، تومۇز.

قَائِفٌ ج قَافَةٌ: ئىزىغا چۈشكۈچى، كىشىلەرنىڭ قىياپىتىگە قاراپ نەسەبىنى تونۇغۇچى، ئىز تونۇغۇچى، ئىزچى، رازۋېدكىچى.

قَائِلٌ ج قُوَّلٌ وَ قَالَةٌ وَ قُوُولٌ: سۆزلىگۈچى، گەپ قىلغۇچى، دېگۈچى.

قَائِلٌ ج قُيَّلٌ وَ قُيَّالَةٌ: چۈشتە ئۇخلىغۇچى، چۈشتە دەم ئالغۇچى.

قَائِلَةٌ: چۈش، چۈش ۋاقتى؛ چۈشلۈك ئۇيقۇ.

قَائِمٌ ج قُوَّامٌ: پودپولكوۋنىك.

قَائِمَّقَامٌ: ئورۇنباسار.

قَائِمَّقَامُ الْمَلِكِ: نائىب پادىشاھ.

قَائِمٌ ج قُوَّمٌ وَ قُيَّمٌ / قِيَّمٌ وَ قُيَّامٌ: تۇرغۇچى، قوپقۇچى، قوزغالغۇچى، تىك تۇرغۇچى.

قَائِمُ الزِّوَايَةِ: تىك بۇلۇڭ.

قَائِمٌ بِذَاتِهِ: مۇستەقىل، ئۆز ئالدىغا، ئۆز-ئۆزىدىن، تەبىئىي.

قَائِمٌ بِالْأَعْمَالِ: ۋاكالىتەن ئىش بېجىرگۈچى.

«قَائِمٌ بِأَعْمَالِ الْمُدِيرِ فِي غِيَابِهِ»: مۇدىرنىڭ ئورنىدا ئىش بېجىرگۈچى.

قَائِمُ الْمَاءِ: سۇ تەقسىملەش مۇنارى.

قَائِمَةٌ ج قَائِمَاتٌ وَ قَوَائِمُ: تۈۋرۈك، تىرەك؛ كاتالوگ، مۇندەرىجە، تىزىملىك.

قَائِمَةُ الْحِسَابَاتِ: ھېسابات تالونى.

قَائِمَةُ الْأَسْعَارِ: باھا جەدۋىلى.

قَائِمَةُ الْأَسْمَاءِ: يوقلىما تىزىملىكى.

قَائِمَةُ الْأَسْمَاءِ السَّوْدَاءِ: قارا تىزىملىك.

قَائِمَةُ الدَّابَّةِ: ھايۋاننىڭ پۇتى.

قَوَائِمُ الْخِيَامِ: چېدىرنىڭ تۈۋرۈكلىرى.

قَائِمَةُ الطَّاوِلَةِ: ئۈستەلنىڭ پۇتى.

قَائِمَةُ أَسْعَارِ الْفَوَاكِهِ: مېۋىلەرنىڭ باھا جەدۋىلى.

قَائِمَةُ الطَّعَامِ: تاماق تىزىملىكى.

قَأَبَ يَقْأَبُ قَأْبًا الطَّعَامَ: تاماق يېدى.

قَأَبَ الشَّرَابَ: سۇ ئىچتى.

قَئِبَ يَقْأَبُ قَأْبًا وَ قَأَبًا مِنَ الشَّرَابِ: سۇغا توشتى.

قَؤُوبٌ: كۆپ ئىچىدىغان.

قَؤُودٌ: ياۋاش، رايىش.

قَبَا يَقْبُو قَبْوًا: تەگدى؛ يۇمىلاق شەكىل قىلدى.

قَبَا الْغُصْنُ: شاخ ئېگىلدى.

قَبَا الْبِنَاءَ: بىنانى گۈمبەز شەكلىدە ياسىدى.

قَبَا الزَّعْفَرَانَ: زەپەر يىغدى، تەردى.

قَبَاءٌ: مىقدار، ئارىلىق، مۇساپە.

قَبَاءٌ ج أَقْبِيَةٌ: تون، پەلتۇ.

«إِنَّ السَّمَاءَ لَا تُغَطَّى بِالْقَبَاءِ»: كۆكنى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولمايدۇ.

قَبَاحَةٌ: سەت بولماق، كۆرۈمسىز بولماق.

قُبَاعٌ: كىرپە.

قِبَالٌ: بوغقۇچ، يىپ.

قَبَالَةٌ / قِبَالَةٌ: يۈك، مەسئۇلىيەت، بۇرچ، مەجبۇرىيەت؛ توختام، شەرتنامە، كېلىشىم.

نَحْنُ فِي قِبَالَةِ فُلَانٍ: بىز پالانىنىڭ كېپىللىكىدە.

قِبَالَةٌ: تۇغۇت ئىلمى، ئاكۇشېرلىق.

قُبَالَةٌ: ئۇدۇلى، ئالدى تەرەپ، روبىروسى.

«جَلَسَ فُلَانٌ قُبَالَةَ النَّافِذَةِ»: پالانى پەنجىرىنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇردى.

قِبَانَةٌ: ئۆلچەش، ئۆلچەش كەسپى.

قَبَّ يَقُبُّ قَبًّا الْقُبَّةَ: گۈمبەز ياسىدى.

قَبَّ النَّبَاتُ: ئوت-چۆپ قۇرۇپ كەتتى.

قَبَّ يَدَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ قولىنى كەستى.

قَبَّ قُبَّةَ الْمَسْجِدِ: مەسجىدنىڭ گۈمبىزىنى ياسىدى.

قَبَّ يَقِبُّ قَبًّا وَ قَبِيبًا الْأَسَدُ: يولۋاس چىشىنى غۇچۇرلاتتى.

قِبٌّ ج أَقْبَابٌ: كۆمـۈرچەك؛ تـوغرا سـۆڭەك؛ باشلىق، ئاقساقال.

قُبٌّ ج أَقْبَابٌ: باشـلىق، سـەردار، يولباشـچى، يېتەكچى؛ نەسىللىك ئات.

قَبَّارٌ ج قَبَّارُونَ: يەرلىك قازغۇچى، گوركا.

قَبَّانٌ جىلغ، تارازا.

قَبَّانِيٌّ ج قَبَّانِيُّونَ: گىرچى.

قَبَّبَ يُقَبِّبُ تَقْبِيبًا الْقُبَّةَ: گۈمبەز ياسىدى.

قَبَّبَ الشَّيْءَ: نەرسـىنى يـۇملاق شـەكىلگە كەلتۈردى.

قَبَّبَ الْبُسْتَانِيُّ الْأَشْجَارَ: باغۋەن دەرەخنى يۇملاق ياسىدى.

قَبَّةٌ ج قَبَّاتٌ: ياقا.

قُبَّةٌ ج قِبَابٌ وَ قُبَبٌ: گۈمبەز، قۇببە.

قُبَّةُ الْإِسْلَامِ: بەسرە شەھىرى.

قُبَّةُ الْجَرَسِ: قوڭغۇراق مۇنارى.

الْقُبَّةُ الْخَضْرَاءُ: ئىبراھىم خەلىيلۇللاھنىڭ ماقامى.

الْقُبَّةُ الزَّرْقَاءُ: ئاسمان، كۆك ئاسمان.

جَعَلَ مِنَ الْحَبَّةِ قُبَّةً: مۇبالىغىلەشـتۈرۈۋەتتى، تۈگمىنى تۆگە قىلىپ كۆرسەتتى.

قَبَّحَ يُقَبِّحُ تَقْبِيحًا: سەتلەشـتۈردى، كۆرۈمـسىز قىلىۋەتتى، خۇنۈكلەشتۈردى.

قُبَّرَةٌ ج قُبَّرٌ وَ قُبَرٌ وَ قَبَابِرُ: سـويى تورغـاي، بـوز تورغاي.

قَبَّصَ يُقَبِّصُ تَقْبِيصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى چىمدىدى، چىمدىپ ئالدى (تۇز قاتارلىقلارنى).

قَبَّضَ يُقَبِّضُ تَقْبِيضًا الشَّيْءَ: نەرسـىنى تـارايتتى، قورۇدى؛ تاپشۇردى، تاپشۇرۇپ بەردى.

قَبَّطَ يُقَبِّطُ تَقْبِيطًا وَجْهَهُ: قوشۇمىسىنى تۈردى.

قَبَّعَ يُقَبِّعُ تَقْبِيعًا: شىلەپە كىيدى.

قَبَّعَ لَهُ: ئۇنىڭغـا بـوزەك بولـدى، كەمتەرلـىك قىلدى.

قُبَّعَةٌ ج قُبَّعَاتٌ: شىلەپە، قالپاق.

قُبَّعَةٌ عَالِيَةٌ: ئېگىز قالپاق.

قُبَّعَةُ الْقَشِّ: چىغ قالپاق.

قَبَّلَ يُقَبِّلُ تَقْبِيلًا: سۆيدى، بوسە قىلدى.

قَبَّلَ الْأَرْضَ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ: ئۇلارنىـڭ ئالدىـدا تىـز پۈكتى.

قَبَّلَ الْأَبُ وَلَدَهُ: ئاتا بالىسىنى سۆيدى.

قَبَّنَ يُقَبِّنُ تَقْبِينًا: ئۆلچىدى، ئۆلچەپ بەردى.

قَبَّى يُقَبِّي تَقْبِيَةً الْمَتَاعَ: مالنى رەتلىدى.

قَبَّى الثَّوْبَ: تاشقى كىيىمنى تىكتى.

قَبِحٌ: ئورمان كەكلىكى.

«هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَمَنْ هُوَ مُبْصِرٌ لَا بَلْ هُمْ قَبِحٌ وَأَنْتَ عُقَابٌ»: قـارىغۇ ئـادەم بىـلەن كـۆزى ئوچـۇق ئـادەم ئوخـشاش بولامـدۇ، يـاق، ھەرگىزمـۇ ئوخـشاش بولمايـدۇ. ئـۇلار (رەقىبلىرىڭ) ئورمان كەكلىكى بولسا، سەن بۈركۈتسەن.

قَبُحَ يَقْبُحُ قُبْحًا وَ قَبَاحَةً وَ قَبَاحًا وَ قُبُوحًا وَ قُبُوحَةً: سەت بولـدى، كۆرۈمسىز بولـدى، سـەتچىلىك بولدى.

قَبَحَ يَقْبَحُ قَبْحًا ـ هُ اللهُ: ئـاللاھ ئـۇنى رەھمىتـىدىن يىراق قىلدى.

قُبْحٌ ج مَقَابِحُ: سەت، كۆرۈمسىز، خۇنۈك.

قُبْحًا لَهُ: ئۇنىڭغا ياخشىلىق بولمىسۇن.

قَبَرَ يَقْبُرُ قَبْرًا الْمَيِّتَ: مېيىتنـى كۆمـدى، دەپـنە قىلدى.

قَبَرَ الْقَضِيَّةَ: مەسىلىنى مەخپىي تۇتتى.

قَبْرٌ ج قُبُورٌ: قەبرە، گۆر، يەرلىك.

قَبْرُ الْجُنْدِيِّ الْمَجْهُولِ: خاتىرە مۇنار.

﴿وَأَنَّ اللهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾ «قرآن»: ھەقىقەتەن ئاللاھتائـالا قەبرىلەردىكـى ئۆلـۈكلەرنى تىرىلدۈرىدۇ.

«لَاتُصَلُّوا إِلَى الْقُبُورِ وَلَاتَجْلِسُوا عَلَيْهَا» ‹حديث›: قەبرىلەرگە قاراپ ناماز ئوقۇماڭلار ۋە قەبرىلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرماڭلار.

قَبْرٌ رَمْزِيٌّ: خاتىرە مۇنارى.

قَبْرِيَّةٌ: قەبرە تەزكىرىسى، يادنامە.

قِبْزٌ: پاكار، قىسقا، كالتا؛ بېخىل.

قُبْزٌ: قوۋۇز.

قَبَسَ يَقْبِسُ قَبْسًا النَّارَ: ئوتنى تۇتاشتۇردى، ياندۇردى.

قَبَسَ الْحُمَّى: يۇقۇملاندى.

قَبَسَ الْعِلْمَ: ئىلىم ئىگىلىدى.

قِبْسٌ: ئەسلى، مەنبە.

قَبَسٌ ج أَقْبَاسٌ: ئوت، چوغ.

حُمَّى قَبَسٌ: يۇقۇملۇق تەپ كېسىلى.

﴿لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى﴾ ‹قرآن›: مەن (بېرىپ) ئۇنىڭدىن بىرەر پارچە چوغ ئېلىپ كېلىشىم ياكى ئوت بار يەردە بىرەر يول باشلىغۇچىنى ئۇچرىتىشىم مۇمكىن.

قَبَصَ يَقْبِصُ قَبْصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى چىمدىدى، چىمدىپ ئالدى (تۇز قاتارلىقلارنى).

قِبْصٌ / قُبْصٌ ج قُبُوصٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم دۆڭ.

قِبْصٌ ج أَقْبَاصٌ: قۇم دۆۋىسى، كىشىلەر توپى.

قَبْصَةٌ ج قُبَصٌ: چىمدىپ ئېلىنغان نەرسە.

قَبَضَ يَقْبِضُ قَبْضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تۇتۇپ ئالدى، قوچۇشلاپ ئالدى، تۇتاملاپ ئالدى.

قَبَضَ الْبَطْنَ: ئىچىنى قاتۇردى، قەۋزىيەت قىلىپ قويدى.

قَبَضَ الصَّدْرَ: روھىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

﴿فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ﴾ ‹قرآن›: ئەلچىنىڭ ئىزىدىن بىر چاڭگال توپىنى ئالدىمدە...

«قَبَضَ الْجَيْشُ عَلَى الْحُكْمِ»: ئارمىيە ھاكىمىيەتنى ئىگىلىدى.

«قَبَضَ الشُّرْطِيُّ عَلَى اللِّصِّ»: ساقچى ئوغرىنى تۇتتى، قولغا ئالدى.

قَبَضَ يَدَهُ عَنِ النَّفَقَةِ: نەپىقە بېرىشتىن باش تارتتى.

قَبَضَ اللهُ رُوحَهُ: ئاللاھ ئۇنى قەبزى روھ قىلدى.

قَبَضَ مُرَتَّبَهُ آخِرَ الشَّهْرِ: ئاي ئاخىرىدا مائاشىنى ئالدى.

قَبْضٌ: تۇتماق، قولغا ئالماق.

قَبْضُ الْبَطْنِ: قەۋزىيەت، ئىچى قاتماق.

﴿ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا﴾ ‹قرآن›: ئاندىن ئۇنى ئاستا-ئاستا يوقاتتۇق.

صَارَ الْمَالُ فِي قَبْضَتِهِ: مال ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بولدى.

أَلْقَى عَلَيْهِ الْقَبْضَ: ئۇنى قولغا ئالدى.

قَبَضٌ: تاپشۇرۇۋېلىنغان مال، توپلانغان ئولجا.

قَبَضُ الْقَبِيلَةِ وَافِرٌ: قەبىلىنىڭ يىغقان ئولجىسى كۆپ.

قَبْضَةٌ ج قَبَضَاتٌ: تۇتماق، ئالماق، بىر چاڭگال، بىر ئوچۇم، ساپاق، تۇتقا، دەستە، مۇشت.

«أَعْطَاهُ قَبْضَةً مِنْ أَرُزٍّ»: ئۇنىڭغا بىر چاڭگال گۈرۈچ بەردى.

ضَرَبَهُ بِقَبْضَةِ يَدِهِ: ئۇنى بىر مۇشت سالدى.

قَبْضِيَّةٌ: ئىش ھەققى، مائاش.

قَبَطَ يَقْبِطُ / يَقْبُطُ قَبْطًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قولى بىلەن يىغدى.

الْقِبْطُ: مىسىرنىڭ ئەسلى تىلىنى ۋە خرىستىئان دىنىنى ساقلاپ قالغان ئەسلى ئاھالىسى.

قُبْطَانٌ ج قَبَاطِنَةٌ: پاراخوت باشلىقى، كاپىتان.

قُبْطَانُ الطَّائِرَةِ: ئايروپىلان باشلىقى.

قِبْطِيٌّ ج قِبْطٌ وَأَقْبَاطٌ: مىسىر خرىستىئانلىرى (قەدىمدىن تارتىپ مىسىردا ياشاپ كېلىۋاتقان

ئەسلىي ئاھالە).

قَبَعَ يَقْبَعُ قُبُوعًا الْقُنْفُذُ: كىرپە بېشىنى ئىچىگە تىقىۋالدى، تۈگۈلۈۋالدى.

قَبَعَ الشَّخْصُ فِي بَيْتِهِ: ئۆيىگە يوشۇرۇنۇۋالدى، بېكىنىۋالدى.

قَبَعَ الشَّخْصُ عَنْ أَصْحَابِهِ: ھەمراھلىرىنىڭ ئارقىسىدا قالدى.

قَبَعَ الْقِطُّ تَحْتَ السَّرِيرِ: مۈشۈك كارىۋاتنىڭ ئاستىغا مۆكۈۋالدى.

قَبَعَ يَقْبَعُ قَبْعًا الْفِيلُ: پىل چىرقىرىدى.

قَبَعَ الْخِنْزِيرُ: چوشقا خارتىلدىدى.

قَبَعَ الْفَرَسُ: ئات كىشنىدى.

قُبَعٌ: كاناي، بورغا.

قُبَعٌ: كىرپە.

قُبَعَةٌ: گۈل كاسىنىسى.

قَبْقَابٌ ج قَبَاقِبُ: ياغاچ كەش.

قَبْقَبَ يُقَبْقِبُ قَبْقَبَةً: جۆيلودى، بىلجىرلىدى.

قَبْقَبَ الْجَمَلُ: تۆگە بورقىرىدى.

قَبْقَبٌ: سەدەپ.

قَبْقَبَةٌ: بىلجىرلاش.

«مَاأَكْثَرَ قَبْقَبَةَ هَـذَا الْعَجُوزِ»: بۇ بوۋاي ئەجەب بىلجىرلاۋەردى.

قَبَلَ يَقْبَلُ قبلًا الْوَقْتُ: ۋاقىت توشتى، يېقىنلاشتى.

قَبِلَ يَقْبَلُ قُبُولًا: قوبۇل قىلدى، ئالدى.

قَبِلَ الْكَلَامَ: سۆزنى تەستىقلىدى، ئىشەندى.

قَبِلَ اللهُ دُعَائَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلدى.

﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار (يەنى، تەۋبە قىلغۇچىلار) ئاللاھنىڭ ئۆز بەندىلىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى... بىلمەمدۇ؟

قَبِلَ الْمَرِيضَ الْمُسْتَشْفَى: ئاغرىقنى دوختۇرخانىغا ئالدى.

قَبِلَ عَمَلَهُ: ئۇنىڭ ئىشىدىن رازى بولدى.

قَبِلَ يَقْبِلُ قَبَالَةً: كاپالەت بەردى، كېپىل بولدى، ھۆددە قىلدى.

قَبْلُ: بۇرۇن، ئىلگىرى.

مِنْ قَبْلُ .قَبْلًا: ئىلگىرى، بۇرۇن، ئۆتكەندە.

﴿لِلّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ﴾ «قۇرئان»: ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر.

صَارَ أَفْضَلَ مِنْ ذِي قَبْلٍ: بۇرۇنقىغا قارىغاندا ياخشىراق بولۇپ قالدى.

قِبَلٌ: كۈچ، قۇۋۋەت، ئىقتىدار، قابىلىيەت، تەرەپ.

﴿فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَاقِبَلَ لَهُمْ بِهَا﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ئۇلار تاقابىل تۇرالمايدىغان بىر قوشۇن بىلەن چوقۇم بارىمىز.

أَصَابَهُ هَذَا الْأَمْرُ مِنْ قِبَلِهِ: بۇ ئىش ئۇنىڭغا ئۇنىڭ تەرىپىدىن يەتتى.

لِيْ قِبَلَ فُلَانٍ دَيْنٌ: مېنىڭ پالانىدا ئېلىشىم بار.

قُبُلٌ: ئالدى، ئالدى تەرەپ.

قُبُلٌ مِنَ الْجَبَلِ ج أَقْبَالٌ: تاغ ئېتىكى.

قَبَلٌ: ئالىغاي، قىسىق كۆز.

قُبْلَةٌ ج قُبَلٌ وَ قُبُلَاتٌ: سۆيمەك، بوسە قىلماق.

«طَبَعَتِ الْأُمُّ قُبْلَةً عَلَى خَدِّ ابْنَتِهَا»: ئانا قىزىنىڭ مەڭزىگە سۆيۈپ قويدى.

قُبْلَةُ الْوِدَاعِ: ۋىدالىشىش سۆيۈشۈشى.

قُبْلَةُ الْحَيَاةِ: دوختۇرنىڭ ئېغىز ئارقىلىق سۈنئىي نەپەسلەندۈرۈشى.

قِبْلَةٌ: قىبلە.

﴿وَمَاجَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ﴾ «قۇرئان»: سەن يۈز كەلتۈرۈپ كېلىۋاتقان تەرەپنى قىبلە قىلغانلىقىمىز

پەيغەمبەرگە ئەگەشكەنلەرنى ئاسىيلىق قىلغانلاردىن ئايرىۋېلىشىمىز ئۈچۈنلا ئىدى.

اَلْقِبْلَةُ: كەئبە، بەيتۇللاھ.

قِبْلَةُ الأَنْظَارِ: دىققەت مەركىزى.

أُولَى الْقِبْلَتَيْنِ: قۇددۇس شەرىف.

قَبْوٌ ج أَقْبِيَةٌ: گۈمبەز، گۈمبەز شەكىللىك ئۆگزە.

قَبْوٌ ج أَقْبَاءٌ: يەر ئاستى ئۆيى.

«يَلْتَجِئُ النَّاسُ إِلَى الأَقْبَاءِ زَمَنَ الْحَرْبِ»: كىشىلەر ئۇرۇش ۋاقتىدا يەر ئاستى ئۆيدە تۇرىدۇ.

قُبُوطَانٌ: كېمە باشلىقى، كاپىتان.

قَبُولٌ. قُبُولٌ: قوشۇلماق، قوبۇل قىلماق، قارشى ئالماق، كۈتۈۋالماق.

عَدَمُ قُبُولِ التَّجْزِئَةِ: پارچىلانمايدىغان.

﴿فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ﴾ «قرآن»: ئۇنى پەرۋەردىگارى چىرايلىقچە قوبۇل قىلدى.

قَبِيحٌ ج قباحٌ وَ قبحى وَ قَبَاحَى: سەت، كۆرۈمسىز، نومۇسسىز، پاسكىنا، قەبىھ.

قَبِيحُ الْمَنْظَرِ: كۆرۈمسىز.

الأَكْلُ فِي الطَّرِيقِ قَبِيحٌ: يولدا بىرنەرسە يېيىش ئۇياتتۇر.

قَبِيحَةٌ ج قِبَاحٌ وَ قَبَائِحُ: سەت قىلىق، نومۇسسىز ئىش، ناچار ئىش.

قَبِيلٌ ج قُبُلٌ وَ قُبَلَاءُ: كېپىل، ھۆددىگە ئالغۇچى؛ جامائە، بىر جامائە ئادەملەر.

«ذَالِكَ الشَّيْءُ مِنْ هَذَا الْقَبِيلِ»: بۇ نەرسە بۇ تۈرگە مەنسۇپ.

«مَا يَعْرِفُ قَبِيلًا مِنْ دَبِيرٍ»: ئۇ ئوڭ-تەتۈرنى پەرقلەندۈرەلمەيدۇ.

﴿أَوْ تَأْتِيَ بِاللهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا﴾ «قرآن»: ياكى (پەيغەمبەرلىككە) گۇۋاھچى قىلىپ ئاللاھنى ۋە پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا كەلتۈرگىن.

قُبَيْلٌ: ئالدىدىراق، سەل ئىلگىرى.

جَاءَ قُبَيْلَ الظُّهْرِ: چۈشتىن بۇرۇنراق كەلدى.

قَبِيلَةٌ ج قَبَائِلُ: قەبىلە، ئۇرۇق، ئايماق؛ ھايۋانات ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ بۆلۈنۈشتىكى ئاتىلىشى؛ قۇدۇقنىڭ ئېغىزىنى ياپىدىغان تاش.

قَبِيلَةُ قُرَيْشٍ: قۇرەيش قەبىلىسى.

القَبَائِلُ الرُّحَّلُ: كۆچمەن قەبىلىلەر.

قَبِيلِيٌّ: قەبىلىلىك، ئۇلۇسلۇق.

قَتَا يَقْتُو قَتْوًا وَقَتًا وَ قَتَى وَ مَقْتًى فُلَانًا: خىزمەت قىلدى، مۇلازىمەت قىلدى.

قَتَادٌ: تىكەنلىك ئوت، يانتاق.

«دُوْنَهُ خَرْطُ الْقَتَادِ» «مثل»: ئۇنىڭغا ئېرىشىش قىيىن ئىش.

قُتَارٌ: پۇراق، بوي.

قِتَالٌ: ئۇرۇش، جەڭ.

حَوْمَةُ الْقِتَالِ: قاتتىق ئۇرۇش، شىددەتلىك جەڭ، كەسكىن جەڭ.

سَاحَةُ الْقِتَالِ: جەڭ مەيدانى، فرونت.

﴿قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئۇرۇشتىن خەۋەر تاپقان بولساق، ئەلۋەتتە سىلەرگە ئەگىشەتتۇق، دېدى.

قَتَامٌ. قَتَامَةٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەت؛ سۇس قارا رەڭ، خىرە.

قَتَانٌ: قارامتۇل، قاراڭغۇ.

قَتَبٌ ج أَقْتَابٌ: ئىگەر، توقۇم، ئۈچەي.

قِتْبٌ. قِتَبَةٌ ج أَقْتَابٌ: ئۈچەي.

قَتَّ يَقُتُّ قَتًّا: يالغان ئېيتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

قَتَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئازايتتى، كېمەيتتى؛ ئاز-ئازدىن توپلىدى.

قَتَّ إِلَى فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئىزىغا چۈشتى، ئىز قوغلىدى.

قَتَّاتٌ: تۆھمەتخور، پىتنىخور.

قَتَّالٌ: قانخور، جاللات.

قَتَّبَ يُقَتِّبُ تَقْتِيبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى.

قَتَّتَ يُقَتِّتُ تَقْتِيتًا الْكَلَامَ: يالغاننى ئويدۇرۇپ چىقاردى.

قَتَّةٌ: ياۋا تەرخەمەك.

قَتَّرَ يُقَتِّرُ تَقْتِيرًا: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

قَتَّرَ الشِّوَاءَ: شورپىنىڭ پۇرىقى تارقالدى.

قَتَّلَ يُقَتِّلُ تَقْتِيلًا الْقَوْمَ: قەۋمنى ئۆلتۈردى، قىرغىنچىلىق قىلدى.

﴿يُقَتِّلُونَ أَبْنَائَكُمْ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئوغۇللىرىڭلارنى ئۆلتۈرەتتى.

قَتَرَ يَقْتُرُ / يَقْتِرُ قَتْرًا وَ قُتُورًا الشَّخْصُ: شەخسنىڭ تۇرمۇشى قىس بولدى.

قَتَرَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.

قَتَرَ عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىسىنى تۇرمۇشتىن قىستى.

﴿وَالَّذِيْنَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا﴾ «قرآن»: ئۇلار خىراجەت قىلغاندا، ئىسراپچىلىقمۇ قىلمايدۇ، بېخىللىقمۇ قىلمايدۇ.

قَتِرَ يَقْتَرُ قَتَرًا اللَّحْمُ: گۆشنىڭ پۇرىقى تارقالدى.

قَتَرٌ: چاڭ-توزان.

﴿وَلَايَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَاذِلَّةٌ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىمايدۇ.

قُتْرَةٌ ج قُتَرٌ: ئوۋچىنىڭ كەپىسى.

قَتَرَةٌ ج قَتَرٌ: ئىس-تۈتەك.

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ﴾ «قرآن»: بۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ-توزان بېسىپ كەتكەن، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ.

قَتَلَ يَقْتُلُ قَتْلًا: ئۆلتۈردى، ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلدى.

﴿مَن قَتَلَ نَفساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً﴾ «قرآن»: كىمكى ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمىگەن ياكى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلمىغان بىر ئادەمنى ئۆلتۈرسە، ئۇ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئۆلتۈرگەندەك بولىدۇ.

قَتَلَهُ الْجُوعُ: ئاچلىقتىن ئۆلدى.

قَتَلَ الْوَقْتَ: ۋاقىتنى زايە قىلدى.

قَتَلَ الْكَسُوْلُ وَقْتَهُ: ھورۇن ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزۈۋەتتى.

قَتَلَ الْمَوْضُوعَ بَحْثًا: ماۋزۇنى ئەتراپلىق ئانالىز قىلدى.

قَتَلَ الدَّهْرَ خِبْرَةً: ھاياتتا مول تەجرىبىلىك بولدى.

قَتْلٌ: ئۆلتۈرمەك، سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرمەك.

﴿وَالْفِتْنَةُ أَشَدّ مِنَ الْقَتْلِ﴾ «قرآن»: زىيانكەشلىك قىلىش ئۇرۇشتىنمۇ ياماندۇر.

الْقَتْلُ الْعَمْدُ: قەستەن ئۆلتۈرۈش.

الْقَتْلُ الْخَطَأُ: سەۋەنلىك بىلەن ئۆلتۈرۈش.

قِتْلٌ ج أَقْتَالٌ: ئەشەددىي دۈشمەن.

قِتْلَةٌ: قاتىللىق، قاتىللىق ۋاستىسى.

قَتَمَ يَقْتُمُ قُتُومًا الْغُبَارُ: توپا توزىدى.

قَتَمَ الْوَجْهُ: چىراي ئۆزگىرىپ تۇتۇلۇپ كەتتى.

قَتَمَ وَجْهُ الْجَائِعِ: ئاچ قورساقنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

قُتْمَةٌ . قَتَمَةٌ: قاراڭغۇ، زۇلمەت؛ سۇس قارا رەڭ، خىرە.

أَتَى فِي قَتَمَةِ اللَّيْلِ: كېچە قاراڭغۇسىدا كەلدى.

قَتَنَ يَقْتُنُ قُتُونًا الْمِسْكُ: ئىپار قۇرۇپ قارىداپ قالدى.

قَتُنَ يَقْتُنُ قَتَانَةً الرَّجُلُ: ئاز يەپ ئورۇقلاپ كەتتى.

قَتْوَة: بىر قىتىم مۇلازىمەت قىلماق، سۇخەنچىلىك.

قَتُوتٌ: تۆھمەتخور، پىتنىخور.

قَتُورٌ: بېخىل.

﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا﴾ «قرآن»: ئىنسان بېخىل كېلىدۇ.

قَتُولٌ ج قُتُلٌ وَ قُتُلٌ: كەسىپىي قاتىل.

قَتِيرٌ: يىڭناغۇچ.

قَتِيلٌ ج قَتْلَى وَ قَتْلَاءُ وَ قَتَالَى: ھالاك بولغان، ئۆلتۈرۈلگەن.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى﴾ «قرآن»: ئى مۇئمىنلەر! ئۆلتۈرۈلگەنلەر ئۈچۈن قىساس ئېلىش سىلەرگە پەرز قىلىندى.

قَتِينٌ: ئورۇق، تاماقى ئاز ئادەم، چارچاپ كەتكەن؛ نەيزە.

قَتَّ يَقُتُّ قَتًّا: يۇلۇۋالدى، قومۇرۇۋالدى، سوغۇرۇۋالدى.

قُثَّاءٌ / قِثَّاءٌ: تەرخەمەك.

﴿فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَ قِثَّائِهَا﴾ «قرآن»: بىز ئۈچۈن پەرۋەردىگارىڭغا دۇئا قىلغىن، بىزگە زېمىننىڭ كۆكتاتلىرىدىن تەرخەمەك ... نى ئۆستۈرۈپ بەرسۇن.

قَثَّاثٌ: سۇخەنچى.

قِثَّايَةٌ ج قِثَّايَاتٌ: تەرخەمەك.

قَثْرَةٌ: ئۆي جاھازلىرى.

قَثْطَرَةٌ ج قَثَاطِرُ: ئۆتكۈزگۈچ تۇرۇبا.

قَثَمَ يَقْثُمُ قَثْمًا الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى، ھەممىنى ئېلىۋالدى، ئاستا ماڭدى.

قَثَمَ مِنْ مَالِهِ: مىلىدىن ئۇنىڭغا بەردى.

قَثُمَ يَقْثُمُ وَ قَثِمَ يَقْثَمُ قَثْمَةً وَ قَثَامًا الشَّيْءُ: تېزەك بىلەن بۇلغاندى.

قُثَمٌ: مەرد، سېخىي.

قُثْمَةٌ: توپيا رەڭ.

قُجَّةٌ: قاپچۇق.

قَحَا يَقْحُو قَحْوًا الْمَالَ: مالنىڭ ھەممىسىنى ئېلىۋالدى.

قُحَاحٌ: ساپ، ھەقىقىي، راست، توغرا.

قُحَافٌ: كەلكۈن، قىيان، تاشقىن.

قَحَبَ يَقْحُبُ قَحْبًا وَ قُحَابًا: يۆتەلدى.

قَحَبَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال بۇزۇقچىلىق قىلدى.

قَحْبٌ ج قِحَابٌ: زىنقە بولغان ئادەم، ياشانغان ئادەم.

قَحْبَةٌ ج قِحَابٌ: پاھىشە ئايال، بۇزۇق ئايال؛ موماي.

قَحَثَ يَقْحَثُ قَحْثًا الشَّيْءَ: ئېلىپ بولدى.

قَحَّ يَقُحُّ قُحُوحًا وَ قُحَّ الشَّخْصُ: شەخس ساپ بولدى.

قُحٌّ ج أَقْحَاحٌ: ساپ، ھەقىقىي، راست، توغرا.

عَرَبِيٌّ قُحٌّ: ساپ ئەرەب.

قَحَّادٌ: يەككە-يېگانە ئادەم.

قُحَارَةٌ: قىسماق، تور.

قَحَّبَ يُقَحِّبُ تَقْحِيبًا: قاتتىق يۆتەلدى.

قُحَّةٌ: يۆتەل.

قَحَّزَ يُقَحِّزُ تَقْحِيزًا لَهُ الْكَلَامَ: قوپال گەپ قىلدى.

قَحَّزَ بِهِ: ئۇنى يىقىتىۋەتتى.

قَحَّزَهُ: ئۇنى سەكرىتىۋەتتى.

قَحَّطَ يُقَحِّطُ تَقْحِيطًا: چاڭلاشتۇردى.

قَحَّمَ يُقَحِّمُ تَقْحِيمًا ـ هُ فِي الْأَمْرِ: ئىشنى زورلاپ قىلدۇردى.

قَحْدَةٌ ج قِحَادٌ وَ أَقْحُدٌ: تۆگە لوككىسى، تۆگە ئۆركىشى.

قَحَرَ يَقْحُرُ قُحُورًا: ياشىنىپ قالدى.

قَحَزَ يَقْحَزُ قَحْزًا الرَّجُلُ: چۆچۈپ، سەكرەپ كەتتى.

قَحَزَ عَنْ ظَهْرِ دَابَّتِهِ: ئۇلاغ ئۈستىدىن چۈشتى.

قَحَزَ يَقْحَزُ قَحْزًا وَ قُحُوزًا الرَّجُلَ: كىشىنى ھالاك قىلدى، ئۆلتۈرۈۋەتتى، زىيانكەشلىك قىلدى.

قَحَطَ يَقْحَطُ قَحْطًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغمىدى، قۇرغاقچىلىق بولدى.

«قَحَطَ الْمَطَرُ فِي الْخَرِيفِ فَلَمْ يَزْرَعِ الْفَلَّاحُونَ الْحُبُوبَ»: كۈزدە يامغۇر ياغمىدى، دېھقانلار ئاشلىق تېرىيالمىدى.

قَحَطَ الْعَامُ: قۇرغاقچىلىق يىل بولدى.

قَحَطَ الْبَلَدُ: يۇرتتا قۇرغاقچىلىق بولدى.

قَحْطٌ: قۇرغاقچىلىق، قەھەتچىلىك، ئاچارچىلىق.

«يُعَانِي هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ مِنَ الْقَحْطِ»: قەۋم قەھەتچىلىكتىن قىينالماقتا.

قَحِطٌ م قَحِطَةٌ: قۇرغاقچىلىق، قەھەتچىلىك.

عَامٌ قَحِطٌ: قۇرغاقچىلىق يىل.

قَحْطَانُ: قەھتان (يەمەن ئەرەبلىرىنىڭ ئەجدادلىرى).

بَنُو قَحْطَانَ: قەھتان ئەۋلادلىرى.

قَحْطِيٌّ: قۇرغاقچىلىق، قەھەتچىلىك.

قَحِفَ / يَقْحَفُ قَحْفًا مَا فِي الْإِنَاءِ: قاچىدىكىنى بىراقلا ئىچىۋەتتى.

قَحَفَةٌ: باش سۆڭىكىنى چېقىۋەتتى.

قِحْفٌ ج قُحُوفٌ وَ أَقْحَافٌ وَ قَحَفَةُ الرَّأْسِ: باش سۆڭىكى، چوققا سۆڭىكى.

قَحَلَ يَقْحَلُ قَحْلًا وَ قَحَلًا وَ قُحُولًا الشَّيْءُ: نەرسە قۇرۇپ كەتتى.

قَحِلَتِ الْأَرْضُ: يەر قۇرغاقلىشىپ كەتتى.

قِحْلٌ م قِحْلَاءُ ج قُحْلٌ: قۇرۇق، قۇرغاق.

أَرْضٌ قَحْلَاءُ: تاقىر يەر.

قَحَلٌ: قۇرغاق، قۇرۇق.

قَحِلٌ: قۇرۇق، قۇرغاق.

قَحَمَ يَقْحُمُ قَحْمًا وَ قُحُومًا فِي الْأَمْرِ: قارىسىغا ئىشلىدى، قارىمىلىق بىلەن ئىشلىدى.

قَحَمَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى.

قُحْمَةٌ ج قُحَمٌ: قىيىن ئىش، مۈشكۈل ئىش؛ خەتەرلىك جاي.

قُحْوَانٌ: گۈل، مايچېچەك.

قُحُولٌ: قۇرۇق.

قَحِيطٌ: قۇرغاقچىلىق، قەھەتچىلىك.

سَنَةٌ قَحِيطٌ: قۇرغاقچىلىق يىل.

قَدْ: يارداەمچى سۆز بولۇپ، ئۆتكەن زامان پېئىلىنىڭ ئالدىدا كېلىپ ئىشنىڭ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. مەسىلەن:

قَدْ قَامَ زَيْدٌ: زەيد ئورنىدىن تۇردى.

قَدْ جَاءَ صَدِيقُهُ: ئۇنىڭ دوستى كەلدى.

قَدْ: ئىسىم پېئىل مەنىسى بىلەن كېلىدۇ. (كَفَى) غا ئوخشاش «بولىدى، يېتەرلىك، كۇپايە» دېگەنلەرگە ئوخشاش.

قَدْ: كەلگۈسى زامان پېئىل بىلەن قوشۇلۇپ كەلگەندە، ئاز، شالاڭ دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

قَدْ يَتَكَرَّمُ الْبَخِيلُ: بېخىلنىڭ ئاندا-ساندا مەردلىك قىلىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ.

قَدَا يَقْدُو قَدْوًا الطَّعَامُ: تاماق مەززىلىك بولدى، تەملىك بولدى.

قِدَاحَةٌ: فارفور ساناڭتى.

قَدَادٌ: يالمانتاقتاق.

قُدَادٌ: قورساق ئاغرىقى.

قَدَاسَةٌ: پاك؛ مۇقەددەس، ئۇلۇغلۇق، پاكلىق.

قَدَاسَةُ الْمَطْرَانِ: ئالىيلىرى (خرىستىئان دىنىدىكى روھانىيلارنىڭ ھۆرمەت نامى).

قَدَاسَةُ الْبَابَا: پاپا ئالىيلىرى.

قُدَافٌ: بىر چۆمۈچ سۇ، كوزا، لىگەن.

قُدَامٌ ج قُدَامَى: كونا، قەدىمكى، بۇرۇنقى، ئىلگىرىكى.

قِدَةٌ: نەمۇنە، ئۈلگە.

قَدَحَ يَقْدَحُ قَدْحًا فِيهِ: كەمستتى، ھاقارەتلىدى.

قَدَحَ فِي عِرْضِهِ: ئۇنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

قَدَحَ السُّوسُ فِي الْأَسْنَانِ: چىشنى قۇرت يېدى.

قَدَحَ النَّارَ مِنَ الزَّنْدِ: چاقماقتىن ئوت چىقاردى.

قَدَحَ ذِهْنَهُ فِي الْأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى.

قَدَحَ فِي شَهَادَةِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ گۇۋاھلىقىنى يوققا

چىقاردى.

قَدَحَ فِي نَتَائِجِ الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلام نەتىجىسىنى ساختا، دەپ قارىدى.

تَقْدِحُ عَيْنُهُ شَرَرًا: كۆزىدىن ئوت چاقناپ تۇرىدۇ.

قَدْحٌ: ئەيىبلىمەك، تاپا قىلماق، چىشقا چۇشكەن قۇرت.

﴿فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا﴾ «قۇرئان»: (قاتتىق يۈگۈرگەنلىكتىن) تۇۋاقلىرىدىن ئوت چىقارغۇچى ئاتلار بىلەن قەسەمكى ...

قِدْحٌ ج قِدَاحٌ و أَقْدَاحٌ: تۇمار، تىلسىم.

الْقِدْحُ الْمُعَلَّى: زور نېسىۋە، چوڭ ھەسسە، بىرىنچى، بىرىنچىلىك.

ذُو الْقِدْحِ الْمعلَّى: زور نېسىۋە ئىگىسى.

قِدْحٌ ج أَقْدَاحٌ: رەممال، پالچى؛ پەيسىز يا ئوقى.

صَدَقَهُمْ وَسْمَ قِدْحِهِ: ئۇلارغا ئۇنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى دېدى.

قَدَحٌ ج أَقْدَاحٌ: ئىستاكان، پىيالە، قاچا، قەدەھ.

قَدَّ يَقُدُّ قَدًّا: ئۈزۈپ تاشلىدى، كېسىپ تاشلىدى، تىلدى، ياردى.

قَدَّ الْكَلَامَ: گەپنى ئۈزۈۋەتتى.

قَدَّ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتىۋەتتى.

﴿وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ﴾ «قۇرئان»: (بۇ چاغدا) ئۇ (يەنى زۇلەيخا) يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن (تارتىپ) يىرتىۋەتتى.

قُدَّ قَلْبُهُ مِنْ حَجَرٍ: تاش يۈرەك بولۇپ كەتتى.

قُدَّ الشَّخْصُ: قورسىقى ئاغرىپ قالدى.

قَدٌّ ج قُدُودٌ وَ أَقُدٌّ وَ قِدَادٌ وَ أَقِدَّةٌ: بوي، قامەت، قەددى؛ مىقدار؛ نومۇر.

هَذَا عَلَى قَدِّ ذَالِكَ: بۇ شۇنىڭچىلىك كېلىدۇ.

لِهَذِهِ الْمَرْأَةِ قَدٌّ وَسَطٌ: بۇ ئوتتۇرا بوي ئايال.

قَدٌّ رَشِيقٌ: غۇنچە بوي.

قِدٌّ ج أَقُدٌّ: تاسما، كەمەر.

قَطَعَ قِدَّهُ: كەمىرىنى ئۈزۈۋەتتى.

قُدٌّ: تىرىپىسكا بېلىقى، كىت.

قَدَّاحٌ: چاقماق.

قَدَّاحَةٌ ج قَدَّاحَاتٌ: چاقماق؛ پولات تاختاي، چاقماق تېشى.

قُدَّاسٌ ج قَدَادِيسُ: مىسا (كاتولىك دىنىنىڭ بىر خىل مۇراسىمى).

قُدَّاسُ الْمَيِّتِ: تەزىيە بىلدۈرۈش، ماتەم تۇتۇش.

بَدْلَةُ الْقُدَّاسِ: يەڭسىز تون.

قُدَّاسَاتٌ: مىسا (كاتولىك دىنىنىڭ بىر خىل دىنىي مۇراسىمى).

قُدَّامٌ: ئالدى، ئالدى تەرەپ؛ بۇرۇن، ئاۋۋال.

أَوْقَفَ السَّيَّارَةَ قُدَّامَ الدَّارِ: ماشىنىسىنى ھويلا ئالدىدا توختىتىپ قويدى.

قِدَّةٌ ج قِدَدٌ وَ أَقِدَّةٌ: تاختاي پارچىسى؛ بىر بۆلۈك، بىر تۈركۈم.

﴿كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا﴾ «قۇرئان»: بىز تۈرلۈك يوللارغا بۆلۈندۇق.

قَدَّحَ يُقَدِّحُ تَقْدِيحًا الْفَرَسَ: ئاتنى ئورۇقلىتىۋەتتى.

قَدَّدَ يُقَدِّدُ تَقْدِيدًا: ئۈزۈۋەتتى، كېسىۋەتتى، پىچتى، توغرىدى.

قَدَّدَ اللَّحْمَ: گۆشنى ئىسلىدى، قاقلىدى.

قَدَّرَ يُقَدِّرُ تَقْدِيرًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: سېلىشتۇردى، تەڭلەشتۈردى.

قَدَّرَ الثَّمَنَ: باھالىدى، باھا قويدى.

﴿وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى﴾ «قۇرئان»: مەخلۇقاتقا پايدىلىق ئىشلارنى (تەقدىر قىلدى، ئۇلارغا پايدىلىنىش يوللىرىنى) كۆرسەتتى.

قَدَّرَ مساحَةَ الْأَرْضِ: زېمىننىڭ كۆلىمىنى ئۆلچىدى.

قَدَّرَ حَقَّ قَدْرِهِ: ئۇنى ھەقىقىي رەۋىشتە باھالىدى.

قَدَّرَ مَدَى الْخَسَائِرِ: زىياننى مۆلچەرلىدى.

قَدَّرَ التِّلْمِيذُ مُعَلِّمَهُ: شاگىرت ئوقۇتقۇچىسىنى

هۆرمەتلىدى.

قَدَّرَ اللهُ الْأَمْرَ: ئاللاھ ھۆكۈم قىلدى، ئاللاھ تەقدىر قىلدى.

لَاقَدَّرَ اللهُ لَكَ الشَّرَّ: ئاللاھ ساڭا يامانلىقنى يولاتمىسۇن.

قَدَّسَ يُقَدِّسُ تَقْدِيسًا: مۇقەددەس دەپ ئېتىقاد قىلدى.

قَدَّسَهُ: ھۆرمەتلىدى، ئۇلۇغلىدى، مەدھىيىلىدى.

قَدَّسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تەقدىس قىلدى.

وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ: بىز بولساق سېنى پاك دەپ مەدھىيىلەيمىز، مۇقەددەس دەپ مەدھىيىلەيمىز.

قَدَّسَ اللهُ سِرَّهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن.

قَدَّسَ الشَّخْصُ: بەيتۇلمۇقەددەسنى زىيارەت قىلدى.

قَدَّمَ يُقَدِّمُ تَقْدِيمًا: ئالدىغا سۈردى، ئىلگىرىلەتتى.

قَدَّمَ الْكِتَابَ: كىتابقا مۇقەددىمە يازدى، كىرىش سۆز يازدى.

﴿يُنَبَّأُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ﴾ «قۇرئان»: بۇ كۈندە ئىنسانغا ئىلگىرى-ئاخىر قىلغان ئەمەللىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ.

قَدَّمَهُ: ئۇنى ئوتتۇرىغا قويدى، تەكلىپ بەردى؛ راۋاجلاندۇردى، تەرەققىي قىلدۇردى؛ ئۇنىڭغا سوۋغا تەقدىم قىلدى.

قَدَّمَ لَهُ: ئۇنى ئۇلۇغلىدى.

قَدَّمَ يَمِينًا: قەسەم بەردى.

قَدَّمَ مُرَشَّحًا: نامزات قىلىپ كۆرسەتتى.

قَدَّمَ خِدْمَةً: خىزمەت كۆرسەتتى، تۆھپە قوشتى.

قَدَّمَ فُلَانًا لِلْمُحَاكَمَةِ: پالاننى سوتقا تاپشۇردى.

قَدَّمَ التَّهَانِئَ: تەبرىكلىدى، قۇتلۇقلىدى.

قَدَّمَ لَهُ التَّحِيَّةَ: ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈردى.

كَمَا قَدَّمْنَاهُ سَابِقًا: يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك.

قَدَّمَهُ عَلَى سِوَاهُ: ئۇنى باشقىلاردىن ئۈستۈن كۆردى.

قَدَّمَ ثَمَنًا: باھا قويدى.

قَدَّمَ الثَّمَنَ: پۇلنى ئالدىن تۆلىدى.

قَدَّمَ اسْتِقَالَتَهُ: ئىستېپا بەردى.

قَدَّمَتِ السَّاعَةُ: سائەت ئىلگىرىلەپ كەتتى.

يُقَدِّمُ رِجْلًا وَيُؤَخِّرُ أُخْرَى: ئارىسالدى بولدى، ئىككىلىنىپ قالدى.

قَدَّمَ أَبَاهُ: ئارقىسىنى ئالدىغا ئۆتكۈزدى.

قَدَّمَ لَهُ خِدْمَاتٍ جَلِيلَةً: چوڭ خىزمەت كۆرسەتتى.

قَدَّمَ لَهُ أُسْتَاذَهُ: ئۇستازىنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇردى.

قَدَّمَ نَفْسَهُ إِلَى الشُّرْطَةِ: ئۆزىنى ساقچىغا تاپشۇردى.

«قَدَّمَ السَّفِيرُ أَوْرَاقَ إِعْتِمَادِهِ»: كونسۇل دۆلەت خېتى تاپشۇردى.

لَايُقَدِّمُ وَلَايُؤَخِّرُ: پايدىسىمۇ يوق، زىيىنىمۇ يوق.

قُدُّوسٌ: پاك، مۇقەددەس.

الْقُدُّوسُ: ھەممە ئەيىب نۇقسانلاردىن پاك ئۇلۇغ ئاللاھ.

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھدىن باشقا ھېچ مەبۇد يوقتۇر، ئۇ پادىشاھتۇر، پاكتۇر...

قِدِّيسٌ: ۋەلىي، ئەۋلىيا (ناسارالارنىڭ قارىشىدا گۇناھلاردىن پاك ھالدا ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا راۋان بولغان خرىستىئان).

قَدَرَ يَقْدِرُ قَدْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تەخمىن قىلدى، مۆلچەرلىدى.

قَدَرَ ثَمَنَ الْبِضَاعَةِ: مالنىڭ پۇلىنى مۆلچەرلىدى.

قَدَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى پىلانلىدى.

قَدَرَ اللهُ الرِّزْقَ: ئاللاھ رىزقىنى تار قىلدى.

«وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ» «قۇرئان»: پەرۋەردىگارى ئىنساننى سىناپ رىزقىنى تار قىلسا...

قَدَرَ الشَّيْءَ حَقَّ قَدْرِهِ: تېگىشلىك رەۋىشتە قەدىرىگە يەتمىدى.

﴿وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئاللاھنى ھەقىقىي رەۋىشتە تونۇمىدى.

قَدَرَ يَقْدِرُ قَدَارَةً عَلَى الشَّيْءِ: كۈچى يەتتى، قادىر بولدى، قىلالىدى.

قَدَرَ عَلَى الصُّعُودِ إِلَى الْجَبَلِ: تاغقا چىقالىدى.

قَدْرٌ ج أَقْدَارٌ: مىقدار؛ دەرىجە؛ سەۋىيە؛ قىممەت، باھا؛ ئورۇن، مەرتىۋە.

لَيْلَةُ الْقَدْرِ: شەبى قەدىر كېچىسى.

﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾ «قرآن»: شەبى قەدىر (شەرەپ ۋە پەزىلەتتە) مىڭ ئايدىن ئارتۇقتۇر.

عَلَى قَدْرِ الْحَاجَةِ: ئېھتىياجقا ئاساسەن.

عَلَى قَدْرِ الطَّاقَةِ: كۈچىنىڭ يېتىشىچە، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە.

رَجُلٌ رَفِيعُ الْقَدْرِ بَيْنَ قَوْمِهِ: قوۋمى ئارىسىدا ھۆرمەتلىك ئادەم.

هُمْ قَدْرَ مِائَةٍ: ئۇلار يۈز ئەتراپىدا.

«رَجُلٌ عَلَى قَدْرٍ كَبِيرٍ مِنَ الذَّكَاءِ»: ناھايىتى ھوشيار ئادەم.

«يَقُومُ بِجُهْدِهِ قَدْرَ الْمُسْتَطَاعِ»: كۈچىنىڭ يېتىشىچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىدۇ.

«بِقَدْرِ مَايَجْتَهِدُ الطَّالِبُ يُكَافَأُ»: ئوقۇغۇچى تىرىشچانلىقىغا قاراپ مۇكاپاتلىنىدۇ.

قَدَرٌ ج أَقْدَارٌ: تەقدىر، قىسمەت، مىقدار، ئۆلچەم.

بِالْقَضَاءِ وَالْقَدَرِ: قازا ۋە قەدەر بىلەن، ئاللاھنىڭ رىزاسى بىلەن.

«سَاقَهُ قَدَرُهُ الْمَحْتُومُ إِلَى هَذَا الْمَكَانِ»: ئۇنىڭ تەقدىرى ئۇنى بۇ جايغا سۆرەپ كەلدى.

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾ «قرآن»: بىز بۇلۇتتىن ھاجەتكە قاراپ يامغۇر ياغدۇردۇق.

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ «قرآن»: بىز ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى ئۆلچەملىك ياراتتۇق.

قِدْرٌ ج قُدُورٌ: قازان.

﴿وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ، وَقُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ﴾ «قرآن»: (ئۇلار سۇلەيمانغا) كۆلدەك چوڭ لېگەنلەرنى، (چوڭلۇقتىن) مىدىرلىمايدىغان قازانلارنى ياسايتتى.

الْقِدْرُ الْكَاتِمَةُ: بېسىملىق قازان.

قَدَرَةٌ: ساپال قاچا.

قُدْرَةٌ: كۈچ، قۇۋۋەت، قابىلىيەت، ئىقتىدار.

قُدْرَةُ اللهِ: ئاللاھنىڭ قۇدرىتى.

مَصْنَعٌ قُدْرَتُهُ كَذَا: زاۋۇتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش كۈچى مۇنداق.

أَظْهَرَ قُدْرَةً عَلَى الْبَحْثِ: تەتقىقات كۈچىنى كۆرسەتتى.

قَدَرِيٌّ: تەقدىرنى ئىنكار قىلغۇچى، تەقدىرگە ئىشەنمىگۈچى؛ ئۆزى ئىش-ھەرىكىتىنى ئۆز خاھىشى بويىچە مەيدانغا چىقىدۇ، دەپ قارايدىغان ئادەم.

قَدَرِيَّةٌ: قەدەرىيە مەزھىپى (تەقدىرنى ئىنكار قىلىدىغان مەزھەپ).

قَدُسَ يَقْدُسُ قَدَاسَةً الشَّخْصُ: پاك بولدى، مۇقەددەس بولدى.

قَدُسَ الْمَكَانُ: جاي پاك بولدى.

قُدْسٌ: نېمەت، بەخت، باخشىلىق، بەرىكەت.

الْقُدْسُ: ئېروسالىم، مۇقەددەس جاي، بەيتۇلمۇقەددەس.

قُدُسٌ: پاكلىق، بەرىكەت.

رُوحُ الْقُدُسِ: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام.

﴿وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾ «قرآن»: مەريەم ئوغلى ئىيساغا روشەن

مۆجىزىلەرنى ئاتا قىلدۇق، ئۇنى روھۇل قۇددۇس (يەنى، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) بىلەن كۈچلەندۈردۇق.

قُدْسِيٌّ: پاك، مۇبارەك، پاكلىققا مەنسۇپ.

حَدِيْثٌ قُدْسِيٌّ: لەپزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن، مەنىسى ئاللاھدىن بولغان ھەدىس.

قُدْسِيَّةٌ: مۇقەددەس.

قَدَعَ يَقْدَعُ قَدْعًا فَرَسَهُ بِاللِّجَامِ: ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

قَدَعَ الْخَمْسِيْنَ مِنْ عُمْرِهِ: ئەللىك ياشتىن ھالقىدى.

قَدَعَ مِنَ الشَّرَابِ: شارابنى يۇتۇملاپ، يۇتۇملاپ ئىچتى.

قَدِعَ يَقْدَعُ قَدَعًا الرَّجُلُ: ۋاز كەچتى.

قَدِعٌ: يىغلاڭغۇ، دائىم يىغلايدىغان.

قَدَفَ يَقْدِفُ قَدْفًا الْمَاءَ: سۇنى ئۇچۇملاپ ئالدى.

قَدِمَ يَقْدَمُ قُدُومًا وَ مقدمًا وَ قدْمَانًا الْمَدِيْنَةَ: شەھەرگە قەدەم قويدى، يېتىپ كەلدى.

قَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ: سەپەردىن قايتىپ كەلدى.

قَدِمَ إِلَى الْأَمْرِ: ئۇنى كۆزلىدى، كۆڭلىگە پۈكتى.

﴿وَقَدِمْنَاهُ إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا﴾ «قرآن»: بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋېتىمىز.

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَرَكَعَ فِيْهِ رَكْعَتَيْنِ» «حديث»: رەسۇلۇللاھ سەپەردىن قايتقاندا، ئالدى بىلەن مەسجىدكە كىرىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى.

قَدِمَ عَلَى بِنَاءِ مَنْزِلٍ: ئۆي سېلىشقا يۈزلەندى.

قَدُمَ يَقْدُمُ قِدَمًا وَ قَدَامَةً: كونىردى، كونىراپ كەتتى.

قَدُمَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى.

قَدُمَ بِهِ الْعَهْدُ: زامان ئۆزىراپ كەتتى.

قَدَمَ يَقْدُمُ قُدُومًا وَ قَدْمًا: ئالدىدا ماڭدى، ئالدىدا باشلاپ ماڭدى.

قَدَمَ عَلَى قِرْنِهِ: جۈرئەت قىلدى.

﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ﴾ «قرآن»: پىرئەۋن قىيامەت كۈنى باشلامچىلىق بىلەن ئۆز قوۋمىنى دوزاخقا باشلاپ كىرىدۇ.

قَدَمٌ ج أَقْدَامٌ: پۇت، قەدەم.

عَلَى قَدَمٍ وَسَاقٍ: جىددىي ئېلىپ بېرىلماقتا.

عَلَى قَدَمِ الْمُسَاوَاةِ: باراۋەر ئاساسدا.

﴿فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا﴾ «قرآن»: قەدىمىڭلار (ئىسلام دىنىدا) ئېزچىل بولغاندىن كېيىن...

وَقَفَ عَلَى قَدَمِ الْإِسْتِعْدَادِ: تۇ پۇختا تەييارلاندى.

لَهُ قَدَمٌ رَاسِخَةٌ فِي الطِّبِّ: ئۇ پىششىق يېتىلگەن دوختۇر.

ذُو قَدَمٍ: قەيسەر، شىجائەتلىك، جەسۇر.

عَلَى الْأَقْدَامِ: پىيادە.

كُرَةُ الْقَدَمِ: پۇتبول.

زَلَّتْ بِهِ الْقَدَمُ: خاتالاشتى.

لَيْسَ لَهُ قَدَمٌ فِي كَذَا: بۇنىڭدا ئۇنىڭ نېسىۋىسى يوق.

سَمِعَ وَطْءَ أَقْدَامٍ: قەدەم تاۋۇشىنى ئاڭلىدى.

قِدَمٌ: كونا، قەدىمىي.

مُنْذُ الْقِدَمِ: قەدىمدىن تارتىپ، ئەزەلدىن بېرى.

قِدَمُ اللهِ تَعَالَى: ئاللاھتائالانىڭ ئەزەلىيلىكى.

قُدْمٌ، قُدُمٌ: باتۇر، جۈرئەتلىك؛ ئالغا ئىلگىرىلىگۈچى.

مَضَى قُدُمًا: ئالغا ئىلگىرىلىدى.

قِدْمٌ. قُدْمَةٌ: قەدىمكى دەۋر، قەدىمكى زامان.

قُدْمَةُ الْغَنَمِ: سەركە.

الْقُدَمِيَّةُ: غادىيىۋالماق، گىدىيىۋالماق.

مَشَى الْقُدَمِيَّةَ: غادىيىپ ماڭدى.

قُدْوَةٌ ج قُدْوَاتٌ: نەمۇنە، ئۆلگە.

لِيْ بِكَ قُدْوَةٌ: سەن مېنىڭ ئۆلگەم.

قُدُومٌ: كەلمەك، يېتىپ كەلمەك، ھازىر بولماق، قەدەم كەلتۈرمەك.

قَدُومٌ ج قُدُمٌ: چوت، كەكە، پالتا.

قَدُومٌ ج قُدُمٌ: جۈرئەتلىك، قەيسەر، باتۇر.

قَدِيَ يَقْدَى قَدًى وَ قَدَاةً الطَّعَامُ: تاماق مەززىلىك بولدى، تەملىك بولدى.

قَدٍ: مەززىلىك تەملىك.

قِدْيَةٌ: نەمۇنە، ئۆلگە.

قُدَيْحٌ: كۆل قاچىسى.

قَدِيْدٌ: قاقلانغان گۆش، قۇرۇتۇلغان گۆش؛ بوجا گۆش؛ جەندە.

«إِنِّي وَلَدُ امْرَأَةٍ كَانَتْ تَأْكُلُ الْقَدِيْدَ» «حديث»: مەن قۇرۇتۇلغان گۆش يەپ چوڭ بولغان ئايالنىڭ بالىسى.

قَدِيْرٌ: قۇدرەتلىك، كۈچلۈك، قابىلىيەتلىك.

اَلْقَدِيْرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، قۇدرەتلىك ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿وَهُوَ الْعَلِيْمُ الْقَدِيْرُ﴾ «قرآن»: ئۇ ھەممىنى بىلگۈچى، ھەممىگە قادىردۇر.

قَدِيْمٌ ج قُدَمَاءُ وَ قُدَامَى م قَدِيْمَةٌ ج قَدِيْمَاتٌ وَ قَدَائِمُ: كونا، قەدىم، قەدىمكى، ئىلگىرىكى، بۇرۇنقى.

﴿هَذَا إِفْكٌ قَدِيْمٌ﴾ «قرآن»: بۇ قەدىمكى ئويدۇرمىدۇر.

اَلْقَدِيْمُ: ئىپتىداسى يوق ئەزەلى ئاللاھ.

اَلْعَهْدُ الْقَدِيْمُ: تەۋرات.

أُسْتَاذٌ قَدِيْمٌ: كونا ئۇستاز، پېشقەدەم ئۇستاز.

ثَوْبٌ قَدِيْمٌ: كونا چاپان.

فِي الْقَدِيْمِ: ئەزەلدە.

قُدَمَاءُ الْمُحَارِبِيْنَ: كونا جەڭچىلەر.

قَدِيٌّ: مەززىلىك، تەملىك.

قَذَارَةٌ: پاسكىنىلىق.

«وَالْقَذَارَةُ مَصْدَرُ أَمْرَاضٍ عَدِيْدَةٍ»: پاسكىنىلىق كۆپلىگەن كېسەللىكلەرنىڭ مەنبەسى.

قَذَالٌ ج قُذُلٌ وَ أَقْذِلَةٌ: ئارقا چوققا مېڭە، دوقا، گەجگە.

قَذَالِيٌّ: گەجگە سۆڭىكىنىڭ.

قُذَامٌ: كەڭ.

بِئْرٌ قُذَامٌ: سۈيى كۆپ قۇدۇق.

قَذَّ يَقُذُّ قَذًّا الرِّيْشَةَ: قاناتنى قىرقىدى.

قَذَّهُ: كەستى، ئۈزۈۋەتتى، ياسىدى.

قَذَّ فُلَانًا: گەردىنىگە ئۇردى.

قَذَّ الْحَجَرَ: تاش ئاتتى.

قُذَّانٌ: ئىككى چېكىدىكى ئاق چاچ.

قَذَّرَ يُقَذِّرُ تَقْذِيْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى پاسكىنا قىلىۋەتتى، مەينەت قىلىۋەتتى.

قَذَّرَ الشَّارِعَ: كوچىنى بۇلغىۋەتتى.

قَذُرَ يَقْذُرُ قَذَارَةً: پاسكىنا بولدى، مەينەت بولدى.

قَذِرَ يَقْذَرُ قَذَرًا: پاسكىنا بولدى، مەينەت بولدى؛ پاسكىنا قىلىۋەتتى، مەينەت قىلىۋەتتى.

قَذَرَ يَقْذُرُ قَذْرًا: مەينەت قىلىۋەتتى، پاسكىنا قىلىۋەتتى.

قَذَرٌ ج أَقْذَارٌ: مەينەت، پاسكىنا، كىر، توگرا؛ پاسكىنچىلىق، مەينەتچىلىك.

قَذَرُ الرَّضِيْعِ: بوۋاقنىڭ ئارقا تەرىتى.

قَذِرٌ. قَذِرَةٌ: پاسكىنا، مەينەت، كىر.

«لَوْلَا الْكَنَّاسُوْنَ لَصَارَتِ الشَّوَارِعُ قَذِرَةً»: كوچا تازىلىغۇچىلار بولمىسا كوچىلار ئەلۋەتتە پاسكىنىلىشىپ كېتەتتى.

قَذَعَ يَقْذَعُ قَذْعًا فُلَانًا: پالانىنى ھاقارەت قىلدى، ئاھانەت قىلدى، دەشنام بەردى.

قَذُعَ يَقْذُعُ قَذَاعَةً الشَّخْصُ: ئېغىزى يامان بولدى.

قَذَعَ لِسَانُهُ فَكَرِهَهُ النَّاسُ: ئۇنىڭ ئېغىزى يامان بولغانلىقتىن كىشىلەر ئۇنى ياقتۇرمىدى.

قَذِعٌ: يامان گەپ قىلغۇچى، سەت گەپ قىلغۇچى.

قَذَفَ يَقْذِفُ قَذْفًا: ئېتتى، تاشلىۋەتتى؛ قۇسۇۋەتتى، ياندۇرۇۋەتتى.

قَذَفَ الرَّجُلَ: كىشىگە بوھتان قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

قَذَفَ فِي قَلْبِهِ الرُّعْبَ: ئۇنىڭ كۆڭلىگە ۋەھىمە سالدى.

﴿وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمِ الرُّعْبَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سالدى.

قَذَفَهُ بِالْحِجَارَةِ: ئۇنىڭغا تاش ئاتتى.

قَذَفَ الْقَنَابِلَ: بومبا تاشلىدى.

قَذَفَ الْمُحْصَنَةَ: ئىپپەتلىك ئايالغا بوھتان چاپلىدى.

قَذْفٌ: ئاتماق، تاشلىماق، چىقارماق، سۆكمەك، دەشنام بەرمەك، بوھتان چاپلىماق.

قَذْفٌ عَلَنِيٌّ: تۆھمەتلىك ماقالە.

قَذْفِيٌّ: بوھتانىنىڭ، بوھتان چاپلىغۇچى، تۆھمەتخور.

قَذَلَ يَقْذُلُ قَذْلًا: بوھتان چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى، ئەيىبلىدى، كەمسىتتى.

قَذَلٌ: ئەيىب، نۇقسان، قۇسۇر.

قَذَمَ يَقْذِمُ قَذْمًا مِنَ الْعَطَاءِ: كۆپ بەردى، مەردلىك بىلەن بەردى.

قُذْمَةٌ ج قُذَمٌ مِنَ الْمَاءِ: بىر يۇتۇم سۇ.

قُذُورَاتٌ: پاسكىنا نەرسىلەر، كىرەكسىز نەرسىلەر.

قَذِيَ يَقْذَى قَذًى وَ قَذْيًا وَ قَذَيَانًا عَيْنُهُ: كۆزىگە توپا كىردى.

قَذًى ج أَقْذِيَةٌ وَ قُذِيٌّ وَ أَقْذَاءٌ: چاڭ-توزان.

غَمَضَ جُفُونَهُ عَلَى الْقَذَى: زۇلۇمغا چىدىدى.

قَذِيفَةٌ ج قَذَائِفُ: توپ ئوقى، مىلتىق ئوقى، بومبا.

قَذِيفَةٌ يَدَوِيَّةٌ: قول بومبىسى، گىرانات.

قَذَائِفُ مُوَجَّهَةٌ: باشقۇرۇلىدىغان بومبا.

«الْقَذَائِفُ الْمُوَجَّهَةُ الْعَابِرَةُ لِلْقَارَّاتِ»: قىتئەلەر ئارا باشقۇرۇلىدىغان بومبا.

قَرَا يَقْرُو قَرْوًا: باردى، كەتتى، نىشانلىدى.

قَرًا ج أَقْرَاءٌ وَ أَقْرُؤٌ وَ قُرُوءٌ:) دۈمبە.

قِرَاءَةٌ ج قِرَاءَاتٌ: ئوقۇماق، ئوقۇش، تىلاۋەت قىلماق، قىرائەت قىلماق.

قِرَاءَةُ الْبَخْتِ: پال باقماق.

الْقِرَاءَةُ وَالْكِتَابَةُ: ئوقۇش ۋە يېزىش.

قِرَاءَةٌ جَهْرِيَّةٌ: ئاشكارا ئوقۇماق.

قِرَاءَةٌ صَامِتَةٌ: ئاۋازسىز، ئىچىدە ئوقۇش.

الْقِرَاءَاتُ السَّبْعُ: يەتتە قىرائەت.

قِرَابٌ ج قُرُبٌ وَ أَقْرِبَةٌ: غىلاپ، چامادان.

قَرَابَةٌ: تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەت.

قَرَابَةُ رَحِمٍ: قان قېرىنداش، ئانا جەمەت.

قَرَابَةُ عَصَبٍ: ئاتا جەمەت تۇغقان.

قَرَابَةُ الْحَوَاشِي: شىرەم تۇغقان.

صِلَةُ قَرَابَةٍ: ئۇرۇقداشلىق مۇناسىۋىتى.

قُرَابَةٌ: ئەتراپىدا، ئۆپچۆرىسىدە، تەخمىنەن.

قُرَابَةُ مِائَةِ سَنَةٍ: يۈز يىل ئەتراپىدا.

قَرَاحٌ ج أَقْرِحَةٌ: ساپ، پاكىز.

قَرَاحٌ مِنَ الْأَرْضِ: مەخسۇس تېرىلغۇ يەر.

قُرَادٌ. قُرَادَةٌ ج قُرَادَاتٌ: ياپىلاق پىت، كانا.

قَرَارٌ ج قَرَارَاتٌ: تېگى، ئاساسى، تەكتى؛ ئەڭ چوڭقۇر جايى؛ خاتىرجەم، خاتىرجەملىك، تۇراقلىق، مۇقىم، تۇرار جاي، ئۆي-جاي؛ قارار.

قَرَارٌ تَمْهِيدِيٌّ: دەسلەپكى قارار، سۇ يىغىلىپ قالىدىغان ئورەك.

دَارُ الْقَرَارِ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

﴿وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ

﴿قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ «قرآن»: بىز مەريەمنىڭ ئوغلىنى ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى (كامالى قۇدرىتىمىزنىڭ) دەلىلى قىلدۇق. ئۇنى تۈپتۈز، ئېقىن سۇلۇق بىر ئېگىز جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق.

قَرَارٌ وِزَارِيٌّ: مىنىستىرلىقنىڭ قارارى.

قَرَارَةٌ: چوڭقۇر، تېرەن، ئىچكىرى.

فِي قَرَارَةِ نَفْسِهِ: چوڭقۇر، قەلبىدە.

قَرَارِيطُ: تەمرى ھىندى ئۇرۇقى.

قُرَاضَةٌ: نەرسىنىڭ پارچىسى، بۆلىكى.

قُرَاضَةُ الذَّهَبِ: ئالتۇننىڭ قىرىندىسى.

قَرَافَةٌ ج قَرَافَاتٌ: قەبرىستان، تۇپراق بېشى.

قِرَانٌ: توي قىلماق، ئۆيلەنمەك؛ ھەج پەرز بىلەن ئۆمرە ھەجنى بىرلەشتۈرمەك.

قُرْآنٌ: ئوقۇماق، ئوقۇش، قىرائەت قىلماق، تىلاۋەت قىلماق.

الْقُرْآن: قۇرئان كەرىم.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ، ئۇنى ئەرەبچە قۇرئان قىلىپ نازىل قىلدۇق.

قُرْآنِيٌّ: قۇرئان كەرىمگە ئائىت.

مَدْرَسَةٌ قُرْآنِيَّةٌ: قۇرئان يادلىتىدىغان مەكتەپ.

قَرَأَ يَقْرَأُ قَرْأً وَ قِرَاءَةً: ئوقۇدى، قىرائەت قىلدى، تىلاۋەت قىلدى.

﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ «قرآن»: سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىسىدىن) ئاللاھقا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن.

قَرَأَ عَلَيْهِ السَّلَامَ: سالامنى يەتكۈزدى.

قَرَأَ الْغَيْبَ: كاھىنلىق قىلدى.

قُرْءٌ ج أَقْرَاءٌ وَ قُرُوءٌ: ۋاقىت، مەزگىل؛ ھەيز، قاپىيە؛ پاكلىق.

أَقْرَاءُ الشِّعْرِ: شېئىرنىڭ رىتمى، شېئىرنىڭ ۋەزنى.

﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ «قرآن»: تالاق قىلىنغان ئاياللار ئۈچ ھەيز ئۆتكۈچە ئىددەت تۇتىدۇ.

قَرَبَ يَقْرُبُ قَرْبًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپقا سالدى.

قَرُبَ يَقْرُبُ قُرْبًا: يېقىنلاشتى، يېقىن بولدى.

قَرُبَ يَقْرُبُ قَرَابَةً وَ قُرْبَى الشَّخْصَانِ: ئىككىسى تۇغقان بولدى.

قَرِبَ يَقْرَبُ قُرْبًا وَ قَرُبَ يَقْرُبُ قُرْبًا وَ قُرْبَانًا: يېقىن بولدى، يېقىنلاشتى.

﴿لَاتَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ﴾ «قرآن»: بۇ دەرەخكە يېقىنلاشماڭلار.

قَرِبَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: ئەر كىشى ئايالغا يېقىن بولدى، ئايالغا يېقىنچىلىق قىلدى.

﴿وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ «قرآن»: (ھەيزدىن) پاك بولغۇچە ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار.

قُرْبٌ: يېقىنلىق، يېقىن بولماق.

قُرْبُ الْمَسَافَةِ: مۇساپە ئارىلىقى.

عَنْ قُرْبٍ: يېقىندىن.

مَرَّتِ السَّيَّارَةُ بِالْقُرْبِ مِنِّي: ماشىنا يېنىمدىن ئۆتۈپ كەتتى.

قُرْبَانٌ ج قَرَابِينُ: قۇربانلىق.

﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا ئادەمنىڭ ئىككى ئوغلىنىڭ ھېكايىسىنى راستلىق بىلەن ئوقۇپ بەرگىن، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار ئىككىسىلەن قۇربانلىق قىلغانىدى.

الْقُرْبَةُ ج قُرَبٌ وَ قُرُبَاتٌ: يېقىن، يېقىنلىق، ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرىدىغان ياخشى ئەمەل.

﴿أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللهُ فِي رَحْمَتِهِ﴾ «قرآن»: ئۇلار بۇ ئارقىلىق راستتىنلا ئاللاھقا بولغان يېقىنلىققا ئېرىشىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى ئۆزىنىڭ

رەھمىتى دائىرىسىگە كىرگۈزىدۇ.

قِرْبَةٌ ج قِرَبٌ: تۇلۇم.

هَطَلَ الْمَطَرُ كَأَفْوَاهِ الْقِرَبِ: يامغۇر چېلەكتىن قۇيغاندەك يېغىپ كەتتى.

قَرْبُوسٌ ج قَرَابِيسُ: ئېگەرنىڭ ئالدى-ئارقا قېشى.

قَرْبُوصٌ ج قَرَابِيصُ: ئېگەرنىڭ ئالدى-كەينى قېشى.

قُرْبَى: تۇغقانچىلىق، ئۇرۇق-تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى.

﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾ «قۇرئان»: سۆز قىلغان (ھۆكۈم چىقارغان ياكى گۇۋاھلىق بەرگەن) چېغىڭلاردا ئادىل بولۇڭلار، (ھۆكۈم چىقىرىلغان ياكى گۇۋاھلىق بېرىلگەن ئادەم) تۇغقىنىڭلار بولغان تەقدىردىمۇ.

قَرَتَ يَقْرِتُ قَرْتًا وَ قُرُوتًا وَ قَرِتَ يَقْرَتُ قَرَتًا الدَّمُ: قان ئۇيۇشۇپ قالدى، قېتىپ قالدى.

قَرِتَ يَقْرَتُ قَرَتًا وَجْهُهُ: ئۇنىڭ چىرايى ئۆڭۈپ كەتتى.

قَرِثَ يَقْرَثُ قَرَثًا الرَّجُلُ: جاپالىق تۇرمۇش كەچۈردى.

قَرِحَ يَقْرَحُ قَرَحًا الشَّخْصُ: يارا چىقىپ قالدى.

قَرَحَ يَقْرَحُ قَرْحًا الْجِسْمَ: بەدىنىنى يارىلاندۇردى، زەخىملەندۈردى.

قَرْحٌ ج قُرُوحٌ: يارا، جاراھەت.

﴿إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر سىلەرگە شىكەستلىك يەتكەن بولسا، دۈشمەنلەرگىمۇ ئوخشاش شىكەستلىك يەتتى.

قَرِحٌ: جاراھەتلەنگۈچى، يارىدار.

قُرْحَةٌ ج قُرَحٌ وَ قَرَحَاتٌ: يارا، جاراھەت، چاقا.

قُرْحَةُ الْفِرَاشِ: ياتاق يارىسى، كۆرپە يارىسى.

قَرِدَ يَقْرَدُ قَرَدًا الْبَعِيرُ: تۆگە پىتلاپ كەتتى.

قَرِدَ الشَّعَرُ أَوِ الصُّوفُ: موي چىگىچلىشىپ كەتتى.

قِرْدٌ ج قُرُودٌ وَ قِرَدَةٌ: مايمۇن.

﴿فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ﴾ «قۇرئان»: بىز ئۇلارغا: «خار مايمۇن بولۇپ كېتىڭلار»، دېدۇق.

قُرْدٌ ج قِرْدَانٌ: ياپىلاق پىت، كانا.

قُرْدَةٌ ج قُرْدَاتٌ: ياپىلاق پىت، كانا.

قَرْدَسَةٌ: قاتتىق، قاتتىقلىق.

قَرْدَعَةٌ: خارلىق.

قِرْدَعَةٌ ج قَرَادِعُ: بويۇن.

قَرْدُوعٌ: كىچىك چۇمولە.

قَرَّ يَقِرّ قَرًّا الشَّيْءُ: نەرسە مۇزلىدى، سوۋۇدى.

قَرَّ يَقِرّ قَرًّا وَ قَرَارًا عَلَى الْأَمْرِ: مۇقىملاشتى.

قَرَّ بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

﴿وَنُقِرّ فِي الْأَرْحَامِ مَانَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ «قۇرئان»: بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىدانىدا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز.

«قَرَرْتُ فِي هَذَا الْمَكَانِ طَوِيلًا»: بۇ جايدا ئۇزۇن تۇردۇم.

قَرَّ يَقُرّ قَرِيرًا: كوركىرىدى.

قَرَّ بَطْنُهُ: ئۇنىڭ قورسىقى كوركىرىدى.

قَرَّ الْهِرّ: مۈشۈك خىرقىرىدى.

قَرَّ يَقَرُّ / يَقِرُّ قُرَّةً وَ قُرُورَةً بِهَذَا الْأَمْرِ عَيْنًا: مەمنۇن بولدى، خۇشال بولدى.

قَرَّ الشَّخْصُ: خۇشال بولدى، خۇرسەن بولدى، مەمنۇن بولدى.

﴿فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَاتَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ﴾ «قۇرئان»: ئانىسىنىڭ خۇشال بولۇشى، قايغۇرماسلىقى ۋە ئاللاھنىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن بىز مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇردۇق.

قُرٌّ: سوغۇق، سالقىن، سۆرۈن.

يَوْمُ الْقُرِّ: سوغۇق كۈن.

قَرَّادٌ ج قَرَّادُونَ: مايمۇنچى، مايمۇن كۆندۈرگۈچى.

قَرَّارٌ: كـوت ـ كـوت ئـادەم، ۋات ـ ۋات ئـادەم، ۋالاقتەككۈر.

قَرَّاصٌ: چاققاق ئوت.

قَرَّاضٌ: بىلەت كەسكۈچى.

قَرَّاضَةٌ: غەيۋەتخور؛ كۈيە.

قَرَّاضَةٌ: كۈيە، قۇرت.

قَرَّاعٌ ج قَرَّاعَاتٌ: تۆمۈر تۇمشۇق.

قَرَّبَ يُقَرِّبُ تَقْرِيبًا السَّيْفَ: قىلىچنى غىلاپقا سالدى.

قَرَّبَ الْمُدِيرُ الْمُوَظَّفَ: مۇدىر خىزمەتچىنى ئۆزىگە تارتتى.

«قَرَّبَ الْمَسْأَلَةَ الْفَلْسَفِيَّةَ إِلَى تَلَامِيذِهِ»: پەلسەپۋى مەسىلىلەرنى شاگىرتلىرىغا چۈشىنىشلىك قىلىپ بەردى.

قَرَّبَ الشَّيْءَ: مۆلچەرلىدى.

قَرَّبَ الْقُرْبَانَ لِلّٰهِ: ئاللاھ ئۈچۈن قۇربانلىق قىلدى.

﴿فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ «قرآن»: ئـۇ سېمىز موزايىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويۇپ: «قېنى يېمەمسىلەر» ، دېدى.

قُرَّةٌ: كىشىنى خۇشال قىلىدىغان نەرسە.

«قُرَّةُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَاتَقْتُلُوهُ»: (بۇ بالا) ماڭا ۋە ساڭا كۆز نۇرى بولسۇن، ئۇنى ئۆلتۈرمەڭلار.

قِرَّةٌ: سوغۇق، تولۇ.

أَصَابَتْهُمْ قِرَّةٌ: ئۇلارغا سوغۇق تەگدى.

قَرَّحَ يُقَرِّحُ تَقْرِيحًا الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

قَرَّحَتْ سِنُّ الصَّغِيرِ: بالىغا چىش چىقىشقا ئاز قالدى.

قَرَّحَ الْجِسْمَ: بەدەننى يارىلاندۇردى.

قَرَّدَ يُقَرِّدُ تَقْرِيدًا الْبَعِيرَ: تۆگىنىڭ پىتىنى تېرىۋەتتى.

قَرَّرَ يُقَرِّرُ تَقْرِيرًا: دوكلات قىلدى، مەلۇمات يوللىدى، بايانات ئېلان قىلدى، ئېنىقلىدى، بىر قارارغا كەلدى، مۇقىملاشتۇردى.

قَرَّرَ الرَّجُلَ: كىشىنى ئىقرار قىلدۇردى.

قَرَّرَ فِي نَفْسِهِ: بەلگىلىدى، قارار قىلدى، بېكىتتى.

قَرَّرَ الْخَبَرَ: خەۋەرنى بايان قىلدى، ئىزهار قىلدى.

قَرَّرَ السَّفَرَ إِلَى الْحَجِّ: ھەج قىلىش قارارىغا كەلدى.

قَرَّرَ الشُّرْطِيُّ الْمُجْرِمَ: ساقچى جىنايەتچىنى ئىقرار قىلدۇردى.

قَرَّرَ الشَّيْءَ فِي الْمَكَانِ: نەرسىنى جايىغا ئورۇنلاشتۇردى.

قَرَّرَ الْخَيْمَةَ فِي الْمَرْعَى: يايلاققا چېدىر تىكتى.

قَرَّسَ يُقَرِّسُ تَقْرِيسًا: توڭلىتىۋەتتى، ئۈششۈتىۋەتتى.

قَرَّشَ يُقَرِّشُ تَقْرِيشًا الرَّجُلُ لِعِيَالِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن تېرىپ ـ تۆشەپ ئوقەت قىلدى.

قَرَّصَ يُقَرِّصُ تَقْرِيصًا الْعَجِينَ: خېمىرنى توقاچ قىلدى، يۇمىلاقلىدى.

قَرَّصَ الْمَاءَ: سۇنى مۇزلاتتى.

قَرَّطَ يُقَرِّطُ تَقْرِيطًا: كەستى، پارچىلىدى، چانىدى.

قَرَّطَهَا: ئۇنىڭغا هالقا سېلىپ قويدى.

قَرَّظَ يُقَرِّظُ تَقْرِيظًا الشَّخْصَ: ماختىدى، مەدھىيىلىدى، تەرىپلىدى.

قَرَّظَ الشَّاعِرُ الْمُؤَلِّفَ: شائىر ئاپتورنى مەدھىيىلىدى.

قَرَّظَ الْكِتَابَ: كىتابنى باھالىدى، ئوبزور يازدى، تەقرىز يازدى.

قَرَّعَ يُقَرِّعُ تَقْرِيعًا فُلَانًا: پالانىنى قاتتىق ئەيىبلىدى، قاتتىق رەددىيە بەردى.

«قَرَّعَ الْمُعَلِّمُ التِّلْمِيذَ الْكَسُولَ»: ئوقۇتقۇچى ھۇرۇن شاگىرتنى دۆشكەلىدى.

«قَرَّعَ الْمُمَرِّضُ شَعْرَ رَأْسِ الْمَرِيضِ»: سېستىرا كېسەلنىڭ چېچىنى ئېلىۋەتتى.

قَرَّعَ الشَّعْرَ: چاچنى چۈشۈردى.

قَرَّقَ يُقَرِّقُ تَقْرِيقًا: مەسخىرە قىلىپ كۈلدى.

قَرَّنَ يُقَرِّنُ تَقْرِينًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: چىڭ باغلىدى.

قَرَّنَ الشَّرْطِيّ السَّجَنَاءَ: ساقچى مەھبۇسلارنى چېتىپ باغلىدى.

قُرَيْصٌ: چاققاقئوت.

قَرِسَ يَقْرَسُ قَرَسًا الشَّخْصُ: قاتتىق توڭۇپ كەتتى.

قَرِسَ الْمَاءُ: سۇ توڭلاپ قالدى.

قَرَشَ يَقْرِشُ قَرْشًا الشَّخْصُ فِي عَيْشِهِ: غورىگول تۇرمۇش كەچۈردى.

قَرَشَ لِعِيَالِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن كەسىپ قىلدى.

قِرْشٌ ج قُرُوشٌ: مىسىر ۋە سۈرىيىلەرنىڭ ئۇششاق پۇلى.

قِرْشٌ ج أَقْرَاشٌ: لەھەڭ، ئاكۇلا، دېڭىز ئىتى.

هَاجَمَتِ أَسْمَاكُ الْقِرْشِ السَّفِينَةَ: لەھەڭ كېمىگە ھۇجۇم قىلدى.

قُرَشِيٌّ ج قُرَشِيُّونَ: قۇرەيشنىڭ، قۇرەيش قەبىلىسىگە مەنسۇپ.

«الرَّسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُرَشِيٌّ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيش قەبىلىسىدىن.

قَرَصَ يَقْرُصُ قَرْصًا أُذُنَهُ: ئۇنىڭ قۇلىقىنى بۇرىدى، تولغىدى، چىمدىدى.

قَرَصَهُ: ئۇنى چېقىۋالدى.

قَرَصَ الْعَجِينَ: خېمىرنى ئۈزۈپ توقاچ قىلدى، راسلىدى.

قَرَصَهُ بِلِسَانِهِ: ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەردى، تىللىدى.

قَرَصَهُ الْبُرْغُوثُ: ئۇنى بۈرگە چېقىۋالدى.

قَرَصَتْهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى.

قُرْصٌ ج أَقْرَاصٌ وَ قِرَاصٌ وَ قِرَصَةٌ: يۇملاق شەكىللىك يايپىلاق نەرسە، دىسكا، توقاچ، گىردە.

قُرْصٌ مِيكَانِيكِيٌّ: غالتەك، چىغرىق.

قُرْصُ النَّحْلِ: ھەرە كۆنىكى.

رَامِي الْقُرْصِ: دىسكا ئاتقۇچى ئىسپورتچى.

قُرْصُ الشَّمْسِ: قۇياشنىڭ سىرتقى شەكلى.

قُرْصُ أَرْقَامِ الْهَاتِفِ: تېلېفون دىسكىسى، تېلېفون تەخسىسى.

أَدَارَ قُرْصَ الْهَاتِفِ: تېلېفون نومۇرىنى بۇرىدى.

أَقْرَاصٌ مُسَجَّلَةٌ: پلاستىنكا.

أَقْرَاصُ النَّعْنَاعِ: يالپۇز.

قُرْصَانٌ ج قَرَاصِنَةٌ: دېڭىز قاراقچىسى.

عَلَمُ الْقَرَاصِنَةِ: دېڭىز قاراقچىلىرى بايرىقى.

«حَوَّلَ الْقُرْصَانُ اِتِّجَاهَ الطَّائِرَةِ»: بۇلاڭچىلار ئايروپىلاننىڭ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

قَرْصَةٌ: بىر قېتىم چاقماق، بىر قېتىم چىشلىمەك.

قُرْصَةٌ ج قُرَصٌ: توقاچ نان، گىردە.

قُرْصَنَةٌ: دېڭىز قاراقچىلىقى، ئەسەر ئوغرىلىماق.

«الْقُرْصَنَةُ الْبَحْرِيَّةُ فِي الْقَرْنِ الثَّامِنِ عَشَرَ»: ئون ئىككىنچى ئەسىردىكى دېڭىز قاراقچىلىقى.

«قُرْصَنَةُ الطَّائِرَاتِ فِي الْعَصْرِ الْحَدِيثِ»: ھازىرقى زامان ئايروپىلان بۇلاڭچىلىقى.

«قُرْصَنَةُ حُقُوقِ الْمُؤَلِّفِينَ»: ئاپتورلارنىڭ ھوقۇقىغا دەخلى - تەرۇز قىلىش.

قُرْصِيٌّ: يايپىلاق شەكىللىك.

قَرَضَ يَقْرِضُ قَرْضًا الشِّعْرَ: شېئىر ئوقۇدى.

قَرَضَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كەستى، قىرقىدى.

قَرَضَ الْفَأْرُ الْوَرَقَةَ: چاشقان قەغەزنى قىرقىۋەتتى.

قَرَضَ الْمَكَانَ: جايىدىن ئايرىلدى، قايرىلىپ كەتتى، بۇرۇلدى.

﴿وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ﴾ «قرآن»: كۈن پاتقان چاغدا ئۇلار غارنىڭ شىمال تەرىپىگە ئۆتۈپ كېتىدۇ.

قَرِضَ يَقْرَضُ قَرَضًا: ئۆلدى، ھالاك بولدى.

قَرْضٌ ج قُرُوضٌ: قەرز، ئۆتنە.

قَرْضٌ دَاخِلِيٌّ: ئىچكى قەرز.

قَرْضٌ عَامٌّ: زايوم.

قَرْضٌ قَصِيرُ الْأَجَلِ: قىسقا مۇددەتلىك قەرز.

﴿وَأَقْرِضُوا اللهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ «قرآن»: ئاللاھغا قەرزى ھەسەنە بەرگۈچىلەرگە...

قِرْضَابٌ ج قَرَاضِبَةٌ: شەمشەر، ئۆتكۈر قىلىچ.

قَرْضَةٌ: كۈيە، قۇرت.

قَرَطَ يَقْرَطُ قَرْطًا: توغرىدى، چاندى.

قَرِطَ يَقْرِطُ قَرَطًا ـتِ الْأُذُنَ: قۇلاقتا ھالقا ئاستى.

قُرْطٌ ج أَقْرَاطٌ: ھالقا، زىرە؛ بىدە.

قِرْطَاسٌ ج قَرَاطِيسُ: نىشان، قارا، كۆزلەنگەن نەرسە؛ قەغەز.

اَلْقَرَاطِيسُ الْمَالِيَّةُ: زايوم، پايچېك.

﴿وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد) بىز ساڭا (ئۇلار تەلەپ قىلغاندەك) قەغەزگە يېزىلغان بىر كىتابنى نازىل قىلغان، كاپىرلار ئۇنى قوللىرى بىلەن تۇتۇپ كۆرگەن تەقدىردىمۇ...

وَضَعَ اللَّوْزَ فِي الْقِرْطَاسِ: بادامنى يەشىككە قاچىلىدى.

قِرْطَالٌ: شالدىراق يىلان.

قَرْطَسَ يُقَرْطِسُ قَرْطَسَةً: نىشانغا تەگكۈزدى.

قِرْطَسٌ: قەغەز.

قَرْطَلَ يُقَرْطِلُ قَرْطَلَةً ـه فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆكۈرۈۋەتتى، غەرق قىلىۋەتتى.

قَرْطَمَ يُقَرْطِمُ قَرْطَمَةً الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ ئاخىرىدىن كېسىپ قىسقارتىۋەتتى.

قَرْطَمَ الطَّائِرُ: قۇشقا زاراڭزا ئۇرۇقى بەردى.

قُرْطُمٌ / قِرْطِمٌ: زاراڭزا.

قُرْطُمَانٌ: ياۋا كۆك پۇرچاق.

قَرْطَمَةٌ: ئېغىزدۇرۇق، جۆجەي؛ زەنجىر، كىشەن.

قَرَظَ يَقْرِظُ قَرْظًا: يېغدى، تەردى.

قَرَظَ الْجِلْدَ: تېرىنى ئەيلىدى.

قَرِظَ يَقْرَظُ قَرَظًا: خارلىقتىن كېيىن ئەزىز بولدى.

قَرَظِيٌّ: ئەيلەنگەن، ئاشلانغان.

أَدِيمٌ قَرَظِيٌّ: ئەيلەنگەن تېرە.

قَرَعَ يَقْرَعُ قَرْعًا الْبَابَ: ئىشىكنى قاقتى.

قَرَعَ الطَّبْلَ: دۇمباق چالدى.

قَرَعَ الْجَرَسَ: قوڭغۇراق چالدى.

هَلْ قُرِعَ جَرَسُ بَدْأِ الْحِصَّةِ؟: دەرسكە چىقىش قوڭغۇرىقى چېلىندىمۇ؟

قَرَعَ الْحُجَّةَ بِالْحُجَّةِ: پاكىتقا پاكىت بىلەن رەددىيە بەردى.

قَرَعَ سِنَّ النَّدَمِ: پۇشايمان قىلدى.

قَرَعَا كَأْسَيْهِمَا: قەدەھ سوقۇشتۇردى.

قَرِعَ يَقْرَعُ قَرَعًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ چېچى چۈشۈپ كەتتى.

قَرِعَ الْمَكَانُ: جاي خالىي قالدى، بوش قالدى.

قَرْعٌ: قاقماق، چالماق، ئۇرماق؛ كاۋا.

قَرْعٌ مِسْكِيٌّ: قىزىل كاۋا.

قَرْعٌ كُوسِيٌّ: سەي كاۋىسى.

قَرْعٌ مَغْرِبِيٌّ أَوْ رُومِيٌّ: ئەنجان كاۋىسى.

قَرْعُ الرَّأْسِ: پاينەكۋاش.

قَرْعَةٌ: بىر دانە كاۋا.

قَرْعَةُ الرَّأْسِ: باش سۆڭىكى، چوققا سۆڭىكى، چوققا.

قُرْعَةٌ ج قُرَعٌ: نىسىۋە، تەلەي، چەك.

أَلْقَى الْقُرْعَةَ: چەك تاشلىدى.

إِدَارَةُ الْقُرْعَةِ: ھەربىي پونكىت.

سَحَبَ الْقُرْعَةَ: چەك تارتتى.

قُرْعُوشٌ: قوش لوككىلىق تۆگە.

قَرَفَ يَقْرِفُ قَرْفًا: يالغان سۆزلىدى، بىلجىرلىدى.

قَرَفَ الذَّنْبَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

قَرْفٌ ج قِرَافٌ: قىپقىزىل، قىزىل تېرە.

قِرْفٌ ج قُرُوفٌ: دەرەخ قوۋزىقى، ئانار پوستى.

قِرْفَةٌ: پوست، شۆپەك، قوۋزاق.

قِرْفَةُ الْجُرْحِ: قاقاچ.

قَـرْفَصَ يُقَـرْفِصُ قَرْفَـصَةً الـشَّخْصَ: زوڭزىيىپ ئولتۇردى.

قُرْفُصَاءُ: زوڭزىيىپ ئولتۇرماق.

«رَأَيْـتُ النَّبِـيَّ صَـلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ وَهُـوَ قَاعِـدُ الْقُرْفُـصَاءِ» «حـديث»: مەن رەسـۇلۇللاھنىڭ كاسـىسنى يەرگە قويـۇپ، ئىككـى تىزىنـى تىكلەپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

قُرْفَصَى: زوڭزايماق.

قَرَقَ يَقْرِقُ قَرْقًا: قۇرۇق پاراڭ سالدى، بىكار پاراڭ سالدى.

قَرَقَتِ الدَّجَاجَةُ: توخۇ قاقاقلىدى.

قَرِقَ يَقْرَقُ قَرَقًا: تۈز يەردە ماڭدى.

القَرْقُ: مېكىياننىڭ قاقاقلىشى.

قِرْقٌ ج أَقْرَاقٌ: ئويمـان يەر، بىـر تـوپ، ئـادەت، تېگى پەس ئادەم.

جَاءَ قِرْقٌ مِنَ النَّاسِ: بىر توپ كىشى كەلدى.

قُرَقَةٌ: كاتەكتىكى مېكىيان.

قَرْقَرَ يُقَرْقِرُ قَرْقَرَةً الْبَعِيرُ: تۆگە بورقىرىدى.

قَرْقَرَ الْبَطْنُ: قورساق كورۇلدىدى، غولدۇرلىدى.

قَرْقَرَ الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

قَرْقَرَتِ الْحَمَامَةُ: كەپتەر سايرىدى، بۇقۇلدىدى.

قَرْقَرَةٌ ج قَرَاقِيرُ: (كەپـتەر)نىـڭ بۇقۇلدىـشى، (تۆگىنـىـڭ) بورقىرىـشى، (قورسـاقنىڭ) غولدۇرلىشى، قاقاقلاپ كۈلۈش.

قَرْفَصَ يُقَرْفِصُ قَرْفَصَةً: چىشلىدى، چاينىدى.

قَـرْقَصَ الْحِـصَانُ اللِّجَـامَ: ئـات ئېغىزدۇرۇقنـى چاينىدى.

قَرْقَصَ عَلَى أَسْنَانِهِ: چىشنى غۇچۇرلاتتى.

قَرْقَعَةٌ: قاراس-قۇرۇس ئاۋاز.

قَرْقَعَـةُ الْأَسْلِحَةِ: قـورال-ياراغنـىڭ شـاراقلىغان ئاۋازى.

قَرْقَفَ يُقَرْقِفُ قَرْقَفَةً مِنَ الْبَرْدِ: سـوغۇقتىن تىتـرەپ كەتتى.

قَرْقَفَ فِي الضَّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

قُرْقُفٌ: سېرىق تۇمۇچۇق (قۇش).

قَرْقُوشَةٌ ج قَرَاقِيشُ: ئۇشـشاق پېچىـنە، چـۈرۈك پېچىنە.

قُرْقُوصٌ ج قَرَاقِيصُ: ئىـت، بـۆرە قاتارلىقلارنـىڭ كۈچۈكى.

قِرِلِيٌّ: بېلىقچى قۇش.

قَرَمَ يَقْرِمُ قَرْمًا الطَّعَامَ: تاماقنى ئاز-ئاز يېدى.

قَرِمَ يَقْرَمُ قَرَمًا اللَّحْمَ وَإِلَيْهِ: گۆش سېغىنىپ كەتتى.

قَرْمٌ ج قُرُومٌ: باشـلىق، رەھبەر، ئاقساقال، يـۇرت كاتتىسى.

قَرِمٌ: گۆشخۇمار ئادەم.

قِرْمَاصٌ ج قَرَامِيصُ: ئورا.

قَرْمَدَ يُقَرْمِدُ قَرْمَدَةً الْبِنَاءَ: بىنانى گەج بىلەن قۇردى.

قَرْمَدَ الْحَائِطَ: تامنى ئاقلىدى.

قَرْمَدَ السَّقْفَ: شىپنى گەج بىلەن بېزىدى.

قَرْمَدٌ: گەج.

قِرْمِزٌ: قىزىل بوياق، ئاچ قىزىل، ھال رەڭ بوياق.

طَرْبُوشٌ مَصْبُوغٌ بِالْقِرْمِزِ: قىزىل بۆك.

قِرْمِزِيٌّ: توق قىزىل.

الْحُمَّى الْقِرْمِزِيَّةُ: سكارلاتىنا، سكارلاتىنا بەزگىكى.

قِرْمِصٌ ج قَرَامِصُ: ئورا.

قَرْمَطَ الْكِتَابَ: خەتنى سىغداپ كىچىك يازدى.

قَرْمَلَ يُقَرْمِلُ قَرْمَلَةً فُلَانًا: پالاننى يەرگە يىقىتتى.

قُرْمُوطٌ ج قَرَامِيطُ: ئامورسۇم بېلىقى.

قِرْمِيدٌ ج قَرَامِيدُ: قىزىل خىش، كاھىش.

قَـرَنَ يَقْـرِنُ قَرْنًـا بَيْنَ الـشَّيْئَيْنِ: ئىككـى نەرسـىنى يېقىنلاشتۇردى، بىرلەشتۇردى.

قَـرَنَ الْفَـلَّاحُ الثَّوْرَيْنِ: دېھقـان ئىككـى ئۆكـۈزنى جۈپلىدى.

قَـرَنَ الْقَـوْلَ بِالْعَمَـلِ: سـۆزنى ھەرىـكەت بىـلەن

بىرلەشتۈردى.

قَرَنَ يَقْرُنُ / يَقْرِنُ قِرَانًا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ: ھەج قىران قىلدى (ھەج بىلەن ئۆمرىنى بىرلىكتە ئورۇندىدى).

قَرْنٌ ج قُرُونٌ: مۈڭگۈز، ئەسىر، دەۋر، زامان.

ذُو الْقَرْنَيْنِ: زۇلقەرنەيىن، ئىككى مۈڭگۈزلۈك پادىشاھ (ئىسكەندەر ماكېدونىسكىنىڭ لەقىمى، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىن).

قَرْنُ الْفُولِ: دادۇر شاكىلى.

قَرْنُ الْحَشَرَةِ: ئانتېننا (ھاشاراتلارنىڭ سەزگۈ ئەزاسى).

أَبُو قَرْنٍ: كەركىدان.

قَرْنُ الرَّأْسِ: باشنىڭ چوققىسى.

قُرُونُ الْبَحْرِ: مارجان.

الْقُرُونُ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىر.

قَرْنُ الثَّوْرِ: ئۆكۈزنىڭ مۈڭگۈزى.

«ذِكْرَى مُرُورِ قَرْنٍ عَلَى وَفَاتِهِ»: ئۇنىڭ ۋاپاتىنىڭ يۈز يىللىقىنى خاتىرىلەش.

﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ﴾ «قۇرئان»: نۇھتىن كېيىن نۇرغۇن ئۇممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق.

صَعِدَ إِلَى قَرْنِ الْجَبَلِ: تاغ چوققىسىغا چىقتى.

الْقُرُونُ الْخَالِيَةُ: تارىختىن بۇرۇنقى دەۋرلەر، قەدىمكى دەۋرلەر.

قِرْنٌ ج أَقْرَانٌ: تەڭداش، مۇسابىقداش.

قِرْنُ الْإِنْسَانِ: ئوخشىشى، تەڭدىشى.

قِرْنُهُ فِي الشَّجَاعَةِ: باتۇرلۇقتا تەڭدىشى.

قَرْنَاقَةُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق پايىنىكى.

قُرْنَةٌ ج قُرَنٌ: تومشۇق، گىرۋەك، بۇلۇڭ، بۇرجەك، ياقا.

قَرَنْفُلَةٌ ج قَرَنْفُلَاتٌ: چىنگۈل؛ قەلەمپۇر.

شَجَرَةُ الْقَرَنْفُلِ: قەلەمپۇر دەرىخى.

قَرَنْفُلِيُّ اللَّوْنِ: ئاچ قىزىل، ھال رەڭ.

الدُّودُ الْقَرَنْفُلِيَّةُ: كېۋەز پىتى.

قَرْنِيٌّ: مۈڭگۈزلۈك، مۈڭگۈزسىمان.

قَرْنِيَّةٌ: مۈڭگۈزسىمان پەردە.

قَرْنِيَّةُ الْعَيْنِ: مۈڭگۈز پەردە، مۈڭگۈزسىمان پەردە.

اِلْتِهَابُ الْقَرْنِيَّةِ: مۈڭگۈز پەردىنىڭ ياللۇغلىنىشى.

قَرْوٌ ج قُرُوٌّ وَ أَقْرَاءٌ: ئوقۇر، قوش.

قِرْوَانٌ ج قِرْوَانَاتٌ: دومبە.

قَرْوَى: ئادەت.

عَادَ إِلَى قَرْوَاهُ: كونا پەدىسىگە قايتتى.

قَرَوِيٌّ ج قَرَوِيُّونَ: يېزىلىق، سەھرالىق، دېھقان.

جَامِعُ الْقَرَوِيِّينَ: ماراكەشنىڭ پاس شەھىرىدىكى بىر ئۇنىۋېرسىتېت.

قَرَى يَقْرِي قِرًى وَ قِرَاءً الضَّيْفَ: مېھماننى كۈتۈۋالدى، مېھمانغا زىياپەت بەردى.

قِرًى: مېھمان قىلماق، زىياپەت قىلماق، كۈتمەك.

أُمُّ الْقِرَى: ئوت، دوزاخ.

قَرِيبٌ: يېقىن.

مُنْذُ عَهْدٍ قَرِيبٍ: يېقىندىن بۇيان.

فِي الْأَمْسِ الْقَرِيبِ: تېخى تۈنۈگۈن، يېقىندىلا.

﴿أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللهِ قَرِيبٌ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ ياردىمى ھەقىقەتەن يېقىندۇر.

قَرِيبًا «عَمَّا قَرِيبٍ»عَنْ قَرِيبٍ: يېقىندا، يېقىندىلا.

رَأْيٌ قَرِيبٌ إِلَى الْمَعْقُولِ: ئەقىلگە مۇۋاپىق.

فِي الْقَرِيبِ الْعَاجِلِ: يېقىن كەلگۈسىدە.

قَرِيبٌ ج أَقْرِبَاءُ وَ قُرَابَى م قَرِيبَةٌ ج قَرَائِبُ: تۇغقان، تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى بار.

«وَكَمْ قَدْ لَقِينَا فِي الْبِلَادِ مُهَاجِرِينَ كَانُوا جَمِيعًا عِنْدَنَا كَالْقَرَائِبِ»: بىز شەھەرلەردە نۇرغۇن مۇھاجىرلار بىلەن ئۇچراشتۇق، ئۇلار بىزگە تۇغقانلىرىمىزدەك بىلىنىپ كەتتى.

فُلَانٌ قَرِيبِي: پالانى مېنىڭ تۇغقىنىم.

قَرْيَةٌ / قِرْيَةٌ ج قُرًى: يېزا، كەنت.

قَرْيَةُ النَّمْلِ: چۈمۈلە ئۇۋىسى.

أُمّ الْقُرَى: مەككە مۇكەررەمە.

﴿وَمَا كُنَّا مُهْلِكَ الْقُرَى إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ﴾ «قرآن»: شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى زالىم بولمىغۇچە شەھەرلەرنى ھالاك قىلغۇچى بولمىدۇق.

الْقَرْيَتَانِ: مەككە بىلەن تائىف.

﴿لَوْ لَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ﴾ «قرآن»: بۇ قۇرئان نېمىشقا ئىككى شەھەر (يەنى، مەككە بىلەن تائىف ئادەملىرىدىن) بىر كاتتا ئادەمگە نازىل قىلىنمىدى.

قَرِيحٌ ج أَقْرِحَةٌ: ساپ، پاكىز، سۈزۈك.

مَاءٌ قَرِيحٌ: سۈزۈك سۇ.

قَرِيحٌ ج قَرْحَى وَ قَرَاحَى: يارىدار، مەجرۇھ.

قَرِيحَةٌ ج قَرَائِحُ: بىۋاسىتە سېزىم، تەبىئىي خاراكتېر؛ قابىلىيەت، ئەقىل-پاراسەت.

قَرِيحَةُ الْإِنْسَانِ: ئىنساننىڭ خاراكتېرى.

قَرِيرٌ: سوغۇق.

قَرِيرُ الْعَيْنِ: خۇشال، شاد، مەمنۇن.

مَاتَ قَرِيرَ الْعَيْنِ: خۇشال ھالدا كۆز يۇمدى.

قَرِيسٌ: قاتتىق، قېتىشما، قېتىپ قالغان، ئۇيۇپ قالغان.

جُبْنٌ قَرِيسٌ: پىشلاق، ئىرىمچىك.

قَرِيشٌ: پىشلاق، ئىرىمچىك.

قُرَيْشٌ: قۇرەيش، قۇرەيش قەبىلىسى، مۇزەر قەبىلىسى.

قُرَيْصَةٌ: كۆملاچ دورا.

قَرِيضٌ: شېئىر.

«قَالَ الْقَرِيضَ وَهُوَ فِي الثَّانِيَةِ عَشَرَةَ مِنْ عُمْرِهِ»: ئۇ ئون ئىككى يېشىدىلا شېئىر يازغان.

قَرِيظٌ: مەدھىيە.

الْمُتَنَبِّي مِنْ شُعَرَاءِ الْقَرِيظِ: مۇتەنەببى مەدھىيىچى شائىرلاردىن ئىدى.

قَرِينٌ ج قُرَنَاءُ: ئۇلانغۇچى، بىرلەشكۈچى، ئالاقە قىلغۇچى؛ ھەمراھ، خىزمەتداش؛ (ئايالنىڭ) ئېرى.

قَرِينُ الصَّوَابِ: نورمال، دۇرۇس، توغرا، مۇۋاپىق، ئورۇنلۇق.

﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ بىرى ئېيتىدۇ: «مېنىڭ بىر دوستۇم بولۇپ...»

«عَنِ الْمَرْءِ لَاتَسْأَلْ وَسَلْ عَنْ قَرِينِهِ»: كىشىنىڭ قانداقلىقىنى سورىماي، ئۇنىڭ دوستىنىڭ قانداقلىقىنى سورا.

قَرِينُهَا مِنَ التُّجَّارِ: ئۇنىڭ ئېرى سودىگەر.

قَرِينَةٌ ج قَرَائِنُ: ...نىڭ ئايالى، رەپىقىسى؛ مۇناسىۋەت، ئالاقە، باغلىنىش، سەۋەب، ئاساس، ھەق، ۋەج، يول، ئىسپات.

قَرِينَةُ الْكَلَامِ: ئىزچىللىق (ماقالىدە).

قَرِينَةُ حَالٍ: مۆلچەر، تەخمىن، قىياس، پەرەز.

«دُعِيَ إِلَى الْحَفْلِ هُوَ وَقَرِينَتُهُ»: سورۇنغا ئۇ ئايالى بىلەن بىللە چاقىرىلدى.

قَرَائِنُ الْأَحْوَالِ: ۋەقە، ئەھۋال، دەلىل، ئىسپات، ھۆججەت، ئاساس.

قُزَّةٌ ج قُزَّاتٌ: يىلان.

قَزَحَ يَقْزَحُ قَزْحًا الشَّيْءَ: نەرسە ئۆرلىدى، ئۆستى.

قَزَحَتِ الْأَسْعَارُ: باھا ئۆستى.

قَزْحٌ / قِزْحٌ: دورا-دەرمان، تېتىتقۇ.

قُزْحَةٌ ج قُزَحٌ: يول، كوچا.

قَوْسُ قُزَحٍ: ھەسەن-ھۈسەن.

قُزَحِيَّةُ الْعَيْنِ: كۆزنىڭ رەڭدار پەردىسى.

قَزَّ يَقُزُّ/يَقِزُّ قَزًّا وَ قَزَازَةَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ياقتۇرمىدى.

قَزَّ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن زېرىكتى، يىرگەندى.

تَقَزَّزَ مِنَ الْوَسَخِ: كىردىن سەسكىنىدۇ.

قَزٌّ ج قُزُوزٌ: يىپەك، تاۋار.

فُسْتَانٌ مِنْ قَزٍّ: يىپەك كۆڭلەك.

جَوْزَةُ الْقَزِّ: پىلە غوزىكى.

دُودَةُ الْقَزِّ: پىلە قۇرتى.

قَزَّازٌ ج قَزَّازُونَ: يىپەك توقۇغۇچى، يىپەك سودىگىرى.

قَزَّحَ يُقَزِّحُ تَقْزِيحًا الْحَدِيثَ: سۆزنى ياسىدى، تۈزەتتى.

قَزَّعَ يُقَزِّعُ تَقْزِيعًا الرَّسُولَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئەلچى ئەۋەتتى.

قَزَّعَ الشَّارِبَ: بۇرۇتنى ياساتتى.

قَزَعَ يَقْزَعُ قَزْعًا وَ قُزُوعًا الْفَرَسُ: ئات يۈگۈردى، چاپتى.

قَزَعَ يَقْزَعُ قُزُوعًا: كىچىكتى، تەخىر قىلدى.

قَزَعٌ: پارچە بۇلۇت.

قُزْعَةٌ ج قُزَعٌ: باشنىڭ چوققىسىدىكى بىر تۇتام چاچ.

«نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْقَزَعِ» ‹حديث›: رەسۇلۇللاھ چاچنىڭ بىر قىسمىنى چۈشۈرۈپ، بىر قىسمىنى قويۇپ قويۇشنى مەنئى قىلغان.

قَزَلَ يَقْزِلُ قَزْلًا وَ قَزَلَانًا: سەكرىدى، ئاقساپ ماڭدى.

قَزِلَ يَقْزَلُ قَزَلًا: مايماق بولۇپ قالدى، مېڭىپ پاچىقى ئىنچىكىلەپ كەتتى.

قَزُمَ يَقْزُمُ قَزَامَةً الشَّخْصُ: پاكار بولدى.

قَزِمَ يَقْزَمُ قَزَمًا الشَّخْصُ: پەس بولدى، ناچار بولدى.

قَزَمٌ ج أَقْزَامٌ: پاكار، ئەرزىمەس، چۈپرەندە.

قِزْمٌ / قَزَمٌ ج أَقْزَامٌ: پاكار، پاكىنەك.

قَزْوٌ: تولۇق قاپاق، ئويۇن- تاماشا بىلەن خۇشى يوق ئادەم.

قَسَا يَقْسُو قَسْوًا وَ قَسَاوَةً: قاتتىق بولدى.

قَسَا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا قاتتىقلىق قىلدى، خارلىدى.

﴿فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ ‹قرآن›: (ئۇلار بىلەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئارىلىقىدىكى) زاماننىڭ ئۇزىرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ دىللىرى قېتىپ كەتتى.

قُسَابَةٌ: ناچار خورما.

قُسَاحٌ: قاتتىق، تۇم.

قَسَامٌ . قَسَامَةٌ: چىرايلىقلىق، گۈزەللىك.

قَسَاوَةٌ ج قَسَاوَاتٌ: قاتتىق بولماق، قوپال بولماق، رەھىمسىز بولماق.

قَسَاوَةُ الْقَلْبِ: دىلنىڭ قاساۋەتلىشىپ كېتىشى، دىلنىڭ قاتتىقلىشىپ كېتىشى.

قَسَبَ يَقْسِبُ قَسْبًا الْمَاءُ: سۇ شارقىراپ ئاقتى.

قَسَبَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇرغىلى باشلىدى.

قَسُبَ يَقْسُبُ قُسُوبًا وَ قُسُوبَةً: پۇختا بولدى.

قَسْبٌ: قاتتىق، پۇختا.

قَسَحَ يَقْسَحُ قَسَاحَةً وَ قُسُوحَةً: قاتتىق بولدى.

قَسَحَ الْحَبْلَ: ئارغامچا ئەشتى.

قِسْحَرٌ: تېرمومېتىر.

قَسَرَ يَقْسِرُ قَسْرًا ـ هُ: ئۇنى زورلىدى، قىستىدى، مەجبۇرلىدى.

قَسَرَهُ عَلَى بَيْعِ أَرْضِهِ: ئۇنى يېرىنى سېتىشقا قىستىدى.

قَسْرٌ: مەجبۇرلىماق، زورلىماق، باسماق.

قَسْرًا: مەجبۇرىي، زورمۇزور، مەجبۇرىي ھالدا.

قَسَّ يَقُسُّ قَسًّا: ئىزدىدى، تەكشۈردى.

قَسَّ الْأَخْبَارَ: تىڭ-تىڭلىدى.

قَسَّ يَقِسُّ قُسُوسَةً: پوپ بولدى، پاستېر بولدى.

قَسٌّ ج قُسُوسٌ: پوپ.

قَسَّاسٌ: سۆخەنچى، پىتنىخور.

قَسَّسَ يُقَسِّسُ تَقْسِيسًا الْإِبِلَ: تۆگىنى ئوبدان باقتى.

قَسَّطَ يُقَسِّطُ تَقْسِيطًا: بۆلدى، پارچىلىدى.

قَسَّطَ الدَّيْنَ: قەرزنى بۆلۈپ تاپشۇردى.

قَسَّمَ يُقَسِّمُ تَقْسِيمًا الشَّيْءَ: بۆلدى، تەقسىم قىلدى.

قَسَّمَ الْكِتَابَ إِلَى فُصُولٍ: كىتابنى بابلارغا ئايرىدى.

قَسَّمَ الْمَالَ عَلَى الْفُقَرَاءِ: مالنى كەمبەغەللەرگە ئۈلەشتۈرۈپ بەردى.

قَسَّى يُقَسِّي تَقْسِيَةً: قاتتىقلىق قىلدى، قوپاللىق قىلدى.

قِسِّيسٌ ج قِسِّيسُونَ: پوپ.

﴿ذَالِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَايَسْتَكْبِرُونَ﴾ «قرآن»: بۇ ناسارالارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار، راھىبلار بولغانلىقى ۋە (ھەقنى قوبۇل قىلىشتا) تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغانلىقلىرى ئۈچۈندۇر.

قَسَطَ يَقْسُطُ / يَقْسِطُ قِسْطًا: ئادىل بولدى، توغرا بولدى.

قَسَطَ يَقْسَطُ قَسْطًا وَ قُسُوطًا: ھەقتىن بۇرۇلۇپ كەتتى.

قِسْطٌ: ئادالەت، ھەققانىيەت، توغرىلىق، ئادىللىق.

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ «قرآن»: قىيامەت كۈنى بىز ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز.

قِسْطٌ ج أَقْسَاطٌ: ھەسسە، نىسىۋە، پارچە، سان، مىقدار.

أَخَذَ قِسْطَهُ مِنَ الرَّاحَةِ: ئارام ئالدى.

كَانَتْ عَلَى قِسْطٍ كَبِيْرٍ مِنَ الْجَمَالِ: ئالاھىدە چىرايلىق ئىدى.

قِسْطَاسٌ ج قَسَاطِيْسُ: ئۆلچەم، تارازا؛ ئادالەت.

بِالْعَدْلِ وَالْقِسْطَاسِ: ئادىللىق بىلەن.

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ: توغرا تارازىدا تارتىڭلار.

قَسْطَرَ يُقَسْطِرُ قَسْطَرَةً الدَّرَاهِمَ: تەڭگە پۇلنىڭ جىڭ ـ جالىقىنى ئايرىدى.

قَسْطَرَةٌ: سۈيدۈك چىقىرىش نەيچىسى.

قَسْطَرِيٌّ ج قَسَاطِرَةٌ: تەڭگىنىڭ جىڭ ـ جاسىنى ئايرىغۇچى.

قَسْطَلٌ . قَسْطَلَانٌ: تۇرۇبا، سۇ تۇرۇبىسى.

قَسَمَ يَقْسِمُ قَسْمًا الشَّيْءَ: بۆلدى، تەقسىم قىلدى.

﴿أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىنى ئۇلار تەقسىم قىلىپ بېرەمدۇ؟

قَسَمَ التُّفَّاحَةَ إِلَى شَطْرَيْنِ: ئالمىنى ئىككىگە بۆلدى.

قَسَمَ الْعِشْرِيْنَ عَلَى أَرْبَعَةٍ: يىگىرمىنى تۆتكە بۆلدى.

قِسْمٌ ج أَقْسَامٌ: قىسىم، بۆلۈم، جۇزئىي، ھەسسە، بۆلەك، باب.

قِسْمُ الْجِرَاحَةِ: تاشقى كېسەللەر بۆلۈمى.

تَحَصَّلَ عَلَى قِسْمِهِ فِي الْمِيْرَاثِ: مىراستىكى ئۆز ھەسسىسىنى ئالدى.

قِسْمُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتتىكى ئەرەب تىلى فاكۇلتېتى.

قَسَمٌ ج أَقْسَامٌ: قەسەم.

قَسَمًا بِشَرَفِي: كىشىلىك قەدىر ـ قىممىتىم بىلەن قەسەم قىلىمەن.

قَسَمًا بِاللهِ اِنَّهُ مُصِيبٌ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ئۇنىڭ راست.

﴿وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْتَعْلَمُونَ عَظِيْمٌ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، ئەگەر بىلسەڭلار، ئۇ (يۇلتۇزلار ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغانلىقى ئۈچۈن) ئەلۋەتتە كاتتا قەسەمدۇر.

قِسْمٌ: سوۋغا؛ پىكىر، گۇمان؛ يامغۇر، سۇ؛ قازان؛ مىجەز، خاراكتېر؛ ئۆرپ ـ ئادەت.

قِسْمَةٌ: بۆلمەك، تەقسىم قىلماق.

﴿تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزَى﴾ «قرآن»: ئۇنىداقتا بۇ

ئادالەتسىز تەقسىماتتۇر.

قِسْمَةٌ ج قِسَمٌ: نىسىۋە، ھەسسە.

قَسَمَةٌ / قَسِمَةٌ ج قَسَمَاتٌ / قَسِمَاتٌ: يۈز، چىراي.

وَجْهٌ بَدِيْعُ الْقَسِمَاتِ: ساھىبجامال، گۈزەل.

قَسْوَةٌ: قاتتىق بولماق، قوپال بولماق، رەھىمسىز.

قَسْوَةُ الْقَلْبِ: دىلنىڭ قاساۋەتلىشىپ كېتىشى، دىلنىڭ قاتتىقلىشىپ كېتىشى.

﴿ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَالِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً﴾ «قرآن»: شۇنىڭدىن كېيىن دىللىرىڭلار قېتىپ كەتتى، تاشتەك ياكى تاشتىنمۇ قاتتىق قېتىپ كەتتى.

عَامَلَهُ بِقَسْوَةٍ: ئۇنىڭغا قوپال مۇئامىلە قىلدى.

قَسْوَرَ يُقَسْوِرُ قَسْوَرَةً الرَّجُلُ: كىشى ياشىنىپ قالدى.

قَسْوَرٌ ج قَسَاوِرَةٌ: يولۋاس؛ پالۋان.

﴿كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ . فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ﴾ «قرآن»: گويا ئۇلار يولۋاستىن قاچقان ياۋايى ئېشەكلەردۇر.

قَسِيْبٌ: سۇنىڭ شارقىراپ ئېقىشى.

قَسِيْمٌ ج أَقْسِمَاءُ وَ قُسَمَاءُ: بۆلگۈچى، تەقسىم قىلغۇچى.

قَسِيْمُ الثَّرْوَةِ: بايلىقنى تەقسىم قىلىپ بەرگۈچى.

وَجْهٌ قَسِيْمٌ: چىرايلىق يۈز.

قَسِيْمَةٌ ج قَسَائِمُ: ئەتىر قۇتىسى؛ تالون كۆتىكى؛ چەك، كارتا.

قَسِيْمَةُ بَيْعٍ: مال سېتىپ بېرىش تالونى.

قَسِيْمَةُ الزِّوَاجِ: توي خېتى.

قَسِيٌّ: يا، ياچاق.

قَسِيٌّ ج قَسِيُّونَ: قاتتىق، شىددەتلىك، ياۋۇز، رەھىمسىز.

قَشَا يَقْشُو قَشْوًا الْعُوْدَ: ياغاچنى سويدى.

قَشَا الْحَبَّةَ: دانىنى ئاقلىدى.

قَشَا وَجْهَهُ: يۈزىنى سۈرتتى.

قُشَاءٌ: تۆكۈرۈك.

قُشَارَةٌ: سويۇپ تاشلانغان پوست، شۆپەك.

قِشَاطٌ: ئۇلاق، تۆشلۈك.

قُشَاطٌ: كەڭ تاسما، كەمەر؛ شاھمات قاتارلىقلارنىڭ ئورۇقى.

قَشَبَ يَقْشِبُ قَشْبًا الطَّعَامَ بِالسُّمِّ: تاماققا زەھەر سېلىپ قويدى.

قَشُبَ يَقْشُبُ قَشَابَةً الثَّوْبُ: كىيىم يېڭىلاندى.

قَشُبَتِ الطَّبِيْعَةُ فِي الرَّبِيْعِ: باھاردا تەبىئەت گۈزەللەشتى.

قِشْبٌ: دات، تۆمۈرنىڭ دېتى.

قَشَبٌ ج أَقْشَابٌ: زەھەر، ئوغا.

قَشَدَ يَقْشِدُ قَشْدًا اللَّبَنَ: سۈتنىڭ قايمىقىنى ئالدى.

قِشْدَةٌ: قايماق؛ بىر خىل سۈتلۈك ئوت.

قَشَرَ يَقْشِرُ قَشْرًا: قېسىرماقنى سويدى، شىلدى، ئاقلىدى.

قِشْرٌ ج قُشُورٌ: پوست، قوۋزاق، قاسراق.

قِشْرُ الرَّأْسِ: باشنىڭ كېپىكى.

قِشْرُ السَّمَكِ: بېلىق قاسرىقى.

قِشْرُ الْبُرْتُقَالِ: ئاپېلسىن پوستى.

قِشْرُ جِذْعِ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ قوۋزىقى.

قِشْرُ الدَّمَّلِ: چاقىنىڭ قاقىچى.

قُشُورُ الْكَلَامِ: مەنىسىز سۆز، تايىنى يوق گەپ.

قِشْرَةٌ ج قِشْرَاتٌ: پوست، سويپاق، شاكال.

قِشْرَةُ الْأَرْضِ: زېمىننىڭ پوستى.

قَشَّ يَقُشُّ قَشًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، يىغدى.

قَشَّ النَّبَاتُ: ئوت-چۆپ سولىشىپ قالدى، قۇرۇپ قالدى.

قَشٌّ ج قُشُوشٌ: شاخ-شۇمبا، ئەخلەت، پاخال، مەڭگى.

«إِحْذَرْ تَقْرِيْبَ النَّارِ مِنَ الْقَشِّ»: ئوتنىڭ شاخ-شۇمبىغا يېقىنلىشىدىن ئېھتىيات قىل.

بَيْتٌ نَظِيفٌ لَا قَشَّ فِيهِ: ئەخلەتسىز پاكىز ئۆي.

قَشَّاشٌ ج قَشَّاشُونَ: ئاشقان-تاشقاننى تېرىپ يەيدىغان ئادەم.

قَشَّاطٌ: قاراقچى، بۇلاڭچى.

قَشَّبَ يُقَشِّبُ تَقْشِيبًا الشَّيْءَ: پاسكىنا قىلىۋەتتى.

قَشَّبَتِ الْيَدُ: قول قۇرغاقلىشىپ كەتتى.

قَشَّبَهُ بِسُوءٍ: ئۇنى بۇلغىدى.

قِشَّةٌ: خانقىز.

قَشَّرَ يُقَشِّرُ تَقْشِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاقلىدى، قاسرىقىنى تازىلىدى.

قَشَّرَ الْبُرْتُقَالَ: ئاپېلسىننى ئاقلىدى.

قَشَّشَ يُقَشِّشُ تَقْشِيشًا الشَّخْصُ: قورساق باقتى.

يُقَشِّشُ الْمُتَسَوِّلُ: تىلەمچى ئۇ يەر-بۇ يەردە قورساق باقىدۇ.

قَشَّطَ يُقَشِّطُ تَقْشِيطًا —هُ: ئۇنى بۇلاپ يالىڭاچلىۋەتتى.

قَشَطَ يَقْشُطُ / يَقْشِطُ قَشْطًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېلىۋەتتى، چىقىرىۋەتتى، تارتىۋەتتى.

قَشَطَ الْخَشَبَةَ: ياغاچنى رەندىلىدى.

قَشَعَ يَقْشَعُ قَشْعًا الْقَوْمَ: قەۋمنى تارمار قىلدى؛ تارقىتىۋەتتى.

قَشَعَ النُّورُ الظَّلَامَ: نۇر زۇلمەتنى كۆتۈرۈۋەتتى.

قَشَعَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ: شامال بۇلۇتنى تارقىتىۋەتتى.

قَشِعَ يَقْشَعُ قَشَعًا الشَّيْءُ: نەرسە قۇرۇپ كەتتى.

قَشْعَامٌ: چوڭ ئەركەك بۈركۈت.

قَشْعَرَ يُقَشْعِرُ قَشْعَرَةً - هُ الْخَوْفُ: قورقۇنچ ئۇنى تىترىتىۋەتتى.

قُشَعْرِيرَةٌ: تىترەپ كەتمەك، سوغۇقتىن تىترەپ يىغىلىپ قالماق.

قُشَعْرِيرَةُ الْحُمَّى: بەزگەكنىڭ تىترىكى.

«أَخَذَتْهُ قُشَعْرِيرَةٌ مِنَ شِدَّةِ الْبَرْدِ»: قاتتىق سوغۇق ئۇنى تىترىتىۋەتتى.

قَشْعَمٌ ج قَشَاعِمُ وَ قَشَاعِيمُ: شىر، ياشانغان ئادەم، بۈركۈت.

أُمُّ قَشْعَمٍ: سىرتلان؛ ئاپەت، بالا-قازا، بەختسىزلىك؛ ئۇرۇش، جەڭ.

قَشِفَ يَقْشَفُ قَشَفًا الشَّخْصُ: تۇرمۇشى ناچارلاشتى، ئەھۋالى يامانلاشتى، تەڭقىس بولدى.

قَشُفَ يَقْشُفُ قَشَافَةً الشَّخْصُ: تۇرمۇشى ناچارلاشتى، ئەھۋالى يامانلاشتى.

قَشُفَتْ حَالَتُهُ بَعْدَ الْيُسْرِ: ئۇنىڭ ياخشى تۇرمۇشى ناچارلىشىپ كەتتى.

قَشَفٌ: ئاددىي ياشىماق، تۇرمۇشى ئاددىي بولماق.

قَشِلٌ . قَشْلَانٌ: ۋەيران بولغۇچى.

قَشِمَ يَقْشِمُ قَشْمًا فُلَانٌ: قارنى يامان بولدى.

قَشِمَ الطَّعَامَ: تاماقنى تاللاپ يېدى.

قَشْمٌ ج قُشُومٌ: يەر ئاستى سۇ يولى.

قِشْمٌ ج قُشُومٌ: ياغ، يىلتىز، خاراكتېر، جىسىم، ھال، قىياپەت.

قَشِيبٌ ج قُشُبٌ: يېڭى، يېڭىچە، يېڭىلىق؛ پاك، پاكىز، پارقىراق.

جَاءَ فِي ثَوْبٍ قَشِيبٍ: يېپيېڭى كىيىم بىلەن كەلدى.

قَشِيشٌ: شىلدىرلىدىغان ئاۋاز، ھۇشقۇيتقان ئاۋاز؛ ئەخلەت.

قَشِيمٌ ج قُشُمٌ: قۇرۇتۇلغان سەي، ئۆلۈم.

قَصَا يَقْصُو قَصْوًا وَ قُصُوًّا الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى، ئۇزۇن بولدى.

قَصَاءٌ: يىراقلىق.

قِصَابَةٌ: قاسساپلىق كەسپى.

قُصَارٌ: ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە، ئىمكانقەدەر، كۈچىنىڭ يېتىشىچە.

قُصَارَى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە، ئىمكانقەدەر.

قُصَارَى الْقَوْلِ: يىغىپ ئېيتقاندا، كەپنىڭ قىسقىسى، دېمەك.

بَذَلَ قُصَارَى طَاقَتِهِ: ئۇ پۈتۈن كۈچىنى ئىشقا سالدى.

قُصَارَاكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا: سەن قىلساڭلا بولدى.

قِصَاصٌ: قىساس، ئىنتىقام، ئۆچ ئېلىش.

﴿وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ﴾ «قرآن»: قانداق يارىدار قىلىغان بولسا، شۇنداق يارىدار قىلىنىش بىلەن قىساس ئېلىنىدۇ.

قُصَاصَةٌ ج قُصَاصَاتٌ: پارچە.

قُصَاصَاتٌ مِنَ الصُّحُفِ وَالْمَجَلَّاتِ: گېزىت-ژۇرناللاردىن كېسىپ ئېلىنغان پارچە.

قُصَالَةٌ: پوست، قېسىرماق، قوۋزاق، شاكال، شۆپۈك؛ تېرە.

قَصَبَ يَقْصِبُ قَصْبًا الذَّبِيحَةَ: بوغۇزلانغان مالنى پارچىلىدى.

قَصَبٌ: قومۇش، بامبۇك؛ كالۋۇتۇن يىپ.

قَصَبُ السُّكَّرِ: شېكەر قومۇشى.

قَصَبُ السَّبَقِ: لەۋھە.

أَحْرَزَ قَصَبَ السَّبَقِ: چېمپىيونلۇققا ئېرىشتى، مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

يَكْتُبُ الْخَطَّاطُ بِقَلَمِ الْقَصَبِ: خەتتات قومۇش قەلەم بىلەن يازىدۇ.

وَشَتْ فُسْتَانَهَا بِالْقَصَبِ: ئۇنىڭ كۆڭلىكىگە كالۋۇتۇن يالاتتى.

قَصْبَاءُ: قومۇشلۇق.

قَصَبَةٌ ج قَصَبَاتٌ: بىر تال قومۇش؛ تۇرۇبا، نەيچە، نەي.

قَصَبَةُ الْإِصْبَعِ: بوغۇم، ئۇگە.

قَصَبَةُ الْبِلَادِ: پايتەخت.

قَصَبَةُ الدُّخَانِ: غاڭزا.

قَصَبَةُ الدُّخَانِ: كاناي (تۈتۈن چىقىدىغان).

قَصَبَةُ الرِّجْلِ: پاچاق، شىراق.

قَصَبَةُ الْمَرِيءِ: قىزىلئۆڭگەچ.

قَصَبَةُ السِّنَّارَةِ: قارماق دەستىسى.

الْقَصَبَةُ الْهَوَائِيَّةُ: كاناي.

قَصَدَ يَقْصِدُ قَصْدًا: مەقسەت قىلدى، نىيەت قىلدى، ئىرادە باغلىدى.

قَصَدَ قَصْدَهُ: تەقلىد قىلدى، دورىدى.

﴿وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ﴾ «قرآن»: ئوتتۇراھال ماڭغىن.

قَصَدَ الشَّاعِرُ: شائىر قەسىدە يازدى.

قَصَدَ الْمَكَانَ: جايغا يۈزلەندى.

قَصَدَ مِنْ كَلَامِهِ كَذَا: سۆزىدە بۇنى كۆزلىدى.

قَصَدَ فِي الْأَمْرِ: تېجەشلىك بولدى.

قَصَدَ فِي النَّفَقَةِ: خىراجەتتە تېجەشلىك بولدى.

قَصْدٌ: نىيەت، ئۇرۇنۇش، غەرەز؛ غايە، ئىقتىسادچىللىق.

بِحُسْنِ الْقَصْدِ: ياخشى نىيەت بىلەن.

بِغَيْرِ قَصْدٍ: غەرەزسىز، مەقسەتسىز.

﴿وَعَلَى اللهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ «قرآن»: توغرا يول كۆرسىتىشنى ئاللاھ ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

«فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا وَ خُطْبَتُهُ قَصْدًا» «حديث»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىمۇ، خۇتبىسىمۇ ئوتتۇرا ھال ئىدى.

الطَّرِيقُ الْقَصْدُ: توغرا يول.

أَسَاءَ إِلَيْهِ عَنْ غَيْرِ قَصْدٍ: ئۇنىڭغا بىلمەستىنلا يامانلىق قىلىپ قالدى.

فَعَلَ كَذَا قَصْدَ كَذَا: ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلدى.

فُلَانٌ عَلَى قَصْدٍ: پالانى توغرا يول ئۈستىدە.

قَصْدًا: قەستەن، ئەتەي.

قَصْدَكَ: ئالدىڭىزدا.

قِصْدَةٌ ج قِصَدٌ: پارچە، پارچە-پۇرات، ئۇششاق-چۇششەك، ئۇۋاق.

قَصْدَرَ يُقَصْدِرُ قَصْدَرَةً: قەلەيلىدى، قەلەي يالاتتى.

قَصْدَرَ قِدْرَ النُّحَاسِ: مىس قازاننى قەلەيلىدى.

قَصْدِيرٌ: قەلەي.

وَرَقُ الْقَصْدِيرِ: مىتال قەغەز.

قَصُرَ يَقْصُرُ قِصَرًا وَ قَصَارَةً: قىسقىرىدى، كالتىلىدى.

قَصُرَ النَّهَارُ فِي فَصْلِ الشِّتَاءِ: قىش پەسلىدە كۈن قىسقىرىدى.

قَصُرَتْ رِجْلُهُ بَعْدَ الْعَمَلِيَّةِ الْجِرَاحِيَّةِ: ئوپېراتسىيىدىن كېيىن ئۇنىڭ پۇتى قىسقىراپ قالدى.

قَصَرَ يَقْصُرُ قُصُورًا السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ: ئوق نىشانغا تەگمىدى.

قَصَرَ الثَّوْبَ: كىيىمنى قىسقارتتى.

قَصَرَ الصَّلَاةَ: نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇدى.

﴿فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ﴾ «قۇرئان»: نامازنى قەسىر قىلىپ (يەنى، تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇساڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

«قَصَرَ الْمُحَادَثَةَ عَلَى مَوْضُوعٍ وَاحِدٍ»: سۆھبەتنى بىر ماۋزۇغا يىغىنچاقلىدى.

قَصَرَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن قول ئۈزدى، توختاتتى.

قَصَّرَ فِي الْأَمْرِ: ئىشقا بىپەرۋالىق قىلدى.

قَصَرَ يَقْصِرُ قَصْرًا: قامىدى، سولىدى، كېمەيتتى.

قَصَرَ الشَّيْءَ عَلَى كَذَا: چەكلەپ قويدى.

قَصَرَ عَنْ تَسْدِيدِ دَيْنِهِ: قەرزنى تۆلىيەلمىدى.

قَصْرٌ ج قُصُورٌ: ساراي، ئوردا، قەسىر؛ قىسقا، قىسقارتماق.

قَصْرُ الصَّلَاةِ: نامازنى قەسىر ئوقۇماق (مۇساپىرنىڭ تۆت رەكئەت نامازنى ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇشى).

﴿إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ يالقۇن قەسىردەك (چوڭ) ئۇچقۇنلارنى چىقىرىدۇ.

قَصْرُ الْمَلِكِ: پادىشاھنىڭ ئوردىسى.

قَصْرُ الْحُكُومَةِ: ھۆكۈمەت بىناسى، سارىيى.

قَصْرُ الْمُؤْتَمَرَاتِ: يىغىن زالى.

قِصَرٌ: قىسقا، كالتە.

قِصَرُ النَّظَرِ: يىراقنى كۆرەلمەسلىك.

قِصَرُ الْبَاعِ: قابىلىيەتسىز، ئىقتىدارسىز.

قَصَرَةٌ: قۇشلارنىڭ قۇيرۇق سۆڭىكى، توغۇر سۆڭىكى.

قَصَّ يَقُصُّ قَصًّا: كەستى، ئۈزدى، قىرقىدى.

قَصَّتِ الْبِنْتُ شَعْرَهَا بِنَفْسِهَا: قىزچاق چېچىنى كەستى.

قَصَّ يَقُصُّ قَصَصًا الْخَبَرَ: خەۋەرنى بايان قىلىپ بەردى، سۆزلەپ بەردى، ھېكايە قىلىپ بەردى.

﴿فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ﴾ «قۇرئان»: مۇسا ئۇنىڭ (يەنى، شۇئەيبنىڭ) قېشىغا كېلىپ ئەھۋالنى ھېكايە قىلىپ بەردى.

قَصَّ الْقِصَّةَ: ھېكايە سۆزلەپ بەردى.

«وَلَمَّا عَادَ مِنَ الرِّحْلَةِ قَصَّ عَلَى أَصْدِقَائِهِ مَاشَاهَدَهُ»: سەپەردىن قايتقاندىن كېيىن دوستلىرىغا كۆرگەنلىرىنى سۆزلەپ بەردى.

قَصَّ يَقُصُّ قَصًّا وَ قَصَصًا الْأَثَرَ: ئىزىغا چۈشتى، ئىزىدىن ماڭدى، ئەگەشتى.

قَصٌّ: كەسمەك، قىسماق، قىرقىماق.

قَصُّ الْأَخْبَارِ: خەۋەرنى بايان قىلماق، سۆزلەپ بەرمەك، ھېكايە قىلىپ بەرمەك.

قَصُّ الشَّعْرِ: چاچ ياساتماق.

قَصُّ الصُّوفِ: يۇڭ قىرقىماق.

قَصٌّ ج قِصَاصٌ: كۆكرەك، تۆش سۆڭىكى، ئېلىنغان تىرناق، قىرقىلغان يۇڭ.

قَصَصٌ: ئېلىنغان تىرناق، قىرقىلغان يۇڭ، رىۋايەت، قىسسە.

﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

هَذَا الْقُرْآنِ﴾ «قرآن»: بۇ قۇرئاننى ساڭا ۋەھيى قىلىش ئارقىلىق ئەڭ چىرايلىق قىسسىنى ساڭا بايان قىلىپ بېرىمىز.

اَلْقَصَصُ: قۇرئاندىكى قەسەس سۈرىسى.

قَصَّابٌ ج قَصَّابُونَ: قاسساپ، پوكانچى؛ نەيچى، كاناىچى.

قَصَّابَةٌ: تۇرۇبا، نەيچە، كاناي.

قَصَّارٌ: چوتاچى.

قَصَّاصٌ ج قُصَّاصٌ: ھېكايىچى، مەدداھ؛ قىرقىغۇچى.

قَصَّاصُ الْأَثَرِ: ئىز قوغلىغۇچى.

«حَلَقَةُ الْقَصَّاصِ فِي الْمَقْهَى أَوِ الْمَيْدَانِ»: مەيدان ياكى قەھۋەخانىدىكى مەدداھنىڭ سورۇنى.

قَصَّاصَةٌ ج قَصَّاصَاتٌ: قىرقىش ماشىنىسى.

قَصَّاصَةُ الشَّعْرِ: چاچ ئېلىش ماشىنىسى.

قُصَّالٌ: ئىنتىك، تېز، ئۆتكۈر.

قَصَّبَ يُقَصِّبُ تَقْصِيبًا شَعْرَهُ: چېچىنى بۇدۇر قىلدى.

قَصَّبَ الثَّوْبَ: كىيىمنى كالۇۋتۇن يىپ بىلەن تىكتى.

«قَصَّبَتِ الْخَيَّاطَةُ فُسْتَانَ الْعَرُوسِ»: تىككۈچى توي بولىدىغان قىزنىڭ كۆڭلىكىنى كالۇۋتۇن يىپ بىلەن تىكتى.

قِصَّةٌ ج قِصَصٌ وَ أَقَاصِيصُ: ھېكايە، رىۋايەت، قىسسە؛ ئۆلگە، پاسون.

قِصَّةٌ خُرَافِيَّةٌ: ئەپسانە، چۆچەك.

قِصَّةٌ خِيَالِيَّةٌ: فانتازىيىلىك ھېكايە.

قِصَّةٌ شِعْرِيَّةٌ: قوشاق، خەلق ناخشىسى.

قِصَّةٌ قَصِيرَةٌ: قىسقا ھېكايە.

قِصَّةُ هَذَا الشَّيْءِ أَنَّ: بۇنىڭ ماۋزۇسى، مەزمۇنى.

قُصَّةٌ ج قُصَصٌ: ماڭلاي چاچ.

قُصَّةُ الصُّدْغِ: چېكە چاچ.

قَصَّدَ يُقَصِّدُ تَقْصِيدًا الشَّاعِرُ: شائىر شېئىرنى تۈزەتتى.

قَصَّرَ يُقَصِّرُ تَقْصِيرًا الشَّيْءَ: كېمەيتتى، قىسقارتتى.

قَصَّرَ الْكَلَامَ: سۆزنى يىغىنچاقلىدى.

قَصَّرَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: ئىشقا سەل قارىدى.

قَصَّرَ فِي عَمَلِهِ: ئىشنى كەمتۈك قىلىپ قويدى.

قَصَّرَ عَنِ الشَّيْءِ: ئاجىز كەلدى.

قَصَّرَ الْمَرِيضُ عَنْ أَدَاءِ الصَّلَاةِ: كېسەل نامازنى ئادا قىلالمىدى.

قَصَّرَ شَعْرَهُ: چېچىنى قىسقارتتى.

«لَقَدْ قَصَّرَ حَيَاتَهُ كُلَّهَا عَلَى تَأْلِيفِ هَذَا الْكِتَابِ الْمَشْهُودِ»: پۈتۈن ھاياتىنى بۇ مەشھۇر كىتابنى يېزىشقا سەرپ قىلدى.

قَصَّصَ يُقَصِّصُ تَقْصِيصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى پارچە-پارچە قىلىۋەتتى.

قَصَّعَ يُقَصِّعُ تَقْصِيعًا الشَّيْطَانُ فِي قَفَاهُ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

قَصَّعَ الْجُرْحَ بِالْقَيْحِ: جاراھەت يىرىڭدىدى.

قَصَّعَ الْبَيْتَ: ئىشىكنى تاقاپ ئۆيدىن چىقمىدى.

قَصَّعَ فِي ثَوْبِهِ: تونىغا ئورىنىۋالدى.

قَصَّعَ الزَّرْعُ: زىرائەت ئۈندى.

قَصَّعَ الْمَاءُ عَطَشَهُ: سۇ ئۇنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇردى.

قَصَّفَ يُقَصِّفُ تَقْصِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، ئۇشتۇدى.

قَصَصِيٌّ / قِصَصِيٌّ: ھېكايىنىڭ، رىۋايەتنىڭ.

قَصَصِيٌّ ج قَصَصِيُّونَ: يازغۇچى، مۇئەللىپ، ئاپتور.

قَصَعَ يَقْصَعُ قَصْعًا: يۇتۇملاپ، يۇتۇملاپ ئىچتى.

قَصَعَ الْمَاءُ الْعَطَشَ: سۇ ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇردى.

قَصَعَتِ الرَّحَى الْحَبَّ: تۈگمەن ئاشلىقنى يانجىدى.

قَصْعَةٌ ج قِصَاعٌ وَ قِصَعٌ وَ قَصَعَاتٌ: چوڭ ياغاچ تاۋاق، ياغاچ تەخسە.

قَصَفَ يَقْصِفُ قَصْفًا وَ قَصِيفًا الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما

گۈلدۈرلىدى.

قَصَفَ الشَّخْصُ: ئويۇن-تاماشا، ھاۋايى-ھەۋەسكە بېرىلدى.

قَصَفَ الْمَكَانَ: جاينى بومباردىمان قىلدى.

قَصَفَ الْعَدُوُّ الْقَرْيَةَ الآمِنَةَ: دۈشمەن تىنچ يېزىنى بومباردىمان قىلدى.

قَصَفَ الْعُودَ وَنَحْوَهُ: ياغاچ قاتارلىقلارنى سۇندۇردى.

قَصَفَ الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

قَصَفَ ظُفْرَهُ: تىرنىقىنى ئالدى.

قَصِفَ يَقْصَفُ قَصَفًا الْعُودُ: ياغاچ ئاسان سۇنۇپ كەتتى.

قَصْفٌ: ئۇشتۇماق، سۇندۇرماق؛ گۈرۈلدىگەن ئاۋاز؛ يەپ-ئىچىپ تاماشا قىلماق.

قَصْفُ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

قَصْفُ الْمَدَافِعِ: زەمبىرەك ئاۋازى، توپ ئاۋازى.

«اقْتَحَمَ الْجُنُودُ التَّلَّ تَحْتَ وَابِلٍ مِنَ الْقَصْفِ الشَّدِيدِ»: جەڭچىلەر يامغۇردەك يېغىۋاتقان ئوققا قارىماي، ئېگىزلىككە ھۇجۇم قىلدى.

قَصِفٌ: ئاسان سۇنىدىغان، چۈرۈك.

قَصْفَةٌ ج قَصَفَاتٌ: بىر قېتىم گۈلدۈرلەش.

صَوْتُ قَصَفَاتِ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

«أَسْفَرَتْ قَصَفَاتُ الطَّائِرَةِ الْحَرْبِيَّةِ عَنْ مَقْتَلِ عَدَدٍ كَبِيرٍ مِنَ الأَبْرِيَاءِ»: ئۇرۇش ئايروپىلانىنىڭ بومباردىمان قىلىشى بىلەن نۇرغۇن بىگۇناھ ئادەملەرنىڭ ئۆلگەنلىكى مەلۇم بولدى.

قَصْقَصَ يُقَصْقِصُ قَصْقَصَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، چاقتى.

قُصْقُوصَةٌ ج قَصَاقِيصُ: پارچە نەرسە، ئۇششاق، ئۇۋاق.

قَصَلَ يَقْصِلُ قَصْلًا: توغرىدى، كەستى، ئۈزدى.

قَصْلٌ / قِصَلٌ: پوست، قېسىرماق، قوۋزاق، شاكال، شۆپۈك؛ تېرە.

قَصَمَ يَقْصِمُ قَصْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، ئۇشتۇدى، چاقتى.

قَصَمَ اللهُ فُلَانًا: ئاللاھ پالاننى ھالاك قىلسۇن.

﴿وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً﴾ «قرآن»: بىز (ئاھالىسى) كۇپپار بولغان نۇرغۇن شەھەرلەرنى ھالاك قىلدۇق.

قَصِمٌ: ئاسان سۇنىدىغان، چۈرۈك.

قَصْوٌ: يىراقلىق.

قُصُورٌ: يېتەرسىزلىك، كۇپايە قىلماسلىق، ھورۇنلۇق، يالقاۋلىق.

الْقُصُورُ الذَّاتِي: ھەرىكەتسىزلىك، ھورۇنلۇق، ئېرىنچەكلىك.

قُصْوَى: ئەڭ يىراق.

الْغَايَةُ الْقُصْوَى: ئەڭ ئاخىرقى نۇقتا.

الضَّرُورَةُ الْقُصْوَى: مۇتلەق زۆرۈرىيەت، جىددىي ئېھتىياج.

قَصِيَ يَقْصَى قَصًا الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى.

قُصْيَا ج قُصًى: ئەڭ يىراق.

قَصِيدٌ: ئەيىبسىز، نۇقسانسىز، بېجىرىم.

بَيْتُ الْقَصِيدِ: شېئىردىكى ئەڭ ئېسىل بېيىت (مىسرا)، مۇھىم نۇقتا، ماۋزۇنىڭ يادروسى.

«بَيْتُ الْقَصِيدِ فِي الأَمْرِ هُوَ كَذَا»: بىرەر ئىشتىكى ئەڭ مۇھىم نەرسە.

قَصِيدَةٌ ج قَصَائِدُ: قەسىدە، شېئىر، داستان (قەسىدە ئەڭ ئازى يەتتە بېيىتتىن تەركىب تاپقان بولىدۇ).

قَصِيدَةٌ غَزَلِيَّةٌ: لىرىك قەسىدە.

قَصِيدَةٌ عَصْمَاءُ: ئېسىل قەسىدە.

قَصِيرٌ ج قِصَارٌ وَ قُصَرَاءُ م قَصِيرَةٌ ج قَصِيرَاتٌ وَ قَصَائِرُ: قىسقا، كالتە.

قَصِيرُ الْعُمْرِ: ئۆمرى قىسقا.

مُنْذُ زَمَنٍ قَصِيرٍ: يېقىندىن بۇيان.
رَجُلٌ قَصِيرُ الْقَامَةِ: پاكار ئادەم.
فُلَانٌ قَصِيرُ الْعِلْمِ: پالانىنىڭ ئىلمى ئاز.
قَصِيرُ الْيَدِ: قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان.
قَصِيفٌ: ئاسان سۇنىدىغان، چۈرۈك.
قَصِيمٌ: ئاسان سۇنىدىغان، چۈرۈك.
قَصِيمَةٌ: تاياقچە باكتېرىيە.
قَصِيٌّ ج أقصاء م قَصِيَّةٌ ج قَصَايَا: يىراق.
﴿فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا﴾ «قرآن»: (ئائىلىسىدىن) يىراق جايغا كەتتى.
قَضَاءٌ: ھۆكۈم، ھۆكۈم قىلماق، ئورۇنلىماق، ئادا قىلماق.
الْقَضَاءُ الشَّرْعِيُّ: شەرىئەت، شەرىئەت ھۆكۈمى.
الْقَضَاءُ الْمَحْتُومُ: ئۆلۈم، ئەجەل.
الْقَضَاءُ وَالْقَدَرُ: تەقدىر، ئاللاھنىڭ تەقدىرى، قازايىقەدەر.
«فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً» «حديث»: قەرزىنى قايتۇرۇشتا ياخشى بولغىنىڭلار، سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلاردۇر.
رِجَالُ الْقَضَاءِ: سوت كوللېگىيىسى، سوتچىلار.
«أَصْدَرَ الْقَضَاءُ حُكْمَهُ فِي هَذِهِ الْقَضِيَّةِ»: سوتچىلار بۇ مەسىلىدە ھۆكۈم چىقاردى.
دَارُ الْقَضَاءِ: سوت مەھكىمىسى، قازىخانا.
قَضَائِيٌّ: ئەدلىيىنىڭ، سوتنىڭ، سودىيە.
حُكْمٌ قَضَائِيٌّ: سوتنىڭ ھۆكۈمى.
قُضَابَةٌ: كېسىپ تاشلانغان شاخ، ھارام شاخ، قەلەمچە.
قُضَاعٌ: قورساق ئاغرىقى.
قَضَامٌ: غاجاپ يېيىشكە بولىدىغان.
قُضَامَةٌ: مايدا پىشۇرۇلغان كۆك پۇرچاق.
قَضِئَ يَقْضَأُ قُضْأً الشَّيْءَ: نەرسىنى يېدى.
قَضِئَ الثَّوْبَ: كىيىم كونىرىدى.

قَضِئَتِ الْعَيْنُ: كۆز ياللۇغلىنىپ قالدى.
قَضْأَةٌ: نومۇس، ئۇيات، كەمچىلىك، ئەيىب.
قَضَبَ يَقْضِبُ قَضْبًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قىرقىدى، پۇتىدى.
قَضَبَ الرَّجُلَ: كىشىنى تاياق بىلەن ئۇردى.
قَضْبٌ: قىرقىماق، پۇتىماق؛ ھۆل مېۋە، يېڭى مېۋە.
﴿فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَعِنَبًا وَقَضْبًا﴾ «قرآن»: ... زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى ... ئۆستۈردۇق.
قَضَّ يَقُضُّ قَضًّا الشَّيْءَ: تۆشۈك ئاچتى، تۆشۈك تەشتى؛ يانجىدى، ئەزدى؛ ۋەيران قىلدى.
قَضَّ الْحَائِطَ: تامنى بۇزدى.
قَضَّ الْوَتَدَ: قوزۇقنى قومۇرۇۋالدى.
«قَضُّوا أَوْتَادَهُمْ وَرَحَلُوا عَنِ الْمَكَانِ فِي اللَّيْلِ»: قوزۇقلىرىنى يۇلۇپ كېچىدە كۆچۈپ كەتتى.
قَضَّ يَقَضُّ قَضَضًا الْفِرَاشُ: تۆشەك قاتتىق بولۇپ قالدى.
قَضَّ الْمَكَانُ: جاي شېغىللىق بولدى.
قَضٌّ: شېغىل.
مَكَانٌ قَضٌّ: شېغىللىق جاي.
بِقَضِّهِ وَقَضِيضِهِ: ھەممە، تولۇق.
«جَاءَ الْقَوْمُ قَضُّهُمْ وَ قَضَضُهُمْ وَ قَضِيضُهُمْ»: قەۋم ھەممىسى كەلدى.
قَضَضٌ: شېغىل.
قَضَّبَ يُقَضِّبُ تَقْضِيبًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى كەستى، پۇتىدى.
قُضَّةٌ: شېغىل.
قَضَّى يُقَضِّي تَقْضِيَةً حَاجَةَ غَيْرِهِ: باشقىسىنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلدى.
قَضَّى الْأَمِيرُ فُلَانًا: ئەمىر پالانىنى قازىلىققا تەيىنلىدى.

قَضَعَ يَقْضَعُ قَضْعًا: باشقۇردى، بويسۇندۇردى.

قَضْعٌ: قورسىقى ئاغرىماق.

قَضْعَمٌ ج قَضَاعِمُ: چىشلىرى يوق ئادەم، بوۋاي.

قَضَفَ يَقْضُفُ قَضَافَةً وَ قَضْفًا وَ قَضِيفًا: ئورۇقلاپ كەتتى، ياداپ كەتتى.

قَضَمَ يَقْضِمُ قَضْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى غاجىدى، غاجاپ يېدى.

قَضْمَةٌ: بىر قېتىم غاجىماق.

قُضْمَةٌ: غاجاپ يېگىلى بولىدىغان.

قَضَى يَقْضِي قَضَاءً الْعَمَلَ: ۋەزىپىنى ئورۇنلىدى، ئادا قىلدى.

﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا﴾ «قرآن»: زەينەبنى زەيد قويۇۋەتكەندىن كېيىن ساڭا نىكاھلاپ بەردۇق.

قَضَى حَاجَتَهُ: مەقسىتىگە يەتتى.

قَضَى الْحَاجَةَ: هاجەت قىلدى.

قَضَى الدَّيْنَ: قەرزنى تۆلىدى.

قَضَى الْوَقْتَ: ۋاقىتنى زايە قىلدى، ئىسراپ قىلدى.

قَضَى الْمُدَّةَ: قەرەلنى توشقۇزدى.

قَضَى عَلَيْهِ: يوقاتتى، تۈگەتتى، يىلتىزىنى قۇرۇتتى.

قَضَى عَلَى الشَّيْءِ: خاتىمە بەردى، تاماملىدى.

قَضَى عَلَى الْأَمْرِ: بىكار قىلدى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

قَضَى عَلَى حَيَاتِهِ: ئۆلۈمگە ئېلىپ باردى، هاياتىغا تەهدىت سالدى.

قَضَى عَلَيْهِ: ئۈمىدسىزلەندۈردى، نائۈمىد قىلدى.

قَضَى عَلَى رَجُلٍ: كىشىنى ئۆلتۈردى.

قَضَى الرَّجُلُ: كىشى ئۆلدى.

قَضَى أَجَلَهُ: ئەجىلى توشتى.

قَضَى مِنْهُ الْعَجَبُ: هەيران قالدى، هاڭ ـ تاڭ قالدى.

لَقَدْ قَضَى الْجُنُودُ عَلَى الْعَدُوِّ: جەڭچىلەر دۈشمەننى يوقاتتى.

قَضَى عُطْلَتَهُ الصَّيْفِيَّةَ: يازلىق تەتىلنى ئۆتكۈزدى.

«أَيْنَ تَقْضِي الْعُطْلَةَ الصَّيْفِيَّةَ الْقَادِمَةَ»: كېلەركى يازلىق تەتىلنى قەيەردە ئۆتكۈزىسەن.

«قَضَى شَهْرَ الْعَسَلِ فِي الْخَارِجِ»: شېرىن ئاينى سىرتتا ئۆتكۈزدى.

قَضَى مُدَّةَ الْعُقُوبَةِ: جازا مۇددىتىنى توشقۇزدى.

قَضَى الصَّلَاةَ: نامازنى ئادا قىلدى.

قَضَى الشَّخْصُ نَحْبَهُ أَوْ أَجَلَهُ: ئۆلدى.

قَضَى يَقْضِي قَضَاءً وَ قَضِيًّا وَ قَضِيَّةً عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا جىنايەت ئارتتى، جىنايەت بېكىتتى؛ جازا هۆكۈم قىلدى.

قَضَى بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ: ئىككى دەۋاگەر ئارىسىدا هۆكۈم چىقاردى.

فَأَقْضِ مَاأَنْتَ قَاضٍ: (بىزنىڭ هەققىمىزدە) نېمىنى هۆكۈم قىلساڭ، شۇنى هۆكۈم قىلغىن.

قَضَى اللّٰهُ: ئاللاھ تەۋسىيە قىلدى.

﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَنْ لَاتَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى... تەۋسىيە قىلدى.

قَضًى: هۆكۈم، هۆكۈم چىقارماق، قارار چىقارماق، سوت قىلماق.

قَضِيءٌ م قَضِيئَةٌ: چىرىپ قالغان، بۇزۇلۇپ قالغان.

قَضِيبٌ ج قُضْبَانٌ: كېسىپ تاشلانغان شاخ، تاياق؛ تۆمۈر يول، رېلىس.

قَضِيبُ الذَّكَرِ: ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى، زەكەر.

مَدَّدَ قُضْبَانَ السِّكَّةِ الْحَدِيْدِيَّةِ: رېلىس ياتقۇزدى.

قَضِيضٌ: شېغىل.

قَضِيمٌ: غاجاپ يېيىشكە بولىدىغان؛ پۇچۇلۇپ كەتكەن تىغ.

قَضِيمٌ ج قَضَمٌ: قىلىچ، شەمشەر، خەنجەر، زۇلپىقار.

قَضِيَّةٌ ج قَضَايَا: دەۋا، دەۋا ئەنزىسى؛ مەسىلە.

قَضِيَّةٌ جِنَائِيَّةٌ: جىنايى ئىشلار دېلوسى.

قَضِيَّةٌ مَدَنِيَّةٌ: ھەق تەلەپ دەۋاسى.

مَصَارِيفُ الْقَضِيَّةِ: دەۋا ھەققى.

قَضِيَّةُ السَّرِقَةِ: ئوغرىلىق دېلوسى.

الْقَضِيَّةُ الْفَلَسْطِينِيَّةُ: پەلەستىن مەسىلىسى.

قَطْ: بولدى، يېتەرلىك، كۇپايە، پەقەت.

زُرْتُمْ مَرَّةً فَقَطْ: سىلەربىر قېتىملا يوقلىدىڭلار.

قَطَاةٌ ج قَطًا وَ قَطَوَاتٌ وَ قَطَيَاتٌ: قىرغاۋۇل.

قِطَارٌ ج قُطُرٌ وَ قِطَارَاتٌ: كارۋان، پويىز.

قِطَارُ النَّفَقِ: مېترو، يەر ئاستى پويىزى.

قِطَاسٌ: قوتاز.

قِطَاطٌ ج أَقِطَّةٌ: نۇسخا، ئەۋرىشكە، ئۈلگە.

قِطَاعٌ: قىسىم، بۆلەك، ساھە.

قِطَاعٌ اقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي ئورۇنلار.

قِطَاعٌ مِنْ نَسِيجٍ: پارچە رەخت.

قِطَاعُ الْفِلَاحَةِ: يېزا ئىگىلىك ساھەسى.

قِطَاعُ التِّجَارَةِ: سودا ساھەسى.

قِطَافٌ: مېۋە يىغىش ۋاقتى.

قَطَامِيٌّ: لاچىن، قورغۇي.

قَطَبَ يَقْطِبُ قَطْبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، يىغدى، جەملىدى.

قَطَبَ يَقْطِبُ قَطْبًا وَ قُطُوبًا جَبِينَهُ: پېشانىسىنى تۈردى، قاپىقىنى تۈردى.

قَطْبٌ وَ قِطْبٌ وَ قُطْبٌ ج أَقْطَابٌ: ئوق (ھارۋىنىڭ) ئوق مەركىزى.

«وَكُنْتَ لأَهْلِ الْعِلْمِ قُطْبًا وَمَلْجَأً رَحَلْتَ لِرِضْوَانِ الإِلَهِ وَلِلنِّعَمِ»: ئۇزلىرى ئىلىملەرنىڭ ئىززەدەش ئوبىيكتى ۋە پاناگاھ ئىدىلە، ئەمدى ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا — ھۇزۇر- ھالاۋەتلىك جەننەتكە كەتتىلە.

الْقُطْبُ الْجَنُوبِيُّ: جەنۇبىي قۇتۇپ.

الْقُطْبُ الشِّمَالِيُّ: شىمالىي قۇتۇپ.

قُطْبٌ سَالِبٌ: مەنپىي قۇتۇپ.

قُطْبٌ موجَبٌ: مۇسبەت قۇتۇپ.

نَجْمُ الْقُطْبِ: شىمالىي قۇتۇپ يۇلتۇزى.

قُطْبَا الأَرْضِ: يەر شارىدىكى ئىككى قۇتۇپ.

قُطْبٌ ج أَقْطَابٌ وَ قُطُوبٌ وَ قِطَبَةٌ: قوۋمىنىڭ باشلىقى، چوڭى، مۇھىم ئادىمى.

أَقْطَابُ السِّيَاسَةِ: مەشھۇر سىياسىي ئەربابلار.

الأَقْطَابُ الأَرْبَعَةُ: تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا ئەۋلىيالىق ماقاملىرىدىن بىر دەرىجە يۇقىرى ماقامنىڭ ئىگىسى بولغان زاتلار.

هُوَ قُطْبُ قَبِيلَتِهِ: ئۇ قەبىلىنىڭ ئاقساقىلى.

قُطْبَةٌ ج قُطَبٌ: تىكىش.

«لَقَدْ فُكَّتِ الْقُطَبُ الَّتِي خِيطَ بِهَا الْجُرْحُ»: ئوپېراتسىيە يېرى ئېلىۋېتىلدى.

قُطْبِيٌّ: قۇتۇپنىڭ، قۇتۇپتىكى.

الشَّفَقُ الْقُطْبِيُّ: قۇتۇپ نۇرى.

قَطَرَ يَقْطُرُ قَطْرًا الْبَعِيرَ: تۆگىنى قاتارغا تىزدى، تۆگىنى كوكس مېيى بىلەن مايلىدى.

قَطَرَ السَّائِقُ الْعَرَبَةَ قَطْرًا: ھارۋىكەش ھارۋىلارنى قاتارغا تىزىپ ھەيدىدى.

قَطَرَ يَقْطُرُ قَطْرًا وَ قُطُورًا وَ قَطَرَانًا الْمَاءُ: سۇ تېمىپ ئاقتى، تامچىلىدى.

قَطْرٌ ج قِطَارٌ: تامچە، قەترە؛ يامغۇر.

قُطْرٌ ج أَقْطَارٌ: رايون، ئىقلىم، دۆلەت.

خَارِجَ الْقُطْرِ: مەملىكەت سىرتى.

دَاخِلَ الْقُطْرِ: مەملىكەت ئىچى.

﴿إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ فَانْفُذُوا﴾ «قۇرئان»: ئەگەر سىلەر (ئاللاھنىڭ قازاسىدىن قېچىپ) ئاسمانلارنىڭ

ۋە زېمىنىنىڭ چېگرالىرىدىن ئۆتۈپ كېتەلىسەڭلار، ئۆتۈپ كېتىڭلار.

أَقْطَارُ الدُّنْيَا: جاھاننىڭ تۆت تەرىپى.

«قَامَ بِجَوْلَةٍ فِي الْأَقْطَارِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەب ئەللىرىنى ئايلاندى.

قُطْرُ الدَّائِرَةِ: دىئامېتىر.

قِطْرٌ: ئېرىتىلگەن تۇچ، مىس.

﴿وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا مىس (چىقىدىغان) بۇلاقنى ئاققۇزۇپ بەردۇق.

قَطْرَبَ يُقَطْرِبُ قَطْرَبَةً: تېز ماڭدى، چاپتى.

قَطْرَبَهُ: ئۇنى يەرگە يىقىتتى.

قُطْرُبٌ: پارقىراق چىۋىن؛ چاققان ئوغرى؛ تۇتقاق كېسىلى (ئېپىلېپسىيە) بار ئادەم؛ دۆت، نادان كۈچۈك؛ قورقۇنچاق.

قَطْرَةٌ ج قَطَرَاتٌ: بىر تامچە، بىر تېمىم.

قَطْرَةُ الدَّمْعِ: بىر تامچە ياش.

قَطْرَنَ يُقَطْرِنُ قَطْرَنَةً الْبَعِيرَ: تۆگىگە كوكس مېيى سۈركىدى.

قَطِرَانٌ / قِطْرَانٌ: كوكس مېيى، سىمولا.

﴿سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ كۆڭلەكلىرى قارىمايدىن بولىدۇ.

قُطْرِيٌّ: دىئامېتىرنىڭ، دىئامېتىرلىق.

قَطَّ يَقُطُّ قَطًّا الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

قَطَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى توغرىسىغا كەستى.

قَطَّ الْأَظَافِرَ: تىرناقنى ئالدى.

قَطَّ يَقِطُّ قَطَطًا الشَّعْرُ: چېچى قىسقىراپ بۇدۇر بولدى.

قِطٌّ ج قِطَطٌ وَ قِطَاطٌ وَ أَقْطَاطٌ: بۇدۇر چاچ، قىسقا چاچ.

قَطُّ: ھەرگىز؛ بۇرۇندىنلا؛ ھېچ.

مَافَعَلْتُ هَذَا قَطُّ: بۇنى مەن پەقەت قىلمىدىم.

قِطٌّ ج قِطَطَةٌ: ئەركەك مۈشۈك؛ نېسىۋە.

قِطٌّ بَرِّيٌّ: ياۋا مۈشۈك.

قِطُّ الزَّبَادِ: ئىپار مۈشۈكى.

﴿وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ﴾ «قرآن»: ئۇلار (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «پەرۋەردىگارىمىز! (سەن بىزگە ئازابتىن ۋەدە قىلغان) نېسىۋىمىزنى بىزگە بالدۇرراق-قىيامەت كۈنىدىن ئىلگىرى - بەرگىن»، دېيىشتى.

قَطِطَ يَقْطَطُ قَطَاطَةً الشَّعْرُ: چېچى قىسقىراپ بۇدۇر بولدى.

قَطَّارَةٌ: تامچىلىتىش نەيچىسى.

قَطَّاطٌ: قىرغۇچى.

قَطَّاعُ الطَّرِيقِ: بۇلاڭچى، قاراقچى.

قَطَّاعَةٌ: ئوت ئوتاش ماشىنىسى.

قَطَّانٌ ج قَطَّانُونَ: پاختا سودىگىرى، پاختىكار.

قَطَّبَ يُقَطِّبُ تَقْطِيبًا جَبِينَهُ: پېشانىسىنى تۈردى، قوشۇمىسىنى تۈردى.

قِطَّةٌ: چىشى مۈشۈك.

قَطَّرَ يُقَطِّرُ تَقْطِيرًا الْمَاءَ: سۇنى تامچىلاپ ئاققۇزدى.

قَطَّرَ الْكُحُولَ: ئىسپىرتنى پارغا ئايلاندۇرۇپ تېمىتىپ چۈشۈردى.

قَطَّطَ يُقَطِّطُ تَقْطِيطًا الْخَرَّاطُ الْخَشَبَةَ: ياغاچنى رەندىلىدى.

قَطَّعَ يُقَطِّعُ تَقْطِيعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى چانىۋەتتى، پارچە قىلىۋەتتى.

قَطَّعَ اللَّحْمَ: گۆشنى قىيما قىلدى.

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾ «قرآن»: ئۇلار يۈسۈفنى كۆرۈپ ھاڭ-تاڭ قېلىشتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى.

قَطَّفَ يُقَطِّفُ تَقْطِيفًا الثَّمَرَ: مېۋىنى ئۈزدى، يىغدى، تەردى.

قَطَّفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇلۇۋالدى، تارتىۋالدى،

ئېلىنۋالدى.

قَطَّنَ يُقَطِّنُ تَقْطِينًا ـ هُ: ئـۇنى ئورۇنلاشـتۇردى، ماكانلاشتۇردى.

قَطَعَ يَقْطَعُ قَطْعًا: كەسـتى، ئـۈزدى، بۆلـدى، ئاجراتتى، ئايرىدى.

﴿وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ «قرآن»: بىزنـىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى تەلتۆكـۈس ھالاك قىلدۇق.

قَطَعَ خَطَّ الْهَاتِفِ: تېلېفون سىمىنى ئۈزۈۋەتتى.

قَطَعَ الْوَرَقَ: قەغەزنى يىرتتى.

قَطَعَ اللَّحْمَ: گۆشنى توغرىدى.

قَطَعَ الصَّلَاةَ: نامازنى بۇزۇۋەتتى.

قَطَعَ الطَّرِيقَ: بۇلاڭچىلىق قىلدى.

قَطَعَ شَوْطًا كَبِيرًا: زور دەرىجىدە ئىلگىرىلىـدى، زور مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

قَطَعَ الصَّدِيقَ: دوستىنى تاشلىۋەتتى.

قَطَعَ لَهُ عَهْدًا: ئۇنىڭغا ۋەدە بەردى.

قَطَعَ الْعَلَاقَاتِ: مۇناسىۋەتنى ئۈزدى.

قَطَعَ لِسَانَ الْخَصْمِ: رەقىبىنى ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

قَطَعَ تَذْكِرَةً: بىلەت سېتىۋالدى.

قَطَعَ تَذْكِرَةً بِالْقِطَارِ: بىلەتنى پويىزدا ئالدى.

قَطَعَ رَحِمَهُ: سىلە-رەھىمنى ئۈزۈپ قويدى.

قَطَعَ يَقْطَعُ قَطْعًا وَ قُطُوعًا النَّهْرَ: دەريـانى كېـسىپ ئۆتتى، كېچىپ ئۆتتى.

قَطْعٌ: كەسمەك، ئۈزمەك.

قَطْعًا: قەتئىي، شەكسىز؛ مۇتلەق؛ ھەرگىز.

هَذَا الْأَمْرُ وَاقِعٌ قَطْعًا: بۇ ئىش جوقۇم يۈز بېرىدۇ.

بِقَطْعِ النَّظَرِ عَنْ كَذَا: بۇنىڭدىن قەتئىينەزەر.

قِطْعٌ ج أَقْطَاعٌ وَ أَقْطُعٌ وَ قِطَاعٌ: كېـسىۋېتىلگەن، دەرەخ شېخى؛ بۆلەك.

﴿فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ﴾ «قرآن»: ئائىلەڭدىكىلەرنى ئېلىپ كېچىنىڭ ئاخىرىدا (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) چىقىپ كەتكىن.

قِطْعَةٌ ج قِطَعٌ: ھەسسە، ئـۈلۈش، نېسىۋە، بۆلەك، پاي.

«السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ» «حديث»: سەپەر دېگەن بىر تۈرلۈك ئازابتۇر.

قِطْعَةٌ مِنَ الْأَرْضِ: بىر پارچە زېمىن.

﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ﴾ «قرآن»: يەر يۈزىدە بىر-بىرىگە تۇتىشاڭغۇ قىتئەلەر بار.

قِطْعَةٌ مِنَ النُّقُودِ: بىر دانە دىرھەم.

قِطْعَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ: مۇزىكىنىڭ بىر پەدىسى.

قُطْعَةٌ ج قُطَعٌ وَ قُطْعَاتٌ: پـارچە، بـۆلەك، يەر بۆلۈكى، ئۇچاستكا.

قَطْعِيٌّ: ئەڭ ئاخىرقى، مۇتلەق، قەتئىي، ئۈزۈل-كېسىل.

جَوَابٌ قَطْعِيٌّ: كەسكىن جاۋاب.

أَمْرٌ قَطْعِيٌّ: شەكسىز.

«أَدِلَّةٌ قَطْعِيَّةٌ تُثْبِتُ بَرَاءَتَهُ»: ئۇنىـڭ سـاقلىقىنى دەلىللەيدىغان قەتئىي دەلىللەر.

قَطَفَ يَقْطِفُ قَطْفًا الثَّمَرَ: مېـۋە ئـۈزدى، تەردى، يىغدى.

قَطَفَ الشَّيْءَ: نەرسـىنى بۇلـدى، تارتىۋالـدى، ئېلىۋالدى.

قَطْفٌ: تاتىلىماق، مورلىماق، ئۈزمەك؛ بىر ساپاق (ئۈزۈم).

قِطْفٌ ج قُطُوفٌ وَ قِطَافٌ: ئۈزۈۋېلىنىغان مېۋە.

﴿قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ مېۋىلىرى (ئۆرە تۇرغانـدىمۇ، ئولتۇرغانـدىمۇ، ياتقانـدىمۇ قولىنى سوزۇپلا ئالالايدىغان دەرىجىدە) يېقىن بولىدۇ.

قَطْقَاطٌ: تېز، چاپسان، ئىتتىك؛ بىر خىل قۇش.

قَطَلَ يَقْطِلُ قَطْلًا الشَّيْءَ: كەسـتى، ئـۈزدى، توغرىدى، تىلدى.

قَطَمَ يَقْطِمُ قَطْمًا: چىشلىدى، چىشلەپ ئۈزدى.

قَطِمَ يَقْطَمُ قَطَمًا اللَّحْمَ: گۆشنى كۆڭلى تارتتى.

قِطْمَارٌ: مېۋە بىلەن ئۇرۇقى ئوتتۇرىسىدىكى نېپىز پوست، قاسراق، ئەرزىمەس نەرسە.

قَطْمَةٌ ج قَطَمَاتٌ: بىر چىشلەم، بىر تۇغرام (نەرسە).

قِطْمِيرٌ: مېۋە بىلەن ئۇرۇقى ئوتتۇرىسىدىكى نېپىز قېسىرماق؛ ئەرزىمەس، كىچىك نەرسە، ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئىتىنىڭ نامى.

﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَايَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھنى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىڭلار قىلچىلىك نەرسىگە ئىگە ئەمەس.

مَا أَصَبْتُ مِنْهُ قِطْمِيرًا ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدىم.

قَطَنَ يَقْطُنُ وَ قُطُونًا فِي الْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

قَطِنَ يَقْطَنُ قَطَنًا الظَّهْرُ: بەل ئىگىلدى.

قَطَنٌ ج أَقْطَانٌ بەل؛ قوشنىڭ قويرۇقىنىڭ تۈۋى؛ تۇرالغۇ جاي.

قُطْنٌ ج أَقْطَانٌ: پاختا.

بَذْرَةُ الْقُطْنِ: چىگىت.

مِحْلَجُ الْقُطْنِ: چىغىرىق، چىگىت ئايرىش ماشىنىسى.

قُطْنٌ طِبِّيٌّ: دوختۇر داكىسى.

قُطْنٌ خَامٌ: چىگىتلىك پاختا.

قُطْنٌ مُعَقَّمٌ: دېزىنفېكسىيىلەنگەن پاختا.

مَلَابِس مِنْ قُطْنٍ: پاختا رەختتىن بولغان كىيىملەر.

قُطْنِيٌّ: پاختىلىق، پاختىدىن ئىشلەنگەن.

قَطَنِيٌّ: بەلنىڭ، بەل قىسمى.

قُطْنِيَّةٌ ج قَطَانِيٌّ: پۇرچاق، پۇرچاق دېنى، پۇرچاق ئائىلىسى.

قَطُوبٌ قوشۇمىسى تۈرۈك.

قُطَيْطَةٌ: ئاسلان.

قَطِيعٌ ج قُطْعَانٌ وَ قِطَاعٌ وَ أَقْطَاعٌ جج أَقَاطِيعُ: پادا (قويىنىڭ)، توپ (قۇشنىڭ).

قَطِيعَةٌ: پارچە.

قَطِيعَةُ اللَّحْمِ: گۆش پارچىسى.

قَطِيعَةٌ ج قَطَائِعُ: يىراقلىششىش، ئايرىلىش، ھىجران.

الْقَطِيعَةُ بَيْنَ الْحَبِيبَيْنِ: ئىككى دوستنىڭ ئايرىلىشى.

قَطِيفَةٌ ج قَطَائِفُ وَ قُطُفٌ: مەخمەل، دۇخاۋا.

قَطِيلَةٌ: لۆڭگە.

قَطِينٌ ج قُطُنٌ: خىزمەتچى، مۇلازىم، مالاي.

قَطِينُ الدَّارِ: ئائىلىدىكىلەر.

قُعَافٌ: كەلكۈن، قىيان.

قَعْبٌ ج قِعَابٌ وَ أَقْعُبٌ وَ قَعِبَةٌ: قەدەھ، جام، ئىستاكان.

قُعْبَةٌ: تاغ ئۈستىدىكى كۆلچەك.

قَعَثَ يَقْعُثُ قَعْثًا وَ قَعْثَةَ الشَّيْءَ: قومۇرۇۋەتتى، يىلتىزىدىن قومۇردى.

قَعَدَ يَقْعُدُ قُعُودًا وَ مَقْعَدًا: ئولتۇردى.

﴿وَلَاتَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا﴾ ‹قۇرئان›: قولۇڭنى تولىمۇ ئىچىۋەتمىگىن، مالامەتكە، پۇشايمانغا قالىسەن.

قَعَدَ الشَّخْصُ: ئاجىز كەلدى، ئولتۇرۇپ قالدى.

قَعَدَ لِلْأَمْرِ: كۆڭۈل بۆلدى.

قَعَدَ عَنِ الْعَمَلِ: كېچىكىپ قالدى.

قَعَدَ يَفْعَلُ كَذَا: قىلىشقا باشلىدى، تىرىشتى.

قَعَدَتْ بِهِ رُكْبَتَاهُ: ماڭالماي قالدى.

قَعَدٌ: قاچقۇن ئەسكەر، ھەربىيلىكتىن قاچقۇچى، ئۆكتىچى، خىزمەتتىن چېكىنگۈچى.

قِعْدَةٌ: بىر قېتىم ئولتۇرۇش.

«أَتَقْعُدُ قِعْدَةَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ؟» ‹حديث›: غەزەپ قىلىنغانلارنىڭ ئولتۇرۇشىدا ئولتۇرامسەن؟

ذُو الْقِعْدَةِ: ھىجرىيە 11 ـ ئاي.

قُعَدَةٌ: ساھىبخانا، مۇلازىمەتچى، ھورۇن، ياللاۋ.

قَعُرَ يَقْعُرُ قَعَارَةً: تېرەن بولدى، چوڭقۇر بولدى.

قَعُرَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق چوڭقۇر بولدى.

قَعَرَ يَقْعَرُ قَعْرًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنىڭ تېگىگە يەتتى.

قَعَرَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى يىلتىزىدىن قومۇردى.

قَعْرٌ ج قُعُورٌ: ئۆڭكۈر، ئورا، ئاستى، تېگى، كاۋاك.

قَعْرُ الْبِئْرِ: قۇدۇقنىڭ تېگى.

جَلَسَ فِي قَعْرِ بَيْتِهِ: ئۆيگە بېكىنىۋالدى.

قَعَرٌ: زېرەك، چېچەن.

قَعْرَةٌ: كامار، كاۋاك.

قَعَسَ يَقْعَسُ قَعْسًا: غادىيىپ ماڭدى.

قَعِسَ يَقْعَسُ قَعَسًا: كۆكرىكى ئالدىغا چىقىپ قالدى.

قَعْسَاءُ: توخۇ كۆكرەك ئادەم، ياختەك تۆش.

هِمَّةٌ قَعْسَاءُ: ئالىي ھىممەت.

قَعَشَ يَقْعَشُ قَعْشًا الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى.

قَعَشَ الْحَائِطَ: تامنى ئۆرۈۋەتتى.

قَعَضَ يَقْعَضُ قَعْضًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى.

قَعْضٌ: ئېگىلگەن، تۇقاي.

عُودٌ قَعْضٌ: قىڭغىر ياغاچ.

قُعٌّ: تۇزلۇق سۇ.

قُعَارَةٌ: سۇيدۈك قاچىسى.

قَعَّبَ يُقَعِّبُ تَقْعِيبًا كَلاَمَهُ: كانىيىدا گەپ قىلدى.

قَعَّدَ يُقَعِّدُ تَقْعِيدًا ـ هُ: ئولتۇرغۇزدى، ئولتۇرغۇزۇپ قويدى.

قَعَّدَهُ عَنْ كَذَا: ئۇنىڭدىن توستى.

قَعَّرَ يُقَعِّرُ تَقْعِيرًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنى چوڭقۇر قازدى.

قَعَّرَ النَّجَّارُ الْخَشَبَ: ياغاچنى ئويدى.

قَعَّرَ الشَّيْءَ: چوڭقۇرلاتتى.

قَعَّرَ الشَّخْصُ فِي كَلاَمِهِ: سۆزنى بوغۇزىدىن چىقاردى.

قَعَّطَ يُقَعِّطُ تَقْعِيطًا فِي الْقَوْلِ: بىزەپ سۆز قىلدى، قىلىن گەپ قىلدى، ئۇياتسىز گەپ قىلدى.

قَعَفَ يَقْعَفُ قَعْفًا: يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

قَعَفَ الْمَطَرُ الْحِجَارَةَ: يامغۇر تاشنى ئېقىتىپ كەتتى.

قَعِفَ يَقْعَفُ قَعَفًا الْحَائِطُ: تام ئۆرۈلۈپ كەتتى.

قَعْقَبَ يُقَعْقِبُ قَعْقَبَةً فُلاَنًا: يارىلاندۇردى، جاراھەتلەندۈردى.

قَعْقَعَ يُقَعْقِعُ قَعْقَعَةً الشَّيْءُ: جاراڭشىدى، تاراڭشىدى.

قَعْقَعَتِ السُّيُوفُ: قىلىچلار جاراڭشىدى.

قَعْقَعَ الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

قُعْقُعٌ: ۋات ـ ۋات، كوت ـ كوت، سېغىزخان.

قَعَمَ يَقْعَمُ قَعْمًا الْهِرَّ: مۈشۈك مىياڭلىدى.

قُعْمَةُ الْمَالِ ج قُعَمٌ: مالنىڭ ياخشىسى، نەسىللىك مال.

قَعْنٌ: تەڭنە.

قُعُودٌ: ئولتۇرماق، ئولتۇرۇش.

﴿الَّذِيْنَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا﴾ «قرآن»: ئۇلار ئۆرە تۇرغاندىمۇ ۋە ئولتۇرغاندىمۇ ئاللاھنى ئەسلەپ تۇرىدۇ.

قَعُودٌ ج أَقْعِدَةٌ وَ قُعُودٌ وَ قِعْدَانٌ: بوتىلاق.

قُعُورٌ: چوڭقۇر، تېرەن.

قَعِيَ يَقْعَى قَعًا: ئېلمەك بۇرۇن بولۇپ قالدى.

قَعِيبٌ: كۆپ سان.

قَعِيْدٌ ج قَعَائِدُ: دوست، ھەمراھ؛ مۇھاپىزەتچى، كۆزەتچى.

قَعِيْدُ الْمَرَضِ: ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغۇچى، كېسەل، بىمار.

﴿إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيْدٌ﴾ «قرآن»: ئىنساننىڭ ئوڭ تەرىپىدە ۋە سول

تەرىپىدە ئولتۇرۇپ خاتىرلەيدىغان ئىككى پەرىشتە بار.

قَعِيدَةٌ ج قَعَائِدُ: ئولتۇرۇپ قالغان ئايال، ئايال؛ يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق.

قَعِيرٌ: چوڭقۇر، تېرەن.

قَعِيلٌ: ئەركەك توشقان.

قَفَا يَقْفُو قَفْوًا وَقُفُوًّا أَثَرَهُ: ئىزىدىن ماڭدى، ئىزىغا چۈشتى، كەينىدىن ئەگەشتى.

﴿وَلَاتَقْفُ مَالَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾ «قرآن»: بىلمەيدىغان نەرسەڭگە ئەگەشمە.

قَفًا وَ قِفَاءٌ ج أَقْفٍ وَ أَقْفَاء: گەردەن، پاتاك؛ ئارقا، ئۇچا، دۈمبە.

قَفَا الرَّأْسِ: گەجگە.

قَفَا الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ ئەستىرى.

قَفَا الْقُمَّاشِ: رەختنىڭ تەتۈرىسى.

مِنْ قَفَاهُ: ئارقىدىن، كەينىدىن.

صَفَعَهُ عَلَى قَفَاهُ: پاتاكغا سالدى، گەجگىسىگە ئۇردى.

قِفَارٌ: دالا، چۆل، جەزىرە.

قَفَحَ يَقْفَحُ قَفْحًا عَنِ الشَّيْءِ: نەرسىدىن زېرىكتى، بىزار بولدى.

قَفَحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇتۇۋەتتى.

قَفَخَ يَقْفَخُ قَفْخًا وَ قِفَاخًا الرَّجُلَ: ئۇردى.

قَفَدَ يَقْفَدُ قَفْدًا: ئىشلىدى، خىزمەت قىلدى.

قَفَرَ يَقْفُرُ قَفْرًا الْأَثَرَ: ئىز قوغلىدى، ئىزىغا چۈشتى، ئەگەشتى.

قَفَرَ أَثَرَ اللِّصِّ: ئوغرىنىڭ ئىزىغا چۈشتى.

قَفِرَ يَقْفَرُ قَفَارَةً الْمَكَانُ: جاي چۆللەشتى.

قَفْزٌ: سەكرىمەك.

قَفْرٌ ج قِفَارٌ وَ قُفُورٌ: چۆل، باياۋان، دالا.

قَفْرَةٌ ج قَفَرَاتٌ: چۆل، باياۋان.

قَفَزَ يَقْفِزُ قَفْزًا: سەكرىدى، ئاتلىدى، تاقلىدى.

قَفَزَ الْغَزَالُ: كېيىك سەكرىدى.

قَفَزَ الرِّيَاضِيُّ: تەنھەرىكەتچى سەكرىدى.

قَفَزَ بِالْمِظَلَّةِ: شار بىلەن سەكرىدى.

قَفَزَ قَلْبُهُ فِي صَدْرِهِ: ناھايىتى خۇشاللىنىپ كەتتى.

«اَلْكَلْبُ الْمُحَاصَرُ سَيَقْفِزُ فَوْقَ الْجِدَارِ»: قامىلىپ قالغان ئىت تام ئۈستىدىن سەكرەيدۇ.

قَفْزٌ: سەكرىمەك.

قَفْزٌ عَلَى الْحَبْلِ: ئارغامچىدا سەكرەش.

قَفْزُ السُّدُودِ لِلْخَيْلِ: ئاتنى توسۇقتىن سەكرىتىپ ئۆتكۈزۈش.

قَفْزٌ طَوِيلٌ: ئۇزۇنغا سەكرەش.

قَفْزٌ عَالٍ: ئېگىزگە سەكرەش.

قَفْزَةٌ ج قَفَزَاتٌ: بىر قېتىم سەكرەش.

قَفَسَ يَقْفِسُ قَفْسًا وَ قُفُوسًا الرَّجُلُ: كىشى ئۆلدى.

قَفَسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتىۋالدى، ئىگىلىۋالدى.

قَفَسَ يَقْفِسُ قَفْسًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى پۇت-قولىنى باغلاپ چۈشىدى.

قَفَسَ يَقْفُسُ قُفَاسًا: رېماتىزىم بولۇپ قالدى.

قَفِسَ يَقْفَسُ قَفَسًا: قاڭشارلىق بولدى.

قَفْسَاءُ: ئاشقازان، قورساق، چاكىنا دېدەك.

قَفَشَ يَقْفِشُ قَفْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى.

قَفْشٌ: تۇتۇۋالماق.

قَفْشَةٌ: ھەزىل، قىزىقچىلىق.

قَفَصَ يَقْفِصُ قَفْصًا: تېتىك بولدى، جانلىق بولدى.

قَفَصَ الطَّائِرَ: قۇشنى قەپەسكە سولىدى.

قَفَصٌ ج أَقْفَاصٌ: قەپەس، سېۋەت، بۆشۈك.

قَفَصُ الدَّجَاجِ: مېكىياننىڭ كاتىكى.

قَفَصُ الْإِتِّهَامِ: سوت ئۈستىدە جىنايەتچىنىڭ ئولتۇرىدىغان ئورنى.

اَلْقَفَصُ الذَّهَبِيُّ: يىگىت-قىز ھوجرىسى.

قَفَصٌ صَدْرِيٌّ: كۆكرەك بوشلۇقى.

قَفَطَ يَقْفِطُ قَفْطًا فُلَانًا بِخَيْرٍ: پالاننى مۇكاپاتلىدى.

قُفْطَانٌ ج قَفَاطِينُ: ئۇزۇن يەڭ كۆڭلەك، ئالدى ئوچۇق كۆڭلەك.

قَفَعَ يَقْفَعُ قَفْعًا الشَّيْءُ: نەرسە تارايدى، قورۇلدى.

قَفَعَ الشَّخْصُ: بېشىنى تۆۋەن قىلىپ يۈردى.

قَفْعٌ: قالقان، دۇبۇلغا.

قَفَّ يَقُفُّ قُفُوفًا الْعُشْبُ: ئوت-چۆپ قورۇدى، سولاشتى، خازان بولدى.

قَفَّ الثَّوْبُ: كىيىم قۇرۇدى.

قَفَّ الشَّخْصُ: تىترەپ كەتتى.

قَفَّ شَعْرُ رَأْسِهِ: (قورققانلىقتىن) چېچى تىك تۇردى.

قُفَّازٌ ج قَفَافِيزُ: پەلەي، قولقاپ.

«خَلَعَ قُفَّازَهُ فَمَلَأَهُ فِي جَيْبِهِ»: پەلىيىنى سېلىپ يانچۇقىغا سالدى.

«لَمْ أَلْبَسِ الْقَفَافِيزَ فِي الْأَيَّامِ الْأَخِيرَةِ لِذَا شَقَّقَتِ الْبَرْدُ بَشَرَةَ يَدِي»: كېيىنكى كۈنلەردە پەلەي كىيمىدىم، شۇڭا سوغۇق قولۇمنى يېرىۋەتتى.

قَفَّاصٌ: قەپەس ياسىغۇچى، قەپەس ساتقۇچى.

قَفَّالٌ ج قَفَّالُونَ: قۇلۇپ ياسىغۇچى، قۇلۇپ ساتقۇچى.

قُفَّةٌ ج قُفَفٌ: سېۋەت.

قِفَّةٌ: تىترىمەك.

قَفَّرَ يُقَفِّرُ تَقْفِيرًا التُّرَابَ: تۇپىنى دۆۋىلىدى.

قَفَّعَ يُقَفِّعُ تَقْفِيعًا الْبَرْدُ أَصَابِعَهُ: سوغۇق ئۇنىڭ بارماقلىرىنى قورۇۋەتتى.

قَفَّلَ يُقَفِّلُ تَقْفِيلًا الْجِلْدُ: تېرە قورۇلۇپ قالدى.

قَفَّلَ الْأَبْوَابَ: ئىشىكلەرنى قۇلۇپلىدى.

قَفَّى يُقَفِّي تَقْفِيَةً — هُ فُلَانًا وَبِهِ: ئۇنى پالانىغا ئەگەشتۈردى.

قَفَّى الْكَلَامَ: قاپىيىلىك سۆزلىدى.

﴿وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭدىن كېيىن ئارقىمۇئارقا پەيغەمبەرلەر ئەۋەتتۇق.

قُفَّيْزَى: ياغاچ ئات.

قَفْقَفَ يُقَفْقِفُ قَفْقَفَةً: تىترىدى، تىترەك باستى.

قَفْقَفَ مِنَ الْحُمَّى: بەزگەكتىن تىترەپ كەتتى.

قَفْقَفَةٌ: تىترىمەك، تىترەك باسماق.

قَفَلَ يَقْفُلُ قُفُولًا وَ قَفْلًا مِنَ السَّفَرِ: سەپەردىن قايتتى.

قَفَلَ يَقْفِلُ قَفْلًا الطَّعَامَ: ئاشلىق توپلىدى، بېسىمدارلىق قىلدى.

قَفَلَ فِي الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى.

قَفَلَ الْبَابَ وَنَحْوَهُ: ئىشىك قاتارلىقلارنى قۇلۇپلىدى.

قُفْلٌ ج أَقْفَالٌ: قۇلۇپ.

﴿أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾ «قرآن»: ئۇلار (ھەقنى تونۇش ئۈچۈن) قۇرئاننى پىكىر قىلمامدۇ؟ بەلكى ئۇلارنىڭ دىللىرىدا قۇلۇپ بار (شۇڭا، ئۇلار چۈشەنمەيدۇ).

قَفْلٌ / قُفْلَةٌ: قورۇپ قالماق، سولىشىپ قالماق.

قَفَنَ يَقْفِنُ قُفُونًا: ئۆلدى.

قَفَنَ الْكَلْبُ: ئىت يالىدى.

قَفْنٌ: ئۆلمەك، ۋاپات بولماق، ئۇرماق.

قَفْوٌ: ئەگەشمەك.

قَفْوُ الْأَثَرِ: ئىز قوغلىماق.

قُفُوفٌ: تىترىمەك.

قَفِيخَةٌ: يىمەكلىك.

قَفِيزٌ ج قُفْزَانٌ: سېۋەت.

قَفِيزُ النَّحْلِ: ھەرە كۆنىكى.

قَلَا يَقْلُو قَلْوًا الْإِبِلَ: تۆگىنى ھەيدىدى.

قَلَاءٌ: ئۆچ كۆرمەك، يامان كۆرمەك، نەپرەتلەنمەك، بىزار بولماق.

قُلَابٌ: يۈرەك كېسىلى.

قُلَاحٌ (طبيا): چىشتىكى سېرىق.

قَلَادَةٌ ج قَلَائِدُ وَ قِلَادٌ: قىلادە (بويۇنغا ئاسىدىغان

زىننەت بويۇملىرى)، ئىزناك، مېدال.

قِلَاعٌ ج قُلُعٌ: يەلكەن.

قُلَاعٌ قُلَاعَةٌ: ئاقسىل كېسەللىكى (كالىلارنىڭ).

قُلَافَةٌ: پوست، سويياق، قاسراق.

قِلَافَةٌ: كوكس مېيى.

قُلَامَةٌ ج قُلَامَاتٌ: ئېلىپۋېتىلگەن تىرناق.

«لَاتَطْرَحِ الْقُلَامَةَ فِي كُلِّ مَكَانٍ»: تىرناقنى ئۇدۇل كەلگەن يەرگە تاشلىما.

قَلَبَ يَقْلِبُ قَلْبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆرۈدى، ئاغدۇردى، ئۆزگەرتتى، ئوڭ-تەتۈر قىلدى.

قَلَبَ الْمَعِدَةَ: كۆڭلى ئاينىدى.

قَلَبَ الْحُكْمَ: ھاكىمىيەتنى ئاغدۇردى.

قَلَبَ لَهُ ظَهْرَ الْمِجَنِّ: يۈز ئۆرۈدى، ئۇنى دۈشمەن كۆردى، ئارقىغا قاراپ نەيزە ئۇردى.

قَلَبَ الْأَمْرَ ظَهْرًا لِبَطْنٍ: سىنىدى، تەجرىبە قىلدى.

قَلَبَ الْقِدْرَ: قازاننى كۆمتۈردى.

قَلَبَ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: ئوڭتەي-توڭتەي قىلىۋەتتى، ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتتى.

قُلِبَ الشَّخْصُ: يۈرەك ئاغرىقى بولدى.

قَلْبٌ: ئۆزگەرتمەك، ئاغدۇرماق، ئاستىن-ئۈستۈن قىلماق، ئالماشتۇرماق.

قَلْبُ الْأَوْضَاعِ: ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتمەك.

قَلْبُ نِظَامِ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەت تۈزۈمىنى ئۆزگەرتمەك.

قَلْبٌ ج قُلُوبٌ: يۈرەك؛ دىل، كۆڭۈل، قەلب؛ ئوتتۇرىسى، مەركىزى.

ضَعِيفُ الْقَلْبِ: يۈرىكى ئاجىز.

﴿وَلَهُمْ قُلُوبٌ لَايَفْقَهُونَ بِهَا﴾ «قرآن»: ئۇلار دىللىرى بولغان بىلەنمۇ، ئۇ ئارقىلىق ھەقنى چۈشەنمەيدۇ.

أَمْرَاضُ الْقَلْبِ: يۈرەك كېسەللىكلىرى.

فُلَانٌ قَاسِي الْقَلْبِ: پالانى تاش يۈرەك.

قَلْبُ الثَّمَرَةِ: مېۋىنىڭ مېغىزى.

قَلْبُ كُلِّ شَيْءٍ: ھەر نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى، مەركىزى، يادروسى.

حَفِظَهُ عَنْ ظَهْرِ قَلْبٍ: ئۇنى يادلىدى.

فَعَلَهُ مِنْ صَمِيمِ قَلْبِهِ: ئۇنى ئەستايىدىل ئىشلىدى.

فُلَانٌ مُخْلِصٌ قَلْبًا وَ قَالِبًا: پالانى ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن ئەستايىدىل.

مَكْسُورُ الْقَلْبِ: كۆڭلى سۇنۇق.

مُنْقَبِضُ الْقَلْبِ: روھسىز، غەمكىن.

قُلْبٌ ج أَقْلَابٌ وَ قُلُوبٌ وَ قِلَبَةٌ: بىلەزۈك، زەھەرلىك يىلان.

قُلْبُ النَّخْلَةِ: خورما كۆتىكى.

قَلْبِيٌّ: يۈرەكنىڭ، يۈرەككە ئائىت.

قَلْبِيُّ الشَّكْلِ: يۈرەكسىمان، يۈرەك شەكىللىك.

مَرَضٌ قَلْبِيٌّ: يۈرەك كېسىلى.

قَلْبِيًّا: سەمىمىي، چىن يۈرەكتىن.

تَحِيَّاتِي الْقَلْبِيَّةِ: يۈرىكىمدىن چىققان سالاملار.

مُسَاعَدَةٌ قَلْبِيَّةٌ: سەمىمىي ياردەم.

قَلِتَ يَقْلَتُ قَلَتًا: ھالاك بولدى، يوقالدى، بۇزۇلدى.

قَلِتَ فُلَانٌ: ئورۇقلاپ كەتتى.

قَلْتٌ ج قِلَاتٌ: قاتتىق يەر، ياكى تاش ئۈستىدىكى كۆلچەك، ئويمان.

قَلَخَ يَقْلَخُ قَلْخًا وَ قَلِيخًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

قَلَخَ الْبَعِيرُ: تۆگە بوزلىدى.

قَلْخٌ: قومۇش، قېرى ئېشەك، يوغان باش.

قَلَدَ يَقْلِدُ قَلْدًا الْحَبْلَ: ئارغامچا ئەشتى.

اَلْقُلْزُمُ: قىزىل دېڭىز.

قَلَسَ يَقْلِسُ قَلَسَانًا الرَّجُلُ: ناخشا ئېيتقاچ ئۇسسۇل ئوينىدى.

قَلَسَتْ نَفْسُهُ: كۆڭلى ئاينىدى.

قَلَسٌ ج قُلُوسٌ وَ أَقْلاَسٌ: ئارغامچا، ئارقان.

قَلَشَ يَقْلُشُ قَلاَشَةً: قورۇلۇپ كىچىكلەپ كەتتى.

قَلْشِينٌ ج قَلاَشِينُ: گۆجەي، چىمالتا.

قَلَصَ يَقْلِصُ قُلُوصًا الشَّيْءُ: نەرسە كىچىكلەپ، قورۇلۇپ قالدى.

قَلَصَ الثَّوْبُ بَعْدَ غَسْلِهِ: كىيىم يۇغاندىن كېيىن كىچىكلەپ قالدى.

قَلَطَ يَقْلُطُ قَلْطًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تازىلىدى، پاكىزلىدى.

قَلَعَ يَقْلَعُ قَلْعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇلدى، قومۇرۇۋەتتى.

قَلَعَ ثِيَابَهُ: كىيىمنى سالدۇرۇۋەتتى.

قَلَعَ الأَعْشَابَ الضَّارَّةَ: زىيانلىق ئوت-چۆپلەرنى يۇلۇۋەتتى.

قَلَعَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋەتتى.

قَلَعَ الضِّرْسَ: چىشنى تارتىۋەتتى.

قَلْعٌ: يۇلماق، قومۇرماق.

قِلْعُ السَّفِينَةِ ج قُلُوعٌ وَ قِلاَعٌ: يەلكەن.

قَلْعَةٌ ج قِلاَعٌ: قورغان، قەلئە.

«فِي مُنْتَصِفِ اللَّيْلِ اقْتَحَمَ الْفِدَائِيُّونَ قَلْعَةً لِلْعَدُوِّ»: پىدائىيلار يېرىم كېچىدە دۈشمەن ئىستېھكامىغا باستۇرۇپ كىردى.

قَلَعَةٌ ج قَلَعٌ: چوڭ تاش، قورام تاش.

قُلْعَةٌ: ۋاقىتلىق مۈلۈك.

قَلْعَطَةٌ: بۇدۇر چاچ.

قَلَفَ يَقْلِفُ قَلْفًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنىڭ سويىقىنى سويدى.

قَلَفَ الْقُلْفَةَ: خەتنە قىلدى، سۈننەت قىلدى.

قِلْفٌ: پوست، سويياق.

قُلْفَةٌ. قَلَفَةٌ ج قُلَفٌ: خەتنىلىك، سۈننەتلىك.

قَلِقَ يَقْلَقُ قَلَقًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى، ئالاقزادە بولدى، تەشۋىشلەندى.

«لاَ تَقْلَقْ سَتَسِيرُ الأُمُورُ عَلَى خَيْرِ مَايُرَامُ»: ئەنسىرىمە، ئىشلار كۆڭۈلدىكىدەك بولىدۇ.

«قَلِقَ الْمَرِيضُ فَلَمْ يَنَمْ»: كېسەل بىئارام بولۇپ ئۇخلىيالمىدى.

قَلَقٌ: بىئارام بولماق، ئەنسىرىمەك؛ زېرىكمەك، مالال بولماق.

قَلَقُ الْفِكْرِ: پاراكەندە بولماق، بىئارام بولماق، چېچىلماق.

قَلِقٌ: پاراكەندە، ئەنسىز.

قَلْقَلَ يُقَلْقِلُ قَلْقَلَةً الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، تەۋرەتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

قَلْقَلَةٌ: ھەرىكەتلەنمەك، تەۋرىمەك.

قَلْقَلَةٌ ج قَلاَقِلُ: پاراكەندىچىلىك، ئەنسىزچىلىك.

«فُلاَنٌ يُثِيرُ الْقَلاَقِلَ فِي كُلِّ مَكَانٍ يَحِلُّ بِهِ»: پالانى چۈشكەنلىكى يەردە ئەنسىزچىلىك پەيدا قىلىدۇ.

قَلَّ يَقِلُّ قِلَّةً: ئازايدى، كېمەيدى، كەم بولدى.

«قَلَّ الْمَطَرُ فِي هَذَا الْعَامِ»: بۇ يىل يامغۇر ئاز ياغدى.

«قَلَّ أَنْ يَأْتِيَ فِي الْوَقْتِ»: ئۇ ئاندا-ساندا ۋاقتىدا كېلىدۇ.

قَلَّ يَقِلُّ قَلاًّ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۆددى، كۆتۈردى.

قِلٌّ: ئازلىق، كەملىك.

قَلاَّبٌ: تۇراقسىز، مەۋقەسىز، ئۆزگىرىشچان.

قَلَّبَ يُقَلِّبُ تَقْلِيبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتتى.

قَلَّبَ الأُمُورَ: مەسىلىلەرگە ئەستايىدىل قارىدى.

قَلَّبَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ: دوختۇر كېسەلنى تەكشۈردى.

«أُقَلِّبُ إِلَى الصَّفْحَةِ الْخَمْسِينَ»: ئەللىكىنچى بەتكىچە ۋاراقلايمەن.

﴿يُقَلِّبُ اللهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ «قرآن»: ئاللاھ كېچە

بىلەن كۆندۈزنى ئالماشتۇرۇپ تۇرىدۇ.

قُلَّبٌ: تۇراقسىز، مۇقەسسىز، ئۆزگىرىشچان.

رَجُلٌ حُوَّلٌ قُلَّبٌ: ھىيلىگەر، ساختىپەز ئادەم.

قِلَّةٌ: ساقايماق، سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلمەك؛ تىترىمەك؛ ئازلىق، كەملىك.

«لَنْ يُغْلَبَ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا عَنْ قِلَّةٍ» ‹حديث›: 12000 ئەسكەر ھەرگىزمۇ ئازلىقتىن يېڭىلمەيدۇ.

قِلَّةُ مِنَ الْعُلَمَاءِ: ئۆلىمالاردىن ئازغىنىسى.

قِلَّةُ الْوُجُودِ: كەم تېپىلىش.

قِلَّةُ الْحَيَاءِ: ھاياسىزلىق.

قِلَّةُ الإِحْسَاسِ: ھېسسىياتسىزلىق.

قِلَّةُ الصَّبْرِ: سەۋرسىزلىك.

قِلَّةُ الأَدَبِ: ئەدەپسىز، ئەخلاقسىزلىق.

جَمْعُ الْقِلَّةِ (في الصرف): ئۈچتىن ئونغا قەدەر بولغان نەرسە.

قِلَّةُ السُّكَّانِ: ئاھالىنىڭ ئازلىقى.

قُلَّةٌ ج قُلَلٌ وَ قِلَالٌ: چوققا، يۇقىرى پەللە؛ كۈپ، كوزا.

قَلَّدَ يُقَلِّدُ تَقْلِيدًا - هُ الْمَنْصِبَ: ئۇنى مەنسەپكە قويدى.

قَلَّدَهُ فِي كَذَا: تەقلىد قىلدى، دورىدى.

قَلَّدَهُ الْقِلَادَةَ: ئۇنىڭغا مېدالىيون تاقاپ قويدى.

قَلَّسَ يُقَلِّسُ تَقْلِيسًا: ئېگىلدى، ئېگىشتى؛ داپ چېلىپ ناخشا ئېيتتى.

قَلَّسَ لَهُ: ئۇنىڭغا تەزىم قىلدى؛ ئۇنىڭغا باش ئېگىۋىدى.

قَلَّصَ يُقَلِّصُ تَقْلِيصًا الشَّيْءَ: نەرسە قورۇلۇپ كەتتى.

قَلَّصَهُ: ئۇنى تارايتىۋەتتى.

الْبُرُودَةُ تُقَلِّصُ الأَشْيَاءَ: سوغۇق شەيئىلەرنى تارايتىدۇ.

قَلَّعَ يُقَلِّعُ تَقْلِيعًا الشَّجَرَةَ: دەرەختىنى يىلتىزىدىن قومۇرۇۋەتتى.

قَلَّعَتِ الْعَاصِفَةُ الأَشْجَارَ: بوران دەرەخلەرنى قومۇرۇپ تاشلىدى.

قَلَّلَ يُقَلِّلُ تَقْلِيلًا: قىسقارتتى، كېمەيتتى.

﴿وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ﴾ ‹قرآن›: سىلەرنى ئۇلارنىڭ كۆزلىرىگە (سىلەرگە قارشى تەييارلىقتا بولمىسۇن، دەپ) ئاز كۆرسەتتى.

قَلَّلَ مِنَ الْمَعُونَةِ: تۇرمۇش ياردەم پۇلىنى كېمەيتتى.

قَلَّمَ يُقَلِّمُ تَقْلِيمًا الشَّخْصُ ظُفْرَهُ: تىرنىقىنى ئالدى.

قَلَّمَ أَظَافِرَ خَصْمِهِ: دۈشمەنىنىڭ كۈچىنى چەكلىدى.

قَلَّمَ الشَّجَرَةَ: دەرەختنى چاتىدى.

قَلَّمَا (قل – ما): ئىنتايىن ئاز، ئاز ئۇچرايدىغان، كەمدىن-كەم.

قَلَّمَا يَزُورُنَا: ئۇ بىزنى كەمدىن - كەم يوقلايدۇ.

قُلَلِيٌّ: كومزەكچى.

قَلَمَ يَقْلِمُ قَلْمًا: كەستى، قىرقىدى.

قَلَمَ الظُّفْرَ: تىرناقنى ئالدى.

قَلَمَ الْقَلَمَ: قەلەمنى ئۇچلىدى.

قَلَمٌ ج أَقْلَامٌ: قەلەم.

قَلَمُ التَّحْرِيرِ: تەھرىر بۆلۈمى.

قَلَمُ حُمْرَةٍ: لەۋ سۈرۈخ.

قَلَمُ رَصَاصٍ: قېرىنداش قەلەم.

قَلَمُ زِلَّةٍ: قەلەم سەۋەنلىكى.

قَلَمُ حَوَاجِبَ: قاشلىق قەلىمى.

قَلَمُ حِبْرٍ: كاكىبى.

قَلَمُ الْمُرُورِ: قاتناش ئىدارىسى.

قَلَمُ الْمَطْبُوعَاتِ: مەتبۇئات ئىدارىسى.

قَلَمُ تَحْرِيرِ الْجَرِيدَةِ: گېزىتخانا.

مَقَالَةٌ بِقَلَمِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ماقالىسى.

أَهْلُ الْقَلَمِ: بىلىمدارلار.

بِجرَّةِ قَلَمٍ: بىر ئېغىز سۆز بىلەن.

فَصَلَهُ مِنْ عَمَلِهِ بِجرَّةِ قَلَمٍ: بىر ئېغىز گەپ بىلەن

ئېشتىن بوشتتۇۋەتتى.

يَعِيْشُ مِنْ قَلَمِهِ: يېزىقچىلىق بىلەن جان باقىدۇ.

أَخْطَاءُ الْأَقْلاَمِ: قەلەم خاتالىقى.

قَلَمِيٌّ: يازما، قەلەمنىڭ.

قَلَنْسُوَةٌ ج قَلاَنِسُ وَ قَلاَنِيْسُ وَ قَلاَسٍ وَ قَلاَسِيٌّ: باش كىيىم، شىلەپە.

أَصْحَابُ الْقَلَنْسُوَةِ السَّوْدَاءِ: بۇددا روھانىيلىرى، بوپ.

قَلْوٌ: قورۇماق، پىشۇرماق.

قِلْوٌ: يېنىك، جەپدەس؛ شولتا، ئىشقار، سودا.

قَلُوبٌ: تۇراقسىز، مەۋقەسىز، ئۆزگىرىشچان.

قَلَوَزَ يُقَلْوِزُ قَلْوَزَةً الْمِسْمَارَ: ۋىنتىنى بۇرىدى.

قِلْوِيٌّ: شورلۇق، ئىشقارلىق.

قِلْوِيَّةٌ: شورلۇق، تۇزلۇق.

إِصْلاَحُ الْأَرَاضِي الْقِلْوِيَّةِ: شورلۇق يەرلەرنى ئۆزگەرتىش.

قِلْوِيَّاتٌ: ئۆسۈملۈكنىڭ ئىشقارلىق ماددىسى.

قَلَى يَقْلِي قَلْيًا اللَّحْمَ: گۆشنى قورۇدى.

قَلَتِ السَّمَكَ: بېلىقنى قورۇدى.

قَلِيَ يَقْلَى قِلًى وَ قِلاَءً وَ مَقْلِيَةً الرَّجُلَ: ئۇچ كۆردى، نەپرەتلەندى، غەزىپىنى كەلتۈردى.

﴿**مَاوَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى**﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد) پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق، يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق.

قِلًى: ئۆچ كۆرمەك، يامان كۆرمەك، نەپرەتلەنمەك، دۈشمەنلىك، ئاداۋەت؛ شۈلتا، ئىشقار.

قَلْيٌ قورۇماق، پىشۇرماق.

قِلْي . قِلًى: شۈلتا، ئىشقار، سودا.

قَلِيبٌ ج قُلُبٌ وَ أَقْلِبَةٌ: قۇدۇق.

«**أَنَّهُ وَقَفَ عَلَى قَلِيْبِ بَدْرٍ**» «حديث»: ئۇ بەدرى قۇدۇقى ئۈستىدە توختىدى.

قَلِيْدٌ: ئېشلىگەن، ئىگىرىلگەن.

قَلِيْسٌ: ھەسەل، ھەسەل ھەرىسى، بېخىل، پېخسىق.

قَلِيْلٌ ج قَلاَئِلُ وَ أَقِلاَّءُ م قَلِيْلَةٌ ج قَلِيْلاَتٌ وَ قَلاَئِلُ: ئاز، كەم، مىقدارى ئاز، يېتەرسىز.

قَلِيْلُ الْعَدَدِ: ئاز سانلىق، سانى ئاز، ئازچىلىق.

قَلِيْلُ الْوُجُودِ: كەم ئۇچرايدىغان، كەم كۆرۈلىدىغان.

قَلِيْلُ الصَّبْرِ: سەۋرسىز، چىدامسىز.

﴿**كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيْلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيْرَةً بِإِذْنِ اللهِ**﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن ئاز جامائە كۆپ جامائە ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدۇ.

قَلِيْلاً مَايَزُورُ أَصْدِقَاءَهُ: ئۇ دوستلىرىنى كەمدىن - كەم يوقلايدۇ.

عَمَّا قَلِيْلٍ يَأْتِيْنَا: ئۇ بىزنىڭ يېنىمىزغا بىرئازدىن كېيىن كېلىدۇ.

مَجْمُوعَةٌ قَلِيْلَةٌ: كىچىك توپ، كىچىك توپلام.

قُمَاحٌ: ھايۋاناتلاردا بولىدىغان بىر خىل سۇ ئىچمەسلىك كېسىلى.

أَصَابَ الْقُمَاحُ الْبَعِيْرَ: تۆگە سۇ ئىچمەس كېسىلى بولۇپ قالدى.

قُمَادٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، كۈچلۈك؛ قوپال، توڭ.

قِمَارٌ: قىمار.

نَوَادِي الْقِمَارِ: قىمارخانا، تاۋكا.

قُمَاشٌ ج أَقْمِشَةٌ: پارچە - پۇرات تاشلاندۇق نەرسىلەر؛ ئەخلەت؛ رەخت، توقۇلما مال.

قُمَاشُ الْبَيْتِ: ئۆي سايمىنى.

قُمَاشُ النَّاسِ: لۈكچەكلەر.

قُمَاشٌ نِيْلِيٌّ: كاناپ رەخت، چىگە رەخت.

قُمَاشٌ صُوفِيَّةٌ: يۇڭ توقۇلما.

قُمَاشٌ شُغْلِ الصِّنَّارَةِ: ئىلمە توقۇلمىچىلىق.

الْقُمَاشُ الصُّوفِيُّ السَّمِيْكُ: سوكنا.

«هَلْ تُحِبّ الْحِذَاءَ الْقُمَاشِيَّ»: لاتا ئاياغنى ياخشى كۆرمەسەن؟

قُمَاصٌ: سەكرىمەك، ئۇركۇمەك، چاپچىماق.

قِمَاطٌ ج قُمُطٌ ج أَقْمِطَةٌ: زاكا؛ تانا.

قُمَامَةٌ ج قِمَامٌ وَ قِمَامَاتٌ: ئەخلەت.

صُنْدُوقُ الْقُمَامَةِ: ئەخلەت ساندۇقى.

«تُوْضَعُ الْقُمَامَةُ فِي صُنْدُوقٍ مُغْلَقٍ»: ئەخلەت يېپىقلىق ساندۇققا تاشلىنىدۇ.

أَكْوَامُ الْقُمَامَةِ: ئەخلەت دۆۋىلىرى.

قَمَأَ يَقْمَأُ قَمَأً: خار بولدى، كەمتەر بولدى.

قَمَأَ يَقْمَأُ قَمْأً الرَّجُلَ: خارلىدى.

قَمَأَ الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى.

قَمُؤَ يَقْمُؤُ قَمَاءً وَ قَمَاءَةً الرَّجُلُ: كىشى ۋىجىك بولدى؛ خار بولدى.

قَمُؤَ الْغَرِيبُ: مۇساپىر خار بولدى.

قَمَحَ يَقْمَحُ قَمْحًا الشَّرَابَ: شارابنى زىرىكتى، سەسكىندى.

قَمْحٌ ج قُمُوحٌ: بۇغداي.

سُنْبُلَةُ قَمْحٍ: بۇغداي باشىقى.

«إِجْمَعْ سَنَابِلَ الْقَمْحِ فِي الْحُقُولِ جَمْعًا دَقِيقًا»: ئېتىزدىكى چېچىلىپ كەتكەن باشاقلارنى تولۇق يىغىۋال.

قَمْحَةٌ ج قَمَحَاتٌ: بىر تال بۇغداي؛ 684 گرامغا تەڭ ئۆلچەم بىرلىكى.

قَمْحِيٌّ: بۇغداي رەڭ، بۇغداي ئۆڭ.

فَتَاةٌ قَمْحِيَّةُ الْبَشَرَةِ: بۇغداي ئۆڭ قىز.

قَمَدَ يَقْمِدُ قَمْدًا وَ قُمُودًا: باش تارتتى، رەت قىلدى.

قَمِرَ يَقْمَرُ قَمَرًا الرَّجُلُ: قاراڭغۇدا كۆرەلمەس بولۇپ قالدى، قار قارىغۇسى بولۇپ قالدى.

قَمِرَ الشَّيْءُ: نەرسە ئاپئاق بولدى.

قَمَرَ يَقْمِرُ قُمُورًا الرَّجُلُ: كىشى قىمار ئوينىدى.

قَمِرَةٌ: قىماردا ئۇتتى.

قَمَرٌ: قاراڭغۇدا كۆزى ئىمىر-چىمىر بولۇپ كەتمەك.

قَمَرٌ ج أَقْمَارٌ: ئاي، ئاي شارى.

حَجَرُ الْقَمَرِ: سىگىر تاش.

﴿وَ سَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَ النَّهَارَ وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە كېچىنى، كۈندۈزنى، كۈننى، ئاينى بويسۇندۇرۇپ بەردى.

قَمَرٌ صِنَاعِيٌّ: سۈنئىي ھەمراھ.

ضَوْءُ الْقَمَرِ: ئاي يورۇقى، ئايدىڭ.

قَمِرٌ ج أَقْمَارٌ: قىمارۋاز.

قَمْرَاءُ ج قُمْرٌ: ئاي يورۇقى، ئايدىڭ.

لَيْلَةٌ قَمْرَاءُ: ئايدىڭ كېچە.

الْقَمَرَانُ: ئاي بىلەن كۈن.

قَمَرِيٌّ: ئايلىق، ئايدەك، ئايسىمان.

ضَوْءٌ قَمَرِيٌّ: ئاي يورۇقى.

مَرْكَبَةٌ قَمَرِيَّةٌ: ئاي شارى ئالەم كېمىسى.

حُرُوفٌ قَمَرِيَّةٌ: قەمەرىيە ھەرپلىرى.

سَنَةٌ قَمَرِيَّةٌ: قەمەرىيە يىلى.

الشُّهُورُ الْقَمَرِيَّةُ: قەمەرىيە ئايلىرى (ئاينىڭ يەر شارى ئەتراپىدا ئايلىنىشىنى ۋاقىت بىرلىكى قىلىدىغان ئايلار).

قُمْرِيٌّ ج قُمْرٌ م قُمْرِيَّةٌ ج قَمَارِيٌّ: دەمدەر، كەپتەر.

قَمَزَ يَقْمِزُ قَمْزًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قولىنىڭ ئۇچى بىلەن ئالدى؛ نەرسىنى يىغدى، توپلىدى.

قَمَزٌ: بىراك مال.

قُمْزَةٌ ج قُمَزٌ: بىر سىقىم خورما، توپا دۆۋىلەنگەن يول بەلگىسى.

قَمَسَ يَقْمُسُ قَمْسًا هُ فِي الْمَاءِ: ئۇنى سۇغا چۆكتۈردى.

قَمَسَ الشَّخْصُ فِي الْمَاءِ: سۇغا چۆكۈپ كەتتى.

قَمَسَ يَقْمُسُ قُمُوسًا الْكَوْكَبُ: يۇلتۇز غايىب بولدى.

قَمَسَتِ الدَّلْوُ فِي الْمَاءِ: چېلەك سۇغا چۆكۈپ كەتتى.

قَمَسَ الْوَلَدُ فِي الْبَطْنِ: قورساقتىكى بالا تەۋرىدى، مىدىرلىدى.

قَمَشَ يَقْمُشُ / يَقْمِشُ قَمْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىغدى، توپلىدى، جەملىدى.

قَمَصَ يَقْمُصُ / يَقْمِصُ قَمْصًا وَ قِمَاصًا الْفَرَسُ: ئات چىچاڭشىدى، سەكرىدى، چاپچىدى، ئۈركۈدى.

قَمْصٌ: سەكرىمەك، چاپچىماق، ئۈركۈمەك.

قَمَصٌ: چېكەتكە.

قَمَطَ يَقْمُطُ قَمْطًا الْمَوْلُودَ: بوۋاقنى زاكىلىدى، ئورىدى، يۆگىدى.

قَمَطَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنىڭ پۇت-قولىنى باغلىدى.

قَمْطَرَ يُقَمْطِرُ قَمْطَرَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى.

قَمْطَرَ الشَّيْءُ: نەرسە توپلاندى.

قَمْطَرَ كُتُبَهُ: كىتابلىرىنى توپلىدى.

قِمَطْرٌ ج قَمَاطِرُ: كىتاب ئىشكاپى؛ سومكا، چامادان؛ پاكار دوغىلاق ئادەم.

قِمَطْرَةٌ ج قَمَاطِرُ: كىتاب ئىشكاپى.

قِمَطْرِيٌ: پاكار دوغىلاق ئادەم.

قَمْطَرِيرٌ: قاتتىق، قاتتىقچىلىق.

﴿إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بىز پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن مەيدانغا كەلتۈرۈلگەن، ئېغىر، قاتتىق كۈندىن قورقىمىز.

قَمَعَ يَقْمَعُ قَمْعًا: توسۇدى، چەكلىدى، كونترول قىلدى، باشقۇردى.

قَمَعَ الشَّرَابُ: شاراب كېكىردەكتىن سىلىق ئۆتۈپ كەتتى.

قَمَعَ الْبَرْدُ النَّبَاتَ: مۆلدۈر ئوت-چۆپنى ۋەيران قىلىۋەتتى.

قَمَعَ الثَّوْرَةَ: ئىنقىلابنى باستۇردى.

«قَمَعَتِ الشُّرْطَةُ الْمُتَظَاهِرِينَ»: ساقچىلار نامايىشچىلارنى باستۇردى.

قَمْعٌ: توسۇماق، چەكلىمەك.

قَمْعُ الشَّهَوَاتِ: نەپسى-خاھىشىنى كونترول قىلماق.

قَمْعٌ / قِمْعٌ ج أَقْمَاعٌ: ۋارانكا.

قَمْعٌ / قِمْعٌ ج قُمُوعٌ: مېۋە كاسىسى.

قَمْعُ السِّيكَارَةِ: تاماكا قالدۇقى.

قَمْعِيٌّ: بېسىقتۇرۇشقا ئائىت، بېسىقتۇرۇشقا ئالاقىدار.

إِتَّخَذَ إِجْرَاءَاتٍ قَمْعِيَّةً: بېسىقتۇرۇش تەدبىرلىرىنى قوللاندى.

قَمْقَمَ يُقَمْقِمُ قَمْقَمَةً: توپلىدى، يىغدى، جۇغلىدى.

قُمْقُمٌ ج قَمَاقِمُ وَ قَمَاقِمَةٌ: مىس قاچا؛ ساپال قاچا؛ ئەتىر قۇتىسى.

قَمِلَ يَقْمَلُ قَمَلًا الثَّوْبُ: كىيىمنى پىت بېسىپ كەتتى.

قَمِلَ الْبَطْنُ: قورساق سالدى.

قَمِلٌ: پىتلىق.

قَمْلَةٌ ج قَمْلٌ: پىت.

حُمَّى الْقَمْلَةِ: سېرىق قىزىتما كېسىلى.

قَمَّمَ يُقَمِّمُ تَقْمِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قۇرۇتتى.

قَمَّ الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى، تازىلىدى.

قَمَّاحٌ: بۇغداي سودىگىرى.

قَمَّاشٌ: گەزمال سودىگىرى.

قَمَّاطَةٌ: قوۋۇق، تاقاق.

قِمَّةٌ ج قِمَمٌ: چوققا، يۇقىرى پەللە؛ بەدەن؛ كىشىلەر توپى.

قِمَّةُ الرَّأْسِ: باشنىڭ چوققىسى.

مُؤْتَمَرُ الْقِمَّةِ: دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنى.

«إِنَّ قِمَّةَ جُومُولَامَا هِيَ أَعْلَى قِمَّةٍ فِي الْعَالَمِ»: جومولاڭما چوققىسى دۇنيا بويىچە ئەڭ ئېگىز چوققا.

«غَايَتُنَا أَنْ نَصِلَ قِمَّةَ الْعُلُومِ»: بىزنىڭ غايىمىز ئىلىمنىڭ پەللىسىگە يېتىش.

قَمَّشَ يُقَمِّشُ تَقْمِيشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىغدى، توپلىدى، جەملىدى.

قَمَّصَ يُقَمِّصُ تَقْمِيصًا الْفَرَسَ: ئات چاپچىدى، سەكرىدى، ئۈركۈدى.

قَمَّصَهُ: ئۇنىڭغا كۆڭلەك كىيگۈزدى.

قُمُّصٌ ج قَمَامِصُ: كاھىن.

قَمَّطَ يُقَمِّطُ تَقْمِيطًا الْمَوْلُودَ: بوۋاقنى زاكىلىدى، يۆگىدى، ئورىدى.

قَمَّطَ الْأَسِيرَ: ئەسىرنىڭ پۇت-قولىنى باغلىدى.

قَمَّلَ يُقَمِّلُ تَقْمِيلًا: پىتلاپ كەتتى، پىت بېسىپ كەتتى.

قُمَّلَةٌ ج قُمَّلٌ: كانا.

﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمِ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا سۇ ئاپىتى، چېكەتكە، پىت، پاقا، قان (بالالىرىنى) روشەن مۆجىزە قىلىپ ئەۋەتتۇق.

«عَلَا الْبَعِيرَ الْقُمَّلُ»: تۆگىنى كانا بېسىپ كەتتى.

قَمَّمَ يُقَمِّمُ تَقْمِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قورۇتتى.

قَمَنَ يَقْمَنُ قَمْنًا بِكَذَا: مۇۋاپىق كەلدى، مۇناسىپ كەلدى، لايىق بولدى.

قَمِنٌ: ئوچاق.

قَمِنٌ بِكَذَا: شۇنىڭغا لايىق.

قَمِهَ يَقْمَهُ قَمَهًا: ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ قالدى.

قَمِيءٌ ج قِمَاءٌ: خار، كەمتەر؛ رەزىل، پەسكەش؛ ۋىجىك.

قَمِيرٌ ج أَقْمَارٌ: قىمارۋاز.

قَمِيصٌ ج أَقْمِصَةٌ: كۆڭلەك.

قَمِيصٌ تَحْتَانِيٌّ: رۇباشكا، ئىچ كۆڭلەك.

﴿إِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي﴾ «قرآن»: سىلەر مېنىڭ بۇ كۆڭلىكىمنى ئېلىپ بېرىپ ئاتامنىڭ يۈزىگە تاشلاڭلار.

«كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللهِ الْقَمِيصُ» «حديث»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىيىملەر ئىچىدە كۆڭلەكنى ئەڭ ياخشى كۆرەتتى.

قَمِيصُ الْقَلْبِ: يۈرەك قېپى.

قَمِيصُ النَّوْمِ: كېچىلىك كىيىم.

قَمِينٌ ج قُمَنَاءُ: ئوچاق؛ ... گە لايىق.

قَمِينُ الْجِيرِ: ھاك خۇمدىنى.

قَنَا يَقْنُو قَنْوًا وَقُنْوَانًا وَقُنُوًّا الْمَالَ: مال توپلىدى، مالغا ئېرىشتى.

قَنَا يَقْنُو قِنَاوَةً الرَّجُلَ: جازالىدى، مۇكاپاتلىدى.

قَنَا يَقْنُو قُنُوًّا لَوْنُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ رەڭگى قىپقىزىل بولۇپ كەتتى.

قَنًا ج أَقْنَاءٌ: نەيزە.

قَنَاةٌ ج قَنًا وَقُنِيٌّ وَقَنَوَاتٌ وَقَنَيَاتٌ: نەيزە.

قَنَاةٌ ج قِنًى وَقِنَاءٌ وَقَنَوَاتٌ: تۇرۇبا؛ ئۆستەڭ، قانال.

قَنَاةُ السُّوَيْسِ: سۇۋەيش قانىلى.

الْقَنَاةُ الْبَوْلِيَّةُ: سىيدۈك يولى.

الْقَنَاةُ الْهَضْمِيَّةُ: قىزىلئۆڭگەچ.

صُلْبُ الْقَنَاةِ: كۈچلۈك، مۇستەھكەم.

قَنَاةُ الْأُذُنِ: قۇلاقنىڭ ئاڭلاش نەيچىسى.

قَنَاةٌ دَمْعِيَّةٌ: ياش نەيچىسى.

قَنَاشِقُ: دەرەخ يېلىمى، دېۋىرقاي.

قِنَاعٌ ج قُنُعٌ وَأَقْنَاعٌ وَأَقْنِعَةٌ: چۈمبەل، چۈمپەردە، ياغلىق؛ قورال.

كَشَفَ الْقِنَاعَ: چۈمبەردىنى يىرتىپ تاشلىدى، نىقابنى ئېچىپ تاشلىدى.

قِنَاعُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ چۈمبىلى.

كَشَفَ الْقِنَاعَ عَنِ الْأَمْرِ: ئاشكارىلىدى، ئېچىپ تاشلىدى.

قَنَاعَةٌ: قانائەتلەنمەك، كۈپايىلەنمەك، مەمنۇنلۇق،

رازىلىق، قانائەت، شۈكۈر قىلماق.

اَلْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى: قانائەت قىلىش تۈگىمەس بايلىق.

«عِنْدِي قَنَاعَةٌ بِصِحَّةِ أَقْوَالِكَ»: سۆزلىرىڭنىڭ راستلىقىغا مەن قانائەتلەندىم.

قُنَافِشُ: مەينەت، پاسكىنا، چىچىلاڭغۇ، ئۆزىنى تاشلىۋەتكەن.

قَنَالٌ ج قَنَالَاتٌ: قانال، ئېرىق، ئۆستەڭ.

قَنَالُ السُّوَيْسِ: سۇۋەيش قانىلى.

قَنَانَةٌ: قۇللۇق.

قَنَأَ يَقْنَأُ قُنُوءًا الشَّيْءُ: قىزىرىپ كەتتى.

قَنَبَ يَقْنُبُ قَنْبًا الْكَرْمَ: تەكنى پۇتىدى، ھارام شېخىنى ئالدى.

قَنَبَ يَقْنُبُ قَنْبًا وَ قُنُوبًا الزَّهْرُ: چېچەك ئېچىلدى.

قَنَبَتِ الشَّمْسُ: كۈن غايىب بولدى، كۈن ئولتۇرۇپ كەتتى.

قُنْبٌ ج قُنُوبٌ: گۈل كاسىسى؛ پەردە.

قُنْبَازٌ ج قَنَابِيزُ: تون، يەكتەك.

قُنْبُرٌ ج قَنَابِرُ: بوز تورغاي.

قنبراء ـ قُنْبَرَةٌ: سوپى تورغاي، بوز تورغاي.

قُنْبُورَةٌ: سوپى تورغاي، بوز تورغاي.

قُنْبُرَةٌ ج قَنَابِرُ: (قۇشلارنىڭ) تاجى، پوپۇكى؛ بىر كاللەك، بىر توپ.

قُنْبُسٌ: بىرىزىنت، كاناپ.

قُنْبُضٌ م قُنْبُضَةٌ: پاكىنەك، قىسقا، يىلان، زەھەرلىك يىلان.

قُنْبُعٌ: گۈل كاسىسى، چىنىسى؛ بوغداي باشىقى.

قَنْبَلَ يُقَنْبِلُ قَنْبَلَةً الرَّجُلُ: بىر جاماائە ياكى بىر قەبىلە ئارىسىدا ياشىدى.

قَنْبَلَ الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە ئوق ئاتتى.

قَنْبَلَتِ الطَّائِرَةُ الْمَدِينَةَ الْآمِنَةَ: ئايروپىلان تىنچ شەھەرنى بومباردىمان قىلدى.

قَنْبَلٌ ج قَنَابِلُ: كىشىلەر توپى؛ يىلقا.

قُنْبُلَةٌ ج قَنَابِلُ: بومبا.

اَلْقَنَابِلُ الْمُحْرِقَةُ: كۆيدۈرگۈچ بومبا، كۆيدۈرگۈچى ئوق.

قُنْبُلَةُ الْيَدِ: قول بومبىسى، گرانات.

قُنْبُلَةٌ ذَرِّيَّةٌ: ئاتوم بومبا.

قُنْبُلَةٌ مُوَجَّهَةٌ: باشقۇرۇلىدىغان بومبا.

قُنْبُلَةٌ مَائِيَّةٌ: سۇ مىناسى.

قُنْبُلَةٌ زَمَنِيَّةٌ: بەلگىلىك مۇددەتتە پارتلايدىغان بومبا.

قُنْبُلَةٌ مِيكْرُوبِيَّةٌ: باكتېرىيىلىك بومبا.

قُنْبُلَةٌ هِدْرُوجِينِيَّةٌ: ۋودوروت بومبىسى، ھىدروگېن بومبىسى.

قُنْبُلَةٌ مَوْقُوتَةٌ: قەرەللىك بومبا.

قُنْبُلَةُ الْإِضَاءَةِ: يورۇتۇش بومبىسى، يورۇتۇش ئوقى.

اَلْقَنَابِلُ السَّامَّةُ: زەھەرلىك بومبا، گازلىق بومبا.

اَلْقَنَابِلُ الْمُسِيلَةُ لِلدُّمُوعِ: ياش ئاققۇزۇش بومبىسى.

أَبُو قُنْبُورٍ: دوك، دۆمچەك.

قَنَتَ يَقْنُتُ قُنُوتًا: بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى، كەمتەر بولدى، خار بولدى؛ تۆۋەنچىلىك بىلەن ئاللاھقا ئىبادەت قىلدى.

﴿وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَ رَسُولِهِ وَ تَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾ «قرآن»: سىلەردىن كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلسا ۋە ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۇنىڭغا ساۋابىنى ئىككى قاتلاپ بېرىمىز.

﴿يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ﴾ «قرآن»: ئى مەريەم، پەرۋەردىگارىڭغا ئىتائەت قىل.

قَنَتَ يَقْنُتُ قَنَاتَةً الرَّجُلُ: ئىشتىھاسى كەم بولدى.

قَنَدَ يَقْنُدُ قَنْدًا السَّوِيقَ: تالقانغا شېكەر قوشتى.

قَنْد ج قُنُودٌ: قەنت، شېكەر.

قُنْدُزٌ: قۇندۇز، قاما، سۇ ئىتى.

قُنْدُزُ الْمِسْكِ: سۇ بۇلغۇنى.

قَنْدَسَ يُقَنْدِسُ قَنْدَسَةً: تەۋبە قىلدى؛ سەيلە قىلدى.

قُنْدُسٌ: قۇندۇز، سۇ ئىتى.

قَنْدَلَ يُقَنْدِلُ قَنْدَلَةً الشَّخْصُ: بېشى يوغان بولدى.

قُنْدُولٌ ج قَنَادِيلُ: قاراغان.

قِنْدِيدٌ ج قَنَادِيدُ: ھال، ئەھۋال، ناۋات، ئەنبەر، مەي، ئىپار.

قِنْدِيلٌ ج قَنَادِيلُ: چىراغ، قەندىل.

قِنْدِيلُ الْبَحْرِ: مېدوزا.

قِنْدِيلُ نَفْطٍ: پانار، گازۋاي چىراغ.

قَنْزَعَةٌ ج قَنْزَعَاتٌ وَ قَنَازِعُ: قۇشلار پۆپۈكى، تاجى.

قُنْزُعَةٌ: خورازنىڭ پۆپۈكى.

قَنْسٌ: بىر خىل خۇش پۇراق ئوت.

قَنْسَرَ يُقَنْسِرُ قَنْسَرَةً الدَّهْرُ — هُ: زامان ئۇنى چېنىقتۇردى.

الْقِنْسَرُ: پىششىق، كۈچلۈك، پۇختا.

قَنَصَ يَقْنُصُ قَنْصًا الطَّيْرَ: قۇشنى ئوۋلىدى، تۇتتى.

قَنَصَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

قَنَصٌ ج أَقْنَاصٌ: ئوۋ، ئولجا.

قُنْصُلٌ ج قَنَاصِلُ: كونسۇل، دۆلەت ۋەكىلى.

قُنْصُلٌ عَامٌّ: باش كونسۇل.

نَائِبُ قُنْصُلٍ: مۇئاۋىن كونسۇل.

قُنْصُلِيٌّ: كونسۇللىق.

قُنْصُلِيَّةٌ ج قُنْصُلِيَّاتٌ: كونسۇلخانا.

قَنَطَ يَقْنُطُ قُنُوطًا الرَّجُلُ: كىشى ئۈمىدسىزلەندى، نائۈمىد بولدى.

﴿لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلەنمەڭلار.

قَنَطٌ: ئۈمىدسىزلىك، نائۈمىدلىك.

قِنْطَارٌ ج قَنَاطِيرُ: مىسىرنىڭ ئېغىرلىق ئۆلچىمى بولۇپ، 44.928 كىلوگىرامغا تەڭ؛ بايلىق.

قَنَاطِيرُ مُقَنْطَرَةٌ: كۆپ بايلىق.

﴿وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ﴾ «قۇرئان»: ئالتۇن ـ كۈمۈشتىن توپلانغان كۆپ ماللار...

قِنْطَارِيٌّ: بايلىق ئىگىسى، مىليونېر.

قِنْطَارِيُونٌ: ئاچچىقئوت، سېسىقئوت.

قَنْطَرَ يُقَنْطِرُ قَنْطَرَةً الرَّجُلُ: كىشى باي بولدى، كۆپ مالغا ئېرىشتى.

قَنْطَرَ الْبِنَاءَ: ئەگمە بىنا ياسىدى.

قَنْطَرَةٌ ج قَنَاطِرُ: ئەگمە كۆۋرۈك؛ ئېگىز بىنا.

عَيْنُ الْقَنْطَرَةِ: توما، چوشۇرگە؛ جومەك.

«فِي هَذَا الْجِسْرِ سَبْعَ عَشَرَةَ قَنْطَرَةً»: بۇ كۆۋرۈكتە ئون يەتتە ئاراش بار.

قِنْطِيرٌ ج قَنَاطِيرُ: ئاپەت، ھادىسە، بالا ـ قازا.

قَنِعَ يَقْنَعُ قَنَعًا وَ قَنَاعَةً وَ قُنْعَانًا بِكَذَا: شۇنىڭغا رازى بولدى، قانائەت قىلدى؛ قايىل بولدى، ئېتىراپ قىلدى.

«طُوبَى لِمَنْ هُدِيَ إِلَى الْإِسْلَامِ وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافًا وَ قَنِعَ» «حديث»: ئىسلامغا ھىدايەت قىلىنغان، يەتكۈدەك رىزىق بېرىلگەن ۋە بېرىلگەن رىزىققا قانائەت قىلغان كىشىگە خۇش مۇبارەك بولسۇن!

قَنَعَ يَقْنَعُ قُنُوعًا إِلَى فُلَانٍ: پالانىغا بويسۇندى، ئىتائەت قىلدى.

قَنْعٌ: قانائەت قىلماق، قانائەتلەنمەك.

قَنِعٌ: قانائەتچان، ئىنساپلىق.

قِنْعٌ ج أَقْنَاعٌ: قورال.

قُنْفُذٌ ج قَنَافِذُ: كىرپە.

قِنْقِنٌ ج قَنَاقِنُ: پالچى، رەمچى، داخان.

قَنِمَ يَقْنَمُ قَنَمًا الزَّيْتُ: ماي سېسىپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى.

قَنِمَ الطَّعَامُ: تاماق پۇراپ قالدى.

قَنِمَ الْفَرَسُ: ئات تويا بىيسىپ مەينەتلىشىپ كەتتى.

قَنَّ يَقُنّ قَنًّا الشَّيْءَ: نەرسىگە ئىنچىكىلەپ قارىدى.

قِنٌّ ج أَقْنَانٌ وَ أَقِنَّةٌ: قۇلنىڭ بالىسى (قۇل)، تۇغما قۇل.

نِظَامُ الْقِنِّ: قۇللۇق تۈزۈم.

قِنّ الْقَمِيْصِ: يەڭ.

قِنَّابَةٌ: يوپۇرماق گۈل.

قَنَّاصٌ ج قَنَّاصُونَ وَ قَنَّاصَةٌ: ئوۋچى، شىكارچى، مەرگەن.

قَنَّاصُ السِّبَاعِ: يىرتقۇچ هايۋانلارنى ئوۋلىغۇچى.

قُنَّبٌ / قِنَّبٌ: كەندىر.

«رَبَطَ الطَّرْدَ بِحَبْلِ الْقُنَّبِ»: خالتىنى چىگە يىپ بىلەن باغلىدى.

قِنَّبِيٌّ: كەندىرنىڭ، كەندىردىن بولغان.

قُنَّبِيطٌ: چېچەك سۇيى؛ قىچا چېچىكى.

قُنَّةٌ ج قُنَنٌ: چوققا.

قُنَّةُ الْجَبَلِ: تاغ چوققىسى.

قَنَّشَ يُقَنِّشُ تَقْنِيْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كېمەيتتى، ئازايتىۋەتتى.

قَنَّطَ يُقَنِّطُ تَقْنِيْطًا غَيْرَهُ: ئۇنى ئۈمىدسىزلەندۈردى، نائۈمىدتە قويدى.

قَنَّعَ يُقَنِّعُ تَقْنِيْعًا غَيْرَهُ: رازى قىلدى؛ قانائەتلەندۈردى؛ قايىل قىلدى.

قَنَّعَتِ الْمَرْأَةَ: ئايالغا چۈمبەل تارتىپ قويدى.

قَنَّعَهُ بِرَأْيِهِ: ئۆزىنىڭ پىكرى بويىچە ئۇنى قانائەتلەندۈردى.

قَنَّنَ يُقَنِّنُ تَقْنِيْنًا الْمُشَرِّعُ: قانۇن تۈزگۈچى قانۇن تۈزدى، قانۇن چىقاردى.

قَنَّنَ الْبَرْلَمَانُ الْجِبَايَةَ: پارلامېنت باج قانۇنىنى بېكىتتى.

قَنَّهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنى رازى قىلدى.

قَنُّومَةٌ: نىل دەرياسى بېلىقى، شىپالىق بېلىق.

قَنَّى يُقَنِّي تَقْنِيَةً الْقَنَاةَ: ئۆستەڭ چاپتى.

قَنَّاهُ الْمَالَ: ئۇنى مالغا ئېرىشتۈردى، مالغا ئىگە قىلدى.

«قَنَّتِ الدَّوْلَةُ الْقَنَوَاتِ لِجَلْبِ الْمِيَاهِ الصَّالِحَةِ لِلشَّرَابِ»: دۆلەت ئىچىملىك سۇ كەلتۈرۈش ئۈچۈن قاناللارنى قازدۇردى.

قِنَّيْبَةٌ: يوپۇرماق گۈل.

قِنِّيْنَةٌ ج قَنَانِيٌّ وَ قِنِّيْنَاتٌ وَ قَنَانٌ: شىشە، بوتۇلكا.

قِنْوٌ ج أَقْنَاءٌ وَ قِنْوَانٌ: بىر ساپاق ئۈزۈم.

﴿وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ﴾ «قۇرئان»: خورمىسا دەرەخلىرىنىڭ چېچەكلىرىدىن يەرگە يېقىن ساڭگىلاپ تۇرىدىغان خورما ساپاقلىرىنى يېتىشتۈردى.

قَنْوٌ ـ قُنْوَةٌ: قولغا كەلتۈرمەك، ئېرىشمەك.

قُنْوَةٌ / قِنْوَةٌ: قولغا كەلتۈرگەن نەرسە، مۈلۈك.

قُنُوتٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق؛ ئىبادەت قىلماق.

دُعَاءُ الْقُنُوتِ: دۇئايى قۇنۇت.

قَنْوَشَقٌ: دەرەخ يىلىمى، دىۋىرقاي.

قُنُوطٌ: ئۈمىدسىزلىك، نائۈمىدلىك.

قَنُوطٌ: ئۈمىدسىزلەنگۈچى، ئۈمىد ئۈزگۈچى.

﴿وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُوسٌ قَنُوطٌ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر ئۇنىڭغا بىرەر يامانلىق يېتىپ قالسا، تولىمۇ ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ.

قَنُوعٌ ج قُنُعٌ: قانائەتچان، رازى بولغۇچى، ئىنساپلىق.

قُنُونَةٌ: قۇللۇق.

قَنَى يَقْنِي قَنْيًا وَ قُنْيَانًا الْمَالَ: مالغا ئېرىشتى، مال توپلىدى، مالغا ئىگە بولدى.

قَنِيَ يَقْنَى قَنًى الْأَنْفُ: ئىلمەك بۇرۇن بولدى.

قَنِيَ يَقْنَى قِنًى بِالشَّيْءِ: بىرنەرسىگە رازى بولدى.

قُنْيَةٌ ج قِنًى: قولغا كەلتۈرگەن نەرسە، ئېرىشكەن

نەرسە.

قَبِيصٌ: ئۇۋچى؛ ئۇۋ، ئولجا.

قُهَابٌ: ئاق، ئاق رەڭ.

قَهَرَ يَقْهَرُ قَهْرًا: يەڭدى، غەلبە قىلدى؛ باشقۇردى؛ مەجبۇرلىدى.

«قَهَرَ الْجَيْشُ الْعَدُوَّ»: قوشۇن دۈشمەننى يەڭدى.

﴿فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ﴾ «قرآن»: يېتىمنى خارلىما.

«قَهَرَ خَصْمَهُ عَلَى الْإِعْتِرَافِ بِقِيمَتِهِ»: رەقىبىنى ئۆزىنىڭ قىممىتىنى ئېتىراپ قىلىشقا مەجبۇرلىدى.

قَهْرٌ: بويسۇندۇرماق، يەڭمەك، باسماق؛ زورلىماق، باشقۇرماق.

وَسَائِلُ الْقَهْرِ: زورلاش ۋاستىلىرى.

قَهْرًا: زورلۇق بىلەن.

قَهْرَمَانٌ ج قَهَارِمَةٌ: غوجىدار، كاسسىر.

قَهْرَمَانَةٌ ج قَهْرَمَانَاتٌ: ئايال غوجىدار، ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى.

قَهْرِيٌّ: مەجبۇرىي، زورمۇزور، چوقۇم، قەتئىي.

سَبَبٌ قَهْرِيٌّ: قارشى تۇرۇپ بولمايدىغان سەۋەب.

طَوَارِئُ قَهْرِيَّةٌ: تەبىئىي ئاپەت، كۈتۈلمىگەن ھادىسە.

قُوَّةٌ قَهْرِيَّةٌ: بېسىم كۈچ.

قَهَزَ يَقْهَزُ قَهْزًا: سەكرىدى.

قَهْقَرَ يُقَهْقِرُ قَهْقَرَةً: ئارقىچە چېكىندى.

قَهْقَرَ الْعَدُوَّ: دۈشمەن چېكىندى.

قَهْقَرَةٌ: كەينىگە چېكىنمەك، داجىماق.

قَهْقَرَى: كەينىچە چېكىنمەك؛ چۈشكۈنلەشمەك.

رَجَعَ الْقَهْقَرَى: كەينىگە چېكىندى.

قَهْقَهَ يُقَهْقِهُ قَهْقَهَةً الرَّجُلُ: كىشى قاقاقلاپ كۈلدى، قاتتىق كۈلدى.

قَهْقَهَةٌ: قاتتىق كۈلمەك، قاقاقلاپ كۈلمەك.

قَهَلَ يَقْهَلُ قَهْلًا الرَّجُلُ: تۇزكورلۇق قىلدى.

قَهَلَ فُلَانًا: پالانىنى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

قَهَلَ يَقْهَلُ قَهْلًا وَ قُهُولًا الْجِلْدُ: تېرە قۇرۇقشۇپ قالدى.

قَهِمَ يَقْهَمُ قَهَمًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ قالدى.

قَهِمٌ: ئىشتىھاسى كەم ئادەم.

قَهَّ يَقِهُّ قَهًّا: قاقاقلاپ كۈلدى.

قَهْوَانٌ: مۈڭگۈزلۈك قېرى تېكە.

قَهَّارٌ: ناھايىتى كۈچلۈك.

عَدُوٌّ قَهَّارٌ: ناھايىتى كۈچلۈك دۈشمەن.

الْقَهَّارُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىگە قادىر، ناھايىتى قۇدرەتلىك ئاللاھ، دېگەن مەنىدە.

﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ «قرآن»: ئۇ غالىب، بىر ئاللاھدۇر.

قَهْوَةٌ ج قَهَوَاتٌ: قەھۋە، كافى.

شَرِبَ قَهْوَةً صَافِيَةً: ساپ قەھۋە ئىچتى.

فَنَجَانُ قَهْوَةٍ: قەھۋە ئىستاكانى.

قَهْوَةٌ ج قَهَوَاتٌ وَ قَهَاوٍ: قەھۋەخانا.

«إِلْتَقَى الْجَمَاعَةُ فِي الْقَهْوَةِ»: كۆپچىلىك قەھۋەخانىدا ئۇچراشتى.

قَهِيَ يَقْهَى قَهْيًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ قالدى.

قَهِيزٌ: يىپەك، دۇردۇن، تاۋار.

قَوَاءٌ: ئاچلىق، ئاچ؛ چۆللۈك.

قِوَاءٌ ج أَقْوَاءٌ: چۆل، باياۋان، دالا.

قَوَارِيْن: چوڭ بايلار.

قَوَاطِعُ: يەسلىلىك قۇشلار.

قُوَاعٌ م قُوَاعَةٌ: ياۋا توشقان، بۆرىنىڭ ھۇۋلىشى.

قَوَامٌ: تۇز، رۇس؛ چىداملىق؛ كۈچ؛ بوي، تۇرقى؛ كۆۋرۈك؛ يۆلەنچۈك؛ بويلۇق.

قَوَامُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ قويۇقلۇقى، زىچلىقى.

قَوَامٌ مُعْتَدِلٌ: ئوتتۇرا بوي.

﴿وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ ‹قۇرئان›: ئوتتۇرا ھال خىراجەت قىلىدۇ.

إِمْرَأَةٌ لَهَا قَوَامٌ رَشِيقٌ: غۇنچە بوي ئايال.

قِوَامٌ: تۈۋرۈك، تىرەك.

قِوَامُ الْعَائِلَةِ: ئائىلە باشلىقى.

قُوَامٌ: ھايۋانلارنىڭ پۇتىدا بولۇپ قالىدىغان بىر خىل ئاغرىق.

قُوبٌ ج أَقْوَابٌ: چۈجە.

قُوْبَاءُ ج قُوَبٌ: تەمرەتكە، تېرە كېسىلى.

قُوْبَةٌ ج قُوَبَاتٌ: تەمرەتكە، تېرە كېسىلى.

قُوتٌ ج أَقْوَاتٌ: يېمەكلىك، ئوزۇقلۇق، رىزىق، تۆشە.

﴿وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا﴾ ‹قۇرئان›: ئەھلى زېمىننىڭ رىزقىنى بەلگىلىدى.

قَوِدَ يَقْوَدُ قَوَدًا الْفَرَسُ: ئاتنىڭ بېلى ۋە بويىنى ئۇزۇن بولدى.

قَوَدٌ: پادىشاھ كەسپى، سولاپچىلىق؛ يېتىلەپ ماڭغان ئۇلاغ؛ باشلامچىلىق قىلماق.

قَوَدٌ: قىساس، قىساس ئېلىش.

قَوِرَ يَقْوَرُ قَوَرًا الرَّجُلُ: كىشى قارىغۇ بولۇپ قالدى، يەكچەشمە بولۇپ قالدى.

قَوِرَ الدَّارُ: ھويلا كەڭتاشا بولدى.

قَوْرٌ: يىڭى پاختا؛ پاختا يىپ.

قَوْزٌ ج أَقْوَازٌ وَ قِيزَانٌ: قۇم دۆۋىسى.

قَوِسَ يَقْوَسُ قَوَسًا الرَّجُلُ: كىشى دۈمچەك بولۇپ قالدى، بېلى ئېگىلىپ قالدى.

قَوِسَ ظَهْرُ الشَّيْخِ: بوۋاينىڭ بېلى مۈكچەيدى.

قَوْسٌ ج أَقْوَاسٌ وَ أَقْوُسٌ وَ أَقْيَاسٌ وَ قِيَاسٌ وَ قُسِيٌّ: يا، كامالچە، ئەگمە؛ گەز.

قَوْسُ الْقَنْطَرَةِ: كۆۋرۈك ئەگمىسى.

قَوْسُ قُزَحٍ: ھەسەن-ھۈسەن.

أَعْطَى الْقَوْسَ بَارِيهَا: ياخشى تاللىدى، كەسىپ ئەھلىنى تاللىدى.

أَعْطِ الْقَوْسَ بَارِيهَا: ھەر ئىشنى كەسىپ ئەھلى قىلسۇن، قوينى قاسساپ سويسۇن.

قَوْسَانِ: تىرناق ( ).

قَوْسَانِ مَعْقُوفَانِ: كۋادرات تىرناق [ ].

«وَضَعَ الْكَلِمَةَ بَيْنَ قَوْسَيْنِ»: سۆزنى تىرناق ئىچىگە ئالدى.

قُوسٌ: راھىبلار ئىبادەتخانىسى؛ ئۈۋچىلارنىڭ ئۆۋىسى.

قُوشٌ . قَوْشٌ ج أَقْوَاشٌ: تاسما كەمەر؛ قۇشقۇن.

قَوْطٌ ج أَقْوَاطٌ: قوي پادىسى.

قَوْطٌ ج قُوَطٌ: سېۋەت، مېۋە سېۋىتى.

قُوطَةٌ: پەمىدۇر، شوخلا.

قَوْعٌ ج أَقْوَاعٌ: مېۋە قۇرۇتۇش مەيدانى.

قَوْفِيَّةٌ: باش ياغلىقى، رومال.

قَوْقَأَ يُقَوْقِأُ قَوْقَأَةُ الدَّجَاجَةِ: توخۇ قاقاقلىدى.

قُوقٌ ج قُوَقَةٌ: ياۋا غاز، ئاق قۇ.

قَوْقَعَةٌ ج قَوْقَعَاتٌ: قۇلۇلە.

قَوْقَى يُقَوْقِي قِيقَاءً وَ قَوْقَاةُ الدَّجَاجَةِ: توخۇ قاقاقلىدى.

قَوْلٌ ج أَقْوَالٌ جج أَقَاوِيلُ: سۆز، گەپ، كالام؛ ئىسپات (قانۇندا).

صِحَّةُ الْقَوْلِ: سۆزنىڭ چىنلىقى.

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ﴾ ‹قۇرئان›: ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق.

قَوْلٌ مَأْثُورٌ: ماقال، تەمسىل، ھېكمەتلىك سۆز.

الْقَوْلُ الْفَصْلُ: ھەل قىلغۇچ، ئەھمىيەتلىك سۆز.

جُمْلَةُ الْقَوْلِ: ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، گەپ شۇ!

قُصَارَى الْقَوْلِ: گەپنىڭ قىسقىسى، بىر ئېغىز سۆز

بىلەن ئېيتقاندا.

مَا قَوْلُكَ؟: سىزنىڭ پىكرىڭىزچە قانداق؟

بِالْفِعْلِ وَ الْقَوْلِ: سۆز ۋە ھەرىكەت بىرلىكى.

«هَذَا قَوْلُ فُلَانٍ فِي الْمَوْضُوعِ»: بۇ، پالانىنىڭ ماۋزۇ توغرىسىدىكى پىكرى.

«أَعْطَى قَوْلَهُ فِي الْقَضِيَّةِ»: ئۇ داۋادا ئىسپات بەردى.

أَتَى بِالْقَوْلِ الْفَصْلِ: ھەل قىلغۇچ سۆزنى قىلدى.

«إِسْتَمَعَتِ الْمَحْكَمَةُ إِلَى أَقْوَالِ الشُّهُودِ»: سوت گۇۋاھچىلارنىڭ گۇۋاھلىق سۆزىنى ئاڭلىدى.

قَوْلَةٌ: مالىماتاڭ تولا گەپ قىلىدىغان ئادەم، ۋات-ۋات، سۆزمەن، گەپدان.

قَوْلَحَةٌ ج قَوَالِحُ: باشاق.

قُولَنْجٌ: بوغماق ئۈچەي ياللۇغى.

قَولُون. قُولُون: چەمبەر ئۈچەي، بوغماق ئۈچەي.

الْقُولُونُ الصَّاعِدُ: يۇقىرى كۆتۈرۈلگۈچى بوغماق ئۈچەي، ئۆرلىگۈچى چەمبەر ئۈچەي.

الْقُولُونُ الْمُعْتَرِضُ: توغرا بوغماق ئۈچەي، توغرا چەمبەر ئۈچەي.

الْقُولُونُ النَّازِلُ: تۆۋەنلىگۈچى بوغماق ئۈچەي، تۆۋەنگە چۈشكەن چەمبەر ئۈچەي.

قَوْمٌ ج أَقْوَامٌ: خەلق، مىللەت، ئامما، قوۋم، يۇقرا.

قَوْمُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ يېقىنلىرى.

قَوْمُهُ مِنْ بَنِي فُلَانٍ: پالانىنىڭ جەمەتى.

قَوْمَةٌ: جانلانماق، گۈللەنمەك، روھلانماق.

قَوْمِيٌّ ج قَوْمِيُّونَ: مىللىي، خەلقنىڭ، خەلققە مەنسۇپ.

عِيدٌ قَوْمِيٌّ: مىللىي بايرام.

زَعِيمٌ قَوْمِيٌّ: خەلقنىڭ داھىيسى.

قَوْمِيَّةٌ ج قَوْمِيَّاتٌ: خەلقچىللىق، مىللىيچىلىك، مىللەتچىلىك.

الْقَوْمِيَّةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب مىللىتى.

قَوَّادٌ ج قَوَّادُونَ: يامان يولغا باشلىغۇچى؛ سولامچى.

قُوَّادُ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلاب رەھبەرلىرى.

قَوَّاسٌ ج قَوَّاسَةٌ وَ قَوَّاسُونَ: ئوقيا ئاتقۇچى، ئوۋچى، ئوقيا ياسىغۇچى؛ مەرگەن، قاراۋۇل، مۇھاپىزەتچى.

قَوَّاطٌ: پادىچى.

قَوَّالٌ ج قُوَّلٌ: تولا گەپ قىلىدىغان ئادەم، ۋات-ۋات، سۆزمەن، گەپدان.

قَوَّبَ يُقَوِّبُ تَقْوِيبًا الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، قازدى.

قَوَّبَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى قومۇرۇۋالدى.

قَوَّتَ يُقَوِّتُ تَقْوِيتًا الشَّخْصَ: ئازراق ئوزۇقلاندۇردى.

قَوَّتَ الْفَقِيرَ: پېقىرغا تاماق بەردى.

قُوَّةٌ ج قُوًى وَ قُوَّاتٌ: كۈچ-قۇۋۋەت، قابىلىيەت، ئىقتىدار.

قُوَّةُ الْحِصَانِ: ئات كۈچى.

﴿خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ﴾ «قرآن»: بىز سىلەرگە بەرگەن كىتابنى مەھكەم تۇتۇڭلار.

الْقُوَّةُ الْعَامِلَةُ: ئەمگەك كۈچى.

قُوَّةٌ بَدَنِيَّةٌ: جىسمانىي كۈچ.

قُوَّةُ الْقَلْبِ: باتۇرلۇق، جەڭگىۋارلىق.

قُوَّةٌ آلِيَّةٌ: چىدام، تاقەت

قُوَّةٌ بَحْرِيَّةٌ: دېڭىز ئارمىيىسى.

قُوَّةٌ بَرِّيَّةٌ: قۇرۇقلۇق ئارمىيە.

قُوَّةٌ جَوِّيَّةٌ: ھاۋا ئارمىيىسى.

قُوَّةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ئەسكىرىي كۈچ، قوراللىق كۈچ.

قُوَّةٌ كَامِنَةٌ: يوشۇرۇن كۈچ.

قُوَّةٌ حَافِظَةٌ: ئەستە ساقلاش قابىلىيىتى.

قُوَّةُ الْكَهْرِبَاءِ: ئېلېكتر كۈچى.

الْقُوَّةُ الذَّرِّيَّةُ: ئاتوم كۈچى.

بِالْقُوَّةِ الْجَبْرِيَّةِ: زورلۇق بىلەن، مەجبۇرىي.

الْقُوَّاتُ الْإِنْتَاجِيَّةُ: ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

قُوَّةٌ جَاذِبَةٌ: تارتىش كۈچى.

الْقُوَّاتُ الْإِحْتِيَاطِيَّةُ: زاپاس كۈچلەر.

قُوَى إِقْتِصَادِيَّةٌ مُنْتِجَةٌ: ئىقتىسادىي ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى.

قُـوَي الـشَّرِّ وَالطُّغْيَـانِ: زۇلـــۇم ۋە ئــــستىبدات كۈچلىرى،زالىم ۋە مۇستەبىت كۈچلەر.

قَـوَّحَ يُقَـوِّحُ تَقْوِيْحًـا الْبَيْـتَ: ئـــۆيىنى ســـۈپۈردى، تازىلىدى.

قَوَّرَ يُقَوِّرُ تَقْوِيْرًا الـشَّيْءَ: نەرســىنىڭ ئوتتۇرىــسىدىن تۆشۈك ئاچتى، ئويۇپ ئالدى.

قَوَّرَ النَّحَّاتُ الْخَشَبَةَ: نەققاش ياغاچنى ئويدى.

قَوَّزَ يُقَوِّزُ تَقْوِيْزًا النَّبْتُ: ئۆسۈملۈك بولۇق بولدى.

قَوَّسَ يُقَوِّسُ تَقْوِيْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئەگدى.

قَوَّسَ الْمَرَضُ ظَهْرَ الْعَجُوْزِ: قېرى ئادەمنى كېسەللىك مۈكچەيتىۋەتتى.

قَوَّسَ سَقْفَ الْبَيْتِ: كېمەر ئۆي ياسىدى.

قَوَّسَ الْغُصْنُ: شاخ ئېگىلىپ كەتتى.

قَوَّضَ يُقَوِّضُ تَقْوِيْضًا الْبِنَاءَ: بىنانى بۇزدى، ۋەيران قىلدى.

قَوَّضَ الْوَحْدَةَ الْقَوْمِيَّةَ: مىللىي بىرلىكنى بۇزدى.

قَوَّضَـتِ الْمَـدَافِعُ كُلَّ الْعِمَـارَاتِ: زەمبــىرەك بــارلىق ئىمارەتلەرنى بۇزۇپ تاشلىدى.

قَـوَّطَ يُقَـوِّطُ تَقْوِيْطًـا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغــا ســاختىپەزلىك قىلدى.

قَوَّلَ يُقَوِّلُ تَقْوِيْلًا غَيْرَهُ: باشقىلارغا تۆھمەت قىلدى، يالغاننى چاپلىدى؛ گەپ ئۆگەتتى.

قَوَّلَهُ الْحَقَّ: ئۇنى ھەق سۆزلەيدىغان قىلدى.

قَـوَّمَ يُقَـوِّمُ تَقْوِيْمًـا الـشَّيْءَ: نەرســـىنى تۈزلــــدى، توغرىلىدى.

قَوَّمَ الْمَتَاعَ: مالنى باھالىدى.

قَوَّمَهُ مِـنَ النَّـوْمِ: ئـــۇنى ئويغـــاتتى، ئۇيقـــۇدىن تۇرغۇزدى.

قَوَّمَ الطَّرِيْقَ: يولنى تۈزلىدى.

قَوَّةَ يُقَوِّهُ تَقْوِيْهًا: تولغىدى، ئاھ ئۇردى.

قَوَّهَهُ: ئۇنى سۆرەن سالدۇردى.

قَـوَّى يُقَـوِّي تَقْوِيَـةً الـشَّيْءَ: نەرســـىنى كـــۈچەيتتى، ئاجىز نەرسىنى كۈچلۈككە ئالماشتۇردى.

قَوَّى الْعَزْمَ: ئىرادىسىنى كۈچەيتتى، ئىلھام بەردى.

قَوَّاهُ: ئۇنى چىڭىتتى، مۇستەھكەملىدى.

«الْخَـطُّ يَقْـوَى بِـالتَّمْرِيْنِ الْمُتَوَاصِـلِ»: خەتتــــاتلىق داۋاملىق مەشىق قىلىش بىلەن يېتىلىدۇ.

قَوَّى الْحَائِطَ بِالْأَسْمِنْتِ: سېمونت بىـلەن تـامنى پۇختىلىدى.

قَـوَّى مَرْكَـزَهُ بِـالْإِدَارَةِ: ئىدارىـــسىدىكى ئـــورنىنى كۈچەيتتى.

«قَوَّى أَوَاصِرَ الصَّدَاقَةِ بَيْنَهُمْ»: ئۆزئـارا دوسـتلۇقنى چىڭىتتى.

قَـوِيَ يَقْـوَى قُـوَّةً: كۈچەيــدى، كۈچلــۈك بولــدى، چىدامـلىق بولدى.

قَوِيَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشقا قادىر بولدى.

قَوِيَ عَلَى الْمَرَضِ: ئـاغرىقنى يەڭـدى، بەرداشـلىق بەردى.

قَوِيَ الشَّكُّ: گۇمان كۈچەيدى.

قَوِيَ عَلَى الصُّعُودِ إِلَى الْجَبَلِ: تاغقا چىقالىدى.

قَـوِيَ يَقْـوَى قَـوًى: ئـاچلىق كۈچلـۈك بولـدى، ئـاچ قالدى.

قَـوِيَ الْمَطَـرُ: يــامغۇر توختـاپ قالــدى، يــامغۇر ياغالمىدى.

قَـوِيَ يَقْـوَى قِيًّـا وَ قَوَايَـةً الْمَكَانُ: جـاي چۆللـىشىپ قالدى، خارابلىشىپ قالدى.

قَوًى: ئاچ، ئاچلىق؛ چۆللۈك.

قَـوِيْمٌ ج قِيَـامٌ: تــۈز، ئوتتــۇرا ھــال، مۆتىــدىل؛ قەددى-قامەتلىك، زىلۋا بوي.

قَوِيْمُ السِّيْرَةِ: ئەخلاقى دۇرۇس.

الدِّيْنُ الْقَوِيْمُ: توغرا دىن، ئىسلام دىنى.

رَأْيٌ قَوِيمٌ: توغرا پىكىر.

طَرِيقٌ قَوِيمٌ: توز يول.

قَوِيٌّ ج أَقْوِيَاءُ: كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، ئىقتىدارلىق.

الْقَوِيّ: ھەممىگە قادىر ئاللاھ.

﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر.

«هُوَ رَجُلٌ قَوِيّ الْعَزِيمَةِ»: ئۇ ئىرادىسى كۈچلۈك ئادەم.

«سِيَاسِيٌّ قَوِيٌّ عَلَى إِسْكَاتِ خُصُومِهِ»: رەقىبلىرىنى ئېغىز ئاچۇرمايدىغان كۈچلۈك سىياسىيون.

قِيَاءٌ: قەي، ياندۇرۇش، قۇسۇش.

قِيَادٌ ج أَقْوِدَةٌ: چۇلۋۇر، تىزگىن.

فُلَانٌ سَهْلُ الْقِيَادِ: پالانى رايىش.

قِيَادَةٌ ج قِيَادَاتٌ: يېتەكلىمەك، رەھبەرلىك قىلماق، قوماندانلىق قىلماق، قوماندانلىق شتابى.

قِيَادَةٌ عُلْيَا: ئالىي قوماندانلىق شتابى.

«نَجَحَ الْحِزْبُ بِقِيَادَةِ فُلَانٍ»: پالانىنىڭ يېتەكچىلىكى بىلەن پارتىيە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

الْقِيَادَةُ الْعَامَّةُ لِلْجَيْشِ: باش قوماندانلىق شتابى.

مَجْلِسُ قِيَادَةِ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلابىي قوماندانلىق كومىتېتى.

قِيَادِيٌّ: قوماندانلىق، رەھبەرلىك، يېتەكچىلىك.

مَرْكَزٌ قِيَادِيٌّ: رەھبەرلىك ئورگىنى، قوماندانلىق شتابى.

قِيَاسٌ: مەغرۇرلۇق، گېدەيمەك.

قِيَاسٌ ج قِيَاسَاتٌ وَ أَقْيِسَةٌ: ئۆلچىمەك، سېلىشتۇرماق، قىياس قىلماق، ئۆلچەم، قائىدە.

قِيَاسُ الرَّأْيِ الْعَامِ: جامائەت پىكرىنى ئىگىلەپ كۆرۈش.

قِيَاسًا عَلَى كَذَا. بِالْقِيَاسِ إِلَى كَذَا: شۇنىڭغا سېلىشتۇرغاندا، شۇ بويىچە.

قِيَاسِيٌّ: قىياس قىلىنغان، ئۆلچەمگە توشىدىغان، قائىدىلىك، رەتلىك، نەزىرىيىۋى.

رَقْمٌ قِيَاسِيٌّ: رېكورت، يۇقىرى نەتىجە.

قِيَاسِيًّا: قائىدە بويىچە، قىياسەن.

«سَجَّلَ اللَّاعِبُ رَقْمًا قِيَاسِيًّا فِي الْأَهْدَافِ»: تەنھەرىكەتچى رېكورت ياراتتى.

قِيَاضٌ: باراۋەر، تەڭ، تەڭمۇتەڭ، ئۇدۇلمۇئۇدۇل.

قِيَافَةٌ: ئىزچىلىق كەسپى، شەكىل، قىياپەت، تاشقى كۆرۈنۈش، چىراي، سىرت.

قِيَامٌ: تۇرماق، ئورنىدىن تۇرماق، يۆلەنچۈك، تىرەك.

قِيَامُ النَّسِيجِ: ئۆرۈش يىپ.

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللهُ لَكُمْ قِيَامًا﴾ «قرآن»: ئاللاھ تىرىكچىلىكىڭلارنىڭ ئاساسى قىلغان ماللىرىڭلارنى ئەخمەقلەرگە تۇتقۇزۇپ قويماڭلار.

«كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ» «حديث»: ئۇ كىشى كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئوقۇيتتى، كېيىن تەھەججۇد نامىزىنى تاشلاپ قويدى.

قِيَامُ السَّاعَةِ: قىيامەت كۈنى.

قِيَامَةٌ: ھامىي بولماق، ھامىيلىق قىلماق، ۋەسىيلىك قىلماق؛ قىيامەت؛ قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك.

قِيَامَةُ الْأَمْوَاتِ: ئۆلۈكلەرنىڭ قايتا تىرىلىشى.

يَوْمُ الْقِيَامَةِ: قىيامەت كۈنى

﴿فَاللهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ «قرآن»: ئاللاھ قىيامەت كۈنى سىلەر ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەر ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ.

قَامَتْ قِيَامَتُهُ: غەزىپى تاشتى.

سُورَةُ الْقِيَامَةِ: قۇرئان كەرىمدىكى قىيامەت سۈرىسى.

قَيْءٌ: قەي، ياندۇرۇش، قۇسۇق، قەي قىلىش.

قَيْءُ الْوَحْمَى: سېزىك قۇسۇقى.

قِيْتٌ ـ قِيْتَةٌ: يېمەكلىك، ئوزۇقلۇق، رىزىق، تۆئمە.

قِيْتَارٌ ج قِيْتَارَاتٌ: گىتار.

قِيْثَارٌ وَ قِيْثَارَةٌ ج قَيَاثِيْرُ قِيْثَارَاتٌ: گىتار.

قِيْثَارَةٌ إِلِيكْتِرُونِيَّةٌ: ئېلېكترونلۇق گىتار.

قَيْحٌ ج قُيُوحٌ: يىرىڭ، زەرداپ.

قَيْحِيٌّ: يىرىڭلىق.

قَيْدٌ ج قُيُودٌ وَ أَقْيَادٌ: كىشەن، كويزا، سىرتماق؛ تانا، شەرت.

قَيْدُ الْأَسْنَانِ: چىش مىلىكى.

بِلَا قَيْدٍ: شەرتسىز.

طَلِيْقٌ مِنْ كُلِّ قَيْدٍ: ھەرقانداق چەكلىمىدىن خالىي.

فُلَانٌ مَازَالَ عَلَى قَيْدِ الْحَيَاةِ: پالانى ھېلىمۇ ھايات.

عَلَى قَيْدِ الْبَصَرِ: ئوكاي كۆرگىلى بولىدىغان.

الْمَوْضُوعُ قَيْدَ الدَّرْسِ: ماۋزۇ مۇھاكىمە قىلىنىۋاتىدۇ.

قُيُودُ الْإِنْتِخَابِ: سايلامنىڭ شەرتلىرى.

قِيْدٌ: ئۆلچەم، مۆلچەر، مىقدار، سان، مۇساپە.

«لَمْ يَتَزَحْزَحْ عَنْ رَأْيِهِ قِيْدَ شَعْرَةٍ»: ئۆز پىكرىدىن قىلچىمۇ يانمىدى.

قَيْدَامٌ: ئالدىغا ئۆتۈپ كەتكەن، ئىلگىرىلەپ كەتكەن.

قَيْدُومٌ: ئىلگىرىلەپ كەتكۈچى، ئالدىغا ئۆتۈپ كەتكۈچى.

قَيْدُومُ الْجَبَلِ: تاغ ئۇمشۇقى.

قَيْدِيٌّ: تىزىملىغۇچى، رويخەتكە ئالغۇچى.

قِيْرٌ: قارىماي.

قِيْرَاطٌ ج قَرَارِيطٌ: بارماق كەڭلىكى، 2.83 سانتىمېتىرغا تەڭ.

قِرْمِيْدٌ: كەج.

قَيْرَوَانٌ ج قَيْرَوَانَاتٌ: كارۋان؛ زور قوشۇن؛ يىلقا.

قَيْسٌ: مەغرۇرلۇق، گېدەيمەك.

قِيْسَارِيَّةٌ: كۆرگەزمىخانا، يەرمەنكە.

قَيْسَرِيٌّ ج قَيَاسِرُ وَ قَيَاسِرَةٌ: كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، چوڭ، ئۇلۇغ، قەيسەر.

قَيْسُونِيٌّ: كۆلچەك.

قِيْشَانِيٌّ: گۈللۈك خىش، فارفور قاچا- قۇچىلار.

قِيْصَارِيَّةٌ: كۆرگەزمىخانا، يەرمەنكە.

قَيْصَانَةٌ: بىر خىل بېلىق.

قَيْصَرٌ ج قَيَاصِرَةٌ: رۇم پادىشاھلىرىنىڭ ئاتىلىشى.

قَيْصَرُ الرُّوسِ: چار پادىشاھ.

قَيْصَرِيٌّ: خانلىق، پادىشاھلىق.

قَيْصَرِيَّةٌ: ئۈستى يېپىق بازار.

الْعَمَلِيَّةُ الْقَيْصَرِيَّةُ (للتوليد): بالىياتقۇ ئوپېراتسىيىسى، قورساقنى يېرىپ بالىنى ئېلىش ئوپېراتسىيىسى.

قَيْضٌ: تۇخۇم شاكىلى؛ باراۋەر، تەڭ.

قَيْطُوسٌ: كىت.

قَيْظٌ ج أَقْيَاظٌ: قاتتىق ئىسسىق، تومۇز.

غُرَابُ الْقَيْظِ: قارا قاغا.

أَتَى فِي قَيْظِ النَّهَارِ: ئىسسىق قايناخاندا كەلدى.

قِيْلٌ: سۆز، كالام، جاۋاب.

﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا﴾ «قرآن»: ئۇلار جەننەتتە بىھۇدە ۋە يالغان سۆزلەرنى ئاڭلىمايدۇ، پەقەت سالام! سالام سۆزىنىلا ئاڭلايدۇ.

قَيْلٌ ج أَقْيَالٌ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى يەمەن پادىشاھلىرىنىڭ لەقىمى، ئاتىلىشى.

قِيْلَةٌ مَائِيَّةٌ: ئۇرۇقدان خالتىسىدىكى سۇلۇق ئىششىق.

قَيْلُولَةٌ: چۈشلۈك ئۇيقۇ، چۈشلۈك دەم ئېلىش.

قِيمَةٌ ج قِيَمٌ: مىقدار، نەرسىنىڭ قىممىتى، ئومۇمىي سانى.

قِيمَةٌ إِسْمِيَّةٌ: بەلگىلەنگەن باھا.

الْقِيمَةُ الْحَالِيَّةُ: ھازىرقى باھا، بازار باھاسى.

الْقِيمَةُ الزَّائِدَةُ: قوشۇمچە باھا.

ذُو قِيمَةٍ: قىممەت، قىممەتلىك.

لَا قِيمَةَ لَهُ: ئۇنىڭ قىممىتى يوق، ئەھمىيەتسىز.

الْقِيَمُ الثَّقَافِيَّةُ: مەدەنىي قىممەتلەر.

قَيْنٌ ج أَقْيَانٌ وَ قُيُونٌ: تۆمۈرچى؛ قۇل.

قَيْنَةٌ ج قِيَانٌ: دېدەك، چۆرە؛ ناخشىچى ئايال؛ گىرىمچى ئايال.

قُيُودَاتٌ: ئەنزە، ئىش، ۋەقە، دىلو، ئارخىپ، تىزىملاش دەپتىرى.

قَلَمُ قُيُودَاتٍ: تىزىمغا ئالدۇرۇش ئورنى.

كَاتِبُ قُيُودَاتٍ: تىزىملىغۇچى، رويخەتكە ئالغۇچى.

قَيَّارٌ: قارىماي ياتقۇزغۇچى، قارىماي ئىگىسى.

قَيَّاسٌ ج قَيَّاسُونَ: ئۆلچىگۈچى، ئۆلچەش خادىمى.

قَيَّاسُ الْأَرَاضِي: يەر ئۆلچىگۈچى.

قَيَّافٌ: ئەگەشكۈچى، ئىز قوغلىغۇچى، پايلاقچى.

قَيَّالَةٌ: چۈش، چۈش ۋاقتى.

قَيَّامٌ: باشقۇرغۇچى، مەڭگۈ ھايات.

قَيَّأَ يُقَيِّئُ تَقْيِئَةً هُ: قەي قىلدۇردى.

«**قَيَّأَتِ الْأُمّ ابْنَهَا لِأَنَّهُ شَرِبَ سَائِلًا مُضِرًّا**»: ئوغلى زىيانلىق ئىچىملىك ئىچكەنلىكى ئۈچۈن ئانىسى ئۇنى قەي قىلدۇردى.

قَيَّحَ يُقَيِّحُ تَقْيِيحًا الْجُرْحُ: يارا يىرىڭداپ قالدى.

قَيَّدَ يُقَيِّدُ تَقْيِيدًا الرَّجُلَ: كىشىنىڭ پۇتىغا كىشەن سالدى، چۈشىدى.

قَيَّدَ الشَّيْءَ فِي دَفْتَرٍ: نەرسىنى دەپتەرگە يازدى، تىزىملىدى.

«**قَيَّدَ اسْمَهُ فِي قَائِمَةِ النَّاخِبِينَ**»: ئۇ ئىسمىنى سايلىغۇچىلار تىزىملىكىگە تىزىملاتتى.

قَيَّدَ حُرِّيَّتَهُ: ئۇنىڭ ئەركىنلىكىنى بوغدى.

قَيَّدَ أَفْكَارَهُ: پىكىرلىرىنى خاتىرىلىدى.

قَيَّدَ الْعَقْدَ بِشُرُوطٍ: بىرقانچە شەرتلەر بىلەن توختام تۈزدى.

قَيِّدٌ: ياۋاش، ئىتائەتچان، كۆنگەك.

قَيَّرَ يُقَيِّرُ تَقْيِيرًا السَّفِينَةَ: كېمىگە قارىماي سۈركىدى.

قَيَّشَ يُقَيِّشُ تَقْيِيشًا الْمُوسَى: ئۇستىرىنى بىلىدى، كايىلىدى.

قَيَّضَ يُقَيِّضُ تَقْيِيضًا: تەيىنلىدى، بەلگىلىدى، بېكىتتى.

«**قَيَّضَ اللهُ لَهُمْ حَاكِمًا عَادِلًا**»: ئاللاھ ئۇلارغا ئادىل ھۆكۈمرانىنى بېكىتىپ بەردى.

﴿**وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ**﴾ «قرآن»: ئۇلارغا بىز (شەيتانلاردىن) دوستلارنى مۇسەللەت قىلدۇق.

«**مَا أَكْرَمَ شَابٌّ شَيْخًا لِسِنِّهِ إِلَّا قَيَّضَ اللهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ**» «حديث»: بىرەر ياش ياشانغان كىشىنى ھۆرمەتلەيدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا، ئۇ كىشىنىڭ يېشىغا بارغاندا ئۇنى ھۆرمەتلەيدىغان بىر كىشىنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىدۇ.

قَيْظٌ: قاتتىق ئىسسىق، تومۇز.

قَيَّفَ يُقَيِّفُ تَقْيِيفًا أَثَرَهُ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ئەگەشتى، ئىزىغا چۈشتى.

قَيَّلَ يُقَيِّلُ تَقْيِيلًا: ئۇنى ئۇخلاتتى.

«**قَيَّلَهُ فِي مَنْزِلِهِ الصَّيْفِيِّ عَلَى شَاطِئِ الْبَحْرِ**»: ئۇنى دېڭىز ساھىلىدىكى يازلىق داچىسىدا چۈشلۈك دەم ئالدۇردى.

قَيَّمَ يُقَيِّمُ تَقْيِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ قىممىتىنى باھالىدى.

قَيِّمٌ: تۈز، رۇس؛ ۋەكىل، ھامىي، ۋەسىي، گۇماشتا.

قَيِّمٌ عَلَى فُلَانٍ: پالانىنىڭ قوغدىغۇچىسى.

كُتُبٌ قَيِّمَةٌ: قىممەتلىك كىتابلار.

﴿وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ﴾ ‹قۇرئان›: ئەنە شۇ توغرا دىندۇر.

قَيِّمٌ ج قَيِّمُونَ: باشلىق، مەسئۇل.

قَيِّمُ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپ مۇدىرى.

قَيِّمُ الْجَمَاعَةِ: كوللېكتىپنىڭ مەسئۇلى.

قَيَّنَ يُقَيِّنُ تَقْيِيْنًا غَيْرَهُ: ياساندۇردى، بېزىدى، گىرىم قىلدى، پەردازلىدى.

قَيُّومٌ: باشقۇرغۇچى؛ مەڭگۈ ھايات.

الْقَيُّومُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، بەندىلەرنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئاللاھ ھەمىشە تىرىكتۇر، مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

ك

ك ‹كاف›: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 22 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «20» نى كۆرسىتىدۇ.

ك: (ئەرلىك جىنسى كاتېگورىيىسىدىكى يەككە ئالماش) ساڭا، سېنىڭ دېگەنلەرگە ئوخشاش، مەسىلەن، «أُسَاعِدُكَ»: مەن ساڭا ياردەم قىلىمەن.

أَحْتَرِمُكَ: مەن سېنى ھۆرمەتلەيمەن.

كِتَابُكَ: سېنىڭ كىتابىڭ.

ك (حَرْفُ جَرٍّ لِلتَّشْبِيهِ): ئوخشاشلىق قوشۇمچىسى بولۇپ، دەك، تەك، ئوخشاش قاتارلىق مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: «زَيْدٌ كَالْأَسَدِ» زەيد يولۋاسقا ئوخشاش.

كَالْعَادَةِ: ئادەتتىكىدەك.

ك: شۇنداق، شۇنىڭدەك دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. مەسىلەن، «كذالك» شۇنىڭدەك، شۇنىڭغا ئوخشاش.

كَمَا قَالَ: ئۇ ئېيتقاندەك، ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە.

ك (حَرْفُ جَرٍّ لِلتَّأْكِيدِ): تەكىتلەش مەنىسىدە كېلىدۇ.

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ ‹قرآن›: ھېچ شەيئى ئاللاھقا ئوخشاش ئەمەستۇر.

﴿مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى﴾ ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق، يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق.

إِحْفَظِي دَرْسَكِ: دەرسىڭنى يادلا.

كَاءَ يَكُوءُ كَوْأً عَنْهُ: قورقۇپ كەتتى، ئەيمەندى.

كَاءٌ . كَاءَةٌ: قورقۇنچاق.

كَابَ يَكُوبُ كَوْبًا الشَّخْصُ: (نەرسىنى) ئىستاكاندا ئىچتى.

كَابِحٌ ج كَوَابِحُ: بويسۇندۇرغۇچى، باستۇرغۇچى، تىنچىتقۇچى.

بِلَاكَابِحٍ: توسالغۇسىز، ھېچ توسالغۇغا ئۇچرىماي.

كَابَدَ يُكَابِدُ مُكَابَدَةً وَ كِبَادًا: چىدىدى، بەرداشلىق بەردى.

كَابَدَ الْأَمْرَ: ئىشنىڭ قىيىنچىلىقىنى تارتتى.

كَابَدَ الْجُوعَ: ئاشلىق ئازابىنى تارتتى.

كَابَدَ الْمُسَافِرُ اللَّيْلَ: قارامىلىق بىلەن كېچىدە يول يۈردى.

كَابِدٌ: جاپاكەش، مۇشەققەت چەككۈچى، قىيىنچىلىققا ئۇچرىغۇچى.

كَابَرَ يُكَابِرُ مُكَابَرَةً: كاجلىق قىلدى، قارشىلاشتى.

كَابَرَ فِي الْمَحْسُوسِ الْمُشَاهَدِ: ئوپئوچۇق نەرسىدىمۇ كاجلىق قىلدى.

كَابِرٌ: چوڭ، ئۇلۇغ، مەرتىۋىلىك.

هُوَ كَابِرُ قَوْمِهِ: ئۇ قوۋمىنىڭ چوڭى، ئاقساقىلى.

وَرِثَ الْمَجْدَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ: شان-شەرەپ ئاتا-بوۋىسىدىن قالغان.

«يُرْجَعُ إِلَى الْكَابِرِ فِي شَتَّى الْأُمُورِ»: تۈرلۈك ئىشلاردا بوۋىغا مۇراجىئەت قىلىنىدۇ.

كَابَلَ يُكَابِلُ مُكَابَلَةً الدَّيْنَ: قەرزنى كېچىكتۈردى، ئارقىغا سوزدى.

كَابِلِيٌّ: پالساندىر ياغىچى (بەزى تروپىك بەلۋاغ دەرەخلىرىنىڭ قاتتىق، قىممەت باھالىق ياغىچى).

كَابُوسٌ ج كَوَابِيسُ: قارا بېسىش، يامان چۈش.

كَابُولٌ ج كَوَابِلُ: تور (ئوۋچىنىڭ)، قىلتاق.

كَابٌ: نورسىز، رەڭسىز، خۇنۇك.

كَاتَبَ يُكَاتِبُ مُكَاتَبَةً: خەت ـ ئالاقە قىلىشىپ تۇردى.

كَاتَبَهُ مُدَّةً طَوِيلَةً: ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاق مۇددەت خەت ـ ئالاقە قىلىشتى.

كَاتَبَ السَّيِّدُ عَبْدَهُ: خوجايىنى قولى بىلەن مۇئەييەن مىقداردا پۇل تۆلەش بەدىلىگە ئۇنى ئازاد قىلىش توختامى تۈزدى.

﴿فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾ «قرآن»: ئەگەر ئۇلارنىڭ سادادىقتىنى بايقىساڭلار، توختام تۈزۈڭلار.

كَاتِبٌ ج كُتَّابٌ: ئاپتور، يازغۇچى، كۆچۈرگۈچى.

كَاتِبُ حِسَابَاتٍ: بوغالتىر.

﴿وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ﴾ «قرآن»: ئاراڭلاردىكى خەت بىلىدىغان كىشى ئادىللىق بىلەن يازسۇن.

كَاتِبُ الْعُقُودِ الرَّسْمِيَّةِ: جامائەت گۇۋاھلىقى بېجىرگۈچى.

كَاتِبٌ عَلَى آلَةِ الْكَاتِبَةِ: خەت ئۇرغۇچى، ماشىنىست.

كَاتِبٌ قِصَصِيٌّ: ھېكايە، رومان يازغۇچى.

إِتِّحَادُ الْكُتَّابِ الْعَرَبِ: ئەرەب يازغۇچىلار بىرلەشمىسى.

كَاتِبٌ ج كَتَبَةٌ: سېكرېتار.

كَاتِبُ الْمَحْكَمَةِ: سوت كاتىپى.

رَئِيسُ الْكَتَبَةِ: باش كاتىپ.

كَاتِبَةٌ ج كَاتِبَاتٌ: ئايال يازغۇچى.

آلَةٌ كَاتِبَةٌ: خەت ئۇرۇش ماشىنىسى.

هِيَ مِنَ الْكَاتِبَاتِ الْمَشْهُورَةِ: ئۇ ئايال داڭلىق يازغۇچى.

كَاتَمَ يُكَاتِمُ مُكَاتَمَةً: يوشۇردى، سىر ساقلىدى.

كَاتَمَهُ الْعَدَاوَةَ: ئاداۋەت ساقلىدى، قورسىقىدا غۇم ساقلىدى.

كَاتِمٌ ج كَاتِمُونَ: يوشۇرغۇچى.

كَاتِمُ السِّرِّ: سىر ساقلىغۇچى، مەخپىيەتلىكنى ساقلىغۇچى؛ سېكرېتار.

مُسَدَّسٌ كَاتِمٌ لِلصَّوْتِ: ئاۋازسىز تاپانچا.

كَاثَرَ يُكَاثِرُ مُكَاثَرَةً: ئارتىپ كەتتى، ئېشىپ كەتتى، ھالقىپ كەتتى.

كَاثِمٌ: توم.

كَاثُولِيكِيٌّ ج كَاثُولِيكٌ: كاتولىك دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى.

كَاحَ يَكُوحُ كَوْحًا الشَّيْءَ: كۆمدى، (سۇغا) چىلىدى.

كَاحٌ ج أَكْيَاحٌ: تاغ باغرى.

كَاحِبٌ: نۇرغۇن، كۆپ.

مَالٌ كَاحِبٌ: كۆپ مال.

كَاحِطٌ ج كَوَاحِطُ: قۇرغاق، قۇرغاق يىل.

كَاحِلٌ ج كَوَاحِلُ: بېغىش.

كَاحِلُ الْقَدَمِ: ئوشۇق.

كَاخِيَةٌ ج كَوَاخٍ: ۋالىينىڭ كاتىپى، سېكرېتار.

كَادَ يَكَادُ كَوْدًا وَ مَكَادًا وَ مَكَادَةً: ئازلا قالدى، يېقىن قالدى، تاس قالدى.

كَادَ أَنْ يَمُوتَ: ئۆلگىلى تاس قالدى.

﴿يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ﴾ «قرآن»: چاقماق چاققاندا ئۇلار كۆزلىرىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالدۇ.

كَادَ يَمُوتُ فِي الْحَادِثِ: ۋەقەدە ئۆلگىلى تاس قالدى.

«هَذَا الْمَوْضُوعُ لَا يَكَادُ يَأْخُذُ مِنْ وَقْتِي شَيْئًا»: بۇ ماۋزۇ ئازراق ۋاقتىمنىمۇ ئالمايدۇ.

كِدْتُ أَنْسَاهَا: ئۇنتۇپ قالاي دەپ قالدىم.

كَادَ يَكُودُ كَوْدًا وَ مَكَادًا فُلَانًا عَنِ الشَّيْءِ: توسۇدى، چەكلىدى.

كَادَ بِنَفْسِهِ: جان پىدا قىلدى.

كَادَ يَكِيدُ كَيْدًا: ئالدىدى، ئالدامچىلىق قىلدى، ھىيلە ئىشلەتتى، ھىيلىگەرلىك قىلدى.

كَادَهُ: ئوغىسىنى قايناتتى.

كَادَ لَهُ: ئۇنىڭغا قەست قىلدى.

كَادَ لِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىنى پەللىدى.

﴿إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلار ھەقىقەتەن ھىيلە-مىكىر ئىشلىتىدۇ.

«فُلَانٌ يَكِيدُ أَمْرًا مَا أَدْرِي مَا هُوَ»: پالانى بىر ئىشنى پىلانلاۋاتىدۇ، ئۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن.

كَادِحٌ ج كَادِحُونَ: مېھنەتكەش، جاپاكەش، تىرىشچان.

﴿يَاأَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ﴾ ‹قۇرئان›: ئى ئىنسان! سەن ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭغا مۇلاقات بولغىنىڭغا قەدەر (ئۆز ئىشىڭدا) سەئيى ئىجتىھاد قىلىسەن.

الْعُمَّالُ الْكَادِحُونَ: ئەمگەكچان ئىشچىلار.

«تَحْسِينُ وَضْعِ الطَّبَقَاتِ الْكَادِحَةِ»: ئەمگەكچىلەر سىنىپىنىڭ ئەھۋالىنى ياخشىلاش.

كَادِهٌ ج كُدَّهٌ: سۇندۇرغۇچى، چاققۇچى.

كَادِيَةٌ ج كَوَادٍ: زامانىنىڭ بالايىئاپەتلىرى.

كَاذِبٌ ج كَذَبَةٌ وَ كَاذِبُونَ وَ كُذَّابٌ وَ كُذُبٌ م كَاذِبَةٌ ج كَاذِبَاتٌ وَ كَوَاذِبُ: يالغانچى.

﴿إِنَّ اللهَ لَايَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ ھەقىقەتەن يالغانچىنى، كۇفرىلىق قىلغۇچىنى ھىدايەت قىلمايدۇ.

أَمَلٌ كَاذِبٌ: قۇرۇق ئارزۇ.

بَلَاغٌ كَاذِبٌ: خاتا دوكلات، خاتا مەلۇمات.

﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ﴾ ‹قۇرئان›: قىيامەت قايىم بولغان چاغدا ھېچ ئادەم ئۇنى ئىنكار قىلالمايدۇ.

كَاذٍ (الكَاذِيْ): قىزىل.

كَارَ يَكُورُ كَوْرًا العِمَامَةَ: سەللە يۆگىدى.

كَارَ الأَرْضَ: يەرنى كولىدى.

كَارَ يَكِيرُ كِيَارًا الفَرَسُ: ئات قۇيرۇقىنى كۆتۈرۈپ چاپتى.

كَارَةٌ ج كَارَاتٌ: باغلام، تۇتام، دەستە.

كَارِثٌ ج كَوَارِثُ: بالايىئاپەت، پاجىئە.

إِنَّهُ لَأَمْرٌ كَارِثٌ: ئۇ ئەلۋەتتە كۆڭۈلسىز بىر ئىش.

كَارِثَةٌ ج كَوَارِثُ: بالايىئاپەت، ئېغىر ھادىسە، بالا-قازا، بەختسىزلىك.

كَارِثَةُ الزِّلْزَالِ: يەر تەۋرەش ئاپىتى.

ضَحَايَا الْكَوَارِثِ الطَّبِيْعِيَّةِ: تەبىئىي ئاپەت قۇربانلىرى.

كَارِزٌ: دىن تارقاتقۇچى، مىسسىئونېر.

كَادَمَ يُكَادِمُ مُكَادَمَةً: سېخىي بولدى، مەرد بولدى، مۇكاپات بەردى.

«كَادَمَ الأَبُ إِبْنَتَهُ بِكِتَابٍ تَشْجِيْعًا لَهَا عَلَى نَجَاحِهَا»: ئاتا قىزىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىقى يۈزىسىدىن ئۇنى ئىلھاملاندۇرۇش ئۈچۈن بىر كىتاب بىلەن مۇكاپاتلىدى.

كَارِهٌ ج كَارِهُونَ: بىزار بولغۇچى، يىرگەنگۈچى.

«يَجِبُ أَنْ تَفْعَلَ ذَالِكَ طَائِعًا أَوْ كَارِهًا»: سەن بۇ ئىشنى ئىختىيارى ياكى مەجبۇرىي قىلىشىڭ كېرەك.

كَارَى يُكَارِي مُكَارَاةً: ئىجارىگە بەردى.

كَازَ يَكُوزُ كَوْزًا: (نەرسىنى) تۇتقۇچلۇق ساپال قاچىدا ئىچتى.

كَازَ الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

كَاسَ يَكُوسُ كَوْسًا الشَّخْصُ: بىر پۇتى بىلەن ماڭدى.

كَاسَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان ئۈچ پۇتى بىلەن ماڭدى.

كَاسَ الشَّخْصُ فِي الْبَيْعِ: باھانى چۈشۈردى.

كَاسَ يَكِيسُ كَيْسًا وَ كِيَاسَةً الغُلَامُ: يىگىت زېرەك

بولدى، چىچەن بولدى، ئەقىللىق بولدى.

كَأْسٌ ج كُؤُوسٌ: قەدەھ، پىيالە.

كَاسِبٌ: پايدىغا ئېرىشكۈچى، غەلىبە قازانغۇچى، پايدا قازانغۇچى.

كَاسَةٌ ج كَاسَاتٌ: قەدەھ، رومكا، جام.

كَاسِحٌ: سۈپۈرگۈچى، تازىلىغۇچى.

كَاسِحَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا تازىلىغۇچى پاراخوت.

كَاسِدٌ: كاسات، كاسات بولغۇچى.

سُوقٌ كَاسِدَةٌ: كاسات بازار.

كَاسِرٌ ج كُسَّرٌ: قارا قۇش؛ بۇزغۇنچى، تارمار قىلغۇچى، بۈركۈت، تازقارا، قارچىغا، قۇرغۇي.

كَاسِرُ الْأَضْرَاسِ: ئىشچىلار ئاسىيسى، ئىشچىلار خائىنى.

كَاسِرٌ م كَاسِرَةٌ ج كَاسِرَاتٌ و كَوَاسِرُ: يىرتقۇچ قۇش، تازقارا، غىجىرسالۋا، تاپقۇش.

كَاسِفٌ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

يَوْمٌ كَاسِفٌ: قورقۇنچلۇق كۈن.

كَاسِفٌ ج كَاسِفُونَ: غەمكىن، قايغۇلۇق؛ قاراڭغۇ، زۇلمەت، يوشۇرۇن، يېپىق.

رَجُلٌ كَاسِفٌ: غەمناك ئادەم.

هُوَ كَاسِفُ الْبَالِ: قايغۇلۇق، مەيۈس، غەمكىن، دەرد ـ ئەلەملىك.

كَاسِفُ الْوَجْهِ: قاپىقى تۈرۈك، خاپا، خاموش، غەمكىن.

كَاسْكَتَةٌ ج كَاسْكَتَاتٌ: باش كىيىم.

كَاسٍ ج كُسَاةٌ: كىيىم كىيىۋالغان، يالىڭاچ ئەمەس.

كَاشَ يَكُوشُ كَوْشًا عَنْهُ: قورقۇپ كەتتى، چۆچۈپ كەتتى، مەيتۇن بولدى.

كَاشَحَ يُكَاشِحُ مُكَاشَحَةً: مەسخىرە قىلىشتى، مازاق قىلىشتى، مازاق قىلىپ كۈلۈشتى.

كَاشَحَ فُلَانًا بِالْعَدَاوَةِ: دۈشمەنلەشتى، ئاداۋەتلەشتى.

كَاشِحٌ ج كَاشِحُونَ: يوشۇرۇن دۈشمەن، ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

كَاشِدٌ: تىرىكچىلىك ئۈچۈن جاپا چېكىپ ئىشلىگۈچى.

كَاشَفَ يُكَاشِفُ مُكَاشَفَةً: ئۇقتۇردى، ئۇقتۇرۇپ قويدى، بىلدۈرۈپ قويدى.

كَاشَفَهُ بِالْعَدَاوَةِ: دۈشمەنلىكنى ئاشكارىلاپ قويدى.

كَاشَفَهَا بِحُبِّهِ لَهَا: ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى.

كَاشِفٌ كَاشِفُونَ و كَشَفَةٌ: ئاشكارىلىغۇچى، پاش قىلغۇچى، ئېچىپ تاشلىغۇچى، كەشىپ قىلغۇچى، كەشپىياتچى.

﴿وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئاللاھ ساڭا بىرەر كۈلپەت يەتكۈزسە، ئۇنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم كۆتۈرۈۋېتەلمەيدۇ.

زَوْرَقٌ كَاشِفٌ لِلْأَلْغَامِ: مىنا تازىلىغۇچى قېيىق.

كَاشِفٌ ج كُشَّافٌ: رايون باشلىقى، ئۆلكە باشلىقى.

كَاشِفَةٌ: قۇتۇلدۇرغۇچى.

﴿أَزِفَتِ الْآزِفَةُ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ﴾ ‹قرآن›: قىيامەت يېقىنلاشتى، ئۇنىڭغا ئاللاھتىن باشقا كەشىپ قىلغۇچى يوق.

كَاشِفَةٌ ج كَوَاشِفُ: خىمىيىدىكى تەجرىبە قىلىش دورىلىرى؛ رەسۋالىق.

كَاصَ يَكِيصُ كَيْصًا وَكَيَصَانًا و كُيُوصًا: تېز ماڭدى، ئالدىرىدى.

كَاصَ الرَّجُلُ عَنِ الشَّيْءِ: ئاجىز كەلدى.

كَاصَ الطَّعَامَ: تاماقنى يالغۇز يېدى.

كَاظِمٌ ج كُظَّامٌ: سۈكۈت قىلغۇچى، غەزىپىنى بېسىۋالغۇچى.

﴿وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ﴾ ‹قرآن›: ... ئاچچىقىنى يۇتىدىغانلار، كىشىلەرنى

كەچۈرىدىغانلار...

كَاظِمَةٌ ج كَظَائِمُ: تىرموس، چايدان.

كَاظٍ م كَاظِيَةٌ: قۇرغاق يەر.

كَاعَ يَكِيعُ كَيْعًا و كُيُوعَةً عَنْهُ: قورقۇپ كەتتى، سۇر بېسىپ كەتتى.

كَاعِبٌ ج كَوَاعِبُ: كۆكسى كۆتۈرۈلگەن (قىز).

﴿إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازاً حَدَائِقَ وَأَعْنَاباً وَكَوَاعِبَ أَتْرَاباً﴾ «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ (ئۇ نېمەت) باغلار، ئۈزۈملەر، تەڭتۇش قىزلاردۇر.

كَاعٍ (الكَاعِي) ج كُعَاةٌ: مەغلۇپ بولغۇچى، يېڭىلگۈچى.

كَافَ يَكُوفُ كَوْفًا الأَدِيمَ: تېرىنى تىلدى.

كَافَأَ يُكَافِئُ مُكَافَئَةً ـ هُ: مىننەتدارلىق بىلدۈردى، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ دەرىجىدە بولدى، ئوخشاش بولدى، باراۋەر بولدى.

«كَافَأَهُ فِي الرُّتْبَةِ»: تەڭ دەرىجىدە بولدى.

كَافَأَ الرَّجُلَ: مۇكاپاتلىدى، تەقدىرلىدى.

أَرَادَ أَنْ يُكَافِئَهُ بِشَيْءٍ مِنَ النُّقُودِ: ئۇنى مەلۇم مىقداردىكى پۇل بىلەن مۇكاپاتلاشنى ئويلىدى.

كَافَحَ يُكَافِحُ مُكَافَحَةً: كۈرەش قىلىشتى.

كَافَحَ عَنْهُ: ئۇنىڭدىن قوغدىدى، مۇداپىئەلەندى.

كَافَحَ الْأَمْرَ: ئىشنى بىۋاسىتە باشقۇردى.

كَافَحَ عَنْهُ بِقَلْبِهِ وَلِسَانِهِ: ئۇنى قەلبى ۋە تىلى ئارقىلىق قوغدىدى.

كَافَحَ الْأَطِبَّاءُ الْأَمْرَاضَ: دوختۇرلار كېسەللىكلەرگە قارشى كۈرەش قىلدى.

كَافَحَتِ الدَّوْلَةُ الْبَطَالَةَ: دۆلەت ئىشسىزلىققا قارشى كۈرەش ئېلىپ باردى.

كَافِرٌ ج كُفَّارٌ و كَافِرُونَ و كَفَرَةٌ: ئىنكار قىلغۇچى، كاپىر، ياپقۇچى.

﴿وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ «قۇرئان»: كۇفرانى نېمەت قىلغۇچىلار زۇلۇم قىلغۇچىلاردۇر.

كَافِرٌ بِنِعْمَةِ اللهِ: ئاللاھنىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلغۇچى.

﴿كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ﴾ «قۇرئان»: ئۆسۈملۈكى دېھقانلارنى خۇرسەن قىلغان يامغۇرغا ئوخشايدۇ.

﴿أُولَئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ﴾ «قۇرئان»: بۇلار كاپىرلاردۇر، فاجىرلاردۇر.

كَافِرَةٌ ج كَوَافِرُ: رومكا، جام.

كَافَّةٌ: پۈتۈنلەي، تامامەن، ھەممە، ئومۇمىيۈزلۈك.

حَضَرَ الطُّلَّابُ كَافَّةً: ئومۇمىي ئوقۇغۇچىلار قاتناشتى.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيراً وَنَذِيراً﴾ «قۇرئان»: سېنى بىز پەقەت ئىنسانلار ئۈچۈن خۇش خەۋەر بەرگۈچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق.

كَافَلَ يُكَافِلُ مُكَافَلَةً: توختام تۈزۈشتى.

كَافِلٌ ج كُفَّلٌ: كېپىل، كېپىل بولغۇچى ئادەم.

كَافِلُ الْيَتِيمِ: يېتىمگە ھامىيلىق قىلغۇچى.

كَافِهٌ: قوماندان، ئەسكەر باشلىقى.

كَافُورٌ ج كَوَافِيرُ: ناپتالىن، كافور.

زَيْتُ الْكَافُورِ: كافور مېيى.

شَجَرَةُ الْكَافُورِ: كافور دەرىخى.

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً﴾ «قۇرئان»: ھەقىقەتەن ياخشىلار كافور ئارىلاشتۇرۇلغان جاملاردىن ئىچىدۇ.

كَافٍ ج كُفَاةٌ: تولۇق، يېتەرلىك، كىشىنى قاندۇرارلىق.

﴿أَلَيْسَ اللهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ بەندىسىگە يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟

«هَذِهِ الْأَخْشَابُ كَافِيَةٌ تَمَامًا لِبِنَاءِ بَيْتٍ مِنْ ثَلَاثِ

غُرَفٍ»: بۇ ياغاچ ماتېرىياللىرى ئۈچ ئېغىزلىق ئۆي سېلىشقا پۈتۈنلەي يېتىدۇ.

«طَعَامُ الإِثْنَيْنِ كَافِي الثَّلاثَةِ وَطَعَامُ الثَّلاثَةِ كَافِي الأَرْبَعَةِ» «حديث»: ئىككى ئادەمنىڭ تاماقى ئۈچ ئادەمگە، ئۈچ ئادەمنىڭ تاماقى تۆت ئادەمگە يېتىدۇ.

كَالَ يَكِيلُ كَيْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆلچىدى.

كَالَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى سېلىشتۇردى.

كَالَ لَهُ الضَّرَبَاتِ أَوِ اللَّطَمَاتِ: ئارقىمۇئارقا كاچاتلىدى.

كَالأَ يُكَالِئُ مُكَالأَةً وَكِلاءً فُلانًا: پالاننى كۆزەتتى.

كَالَحَ يُكَالِحُ مُكَالَحَةً: يۈزتۇرا جېدەللەشتى.

كَالَحَ الْقَمَرُ: ئاي بۇلۇت ئاستىغا يوشۇرۇندى.

كَالِحٌ ج كَالِحُونَ: قوشۇمىسىنى تۈرگۈچى، قاپىقى تۈرۈك، چىرايى تۇتۇق.

لَوْنٌ كَالِحٌ: تۇتۇق رەڭ.

شِتَاءٌ كَالِحٌ: قارا قىش.

وَجْهٌ كَالِحٌ: ھارغىن چىراي.

دَهْرٌ كَالِحٌ: قاتتىق زامان.

كَالٌّ: چارچىغۇچى، ھارغۇچى؛ ئاجىز، گال، ئۆتمەس.

كَالَمَ يُكَالِمُ مُكَالَمَةً ـ ه: سۆزلەشتى، سۆھبەتلەشتى.

كَامِخٌ ج كَوَامِخُ: چىلىغان سەي، ئاچار سەي، دورا ـ دەرمەك.

كَامِدٌ: قايغۇرغۇچى، ھەسرەت چەككۈچى؛ رەڭگى ئۆڭگەن.

كَامَعَ يُكَامِعُ مُكَامَعَةً: قۇچاقلىدى، قۇچاقلاشتى.

كَامَعَهُ: ئۇنى باغرىغا باستى، بىللە ياتتى.

كَامِلٌ ج كَمَلَةٌ م كَامِلَةٌ: تولۇق، ساق، پۈتۈن، مۇكەممەل، كامىل.

كَامِلُ الْعَدَدِ: پۈتۈن سان، تولۇق سان.

بِالْكَامِلِ: پىتەرلىك، تولۇقى بىلەن.

«إِشْتَرَى الْعِمَارَةَ بِكَامِلِهَا»: ئىمارەتنى تولۇق سېتىۋالدى.

نَامَ بِكَامِلِ مَلابِسِهِ: پۈتۈن كىيىملىرى بىلەنلا ئۇخلىدى.

﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ﴾ «قرآن»: ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

رَجُلٌ كَامِلُ النُّمُوِّ: بېجىرىم ئۆسكەن ئادەم.

كَامِنٌ ج كَامِنُونَ: يوشۇرۇنۇۋالغۇچى.

ثَائِرٌ كَامِنٌ فِي الْجَبَلِ: تاغقا يوشۇرۇنغان قوزغىلاڭچى.

كَامِنٌ ج كَوَامِنُ: يوشۇرۇن، مەخپىي.

رَصِيدٌ لُغَوِيٌّ كَامِنٌ: يوشۇرۇن تىل بايلىقى.

قُوَّةٌ كَامِنَةٌ: يوشۇرۇن كۈچ، زاپاس كۈچ.

كَانَ يَكُونُ كَوْنًا و كِيَانًا و كَيْنُونَةً: بولدى، پۈتتى، ئورۇنلاندى، ئىدى.

كَانَ الشِّتَاءُ بَارِدًا: قىش سوغۇق بولدى.

«مَاشَاءَ اللهُ كَانَ»: ئاللاھ خالىغان نەرسە بولىدۇ.

أَصْبَحَ فِي خَبَرِ كَانَ: يوقالدى، گۇمران بولدى.

كَانَ مَاكَانَ: ئەلقىسسە، ئەپسانىلەر باشلانغاندا ئېيتىلىدىغان سۆز.

«مَا كَانَ أَحْسَنَ لَوْ عَفَوْتَ»: مۇبادا كەچۈرىدىغان بولساڭ نېمىدېگەن ياخشى! (بۇ يەردىكى مَا ئارتۇق).

أَيَّ مَنْ كَانَ: كىم بولمىسۇن، مەيلى ئۇ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، كىم بولۇشىغا قارىماي.

دَخَلَ الأَمْرُ فِي خَبَرِ كَانَ: ئىش ئۆتۈپ كەتتى.

كَانَ هُنَا: ئۇ مۇشۇ يەردە ئىدى.

كَانَ طَالِبًا: ئۇ ئەسلىدە ئوقۇغۇچى ئىدى.

كَانَ يَقْرَأُ: ئۇ ئوقۇۋاتاتتى.
كَمَا لَوْ كَانَ هُنَا: ئۇ مۇشۇ يەردە ئوخشايدۇ.
كَائِنًا مَا كَانَ: نېمىلا بولمىسۇن، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.
كَانَ يَكِيْنُ كَيْنًا: باش ئەگدى، ئىتائەت قىلدى.
كَانِبٌ: تويۇپ قورسىقى چىڭقىلىپ كەتكەن ئادەم.
كَانِسٌ ج كُنَّسٌ: سۈپۈرگىچى، تازىلىقچى.
الْجَوَارِ الْكُنَّسِ: كېچىسى ئاشكارىلىنىپ كۈندۈزى يورۇيدىغان يۇلتۇزلار.
﴿فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ﴾ «قرآن»: كۈندۈزى يوشۇرۇنغۇچى يۇلتۇزلار بىلەن، پاتىدىغان ۋاقتىدا يوشۇرۇنىدىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەم قىلىمەن.
كَانِسَةٌ ج كَوَانِسُ و كَانِسَاتٌ: مىنا تازىلىغۇچى سايمان.
كَانَفَ يُكَانِفُ مُكَانَفَةً: ياردەم بەردى، ياردەملەشتى.
كَانُوْنٌ ج كَوَانِيْنُ: مەش، ئوچاق.
كَانُوْنُ الْأَوَّلِ: دېكابىر، 12 ـ ئاي.
كَانُوْنُ الثَّانِي: يانۋار، 1 ـ ئاي.
طَبَخْتُ الشَّايَ عَلَى الْكَانُوْنِ: ئوچاقتا چاي دەملىدىم.
كَاهَ يَكِيْهُ كَيْهًا فُلَانًا: پالانىنىڭ ئېغىزىنىڭ پۇرىقى پۇراپ قالدى.
كَاهِلٌ ج كَوَاهِلُ: مۈرە، دولا.
كَاهِلُ الْفَرَسِ: ئاتنىڭ يالى.
«حَمَلَ الْعَامِلُ كِيْسَ الْإِسْمِنْتِ عَلَى كَاهِلِهِ»: ئىشچى سېمونت خالتىسىنى مۈرىسىگە ئېلىپ كۆتۈردى.
«أُلْقِيَتْ مُحَارَبَةُ الْغَلَاءِ عَلَى كَاهِلِ الْحُكُوْمَةِ»: باھانىڭ ئۆرلەپ كېتىشىگە قارشى كۈرەش قىلىش ھۆكۈمەتنىڭ زىممىسىگە چۈشتى.
فُلَانٌ شَدِيْدُ الْكَاهِلِ: پالانى ئابرۇيلۇق ئادەم.

كَاهِنٌ ج كَهَنَةٌ و كُهَّانٌ: كاھىن، پالچى، رەمچى، داخان.
﴿فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُوْنٍ﴾ «قرآن»: سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ نېمىتى بىلەن كاھىنمۇ ئەمەس ۋە مەجنۇنمۇ ئەمەس.
سَجْعُ الْكُهَّانِ: پوپلارنىڭ ئوقۇيدىغان نەرسىلىرى.
كَاوٍ: كۆيدۈرگۈچى، داغلىغۇچى.
كَايَدَ يُكَايِدُ مُكَايَدَةً: ئۇنىڭغا ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدىدى.
كَائِعٌ ج كَاعَةٌ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك.
كَائِنٌ: مەۋجۇت.
كَائِنًا مَاكَانَ: قانداق بولمىسۇن، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.
كَائِنٌ حَيٌّ: جانلىقلار.
الكَائِنُ الْمُطْلَقُ: ئاللاھ.
كَائِنًا مَنْ كَانَ: كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.
«يُعَاقِبُ الْقَانُوْنُ الْمُخَالِفَ كَائِنًا مَنْ كَانَ»: قانۇن كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر خىلاپلىق قىلغۇچىنى جازالايدۇ.
الكَائِنَاتُ: ئالەم، كائىنات، مەۋجۇدات.
كَآبَةٌ: قايغۇ، غەم، خاپىلىق، بىئاراملىق، ھەسرەت.
كَئِبَ يَكْئَبُ كَأْبًا كَأْبَةً كَآبَةً: ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى، پەرىشان بولدى، ئۈمىدسىزلەندى، قايغۇ ـ ھەسرەتكە چۆمدى.
كَئِبٌ: غەمكىن، قايغۇلۇق، كۆڭلى يېرىم.
كَئِبُ اللَّوْنِ: سارغىيىپ كەتكەن، تاتىرىپ كەتكەن.
كَأْبٌ . كَأْبَةٌ: قايغۇ، غەم، خاپىلىق، بىئاراملىق، ھەسرەت.
كَأَجَ يَكْأَجُ كَأْجًا الرَّجُلُ: كىشى دۆتلىشىپ كەتتى.
كَأَدَ يَكْأَدُ كَأْدًا الشَّخْصُ: قايغۇ ـ ھەسرەتكە چۆمۈپ

كەتتى.

كَادَ الْأَمْرُ عَلَيْهِ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىنلىشىپ كەتتى.

كَأْدَاءُ: غەم-قايغۇ، ھەسرەت؛ قاراڭغۇ كېچە.

عَقَبَةٌ كَأْدَاءُ: قىيىن ئۆتكەل، مۇشكۇل پەيت.

كَأْسٌ ج كُؤُوسٌ و أَكْؤُسٌ: كاسە، قاچا، جام، ھاراق، ئالتۇن ياكى كۈمۈش لوڭقا.

كَأْسُ الْحِجَامَةِ: لوڭقا (تېبىيدا ئىشلىتىلىدىغان).

كَأْسُ الزَّهْرَةِ: تەشتەك، گۈل قاچىسى.

شَرِبَ الْكَأْسَ حَتَّى الثُّمَالَةِ: ھاراقنىڭ دۇغىنى قويماي ئىچىۋەتتى.

كَأْسُ الْبُطُولَةِ: چېمپىيونلۇق لوڭقىسى.

تَحَصَّلَ الْفَرِيقُ عَلَى كَأْسِ الْعَالَمِ لِكُرَةِ الْقَدَمِ: ئەترەت دۇنيا پۇتبول لوڭقىسىغا ئېرىشتى.

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً﴾ ‹قرآن›: ياخشىلار ھەقىقەتەن كافۇر ئارىلاشتۇرۇلغان (مەي بىلەن تولدۇرۇلغان) جاملاردىن ئىچىدۇ.

كَأَصَ يَكْأَصُ كَأْصًا الشَّيْءَ: كۆپ يېدى، كۆپ ئىچتى.

كَأَصَهُ: ئۇنى بويسۇندۇردى، باش ئەگدۈردى.

كَأْكَأَ يُكَأْكِئُ كَأْكَأَةً: قورقۇنچاقلىق قىلدى، يۈرەكسىزلىك قىلدى.

كَأَنَّ: ئوخشاشلىق قوشۇمچىسى بولۇپ كېلىدۇ.

كَأَنَّ الْقَمَرَ مِصْبَاحٌ: ئاي گوياكى چىراغدۇر.

كَأَنَّ جُنُودَنَا أُسُودٌ: جەڭچىلىرىمىز گويا شىرغا ئوخشايدۇ.

كَأَنَّ: مۆلچەر، پەرەز ئۈچۈن كېلىدۇ.

كَأَنَّ الْعَدُوَّ لَمْ يَعْتَبِرْ بِمَا أَصَابَهُ مِنَ الْهَزِيمَةِ: دۈشمەنلەر مەغلۇبىيەتكە تەن بەرمەيدىغاندەك قىلاتتى.

كَأَنَّ الْفَجْرَ يَجِيءُ: تاڭ ئاتقاندەك قىلىدۇ.

كَأَنَّ (الشك والظن): گۇمان، شەك ئۈچۈن كېلىدۇ.

كَأَنَّكَ فَاهِمٌ كَلَامِي: سۆزۈمنى چۈشىنىۋاتقاندەك قىلىسەنغۇ؟

كَؤُودٌ: قىيىن، جاپالىق.

عَقَبَةٌ كَؤُودٌ: قىيىن توسالغۇ، مۇشكۇل ئۆتكەل، يەڭگىلى بولمايدىغان قىيىنچىلىق، ھالقىپ ئۆتكىلى بولمايدىغان توسۇق.

كَؤُولٌ: ئىسپىرت.

كَئِيبٌ ج كَئِيبُونَ: غەمكىن، قايغۇلۇق، كۆڭلى يېرىم.

رَجُلٌ كَئِيبٌ: غەمكىن ئادەم.

أُغْنِيَةٌ كَئِيبَةٌ: مۇڭلۇق ناخشا.

كَبَا يَكْبُو كَبْوًا و كُبُوًّا: دۈم چۈشتى.

كَبَا عَلَى وَجْهِهِ: يۈزىچە يىقىلدى.

كَبَا الْكُوزُ: كوزىنى بىكارلىدى، قۇرۇقدىدى.

كَبَا النُّورُ: يورۇقلۇق خىرەلەشتى.

كَبَا اللَّوْنُ: رەڭ ئۆڭدى.

يَكْبُو الْجَوَادُ: ئارغىماقمۇ مۈدۈرىدۇ.

كِبَاءٌ ج كُبًى: ئىسرىق ياغىچى.

كَبَابٌ: كاۋاپ.

كُبَادٌ: جىگەر ئاغرىقى، جىگەر ياللۇغى.

كُبَارٌ: چوڭ، ئۇلۇغ، زور، بۈيۈك.

كِبَاسَةٌ ج كَبَائِسُ: بىر ساپاق خورما.

كَبَّ يَكُبُّ كَبًّا الْإِنَاءَ: قاچىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلدى.

كَبَّ الرَّجُلَ عَلَى وَجْهِهِ: كىشىنى دۈم يىقىتتى.

﴿وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ﴾ ‹قرآن›: يامان ئىش قىلغانلار دوزاخقا يۈزى بىلەن تاشلىنىدۇ.

كَبَّتِ الْمَرْأَةُ الْقِدْرَ: ئايال قازاننى دۈم كۆمتۈردى.

كَبَّ الْغَزْلَ: يىپنى يۇمىلاق قىلىپ توردى.

كَبٌّ: ئۆرۈمەك، ئاستىن-ئۈستۈن قىلماق، ئاغدۇرماق.

كَبَّاحَةٌ ج كَبَّاحَاتٌ: تورمۇز.

الكُبَّادُ: لىمون، لىمون دەرىخى.

كُبَّارٌ: چوڭ، ئۇلۇغ، زور، بۈيۈك.

كَبَّاسٌ ج كَبَابِيسُ: قىسىش سايمىنى، چىڭداش سايمىنى؛ لاخشىگىر، پرېسلاش ماشىنىسى.

كَبَّاسُ الطَّلْمَبَةِ: پورشېن.

كَبَّبَ يُكَبِّبُ تَكْبِيبًا الغَزْلَ: يىپنى تۈردى.

كَبَّبَ اللَّحْمَ: گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

كُبَّةٌ ج كُبَبٌ: بىر توپ ئادەم، بىر قېتىملىق ھۇجۇم، ئېغىر يۈك، تۈرمەل؛ ۋابا، تىقىنچىلىق، بىر توپ ئات، چوڭ تۆگە.

كُبَّةُ الشِّتَاءِ: قىشنىڭ قاتتىق سوغۇقى.

كُبَّةُ صُوفٍ: تۈرۈلگەن يۇڭ.

كُبَّةُ غَزْلٍ: تۈرۈلگەن يىپ.

كَبَّدَ يُكَبِّدُ تَكْبِيدًا ـ هـ: ئۇنىڭغا ئارتتى، يۈكلىدى.

كَبَّدَ الْعَدُوَّ خَسَائِرَ كَبِيرَةً: دۈشمەننى چوڭ زىيانغا ئۇچراتتى.

كَبَّدَتِ الشَّمْسُ السَّمَاءَ: كۈن چۈش بولدى.

كَبَّرَ يُكَبِّرُ تَكْبِيرًا: چوڭايتتى، زورايتتى، تەكبىر ئېيتتى.

كَبَّرَ الصُّورَةَ: رەسىمنى چوڭايتتى.

كَبَّرَ فُلَانٌ: پالانى ئاللاھۇ ئەكبەر، دېدى.

﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭنى ئۇلۇغلا.

كَبَّرَهُ: ئۇنى چوڭ كۆردى، ھۆرمەتلىدى.

كَبَّرَ الْأَمْرَ: ئىشنى مۇبالىغە قىلدى، چوڭايتىۋەتتى.

كَبَّرَ الْجُرْمَ: جىنايەتنى ئېغىرلىتىۋەتتى.

كَبَّسَ يُكَبِّسُ تَكْبِيسًا: ھۇجۇم قىلدى.

كَبَّسَ الْجَسَدَ: بەدەننى ئۇۋۇلاپ تۇتۇپ قويدى.

كَبَّلَ يُكَبِّلُ تَكْبِيلًا الْأَسِيرَ: ئەسىرنى باغلىدى، ئىشكەل سالدى؛ سولىدى.

كَبَّلَ الْغُلَّ فِي يَدَيْهِ: قولىغا كويزا سالدى.

كَبُّودٌ ج كَبَابِيدُ: باش كىيىم بىلەن بىللە بولغان پەلتو.

كَبَتَ يَكْبِتُ كَبْتًا غَيْظَهُ فِي جَوْفِهِ: ئاچچىقىنى بېسىۋالدى، دەردىنى ئىچىگە يۇتتى.

كَبَتَ الشَّخْصُ فُلَانًا: پالانىنى خارلىدى، ھاقارەتلىدى.

كَبَتَهُ: ئۇنى ھالاك قىلدى، ئۆلتۈردى.

كَبَتَهُ لِوَجْهِهِ: ئۇنى دۈم يىقىتتى.

كَبَتَ الْعَدُوَّ: دۈشمەننى بىتچىت قىلدى، چېكىندۈردى.

كَبَتَ الرَّأْيَ الْعَامَ: جامائەت پىكرىنى باستى.

﴿كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ «قرآن»: ئۇلاردىن بۇرۇنقىلار ھالاك قىلىنغاندەك ھالاك قىلىنىدۇ.

كَبِثَ يَكْبَثُ كَبَثًا اللَّحْمُ: گۆش بۇزۇلدى، سېسىپ قالدى.

كَبَحَ يَكْبَحُ كَبْحًا الدَّابَّةَ بِاللِّجَامِ: ئۇلاغنىڭ تىزگىنىنى تارتتى، تىزگىنلىدى.

كَبَحَهُ: ئۇنى توسۇدى، قايتۇردى، چەكلىدى.

كَبَحَ الْعَوَاطِفَ: ھېسسىياتنى باستى.

كَبَحَ جِمَاحَ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلابنى كونترول قىلدى.

كَبَحَ جِمَاحَ نَفْسِهِ: ئۆزىنى يىغىۋالدى، نەپسىنى بېسىۋالدى.

كَبَحَ السَّيَّارَةَ: ماشىنىنى تورمۇزلىدى.

كَبْحٌ: تىزگىنلىمەك، توسۇش.

أَصْبَحَ مِنَ الصَّعْبِ كَبْحُ جِمَاحِ هَذَا الْغَلَاءِ: باھانىڭ ئۆسۈشىنى تىزگىنلەش قىيىن بولدى.

كَبَدَ يَكْبُدُ كَبْدًا البَرْدُ الْقَوْمَ: سوغۇق قەۋمنى قىينىدى.

كَبَدَهُ: جىگەر ئاغرىقى بولۇپ قالدى.

كُبِدَ الرَّجُلُ: جىگەر ئاغرىقىغا گىرىپتار بولدى.

كَبِدَ يَكْبَدُ كَبَدًا الشَّخْصُ: جىگەر ئاغرىقىدىن قىينالدى؛ قورسىقىنىڭ تۆپى تەرىپى يوغىناپ

كەتتى.

كَبَدٌ ج أَكْبَادٌ: جاپا ـ مۇشەققەت؛ جىگەر.

لَقِيَ مِنَ هَذَا الأَمْرِ كَبَدًا: ئۇ بۇ ئىشتىن جاپاغا يولۇقتى.

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ «قرآن»: بىز ئىنساننى ھەقىقەتەن جاپا ـ مۇشەققەت ئىچىدە قىلىپ ياراتتۇق.

كَبِدٌ. كَبْدٌ ج أَكْبَادٌ و كُبُودٌ: جىگەر، بېغىر، ئوتتۇرا قىسىم.

يَشْكُو مِنْ إِلْتِهَابِ الكَبِدِ: جىگەر ياللۇغى بولۇپ قالدى.

الشَّمْسُ فِي كَبِدِ السَّمَاءِ: كۈن ئىگىلگەندىكى قۇياش.

كَبِدُ الأَرْضِ: يەر ئاستى بايلىقى.

«وَتُلْقِي الأَرْضُ أَفْلَاذَ كَبِدِهَا» «حديث»: زېمىن يەر ئاستى بايلىقلىرىنى ئۈستىگە چىقىرىدۇ.

الوَلَدُ كَبِدُ الأَبِ: بالا ئاتىنىڭ جىگەر پارىسى.

أَوْلَادُنَا أَكْبَادُنَا: ئەۋلادلىرىمىز بىزنىڭ جىگەر پارىلىرىمىز.

كَبَرَ يَكْبُرُ كَبْرًا فِي السِّنِّ: ياشىنىپ قالدى، يېشى چوڭىيىپ قالدى.

«أَخِي يَكْبُرُنِي بِسَنَةٍ وَ أُخْتِي تَكْبُرُهُ بِسَنَتَيْنِ»: قېرىندىشىم مەندىن بىر ياش چوڭ، ھەمشىرەم ئۇنىڭدىن ئىككى ياش چوڭ.

كَبِرَ يَكْبَرُ كِبَرًا الشَّخْصُ أَوِ الحَيَوَانُ: ياشىنىپ قالدى، چوڭىيىپ قالدى.

كَبُرَ يَكْبُرُ كِبَرًا الرَّجُلُ: كىشى زورايدى، گەۋدىلىك بولدى.

كَبُرَ فِي القَدْرِ: قەدىرلىك بولدى، مەرتىۋىلىك بولدى.

كَبُرَ عَلَيْهِ الأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلدى.

﴿كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ قىلمايدىغان ياخشى ئىشنى (قىلىمىز) دېيىشىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ئۆچ كۆرۈلىدىغان نەرسىدۇر.

«كَبُرَ عَلَيْهِ أَنْ يَعُودَ إِلَى الحَقِّ»: ھەققە قايتىش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلدى.

كِبْرٌ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، مەغرۇرلانماق، چوڭلۇق، كىبىر؛ چوڭ گۇناھ.

﴿وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ «قرآن»: بوھتاننىڭ چوڭ قىسمىنى تارقاتقان ئادەم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

«لَايَدْخُلُ الجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ» «حديث»: قەلبىدە زەررىچىلىك تەكەببۇرلۇق بار ئادەم جەننەتكە كىرمەيدۇ.

كُبْرٌ: نەرسىنىڭ زور بىر قىسمى، مۇھىم قىسمى، ئۇلۇغ، ئېسىل.

كِبَرٌ: ياشانغان، ياشىنىپ قالغان.

﴿الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ﴾ «قرآن»: جىمى ھەمدۇسانا ياشانغىنىمدا ماڭا ئىسمائىل بىلەن ئىسھاقنى بەرگەن ئاللاھقا خاستۇر.

كَبُرَتْ يَكْبُرُتْ كَبَرَةً الشَّيْءُ: نەرسىگە كۆڭگۈرت سۈركىدى.

كَبْرَةٌ: ياشانغانلىق.

كِبْرَةٌ: چوڭ گۇناھ.

كُبْرَى ج كُبْرَيَاتٌ: ئەڭ چوڭ، ئەڭ ئۇلۇغ.

«وَرَدَ هَذَا الخَبَرُ فِي كُبْرَيَاتِ الصُّحُفِ»: بۇ خەۋەر چوڭ گېزىتلەرگە بېرىلدى.

هِيَ فِي فَرِيقِ الكُبْرَيَاتِ: ئۇ چوڭلار ئەترىتىدە.

﴿فَأَرَاهُ الآيَةَ الكُبْرَى﴾ «قرآن»: مۇسا پىرئەۋنگە چوڭ مۆجىزىنى كۆرسەتتى.

كِبْرِيَاءُ: ئۆزىنى چوڭ تۇتماق، مەغرۇرلانماق، چوڭلۇق.

«غَنِيٌّ لَايُخْفِي كِبْرِيَاءَهُ عَنِ النَّاسِ»: ئۆزىنىڭ چوڭچىلىقىنى خەقتىن يوشۇرمايدىغان باي.

﴿وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ «قرآن»: ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ئۇلۇغلۇق ئاللاھقا خاستۇر.

كِبْرِيتٌ: گۈڭگۈرت، سەرەڭگە، قىزىل ياقۇت، قىزىل ئالتۇن.

مَنجَمُ كِبْرِيتٍ: گۈڭگۈرت كېنى.

عُودُ كِبْرِيتٍ: سەرەڭگە تېلى.

عُلْبَةُ كِبْرِيتٍ: سەرەڭگە قېپى.

كِبْرِيتَاتٌ: سۇلفات، گۈڭگۈرت كىسلاتا تۇزلىرى.

كِبْرِيتُورٌ: گۈڭگۈرت بىرىكمىلىرى.

كِبْرِيتِيٌّ: گۈڭگۈرتلۇك.

حَمَّامُ مَعْدَنِيٍّ كِبْرِيتِيٍّ: ئارشاڭ.

يَنْبُوعُ كِبْرِيتِيٍّ: گۈڭگۈرتلۇك بۇلاق.

حَامِضُ كِبْرِيتِيٍّ: سۇلفات كىسلاتاسى.

غَازُ كِبْرِيتِيٍّ: ئوكسىدلىق گۈڭگۈرت.

كَبَسَ يَكْبِسُ كَبْسًا عَلَى الشَّيْءِ: باستى، سىقتى.

كَبَسَ فُلَانًا: پالانىغا ھۇجۇم قىلدى.

كَبْسٌ: سىقماق، باسماق.

كَبْسُ السَّنَةِ: كەبىسە يىلى.

أَيَّامُ الْكَبْسِ: كەبىسە كۈنلىرى.

كَبْسَةٌ ج كَبَسَاتٌ: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم قىلماق، تۇيۇقسىز باستۇرماق.

كَبْسَةُ اللُّصُوصِ لَيْلًا: ئوغرىلارنىڭ كېچىدە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ كىرىشى.

كَبْسُولَةُ الْمُفَرْقَعَاتِ: پىستان، پىلتە.

كَبَشَ يَكْبِشُ كَبْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سىقىمداپ ئالدى.

كَبْشٌ ج أَكْبَاشٌ و كِبَاشٌ: قوچقار، باشلىق.

كَبْشَةٌ ج كَبْشَاتٌ: بىر سىقىم، بىر ئوچۇم؛ چۆمۈچ، ساپلىق.

كَبْشَةُ أَرُزٍ: بىر ئوچۇم گۈرۈچ.

كَبَعَ يَكْبَعُ كَبْعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈزدى، كەستى.

كَبَعَهُ عَنْ كَذَا: توسۇدى.

كَبَعَ النُّقُودَ: پۇلنى ئۆلچىدى.

كَبْكَبَ يُكَبْكِبُ كَبْكَبَةً: يىقىتتى، ئاغدۇردى، ئاستىن-ئۈستۈن قىلدى.

﴿فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ﴾ «قرآن»: بۇتلار، گۇمراھلار ۋە ئىبلىسنىڭ قوشۇنلىرىنىڭ ھەممىسى دوزاخقا ئۈستى-ئۈستىلەپ تاشلىنىدۇ.

كَبَلَ يَكْبُلُ كَبْلًا: باغلىدى، ئىشكەل سالدى.

كَبَلَ غَرِيمَهُ الدَّيْنَ: قەرزدارغا مۆھلەت بەردى.

كَبْلٌ ج كُبُولٌ: ئىشكەل، كويزا.

كَبْوَةٌ ج كَبَوَاتٌ: دۈم چۈشمەك، مۈدۈرۈلۈپ كەتمەك.

لِكُلِّ جَوَادٍ كَبْوَةٌ: مۈدۈرۈلمەيدىغان ئارغىماق بولمايدۇ.

كَبِيثٌ: بوزۇلۇپ قالغان گۆش.

كَبِيرٌ ج كِبَارٌ: ئۇلۇغ، چوڭ، بۈيۈك، ياشانغان.

﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ گۇناھى مەغپىرەت قىلىنىدۇ، ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ.

﴿وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾ «قرآن»: ئاتىمىز بولسا ياشىنىپ قالغان بوۋايدۇر.

كَبِيرُ الْعَدَدِ: نۇرغۇن، كۆپ.

كَبِيرُ الْمَقَامِ: يۇقىرى مەرتىۋىلىك، داڭلىق.

كَبِيرُ النَّفْسِ: مەردانە.

كَبِيرُ الْمُوَظَّفِينَ: يۇقىرى دەرىجىلىك كادىر.

كَبِيرُ الْخُبَرَاءِ: يۇقىرى دەرىجىلىك ئىنژېنېر.

كَبِيرُ الْأَسَاقِفَةِ: باش پوپ.

كِبَارُ النَّاسِ: مەشھۇر كىشىلەر، داڭلىق ئەربابلار.

كَبِيرٌ ج كُبَرَاءُ: ئۇلۇغ، بۈيۈك.

حَضَرَ كُبَرَاءُ الْبَلَدِ وَ أَعْيَانُهَا: يۇرت كاتتىلىرى ھازىر بولدى.

الْكَبِيْرُ: ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىدىن بۈيۈك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ يۈكسەكتۇر، كاتتىدۇر.

كَبِيْرَةٌ ج كَبَائِرُ: چوڭ گۇناھ، ئېغىر جىنايەت.

قَتْلُ النَّفْسِ كَبِيْرَةٌ: ئادەم ئۆلتۈرۈش چوڭ گۇناھ.

﴿إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر سىلەر مەنئىي قىلىنغان چوڭ گۇناھلاردىن ساقلانساڭلار، كىچىك گۇناھلىرىڭلارنى يوققا چىقىرىۋېتىمىز.

كَبِيْسٌ: بېسىلغان، تۈزلەپ بېسىپ قويۇلغان.

سَنَةٌ كَبِيْسَةٌ: كەبىسە يىلى (شەمسىيە كالېندارى بويىچە كەبىسە كۈنى بولغان يىل كەبىسە يىل دېيىلىدۇ. بۇ يىل 366 كۈن، قەمەرىيە كالېندارى بويىچە كەبىسە ئاي بولغان يىل كەبىسە يىل دېيىلىدۇ. بۇنداق يىل 13 ئاي، يەنى 383 كۈن ياكى 384 كۈن بولىدۇ).

كِتَابٌ ج كُتُبٌ: كىتاب، خەت، مەكتۇپ.

كِتَابُ الزَّوَاجِ: توي خېتى، نىكاھ خېتى.

كِتَابٌ مَدْرَسِيٌّ: دەرسلىك كىتاب.

كِتَابُ مُطَالَعَةٍ: ئوقۇش كىتابى.

الْكِتَابُ الْمُقَدَّسُ: تەۋرات، ئىنجىل.

الْكِتَابُ الْعَزِيْزُ: «قۇرئان كەرىم».

﴿ذَالِكَ الْكِتَابُ لَارَيْبَ فِيْهِ﴾ ‹قرآن›: بۇ كىتابتا ھېچ شەك يوق.

أَهْلُ الْكِتَابِ: كىتاب ئەھلى (يەھۇدىي ـ ناسارالار).

﴿قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُوراً وَهُدًى لِلنَّاسِ﴾ ‹قرآن›: (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مۇسا ئېلىپ كەلگەن ۋە كىشىلەرگە نۇر ۋە ھىدايەت بولغان كىتابنى كىم نازىل قىلدى.

أُمّ الْكِتَابِ: قولىيازما، ئورىگىنال؛ سۈرە فاتىھە؛ لەۋھۇلمەھپۇز.

الْكُتُبُ الْمُنَزَّلَةُ: مۇقەددەس كىتابلار، ساماۋىي كىتابلار.

دَارُ الْكُتُبِ: كىتابخانا، كۈتۈپخانا.

﴿لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ﴾ ‹قرآن›: ھەربىر ۋاقىتنىڭ (ئۆزىگە مۇناسىپ) ھۆكۈمى بولىدۇ.

كُتُبُ الْفِقْهِ: فىقھى كىتابلار.

كِتَابَةٌ: ھۆججەت، تەۋلىيە؛ خەت؛ يازماق؛ كاتىپلىق ۋەزىپىسى.

الْكِتَابَةُ وَالْقِرَاءَةُ: يازماق ۋە ئوقۇماق.

كِتَابِيٌّ: يازما، يېزىقتا ئىپادىلەنگەن، يەھۇدىي، ناسارا دىنىدىكى ئادەم.

عَمَلٌ كِتَابِيٌّ: كاتىپلىق، يېزىقچىلىق.

غَلْطَةٌ كِتَابِيَّةٌ: قەلەم خاتالىقى.

بَيِّنَةٌ كِتَابِيَّةٌ: ئىسپات خەت، ھۆججەت خەت.

أَصْلَحَ الْمُعَلِّمُ الْأَغْلَاطَ الْكِتَابِيَّةَ: ئوقۇتقۇچى يېزىق خاتالىقلىرىنى تۈزەتتى.

كُتَافٌ: مۈرە ئاغرىقى.

أُصِيْبَ بِالْكُتَافِ مِنْ أَثَرِ الْبَرْدِ: سوغۇقتىن مۈرىسى ئاغرىپ قالدى.

كُتَافَةٌ: پاكون.

كَتَبَ يَكْتُبُ كَتْبًا و كِتَابًا و كِتَابَةً: خەت يازدى.

كَتَبَ لَهُ: ئۇنىڭغا خەت ئەۋەتتى.

كَتَبَ الْمَخْطُوْطَ: قولىيازمىسىنى كۆچۈردى.

كَتَبَ الْعَقْدَ: توختام يازدى.

﴿إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ﴾ ‹قرآن›: مۇددەت بەلگىلەپ ئۆزئارا قەرز بەرسەڭلار، ئۇنى (ھۆججەت قىلىپ) يېزىپ قويۇڭلار.

كَتَبَ اللهُ الشَّيْءَ: ئاللاھ نەرسىنى تەقدىر قىلدى، پەرز قىلىپ بېكىتتى.

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ﴾ «قرآن»: سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى.

كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ يُعِينَ جَارَهُ: قوشنىسىغا ياردەم بېرىشنى ئۈستىگە ئالدى.

يَكْتُبُ مَقَالًا أُسْبُوعِيًّا: ھەپتىلىك ئوبزور يېزىۋاتىدۇ.

كَتَبَ مَسْرَحِيَّةً: سەھنە ئەسىرى يازدى.

كَتْبٌ: ھۆججەت، تەۋلىيە.

كِتْبَةٌ: ئەھۋال، ھالەت، كۆچۈرۈلگەن نۇسخا.

كُتُبِيٌّ ج كُتُبِيُّونَ: كىتابچى، كىتاب ساتقۇچى.

مَنْزِلُهُ فِي شَارِعِ الْكُتُبِيِّينَ: ئۇنىڭ ئۆيى كىتابپۇرۇشلار كوچىسىدا.

كَتَّ يَكُتُّ كَتًّا: ساندى، ھېسابلىدى.

كَتَّ الْكَلَامَ فِي أُذُنِهِ: قۇلىقىغا پىچىرلاپ سۆزلىدى.

كَتَّ يَكُتُّ كَتِيتًا: ئاستا ماڭدى، ئالدىرىماي ماڭدى.

كَتَّ يَكِتُّ كَتًّا الْقِدْرُ: قازان قاينىدى، پۇرۇقشىدى.

كَتٌّ: قاينىماق، جۇش ئۇرماق.

كُتَّابٌ ج كَتَاتِيبُ: باشلانغۇچ مەكتەپ، خۇسۇسىي مەكتەپ.

كَتَّانٌ: زىغىر.

زَيْتُ بِزْرِ الْكَتَّانِ: زىغىر مېيى.

بِزْرُ الْكَتَّانِ: زىغىر، زىغىر ئۇرۇقى.

الْكَتَّانُ: كاناپ، كاناپ رەخت.

كَتَّانِيٌّ: زىغىردىن ئىشلەنگەن.

قُمَاشٌ كَتَّانِيٌّ: كاناپ رەخت.

كَتَّبَ يُكَتِّبُ تَكْتِيبًا: خەت يېزىشنى تەلىم بەردى، ئۆگەتتى.

كَتَّبَ الْجُنُودَ: قوشۇننى چوڭ ئەترەتلەرگە بۆلدى.

كَتَّعَ يُكَتِّعُ تَكْتِيعًا اللَّحْمَ: گۆشنى توغرىدى.

كَتَّفَ يُكَتِّفُ تَكْتِيفًا: قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ مەھكەم باغلىدى.

كَتَّلَ يُكَتِّلُ تَكْتِيلًا: يىغدى، توپلىدى.

كَتَّلَ الْعَجِينَ: خېمىر قاتارلىقلارنى كاللەك قىلدى.

كَتَّلَ الْقَوْمَ عَلَى خَصْمِهِ: دۈشمىنىگە قارشى قوۋمىنى توپلىدى.

كَتَّمَ يُكَتِّمُ تَكْتِيمًا الشَّيْءَ: يوشۇردى.

كَتَّنَ يُكَتِّنُ تَكْتِينًا: چاپلاشتۇردى، يۇقتۇردى.

كَتْرٌ: ئوتتۇرىسى، كىچىك كاجۇۋا، گۈمبەزدەك يۇمىلاق بىنا.

كِتْرَةٌ: چوڭ تۆگە، گۈمبەز.

كَتَشَ يَكْتُشُ كَتْشًا لِأَهْلِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن ئوقەت قىلدى.

كَتِعَ يَكْتَعُ كَتَعًا: قورۇلۇپ قالدى، يىغىلىپ قالدى.

كُتَعٌ ج كِتْعَانٌ: پەس، ئەسكى، چاكىنا.

كُتَعَةٌ ج كُتَعٌ: كىچىك تۈلكە، كىچىك سوغا.

كَتَفَ يَكْتِفُ كَتْفًا الشَّخْصَ: قولىنى ئارقىغا قىلىپ مەھكەم باغلىدى.

كَتِفَ يَكْتَفُ كَتَفًا: غولى چوڭ بولدى، غوللۇق بولدى، غولى ئاغرىدى، ئاستا ماڭدى.

كَتِفٌ كِتْفٌ ج أَكْتَافٌ: مۈرە، دولا، تارغاق سۆڭىكى.

رَجُلٌ يَعْرِفُ مِنْ أَيْنَ تُؤْكَلُ الْكَتِفُ: ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان ئادەم.

«كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللهِ وَ عَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قَدْ أَرْخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ» «حديث»: مەن ھازىرمۇ گويا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قارا رەڭلىك سەللە يۆگىۋالغانلىقىنى ۋە سەللىنىڭ ئىككى ئۇچى مۈرىسىنىڭ ئىككى تەرىپىدە تاشلىنىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋېتىمەن.

فُلَانٌ لَهُ كَتِفٌ فِي الْإِدَارَةِ: پالانىنىڭ ئىشخانىسىدا يۆلەنچۈكى بار.

أَكْتَافُ الْجِبَالِ: تاغ باغرى.

كَتْكَتَ يُكَتْكِتُ كَتْكَتَةً الشَّخْصُ: كوتۇلدىدى.

كَتْكُوتٌ ج كَتَاكِيتُ: چۆجە.

كَتَلَ يَكْتُلُ كَتْلًا ـهـ: قامىدى، سولىدى، تۇتۇپ تۇردى.

كَتِلَ يَكْتَلُ كَتَلًا الشَّيْءُ: چاپلىششىپ قالدى، چاپلىششىپ كاللەك بولۇپ قالدى.

كَتِلَ الْحِمَارُ: ئېشەك ئېغىناپ توپا چاپلىششىپ كەتتى.

كُتْلَةٌ ج كُتَلٌ: توپ، گۇرۇھ، كاللەك، نەرسىنىڭ پارچىسى، ئىتتىپاق، مىللەت.

الْكُتْلَةُ الْعَامِلَةُ: ئىشچىلار ئاممىسى.

الْكُتْلَةُ الْقِيَادِيَّةُ: رەھبەرلىك گۇرۇھى.

كُتْلَةُ مُؤَسَّسَاتٍ: ئورگانلار سىستېمىسى.

كُتْلَةٌ مِنَ الْأَعْصَابِ: نېرۋا سىستېمىسى.

كَثْلَكَةٌ: كاتولىك دىنى.

كَتْلُوجٌ ج كَتْلُوجَاتٌ: كاتالوگ، مۇندەرىجە.

كَتْلُوجُ الْأَزْهَارِ: گۈللەر تەۋرىشكىسى.

كَتْلُوجُ الْكُتُبِ: كىتابلار كاتالوگى.

كُتْلَوِيٌّ: گۇرۇھقا تەۋە.

تَحَالُفٌ كُتْلَوِيٌّ: گۇرۇھلار ئىتتىپاقى.

كَتَمَ يَكْتُمُ كَتْمًا و كِتْمَانًا: يوشۇردى.

كَتَمَ السِّرَّ: سىر ساقلىدى.

﴿وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ﴾ «قرآن»: پىرئەۋن خانىدانىغا مەنسۇپ، ئىمانىنى يوشۇرىدىغان بىر مۆئمىن ئادەم ئېيتتى.

كَتَمَ نَفَسَهُ: نەپەس ئالمىدى.

كَتَمَ النَّفَسَ: بوغدى، تۇنجۇقتۇردى.

كَتَمَ النَّارَ: ئوتنى كۆمدى، بېسىپ قويدى.

كَتَمَ الصَّوْتَ: ئاۋازنى پەسەيتتى.

كَتَمُوا أَفْوَاهَهُمْ: ئۇلار لام-جىم دېمىدى.

كَتْمٌ ، كِتْمَانٌ: يوشۇرماق، مەخپىي تۇتماق.

فِي الْكَتْمِ: مەخپىي، يوشۇرۇن، خۇپىيانە، سىر.

كَتَنَ يَكْتُنُ كَتْنًا: چاپلاشتى، يېپىشتى، يۇقتى.

كَتَنَ الْوَسَخُ عَلَى الثَّوْبِ: كىيىمگە كىر يۇقتى، مەينەت قىلدى.

كَتَنٌ: قوروم، ئىس، قارا كۈيە.

كُتَنَةٌ: گۈلچەمبىرەك.

كَتُومٌ ج كُتُمٌ: مەخپىيەتلىكنى چىڭ ساقلىغۇچى.

كَتِيبَةٌ ج كَتَائِبُ: ھۆججەت، ئىسپات قەغەز؛ مەكتەپ پۈتتۈرۈش گۇۋاھنامىسى، دىپلوم.

كَتِيبَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: برىگادا، باتالىيون، ئاتلىق قىسىم برىگادىسى.

كَتِيبَةُ شُهَدَاءِ أَقْصَى: ئەقسا شەھىدلەر برىگادىسى.

كَتِيتٌ: قاينىماق، قايناپ تاشماق.

كُتَيِّبٌ: كىتابچە، رىسالە.

كَثَافَةٌ: قويۇق، بولۇق، زىچ.

كَثَافَةُ الْقَوَامِ: زىچلىق، قويۇقلۇق.

كَثَأَ يَكْثَأُ كَثْأً اللَّبَنُ: سۈت قايماق تۇتتى.

كَثَأَ الزَّرْعُ: زىرائەت بولۇق ئۆستى.

كَثَأَتْ أَوْبَارُ الْجِمَالِ: تۆگە يۇڭلۇق بولدى.

كَثَأَتِ اللِّحْيَةُ: بومبا ساقال بولدى.

كَثَبَ يَكْثِبُ كَثْبًا: توپلاندى، توپلاشتى، يىغىلدى؛ ئازلىدى، ئازلاپ كەتتى؛ يېقىنلاشتى.

كَثَبَ اللَّبَنُ: سۈت ئازلىدى.

كَثَبَكَ الصَّيْدُ فَارْمِهِ: ئوۋ يېقىنلاشتى، ئۇنى ئات.

كَثَبٌ: يېقىنلىق، يېقىن بولماق.

كَثَّ يَكِثُّ كَثَاثَةً و كُثُوثَةً و كَثَّ يَكَثُّ كَثًّا الشَّعْرُ: موي قويۇق بولدى، زىچ بولدى.

كَثَّتْ لِحْيَتُهُ: ساقىلى قويۇق بولدى.

كَثٌّ ، كَثَّثٌ ج كِثَاثٌ: قويۇق، زىچ.

رَجُلٌ كَثُّ اللِّحْيَةِ: قويۇق ساقاللىق ئادەم.

كَثَّرَ يُكَثِّرُ تَكْثِيرًا الشَّيْءَ: كۆپەيتتى، ئاشۇردى.

كَثَّفَ يُكَثِّفُ تَكْثِيفًا: زىچلاشتۇردى، قويۇقلاشتۇردى.

كَثَّفَ الزِّرَاعَةَ: زىرائەتنى قويۇق تېرىدى.

كَثَّفَ الزَّعِيمُ مِنْ نَشَاطِهِ: داھىي ئۆزىنىڭ پائالىيىتىنى زىچ ئورۇنلاشتۇردى.

كَثَّفَ النَّسَّاجُ الْعَبَاءَةَ: توقۇمىچى پلاشىنى قېلىن توقۇدى.

كَثَّفَ الْبُخَارَ: پارنى سۇيۇقلۇققا ئايلاندۇردى.

كَثُرَ يَكْثُرُ كَثْرَةً و كَثَارَةً الشَّيْءُ: كۆپەيدى، جىقلىدى، مول بولدى.

كَثُرَ عَنِ الْحَاجَةِ: ئېھتىياجدىن ئېشىپ كەتتى.

كَثُرَ حُدُوثُهُ: ئارقىمۇئارقا يۈز بەردى.

كُثْرٌ: كۆپ، كۆپلۈك، جىقلىق.

لَايَمْلِكُ مِنَ الْمَالِ قُلًّا وَ لَاكُثْرًا: ھېچقانداق مال-مۈلكى يوق.

كَثْرَةٌ: كۆپ، نۇرغۇن، جىقلىق.

كَثْرَةُ الْعَدَدِ: كۆپ مىقدار، كۆپ سانلىق.

«إِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَثْرَةُ سُؤَالِهِمْ» «حديث»: سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرنى ئۇلارنىڭ كۆپ سوئال سوراشلىرى ھالاك قىلغان.

«إِيَّاكُمْ وَ كَثْرَةَ الْحَلِفِ فِي الْبَيْعِ» «حديث»: تىجارەتتە كۆپ قەسەم قىلىشتىن ساقلىنىڭلار.

كَثْرَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئېشىشى.

كَثْرَةُ التَّغْيِيرَاتِ: كۆپ ئۆزگىرىش.

«هَطَلَتِ الْأَمْطَارُ بِكَثْرَةٍ»: يامغۇر مول ياغدى.

جَمْعُ الْكَثْرَةِ: ئوننىڭ يۇقىرىسى.

الْكَثْرَةُ الْكَاثِرَةُ: كۆپچىلىك.

«نَجَحَتِ الْكَثْرَةُ الْكَاثِرَةُ مِنَ الطُّلَّابِ»: ئوقۇغۇچىلار ئاممىسى مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

كَثَعَ يَكْثَعُ كَثْعًا اللَّبَنُ: سۈت قايماق تۇتتى.

كَثَعَتِ الشَّفَةُ: لەۋ قىزىرىپ كەتتى.

كَثْعَةٌ: لاي، سۇيۇق لاي؛ قايماق؛ قازان قايناغاندىكى كۆپۈك.

كَثُفَ يَكْثُفُ كَثَافَةً الشَّيْءُ: قويۇقلاشتى، زىچلاشتى.

كَثُفَ النَّسِيجُ: توقۇلما قېلىن بولدى.

كَثُفَتِ السُّحُب: بۇلۇت قويۇق بولدى.

كَثَلَ يَكْثُلُ كَثْلًا الشَّيْءَ: توپلىدى، يىغدى.

كَثَمَ يَكْثُمُ كَثْمًا الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى.

كَثَمَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئۇنى توسۇدى.

كَثَمَ الْإِثْرَ: ئەگەشتى، ئىز قوغلىدى.

كَثِمَ يَكْثَمُ كَثَمًا الرَّجُلُ: قورسىقى چوكىيىپ كەتتى.

كَوْثَرٌ: نۇرغۇن، كۆپ، مول، ھەممىدىن كۆپ.

الْكَوْثَرُ: جەننەتتىكى بىر ئۆستەڭ بولۇپ، باشقا ئۆستەڭلەر شۇنىڭدىن ئۇرغۇپ چىقىدۇ.

﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ﴾ «قرآن»: بىز ساڭا ھەقىقەتەن نۇرغۇن ياخشىلىقلارنى ئاتا قىلدۇق.

كَوْثَلٌ: كېمىنىڭ قۇيرۇق قىسمى.

كَثِيبٌ ج كُثْبَانٌ و كُثُبٌ و أَكْثِبَةٌ: قۇم دۆۋىسى، قۇم بارخانلىرى، قۇم ئېدىرلىرى.

﴿وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيباً مَّهِيلاً﴾ «قرآن»: تاغلار بىر دۆۋە تارقاق قۇمغا ئايلىنىدۇ.

كَثِيثٌ: قويۇق، زىچ.

كَثِيرٌ: كۆپ، نۇرغۇن، تولا، جىق، مول.

«وَادْعُهُ وَاتْرُكِ الْأَنَامَ وَإِنْ هُمْ بِقَلِيلٍ أَتَوْكَ أَوْ بِكَثِيرِ»: كىشىلەر مەيلى ساڭا ئازدۇر-كۆپتۇر ياخشىلىق قىلىپ قويسۇن، سەن ئۇلارنى قويۇپ ئاللاھقا يۈزلەنگىن.

كَثِيرُ الْعَدَدِ: كۆپ ساندا، زور مىقداردا، كۆپ سانلىق.

كَثِيرًا: كۆپىنچە، تولىراق.

كَثِيرُ النِّسْيَانِ: ئۇنتۇغاق.

«كَثِيرًا مَانَرَى الْبَرْقَ وَ لَا نَسْمَعُ الرَّعْدَ»: تولا چاغلاردا چاقماقنى كۆرىمىز، گۈلدۈرماممىنى ئاڭلىمايمىز. گۈلدۈرى بار يامغۇرى يوق.

﴿مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ﴾

«قرآن»: ئۇلاردىن بىر جامائە تـوغرا يولدىـدۇر، ئۇلارنىڭ نۇرغۇنلىرى نېمىدېگەن يامـان ئىـش قىلغۇچىلار.

كَثِيفٌ ج كِثَافٌ: قويۇق، بولۇق، زىچ.

«زُرِعَتِ الْأَشْجَارُ عَلَى جَانِبَيِ الطَّرِيْقِ بِصُوْرَةٍ كَثِيْفَةٍ»: يولنىـڭ ئىككـى چېتىگە قويـۇق دەرەخ تىكىلدى.

غَابَةٌ كَثِيْفَةٌ: قويۇق ئورمان.

أَشْجَارٌ كَثِيْفَةٌ: قويۇق دەرەخلەر.

كَجَّ يَكُجُّ كَجًّا الصَّبِيُّ: بالا توپ ئوينىدى.

كُجَّةٌ: كىچىك بالا ئويناپدىغان توپ.

كِحَالٌ: سۈرمە.

كُحْبٌ: غوراب، غورۇ.

كَحَتَ يَكْحَتُ كَحْتًا: يونۇدى.

كَحْتٌ: يونۇماق، قىرماق.

عَمَلِيَّةُ الْكَحْتِ: بالىياتقۇنى قىرىش ئوپېراتسىيىسى.

كَحَّ يَكُحُّ كَحًّا: يۆتەلدى.

كَحٌّ: يۆتەل.

أُصِيْبَ بِنَزْلَةٍ فَكَثُرَ كَحُّهُ: زۇكـام بولـۇپ يـۆتىلى كۆپىيىپ كەتتى.

كَحَّالٌ ج كَحَّالُونَ: كۆز دوختۇرى.

كَحَّبَ يُكَحِّبُ تَكْحِيْبًا الْكَرْمُ: ئۈزۈم دان تۇتتى.

كُحَّةٌ ج كُحَّاتٌ: يۆتەل.

كَحَّةٌ ج كَحَّاتٌ: بىر قېتىم يۆتىلىش.

كَحَّلَ يُكَحِّلُ تَكْحِيْلًا العَيْنَ: كـۆزگە سۈرمە تـارتتى، سۈرمە تارتقۇزدى.

كَحَصَ يَكْحَصُ كُحُوصًا الْأَثَرُ: ئىز ئۆچۈپ كەتتى.

كَحَصَ فُلَانٌ: پالانى قاچتى.

كَحَصَ يَكْحَصُ كَحْصًا بِرِجْلِهِ: پـۇتى بىـلەن يـاكى تۇيىقى بىلەن تاتىلىدى.

كَحْكَحَ يُكَحْكِحُ كَحْكَحَةً الشَّخْصُ: يۆتەلدى.

كَحَلَ يَكْحُلُ كَحْلًا الْعَيْنَ: كۆزگە سۈرمە تارتتى.

كَحَلَتِ الْمَرْأَةُ عَيْنَيْهَا: ئايـال ئىككـى كـۆزىگە سـۈرمە تارتتى.

كَحَلَ السَّهَارُ عَيْنَيْهِ: ئۇيقۇسى قاچتى.

كَحِلَ يَكْحَلُ كَحْلًا العَيْنُ: تەبىئىـي سـۈرمە كـۆز بولدى.

كَحَلٌ: قارا كىرپىك، قارا قاپاق.

كُحْلٌ ج أَكْحَالٌ: سۈرمە؛ كۆز دورىسى.

حَجَرُ الْكُحْلِ: سۈرمە تېشى.

كَحِلٌ: سۈرمە تارتقۇچى، سۈرمىلىك.

كَحْلَاءُ ج كُحْلٌ: قارا، قارا كۆز.

اِمْرَأَةٌ كَحْلَاءُ: قارا كۆز ئايال.

كُحَلِيٌّ ج كُحَلِيّوْنَ: سـۈرمىچى؛ قېنىـق كـۆك؛ كـۆز ئاغرىقى.

قَمِيْصٌ أَزْرَقُ كُحَلِيٌّ: قېنىق كۆك كۆڭلەك.

كُحُوْلٌ: ئىسپىرت.

تَنَاوُلُ الْكُحُوْلِ مُضِرٌّ بِالصِّحَّةِ: ئىسپىرتلىق ئىچىملىك ئىچىش سالامەتلىككە زىيانلىق.

كُحُوْلِيٌّ: ئىسپىرتلىق.

كَحَى يَكْحِي كَحْيًا الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلدى.

كَحِيْـلٌ: سـسـۈرمە تـــارتقۇچى، ســــۈرمىلىك؛ ئىسپىرتلىق.

فَرَسٌ كَحِيْلٌ: ئېسىل ئات، ئارغىماق.

كَحِيْلَةٌ: سۈرمە تارتقۇچى، سۈرمىلىك.

كَخَّ يَكِخُّ كَخًّا: خورەك تارتتى.

كَدَا يَكْدُو كَدْوًا وَكُدُوًّا الزَّرْعُ: ئۆسۈملۈك ئاستا ئۆستى.

كَدَا يَكْدُو كَدَاءً الشَّيْءُ: نەرسىنى ئۈزدى، كەستى.

كَدَا يَكْدُو كَدْوًا وَجْهَهُ: ئۇنىڭ يۈزىنى مورلىۋالدى.

كَدَارَةٌ: پاسكىنا بولماق، خۇنۇك بولماق، تۇتـۇق بولماق.

كَـدَجَ يَكْـدَجُ كَـدْجًا الرَّجُـلُ: يەتكـۈدەك ئىچتـى، بولۇشىچە ئىچتى، قانغۇدەك ئىچتى.

كَدَحَ يَكْدَحُ كَدْحًا فِي الْعَمَلِ: ئىـش بىـلەن مەشـغۇل

بولدى، تىرىشىپ ئىشلىدى.

كَدَحَ الْعَامِلُ: ئىشچى جاپالىق ئىشلىدى.

كَدَّ يَكُدُّ كَدًّا: تىرىشىپ ئىشلىدى، جاپالىق ئىشلىدى.

كَدَّ الرَّجُلَ: كىشىنى جاپاغا قويدى، چارچىتىۋەتتى.

يَكُدُّ الْأَبُ عَلَى عِيَالِهِ كُلَّ يَوْمٍ: ئاتا ئائىلىنى بېقىش ئۈچۈن ھەر كۈنى جاپا چېكىدۇ.

كَدَّهُ الصَّيْدُ فِي الْبَحْرِ: دېڭىزدا ئوۋ ئوۋلاش ئۇنى چارچىتىۋەتتى.

كَدٌّ: جاپالىق ئىشلىمەك، قاتتىق ئىشلىمەك.

لَيْسَ هَذَا مِنْ كَدِّكَ: بۇ سېنىڭ جاپالىق ئىشلىشىڭدىن كەلگەن ئەمەس.

كُدَّاسٌ ج كَوَادِسُ: دۆۋە، توپ.

كَدَّرَ يُكَدِّرُ تَكْدِيرًا الْمَاءَ: سۇنى بۇلغىدى، سۇنى دۇغ قىلىۋەتتى.

كَدَّرَ الرَّجُلَ: كىشىنى بىئارام قىلدى، مالال قىلدى، زېرىكتۈردى.

كَدَّرَ إِحْسَاسَاتَهُ: كۆڭلىنى ئاغرىتتى.

تُكَدِّرُ صَفْوَ حَيَاتِهِ: ئۇنىڭ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشىنى بۇزىۋاتىدۇ.

كَدَّسَ يُكَدِّسُ تَكْدِيسًا الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى دۆۋىلىدى.

كَدَّسَ الْمَالَ: مالنى خەزىنە قىلىپ ساقلىدى.

كَدَّى يُكَدِّي تَكْدِيَةً: تىلەمچىلىك قىلدى، سائىللىق قىلدى.

كَدَرَ يَكْدُرُ وَ كَدِرَ يَكْدَرُ كَدَارَةً وَ كُدُورَةً وَ كُدْرَةً: غۇۋا بولدى، خۇنۇك بولدى، دۇغ بولدى، پاسكىنا بولدى.

كَدَرَ عَلَى فُلَانٍ: پالانىغا غەزەپلەندى.

كَدَرَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش جاپالىق بولدى، كۆڭۈلسىز بولدى.

كَدِرَ يَكْدَرُ كَدَرًا الْمَاءُ: سۇ دۇغ بولدى، بۇلغاندى.

كَدِرَ الْعَيْشُ: تۇرمۇش جاپالىق بولدى، كۆڭۈلسىز بولدى.

كَدِرَ عَلَيْهِ: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

كَدِرٌ: دۇغ، پاسكىنا.

كَدَرٌ، كُدْرَةٌ: دۇغ؛ غەم-قايغۇ، خاپىلىق.

كُدْرَةُ اللَّوْنِ: تۇتۇق رەڭ.

كَدَسَ يَكْدِسُ كَدْسًا الْحَصِيدَ: ئۇنچىنى يىغدى.

كُدْسٌ ج أَكْدَاسٌ: دۆۋە، توپلانما، ئاشلىق دۆۋىسى.

كُدْسُ الشَّعِيرِ: ئارپا دۆۋىسى.

أَكْدَاسُ الْكُتُبِ: كىتابلار دۆۋىسى.

أَكْدَاسٌ مُكَدَّسَةٌ: دۆۋە-دۆۋە.

«فِي الْمِينَاءِ أَكْدَاسٌ مُكَدَّسَةٌ مِنَ الْبَضَائِعِ»: پورتتا دۆۋە-دۆۋە ماللار بار.

أَكْدَاسُ الرَّمْلِ: قۇم بارخانلىرى.

كَدَشَ يَكْدِشُ كَدْشًا: تاتىلىدى، مورلىدى.

كَدَشَ لِعِيَالِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن كەسىپ قىلدى.

كَدَشَهُ: ئۇنى ئۇردى، چاپتى؛ قوغلىدى، ھەيدىدى.

كَدَعَ يَكْدَعُ كَدْعًا فُلَانًا: پالانىنى ئىتتىرىۋەتتى.

كُدْعَةٌ: خار.

كَدَمَ يَكْدِمُ كَدْمًا الشَّخْصَ: چىشلەپ ئىز قالدۇرۇپ قويدى.

كَدَمَ الصَّيْدَ: ئوۋنى قوغلاپ تۇتۇۋالدى.

كَدَمَ فِي غَيْرِ مُكْدِمٍ: قارىغۇلارچە قوغلاشتى، ئېرىشەلمەيدىغان نەرسىنى تەلەپ قىلدى.

كَدْمٌ ج كُدُومٌ: قاتتىق زەخىملىنىش.

«عَلَى جِسْمِهِ كُدُومٌ بِسَبَبِ التَّعْذِيبِ»: ئۇنىڭ بەدىنىدە قىيناش سەۋەبىدىن قالغان ئۇرغۇن ئىزلار بار.

كَدْمَةٌ ج كَدَمَاتٌ: ئىز، بەلگە.

كَذَمَةٌ عَمِيقَةٌ: قاتتىق چىشلەش.

كَذَنَ يَكْذُنُ كَذْنًا بِثَوْبِهِ: بەلۋاغ باغلىدى.

كَذِنَ يَكْذَنُ كَذَنًا: سەمرىپ كەتتى.

كَذَنٌ: دۆغ، خۇنۇك.

كَدَهَ يَكْدَهُ كَدْهًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇرۇۋەتتى، چىقۇۋەتتى.

كَدَهَ شَعْرَهُ بِالْمِشْطِ: چېچىنى تارىدى.

كَدُودٌ: جاپاكەش، ھېرىپ-چارچاپ ئىشلىگۈچى.

كَدُورٌ . كَدُورَةٌ: پاسكىنا بولماق، خۇنۇك بولماق، تۇتۇق بولماق.

كَدَى يَكْدِي كَدْيًا الرَّجُلُ: كىشى بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

كُدْيَةٌ ج كُدًى: تىلەمچىلىك، سائىللىق، قاتتىقچىلىق.

أَصَابَتْهُمْ كُدْيَةٌ: ئۇلارغا قاتتىقچىلىق يەتتى.

أَهْلُ الْكُدْيَةِ: تىلەمچىلەر.

إِنَّهُ لَسَرِيعُ الْكُدَى: ئۇنىڭ ئاچچىقى يامان، تەرسا.

كَذَا: شۇنداق، شۇنچىدەك، شۇنىڭغا ئوخشاش.

«فَعَلْتَ كَذَا بِمَدِينَةِ كَذَا وَ قُلْتَ كَذَا بِمَكَانِ كَذَا وَ كَذَا»: پالانى شەھەردە پوكۇنى ئىشنى قىلدىڭ، پالانى جايدا شۇنداق دېدىڭ.

«عِشْتُ كَذَا سَنَوَاتٍ فِي الْغُرْبَةِ»: شۇنچە يىللارنى غۇربەتچىلىكتە ئۆتكۈزدۈم.

﴿أَهَكَذَا عَرْشُكِ﴾ «قرآن»: سېنىڭ تەختىڭ مۇشۇنداقمۇ؟

كَذَلِكَ: شۇنداق، شۇنداقلا، شۇنداق قىلىپ، دېمەك.

كَذَبَ يَكْذِبُ كَذِبًا وَ كِذْبًا وَ كِذَابًا وَ كَذِبَةً: يالغان ئېيتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

كَذَبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا بوھتان چاپلىدى.

كَذَبَتْكَ عَيْنُكَ: كۆزۈڭ سېنى ئالداپتۇ.

﴿وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ «قرآن»: يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكى ئارقىسىدىن يىرتىلغان بولسا، ئۇنىڭ (يەنى زۇلەيخانىڭ) سۆزى يالغان، يۇسۇفنىڭ سۆزى راست.

«الرَّائِدُ لَايَكْذِبُ أَهْلَهُ» «مثل»: باشلامچى ئۆز ئادەمنى ئالدىمايدۇ.

كِذْبٌ ، كَذِبٌ: يالغانچىلىق، يالغان سۆز.

﴿وَإِنْ يَكُ كَاذِباً فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ﴾ «قرآن»: ئەگەر ئۇ يالغانچى بولسا، يالغانچىلىقىنىڭ زىيىنى ئۆزىگىدۇر.

كِذْبَةٌ: يالغان سۆز، يالغان-ياۋىداق گەپ، ئويدۇرما.

كَذَّ يَكُذُّ كَذًّا الشَّيْءُ: نەرسە قاتتىق بولدى.

كَذَّابٌ ج كَذَّابُونَ: يالغانچى، ئالدامچى، كاززاپ، تۆھمەتخور.

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەددىدىن ئاشقان يالغانچىنى ھىدايەت قىلمايدۇ.

كِذَّابٌ: يالغان، يالغانچىلىق.

﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلَا كِذَّاباً﴾ «قرآن»: ئۇلار جەننەتتە يالغان سۆز ۋە بىھۇدە سۆز ئاڭلىمايدۇ.

كَذَّبَ يُكَذِّبُ تَكْذِيبًا: ئۇنى يالغانغا چىقاردى.

كَذَّبَ الْقَوْلَ: سۆزنى يالغانغا چىقاردى.

كَذَّبَ نَفْسَهُ: ئۆزىنىڭ يالغان ئېيتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلدى.

كَذَّبَ الشَّاهِدَ: گۇۋاھچىنى يالغانغا چىقاردى.

كَذَّبَ بِالْأَمْرِ: ئىنكار قىلدى.

﴿وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ﴾ «قرآن»: قۇرئان ھەق تۇرسا، ئۇنى قوۋمىڭ ئىنكار قىلدى.

«مَا كَذَّبَ أَنْ فَعَلَ كَذَا»: ئۇ دەرھال قىلدى، كېچىكمىدى.

كَدُوْبٌ: يالغانچى، ئالدامچى، كاززاپ، تۆھمەتخور.

كَرَا يَكْرُو كَرْوًا الطِّفْلُ: بالا توپ ئوينىدى.

كَرَا الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، قازدى.

كَرَا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاتتى.

كِرَاءٌ: ئىش ھەققى، كىرا.

كِرَاءُ الْأَرْضِ: يەر ئىجارىسى.

كِرَاءُ الْبَيْتِ: ئۆي ئىجارىسى.

كِرَاءُ الْعَمَلِ: ئىش ھەققى.

كِرَاءُ شِرْكَةِ السَّيَّارَاتِ: كىرا ماشىنىسى شىركىتى.

كَرَازٌ: كىلاس.

كُرَازٌ ج كِرْزَانٌ: سۇدان، سۇ قاچىسى.

كُرَاعٌ ج أَكْرُعٌ وأَكَارِعُ: پاچاق، شىراق.

«لَوْ دُعِيْتُ إِلَى كُرَاعٍ أَوْ ذِرَاعٍ لَأَجَبْتُ» «حديث»: ئەگەر مەن قوينىڭ سانى ياكى قولى بىلەن مېھمان بولۇشقا چاقىرىلسام، ئەلۋەتتە باراتتىم.

كُرَاعِيٌّ ج كُرَاعِيُّوْنَ: پاچاق ساتقۇچى، پاچاقچى.

كَرَافَةٌ: گالستۇك.

كَرَاكَةٌ: لاي قازغۇچ كېمە.

كَرَاكِيٌّ: موكا بېلىق.

كَرَامَةٌ ج كَرَامَاتٌ: ھۆرمەت، ئىززەت، شەرەپ، ئۇلۇغلۇق، مەردلىك؛ شۆھرەت، ئابرۇي؛ ھەيۋەتلىك؛ سۇرلۇك؛ مۆجىزە، ئاللاھتائالا ئەۋلىيالىرىغا مۇيەسسەر قىلىپ بېرىدىغان ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلار.

كَرَامَةُ الْإِنْسَانِ: ئىنسانپەرۋەرلىك، ئىنسان ھۆرمىتى.

حُبًّا وَكَرَامَةً: چىن كۆڭلىدىن، چوڭقۇر ئۈمىد بىلەن.

وَلِيٌّ صَاحِبُ كَرَامَاتٍ: كارامەت ئىگىسى ئەۋلىيا.

كَرَاهَةٌ: يامان كۆرمەك، ئۆچ كۆرمەك، يىرگەنمەك، نەپرەتلەنمەك.

كَرَاهَةُ التَّدْخِيْنِ: تاماكىدىن يىرگەنمەك.

كَرَاهَةٌ عُنْصُرِيَّةٌ: ئىرقىي كەمسىتىش.

كَرَاهِيَّةٌ: بىزار قىلىدىغان، زېرىكتۈرىدىغان، نەپرەتلەنمەك، ئۆچ كۆرمەك.

عَنْ كَرَاهِيَّةٍ: مەجبۇرىي، زورلۇق بىلەن.

كَرَاوِيًّا: ئارپىبەدىيان.

كَرَبَ يَكْرُبُ كَرْبًا الْأَمْرُ الشَّخْصَ: ئىش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلدى، قاتتىق كەلدى.

كَرَبَ الْأَرْضَ: يەرنى ھەيدىدى، ئاغدۇردى.

كَرَبَهُ الْغَمّ: قاتتىق غەمدە قالدى.

كَرَبَتْهَا الْمَشَاكِلُ: ئۇنىڭغا ئېغىرچىلىقلار كەلدى.

كَرَبَ الْحَبْلَ: ئارغامچا ئەشتى.

كَرَبَ يَكْرُبُ كُرُوْبًا: يېقىنلاشتى، يېقىن قالدى.

كَرَبَ يَفْعَلُ كَذَا: ئۇ بۇنى قىلغىلى تاس قالدى.

كَرَبَتِ الشَّمْسُ: كۈن ئولتۇراي دەپ قالدى.

كَرَبَ يَكْرُبُ كَرْبًا وَ كِرَابًا الْأَرْضَ لِلزَّرْعِ: يەرنى تېرىش ئۈچۈن ئاغدۇردى.

كَرِبَ يَكْرُبُ كَرَبًا الرَّجُلُ: قايغۇردى، غەم قىلدى.

كَرْبٌ ج كُرُوْبٌ: غەم، قايغۇ، خاپىلىق.

﴿وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾ «قرآن»: بىز ئۇنى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلىرىنى چوڭ غەمدىن قۇتقۇزدۇق.

«لِقَاءُ الْخَلِيْلِ يُفَرِّجُ الْقُلُوْبَ وَ فِرَاقُهُ يُهَيِّجُ الْكُرُوْبَ»: دوست بىلەن ئۇچرىشىش دىللارنى سۆيۈندۈرىدۇ، ئۇنىڭدىن ئايرىلىش قايغۇلارنى قوزغايدۇ.

كُرْبٌ: قايغۇلۇق، كۆلپەتلىك، كۆڭلى يېرىم.

كِرْبَاجٌ ج كَرَابِيْجُ: قامچا.

ضَرَبَهُ بِالْكِرْبَاجِ: ئۇنى قامچىلىدى، ساۋىدى.

يَدُ الْكِرْبَاجِ: قامچا سېپى.

كِرْبَاسٌ ج كَرَابِيْسُ: پاختا رەخت، يىپ رەخت.

كِرْبَالٌ ج كَرَابِيْلُ: پاختا ئېتىش ماشىنىسى؛ ئوقيا.

كُرْبَةٌ ج كُرَبٌ: غەم، قايغۇ، خاپىلىق.

«مَنْ نَفَّسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ الدُّنْيَا نَفَّسَ اللهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ» «حديث»: كىمكى دۇنيا ئېغىرچىلىقلىرىدىن بىر ئېغىرچىلىقنى مۇئمىندىن كۆتۈرۈۋەتسە، ئاللاھ ئۇنىڭدىن قىيامەت كۈنىنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىدىن بىر ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋېتىدۇ.

فَرَّجَ اللهُ كُرْبَتَكَ: ئاللاھ غەم ـ قايغۇڭدىن خالاس قىلسۇن.

كَرْبُونٌ: كاربون، تاشكۆمۈر يېغى، ئېلېكترئوگول (خىمىيىلىك ئېلېمېنت).

وَرَقُ الْكَرْبُونِ: قارا قەغەز، كاربونلۇق قەغەز.

كَرْبُونَاتٌ، كَرْبُونَاةٌ: كاربوناتلار، كاربونات كىسلاتا تۇزى.

كَرْبُونَاتُ الصَّوْدَا: ناترىي گىدرو كاربونات.

كَرْبُونِيٌّ: كاربونلۇق.

حَامِضٌ كَرْبُونِيٌّ: كاربون ئىككى ئوكسىدى.

الْفُولَاذُ الْكَرْبُونِيُّ: كاربونلۇق پولات.

كُرَةٌ ج كُرَاتٌ: يۇمىلاق جىسىم، شارسىمان جىسىم.

الْكُرَةُ الْأَرْضِيَّةُ: يەر شارى.

كُرَةُ الرِّيشِ: پەي توپ.

كُرَةُ السَّلَّةِ: ۋاسكېتبول.

كُرَةُ الطَّاوِلَةِ: تىكتاك توپ.

كُرَةُ الطَّائِرَةِ: ۋالىبول.

كُرَةُ الْقَدَمِ: پۇتبول.

كُرَةُ اللَّعِبِ: پوكزەك، توپ.

كُرَةُ الْمَاءِ. الْكُرَةُ الْمَائِيَّةُ: سۇ توپى.

كُرَةُ الْكَوَاكِبِ: گلوبۇس.

الْكُرَةُ السَّمَاوِيَّةُ: ئاسمان شارى.

كَرَثَ يَكْرُثُ كَرْثًا الْغَمُّ فُلَانًا: پالاننى غەم ـ قايغۇ بېسىۋالدى.

كَرِجَ يَكْرَجُ كَرَجًا الْخُبْزُ: نان كۆكىرىپ قالدى، پاختىلىشىپ قالدى.

كَرِخَ يَكْرَخُ كَرَخًا الْمَاءَ: سۇنى باشلىدى.

كَرَدَ يَكْرُدُ كَرْدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈزۈۋەتتى، كېسىۋەتتى.

كَرَدَهُ: ئۇنى توسۇدى، قوغلىۋەتتى.

كَرَدَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

كَرْدَسَ يُكَرْدِسُ كَرْدَسَةً: ئۇششاق چامداپ ماڭدى، دەلدەڭشىدى.

كَرْدَمٌ ج كَرَادِمُ: پاكار، پاكىنەك، پەتەك.

كُرْدُوسَةٌ ج كَرَادِيسُ: ئاتلىق ئەسكەرلەر باتالىيونى.

كُرْدُومٌ ج كَرَادِيمُ: پاكار، پاكىنەك، پەتەك.

كَرَّ يَكُرُّ كَرًّا وَ كُرُورًا: قايتتى، ياندى.

كَرَّ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ: كېچە بىلەن كۈندۈز ئالماشتى.

كَرَّ عَلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە ھۇجۇم قىلدى.

كَرَّ عَلَيْهِ الْحَدِيثَ: سۆزنى ئۇنىڭغا قايتىلىدى.

كَرَّ يَكِرُّ كَرِيرًا: خىرقىرىدى، خارقىرىدى.

كَرٌّ: قايتماق، يانماق، ئالماشماق؛ ھۇجۇم قىلماق.

كَرُّ الْأَزْمَانِ: زامانلارنىڭ ئۆتۈشى، ۋاقىتلارنىڭ ئۆزىرىشى.

الْكَرُّ وَالْفَرُّ: ھۇجۇم قىلىش ۋە چېكىنىش.

الْحَرْبُ كَرٌّ وَ فَرٌّ: ئۇرۇش ھۇجۇم قىلىش ۋە چېكىنىش بىلەن بولىدۇ.

عَلَى كَرِّ الْأَيَّامِ: كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن.

كَرٌّ ج كُرُورٌ: ئارغامچا، ئارقان.

كَرٌّ: كىيىم.

كُرٌّ ج كِرَارٌ: قۇدۇق.

كُرَّاتٌ: كۈدە، جۇسەي.

كَرَّازٌ ج كَرَارِيزُ: قويچى خۇرجۇننى ئارتىپ قويىدىغان قوچقار.

كُرَّاسٌ ج كَرَارِيسُ. كُرَّاسَةٌ ج كَرَارِيسُ: مەشىق دەپتىرى، دەپتەر؛ كىتابنىڭ بىر قىسمى؛ نۇسخا، ئۇلگە، ئۆرنەك؛ كىتابچە، رىسالە.

كَرَّامٌ ج كَرَّامُونَ: ئۈزۈمچى، ئۈزۈمزار ئىگىسى.

كَرَّةٌ ج كَرَّاتٌ: بىر قېتىم، بىر مەررە، بىر كەررە؛ يۈز مىڭ.

كَرَّةً أُخْرَى: يەنە بىر قېتىم.

كَرَّةٌ مُضَادَّةٌ: قايتۇرما ھۇجۇم.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً﴾ «قۇرئان»: ئەگەشكۈچىلەر: «كاشكى (دۇنياغا) قايتىشقا بولسا ئىدى»، دەيدۇ.

أَعَادَ الْكَرَّةَ: قايتۇرما ھۇجۇم قىلدى.

كَرَّرَ يُكَرِّرُ تَكْرَارًا: تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

كَرَّرَتْ سُؤَالَهَا عَلَى أُمِّهَا: ئانىسىغا سوئالنى تەكرارلىدى.

كَرَّسَ يُكَرِّسُ تَكْرِيسًا الْبِنَاءَ: بىناغا ئۇل قويدى.

كَرَّسَ الشَّيْءَ: بىر-بىرىنى قوشتى.

كَرَّسَهُ: بەلگىلىدى، بېغىشلىدى.

كَرَّسَ حَيَاتَهُ لِخِدْمَةِ الْعِلْمِ: ھاياتىنى ئىلىمگە بېغىشلىدى.

كَرَّشَ يُكَرِّشُ تَكْرِيشًا وَجْهَهُ: قوشۇمىسىنى تۈردى.

كَرَّصَ يُكَرِّصُ تَكْرِيصًا: ئىرىمچىك يېدى.

كَرَّكَ يُكَرِّكُ تَكْرِيكًا ـتِ الدَّجَاجَةُ: مېكىيان كۇرۇك بولۇپ قالدى.

كَرَّمَ يُكَرِّمُ تَكْرِيمًا: ھۆرمەتلىدى، قەدىرلىدى.

كَرَّمَهُ: ئۇنىڭ قەدىرىگە يەتتى، ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەردى، ئۇنى ئەتىۋارلىدى.

كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭغا شان-شەرەپ ئاتا قىلسۇن.

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ «قۇرئان»: شەك-شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم باللىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق.

كَرَّهَ يُكَرِّهُ تَكْرِيهًا: زېرىكتۈردى، بىزار قىلدى.

﴿وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ﴾ «قۇرئان»: سىلەرگە پىسقنى، كۇفرىنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسەتتى.

كَرَزَ يَكْرِزُ كُرُوزًا: يوشۇرۇندى، كىردى، داخىل بولدى.

كَرَزَ إِلَيْهِ: پاناھلىق تىلىدى، مايىل بولدى.

كَرَزٌ: گىلاس، گىلاس دەرىخى.

كُرْزٌ ج أَكْرَازٌ و كِرَزَةٌ: پادىچىنىڭ خۇرجۇنى.

كَرَزَةٌ ج كَرَزَاتٌ: بىر تال گىلاس.

كُرْزَمَةٌ: چۈشلۈك تاماق.

كُرْزِنٌ: پالتا، ئايپالتا.

كِرْزِينٌ: پالتا، ئايپالتا.

كَرِسَ يَكْرَسُ كَرَسًا الرَّجُلُ: ئىلىمغا تۇشتى، ئالىم بولدى.

كَرْسَعَ يُكَرْسِعُ كَرْسَعَةً الرَّجُلُ: قاترىدى، يۈگۈردى.

كَرْسَفَ يُكَرْسِفُ كَرْسَفَةً الدَّابَّةَ: ھايۋاننىڭ پېيىنى كېسىۋەتتى.

كَرْسَفَ الْجَمَلَ: تۆگىنى چىلك چۈشۈۋەتتى.

كُرْسُفٌ: پاختا.

كُرْسُوعٌ ج كَرَاسِيعُ: بېغىش سۆڭىكى.

كُرْسُوعُ الْقَدَمِ: ئوشۇق سۆڭىكى.

كُرْسِيٌّ ج كَرَاسِيٌّ و كَرَاسٍ: ئورۇندۇق.

كُرْسِيٌّ بِمَسَانِدَ: يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق.

كُرْسِيُّ الْآدَابِ: ئەدەبىيات كافېدراسى.

كُرْسِيُّ الْخِلَافَةِ: خەلىپىلىك تەختى، خەلىپىلىك دۆلەت پايتەختى.

كُرْسِيُّ الْمَلِكِ: پادىشاھنىڭ تەختى، پادىشاھلىق ئورۇن.

كُرْسِيُّ الْمَمْلَكَةِ: پايتەخت.

أُسْتَاذٌ كُرْسِيٌّ: پروفېسسور.

آيَةُ الْكُرْسِيِّ: ئايەتۇلكۇرسى (سۈرە بەقەرەنىڭ 255- ئايىتى).

كُرْسِيٌّ خَيْزُرَانٌ: بامبۇك چىۋىقتىن توقۇلغان ئورۇندۇق.

كُرْسِيُّ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ: ئەرەب تىلى كافېدراسى.

كُرْسِيٌّ مُرِيحٌ: يۇمشاق ئورۇندۇق.

كُرْسِيٌّ هَزَّازٌ: ھەرىكەتچان ئورۇندۇق.

كُرْسِيٌّ دَائِرٌ: ئايلىنىدىغان ئورۇندۇق.

كَرِشَ يَكْرَشُ كَرَشًا الْوَجْهُ: يۈز قورۇلدى، قورۇق چۈشتى.

كِرْشٌ ج كُرُوشٌ و أَكْرَاشٌ: كۆشىگۈچى ھايۋانلارنىڭ ئاشقازىنى؛ كىشىنىڭ يېقىنلىرى.

«الْأَنْصَارُ كَرِشِي وَ عَيْبَتِي» «حديث»: ئەنسارلار مېنىڭ يېقىنلىرىم ۋە ئىشەنچلىك كىشىلىرىم.

كَرَصَ يَكْرِصُ كَرْصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يانجىدى، قولى بىلەن سىقتى.

كَرَضَ يَكْرُضُ كَرْضًا الشَّيْءَ: توپلىدى، يىغدى، جەملىدى.

كَرَعَ يَكْرَعُ كَرْعًا وَ كُرُوعًا فِي الْمَاءِ: سۇ ئوتلىدى، ئىچتى.

«كَرَعَ مِنْ مَنَاهِلِ الْعِلْمِ»: ئىلىم بۇلاقلىرىدىن ئىچتى.

كَرَعٌ: ئىچىلىدىغان يامغۇر سۈيى.

رِجَالٌ كَرَعٌ: چاكىنا ئادەملەر.

كَرَفَ يَكْرِفُ كَرْفًا وَ كِرَافًا الشَّيْءَ: نەرسىنى پۇرىدى.

كَرَفَ الْحِمَارُ: ئېشەك تېزەكنى پۇراپ بېشىنى كۆتۈردى، تۇمشۇقىنى ئاسمانغا قىلدى.

كَرْفَأَ يُكَرْفِئُ كَرْفَأَةً الْقَوْمُ: قوۋم ئارىلىشىپ كەتتى.

كَرْفَأَ الشَّعْرُ: چاچ چىگىشىپ كەتتى.

كَرْفَسَ يُكَرْفِسُ كَرْفَسَةً: لەلەڭشىپ ماڭدى، سۆرۈلۈپ ماڭدى.

كَرْفَسَ الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى چۇشەپ قويدى.

كَرَفْسٌ: چىگسەي، كەرەپشە.

كُرْكٌ: خورۇم سومكا، خورۇم چاپان.

كَرْكَبَةٌ: قالايمىقانلاشتۇرماق.

كَرْكَةٌ: دىستىللىياتور، دۇملەش قازىنى.

كَرْكَدَّنٌ: كەركىدان.

كَرْكَرَ يُكَرْكِرُ كَرْكَرَةً فِي الضِّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

كَرْكَرَ الْمَاءَ: سۇ شارقىرىدى.

كَرْكَرَ الْأَمْرَ: ئىشنى تەكرارلىدى، قايتىلىدى.

كَرْكَرَ الدَّجَّاجَةُ: توخۇ قاقاقلىدى.

كَرْكَرَ الرَّحَى: تۈگمەننى چۆرگىلەتتى.

كَرْكَرَ الْحِجَارَةَ عَلَى الطَّرِيقِ: يولغا قايتا تاش ياتقۇزدى.

كَرْكَرٌ: چايكا، بېلىقئالغۇچ.

كَرْكَرَةٌ: قاتتىق كۈلمەك، قاقاقلاپ كۈلمەك.

كَرْكُوبَةٌ ج كَرَاكِيبُ: كونا ئۆي جاھازلىرى.

كُرْكِيٌّ ج كَرَاكِيُّ: سۇر تۇرنا.

كَرُمَ يَكْرُمُ كَرَمًا وَ كَرَمَةً وَ كَرَامَةً: ئېسىل بولدى، ئالىيجاناب بولدى، قەدىرلىك بولدى.

كَرُمَ الرَّجُلُ: كىشى مەرد بولدى.

كَرُمَ السَّحَابُ: يامغۇر مول ياغدى.

كَرَمٌ: سېخىيلىك، مەردلىك، مەرھەمەت، خەير-ئېھسان.

كَرَمُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقلىق.

كَرَمُ الْمَحْتِدِ: ئېسىل نەسەبلىك، ساخاۋەتلىك.

أَرْضٌ كَرَمٌ: مۇنبەت يەر.

كَرَمًا: سېخىيلىقتا، مەردلىكتە، شەپقەت قىلىپ، مەرھەمەت يۈزىسىدىن.

كَرْمٌ ج كُرُومٌ: باغچە، بوستانلىق، مېۋىلىك باغچە؛ ئۈزۈم.

كَرْمُ الْعِنَبِ: ئۈزۈملۈك، ئۈزۈمزار.

إِبْنَةُ الْكَرْمِ: ئۈزۈم ھارىقى، مۇسەللەس.

زِرَاعَةُ الْكَرْمِ: تال تىكىش، ئۈزۈم قويۇش.

كَرْمَشَ يُكَرْمِشُ كَرْمَشَةً: قوشۇمىسىنى تۈردى، چىرايىنى پۈرۈشتۈردى.

كَرْمَشَةٌ ج كَرَامِشُ: قورۇق، پۈرۈك.

كِرْنَافٌ ج كَرَانِيفُ: قالدۇق نەرسە، ئاشقان-تاشقان؛ ھارام شاخ.

كِرْنَافُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىق پاينىكى.

كُرُنْبٌ، كَرَنَبٌ: كاللاك سەي، كاپۇستا.

كَرْنَفَ يُكَرْنِفُ كَرْنَفَةً: قىرقىدى، پۇتىدى، ياسىدى.

كَرِهَ يَكْرَهُ كَرْهًا وَ كَرَاهِيَّةً وَ كَرَاهَةً وَ مَكْرَهَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ياقتۇرمىدى، ياخشى كۆرمىدى، ئۆچ كۆردى، نەپرەتلەندى.

«إِنِّي أَكْرَهُ مَايَفْعَلُهُ الْمُنَافِقُ»: ئىككى يۈزلىمچىنىڭ ئىشلىرىنى مەن يامان كۆرىمەن.

﴿وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾ «قۇرئان»: كۇففارلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئاللاھ ئۆزىنىڭ نۇرىنى مۇكەممەل قىلغۇچىدۇر.

«مَاعَابَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا إِنْ اِشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ» «حديث»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېچقاچان تاماقنى كەمسىتمىگەنىدى، كۆڭلى تارتسا يەيتتى، كۆڭلى تارتمىسا قويۇپ قوياتتى.

كَرُهَ يَكْرُهُ كَرَاهَةً وَ كَرَاهِيَّةً: زېرىكىشلىك بولدى، يامان بولدى، قەبىھ بولدى، مەكرۇھ بولدى.

كَرُهَتْ رَائِحَةُ الْقَنَوَاتِ: قانالالار سېسىق پۇرىدى.

كُرْهٌ: يامان كۆرمەك، ئۆچ كۆرمەك، يىرگەنمەك.

طَوْعًا أَوْ كُرْهًا: خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن.

كُرْهًا عَلَى كُرْهٍ: مەجبۇرىي، زورلۇق بىلەن.

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَاناً حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهاً وَوَضَعَتْهُ كُرْهاً﴾ «قۇرئان»: بىز ئىنساننى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرىدۇق، ئىنساننى ئانىسى مۇشەققەت بىلەن قورساق كۆتۈرۈپ، مۇشەققەت بىلەن تۇغدى.

«قَامَ بِهَذَا الْعَمَلِ عَلَى كُرْهٍ مِنْهُ»: ئۇ بۇ ئىشنى مەجبۇرەن قىلدى.

كَرْهٌ: ئۆچ كۆرمەك، يىرگەنمەك، مۇشەققەت، قىيىنچىلىق.

كَرِهٌ: يىرگىنىچلىك، زېرىكىشلىك، قەبىھ، يېقىمسىز.

كَرَوَانٌ ج كِرْوَانٌ وَ كَرَاوِينُ: لايخورەك.

كَرَوْسَةٌ ج كَرَوْسَاتٌ: ھارۋا.

كَرَوْيَا. كَرَوْيَاءُ: ئارپىبەدىيان.

كُرَوِيٌّ: يۇمىلاق.

جِسْمٌ كُرَوِيٌّ: يۇمىلاق جىسىم.

كُرَوِيَّةٌ: شارسىمان، شار شەكىللىك.

الْأَرْضُ كُرَوِيَّةٌ: زېمىن يۇمىلاقتۇر.

كَرَى يَكْرِي كَرْيًا: يۈگۈردى، چاپتى.

كَرَى الْأَرْضَ: يەرنى كولىدى، قازدى.

كَرَى الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمىلاقلىدى.

كَرِيَ يَكْرَى كَرًى الرَّجُلُ: كىشى ئۇخلىدى.

كَرًى: ئۇيقۇ، ئۇخلىماق.

«مَا ذُقْتُ طَعْمَ الْكَرَى مَوْلَايَ مُذْ أَمَدٍ إِلَى لِقَائِكَ تَوَاقًا وَتَحْنَانًا»: ئى بۇرادەر خېلىدىن بېرى سىلى بىلەن دىدارلىشىشنى ئويلاپ، سىلىنى سېغىنىپ، كۆرۈشكۈم كېلىپ، ئۇيقۇنىڭ تەمىنى تېتىپ باقمىدىم.

كَرِيثٌ: بالايىئاپەت، پاجىئە.

كَرِيزٌ: پىشلاق.

كَرَيْزٌ: گىلاس.

كَرِيصٌ: ئىرىمچىك، قۇرۇت.

كَرِيمٌ ج كِرَامٌ وَ كُرَمَاءُ م كَرِيمَةٌ ج كَرِيمَاتٌ و كَرَائِمُ: مەرد، سېخىي، شەپقەتلىك، ئېسىل، ئالىيجاناب، قىزغىن، سەممىي.

كَرِيمُ الْأَخْلَاقِ: پاك، ئەخلاقلىق.

كَرِيمُ الْأَصْلِ: ئاقسۆڭەك، ئېسىلزادە.

كَرِيمُ الْعَيْنِ: يەكچەشمە.

كَرِيمُ النَّفْسِ: ئالىيجاناب، يۇقىرى مەرتىۋىلىك.

جَوَادٌ كَرِيمٌ: ساپ نەسىللىك يورغا ئات.

دَمٌ كَرِيمٌ: كېلىپ چىقىشى ئېسىل.

حَجَرٌ كَرِيمٌ: گۆھەر، ياقۇت، ئېسىل تاش.

حِصَانٌ كَرِيمٌ: نەسىللىك ئات، تۇلپار.

مَعْدَنٌ كَرِيمٌ: قىممەتلىك مېتال.

وَجْهٌ كَرِيمٌ: گۈزەل چىراي.

الْقَارِئُ الْكَرِيمُ: قەدىرلىك كىتابخان، ھۆرمەتلىك ئوقۇغۇچى.

عِشْ عَزِيزًا أَوْ مُتْ كَرِيمًا: ئىززەت بىلەن ياشا ياكى مەردلىك بىلەن ئۆل.

وَصَلَنِي خِطَابُكَ الْكَرِيمُ: قىممەتلىك خېتىڭىز ماڭا تەگدى.

الْكَرِيمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «كۆپ ئاتا قىلغۇچى، ئاتاسى تۈگىمەيدىغان ئاللاھ»، دېگەن مەنىدە.

﴿مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾ «قرآن»: سېنى كۆپ ئاتا قىلغۇچى پەرۋەردىگارىڭغا ئاسىيلىق قىلىشقا نېمە ئالدىدى؟

كَرِيمَةُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ قىزى.

عَقَدَ الْأَبُ قِرَانَ كَرِيمَتِهِ: ئاتا قىزىنى ياتلىق قىلدى.

الْكَرِيمَتَانِ: بىر جۈپ كۆز.

«لَمْ يَقْرَأِ الْمَوْضُوعَ بِإِمْعَانٍ بَلْ مَرَّ عَلَيْهِ مُرُورَ الْكِرَامِ»: ماۋزۇنى كۆڭۈل قويۇپ ئوقۇماي، بەلكى كۆز يۈگۈرتۈپلا چىقتى.

كَرَائِمُ السَّيِّدَاتِ: ھۆرمەتلىك خانىملار.

كَرَائِمُ الْمَالِ: مالنىڭ ئېسىللىرى، ياخشىلىرى.

كِرِيمٌ: يۈز مېيى.

كِرِيمَةٌ: ماروژنى.

كَرِيهٌ: يىرگىنچلىك، زېرىكىشلىك، قەبىھ.

كَرِيهُ الْمَنْظَرِ: كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە.

كَرِيهُ الرَّائِحَةِ: سېسىق، بەتبۇي.

كَرِيهُ الطَّعْمِ: تەمسىز، لاۋزا.

كَرِيهَةٌ ج كَرَائِهُ: بەختسىزلىك، ئاپەت، كۈلپەت؛ ئۇرۇش، جەڭ.

رَائِحَةٌ كَرِيهَةٌ: يېقىمسىز پۇراق.

شَهِدْتُ الْكَرِيهَةَ: جەڭگە قاتناشتىم.

كُرَيَّةٌ ج كُرَيَّاتٌ: كىچىك شار.

كُرَيَّاتُ الدَّمِ الْحَمْرَاءِ: قىزىل قان دانچىلىرى.

كُزَازٌ: تىترىمەك، بەزگەك.

كَزَازَةٌ: يىرىك، قاتتىق، قوپال.

كَزَازَةُ الْيَدِ: بېخىللىق قىلماق، پىخسىقلىق قىلماق.

كُزْبَرَةٌ/كُزْبُرَةٌ: يۇمغاقسۈت، ئاشكۆكى.

كَزَّ يَكُزُّ كَزًّا الشَّيْءَ: تارايتتى، قىسقارتتى، قورۇدى.

كَزٌّ ج كُزٌّ: قۇرۇپ قالغان، قورۇلۇپ قالغان، قەبىھ، سەت.

كَزُّ الْيَدَيْنِ: بېخىل، پىخسىق.

كُزٌّ: تىترىمەك، بەزگەك.

كَزَزٌ: بېخىللىق، پىخسىقلىق.

كُزَّازٌ: تىترىمەك، بەزگەك.

كَزْلَكٌ ج كَزَالِكُ: پىچاق، بەكە، قەلەمتىراش.

كَزْمٌ: قورقۇنچاق.

كَسَا يَكْسُو كَسْوًا ـــهُ: كىيىم كىيگۈزدى.

يَكْسُو الْعِلْمُ الرَّجُلَ هَيْبَةً: بىلىم كىشىنى سۈرلۈك كۆرسىتىدۇ.

﴿فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْماً﴾ «قرآن»: ئاندىن سۆڭەككە گۆش قوندۇردۇق.

كَسَاهُ شِعْرًا: ئۇنى شېئىر يېزىپ مەدھىيىلىدى.

كَسَا حَدِيثَهُ مَلْحًا: يۇمۇرلۇق سۆزلىدى.

كِسَاءٌ ج أَكْسِيَةٌ: كىيىم.

الْغِذَاءُ وَالْكِسَاءُ: ئوزۇق-تۈلۈك ۋە كىيىم-كېچەك.

كَسَاءٌ: شان-شەرەپ.

كُسَاحٌ: پالەچلىك.

كُسَاحُ الْأَطْفَالِ: راخىت، كىچىك باللارنىڭ سۆڭەك قاتماسلىق كېسىلى.

كُسَاحَةٌ: ئەخلەت، سۈپۈرۈندە.

كَسَادٌ: كاسات، كاساتلىق.

كَسَادٌ عَالَمِيٌّ: دۇنياۋى ئىقتىسادىي كرىزىس.

﴿وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا﴾ «قرآن»: ئاقماي

قىلىشتىن قورققان تىجارەتچىلار.

كُسَارٌ. كُسَارَةٌ: پارچە، سۇنۇق.

كَسَأَ يَكْسَأُ كَسْأً الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

كَسَأَ الْقَوْمَ: قەۋمنى يەڭدى، غالىب كەلدى.

كَسَأَهُ بِالسَّيْفِ: ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپتى.

كُسْءٌ ج أَكْسَاءٌ: نەرسىنىڭ قۇيرۇق قىسمى.

كَسَبَ يَكْسِبُ كَسْبًا مَالًا: مالغا ئېرىشتى، پايدىغا ئېرىشتى، قولغا كەلتۈردى، ھاسىل قىلدى.

﴿كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾ «قرآن»: ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر.

كَسَبَ رِزْقَهُ: رىزقىنى تېپىپ يېدى.

كَسَبْنَا الْمَعْرَكَةَ: ئۇرۇشتا ئۇتتۇق.

كَسَبْتُ الدَّعْوَى: داۋادا ئۇتتۇم.

يَكْسِبُ صَدَاقَةَ الْآخَرِيْنَ: باشقىلارنىڭ دوستلۇقىنى قولغا كەلتۈرىدۇ.

كَسَبُوْا مَالًا وَفِيْرًا: ئۇلار كۆپ مالغا ئېرىشتى.

«يُرِيْدُ أَنْ يَكْسِبَ الْوَقْتَ لِلتَّفْكِيْرِ فِي الْأَمْرِ»: ئويلىنىۋېلىشقا ۋاقىت چىقارماقچى بولۇۋاتىدۇ.

كَسَبَ الْإِثْمَ: گۇناھنى ئۈستىگە ئالدى.

﴿وَمَن يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْماً ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئاً فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً﴾ «قرآن»: كىمكى بىر كىچىك گۇناھ ياكى بىر چوڭ گۇناھ قىلىپ قويۇپ، ئۇنى بىگۇناھ ئادەمگە چاپلىسا، ئۇ شۇ بوھتاننى ۋە ئوپئوچۇق بىر گۇناھنى ئۆزىگە يۈكلىۋالىدۇ.

كَسْبٌ: قولغا كەلتۈرمەك، ئېرىشمەك، ھاسىل قىلماق، قازانماق.

كَسْبُ الْقُوَى الْمُتَوَسِّطَةِ: ئوتتۇرىدىكى كۈچلەرنى قولغا كەلتۈرمەك.

«سَافَرَ إِلَى الْخَارِجِ بِقَصْدِ الْكَسْبِ»: كەسىپ قىلىش مەقسىتىدە سەپەرگە چىقتى.

«سَعَى إِلَى كَسْبِ الْمُبَادَرَةِ بِقَدْرِ الْمُسْتَطَاعِ»: مۇمكىنقەدەر تەشەببۇسكارلىقنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشتى.

كُسْبُرَةٌ: يۇمغاقسۈت، ئاشكۆكى.

كُسْتَاكٌ: سائەت زەنجىرى.

كَسَحَ يَكْسَحُ كَسْحًا الْبَيْتَ: ئۆيىنى سۈپۈردى.

كَسَحَ الْبِئْرَ: قۇدۇقنىڭ سۈيىنى تارتىپ چىقىرىۋەتتى.

كَسَحَهُ مِنَ الْوُجُوْدِ: ئۇنى يوقاتتى، تۈگەتتى.

كَسَحَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۇزۇۋەتتى، كېسىۋەتتى.

كَسَحَ مِنْ مَالِهِ: مېلىدىن ئالدى.

كَسِحَ يَكْسَحُ كَسَحًا الرَّجُلُ: پالەچ بولۇپ قالدى، بىر پۇتى تارتىشىپ ئاقساپ ماڭدى.

كَسَحٌ: پالەچلىك.

كَسْحَانٌ: راخىت كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.

كَسَدَ يَكْسُدُ كَسَادًا وَ كُسُوْدًا الشَّيْءُ: كاساتلاشتى، راۋاج تاپمىدى.

كَسَدَتِ السِّلْعَةُ: مال كاساتلاشتى، پاخاللاشتى.

كَسَدَ السُّوْقُ: بازار كاساتلاشتى.

كَسَرَ يَكْسِرُ كَسْرًا: سۇندۇردى، ئۇشتۇدى، ئاجراتتى.

كَسَرَ الْوَصِيَّةَ: ۋەسىيەتكە خىلاپلىق قىلدى.

كَسَرَ التَّاجِرَ: سودىگەرنى ۋەيران قىلدى.

كَسَرَ الْجَيْشَ: قوشۇننى مەغلۇپ قىلدى.

كَسَرَ الْعَطَشَ: ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇردى.

كَسَرَ حِدَّتَهُ: ھەيۋىسىنى سۇندۇردى.

كَسَرَ رِيْقَهُ: ئىشتىھاسىنى باستى.

كَسَرَ رَقَبَتَهُ: بويىنىنى سوزدى، بويىنىنى قايرىدى.

كَسَرَ قَلْبَهُ: ئۈمىدسىزلەندۈردى.

كَسَرَ شَرَفَهُ: ئابرۇيىنى تۆكتى.

كَسَرَ شَوْكَةَ الْغَضَبِ: ھەيۋىسىنى سۇندۇردى.

كَسَرَهُ عَنْ مُرَادِهِ: ئۇنى بۇرىۋەتتى.

كَسَرَ الصَّمْتَ: جىمجىتلىقنى بۇزدى.

كَسْرٌ: سۇندۇرماق، ئۇشتۇماق، بۇزماق، زىيان يەتكۈزمەك، خىلاپلىق قىلماق.

سَهْلُ الْكَسْرِ: ئاسان سۇنىدىغان.

كَسْرٌ إعْتِيَادِيٌّ: ئاددىي كەسىر.

كَسْرٌ حَقِيْقِيٌّ: توغرا كەسىر.

كَسْرٌ مُرَكَّبٌ: مۇرەككەپ كەسىر.

كَسْرٌ ج أَكْسَارٌ و كُسُوْرٌ: ئۆينىڭ بۆلۈكى، پارچە.

قَعَدَ فِي كَسْرِ بَيْتِهِ: ئۆيىنىڭ بۆلۈكىدا ئولتۇردى.

كَسْرَةٌ ج كَسَرَاتٌ: مەغلۇبىيەت، يېڭىلىش، ئۇتتۇرۇش.

وَقَعَتْ عَلَيْهِمُ الْكَسْرَةُ: ئۇلار مەغلۇپ بولدى.

كِسْرَةٌ ج كِسَرٌ: پارچە، ئۇۋاق، سۇنۇق، ئۇزۇندە.

كِسْرَى ج أَكَاسِرَةٌ: كىسرا (قەدىمكى ئىران پادىشاھلىرىنىڭ ھۆرمەت نامى).

كَسَّ يَكُسّ كَسًّا الشَّيْءَ: يانچىپ تالقان قىلىۋەتتى.

كُسٌّ ج أَكْسَاسٌ: جىنسىي يول ئېغىزى (ئاياللارنىڭ).

كَسَّبَ يُكَسِّبُ تَكْسِيْبًا الرَّجُلَ: ئېرىشتۈردى.

كَسَّبَهُ مَالًا كَثِيْرًا: ئۇنى كۆپ مال-مۈلۈككە ئېرىشتۈردى.

كَسَّبَ حَقًّا: ھوقۇقىقا ئېرىشتۈردى.

كَسَّحَ يُكَسِّحُ تَكْسِيْحًا: پالەچ قىلىپ قويدى، ئاقسىتىپ قويدى.

كَسَّرَ يُكَسِّرُ تَكْسِيْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى پارچە-پارچە قىلىۋەتتى.

كَسَّرَ الْإِضْرَابَ: ئىش تاشلاشنى بىكار قىلدى.

كَسَّرَ زُجَاجَ النَّافِذَةِ: دېرىزىنىڭ ئەينىكىنى چېقىۋەتتى.

كَسَّعَ يُكَسِّعُ كَسْعًا السَّفِيْنَةَ فِي الْبَحْرِ: دېڭىزدا كېمىنى ئىتتىرىپ ماڭغۇزدى.

كَسَّعَ فُلَانًا بِمَا سَاءَهُ: يامان گەپ قىلىپ كىشىگە ئازار بەردى.

كَسْعَةُ بَكْذَا: ئۇنىڭغا تەگەشتۇردى.

كُسْعَةٌ ج كُسَعٌ: قاشقا، قۇشنىڭ قۇيرۇقى ئاستىدىكى ئاق پەي؛ ئېشەك؛ قول؛ ئۇۋاق نان؛ ئىشلىتىلىدىغان كالا.

كَسَفَ يَكْسِفُ كُسُوْفًا وَجْهُهُ: چىرايى ئۆزگەردى، تۇتۇلدى.

كَسَفَ أَمَلُهُ: ئۈمىدى ئۈزۈلدى.

كَسَفَتِ الشَّمْسُ: كۈن تۇتۇلدى.

كَسَفَتْ حَالُهُ: ئۇنىڭ ئەھۋالى يامانلاشتى.

كِسْفَةٌ ج كِسَفٌ وَ أَكْسَافٌ وَ كُسُوْفٌ: پارچە، بۆلەك.

﴿وَإِن يَرَوْا كِسْفاً مِّنَ السَّمَاءِ﴾ «قرآن»: ئەگەر ئۇلار ئاسماننىڭ بىر پارچىسى چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرسە....

كَسْكَسَ يُكَسْكِسُ كَسْكَسَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى كۇكۇم-تالقان قىلىۋەتتى، ئۇۋۇتىۋەتتى.

كِسْكِسٌ: نىرى تۈر.

كَسْكَسَةٌ: چېكىنمەك، ئارقىغا قايتماق، داجىماق.

كَسِلَ يَكْسَلُ كَسَلًا: ھورۇنلۇق قىلدى، بوشاپ كەتتى، بوشاڭلىق قىلدى.

كَسِلَ التِّلْمِيْذُ فَلَمْ يَكْتُبْ تَمَارِيْنَهُ: شاگىرت بوشاڭلىق قىلىپ تاپشۇرۇقنى يازمىدى.

كَسَلٌ: ھورۇنلۇق، ئەزمىلىك، يالقاۋلىق.

كِسْلٌ . كَسْلَانُ ج كُسَالَى وَ كَسْلَى م كَسِيْلَةٌ وَ كَسْلَانَةٌ وَ كَسْلَى: ھورۇن، ئىشياقماس، يالقاۋ، ئېرىنچەك، بوشاڭ، ئېرىنچەك.

﴿وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى الصَّلَاةِ قَامُواْ كُسَالَى﴾ «قرآن»: ئۇلار ناماز ئوقۇشقا تۇرغاندا خۇشياقماسلىق بىلەن تۇرىدۇ.

«دُمْ قُرَّةَ الْعَيْنِ سَبَّاقًا إِلَى دُرَجِ الْـ ـعُلُوْمِ سَعْيًا إِلَيْهَا غَيْرَ كَسْلَانِ»: ئى كۆزۈمنىڭ نۇرى (ئەزىزىم) كۆنسايىن تىرىشقىن، ئىلىم - مەرىپەت چوققىسىغا ئۆرلە، ھورۇنلۇق قىلما.

اَلْكَسْلَانُ لَايَذُوقُ طَعْمَ السَّعَادَةِ: ھورۇن بەختنىڭ تەمىنى تېتىيالمايدۇ.

كَسَمَ يَكْسِمُ كَسْمًا عَلَى عِيَالِهِ: ئائىلىسىنى بېقىش ئۈچۈن جاپا چەكتى.

كُسْوَةٌ ، كِسْوَةٌ ج كُسًى وَ كِسَاوٍ: كىيىم، كىيىم-كېچەك؛ يوپۇق.

كِسْوَةٌ رَسْمِيَّةٌ: ھەربىيچە كىيىم، ھەربىي فورما.

كِسْوَةُ الْكَعْبَةِ: كەئبىنىڭ يوپۇقى.

﴿وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ «قرآن»: ئاتىلار ئانىلارنى قائىدە بويىچە يېمەك-ئىچمەك ۋە كىيىم-كېچەك بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇشى كېرەك.

لَبِسَ كُسْوَةً زَرْقَاءَ جَمِيْلَةً: چىرايلىق كۆك تون كىيدى.

اَلْكِسْوَةُ الشَّرِيْفَةُ: بەيتۇللاھنىڭ يوپۇقى بولۇپ، ھەر يىلى يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ.

كُسُوفٌ: كۈن تۇتۇلۇش.

كُسُوفٌ جُزْئِيٌّ: كۈننىڭ يېرىم تۇتۇلۇشى.

كُسُوفٌ كُلِّيٌّ: كۈننىڭ پۈتۈن تۇتۇلۇشى.

كَسُولٌ: ھورۇن، ئىشياقماس، ياللاۋ، ئېرىنچەك، بوشاڭ.

لَنْ يَنْجَحَ الْكَسُولُ: ھورۇن مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ.

كَسِيَ يَكْسَى كَسْيًا الثَّوْبَ: كىيىم كىيدى.

كُسًى ج أَكْسَاءٌ: قۇيرۇق، كاسا.

رَكِبَ أَكْسَاءَهُ: ئوڭدىسىغا چۈشتى.

كَسِيبٌ: قولغا كەلتۈرگۈچى، ھاسىل قىلغۇچى.

كَسِيحٌ . كُسَيْحٌ: راخىت كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.

كَسِيدٌ: كاساتلاشقان، كاسات.

كَسِيرٌ ج كَسْرَى وَ كَسَارَى: چېقىلغان، پاچاقلانغان، سۇندۇرۇلغان، گۇمران قىلىنغان، بۇزۇلغان.

كَسِيرُ الْخَاطِرِ: بېشى چۈشۈپ كەتكەن، روھى چۈشكۈن، ئۈمىدسىز.

كَسِيرُ الْقَلْبِ: ئەلەملىك، ئېچىنىشلىق، قايغۇلۇق، كۆڭلى زىدە.

عَظْمٌ كَسِيرٌ: سۇنغان سۆڭەك.

جُنْدِيٌّ كَسِيرٌ: مەغلۇپ بولغان قوشۇن.

كَشَا يَكْشُو كَشْوًا الشَّيْءَ: چىشلەپ يۇلۇۋالدى.

كُشَاحٌ: بىقىن ئاغرىش.

كُشَاحَةٌ: ئاداۋەت، ئاداۋەت ساقلاش.

كِشَافَةٌ: تەكشۈرمەك، چارلىماق، قىدىرىپ تەكشۈرمەك؛ رازۋېدكىچىلىك.

كَشَأَ يَكْشَأُ كَشْأً اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلاپ پىشۇردى.

كَشَأَ الطَّعَامَ: تاماقنى ئالدىنقى چىش بىلەن يېدى.

كَشَأَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سويدى.

كُشْأَةٌ: ئەيىب، نۇقسان.

مَا فِي جَسَدِهِ كُشْأَةٌ: ئۇنىڭ بەدىنىدە ئەيىب يوق.

كُشْثُبَانٌ /كُشْتُبَانٌ: ئويماق (تىككۈچىنىڭ).

كَشَحَ يَكْشَحُ كَشْحًا: قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.

كَشَحَ الْقَوْمَ: قەۋمنى تارقىتىۋەتتى.

كَشَحَ لَهُ: ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك بىلەن قارىدى، ئۆچمەنلىك بىلەن قارىدى.

كَشَحَ الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق كۆتۈرۈلدى.

كَشِحَ يَكْشَحُ كَشَحًا: ئاغرىپ قالدى، زاتىل كېسىلى بولۇپ قالدى.

كَشْحٌ ج كُشُوحٌ: بىقىن.

طَوَى كَشْحَهُ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

كَشَدَ يَكْشِدُ كَشْدًا الشَّيْءَ: چىشلەپ ئۈزۈۋالدى.

كَشَدَ النَّاقَةَ: تۆگىنى ئۈچ بارمىقى بىلەن ساغدى.

كَشْدٌ: تىرىكچىلىك ئۈچۈن جاپالىق ئىشلىگۈچى.

كِشْدَةٌ: سېرىقماي.

كَشَرَ يَكْشِرُ كَشْرًا عَنْ أَسْنَانِهِ: چىشنى كۆرسەتتى، چىشنىڭ ئۇچىنى چىقاردى، ھىجايدى.

كَشَرَ السَّبُعُ عَنْ نَابِهِ: يىرتقۇچ ھايۋان خىرىس قىلدى.

كَشَرَ فِي وَجْهِهِ: ھومىيىپ قارىدى.

كَشِرَ يَكْشَرُ كَشَرًا: قاچتى.

كَشْرٌ: قۇرۇق نان.

كَشْرٌ: مېۋىسى يېپىلىپ كەتكەن قۇرۇق ساپاق.

كُشْرَةٌ: ھىجايماق.

كَشَّ يَكِشُّ كَشًّا وَكَشِيشًا الثُّعْبَانُ: يىلان كۇشۇلدىدى، شىرىلدىدى.

كَشَّاشٌ: قوغلىغۇچى، قوغلاپ چىقارغۇچى.

كَشَّاشُ الْحَمَّامِ: كەپتەرۋاز.

كَشَّافٌ ج كَشَّافَةٌ: پاش قىلغۇچى، ئاشكارا قىلغۇچى؛ بايقىغۇچى، رازۋېدكا قىسىم؛ تامۇزنا؛ ۋاكالىتەن باشقۇرغۇچى.

الْفِتْيَانُ الْكَشَّافَةُ ـ الشُّبَّانُ الْكَشَّافَةُ: ئىزچىلار.

كُشَّةٌ: ماكلاي چاچ، سېپكىلەك چاچ؛ چار بازارچىلىق، بازارمۇ بازار يۈرۈپ تىجارەت قىلىش، سەييارە سودىگەرچىلىك.

كَشَّحَ يُكَشِّحُ تَكْشِيحًا الْعُودَ: ياغاچنى ئاقلىدى.

كَشَّحَ الْجَمَلَ: تۆگىنىڭ بىقىنىغا ئەن سالدى.

كَشَطَ يَكْشِطُ كَشْطًا: سويدى، قىردى.

كَشَطَ الْجِلْدَ عَنِ الذَّبِيحَةِ: قوينى سويدى.

كَشَطَ الْكِتَابَةَ: يېزىقنى ئۆچۈرۈۋەتتى، سىزىۋەتتى.

كَشَعَ يَكْشَعُ كَشْعًا الْقَوْمُ: قوۋم كەتتى، باردى.

كَشِعَ يَكْشَعُ كَشَعًا: زېرىكتى.

كَشَفَ يَكْشِفُ كَشْفًا: ئاچتى، كەشىپ قىلدى، ئاشكارىلىدى.

كَشَفَ عَنِ الشَّيْءِ: پاش قىلدى.

كَشَفَهُ: ئېچىپ تاشلىدى.

كَشَفَ اللّٰهُ هَمَّهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ غەم-قايغۇسىنى كۆتۈرۈۋەتتى.

كَشَفَتِ النِّقَابَ عَنْ وَجْهِهَا: يۈزىنى ئېچىۋەتتى، چۈمبىلىنى ئېلىۋەتتى.

﴿رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئازابنى كۆتۈرۈۋەتكىن، بىز ھەقىقەتەن ئىمان كەلتۈرگۈچىمىز.

«كَشَفَتِ الْحَرْبُ عَنْ سَاقِهَا»: ئۇرۇش ئەۋجىگە چىقتى.

كَشْفٌ: ئاچماق، پاش قىلماق، ئاشكارىلىماق، ئىلھام بىلەن بىلمەك؛ ئىجاد قىلماق، كەشىپ قىلماق.

أَهْلُ الْكَشْفِ: ئالدىدىن ئېيتىپ بەرگۈچى، كارامەت قىلغۇچى.

كَشْفُ الْحِجَابِ: يوپۇق ئاچماق.

كَشْفٌ ج كُشُوفٌ: تىزىم، تىزىملىك، يوقلىما، جەدۋەل؛ ئۆلگە، نەمۇنە.

كُشُوفٌ إِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلىغۇچىلار تىزىملىكى.

كَشْفِيٌّ: تەتقىقاتقا مەنسۇپ، ئىزدىنىشكە ئائىت.

بِعْثَةٌ كَشْفِيَّةٌ: تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى، چارلاش ئەترىتى.

كُشْكٌ ج أَكْشَاكٌ: بوتكا.

كُشْكُ الصُّحُفِ: گېزىت-ژۇرنال بوتكىسى.

كُشْكُ الْهَاتِفِ: تېلېفون بوتكىسى.

كُشْكُ الْمُرُورِ: قاتناش ساقچىسى قاراۋۇلخانىسى.

كُشْكُ الدَّيْدَبَانِ: قاراۋۇلخانا، قاراۋۇل پونكىتى.

كُشْكُ الإِشَارَاتِ (فِي سِكَّةِ الْحَدِيدِ): سىگنال پونكىتى.

كَشْكَشَ يُكَشْكِشُ كَشْكَشَةً: قاچتى، قېچىپ كەتتى؛ شىلدىرلىدى.

كَشْكُولٌ ج كَشَاكِلُ: تىلەمچىنىڭ خالتىسى، مەشىق دەپتىرى، گېزىتتىكى مۇھىم خەۋەرلەر.

كَشَمَ يَكْشِمُ كَشْمًا الأَنْفَ: بۇرۇننى كېسىۋەتتى.

كَشْمِيرٌ: كەشمىر، ئېسىل يۇڭ، يىپەك.

شَالٌ كَشْمِيرٌ: يۇڭ-يىپەك، رومال، كەشمىر ياغلىق.

كَشُوذٌ ج كُشُذٌ: تېرىكچىلىك قىلىش ئۈچۈن جاپا چېكىپ ئىشلىگۈچى.

كَشِيفٌ: ئېچىلغان، ئوچۇق، يالىڭاچ.

كُظْرٌ ج كِظَارٌ: بۆرەك مېيى.

كُظْرِيٌّ: بۆرەك ئۈستى، بۆرەك ئۈتىنىڭ، بۆرەك ئۈستىدىكى.

الْغُدَّةُ الْكُظْرِيَّةُ: بۆرەك ئۈتى بېزى.

كَظَّ يَكِظُّ كَظًّا الطَّعَامُ فُلَانًا: قورسىقى ئېسىلىپ كەتتى.

كَظَّ يَكُظُّ كَظَاظًا وَ كَظَاظَةً الْأَمْرُ فُلَانًا: پالاننى قايغۇرتتى، ھەسرەت چەكتۈردى، ھەسرەتتە قويدى، ئەلەم قىلدى، غەم-قايغۇغا دۇچار قىلدى.

كِظَّةٌ: ئىچ-باغرى؛ كۆپمەك.

كَظَمَ يَكْظِمُ كَظْمًا الْبَابَ: ئىشىكنى تاقىدى، ئەتتى، قۇلۇپلىدى.

كَظَمَ النَّهْرَ: ئېرىقنى تىندۇردى، توسۇدى.

كَظَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى توسۇدى.

كَظَمَ يَكْظِمُ كَظْمًا وَ كُظُومًا غَيْظَهُ: ئاچچىقىنى يۇتتى.

«إِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ» «حديث»: سىلەر بىرىڭلار ئەسنىگەن چاغدا مۇمكىنقەدەر قايتۇرسۇن.

كَظِيظٌ: قورسىقى ئېسىلىپ كەتكەن، غەزەپلەنگەن، ئاچچىقلانغان، قىستاڭچىلىق.

كَظِيمٌ: غەمكىن، قايغۇلۇق، ئىچى سىقىلغان.

﴿وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ «قرآن»: قايغۇدىن (كۆپ يىغلاپ) ئىككى كۆزى ئاقىرىپ كەتتى، ئۇ تولۇپ تاشقان غەزىپىنى ئىچىگە يۇتقانىدى.

كَظِيمَةٌ ج كَظَائِمُ: تېرموس، چايدان.

كَعَا يَكْعُو كَعْوًا: قورقۇنچاقلىق قىلدى.

كَعَبَ يَكْعَبُ كُعْبًا الثَّدْيُ: كۆكسى كۆتۈرۈلدى، تومپىيىپ چىقتى.

كَعْبٌ ج كُعُوبٌ: بوغۇم، ئۇگە؛ (قومۇش قاتارلىقلارنىڭ).

عُلُوُّ الْكَعْبِ: شەرەپ، ئابرۇي.

كَعْبٌ ج كُعْبٌ وَ كِعَابٌ: 4 كۇادراتلىق.

كَعْبُ النَّرْدِ: شىشخال.

كَعْبٌ ج كِعَابٌ وَ كُعُوبٌ وَ أَكْعُبٌ: ئوشۇق.

﴿وَامْسَحُوا بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ «قرآن»: بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار.

«مَاأَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فَفِي النَّارِ» «حديث»: ئىشتاننىڭ ئۇزۇنلۇقى ئىككى ئوشۇقتىن ئېشىپ كەتسە، ئوشۇقنىڭ تۆۋىنى دوزاختا ئازابلىنىدۇ.

كَعْبَةٌ ج كِعَابٌ وَ كَعَبَاتٌ: كەئبە (مەككە مۇكەررەمەدىكى بەيتۇللاھ).

كَعْبَةُ الْآمَالِ: ئارزۇ-ئۈمىدتىكى نىشان، ئارزۇ-ئۈمىد كەئبىسى.

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِلنَّاسِ﴾ «قرآن»: ئاللاھ بەيتۇلھەرام بولغان كەئبىنى ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنىڭ ئۇتتۇقى قىلدى.

كُعْبَةٌ: قىزلىق، قىزلىق پەردە.

كُعْبُرَةٌ ج كَعَابِرُ: تۈگۈن؛ بوغۇم، ئۇگە.

كُعْبُرِيٌّ: يان بۆلەك سۆڭەكنىڭ.

كُعْبُورَةٌ ج كَعَابِيرُ: تۈگۈن؛ بوغۇم، ئۇگە.

كَعْتٌ م كَعْتَةٌ: توم قىسقا.

كُعْتَةٌ: شېشىنىڭ ئېغىزى.

كَعَرَ يَكْعَرُ كَعْرًا فُلَانًا: ئەيىبلىدى، قاتتىق

ئەيىبلىدى.

كَعَزَ يَكْعَزُ كَعْزاً: بارماقلىرى بىلەن نەرسىنى يىغدى.

كَعْسَمٌ ج كَعَاسِمُ: قۇلۇن.

كَعَّ يَكِعُّ كَعًّا وَ كُعُوعًا وَ كَعَاعَةً وَ كَيْعُوعَةً: قورقۇنچاقلىق قىلدى؛ ياندۇردى، قوستى.

كَعٌّ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

كَعَّبَ يُكَعِّبُ تَكْعِيبًا الشَّيْءَ: كۇپقا ئايلاندۇردى، كۇپقا كۆتۈردى.

كَعَّبَ الْعَدَدَ: سانىنى بىر ھەسسە كۆپەيتتى.

كَعَّبَتِ الْفَتَاةُ: قىزنىڭ كۆكسى كۆتۈرۈلدى.

كَعْكٌ وَاحِدَةٌ كَعْكَةٌ ج كَعْكَاتٌ: پېچىنە، پىرەنىك، تورت.

كَعْلٌ: يىغىسىق باي؛ پەس پادىچى.

كَعْمٌ ج كِعَامٌ: قورالنىڭ غىلىپى.

كَعِيَ يَكْعَى كَعْيًا عَنْهُ: ئاجىز كەلدى، ئىلاجسىز قالدى.

لَاكِفَاءَ لَهُ: ئۇنىڭ تەڭدىشى يوق.

كَفَاءٌ، كَفَاءَةٌ: باراۋەرلىك، تەڭلىك؛ سالاھىيەت، قابىلىيەت، رەقىب، قارشى تەرەپ.

كَفَاءُ الْآلَةِ: دىنامومېتىر.

يَمْتَلِكُ كَفَاءَةً قِيَادِيَّةً: رەھبەرلىك تالانتىغا ئىگە.

كِفَاءٌ: ئوخششى، تەڭدىشى.

«كَفَاءَةُ الزَّوْجِ لِزَوْجَتِهِ فِي الْحَسَبِ وَالنَّسَبِ»: ئەر-ئايال شان-شەرەپ ۋە نەسەبتە باراۋەر بولۇش.

«تُوجَدُ كَفَاءَاتٌ كَثِيرَةٌ فِي الْبِلَادِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئەرەب دۆلەتلىرىدە نۇرغۇن تالانتلىقلار تېپىلىدۇ.

خَبِيرٌ ذُو كَفَاءَةٍ: تالانتلىق مۇتەخەسسىس.

شَهَادَةُ الْكَفَاءَةِ: سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى.

شَهَادَةُ الْكَفَاءَةِ فِي التَّدْرِيسِ: ئوقۇتقۇچىلىق سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى.

كَفَاةٌ: يېتەرلىك، قانائەتلىنەرلىك.

كِفَاتٌ: توپلىنىپ جەم بولىدىغان جاي؛ تاسادىپىي.

أَرْضٌ كِفَاتٌ: ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان زېمىن.

مَاتَ كِفَاتاً: تۇيۇقسىز ئۆلدى.

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتاً﴾ «قرآن»: زېمىننى بىز ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان قىلمىدۇقمۇ؟

كِفَاحٌ: قارشى تۇرماق، كۈرەش قىلماق؛ سوقۇش، جەڭ.

كِفَاحِيٌّ: جەڭگىۋارلىق، كۈرەشچانلىق.

كِفَاسٌ: زاكا، ئەدىيال.

كَفَافٌ: ئوزۇق، ئوزۇقلۇق.

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَكَانَ رِزْقُهُ كَفَافًا وَ قَنَّعَهُ اللهُ بِمَا أَتَاهُ» «حديث»: ئىمان ئېيتقان، يەتكۈدەك رىزىق بېرىلگەن، ئاللاھنىڭ بەرگەنلىرىگە قانائەت قىلغان كىشى نىجات تاپقان بولىدۇ.

«يَعِيشُ مِنْ عَرَقِ جَبِينِهِ فِي كَفَافٍ»: ئۆز كۈچىگە تايىنىپ قەدىر ئەھۋال تۇرمۇش كەچۈرىدۇ.

«طَارَ الْبَرْقُ فِي كَفَافِ السَّحَابِ»: بۇلۇت ئەتراپىدا چاقماق چاقتى.

«رَجَعَ مِنَ السَّفَرِ فِي كَفَافِ اللَّيْلِ»: سەپەردىن كېچىنىڭ ئەۋۋىلىدە قايتتى.

كِفَافٌ ج أَكِفَّةٌ: چەت، ياقا، گىرۋەك، لەۋ.

كِفَافَةٌ: قىر، قات، پۆرۈم.

كَفَالَةٌ ج كَفَالَاتٌ: كېپىللىك قىلماق، ھۆددە قىلماق، كاپالەت.

«الْإِرَادَةُ الْقَوِيَّةُ كَفَالَةُ النَّجَاحِ»: كۈچلۈك ئىرادە غەلىبە قازىنىشنىڭ كاپالىتى.

كِفَايَةٌ: تولۇق، يېتەرلىك، كۇپايە، كىشىنى قاندۇرىدىغان؛ قابىلىيەت، ئىقتىدار.

عَدَمُ كِفَايَةٍ: يېتەرسىز، كەمچىل؛ ئىقتىدارسىز.

فُلَانٌ ذُوكِفَايَةٍ فِي عَمَلِهِ: پالانى ئۆز ئىشىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدۇ.

كَفَأَ يَكْفَأُ كَفْأً الإِنَاءَ: قاچىنى ئۆرۈدى.

كَفَأَ عَنِ الْقَصْدِ: نىيىتىدىن ياندى.

كَفَأَ الْقِدْرَ: قازاننى كۆمتۈردى.

كَفَأَ عَنِ الشَّيْءِ: ۋاز كەچتى.

كَفَأَ الشَّخْصَ: قوغلىۋەتتى.

كُفْءٌ ج أَكْفَاءٌ وَ كِفَاءٌ: رەقىب، قارشى تەرەپ، تەڭ كەلگۈچى.

كُفْءٌ لِكُلِّ شَيْءٍ: قولىدىن ھەممە ئىش كېلىدىغان.

هَذَا لَيْسَ كُفْئًا لِذَاكَ: بۇ ئۇنىڭ تەڭدىشى ئەمەس.

مُوَظَّفٌ كُفْءٌ: ئىقتىدارلىق خىزمەتچى.

هُوَ كُفْءٌ فِي عَمَلِهِ: ئۇ ئۆز ئىشىدا يارامىلىق.

كَفْؤٌ، كُفُؤٌ: ئوخشاش، تەڭ، باراۋەر.

كَفَتَ يَكْفِتُ كَفْتًا الشَّيْءَ إِلَى نَفْسِهِ: ئۆزىگە تارتتى، قوشۇۋالدى، يۇتۇۋالدى.

كَفَتَ الشَّيْءُ: ئاستىن-ئۈستۈن بولدى، گۇم بولدى.

كِفْتٌ: ئۆلۈم.

كَفَحَ يَكْفَحُ كَفْحًا الْعَدُوَّ: دۈشمەنگە تاقابىل تۇردى.

كَفَحَ الشَّيْءَ: ياپقۇچنى ئېچىۋەتتى.

كَفَحَ فُلَانًا: پالانى بىلەن يۈزمۇيۈز ئۇچراشتى.

كَفَحَ الدَّابَّةَ بِاللِّجَامِ: ئۇلاغنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

كَفِحَ يَكْفَحُ كَفَحًا عَنْهُ: خىجىل بولدى، تارتىندى.

كَفَخَ يَكْفَخُ كَفْخًا: كاچاتلىدى.

كَفَخَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى توقماق بىلەن ئۇردى، دۇمبالىدى.

كَفَرَ يَكْفُرُ كَفْرًا وَ كُفُورًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، يوشۇردى.

كَفَرَ يَكْفُرُ كُفْرًا وَ كُفُورًا وَ كُفْرَانًا: ئىنكار قىلدى، تاندى، تۇزكورلۇق قىلدى.

﴿وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ «قرآن»: كىمكى ئىنكار قىلىدىكەن، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ئەھلى جاھاندىن بىھاجەتتۇر.

كُفْرٌ، كُفْرَانٌ: كۇفرىلىق، كاپىرلىق، ئىنكار قىلىش، ئاللاھقا ئىشەنمەسلىك.

«كُفْرَانُ الْجَمِيلِ يَضَعُ قَدْرَ الرَّجُلِ»: تۇزكورلۇق كىشىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى چۈشۈرىدۇ.

﴿فَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ﴾ «قرآن»: كىمكى مۇئمىن بولۇپ، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىدىكەن، ئۇنىڭ ئەمىلىنىڭ (ساۋابى) زايە كەتمەيدۇ.

كَفْرٌ ج كُفُورٌ: يېزا، كىچىك كەنت.

كَفِرٌ: ئېگىز تاغ.

كِفِرٌّ: قاراڭغۇ كېچە.

كَفِسَ يَكْفَسُ كَفَسًا الصَّبِيُّ: بالىنىڭ پۇتى مايماق بولۇپ قالدى.

كَفِسَتْ رِجْلُهُ: پۇتى مايماق بولۇپ قالدى.

كَفَّ يَكُفُّ كَفًّا عَنِ الأَمْرِ: ئىشتىن قايتتى، ۋاز كەچتى، تاشلىۋەتتى.

كَفَّهُ عَنِ الأَمْرِ: ئىشتىن توختاتتى، توسۇدى.

كَفَّهُ عَنْ عَزْمِهِ: ئۇنى نىيىتىدىن ياندۇردى.

كَفَّ الإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

كَفَّ عَنِ الأَذَى: ئەزىيەتتىن ئۆزىنى تارتتى.

كَفَّ اللهُ أَيْدِيَهُمْ: ئاللاھ ئۇلارنىڭ زىيان-زەخمىتىدىن ساقلىدى.

﴿إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ﴾ «قرآن»: ئەينى زاماندا بىر جامائە سىلەرگە قوللىرىنى ئۇزاتماقچى بولغانىدى، ئاللاھ ئۇلارنىڭ قوللىرىنى سىلەردىن توستى.

كَفَّ بَصَرُهُ: كور بولۇپ قالدى.

كَفَّ اللهُ بَصَرَهُ: ئاللاھ ئۇنى كور قىلىپ قويدى.

كُفَّ: توختا، توختاپتۇر.

كَفٌّ: توختىماق، ئۆزۈپ قويماق، ۋاز كەچمەك؛

توسۇماق.

كَفٌّ ج كُفُوفٌ وَ أَكُفٌّ: قول، ئالىقان.

كَفُّ الْحَيَوَانِ: ھايۋانلارنىڭ پەنجىسى.

«إِنَّ الْقَضِيَّةَ الْفِلِسْطِينِيَّةَ عَلَى كَفِّ عِفْرِيتٍ»: پەلەستىن مەسىلىسى خەتەر ئۇستىدە تۇرماقتا.

وَضَعَ حَيَاتَهُ عَلَى كَفِّهِ: جېنىنى ئالىقىنىغا ئېلىپ قويدى.

«رُبَّ زَائِدَةٍ هِيَ نُقْصَانُ فَائِدَةٍ: وَالْكَفُّ يَنْقُصُهَا الْإِصْبَعُ الزَّائِدُ»: ئالىقاندىكى ئوشۇق بارماق ئالىقاننىڭ قىممىتىنى كېمەيتكەندەك، بەزى ۋاقىتتىكى ئوشۇقلۇق پايدىنى كېمەيتىدۇ.

كَفَّارٌ: ئىنكار قىلغۇچى، تۇزكور.

رَجُلٌ كَفَّارٌ: ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلغۇچى.

﴿إِنَّ الإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ «قرآن»: كاپىر ئادەم شەك ـ شۈبھىسىزكى، زۇلۇم قىلغۇچىدۇر، كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر.

كَفَّارَةٌ ج كَفَّارَاتٌ: كاپارەت (گۇناھنى يۇيۇش ئۈچۈن بېرىلىدىغان بەدەل).

﴿فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ كەففارىتى ئائىلەڭلارغا بېرىدىغان ئوتتۇرا دەرىجىلىك تاماق بىلەن ئون مىسكىننى بىر ۋاخ غىزالاندۇرۇشتۇر.

كَفَفٌ: ئوزۇق، ئوزۇقلۇق.

كَفَّتَ يُكَفِّتُ تَكْفِيتًا ذَيْلَهُ: ئېتىكىنى تۇردى.

كِفَّةٌ ج كِفَفٌ وَ كِفَافٌ: تەخسە.

كِفَّةُ الْمِيزَانِ: تارازىنىڭ تەخسىسى.

الْكِفَّةُ الرَّاجِحَةُ: ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك.

كُفَّةٌ ج كُفَفٌ وَ كِفَافٌ: چەت، ياقا.

كَفَّرَ يُكَفِّرُ تَكْفِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، يوشۇردى.

كَفَّرَ عَنْ ذَنْبِهِ: خاتالىقىغا كەففارەت بەردى، جەرىمانە تۆلىدى.

﴿رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، يامانلىقلىرىمىزنى يوققا چىقارغىن.

كَفَّرَ الرَّجُلَ: كىشىنى ئىنكار قىلدۇردى، تاندۇردى، ئۇنى كۇفرىغا نىسبەت بەردى.

كَفَّرَ الْخَطَأَ عَنْهُ: ئۇنىڭ خاتالىقىنى كەچۈردى.

كَفَّلَ يُكَفِّلُ تَكْفِيلًا: كېپىل قىلدى، ھۆددە قىلدى.

﴿وَأَنْبَتَهَا نَبَاتاً حَسَناً وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا﴾ «قرآن»: ئۇنى ئوبدان ئۆستۈردى، ئۇنىڭغا زەكەرىيانى كېپىل قىلدى.

كَفَّنَ يُكَفِّنُ تَكْفِينًا: كېپەنلىدى، كېپەنگە ئالدى.

كَفْكَفَ يُكَفْكِفُ كَفْكَفَةً دَمْعَهُ: يېشىنى سۈرتتى.

كَفْكَفَهُ عَنِ الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشتىن توسۇدى، قايتۇردى.

«كَفْكَفَتِ الْأُمُّ دُمُوعَ ابْنِهَا»: ئانا ئوغلىنىڭ يېشىنى سۈرتتى.

«النَّفْسُ السَّخِيَّةُ تُكَفْكِفُ عَبَرَاتِ الْمَحْزُونِينَ»: مەرد ئادەم غەمكىنلەرنىڭ يېشىنى سۈرتىدۇ.

كَفَلَ يَكْفُلُ كَفْلًا وَ كَفَالَةً: باقتى، قارىدى، خەۋەر ئالدى، كېپىل بولدى.

﴿أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ﴾ «قرآن»: مەريەمنى ئۇلارنىڭ قايسىسى تەربىيىسىگە ئالىدۇ؟

كَفَلَ دَيْنَ شَرِكَتِهِ: ئۇنىڭ شىركىتىنىڭ قەرزىگە كېپىل بولدى.

كَفَلٌ ج أَكْفَالٌ: كاسا، ساغرا.

كَفَلُ الْحِصَانِ: ئاتنىڭ قۇيرۇقى.

كِفْلٌ ج أَكْفَالٌ: ئوخشاش، نىسىۋە، ھەسسە.

مَا لِفُلَانٍ كِفْلٌ: پالانىنىڭ ئوخشىشى يوق.

﴿وَمَن يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُ كِفْلٌ مِّنْهَا﴾ «قرآن»: كىمكى بىر يامان (ئىش ئۈچۈن) شاپائەت قىلسا، ئۇنىڭدىن نېسىۋىسى بولىدۇ.

كَفَنَ يَكْفِنُ كَفْنًا الْمَيِّتَ: مېيىتنى كېپەنلىدى.

كَفَنٌ ج أَكْفَانٌ: كېپەن، كېپەنلىك.

كُفُوٌ: ئوخشاش، باراۋەر، تەڭداش.

﴿وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُواً أَحَدٌ﴾ «قرآن»: ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ.

كَفُورٌ ج كُفُرٌ: دىننى ئىنكار قىلغۇچى، كاپىر، تۇزكور.

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَإِمَّا كَفُوراً﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭغا بىز يولنى كۆرسەتتۇق، ئۇ مۇئمىن بولۇپ ياخشى يولدا مېڭىپ شۈكۈر قىلغۇچىدۇر ياكى كۇفرلىق قىلغۇچىدۇر.

كَفَى يَكْفِي كِفَايَةً: كۇپايە قىلدى، يېتەرلىك بولدى.

﴿وَكَفَى بِاللهِ حَسِيبًا﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھېساب ئېلىشقا يېتەرلىكتۇر.

«كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَقُوتُ» «حديث»: بىر كىشىنىڭ ئۆزىگە قاراشلىق بولغان كىشىلەرنىڭ خىراجىتىنى بەرمەسلىكى يېتەرلىك گۇناھدۇر.

«مَنْ قَرَأَ بِالْآيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ» «حديث»: كېچىدە سۈرە بەقەرەنىڭ ئاخىرىدىكى ئىككى ئايەتنى ئوقۇغان كىشىگە شۇ ئىككى ئايەت يېتەرلىكتۇر.

كَفَاهُ اللهُ فُلَانًا: ئاللاھ ئۇنى پالانى يامانلىقتىن ساقلىدى.

كَفَاهُ الشَّيْءَ: ئۇنى قاندۇردى.

لَمْ نَقُمْ بِمَا يَكْفِي مِنَ الْعَمَلِ: بىز يېتەرلىك ئىشلىيەلمىدۇق.

كَفَى مَزَاحًا: چاقچاق قىلمىغىنا.

كَفَى: بەس، بولدى.

كَفَاهُ مُؤْوَنَةَ الْبَحْثِ: ئۇنىڭ ئورنىدا تەتقىقات ئېلىپ باردى.

كَفَاهُ حَاجَتَهُ: ئۇنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى.

﴿فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا قارشى ئاللاھ ساڭا كۇپايىدۇر، ئاللاھ ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

كَفِيءٌ كَفِيئَةٌ: ئوخشاش، تەڭ، باراۋەر.

كَفِيفٌ: ئەما، كور، قارىغۇ.

فُلَانٌ كَفِيفُ الْبَصَرِ: پالانى كۆزى كۆرمەس.

كَفِيلٌ ج كُفَلَاءُ: كېپىل، كېپىل بولغۇچى ئادەم، كۆزەتكۈچى.

كَفِيلُ الْيَتِيمِ: يېتىمغا ھامىيلىق قىلغۇچى.

﴿وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلاً﴾ «قرآن»: چۈنكى، سىلەر ئاللاھنى گۇۋاھچى قىلدىڭلار.

كَفِيٌّ ج أَكْفِيَاءُ: ئوخشاش، تەڭ، باراۋەر.

كِلَا كِلْتَا: ئىككىسى.

«جَاءَ الرَّجُلَانِ كِلَاهُمَا»: ئىككىلا ئادەم كەلدى.

﴿كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا﴾ «قرآن»: ھەر ئىككىسى كەم-كۈتىسىز تولۇق مېۋە بېرىدىغان باغلار بولۇپ، ...

كَلَّارٌ: ئامبار، ئىسكىلات.

كِلَاسِيكِيٌّ: كلاسسىك، تىپىك.

كَلَالٌ: ھارماق، چارچىماق؛ ئېغىر يۈك؛ ئاجىز؛ گال (ئەقلىي جەھەتتە).

كَلَالُ الْمُرُوْنَةِ: ئېلاستىكلىق چارچاش.

كَلَالَةٌ: ھارماق، چارچىماق؛ ئېغىر يۈك؛ شىرەم تۇغقان.

كَلَامٌ: سۆز، گەپ، سۆھبەت، تىل، كالام، سۆزلىشىش، دىئالوگ.

كَلَامٌ فَارِغٌ: قۇرۇق پاراڭ، بىكار گەپ.

بِالْكَلَامِ: ئېغىزچە، ئاغزاكى.

كَثِيرُ الْكَلَامِ: ۋالاقتەككۇر، كوت-كوت.

عِلْمُ الْكَلَامِ: مەدرىسە پەلسەپىسى، دىنىي ئەقىدىلەرنى ئىسپاتلاشنى مەقسەت قىلىدىغان ئىلىم.

كَلَامٌ رَنَّانٌ: يېقىملىق سۆز.

كَلَامٌ مُمْتَازٌ: بەلەن گەپ.

كَلَامِيٌّ: ئېغىزچە، ئاغزاكى.

حَرْبٌ كَلَامِيَّةٌ: بەس-مۇنازىرە، قەلەم كۈرىشى.

«مُنَاظَرَةٌ كَلَامِيَةٌ بَيْنَ الْفُقَهَاءِ»: فىقھەشۇناسلار ئارىسىدىكى تالاش-تارتىش.

«مُشَادَّةٌ كَلَامِيَةٌ بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ»: ئىككى رەقىب ئارىسىدىكى تالاش-تارتىش.

كَلَأَ يَكْلَأُ كَلأً وَ كِلَاءً وَ كِلَاءَةً: ساقلىدى، قوغدىدى.

«كَلَأَهُ بِعَطْفِهِ»: ئۇنىڭغا كۆيۈمچانلىق قىلدى، كۆيۈندى.

﴿قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ﴾ «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد! مەسخىرە قىلغۇچىلارغا): «سىلەرنى كېچىدە ۋە كۈندۈزدە مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ ئازابىدىن كىم ساقلايدۇ؟» دېگىن.

كَلَأَ بَصَرَهُ فِي الشَّيْءِ: نەرسىلەرگە تەكرار قارىدى.

كَلَأَ النَّجْمَ: يۇلتۇزنى كۆزەتتى، بىدار بولدى.

كَلَأَ يَكْلَأُ كَلأً وَ كُلُوءَةً الدَّيْنَ: قەرز قايتۇرۇشنى كېچىكتۈردى.

كَلَأَ عُمْرَهُ: ئۆمرى ئاخىرلاشتى.

كَلأٌ ج أَكْلَاءٌ: ئوت-چۆپ.

كَلأٌ: قارىماق، قوغدىماق.

كُلَاءَةٌ: زاكالەت.

كَلِبَ يَكْلَبُ كَلَبًا الْكَلْبُ: ئىت غالجىر كېسىلى بولدى.

كَلِبَ عَلَى الْمَالِ: مالغا ئاچ كۆزلۈك قىلدى.

كَلِبَ الشِّتَاءُ: سوغۇق قاتتىق بولدى.

كَلَبٌ: ئۇسسىماق، ئۇسسۇزلۇق.

دَاءُ الْكَلَبِ: غالجىر كېسىلى.

كَلْبٌ ج كِلَابٌ م كَلْبَةٌ: ئىت.

كَلْبٌ سَلُوقِيٌّ: تايغان.

كَلْبُ الْبَحْرِ: ئاكۇلا، لەھەڭ.

﴿وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئىتى (غار)نىڭ بوسۇغىسىغا ئىككى پۇتىنى سوزۇپ ياتىدۇ.

كَلْبُ الْمَاءِ: قۇندۇز، سۆسەر، قاما.

كَلْبُ الرِّعَاةِ: قويچىنىڭ ئىتى.

كَلْبُ حِرَاسَةٍ: باغۋارانلارغا قارايدىغان ئىت.

كَلْبُ صَيْدٍ: ئوۋ ئىتى.

كَلْبٌ بُولِيسِيٌّ: ساقچى ئىتى، ئاپشاركا.

كَلِبٌ ج كَلِبُونَ: سارالڭ، ئالجىپ قالغان، سەۋدايى، ئاچ كۆز.

كَلْبَةٌ ج كَلْبَاتٌ: قىسقۇچ (تۆمۈرچىنىڭ) ئامبۇر.

كَلْبِيٌّ: ئىتنىڭ، ئىتقا مۇناسىۋەتلىك.

كَلَتَ يَكْلِتُ كَلْتًا الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى؛ ئاتتى.

كُلْتَةٌ: ئازغىنە.

كُلْثُومٌ: ئىككى يۈزى گۆشلۈك، گۆش يۈزلۈك؛ پىل.

طِفْلٌ كُلْثُومٌ: بۇدۇرۇق بالا.

كَلَحَ يَكْلَحُ كُلُوحًا وَ كُلَاحًا وَجْهُهُ: قوشۇمىسى تۈرۈلدى، قاپىقى سېلىندى.

كَلَحَ فِي وَجْهِ زَائِرِهِ: مېھمانغا قاپىقىنى تۈرۈۋالدى.

كَلْحَةٌ: ئېغىز-بۇرۇن.

كَلَدَ يَكْلِدُ كَلْدًا الشَّيْءَ: دۆۋىلىدى.

كَلَزَ يَكْلِزُ كَلْزًا الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى.

كَلَسَ يَكْلِسُ كَلْسًا الْبِنَاءَ: ئۆينى ئاقلىدى.

كِلْسٌ: ھاك.

كُلْسَةٌ: كۈل رەڭ.

كَلْسِيُوْمُ: كالتسىي.

أُكْسِيْدُ الْكَلْسِيُوْمِ: كالتسىي ئوكسىدى.

«يَنْقُصُ الرَّضِيْعَ الْكَلْسِيُوْمُ فَلَمْ يَمْشِ إِلَّا مُتَأَخِّرًا»: بوۋاققا كالتسىي يېتىشمەي كېچىكىپ ماڭدى.

كِلْسِيٌّ: كالتسىي، كالتسىيلىق.

حِجَارَةٌ كِلْسِيَّةٌ: هاك تېشى.

كَلِعَ يَكْلَعُ كَلَعًا الْوَسَخُ عَلَيْهِ: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەت بولۇپ كەتتى.

كَلِعٌ: قوتۇر.

كَلِفَ يَكْلَفُ كَلَفًا الشَّخْصُ: ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى.

كَلِفَ بِالْمَرْأَةِ: ئايالغا ئاشىق بولۇپ قالدى.

كَلِفٌ: كۆيۈپ قالغۇچى، ئاشىق.

كَلَفٌ . كُلْفَةٌ: قوڭۇر رەڭ، ئېغىر رەڭ، قىزغىن مۇھەببەت، راسخوت، خىراجەت.

كَلَفُ الْجِلْدِ: سەپكۈن.

كَلَفُ الشَّمْسِ: قۇياشتىكى داغ.

كُلْفَةٌ ج كُلَفٌ: جاپا، مۇشەققەت، كۈلپەت؛ خىراجەت، چىقىم؛ ئېغىر رەڭ، جىگەر رەڭ.

كُلْفَةُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش خىراجىتى.

بِلَاكُلْفَةٍ: ئەركىن-ئازادە.

«إِذَا تَمَّتِ الْأُلْفَةُ سَقَطَتِ الْكُلْفَةُ»: دوستلۇق چىڭىسا تەكەللۇپ يوقايدۇ.

«حَصَلَ عَلَيْهِ بِكُلْفَةٍ زَهِيْدَةٍ»: ئازغىنە چىقىم بىلەن ئۇنىڭغا ئېرىشتى.

كُلْفَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش چىقىمى.

كَلَفَةٌ: سەپكۈن، داغ.

كَلْفَتَةٌ: يوشۇرۇنماق، مۆكۈۋالماق.

كَلْكَلَ يُكَلْكِلُ كَلْكَلَةً الْيَدُ مِنَ الْعَمَلِ: ئىشتىن قول قاپاردى.

كَلْكَلٌ ج كَلَاكِلُ: مەيدە، كۆكرەك، كۆكسى، تۆش.

«أَنَاخَ عَلَيْهِ بِكَلْكَلِهِ»: ئۇنىڭغا ئېغىر كەلدى.

كَلْكَلَةٌ: قاداق (پۇت، قوللاردا بولىدىغان).

كَلَّ يَكِلُّ كَلًّا: هاردى، چارچىدى.

كَلَّ عَنِ الْأَمْرِ: ئىش خۇشياقماس بولۇپ قالدى.

«عَامِلٌ لَايَكِلُّ وَ لَايَمِلُّ»: هارماس-تالماس ئىشچى.

كَلَّ يَكِلُّ كُلُوْلًا وَ كَلَالَةً: ئاجىزلاپ كەتتى.

كَلَّ السَّيْفُ: قىلىچ گاللىشىپ كەتتى.

«كَلَّ بَصَرُهُ مِنْ كَثْرَةِ الْقِرَاءَةِ»: كۆپ ئوقۇپ كۆزى تېلىپ كەتتى.

كَلَّ يَكِلُّ كَلَالَةً الشَّخْصُ: مىراسخور بولىدىغان ئاتىسى، بالىسى يوق بولدى.

﴿وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر مىراس قالدۇرغۇچى ئاتا-ئانىسىز، بالىسىز ئەر ياكى ئايال بولۇپ، ئۇنىڭ پەقەت ئانا بىر قېرىندىشى ۋە ئانا بىر هەمشىرىسى بولسا، ئۇلارنىڭ هەربىرىگە ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ.

كَلٌّ: هارماق، چارچىماق، ئېغىر يۈك؛ ئاجىز؛ گال (ئەقلىي جەھەتتە).

﴿وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ﴾ ‹قرآن›: ئۇ ئىگىسىگە يۈك بولۇپ قالغان...

كُلٌّ: هەممە، پۈتۈن، جەمئىي؛ هەر بىرى.

كُلُّ إِنْسَانٍ: هەربىر ئادەم.

كُلُّ مَنْ: كىم بولمىسۇن.

﴿فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ﴾ ‹قرآن›: پەرىشتىلەرنىڭ بىرىمۇ ئايرىلىپ قالماي هەممىسى سەجدە قىلدى.

«كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَ مَالُهُ وَ عِرْضُهُ» ‹حديث›: هەربىر مۇسۇلمان ئادەمنىڭ يەنە بىر مۇسۇلماننىڭ هاياتىغا ۋە مال-مۈلكىگە ۋە ئابرۇيىغا چېقىلىشى هارامدۇر.

كُلَّ يَوْمٍ: هەر كۈنى، كۈندە دېگۈدەك.

كُلَّ الْيَوْمِ: كۈن بويى، پۈتۈن كۈن.

«حَضَرَ الْكُلّ الْإِجْتِمَاعَ»: يىغىنغا ھەممە كەلدى.

خَسِرَ كُلَّ شَيْءٍ: ھەممىسىنى زىيان تارتتى.

لِكُلِّ جَوَادٍ كَبْوَةٌ: ھەرقانداق ئارغىماقنىڭ بىر يىقىلىشى بار (مۇدۇرۇپ كەتمەيدىغان ئارغىماق يوق).

كُلَّمَا: ... چاغدا، ھەرقاچان، قاچانلا بولمىسۇن.

كُلَّمَا ... كَانَ ...: ...غانسېرى ... شۇنچە، قانچە (قانچىكى) ... شۇنچە، بارغانسېرى.

«كُلَّمَا زَارَهُ وَجَدَهُ مَشْغُولًا»: يوقلىغان چاغدىلا ئۇ ئىش بىلەن بەند ئىدى.

كَلَّا: ياق، ئۇنداق ئەمەس، مۇمكىن ئەمەس، بولمايدۇ؛ راستتىنلا.

﴿كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ﴾ «قۇرئان»: راستتىنلا ياخشى بەندىلەرنىڭ نامە-ئەمالى شەك-شۈبھىسىز ئىللىيۇندا بولىدۇ.

﴿قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾ «قۇرئان»: مۇسا ئېيتتى: «ئۇنداق بولمايدۇ، پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە، مېنى (قۇتۇلۇش يولىغا) باشلايدۇ.

هَلَّا فَعَلْتَ كَذَا؟ كَلَّا: مۇنداق قىلساڭ بولماسمىدى؟ ياق، بولمايدۇ.

كَلَّا ثُمَّ كَلَّا: ھەرگىز بولمايدۇ.

كَلَّابٌ ج كَلَالِيبُ: ئىلمەك، كانارا.

كَلَّاسٌ: ھاكچى، ھاك سودىگىرى.

كَلَّاسَةٌ: ھاك خۇمدىنى.

كَلَّافُ الْمَوَاشِي: ئۇلاغ باققۇچى.

كَلَلٌ: ھارماق، چارچىماق، بوشاشماستىن.

بِدُونِ كَلَلٍ وَ لَا مَلَلٍ: ھارماي-تالماي.

كَلَّأَ يُكَلِّأُ تَكْلِيئًا: زاكالەت پۇلى ئالدى.

كَلَّأَهُ: ئۇنى نازارەت ئاستىغا ئالدى.

كَلَّبَ يُكَلِّبُ تَكْلِيبًا الْكَلْبَ: ئىتنى تەربىيىلىدى، ئۆگەتتى.

كِلَّةٌ ج كِلَلٌ: پاشىلىق، تېپىز پەردە.

كَلَّسَ يُكَلِّسُ تَكْلِيسًا الْبَيْتَ: ئۆينى ئاقلىدى.

كَلَّفَ يُكَلِّفُ تَكْلِيفًا: بۇيرۇدى، ھاۋالە قىلدى، تاپشۇردى، تەكلىپ قىلدى.

كَلَّفَ الْأَمْرَ: ۋەزىپە يۈكلىدى.

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ.

«سَيُكَلِّفُ الْمُدِيرُ بِإِجْرَاءِ دِرَاسَةٍ»: مۇدىر ئۇنىڭغا تەتقىق قىلىپ بېقىشنى تاپشۇرىدۇ.

«كَلَّفَنِي السَّفَرُ أَمْوَالًا طَائِلَةً»: سەپەر مېنى نۇرغۇن چىقىم تارتقۇزدى.

كَلَّفَ مُحَامِيَهُ بِالدِّفَاعِ عَنْهُ: ئۆزىنى ئاقلاشقا ئادۋوكات تەكلىپ قىلدى.

كَلَّفَ نَفْسَهُ عَنَاءً وَ مَشَقَّةً: ئۆزىگە جاپا-مۇشەققەتنى يۈكلىدى.

مَهْمَا كَلَّفَهُ الْأَمْرُ: ھەرقانداق چىقىم تارتىشقا قارىماي.

كَلَّفَتْهُ الْمُغَامَرَةُ حَيَاتَهُ: سۈيىقەست ئۇنىڭ جېنىغا زامىن بولدى.

كَلَّلَ يُكَلِّلُ تَكْلِيلًا ـ هـ: تاج كىيدۈردى.

كُلِّلَ بِالنَّجَاحِ: مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

كَلَّلُوا الْقَائِدَ: قوماندانغا گۈلدەستە تەقدىم قىلدى.

كُلِّلَ عَمَلُهُ بِالنَّجَاحِ: مەقسىتىگە يەتتى.

كَلَّمَ يُكَلِّمُ تَكْلِيمًا: سۆزلىدى، گەپلەشتى، سۆھبەتلەشتى.

كَلَّمَهُ بِالْهَاتِفِ: تېلېفون ئۇردى، تېلېفون بەردى.

﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ مۇساغا بىۋاستە سۆز قىلدى.

كَلُّوبٌ: ئىلمەك، كانارا.

كُلِّيٌّ: تولۇق، پۈتۈنلەي، تامامەن، ئومۇمىيۈزلۈك؛ مۇتلەق.

كُلِّيّ الْقُدْرَةِ: ھەممىگە قادىر.

كُلِّيّ الْمَعْرِفَةِ: ھەممىنى بىلىدىغان، ھەممىدىن خەۋەردار.

الْعِلْمُ الْكُلِّيّ: ئىلاھىي ئىلىم.

تَشَابُهٌ كُلِّيٌّ بَيْنَ الأَخَوَيْنِ: ئىككى قېرىنداش ئارىسىدىكى ئوپمۇ ئوخشاشلىق.

دَرَسَ الْمَوْضُوعَ كُلِّيًّا: ماۋزۇنى ئەتراپلىق ئانالىز قىلدى.

كُلِّيَّةً: قەتئىي، تەلتۆكۈس.

كُلِّيَّةٌ ج كُلِّيَّاتٌ: ئومۇمەن، ئومۇمىيۈزلۈك، فاكۇلتېت.

كُلِّيَّةٌ مَنْطِقِيَّةٌ: تولۇق ئاتالغۇ، تولۇق ئاتىلىشى.

إِنْدَفَعَ بِكُلِّيَّتِهِ فِي الإِنْتِخَابَاتِ: سايلامغا ئومۇمىيۈزلۈك كىرىشىپ كەتتى.

كُلِّيَّةُ الآدَابِ: ئەدەبىيات فاكۇلتېتى.

كَلَّمَ يُكَلِّمُ كَلْمًا: يارىلاندۇردى، زەخىملەندۈردى.

كَلْمٌ ج كُلُومٌ وَ كِلَامٌ: يارا، جاراھەت.

«وَلاَ عَيْنٌ يَوْمَ الْفَوْتِ لَمْ يَهْمِ دَمْعُهَا   وَلاَ قَلْبٌ فِيهِ حَسْرَةً لَمْ يُكَلَّمِ»: (ئۇ ئادەم) قازا قىلغان كۈنى ياش تۆكمىگەن كۆز، ھەسرەتتە ئۆرتىنىپ، يارىلانمىغان قەلب قالمىدى.

«كَلْمُ اللِّسَانِ أَنْكَى مِنْ كَلْمِ السِّنَانِ»: تىل يارىسى تىغ يارىسىدىن يامان.

كَلِمَةٌ ج كَلِمٌ وَ كَلِمَاتٌ: سۆز، كەلىمە؛ نۇتۇق، لېكسىيە؛ داستان.

كَلِمَةٌ أَصْلِيَّةٌ: تۈپ سۆز.

كَلِمَةُ التَّوْحِيدِ: «لاَإِلَهَ إِلَّا اللهُ» سۆزى، كەلىمە تەۋھىد.

﴿كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتقانلار توغرىسىدىكى ھۆكۈمى ھەقلىق بولدى.

﴿وَكَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ سۆزى (يەنى، كەلىمە تەۋھىد) ئۈستۈندۇر.

الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ: ياخشى سۆز سەدىقە ئورنىدا بولىدۇ.

كَلِمَةً كَلِمَةً / كَلِمَةً فَكَلِمَةً: سۆزمۇسۆز، جۈملىمۇجۈملە.

كَلِمَةُ السِّرِّ: پارول.

كَلِمَةُ الْعِلْمِ الْحَاسِمَةِ: ئىلىم-پەندىكى ئەڭ يېڭى كەشپىيات.

كَلِمَةٌ مَسْمُوعَةٌ: ئابرۇي، شۆھرەت، ئاتاق، نام، نوپۇز؛ ھەيۋە.

بِكَلِمَةٍ أُخْرَى: ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا.

أَلْقَى كَلِمَةً فِي الْجُمْهُورِ: ئاممىغا نۇتۇق سۆزلىدى.

إِجْتَمَعَتْ كَلِمَتُهُمْ عَلَى كَذَا: ئۇلار بىرلىككە كېلىشتى.

جَمَعَ كَلِمَتَهُمْ: ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى.

كَلِمَاتٌ صَارِمَةٌ: قاتتىق سۆزلەر، كەسكىن سۆزلەر.

كَلِمَاتٌ نِفَاقِيَّةٌ: ساختا ئىبارىلەر.

«مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى كَلِمَةٍ يَسْمَعْ كَلِمَاتٍ»: بىر سۆزگە چىدىمىغان ئادەم تېخىمۇ جىق سۆز ئىشىتىۋالىدۇ.

كَلِمَاتِيٌّ: تىلشۇناس، ناتىق.

كَلُّوبٌ ج كَلُّوبَاتٌ: كۇلۇب.

كَلُّوبٌ: گازۋاي چىراغ.

كُلْوَةٌ ج كُلًى: بۆرەك.

كُلْوِيٌّ: بۆرەككە ئائىت، بۆرەك كېسىلى.

مَغْصٌ كُلْوِيٌّ: بۆرەك ئاغرىقى.

كَلِئَ يَكْلَأُ كَلأً الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

كَلِئَ الْجَمَلُ: تۆگە ئوتلىدى.

كَلِيبٌ ج كَلْبَى: ساراڭ، ئالجىپ قالغان، سەۋدايى؛ ئاچ كۆز.

كُلْيَةٌ ج كُلًى: بۆرەك.

اِلْتِهَابُ الْكُلَى: بۆرەك ياللۇغى.

زُرِعَتْ لِلْمَرِيضِ كُلْيَةُ أَخِيهِ: كېسەلگە قېرىندىشىنىڭ بۆرىكى كۆچۈرۈلدى.

كَلِيلٌ: ھارغۇچى، چارچىغۇچى؛ ئاجىز؛ گال، ئۆتمەس.

كَلِيلُ الْبَصَرِ: كۆزى ئاجىز.

كَلِيلُ الْفَهْمِ: دۆت.

سَيْفٌ كَلِيلٌ: گال قىلىچ.

كَلِيمٌ ج كُلَمَاءُ: سۆزلىگۈچى، سۆزلەشكۈچى.

كَلِيمُ اللهِ: مۇسا ئەلەيھىسسالام.

كَلِيمٌ ج كَلْمَى: يارىلانغان، يارىدار، مەجرۇھ.

«أَخَذُوا الْكَلْمَى إِلَى الْمُسْتَشْفَى»: يارىدارلارنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى.

كَمْ: قانچە؟ نەچچە؟ قانچىلىگەن.

بِكَمْ إِشْتَرَيْتَ هَذَا الْكِتَابَ: بۇ كىتابنى قانچىگە سېتىۋالدىڭ؟

كُمْ م كُنَّ: سىلەر.

كِتَابُكُمْ م كِتَابُكُنَّ: سىلەرنىڭ كىتابىڭلار.

كَمَا: شۇنداق، شۇنىڭدەك، شۇنىڭغا ئوخشاش.

كُمَاخٌ: ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق.

كِمَادٌ: ئىسسىتماق، ئىللىتماق.

كِمَادٌ / كَمَادَةٌ ج كِمَادَاتٌ: ئىسسىق ئۆتكۈزىدىغان لاتا.

كَمَالٌ: مۇكەممەل بولماق، تولۇق بولماق، كۆڭۈلدىكىدەك بولماق، كامالەت.

أَنْجَزَ الْعَمَلَ بِتَمَامِهِ وَكَمَالِهِ: ئىشنى تەلتۆكۈس ئورۇنلىدى.

كَمَالِيٌّ ج كَمَالِيَّاتٌ: زۆرۈر ئەمەس، ئانچە ئېھتىياجلىق ئەمەس.

«السَّيَّارَةُ مِنَ الْكَمَالِيَّاتِ»: ماشىنا بولمىسا بولمايدىغان نەرسىلەردىن ئەمەس.

كِمَامٌ. كِمَامَةٌ ج أَكِمَّةٌ وَ كِمَامَاتٌ: ئېغىزدۇرۇق، نوختا، يۈگەن، تور، ماسكا.

كِمَامُ الْفَرَسِ: ئاتنىڭ ئېغىزدۇرۇقى.

كِمَامَةُ الْكَلْبِ: ئىتنىڭ تورى.

كِمَامَةُ الْجُنْدِيِّ: ھەربىينىڭ گاز ئۆتمەس نىقابى.

كَمَانٌ: ھەم، يەنە، شۇنداق، شۇنداقلا؛ ئىسكىرىپكا؛ كامالچە.

كَمَانِيٌّ: ئىسكىرىپكىچى.

كَمْءٌ ج أَكْمُؤٌ وَ كَمْأَةٌ: زەمبۇرۇغ، يەر مەدىكى، موگۇ.

«الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ» «حديث»: يەر مەدىكى ئاللاھنىڭ مەرھەمىتىدىندۇر، ئۇنىڭ سۈيى كۆزگە شىپا بولىدۇ.

كَمَتَ يَكْمُتُ كَمْتًا غَيْظَهُ: ئاچچىقىنى يۇتتى.

كَمُتَ يَكْمُتُ كَمْتًا وَ كَمَاتَةً وَ كُمْتَةً الْفَرَسُ: ئات قىزىل تورۇق بولدى.

كَمَحَ يَكْمَحُ كَمْحًا الْحِصَانَ: ئاتنىڭ تىزگىنىنى تارتتى.

كَمَخَ يَكْمَخُ كَمْخًا: تەكەببۇرلۇق قىلدى، گىدەيدى.

كَمْخَا: تاۋار، گۈللۈك تاۋار.

كَمِدَ يَكْمَدُ كَمَدًا الثَّوْبُ: كىيىم ئۆڭۈپ كەتتى.

كَمِدَ الرَّجُلُ: كىشى تاتىرىپ كەتتى.

كَمِدٌ: قايغۇرغۇچى، ھەسرەت چەككۈچى؛ رەڭگى ئۆڭگەن.

كَمَدٌ، كُمْدَةٌ: ھەسرەت، قايغۇ-ھەسرەت؛ رەڭگى ئۆچۈپ كەتمەك، ئۆڭۈپ كەتمەك.

«يَنْبُوعُ مَفْخَرَةٍ دَأْمَاءُ مَحْمَدَةٍ   فَرَّاجُ ذِي كَمَدٍ هَيَّاجُ أَشْوَاقِ»: (بۇ شېئىرلار) پەخىر بۇلىقى، مەدھىيە دېڭىزىدۇر. (بۇ شېئىرلار) غەمكىن ئادەمنىڭ قايغۇ ھەسرىتىنى كەتكۈزىدۇ، ئۇنى روھلاندۇرۇۋېتىدۇ.

كَمَرَ يَكْمُرُ كَمْرًا الْوِعَاءَ بِالْغِطَاءِ: قاچىنىڭ ئېغىزىنى ئەتتى.

كَمَرٌ: كېمىر، ئەگمە.

كُمْرُكٌ ج كَمَارِكُ: تاموژنا بېجى.

كُمْرُكُ الْبِضَاعَةِ: مالدىن ئېلىنىدىغان تاموژنا بېجى.

كَمَزَ يَكْمِزُ كَمْزًا الْعَجِيْنَ: خېمىرنى زوۋۇلا قىلدى.

كُمْزَةٌ ج كُمَزٌ: بىر ئوچۇم.

كَمَسَ يَكْمُسُ كُمُوْسًا: قايىقنى تۇردى.

كَمُشَ يَكْمُشُ كَمَاشَةً الرَّجُلُ: كىشى باتۇر بولدى.

كَمُشَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ كۆكسى كىچىك بولدى.

كُمْشَةٌ: باغلام، تۇتام، ئوچۇم.

كَمِشَةٌ: كۆكسى كىچىك.

كَمَعَ يَكْمَعُ كَمْعًا: كەستى، كېسۋەتتى، چاپتى.

كَمَلَ وَ كَمُلَ يَكْمُلُ وَ كَمِلَ يَكْمَلُ كَمَالًا وَ كُمُوْلًا: تولۇق بولدى، مۇكەممەل بولدى، تامام بولدى.

كَمَّ يَكُمُّ كَمًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، يوشۇردى.

كَمَّ الْبَعِيْرَ: تۆگىنىڭ تۇمشۇقىغا تور سالدى.

كَمَّ الشَّهَادَةَ: گۇۋاھلىقنى يوشۇردى.

كَمَّ فَمَهُ: ئۇنىڭ ئېغىزىنى تۇۋاقلىدى، ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزمىدى.

كَمَّ أَفْوَاهَ الْمُعَارِضِيْنَ: قارشى تەرەپتىكىلەرنى ئېغىز ئاچۇرمىدى.

كَمٌّ: ياپماق، يوشۇرماق؛ ئېغىزدۇرۇق، يۈگەن، مىقدار، نورما.

«تَفُوْقُ دِرَاسَتُهَا الْمَجْمُوْعَةَ كَمًّا وَكَيْفًا»: ئۇنىڭ ئۆگىنىشلىرى سان ۋە سۈپەت جەھەتتە ئۈستۈن تۇرىدۇ.

كُمٌّ ج أَكْمَامٌ وَ كِمَمٌ: يەڭ.

«كَانَ كُمُّ قَمِيْصِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الرُّسْغِ»ى ‹حديث›: رەسۇلۇللاھنىڭ كۆڭلىكىنىڭ يېڭى بېغىشىغىچە ئىدى.

كِمٌّ ج كِمَامٌ وَ أَكْمَامٌ وَ أَكِمَّةٌ: گۈل كاسىسى.

أَكْمَامُ النَّخْلِ: خورمىنىڭ بوغۇمى.

﴿وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ﴾ ‹قرآن›: ۋە بوغۇملۇق خورمىلار بار.

كَمَّاحَةٌ: تورمۇز.

كَمَّاشَةٌ ج كَمَّاشَاتٌ: ئامبۇر.

كَمَّتَ يُكَمِّتُ تَكْمِيْتًا الثَّوْبَ: رەختنى جىگەر رەڭگە بويىدى.

كُمَّةُ الْمِصْبَاحِ: لامپا شىشىسى.

كُمَّثْرَى: ئامۇت.

كَمَّدَ يُكَمِّدُ تَكْمِيْدًا الْعُضْوَ: بىرەر ئەزانى ئىسسىتتى، ئىللىتتى، ئىسسىق ئۆتكۈزدى.

كَمَّشَ يُكَمِّشُ تَكْمِيْشًا ذَيْلَهُ: ئېتىكىنى تۈردى.

كَمَّلَ يُكَمِّلُ تَكْمِيْلًا وَ تَكْمِلَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تاماملىدى، مۇكەممەللەشتۈردى.

كَمَّمَ يُكَمِّمُ تَكْمِيْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، يوشۇردى.

كَمَّمَ الْحَيَوَانَ: ھايۋاننىڭ تۇمشۇقىغا تور سالدى.

كَمَّمَتِ النَّخْلَةُ: خورما بوغۇم چىقاردى.

كَمَّمَ الْقَمِيْصَ: كۆڭلەككە يەڭ ئورناتتى.

كَمُّوْنٌ: ئارپىبەدىيان.

كَمُّوْنٌ حُلْوٌ: شاكال بەدىيان.

كَمُّوْنٌ أَرْمَنِيٌّ: بەدىيان.

كَمِّيٌّ م كَمِّيَّةٌ: مىقدارنىڭ، ۋەزنىنىڭ.

كَمِّيَّةٌ ج كَمِّيَّاتٌ: مىقدار، نورما.

مِنْ حَيْثُ الْكَمِّيَّةِ: ۋەزنى جەھەتتىن.

«اِسْتَوْرَدَتِ الْحُكُوْمَةُ كَمِّيَّاتٍ مِنَ الْقَمْحِ»: ھۆكۈمەت بەلگىلىك ساندا بۇغداي ئىمپورت قىلدى.

كَمَنَ يَكْمُنُ كُمُوْنًا: يوشۇرۇندى.

كَمَنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى.

كُمْنَةٌ: گلائوكوما، بىرىكتۇرگۈچى پەردە ياللۇغى.

كَمَنْجَا. كَمَنْجَةٌ ج كَمَنْجَاتٌ: ئىسكرىپكا؛ كامالچە.

كَمِهَ يَكْمَهُ كَمَهًا الشَّخْصُ: ئەما بولۇپ قالدى، كور بولۇپ قالدى.

كَمِهَ الرَّجُلُ: كىشى ئەقلىدىن ئازدى.

كَمِهَ النَّهَارُ: كۈن تۇتۇق بولدى.

كَمَهٌ: ئەما، قارىغۇ.

كَمُوشْ: كۆكسى كىچىك.

كَمَى يَكْمِى كَمْيًا نَفْسَهُ: ساۋۇت ـ دۇبۇلغا كىيدى.

كُمَيْتٌ ج كُمْتٌ: جىگەر رەڭ، بېغىر رەڭ.

كَمَى شَهَادَتَهُ: گۇۋاھلىقنى يوشۇردى.

كَمِيَّةٌ: ئەسلى، يىلتىزى.

كَمِيدٌ: قايغۇرغۇچى، ھەسرەت چەككۈچى؛ رەڭگى ئۆڭگەن.

كَمِيشٌ ج كُمَشَاءُ: باتۇر.

كَمِيشُ الْإِزَارِ: بېلى چىڭ باغلانغان، ئىرادىلىك.

كَمِيشَةٌ: كۆكسى كىچىك.

كَمِيعٌ: بىللە ياتقۇچى، بىر تەكىيىگە باش قويغۇچى.

كَمِينٌ ج كُمَنَاءُ: يوشۇرۇن، بۆكتۈرمە؛ پىستىرما قوشۇن.

نَصَبَ الثُّوَّارُ كَمِينًا لِلْعَدُوِّ: قوزغىلاڭچىلار دۈشمەنگە پىستىرما قويدى.

كَمِيٌّ ج كُمَاةٌ و أَكْمَاءُ: باتۇر، ئەزىمەت، قوراللانغان.

كَنَا يَكْنُو كِنَايَةً: ئىشارەت قىلدى، دارىتمىلىدى، كىنايە قىلدى.

كَنَائِسِيٌّ: چېركاۋنىڭ، چېركاۋغا دائىر.

كِنَابٌ: قوپال، توڭ.

كَنَارِيٌّ: سېرىق قۇشقاچ.

كِنَاسٌ: كېيىكنىڭ ئۇۋىسى.

كُنَاسَةٌ: ئەخلەت، سۈپۈرۈندە.

«وُضِعَتِ الْكُنَاسَةُ فِي كِيسٍ»: ئەخلەت خالتىغا تۆكۈلدى.

كُنَاصٌ: كۈچتۈڭگۈر ھايۋان.

كِنَانٌ: پاناھ جاي، يوشۇرۇندىغان جاي، شىپاڭ، بوتكا.

كِنَانَةٌ ج كِنَانَاتٌ و كَنَائِنُ: ئوقدان.

الْكِنَانَةُ: أَرْضُ الْكِنَانَةِ: مىسىر، مىسىر زېمىنى.

صَفْوَةُ الْكِنَانَةِ: جەۋھەر، مېغىز.

كِنَايَةٌ: ئىستىئارە قىلماق، تەمسىل قىلماق، كىنايە.

كَنَبَ يَكْنُبُ كُنُوبًا فُلَانٌ: بېيىدى.

كَنَبَ الرَّجُلُ: كىشى قوپال بولدى.

كَنَبَ الشَّيْءُ: نەرسە توم بولدى.

كَنِبَ يَكْنَبُ كَنَبًا الْيَدُ: قول قاپىرىپ قالدى.

كَنَبٌ: قاپارتقۇ، قاداق.

كَنَبَةٌ ج كَنَبَاتٌ: ساپا، كرېسلو، يۇمشاق ئورۇندۇق.

كَنَتَ يَكْنِتُ كَنْتًا فُلَانٌ فِي خَلْقِهِ: كۈچلۈك بولدى.

كَنَدَ يَكْنُدُ كُنُودًا النِّعْمَةَ: نېمەتكە تۇزكورلۇق قىلدى، نېمەتكە كۆز يۇمدى، ۋاپاغا جاپا قىلدى.

كِنْدَةٌ: تاغ بۆلىكى.

كُنْدُرٌ: مەستەك، مەستىكى رومى.

كُنْدُزٌ: قۇندۇز، قاما.

كُنْدُشٌ: سېغىزخان؛ كوت ـ كوت ئادەم.

كَنَزَ يَكْنِزُ كَنْزًا الْمَالَ: مال توپلىدى، ساقلىدى؛ مالنى كۆمدى، دۇنيانى كۆمۈپ ساقلىدى.

«بَخِيلٌ يَكْنِزُ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ»: بېخىل ئالتۇن ـ كۈمۈش توپلاپ ساقلايدۇ.

«كَنَزَ الْجَدُّ نُقُودًا مِنَ الذَّهَبِ لِأَحْفَادِهِ»: بوۋا نەۋرىلىرى ئۈچۈن تىللانى كۆمۈپ ساقلىدى.

كَنْزٌ ج كُنُوزٌ: خەزىنە، بايلىق، دۇنيا ـ دەپىنە؛ توپلىماق.

يَحْفَظُ كُنُوزَهُ فِي الْبَنْكِ: ئۇ بايلىقنى بانكىدا ساقلايدۇ.

﴿وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا﴾ «قرآن»: تام ئاستىدا ئۇلارنىڭ خەزىنىسى بار ئىدى.

كَنَسَ يَكْنُسُ كَنْسًا الْبَيْتَ: ئۆينى سۈپۈردى، تازىلىدى.

كَنَسَ يَكْنِسُ كَنْسًا الظَّبْيُ: كېيىك يوشۇرۇنۇۋالدى.

كَنْسٌ: سۈپۈرمەك.

كِنَسِيٌّ: چېركاۋنىڭ، ئىبادەتخانىنىڭ، چېركاۋغا دائىر.

كَنَشَ يَكْنُشُ كَنْشًا الْكِساءَ: كىيىمگە پەۋاز تۇتتى.

كَنَظَ يَكْنِظُ كَنْظًا الْأَمْرُ فُلَانًا: پالاننى قايغۇغا سالدى.

كُنْظَةٌ: غەم-قايغۇ، بېسىم، خاپىلىق.

كَنَعَ يَكْنَعُ كَنْعًا وَ كُنُوعًا الشَّيْءُ: نەرسە قورۇلۇپ قالدى، يىغىلىپ قالدى.

كَنَعَتِ الْعُقَابُ: بۈركۈت شۇڭغۇغاندا قانىتىنى يىغىۋالدى.

كَنَعَ النَّجْمُ: يۇلتۇز قىيسايدى.

كَنَعَ الْأَمْرُ: ئىش يېقىنلاشتى.

كَنَعَ الْأَمْرُ: پالاننى نومۇستىن بېشىنى تۆۋەن قىلىۋالدى.

كَنَعَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن بۇرۇلۇپ كەتتى، خالىتا كوچىغا كىرىپ قالدى.

كَنَعَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشتىن قورقتى.

كَنَعَ فِي الشَّيْءِ: ئاچ كۆزلۈك قىلدى.

كَنَعَ بِاللهِ: قەسەم ئىچتى.

كَنَعَ الْمِسْكُ بِالثَّوْبِ: كىيىمدىن ئىپارنىڭ پۇرىقى كەلدى.

كَنَعَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا بويسۇندى.

كَنَفَ يَكْنُفُ كَنْفًا الشَّيْءَ: ساقلىدى، قوغدىدى، پاناھىغا ئالدى، ھامىيلىق قىلدى.

كَنَفَ الدَّارَ: ھويلىغا قورشاۋ تام سالدى.

كَنَفَ الْيَتِيمَ فِي بَيْتِهِ: يېتىمنى بېقىۋالدى.

كَنَفٌ ج أَكْنَافٌ: قىرغاق، گىرۋەك، چۆرىسى؛ ھىمايە قىلماق، قوغدىماق؛ قانات؛ سايە؛ قويۇن.

كَنَفُ الْإِنْسانِ: ئادەمنىڭ قوينى.

عَاشَ فُلَانٌ فِي كَنَفِهِ: پالانى ئۇنىڭ سايىسىدا ياشىدى.

كَنَفُ اللهِ: ئاللاھنىڭ رەھمىتى، ئاللاھنىڭ قوغدىشى.

كَنْكَنَ يُكَنْكِنُ كَنْكَنَةً: ئۆيىدە ئولتۇردى؛ قاچتى.

كَنَّ يَكُنُّ كَنًّا وَكُنُونًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ياپتى، يوشۇردى.

كِنٌّ ج أَكِنَّةٌ وَ أَكْنَانٌ: ئۇۋا، چاڭگا؛ ئۆي، تۇرالغۇ جاي.

كِنُّ الدَّجاجِ: توخۇ كاتىكى.

كُنَّ: سىلەر، سىلەرنىڭ (ئاياللار ئۈچۈن).

كَنَّادٌ: ۋاپاسىز، تۈزكور.

كَنَّاسٌ ج كَنَّاسُونَ: سۈپۈرگىچى، تازىلىقچى.

«الْكَنَّاسُ يَكْنُسُ الشَّوَارِعَ وَ يُنَظِّفُهَا»: تازىلىق ئىشچىسى كوچىلارنى سۈپۈرۈپ تازىلايدۇ.

كُنَّاشَةٌ ج كُنَّاشَاتٌ: دەرەخ غولى، دەرەخ گەۋدىسى، پايە؛ خاتىرە دەپتەر.

«جَمَعَ الطَّالِبُ فِي كُنَّاشِهِ مُخْتَارَاتٍ مِنَ الشِّعْرِ الْمَدِيحِ»: ئوقۇغۇچى خاتىرە دەپتىرىگە مەدھىيە شېئىرلىرىدىن تاللانمىلارنى توپلىدى.

كِنَّةٌ: پاناھ جاي، يوشۇرۇنىدىغان جاي؛ بوتكا، شىپاڭ؛ پەردە، تورۇس، لەمپە، لاپاس، سايىۋەن، چەللە.

كَنَّةٌ ج كَنَائِنُ وَ كَنَّاتٌ: كېلىن؛ يەڭگە.

كُنَّةٌ ج كُنَّاتٌ وَ كُنَّانٌ: كارىدور، ئايۋان، تورۇس، لەمپە، سايىۋەن.

كُنَّةُ الْبَابِ: ئىشىك ئالدى.

كَنَّنَ يُكَنِّنُ تَكْنِينًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى، ياپتى.

كَنَّى يُكَنِّي تَكْنِيَةً الشَّخْصَ: لەقىمى بىلەن چاقىردى، فامىلىسى بىلەن چاقىردى.

أَحْمَدُ يُكَنَّى بِأَبِي الْوَلِيدِ: ئەھمەد ئەبۇلۇەلىد دەپ ئاتىلىدۇ.

كَنَهَ يَكْنُهُ كَنْهًا الأَمْرَ: ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشەندى، ماھىيىتىگە يەتتى.

كُنْهٌ: نەرسىنىڭ جەۋھىرى، ماھىيىتى، ھەقىقىتى؛ ۋاقىت.

«رَجُلٌ يَعْرِفُ كُنْهَ الأُمُورِ»: ئىشنىڭ ماھىيىتىنى چۈشىنىدىغان ئادەم.

«فَعَلَ هَذَا فِي غَيْرِ كُنْهِهِ»: بۇنى ئۆز ۋاقتىدا قىلمىدى.

كُنُودٌ: تۇزكورلۇق قىلماق، ۋاپاسىزلىق قىلماق.

كَنُودٌ: ۋاپاسىز، تۇزكور.

﴿إِنَّ الإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ﴾ «قرآن»: ئىنسان ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنىڭ (نېمەتلىرىنى) شەكسىز ئىنكار قىلغۇچىدۇر.

كَنَى يَكْنِي كِنَايَةً: ئىشارەت قىلدى، دارىتمىلىدى، پۈرىتىپ ئۆتتى، كىنايە قىلدى.

كَنَى يَكْنِي كُنْيَةً الشَّخْصَ: لەقىمى بىلەن چاقىردى، فامىلىسى بىلەن چاقىردى.

كَنَاهُ بِأَبِي عُثْمَانَ: ئۇنى ئەبۇ ئوسمان دەپ ئاتىدى.

كَنِيبٌ: قۇرۇپ قالغان دەرەخ.

كُنْيَةٌ ج كُنًى: فامىلە، تەخەللۇس.

«أَبُو الْحَسَنِ كُنْيَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ»: ئەبۇلھەسەن ئەلى ئىبن ئەبۇ تالىپنىڭ فامىلىسى.

كَنِيسٌ: چېركاۋ.

كَنِيسَةٌ ج كَنَائِسُ: چېركاۋ.

كَنِيفٌ ج كُنُفٌ: ئېغىل، قوتان، ھاجەتخانا.

كَنِينٌ: يوشۇرۇن، مەخپىي.

كَهَامٌ: ئاجىزلىق، زەئىپلىك.

سَيْفٌ كَهَامٌ: گال قىلىچ.

كَهَامَةٌ: قېرىلىق، ئاجىزلىق، دەرمانسىزلىق.

كَهَانَةٌ: پالچىلىق، داخانلىق، مىسسىئونېرلىق.

كِهَانَةٌ: پال ئاچماق، رەم سالماق، داخانلىق قىلماق؛ مىسسىئونېرلىق، پاستېرلىق، پوپلۇق.

كَهِبَ يَكْهَبُ كَهَبًا وَ كُهُوبًا وَ كُهْبَةً لَوْنُهُ: رەڭگى بېغىر رەڭ بولدى.

كَهْبٌ: چوڭ ياشلىق تۆگە ياكى قوتاز.

كَهَدَ يَكْهَدُ كَهْدًا وَ كَهَدَانًا: تەكرار تەلەپ قىلدى، چارچىدى.

كَهَدَ فِي الْمَشْيِ: تېز ماڭدى، تېز ماڭغۇزدى.

كَهْدٌ: تىرىشماق.

كَهْدَاءُ: دېدەك، چۆرە.

كَهَرَ يَكْهَرُ كَهْرًا: كۈلدى.

كَهَرَ النَّهَارُ: تاڭ يورۇدى.

كَهَرَ الْحَرُّ: ئىسسىق قاتتىق بولدى.

كَهَرَهُ: ئۇنى يەڭدى، بويسۇندۇردى.

كَهْرَبَ يُكَهْرِبُ كَهْرَبَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى زەرەتلىدى، ئېلېكترلەشتۈردى.

كَهْرَبَ الرَّجُلَ: كىشىنى تەسىرلەندۈردى.

كَهْرَبَ سِلْكَ سِيَاجِ ضَيْعَتِهِ: ئېتىزىنىڭ چىتلاق سىمىنى زەرەتلىدى.

كَهْرَبٌ ج كَهَارِبُ: توك، ئېلېكتر.

كَهْرَبَا كَهْرَبَاءُ: توك، توك كۈچى؛ تراللېبۇس، كەھرىۋا.

كَهْرَبَا مِغْنَطِيسِيَّةٌ: ئېلېكتر ماگنىت، ئېلېكتر ماگنىتىزم.

طَلَى بِالْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكتر بىلەن ھەل بەردى، ئېلېكتر ئارقىلىق ھەل يالاتتى.

«إِنْقَطَعَتِ الْكَهْرَبَاءُ فِي الْمَدِينَةِ فَعَمَّ الظَّلَامُ»:

شــەھەردە تــوك كېتــىپ، ھەمــمە يــاقنى قاراڭغۇلۇق قاپلاپ كەتتى.

مَحَطَّةُ تَوْلِيدِ الْكَهْرَبَاءِ: ئېلېكتر ئىستانسىسى.

كَهْرَبَائِيٌّ: ئېلېكترىــــك، تــــوك ئۆتكۈزگــــۈچ، ئاككۇمۇلياتور.

الْمُجَمَّــــعُ الْكَهْرَبَــــائِيُّ: ئاككۇمۇليـــــــــــاتور، ئاككۇمۇلياتورلۇق باتارىيە.

تَحْلِيلٌ كَهْرَبَائِيٌّ: ئېلېكترولىز، ئېلېكترولىزلىماق.

تَيَّارٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك يولى، توك ئېقىمى.

جَرَسٌ كَهْرَبَائِيٌّ: ئېلېكتر قوڭغۇرىقى.

مِصْبَاحٌ كَهْرَبَائِيٌّ: ئېلېكتر چىراغ، توك چىراغ.

عِلَاجٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك بىلەن داۋالاش.

صَدَمَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توك تېپىۋېتىش.

كَهْرَبَائِيٌّ سَيَّارَاتٍ: تراموۋاي.

قَلَّ الْكَهْرَبَائِيُّونَ فِي الْبِلَادِ: يۇرتلاردا توكچىلار كەم.

كَهْرَبَائِيَّةٌ: تــوك، ئېلېكتــر، تــوك كــۈچى، ئېلېكتــر چىراغ، ئېلېكتر ئېنېرگىيىسى.

الْكَهْرَبَائِيَّةُ الْإِيجَابِيَّةُ: مۇسبەت ئېلېكتر.

الْكَهْرَبَائِيَّةُ السَّلْبِيَّةُ: مەنپىي ئېلېكتر.

كَهْرَبَــةٌ: تــــوك قــــاچىلاش، زەرەتلىــــــمەك، ئېلېكترلەشتۈرمەك، ئېلېكترونلاشتۇرماق.

كَهْرَبَةُ الشَّوَارِعِ: كوچىلارنى ئېلېكترلەشتۈرۈش.

كَهْرَبِيٌّ: توكقــا ئائىــت؛ تــوكچى، ئېلېكترلــىق، ئېلېكترونلۇق، ئېلېكترشۇناس.

تَيَّارٌ كَهْرَبِيٌّ: توك ئېقىمى.

دَافِعٌ كَهْرَبِيٌّ: ئېلېكترلىك، ئېلېكترو، ئېلېكترىك.

مُحَرِّكٌ كَهْرَبِيٌّ: ئېلېكتر دۋىگاتېل، ئېلېكتر ماتور.

عِلَاجٌ كَهْرَبِيٌّ: توك بىلەن داۋالاش.

كَاشِفٌ كَهْرَبِيٌّ: گالۋانوســكوپ، ئېلېكتروســكوپ، رېئوسكوپ (جىسىملاردا توك بار-يوقلۇقىنى تەكشۈرۈش ئەسۋابى).

سَالِبٌ كَهْرَبِيٌّ: مەنپــي ئېلېكتــر، مەنپــي زەرەت، مەنپىي ئېلېكترون.

مُوجَبٌ كَهْرَبِيٌّ: مۇسبەت ئېلېكتر، پوزىترون، ئانتى ئېلېكترون.

مُوَلِّدٌ كَهْرَبِيٌّ: دىنـامو ماشىنا، گېنېراتور، ئېلېكتر دۋىگاتېل، ئېلېكتر ماتور.

كَهْرَبِيَّةٌ: تــوك، ئېلېكتــر، تــوك كــۈچى، ئېلېكتــر چىراغ.

الطَّاقَةُ الْكَهْرَبِيَّةُ: ئېلېكتر ئېنېرگىيىسى.

الشَّحْنَةُ الْكَهْرَبِيَّةُ: ئېلېكتر زەرەت.

السَّاعَةُ الْكَهْرَبِيَّةُ: توك سائىتى.

الْمِرْوَحَةُ الْكَهْرَبِيَّةُ: ئېلېكتر يەلپۈگۈچ، ۋېنتىلياتور.

كَهْرَطِيسِيٌّ: ئېلېكتــــر مــــاگنىتلىق، ئېلېكتــــر ماگنىتىزملىق.

كَهْرَطِيسِيَّةٌ: ئېلېكتر ماگنىت، ئېلېكتر ماگنىتىزم، ئېلېكتـــــر ماگنىـــــت ئىلمـــــى، ئېلېكتـــــر ماگنىتشۇناسلىق.

كَهْرَمَائِيٌّ: سۇ ئېلېكتر.

مَحَطَّةٌ كَهْرَمَائِيَّةٌ: گىــدرو ئېلېكتــر ئىستانــسا، ســۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى.

كَهْرَمَانٌ: كەھرىۋا.

كَهْرَمَانٌ أَسْوَدُ: قارا ئـامبر (كۆمۈرنىـڭ بىـر خىلـى بولــۇپ، رەڭگــى قــارا ۋە قــاتتىق كېلىــدۇ، پارقىرىمايدۇ، بۇنىڭدىن سانائەت بۇيۇملىرى ياسىلىدۇ).

كَهْفٌ ج كُهُوفٌ: غار، ئۆڭكۈر؛ تۆشۈك؛ پاناھگاھ.

كَهْفٌ رِئَوِيٌّ: ئۆپكە يىرىڭلىق ئىششىقى.

كَهَلَ يَكْهُلُ كُهُولَةً الشَّخْصُ: كىــشى ئوتتــۇرا يــاش بولدى، ياش قۇرامىغا يەتتى.

كَهْلٌ ج كُهُولٌ م كَهْلَــةٌ ج كَهْلَاتٌ: ئوتتــۇرا يــاش ئادەم، نەۋقىـران ئـادەم (30 بـىلەن 50 يـاش ئارىلىقىدىكى ئادەم).

﴿وَيُكَلِّــمُ النَّــاسَ فِــي الْمَهْــدِ وَكَهْــلًا﴾ «قــرآن»: ئــــۇ

بۇشـــۇكتىمۇ، ئۇتتـــۇرا يـــاش بولغانـــدىمۇ كىشىلەرگە سۆزلەيدۇ.

كَهَمَ يَكْهَمُ وَ كَهُمَ يَكْهُمُ كَهَامَةً وَ كُهُوْمًا: ئاجىزلاشتى، زەئىپلەشتى، كۈچىدىن قالدى.

كَهَمَ يَكْهَمُ وَ كَهُمَ يَكْهُمُ كَهَامَةً: كېچىكتـــى، تەخىر قىلدى، سۇسلۇق قىلدى.

كَهَمَتِ الشَّدَائِدُ فُلَانًا: كـۈلپەتلەر ئـۇنى قورقۇنچاق قىلىۋەتتى.

كَهَنَ يَكْهَنُ كَهَانَةً: غـايىبنى سـۆزلىدى، غـايىبتىن خەۋەر بەردى، كاھىنلىق قىلدى.

كَهُنَ يَكْهُنُ كَهَانَةً: كـاھىن بولۇۋالـدى، پـالچى بولدى.

كُهْنَةٌ: ئىشتىن چىققان كونا نەرسە.

الْوَرَقُ الْكُهْنَةُ: كېرەكسىز قەغەز.

كَهَنُوْتٌ: مىسسىئونېرلىق، پاستېرلىق، پوپلۇق.

كُهُوْلَةٌ: ئوتتۇرا ياشلىق، نەۋقىرانلىق.

كُهُوْلِيَّةٌ: ئوتتۇرا ياشلىق، نەۋقىرانلىق.

كَهِيَ يَكْهَى كَهًى: قورقۇنچـاق بولـدى؛ يـۈزىگە سەپكۈن چىقىپ قالدى، ئاجىزلاپ كەتتى.

كُهَيْرِبٌ ج كُهَيْرِبَاتٌ: ئېلېكترون، ئېلېكتر، توك.

كُوَارَةٌ ج كُوَارَاتٌ و كَوَائِرُ: ھەرە كـۆنىكى، بوغـۇم تاۋاق.

كُوْبٌ ج أَكْوَابٌ: ئىستاكان، جام.

«هَـذَا الْكُوبُ رَائِعُ الْمَنْظَرِ وَ لَكِنْ لِلْأَسَفِ فِيهِ عَيْبٌ صَغِيْرٌ»: بـۇ قاچا چىرايلىقكەن، ئەپسۇسكى، ئۇنىڭدا ئازراق نۇقسان بار ئىكەن.

«وَيُطَـافُ عَلَـيْهِم بِآنِيَـةٍ مِّـن فِـضَّةٍ وَأَكْـوَابٍ» «قـرآن»: ئۇلارغا (تامـاق قاچىلانغـان كۈمـۈش قـاچىلار، (مەي تولـدۇرۇلغان) كۈمۈشـتىن ياسـالغان (شىپـشىدەك سـۈزۈك) جـاملار ئايلانـدۇرۇلۇپ سۇنۇلۇپ تۇرىدۇ.

كُوْبَةٌ: ھاۋانچا تېشى؛ شاھمات.

كُوْبْرَا ج كُوْبْرَاتٌ: ئۆتكۈر زەھەرلىك يىلان.

كُوْبْرِي ج كَبَارٍ (الْكَبَارِيْ): كۆۋرۈك.

كُوْبْسٌ: بىخەتەرلىك قۇرۇلمىسى.

كُوْبَسَةٌ: تۇتقۇچ، يۆلەنچۈك.

كُوْبُوْنُ السَّنَدُ الْمَالِيّ ج كُوْبُوْنَاتٌ: ئۆسۈم چېكى.

كُوْبُوْنُ الْأَقْمِشَةِ: رەخت پارچىسى، پارچە رەخت.

كَوْثٌ: باساماق كەش.

كُوْثَةٌ: مۇنبەت، ئۈنۈملۈك.

كَوْثَرٌ: نۇرغۇن، مول، كۆپ.

الْكَوْثَرُ: جەننەتتىكى بىر ئۆستەڭ.

﴿إِنَّـا أَعْطَيْنَـاكَ الْكَـوْثَرَ﴾ «قـرآن»: بـــىز ســـاڭا ھەقـــقەتەن نۇرغـــۇن ياخـــشىلىقلارنى ئاتـــا قىلدۇق.

كَوْثَلٌ: كېمىنىڭ قۇرۇق تەرىپى.

كُوْخٌ ج أَكْوَاخٌ: كەپە، ئالچوق، ساتما.

سُكَّانُ الْأَكْوَاخِ: كەپىلەردە تۇرىدىغانلار.

كَوْدَةٌ: دۆۋە؛ قورغان، قەلئە.

كُوْرٌ ج أَكْوَارٌ وَ كِيْرَانٌ: تۆمۈرچىنىڭ ئوچىقى؛ مىتال ئېرىتىدىغان سايمان.

كُوْرَةٌ ج كُوَرٌ: ئۆلكە، رايون، يېزا.

كُوْزٌ ج أَكْوَازٌ و كِيْزَانٌ: ساپاقلىق ساپال قاچا.

كَوْزَبٌ: بېخىل، پىخسىق.

كُوْسَةٌ/كُوْسَى: يېگىلى بولىدىغان قاپاق، ئامېرىكا كاۋىسى.

كَوْسَجٌ ج كَوَاسِجُ: ئاكۇلا، لەھەڭ.

كُوْشَةٌ: ئوزۇن سايا.

كُوْشُكٌ: كىچىك ئۆي، بوتكا.

كَوِعَ يَكْوَعُ كَوَعًا الشَّخْصُ: جەينىكى چوڭ بولدى.

كُوْعٌ ج أَكْوَاعٌ و كِيْعَانٌ: جەينەك.

«فِي الْوُضُوْءِ غَسْلُ الْيَدَيْنِ إِلَى الْكُوْعَيْنِ»: تاھارەتتە ئىككى قولنى جەينىكىگىچە يۇماق بار.

«لَايَعْرِفُ كُوْعَهُ مِنْ بُوْعِهِ»: قـارا تـۆرۈك، ئېلىپىنىڭ

سۇنۇقنى بىلمەيدىغان.

كُوْفَانٌ: يۇمىلاق نەرسە؛ يۇمىلاق قۇم دۆۋىسى؛ ئورمان؛ كۈچلۈكلۈك؛ ھارغىنلىق، چارچاش؛ ئاپەت.

النَّاسُ فِي كُوْفَانٍ مِنْ أَمْرِهِمْ: كىشىلەر قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

كُوْفِيٌّ ـ الْكُوْفِيّ: كوفى نۇسخا (خەت نۇسخىسى)؛ كۇفەلىق.

الْخَطّ الْكُوْفِيّ: كوفى نۇسخا خەت.

كُوْفِيَّةٌ ج كُوْفِيَّاتٌ: ياغلىق، رومال، شارپا.

كَوْكَبَ يُكَوْكِبُ كَوْكَبَةً الْحَدِيْدُ: تۆمۈر يالتىرىدى، پارقىرىدى.

كَوْكَبٌ ج كَوَاكِبُ: يۇلتۇز، قوۋمنىڭ باشچىسى، كۆزگە چۈشىدىغان ئاق.

الْكَوْكَبُ السَّيَّارَةُ: سەييار يۇلتۇز.

الْكَوَاكِبُ الثَّابِتَةُ: تۇرغۇن يۇلتۇزلار.

﴿إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ﴾ «قرآن»: بىز ھەقىقەتەن يېقىن ئاسماننى يۇلتۇزلار (نۇرى) بىلەن زىننەتلىدۇق.

الْكَوْكَبُ الأَرْضِيّ: يەر شارى.

نِظَامُ الْكَوَاكِبِ: يۇلتۇزلار سىستېمىسى.

كَوْكَبٌ سِيْنَمَائِيٌّ: كىنو چولپىنى.

«ذَهَبُوْا تَحْتَ كُلِّ كَوْكَبٍ»: تارقاپ كەتتى.

كَوْكَبَةٌ: بىر جامائە ئادەم، قوشۇن، ئەترەت؛ يۇلتۇزلار سىستېمىسى.

كَوْكَبَةٌ مِنَ الْفُرْسَانِ: چەۋەندازلار توپى.

كَوْكَبِيٌّ: يۇلتۇزنىڭ، يۇلتۇز شەكىللىك.

كُوْلُوْنٌ: قۇلۇپ.

كُوْلِيْرَا: خولىرا.

«ظَهَرَتِ الْكُوْلِيْرَا فِي الإِقْلِيْمِ الْفَلاَنِي»: پالانى رايوندا خولىرا بايقالدى.

كُوْلِيْسٌ ج كَوَالِيْسُ الْمَسْرَحِ: سەھنە ئارقىسىدىكى جاي.

السَّادَةُ مِنْ وَرَاءِ الْكَوَالِيْسِ: سەھنە ئارقىسى خوجايىنلىرى.

الأَسْبَابُ الَّتِي تَتَرَدَّدُ فِي الْكَوَالِيْسِ: تارقىلىپ يۈرگەن باھانە ـ سەۋەبلەر.

خَلْفَ الْكَوَالِيْسِ: يوشۇرۇن، يەك ئىچىدە، پەردە ئارقىسىدا.

«يَتَّفِقُوْنَ عَلَى الْحُلُوْلِ فِي الْكَوَالِيْسِ قَبْلَ عَرْضِهَا عَلَى الْمُؤْتَمِرِ»: قۇرۇلتايغا ئوتتۇرىغا قويۇشتىن ئىلگىرى يەك ئىچىدە كېلىشىۋالىدۇ.

فِي كَوَالِيْسِ السِّيَاسَةِ: سىياسىي سەھنە ئارقىسىدا.

كَوِمَ يَكْوَمُ كَوَمًا الْبَعِيْرُ: تۆگىنىڭ لوككىسى چوڭ بولدى.

كَوْمٌ ج أَكْوَامٌ: دۆۋە، تۆپىلىك، دۆڭ.

يَجْمَعُ أَكْوَامَ الْحَطَبِ: ئۇ ئوتۇن دۆۋىلىرىنى يىغىدۇ.

كَوَمَةٌ ج كُوَمٌ وَ كِيْمَانٌ: دۆۋە.

كُوْمُنْوِلْثٌ: بىرلەشمە، مۇئەييەن دۆلەتلەر بىرلەشمىسى.

دُوَلُ الْكُوْمُنْوِلْثِ: مۇستەقىل دۆلەتلەر بىرلەشمىسى.

كَوْنٌ م أَكْوَانٌ: مەۋجۇدىيەت، ماھىيەت، ھالەت.

الْكَوْنُ: كائىنات، جاھان.

كَوْنٌ: بولماق.

كَوْنُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ پەيدا بولۇشى.

«حُكِمَ عَلَيْهِ بِعَدَمِ سَمَاعِ الدَّعْوَى لِكَوْنِهِ مَجْنُوْنًا»: ئۇنىڭ ساراڭ بولۇپ قالغانلىقى جەھەتتىن ئۇنىڭ داۋاسىنىڭ ئۆتمەيدىغانلىقىغا ھۆكۈم قىلىندى.

الْكَوْنَانِ: دۇنيا ۋە ئاخىرەت.

كَوْنِيٌّ: ئالەمشۇمۇل، خەلقئارالىق، دۇنياۋى.

تَقَدُّمُ الْعِلْمِ فِي مَعْرِفَةِ النِّظَامِ الْكَوْنِيّ: ئالەم

سىستېمىسىنى بىلىشتە ئىلىم-پەن ئىلگىرىلەپ كەتتى.

مَلَّاحٌ كَوْنِيٌّ: ئالەم ئۇچقۇچىسى.

الأَشِعَّةُ الْكَوْنِيَّةُ: ئالەم زەررىچىلىرى، ئالەم رادىئاتسىيىسى.

عِلْمُ الْكَوْنِيَّاتِ: ئالەم توغرىسىدىكى پەن (ئالەمنىڭ ئومۇمىي قانۇنىيەتلىرى، ماھىيىتى ۋە تۈزۈلۈشى توغرىسىدىكى پەن).

كَوَّاءٌ: چېقىمچى، تۆھمەتخور، ئۇتقۇيرۇق.

كَوَّاءُ الْمَلَابِسِ: كىيىمنى دەزماللىغۇچى.

كُوَّةٌ ج كُوَّاتٌ وَ كُوًى: دېرىزە، پەنجىرە، كۆنگۈرە، يوچۇق.

كَوَّحَ يُكَوِّحُ تَكْوِيحًا فُلَانًا: پالاننى يەڭدى، بويسۇندۇردى، چېكىندۇردى.

كَوَّدَ يُكَوِّدُ تَكْوِيدًا: توپلىدى، جۇغلىدى، يىغدى.

كَوَّرَ يُكَوِّرُ تَكْوِيرًا: يۆگىدى، ئورىدى، قاتلىدى.

كَوَّرَ الْعِمَامَةَ: سەللە يۆگىدى.

كَوَّرَ الْمَتَاعَ: يۈك-تاقنى تاڭدى.

«كَوَّرَ اللهُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ»: ئاللاھ كېچىنى كۈندۈزگە كىرىشتۈردى.

كَوَّرَ اللهُ الشَّمْسَ: ئاللاھ كۈننىڭ نۇرىنى يوقىتىۋەتتى.

﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ «قرآن»: كۈننىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا.

كَوَّسَ يُكَوِّسُ تَكْوِيسًا فُلَانًا عَلَى رَأْسِهِ: ئۈگدىسىغا يىقىتىۋەتتى.

كَوَّفَ يُكَوِّفُ تَكْوِيفًا الشَّخْصُ: كۇفەگە كەلدى.

كَوَّفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىۋەتتى.

كَوَّمَ يُكَوِّمُ تَكْوِيمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، دۆۋىلىدى.

كَوَّمَ الْفَلَّاحُ التِّبْنَ: دېھقان سامانىنى يىغدى.

كَوَّنَ يُكَوِّنُ تَكْوِينًا الشَّيْءَ: قۇردى، بەرپا قىلدى، تەسىس قىلدى، قۇراشتۇردى.

كَوَّنَ مِنْ كَذَا: شۇنىڭدىن تەركىب تاپتى.

كَوَّنَ الْمُهَنْدِسُ جِهَازًا إِلِكْتِرُونِيًّا: ئىنژېنېر ئېلېكترون ئۈسكۈنىنى قۇراشتۇردى.

كَوَّنُوا جَمْعِيَّةً خَيْرِيَّةً: ئۇلار خەيرىيەت جەمئىيىتىنى تەسىس قىلدى.

كَوَى يَكْوِي كَيًّا بِالنَّارِ: ئوتقا قاقلىدى، كاۋاپ قىلدى.

كَوَى الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ: تېۋىپ ئاغرىقنى داغلاپ داۋالىدى.

كَوَى الْمَلَابِسَ: كىيىمگە دەزمال سالدى.

كَوَتْهُ بِعَيْنَيْهَا: ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى.

كَوَاهُ: ئۇنى چېقىۋالدى.

كَيْ ـ لِكَيْ ـ كَيْمَا: ئومۇمەن، يولىدا، سەۋەبتىن.

جَاءَ كَيْ يُسَاعِدَكَ: ئۇ ساڭا ياردەم قىلىش ئۈچۈن كەلدى.

«حَذَّرْتُكَ كَيْ لَا تَفْعَلَ مَا فَعَلْتَهُ»: قىلغىنىڭنى قايتا قىلماسلىقىڭ ئۈچۈن سېنى ئاگاھلاندۇردۇم.

﴿كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيراً﴾ «قرآن»: بۇنىڭ بىلەن بىز ساڭا كۆپ تەسبىھ ئېيتىمىز.

كَيْ لَا: بولماسلىق، بولماسلىق ئۈچۈن، ئېھتىمال، بەلكىم.

﴿لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ﴾ «قرآن»: قولۇڭلاردىن كەتكەن نەرسىگە قايغۇرۇپ كەتمەسلىكىڭلار ۋە ئاللاھ بەرگەن نەرسىلەرگە خۇش بولۇپ كەتمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر.

لِكَيْلَا: ... دىن ساقلانماسلىق ئۈچۈن، بولماسلىقى ئۈچۈن.

كِيَاسَةٌ: ئەقىل-پاراسەت؛ سىلىقلىق، مەدەنىيەتلىك.

كِيَالَةٌ: ئۆلچىمەك.

كِيَانٌ ج كِيَانَاتٌ: تەبىئىتى، تۇغما خۇسۇسىيىتى؛ ماھىيەت، ھالەت؛ مەۋجۇدىيەت.

الْكِيَانُ الصَّهْيُونِيَّةُ: ئىسرائىلىيىنىڭ ماھىيىتى.

فِي أَعْمَاقِ كِيَانِهِ: ئۇنىڭ ئەسلىي تەبىئىتىدە.

الْكِيَانَاتُ الْمُصْطَنِعَةُ: سۈنئىي خاراكتېرلار.

كَيْتَ وَكَيْتَ: شۇنداق، شۇنىڭغا ئوخشاش.

قَالَ فُلَانٌ كَيْتَ وَكَيْتَ: پالانى مۇنداق-مۇنداق دېدى.

كَيْدٌ ج كِيَادٌ: ھىيلە، ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق؛ قەست قىلماق.

كِيْرٌ ج أَكْيَارٌ وَكِيَرَةٌ: تۆمۈرچىنىڭ كۆرۈكى (شامالچىسى).

كَيْسٌ ج كُيُوسٌ: ئەقىل، پاراسەت؛ سىلىقلىق، مەدەنىيەتلىك.

كِيسٌ ج أَكْيَاسٌ وكِيَسَةٌ: سومكا، خالتا، تاغار.

كِيسُ الدِّرْهَمِ: پۇل قاپچۇقى، ھەميان، پورتمال.

كِيسُ قَمْحٍ: بۇغداي تاغىرى.

كِيسُ أَسْمِنْتٍ: سېمونت خالتىسى.

كِيسُ مِخَدَّةٍ: ياستۇق قېپى.

سَافَرَ عَلَى كِيسِهِ: ئۆز خىراجىتى بىلەن سەپەر قىلدى.

كِيسُ الْتِهَابِيٌّ: قاپارتقۇ ياللۇغى.

كَيْصٌ / كِيْصٌ: بېخىل، ئىچى تار.

كَيْفَ: قانداق؟

﴿وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ﴾ «قرآن»: سىلەرگە ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى ئوقۇلۇۋاتقان ۋە ئاراڭلاردا ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى تۇرسا، قانداقمۇ كاپىر بولىسىلەر؟

كَيْفَ حَالُكَ: ھالىڭ قانداق؟

الْكَمّ وَالْكَيْفُ: سان، سۈپەت ۋە تۈر.

الصِّنَاعَةُ مُتَطَوِّرَةٌ كَمًّا وَكَيْفًا: سانائەت سان ۋە سۈپەت جەھەتتە تەرەققىي قىلدى.

كَيْفَمَا كَانَ: قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، قانداقلا بولمىسۇن؟

كَيْفَمَا تَكُنْ يَكُنْ قَرِينُكَ: سەن قانداق بولساڭ، دوستۇڭ شۇنداق بولىدۇ.

كَيْفَمَا كَانَ الْحَالُ: ئەھۋالىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.

«يَجِبُ أَنْ نَجِدَ حَلًّا لِهَذِهِ الْمُشْكِلَةِ كَيْفَمَا كَانَ الْحَالُ»: قانداقلا بولمىسۇن بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشىمىز كېرەك.

كَيْفِيٌّ: خالىغانچە، خاھىشى بويىچە، ئىختىيارىچە.

كَيْفِيَّةٌ ج كَيْفِيَّاتٌ: ھال، ھالەت؛ ۋەزىيەت؛ خاراكتېر، مىجەز؛ ئوبراز.

بِكَيْفِيَّةٍ غَرِيبَةٍ: ئاجايىپ رەۋىشتە.

كَيْفِيَّةُ إِسْتِعْمَالِ الدَّوَاءِ: دورا ئىشلىتىش ئۇسۇلى.

كَيْفِيَّةُ الْعَمَلِ: ئىشنىڭ شەكلى.

كَيْكَةٌ ج كَيَاكِيّ: تۇخۇم.

كَيْلٌ ج أَكْيَالٌ: ئۆلچەم قاچىسى، كۈرە، كەمچەن.

طَفَحَ الْكَيْلُ: ئىش چېكىگە يەتتى.

﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ﴾ «قرآن»: سىلەر (ئاشلىق قاتارلىقلارنى) ئۆلچەپ بەرگەندە، تولۇق ئۆلچەڭلار ۋە توغرا تارازىدا تارتىپ بېرىڭلار.

كَيْلَةٌ ج كَيْلَاتٌ: ئۆلچەم قاچىسى، ئۆلچىگۈچ.

كِيمَاوِيٌّ: خىمىك، خىمىيە مۇتەخەسسىسى، خىمىيىلىك، خىمىيىگە ئائىت.

سَبَّاغٌ كِيمَاوِيٌّ. سَمَادٌ كِيمَاوِيٌّ: خىمىيىۋى ئوغۇت.

مُرَكَّبَاتٌ كِيمَاوِيَّةٌ / كِيمَاوِيَاتٌ: خىمىيىلىك دورىلار، خىمىيىلىك بۇيۇملار، خىمىيىۋى ماتېرىياللار، خىمىيىۋى مەھسۇلاتلار.

كِيمِيَا، كِيمِيَاءُ: خىمىيە.

الْكِيمِيَا الْحَيَوِيّ: بىئوخىمىيە.

كِيمِيَائِيٌّ: خىمىك، خىمىيە مۇتەخەسسىسى، خىمىيىلىك، خىمىيىگە ئائىت.

«أَحْرَزَ جَائِزَةَ نُوبِلِ الْكِيمِيَائِيّ الْفُلَانِيّ»: پالانى خىمىيەشۇناس نوبىل مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

دِرَاسَةٌ كِيمِيَائِيَّةٌ: خىمىيە تەتقىقاتى.

كَيْنٌ: بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

كَيْنُونَةٌ: مەۋجۇدىيەت؛ ماھىيەت؛ ھالەت.

كَيْوَانُ: ساتورن (يۇلتۇز).

كَيٌّ: داغلىماق، قىزىتماق، كۆيدۈرمەك، كۆيۈك ئىزى، كۆيۈك، تامغا.

كَيَّالٌ ج كَيَّالُونَ: جىڭچى، تارازىچى، ئۆلچىگۈچى.

كَيَّسَ يُكَيِّسُ تَكْيِيسًا: ئەقىل-پاراسەتلىك قىلدى، زىرەك قىلدى.

كَيَّسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى خالتىغا سالدى.

كَيِّسٌ ج أَكْيَاسٌ وَكَيْسَى م كَيِّسَةٌ ج كَيَاسِيّ: ئەقىللىق، چېبچەن، زېرەك، ھوشيار؛ ئەدەپلىك.

كَيَّفَ يُكَيِّفُ تَكْيِيفًا الشَّيْءَ: پارچىلىدى.

كَيَّفَ الْجَزَّارُ اللَّحْمَ: قاسساپ گۆشنى پارچىلىدى.

«كَيَّفَ الْمُصْلِحُ عَقْلِيَّةَ الشَّعْبِ»: ئىسلاھاتچى خەلقنىڭ چۈشەنچىسىنى ئۆزگەرتتى.

كَيَّفَ حَيَاتَهُ: تۇرمۇشىنى ئۆزگەرتتى، رەتكە سالدى.

كَيَّفَ سُلُوكَهُ: يۈرۈش-تۇرۇشىنى ئۆزگەرتتى.

كَيَّفَ الْهَوَاءَ: ھاۋانى تەڭشىدى.

«كَيَّفَ السِّيَاسِيُّ الْمَوْضُوعَ كَمَا أَرَادَ»: سىياسىيون ماۋزۇنى خاھىشى بويىچە ئۆزگەرتتى.

ل

ل ‹اللَّام›: بۇ، ئەرەب تىلىنىڭ 23 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابى بويىچە «30»نى كۆرسىتىدۇ.

ل: تۆۋەندىكى مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ:

1. ئىگىلىك مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ: ﴿لَهُ مَافِي السَّمَوَاتِ ومَا فِي الاَرْضِ﴾ ‹قرآن›: ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر.

2. سەۋەب مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ: ﴿لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ﴾ ‹قرآن›: قۇرەيش قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار قىشلىق ۋە يازلىق سەپىرىدە قوغدالغانلىقلىرى ئۈچۈن...

3. قەسەم مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ: ﴿لِلّٰهِ لَا أَفْعَلَ كَذَا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھقا قەسەمكى، شۇنداق قىلمايمەن.

4. تەلەپ ـ چاقىرىق مەنىسىدە كېلىدۇ: «لِنَجْتَهِدَ» تىرىشايلى!

لِيَحْكُمَ الشَّعْبُ: خەلق ئۆزى ھۆكۈم چىقارسۇن.

﴿فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي﴾ ‹قرآن›: ئۇلار مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن (ھەمىشە ئىمان بىلەن بولسۇن).

5. تەكىتلەش مەنىسىدە بولۇپ، چوقۇم، شۈبھىسىز مەنىلىرىدە كېلىدۇ: ﴿لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللهِ﴾ ‹قرآن›: شۈبھىسىزكى، سىلەر ئۇلارنىڭ دىللىرىدا ئاللاھقا قارىغاندىمۇ قورقۇنچلۇقسىلەر.

6. ‹إِلَى› بىلەن ئوخشاش بولۇپ، «غىچە، قەدەر» مەنىلىرىدە كېلىدۇ.

لِلْآنَ: ھازىرغىچە.

لِلسَّاعَةِ: مۇشۇ سائەتكىچە.

7. بىرىنچى شەخس، ئۈچىنچى شەخس ھازىرقى زامان پېئىللىرىنىڭ ئالدىدا كېلىپ تەكلىپ، چاقىرىق مەنىلىرىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ، ئۇيغۇر تىلىدا «لايلى»، «لەيلى» دېگەن سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدۇ: «لِنَبْذُلَ كُلَّ جُهُودِنَا فِي التَّقَدّمِ العِلْمِيِّ وَالتَّكْنِيكِيِّ» پەن ـ تېخنىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن بارلىق كۈچىمىزنى چىقىرايلى.

لَا: 1) ئىنكار ئۈچۈن كېلىدۇ: ياق، ئۇنداق ئەمەس، دېگەندەك.

2) «لَيْسَ» مەنىسىدە كېلىدۇ، ئىنكار قوشۇمچىسى «غَيْرَ» بىلەن مەنداش.

لَا حِزْبِيّ: پارتىيىسىز.

لَا فَقَارِيّ: ئومۇرتقىسىز.

لَا مُدَوَّن: ئاغزاكى، ئېغىزچە، يېزىقسىز.

لَا مَحْدُوْد: چەكسىز، بىپايان، پايانسىز، چەك ـ چېگراسى يوق.

لَا نِهَائِيّ: تۈگىمەس ـ پۈتمەس، ئاخىرى يوق، كۆز يەتمەس.

لَا سِلْكِيّ: سىمسىز.

لَا أَدْرِي: بىلمەيمەن، ئۇقمايمەن، خەۋىرىم يوق.

اللَّا أَدْرِيّوْن: بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسى تەرەپدارلىرى، ئاگنوستلار.

مَذْهَبُ اللَّا أَدْرِيَّة: بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسى (ئاگنوستىتسىزم).

اللَّا دِيْنِيَّة: ئاتېئىزم، دەھرىيلىك، خۇداسىزلىق،

دىنسىزلىق.

اللّا مُبَالَاةُ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، كارى بولماسلىق، سۇسلۇق، بوشاڭلىق، سوغۇق مۇئامىلە.

اللّاسِيَاسِيَّةُ: سىياسىي ئىشلار بىلەن كارى بولماسلىق.

3) ئەمەس، قىلچە... يوق.

لَابُدَّ مِنْ: زۆرۈر، شەرت، لازىم، كېرەك، قىلماي بولمايدۇ.

لَا شَكَّ: شەكسىز، شۈبھىسىز، قىلچە شەك يوق، قىلچە گۇمان يوق.

لَا سِيَّمَا: خۇسۇسەن، بولۇپمۇ، تېخىمۇ.

لَا عَلَيْكَ: ئەنسىرىمەڭ، خاتىرجەم بولۇڭ.

لَا ... إِلَّا ... دىن باشقا ئەمەس، ...دىن باشقا يوق، پەقەت، شۇ.

لَا شَيْءَ: يوق، ...سىز، قۇرۇق، بوش، بىكار، نۆل، ھېچنېمە.

لَا ثَقْبَ إِلَّا دَخَلَهُ: كىرمەيدىغان تۆشۈكى يوق.

لَا شَرَّ إِلا فَعَلَهُ: قىلمايدىغان ئەسكىلىكى يوق.

4) چەكلەش قوشۇمچىسى بولۇپ، ئۇيغۇر تىلىدا تۆۋەندىكى مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ: ماسلىق، مەسلىك.

لَا تَخَفْهُ: ئۇنىڭدىن قورقما.

لَا زَوَرْدٌ: سىلىستىن.

لَا زَوَرْدِيٌّ: ھاۋا رەڭ، ھاۋا رەڭلىك.

لَا رَحِمَهُ اللهُ: ئۇنى خۇدا ئۇرسۇن.

لَاءَمَ يُلَائِمُ مُلَاءَمَةً: ياخشىلىدى، يىغدى.

لَاءَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ياخشىلىدى.

لَاءَمَهُ الشَّيْءُ: نەرسە ئۇنىڭغا ماسلاشتى.

هَذَا الْمَسْكَنُ يُلَائِمُهُ: بۇ ياتاق ئۇنىڭغا مۇۋاپىق كېلىدۇ.

لَابَ يَلُوبُ لَوْبًا وَلُوابًا وَلَوَبَانًا: ئۇسسىدى، ئۇسساپ كەتتى، چاڭقاپ كەتتى.

لَابَةٌ ج لَابَاتٌ وَلَابٌ: لاۋا.

لَابِد ج لُبَّد: تۇرغان، مۇقىم؛ كۆپ.

مَالٌ لَابِدٌ: كۆپ مال.

اللَّابِدُ: شىر.

لَابَسَ يُلَابِسُ مُلَابَسَةً: ئارىلاشتى.

«لَابَسَ فُلَانًا حَتَّى عَرَفَ بَاطِنَهُ»: پالانىغا ئۇنىڭ ئىچكى سىرىنى بىلگەنگە قەدەر ئارىلاشتى.

لَابَسَ الأَمْرَ: بىرەر ئىش بىلەن شۇغۇللاندى، مەشغۇل بولدى.

لَابَسَ القَضِيَّةَ غُمُوضٌ: مەسىلىنى مۇجمەللىك ئورىۋالدى.

لَاتَ: ئەمەس، ئۇنداق ئەمەس، ياق، يوق.

﴿وَلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ﴾ «قرآن»: قاچىدىغان ۋاقتى ئەمەس.

لَاتَ سَاعَةَ مَنْدَمٍ: پۇشايماننىڭ ۋاقتى ئەمەس.

اَللَّاتُ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى مەشھۇر ئىلاھى بۇتنىڭ بىرى.

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالعُزَّى﴾ «قرآن»: ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ، لات ۋە ئۇززا ... (ئاللاھتائالادەك كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگىمۇ؟)

لَائِبٌ: چاپلاشقۇچى، مۇقىم.

لَاثَ يَلُوثُ لَوْثًا: بۇلغىدى، مەينەت قىلدى، كىر قىلدى، پاسكىنا قىلدى.

لَاجِئٌ ج لَاجِئُون: پاناھلانغۇچى؛ ئۆز ئېلىدىن باشقا ئەلگە قاچقۇچى.

«لَاجِئٌ سِيَاسِيٌّ»: سىياسىي پاناھلانغۇچى.

لَاجَّ يَلَاجُّ لِجَاجًا وَمُلَاجَّةً: داۋاملىق تالاشتى.

لَاجٌ: جاھىل، كاج، تەرسا، تەتۈر.

لَاحَ يَلُوحُ لَوْحًا: ئاشكارا بولدى، كۆرۈندى، ئايان بولدى، روشەن بولدى.

«لَاحَ الهِلَالُ»: يېڭى ئاي كۆرۈندى.

«لَاحَ لِي أَنَّهُ مُصِيبٌ»: ماڭا ئۇنىڭ توغرا قىلغانلىقى

ئايان بولدى.

«عَلَى مَايَلُوحُ لِي ...»: ماڭا ئايان بولۇشىچە.

لَاحَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

لَاحَ النَّجْمُ: يۇلتۇز كۆرۈندى.

لَاحَ الْفَجْرُ وَالنَّهَارُ: تاڭ ئاتتى، تاڭ يورۇدى.

يَلُوحُ لِي كَذَا: مەن شۇنداق دەپ قارايمەن، مەن شۇنداق ئويلايمەن.

لَاحِب ج لَوَاحِب: ئېلىپكەتكەن قۇتۇبى؛ ئاشيول، داغدام يول.

لَاحٍ: تار.

مَكَانٌ لَاحٍ: تار يەر.

لَاحِسٌ ج لَاحِسُونَ: بارماق بىلەن يالىغۇچى.

سَنَةٌ لَاحِسَةٌ: قۇرغاقچىلىق يىل.

لَاحَظَ يُلَاحِظُ مُلَاحَظَةً: قارىدى، قاراشتى، كۆزەتتى.

لَاحَظَ كُلَّ أَعْمَالِهِ: ئۇنىڭ بارلىق ئىشلىرىنى كۆزەتتى.

لَاحَظَ عَلَيْهِ عَلَامَاتِ الْخَوْفِ: ئۇنىڭدىن قورقۇنچ ئالامەتلىرىنى بايقىدى.

وَمِمَّا يُلَاحَظُ أَنَّ هَذَا الْعَمَلَ مُفِيدٌ: بۇ ئىشنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بايقاشقا بولىدۇ.

لَاحَظَ لَهُ خَطَأَهُ: ئۇنىڭ خاتالىقىنى ئاگاھلاندۇردى.

لَاحِظَةٌ ج لَاحِظَات: كۆز.

لَاحَقَ يُلَاحِقُ مُلَاحَقَةً: ئىزىغا چۈشتى، قوغلىدى، بىللە بولدى.

«لَاحَقَ الْكَلْبُ الْأَرْنَبَ»: ئىت توشقاننى قوغلىدى.

لَاحِق: قوشۇمچە، كەلگۈسى.

السَّابِقُ وَاللَّاحِقُ: ئۆتمۈش ۋە كەلگۈسى.

شَرْطُ اللَّاحِقِ: قوشۇمچە شەرت.

لَاحِقٌ لِلنِّظَامِ الْأَسَاسِيِّ لِلشَّرِكَةِ: شىركەتنىڭ ئاساسىي نىزامنامىسىنىڭ قوشۇمچىسى.

سَيَصِلُكُمْ خِطَابِي فِي وَقْتٍ لَاحِقٍ: مېنىڭ خېتىم كەلگۈسىدە تېگىدۇ.

لَاحِقٌ ج لَاحِقُونَ: ئىز قوغلىغۇچى، قوغلاپ يەتكۈچى.

اللَّاحِقُونَ لِأَسْرِهِمْ فِي الْمَهْجَرِ: كۆچۈپ بارغان يېرىگە ئائىلىسىدىكىلەر بىربىر قوشۇلدى.

لَاحِقَةٌ ج لَوَاحِقُ: ئىككىنچى قېتىم پىشقان مېۋە.

لَوَاحِقُ الْوَثِيقَةِ الرَّسْمِيَّةِ: ئەسلىي ھۆججەتنىڭ قوشۇمچىلىرى.

لَاحَكَ يُلَاحِكُ مُلَاحَكَةً: چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

لَاحَمَ يُلَاحِمُ لِحَامًا وَمُلَاحَمَةً: ئۇلىدى، ئۇتاشتۇردى، چاپلىدى، يەملىدى، يېپىشتۇردى.

«لَاحَمَ قِطْعَتَي الرَّصَاصِ»: ئىككى پارچە قوغۇشۇننى يېپىشتۇردى.

لَاحِم ج لَوَاحِم: گۆشخور (ھايۋان ۋە قۇش).

«النَّسْرُ مِنَ اللَّوَاحِمِ»: بۈركۈت گۆشخورلاردىن.

لَاحَنَ يلاحِن ملاحَنَةً: باشقىلار بىلمەيدىغان، ئۆزئارا چۈشىنىشىدىغان سۆزلەر بىلەن سۆزلەشتى.

لَاحَنَ زَعِيمُ اللُّصُوصِ أَتْبَاعَهُ: ئوغرىلار باشلىقى ئۆز ئادەملىرىگە يوشۇرۇن تىل بىلەن سۆزلىدى.

لَاحَى يُلَاحِي لِحَاءً وَمُلَاحَاةً: جېدەللەشتى، «سەن - مەن» دېيىشتى، مالامەت قىلىشتى، ئەيىبلەشتى.

لَاحَى الْفَلَّاحُ جَارَهُ: دېھقان قوشنىسى بىلەن جېدەللەشتى.

لَاحٍ ج لُحَاةٌ: ئەيىبلىگۈچى، مالامەت قىلغۇچى.

إِنَّهُ لَاحٍ كُلَّ حَيَاتِهِ: ئۇ ئۆمۈر بويى باشقىلاردىن دادلىغۇچى.

لَاخَبَ يُلَاخِبُ مُلَاخَبَةً فُلَانًا: پالاننى كاچاتلىدى.

لَاخٌ: قويۇق دەرەخلىك.

وَادٍ لَاخٌ: قويۇق دەرەخلىك جىلغا.

لَادَّ يُلَادُّ مُلَادَّةً عَنْهُ: قوغدىدى، مۇھاپىزەت قىلدى،

يانامىغا ئالدى، ئاسرىدى.

لَاذَّ يَلَاذُّ مُلَاذَّةً وَلِذَاداً: دۈشمەنلەشتى.

لَادِغٌ م لَادِغَةٌ ج لُدَّغٌ: چاققۇچى، چىقىۋالغۇچى، زەھەر سالغۇچى.

«أَصَابَهُ مِنْهُ ذُبَابٌ لَادِغٌ»: ئۇنىڭدىن يامانلىق يەتتى.

لَاذَ يَلُوذُ لَوْذًا وَلِواذاً وَلِيَاذاً: پاناھلاندى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، ئۆزىنى قاچۇردى، باشپاناھ ئىزدىدى، يوشۇرۇندى.

«لَاذَ الثُّوَّارُ بِالجَبَلِ»: قوزغىلاڭچىلار تاغقا يوشۇرۇندى.

لَاذَ الشَّخْصُ بِالقَوْمِ: كىشى قوۋمغا ئىلتىجا قىلدى.

لَاذَ الطَّرِيقُ بِالدَّارِ: يول ئۆيگە تۇتاشتى.

لَاذَ بِأَذْيَالِ الفِرَارِ: قاچتى، غىپپىدە تىكىۋەتتى.

«لَاذَ بِالفِرَارِ»: قاچتى.

«لَاذَ بِالصَّمْتِ»: شۈك تۇردى.

لَاذَبَ يُلَاذِبُ مُلَاذَبَةً بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى.

لَاذِبٌ: چاپلاشقۇچى.

لَاذِعٌ: ياللۇنلۇق، قىزغىن، كۆيدۈرىدىغان، مەسخىرىۋاز.

لَاذِعَةٌ ج لَوَاذِعُ: ھەجۋىي، مەسخىرە.

لَازَ يَلُوزُ لَوْزاً: قاچتى، ئۆزىنى قاچۇردى، ئۆزىنى چەتكە تارتتى.

لَازَ إِلَى: پاناھلاندى.

لَازِبٌ: تۇرغۇن، چاپلاشقاق، يېپىشقاق.

«إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ»: «قۇرئان»: بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنى (يەنى، ئۇلارنىڭ ئەسلى بولغان ئادەمنى) يېپىشقاق لايدىن ياراتتۇق.

صَارَ الأَمْرُ ضَرْبَةَ لَازِبٍ: ئىش زۆرۈر بولدى.

لَازَقَ يُلَازِقُ مُلَازَقَةً: يېقىنلاشتى، يانداشتى، قوشنا بولدى، تۇتاشتى.

لَازَمَ يُلَازِمُ لِزَامًا وَمُلَازَمَةً لَازَمَ الشَّيْءَ: داۋام قىلدى، داۋام ئەتتۈردى.

«لَازَمَ الصَّلَاةَ»: نامازنى داۋاملىق ئوتىدى.

«يُلَازِمُ الطَّالِبُ أُسْتَاذَهُ»: ئوقۇغۇچى ئۇستازىدىن ئايرىلمايدۇ.

لَازَمَهُ: رىئايە قىلدى، ئەمەل قىلدى، ساقلىدى، داۋام قىلدۇردى، ئۇنىڭدىن ئايرىلمىدى.

لَازَمَهُ المَرَضُ: ئۇنىڭغا كېسەل چاپلاشتى.

لَازَمَ الأَمْرَ: ھاردىم-تالدىم دېمەي قىزغىن ئىشلىدى.

لَازَمَ المَشْرُوعَ: پىلاننى ئىزچىللاشتۇردى، ئىزچىل ئىجرا قىلدى.

لَازَمَ الصَّبْرَ: چىدىدى، بەرداشلىق بەردى، سەۋر-تاقەت قىلدى، ئېگىلمىدى، باش ئەگمىدى، تىز پۈكمىدى.

لَازَمَ الصَّمْتَ: جىمجىتلىقنى ساقلىدى.

لَازَمَهُ النَّحْسُ: ئۇنىڭ بەختسىزلىكى داۋاملاشتى.

لَازِمٌ ج لَوَازِمُ: لازىم، تېگىشلىك، زۆرۈر.

«شَرْطٌ لَازِمٌ»: زۆرۈر شەرت.

الفِعْلُ اللَّازِمُ: ئۆتۈمسىز پېئىل.

لَوَازِمُ البِنَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

لَوَازِمُ السَّفَرِ: سەپەرگە ئېھتىياجلىق نەرسىلەر.

لَازُوقٌ: يارىغا چاپلايدىغان دورا.

لَاسَنَ يُلَاسِنُ مُلَاسَنَةً الأُمُّ رَضِيعَهَا: ئانا بوۋىقى بىلەن سۆزلەشتى.

لَاسَنَ الشَّخْصَ: مۇنازىرىلىشىپ يېڭىپ قويدى.

لَاشَى يُلَاشِي مُلَاشَاةً الشَّيْءَ: يوقاتتى، تۈگەتتى، قىرىپ تاشلىدى، ۋەيران قىلدى.

«لَاشَى مَالَهُ فِي القِمَارِ»: مېلىنى قىماردا يوقاتتى.

لَاصَ يَلُوصُ لَوْصًا: ئوغرىلىقچە قارىدى، بېشى قاتتى، تەڭلىكتە قالدى.

لَاصَ مِنْ كَذَا: زېرىكتى.

لَاصِفٌ: پارقىراق، يالتىراق، نۇرلۇق.

لَاصُوْقٌ: يارىغا چاپلىنىدىغان دورا، يارىغا داۋالاش ئۈچۈن تېڭىلىدىغان لاتا.

لَاطَ يَلُوطُ لَوْطًا: سۇۋىدى.

لَاطَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: چاپلىدى، يېپىشتۇردى.

لَاطَ يَلُوطُ لِواطًا ولِواطَةً: بەچچىۋازلىق قىلدى.

لَاطَفَ يُلَاطِفُ مُلَاطَفَةً ـــ هُ: سىلىق مۇئامىلە قىلدى، ياخشى مۇئامىلە قىلدى.

«لَاطَفَ الفَقِيْرَ»: كەمبەغەلگە ياخشى مۇئامىلە قىلدى.

«لَاطَفَ الخَصْمَ»: قارشى تەرەپكە سىلىق گەپ قىلدى.

«تُلَاطِفُ الأُمُّ صَبِيَّها»: ئانا بالىسىغا كۆيۈنىدۇ.

لَاعَ يَلُوعُ لَوْعًا الشَّمْسُ الشَّخْصَ: ئاپتاپ كۆيدۈردى، قارايتتى.

لَاعَهُ الحُبّ: ئىشق ئوتى ئۇنى كۆيدۈردى، ئۆرتىدى.

لَاعَهُ الهَمّ أَوالشَّوْقُ أَوِ الحُزْنُ: غەم ـ قايغۇ ياكى سېغىنىش ئۇنى ئۆرتىدى.

لَاعَ يَلَاعُ ويَلُوعُ لَوْعَةً: چېچىلدى، قاينىدى، قىزىققانلىق قىلدى، ئالدىراقسانلىق قىلدى، تېرىكتى، كېسەل بولدى.

لَاعَبَ يُلَاعِبُ مُلَاعَبَةً ـــ هُ: ئويناشتى.

«لَاعَبَتِ الفَتَاةُ أَخاهَا»: قىز قېرىندىشى بىلەن ئويناشتى.

لَاعِبٌ ج لَاعِبُوْنَ: ئويۇنچى، تەنتەربىيىچى، تەنھەرىكەتچى..

«لَاعِبُ الكُرَّة»: توپ ئويۇنچىسى.

«لَاعِبُوا الشِّطْرَنْج»: شاھمات ئويۇنچىلىرى.

لَاعِبَاتُ الْجُمْبَاز: چامباشچىلار.

لَاعَجَ يُلَاعِجُ مُلَاعَجَةً ـــ هُ الأَمْرُ: بىئارام قىلدى، تىت ـ تىت قىلدى، پەرىشان قىلدى، ئىچىنى پۇشۇردى، ئازابلىدى.

«لَاعَجَهُ فِرَاقُ حَبِيْبَتِه»: ياردىن ئايرىلىش ئۇنى بىئارام قىلدى.

لَاعِجٌ ج لَوَاعِجُ: يۈرەكنى ئۆرتەيدىغان چىن سۆيگۈ.

«لَوَاعِجُ الاَسَى»: قايغۇلۇق چىن سۆيگۈلەر.

لَاعِقٌ ج لَعَقَةٌ: يالىغۇچى.

لَاعَنَ يُلَاعِنُ لِعَانًا وَمُلَاعَنَةً: لەنەت ئوقۇشتى، قارغاشتى.

لَاغَفَ يُلَاغِفُ مُلَاغَفَةً: سۆيۈشتى، دوستلاشتى.

لَاغٍ (اللَّاغِى): ئۇنۇمسىز، نەتىجىسىز، ئىناۋەتسىز، كېرەكسىز، ئەمەلدىن قالغان.

لَاغِيَة: پايدىسىز گەپ، يامان سۆز، قۇرۇق گەپ.

﴿لَاتَسْمَعُ فِيْهَا لَاغِيَة﴾ «قرآن»: ئۇ يەردە يامان سۆز ئاڭلىمايدۇ.

لَافَ يَلُوفُ لَوْفًا الطَّعَامَ: تاماق يېدى، چاينىدى.

لَافِتَة ج لَافِتَات وَلَوَافِت: ۋىۋىسكا، شوئار ـ لوزۇنكا، پلاكات، شوئار تاختىسى، تەشۋىقات رەسىملىرى.

اللَّافِتَاتُ الْمُضَاءَةُ لَيْلاً: كېچىدە يالتىراپ تۇرىدىغان ۋىۋىسكىلار.

لَافِحٌ ج لَوَافِحُ: كۆيدۈرگۈچى.

لَافِظٌ: تەلەپپۇز قىلغۇچى، سۆزلىگۈچى، بايانچى، جاكارچى.

لَافِظَةٌ ج لَوَافِظُ مِنَ الطَّيْرِ: پوكىنىدىكىنى چىقىرىپ چۈجىلىرىنى ئوزۇقلاندۇرىدىغان قۇش.

اللَّافِظَةُ: بۇ دۇنيا؛ دېڭىز.

لَاقَ يَلُوْقُ لَوْقًا: يۇمشاتتى؛ سىلىقلاتتى.

لَاقَ يَلِيْقُ لِيَاقَةً: لايىق كەلدى، مۇناسىپ كەلدى، ماسلاشتى.

«هَذَا الاَمْرُ لَايَلِيْقُ بِكَ»: بۇ ئىش ساڭا لايىق كەلمەيدۇ.

لَاقِحٌ ج لَوَاقِحُ: ئوزۇقلاندۇرۇلغان چىشى تۆگە.

رِيحٌ لَاقِحٌ: چاڭلاشتۇرغۇچى شامال.

لَاقِحٌ مِنَ الرِّيَاحِ: بۇلۇتلارنى ھەيدەپ نەملىك ئېلىپ يۈرىدىغان شامال، يامغۇرنى ھەيدەيدىغان شامال.

«وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ»: «قرآن»: بىز يامغۇرنى ھەيدەيدىغان شامالLARنى ئەۋەتتۇق، بىز بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ سىلەرنى سۇغاردۇق.

لَاقِطٌ ج لَاقِطُونَ: تەرگۈچى، يىغقۇچى، توپلىغۇچى، تېپىۋالغۇچى.

لَاقِطُوا الْقَمْحِ: باشاق تەرگۈچىلەر.

لَاقِطُوا الزَّيْتُونِ: زەيتۇن يىغقۇچىلار.

لَاقِطَةُ الْأَلْغَامِ: مىنا تەكشۈرگۈچى.

لِكُلِّ سَاقِطَةٍ لَاقِطَةٌ: ھەرقانداق ئەرزىمەس نەرسىنىڭ خېرىدارى بار، تۆشۈك مارجان يەردە قالماس.

لَاقِطَةُ الْإِهْتِزَازَاتِ: يەر تەۋرەش دەرىجىسىنى ئۆلچەش ئەسۋابى.

لَاقَى يُلَاقِي لِقَاءً وَمُلَاقَاةً: ئۇچراشتى، ئۇچرىشىپ قالدى، قوبۇل قىلدى، يۈز كۆرۈشتى، مۇلاقات بولدى، دۇچ كەلدى.

«لَاقَى صَدِيقَهُ فِي الْمَكْتَبَةِ»: كۇتۇپخانىدا دوستى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

«لَاقَتْ صُعُوبَةً فِي الْمَوْضُوعِ»: تېمىدا قىيىنچىلىققا دۇچ كەلدى.

«يُلَاقِي آذَانًا صَاغِيَةً لِحَدِيثِهِ»: ئۇ گېپىگە قۇلاق سالىدىغان ئادەملەرگە ئۇچراپ تۇرىدۇ.

«لَاقَى رَوَاجًا كَبِيرًا»: زور دەرىجىدە راۋاج تاپتى.

لَاقَى اللّٰهَ: (ئۇ) ۋاپات تاپتى، ۋاپات بولدى.

لَاكَ يَلُوكُ لَوْكًا: چاينىدى.

«لَاكَ اللُّبَانَ»: سېغىز چاينىدى.

لَاكَ الشَّخْصُ أَعْرَاضَ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

«هَذَا مَوْضُوعٌ تَلُوكُهُ الْأَلْسُنُ صَبَاحَ مَسَاءَ»: بۇ ئەتىگەن-ئاخشام كىشىلەر تولا سۆزلىشىدىغان تېما.

لَاكَمَ يُلَاكِمُ مُلَاكَمَةً: مۇشتلاشتى.

لَامَ يَلُومُ لَوْمًا وَمَلَامًا وَمَلَامَةً: ئەيىبلىدى، كايىدى، مالامەت قىلدى.

«لَامَ الْمُعَلِّمُ التِّلْمِيذَ عَلَى إِهْمَالِهِ الدَّرْسَ»: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىسىنى دەرستىن قالغانلىقى ئۈچۈن ئەيىبلىدى.

لَامَحَ يُلَامِحُ مُلَامَحَةً: ئوغرىلىقچە قارىدى.

لَامَسَ يُلَامِسُ مُلَامَسَةً: سىلىدى، سىلاشتى، تۇتۇشتى، ئۇچراشتى، يېقىنلاشتى، ئارىلاشتى، تۇتاشتى، چېگرىداش بولدى.

لَامَسَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ: ئەر ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتى.

﴿أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾ «قرآن»: ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار...

لَامِصٌ: باغ ساقلايدىغان قارانچۇق.

لَامِعٌ ج لُمَّعٌ: پارقىرىغان، نۇر چاقنىغان، پارقىراق، چاقنىغان، رەڭلىك، يالتىراق؛ شانلىق، يارقىن، چاقناپ تۇرغان.

«نَجْمٌ لَامِعٌ»: پارقىراق يۇلتۇز.

لَامِعٌ ج لَامِعُونَ م لَامِعَةٌ ج لَوَامِعُ: مەشھۇر، قەدىرلىك.

شَاعِرٌ لَامِعٌ: مەشھۇر شائىر.

مُطْرِبَاتٌ لَوَامِعُ: داڭدار چالغۇچىلار.

لَامِعَةٌ ج لَوَامِعُ: مېڭە لېپىلدىقى (بوۋاقلارنىڭ).

لَامَّةٌ: يامان كۆز.

لَانَ يَلِينُ لِينًا وَلَيَانًا وَلِينَةً: يۇمشىدى، سىلىق بولدى، قولاي بولدى، نازاكەتلىك ۋە مۇلايىم

بولدى.

لَانَ الْحِصَانُ لِرَاكِبِهِ: ئات مىنگۈچىگە بويسۇندى.

رَجُلٌ صَعْبٌ لَا يَلِينُ: باش ئەگمەس قىيىن ئادەم.

﴿فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ لِنْتَ لَهُمْ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن ئۇلارغا مۇلايىم بولدۇڭ.

لَانَ الْحَدِيْدُ بَعْدَ وَضْعِهِ فِي النَّارِ: تۆمۈر ئوتقا سالغاندىن كېيىن يۇمشاپ كەتتى.

لَاهِثٌ: ھاسىرىغۇچى، ھۆمىدىگۈچى، ئۇسسۇز، چاڭقاپ كەتكەن.

«لَاهِثُ الْأَنْفَاسِ»: دىمى سىقىلغان.

لَاهِثٌ وَرَاءَ الْمَالِ: مالنىڭ ئارقىسىدىن داۋاملىق يۈگۈرگۈچى.

لَاهِفٌ: ھەسرەت چەككۈچى، قايغۇرغۇچى، غەمكىن.

لَاهُوْتٌ: ئىلاھىيەت.

لَاهُوْتِيٌّ ج لَاهُوْتِيُّوْنَ: ئىلاھىيەت ئالىمى، ئىلاھىيەتشۇناس، خۇداگوي، تېئولوگ.

لَاهَى يُلَاهِي مُلَاهَاةً: قىستاپ كەلدى، يېقىنلاشتى، يېقىنلىشىپ قالدى، ئاز قالدى.

لَاهَاهُ: تالاشتى.

لَاهَى الرَّضِيْعُ الْفِطَامَ: بوۋاقنى ئەمچەكتىن ئايرىشقا ئاز قالدى.

لَاهٍ ج لَاهُوْنَ: ئوينىغۇچى، ئويۇنچى.

«صَبِيٌّ لَاهٍ»: ئويۇنچى بالا.

«فَتَاةٌ لَاهِيَةٌ»: ئويۇنچى قىز.

لَاوَصَ يُلَاوِصُ مُلَاوَصَةً ـــ هُ: زەن قويۇپ قارىدى، تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

لَاوَصَ فُلَانًا: ئالدىدى، گوللىدى، ساختا قىلدى.

لَاوَعَ يُلَاوِعُ مُلَاوَعَةً: ئالدىدى، گوللىدى.

لَايَلَ يُلَايِلُ مُلَايَلَةً ـــ هُ: بىر كېچىلىك ئىجارىگە ئالدى.

لَايَلَ حَارِسًا عَلَى سَيَّارَتِهِ الْمَعْطُوبَةِ: بۇزۇلۇپ قالغان ماشىنىسى ئۈچۈن بىر كېچىلىك ئادەم ياللىۋالدى.

لَايَنَهُ يُلَايِنُ مُلَايَنَةً: ئىللىق مۇئامىلە قىلدى، قىزغىن كۈتۈۋالدى.

لَايَنَ الطَّبِيْبُ الْمَرِيْضَ: دوختۇر كېسەلگە قىزغىن مۇئامىلە قىلدى.

لَائِحٌ: ئاشكارا، ئوچۇق، روشەن، ئېنىق، ئايان، ئايدىڭ، كۆرۈنەرلىك.

لَائِحَةٌ ج لَوَائِحُ: تاشقى كۆرۈنۈش، تاشقى قىياپەت، ھالەت، تۇرق، شەكىل، مودېل، پاسون.

لَائِحَةُ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىقىنىڭ نىزامنامىسى.

لَائِحَةُ الْمَحَاكِمِ: ئادۇوكاتلىق نىزامنامىسى.

لَائِحَةُ الْقَانُوْنِ: قانۇن لايىھىسى، قانۇن، قانۇن تەرتىپ.

لَوَائِحُ التَّعَبِ: چارچاش ئالامەتلىرى.

لَائِحَةُ إِحْتِجَاجٍ نِقَابِيَّةٍ: ئىشچىلارنىڭ نارازىلىق بىلدۈرۈش ئەرزى.

لَائِحَةُ الطَّعَامِ: تاماق جەدۋىلى.

لَوَائِحُ الْمُرَشَّحِيْنَ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ: سايلامغا قاتناشقان نامزاتلار ئىسىملىكى.

لَائِذٌ: باشپاناھ ئىزدىگۈچى، پاناھلانغۇچى، قاچاق، قاچقۇن، ئاپەتكە ئۇچرىغۇچى، سەرگەردان.

اَلْمُغْتَرِبُ لَائِذٌ بِأَهْلِ بَلَدِهِ فِي الْمَهْجَرِ: مۇساپىر چەت ئەلدە ئۆز يۇرتلۇقلىرىدىن پاناھلىق ئىزدەيدۇ.

لَائِقٌ: لايىق، مۇناسىپ.

«لِبَاسٌ لَائِقٌ»: لايىق كىيىم.

«كَلَامٌ غَيْرُ لَائِقٍ»: مۇناسىپ كەلمىگەن سۆز.

أَدْوِيَةٌ لَائِقَةٌ: مۇۋاپىق دورىلار.

لَائِمَةٌ ج لَوَائِمُ: ئەيىبلىگۈچى، مالامەت قىلغۇچى.

إِسْتَحَقَّ اللَّائِمَةَ: ئەيىبلەشكە تېگىشلىك بولدى.

لَآلٌ ـ لَآءٌ ـ لَأْلَاءٌ: ئۈنچە ـ مەرۋايىت ساتقۇچى.

لَأَطَ يَلْأَطُ لَأْطًا: يالۋۇرۇپ بۇيرۇدى، يالۋۇرۇپ سورىدى.

لَأَطَهُ بِسَهْمٍ: ئۇنىڭغا ئوقنى تەگكۈزدى.

لَأَطَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

لَأَطَ عَلَى فُلَانٍ: ئەزدى، بېسىم ئىشلەتتى.

لَأَطَ فُلَانٌ فِي مُرُوءِهِ: بەدەر قاچتى، تىكىۋەتتى.

لَأَفَ يَلْأَفُ لَأْفًا الطَّعَامَ: تاماقنى ئوبدان يېدى.

لَأْلَأَ يُلَأْلِئُ لَأْلَأَةً: پارقىرىدى، جىمىرلىدى، يورۇدى، چاقنىدى، ۋال ـ ۋۇل قىلدى.

لَأْلَأَ النَّجْمُ: يۇلتۇز جىمىرلىدى.

لَأْلَأَ الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

لَأْلَأَ الْبَرْقُ قَبْلَ الرَّعْدِ: گۈلدۈرمامىدىن بۇرۇن چاقماق چاقتى.

لَأْلَأَ الْكَلْبُ بِذَنَبِهِ: ئىت قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتتى.

لَأْلَأَ الْكَلْبُ بِلِسَانِهِ: ئىت تىلىنى چىقىرىپ ھاسىرىدى.

لَأْلَاءٌ: چىراغ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنىڭ يورۇقى، بەك خۇشاللىق.

أَقْبَلَ عَلَيْهِ وَاللَّأْلَاءُ عَلَى وَجْهِهِ: چىرايىدىن بەك خۇشاللىقى كۆرۈنۈپ تۇرغان ھالدا كەلدى.

لُؤْلُؤٌ ج لَآلِئُ: ئۈنچە ـ مەرۋايىت.

لُؤْلُؤَةٌ: بىر تال ئۈنچە.

إِشْتَرَتْ عِقْداً مِنَ اللُّؤْلُؤِ: بىر تىزىق ئۈنچە ـ مەرۋايىت سېتىۋالدى.

﴿يَخْرُجُ مِنهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرجَانُ﴾ «قرآن»: ئۇلاردىن مەرۋايىت بىلەن مارجان چىقىدۇ.

لَأَمَ يَلْأَمُ لَأْمًا: تاڭدى.

لَأَمَ الطَّبِيبُ الْجُرْحَ: دوختۇر يارىنى تاڭدى.

لَأَمَ شَرِيكَهُ: شېرىكىنى يامان دېدى.

لَؤُمَ يَلْؤُمُ لُؤْمًا وَلَآمَةً: پەس بولدى، پەسكەش بولدى، پەسلىك قىلدى.

لَؤُمَ رَغْمَ الْمُعَامَلَةِ الْحَسَنَةِ: ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلغانلىغا قارىماي، ئۇ پەسلىك قىلدى.

لَأْمَةٌ: ئۇرۇش قورالى.

لَأْمَةُ الْمُقَاتِلِ فِي الْجِبَالِ: تاغدىكى پارتىزانىنىڭ ئۇرۇش قورالى.

لُؤَمَةٌ: گەپ توشۇيدىغان.

هُوَ نَمَّامٌ لُؤَمَةٌ: ئۇ، گەپ توشۇيدىغان سۇخەنچى.

لَأْيَ يَلْأَى لَأْيًا: كېچىكتى، سۆرەلدى، كاشىلا بولدى، توسۇلۇپ قالدى.

لَأْيَ عَنْ عَمَلِهِ رَغْمَ التَّحْذِيرِ: ئۇ ئاگاھلاندۇرۇشقا قارىماي ئىشقا كېچىكتى.

لَأْيٌ ولَأْيٌ وَلَأْوَاءُ ج آلَآءٌ: پالاكەت، بەختسىزلىك، كۈلپەت، ھالاكەت، بالايىئاپەت؛ ساۋۇت.

لَأْيًا عَرَفْتُ الشَّيْءَ: نەرسىنى تەستە تونۇدۇم.

بَعْدَ لَأْيٍ وَجَدْتُ هَذِهِ الْمَعْلُومَاتِ: بۇ ماتېرىياللارنى ئاران تاپتىم.

لَئِيمٌ ج لِئَامٌ ولُؤَمَاءُ: تېگى پەس؛ بېخىل، پىخسىق؛ رەزىل، پەسكەش، ئىپلاس، شەرمەندە، نەسلى پەس؛ ساختىپەز.

لُبَابٌ: ھەر نەرسىنىڭ جەۋھىرى، ياخشىسى، مېغىزى.

لُبَابُ الثَّمَرِ: مېۋە ئېتى، مېۋە گۆشى.

لُبَابُ الْوَسَائِلِ: قاتناش تۈگۈنى.

فُلَانٌ لُبَابُ قَوْمِهِ: پالانى قوۋمنىڭ ياخشىسى.

لُبَاةٌ: چىشى شىر.

لِبَاجٌ: ھاكۋاقتى، دۆت، مەتۇ.

لِبَاسٌ ج أَلْبِسَةٌ: كىيىم، كىيىم ـ كېچەك.

لِبَاسٌ رَسْمِيٌّ: مۇراسىم كىيىمى، توي كىيىمى، فورمىلىق كىيىم ـ كېچەك.

لِبَاسُ السَّهْرَةِ: كەچلىك مۇراسىم كىيىمى، كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكى كىيىمى.

لِبَاسُ السَّوَادِ: ماتەم كىيىمى، قارىلىق.

لِبَاسٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي فورما.

لِبَاسُ الرَّأْسِ: باش كىيىم.

لِبَاسٌ وَطَنِيٌّ: مىللىيچە كىيىم-كېچەك.

أَلْبِسَةٌ جَاهِزَةٌ: تەييار كىيىملەر.

لُبَانٌ: (چاينايدىغان) سېغىز.

لِبَانٌ: ئېمىتىش، ئەممەك.

«هُوَ أَخُوهُ بِلِبَانِ أُمِّهِ»: ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئېمىلداش.

لِبَانَةٌ: سۈتچىلىك، قىشچىلىق.

لُبَانَةٌ ج لُبَانَاتٌ ولُبَانٌ: ھاجەت.

«مَاقَضَيْتُ مِنْهُ لُبَانَتِي»: ئۇنىڭدىن ھاجىتىمنى راۋا قىلمىدىم.

لِبَأٌ ج أَلْبَاءٌ: ئوغۇز سۈتى.

لَبَأَ يَلْبَأُ لَبْأً الشَّاةَ: قوينىڭ ئوغۇز سۈتىنى ساغدى.

لَبَأَتِ الأُمُّ وَلَدَهَا: ئانا بالىغا ئەمچەك سالدى.

لَبَأَ الزَّرْعَ: زىرائەتنىڭ بىرىنچى سۈيىنى سۇغاردى.

لَبَأَ الشَّخْصُ مِنَ الطَّعَامِ: تاماقنى كۆپ يېدى.

لَبَأَةٌ: چىشى شىر.

لَبَّ يَلَبُّ لَبًّا ولَبَابَةً: ئەقىللىق بولدى، زېرەك بولدى، چېچەن بولدى، پاراسەتلىك بولدى.

لَبَّ يَلُبُّ لَبًّا: شاكىلىنى چېقىپ مېغىزىنى چىقاردى.

لَبَّ بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

لَبَّ الغَرِيبُ بِمَسْجِدِ القَرْيَةِ: مۇساپىر يېزا مەسجىدىگە ئورۇنلاشتى.

لُبٌّ ج أَلْبَابٌ: ئەقىل، ئىدراك، پاراسەت.

كَلاَمُهُ أَخَذَ بِلُبِّهِ: ئۇنىڭ گېپى ئۇنى مەپتۇن قىلىۋالدى.

﴿فَاتَّقُوا اللهَ يَا أُولِي الأَلْبَابِ﴾ «قرآن»: ئى ئەقىل ئىگىلىرى! ئاللاھدىن قورقۇڭلار.

خَلَبَتْ بِجَمَالِهَا لُبَّهُ: ئۇ ئايال ئۆزىنىڭ گۈزەللىكى بىلەن ئۇنىڭ ئەقلىنى لال قىلدى.

لُبٌّ ج لُبُوبٌ: مېغىز، يۈرەك، كۆڭۈل، دىل.

لُبُّ الجَوْزَةِ: ياڭاق مېغىزى.

أَخَذَ بِلُبِّهِ: ئۇنى مەپتۇن قىلىۋالدى.

طَارَ لُبُّهُ وَذَهَبَ عَقْلُهُ: ئالاقزادە بولۇپ كەتتى، ھودۇقۇپ قالدى، گاڭگىراپ قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالدى.

لَبَبٌ ج أَلْبَابٌ: مەيدە، تۆش.

هُوَ فِي لَبَبٍ رَخِيٍّ: ئۇ خاتىرجەم كەڭتاشاچىلىقتا.

لَبَّادٌ: كىگىزچى.

لَبَّاسَةٌ ج لَبَّاسَاتٌ: ئاياغ كىيگۈچ.

لَبَّانٌ ج لَبَّانُونَ: سۈت ساتقۇچى؛ خىشچى.

«إِشْتَرَى مِنَ اللَّبَّانِ كَمِيَّةً مِنَ اللَّبِنِ لِبِنَاءِ مَنْزِلِهِ»: ئۇ ئۆي سېلىش ئۈچۈن خىشچىدىن قانچىلىگەن خىش سېتىۋالدى.

لَبَّأَتْ يُلَبِّئُ تَلْبِئَةً النَّاقَةُ: تۆگە يېلىن سالدى.

لَبَّأَ بِالْحَجِّ: ھەجدە تەلبىيە ئېيتتى.

لَبَّبَ يُلَبِّبُ تَلْبِيبًا: مېغىز تۇتتى، ئۇچكە تۇتتى.

لَبَّثَ يُلَبِّثُ تَلْبِيثًا الشَّخْصُ: كۈتتى.

«لَبَّثَ قَبْلَ الإِنْطِلاَقِ فِي الجَرْيِ»: يۈگۈرۈشتىن بۇرۇن كۈتتى.

لَبَّثَهُ بِالْمَكَانِ: ئۇنى بىرەر يەردە تۇرغۇزدى.

لَبَّجَ يُلَبِّجُ تَلْبِيجًا الرَّجُلُ: كىشى ياشىنىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

لَبَّخَ يُلَبِّخُ تَلْبِيخًا عَلَى العُضْوِ الَّذِي بِهِ أَلَمٌ: ئاغرىق ئەزانى بېنتلىدى.

لَبَّدَ يُلَبِّدُ تَلْبِيدًا: پىشۇردى، ئەشتى.

لَبَّدَ الصُّوفَ: كىگىز ئەتتى.

لَبَّدَ الثَّوْبَ: كىيىم يامىدى.

لَبَّسَ يُلَبِّسُ تَلْبِيسًا: ئارىلاشتى؛ يوشۇردى، كۆز بويىدى.

لَبَّسَ عَلَيْهِ الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى، قالايمىقانلاشتۇردى، چىگىچلەشتۈردى، مالىماتاڭ قىلىۋەتتى.

لَبَّسَ عَلَيْهِ الأمرُ: ئىش ئۇنىڭغا مۇجمەل بولۇپ قالدى.

لَبَّستِ الأمّ الصَّبِيَّ قَمِيْصًا: ئانا بالىغا كۆڭلەك كىيگۈزدى.

لَبَّسَ الحَائِطَ بِالْجَصِّ: تامنى ئاقلىدى.

لَبَّشَ يُلَبِّشُ تَلْبِيْشًا: ھودۇقۇپ كەتتى، تەمتىرەپ كەتتى، ئالدىراپ-سالدىراپ شىگلىسىنى تاڭدى.

لَبَّقَ يُلَبِّقُ تَلْبِيْقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى.

«صَنَعَ ثَرِيدَةً ثُمَّ لَبَّقَهَا»: شورپا ئېتىپ، ئاندىن كېيىن ئۇنىڭغا نان چىلاپ يۇمشاتتى.

لَبَّكَ يُلَبِّكُ تَبْلِيكًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

لَبَّكَتِ المِعْدَةُ: ئاشقازاننىڭ ھەزىم قىلىشى يامانلاشتى.

لَبَّنَ يُلَبِّنُ تَلْبِيْنًا: بىناغا خىش قويدى؛ سۈت ئىشلەپ چىقاردى.

لَبَّى يُلَبِّي تَلْبِيَةً: جاۋاب بەردى، جاۋاب قايتۇردى، ئاۋاز قوشتى، قوشۇلدى.

لَبَّى النِّدَاءَ: چاقىرىققا ئاۋاز قوشتى.

«لَبَّى دَعْوَتَهُ»: ئۇنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشتى.

«لَبَّى طَلَبَهُ»: ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلدى.

لَبَّى رَغَبَاتَهُ: ئۇنىڭ ئارزۇلىرىنى قاندۇردى.

لَبَّى دَاعِيَ رَبِّهِ: ۋاپات بولدى، قازا قىلدى.

لَبَّى بِالْحَجِّ: ھەججدە «لَبَّيْكَ اللّهُمَّ لَبَّيْكَ» دېدى.

لَبَّيْكَ!: خوش مەن تەييار.

يَقُوْلُ الْحَاجّ: لَبَّيْكَ اللّهُمَّ لَبَّيْكَ: ھەج قىلغۇچى كىشى: «ئى ئاللاھ! مەن ھازىر بولدۇم، ھازىر بولدۇم»، دەپ تەلبىيە ئېيتىدۇ.

لَبَتَ يَلْبُتُ لَبْتًا يَدَهُ: ئۇنىڭ قولىنى قايرىۋەتتى.

لَبَتَ فُلَانًا: پالاننى تاياق بىلەن بېقىنىغا سالدى.

لَبَثَ يَلْبَثُ لَبَاثًا ولُبْثًا بِالْمَكَانِ: تۇردى، توختىدى، ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى، قېلىپ قالدى.

﴿فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِيْنَ﴾: ‹قرآن›: يۇسۇف زىنداندا بىرنەچچە يىل يېتىپ قالدى.

مَالَبِثَ أَنْ فَعَلَ كَذَا: دەرھال قىلدى، شۇ زامان قىلدى، دەرھال ئىجرا قىلدى.

لَمْ أَلْبَثْ أَنْ كَتَبْتُ المَكْتُوبَ: دەرھال خەت يازدىم.

لَبْثٌ . لُبْثٌ . لَبَثٌ: تۇرماق، تۇرۇپ قالماق.

لِي عَلَى هَذَا الأَمْرِ لُبْثَةٌ: بۇ ئىشتا سەل تۇرۇۋالاي.

لَبَجَ يَلْبُجُ لَبْجًا: توختىماي ئۇردى، يەرگە باستى، يىقىتتى.

لُبِجَ بِالرَّجُلِ أَوْ بِالْجَمَلِ: كىسەل ياكى چارچىغانلىقتىن يەرگە يىقىلدى.

لَبِحَ يَلْبَحُ لَبَحًا لَبِحَ الرَّجُلُ: ياشىنىپ قالدى، قېرىپ قالدى.

لَبَخَ يَلْبَخُ لَبْخًا: تىللىدى، زەربە بەردى، ئۇردى.

لَبَخَهُ: ئۇنى ئۆلتۈردى.

لَبْخَةٌ ج لَبَخَاتٌ: ئاغرىغان ئەزانى ئاڭغىدىغان دورىلانغان لاتا.

لَبَدَ يَلْبُدُ لُبُوداً بِالْمَكَانِ: تۇردى، توختىدى، ئولتۇراقلاشتى.

لَبَدَ الطِّفْلُ بِالْمَنْزِلِ: بوۋاق ئۆيدە تۇردى.

لَبَدَ بِالشَّيْءِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

لَبَدَ الصُّوفُ: يۇڭ غۇزمەك بولۇۋالدى، چىگىچلىشىپ كەتتى.

لَبَدَ يَلْبِدُ لَبْدًا: چاپلاشتۇردى، يېپىشتۇردى، قوندۇردى.

لَبَدَ الصُّوفَ: كىگىز باستى.

لُبَدٌ: كۆپ.

﴿يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا﴾ ‹قرآن›: ئۇ: «كۆپ مال سەرپ قىلدىم»، دەيدۇ.

لِبْدَةٌ ج لِبَدٌ: كىگىز قالپاق، مالخاي.

لَبَزَ يَلْبِزُ لَبْزًا: ئۇنى قاتتىق ئۇردى.

لَبَزَ فُلَانًا: لەقەم بىلەن چاقىردى، دۇمبىسىگە ئۇرۇپ قويدى.

لَبَسَ يَلْبِسُ لَبْسًا عَلَيْهِ الْأَمْرَ: ئارىلاشتۇردى، قالايمىقانلاشتۇردى، مالىماتاڭ قىلدى.

﴿وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ﴾ «قۇرئان»: ھەقنى باتىلغا ئارىلاشتۇرماڭلار.

لَبِسَ يَلْبَسُ لُبْسًا: كىيدى.

لَبِسَ الثَّوْبَ: كىيىم كىيدى، ئورىنىۋالدى.

لَبِسَ قَمِيصًا: كۆڭلەك كىيدى.

لَبِسَ السَّاعَةَ: سائەت تاقىدى.

لَبِسَ النَّظَّارَةَ: كۆزەينەك تاقىدى.

لَبِسَهُ عِفْرِيتٌ: ئۇنىڭغا جىن چاپلىشىۋالدى.

لَبِسَ الْحِدَادَ: ھازىدارلىق كىيىمى كىيدى.

لَبِسَ فلانًا عَلَى مَا فِيْهِ: قوبۇل قىلدى.

لَبِسَ لَهُ أُذُنَيْهِ: قۇلىقىنى يوپۇرۇۋالدى.

لَبِسَ لَهُ جِلْدَ النَّمِرِ: ياۋۇزلارچە مۇئامىلە قىلدى.

لَبْسٌ . لَبْسَةٌ: ئارىلىشىپ كېتىمەك، ئارىلاشتۇرۇۋېتىمەك، مۇجمەللىك، تۇتۇقلۇق، غۇۋا.

فِي كَلَامِهِ بَعْضُ اللَّبْسِ: ئۇنىڭ سۆزىدە بىرئاز مۇجمەللىك بار.

لَيْسَ فِي تَصَرُّفَاتِهِ أَيّ لَبْسَةٍ: ئۇنىڭ سۆز-ھەرىكىتىدە ھېچقانداق گۇمان يوق.

لِبْسٌ ج لُبُوسٌ: كىيىم.

لِبْسَةٌ: ئۇستىۋاش، سەرپاي، كىيىنىش.

«لَعَنَ رَسُوْلُ اللهِ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئايالچە كىيىم كىيىۋالغان ئەرگە ۋە ئەرچە كىيىم كىيىۋالغان ئايالغا لەنەت قىلدى.

لِبْشَةٌ ج لِبَشٌ: بىر باغلام، بىر تېڭىق.

لَبَطَ يَلْبِطُ لَبْطًا: تەپتى، يىقىتتى، چۈرۈپ تاشلىدى.

لَبِطَ بِهِ الْأَرْضَ: ئۇنى يەرگە يىقىتتى.

لَبْطَةٌ ج لَبَطَاتٌ: بىر قېتىم يىقىتماق، زۇكام، يۆتەل.

«أَصَابَتْهُ لَبْطَةٌ مِنَ الْبَرْدِ»: ئۇنىڭغا سوغۇقتىن زۇكام تەگدى.

لَبَعَ يَلْبَعُ لَبْعًا: ئاچ كۆزلۈك بىلەن يېدى.

لَبِقَ يَلْبَقُ لَبَقًا: زېرەك بولدى، ماھىر بولدى.

لَبِقَ الثَّوْبُ بِهِ: كىيىم ئۇنىڭغا لايىق بولدى.

لَبُقَ يَلْبُقُ لَبَاقَةً: زېرەك ۋە سىلىق-سىپايە بولدى، ئەدەپلىك بولدى، ماھىر بولدى، ئۇستا بولدى.

لَبُقَ الْعَامِلُ: ئىشچى ماھىر بولدى.

لَبُقَتِ الْفَتَاةُ: قىز سىلىق-سىپايە بولدى.

لَبِقٌ م لَبِقَةٌ: نازاكەتلىك، مەدەنىيەتلىك، خۇشچاقچاق، زېرەك؛ ھەر ئىشقا ماھىر، ئۇستا.

وَلَدٌ لَبِقٌ: زېرەك بالا.

مُفَاوِضٌ لَبِقٌ: زېرەك ۋە سىلىق ھەمسۆھبەت.

«لَهُ طَرِيْقَةٌ لَبِقَةٌ»: ئۇ سىلىق.

«حَدَّادٌ لَبِقٌ»: ئۇستا تۆمۈرچى.

لَبَكَ يَلْبُكُ لَبْكًا الشَّيْءَ: ئارىلاشتۇردى، ئېلىشتۇردى.

لَبَكَ السَّوِيقَ بِالْعَسَلِ: تالقاننى ھەسەل ئارىلاشتۇردى.

لَبَكَ الثَّرِيدَ: شورپىغا چىلىغان ناننى يېيىش ئۈچۈن يىغدى.

لَبِكَ يَلْبَكُ لَبَكًا الشَّيْءُ: ئارىلاشتى، ئېلىشتى.

لَبْكٌ: ئارىلاشتۇرماق، ئارىلاشما نەرسە.

لَبِكٌ: ئارىلاشقان، قالايمىقان.

لَبْكَةٌ: ئارىلاشما نەرسە.

لَبْلَابٌ: پۇرچاق.

لَبْلَبَ يُلَبْلِبُ لَبْلَبَةً الْأُمّ بِوَلَدِهَا: ئانا بالىغا كۆيۈندى.

لَبْلَبَ الْقَوْمُ: كىشىلەر تارقالدى.

لَبْلَبَ ـ لَبْلُبٌ: مېھرىبان، كۆيۈمچان، شەپقەتلىك، رەھىمدىل، سەممىي، قىزغىن.

لَبَنَ يَلْبُنُ لَبْنًا: سۈت بىلەن سۇغاردى.

لَبِنَتْ يَلْبَنُ لَبَنًا الأُنْثَى: ئاياللىك سۈتى كۆپەيدى.

لَبِنَتِ الشَّاةُ: قوينىڭ سۈتى كۆپەيدى.

لَبَنٌ ج أَلْبَانٌ: سۈت.

مَسْحُوقُ اللَّبَنِ: سۈت پاراشوكى.

«لَبَنُ الأُمِّ يَحْمِي الرَّضِيعَ مِنَ الأَمْرَاضِ»: ئانىنىڭ سۈتى ئېمىۋاتقان بالىنى كېسەللىكلەردىن ساقلايدۇ.

لَبَنٌ زَبَادِيٌّ ـ لَبَنٌ دَائِبٌ: قېتىق.

لَبَنُ الشَّجَرَةِ: دەرەخنىڭ سۆلى.

لَبِنٌ ج لَبِنَةٌ وَلَبِنَاتٌ: خىش، كېسەك.

لَبِنَةٌ: سېغىن مال، سېغىن كالا، سېغىن قوي.

لِبْنَةٌ: كېسەك، خىش.

بَنَى دَارَهُ لَبِنَةً لَبِنَةً: قورۇسىنى بىر خىشتىن، بىر خىشتىن قوپۇرۇپ چىقتى.

لَبَنِيّ: سۈتلۈك.

أَسْنَانٌ لَبَنِيَّةٌ: بوۋاقنىڭ سۈت چىشلىرى.

لَبْوَةٌ ـ لَبُوَةٌ ـ لَبُؤَةٌ: چىشى شىر.

لَبُوسٌ ج لُبُسٌ: كىيىم، كىيىم ـ كېچەك؛ ساۋۇت؛ شامچى دورا، كەپلىمە دورا.

شَخْصٌ لَبُوسٌ: كىيىمى كۆپ ئادەم.

رَجُلٌ أَنِيقٌ لَبُوسٌ: كىيىمى كۆپ، رەتلىك ئادەم.

﴿وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ﴾ ‹قۇرئان›: جەڭلەردە سىلەرنى (يارىدار بولۇشتىن) ساقلاش مەقسىتىدە، داۋۇدقا سىلەر ئۈچۈن ساۋۇت ياساشنى ئۆگەتتۇق.

لُبْسُ هَذِهِ الْمَرْأَةِ أَنِيقٌ: بۇ ئايالنىڭ كىيىمى چىرايلىق.

لَبُونٌ وَلَبُونَةٌ ج لِبَانٌ وَلِبْنٌ وَلُبْنٌ وَلَبَائِنُ: سېغىن مال؛ سېغىن كالا، سېغىن قوي، سېغىن تۆگە.

لَبِيَ يَلْبَى لَبْيًا الشَّخْصُ مِنَ الطَّعَامِ: كۆپ يېدى.

لَبِيبٌ ج أَلِبَّاءُ م لَبِيبَةٌ ج لَبِيبَاتٌ وَلَبَائِبُ: ئەقىللىق، چېچەن، ئۆتكۈر.

كُلُّ لَبِيبٍ بِالإِشَارَةِ يَفْهَمُ: ئەقىللىق ئادەم ئىشارەت بىلەنلا چۈشىنىدۇ.

لَبِيجٌ: يەرلەشكۈچى، ماكانلاشقۇچى.

حَيٌّ لَبِيجٌ: ئاھالىلەر رايونى.

لَبِيسٌ ج لُبُسٌ وَلَبَائِسُ: ئۈچلىق كىيىم، كونا كىيىم، نىمكەش كىيىم؛ ئوخشىشى، تەكدىشى.

لَيْسَ لَهُ لَبِيسٌ: ئۇنىڭ ئوخشىشى يوق.

لَبِيقٌ: ماھىر، ئۇستا، زىرەك، سىلىق، خۇش چاقچاق، مەدەنىيەتلىك.

لَبِيكَةٌ: سۈت، ئۇن ياكى خورما ئارىلاشتۇرۇلۇپ، ئۇستىگە ماي قۇيۇلۇپ يېيىلىدىغان تائام.

لُتَاتٌ: دەرەخ قوۋزىقىنىڭ ئۇۋىقى، ماي ئۇۋىقى.

لَتَأَ يَلْتَأُ لَتْأً فُلاَنًا فِي صَدْرِهِ: مەيدىسىدىن ئىتتىردى.

لَتَأَتْ بِهِ أُمُّهُ: ئۇنى ئانىسى تۇغدى.

لَتَأَهُ بِحَجَرٍ: ئۇنىڭغا تاش ئاتتى.

لَتَأَ الشَّيْءَ: كېمەيتىۋەتتى.

لَتَبَ يَلْتُبُ لَتْبًا وَلُتُوبًا بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

لَتَبَ فِيهِ: مۇقىم بولدى، پۇختا بولدى، ئىزچىل بولدى.

لَتَّ يَلُتُّ لَتًّا الشَّخْصُ: تولا سۆزلىدى، پايدىسىز گەپنى كۆپ قىلدى.

لَتَّ الشَّيْءَ: يانجىدى، سوقتى، تالقانلىدى، ئۇۋىدى، كۇكۇم ـ تالقان قىلدى.

لَتَّ السَّوِيقَ: تالقاننى سۇ بىلەن نەمدەپ ماي ئارىلاشتۇرۇپ يۇغۇردى.

لَتَّاتٌ: بىھۇدە كۆپ سۆزلەيدىغان، ۋات ـ ۋات.

لَتَّبَ يُلَتِّبُ تَلْتِيبًا السَّرْجَ عَلَى الْفَرَسِ: ئاتنى

ئېكەرلىدى.

لَتَّةٌ: كىچىك ئىش، ئۇششاق ئىش.

لَتِّنَ يُلَتِّنُ تَلْتِينًا: لاتىنلىشىپ كەتتى.

لَتِخَ يَلْتَخُ لَتْخًا ـ هُ: بۇلغىۋەتتى، مەينەت قىلىۋەتتى.

لَتِخَ الشَّيْءَ: ئاجرىتىۋەتتى، بۆلۈۋەتتى.

لَتَدَ يَلْتِدُ لَتْداً فُلاَنًا بِيَدِهِ: پالانىنى مۇشت بىلەن سالدى.

لَتَزَ يَلْتِزُ لَتْزًا فُلاَنًا: ئىتتىردى، مۇشتلىدى.

لَتْلَتَةٌ: يالغان قەسەم.

أَقْلَقَهُ بِلَتْلَتِهِ: ۋاتىلداۋېرىپ ئۇنى زېرىكتۈرۈۋەتتى.

إتَّقِ اللَّتْلَةَ: يالغان قەسەمدىن ساقلان.

لَتَمَ يَلْتُمُ لَتْمًا ـــ هُ: ئۇردى، زەربە بەردى.

لَتَمَ السَّهْمَ: ئوق ئاتتى.

لَتْمٌ: جاراھەت، جاراھەت ئېغىزى.

لَتِ (الَّتِي) ج اللاَّتِي وَاللَّوَاتِي وَاللاَّئِيْ: ئايال جىنسى ئۈچۈن ئۇلاش قوشۇمچىسى.

جَاءَتِ اللاَّتِي وَصَلَتْهُنَّ الدَّعْوَةُ: چاقىرىق تەگكەن ئاياللار كەلدى.

لَثَاةٌ: كىچىك تىل.

لِثَامٌ ج لُثُمٌ: نىقاب.

لِثَامُ الْمَرْأَةِ: چۈمبەل.

أَمَاطَ اللِّثَامَ عَنِ الْأَمْرِ: ئىشنى ئېنىقلاپ بەردى.

لَثَأَ يَلْثَأُ لَثَأً الكَلْبُ: ئىت يالىدى، يالاپ قويدى.

لَثَأٌ: دەرەخ يېلىمى.

لِثَةٌ ج لِثَاتٌ ولِثًى ولِثِيٌّ: چىش مىلىكى.

لَثَّ يَلُثُّ لَثًّا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى.

لَثَّ عَلَيْهِ: تەكرار تەلەپ قىلدى.

لَثَّ الْمَطَرُ: يامغۇر سىم-سىم ياغدى.

لَثَّ الشَّجَرُ: دەرەخكە شەبنەم چۈشتى.

لَثٌّ: شەبنەم.

لَثَّقَ يُلَثِّقُ تَلْثِيقًا الشَّيْءَ: چىرىتىۋەتتى، بۇزۇۋەتتى.

لَثَّمَ يُلَثِّمُ تَلْثِيمًا الشَّخْصُ فَمَهُ: ئېغىز-يۈزىگە كىيىمنىڭ پېشىنى ياكى نىقاب تارتىۋالدى.

لَثَّمَ السَّارِقُ فَمَهُ حَتَّى لاَ يُعْرَفَ: ئوغرى تونۇلماسلىق ئۈچۈن ئېغىز-يۈزىگە نىقاب تارتىۋالدى.

لَثَّمَتِ الْمَرْأَةُ وَجْهَهَا: ئايال يۈزىنى ياپتى.

لَثَدَ يَلْثِدُ لَثْدًا الْمَتَاعَ: مالنى تىزدى، رەتلىدى.

لِثْدَةٌ: ئولتۇراقلىشىپ قالغان جامائە.

لَثَطَ يَلْثِطُ لَثْطًا فُلاَنًا: ئاستىراق ئۇرۇپ قويدى.

لَثِغَ يَلْثَغُ لَثَغًا: سۆزلىگەندە بىر ھەرپنى يەنە بىر ھەرپكە ئالماشتۇردى.

«سىين»نى «ثاء»غا ياكى «راء»نى «غىين»غا ئالماشتۇرغاندەك.

«خَطِيبٌ يَلْثَغُ بِالرَّاءِ»: خاتىپ «راء»نى ئالماشتۇرۇپ قويىدۇ.

لَثِقَ يَلْثَقُ لَثَقًا الْيَوْمُ: كۈن تىنچىق بولدى.

لَثَقٌ: ھۆللۈك، نەملىك؛ سۇيۇق لاي، پاتقاق.

لَثِقٌ: يېپىشقاق لاي.

يَومٌ لَثِقٌ: تىنچىق كۈن.

لَثْلاَثٌ: بوشاڭ، لىككىتاسما.

تِلْمِيذٌ لَثْلاَثٌ: بوشاڭ شاگىرت.

لَثْلَثَ يُلَثْلِثُ لَثْلَثَةً الشَّخْصُ كَلاَمَهُ: سۆزنى ئوچوق قىلالمىدى.

لَثْلَثَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: تۇردى، ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى.

لَثْلَثَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: ئىككىلەندى.

لَثْلَثَ عَلَيْهِ: تەكرار تەلەپ قىلدى.

لَثْلِثُوا بِنَا: بىزنى ئازراق ئارام ئالدۇرۇڭلار.

لَثَمَ يَلْثِمُ لَثْمًا: سۆيدى.

«لَثَمَتِ الأُمّ طِفْلَهَا»: ئانا بوۋىقىنى سۆيدى.

لَثَوِيٌّ: چىش مىلىكىگە مۇناسىۋەتلىك.

الْحُرُوفُ اللَّثَوِيَّةُ: (فونىتىكىدا) ث، ذ، ظ ھەرپلىرى.

لَثِيَ يَلْثَى لَثًى الشَّيْءُ: نەم بولدى.

لَثِيَ الثَّوْبُ وَ غَيْرُهُ: كىيىم ۋە باشقىلار تەردىن نەم بولدى.

لَثِيَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەختىن يېلىم چىقىپ ئاقتى.

لَثًى: دەرەخ يېلىمى، سېرىقماي، ھۆللۈك.

لَثَى الثَّوْبِ: كىيىمنىڭ كىرى.

لَجَاجَةٌ: تىلەش، تەكرار تەلەپ قىلىش، جېدەل-ماجىرا قىلىش، مۇنازىرىلىشىش.

فِي فُؤَادِهِ لَجَاجَةٌ: ئاچ قورساقلىقتىن يۈرىكى تىترەپ كەتتى.

لِجَافٌ ج أَلْجِفَةٌ وَ لُجُفٌ: تاغنىڭ تۇمشۇقى، ئىشىكنىڭ بوسۇغىسى.

لِجَام ج أَلْجِمَة وَلُجُم: يۈگەن.

«مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ أُلْجِمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنَ النَّارِ» ‹حديث›: كىمكى بىرەر ئىلىم توغرۇلۇق سورالسا، ئۇنى بىلىپ تۇرۇپ يوشۇرسا، قىيامەتتە ئۇنىڭغا ئوتتىن يۈگەن سېلىنىدۇ.

لَجَأَ يَلْجَأُ لَجْئًا ولُجُوءًا: پاناھلاندى، باشپاناھ ئىزدىدى، يوشۇرۇندى، مۆكتى، ئۆزىنى دالدىغا ئالدى، يۆلەندى.

لَجَأَ إِلَى الْخَارِجِ: چەتكە چىقىپ ئۆزىنى دالدىغا ئالدى.

لَجَأَ الْمُتَضَرِّرُ إِلَى الْقَاضِي: زىيانغا ئۇچرىغۇچى سوتقا ئىلتىجا قىلدى.

«لَجَأْتُ إِلَى طَرِيقَةٍ أُخْرَى لِشَرْحِ الْمَعْنَى»: مەنىنى يېشىپ بېرىش ئۈچۈن باشقىچە يول تۇتتى.

لَجَأَ إِلَى الْعُنْفِ: زوراۋانلىق قىلدى.

لَجِبَ يَلْجَبُ لَجَبًا الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلىدى.

لَجِبَ الْقَوْمُ: كىشىلەر سۈرەن-چۇقان سالدى.

«يَلْجَبُ النَّاسُ احْتِجَاجًا عَلَى غَلَاءِ الْمَعِيشَةِ»: كىشىلەر تۇرمۇش چىقىمىنىڭ ئۆرلەپ كەتكىنىنى باھانە قىلىپ سۈرەن-غوۋغا قىلىشتى.

لَجَبٌ: دولقۇنلىماق، مەۋج ئۇرماق؛ ئاتلارنىڭ كىشنىشى؛ كىشىلەرنىڭ سۈرەن-چۇقانلىرى.

جَيْشٌ لَجَبٌ: چوڭ قوشۇن.

لَجَّ يَلَجّ لَجَاجًا وَ لَجَاجَةً: كاجلىق قىلدى، جاھىللىق قىلدى، تەرسالىق قىلدى، داۋاملىق تېڭىرقىدى.

﴿وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَ كَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِن ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئۇلار (يەنى، مۇشرىكلار)غا رەھمەت قىلساق، ئۇلارغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، چوقۇم گۇمراھلىقلىرىدا داۋاملىق تېڭىرقاپ يۈرۈشەتتى.

لَجَّ عَلَيْهِ فِي لأَمْرِ: چىڭ تۇرۇۋالدى.

لَجَّ فِي شُرْبِ الْخَمْرِ: ھاراق ئىچىشتە ھەددىدىن ئاشتى.

لَجَّتْ عَلَى الْمُدِيرِ فِي قَضَاءِ حَاجَتِهَا: ھاجىتىنى ئورۇنلاپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ مۇدىرغا ئىلتىجا قىلدى.

لُجٌّ وَلُجَّةٌ ج لُجَجٌ وَلِجَاجٌ: دېڭىز، چەكسىز، بىپايان (سۇ).

«لُجّ البَحْرِ»: بىپايان دېڭىز.

لُجّ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ زۇلمىتى.

لَجَّامٌ ج لَجَّامُونَ: يۈگەن سالغۇچى.

لَجَّأَ يُلَجِّءُ تَلْجِئَةً: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى.

لَجَّةٌ: بىر قېتىم چۇقان سېلىش.

لَجَّةُ الْمُتَظَاهِرِينَ: نامايىشچىلارنىڭ چۇقان-سۈرەنلىرى.

لَجَجَةٌ: جاھىل، كاج، تەرسا.

لُجِّيٌّ: بىپايان، چوڭقۇر.

﴿فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ﴾ ‹قرآن›: دېڭىزدىكى (قاراڭغۇلۇققا ئوخشايدۇ)، ئۇنى (دېڭىزنى) دولقۇنلار قاپلاپ تۇرىدۇ.

لَجَذَ يَلْجُذُ لَجِذَ يَلْجَذُ لَجْذاً وَ لَجَذًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يېدى.

لَجَفَ يَلْجُفُ لَجْفًا: قاتتىق ئۇردى.

لَجْفَةٌ ج لَجَفَاتٌ: ئۆڭكۈر، غار.

لَجْلَاجٌ: تىلى ئېغىر، دۇدۇقلايدىغان.

لَجْلَجَ يُلَجْلِجُ لَجْلَجَةً: دۇدۇقلىدى.

لَجْلَجٌ: ئېلىشقان، ئارىلاشقان.

«الحَقّ أَبْلَجُ والبَاطِل لَجْلَجٌ»: ھەقىقەت روشەن كېلىدۇ، ناھەق دېگەن ئېلىشاڭغۇ كېلىدۇ.

لَجِنَ يَلْجَنُ لَجَنًا: ياسىكىنا بولدى؛ چاپلاشتى، يېپىشتى.

«لَجِنَ الْمُشْطُ»: تارغاق ياسكىنا بولدى.

لَجْنَةٌ ج لِجَانٌ: جامائە، ھەيئەت، كومىتېت، ئىدارە، قىسىم، بۆلۈم.

لَجْنَةُ الْإِدَارَةِ: ئىدارە، باشقارما.

لَجْنَةُ التَّحْضِيرِ: تەييارلىق ھەيئىتى.

لَجْنَةُ التَّحْقِيقِ: تەكشۈرۈش ھەيئىتى.

لَجْنَةٌ دَائِمَةٌ: دائىمىي كومىتېت.

لَجْنَةُ الْإِمْتِحَانِ: ئىمتىھان كومىسسىيىسى.

اللَّجْنَةُ التَّنْفِيذِيَّةُ: ئىجرائىيە كومىتېتى.

اللَّجْنَةُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي كومىتېت.

لَجْنَةُ الدَّوْلَةِ لِلدِّفَاعِ: دۆلەت مۇداپىئە كومىتېتى.

لَجْنَةُ مِنْهَاجِ الدَّوْلَةِ: دۆلەت پىلان كومىتېتى.

لَجْنَةُ شُؤُونِ الصِّحَّةِ: سەھىيە ئىدارىسى.

لَجْنَةٌ دَائِمَةٌ: دائىمىي كومىتېت.

اَللَّجْنَةُ التَّنْفِيذِيَّةُ لِلْحِزْبِ: پارتىيە ئىجرائىيە كومىتېتى.

لَجْنَةُ تَخْطِيطٍ: پىلان كومىتېتى.

لُجُوءٌ: پاناھلانماق، ئىلتىجا قىلماق.

حَقّ اللُّجُوءِ السِّيَاسِيِّ: سىياسىي پاناھلىنىش ھوقۇقى.

لَجُوجٌ لَجُوجَةٌ: جاھىل، كاج، تەرسا.

سَائِلٌ لَجُوجٌ: تەرسا تىلەمچى.

لَجِيفَةٌ: ئىشىكنىڭ بىر قانىتى.

لَجِينٌ: ئېغىزنىڭ شالى.

لُجَيْنٌ: كۈمۈش.

خَاتَمٌ مِنْ لُجَيْنٍ: كۈمۈش ئۈزۈك.

لُجَيْنِيَّةٌ: دىرھەم، تەڭگە، كۈمۈش پۇل.

لَحَا يَلْحُو لَحْوًا الشَّجَرَةَ: دەرەخنى سويدى، شىلدى.

لَحَا الشَّخْصَ: شەخسنى تىللىدى.

«لَحَاهُ فِي وَجْهِهِ»: ئۇنى يۈزىدىن-يۈزىگە تىللىدى.

لِحَاءٌ: قوۋزاق، پوست.

لُحَاتَةٌ: سوپياق، شۆپەك.

لَحَاصٌ: بالايىئاپەت، مۇسىبەت، قۇرغاقچىلىق.

لَحَاظٌ وَلِحَاظٌ ج لُحُظٌ: كۆز قۇيرۇقى، كۆز بۇرجىكى.

لِحَافٌ ج لُحُفٌ: يوتقان، يېپىنچا، ئەدىيال، كىرلىك، يوركەنچە.

«وَضَعَتِ الْمَرْأَةُ لِحَافًا فَوْقَ السَّرِيرِ»: ئايال كارىۋات ئۈستىگە ئەدىيال سالدى.

«تَسَتَّرَتِ الْفَتَاةُ بِلِحَافٍ»: قىز يوركىنىۋالدى.

لِحَاقٌ: يېتىشمەك، قوغلاپ يەتمەك، يېتىۋالماق.

لَقَدْ اِنْصَرَفُوْا مُنْذُ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ لِذَالِكَ لَاتَسْتَطِيعُ اللِّحَاقَ بِهِمْ: ئۇلار كەتكىلى بىر سائەت بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا يېتىشەلمەيسىز.

لِحَامٌ ج لِحَمَاتٌ: قەلەي، كەپشەر.

لِحَامٌ بِالرَّصَاصِ: قوغۇشۇن بىلەن كەپشەرلەش.

لِحَامٌ بِالْأُكْسِيجِينِ: ئوكسىگېن بىلەن پاياتلاش.

لَحَامَةٌ: سېمىزلىك.

لَحَبَ يَلْحَبُ لُحُوبًا الطَّرِيقُ: يول داغدام بولدى.

لَحَبَ يَلْحَبُ لَحْبًا الطَّرِيقَ: ماڭدى، يۈردى، سەپەر قىلدى.

لَحَبَ بِفُلَانٍ الْأَرْضَ: پالانىنى يەرگە يىقىتتى.

لَحَبَ اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ: گۆشنى سۆڭەكتىن شىلدى.

لَجَبَهُ بِالسَّيْفِ: چاپتى، كەستى، ئۇردى.

لَجِبَ يَلْجَبُ لَجَبًا الشَّخْصُ: يېشى چوڭىيىپ يـاداپ كەتتى.

لَجَبٌ: تاشيول، داغدام يول.

لَجَتَ يَلْجَتُ لَجْتًا العَصَا: ياغاچنىڭ قـوۋزىقىنى سويدى.

لَجَتَ فُلاَنًا بِالعَصَا: توقماق بىلەن سالدى.

لَجَتَ الرَّجُلَ: ھەممە نەرسىسىنى ئېلىۋېلىپ قۇرۇقدىۋەتتى.

لَجْتٌ: ساپ، سادىق، سەممىي.

لَجَجَ يَلْجَجُ لَجْجًا — هُ: ئۇنى ئۇردى.

لَجَجَ إِلَيْهِ: ئىلتىجا قىلدى، پاناھلاندى.

لَجَجٌ: چاپاق.

لَجِجٌ: تار.

مَكَانٌ لَجِجٌ: تار يەر.

لَجَّ يَلِجُّ لَجًّا — تِ الْقَرَابَةُ بَيْنَهُمْ: ئۇلار يېقىن تۇغقان بولۇشتى.

لَجِحَ يَلْجَحُ لَجَحًا — تِ العَيْنُ: كۆز چاپاق بولدى.

لَجٌّ: يېقىن تۇغقان.

عَيْنٌ لَجَّاءُ: چاپاق كۆز.

لَجَّامٌ ج لَجَّامُوْنَ: گـۆش سـاتقۇچى، قاسـساپ، سۇۋاركىچى، پاياتچى.

أَصْلَحَ اللَّجَّامُ الْحَنَفِيَّةَ: سـۇۋاركىچى جـۈمەكنى ئوڭشىدى.

لَجَّانٌ. لَجَّانَةٌ: كـۆپ گراماتىكـا خاتـالىقى ئۆتكۈزىدىغان، ئوقۇشنى خاتا ئوقۇيدىغان.

لَجَّبَ يُلَجِّبُ تَلْجِيبًا الطَّرِيْقَ: يول ماڭدى.

لَجَّةٌ: قۇرۇق.

«خُبْزَةٌ لَجَّةٌ»: قۇرۇق نان.

لَجَّصَ يُلَجِّصُ تَلْجِيصًا خَبَرَهُ: تەكـشۈردى، سۈرۈشتۈردى.

لَجَّصَ فِي الأَمْرِ: چىڭ تۇتتى، قىستى.

لَجَصَّهُ عَنْ كَذَا: توسۇدى.

لَجَّنَ يُلَجِّنُ تَلْجِيْنًا: دېكلاماتسىيە قىلدى، ئۇنلۇك ئوقۇدى.

لَجَّنَ عَبْدُ الْوَهَّابِ عِدَّةَ أَغَانٍ لِأُمّ كُلْثُوم: ئابدۇۋاھاب ئۇممۇ گۈلسۈمگە بىرقانچە مۇزىكا ئىشلەپ بەردى.

لَحَدَ يَلْحَدُ لَحْدًا القَبْرَ: قەبرە كولىدى.

لَحَدَ الْمَيِّتَ: ئۆلۈكنى كۆمدى.

لَحَدَ فِي الدِّيْنِ: دىنغا ئىنكار قىلىپ، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈردى.

لَحْدٌ ج أَلْحَادٌ و لُحُدٌ: قەبرە، گۆر.

«أُطْلُبِ العِلْمَ مِنَ المَهدِ إِلَى اللَّهْدِ» ‹حديث›: بۆشۈكتىن لەھەتكىچە ئىلىم ئىزدە.

لَحَزَ يَلْحَزُ لَحْزًا الشَّيْءَ: تەكـرار تەلەپ قىلدى، ئىلتىماس قىلدى.

لَحِزَ يَلْحَزُ لَحَزًا: بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

لَحِزٌ . لِحْزٌ: بېخىل، پىخسىق.

لَحِسَ يَلْحَسُ لَحْسًا: يالىدى.

«لَحِسَ الكَلْبُ الإِنَاءَ»: ئىت قاچىنى يالىدى.

لَحْسٌ: يالاش.

لَحْسَةٌ: بىر قېتىم يالاش.

اللَّحْسَةُ: ئازغىنە نەرسە.

لَحَصَ يَلْحَصُ لَحْصًا خَبَرَ فُلاَنٍ: تەكـشۈردى، ئىزدەندى.

لَحَصَهُ عَنِ الأَمْرِ: توسۇدى.

لَحِصَ يَلْحَصُ لَحَصًا — تْ عَيْنَهُ: كـۆزىنى چاپاق بېسىپ كەتتى.

لَحَصَانٌ: يۈگۈرۈش، يۈگۈرمەك.

لَحَظَ يَلْحَظُ لَحْظًا الْمَكَانَ: جـاينى سـۈپۈرۈپ سـۇ چاچتى، زىننەتلىدى، بېزىدى.

لَحَظَ يَلْحَظُ لَحْظًا وَ لَحَظَانًا: قارىدى، كـۆزەتتى،

كۆزنىڭ قىرىدا قارىدى.
لَحْظُ العَيْنِ ج لِحَاظٌ وَأَلْحَاظٌ: بىرىكتۈرگۈچى پەردە (كۆزنىڭ).
لَحْظَةٌ ج لَحَظَاتٌ: بىر قاراش، بىر نەزەر، بىر قېتىم قاراپ چىقماق، بىردەم، شۇ ھامان، ھەش-پەش دېگۈچە، كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە، ھايت-ھۇيت دېگۈچە.
سَكَتَ عَنِ الْكَلَامِ لَحْظَةً: بىردەم جىم تۇرۇۋالدى.
لَحْظَةٌ حَاسِمَةٌ بَيْنَ الْمَوْتِ وَالْحَيَاتِ: ھايات-ماماتلىق پەيتى.
أَتَى بَعْدَ لَحْظَةٍ: بىردەمدىلا كەلدى.
لَحِقَ الْقِطَارَ فِي اللَّحْظَةِ الْأَخِيرَةِ: پويىزغا ئاخىرقى ۋاقىتتا ئۈلگۈردى.
غَادَرَ الْمَكَانَ اللَّحْظَةَ: ھەش-پەش دېگۈچە ئايرىلدى.
فِي كُلِّ لَحْظَةٍ: ھەمىشە، داۋاملىق، ھەرقاچان.
أُوَافِقُ تَمَامًا عَلَى كُلِّ مَا قَالَهُ قَبْلَ لَحَظَاتٍ: ئۇنىڭ بايا ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسىگە تولۇق قوشۇلىمەن.
لَحْظِيٌّ: كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە، ھەش-پەش دېگۈچە.
لَحَفَ يَلْحِفُ لَحْفًا: يېپىنچا ئىشلىدى، ياپتى، يۆگىدى، چۈمكىدى.
«لَحَفَتِ الْأُمُّ طِفْلَهَا»: ئانا بالىسنى يۆگىدى.
لَحَفَهُ الثَّوْبَ: ئۇنىڭغا كىيىم كىيگۈزدى.
أَلْحَفَ الرَّجُلُ فِي مَالِهِ: كىشىنىڭ مېلىنىڭ بىر قىسمى قولدىن كەتتى.
لُحِفَ الْقَمَرُ: ئاي تۇتۇلدى.
لِحْفٌ: ياپماق، چۈمكىمەك، تاغ ئېتىكى.
لَحِقَ يَلْحَقُ لَحْقًا وَ لَحَاقًا: يەتتى، يېتىشىۋالدى، ئارقىسىدىن باردى، ئىزىدىن باردى، بىللە بولدى.
«لَحِقَ الشُّرْطِيُّ السَّارِقَ»: ساقچى ئوغرىنى يېتىۋالدى.
«لَحِقَ الشَّابُّ بِالْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ»: يىگىت ھەربىي خىزمەتكە كىردى.
لَحِقَ إِلَى قَوْمِهِ كَذَا: قوۋمىغا رىشتە باغلىدى، تاياندى، يېقىندى.
لَحِقَتْهُ خَسَارَةٌ: زىيان تارتتى، زىيانغا ئۇچرىدى.
لَحِقَتْهُ بِالْمَدْرَسَةِ: مەكتەپكە كىردى، ئوقۇشقا كىردى.
لَحِقَتْهُ بِعَالَمِ الْخُلُودِ: ۋاپات بولدى، ئالەمدىن ئۆتتى.
مَهْمَا تَكُنْ سُرْعَتُكَ فِي الْجَرْيِ، فَإِنِّي أَسْتَطِيعُ أَنْ أَلْحَقَ بِكَ: قانچە تېز يۈگۈرسەڭمۇ مەن ساڭا يېتىۋالالايمەن.
لَحِقَ يَلْحَقُ لُحُوقًا الثَّمَنُ فُلَانًا: پۇل يالانغا يۈكلەندى.
لَحْقٌ: يېتىشمەك، قوغلاپ يەتمەك، يېتىۋالماق.
لَحَقٌ ج أَلْحَاقٌ: ئەگەشكۈچى، ئىز باسقۇچى، بىللە بولغۇچى.
لَحَكَ يَلْحَكُ لَحْكًا الوَلَدَ: بالىنىڭ ئېغىزىغا دورا قۇيدى.
لَحَكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: چاپلىدى، يېپىشتۇردى.
لَحِكَ يَلْحَكُ لَحْكًا العَسَلَ: ھەسەلنى يالىدى.
لَحَمَ يَلْحَمُ لَحْمًا: گۆشنى سۆڭەكتىن شىلىپ ئاجراتتى.
لَحَمَهُ: ئۇنىڭغا گۆش يېگۈزدى.
«لَحَمَ الصَّائِغُ الذَّهَبَ والفِضَّةَ»: زەرگەر ئالتۇن، كۈمۈشنى كەپشەرلەپ تۇتقۇزدى.
لَحَمَ الأَمْرَ: ئىشنى مەھكەم قىلدى.
لَحَمَ الشَّيْءَ: قىرتىپ تاۋلاپ سوقتى، تۇتقۇزدى، ئۇلىدى.
لَحَمَ بِالْكَهْرِبَاءِ: توك بىلەن سۇۋاركىلىدى،

پاياتلىدى.

لَحَمَ يَلْحَمُ لَحَامَةً: بەدىنىنىڭ گۆشى كۆپەيدى، گۆشلۇك بولدى.

لَحِمَ يَلْحَمُ لَحَمًا: گۆش يېگۈسى كەلدى.

لَحِمَ بِالْمَكَانِ: بىرەر جايدا تۇردى، تۇلتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى.

لَحْمٌ ج لُحُومٌ: گۆش.

لَحْمُ البَقَرِ: كالا گۆشى.

لُحُومُ الدَّجَاجِ: توخۇ گۆشلىرى.

أَكَلَ لَحْمَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى.

﴿أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا﴾ ‹قۇرئان›: سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆلگەن قېرىندىشىڭلارنىڭ گۆشىنى يېيىشنى ياقتۇرامسىلەر؟

«لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى الله تعالى وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ» ‹حەدىس›: كىشى تىلەمچىلىك قىلىۋەرسە، قىيامەت كۈنى يۈزىدە گۆش دېدارى بولمىغان ھالدا ھازىر بولىدۇ.

لَحْمُ الغَنَمِ: قوي گۆشى.

لَحْمُ الأَسْنَانِ: چىش مىلىكى.

لَحْمًا وَدَمًا: قان بىلەن گۆشتەك.

لُحُومٌ مُقَدَّدَةٌ: قۇرۇتۇلغان گۆشلەر.

﴿وَانْظُرْ إِلَى العِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا﴾ ‹قۇرئان›: بۇ سۆڭەكلەرگە قارىغىنكى، ئۇنى قانداق قۇراشتۇرىمىز، ئاندىن ئۇنىڭغا گۆش قوندۇرىمىز.

بِلَحْمِهِ وَشَحْمِهِ: بۇرۇنقىدەكلا.

لَحِمٌ: سېمىز، گۆشخۇمار، يولۋاس.

بَاذٌ لَحِمٌ: گۆشخور قارچىغا.

إِمْرَأَةٌ لَحِمَةٌ: سېمىز ئايال.

لَحْمَةٌ: تۇغقانچىلىق، قانداشلىق؛ بىر پارچە گۆش.

لَحْمَةُ النَّسِيجِ: ئارقا يىپ.

لُحْمَةٌ: قانداشلىق، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىق.

لُحْمَةُ النَّسِيجِ: ئارقا يىپ، ئارقاق.

بَيْنَهُمْ لُحْمَةُ نَسَبٍ: ئۇلارنىڭ قانداشلىق مۇناسىۋىتى بار.

لُحْمَةُ الثَّوْبِ: رەختنىڭ ئارقاق يىپى.

لَحْمِيٌّ: گۆشنىڭ، ئەتنىڭ، مۇسكۇلنىڭ، بۇلجۇڭ گۆشنىڭ.

لَحْمِيَّةُ الْعَيْنِ: بىرىكتۈرگۈچى پەردە (كۆزنىڭ).

لَحَنَ يَلْحَنُ لَحْنًا فِي الكَلَامِ أَوْ فِي الْقِرَاءَاتِ: خاتا ئوقۇدى، غەلىتە ئوقۇدى، گرامماتىكا قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلدى.

لَحَنَ لَهُ: ئىشارەت قىلدى، دارىتمىلىدى، بېشارەت بەردى، پۇرىتىپ ئۆتتى، ئىما قىلدى.

لَحِنَ يَلْحَنُ لَحَنًا: چۈشەندى، بىلدى، ئۇقتى.

«لَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ» ‹حەدىس›: بەزىڭلار بەزىڭلاردىن پاكىتنى كۆرسىتىشتە گەپدانراق بولۇشۇڭلار مۇمكىن.

لَحْنٌ ج أَلْحَانٌ وَ لُحُونٌ: ئاھاڭ، ئىنتوناتسىيە، مۇقام كۈيى، ئاۋازلارنىڭ ماسلىشىشى، گارمونىيە، رىتىم، ئاھاڭداش، تەڭكەش.

لَحْنُ الكَلَامِ أَوِ الْقَوْلِ: سۆز مەنىسى، سۆز ئۇسلۇبى.

﴿وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ القَوْلِ﴾ ‹قۇرئان›: سەن ئەلۋەتتە سۆزىنىڭ ئۇسلۇبىدىن ئۇلارنى تونۇيسەن.

هَذَا كَلَامٌ لَيْسَ مِنْ لَحْنِي وَلَا مِن لَحْنِ قَومِي: بۇ سۆز مېنىڭ مۇقامىمۇ ئەمەس، قوۋمىمنىڭ مۇقامىمۇ ئەمەس.

لَحْنٌ حَزِيْنٌ: مۇڭلۇق كۈي.

لَحِنٌ: ئەقىللىق، زېرەك، چۈشىنىدىغان، چېچەن، پاراسەتلىك، زېھنى ئۆتكۈر.

لُحْنَةٌ: خاتاسى كۆپ، كۆپ خاتا سۆزلەيدىغان.

خَطِيْبٌ لُحْنَةٌ: سۆزىنىڭ خاتاسى كۆپ ناتىق.

لَخْوٌ: تىللىماق، ھاقارەتلىمەك.

لَخْوَخٌ: تولا سوراۋېرىدىغان.

«رَجُلٌ لَخْوَخٌ»: تولا سوراۋېرىدىغان ئادەم.

اللَّخْوسُ: قارنى يامان، ئاچ كۆز.

لَحَى يَلْحَى لَحْيًا الشَّجَرَةَ أَوِ العَصَا: دەرەخنى سويدى، شىلدى.

لَحَى فُلَانًا: ئوسال قىلدى؛ ھاقارەتلىدى، تىللىدى، قارغىدى، لەنەت قىلدى.

لَحَى اللهُ فُلَانًا: ئاللاھ پالانىغا لەنەت قىلسۇن.

لَحْيٌ: تىللىماق، ھاقارەتلىمەك.

لَحْيٌ ج أَلْحٍ ولُحِيٌ: ئېڭەك.

لَحْيَانٌ لِحْيَانِيٌّ: ئۇزۇن ساقال.

رَجُلٌ لِحْيَانٌ: ئۇزۇن ساقاللىق ئادەم.

لِحْيَةٌ ج لِحًى وَ لُحًى: ساقال.

لِحْيَة صَغِيرَةٌ: ئۆچكە ساقال.

«أَطْلَقَ لِحْيَتَهُ»: ساقىلىنى قويۇۋەتتى.

قَدْ نَزَلَتْ لِحْيَتُهُ عَلَى صَدْرِهِ: ئۇنىڭ ساقىلى مەيدىسىگە چۈشتى.

لِحْيَةُ التَّيْسِ: تېكە ساقال، تېكە ساقىلى.

لِحِيصٌ: تارچىلىق، قىسىنچىلىق.

لَحِيمٌ: گۆشلۈك، ئەتلىك، سېمىز.

لَخَا يَلْخُو لَخْوًا ـــ هُ: ئۇنىڭ بۇرنىغا ياكى ئېغىزىغا دورا تېمىتتى.

لِخَاءٌ: بالىنىڭ ئانا سۈتىدىن باشقا ئوزۇقى.

لَخَبَ يَلْخَبُ لَخْبًا فُلَانًا: پالانىنى كاچاتلىدى.

لَخْبَطَ يُلَخْبِطُ لَخْبَطَةً: قالايمىقانلاشتۇردى، ئېلىشتۇردى.

«لَخْبَطَ الْمُوَظَّفُ الْجَدِيدُ كُلَّ الْمِلَفَّاتِ»: يېڭى خىزمەتچى ئارخىپلارنى قالايمىقانلاشتۇرۋەتتى.

لَخْبَطَ كِيَانَهُ: زىيان سالدى، بۇزدى، ۋەيران قىلدى، كېيىرەكتىن چىقاردى، زىيانغا ئۇچراتتى.

لَخَّ يَلُخُّ لَخًّا الْخَبَرَ: خەۋەرنى تەكشۈردى، ئېنىقلىدى.

لَخَّتْ عَيْنُهُ: تولا يىغلاپ كۆزى ئىششىپ كەتتى.

لَخَخٌ: چاپاق.

لَخَّةٌ: بۇرۇن.

لَخَّصَ يُلَخِّصُ تَلْخِيصًا الْكَلَامَ أَوِ الْمَقَالَةَ: سۆزنى خۇلاسىلىدى، مۇھىم نۇقتىلارنى (مەزمۇنلارنى) يىغىۋالدى، قىسقىچە بايان قىلدى؛ ئومۇملاشتۇردى؛ يەكۈنلىدى، يىغىنچاقلىدى، قىسقىچە چۈشەندۈردى.

«لَخَّصَ الْمَقَالَةَ العِلْمِيَّةَ فِي نِصْفِ صَفْحَةٍ»: ئىلمىي ماقالىنى يېرىم بەتكە يىغىنچاقلىدى.

لَخَّصَ الشَّيْءَ: چەككىلىدى، ئايرىدى، ئىلغىدى، شاللىدى، تاللىدى، قىسقارتتى.

يُلَخَّصُ قَوْلُهُ فِيمَا يَلِي: ئۇنىڭ سۆزى تۆۋەندىكىدەك ئىخچاملىنىدۇ.

لَخِصَ يَلْخَصُ لَخَصًا ـــ تِ العَيْنُ: قاپىقى يوغىناپ قالدى.

لَخْصَاءُ ج لُخْصٌ: قاپىقى يوغان ئايال، قاپىقى ئىششىق ئايال.

لَخْفَةٌ ج لِخَافٌ: ئاق تاش.

لَخْلَخَ يُلَخْلِخُ لَخْلَخَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى مىدىرلاتتى.

لَخْلَخَ الْوَتِدَ: قوزۇقنى مىدىرلاتتى.

لَخْلَخَانِيٌّ: تىلى گال ئادەم.

لَخَمَ يَلْخُمُ لَخْمًا: كاچاتلىدى، تەستەكلىدى.

لَخَمَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈزۈۋەتتى، كېسىۋەتتى.

لَخَمَ فُلَانًا: پالانىنى بىئارام قىلدى.

رَجُلٌ لَخِمَةٌ وَ لَخَمَةٌ وَ لَخْمَةٌ: پالاكەت، كېلەڭسىز، كالامپاي، قوپال، ئېغىر، سۆرەلمە، دۆت، كالۋا، پەمسىز، تومپاي.

بِهِ لَخْمَةٌ: ئۇ كالامپاي ئادەم.

لَخِنَ يَلْخَنُ لَخَنًا: سەت گەپ قىلدى.

لَخِنٌ: بەدىنى پۇرايدىغان ئادەم.

لَخْنَاءُ: بەدىنى پۇرايدىغان ئايال.

لَدَانَةٌ: يۇمشاقلىق، رايىشلىق، ئەۋرىشىملىك، نازاكەتلىك، سىلىقلىق.

لَدَانَةُ الرَّصَاصِ: قوغۇشۇننىڭ ئەۋرىشىملىكى.

لِدَةٌ ج لِدَاتٌ: تەڭتۇش.

فُلَانٌ لِدَتِي: پالانى مېنىڭ تەڭتۇشۇم.

لَدَّ يَلُدُّ لَدًّا: قاتتىق جېدەللەشتى، تالاش-تارتىش قىلدى.

لَدَّ يَلَدّ لَدَدًا: تالاش-تارتىش قاتتىق بولدى.

لَدَدٌ: قاتتىق تالاش-تارتىش، غوۋغا.

لَدَّاءُ ج لُدٌّ وَلِدَادٌ: ئەشەددىي كۈچلۈك رەقىب.

﴿وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا﴾ ‹قۇرئان›: ... ۋە سەركەش قوۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن.

لَدَّاغَةٌ: كىشىلەرنىڭ نومۇسىنى تۆككۈچى.

رَجُلٌ لَدَّاغَةٌ لَا يَسْلَمُ مِنْ شَرِّهِ أَحَدٌ: ھېچكىمگە ئارام بەرمەيدىغان تۆھمەتخور.

لَدَّدَ يُلَدِّدُ تَلْدِيدًا — هُ: ھەيران قالدۇردى، ھاڭ-تاڭ قالدۇردى.

«لَدَّدَ الإِبْنُ أَبَاهُ»: ئوغۇل دادىسىنى ھەيران قالدۇردى.

لَدَّدَ بِهِ: ئەيىبىنى ئېچىپ تاشلىدى، كەمچىلىكىنى پاش قىلدى.

لَدَّسَ يُلَدِّسُ تَلْدِيسًا: يامىدى، رېمونت قىلدى.

لَدَّسَ خُفَّهُ: ئايىغىنى ياماتتى.

لَدَّنَ يُلَدِّنُ تَلْدِينًا: يۇمشاتتى، سىلىقلاتتى.

لَدَّنَ الْمَعْدِنَ مېتاللنى تاۋلىدى.

لَدَّنَ ثَوْبَهُ: كىيىمنى ھۆل قىلدى.

لَدَسَ يَلْدِسُ لَدْسًا — هُ بِيَدِهِ: قولى بىلەن ئۇردى.

لَدَسَهُ بِحَجَرٍ: ئۇنىڭغا تاش ئاتتى، تاش بىلەن ئۇردى.

لَدَسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يالىدى.

لَدَغَ يَلْدَغُ لَدْغًا: چاقتى.

لَدَغَتْهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چاقتى.

لَدَغَهُ بِكَلِمَةٍ: گەپ بىلەن چاقتى، ھاقارەتلىدى، قارىلىدى، تۆھمەت قىلدى، زەھەرخەندىلىك قىلدى.

«لَا يَلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ»: مۇئمىن ئادەم يىلان چېقىۋالغان تۆشۈككە قايتا قولىنى سالمايدۇ.

لَدْغَاءُ ج لُدْغٌ: كېكەچ ئايال.

لَدْغَةٌ: چاقماق، چىشلىمەك، چىشلەپ تارتماق؛ بىر قېتىم چېقىۋالماق، بىر قېتىم سانجىماق.

لَدِكَ يَلْدَكُ لَدَكًا وَلَدَكًا بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

لَدَمَ يَلْدِمُ لَدْمًا: ئۇردى، كاچاتلىدى.

لَدُنَ يَلْدُنُ لَدَانَةً وَلُدُونَةً: يۇمشاق بولدى، ئەۋرىشىم بولدى.

لَدُنَتْ أَخْلَاقُهُ: ئەخلاقلىق بولدى.

لَدْنٌ ج لُدْنٌ وَلِدَانٌ م لَدْنَةٌ ج لِدَانٌ: يۇمشاق، رايىش، مەيىن، يېقىملىق، سىلىق، مۇلايىم، نازاكەتلىك، ئەۋرىشىم.

إِمْرَأَةٌ لَدْنَةٌ: سىلىق ئايال.

لَدْنُ الْخَلِيقَةِ: مۇلايىم، يۇمشاق، مۇئامىلىسى سىلىق.

لَدُنْ: مەلۇم جايدا، مەلۇم كىشىنىڭ (شەيئىنىڭ) ئالدىدا، مەلۇم ۋاقىتتا، ھۇزۇرىدا، يېنىدا، قېشىدا:

جِئْتُ مِنْ لَدُنْهُ: ئۇنىڭ قېشىدىن كەلدىم.

«أَخَذْتُ كِتَابًا مِنْ لَدُنْ فُلَانٍ»: كىتابنى پالانىدىن ئالدىم.

﴿مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ﴾ ‹قۇرئان›: بۇ، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل بولغان...

«هُوجِمَ مِنْ لَدُنْ بَعْضِ الْأَشْرَارِ»: يامانلار تەرىپىدىن هۇجۇمغا ئۇچرىدى.

لَدُنِيٌّ: ئاللاھ تەرەپتىن.

الْعِلْمُ اللَّدُنِيُّ: ئاللاھ تەرەپتىن ئىلھام يولى بىلەن كەلگەن ئىلىم.

﴿وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾ «قۇرئان»: ... ۋە بىزنىڭ ئۆزىمىزگە خاس ئىلمىمىزنى (يەنى، ئىلمىي غەيبنى) بىز بىلدۈرگەن بىر بەندىنى...

لُدُودٌ ج أَلِدَّةٌ: جېدەلخور، غوۋغاچى.

«عَدُوٌّ لُدُودٌ»: ئەشەددىي دۈشمەن، كۈچلۈك رىقابەتچى.

لُدُونَةٌ: يۇمشاقلىق، رايىشلىق، سىلىقلىق.

لَدَى: قېشىدا، يېنىدا، ھۇزۇرىدا، ئالدىدا.

﴿وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ﴾ «قۇرئان»: بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ھەقنى سۆزلەيدىغان كىتاب بار.

يُسْتَعْمَلُ لَدَى الْحَاجَةِ: ئېھتىياج بولغاندا ئىشلىتىلىدۇ.

وَصَلَ لَدَى الْغُرُوبِ: كۈن پاتقاندا يېتىپ كەلدى.

لَدَيْهِ كَلِمَةٌ يُرِيدُ أَنْ يَقُولَهَا: ئۇنىڭ ساڭا ئېيتماقچى بولغان سۆزى بار.

لَدِيدَةٌ: گۈل ـ چېچەكلىك باغچە.

لَدِيسٌ ج أَلْدَاسٌ: سېمىز.

لَدِيغٌ ج لَدْعَى ولُدَغَاءُ: چېقىۋېلىنغۇچى، سانجىلغان.

لَذَبَ يَلْذُبُ لَذُوبًا بِالْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

لَذِبَ يَلْذَبُ لَذْبًا بِالشَّيْءِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

لَذَّ يَلَذُّ لَذًّا: تېتىدى.

لَذَّ يَلَذُّ لَذَاذًا وَ لَذَاذَةً: تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، لەززەتلىك بولدى.

قَدَّمَ لِلضَّيْفِ مَا لَذَّ وَطَابَ: مېھمانغا تاتلىق، ياخشى نەرسىلەرنى قويدى.

يَلَذُّ لَهُ أَنْ يَتَنَزَّهَ عِنْدَ الْأَصِيلِ: كۈن پاتقاندا سەيلە قىلىش ئۇنىڭغا كۆڭۈللۈك تۇيۇلىدۇ.

لَذٌّ: لەززەتلىك.

رَجُلٌ لَذٌّ: شېرىن سۆزلۈك ئادەم.

عَيْشٌ لَذٌّ: كۆڭۈللۈك تۇرمۇش.

شَرَابٌ لَذٌّ: شېرىن شاراب.

لَذَّاعٌ: ياللۇنلۇق، قىززغىن، كۆيدۈرىدىغان، سۆزىدە تۇرمايدىغان.

مَذَّاعٌ لَذَّاعٌ: مەسخىرىۋاز، زاڭلىق قىلىدىغان.

مَارَأَيْتُ مَذَّاعًا لَذَّاعًا مِثْلَهُ: ئۇنىڭغا ئوخشاش سۆزىدە تۇرمايدىغان ئادەمنى كۆرمىدىم.

لَذَّةٌ ج لَذَّاتٌ: لەززەت، شاد ـ خۇراملىق، كۆڭۈللۈك، تېتىماق.

لَذَّةُ الطَّعَامِ: تاماقنىڭ لەززىتى.

لَذَّةُ الْمُوسِيْقَى: مۇزىكىنىڭ ھۇزۇرى.

كَأْسٌ لَذَّةٌ: شېرىن مەي.

لَذَّذَ يُلَذِّذُ تَلْذِيذًا: لەززەتلەندۈردى، ھۇزۇرلاندۇردى، خۇشاللاندۇردى.

لَذْلَاذٌ: چاققان، تېز، تېتىك.

لَذْلَذَ يُلَذْلِذُ لَذَّةً: تېتىك بولدى، چاققان بولدى.

لَذِمَ يَلْذَمُ لَذَمًا ـــ هُ بالشَّيْءِ: ھەيران قالدۇردى، ئەجەبلەندۈردى.

لَذِمَ بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، ماكانلاشتى.

لَذِمٌ بِالشَّيْءِ: مەپتۇن بولغۇچى.

لَذَعَ يَلْذَغُ لَذْعًا: كۆيدۈردى، ئاغرىتتى.

لَذَعَ الْبَعِيرَ: تۆگىگە تامغا باستى.

لَذَعَ الْحُبُّ قَلْبَهُ: مۇھەببەت ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئۆرتىدى.

لَذَعَهُ بِلِسَانِهِ: زاڭلىق قىلدى، مەسخىرە قىلدى، چېقىۋالدى، ئازار بەردى.

لَذْعَةٌ: كۆيۈك، كۆيۈك يارىسى.

لذوم بالشيء: مەپتۇن بولغۇچى.

لَذِيَ يَلْذَى لَذًى بِالأَمْرِ: بىرەر ئىشتا ئايرىلماي چىڭ تۇردى.

لَذِيذٌ: تاتلىق، شېرىن.

لِزَاقٌ: يېلىم، شىلىم.

«أَلْصَقَ النَّجَّارُ الخَشَبَتَيْنِ بِالِّزَاقِ»: ياغاچچى ئىككى تاختاينى يېلىم بىلەن تۇتاشتۇردى.

لِزَامٌ: زۆرۈر شەرت، لازىم، تېگىشلىك، ئۇنىڭدىن قاچقىلى بولمايدىغان زۆرۈر ئىش.

«كَانَ لِزَامًا عَلَيْهِ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا»: ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشى لازىم ئىدى.

﴿فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا﴾ «قرآن»: (ئاخىرەتتە) سىلەر قۇتۇلالمايدىغان ئازابقا دۇچار بولىسىلەر.

لَزَبَ يَلْزَبُ لُزُوبًا: چىڭ تۇردى.

لَزَبَتِ السَّنَةُ: يىل قۇرغاقچىلىق بولدى.

لَزَبَ بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

«لَزَبَ الطِّينُ بِرِجْلِهِ»: پۇتىغا لاي چاپلاشتى.

لَزَبَ يَلْزُبُ لَزْبًا وَ لُزُوبًا وَ لَزِبَ يَلْزَبُ لَزَبًا الطِّينُ: لاي قېتىپ قالدى، ئۇيۇپ قالدى.

لَزُبَ الشَّيْءُ: تارايدى، قىسقاردى، قورۇلدى، يىغىلدى.

لَزِبَ . عَزَبٌ لَزِبٌ: ئۆيلەنمىگەن، توي قىلمىغان، بويتاق.

لِزْبٌ ج لِزَابٌ: ئاز، كەم، ئازغىنە، بىرئاز.

لَزْبَةٌ ج لَزْبَاتٌ وَ لَزَبَاتٌ وَلِزَبٌ: چىڭ تۇرماق، قىيىنچىلىق، قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

«سَنَةُ لَزْبَةٍ»: قەھەتچىلىك يىل.

لَزِجَ يَلْزَجُ لَزَجًا وَلُزُوجًا وَلُزُوجَةً: سوزۇلدى.

لَزِجَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: يېپىشتى، چاپلاشتى.

«لَزِجَ العَسَلُ بِإِصْبِعِهِ»: ھەسەل ئۇنىڭ بارمىقىغا چاپلاشتى.

لَزِجٌ: چاپلاشقاق، يېپىشقاق.

لَزَّ يَلُزُّ لَزًّا وَلِزَازًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: چاپلاشتى، يېپىشتى، تۇتاشتى.

لَزَّ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: يېپىشتۇردى، چاپلاشتۇردى، يەملىدى، تۇلىدى.

لَزَّ الشَّيْءَ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى، تىقتى.

لَزَّهُ إِلَى كَذَا: مەجبۇرلىدى، زورلىدى، قىستىدى.

لَزَّ البَابَ: ئىشىكنى ئەتتى.

لَزَّهُ إِلَى الْكَذِبِ: ئۇنى يالغان سۆزلەشكە زورلىدى.

لِزٌّ . لِزَّةٌ: بۇرما مىخ، ۋىنتا.

فُلَانٌ كَزٌّ لَزٌّ: پالانى بېخىل، پىخسىق.

لِزَازٌ: ئىشىكنىڭ تاقىقى.

لَزَّزَ يُلَزِّزُ تَلْزِيزًا الشَّيْءَ: چىڭدىدى، قىستى، مۇستەھكەملىدى، پۇختىلىدى، بىرىكتۈردى.

لَزَّقَ يُلَزِّقُ تَلْزِيقًا: چاپلىدى.

«لَزَّقَ الصُّورَةَ»: سۈرەتنى چاپلىدى.

لَزَّقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆزە قىلىپ قويدى (پۇختا قىلمىدى)، بىپەرۋارلىق قىلدى، قول ئۇچىدا ئىشلىدى، ئەپلەپ-سەپلەپ قولىدىن چىقاردى.

لَزِقَ يَلْزَقُ لُزُوقًا الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

«لَزِقَ الطِّينُ بِرِجْلِهِ»: ئۇنىڭ پۇتىغا لاي چاپلاشتى.

لِزْقٌ: يېقىن، يانداش، قوشنا، تۇتاش.

«بَيْتِي لِزْقَ بَيْتِهِ»: مېنىڭ ئۆيۈم ئۇنىڭ ئۆيىگە قوشنا.

لَزْقَةٌ ج لَزْقَاتٌ: مەلھەم دورا.

لَزِمَ يَلْزَمُ لُزُومًا الشَّيْءَ: تۇردى.

لَزِمَ الأَمْرُ: لازىم بولدى، زۆرۈر بولدى.

لَزِمَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: ئايرىلالماي تۇرۇپ قالدى.

«لَزِمَ الفِرَاشَ»: (كېسەل) ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى.

«لَزِمَ الغُرْفَةَ»: ئۆيدە تۇرۇپ قالدى.

«لَزِمَتِ الصَّمْتَ»: جىمجىتلىقنى ساقلىدى.

لَزِمَ بَيْتَهُ . لَزِمَ دَارَهُ: ئۆيىدىن چىقماي ياتتى.

لَزِمَ الأَدَبَ: ئەدەپ-ئەخلاقنا رىئايە قىلدى.

لَزِمَهُ كَذَا: لازىم بولدى، كېرەك بولدى،

ئېھتىياجلىق بولدى، زۆرۈر بولدى، موھتاج بولدى.

لَزِمَهُ الشَّيْءُ: مەسئۇلىيەتچانلىق ئارتىلدى، جاۋابكارلىق ئارتىلدى.

لَزِمَهُ الأَمْرُ: ۋەزىپە ئارتىلدى، مەجبۇرىيەت ئارتىلدى، ئىش يۈكلەندى.

لَزِمَ كَذَا عَنْ كَذَا: خۇلاسە چىقتى، يەكۈنلەندى، ھۆكۈم چىقىرىلدى.

لَزِمَتْ هَذِهِ النَّتِيجَةُ عَنْ إتِّخَاذِ مُوَاقِفِهِ الْحَازِمَةِ: بۇ نەتىجە ئۇنىڭ كەسكىن پوزىتسىيىسىدىن قولغا كەلدى.

لَزِمَة: ھۆددىگەرلىك، ھۆددىگەرلىك ھوقۇقى.

لَزَنَ يَلْزُنُ لَزْنًا وَ لَزِنَ يَلْزَنُ لَزَنًا الْقَوْمُ عَلَى الْبِئْرِ: قوۋم قۇدۇق بېشىدا قىستىلىشتى.

لَزْن: قىيىنچىلىق، قاتتىقچىلىق.

مَاءٌ لَزْنٌ: ئازغىنە سۇ.

مَكَانٌ لَزْنٌ: قىستاڭچىلىق جاي.

لَزْنَةٌ ج لَزْنٌ . لِزْنَةٌ ج لِزَنٌ: قاتتىقچىلىق، قىيىنچىلىق، قەھەتچىلىك يىل.

لَيْلَةٌ لَزْنَةٌ: قورقۇنچلۇق كېچە.

لُزُوجَة: يېپىشقاقلىق، چاپلاشقاقلىق.

لَزُوقٌ: يارىغا چاپلايدىغان دورا.

لُزُوم: لازىم بولۇش، ھاجەت بولۇش، زۆرۈر بولۇش، ئېگىشلىك بولۇش.

«يُسْتَعْمَلُ هَذَا الدَّوَاءُ عِنْدَ اللُّزُومِ»: بۇ دورا لازىم بولغاندا ئىشلىتىلىدۇ.

لُسَاسٌ: ياش ئوت.

لِسَان ج أَلْسِنَة وَ أَلْسُن وَ لُسُن: تىل.

«فَتَحَ فَمَهُ وَ مَدَّ لِسَانَهُ»: ئېغىزىنى ئېچىپ، تىلىنى ئۇزاتتى.

«عَضَّ لِسَانَهُ»: تىلىنى چىشلىدى.

«لِسَانٌ فَصِيحٌ»: پاساھەتلىك تىل.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ﴾ «قرآن»: قانداقلا بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتمەيلى، ئۇنى بىز ئۆز قوۋمىغا (ئاللاھنىڭ شەرىئىتىنى) بايان قىلىش ئۈچۈن، پەقەت ئۆز قوۋمىنىڭ تىلى بىلەن (سۆزلەيدىغان قىلىپ) ئەۋەتتۇق.

«عِلْمُ اللِّسَانِ»: تىلشۇناسلىق.

«مَدْرَسَةُ الأَلْسُنِ»: تىل مەكتىپى.

ذُو اللِّسَانَيْنِ: ئالدامچى، ساختىپەز، ھىيلىگەر، تىلى سوزۇك، ئىچى بۇزۇق.

«هُوَ ذُووَجْهَيْنِ وَ ذُولِسَانَيْنِ»: ئۇ، ئىككى يۈزلۈك ۋە ئىككى تىللىق.

لِسَانُ الْعَرَبِ: ئەرەب تىلى.

لِسَانُ الأَرْضِ (فِي الجغرافيا): تۇمشۇق (جۇغراپىيىدە).

لِسَانُ الْقُفْلِ: قۇلۇپ تىلى.

لِسَانُ الْمِفْتَاحِ: ئاچقۇچ چىشى.

لِسَانُ الْقَوْمِ: جارچى، باياناتچى.

لِسَانُ الْمِزْمَارِ: كېكىردەك قايقىقى.

لِسَانُ النَّارِ: ئوت يالقۇنى.

لِسَانُ الْمِيزَانِ: ئىستىرېلكا، كۆرسەتكۈچ يىڭنە.

مُنْطَلِقُ اللِّسَانِ: گەپچى، گەپدان، سۆزمەن، ناتىق.

طَوِيلُ اللِّسَانِ: ئېغىزى يامان.

لِسَانُ الْحَالِ: سىرتقى كۆرۈنۈش، ئەمەلىي ئەھۋال.

لِسَانُ الْحَالِ غَيْرُ لِسَانِ الْمَقَالِ: ئەمەلىي ئەھۋالى باشقا، سۆزى باشقا.

إِرْتَفَعَتْ أَلْسِنَةُ اللَّهَبِ: ئوت يالقۇنلىرى كۆتۈرۈلدى.

لِسَانِيٌّ: تىلغا مۇناسىۋەتلىك.

«أَصْوَاتٌ لِسَانِيَّةٌ»: تىل تاۋۇشلىرى.

«بَحْثٌ لِسَانِيٌّ»: تىل تەتقىقاتى.

لِسَانِيَّاتٌ . اللِّسَانِيَّاتُ: تىلشۇناسلىق.

«مَعْهَدُ اللِّسَانِيَّاتِ»: تىل ئىنستىتۇتى.

لَسَبَ يَلْسِبُ لَسْبًا الْحَيَّةُ: يىلان چىقىۋالدى.

لَسَبَهُ سَوْطًا أَوْ بِالسَّوْطِ: ئۇنى قامچىلىدى.

لَسَبَهُ بِلِسَانِهِ: ئۇنى تىللىدى.

لَسِبَ يَلْسَبُ لَسَبًا بِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

لَسِبَ الْعَسَلَ: ھەسەلنى يالىدى.

لَسَّ يَلُسّ لَسًّا القَصْعَةَ: تاۋاقنى يالىدى.

لُسُنٌ: پىشقان ھامال.

لَسَّاع ج لَسَّاعُون: كىشىلەرگە تولا ئازار بېرىدىغان.

«رَجُلٌ شِرِّيرٌ لَسَّاعٌ»: كىشىلەرگە تولا ئازار بېرىدىغان يامان ئادەم.

لَسَّنَ يُلَسِّنُ تَلْسِينًا الشَّخصُ: ھاك ـ تاكلىقتا ئويلاپ تىلنى چىشلىدى.

«يُلَسِّنُ التَّلَامِيذُ وَقْتَ الإمتحان»: ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھان ۋاقتىدا تىلىنى چىشلەيدۇ.

لَسَّنَ الشَّيْء: ئۈچلىدى، ئۈچلۈق قىلدى، ئۈچىنى چىقاردى.

«لَسَّنَ الحِذَاءَ»: كەشنى ئۈچلۈق قىلدى.

لَسَّنَ عَلَيْه: ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلدى.

لَسَعَ يَلْسَعُ لَسْعًا العَقْرَبُ: ئۇنى چايان چاقتى.

لَسَعَ الشَّخصَ بِلِسانه: كىشىنى ئەيىبلىدى ۋە ئۇنىڭغا ئازار بەردى، چېقىۋالدى.

لُسَعَة: كىشىلەرگە تىلى بىلەن تولا ئازار بېرىدىغان.

لَسِقَ يَلْسَقُ لُسُوقًا: چاپلاشتى، يېپىشتى.

لَسَمَ يَلْسُمُ لَسْمًا: تېتىدى، تېتىپ كۆردى.

لَسِمَ يَلْسَمُ لَسَمًا: تارتىنىپ جىم تۇردى.

لَسَنَ يَلْسُنُ لَسْنًا الشَّخْصَ: كىشىنى ئەيىبلىدى، كىشىنىڭ يامان گېپىنى قىلدى، ھاقارەتلىدى.

لَسَنَ الشَّخْصَ: كىشىدىن گەپدان بولدى.

لَسِنَ يَلْسَنُ لَسَنًا: سۆزگە ئۇستا بولدى، پاساھەتلىك، بالاغەتلىك بولدى.

لَسَن: سۆز قابىلىيىتى، سۆز ئىقتىدارى.

لَسِن ج لَسِنُون: سۆزمەن، پاساھەتلىك.

«خَطِيبٌ لَسِن»: سۆزگە ئۇستا ناتىق.

لَسُوع: بىشەم (ئايال).

لَسُوقٌ: مەلھەم دورا.

لَسِيع ج لَسْعَى: چېقىۋېلىنغان.

«لَسِيعُ العَقْرَب»: چايان چاققان.

لَشْلَاشٌ: قورقۇنچاق، كاللىسى ئىشلىمەيدىغان.

لَشْلَشَ يُلَشْلِشُ لَشْلَشَةً الشَّخْصُ: ھودۇقتى، تېڭىرقاپ قالدى.

لِصَاق: يېلىم.

شَرِكَةُ صُنْعِ اللِّصَاقِ: يېلىم ئىشلەش شىركىتى.

لَصَّ يَلُصّ لَصًّا الشَّيْءَ: ئوغرىلىدى، ئوغرىلىقچە قىلدى، يوشۇرۇن قىلدى.

لَصَّ البَابَ: ئىشىكنى ئەتتى، تاقىدى.

لِصّ ج لُصُوص: ئوغرى، قاراقچى.

«إِقْتَحَمَ اللُّصُوصُ الْمَصْرِفَ»: بانكىغا ئوغرىلار بۆسۈپ كىردى.

لِصّ الْبَحْر: دېڭىز قاراقچىسى.

لَصَغَ يَلْصَغُ لَصْغًا وَ لُصُوغًا الجِلْدُ: ياداپ بىر تېرە بىر سۆڭەك بولۇپ قالدى.

لَصَفَ يَلْصُفُ لَصُوفًا: پارقىرىدى.

لَصِقَ يَلْصَقُ لَصَقًا وَ لُصُوقًا: چاپلاشتى، يېپىشتى.

«لَصِقَ الطِّيْنُ بِالْحِذَاءِ»: ئاياغ كىسىمىگە لاي چاپلاشتى.

لَصْلَصَ يُلَصْلِصُ لَصْلَصَةً الوَتِدَ: قوزۇقنى مىدىرلاتتى، لىڭشىتتى، تەۋرەتتى، قوزغىدى.

لُصُوصِيَّة: ئوغرىلىق، قاراقچىلىق، بۇلاڭچىلىق، باسمىچىلىق.

إِنْتَشَرَتِ اللُّصُوصِيَّةُ فِي ذَالِكَ العَصْرِ: بۇ دەۋردە قاراقچىلىق ياماراپ كەتتى.

لَصُوق: يارىغا چاپلىنىدىغان دورا، كېسەل ئەزاغا

داۋالاش ئۈچۈن تېڭىلىدىغان لاتا.

لَصِيق ج لُصَقَاء: يېقىن.

«جَارٌ لَصِيقٌ»: يېقىن قوشنا.

لَصْلَاصٌ: پىشقان يولباشلىغۇچى.

لَضَمَ يَلْضِمُ لَضْمًا الإِبْرَةَ: يىڭنىگە يىپ ئۆتكۈزدى.

لَضَمَ السُّبْحَةَ: تەسبىھنى ئۆتكۈزدى.

لَضَمَ فُلَانًا: قوپال مۇئامىلە قىلدى.

لَطَا يَلْطُو لَطْوًا: پاناھلاندى، تاشنىڭ ئارقىسى ياكى غارغا پاناھلاندى.

لَطَافَةٌ: قىزغىنلىق، ئىنچىكىلىك، نازۇكلۇق، لاتاپەتلىك، نازاكەتلىك، مۇلايىملىق، ئەخلاقلىق.

«إِسْتَقْبَلَهُ بِلَطَافَةٍ فِي مَكْتَبِهِ»: ئۇنى ئىشخانىسىدا قىزغىنلىق بىلەن كۈتۈۋالدى.

لَطَأَهُ يَلْطَأُ لَطْئًا فُلَانًا بِالعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن دۈمبىسىگە ئۇردى.

لَطِئَ يَلْطَأُ لَطْوأً بِالأَرْضِ: يەرگە چاپلىشىۋالدى.

لَطَثَ يَلْطُثُ لَطْثًا الشَّيْءَ: نەرسە بۇزۇلۇپ قالدى، چىرىپ قالدى.

لَطَحَ يَلْطَحُ لَطْحًا: شاپىلاق بىلەن ئۇردى.

لَطِخَ يَلْطَخُ لَطْخًا: بۇلغىدى، داغ تەگكۈزدى، پاسكىنا قىلىۋەتتى، مەينەت قىلىۋەتتى.

«لَطَخَ التِّلْمِيذُ الوَرَقَةَ بِالحِبْرِ»: ئوقۇغۇچى ۋاراقنى سىياھ بىلەن بۇلغىۋەتتى.

«لَطَخَتْ ثِيَابَهَا بِالوَحَلِ»: كىيىملىرىنى لاي بىلەن بۇلغاپ قويدى.

لَطِخٌ: بۇلغانغان، پاسكىنا، مەينەت.

لَطْخٌ: بۇلغىماق، مەينەت قىلماق.

لَطْخٌ ج لُطُوخٌ: دۆت، ئەخمەق.

لُطْخَةٌ ج لُطَخَاتٌ: دۆت، ئەخمەق.

لَطَسَ يَلْطُسُ لَطْسًا: تەستەكلىدى، كاچاتلىدى.

لَطَشَ يَلْطِشُ لَطْشًا: ئۇردى، قاقتى.

لَطْشَةٌ ج لَطَشَاتٌ: بىر قېتىم ئۇرماق، بىر قېتىم قاقماق.

لَطَّ يَلُطُّ لَطًّا: ئۇردى، سوقتى، دۈمبالىدى، قاقتى.

لَطٌّ: ئۇرماق، ۋەيران قىلماق، نابۇت قىلماق.

لَطَّاشَةُ الذُّبَابِ: چىۋىن پالىقى.

لَطَّخَ يُلَطِّخُ تَلْطِيخًا الشَّيْءَ: بۇلغىدى، مەينەت قىلدى، پاسكىنا قىلدى.

«لَطَّخَ يَدَيْهِ بِالدُّهْنِ»: ئىككى قولنى ماي بىلەن بۇلغىدى.

«لَطَّخَ قَدَمَيْهِ بِالوَحَلِ»: ئىككى پۇتىنى پاتقاق بىلەن بۇلغىدى.

«لَطَّخَ سُمْعَتَهُ»: نامىنى بۇلغىدى.

لَطَّخَ يَدَيْهِ بِالدَّمِ: قاتىللىق قىلدى.

لَطَّخَ فُلَانًا بِالشَّرِّ: تۆھمەت قىلدى، قارا چاپلىدى، قارىلىدى.

لَطَّخَ بِالصَّابُونِ: سوپۇن سۈرتتى.

لَطَّفَ يُلَطِّفُ تَلْطِيفًا: كەپىنى سىلىق قىلدى.

«لَطَّفَ عِبَارَاتِ رِسَالَتِهِ»: خېتىنىڭ ئىبارىلىرىنى سىلىقلاتتى.

لَطَّفَ مِنَ الشَّيْءِ: يەڭگىللەتتى، پەسەيتتى.

«لَطَّفَتْ مِنْ غَضَبِهَا»: ئاچچىقىنى پەسەيتتى.

«لَطَّفَ الدَّوَاءُ مِنَ الأَلَمِ»: دورا ئاغرىقنى پەسەيتتى.

لَطَّمَ يُلَطِّمُ تَلْطِيمًا: راسا كاچاتلىدى.

لِطِّيخٌ: دۆت، ئەخمەق.

لَطَعَ يَلْطَعُ لَطْعًا: ئىچتى.

لَطَعَ الكَلْبُ المَاءَ: ئىت سۇ ئىچتى.

لَطَعَ الشَّيْءَ بِلِسَانِهِ: يالىدى.

لَطَعَتِ البِئْرُ: قۇدۇقنىڭ سۈيى تۈگىدى.

لَطَعَهُ بِالنَّارِ: ئۇنى كۆيدۈردى.

لَطَعَ إِسْمَهُ: ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆچۈردى.

لَطَعَ الغَرَضَ: نىشانغا تەگدى.

لَطَعَ فُلَانًا بِالعَصَا: پالاننى تاياق بىلەن ئۇردى.

لَطِعَ فُلَانًا: پالاننى تەپتى.

لَطِعَتْ أَسْنَانُ الْعَجُوزِ: قېرىنىڭ چىشى قالمىدى.

لَطَفَ يَلْطُفُ لُطْفًا: رەھمەت قىلدى، يېقىنچىلىق قىلدى، مېھرىبانلىق قىلدى، رەھىمدىللىك قىلدى، كۆيۈندى.

«لَطَفَ اللهُ بِهِ»: ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھىم قىلدى.

«لَطَفَ اللهُ بِالعَبْدِ وَلَهُ»: ئاللاھ بەندىلىرىگە قولايلاشتۇرۇپ بەردى، ئۇنىڭغا رەھمەت قىلىپ ياخشى كۆرىدىغىنىنى يەتكۈزۈپ بەردى.

لَطُفَ يَلْطُفُ لُطْفًا وَ لَطَافَةً الشَّيْءُ: نەپىس بولدى، نازۇك بولدى، سىلىق بولدى.

«لَطُفَ كَلَامُهَا»: ئۇنىڭ گېپى سىلىق بولدى.

«لَطُفَ الْهَوَاءُ بَعْدَ العَصْرِ»: ئەسىردىن كېيىن ھاۋا سۈزۈك بولدى.

«لَطُفَتْ أَخْلَاقُهُنَّ»: ئۇلارنىڭ ئەخلاقى سىلىق بولدى، ياخشى بولدى.

لُطْفٌ: رەھىم قىلىش، يېقىنچىلىق، مېھرىبانلىق، رەھىمدىللىك، كۆيۈنۈش.

لُطْفٌ ج أَلْطَافٌ: سىلىقلىق، ياخشى مۇئامىلە.

«عَامَلَ الأَرْمَلَةَ بِلُطْفٍ»: تۇل ئاياللارغا ياخشى مۇئامىلە قىلدى.

لُطْفٌ مِنَ اللهِ: ياردەم، قولايلاشتۇرۇپ بېرىش، ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىش.

«مِنْ أَلْطَافِ اللهِ أَنَّهُ نَجَا مِنَ الحَادِثِ»: ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى بىلەن ئۇ ھادىسىدىن قۇتۇلۇپ قالدى.

لَطَمَ يَلْطِمُ لَطْمًا: كاچاتلىدى، تەستەكلىدى.

«لَطَمَتِ المَرْأَةُ وَجْهَهَا»: ئايال يۈزىگە كاچاتلىدى.

«مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ أَوْلَطَمَهُ فَإِنَّ كَفَّارَتَهُ أَنْ يُعْتِقَهُ» ‹حديث›: كىمكى ئۆز قۇلىنى جازا تېگىشلىك بولمىغان ھالدا ئۇرسا ياكى بىر شاپىلاق سالسا، ئۇنىڭ كاپارىتى ئۇ قۇلنى ئازاد قىلىشتۇر.

لَطْمَةٌ ج لَطَمَاتٌ: بىر شاپىلاق ئۇرماق، بىر كاچات ئۇرماق.

«تَبَادَلَ الأَطْفَالُ اللَّطَمَاتِ»: بالىلار بىر-بىرىنى تەستەكلەشتى.

لَطَى يَلْطِي لَطْيًا الرَّجُلُ: يەرگە چاپلاشتى، يېپىشتى.

لَطِيَ يَلْطَى لَطًى الرَّجُلُ: يۈكنى ئېغىرلاشتۇردى، ئېغىر يۈك يۈكلىدى.

لَطِيفٌ م لَطِيفَةٌ: نەپىس، ئىنچىكە، نازۇك، ھاۋاغا ئوخشاش نازۇك نەرسە.

«عُودٌ لَطِيفٌ»: ئىنچىكە ياغاچ.

لَطِيفٌ ج لِطَافٌ وَ لُطَفَاءُ: سىلىق، ئەدەپلىك، مۇلايىم، مېھرىبان، كۆيۈمچان، خۇشخۇي، رەھىمدىل، يېقىملىق، قىزغىن، سەممىي.

اَلْجِنْسُ اللَّطِيفُ: ئاياللار.

فَتَاةٌ لَطِيفَةُ الأَخْلَاقِ: ئەدەپ-ئەخلاقلىق قىز.

هُوَ صَاحِبُ اللَّطَائِفِ: چاقچاقچى، لەتىپىچى.

اللَّطِيفُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ئەڭ مەرھەمەتلىك ئاللاھ، دېگەن مەنىدە.

﴿وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ بەندىلىرىگە مېھرىباندۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر.

لَطِيمٌ ج لُطُمٌ: ئاق قاشقىلىق ئات؛ يېتىم.

«هُوَ رَفِيقٌ بِكُلِّ لَطِيمٍ»: ئۇ يېتىملارنىڭ دوستى.

لَطِيمَةٌ ج لَطَائِمُ: ئىپار قاچىسى.

«فَاحَتِ اللَّطِيمَةُ»: ئىپار قاچىسى پۇرىدى، خۇش پۇراق چاچتى.

لَظَّى يُلَظِّي تَلْظِيَةً الشَّخْصُ النَّارَ: ئوتنى تۇتاشتۇردى، ياقتى.

لَظِيَ يَلْظَى لَظًى لَظِيَتِ النَّارُ: ئوت تۇتاشتى، يالقۇنلىدى.

لَظًى: ئوت يالقۇنى.

لَظِي: دوزاخ.

لَغَا: ئاچ كۆز.

لَغَا لَكَ: سېنى خۇدا ساقلىسۇن.

لَا لَغَا لَهُ: جۇۋاۋىنىمەك.

لُعَابٌ: شۆلگەي.

«لُعَابُ الرَّضِيعِ»: بوۋاقنىڭ شۆلگىيى.

رَأى طَعَامًا شَهِيًّا فَسَالَ لُعَابُهُ: لەززەتلىك تائامنى كۆرۈپ شۆلگىيى ئاقتى.

لُعَابُ الْحَيَّةِ: يىلاننىڭ زەھرى.

لُعَابُ النَّحْلِ: ھەسەل.

لُعَاقٌ: تاماق يېگۈچىنىڭ ئېغىزىدا قالغان قالدۇق.

لِعَانٌ (في الفقه): قارغاش، تىللاش (شەرىئەتتە ئەر ئادەم ئايالىنى زىنا بىلەن قارىلىغان بولسا، تۆت قېتىم قەسەم ئىچىپ، بەشىنچى قېتىمىدا ئەگەر سۆزۈم يالغان بولسا، ئاللاھنىڭ لەنىتى ماڭا بولسۇن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەر ئايالنى قارىلىغانلىقتىن ئاقلىنىدۇ. ئاندىن كېيىن، ئايال ئېرىنىڭ سۆزىنىڭ يالغانلىقىغا تۆت قېتىم قەسەم ئىچىپ، بەشىنچىسىدە ئەگەر ئېرىمنىڭ سۆزى راست بولىدىغان بولسا، ئاللاھنىڭ غەزىپى ماڭا بولسۇن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئايال زىنادىن ئاقلىنىدۇ).

لَعَبَ يَلْعَبُ لَعْبًا الرَّضِيعُ: بوۋاقنىڭ شۆلگىيى ئاقتى.

لَعِبَ يَلْعَبُ لَعِبًا وَ لِعْبًا: ئوينىدى، قىزىقچىلىق قىلدى، چاقچاق قىلدى، ئويناشتى، ھەزىل قىلدى.

لَعِبَ الصَّبِيُّ: بالا ئوينىدى.

«لَعِبَ مَعَ رِفَاقِهِ»: دوستلىرى بىلەن ئوينىدى.

﴿أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ﴾ ‹قرآن›: ئەتە ئۇنى بىزگە قوشۇپ قويغىن، يەپ-ئىچىپ، ئويناپ-كۈلۈپ كىرسۇن.

لَعِبَ الشَّخْصُ دَوْرًا: رول ئالدى.

«لَعِبَ دَوْرَ الطَّبِيبِ»: دوختۇرنىڭ رولىنى ئالدى.

لَعِبَ الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ: بىرەر نەرسە ئوينىدى.

«لَعِبَتْ بِكُرَةِ السَّلَّةِ»: ۋاسكېتبول ئوينىدى.

«يَلْعَبَانِ بِالشِّطْرَنْجِ»: ئىككىيلەن شاھمات ئويناۋاتىدۇ.

لَعِبَ القِمَارَ: قىمار ئوينىدى.

لَعِبَ الْمُوسِيقَى: مۇزىكا چالدى، ئورۇنلىدى.

لَعِبَ الْوَرَقَ: قارتا ئوينىدى.

لَعِبَ عَلَيْهِ: ئويناشتى، ئەخمەق قىلدى، ئالدىدى.

لَعِبَتْ بِهِ الْهُمُومُ: ئۇنى غەم-قايغۇلار بېسىۋالدى.

لَعِبَ عَلَى الحَبْلِ: ياغلىمىچىلىق قىلدى.

لَعِبَ فِي الأَمْرِ: ئەخمەق قىلدى، كولدۇرلاتتى، ئالدىدى، كۆزگە ئىلمىدى.

لَعِبَ بِالسَّيْفِ: قىلىچۋازلىق قىلدى.

لَعِبَ بِالنَّارِ: ئوت بىلەن ئويناشتى.

لَعْبٌ. لَعِبٌ: ئويۇن، تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش، ئويناش، ئەخمەق قىلىش، ئويناشماق، چاقچاق، قىزىقچىلىق.

أَلْعَابٌ رِيَاضِيَّةٌ: ئىسپورت، تەنھەرىكەت.

أَلْعَابٌ سِحْرِيَّةٌ: سېھىرگەرلىك، جادۇگەرلىك.

أَلْعَابُ الْعُدَدِ: گىمناستىكا، ئەسۋابلىق گىمناستىكا (قوش تورنىك، يالاڭ تورنىك)، ياغاچ ئات قاتارلىق تەنتەربىيە سايمانلىرى بىلەن ئوينىلىدىغان گىمناستىكا.

أَلْعَابُ الْفُرُوسِيَّةِ: چەۋەندازلىق.

ألعاب القُوَى. أَلْعَابُ القُوَّةِ: ماھارەت كۆرسىتىش مۇسابىقىسى (تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى).

أَلْعَابٌ سِمِيَائِيَّةٌ: سېھىرگەرلىك؛ نەيزۇۋازلىق، جادۇگەرلىك، سىرك ئويۇنى؛ ھىيلە-مىكىر، ھىيلە-نەيرەڭ، كۆز بوياپچىلىق.

لُعْبٌ: ئوينىماق، تاماشا قىلماق، چاقچاق قىلماق،

مەسخىرە، زاڭلىق، ئويۇن-كۈلكە، تەنھەرىكەت، ئىسپورت.

لَعِبٌ وَلِعْبٌ ج أَلْعَابٌ: ئويۇن.

«لَعِبُ الأَطْفَالِ البَرِيءُ»: باللارنىڭ ساغلام ئويۇنى.

﴿وَذَرِ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا﴾ «قرآن»: دىننى ئويۇن-كۈلكە قىلىۋالغان، ...لارنى تەرك ئەت.

«لَعِبُ الكُرَةِ»: توپ ئويناماق.

«أَلْعَابُ الأَلَمْبِيَّةُ»: ئولىمپىك تەنھەرىكەت مۇسابىقىلىرى.

«الأَلْعَابُ النَّارِيَّةُ»: پوجاڭزا.

لُعْبَةٌ ج لُعَبٌ: ئويۇنچۇق، قونچاق.

لَعْثَمَ يُلَعْثِمُ لَعْثَمَةً: دۇدۇقلىدى، كېكەچلىدى، توختاپ قالدى، تىل چايندى.

«لَعْثَمَ فِي إِجَابَتِهِ»: جاۋاب بېرىشتە دۇدۇقلىدى.

لَعْثَمَ الشَّخْصُ فِي الأَمْرِ: بىرەر ئىشتا توختاپ قالدى، ئويلىنىپ قالدى.

لَعَجَ يَلْعَجُ لَعْجًا ـــ هُ الضَّرْبُ: ئۇرۇش (تاياق) ئۇنى ئاغرىتتى، كۆيدۈرۈپ ئاغرىتتى، ئېچىشتۇرۇپ ئاغرىتتى.

لَعَجَ الحُزْنُ قَلْبَهُ: غەم-قايغۇ ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئۆرتىدى.

لَعْذَمَ يُلَعْذِمُ لَعْذَمَةً فِي الأَمْرِ: چوڭقۇر ئويلاندى، كاللا ئىشلەتتى.

لَعْذَمَ عَنِ الكَلَامِ: دۇدۇقلىدى.

لَعْذَمِيٌّ: ئاچ كۆز.

لَعَسَ يَلْعَسُ لَعْسًا: چىشلىدى.

لَعِسَ يَلْعَسُ لَعَسًا ـــ تِ الشَّفَةُ: لەۋ ئىچى قارا بولدى.

لَعْسٌ: چىشلىمەك.

لَعَسٌ: لەۋ ئىچىدىكى قارا.

لَعِصَ يَلْعَصُ لَعَصًا عَلَيْهِ الأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا قىيىن بولدى.

لَعِصَ الرَّجُلُ: كىشى ئاچ كۆزلۈك قىلدى.

لَعِصٌ: ئاچ كۆز.

لُعْطٌ ج أَلْعَاطٌ: تامنىڭ ئۈلى، تاغ باغرى.

لَعَّابٌ ج لَعَّابُوْنَ: ئويۇنچى؛ ھايۋان ۋە باشقىلارنى ئويناتقۇچى.

«لَعَّابُ القِرَدَةِ»: مايمۇنلارنى ئويناتقۇچى.

لَعَّانٌ: تولا قارغىغۇچى، لەنەت قىلغۇچى.

لَا يَنْبَغِي لِصِدِّيْقٍ أَنْ يَكُوْنَ لَعَّانًا: كۆپ قارغاش كامىل مۇسۇلماننىڭ ئىشى ئەمەس.

لَعَّبَ يُلَعِّبُ تَلْعِيْبًا ـــ هُ: ئويناتتى، تاماشا قىلدۇردى.

«لَعَّبَتِ الأُمُّ وَلَدَهَا»: ئانا بالىسىنى ئويناتتى.

«يُلَعِّبُ الْمُرَوِّضُ القِرْدَ»: مايمۇن كۆندۈرگۈچى مايمۇننى ئويىنىتىۋاتىدۇ.

لَعَّةٌ: ئېپىەتلىك.

لَعَّةٌ مِنَ النِّسَاءِ: ئېپىەتلىك چىرايلىق ئايال.

لَعِقَ يَلْعَقُ لَعْقًا العَسَلَ وَ نَحْوَهُ: ھەسەل ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى يالىدى.

لَعِقَ فُلَانٌ إِصْبَعَهُ: بالانى ئۆلدى.

«كَانَ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا لَعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ» «حديث»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قاچانكى، تاماق يېسە ئۈزىنىڭ ئۈچ بارمىقىنى يالايتتى.

لُعْقَةٌ ج لُعَقٌ: قوشۇقتا ياكى بارماق بىلەن ئالغۇدەك ئاز نەرسە، بىر قوشۇق، بىر قوشۇقچىلىق.

لَعْلٌ: لەئلى (ياقۇتقا ئوخشايدىغان بىر خىل قىزىل رەڭلىك ئېسىل تاش).

لَعْلَاعٌ: قورقۇنچاق.

لَغْلَغَ يُلَغْلِغُ لَغْلَغَةً الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

لَغْلَغَ السَّرَابُ: ئالۋۇن ۋىلىلىدى.

لَغْلَغَ الشَّخْصُ: زېرىكتى، بىئارام بولدى.

لَعْلَعٌ: تومۇز، ساراب؛ بۆرە؛ ھىجازدىكى بىر خىل دەرەخ.

لَعَلَّ: بەلكىم، مۇمكىن، كېرەك، ئېھتىمال، بەلكى.

لَعَلَّ الْمُدَرِّسَ قَادِمٌ: مۇئەللىم بەلكى كېلىپ قالار.

لَعَلَّكُمْ بِخَيْرٍ: ئامان بولۇڭلار، سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمەن.

﴿فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا يۇمشاق سۆز قىلىڭلار، ئۇ ۋەز-نەسىھەتنى قوبۇل قىلىشى ياكى قورقۇشى مۇمكىن.

لَعَنَ يَلْعَنُ لَعْنًا: رەسۋا قىلدى، قارغىدى، قوغلىدى، لەنەت قىلدى، ياخشىلىقتىن يىراقلاشتۇردى.

«لَعَنَهُ اللهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭغا لەنەت قىلسۇن.

﴿كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا﴾ «قرآن»: ھەر قاچان بىر ئۇممەت دوزاخقا كىرىدىكەن، ئۇ ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ئۇممەتكە (ئۇنىڭغا ئەگىشىپ گۇمراھ بولغانلىقى ئۈچۈن) لەنەت ئوقۇيدۇ.

لَعَنَ فُلَانًا: پالانىنى تىللىدى.

لَعْنٌ: لەنەت قىلماق، قارغىماق.

أَبَيْتَ اللَّعْنَ ئەرەبلەر جاھىلىيەت دەۋرىدە پادىشاھلىرىغا سالام بېرىش يۈزىسىدىن ئىشلىتىدىغان ئىبارە بولۇپ، قارغاشقا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلغىنىڭ يوق، دېگەن مەنىدە.

لَعْنَةٌ ج لَعَنَاتٌ وَلِعَانٌ: لەنەت، قارغاش، ئازاب.

«لَعْنَةُ اللهِ عَلَيْهِ»: ئۇنىڭغا ئاللاھنىڭ لەنىتى بولغاي.

«أَصَابَتْهُ لَعْنَةٌ مِنَ السَّمَاءِ»: ئۇنىڭغا ئاسماندىن ئازاب كەلدى.

لُعَنَةٌ ج لُعَنٌ: كىشىلەرنى تولا قارغاۋېرىدىغان.

لَعُوبٌ ج لَعَائِبُ: شوخ، نازاكەتلىك.

فَتَاةٌ لَعُوبٌ: شوخ قىز.

لَعِينٌ ج لُعَنَاءُ: مەلئۇن، قارغىش، قارغىش تەگكۈر.

«سِكِّيرٌ لَعِينٌ»: قارغىش تەگكۈر ھاراقكەش.

«لَعِينُ قَوْمِهِ»: قوۋمىنىڭ قارغىشىغا ئۇچرىغان.

اللَّعِينُ: شەيتان.

لَغَا يَلْغُو لَغْوًا الشَّخْصُ فِي قَوْلِهِ: بىھۇدە سۆزلىدى، قۇرۇق گەپ قىلدى.

لَغَا الْحَالِفُ: بىھۇدە قەسەم قىلدى.

لَغَا الشَّخْصُ: سۆزلىدى.

«مَنْ قَالَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ بِصَاحِبِهِ: صَهْ، فَقَدْ لَغَا» «حديث»: كىمكى جۈمە كۈنىدە ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا يېنىدىكى ھەمراھىغا: «شۈك تۇر»، دېسە، سۆزلىگەن بولىدۇ.

لَغَا الرَّجُلُ: ئۈمىدسىزلەندى، نائۈمىد بولدى، ئۈمىد ئۈزدى، روھى چۈشتى، رايى قايتتى، كۆڭلى سوۋۇدى.

لَغَا الشَّيْءُ: ئەمەلدىن قالدى، بىكار بولدى، ئېلىپ تاشلاندى، چىقىرىپ تاشلاندى، بىكار قىلىندى.

لُغَامٌ: تۆگىنىڭ ئېغىزىدىكى كۆپۈك.

لَغَبَ يَلْغَبُ لَغْبًا وَلُغُوبًا الشَّخْصُ الْقَوْمَ: كىشىلەرگە يالغان سۆزلىدى.

«لَغَبَ الْقَوْمَ لِيَأْخُذَ مَالَهُمْ»: كىشىلەرنىڭ مېلىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۇلارغا يالغان سۆزلىدى.

لَغَبَ الشَّخْصُ عَلَى الْقَوْمِ: كىشىلەرگە بۇزغۇنچىلىق قىلدى.

لَغَبَ الشَّخْصُ: ھاردى، چارچىدى.

لَغِبَ يَلْغَبُ لَغَبًا: بەك ھاردى، چارچىدى.

«لَغِبَ الْمُسَافِرُ فِي الصَّحْرَاءِ»: يولۇچى سەھرادا بەك چارچىدى.

لَغْبٌ: ھېرىش، چارچاش.

لَغْبٌ: يالغان سۆزلىمەك، بۇزغۇنچىلىق قىلماق.

هارماق، چارچىماق، زەئىپ، ئەخمەق؛ ئوتتۇرا چىش ئارىسىدىكى مىلىك.

«يُحِسّ بوجَعٍ فِي لَغْبِهِ»: ئوتتۇرا چىش مىلىكىدە ئاغرىق ھېس قىلىدۇ.

لُغَةٌ ج لُغًى وَلُغَاتٌ: تىل، تېرمىن، ئاتالغۇ.

لُغَةُ الْعَرَبِ: ئەرەب تىلى.

«لُغَةٌ أَجْنَبِيَّةٌ»: چەت ئەل تىلى.

عِلْمُ اللُّغَةِ: تىلشۇناسلىق.

كُتُبُ اللُّغَةِ: لۇغەت كىتابلىرى، سۆزلۈكلەر.

لُغَةُ الْحَدِيثِ . لُغَةُ الْمُحَادَثَةِ: ئاۋام تىلى، خەلق تىلى، جانلىق تىل، ئېغىز تىلى.

لُغَةُ الإِنْشَاءِ / لُغَةُ الْكِتَابَةِ: ئەدەبىي تىل، يېزىق تىلى.

عِلْمُ قَوَاعِدِ اللُّغَةِ: ئېتىمولوگىيە.

لُغَةُ الأُمِّ: ئانا تىلى.

اللُّغَةُ الأُمُّ: ئانا تىل.

لُغَةٌ خُصُوصِيَّةٌ: دىئالېكت، يەرلىك شىۋە.

لُغَةُ الْمَوْلِدِ: يەرلىك تىل.

لُغَةُ الْعَرَبِ مِنْ أَفْصَحِ اللُّغَاتِ: ئەرەب تىلى ئەڭ پاساھەتلىك تىلدۇر.

لُغَةٌ حَيَّةٌ: جانلىق تىل.

لُغَةٌ عَامِّيَّةٌ: ئاۋام تىلى.

لُغَةٌ فَصِيحَةٌ: ئەدەبىي تىل.

أَهْلُ اللُّغَةِ: تىلشۇناسلار.

لَغَدَ يَلْغَدُ لَغْدًا ــــهُ: يۇمشاق تاڭلىيىغا تەگدى.

لَغَدَهُ: ئۇنى قامال قىلدى.

لُغْدٌ ج أَلْغَادٌ: يۇمشاق تاڭلاي.

لُغْدُودٌ ج لَغَادِيدُ: يۇمشاق تاڭلاي.

ضَخْمُ اللَّغَادِيدِ: يۇمشاق تاڭلىيى چوڭ.

لَغَزَ يَلْغَزُ لَغْزًا: تېپىشماق ئېيتتى، مۇجمەل گەپ قىلدى، ئۆزىنى قاچۇردى، گەپ يورغىلاتتى، تىلىنى چايندى.

«يَلْغُزُ كَثِيرًا فَلا تَفْهَمُ مَا يَقُولُ»: ئۇ تولا گەپ يورغىلىتىدۇ، نېمە دەۋاتقىنىنى چۈشەنمەيسەن.

لَغَزَ الشَّخْصُ الْكَلَامَ وَفِيهِ: گەپنى ئەگىتىپ ئېنىق قىلمىدى.

لَغْزٌ: تېپىشماق، ئېيتماق، مۇجمەل گەپ قىلماق، ئۆزىنى قاچۇرماق، گەپ يورغىلاتماق، تىلىنى چاينىماق، چالغىتىپ گەپ قىلماق، گەپ قاچۇرماق.

لُغْزٌ ج أَلْغَازٌ: تېپىشماق؛ چاشقان تۆشۈكى؛ ئەگرى-توقاي يول.

«هُوَ ذَكِيٌّ يَحِلُّ الأَلْغَازَ»: ئۇ زېرەك، تېپىشماقلارنى يېشىدۇ.

لَغَطَ يَلْغَطُ لَغْطًا وَ لَغَطًا الْقَوْمُ: كىشىلەر سۈرەن-چۇقان سېلىشتى، ۋارقىراپ-جارقىراشتى، ۋاراڭ-چۇرۇڭ سېلىشتى، شاۋقۇن كۆتۈردى، جار سالدى.

«يَلْغَطُ الْعُمَّالُ أَمَامَ الْمَصْنَعِ»: ئىشچىلار زاۋۇت ئالدىدا سۈرەن-چۇقان سېلىشىۋاتىدۇ.

لَغْطٌ / لَغَطٌ: جار سالماق، سۈرەن-چۇقان كۆتۈرمەك، ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلماق، غوۋغا، غەلۋە.

«سَمِعَ لَغْطًا فِي الشَّارِعِ»: كوچىدا ۋاراڭ-چۇرۇڭ ئاڭلىدى.

«مَنْ كَثُرَ لَغَطُهُ كَثُرَ غَلَطُهُ»: كىمنىڭ ۋاراڭ-چۇرۇڭى كۆپ بولسا، ئۇنىڭ غەلەتى كۆپ بولۇر.

«يَشْكُو مِنْ لَغِطٍ فِي الْقَلْبِ»: يۈرىكى غىژىلدىشىدىن دادلاۋاتىدۇ.

لَغَّمَ يُلَغِّمُ تَلْغِيمًا الْمَكَانَ: يەرگە مىنا كۆمدى.

«لُغِّمَ الطَّرِيقُ الَّذِي يَمُرّ مِنْهُ الْعَدُوّ»: دۈشمەن ئۆتىدىغان يولغا مىنا كۆمۈلدى.

لَغَفَ يَلْغَفُ لَغْفًا فُلَانٌ: تىكىلىپ قارىدى.

لَغِفَ يَلْغَفُ لَغْفًا الإِنَاءَ: قاچىنى يالىدى.

لُغْفَةٌ: بىر لوقما، بىر كاپام.

لَغْلَغَةٌ: گۇدۇڭ ـ گۇدۇڭ ئاۋاز.

فِي كَلَامِهِ لَغْلَغَةٌ: ئۇ گۇدۇڭ ـ گۇدۇڭ قىلىۋاتىدۇ.

لَغَمَ يَلْغَمُ لَغْمًا الْبَعِيرُ: تۆگە كۆپۈك چىقاردى، پۈركىدى، چاچتى.

لَغَمٌ ج أَلْغَامٌ: مىنا.

لَاقِطَةُ الأَلْغَامِ: مىنا تازىلاش پاراخوتى.

زَرَعَ لَغَمًا: مىنا كۆمدى.

لَغَمٌ تَحْتَ الْقَنْطَرَةِ: كۆۋرۈك ئاستىغا قويۇلغان مىنا.

أَلْغَامٌ مَوْقُوتَةٌ: مۇددەتلىك پارتلايدىغان مىنا.

آلَةُ كَشْفِ الأَلْغَامِ: مىنا بايقاش سايمىنى.

لَغْوٌ: جۆيلۈمەك، ۋالاقلىماق، يالغان گەپ قىلماق، بىلجىرلىماق، ئېغىزغا كەلگەنچە سۆزلىمەك، قارىسىغا سۆزلىمەك، پايدىسىز، بىھۇدە گەپ.

فِي لَغْوٍ: بۇ بۇتۇنلەي يالغان، قىيقىزىل يالغان.

﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ «قرآن»: ئۇلار (يەنى، ئاللاھ ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) يالغان گۇۋاھلىق بەرمەيدۇ، يالغان سۆزنى ئاڭلاپ قالغان چاغدا، ئالىيجانابلىق بىلەن ئۆتۈپ كېتىدۇ.

لُغُوبٌ: زەئىپ، ئەخمەق.

﴿وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ﴾ «قرآن»: جەننەتتە بىز ھەرگىز چارچىمايمىز.

لُغُوبٌ: يالغان سۆزلىمەك، بۇزغۇنچىلىق قىلماق، ھارماق، چارچىماق، زەئىپ، ئەخمەق، چىش مىلىكى.

لُغَوِيٌّ: تىلغا مۇناسىۋەتلىك، تىلشۇناس.

«بَحْثٌ لُغَوِيٌّ»: تىل تەتقىقاتى.

فُلَانٌ لُغَوِيٌّ شَهِيرٌ: پالانى مەشھۇر تىلشۇناس.

دِرَاسَةٌ لُغَوِيَّةٌ: تىل تەتقىقاتى.

اللُّغَوِيُّونَ: تىلشۇناسلار.

لَغَى وَلَغَايَةً وَلَاغِيَةً وَمَلْغَاةً فِي قَوْلِهِ: يوقىلاڭ گەپلەرنى قىلدى، ئېغىزىغا كەلگەنچە سۆزلىدى، ئۇتۇرۇقسىز گەپ قىلدى، خاتا گەپ قىلدى، خاتا سۆزلىدى.

لَغِيَ الشَّخْصُ بِالْمَاءِ: سۇغا قانمىدى.

لَغِيَ الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

لَغِيفٌ ج لُغَفَاءُ: كىشىنىڭ يېقىنى.

لَغِيفَةٌ: سۇيۇق تاماق.

لَفَا يَلْفُو لَفْوًا هُ ـ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى كېمەيتىۋەتتى.

لَفَا اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ: گۆشنى سۆڭەكتىن ئايرىدى.

لَفَاتٌ: ئالدىراقسانلىق، ئاچچىقى يامانلىق، ئەخمەقلىق، تەتۈرلۈك، ئۆز بېشىمچىلىق، بەگۋاشلىق، مىجەزى چۇسلۇق، تېرىككەكلىك.

لِفَاعٌ: يۈتۈن بەدەننى يۆگەپ تۇرىدىغان سىرتقى كىيىم.

لِفَافَةٌ ج لَفَائِفُ: داكا، بىنت، تېگىق، كونۋېرت، يۆرەكنى قاپلىۋالغان ماي.

لِفَافَةٌ مِنَ التَّبْغِ: بىر قاپ تاماكا.

لَفَأَ يَلْفَأُ لَفْأً وَلَفَأً وَلَفَاءً الْعُودَ: ياغاچنى سويدى.

لَفَأَ اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ: گۆشنى شىلدى.

لَفَأَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ عَنْ وَجْهِ السَّمَاءِ: شامال بۇلۇتنى سۈرۈپ كەتتى.

لَفَأَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى كېمەيتىپ بەردى.

لَفَأَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

لَفَأَ فُلَانًا عَنْ مُرَادِهِ: مەقسىتىگە يەتكۈزمىدى، توسۇدى.

لَفِئَ يَلْفَأُ لَفَأً الشَّيْءُ: قىلىپ قالدى، ئېشىپ قالدى.

لَفْأَةٌ: بىر پارچە گۆش.

لَفْءٌ: گۆش.

لَفَتَ يَلْفِتُ لَفْتًا وَلَفَّتَ: ئايلاندۇردى، بۇرىدى، ھەرىكەتلەندۈردى، چۆرگىلەتتى، پىرقىراتتى، ئۆزگەرتتى، ئۆگشىدى.

لَفَتَ فُلَانًا عَنْ رَأْيِهِ: رايىدىن ياندۇردى.

لَفَتَ نَظَرَهُ إِلَى كَذَا: ئۇنىڭ نەزىرىنى ...غا بۇرىدى، دىققىتىنى ...غا قاراتتى.

لَفَتَ الْقِشْرَ عَنِ الشَّجَرِ: دەرەخنى سويدى.

لِفْت: چامغۇر.

لِفْتَة ج لِفْتَات: بىر باش چامغۇر.

لَفْتَاءُ: سولخاي.

لَفْتَة: بىر قېتىم قاراش، كۆڭۈل بۆلۈش، ئىلتىپات.

لَفْتَةٌ سَامِيَةٌ: ئالىي ئىلتىپات.

لَفْتَة ج لَفَتَات: بۇرۇلۇپ قارىماق، كۆڭۈل بۆلۈش؛ كۆزنىڭ قۇيرۇقىدا قارىماق؛ كۆرۈپ قالماق، كۆزگە چېلىقماق، بىر قاراپلا نەزەر تاشلىماق؛ ئارقىغا بۇرۇلماق، بۇرۇلۇپ ئايلانماق.

لَفْجٌ . لَفَجٌ: خارلىق.

لُفْجٌ: ئېقىن.

لَفَجَ يَلْفَجُ لَفْجًا فُلَانًا: ئۇردى.

لَفَحَ يَلْفَحُ لَفْحًا وَلَفَحَانًا: كۆيدۈردى، ئەۋجگە چىقتى، بىراقلا ئوت ئېلىپ كەتتى، ياندى.

«أَمَا لَوْلَمْ تَفْعَلْ لَلَفَحَتْكَ النَّارُ أَوْلَمَسَتْكَ النَّار» ‹حديث›: ئەگەر شۇنداق قىلمىغان بولساڭ، سېنى دوزاخ كۆيدۈرگەن بولاتتى.

لَفْحَة ج لَفَحَات: ئوتنىڭ قىزىقى، يالقۇنى.

«أَصَابَتْهُ لَفَحَاتُ النَّارِ عِنْدَ اقْتِرَابِهِ مِنَ الْحَرِيقِ»: يانغىنغا يېقىنلىشىۋىدى، ئۇنىڭغا ئوت تۇتىشىپ كەتتى.

لَفْحَةُ الْبَرْدِ: ئۈششۈك.

لَفَحَهُ يَلْفَحُ لَفْحًا: تاياق بىلەن بېشىغا ئۇردى، كاچاتلىدى.

لَفَظَ يَلْفِظُ لَفْظًا الشَّخْصُ بِالْكَلَامِ: سۆزلىدى، سۆز قىلدى.

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇ قانداق بىر سۆزنى قىلمىسۇن، ئۇنىڭ ئالدىدا ھامان پەرىشتە ھازىر بولۇپ، كۆزىتىپ تۇرىدۇ.

لَفَظَ الشَّيْءَ وَبِالشَّيْءِ مِنْ فِيهِ: ئېغىزدىن چىقاردى، تۈكۈردى، چاچراتتى، چاچتى، پۈركىدى.

«لَفَظَ نَوَاةَ التَّمْرِ»: خورمىنىڭ ئۇرۇقىنى تۈكۈردى.

«لَفَظَتْ رِيقَهَا»: تۈكۈردى.

«لَفَظَ الْبَحْرُ السَّمَكَ»: دېڭىز بېلىقنى قىرغاققا چىقاردى.

«لَفَظَ نَفَسَهُ الْأَخِيرَ»: ئۆلدى.

لَفْظ: تەلەپپۇز، تاۋۇش چىقىرىش، ئوقۇش.

لَفْظ ج أَلْفَاظ: سۆز، تاق سۆز.

لَفْظَة ج لَفَظَات: سۆز، تاق سۆز.

لَفْظِيّ: تەلەپپۇزچە، ئوقۇلۇشى، ئاغزاكى، ئېغىزچە.

نَقْدٌ لَفْظِيٌّ: ئاغزاكى تەنقىد.

جَدَلٌ لَفْظِيٌّ: ئاغزاكى مۇنازىرە.

لَفَعَ يَلْفَعُ لَفْعًا النَّارُ الشَّخْصَ: ئوت يالقۇنى كىشىگە ھەر تەرەپتىن تەگدى.

لَفَعَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا ئاق كىردى، ئۇنىڭ بېشىنى ئاق قاپلىدى.

لَفَّ يَلُفُّ لَفًّا: تۇردى، يۆگىدى، ئورىدى، ئايلاندى، چۆرگىلىدى، ئەگىدى.

«لَفَّ الْقُمَاشَ»: رەختنى ئورىدى.

«لَفُّوا الْبِضَاعَةَ فِي الْأَكْيَاسِ»: ئۇلار ماللارنى خالتىلارغا قاچىلىدى.

«تَلُفُّ الصُّوفَ»: ئۇ يۇڭ ئورايدۇ.

«لَفَّ سِيجَارَةً»: تاماكا يۆگىدى.

«لَفَّ أَمْتِعَتَهُ»: ماللىرىنى ئورىدى.

لَفَّ الْمَيِّتَ فِي الْكَفَنِ: ئۆلۈكنى كېپەنلىدى.

لَفَّ الشَّخْصَ حَقَّهُ: كىشىنىڭ ھەققىنى چەكلىدى.

لَفَّ الشَّيْءَ: ياپتى، قاپلىدى، توستى، باستى، يوشۇردى.

لَفَّ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئۇلىدى، تۇتاشتۇردى، باغلىدى، بىرىكتۈردى.

لَفَّ رَأْسَهُ بِعِمَامَةٍ: بېشىغا سەللە يۆگىدى.

جَاءَ فُلَانٌ وَمَنْ لَفَّ لَفَّهُ: پالانى ۋە ئۇنىڭغا تەۋە كىشىلەر كەلدى.

لَفَّ ضَفِيرَةً حَوْلَ رَأْسِهِ: چېچىنى بانتىلىۋالدى.

لَفٌّ: يۆگىمەك، ئورىماق، چارلىماق، كۆزەتمەك، تەكشۈرمەك.

لَفٌّ ج أَلْفَافٌ وَلُفُوفٌ: ئۆسۈملۈكلىرى ياكى دەرەخلىرى بۈك-باراقسان يەر؛ توپلانغان كىشىلەر.

«حَدِيقَةٌ لَفٌّ»: بۈك-باراقسان باغچە.

﴿وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا﴾ «قرآن»: دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى ...

«أَتَى فِي لَفٍّ مِنْ قَبِيلَتِهِ»: ئۇ قەبىلىسىدىن بىر توپ كىشىلەر بىلەن كەلدى.

لُفَّاحٌ: ماندالىن، بىر خىل ئۆسۈملۈك.

لَفَّتَ يُلَفِّتُ تَلْفِيتًا: ئايلاندۇردى، بۇرىدى، چۆرگىلەتتى.

لَفَّتَ عَنْ رَأْيِهِ: ئۇنى پىكرىدىن قايتۇردى.

لَفَّةٌ ج لَفَّاتٌ: يۆگەم، ئورام، باغلام، تېڭىق، خالتا، بوغچا، ئايلىنىپ يۈرمەك، كەزمەك، ھەر يەرگە بارماق، ھەممە يەردە بولماق، رومال، ياغلىق.

لَفَّعَ يُلَفِّعُ تَلْفِيعًا الشَّيْبُ رَأْسَهُ: ئۇنىڭ بېشىغا ئاق كىردى.

لَفَّقَ يُلَفِّقُ تَلْفِيقًا الشَّخْصُ الكَلَامَ: ياغلىما گەپ قىلدى، توقۇدى، ئويدۇرۇپ چىقاردى.

«لَفَّقَ الفَقِيرُ قَمِيصَهُ»: كەمبەغەل كۆڭلىكىنى تۆزى تىكتى.

لَفَّقَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى.

لَفَّقَ القِصَّةَ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا: ھېكايىنى باشتىن-ئاخىر توقۇپ چىقتى.

يُلَفِّقُ الْكَلَامَ بِبَرَاعَةٍ: ئۇ سۆزنى ئۇستىلىق بىلەن توقۇيدۇ.

لَفَقَ يَلْفِقُ لَفْقًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يامىدى.

«لَفَقَتِ الْمَرْأَةُ ثَوْبَ زَوْجِهَا»: ئايال ئېرىنىڭ كىيىمىنى يامىدى.

لَفَقَ الشَّخْصُ الأَمْرَ: ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىدى.

لَفْلَفَ يُلَفْلِفُ لَفْلَفَةً الشَّخْصُ: دۇدۇقلاپ سۆزنى راۋان قىلالمىدى.

لَفْلَفَ الشَّخْصُ فِي ثَوْبِهِ: كىيىمگە ئورىنىۋالدى.

لَفُوتٌ: تەتۈر، مىجەزى چۇس، تېرىككەك، قىنى قىزىق.

لَفُوحٌ: كۆيدۈرگۈچى.

لَفِيَّةٌ ج لَفَايَا ولَفِيٌّ: بىر پارچە لوق گۆش.

لَفِيظٌ: ئېغىزدىن چىقىرىلغان، پۈركەلگەن، تۈكۈرۈلگەن، تەلەپپۇز قىلىنغان، ئوقۇلغان، تاۋۇش چىقىرىلغان.

لَفِيفٌ: بۈك-باراقسان دەرەخ؛ ئارىلاش توپ، ھەر خىل كىشىلەردىن يىغىلغان توپ.

«جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا» «قرآن»: سىلەرنى (قەبرەڭلەردىن مەھشەرگاھقا) ئارىلاش ئېلىپ كېلىمىز.

لَفِيفٌ مِنَ الْمُشَاهِدِينَ: تاماشىبىنلار توپى.

لَفِيفَةٌ ج لَفَائِفُ: بىر سىگار، بىر يۆگەم تاماكا، ئورالغان مال.

«أَنْزَلَ اللَّفَائِفَ مِنَ البَاخِرَةِ»: ئورالغان ماللارنى پاراخوتتىن چۈشۈردى.

لِقَاءٌ: ئۇچرىشىش، ئۇچراتماق، مۇلاقات بولۇش، يولۇقۇپ قالماق، يۈز كۆرۈشمەك.

إِلَى اللِّقَاءِ: خەير-خوش، خەير، يەنە كۆرۈشەرمىز.

﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللهِ﴾ «قرآن»: ئاللاھغا مۇلاقات بولۇشنى (يەنى، قايتا تىرىلىشنى) ئىنكار قىلغانلار ھەقىقەتەن زىيان تارتتى.

لِقَاء ج لِقَاآتٌ: يىغىلىش، يىغىن، سۆھبەت.

«تَمَّ لِقَاءٌ بَيْنَ الطَّلَبَةِ»: ئوقۇغۇچىلار ئارا يىغىن ئۆتكەندى.

«لِقَاءٌ تَلْفَزِيٌّ»: تېلېۋىزىيە سۆھبىتى.

«لِقَاءَات إِذَاعِيَّةٌ»: رادىئو سۆھبىتى.

جَازَاهُ لِقَاءَ اجْتِهَادِهِ: ئۇنى تىرىشچانلىقىغا قارىتا مۇكاپاتلىدى.

لَقَاحٌ: تۆگە، ئات قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇقى، ئىسپېرمىسى.

لَقَاحٌ: چاڭ، ئۇرۇق، ۋىرۇس.

لَقَاحُ النَّبَاتِ: گۈلچېكى.

لَقَاح الْجُدَرِيّ: چېچەك ۋاكسىنىسى.

لُقَاطٌ - لُقَاطَةُ الحِصَادِ: چېچىلىپ كەتكەن باشاق، چۈشۈپ قالغان نەرسە.

لُقَاطَةٌ ج أَلْقَاطٌ: چۈشۈپ قالغان نەرسە، باش، باشاق، مېتال، ئالتۇن قاچىلىرى، تېپىۋالغان نەرسە.

لَقَبٌ ج أَلْقَابٌ: تەخەللۇس، لەقەم، نام.

لَقَبُ شَرَفٍ: ھۆرمەت نامى، شەرەپلىك نام.

لَقَبُ أُسْتَاذٍ: پروفېسسورلۇق نام.

فَازَ بِلَقَبِ الْبُطُولَةِ فِي السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈشتە چېمپىيونلۇققا ئېرىشتى.

لَقَبُ دُكْتُورٍ شَرَفِيٍّ: پەخرىي دوكتورلۇق نامى.

﴿وَلَاتَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَاتَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ﴾ «قرآن»: بىر-بىرىڭلارنى ئەيىبلىمەڭلار، بىر-بىرىڭلارنى يامان لەقەم بىلەن چاقىرماڭلار.

لَقِحَ يَلْقَحُ لَقْحًا وَ لَقَاحًا: بوغاز بولدى، ھامىلىدار بولدى، بويىدا قالدى، ئىككى قات بولدى، چاڭلاشتى.

لَقِحَتِ النَّاقَةُ: تۆگە بوغاز بولدى.

لَقِحَتِ النَّخْلَةُ: خورما چاڭلاشتى.

لَقَدْ: ئۆتكەن زامان پېئىلىنىڭ ئالدىدا كېلىدىغان قوشۇمچە بولۇپ، دەرۋەقە، دېگەندەك، ھەقىقەتەن، راست، راستتىنلا، ئاللىقاچان، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

لَقَدْ أَحْرَزْنَا إِنْتِصَارَاتٍ عَظِيمَةً: بىز ھەقىقەتەن چوڭ غەلىبىلەرنى قولغا كەلتۈردۇق.

لَقَسَ يَلْقُسُ / يَلْقِسُ لَقْسًا: زاڭلىق قىلدى، مەسخىرە قىلدى، كىنايە قىلدى، شاڭخو قىلدى.

لَقَصَ يَلْقَصُ لَقْصًا الشَّيْءُ جِلْدَهُ: كۆيدۈردى.

لَقِصَ يَلْقَصُ لَقَصًا فُلَانٌ: سىقىلدى.

لَقَطَ يَلْقُطُ لَقْطًا: تەردى، تېپىۋالدى.

لَقَطَ الطَّائِرُ الْحَبَّ: قۇش داننى يېدى.

لَقَطَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: نەرسىنى تېرىۋالدى.

لَقَطَ الشَّخْصُ الصُّورَةَ: رەسىم تارتتى.

لَقَطٌ: چۈشۈپ قالغان نەرسە، باش، باشاق، مېتال، ئالتۇن پارچىلىرى، تېپىۋالغان نەرسە.

لَقْطَةٌ لَقَطَاتٌ: بىر قېتىم تېرىش، كىنودىكى كۆرۈنۈش.

لَقَطَاتٌ خَارِجِيَّةٌ: كىنونىڭ تاشقى كۆرۈنۈشى (فىلىمنىڭ).

لَقْطَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: كىنونىڭ ئىچكى كۆرۈنۈشى (فىلىمنىڭ).

لُقْطَةٌ ج لُقَطٌ لُقَطَاتٌ: چۈشۈپ قالغان نەرسە؛ باش، باشاق، مېتال؛ ئالتۇن پارچىلىرى؛ تېپىۋالغان نەرسە.

لَقَعَ يَلْقَعُ لَقْعًا: تاشلىدى، چۆرىدى، ئىرغىتىپ تاشلىدى.

لَقِفَ يَلْقَفُ لَقْفًا وَ لَقَفَانًا: تۇتۇۋالدى، قولغا ئالدى، قولغا چۈشۈردى، ئېسىلىۋالدى، يېپىشتى، دەم تارتىپ يۇتۇۋەتتى.

«لَقِفَ الكُرَّةَ»: توپنى تۇتۇۋالدى.

﴿وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا﴾ «قرآن»: قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ.

لَقَّ يَلُقّ لَقًّا عَيْنَهُ: كۆزىگە قولى بىلەن ئۇردى.

لَقَّاقٌ: كوت-كوت، ۋالاقتەككۇر.

رَجُلٌ لَقَّاقٌ بَقَّاقٌ: ۋالاقتەككۇر ئادەم.

لَقَّبَ يُلَقِّبُ تَلْقِيبًا الشَّخْصَ بِكَذَا: لەقەم قويىدى، باشقا ئىسىم قويىدى.

لَقَبٌ ج أَلْقَابٌ: لەقەم، باشقا ئىسىم، فامىلە، نام، ھۆرمەت نامى.

لَقَّبَهُ بِالجَاحِظِ: ئۇنىڭغا جاھىز دەپ لەقەم قويىدى.

لُقِّبَتْ بِالْعَرْجَاءِ: ئۇنىڭغا توكۇر، دەپ لەقەم قويۇلدى.

لَقَّحَ يُلَقِّحُ تَلْقِيحًا: چاڭلاشتۇردى، ئۇرۇقلاندۇردى، ئۇلىدى.

لَقَّحَ شَجَرَةَ الْمِشْمِشِ خوخًا: ئۆرۈك دەرىخىگە شاپتۇلنى ئۇلىدى.

لُقِّحَ ضِدَّ مَرَضِ السّلِّ: تۇبېركۇلىيۇزغا قارشى ۋاكسىنا ئۇرۇلدى.

لَقَّفَ يُلَقِّفُ تَلْقِيفًا فُلَانًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۇنىڭ تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن تاشلاپ بەردى، ئېتىپ بەردى.

لَقَّفَ الطَّعَامَ: تائامنى يېگۈزدى.

لَقَّفَهُ الدَّرْسَ: ئۇنىڭغا دەرسنى ئۆگەتتى.

لَقَّمَ يُلَقِّمُ تَلْقِيمًا ـــهُ الطَّعَامَ: ئۇنىڭغا تائامنى تېز يېگۈزدى.

لَقَّمَ البَعِيرَ وَ نَحْوَهَ: تۆگە ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاشلارغا قولى بىلەن يېگۈزدى.

لَقَّمَ الشَّجَرَةَ: (مېۋىلىك) دەرەخنى ئۇلىدى.

«لَقَّمَ الْخَوْخَ مِشْمِشًا»: شاپتۇلنى ئۆرۈككە ئۇلىدى.

لَقَّنَ يُلَقِّنُ تَلْقِينًا: ئۆگەتتى، ئېغىزاكى ئۆگەتتى، ئەسلەتتى، يوشۇرۇن ئاۋازدا دەپ بەردى.

«لَقَّنَ الْمُؤَدِّبُ تَلَامِيذَهُ القُرآنَ»: تەربىيىچى ئوقۇغۇچىلارغا قۇرئاننى ئۆگەتتى.

لَقَّى يُلَقِّي تَلْقِيَةً فُلَانًا الشَّيْءَ: نەرسىنى پالانىغا تاشلاپ بەردى.

لِقْلَاقٌ: سۆزمەنچى، پىتنىخور.

لَقْلَقَ يُلَقْلِقُ لَقْلَقَةً الشَّيْءَ: ھەرىكەتلەندۈردى، مىدىرلاتتى.

لَقْلَقَ اللَّقْلَاقُ: ئاق تۇرنا سايرىدى.

لَقْلَقٌ ج لَقَالِقُ: ئاق تۇرنا.

لَقَمَ يَلْقُمُ لَقْمًا الطَّرِيقَ وَ غَيْرَهُ: توستى، ئەتتى.

لَقِمَ يَلْقَمُ لَقْمًا الطَّعَامَ: تېز يېدى، چاپسان يېدى.

لُقْمَةٌ ج لُقَمٌ: لوقما، چىشلەم.

لُقْمَةٌ سَائِغَةٌ: نازۇنېمەت، ئېسىل تائام، مەززىلىك لوقما، يېيىشلىك تاماق.

لُقْمَةُ اللِّجَامِ: ئېغىزدۇرۇق.

لُقْمَةُ العَيْشِ: كۈنلۈك ئىش، ئاددىي ئوزۇق.

«فُلَانٌ يَجْرِي وَرَاءَ لُقْمَةِ العَيْشِ»: پالانى قورساق بېقىش ئۈچۈنلا قاترايدۇ.

جَعَلَهُ لُقْمَةً سَائِغَةً: ئۇنى سۆزىدىن چىقمايدىغان قىلىۋالدى.

لَقِنَ يَلْقَنُ لَقَنًا وَ لَقَانَةً: چۈشەندى.

«لَقِنَتِ البِنْتُ اللُّغْزَ»: قىز تېپىشماقنى تاپتى.

«لَقِنَ الطَّالِبُ مِنْ أُسْتَاذِهِ كُلَّ الدُّرُوسِ»: ئوقۇغۇچى ئۇستازىدىن ھەممە دەرسلەرنى ئالدى.

لَقِنٌ: ئۆتكۈر، زېھنى ئۆتكۈر، ئەقىل-پاراسەتلىك.

لَقْوَةٌ: يۈز نېرىسىنىڭ تارتىشىپ قېلىش كېسىلى، تومۇر تارتىشىش كېسىلى، لەقۋا كېسىلى.

أُصِيبَ بِلَقْوَةٍ عِنْدَمَا بَلَغَ سِنَّ الثَّمَانِينَ: سەكسەنگە كىرگەندە يۈزى تارتىشىپ قالدى.

لَقِيَ يَلْقَى لِقَاءً وَ لُقْيَانًا وَ لُقْيَةً وَ تِلْقَاءً فُلَانًا: كۈتۈۋالدى،

قوبۇل قىلدى، كۆرۈشتى، يولۇقتى، ئۇچرىشىپ قالدى، ئۇچرىدى.

لَقِيَهُ: ئۇچراشتى، كۆردى.

«لَقِيَهُ فِي الطَّرِيقِ»: ئۇنىڭ بىلەن يولدا ئۇچراشتى، ئۇنى يولدا كۆردى.

«لَقِيَ صُعُوبَةً فِي الأَمْرِ»: ئىشتا قىيىنچىلىققا دۇچ كەلدى.

لَقِيَ الشَّخْصُ رَبَّهُ: كىشى ئۆلدى.

لَقًى ج أَلْقَاءٌ . لُقْيَةٌ ج لُقًى: تاشلىۋېتىلگەن نەرسە، تېپىۋالغان نەرسە، تەرگەن نەرسە، سۈزۈۋالغان نەرسە.

لَقْيَةٌ: بىر قېتىم ئۇچرىشىش.

لَقِيطٌ ج لُقَطَاءُ م لقيطة ج لَقَائِط: تېپىۋېلىنغان نەرسە، تېرىۋېلىنغان نەرسە.

بِنْتُ لَقِيطَةٌ: تېپىۋېلىنغان قىز.

إِبْنُ اللَّقِيطَةِ: پەس، رەزىل، پاسكىنا.

لَقِيَّةٌ ج لَقَايَا: دەپنە ـ دۇنيا، يەرگە كۆمۈلگەن بايلىق.

لُكَائِيٌّ: ئاپئاق ئادەم.

لُكَاعٌ: پەس، تېگى پەس، ئېپلاس.

لَكَأَ يَلْكَأُ لَكْئًا حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى پۈتۈن بەردى.

لَكَأَهُ بِالسَّوْطِ: ئۇنى قامچا بىلەن ئۇردى.

لَكَأَ: تۇغدى.

لَعَنَ اللهُ أُمًّا لَكَأَتْ بِهِ: ئۇنى تۇغقان ئانىغا ئاللاھ لەنەت قىلسۇن.

لَكِيَءَ يَلْكَأُ لَكَأً الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: بىرەر يەردە تۇردى.

لَكَثَ يَلْكَثُ لَكْثًا الوَسَخُ عَلَيْهِ أَوْ بِهِ: ئۇنىڭغا كىر چاپلىشىۋالدى.

لَكَثَ يَلْكُثُ لَكْثًا وَلُكَاثًا: مۇشتلاپ ئۇردى، تەپتى.

لَكِثٌ: سېمىز.

نَاقَةٌ لَكِثَةٌ: سېمىز تۆگە.

لَكَحَ يَلْكَحُ لَكْحًا: مۇشتلىدى.

لَكَحَهُ بِلِسَانِهِ: ياىلىدى.

لَكَدَ يَلْكَدُ لَكَدًا الوَسَخُ عَلَى فُلَانٍ: كىر بولۇپ كەتتى، كىر چاپلىشىپ قالدى.

لَكَدَ الشَّعْرُ: چاچ چىگىچلىشىپ كەتتى.

لَكِدٌ: بېخىل، پىخسىق.

لَكَزَ يَلْكُزُ لَكْزًا ــ هُ: ئۇنىڭ كۆكسىگە (مەيدىسىگە) مۇشتلىدى.

لَكِسٌ: باشباشتاق ئادەم.

لَكَشَ يَلْكُشُ لَكْشًا ــ هُ بِيَدِهِ: مۇشتلىدى.

لَكَشَ الفَرَسَ بِالرِّكَابِ: ئاتنى ئۈزەڭگە بىلەن دېۋىتتى.

لَكَضَ يَلْكُضُ لَكْضًا فُلَانًا: مۇشتلىدى.

لَكُعَ يَلْكُعُ لَكَعًا وَلَكَاعَةً الشَّخْصُ: كىشى يامان بولدى، پەسكەش بولدى، رەزىل بولدى، ئېپلاس بولدى، ئەخمەق بولدى.

لَكِعَ يَلْكَعُ لَكَعًا وَلَكَاعَةً: پەسكەش بولدى، رەزىل بولدى، ئەخمەق بولدى.

لَكِعَ عَلَيْهِ الوَسَخُ: ئۇنىڭغا كىر يۇقتى، ئۇ مەينەت بولدى.

لُكَعٌ: پەسكەش، ئەخمەق؛ كىچىك بالا، گۆدەك بالا؛ مەينەت، پاسكىنا؛ تاي، تەخەي.

يَا لُكَعُ: ۋۇ پەسكەش! ۋۇ پاسكىنا.

«أَثَمَّ لُكَعٌ» ‹حديث›: «قَالَهُ رسول الله صلى الله عليه وسلم: مُسْتَفْسِرًا فَاطِمَةَ، يُرِيدُ الْحَسَنَ أَوِ الْحُسَيْنَ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى فاتىمەدىن بۇ يەردە بالىچاق (ھەسەن ياكى ھۈسەيىننى دېمەكچى) بارمۇ؟ دەپ سورىدى.

لُكَعَةٌ: پەسكەش ئايال.

لَكَّ يَلُكُّ لَكًّا ــ هُ: ئۇنىڭ گەردىنىگە مۇشتلىدى.

«لَكَّ الْمُصَارِعُ خَصْمَهُ»: چېلىشقۇچى قارشى تەرەپنىڭ گەردىنىگە مۇشتلىدى.

لَكَّاثٌ: گەجگى، گەج ياسايدىغان ئادەم.

لَكَمَ يَلْكُمُ لَكْمًا: مۇشتلىدى.

«لَكَمَ الْمَلَاكِمُ خَصْمَهُ»: بوكسيورچى قارشى تەرەپنى مۇشتلىدى.

لَكَمَهُ: ئىتتەردى.

«لَكَمَ الشُّرْطِيّ الْمُجْرِمَ»: ساقچى جىنايەتچىنى ئىتتەردى.

لَكْمَةٌ ج لَكَمَاتٌ: مۇشتلىماق.

لَكِنَ يَلْكَنُ لَكَنًا وَلُكْنَةً: كېكەچلىدى، تىل چاينىدى، دۇدۇقلىدى.

«يَلْكَنُ الْمُسْتَشْرِقُ فِي كَلَامِهِ»: شەرقشۇناس سۆزلىگەندە كېكەچلەيدۇ.

لَكِنْ: لېكىن.

«مَا قَامَ زَيْدٌ لَكِنْ عَمْرو»: زەيد تۇرمىدى، لېكىن ئەمر تۇردى.

«لا تَضْرِبْ زَيْدًا لَكِنْ عَمْرًا»: زەيدنى ئەمەس، ئەمرنى ئۇرغىن.

﴿وَلَكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِيْن﴾ «قرآن»: ۋە لېكىن، ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى.

لَكِنَّ: لېكىن.

«قَامَ الْقَوْمُ لَكِنَّ صَالِحًا جَالِسٌ»: كىشىلەر ئۆرە تۇرغان، لېكىن سالىھ ئولتۇرغان.

«لَوْجَاءَنِي لَأَكْرَمْتُهُ لَكِنَّهُ لَمْ يَجِئْ»: ئۇ كەلگەن بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى ئىززەت قىلاتتىم، لېكىن، ئۇ كەلمىدى.

لَكِيْعٌ ج لُكَعَاءُ: پەسكەش، ئەخمەق.

لَمْ: ھازىرقى زامان پېئىلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنى ئۆتكەن زامان بولۇشسىز پېئىلىغا ئايلاندۇرىدىغان قوشۇمچە.

«لَمْ يَكْتُب دَرْسَهُ»: ئۇ دەرسنى يازمىدى.

«أَلَمْ أَقُلْ لَكَ ذَلِكَ»: ساڭا شۇنى ئېيتمىدىممۇ؟!

«أَوَلَمْ يُؤَدِّبْكُمْ أَبُوكُمْ»: داداڭلار سىلەرنى تەربىيىلىمىدىمۇ؟

﴿أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ «قرآن»: ساڭا مەن ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر-تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن، دېمىدىممۇ؟

لِمَ: نېمە ئۈچۈن، نېمىشقا.

«لِمَ ضَرَبْتَهُ؟»: ئۇنى نېمە ئۈچۈن ئۇردۇڭ؟

لِمَاذَا: نېمە ئۈچۈن، نېمىشقا.

«لِمَاذَا فَعَلْتَ هَذَا؟»: بۇنى نېمە ئۈچۈن قىلدىڭ؟

«لِمَاذَا غِبْتَ عَنِ الدَّرْسِ الْيَوْمَ؟»: بۈگۈن نېمە ئۈچۈن دەرسكە كەلمىدىڭ؟

لُمَاظَةٌ ج لُمَظَاتٌ: تائامنىڭ ئېغىزدىكى قالدۇقى، نەرسىنىڭ ئاز قالدۇقى.

«أَلْقَى لُمَاظَةً مِنْ فِيْهِ»: تائامنىڭ ئېغىزدىكى قالدۇقىنى تۈكۈردى.

«مَا الدُّنْيَا إِلَّا لُمَاظَةُ أَيَّامٍ»: دۇنيا كۈنلىرى ئازغىنە قالدۇقتۇر.

لَمَاقٌ: پارچە-پۇرات يېمەكلىك.

مَا ذُقْتُ لَمَاقًا: ئازراقمۇ تېتىپ باقمىدىم.

لِمَاكٌ. لُمَاكٌ: سۈرمەل، سۈرمە تېشى.

لِمَامٌ: چېكە چاچ، ياگاق چاچ.

لَمَجَ يَلْمُجُ لَمْجًا: يېدى.

لَمَجَ الرَّضِيعُ أُمَّهُ: بوۋاق ئانىسىنى ئەمدى.

لُمْجَةٌ ج لُمَجٌ: چۈشلۈك تاماق بىلەن كەچلىك تاماق ئارىسىدا يېيىلىدىغان يەڭگىل يېمەكلىكلەر.

«اللُّمْجَةُ ضَرُورِيَّةٌ لِنُمُوِّ الأَطْفَالِ»: چۈشلۈك تاماق بىلەن كەچلىك تاماق ئارىسىدا ئازراق بىرنەرسە يېيىش باللار ئۈچۈن زۆرۈردۇر.

لَمَحَ يَلْمَحُ لَمْحًا: نەزەر تاشلىدى، قاراپ قويدى، كۆرۈپ قالدى، كۆزگە چېلىقتى.

لَمَحَهُ يَجْرِي: ئۇنىڭ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى.

لَمَحَ يَلْمَحُ لَمْحًا وَلَمَحَانًا وَ تَلْمَاحًا النَّجْمُ أَوِ البَرْقُ:

يۇلتۇز ياكى چاقماق چىمىرلىدى، چاقنىدى.

لَمَحَ: كۆرۈپ قالماق، كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە، تېز قارىماق، تېزلىكتە.

﴿وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ﴾ ‹قرآن›: قىيامەتنىڭ قايىم بولۇشى كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچىلىك ياكى ئۇنىڭدىنمۇ تېزدۇر. «عَادَ فِي لَمْحِ الْبَصَرِ»: ئۇ كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە قايتىپ كەلدى.

لَمْحَةٌ: كۆز يۈگۈرتۈش، لەپپىدە قاراش.

لَمْحَةٌ ج مَلَامِحُ الْوَجْهِ: چىراي، چېھرە.

لَمَخَ يَلْمَخُ لَمْخًا فُلَانًا: مۇشتلىدى، كاچاتلىدى.

لَمَدَ يَلْمُدُ لَمْدًا فُلَانًا: پالانىغا باش ئەگدى.

لَمَزَ يَلْمُزُ / يَلْمِزُ لَمْزًا: ئىشارەت قىلدى، زاڭلىق قىلدى.

«تَلْمُزُ الْعَجُوزُ بِجَارَاتِهَا»: قېرى خوتۇن قوشنىلىرىنى مازاق قىلدۇ.

لُمَزَةٌ: سۆخەنچى، قۇسۇرچى، ئەيىبلىگۈچى.

«رَجُلٌ لُمَزَةٌ لَا يَسْلَمُ مِنْ لِسَانِهِ أَحَدٌ»: قۇسۇرچى ئادەمنىڭ تىلىدىن ھېچكىم ئامان قالمايدۇ.

﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ﴾ ‹قرآن›: (كىشىلەرنى) ئەيىبلىگۈچى سۆخەنچىگە ۋاي!

لَمَسَ يَلْمُسُ / يَلْمِسُ لَمْسًا: سىلىدى، تەگدى، تېگىپ كەتتى، ئۇچراشتى، يېقىنلاشتى، ئارىلاشتى، ھېس قىلدى، سەزدى.

«لَمَسَ تَغْيِيرًا فِي سُلُوكِهِ»: ئۇنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشىدا ئۆزگىرىش ھېس قىلدى.

لَمَسَ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى.

لَمَسَ الْحَقِيقَةَ: ھەقىقەتنى تاپتى.

لَهُ شُعَاعٌ يَكَادُ يَلْمِسُ الْبَصَرَ: ئۇنىڭ نۇرى كۆزنى ئېلىپ كەتكىلى تاس قالدۇ.

لَمَسَ الشَّيْءَ: ئىزدىدى، ئاقتۇردى.

لَمْسٌ: سىلىماق، تۇتماق، ئۇرۇلماق، سوقۇلماق، تېگىپ كەتمەك، ئۇچراشماق، ئۇچرىتماق، دوقۇرۇشماق، دۇچ كەلمەك، سۈركىمەك، سۈركەلمەك.

مَمْنُوعُ اللَّمْسِ بِالْيَدِ: تۇتۇشقا بولمايدىغان.

حَاسَّةُ اللَّمْسِ قَوِيَّةٌ عِنْدَ الْمَكْفُوفِ: كورنىڭ تۇتۇش سېزىمى كۈچلۈك.

لَمَسَاتٌ أَخِيرَةٌ لِلْكِتَابِ قَبْلَ تَقْدِيمِهِ لِطَّبْعِ: كىتابنى نەشرگە سۇنۇشتىن ئىلگىرى ئاخىرقى قېتىم كۆزدىن كەچۈرۈش.

لَمَطَهُ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

لَمَطَ يَلْمُطُ لَمْطًا فُلَانٌ: ھودۇقۇپ كەتتى، پاراكەندە بولدى، خاتىرجەمسىزلەندى.

لَمَظَ يَلْمُظُ لَمْظًا: تىلىنى چىقىرىپ لېۋىنى يالىدى.

لَمَظَ الطَّعَامَ: تەمىنى تېتىپ باقتى.

لَمَظَ الْكَلْبُ الْمَاءَ: ئىت سۇنى تىلىنىڭ ئۇچى بىلەن تېتىپ باقتى.

لَمَعَ يَلْمَعُ لَمْعًا وَلَمَعَانًا: يالتىرىدى، پارقىرىدى، جىلۋىلەندى، پىلىلدىدى، چىمىرلىدى، چاقنىدى، كۆرۈندى، نۇر چاچتى، يورۇدى.

لَمَعَ بِسَيْفِهِ: قىلىچ ئويناتتى، پولاڭلاتتى.

لَمَعَ بِيَدِهِ: كۆرسەتتى، ئىشارەت قىلدى.

لَمَعَ بِالشَّيْءِ: ئېلىپ كەتتى، ئاپىرىپ بەردى.

«لَمَعَ الْمُسَافِرُ إِلَى صَاحِبِ السَّيَّارَةِ بِيَدِهِ»: يولۇچى ماشىنا ئىگىسىگە قولى بىلەن ئىشارەت قىلدى.

لَمَعَ فِي رَأْسِهِ خَاطِرٌ: كاللىسىدىن بىرەر ئوي لاپپىدە ئۆتۈپ كەتتى.

لَمَعَ نَجْمُهُ: مەشھۇر بولدى، داڭقى چىقتى، شۆھرەت قازاندى.

لَمْعٌ . لَمَعَانٌ: پارقىراش، چىمىرلىماق، كۆرۈنمەك، چاقنىماق، يانماق، جىلۋىلەنمەك.

لَمَقَ يَلْمُقُ لَمْقًا وَ لُمُوقًا إِلَيْهِ: قارىدى، كۆز يۈگۈرتتى.

لَمَقَ عَيْنَهُ: كۆزىگە ئۇردى، بىر كۆزىنى قۇيۇۋەتتى.

لَمَقَ الشَّيْءَ: ئۆچۈرۈۋەتتى؛ يازدى.

لَمَقَ إِلَيْهِ بِبَصَرِهِ: تىكىلىپ قارىدى.

لَمَقُ الطَّرِيْقِ: يول ئوتتۇرىسى، يول ئۈستى.

أَخَذَ فِي لَمَقِ الطَّرِيْقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ماڭدى.

لَمَكَ يَلْمُكُ لَمْكًا العَجِيْنَ: خېمىر يۇغۇردى.

لُمْكٌ: سۈرمەل، سۈرمە تېشى.

لَمْلَمَ يُلَمْلِمُ لَمْلَمَةً الشَّخْصُ الْحَجَرَ: تاشنى يۇمىلاق قىلدى.

لَمْلَمَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

لَمْلَمَ الْقَثَّ وَالسَّمِيْنَ: سېمىز-ئورۇقنىڭ ھەممىسىنى يىغدى.

لَمْلَمٌ ج لَمَالِمُ: يىغىلغان، كۆپ.

«حَيٌّ شَعْبِيٌّ لَمْلَمٌ»: خەلق كۆپ يىغىلغان مەھەللە.

«جَيْشٌ لَمْلَمٌ»: يىغىلغان كۆپ قوشۇن.

لَمَّ يَلُمُّ لَمًّا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: يىغدى، توپلىدى.

«لَمَّ الطَّالِبُ أَدَوَاتِهِ»: ئوقۇغۇچى ماتېرىياللىرىنى يىغىشتۇردى.

«يَلُمُّ شِتَاتَ أَفْكَارِهِ»: چېچىلغان ئوي-پىكىرلىرىنى يىغىدۇ.

لَمَّ اللهُ شَعْثَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئىشلىرىنى تۈزەپ ھالىنى ئوڭشىدى.

لَمَّ بِفُلَانٍ: كېلىپ چۈشتى، ئورۇنلاشتى، قوندى.

لُمَّ فُلَانٌ: پالانى سەل ئېلىشىپ قالدى.

لَمٌّ: يىغماق، جۇغلىماق، توپلىماق، جەملىمەك.

لَمُّ الشَّعْثِ: ئىتتىپاقلاشتۇرماق، بىرلەشتۈرمەك، جىپسىلاشتۇرماق، بىرلىك، يىگۇاشتىن قۇرماق.

﴿وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا﴾ ‹قرآن›: مىراسنى (ھالال-ھارام دېمەستىن) ھەدەپ يەيسىلەر.

لَمَّمٌ: سارالڭلىق، ئازراق سارالڭلىق؛ خاتالىق، سەۋەنلىك، كىچىك گۇناھ، كىچىك جىنايەت.

لَمَّا: ... غان چاغدا، ... ئىكەن، ... بولۇپ تۇرۇقلۇق، ... غاندىن كېيىن، مادامىكى، تېخى يوق، ھازىرغا قەدەر... يوق، تېخىچىلا يوق، ئەمەس، ... سىز بولۇپ باقمىغان.

لَمَّا تَنْجَحِ الثَّوْرَةُ: ئىنقىلاب تېخى غەلىبە قىلالمىغان.

«لَمَّا يَفْعَلْ كَذَا»: تېخى شۇنداق قىلمىدى.

«لَمَّا يَرْجِعْ أَبِي إِلَى الْمَنْزِلِ»: دادام تېخى ئۆيگە قايتمىدى.

﴿قَالَتِ الأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الإِيْمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾ ‹قرآن›: ئەئرابىلار: «ئىمان ئېيتتۇق»، دەيدۇ. (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «(تېخى) ئىمان ئېيتمىدىڭلار، ۋە لېكىن سىلەر بويسۇندۇق دەڭلار، ئىمان تېخى دىلىڭلارغا كىرمىدى».

لِمَّا: سىكاتى بىلىقى، سىنگراي، كىپىنەك بېلىق.

لَمَّازٌ ج لَمَّازُونَ: ئەيىبلىگۈچى، يوق يەردىن پۇتاق چىقارغۇچى، پىتنىخور.

لَمَّاعٌ: پارقىراق، يالتىراق، پارقىن، نۇرلۇق، شانلىق، رەڭلىك.

لَمَّاعَةٌ: بۈركۈت.

لَمَّةٌ ج لَمَّاتٌ: قىيىنچىلىق، بالايىئاپەت، زامان، ھىممەت، ئىرادە؛ كىشىلەر توپى، توپلانغان نەرسە.

لَمَّةٌ مِنَ الْجُنُوْنِ: سارالڭلىق، يەڭگىل سارالڭلىق.

كَانَتْ بِدَارِهِ لَمَّةٌ بِمُنَاسَبَةِ زِفَافِ إِبْنَتِهِ: ئۇنىڭ قىزىنىڭ توي مۇناسىۋىتى بىلەن قورۇسىغا جامائەت يىغىلغان.

أَصَابَتْهُ مِنَ الْجِنِّ لَمَّةٌ: ئۇنىڭغا جىن چاپلىشىپ قاپتۇ.

لَمَّةٌ ج لِمَامٌ: ئانــدا ـ ســاندا، بەزىــدە، ئــارىلاپ ـ ئارىلاپ، گاهى ـ گاهى.

هُوَ يَزُورُنَا لِمَامًا: ئــۇ بىزنــى ئانــدا ـ ســاندا يــوقلاپ تۇرىدۇ.

لُمَّةٌ: سەپەردىكى ھەمراھ، شېرىك.

لا تُسَافِرُوا حَتَّى تُصِيبُوا لُمَّةً: ھەمــراھ تــاپمىغۇچە سەپەر قىلماڭلار.

لِمَّةٌ ج لِمَمٌ: چېكە چاچ، ياگاق چاچ.

لَمَّجَ يُلَمِّجُ تَلْمِيجًا ـــ هُ: يېچــنە يېگــۈزدى، ئــازراق نەرسە يېگۈزدى.

«مَالَمَّجُوا ضَيْفَهُمْ بِشَيْءٍ»: ئــۇلار مېھمىنىغــا بىــرەر نەرسە يېگۈزمىدى.

«لَمَّجَ الْمُدِيرُ التَّلَامِيذَ خُبْزًا وَ زُبْدَةً وَ جُبْنًا»: مــۇدىر ئوقۇغۇچىلارغــا نــان، ســارماي، پــىشلاق (ئىرىمچىك) يېگۈزدى.

لَمَّحَ يُلَمِّحُ تَلْمِيحًا: ئىــشارەت قىلــدى، كۆرســەتتى، پۇراتتى، دارىتتى.

«لَمَّحَ إِلَى الْمَوَدَّةِ الْقَائِمَةِ بَيْنَهُمَا»: ئــۇ ئىككىــيلەن ئوتتۇرىدىكى دوستلۇقنى پۇرىتىپ ئۆتتى.

لَمَّظَ يُلَمِّظُ تَلْمِيظًا ـــ هُ الطَّعَامَ: ئۇنىڭغــا تائــامنى تېتىتتى.

لَمَّعَ يُلَمِّعُ تَلْمِيعًا: پارقىراتتى، چاقناتتى، يورۇتتى، كۆرســەتتى، گــۇل باســتى، بويىــدى، رەڭ بەردى، سىرلىدى.

«لَمَّعَ حِذَاءَهُ»: ئايىغىنى پارقىراتتى.

لَمَّعَ الصَّبَّاغُ النَّسِيجَ: بوياقچى رەختكە گۈل باستى.

لَمُوصٌ: يالغــانچى، ســاختىپەز، ئالــدامچى، غەيۋەتخور.

لَمِيَ يَلْمَى لَمًى: لېۋى بۇغداي ئۆڭلۈك بولدى.

«شَفَةٌ لَمْيَاءُ»: بۇغداي ئۆڭلۈك لەۋ.

لَنْ: ئىنكــار قوشۇمچىســى، ئــۇ ھــازىرقى زامــان پېئىللىنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ ھازىرقى زامان پېئىلىنى فەتھىلىك قىلىدۇ.

«لَنْ أَكْذِبَ»: ھەرگىز يالغانچىلىق قىلمايمەن.

لَهَا يَلْهُو لَهْوًا: ئوينىــدى، تاماشــا قىلــدى، كۆڭــۈل ئاچتى، ئىچ پۇشۇقىنى چىقاردى؛ بېرىلىدى، ياخشى كۆردى، قىزىقتى.

«لَهَا الطِّفْلُ بِالْكُرَةِ»: بالا توپ ئوينىدى.

«تَلْهُو الْبِنْتُ بِالدُّمْيَةِ»: قىز قونچاق ئويناپدۇ.

«لَهَتْ إِلَى كَلَامِ حَبِيبِهَا»: ئــۇ ســۆيگىنىنىڭ گېپىگە قىزىقتى.

لَهَا يَلْهُو لُهِيًّا: غەپلەتتە قالدى.

«لَهَا عَنْ ذِكْرِ اللهِ»: ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن غەپلەتتە قالدى.

لَهَا يَلْهُو لُهِيًّا وَلِهْيَانًا عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنىتــۇپ قالــدى، يادىــدىن كۆتۈرۈلــدى، ئېســىدىن چىقىــپ كەتتى، ئەستىن كۆتۈرۈلدى.

لُهَابٌ: يالقۇن.

لَهَاةٌ ج لَهَوَاتٌ وَ لَهَيَاتٌ وَ لَهًا: كىچىك تىل.

لُهَاثٌ: تەشنالىق، چاڭقاش، سەكرات.

هُوَ يُقَاسِي لُهَاثَ الْمَوْتِ: ئــۇ سەكراتلىق ھــالەتنى ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ.

لَهِبَ يَلْهَبُ لَهَبًا وَلَهِيبًا ـــ تِ النَّارُ: ئوت يالقۇنلىدى.

لَهِبَ الشَّخْصُ: ئۇسسىدى.

«يَلْهَبُ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ»: ئــۇ بەك ئىســسىق بولغانلىقتىن ئۇسسايدۇ.

لَهَبٌ: يالقۇن، ئوت.

لَهَبٌ . لَهِيبٌ . لُهَابٌ: يالقۇن.

أبو لَهَبٍ: قىزىل تۇرنا.

قَاذِفَاتُ اللَّهَبِ: ئوت چاچار قورال، ئوت پۈركۈش قورالى.

لَهْبَان م لَهْبَى ج لِهَاب: ئۇسسۇز، ئۇسساپ قالغان، چاڭقاپ قالغان.

لَهَثَ يَلْهَثُ لَهْثًا وَلُهَاثًا الْكَلْبُ: ئىت تىلىنى چىقىرىپ

هاسىرىدى.

﴿كَمَثَلِ الكَلْبِ إنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ﴾ «قۇرئان»: ئۇ گويا بىر ئىتقا ئوخشايدۇكى، ئۇنى قوغلىۋەتسەڭمۇ تىلىنى چىقىرىپ هاسىرايدۇ، قوغلىۋەتمىسەڭمۇ تىلىنى چىقىرىپ هاسىرايدۇ.

لَهِثَ يَلْهَثُ لَهْثًا وَلُهَاثًا وَلَهَثَانًا الْكَلْبُ: ئىت هاسىرىدى.

لَهِثَ الشَّخْصُ: هېرىپ چارچىدى.

يَلْهَثُ وَرَاءَ الثَّرْوَةِ: بايلىق ئارقىسىدىن چاپىدۇ.

لَهْثَانٌ م لَهْثَى: هاسىرىغۇچى، هۆمىدىگۈچى، دىمى سىقىلغۇچى، ئۇسسۇز، چاڭقاپ كەتكەن.

لَهِجَ يَلْهَجُ لَهَجًا الشَّخْصُ: خۇمار بولدى، ياخشى كۆردى، مەستانە بولدى، مەپتۇن بولدى، ئاشىق بولدى، شەيدا بولدى، ئادەتلەندى، كۆندى، قىزىقتى، هەۋەس قىلدى، سۆيدى.

«يَلْهَجُ بِفَضْلِ أُسْتَاذِهِ»: ئۇ ئۇستازىنىڭ پەزىلىتىگە خۇشتار.

لَهِجَ الْفَصِيلُ بِضَرْعِ أُمِّهِ: ئەمچەكتىن ئاجرىتىۋېتىلگەن بالا ئانىسىنى ئېمىشكە ئادەتلىنىپ كەتكەن.

لَهِجٌ: بىرەر نەرسىگە بېرىلگەن، ئادەتلىنىپ قالغان.

«لَهِجٌ بِذِكْرِ أَفْضَالِهِ»: ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىنى تىلغا ئېلىشقا خۇشتار.

لَهْجَةٌ ج لَهَجَاتٌ: تىل ئۇچى؛ شېۋە، دىئالېكت، يەرلىك تىل، يەرلىك سۆز؛ ئانا تىل؛ ئىنتوناتسىيە، ئاهاڭ، ئاۋۇش، تەلەپپۇز.

فُلاَنٌ فَصِيحُ اللَّهْجَةِ: پالانىنىڭ تىلى ئۆتكۈر.

كَانَ شَدِيدَ اللَّهْجَةِ فِي جَوَابِهِ: قاتتىق جاۋاب بەردى.

لَهْجَةٌ بَدَوِيَّةٌ: قىر شېۋىسى.

لَهْجَةٌ مَغْرَبِيَّةٌ: ماراكەش شېۋىسى.

لَهْدَهُ يَلْهَدُ لَهْدًا الحِمْلُ: يۈك ئۇنى هارغۇزۇۋەتتى، يۈكى ئېغىرلىشىپ كەتتى.

لَهْذَمٌ ج لَهَاذِمُ وَلَهَاذِمَةٌ: ئۆتكۈر، تېز، كەسكىن، جىددىي.

لَهَزَ يَلْهَزُ لَهْزًا: ئىتتەردى، مۇشتلىدى، تەستەكلىدى.

لُهْسُمٌ ج لَهَاسِمُ: تاغ جىلغىسىدىكى تار ئېقىن.

لَهَطَ يَلْهَطُ لَهْطًا: كاچاتلىدى، تەستەكلىدى.

لَهِفَ يَلْهَفُ لَهَفًا: قايغۇردى، هەسرەت چەكتى، ئۆكۈندى، ئاه ئۇردى.

«لَهِفَ عَلَى فِرَاقِ حَبِيبَتِهِ»: ياردىن ئايرىلغىنىغا هەسرەت چەكتى.

لَهْفَانٌ م لَهْفَى ج لَهَافَى وَ لُهُفٌ: هەسرەت چەككەن، قايغۇرغان، غەمكىن، ئېچىنغان.

لَهْفٌ وَ لَهْفَةٌ: هەسرەت، قايغۇ-ئەلەم، ئاه ئۇرماق، هەسرەت چەكمەك، ئېچىنماق، ئۇه تارتماق.

يَا لَهْفُ فُلاَنٍ / يَا لَهْفَاهُ: پالانىغا ئىسىت، ۋاي ئىسىت.

بِلَهْفَةٍ: ئىنتىزارلىق بىلەن، تەشنالىق بىلەن، ئارزۇ قىلىپ، سەممىي رەۋىشتە، پۈتۈن قەلبىدىن، چىن كۆڭلىدىن.

إنْتَظَرَهُ بِلَهْفَةٍ: ئۇنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتى.

لَهَقَ يَلْهَقُ لَهْقًا وَلَهِقَ يَلْهَقُ لَهَقًا الشَّيْءُ: نەرسە ئاپئاق بولۇپ كەتتى.

لَهَقٌ ج لَهَقَاتٌ وَلِهَاقٌ . لَهِقٌ ج لِهَاقٌ: ئاق كالا.

لَهِمَ يَلْهَمُ لَهْمًا وَلَهَمًا: يۇتتى، يۇتۇۋەتتى، پۈتۈنلەي يۇتتى، بىردىنلا يۇتۇۋەتتى.

لَهِمٌ: ئاچ كۆز، تويماس.

«مَارَأَيْتُ لَهِمًا مِثْلَهُ»: ئۇنىڭدەك قارنى يامانىنى كۆرمىدىم.

لُهْنَةٌ: سوۋغات، هەدىيە.

لَهَّبَ يُلَهِّبُ تَلْهِيبًا النَّارَ: ئوتنى يالقۇنجاتتى.

لَهَّبَ الْقَوْمَ: كىشىلەرنى قوزغىدى.

«لَهَّبَ الزَّعِيمُ أَنْصَارَهُ لِلتَّظَاهُرِ»: داھىي تەرەپدارلىرىنى نامايىشقا قوزغىدى.

لَهَّى يُلَهِّي تَلْهِيَةً ـــهُ بِكَذَا: تەسەللى بەردى، دىققىتىنى بۇرىدى، يوپۇتتى.

«لَهَّى الصَّبِيَّ بِلُعْبَةٍ»: ئويۇنچۇق بىلەن بالىنىڭ دىققىتىنى بۇرىدى.

لَهَّى فُلَانًا عَنْ كَذَا: توسقۇنلۇق قىلدى، دەخلى قىلدى، كاشىلا قىلدى، ۋاقتىنى ئالدى.

«لَهَاهُ التِّلْفَازُ عَنْ مُرَاجَعَةِ دُرُوسِهِ»: تېلېۋىزور ئۇنىڭ دەرس تەكرارلاش ۋاقتىنى ئالدى.

لَهْوٌ: ئويۇن، تاماشا، كۆڭۈل ئېچىش.

دُوْرُ اللَّهْوِ: ئويۇنخانىلار، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرى.

لَهْوَجَ يُلَهْوِجُ لَهْوَجَةً: ئۇزە قىلىپ قويدى، پۇختا قىلمىدى.

لَهْوَقَ يُلَهْوِقُ لَهْوَقَةً: ماختاندى، لاپ ئۇردى، پو ئاتتى.

لَهْوَقٌ: پوچى، ماختانچاق.

لَهُوْمٌ: قارنى يامان، ئاچ كۆز.

لَهِيَ يَلْهَى لَهًا بِكَذَا: ھەۋەس قىلدى، خۇشتار بولدى، قىزىقتى، ئامراق بولدى، ياخشى كۆردى، تەشنا بولدى، بېرىلدى.

«لَهِيَتِ الْبِنْتُ بِعَرُوسَتِهَا»: قىز قونچىقىغا خۇشتار بولدى.

لَهِيبٌ: يالقۇن.

لَهِيبُ الذِّكْرَى: قاتتىق سېغىنىش.

رَامِيَةُ اللَّهِيبِ: ئوت چاچار قورال.

لَهِيفٌ: ھەسرەت چەككەن، قايغۇرغان، غەمكىن.

لَوْ: ئەگەر، ئەگەردە، ناۋادا، مۇبادا، ئەگەر ... بولسىدى، ئۇ ھالدا ...، تەقدىردە.

«اِتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ» ‹حديث›: يېرىم خورما چاغلىق نەرسە بىلەن بولسىمۇ، دوزاختىن ساقلىنىڭلار.

كَمَا لَوْ أَنَّ: خۇددى، گويا، دەك، تەك، بەئەينى، گويا ... دەك.

وَإِنِّي لَأَذْكُرُ ذَالِكَ الْيَوْمَ كَمَا لَوْ أَنَّهُ حَدَثَ أَمْسِ: مەن ئۇ كۈنى بولغان ئىشنى گويا تۈنۈگۈن يۈز بەرگەندەكلا خىيال قىلىۋاتىمەن.

لَوْ لَمْ: ئەگەر ... مىغان بولسا ئىدى، بولمىسا، ئۇنداق بولمىسا، باشقىچە بولغاندا، ئەكس ھالدا، ياكى بولمىسا.

لَوْ لَمْ تَزُورْنِي غَدًا أُكْرِمُكَ: ئەگەر سەن ئەتە مېنى يوقلاپ كەلسەڭ، مەن سېنى ئوبدان كۈتۈۋالىمەن.

لَوْ لَمْ كَانَ ... لَكَانَ: ناۋادا ... غان بولسا، ئۇ ھالدا ... بولاتتى.

لَوْ كُنْتُ مِنْ رُوَّادِ الْفَضَاءِ لَنَزَلْتُ عَلَى سَطْحِ الْقَمَرِ: مەن ئالەم ئۇچقۇچىسى بولغان بولسام، ئەلۋەتتە ئايغا قونغان بولاتتىم.

لَوْ كَانَ غَنِيًّا لَبَنَى مَسْجِدًا: ئۇ باي بولغان تەقدىردە، ئەلۋەتتە مەسچىت سالاتتى.

لَوْ تَأْتِينِي فَتُحَدِّثَنِي: كېلىدىغان بولساڭ، ئۇ ھالدا ماڭا سۆزلەپ بەرسەڭ.

لَوْلَا: بولمىسا، ئۇنداق بولمىسا، باشقىچە بولغاندا، ئەكس ھالدا.

«لَوْلَا زَيْدٌ لَأَكْرَمْتُكَ»: زەيد بولمىسا، ئەلۋەتتە سىزنى كۈتۈۋالاتتىم.

﴿وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ (مېنى ئىمانىمدا مۇستەھكەم قىلىشتىن ئىبارەت) مەرھەمىتى بولمىغان بولسا، ئەلۋەتتە مەن (سەن بىلەن بىللە دوزاخقا) ھازىر قىلىنغانلاردىن بولاتتىم.

لَوْلَا: كايىش ئۇچۇن كېلىدۇ.

﴿لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار

نېمشقا تۆت نەپەر گۇۋاھچىنى كەلتۈرمىدى؟

لَوْلَا: قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن كېلىدۇ.

﴿لَـوْلَا تَـسْتَغْفِرُونَ اللهَ ـ لَعَلَّكُـمْ تُرْحَمُـونَ﴾ ‹قـرآن›: سىلەر رەھمەتكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن نېمشقا ئاللاھدىن مەغپىرەت تەلەپ قىلمايسىلەر؟

لَوْمَا: «لَوْلَا» ئورنىدىكى سۆز.

﴿لَوْمَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ﴾: ‹قرآن›: (پەيغەمبەرلىككە گۇۋاھلىـــق بېرىـــدىغان) پەرىـــشتىلەرنى ئالدىمىزغا ئېلىپ كەلسەڭچۇ؟

لِوَاء ج أَلْوِيَة: بايراق.

«لِـوَاءُ جَامِعَـةِ الـدُّوَلِ العَرَبِيَّـةِ»: ئەرەب دۆلەتلىـــرى ئىتتىپاقى بايرىقى.

أَمِيرُ اللِّوَاءِ: لىۋىجالاڭ، برىگادىر، سەركەردە.

نَشْرُ أَلْوِيَةِ الْعُلُومِ: پەننى ئومۇملاشتۇرماق.

لِوَاءُ الْمُدَرَّعَاتِ: برونېۋىك قىسىم برىگادىرى.

لِوَاذٌ: باشپاناھ ئىزدىمەك، پاناھلانماق، قاچماق، ئۆزىنى قاچۇرماق، غىپپىدە تىكىۋەتمەك.

﴿قَدْ يَعْلَمُ اللهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا﴾ ‹قرآن›: ســـىلەردىن (پەيغەمبەرنىـــڭ ســـۆھبىتىدىن) ئاســـتا ســـوغۇرۇلۇپ غىپپىـــدە چىقىـــپ كەتكەنلەرنى ئاللاھ ئەلۋەتتە بىلىدۇ.

لِوَاطٌ . لِوَاطَةٌ: بەچچىۋازلىق.

لُوبَةٌ: لاۋا.

لَـوِثَ يَلْـوَثُ لَوَثًـا فِي لأَمْـرِ: كېچىكتـــى، ئارقىغـــا سۆرىدى، دەخلى يەتكۈزدى.

لَوِثَ الشَّخْصُ: ئەخـمەق بولـدى، سـاراڭ بولـۇپ قالدى.

لَوْثَةٌ: داغ، كىر، مەينەتچىلىك، پاسكىنىچىلىق.

لُوثَةٌ: بوشاڭ، تىلىنىڭ ئېغىرلىقى، ساراڭلىق.

رَجُلٌ ذُو لُوثَةٍ: بوشاڭ ئادەم.

بِفُلَانٍ لُوثَةٌ: پالانى ساراڭ بولۇپ قاپتۇ.

لَوْحٌ ج أَلْوَاحٌ: تاختـا، تاختـاي، لوزونكـا، پلاكـات؛ فوتو پلاستىنكا.

لَوْحٌ حَدِيدٌ: تاختا تۆمۈر.

«وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً» ‹قرآن›: بىـــز ئۇنىـــڭ ئۈچـــۈن (تەۋرات) تاختىلىرىغـــا (ئىـــسرائىل ئەۋلادى دىنىـــدا موھتـــاج بولغـــان) ۋەز ـ نەســـىھەت، (دىنىـــي) ئەھكاملارنىـــڭ ھەممىسىنى تەپسىلىي يازدۇق.

لَوْحٌ . لَوْحَةٌ: تاختا ۋىۋىسكا، بېغىشلىما (تاختايغا ياكى يىپەك رەختكە يېزىلغان).

لَوْحَةٌ ج لَوْحَاتٌ: كىچىك تاختاي؛ ئىشىك نومۇرى، تاغاق، تارغاق سۆڭىكى، ئاتموسفېرا.

لَوْحَةُ الإِسْمِ (عَلَى البَابِ): ئىشىك نومۇرى.

لَوْحَةُ الْكِتَابَةِ . اللَّوْحَةُ الأَسْوَدُ: قارا تاختاي، دوسكا.

لَوْحَةُ أَلْوَانِ التَّصْوِيرِ: بالترا.

لَوْحَةٌ مَائِيَّةٌ: سۇ بوياق رەسىم.

لَوْحَةُ السِّينَمَا: كىنو ئېكرانى.

لَوْحَةٌ زَيْتِيَّةٌ: ماي بوياق رەسىم.

لَوْحَةٌ غَرَامِيَّةٌ: ئىشق ـ مۇھەببەت كۆرۈنۈشى.

لَوْحَةُ الشَّطْرَنْجِ: شاھمات تاختىسى.

لَوْحَةُ رَقْمِ السَّيَّارَةِ: ماشىنا نومۇرى تاختىسى.

لَوْحَةٌ تَذْكَارِيَّةٌ: خاتىرە تاختىسى.

لَـوْذٌ: باشـــپاناھ ئىـــزدىمەك، پانـــاھ تاپمـــاق، پاناھلانماق، قاچماق، ئۆزىنى دالدىغا ئالماق، ئۆزىنى قاچۇرماق، غىپپىدە چىقىپ كەتمەك، غىپپىدە تىكىۋەتمەك.

لَوْذَعٌ . لَـوْذَعِيٌّ: زېـــرەك، ئەقىللىـــق، چـــېچەن، سۆزمەن، ناتىق، سۆزگە ئۇستا، تىلى راۋان.

خَطِيبٌ لَوْذَعِيٌّ: سۆزمەن، ناتىق.

لَوْذَعِيَّةٌ: زېرەكلىك، ھوشيارلىق، ئۆتكۈرلۈك.

فَتَاةٌ لَوْذَعِيَّةٌ: زېرەك قىز.

لَوْزٌ: بادام.

لَوْزُ الْقُطْنِ: غوزا، غوزەك.

دَوْرَةُ اللَّوْزِ: كېۋەز.

شَجَرَةُ اللَّوْزِ: بادام دەرىخى، بادام.

لَوْزَةٌ ج لَوَزَاتٌ: بادام، بىر دانە بادام.

لَوْزَةُ الْحَلْقِ: بادامبەز، بادام تەنچە.

اللَّوْزَتَانِ: بادامبەز، بادام تەنچە.

إِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ الْبَسِيطِ: بادامبەز ياللۇغى.

إِلْتِهَابُ اللَّوْزَتَيْنِ التَّقَيُّحِي: يىرىڭلىق بادامبەز ياللۇغى.

لَوْزِيٌّ: بادامسىمان، بادامدەك.

عَيْنٌ لَوْزِيَّةٌ: بادام كۆز.

لَوِصَ: ئوغرىلىقچە قارىماق، مارىماق.

لَوْصَةٌ: تىت-تىت بولماق، بىئارام بولماق.

لَوْعَةٌ ج لَوْعَاتٌ: كۆيۈك دەردى، بىئاراملىق، دەرد-ئەلەم، ئەمچەك تۆپىسىدىكى قارا داغ.

فِي قَلْبِهَا لَوْعَةٌ: ئۇنىڭ يۈرىكىدە دەردى بار.

لُوفٌ: ئاغىچە، بەدرەڭ، ئاغىچە مېۋىسى.

لَوَكَ: چاينىماق.

لَوْلَبٌ ج لَوَالِبُ: پىرقىرىغۇچ؛ بۇرما مىخ، ۋىنتا، بۇرما سىزىق؛ پۇرژىنا.

لَوْلَبٌ مَطَّاطٌ: قىل سىم، ئۇمۇچۇك تورى.

لَوْلَبِيَّةٌ: بۇرما شەكىللىك.

سُلَّمٌ لَوْلَبِيٌّ: بۇرما شەكىللىك شوتا.

لَوْلَبِيٌّ: بۇرما شەكىللىك.

حَرَكَةٌ لَوْلَبِيَّةٌ: بۇرما شەكىللىك ھەرىكەت.

لَوْمٌ . لَوْمَةٌ: كايىش، ئەيىبلەش، مالامەت، مالامەت قىلىش.

لَوْمُ الْأُمِّ لِإِبْنَتِهَا: ئانىنىڭ قىزىنى مالامەت قىلىشى.

﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾ «قۇرئان»: ۋە مالامەت قىلغۇچىنىڭ مالامىتىدىن قورقمايدىغان.

لُوَمَةٌ: مالامەت قىلغۇچى، ئەيىبلىگۈچى.

لَوْنٌ ج أَلْوَانٌ: رەڭ، تۈر، خىل؛ شەكىل.

«لَوْنٌ أَحْمَرُ»: قىزىل رەڭ.

«أَلْوَانٌ قَاتِمَةٌ»: قاپقارا رەڭلەر.

«تَنَاوَلَ أَلْوَانًا مِنَ الطَّعَامِ»: خىلمۇخىل تاماقلارنى يېدى.

«أَتَى بِأَلْوَانٍ مِنَ الْحَدِيثِ»: نەچچە تۈرلۈك گەپ قىلدى.

«قَاسَتْ أَلْوَانَ الْعَذَابِ»: تۈرلۈك ئازاب تارتتى، تۈرلۈك ئازاب چەكتى.

لَوْنُ بِشْرَةِ الْإِنْسَانِ: ئادەم تېرىسىنىڭ رەڭگى.

لَوْنٌ: بوياق، بوياق ماددىسى، بوياق ماتېرىيالى.

لَوْنٌ فَاتِحٌ: ئوچۇق رەڭ، سۇس رەڭ.

لَوْنٌ زَاهٍ: چىرايلىق رەڭ، پۇزۇر، پار-پۇر، قىنىق رەڭ.

لَوْنٌ قَاتِمٌ: تۇتۇق رەڭ، غۇۋا رەڭ.

بِلَا لَوْنٍ، لَا لَوْنَ لَهُ: رەڭسىز.

قَائِمَةُ أَلْوَانِ الطَّعَامِ: تاماق تىزىملىكى.

لَوْنِيٌّ: رەڭلىك، رەڭنىڭ.

لَوَّاءٌ: سېرىق قوشقاچ.

لَوَّاشَةٌ: يۆگەن، تىزگىن.

لَوَّامٌ م لَوَّامَةٌ: ئەيىبلىگۈچى، سۆككۈچى، كايىغۇچى، مالامەت قىلغۇچى، تاپا-تەنە قىلغۇچى.

النَّفْسُ اللَّوَّامَةُ: ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپس.

﴿وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾ «قۇرئان»: ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپس بىلەن قەسەمكى،

لَوَّثَ يُلَوِّثُ تَلْوِيثًا: بۇلغىدى، پاسكىنا قىلدى.

لَوَّثَ الثِّيَابَ: كىيىملەرنى پاسكىنا قىلدى.

«لَوَّثَتْ رِدَاءَهَا بِالطِّينِ»: ردائسىنى لاي بىلەن بۇلغىدى.

لَوَّثَ الْمَاءَ: سۇنى پاسكىنا قىلدى.

لَوَّثَ الْبِيئَةَ: مۇھىتنى بۇلغىدى.

لَوَّثَ الشَّارِعَ بِالْأَوْسَاخِ: كوچىنى پاسكىنا قىلىۋەتتى.

«تُلَوِّثُ الْحَافِلَاتُ الْجَوَّ بِالْغَازِ الْمَحْرُوقِ»: ئاپتوبۇسلار

گاز چىقىرىپ ھاۋانى بۇلغىۋېتىدۇ.

لَوَّحَ يُلَوِّحُ تَلْوِيحًا الشَّخصُ بِالثَّوْبِ وَغَيْرِه: كىيىم ۋە باشقىلارنى يىراقتىن پۇلاڭلاتتى.

«لَوَّحَ إِلَى سَائِقِ السَّيَّارَةِ لِيَرْكَبَهُ»: ماشىنىغا چىقىرىۋېلىش ئۈچۈن شوپۇرغا قول پۇلاڭلاتتى.

«يُلَوِّحُ الْمُتَظَاهِرُون بِأَيْدِيهِمْ»: نامايىشچىلار قوللىرىنى پۇلاڭلىتىدۇ.

لَوَّحَ الشَّخْصُ بِالشَّيْءِ فِي كَلَامِهِ: كىشى ئۆز سۆزىدە بىرنەرسىنى پۇرىتىپ ئۆتتى.

«لَوَّحَ بِقَرَابَتِهِ مِنَ الرَّئِيسِ»: ئۆزىنىڭ رەئىسكە تۇغقان ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى.

لَوَّزَ يُلَوِّزُ تَلْوِيزًا القُطْنَ: كېۋەز غوزا چىقاردى.

لَوَّعَهُ يُلَوِّعُ تَلْوِيعًا الْحُبّ: سۆيگۈ ئۇنى كېسەل قىلدى، ئازابلىدى.

«لَوَّعَهُ فِرَاقُ حَبِيبَتِهِ»: يارىدىن ئايرىلىش ئۇنى ئازابلىدى.

لَوَّقَ يُلَوِّقُ تَلْوِيقًا الشَّيْءَ: يۇمشاتتى.

لَوَّقَ الطَّعَامَ بِالزُّبْدَةِ: سېرىقماي بىلەن تاماق ئەتتى، قايماق بىلەن تاماق ئەتتى.

لَوَّمَ يُلَوِّمُ تَلْوِيمًا: كايىدى، ئاگاھلاندۇردى، ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

لَوَّنَ يُلَوِّنُ تَلْوِينًا الشَّيْءَ: بويىدى، رەڭلىك قىلدى، رەڭ بەردى.

«لَوَّنَ الصُّورَةَ»: سۈرەتنى رەڭلىك قىلدى.

«لَوَّنَتِ القُمَاش»: رەختنى بويىدى.

لَوَّي يُلَوِّي تَلْوِيَةً الأَمْرَ: ئىشنى قىيىنلاشتۇردى، چىگىچلەشتۈردى.

لَوَّي أَعْنَاقَ الرِّجَالِ فِي الْجِدَالِ: مۇنازىرىدە ئادەملەر ئۈستىدىن غەلىبە قازاندى.

لَوَى يَلْوِي لَوْيًا ولَيًّا الشَّخْصُ الْحَبْلَ: ئارقان ئەشتى.

لَوَى الشَّخْصُ عَنِ الأَمْرِ: ئارقىغا سوزدى، كېچىكتۈردى، كەينىگە سۈرىدى.

«مَرَّ لَا يَلْوِي عَلَى أَحَدٍ»: ھېچكىمنى كۈتمەي توختىماي ئۆتۈپ كەتتى.

لَوِيَ يَلْوَى لَوًى: ئىگىلدى، ئېغىپ كەتتى، ئەگرى بولدى.

لَوِيَ الْمِعدَةُ: ئاشقازان ئاغرىدى.

لَوِيَتِ الْحَيَّةُ: يىلان چەمبىرەك ئۆردى.

لَوَى يَلْوِي لَيًّا وَلَوْيًا الْحَبْلَ: ئارغامچا ئەشتى.

لَوَى يَدَهُ: قولىنى ئەگدى.

لَوَى بِدَيْنِهِ: قەرزنى كېچىكتۈردى.

لُوَيْنٌ: ئاچ رەڭ، سۇس رەڭ.

لُوِيٌّ: قۇرۇق ئوت-چۆپ.

لِيَاءٌ: دېڭىز-ئوكيانلاردىن ئەڭ يىراق قۇرۇقلۇق.

لِيَاطٌ: ھاك.

لِيَاقَةٌ: ماس كېلىمەك، ئۇيغۇن كېلىمەك، لاياقەت، چەبدەسلىك، زېرەكلىك، پاراسەتلىك، ئۆتكۈرلۈك.

«هَذَا سُلوكٌ مُخِلٌّ بِاللِّيَاقَةِ»: بۇ لاياقەتكە دەز كەتكۈزىدىغان ھەرىكەت.

«لَاعِبُ الْكُرَةِ ذُو لِيَاقَةٍ بَدَنِيَّةٍ»: توپ ئويۇنچىسى جىسمانىي لاياقەتكە ئىگە.

لَيْتَ: شۇنداق بولغان بولسا، كاشكى، نەقەدەر ياخشى بولاتتى، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى، قانچىلىك ياخشى بولاتتى.

لَيْتَ العَلِيلَ صَحِيحٌ: كېسەل ساقىيىپ كەتكەن بولسىچۇ! كېسەل ساقىيىپ كەتكەن بولسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى-ھە!

«لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا»: ياشلىق قايتىلانسا، نەقەدەر ياخشى بولاتتى-ھە!

لَيْتَكَ تَقْدِرُ أَنْ تَذْهَبَ: قايتىپ كېتەلىگەن بولسىڭىز قانچىلىك ياخشى بولاتتى-ھە!

لَيْتَ شِعْرِي: كاشكى بىلسەمچۇ؟

لَيْثٌ ج لُيُوثٌ: شىر.

لِيرَةٌ ج لِيرَاتٌ: لىرا.

لَيِسَ يَلْيَسُ لَيَسًا الرَّجُلُ: باتۇر بولدى، قەھرىمان بولدى، شجائەتلىك بولدى.

لَيْسَ: ئەمەس، يوق، سىز.

«لَيْسَ زَيْدٌ قَائِمًا»: زەيد ئۆرە ئەمەس.

«لَيْسَ اللهُ بِظَالِمٍ»: ئاللاھ زالىم ئەمەس.

لَيْسَ إِلَّا: پەقەت.

«أَقُولُ هَذَا لَيْسَ إِلَّا»: پەقەت بۇنىلا دەيمەن.

﴿أَلَيْسَ اللهُ بِأَحْكَمِ الحَاكِمِينَ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئەڭ ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچى ئەمەسمۇ؟

لَيْسَ الاِتِّحَادُ إِلَّا القُوَّةُ: ئىتتىپاقلىق-كۈچ.

لِيسَانْسُ: باكالاۋرلىق ئۇنۋان.

لِيسَانْسُ فِي الآدَابِ العَرَبِيَّةِ: ئەرەب ئەدەبىياتى باكالاۋرلىق ئۇنۋانى.

مُتَحَصِّلٌ عَلَى لِيسَانْسٍ فِي الحُقُوقِ: قانۇندا باكالاۋرلىق ئۇنۋانىغا ئېرىشتى.

لِيطٌ: تەبىئىي خۇسۇسىيەت، تەبىئەت، ماھىيەت، مىجەز، خاراكتېر.

لِيفٌ ج أَلْيَافٌ: ئۆسۈملۈك تالاسى.

لِيفُ النَّخْلِ: خورما تالاسى.

لِيفٌ هِنْدِيٌّ: سېرىق كەندىر.

«كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهُ لِيفٌ»: رەسۇلۇللاھنىڭ تۆشىكى ئىچىگە خورما دەرىخىنىڭ قوۋزاقلىرى تىقىلغان ئەيلەنگەن تېرە ئىدى.

أَلْيَافٌ صِنَاعِيَّةٌ: سۈنئىي تالالار.

لِيفَةٌ ج لِيفَاتٌ: تالا.

لِيفِيٌّ . لِيفَائِيٌّ: تالالىق.

النَّبَاتَاتُ اللِّيفِيَّةُ: تالالىق ئۆسۈملۈكلەر.

أَنْسِجَةٌ لِيفِيَّةٌ: تالالىق توقۇلمىلار.

لَيِّقٌ: ماس كەلمەك، ئۇيغۇن كەلمەك.

لَيْلٌ ج لَيَالٍ: كېچە، تۈن.

«حَارِسٌ بِاللَّيْلِ»: كېچە كۆزەتچىسى.

«سَافَرَ لَيْلًا»: كېچىدە يولغا چىقتى.

«خَرَجَ عِنْدَ هُبُوطِ اللَّيْلِ»: كەچ كىرگەندە چىقتى.

«سَهِرَ حَتَّى مُنْتَصَفِ اللَّيْلِ»: يېرىم كېچىگىچە ئويغاق تۇردى.

لَيْلَ نَهَارَ: كېچە-كۈندۈز، داۋاملىق.

«يَشْتَغِلُ المَصْنَعُ لَيْلَ نَهَارَ»: زاۋۇت كېچە-كۈندۈز ئىشلەيدۇ.

لَيْلٌ أَلْيَلُ: ئۇزۇن كېچە، قاراڭغۇ ئۇزۇن كېچە.

لَيْلًا: كېچىسى، كېچىدە، تۈندە.

لَيَالُ الأُنْسِ وَالسَّمَرِ: كېچىلىك يىغىلىشلار، كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكلىرى.

لَيْلَةٌ ج لَيَالٍ (اللَّيَالِي): بىر كېچە.

«لَيْلَةٌ مُمْطِرَةٌ»: يامغۇرلۇق كېچە.

«لَيْلَةُ العِيدِ»: بايرام كېچىسى.

«لَيْلَةٌ سَعِيدَةٌ»: بەختلىك كېچە.

اللَّيْلَةَ: بۈگۈن ئاخشام، بۈگۈن كېچە.

لَيْلَةُ العِيدِ الوَطَنِيِّ: دۆلەت بايرىمى ھارپىسىدا.

ذَاتَ لَيْلَةٍ: بىر كېچىسى، بىر ئاخشىمى.

اللَّيْلَةُ اللَّيْلَاءُ: قاپقاراڭغۇ كېچە.

أَلْفُ لَيْلَةٍ وَ لَيْلَةٍ: مىڭ بىر كېچە.

لَيْلَةٌ حَمْرَاءُ: قانلىق كېچە.

لَيْلَةُ القَدْرِ: قەدىر كېچىسى.

﴿لَيْلَةُ القَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾ «قرآن»: شەبى قەدىر (شەرەپ ۋە پەزىلەتتە) مىڭ ئايدىن ئارتۇقتۇر.

لَيْلِيٌّ: كېچىسى، كېچىنىڭ، كېچىلىك، كەچلىك.

مَدْرَسَةٌ لَيْلِيَّةٌ: كەچلىك مەكتەپ، كەچلىك كۇرس.

حَفْلٌ لَيْلِيٌّ: كېچىلىك سورۇن.

حَيَاةٌ لَيْلِيَّةٌ: كېچىلىك تۇرمۇش.

لِئِمَ: شەكلى ۋە خاراكتېر جەھەتتە ئوخشاش،

ئەپلىشىش، يارىشىش.

هُوَ لِيمُ فُلَانٍ: ئۇ پالانىغا ئوخشاش.

لِيمُوزٌ: مايمۇن.

لَيْمُوْنٌ: لىمون.

شَرَابُ اللَّيْمُوْنِ: لىمون سۈيى.

لَيْمُوْنٌ حَامِضٌ: لىمون كىسلاتاسى.

عَصِيْرُ اللَّيْمُونِ: لىمون سۈيى.

مُرَبَّى اللَّيْمُونِ: لىمون مۇراببىاسى.

لَيْنُوفَر: نىلۇپەر.

لِيْنٌ: يۇمشاقلىق، رايىشلىق، سىلىقلىق.

لِيْنُ الْعِظَامِ: سۆڭەكلەرنىڭ بوشاپ كېتىشى.

لِيْنُ الْعِيْشِ: پاراۋان تۇرمۇش.

لِيْنُ الْجَانِبِ: رايىش، مۇلايىم.

حُرُفُ اللِّيْنِ (فِي عِلْمِ الصَّرْفِ): ا، و، ي ھەرپلىرى.

لَيْنٌ ج لَيْنُوْنٌ: مۇلايىم، يۇمشاق، رايىش.

لُيُوْنَةٌ: يۇمشاقلىق، رايىشلىق، سىلىقلىق.

لَيَّاءُ: دېڭىز-ئوكيانلاردىن ئەڭ يىراق قۇرۇقلۇق.

لِيَّةٌ: تۇغقانچىلىق، ئادراسمان.

لَيَّثَ يُلَيِّثُ تَلْيِيثًا: شىردەك بولدى.

لَيَّفَتْ يُلَيِّفُ تَلْيِيفًا الْفَسِيْلَةُ: خورمىنىڭ نوتىسى چوگلاپ تالاسى كۆپەيدى.

لَيَّفَ الشَّيْءَ: خورما تالاسى بىلەن يۆيدى.

لَيَّقَ يُلَيِّقُ تَلْيِيقًا: يۇمشاتتى، ئۆۋەتتى.

لَيَّنَ يُلَيِّنُ تَلْيِينًا: يۇمشاتتى، نازاكەتلىك قىلدى، سىلىقلىدى.

لَيَّنَ الْبَطْنَ: قورساقنى بوشاتتى، ئىچىنى سۈرگۈزدى.

لَيِّنٌ ج لَيِّنُوْنَ وَأَلْيِنَاءُ: مۇلايىم، يۇمشاق، رايىش، ئىناتئەتچان.

لَيِّنُ الْعَرِيكَةِ - لَيِّنُ الْقَنَاةِ: مېھرىبان، يېقىملىق.

مَعْدَنٌ لَيِّنٌ: يۇمشاق مېتال.

لَيِّنَةُ الْعَرِيكَةِ: لەۋەن، ئۇماق، ئەۋرىشىم.

م

م: ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 22 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «40»نى كۆرسىتىدۇ.

مَا: ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

«مَا» (الْحَرْفِيَّةُ) قوشۇمچە خاراكتېرلىك «مَا» ۋە «مَا» (الْإِسْمِيَّةُ) ئىسىم خاراكتېرلىك «ما» .

قوشۇمچە خاراكتېرلىك «مَا» بەش تۈرگە بۆلۈنىدۇ.

1 ـ مَا النَّافِيَةُ: بولۇشسىز «مَا»: ياق؛ ئەمەس؛ سىز؛ يوق؛ مايدۇ.

«مَا أَدْرِيْ»: مەن بىلمەيمەن.

«مَا رَأَيْتُهُ أَمْسِ»: تۆنۈگۈن مەن ئۇنى كۆرمىدىم.

«مَا هُوَ عَدُوًّا» ، «مَا هُوَ بِعَدُوٍّ»: ئۇ دۈشمەن ئەمەس.

«مَا كَانَ لَهُ أَنْ يَقُوْلَ ذَلِكَ»: ئۇ ئۇنداق دېمەسلىكى كېرەك ئىدى.

2 ـ مَا الزَّائِدَةُ: ئوشۇقچە «مَا» . «سَيَنْزِلُ الْمَطَرُ عَمَّا قَلِيْلٍ»: ‹عن + ما› بىردەمدىلا يامغۇر ياغىدۇ.

3 ـ مَا الْكَافَّةُ: تولۇقلىغۇچى «مَا» ؛ ئالدى قوشۇلغۇچى، ئورۇن-ۋاقىت ھالىتى، «إِنَّ» تۈركۈمىدىكى قوشۇمچىلار «طَالَ» ، «قَلَّ» ، «كَثُرَ» قاتارلىق پېئىللارنىڭ كەينىدە ئىشلىتىلىدۇ.

(1) «مَا الْكَافَّةُ» ئالدى قوشۇلغۇچىنىڭ كەينىدە ئىشلىتىلىدۇ.

«أَخْدِمُ الشَّعْبَ كَمَا تَخْدِمُهُ» ؛ سىز خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلغاندەك مەنمۇ خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىمەن.

«عُوْقِبَ الْمُجْرِمُوْنَ بِمَا جَنَتْ أَيْدِيهِمْ»: جىنايەتچىلەر جىنايىتى تۈپەيلىدىن جازاغا تارتىلدى.

«رُبَّمَا يَصْدُقُ الْكَاذِبُ»: يالغانچى بەزىدە راست گەپ قىلىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن.

(2) ئورۇن ـ ۋاقىت تولدۇرغۇچىنىڭ كەينىدە ئىشلىتىلىدۇ: «كَيْفَ نَأْمَنُ كَيْدَ الْمُسْتَعْمِرِيْنَ بَعْدَ مَا جَرَّبْنَاهُمْ أَكْثَرَ مِنْ قَرْنٍ»: مۇستەملىكىچىلەرنى بىر ئەسىردىن كۆپرەك سىنىغان تۇرساق، ئۇلارنىڭ ھىيلە-مىكىرلىرىدىن قانداقمۇ خاتىرجەم بولالايمىز؟

«بَيْنَمَا سِرْتُ فِي الشَّارِعِ إِذْ رَأَيْتُ صَدِيْقِيْ»: مەن كوچىدا كېتىۋېتىپ، تۇساتتىنلا دوستۇمنى كۆرۈپ قالدىم.

«إِذْ مَا تَجْتَهِدْ فِي عَمَلِكَ تَنْجَحْ فِيْهِ»: سىز قېتىرقىنىپ ئىشلەيدىغانلا بولسىڭىز چوقۇم غەلىبە قىلالايسىز.

«حَيْثُمَا تَذْهَبْ تَجِدُ الْغُرَابَ أَسْوَدَ»: نەگىلا بارساڭ قاغىنى قارا كۆرىسەن، دۇنيادىكى قاغىلارنىڭ ھەممىسى قارا، نەگىلا بارساڭ قازاننىڭ قۇلىقى تۆت.

«أَيْنَمَا تَزُوْرُ مِنْ أَرْجَاءِ مِصْرَ تُشَاهِدُ التَّقَدُّمَ»: مەيلى سەن مىسىرنىڭ قايسىبىر تەرەپلىرىنى زىيارەت قىلما ھەممە ياقنىڭ تەرەققىي قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

(3)«إِنَّ» تۈركۈمىدىكى قوشۇمچىلارنىڭ كەينىدە ئىشلىتىلىدۇ: «إِنَّمَا نَعْتَمِدُ عَلَى قُوَّةِ جَمَاهِيرِ الشَّعْبِ»: بىز پەقەت خەلق ئاممىسىنىڭ كۈچىگە تايىنىمىز.

«كَأَنَّمَا الْقَمَرُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ»: ئاي گويا سۈپسۈزۈك ئەينەكتۇر.

«نَزَلَ الْمَطَرُ أَخِيرًا وَلَكِنَّمَا تَأَخَّرَ كَثِيرًا»: ئاخىر يامغۇر ياغدى، لېكىن ئۇ تولىمۇ كېچىكتى.

(4)«طَالَ، قَلَّ، كَثُرَ» قاتارلىق پېئىللاردىن كېيىن ئىشلىتىلىدۇ. «يَبْقَى تَهْدِيدُ الْحَرْبِ طَالَمَا يَبْقَى الْإِسْتِعْمَارُ»: مۇستەملىكىچىلىك مەۋجۇتلا بولىدىكەن ئۇرۇشنىڭ تەھدىتى ساقلىنىپ قېلىۋېرىدۇ.

«قَلَّمَا أَزُورُ مَكْتَبَةَ الْجَامِعَةِ لِضِيقِ الْوَقْتِ»: ۋاقىت قىس بولغانلىقتىن مەن ئۇنىۋېرسىتېت كۇتۇپخانىسىغا ناھايىتى ئاز بارىمەن.

«كَثُرَ مَا أُضِيعُ أَوْقَاتِي فِي الْمُسْتَشْفَيَاتِ»: مەن ۋاقتىمنىڭ كۆپ قىسمىنى دوختۇرخانىلاردا زايە قىلىۋېتىمەن.

4 ـ مَا الْمَصْدَرِيَّةُ: مەسدەر خاراكتېرلىك «مَا»

«ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ»: زېمىن گەرچە كەڭرى بولسىمۇ ئۇلارغا تار كەلدى.

5 ـ مَا الظَّرْفِيَّةُ: ۋاقىت تولدۇرغۇچى خاراكتېرلىك «مَا». «أَتَعَلَّمُ مَا حَيِيتُ»: ھاياتلا بولىدىكەنمەن داۋاملىق ئۆگىنىمەن.

ئىسىم خاراكتېرلىك «مَا» تۆۋەندىكىدەك بەش تۈرگە بۆلۈنىدۇ:

1 ـ مَا الْإِسْتِفْهَامِيَّةُ: سوراق خاراكتېرلىك «مَا».

«مَا هَذَا»؟ بۇ نېمە؟

«مَا تَفْعَلُ»؟ نېمە ئىش قىلىسەن؟

«مَا الْخَبَرُ»؟ قانداق خەۋەرلەر بار؟ نېمە گەپ ئىكەن؟

«مَا الْعَمَلُ»؟ قانداق قىلىش كېرەك؟

«مَا لَكَ»؟ نېمە بولدۇڭ؟ ساڭا نېمە بولدى؟

«مَا لِي بِهَذَا»؟ مەن بۇنى قانداق قىلىمەن (نېمە قىلىمەن)؟

«بِمَ تَكْتُبُ»؟ ‹ب + ما›؛ نېمە بىلەن يازىسەن؟

«لِمَ تَأَخَّرْتَ»؟ نېمە ئۈچۈن كېچىكىپ قالدىڭ؟

«فِيمَ تَبْحَثُ»؟ ‹في + ما›: نېمە ئىزدەۋاتىسەن؟ نېمە توغرۇلۇق مۇھاكىمە قىلىۋاتىسەن؟

﴿فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَاهَا﴾ ‹قرآن›: سەن ئۇنى قانداق بايان قىلىپ بېرەلەيسەن؟

«عَلَامَ تَبْنِي هَذَا الْحُكْمَ»؟ ‹على + ما›: سەن نېمىگە ئاساسەن بۇ ھۆكۈمنى چىقىرىسەن؟ سەن نېمىگە ئاساسەن بۇنداق ھۆكۈم قىلىسەن؟

«إِلَامَ تُضَافُ هَذِهِ الْكَلِمَةُ»؟ ‹إلى + ما›: بۇ سۆز نېمىگە بىرىكتۈرۈلىدۇ؟

2 ـ مَا الْمَوْصُولَةُ: باغلىغۇچى خاراكتېرلىك «مَا».

«مَا شَاءَ اللهُ»: ئاللاھنىڭ ئىرادىسى شۇنداق.

«قُلْ مَا تُرِيدُ»: ئىختىيارىي سۆزلەۋەر!

«هَذَا مَا لَهُ وَمَا عَلَيْهِ»: بۇ ئۇنىڭ ھوقۇقى ھەم مەجبۇرىيىتى.

«اَلْبَيَانُ مَا يَأْتِي»: تۆۋەندىكىدەك ئىزاھلايمىز، چۈشەندۈرۈلۈشى تۆۋەندىكىچە .

«وَمَا شَاكَلَ ذَلِكَ»: شۇنىڭغا ئوخشاشلار ۋە باشقىلار، قاتارلىقلار، قالغانلىرىمۇ شۇنداق، ئەنە شۇنداق نەرسىلەر.

«الذِّكْرَيَاتُ أَنْوَاعٌ شَتَّى مِنْهَا مَا هُوَ مُرٌّ مُؤْلِمٌ وَمِنْهَا مَا هُوَ جَمِيلٌ سَارٌّ»: ئەسلىمىلەر خىلمۇخىل بولىدۇ، ئازابلىقلىرىمۇ بولىدۇ، كۆڭۈللۈكلىرىمۇ بولىدۇ.

«هَذَا أَحْسَنَ مَا يَكُوْنُ»: ئەڭ ياخشىسى مانا مۇشۇ.

3 ـ مَا الشَّرْطِيَّةُ؛ شەرت خاراكتېرلىك «مَا».

«مَا تَزْرَعْ تَحْصُدْ»: نېمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن.

﴿وَمَا تُقَدِّمُوا لأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللّهِ﴾

›قرآن‹: ئۆزۆۈكلار ئۆچۈن ئىشلىگەن ھەرقانداق ياخشى ئەمەل بولسا ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇنىڭ ساۋابىنى تاپىسىلەر.

«أَخْدِمُ الشَّعْبَ مَا دُمْتُ حَيًّا»: ھاياتلا بولىدىكەنمەن خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىمەن.

4 ـ مَا التَّعَجُّبِيَّةُ: تەئەججۈپ خاراكتېرلىك «مَا»: نېمىدېگەن! نەقەدەر! ھەقىقەتەن، راست، راستىنلا.

«مَا أَجْمَلَ هَذِهِ الزَّهْرَةَ»: بۇ گۈل نېمىدېگەن چىرايلىق!

«مَا أَقْوَى قُوَّةَ الشَّعْبِ»: خەلقنىڭ كۈچى نېمىدېگەن زور.

5 ـ مَا الْإِبْهَامِيَّةُ: مۈجمەل خاراكتېرلىك «ما».

«مَا»: ھامان، مەلۇم بىر چاغدا.

«سَوْفَمَا يُحَرِّرُ الشَّعْبُ الْفِلَسْطِينِيّ أَرْضَهُ الْمُقَدَّسَةَ الْقُدْسَ الْمُحْتَلَّةَ»: پەلەستىن خەلقى ئىشغال قىلىۋېلىنغان مۇقەددەس زېمىنى ئېروسالىمنى ھامان بىر كۈنى ئازاد قىلىدۇ.

«نَجَحْنَا فِي عَمَلِنَا إِلَى حَدِّمَا»: بىز خىزمىتىمىزدە مەلۇم مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتۇق.

«مَا ذَا»؟ نېمە؟

«يَوْمًا مَّا»: مەلۇم بىر كۈنى.

«بِسَبَبٍ مَّا»: مەلۇم بىر سەۋەب بىلەن.

«مَا إِنْ أَكَلْتُ الْغِدَاءَ حَتَّى ذَهَبْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ لِأَدَاءِ صَلَاةِ الظُّهْرِ»: چۈشلۈك تاماقنى يەپ بولۇپلا پېشىن نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە باردىم.

«مَا وَرَاءَ النَّهْرِ»: ئامۇ دەرياسىنىڭ ئۇ تەرىپى.

مَاء يَمُوءُ مُوَاءً وَأُمْوَاءً السِّنَّوْرُ: مۈشۈك مياڭلىدى.

مَاءٌ ج مِيَاهٌ: سۇ، سۇيۇقلۇق.

مَاءُ الْبَحْرِ: دېڭىز سۈيى.

مَاءُ الْبَصَلِ: پىياز سۈيى.

مَاءٌ ثَقِيلٌ: ئېغىر سۇ (ھىدروگېن بىلەن ئوكسىگېن بىرىكمىسى).

مَاءُ السَّيْفِ: قىلىچنىڭ پارقىرىقى.

مَاءٌ صَافٍ: سۈزۈك سۇ.

مَاءٌ فَاتِرٌ: ئىسسىق سۇ، ئىلمان سۇ.

مَاءٌ مَغْلِيٌّ: قايناق سۇ.

مَاءٌ كَدِرٌ: دۇغ سۇ، لاي سۇ.

مَاءٌ نَاجِعٌ: ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدىغان سۇ.

مَاءٌ بَارِدٌ: سوغۇق سۇ.

مَاءُ الْجَنِينِ: باش سۈيى.

مَاءُ الرَّمَادِ: تۈزلۇق سۇ ، يېشىل سۇ.

مَاءُ الزَّهْرِ: شەبنەم.

مَاءٌ عَذْبٌ: تاتلىق سۇ.

مَاءٌ جَارٍ: ئېقىن سۇ.

مَاءٌ سَاخِنٌ: ئىسسىق سۇ

مَاءُ الْحَيَاةِ: شاراب، ھاراق.

مَاءُ الذَّهَبِ: ئالتۇن سۈيى.

مَاءُ الشَّبَابِ: ياشلىق باھارى، تەرۇتازە، نەۋقىرانلىق.

مَاءُ الشَّرْبِ ، مَاءُ الشَّقَةِ: ئۇسسۇلۇق، ئىچىملىك.

مَاءُ الْعَقْدِ ، مَاءُ الْكَذَّابِ: ئازوت كىسلاتاسى.

مَاءُ اللَّحْمِ: قان.

مَاءُ النَّارِ: تۇز كىسلاتاسى، گىدرو خلورىت.

مَاءُ الْوَجْهِ: ھايا، نومۇس ، ئۇيات، غۇرۇر.

مَاءُ الْوَرْدِ: قىزىلگۈل سۈيى، گۈلاب.

ابْنُ الْمَاءِ: سۇ قۇشى.

بَنَاتُ الْمَاءِ: سۇ قۇشلىرى.

الْمَاءُ الْأَزْرَقُ: كۆزگە چۈشكەن ئاق.

«حَيَاةُ الْإِنْسَانِ تَتَوَقَّفُ عَلَى الْمَاءِ وَالْهَوَاءِ وَأَشِعَّةِ الشَّمْسِ»: ئىنسان ھاياتى سۇ، ھاۋا ۋە قۇياش نۇرىغا تايىنىدۇ.

﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ ›قرآن‹: ھەممە

جانلىق مەۋجۇداتنى سۈدىن يارالتتۇق.

حُوْرِيَّةُ الْمَاءِ: سۇ پەرىسى.

عَرَبَةُ الْمَاءِ: سۇ توشۇش هارۋىسى.

الْمِيَاهُ الْمَعْدَنِيَّةُ: مىنېرال سۇ ، بۇلاق سۈيى.

الْمِيَاهُ الْإِقْلِيمِيَّةُ: دېڭىز تەۋەسى.

مِيَاهٌ جَوْفِيَّةٌ: يەر ئاستى سۈيى.

مَاتَ يَمُوتُ مَوْتًا: ئۆلدى، قازا تاپتى.

مَاتَ الْحَيّ: ئۆلدى.

مَاتَ جُوْعًا: ئاچلىقتىن ئۆلدى.

مَاتَ رُعْبًا: قورقۇنچتىن ئۆلدى.

«مَنْ مَاتَ لَايُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ» ‹حديث›: «كىمكى ئاللاهقا هېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەي ئۆلسىدىكەن، ئۇ ئادەم جەننەتكە كىرىدۇ» (ھەدىس).

مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ: هېچقانداق هادىسىگە ئۇچرىماي ئورنىدا يېتىپ ئۆلدى.

مَاتَ بَرْدًا: توڭلاپ ئۆلدى.

مَاتَ كَمَدًا: خاپىلىقتىن ئۆلدى.

«يُبْعَثُ كُلّ عَبْدٍ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ» ‹حديث›: «هەرقانداق بەندە قانداق هالەتتە ئۆلگەن بولسا، شۇ هالەتتە تىرىلدۈرۈلىدۇ».

مَاتَ عَنْ وَلَدٍ: ئۆلۈپ بىر بالىسى قالدى.

مَاتَتِ الرِّيحُ: شامال توختىدى.

مَاتَتِ النَّارُ: ئوت ئۆچتى.

مَاتَ الْحَرّ أَوِ الْبَرْدُ: ئىسسىق ياكى سوغۇق ياندى.

مَاتَتِ الْحُمَّى: قىزىتما پەسەيدى.

مَاتَ يَمُوتُ مَوَاتًا وَ مَوَتَانًا الْمَكَانُ: جاي قاقاسلىشىپ كەتتى، چۆللىشىپ كەتتى.

مَاتِعٌ: ئېسىل، سازى، ئەلا، ياخشى، نادىر، يۇقىرى، ئۇستۇن، ئۈزۈن؛ كەسىپ ئەھلى؛ قىيقىزىل.

رَجُلٌ مَاتِعٌ: پەزىلەتلىك ئادەم.

مَاثَ يَمُوثُ مَوْثًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسە ئارىلاشتى، ئارىلىشىپ كەتتى.

مَاثَ يَمِيثُ مَيْثًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇدا ئېرىتتى.

مَاثَلَ يُمَاثِلُ مُمَاثَلَةً: ئوخشىدى، ئوخشاپ قالدى، ئوخشاتتى.

مَاثَلَهُ فِي اللَّوْنِ: رەڭگى ئوخشاپ قالدى.

«يُمَاثِلُهُ أَدَبًا»: ئۇنىڭ ئەدەپ-ئەخلاقى ئوخشىشىپ كېتىدۇ.

مَاثِلٌ: هازىر، تەييار، تەسەۋۋۇر قىلىنغان.

«مَاثِلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ»: ئۇنىڭ ئالدىدا هازىر بولغان.

مَاثِلٌ لِلْعِيَانِ: ئوچۇق-ئاشكارا.

مَاثِلَةٌ: چىراغ تەكچىسى، چىراغپاي.

«مَسْأَلَةٌ مَاثِلَةٌ فِي ذِهْنِهِ»: مېڭىسىدە تەسەۋۋۇر قىلىنغان مەسىلە.

مَاجَ يَمُوجُ مَوْجًا وَمَوَجَانًا: دولقۇنلىدى، جۇش ئۇردى، مەۋج ئۇردى.

مَاجَ الْقَوْمُ: قوۋم تەۋرەپ كەتتى.

مَاجِدٌ م مَاجِدَةٌ ج مَوَاجِدُ: ئېسىل، شەرەپلىك، ئالىيجاناب .

مَاجَرَيَاتٌ (مَاجَرَى): هادىسە، خېيىم-خەتەر، ۋەقە.

مَاجَرَيَاتُ الْحَوَادِثِ: ۋەقە(هادىسە) نىڭ جەريانى.

مَاجَنَ يُمَاجِنُ مُمَاجَنَةً الشَّخْصَ: چاقچاقلاشتى.

مَاجِنٌ ج مُجَّانٌ: يۈزى قېلىن، هاياسىز، قىزىقچى، چاقچاقچى.

مَاجُورٌ ج مَوَاجِيرُ: ساپال قاچا، ساپال بۇيۇم.

مَاحَ يَمِيحُ مَيْحًا وَ مَيْحُوحَةً: ئىرغاڭلاپ ماڭدى، كۆرەڭلەپ ماڭدى.

مَاحَ الشَّخْصُ: سۇنى ئوچۇملاپ ئالدى.

مَاحَ الرَّجُلَ: كىشىگە پايدا يەتكۈزدى.

مَاجَةٌ عِنْدَ الأَمِيرِ: ئۈنىڭغا شاپائەت قىلدى.

مَاجٌّ: كونا كىيىم.

مَاحِقٌ: ھالاكەتلىك، قاقشاتقۇچ، ئۆلتۈرىدىغان، ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان، جاننى ئالىدىغان.

هَزِيمَةٌ مَاحِقَةٌ: ھالاكەتلىك مەغلۇبىيەت، پاجىئەلىك مەغلۇبىيەت.

مَاحَكَ يُمَاحِكُ مُمَاحَكَةً: جېدەللەشتى، جاڭجاللاشتى، بەس-مۇنازىرە قىلىشتى، تالاش-تارتىش قىلىشتى.

مَاحِكٌ: ئۇرۇشقاق، جېدەلخور، مۇنازىرىچى.

مَاحِلٌ: قاقاس، قاقاسلىق، قۇرغاق، قۇرغاقچىلىق، مۇنازىرىلەشكۈچى.

أَرْضٌ مَاحِلٌ: قۇرغاق يەر.

مَاخِرَةٌ ج مَوَاخِرُ: پاراخوت، كېمە.

﴿وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ﴾ «قۇرئان»: كېمىلەرنىڭ دېڭىزدا دولقۇنلارنى يېرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

مَاخِضٌ ج مَوَاخِضُ: تولغاق تۇتقۇچى.

مَاخُورٌ ج مَوَاخِرُ و مَوَاخِيرُ: پاھىشىخانا، پىسىق-پاسات سورۇنى.

مَاخُورَةٌ ج مَوَاخِيرُ: پاھىشىخانا، ئىشرەتخانا.

مَادَ يَمِيدُ مَيْدًا وَ مَيَدَانًا: سىلكىندى، تەۋرەندى؛ ئوڭ-سولغا ئىرغاڭلىدى.

مَادَامٌ ج مَادَامَاتٌ: خانىم، خېنىم، ئاغىچا.

مَادَّ يُمَادُّ مُمَادَّةً وَ مِدَادًا ـ هُ: ئارقىغا سوزدى، ئارقىغا سۆرىدى، كەينىگە تارتتى.

مَادٌّ: ياماشقاق ئۆسۈملۈكلەر.

مَادَّةٌ ج مَوَادٌّ وَ مَادَّاتٌ: ماددا، ماددىي نەرسە؛ ماتېرىيال، ئېلېمېنت، تارماق.

مَادَّةٌ سَامَّةٌ:زەھەرلىك ماددا.

الْمَادَّةُ الْحَيَوِيَّةُ: پلازما، پروتوپلازما.

مَادَّةُ اللُّغَةِ: سۆزلۈك، لۇغەت تەركىبى، لېكسىكا.

مَادَّةُ الإِتِّفَاقِ (الْعَقْدِ): ماددا، تارماق.

الْمَادَّةُ الْغِذَائِيَّةُ: ئوزۇقلۇق ماددا.

الْمَادَّةُ الْمُشْتَعِلَةُ: يېنىشچان ماددا.

الْمَادَّةُ شِبْهُ الْمَصْنُوعَةِ: چالا ئىشلەنگەن مەھسۇلات.

مَادَّةُ التَّجْمِيلِ: پەرداز بۇيۇملىرى.

مَادَّةُ الْخَشَبِ: ياغاچ ماتېرىياللىرى.

الْمَادَّةُ الثَّانِيَةُ مِنَ الْقَانُونِ: قانۇننىڭ ئىككىنچى ماددىسى.

مَوَادُّ الْبِنَاءِ: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى.

مَوَادُّ التَّعْلِيمِ: ئوقۇش ماتېرىياللىرى .

«أَنَّ الإِقْتِصَادَ فِي الْمَوَادِّ الْخَامِ أَمْرٌ مُهِمٌّ جِدًّا إِيَّاكَ أَنْ تُقَلِّلَ مِنْ أَهْمِيَّتِهِ»: خام ئەشيانى تېجەش مۇھىم تەدبىر، ئۇنىڭ رولىنى سەل چاغلىماسلىقىڭ كېرەك.

«ذَهَبَ إِلَى أَمَاكِنَ كَثِيرَةٍ بَحْثًا عَلَى مَوَادِّ الْبِنَاءِ»: قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنى ئىزدەپ نۇرغۇن جايلارغا باردى.

مَوَادٌّ إِسْتِهْلَاكِيَّةٌ: ئىستېمال ماتېرىياللىرى.

مَوَادٌّ أَوَّلِيَّةٌ، وَمَوَادٌّ خَامٌ، وَالْمَوَادُّ الْغُفْلُ: خام ماتېرىيال، خام ئەشيا.

مَادِّيٌّ: كونكرېت؛ ماتېرىيالىست، ماتېرىيالىزمچى؛ دۇنياۋى، دۇنيالىق.

مَادِّيًّا: ماددىي جەھەتتە، ماددىي جەھەتتىن.

مَادِّيَّةٌ: ماددىيلىق، رېئاللىق، ئاكتۇئاللىق ؛ ماتېرىيالىزم.

الْمَادِيَّةُ الدِّيَالِكْتِيكِيَّةُ: دىئالېكتىك ماتېرىيالىزم .

الْمَادِيَّةُ التَّارِيخِيَّةُ: تارىخىي ماتېرىيالىزم.

مَادَى يُمَادِي مُمَادَاةً فُلَانًا: مۇددەتنى ئۇزارتتى، قەرەلنى ئۇزارتتى كېچىكتۈردى.

مَاذِرٌ: سېسىق، ناچار.

مَاذِيٌّ: ئاق ھەسەل، بال؛ تۆمۈر قورال.

مَاذِيَّةٌ: شاراب، مەي.

مَارَ يَمُورُ مَوْرًا: داۋالغۇدى، تەۋرەندى، دولقۇنلىدى، ئۆركەشلىدى.

مَارَتِ السَّحَابَةُ: بۇلۇت ئايلاندى.

﴿يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْراً﴾ «قرآن»: ئۇ كۈندە ئاسمان قاتتىق تەۋرەيدۇ.

مَارَ يَمِيرُ مَيْرًا: تەمىنلىدى، تەمىن قىلدى، باقتى.

مَارَ الدَّوَاءَ: دورىنى ئېرىتتى.

مَارِدٌ ج مَرَدَةٌ وَ مَارِدُوْنَ: بۇيۇك ئادەم، پالۋان، شەيتان، دىۋە، يۈكسەك، ئېگىز، گىگانت ئادەم؛ ئاسىي، توپىلاڭچى، قارشى تۇرغۇچى.

﴿وَحِفْظاً مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچى ھەربىر شەيتاندىن ئۇنى قوغدىدۇق.

«بِنَاءٌ مَارِدٌ»: ئېگىز بىنا.

مَارٌّ ج مَارَّةٌ: ئۆتكۈچى، ھالقىغۇچى، كېيىن ئۆتكۈچى، يولۇچى.

الْمَوْضُوْعُ الْمَارّ ذِكْرُهُ: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ماۋزۇ.

«الشَّارِعُ مُزْدَحِمٌ وَلَكِنْ الْمَارَّةَ يَسِيْرُوْنَ بِنِظَامٍ»: كوچا تىقىنچىلىق بولسىمۇ يولدىن ئۆتكۈچىلەر تەرتىپلىك ماڭماقتا.

«يَجْتَازُ الْمَارَّةُ الطَّرِيْقَ عِنْدَ ظُهُوْرِ الضَّوْءِ الْأَخْضَرِ»: يولدىن ئۆتكۈچىلەر يېشىل چىراغ يېقىلغاندا ئۆتىدۇ.

مَارَسَ يُمَارِسُ مِرَاسًا وَمُمَارِسَةً الشَّيْءَ أَوِ الْعَمَلَ أَوِ الْأَمْرَ: ھەپىلەشتى، شۇغۇللاندى.

«يُمَارِسُ الْمُحَامَاةَ مُنْذُ عِشْرِيْنَ سَنَةً»: ئۇ يىگىرمە يىلدىن بېرى ئادۋوكاتلىق بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ.

مَارَسَ سُلْطَتَهُ: ھوقۇقىنى ئىشلەتتى.

مَارَسَ السُّلْطَةَ: ھاكىمىيەت يۈرگۈزدى.

يُمَارِسُ رِبَا الْفَاحِشِ: ئۇ جازانىخورلۇق قىلىۋاتىدۇ.

مَارِسٌ: مارت، ئۈچىنچى ئاي؛ ئەپسانىلەردىكى ئۇرۇش ئىلاھى.

مَارِسْتَانٍ: دوختۇرخانا، شىپاخانا.

«قَضَى الْمَرِيْضُ مُدَّةً فِي الْمَارِسْتَانِ»: كېسەل بىر مەزگىلنى دوختۇرخانىدا ئۆتكۈزدى.

مَارِقٌ ج مَارِقُوْنَ وَ مُرَّاقٌ عَنِ الدِّيْنِ: دىندىن چىققۇچى، دىنغا ئاسىيلىق قىلغۇچى.

سَهْمٌ مَارِقٌ: تېشىپ ئۆتۈپ كەتكەن ئوق.

مَارَى يُمَارِي مُمَارَاةً: جېدەللەشتى، مۇنازىرىلەشتى.

مَارِيَةٌ: ئاق موزايلىق ئىنەك.

مَارِيَّةٌ: ئاق ئايال.

مَازَجَ يُمَازِجُ مُمَازَجَةً: بىرىش-كېلىش قىلدى، ئالاقە قىلدى، باردى-كەلدى قىلدى، ئارىلىشىپ ئۆتتى.

مَازَحَ يُمَازِحُ مُمَازَحَةً: چاقچاقلاشتى، ئويناشتى.

مَازِحٌ: چاقچاقچى، ھەزىلچى.

مَازُوْرٌ: بېلىقچى قۇش.

مَازِيَّةٌ: ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك، ئارتۇقچىلىق، پەزىلەت.

مَاسَ يَمُوْسُ مَوْسًا — الرَّأْسَ: چاچنى چۈشۈردى، ساتىراشلىق قىلدى.

مَاسَ يَمِيْسُ مَيْسًا وَ مَيَسَانًا الرَّجُلُ: كىشى غادىيىپ ماڭدى، ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

مَاسٌ ج أَلْمَاسٌ: ئالماس، برىليانت.

رَجُلٌ مَاسٌ: تاش يۈرەك ئادەم.

مَاسَةُ قِمْرَانِيٍّ: ئالماس پىچاق، ئەينەك كەسكۈچ.

مَاسَحَ يُمَاسِحُ مُمَاسَحَةً: ئالداش ئۈچۈن چىرايلىق گەپ قىلدى.

مَاسَحَ غَيْرَهُ: قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

مَاسِحٌ م مَاسِحَةٌ: سۈرتكۈچى، ئېرىتقۇچى، كاززاپ، يالغانچى، قاتىل.

مَاسِحُ الْأَحْذِيَّةِ: مايلامچى.

مَاسِحَةٌ ج مَوَاسِحُ: باش تارىغۇچى دېدەك.

مَاسَّ يُمَاسُّ مُمَاسَّةً: تەگدى، تېگىپ كەتتى، ئۇچراشتى.

مَاسٌّ: تېگىپ كەتكۈچى، ئۇچراشقۇچى، سۈركىگۈچى، ئۈۋۈلىغۈچى، تۇتقۇچى، جىددىي، زۆرۈر، ئاكتۇئال.

«دَيْنٌ مَاسٌّ»: جىددىي قەرز.

«لَهُ حَاجَةٌ مَاسَّةٌ إِلَى الْمُسَاعَدَةِ»: ئۇ ياردەمگە جىددىي ئېھتىياجلىق.

الْقُوَّةُ الْمَاسَّةُ: تېگىش سېزىمى.

مَاسِكٌ: تۇتقۇچى، ئالغۇچى، تۇتۇۋالغۇچى، ئېلىۋالغۇچى، مۇستەھكەم، پۇختا، قاتتىق.

مَاسِكُ الدَّفَاتِرِ: بوغالتىر، ھېساباتچى.

مَاسُورَةٌ ج مَوَاسِيرُ: كاناي، نەيچە، پروبىركا، ئۆتكۈزگۈچ تۇرۇبا.

مَاسُورَةُ مِيَاهٍ: سۇ تۇرۇبىسى.

مَاسَى يُمَاسِي مُمَاسَاةً فُلَانًا: پالانىنى مەسخىرە قىلدى.

مَاشِطٌ: ساتىراش.

مَاشِطَةٌ ج مَاشِطَاتٌ وَ مَوَاشِطُ: دېدەك، خىزمەتكار، كۆتكۈچى ئايال، ئايال ساتىراش.

مَاشَكْ / مَاشَةٌ: لاخشىگىر، قىسقۇچ.

مَاشَى يُمَاشِي مُمَاشَاةً: بىللە ماڭدى.

مَاشَى الرَّجُلُ صَدِيقَهُ: كىشى دوستى بىلەن بىللە ماڭدى.

مَاشَاهُ فِي آرَائِهِ: ئۇنىڭ پىكىرلىرىگە ماسلاشتى.

مَاشٍ ج مُشَاةٌ و مَاشُونَ: پىيادە ماڭغۇچى، ياياق ماڭغۇچى.

«عَلَى الْمَاشِي أَنْ يَحْتَرِمَ إِشَارَاتِ الْمُرُورِ»: پىيادە ماڭغۇچى قاتناش بەلگىلىرىگە رىئايە قىلىشى كېرەك.

رَجَعْتُ إِلَى الْحَدِيقَةِ مَاشِيًا: باغقا پىيادە قايتتىم.

«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزُورُ قُبَاءَ رَاكِبًا وَ مَاشِيًا فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ» ‹حديث›: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاغلىق ۋە پىيادە ھالەتتە قۇبا مەسجىدىنى زىيارەت قىلاتتى ۋە ئۇ يەردە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى». ‹ھەدىس›.

مَاشِيَةٌ ج مَوَاشٍ: ئۆي ھايۋانلىرى.

تِسْعَةُ أَعْشَارِ الرِّزْقِ فِي التِّجَارَةِ وَالْعُشْرُ فِي الْمَوَاشِي ‹حديث›: 10\9 رىزىق تىجارەتتە، 10\1 رىزىق چارۋىچىلىقتا. ‹ھەدىس›.

مَاصِرٌ: چېگرا، پاسىل، شەھەر، ئاۋات جاي، توساق.

مَاصٌّ: شورىغۇچى، سۈمۈرگۈچى.

مَاصَّةٌ ج مَاصَّاتٌ وَمَوَاصٍّ: ناسوس، پومپا، سۈمۈرگۈچ ناسوسى، سۈمۈرگۈچ، ئابسوربىيلىگۈچى رېئاكتىپ.

مَاصَعَ يُمَاصِعُ مُمَاصَعَةً قِرْنَهُ: ئېلىشتى، ئۇرۇشتى.

مَاصِعٌ م مَاصِعَةٌ: تۈز سۈيى.

مَاصِلٌ: ئاز، ئازغىنە.

عَطَاءٌ مَاصِلٌ: ئازغىنە سوۋغا.

لَبَنٌ مَاصِلٌ: ئازغىنە سۈت.

مَاضِرٌ: ئاچچىق-چۈچۈك.

مَاضِغٌ ج مُضَّغٌ: چاينىغۇچى.

مَاضِغَانِ وَمَاضِغَتَانِ: ئۈستۈنكى ئاڭلاي ۋە ئاستىنقى ئاڭلاي.

مَاضٍ ج مَوَاضٍ: ئۆتكۈر، ئىتتىك، كەسكىن، ئىلگىرى، بۇرۇن.

الْأُسْبُوعُ الْمَاضِي: ئۆتكەن ھەپتە، ئالدىنقى ھەپتە.

الشَّهْرُ الْمَاضِي: ئۆتكەن ئاي، ئالدىنقى ئاي.

فِي الْمَاضِي: ئىلگىرى، ئىلگىرىكى، بۇرۇنقى، بۇرۇن، ئۆتمۈشتە.

هُوَ مَاضِي الْعَزِيمَةِ: ئۇ ئىرادىلىك، ئىرادىسى چىڭ.

الْمَاضِي (فِي النَّحْوِ): ئۆتكەن زامان.

الْفِعْلُ الْمَاضِي: ئۆتكەن زامان پېئىلى.

السَّنَوَاتُ الْمَاضِيَةُ: ئىلگىرىكى يىللار.

مَاطَ يَمِيطُ مَيْطًا وَمَيَطَانًا: يىراقلاشتى، ئايرىلدى، نېرى بولدى.

مَاطَ بِهِ: يىراقلاشتۇردى، چەتكە قاقتى، نېرى قىلىۋەتتى.

مَاطِرٌ: يامغۇرلۇق.

مَاطَلَ يُمَاطِلُ مُمَاطَلَةً بِحَقِّهِ: ئۇنىڭ ھەققىنى قايتۇرۇشنى كەينىگە سۈردى.

مَاعَ يَمِيعُ مَيْعًا الشَّيْءُ: نەرسە ئاقتى، تارالدى.

مَاعَ السَّمْنُ: ماي ئېرىدى.

مَاعَ الشَّخْصُ: كىشى بوشاپ كەتتى.

مَاعِزٌ ج مَعْزٌ م مَاعِزَةٌ ج مَوَاعِزُ: بىر ئۆچكە.

مَاعُونٌ: ئائىلىدە ئىشلىتىلىدىغان سايمانلار، ئائىلە سايمانلىرى.

مَاقَ يَمُوقُ مَوْقًا وَمُوُقًا الشَّخْصُ: دۆت بولدى، گالۋاڭ بولدى.

مَاقَتَ يُمَاقِتُ مُمَاقَةً الرَّجُلَ: قاتتىق يىرگەندى، قاتتىق ئۆچ كۆردى.

مَاكَرَ يُمَاكِرُ مُمَاكَرَةً: ئالدىدى، ساختىپەزلىك قىلدى، ھىيلە ئىشلەتتى.

مَاكِرٌ ج مَكَرَةٌ وَ مَاكِرُونَ: ھىيلىگەر، مەككار.

«يَتَصَرَّفُ كَالثَّعْلَبِ الْمَاكِرِ»: ھىيلىگەر تۈلكىدەك ئىش قىلىدۇ.

مَاكَسَ يُمَاكِسُ مُمَاكَسَةً: كېمەيدى، كېمەيتتى.

مَاكَسَ فِي الْبَيْعِ: سودىلاشتى.

مَاكَسَ الشَّخْصُ الضَّرِيبَةَ: باج يىغدى.

مَاكَسَةُ: ئۇنى ئەزدى.

مَاكِنَةٌ: ماشىنا، ئىستانوك، مېخانىزم.

مَاكِينَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: دۋىگاتېل، ئېلېكتر ماشىنا.

مَاكِنَةُ خِيَاطَةٍ: تىكىش ماشىنىسى.

مَالَ يَمُولُ مَوْلًا وَمُؤُولًا: باي بولدى، بېيىدى، مالدار بولدى.

مَالَ يَمِيلُ مَيْلًا وَ مَيَلَانًا: ئېغىشتى.

مَالَ فُلَانًا: پالانىغا بولۇشتى.

مَالَ عَنِ الطَّرِيقِ: يولدىن چەتنەپ كەتتى.

مَالَ عَنِ الْحَقِّ: ھەقتىن يۈز ئۆرۈدى.

مَالَ شِمَالًا وَيَمِينًا: ئوڭ-سولغا ئىرغاڭلىدى.

مَالَ النَّهَارُ: كەچ كىرەي دېدى.

مَالَ اللَّيْلُ: قاراڭغۇ چۈشەي دەپ قالدى.

مَالَ الْحَائِطُ: تام قىڭغىيىپ قالدى.

مَالَ عَلَيْهِ الدَّهْرُ: بېشىغا كۈن چۈشتى، دىشۋارچىلىققا يولۇقتى.

مَالَ عَلَى الرَّجُلِ: كىشىگە زۇلۇم قىلدى.

مَالَتِ الشَّمْسُ: كۈن قايرىلدى.

مَالَ إِلَى: ھەۋەس كەلدى.

مَالٌ ج أَمْوَالٌ: مال، مال-مۈلۈك، پۇل-مال.

مَالُ الْحَرَامِ: ھارام مال، ھارام پۇل، ھارام بايلىق.

أَمِينُ الْمَالِ: ئامبارچى، كاسسىر، بوغالتىر.

جَمْعُ الْمَالِ: مال توپلىماق.

مَالٌ مَنْقُولَةٌ: تۇراقسىز مال.

مَالُ الْأَطْيَانِ: يەر بېجى.

مَالُ الْعَقَارَاتِ: مال-مۈلۈك بېجى.

مَالٌ كَثِيرٌ: بايلىق، بايلىق مەنبەسى.

الْمَالُ الْإِحْتِيَاطِيّ: ئېھتىيات مەبلەغ.

رَأْسُ مَالٍ: دەسمايە، كاپىتال.

بَيْتُ الْمَالِ: دۆلەت خەزىنىسى.

مَالَأَ يُمَالِئُ مُمَالَأَةً: ياردەم بەردى.

وَاللهِ مَا قَتَلْتُ عُثْمَانَ وَلَا مَالَأْتُ عَلَى قَتْلِهِ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ئوسماننى مەن ئۆلتۈرمىدىم، ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە ياردەملەشكىنىمۇ يوق.

مَالَجٌ ج مَوَالِجُ: ئەندىۋا.

مَالَحَ يُمَالِحُ مُمَالَحَةً: بىرگە تاماق يېدى، بىللە غىزالاندى.

مَالِحٌ: تۇزلۇق، شورلۇق.

هَذَا الطَّبَقُ مِنَ الْخُضْرَوَاتِ غَيْرُ مَالِحٍ جِدًّا: بۇ سەي ناھايىتى تۇزسىز بولۇپ قاپتۇ.

مَالِطَةٌ: مالتا ئارىلى.

مَالَقٌ: سۇرەم.

مَالِكٌ ج مُلَّكٌ وَمُلَّاكٌ: خوجايىن، ئىگىدار، ئىگە، ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى، مۈلۈك ئىگىسى، مۈلۈكدار.

﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ «قرآن»: (ئاللاھ) قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر.

مَالِكُ الْأَرْضِ الزِّرَاعِيَّةِ: يومىشچىك، يەر ئىگىسى.

مَالِكُ الْحَزِيْنِ: كۆك قوتان. (بىر خىل قۇش).

الشُّؤُنُ الْمُتَعَلِّقَةُ بِالْمُلَّاكِ: كادىرلار خىزمىتى.

مَالِكِيٌّ: مالىكى مەزھىپىدىكى ئادەم.

مَالِكِيَّةٌ: مالىكى مەزھىپى.

مَالِنْخُولِيَا، مَالِيخُولِيَا: خامۇشلۇق كېسىلى، مالىخولىيا.

مَالُولَةٌ: سەۋرسىز، چۇس، قىزىققان.

مَالِيٌّ: پۇل، پۇلغا مەنسۇپ، پۇل-مالغا ئائىت.

نِظَامٌ مَالِيٌّ: مالىيە تۈزۈلمىسى، مالىيە سىستېمىسى.

مَالِيَّةٌ: مالىيە، پۇل مۇئامىلىسى، پۇل مۇئامىلە ئىشلىرى، سەرراپلىق ئىشلىرى، بايلىق.

وَزَارَةُ مَالِيَّةٍ: مالىيە مىنىستىرى.

سَنَةٌ مَالِيَّةٌ: ھېساپات يىلى.

أَغْرَاضٌ مَالِيَّةٌ: مالىيە نىشانى.

الدَّوَائِرُ الْمَالِيَّةُ: پۇل مۇئامىلە ساھەسىدىكىلەر.

سُوقٌ مَالِيَّةٌ: پۇل مۇئامىلە بازىرى، سەرراپلىق بازىرى.

عُقُوبَةٌ مَالِيَّةٌ: جەرىمانە.

غَرَامَةٌ مَالِيَّةٌ: جەرىمانە، جەرىمانە قويماق.

مَامُونِتٌ: پىلنىڭ ئەجدادلىرى.

مَانَ يَمُونُ مَوْنًا وَمُئُونَةً: تەمىنات بەردى، تەمىنلىدى، ئوزۇق-تۈلۈك بىلەن تەمىنلىدى.

مَانَ يَمِيْنُ مَيْنًا: يالغان ئېيتتى، يالغانچىلىق قىلدى.

مَانْجَةٌ: ئەنبەھ (مېۋە).

مَانَحَ يُمَانِحُ مُمَانَحَةً: ئۈزۈلدۈرمەي بەردى، ئارقا-ئارقىدىن بەردى، ئۆزئارا سوۋغا بېرىشتى.

مَانِحٌ: تەقدىم قىلغۇچى، ئىنئام قىلغۇچى، ھەدىيە قىلغۇچى، بەرگۈچى.

مَانَعَ يُمَانِعُ مُمَانَعَةً: قارشى تۇردى، قارشىلاشتى.

مَانَعَةٌ: ئۇنى قوغدىدى.

مَانِعٌ ج مَنَعَةٌ وَمَانِعُوْنَ وَمَوَانِعُ: توسالغۇ-توسقۇ، يۇتلىكاشالىك، مەنئى قىلغۇچى، توسقۇچى، دەخلى قىلغۇچى، توسالغۇ بولغۇچى.

مَانِعَةُ الصَّوَاعِقِ: چاقماق توسقۇچى ئەسۋاب.

مَانُولِيَا: ماگنولىيە، ماگنولىيە گۈلى، (چوڭ ۋە خۇشبۇي گۈللۈك، دائىم يېشىل تۇرىدىغان زىننەت ئۈچۈن ئۆستۈرۈلىدىغان ئۆسۈملۈك).

مَاهَ يَمُوْهُ مَوْهًا وَمَاهَةً وَمَوْهَةً الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: ئارىلاشتۇردى.

مَاهَ فُلَانٌ فِي كَلَامِهِ: يالانى سۆزنى چالغۇتتى.

مَاهَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇقنىڭ سۇيى كۆپەيدى.

مَاهَتِ السَّفِيْنَةُ: كېمىگە سۇ كىرىپ كەتتى.

مَاهَ يَمِيْهُ مَيْهًا الْبِئْرُ: قۇدۇقنىڭ سۇيى كۆپەيدى.

مَاهَ فُلَانًا: يالانىغا سۇ بەردى.

مَاهَرَ يُمَاهِرُ مُمَاهَرَةً: مۇسابىقىلەشتى، بەسلەشتى.

مَاهِرٌ ج مَهَرَةٌ: پىششىقان، پۇختا، مەلىكىلىك، ئۇستا، ماھىر، ئەپچىل، چاققان، چېۋەر.

سَبَّاحٌ مَاهِرٌ: ئۇستا سۇ ئۈزگۈچى، ماھىر سۇ ئۈزگۈچى.

عَامِلٌ مَاهِرٌ: چېۋەر ئىشچى.

قَائِدٌ مَاهِرٌ: ئۇستا قوماندان.

مَاهَنَ يُمَاهِنُ مُمَاهَنَةً: كەسىپ (سانائەت) بىلەن شۇغۇللاندى، كەسىپ قىلدى، خىزمەت بىلەن شۇغۇللاندى.

مَاهِنٌ ج مُهَّانٌ وَمَهَنَةٌ وَمِهَانٌ: مالاي، چاكار، خىزمەتچى، خادىم، مۇلازىم، قول، مېھنەتكەش.

مَاهِيٌّ: سۇلۇق، سۇدەك، سۇغا مەنسۇپ .

مَاهِيَةٌ ج مَاهِيَاتٌ وَمَهَايَا: ماھىيەت، (نەرسىنىڭ) ھەقىقىتى.

مَاهِيَّةُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ ماھىيىتى، تېگى-تەكتى.

مَاوِيٌّ: سۇلۇق، سۇدەك، سۇدا ياشايدىغان، سۇغا مەنسۇپ .

مَايَرَ يُمَايِرُ مُمَايَرَةً: ئوزۇقلۇق بىلەن تەمىنلىدى، ئاشلىق بىلەن تەمىنلىدى، ئوزۇق-تۈلۈك بىلەن تەمىنلىدى.

مَايَرَة: دورىدى، تەقلىد قىلدى.

مَايُو: ماي، بەشىنچى ئاي.

مَايُوْهُ: سۇ ئۈزۈش كىيىمى.

مَايِتٌ: ۋاپات بولۇش ئالدىدىكى ئادەم، جان ئۈزۈش ئالدىدىكى ئادەم، ئۆلۈمگە يۈز تۇتقۇچى، سەكراتتا چۈشۈپ قالغۇچى.

مَائِجٌ: مەۋج ئۇرۇۋاتقان، دولقۇنلاۋاتقان، ئۆركەشلەۋاتقان، دولقۇنسىمان، داۋالغۇۋاتقان.

مَائِدٌ ج مَيْدَى: بېشى قېيىپ كۆزى قاراڭغۇلاشقۇچى، بېشى قايغۇچى.

مَائِدَةٌ ج مَوَائِدُ وَمَائِدَاتٌ: تاماق ئۈستىلى، تاماق جوزىسى، شىرە، داستىخان.

مَائِدَةُ الْكِتَابَةِ: يېزىق ئۈستىلى.

غِطَاءُ الْمَائِدَةِ: داستىخان.

الْمَائِدَةُ الْمُسْتَدِيرَةُ: يۇمىلاق جوزا.

الْمَائِدَةُ الْمُقَدَّسَةُ: مۇقەددەس زىياپەت، كاتتا زىياپەت.

مَائِعٌ: سۇيۇقلۇق، سۇيۇق، سۇيۇق جىسىم، ئاققۇچى، ئەخمەق، گالۋاڭ، بوشاڭ.

مَائِلٌ ج مُيَّلٌ وَمَالَةٌ م مَائِلَةٌ ج مَائِلَاتٌ وَمَوَائِلُ: ئەگمەچ، ئەگرى، ئەگرى-دوناي، ئەگرى-بۈگرى.

سَطْحٌ مَائِلٌ فِي الْهَنْدَسَةِ: يانتۇ تەكشىلىك، يانتۇ يۈزى.

مَائِلٌ إِلَى الشِّفَاءِ: ساقىيىشقا باشلىغان.

مَائِيٌّ: سۇغا خاس، سۇلۇق، سۇيى كۆپ، سۇدا ياشايدىغان.

بُخَارٌ مَائِيٌّ: پار، ھور.

تَصْوِيرٌ مَائِيٌّ: سۇ بوياق رەسىم.

مَكْبَسٌ مَائِيٌّ: گىدرو پېرىس (سۇ كۈچى بىلەن پېرىسلاش ماشىنىسى).

الْأَلْعَابُ الْمَائِيَّةُ: سۇ ئۈستى تەنھەرىكىتى.

مَسَالِكُ مَائِيَّةٌ: سۇ يولى .

نَبَاتَاتٌ مَائِيَّةٌ: سۇ ئۆسۈملۈكلىرى.

مَائِيَّةُ النَّبَاتِ: شىرنە، شەربەت.

مَآبٌ ج مَآوِبُ: قايتىدىغان جاي، ئاخىرقى بارىدىغان جاي.

﴿وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇ بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ئەلۋەتتە يېقىنلىققا ۋە ياخشى ئاقىۋەتكە ئىگە بولىدۇ.

مُؤَاتٍ: مۇۋاپىق؛ ئوڭۇشلۇق، قولايلىق.

كَانَتِ الْفُرْصَةُ مُؤَاتِيَةً لَهُ: ئۇنىڭغا پۇرسەت كەلدى.

الظُّرُوفُ مُؤَاتِيَةٌ لِوَحْدَةٍ عَرَبِيَّةٍ شَامِلَةٍ: ئەرەبلەرنىڭ ئومۇميۈزلۈك بىرلىككە شەرت-شارائىت پىشىپ يېتىلگەن.

فُرْصَةٌ مُؤَاتِيَةٌ: قولاي شارائىت، مۇۋاپىق پەيت.

مُؤَاجِرٌ: ئىجارە ئالغۇچى، ئىجارىگە ئېلىپ

ئىشلەتكۈچى.

مُؤَاخَاةٌ: دوستلاشماق، قېرىنداشلىق ئورناتماق.

مُؤَاخَذٌ: ئەيىبلەنگۈچى، جازالانغۇچى.

اَلْمَرْأُ مُؤَاخَذٌ بِلِسَانِهِ: ئىنسان ئۆزىنىڭ تىلى بىلەن سوراققا قالىدۇ (ئادەم ئېغىزىدىن كېتىدۇ).

مُؤَاخَذَةٌ: ئەيىبلىمەك، مالامەت قىلماق، نارازى بولماق، جاۋابكارلىققا تارتىلماق.

مُؤَاكَرَةٌ: ئورتاقچىلىق (دېھقانچىلىقتىكى).

مُؤَاكِلٌ: بىللە تاماق يېگۈچى، ھەمداستىخان.

مَآلٌ: قايتىدىغان جاي، نەتىجە، ئاقىۋەت.

مَآلُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ مەنىسى، سۆزنىڭ تورامى.

فِي الْحَالِ وَفِي الْمَآلِ: ھازىر ۋە كەلگۈسىدە.

مُؤَالَفَةٌ: دوستلىشىش.

مُؤَامَرَةٌ ج مُؤَامَرَاتٌ: سۇيىقەست قىلىش، تىل بىرىكتۈرۈش، گېپىنى بىر قىلىۋېلىش.

«يَسْعَى الْفِلَسْطِينِيُّونَ لِإِسْتِرْدَادِ حُقُوقِهِمْ بِالرَّغْمِ مِنَ الْمُؤَامَرَاتِ الَّتِي تُحَاكُ ضِدَّهُمْ»: پەلەستىنلىكلەر ئۆزلىرىگە قارشى ئېلىپ بېرىلىۋاتقان سۇيىقەستلەرگە قارىماي ئۆز ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ھەرىكەتلەنمەكتە.

مِئْبَارٌ: يىڭنە قۇتىسى، يىڭنە قېپى.

مُؤَبَّدٌ: مەڭگۈلۈك بولغان، ئەبەدىي.

سِجْنٌ مُؤَبَّدٌ: مۇددەتسىز قاماق.

حُكْمٌ مُؤَبَّدٌ: مۇددەتسىز قاماق.

اَلْأَشْغَالُ الشَّاقَّةُ الْمُؤَبَّدَةُ: مۇددەتسىز قاماق جازاسى، ئۆمۈرۋايەت ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش.

حُكِمَ عَلَيْهِ بِالْأَشْغَالِ الشَّاقَّةِ الْمُؤَبَّدَةِ: ئۇ مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى.

مِئْبَرٌ: يىڭنە قۇتىسى، يىڭنە قېپى.

مَأْبِضٌ ج مَآبِضُ: تىقىم، تىزنىڭ كەينى.

مَأْبُونٌ: بىرەر ئەيىب چاپلانغان ئادەم.

مِئَةٌ ومِائَةٌ ج مِئَاتٌ ومِئُونَ وَمُؤُونٌ ومِأًى: يۈز.

«خَمْسُ مِائَةِ رَجُلٍ»: بەش يۈز ئادەم.

«وَاحِدٌ بِالْمِائَةِ / وَاحِدٌ فِي الْمِائَةِ»: يۈزنىڭ بىرى، يۈزدىن بىرسى.

مِائَةٌ بِالْمِائَةِ: يۈزدەيۈز، يۈز پىرسەنت، تولۇق، پۈتۈنلەي، كەم-كۈتىسىز.

هُوَ رَجُلٌ عَسْكَرِيٌّ بِالْمِائَةِ: ئۇ كەم-كۈتىسىز ھەربىي.

حَصَلَ عَلَى مَجْمُوعِ دَرَجَاتٍ يُعَادِلُ خَمْسًا وَسَبْعِينَ بِالْمِائَةِ أَوْ فِي الْمِائَةِ: ئومۇمىي نومۇرى يۈزدە يەتمىش بەشكە توغرا كېلىدۇ.

مِئَوِيٌّ: يۈزگە مەنسۇپ، يۈزلۈك.

اَلذِّكْرَى الْمِئَوِيَّةُ لِوَفَاةِ الشَّاعِرِ: شائىر ۋاپاتىنىڭ يۈز يىللىقىنى خاتىرىلەش.

«بِالْأُلُوفِ وَالْمِئِينَ»: سان-ساناقسىز.

مُؤْتَفَكَاتٌ: خاراب قىلىنغان شەھەرلەر.

مَأْتَمٌ ج مَآتِمُ: ماتەم مۇراسىمى.

تُقَامُ الْمَآتِمُ كُلَّ عَامٍ إِحْتِفَالًا بِذِكْرَى إِسْتِشْهَادِ الْحُسَيْنِ: ھەر يىلى ھۈسەيىننىڭ شېھىت بولغانلىقىنى خاتىرىلەش يۈزىسىدىن ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلىدۇ.

مُؤْتَمِرٌ: قۇرۇلتايى ئىشتىراكچىسى چوڭ يىغىن ئىشتىراكچىسى.

مُؤْتَمَرٌ ج مُؤْتَمَرَاتٌ: يىغىن، قۇرۇلتاي.

مُؤْتَمَرٌ صُحُفِيٌّ: ئاخبارات يىغىنى، مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

مُؤْتَمَرُ الصَّلِيبِ الْأَحْمَرِ الدَّوْلِيّ: خەلقئارا قىزىل كرېست جەمئىيىتى.

مُؤْتَمَرُ الذِّرْوَةِ: دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنى، باشلىقلار يىغىنى، ئالىي يىغىن.

مُؤْتَمَرُ الْقِمَّةِ: دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنى.

مُؤْتَمَرٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي يىغىن.

مُؤْتَمَرُ السَّلَامِ: تىنچلىق يىغىنى.

الْمُؤْتَمَرُ التَّحْضِيْرِيّ: تەييارلىق يىغىنى.

مُؤْتَمَرُ عَدَمِ الْإِنْحِيَازِ: بىتەرەپلىك يىغىنى.

«يَعْقِدُ الْمُعَلِّمُوْنَ مُؤْتَمَرًا سَنَوِيًّا لِلنَّظَرِ فِي قَضَايَا تَتَّصِلُ بِشُؤُوْنِ التَّعْلِيْمِ»: ئوقۇتقۇچىلار مائارىپ ئىشلىرىغا ئائىت مەسىلىلەرگە قاراپ چىقىش ئۈچۈن يىللىق قۇرۇلتاي ئاچماقتا.

طَبْعًا عَلَيْنَا أَنْ نَنْفُذَ قَرَارَ الْمُؤْتَمَرِ: قۇرۇلتاينىڭ قارارىنى ئەلۋەتتە ئىجرا قىلىشىمىز كېرەك.

مُؤْتَمَنٌ: ئىشەنچلىك.

«رُبَّ مُؤْتَمَنٍ ظَنِيْنٌ وَمُتَّهَمٍ أَمِيْنٌ»: ئىشەنچلىك ئادەم گۇمانلىق بولۇشى، گۇمانلىق ئادەم ئىشەنچلىك بولۇشى مۇمكىن.

مَأْتًى ج مَآتٍ: ئاخىرقى نۇقتىغا يەتمەك، كېلىش مەنبەسى، كېلىش ئورنى، ئالدى تەرەپ، ئۇدۇل.

مُؤَنَّثٌ: جاھازلانغان، سەرەمجانلاشقان.

مُؤَثِّرٌ: تەسىرلىك، تەسىرچانلىقى كۈچلۈك.

أَلْقَى خِطَابًا حَمَاسِيًّا مُؤَثِّرًا: ئۇ تەسىرلىك قىزغىن نۇتۇق سۆزلىدى.

كَانَ صَدَى هَذَا الْخِطَابِ الْمُؤَثِّرِ عَنِيْفًا بَيْنَ الْجَمَاهِيْرِ: بۇ كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان نۇتۇق ئامما ئارىسىدا كۈچلۈك تەسىر قوزغىدى.

مُؤَثِّرَاتٌ: ئامىل، مۇھىم ئامىل.

يَخْضَعُ الْوَضْعُ الْإِقْتِصَادِيّ فِي الْبِلَادِ لِمُؤَثِّرَاتٍ دَاخِلِيَّةٍ وَخَارِجِيَّةٍ: مەملىكەتنىڭ ئىقتىسادىي ۋەزىيىتى ئىچكى-تاشقى ئامىللارغا بويسۇنىدۇ.

مُؤَثَّلٌ: ئېگىز ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان. ئالىيجاناب ئائىلىدىن كېلىپ چىققان.

مَجْدٌ مُؤَثَّلٌ: چوڭقۇر يىلتىز تارتقان شان-شەرەپ.

مَأْثَرَةٌ ج مَآثِرُ: ئەخلاق-پەزىلەت؛ خەيرلىك ئىشلار؛ تۆھپە؛ ئۇلۇغ ئىش.

لَقَدْ نُشِرَتْ مَآثِرُكَ فِي الصَّحِيْفَةِ: سېنىڭ ئىش ئىزلىرىڭ گېزىتتە ئېلان قىلىندى.

مَأْثَمٌ . مَأْثَمَةٌ ج مَآثِمُ: گۇناھ، جىنايەت، يامان ئىش، يامانلىق.

«عَلَيْهِ مِنَ التَّقْوَى لِبَاسٌ يَزِيْنُهُ   تَجَنَّبَ طُوْلَ الْعُمْرِ عَنْ كُلِّ مَأْثَمٍ»: (ئۇ) تەقۋالىق كىيىمى بىلەن زىننەتلەنگەن بولۇپ، ئۆمۈر بويى گۇناھ-مەئسىيەتتىن خالىي ياشىغان.

مَأْثُوْرٌ: ئاغزاكى تارقالغان خەۋەر، ئەجدادلاردىن تارقىلىپ كېلىۋاتقان.

قَوْلٌ مَأْثُوْرٌ: مەشھۇر سۆز، ھېكمەتلىك سۆز.

حَدِيْثٌ مَأْثُوْرٌ: كىشىلەر ئارىسىدا تارقىلىپ يۈرگەن ھەدىس؛ مەشھۇر سۆز.

كَلِمَةٌ مَأْثُوْرَةٌ: ھېكمەتلىك سۆز، ئىبرەتلىك سۆز؛ تەمسىل، ماقال.

الْعِبَارَةُ الْمَأْثُوْرَةُ: ھېكمەتلىك سۆز، ئىبرەتلىك سۆز؛ تەمسىل، ماقال.

مَأْثُوْرَاتٌ شَعْبِيَّةٌ: فولكلور.

مُؤَجِّرٌ: ئىجارىگە بەرگۈچى، ئىجارىكەش.

مُؤَجَّرٌ: ياللاپ ئېلىنغان، ئىجارىگە ئېلىنغان.

مُؤَجَّلٌ: كېچىكتۈرۈلگەن، ئارقىغا سۈرۈلگەن، ئۇزاق مۇددەتلىك.

مُؤْجِرٌ: ئىجارىگە بەرگۈچى، ئىجارىكەش.

مَأْجَنَةٌ ج مَآجِنُ: كىر يۇيىدىغان تاش، سەندەل.

مَأْجُوْجُ: يافەس ئەۋلادىنىڭ بىر قەبىلىسى.

﴿إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ «قرآن»: يەئجۇج - مەئجۇج يەر يۈزىدە ھەقىقەتەن بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچىلاردۇر.

مَأْجُوْرٌ: ياللىۋېلىنغان، ئىجارىگە ئېلىنغان.

عَمِيْلٌ مَأْجُوْرٌ: مۇئەييەن ھەق ياكى مۇكاپات بەدىلىگە (ياۋنىڭ مەنپەئىتىگە) ئىشلەيدىغان ئادەم؛ خائىن.

مُؤَخَّرٌ: ئارقا، كەينى، ئارقىسى.

مُؤَخَّرُ السَّفِينَةِ: كېمىنىڭ قۇيرۇق تەرىپى.

مُؤَخَّرًا: پات ئارىدا، يېقىندا.

«أَعْلَنَتِ الْحُكُومَةُ مُؤَخَّرًا عَنْ عَزْمِهَا عَلَى نَشْرِ التَّعْلِيمِ الْإِلْزَامِيِّ»: ھۆكۈمەت ئاخىر مەجبۇرىي مائارىپنى ئومۇملاشتۇرۇش توغرىسىدىكى مەقسىتىنى ئېلان قىلدى.

«رَكَلَهُ فِي مُؤَخَّرِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىگە تېپىۋەتتى.

مُؤَخَّرَةُ الرَّأْسِ: پاتاق، گەجگە.

مُؤَخَّرَةُ أَمْنَةٌ: ئىشەنچلىك ئارقا سەپ.

مُؤَخَّرَةُ الْجَيْشِ: ئارقا سەپ قوشۇنى.

مُؤَخَّرَةُ الْبُنْدُقِيَّةِ: مىلتىقنىڭ پاينىكى.

مَأْخَذٌ ج مَآخِذُ: مەنبە، ئەسلىي؛ ئۇسۇل-چارە، ۋاستە؛ مەزمۇن.

«كَانَ لِلنَّاقِدِ مَآخِذُ كَثِيرَةٌ عَلَى الْكِتَابِ وَمُؤَلِّفِهِ»: ئوبزورچى ئۇچۇن كىتابتا ۋە ئۇنىڭ يازغۇچىسىدا نۇرغۇن كەتكۈزۈپ قويغان جايلار بار.

مَأْخُوذٌ: ئېلىنغان؛ ھاڭ-تاڭ قالغان، تېڭىرقاپ قالغان.

مَأْدُبَةٌ ج مَآدِبُ: زىياپەت.

«أَقَامَ مَأْدُبَةَ عِشَاءٍ تَكْرِيمًا لِلْوَفْدِ الزَّائِرِ»: ئۇ زىيارەت ئۆمىكىنى كۈتۈۋېلىش يۈزىسىدىن كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزدى.

مُؤَدِّبٌ: تەربىيىچى، تەلىم بەرگۈچى، ئەدەپ ئۆگەتكۈچى.

مُؤَدَّبٌ: ئەدەپلىك، ئەخلاقلىق، تەربىيە كۆرگەن.

«كَانَ مُؤَدَّبًا فِي تَعَامُلِهِ مَعَ النَّاسِ»: ئۇ كىشىلەر بىلەن بولغان ئالاقىدە ئەدەپلىك ئىدى، ئۇ كىشىلەرگە ئەدەپلىك مۇئامىلە قىلاتتى.

مُؤَدٍّ إِلَى كَذَا: ئېلىپ بارغۇچى، يېتەكلىگۈچى.

مُؤَدًّى: مەزمۇن، مەنە؛ ماھىيەت.

مُؤَذِّنٌ: مۇئەززىن، ئەزان ئېيتقۇچى.

«كَانَ بِلَالُ مُؤَذِّنَ الرَّسُولِ»: بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇئەززىنى ئىدى.

مِئْذَنَةٌ ج مَآذِنُ: مەسجىد مۇنارى، پەشتاخ، ئەزان ئېيتىدىغان جاي.

مَأْذُونٌ: يۇقىرى پەنلەر ياكى قانۇنشۇناسلىق بويىچە دىپلوم ئالغان ئادەم، نىكاھلىنىش، ئاجرىشىش رەسمىيەتلىرىنى بېجىرگۈچى.

مُؤْذٍ: زىيانلىق، زىيان يەتكۈزگۈچى، رەنجىتكۈچى، خاپا قىلغۇچى، كەمسىتكۈچى.

غَيْرُ مُؤْذٍ: زىيانسىز.

«كُلّ مُؤْذٍ فِي النَّارِ» ‹حديث›: كىشىگە ئەزىيەت يەتكۈزگۈچى ھەرقانداق ئادەم دوزاختا كىرىدۇ.

مَأْرَبٌ وَ مَأْرَبَةٌ ج مَآرِبُ: مەقسەت، ئارزۇ، تىلەك، غايە، نىشان.

«يَسْتَعِينُ الْأَجْنَبِيّ بِعُمَلَائِهِ عَلَى قَضَاءِ مَآرِبِهِ»: ئەجنەبىيلەر ئۆز مەقسىتىگە يېتىشتە غالچىلىرىدىن پايدىلىنىدۇ.

مُؤَرِّخٌ: تارىخچى، تارىخشۇناس.

مُؤَرَّخٌ: خاتىرىلەنگەن، تارىخى پۈتۈلگەن.

مُؤَرْنَبٌ: توشقانلىق جاي.

كِسَاءٌ مُؤَرْنَبٌ: توشقان تىۋىتى ئارىلاشتۇرۇپ توقۇلغان كىيىم.

أَرْضٌ مُؤَرْنَبَةٌ: توشقان كۆپ جاي.

مَأْرُوقٌ: سېرىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچى.

مِئْزَابٌ ج مَآزِيبُ: تۇرۇبا، نور.

مِئْزَرٌ ج مَآزِرُ: ئىش كىيىمى، پەرتۇق، تىزنى ئورايدىغان لاتا.

مَأْزِقٌ ج مَآزِقُ: بوغۇز، تار ئېغىز، تار يول، مېڭىش قىيىن يول، ئۇرۇش مەيدانى، قىيىن

شاراىئت، جىددىي پەيت.

الْوُقُوعُ فِي مَأْزِقٍ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىش.

مَأْسَاةٌ ج مَآسٍ: تراگېدىيە، پاجىئە، پاجىئەلىك ۋەقە.

قَاسَى اللَّاجِئُونَ مِنَ مَآسِي التَّشَرُّدِ وَ الْحِرْمَانِ: مۇساپىرلار ئۆي-ماكانىدىن ئايرىلىش ۋە مەھرۇم بولۇش پاجىئەلىرىنىڭ دەردىنى تارتتى.

مَأْسَاوِيٌّ: پاجىئەگە مەنسۇپ، تراگېدىيىگە مەنسۇپ.

مَأْسَدَةٌ ج مَأْسِدُ: شىر ئۇۋىسى، شىر باقىدىغان جاي.

مُؤَسِّسٌ: قۇرغۇچى، بەرپا قىلغۇچى، ئاساس سالغۇچى.

مُؤَسِّسُ الشَّرِكَةِ: شىركەت قۇرغۇچى.

مُؤَسَّسٌ: قۇرۇلغان، بەرپا قىلىنغان، تەسىس قىلىنغان.

مُؤَسَّسَةٌ ج مُؤَسَّسَاتٌ: شىركەت، كارخانا، مۇئەسسەسە، تەشكىلات.

مُؤَسَّسَةٌ دَوْلِيَّةٌ: خەلقئارالىق تەشكىلات.

مُؤَسَّسَاتٌ مَصْرِفِيَّةٌ: بانكا مۇئەسسەسەلىرى.

«الْجَامِعَةُ مُؤَسَّسَةٌ عِلْمِيَّةٌ مُسْتَقِلَّةٌ»: ئۇنىۋېرسىتېت مۇستەقىل ئىلمىي ئورگاندۇر.

مُؤَسَّسَةٌ خَيْرِيَّةٌ: خەيرىيەت تەشكىلاتى.

مُؤَسَّسَاتٌ دَسْتُورِيَّةٌ: قانۇن ئورگانلىرى.

مُؤَسَّسَاتُ الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېتقا تەۋە ئورگانلار.

مُؤَسَّلٌ: ئۇچى بار، ئۇچلۇق.

مَأْسُورٌ: ئەسىر، ئەسىر ئېلىنغان.

مَأْسُوفٌ عَلَيْهِ: ئەپسۇسلىنارلىق.

غَيْرُ مَأْسُوفٍ عَلَيْهِ: ئېچىنماسلىق، قايغۇرماسلىق.

تُوُفِّيَ الْمَأْسُوفُ عَلَيْهِ: مەرھۇم ۋاپات بولدى.

الْمَأْسُوفُ عَلَى شَبَابِهِ: ھەي ئەست ئۇنىڭ ياشلىقىغا.

مُؤْسٍ: ئېچىنىشلىق، پاجىئەلىك، پاجىئەگە ئۇچرىغۇچى.

مُؤْشِرٌ: ئىمزا قويغۇچى، ۋىزا بەرگۈچى.

«هُنَاكَ عَدَدٌ مِنَ الْمُؤْشِرَاتِ الَّتِي تَدُلُّ عَلَى تَحَسُّنِ الْوَضْعِ الْاِقْتِصَادِيِّ»: بۇ يەردە ئىقتىسادىي ئەھۋالنىڭ ياخشىلانغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بىرقانچە ئالامەت بار.

مُؤْصَدَةٌ: سولانغان.

﴿عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ﴾ «قرآن»: ئۇلار دوزاخقا سولىنىدۇ.

مَأْصِرٌ. مَأْصَرَةٌ ج مَآصِرُ: چازا، قاراۋۇلخانا.

مِئْفَاقٌ: پېرىسكوپ.

مَأْفُونٌ: ئەخمەق، گاللۋاك، ھاڭۋاقتى.

مَئِقَ يَمْئَقُ مَأْقًا الصَّبِيُّ: بالا يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى، بوغۇلۇپ يىغلىدى.

مَأْقُ الْعَيْنِ ج آمَاقٌ وَأَمْآقٌ وَمَآقٍ: كۆز قۇيرۇقى، كۆز جىيىكى.

«مُؤْقُ الْعَيْنِ»: كۆزنىڭ قۇيرۇقى.

مَأْقَةٌ: يىغلىماق، ئۆكسۈپ يىغلىماق، بوغۇلۇپ يىغلىماق.

مِئْكَالٌ ج مَآكِيلُ: قوشۇق.

مُؤَكِّدٌ: جەزملەشتۈرگۈچى، تەكىتلىگۈچى، كۈچەيتكۈچى.

مُؤَكَّدٌ: تەكىتلەنگەن، كۈچەيتىلگەن، مۇقىملاشقان، ئېنىق، چىڭ، پۇختا.

«مِنَ الْمُؤَكَّدِ أَنَّ نِسْبَةَ الْمُتَعَلِّمِينَ تَزْدَادُ يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ»: شۈبھىسىزكى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى كۈندىن-كۈنگە كۆپىيىدۇ.

يَمِينٌ مُؤَكَّدَةٌ: مۇستەھكەم قەسەم.

بِصِفَةٍ مُؤَكَّدَةٍ: ھەقىقىي، ئەمەلىي، ئېنىق رەۋىشتە.

مَأْكَلٌ ج مَآكِلُ: تاماق يېمەك.

«وَفِّرَ لِسَائِقِهِ الْمَسْكَنَ وَالْمَأْكَلَ وَالْمَشْرَبَ»: ئۇ شوپۇرىغا تۇرالغۇ، يېمەكلىك ۋە ئىچمىلىكلەرنى تولۇق ھازىرلاپ بەردى.

مَأْكُولٌ ج مَآكِيلُ: يېيىلىدىغان نەرسىلەر، تائام.

مَأْكُولَاتٌ وَمَشْرُوبَاتٌ: يېمەكلىك ۋە ئىچمىلىكلەر.

«تُقَدِّمُ الْمَطَاعِمُ أَنْوَاعًا مِنَ الْمَأْكُولَاتِ وَالْمَشْرُوبَاتِ»: تاماقخانىلار تۈرلۈك يېمەك-ئىچمەكلەرنى تەييارلاپ بېرىدۇ.

مَأْلَفٌ ج مَآلِفُ: تۇرالغۇ، تۇرغان جاي.

مَأْلُكَةٌ ج مَآلِكُ: ئەلچىلىك.

مُؤَلِّفٌ: ئاپتور، يازغۇچى.

الْمُؤَلِّفُ الْمُوسِيقِيُّ: كومپوزىتور.

مُؤَلِّفُ الْكُتُبِ: كىتاب ئاپتورلىرى.

الْمُؤَلِّفُ مَجْهُولٌ: ئاپتورى نامەلۇم.

حُقُوقُ الْمُؤَلِّفِ: ئاپتورلۇق ھوقۇقى.

مُؤَلَّفٌ ج مُؤَلَّفَاتٌ: ئەسەر، يېزىلغان، تۈزۈلگەن.

مُؤْلِمٌ: ئاغرىتقۇچى، ئازابلىغۇچى، قايغۇلۇق، ئەلەملىك.

مَأْلُوفٌ: ئاددىي، ئادەتتىكى.

غَيْرُ مَأْلُوفٍ: ئاجايىپ، غەلىتە، غەيرىي، ئادەتتىكىدەك ئەمەس.

«كُلُّ مَا هُوَ غَيْرُ مَأْلُوفٍ يُثِيرُ الضَّجِيجَ»: ئادەت بولمىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللا-توۋا قوزغايدۇ.

«صَوْتُكَ مَأْلُوفٌ لِي»: سىنىڭ ئاۋازىڭ مەن ئۈچۈن تونۇشلۇقتۇر.

كُلُّ حَرَكَةٍ تَهْدِفُ إِلَى تَغْيِيرِ الْوَضْعِ الْمَأْلُوفِ فَلَا بُدَّ أَنْ تَجِدَ الْمُعَارِضِينَ: ئادەتتىكى ۋەزىيەتنى ئۆزگەرتىشنى مەقسەت قىلغان ھەربىر ھەرىكەتكە توسقۇنلۇق قىلىدىغانلارنىڭ بولۇشى چوقۇم.

مَأْمَأَ يُمَأْمِئُ مَأْمَأَةَ الْخَرُوفِ: قوزا مەرىدى.

مَأْمَأَةٌ: قويىنىڭ مەرىگەن ئاۋازى.

مَأْمَلٌ: ئۈمىد، ئۈمىد قىلىنغان.

مُؤَمِّلٌ: ئۈمىد قىلغۇچى، ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىدۋار بولغۇچى.

مُؤَمَّلٌ: ئۈمىد قىلىنغۇچى، كۈتۈلگۈچى.

مِنَ الْمُؤَمَّلِ أَنْ يَنْتَهِيَ هَذَا الْاِجْتِمَاعُ إِلَى قَرَارٍ حَاسِمٍ: بۇ يىغىنىنىڭ قەتئىي قارار بىلەن ئاياغلىشىشى ئۈمىد قىلىنىۋاتىدۇ.

مُؤَمَّنٌ: سۇغۇرتا قىلىنغان، كاپالەتكە ئىگە قىلىنغان.

هَذَا الْبَيْتُ مُؤَمَّنٌ عَلَيْهِ: بۇ ئۆي سۇغۇرتىغا قاتناشتۇرۇلغان.

مَأْمَنٌ: بىخەتەر جاي.

مُؤْمِنٌ: ئېتىقاد قىلغۇچى، ئىشەنگۈچى، ئىمان ئېيتقۇچى.

تَبْلُغُ الْحِلْيَةُ مِنَ الْمُؤْمِنِ حَيْثُ يَبْلُغُ الْوُضُوءُ: مۆئمىننىڭ جەننەتتىكى زىبۇزىننىتى تاھارەت ئالغان چاغدىكى سۇ يېتىپ بارغان جايغىچە بولىدۇ.

﴿الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ﴾ ‹قرآن›: ئۇ (مۇتلەق) پادىشاھدۇر، (يەنى پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ مالىكىدۇر)، پاكتۇر، (يەنى ھەممە نۇقسانلاردىن پاكتۇر)، (مۆئمىنلەرگە) سالامەتلىك بېغىشلىغۇچىدۇر، (دوستلارنى ئازابتىن، قورقۇنچتىن) ئەمىن قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر.

مَأْمُورٌ: قوماندانلىق قىلىنغان، بۇيرۇلغان، ئەمەلدار، ھۆكۈمەت ئەمەلدارى، خىزمەتچى؛ ۋەكىل، ئەلچى.

مَأْمُورُ الْبُولِيسِ: ساقچى باشلىقى.

مَأْمُورُ السِّجْنِ: تۈرمە باشلىقى.

مَأْمُورُ الشُّرْطَةِ: ساقچى باشلىقى.

مَأْمُورُ الْمَرْكَزِ: ھاكىم (مىسىردا).

مَأْمُورِيَّةٌ: ۋەزىپە، بۇرچ.

أَرْسَلَتْهُ حُكُومَتُهُ فِي مَأْمُورِيَّةٍ عَاجِلَةٍ: ئۇنىڭ ھۆكۈمىتى ئۇنى جىددىي بىر ۋەزىپىگە ئەۋەتتى.

مَأْمُولٌ: ئۈمىد قىلىنغان، كۈتۈلگەن.

كَانَ الْمَأْمُولُ (أَوْ مِنَ الْمَأْمُولِ) أَنْ نَكُونَ أَسْعَدَ حَالًا مِمَّا كَانَ فِيهِ أَبَاؤُنَا: ئاتا-بوۋىلىرىمىزغا قارىغاندا بىزنىڭ بەختلىكرەك بولۇشىمىز ئۈمىدلىكتۇر.

مَأْمُومٌ: ئىقتىدا قىلغۇچى؛ مېڭىسى زەخملەنگۈچى.

مَأْمُونٌ: بىخەتەر، تىنچ.

غَيْرُ مَأْمُونٍ: خەتەرلىك.

غَيْرُ مَأْمُونِ الْعَاقِبَةِ: ئاقىۋىتى بىخەتەر ئەمەس.

مَأَنَ، يَمْأَنُ مَأْنًا الرَّجُلَ: ئاشلىق بىلەن تەمىنلىدى، تەمىنلىدى، تەمىن ئەتتى، تەمىنات يەتكۈزۈپ بەردى.

مَأْنَةٌ ج مَأْنَاتٌ وَمُؤُونٌ: كىندىك، كىندىكنىڭ ئەتراپى.

مُؤْنِسٌ: دوستلاشقۇچى، سىلىق، مۇلايىم، يېقىملىق، ئۆلپەت.

مُؤَنَّثٌ: ئايال جىنسى كاتېگورىيىسى، چىشى جىنسى، مۇئەننەس.

مَأْنُوسٌ: كۆنگەن، ئادەتلەنگەن.

مُؤَهَّلٌ ج مُؤَهَّلَاتٌ: لاياقەتلىك.

مُؤَهَّلٌ دِرَاسِيٌّ: ئوقۇش تارىخى.

مُؤَهَّلَاتُ النَّاخِبِينَ: سايلاش لاياقىتى.

لَيْسَ كُلُّ مُوَظَّفٍ مُؤَهَّلًا لِلْقِيَامِ بِمَسْؤُولِيَّتِهِ: ھەممە خىزمەتچى ئۆز مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلىشقا لايىق كېلىۋەرمەيدۇ.

مَأْهُولٌ: ئاۋات، زىچ، ئادەم ئولتۇراقلاشقان.

مَأْوَاةٌ ج مَآوٍ: تۇرالغۇ جاي، پاناھگاھ.

مَؤُونَةٌ ج مُؤَنٌ: يېمەكلىك، ئوزۇقلۇق، رىزىق، تۆنۈمە، ئېغىرچىلىق، قىيىنچىلىق.

الْمَؤُونَةُ السَّنَوِيَّةُ مِنَ الْحُبُوبِ: يىللىق ئاشلىق ئوزۇق-تۈلۈك.

الْمَؤُونَةُ الْحَرْبِيَّةُ مِنْ سِلَاحٍ وَعَتَادٍ: ھەربىي لازىمەتلىكلەر.

مَأْوًى ج مَآوٍ: تۇرالغۇ جاي، پاناھگاھ.

مَأْوَى الْمَجَانِينِ: روھىي كېسەللىك دوختۇرخانىسى.

كَانَ فُلَانٌ مَأْوَى الْفُقَرَاءِ وَالْمُحْتَاجِينَ: پالانى كىشى پېقىر ۋە ھاجەتمەنلەرنىڭ ئىلتىجاگاھى ئىدى.

كَانَتِ الشَّامُ مَأْوَى تُجَّارِ الْعَرَبِ قَدِيمًا: شام بۇرۇنقى ئەرەب تىجارەتچىلىرىنىڭ تىجارەت مەنبەسى ئىدى.

مِئَوِيٌّ: يۈز يىل، يۈز يىللىق، يۈزلۈك، يۈز خانىلىق، يۈزىنچى.

الْعِيدُ الْمِئَوِيُّ: يۈز يىللىق خاتىرە، يۈز يىللىقنى تەبرىكلەش بايرىمى.

مِئَوِيَّةٌ: يۈز يىللىق.

الذِّكْرَى الْمِئَوِيَّةُ لِوَفَاةِ الشَّاعِرِ: شائىرنىڭ ۋاپاتىنىڭ يۈز يىللىق خاتىرىسى.

نِسْبَةٌ مِئَوِيَّةٌ لِلْأَرْبَاحِ: يۈز پىرسەنتلىك پايدا، يۈزدەيۈز پايدا.

مُؤَيِّدٌ: ياردەم بەرگۈچى، قوللىغۇچى، كۈچەيتكۈچى.

مَبَاءَةٌ: ئوچاق، بۆشۈك، باشلانغان جاي، مەنبە.

«أَغْلَقَتِ الشُّرْطَةُ هَذَا الْمَنْزِلَ لِأَنَّهُ كَانَ مَبَاءَةً لِلرَّذِيلَةِ»: ساقچىلار بۇ جاينى تاقىدى، چۈنكى ئۇ يەر رەزىللىكلەرنىڭ مەنبەسى ئىدى.

مُبَاحٌ: جايىز، مۇباھ، دۇرۇس، ھالال، قانۇنلۇق، رۇخسەت قىلىنغان ئىش، قىلسا ساۋاب

قىلمسا گۇناھ بولمايدىغان ئىش.
مُبَاحُ الدُّخُولِ: ھەممە كىرسە بولىدۇ.
مُبَاحَثَةٌ ج مُبَاحَثَاتٌ: مۇزاكىرە قىلماق، مۇھاكىمە قىلماق، پىكىرلەشمەك، مەسلىھەتلەشمەك، مۇنازىرىلەشمەك.
«تَنَاوَلَتِ الْمُبَاحَثَاتُ بَيْنَ الْوَفْدَيْنِ أَزْمَةَ الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ»: ئىككى تەرەپ ۋەكىللەر ئۆمىكى ئوتتۇرا شەرق كرىزىسى ئۈستىدە مۇزاكىرە ئېلىپ باردى.
مُبَادَأَةٌ: ئالدى بىلەن باشلىماق، ئالدى بىلەن پەيدا قىلماق.
يَتَمَيَّزُ الْفَنَّانُ الْحَقِّ بِرُوحِ الْمُبَادَأَةِ وَالْإِبْتِكَارِ: ھەقىقىي سەنئەتكار يېڭىلىق يارىتىش ۋە ئىجادچانلىق روھىغا ئىگە.
مُبَادَرَةٌ ج مُبَادَرَاتٌ: ئاكتىپلىق؛ تەشەببۇسكارلىق.
مُبَادَرَةٌ فَرْدِيَّةٌ: شەخسىي تەشەببۇسكارلىق.
«نَجَاحُ الْمُبَادَرَةِ أَنْ تَأْتِيَ فِي إِبَّانِهَا»: تەشەببۇسكارلىق دېگەن تۇز پەيتىدە بولغاندىلا ئاندىن نەتىجىلىك بولىدۇ.
فِي يَدِهِ زِمَامُ الْمُبَادَرَةِ: ئىش شۇنىڭغا تاپشۇرۇلغان.
مُبَادَلَةٌ ج مُبَادَلَاتٌ: ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.
مُبَادَلَةُ الْأَسْرَى: ئەسىرلەرنى ئالماشتۇرماق.
مُبَادَلَاتٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا ئالماشتۇرۇش.
مُبَارَاةٌ ج مُبَارِيَاتٌ: مۇسابىقە، ئېلىشىش، بەيگە.
الْمُبَارَاةُ عَلَى كَأْسٍ: لەۋھە تالىشىش مۇسابىقىسى.
الْمُبَارِيَاتُ النِّهَائِيَّةُ: ھەل قىلغۇچ مۇسابىقە.
مُبَارَزَةٌ ج مُبَارَزَاتٌ: مۇسابىقە، ئېلىشىش، كۈچ سىنىشىش.
الْمُبَارَزَةُ بِالشِّيْشِ: قىلىچۋازلىق مۇسابىقىسى، قىلىچۋازلىق.
مُبَارَكٌ: مۇبارەك، بەختىيار، بەختتىن بەھرىمەن بولغۇچى، ئامەتلىك، خەيرلىك، بەختىيار، قۇتلۇق.
عِيدٌ مُبَارَكٌ: ھېيتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن، ھېيتىڭىزنى مۇبارەكلەيمەن.
مُبَاشِرٌ: بىۋاستە، دەرھال؛ باشقۇرغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى.
أُسْلُوبٌ مُبَاشِرٌ: ئوچۇق-يورۇق، ئاشكارا ئۇسلۇب.
نَقْلُ إِذَاعِيٌّ مُبَاشِرٌ: بىۋاستە تارقىتىش.
بَثٌّ مُبَاشِرٌ: بىۋاستە ئاڭلىتىش.
مُبَاشَرَةٌ: بىۋاستە، توغرا، دەرھال، شۇ زامات.
غَيْرُ مُبَاشَرَةٍ: ۋاستىلىك.
طَرِيقَةٌ مُبَاشَرَةٌ فِي تَعْلِيمِ الْأَنْكِلِيزِيَّةِ: ئىنگلىز تىلىنى بىۋاستە ئۆگىنىش ئۇسۇلى.
«ذَهَبَ إِلَى رَئِيسِ الْجَامِعَةِ مُبَاشَرَةً»: ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرىغا ئۇدۇل باردى.
مُبَاضَعَةٌ: جىما قىلماق، جىنسىي ئالاقە قىلماق.
مُبَاعٌ: سېتىلغان نەرسە، سېتىۋېتىلگەن نەرسە.
مُبَالَاةٌ: كۆڭۈل بۆلۈش، ئەھمىيەت بېرىش، دىققەت قىلىش.
لَا مُبَالَاةٌ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، كارى بولماسلىق.
عَدَمُ الْمُبَالَاةِ: كۆڭۈل بۆلمەسلىك، كارى بولماسلىق.
«يَنْبَغِي أَنْ نَنْبُذَ اللَّامُبَالَاةَ وَالْوُقُوفَ مَوْقِفَ الْمُتَفَرِّجِ عَلَى الْأَحْدَاثِ»: يۈز بەرگەن ۋەقەلەرگە كارى بولماسلىق، بىر چەتتە قاراپ تۇرۇش پوزىتسىيىسىدە بولماسلىقىمىز لازىم.
مُبَالِغٌ: كۆپتۈرگۈچى، مۇبالىغە قىلغۇچى.
مُبَالَغَةٌ: كۆپتۈرۈش، چوڭايتىش، مۇبالىغە قىلىش.
بِدُونِ مُبَالَغَةٍ: كۆپتۈرمەستىن، مۇبالىغە قىلماستىن.
بِلَا مُبَالَغَةٍ: كۆپتۈرمەستىن، مۇبالىغە قىلماستىن.
صِيَغٌ مُبَالَغَةٌ: مۇبالىغە سىغىلىرى (ئەرەب تىلى گراماتىكىسىدىكى ئاشۇرۇش دەرىجىسىنىڭ شەكىللىرى).

مُبَالٍ م مُبَالِيَةٌ: كۆڭۈل بۆلگەن، ئەھمىيەت بەرگەن، دىققەت قىلغان.

مُبَاهَاةٌ: پەخىرلەشمەك.

«اَلْكِتَابَةُ عِنْدَ بَعْضِهِمْ وَسِيلَةٌ لِكَسْبِ الثَّرْوَةِ وَلِلْمُبَاهَاةِ بِعِبَارَةٍ بَارِعَةٍ»: بەزىلەرنىڭ قارىشىچە يېزىقچىلىق بايلىق ھاسىل قىلىشنىڭ، گۈزەل ئىبارىلەر بىلەن پەخىرلىنىشنىڭ ۋاستىسى بولۇپ قالغان.

مُبَايَعَةٌ ج مُبَايَعَاتٌ: سودا توختىتامى، سودا كېلىشىمى تۈزۈش، بەيئەت قىلىش.

مُبَايَنَةٌ: پەرق، زىددىيەت، ئايرىملىق.

مُبْتَاعٌ: سېتىۋالغۇچى، خېرىدار.

مُبْتَدِئٌ: باشلامچى، باشلىغۇچى؛ يېڭى ئۆگەنگۈچى، شاگىرت.

مُبْتَدَأٌ ج مُبْتَدَآتٌ: مۇقەددىمە، باشلىنىش.

مُبْتَدِعٌ: دىندا ئەسلىي بولمىغان ئىشنى پەيدا قىلغۇچى، بىدئەتچى؛ كەشپىياتچى.

مُبْتَذَلٌ: كونا كىيىم، ئۆي ئىچىلىك كىيىم، دائىم كىيىپ يۈرىدىغان كىيىم.

كَلَامٌ مُبْتَذَلٌ: تولا دېيىلىدىغان سۆز، كونا گەپ، چۈپەي سۆز، يەنە دېسە يەنە شۇ، ئاتام ئېيتقان بايىقى.

أُسْلُوبٌ مُبْتَذَلٌ: چاكىنا ئۇسلۇب.

فِكْرَةٌ مُبْتَذَلَةٌ: ئېقىۋاتقان ئوي-پىكىر.

نُكْتَةٌ مُبْتَذَلَةٌ: كىشىنى ئۇيالدۇرىدىغان نۇقتا.

مُبْتَسَرٌ: پىشمىغان، خام.

مُبْتَسِمٌ: كۈلۈمسىرىگۈچى، تەبەسسۇم قىلغۇچى.

مُبْتَعَثٌ: ئەۋەتىلگەن.

«كَانَ مِنَ الطُّلَّابِ الْمُبْتَعَثِينَ لِلدِّرَاسَةِ فِي جَامِعَاتِ الْغَرْبِ»: ئۇ غەرب ئۇنىۋېرسىتېتلىرىدا ئۆگىنىشكە ئەۋەتىلگەن ئوقۇغۇچىلاردىن ئىدى.

مُبْتَغًى: ئارزۇلۇق.

مُبْتَكَرٌ ج مُبْتَكَرَاتٌ: يېڭى ئىجاد قىلىنغان.

«يَتَمَيَّزُ الشِّعْرُ الْحَدِيثُ بِأَشْكَالِهِ وَمَعَانِيهِ الْمُبْتَكَرَةِ»: ھازىرقى زامان شېئىرىيىتى ئۆزىنىڭ شەكىللىرى ۋە يېڭى ئىجادىي مەنىلىرى بىلەن ئالاھىدىلىككە ئىگە.

مُبْتَلٌّ: نەم، نەمخۇش.

مُبْتَهِجٌ: خۇش بولغۇچى، شادلانغۇچى.

مَبْتُورٌ: قۇيرۇقسىز، قۇيرۇقى كېسىلگەن؛ نەسلى ئۈزۈلگەن، پەرزەنتسىز؛ تولۇقسىز، مۇكەممەل ئەمەس.

نَصٌّ مَبْتُورٌ: تولۇقسىز تېكىست.

الْمَبْتُورُ: ناھايىتى باي.

مُبَجَّلٌ: ھۆرمەتلەنگەن، ئۇلۇغلانغان، ھۆرمەتكە لايىق.

مُبَحْبَحٌ: راھەتلەنگەن، پاراۋان بولغان.

مَبْحَثٌ ج مَبَاحِثُ: تېما، ماۋزۇ، تەتقىق قىلىنغان تېما؛ ماقالە، تەتقىقات تېمىسى.

رِجَالُ الْمَبَاحِثِ: چارلىغۇچىلار، رازۋېدكىچىلار، تەتقىقاتچىلار.

الْمَبَاحِثُ الْعَامَّةُ: ئومۇمىي رازۋېدكا ئىدارىسى.

حَكَمُ الْمَبَاحِثِ الْجِنَائِيَّةِ: جىنايى ئىشلار تەكشۈرۈش ئىدارىسى.

قَلَمُ الْمَبَاحِثِ الْجِنَائِيَّةِ: جىنايى ئىشلار تەكشۈرۈش ئىدارىسى.

مُبَحْتِرٌ: تارقىتىۋەتكۈچى، چېچىۋەتكۈچى، ئىسراپخور.

صَوْتٌ مَبْحُوحٌ: پۈتۈك ئاۋاز، غورۇك-غورۇك ئاۋاز.

مَبْخَتٌ: بەخت، تەلەي، ئامەت.

مُبَخِّرٌ: كاربىراتور، (بېنزىننى گازغا ئايلاندۇرۇپ بېرىدىغان ئەسۋاب).

مَبْخَرَةٌ ج مَبَاخِرُ: ئىسرىقدان؛ دېزىنفېكسىيە

قازىنى.

مَبْخَلَةٌ: بېخىللىققا زورلايدىغان، بېخىلىققا ئۈندەيدىغان.

«الْوَلَدُ مَجْبَنَةٌ مَجْهَلَةٌ مَبْخَلَةٌ» «حديث»: بالا دېگەن قورقۇنچلۇققا، نادانلىققا ۋە بېخىللىققا ئۈندەيدۇ.

مَبْخُوثٌ: بەختلىك، تەلەيلىك، ئامەتلىك.

مَبْدَأٌ ج مَبَادِئُ: پرىنسىپ، قائىدە، مەسىلەك، باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى.

مَبْدَأُ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ الْإِجْبَارِيَّةِ: مەجبۇرىي ھەربىي خىزمەت ئۆتەش تۈزۈمى.

مِنْ حَيْثُ الْمَبْدَأِ: پرىنسىپ جەھەتتىن، ئاساسىي جەھەتتىن.

تَمَسَّكْ بِمَبَادِئِكَ وَلَا تَنْظُرْ إِلَى الْإِعْتِبَارَاتِ الشَّخْصِيَّةِ: يۈز قارىماي پرىنسىپتا چىڭ تۇر.

سَامِي الْمَبَادِئِ: يۈكسەك پرىنسىپاللىققا ئىگە، يۇقىرى مەنىۋىلىككە ئىگە.

مَبَادِئُ اللُّغَةِ أَوِ الْحِسَابِ وَنَحْوِهِمَا: تىل ياكى ھېساب قاتارلىقلارغا دائىر دەسلەپكى بىلىم.

مَبَادِئُ الْعِلْمِ أَوِ الْفَنِّ أَوِ الْقَانُوْنِ: ئىلىم ياكى سەنئەت ياكى قانۇنىلىك تۈپ قائىدىلىرى.

التَّعْلِيْمُ الْإِلْزَامِيّ يَهْدِفُ إِلَى إِشَاعَةِ مَبَادِئِ الْمَعْرِفَةِ وَالْعُلُوْمِ بَيْنَ الْمُوَاطِنِيْنَ: مەجبۇرىي مائارىپ پۇقرالار ئارىسىدا ئىلىم-مەرىپەتنىڭ دەسلەپكى ئاساسلىرىنى ئومۇملاشتۇرۇشنى مەقسەت قىلىدۇ.

«الْمُسَاوَاةُ مِنَ الْمَبَادِئِ الَّتِي يَدْعُوْ إِلَيْهَا الْإِسْلَامُ»: باراۋەرلىك ئىسلام دىنى تەشەببۇس قىلىدىغان پرىنسىپلاردىندۇر.

مَبْدَئِيًّا: پرىنسىپ جەھەتتىن، ئاساسەن.

مَبْدَئِيٌّ: ئاساسلىق، ماھىيەتلىك، تۈپلۈك.

مَعْلُوْمَاتٌ مَبْدَئِيَّةٌ: باشلانغۇچ ساۋات.

مَسَائِلُ مَبْدَئِيَّةٌ: پرىنسىپاللىق مەسىلىلەر.

مُبَدِّدٌ: چېچىۋەتكۈچى، تارقىتىۋەتكۈچى، ئىسراپ قىلغۇچى، بەتخەج.

مُبْدِعٌ: ئىجادكار، ئىجادىيەتچى.

مُبَذِّرٌ: ئىسراپ قىلغۇچى، بۇزۇپ-چاچقۇچى.

مِبْذَرَةٌ ج مَبَاذِرُ: ئۇرۇق چېچىش ماشىنىسى، سىيالكا.

مِبْذَلٌ، مِبْذَلَةٌ ج مَبَاذِلُ: كونا كىيىم، ئىش كىيىمى، ئادەتتە كىيىپ يۈرىدىغان كىيىم، ئۆي ئىچىلىك كىيىم، دائىم كىيىدىغان كىيىم.

مَهْمَا ظَهَرَ عِنْدَ النَّاسِ مِنْ مَبَاذِلٍ فَإِنَّ الْخَيْرَ يَظِلُّ هُوَ الصَّاعِدَةُ: كىشىلەر ئىچىدە قانداق رەزىللىكلەرنىڭ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر گۈزەللىك ھامان ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ.

مِبْرَأَةٌ ج مَبَارٍ: قەلەم ئۇچلىغۇچ، قەلەمتىراش، بەكە.

مِبْرَدٌ ج مَبَارِدُ: ئىگەك، كاسىۋال.

مَبَرَّةٌ ج مَبَرَّاتٌ وَمَبَارٌ: ياخشى ئىش، ياخشى ئەمەل، خەيرىيەت ئورگىنى، خەيرىيەت تەشكىلاتى؛ دارىلئىتام؛ ياخشىلىق قىلماق؛ بويسۇنماق، ئىتائەت قىلماق.

مُبَرِّحٌ: قاتتىق، شىددەتلىك، كەسكىن.

أَلَمٌ مُبَرِّحٌ: قاتتىق ئاغرىق، قاتتىق دەرد.

ضَرْبٌ مُبَرِّحٌ: قاتتىق ئۇرۇش.

مُبَرِّدٌ ج مُبَرِّدَاتٌ: سوۋۇتقۇچى، توڭلاتقۇچى.

مُبَرَّدٌ: سوۋۇتۇلغان، توڭلىتىلغان.

مُبَرِّدَةٌ ج مُبَرِّدَاتٌ: مۇزلىتىش، سوۋۇتۇش سۈيۇقلۇقى.

مَادَّةٌ مُبَرِّدَةٌ: سوۋۇتۇش ماددىسى.

مُبَرَّدَاتٌ: مۇزلىتىلغان ئىچىملىكلەر، سوغۇق ئىچىملىك.

مُبَرِّزٌ ج مُبَرِّزَاتٌ: ئاقىلغۇچى، ئاقلايدىغان.

لَا مُبَرِّرَ لَهُ: ھېچقانداق ئۆزرىسى يوق.

بِدُونِ مُبَرِّرٍ: ھېچقانداق ئۆزرىسى يوق.

أُسْتَاذٌ مُبَرِّزٌ: تەتقىقات ۋە ئوقۇتۇشتا تۆھپىسى كەۋدىلىك بولغان پروفېسسورلارغا بېرىلىدىغان ئۇنۋېرسىتېت خاراكتېرلىك نام.

مُبَرْطِئٌ: دەللال، ئالغۇچى بىلەن ساتقۇچىنىڭ ئارىسىنى كېلىشتۈرگۈچى.

مُبَرْطِلٌ: پارا بەرگۈچى.

مُبَرْطَلٌ: پارا ئالغۇچى.

مُبْرِقَةٌ ج مُبْرِقَاتٌ: تېلېگراف ئاپپاراتى.

مُبَرْقَشٌ: كۆپ رەڭلىك، ئالىچىپار، ئالا-بۇلىماچ.

مِبْرَمٌ: يىلىك.

مُبْرَمٌ: بەلگىلىنىپ كەتكەن، قارار قىلىنىپ كەتكەن، ئېتىراپ قىلىنغان.

قَضَاءٌ مُبْرَمٌ: قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدىغان تەقدىر، ساماۋى قازا، پۈتۈلگەن تەقدىر.

قَدَرٌ مُبْرَمٌ: قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدىغان قازا، پېشانىسىگە پۈتۈلگەن تەقدىر.

مُبَرْمَجٌ: پروگراممىلاشتۇرۇلغان، نىزام قائىدىسىگە سېلىنغان. سىستېمىلاشتۇرۇلغان.

«لَا تَقُومُ الْوَحْدَةُ بِالْكَلَامِ وَإِنَّمَا بِعَمَلٍ مُبَرْمَجٍ»: بىرلىك سۆز بىلەن ئەمەس، پەقەت پىلانلىق ئىش-ھەرىكەت ئارقىلىق ئىشقا ئاشىدۇ.

تَعْلِيمٌ مُبَرْمَجٌ: ئېلېكترلەشتۈرۈلگەن مائارىپ.

مُبَرْنِطٌ: باش كىيىملىك ئادەم.

مُبَرْهَنٌ: ئىسپاتلانغان، دەلىللەنگەن.

مَبْرُورٌ: ئاق كۆڭۈل، راستچىل، سەممىي؛ يالغانچىلىق ۋە خىيانەت بولمىغان تۇغرا قاراش.

حَجٌّ مَبْرُورٌ: تەلەيكە لايىق قىلىنغان خالىس ھەج.

«الْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ» ‹حەدىيث›: ئاللاھ ئۈچۈن خالىس قىلىنغان ھەج جەننەت بىلەنلا مۇكاپاتلىنىدۇ.

مَبْرُوكٌ: مۇبارەك، بەختىيار، بەختتىن بەھرىمەن بولغۇچى، ئامەت، بەخت، قۇتلۇق.

مَبْرُومٌ: ئېشىلگەن.

مَبْرِيٌّ: ئۇچلانغان، يونۇلغان.

مَبْزَقَةٌ مِبْزَقَةٌ ج مَبَازِقُ: تۈكۈرۈك قاچىسى، گارشوك.

مِبْزَلٌ ج مَبَازِلُ: ئۈكۈل يىڭنىسى (تېبابەتتە قورساقتىن سۇ تارتىدىغان ئەسۋاب).

مِبْزَلَةٌ ج مَبَازِلُ: سۈزگۈچ.

مَبْسِمٌ ج مَبَاسِمُ: ئېغىز.

مَبْسُورٌ: بوۋاسىر كېسىلى بولغان ئادەم.

مَبْسُوطٌ: مەمنۇن، خۇشال، شاد؛ يېيىلغان.

مِبْشَرَةٌ ج مَبَاشِرُ: كۆكتات ۋە مېۋىلەرنىڭ پوستىنى سويىدىغان ۋە ئۇششاق پارچىلايدىغان پىچاق.

مُبَشِّرٌ: خرىستىئان دىنى تارقاتقۇچى، خۇش خەۋەر يەتكۈزگۈچى.

«لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ» ‹حەدىيث›: پەيغەمبەرلىكتىن پەقەت بېشارەتلەرلا قالدى.

مَبْشُورٌ: ئۇۋاق، ئۇششاق، چېچىۋېتىلگەن.

مِبْصَارٌ: كۆزنى تەكشۈرىدىغان ئۆسكۈنە، تېلېۋىزور.

مَبْصَقَةٌ ج مَبَاصِقُ: گارشوك، تۈكۈرۈك قاچىسى.

مِبْضَعٌ ج مَبَاضِعُ الْجَرَّاحِ: ئوپېراتسىيە پىچىقى.

«يَسْتَعْمِلُ الْجَرَّاحُونَ مَبَاضِعَ خَاصَّةً فِي إِجْرَاءِ الْعَمَلِيَّاتِ»: تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرى ئوپېراتسىيە قىلىشتا مەخسۇس ئوپېراتسىيە پىچىقىنى ئىشلىتىدۇ.

مَبْضُوعٌ: ئوپېراتسىيە قىلىنغان.

مِبْطَانٌ: يوغان قورساق؛ ئاچ كۆز.

مَبْطَخَةٌ: قوغۇنلۇق، تاۋۇزلۇق.

مُبَطَّطٌ: تەكشى، تۈز.

مُبَطَّنٌ: ئەستەرلىك.

كَلاَمٌ مُبَطَّنٌ: ئىچكى مەنىسى بار گەپ.

مُبَطَّنَةٌ: كىچىك يەلكەنلىك كېمە.

مَبْطُونٌ: قورسىقى ئاغرىق ئادەم.

مَبْعَثٌ: مەنبە، چىققان جاي، قوزغالغان ئورۇن، چىقىش نۇقتىسى، باشلىنىشى؛ ۋاقىت.

مَبْعَثُ الْوَحْيِ: ۋەھيىنىڭ باشلىنىشى.

كَانَ سِنّ الرَّسُولِ عِنْدَ مَبْعَثِهِ أَرْبَعِيْنَ سَنَةً: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن چاغدا يېشى قىرىقتا ئىدى.

كَانَ يُحِسّ بِشَيْءٍ مِنَ الطّمَأْنِيْنَةِ مَبْعَثُهَا أَنّ ابْنَهُ أَكْمَلَ دِرَاسَتَهُ بِتَفَوّقٍ: ئۇ، ئوغلى ئوقۇشىنى ئەڭ ياخشى دەرىجىدە تاماملىغانلىقى ئۈچۈن بىرئاز خاتىرجەملىك ھېس قىلاتتى.

مَبْعَثٌ ج مَبَاعِثُ: سەۋەب ئامىل.

شَعْرٌ مُبَعْثَرٌ: قالايمىقان چۇۋۇق چاچ.

جَهْدٌ مُبَعْثَرٌ: قۇرۇق تىرىشچانلىق، بىكار تىرىشچانلىق.

تَرَكَ كُتُبَهُ مُبَعْثَرَةً فِي غُرْفَتِهِ: كىتابلىرىنى خانىسىگە چېچىلاڭغۇ تاشلاپ قويدى.

«إِنّ مُقَاوَمَةَ الآفَةِ بِهَذَا الْجَهْدِ الْمُبَعْثَرِ لاَ تُجْدِي نَفْعًا»: ئاپەتكە بۇنداق قۇرۇق تىرىشچانلىق بىلەن قارشى تۇرۇش ھېچقانداق پايدا بەرمەيدۇ.

مَبْعَرٌ: مەقئەت، سوڭ.

مُبَعْزِقٌ: ئىسراپخور.

مَبْعُوثٌ ج مَبْعُوثُوْنَ: ئەۋەتىلگۈچى، ئەلچى، خاس ۋەكىل، ئەۋەتىلگەن.

«يَقُوْمُ مَبْعُوثُ الرَّئِيْسِ الْمِصْرِيّ بِزِيَارَةِ عَدَدٍ مِنَ الدّوَلِ الإِسْلاَمِيّةِ لِلْبَحْثِ فِي مَوْضُوعِ إِنْهَاءِ حَرْبِ الْخَلِيْجِ»: مىسىرنىڭ رەئىسى ئەۋەتكەن ۋەكىل پارس قولتۇقى ئۇرۇشىنى تۈگىتىش يولىدا ئىزدىنىش ئۈچۈن بىرقانچە ئىسلام دۆلىتىنى زىيارەت قىلماقتا.

مَجْلِسُ الْمَبْعُوثِيْنَ: تۆۋەن پالاتا، ئاۋام پالاتا.

مُبْغَضٌ: دۈشمەن، يىرگىنچلىك، ئۆچ كۆرسىتىلگەن، دۈشمەن تۇتۇلغان.

مَبْغُوضٌ: ئۆچ كۆرسىتىلگەن، دۈشمەن تۇتۇلغان.

مَبْقَلَةٌ ج مَبَاقِلُ: كۆكتاتلىق، سەيلىك.

مَبْقِيٌّ: قالدۇرۇلۇپ قېلىنغان، داۋاملاشتۇرۇلغان.

مِبْكَارٌ: سەھەر تۇرىدىغان ئادەم.

مُبَكّرًا: ئەتىگەن، ئەتىگەندە، سەھەردە.

نَمْ مُبَكّرًا وَانْهَضْ مُبَكّرًا: بالدۇر ئۇخلاپ، بالدۇر تۇر.

الْوَقْتُ مَا زَالَ مُبَكّرًا: ۋاقىت يەنىلا بالدۇر.

مَبْكًى ج مَبَاكٍ: يىغلايدىغان جاي.

مُبْكٍ: يىغلاتقۇچى، رەنجىتكۈچى، قاقشاتقۇچى.

مَبْكِيٌّ: يىغلانغان، تەزىيە بىلدۈرۈلگەن.

مُبَلْبَلٌ: ئالاقزادە، ئەنسىز، قالايمىقان.

مِبْلَغٌ: قارنى يامان.

مَبْلَغٌ ج مَبَالِغُ: مىقدار سان، دەرىجە؛ پۇل سانى؛ مەبلەغ؛ ئۆلچەم، دائىرە، رامكا.

«بَلَغَ مِنِّي التَّعَبُ مَبْلَغَهُ»: قاتتىق چارچاپ كەتتىم.

مَبْلَغُ عِلْمِهِ: ئىلمىنىڭ دەرىجىسى.

مُبَلِّطٌ: تاش ياتقۇزغۇچى.

مُبَلَّطٌ: تاش ياتقۇزۇلغان، تاش ياتقۇزۇلغان يول.

أَرْضِيّةٌ مُبَلَّطَةٌ: گۈللۈك خىش ياتقۇزۇلغان يەر، تاش ياتقۇزۇلغان يول.

مُبَلِّغٌ: خەۋەر يەتكۈزگۈچى، ئۇقتۇرۇش قىلغۇچى، تەبلىغ قىلغۇچى، پاش قىلغۇچى.

مُبَلَّغٌ عَنْهُ: يەتكۈزۈلگەن، خەۋەر قىلىنغان؛ پاش قىلىنغان.

مُبَلَّلٌ: نەم، نەمخۇش.

لاَ تَعْرِضْ نَفْسَكَ لِلْهَوَاءِ فَجِسْمُكَ لاَ يَزَالُ مُبَلَّلاً بِالْعَرَقِ:

تەرلىگەندە ئۆزۈڭنى شامالداتما.

مَبْلُوْلٌ: نەم، نەمخۇش.

مَبْنًى ج مَبَانٍ: قۇرۇلۇش، بىنا، ئىمارەت.

مَبْنَى التَّدْرِيْسِ: ئوقۇتۇش بىناسى.

مَبْنَى الْإِدَارَةِ: مەمۇرىي بىنا.

مَبْنَى السَّكَنِ: ياتاق بىناسى.

مُنْذُ الْقِدَمِ وَالنُّقَّادُ يُفَكِّكُوْنَ الْعَمَلَ الْأَدَبِيَّ إِلَى عُنْصُرَيْنِ أَسَاسِيَّيْنِ: الْمَبْنَى وَالْمَعْنَى: قەدىمدىن تارتىپ ئەدەبىي ئوبزورچىلار ئەدەبىيات ئەسەرنى قۇرۇلما شەكلى ۋە مەزمۇندىن ئىبارەت ئىككى ئاساسقا بۆلىدۇ.

«مِنْ مَبَانِي الْجَامِعَةِ الَّتِي تَلْفِتُ النَّظَرَ وَتَدْعُوْ إِلَى الْأَعْجَابِ مَبْنَى الْمَكْتَبَةِ الْمَرْكَزِيَّةِ»: ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ كىشىنى جەلپ قىلىدىغان ۋە ھەيران قالدۇرىدىغان بىنالىرىدىن بىرى باش ئىشخانا بىناسىدۇر.

مَبْنِيٌّ: بىنا قىلىنغان، قۇرۇلغان، سېلىنغان.

مُبْهِجٌ: خۇشاللاندۇرغۇچى، شادلاندۇرغۇچى.

مَبْهَجَةٌ ج مَبَاهِجُ: خۇشاللىق.

مَبَاهِجُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش خۇشاللىقلىرى.

ضَوْءٌ مُبْهِرٌ: كۆزنى قاماشتۇرىدىغان كۈچلۈك نۇر.

مُبْهَرَجٌ: سۆلەتۋازلىق، ھەسەتخورلۇق، سۆلەتۋاز.

مُبْهَمٌ ج مُبْهَمَاتٌ: مۇجمەل، تۇتۇق، چۈشىنىكسىز، غۇۋا.

مُبْهَمٌ غَامِضٌ: پەمسىز، پاراسەتسىز.

عَدَدٌ مُبْهَمٌ: مۇجمەل سان.

مُبْهَمٌ مِنَ الْكَلَامِ: تۇتۇق سۆز، مۇجمەل سۆز، چۈشىنىكسىز سۆز.

يَتَكَوَّنُ لَدَيْنَا أَحْيَانًا إِحْسَاسٌ مُبْهَمٌ تَجَاهَ بَعْضِ الْمَوَاقِفِ: بەزى مەيدانلارغا قارىتا گاھى بىزدە مۇجمەل تۇيغۇ شەكىللىنىدۇ.

الْأَسْمَاءُ الْمُبْهَمَةُ (فِي النَّحْوِ): "اِسْمُ الْإِشَارَاتِ ، اِسْمُ الْمَوْصُوْلِ" ۋە ضَمَائِرُ لارغا قارىتا ئىيتىلىدۇ.

مَبْهُوْتٌ: ھەيران قالدۇرۇلغان، ھاڭ-تاڭ قالدۇرۇلغان.

مَبْهُوْرٌ: دەم سىقىلغان، زىققە.

مَبْهُوْرُ الْأَنْفَاسِ: نەپسى سىقىلىپ، تىلى ساڭگىلاپ قالدى.

مِبْوَلَةٌ ج مَبَاوِلُ: سۈيدۈك قاچىسى؛ كىچىك تاھارەت قىلىدىغان جاي؛ ھاجەتخانا.

مَبْوَلَةٌ: ئىدرانى ھەيدىگۈچى؛ ئىدرانى راۋانلاشتۇرغۇچى دورا.

مُبَوَّبٌ: تۈرلەرگە بۆلۈنگەن، تۈرلەنگەن، بابلارغا بۆلۈنگەن.

«حَصَلَ عَلَى وَظِيْفَةٍ عَنْ طَرِيْقِ الْإِعْلَانَاتِ الْمُبَوَّبَةِ بِالصَّحِيْفَةِ»: ئۇ گېزىتتە مەخسۇس ئېلان بېرىش ئارقىلىق، خىزمەت تاپتى.

مَبِيْتٌ: تۈرالغۇ، قونالغۇ.

مُبِيْدٌ: ھالاك قىلغۇچى، يوقاتقۇچى.

مُبِيْدُ الْحَشَرَاتِ: ھاشارات يوقاتقۇچى دورا.

مَبِيْضُ الْأُنْثَى ج مَبَائِضُ: تۇخۇمدان؛ گۈل تۈگۈنچىكى.

مُبَيْطِرٌ: مال دوختۇرى؛ ئۇلاغ تاقىلىغۇچى.

مَبِيْعٌ ج مَبِيْعَاتٌ: سېتىلغان نەرسە، سېتىۋېتىلگەن نەرسە.

الْمُشْتَرَيَاتُ وَالْمَبِيْعَاتُ: سودا-سېتىق تاۋارلىرى.

تَحَقَّقَ وَاشِنْطُنْ رَقْمًا قِيَاسِيًّا لِمَبِيْعَاتِ الْأَسْلِحَةِ: ۋاشىنگتون قورال-ياراغ سېتىشتا رېكورت ياراتتى.

إِدَارَةُ الْمَبِيْعَاتِ: سودا-سېتىق ئورگىنى.

مُبِيْنٌ: ئاشكارا، ئېنىق، زاھىر بولغان، روشەن، كۆرۈنەرلىك.

الْكِتَابُ الْمُبِيْنُ: قۇرئان كەرىم.

«يُعْتَبَرُ الْقُرْآنُ أُنْمُوْذَجَ الْكَلَامِ الْمُبِيْنِ»: قۇرئان

روشەن سۆزلەرنىڭ نەمۇنىسىدۇر.

مُبَيِّضَةٌ: ئاقارتىلغان.

مَتَابٌ: تەۋبە قىلماق، يامان ئىشلاردىن يانماق.

مُتَابَعَةٌ: بىر-بىرىگە ئۇلىشىپ، ئارقىمۇئارقا، ئۈزلۈكسىز.

مُتَاحٌ: پۈتۈلگەن، پۈتۈلۈپ كەتكەن، ئېرىشكىلى بولىدىغان.

مُتَاخِمٌ: .... بىلەن چېگرىداش.

مُتَارَكَةٌ: ۋاقىتلىق سۈلھى تۈزمەك، ئۇرۇش توختىتىش ئۈچۈن ۋاقىتلىق كېلىشىم تۈزمەك.

مَتَاعٌ: پايدىلانماق، بەھرىمەن بولماق.

«مَتَاعُ الْعَيْنِ بِالْمَنَاظِرِ الْجَمِيلَةِ»: گۈزەل مەنزىرىلەردىن كۆزنىڭ بەھرىمەن بولۇشى.

مَتَاعٌ ج أَمْتِعَةٌ: ئالتۇن-كۈمۈشتىن باشقا مال-مۈلۈك.

سَقَطُ الْمَتَاعِ: كېرەكسىز نەرسە، قىممىتى يوق نەرسە، تاشلاندۇق نەرسە.

أَمْتِعَةُ الْبَيْتِ: ئۆي سايمانلىرى.

«الْأَمْتِعَةُ الشَّخْصِيَّةُ»: شەخسىي مال-مۈلۈك.

مَتَانَةٌ: پۇختىلىق، مۇستەھكەملىك؛ ئەنجۈرلۈك، ئەنجۈرلۈك باغ.

مَتَاهَةٌ ج مَتَاهَاتٌ: سىرلىق ئوردا، تىلسىمات ئوردا، ئېزىتقۇلۇق جاي، ئادىشىپ قالىدىغان يول.

مُتَآمِرٌ: سۇيىقەستچى.

مُتَأَبٍّ: ئالىيجاناب ۋىجدانلىق.

مُتَأَبِّرٌ: ئاتىلىق.

مُتَأَثِّرٌ: تەسىرلەنگۈچى.

مُتَأَجِّجٌ: يېنىپ تۇرغان.

شَوْقٌ مُتَأَجِّجٌ: قاتتىق سېغىنىش.

مُتَأَخِّرٌ: كېچىككۈچى.

مُتَأَخِّرٌ فِي الْآرَاءِ: ئەكسىيەتچىل، قالاق.

«جَاءَ فِي وَقْتٍ مُتَأَخِّرٍ مِنَ اللَّيْلِ»: ئۇ كېچىنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرىدا كەلدى.

رَجَعْتُ إِلَى الْبَيْتِ مُتَأَخِّرًا جِدًّا: ئۆيگە ناھايىتى كېچىكىپ قايتتىم.

«الْأَقْطَارُ الْمُتَأَخِّرَةُ أَوِ الْمُتَخَلِّفَةُ صِنَاعِيًّا تُسَمَّى الْيَوْمَ بِالْأَقْطَارِ النَّامِيَةِ»: سانائەتتە ئارقىدا قالغۇچى ياكى قالاق ئەللەر بۈگۈن تەرەققىي تېپىۋاتقان ئەللەر دەپ ئاتىلىدۇ.

مُتَأَخِّرَاتٌ: قالدۇق سان.

دَفَعَ مَا عَلَيْهِ مِنْ مُتَأَخِّرَاتٍ مَالِيَّةٍ: ئۇ مالىيىنىڭ زىممىسىدە قېپقالغان قىسمىنى بەردى.

مُتَأَدِّبٌ: بىلىملىك، ئوقۇمۇشلۇق، ئەدەپلىك.

مُتَأَسِّفٌ: ئەپسۇسلانغۇچى، نادامەت چەككۈچى.

أَنَا مُتَأَسِّفٌ جِدًّا: مەن تولىمۇ ئەپسۇسلىنىمەن، كەچۈرۈم سورايمەن.

مُتَأَصِّلٌ: مۇستەھكەم ئورناشقان، چوڭقۇر يىلتىز تارتقان.

عَدَاوَةٌ مُتَأَصِّلَةٌ: كونا ئاداۋەت.

مُتَأَكِّدٌ: مۇستەھكەملىگۈچى، پۇختىلىغۇچى، تەكىتلىگۈچى.

مُتَأَكِّدٌ مِنْ كَذَا: ئىشەنچلىك.

مُتَأَلِّقٌ: پارلاق، نۇرلۇق، نۇر چاچقۇچى، شانلىق.

مُتَأَنِّقٌ: كۆڭۈل قويغۇچى، ئېتىبار بىلەن قارىغۇچى.

مُتَأَنٍّ: ئالدىرىماي، بىمالال، كۈتۈپ تۇرغۇچى، تەمكىن، ئېغىر-بېسىق، سوغۇق قان.

مُتَأَنِّيًا: ئالدىرىماستىن.

مُتَبَادَلٌ: ئالماشتۇرغان نەرسە، ئۆزئارا ئالماشتۇرغان.

مُسَاعَدَةٌ مُتَبَادَلَةٌ: ئۆزئارا ھەمكارلىشىش.

مُتَبَاهٍ: ماختانچاق، تەكەببۇر.

مُتَبَايِنٌ: ئوخشىمايدىغان؛ قارىمۇقارشى.

هُنَا آرَاءٌ مُتَبَايِنَةٌ بَيْنَكُمَا حَوْلَ تِلْكَ الْمَسْئَلَةِ:

ئىككىلارنىڭ بۇ مەسىلە ئۈستىدىكى كۆز قارىشىلار تۇيۇتىن ئوخشمايدۇ.

مُتَبَلٌ ج مُتَبَّلَاتٌ: دورا-دەرمەك، خۇش پۇراق نەرسىلەر سېلىنغان تاماق.

مُتَبَجِّرٌ: كەڭ مەلۇماتلىق، چوڭقۇر بىلىملىك.

مُتَبَذِّلٌ: ئەركىن، كەلسە-كەلمەس يۈرىدىغان ئادەم، سۈپىتىنى ساقلىمايدىغان.

مُتَبَذِّلٌ: كونا، كۆپ ئىشلىتىلىدىغان.

مُتَبَرِّرٌ: ياۋايىلىق، ۋەھشىيلىك.

مُتَبَرِّمٌ: زېرىككۈچى، بىزار بولغۇچى، مالال بولغۇچى.

هَزَّ رَأْسَهُ مُتَبَرِّمًا: تاقەتسىزلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى.

مُتَبَطِّلٌ: هورۇن، ياللاۋ.

مُتَبَقٍّ: ئارتۇق، قالدۇق.

مُتَبَلِّدٌ: دۆت، كالۋا، بوشاڭ.

«كَانَ هَذَا الشَّخصُ مَعْرُوفًا بِظِلِّهِ الثَّقِيلِ وَحِسِّهِ الْمُتَبَلِّدِ»: بۇ ئادەم ئىش خۇشياقماسلىقى ۋە دۆتلۈكى بىلەن مەشھۇر.

مَتْبَنٌ ج مَتَابِنُ: سامانلىق.

مُتَبَنًّى: بېقىۋالغان بالا.

مَتْبُوعٌ: باشلىق، رەھبەر، ئەۋە قىلغۇچى.

مَتَّ يَمُتُّ مَتًّا: سوزدى، ئۇزارتتى، داۋاملاشتۇردى.

«مَتَّ إِلَيْهِ بِقَرَابَةٍ»: مۇناسىۋەت باغلىدى، ئالاقە باغلىدى، ئۇرۇق-تۇغقان بولدى.

«يَمُتُّ إِلَيْهِ بِأَقْرَبِ الصِّلَةِ»: ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋىتى ئەڭ يېقىن.

«لَا يَمُتُّ إِلَى الْحَقِيقَةِ بِصِلَةٍ»: ھەقىقەت بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوق.

مُتَتَابِعٌ: ئۇدا، داۋاملىق، ئۈزلۈكسىز.

«مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ خُبْزِ شَعِيرٍ يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ» «حديث»:

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر رەسۇلۇللا ئالەمدىن ئۆتكەنگە قەدەر، ئۇدا ئىككى كۈن ئارپا نېنىغا تويغان ئەمەس.

مُتَتَالٍ: تۇتىشىپ، ئارقىمۇئارقا، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى.

لَقَدْ سَافَرَ بِالْقِطَارِ يَوْمَيْنِ مُتَتَالِيَيْنِ لِذَا يَبْدُو مُتْعَبًا: ئۇ پويىزدا ئۇدا ئىككى كۈن ماڭدى، شۇڭا چارچاپ كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ.

مُتَّئِسٌ: ئۈمىدسىز، روھى چۈشكۈن، ئۈمىد ئۈزگۈچى، ئۈمىدسىزلەنگۈچى.

مُتَّبَعٌ: ئادەتتە قوللىنىدىغان، ئادەتتە ئېقىۋاتقان، ھەممە قوبۇل قىلغان؛ كەڭ تارالغان.

مُتَتَرِّكَةٌ: تۈركلىشىۋاتقان.

مُتَّحِدٌ: بىرلىككە كەلگۈچى.

مُتَّحِدُ الْإِتِّجَاهِ: نىشانى بىر.

جَبْهَةٌ مُتَّحِدَةٌ: بىرلىكسەپ.

الْأُمَمُ الْمُتَّحِدَةُ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

الْوِلَايَةُ الْمُتَّحِدَةُ: ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى.

الْإِمَارَاتُ الْعَرَبِيَّةُ الْمُتَّحِدَةُ: ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى.

مُتَّزِنٌ: ئۆلچەملىك، تەكشى، تەكپۇڭ، بالانس.

سَارَ بِخُطًى مُتَّزِنَةٍ: تەكشى قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى.

مُتَّسِخٌ: پاسكىنا، مەينەت.

مُتَّسِعٌ: كەڭتاشا، كەڭ جاي.

أَمَامَ دَارِهِ مُتَّسِعٌ مِنَ الْأَرْضِ: ئۇنىڭ قورۇسى ئالدىدا كەڭ جاي بار.

إِذَا كَانَ عِنْدَكَ مُتَّسِعٌ مِنَ الْوَقْتِ فَدَعْنَا نَتَجَاذَبُ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ: بوش ۋاقتىڭ بولسا بىز كەڭرەك پاراڭلىشايلى.

مُتَّسَقٌ: تىزىق، رەتلىك، تەرتىپلىك، ئورۇنلاشتۇرۇلغان.

كَلَامٌ مُتَّسَقٌ: رەتلىك سۆز.

أَلْحَانٌ مُتَّسِقَةٌ: رىتىملىق ئاھاڭ.

مُتَّصِلٌ: ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق، كەينى-كەينىدىن.

ضَمِيرٌ مُتَّصِلٌ: ئۇلىنىپ كىلىدىغان ئالماش.

مُتَّصِلٌ بِكَذَا: يېقىن، ياندىش، يېنىدا، تۇتاش.

مُتَّضِحٌ: ئوچۇق، ئاشكارا، ئېنىق.

مَتَّعَ يُمَتِّعُ تَمْتِيعًا بِالشَّيْءِ: مەنپەئەتدار قىلدى، بەھرىمەن قىلدى، مەنپەئەت يەتكۈزدى، پايدا يەتكۈزدى.

مَتَّعَ الشَّيْءَ: سوزدى، ئۇزارتتى؛ داۋاملاشتۇردى.

مَتَّعَهُ اللّٰهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن!

مَتَّعَ بَصَرَهُ / عَيْنَيْهِ بِالْمَنَاظِرِ الطَّبِيعَةِ الْخَلَّابَةِ: كۆزنى مەپتۇن قىلارلىق مەنزىرىلەردىن ھوزۇرلاندۇردى.

مَتَّعَ الْمُطَلَّقَةَ: نىكاھدىن ئاجراشقان ئايالغا بېرىلىدىغان نەرسە (مۇتئە)نى بەردى.

مُتَّفِقٌ: بىردەك، بىرلىككە كەلگۈچى، ئىتتىپاقلاشقۇچى، ئۇيغۇن، بىردەكلىك.

مُتَّفَقٌ: مۇۋاپىق، قوبۇل قىلىنغان، بىرلىككە كەلگەن، بىر قارارغا كېلىشكەن.

مُتَّقِدٌ: يانغۇچى، كۆيگۈچى، يېقىلغۇ.

مُتَّقِنٌ: پۇختا ئىشلىگۈچى.

مُتَّقٍ (الْمُتَّقِي): تەقۋادار، دىيانەتلىك.

﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ «قۇرئان»: راست سۆز (يەنى قۇرئان)نى ئېلىپ كەلگەن كىشى ۋە ئۇنى ئېتىراپ قىلغان كىشىلەر ـ ئەنە شۇلار تەقۋادارلاردۇر.

مُتَّكِأٌ ج مُتَّكِئُونَ: يۆلەنگۈچى، تايانغۇچى.

﴿مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار (ئالتۇندىن) توقۇلغان تەختلەر ئۈستىگە يۆلەنگەن ھالدا بىر-بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇشىدۇ.

مُتَّكَأٌ ج مُتَّكَآتٌ: ساپا، يۆلەنچۈك ئورۇندۇق.

﴿وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً﴾ «قۇرئان»: ئۇلارغا (يۆلىنىدىغان) تەكيە ياستۇقلارنى تەييارلىدى.

مُتَّكِلٌ: تايانغۇچى، يۆلەنگۈچى.

مَتَّنَ يُمَتِّنُ تَمْتِينًا الشَّيْءَ: چىڭىتتى، پۇختىلىدى.

مَتَّنَ الْقَوْسَ: يانى چىڭىتتى.

مَتَّنَ الْبِنَاءَ: بىنانى پۇختا سالدى.

مَتَّنَ أَوَاصِرَ الصَّدَاقَةِ بَيْنَهُمَا: دوستلۇقنى چىڭىتتى.

«مَتَّنَ الرَّئِيسَانِ الْعَلَاقَةَ بَيْنَ دَوْلَتَيْهِمَا»: ئىككى رەئىس دۆلەتلىرى ئارىسىدىكى ئالاقىنى چىڭىتتى.

مَتَّنَ لَهُ: ئۇنىڭغا پۇتلىكاشالڭ پەيدا قىلدى، توسالغۇلۇق قىلدى.

مُتَّهِمٌ: تۆھمەتخور، شىكايەت قىلغۇچى، مۇتتەھەم.

مُتَّهَمٌ: ئەيىبلەنگەن، تۆھمەت قىلىنغان؛ جاۋابكار.

مُتَّهَمٌ بِالْقَتْلِ: قاتىللىق گۇماندارى.

مُتَثَاقِلٌ: سۆرەلمە، سۇس، لۆم-لۆم، لايغەزەل، ئېزىلەڭگۈ، ھورۇن، ئېغىر.

مُتَجَانِسٌ: بىر خىل.

مُتَجَاوِزٌ: ئۆتۈپ كەتكۈچى.

مُتَجَاوِزُ الْحَدِّ: ھەددىدىن ئارتۇق، ھەددىدىن ئاشقان.

مُتَجَبِّرٌ: يولۋاس.

مَتْجَرٌ: تىجارەت قىلماق، سودا قىلماق.

مَتْجَرٌ ج مَتَاجِرُ: ماگىزىن، سودا دۇكىنى، تىجارەت ئورنى؛ سودا سارىيى.

مَتْجَرِيٌّ: سودا خاراكتېرلىك، سودىغا مۇناسىۋەتلىك.

مُتَجَسِّدٌ: گەۋدىلەنگۈچى، كونكرېتلاشقۇچى.

مُتَجَعِّبٌ: ئۆلگۈچى، ئۆلۈك.

مُتَجَعِّدٌ: قورۇلۇپ قالغان، پۈلىشاڭغۇ.

وَجْهٌ مُتَجَعِّدٌ: قورۇلۇپ قالغان يۈز.

شَعْرٌ مُتَجَعِّدٌ: بۈدرۈ قىلىنغان چاچ.

مُتَجَلٍّ: روشەن، ئېنىق، ئوچۇق.

مُتَجَمِّدٌ: توڭلىتىلغان، ئۇيۇتۇلغان.

الْمُحِيطُ الْمُتَجَمِّدُ: مۇز ئوكيان.

أَمْوَالٌ مُتَجَمِّدَةٌ: توڭلىتىلغان مەبلەغ.

الْمِنْطَقَةُ الْمُتَجَمِّدَةُ الْجَنُوبِيَّةُ: جەنۇبىي قۇتۇپ چەمبىرىكى.

الْمِنْطَقَةُ الْمُتَجَمِّدَةُ الشِّمَالِيَّةُ: شىمالىي قۇتۇپ چەمبىرىكى.

مُتَجَهِّمٌ: قاپىقى تۈرۈلۈك، سۈرۈن تەلەت.

مُتَجَوِّلٌ: سەپەر قىلغۇچى، تاماشا قىلغۇچى، سەيلە قىلغۇچى.

مَتَحَ يَمْتَحُ مَتْحًا الْمَاءَ: سۇ تارتتى.

مُتَحَابٌّ ج مُتَحَابُّونَ: دوستلاشقۇچىلار.

الدُّوَلُ الْمُتَحَابَّةُ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر.

مُتَحَارِبُونَ: جەڭدە ئېلىشقۇچىلار، گىرەلەشمە جەڭ قىلغۇچىلار.

مُتَحَجِّرٌ: تاشقا ئايلانغۇچى.

حَيَوَانٌ مُتَحَجِّرٌ: تاشقا ئايلانغان ھايۋان.

مُتَحَجِّرَاتٌ: تاشقا ئايلانغان جىسىم.

مُتَحَدِّثٌ: سۆزلىگۈچى، باياناتچى.

مُتَحَدِّثٌ بِلِسَانٍ: .... غا ۋاكالىتەن سۆزلىگۈچى.

الْمُتَحَدِّثُ الرَّسْمِيُّ: ھۆكۈمەت تەرەپ باياناتچىسى.

«أَعْلَنَ الْمُتَحَدِّثُ الرَّسْمِيُّ بِاسْمِ وِزَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ أَنَّ الْوَزِيرَ قَدْ اِسْتَدْعَى سُفَرَاءَ الدُّوَلِ الْكُبْرَى لِلْإِجْتِمَاعِ بِهِ»: باياناتچى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىقى نامىدىن مىنىستىرنىڭ چوڭ دۆلەتلەر كونسۇللىرىنى يىغىنغا چاقىرغانلىقىنى

جاكارلىدى.

مُتَحَذِّرٌ: ياتتۇلۇق.

مُتَحَذْلِقٌ: ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتكۈچى، كۆز-كۆز قىلغۇچى.

مُتَحَرِّكٌ: ھەرىكەتلىنىپ تۇرغۇچى، تەۋرەپ تۇرغۇچى، مىدىرلىغۇچى.

صُوَرٌ مُتَحَرِّكَةٌ: كىنو.

رُسُومٌ مُتَحَرِّكَةٌ: كىنو.

مُتَحَزِّبٌ: يان باسقۇچى.

مُتَحَشِّرٌ: ئاقساقاللىق قىلغۇچى.

مُتَحَشِّفٌ م مُتَحَشِّفَةٌ: سالتاڭ ئادەم، كىيىم-كېچىكى ئاۋارە.

مُتَحَشِّمٌ: ھايالىق، نومۇسچان، تارتىنچاق، سالاھىيەت، قوشنا، مېھمان.

مُتْحَفٌ ج مَتَاحِفُ: مۇزېي، ئاسارەتىقىلەر قويۇلغان جاي.

يُفْتَحُ هَذَا الْمُتْحَفُ كُلَّ يَوْمٍ مَا عَدَا يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ: بۇ مۇزېيخانا دۈشەنبە كۈنىدىن باشقا ھەر كۈنى ئېچىلىدۇ.

مُتَحَفِّزٌ: تەييارلانغۇچى.

مُتَحَفِّظٌ: پەخەس بولغۇچى، دىققەت قىلغۇچى، ئېھتىياتچان.

غَيْرُ مُتَحَفِّظٍ فِي كَلَامِهِ: ئېھتىيات قىلماي سۆزلەيدىغان، ئىختىيارىي سۆزلەيدىغان، بايقىماي سۆزلەيدىغان، ئەركىن سۆزلىگۈچى.

مُتَحَقِّقٌ: تەكشۈرگۈچى، مۇئەييەنلەشتۈرگۈچى.

مُتَحَمِّسٌ: قىزغىن، مەردانە.

مُتَحَوِّطٌ: ئېھتىياتچان، سەگەك.

مُتَحَيِّرٌ: ئىككىلىنىپ قالغۇچى، قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى، تەڭلىكتە قالغۇچى.

الْكَوَاكِبُ الْمُتَحَيِّرَةُ: سەييارە يۇلتۇزلار.

مُتَحَيِّزٌ: يان باسقۇچى.

مُتَحَثٌّ: سەيلە كىيىمى.

مُتَخَرِّجٌ: ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى.

مُتَخَشِّبٌ: قېتىپ قالغان.

مُتَخَصِّصٌ: مۇتەخەسسىس، ئىختىساسلىق؛ ئالاھىدە خۇسۇسىيەتكە ئىگە.

مُتَخَفٍّ: گىرىم قىلغۇچى، ياسىنىۋالغۇچى.

مُتَخَلِّفٌ: ئارقىدا قالغان، كەينىدە قالغان.

مُتَخَلِّفَاتٌ: كېرەكسىز، تاشلاندۇق.

مُتَخَلِّلٌ ج مُتَخَلِّلُوْنَ: ۋاستىچىلىك قىلغۇچى، ئارىلاشقۇچى.

مُتَخَلِّلٌ بَعْدَ الْأَكْلِ: تاماقتىن كېيىن چىشىنى ئارىلىغۇچى.

«حَبَّذَا الْمُتَخَلِّلُوْنَ مِنْ أُمَّتِي فِي الْوُضُوْءِ وَالطَّعَامِ» ‹حديث›: مېنىڭ ئۈممىتىمدىن تاھارەت ئالغاندا، تاماق يېگەندە چىشىنىڭ ۋە بارماقلىرىنىڭ ئارىلىقىنى تازىلىغانلار ئەجەب ياخشى ئادەملەردۇر.

مُتَخُوْمٌ: تاماق سىڭمەسلىك كېسىلى بىلەن ئاغرىغان ئادەم.

مُتَخَيِّرٌ: تاللىغۇچى.

مُتَخَيَّرٌ: تاللانغان.

مُتَدَاخِلٌ: ئارىلاشقۇچى.

مُتَدَاخِلٌ فِي مَا لَا يَعْنِيْهِ: مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشقۇچى، بىھتىم ئاقساقال.

مُتَدَاخِلَةُ الصِّلَاتِ: ئۆزئارا مۇناسىۋەت باغلىغان.

مُتَدَارِكٌ: تاپقۇچى، ئېرىشكۈچى.

مُتَدَاوِلٌ: ئېقىۋاتقان، ئۆتۈۋاتقان، ئالمىشىپ تۇرغان، كەڭ تارقالغان؛ ئاددىي.

مُتَدَخِّلٌ: ئارىلاشقۇچى.

مُتَدَخِّلٌ فِي الْأُمُوْرِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلارغا ئارىلاشقۇچى.

مُتَدَرِّبٌ: تەربىيىلەنگۈچى.

مُتَدَرِّنٌ: سىل كېسىلى بىلەن ئاغرىغۇچى.

مُتَدَفِّقٌ: ئىتتىك ئېقىن، جىددىي ئېقىن.

مُتَدَلٍّ: ئېسىپ قويۇلغان، ساڭگىلىتىلغان.

مُتَدَيِّنٌ: دىيانەتلىك، دىندار، دىندا مۇستەھكەم، تەقۋا.

مُتَذَبْذِبٌ: تەۋرىنىپ تۇرىدىغان، لىڭشىپ تۇرىدىغان.

رَجُلٌ مُتَذَبْذِبُ الْمِزَاجِ: لىڭگىرتاقتاق مىجەز ئادەم.

مُتَذَمِّرٌ: پەرىشان، نارازى، مالال بولغۇچى، زېرىككۈچى، غودۇڭشىغۇچى.

مَتَرَ يَمْتُرُ مَتْرًا الشَّيْءَ: كەستى، ئۈزدى.

مَتَرَ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى سوزدى.

مَتَرَهُ: ئۇنى مېترلىدى.

مِتْرٌ و مَتْرٌ ج أَمْتَارٌ: مېتر.

مُتَرَابِطٌ: باغلانغۇچى، مۇناسىۋەت ئورناتقۇچى.

مُتَرَاجِعٌ: چېكىنگۈچى، ئارقىغا داجىغۇچى.

مُتَرَاخٍ: سۇس، بوش، ئاستا، بوشاڭ.

مُتَرَادِفٌ: مەنىداش سۆز، مەنىسى ئوخشاش سۆز.

مُتَرَادِفَةٌ ج مُتَرَادِفَاتٌ: مەنىداش، مەنىسى ئوخشاش.

مِتْرَاسٌ ج مَتَارِسُ و مَتَارِيْسُ: قالقان، ساۋۇت، قورغان، ئىستىھكام، قەلئە، يوشۇرۇنۇش ئورنى.

عَادَ رَجُلُ الْأَمْنِ إِلَى مَتَارِيْسِهِمْ: ئامانلىق ساقلاش خادىملىرى ئىستىھكاملىرىغا قايتتى.

مُتَرَاصٌّ: زىچ، قويۇق.

مُتَرَاكِبٌ: يىغىلىپ قالغۇچى، ئۈستى-ئۈستىگە دۆۋىلىنىپ قالغان.

﴿فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِراً نُخْرِجُ مِنْهُ حَبّاً مُتَرَاكِباً﴾ ‹قرآن›: ئۆسۈملۈكلەردىن يېشىل ياپراقلارنى چىقاردى، (بۇغداي ۋە ئارپا باشاقلىرىغا ئوخشاش) بىر-بىرىگە مىنگىشىپ كەتكەن دانلارنى يېتىشتۈردى.

مُتَرَاكِزٌ: مەركەزلەشكۈچى.
مُتَرَامٍ: بىپايان، كەڭ.
مُتَرَامِي الْأَطْرَافِ: كەڭ كۆلەملىك، بىپايان، چوڭ، يەر مەيدانى كەڭ.
«هَذِهِ الْمَدِينَةُ مُتَرَامِيَةُ الْأَطْرَافِ»: بۇ شەھەرنىڭ دائىرىسى كەڭ.
شَجَرَةٌ مُتَرَامِيَةُ الْأَغْصَانِ: شاخ-يوپۇرماقلىرى بوك-باراقسان چوڭ دەرەخ.
مُتْرَبٌ: رەقىب، دۈشمەن؛ قارشى تەرەپ.
مَتْرَبَةٌ: گادايلىق، نامراتلىق، يوقسۇللۇق.
﴿أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ يَتِيماً ذَا مَقْرَبَةٍ أَوْ مِسْكِيناً ذَا مَتْرَبَةٍ﴾ «قرآن»: ياكى ئاچارچىلىق كۈنىدە تۇغقانچىلىقى بولغان يېتىمگە ياكى توپىدا ياتقان مىسكىنگە تاماق بەرمەكتۇر.
مُتَرَجْرِجٌ: لىگىشىغۇچى، تىترىگۈچى، لاغىلدىغۇچى، تەۋرەنگۈچى.
مُتَرْجِمٌ: تەرجىمان.
مُتَرْجَمٌ: تەرجىمە قىلىنغان.
لَمْ يَكُنِ الشَّاعِرُ يَعْرِفُ لُغَةً أَجْنَبِيَّةً وَإِنَّمَا كَانَ يُقْبِلُ عَلَى قِرَاءَةِ الْمُتَرْجَمَاتِ مِنَ الْأَدَبِ الْغَرْبِيِّ: شائىر چەت ئەل تىلىنى بىلمەيتتى، پەقەت غەرب ئەدەبىياتىدىن تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەرنى بېرىلىپ ئوقۇيتتى.
مُتَرَدِّدٌ: ئارىسالدى بولغۇچى، ئىككىلىنىپ قالغۇچى.
مُتَرَدِّمٌ: ئوڭشايدىغان، رېمونت قىلىنىدىغان، تۈزىتىدىغان.
مُتَرَدٍّ: ئېگىزدىن چۈشۈپ كېتىپ ئۆلگەن ھايۋان.
﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ ... وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ﴾ «قرآن»: سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، ... (ئېگىزدىن) يىقىلىپ ئۆلگەن ھايۋان، (ھايۋانلار تەرىپىدىن) ئۈسۈپ ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋانلار(نىڭ گۆشىنى يېيىش) ھارام قىلىندى.
مُتَرَبٍّ: تەربىيىلەنگەن، تەربىيە كۆرگەن.
مُتَرَحٍّ: ئازاب-ئوقۇبەتلىك.
مِتْرَسٌ، مِتْرَسَةٌ ج مَتَارِسُ: تاقاق ياغىچى، مۇداپىئەلىنىدىغان نەرسە؛ قورغان.
مُتَرَصِّنٌ: تەكشۈك تارازا.
مُتَرَصَّاتٌ: تۆز نەيزە.
مُتْرَعٌ: تولغان، تولۇپ تاشقان.
كَأْسٌ مُتْرَعَةٌ: تولدۇرۇلغان قاچا، تولغان قاچا.
مُتَرَعْرِعٌ: ئۆسۈپ يېتىلگۈچى (10 ـ 20 ياش ئارىلىقىدىكى ۋاقىت).
مُتْرَفٌ: راھەت-پاراغەتكە بېرىلگۈچى.
مُتَرَفِّعٌ: ھاكاۋۇر، مۇتەكەببىر، كۆرەڭلەپ كەتكۈچى.
مُتَرَقِّبٌ: ساقلانغان، ئۈمىد قىلىنغان، ئارزۇ قىلىنغان.
مُتَرَنِّحٌ: دەلدەڭشىگۈچى، سەنتۈرۈلگۈچى، ئىرغاڭلىغۇچى.
مُتَرَهِّلٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم؛ ئاجىز، زەئىپ.
مِتْرُو: يەر ئاستى تۆمۈر يولى، مېترو.
مَتْرُوكٌ: تاشلىۋېتىلگەن، ۋاز كېچىلگەن، قالدۇرۇپ قويۇلغان.
مَتْرُوكَاتٌ: ئالاھىدە قالدۇرۇلغان مىراس.
مِتْرُونُومٌ: رىتىم تەڭشىگۈچ، سۈرئەت تەڭشىگۈچ.
مِتْرِيُولُوجِيَا: ھاۋا رايى ئىلمى، مېتېئورولوگىيە.
مِتْرِيُولُوجِيٌّ: ھاۋا رايى ئىلمى مۇتەخەسسىسى، مېتېئورولوگ، مېتېئورولوگىيىلىك.
مِتْرِيٌّ: مېترلىق.
الطَّرِيقَةُ الْمِتْرِيَّةُ: مېتر سىستېمىسى.
مُتَزَامِنٌ: ۋاقىتتا بىرلىككە كەلگۈچى، زاماناش.
«الصُّورَةُ وَالصَّوْتُ مُتَزَامِنَانِ فِي الْفِلْمِ»: رەسىم بىلەن

ئاۋاز كىنودا بىر ۋاقىتتا بېرىلىدۇ.

«هُمَا مُتَزَامِنَانِ مِنْ جِيْلٍ وَاحِدٍ»: ئۇ ئىككىسى زاماندىش.

مُتَزَايِدٌ: ئاشقان، ئۆسكەن، زىيادىلىگەن.

إِنْتَاجٌ مُتَزَايِدٌ: كۆپلەپ ئىشلەپچىقىرىش.

مُتَزَعْزِعٌ: لىڭشىپ قالغۇچى، ئارىسالدى بولۇپ قالغۇچى.

مُتَزَلِّجٌ: مۇز تېيىلغۇچى.

مُتَزَلِّفٌ ج مُتَزَلِّفُوْنَ: ياخشىچاق بولغۇچى، تەخسىكەش، خۇشامەتچى.

«هَذَا مِنَ الْمُتَزَلِّفِيْنَ لِأَصْحَابِ السَّلْطَةِ»: بۇ ئەمەلدارلارغا خۇشامەت قىلغۇچىلاردىندۇر.

مُتَزَمِّتٌ ج مُتَزَمِّتُوْنَ: جىددىي، كەسكىن؛ سۇرلۇك.

رَجُلٌ مُتَزَمِّتٌ: پىكرىدە چىڭ تۇرىدىغان ئادەم، دىندا چىڭ تۇرىدىغان ئادەم، مۇتەئەسسىپ ئادەم.

مُتَزَوِّجٌ ج مُتَزَوِّجُوْنَ: خوتۇنلۇق ئەر، خوتۇنى بار ئادەم.

مُتَزَوِّجَةٌ ج مُتَزَوِّجَاتٌ: ئەرلىك ئايال.

مُتَسَاهِلٌ: مۆتىدىل، ئىلمان، كەڭچىلىك قىلغۇچى، ئەپۇ قىلغۇچى.

مُتَسَاوٍ: باراۋەر بولغۇچى، ئوخشاش، تەڭ.

مُتَسَاوِي الْأَجْزَاءِ: ئىزومېر (خىمىيىۋى تەركىبى ئوخشاش مولېكۇلا تۈزۈلۈشى، فىزىكا ۋە خىمىيىلىك خوسۇسىيەتلىرى ھەر خىل ماددا).

مُتَسَاوِي الْأَضْلَاعِ: تەڭ تەرەپلىك.

مُتَسَاوِي الْحَرَارَةِ: تەڭ تېمپېراتۇرا، تەڭ ئىزوتىك.

مُتَسَاوِي الزَّوَايَا: تەڭ بۇلۇڭلار.

يَجِبُ أَنْ تَكُوْنَ كُلّ الدُّوَلِ كَبِيْرَةً كَانَتْ أَمْ صَغِيْرَةً مُتَسَاوِيَةً: مەيلى چوڭ بولسۇن، مەيلى كىچىك بولسۇن دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسى باراۋەر بولۇشى كېرەك.

مُتَسَبِّبٌ: سەۋەب، نەتىجە.

مُتَسَرِّعٌ: ئالدىراڭغۇ.

مُتَسَلْسِلٌ: ئۈزلۈكسىز، ئۇدا.

رَقْمٌ مُتَسَلْسِلٌ: تەرتىپ نومۇرى، رەت نومۇرى.

بِصُوْرَةٍ مُتَسَلْسِلَةٍ: ئىزچىل تۈردە.

الْجَرَائِمُ الْمُتَسَلْسِلَةُ: بىر قاتار جىنايەتلەر.

نِمْرَةٌ مُتَسَلْسِلَةٌ: تەرتىپ نومۇرى، رەت نومۇرى.

مُتَسَلِّطٌ: باشقۇرغۇچى، كۆزەتكۈچى، كونترول قىلغۇچى، ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى.

مُتَسَلِّقٌ: ئېسىلغۇچى، ياماشقۇچى.

نَبَاتٌ مُتَسَلِّقٌ: ياماشقۇچى ئۆسۈملۈك، چىرماشقۇچى ئۆسۈملۈك.

مُتَسَلِّمٌ: ھاكىم.

خُبْزٌ مُتَسَنِّةٌ: كۆكىرىپ قالغان نان.

مُتَسَوِّطٌ: ئۆزىنى قامچىلىغۇچى.

مُتَسَوِّلٌ: تىلەمچى، قەلەندەر، دىۋانە، ئابدال.

مُتَشَائِمٌ ج مُتَشَائِمُوْنَ: ئۈمىدسىز، روھى چۈشكەن.

لَا تَكُنْ مُتَشَائِمًا تَنْظُرُ إِلَى الْحَيَاةِ بِمِنْظَارٍ أَسْوَدَ: ھاياتنى قاپقاراڭغۇ جاڭگال قىلىۋېلىپ، ئۈمىدسىز قارىما.

مُتَشَابِكٌ: ئارىلاشقان، چىگىچلىشىپ كەتكەن، مۇرەككەپلىشىپ كەتكەن، پەنجىرە.

مُتَشَابِهٌ ج مُتَشَابِهُوْنَ: ئوخشاش، خۇددى شۇنداق.

﴿وَالزَّيْتُوْنَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهاً وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ﴾ «قرآن»: (رەڭگى ۋە شەكلى) بىر-بىرىگە ئوخشايدىغان (تەمى) ئوخشىمايدىغان زەيتۇن ۋە ئانارنى ياراتتى.

مُتَشَابِهَةٌ ج مُتَشَابِهَاتٌ: مەنىسى ئېنىق ئەمەس سۆزلەر، مەنىسى مۇئەييەن ئەمەس سۆزلەر، مۇجمەل سۆزلەر.

﴿مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ

مُتَشَابِهَاتٌ ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭدا مۇھكەم (يەنى مەنىسى ئوچۇق) ئايەتلەر باركى، ئۇلار كىتابنىڭ (يەنى پۈتۈن قۇرئاننىڭ) ئاساسىدۇر. يەنە باشقا مۇتەشابىھ (يەنى مەنىسى مۇئەييەن ئەمەس) ئايەتلەر باردۇر.

مُتَشَابِهَاتٌ: ئوتتۇق، مۇجمەل، غۇۋا، مەنىسى مۇئەييەن ئەمەس ئايەتلەر.

مُتَشَاكِسٌ ج مُتَشَاكِسُونَ: دەتالاش قىلىشقۇچىلار.

﴿فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا (ئىشقا سېلىشنى) تالىشىدىغان نۇرغۇن خوجايىنلار ئىگىدارچىلىق قىلىدۇ.

مُتَشَامِخٌ: تەكەببۇر، مۇغەمبەر.

مُتَشَبِّثٌ: تەرسا، جاھىل، كاج، چىڭ تۇتقۇچى، ئېسىلغۇچى.

مُتَشَرِّدٌ ج مُتَشَرِّدُونَ: ئازغۇن، ئاداشقۇچى، سەرگەردان.

مُتَشَرِّعٌ ج مُتَشَرِّعُونَ: ئادۋوكات، قانۇنشۇناس.

مُتَشَقِّقٌ: يېرىلغان، دەز كەتكەن، چاك كەتكەن.

مُتَشَكِّرٌ: رەھمەت ئېيتقۇچى، تەشەككۇر بىلدۈرگۈچى.

مُتَشَيِّعٌ: ھەۋەسكار، ھېرىسمەن.

مُتَصَاعِدٌ: ئېگىز، يۇقىرى.

غَازٌ مُتَصَاعِدٌ: ئۆرلەۋاتقان گاز.

أَصْوَاتٌ مُتَصَاعِدَةٌ صَاخِبَةٌ: يۇقىرى ئاۋازلىق ۋاراڭ-چۇرۇڭ.

مُتَصَدِّعٌ: يېرىلغان، چاك كەتكەن.

بِنَاءٌ مُتَصَدِّعٌ: چاك كەتكەن بىنا.

﴿لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ﴾ «قرآن»: ئەگەر بىز قۇرئاننى بىرەر تاغقا نازىل قىلغان بولساق، چوقۇم سەن ئۇنىڭ ئاللاھدىن قورققانلىقتىن باش ئەگكەنلىكىنى، يېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرەتتىڭ.

مُتَصَدِّقٌ: سەدىقە بەرگۈچى.

﴿وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾ «قرآن»: بىزگە سەدىقە قىلغىن، ئاللاھ سەدىقە قىلغۇچىلارنى ھەقىقەتەن مۇكاپاتلايدۇ.

مُتَصَرِّفٌ ج مُتَصَرِّفُونَ: باشقۇرغۇچى.

مُتَصَرِّفِيَّةٌ: ئۆلكە.

حَاكِمُ مُتَصَرِّفِيَّةٌ: ئۆلكە باشلىقى.

مُتَصَعْلِكٌ: لۈكچەك، سەرگەردان، ماكانسىز.

مُتَصَلِّبٌ ج مُتَصَلِّبُونَ: قاتتىق.

مُتَصَلِّبٌ فِي رَأْيِهِ: كېيىدە چىڭ تۇرۇۋالىدىغان.

مُتَصَنِّعٌ ج مُتَصَنِّعُونَ: ياسىمچى.

إِمْرَأَةٌ مُتَصَنِّعَةٌ فِي كَلَامِهَا: ياساپ سۆزلەيدىغان ئايال.

مُتَصَوِّفٌ: سوپى، تەسەۋۋۇپچى، تەرىقەتچى.

التَّنَاقُضَاتُ الْمُتَضَادَّةُ: ئانتاگونىسلىك زىددىيەت.

مُتَضَارِبٌ: زىددىيەتلەشكۈچى، رەقىب؛ ئېتىراز بىلدۈرگۈچى.

مُتَضَايِقٌ: ئىچ پۇشۇقى، خاپىلىق.

مُتَضَعْضِعٌ: خاراب بولغۇچى، ۋەيران بولغۇچى، بۇزۇلغان.

مُتَطَاوِلٌ: تىك تۆت بۇلۇڭلۇق، ئۇزۇن.

مُتَطَرِّفٌ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكۈچى؛ رادىكال؛ ئۇچىغا چىققان؛ قىممەت باھا نەرسە؛ كەم ئۇچرايدىغان نەرسە؛ ھەدىيە، سوۋغات.

مُتَطَرِّفٌ (فِي السياسة): كەسكىن.

مُتَطَفِّلٌ: چاقىرىلمىغان مېھمان، ھارامتاماق، بىكار تەلەپ.

مُتَطَلِّبٌ ج مُتَطَلِّبَاتٌ: ئىشقا ئېشىشى تەلەپ قىلىنىدىغان ئىش.

مُتَطَلِّبٌ جَامِعِيٌّ: ستودېنت، ئوقۇپ ئۆگىنىشكە تەلەپ قىلىنىدىغان دەرسلەر.

صَنَاعَةٌ مُتَطَوِّرَةٌ: تەرەققىي قىلغان سانائەت.

مُتَطَوِّعٌ ج مُتَطَوِّعَةٌ: پىدائىي.

اَلْجَيْشُ الْمُتَطَوِّعُ: پىدائىي قوشۇن.

مُتَظَاهِرٌ: نامايىشچى.

مَتَعَ يَمْتَعُ مَتْعًا وَمُتْعَةً بِالشَّيْءِ: ئەكەتتى، ئېلىپ كەتتى، پايدىلاندى، مەنپەئەتلەندى، بەھرىمەن بولدى.

مَتَعَ الشَّيْءُ: نەرسە ئەڭ ياخشى بولدى.

مَتَعَ النَّهَارُ: چۈش بولدى، كۈن تىكلەشتى.

مُتَعَادِلٌ: تەكشى، باراۋەر.

مُتَعَادُوْنَ الْوَاحِدُ مُتَعَادٍ: ئۆزئارا دۈشمەنلەشكۈچى.

مُتَعَادٍ: تاشلىق، ئويغۇل-دوڭغۇل يەر.

مُتَعَارَفٌ: تونۇلغان، ئېتىراپ قىلىنغان، مەشھۇر.

مُتَعَاقِبٌ: ئارقا-ئارقىدىن، ئۈزلۈكسىز؛ ئالمىشىپ تۇرغۇچى، نۆۋەتلەشكۈچى.

مُتَعَاقِدٌ: توختام تۈزگۈچى، كېلىشىم تۈزگۈچى، قېتىشىپ قالغان، تۈيۈپ قالغان.

اَلْمُتَعَاقِدَانِ: توختام تۈزۈشكەن ئىككى تەرەپ.

مُتَعَالٍ: ئالىيجاناب، يۈكسەك، ئالىي.

مُتْعِبٌ: كىشىنى ھالسىرىتىدىغان.

مُتْعَبٌ: ھارغان، چارچىغان.

أَنَا مُتْعَبُ الْيَوْمَ لِلْغَايَةِ: مەن بۈگۈن بەك چارچاپ كەتتىم.

مَتْعَبٌ، مَتْعَبَةٌ ج مَتَاعِبُ: قىيىنچىلىق، مۇشەققەت.

مَتَاعِبُ السَّفَرِ: سەپەرنىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرى.

مَتَاعِبُ الْمَرَضِ: كېسەل ئازابى.

مَتَاعِبُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش ئېغىرچىلىقلىرى، تۇرمۇش قىيىنچىلىقلىرى.

مُتَعَبِّدٌ: ئابىد، ئىبادەت قىلغۇچى.

مُتْعَةٌ وَمِتْعَةٌ ج مُتَعٌ وَمِتَعٌ: پايدىلانماق، مەنپەئەتدار بولماق، بەھرىمەن بولماق، ھوزۇرلانماق، لەززەتلەنمەك؛ سوۋغا؛ ئۆلۈم.

مُتْعَةٌ شَهِيَّةٌ: نازۇنېمەت، ئېسىل تائام.

مُتْعَةٌ قَلِيلٌ: ئاز مىقداردىكى ئوزۇق-تۈلۈك، ئازغىنە ئوزۇق.

مُتْعَةُ الطَّلَاقِ: نىكاھدىن ئاجراشقاندىن كېيىن ئايالنىڭ ئېلىشقا تېگىشلىك نېسىۋىسى.

زَوَاجُ الْمُتْعَةِ: ۋاقىتلىق ئۆيلىنىش، مۇددەت بەلگىلەپ نىكاھلىنىش.

«مُتْعَةٌ فِكْرِيَّةٌ»: ئەقلى ھوزۇرلىنىش.

«السَّفَرُ بِالطَّرِيقِ الْبَرِّيِّ مُتْعَةٌ»: قۇرۇقلۇق سەپىرىنىڭ ئۆزى بىر خىل ھوزۇرلىنىشتۇر.

«أَمَاكِنُ الْمُتْعَةِ»: كۆڭۈل ئاچىدىغان جايلار.

مُتَعَجْرِفٌ: ھاكاۋۇر، مەنمەنچى.

تَصَرَّفَ بِصُوْرَةٍ فَظَّةٍ وَمُتَعَجْرِفَةٍ: يولسىزلىق قىلدى.

مُتَعَدِّدٌ: نۇرغۇن، كۆپ، كۆپ مىقدار.

مُتَعَدِّدُ الْأَشْكَالِ: خىلمۇخىل.

مُتَعَدِّدُ الْأَضْلَاعِ: كۆپ تەرەپلىك، كۆپ قىرلىق.

مُتَعَدِّدُ الْجَوَانِبِ: كۆپ تەرەپلىمىلىك.

مُتَعَدِّدُ اللُّغَاتِ: كۆپ تىللىق.

مُتَعَدٍّ ج مُتَعَدُّوْنَ: ئۆتكۈچى، ئېشىپ كەتكۈچى، تاجاۋۇزچى.

فِعْلٌ مُتَعَدٍّ: ئۆتۈملۈك پېئىل.

مُتَعَذِّرٌ: قىيىن، جاپالىق، ئورۇنلىغىلى بولمايدىغان، مۇمكىن بولمايدىغان.

مُتَعَرِّجٌ: دولقۇنلۇق، دولقۇنسىمان، ئەگرى-بۈگرى.

مُتَعَصِّبٌ: قىزغىن، غەيرەتلىك؛ ئۆز كۆز قارىشىدا بىر تەرەپلىمە چىڭ تۇرىدىغان، مۇتەئەسسىپ.

مُتَعَصِّبٌ لِمَذْهَبٍ: گۇرۇھۋاز، شەخسىيەتچى.

مُتَعَصٍّ: مۇشەققەت، جاپالىق؛ داۋالاش قىيىن؛ مەھكەم ئورناشقان.

مُتَعَضُونٌ: ئورگانىك، جانلىق، ئەزالىق.

مُتَعَطِّشٌ ج مُتَعَطِّشُونَ: چاڭقىغۇچى، ئۇسسىغۇچى، قاتتىق ئىنتىلگۈچى.

كَانَ مُتَعَطِّشًا لِسَمَاعِ أَخْبَارِ أَهْلِهِ: ئائىلىسىنىڭ خەۋەرلىرىنى ئاڭلاشقا تەشنا ئىدى.

مُتَعَظِّمٌ: ھاكاۋۇر، چوڭچى.

مُتَعَفِّنٌ: سېسىغان، چىرىگەن.

هَذِهِ التُّفَّاحَاتُ كُلُّهَا جَيِّدَةٌ وَلَا تُوجَدُ وَاحِدَةٌ مِنْهَا مُتَعَفِّنَةً: بۇ ئالمىلارنىڭ ھەممىسى ناھايىتى ياخشى. ئارىسىدا بىرمۇ سېسىقى يوق.

مُتَعَقِّلٌ: زېرەك، چېچەن.

مُتَعَلِّقٌ بِهِ: ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك، ئۇنىڭغا تەئەللۇق.

مُتَعَلِّمٌ ج مُتَعَلِّمُونَ: ئوقۇغۇچى، تەلىم ئالغۇچى، ئەدەپلىك، مەدەنىيەتلىك، بىلىملىك، زىيالى.

مُتَعَمِّدٌ: قەستەن.

﴿وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ﴾ «قۇرئان»: كىمكى بىر مۆمىننى قەستەن ئۆلتۈرىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسى جەھەننەم بولىدۇ.

«مَنْ كَذِبَ عَلَي مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ» «ھەدىس»: كىمكى مەن دېمىگەن سۆزنى يالغاندىن مېنى دېدى دېسە، ئۇ ئادەم جايىنى دوزاخ دەپ بىلسۇن.

مُتَعَنِّتٌ: كاج، جاھىل، تەرسا.

مُتَعَهِّدٌ: توختام تۈزگۈچى، كېلىشىم ئىمزالىغۇچى، ھۆددىگەر.

سَيَقُومُ بِتَنْفِيذِ الْمَشْرُوعِ الْجَدِيدِ أَحَدُ الْمُتَعَهِّدِينَ الْأَكْفِيَاءِ: يېڭى پىلاننى ئىجرا قىلىشنى يارامىلىق ھۆددىگەر ئۈستىگە ئالدى.

مَتْعُوبٌ: ھارغان، چارچىغان.

مَتْعُوسٌ: بەختسىز، بىچارە، بىتەلەي.

مُتَعَوِّدٌ: ئادەتلەنگۈچى.

مُتَغَايِرٌ ج مُتَغَايِرُونَ: ھەر خىل، ھەر تۈرلۈك، قۇرۇلۇشى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان.

مُتَغَرِّبٌ: ياقا-يۇرتلۇق، يۇرتىدىن ئايرىلغان.

مُتَغَضِّنٌ: پۈرلەشكەن، قورۇلغان.

عِنْدَمَا يَطْعَنُ الْمَرْأُ فِي السِّنِّ يُصْبِحُ جِلْدُهُ مُتَغَضِّنًا: كىشى ياشانغاندا تېرىسى قورۇلۇپ قالىدۇ.

مُتَغَطْرِسٌ: ھاكاۋۇر، مەنمەنچى.

كَانَ مُعْجِبًا بِنَفْسِهِ مُتَغَطْرِسًا: مەنمەنچىلىك قىلىپ ئۆزىنى قالتىس سانايتتى.

مُتَغَلِّبٌ: غالىب، يەڭگۈچى.

مُتَغَيِّرٌ: ئۆزگىرىشچان، تۇراقسىز، ئالمىشىپ تۇرغۇچى.

مُتَفَائِلٌ ج مُتَفَائِلُونَ: ئۈمىدۋار، بىغەم.

يَعِيشُ الْمُتَفَائِلُونَ فِي سَعَادَةٍ: ئۈمىدۋار كىشىلەر بەخت ئىچىدە ياشايدۇ.

مُتَفَاحِشٌ: ئادەتتىن تاشقىرى، يەۋۇقۇلئاددە.

مِتْفَالٌ: بەتبۇي ئادەم.

مُتَفَاوِتٌ: قائىدىسىز، تەرتىپسىز، پەرقلىق.

مُتَفَتِّرٌ: بوشاپ قالغۇچى، ئاربلاپ داۋاملاشقۇچى.

مُتَفَجِّرٌ: پارتلىغۇچى.

مَوْقِفٌ مُتَفَجِّرٌ: پارتلاش ھالىتىدىكى مەيدان.

الْمُتَفَجِّرَاتُ: پارتلاتقۇچلار.

الْمَوَادُّ الْمُتَفَجِّرَةُ: پارتلاتقۇچ ماددىلار.

مُتَفَرِّعٌ: كۆپ تارماقلىق، كۆپ شاخلىق، كۆپ خىل.

مُتَفَرِّعَاتٌ: قوشۇمچە مەھسۇلات.

الْبِتْرُولُ وَمُتَفَرِّعَاتُهُ: نېفىت ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچە مەھسۇلاتلىرى.

مُتَفَرِّقٌ ج مُتَفَرِّقُونَ م مُتَفَرِّقَةٌ: تارقاق، چېچىلىپ كەتكەن.

﴿أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ﴾ «قۇرئان»: تارقاق كۆپ

مەبۇدلار ياخشىمۇ؟

﴿وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾ «قۇرئان»: باشقا-باشقا دەرۋازىدىن كىرىڭلار.

مُتَفَرِّقَاتٌ: تۈرلۈك نەرسىلەرنىڭ يىغىندىسى.

مُتَفَرِّنْجٌ: ياۋروپالاشقۇچى.

شَابٌّ مُتَفَرِّنْجٌ: ياۋروپالىشىپ كەتكەن ياش.

مُتَفَشٍّ: تاراپ كەتكۈچى، يېيىلىپ كەتكۈچى.

مِتْفَلَةٌ ج مَتَافِلُ: تۈكۈرۈك قاچىسى، گارشوك.

مُتَفَلْسِفٌ: پەيلاسوپلۇق دەۋاسى قىلغۇچى، ئۆزىنى پەيلاسوپ دەۋالغۇچى.

مُتَفَنِّنٌ: كەشپىياتچى، ئىجادىيەتچى.

كَانَ كَاتِبًا مُتَفَنِّنًا: ئۇ ئىجادكار يازغۇچى ئىدى.

مُتَفَوِّقٌ: ئۈستۈن، ئۈستۈنلۈك قازانغۇچى، ماھىر، غالىب، پۇختا، پىششىق.

جَانِبُنَا فِي وَضْعٍ مُتَفَوِّقٍ: ئۈستۈنلۈك بىز تەرەپتە.

مُتَقَابِلٌ: يۈزلىشىپ تۇرغۇچى.

﴿مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ﴾ «قۇرئان»: تەختلەرگە يۆلەنگەن ھالدا، بىر - بىرگە قارىشىپ ئولتۇرىدۇ.

مُتَقَادِمٌ: بۇرۇنقى، قەدىمكى.

مُتَقَادِمُ الْعَهْدِ: بۇرۇنقى زامان، قەدىمكى زامان.

مُتَقَارِبٌ ج مُتَقَارِبُونَ: يېقىن، زىچ، شېئىرنىڭ مەلۇم ۋەزنى.

«أَشْجَارٌ مُتَقَارِبَةٌ»: زىچ دەرەخلەر.

هُمَا مُتَقَارِبَانِ فِي السِّنِّ: ئۇ ئىككىسى تەڭتۇش.

مُتَقَاضٍ ج مُتَقَاضُونَ: ئەرز قىلغۇچى، شىكايەت قىلغۇچى.

مُتَقَاعِدٌ: خىزمەتتىن چېكىنگۈچى، پېنسىيىگە چىققۇچى.

مُتَقَبِّضٌ: قورۇلغان، تارايغان.

مُتَقَدِّسٌ: مۇقەددەس، پاك.

مُتَقَدِّمٌ ج مُتَقَدِّمُونَ: ئىلغار، ئىلگىرىلىگۈچى، مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى، ياخشىلانغۇچى.

مُتَقَدِّمٌ فِي السِّنِّ: ياشانغان، يېشەدەم.

الْمُتَقَدِّمُ: بىرىنچى، ئەڭ ئاۋۋال.

الْمُتَقَدِّمُ ذِكْرُهُ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغان تىلغا ئېلىنغان.

«الدُّوَلُ الْمُتَقَدِّمَةُ»: تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەر.

أَنَّهُ لَمْ يَتَعَلَّمْ حَتَّى مَبَادِئَ الرِّيَاضِيَّاتِ فَكَيْفَ يُمْكِنُهُ أَنْ يَتَعَلَّمَ الرِّيَاضِيَّاتِ الْمُتَقَدِّمَةَ: ئۇ باشلانغۇچ ماتېماتىكىنىمۇ ئۆگەنمىگەن تۇرسا قانداقمۇ ئالىي ماتېماتىكىنى ئۆگىنەلىسۇن.

مُتَقَرِّحٌ: جاراھەتلەنگۈچى، يارىلانغان، مەجرۇھ.

مُتَقَشِّفٌ ج مُتَقَشِّفُونَ: ئاددىي-ساددا ياشىغۇچى.

«عَالِمٌ مُتَقَشِّفٌ»: راھەت-پاراغەتكە بېرىلمىگەن ئالىم.

مُتَقَصِّدٌ: مەقسەتلىك، قەستەن، ئەتەي، نىشانلىق.

مُتَقَطِّعٌ: ئارىلاپ ئۈزۈلگەن.

تَيَّارٌ مُتَقَطِّعٌ: تۇراقسىز توك.

«أَجَابَهُ فِي صَوْتٍ مُتَقَطِّعٍ»: توختاپ-توختاپ جاۋاب بەردى.

لَقَدْ كُتِبَ هَذِهِ الْأُطْرُوحَةُ عَلَى نَحْوٍ مُتَقَطِّعٍ خِلَالَ نِصْفِ سَنَةٍ: بۇ ئىلمىي ماقالە ئارىلاپ-ئارىلاپ يېزىلىپ يېرىم يىلدا يېزىلىپ بولۇندى.

مُتَقَلِّبٌ: ئۆزگىرىشچان، تۇراقسىز.

مُتَقَلِّبُ الْأَطْوَارِ: كەيپىنىڭ تۇتامى يوق، ئالا كۆڭۈل، ئاسان ئۆزگىرىدىغان.

﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ سىلەرنىڭ «دۇنيادىكى» ھەرىكىتىڭلارنى ۋە «ئاخىرەتتىكى» جايىڭلارنى بىلىدۇ.

«جَوٌّ مُتَقَلِّبٌ»: ئۆزگىرىشچان ھاۋا.

مَرِيضٌ مُتَقَلِّبٌ عَلَى فِرَاشِهِ: يېتىپ قالغان كېسەل.

مُتَقَلِّدٌ: تەقلىد قىلغۇچى، دورىغۇچى؛

ئېسىۋالغۇچى، تاقىۋالغۇچى.

مُتَقَلْقِلٌ: تۇراقسىز، تەۋرەنگۈچى.

مُتَقَلِّصٌ: تارايغۇچى، قورۇلغۇچى، قىسقىرىغۇچى، كىرىشىپ كەتكۈچى.

مُتْقَنٌ: ئېنىق، مۇكەممەل، پۇختا.

لَقَدْ صَنَعْتُ هَذَا الْعَمَلَ عَلَى نَحْوٍ غَيْرِ مُتْقَنٍ: بۇ ئىشنى قولۇمنىڭ ئۇچى بىلەنلا ئىشلەپ قويدۇم.

مَتْقُوْنٌ: ئېنىق، مۇكەممەل.

مُتَقَيِّحٌ: يىرىڭلىق، يىرىڭلاپ قالغان.

مَتَكَ يَمْتُكُ مَتْكًا الشَّيْءَ: ئۈزۈۋەتتى، كېسىۋەتتى.

مَتْكٌ: چىۋىننىڭ بۇرنى.

مِتْكٌ: تىزىق، باغلام، زىخ، ساپ (ئۈزۈمنىڭ)؛ چوڭ يىگنە.

مُتَكَافِئَةٌ: تەڭلىك، باراۋەرلىك.

مُعَاهِدَةٌ غَيْرُ مُتَكَافِئَةٍ: تەڭسىز شەرتنامە.

إِلْغَاءُ الْمُعَاهَدَاتِ غَيْرِ الْمُتَكَافِئَةِ: تەڭسىز شەرتنامىلەرنى بىكار قىلىش.

مُتَكَبِّرٌ مُتَكَبِّرُوْنَ: ھاكاۋۇر، چوڭچى، مۇتەكەببۇر.

الْمُتَكَبِّرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ ئۇلۇغلۇق ئىگىسى دېگەن مەنىدە.

﴿الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ﴾ «قۇرئان»: ئۇ، مۇتلەق پادىشاھدۇر، پاكتۇر، سالامەتلىك بېغىشلىغۇچىدۇر، ئەمىن قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر، غالىبتۇر، قەھرى قىلغۇچىدۇر، ئۇلۇغلۇق ئىگىسىدۇر.

مُتَكَتِّفٌ: قول قوۋۇشتۇرغۇچى.

جَلَسَ مُتَكَتِّفًا: قول قوۋۇشتۇرۇپ ئولتۇردى.

مُتَكَتِّلٌ ج مُتَكَتِّلُوْنَ: توپلانغان، گۇرۇھ بولۇۋالغان، غۇژمەك.

بِنَاءَاتٌ مُتَكَتِّلَةٌ: زىچ بىنالار.

مُتَكَدِّرٌ: پاراكەندە بولغۇچى.

مُتَكَرِّرٌ: قايتا ـ قايتا.

مُتَكَرِّرُ الْحُدُوْثِ: قايتا مەيدانغا كەلگەن.

بِصُوْرَةٍ مُتَكَرِّرَةٍ: تەكرار رەۋىشتە.

مُتَكَرِّهٌ: يىرگەنگۈچى، نارازى بولغۇچى.

مُتَكَّسٌ: باھاسى بەلگىلەنگەن.

رِسَالَةٌ مُتَكَّسَةٌ: زاكاس خەت.

مُتَكَلِّفٌ ج مُتَكَلِّفُوْنَ: ياسالغان قىياپەتكە كىرىۋالغۇچى، سۈنئىي تۇسكە كىرىۋالغۇچى.

مُتَكَلِّفُ الْكَرَمِ: ئالىيجاناب قىياپەتكە كىرىۋالغۇچى.

مُتَكَلِّمٌ: سۆزلىگۈچى، باياناتچى.

الْمُعْتَزِلِيُّ الْمُتَكَلِّمُ: ئىلمىي كالام بىلەن شۇغۇللانغۇچى مۇئتەزىل.

مُتَلَاحِزٌ مِنَ الْأَشْجَارِ: چىرمىشىپ كەتكەن دەرەخلەر.

مُتَلَاحِقٌ ج مُتَلَاحِقُوْنَ: ئارقىمۇئارقا كەلگۈچىلەر.

أَعْمَالٌ مُتَلَاحِقَةٌ: ئۈزۈلمەس خىزمەتلەر.

رِيَاضِيُّوْنَ مُتَلَاحِقُوْنَ: يېتىشىۋالغۇچى تەنھەرىكەتچىلەر.

مُتَلَازِمٌ: مۇلازىم، ئايرىلالمايدىغان، خىزمەتكار.

مُتَلَاشٍ: يوقالغۇچى، ھالاك بولغۇچى، مۇنقەرز بولغۇچى.

مِتْلَافٌ: بۇزغۇنچى، ھالاك قىلغۇچى.

مِتْلَافُ وَقْتٍ: ۋاقىتنى ئىسراپ قىلغۇچى.

مُتَلَأْلِئٌ: يالتىراق، پارقىراق، پىلىلداپ تۇرغان، جىمىرلاۋاتقان، نۇر چېچىپ تۇرغان، يورۇق، نۇرلۇق، جىلۋىلىك.

مُتَلَبِّدٌ: كىرىشىپ كەتكەن، چىگىش.

«سُحُبٌ مُتَلَبِّدَةٌ»: گىرەلىشىپ كەتكەن بۇلۇتلار.

سَمَاءٌ مُتَلَبِّدَةٌ: بۇلۇت قاپلاپ كەتكەن ئاسمان.

مُتَلَبِّسٌ ج مُتَلَبِّسُوْنَ: كىيىم كىيگەن.

مُتَلَبِّسٌ بِجَرِيْمَةٍ: جىنايەت ئۆتكۈزگەن.

«أُلْقِيَ عَلَيْهِ الْقَبْضُ وَهُوَ مُتَلَبِّسٌ بِجَرِيْمَةِ الْقَتْلِ»: ئۇ

قاتىللىق جىنايىتى ئۆتكۈزۈۋاتقاندا قولغا ئېلىندى.

مُتَلَئِّمٌ: شارپا بىلەن ئېغىز-بۇرنىنى يۆگىۋالغۇچى.

مُتَلَدِّدٌ ج مُتَلَدِّدُونَ: جېدەل-ماجىراچى، بەك تالاش-تارتىش قىلىدىغان.

مُتَلَذِّذٌ ج مُتَلَذِّذُونَ: ھوزۇرلانغۇچى.

مُتَلَذِّذٌ بِمَنَاظِرِ الطَّبِيْعَةِ: تەبىئەت مەنزىرىلىرى بىلەن ھوزۇر ئالغۇچى.

مُتَلَعْثِمٌ: دۇدۇقلىغۇچى، كېكەچ، دۇدۇقلايدىغان.

مُتْلِفٌ: بۇزغۇچى، بۇزغۇنچى؛ زىيانلىق؛ زىيان-زەخمەت يەتكۈزگۈچى.

مُتْلَفٌ: ۋەيران قىلىنغان، زەخمىلەنگەن، بۇزۇلغان.

مَتْلَفٌ، مَتْلَفَةٌ ج مَتَالِفُ: بالا-قازا، ھالاكەت، ئۆلۈم.

مَسْرَحِيَّةٌ مُتَلْفَزَةٌ: تېلېۋىزىيە تىياتىرى.

مُتَلَوِّنٌ: رەڭلىك، بويالغان، سىرلىق، رەڭگى ئۆزگىرىشچان، بويالغان، رەڭ بېرىلگەن.

حَرِيْرٌ مُتَلَوِّنٌ: پارقىراق تاۋار.

مُتَلَهِّفٌ: تەشنا بولغان، خۇمار بولغان، ئىنتىزار بولغان، مەستانە، ئارزۇمەند، ھەۋەس قىلغۇچى.

مُتَلَهِّفٌ إِلَى مُطَالَعَةِ الْقِصَصِ: ھېكايە ئوقۇش مەستانىسى.

مُتَلَّهٍ عَنْ: يۈز ئۆرۈگۈچى.

التِّلْمِيْذُ مُتَلَّهٍ عَنْ سِمَاعِ الدَّرْسِ: شاگىرت دەرس ئاڭلاشتىن يۈز ئۆرۈگۈچىدۇر.

مَتْلُوفٌ: بۇزۇلغان، ۋەيران قىلىنغان، بۇزۇپ چېچىلغان.

مَتْلُوْهُ الْعَقْلِ: ھەيرەتتە قالغۇچى، ئەقلى قاچقۇچى، پىكرى بۆلۈنگۈچى.

مُتَمَاسِكٌ: بىرلەشكۈچى، ئىتتىپاقلاشقۇچى، ئۇيۇشقۇچى.

مُتَمَدِّيْنٌ: مەدەنىي، گۈللەنگەن، مەدەنىيەتلىك.

مُتَمَرِّدٌ: ئاسىيلىق قىلغۇچى، قارشىلىق قىلغۇچى.

مُتَمَرِّضٌ: ئاغرىقچان، كېسەلچان، كېسەل كۆرپىسى.

مُتَمَرِّنٌ: چېنىققان، ئىش كۆرگەن، تەجرىبىلىك، تەدبىرلىك.

مُتَمَسِّكٌ: چىڭ تۇتقۇچى، ئېسىلغۇچى، بىرلەشكۈچى، ئىتتىپاقلاشقۇچى.

مُتَمَعِّجٌ: ئەگرى-بۈگرى، ئەگرى توقاي، قىڭغىر-سىڭغىر.

مُتَمَغِّطٌ: يېپىشقاق.

مُتَمَكِّنٌ: مۇستەھكەم، پۇختا.

مُتَمَلِّقٌ: تەخسكەش، خۇشامەتچى.

مُتَمِّمٌ: تولۇقلىغۇچى، ئورۇنلىغۇچى، تاماملىغۇچى.

مُتَمَّمٌ: ئورۇنلانغان، تاماملانغان.

يَمِيْنٌ مُتَمِّمَةٌ: تولۇقلىما قەسەم.

مُتَمَنٍّ: ئارزۇ قىلغۇچى، ئۈمىد قىلغۇچى، ئۈمىدۋار.

مُتَمَنِّيَاتٌ: تىلەك، ئارزۇ، ئۈمىد.

مُتَمَهِّلٌ: ئاستا، سۆرەلمە، مىسمىس.

مُتَمَوِّجٌ: دولقۇنلىغۇچى، دولقۇنلاپ تۇرغان، ئۆركەشلىگۈچى، مەۋج ئۇرغۇچى.

مُتَمَوِّلٌ: كاپىتالىست، مالدار، پۇلدار، باي.

مُتَمَيِّزٌ: پەرقلىق، ئالاھىدە بولغۇچى، ئايرىلغۇچى.

مَتُنَ يَمْتُنُ مَتَانَةً: مۇستەھكەم بولدى، پۇختا بولدى، قاتتىق بولدى، چىڭ، مەزمۇت بولدى.

مَتْنٌ ج مِتَانٌ وَمُتُوْنٌ: دۈمبە، كەينى، ئۇچا.

مَتْنُ الطَّرِيْقِ: يول يۈزى، يول ئۈستى.

مَتْنُ اللُّغَةِ: لۇغەت تەركىبى، لېكسىكا.

عَلَى مَتْنِ الطَّائِرَةِ: ئايروپىلان ئۈستىدە.

«مَتْنُ الْكِتَابِ»: كىتابنىڭ تېكىستى.

سَارَ مَتْنَ النَّهَارِ: كۈن بويى ماڭدى.

مُتَنَاثِرٌ: چېچىلىپ كەتكەن، ئايرىلىپ كەتكەن.

سَقَطَ مُتَنَاثِرًا: چېچىلىپ كەتتى.

قَبَائِلٌ مُتَنَاثِرَةٌ: تارقاق قەبىلىلەر.

مُتَنَازِلٌ: ئۆتۈنۈپ بەرگۈچى.

مُتَنَازِلٌ عَنْ حَقِّهِ: ھەققىدىن ۋاز كەچكۈچى.

مُتَنَازَلٌ: ئۆتۈنۈپ بېرىلگەن.

مُتَنَاسِبٌ: مۇۋاپىق، ماس، لايىق.

مُتَنَاسِبُ الْأَعْضَاءِ: ئەزالىرى ماس كەلگەن.

مُتَنَافِرٌ: قارىمۇقارشى، بىر-بىرىگە زىت.

مُتَنَاقِصٌ: كېمىيىۋاتقان، ئازلاۋاتقان.

مُتَنَاقِضٌ: ئۆزئارا زىت، بىر-بىرىگە زىت، قارىمۇقارشى.

مُتَنَاهٍ: چەكلىك، يۇقىرى پەللە، ئاخىرقى نۇقتا، ئىنتايىن.

غَيْرُ مُتَنَاهٍ: چەكسىز، تۈگىمەس، ئاخىرى يوق.

«مَوْضُوعٌ مُتَنَاهٍ»: ئاخىرىغا يەتكەن تېما.

«قِطَارٌ مُتَنَاهٍ فِي السُّرْعَةِ»: ئىنتايىن تېز پويىز.

«مَقَالَةٌ مُتَنَاهِيَةٌ فِي الدِّقَّةِ»: ئىنتايىن ئىنچىكە ماقالە.

مُتَنَاوِبٌ: ئالماشقان، ئالمىشىۋاتقان، نۆۋەتچى، ئالماشقۇچى.

«تَيَّارٌ كَهْرَبَائِيٌّ مُتَنَاوِبٌ»: ئالمىشىپ تۇرىدىغان ئېلېكتر دولقۇنى.

«زِيَارَاتٌ مُتَنَاوِبَةٌ»: ئۆزئارا بېرىپ-كېلىشلەر.

مُتَنَاوَلٌ: يېتىپ بارغىلى بولىدىغان جاي (دائىرە)، ئاسان، ئوڭاي.

فَوْقَ مُتَنَاوَلِ الظُّنُونِ وَالشُّبَهَاتِ: شەك - شۈبھىسىز، گۇمانلىنىشقا بولمايدىغان.

«هَذَا الْأَمْرُ فِي مُتَنَاوَلِهِ»: بۇ ئىش ئۇنىڭغا ئاسان.

«فِيْ مُتَنَاوَلِ يَدِهِ»: ئۇنىڭ ئىلكىدە.

«مَوْضُوعٌ فِي مُتَنَاوَلِ الْجَمِيعِ»: ھەممەيلەنگە ئاسان تېما.

مُتَنَبِّئٌ: پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغۇچى، ئۆزىنى پەيغەمبەر دەۋالغۇچى، ئالدىن خەۋەر بەرگۈچى.

مُتَنَبِّئُ جَوِّيٌّ: ھاۋا رايىدىن ئالدىن خەۋەر بەرگۈچى.

الْمُتَنَبِّئُ: مەشھۇر ئەدىب شائىر ئەبۇ تەييىب مۇتەنەببىنىڭ لەقىمى.

مُتَنَبِّهٌ: ئويغاق، سەگەك، ھوشيار، سەزگۈر، تېتىك، ئېھتىيات قىلغۇچى.

مُتَنَزَّهٌ ج مُتَنَزَّهَاتٌ: ئويناپ يۈرىدىغان يەر، تاماشا قىلىدىغان يەر، سەيلىگاھ.

«مُتَنَزَّهُ الْأَطْفَالِ فِي الْحَدِيقَةِ الْعُمُومِيَّةِ»: ئاممىۋى باغچىدىكى باللار ئوينايدىغان يەر.

مُتَنَصِّتٌ: ئوغرىلىقچە قۇلاق سالغۇچى، ئوغرىلىقچە تىڭشىغۇچى.

مُتَنَطِّعٌ ج مُتَنَطِّعُونَ: شاللاق ياش.

فَتَاةٌ مُتَنَطِّعَةٌ: شاللاق قىز.

«هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ» ‹حديث›: «سۆز-ھەرىكەتتە چوڭقۇرلىشىمەن دەپ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكۈچىلەر ھالاك بولدى».

مُتَنَفِّسٌ: تىنغۇچى، نەپەس ئالغۇچى.

مُتَنَقِّلٌ: كۆچمەن، سەييارە.

«مُسْتَشْفًى مُتَنَقِّلٌ»: سەييارە دوختۇرخانا.

«مَعْرِضٌ مُتَنَقِّلٌ»: كۆچمە كۆرگەزمىخانا.

«مَكْتَبَةٌ مُتَنَقِّلَةٌ»: سەييارە كىتابخانا.

«الْأَعْرَابُ الْمُتَنَقِّلُونَ»: كۆچمەن ئەرەبلەر.

مُتَنَكِّرٌ: گىرىم قىلغان، يالغاندىن ياسانغان، نىقابلىنىۋالغان.

مُتَنَوِّرٌ: مەدەنىيەتلىك، مەرىپەتپەرۋەر، زىيالىي، ئوقۇمۇشلۇق، ئىلغار.

مُتَنَوِّعٌ: خىلمۇخىل، ھەر خىل، رەڭگارەڭ.

مَكَانٌ مُتَنَوِّعٌ: يىراق جاي.

مُتَهَاوِدٌ: ئادىل، مۇۋاپىق، ھەققانىيەتچى.

أَسْعَارٌ مُتَهَاوِدَةٌ: ئادىل باھا.

مُتَهَتِّكٌ: نومۇسسىز، بىھايا، شەرمەندە، رەسۋا.

مُتَهَتِّكٌ فِي سُلُوكِهِ: سايىاق، ھاياسىز.

مُتَهَدِّجٌ: تىترىگۈچى.

مُتَهَدِّمٌ: بۇزغۇنچى، ۋەيران قىلغۇچى.

مُتَهَدَّمٌ: بۇزۇلغان، خاراب بولغان.

مُتَهَذِّبٌ: تەربىيىلەنگەن، سەۋىيىلىك، ئەدەپلىك، مەدەنىيەتلىك.

مُتَهَذَّبٌ: تەربىيىلەنگەن، ئەدەپلىك.

مُتَهَكِّمٌ ج مُتَهَكِّمُونَ: مەسخىرىۋاز، مازاق قىلغۇچى، ساتىرىچى.

صَحَفِيٌّ مُتَهَكِّمٌ: ھەجۋىي ژۇرنالىست.

مُتَهَلِّلٌ: يورۇغۇچى، چاقنىغۇچى.

مُتَهَلِّلُ الْوَجْهِ: خۇش چىراي، ئوچۇق چىراي.

«فَتَاةٌ مُتَهَلِّلَةٌ لِنَجَاحِهَا فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئىمتىھاندا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ خۇشاللىقىدىن چىرايى يورۇپ كەتكەن قىز.

مُتَهَوِّرٌ: شاللاق، يەڭگىل، قارام، بىشەم، تەنتەك.

مُتَهَوِّسٌ: ساراڭ، مەجنۇن.

مُتَهَيِّجٌ ج مُتَهَيِّجُونَ: غەزەپلەنگۈچى.

مُتَهَيِّعٌ: ئېگىرقاپ قالغۇچى، يامانلىققا ئالدىرىغۇچى.

مُتَوَاتِرٌ: تۇتاشقان، ئۇلاشقان، ئارقىمۇئارقا، داۋاملاشقان.

مُتَوَازِنٌ: تەكشى، تەڭپۇڭ، ئۆلچەنگەن، قايىيىلىك.

مُتَوَازٍ (الْمُتَوَازِيُّ): تەڭ، تەڭداش.

مُتَوَازِي الْأَضْلَاعِ: پاراللېل تۆت تەرەپلىك.

الْمُتَوَازِيَانِ: قوش تورنىك.

مُتَوَاصِلٌ: ئۈزۈلۈكسىز، داۋاملىق، توختىماستىن.

مُتَوَافِرٌ: كۆپ، مول، يېتەرلىك، تولۇق.

غَيْرُ مُتَوَافِرٍ: يېتەرسىز.

مُتَوَالٍ: پەيدىنپەي، ئارقىمۇئارقا، داۋاملىق ئۈزۈلۈكسىز.

مُتَوَانٍ: سەل قارىغۇچى، كېچىكتۈرگۈچى، بوشاڭلىق قىلغۇچى، لايغەزەل.

مُتَوَتِّرٌ: جىددىي، كەسكىن، جىڭتىلغان، باغلانغان، تارتىلغان.

مَوْقِفٌ سِيَاسِيٌّ مُتَوَتِّرٌ: جىددىي سىياسىي مەيدان.

أَعْصَابٌ مُتَوَتِّرَةٌ: جىددىيلەشكەن نېرۋىلار.

مُتَوَحِّدٌ: بىردىنبىر، يېگانە، بويتاق.

مُتَوَحِّشٌ: ياۋايى، مەدەنىيەتسىز، ياۋۇز، ۋەھشىي يىرتقۇچ.

مُتَوَرِّدٌ: قىزىلگۈلدەك، ئەتىرگۈلدەك، قىزىل.

وَجْهٌ مُتَوَرِّدٌ: قىزىلگۈلدەك چىراي.

مُتَوَسِّطٌ: ئوتتۇرىدىكى، ئوتتۇرا دەرىجىلىك.

حَجْمٌ مُتَوَسِّطٌ: ئوتتۇرا تىپلىق.

فِي مُتَوَسِّطِ كَذَا: ئوتتۇرىدا، مەركىزىدە.

فِي مُتَوَسِّطِ الظَّلَامِ: قاراڭغۇدا.

فِي مُتَوَسِّطِ اللَّيْلِ: يېرىم كېچىدە.

فِي مُتَوَسِّطِ الْمَدِينَةِ: شەھەر مەركىزىدە.

الْبَحْرُ الْأَبْيَضُ الْمُتَوَسِّطُ: ئوتتۇرا دېڭىز.

مُتَوَسِّطُ الْقَامَةِ: ئوتتۇرا بوي.

مُتَوَسِّطُ الْحَالِ: ئوتتۇرا ھال.

مُتَوَسِّطُ الْعُمْرِ: ئوتتۇرا ياش.

الْمَوْجَةُ الْمُتَوَسِّطَةُ فِي الْإِذَاعَةِ: رادىئونىڭ ئوتتۇرا دولقۇنى.

مُتَوَسِّطِيٌّ: ئوتتۇرىغا مەنسۇپ.

مُنَاخٌ مُتَوَسِّطِيٌّ: نورمال ھاۋا كىلىماتى.

مُتَوَسِّمٌ ج مُتَوَسِّمُونَ: ئىنچىكە كۆزەتكۈچى، ئىنچىكە مۇلاھىزە قىلغۇچى.

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭدا

كۆزەتكۈچىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار.

مُتَوَضِّئ: تاھارەت ئالىدىغان جاي، خالا جاي.

مُتَوَطِّدٌ: ئىزچىل، پۇختا.

مُتَوَعِّكٌ: ساقسىز، كەيپسىز.

مُتَوَقِّفٌ: ئوكۇشلۇق، كۆڭۈلدىكىدەك.

مُتَوَفِّقٌ: ئوكۇشلۇق، ئۇتۇق قازانغۇچى.

مُتَوَفِّي: ۋاپات تاپتۇرغۇچى.

﴿إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ﴾ «قۇرئان»: مەن سېنى (ئەجىلىڭ يەتكەندە) قەبزى روھ قىلىمەن، سېنى دەرگاھىمغا كۆتۈرىمەن (يەنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىمەن).

مُتَوَفَّى: ئۆلگۈچى، ۋاپات بولغان ئادەم.

فُلَانٌ الْمُتَوَفَّى سَنَةَ كَذَا: پالانى مۇنچىنچى يىلى ۋاپات بولغان.

مُتَوَقِّدٌ: يانغۇچى، كۆيگۈچى.

مُتَوَقِّدُ الذِّهْنِ: زېھنى ئۆتكۈر.

مُتَوَقَّعٌ: ئارزۇ قىلىنغان، ئۈمىد قىلىنغان.

مُتَوَكِّلٌ ج مُتَوَكِّلُونَ: ئىشەنگۈچى، يۆلەنگۈچى.

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋەككۇل قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

مُتَوَلِّ (الْمُتَوَلِّي) ج مُتَوَلُّونَ: مەسئۇل باشقۇرغۇچى، ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى، مۇتىۋەللى.

مُتَوَلِّي أَعْمَالِ الشَّرِكَةِ: شىركەتنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى.

الْمُتَوَلِّي أَمْرَ الْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ ئىشلىرىغا ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى.

مُتَوَهِّجٌ: يېنىپ تۇرغان، كۆيۈپ تۇرغان، پارلاپ تۇرغان.

شَمْسٌ مُتَوَهِّجَةٌ: پارقىراپ تۇرغان قۇياش.

مُتَوَوِّلٌ: سېھىرلەنگەن، جادۇ قىلىنغان، قايمۇقتۇرۇلغان.

مُتَوَّجٌ: تاج كىيدۈرۈلگەن، تاجدار.

مَتَى: قاچان؟

حَتَّى مَتَى: قاچانغىچە؟ قاچانغىچىلىك؟

مَتَى تَذْهَبْ أَذْهَبْ: سەن قاچان بارساڭ مەنمۇ شۇ چاغدا بارىمەن.

«مَتَى زَارَكَ الضَّيْفُ؟»: مېھمان ساڭا قاچان كەلدى.

مِتْيَاحٌ: بەلگىلەنگەن، مەھكۇم قىلىنغان.

مُتَيْحٌ: ئاقساقال، يېتىم ئاقساقال، ئۆزگىگە مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىدىغان ئادەم.

مُتَيَسِّرٌ: ئاسان، قولاي، ئاسان ئىرىشكىلى بولىدىغان.

مَتِينٌ ج مِتَانٌ: مۇستەھكەم، پۇختا، چىڭ، مەزمۇت، قەيسەر، كۈچلۈك، قاۋۇل.

«رَجُلٌ مَتِينُ الْعَضَلَاتِ»: مۇسكۇللىرى چىڭ ئادەم.

«حَبْلٌ مَتِينٌ»: پۇختا ئېشىلگەن ئارغامچا.

«عَلَاقَةٌ مَتِينَةٌ»: مۇستەھكەم ئالاقە.

هَذِهِ الْجَوَارِبُ مَتِينَةٌ قَوِيَّةٌ: بۇ پايپاقلار ناھايىتى پىششىق.

الْمَتِينُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ چەكسىز قۇدرەتلىك ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەتلىكتۇر، قۇۋۋىتى ئارتۇقتۇر.

مَتِيهَةٌ: سىرلىق ئوردا، تىلسىمات، ئېزىتقۇلۇق جاي، ئادىشىپ قالىدىغان جاي.

مُتَهَيِّجٌ: ھاياجانلانغۇچى، تەسىرلەنگۈچى.

مُتَيَّمٌ: مۇھەببەتنىڭ قۇلى، ئاشىق، بىقارار.

«مَسْرَحِيَّةٌ مَجْنُون لَيْلَى مَبْنِيَّةٌ عَلَى قِصَّةِ شَاعِرٍ عَرَبِيٍّ مَاتَ مُتَيَّمًا»: لەيلى ـ مەجنۇن تىياتىرى بولسا

ئاشىق-بىقسارلار بولۇپ تۈلگەن ئەرەب شائىرنىڭ قىسسىسىنى ئاساس قىلغان.

مَثَابٌ ، مَثَابَةٌ: يىغىن مەيدانى ، يىغىلىدىغان جاي؛ دەرىجە؛ سەۋىيە.

الْعُلَمَاءُ مِنَ الْأُمَّةِ بِمَثَابَةِ الْقَلْبِ: بىر مىللەتنىڭ ئۆلىمالىرى بەدەندىكى يۈرەكنىڭ ئورنىدا.

«قَدْ اِتَّخَذْتُ هَذَا الْمَنْزِلَ مَثَابَةً لِي مُنْذُ أَعْوَامٍ»: بۇ خانىنى بىرقانچە يىلدىن بۇيان ئۆي قىلىۋالدىم.

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْناً﴾ «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا بىز كەئبىنى كىشىلەر ئۈچۈن جەم بولىدىغان جاي ۋە ئامان جاي قىلىپ بەردۇق.

بِمَثَابَةِ كَذَا: بىلەن تەڭ.

مُثَابِرٌ: سەۋرچان؛ چىداملىق، تىرىشچان، ئېگىلمەس-سۇنماس، ھارماس.

مُثَابَرَةٌ: سەۋرچانلىق؛ غەيرەتچانلىق؛ قەتئىيلىك؛ چىداملىق.

«يَجِبُ التَّحَلِّي بِرُوحِ الْمُثَابَرَةِ»: چىداملىق روھنى ئۆزلەشتۈرۈش كېرەك.

إِنَّ الْمُثَابَرَةَ عَلَى الْعَمَلِ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِ النَّجَاحِ فِي الْحَيَاةِ: خىزمەتنى ھارماي-تالماي ئىشلەش ئىنسان ھاياتىدىكى نەتىجە قازىنىشنىڭ سىرلىرىنىڭ بىرىدۇر.

مَثَاثٌ: چاچ مېيى ، گىرىم بۇيۇملىرى ، يۈز مېيى.

مَثَارٌ: ئىلھام بەرمەك ، رىغبەتلەندۈرمەك.

مَثَارُ الْبَحْثِ: بەس-مۇنازىرىنىڭ سەۋەبى.

مَثَارُ النِّزَاعِ: جېدەل-ماجىرانىڭ سەۋەبى.

«كَانَ الْأَمْرُ مَثَارَ جِدَالٍ وَنِزَاعٍ»: بۇ ئىش جېدەل-ماجىراغا سەۋەب بولدى.

مِثَالٌ ج أَمْثِلَةٌ وَمُثُلٌ: مىسال، تەمسىل.

«مِثَالٌ أَعْلَى»: يۈكسەك ئۆلگە.

«يَعْمَلُ عَلَى مِثَالِ فُلَانٍ»: ئۇ پالانىنى ئۆلگە قىلىپ ئىشلەيدۇ.

«هِيَ مِثَالُ النَّشَاطِ وَالدِّقَّةِ»: ئۇ پائالىيەتچانلىق ۋە ئىنچىكىلىكنىڭ ئۆلگىسىدۇر.

«سَاقَهُ عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ»: ئۇنى مىسال تەرىقىسىدە كەلتۈردى.

مِثَالٌ بَيَانِيٌّ: مىسال، ئۆلگە، نەمۇنە، دەلىل-ئىسپات.

«عَلَى مِثَالِهِ»: ئۇنى دوراپ، ئۇنىڭغا تەقلىد قىلىپ.

مِثَالٌ لِلْعِبْرَةِ: ئىبرەتلىك، تەجرىبە-ساۋاقلىق.

«مُثُلٌ عُلْيَا»: يۈكسەك ئۆلگىلەر.

مَثَالَةٌ: ئارتۇقلۇق، ئارتۇقچىلىق، ئەۋزەللىك، ئېسىللىك، ئۈستۈنلۈك.

مَثَالَةٌ ج مَثَالَاتٌ وَمَثَائِلُ: تاپشۇرۇق، دەرس، ساۋاق.

مِثَالِيٌّ: نەمۇنىلىك، ئۆلگىلىك.

«الْمَذْهَبُ الْمِثَالِيّ»: ئىدىئالىزم.

مِثَالِيَّةٌ: ئىدىئالىستىك، ئىدىئالىزم.

«فَيْلَسُوفٌ مِنْ دُعَاةِ الْمِثَالِيَّةِ»: ئىدىئالىزم تەرەپدارلىرىدىن بولغان پەيلاسوپ.

مَثَانَةٌ ج مَثَانَاتٌ: دوۋساق.

الْمَثَانِيَ: قۇرئاننىڭ كەرىمنىڭ ئايەتلىرى، سۈرە فاتىھەنىڭ ئايەتلىرى.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ «قرآن»: بىز ساڭا فاتىھەنىڭ يەتتە ئايىتىنى ۋە ئۇلۇغ قۇرئاننى بەردۇق.

مَثَانِيّ الشَّيْءِ: قابىلىيىتى، كۈچى، ئىقتىدارى.

مَثَانِيٌّ مِنَ الدَّابَّةِ: ھايۋاننىڭ تىزى.

مُثَوِّبٌ: ئەسنىگۈچى.

مُثَبَّتٌ: مۇقىم، تۇراقلاشقان.

مُثَبِّطٌ: توسقۇنلۇق قىلىدىغان.

مُثَبِّطُ الْعَزْمِ: ئىرادىنى بوشىتىۋەتكۈچى، روھنى

چۈشكۈنلەشتۈرىدىغان.

مُثَبِّطٌ (فِي الْكِيْمِيَاءِ): خىمىيىلىك ئۆزگىرىشكە توسقۇنلۇق قىلىدىغان ماددا.

مُثَبِّطٌ (فِي الطِّبِّ): كېسەلنىڭ پاتالىيەتچانلىقىنى سۇسلاشتۇرىدىغان دورا.

«الأَحْسَاسُ الْمُثَبِّطُ لِلْهِمَمِ هُوَ أَنْ يَرَى الشَّبَابُ أَمَلَهُمْ خَارِجَ بِلَادِهِمْ لَا دَاخِلِهَا»: ياشلارنىڭ ۋەتەنىنىڭ ئىچىگە ئەمەس، سىرتىغا ئىنتىلىشى ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى بوشاشتۇرۇۋېتىدىغان تۇيغۇدۇر.

مُثْبَتٌ: ئىنكار قىلىنمايدىغان.

كَلَامٌ مُثْبَتٌ: غەيرىي ئىنكارى سۆز.

مَثْبَنَةٌ ج مَثَابِنُ: قول سومكىسى.

مَثْبُوتٌ: ئىسپاتلانغان، ئىتىراپ قىلىنغان.

مَثَّالٌ: ھەيكەلتاراشلىق.

مَثَّلَ يُمَثِّلُ تَمْثِيلًا: ئوخشاتتى، مىسال قىلدى.

«مَثَّلَ بِهِ»: ئۆلگە قىلدى، تەقلىد قىلدى، ئۈرنەك قىلدى، نەمۇنە قىلدى.

مَثَّلَ بِهِ: زەخىملەندۈردى، ناكار قىلدى، چىرايىنى بۇزدى.

مَثَّلَ التِّمْثَالَ: ھەيكەل ياسىدى، ھەيكەل ئويدى، ھەيكەل ياراتتى، ھەيكەل ئىجاد قىلدى.

مَثَّلَ الشَّيْءَ لِفُلَانٍ: تەسۋىرلىدى، سۈرەتلىدى، سۈرەتلەپ بەردى، ئوخشاتتى.

مَثَّلَ فُلَانًا: پالانىنى ۋەكىل قىلدى، ۋاكالەتلىك قىلدى.

مَثَّلَ مَثَلًا: مىسال كەلتۈردى، مىسال قىلدى، مىسال بەردى، تەمسىل قىلدى.

مَثَّلَ رِوَايَةً: رول ئالدى، رولغا چىقتى.

«مَثَّلَ الزُّرْقَةَ بِالسَّمَاءِ»: كۆكلۈكنى ئاسمانغا ئوخشاتتى.

«مَثَّلَ الْمَسْرَحِيَّةَ»: تىياتىر قويدى.

«مَثَّلَ دَوْرَ السُّلْطَانِ»: سۇلتاننىڭ رولىنى ئالدى.

«مَثَّلَ قَوْمَهُ فِي دَوْلَةٍ أَوْ مُؤْتَمَرٍ»: دۆلەت ياكى يىغىندا ئۆز قوۋمىغا ۋەكىللىك قىلدى.

«مَثَّلَ السَّفِيرُ دَوْلَتَهُ فِي إِجْتِمَاعِ مُنَظَّمَةِ الْمُؤْتَمَرِ الإِسْلَامِيِّ»: ئىسلام كېڭەشى تەشكىلاتى يىغىنىدا كونسۇل دۆلىتىگە ۋەكىللىك قىلدى.

«مَثَّلَ الْمُحَامِيَ مَصَالِحَ الشَّرِكَةِ الْفُلَانِيَّةِ»: ئادۋوكات پالانى شىركەتنىڭ پايدىسىغا قانۇنىي ۋەكىل بولدى.

«مَثَّلَ بِهِ أَشْنَعَ تَمْثِيلٍ»: ئۇنى قاتتىق قىينىدى.

مُثْرٍ: باي، مالدار، زەردار، دۆلەتمەن.

مُثْعَلِبٌ: تۈلكىلىك.

أَرْضٌ مُثْعَلَبَةٌ: تۈلكىلىك جاي.

مِثْقَابٌ ج مَثَاقِيبُ: ئۆشكە، بۇرغا، ئىسكىنە.

مِثْقَالٌ ج مَثَاقِيلُ: مىسقال (ئېغىرلىق ئۆلچىمى، 4.68 گىرامغا تەڭ).

مِثْقَالُ ذَرَّةٍ: قىلچىلىك، ئازغىنە، زەررىچە، كىچىككىنە.

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ھەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ.

أَلْقَى عَلَيْهِ مَثَاقِيلَهُ: ئۇنىڭغا ئېغىرلىقىنى ئارتتى، ئېغىرلىقىنى سالدى.

مِثْقَبٌ ج مَثَاقِبُ: ئۆشكە، بۇرغا، ئىسكىنە.

مُثَقَّفٌ ج مُثَقَّفُونَ: زىيالىي، ئىلمىي ساھەدىكىلەر، ئەدەپلىك، مەدەنىيەتلىك، تەربىيىلەنگەن، تەربىيە كۆرگەن.

الطَّبَقَةُ الْمُثَقَّفَةُ: زىيالىيلار قاتلىمى.

مُثَقَّلٌ: ئېغىر يۈك؛ تولدۇرۇلغان، ئارتىلغان.

مَثْقُوبٌ: تېشىلگەن، تۆشۈك.

مُثْكَلَةٌ: ئايرىلىشقا سەۋەب بولىدىغان.

مَثَلَ يَمْثُلُ مُثُولًا فُلَانًا: پالانىغا ئوخشىدى، ئوخشاپ كەتتى، ناھايىتى ئوخشىدى.

مَثَلَ الْقَمَرُ: ئاي كۆرۈندى، زاھىر بولدى، نامايان

بولدى، ئايان بولدى.

«مَثَلَ التَّمَاثِيلَ»: ھەيكەل ياسىدى.

«مَثَلَ الشَّخصَ بَيْنَ يَدَي فُلَانٍ»: پالانىنىڭ ئالدىدا تىك توردى.

مَثَلَ يَمْثُلُ مُثُولًا الشَّخصُ بَيْنَ يَدَي فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئالدىدا ئۆرە توردى، توختىدى.

مَثَلَ بِحَضْرَتِهِ: ئۇنىڭ قېشىغا باردى.

مِثْلٌ ج أَمْثَالٌ: ئوخشىشى، مىسلى، ئوخشاش.

بِالْمِثْلِ: شۇنداق، ئوخشاش، بىردەك، بىر خىل.

مِثْلَ مَا: شۇنىڭدەك، شۇنداقلا، خۇددى.

مِثْلُهُ: شۇنىڭغا ئوخشاشلار.

«فِي مِثْلِ هَذِهِ الْأَحْوَالِ»: بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا.

«مُقَابَلَةُ الْمِثْلِ بِالْمِثْلِ»: ئىنتىقام ئالماق، ئۆچ ئالماق، قىساس ئالماق، ئەنت ئالماق.

«مَبْدَأُ مُقَابَلَةِ الْمِثْلِ بِالْمِثْلِ»: ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش پرىنسىپى، باراۋەرلىك پرىنسىپى.

مَثَلٌ ج أَمْثَالٌ: تەمسىل، ماقال، ئىبرەت، مىسال، مەشھۇر سۆز، ھېكمەتلىك سۆز، ئۈلگە.

عَلَى سَبِيلِ الْمَثَلِ: ماقالىدەك، تەمسىلدەك، ماقالىدىكىگە ئاساسەن، تەمسىلدە كۆرسىتىلگىنى بويىچە.

مَثَلٌ مَأْثُورٌ: ھېكمەتلىك سۆز، ئىبرەتلىك سۆز، ئاتىلار سۆزى.

مَثَلٌ تَشْبِيهٌ: مەسەل، كىنايە، ئىستىھزا.

مَثَلٌ أَعْلَى: تىپىك، غايە، غايىۋى.

«سِفْرُ الْأَمْثَالِ»: (تەۋراتتىكى) ھېكمەتلىك سۆز، ئىبرەتلىك سۆز.

مَثَلًا: مەسىلەن.

مَثْلَبَةٌ ج مَثَالِبُ: ئەيىب، نۇقسان.

مَثْلَجَةٌ ج مَثْلَجَاتٌ: توڭ ساقلاش ماشىنىسى.

مُثْلَةٌ: ساتما، ئالچوق.

مُثَلَّثٌ ج مُثَلَّثَاتٌ: ئۈچ بۇلۇڭ، ئۈچ چاسا، مۇسەللەس.

مُثَلَّثٌ مُتَسَاوِي السَّاقَيْنِ: تەڭ يانلىق ئۈچ بۇلۇڭ.

مُثَلَّثٌ مُخْتَلِفُ الْأَضْلَاعِ: تەڭسىز تەرەپلىك ئۈچ بولۇڭ.

مُثَلَّثٌ قَائِمُ الزَّاوِيَةِ: تىك بۇلۇڭلۇق ئۈچ بۇلۇڭ.

عَدُوٌّ مُثَلَّثٌ: ئۈچ تەرەپلىك دۈشمەن.

حِسَابُ الْمُثَلَّثَاتِ: ترىگونومېترىيە، ئۈچ بۇلۇڭ.

الْمُثَلَّثَاتُ الْمُسْتَوِيَةُ: تەكشىلىك ترىگونومېترىيىسى.

مُثَلَّثِيٌّ: ترىگونومېترىيە.

النِّسْبَةُ الْمُثَلَّثِيَّةُ: ترىگونومېترلىك فۇنكسىيە.

مُثَلَّجٌ: مۇزلىتىلغان، توڭلىتىلغان.

لُحُومٌ مُثَلَّجَةٌ: توڭ گۆش.

مُثَلَّجَاتٌ: سوغۇق ئىچىملىكلەر.

مُثَلَّغٌ: پىررلىغان، چىقىلغان.

مَثْلُوثٌ: ئۈچ قاتلاملىق.

حَبْلٌ مَثْلُوثٌ: ئۈچ قات ئارغامچا.

مَثْلُوجٌ: مۇزلىتىلغان، قارلىق.

حَلِيبٌ مَثْلُوجٌ: ماروژنى.

مَاءٌ مَثْلُوجٌ: مۇز سۈيى.

رَجُلٌ مَثْلُوجُ الْفُؤَادِ: سەۋدايى.

لُحُومٌ مَثْلُوجَةٌ: توڭ گۆش.

مَثْلُومٌ: نامى بۇلغانغان.

مَثْلُومُ الْعِرْضِ: ئابرۇيى تۆكۈلگەن.

مُثْلَى: ئەڭ ئالىي، ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ ئېسىل، ئەڭ ئىلغار.

الْغَايَةُ الْمُثْلَى: غايىۋى نەرسە.

الطَّرِيقُ الْمُثْلَى: غايىۋى ئۇسۇل.

مِثْلِيٌّ: تىپىك، ئۈلگىملىك، قائىدىلىك، قېلىپلاشقان.

مُثْمِرٌ: پايدىلىق، ھوسۇللۇق، نەتىجىلىك.

مَثْمَلَةٌ: چىلەك.

مُثْمِلَةٌ: سېۋەت؛ پادىچىلار خالتىسى.

مُثْمِنٌ: باھالىغۇچى، باھا بېكىتكۈچى.

مُثَمَّنٌ: باھا، بەلگىلەنگەن باھا؛ زەھەرلەنگەن.

مُثَمِّنُ الْجُمْرُكِ: چېگرا بېجى ئىمزالىغۇچى.

مُثَمَّنٌ: سەككىز بۇرجەكلىك نەرسە.

مُثَمَّنُ الْأَرْكَانِ: سەككىز بۇرجەكلىك.

مُثَمَّنُ الزَّوَايَا: سەككىز بۇلۇڭلۇق.

مُثَمَّنُ السُّطُوحِ: سەككىز ياقلىق.

مَثْمَنٌ: سەككىزدىن-سەككىزدىن.

مَثَنَ يَمْثُنُ مَثَانَةً الرَّجُلُ: دوۋساق ياللۇغى بولۇپ قالدى.

مُثَنًّى: قوش قاتلاملىق.

مُثَنَّى الْوَادِي: سايلىقتىكى ئەگرى جاي.

مَثْنَوِيٌّ: قوش مىسرالىق شېئىر، ھەر ئىككى مىسرانىڭ قاپىيىسى ئوخشايدىغان شېئىر.

مَثْنَى: ئىككىدىن-ئىككىدىن.

«صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى وَمَثْنَى» ‹حديث›: « (تەھەججۇد نامىزى ئىككى رەكئەت، ئىككى رەكئەتتىن ئوقۇلىدۇ) ».

مَثْنِيٌّ: قاتلانغان، پۈكلەنگەن، قوش قاتلاملىق.

مَثْنِيَّةٌ: ئەگرى-بۈگرى، قاتلىنىدىغان.

مَثُوبَةٌ، مَثْوَبَةٌ: ساۋاب، مۇكاپات، ئىش ھەققى.

﴿لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى ساۋاب ئەلۋەتتە ياخشى.

مَثْوَرَةٌ: كالا كۆپ جاي.

مَثْوًى ج مَثَاوٍ: تۇرالغۇ، تۇرىدىغان ئورۇن، جاي.

«إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ»: ئۇ مېنىڭ خوجايىنىمدۇر، ئۇ مېنى ياخشى كۈتتى.

الْمَثْوَى الْأَخِيرُ: قەبرە.

«شُيِّعَ إِلَى مَثْوَاهُ الْأَخِيرِ»: قەبرىگىچە ئۇزىتىلدى.

أَكْرَمَ اللهُ مَثْوَاهُ: ئاللاھ ئۇنى خاتىرجەم ياتقۇزسۇن.

أَبُو الْمَثْوَى: مېھمان.

مُثِيرٌ: قوزغىغۇچى، رىغبەتلەندۈرگۈچى.

مُثِيرُ الْفِتَنِ السِّيَاسِيَّةِ: سىياسىي قالايمىقانچىلىق قوزغىغۇچى.

مُثِيرُ الْقَلَاقِلِ: ئىغۋا تارقاتقۇچى، ئىغۋاگەر، ئۇتقۇيرۇق، توپىلاڭچى.

«تُعْتَبَرُ الْقَهْوَةُ وَالْأَشْرِبَةُ الْكُهُولِيَّةُ مِنَ الْمُثِيرَاتِ»: قەھۋە ۋە ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر روھىي جەھەتتىن جانلاندۇرغۇچى ھېسابلىنىدۇ.

مَثِيلٌ ج مُثُلٌ: ئوخشاش، ئوخشىشى.

«لَيْسَ لَهُ مَثِيلٌ» «لَا مَثِيلَ لَهُ»: تەڭدىشى يوق، مىسلىسىز.

«هِيَ تَخْتَلِفُ عَنْ مَثِيلَاتِهَا»: ئوخشاشلىرىدىن پەرقلىق.

مَثِيلٌ ج مُثَلَاءُ: پازىل، پەزىلەتلىك، ئارتۇق.

كُلُّنَا مَثِيلٌ: بىزنىڭ ھەممىمىز پەزىلەتلىكمىز.

مَثِيلَةٌ ج مَثِيلَاتٌ: ئاپشۇرۇق، دەرس.

مُجَاجٌ / مُجَاجَةٌ: شۆلگەي، تۈكۈرۈك، شال، سېرىق سۇ.

مُجَاجُ النَّحْلِ: ھەسەل، بال.

مُجَاجُ الْمُزْنِ: يامغۇر.

مُجَاجُ الْعِنَبِ: ئۈزۈم شىرنىسى.

مُجَارَاةٌ: بىرلىككە كەلمەك، مۇۋاپىقلاشماق.

«لَمْ يُحَاوِلْ أَنْ يَتَخَلَّى عَنْ قِيَمِهِ الْإِسْلَامِيَّةِ مُجَارَاةً لِلْبِيئَةِ الْغَرْبِيَّةِ»: غەرب مەدەنىيىتىنى دورايمەن دەپ قىممەتلىك ئىسلامىي نەرسىلەردىن ۋاز كېچىشكە ئۇرۇنغىنى يوق.

شَبَكَةُ مَجَارِيرَ: يەر ئاستى سۇ ئاققۇزۇش تورى.

مَجَازٌ: يول، كارىدور، دالان.

مَجَازٌ بَيَانِيٌّ: ئىستىئارە، مەجازى ۋاستە.

مُجَازَاةٌ: ھەق، مۇكاپات، جازا، قىساس.

مُجَازِفٌ: قارام، تەنتەك، ئۆپكىسىنى باسالمايدىغان.

«وُقِيتَ الرَّدَي لاَتُبْدِ قَوْلَ مُجَازِفٍ وَلاَتَطْوِ كَشْحًا عَنْ سَبِيلِ الْحَقِيقَةِ»: ئامان بسولغىنكى، قارىسىغا گەپ قىلما، ھەقىقەتنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتما!

مُجَازَفَةٌ: مۆلچەرلىمەك، تەخمىنلىمەك، قارامىلىق قىلماق.

«إِنَّ عَرْضَهُ لِلْمَوْضُوعِ بِهَذِهِ الصَّوْرَةِ الْمُبَسِّطَةِ يَقُودُهُ إِلَى الْمُجَازَفَةِ فِي إِسْتِنْتَاجِهِ»: ئۇنىڭ بۇ مەسىلىگە مۇشۇنداق ئاددىي شەكىلدە قاراپ چىقىشى ئۇنى مەسىلىلەرنى ھۆكۈم قىلىشتىكى تۇتامسىزلىققا ئېلىپ بارىدۇ.

مَجَازِيٌّ: مەجازلىق، ئىستىئارىلىك ئىپادىلەش ئۇسۇلى.

مَجَاعَةٌ ج مَجَاعَاتٌ وَمَجَائِعُ: ئاچارچىلىق، قەھەتچىلىك.

يَمُوتُ سَنَوِيًا آلاَفُ النَّاسِ فِي إِفْرِيقِيَا بِسَبَبِ الْمَجَاعَةِ: ئافرىقىدا ھەر يىلى مىڭلىغان كىشىلەر، ئاچارچىلىق سەۋەبىدىن ئۆلىدۇ.

إِدِّخَارُ الْحُبُوبِ الْغِذَائِيَّةِ لِمُوَاجِهَةِ الْمَجَاعَةِ: قەھەتچىلىككە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن زاپاس ئاشلىق ساقلاش.

مَجَالٌ ج مَجَالاَتٌ: دائىرە، مەيدان، ساھە.

أَفْسَحَ الْمَجَالَ: پۇرسەت يارىتىپ بەردى.

وَاسِعُ الْمَجَالِ: كەڭ دائىرىلىك.

لَمْ يَبْقَ لَهُ مَجَالٌ فِي هَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىشتا ئۇنىڭغا ھېچ ئورۇن قالمىدى.

الْمَجَالُ الْإِقْتِصَادِيِّ: ئىقتىسادىي ساھە.

مُجَانِسٌ: ئوخشاش، ئوخشاپ كېتىدىغان.

مُجَانَسَةٌ: ئوخشاپ قالماق، ئوخشىماق، بىردەك بولماق.

مُجَاهِدٌ: جەڭچى، غازات قىلغۇچى.

مُجَاوِرٌ: تالىپ، يارەن، دىنىي ئۇنىۋېرسىتېت

ئوقۇغۇچىسى.

مَجْبَنَةٌ ج مَجَابِنُ: پىشلاق زاۋۇتى.

مَجْبُوبٌ: پىچىۋېتىلگەن ئادەم، ئاختا قىلىۋېتىلگەن ئادەم، ھەرەم خادىمى، ئاغۋات.

مُجْتَمَعٌ ج مُجْتَمَعَاتٌ: جەمئىيەت، يىغىن، كېڭەش.

الْمُجْتَمَعُ الْإِنْسَانِيِّ: ئىنسانلار جەمئىيىتى.

مُجْتَهِدٌ: تىرىشچان، مۇجتەھىد ئالىم، مۇئەييەن قائىدە پرىنسىپ بويىچە زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ بىرەر شەرئىي ھۆكۈمنى چىقىرىدىغان فىقھشۇناس ئالىم.

مَجْثَمُ الطَّائِرِ ج مَجَاثِمُ: قونداق، قۇش ئۇۋىسى.

مَجَّ يَمُجُّ مَجًّا الشَّيْءَ وَبِالشَّيْءِ: تۈكۈردى.

كَلاَمٌ تَمُجُّهُ الْأَسْمَاعُ: قۇلاققا ياقمايدىغان سۆز.

مَجَّانٌ: ھەقسىز؛ يۈزى قېلىن؛ قىزىقچى، چاقچاقچى، بىكارچى؛ بەدەلسىز.

«مُرْشِدُ الطُّلاَّبِ بِالتَّعْلِيمِ مَجَّانًا وَلاَ يَرْتَجِي قَلاًّ وَلاَ كَثْرًا بِحَقِّ مِنْهُمْ»: ئۇ، ئوقۇغۇچىلارنى ھەقسىز تەربىيىلەيدۇ، ئۇلاردىن مەيلى ئاز، مەيلى كۆپ بولسۇن ھېچ ھەق تەلەپ قىلمايدۇ.

«طَعَامٌ مَجَّانٌ»: پۇلسىز تاماق، بىكارلىق تاماق.

«وُزِّعَتِ الْمَوَادُّ الْمَدْرَسِيَّةُ عَلَى التَّلاَمِيذِ مَجَّانًا»: ئوقۇش ماتېرىياللىرى ئوقۇغۇچىلارغا ھەقسىز تارقىتىپ بېرىلدى.

مَجَّانِيٌّ: ھەقسىز، پۇلسىز، ھەقسىزلىق، بەدەلسىزلىك، بەدەلسىز.

«تَعْلِيمٌ مَجَّانِيٌّ»: ھەقسىز ئوقۇتۇش.

مَجَّانِيَّةٌ: ھەقسىز، پۇلسىز.

مَجَّجَ يُمَجِّجُ تَمْجِيجًا الْعِنَبُ: ئۈزۈم پىشتى، يېتىلدى، تەييار بولدى.

مَجَّدَ يُمَجِّدُ تَمْجِيدًا: قەدىرلىدى، ئىززەتلىدى، ھۆرمەتلىدى، ماختىدى.

مَجَّدَ فُلَانًا: ماختىدى، ئالقىشلىدى، تەرىپلىدى.

مَجَّدَ أَعْمَالَ الزَّعِيمِ: داھىينىڭ ئىشلىرىنى كۈيلىدى.

مَجَّدَ الْعَطَاءَ: كۆپ سوۋغا بەردى.

مَجَّس يُمَجِّسُ تَمْجِيسًا: مەجۇسىي قىلىپ قويدى، مەجۇسىيغا ئايلاندۇردى.

مُجْحِفٌ: ئەزگۈچى، زۇلۇم سالغۇچى، زالىم.

مَجَدَ يَمْجُدُ مَجْدًا وَمَجَادَةً: شەرەپلىك بولدى، شانلىق بولدى، شان-شەرەپلىك بولدى، ئۇلۇغ بولدى، داغدۇغىلىق بولدى، شۆھرەت تاپتى، داڭ چىقاردى.

مَجُدَ يَمْجُدُ مَجَادَةً: ئۇلۇغ بولدى، شەرەپلىك بولدى.

مَجْدٌ ج أَمْجَادٌ: ئۇلۇغلۇق، شان-شەرەپ، ئىپسىللىق.

«لَهُ رُتْبَةٌ فِي كُلِّ فَنٍّ رَفِيعَةٌ وَمَنْقَبَةٌ عُلْيَا وَمَجْدٌ مُؤَثَّلُ»: ئۇ ھەرقايسى پەنلەردە ئالاھىدە يۇقىرى ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۇ بۈيۈك خىسلەتكە ۋە شان-شەرەپكە ئىگە.

«اِمْتَطَى صَهْوَةَ الْمَجْدِ»: شان-شەرەپكە ئېرىشتى.

«هُوَ مِنْ ذَوِي الْمَجْدِ وَالْكَرَمِ»: ئۇ شان-شەرەپلىك مەرد ئادەم.

مِجْدَارٌ: قارانچۇق.

مِجْدَافٌ ج مَجَادِفُ: قېيىق ھەيدەيدىغان پالاق، قامچا.

مُجِدٌّ: تىرىشچان، ھارماس-تالماس.

لَنْ يَفْشَلَ الْمُجِدّ: تىرىشچان ئادەم مەغلۇپ بولمايدۇ.

مُجَدِّدٌ: يېڭىلىق تەرەپدارى، يېڭىلىق ياراتقۇچى، ئىسلاھاتچى.

مَجْدَرَةٌ: چېچەكلىك چاي.

مِجْدَلٌ ج مَجَادِلُ: ئېگىز ساراي.

مَجْدُودٌ: بەختلىك، بەختلىك قىلىنغان، تەلەيلىك.

مَجْدُورٌ: چېچەك چىققان ئادەم، چوقۇر ئادەم.

مَجْدُولٌ: ئېشىلگەن.

إِمْرَأَةٌ مَجْدُولَةُ الْخَدِّ: چىرايلىق ئايال.

مِجْذَافٌ ج مَجَاذِيفُ: پالاق.

مِجْذَامٌ. مِجْذَامَةٌ ج مَجَاذِيمُ: كەسكىن ئادەم.

مُجَذِّفٌ: پالاق ئۇرغۇچى.

مَجْذُوبٌ ج مَجَاذِيبُ: سەۋدايى، ساراڭ، ئازدۇرۇلغان، خۇدىنى يوقاتقان، مەجنۇن؛ مەپتۇن قىلىنغان.

مُسْتَشْفَى الْمَجَاذِيبِ: روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى، ساراڭلار دوختۇرخانىسى.

مَجْذُورٌ: كۋادرات، كۋادرات سان.

مَجْذُومٌ: ماخاۋ كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئادەم.

مَجَرَ يَمْجُرُ مَجْرًا: ئۇسسىدى، ئۇسساپ كەتتى، چاڭقىدى، چاڭقاپ كەتتى.

الْمَجَرُ: ۋېنگرىيە.

مُجَرْثَمٌ: كېسەل تارقاتقۇچى باكتېرىيە، ۋابا باكتېرىيىسى.

مِجْرَدُ الْأَسْنَانِ ج مَجَارِدُ: چىش چوتكىسى.

مِجَرٌّ: يەتكۈزۈش بەلۋېغى، توشۇش لىنىيىسى، چاق، بالون.

مُجَرِّبٌ فِي الْأُمُورِ: تەجرىبىلىك ئادەم، پىشقان ئادەم، ئىش كۆرگەن ئادەم.

مُجَرَّبٌ: تەجرىبە قىلىنغان، سىناقتىن ئۆتكەن، تەجرىبىلىك، پىشقان.

مُجَرَّدٌ ج مُجَرَّدَاتٌ: ئىخچام، قىسقىچە، ئاددىي؛ ئىشتىن چىقىرىلغان؛ يالىڭاچ، ئانىدىن تۇغما.

مُجَرَّدُ كَلَامٍ: نوقۇل سۆز.

بِصُورَةٍ مُجَرَّدَةٍ: ئابستراكت، مەۋھۇم، مەنىسىز.

بِالْعَيْنِ الْمُجَرَّدَةِ: ئاددىي كۆز بىلەن، كۆز بىلەنلا.

«هُنَاكَ آلَافٌ مِنَ الْكَوَاكِبِ الَّتِي لَا تُرَى بِالْعَيْنِ الْمُجَرَّدَةِ»: بۇ يەردە ئاددىي كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان مىڭلىغان سەييارىلەر بار.

الْمُجَرَّدَةُ: سامانيولى، (ئاسترونومىيە).

مِجْرَشَةٌ ج مَجَارِشُ: تالقانلىغۇچى ماشىنا، يانجىش ماشىنىسى.

مِجْرَفَةٌ ج مَجَارِفُ: چۆمۈچ، ساپلىق؛ قوشۇق؛ سۈپۈرگە.

تَنَاوَلَ مِجْرَفَةً وَشَرَعَ يَعْمَلُ: ئۇ گۈرجەكنى ئېلىپلا ئىشقا كىرىشىپ كەتتى.

مُجْرِمٌ ج مُجْرِمُونَ:گۇناھكار، جىنايەتكار.

مَجْرُوحٌ ج مَجَارِيحُ: يارىدار، مەجرۇھ.

أَرْضٌ مَجْرُودَةٌ: چېكەتكىلىك جاي، چېكەتكە كۆپ جاي.

الْمَجْرُورُ: سۆرەلگەن، ئەرەب تىلىدا ئالدى كېلىش ۋە ئىگىلىك كېلىشىنىڭ ئاتىلىشى.

مَجْرَى ج مَجَارٍ: مۇساپە، جەريان، يۆنىلىش.

الْمَجْرَى الْأَسْفَلُ: تۆۋەن ئېقىم.

الْمَجْرَى الْأَعْلَى: يۇقىرى ئېقىم.

مَجْرَى التَّنَفُّسِ: نەپەس يولى.

مَجْرَى الْبَوْلِ: سۈيدۈك يولى.

مَجْرَى الْهَوَاءِ: ھاۋا ئۆتۈشۈش يولى، ھاۋا ئېقىمى.

مَجْرَى الْحَيَاةِ: تۇرمۇش مۇساپىسى.

مَجْرَى الْأَحْوَالِ: ۋەقە تەرەققىياتىنىڭ يۈزلىنىشى.

مَجْرَى الْحَدِيثِ: سۆزنىڭ يۆنىلىشى.

غَيَّرَ الْجَالِسُونَ مَجْرَى حَدِيثِهِمْ: ئولتۇرغۇچىلار سۆز تېمىسىنى ئۆزگەرتتى.

مَجْرَى النَّهْرِ:سۇنىڭ ئېقىنى، دەريا ئېقىنى.

عَادَتِ الْمِيَاهُ إِلَى مَجَارِيهَا: ئىشلار ئۆز ئىزىغا چۈشتى، ئىشلار ئوڭشالدى.

«عَادَتِ الْعَلَاقَاتُ الْوُدِّيَّةُ بَيْنَهُمَا إِلَى مَجَارِيهَا»: ئىككىيلەن ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇق مۇناسىۋەت ئەسلىگە كەلدى.

أَخَذَ مَجْرَاهُ: تەبىئىي يۆنىلىشىدە ماڭدى.

مَجَرِيٌّ ج مَجَرٌ: ۋېنگىر، ۋېنگرىيىلىك، ۋېنگرىيىنىڭ.

مِجَزٌّ: يۇڭ قىرقىيدىغان قايچا، شوشاڭ.

مَجْزِرٌ ج مَجَازِرُ: قۇشخانا.

مَجْزَرَةٌ ج مَجَازِرُ وَمَجْزَرَاتٌ: قىرغىنچىلىق.

مِجْزَفَةٌ: بېلىق تۇتىدىغان تور.

مَجْزُوزٌ: قىرقىلغان.

مَجْزُوشٌ: سوقۇلغان، يانجىلغان، يۇمشىتىلغان.

مَجْزُومٌ فِيهِ: بېكىتىلگەن، قارار قىلىنغان.

مِجْسَدٌ ج مَجَاسِدُ: ئىچ كىيىم، كۆڭلەك.

مَجَسٌّ، مَجَسَّةٌ ج مَجَسَّاتٌ وَمَجَاسٌّ: تومۇر

مُجَسَّدٌ: گەۋدىلەنگەن.

مُجَسَّمٌ: گەۋدىلىك، جاسامەتلىك.

مِجْشَابٌ: قوپال بەدەن.

مِجْشَبٌ: ئۇستىخانلىق باتۇر، قامەتلىك باتۇر.

مَجْشَرٌ ج مَجَاشِرُ: پاسكىنا كۆل.

مِجَشٌّ ج مَجَاشٌّ: تۈگمەن، يارغۇنچاققا ئوخشاش يانجىش ئەسۋابى.

مُجَشَّبٌ: تۇرمۇشى ناچار.

مَجْشُوشٌ: سوقۇلغان، يانجىلغان.

مَجِعَ يَمْجَعُ وَمَجُعَ يَمْجُعُ مَجَاعَةً: ھاياسىز بولدى، نومۇسسىز بولدى.

مَجْعَرٌ: مەقئەت، قوڭ، ئارقا تەرەپ.

مُجَعَّدٌ: قورۇلغان.

جَبِينٌ مُجَعَّدٌ: قورۇق پېشانە.

الْمَجْعَمُ ج مَجَاعِمُ: پاناھگاھ، پاناھلىنىدىغان جاي.

مَجْعُولٌ: قىلىنغان، بەلگىلەنگەن.

مِجْفَالٌ، مِجْفَالَةٌ: بۇلۇتنى تارقىتىۋېتىدىغان تېز

شامال.

مُجَفَّفٌ: قۇرۇتۇلغان.

مُجَفَّفٌ ج مُجَفَّفَاتٌ: قاق، قۇرۇق مېۋە.

مُجْفِلٌ: بۇلۇتنى تارقىتىۋېتىدىغان تېز شامال.

مَجَلَ يَمْجُلُ مَجْلًا وَمُجُولًا / وَمَجِلَ يَمْجَلُ مَجَلًا يَدُهُ: قولى قاپاردى.

مِجْلَاحٌ: قىشتا سۈت بېرىدىغان تۆگە.

«اَلْخَمْرُ مَجْلَبَةٌ لِلشَّرِّ»: ھاراق ياخشىلىق كەلتۈرمەيدۇ. ھاراق يامان ئىشلارغا سەۋەب بولىدۇ.

مَجَلَةٌ وَمَجْلَةٌ ج مِجَالٌ وَمَجْلٌ: قاپارتما، سۇلۇق قاپارتما.

مُجَلْجَلٌ: جاراڭلىق، يۇقىرى ئاۋازلىق.

مَجْلَدَةٌ / مِجْلَدَةٌ ج مَجَالِدُ وَمَجَالِيدُ: قامچا.

مَجْلِسٌ: سوت، سوت مەھكىمىسى.

مَجْلِسٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي سوت، ھەربىي كېڭەش.

مَجْلِسُ الْإِدَارَةِ: باشقۇرۇش كومىتېتى، باشقۇرۇش ھەيئىتى.

مَجْلِسُ الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت ئىشلىرى كومىتېتى.

مَجْلِسُ الْوُزَرَاءِ: مىنىستىرلار كېڭىشى.

مَجْلِسُ الْأَعْيَانِ: (ئەنگىلىيەدە) يۇقىرى پالاتا.

مَجْلِسُ الْعُمُومِ: (ئەنگىلىيەدە) ئاۋام پالاتاسى، تۆۋەن پالاتا.

مَجْلِسُ قِيَادَةِ الثَّوْرَةِ: ئىنقىلابىي قوماندانلىق كومىتېتى.

مَجْلِسُ السِّلْمِ الْعَالَمِيِّ: دۇنيا تىنچلىق كېڭىشى.

مَجْلِسُ الدِّفَاعِ: دۆلەت مۇداپىئە كومىتېتى.

مَجْلِسُ الشُّيُوخِ: (ئامېرىكا، فرانسىيەلەردە) يۇقىرى پالاتا، كېڭەش پالاتاسى.

مَجْلِسُ الشُّورَى: كېڭەش پالاتاسى، پارلامېنت، مىللىي كېڭەش، مىللىي مەجلىس.

مَجْلِسُ عُصْبَةِ الْأُمَمِ: خەلقئارا ئىتتىپاق بىرلەشمىسى.

مَجْلِسُ النُّوَّابِ: (فرانسىيەدە) پارلامېنت، مىللىي مەجلىس، مىللىي كېڭەش.

مَجْلِسٌ بَلَدِيٌّ: شەھەرلىك مىللىي كېڭەش.

مَجْلِسٌ إِقْلِيمِيٌّ: يەرلىك كېڭەش.

اَلْمَجْلِسُ التَّأْسِيسِيُّ: قانۇن تۈزۈش كومىتېتى.

اَلْمَجْلِسُ التَّشْرِيعِيُّ: قانۇن تۇرغۇزۇش كومىتېتى.

اَلْمَجْلِسُ النِّيَابِيُّ: پارلامېنت، مىللىي كېڭەش، مىللىي مەجلىس.

مَجْلِسُ الْأُمَّةِ: مىللىي مەجلىس.

مَجْلِسُ الْأَمْنِ: خەۋپسىزلىك كېڭىشى (ب د ت نىلك).

مَجْلِسُ الْأَمْنِ التَّابِعِ لِهَيْئَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى خەۋپسىزلىك كېڭىشى.

مَجْلِسُ الرِّقَابَةِ: نازارەت ھەيئىتى، تەكشۈرۈش كومىتېتى.

مَجْلِسٌ ج مَجَالِسُ: ئولتۇرۇش؛ مەجلىس؛ ئولتۇرغان ئورۇن، ئورۇندۇق.

مَجَلَّةٌ ج مَجَلَّاتٌ: ژۇرنال.

لَقَدْ بِيعَتْ هَذِهِ الْمَجَلَّاتُ بِسُرْعَةٍ: بۇ ژۇرناللار تېز سېتىلىپ كەتتى.

مُجَلِّحٌ: قارىنى يامان.

مُجَلِّحَةٌ: قىشتا سۈت بېرىدىغان تۆگە.

مُجَلَّخٌ: بىلەپ پارقىرىتىلغان، بىسلەپ ئىتتىكلىتىلگەن.

مُجَلِّدُ الْكُتُبِ: كىتاب تۈپلىگۈچى، كىتاب مۇقاۋىلىغۇچى.

مُجَلَّدٌ: مۇزلىغان، توڭلىتىلغان؛ مۇقاۋىلانغان كىتاب.

مُجَلَّدٌ ج مُجَلَّدَاتٌ: (كىتاب) جىلد، توم، قىسىم، تويلام.

يَقَعُ هَذَا الْمُعْجَمُ فِي مُجَلَّدَيْنِ: بۇ لۇغەت ئىككى توملۇق.

«صُدِرَ الْكِتَابُ فِي ثَلَاثَةِ مُجَلَّدَاتٍ»: كىتاب ئۈچ قىسىم بولۇپ نەشر قىلىندى.

مُجَلِّي: بەيگىدە ھەممىدىن ئالدىدا ئۈزۈپ چىققۇچى.

مَجْلُوبٌ: جەلپ قىلىنغان، كىرگۈزۈلگەن، ئىمپورت قىلىنغان.

مَجْلُوْنِيَا: ماگنولىيە، ماگنولىيە گۈلى (چوڭ ۋە خۇشبۇي گۈللۈك دائىم يېشىل تۇرىدىغان زىننەت ئۈچۈن ئۆستۈرۈلىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك).

مَجْلًى ج مَجَالٍ: پېشانە.

مِجْمَرَةٌ ج مَجَامِرُ: ئىسرىقدان، چوغدان.

مِجْمَرَةُ الْبُخُوْرِ: ئىسرىقدان، چوغدان.

مَجْمَعٌ ج مَجَامِعُ: يىغىلىدىغان جاي، ئۇچرىشىدىغان جاي.

مَجْمَعٌ عِلْمِيٌّ: پەنلەر ئاكادېمىيىسى.

أَخَذَ بِمَجَامِعِ الْقُلُوبِ: دىللارنى ھەيرانۇھەس قىلدى.

مُجَمِّعٌ: يىغقۇچى، توپلىغۇچى.

مُجَمَّعٌ: بىرقانچە ئورگانلارنىڭ ئورتاق خىزمەت بىناسى.

مُجَمَّعُ الْوَزَارَاتِ: مىنىستىرلار بىناسى (كوۋەيتتە).

مُجْمَلٌ: يەكۈن، خۇلاسە.

مُجَمِّلٌ ج مُجَمِّلَاتٌ: بېزەك، زىننەت بۇيۇملىرى.

مُجْمَهَرٌ: قۇۋۋەتلىك يارىتىلىش، مۇستەھكەم يارىتىلىش، پۇختا يارىتىلىش.

مَجْمُوعٌ: جەمئىي، ئومۇمىي سان، يىغىندىسى.

﴿يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ﴾ «قرآن»: ئەنە شۇ كۈن پۈتۈن خالايىق يىغىلىدىغان كۈندۇر.

مَجْمُوعَةٌ ج مَجْمُوعَاتٌ: توپلام، مەجمۇئە، گەۋدە.

الْمَجْمُوعَةُ الشِّعْرِيَّةُ: شېئىرلار توپلىمى.

الْمَجْمُوعَةُ الْقِصَصِيَّةُ: ھېكايىلەر توپلىمى.

الْمَجْمُوعَةُ الشَّمْسِيَّةُ: قۇياش سىستېمىسىدىكى يۇلتۇزلار تۈركۈمى.

مَجْمُوعَةُ الدُّوَلِ الْأُوْرُوْبِيَّةِ: ياۋروپا دۆلەتلىرى ئورتاق گەۋدىسى.

الْمَجْمُوعَةُ الْأُوْرُوْبِيَّةُ: ياۋروپا ئورتاق گەۋدىسى.

لَيْسَ الْكُرَةُ الْأَرْضِيَّةُ بِالْمُقَارَنَةِ مَعَ الْمَجْمُوعَةِ الشَّمْسِيَّةِ سِوَى ذَرَّةِ غُبَارٍ: يەر شارى قۇياش سىستېمىسىغا سېلىشتۇرغاندا توزان زەررىچىلىك كېلىدۇ.

سَيُسَافِرُ الطُّلَّابُ الَّذِيْنَ سَيَدْرُسُوْنَ فِي الْخَارِجِ فِي ثَلَاثِ مَجْمُوعَاتٍ: چەتتە ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىلار ئۈچ تۈركۈمگە بۆلۈنۈپ ماڭىدۇ.

تَصْدِيْرُ مَجْمُوعَاتٍ كَامِلَةٍ مِنَ الْأَجْهِزَةِ: بىر يۈرۈش ئۈسكۈنىلەرنى ئېكسپورت قىلىش.

مَجَنَ يَمْجُنُ مُجُوْنًا وَمُجْنًا وَمَجَانَةً الشَّخْصُ: ئەدەپسىزلىك قىلدى، يۈزسىزلىك قىلدى، يۈزى قېلىنلىق قىلدى، ئۇياتسىزلىق قىلدى، نومۇسسىزلىق قىلدى.

مَجَنَ الشَّخْصُ: قىزىقچىلىق قىلدى، ھەزىل قىلدى، چاقچاق قىلدى، ئويناشتى.

مَجَنَ يَمْجُنُ مُجُوْنًا الشَّيْءُ: قويۇق بولدى، قېلىن بولدى، قوپال بولدى، يوغان بولدى، چوڭ بولدى، توم بولدى، قاتتىق بولدى.

مِجَنٌّ ج مَجَانٌّ، مِجَنَّةٌ: قالقان، دۇبۇلغا.

قَلَّبَ لَهُ ظَهْرَ الْمِجَنِّ: دۈشمەن كۆردى.

مُجَنِّبَتَا الْجَيْشِ: قوشۇننىڭ ئىككى قانىتى.

مَجَنَّةٌ: جىنلىق، سارالىق، يوشۇرۇنىدىغان جاي.

مُجَنَّحٌ: قاناتلىق.

مُجَنَّدٌ ج مُجَنَّدُوْنَ: ھەربىي خىزمەت ئۆتەۋاتقان.

الْجُنُوْدُ الْمُجَنَّدَةُ: چاقىرىلغان قوشۇن.

مُجَنَّسٌ: ئەرجەنزە، شالغۇت، (چاتلاشتۇرۇلغان).

مَجْنُوبٌ: ئىتائەتچان، كۆنۈك.

مَجْنُونٌ م مَجْنُونَةٌ ج مَجَانِيْنُ: ساراڭ، مەجنۇن.

مَجْنًى ج مَجَانٍ: بايلىق مەنبەسى، مالىيە مەنبەسى، مېۋىلىك باغ.

مَجْنًى عَلَيْهِ: ئاپەتكە ئۇچرىغۇچى، قۇربان بولغۇچى.

مَجْنِيٌّ: يىغىۋېلىنغان، تېرىۋېلىنغان.

مِجْهَارٌ ج مَجَاهِيْرُ: ۋارقىراپ سۆزلەيدىغان، مىكرافون.

مِجْهَاضٌ ج مَجَاهِيْضُ: بويىدىن تولا ئاجراپ كېتىدىغان ئايال.

مُجَهْجَهَةٌ: يولۋاس.

مُجْهَدٌ: هارغان، چارچىغان، هالسىرىغان.

مِجْهَرٌ: يوقىرى ئاۋازدا سۆزلەيدىغان ئادەم، مىكروسكوپ.

مُجْهِرٌ: مىكروسكوپ.

مَوْتٌ مُجْهِزٌ: تېز ئۆلۈم، تاسادىپىي ئۆلۈم.

مُجْهِضٌ: بالا چۈشۈرىدىغان دورا، بويىدىن ئاجراپ كەتكەن ئايال.

مُجْهَضٌ: چۈشۈك، چالا تۇغۇلغان بالا، نامەلۇم جاي، ھېچقانداق بەلگە يوق باياۋان.

مَجْهَلٌ ج مَجَاهِلُ: نامەلۇم جاي، ھېچقانداق بەلگە يوق باياۋان.

مَجَاهِلُ الصَّحْرَاءِ: تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلمىغان يەر.

مَجَاهِلُ أَفْرِيْقِيَا: ئافرىقىنىڭ تېخى ئېچىلمىغان رايونلىرى.

مُجَهَّزٌ: تەييارلانغان.

مُجَهَّزَةٌ: تەييارلانغان، تەييار.

مَلَابِسُ مُجَهَّزَةٌ: تەييار كىيىملەر.

مَجْهُوْدٌ ج مَجْهُوْدَاتٌ: ئەمگەك، تىرىشچانلىق.

مَجْهُوْدٌ جَبَّارٌ: زور تىرىشچانلىق.

بَذَلْنَا الْمَجْهُوْدَ فِي إِعَانَةِ جَرْحَى الْحَرْبِ: يارىدارلارغا قولىمىزدىن كېلىشىچە ياردەم بەردۇق.

مَجْهُوْلٌ: نامسىز، نامەلۇم، مەجھۇل.

صِيْغَةُ الْمَجْهُوْلِ (فِي النَّحْوِ): مەجھۇل پېئىل.

مُجَهْوَرَاتٌ: ئۈنچە ـ مەرۋايىت.

مِجْوَابٌ: ئۆشكە، تېشىش ماشىنىسى.

مِجْوَبٌ: ئىسكىنە، ئۆشكە.

مَجْوَبَةٌ: جاۋاب.

مَجُوْرٌ: ساپال قاچا، ساپال بۇيۇم.

مَجُوْسٌ: ئاتەشپەرەس، ئوتپەرەس، ئوتقا چوقۇنغۇچى.

مَجُوْسِيٌّ: مەجۇسىي، ئاتەشپەرەس، ئوتقا چوقۇنغۇچى، سېھىرگەر، جادۇگەر.

مَجُوْسِيَّةٌ: ئاتەش دىنى، ئاتەشپەرەسلىك، مەجۇسىي دىنى.

الْمَجُوْسِيَّةُ: مەجۇسىيلارنىڭ ئوت ۋە يۇلتۇزلارغا چوقۇنۇش ئەقىدىسى.

مَجُوْفٌ: يوغان قورساق.

مِجْوَلٌ: تۇمار، قالقان، پۈت بىلەزۈكى.

مُجُوْنٌ: يۈزى قېلىنلىق، داپ يۈزلۈك، هاياسىزلىق، شەرمەندىچىلىك، ئۇياتسىزلىق، چاقچاق، قىزىقارلىق، قىزىقچىلىق.

مُجَوِّدٌ: ياخشىلىغۇچى، ھەرپلەرنى توغرا تەلەپپۇز قىلغۇچى، قۇرئاننى تەجۋىد قائىدىسى بويىچە ئوقۇغۇچى.

رَجُلٌ مُجَوَّفٌ: قورقۇنچاق ئادەم، يۈرەكسىز ئادەم.

مُجَوِّلٌ: ئايلىنىپ يۈرگۈچى، لاغايلاپ يۈرگۈچى، سەرگەردان.

مَجِيْءٌ: يەتمەك، يېتىپ كەلمەك.

لَمْ يُعْلِنْ عَنْ مَوْعِدِ مَجِيْءِ الْوَفْدِ: ئۆمەكنىڭ كېلىدىغان ۋاقتىنى ئېلان قىلمىدى.

مُجِيْبٌ: ئاۋاز قوشقۇچى، جاۋاب بەرگۈچى،

ئىجابەت قىلغۇچى.

مَجِيدٌ ج أَمْجَادٌ: مۇنەۋۋەر، ئېسىل، نادىر.

عَمَلٌ مَجِيدٌ: شەرەپلىك خىزمەت.

الْمَجِيدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل سۈپەتلىرىدىن بولۇپ ئۇلۇغ ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

«الْكِتَابُ الْمَجِيدُ»: قۇرئان كەرىم.

مُجِيرٌ: قوغدىغۇچى، قۇتقۇزغۇچى، باشپاناھ بولغۇچى.

مَحَا يَمْحُو وَيَمْحِي مَحْوًا الشَّيْءَ: ئۆچۈرۈۋەتتى، ئىزىنى يوقاتتى.

لَا تَمْحِ مَا سَجَّلْنَاهُ قَبْلَ لَحْظَةٍ: بايىلا ئۈنئالغۇغا ئالغان نەرسىنى ئۆچۈرۈۋەتمە.

مُحَابَاةٌ: يان باسماق، تەرىپىنى ئالماق.

عَدَمُ مُحَابَاةٍ: يان باسماستىن، ئادىل.

بِلَا مُحَابَاةٍ: يان باسماستىن، ئادىل.

«قَامَ بِوَاجِبِهِ دُوْنَ مُحَابَاةٍ وَلَا تَحَيُّزٍ»: ھېچقانداق يان باسماي مەسئۇلىيەتنى ئادا قىلدى.

مُحَابَّةٌ: دوستلاشماق.

مُحَابٍ: ياردەم بەرگۈچى، يان باسقۇچى.

مُحَاجَّةٌ: بەس-مۇنازىرە، دەتالاش، جېدەل-ماجىرا، تالاش-تارتىش.

مُحَادَثَةٌ ج مُحَادَثَاتٌ: سۆزلىشىش، دىئالوگ.

الْمُحَادَثَةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەبچە سۆزلىشىش، ئەرەبچە دىئالوگ.

مُحَاذٍ لَهُ: ئالدىدا، ئۇدۇلىدا.

مَحَارٌ: قۇلۇلە.

مُحَارِبٌ ج مُحَارِبُوْنَ: جەڭچى.

مُحَارَبَةٌ: ئۇرۇش قىلماق، سوقۇش قىلماق، جەڭ قىلماق.

«هَدَفُنَا هُوَ مُحَارَبَةُ الْفَسَادِ الْإِقْتِصَادِيِّ»: بىزنىڭ مەقسىتىمىز ئىقتىسادىي چىرىكلىككە قارشى ئۇرۇش.

مَحَارَةٌ ج مَحَارَاتٌ: قۇلۇلە.

مُحَاسِبٌ: تالون كەسكۈچى، بوغالتىر.

مُحَاسِبٌ قَانُوْنِيٌّ: ھېسابات تەكشۈرگۈچى.

مُحَاسَبَةٌ: ھېسابلىشىش، ھېساب ئىشلىرى.

مَحَاسِنُ: گۈزەللىك، ھۆسن-جامال، چىراي، چېھرە.

مَحَاشِمُ: ئەۋرەت، جىنسىي ئەزا.

مُحَاصَرٌ: قامال قىلىنغان، قورشالغان، مۇھاسىرە قىلىنغان، چەكلەنگەن.

مُحَاصَرَةٌ: قامال قىلماق، مۇھاسىرە قىلماق.

مُحَاصَّةٌ: بۆلۈۋالماق، تەقسىم قىلىۋالماق.

شِرْكَةُ مُحَاصَّةٍ: ھەسسىدارلىق شىركىتى.

مُحَاضِرٌ: لېكسىيە سۆزلىگۈچى، دوكلاتچى.

سَيَتَحَدَّثُ الْمُحَاضِرُ عَمَّا يَتَعَلَّقُ بِالْوَضْعِ الدَّوْلِيِّ: لېكسىيە سۆزلىگۈچى خەلقئارا ۋەزىيەتكە مۇناسىۋەتلىك لېكسىيە سۆزلەيدۇ.

مُحَاضَرَةٌ ج مُحَاضَرَاتٌ: لېكسىيە، دوكلات، نۇتۇق.

أَلْقَى الْمُحَاضَرَةَ: نۇتۇق سۆزلىدى، لېكسىيە سۆزلىدى.

مَحَاطٌ بِالْغُمُوْضِ: ئېنىق ئەمەس، سىرلىق.

مُحَافِظٌ: ساقلىغۇچى، رىئايە قىلغۇچى.

مُحَافِظٌ عَلَى الْمَوَاعِيْدِ: ۋەدىسىگە ۋاپا قىلغۇچى.

مُحَافِظٌ عَلَى التَّقَالِيْدِ: ئەنئەنىنى ساقلىغۇچى، ئەنئەنىچى، ئەنئەنىگە رىئايە قىلغۇچى.

مُحَافِظُ الْمَدِيْنَةِ: شەھەر باشلىقى.

مُحَافِظُ الْعَاصِمَةِ: پايتەخت باشلىقى.

مُحَافِظُ الْمَصْرَفِ أَوِ الْبَنْكِ: بانكا باشلىقى.

حِزْبُ الْمُحَافِظِيْنَ: كونسېرۋاتىپلار پارتىيىسى.

مُحَافَظَةٌ: ساقلىماق، قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

مُحَافَظَةٌ بِالْقَوْلِ: جىمغۇر، كەم سۆز.

مُحَافَظَةٌ ج مُحَافِظَاتٌ: (مىسىرنىڭ) ئۆلكە، ناھىيە،

تۆلكە ئورگىنى، ۋىلايەت ئورگىنى.

سَيَمْكُثُ فِي مَرَاكِزِ الْمُحَافَظَةِ عِدَّةَ أَيَّامٍ أُخْرَى: ئۇ ناھىيە مەركىزىدە يەنە بىرقانچە كۈن تۇرىدۇ.

مَحَاقٌ وَمُحَاقٌ وَمِحَاقُ الْقَمَرِ: ئاي تۇتۇلماق.

لَيَالِي الْمُحَاقِ: ئاي تۇتۇلغان كېچىلەر.

مُحَاكٍ: دورامچى، دورامچۇق.

مُحَالٌ: مۇمكىن بولمايدىغان.

طَلَبُ الْمُحَالِ: مۇمكىن بولمايدىغان ئىشنى تەلەپ قىلىش.

مَحَالَةٌ: قابىلىيەت، ئىقتىدار.

لَا مَحَالَةَ ذَلِكَ: چوقۇم ساقلانغىلى بولمايدىغان.

لَا مَحَالَةَ مِنْهُ: چارىسىز، چوقۇم، زۆرۈر، قىلماسا بولمايدىغان.

مَحَالَةٌ ج مَحَالٌ: چىغىرىق غالتەك؛ تاختىپەز، تامچى جازىسى.

مَحَالَةٌ ج مَحَالٌ وَمَحَاوِلُ: ھىيلە، چارە، تەدبىر.

مُحَالِفٌ: ئىتتىپاقداش، ئىتتىپاقچى، دوست.

مُحَالَفَةٌ: ئىتتىپاقداشلىق، ئىتتىپاقلىق.

مُحَامَاةٌ: قوغدىماق، مۇداپىئە قىلماق؛ قانۇن-ئادۇوكاتلىق كەسپى.

مُحَامٍ: قوغدىغۇچى، ساقلىغۇچى، مۇداپىئە قىلغۇچى.

مُحَامٍ شَرْعِيٌّ: ئادۇوكات، ئاقلىغۇچى، قانۇن مەسلىھەتچىسى.

نِقَابَةُ الْمُحَامِينَ: ئادۇوكاتلار جەمئىيىتى.

مُحَامِي الدِّفَاعِ: ئاقلىغۇچى.

مُحَاوَرَةٌ: سۆزلىشىش، دىئالوگ.

مُحَاوَلَةٌ ج مُحَاوَلَاتٌ: ئۇرۇنۇش، غەيرىتىدە بولۇش، (بىرەر ھەرىكەت ئۈچۈن) ھەرىكەت قىلىش.

مُحَايَدَةٌ: بىتەرەپلىك.

مُحِبٌّ: ئاشىق، سۆيگۈچى، ياخشى كۆرگۈچى.

مُحِبٌّ لِكَذَا: ھەۋەسكار، قىزغىن سۆيگۈچى.

مُحِبٌّ لِذَاتِهِ: نەپسانىيەتچى، شەخسىيەتچى، مەنپەئەتپەرەس.

مُحِبٌّ لِلسِّلْمِ: تىنچلىقپەرۋەر.

مُحِبٌّ لِوَطَنِهِ: ۋەتەنپەرۋەر.

مُحِبٌّ لِلْحُرِّيَّةِ: ھۆررىيەتپەرۋەر.

مَتَى تَحْسُنْ أَخْلَاقُكَ يَكْثُرْ مُحِبُّوكَ: ئەخلاقىڭ قاچان ياخشىلانسا سېنى ياخشى كۆرىدىغانلار كۆپىيىدۇ.

مَحَبَّةٌ: مۇھەببەت، ئىشق، سۆيگۈ.

مَحَبَّلٌ:چۇلۇۋۇر.

شَعْرٌ مَحَبَّلٌ: ئۆرۈلگەن چاچ.

مِحْبَرَةٌ ج مَحَابِرُ: دۇۋەت، سىياھ قۇتىسى.

مِحْبَسٌ ج مَحَابِسُ: گاز ياكى سۇيۇقلۇق يېتىپ كېلىدىغان تۇرۇبىنىڭ جومىكى.

مُحْبَسٌ: مەھبۇس، سولانغۇچى، جىنايەتچى.

مَحْبَسٌ ج مَحَابِسُ: گۇندىخانا، تۈرمە، سولاقخانا؛ ساقلاش ئورنى.

مَحْبَلَةٌ: ھامىلدارلىق مۇددىتى.

مَحْبُوبٌ، مَحْبُوبَةٌ: مەشۇق، سۆيۈملۈك، قەدىردان.

مَحْبُوسٌ: مەھبۇس، سولانغۇچى، جىنايەتچى.

مَحْبُوكٌ: چىڭ توقۇلما.

فَرَسٌ مَحْبُوكٌ: كۈچلۈك ئات.

عَمَلٌ مَحْبُوكٌ: پۇختا ئىش.

مُحْتَاجٌ: ھاجەتمەن، موھتاج؛ نامرات، كەمبەغەل.

مُحْتَالٌ: ھىيلىگەر، مەككار، ئالدامچى، ساختىپەز، قويمىچى.

مُحَتَّمٌ: چوقۇم، مۇقەررەر.

مُحْتَجٌّ: قارشى تۇرغۇچى، رەددىيە بەرگۈچى، ئېتىراز بىلدۈرگۈچى؛ پاكىت كۆرسەتكۈچى.

مُحْتَجِزٌ: باش تارتقۇچى؛ چەكلىگۈچى.

كَانَ مُحْتَجِزًا فِي بَيْتِهِ: ئۇ ئۆيىگە بېكىنىۋالدى.

مَحْتِدٌ ج مَحَاتِدُ: تېگى-تەكتى، ئەسلى، كېلىپ

چىقىشى، قانداشلىق مۇناسىۋىتى.

«إِنَّهُ كَرِيْمُ الْمَحْتِدِ»: ئۇ ئېسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىققان.

رَجَعَ إِلَى مَحْتِدِهِ: ئەسلىگە قايتتى.

مُحْتَدٌّ: غەزەپلىك، غەزەپناك.

مُحْتَدِمٌ: يانغۇچى، كۆيگۈچى، يېقىلغۇ.

مُحْتَرِسٌ: ساقلىغۇچى، قوغدىغۇچى.

مُحْتَرِفٌ: ھۈنەرۋەن، كاسىپ.

سِيَاسِيٌّ مُحْتَرِفٌ: كەسپىي سىياسىئون.

صَحَافِيٌّ مُحْتَرِفٌ: كەسپىي ژۇرنالىست.

مُمَثِّلٌ مُحْتَرِفٌ: كەسپىي ئارتىست.

رِيَاضِيٌّ مُحْتَرِفٌ: كەسپىي تەنھەرىكەتچى.

مُحْتَرِقٌ: كۆيگۈچى، يانغۇچى.

سَرِيْعُ الْمُحْتَرِقِ: تېز يانىدىغان، تېز كۆيىدىغان.

مُحْتَرَمٌ: ھۆرمەتلىك، مۆھتەرەم، ھۆرمەتكە لايىق.

مُحْتَسِبٌ: سانىغۇچى، تەكشۈرگۈچى، ئويلىغۇچى.

مُحْتَشِمٌ: ھايالىق، تارتىنچاق، نومۇسچان؛ سالاپەتلىك؛ قوشنا؛ مېھمان.

مُحْتَضَرٌ: سەكراتقا چۈشۈپ قالغۇچى.

ذَاكِرَةٌ مُحْتَضَرَةٌ: ئۇتتۇۋېلىش قابىلىيىتى ئاجىزلىشىپ كەتكەن، خاتىرىسى ئاجىزلاشقان.

مُحْتَفِدٌ مِنَ السُّيُوْفِ: ئۆتكۈر قىلىچ.

مُحْتَفَلٌ: يىغىن، يىغىلىش.

مُحْتَفَلٌ بِهِ: تەنتەنە قىلىنغان.

مُحْتَفًى: قارشى ئېلىنغان، كۈتۈۋېلىنغان.

مُحْتَقَرٌ: كەمسىتىلگەن، كىچىك سانالغان.

مُحْتَقِنٌ: قان قۇيۇلغان.

مُحْتَقِنُ الْوَجْهِ: يۈزىگە قان تولۇش، قىزىرىپ كەتكەن يۈز.

مُحْتَكِرٌ: مونوپول قىلغۇچى، ئىگەللىۋالغۇچى، بېسىمدارلىق قىلغۇچى.

«الْجَالِبُ إِلَى سُوْقِنَا كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيْلِ اللهِ وَالْمُحْتَكِرُ فِي سُوْقِنَا كَالْمُلْحِدِ فِي كِتَابِ اللهِ» ‹حديث›: بازىرىمىزغا (خەلققە ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى) سېلىش ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلغانغا ئوخشاش، (بازارغا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى) بېسىمدارلىق قىلغۇچى ئاللاھنىڭ كىتابىنى ئىنكار قىلغۇچىغا ئوخشاش.

مُحْتَلِمٌ: بالاغەتكە يەتكەن، بالاغەتكە يەتكۈچى.

«غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ» ‹حديث›: جۈمە كۈنى غۇسۇل قىلىش ھەربىر بالاغەتكە يەتكەن مۇسۇلمانغا زۆرۈردۇر.

مُحْتَمَلٌ: مۇمكىن، ئېھتىمال.

مَحْتُوْمٌ: چوقۇم، مۇقەررەر.

الْأَجَلُ الْمَحْتُوْمُ: ئۆلۈم، پۈتۈلۈپ كەتكەن ئەجەل.

مُحْتَوٍ: ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى.

مُحْتَوًى ج مُحْتَوِيَاتٌ: مەزمۇن، مۇندەرىجە.

مُحْتَوِيَاتُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مەزمۇنى، مۇندەرىجىسى.

بَلَّغَ مُحْتَوِيَاتِ الْوَثَائِقِ: ھۆججەتلەرنىڭ مەزمۇنىنى يەتكۈزدى.

مَحْثُوْثٌ: ئىلھاملاندۇرۇلغان، رىغبەتلەندۈرۈلگەن.

مَحْجَأٌ: پاناھگاھ، پاناھلىنىدىغان جاي.

مِحْجَاجٌ: جېدەلخور، كۆپ مۇنازىرىلەشكۈچى.

مَحَجٌّ ج مَحَاجٌّ: ھەج قىلىدىغان جاي.

مُحَجَّبٌ: پەردىلەنگەن، نىقابلانغان، ئورالغان.

مُحَجَّبَةٌ ج مُحَجَّبَاتٌ: رىدا كىيىۋالغان.

«حَتَّى السَّيِّدَاتُ اللَّوَاتِي كُنَّ مُحَجَّبَاتٍ خَرَجْنَ مُتَظَاهِرَاتٍ»: چۈمپەردە ئارتقان ئاياللارمۇ قالماي نامايىشقا قاتناشتى.

مَحَجَّةٌ ج مَحَاجٌّ: چوڭ يول، داغدام يول؛ توغرا يول، تۈز يول.

مَحَجَّةُ الصَّوَابِ: تۈز يول، توغرا يول.

مُحَجَّلُ الْقَوَائِمِ: قاشقا (ئاتنىڭ).

يَوْمٌ مُحَجَّلٌ: مەشهۇر كۈن.

أَمْرٌ مُحَجَّلٌ: مەشهۇر ئىش.

مَحْجَرٌ: كارانتىن قىلىش ئورنى.

مَحْجِرٌ ج مَحَاجِرُ: شەھەر ئەتراپى رايونى؛ تاش كان.

مَحْجِرُ الْعَيْنِ ج مَحَاجِرُ: كۆز چانىقى.

مِحْجَمٌ وَمِحْجَمَةٌ ج مَحَاجِمُ: قان ئېلىش ئەسۋابى؛ لوكقا.

مِحْجَنٌ ج مَحَاجِنُ: قارماق، ئىلمەك؛ كانارا.

مِحْجَنُ الطَّائِرِ: قۇش تۇمشۇقى.

مَحْجُوبٌ: پەردىلەنگەن، نىقابلانغان، ئورالغان.

مَحْجُوجٌ: پاكىت بىلەن يېڭىلگۈچى.

مَحْجُورٌ: ئارقىغا سۈرۈلگەن، كېچىكتۈرۈلگەن.

مَحْجُوزٌ عَلَيْهِ: مال-مۈلۈكى قامال قىلىنغان، قەرزدار.

مَحْجُولُ الْقَوَائِمِ: قاشقا (هايۋاننىڭ).

مَحَّ يَمُحُّ مَحًّا مَحَحًا وَمُحُوحًا وَمُحُوحَةً الثَّوْبُ: كىيىم كونىرىدى.

مَحَّ الْأَثَرُ: ئىز ئۆچتى.

مَحَّتِ الدَّارُ: قورۇ-جايلار خاراب بولدى، خارابىلىككە ئايلاندى.

مَحٌّ: كونا كىيىم، يىرتىق كىيىم.

مُحٌّ ج أَمْحَاحٌ: جەۋھىرى، مېغىزى، تۇخۇمنىڭ سېرىقى.

مَحَّايَةٌ: دەسمال، يۇغۇچ؛ ئۆچۈرگۈچ.

مُحٌّ، مُحَّةٌ: تۇخۇمنىڭ سېرىقى.

مَحَّصَ يُمَحِّصُ تَمْحِيصًا الشَّيْءَ: چەككىلىدى، تازىلىدى.

مَحَّصَ الرَّجُلَ: سىناپ كۆردى، سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، سىنىدى.

«مَحَّصَ الْكِتَابَ»: كىتابنى تەتقىق قىلدى.

مَحَّصَهُ عَنْهُ: يىراق قىلىۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى.

«مَحَّصَ اللهُ عَنْ فُلَانٍ ذُنُوبَهُ»: ئاللاھ پالاننى گۇناھلىرىدىن پاكلىدى.

مُحْدِثٌ ج مُحْدِثُونَ: كېيىنكى زامان ئۆلىمالىرى، كېيىنكى زامان ئەدىبلىرى. مۇتەئەخخىرىنلار، بۇ (مُتَقَدِّمٌ)نىڭ ئەكسىدۇر.

مُحْدَثٌ ج مُحْدَثَاتٌ: يېڭى پەيدا بولغان ئىش، قۇرئان، سۈننەت ۋە ئىجمائىدا يوق ئىش، بىدئەت.

«كُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» «حديث»: يېڭىدىن پەيدا بولغان نەرسىنىڭ ھەممىسى بىدئەتتۇر، ھەممە بىدئەت گۇمراھلىقتۇر.

مُحَدَّبٌ: پولتىيىپ چىققان، تومپىيىپ چىققان.

مُحَدِّثٌ ج مُحَدِّثُونَ: باياناتچى، بايان قىلغۇچى، ھېكايە قىلغۇچى، قىسسىچى.

الْمُحَدِّثُ: ھەدىسشۇناس، ھەدىس ئالىمى.

مُحَدَّدٌ: نازۇك، بىلەپ ئىتتىكلىتىلگەن.

مُحْدِقٌ: ئورىۋالغۇچى، قورشىۋالغۇچى.

خَطَرٌ مُحْدِقٌ: كۆز ئالدىدىكى خەتەر.

مِحْدَلَةٌ ج مَحَادِلُ: تولۇق، تاش.

مِحْدَلَةٌ بُخَارِيَّةٌ: يول چىڭداش ماشىنىسى.

مَحْدُودٌ: چەكلىك، چەكلەنگەن.

غَيْرُ مَحْدُودٍ: چەكسىز، چەكلەنمىگەن.

شِرْكَةٌ مَحْدُودَةٌ: چەكلىك شىركەت.

مُدَّةٌ غَيْرِ مَحْدُودَةٍ: مۇددەتسىز، مۆھلەتسىز.

مَحْدُودِيَّةٌ: چەكلىك خاراكتېرگە ئىگە، چەكلىك.

مَحْدُوسٌ: باش ئەگكەن.

مَحْذُورٌ ج مَحْذُورَاتٌ: دىققەت قىلىدىغان ئىش، ھەزەر ئەيلەيدىغان ئىش.

مَحْذُورَةٌ: زوراۋانلىق، قورقۇنچ؛ ئاپەت.

مِحْرَابٌ: جەڭچى، باتۇر، مەرگەن، قەھرىمان.

مِحْرَابٌ ج مَحَارِيبُ: ئۆيىنىڭ تۆرى، ئۆيىنىڭ ئەڭ

ياخشى يېرى.

مِحْرَابُ الْمَسْجِدِ: مېهراب، ئىمام تۇرىدىغان جاي.

مِحْرَاثٌ ج مَحَارِيْثُ: ساپان، بۇقۇسا، كۆسەي.

سِكَّةُ الْمَحَارِيْثِ: ساپاننىڭ بىسى.

مِحْرَافٌ ج مَحَارِيْفُ: ئۆلچىگۈچ.

مِحْرَاقٌ: لاخشىگىر، كۆسەي.

مِحْرَاكُ النَّارِ: لاخشىگىر.

مِحْرَبٌ: جەڭچى، باتۇر، مەرگەن، قەھرىمان.

مُحَرِّجٌ: تەڭلىكتە قالغۇچى.

مُحَرِّرٌ: قويۇپ بەرگۈچى، ئازاد قىلغۇچى؛ ئاپتور؛ يازغۇچى، مۇئەللىپ؛ تەھرىر، مۇھەررىر.

مُحَرِّرُ الْجَرِيْدَةِ: گېزىت تەھرىرى، گېزىت مۇھەررىرى.

مُحَرِّرٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي ئوبزورچى.

مُحَرَّرٌ ج مُحَرَّرَاتٌ: خەت-چەك، ھۆججەت، خەت-ئالاقە، دوكلات، ئازاد قىلىنغان، قويۇۋېتىلگەن.

﴿رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّراً﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىم! مەن قورسىقىمدىكى پەرزەنتىمنى ئازاد قىلىنغان ھالدا چوقۇم سېنىڭ خىزمىتىڭگە ئاتىدىم.

مُحَرِّضٌ: كۈشكۈرتكۈچى.

مُحَرَّضٌ: قوتۇرۇلغان، غەم-قايغۇدىن يادىلىپ كەتكەن.

مُحَرِّكٌ: قوزغىغۇچى، ھەرىكەتلەندۈرگۈچى، قۇتراتقۇچى، كۈشكۈرتكۈچى؛ مۇددىئا، مەقسەت، غەرەز.

مُحَرِّكُ الْفِتَنِ: پىتنە قوزغىغۇچى.

مُحَرِّكُ الشَّهِيَّةِ: ئىشتەي قوزغىغۇچى.

مُحَرِّكٌ مِيْكَانِيْكِيٌّ: ماتور.

مُحَرِّكٌ كَهْرَبِيٌّ: ئېلېكتر دۇئگاتېل.

مُحَرِّكُ الْبِنْزِيْنِ: بېنزىن دۇئگاتېل.

مُحَرِّكُ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ موتورى.

لَا يَحْتَاجُ هَذَا الْعَامِلُ الْمُسِنّ إِلَى جُهْدٍ كَبِيْرٍ كَيْ يُعِيْدَ الْمُحَرِّكَ إِلَى الْعَمَلِ: بۇ ياشانغان ئىشچى كۆپ كۈچ سەرپ قىلماي ماشىنىنىڭ چاتىقىنى ئوڭشىيالايدۇ.

قُوَّةٌ مُحَرِّكَةٌ: ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ.

الْقُوَّاةُ الْمُحَرِّكَةُ لِلثَّوْرَةِ: ئىنقىلابنىڭ ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچى.

مُحَرَّمٌ: چەكلەنگەن، هارام قىلىنغان، هىجرىيە 1-ئاي.

الْمُحَرَّمَاتُ: بىۋاسىتە تۇغقان، قانداشلار، مەھرەملەر، توي قىلىش چەكلەنگەن تۇغقانلار.

مَحْرَقُ أَجْسَادِ الْمَوْتَى: جەسەت كۆيدۈرۈش ئورنى.

مُحْرِقٌ: كۆيدۈرگۈچى.

مَحْرَقَةٌ ج مَحَارِقُ: كۆيدۈرۈش ئورنى.

مُحْرِقَةٌ: كۆيدۈرگۈچى.

شَمْسٌ مُحْرِقَةٌ: كۆيدۈرگۈچى قۇياش.

قُنْبُلَةٌ مُحْرِقَةٌ: كۆيدۈرگۈچى بومبا.

شَعَرْتُ بِحَرَارَةِ الشَّمْسِ الْمُحْرِقَةِ فِي الْبُلْدَانِ الْحَارَّةِ: تېمپېراتۇرىسى يۇقىرى مەملىكەتلەردە قۇياشنىڭ كۆيدۈرگۈچى ئىسسىقلىقىنى سەزدىم.

مُحْرِمٌ ج مُحْرِمُوْنَ: ھەجگە ئېھرام باغلىغۇچى.

مُحْرَمٌ ج مَحَارِمُ: ئېھراملىق، ئېھرام كىيىمى.

مَحْرَمٌ ج مَحَارِمُ: ئاللاھ هارام قىلغان شەيئىلەر؛ بىر-بىرىگە نىكاھلىنىپ توي قىلىش ھەرگىز دۇرۇس بولمايدىغان تۇغقان ئەر-ئاياللار.

مَحَارِمُ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ قورقۇنچلىرى.

«لَايَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا وَمَعَهَا ذُوْ مَحْرَمٍ» «حديث»: مەھرەمسىز ئايال يات ئەر بىلەن ئايرىم خالىي جايدا تۇرمىسۇن.

مَخْرَمَةٌ ج مَخَارِمُ: قولياغلىق؛ باشياغلىق؛ چۆمبەل.

مَخْرُوْرٌ: بەدىنى قىزىپ كەتكەن، قىزىغان.

الطِفْلُ مَخْرُوْرُ الْجِسْمِ لاَ شَكَّ أَنَّهُ مَصَابٌ بِالْحُمَّى: بالىنىڭ بەدىنى قىزىق تۇرىدۇ، قىزىتمىسى ئۆرلەپ قالغان ئوخشايدۇ.

مَخْرُوْسٌ: م «مَخْرُوْسَةٌ»: قوغدالغان، ساقلانغان، مۇھاپىزەت قىلىنغان.

مَخْرُوْقٌ: كۆيدۈرۈلگەن، كۆيگەن، ئازابلانغان.

مَخْرُوْقُ الْقَلْبِ: يۈرىكى كۆيگەن.

مَخْرُوْقٌ ج مَخْرُوْقَاتٌ: يېقىلغۇ.

مَخْرُوْقٌ جَامِدٌ: قاتتىق يېقىلغۇ.

مَخْرُوْقٌ سَائِلٌ: سۇيۇق يېقىلغۇ.

مَخْرُوْمٌ: بىچارە، بەختسىز، قۇرۇق قالغۇچى، مەھرۇم بولغۇچى.

«أَشْفِقْ عَلَى الْفُقَرَاءِ وَالْيَتَامَى وَالأَرَامِلِ وَالْمَحْرُوْمِيْنَ»: پېقىر-مىسكىنلەرگە، يېتىملەرگە، تۇل خوتۇنلارغا ۋە بەھرىمەن بولۇشقا تېگىشلىك نەرسىلەردىن بەھرىمەن بولالمىغانلارغا ھېسداشلىق قىل!

مِخْزَانٌ: غەمكىن، غەمناك، ئۆيچان.

مِخْزَرَةٌ: مۆلچەر.

مَخَزٌّ: پەرەز، تەخمىن، جىددىي پەيت؛ يارا ئىپىزى؛ بەلگە، ئالامەت.

أَصَابَ الْمَحَزَّ: مۇھىم يېرىگە تەگدى.

مَحَزٌّ: كېسىش ئەسۋابى.

مَحْزَمٌ ج مَحَازِمُ: بەلۋاغ، پەرتۇق.

مُحْزَنٌ: غەمكىن، غەمناك، ئۆيچان.

مُحْزِنٌ: قايغۇغا سالغۇچى، غەمگە سالغۇچى.

رِوَايَةٌ مُحْزِنَةٌ: تراگېدىيىلىك رومان.

مَسْرَحِيَّةٌ مُحْزِنَةٌ: تراگېدىيىلىك تىياتىر.

مَحْزُوْنٌ: غەمكىن، غەمناك، ئۆيچان.

مِحْسَبَةٌ: كىچىك تەكىيە، كىچىك ياستۇق.

مَحْسَدَةٌ: باشقىلار تەرىپىدىن ھەسەت قىلىنىدىغان پۇل-مال، ئابروي قاتارلىقلار.

مُحَسٌّ: سەزگىلى بولىدىغان، سېزىلىدىغان.

مَحَسَّةٌ ج مَحَسَّاتٌ: تارغاق، ئات قاشلىغۇچ.

مِحَسَّةُ الْخَيْلِ: ئات تاتلىغۇچ.

مُحَسِّنٌ: زىننەتلىگۈچى، ياخشىلىغۇچى، ھۆسن تۈزگۈچى، ئىسلاھاتچى.

مُحْسِنٌ ج مُحْسِنُوْنَ: ياخشى ئادەم، خەير-ساخاۋەت قىلغۇچى، ياخشىلىق قىلغۇچى.

مَحْسُوْبٌ ج مَحَاسِيْبُ: سانالغۇچى، ھېساب قىلىنغۇچى، گۇمان قىلىنغۇچى؛ قانات ئاستىغا ئېلىنغۇچى.

مَحْسُوْبِيَّةٌ: سالاھىيەت ۋە قابىلىيەتكە قارىماي، مۇناسىۋەت ۋە يۈز-ئابرۇيغا قاراپ خىزمەتكە قويۇش.

مَحْسُوْدٌ:ھەسەت قىلىنغان.

مَحْسُوْرُ الْبَصَرِ: كۆز قۇۋۋىتى ئاجىزلىغان.

مَحْسُوْسٌ: سەزگىلى بولىدىغان، سېزىلىدىغان.

غَيْرُ مَحْسُوْسٍ: سەزگىلى بولمايدىغان.

دَلِيْلٌ مَحْسُوْسٌ: سېزىلىدىغان پاكىت، تېپىلىدىغان پاكىت.

تَقَدُّمٌ مَحْسُوْسٌ: كۆرۈنەرلىك ئىلگىرىلەش.

«تَقَدَّمَ التَّعْلِيْمُ الْجَامِعِيّ تَقَدُّمًا مَحْسُوْسًا مِنْ حَيْثُ إِزْدِيَادِ عَدَدِ الْجَامِعَاتِ وَطُلاَّبِهَا»: ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ سانى كۆپىيىگەنلىكتىن ئۇنىۋېرسىتېت مائارىپى كۆرۈنەرلىك ئالغا ئىلگىرىلىدى.

مِحْشَأٌ ج مَحَاشِئُ: پىنىدىك، قورساق ئاسرىغۇچ.

مَحْشَرٌ ج مَحَاشِرُ :يىغىلىدىغان جاي، مەھشەرگاھ.

مِحَشٌّ ج مِحَشَاشٌ: چالغا، ئورغاق؛ لاخشىگىر.

مَحَشٌّ: ئوت خەسلىك جاي.

مُحَشًّى: چۆرىسى شەرھلەنگەن كىتاب، ھاشىيىلىك كىتاب.

مَحْشَمٌ ج مَحَاشِمُ: ئۇرۇقدان.

مَحْشُوٌّ: قاپلانغان، تىقىلغان؛ قىيمىلىق تاماق، تۈگۈلگەن تاماق.

الصَّنْدُوقُ مَحْشُوٌّ بِالْمَلَابِسِ: ساندۇقتا لىق كىيىم بار.

مَحْشِيٌّ ج مَحْشِيَّاتٌ وَمَحَاشِيُّ: قاپلانغان، تىقىلغان؛ قىيمىلىق تاماق، تۈگۈلگەن تاماق.

مَحَصَ يَمْحَصُ مَحْصًا الشَّيْءَ: چەككىلىدى، ئايرىدى، ئىلغاپ ئالدى، تازىلىدى.

مَحَصَ الْغَزَالُ: ئاھۇ قاتتىق يۈگۈردى.

«مَحَصَ الذَّهَبَ بِالنَّارِ»: ئالتۇننى تاۋلىدى.

مَحَصَ السِّنَانَ:نەيزىنى سىلىقلاتتى، پارقىراتتى.

أَرْضٌ مَحْصَاةٌ: تاشلىق يەر، شېغىللىق يەر.

مِحْصَدٌ ج مَحَاصِدُ: ئورغاق.

مِحْصَدَةٌ ج مَحَاصِدُ: ئورغاق، چالغا، ئورۇش ماشىنىسى.

مُحَصِّلُ التَّذَاكِرِ: بېلەت ساتقۇچى.

مُحَصَّنٌ: پۇختا قورغان.

﴿لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعاً إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار پەقەت مۇستەھكەم شەھەر ئىچىدە تۇرغاندىلا ئاندىن سىلەرگە قارشى بىرلىشىپ ئۇرۇش قىلالايدۇ.

مُحْصَنٌ: ئايالى بار ئەر، خوتۇنلۇق ئەر.

﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ﴾ «قرآن»: ئېرى بار ئاياللار.

مِحْصَنَةٌ ج مَحَاصِنُ: سېۋەت.

اِمْرَأَةٌ مُحْصَنَةٌ: ئېپپەتلىك ئايال، ئېرى بار ئايال.

مَحْصُورٌ: قامال قىلىنغان، قورشالغان، مۇھاسىرە قىلىنغان؛ چەكلەنگەن.

مَحْصُولٌ ج مَحْصُولَاتٌ وَمَحَاصِيلُ: مەھسۇلات، ئىشلەپچىقىرىش مەھسۇلاتلىرى، ھوسۇل.

«هَذَا مَحْصُولُ كَلَامِهِ»: بۇ ئۇنىڭ سۆزىنىڭ خۇلاسىسى.

مَحْصُولَاتٌ زِرَاعِيَّةٌ: يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى.

مُحْصًى: ساناقلىق.

غَيْرُ مُحْصًى: ساناقسىز، ھېسابسىز.

مَحَضَ يَمْحَضُ مَحْضًا فُلَانًا النُّصْحَ أَوِ الْوُدَّ: سەمىمىي نەسىھەت قىلدى، سادىق دوستلۇقنى ئىپادىلىدى.

مَحَضَهُ الثَّنَاءَ: ماختاپ ئۇچۇردى، ماختاپ كۆككە كۆتۈردى.

مَحُضَ يَمْحُضُ مُحُوضَةً نَسَبُ الرَّجُلِ وَمَحَضَ الرَّجُلُ فِي نَسَبِهِ: نەسەبى پاك بولدى، نەسەبى ئېسىل بولدى.

مَحْضٌ ج مِحَاضٌ: ساپ، خالىس، نوقۇل.

«لَبَنٌ مَحْضٌ»: ساپ سۈت.

«فِضَّةٌ مَحْضٌ»: ساپ كۈمۈش.

«فَعَلَ هَذَا بِمَحْضِ اِخْتِيَارِهِ»: بۇنى نوقۇل ئىختىيارى بىلەن قىلدى.

مِحْضَرٌ: كەلمەك، ھازىر بولماق.

بِمِحْضَرِهِ: ئۇنىڭ ھوزۇرىدا.

«كَانَتْ أَمْوَالُهُ تَنْهَبُ بِمَحْضَرٍ مِنْ رِجَالِ الْأَمْنِ»: ئۇنىڭ ماللىرى ئامانلىق قوغدىغۇچىلار بار بولسىمۇ بۇلاپ كېتىلدى.

مَحْضِرٌ: كەلمەك، ھازىر بولماق، قاتناشماق.

مَحْضَرٌ ج مَحَاضِرُ: خاتىرە دەپتەر.

مَحْضَرُ الْجَلْسَةِ: يىغىن خاتىرىسى.

مُحْضِرُ الْمَحْكَمَةِ: قانۇن ساقچىسى.

مُحْضَرٌ: بار بولغان، ھازىر بولغان.

مَحْضَنَةٌ ج مَحَاضِنُ: يەسلى، باللار باغچىسى.

مَحْضُورٌ: سەكراتقا چۈشۈپ قالغۇچى.

مَحَطٌّ: چۈشىدىغان جاي، دەم ئالىدىغان جاي،

بېكەت.

«كَانَ الرَّئِيسُ الرَّاحِلُ مَحَطَّ الْآمَالِ فِي فَتْرَةٍ حَرِجَةٍ مِنْ تَارِيخِنَا»: ئاخىرەتكە سەپەر قىلغان بۇ رەئىس بىزنىڭ تارىخىمىزنىڭ جاپالىق مەزگىلىدە ئۈمىد مەنبەسى ئىدى.

مَحَطُّ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ مۇھىم نۇقتىسى، سۆزنىڭ پايدىلىق يېرى.

مَحَطُّ الْأَنْظَارِ: نىشان، دىققەت مەركىزى.

مَحَطُّ الْبَضَائِعِ: مال قويىدىغان جاي، ئىسكىلات، ئامبار.

مَحَطُّ الرِّحَالِ وَالْقَوَافِلِ: ساراي، دەڭ.

مَحَطَّةٌ ج مَحَطَّاتٌ: ئىستانسا، بېكەت، ۋوگزال.

مَحَطَّةُ سِكَّةِ الْحَدِيدِ: ۋوگزال، پويىز ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ طَيَرَانٍ: ئايرودروم، ئايروپورت.

مَحَطَّةُ الْمَاكِنَاتِ الْجَرَّارَةِ: تراكتور بېكىتى.

مَحَطَّةُ الْوُصُولِ: بېكەت.

نَاظِرُ الْمَحَطَّةِ: بېكەت باشلىقى.

مَحَطَّةُ الْإِذَاعَةِ اللَّاسِلْكِيَّةِ: سىمسىز رادىئو ئىستانسىسى.

مَحَطَّةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: ئېلېكتر ئىستانسىسى.

مَحَطَّةٌ لِلْأَرْصَادِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋا رايى ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ التِّلْفَزَةِ: تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ تَوْلِيدِ الْقُوَّةِ الْكَهْرَبَائِيَّةِ: ئېلېكتر كۈچى ئىستانسىسى.

مَحَطَّةُ آمَالِهِ: كىشىلەرنىڭ ئارزۇسى.

مُحَطِّمٌ: پارچىلىغۇچى، يارغۇچى، بىتچىت قىلغۇچى.

شَخْصٌ مُحَطَّمٌ: ئۈمىدسىز ئادەم، ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگەن ئادەم.

الْبَاخِرَةُ الْمُحَطِّمَةُ لِلْجَلِيدِ: مۇز يارغۇچى پاراخوت.

مِحْطَمٌ: شىر.

مَحْظُورٌ ج مَحْظُورَاتٌ: چەكلەنگەن، مەنئى قىلىنغان، توسۇلغان.

«عَلَيْنَا أَنْ نَدْرُسَ الْأَمْرَ جَيِّدًا لِئَلَّا نَقَعَ فِي مَحْظُورِ سُوءِ التَّقْدِيرِ»: بىز ناچار ئاقىۋەتكە قالماسلىقىمىز ئۈچۈن ئىشنى ئوبدان تەتقىق قىلىشىمىز كېرەك.

خَالٍ مِنَ الْمَوَانِعِ وَالْمَحْظُورَاتِ: توسالغۇ- چەكلىمىلەردىن خالىي.

الضَّرُورَاتُ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ: زۆرۈرىيەت چەكلەنگەن نەرسىلەرنى مۇباھ قىلىدۇ.

مَحْظُوظٌ: تەلەيلىك، بەختلىك.

«كَانَ مِنَ الْمَحْظُوظِينَ الَّذِينَ ابْتَعَثَهُمُ الْحُكُومَةُ لِلدِّرَاسَةِ عَلَى نَفَقَتِهَا فِي الْخَارِجِ»: ئۇ بولسا ھۆكۈمەت راسخوت چىقىرىپ چەت ئەلگە ئوقۇشقا ئەۋەتكەن تەلەيلىكلەردىندۇر.

أَطْعِمَةٌ مَحْظُوظَةٌ: توڭلىتىلغان ياكى كونسېرۋا قىلىپ ئىشلەنگەن يېمەكلىكلەر.

مَحْظِيَّةٌ: كېنىزەك، قول ئايال، توقال، كىچىك خوتۇن، ئاشنا.

مَحْفِدٌ ج مَحَافِدُ: مەنبە، باشلىنىش.

مَحْفَرٌ ج مَحَافِرُ: قېزىش ئۈسكۈنىسى، كۈرەك، گۈرجەك، ئوتىغۇچ.

مِحْفَظَةٌ وَمَحْفَظَةٌ ج مَحَافِظُ: سومكا، پۇل قاپچۇقى، ھەميان، كىچىك خۇرۇم سومكا.

مِحْفَظَةُ الْجَيْبِ: قاپچۇق، پورتمان.

مِحْفَظَةُ أَوْرَاقٍ: ماتېرىيال سومكىسى.

رُبَّمَا ضَاعَتْ مِحْفَظَتُكَ فِي الْقِطَارِ: سېنىڭ پۇل قاپچۇقۇڭ پويىزدا يوقالغان بولۇشى مۇمكىن.

مِحَفَّةٌ: مەپە، تەختىراۋان؛ نوسۇلكا.

مَحْفِلٌ ج مَحَافِلُ: يىغىن.

الْمَحَافِلُ الرَّسْمِيَّةُ: رەسمىي يىغىن، رەسمىي يىغىلىش، ھۆكۈمەت يىغىنى.

تَحَسَّنَتْ سُمْعَةُ الْعَرَبِ فِي الْمَحَافِلِ الدَّوْلِيَّةِ:

خەلقئارالىق يىغىنلاردا ئەرەبلەرنىڭ ئابرۇيى ياخشىلاندى.

اَلْمَحَافِلُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي سەھنە؛ سىياسىي يىغىن.

مَحْفِلَةٌ ج مَحْفِلَاتٌ: تەختىراۋان؛ نوسۇلكا.

مَحْفُوظٌ: ساقلانغان، قوغدالغان، مۇھاپىزەت قىلىنغان.

مَحْفُوظٌ فِي الذَّاكِرَةِ: خاتىرلەنگەن، خاتىرىدە ساقلانغان.

جَمِيعُ الْحُقُوقِ مَحْفُوظَةٌ: نەشر ھوقۇقى نەشر قىلغۇچىغا خاس.

مَحْفُوظَاتٌ: ئارخىپ؛ ياد ئېلىنىدىغان تېكىستلەر.

مَحْفُوفٌ بِالْمَصَاعِبِ: قىيىنچىلىقلار بىلەن ئورالغان.

مَحَقَ يَمْحَقُ مَحْقًا: يوقاتتى، گۇمران قىلدى، ھالاك قىلدى.

مَحَقَ الشَّيْءَ: سۈرتتى، ئېرىتتى، ئۆچۈرۈۋەتتى.

«مَحَقَ اللّٰهُ الْعَمَلَ»: ئاللاھ ئۇنىڭ بەرىكىتىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

«مَحَقَ الْعَدُوَّ سُكَّانَ الْقَرْيَةِ»: دۈشمەن يېزا ئاھالىسىنى ھالاك قىلدى.

مَحْقٌ: يوق قىلماق، يوقاتماق، گۇمران قىلماق، ھالاك قىلماق.

مُحِقٌّ: توغرا، ھەققانىيەتچى؛ گۇناھسىز.

اَلْمُحَقِّرَاتُ: كىچىك ئىشلار.

مُحَقِّقٌ: تەكشۈرگۈچى، تەتقىق قىلغۇچى، ئىزدەنگۈچى.

مُحَقَّقٌ: ئەمەلىيلەشتۈرۈلگەن، مۇقىملاشتۇرۇلغان، بەلگىلەنگەن.

هَلَاكٌ مُحَقَّقٌ: مۇقەررەر ھالاكەت، شەكسىز ھالاكەت.

فَوْزٌ مُحَقَّقٌ: ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى مۇقەررەردۇر.

«نُشِرَ هَذَا الْكِتَابُ مُحَقَّقًا عِدَّةَ مَرَّاتٍ»: بۇ كىتاب بىرقانچە قېتىم قايتا كۆزدىن كۆچۈرۈلۈپ نەشر قىلىندى.

مَحْقَلَةٌ: تېرىلغۇ يەر.

مِحْقَنَةٌ ج مَحَاقِينُ: شپرىس.

مَحْقُوقٌ: لاياقەتلىك، سالاھىيىتى بار.

مَحَكَ يَمْحَكُ مَحْكًا وَمَحِكَ يَمْحَكُ مَحَكًا: جېدەلخور بولدى، ئۇرۇشقاق بولدى، بەس-مۇنازىرىگە خۇشتار بولدى، تالاش-تارتىشقا ئامراق بولدى، جېدەللەشتى، جاڭجاللاشتى.

مَحِكٌ: ئۇرۇشقاق، جېدەلخور، مۇنازىرىچى، مۇنازىرىشۇناس.

مِحَكٌّ ج مِحَكَّاتٌ: سىناق تېشى.

مِحَكُّ الذَّهَبِ: ئالتۇننى سىنايدىغان تاش.

مِحَكَّةُ الْخَيْلِ: ئات قاشلىغۇچ.

مُحْكَمٌ: پۇختا، پىششىق؛ ئېنىق، مۇۋاپىق؛ راست.

مُحْكَمُ الصُّنْعِ: پۇختا ياسالغان.

﴿مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭدا مۇھكەم ئايەتلەر باركى، ئۇلار كىتابنىڭ ئاساسىدۇر، يەنە باشقا مۇتەشابىھ ئايەتلەر بار.

مَحْكَمَةٌ ج مَحَاكِمُ: سوت، ھۆكۈم چىقىرىلىدىغان ئورۇن، سوت مەھكىمىسى.

مَحْكَمَةٌ أَهْلِيَّةٌ: يەرلىك سوت، خەلق سوت مەھكىمىسى.

مَحْكَمَةُ الْجِنَايَاتِ: جىنايى ئىشلار سوتى.

اَلْمَحْكَمَةُ الْإِبْتِدَائِيَّةُ: باشلانغۇچ سوت.

مَحْكَمَةُ الْجِنَايَاتِ الْعُلْيَا: يۇقىرى سوت.

مَحْكَمَةٌ شَرْعِيَّةٌ: قازىخانا، مەھكىمە شەرئى.

مَحْكَمَةٌ مُخْتَلَطَةٌ: ئارىلاشما سوت.

مَحْكَمَةٌ مَدَنِيَّةٌ: خەلق سوتى.

مَحْكَمَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي سوت.

مَحْكَمَةُ الْعَدْلِ الدَّوَلِيِّ: خەلقئارا سوت.

مَحْكَمَةُ الْإِسْتِئْنَافِ: ئالىي سوت مەھكىمىسى.

مَحْكَمَةُ النَّقْضِ: ئالىي سوت مەھكىمىسى.

مَحْكُومٌ: ھۆكۈم قىلىنغان، ھۆكۈم چىقىرىلغان.

مَحْكُومٌ عَلَيْهِ: زىيىنغا ھۆكۈم قىلىنغۇچى، دەۋادا ئۇتتۇرغۇچى.

مَحْكُومٌ لَهُ: دەۋادا ئۇتۇپ چىققۇچى.

مَحْكُومِيَّةٌ: جىنايىتى بېكىتىلگەن.

عَدَمُ الْمَحْكُومِيَّةِ: جىنايەت بېكىتىشكە توشمايدىغان.

مَحْكِيٌّ: سۆزلەنگەن، ھېكايە قىلىنغان.

اللُّغَةُ الْمَحْكِيَّةُ: ئېغىز تىلى.

مَحِلَ يَمْحَلُ وَمَحَلَ يَمْحَلُ مَحْلًا وَمُحُولًا وَمَحُلَ يَمْحُلُ مَحَالَةً الْمَكَانُ: جاي قۇرغاقچىلىق بولدى، قاقاسلىقتا ئايلاندى.

«مَحَلَتِ الْأَرْضُ فِي السَّاحِلِ الْإِفْرِيقِيِّ»: ئافرىقا ساھىلىدا يەر چۆللىشىپ كەتتى.

مَحَلَ يَمْحَلُ وَمَحِلَ يَمْحَلُ وَمَحُلَ يَمْحُلُ مَحْلًا وَمِحَالًا بِهِ إِلَى الْأَمِيرِ: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى، قارا چاپلىدى، زىيانكەشلىك قىلدى.

مَحْلٌ ج مُحُولٌ وَأَمْحَالٌ: قاقاس، قاقاسلىق، قۇرغاقچىلىق، قۇرغاق؛ ئاچ، ئاچلىق، قەھەتچىلىك، ئاچارچىلىق، ھىيلىگەرلىك، مەككارلىق، ھىيلە ـ مىكىر.

مِحْلَابٌ ج مَحَالِيبُ: سوت چېلەكى.

مِحْلَاجٌ ج مَحَالِيجُ: پاختا ئايرىش ماشىنىسى.

مِحْلَاقُ النَّبَاتِ: پىلەك.

مِحْلَبٌ ج مَحَالِبُ: سوت قاچىسى.

مِحْلَجٌ . مِحْلَجَةٌ ج مَحَالِجُ: پاختا ئايرىش ماشىنىسى، چىغرىق.

مُحَلْحَلٌ: مىللەتنىڭ ئاقساقىلى، قوۋمىنىڭ باشلىقى، يۈكسەك ئادەمگەرچىلىككە ئىگە ئېسىل ئادەم.

مِحْلَقٌ / مِحْلَقَةٌ ج مَحَالِقُ: ئۇستىرا، بىرىتۋا.

مَحَلٌّ ج مَحَالٌّ وَمَحَلَّاتٌ: ئورۇن، مەيدان، دۇكان؛ چۈشىدىغان جاي، قونالغۇ؛ بۆلمە ئۆي؛ ماگىزىن، دۇكان؛ ھۇجرا.

«مَحَلٌّ تَجَلَّى اللهُ بِالْفَيْضِ وَالْهُدَى مَقَامٌ يُؤَدَّى فِيهِ أَفْضَلُ أَرْكَانٍ»: بۇ ئىسلامنىڭ رۇكنلىرى ئادا قىلىنىدىغان، ئاللاھنىڭ بەرىكىتى ۋە ھىدايىتى تەجەللىي قىلىدىغان ئورۇندۇر.

مَحَلٌّ تِجَارِيٌّ: سودا كارخانىسى، شىركەت، سودا ئورنى.

فِي مَحَلِّهِ: مۇۋاپىق، مۇناسىپ، ئورۇنلۇق، ئۆز جايىدا.

فِي مَحَلِّ: .... نىڭ ئورنىغا، .... ۋاكالىتەن.

فِي غَيْرِ مَحَلِّ: نامۇۋاپىق.

كَانَ فِي مَحَلِّهِ: ئۆز جايىدا بولدى، مۇۋاپىق بولدى.

حَلَّ مَحَلَّ: ئورنىنى باستى.

مَحَالُّ الْحَلْوَى وَالْأَلْبَانِ: قەنت ـ گېزەك، پىچىنە ـ سۈت دۇكىنى.

مَحَالُّ الْبَقَّالِ: يېمەكلىك ئىستېمال بۇيۇملىرى دۇكىنى.

مَحَالُّ حُدُوثِ الْجَرِيمَةِ: جىنايەت سادىر بولغان جاي.

مَحَلَّةٌ: مەھەللە؛ دالا، لاگېر؛ رايون؛ تۇرالغۇ جاي، چۈشىدىغان جاي؛ يېزا ـ قىشلاق؛ گازارما.

مُحَلَّفٌ: زاسىداتېل.

هَيْئَةُ الْمُحَلَّفِينَ: زاسىداتېللار تەشكىلاتى.

مُحَلِّقٌ: پەرۋاز قىلغۇچى، ھۆسن تۈزىگۈچى.

مَحَلِّقَةٌ: ئالەم بوشلۇقى پونكىتى؛ ھاۋا ئىستېھكامى.

مُحَلِّلٌ: ئېرىتكۈچى؛ تارقاتقۇچى؛ يەشكۈچى، ئاجراتقۇچى.

مُحَلِّلُ الْأَوْرَامِ: ئىششىق ياندۇرغۇچى دورا.

مَحَلِّيٌّ: يەرلىك.

إِنْتَاجٌ مَحَلِّيٌّ: يەرلىك مەھسۇلات.

حَوَّلْنَا الدَّوْلَارَاتِ إِلَى الْعُمْلَةِ الْمُتَدَاوَلَةِ مَحَلِّيًّا: دوللارنى يەرلىك پۇلغا ئالماشتۇردۇق.

سُوقٌ مَحَلِّيَّةٌ: يەرلىك بازار.

شُؤُونٌ مَحَلِّيَّةٌ: يەرلىك ئىشلار، ئىچكى ئىشلار.

إِدَارَةٌ مَحَلِّيَّةٌ: يەرلىك ئىدارە.

أَخْبَارٌ مَحَلِّيَّاتٌ: يەرلىك خەۋەرلەر.

قُطْنٌ مَحْلُوجٌ: ساپ پاختا.

مَحْلُولٌ: پارچىلانغان؛ ئېچىلغان؛ يېشىلگەن؛ ئېرىتىلگەن.

مَحْلُولُ الظَّهْرِ: جىنسىي ئىقتىدارى ئاجىز.

مَحْمَدَةٌ ج مَحَامِدُ: ياخشى خىسلەت، مەدھىيىلەشكە ئەرزىيدىغان ئىش-ھەرىكەت، ماختاشقا تېگىشلىك ئىش.

مَحْمِلٌ ج مَحَامِلُ: تەختىراۋان، كاجىۋا.

مِحَمٌّ: پار قازىنى.

مُحَمَّدٌ: مەدھىيىلەشكە ئەرزىيدىغان، نۇرغۇن يۈكسەك خىسلەتلەرگە ئىگە، ماختاشقا لايىق.

مُحَمَّصٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان.

مَحْمُوتٌ: ئاچچىقى يامان، غەزەپلەنگۈچى.

مَحْمُودٌ: مەدھىيىلىنىدىغان، ماختىلىدىغان، مەدھىيىلەنگۈچى.

مَحْمُودُ السُّمْعَةِ: ياخشى نام، ئابرۇي، شۆھرەت.

مَحْمُولٌ ج مَحْمُولَاتٌ: تاقەت قىلىنىدىغان، يۈكلەنگەن، چىدالىق، چىداشقا بولىدىغان.

مَحْمُولُ الْمَرْكَبِ: سىغىمچانلىق.

مَحْمُومٌ: قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتكەن ئادەم، تەپ كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئادەم.

نَشَاطٌ مَحْمُومٌ: قىزغىن پائالىيەت.

مَحْمِيٌّ: ئاماقتىن پەرھىز تۇتقان ئادەم، قوغدالغۇچى.

مَحْمِيَّةٌ ج مَحْمِيَّاتٌ: ھىمايە ئاستىدىكى دۆلەت، ھامىيلىقتىكى دۆلەت.

مَحَنَ يَمْحَنُ مَحْنًا: سىنىدى، سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، سىناپ كۆردى، ئىمتىھان ئالدى.

«مَحَنَ الْفِضَّةَ»: كۈمۈشنى چەككىلىدى.

مَحْنَاةٌ ج مَحَانٍ: ۋادى يانتۇلۇقى.

مُحْنَبِطٌ: قېتىپ قالغان.

مِحْنَةٌ ج مِحَنٌ: مۇشەققەت، مۇشكۈل، قىيىنچىلىق، مۇشكۈلچىلىك، پالاكەت، بەختسىزلىك، بالا-قازا، ئاپەت.

«أَصَابَهُ مِحْنَةُ الْفَقْرِ بَعْدَ الْغِنَى»: بايلىقتىن كېيىن نامراتلىق، بەختسىزلىككە دۇچار بولدى.

مُحْنَقٌ: غەزەپلىك، غەزەپناك.

مُحْنَقُ الصَّدْرِ: زالىملىق، ياۋۇزلۇق.

مُحَنَّكٌ: تەجرىبىلىك.

أَطْرَافٌ مُحَنَّكَةٌ: كەڭ، مول، تەجرىبىلىك، پىشقان.

سِيَاسِيٌّ مُحَنَّكٌ: پىشقان سىياسەتچى.

مَحْنُوَّةٌ: ئەگىم، ئەگىم ساي، ئەگىم ۋادى.

مَحْنِيَةٌ ج مَحَانٍ: ئەگمە، ئەگمە ساي، ئەگمە ۋادى.

مَحْوٌ: يوقاتماق، ئۆچۈرۈۋەتمەك، سۈرتمەك، قىرىۋەتمەك.

«مَحْوُ الْأُمِّيَّةِ»: ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش.

«مَحْوُ أَثَرِ الْمَاضِي»: ئۆتمۈشنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش.

مُحْوَجٌ: زۆرۈر، لازىملىق، كېرەكلىك.

مِحْوَرٌ ج مَحَاوِرُ: نوغۇچ؛ مەركەز، تۆگۈن؛ ئوق (چاقنىڭ).

مِحْوَرُ الْعَجَلَةِ: ئوق (چاقنىڭ).

مِحْوَرٌ أَمَامِيٌّ: ئالدى ئوق.

مِحْوَرٌ خَلْفِيٌّ: كەينى ئوق.

دُوَلُ الْمِحْوَرِ: ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر.

مِحْوَرُ الْأَرْضِ: يەر شارىنىڭ ئوقى.

مِحْوَرُ الْعَرَبَةِ: هارۋا ئوقى.

مِحْوَرِيٌّ: ئوقنىڭ، ئوق مەركىزىنىڭ.

شَخْصِيَّةٌ مِحْوَرِيَّةٌ: مۇهىم شەخس.

مُشْكِلَةٌ مِحْوَرِيَّةٌ: مەركىزىي مەسىلە.

مِحْوَقَةٌ ج مَحَاوِقُ: سۈپۈرگە.

مُحَوِّلٌ: پۇل ئەۋەتكۈچى، پۇل تاپشۇرغۇچى.

مُحَوِّلُ التَّيَّارِ: ترانسفورماتور.

مُحَوَّلٌ عَلَيْهِ: پۇل تۆلىگۈچى، چەك بەرگۈچى.

مَحَى يَمْحِي مَحْيًا الشَّيْءَ: ئۆچۈرۈۋەتتى، ئىزىنى يوقاتتى.

مَحَى فُلَانًا مِنَ الْجَدْوَلِ: ئىسمىلىكنى ئۆچۈرۈۋەتتى، ئىسىملىكتىن چىقىرىۋەتتى، رويخەتتىن ئۆچۈرۈۋەتتى.

«مَحَى اللهُ الذُّنُوبَ»: ئاللاھ گۇناھلارنى مەغپىرەت قىلدى.

مَحَى الْمُعَلِّمُ السَّبُّورَةَ: ئوقۇتقۇچى دوسكىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

«مَحَتِ الرِّيحُ أَثَرَ أَقْدَامِهِ»: شامال ئۇنىڭ قەدەم ئىزىنى ئۆچۈرۈپ كەتتى.

لَا يُمْحَى: يوقالماس، بۇزۇلماس، ئۆزگەرمەس.

مَحْيًا: هايات، هاياتلىق؛ تىرىكچىلىك، تىرىكلىك.

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد) ئېيتقىنكى: «مېنىڭ نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ ئۈچۈندۇر».

مَحِيدٌ: ئۆزىنى چەتكە ئالماق، قاچماق، قاچۇرماق.

لَا مَحِيدَ عَنْهُ: قېچىش مۇمكىن ئەمەس.

مَحِيصٌ: قاچىدىغان جاي، پاناھلىنىدىغان جاي، (ئامال، ئىلاج مەنىسىدە).

أَمْرٌ لَا مَحِيصَ عَنْهُ: قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئىش.

لَا مَحِيصَ لَكَ عَنِ الْوُقُوعِ: سېنىڭ يولۇقماقتىن باشقا ئامالىڭ يوق.

«لَمْ يَكُنْ لَهُ مَحِيصٌ عَنْ أَنْ يُوَافِقَ عَلَى رَأْيِهِمْ»: ئۇنىڭ ئۇلارنىڭ پىكرىگە قوشۇلۇشتىن باشقا ئامالى يوق.

لَا مَحِيصَ عَنْ مُلَاقَاتِ الصِّعَابِ فِي أَثْنَاءِ الْعَمَلِ: خىزمەت جەريانىدا قىيىنچىلىقلارغا يولۇقۇشتىن ساقلانغىلى بولمايدۇ.

مَحِيضٌ: هەيز، ئادەت كۆرۈش.

مُحِيطٌ ج مُحِيطَاتٌ الدَّائِرَةِ: چەمبەر ئايلانمىسى، چەمبەرنىڭ ئۇزۇنلۇقى؛ ئورۇن، مۇهىت، شارائىت.

مُحِيطُ الْجِسْمِ: تاشقى كۆرۈنۈشى.

الْمُحِيطُ وَالْبَحْرُ الْمُحِيطُ: ئوكيان.

مُحِيطٌ م مُحِيطَةٌ: مۇناسىۋەتلىك، ئوراپ تۇرغۇچى.

يَهْتَمُّ أَحْمَدُ بِالْأُمُورِ الْمُحِيطَةِ بِهِ: ئەھمەد ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلىدۇ.

مُحِيطِيٌّ: ئوكياننىڭ، دېڭىز-ئوكياننىڭ، چەمبەر ئايلانمىسىنىڭ، دېڭىزغا مۇناسىۋەتلىك.

مِحْيَقَةٌ ج مَحَاوِقُ: سۈپۈرگە.

مُحِيلٌ: مۆجىجەت بەرگۈچى.

مُحِيلُ الصَّكِّ: چەك بەرگۈچى؛ پۇل ئەۋەتكۈچى، پۇل تاپشۇرغۇچى.

مُحَيًّا: چىراي، جامال، يۈز.

مُحَيِّرٌ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغۇچى.

مُخَابَرَةٌ: خەۋەرلەشمەك، خەت ئەۋەتىشمەك،

كېڭەش، ئۇقتۇرۇش؛ نوتا، سۆھبەت.

قَلَمُ الْمُخَابَرَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

قَلَمُ الْمُخَابَرَاتِ الْحَرْبِيَّةِ: ھەربىي ئىشلار ئاخبارات ئىدارىسى.

إِدَارَةُ الْمُخَابَرَاتِ: ئاخبارات ئىدارىسى.

دَائِرَةُ الْمُخَابَرَاتِ: ئاخبارات ئورگىنى.

مُخَابَرَةٌ تِلِفُونِيَّةٌ: تېلېفون يېغىنى.

مُخَادِعٌ: ئالدامچى، ھىيلىگەر، ساختىپەز، مەككار، كۆز بوياپچى.

مُخَاذِلٌ: تاشلىنىپ قالغان.

مُخَاشَنَةٌ: قوپاللىق قىلماق، يىرىكلىك قىلماق.

«مُخَاشَنَةُ الْعَدُوِّ أَجْدَى مِنْ مُلَايَنَتِهِ»: دۈشمەنگە قاتتىق قول بولۇش، يۇمشاق قول بولۇشتىن پايدىلىق.

مُخَاصِمٌ: رەقىب، دۈشمەن، قارشى تەرەپ.

«كَفَى بِكَ إِثْمًا أَنْ لَا تَزَالَ مُخَاصِمًا» ‹حديث›: كىشىلەر بىلەن داۋاملىق جېدەللىشىش ساڭا يېتەرلىك گۇناھ (ھەدىس).

مُخَاصَمَةٌ: جېدەللىشىش، تالاش-تارتىش قىلماق.

مَخَاضٌ: تولغاق، تۇغۇت تولغىقى.

﴿فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ﴾ ‹قرآن›: تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى ئۇنى بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىشقا مەجبۇرلىدى.

مَخَاضَةُ النَّهْرِ ج مَخَاوِضُ: دەريا كېچىكى.

مُخَاطٌ ج أَمْخِطَةٌ: ماڭقا، پوتلا.

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ مُخَاطًا أَوْ بُزَاقًا أَوْنُخَامَةً فَحَكَّهُ» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدنىڭ قىبلە تېمىدا ماڭقا، ياكى تۈكۈرۈك، ياكى بەلغەمنى كۆردى-دە، ئۇنى تازىلىۋەتتى.

مُخَاطُ الشَّيْطَانِ / مُخَاطُ الشَّمْسِ: ئۆمۈچۈك تورى، قىل سىم.

الْمُخَاطَبُ: ئىككىنچى شەخس (گرامماتىكىدا) سۆز ئاڭلاۋاتقان ئادەم.

مُخَاطَبَةٌ ج مُخَاطَبَاتٌ: سۆھبەت، سۆھبەتلەشمەك.

مَخَاطِرٌ: خەۋپ-خەتەر، تەھلىكە.

مَخَاطِرُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ خېيىم-خەتەرلىرى.

مُخَاطِرٌ: تەۋەككۈلچى، قارام، شەرتلەشكۈچى، باغلاشقۇچى.

«لَا تَعْمِدِ الْمُخَاطَرَةَ وَإِنْ جَاءَتْ بِسَلِيْمَةِ الْعَوَاقِبِ»: نەتىجىسى ياخشى بولغان تەقدىردىمۇ، تەۋەككۈلچىلىك ياخشى ئەمەس.

مُخَاطِيٌّ: ماڭقىلىق، شىلىمشىق سۈيۈقلۇق، پوتلىلىق.

مُخَاطِيُّ الْقَوَامِ: يېپىشقاق، چاپلاشقاق.

غِشَاءٌ مُخَاطِيٌّ: شىللىق پەردە.

مَادَّةٌ مُخَاطِيَّةٌ: شىلىمشىق سۈيۈقلۇق.

مَخَافَةٌ: قورقماق، قورقۇنچ.

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللهِ!: ئاللاھدىن قورقۇش ھېكمەتنىڭ بېشىدۇر.

مُخَالَسَةٌ: ئوغرىلىقچە قارىماق.

«مِنْ زِنَى الْعَيْنِ مُخَالَسَةُ جَارَتِكَ النَّظَرَ» ‹حديث›: ئايال قوشناڭغا ئوغرىلىقچە قارىشىڭ كۆز زىناسى ھېسابلىنىدۇ.

مُخَالَصَةٌ ج مُخَالَصَاتٌ: قەرز قايتۇرغانلىق ھەققىدە، قەرزدار قەرز ئىگىسىدىن ئالىدىغان ھۆججەت.

«إِسْتَرَدَّ الدَّائِنُ دَيْنَهُ وَأَعْطَى الْمَدِيْنَ مُخَالَصَةً»: قەرز بەرگۈچى بەرگەن قەرزىنى قايتۇرۇۋېلىپ قەرزدارغا ھۆججەت بەردى.

مُخَالَطَةٌ: ئارىلاشماق.

«مُخَالَطَتُكَ الْأَخْيَارَ تَكْسِبُكَ عَادَاتِهِمْ»: ياخشىلارغا ئارىلاشساڭ ئۇلارنىڭ ئادىتىنى ئۆگىنىسەن.

مُخَالِفٌ: قارشى تۇرغۇچى، قارشىلاشقۇچى، ئاسىيلىق قىلغۇچى، پەرقلىق.

مُخَالَفَةٌ: خىلاپلىق قىلماق، قارشى تۇرماق، قوشۇلماسلىق، بويسۇنماسلىق.

«حَرَّرَ الشَّرْطِيّ مُخَالَفَةً لِلسَّائِقِ»: ساقچى قائىدىگە خىلاپلىق قىلغان شوپۇرغا چارە كۆردى.

مَخْبَأٌ ج مَخَابِئُ: يوشۇرۇنىدىغان جاي، پاناھلىنىدىغان ئورۇن، پاناھگاھ، ئاكوپ.

مَخْبَأٌ لِلْوِقَايَةِ: مۇداپىئەلىنىش ئورنى.

«إِحْتَمَيْنَا بِالْمَخْبَأِ حِيْنَ إِشْتَدَّ الْقَصْفُ الْجَوِّيّ»: بومباردىمان كۈچەيگەن چاغدا بىز پاناھلىنىش ئورنىدا ئۆزىمىزنى دالدىغا ئالدۇق.

مِخْبَاطٌ: شوپۇلڭ، شورۇق، (مېۋە قاقىدىغان تاياق).

مَخْبَايَةٌ ج مَخْبَايَاتٌ: مەخپىي جاي، بايلىق، مال ـ مۈلۈك، خەزىنە.

مُخَبَّأٌ: يوشۇرۇن، يوشۇرۇنغان.

«عَمَّا قَرِيْبٍ سَتَتَكَشَّفُ لَكَ مُخَبَّآتُ الصَّدُوْرِ»: پات يېقىندا كۆڭۈلگە يوشۇرۇنغان سىرلار ئاشكارا بولىدۇ.

مُخَبَّبٌ: يوشۇرۇن، يوشۇرۇنغان.

مُخَبِّرٌ: مەلۇماتچى، ئالاقىچى، خەۋەرچى مۇخبىر.

مَخْبِرٌ ج مَخَابِرُ: تەجرىبىخانا، ماھىيىتى، ھەقىقىتى، ئىچكى كۆرۈنۈشى.

طَابَقَ مَخْبَرَهُ مَظْهَرَهُ: ئۇنىڭ ئىچكى كۆرۈنۈشى تاشقى كۆرۈنۈشىگە ئۇيغۇن كېلىدۇ.

مُخْبِرٌ: مۇخبىر، مەلۇماتچى، خەۋەرچى.

مَخْبَزٌ ـ مَخْبَزَةٌ ج مَخَابِزُ: تونۇر، ناۋايخانا، دۇخوۋكا.

«لَيْسَ الْمَخْبَزُ بَعِيْدًا عَنْ دَارِنَا»: ناۋايخانا بىزنىڭ ئۆيگە يىراق ئەمەس.

«أَنْتَشَرَتِ الْمَخَابِزُ الآلِيَةِ نَتِيْجَةَ لِنَقْصِ الأَيْدِي الْعَامِلَةِ»: ئىشلەمچى قوللار كەملىكى نەتىجىسىدە بولكىخانىلار كۆپەيدى.

مِخْبَطٌ: شوپۇلڭ، مېۋە قاقىدىغان تاياق، شورۇق.

مَخْبُوْءٌ: يوشۇرۇن.

مَخْبُوْصٌ: ئارىلاشما.

مَخْبُوْلٌ ج مَخَابِلُ: ساراڭ، ئەقلىدىن ئازغان.

مُخْتَارٌ: تاللانغان، تاللاپ بېكىتىلگەن.

مُخْتَارٌ ج مُخْتَارَاتٌ: تاللانغان ئەسەر، تاللانما.

مُخْتَارَاتٌ شِعْرِيَّةٌ: تاللانغان شېئىرلار.

مُخْتَالٌ: ھاكاۋۇر، تەكەببۇر، مەنمەنچى.

مُخْتَبِئٌ: يوشۇرۇن يوشۇرۇنغۇچى.

مُخْتَبِرٌ: چېنىققان، تەجرىبىلىك، پىشقان.

مُخْتَبَرٌ ج مُخْتَبَرَاتٌ: تەجرىبىخانا.

يَذْهَبُ الْمَرِيْضُ إِلَى الْمُخْتَبَرِ لِلْفَحْصِ: كېسەل تەكشۈرۈتۈش ئۈچۈن تەجرىبىخانىغا بارىدۇ.

مُخْتَبَرُ الْفَضَاءِ: ھاۋا بوشلۇقى تەجرىبىخانىسى، كوسموس تەجرىبىخانىسى، ئالەم بوشلۇقى تەجرىبىخانىسى.

مُخْتَبَرُ الْكِيْمِيَاءِ: خىمىيە تەجرىبىخانىسى.

مُخْتَبَرُ الْفِيْزِيَاءِ: فىزىكا تەجرىبىخانىسى.

الْمُخْتَبَرُ الطِّبِّيّ: تىببىي تەجرىبىخانا.

مُخْتَبَرُ اللُّغَةِ: تىل تەجرىبە ئورنى، تىل مەشىق سىنىپى.

مُخْتَبَلٌ: ساراڭ، ئالجىپ قالغان.

مُخْتَبَلُ الْعَقْلِ: ئەقلىدىن ئازغان.

مُخْتَرِعٌ: كەشپىياتچى.

مُخْتَرَعٌ ج مُخْتَرَعَاتٌ: كەشپ قىلىنغان نەرسىلەر.

مُخْتَرَعَاتٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي كەشپىيات.

مُخْتَصَرٌ: قىسقا، قىسقىچە، قىسقارتىلغان، ئىخچام، مېغىزلىق.

مُخْتَصٌّ: خاس، بولۇشقا تېگىشلىك، مۇۋاپىق، بەلگىلەنگەن، ئۇيغۇن.

الْهَيْئَاتُ الْمُخْتَصَّةُ: مەخسۇس ئورگان.

مُخْتَفٍ: يوشۇرۇن، مەخپىي.

مُخْتَلِسٌ: ئوغرى، قاراقچى، بۇلاڭچى.

مُخْتَلِطٌ: ئارىلىشىپ كەتكەن.

تَعْلِيمٌ مُخْتَلَطٌ: قىز - ئوغۇللار بىرلىكتە ئوقۇيدىغان مائارىپ.

مَحَاكِمُ مُخْتَلَطَةٌ: ئارىلاشما سوت.

مُخْتَلِفٌ: ھەر تۈرلۈك، خىلمۇخىل، ئۆزگىرىشچان.

مُخْتَلِفٌ عَنْ: .... دىن پەرقلىق.

«جَاؤُوْا مِنْ مُخْتَلِفِ الأَقْطَارِ / مِنْ أَقْطَارٍ مُخْتَلِفَةٍ»: ئۇلار تۈرلۈك جايلاردىن كەلدى.

مُخْتَلَفٌ عَلَيْهِ: ئىختىلاپلىق، زىددىيەتلىك.

مُخْتَلِقٌ: كەشپىياتچى، ئىجادىيەتچى.

مُخْتَلَقٌ: ئويدۇرۇلغان، ئويدۇرما، توقۇلما.

مُخْتَلَقَاتٌ: ئويدۇرما، توقۇلما.

مُخْتَلٌّ: كەمتۈك، ئەيىبلىك، ئەيىبناك، ئەيىبى بار، قالايمىقان.

مُخْتَلُّ الْعَقْلِ: ئەسەبىي، نېرۋىسىدىن ئازغان، ئەقلىدىن ئازغان، ئالجىغان.

مُخْتَنِقٌ: بوغۇلغان، تۇنجۇققان.

صَوْتٌ مُخْتَنِقٌ: بوغۇق ئاۋاز.

مَخْتُومٌ: تامغا بېسىلغان، مۆھۈر بېسىلغان، تامغىلىق.

الْمَخْتُومُ بِخَتْمِي: مېنىڭ تامغام بېسىلغان.

﴿يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئاغزى پېچەتلەنگەن ساپ شاراب بىلەن سۇغىرىلىدۇ، ئىچىشنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭدىن ئىپارنىڭ ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

مَخْتُونٌ: خەتنە قىلىنغان.

مُخَثَّرٌ: قېتىشما، ئۇيۇتۇلغان نەرسە.

مُخْجِلٌ: خىجىل قىلغۇچى، ئۇيالدۇرغۇچى.

الأَعْضَاءُ الْمُخْجِلَةُ: ئەۋرەت، ئۇياتلىق ئەزا.

مَخْجُولٌ: نومۇسلۇق.

مُخٌّ ج أَمْخَاخٌ وَمِخَاخٌ وَمِخَخَةٌ: جەۋھەر، مېڭە.

مُخُّ الْعَظْمِ: يىلىك.

«الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ» «حديث»: دۇئا - ئىبادەتنىڭ جەۋھىرىدۇر.

«لَا أَرَى لِأَمْرِكَ مُخًّا»: ئىشىڭدا ياخشىلىق يوق دەپ قارايمەن.

«هَذَا مُخُّ الأَمْرِ»: بۇ ئىشنىڭ مۇھىم نوقتىسى.

الْمُخُّ الإِلِكْتِرُونِيُّ: ئېلېكترونلۇق مېڭە، كومپيۇتېر.

مَخَّخَ يُمَخِّخُ تَمْخِيخًا: يىلىك ئالدى، يىلىك چىقاردى.

مَخَّطَ يُمَخِّطُ تَمْخِيطًا الْوَلَدَ: بالىنىڭ بۇرنىنى تاشلاتتى، مىشقىرىتتى، پوتلىسىنى تازىلىدى.

مُخِّيٌّ: مېڭىنىڭ، مېڭىلىق.

نَزِيفٌ مُخِّيٌّ: مېڭىگە قان قۇيۇلۇش، مېڭىگە قان چۈشۈش، ئاپوپلېكسىيە، سەكتە (مېڭە، قان تومۇرلىرى جەددىي كېسەللىك ئۆزگىرىشلىرىگە ئۇچراش — قانىش، تومۇلۇش، قىقىلىش سەۋەبىدىن يۈزبەرگەن ھوشسىزلىنىش ۋە پالەچلىنىش ئەھۋالى).

مِخَدَّةٌ ج مَخَادُّ: تەكىيە، ياستۇق.

كِيسٌ مِخَدَّةٌ: ياستۇق قېپى.

مُخَدِّرٌ: مەست قىلغۇچى.

مُخَدَّرٌ: ھوشسىزلاندۇرۇلغان، مەست قىلىنغان، سېزىمىنى يوقاتقان.

مُخَدِّرٌ ج مُخَدِّرَاتٌ: مەست قىلىش دورىسى، زەھەرلىك چېكىملىك، زەھەرلىك دورا، ناركوز قىلغۇچى، ھوشسىزلاندۇرۇش دورىسى.

الإِدْمَانُ عَلَى الْمُخَدِّرَاتِ: زەھەرلىك چېكىملىكلەرگە ئۆگىنىپ قالماق، خۇمار بولماق.

تَهْرِيبُ الْمُخَدِّرَاتِ: زەھەرلىك چېكىملىكلەرنى يوشۇرۇن كىرگۈزۈش.

مُكَافَحَةُ الْمُخَدِّرَاتِ: زەھەرلىك چېكىملىكلەرگە

قارشى كۆرەش قىلىش.

مُخَدَّرَةٌ ج مُخَدَّرَاتٌ: ھوشسىزلاندۇرۇش نەتىجىسىدە سېزىمنى يوقاتقۇچى ئايال، مەستۇرە ئايال.

مُخَدِّمٌ: تونۇشتۇرغۇچى، ۋاستىچى.

«أَقْصِدِ الْمُخَدِّمَ يُقَدِّمُ لَكَ الْخَادِمَ الَّذِيْ تُرِيْدُهُ»: خىزمەت تونۇشتۇرغۇچىغا بارغىن! ئۇ ساڭا كۆڭۈلدىكىدەك خىزمەتچىنى تونۇشتۇرۇپ قويىدۇ.

مُخَدَّمٌ: چىقىرىۋېتىلگەن.

مَخْدَعٌ ج مَخَادِعُ: ياتاق ئۆي.

«إِقْتَحَمَ اللِّصُّ عَلَى الثَّرِيِّ مَخْدَعَهُ»: ئوغرى باينىڭ ياتىقىغا بېسىپ كىردى.

مَخْدُوْشٌ: چىپىلگەن.

«هَذَا خَطٌّ مَخْدُوْشٌ عَلَى الزُّجَاجِ»: بۇ ئەينەككە چىپىلگەن خەت.

مَخْدُوْعٌ: ئالدانغان.

مَخْدُوْمٌ: خوجايىن، مۆكەممەل، پۇختا.

هَذَا مَقَالٌ مَخْدُومٌ: بۇ پۇختا يېزىلغان ماقالە.

مَخْدُوْمِيَّةٌ: خوجايىنلىق.

مَخْذُوْلٌ: تاشلىنىپ قالغان، تاشلاندۇق نەرسە.

مَخَرَ يَمْخُرُ وَيَمْخَرُ مَخْرًا وَمُخُوْرًا الْأَرْضَ: يەر ئاغدۇردى.

مَخَرَ السَّابِحُ: غۇلاچلاپ سۇ ئۈزدى.

مَخَرَتِ السَّفِيْنَةُ: كېمە دولقۇن يېرىپ ئالغا ئىلگىرىلىدى.

مِخْرَازٌ: ئۇشكە، بۇرغا، ئىسكىنە، بىگىز، دەرەش.

مِخْرَاطٌ ج مَخَارِيْطُ: قىرىش ئىستانوكى.

مُخْرِبٌ: بۇزغۇنچى، خاراب قىلغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى.

مَخْرَجٌ ج مَخَارِجُ: چىقىش يولى، چىقىش ئېغىزى، ئېھتىيات ئىشىكى.

مَخْرَجٌ هِجَائِيٌّ: ھەرپلەرنىڭ چىقىدىغان جايى، تاۋۇش چىقىدىغان ئورۇن.

عِلْمُ مَخَارِجِ الْحُرُوْفِ: تاۋۇش چىقىرىش ئورگانلىرى ھەققىدىكى ئىلىم.

لَا مَخْرَجَ مِنْهُ: ئۈمىد يوق، ھېچپىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

مُخْرِجٌ: چىقارغۇچى، رېژىسسور.

مُخْرِجٌ سِيْنِمَائِيٌّ: فىلىم ئىشلىگۈچى.

مُخَرِّبٌ: بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى.

مُخَرَّبٌ: ۋەيران بولغان، كاردىن چىققان، خاراب قىلىنغان.

مُخَرِّجٌ سِيْنِمَائِيٌّ :فىلىم ئىشلىگۈچى.

مُخَرَّمٌ: تۆشۈك تېشىلگەن، گۈل چېكىلگەن.

مِخْرَزٌ ج مَخَارِزُ: ئۇشكە، بۇرغا، ئىسكىنە، بىگىز، دەرەش.

مِخْرَطَةٌ ج مَخَارِطُ: ئۇشكە، بۇرغا، سەيگە ئوخشاش نەرسىلەرنى ئادالايدىغان پىچاق.

مَخْرَفَةٌ ج مَخَارِفُ: بوستان، باغ، خورمىزارلىق يول، داغدام يول.

«عَائِدُ الْمَرِيْضِ يَمْشِي فِي مَخْرَفَةِ الْجَنَّةِ» حديث: كېسەل يوقلىغان ئادەم جەننەتنىڭ داغدام يولىدا ماڭغان بولىدۇ.

مَخْرَقَ يُمَخْرِقُ مَخْرَقَةً: يالغان ئېيتتى، يالغانچىلىق قىلدى، يالغان سۆزلىدى.

مَخْرَقَ عَلَى عُقُوْلِ النَّاسِ: ئەخمەق قىلدى، سارالڭ تاپتى، كولدۇرلاتتى.

مَخْرَقَةٌ ج مَخَارِيْقُ: يالغان سۆز، يالغان ـ ياۋىداق سۆز، ئىغۋا، پىتنە ـ پاسات.

مَخَارِيْقُ الصِّبْيَانِ: باللار قولىيالىغلىقنى تۈگۈپ ئويناىدىغان بىر خىل ئويۇن.

مَخْرُوْطٌ: كونۇسسىمان جىسىم.

مَخْرُوْطِيُّ الشَّكْلِ: كونۇس شەكىللىك.

مَخْزَاةٌ ج مَخَازٍ: نومۇسسىزلىق.

مَخْزَنٌ ج مَخَازِنُ: ئامبار، ئىسكلات، دۇكان، ماگىزىن.

أَمِيْنُ الْمَخْزَنِ: ئىسكىلاتچى، ئامبارچى.

مَخْزَنُ تَبْرِيْدٍ: مۇزلىتىش ئۆيى.

مَخْزَنُ أَدْوِيَةٍ: دورا ماگىزىنى.

مَخَازِنُ الطَّرِيْقِ: يېقىن يول، قىسقا يول.

مَخْزُوْنٌ ج مَخَازِيْنُ: ساقلانغان مال، زاپاس مال.

مَخْزُوْنُ السِّلَعِ: ئېھتىياج چۈشكەندە ئىشلىتىش ئۈچۈن زاپاس ساقلىنىدىغان نەرسە.

مَخْزُوْنُ نَفْسِهِ: كۆڭلىدە ساقلىنىدىغان نەرسە.

مُخْزٍ م مُخْزِيَةٌ: نومۇسسىز.

مَخْزِيٌّ: خىجىل بولۇش، ئۇيۇلۇش.

اَلْمَخْزِيَّةُ: شەيتان.

مُخَسِّرٌ: زىيانلىق، پايدىسىز.

مَخْشُوْشٌ: بۇرنىغا چۇلۇك ئۆتكۈزۈلگەن تۆگە.

مِخْصَابٌ: مۇنبەت، ئۇنۇملۇك.

مُخْصِبٌ: مۇنبەت، ئۇنۇملۇك.

مُخْصِبَاتٌ: تۇرلۇك ئوغۇتلار.

مِخْصَرَةٌ ج مَخَاصِرُ: مۇنبەر ھاسىسى؛ دىرىژورنىڭ قوماندانلىق تايىقى.

ثَوْبٌ مُخَصَّرٌ: بېلى تار كىيىم.

مُخَصَّرَةٌ: ئىنچىكە بەل، نازۇك بەل.

فَتَاةٌ مُخَصَّرَةٌ: بېلى ئىنچىكە، زىلۋا قىزچاق.

مُخَصَّصَاتٌ: مەخسۇس ئاجرىتىلغان پۇل، مائاشتىن باشقا ئايرىم ئاجرىتىلغان پۇل.

مُخَصَّصَاتُ الْمَلِكِ: خان جەمەتى راسخوتى.

مُخَصَّصَاتٌ إِضَافِيَّةٌ: قوشۇمچە كىرىم.

مِخْصَفٌ ج مَخَاصِفُ: بىگىز، جۇۋالدۇرۇز، دەرەش.

مَخْصُوْصٌ: مەخسۇس، ئالاھىدە.

قِطَارٌ مَخْصُوْصٌ: ئالاھىدە پويىز.

مَخْصِيٌّ: پىچىۋېتىلگەن، ئاختا قىلىنغان.

حَيَوَانٌ مَخْصِيٌّ: ئاختا ھايۋان، پىچىۋېتىلگەن ھايۋان.

مَخَضَ يَمْخُضُ /يَمْخِضُ / يَمْخَضُ مَخْضًا اللَّبَنَ: قايماق چىقاردى.

مَخَضَ الشَّيْءَ: كۈچەپ تەۋرەتتى، لىگشىتتى، ئىرغاڭلاتتى، پۇلاڭلاتتى.

مَخَضَ الرَّأْيَ: ئىنچىكىلىك بىلەن مۇلاھىزە قىلدى، چوڭقۇر پىكىر قىلدى، پۇختا ئويلىدى.

«مَخَضَ الْمُحَاضِرُ كُلَّ جَوَانِبِ الْقَضِيِّ»: لېكسىيە سۆزلىگۈچى مەسىلىنى ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىلدى.

مَخِضَ يَمْخَضُ مَخْضًا وَمَخَاضًا مَخِضَتِ الْحَامِلُ: تۇغۇت يېقىنلىشىپ تولغاق تۇتتى.

مُخْضَرَّةٌ: يېشىلزارلىق، يېشىللىق، كۆكتاتلىق.

شَاعِرٌ مُخْضَرَمٌ: جاھىلىيەت بىلەن ئىسلامىيەتتىن ئىبارەت ئىككى دەۋردە ياشىغان شائىر.

مُخَضَّبٌ: بويالغان.

«قُبِضَ عَلَى الْقَاتِلِ وَيَدُهُ مُخَضَّبَةٌ بِالدَّمِ»: قولى قانغا بويالغان قاتىل تۇتۇلدى.

مَخَطَ يَمْخَطُ مَخْطًا الْمُخَاطَ: مىشقىردى، بۇرنىنى تاشلىدى.

مِخْطَاطٌ: سىزغۇچ.

مِخْطَافٌ ج مَخَاطِيْفُ: كانارا، قارماق.

مُخْطِئٌ: خاتالاشقۇچى.

مَخْطَلَةٌ ج مَخْطَلَاتٌ: ماڭقا، پوتلا.

«لَا تَرْمِي مِخْطَاتِكَ فِي الشَّارِعِ»: كوچىغا مىشقىرما.

مِخَطٌّ: سىزغۇچ.

مُخَطَّطٌ: سىزىلغان، سىزىق تارتىلغان.

مَخْطِمٌ: بۇرۇن، قۇشنىڭ تۇمشۇقى.

مِخْطَمٌ: بۇرۇن، قۇشنىڭ تۇمشۇقى.

مَخْطُوْبٌ: چاي ئىچكۈزۈلگەن.

مَخْطُوْبَةٌ: ئالماقچى بولغان ئايال، پۈتۈشكەن ئايال.

مَخْطُوطٌ، مَخْطُوطَةٌ ج مَخْطُوطَاتٌ: قولیازما، ئەسلى تېكىست، كوپىيە، ئورىگىنال.

مَخْفَرٌ ج مَخَافِرُ: قوغدايدىغان جاي، ساقچى مەركىزى، قاراۋۇلخانا، پوس، ساقچى ئورنى.

«نَشْرُ الْعَدَالَةِ أَجْدَى مِنْ تَشْيِيدِ الْمَخَافِرِ»: ساقچىخانىلار بەرپا قىلغاندىن كۆرە، ئادالەتنى قانات يايدۇرۇش پايدىلىق.

أَثْمَانٌ مُخَفَّضَةٌ: چۈشۈرۈلگەن باھا.

مُخَفِّفٌ: يېنىكلەتكۈچى.

ظَرْفٌ مُخَفِّفٌ لِلْجَرِيمَةِ: جىنايەتنى يېنىكلىتىدىغان ئامىل.

مِخْفَقَةُ الْبِيْضِ: ئارىلاشتۇرۇش ماشىنىسى.

مَخْفُورٌ: ساقلانغان، قوغدالغان.

«أَرْسِلَ اللِّصّ إِلَى السِّجْنِ مَخْفُورًا»: ئوغرى يالانغان هالدا تۈرمىگە ئەۋەتىلدى.

مَخْفُوضٌ: چۈشۈرۈلگەن.

مَخْفِيٌّ: يوشۇرۇن، مەخپىي.

مُخْلٌ ج أَمْخَالٌ وَمُخُولٌ: كۆتۈرگۈچ، پىشاق، لوم تۆمۈر، گۈرجەك.

مِخْلَاةُ الدَّابَّةِ ج مَخَالٍ: تورۋا، يەم خەشەك خالتىسى.

مِخْلَافٌ ج مَخَالِيفُ: ئۆلكە.

مِخْلَبٌ ج مَخَالِبُ: هايۋانلارنىڭ تىرنىقى، چاڭگال.

مِخْلَبُ الطَّائِرِ: قۇشنىڭ پەنجىسى.

مَخَالِبُ الْمَوْتِ: ئۆلۈم گىردابى، خەتەرلىك جاي.

مِخْلَةٌ: خالتا، تاغار، قاپ، قاچا.

مَخْلَصٌ: قاچىدىغان جاي.

مُخْلِصٌ: سادىق، سەممىي، راستچىل، ئىخلاسمەن، مۇخلىس.

صَدِيقٌ مُخْلِصٌ: سەممىي دوست.

تَحِيَّاتِي الْمُخْلِصَةُ: سەممىي سالاملىرىم.

مُخَلَّدٌ: قېرىمايدىغان، مەڭگۈلۈك.

﴿يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ﴾ «قرآن»: قېرىماي هەمىشە ياش تۇرىدىغان غىلمانلار نۆۋەت بىلەن ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ تۇرىدۇ.

«سَيَبْقَى إِسْمُكُمْ ذِكْرًا جَمِيلًا مُخَلَّدًا عَلَى صَفْحَةِ التَّارِيخِ مِنْ غَيْرِ إِنْكَارٍ»: شەكسىزكى، سىلىنىڭ ياخشى ناملىرى تارىخ بېتىدە مەڭگۈ داستان بولۇپ قالىدۇ.

مُخَلِّصٌ: نىجاتكار، نىجات يۇلتۇزى، قۇتقۇلدۇرغۇچى.

مُخَلِّصٌ جُمْرُكِيٌّ: تاموژنا ۋاستىچىسى.

مُخَلَّطٌ: پاراكەندە، چېچىلاڭغۇ، قالايمىقان.

مُخَلَّعٌ: قاتتىق تارتىلغان.

شِوَاءٌ مُخَلَّعٌ: سۆڭەكسىز گۆش شورپىسى.

الْمُخَلَّعُ مِنَ النَّاسِ: ئاجىز ئادەم.

مُخَلَّفٌ: قېپقالغان.

مُخَلَّفَاتٌ: تەۋەررۇك، يادىكارلىق؛ مىراس، قالدۇق، تاشلاندۇق.

مُخَلَّفَاتُ الْمَصَانِعِ: زاۋۇتتىن چىقىرىلغان تاشلاندۇقلار.

مُخَلَّفَاتٌ ثَقَافِيَّةٌ: مەدەنىيەتتىن قالاق، قالاق مەدەنىيەت.

مِنْ مُخَلَّفَاتِ الْعَهْدِ الْبَائِدِ: يىمىرىلگەن سابىق سىياسىي تۈزۈمنىڭ قالدۇقلىرى.

مُخَلَّلٌ ج مُخَلَّلَاتٌ: ئاچاسەي، چىلىغان سەي، تۇزلىغان سەي.

مَخْلُوطٌ ج مَخَالِيطُ: ئارىلىشىپ كەتكەن، ئارىلاشما.

مَخْلُوطٌ حَدِيدِيٌّ: ئارىلاشتۇرۇلغان تۆمۈر قېتىشمىسى.

مَخْلُوعٌ: مەنسەپتىن قالدۇرۇلغان، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرۇلغان.

رَجُلٌ مَخْلُوعُ الْفُؤَادِ: قورقۇپ، چۆچۈپ كەتكەن

ئادەم.

مَخْلُوفَةٌ ج مَخْلُوفَاتٌ: تۆگىنىڭ چومى.

مَخْلُوقٌ ج مَخْلُوقَاتٌ وَمَخَالِيقُ: يارىتىلغۇچى، مەخلۇق، مەخلۇقات، پۈتۈن مەۋجۇدات، كائىناتتىكى مەۋجۇدات.

مَخْلُولٌ ج مَخَالِيلُ: بۇزۇلغان، كاردىن چىققان.

مَخْلُولُ الْعَقْلِ: ئالجىغان.

مِخْمَارٌ ج مَخَامِيرُ: هاراقنىڭ ئىسپىرت مىقدارىنى تەكشۈرىدىغان ئەسۋاب.

مَخْمَخَ يُمَخْمِخُ مَخْمَخَةً الْعَظْمَ: يىلىكنى چىقاردى.

مَخْمَصَةٌ: ئاچلىق.

﴿فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ «قرآن»: كىمكى ئاچلىقتا ئىلاجىسىزلىقتىن، گۇناهنى مەقسەت قىلماستىن (هارام قىلىنغان نەرسىلەرنى يېسە گۇناه بولمايدۇ) ئاللاھ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، بەندىلىرىگە ناهايىتى مېھرىباندۇر.

مَخْمَصَ يُمَخْمِصُ مَخْمَصَةً: ئېغىز چايقىدى.

مُخْمَلٌ: تۈۋىتلىك رەخت، مەخمەل، پەرقۇت.

مُخْمَلِيٌّ: مەخمەل، پەرقۇتقا تەۋە.

الْمُجْتَمَعُ الْمُخْمَلِيُّ: يۇقىرى قاتلام، يۇقىرى تەبىقە.

مُخِمٌّ: ئاچچىق، سېسىق.

مِخَمَّةٌ: سۈپۈرگە.

مُخَمَّسٌ: بەشلىك، بەش مىسرالىق شېئىر، بەش بۇرجەكلىك، مۇخەممەس.

مُخَمَّسُ الْأَضْلَاعِ: بەش بۇرجەكلىك.

النَّجْمَةُ الْمُخَمَّسَةُ: بەش بۇرجەكلىك يۇلتۇز.

مَخْمُورٌ: ئېچىتقۇ، خېمىرتۇرۇچ.

مَخْنَقٌ: تىنچىق جاي.

مِخْنَقَةٌ ج مَخَانِقُ وَمَخَانِيقُ: مونچاق، مارجان.

مُخَنَّثٌ: زەيپانە، ئايال مىجەز، ھېجىقىز.

مَخْنُوقٌ: بوغۇلغان.

مِخْوَضٌ ج مَخَاوِضُ: قوچۇش ئەسۋابى، قوچۇغۇچ.

مَخُوفٌ: قورقۇنچلۇق.

طَرِيقٌ مَخُوفٌ: قورقۇنچلۇق يول.

مُخْوِلٌ ج مُخْوِلُونَ: تاغىلىرى كۆپ.

مَخِيخٌ ج مَخَائِخُ: يىلىكلىك، يىلىكى بار، يىلىكى كۆپ.

عَظْمُ الْمَخِيخِ: يىلىكلىك سۆڭەك.

مُخَيْخٌ: كىچىك مېڭە.

مَخِيضٌ: قېتىق، پىشلاق، ئىرىمچىك، كۆك سۈت.

مِخْيَطٌ: يىڭنە.

مِخْيَطٌ ج مَخَايِطُ: تىكىش ئۈسكۈنىسى، تىكىش ماشىنىسى، يىڭنە.

مُخِيفٌ: قورقۇتقۇچى، چۆچۈتكۈچى.

مُخِيلٌ: مۇجمەل، تۇتۇق.

مَخِيلَةٌ ج مَخَايِلُ: بەلگە، ئالامەت، سىمۋول، ئالاھىدىلىك، خۇسۇسىيەت، ئوي-تەسەۋۋۇر، كىبىر، تىپ.

مَخْيُوطٌ: تىكىلگەن.

مُخَيَّرٌ: ئىختىيارىغا قويۇلغان، تاللاش هوقۇقى بېرىلگەن.

مُخَيَّطٌ: تىكىلگەن.

مُخَيِّلَةٌ ج مُخَيِّلَاتٌ: تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچى.

مُخَيَّمٌ ج مُخَيَّمَاتٌ: بارگاھ، قارارگاھ، گازارما.

مُدَاخَلَةٌ: ئارىلاشماق، قول تىقماق.

مِدَادٌ: سىيا، ئوغۇت، چىراغ يېغى، ئۈرنەك، نۇسخا.

«بَنَوْا مَسَاكِنَهُمْ عَلَى مِدَادٍ وَاحِدٍ»: ئۇلار ئۆيلىرىنى بىر خىل شەكىلدە سالدى.

«تُسَجَّلُ مَوَاقِفُهُ بِمِدَادِ الْفَخْرِ»: ئۇنىڭ ئەھۋاللىرى شەرەپ بىلەن خاتىرىلىنىدۇ.

مَدَارٌ ج مَدَارَاتٌ: ئوق (ئايلىنىدىغان نەرسىنىڭ) ئوربىتا، تروپىك، تروپىك سىزىقى.

مَدَارُ الْحَدِيْثِ أَوِ الْبَحْثِ: مۇھاكىمە تېمىسى، سۆھبەت تېمىسى.

مَدَارُ الْجَدْيِ: جەنۇبىي تروپىك سىزىقى.

مَدَارُ السَّرَطَانِ: شىمالىي تروپىك سىزىقى.

مَدَارُ الْأَرْضِ: يەر شارى ئوربىتىسى.

عَلَى مَدَارِ السَّنَةِ: يىل بويى، پۈتۈن يىل.

مُدَارَاةٌ: چىقىشماق، مادارا قىلىشماق.

«مُدَارَاةِ النَّاسِ صَدَقَةٌ» ‹حديث›: كىشىلەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلىشمۇ سەدىقىدۇر.

الْمَدَارِكُ الْخَمْسُ: بەش سەزگۈ ئەزا.

«هَذَا الطِّفْلُ نَمَتْ مَدَارِكُهُ بِسُرْعَةٍ»: بۇ بالىنىڭ سەزگۈ ئەزالىرى تېزلىكتە يېتىلدى.

مُدَاسٌ: دەسسەلگەن، يانجىلغان.

مَدَاسٌ ج مَدَاسَاتٌ: كەش، ئاياغ.

مُدَاعَبَةٌ: ئويۇن - چاقچاق قىلىشماق، ئويناشماق.

مُدَافِعٌ: قوغدىغۇچى، ئاقلىغۇچى، مۇداپىئە قىلغۇچى.

مَدَاكٌ: ھاۋانچا.

مَدَالَّةٌ: جەڭ مەيدانى، ئۇرۇش مەيدانى.

مُدَامٌ . مُدَامَةٌ: ھاراق، ئۈزۈم ھارىقى، مۇسەللەس.

مُدَانٌ: جىنايەتچى، گۇناھكار.

مُدَاهِنٌ: خۇشامەتچى، يالاقچى، تەخسىكەش.

مُدَاهَنَةٌ: خۇشامەت قىلماق، تەخسىكەشلىك قىلماق.

مُدَاوَاةٌ: داۋالىماق.

مُدَاوِرٌ: جاھاننىڭ رەپتارىغا كىرىشىۋالغۇچى، جان باقار.

مُدَاوَرَةٌ: مادارا قىلىشماق.

«رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيْمَانِ بِاللهِ مُدَاوَرَةُ النَّاسِ» ‹حديث›: ئىماندىن قالسىلا كىشىلەر بىلەن مادارا قىلىش ئەڭ ئەقىللىقلىق.

مُدَاوَلَةٌ ج مُدَاوَلَاتٌ: سۆھبەت، ئالاقىلەشمەك.

مُدَاوَمَةٌ: داۋاملاشماق.

مُدَاوٍ: داۋالىغۇچى، تېۋىپ، دوختۇر.

مُدَايِنٌ: قەرز بەرگۈچى، قەرز ئىگىسى.

مُدَبَّجٌ: ئۈزىتىلگەن، زىننەتلەنگەن، بېزەلگەن.

مُدَبِّرٌ: سەرەمجانلاشتۇرغۇچى، ئورۇنلاشتۇرغۇچى، تەدبىر قوللانغۇچى، رەتكە سالغۇچى، ئىقتىسادچىل، تېجەشلىك.

مُدَبَّرٌ: رەتلەنگەن، ھازىرلانغان.

مُدْبِرٌ: قاچقۇچى.

وَلَّى الْعَدُوُّ مُدْبِرًا: دۈشمەن ئارقىغا قاراپ قاچتى.

مَدْبَغَةٌ ج مَدَابِغُ: تېرە ئاشلايدىغان جاي، تېرە ئەيلەيدىغان جاي، تېرە پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتى.

مُدَجَّجٌ بِالسِّلَاحِ: تولۇق قوراللانغان.

مَدَحَ يَمْدَحُ مَدْحًا ـهُ: ماختىدى، ئالقىشلىدى، مەدھىيىلىدى، تەرىپلىدى، كۈيلىدى، داڭلىدى، مەدھىيە ئوقۇدى.

مَدْحٌ . مِدْحَةٌ ج مِدَحٌ: ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، داڭلىماق.

مَدْحُوْرٌ: يېڭىلگەن، مەغلۇپ بولغان.

﴿قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُوماً مَدْحُوْرًا﴾ ‹قرآن›: جەننەتتىن ئەيىبلەنگەن ۋە (رەھمىتىمدىن) مەھرۇم قىلىنغان ھالدا چىق.

مَدَخِّنُ التِّبْغِ: تاماكا چەككۈچى.

مَدْخَلٌ ج مَدَاخِلُ: ئىشىك، كىرىش ئېغىزى؛ ئىمپورت.

مَدْخَلُ الْمَدِيْنَةِ: شەھەر دەرۋازىسى، شەھەرنىڭ كىرىش ئېغىزى.

مَدْخَلُ الْبَيْتِ: ئۆينىڭ كىرىش ئېغىزى، ئۆينىڭ ئىشىكى.

حُسْنُ الْمَدْخَلِ: ياخشى كىرىش، مەقسەتكە ئوڭۇشلۇق يېتىش.

«مَدْخَلٌ لِدَرَاسَةِ الْقَانُوْنِ»: قانۇن تەتقىقاتىدىن دەسلەپكى ساۋات.

تَقَابَلْنَا عِنْدَ مَدْخَلِ الْمَعْهَدِ: ئىنستىتۇتنىڭ كىرىش ئېغىزىدا ئۇچراشتۇق.

يَعْرِفُ مَدَاخِلَ الشَّيْءِ وَمَخَارِجَهُ: ئۇ مەقسەتنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ماھىر.

مُدْخِنٌ: ئىسلىق، ئىس چىقىۋاتقان.

مُدَخِّنٌ: تاماكا چەككۈچى.

مَدْخَنَةٌ ج مَدَاخِنُ: تۈرخۈن، مورا، ئىسرىقدان، كۈجە.

يَتَصَاعَدُ الدُّخَانُ مِنَ الْمَدْخَنَةِ: تۈرخۈندىن تۈتۈن چىقماقتا.

مَدْخُوْلٌ ج مَدَاخِلُ: كىرىم، دارامەت.

مَدْخُوْلٌ فِيْهِ: ئويدۇرما، توقۇلما.

مَدْخُوْلُ الضَّمِيْرِ: غەرەزى يامان، نىيىتى يامان.

مَدَّ يَمُدُّ مَدًّا الشَّيْءَ: سوزدى، ئۇزارتتى.

مَدَّ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى تارتتى.

«مَدَّ الْأَسْلَاكَ»: سىم تارتتى.

مَدَّ الْجُرْحُ: يارا يىرىڭدىدى.

«مَدَّ أَنَابِيْبَ الْبِتْرُوْلِ»: نېفىت تۇرۇبىلىرىنى ئورناتتى.

مَدَّ الرَّجُلَ: ياردەم قىلدى، ياردەم بەردى.

مَدَّ إِلَيْهِ يَدَهُ: ئۇنىڭغا ياردەم بەردى.

مَدَّ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ: ياردەم قولىنى سۇندى، ياردەم قىلدى، ياردەم بەردى، ياردەملەشتى.

مَدَّ رَقَبَتَهُ: بويىنىنى سوزدى.

مَدَّ بَصَرَهُ أَوْ نَظَرَهُ: يىراققا نەزەر تاشلىدى، كەلگۈسىگە نەزەر تاشلىدى، كەلگۈسىگە قارىدى، ئىنتىلدى.

مَدَّ اللهُ عُمْرَهُ / مَدَّ اللهُ فِي حَيَاتِهِ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن.

مَدَّ الْأَرْضَ: يەرنى ئوغۇتلىدى، ئوغۇت بەردى.

مَدَّ النَّهْرُ أَوِ الْبَحْرُ: سۇ كۆتۈرۈلدى، سۇ ئۆرلىدى.

مَدَّ الدَّوَاةَ: دۇۋەتكە سىياھ قاچىلىدى.

مَدَّ جِذْرًا (فِي الْأَرْضِ): يىلتىز تارتتى، يىلتىز ياپتى.

مَدَّ فِي الْمَشْيِ: چوڭ قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى، چوڭ قەدەم تاشلىدى.

مَدَّ الْجَيْشَ: قوشۇننى كۈچەيتتى.

مَدَّ الْحَرْفَ: ھەرپنى سوزۇپ ئوقۇدى.

«مَدَّ رِجْلَيْهِ بِقَدْرِ لِحَافِهِ»: يوتقانغا قاراپ پۇت سۇندى، چامىسىغا بېقىپ ئىش قىلدى.

مَدَّ سَيْطَرَتَهُ: نوپۇزىنى كېڭەيتتى.

مَدَّ الْأَجَلَ: مۇددىتىنى ئۇزارتتى، ۋاقتىنى سوزدى.

مَدَّ أَنَابِيْبَ النِّفْطِ: نېفىت تۇرۇبىلىرىنى ئورناتتى.

الشَّمْسُ تَمُدُّنَا بِالضَّوْءِ وَالْحَرَارَةِ: قۇياش بىزنى نۇر ۋە ئىسسىقلىق بىلەن تەمىنلەيدۇ.

مَدٌّ: سوزۇش، ئۇزارتىش.

حُرُوْفُ الْمَدِّ: سوزۇپ ئوقۇلىدىغان ھەرپلەر .

مَدٌّ وَجَزْرٌ: ئۆرلىمەك ۋە پەسەيمەك.

مَدٌّ كَامِلٌ: سۇنىڭ ئېگىز دولقۇنى، يۇقىرى دولقۇن.

«بَلَغَ الْمَدُّ أَقْصَاهُ»: دولقۇن يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلدى.

بَيْنِيْ وَبَيْنَهُ قَدْرُ مَدِّ الْبَصَرِ: ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا كۆز يېتىم ئارىلىق بار.

مُدٌّ. مَدَّةٌ سوزۇپ ئوقۇش بەلگىسى، مەد (~).

مُدٌّ ج أَمْدَادٌ وَمِدَادٌ وَمِدَدَةٌ: مۇد (ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، تەخمىنەن 18لىترغا تەڭ).

مَدَّاحٌ ج مَدَّاحُوْنَ: ماختىغۇچى، مەدداھ.

«إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِيْنَ فَاحْثُوا فِي وُجُوْهِهِمُ التُّرَابَ» حەدىس: «ماختىغۇچى (مەدداھ)نى كۆرسەڭلار، ئۇلارنىڭ يۈزىگە توپا چېچىڭلار».

مَدَّادٌ: ياماشقاق ئۆسۈملۈكلەر.

مِدَّانٌ: تۈزلۈق سۇ.

مَدَدٌ ج أَمْدَادٌ: ياردەم، ياردەم قىلماق، ياردەم بەرمەك، ياردەملەشمەك، قوللىماق، مەدەت، مەدەت بەرمەك.

﴿وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا﴾ «قرآن»: مۇبادا يەنە شۇنچىلىك (دېڭىز) سۈيىنى كەلتۈرسەكمۇ.

«بَعَثَ الْقَائِدُ الْأَعْلَى بِمَدَدٍ إِلَى الْجَيْشِ الْفُلَانِيِّ»: ئالىي قوماندان پالانى ئارمىيىگە ياردەم ئەۋەتتى.

مُدَّةٌ ج مُدَدٌ: ۋاقىت، چاغ، زامان، مۇددەت، مەزگىل.

مُدَّةٌ قَصِيرَةٌ: قىسقا مۇددەت، قىسقا مۇددەتلىك.

فِي مُدَّةِ كَذَا: .... غان مەزگىلدە، .... مۇددەت ئىچىدە.

لِمُدَّةٍ: ۋاقىتلىق، ۋاقىتىنچە، ھازىرغىچە.

مُضِيّ الْمُدَّةِ: ۋاقىت ئۆتۈپ كەتمەك.

أَقَمْتُ عِنْدَهُ مُدَّةً مَدِيدَةً: ئۇنىڭ يېنىدا ئۇزاق زامان تۇردۇم.

«نَامَ بِمُدَّةِ سَاعَتَيْنِ»: ئۇ ئىككى سائەتچە ئۇخلىدى.

مَدَّةٌ: ئۆرۈش يىپ.

مِدَّةٌ: يىرىڭ.

مَدَّدَ يُمَدِّدُ تَمْدِيدًا الشَّيْءَ: سوزدى، ئۇزارتتى.

مَدَّدَ الدَّيْنَ: قەرزنىڭ ۋاقتىنى ئۇزارتتى.

مَدَّدَ فِتْرَةَ الرَّاحَةِ: دەم ئېلىش ۋاقتىنى ئۇزارتتى.

مَدَّدَ الْجَلْسَةَ: يىغىننى ئۇزارتتى.

مَدَّدَ الثِّيَابَ الْمَبْلُولَةَ: ھۆل كىيىملەرنى يايدى.

مُدَّعٍ ج مُدَّعُونَ: دەۋا قىلغۇچى، ئەرز قىلغۇچى، ھەق تەلەپ قىلغۇچى، دەۋاگەر.

الْمُدَّعِي الْعَسْكَرِيّ: ھەربىي نازارەتچى.

الْمُدَّعِي الْعَامّ أَوْ الْمُدَّعِي الْعُمُومِيّ: بىر خىل تۈزۈمگە ۋەكىللىك قىلىپ مىللەت خەلق نامىدىن دەۋا قىلغۇچى دەۋاگەر.

مُدَّعٍ بِالْحَقِّ الْمَدَنِيِّ: ئەرز بەرگۈچى كىشى، تۆلىتىۋېلىش ھوقۇقىغا ئىگە كىشى.

مُدَّعًى عَلَيْهِ: ئەرز قىلىنغۇچى، جاۋابكار.

«لَقَدْ حَضَرَ الْمُدَّعِي فَأَيْنَ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ»: دەۋاگەر ھازىر بولدى، جاۋابكار قەيەردە؟

مَدَّنَ يُمَدِّنُ تَمْدِينًا: تەرەققىيلەشتۈردى، مەدەنىيلەشتۈردى.

مَدَّنَ الْمَدَائِنَ: شەھەر بىنا قىلدى.

مَدَّنَ الرِّيفَ: يېزىنى تەرەققىي قىلدۇردى.

يُمَدِّنُ أَهْلَ الْوَبَرِ: قىرلىقلارنى شەھەرلەشتۈرىدۇ.

مَدَرَ يَمْدُرُ مَدْرًا الْحَوْضَ: كۆلنىڭ ئاراشلىرىنى سېغىز لاي بىلەن ئەتتى.

مَدِرَ يَمْدَرُ مَدَرًا الصَّبِيّ: بالا ئىشتىنىغا چىچىپ قويدى.

مَدِرَ الشَّخْصُ: چوڭ تەرەتى قىستاپ چىقىرىۋېتەي دەپ قالدى.

«مَدِرَ الشَّيْخُ الْمُسِنّ»: ياشانغان بوۋاي چوڭ تەرەتنى تۇتالماي قالدى.

مَدَرٌ: سېغىزلىق، سېغىز توپا، شەھەر ۋە يېزا.

أَهْلُ الْمَدَرِ: شەھەر ۋە يېزا ئاھالىسى.

مِدْرَاةٌ: تارغاق.

مِدْرَارٌ: ئېتىلىپ چىققان.

عَيْنٌ مِدْرَارٌ: ياش تولغان كۆز.

سَمَاءٌ مِدْرَارٌ: يامغۇرلۇق ئاسمان.

مِدْرَارًا: مول، باي.

﴿يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا﴾ «قرآن»: سىلەرگە ئۇ كۆپ يېمىر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ.

مِدْرَاسٌ ج مَدَارِسُ وَمَدَارِيسُ: خامان تېپىش ماشىنىسى، دەرس ئوقۇلىدىغان ئۆي.

مَدْرَجٌ ج مَدَارِجُ: يول، مەسلەك.

مَدْرَجُ الطَّائِرَاتِ: ئايروپىلانىنىڭ ئۇچۇش - چۈشۈش يولى.

مَدْرَجُ الْمَطَارِ: ئايروپورتنىڭ ئۇچۇش - چۈشۈش يولى.

مُنْذُ مَدْرَجِهِ: ئۆسمۈرلۈك ۋاقتىدىن تارتىپ.

«تَعَلَّمَ هَذَا الشَّابُ النِّظَامَ مُنْذُ مَدْرَجِهِ»: بۇ يىگىت ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدىن تارتىپلا تەرتىپ - ئىنتىزامغا ئۆگەنگەن.

مَدْرَجُ النَّمْلِ: چۈمۈلە يولى.

«سَارَ فِي مَدَارِجِ الرُّقِيِّ وَالتَّقَدُّمِ»: تەرەققىيات ۋە ئىلگىرىلەش يوللىرىدا ماڭدى.

مُدِرٌّ: كۆپەيگۈچى، كۆپەيتكۈچى.

دَوَاءٌ مُدِرٌّ لِلْبَوْلِ: پېشاپنى راۋانلاشتۇرغۇچى دورا.

دَوَاءٌ مُدِرٌّ لِلْحَلِيبِ: سۈت كۆپەيتكۈچى دورا.

دَوَاءٌ مُدِرٌّ لِلْعَرَقِ: تەرلەتكۈچى دورا.

دَوَاءٌ مُدِرٌّ لِلطَّمْثِ: ھەيزنى راۋانلاشتۇرغۇچى دورا.

مُدَرِّبٌ: مەشقاۋۇل، مەشىق قىلدۇرغۇچى، تەربىيىچى.

مُدَرَّبٌ: تەربىيىلەنگۈچى.

مُدَرَّجٌ ج مُدَرَّجَاتٌ: يۇملاق تىياتىرخانا.

مُدَرَّجٌ مُوسِيقِيٌّ: نوتا.

مُدَرِّسٌ: ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم، مۇدەررىس، لېكتور.

مُدَرِّسٌ مُسَاعِدٌ: دوتسېنت.

أَشْتَغِلُ مُدَرِّسًا فِي الْمَدْرَسَةِ الثَّانَوِيَّةِ: ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن.

مُدَرَّعٌ: ساۋۇت كىيگەن.

مُدَرَّعَةٌ ج مُدَرَّعَاتٌ: برونېۋىكلىق ئاپتوموبىل.

«يُعَدُّ سِلَاحُ الْمُدَرَّعَاتِ مِنْ أَهَمِّ أَسْلِحَةِ الْجَيْشِ»: برونېۋىكلىق ئاپتوموبىل قوشۇنىنىڭ ئەڭ مۇھىم قوراللىرى ھېسابلىنىدۇ.

مِدْرَسٌ: خامان تېپىش ماشىنىسى.

مَدْرَسَةٌ ج مَدَارِسُ: مەكتەپ، مەدرىسە.

مَدْرَسَةٌ إِبْتِدَائِيَّةٌ: باشلانغۇچ مەكتەپ، ئىپتىدائىي مەكتەپ.

مَدْرَسَةٌ إِعْدَادِيَّةٌ: تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ.

مَدْرَسَةٌ ثَانَوِيَّةٌ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ.

مَدْرَسَةٌ مُتَوَسِّطَةٌ: ئوتتۇرا مەكتەپ.

مَدْرَسَةٌ عَالِيَةٌ أَوْ كُلِّيَّةٌ: ئالىي مەكتەپ، فاكۇلتېت، ئىنستىتۇت.

مَدْرَسَةٌ جَامِعَةٌ: ئۇنىۋېرسىتېت، ئالىي مەكتەپ.

مَدْرَسَةٌ دَاخِلِيَّةٌ: ياتاقلىق مەكتەپ.

مَدْرَسَةٌ خَارِجِيَّةٌ: ياتاقسىز مەكتەپ.

مَدْرَسَةُ الْمُعَلِّمِينَ: پېداگوگىكا مەكتىپى، سىفەن، دارىلمۇئەللىمىن.

مَدْرَسَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي مەكتىپى.

مَدْرَسَةٌ صِنَاعِيَّةٌ: سانائەت مەكتىپى.

أَيَّامُ الْمَدْرَسَةِ: ئوقۇش دەۋرى.

نَاظِرُ الْمَدْرَسَةِ: مەكتەپ مەسئۇلى.

الْمَدْرَسَةُ الْوَاقِعِيَّةُ الطَّبِيعِيَّةُ: رېئالىزم.

هَذِهِ مَدْرَسَةُ النِّعَمِ: بۇ بەخت يولى.

رَفِيقُ الْمَدْرَسَةِ: ساۋاقداش، مەكتەپداش.

مَدْرَسَةٌ حُرِّيَّةٌ: شەخسىي ئاچقان مەكتەپ.

مَدْرِسِيٌّ: مەكتەپكە مۇناسىۋەتلىك، مەكتەپكە ئائىت، مەكتەپنىڭ، ئىلمىي ئېقىمغا مەنسۇپ.

كِتَابٌ مَدْرِسِيٌّ: دەرسلىك، قوللانما.

عَامٌ مَدْرِسِيٌّ: ئوقۇش يىلى.

مِدْرَعَةٌ ج مَدَارِعُ: ئاياللچە پوپايكا.

مُدْرِكٌ: ھېس قىلغۇچى، چۈشەنگۈچى، قۇرامىغا يەتكەن.

مُدْرَكٌ ج مُدْرَكَاتٌ: تونۇش، بىلىش، بىلىم.

الْقُوَى الْمُدْرِكَةُ: ئەقلىي قابىلىيەت، ئەقىل - پاراسەت.

الْمُدْرَكَاتُ: سەزگۈ ئەزالار.

مِذْرَةٌ ج مَذَارَةٌ: ئاقساقال، قەبىلە باشلىقى، يېتەكچى.

«إِذْ أَقْبَلَ شَيْخٌ مِنْ بَنِي عَامِرٍ هُوَ مِدْرَةُ قَوْمِهِ» ‹حديث›: بەنى ئامىر قەبىلىسىنىڭ ئاقساقىلى كەلدى. ئۇ قوۋمىنىڭ يېتەكچىسى ئىدى.

مِدْرًى: تارغاق.

«كَانَ فِي يَدِهِ مِدْرًى يَحُكُّ بِهَا رَأْسَهُ» ‹حديث›: ئۇنىڭ قولىدا تارغاق بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن چېچىنى تاراۋاتاتتى.

مَدْرِيَةٌ ج مَدَارٍ وَمَدَارَى: تارغاق.

مَدْسُوسٌ: دەسسەلگەن، يانجىلغان.

مَدْسُوسٌ عَلَيْهِ: سۇيىقەستتە ئۇچرىغان، قەستلەنگەن.

قَوْلٌ مَدْسُوسٌ: يانجىلغان يۇرچاق.

مَدْعَاةٌ ج مَدَاعٍ: چاقىرىق، تەكلىپ، دەۋەت، سەۋەب، زىياپەتكە چاقىرىش.

هَذَا الْقَوْلُ مَدْعَاةٌ لِلْغَضَبِ: بۇ سۆز كىشىنىڭ غەزىپىنى كەلتۈرىدۇ.

مِدْعَاسٌ ج مَدَاعِيسُ: نەيزە.

مِدْعَسٌ ج مَدَاعِسُ: نەيزە، دەسسەلگەن يەر، كۆپ ماڭىدىغان يول.

مَدْغُوقٌ: دەسسەلگەن.

مَدْعُوٌّ: دەۋەت قىلىنغۇچى، تەكلىپ قىلىنغۇچى.

مَدْغَلٌ ج مَدَاغِلُ: ساي، جىلغا، ھاڭ.

مِدْفَأٌ . مِدْفَأَةٌ ج مَدَافِئُ: ئوچاق، مەش، ئىسسىنىش ئۈسكۈنىسى.

جَلَسَ أَفْرَادُ الْأُسْرَةِ حَوْلَ الْمِدْفَأِ يَتَسَامَرُونَ: ئائىلە ئەزالىرى مەشنىڭ ئەتراپىدا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشتى.

مِدْفَعٌ ج مَدَافِعُ: توپ، زەمبىرەك.

مِدْفَعٌ بَعِيدُ الْمَدَى: زىنىت توپ.

مِدْفَعٌ مُضَادٌّ لِلدَّبَّابَاتِ: تانكىغا قارشى زەمبىرەك.

مِدْفَعٌ مُضَادٌّ لِلطَّائِرَاتِ: ئايروپىلانغا قارشى زەمبىرەك، زىنىت توپ.

مِدْفَعٌ ثَقِيلٌ كَبِيرُ الْعِيَارِ: چوڭ كالىبىرلىق زەمبىرەك.

مِدْفَعٌ جَبَلِيٌّ: دالا زەمبىرىكى.

مِدْفَعٌ ذَرِّيٌّ: ئاتوم زەمبىرىكى.

مِدْفَعٌ مَائِلٌ: كالتە ستۋوللۇق ئېغىر زەمبىرەك.

مِدْفَعُ مَيْدَانٍ: دالا زەمبىرىكى.

مِدْفَعُ الْهَاوُنِ: مىناميوت.

مِدْفَعٌ رَشَّاشٌ: پىلىموت.

مِدْفَعٌ رَشَّاشٌ ثَقِيلٌ: ئېغىر پىلىموت.

مِدْفَعٌ رَشَّاشٌ خَفِيفٌ: يېنىك پىلىموت.

مِدْفَعُ سِلَاحِ الْمِدْفَعِيَّةِ: توپچى قىسىم، زەمبىرەكچى قىسىم.

مِدْفَعُ الْإِفْطَارِ: رامىزاندا ئىپتار ۋاقتىنىڭ بولغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئېتىلىدىغان زەمبىرەك.

أُطْلِقَتْ مَدَافِعُ التَّحِيَّةِ: ھۆرمەت توپى ئېتىلدى.

مَدْفُوعٌ: پۇلى تاپشۇرۇلغان، پۇلى تۆلەنگەن، تۆلىۋېتىلگەن.

مَدْفُوعٌ إِلَيْهِ: تاپشۇرۇۋالغۇچى.

مَدْفُوعَاتٌ: قوشۇمچە راسخوت.

مِيزَانُ الْمَدْفُوعَاتِ: كىرىم-چىقىم ھېساباتى.

مِدْفَعِيٌّ: زەمبىرەككە ئائىت، توپچى قىسىمغا ئائىت.

مِدْفَعِيَّةٌ: توپچى قىسىم، توپ ئېتىش تېخنىكىسى.

مَدْفَنٌ ج مَدَافِنُ: قەبرە.

مَدْفُونٌ: دەپنە قىلىنغۇچى.

مُدْقِعٌ: نامرات، كەمبەغەل.

فَقْرٌ مُدْقِعٌ: يوقسۇللۇق، گادايلىق، نامراتلىق.

«لَا تَحِلُّ الْمَسْأَلَةُ إِلَّا لِذِي فَقْرٍ مُدْقِعٍ» ‹حديث›: تىلەمچىلىك، پەقەت ھېچ نەرسىسى يوق ئادەمگىلا دۇرۇس بولىدۇ.

مُدُقٌّ ج مَدَاقُّ: ھاۋانچا.

مُدِقَّةٌ: ھاۋانچا، توقماق.

مِدَقَّةٌ خَشَبِيَّةٌ: ياغاچ ھاۋانچا، ياغاچ توقماق.

مُدَقِّقٌ: ئەستايىدىل ئادەم، ئىنچىكىلىگۈچى، ئىنچىكە قارىغۇچى، ئىنچىكە تەھلىل قىلغۇچى.

بَاحِثٌ مُدَقِّقٌ: ئىنچىكە تەتقىقاتچى، چوڭقۇر تەتقىق قىلغۇچى، ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرگۈچى.

مَدْقُوقٌ: تالقان، پاراشوك، ئۇششاقلانغان.

مِدَكٌّ ج مَدَاكُّ: يەر چىڭداش سايمىنى، قاڭ.

مِدلاَةٌ ج مِدَالٌ: مېدال، مېداليون.

مُدْلِجٌ. أَبُو مُدْلِجٍ: كىرپە.

مِدْلَجَةٌ: چېلەك، سوغا، تۇلۇق.

مِدْلَجَةُ اللَّبَنِ: سۈت قاچىسى.

مُدْلَدَلٌ: ئېسىلغان، ساڭگىلىغان.

مُدَلِّسٌ: ئالدامچى، ساختىپەز.

مُدَلَّسٌ: توقۇلما، ئويدۇرما.

أَفْلاَسٌ مُدَلَّسَةٌ: يالغان پۇللار، ساختا پۇل.

مُدَلَّعٌ: ئەركە ـ نايناق.

مُدَلِّكٌ ج مُدَلِّكُونَ: ئۇۋۇلىغۇچى.

مُدَلَّلٌ: ئەركە ـ نايناق.

أَنَّهُ وَلَدٌ مُدَلَّلٌ جِدًّا: ئۇ بالا بەكمۇ ئەركە.

هِيَ طِفْلَةٌ مُدَلَّلَةٌ: ئۇ قىز ناھايىتى نايناق.

مُدَلَّهٌ: ھوشىنى يوقاتقان، ئەقلىنى يوقاتقان، ئېسىنى يوقاتقان.

عَاشِقٌ مُدَلَّهٌ: ئېسىنى يوقاتقان ئاشىق، ھوشىنى يوقاتقان ئاشىق.

مُدَلًّى: ئېسىپ قويۇلغان، ساڭگىلىتىلغان.

مَدْلُولٌ ج مَدْلُولاَتٌ: مەنە، مەزمۇن، ئەھمىيەت، پىلان، پايدا، قىممەت، ئوي ـ پىكىر، تەلەپ.

مِدْمَاكٌ ج مَدَامِيكُ: تامچىنىڭ ياكى ياغاچچىنىڭ تانىسى، تاش چوقۇيدىغان سايمان، پەلەمپەي.

مُدْمَجٌ: پۇختا، چىڭ، مۇستەھكەم.

مَدْمَعٌ ج مَدَامِعُ: ياش نەيچىسى، ياش بېزى.

«فَاضَتْ مَدَامِعُهُ»: يېشى تۆكۈلدى.

مُدْمَكٌ: زىچ، يېقىن.

مِدَمَّةٌ: تاسقاق، تىرنا.

مُدَمِّرٌ: ۋەيران قىلغۇچى.

مُدَمِّرَةٌ: قوغلىغۇچى ھەربىي پاراخوت.

«تَعْتَمِدُ الْمَعَارِكُ الْبَحْرِيَّةُ الْحَدِيثَةُ عَلَى الْمُدَمِّرَاتِ»: يېڭى دېڭىز ئۇرۇشى قوغلىغۇچى پاراخوتلارغا تايىنىدۇ.

مُدَمَّسٌ: پىشۇرۇلغان.

فُولٌ مُدَمَّسٌ: دۇملەپ پىشۇرۇلغان پۇرچاق.

مُدْمِنٌ: خۇمار ... غا بېرىلىپ كەتكۈچى.

مُدْمِنُ خَمْرٍ: ھاراقكەش.

«مُدْمِنُ الْخَمْرِ كَعَابِدِ الْوَثَنِ» ‹حديث›: ھاراققا بېرىلىپ كەتكۈچى بۇتقا چوقۇنغۇچىغا ئوخشاش.

مُدْمِنُ تَدْخِينٍ: بەڭگى.

مَدْمُوغٌ ج مَدْمُوغَاتٌ: مۆھۈر، بەلگە، تامغا.

مَدْمُوكٌ: زىچ، يېقىن.

مَدَنَ يَمْدُنُ مُدُونًا الشَّخْصُ: شەھەرگە كەلدى.

مُدْنَفٌ: ئىشق ـ مۇھەببەت ھالىدىن كەتكۈزگەن ئادەم ئېغىر كېسەل.

مَدَنِيٌّ: مەدەنىيەتلىك، مەدەنىي، مەرىپەتلىك، شەھەرلىك، ھەق تەلەپ ئىشلىرى.

قَانُونٌ مَدَنِيٌّ: ھەق تەلەپ قانۇنى.

الْحَقُّ الْمَدَنِيُّ: خەلق ھوقۇقى.

مُهَنْدِسٌ مَدَنِيٌّ: قۇرۇلۇش ئىنژېنېرى.

«طَيَرَانٌ مَدَنِيٌّ»: خەلق ئاۋىئاتسىيىسى.

النَّقْلُ الْجَوِّيُّ الْمَدَنِيُّ: خەلق ئاۋىئاتسىيە قاتنىشى.

مَدَنِيَّةٌ: مەدەنىي، مەدەنىيەت.

دَعْوَى مَدَنِيَّةٌ: ھەق تەلەپ دەۋاسى، ھەق تەلەپ ئەرزىسى.

الْحَيَاةُ الْمَدَنِيَّةُ: شەھەر تۇرمۇشى.

«الأَهَالِي الْمَدَنِيُّونَ»: شەھەر ئاھالىسى، شەھەرلىكلەر.

مُذْهِشٌ ج مُذْهِشَاتٌ: كىشىنى چۆچۈتىدىغان، ھەيران قالدۇرىدىغان.

مُذْهِنٌ: مايلىق، سېمىز.

مَذْهَنٌ ج مَذَاهِنُ: ياغ بوتۇلكىسى، ماي قاچىسى، مايدان.

مَذْهُوشٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، ھەيرەتتە قالغۇچى، تەئەججۇپلەنگەچى، ھەيران قالغۇچى.

مَذْهُوٌّ: مۇسىبەتكە دۇچار بولغۇچى، بېشىغا كۈن چۈشكۈچى.

مِدْوَاسُ الآلَةِ: باسقۇچ، پېدال، تەپمە.

مُدَوَّرٌ: قۇرتلۇق، قۇرتلاپ قالغان.

مِدْوَرٌ: پىرقىرىغۇچ.

مَدُوسٌ: يانچىلغان.

مِدْوَسٌ: تەپمە، باسقۇچ، پېدال.

مِدْوَسَةٌ: ئايىغ سۇرتۇش ئۈچۈن ئىشىك تۈۋىدە قويىغان پالاس قاتارلىقلار.

مِدْوَكٌ ج مَدَاوِكُ: ھاۋانچا.

مُدَوَّدٌ: قۇرتلۇق، قۇرتلاپ كەتكەن.

مُدَوَّرٌ: يۇملاق، دۈگىلەك.

مُدَوَّنٌ ج مُدَوَّنَاتٌ: خاتىرىلەنگەن، كۈندىلىك خاتىرە.

مُدَوَّنَاتُ الْمُحَاضَرَاتِ: لېكسىيىلەردىن خاتىرە.

مَدْوِيٌّ: يۇقىرى ئاۋازلىق، پىچاقچى.

شُهْرَةٌ مُدَوِّيَةٌ: مەشھۇر، ئاتاقلىق.

مَدَى يَمْدِي مَدْيًا الشَّخْصَ: پىچاق سالدى، پىچاق تىققى.

مَدًى: دائىرە، يىراقلىق، مۇساپە، ئاخىرقى توچكا، غايە.

مَدَى السَّلْطَةِ: ھوقۇق دائىرىسى.

مَدَى الْعُمْرِ: ئۆمۈرۋايەت ئۆمۈر بويى، بىر ئۆمۈر، ئۆمۈرلۈك.

مَدَى الْبَصَرِ أَوْ مَدَى عَيْنَيْهِ: نەزەر دائىرە، كۆرۈش دائىرىسى، نەزەر دائىرىسى.

«هُوَ مِنِّي عَلَى مَدَى الْبَصَرِ»: ئۇ مېنىڭدىن كۆز يېتىم جايدا تۇرۇۋاتىدۇ.

بَعِيدُ الْمَدَى: چوڭقۇر، ئۇلۇغۋار.

عَلَى مَدَى السَّنَةِ: يىل بويى، پۈتۈن يىل، پۈتۈن يىل داۋامىدا.

السِّجْنُ مَدَى الْحَيَاةِ: مۇددەتسىز قاماق جازاسى، ئۆمۈرلۈك قاماق جازاسى.

«بَلَغَ الْمَدَى فِي الْكَرَمِ»: سېخىيلىقتا يۇقىرى پەللىگە يەتتى.

«مَدَى الصَّوْتِ»: ئاۋاز يەتكۈدەك دائىرە.

«عَلَى مَدَى أَمْتَارٍ»: بىرقانچە مېتىر دائىرىدە.

«بُنْدُقِيَّةٌ بَعِيدُ الْمَدَى»: يىراققا ئاتىدىغان مىلتىق.

«مِدْفَعٌ بَعِيدُ الْمَدَى»: يىراققا ئاتىدىغان توپ، زىڭىت توپ.

«لَا أَفْعَلُ هَذَا مَدَى الدَّهْرِ»: بۇنى ئۆمۈر بويى قىلمايمەن.

مُدْيَةٌ / مَدْيَةٌ / مِدْيَةٌ ج مُدًى / مِدًى وَمُدْيَاتٌ وَمُدَيَاتٌ: پىچاق، خەنجەر، غايە.

«بَلَغَ مُدْيَةَ الْحَيَاةِ»: ھاياتى ئاخىرقى چەككە يەتتى.

مَدِيحٌ ج مَدَائِحُ: مەدھىيە، مەدھىيە سۆزى.

«الْمُتَنَبِّي شَاعِرُ الْمَدِيحِ»: مۇتەنەببى مەدھىيە يازىدىغان شائىر.

مَدِيحَةٌ: ئالقىش، قەسىدە، مەدھىيە ناخشىسى.

مَدِيدٌ: ئۇزۇن.

مِنْ زَمَنٍ مَدِيدٍ: ئۇزاق ۋاقىتتىن بۇيان، ئۇزۇندىن بۇيان، ئۇزۇندىن بېرى، بۇرۇندىن تارتىپ.

مَدِيدُ الْقَامَةِ: ئېگىز بويلۇق، شادىپاچاق ئادەم، دارازا.

«عِيدٌ سَعِيدٌ وَعُمْرٌ مَدِيدٌ»: بايرىمىڭىز قۇتلۇق، ئۆمرىڭىز ئۇزۇن بولسۇن.

مُدِيرٌ ج مُدَرَاءُ: مۇدىر، باشقۇرغۇچى، ئىدارە قىلغۇچى، دىرېكتور.

مُدِيرُ التَّشْرِيفَاتِ: مۇراسىم رىياسەتچىسى.

مُدِيرُ الْمَسْرَحِ: رېژىسسور.

مُدِيرٌ عَامٌّ: باش دىرېكتور.

مُدِيرُ الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى، ئۇنىۋېرسىتېت باشلىقى.

مُدِيرُ الشَّرِكَةِ: دىرېكتور، شىركەت باشلىقى.

مُدِيرُ الشُّرْطَةِ: ساقچى باشلىقى.

مُدِيرِيَّةٌ ج مُدِيرِيَّاتٌ: ئۆلكە.

مَدِينٌ: قەرزدار.

مَدِينَةٌ ج مَدَائِنُ وَمُدُنٌ: شەھەر، چوڭ شەھەر.

مَدِينَةُ السَّلَامِ: باغدات.

الْمَدِينَةُ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە.

«إِبْنُ الْمَدِينَةِ»: شەھەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، شەھەرلىك.

مَدْيُونٌ: قەرزدار.

مَدْيُونِيَّةٌ: قەرزدارلىق، قەرزدار بولماق.

مُذَابٌ: ئېرىتىلگەن.

مَذَاقٌ: تەم تېتىش، تېتىپ كۆرمەك.

«مَذَاقُهُ طَيِّبٌ»: تەمى ياخشى.

مُذَاكَرَةٌ: مەسلىھەتلەشمەك، مۇزاكىرىلەشمەك.

مَذْنَبَةٌ ج مَذَانِبُ: بۆرە كۆپ جاي، بۆرىلىك جاي.

مِذَبَّةُ الذِّبَّانِ ج مَذَبَّاتٌ: چىۋىن پالىقى، چىۋىن قورۇغۇچ.

«نَاوِلْنِي مِذَبَّتَكَ لِأَطْرُدَ هَذِهِ الذُّبَابَةَ اللَّعِينَةَ»: پالىقىڭنى بېرىپ تۇرساڭ بۇ قارغىش تەگكۈر چىۋىننى قورۇۋېتەي.

مَذْبَحٌ ج مَذَابِحُ: قۇشخانا، كېكىردەك.

مَذْبَحُ النَّصَارَى: ناسارالارنىڭ كۆتۈپخانىسى، پوپىنىڭ مۇرىتلىرىغا سىمۇول يېمەكلىكنى تارقىتىدىغان ئورنى.

«ذَهَبَ بِشَاتِهِ إِلَى الْمَذْبَحِ قَبْلَ التَّضْحِيَّةِ بِهَا لِلتَّأَكُّدِ مِنْ سَلَامَتِهَا»: قۇربانلىق مالنىڭ كېسەللىسىزلىكىنى تەكشۈرتۈش ئۈچۈن ئۇنى بوغۇزلاشتىن بۇرۇن قۇشخانىغا ئېلىپ باردى.

مَذْبَحَةٌ ج مَذَابِحُ: قانلىق جەڭ، قىرغىن، قەتلىئام.

مُذَبْذَبٌ: ئارىسالدى بولۇپ قالغۇچى، ئىككىلىنىپ قالغۇچى.

مَذْبُوحٌ: قۇربانلىق قىلىنغان، ئۆلتۈرۈلگەن، بوغۇزلانغان.

مَذْخَرٌ ج مَذَاخِرُ: ئىسكىلات، ئامبار.

مَذْخُورٌ: زاپاس قوشۇن، زاپاس قىسىم.

مَذَّاقٌ: ساختىپەز، يالغانچى.

مَذَّرَ يُمَذِّرُ تَمْذِيرًا الشَّيْءَ: يايدى، تارقاتتى، چاچتى، پارچىلىدى، بۆلدى.

مَذِرَ يَمْذَرُ مَذْرًا تِ الْبَيْضَةُ: تۇخۇم سېسىدى، سېسىپ پۇراپ قالدى، يالاپ قالدى.

مَذِرَ الشَّخْصُ: ھاجەتكە كۆپ بارىدىغان بولۇپ قالدى.

مَذَرٌ: سېسىماق، بۇزۇلۇپ قالماق.

«تَفَرَّقُوا شَذَرَ وَمَذَرَ»: ئۇلار سەرسان-سەرگەردان بولۇپ كەتتى.

مَذِرٌ: چىرىك، چىرىكلىك، سېسىق پۇراق، بەتبۇي.

مِذْرَاةٌ ج مِذَارٍ: ياغاچ ئارا.

مِذْرًى ج مَذَارٍ: ياغاچ ئارا.

مِذْعَانٌ: ئىتائەتچان، ئىتائەتمەن، رايىش.

فَرَسٌ مِذْعَانٌ: ياۋاش ئات.

مَذْعُورٌ: چۆچۈگۈچى، قورقۇنچاق.

مَذْغُوفٌ: زەھەر بېرىلگەن، زەھەرلەنگەن.

طَعَامٌ مَذْغُوفٌ: زەھەر سېلىنغان تاماق.

مَذَقَ يَمْذُقُ مَذْقًا الشَّرَابَ: سۇيۇلدۇردى، بوشاشتۇردى، شارابقا سۇ قوشتى.

مَذِقٌ: سۇيۇق، شالاڭ.

مِذْكَارٌ ج مَذَاكِيرُ: كۆپ ئوغۇل تۇغىدىغان ئايال، ئوغۇلچى ئايال.

مُذْكِرٌ: ئوغۇل تۇغقان ئايال.

مُذَكِّرٌ: ۋەز ئېيتقۇچى، ئەسلەتكۈچى، ئەسلەتمە.

مُذَكَّرٌ: ئەر، ئەر جىنسى.

مُذَكِّرَةٌ ج مُذَكِّرَاتٌ: ئۆلتىماتوم، باياناتنامە، ئەسلەتمە، خاتىرە دەپتەر.

مُذَكِّرَةُ الْمُحَامِي: ئادۋوكاتنىڭ ئېتىرازنامىسى، ئادۋوكاتنىڭ باياناتنامىسى، ئادۋوكاتنىڭ يازما دوكلاتى.

مُذَكِّرَةٌ تَفْسِيرِيَّةٌ: قانۇن ياكى يېڭى پرىنسىپ ئارقىلىق مەقسەتنى چۈشەندۈرىدىغان باياننامە.

مُذَكِّرَةُ اِحْتِجَاجٍ: نارازىلىق باياننامىسى.

مُذَكِّرَةُ اِتِّهَامٍ: قارىلاش باياننامىسى.

مُذَكَّرَةٌ: كۈندىلىك خاتىرە.

«سَجَّلَ فِي مُذَكِّرَتِهِ مَوْعِدَ قِيَامِ الطَّائِرَةِ»: خاتىرە دەپتىرىگە ئايروپىلاننىڭ قوزغىلىش ۋاقتىنى خاتىرىلىۋالدى.

مُذَكَّرَةٌ ج مُذَكَّرَاتٌ: ئەركەكزەدەك.

إِمْرَأَةٌ مُذَكَّرَةٌ: ئەركەكزەدەك ئايال.

مَذْكُورٌ: ئېيتىلغان، زىكىر قىلىنغان، تىلغا ئېلىنغان.

مَذْكُورٌ أَعْلَاهُ: يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

مَذْكُورٌ أَدْنَاهُ: تۆۋەندە تىلغا ئېلىندۇ، تۆۋەندە ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ.

مَذْكُورٌ سَابِقًا: يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان، يۇقىرىدا ئېيتىلغان.

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئاً مَّذْكُوراً﴾ «قۇرئان»: ئىنسانلار ئانىسىنىڭ قورسىقىدا بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزىدۇ، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنمىدىغان نەرسە بولمىدى.

مَذِلَ يَمْذَلُ مَذْلًا مَذَلَ يَمْذُلُ مَذْلًا وَمِذَالًا بِسِرِّهِ: سىرنى پاش قىلىپ قويدى، مەخپىيەتلىكنى پاش قىلىپ قويدى.

الْمَذِلُ: ئاللاھتائالانىڭ گۈزەل ئىسملىرىدىن بىرى بولۇپ، بەندىلىرىدىن خالىغان ئادەمنى خارلىققا دۇچار قىلغۇچى دېگەن مەنىدە.

مَذَلَّةٌ: خارلىق، شەرمەندىلىك، پەسلىك، رەزىللىك.

مُذَلَّلٌ: تەييارلانغان، مېڭىش ئاسان يول.

مَذَمَّةٌ ج مَذَامٌّ: رەزىللىك، قاباھەتلىك، ئەخلاقسىزلىق، ناچار قىلىق.

قَضَى مَذَمَّةَ صَاحِبِهِ: دوستىنىڭ مالامەتكە قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

مَذْمُومٌ: ئەيىبلەنگەن، مالامەت قىلىنغان، نومۇسسىز.

مُذْنِبٌ: گۇناھكار، خاتالاشقۇچى، جىنايەتچى، خاتالىق ئۆتكۈزگۈچى.

مُذَنَّبٌ ج مُذَنَّبَاتٌ: قۇيرۇقلۇق، قۇيرۇقى بار.

نَجْمٌ مُذَنَّبٌ: قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز.

مَذْهَبٌ ج مَذَاهِبُ: يول، تەلىمات، مەسلەك، مەزھەپ، ئەقىدە، ئېتىقاد، كۆزقاراش، ئىزىم.

مَذْهَبُ الْفَرْدِيَّةِ: شەخسىيەتچىلىك.

مَذْهَبُ النِّسْبِيَّةِ: نىسپىيلىك نەزەرىيىسى.

مَذْهَبُ الْوَحْدَةِ: بىر مەنبەچىلىك، مونىزم.

مَذْهَبُ الْكَثْرَةِ: كۆپ مەنبەچىلىك.

الْمَذْهَبُ الْوَاقِعِيّ: رېئالىزم .

الْمَذْهَبُ التَّطَوّرِي الْمُبْتَذَل: چاكىنا تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيىسى.

الْمَذْهَبُ الْمَادِّيّ: ماتېرىيالىزم .

الْمَذْهَبُ التَّجْرِيبِيّ: تەجرىبىچىلىك نەزەرىيىسى.

الْمَذْهَبُ الْغَرَضِيّ: مەقسەت نەزەرىيىسى.

الْمَذْهَبُ الْمِثَالِيّ الذَّاتِيّ: سۇبيېكتىپ ئىدېئالىزم.

الْمَذْهَبُ لَا أَدْرِيَّةٌ: بىلگىلى بولماسلىق نەزەرىيىسى.

الْمَذْهَبُ الْمَعَانِيّ: چۈشەنچە نەزەرىيىسى.

الْمَذْهَبُ النَّقْدِيّ التَّجْرِيبِيّ: تەجرىبە تەنقىدچىلىكى.

الْمَذْهَبُ السّلْطَةُ الْمُطْلَقَةُ: ھاكىمىيۇتلەقلىق.

مَذْهَبُ الْمَنْفَعَةِ: مەنپەئەتپەرەسلىك.

الْمَذْهَبُ الْحُرّ: ھۆرىيەتچىلىك، لىبېرالىزم.

مَذْهَبُ الْوَضْعَةِ: قىلىپىازلىق، قاتماللىق، ئەندىزىچىلىك.

الْمَذْهَبُ الْمِثَالِيّ: ئىدېئالىزم.

الْمَذْهَبُ الْعَقْلِيّ: ئەقلىيلىق، ئەقلىچىلىق.

«مَا يُدْرَى لِفُلَانٍ مَذْهَبٌ»: تۇتامى يوق.

«مَذْهَبِي فِي حَيَاتِي كَذَا»: ھاياتتىكى مەسلىكىم مۇنداق.

مَذَاهِبُ الْإِسْلَامِ الْأَرْبَعَةِ: ئىسلام دىنىنىڭ تۆت چوڭ مەزھىپى (ھەنەپىي، شافىئىي، مالىكىي، ھەنبەلىي).

مَذْهَبِيٌّ: مەزھەپكە خاس، مەزھەپكە ئائىت.

مُذْهِلٌ: ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرىدىغان، ھەيران قالدۇرىدىغان.

«حَقَّقَ فِي أَعْمَالِهِ نَصْرًا مُذْهِلًا»: ئىشلىرىدا ھەيران قالارلىق مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى.

مُذَهَّبٌ: ئالتۇن ھەل بېرىلگەن، ئالتۇن ياتىلغان.

الْمُذَهَّبَاتُ: ئالتۇن ھەل بېرىلگەن شېئىرلار (بۇ جاھىلىيەت دەۋرىدە مەيدانغا كەلگەن، ئالتۇن ھەل بېرىلگەن يەتتە قەسىدىنى كۆرسىتىدۇ. بۇلار «سەبئى مۇئەللەقات» دەپ ئاتالغان يەتتە قەسىدىدىن قالسا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ.

مَذْهُولٌ: ھەيران قالغان، ھاڭ ـ تاڭ قالغان.

«وَقَفَ الْفَنَّانُ مَذْهُولًا أَمَامَ جَمَالِ اللَّوْحَةِ»: سەنئەتچى گۈزەل كۆرۈنۈش ئالدىدا ھاڭ ـ تاڭ قېلىپ تۇرۇپ قالدى.

مِذْوَدٌ ج مَذَاوِدُ: ئوقۇر؛ شەرەپنى قوغدىغۇچى.

مَذِيٌّ: جۈمەكتىن تامچىلىغان سۇ، جۈمەكتىن چۈشىدىغان سۇ؛ مەزى.

مِذْيَاعٌ: رادىئو، سىمسىز رادىئو، كاناي، مىكرافون، سىر ساقلىيالمايدىغان ئادەم، گەپ توشۇغۇچى، سۆخەنچى.

مِذْيَاعٌ كَهْرَبِيٌّ: ئاڭلىتىش ئاپپاراتى.

مُذِيبٌ: ئېرىتكۈچى.

مُذِيعٌ: ئاڭلاتقۇچى دىكتور.

مُذِيعُ الرَّبْطِ بَيْنَ الْفِقْرَاتِ: كىرىشتۈرگۈچى.

مُذِيعُ النَّشْرَةِ الْأَخْبَارِيَّةِ: دىكتور.

الْمُذِيعُ يَقْرَأُ الْأَخْبَارَ: دىكتور خەۋەر بەرمەكتە.

مَذِيقٌ: سۇيۇق، شالاڭ.

مَذِيمٌ: ئەيىبلەنگۈچى.

مَذْيُومٌ: ئەيىپلانغۇچى.

مَرَأَ يَمْرَأُ مَرَاءَةً الطَّعَامُ: تاماق تەملىك بولدى، تېتىملىق بولدى، يېيىشلىك بولدى، مەزىلىك بولدى، ئېغىزغا تېتىدى.

مَرُؤَ الْمَكَانُ: جاي ھاۋالىق بولدى، سالامەتلىككە ماس كەلدى، ھاۋاسى گۈزەل بولدى.

مَرُؤَ يَمْرُؤُ مُرُوءَةً: دادىل بولدى، جۈرئەتلىك بولدى، يۈرەكلىك بولدى، قەيسەر بولدى، سۇباتلىق بولدى، مەتانەتلىك بولدى.

مَرِئَ يَمْرَأُ مَرَاءَةً الطَّعَامُ: تاماق تەملىك بولدى، مېزىلىك بولدى، يېيىشلىك بولدى.

مَرْءٌ م مَرْآنِ ج رِجَال: ئادەم، ئىنسان، كىشى، ئەر.

«اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» «حديث»: «كىشى ياخشى كۆرگەن ئادىمى بىلەن بىللە بولىدۇ».

«يُحَارُ الْمَرْءُ مِنْ أَيْنَ يَبْدَأُ»: كىشى قەيەردىن باشلاشتا تېڭىرقاپ قالىدۇ.

مِرَاءٌ: جېدەل-ماجىرا.

«لَا مِرَاءَ فِي أَنَّهُ مُصِيبٌ»: ئۇنىڭ توغرىلىقىدا ھېچقانداق دەتالاش يوق.

«لَا مِرَاءَ فِي الْأَمْرِ»: ھېچقانداق شەك يوق.

مُرَاءَاةٌ: ساختىلىق، رىياكارلىق.

مَرَّ مُرَائِلًا: ئۇ ئىنتايىن تېز مېڭىپ كەتتى.

مُرَاءٍ: رىياكار، ساختىپەز، مۇناپىق، ئىككى يۈزلىمچى.

مُرَابَحَةٌ: پايى سودىسى، ئېرىشكەن پايدىنى تەڭ بۆلۈشۈش شەرتى بىلەن مەبلەغ سېلىش.

أَعْطَاهُ مَا لَا مُرَابَحَةً: ئۇنىڭغا پايدىسى تېگىدىغان مال بەردى.

بَيْعُ الْمُرَابَحَةِ: ئېرىشكەن پايدىنى تەڭ بۆلۈشۈش شەرتى بىلەن مەبلەغ سېلىش.

مُرَابِطٌ: مۇھاپىزەتچى، قوغدىغۇچى.

مُرَابِطُ الْجَيْشِ: مۇھاپىزەتچى ئارمىيە، مۇداپىئە قوشۇنى.

مُرَابِعٌ: ھەر يىلى ھوسۇلنىڭ تۆتتىن بىرىنى ئالغۇچى.

مُرَابَعَةٌ: 1/4نى ئالماق، باھاردا (ئەتىيازدا) مۇئامىلە قىلىشماق.

إِسْتَأْجَرَهُ مُرَابَعَةً: ئۇنى ئەتىيازدا ياللىدى.

مُرَابٍ: جازانىخور.

مَرَاتِجُ: تار يول.

مَرَاثٍ: ئاتىنىڭ كۆتى، ئاتىنىڭ قوڭى، مەقئىتى.

مُرَاجِعٌ: تەكشۈرگۈچى.

مُرَاجِعُ الْحِسَابَاتِ: ھېسابات تەكشۈرگۈچى.

مُرَاجَعَةٌ: تەكرارلىماق، قايتا قاراپ چىقماق، سېلىشتۇرماق، تەكشۈرۈشتىن ئۆتمەك.

مُرَاجَعَةُ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنى قايتا تەكشۈرمەك، قايتا قاراپ چىقماق.

مَرَاحٌ: قارارگاھ، بارىدىغان جاي، كۇلۇب.

«اِنْطَلَقَ الْأَطْفَالُ إِلَى الْمَرَاحِ لِيَلْهُوْا وَيَلْعَبُوْا»: بالىلار ئويناپ-كۈلۈش ئۈچۈن كۇلۇبقا كەتتى.

مِرَاحٌ: خۇشال، شاد، خۇشال-خۇرام، شاد-خۇرام.

مُرَاحٌ: ئېغىل، ئاتخانا، قوتان.

مُرَاحُ الْغَنَمِ: قوي قوتىنى.

مُرَادٌ: ئارزۇ، مەقسەت، نىيەت، نىشان، مۇراد.

مَرَادٌ: شامال تۇرۇلىدىغان جاي، بوشلۇق ماكان، يەر، سورۇن، تۆگە يايلىقى.

مُرَادِفٌ ج مُرَادِفَاتٌ: مەنىداش سۆز، مەنىسى ئوخشاش سۆز.

مِرَارًا: كۆپ قېتىم، بىرقانچە قېتىم، قايتا.

مِرَارًا وَتَكْرَارًا: قايتا-قايتا، كۆپ مەرتىۋە، كۆپ قېتىم، تەكرار-تەكرار.

مَرَارَةٌ: ئۆت، ئۆت سۈيۈقلۇقى.

مَرَارَةٌ ج مَرَائِرُ وَمَرَارَاتٌ: ئۆت خالتىسى؛ ئاچچىق؛ زەھەر.

«إِنْشَقَّتْ مَرَارَتُهُ غَيْظًا»: قاتتىق غەزەپلەندى، قاتتىق ئاچچىقلاندى.

يَشْعُرُ بِمَرَارَةٍ: ئەلەملىك ھېس قىلماقتا.

يَبْكِي بِمَرَارَةٍ: قاتتىق يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى، ئېسەدەپ يىغلىدى، ھۆركىرەپ يىغلىدى، بوغۇلۇپ يىغلىدى.

مَرَازٌ. مَرَازَةٌ: ئېغىرلىق، ئومۇمىي سانى، جەمئىي.

مِرَاسٌ. مَرَاسَةٌ: كۈچ-قۇۋۋەت، بىر ئىشقا ئۇرۇنۇش.

سَهْلُ الْمِرَاسِ: ياۋاش، كۆنۈك، ئۆگەنگەن، كۆنگەن.

صَعْبُ الْمِرَاسِ: باشقۇرۇش قىيىن.

مُرَاسِلٌ: مۇخبىر، ئالاقىچى.

مُرَاسِلٌ خَاصٌّ: مەخسۇس مۇخبىر، ئالاھىدە مۇخبىر، ئالاھىدە ئالاقىچى.

«مُرَاسِلُ الصَّحِيفَةِ الْحَرْبِيِّ»: ھەربىي مۇخبىر.

مُرَاسِلُ الصَّحِيفَةِ الْخَاصّ: ئالاھىدە مۇخبىر.

مُرَاسَلَةٌ: خەت ئەۋەتىشمەك، خەۋەرلەشمەك، ئالاقىلەشمەك، ئالاقىلىشىپ تۇرماق.

مُرَاضَاةٌ: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشال بولماق.

مِرَاطٌ: پەيسىز ئوق، پەيسىز يا ئوقى.

مُرَاعَاةٌ: كۆڭۈل بۆلمەك، رىئايە قىلماق، دىققەت قىلماق، يۈز - خاتىرە قىلماق، نەزەردە تۇتماق.

مُرَاعَاةً لِخَاطِرِهِ: ئۇنىڭ رازىلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ.

مَعَ مُرَاعَاةِ مَا جَاءَ فِي مَادَّةٍ كَذَا: .... نىڭ مەزمۇنىغا ئەمەل قىلىپ.

مُرَاعَاةُ الْخَوَاطِرِ: يان باسماق، تەرىپىنى ئالماق، يۈز-خاتىرە قىلماق.

مُرَاعَاةً لِكَذَا: .... غا كۆڭۈل بۆلۈپ، .... نى ئېتىبارغا ئېلىپ تۇرۇپ، .... نەزەردە تۇتۇپ.

مُرَاعَاةً لِصِحَّتِهِ: ئۇنىڭ سالامەتلىكىنى نەزەردە تۇتۇپ.

قَاعِدَةُ أَوْلَى الدُّوَلِ بِالْمُرَاعَاةِ: ئەڭ ئېتىبار بېرىلىدىغان دۆلەتلەرنىڭ تۈپ پرىنسىپى .

مَرَاعِفُ: بورۇن ۋە بورۇن ئەتراپى.

مُرَاعٍ: ئېھتىيات قىلغۇچى، دىققەت قىلغۇچى.

مُرَاعِي الْمَوَاعِيدِ: ۋاقىتقا رىئايە قىلغۇچى.

مُرَاغَمَةٌ: ئاچچىقلىماق، دۈشمەنلەشمەك، يىراقلاشماق.

مُرَافَعَةٌ ج مُرَافَعَاتٌ: دەۋانىڭ تۇغرا ئېلىپ بېرىلىشى ئۈچۈن قوللىنىلىدىغان مۇئەييەن چارە- تەدبىرلەر.

مُرَافَعَةُ الْمُحَامِي: ئادۋوكاتنىڭ سوتتا ئاقلاپ چىقىشى.

حَقُّ الْمُرَافَعَةِ: دەۋا ھەققى.

يَوْمُ الْمُرَافَعَةِ: ئادۋوكاتنىڭ قارىلانغۇچىنى ئاقلاشقا بەلگىلەنگەن كۈن.

قَانُونُ الْمُرَافَعَةِ: دەۋا قانۇنى.

جَلْسَةُ الْمُرَافَعَةِ: سوراق قىلىش، تىرگاۋ قىلىش.

مُرَافِقٌ: ھەمراھ، شېرىك، بىللە بولغۇچى، ھەمراھ بولغۇچى.

مُرَافِقُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ يارى، ئاشىقى، سۆيگىنى.

مَرَافِقُ عَامَّةٌ: ئاممىۋى پاراۋانلىق ئىشلىرى.

الْمَرَافِقُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلىم-پەن ساھەسىدىكى تەجرىبە ئۈسكۈنىلىرى.

مُرَافَقَةٌ: ھەمراھ بولماق، بىللە بولماق.

«تَجَنُّبُ مُرَافَقَةِ الْأَشْرَارِ»: يامان ئادەملەرگە ھەمراھ بولۇشتىن ساقلان.

مُرَاقِبٌ ج مُرَاقِبُونَ: تەكشۈرگۈچى، نازارەت قىلغۇچى، كۆزەتكۈچى، باشقۇرغۇچى.

مُرَاقِبُ الْإِمْتِحَانَاتِ: ئىمتىھان نازارەتچىسى.

مُرَاقَبَةٌ: باشقۇرماق، تەكشۈرمەك، نازارەت قىلماق، كۆزەتمەك، مارىماق.

لَجْنَةُ الْمُرَاقَبَةِ: تەكشۈرۈش ھەيئىتى، تەپتىش كومىتېتى.

رِسَالَةٌ مُرَاقَبَةٌ: تەكشۈرۈلگەن ماقالە، چەكلەنگەن ماقالە.

مُرَاقَبَةُ الْمَطْبُوعَاتِ: مەتبۇئاتنى تەكشۈرمەك.

مُرَاقَبَةُ الْإِمْتِحَانَاتِ: ئىمتىھاننى نازارەت قىلىش.

«وَضَعَهُ تَحْتَ الْمُرَاقَبَةِ»: ئۇنى نازارەت ئاستىغا ئالدى.

مَرَاقُّ الْبَطْنِ: قورساقنىڭ ئاستىنقى قىسمى.

مَرَاكِبِيٌّ ج مَرَاكِبِيَّةٌ: كېمىچى، ئۆز كېمىسى بىلەن

تىرىكچىلىك قىلغۇچى.

مُراكَضَةٌ: چېپىشماق، چېپىشىشتا مۇسابىقىلەشمەك.

مُراكَلَةٌ: تېپىشمەك.

مُراكَنَةٌ: قۇدا چۈشمەك، قۇدىلاشماق، چاي ئىچۈرمەك.

مَرامٌ ج مَرامَاتٌ: ئوي - مۇددىئا، مەقسەت، ئارزۇ، غايە، تىلەك، ئۈمىد، نىشان.

بَلَغَ مَرامَهُ: مەقسىتىگە يەتتى.

مُرامَحَةٌ: نەيزىۋازلىق.

الْمُرامِي: قەۋس يۇلتۇز تۈركۈمى.

مِرانٌ: مەشىق، مەشىق قىلماق.

مِرانٌ جَسَدِيٌّ: گىمناستىكا، تەنتەربىيە، تەنھەرىكەت.

مَرانَةٌ: ئەۋرىشىملىك، ئېلاستىكلىق، ئېگىلىشچانلىق.

مُراهِقٌ ج مُراهِقُونَ: بالاغەتكە يەتكۈچى ئەر.

مُراهَقَةٌ: بالاغەتكە يەتمەك.

سِنّ الْمُراهَقَةِ: بالاغەت يېشى.

«نَضَجَ تَفْكِيرُهُ وَتَخَطَّى مَرْحَلَةَ الْمُراهَقَةِ»: ئۇنىڭ پىكرى پىشىپ پېتىلىپ بالاغەتكە يېتىش باسقۇچىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

مُراهَنَةٌ ج مُراهَنَاتٌ: شەرتلەشمەك، باغلاشماق، بەسلەشمەك.

مُراوِغٌ: ياغلىما سۆزلۈك ئادەم، ھىيلىگەر.

مُراوَغَةٌ: باش تارتماق، رەت قىلماق، ئۆزىنى قاچۇرماق.

مُراوَغَةٌ فِي الْكَلَامِ: ياغلىما سۆز قىلماق.

مِرْآةٌ ج مَرَايَا: ئەينەك.

إِنَّ التَّارِيخَ مِرْآةٌ لِحَوَادِثِ الزَّمَانِ: تارىخ زامان ھادىسىلىرىنىڭ ئەينىكىدۇر.

مَرْأَبٌ ج مَرَائِبُ: گاراژ، ئاپتوموبىل ئىسكىلاتى، ماشىنا قويىدىغان ئۆي.

«وَضَعَ سَيَّارَتَهُ فِي الْمَرْأَبِ لِيَحْمِيَهَا مِنْ حَرَارَةِ الشَّمْسِ»: قۇياشنىڭ ھارارىتىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ماشىنىسىنى ماشىنا ئىسكىلاتىغا قويدى.

مَرْأَةٌ ج نِسَاءٌ وَنِسْوَةٌ وَنِسْوَانٌ: ئايال، خوتۇن كىشى، خوتۇن.

مَرْؤُوسٌ: پۇقرا، تۆۋەن تەبىقە.

مَرْأًى ج مَرَاءٍ: كۆرۈش دائىرىسى ئىچىدە، مەنزىرە، كۆرۈنۈش.

عَلَى مَرْأَى النَّاسِ: كىشىلەر ئالدىدا، كىشىلەر كۆرۈپ تۇرىدىغان جايدا، ئاما ئالدىدا.

«لِهٰذِهِ الْفَتَاةِ مَرْأًى حَسَنٌ»: بۇ قىزنىڭ چىراي-شەكلى گۈزەل.

فُلَانَةٌ حَسَنَةُ الْمَرْأَى: پالانى ئايال گۈزەل، كۆرۈنۈشى چىرايلىق.

«فَعَلَهُ بِمَرْأًى مِنَ الْجَمِيعِ»: ھەممە ئادەمنىڭ كۆز ئالدىدا قىلدى.

مَرْئِيٌّ: كۆرگىلى بولىدىغان، روشەن، ئاشكارا.

مَرْئِيَّاتٌ: كۆرگىلى بولىدىغان نەرسىلەر.

عِلْمُ الْمَرْئِيَّاتِ: ئوپتىكا (نۇرنىڭ پەيدا بولۇشى، تارقىلىشى ۋە ماددىلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە دائىر بىر خىل فىزىكىلىق ئىلىم).

مَرْبَأٌ ج مَرَابِئُ: كۆزىتىش ئورنى.

مُرَبَّبٌ ج مُرَبَّيَاتٌ: مۇراببا.

«تَنَاوَلَ فِي إِفْطَارِهِ بَعْضَ الْمُرَبَّيَاتِ»: ناشتىدا مۇراببادىن ئازراق ئىستېمال قىلدى.

مُرَبَّةٌ ج مُرَبَّاتٌ: مۇراببا.

مُرَبَّعٌ: تۆت چاسا، تۆت بۇرجەكلىك، كۋادرات.

مِتْرٌ مُرَبَّعٌ: كۋادرات مېتىر.

بِنَاءٌ مُرَبَّعٌ: تۆت چاسا بىنا.

مُرَبَّعٌ قَائِمُ الزَّاوِيَةِ: تىك بۇلۇڭلۇق تۆت چاسا.

شِبْهُ مُرَبَّعٍ: تراپېتسىيە شەكىللىك.

مُرَبّ: يېتەكچى، تەربىيىچى، ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم، ئۇستاز، ماتارىپشۇناس.

مُرَبَّى: تەربىيە كۆرگەن، تەربىيىلەنگەن، مۇرابىا.

كَيْفَمَا يَكُنِ الْمُرَبّي يَكُنُ الْمُرَبَّى: تەربىيىچى قانداق بولسا تەربىيىلەنگۈچى شۇنداق بولىدۇ.

مُرَبِّيَةٌ: ئايال تەربىيىچى، ئايال ئۇستاز، بالا تەربىيىچىسى، خانىم.

الطِّفْلُ جَالِسٌ مَعَ مُرَبِّيَتِهِ: بالا تەربىيىچى خانىمى بىلەن ئولتۇرىدۇ.

مُرَبِّيَةُ أَطْفَالٍ: بالا تەربىيىچىسى.

مُرْبِحٌ: پايدا ئالغۇچى، پايدا ئالغىلى بولىدىغان، پايدىلىق، پايدا بېرىدىغان.

مَرْبَضٌ ج مَرَابِضُ: ئېغىل، قوتان.

مَرْبِطٌ ج مَرَابِطُ: ئۇلاغ باغلايدىغان ئورۇن.

هَذَا مَرْبِطُ الْفَرَسِ: گەپنىڭ مەزمۇنى، گەپنىڭ يوسۇنلىسى.

مِرْبَطٌ ج مَرَابِطُ: تانا، ئارغامچا.

مَرْبَعٌ ج مَرَابِعُ: يايلاق، تۇتلاق، باھارنى ئۆتكۈزىدىغان جاي، چارۋىچىلىق مەيدانى.

مَرْبَعُ الصَّيْدِ: ئوۋ مەيدانى.

مِرْبَعَةٌ ج مِرْبَعَاتٌ وَمَرَابِعُ: تىرەك، پىشاك.

مُرْبِكٌ: بىرىكتۈرگۈچى، ئاۋارە قىلغۇچى، خاپا قىلغۇچى.

مَرْبُوبٌ: ئاسراندى ئوغۇل.

مَرْبُوطٌ: باغلانغان.

تَاءٌ مَرْبُوطَةٌ: «ت» نىڭ «ة» شەكلى.

مَرْبُوعٌ: ئوتتۇرا بوي.

رَجُلٌ مَرْبُوعٌ: ئوتتۇرا بوي ئادەم.

مَرْبُوعُ الْقَامَةِ: ئوتتۇرا بوي ئادەم.

مُرَبّى: يەسلى.

مَرَتَ يَمْرِتُ مَرْتًا الشَّيْءَ: سىلىقلىدى، تەكشىلىدى، سىلىقلاتتى.

مُرَتِّبٌ: شەك قىلغۇچى، شەكلەنگۈچى، گۇمانلانغۇچى، شۈبھىلىك.

«وَأَلَنْتَ أَلْبَابَ الْوَرَى بِمَوَاعِظٍ غُرٍّ وَمَا فِي صِدْقِهَا مُرْتَابٌ»: تەسىرلىك ۋەزلىرىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ قەلبىنى ئېرىتىۋەتتىڭ. بۇ ۋەزلەرنىڭ راستلىقىدا شەك قىلىدىغان ھېچ كىشى يوق.

مِرْتَاجٌ ج مَرَاتِيجُ: دەم، تاقاق.

«أَحْكِمْ غَلْقَ الْبَابِ بِالْمِرْتَاجِ»: ئىشىكنى تاقاق بىلەن مەھكەم تاقىغىن!

مُرْتَاحٌ: راھەتلەنگۈچى، مەمنۇن بولغۇچى، خاتىرجەم.

مُرْتَاحُ الْبَالِ: خاتىرجەملىك.

مُرْتَاعٌ: قورقۇنچلۇق، ھەيران قالارلىق، كىشىنى چۆچۈتىدىغان.

مَرْتَبَةٌ ج مَرَاتِبُ: دەرىجە، مەرتىۋە، كاتېگورىيە، ئورۇن، ئۇنۋان، كۆرپە.

مَرْتَبَةُ الْمِئَاتِ: يۈزلەر خانىسى.

مَرْتَبَةُ الْعَشَرَاتِ: ئونلۇق خانە، ئونلار خانىسى.

مَرْتَبَةُ الْأُلُوفِ: مىڭلار خانىسى.

«حَصَلَ عَلَمَرْتَبَةِ الشَّرَفِ»: شەرەپلىك ئورۇنغا ئىگە بولدى.

إِحْتَلَّ الْمَرْتَبَةَ الْأُولَى: بىرىنچىلىكنى ئالدى.

مُرْتَبِطٌ ج مُرْتَبِطُونَ: ئالدىراش، باغلانغان، مەشغۇل.

«أَرْجُو أَلَّا تَكُونَ مُرْتَبِطًا هَذَا الْيَوْمَ لِتُشَرِّفَنِيْ بِالزِّيَارَةِ»: بۈگۈن بىزنى يوقلاپ شەرەپناك قىلىشىڭىز ئۈچۈن بىرەر ئىشقا ئۇتۇلۇپ قالمىسىڭىزكەن.

مُرْتَبِطٌ بِمَوْعِدٍ: ۋەدىلىشىپ قويغان.

مُرْتَبِطَةٌ إِرْتِبَاطًا وَثِيقًا: مۇستەھكەم باغلانغان.

مُرْتَبِكٌ: مۇرەككەپ، چىگىش.

مُرَتَّبٌ ج مُرَتَّبَاتٌ: تەرتىپلىك، رەتلىك، ياخشى

ئورۇنلاشتۇرۇلغان، قائىدىلىك، ماتاش.

تِلْمِيذٌ مُرَتَّبٌ: تەرتىپلىك ئوقۇغۇچى.

«كَمْ مُرَتَّبُكَ فِي الشَّهْرِ»: ئايلىق ماتاشىڭ قانچە ؟

دَفْعُ الْمُرَتَّبَاتِ: ئىش ھەققى تارقاتماق.

مُرَتِّلٌ: ئۈنلۈك ئوقۇغۇچى، ناخشا ئېيتقۇچى، (قۇرئاننى) ياخشى ئوقۇغۇچى.

الْمُصْحَفُ الْمُرَتَّلُ: تەجۋىد بىلەن ئوقۇلغان قۇرئان كەرىم.

مُرَتَّجٌ: تەۋرىتىلگەن، تىترىتىلگەن.

صَوْتٌ مُرَتَّجٌ: تىترىگەن ئاۋاز.

مُرْتَجَلٌ: ئىپلاپ تۇرماستىنلا ئېيتىلغان سۆز، دەرھال ئوتتۇرىغا قويۇلغان سۆز.

مُرْتَجٌ: تەۋرىگەن، تىترىگەن.

صَوْتٌ مُرْتَجٌ: تىترىگەن ئاۋاز.

مُرْتَحِلٌ: كۆچۈپ كەتكەن.

«لَا مُرْتَحَلَ الْيَوْمَ»: بۈگۈن سەپەرگە ئاتلانمايمىز.

مُرْتَخِصٌ: باھاسى تۆۋەن، ئەرزان.

مُرْتَخَصٌ: ئەرزان.

جَادَ بِكُلِّ مُرْتَخَصٍ وَغَالٍ: ئىلكىدە بارلىق ھەممىنى سەرپ قىلدى، تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

مُرْتَدٌّ: چېكىنگۈچى، يانغۇچى، قايتقۇچى، مۇرتەت.

مُرْتَدٌّ عَنِ الدِّينِ: دىندىن يانغۇچى.

مُرْتَزِقٌ: ياللانغان، نورما ئاشلىقا ئىگە بولغان، تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنىڭ مەنبەسى.

مُرْتَزِقَةٌ: تەمىنلەشكە ئېرىشكەن ئادەم؛ ياللانما ئەسكەر، ياللانما قوشۇن.

مُرْتَشٍ: پارا ئالغۇچى، پارىخور.

مَرْتَعٌ ج مَرَاتِعُ: ئوت - چۆپلۈك مول يايلاق، مول چارۋىچىلىق مەيدانى، ئوتلاق.

مَرْتَعُ الرَّذِيلَةِ: جىنايەت مەنبەسى، رەزىللىك ئوچىقى.

مُرْتَفِعٌ: يۇكسەك، ئالىي، يۇقىرى، ئۈستۈن.

مُرْتَفَعٌ ج مُرْتَفَعَاتٌ: ئېگىز جاي، ئېگىزلىك.

مُرْتَفَعٌ جَوِّيٌّ: ھاۋا بېسىمى يۇقىرى جاي.

«تَكْثُرُ الْمُرْتَفَعَاتُ فِي الْجَزَائِرِ»: ئالجىرىيىدە ئېگىزلىكلەر كۆپ.

مُرْتَفِقٌ: پايدىلىنىش ھوقۇقىغا ئىگە بولغۇچى.

مُرْتَفَقٌ ج مُرْتَفَقَاتٌ: ياستۇق، تەكيە؛ ھاجەتخانا؛ يۇيۇنۇش ئۆيى.

مُرْتَقٍ: تەرەققىي قىلغان، تەرەققىي قىلىپ ئۆسكەن، مەدەنىيەتلىك.

مُرْتَقًى: تەرەققىيات، كۆتۈرۈلۈش، مەدەنىيەتلىك.

«مَكَانٌ صَعْبُ الْمُرْتَقَى»: چىقىش قىيىن بولغان جاي.

«لَقَدْ إِرْتَقَيْتَ مُرْتَقًى صَعْبًا»: چىقىش قىيىن بولغان جايغا ئۆرلەپ چىقتىڭ.

مُرْتَكٌ: ئالىيومىن ئوكسىدى.

مُرْتَكِبٌ: گۇناھ ئۆتكۈزگۈچى، گۇناھكار، جىنايەتچى.

مُرْتَكَزٌ ج مُرْتَكَزَاتٌ: ئاساس.

مُرْتَكَزَاتُ النَّظَرِيَّةِ: نەزەرىيە ئاساسلىرى.

مُرْتَكِزٌ: تۇۋرۇك، تىرەك، يۆلەنچۈك.

مَرْتَكُمُ الطَّرِيقِ: تاشيول؛ يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

أَنَا مُرْتَكِلٌ عَلَيْكَ: مەن ساڭا ئىشىنىمەن.

مُرْتَهِنٌ: گۆرۈگە ئالغۇچى.

مُرْتَهَنٌ: گۆرۈگە قويۇلغان نەرسە، رەنىگە قويۇلغان نەرسە.

مُرْتَوٍ: ئۇسسۇزلۇقى قانغان ئادەم.

مَرَثَ يَمْرُثُ مَرْثًا الصَّبِيُّ ثَدْيَ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى شورىدى. ئەمدى.

مَرَثَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى.

مَرَثَ الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چىلىدى، نەملىدى.

مَرْثَاةٌ ج مَرَاثٍ: مەرسىيە، تەزىيەنامە.

مَرْثَدٌ ج مَرَاثِدُ: مەرد ئادەم، جەسۇر ئادەم، شىر.

مَرْثَمٌ وَمِرْثَمٌ ج مَرَاثِمُ: بورۇن.

مَرْثِيَةٌ ج مَرَاثٍ: مەرسىيە، تەزىيەنامە.

مَرِجَ يَمْرَجُ مَرَجًا: قالايمىقان بولدى، تەرتىپسىز بولدى، تەرتىپ بۇزۇلدى، پاراكەندە بولۇپ كەتتى، بىسەرەمجان بولدى.

مَرَجَ يَمْرُجُ مَرْجًا الدَّابَّةَ: مال باقتى، يايلاتتى، ئوتلاتتى.

﴿مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ ئىككى دېڭىزنى (بىرى تاتلىق، بىرى ئاچچىق) ئاققۇزدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ.

مَرْجٌ ج مُرُوجٌ: ئوتلاق، يايلاق، قالايمىقانچىلىق.

هَرْجٌ وَمَرْجٌ: شاۋقۇن-سۈرەن، ۋاراڭ-چۇرۇڭ، غوۋغا، قالايمىقان، پىتنە-پاسات.

مَرَجٌ: قالايمىقان، قالايمىقانچىلىق، چىرىكلىك، پىتنە-پاسات، توپىلاڭ، ئەنسىزچىلىك.

بَعِيرٌ مَرَجٌ: ئەركىن ئوتلايدىغان تۆگە پادىسى.

مَرْجَاةٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك.

مِرْجَاسٌ: چوڭقۇرلۇق ئۆلچىگۈچ.

مِرْجَاسٌ مِضْغَطِيٌّ: هاۋا بېسىمىنى ئۆلچىگۈچ، باروگراف.

مَرْجَانٌ ج مَرْجَانَةٌ: مارجان، ئۈنچە - مارجان.

﴿يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلاردىن مەرۋايىت بىلەن مارجان چىقىدۇ.

سَمَكٌ مَرْجَانٌ: ئالتۇنبېلىق.

مَرْجَانِيٌّ: مارجانلىق، مارجاننىڭ.

«عِقْدٌ مَرْجَانِيٌّ»: مارجان تىزىق.

الْمُرْجِئَةُ: ئىسلام دىنىدىكى بىر مەزھەپ.

مُرَجَّلٌ: ئەرلەرنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن توقۇلما.

ثَوْبٌ مُرَجَّلٌ: ئەرلەرنىڭ سۈرىتى بار كىيىم.

مَرْجَعٌ ج مَرَاجِعُ: پايدىلىنىدىغان كىتابلار، پايدىلىنىدىغان مەنبەلەر، پايدىلىنىدىغان ماتېرىياللار؛ يىغىلىش مەيدانى، قايتىدىغان جاي ياكى ئورۇن.

﴿إِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ﴾ ‹قۇرئان›: سىلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر.

الْمَرْجَعُ الْأَخِيرُ: ئەڭ ئاخىرقى دەرىجە، ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچ.

الْمَرَاجِعُ الرَّسْمِيَّةُ: هۆكۈمەت ئورگانلىرى.

مَرَاجِعُ الْإِخْتِصَاصِ: مەخسۇس ئورگان.

هَذَا الْبَابُ مِنَ التَّارِيخِ يَقَعُ مِنَ الْمَرَاجِعِ فِي صُورَةٍ مُوَزَّعَةٍ: بۇ بابقا ئائىت تارىخىي مەنبەلەر تارقاق.

مُرْجِفٌ: گەپ توشۇغۇچى، سۆخەنچى، پىتنە - ئىغۋا تارقاتقۇچى.

مِرْجَلٌ ج مَرَاجِلُ: قازان، پار قازىنى.

مِرْجَلٌ لِلصَّهْرِ: مارتېن پېچ.

مِرْجَلٌ كَهْرَبَائِيٌّ: توك ئوچاق.

غُرْفَةُ الْمِرْجَلِ: پار قازىنى ئۆيى.

مِرْجَمٌ: قاۋۇل، كۈچلۈك، ساغلام؛ ئېتىش قورالى.

مِرْجَمَةٌ ج مَرَاجِمُ: راكېتا.

«تَرَامَى الْجَيْشَانِ بِمَرَاجِمِ الصَّوَارِيخِ»: ئىككى قوشۇن بىر - بىرىگە راكېتا ئېتىشتى.

مَرْجُوحَةٌ ج مَرَاجِيحُ: ئەلەنگۈچ.

مَرْجُونَةٌ ج مَرَاجِينُ وَمَرْجُونَاتٌ: ئاغزى تار تېگى كەڭ سېۋەت.

هُمْ فِي مَرْجُونَةٍ: ئۇلار قالايمىقانچىلىق ئىچىدە نېمە قىلىشنى بىلەلمەيدۇ.

مَرْجُوٌّ: ئۈمىدلىك، ئارزۇلۇق، ئۈمىد قىلىنغان.

﴿قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا﴾ ‹قۇرئان›: بۇنىڭدىن بۇرۇن سەن ئارىمىزدا ئۈمىد قىلىنغان كىشى ئىدىڭ.

الْمَرْجُوُّ أَنْ: ئۈمىد شۇكى.

مَرَحَ يَمْرَحُ مَرَحًا وَمَرَحَانًا الرَّجُلُ: خۇشال بولدى، ياقتۇردى، ياخشى كۆردى، قىزىقتى، شادلاندى، كۆرەڭلەپ كەتتى، شاد-خۇرام بولدى، ياىراپ كەتتى.

﴿وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ﴾ «قۇرئان»: سىلەرنىڭ كۆرەڭلەپ كەتكەنلىكىڭلار ئۈچۈندۇر.

مَرَحَ الْمُهْرُ: تاي سەكرىدى، ئويناقشىدى.

«لَا تَمْرَحْ بِعِرْضِكَ»: ئابرۇيۇڭنى ساقلا.

مَرَحٌ: خۇشاللىق، شاد-خۇرام، خۇشال-خۇرام، شاد-خۇراملىق، چەكسىز خۇشاللىق.

فِي فَرَحٍ وَمَرَحٍ: زور قىزىقىش بىلەن، كۆتۈرەڭگۈ ۋە خۇشال كەيپىياتتا، شادلىق تەنتەنىسى بىلەن.

مَرَحُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ مەغرۇرلۇقى.

﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحاً﴾ «قۇرئان»: سەن زېمىندا مەغرۇرانە يۈرمىگىن.

مَرِحٌ ج مَرْحَى وَمَرَاحَى: شاد-خۇرام، خۇشاللىق، شاد-خۇراملىق.

مِرْحَاضٌ ج مَرَاحِيضُ: ھاجەتخانا، تازىلىق ئۆيى، تەرەتخانا.

«وَجَدْنَا مَرَاحِيضَهُمْ قَدْ إِسْتُقْبِلَ بِهَا الْقِبْلَةُ» «ھەدىس»: ئۇلارنىڭ ھاجەتخانىلىرىنىڭ قىبلە تەرەپكە قارىتىلغانلىقىنى بايقىدۇق.

مَرْحَبَ يُمَرْحِبُ مَرْحَبَةً الرَّجُلَ وَبِهِ: قارشى ئالدى، كۈتۈۋالدى، ئالقىشلىدى.

مَرْحَبًا: خۇش كەپسىز! قارشى ئالىمىز!.

أَهْلًا وَمَرْحَبًا: خۇش كەپسىز! قارشى ئالىمىز!

مَرْحَبًا بِكَ: خۇش كېلىپسىز، قارشى ئالىمىز!

لَا مَرْحَبًا بِكَ: سىزنى قارشى ئالمايمىز.

﴿هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ لَا مَرْحَباً بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ﴾ «قۇرئان»: بۇ جامائە سىلەر بىلەن بىرگە كىرگۈچىدۇر، ئۇلار قارشى ئېلىنمايدۇ، ئۇلار چوقۇم ئازابنى تېتىغۇچىدۇر.

مَرْحَبَةٌ: كەڭ جاي، كەڭ زېمىن.

مَرْحَلَةٌ ج مَرَاحِلُ: يولۇچى بىر كۈن ئەتراپىدا باسىدىغان مۇساپە، باسقۇچ، مەنزىل، ئۆتەڭ، بېكەت، نۇقتا ئېغىزى.

مَرْحَلَةُ الْإِنْتِقَالِ: ئۆتكۈنچى دەۋر.

مَرْحَلَةُ الدَّوْرَةِ: دەۋرىيلىك.

الْمَرْحَلَةُ الْإِبْتِدَائِيَّةُ: باشلانغۇچ مەكتەپ باسقۇچى.

الْمَرْحَلَةُ الْإِعْدَادِيَّةُ: تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ باسقۇچى.

الْمَرْحَلَةُ الثَّانَوِيَّةُ: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ باسقۇچى.

الْمَرْحَلَةُ الْجَامِعِيَّةُ: ئۇنىۋېرسىتېت باسقۇچى.

«مَرْحَلَةٌ أُولَى مِنَ الْمَشْرُوعِ»: پىلاننىڭ بىرىنچى باسقۇچى.

دُونَهُ مَرَاحِلُ: ئۇنىڭدىن كۆپ ئاز.

«بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَكَّةَ ثَلَاثُ مَرَاحِلَ»: بىز بىلەن مەككىنىڭ ئارىسىدا ئۈچ كۈنلۈك يول بار.

مَازَالَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْإِتْقَانِ مَرَاحِلُ وَمَرَاحِلُ: سېنىڭ بۇنى پۇختا ئۆگىنىشىڭ تېخى يىراق.

فِي مَرَاحِلِ حَيَاتِهِ الْأُولَى: ھاياتىنىڭ دەسلەپكى يىللىرى.

فُلَانٌ يَزِيدُ عَنْكَ بِمَرَاحِلَ: پالانى سېنىڭدىن كۆپ ئۈستۈن.

أَحْسَنُ مِنْهُ بِمَرَاحِلَ: ئۇنىڭدىن كۆپ ياخشى.

مَرْحَمَةٌ ج مَرَاحِمُ: مەرھەمەت، رەھمەت، ئېچ ئاغرىش، مېھىر - شەپقەت، مېھرىبانلىق.

مَرْحَمَةُ اللهِ: ئاللاھنىڭ رەھمىتى، ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى، ئاللاھنىڭ مېھىر - شەپقىتى.

بِسَاطُ الْمَرْحَمَةِ: كېيەنلىك، ئاخىرەتلىك.

عَدَمُ الْمَرْحَمَةِ: شەپقەت قىلماسلىق، رەھىم قىلماسلىق، تاش يۈرەكلىك، شەپقەتسىزلىك.

عَدِيمُ الْمَرْحَمَةِ: شەپقەتسىز، رەھىمسىز، تاش

يۈرەك، باغرى قاتتىق.

عَرْشُ الْمَرْحَمَةِ: ئاللاھنىڭ ئەرشى، جەننەت.

بِلَا مَرْحَمَةٍ: رەھىمسىز.

مَرْحُومٌ: مەرھۇم، رەھمەتلىك، ۋاپات بولغۇچى.

مَرْحَى: ياخشى! ياخشى بولدى! بەك ياخشى بولدى، ناھايىتى ياخشى بولدى! ناھايىتى ئوبدان بولدى! ياخشى قىلدىڭىز! توغرا قىلدىڭىز! ئاپىرىن.

مَرَخَ يَمْرَخُ مَرْخًا جَسَدَهُ بِالدُّهْنِ: بەدەنگە ماي سۈركىدى، ياغلىدى، مايلىدى.

مَرِخٌ: تولا مايلايدىغان ئادەم؛ دەلدۈش، گۇمۇش؛ يۇمشاق.

مَرَخٌ مِنَ الشَّجَرِ: دەرەخنىڭ نوتىسى.

مُرَخْرَخٌ: بوش، يۇمشاق.

مَرَدَ يَمْرُدُ مُرُودًا وَمَرُدَ يَمْرُدُ مَرَادَةً وَمُرُودَةً: خائىنلىق قىلدى، ئاسىيلىق قىلدى، يۈز ئۆرۈدى، توپىلاڭ كۆتۈردى، قوزغىلاڭ كۆتۈردى، پالۋان بولدى، بەستلىك بولدى.

مَرَدَ الشَّيْءَ: يۇمشاتتى، سىلىقلاتتى، پارقىراتتى.

مَرَدَ الشَّخْصَ: ئابرۇيىنى تۆكتى.

مَرَدَ الصَّبِيَّ ثَدْيَ أُمِّهِ: بالا ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى ئەمدى.

مَرَدَ الْمَلَّاحُ السَّفِينَةَ: كېمىچى كېمىنى پالاق بىلەن ماڭغۇزدى.

﴿وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ﴾ «قرآن»: مەدىنە ئاھالىسىدىنمۇ مۇناپىقلىقتا چىڭ تۇرغانلار بار.

مَرَدَ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، كۆندى.

مَرِدَ يَمْرَدُ مَرَدًا وَمُرُودَةً الْغُلَامُ: يىگىتنىڭ بۇرۇتى خەت تارتتى.

مَرِدَ الْغُصْنُ: نوتا يوپۇرماق چىقاردى.

مَرْدَاءُ ج مَرَادٍ: غازاڭلىرى (يوپۇرماقلىرى) چۈشۈپ كەتكەن دەرەخ، قاقشال دەرەخ، قاقاس يەر.

مِرْدَاسٌ: قوزۇق قېقىش ماشىنىسى.

مِرْدَامٌ: كېرەكسىز نەرسە، ئىشقا يارىماس ئادەم، تاشلاندۇق، كېرەكسىز.

مَرَدٌّ: قايتىدىغان جاي، ئەسلىگە كېلىش ئورنى، سەۋەب.

«مَرَدّ هَذَا الْمَرَضِ إِلَى إِهْمَالِكَ فِي الْغِذَاءِ»: يېمەك - ئىچمەككە پەرۋاسىز قارىغانلىقىڭ بۇ كېسەلنى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

مُرَدِّدٌ ج مُرَدِّدُونَ: تەكرارلىغۇچى.

مِرْدَسٌ: قوزۇق قېقىش ماشىنىسى.

مُرْدِفٌ ج مُرْدِفُونَ: ئىلگىرىلىگۈچى.

﴿أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ﴾ «قرآن»: سىلەرگە ئارقىمۇئارقا (چۈشىدىغان) مىڭ پەرىشتە بىلەن ياردەم بېرىمەن.

مِرْدَنٌ ج مَرَادِنُ: يىپ، ئۇرچۇق، موكا.

مِرْدَنٌ وَعِرْنَاسٌ: يىپ ۋە تۇرمۇزە.

مَرْدُودٌ: رەت قىلغان، رەت قىلىشقا بولىدىغان.

مَرْدُودَةٌ ج مَرْدُودَاتٌ: رەت قىلىنغان، قايتۇرۇلغان، تالاق قىلىنغان، قويۇۋېتىلگەن.

مُرْدِيّ الْمَرَاكِبِيِّ ج مَرَادِيٌّ: كېمە ھەيدەش پالىقى.

مُرْدِيّ السِّمَاكِ: بېلىق تۇتىدىغان قاماق.

مِرْذَاذٌ ج مَرَاذِيذُ: سۇ يۇركۇگۇچ.

مَرَّ يَمُرُّ مَرًّا وَمُرُورًا وَمَمَرًّا: ئۆتتى، ئۆتۈپ كەتتى.

مَرَّ بِهِ وَعَلَيْهِ: ئۆتتى، ئۆتۈپ كەتتى، كېسىپ ئۆتتى.

«مَرَّ أَمَامَهُ»: ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

«مَرَّ مَرَّ الْبَرْقِ»: چاقماقتەك ئۆتۈپ كەتتى، چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كەتتى.

«مَرَّ بِمَرَاحِلَ مُتَعَدِّدَةٍ»: تۈرلۈك باسقۇچلاردىن ئۆتتى.

مَرَّ الْأَمْرُ وَغَيْرُهُ: ئىش ئۆتۈپ كەتتى.

«مَرَّ ذِكْرُهُ»: تىلغا ئېلىندى.

﴿حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفاً فَمَرَّتْ بِهِ﴾ «قرآن»: (ئـادەم ئاتىنىڭ) خوتۇنى يېنىككىنە قورساق كۆتۈرۈپ ئېغىر بوي يۈردى.

أَمُرّ بِكُمْ بِالْحَوَادِثِ: مەن سىلەرگە يۈز بەرگەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەي.

مَرَّ يَمُرّ مَرَارَةً: ئاچچىق بولدى، ئاچچىق بولۇپ قالدى.

مَرٌّ ج مُرُوْرٌ: ئارغامچا، ئارقان، زەنجىر، گۈرجەك، تۆمۈر گۈرجەك، ئوتىغۇچ، كەپكۈر، ئۆتمەك، ئۆتۈپ كەتمەك.

﴿وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ﴾ «قرآن»: ھالبۇكى ئۇلار بۇلۇتتەك چۆرگىلەپ يۈرىدۇ.

عَلَى مَرِّ الْأَيَّامِ عَلَى مَرِّ الزَّمَانِ: تەدرىجىي، ئاستا ـ ئاستا، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، دەۋرگە ئەگىشىپ.

مُرٌّ: جاپالىق، ئاچچىق.

قُلِ الْحَقَّ وَإِنْ كَانَ مُرًّا: ئاچچىق بولسىمۇ ھەقنى سۆزلە.

مُرّ الصَّحَارِى: ئاچچىق كاۋا.

«دَوَاءٌ مُرٌّ»: ئاچچىق دورا.

«ذَاقَ الْمُرَّ»: ئازابلاندى، جاپا چەكتى.

مَرَّادٌ ج مَوَارِيْدُ: بويۇن.

مُرَّادٌ: گىگانت ئادەم.

مُرَّارٌ: ئوغرىتىكەن، تۆمۈرتىكەن.

مَرَّةٌ ج مَرٌّ وَمِرَارٌ وَمِرَرٌ وَمُرُوْرٌ وَمَرَّاتٌ: قېتىم، نۆۋەت، مەررە.

مَرَّةً ذَاتَ مَرَّةٍ: ئارقىمۇئارقا.

«لِأَوَّلِ مَرَّةٍ»: تۇنجى قېتىم، بىرىنچى قېتىم.

غَيْرَ مَرَّةٍ: بىر قېتىملا ئەمەس، كۆپ قېتىم، بىرقانچە قېتىم، تەكرار، قايتا ـ قايتا.

«مَرَّةً أُخْرَى»: يەنە بىر قېتىم، باشقىدىن، قايتىدىن.

كَمْ مَرَّةً:نەچچە قېتىم؟ قانچە قېتىم؟

مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ:قايتا ـ قايتا، كۆپ مەرتىۋە ، كۆپ قېتىم، تەكرار ـتەكرار، ئارقىمۇئارقا.

«لَقِيَهُ مَرَّةً»: ئۇنىڭ بىلەن بىر قېتىم ئۇچراشتى.

«الْمَرَّةُ تِلْوَ الْمَرَّةِ»: ئارقىمۇئارقا، كەينى ـ كەينىدىن.

مَرَّتَانِ: ئىككى قېتىم، ئىككى نۆۋەت.

اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ يَتَسَاوَيَانِ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّتَيْنِ: كېچە بىلەن كۈندۈز ھەر يىلى ئىككى قېتىم تەڭلىشىدۇ.

أَبُو مُرَّةَ: شەيتاننىڭ لەقىمى.

مِرَّةٌ ج مِرَارٌ وَأَمْرَارٌ: كۈچ، قۇۋۋەت، قابىلىيەت، ئەقىل ـ پاراسەت.

﴿عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى﴾ «قرآن»: ۋەھيىنى ئۇنىڭغا كۈچلۈك پەرىشتە (جىبرىئىل) تەلىم بەردى، ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ يۇقىرى ئۇپۇقتا (ئۆز شەكلىدە) تۇردى.

مِرَّةٌ ج مِرَرٌ جج أَمْرَارٌ: ئۆت، ئۆت سۇيۇقلۇقى.

مَرَّجَ يُمَرِّجُ تَمْرِيْجًا: ئانارخىزم قىلدى، قولىدا لەززەتلەندى.

مَرَّخَ يُمَرِّخُ تَمْرِيْخًا: يۇمشاتتى، سۇيۇلدۇردى.

مَرَّخَ الْعَجِيْنَ: خېمىرنى ياندۇردى.

مَرَّدَ يُمَرِّدُ تَمْرِيْدًا الْغُصْنَ: شاخنى چاتىدى، يۇتىدى.

مَرَّدَ الْبِنَاءَ: بىنانى سىلىقلىدى.

مَرَّرَ يُمَرِّرُ تَمْرِيْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يەرگە يايدى، ئاچچىق قىلىۋەتتى، نەرسىنى ئۆتكۈزۈۋەتتى.

مَرَّرَ الْبِسَاطَ: بىساتنى يايدى.

«مَرَّرَ الدَّوَاءُ الشَّرَابَ»: دورا شارابنى ئاچچىق قىلىۋەتتى.

مَرَّضَ يُمَرِّضُ تَمْرِيْضًا: ئاغرىتىپ قويدى، كېسەل

قىلىپ قويدى.

«مَرَّضَ هَذَا الطَّعَامُ الصَّبِيَّ»: بۇ يېمەكلىك بالىنى ئاغرىتىپ قويدى.

«مَرَّضَتِ الْمُمَرِّضَةُ جَدَّتِي بِكُلِّ عِنَايَةٍ»: سېستىرا مومامنى كۆڭۈل قويۇپ كۈتتى.

مَرَّطَ يُمَرِّطُ تَمْرِيطًا الشَّعْرَ: موينى يۇلدى.

مَرَّغَ يُمَرِّغُ تَمْرِيغًا وَتِمْرَاغًا الشَّيْءَ فِي التُّرَابِ: نەرسىنى تۇپىدا دومىلاتتى، دومىلاتتى، چاڭ ـ توزانغا كۆمۈۋەتتى؛ ئۇياق ـ بۇياققا ئۆرۈدى.

مَرَّغَ رَأْسَهُ: بېشىنى مايلىدى، چېچىنى مايلىدى.

مَرَّغَ عِرْضَهُ: نامىنى بۇلغىدى، شەنىگە داغ تەگكۈزدى.

مَرَّنَ يُمَرِّنُ تَمْرِينًا عَلَى الْأَمْرِ: مەشىق قىلدۇردى، ئۇنى ئىشقا كۆندۈردى، چېنىقتۇردى.

مَرَّنَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى، ئەۋرىشىم قىلدى.

مَرَّنَ الصَّائِغُ الْحَدِيدَ: هۈنەرۋەن تۆمۈرنى تاۋلىدى.

مَرَّنَ الْفَرِيقَ عَلَى السِّبَاحَةِ: سۇ ئۈزۈشنى مەشىق قىلدۇردى.

مِرِّيحٌ ج مِرِّيحُونَ: شاد ـ خۇرام، خۇشاللىق، شاد ـ خۇراملىق.

مِرِّيخٌ. الْمِرِّيخُ: مارس.

مُرِيرٌ: ئوغرىتىكەن، تۆمۈرتىكەن.

مُرَيَّاتٌ: ئاچچىق دورىلار.

مِزْرَابٌ ج مَزَارِيبُ: تۇرۇبا، نو.

مَرْزُبَانٌ ج مَرَازِبَةٌ: قەھرىمان، باتۇر، چەۋەنداز، رەئىس، باشلىق، يولۋاس.

مِرْزَبَّةٌ: هاسا تاياق، تۆمۈر توقماق.

مِرْزَبَةٌ ج مَرَازِبُ وَمَرَازِبَةٌ: هاسا، تاياق.

مُرْزَأٌ ج مُرْزَأُونَ: مەرد، سېخىي.

أُمّ مِرْزَمٍ: شىمال شامىلى.

مَرْزُوقٌ: بەختلىك، تەلەيلىك، ئامەتلىك.

مَرَسَ يَمْرُسُ مَرْسًا الدَّوَاءَ: دورىنى چىلىدى، دەملىدى، چىلاپ يۇمشاتتى، ئىرىتتى.

«مَرَسَ الْخُبْزَ»: ناننى چىلىدى.

«مَرَسَ حَبَّةَ الدَّوَاءِ»: تابلىتكا دورىنى يۇمشاتتى.

مَرِسَ يَمْرَسُ مَرَسًا ـ الشَّخْصُ: قاتتىق قول بولدى.

مَرِسَتْ حِبَالُهُ: ئىشى مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.

مَرِسٌ ج أَمْرَاسٌ: چېنىققان، ئىش كۆرگەن، ئىش بىلىدىغان، تەجرىبىلىك، تەدبىرلىك.

مِرْسَاةٌ ج مَرَاسٍ: لەڭگەر.

مَرَسَةٌ ج مَرَسٌ وَأَمْرَاسٌ: توم ئارغامچا، توم ئارقان.

مُرْسْتَقٌ: مول، كەڭرى، باياشات، مۇنبەت.

مُرْسِلٌ ج مُرَاسِلٌ: خەت ئەۋەتكۈچى، خەۋەرچى.

جِهَازٌ مُرْسِلٌ: تارقىتىش ئاپپاراتى، رادىئو پېرېداتچىك، رادىئو تارقاتقۇچى، تېلېگراف ئاپپاراتى.

مُرْسَلٌ: پەيغەمبەر، ئەۋەتىلگۈچى.

﴿أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحاً مُرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ﴾ «قۇرئان»: سىلەر سالىھنى ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر دەپ بىلەمسىلەر؟!

مُرْسَلٌ إِلَيْهِ: تاپشۇرۇپ ئالغۇچى.

شِعْرٌ مُرْسَلٌ: چاچما شېئىر.

«يَشِيعُ الشِّعْرُ الْمُرْسَلُ بَيْنَ شُعَرَاءِ الْعَرَبِيَّةِ الْمُحْدَثِينَ»: ئەرەب يېڭى زامان شائىرلىرى ئارىسىدا چاچما شېئىر بىرقەدەر ئەۋج ئالغان.

نَثْرٌ مُرْسَلٌ: سەجئى قاپىيەلەردىن خالىي پروزا، ئەركىن نەسر.

مُرْسَلَةٌ ج مُرْسَلَاتٌ: شامال، پەرىشتە، ئات، قۇرئاندىكى بىر سۈرە.

﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفاً فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفاً﴾ «قۇرئان»: ئارقىمۇئارقا چىققۇچى (لەرزان) شاماللار بىلەن قەسەمكى، قاتتىق چىققۇچى بورانلار بىلەن قەسەمكى.

مَرْسَمٌ ج مَرَاسِمُ: رەسىمخانا، رەسىم ئۆيى، رەسىم

سىزىش ئۆيى.
«إِمْتَلأَ الْمَرْسَمُ بِعَشَرَاتِ اللَّوْحَاتِ الْفَنِّيَّةِ الرَّائِعَةِ»:
رەسىم سىزىش ئۆيى ئونلىغان گۈزەل سەنئەت
ئەسەرلىرى بىلەن تولۇپ كەتتى.
مَرْسَمُ السِّينَمَا: كىنو شىركىتى، كىنوغا ئېلىش
مەيدانى.
مَرْسَنٌ ج مَرَاسِنُ: بۇرۇن، خارتوم، تۇمشۇق،
(ھايۋانلارنىڭ).
عَلَى رَغْمِ مَرْسَنِهِ: قارىماي، گەرچە، ئۇ بولسىمۇ.
مَرْسُومٌ: مۇراسىم، قائىدە ـ يوسۇن.
مُدِيرُ إِدَارَةِ الْمَرْسُومِ بِوَزَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى ئىشلار
مىنىستىرلىقى ياكى قائىدە ـ يوسۇن
مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى.
مَرْسُومٌ ج مَرَاسِيمُ: سىزىلغان، پىلانلانغان،
بەلگىلەنگەن، كۆرسىتىلگەن، يولىيورۇق
بېرىلگەن، بۇيرۇلغان.
مَرْسُومٌ بِقَانُونٍ: ئەمر-پەرمان، پەرمان.
مَرْسُومٌ أَمِيرِيٌّ: پادىشاھنىڭ ئەمر-پەرمانى.
مَرْسُومٌ مَلَكِيٌّ: پادىشاھنىڭ ئەمر-پەرمانى.
مَرَاسِمُ الْجِنَازَةِ: دەپنە مۇراسىمى.
مَرَاسِمُ الدَّفْنِ: دەپنە مۇراسىمى.
«مَرَاسِمُ الْإِفْتِتَاحِ»: ئېچىلىش مۇراسىمى.
مَرْسَى السُّفُنِ ج مَرَاسٍ: كېمە توختايدىغان جاي،
پرىستان، پورت.
«وَصَلَتِ السَّفِينَةُ إِلَى الْمَرْسَى قَبْلَ وَقْتِهَا بِنِصْفِ
سَاعَةٍ»: كېمە پورتقا ۋاقتىدىن يېرىم سائەت
بۇرۇن باردى.
الْمُرْسَى: توختايدىغان جاي، ئاخىرقى توچكا.
﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا﴾ «قرآن»: (ئى
مۇھەممەد) ئۇلار سەندىن قىيامەتنىڭ قاچان
بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ.
مَرْسِينٌ: مىرتاس(خۇشبۇي ئاق گۈللۈك، دائىم
يېشىل تۇرىدىغان يېشىل ئۆسۈملۈك).
مَرَشَ يَمْرُشُ مَرْشًا وَجْهَهُ: يۈزىنى(تىرنىلاپ) يارا
قىلدى، تاتىلىدى.
مَرْشَةٌ: چىشلەپ جاراھەتلەندۈردى، چىشلىۋالدى.
مَرَشَ الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.
مِرْشَحٌ م مِرْشَحَةٌ ج مَرَاشِحُ: تەرلىك.
مُرْشِدٌ ج مُرْشِدُونَ: يېتەكچى، رەھبەر، مۇئەللىم،
ئۇستاز، ۋەز ـ نەسىھەت قىلغۇچى.
«مُرْشِدٌ طُلَّابِيٌّ»: ئوقۇغۇچىلار يېتەكچىسى.
مُرْشِدٌ إِجْتِمَائِيٌّ: ئىجتىمائىي ئالاقە يېتەكچىسى.
مُرْشِدٌ سِيَاحِيٌّ: يولباشلىغۇچى، ساياھەت
يېتەكچىسى.
«لَكَ فِي التَّعَلُّمِ وَ الدِّرَاسَةِ ذَاكَ أَحْسَنُ مُرْشِدٍ»: ئۇ
سېنىڭ ئۆگىنىشىڭ ۋە دەرس مۇزاكىرە
قىلىشىڭغا ياخشى يېتەكچى بولالايدۇ.
«يَحْتَاجُ الشَّبَابُ إِلَى مُرْشِدِينَ يُخْلِصُونَ لَهُمُ النُّصْحَ»:
ياشلار سادىقلىق بىلەن نەسىھەت قىلىدىغان
يېتەكچىلەرگە موھتاج.
مِرَشَّةٌ ج مِرَاشٌ: سۇ چېچىش ئەسۋابى.
مُرَشِّحُ الْمَاءِ ج مُرَشِّحَاتٌ: سۇ سۈزگۈچ، سۇ
تازىلىغۇچ.
«وَضَعَ الْمَاءَ فِي الْمُرَشِّحِ لِيَتَخَلَّصَ مِمَّا بِهِ مِنْ شَوَائِبَ»:
سۇدىكى لاي، دۇغ قاتارلىقلارنى تازىلاش
ئۈچۈن سۇنى سۈزگۈچكە قۇيدى.
مُرَشَّحٌ ج مُرَشَّحُونَ: نامزات قىلىپ كۆرسىتىلگۈچى،
نامزات.
مُرَشَّحٌ لِمَنْصِبٍ: نامزات.
مُرَشَّحٌ لِمَجْلِسِ النُّوَّابِ: پارلامېنت نامزاتى.
مِرْصَادٌ ج مَرَاصِيدُ: كۆزىتىش ئورنى، رەسەتخانا.
﴿إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ﴾ «قرآن»:
پەرۋەردىگارىڭ(بەندىلەرنى) ئەلۋەتتە
كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر.

مِرْصَافَةٌ: كالتەك ـ توقماق.

مَرْصَدٌ ج مَرَاصِدُ: رەسەتخانا، كۆزىتىش ئورنى.

﴿فَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ﴾ «قرآن»: ئەسىرگە ئېلىڭلار، قورشاڭلار، ئۇلارنىڭ ئۆتىدىغان يوللىرىنى كۆزىتىپ تۇرۇڭلار.

الْمَرْصَدُ الطَّائِرُ: ئۇچار رەسەتخانا.

مِلْكٌ مُرْصَدٌ: كۆچمەس مۈلۈك.

مِرْصَدَةٌ: دۇربۇن.

مُرَصَّعٌ ج مَرَاصِعُ: مېداليون.

مُرَصَّعٌ بِكَذَا: بېزەلگەن.

مَرْصُوصٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، پىششىق.

مَرْصُوفٌ: يېيىلغان، ياتقۇزۇلغان، قۇراشتۇرۇلغان.

أَرْضُ الْحَمَّامِ مَرْصُوفَةٌ بِالْبَلَاطِ الْمُلَوَّنِ: مۇنچىغا رەڭلىك كاھىش ياتقۇزۇلغان.

مَرِضَ يَمْرَضُ مَرَضًا وَمَرْضًا: ئاغرىپ قالدى، كېسەل بولدى.

مَرَضٌ ج أَمْرَاضٌ: ئاغرىق، كېسەل، كېسەللىك.

مَرَضٌ بَسِيطٌ: ئادەتتىكى ئاغرىق.

«مَرَضٌ مُسْتَوْطِنٌ»: يەرلىك كېسەل.

«مَرَضٌ مُعْدٍ»: يۇقۇملۇق كېسەللىك، يۇقۇملۇق كېسەل.

مَرَضٌ وَبَائِيٌّ: تارقىلىشچان كېسەللىك، چۇما، يۇقۇملۇق كېسەللىك، تائۇن، ۋابا.

مَرَضُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇل كېسىلى(نېرۋا سەۋەبىدىن پۇت ـ قوللار ياكى يۈز مۇسكۇللىرى تىترەپ ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدىغان كېسەل).

فِرَاشُ الْمَرَضِ: كېسەل كارىۋىتى، كېسەل كۆرپىسى.

«مَرَضٌ بَاطِنِيٌّ»: ئىچكى كېسەللىك، ئىچكى كېسەل.

مَرَضٌ جِلْدِيٌّ: تېرە كېسەللىك، تېرە كېسەل.

مَرَضٌ زُهَرِيٌّ: تاناسىل كېسەللىكى، جىنسىي كېسەللىك، سىفلىس.

مَرَضٌ صَدْرِيٌّ: كۆكرەك ئاغرىقى.

مَرَضٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا كېسەللىك، نېرۋا كېسەل.

مَرَضٌ عَقْلِيٌّ: روھىي كېسەللىك.

مَرَضٌ مُزْمِنٌ: تۇتقاقلىق كېسەللىك، تۇتقاقلىق كېسەل.

مَرَضٌ نَفْسِيٌّ / نَفْسَانِيٌّ: روھىي كېسەللىك، روھىي كېسەل.

أَمْرَاضٌ سِرِّيَّةٌ: جىنسىي كېسەللىك، تاناسىل كېسەللىكى.

عِلْمُ الْأَمْرَاضِ: پاتولوگىيە (كېسەللىكنىڭ پەيدا بولۇش ۋە راۋاجلىنىش جەريانى ھەم قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىدىغان پەن).

اَلْبَعُوضُ تَنْقُلُ أَمْرَاضًا مُعْدِيَةً: پاشا يۇقۇملۇق كېسەللەرنى تارقىتىدۇ.

أَمْرَاضٌ عَامَّةٌ: ئادەتتە كۆپ كۆرۈلىدىغان كېسەللەر.

مَرِضٌ ج مِرَاضٌ: كېسەل، كېسەلچان، ئاغرىق، بىمار.

مَرْضَاةٌ: رازى بولماق، مەمنۇن بولماق، قانائەت قىلماق، خۇشال بولماق.

«لِكُلِّ مَرْءٍ مُرَادٌ يَبْتَغِي دَأَبًا وَإِنَّ أَشْهَى مُرَادِي مِنْكَ مَرْضَاةٌ»: ھەرقانداق ئىنساننىڭ يېتىشكە ئىنتىلىدىغان ئارزۇ ـ ئارمانلىرى بولىدۇ، مېنىڭ ئەڭ يۈكسەك ئارمانىم ئۆزلىرىنى رازى قىلىش.

مَرْضَاةً لَهُ: ئۇنى رازى قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن.

«يَسْعَى إِلَى مَرْضَاةِ رَبِّهِ»: پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشماقتا.

مِرْضَخٌ: سۇندۇرغۇچ، چاققۇچ (بادام، ياڭاق قاتارلىقلارنى).

مُرِضَّةٌ. مَرِضَّةٌ: ئۇرۇقىدىن ئاجرىتىلىپ سۈتكە

چىلانغان خورما.

مُرْضِعٌ ج مَرَاضِعُ: ئىنىكئانا.

مُرْضِعَةٌ ج مَرَاضِعُ وَمُرْضِعَاتٌ: سۈت ئانىسى، ئىنىكئانا.

﴿وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ﴾ ‹قۇرئان›: (ئۆز ئانىسى كېلىشتىن) ئىلگىرى، مۇسانى سۈت ئەمگۈزگۈچى ئاياللارنىڭ ئېمىتىشىدىن توسۇدۇق.

مِرْضَعَةٌ ج مَرَاضِعُ: سوسكا، ئېمىزگۈ.

مَرْضُوضٌ: ئۇرۇپ يارىلانغان، جاراھەتلەنگەن، چېقىلغان، پاچاقلانغان.

قَصَبَةٌ مَرْضُوْضَةٌ: سوقۇلغان قومۇش.

مَرْضُوْفٌ: قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش، كاۋاپ.

مُرْضٍ: رازى قىلغۇچى، رازى قىلارلىق خۇشاللاندۇرغۇچى.

لَا يُمْكِنُ أَنْ تَجِدَ عَمَلًا مُرْضِيًا مِثْلَ هَذَا الْعَمَلِ: مۇنداق كۆڭۈلدىكىدەك خىزمەت تېپىش مۇمكىن ئەمەس.

مَرْضِيٌّ: قانائەتلىنەرلىك (كىشى) رازى قىلىدىغان.

مَرَضِيٌّ: كېسەللىك، كېسەللىك ھالەت، كېسەلگە ئائىت، كېسەلنىڭ.

إِجَازَةٌ مَرَضِيَّةٌ: كېسەللىك رۇخستى.

حَالَةٌ مَرَضِيَّةٌ: كېسەللىك ئەھۋالى.

بِحَالَةٍ مُرْضِيَةٍ: رازى بولغان ھالدا.

نَتِيجَةٌ مُرْضِيَةٌ: قانائەتلەندۈرەرلىك نەتىجە.

نَالَ مَرْضِيَةً مِنْ: ...نىڭ رازىلىقىغا ئېرىشتى.

مَرَطَ يَمْرُطُ مَرْطًا الشَّعْرَ: موينى يۇلدى، سۇغۇردى، تارتتى، چىقاردى.

مِرْطٌ ج مُرُوْطٌ: يۇڭدىن توقۇلغان بىر خىل كىيىم. قىسقا يەڭ يەكتەك.

مُرْطِبٌ: ئۆسۈملۈك (ئوت-چۆپ).

مُرَطِّبٌ: كىشىنى ئارام تاپقۇزىدىغان.

مُرَطِّبُ الْإِلْتِهَابِ: ئاغرىق تۇختىتىش دورىسى، ياللۇغ قايتۇرۇش دورىسى.

مُرَطِّبَاتٌ: لىمون، مېۋە سۈيى قاتارلىق ئىسسىرتسىز ئىچىملىكلەر.

«سَتُقَدَّمُ الْمُرَطِّبَاتُ بَعْدَ الْمُحَاضَرَةِ»: لېكسىيىدىن كېيىن، ئۇسسۇلۇقلار بېرىلىدۇ.

مَرْطَمٌ: تۇغان، توسما، دامبا.

مَرَغَ يَمْرَغُ مَرْغًا رَأْسَهُ بِالدِّهْنِ: بېشىنى مايلىدى.

مَرَغَ شَعْرَهُ: بېشىنى تارىدى.

مَرِعَ يَمْرَعُ مَرَعًا وَمَرُعَ يَمْرُعُ مَرَاعَةً الْمَكَانُ: جاي مۇنبەت بولدى، ئۈنۈملۈك بولدى، ھوسۇللۇق بولدى، ئوت-چۆپلىرى مول بولدى.

مَرْعٌ ج أَمْرُعٌ وَأَمْرَاعٌ: كۆك، ئوت-چۆپ.

مَرِعٌ: مۇنبەت، ئۈنۈملۈك.

مُرْعِبٌ: قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى، ھەيۋە قىلغۇچى، ھېيلىگەر.

مُرْعَةٌ: ياغ، ماي.

مَرْعُوْفٌ: بۇرنىدىن قان ئېقىۋاتقان ئادەم.

مَرْعًى ج مَرَاعٍ: يايلاق، ئوتلاق.

﴿وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ ئوت-چۆپلەرنى ئۆستۈرۈپ بەردى.

مَرْعِيٌّ: رىئايە قىلىنغان، كۆڭۈل بۆلۈنگەن.

عَادَةٌ مَرْعِيَّةٌ: ھەممە قوبۇل قىلىدىغان تۈزۈم، ئادەتتىكى قائىدە، ئومۇمىي قانۇنىيەت.

حَسْبَ الْعَادَةِ الْمَرْعِيَّةِ: ئادەتتىكى قائىدىگە ئاساسەن، ئادەتتىكى قائىدە بويىچە.

مِرْغَاةٌ ج مَرَاغٍ: كەپكىر، چۆمۈچ.

مُرَغِّبٌ: قىزىقتۇرغۇچى، رىغبەتلەندۈرگۈچى.

مَرْغَمَةٌ: زورلاش، مەجبۇرلاش، قىستاش.

مَرْغُوْبٌ فِيْهِ: قىزىقتۇرىدىغان نەرسە، ئارزۇلۇق نەرسە.

شَخْصٌ مَرْغُوْبٌ فِيْهِ: قارشى ئېلىنىدىغان ئادەم.

شَخْصٌ غَيْرُ مَرْغُوبٍ فِيهِ: قارشى ئېلىنمايدىغان شەخس .

شَيْءٌ مَرْغُوبٌ فِيهِ: ھەممە قىزىقىدىغان نەرسە.

مِرْفَاعٌ ج مَرَافِيعُ: كران.

مَرْفَأٌ ج مَرَافِئُ: پورت، پرېستان (كېمىنى توختىتىپ قويىدىغان جاي).

«دَنَتِ السَّفِينَةُ مِنَ الْمَرْفَإِ فَاسْتَعَدَّ الرُّكَّابُ لِلنُّزُولِ»: كېمە پرېستانغا يېقىنلاشتى، يولوچىلار چۈشۈشكە تەييارلاندى.

مِرْفَدٌ ج مَرَافِدُ: چوڭ قاچا، ئىستاكان، چوڭ قەدەھ، جام.

مِرْفَشَةٌ: كورەك، گۈرجەك.

مِرْفَشَةُ الْخَبَّازِ: ناۋاينىڭ كۆسىيى.

مِرْفَقٌ ج مَرَافِقُ: جەينەك؛ تەكيە، ياستۇق؛ پاراۋانلىق ئۈسكۈنىلىرى.

﴿فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ﴾ «قۇرئان»: يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار.

مِرْفَقُ الْمَقْعَدِ: يۆلەنچۈك (ئورۇندۇقنىڭ).

مِرْفَقُ النَّقْلِ: قاتناش پاراۋانلىقى.

مِرْفَقُ الْإِضَاءَةِ: ئېلېكتر بىلەن يورۇتۇش پاراۋانلىقى.

مَرَافِقُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش پاراۋانلىقىنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرى.

مَرَافِقُ الدَّوْلَةِ: دۆلەتنىڭ ئاممىۋى پاراۋانلىق ئىشلىرى.

مَرَافِقُ الدَّارِ: ئىمارەتنىڭ قوشۇمچە قىسىملىرى (ئىمارەتكە تەۋە ئاشخانا، ھاجەتخانا قاتارلىق نەرسىلەر).

مَرَافِقُ عَامَّةٌ: ئاممىۋى پاراۋانلىق ئىشلىرى.

الْمَرَافِقُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلىم-پەن ساھەسىدىكى تەجرىبە ئۈسكۈنىلىرى.

عِمَارَةٌ ذَاتُ الْمَرَافِقِ الْكَامِلَةِ: تولۇق تۇرمۇش ئەسلىھەلىرىگە ئىگە ئىمارەت.

مُرْفَقٌ بِهَذَا: قىستۇرۇلما، قوشۇمچە قىلىنغان.

مُرْفَقَاتٌ: قوشۇمچە، قوشۇمچە ھۆججەت، ئىلاۋە.

مِرْفَقَةٌ: ياستۇق، تەكيە.

مِرْفَقَةُ الْمَكْتَبِ: سىياھ سۈمۈرگۈچ قەغەز.

مَرْفُوضٌ: رەت قىلىنغان، تاشلىۋېتىلگەن.

مَرْفُوعٌ: كۆتۈرۈلگەن، ئېگىزلىتىلگەن.

مَرْفُوعٌ (فِي النَّحْوِ): لەۋلەشتۈرۈپ ئوقۇلغۇچى، پەش ئوقۇلغۇچى.

مَرَقَ يَمْرُقُ مُرُوقًا السَّهْمَ مِنَ الرَّمِيَّةِ: ئوقى تېشىپ ئۆتۈپ كەتتى.

مَرَقَ مِنَ الدِّينِ: دىندىن يېنىۋالدى، دىندىن يۈز ئۆرۈدى، مۇرتەت بولدى.

مَرَقَ فِي الْأَرْضِ: ئىچكىرىلەپ كەتتى، يىراقلاپ كەتتى.

مَرَقَ الْقِدْرَ: شورپىنى كۆپەيتتى.

مَرَقَ الطَّائِرُ: قۇش مايالىدى.

مَرَقَ الضَّيْفَ: مېھماننى شورپا بىلەن كۈتۈۋالدى.

مَرَقَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

مَرَقَ فُلَانٌ: پالانى ئۆتۈپ كەتتى.

مَرَقٌ: شورپا، گۆش شورپىسى.

مِرْقَاةٌ ج مَرَاقٍ: شوتا، پەلەمپەي، لىفت، شوتىنىڭ ۋاخىنىسى.

«إِسْتَخْدَمَ الْمِرْقَاةَ لِتَعَطُّلِ الْمِصْعَدِ»: لىفت بۇزۇلۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن شوتىنى ئىشلەتتى.

مِرْقَاقٌ ج مَرَاقِيقُ: پوزا (مانتىغا جىلىت ئاچىدىغان).

مِرْقَاقُ الْعَجِينِ: نوغۇچ.

مَرْقَبٌ ج مَرَاقِبُ: رەسەتخانا، ھاۋا رايى ئىستانسىسى، كۆزىتىش ئورنى، كۆزىتىش مۇنارىسى، كۆزىتىش بىناسى.

مَرْقَبُ الرَّبَّانِ: كېمە باشلىقى سەھنىسى.

«صَعِدَ إِلَى الْمَرْقَبِ لِيُتَابِعَ حَرَكَةَ الْمُرُوْرِ فِي الْمَيْدَانِ»: مەيدانـدىكى قاتنـاش ھەرىكىتىنـى كـۆزىتىش ئۈچۈن كۆزىتىش سۇپىسىغا چىقتى.

مِرْقَبٌ فَلَكِيٌّ ج مَرَاقِبُ: تېلېسكوپ ، دۇربۇن.

مَرْقَبَةٌ: پـوتەي، كـۆزىتىش بىناسـى، كـۆزىتىش پەشتىقى.

مَرَقَةٌ: شورپا.

مَرْقَدٌ ج مَرَاقِدُ: تۆشـەك، ئـورۇن ـ كـۆرپە، ئۇخلايدىغان جاي، كارىۋات ، پويىز، قەبرە.

الْمَرْقَدُ الْأَخِيْرُ: قەبرە.

«لَا تَقُمْ مِنْ مَرْقَدِكَ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُكَ»: «تەرىـڭ قۇرۇشتىن بۇرۇن ئورنۇڭدىن تۇرما».

﴿قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا﴾ «قرآن»: ۋاي ئىسىت! بىزنى ئۇخلاۋاتقان يېرىمىزدىن (يەنى قەبرىمىزدىن) كىم ئويغاتتى؟

مُرْقِدٌ: ئۇيقۇ دورىسى.

مَرْقَصٌ ج مَرَاقِصُ: ئۇسسۇل مەيدانى، ئۇسسۇل ئوينىلىدىغان جاي.

مُرَقِّدٌ: ئۇيقۇ دورىسى.

مُرَقَّطٌ: داغ، ئىزنىقىپ قالغان.

مُرَقَّطٌ بِالنُّجُوْمِ: يۇلتۇزلار بىلەن تولۇپ كەتكەن.

مُرَقَّعٌ: يامالغان، ياماق سېلىنغان كىيىم.

مُرَقَّعَةٌ: ئەندىزە، قېلىپ.

مِرْقَمٌ ج مَرَاقِمُ: نومـۇر باسـقۇچ، نومـۇر سـېلىش ئەسۋابى.

مَرْقُوْقٌ: شىكەر مانتا.

مَرْقُـوْمٌ: يېزىلغـان، نومـۇر سـېلىنغان، خاتىرىلەنگەن.

﴿وَمَـا أَدْرَاكَ مَـا سِـجِّينٌ كِتَـابٌ مَّرْقُـومٌ﴾ «قـرآن»: سـىججىن دېـگەن نـېمە؟ ئـۇنى قانـداق بىلەلەيـسەن؟ ئـۇ (يامـان ئادەملەرنىـڭ قىلمىشلىرى) خاتىرىلەنگەن بىر دەپتەردۇر.

مَرْقًى ج مَرَاقٍ: شوتا، پەلەمپەي، لىفىت، شـوتىنىڭ ۋاخشىسى.

مَرْكَبٌ ج مَرَاكِبُ: كېمە، پاراخوت.

مَرْكَبٌ شِرَاعِيٌّ: يەلكەنلىك كېمە.

مَرْكَبٌ بُخَارِيٌّ: پاراخوت، موتورلۇق كېمە.

مَرْكَبٌ خَطِّيٌّ: مۇقىم لىنىيىلىك پاراخوت.

مَرْكَبٌ جَوَّالٌ: تۇراقسىز لىنىيىلىك پاراخوت.

مَرْكَبٌ سَرِيْعُ الْعَدْوِ: تېـز سـۈرئەتلىك پـاراخوت، قوغلىغۇچى پاراخوت.

مَرْكَبٌ فَضَائِيٌّ: ئالەم كېمىسى.

نِعْمَ الْمَرْكَبُ الدَّابَّةُ: ئـۇلاغ نېمىـدېگەن ياخـشى قاتناش قورالى.

رَكِبَ مَرْكَبَ الطَّيْشِ: ئەقىلـسىزلىق قىلـدى، تەلۋىلىك قىلدى.

رَكِبَ مَرَاكِبَ الزَّلَلِ: خاتالىق ئۆتكۈزدى.

مَرْكَبَةٌ ج مَرْكَبَاتٌ: ھـارۋا، ترامـۋاي، ماشـىنا، ۋېلـسىپىت، موتـسىكلىت قاتـارلىق قاتنـاش قوراللىرى.

مَرْكَبَةُ تِرَامٍ: ترامۋاي.

مَرْكَبَةُ الْجَلِيْدِ: چانا.

مَرْكَبَةٌ عُمُوْمَةٌ: ئامموى قاتناش قورالى.

مَرْكَبَةٌ خَاصَّةٌ: مەخسۇس قاتناش قورالى.

«مَحْظُوْرٌ فِي هَذَا الشَّارِعِ سَيْرُ الْمَرْكَبَاتِ»: بـۇ كوچىـدا ماتورلۇق قاتناش قوراللىرىنىڭ مېڭىشى مەنئى قىلىنىدۇ.

مَرْكَبِيٌّ ج مَرْكَبِيَّةٌ: كېمىچـى، ئـۆز كېمىـسى بىـلەن تىرىكچىلىك قىلغۇچى.

مَرْكَزَ يُمَرْكِزُ مَرْكَزَةً: مەركەزلەشـتۈردى، توپلىـدى، يىغدى جۇغلىدى.

مَرْكَزٌ ج مَرَاكِزُ: مەركەز، مەركەزلەر.

مَرْكَزٌ كَهْرَبَائِيٌّ: ئېنېـرگىيە مەركـىزى، ئېلېكتـر

مەركىزى.

مَرْكَزٌ مَائِيٌّ: سۇ ئىنشائاتى مەركىزى.

مَرْكَزٌ حَرَارِيٌّ: تېرمو ئېلېكتر مەركىزى.

مَرْكَزٌ كَهْرَمَائِيٌّ: سۇ ئېلېكتر مەركىزى.

مَرْكَزُ الثِّقْلِ: ئېغىرلىق مەركىزى.

مَرْكَزُ الْجَذْبِ: تارتىش كۈچى مەركىزى.

اَلْمَرْكَزُ الْبُولِيسِيّ: ساقچى ئىدارىسى.

مَرْكَزُ الْإِدَارَةِ: باش ئىدارە، باش ئورگان.

مَرْكَزُ الرِّيَاسَةِ: قوماندانلىق شتابى .

مَرْكَزُ الدَّاءِ: كېسەللىك سەۋەبى، كېسەللىك مەنبەسى.

مَرْكَزُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ نوپۇزى، ئورنى، دەرىجىسى، ئابرۇيى.

مَرْكَزٌ تِجَارِيٌّ: سودا مەركىزى.

مُتَّحِدُ الْمَرْكَزِ: مەركەزلەشكۈچى.

«فُلَانٌ يَشْغَلُ مَرْكَزًا كَبِيرًا فِي الْجَامِعَةِ»: پالانى ئۇنىۋېرسىتېتتا مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ.

مَرْكَزُ قِيَادَةِ الْإِقْتِصَادِ: ئىقتىسادىي جان تومۇر.

مَرْكَزُ الصِّحَّةِ: ساقلىقنى ساقلاش پونكىتى.

مَرْكَزُ الْبِلَادِ فِي السِّيَاسَةِ الْعَالَمِيَّةِ: دۆلەتنىڭ خەلقئارادىكى ئورنى.

مَرْكَزِيٌّ: مەركىزى، مەركەزلىك.

لَا مَرْكَزِيٌّ: مەركەزدىن چەتتىكەن، مەركەزدىن ئاغقان.

اَلْمَصْرَفُ الْمَرْكَزِيّ: مەركىزىي بانكا.

مَرْكَزِيَّةٌ: ھوقۇقنى مەركەزلەشتۈرۈش تۈزۈمى.

لَا مَرْكَزِيَّةٌ: يەرلىك شۆبە ھاكىمىيەت تۈزۈمى.

دَائِرَةٌ لَا مَرْكَزِيَّةٌ: مەركەزدىن چەتنىگەن جاي.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الْجَاذِبَةُ: مەركەزگە ئىنتىلگۈچى كۈچ.

اَلْقُوَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ الطَّارِدَةُ: مۇداپىئە كۈچى.

اَللَّجْنَةُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي كومىتېت.

اَلْإِدَارَةُ الْمَرْكَزِيَّةُ: مەركىزىي ئىدارە.

مَرْكَضٌ ج مَرَاكِضُ: يۈگۈرىدىغان جاي.

مُرَكَّبٌ ج مُرَكَّبَاتٌ: بىرىكمە، قوشۇلما، ئەبجەش، بىرىككەن، مۇرەككەپ.

مُرَكَّبٌ مِنْ كَذَا: .... دىن بىرىككەن.

مُرَكَّبٌ عَلَيْهِ: نەقىش سېلىنغان، .... قويۇلغان.

مُرَكَّبُ النَّقْصِ: ئۆز ـ ئۆزىنى كەمسىتىش تۇيغۇسى، ئۆزىنى تۆۋەن چاغلاش.

جَهْلٌ مُرَكَّبٌ: نادان ئادەمنىڭ نادانلىقىنى ئۆزىنىڭ بىلمەسلىكى.

عَدَدٌ مُرَكَّبٌ: قوش سان، جۈپ سان.

كَسْرٌ مُرَكَّبٌ: مۇرەككەپ كەسىر.

مُرَكَّبٌ كِيمِيَائِيٌّ: خىمىيىۋى بىرىكمە.

جُمْلَةٌ مُرَكَّبَةٌ: قوشما جۈملە.

مُرَكِّزٌ: مەركەزلەشتۈرگۈچ، يىغىنچاقلىغۇچى.

مُرَكِّزُ النُّورِ: چوڭ پروژېكتور، نۇر يىغقۇچى لامپا.

مِرْكَنٌ ج مَرَاكِنُ: داس (كىر يۇيىدىغان).

مَرْكُوبٌ ج مَرَاكِيبُ: مىندۈرۈلگەن، ئولتۇرۇلغان، چۈشۈرۈلگەن؛ ئاياغ كىيىم، كەش، تۇپلەي.

أَمْرٌ مَرْكُوزٌ فِي الْعُقُولِ: ئورناشقان ئىش.

مَرْكُومٌ: دۆۋىلەنگەن، يىغىلىپ قالغان، تۇپلانغان.

﴿وَإِن يَرَوْا كِسْفاً مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطاً يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ﴾ «قرآن»: ئەگەر ئۇلار ئاسماننىڭ بىر پارچىسى چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرسە: «بۇ تۇپلاشقان بۇلۇتتۇر» دەيدۇ.

مَرْكُوٌّ: چېلەك، سوغا، تۇڭ.

مِرْمَاحٌ ج مِرْمَاحَاتٌ: بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

مِرْمَاشٌ ج مَرَامِشُ: كۆزىنى كۆپ چىملىدىتىدىغان ئادەم.

مَرْمَحٌ: سىرك مەيدانى.

مَرْمَرَ يُمَرْمِرُ مَرْمَرَةً الشَّخْصَ: ئاچچىقلاندى،

غەزەپلەندى.

مَرْمَرَ الْمَاءَ: زېمىنغا سۇ يۈگۈرتتى.

مَرْمَرٌ: مەرمەر، مەرمەر تاش.

مَرْمَرِيٌّ: مەرمەردىن ياسالغان.

مَرْمَطَ يُمَرْمِطُ مَرْمَطَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇلغىۋەتتى، پاسكىنا قىلىۋەتتى.

مَرْمَغَ يُمَرْمِغُ مَرْمَغَةً فِي التُّرَابِ: تۇپىدا دومىلىدى، يۇمىلىدى، ئېغىنىدى.

مُرْمِلٌ: قۇمساڭغۇ، قۇمساڭ يەر.

مِرْمَلَةٌ: قۇم ساندۇق، قۇم قۇتا، سىياھ قۇتىسى، سۇمۇرگۈچ قۇتا.

مَرَمَّةٌ: رېمونت قىلماق، تۈزىمەك، تۈگشىماق.

«إِنْتَهَى مِنْ مَرَمَّةِ بَيْتِهِ»: ئۆيىنىڭ رېمونتىدىن بوشىدى.

مَرَمَّاتُ الْأَخْبَارِ: پىتنە-پاسات، يالغان-ياۋىداق.

مَرْمُوْقٌ: ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى چۈشىدىغان.

«يَتَمَتَّعُ بِمَكَانَةٍ مَرْمُوْقَةٍ بَيْنَ زُمَلَائِهِ»: ساۋاقداشلىرىنىڭ ئالدىدا، ھەممە ئادەم كۆز تىكىدىغان ئالاھىدە ئورۇنغا ئىگە.

مَكَانَةٌ مَرْمُوْقَةٌ: يۈكسەك ئورۇن، ھەممە ئادەم كۆز تىكىدىغان ئورۇن.

مَرْمًى ج مَرَامٍ: قارىغا ئېتىش مۇساپىسى، ئېتىش مەيدانى، ۋاراتا.

هَذَا الشَّيْءُ فِي مَرْمَى النَّظَرِ: بۇ نەرسە كۆز يېتىدىغان جايدا.

لَمَحْنَاهُ عَلَى مَرْمَى الْعَيْنِ: ئۇنى كۆز يەتكۈدەك جايدا كۆردۇق.

مَرْمَى الْمِدْفَعِ: زەمبىرەك ئوقى مۇساپىسى.

بَعِيْدُ الْمَرْمَى: يىراق مۇساپىلىك، مەقسەت.

«هَذَا الْكَلَامُ بَعِيْدُ الْمَرْمَى»: بۇ سۆزنىڭ مەنىسى چوڭقۇر.

أَصَابَ الْمَرْمَى: نىشانغا تەگكۈزدى.

«أَطْلَقَ الْكُرَةَ إِلَى الْمَرْمَى»: توپنى ۋاراتاغا تەپتى.

بَلَغَ مَرَامَهُ: مەقسىتىگە يەتتى.

مَرْمِيٌّ: تاشلانغان، ئېتىلغان.

مَرْمِيَّاتٌ: ئېتىش ماشىنىسى.

مَرَنَ يَمْرُنُ مُرُوْنًا وَمُرُوْنَةً وَمَرَانَةً: ئەۋرىشىم بولدى، ئېلاستىكلىق بولدى.

مَرَنَ الْغُصْنُ: شاخ ئېگىلىشچان بولدى.

مَرَنَتْ يَدُهُ عَلَى الْعَمَلِ: ئۇ ئىشقا چىپىۋەر بولۇپ كەتتى.

مَرَنَ عَلَى الْكَلَامِ: ئۇ سۆزمەن بولۇپ كەتتى.

مَرَنَ عَلَى الشَّيْءِ: ئادەتلەندى، كۆنۈپ كەتتى.

مَرِنٌ: ماسلىشىشچان، مۇلايىم، يۇمشاق، ئادەت، خاراكتېر.

هُوَ مَرِنٌ فِي مُعَامَلَاتِهِ: ئۇ مۇئامىلىدە ماسلىشىشچان.

مَازَالَ ذَالِكَ مَرِنِي: مېنىڭ ئادىتىم شۇنداق بولۇپ كەلدى.

مَرْنَحَةُ السَّفِيْنَةِ: پاراخوتنىڭ بېشى، كېمىنىڭ بېشى.

مُرِنٌّ: ياڭراق، جاراڭلىق.

الْمُرْهَةُ: ئاپئاق، يامغۇر يىغىلىپ قالىدىغان ئورەك.

مُرْهَفٌ ج مُرْهَفُوْنَ: ئۆتكۈر، ئىنچىكە، ئىتتىك.

«شَاعِرٌ مُرْهَفٌ»: نازۇك ھېسسىياتلىق شائىر.

مُرْهِقٌ: جاپالىق، مۇشكۈل، ئېغىر.

مَرْهَمٌ ج مَرَاهِمُ: مەلھەم دورا.

مَرْهَنٌ: گۆرۈۋخانا.

مَرْهُوْبُ الْجَانِبِ: سۈرلۈك، قورقۇنچلۇق.

مَرْهُوْنٌ: گۆرۈ قويۇلغان مال، رەنىگە قويۇلغان نەرسە.

حَلَّ الْوَقْتُ الْمَرْهُوْنُ لِلْاِتِّفَاقِ: ئىمزالانغان توختامنىڭ ۋاقتى توشتى.

الْأُمُوْرُ مَرْهُوْنَةٌ بِأَوْقَاتِهَا: ھەر ئىشنىڭ ۋاقتى - سائىتى بولىدۇ.

مِرْوَاحٌ ج مَرَاوِيحُ: بۇغداي سورىغۇچ، چاقپىلەك شامالدۇرغۇچ.

مِرْوَبٌ ج مَرَاوِبُ: كۈمۈ، خۇمرا.

«مِنَ الْأَفْضَلِ أَنْ يُصْنَعَ الْمِرْوَبُ مِنَ الْفَخَّارِ»: كۈمۈنى ساپالدىن ياسىلىشى كېرەك.

مَرْوَةٌ ج مَرْوٌ: چاقماق تاش، كۋارتس، تاغ جىنسى.

الْمَرْوَةُ: مەرۋە (مەككىدىكى بىر تاغ).

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ اللّهِ﴾ ‹قرآن›: سافا بىلەن مەرۋە ھەققەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر.

مُرُوءَةٌ: مەردلىك، ئادەمگەرچىلىك.

مَرْوَتٌ: ئاتنىڭ كۆتى، ئاتنىڭ قوڭى.

مِرْوَحَةٌ ج مَرَاوِحُ: يەلپۈگۈچ، شامالدۇرغۇچ.

مِرْوَحَةٌ كَهْرَبِيَّةٌ: شامالدۇرغۇچ، ئېلېكتر يەلپۈگۈچ.

مِرْوَحَةُ السَّقْفِ: ئاسما شامالدۇرغۇچ، ھاۋا تەڭشىگۈچ، ھاۋادان، تۈڭلۈك.

مُرَوْحَنٌ: تەۋرىنىش، ئىككىلىنىش، داۋالغۇش.

مُرَوْخٌ: مەلھەم، ماي (مايلايدىغان).

مِرْوَدٌ ج مَرَاوِدُ: سۈرمە، چىغرىق، غالتەك.

مُرُوْرٌ: ئۆتمەك، ئۆتۈپ كەتمەك.

تَذْكِرَةُ الْمُرُوْرِ: يول خېتى، پاسپورت، ئىجازەتنامە.

حَرَكَةُ الْمُرُوْرِ: قاتناش، ترانسپورت.

قَانُوْنُ الْمُرُوْرِ: قاتناش قائىدىسى.

شُرْطَةُ الْمُرُوْرِ: قاتناش ساقچىسى.

مَمْنُوْعُ الْمُرُوْرِ: ئۆتۈش چەكلەنگەن.

مِرْصَدُ الْمُرُوْرِ: مېردىئان ئۆلچىگۈچ.

مُرُوْقٌ: يولدىن چىقىپ كەتمەك، چەتنەپ كەتمەك.

مُرُوْنَةٌ: ئېلاستىكلىق، كېڭىيىش - تارىيىش خۇسۇسىيىتى بار.

طَرِيْقَتُهُ فِي الدِّرَاسَةِ تَسْمَحُ بِمُرُوْنَةٍ كَثِيْرَةٍ: ئۇنىڭ ئۆگىنىش ئۇسۇلى ناھايىتى جانلىق.

مُرُوْنَةُ الْمَعْدَنِ: مېتاللىنىڭ ئېلاستىكلىقى.

مُرَوَّبٌ: قېتىق.

مُرُوَّةٌ: مەردلىك، ئادەمگەرچىلىك.

مُرَوِّجٌ: سىرتقا قاتراپ ئىش بېجىرگۈچى، ئىشنى قانات يايدۇرغۇچى، راۋاج تاپقۇزغۇچى، ئۆستۈرگۈچى، ئالغا باستۇرغۇچى.

مُرَوِّضٌ: كۆندۈرگۈچى، بېقىپ كۆندۈرگۈچى.

مُرَوِّضُ الْخَيْلِ: ئات كۆندۈرگۈچى.

مُرَوِّضُ الْوُحُوْشِ: ھايۋانلارنى كۆندۈرگۈچى، ھايۋانلارنى ئۆگەتكۈچى.

مُرَوِّعٌ: قورقۇنچلۇق، ھەيران قالارلىق، كىشىنى چۆچۈتىدىغان.

مُرَوَّقٌ: تازىلانغان، پاكىزلانغان.

مُرَوِّقٌ: سۈزگۈچ.

مَرْوًى ج مَرَاوٍ: سۇغىرىش ئۆستىڭى، ئېرىق.

مَرْوِيٌّ: ئاغزاكى، ئېغىز ئارقىلىق بايان قىلىنغان، رىۋايەت قىلىنغان.

مَرَى يَمْرِي مَرْيًا: ـــ الشَّخْصَ: ئىنكار قىلدى، تاندى، يېنىۋالدى، تېنىۋالدى، رەت قىلدى، باش تارتتى، يوققا چىقاردى.

مَرِيٌّ ج مُرُؤٌ وَأَمْرِئَةٌ: قىزىلئۆڭگۈچ، كېكىرتەك.

«هَنِيْئًا مَرِيْئًا»: خۇش مۇبارەك، ئامان بولغايسىز، ھۇزۇرلانغايسىز.

«طَعَامٌ مَرِيْءٌ»: سىڭىشلىق ئۆتىدىغان تاماق، مەززىلىك تاماق.

﴿فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَّرِيئاً﴾ ‹قرآن›: ئۇنى مەززىلىك، سىڭىشلىك يەڭلار.

مُرِيْبٌ: شەكلەنگۈچى، گۇمانلانغۇچى.

مِرْيَةٌ. مُرْيَةٌ: شۇبھە، گۇمان، شەك، مۇنازىرە، تالاش، تارتىش.

مَا فِيْهِ مِرْيَةٌ: بۇنىڭدا دەتالاش يوق.

﴿فَلاَ تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ﴾ ‹قرآن›: قۇرئانغا شەك كەلتۈرمىگىن.

مُرِيحٌ: ھۇزۇرلۇق، ئازادە، راھەتلەنگۈچى.

مَرِيدٌ ج مُرَدَاءُ: ئاسىي، قۇلاق كەستى، تويىلاڭچى.

«شَيْطَانٌ مَرِيدٌ»: قوغلاندى شەيتان.

مَرِيرٌ ج مَرَائِرُ: ئاچچىق، تاقىر يەر، ئىرادە.

أَمْرٌ مَرِيرٌ: يۇختا ئىش.

رَجُلٌ مَرِيرٌ: ئىرادىلىك ئادەم، قەيسەر ئادەم.

«نَجَا مِنَ الْغَرَقِ بَعْدَ كِفَاحٍ مَرِيرٍ»: جاپالىق كۈرەش ئارقىلىق سۇغا غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتۇلدى.

مَرِيرَةٌ: كىرتمەك، ھالقا، تۈگۈن، چەمبەر.

مَرِيسٌ: سۇ ياكى سۈتكە چىلانغان خورما.

مَرِيضٌ ج مَرْضَى: كېسەل، كېسەلچان، ئاغرىق، بىمار.

مَرِيضٌ بِالْحُمَّى: تەپ بىلەن ئاغرىغان ئادەم.

قَلْبٌ مَرِيضٌ: ئەقىدىسى سۇس.

«رَأْيٌ مَرِيضٌ»: ساغلام بولمىغان پىكىر.

«مَرِيضَةٌ نَفْسِيَّةٌ»: پسىخولوگىيە كېسەللىكى.

أَرْضٌ مَرِيضَةٌ: پىتنە ـ پاسات كۆپ جاي.

عَيْنٌ مَرِيضَةٌ: نۇرسىز كۆز.

مَرِيطٌ: پەيسىز ئوق، پەيسىز يا ئوقى.

مَرِيعٌ ج أَمْرَاعٌ وَأَمْرُعٌ: مۇنبەت، ئۇنۇملۇك، ھوسۇللۇق، مول ـ ھوسۇل، مول ـ ھوسۇللۇق، باي.

مُرِيعٌ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك، كىشىنى چۆچۈتىدىغان.

أَرْضٌ مَرِيعَةٌ: ھوسۇللۇق يەر، مۇنبەت يەر.

مُرَيْلَةٌ ج مَرَايِلُ: شالداما، قىز ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەكتەپ فورمىسى، پەشتاما.

مُرَيَّثُ الْعَيْنَيْنِ: كۆرۈش كۈچى ناچار.

مُزَابَنَةٌ: مەجھول نەرسىنى مەلۇم نەرسىگە سېتىش.

مِزَاجٌ ج أَمْزِجَةٌ: ئارىلاشما بىسىرىكمە، مىجەز ـ خاراكتېر، تەبىئەت.

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً﴾

«قۇرئان»: ھەقىقەتەن ياخشىلار كافۇر ئارىلاشتۇرۇلغان جاملاردىن ئىچىدۇ.

مُنْحَرِفُ الْمِزَاجِ: ئۆزگىرىشچان مىجەزلىك.

مُضْطَرِبُ الْمِزَاجِ: تۇراقسىز مىجەز.

فُلَانٌ سَيِّءُ الْمِزَاجِ: پالانىنىڭ مىجەزى ئوسال.

عَصَبِيُّ الْمِزَاجِ: نېرۋا مىجەز.

مِزَاجٌ لِمْفَاوِيٌّ: بەلغەم مىجەز.

مِزَاجٌ دَمَوِيٌّ: كۆپ قانلىق مىجەز، قان غالىب مىجەز.

مِزَاجٌ صَفْرَاوِيٌّ: سەپرا مىجەز.

مِزَاجٌ بَلْغَمِيٌّ: بەلغەم مىجەز.

مِزَاجٌ سَوْدَاوِيٌّ: سەۋدا مىجەز.

«هُوَ ذُوْ مِزَاجٍ لَطِيفٍ»: ئۇ ياخشى مىجەزلىك.

«فُلَانٌ مُتَغَيِّرُ الْمِزَاجِ»: پالانى ئۆزگىرىشچان مىجەزلىك.

«هَذَا لَا يُوَافِقُ مِزَاجِي»: بۇ مېنىڭ تەبىئىتىمگە ياقمايدۇ.

مِزَاحٌ . مُزَاحَةٌ: چاقچاق قىلماق، ھەزىل قىلىش.

عَلَى سَبِيلِ الْمُزَاحِ: چاقچاق قاتارىدا.

هَذَا لَيْسَ وَقْتَ مُزَاحٍ: بۇ چاقچاقنىڭ ۋاقتى ئەمەس.

مُزَاحِمٌ: رىقابەتچى، قارشى تەرەپ، رەقىب.

مُزَاحَمَةٌ: رىقابەتلەشمەك، قىستاڭچىلىق قىلماق.

مُزَاحَمَةٌ ج مُزَاحَمَاتٌ: تويلىشىۋالماق، قىستىلىشماق.

بِأَسْعَارٍ لَا تَقْبَلُ الْمُزَاحَمَةَ: ئەرزان باھادا، ئەرزان باھا بىلەن.

«مُزَاحَمَةُ الرُّكَّابِ فِي الْحَافِلَاتِ عَلَامَةُ تَخَلُّفٍ حَضَارِيٍّ»: ئاپتوبۇسلاردا يولۇچىلارنىڭ قىستاڭچىلىق قىلىشى قالاقلىقنىڭ ئالامىتىدۇر.

«زَاحَمَهُ مُزَاحَمَةً غَيْرَ مَشْرُوْعَةٍ»: ئۇنىڭ بىلەن يولسىز رىقابەتلەشتى.

مَزَادٌ: ئاشۇرۇپ سېتىش مەيدانى.

مَزَادٌ عَلَنِيٌّ: كۆمتارتۇق قىلىپ ساتماق.

قَاعَةُ الْمَزَادِ: كۆمتارتۇق قىلىپ سېتىش زالى، ئاشۇرۇپ سېتىش زالى.

بَيْعُ الْمَزَادِ: ئاشۇرۇپ سېتىش، كۆمتارتۇق قىلىپ سېتىش.

بَاعَ بِالْمَزَادِ: كۆمتارتۇق قىلىپ ساتتى.

مَزَادٌ . مَزَادَةٌ: تۇلۇم، ئوزۇق ـ تۈلۈك خالتىسى، سەپەر خالتىسى، شىكلى، سومكا.

مَزَادَةٌ ج مَزَادٌ: سۇدان.

مَزَارٌ ج مَزَارَاتٌ: زىيارەت قىلىدىغان جاي، مازار، زىيارەتگاھ.

مُزَارِعٌ ج مُزَارِعُونَ: ئورتاقچى، ئىجارىكەش دېھقان، ئورتاقچى دېھقان.

مُزَارَعَةٌ: ئورتاقچىلىق قىلماق.

مُزَامَنَةٌ: ۋاقىت بەلگىلىمەك.

عَامَلَهُ مُزَامَنَةً: ئۇنىڭ بىلەن مۇددەتلىك توختام تۈزدى.

مُزَاوَلَةٌ ج مُزَاوَلَاتٌ: شۇغۇللىنىش، ھەپىلىشىش.

مُزَاوَلَةُ الدُّرُوسِ اللَّيْلِيَّةِ: كېچىلىك دەرس بىلەن ھەپىلىشىش.

مُزَاوَلَةُ الْفَلَّاحَةِ: دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىش.

مُزَاوَلَةُ التِّجَارَةِ: تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىش.

مُزَاوَلَةُ النَّشَاطَاتِ الْمُتَنَوِّعَةِ: تۈرلۈك پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىش.

مُزَايِدٌ: خېرىدار، باھا قويغۇچى.

مُزَايَدَةٌ: باھا تالاشتۇرۇپ سېتىشقا قويۇلغان.

مُزَايَدَةٌ ج مُزَايَدَاتٌ: باھا تالاشتۇرۇپ سېتىشتا رىقابەتلەشمەك.

مَزْؤُوْمٌ: قورقۇتۇلغان.

«هَرَبَ مَزْؤُوْمًا مِنْ نُبَاحِ الْكَلْبِ»: ئىتنىڭ ھاۋشىشىدىن قورقۇپ قاچتى.

مَزْبَدَةٌ ج مَزَابِدُ: سېرىقماي، قايماق ئايرىش ماشىنىسى، قايماق بازىرى.

مِزْبَرٌ: قومۇش قەلەم.

مَزْبَلَةٌ ج مَزَابِلُ: قىغ، ئەخلەت دۆۋىسى، دۆۋىلەنگەن گەندە، ئەخلەتخانا.

«مَزْبَلَةُ الْبَلَدِيَّةِ خَارِجَ الْمَدِينَةِ»: شەھەر ئەخلەت مەيدانى شەھەر سىرتىدا.

مَزْبُورٌ: يېزىلغان، خاتىرىلەنگەن.

مَزَجَ يَمْزُجُ مَزْجًا وَمِزَاجًا: ئارىلاشتۇردى.

مَزَجَ الدَّوَاءَ: دورا تەڭشىدى، دورا تەييارلىدى.

«مَزَجَ اللَّبَنَ بِالْمَاءِ»: سۈتكە سۇ ئارىلاشتۇردى، سۈتكە سۇ قوشتى.

مَزْجٌ: ئارىلاشما بېرىكمە، ئارىلىشىپ كەتمەك، ئارىلاشتۇرماق.

مِزْجَلٌ ج مِزَاجِلُ: تىغ، تىغ ئۇچى، قىسقا نەيزە.

مُزْجًى م مُزْجَاةٌ: ئاز نەرسە، ئەرزىمەس نەرسە، ناچار نەرسە.

﴿وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ﴾ «قرآن»: (ئالدىڭغا) ناچار، ئۆتمەس ماللار بىلەن كېلىپ قالدۇق.

مَزَحَ يَمْزَحُ مَزْحًا وَمُزَاحًا ـــ الشَّخْصُ: قىزىقچىلىق قىلدى، چاقچاق قىلدى، ئويناشتى، ھەزىل قىلدى.

مَزْحٌ: چاقچاق قىلماق، ھەزىل قىلماق.

مَزْحُورٌ ج مَزْحُورُونَ: تولغاق.

«رَجَعَ مِنْ سَفَرِهِ مَزْحُورًا فَدَخَلَ الْمُسْتَشْفَى»: سەپەردىن تولغاق بولۇپ قايتىپ كېلىپ دوختۇرخانىغا كىرىپ قالدى.

مُزَخْرَفٌ: پەردازلانغان، زىننەتلەنگەن، بېزەلگەن، ياسالغان.

«الْخَطُّ الْكُوفِيُّ الْمُزَخْرَفُ»: بېزەلگەن كۇفىي خەت نۇسخىسى.

قَوْلٌ مُزَخْرَفٌ: ياغلىما سۆز.

مُزْدَانٌ: بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن، ياسالغان.

مُزْدَحِمٌ: قىستىغۇچى.

مُزْدَحَمٌ: قىستاڭچىلىق، تىقىنچىلىق.

مُزْدَوِجٌ: قوش، جۈپ.

عَمِيلٌ مُزْدَوِجٌ: ئىككى بىسلىق جاسۇس، قوش تەۋەلىك جاسۇس.

تَعْلِيمٌ مُزْدَوِجٌ: قوش تىللىق مائارىپ.

مَعْهَدٌ مُزْدَوِجٌ: ئوغۇل - قىزلار ئارىلاش ئوقۇيدىغان ئىنستىتۇت .

«شَجَرَةٌ مُزْدَوِجَةٌ تُثْمِرُ اللِّيمُونَ وَالْبُرْتُقَالَ»: ئۇلانغان دەرەخ لىمون بىلەن ئاپېلسىن مېۋىسىنى بېرىدۇ.

مَزَرَ يَمْزُرُ مَزْرًا اللَّبَنَ: سۈتنى تېتىپ باقتى.

مِزْرٌ: ئارپا ھارىقى.

مِزْرَابٌ ج مَزَارِيبُ: ئۆگزىدىن سۇ چۈشىدىغان نور.

مِزْرَاقٌ ج مَزَارِيقُ: قىسقا نەيزە، مىلتىق نەيزىسى.

مُزَرْبَنٌ: نەيرەتلىك، تەلەتى سۆرۈن، مۇز چىراي، قاپىقى يامان.

مَزْرَدٌ: كاناي، كېكىردەك، بوغۇز، گال.

مُزَرَّبٌ: ئېغىلغا سولانغان.

مَزْرَعَةٌ ج مَزَارِعُ: تېرىلغۇ يەر، دېھقانچىلىق مەيدانى.

مَزْرَعَةٌ تَعَاوُنِيَّةٌ: دېھقانچىلىق كوپېراتىپى.

الْمَزْرَعَةُ الْجَمَاعِيَّةُ:كوللېكتىپ دېھقانچىلىق مەيدانى.

مَزْرَعَةٌ نَمُوذَجِيَّةٌ: ئۈلگىلىك دېھقانچىلىق مەيدانى.

مُزَرْكَشٌ: كەشتىلەنگەن، كەشتە تىكىلگەن.

ثَوْبٌ مُزَرْكَشٌ: كەشتىلەنگەن كىيىم.

مَزْرُوعٌ: تېرىلغان زىرائەت.

قَلْبٌ مَزْرُوعٌ: سۈنئىي يۈرەك.

أَرْضٌ مَزْرُوعَةٌ قَمْحًا: بۇغداي تېرىلغان يەر.

مُزْرٍ ج مُزْرُونَ: شەرمەندە، نومۇسسىز، كىشىنى خىجىل قىلىدىغان، كىشىنى يەرگە قارىتىدىغان.

مَوْقِفٌ مُزْرٍ: نومۇسسىز مەيدان.

بِالرَّغْمِ عَنْ غِنَاهُ فَلِبَاسُهُ مُزْرٍ: باي بولۇشىغا قارىماي، ئۇنىڭ كىيىمى كىشىنى خىجىل قىلارلىق.

مَزَّ يَمُزُّ مَزَازَةً وَمُزُوزَةً الطَّعْمُ: تەم چۈچۈك بولدى، چۈچۈمەل بولدى.

مَزَّ يَمُزُّ مَزًّا الشَّرَابَ: شارابنى سۈمۈردى، ئىچتى.

مُزٌّ . مِزٌّ: چۈچۈك، چۈچۈمەل.

مُزٌّ وَمُزَّاءُ وَمَزَّةٌ: تەملىك ھاراق، تاتلىق ھاراق.

مَزَّاحٌ: چاقچاقچى، ھەزىلكەش.

مَزَّعَ يُمَزِّعُ تَمْزِيعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تارقىتىپ بەردى، تەقسىم قىلىپ بەردى.

مَزَّعَ الْقُطْنَ: پاختىنى ئاتتى.

مَزَّقَ يُمَزِّقُ تَمْزِيقًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى، پارچە-پارچە قىلىۋەتتى.

مَزَّقَهُ شَرَّ مُمَزَّقٍ: كۇكۇم - تالقان قىلدى.

مَزَّقَ شَمْلَهُمْ: ئۇلارنى تىرىپىرەن قىلىۋەتتى.

﴿وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾ «قرآن»: ئۇلارنى تىرىپىرەن قىلىۋەتتۇق.

مَزَّقَ الشَّيْءَ إِرْبًا إِرْبًا: كۇكۇم - تالقان قىلىۋەتتى، پارچە - پارچە قىلىۋەتتى، تىتما - تىتما قىلىۋەتتى.

مَزَّقَ عِرْضَهُمْ: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى، قارىلىدى، ھاقارەتلىدى، قارا چاپلىدى.

مَزَعَ يَمْزَعُ مَزْعًا الْقُطْنَ: پاختىنى تىتتى.

مَزِعَ يَمْزَعُ مُزُوعًا وَمُزِيعًا الظَّبْيُ: كېيىك سەكرىدى؛ ئاستا يۈگۈردى.

مَزْعٌ: قاتىرماق، ئاستا يۈگۈرمەك.

مِزْعَةٌ ج مُزَعٌ وَمِزَعٌ: بۇردا، پارچە-پۇرات، (گۆش قاتارلىقلار)، بىر يۇتۇم سۇ.

مُزْعِجٌ ج مُزْعِجُونَ: بىئەمسىز، پاراكەندە قىلغۇچى، چۆچۈتكۈچى.

رَجُلٌ مُزْعِجٌ: پاراكەندە قىلغۇچى ئادەم.

صُرَاخٌ مُزْعِجٌ: چۆچۈتىدىغان ئاۋاز.

تَعَطَّلَ الْمُسَجِّلُ فَأَحْدَثَ صَوْتًا مُزْعِجًا: ئۈنئالغۇ بۇزۇلۇپ قېلىپ ئۈنىگەدىن يېقىمسىز ئاۋاز چىقىۋاتىدۇ.

مُزَعْزَعٌ: لىڭشىپ قالغان، ئارىسالدى بولۇپ قالغان.

مُزْعِفٌ: جان ئالىدىغان، ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان.

مَوْتٌ مُزْعِفٌ: تاسادىپىي ئۆلۈم.

مَزْعَمٌ ج مَزَاعِمُ: ئىشەنچسىز ئىش، يالغان گەپ، يالغان-ياۋىداق، گۇمانىي ئىش.

هَذَا أَمْرٌ مَزْعَمٌ: بۇ يالغان ئىش.

مَزَاعِمُ الْمُنَافِقِينَ: مۇناپىقلارنىڭ يالغان-ياۋىداقلىرى.

مَزْعُومٌ: ساختا، يالغان، ئويدۇرما، ئىشەنچسىز.

خَبَرٌ مَزْعُومٌ: ئىشەنچسىز خەۋەر.

مَزْغَلٌ ج مَزَاغِلُ: ئوق ئېتىش تۆشۈكى، توپ ئېتىش ئېغىزى.

مِزْفَتَةٌ ج مَزَافِتُ: قارىماي ياتقۇزۇش ئۈسكۈنىسى.

«مَزَافِتُ الْأَشْغَالِ الْعُمُومِيَّةِ»: ئۈنىۋېرسال ماي ياتقۇزۇش ماشىنىسى.

مِزَفَّةٌ: زىننەتلىك ماشىنا، زىننەتلىك ھارۋا، (تويدا ئىشلىتىلىدىغان).

مَزَقَ يَمْزُقُ مَزْقًا وَمَزْقَةَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتتى.

مَزَقٌ: يىرتىق، پارچە.

ثَوْبٌ مَزِقٌ: كونا كىيىم، جۇل-جۇل كىيىم.

مِزْقَةٌ ج مِزَقٌ: پارچە، لاتا، پارچە-پۇرات، ئۇششاق-چۈششەك، ياماق، كاللەك.

مُزْقَةٌ: بۇلبۇل.

مَزْكُومٌ: زۇكام بولۇپ قالغان ئادەم.

«هُوَ غَالِبًا مَزْكُومٌ فِي فَصْلِ الشِّتَاءِ»: ئۇ كۆپىنچە قىش پەسلىدە زۇكامداپ قالىدۇ.

مِزْلَاجٌ ج مَزَالِيجُ: تاقاق، دەم، ئىلغۇچ، لوك.

مِزْلَجٌ ج مَزَالِجُ: كانكى ئايىغى.

مَزْلَجَةٌ: مۇز تېيىلىش مەيدانى.

مِزْلَجَةٌ: چاڭغا.

مَزْلَقٌ ج مَزَالِقُ: سىلىق جاي، سىلىق يەر، غىلتاڭ يەر، تېيىلغاق يەر.

مِزْلَقٌ ج مَزَالِقُ: كانكى.

مُزْلَقَانٌ ج مُزْلَقَانَاتٌ: تۆمۈريول لىنىيىسى بىلەن كېسىشىدىغان ئىككى تەرىپى ياتقۇ يول.

مِزْلَقَةٌ ج مَزَالِقُ: چاڭغا.

مُزْلِقَةٌ: بالىسىنى چۈشۈرۈۋېتىدىغان ھامىلدار ئايال.

مَزَلَّةٌ ج مَزَالُّ: تېيىلغاق جاي.

مُزَلَّعٌ ج مُزَلَّعُونَ: ئالقىنى ياكى پۇتى يېرىلىپ كەتكەن ئادەم.

مِزْمَارٌ ج مَزَامِيرُ: دۇدۇك، كاناي، سىزغان.

فَتْحَةُ الْمِزْمَارِ: نەي تۆشۈكى.

لِسَانُ الْمِزْمَارِ: كىچىك تىل.

«لَقَدْ أُوتِيتَ مِزْمَارًا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ» حديث: «ساڭىمۇ داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ چىرايلىق ئاۋازلىرىدىن بولغان بىر ئاۋاز بېرىلگەنىكەن».

مَزْمَرَ يُمَزْمِرُ مَزْمَرَةً الْوَتَدَ: (قوزۇقنى قومۇرۇش ئۈچۈن) لىڭشىتتى.

مَزْمَرَةٌ: مىدىرلاتماق، لىڭشىتماق.

مُزْمِعٌ: قەتئىي نىيەتكە كەلگۈچى، ئىرادە باغلىغۇچى، يېقىندا كېلىدىغان، كەلگۈسىدە يۈز بېرىدىغان.

مُزْمَعٌ عَلَيْهِ: قارار قىلىنغان، بەلگىلەنگەن.

نَدْوَةٌ مُزْمَعٌ عَقْدُهَا فِي الصَّيْفِ: يازدا ئېچىش قارار قىلىنغان يىغىن.

مُزَمِّلٌ: يۆگىنىۋالغۇچى.

مُزْمِنٌ: ئۇزۇنغا سوزۇلغان، ئۇزىراپ كەتكەن.

مَرَضٌ مُزْمِنٌ: ئۇزۇنغا سوزۇلغان كېسەل.

أُصِيْبَ أَحْمَدُ بِمَرَضٍ مُزْمِنٍ: ئەھمەد ئاستا خاراكتېرلىك كېسەلگە گىرىپتار بولدى.

مُزْمَهِرٌّ: قاتتىق غەزەپلەنگۈچى، غەزەپكە كەلگۈچى.

مَزْمُوْرٌ ج مَزَامِيْرُ: زەبۇر (داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان كىتاب).

مَزَنَ يَمْزُنُ مَزْنًا۔ الْقِرْبَةَ: تۇلۇمنى تولدۇردى.

مَزَنَ فُلَانٌ: پالانىنىڭ چىرايى يورۇپ كەتتى.

مُزْنٌ: يامغۇر بۇلۇتى، يامغۇرلۇق بۇلۇت.

﴿أَأَنْتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇنى بۇلۇتتىن سىلەر چۈشۈردۈڭلارمۇ؟ ياكى بىز چۈشۈردۇقمۇ؟

حَبُّ الْمُزْنِ: مۆلدۈر.

مُزْنَةٌ: مۆلدۈر، تولا.

مِزْنَقَةٌ ج مَزَانِقُ: بويۇنغا ئاسىدىغان مونچاق.

مُزَنَّمٌ: تېگى پەس، هارامزادە.

مُنْزَوٍ ج مُنْزَوُوْنَ: ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ يالغۇزلۇقنى ياقتۇرغۇچى.

شَابٌّ مُنْزَوٍ: بىر بۇلۇڭدا يالغۇزلۇقنى ياقتۇرغۇچى يىگىت.

مِزْهَرٌ ج مَزَاهِرُ: چىلتار، ئارغا (چالغۇ ئەسۋابى).

مُزْهِرٌ: رەڭلىك، چېچەكلەۋاتقان، ئېچىلغان.

جَلَسْتُ قُرْبَ شَجَرَةٍ وَرْدٍ مُزْهِرَةٍ: چېچەكلىرى ئېچىلىپ تۇرغان دەرەخكە يېقىن ئولتۇردۇم.

مَزْهَرِيَّةٌ ج مَزْهَرِيَّاتٌ: گۈلدان، گۈل لوڭقىسى.

مَزْهُوٌّ: تەكەببۇر، كۆرەڭ، هاكاۋۇر، دىمىغى ئۈستۈن.

هُوَ مَزْهُوٌّ عَلَى قَوْمِهِ بِمَالِهِ: ئۇ ئۆزىنىڭ قوۋمىغا مال-دۇنياسى بىلەن چوڭچىلىق قىلىدۇ.

مِزْوَاجٌ ج مَزَاوِيجُ: كۆپ توي قىلىدىغان.

رَجُلٌ مِزْوَاجٌ: كۆپ خوتۇن ئالىدىغان ئەر، خوتۇنپەرەس، خوتۇن بېدىكى.

مِزْوَدٌ ج مَزَاوِدُ: تۇلۇم، ئوزۇق-تۈلۈك خالتىسى، سەپەر خالتىسى، شىكلى، سومكا.

مِزْوَلٌ: ئاپتوماتىك تېلېفوننىڭ نومۇر تەخسىسى.

مِزْوَلَةٌ ج مَزَاوِلُ: قۇياش سائىتى.

مِزْوَلَةُ الْمِدْفَعِيَّةِ: توپچى قىسىم كوۋادىرانتى.

مُزَوَّجٌ: ئۆيلەنگەن، خوتۇنلۇق ئەر.

مُزَوِّدٌ ج مُزَوِّدُوْنَ: تەمىنلىگۈچى، ئوزۇقلاندۇرغۇچى، شەخس ياكى كۆپچىلىكنى مۇئەييەن مال بىلەن تەمىنلىگۈچى.

مُزَوِّدُ الْمُسَافِرِيْنَ: مۇساپىرلارنى ئوزۇقلاندۇرغۇچى.

«الصَّيْدَلِيَّةُ الْمَرْكَزِيَّةُ مُزَوِّدَةُ الْأَدْوِيَةِ فِي الْبِلَادِ»: مەركىزىي دورىخانا پۈتسۈن دۆلەتنى دورا بىلەن تەمىنلەيدۇ.

فُلَانٌ مُزَوِّدُ الْمَصَانِعِ بِالْآلَاتِ: پالانچى زاۋۇتنى ئۈسكۈنىلەر بىلەن تەمىنلىگۈچى.

مُزَوَّدٌ: تەمىنلەنگەن، قوراللاندۇرۇلغان.

«جَيْشٌ مُزَوَّدٌ بِأَسْلِحَةٍ مُتَطَوِّرَةٍ»: زامانىۋى قوراللار بىلەن قوراللاندۇرۇلغان قوشۇن.

«بَلَدٌ مُزَوَّدٌ بِمَوَادَّ غِذَائِيَّةٍ مُسْتَوْرَدَةٍ»: ئىمپورت قىلىنىدىغان يېمەكلىكلەر بىلەن تەمىنلىنىدىغان دۆلەت.

مُزَوِّرٌ ج مُزَوِّرُوْنَ: ساختىلىق قىلغۇچى، ساختىپەز، مۇغەمبەر، ئويدۇرۇپ چىققۇچى، ئالدامچى، زىيارەتچىلەرگە يول باشلىغۇچى.

فُلَانٌ مِنْ مُزَوِّرِي الْمَتَاحِفِ: پالانچى مۇزېيلارنىڭ يول باشلىغۇچىلىرىدىندۇر.

مُزَوِّرُ النُّقُوْدِ: ساختا پۇل ياسىغۇچى.

مُزَوِّرُ الْكَلَامِ: يالغانچى.

مُزَوِّرُ التَّارِيْخِ: تارىخنى بۇرمىلىغۇچى.

مُزَوِّرُ الْوَثَائِقِ: يالغان هۆججەت ياسىغۇچى.

مُزَوَّرٌ: ساختا، يالغان، ئويدۇرما.

شَهَادَةٌ مُزَوَّرَةٌ: يالغان گۇۋاھلىق.

مُزَوِّرَاتُ الصُّكُوكِ: يالغان چەك ياسىغۇچى.

مُزَوَّقٌ: بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن.

شِعْرٌ مُزَوَّقٌ: چىرايلىق يېزىلغان شېئىر.

كِتَابٌ مُزَوَّقٌ: نەقىشلەنگەن كىتاب.

ثَرِيْدٌ مَزِيتٌ: مايلىق شورپا.

مَزْيَتَةٌ ج مَزَايِتُ: ياغ تۇڭى، ياغ قاچىسى، ياغ بوتۇلكىسى.

مَزِيجٌ: ئارىلاشما، ئارىلاشما ماددا.

مَزِيجٌ زِئْبِقِيٌّ: سىمابلىق دورا.

مَزِيجٌ كِيْمَاوِيٌّ: خىمىيىۋى بىرىكمە.

مَزِيجٌ مَعْدَنِيٌّ: قېتىشما.

مَزِيْجٌ مِنْ عَصِيْرِ الْفَوَاكِهِ: مېۋە سۈيى ئارىلاشتۇرۇلغان.

مَزِيْدٌ: كۆپ، جىق، ئاشۇرۇلغان، ئارتۇق (گىراماتىكىدا) زىيادە ھەرپ كىرگەن سۆز.

مَا عَلَيْهِ مِنْ مَزِيْدٍ: چېكىگە يەتكەن.

بِمَزِيْدِ سُرُوْرٍ: ئىنتايىن خۇشاللىق بىلەن.

لَيْسَ لَهُ مِنْ مَزِيْدٍ: ئۇنىڭغا قوشۇشقا بولمايدۇ.

«لَهُ مَزِيْدٌ مِنَ الْخِبْرَةِ»: ئۇ كۆپ تەجرىبىگە ئىگە.

مِزْيَقٌ: پارچە، يىرتىق.

ثَوْبٌ مِزْيَقٌ: كونا كىيىم، جۇل-جۇل كىيىم.

مُزِيْلٌ: يىراقلاشتۇرغۇچى، چەتلەشتۈرگۈچى، يوقاتقۇچى، تۈگەتكۈچى، ئېرىتكۈچى.

مُزِيْلُ الْعَرَقِ: تەر يوقاتقۇچى.

مُزِيْلُ الدَّهْنِ: ياغنى ئېرىتكۈچى.

مَزِيَّةٌ ج مَزَايَا: ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك، ئارتۇقچىلىق، پەزىلەت.

«فَرِيْدُ الْعَصْرِ جَمَّاعُ الْمَزَايَا رَحِيْبُ الْكَفِّ ذُو الْعَطْفِ السَّخِيُّ»: (ئۇ) بارچە پەزىلەتنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن، قولى كەڭ، مېھرىبان، سېخىي، بىردىنبىر شەخس.

«مَزِيَّةُ الصَّحَافَةِ عَلَى النَّاسِ»: كىشىلەرگە بولغان ئاخباراتچىلىقنىڭ ئەۋزەللىكى.

«مَزَايَا الْعُلَمَاءِ»: ئۆلىمالارنىڭ پەزىلەتلىرى.

مُزَيِّفٌ ج مُزَيِّفُوْنَ: ساختا پۇل ياسىغۇچى.

مُزَيِّفُ الْأَخْبَارِ: يالغان خەۋەر ئويدۇرغۇچى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَى مُزَيِّفِ الدَّوْلَارَاتِ»: ساختا دوللار ياسىغۇچى قولغا ئېلىندى.

مُزَيَّفٌ: يالغاندىن ياسالغان، ساختا.

كَلَامٌ مُزَيَّفٌ: يالغان سۆز، ئويدۇرما.

أَوْرَاقٌ نَقْدِيَّةٌ مُزَيَّفَةٌ: ساختا قەغەز پۇل.

مُزَيِّنٌ ج مُزَيِّنُوْنَ م مُزَيِّنَةٌ: زىننەتلىگۈچى، بېزىگۈچى، ياسىغۇچى، گىرىمچى.

«مُزَيِّنُ الْبُيُوْتِ»: ئۆي بېزىگۈچى.

مُزَيِّنٌ عَصْرِيٌّ: زامانىۋى ساتىراش.

مُزَيَّنٌ: بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن، پەردازلانغان.

سَقْفٌ مُزَيَّنٌ: زىننەتلەنگەن تورۇس.

سَقْفُهُ مُزَيَّنٌ بِأَنْوَاعِ النُّقُوْشِ: ئۆيىنىڭ تورۇسى تۈرلۈك نەقىشلەر بىلەن بېزەلگەن.

«كَلَامٌ مُزَيَّنٌ يُغْرِيْكَ بِحَلَاوَتِهِ»: چىرايلىق سۆز ئۆزىنىڭ شېرىنلىكى بىلەن سېنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدۇ.

وَجْهٌ مُزَيَّنٌ: پەرداز قىلىنغان يۈز.

مُزَيِّنَةٌ ج مُزَيِّنَاتٌ: ئايال ساتىراش، گىرىمچى ئايال، ھۆسن تۈزەش ئۇستىسى.

«ذَهَبَ الْفَتَاتُ إِلَى الْمُزَيِّنَةِ لِتَصْفِيْفِ شَعْرِهَا»: قىز چېچىنى ياساتتىش ئۈچۈن ساتىراشخانىغا باردى.

مَسَا يَمْسُو مَسْوًا الشَّخْصَ: ۋەدىسىدە تۇرمىدى، لەۋزىدە تۇرمىدى.

مَسَا الْحِمَارُ: ئېشەك كاچ بولدى.

مَسَاءٌ ج أَمْسِيَةٌ: كەچقۇرۇن، كەچ، ئاخشام، قاش

قارايغان ۋاخ، گۇگۇم چۈشكەن ۋاقىت، گۇگۇم، زاۋال.

مَسَاءُ أَمْسِ: تۈنۈگۈن ئاخشام.

«أَتَاهُ مَسَاءَ أَمْسِ»: ئۇنىڭ قېشىغا تۈنۈگۈن كەچ كەلدى.

«يَعْمَلُ صَبَاحَ مَسَاءَ»: ئۇ ئەتىگەن-ئاخشامدا ئىشلەيدۇ.

مَسَاءَ الْخَيْرِ: خەيرلىك كەچ! كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن!

مَسَاءَ النُّورِ: كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن.

مَسَاءَةٌ ج مَسَاوِئُ: قەبىھ ھەرىكەت، ناچار قىلىق؛ ئەۋرەت.

مَسَائِيٌّ: كەچلىك، كەچكى، ئاخشاملىق.

«الصُّحُفُ الْمَسَائِيَّةُ»: كەچلىك گېزىت، كەچكى گېزىتلەر.

جَرِيدَةٌ مَسَائِيَّةٌ: كەچلىك گېزىت.

«النَّشْرَةُ الْأَذَاعِيَّةُ الْمَسَائِيَّةُ»: كەچلىك رادىئو ئاڭلىتىش.

«الْأَخْبَارُ الْمَسَائِيَّةُ»: كەچلىك خەۋەرلەر.

مُسَابِقٌ: رىقابەتچى، رەقىب؛ مۇسابىقىلەشكۈچى.

مُسَابَقَةٌ ج مُسَابَقَاتٌ: رىقابەت، كۈچ سىنىشىش، مۇسابىقىلىشىش.

إِمْتِحَانُ الْمُسَابَقَةِ: مۇسابىقە ئىمتىھانى.

مُسَاتَرَةٌ: سىر تۇتماق، مەخپىي تۇتماق.

مُسَاجَلَةٌ: مۇسابىقىلەشمەك، رىقابەتلەشمەك.

مُسَاجَلَةٌ كَلَامِيَّةٌ: بەس - مۇنازىرە، تالاش - تارتىش، مۇھاكىمە.

مِسَاحَةٌ: كۆلەم.

مِسَاحَةُ الْأَرْضِ: يەر كۆلىمى، يەر مەيدانى، يەر يۈزى.

عِلْمُ الْمِسَاحَةِ: گېئودېزىيە، (يەر يۈزىنىڭ ھەر قايسى بۆلەكلىرىنىڭ ئورنىنى، چوڭ -

كىچىكلىكىنى تەتقىق قىلىپ ۋە ئۆلچەپ بېكىتىدىغان پەن).

مُسَاحَقَةٌ: ئەركەكزەدەك ئويناشماق، جىنسىي ئالاقە قىلماق.

اَلْمُسَارِيُّ: شىر، ئارسلان.

مَسَارِيقُ (فِي التَّشْرِيحِ): بېغىش پەردىسى (قورساق بوشلۇقىدىكى ئىچكى ئەزالارنى كۆتۈرۈپ ۋە مۇستەھكەم باغلاپ تۇرغۇچى پەردە) چاۋا، ئۈچەي باغلام پەردىسى، ئۈچەي بېغىشى.

مِسَاسٌ: تۇتماق، تەگمەك؛ يېقىنلاشماق؛ ساراڭلىق.

عِنْدَ مِسَاسٍ: لازىم تېپىلغاندا، ئېھتىياج بولغاندا.

﴿قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَن تَقُولَ لَا مِسَاسَ﴾ «قرآن»: مۇسا (سامىرىغا) ئېيتتى: سەن بارغىن! سەن ئۆمۈرۋايەت (كۆرگەنلا كىشىگە) ماڭا يېقىنلاشماڭلار دېگەيسەن.

مَسَاسٌ: ئالاقە، مۇناسىۋەت.

«كَلَامٌ لَا مَسَاسَ لَهُ بِالْمَوْضُوعِ»: ماۋزۇ بىلەن مۇناسىۋەتسىز سۆز.

مُسَاعِدٌ ج مُسَاعِدُونَ: ياردەمچى، مۇئاۋىن، ياردەم قىلغۇچى، ياردەم بەرگۈچى.

أُسْتَاذٌ مُسَاعِدٌ: دوتسېنت، مۇئاۋىن پروفېسسور.

مُدَرِّسٌ مُسَاعِدٌ: ياردەمچى ئوقۇتقۇچى .

مُسَاعَدَةٌ ج مُسَاعَدَاتٌ: ياردەم، ئىئانە.

مُسَاعَدَةٌ مَالِيَّةٌ: ئىقتىسادىي ياردەم.

بِلَا مُسَاعَدَةٍ: تايانچىسىز، ياردەمچىسىز.

مَدَّ لَهُ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ: ياردەم قولىنى سۇندى.

«حَصَلَتِ الدَّوْلَةُ عَلَى مُسَاعَدَاتٍ إِقْتِصَادِيَّةٍ وَعَسْكَرِيَّةٍ»: دۆلەت ئىقتىسادىي ۋە ھەربىي ياردەملەرگە ئېرىشتى.

مَسَافٌ: بۇرۇن.

مَسَافَةٌ ج مَسَاوِفُ وَمَسَافَاتٌ: مۇساپە، ئارىلىق.

«قَطَعْنَا مَسَافَةَ عِشْرِينَ مِيلًا»: يىگىرمە مىل مۇساپىنى باستۇق.

مُسَافَحَةٌ: بىر ئايال بىلەن نىكاھسىز بىللە بولماق.

﴿وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارغا مەھرلىرىنى كېمەيتمەستىن ۋە كېچىكتۈرمەستىن بېرىڭلار، لېكىن ئۇلار زىنا قىلمايدىغان ئەفىفە بولۇشلىرى كېرەك.

مُسَافِرٌ ج مُسَافِرُونَ: سەپەر قىلغۇچى، يولۇچى، مۇساپىر.

«يُغَادِرُ آلَافُ الْمُسَافِرِينَ الْمَطَارَ كُلَّ يَوْمٍ»: مىڭلىغان يولۇچىلار ھەر كۈنى ئايرودرومدىن سەپەرگە چىقىپ تۇرىدۇ.

مُسَافِرٌ م مُسَافِرَةٌ: ياۋا كالا.

مَسَاقٌ: ھەيدىمەك، ئەۋەتمەك.

﴿إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ﴾ «قۇرئان»: بۇ كۈندە ھەيدەپ بېرىلىدىغان جاي پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەرگاھىدۇر.

مَسَاقٌ ج مَسَاقَاتٌ: مۇقىملاشقان دەرس، پروگراممىدا بەلگىلەنگەن دەرس.

«يَدْرُسُ الطُّلَّابُ خَمْسَةَ مَسَاقَاتٍ فِي كُلِّ فَصْلٍ دِرَاسِيٍّ»: ئوقۇغۇچىلار ھەربىر دەرس مەۋسۇمدا بەلگىلەنگەن بەش خىل دەرسنى ئوقۇيدۇ.

مَسَاكٌ: بىرلەشمە كۆچ؛ توسۇق، تۇغان، قاش، توسما.

مَسَاكَةٌ . مِسَاكَةٌ: ئەقىللىق، زىرەكلىك؛ تۇتقا.

مُسَاكَنَةٌ: نىكاھسىز بىللە بولماق.

مُسَالِمٌ ج مُسَالِمُونَ: تىنچلىقپەرۋەر، يۇۋاش، مۇلايىم، كەڭ قورساق، يۇمشاق.

«كَانَ رَجُلًا مُسَالِمًا لَا يُؤْذِي أَحَدًا»: ئۇ ھېچ ئادەمگە ئازار بەرمەيدىغان رايىش ئادەم ئىدى.

مُسَالَمَةٌ: ئەپلەشمەك، ياراشماق، ئىناق بولماق، مۆرەسسەلەشمەك.

مُسَامَحَةٌ ج مُسَامَحَاتٌ: كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق، كەڭچىلىك قىلماق، چۈشىنىشمەك، ئەيىبكە سالماسلىق.

أَيَّامُ الْمُسَامَحَاتِ: ئەتىل، دەم ئېلىش كۈنى؛ ھاردۇق ئېلىش كۈنى.

مُسَامِرٌ: كېچىدە مۇڭداشقۇچى.

مُسَامَرَةٌ ج مُسَامَرَاتٌ: كەچلىك كۆڭۈل ئېچىش، كەچلىك سۆھبەت.

مُسَاهِمٌ: پايچىك، ھەسسىدار.

«كَانَ أَحَدَ الْمُسَاهِمِينَ فِي تَأْلِيفِ الْكِتَابِ»: ئۇ كىتابنى تۈزۈشكە قاتناشقۇچىلارنىڭ بىرى ئىدى.

«عَقَدَ الْمُسَاهِمُونَ اِجْتِمَاعًا نَاقَشُوا فِيهِ أَوْضَاعَ الشَّرِكَةِ»: پايچىكلار يىغىن ئۆتكۈزۈپ شىركەتنىڭ ئەھۋالىنى مۇزاكىرە قىلدى.

مُسَاهَمَةٌ: ھەسسە قوشماق؛ قاتناشماق؛ شېرىك بولماق؛ ئارىلاشماق.

شِرْكَةُ مُسَاهَمَةٍ: ھەسسىدارلىق شىركىتى.

مُسَاوَاةٌ: باراۋەرلىك، تەڭلىك.

مُسَاوَاةُ الشُّعُوبِ: مىللەتلەر باراۋەرلىكى.

عَلَى مَبْدَأِ الْمُسَاوَاةِ: باراۋەرلىك پرىنسىپى ئاساسىدا.

عَلَى قَدَمِ الْمُسَاوَاةِ: باراۋەر رەۋىشتە، باراۋەرلىك ئاساسىدا، تەڭلىك ئاساسىدا.

مُسَاوَاةٌ تِجَارِيَّةٌ: سودا باراۋەرلىكى.

«نُطَالِبُ بِالْمُسَاوَاةِ بَيْنَ جَمِيعِ النَّاسِ فِي الْحُقُوقِ وَالْوَاجِبَاتِ»: ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتتە بارلىق كىشىلەرنىڭ باراۋەر بولۇشىنى تەلەپ قىلىمىز.

مُسَاوَمَةٌ: سودىلاشماق.

«السِّعْرُ وَاحِدٌ هُنَا وَلَا تَقْبَلُ الْمُسَاوَمَةَ»: بۇ يەردە باھا بىر، سودىلاشمايمىز.

مُسَاوٍ: باراۋەر بولغۇچى.

عُمْرُ أَحَدِهِمَا مُسَاوٍ لِعُمْرِ الْآخَرِ تَقْرِيبًا: ئۇ ئىككىسىنىڭ يېشى بىر-بىرىدىن ئانچە پەرقلەنمەيدۇ.

«مَسَاوِئُ هَذَا الْمَشْرُوعِ أَكْثَرُ مِنْ مَحَاسِنِهِ»: بۇ پىلاننىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىدىن يېتەرسىزلىكلىرى كۆپ.

مُسَايَفَةٌ: قىلىچۋازلىق قىلىشماق.

مَسْأَلَةٌ ج مَسَائِلُ: تەلەپ، ھاجەت، مەسىلە، ئىش، ئېھتىياج، سوئال ، مۇرەككەپ مەسىلە.

مَسْأَلَةٌ فِيهَا نَظَرٌ: تالاش-تارتىش بولۇۋاتقان مەسىلە، ھەل قىلىنمىغان مەسىلە.

مَسْأَلَةٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي مەسىلە.

مَسْأَلَةٌ غِرَامِيَّةٌ: مۇھەببەت مەسىلىسى.

الْمَسْأَلَةُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي مەسىلە.

مَالْمَسْأَلَةُ: نېمە ئىش؟ نېمە بولدى؟ قانداق مەسىلە بار؟

مَسْئُوْدٌ: يېرتىلغان، خامۇشلۇق كېسەللىككە گىرىپتار بولغان.

مَسْئُوْلٌ ج مَسْئُوْلُوْنَ: مەسئۇل، جاۋابكار، سورالغۇچى؛ چوڭ ئەمەلدار.

مَسْئُوْلٌ عَنْ فِعْلِهِ: ئۆزىنىڭ ئىشىغا ئۆزى جاۋابكار.

مَسْئُوْلِيَّةٌ ج مَسْئُوْلِيَّاتٌ: مەسئۇلىيەت، جاۋابكارلىق، بۇرچ، مەجبۇرىيەت.

مَسْئُوْلِيَّةٌ أَخْلَاقِيَّةٌ: ئەخلاقىي جاۋابكارلىق.

«تَقَعُ مَسْئُوْلِيَّةُ الْفَشَلِ عَلَيْكَ»: مەغلۇپ بولۇشنىڭ جاۋابكارلىقى سىزنىڭ ئۈستىڭىزدە.

مِسْبَارٌ ج مَسَابِيْرُ: تەكشۈرۈش ئەسۋابى.

مِسَبٌّ ج مِسَابٌّ: ئاغزى يامان، جېدەلخور، تۇرۇشقاق.

«كَرِهَهُ أَصْحَابُهُ لِأَنَّهُ كَانَ مِسَبًّا»: ئاغزى يامان بولغانلىقى ئۈچۈن ھەمراھلىرى ئۇنى ياخشى كۆرمەيدۇ.

مُسَبِّبٌ: سەۋەب بولغۇچى، سەۋەب قىلغۇچى.

مُسَبِّبَاتٌ: سەۋەب، كەلتۈرۈپ چىقارغۇچى، سەۋەب بولغۇچى.

«قَضَيْنَا عَلَى مُسَبِّبَاتِ هَذَا الْمَرَضِ»: بۇ كېسەلنى كەلتۈرۈپ چىقارغان سەۋەبلەرنى تۈگەتتۇق.

مُسَبَّةٌ ج مُسَبَّاتٌ: تۆھمەت، بوھتان.

مِسَبَّةٌ: كۆرسەتكۈچ بارماق، بىگىز قول.

مُسَبِّحَةٌ: بىگىز بارماق، بىگىز قول، كۆرسەتكەچ بارماق.

مُسَبَّعٌ ج مُسَبَّعَاتٌ: ئوخشاش يەتتە تەرەپلىك شەكىل.

مُسْبِتٌ: ھوشسىز، بىھوش، ناركوز قىلىنغان.

مَسْبَحٌ ج مَسَابِحُ: سۇ ئۈزۈش ئورنى.

مِسْبَحَةٌ ج مَسَابِيْحُ: تەسۋى.

مَسْبَرٌ ج مَسَابِرُ: ئۆلچىگۈچ.

مَسْبَعٌ م مَسْبَعَةٌ ج مَسَابِعُ: يىرتقۇچلار ماكانى.

مُسْبَعٌ ج مُسْبَعُوْنَ: يەتتە ئايلىق بوۋاق.

رَأْيٌ مُسْبَقٌ: ئوبدان ئويلانغان پىكىر، ئالدىنئالا بىر نىيەتكە كېلىۋالغان پىكىر.

مُسْبَقًا: ئالدىنئالا.

«طَلَبْتُ مِنَ النَّاشِرِ إِرْسَالَ بَعْضِ الْكُتُبِ إِلَيَّ وَدَفَعْتُ ثَمَنَهَا مُسْبِقًا»: مەن كىتاب نەشر قىلغۇچىلاردىن بەزى كىتابلارنى ماڭا ئەۋەتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدىم ۋە ئۇلارنىڭ پۇلىنى ئالدىن تۆلىۋەتتىم.

مَسْبَكٌ ج مَسَابِكُ: قۇيمىچىلىق زاۋۇتى.

مَسْبَكُ حُرُوْفِ الطِّبَاعَةِ: ھەرپ قويۇش زاۋۇتى.

مِسْبَكَةٌ ج مَسَابِكُ: مەدەنلەرنى قويۇش ئۈسكۈنىسى.

مَسْبُوقٌ: كەينىدە قالغان، ئارقىدا قالغان، ئۆلگۈرەلمىگەن.

غَيْرَ مَسْبُوقٍ: تەگدىشى يوق، مىسلى كۆرۈلمىگەن، مىسلىسىز.

سَابِقٌ وَمَسْبُوقٌ: ئىلگىرى ۋە كېيىنكىلەر، ئەجدادلار ۋە ئەۋلادلار، ئالدىدا كەتكۈچى ۋە ئەگىشىپ ماڭغۇچىلار؛ باشلامچى ۋە ئىز باسقۇچى.

مُسْتَاءٌ: ئاچچىقى يامان، چىچىلغاق، بىزار بولغۇچى.

مُسْتَأْجِرٌ: ئىجارىگە ئالغۇچى.

مُسْتَأْجَرٌ: ياللاپ ئېلىنغان، ئىجارىگە ئېلىنغان.

مُسْتَيْئِسٌ: ئۈمىدسىز، ئۈمىد ئۈزگۈچى، روھى چۈشكۈن.

مُسْتَأْنِسٌ: كۆنۈك.

مُسْتَأْنَفٌ: كەلگۈسى، كېلەچەك.

الْمُسْتَأْنَفُ عَلَيْهِ: ئەرز قىلىنغۇچى، جاۋابكار.

مُسْتَأْنَفًا: كېيىن، بۇنىڭدىن كېيىن.

مُسْتَأْنٍ: ئېغىر بېسىق، تەمكىن.

مُسْتَبِدٌّ: دىكتاتور، زالىم، ھاكىمۇتلەق.

السَّلْطَةُ الْمُسْتَبِدَّةُ: ئىستىبدات ھاكىمىيەت، ھاكىمۇتلەقلىق، مۇستەبىتلىك ھوقۇقى.

مُسْتَبْشِرٌ: ئۈمىدۋار، ياخشى پال ئالغۇچى.

مُسْتَبْقًى: ساقلانغان، قالدۇرۇلغان.

مُسْتَتِرٌ ج مُسْتَتِرُونَ: مەخپىي، يوشۇرۇن، يوشۇرۇنۇۋالغۇچى، مۆكۈۋالغۇچى.

ضَمِيرٌ مُسْتَتِرٌ: يوشۇرۇن، ئالماش.

نَوْمٌ مُسْتَثْقَلٌ: تاتلىق ئۇيقۇ، قاتتىق ئۇيقۇ.

مُسْتَثْنًى: چىقىرىلغان، چىقىرىۋېتىلگەن، سىرتقا قالدۇرۇلغان.

مُسْتَجَابٌ: قوبۇل قىلىنغۇچى، ئىجابەت قىلىنغۇچى، راۋا قىلىنغۇچى.

الْمَظْلُومُ مُسْتَجَابٌ دَعَاؤُهُ: زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ.

مُسْتَجَدٌّ: يېڭى، يېقىنقى؛ يېقىندا.

الْمُسْتَحَاثَاتُ: تاشقا ئايلانغان قالدۇقلار.

عِلْمُ الْمُسْتَحَاثَاتِ: پالېئونتولوگىيە، قەدىمكى ھايۋانات، ئۆسۈملۈكلەرنى تەتقىق قىلىدىغان پەن.

مُسْتَحَبٌّ: مۇستەھەپ، مەمنۇن قىلىدىغان ئىشى، ياخشى دەپ ھېسابلىنىدىغان ئىشى، ساۋابلىق ئىشى.

مُسْتَحَثٌّ: ئىلھاملاندۇرۇلغان، رىغبەتلەندۇرۇلگەن.

مُسْتَحْجِرٌ: تاشقا ئايلانغان.

نَبَاتٌ مُسْتَحْجِرٌ: تاشقا ئايلانغان ئۆسۈملۈك.

مُسْتَحْدَثٌ: يېڭى؛ يېڭىلىق.

مُسْتَحْسَنٌ: ياخشى سانالغان، ياخشى دەپ ھېسابلانغان.

مُسْتَحْضَرٌ ج مُسْتَحْضَرَاتٌ: خىمىيىۋى تەجرىبە ئارقىلىق ئېرىشىلگەن نەتىجە.

مُسْتَحْضَرَاتُ التَّجْمِيلِ: ھۆسن تۈزەش دورىلىرى، ھۆسن تۈزەش بويۇملىرى.

مُسْتَحْفَظٌ: ساقلانغان، قوغدالغان.

مُسْتَحْفَظُ الْجَيْشِ: زاپاس قوشۇن.

مُسْتَحِقٌّ: ئېرىشىشكە تېگىشلىك، ئېلىشقا لايىق؛ قىممىتى بار.

مُسْتَحْكَمٌ: پۇختا، مۇستەھكەم، كۈچلۈك، مەھكەم.

مُسْتَحْكَمَةٌ ج مُسْتَحْكَمَاتٌ: پۇختا مۇداپىئە ئورنى، پۇختىلانغان، مۇستەھكەملەنگەن.

مُسْتَحْكَمَاتٌ: قورغان، ئىستىھكام، مۇداپىئە قۇرۇلۇشى.

مُسْتَحِلٌّ: ھالال سانىغۇچى، ھالال بىلگۈچى.

مُسْتَحَمَّاتٌ: دېڭىز ساھىلىدىكى يۇيۇنۇش

مەيدانى.

مُسْتَجٍ: ئۇياتچان، نومۇسچان.

مُسْتَحِيْلٌ: مۇمكىن بولمايدىغان، مۇمكىن ئەمەس.

اَلْكِذْبُ مُسْتَحِيْلٌ عَلَى الرَّسُوْلِ: پەيغەمبەرلەرنىڭ يالغان ئېيتىشى مۇمكىن ئەمەس.

مُسْتَخْدِمٌ: خوجايىن، باشقىلارنى ئىشلەتكۈچى.

«تَحْسِيْنُ الْعَلَاقَةِ بَيْنَ الْمُسْتَخْدَمِ وَالْمُسْتَخْدِمِ ضَرُوْرَةٌ إِجْتِمَاعِيَّةٌ اِقْتِصَادِيَّةٌ»: خوجايىن بىلەن خىزمەتچى ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقىنى ياخشىلاش ئىجتىمائىي ۋە ئىقتىسادىي زۆرۈرىيەتتۇر.

إِدَارَةُ الْمُسْتَخْدِمِيْنَ: كادىرلار ئىدارىسى.

مُسْتَخْدَمٌ: خىزمەتچى، چاكار، ياللانغۇچى خادىم، كادىر.

مُسْتَخْذٍ: باش ئەگكۈچى، خار بولغۇچى.

مُسْتَخْرَجٌ: قېزىلغان، قېزىپ چىقىرىلغان.

مُسْتَخْرَجَاتٌ: قېزىلغان، قېزىلمىلار.

مُسْتَخْرَجَاتٌ مَعْدَنِيَّةٌ: قېزىلغان مەدەنلەر.

مُسْتَخِفٌّ: سەل قارىغۇچى.

مُسْتَخْلِصٌ: تاللىغۇچى.

مُسْتَخْلِصُ الْبَضَائِعِ مِنَ الْجُمْرُكِ: تاموژنا ۋاستىچىسى.

مُسْتَدَارٌ: ئوربىتا.

مُسْتَدْعِي ج مُسْتَدْعِيَاتٌ: تەلەپ.

مُسْتَدَقٌّ: ئىنچىكە.

مُسْتَدَقُّ سَاعِدٍ: بىلەكنىڭ بىغىشقا يېقىن يېرى.

مُسْتَدِيْرٌ: دۈگىلەك، يۇملاق.

مُسْتَدِيْمٌ: ھەمىشە، داۋاملىق، ئەبەدىي، ئۇزاققا سوزۇلغان.

مُسْتَرَاحٌ ج مُسْتَرَاحَاتٌ: ھاجەتخانا، تازىلىق ئۆيى؛ دەم ئېلىش ئۆيى.

مُسْتَرْسِلٌ: چۇۋۇلغان، پاخپايغان، ساڭگىلاپ كەتكەن.

شَعْبٌ مُسْتَرَقٌّ: قۇل قىلىنغان خەلق.

مُسْتَرْهِنُ الْمَنْقُوْلَاتِ: گۆرۈۋخانا خوجايىنى.

اَلْمُسْتَرِي: شىر، ئارسلان.

مُسْتَرِيْحٌ: راھەتلەنگۈچى، مەمنۇن بولغۇچى، رازى بولغۇچى؛ ئارام ئالغۇچى.

مُسْتَرِيْحُ الْبَالِ: خاتىرجەم.

طَرِيْقٌ مُسْتَسَنٌّ: ئادەتلەنگەن يول، مېڭىپ كۆنگەن يول.

مُسْتَشَارٌ ج مُسْتَشَارُوْنَ: مەسلىھەتچى.

مُسْتَشَارٌ مَلِكِيٌّ: ئوردا مەسلىھەتچىسى.

مُسْتَشَارٌ قَضَائِيٌّ: قانۇنىي مەسلىھەتچى.

مُسْتَشْرِقٌ: شەرقشۇناس، شەرقلىشىپ كەتكەن ئادەم.

مُسْتَشْفًى ج مُسْتَشْفَيَاتٌ: شىپاخانا، دوختۇرخانا.

مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَفِنَةِ: يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى، ئايرىم دوختۇرخانا.

مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ السَّارِيَةِ: يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى.

يَجِبُ أَنْ تُقِيْمَ فِي الْمُسْتَشْفَى أُسْبُوْعًا آخَرَ: دوختۇرخانىدا يەنە بىر ھەپتە تۇرۇشۇڭ كېرەك.

مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَقْلِيَّةِ: روھىي كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى مَيْدَانٍ: دالا گوسپىتالى، دالا دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الْعَصَبِيَّةِ: نېرۋا كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى الْحُمَّيَاتِ: قىزىتما كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى الْأَمْرَاضِ الصَّدْرِيَّةِ: كۆكرەك كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى الْوِلَادَةِ: تۇغۇت دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى الْأَطْفَالِ: باللار دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى الْأَوْرَامِ وَالسِّرْطَانِ: ئۆسمە كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفَى الْأُمُومَةِ وَالطُّفُولَةِ: ئانا - بىساللار دوختۇرخانىسى.

مُسْتَشْفًى مُلْحَقٌ: تارماق دوختۇرخانا.

مُسْتَصْنِعٌ: ياسىغۇچى، قۇرغۇچى، ياراتقۇچى، كەسىپ قىلغۇچى، ئىجاد قىلغۇچى.

مُسْتَضْعَفٌ ج مُسْتَضْعَفُونَ: ئاجىز سانالغان، كۈچسىز ھېسابلانغان.

﴿وَاذْكُرُوا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ «قۇرئان»: ياد ئېتىڭلاركى، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر (مەككە) زېمىنىدا ئاز سانلىق بولۇپ، بوزەك قىلىنغانىدىڭلار.

مُسْتَطَابٌ: نازۇنېمەتلىك، تەملىك، مەززىلىك.

ثَنَاءٌ مُسْتَطَابٌ: ئالقىش، مەدھىيە.

مُسْتَطَاعٌ: ئىمكانىيەت، ئىقتىدار، مۇمكىنچىلىك، مۇمكىن، قىلغىلى بولىدىغان.

بِقَدْرِ الْمُسْتَطَاعِ: ئىمكانىيەتنىڭ يېتىشىچە، ئىمكانىيەت دائىرىسىدە، مۇمكىنقەدەر.

هَذَا الْأَمْرُ مُسْتَطَاعٌ: بۇ قىلغىلى بولىدىغان ئىش.

أَنْجَزَ مَا طَلَبَ مِنْهُ قَدْرَ الْمُسْتَطَاعِ: ئۇنىڭ تەلىپىنى قولىدىن كېلىشىچە ئورۇندىدى.

مُسْتَطِرٌ: يېزىلغان، خاتىرىلەنگەن.

﴿وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ﴾ «قۇرئان»: كىچىك ئىش، چوڭ ئىشنىڭ ھەممىسى (لەۋھۇلمەھپۇزدا) خاتىرىلەنگەندۇر.

مُسْتَطِيرٌ: تارقاق، چېچىلاڭغۇ، ئۇمىدسىز، روھى چۈشكۈن.

شَرٌّ مُسْتَطِيرٌ: ئومۇمىيۈزلۈك ئاپەت.

﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيراً﴾ «قۇرئان»: ئۇلار ئۈز نەزرىسىگە ئۇيۇپ قەسەم قىلىپ ئالغان ئىشنى ئورۇندايدۇ ۋە دەھشىتى كەڭ دائىرىلىك بولغان كۈندىن (يەنى قىيامەت كۈنىدىن) قورقىدۇ.

مُسْتَطِيلٌ ج مُسْتَطِيلَاتٌ: ئۇزۇن، ئېگىز.

مُسْتَطِيلُ الشَّكْلِ: تىك تۆت بۇلۇڭ.

مُسْتَعَارٌ: ئارىيەت ئېلىنغان نەرسە، ئۆتنە ئېلىنغان نەرسە.

إِسْمٌ مُسْتَعَارٌ لِلْكِتَابِ: تەخەللۇس.

شَعْرٌ مُسْتَعَارٌ: ياساغان چاچ.

مُسْتَعَانٌ: ياردەمچى، مەدەتكار.

﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ «قۇرئان»: مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن، سىلەرنىڭ (مۇشۇ يالغان سۆزۈڭلارنى كۆتۈرۈشۈمگە ئاللاھ مەدەتكاردۇر.

مُسْتَعْبَدٌ: قۇل قىلىنغان، قۇل.

مُسْتَعْجِلٌ: ئالدىراڭغۇ، ئالدىراش.

لَا بَأْسَ لِمَاذَا أَنْتَ مُسْتَعْجِلٌ: كېرەك يوق، نېمە شۇنچە ئالدىراش.

مُسْتَعْجَلٌ: جىددىي، كېچىكتۈرگىلى بولمايدىغان.

الْبَرِيدُ الْمُسْتَعْجَلُ: جىددىي خەت.

مُسْتَعْجَلَةٌ: ئاستا پويىز.

طَرِيقٌ مُسْتَعْجَلَةٌ: ئۇدۇل يول.

مُسْتَعِدٌّ: تەييار، ھازىر.

مُسْتَعْرِبٌ ج مُسْتَعْرِبُونَ: ئەرەبلەشكۈچى.

مُسْتَعْرِضٌ: تەكشۈرگۈچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى.

مُسْتَعْصٍ: مۇشەققەت، جاپالىق؛ داۋالاش قىيىن؛ مەھكەم ئورناشقان، ئاساسى چىڭ.

مُسْتَعْفٍ: ئىستىپا تەلەپ قىلغۇچى.

مُسْتَفِيدٌ: پايدىلانغۇچى، پايدىغا ئېرىشكۈچى.

مُسْتَعْمِرٌ ج مُسْتَعْمِرُونَ: مۇستەملىكىچى، جاھانگىر.

مُسْتَعْمَرَةٌ ج مُسْتَعْمَرَاتٌ: مۇستەملىكە.

دَوْلَةٌ مُسْتَعْمِرَةٌ: مۇستەملىكىچى دۆلەت.

اَلْحَرَكَاتُ الْوَطَنِيَّةُ فِي الْمُسْتَعْمَرَاتِ: مۇستەملىكىلەردىكى مىللىي ھەرىكەتلەر.

مُسْتَعْمَلٌ: ئىستېمال قىلىنغان، ئىشلىتىلىۋاتقان؛ كونا، ۋاقتى ئۆتكەن.

اِشْتَرَى عِدَّةَ كُتُبٍ مُسْتَعْمَلَةٍ: بىرقانچە كونا كىتاب سېتىۋالدى.

مُسْتَعْهِدٌ: توختام تۈزگۈچى، كېلىشىم ئىمزالىغۇچى.

مُسْتَعِيرٌ: قەرز ئالغۇچى، ئارىيەت ئالغۇچى.

مُسْتَغَاثٌ: قۇتقۇزۇۋېلىنغان.

مُسْتَغْرِبٌ: يات، ناتونۇش.

نَظَرَ مُحَمَّدٌ إِلَيَّ مُسْتَغْرِبًا كَأَنَّهُ لَا يَعْرِفُنِي: مۇھەممەد ماڭا خۇددى مېنى تونۇمايدىغان يات ئادەمدەك نەزەر سالدى.

مُسْتَغْرِقٌ: غەرق بولغۇچى.

مُسْتَغْرِقٌ فِي النَّوْمِ: قاتتىق ئۇخلىغۇچى.

مُسْتَغْفِرٌ ج مُسْتَغْفِرُونَ: مەغپىرەت تەلەپ قىلغۇچى، ئىستىغپار ئېيتقۇچى.

﴿وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ﴾ «قۇرئان»: تەقۋادارلار سەھەرلەردە ئىستىغپار ئېيتقۇچىلاردۇر.

مُسْتَغْلِقٌ: تۇتۇق، مۇجمەل، چۈشىنىكسىز.

مُسْتَغِلٌّ: مەبلەغ سالغۇچى؛ ئېكسپىلاتاتسىيە قىلغۇچى.

مُسْتَغَلٌّ ج مُسْتَغَلَّاتٌ: مەھسۇلات، كىرىم، دارامەت، تاپاۋەت.

مُسْتَغْنٍ (الْمُسْتَغْنِي): بىھاجەت بولغۇچى.

مُسْتَغْنٍ عَنْ غَيْرِهِ: باشقىلارغا تايانمايدىغان.

مُسْتَغْنًى عَنْهُ: ئۆزىنىڭدىن ئارتۇق، ئارتۇقچە، ھاجەتسىز.

مُسْتَغِيثٌ: ياردەم تەلەپ قىلغۇچى.

مُسْتَفِيدٌ: پايدىلانغۇچى، پايدىغا ئېرىشكۈچى.

مُسْتَفِيضٌ: تەپسىلىي، كونكرېت.

مُسْتَفِيضٌ مِنَ الْأَخْبَارِ: تەپسىلىي خەۋەرلەر.

مُسْتَقْبَلٌ: كەلگۈسى، كېلەچەك؛ ئالدى تەرەپ.

«مُسْتَقْبَلُ الزِّرَاعَةِ زَاهِرٌ»: دېھقانچىلىقنىڭ ئىستىقبالى پارلاق.

«يَنْتَظِرُهُ مُسْتَقْبَلٌ بَاهِرٌ»: ئۇنى شانلىق كېلەچەك كۈتمەكتە.

عِلْمُ الْمُسْتَقْبَلِ: كېلەچەكشۇناسلىق.

«مُسْتَقْبَلًا يَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تَجْتَهِدَ»: كەلگۈسىدە تىرىشىشىڭ كېرەك.

مُسْتَقْدِمٌ ج مُسْتَقْدِمُونَ: ئىلگىرى.

﴿وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ﴾ «قۇرئان»: بىز سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنى ھەقىقەتەن بىلىمىز.

مُسْتَقِرٌّ: ئىزچىل، دائىم، مۇقىم.

غَيْرُ مُسْتَقِرٍّ: تۇراقسىز، مۇقىمسىز.

مُسْتَقَرٌّ: تۇرالغۇ جاي، ئورۇن.

﴿لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ﴾ «قۇرئان»: (ئاللاھ تەرىپىدىن ئالدىنئالا بېرىلگەن ھەر بىر خەۋەرنىڭ مەيدانغا كېلىدىغان ۋاقتى بار.

«مُسْتَقَرُّ الثُّوَّارِ فِي الْجِبَالِ»: قوزغىلاڭچىلارنىڭ تاغدىكى تۇرالغۇسى.

﴿وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ﴾ «قۇرئان»: يەر يۈزىدە ۋاقىتلىق يەرلىشىشىڭلار ۋە بەھرىمەن بولۇشۇڭلار.

مُسْتَقْطَرٌ: چەككىلەنگەن، تازىلانغان.

مَاءٌ مُسْتَقْطَرٌ: تازىلانغان سۇ.

مُسْتَقِلٌّ ج مُسْتَقِلُّونَ: مۇستەقىل، ئۆزىگە ئۆزى خوجا.

«وَطَنٌ مُسْتَقِلٌّ»: مۇستەقىل ۋەتەن.

مُسْتَقِيمٌ: تۈز، توغرا، دۇرۇس.

مُسْتَقِيمُ الْأَخْلَاقِ: ئادىل، ھەققانىي.

﴿اهدِنَا الصِّرَاطَ الْمُستَقِيمَ﴾ ‹قرآن›: بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن.

شَارِعٌ مُسْتَقِيْمٌ: تۈز كوچا.

«رَجُلٌ مُتَدَيِّنٌ مُسْتَقِيْمٌ»: دىيانەتلىك توغرا ئادەم.

اَلْمُسْتَقِيْمُ: توغرا ئۈچەي، كۆتەن ئۈچەي.

مُسْتَقِيمِيٌّ: توغرا ئۈچەيلىك.

مُسْتَكْبِرٌ ج مُسْتَكْبِرُوْنَ: چوڭچىلىق قىلغۇچى، تەكەببۇر.

﴿إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ ‹قرآن›: تەكەببۇرلۇق قىلغۇچىلارنى ئاللاھ ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ.

مُسْتَكْرِ: ئىجارىگە ئالغۇچى، كىراغا ئالغۇچى، ياللاپ ئىشلەتكۈچى.

مُسْتَكْمِلٌ: تولۇق .

عَقْدٌ مُسْتَكْمِلٌ لِلشُّرُوْطِ: شەرتلىرى تولۇق توختام.

مُسْتَكِنٌّ: يوشۇرۇن، يوشۇرۇنۇۋالغۇچى، خاتىرجەم.

مُسْتَكَنٌّ: چاڭگا، كاتەك.

مُسْتَلْزَمَاتٌ: ئېھتىياجلىق نەرسىلەر، لازىمەتلىكلەر.

«صَارَتِ السَّيَّارَةُ مِنْ مُسْتَلْزَمَاتِ الْعَصْرِ»: ماشىنا دەۋرنىڭ لازىمەتلىكلىرىدىن بولۇپ قالدى.

«زَوَّدَهُ بِكُلِّ مُسْتَلْزَمَاتِ الْمِهْنَةِ»: ئۇنى خىزمەتنىڭ ھەممە لازىمەتلىكلىرى بىلەن تەمىنلىدى.

مُسْتَلْفِجٌ: ۋەيران بولغۇچى.

مُسْتَلْقٍ: ئوڭدىسىغا ياتقۇچى، يېنىچە ياتقۇچى.

مُسْتَلٌّ: سۇغۇرۇۋېلىنغان، سۇغۇرۇپ چىقىرىلغان.

مُسْتَلِمٌ: تاپشۇرۇپ ئالغۇچى.

مُسْتَمَدٌّ: مەنبە، كېلىش مەنبەسى.

مُسْتَمِرٌّ: دائىم، ھەمىشە، ئۈزلۈكسىز، داۋاملىق.

تَيَّارٌ مُسْتَمِرٌّ: تۇراقلىق توك.

«تِلْمِيذٌ مُسْتَمِرٌّ فِي الْفَصْلِ الثَّانِي»: ئىككىنچى سىنىپتا قېپقالغان ئوقۇغۇچى.

اَلثَّوْرَةُ الْمُسْتَمِرَّةُ: توختىماي ئىنقىلاب قىلماق.

مُسْتَمِعٌ ج مُسْتَمِعُوْنَ: ئاڭلىغۇچى، ئىشتكۈچى، قۇلاق سالغۇچى، ئالىي مەكتەپلەردە غەيرىي رەسمىي ئوقۇغۇچى سۈپىتىدە سىرتتىن دەرس ئاڭلىغۇچى.

«أُعْجِبَ الْمُسْتَمِعُوْنَ بِحَدِيْثِهِ»: ئاڭلىغۇچىلار ئۇنىڭ سۆزىدىن ھەيران قالدى.

مُسْتَمْلَحٌ: زىرەك، ھوشىيار ، قىزىقارلىق، چىرايلىق.

مُسْتَمِيْتٌ: جان تىككۈچى، جېنىنى پىدا قىلغۇچى، ئۆلۈمگە پىسەنت قىلمىغۇچى، پىداكار.

مُسْتَنْبَتٌ ج مُسْتَنْبَتَاتٌ: زىرائەت، ئېكىن.

مُسْتَنْبِطٌ: كەشپىياتچى.

مُسْتَنْبَطٌ ج مُسْتَنْبَطَاتٌ: كەشپىيات، ئىجادىيەت، ئىختىرائات.

«مُسْتَنْبَطَاتُ الْعَهْدِ الْحَدِيْثِ: يېڭى دەۋر كەشپىياتلىرى.

مُسْتَنِدٌ إِلَى: تايانغۇچى، بېقىنغۇچى، يۆلەنگۈچى.

مُسْتَنَدٌ ج مُسْتَنَدَاتٌ: پاكىت، ھۆججەت، دەلىل.

مُسْتَنَدُ الْمِلْكِيَّةِ: يەر خېتى، ئىگىلىك ھوقۇق ھۆججىتى.

«خَسِرَ قَضِيَّتَهُ لِأَنَّهُ لَمْ يُقَدِّمِ الْمُسْتَنَدَاتِ الْمَطْلُوْبَةَ»: ئۇ تەلەپ قىلىنغان پاكىتلارنى كۆرسىتەلمىگەنلىكى ئۈچۈن دەۋادا ئۇتتۇرۇپ قويدى.

مُسْتَنْقَعٌ ج مُسْتَنْقَعَاتٌ: سازلىق، پاتقاقلىق، كۆلچەك.

حُمَّى الْمُسْتَنْقَعَاتِ: ئىسسىق رايونلارنىڭ بەزگەك كېسەللىكى، مالادىيا.

مُسْتَهَامٌ: كۆيۈپ قالغۇچى، شەيدا بولغۇچى.

مُسْتَهْتِرٌ ج مُسْتَهْتِرُوْنَ: شاللاق، يەڭگىل.

«اِمْرَأَةٌ مُسْتَهْتِرَةٌ»: شاللاق ئايال.

«مُسْتَهْتِرٌ بِعَادَاتِ قَوْمِهِ»: قوۋمىنىڭ قائىدە ـ يوسۇنلىرىغا پەرۋا قىلمايدىغان.

مُسْتَهْتَرٌ ج مُسْتَهْتَرُونَ: ئالجىغان، ئەقلىدىن ئازغان؛ يالغانچى.

مُسْتَهْتَرٌ بِالشَّيْءِ: شەيدا بولغۇچى، مەپتۇن بولغۇچى.

مُسْتَهْتِكٌ: نومۇسسىز، رەسۋا، پەردىسى يىرتىۋېتىلگەن.

مُسْتَهِجٌّ: كۆكلىگە كەچكەننى دەيدىغان ئادەم.

مُسْتَهْجَنٌ: ئەسكى، رەزىل، غەلىتە شەكىللىك.

مُسْتَهْدَفٌ: توغرىلانغان، نىشانلانغان.

«كُلّ مُصْلِحٍ مُسْتَهْدَفٌ لِلْإِنْتِقَادِ»: ھەربىر ئىسلاھاتچى تەنقىدنىڭ نىشانى بولىدۇ.

«مُسْتَهْدَفٌ لِرَائِحَةِ الْغُبَارِ»: چاڭ ـ توزانغا سەزگۈر.

مُسْتَهْزِئٌ ج مُسْتَهْزِئُونَ: مەسخىرە قىلغۇچى.

شَابٌّ مُسْتَهْزِئٌ بِالْقِيَمِ الْأَخْلَاقِيَّةِ: ئەخلاقىي قىممەتلەرنى مەسخىرە قىلغۇچى ياش.

﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ «قرآن»: سېنى مەسخىرە قىلغۇچىلارغا بىز چوقۇم تېتىيمىز.

مُسْتَهْكِمٌ: ھاكاۋۇر، مۇتەكەببۇر.

مُسْتَهْلِكٌ ج مُسْتَهْلِكُونَ: ئىستېمال قىلغۇچى، چىقىم قىلغۇچى.

مُسْتَهْلِكُ الْآلَاتِ: ماشىنىلارنى ئىشلەتكۈچى.

مُسْتَهْلِكُ السَّمَكِ: بېلىق يېگۈچى.

مُسْتَهْلِكُ الْخُضَرِ فِي الْمَدِينَةِ وَمُنْتِجُهَا فِي الرِّيفِ: كۆكتاتلارنى ئىستېمال قىلغۇچىلار شەھەردە، ئىشلەپ چىقارغۇچى يېزىدا بولىدۇ.

مُسْتَهْلَكٌ: ئىستېمال قىلىنغان.

مُسْتَهْلَكٌ مِنَ الْأَشْيَاءِ: كۆپ ئىشلىنىدىغان نەرسىلەر.

«آلَاتٌ مُسْتَهْلَكَةٌ»: كۆپ ئىشلىتىلىدىغان ماشىنىلار.

مَوَادّ غِذَائِيَّةٌ مُسْتَهْلَكَةٌ: ئىستېمال قىلىنىدىغان يېمەكلىكلەر.

مُسْتَهَلٌّ: دەسلەپ، باش، باشتا، ئالدىنقى، مۇقەددىمە.

مُسْتَهَلّ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ باشلىنىشى، دەسلىپى.

«مُسْتَهَلّ الْقَرْنِ»: ئەسىرنىڭ بېشى.

قَالَ فِي مُسْتَهَلِّ حَدِيثِهِ مَا يَلِي: سۆزىنىڭ پوسكاللىسىدا مۇنداق دېدى.

«مُسْتَهَلّ الْحَيَاةِ»: تۇرمۇشنىڭ باشلىنىشى.

مُسْتَهَلّ الْقَصِيدَةِ: قەسىدىنىڭ مۇقەددىمىسى.

مُسْتَوْجِبٌ: ...غا ئېرىشىش لازىم، ... نى قولغا كەلتۈرۈش شەرت.

مُسْتَوْحِشٌ: چۆل، چۆللۈك، قاقاسلىق.

مُسْتَوْدِعٌ: ھاۋالە قىلغۇچى، ئامانەت قويغۇچى.

مُسْتَوْدَعٌ: ھاۋالە قىلىنغان، ئامانەت قويۇلغان، قويۇپ قويۇلغان.

مُسْتَوْدَعٌ ج مُسْتَوْدَعَاتٌ: ئامبار، ئىسكىلات.

لَقَدْ إِمْتَلَأَ الْمُسْتَوْدَعُ بِالْبَضَائِعِ وَلَمْ يَعُد فِيهِ أَيّ مَكَانٍ فَارِغٍ مَهْمَا كَانَ صَغِيرًا: ئامبار مالغا توشۇپ كەتتى، ئۇنىڭدا بىرئازمۇ بوش ئورۇن يوق.

﴿وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ.

مُسْتَوْدَعَاتُ التَّبْرِيدِ: توڭلىتىش ئىسكىلاتى.

مَسْتُورٌ ج مَسْتُورُونَ وَمَسَاتِيرُ: يوشۇرۇنغان، پاك، ئىپپەتلىك، نومۇسچان.

شَخْصٌ مَسْتُورٌ: پاك ئادەم.

«كَانَتْ فُلَانَةُ إِمْرَأَةً مَسْتُورَةً»: پالانى ئىپپەتلىك ئايال.

مُسْتَوْرِدٌ: ئىمپورت قىلغۇچى.

مُسْتَوْرَدٌ: ئىمپورت قىلىنغان.

مُسْتَوْرَدَاتٌ: ئىمپورت قىلىنغان ماللار.

مُسْتَوْصَفٌ ج مُسْتَوْصَفَاتٌ: ئاپتىكا، دورىخانا، دورا

دۆكىنى.

مُسْتَوْطِنٌ ج مُسْتَوْطِنُوْنَ: يەرلىك ئادەم، مۇقىم ئاھالە.

مُسْتَوْطَنَةٌ ج مُسْتَوْطَنَاتٌ: ياتلار ئىگىلىۋېلىپ ئولتۇراقلاشقان زېمىن.

اَلْمُسْتَوْطَنَةُ الْإِسْرَائِيْلِيَّةُ فِي الْأَرَاضِي الْمُحْتَلَّةِ: ئىسرائىلىيە ئىگىلىۋېلىپ ئولتۇراقلاشقان يەرلەر.

مُسْتَوْفًى: تولۇق بېرىلگەن.

مُسْتَوْقَدٌ: ئوچاق، مەش، پېچ.

مُسْتَوْلَدٌ: تۇغۇت دوختۇرخانىسى.

مُسْتَوٍ: تۈز، تەكشى، ئۇدۇل، سىلىق، تەكشى.

مُسْتَوًى ج مُسْتَوِيَاتٌ: سەۋىيە، دەرىجە، تەكشى يۈز، تەكشىلىك، مىقياس، دائىرە، كۆلەم.

مُسْتَوَى الْحَيَاةِ: تۇرمۇش سەۋىيىسى.

اَلْمُسْتَوَى الْمَعِيْشِيِّ: تۇرمۇش سەۋىيىسى.

لَقَدْ اِرْتَفَعَ مُسْتَوَى الْمَعِيْشَةِ بِشَكْلٍ عَامٍّ: تۇرمۇش سەۋىيىسى ئومۇميۈزلۈك ئاشتى.

«عَلَى الْمُسْتَوَى الْوَطَنِيِّ»: مەملىكەت مىقياسىدا.

«سَقَطَتِ الْأَمْطَارُ فَارْتَفَعَ مُسْتَوَى الْمَاءِ فِي النَّهْرِ»: يامغۇر ياغدى، دەريادىكى سۇنىڭ يۈزى كۆتۈرۈلدى.

«تَسْعَى الْحُكُوْمَةُ إِلَى تَحْسِيْنِ مُسْتَوَى الْمَعِيْشَةِ»: ھۆكۈمەت تۇرمۇش سەۋىيىسىنى ياخشىلاشنى ئەڭ ياخشى ھالەتكە يەتكۈزۈش ئۈچۈن تىرىشىۋاتىدۇ.

اَلْهَنْدَسَةُ الْمُسْتَوِيَةُ: پىلانىمېترىيە.

مُسْتَيْقِظٌ: ئويغاق.

مَسَجَّةٌ: ھاندوۋا.

مُسَجِّلٌ: خاتىرىلىگۈچى، تىزىملىغۇچى، ئۈنئالغۇ، ئارخىپ خىزمەتچىسى.

مُسَجِّلُ الزَّلَازِلِ: سېيسموگراف (يەر تەۋرەشىنى كۆزىتىپ دىئاگراممىسا شەكلىدە خاتىرىلىۋالغۇچى ئاپتوماتىك ئەسۋاب).

مُسَجِّلُ الْأَصْوَاتِ: ئۈنئالغۇ.

مُسَجَّلٌ: خاتىرىلەنگەن، تىزىملانغان، دەپتەرگە تىزىملانغان، زاكاز قىلىنغان، رويخەتكە ئېلىنغان.

عَقْدٌ مُسَجَّلٌ: توختامنامە.

خِطَابٌ مُسَجَّلٌ: زاكاز خەت.

شَرِيْطٌ مُسَجَّلٌ: ئاۋاز ئېلىنغان لېنتا.

«إِسْمُكَ مُسَجَّلٌ هُنَا»: ئىسمىڭ بۇ يەردە خاتىرىلىنىپتۇ.

اَلْأَغْنِيَّةُ مُسَجَّلَةٌ عَلَى الشَّرِيْطِ: ناخشا لېنتىغا ئېلىنغان.

رِسَالَةٌ مُسَجَّلَةٌ: زاكاز خەت.

أَقْرَاصٌ مُسَجَّلَةٌ: پاتېفون پلاستىنكىسى.

مَسْجِدٌ ج مَسَاجِدُ: مەسجىد، سەجدە قىلىدىغان جاي، سەجدىگاھ.

اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ: ھەرەم مەسجىدى (مەككە مۇكەررەمەدىكى كەئبىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مۇقەددەس مەسجىد)، كەئبە.

اَلْمَسْجِدُ الْأَقْصَى: قۇددۇس شەرىپتىكى مۇقەددەس مەسجىد، ئەقسا مەسجىدى.

مِسْجَدٌ ج مَسَاجِدُ: پېشانە، ماڭلاي.

مِسْجَرٌ: يېقىلغۇ.

مَسْجُوْحٌ مَسْجُوْحَةٌ: تەبىئىي خۇسۇسىيەت، تۇغما تەبىئەت.

مَسْجُوْنٌ ج مَسَاجِيْنُ: مەھبۇس، تۇتقۇن، جىنايەتچى.

أَخْرَجَتِ الْحُكُوْمَةُ عَنِ الْمَسَاجِيْنِ: ھۆكۈمەت مەھبۇسلارنى قويۇۋەتتى.

مَسَحَ يَمْسَحُ مَسْحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېرتتى، سۈرتۈۋەتتى.

مَسَحَ الْحِذَاءَ: ئاياغنى پارقىراتتى، چوتكىلىدى.

«مَسَحَ الْغُبَارَ عَنِ الْأَثَاثِ»: چاڭ - توزاننى سۈرتتى.

مَسَحَ الْمُشْكِلَةَ: ئىنچىكىلەپ تەكشۈردى.

مَسَحَ شَعْرَهُ: چېچىنى تارىدى.

مَسَحَ الْحَجَرَ الْأَسْوَدَ: ھەجەر ئەسۋەدنى قول بىلەن تۇتۇپ بوسە قىلدى.

مَسَحَهُ بِالْمَاءِ: مەسھ قىلدى.

﴿وَامْسَحُوا بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ﴾ ‹قرآن›: بېشىڭلارنى مەسھ قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار.

مَسَحَ السَّاقَ أَوِ الْعُنُقَ بِالسَّيْفِ: قىلىچ بىلەن چاپتى.

مَسَحَ فُلَانًا بِالْقَوْلِ: پالانىنى ياغلىما سۆز قىلدى.

مَسَحَ الْقَوْمَ قَتْلًا: قىرغىنچىلىق ئېلىپ باردى.

مَسَحَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْيَتِيمِ: يېتىمنىڭ بېشىنى سىلىدى.

مَسَحَهُ مِنَ الْوُجُوْدِ: ئۇنى تۈپ يىلتىزىدىن يوقاتتى.

مَسَحَ يَمْسَحُ مَسْحًا وَمِسَاحَةً الْأَرْضَ: يەرنى ئۆلچىدى.

«مَسَحَ الْمُهَنْدِسُ الْأَرَاضِيَ الزِّرَاعِيَّةَ»: ئىنژېنېر تېرىلغۇ يەرلەرنى ئۆلچىدى.

مَسَحَ يَمْسَحُ مُسُوْحًا فِي الْأَرْضِ: كەتتى، ئۆزاپ كەتتى.

مَسْحٌ: سۈرتمەك، ئېرتمەك.

مِسْحٌ ج مُسُوْحٌ: جەندە (يۇڭدىن توقۇلغان قوپال كىيىم) راھىبلارنىڭ كىيىمى.

لَبِسَ الْمُسُوْحَ: راھىب بولۇۋالدى.

لَبِسَ مُسُوْحَ الرُّهْبَانِ: ياخشىلار قىياپىتىگە كىرىۋالدى.

مِسْحَاةٌ ج مَسَاحٍ (الْمَسَاحِي): گۈرجەك، كۈرەك، ئوتىغۇچ، كەپكۈر.

مِسْحَاجٌ: قەسەمخور ئايال.

مِسْحَاجٌ ج مَسَاحِيجُ: رەندە.

مَسْحَبُ هَوَاءٍ: ھاۋا ئېقىمى.

مَسْحَةٌ ج مَسَحَاتٌ: بەلگە، ئالامەت، بىر قېتىم سۈرتۈش.

عَلَيْهِ مَسْحَةٌ مِنْ جَمَالٍ: ئۇنىڭ چىرايلىقلىقى چىقىپ تۇرىدۇ.

مَسْحَةُ الْمَرَضِ: كېسەللىك ئالامىتى.

مِسْحَجٌ ج مَسَاحِجُ: رەندە.

فَرَسٌ مِسَحٌّ: يورغا ئات، ئېسىل ئات.

مَسْحَطٌ: بوغوز، گال.

مِسْحَلُ النَّجَّارِ ج مَسَاحِلُ: رەندە.

مِسْحَلُ الْحَدَّادِ: كاپىلىغۇچ، بىلەي.

مِسْحَنَةٌ ج مَسَاحِنُ: بازغان، توقماق، كالتەك.

مَسْحُوْبٌ: سۆرەلگەن، تارتىلغان.

مَسْحُوْجٌ ج مَسَاحِيجُ: سويۇلغان، قىرىلغان، ئاقلانغان.

طَعَامٌ مَسْحُوْرٌ: چىرىپ قالغان يېمەكلىك، پۇراپ قالغان يېمەكلىك.

مَكَانٌ مَسْحُوْرٌ: پاتقاقلىق.

أَرْضٌ مَسْحُوْرَةٌ: تاقىر يەر، قاقاس يەر، گىياھ ئۈنمەس يەر.

مَسْحُوْقٌ ج مَسَاحِيقُ: يانجىلغان، ئۇۋاق، پاراشوك.

مَسْحُوْقُ الْبَيْضِ: تۇخۇم پاراشوكى.

مَسْحُوْقُ مُبِيدِ الْحَشَرَاتِ: «666» ھاشارات يوقىتىدىغان دېھقانچىلىق دورىسى.

«وَجَدُوْهُ مَسْحُوْقًا تَحْتَ عَجَلَاتِ السَّيَّارَةِ»: ماشىنا چاقلىرى ئاستىدا ئۇنىڭ يانجىلىپ كەتكەنلىكىنى بايقاشتى.

«أَذَابَ الْمَسْحُوْقَ فِي الْمَاءِ»: پاراشوكنى سۇدا ئېرىتتى.

مَسَاحِيقُ التَّجْمِيلِ: ئوپا ـ ئەڭلىك.

«تَصْنَعُ كَثِيرًا مِنَ الْمَسَاحِيقِ عَلَى وَجْهِهَا»: ئۇ ئايال يۈزىگە كۆپ ئوپا ـ ئەڭلىك سۈركىۋاپتۇ.

الْمَسْحُوقُونَ (مِنَ النَّاسِ): نامراتلار، ھېچنېمىسى يوق ئادەملەر.

مَسْحُولٌ: ئاجىز، زەئىپ، ھالسىز.

مَسَخَ يَمْسَخُ مَسْخًا: شەكلىنى ئۆزگەرتتى، شەكلىنى بۇزدى، بۇزدى، ھالىتىنى ئۆزگەرتتى.

مَسَخَ الطَّعَامَ: تەمىنى كەتكۈزۈۋەتتى، تەمسىز قىلىۋەتتى، بەتتام قىلىۋەتتى.

مَسَخَهُ اللهُ قِرْدًا: ئاللاھ ئۇنى مايمۇنغا ئۆزگەرتىۋەتتى.

مَسَخَ النَّاقَةَ: تۆگىنى ئورۇقلىتىۋەتتى.

مَسْخٌ: شەكىل ئۆزگەرتمەك، سۈرىتىنى ئالماشتۇرماق، جان ئىنسانىنىڭ بەدىنىدىن ئۆزگە لايىق كېلىدىغان بىر ھايۋاننىڭ بەدىنىگە يۆتكىلىدۇ، دەپ قارايدىغان بىر خىل ئېتىقاد.

مِسْخٌ ج أَمْسَاخٌ: شەكلى ئۆزگەرگەن.

مُسَخَّرٌ: بويسۇندۇرۇلغان.

وَكِيلٌ مُسَخَّرٌ: قانۇنىي ۋەكىل، قانۇنىي ئادۋوكات.

مُسَخِّنٌ ج مُسَخِّنَاتٌ: قىزىتقۇچ، توك ئوچاق.

مَسْخَرَةٌ ج مَسَاخِرُ: كۈلكىلىك، مەنىسىز، مەسخىرە خاراكتېرلىك.

«تُرْتَكَبُ كَثِيرٌ مِنَ الْمَسَاخِرِ بِاسْمِ الْحُرِّيَّةِ الشَّخْصِيَّةِ»: نۇرغۇنلىغان كۈلكىلىك ئىشلار شەخسىي ئەركىنلىك نامى بىلەن قىلىنىۋاتىدۇ.

مَسْخَطٌ: غەزەپ، ئاچچىق، خاپىلىق، چىچىلماق.

مَسْخَطٌ . مَسْخَطَةٌ ج مَسَاخِطُ: كىشىنىڭ غەزىپىنى كەلتۈرىدىغان ئاچچىقىنى كەلتۈرىدىغان.

مِسْخَنٌ . مِسْخَنَةٌ ج مَسَاخِنُ: سۇ ئىسسىتىش ئەسۋابى.

مَسَدَ يَمْسُدُ مَسْدًا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى پۇختا ئەشتى.

مَسَدٌ ج مِسَادٌ وَأَمْسَادٌ: پۇختا ئېشىلگەن، خورما دەرىخى پوستىدىن ئېشىلگەن ئارغامچا.

مَسَدٌّ ج مَسَادٌّ: توساق، چاژا.

«غَابَ زَمِيلِي فَسَدَدْتُ مَسَدَّهُ»: ساۋاقدىشىم يوقاپ كېتتۇيدى، مەن ئۇنىڭ ئورنىغا ئولتۇردۇم.

مُسَدَّسٌ ج مُسَدَّسَاتٌ: تەڭ ئالتە بۇرجەكلىك؛ ئالتە ئاتار تاپانچا.

مُسَدَّسُ الْأَرْكَانِ: ئالتە بۇرجەكلىك، ئالتە تەرەپلىك.

مَسْدَسٌ: ئالتىدىن ـ ئالتىدىن.

مَسْدُودٌ: ئاقمايدىغان، توسۇلۇپ قالغان، ئېتىلىپ قالغان ئىشىك.

سَارَ فِي طَرِيقٍ مَسْدُودٍ: خالتا كوچىغا كىرىپ قالدى.

مِسْرَافٌ: ئىسراپخور، بەتخەج؛ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكۈچى، بۇزۇپ ـ چاچقۇچى.

مَسْرَبٌ ج مَسَارِبُ: يەر ئاستى سۇ يولى، يۇندى ئاققۇزۇش يولى، يېپىق ئېرىق، يەر ئاستى ئېرىقى، يىلان تۆشۈكى، يىلان ئۆمىلەيدىغان جاي، يىلان ئۇۋىسى.

مَسْرَبَةٌ: ئوتلاق، چارۋىچىلىق مەيدانى، قانال.

مَسْرُبَةٌ ج مَسَارِبُ: كۆكرەك تۈكى؛ قان ئايلىنىش سىستېمىسى.

مَسْرَجَةٌ ج مَسَارِجُ: چىراغپاي، چىراغ تەكچىسى، شامدان، قەندىل.

مِسْرَجَةٌ ج مَسَارِجُ: چىراغ، لامپا.

مَسْرَحٌ ج مَسَارِحُ: تىياتىرخانا، تىياتىر مەيدانى.

خَشَبَةُ الْمَسْرَحِ: سەھنە.

مُؤَلِّفُ الْمَسْرَحِ: داراماتورگ.

مَسْرَحُ الْعَرَائِسِ: قونچاق ئويۇنىنى قويۇپ بېرىدىغان مەخسۇس سەھنە.

«هَذَا مَسْرَحُ طُفُوْلَتِي»: بۇ بالىلىق چاغلىرىمدىكى ياپرىغان جاي.

«سَنَذْهَبُ إِلَى الْمَسْرَحِ لِمُشَاهَدَةِ الْمَسْرَحِيَّةِ الْجَدِيْدَةِ»: يېڭى تىياتىر كۆرۈش ئۈچۈن تىياتىرخانىغا بارىمىز.

مَسْرَحَةٌ: سەھنىلەشتۈرمەك.

مَسْرَحِيٌّ: ناخشا ئېكستى، تىياتىرخانىغا تەۋە.

مُؤَلِّفُ الْمَسْرَحِيِّ: سەھنە ئەسىرى يازغۇچىسى.

التَّأْلِيْفُ الْمَسْرَحِيُّ: تىياتىر ئىجادىيىتى.

مَسْرَحِيَّةٌ ج مَسْرَحِيَّاتٌ: سەھنە ئەسىرى، دراما.

لَقَدْ شَاهَدْتُ تِلْكَ الْمَسْرَحِيَّةَ فِي نِهَايَةِ الْمَطَافِ: شۇ تىياتىرنى ئاخىرقى ھېسابتا كۆردۈم.

مِسْرَدٌ: بىگىز.

مَسْرَدٌ ج مَسَارِدُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ تەپسىلىي مۇندەرىجىسى.

مَسَرَّةٌ ج مَسَرَّاتٌ: خۇشاللىق.

الْعَاقِبَةُ عِنْدَكُمْ فِي الْمَسَرَّاتِ: خۇشاللىق (تويلارنىڭ ئاخىرىغا يېزىپ قويۇلىدىغان ئىبارە).

مِسَرَّةٌ ج مِسَرَّاتٌ: تېلېفون، تېلېفون ئۇسكۈنىسى.

مِسَرَّةٌ سِلْكِيَّةٌ: سىملىق تېلېفون.

مِسَرَّةٌ أَثِيْرِيَّةٌ: سىمسىز تېلېفون.

مُسَرَّحٌ: ھەربىي سەپتىن قايتۇرۇلغان.

مَسْرَطٌ / مِسْرَطٌ: يۇتقۇنچاق، گال، بوغۇز.

مُسْرِفٌ: ئىسراپخور، بەتخەج؛ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكۈچى، بۇزۇپ ـ چاچقۇچى.

مَسْرُوْرٌ ج مَسْرُوْرُوْنَ: خۇشال، شاد.

«حَقَّقَ أَهْدَافَهُ فَعَادَ إِلَى بَيْتِهِ مَسْرُوْرًا»: مەقسىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ ئۆيىگە خۇشال قايتتى.

مَسْرُوْقٌ ج مَسْرُوْقَاتٌ: ئوغرىلانغان نەرسە، بۇلانغان نەرسە.

إِذَا تَخَاصَمَ اللِّصَّانِ ظَهَرَ الْمَسْرُوْقُ: ئىككى ئوغرى ئۇرۇشۇپ قالسا ئوغرىلانغان نەرسە پاش بولۇپ قالىدۇ.

دَجَاجٌ مُسَرْوَلٌ: تۈكلۈك توخۇ، پايپاقلىق توخۇ.

فَرَسٌ مُسَرْوَلٌ: ئاق شىراق ئات، قاشقىلىق ئات.

مَسَّ يَمُسُّ مَسًّا وَمَسِيْسًا وَمِسِّيْسَى الشَّيْءَ: سىلىدى، تۇتتى.

﴿لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇنى(قۇرئاننى) پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ.

مَسَّ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى.

﴿قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ﴾ ‹قرآن›: مەريەم ئېيتتى: ماڭا كىشى يېقىنلاشمىغان تۇرسا، قانداقمۇ مېنىڭ ئوغۇل بالام بولسۇن.

مَسَّهُ الْمَرَضُ: ئۇنىڭغا كېسەل تەگدى.

مَسَّهُ بِسُوْءٍ: زىيانكەشلىك قىلدى، زىيان يەتكۈزدى.

مَسَّهُ الْخَيْرُ: ئۇنىڭغا ياخشىلىق يەتتى.

مَسَّهُ الشَّيْطَانُ: ساراڭ بولۇپ قالدى، ئېلىشىپ قالدى.

مَسَّتْهُ الْحَاجَةُ إِلَى كَذَا: قىستىدى، مەجبۇرلىدى.

مَسٌّ: تۇتماق، تەگمەك؛ ساراڭلىق.

عِنْدَهُ مَسٌّ مِنَ الْجُنُوْنِ: ئۇ ئېلىشىپ قالدى.

مَسَّاحُ الْأَرَاضِي: يەر ئۆلچەش خادىمى.

مَسَّاحُ الْأَحْذِيَةِ: ئاياغ مايلىغۇچى.

مَسَّاحَةٌ: ئۆچۈرگۈچ، سۈرتكۈچ.

مَسَّاحَةُ السَّبُّوْرَةِ: دوسكا ئۆچۈرگۈچ.

مَسَّاحَةُ الْمَطَرِ: يامغۇردا ماشىنىنىڭ ئەينىكىنى سۈرتۈپ تۇرىدىغان ئەسۋاب.

مَسَّاحَةُ الزُّجَاجِ: ئەينەك سۈرتكۈچ.

مَسَّاحَةُ الْبِلَاطِ: پول سۈرتكۈچ.

مَسَّاكَةٌ ج مَسَّاكَاتٌ: قىسقۇچ، يىڭنە، ئىلغۇچ،

قادىغۇچ.

مَسَّةٌ ج مَسَّاةٌ: بىر قېتىم تۇتماق، تېگىپ كەتمەك.

مَسَّحَ يُمَسِّحُ تَمْسِيْحًا: پاك ـ پاكىز ئېرىغدىدى.

مَسَّحَ الشَّخْصَ: ياغلىما گەپ قىلدى.

مَسَّدَ يُمَسِّدُ تَمْسِيْدًا الْجِسْمَ: بەدەننى سىلىدى.

«مَسَّدَ الْمُمَرِّضُ رِجْلَ الْمَرِيْضِ»: سېسترا كېسەلنىڭ پۇتىنى سىلىدى.

مَسَّدَ الشَّعْرَ: چاچ تارىدى، باش تارىدى.

مَسَّكَ يُمَسِّكُ تَمْسِيْكًا: تۇتتى، چىڭ تۇتتى، ئېسىلدى.

﴿وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ «قرآن»: كىتابنى مەھكەم تۇتىدىغانلار، نامازنى ئوقۇيدىغانلار.

مَسَّكَ الثِّيَابَ: كىيىمگە ئىپار سۈركىدى.

مَسَّى يُمَسِّي تَمْسِيَةً الشَّخْصَ: كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، دېدى.

مَسَّاكُمُ اللهُ بِخَيْرٍ: ئاللاھ كەچلىكىڭىزنى خەيرلىك قىلسۇن.

مَسَطَ يَمْسُطُ مَسْطًا: قامچىلىدى، قامچا ئۇردى؛ كولاپ چىقاردى.

مِسْطَاحٌ: نوغۇچ.

مِسْطَارٌ: ئەندىۋا.

مِسْطَبَةٌ ج مَسَاطِبُ: سۇپا، ئورۇندۇق؛ تۆمۈرچىنىڭ سەندىلى.

مِسْطَبَخٌ: ئوچاق، گاز ئوچاق.

مَسْطَحٌ: تۈز، تەكشى.

مِسْطَحٌ: نوغۇچ.

مَسْطَحٌ ج مَسَاطِحُ: چېدىر تۈۋرۈكى.

مِسْطَرَةٌ ج مَسَاطِرُ: سىزغۇچ.

مُسَطَّحٌ ج مُسَطَّحَاتٌ: تەكشىلىك، تەكشى يۈزلۈك؛ يەر مەيدانى.

مِتْرٌ مُسَطَّحٌ: كۋادرات مېتىر.

أَنْفٌ مُسَطَّحٌ: پاناق بۇرۇن.

مِسْطَعٌ: سۆزمەن، گەپدان.

مَسْطُوْرٌ: يېزىلغان، سىزىلغان، خاتىرىلەنگەن.

﴿وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ﴾ «قرآن»: ئوچۇق قەغەزگە يېزىلغان كىتاب (يەنى قۇرئان) بىلەن قەسەمكى.

مَسْطُوْلٌ: مەست.

مِسْعَارٌ ج مَسَاعِيْرُ: لاخشىگىر؛ ئوت چوقۇلايدىغان تۆمۈر.

مُسْعَدٌ: بەختىيار، تەلەيلىك، بەختلىك، ئامەتلىك.

مِسْعَرٌ ج مَسَاعِرُ: ئوتقۇيرۇق، ئىغۋاگەرلىك قىلغۇچى؛ لاخشىگىر.

مِسْعَرُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئوتىنى تۇتاشتۇرغۇچى، مەشئەل؛ ئوتقاش.

مِسْعَطٌ: ناسۋال قۇتىسى.

مُسْعِفٌ: ياردەم بەرگۈچى؛ پايدىلىق.

مَسْعَلٌ: بوغۇز، كېكىردەك.

مَسْعُوْدٌ: بەختىيار، تەلەيلىك، بەختلىك، ئامەتلىك.

مَسْعُوْرٌ ج مَسْعُوْرُوْنَ وَمَسَاعِيْرُ: ئاجىزلاشقان، ئەقلىدىن ئاداشقان.

أَصْبَحَ مَسْعُوْرًا: ئۇنىڭ ساراڭلىقى تۇتتى، ئەقلىدىن ئاداشتى.

كَلْبٌ مَسْعُوْرٌ: غالجىر ئىت.

مَسْعًى ج مَسَاعٍ: تىرىشماق، ئۇرۇنماق، سەئىي قىلماق، سۈيىقەست قىلماق.

خَابَ مَسْعَاهُ: ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى يوققا چىقتى.

مَسْغَبَةٌ: ئاچلىق، قورسىقى ئاچماق.

﴿أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ﴾ «قرآن»: ياكى ئاچارچىلىق كۈنىدە (ھالى ناچار كەمبەغەلگە) تاماق بەرمەكتۇر.

مُسَقَّبٌ: قانۇنلۇق، رۇخسەت قىلىنغان، جائىز.

مِسْفَارٌ ج مَسَافِيْرُ: كۆپ سەپەر قىلغۇچى.

مَسْفَلَةٌ ج مَسَافِلُ: ئەڭ ئاستىنقى، ئەڭ تۆۋەن تەرىپى، ئاستى تەرىپى، پەس تەرىپى.

«اِنْتَقَلْنَا مِنْ مَسْفَلَةِ الْمَدِيْنَةِ إِلَى مَعْلَاتِهَا»: بىز شەھەرنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىن يۇقىرى تەرىپىگە يۆتكەلدۇق.

مُسْفِ: گەپ توشۇغۇچى، پىتنىخور، سۇخەنچى.

مِسْقَاةٌ ج مَسَاقٍ:سۇغۇرۇش ماشىنىسى.

مِسْقَامٌ: كېسەل كۆرپىسى، كېسىلى كۆپ، كۆپ كېسەل بولىدىغان ئادەم.

مَسْقِطٌ ج مَسَاقِيْطُ: چۈشۈپ كەتكەن جاي، چۈشۈش ئورنى، چۈشۈش مەيدانى.

مَسْقِطٌ هَنْدَسِيٌّ: پروېكسىيە، تەكشىلىك كۆرۈنۈش، تەكشىلىك خەرىتىسى.

مَسْقِطُ الشَّكْلِ الْأَصْلِيِّ: پروېكسىيىلىك رەسىم.

مَسْقِطُ الرَّأْسِ: تۇغۇلغان جاي، يۇرت.

لَقَدْ غِبْتُ مَسْقَطَ رَأْسِي عِدَّةَ سِنِيْنَ: يۇرتۇمدىن ئايرىلغىلى بىر قانچە يىل بولدى.

مَسْقِطُ الْمِيَاهِ: شارقىراتما.

مَسْقِطٌ جَانِبِيٌّ: ياندىن كۆرۈنۈش.

مَسْقِطٌ رَأْسِيٌّ: ئۇدۇل كۆرۈنۈش خەرىتىسى.

سُوْقٌ مُسَقَّفٌ: ئۈستى يېپىق بازار.

مِسْقًى ج مَسَاقٍ: سۇغۇرۇش ئۆستىڭى.

مَسْقِيٌّ: سۇغۇرۇلغان.

مَسَكَ يَمْسُكُ / يَمْسِكُ مَسْكًا بِالشَّيْءِ: تۇتتى، چىڭ تۇتتى، تۇتۇۋالدى، قولغا چۈشۈردى.

مَسَكَ لِسَانَهُ: سۈكۈت قىلدى، جىم تۇردى، لام-جىم دېمىدى، ئۈندىمىدى، زۇۋان سۈرمىدى.

مَسَكَ الْبَطْنَ: ئىچى قاتتى، قەۋزىيەت بولدى.

مَسَكَ بِهِ: ساقلىدى، چىڭ تۇتتى، تۇتۇپ بەردى، ساقلاپ بەردى.

مَسَكَ الْحَبْلَ: ئارغامچىغا ئېسىلدى

مَسَكَ الشَّرْطِيّ اللِّصَّ: ساقچى ئوغرىنى تۇتۇۋالدى.

مَسَكَ الْمُقْتَصِدُ حِسَابَاتِ الشَّرِكَةِ: مالىيە مەسئۇلى شىركەتنىڭ ھېساباتىغا نازارەتچىلىك قىلدى.

مَسَكَ بِزِمَامِ الْأُمُوْرِ: ئىشلارنى شەخسەن ئۆزى تۇتتى.

مَسْكٌ: تۇتۇش، چىڭ تۇتۇش، سىقىش، ئىگىلەش، ئىگە بولۇش.

مَسْكُ الْحِسَابَاتِ: بوغالتىرىيە، ھېساباتچىلىق.

مِسْكٌ: ئىپار.

«حَكَى جَنَّةً خَضْرَاءَ ذَاتَ نَضَارَةٍ آرِيْجَتُهَا فَاحَتْ كَمِسْكٍ وَرَيْحَانٍ»: بۇ مەسجىد يېشىللىققا پۈركەنگەن، ئۇ ئىپار ۋە رەيھان ھىدلىرى كېلىپ تۇرىدىغان گۈزەل باغچىغا ئوخشايدۇ.

مِسْكُ الْخِتَامِ: چىرايلىقچە ئاياغلىشىش، ياخشى خاتىمە.

مِسْكٌ رُوْمِيٌّ: تۇن لەيلىسى.

غَزَالُ الْمِسْكِ: ئىپار كېيىكى.

مُسْكٌ: ئاشلىق، ئوزۇق-تۈلۈك، يېمەكلىك، يېمەك - ئىچمەك، ئوزۇقلۇق ماددا.

مُسُكٌ ج أَمْسَاكٌ: بېخىل.

مُسْكَانٌ ج مَسَاكِيْنُ: زاكالەت.

مِسْكَبَةٌ ج مَسَاكِبُ: سۇ چاچقۇچى، سۇ سېپىدىغان ئەسۋاب .

مَسْكَةٌ: دەستە، ساپ، تۇتقۇچ، رول، تۇتقا.

مَسَكَةٌ: يىپىنچا، تاش كامېر ، بالون، قەھرىمان، باتۇر.

مُسْكَةٌ ج مُسَكٌ: يېمەك-ئىچمەك، ئوزۇق-تۈلۈك، تۇتقا، ئەقىللىقلىق، زېرەكلىك، ئاساس، يىلتىز.

رَجُلٌ ذُوْ مُسْكَةٍ: كاللىسى ئۆتكۈر ئادەم.

فِيْهِ مُسْكَةٌ مِنْ خَيْرٍ: ئۇنىڭدا ئاز-تولا ياخشىلىق

تېپىلىدۇ.

مُسَكَةٌ ج مُسَكٌ: بېخىل، پىخسىق، پىششىق.

مُسْكِرٌ: ھاراق، مەست قىلغۇچى شاراب، خورما ھارىقى.

مُسْكِرَاتٌ: ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر.

مُسَكِّجٌ: ۋاقىتلىق تۈزەشتۈرگۈچى، دەرھال يامىغۇچى.

مُسَكِّنٌ ج مُسَكِّنَاتٌ: تىنچلاندۇرغۇچى دورا.

مَسْكَنٌ ج مَسَاكِنُ: ئۆي، ئىمارەت، تۇرالغۇ، جاي.

«أَنْشَأَتِ الْحُكُومَةُ مَسَاكِنَ لِلْعُمَّالِ الْأَجَانِبِ»: ھۆكۈمەت چەت ئەل ئىشچىلىرى ئۈچۈن تۇرالغۇ جاي سالدى.

مَسْكَنَةٌ: ئاجىزلىق، نامراتلىق، كەمبەغەللىك.

﴿وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار خارلىقتا، موھتاجلىقتا قالدى.

مَسْكُوكٌ ج مَسْكُوكَاتٌ: مېتال پۇل، تەڭگە پۇل.

ضَرْبُ الْمَسْكُوكَاتِ: پۇل قۇيماق، پۇل سوقماق.

مَسْكُونٌ: ئائىلىلىك.

مَسْكُونٌ بِالْجِنِّ: سارالىق؛ جىن-ئالۋاستىلارنىڭ تۇرىدىغان جايى.

مَكَانٌ مَسْكُونٌ: بەزى كىشىلەرنىڭ ئېتىقادى بويىچە ئەرۋاھلار ماكانلاشقان جاي.

الْمَسْكُونَةُ: جاھان، دۇنيا، ئالەم.

«هَلْ هَذِهِ الدَّارُ مَسْكُونَةٌ؟»: بۇ ئۆيدە ئادەم تۇرامدۇ.

مَسْكُونِيٌّ: دۇنياۋى، يەرشارىنىڭ، ئالەمنىڭ.

مُسْكِيرٌ: مەست، پىيانىچىك، ھاراقكەش.

مِسْكِينٌ ج مَسَاكِينُ: پېقىر، نامرات، كەمبەغەل، ئاجىز، خار، بىچارە، مىسكىن.

﴿وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَيَتِيماً وَأَسِيراً﴾ ‹قرآن›: ئۆزى موھتاج تۇرۇقلۇق، مىسكىنگە، يېتىمگە ۋە ئەسىرگە تائام بېرىدۇ.

«وَجَدَهُ مِسْكِيناً فَعَفَا عَنْهُ»: ئۇنى بىچارە ھېسابلاپ كەچۈرۈم قىلدى.

مَسَلَ يَمْسُلُ مَسْلًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

مَسْلَاةٌ: كومېدىيە.

مِسْلَاةٌ: ئويۇنچۇق.

مَسْلَاةٌ ج مَسَالٍ: كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرى، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش سارىيى.

مِسْلَاخٌ: قاسراق.

مِسْلَاخُ الْحَيَّةِ: يىلان پوستى، يىلان قاسرىقى.

مِسْلَاطٌ ج مَسَالِيطُ: ئاچقۇچنىڭ چىشى.

مِسْلَاقٌ: ناتىق، سۆزمەن، پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان ئادەم.

مَسْلَحٌ ج مَسَالِحُ: قورال-ياراغ ئامبىرى، قورال-ياراغ ئىسكىلاتى، قورال-ياراغ زاۋۇتى.

مَسْلَحَةٌ ج مَسَالِحُ: قورال-ياراغ ئامبىرى، قورال-ياراق ئىسكىلاتى، قورال-ياراغ زاۋۇتى.

مَسْلَخٌ ج مَسَالِخُ: قۇشخانا.

مُسَلْسَلٌ ج مُسَلْسَلَاتٌ: باغلانغان، چاتما كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە ياكى رادىئو مەخسۇس پروگراممىسى.

الْمُسَلْسَلُ مِنَ الْأَحَادِيثِ: راۋىلار ئىزچىل ھالدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىردەك رىۋايەت قىلغان ھەدىس.

رِوَايَةٌ مُسَلْسَلَةٌ: كۆپ قىسىملىق رومان.

مُسَلْطَحٌ: تېيىز، چوڭقۇر ئەمەس.

مُسَلْفَتٌ: قارىماي ياتقۇزۇلغان، ئاسفالتلانغان.

طَرِيقٌ مُسَلْفَتٌ: قارىماي يول، ئاسفالت يول.

مِسْلَفَةٌ ج مِسْلَفَاتٌ: سۆرەم، تىرنا.

مِسْلَقٌ: ناتىق، سۆزمەن، پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان ئادەم.

مَسْلَكٌ ج مَسَالِكُ: يول، چوڭ يول، ھەرىكەت يۈرۈش - تۇرۇش.

«كَانَ مَسْلَكُهُ غَرِيبًا»: ئۇنىڭ قىلىقى ئاجايىپ ئىدى.

«هَذَا مَسْلَكٌ وَعْرٌ»: بۇ ئەگرى-توقاي يولدۇر.

اَلْمَسَالِكُ الْبَوْلِيَّةُ: سۈيدۈك يولى.

مَسْلَكَةٌ: كىيىم ياقىسى.

مِسْلَكَةٌ: چاق (يىپ ئىگىرىش چاقى)، ئۇرچۇق، موكا، يىگ.

مِسَلَّةٌ ج مِسَلَّاتٌ وَمَسَالٌ: دەرەش، چوڭ يىگنە؛ پىرەئۇنلەردىن قالغان ئارخېئولوگىيىلىك يېزىق يېزىلغان ئۇزۇن تاش.

«يُخَاطُ الْقُمَاشُ الْغَلِيظُ بِالْمِسَلَّةِ»: قېلىن رەخ دەرەش بىلەن تىكىلىدۇ.

مُسَلَّحٌ: قوراللىق، قوراللانغان.

قَاوَمَ الْعَدُوَّ بِالْكِفَاحِ الْمُسَلَّحِ: دۈشمەنگە قارشى قوراللىق كۈرەش ئېلىپ باردى.

بِالْقُوَّةِ الْمُسَلَّحَةِ: قورال كۈچى ئارقىلىق، قورال كۈچى بىلەن.

مُسَلَّمٌ بِهِ: ئېتىراپ قىلىنغان.

مُسَلَّمَةٌ ج مُسَلَّمَاتٌ: چۈشىنىشلىك، ھەممە ئادەم بىلىدىغان، بەس-مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان.

مُسَلٍّ: ئىچ-پۇشۇقىنى چىقارغۇچى، كۆڭۈلنى ئاچقۇچى.

مُسَلَّى: تازىلانغان سېرىقماي.

مُسْلِمٌ ج مُسْلِمُونَ م مُسْلِمَةٌ ج مُسْلِمَاتٌ: مۇسۇلمان، مۇسلىم.

«اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ» ‹حديث›: سۆزى ۋە ھەرىكىتى ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزمىگەن ئادەم ھەقىقىي مۇسۇلمان ھېسابلىنىدۇ.

مَسْلُوبٌ ج مَسَالِيبُ: تارتىۋېلىنغان، بۇلانغان، تالان- تاراج قىلىنغان.

مَسْلُوبُ الْقُوَّةِ: ئاجىز، زەئىپ، كۈچسىز.

مَسْلُوتٌ: گۆشى شىلىۋېلىنغان گۆشنىڭ سۆڭىكى.

مَسْلُوخٌ: تېرە تاشلىغان، پوست تاشلىغان، قاسراق تاشلىغان، يۇڭ تاشلىغان.

مَسْلُوقَةٌ: داغ سۇدا پىشۇرۇلغان گۆش.

اَلْفَوَاكِهُ الْمَسْلُوقَةُ: پوستلىق مېۋە، شاكاللىق مېۋە.

مَسْلُولٌ ج مَسْلُولُونَ: سىل كېسىلى بىلەن ئاغرىغان ئادەم.

مَسْلِيٌّ: پىششىقلاپ ئىشلەنگەن خام قايماق.

مَسْلِيٌّ نَبَاتِيٌّ: سۈنئىي مايسىلار.

مِسْمَاحٌ ج مَسَامِيحُ: مەرد، كەڭ قورساق، كۆكسى-قارنى كەڭ، قولى ئوچۇق، سېخىي.

مِسْمَارٌ ج مَسَامِيرُ: مىخ.

لَقَدْ عَلِقَ ثَوْبِي بِالْمِسْمَارِ: كىيىمىم مىخقا ئىلىنىپ قالدى.

مِسْمَارٌ صِنَّارَةٌ: كۇنۇپكا مىخ، قالپاقلىق مىخ.

مِسْمَارٌ بِطَاسِيَّةٌ: يىڭنە مىخ.

مِسْمَارٌ لَوْلَبِيٌّ: بۇرما مىخ.

اَلْمِسْمَارُ الْبُرْشَمَةُ: قالپاقلىق مىخ.

مِسْمَارُ رَدَّةٍ: قاداق، (چىنە قادايدىغان).

مِسْمَارُ الْقَدَمِ: قاداق، (پۇتتا بولىدىغان).

إِبْرَةٌ مِسْمَارَةٌ: يىڭنە مىخ.

مِسْمَارِيٌّ: بۇرما مىخ.

خَطٌّ مِسْمَارِيٌّ: مىخ خەت، شىنا يېزىقى، (ئاسسۇرىيىلىكلەر ۋە ئىرانلىقلارنىڭ شىنا ياكى مىخقا ئوخشىتىپ يازغان خېتى).

اَلْكِتَابَةُ الْمِسْمَارِيَّةُ: مىخ خەت، شىنا يېزىقى، (ئاسسۇرىيىلىكلەر ۋە ئىرانلىقلارنىڭ شىنا ياكى مىخقا ئوخشىتىپ يازغان خېتى).

مِسْمَاكٌ: تۇۋرۇك، تايانچ.

مَسَامٌ: تۆشۈكچىلەر.

مَسَامُّ الْجِسْمِ: تەر تۆشۈكچىلىرى.

مَسَامّ الْجِلْدِ: تەر تۆشۈكچىلىرى.

مَسَامِيٌّ: زەھەرلىك.

مَسَامِيَّةٌ: كۆپ تۆشۈكلۈك، ھاۋا كاۋاكچىلىرى.

مِسْمَحٌ ج مَسَامِحُ: مەرد، كەڭ قورساق، كۆكسى قارنى كەڭ، قولى ئوچۇق، سېخىي.

مَسْمَعٌ: ئاڭلايدىغان جاي.

عَلَى مَسْمَعٍ مِنْهُ: ئاڭلىنىدىغان ئارىلىقتا.

«هُوَ مِنِّي بِمَرْأًى وَمَسْمَعٍ»: ئۇ مەن كۆرەلەيدىغان ۋە ئاڭلىيالايدىغان ئارىلىقتا تۇرۇۋاتىدۇ.

مِسْمَعٌ ج مَسَامِعُ: قۇلاق؛ چىلەكنىڭ بېغى، چىلەكنىڭ تۇتقۇچى.

الْمُسْمَكَاتُ: ئاسمان، پەلەك، كۆك، ساما.

مَسْمَكَةٌ ج مَسَامِكُ: بېلىق كۆلچىكى.

«فِي الْمَسْمَكَةِ الْيَوْمَ سَمَكٌ طَازِجٌ»: بېلىق بازىرىدا بۈگۈن يېڭى بېلىق بارىكەن.

مُسِمٌّ: زەھەرلىك.

مُسَمَّرٌ: مىخلانغان.

مُسَمَّنٌ: سەمرىتىلگەن، بورداقلانغان.

مُسَمًّى ج مُسَمَّيَاتٌ: ئاتالغان، چاقىرىلغان.

أَجَلٌ مُسَمًّى: مۇددەتلىك، چەكلىك.

﴿ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ﴾ «قۇرئان»: (كۈن بىلەن ئاينىڭ) ھەربىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەتكىچە ئۆز پەلىكىدە) سەير قىلىدۇ.

أَجَلٌ غَيْرُ مُسَمًّى: مۇددەتسىز، قەرەلسىز.

ظَلَّ اِسْمًا بِلَا مُسَمًّى: ئىسمى بار جىسمى يوق بولۇپ قالدى.

مُسَمَّيَاتٌ عِلْمِيَّةٌ: ئىلمىي چۈشەنچە، ئىلمىي ئۇقۇم.

مَسْمُوحٌ ج مَسْمُوحَاتٌ: كەچۈرۈلگەن قىلىنغان، بېجى كەچۈرۈم قىلىنغان مال.

مَسْمُوحٌ بِهِ: رۇخسەت قىلىنغان، جائىز، مۇباھ، ئىجازەت قىلىنغان.

مَسْمُوعٌ: ئاڭلىنىدىغان، ئاۋازى ئوچۇق بولغان.

مَسْمُوعُ الْكَلِمَةِ: گېپى ئاقىدىغان، گېپى ئۆتىدىغان.

مَسْمُوكٌ: قېلىن، قويۇق، پۇختا، چىداملىق، ئېگىز، چوك.

الْمَسْمُوكَاتُ: ئاسمان، پەلەك، كۆك، ساما.

مَسْمُومٌ: زەھەرلەنگەن.

مَسَنَ يَمْسُنُ مَسْنًا الرَّجُلَ: كىشى قويال بولدى.

مَسَنَةٌ: ئۇنى ئۇرۇپ يىقىتتى.

مَسَنَ الشَّيْءَ مِنَ الشَّيْءِ: نەرسىنى سۇغۇرۇۋالدى.

مُسْنِتٌ: قۇرغاق يەر، قۇرغاقچىلىق يىل، بوز يەر، نامرات، كەمبەغەل، يوقسۇل.

مِسْنَدٌ ج مَسَانِدُ: دىۋان، يۆلەنچۈك، تەكىيە، ياستۇق.

مُسْنَدٌ ج مَسَانِدُ: زامان، دەۋر، ۋاقىت؛ يالغان نەرسىنى دەۋا قىلغۇچى.

حَدِيثٌ مُسْنَدٌ: سەنەدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇلانغان ھەدىس.

مُسْنَدٌ: خەۋەر جۈملە، خەۋەر، ئېنىقلىغۇچى.

مُسْنَدٌ إِلَيْهِ: (جۈملىدىكى) ئىگە.

مُسِنٌّ: ياشانغان.

مِسَنٌّ ج مَسِنَّاتٌ: بىلەي، بىلەي تاش.

مِسَنّ الْإِسْكَافِ: يۇمشاق بىلەي.

مِسَنّ الْمُوسَى: ئۇستىرا بىلەيدىغان بىلەي.

«سَنَّ السِّكِّينَ عَلَى الْمِسَنِّ»: پىچاقنى بىلەيدە بىلىدى.

مُسَنَّاةٌ ج مُسَنَّوَاتٌ وَمُسَنَّيَاتٌ: تۇغان، دامبا، توسما.

ثَوْبٌ مُسَنَّجٌ: ئالىبولماچ يوللۇق كىيىم.

مُسَنَّنٌ: چىشى بار، چىشلىق، ھەرە چىشىدەك، بىسلىق، ئۇچلۇق.

مَسْنُونٌ: بىلەنگەن، چاقلانغان، ئىتتىكلەنگەن.

حَمَأٌ مَسْنُونٌ: سېسىق لاي، قارا پانچۇق.

مَسْنُوٌّ: سۇ چاقىپەلىكى ئارقىلىق سۇغىرىلىدىغان يەر.

مَسْنِيٌّ: سۇ چاقىپەلىكى، سۇ چاقىپەلىكى ئارقىلىق سۇغىرىلىدىغان يەر.

مُسْهَبٌ: تەپسىلىي سۆزلەنگەن، ئۇزۇن سۆزلەنگەن.

مُسْهَبَةٌ: چوڭقۇر(قۇدۇقنىڭ).

مَسْهَجٌ: شامالنى توسىدىغان جاي، دالدا جاي.

مَسْهَرٌ ج مَسَاهِرُ: كەچلىك كۇلۇپ، كەچلىك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنى، قەھۋەخانا.

مَسْهَكٌ. مَسْهَكَةٌ: بوران - چاپقۇنلۇق جاي.

رِيْحٌ مَسْهَكَةٌ: قاتتىق بوران.

مُسْهِلٌ ج مُسْهِلاَتٌ: سۈرگە دورىسى.

مُسْهِلٌ خَفِيْفٌ: ئىچنى يۇمشىتىدىغان دورا.

مُسْهَلٌ: ئىچى سۈرمەك، ئىچى ئۆتمەك.

مُسَهَّرٌ: ئۇيقۇسىزلىق، بىدارلىق، ئۇخلىيالماسلىق.

مَسْهُوْلُ الْبَطْنِ: ئىچى سۈرمەك.

مِسْوَاطٌ: قاشاڭ ئات.

مِسْوَاكٌ ج مَسَاوِيْكُ: مىسۋاك.

مُسْوَدَّةٌ ج مُسْوَدَّاتٌ: ئەسلىي كوپىيە، تىكىست، دەسلەپكى نۇسخا، ئورىگىنال.

مُسْوَدَّةُ الطَّبْعِ: كوررېكتورلۇق، كوررېكتورلۇق قىلىنغان نۇسخا.

لَقَدْ حَفِظْتُ مُسْوَدَّةَ هَذِهِ الْمَقَالَةِ: بۇ ماقالىنىڭ ئورىگىنالىنى ساقلاپ قويدۇم.

مِسْوَرٌ. مِسْوَرَةٌ ج مَسَاوِرُ: خۇرۇم تەكىيە، خۇرۇمدىن ئىشلەنگەن ياستۇق.

مَسُوْسٌ: قولدىكى سۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرغۇدەك سۇ، شىرىن سۇ، ئۇتلايدىغان ئوت، زەھەر قايتۇرۇش دورىسى.

مُسَوْكَرٌ: ساقلانغان، بىخەتەر.

قُفْلٌ مُسَوْكَرٌ: بىخەتەر قۇلۇپ.

مُسَوَّرٌ: قورۇق تام، چۆرىمە تام، ھويلا تېمى.

مُسَوِّغٌ ج مُسَوِّغَاتٌ: يوللۇق سەۋەب، قانۇنىي ئاساس، ئەقىلگە سىغىدىغان باھانە.

مُسَوِّغَاتُ التَّعْيِيْنِ: مەلۇم خىزمەت ئۆتەشكە تەلەپ قىلىنىدىغان دەلىل - ئىسپاتلار.

«مَا مُسَوِّغَاتُ تَصَرُّفِكَ هَذَا؟»: سېنىڭ بۇ ھەرىكىتىڭنىڭ يوللۇق سەۋەبلىرى قايسى؟

مُسَوَّفٌ: ئارقىغا سوزۇلغان، كېچىكتۈرۈلگەن.

تِلِغْرَافَاتٌ مُسَوَّفَةٌ: ئادەتتىكى تېلېگرامما، ئاددىي تېلېگراف.

مُسِيْءٌ: يامانلىق قىلغۇچى، زىيان يەتكۈزگۈچى، ئەسكى، كىشىنى خاپا قىلغۇچى، بىزار قىلغۇچى.

«لاَ يَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ يَزْدَادُ وَإِمَّا مُسِيْئًا فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ» ‹حديث›: «سىلەردىن بىرەرسى ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلمىسۇن، ئۇ كىشى ئەگەر ياخشى كىشى بولسا، بەلكىم ياخشىلىقنى كۆپەيتىۋېلىشى مۇمكىن، ئەگەر يامان كىشى بولسا تەۋبە قىلىۋېلىشى مۇمكىن».

مَسِيْحٌ ج مُسَحَاءُ و مَسْحَى: كۆزەل چىراي، سۈرتۈلگەن، تەر؛ بىر پارچە كۈمۈش؛ ساياھەتچى قولىيالغىلىقى، ئۇۋىراپ كەتكەن تەڭگە؛ يەكچەشمە؛ راستچىل.

مَسِيْحُ الدَّجَّالِ: دەججال.

الْمَسِيْحُ: ئىسا ئەلەيھىسسالام.

﴿إِنَّمَا الْمَسِيْحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّهِ﴾ ‹قرآن›: مەسىھ ئىسا - مەريەمنىڭ ئوغلى، پەقەت ئاللاھنىڭ رەسۇلىدۇر.

مَسِيْحِيٌّ: خىرىستىئان، خىرىستىئان دىنى مۇخلىسى، ناسارا.

الدِّيْنُ الْمَسِيْحِيُّ / اَلْمَسِيْحِيَّةُ: خىرىستىئان دىنى.

مَسِيخٌ: تەمسىز، تېتىقسىز، تەمى يوق، بەتتام، سەت، كۆرۈمسىز، چىرايى بۇزۇلغان.

رَجُلٌ مَسِيخٌ: كۆرۈمسىز ئادەم.

مَسِيخٌ مِنَ الطَّعَامِ: تەمسىز تاماق.

مَسِيرٌ: مېڭىش، پىيادە مېڭىش، ھەرىكەتلىنىش.

مَسِيرَةٌ: مۇساپە، ئارىلىق.

الْمَسِيرَةُ البحرية الْكُبْرَى: ئۇزۇن سەپەر.

مَسِيسٌ: تۇتماق، تەگمەك، ساراڭلىق.

عِنْدَ مَسِيسِ الْحَاجَةِ: زۆرۈر تېپىلغاندا، زۆرۈر بولغاندا، لازىم بولغاندا، ئېھتىياج چۈشكەندە.

«الْمَنْكُوبُ فِي مَسِيسِ الْحَاجَةِ إِلَى الْإِعَانَةِ»: ئاپەتكە ئۇچرىغۇچى ياردەمگە جىددىي موھتاج.

مُسَيْطِرٌ: باشقۇرغۇچى، ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى، كۆزەتكۈچى.

مِسْيَعَةٌ: ئەندۈۋا.

مَسِيكٌ ج مُسُكٌ: بېخىل، پىخسىق، پىششىق، چىڭ تۇتماق.

مَا فِيهِ مَسِيكٌ: قىلچە پايدىسى يوق.

مَسِيلٌ ج أَمْسِلَةٌ وَمُسُلٌ وَمَسَايِلُ: ئېقىن، ئۆستەڭ، ھۆل نوقتا ، ئاقما، بوتقا.

مُسِيلٌ: ئاققۇزغۇچى.

مُسِيلُ الدُّمُوعِ: ياش ئاققۇزغۇچى.

غَازُ مُسِيلِ الدُّمُوعِ: ياش ئاققۇزىدىغان گاز.

مِسْيَلٌ: ئاربىئومېتىر، لەيلىمە تارازا (سۇيۇقلۇقنى ئۆلچىگۈچ).

مُسَيَّجٌ: قاشالانغان، چىتلانغان، ۋادەك بىلەن قورشالغان.

مُسَيَّحٌ مُخَطَّطٌ: يوللۇق، يولى بار (رەختنىڭ).

زُبْدَةٌ مُسَيَّحَةٌ: پىششىقلاپ ئېشلەنگەن سېرىقماي.

مُسَيِّرٌ: يول باشلىغۇچى.

مُسَيَّرٌ: يول-يول سىزىقلىق.

مُشْ: بولمايدۇ، ياق، ئەمەس. (يەرلىك شېۋە)

مُشْ لازِم: لازىم ئەمەس.

مَشَابِهٌ: ئوخشاش.

الْمُشَاةُ: پىيادە ئەسكەرلەر ئەترىتى.

مُشَاةُ الْبَحْرِيَّةِ: دېڭىز ئارمىيە قۇرۇقلۇق قىسمى.

سِلَاحُ الْمُشَاةِ: پىيادە قىسىم.

مُشَاتَمَةٌ: تىللىشىش، جېدەللىشىش.

مُشَاجَرَةٌ: تالاش-تارتىش قىلىشماق، جېدەللەشمەك.

مُشَاحَّةٌ: دەتالاش، جېدەل-ماجىرا.

لَا مُشَاحَّةَ فِي كَذَا: بەس-مۇنازىرىسىز، تالاش-تارتىشسىز.

مُشَاحَنَةٌ: دۈشمەنلەشمەك، ئۆچ كۆرمەك.

مُشَادَّةٌ ج مُشَادَّاتٌ: تالاش-تارتىش قىلماق، مۇنازىرە قىلماق.

جَرَتْ بَيْنَهُمَا مُشَادَّةٌ كَلَامِيَّةٌ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا گەپ تالىشىش بولدى.

مُشَارٌ إِلَيْهِ: يۇقىرىدا ئېيتىلغان، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان.

مَشَارَةٌ ج مَشَاوِرُ: ئېرىلغۇ يەر.

مُشَارِزٌ: قوپال، قاتتىق، مىجەزى ئوسال.

مُشَارِكٌ: شېرىك، خىزمەتداش، جورا، يولداش، ئۈلپەت، ھەمراھ، ھەمكارلاشقۇچى، ئورتاقلاشقۇچى.

أُسْتَاذٌ مُشَارِكٌ: بەزى ئەرەب دۆلەتلىرى ئۇنىۋېرسىتېتلىرىدا پروفېسسور بىلەن دوتسېنت ئوتتۇرىسىدىكى بىر خىل ئىلمىي ئۇنۋان.

مُشَارَكَةٌ: قاتناشماق، ھەمكارلاشماق، ئورتاقلاشماق.

مُشَارَكَةُ الْأَتْرَاحِ وَالْأَفْرَاحِ: جاپادىمۇ، ھالاۋەتتىمۇ بىللە بولماق.

مِشَاطَةٌ: ساتىراشلىق.

مُشَاطِرٌ: قوشنا، ھەمراھ.

مُشَاغِبٌ: تارقاتقۇچى، يايغۇچى، ئىلان قىلغۇچى، ئومۇمىي، ئورتاق، بىللە، ئوخشاش.

مِلْكٌ مُشَاعٌ: تەڭ پايدىلىنىش ھوقۇقى.

مَشَاعِلِيٌّ ج مَشَاعِلِيَّةٌ: مەشئەل كۆتۈرگۈچى.

مُشَاعِيَّةٌ: كوممۇنا، يېزا.

الْمُشَاعِيَّةُ الْبَدَائِيَّةُ: ئىپتىدائىي كوممۇنا.

مُشَاغِبٌ: قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلغۇچى، ئىغۋاگەر، جېدەل تېرىغۇچى.

مُشَاغَبَةٌ: ئىغۋاگەرلىك قىلماق، جېدەل ـ ماجىرا تېرىماق، قۇتراتماق.

مَشَاغِلُ: ئىش، خىزمەت.

لَدَيَّ مَشَاغِلُ كَثِيرَةٌ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ: مۇشۇ كۈنلەردە مېنىڭ ئىشىم جىق.

مُشَافَهَةٌ: سۆزلەشمەك.

مُشَافَهَةٌ: ئاغزاكى.

مُشَاقَّةٌ: چاچ تارىغاندا چۈشكەن چاچ.

مُشَاكَاةٌ: شىكايەت قىلماق.

مُشَاكَسَةٌ: جېدەللەشمەك، جاڭجاللاشماق.

مُشَاكَلَةٌ: ئوخشاپ كېتىدىغان، ئوخشاشلىق، ئىككى خىل ئاربلاشما رەڭ.

مُشَاكَهَةٌ: ئوخشاشلىق، ئوخشىماقلىق.

بَيْنَهُمَا مُشَاكَهَةٌ: ئۇلار ئوخشىشىپ كېتىدۇ.

مَشَالِ: ھامال ئىش ھەققى.

مُشَاهِدٌ: ئېكسكۇرسىيىچى، زىيارەتچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى.

مُشَاهَدٌ: كۆرگىلى بولىدىغان، كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان.

مُشَاهَدَاتٌ .الْمُشَاهَدَاتُ: سەزگۈ ئەزالار بىلەن سەزگىلى بولىدىغان شەيئىلەر.

مُشَاهَدَةٌ: كۆزدىن كەچۈرمەك، ئېكسكۇرسىيە قىلماق.

الْمُكَاتَبَةُ نِصْفُ الْمُشَاهَدَةِ: خەت يېزىشىپ تۇرۇش يېرىم دىداردۇر.

مُشَاهَرَةٌ: ئايمۇئاي، ئاي بويىچە.

دَفْعُ الرَّوَاتِبِ بِمُشَاهَرَةٍ: ئاي بويىچە مائاش تارقىتىش.

مُشَاوَبٌ ج مَشَاوِبُ: شىشىنىڭ قېپى.

مُشَاوَرَةٌ: كېڭەش، كېڭەشمە، يىغىن.

مُشَايِعٌ: ھەمرەسكار، ھېرىسمەن.

بِالْمُشَايَلَةِ: ئۆلگۈچە ساتماق، توپ باھادا ساتماق.

مُشَايَنَةٌ: سەتلىمەك، ئەيىبلىمەك.

مِشَآةٌ ج مَشَاءٍ: سېۋەت.

مَشْأَمَةٌ ج مَشَائِمُ: سول، سول تەرەپ.

﴿وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ﴾ «قرآن»: (ئىككىنچى پىرقە) بەختسىز ئادەملەردۇر، بەختسىز ئادەملەر قانداق ئادەملەر؟

مَشْؤُوزٌ: ئەنسىز، خاتىرجەمسىز.

مَشْئُوفٌ: چۆچۈپ كەتكەن، ئالاقزادە بولۇپ كەتكەن، پۈتىغا چاقا چىقىپ قالغان.

مَشْئُومٌ: ئۇمىدسىزلىك، شۇملۇق ئالامىتى، يامانلىق ئالامىتى، شۇملۇق.

«رَجُلٌ مَشْؤُومٌ»: بىتەلەي ئادەم.

مِشْبَاحٌ: ئىككى كۆزلۈك فوتو ئاپپارات.

مُشَبَّحٌ: تۇتۇق.

الصُّوَرُ الْمُشَبَّحَةُ: ئېكراندىكى سۈرەت، نۇر بىلەن قايتۇرۇلغان سۈرەت.

مُشَبَّعٌ بِالْمَاءِ: سۇ تويۇپ كەتكەن.

مُشَبَّعٌ بِالْهَوَاءِ: ھاۋا ئۆتۈپ كەتكەن.

مُشَبَّكٌ: ئاربلاشقان، چىگىچلىشىپ كەتكەن، مۇرەككەپلىشىپ كەتكەن، پەنجىرە.

مُشَبَّمٌ: ئاغزى يۇمۇلغان.

مُشَبِّهَةٌ / الْمُشَبِّهَةُ: دىنىي پىرقە بولۇپ، ئۇلار

ئاللاھنى مەخلۇققا ئوخشىتىدۇ.

إِيَّاكَ وَالْمُشَبَّهَاتِ: تۇتۇق مەسىلىلەردىن ساقلان.

مَشْبَرٌ مَشْبَرَةٌ ج مَشَابِرُ: پەس ئېقىن.

مُشْبِعٌ: قانائەت قىلغۇچى؛ مول، باي، كۆپ.

مُشْبَعٌ: تويۇنغان.

جَوٌّ مُشْبَعٌ بِالرُّطُوبَةِ: نەم ھاۋا.

مِشْبَكٌ ج مَشَابِكُ: قىسقۇچ، مېدالىيون.

مِشْبَكُ الْغَسِيلِ: كىر يايىدىغان قىسقۇچ.

مِشْبَكُ الشَّعْرِ: چاپا. چاچ قىسقۇچ.

مِشْبَكُ الْوَرَقِ: قەغەز قىسقۇچ.

مُشْبِلٌ / اللَّبُؤَةُ الْمُشْبِلُ: كۈچۈكلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ ماڭغان يولۋاس.

مَشْبُوبٌ م مَشْبُوبَةٌ ج مَشَابِيبُ: چېچەن، ئەقىللىق، ھوشيار .

مَشْبُوبٌ مِنَ الرِّجَالِ: ئەقىللىق، زېرەك، چېۋەر ئادەم.

نَارٌ مَشْبُوبَةٌ: يېنىۋاتقان ئوت، كۆيۈۋاتقان ئوت.

الْمَشْبُوبَتَانِ: ۋېنېرا ۋە مارس (يۇلتۇزلىرى).

مَشْبُوحُ الذِّرَاعَيْنِ: غولى كەڭ، بىلىكى توم.

مَشْبُولٌ مِنْ مَكَانٍ: ئارسلان كۆپ جاي، شىر بالىسى كۆپ جاي.

مَشْبُوهٌ ج مَشْبُوهُونَ: گۇمانلىق.

مَشْبُوهٌ بِهِ: يۈرۈش-تۇرۇشى گۇمانلىق ئادەم؛ گۇمانلىق ئادەم.

إِمْرَأَةٌ مَشْبُوهَةٌ: يۈقىرى دەرىجىلىك پاھىشە ئايال.

مَشْتَاةٌ ج مَشَاتٍ: قىشلاق، قىشلايدىغان جاي.

مُشْتَاعٌ: ھەمكارلاشقۇچى.

مُشْتَاقٌ: ئىشتىياق باغلىغۇچى، سېغىنغۇچى.

«فَأَتَيْتُ مُشْتَاقًا أَحِنُّ إِلَيْكَ مِنْ أَقْصَى بِلَادِ الصِّيْنِ مِنْ كَشْغَارٍ»: مەن جۇڭگونىڭ يىراق شەھىرى ــ قەشقەردىن ئۆزلىرىنى سېغىنىپ كەلدىم.

مُشْتَاقٌ إِلَيْهِ: سېغىنغان، سېغىنىشلىق.

مُشْتَبِهٌ: مۇجمەل، تۇتۇق.

مُشَتَّتٌ: پارچىلانغان، پارە-پارە قىلىۋېتىلگەن، چېچىلاڭغۇ، تارقاق.

مُشْتَدَحٌ: كەڭ زېمىن، ئورۇن.

لَكَ عَنْهُ مُشْتَدَحٌ: سېنىڭ تاللىشىڭغا ئورۇن بار.

مُشْتَرِعٌ: قانۇن چىقارغۇچى.

مُشْتَرِكٌ: رويخەتكە ئالدۇرۇپ قويغۇچى، تىزىمغا ئالدۇرۇپ قويغۇچى.

مُشْتَرَكٌ: ئورتاق، ئاممىباب؛ بىرلەشمە.

لَفْظٌ مُشْتَرَكٌ: مەنىداش سۆزلەر.

حَائِطٌ مُشْتَرَكٌ: تام قوشنا .

رَأْسُ الْمَالِ مُشْتَرَكٌ: دەسمايە ئورتاق.

رَأْيٌ مُشْتَرَكٌ: ئورتاق پىكىر.

الضِّمَانُ الْمُشْتَرَكُ: سۇغۇرتا شىركىتى.

السُّوقُ الْأُوْرُوبِيَّةُ الْمُشْتَرَكَةُ: ياۋروپا ئورتاق بازىرى.

مُشْتَرٍ: سېتىۋالغۇچى، خېرىدار.

إِزْدَحَمَ الْمَتْجَرُ بِالْمُشْتَرِيْنَ إِزْدِحَامًا شَدِيْدًا: تىجارەت ئورنى خېرىدارلار بىلەن قىستا-قىستاڭ بولۇپ كەتتى.

الْمُشْتَرِي: يۇپىتېر.

مُشْتَرًى ج مُشْتَرَيَاتٌ وَمُشْتَرَوَاتٌ: سېتىۋالىدىغان بۇيۇم .

مَكْتَبُ الْمُشْتَرَوَاتِ: سېتىۋېلىش ئورنى.

مُشْتَعِلٌ: يالقۇنلىغۇچى، كۆيگۈچى، يانغۇچى.

مُشْتَغِلٌ: ئەمگەكچى، ئالدىراش ئىشى بار، ئىرىشچان.

مُشْتَقٌّ ج مُشْتَقُّونَ: خام سۆز، ياسالما سۆز، كېلىپ چىققان.

مُشْتَكٍ: دەۋاگەر، شىكايەت قىلغۇچى.

مُشْتَكًى عَلَيْهِ: ئەرز قىلىنغۇچى، جاۋابكار .

مَشْتَلُ النَّبَاتِ ج مَشَاتِلُ: كۆچەتلىك، كۆچەتزارلىق.

مُشْتَمِلٌ: ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى.
مُشْتَمَلَاتٌ: مەزمۇن، مەنە، كاتالوگ، مۇندەرىجە.
مُشْتَهَاةٌ: ئۆرمۈش قۇرۇشقا لايىق بولغان.
مُشْتَهٍ: ئارزۇ قىلغۇچى.
مُشْتَهٍ مَا لِغَيْرِهِ: ھەسەتخور.
مُشْتَهًى ج مُشْتَهَيَاتٌ: ئارزۇلۇق، نەپسىگە ياقىدىغان، تەملىك، مەززىلىك.
مَشْئُومٌ: تىللانغان، ھاقارەتلەنگەن.
مَشْتًى: قىشلاق، قىشلايدىغان جاي.
مَشَجَ يَمْشَجُ مَشْجًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.
مَشَجٌ ج أَمْشَاجٌ: ئارىلاشما، ئارىلاشما جىسىم، ئارىلاشما مادda، بىرىكمە مېكسىنورا، (بىرىكمە دورا).
﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، بىز ئىنساننى ئارىلاشما مەنىدىن ياراتتۇق.
مُشْجَبٌ ج مَشَاجِبُ: كىيىم ئاسقۇچ.
مُشَجَّرٌ: دەرەخ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن.
ثَوْبٌ مُشَجَّرٌ: دەرەخ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن رەخت.
مَشْجَرٌ: دەرەخزارلىق، ئورمانلىق.
مَشْجِرٌ: دەرەخزارلىق.
مَكَانٌ مَشْجِرٌ: دەرەخزارلىق جاي.
مَشَحَ يَمْشَحُ مَشْحًا الْمَرِيضَ: كېسەل ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن كېسەلنى مايلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى، (كاتولىك دىنىدا).
مِشْحَاذٌ ج مَشَاحِيذُ: دۆڭ، تۆپىلىك.
مِشْحَجٌ: قۇلان، ياۋا ئېشەك.
مُشَحَّمٌ: سېمىز.
مِشْحَذٌ. مِشْحَذَةٌ ج مَشَاحِذُ: چاقلاش ئىستانوكى، بىلەي.
هَذَا الْكَلَامُ مِشْحَذَةٌ لِلْفَهْمِ: بۇ سۆز چۈشىنىشنى ئاسانلاشتۇرىدۇ.
مَشْجِرَةٌ ج مَشَاجِرُ: كوكس ئىشلەيدىغان جاي.
مِشْحَطٌ: بېدىش.
مُشْحِمٌ: مايلىق، ياغلىق.
مَشْحُوذٌ: پىچاق، قىلىچ، شەمشەر.
مَشْحُونٌ: تولدۇرۇلغان.
مَرْكَبٌ مَشْحُونٌ: يۈك پاراخوتى.
﴿فَأَنجَيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ «قرآن»: بىز ئۇنى ۋە (ئادەملەر، ھايۋانلار بىلەن) لىق تولغان كېمىدە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنى قۇتقۇزدۇق.
مَشْحُونَاتٌ: مال، يۈك.
مَشَخَّةٌ ج مَشَخَّاتٌ: ھاجەتخانا.
مُشَخِّصٌ: ئارتىس؛ ئىجرا قىلغۇچى، ئورۇنلىغۇچى.
مُشَخِّصَةٌ: ئايال ئارتىس.
مِشْخَلٌ. مِشْخَلَةٌ ج مَشَاخِلُ: سۈزگۈچ.
مِشْدَخٌ. مِشْدَخَةٌ ج مَشَادِخُ: يانجىش ماشىنىسى.
مِشَدٌّ ج مِشَدَّاتٌ: بەنداش.
مُشَدَّدٌ: تەكىتلەنگەن، كۈچەيتىلگەن.
حَرْفٌ مُشَدَّدٌ: تەشدىدلىك ھەرپ.
ظُرُوفٌ مُشَدَّدَةٌ: قىيىن شارائىت.
مُشْدِنٌ ج مَشَادِنُ: كىيىك ئوغلىقى.
مَشْدُودٌ: جىددىي، جىددىيلەشتۈرمەك، چىڭ.
مَشْدُوهٌ: ھاڭ-تاڭ بولۇپ قالغان، ھەيران قالغان.
مِشْذَبٌ: ئورغاق، دەرەخ پۇتاش قايچىسى، ئورمان قايچىسى.
مُشَذَّبٌ: پۇتىۋېتىلگەن، قىرقىۋېتىلگەن.
فَرَسٌ مُشَذَّبٌ: زور ئات.
مِشْرَاطٌ ج مَشَارِطُ وَمَشَارِيطُ: ئوپېراتسىيە پىچىقى.
مِشْرَاقٌ: كۈن چىقىدىغان جاي.
مَشْرَبٌ. مَشْرَبَةٌ ج مَشَارِبُ: ئىچىدىغان جاي؛ سۇ مەنبەسى؛ ھەۋەس، خۇشتار.

مَشْرَبُ الْقَهْوَةِ: قەھۋەخانا.

﴿قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ﴾ «قرآن»: ھەممە ئادەم (يەنى قەبىلە) ئۆزىنىڭ سۇ ئىچىدىغان ئورنىنى بىلدى.

مَشْرَبُ الْبِيرَةِ: پىۋا دۇكىنى.

مَشْرَبُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ مەسلىكى.

هَؤُلَاءِ قَوْمٌ اِخْتَلَفَتْ مَشَارِبُهُمْ: ئۇلار مەسلەكداش بولمىغان كىشىلەر.

مَشْرَبَةٌ: قاۋاقخانا.

مَشْرَبِيَّةٌ: لاپاسلىق بالكون.

مُشْرَجَعٌ: ئۇزۇن، ئۇزارتىلغان.

مَشْرَحَةٌ ج مَشَارِحُ: ئاناتومىيە، ئوپېراتسىيە ئۈستىلى.

مُشَرَّبٌ بِحُبِّ كَذَا: سۆيۈملۈك، ياخشى كۆرىدىغان.

مُشَرَّجٌ: كۆك سىيلىنغان، قوپال تىكىلگەن.

مُشَرِّحٌ: يارغۇچى، ئوپېراتسىيە قىلغۇچى؛ ئاناتومىك، ئاناتومىيە ئالىمى.

مُشَرَّدٌ: سۈرگۈن قىلىنغان، پالانغان، قوغلانغان؛ لۈكچەك.

مُشَرَّزٌ: قاتتىق چىگىلگەن، تىكىلگەن.

مُشَرَّسٌ: يىلتىز تارتقان.

مُشَرَّطٌ: دەز، چاك، يېرىق.

مُشَرِّعٌ ج مُشَرِّعُونَ: قانۇن چىقارغۇچى، قانۇن تۈزگۈچى.

رَاعَى الْمُشَرِّعُ فِي قَانُونِ الضَّرَائِبِ التَّخْفِيفَ عَنِ الطَّبَقَةِ الْكَادِحَةِ: قانۇن چىقارغۇچى ئەمگەكچىلەر ئۈستىدىكى باج قانۇنىنى يېنىكلىتىشنى كۆزدە تۇتقان.

مُشَرَّفٌ: ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك، قەدىرلىك، قەدىردان، مۆھتەرەم.

الْكَعْبَةُ الْمُشَرَّفَةُ: ھۆرمەتلىك كەئبە.

مُشَرْشَرٌ: چىشلىق.

مِشْرَطٌ: ئوپېراتسىيە پىچىقى.

مُشْرِفٌ ج مُشْرِفُونَ: باشقۇرغۇچى.

مُشْرِفٌ عَلَى الْعَمَلِ: نازارەتچى.

مُشْرِفٌ عَلَى الْمَكَانِ: ئېگىزدىن قارىغۇچى.

مُشْرِفٌ عَلَى الْمَوْتِ: سەكراتتا چۈشۈپ قالغۇچى، ھالاكەتكە يۈزلەنگۈچى.

مُشْرِفٌ اِجْتِمَاعِيٌّ: ئىجتىمائىي ئىشلار رىياسەتچىسى.

مُشْرِفٌ تَرْبَوِيٌّ: تەربىيە رىياسەتچىسى.

دَخَلَ الْمُدَرِّسُ الْمُشْرِفُ الْفَصْلَ: مەسئۇل ئوقۇتقۇچى سىنىپقا كىردى.

مُشْرَفٌ ج مَشَارِفُ: بالكون، ئايۋان، پېشايۋان.

مَشَارِفُ الْأَرْضِ: ئېگىزلىكلەر، ئېگىز يەرلەر.

مَشَارِفُ الْمَدِينَةِ: شەھەر ئەتراپى.

حَلُّوا مَشَارِفَ الْأَرْضِ: زېمىننىڭ ئېگىز جايلىرىغا چۈشۈشكلار.

سَيْفٌ مَشْرَفِيٌّ: يەمەندە سوقۇلغان قىممەتلىك قىلىچ.

مَشْرِقٌ: كۈن چىقىدىغان جاي.

مَشْرِقٌ ج مَشَارِقُ: شەرق، شەرق تەرەپ.

فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَمَغَارِبِهَا: شەرق ۋە غەربتە، پۈتۈن دۇنيادا.

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ كۈن چىققان ۋە كۈن پاتقان تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشۈڭلارنىڭ ئۆزىلا ياخشى ئەمەلگە ياتمايدۇ.

مُشْرِقٌ: يالتىراق، پارقىراق، نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، نۇرلۇق؛ يورۇتقۇچى.

﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ﴾ «قرآن»: كۈن چىقار ۋاقتىدا ئۇلارغا قاتتىق چۇقان يۈزلەندى.

الْمَشْرِقَانِ: شەرق بىلەن غەرب.

﴿يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ﴾ «قرآن»: كاشكى سەن بىلەن مېنىڭ ئارامدا

شەرق بىلەن غەربنىڭ ئارىسىدىكى ئارىلىق بولسا ئىكەن، سەن نىمىدېگەن يامان ھەمراھ.

مَشْرِقَةٌ: كۈن چىقىدىغان جاي.

مَشْرِقِيٌّ ج مَشَارِقَةٌ: شەرقلىق.

جَرَفٌ مَشْرِقِيٌّ: شەرق تەرەپ.

مُشْرِكٌ: خۇداغا شېرىك كەلتۈرگۈچى، بۇتپەرەس، مۇشرىك.

﴿وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ﴾ «قۇرئان»: (ھۆر) مۇشرىك ئەرلەر سىلەرنى مەيتۈن قىلغان تەقدىردىمۇ مۆئمىن قۇل ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن ئارتۇقتۇر.

مُشْرِكِيٌّ: خۇداغا شېرىك كەلتۈرگۈچى، بۇتپەرەس، مۇشرىك.

مَشْرُوبٌ ج مَشْرُوبَاتٌ: ئىچىملىكلەر.

مَشْرُوبٌ رُوحِيٌّ: ھاراق.

طَلَبَ مَشْرُوبًا: (مەيلى سوغۇق بولسۇن، مەيلى قىزىق بولسۇن) ئۇسسۇزلۇق تەلەپ قىلدى.

مَشْرُوبَاتٌ رُوحِيَّةٌ / مَشْرُوبَاتٌ كُحُولِيَّةٌ: ئىسپىرتلىق ئىچىملىكلەر، مەست قىلغۇچى ئىچىملىكلەر.

مَشْرُوبَاتٌ مُرَطِّبَةٌ: سوغۇق ئىچىملىكلەر.

مَشْرُوبَاتٌ وَمَأْكُولَاتٌ: ئىچىملىكلەر ۋە يېمەكلىكلەر.

مَشْرُوخٌ: چىقىلغان، دەز كەتكەن، يېرىلغان.

مَشْرُوعٌ ج مَشْرُوعَاتٌ وَمَشَارِيعُ: پىلان، لايىھە؛ ئىش؛ كارخانا؛ قانۇنلۇق، توغرا.

مَشْرُوعٌ قَانُونٌ: تەكلىپ، تەكلىپ لايىھىسى، قانۇن، قانۇن لايىھىسى.

مَشْرُوعٌ كَهْرَبَةٌ: سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى.

بَاعِثٌ مَشْرُوعٌ: مۇددىئاسى ئېنىق.

غَيْرُ مَشْرُوعٍ: قانۇنسىز، قانۇنسىزلىق.

نَفَذَ الْمَشْرُوعَ بِكُلِّ دِقَّةٍ: قانۇننى ئەستايىدىللىق بىلەن ئىجرا قىلدى.

عَرَضَ الْمَشْرُوعَ عَلَى مَجْلِسِ الْإِدَارَةِ: ئىدارە ھەيئىتىگە پىلاننى سۇندى.

اَكْسِبْ رِزْقَكَ بِالطُّرُقِ الْمَشْرُوعَةِ: رىزقىڭنى قانۇنىي يوللار بىلەن قولغا كەلتۈر.

مَشْرُوعِيَّةٌ: كارخانا؛ ئىش، پىلان، قانۇنلۇق، قانۇنىي تۈزۈم.

تَنْظُرُ الْمَحْكَمَةُ الْعُلْيَا فِي مَشْرُوعِيَّةِ قَانُونِ الْأَحْزَابِ: يۇقىرى سوت پارتىيىلەر قانۇنىنىڭ قانۇنلۇق ئىكەنلىكىنى قاراپ چىقماقتا.

مَشَّ يَمُشُّ مَشًّا الْعَظْمَ: شورىدى، سۈمۈردى.

مَشَّ الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىنى سۇغا چىلىدى، نەملىدى، ھۆللىدى.

مَشَّ مَالَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ مېلىنى ئاستا ـ ئاستا ئالدى.

مَشَّاءٌ: يەلتاپان، شاتۇر، تۆھمەتخور، بوھتان چاپلىغۇچى، قارىلىغۇچى، غەيۋەتخور، ئىغۋاگەر، سۆخەنچى.

﴿هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيمٍ﴾ «قۇرئان»: «غەيۋەتخور، سۆخەنچى، بېخىل».

«رِيَاضِيٌّ مَشَّاءٌ»: يۈگۈرۈش تەنھەرىكەتچىسى.

الْمَشَّاؤُونَ: ئورۇستو تىلىنىڭ شاگىرتلىرى.

مَشَّائِيَّةٌ: ئورۇستو پەلسەپىسى.

مَشَّاطٌ ج مَشَّاطُونَ: تارغاق ياسىغۇچى.

مَشَّايَةٌ: پايانداز.

مَشَّطَ يُمَشِّطُ تَمْشِيطًا الْمَكَانَ: تەكشۈردى، چارلىدى، ئىزدىدى، ئاختۇردى.

مَشَّطَ الْجُنُودُ مَكَانَ الثُّوَّارِ: ئەسكەرلەر قوزغىلاڭچىلار يوشۇرۇنۇۋالغان جاينى ئاختۇردى.

مَشَّطَ الشَّعْرَ: چاچ تارىدى.

مَشَّقَ يُمَشِّقُ تَمْشِيقًا الْإِبِلَ: تۆگىنى ئوتلاتتى.

مَشَّى يُمَشِّي تَمْشِيَةً: ماڭدۇردى، ماڭغۇزدى، يۈگۈرتتى، كۆپ ماڭدى.

مَشَّى الْبَطْنَ: ئىچىنى سۈرگۈزدى.

تُمَشِّي الْأُمُّ صَبِيَّهَا: ئانا بالىسىنى ماڭغۇزماقتا.

مَشَطَ يَمْشُطُ / يَمْشِطُ مَشْطًا الشَّعْرَ: باش تارىدى، چاچ تارىدى.

«مَشَطَتِ الْمَرْأَةُ شَعْرَهَا»: ئايال بېشىنى تارىدى.

مَشَطَ الْأَرْضَ: يەرگە سۈرەم سالدى.

مُشْطٌ وَمِشْطٌ ج أَمْشَاطٌ: تارغاق، توقۇش ماشىنىسى.

مُشْطُ الْكَمَنْجَةِ أَوِ الْعُودِ: خەرەك.

«النَّاسُ سَوَاسِيَةٌ كَأَسْنَانِ الْمُشْطِ»: كىشىلەر تارغاق چىشىدەك باپباراۋەر.

مُشْطُ الرِّجْلِ: پۇتنىڭ يۈزىدىكى تومۇرلار .

مِشْطَةٌ: چوتكا، يۇڭ تاراش ماشىنىسى، يۇڭ تارايدىغان تارغاق ، پاختا ئېتىش ماشىنىسى.

مَشْطُوْدٌ: پارچىلانغان، بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

مُشْطِيٌّ: تارغاقسىمان ، تارغاقتەك ، تارغاقنىڭ چىشلىرىغا ئوخشاش، تارغاقسىمان جىسىم.

مَشَعَ يَمْشَعُ مَشْعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئوغرىلىدى.

مَشَعَ الْقَصْعَةَ: تاۋاقتىكى ھەممىنى يەپ بولدى.

مَشَعَ فُلَانًا بِالْحَبْلِ: پالاننى ئارغامچا بىلەن ساۋىدى.

مَشَعَ الْقُطْنَ: پاختا ئاتتى.

مَشَعَ الْغَنَمَ: قوينى ساغدى.

مَشَعَ بِبَوْلِهِ: سىيدى، سىيىۋەتتى.

مِشْعَارٌ: ئانتىپنا .

مِشْعَاعٌ ج مَشَاعِيعُ: رادىئوئاكتىپلىق نۇر.

تَصْوِيرٌ مِشْعَاعِيٌّ: رادىئوئاكتىپلىق نۇر ئارقىلىق سۈرەتكە ئېلىش.

مِشْعَالٌ ج مَشَاعِلُ وَمَشَائِيلُ: سۈزگۈچ، تور.

مُشْعَانٌ: چۇۋۇلۇپ كەتكەن.

مَشْعَبٌ ج مَشَاعِبُ: يول.

مِشْعَبٌ ج مَشَاعِبُ: جۇۋالدۇرۇز، بىگىز.

مُشَعْبِذٌ: سېھىرگەر، جادۇگەر.

مَشْعَرٌ ج مَشَاعِرُ: سەزگۈ ئەزاسى؛ مۇقەددەس جاي.

﴿فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾ «قرآن»: مەشئەرى ھەرەمدە (يەنى مۇزدەلىپىدە) ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار.

مَشَاعِرُ الْحَجِّ: ھەج ئەركانلىرى، ھەج ئەمەللىرى.

مُشْعَرٌ: يۇڭلۇق، مويلۇق.

مُشْعَرَانِيٌّ: يۇڭلۇق، مويلۇق.

مُشَعْشِعٌ: سۇيۇقلاندۇرۇلغان.

مُشَعْشَعَةٌ: سۇيۇقلاندۇرۇپ ئىشلەنگەن.

مُشِعٌّ: نۇر چاچقۇچى.

عُنْصُرٌ مُشِعٌّ: نۇر چاچقۇچى ئېلېمېنت .

مِشَعٌّ: نۇر ئۆلچىگۈچ.

مِشْعَلٌ ج مَشَاعِلُ: سۈزگۈچ، تور.

مَشْعَلٌ . مَشْعَلَةٌ ج مَشَاعِلُ: مەشئەل، ئوتقاش.

مُشْعِلٌ: ئوت ياققۇچى، ئوت قويغۇچى.

مُشْعِلُو نِيرَانِ الْحَرْبِ: ئۇرۇش جىنايەتچىلىرى.

مُشَعْوِذٌ ج مُشَعْوِذُوْنَ: سېھىرگەر، جادۇگەر.

مُشَعْوَذٌ: جادۇ قىلىنغان، سېھىر قىلىنغان.

مَشْعُوْرٌ: چاك كەتكەن، ئازراق يېرىلغان.

إِنَاءٌ مَشْعُوْرٌ: دەز كەتكەن قاچا.

مَشْعُوْرُ الْعَقْلِ: ئەقلىدىن ئازغان.

مَشْعُوْنٌ: چېچىلىپ كەتكەن، چۇۋۇلۇپ كەتكەن.

شَعْرٌ مَشْعُوْنٌ: چۇۋۇلۇپ كەتكەن چاچ.

مَشْغَلٌ ج مَشَاغِلُ: ئىش مەيدانى، ئىشخانا؛ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ئورنى.

مَشْغَلَةٌ ج مَشَاغِلُ: كەسىپ، ئىش، خىزمەت، ئەمگەك.

مَشْغُوْفٌ بِهِ: قىزغىن مۇھەببەت، مەستانە، قاتتىق كۆيۈپ قالغۇچى.

مَشْغُولٌ ج مَشْغُولَاتٌ: ئىشى بار، ئىشى ئالدىراش؛ يىششىق.

مَشْغُولُ الْبَالِ: بىسەرەمجان، ئەندىشىلىك، پاراكەندە.

حَدِيدٌ مَشْغُولٌ: تۆمۈر، يىششىق تۆمۈر، تاۋلانغان تۆمۈر.

ثَوْبٌ مَشْغُولٌ: كەشتىلەنگەن كىيىم.

مَنْصَبٌ مَشْغُولٌ: ئىگىسى بار ئورۇن.

هَاتِفٌ مَشْغُولٌ: سۆزلىشىۋاتقان تېلېفون.

رَجُلٌ مَشْغُولٌ: قولىدا ئىشى بار ئادەم، ئالدىراش ئادەم.

أَنَا مَشْغُولٌ مَسَاءَ الْيَوْمِ: بۈگۈن ئاخشام ئىشىم بار.

إِمْرَأَةٌ مَشْغُولَةٌ: ئەرلىك ئايال.

مَشْغُولَاتٌ: مەھسۇلات، تەييار مەھسۇلات.

الْمَشْغُولَاتُ الذَّهَبِيَّةُ: ئالتۇن جابدۇقلار.

مَشْغُولِيَّةُ الْبَالِ: ئەندىشە، غەم - غۇسسە، ئەنسىزلىك؛ ئىستەك، تىلەك، ئۈمىد، ھېسداشلىق.

مُشْفِرٌ: ئاغزىنى دومسايتقۇچى، ئاغزىنى ئۈمچەيتكۈچى.

مِشْفَرٌ ج مَشَافِرُ: كۆچىلىك، پۇختا، مۇستەھكەم؛ بىر پارچە زېمىن ياكى قۇملۇق يەر؛ تۆگىنىڭ تۆۋەن كالپۇكى.

مُشْفَشِفٌ: مىجەزى ئوسال.

مُشَفِّعٌ: شاپائەت قىلغۇچى.

مُشَفَّعٌ: شاپائىتى قوبۇل قىلىنىدىغان.

مُشْفِقٌ ج مُشْفِقُونَ: كۆيۈمچان، قورققۇچى.

كَانَ مُشْفِقًا عَلَى أُمِّهِ الْمَرِيضَةِ: كېسەل ئانىسىغا كۆيۈمچانلىق قىلدى.

﴿قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ﴾ «قۇرئان»: بىز ھەقىقەتەن (دۇنيادىكى چاغدا) ئائىلىمىزدە (ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) قورقاتتۇق.

مِشْقَلَةٌ ج مَشَاقِلُ: قوۋم خالتىسى، تاشلىق (قۇشنىڭ تاشلىقى).

مَشْقُوعٌ: ساراڭ، مەجنۇن.

إِمْرَأَةٌ مَشْقُوعَةٌ: كۆز تەگكەن ئايال.

مَشْقُوفٌ: بەدىنىگە چاقا چىقىپ قالغان ئادەم.

مَشْقًى ج مَشَاقٍ: داۋالاش مۇئەسسەسەلىرى.

مَشَقَ يَمْشُقُ مَشْقًا الْأَكْلَ: ھاپىلا - شاپىلا يېدى.

مَشَقَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سوزدى.

مَشَقَ الشَّعْرَ: چاچنى تارىدى.

مَشَقَ فِي الْكِتَابَةِ: خەتنى تارتىپ-تارتىپ يازدى.

مُشِقَ الشَّخْصُ: چىنىقتى.

مَشَقَتِ الْإِبِلُ فِي سَيْرِهَا: تۆگە تېز ماڭدى.

مَشْقٌ: مىسال، قائىدە؛ ئۈلگە، تۆمۈر ئوكسىدى، قىزىل توپا.

مِشْقٌ: ئېگىز بويلۇق، زىلۋا بويلۇق، غۇنچە بويلۇق.

مَشْقًا ج مَشَاقِيُّ: چاچنىڭ ئايرىلىدىغان جايى.

مِشْقًا ج مَشَاقِيُّ: تارغاق.

مَشْقِيَّةٌ: ئۈرچۈق، يىڭ، موكا.

مِشْقَةٌ: پارچە تاختا، كونا كىيىم.

مَشَقَّةٌ ج مَشَاقٌّ وَمَشَقَّاتٌ: مۇشكۇل، تەس، مۇشەققەت، قىيىنچىلىق، ئېغىرچىلىق، جاپا.

يَجِبُ أَنْ تَتَحَمَّلَ مَشَقَّاتِ السَّفَرِ: سەپەرنىڭ مۇشەققەتلىرىگە چىدىشىڭ كېرەك.

مُشَقَّرٌ: چوڭ قاچا.

مُشَقِّصٌ: قاسساپ، پوكانچى.

مِشْقَنٌ ج مَشَاقِنُ: سۆرەم، تولۇق.

مَشْقُوقٌ: دەز، چاك، يېرىق.

مِشْكَاةٌ ج مَشَاكٍ: چاۋەن، چىراغ قويىدىغان تەكچە، تۈيۈق، چىراغپاي.

﴿كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ﴾ «قۇرئان»: (چىراغ قويىدىغان) تەكچىگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدا

چىراغ باردۇر.

مِشْكَارٌ ج مَشَاكِيْرُ: سۈتلۈك ھايۋان.

مِشَكٌّ ج مَشَاكٌّ: ئۇشكە.

مُشَكَّلٌ: ھەرخىل، خىلمۇخىل، ھەر تۈرلۈك.

كَلِمَاتٌ مُشَكَّلَةٌ: ھەرىكىلىك سۆزلەر.

فَوَاكِهُ مُشَكَّلَةٌ: خىلمۇخىل مېۋىلەر.

مُشْكِلٌ . مُشْكِلَةٌ ج مَشَاكِلُ وَمُشْكِلاَتٌ: قىيىن مەسىلە، قىيىن ۋەزىيەت، مۇشكۇل ئىش؛ تۇتۇق، مۈجمەل، قىيىن، تەس، مۇشكۇلچىلىك.

أَمْرٌ مُشْكِلٌ: تەس ئىش.

خُنْثَى مُشْكِلٌ: جىنسى تەۋەلىكى مۈجمەل قوش جىنسلىقلار.

مُشْكِلَةُ الشَّرْقِ الأوسط: ئوتتۇرا شەرق مەسىلىسى.

مُشْكِلَةُ الْمُرُوْرِ: قاتناش مەسىلىسى.

حَدَثَتْ مُشْكِلاَتٌ: مەسىلە تۇغۇلدى.

مَشْكُوْرٌ: مەدھىيىلەنگەن، رەھمەتكە ئېرىشكۈچى، تەشەككۈرگە سازاۋەر بولغۇچى.

﴿فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُوراً﴾ «قرآن»: مۇنداق ئادەملەرنىڭ قىلغان ئەمەلى (ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا) قوبۇل بولىدۇ.

مَشْكُوْكٌ فِيْهِ: شەك بار، گۇمانلىق.

مَشْكُوْكٌ فِي أَمْرِهِ: يۈرۈش - تۇرۇشى گۇمانلىق.

مَشْكُوٌّ عَلَيْهِ: ئەرز قىلىنغان، جاۋابكار.

مَشْكِيٌّ عَلَيْهِ: ئەرز قىلىنغان، جاۋابكار.

مَشْلَحٌ: ئۇخلاش كىيىمى، پەرداز كىيىمى؛ ئەرەب يەكتىكى.

مِشَلٌّ ج مَشَالٌّ: تېز، ئىتتىك، شارپا.

رَجُلٌ مِشَلٌّ: ھەرىكىتى تېز ئادەم، چىققىشقاق ئادەم.

مُشَلَّجٌ: گىرىمخانا، كىيىم يۆتكەش ئۆيى.

مَشْلُوْلٌ: پالەچ.

مَشْلُوْمٌ: گاڭگىراپ قالغان، ھاڭ - تاڭ قالغان.

مُشْمَئِزٌّ: يامان كۆرگۈچى، نەپرەتلەنگۈچى.

مُشْمَخِرٌّ: تەكەببۇر، ھاكاۋۇر، مۇغەمبەر: ئېگىز تاغ.

مُشْمَخِرٌّ: ئېگىز تاغ.

مَشْمَسَةٌ: قۇياش ۋاننىسى، ئاپتاپ ئىسسىندىغان جاي.

مِشْمِشٌ . مُشْمُشٌ: ئۆرۈك.

شَجَرَةُ مِشْمِشٍ: ئۆرۈك دەرىخى.

مِشْمِشٌ لَوْزِيٌّ أَوْ حَمَوِيٌّ: مېغىزلىق ئۆرۈك.

مِشْمِشٌ كِلاَبِيٌّ: مېغىزى ئاچچىق ئۆرۈك.

مُرَبَّى الْمِشْمِشِ: ئۆرۈك مۇرابباسى.

مِشْمِشَةٌ ج مِشْمِشَاتٌ: بىر ئۆرۈك، بىر دانە ئۆرۈك.

مِشْمِشِيٌّ: ئۆرۈك رەڭگىدە.

ثَوْبٌ مِشْمِشِيٌّ: ئۆرۈك رەڭلىك رەخت.

مُشْمَعِلٌّ: تارقىلىپ كەتكۈچى، جانلىق، تېتىك.

مِشَمٌّ: بۇرۇن، پۇراش ۋە سىزىش ئەزاسى.

مُشَمِّرٌ: تىرىشچان، پىشقان، ماھىر.

مُشَمَّعٌ ج مُشَمَّعَاتٌ سۈركەلگەن، بويالغان، سۈرتۈلگەن.

مُشَمَّعُ الْفَرْشِ: پلاستىر، شىلىملىق رەخت (جاۋبو).

مَشْمُوْسٌ: كۈن نۇرى، كۈن، ئاپتاپ، كۈننىڭ.

مَشْمُوْلٌ: ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان، تەركىبىدە بار.

مَشْمُوْلٌ بِرِعَايَتِهِ: ئۇنىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا.

مَشْمُوْمٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق، خۇش ھىد.

مَشْمُوْمَاتٌ: خۇش پۇراق گۈللەر.

مَشْنَأٌ: قەبىھ، سەت.

مَشْنَأَةٌ: ئۆچمەنلىك، يىرگىنچلىك، نەپرەتلىك.

مَشْنَقَةٌ ج مَشَانِقُ: دارغا ئېسىش مەيدانى.

مِشْنَقَةٌ ج مَشَانِقُ: دار (ئاسىدىغان دار).

مِشَنَّةٌ ج مِشَنَّاتٌ: سېۋەت.

مُشَنَّجٌ: قورۇق، قورۇلۇپ قالغان.

مَشْنُوْءٌ: دۈشمەن تۇتۇلغان، ئۆچ كۆرۈلگەن.

مَشْئُوٌّ مَنْ يَشْنَؤُكَ: يامانلىق ئۆزىگە يانىدۇ (مەسەل).

مَشْنُوقٌ: دارغا ئېسىلغان، دارغا ئېسىلغۇچى.

مَشْهَدٌ ج مَشَاهِدُ: يىغىن، سورۇن؛ شېھىت بولغان جاي؛ مازار؛ شېھىتنىڭ قەبرىسى؛ كۆرۈنۈش، مەنزىرە؛ يىغىن مەيدانى؛ خاتىرە تاش، خاتىرە تاختا.

عَلَى مَشْهَدٍ مِنَ النَّاسِ: ئامما ئالدىدا، جامائەت ئالدىدا.

﴿فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ «قرآن»: بۈيۈك (يەنى قىيامەت) كۈنى كەلگەن چاغدا كاپىرلارغا ۋاي.

تَكَلَّمَ عَلَى مَشْهَدٍ مِنَ الْجَمِيعِ: چوڭ يىغىندا سۆزلىدى.

شَهِدَ الْمَشَاهِدَ كُلَّهَا: ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن پۈتۈن غازاتلارغا قاتناشقان.

مَشْهَدٌ غِنَائِيٌّ: بىر مەيدان ناخشا.

مَشَاهِدُ الْمَدِينَةِ: شەھەر مەنزىرىلىرى.

مَشَاهِدُ مَكَّةَ: مەككىدىكى يىغىلىدىغان جايلار.

مَشْهَدٌ طَبِيعِيٌّ: تەبىئىي مەنزىرە.

مَشْهَدَةٌ: مەجلىس ئورنى، يىغىن زالى؛ خاتىرە تاش.

مُشَهٍّ ج مُشَهِّيَاتٌ: ئازۇنىمەت، ئىشتىھالىق، ئىشتەھىنى قوزغىغۇچى.

مُشَهَّرٌ: يامان ئاتاقلىق.

مَشْهُودٌ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغان.

يَوْمٌ مَشْهُودٌ: خاتىرە كۈن، بايرام، قۇتلۇق كۈن.

مَشْهُودٌ لَهُ بِالْكَفَاءَةِ: قابىلىيەتلىكلىك، لاياقەتلىك، موۋۇقلۇق.

الْمَشْهُودُ: جۈمە كۈنى.

الْيَوْمُ الْمَشْهُودُ: قىيامەت كۈنى ياكى جۈمە كۈنى.

﴿إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً﴾ «قرآن»: (كۈندۈزنىڭ ۋە كېچىنىڭ پەرىشتىلىرى) چوقۇم بامدات نامىزىدا ھازىر بولىدۇ.

مَشْهُودَاتٌ: كۆرگەن، بىلگەن ئىشلار.

مَشْهُورٌ ج مَشَاهِيرُ: مەشھۇر، ئاتاقلىق، شۆھرەت قازانغان.

شَخْصٌ مَشْهُورٌ: داڭدار ئەرباب.

عَلَى الْمَشْهُورِ: ئادەتتىكى كۆز قاراش بويىچە، ئامىنىڭ كۆز قارىشى بويىچە.

مَشْهُومٌ: زېرەك، چېچەن؛ قورقۇپ كەتكەن، چۆچۈپ كەتكەن.

مِشْوَارٌ ج مَشَاوِيرُ: سەپەر، ساياھەت، ئالۋان، ھاشار، ۋەزىپە.

مِشْوَارُ الْآلَةِ: تاكت (دۋىگاتېل).

عَلَيَّ مِشْوَارٌ ضَرُورِيٌّ: مېنىڭ جىددىي ئىشىم بار.

مِشْوَالٌ ج مَشَاوِيلُ: كىران؛ كۆتۈرۈلگەن قورام تاش.

مَشُوبٌ: ئارىلاشتۇرۇلغان؛ بويالغان.

حُكْمُكَ مَشُوبٌ بِالتَّحَيُّزِ: سېنىڭ قىلغان ھۆكۈمىڭدە بىر تەرەپلىمىلىك بار.

مِشْوَذٌ ج مَشَاوِذُ: پادىشاھ، داھىي، باشلىق، خوجايىن؛ سەللە.

مَشُورٌ: زىننەتلەنگەن، بېزەلگەن.

مَشُورَةٌ ج مَشُورَاتٌ: مەسلىھەت، پىكىر؛ نەسىھەت؛ تەكلىپ، يولىيورۇق.

بِمَشُورَةِ الْأَطِبَّاءِ: دوختۇرلارنىڭ مەسلىھەتى بويىچە.

غُرْفَةُ الْمَشُورَةِ: مەجلىسخانا.

عَلَيْكَ بِالْمَشُورَةِ فِي كُلِّ أُمُورِكَ: ھەممە ئىشىڭنى مەسلىھەت بويىچە قىلىشىڭ كېرەك.

مَشُوزٌ: ئەنسىز، خاتىرجەمسىز.

مُشَوْشِطٌ: قاسىرماق، قازاندا كۆيۈپ كەتكەن تاماق.

مَشُوفٌ: بېزەلگەن، پارقىرتىلغان.

مَشُوقٌ: كۆيـۈپ قـالغۇچى، سـېغىنغۇچى، خۇشـتار بولغۇچى، مەشۇق.

مِشْوَلٌ ج مَشَاوِلُ: كىچىك ئورغاق، ئوتىغۇچ.

مَشَوٌّ . مَشُوٌّ: سۈرگە دورىسى.

مُشَوَّشٌ: قالايمىقان.

مُشَوَّشُ الْفِكْرِ: قىيىن ئەھۋالدا قـالغۇچى، چارىسىز قالغۇچى، ھالى خاراب.

كَلَامٌ مُشَوَّشٌ: قالايمىقان سۆز.

عِبَارَةٌ مُشَوَّشَةٌ: باغلاشمايدىغان جۈملە.

مُشَوِّقٌ: زوقلانـدۇرغۇچى، جەلـپ قىلغـۇچى، مەپتۇن قىلغۇچى.

مُشَوِّقَاتٌ: قىسسەلەرنىڭ قىزىقارلىق جايلىرى.

مُشَوَّهٌ: مېيىپ، مەجرۇھ؛ سەتلەشتۈرۈلگەن.

مُشَوَّهُ الْحَرْبِ: ھەربىي مەجرۇھ.

مَشْوِيٌّ: پىشۇرۇلغان، كاۋاپ قىلىنغان.

أُقَدِّمُ لَكُمْ لَحْمًا مَشْوِيًّا فِي الْعِشَاءِ: كەچلىك تاماقتا سىلەرگە پىشۇرۇلغان گۆش بېرىمەن.

مَشَى يَمْشِي مَشْيًا الشَّخْصُ: ماڭدى، يۈردى.

مَشَى عَلَى الْأَقْدَامِ: پىيادە ماڭدى، ياياق ماڭدى.

مَشَى بِالنَّمِيمَةِ: گەپ توشـۇدى، سـۇخەنچىلىك قىلدى.

مَشَى عَلَى آثَارِهِ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى.

مَشْيٌ: ماڭماق، يۈرمەك.

مَشْيًا عَلَى الْأَقْدَامِ: پىيادە ماڭماق، ياياق ماڭماق.

مَشَيَانٌ: ماڭماق، يۈرمەك.

مَشِيئَةٌ: ئىرادە، خاھىش.

بِمَشِيئَةِ اللّٰهِ: ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە .

مَشِيبٌ: قېرىلىق.

بَلَغَ فُلَانٌ الْمَشِيبَ: پالانى قېرىلىق يەتتى.

مِشْيَةٌ: مېڭىش شەكلى.

مِشْيَتُهُ كَالْبَطَّةِ: ئۇ ئۆردەكتەك ماڭىدۇ.

«مِشْيَةُ السَّكْرَانِ»: مەستتەك مېڭىش.

مَشِيجٌ ج أَمْشَاجٌ: ھـۆجەيرە، كىلىنكا؛ جىنسىي ئەزا، جىنسىي ئورگـان، نەسـىل قالـدۇرۇش ئەزاسى.

مُشِيحٌ: كۈنلەمچى؛ ئىرادىلىك.

مَشِيدٌ: قۇرۇلغان، ياسالغان، بىنا قىلىنغان.

﴿وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ﴾ «قرآن»: نۇرغـۇن تاشلاندۇق قۇدۇقلار ۋە ئېگىز ئىمارەتلەر.

مُشِيرٌ: يـول باشـلىغۇچى؛ نەسىھەت قىلغـۇچى؛ مارشال.

مَشِيطٌ: تارالغان.

مَشِيقٌ: ئېگىـز بويلـۇق، زىلـۋا بويلۇق، غـۇنچە بويلۇق.

مَشِيمَةُ الْجَنِينِ ج مَشِيمٌ وَمَشَائِمُ: بالا ھەمرىيى.

مَشِينٌ: نومۇسسىز، يۈزنى چۈشۈرۈۋېتىدىغان.

مَشِيئَةٌ: ئۇمىد، ئارزۇ، ئىستەك، خاھىش، تىلەك.

مُشَيَّدٌ: مۇسـتەھكەم قۇرۇلغـان، مۇسـتەھكەم ياسالغان، مۇستەھكەم بىنا قىلىنغان.

﴿أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ﴾ «قرآن»: قەيەردە بولمـاڭلار (ئەجەل كەلگەندە) ئۆلـۈم سـىلەرنى تاپىدۇ، سىلەر مۇستەھكەم قەلئەدە بولغان تەقدىردىمۇ.

مُشَيِّعٌ: رىغبەتلەنـدۈرۈلگەن، روھلانـدۇرلغان، ئىلھام بېرىلگەن.

مُصَابٌ: زەربە بېـرىلگەن، نـىشانغا ئېلىنغـان؛ يارىدار؛ ئاپەت، بالا ـ قازا، كۆلپەت.

مُصَابٌ بِالْمَرَضِ: كېسەل بولغان، كېسەل يەتكەن.

مُصَابٌ فِي أَمْوَالِهِ: مېلىغـا زىيـان ـ زەخـمەت يەتكەن.

حَلَّ بِهِ مُصَابٌ أَلِيمٌ: قاتتىق دەرد ـ ئەلەمگە دۇچار بولدى.

نُعَزِّيكَ فِي مُصَابِكَ الْجَلَلِ: بېشىڭغا قـاتتىق مۇسىبەت كەلگەنلىكىگە تەزىيە بىلدۈرىمىز.

مُصَاحِبٌ: سىرداش دوست، قەدىناس.

مُصَاحَبَةٌ: بىللە بولماق، ھەمراھ بولماق، جورا بولماق، شېرىك بولماق.

إِحْذَرْ مُصَاحَبَةَ الْأَشْرَارِ: يامانلارغا ھەمراھ بولۇپ قېلىشتىن ئېھتىيات قىل.

الْمَصَادِرُ: مەنبەلەر.

مَصَادِرُ الْفِقْهِ الْإِسْلَامِيِّ: ئىسلام فىقھىشۇناسلىقى مەنبەلىرى.

الْمَصَادِرُ وَالْمَرَاجِعُ: پايدىلىنىلغان مەنبەلەر.

مُصَادَرَةٌ: مۇسادىرە قىلماق.

مُصَادَرَةُ أَمْلَاكِ الْخَوَنَةِ: خائىنلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى مۇسادىرە قىلماق.

مُصَادِفٌ: ھەمراھ، يولداش؛ توغرا كەلگۈچى.

يَوْمُ السَّبْتِ الْمُصَادِفُ الثَّلَاثِينَ مِنْ شَهْرِ أَبْرِيلِ: شەنبە كۈنى ئاپرېلنىڭ ئۈچىنچى كۈنىگە توغرا كېلىدۇ.

مُصَادَفَةٌ: توغرا كېلىپ قېلىش.

كَانَ لِقَاؤُنَا مُجَرَّدَ مُصَادَفَةٍ: بىزنىڭ ئۇچرىشىشىمىز تاسادىپىيلىقتىن ئىبارەت بولدى.

مُصَادَقَةٌ: دوستلاشماق.

مُصَادَمَةٌ: ئۈرۈلماق، سوقۇلماق، تېگىپ كەتمەك.

مُصَارِعٌ: چېلىشچى.

مُصَارِعٌ مُحْتَرِفٌ: كەسپىي چېلىشچى، قىلىچۋاز.

مُصَارِعُ الثِّيرَانِ: ئۆكۈزلەر بىلەن ئېلىشقۇچى.

هُوَ مِنَ الْمُصَارِعِينَ الْعَالَمِيِّينَ: ئۇ خەلقئارالىق چېلىشچى.

مُصَارَعَةٌ ج مُصَارَعَاتٌ: چېلىشماق، مۇشتلاشماق.

مُصَارِعَةُ الثِّيرَانِ: ئۆكۈز بىلەن ئېلىشماق.

مُصَارِعَةُ الثِّيرَانِ مَشْهُورَةٌ فِي إِسْبَانِيَا: ئۆكۈزلەر بىلەن ئېلىشىش ئىسپانىيىدە مەشھۇردۇر.

مُصَارَعَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن چېلىشماق.

مُصَارَعَةٌ رُومَانِيَّةٌ: كونا ئۇسۇلدا چېلىشىش.

مُصَارَفَةٌ: پرېۋوت ھەققى.

مَصَارِيُ: پۇل، ئاقچا، يارماق.

مُصَاصٌ ـ مُصَاصَةٌ: سۈمۈرۈلگەن نەرسە.

مُصَاصُ قَصَبِ السُّكَّرِ: شېكەر قومۇشىنىڭ سۈمۈرۈلگەن شەربىتى.

فُلَانٌ مُصَاصٌ أَوْ مُصَاصَةُ قَوْمِهِ: پالانى قوۋمىنىڭ ئەڭ پاك نەسەبلىكىدۇر.

مَصَاعِبٌ: قىيىن، تەس، مۇشەققەتچىلىك؛ كۆلپەت؛ موھتاجلىق.

مَصَاعِبُ الدُّنْيَا: دۇنيانىڭ قاتتىقچىلىقلىرى، جاپا ـ مۇشەققەتلىرى.

مُصَافَاةٌ: سەممىي دوست بولۇشماق.

مُصَاقَبَةٌ: مۇۋاپىق، ئۇيغۇن، ماس.

مُصَالِحٌ: مۇرەسسەچى، ياراشتۇرغۇچى، كېلىشىم قىلغۇچى.

مُصَانٌ: شېكەر قومۇش.

مُصَاهَرَةٌ: قۇدا ـ باجا بولۇشماق، قۇدا ـ باجىلىق.

مِصْبَاحٌ ج مَصَابِيحُ: چىراغ، لامپا.

مِصْبَاحٌ كَهْرَبِيٌّ: ئېلېكتر چىراغ.

﴿وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ﴾ «قۇرئان»: ئەڭ تۆۋەنكى ئاسماننى يۇلتۇزلار بىلەن زىننەتلىدۇق.

مِصْبَاحٌ بِتْرُولِيٌّ: پەنەر، پانۇس.

مِصْبَاحٌ كَشَّافٌ: قولچىراغ، پروژېكتور.

مَصَابِيحُ السَّمَاءِ: يۇلتۇزلار.

مَصَبُّ النَّهْرِ مَصَابٌّ وَمَصَبَّاتٌ: دەريا ئېغىزى دەريانىڭ دېڭىز، كۆللەرگە قۇيۇلىدىغان ئېغىزلىرى؛ ئاخىرقى نۇقتا، ئاخىرقى پەللە، ئاخىرى.

مَصَبُّ الْفُرَاتِ: يېفرات دەرياسىنىڭ قۇيۇلىدىغان جايى.

مُصَبَّغٌ: زىخ.

مُصْبِحٌ: سەھەر، ئەتىگەن.

﴿أَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ﴾ «قۇرئان»: سەھەردە بۇلار (يەنى لۇتنىڭ قەۋمى)نىڭ يىلتىزى قۇرۇتۇلىدۇ، (يەنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدۇ).

مَصْبَغَةٌ: تەكەببۇرلۇق، ھاكاۋۇرلۇق، چوڭچىلىق؛ مۇغەمبەرلىك.

مَصْبَغَةٌ ج مَصَابِغُ: بوياقچىلىق كارخانىسى، بوياقچىلىق سېخى.

مَصْبَغَةُ الْجُلُودِ: تېرە بوياش سېخى، خۇرۇم كېيىم يۇيۇش ئورنى.

مَصْبَنَةٌ ج مَصَابِنُ: سوپۇن زاۋۇتى.

مَصْبُوبٌ: قۇيۇلغان، ئېقىپ كىرگەن.

سَوْطٌ مَصْبُوبٌ: قوغۇشۇندىن قۇيۇلغان قامچا.

مَصْبُوغٌ: تەكەببۇر، ھاكاۋۇر، مۇغەمبەر.

مَصْبُوغٌ: بويالغان، سىرلانغان.

شَعْرٌ مَصْبُوغٌ: بويالغان چاچ.

مَصَحٌّ . مَصَحَّةٌ ج مَصَحَّاتٌ: ساناتورىيە.

مُصَحِّحٌ ج مُصَحِّحُونَ: تۈزەتكۈچى، ئوڭشىغۇچى.

مُصَحِّحُ مُسَوَّدَاتِ الطَّبْعِ: كوررېكتور.

مُصْحَفٌ ج مَصَاحِفُ: ئەسلى، مەنبە، ئاساس، قىسىم، تۈز، جىلد، توم، كىتاب؛ نۇسخا؛ بۆلۈم.

الْمُصْحَفُ الشَّرِيفُ: قۇرئان كەرىم.

مَصْحُوبٌ بِكَذَا: كەلتۈرۈلگەن، بىللە ئېلىپ كېلىنگەن.

تَقْرِيرٌ مَصْحُوبٌ بِوَثَائِقَ: پاكىتلار كەلتۈرۈلگەن دوكلات.

مَصْحُوبًا: ئۇنىڭ ھەمراھلىقىدا.

جَاءَتِ الْمَرْأَةُ مَصْحُوبَةً بِزَوْجِهَا: ئايال ئېرىنىڭ ھەمراھلىقىدا كەلدى.

مِصْدَاقٌ: ئۆلچەم، سىناق تاش، راستچىل.

تَقِيٌّ مِصْدَاقٌ: تەقۋادار راستچىل.

هَذَا مِصْدَاقُ قَوْلِهِ: بۇ ئۇنىڭ سۆزىنىڭ راستلىقىنىڭ دەلىلى.

مِصْدَاقِيَّةٌ: سۆز ـ ھەرىكىتى بىردەك.

مُصْدِئٌ: ئۆكسىگېن.

مِصْدَحٌ ج مَصَادِحُ: مىكروفون، ئاۋاز ياڭراتقۇ.

مَصَدٌّ ج مَصَدَّاتٌ: قاشا، شاخ ـ شۇمبىلاردىن قىلىنغان توساق.

مُصَدِّرٌ ج مُصَدِّرُونَ: ئېكسپورت قىلغۇچى.

مُصَدَّرٌ ج مُصَدَّرُونَ: تۆردە ئولتۇرغۇچى، بىرىنچى ئورۇندا ئولتۇرغۇچى.

عَالِمٌ مُصَدَّرٌ: بىرىنچى دەرىجىلىك ئالىم.

الدُّوَلُ الْمُصَدِّرَةُ لِلنِّفْطِ: نېفىت ئېكسپورت قىلغۇچى دۆلەتلەر.

مُصَدَّقٌ ج مُصَدَّقُونَ: ئىشەنچلىك، ئىشىنىشكە بولىدىغان، ئەستىقلانغان.

مُصَدَّقٌ عَلَيْهِ: تەستىقلانغان، ئىسپاتلانغان.

وَثِيقَةٌ مُصَدَّقٌ عَلَيْهَا رَسْمِيًّا: رەسمىي تەستىقلانغان ھۆججەت.

مَنْدُوبٌ مُصَدَّقٌ: ئىشەنچلىك ۋەكىل.

مَصْدَرٌ ج مَصَادِرُ: كېلىپ چىقىشى، ئەسلىي مەنبە، يىلتىزى.

مَصْدَرُ الْأَخْبَارِ: خەۋەرلەر مەنبەسى.

مَصْدَرُ الدَّخْلِ: كىرىم مەنبەسى.

مَصَادِرُ مَوْثُوقَةٌ: ئىشەنچلىك مەنبەلەر.

مُصْدِرٌ: ئىشنى تاماملىغۇچى.

مِصْدَغَةٌ ج مِصْدَغَاتٌ: ياستۇق، تەكىيە.

مَصْدُورٌ ج مَصْدُورُونَ: ئۆپكە كېسەل.

مَصْدُوغٌ: يېرىلغان، پارچىلانغان؛ بېشى ئاغرىغان.

رَجُلٌ مَصْدُوغٌ: بېشى ئاغرىغان ئادەم.

جِدَارٌ مَصْدُوغٌ: يېرىلغان تام.

مَصَرَ يَمْصُرُ مَصْرًا النَّاقَةَ: تۆگىنى ساغدى.

مَصَرَ الْعَطَاءَ: سوۋغاتنى كېمەيتىۋەتتى.

مِصْرٌ ج أَمْصَارٌ: شەھەر؛ ئاھالىسى زىچ جاي؛ چېگرا، پاسىل؛ مىسىر.

«مِصْرُ بَلَدٌ إِسْلَامِيٌّ عَرِيقٌ فِي تَارِيخِهِ»: مىسىر قەدىمىي تارىخقا ئىگە بىر ئىسلام دۆلىتى.

فِي كُلِّ عَصْرٍ وَمِصْرٍ: ھەرقاچان، ھەر زامان، ھەر ۋاقىت، ھەر جايدا، قەدىمدىن ھازىرغىچە.

إِشْتَرَى الدَّارَ بِمُصُورِهَا: قورۇنى پاسىللىرى بىلەن قوشۇپ سېتىۋالدى.

بَنَى أَمْصَارًا كَثِيرَةً فِي مُحَافَظَتِهِ: ئۇ ئۆز ئۆلكىسىدە نۇرغۇن شەھەرلەرنى قۇردى.

مِصْرَادٌ ج مَصَارِيدُ: توڭغاق.

رَجُلٌ مِصْرَادٌ: توڭغاق ئادەم.

مِصْرَاعُ الْبَابِ ج مَصَارِيعُ: ئىشىكنىڭ قانىتى.

مِصْرَاعُ الشِّعْرِ: شېئىرنىڭ مىسراسى.

فُتِحَ الْبَابُ عَلَى مِصْرَاعَيْهِ: دەرۋازىنىڭ ئىككى قانىتى ئېچىلدى.

الْمِصْرَانِ: كۇيە ۋە بەسرە (ئىراقتىكى ئىككى شەھەر).

مُصْرِخٌ: ياردەمچى، قۇتقۇزغۇچى.

﴿فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ﴾ ‹قرآن›: شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىمەڭلار، ئۆزۈڭلارنى ئەيىبلەڭلار، مەن سىلەرگە ياردەم بېرىپ سىلەرنى قۇتقۇزالمايمەن.

مُصِرٌّ ج مُصِرُّونَ: ئىزچىل، چىڭ تۇرغۇچى.

مُصِرٌّ عَلَى ارْتِكَابِ الْمَعَاصِي رَغْمَ كِبَرِ سِنِّهِ: يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا قارىماي گۇناھلارنى داۋاملاشتۇرغۇچى.

مُصَرَّحٌ: ئوچۇق، ئاشكارا.

يَوْمٌ مُصَرَّحٌ: ئوچۇق كۈن.

مُصَرَّحٌ بِهِ: رۇخسەت قىلىنغان.

بِضَاعَةٌ مُصَرَّحٌ بِتَوْرِيدِهَا: ئىمپورت قىلىشقا رۇخسەت قىلىنغان مال.

إِتِّفَاقٌ مُصَرَّحٌ بِهِ: ئېلان قىلىنغان كېلىشىم.

مَصْرَعٌ ج مَصَارِعُ: غولاپ چۈشمەك، ئۆرۈلمەك؛ چېلىش مەيدانى، جازا مەيدانى.

ضَرْبَةٌ فِي مَصْرَعٍ فَمَاتَ: ئۆلىدىغان يېرىگە ئۇرۇۋىدى، ئۆلدى.

لَقِيَ مَصْرَعَهُ فِي حَادِثِ مُرُورٍ: قاتناش ۋەقەسىدە ئۆلدى.

مَصْرِفٌ ج مَصَارِفُ: بانكا؛ چىقىش ئىشىكى؛ يوچۇق.

مَصْرِفُ الْمَاءِ: سۇ تۇرۇبىسى.

صَاحِبُ الْمَصْرِفِ: بانكىر، بانكا خوجايىنى.

﴿فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا﴾ ‹قرآن›: (گۇناھكارلار دوزەخنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا كىرىدىغانلىقىغا جەزم قىلىدۇ، دوزەختىن قاچىدىغان جاي تاپالمايدۇ.

مَصْرِفٌ زِرَاعِيٌّ: يېزا ئىگىلىك بانكىسى.

مَصْرِفُ الْإِصْدَارِ: پۇل چىقىرىش ھوقۇقىغا ئىگە بانكا، مەركىزىي بانكا.

مَصْرِفِيٌّ: بانكىنىڭ.

قَرْضٌ مَصْرِفِيٌّ: بانكا قەرزى.

شِيكٌ مَصْرِفِيٌّ: بانكا چېكى.

صُكُوكٌ مَصْرِفِيَّةٌ: بانكا چەكلىرى.

مِصْرُلُوجِيٌّ: مىسىرشۇناس.

مِصْرُلُوجِيَّةٌ: مىسىرشۇناسلىق.

مَصْرُوعٌ ج مَصْرُوعُونَ: تۇتقاقلىق كېسىلى بار ئادەم؛ غالجىرلىق كېسىلىگە دۇچار بولغان؛ تەھدىتكە ئۇچرىغان، چۆچۈپ كەتكەن.

مَصْرُوعُ الْمُخَدِّرَاتِ: زەھەرلىك چېكىملىك چېكىپ ئۆلگۈچى.

مَصْرُوعٌ مِنْ أَثَرِ الضَّرْبِ: تاياق يەپ يىقىلغان.

مَصْرُوفٌ ج مَصْرُوفَاتٌ وَمَصَارِيفُ: چىقىم، خىراجەت، راسخوت.

مَصْرُوفُ الْجَيْبِ: پارچە راسخوت.

﴿أَلاَ يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفاً عَنْهُمْ﴾ «قۇرئان»: راستىنلا ئۇلارغا ئاللاھنىڭ ئازابى چۈشكەن كۈندە ئۇلار قاچىدىغان يەر تاپالمايدۇ.

مَصْرُوفُ الْعَائِلَةِ: ئائىلە خىراجىتى.

مِصْرِيٌّ: مىسىرلىق، مىسىرنىڭ؛ قاھىرەلىك، قاھىرەنىڭ.

الْقُطْرُ الْمِصْرِيُّ: مىسىر دۆلىتى.

فَنٌّ مِصْرِيٌّ: مىسىر سەنئىتى.

أَفْلاَمٌ مِصْرِيَّةٌ: مىسىر كىنولىرى.

مِصْرِيَّاتٌ: مىسىر خەۋەرلىرى.

مِصْرِيَّةٌ: مىسىردا تۇغۇلغان، دۆلەت تەۋەلىكى مىسىر.

الْمِصْرِيُّونَ الْقُدَمَاءُ: قەدىمىي مىسىرلىقلار.

مَصَّ يَمُصُّ مَصًّا الشَّيْءَ: شورىدى، سۈمۈردى.

مَصَّ الْهَوَاءَ: نەپەس ئالدى.

مَصَّ الثَّدْيَ: ئەمدى.

مَصَّ الْقَصَبَ: شېكەر قومۇشىنى شورىدى.

مَصَّ عَصِيرَ الْبُرْتُقَالِ بِالْقَصَبَةِ: ئاپېلسىن سۈيىنى نەيچە بىلەن سۈمۈردى.

مَصَّ مِنَ الدُّنْيَا: دۇنيادىن ئازغىنە ئېرىشتى.

مَصَّ قِطْعَةً مِنَ الْحَلْوَى: بىر تال كەمپۈتنى شورىدى.

مَصٌّ: شورىماق، ئەممەك.

قَصَبُ الْمَصِّ: شېكەر قومۇشى.

مَصَّاصٌ: كۆپ شورىغۇچى، جازانىخور، لوگقا، قويىغۇچى، سۈمۈرگۈچ.

مَصَّاصُ الدِّمَاءِ: قانخور، قان ئىچەر.

الْوَطْوَاطُ الْمَصَّاصُ: قان شورىغۇچى شەپەرەڭ.

مَصَّةٌ: بىر قېتىم شورىماق، بىر قېتىم ئەممەك.

مَصَّرَ يُمَصِّرُ تَمْصِيرًا الْعَطِيَّةَ: سوۋغاتنى ئۇزۇپ قويدى.

مَصَّرَ الْقَوْمُ الْمَكَانَ: قوۋم جاينى شەھەرلەشتۈردى، شەھەر قىلىپ قۇرۇپ چىقتى.

مَصَّرَ الْأَمْصَارَ: شەھەرلەرنى قۇردى.

مَصَّرَ الثَّوْبَ: رەختنى ئاچ قىزىل بويىدى.

مُصْطَافٌ ج مُصْطَافُونَ: مەلۇم ئورۇندا يازلىغۇچى، دەم ئالغۇچى؛ ساناتورىيىدە داۋالانغۇچى.

يَكْثُرُ الْمُصْطَافُونَ فِي الْمَنَاطِقِ الْجَبَلِيَّةِ: تاغلىق رايونلاردا يازلىغۇچىلار كۆپ بولىدۇ.

مُصْطَافٌ ج مُصْطَافَاتٌ: يازلايدىغان جاي.

الْمُصْطَافُ الْجَبَلِيُّ: يايلاق.

مِصْطَبَةٌ ج مَصَاطِبُ: ئورۇندۇق، سۇپا.

مِصْطَحٌ ج مَصَاطِحُ: چۆل؛ خامان.

مُصْطَفًى: تاللانغان.

﴿وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ھەقىقەتەن تاللانغان كىشىلەردۇر، ھەقىقەتەن ياخشى كىشىلەردۇر.

كَلَامٌ مُصْطَفًى: تاللانغان سۆزلەر.

الْمُصْطَفَى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ لەقىمى.

مَصْطَكَ يُمَصْطِكُ مَصْطَكَةً الدَّوَاءَ: دورىنى مەستىكى رۇمىغا ئارىلاشتۇردى.

مُصْطَكًا ـ مُصْطَكَاءُ: مەستىكى رۇمى، مەستەك.

مُصْطَكِّيٌّ: مەستىكى رۇمى.

مُصْطَلَحٌ ج مُصْطَلَحَاتٌ: تېرمىن، ئاتالغۇ، كەسىپى سۆز.

عِلْمُ الْمُصْطَلَحِ الْفَنِّيِّ: تېرمىنولوگىيە، تېخنولوگىيە.

مُعْجَمُ مُصْطَلَحِ الْفِيزِيَاءِ: فىزىكا ئاتالغۇلىرى لۇغىتى.

تَوْحِيدُ الْمُصْطَلَحَاتِ الْعِلْمِيَّةِ: مەخسۇس ئىلمىي ئاتالغۇلارنى بىرلىككە كەلتۈرۈش.

هَذَا الْأَمْرُ مُصْطَلَحٌ عَلَيْهِ: بۇ ھەممە بىرلىككە

كەلگەن ئىش.

مُصْطَلًى ج مُصْطَلَيَاتٌ: ئوچاق، مەش.

اِجْتَمَعُوا حَوْلَ مُصْطَلَى الشِّوَاءِ فِي الْحَدِيقَةِ: ئۇلار باغچىدا گۆش ئوچىقىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋالدى.

مُصْطَنَعٌ: سۈنئىي، ياسالما، ساختا.

مَوْقِفٌ مُصْطَنَعٌ: ساختا مەيدان.

قُمَاشٌ مُصْطَنَعٌ: ساختا رەخت.

مِفْتَاحٌ مُصْطَنَعٌ عَلَى الْأَصْلِ: ئەسلىگە قاراپ ياسالغان ئاچقۇچ.

إِبْتِسَامَةٌ مُصْطَنَعَةٌ: ياسالما كۈلكە.

مَصَعَ يَمْصَعُ مَصْعًا الشَّيْءَ: ئايرىلدى.

مَصَعَ الْبَرْدُ: سوغۇق ئۆتۈپ كەتتى.

مَصَعَ لَبَنُ النَّاقَةِ: تۆگىنىڭ سۈتى توختاپ كەتتى.

مَصَعَ مَاءُ الْحَوْضِ: كۆلنىڭ سۈيى سوغۇلۇپ كەتتى.

مَصَعَ فِي الْأَرْضِ: زېمىندا ئىچكىرىلەپ كىردى.

مَصَعَ بِالشَّيْءِ: نەرسىنى ئاتتى.

مَصَعَ الدَّابَّةُ بِذَنْبِهَا: ھايۋان قۇيرۇقىنى شىپىلاڭلاتتى.

مَصَعَ الْبَرْقُ: چېقىن چاقتى.

مَصَعَ فُلَانًا: پالاننى قامچا بىلەن ساۋىدى، قىلىچ بىلەن چاپتى.

مَصَعَ فُؤَادُ فُلَانٍ: پالانى قورقۇپ كەتتى.

مَصَعَةٌ: سۆركىدى.

مَصْعٌ: ھەيدىمەك.

مُصْعَبٌ ج مُصَاعِبُ وَمَصَاعِيبُ: نەسىللىك ئات.

مِصْعَدَةٌ ج مَصَاعِدُ: لىفت، كران.

مَصْعُوقٌ: چاقماق ئۇرغان.

فُلَانٌ مَصْعُوقٌ بِكَلَامِهِ: پالانى ئۇنىڭ گېپى بىلەن ھوشىنى يوقىتاي دەپ قالدى.

نَعْجَةٌ مَصْعُوقَةٌ: چاقماق سوقۇۋەتكەن ساغلىق.

مُصَغَّرٌ: تارايتىلغان، كىچىكلىتىلگەن، تارايتىلغان.

رَسْمٌ مُصَغَّرٌ: كىچىكلىتىلگەن رەسىم.

فِلْمٌ مُصَغَّرٌ: كىچىكلىتىلگەن فىلىم.

فِي صُورَةٍ مُصَغَّرَةٍ: كىچىكلىتىلگەن شەكىلدە.

مُصْغٍ: كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغۇچى، ھوشيار بولغۇچى.

مِصْفَاةٌ ج مَصَافٍ: سۈزگۈچ.

مِصْفَاةُ الطَّبْخِ: چويلا، كەپكۈر.

مِصْفَاةُ الْقَهْوَةِ: قەھوە سۈزگۈچ.

مِصْفَاةُ النِّفْطِ: نېفىت چەككىلىگۈچ.

مِصْفَارٌ: پادىچىلار پۈشتىكى، نەي.

مُصْفَرٌّ: سېرىق، سارغۇچ.

فُلَانٌ مُصْفَرُّ الْوَجْهِ مِنَ الْمَرَضِ: ئاغرىقتىن يۈزى سارغىيىپ كەتكەن.

﴿ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا﴾ «قرآن»: ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن. ئاندىن ئاللاھ ئۇنى شاخ - شۇمبىغا ئايلاندۇرىدۇ.

مَصَفٌّ ج مَصَافٌّ: قاتار، رەت، قۇر، سەپ؛ لىنىيە؛ ئورۇن.

مَصَافُّ الْجَيْشِ: ھەربىي سەپ.

رُفِعَ إِلَى مَصَافِّ الْمُدِيرِينَ: مۇدىرلار دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلدى.

مُصَفَّحٌ ج مُصَفَّحَاتٌ: پولات تاختا قاپلانغان، تىلىنغان، تۈزلەنگەن، تەكشىلەنگەن، برونېۋىكلاشقان.

قِطَارٌ مُصَفَّحٌ: برونېۋىك پويىز.

فِرْقَةٌ مُصَفَّحَةٌ: برونېۋىك قىسىم.

خَشَبٌ مُصَفَّحٌ: پەنەركە.

مُصَفَّحَةٌ: قىلىچ، خەنجەر.

سَيَّارَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ مُصَفَّحَةٌ: برونېۋىكلاشقان ھەربىي ماشىنا.

مُصَفِّرٌ: پۇشتەك چالغۇچى.

مُصَفَّرٌ: ئاچ، ئاچقورساق.

مُصَفِّقٌ: چاۋاك چالغۇچى.

مُصَفٍّ ج مُصَفُّونَ: پاكىزلىغۇچى، سۈزۈلدۈرگۈچى.

مُصَفِّي الْحُبُوبِ: ئاشلىقنى تازىلىغۇچى.

مُصَفِّي التَّرِكَةِ: مىراس ساقلىغۇچى.

اِبْنُ حَرَامٍ مُصَفًّى: ئۇچىغا چىققان لۈكچەك.

مُصَفًّى: سۈزۈك، پاكىز.

﴿وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى﴾ «قۇرئان»: ساپ ھەسەلدىن ئۆستەڭلەر بولىدۇ.

مِصْفَقٌ ج مَصَافِقُ: فوندلۇق بىرژا، فوند بىرژاسى، ئاكسىيە ئالماشتۇرۇش ئورنى، چوڭ سودا ۋە مالىيە ئىشلىرىغا دائىر مۇئامىلىلەردە باشقۇرىدىغان ۋاستىچى مۇئەسسەسە.

مَصْفُورٌ: ئاچ، ئاچ قورساق.

مَصْفُوفَةٌ: تىزىلغان، رەتلەنگەن.

﴿وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ﴾ «قۇرئان»: جەننەتتە قاتار تىزىلغان قەدەھلەر رەت - رەت قويۇلغان ياستۇقلار بار.

مِصْقَعٌ ج مَصَاقِعُ: ناتىق، سۆزمەن، پاساھەتلىك، بالاغەتلىك، ياڭراق، ئاۋازلىق.

خَطِيبٌ مِصْقَعٌ: ئۇستا ناتىق.

مُصَقَّعٌ: مۇزلىتىلغان، سوۋۇتۇلغان.

مَشْرُوبٌ مُصَقَّعٌ: سوغۇق ئىچىملىك.

أَطْعِمَةٌ مُصَقَّعَةٌ: سوغۇق يېمەكلىكلەر.

مِصْقَلَةٌ ج مَصَاقِلُ: رەندە، سىلىقلاش ئىستانوكى.

مَصْقُولٌ: پارقىرىتىلغان، سىلىقلانغان، ۋال - ۋۇل قىلىدىغان قىلىچ.

إِنَاءٌ مَصْقُولٌ: سىرلىق قاچا.

وَرَقٌ مَصْقُولٌ: پارقىراق قەغەز، يالتىراق قەغەز.

وَلَدٌ مَصْقُولُ التَّرْبِيَةِ: تەربىيىلىك بالا.

مَصَلَ يَمْصُلُ مَصْلًا وَمُصُولًا الْمَاءُ: سۇ تامچىلىرى تامدى، تامچىدى.

مَصَلَ الْجُرْحُ: يارا قانىدى، قان چىقتى، يىرىڭدىدى.

مَصَلَ اللَّبَنَ: سۈتنى سۈزمە قىلدى.

مَصَلَ الشَّخْصُ مَالَهُ: مېلىنى بىھۇدە سەرپ قىلىۋەتتى.

مَصْلٌ: پلازما، ئۇزۇقلۇق ئوكۇلى، شىرنىلىك سۇيۇقلۇق.

مَصْلُ اللَّبَنِ: سۈت ئۇيۇتمىسى.

مَصْلُ الدَّمِ: قان ئۇيۇتمىسى.

مِصْلَاةٌ ج مَصَالِيتُ: قاپقان، قىسماق.

مِصْلَاةُ الْفَأْرِ: چاشقان تۇتىدىغان قىسماق، تاختا مۈشۈك.

مِصْلَتٌ ج مَصَالِيتُ: ئاكتىپ، شوخ، تېتىك.

مُصْلِحٌ ج مُصْلِحُونَ: ئىسلاھاتچى، ئۆزگەرتكۈچى، مۇرەسسەچى، ئاش تۇزى.

﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ بۇزغۇچى ۋە تۈزەتكۈچىنى بىلىپ تۇرىدۇ.

شَيْخٌ مُصْلِحٌ بَيْنَ الْخُصُومِ: رەقىبلەر ئارىسىنى تۈزەتكۈچى ئاقساقال.

مَصْلَحَةٌ ج مَصَالِحُ: مەنپەئەت، پايدا؛ ئىدارە، ھۆكۈمەتنىڭ مەمۇرىي ئورگانلىرى.

مَصْلَحَةُ التِّجَارَةِ وَالصِّنَاعَةِ: سودا - سانائەت ئىدارىسى.

مَصْلَحَةُ الْجَمَارِكِ: تاموژنا باشقارمىسى.

مَصْلَحَةُ الصِّحَّةِ: سەھىيە ئىدارىسى.

مَصْلَحَةُ الْغَازِ: گاز باشقۇرۇش ئىدارىسى.

الْمَصْلَحَةُ الْعَامَّةُ: جامائەت پاراۋانلىقى.

لِمَصْلَحَتِهِ: ئۇنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن.

لَهُ مَصْلَحَةٌ: ئۇنىڭغا پايدىلىق.

الْمَصْلَحَةُ الشَّخْصِيَّةُ: شەخسىي مەنپەئەت.

لَيْسَ فِيْ مَصْلَحَتِهِ: ئۇنىڭغا پايدىسىز.

مَصَالِحٌ حَيَوِيَّةٌ: جانىجان مەنپەئەت.

الْمَصَالِحُ الْجَمَاعِيَّةِ: كوللېكتىپنىڭ مەنپەئىتى.

الْمَصَالِحُ الْحُكُوْمِيَّةُ: ھۆكۈمەت ئورگانلىرى.

مَصَالِحُ الْبَرِيْدِ: پوچتا ئىدارىلىرى.

هَـذِهِ مَسْئَلَةٌ تَتَعَلَّقُ بِمَصَالِحِ النَّاسِ: بۇ بارلىق كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلە.

مُصْلَطَعٌ: تېيىز، نېپىز، تۈز، تەكشى، ياپىلاق.

مُصَلَّبٌ: ئىرەك قويۇلغان.

ثَوْبٌ مُصَلَّبٌ: كرېست گۈللۈك كىيىم.

طَرِيْقٌ مُصَلَّبٌ: ئاچال، تۆت كوچا ئېغىزى.

مُصَلِّي / الْمُصَلِّي: نامازخان، ناماز ئوقۇغۇچى، دۇئا قىلغۇچى، بەيگىدە ئىككىنچى بولۇپ كەلگۈچى.

مُصَلًّى ج مُصَلَّيَاتٌ: ناماز ئوقۇيدىغان جاي، نامازگاھ.

﴿وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ ‹قرآن›: مەقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار.

تَجِدُ الْمُصَلَّيَاتِ فِي كُلِّ مَكَانٍ حَتَّى فِي الْغَابَةِ: نامازگاھنى ھەر جاي ھەتتا ئورمانلاردىمۇ بايقايسەن.

مُصَلْهِبٌ: ئېگىز بويلۇق ئادەم، شادىپاچاق، ئۇزۇنتۇرا.

مَصْلُوْبٌ ج مَصَالِيْبُ: كرېستكە مىخلانغان؛ قوللانغان؛ كۆچەيگەن.

مَصْلِيٌّ: شالاڭ، سۇيۇق.

مَصْلِيَّةٌ: شالاڭلىق، سۇيۇقلۇق.

مُصْمَتٌ: چىڭ؛ شىر.

حَائِطٌ مُصْمَتٌ: مۇستەھكەم تام، پۇختا تام.

أَلْفٌ مُصْمَتٌ: تويتوغرا مىڭ.

مُصْمَتٌ (فِي النَّحْوِ): جاراڭسىز تاۋۇش.

حَجَرٌ مُصْمَتٌ: ئۇيۇلتاش.

لَوْنٌ مُصْمَتٌ: بىر خىل رەڭ.

نَوْمٌ مُصْمَتٌ: قاتتىق ئۇيقۇ.

أَقْمِشَةٌ مُصْمَتَةٌ: سىدام رەخت.

مُصَمَّغٌ: يېلىملانغان، يېلىم چېلانغان.

مُصَمِّمٌ ج مُصَمِّمُوْنَ: ماشىنىنا لايىھىلىگۈچى، كوستروكتور.

رَجُلٌ مُصَمِّمٌ فِي أَعْمَالِهِ: جېكەرلىك ئادەم.

مُصَمِّمُ الْقَنَوَاتِ: ئۆستەڭ لايىھىلىگۈچى.

مُصَمِّمُ جُسُوْرٍ: كۆۋرۈك لايىھىلىگۈچى.

مُصَمِّمَةُ الْأَزْيَاءِ: كىيىم لايىھىلىگۈچى.

مَصْنَعٌ ج مَصَانِعُ: زاۋۇت، فابرىكا، كارخانا.

مَصْنَعُ صَبِّ الْفُوْلاَذِ: پولات زاۋۇتى.

مَصْنَعُ التَّرَابَةِ: سېمونت زاۋۇتى.

مَصْنَعُ الْمَعَادِنِ الْحَدِيْدِيَّةِ: رەڭلىك مېتال زاۋۇتى.

مَصْنَعُ الْغَزْلِ: توقۇمىچىلىق فابرىكىسى.

مَصْنَعُ السَّيَّارَاتِ: ماشىنىسازلىق زاۋۇتى.

مَصْنَعُ السُّفُنِ: كېمىسازلىق زاۋۇتى.

أَرْبَابُ الْمَصَانِعِ: كارخانىچىلار.

﴿وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ﴾ ‹قرآن›: دۇنيادا مەڭگۈ قېلىشنى ئۈمىد قىلىپ پۇختا سارايلارنى سالامسىلەر؟

مَصْنَعِيَّةٌ: ئىش ھەققى.

زُجَاجٌ مُصَنْفَرٌ: خىرە ئەينەك، تۇتۇق ئەينەك.

مُصَنَّعٌ: ساناھەتلەشكەن.

بَلَدٌ مُصَنَّعٌ: ساناھەتلەشكەن دۆلەت.

مُصَنِّفٌ: ئاپتور، يازغۇچى، تۈزگۈچى، مۇئەللىپ، رەتلىگۈچى.

مُصَنِّفُ النَّبَاتَاتِ: ئۆسۈملۈكلەرنى تۈرگە ئايرىغۇچى.

مُصَنَّفٌ ج مُصَنَّفَاتٌ: تۈزۈلگەن، رەتلەنگەن، ئەسەر.

هَذَا مُصَنَّفٌ فِي الْبَلَاغَةِ: بۇ بالاغەت ئىلمى توغرىسىدا يېزىلغان كىتاب.

مُصَنَّفَاتُ الْجَاحِظِ: جاھىز ئەسەرلىرى.

مَصْنُوعٌ: ياسالغان، تەييارلاپ قويۇلغان، يالغان ياسالغان، سۈنئىي.

مَصْنُوعٌ ج مَصْنُوعَاتٌ: مەھسۇلات.

سَيَّارَاتٌ مَصْنُوعَةٌ فِي الْبِلَادِ: دۆلەت ئىچىدە ياسالغان ماشىنىلار.

مَصْنُوعَاتٌ يَدَوِيَّةٌ: قول ھۈنەر مەھسۇلاتلىرى.

مَصْهَرٌ . مَصْهَرَةٌ ج مَصَاهِرُ: پېچ، ئېرىتىش ئورنى.

مَصَاهِرُ الْحَدِيدِ: پولات تاۋلاش پېچى.

مَصْهُورٌ: ئېرىتىلگەن، ئېرىگەن.

مَصْهُورَاتٌ: لاۋا.

مَصُوغٌ ج مَصُوغَاتٌ: ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرى؛ بېزەلگەن سۆز.

مِصْوَلَةٌ: سۈپۈرگە.

مَصُونٌ: قوغدالغان، ساقلانغان، مۇھاپىزەت قىلىنغان.

مَالٌ مَصُونٌ: ساقلانغان مال.

إِمْرَأَةٌ مَصُونَةٌ: پەزىلەتلىك ئايال.

الْحَرَمُ الْمَصُونُ: ئايال، خوتۇن.

مُصَوِّتٌ ج مُصَوِّتُونَ: ئاۋازلىق، ئاۋاز بەرگۈچى.

مُصَوِّرٌ ج مُصَوِّرُونَ: رەسسام، سەنئەتكار.

مُصَوِّرٌ شَمْسِيٌّ: رەسىم تارتقۇچى، سۈرەتكە ئالغۇچى؛ فوتو ئاپپارات.

مُصَوِّرٌ صَحَافِيٌّ: فوتو ئاپپاراتچى، فوتوگراف.

مُصَوِّرُ الْكَائِنَاتِ: كائىناتنى ياراتقۇچى خۇدا.

لَوْحَةُ الْمُصَوِّرِ: پالىترا.

الْمُصَوِّرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ سۈرەت بېغىشلىغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ﴾ «قرآن»: ئاللاھ (ھەممىنى) ياراتقۇچىدۇر، (يوقلۇقتىن) پەيدا قىلغۇچىدۇر، (ھەممە نەرسىگە) سۈرەت بېغىشلىغۇچىدۇر.

مُصَوِّرُ الْأَفْلَامِ: ئوپېراتور.

مُصَوَّرٌ: سىزىلغان، سۈرەتكە ئېلىنغان، سىخما ئارقىلىق چۈشەندۈرۈلگەن.

مُصَوَّرٌ جُغْرَافِيٌّ: خەرىتىلەر توپلىمى، ئاتلاس.

مُصَوِّرَاتِيٌّ: فوتوگراف، كىنو ئوپېراتورى.

مُصَوِّرَةٌ ج مُصَوِّرَاتٌ: ئايال ئوپېراتور.

هِيَ مُصَوِّرَةٌ بَارِعَةٌ: ئۇ ئۇستا ئايال ئوپېراتور.

مُصَوِّرَةٌ شَمْسِيَّةٌ: سىنئالغۇ.

مُصِيبٌ ج مُصِيبُونَ: توغرا قىلغۇچى، ئادىل، ھەققانىي.

رَأْيٌ مُصِيبٌ: توغرا پىكىر.

مُصِيبَةٌ ج مَصَائِبُ وَمَصَاوِبُ وَمُصِيبَاتٌ: پالاكەت، بەختسىزلىك، بالا - قازا، كۈلپەت، ئاپەت، مۇسىبەت.

يَا لَلْمُصِيبَةِ: ماۋۇ كېلىشمەسلىكنى.

﴿إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا بىرەر مۇسىبەت كەلگەن چاغدا، ئۇلار: بىز ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز. بىز چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز، دەيدۇ.

مُصِيبَةُ الْحَرِيقِ: ئوت ئاپىتى.

مَوَاقِفُ مُصِيبَةٌ: توغرا مەيدان.

مَصِيدٌ: ئوۋلانغان نەرسىلەر، ئوۋ گۆشلىرى، ئولجا.

مِصْيَدَةٌ ج مَصَايِدُ: تور، قاپقان، قىلتاق، تۇزاق.

مِصْيَدَةُ الْفِئْرَانِ: چاشقان تۇتىدىغان قىسماق، تاختا مۇشۇك.

مَصْيَدَةٌ ج مَصَايِدُ: ئوۋ مەيدانى.

مَصْيَدَةُ الْأَسْمَاكِ: بېلىقچىلىق مەيدانى.

مَصِيرٌ: ئۆزگەرمەك، ئايلانماق.

مَصِيرٌ ج مَصَايِرُ: ئاخىرى، ئاقىۋەت، نەتىجە.

مَصِيرُ الْمَعْرَكَةِ: جەڭ نەتىجىسى.

﴿وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾ «قرآن»: ئەڭ ئاخىرى بارىدىغان جاي ئاللاھنىڭ دەرگاھىدۇر.

مَصِيرُ كُلِّ حَيٍّ: بارلىق جانلىقلارنىڭ قايتىدىغان جايى.

تَقْرِيرُ الْمَصِيرِ: ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش.

قَرَّرَ مَصِيرَهُ: ئۆز تەقدىرىنى بەلگىلىدى.

مَصِيرُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ ئاقىۋىتى.

مَصِيرٌ ج مُصْرَانٌ جج مَصَارِينُ: ئۈچەي.

مَصِيرِيٌّ: نەتىجە، ئاقىۋەت.

قَرَارٌ مَصِيرِيٌّ: ئاخىرقى قارار.

مَعْرَكَةٌ مَصِيرِيَّةٌ: ھەل قىلغۇچ جەڭ.

مَصِيصٌ: نەم، زەي، زەيلىك، نەمخۇش، ھۆل.

مَصِيفٌ ج مَصَايِفُ: يازلايدىغان جاي، دەم ئېلىش ئورنى، ساناتورىيە.

مُصَيِّفٌ ج مُصَيِّفُونَ: يازلىغۇچى، يازنى ئۆتكۈزگۈچى.

مَضَا يَمْضُو مُضُوًّا الشَّيْءُ: كەتتى، ئۆتتى، ئۆتۈپ كەتتى.

مَضَاءٌ: ئۆتكۈر، ئىتتىك.

مُضَاجِعٌ: بىللە ياتقۇچى، ھەمتۆشەك.

مُضَادٌّ: قارشىلاشقۇچى، تاقابىل تۇرغۇچى.

الْمُضَادُّ لِدَاءِ الْإِسْكِرْبُوطِ: قان بۇزۇلۇش كېسىلىگە قارشى ۋىتامىن.

مِدْفَعٌ مُضَادٌّ لِلطَّائِرَاتِ: ئايروپىلانغا قارشى ئاتىدىغان توپ، زېنىت توپ.

مِدْفَعٌ مُضَادٌّ لِلدَّبَّابَاتِ: تانكىغا قارشى زەمبىرەك.

الْجِسْمُ الْمُضَادُّ: قارىمۇقارشى جىسىم، ئىممۇنېت كۈچ.

قَدَّمَ مَشْرُوعًا مُضَادًّا: قارىمۇقارشى لايىھىنى سۇندى.

مُضَادَّةٌ: قارشىلاشماق، قارشى تۇرماق، زىددىيەتلەشمەك، تاقابىل تۇرۇشماق.

كَرَّةٌ مُضَادَّةٌ: قايتۇرما ھۇجۇم، قايتۇرما زەربە.

ثَوْرَةٌ مُضَادَّةٌ: قوزغىلاڭغا قارشى قوزغىلاڭ.

مُضَادَّاتٌ حَيَوِيَّةٌ: باكتېرىيىگە قارشى دورىلار.

مُضَادَّاتُ السُّمُومِ: زەھەر قايتۇرغۇچى دورىلار.

مُضَارِبٌ: رىقابەتچى، ئۇرۇشقۇچى.

مُضَارِبٌ تِجَارِيٌّ: رىقابەتچى، چەتكە قاققۇچى.

مُضَارِبٌ مَالِيٌّ: ھايانكەش، (تىجارەتتە) پۇرسەتپەرەسلىك قىلغۇچى.

مُضَارِبٌ عَلَى الصُّعُودِ: ھايانكەش، سېتىۋالغۇچى.

مُضَارِبُ النُّزُولِ: ساتقۇچى.

مُضَارَبَةٌ ج مُضَارَبَاتٌ: رىقابەتلىشىش، بىرى دەسمايە يەنە بىرى كۈچ چىقىرىپ قىلىنغان سودىدىن كەلگەن پايدىنى تەڭ بۆلۈشۈۋېلىش.

مُضَارَبَةٌ مَالِيَّةٌ: ھايانكەشلىك، (تىجارەتتە) پۇرسەتپەرەسلىك.

مُضَارَبَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن رىقابەت.

مُضَارَبَةٌ إِحْتِكَارِيَّةٌ: بېسىمدارلىق.

مُضَارٌّ: زىيان.

﴿مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ﴾ «قرآن»: (بۇ تەقسىمات) مېيىتنىڭ ۋەسىيىتى ئورۇنلانغاندىن ياكى قەرزى تۆلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئېلىپ بېرىلىدۇ. (مىراس قالدۇرغۇچى ئادەمنىڭ) ۋەسىيىتى ۋارىسلارغا زىيان يەتكۈزمەيدىغان بولۇشى كېرەك.

مُضَارِعٌ: ئوخشىغۇچى، شېئىردىكى قاپىيىنىڭ بىرتۈرى، كەلگۈسى ياكى ھازىرقى زاماننى كۆرسىتىدىغان پېئىل شەكلى.

صِيغَةُ الْمُضَارِعِ (فِي النَّحْوِ): مۇزارىئ شەكلى، كېلىدىغان زامان شەكلى.

مُضَارَعَةٌ: ئوخشىماق، ئوخشىشىپ كەتمەك.

حُرُوفُ الْمُضَارَعَةِ: كېلىدىغان زامان پېئىلىنىڭ بېشىدا كېلىدىغان ھەرپلەر بولۇپ، ئۇلار ھەمزە، نون، يا، تادىن ئىبارەت.

مُضَاضٌ: تۇز سۈيى، تۇزلۇق سۇ، شۇلتا، شور؛ بىر خىل كۆز ئاغرىقى.

مَضَاضَةٌ: ئازاب - ئوقۇبەت، ئەلەملىك، قاتتىق ئاغرىق.

مُضَاعَفٌ: ھەسسىلەپ، تېخىمۇ، ئىككى ئوخشاش ھەرپ بىر كەلگەن پېئىل.

الْمُضَاعَفُ الْبَسِيطُ: ئەڭ كەڭ، ئومۇمىي ھەسسىلىك سان.

مُضَاعَفَةٌ ج مُضَاعَفَاتٌ: ھەسسىلەپ، تېخىمۇ، ئىككى ئوخشاش ھەرپ بىر كەلگەن پېئىل.

مُضَاعَفَةُ الْمَرَضِ: قوشۇلۇپ كېلىدىغان كېسەل، ئەگەشمە كېسەل.

إِزْدَادَتْ حَالَةُ الْمَرِيضِ سُوءًا بِسَبَبِ الْمُضَاعَفَاتِ الَّتِي نَتَجَتْ عَنْ إِجْرَاءِ الْعَمَلِيَّةِ: ئوپېراتسىيىدىن كېيىن كېلىپ چىققان ئەگەشمە كېسەللىكلەردىن كېسەلنىڭ ئەھۋالى تېخىمۇ يامانلىشىپ كەتتى.

أَضْعَافٌ مُضَاعَفَةٌ: قاتمۇقات.

﴿لاَ تَأْكُلُواْ الرِّبَا أَضْعَافاً مُضَاعَفَةً﴾ «قرآن»: جازانىنى قاتمۇقات ئاشۇرۇپ يېمەڭلار!

مُضَاعَفَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىشنى ئاشۇرماق.

مُضَاغَةٌ: چاينالغان نەرسە، چاينايدىغان سېغىز، بىر لوقما، بىر چىشلەم.

مُضَافٌ (فِي النَّحْوِ): بېقىنغۇچى سۆز.

مُضَاهَاةٌ: ئوخشىماق، ئوخشاپ كېتىدىغان.

مُضَايِقٌ: جاپالىق، تەشۋىشلىك، كىشىنى بىئارام قىلىدىغان، زېرىكەرلىك.

مُضَايَقَةٌ ج مُضَايَقَاتٌ: پاراكەندە قىلماق، كەمسىتمەك، سىقماق.

مُضَايَقَةُ الشُّرْطَةِ: ساقچىلارنىڭ قىيىن - قىستاققا ئېلىشى.

لاَ تَتَوَرَّعُ السُّلُطَاتُ الْمُحْتَلَّةُ عَنِ اللُّجُوءِ إِلَى أَنْوَاعِ الْمُضَايَقَاتِ لِإِسْكَاتِ مُنَاوِئِيهَا: ئىشغالىيەتچى ھاكىمىيەتكە قارشى تۇرغۇچىلارنى باستۇرۇش ئۈچۈن ئىشغالىيەتچىلەر ھەرقانداق بېسىم ئىشلىتىشتىن يانمايدۇ.

مَضْبَأٌ ج مَضَابِئُ: يوشۇرۇنىدىغان جاي.

مَضْبَاةٌ: كۆمەچ نان.

مُضِبٌّ: تۇمانلىق.

مَضْبَطَةٌ ج مَضَابِطُ: سۆھبەت خاتىرىسى، كېلىشىمنامە.

مَضْبَطَةُ مَجْلِسٍ: يىغىن خاتىرىسى.

مَضْبُوطٌ: چەكلەنگەن، مەنئى قىلىنغان، توغرا، سەممىمىي، نازۇك، پۇختا، مەھكەم.

غَيْرُ مَضْبُوطٍ: قائىدىسىز، خاتا، چۈشىنىكسىز.

مَضْبُوطَاتٌ: ماددىي ئىسپات، ماددىي دەلىل.

مَضْبُوطَاتُ مَجْلِسٍ: سۆھبەت خاتىرىسى.

الْعُلُومُ الْمَضْبُوطَةُ: نازۇك پەنلەر.

سَاعَتِي مَضْبُوطَةٌ جِدًّا: مېنىڭ سائىتىم ناھايىتى توغرا.

مُضْجِرٌ ج مَضَاجِرُ وَمَضَاجِيرُ: زېرىكتۈرگۈچى، بىئارام قىلغۇچى.

مَضْجَعٌ ج مَضَاجِعُ: كارىۋات، تۆشەك، ئۇخلاش ئۆيى، ياتاق ئۆي.

مَضْجَعُ الثَّعْلَبِ: تۈلكە ئۇۋىسى.

مَضْجَعُ الْغَيْثِ: يامغۇرلۇق جاي.

﴿فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ﴾ «قرآن»: سىلەر سەركەشلىك قىلىشىدىن قورقىدىغان ئاياللارغا نەسىھەت قىلىڭلار (بۇ ئۈنۈم بەرمىسە) بىر تۆشەكتە ياتماڭلار.

أَقَضَّ الْهَمُّ مَضْجَعَهُ: غەم ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى

قاچۇردى.

مُضْحِكٌ ج مُضْحِكَاتٌ: كۈلدۈرگۈچى، قىزىقچى، هەزىلكەش.

رِوَايَةٌ مُضْحِكَةٌ: كومېدىيە، كۈلدۈرگە.

مَضْحَكَةٌ ج مَضَاحِكُ: كۈلكىلىك گەپ، كۈلدۈرگە.

أَصْبَحَ مَضْحَكَةً لِكُلِّ مَنْ هَبَّ وَدَبَّ: ھەممىسىنىڭ كۈلكىسىگە قالدى.

مُضْحِكَاتٌ: قىزىقارلىق گەپ - سۆزلەر، كۈلدۈرگە.

مِضَخَّةٌ ج مِضَخَّاتٌ: تۇمانلاشتۇرغۇچى، ئوپرىسكوۋال.

مِضَخَّةُ الْحَرَائِقِ: ئوت ئۆچۈرۈش ناسوسى.

مِضَخَّةُ مَاءٍ: سۇ چىقىرىش ماشىنىسى.

أَشْرَفَ عَلَى مِضَخَّةِ الْمَاءِ: سۇ چىقىرىش ماشىنىسى باشقۇردى.

مِضَخَّةُ بِنْزِينٍ: بېنزىن چىقىرىش ماشىنىسى.

مُضَخِّمٌ ج مُضَخِّمَاتٌ: چوڭايتقۇچى، يوغىناتقۇچى، كېڭەيتكۈچى.

مُضَخِّمُ الصَّوْتِ: مىكروفون.

مَضَرَ يَمْضُرُ مَضَرَ يَمْضَرُ وَمَضَرَ يَمْضُرُ مَضْرًا وَمَضَرًا وَمُضُورًا اللَّبَنُ: سۈت ئېچىپ قالدى.

مَضِرٌ: ئاچچىق - چۈچۈك.

مِضْرَابٌ ج مَضَارِبُ: كالتەك، تاياق؛ قاتتىق ئۇرغۇچى، تولا ئۇرغۇچى؛ زەخمەك.

مِضْرَبٌ مَضَارِبُ: پالاق؛ چوڭ چېدىر.

مِضْرَبُ التِّنِسِ: تېنىس؛ راكېتا.

مِضْرَبُ فُسْطَاطٍ: لاگېر، چېدىر، بارگاھ.

مِضْرَبُ الْكُرَةِ: توپ ئۇرۇش پالىقى.

مَضْرِبُ الْأُرْزِ: گۈرۈچ ئاقلايدىغان يەر.

كَانَ مَضْرِبَ الْمَثَلِ: داڭلىق ئۆلگە بولدى، داڭدار نەمۇنە بولدى.

مَضْرِبٌ ج مَضَارِبُ: ئۇرۇش جايى؛ ئۇرۇش ۋاقتى؛ قىلىچنىڭ بىسى.

مُضْرِبٌ: ئىش تاشلىغۇچى، بازار تاشلىغۇچى.

مِضْرَجٌ ج مَضَارِجُ: كونا كىيىم؛ قىينچىلىق.

مُضِرٌّ: زىيان قىلغۇچى، زىيانلىق.

مُضَرَّبٌ: تىككىلگەن.

مُضَرَّبَةٌ: پاختىلىق كىيىم؛ يوتقان-كۆرپە.

مَضَرَّةٌ ج مَضَارٌّ: زىيان، زىيانلىق.

عَرَفَ الْإِنْسَانُ مَضَارَّ الْحَرْبِ وَلَمْ يَتَجَنَّبْهَا: ئىنسانلار ئۇرۇشنىڭ زىيىنىنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن ساقلانمىدى.

مُضَرَّجُ الْيَدَيْنِ بِعَمَلَتِهِ: جىنايەت ئۈستىدىكى جىنايەتچى، جىنايەت قىلىۋاتقان جىنايەتچى.

فَخَرَّ مُضَرَّجًا بِدَمِهِ: لەختە-لەختە قان ئىچىدە قالدى.

ضُبِطَ وَيَدَاهُ مُضَرَّجَتَانِ بِالدَّمِ: تۇتۇلغاندا ئۇنىڭ ئىككى قولى قانغا بويالغانىدى.

مَضْرُوبٌ: ئۇرۇلغۇچى، سوقۇلغۇچى.

مَضْرُوجَةٌ مِنَ الْعُيُونِ: چوڭ چىرايلىق كۆز.

مَضْرُورٌ: زىيانغا ئۇچرىغان.

مَضَّ يَمَضُّ مَضًّا وَمَضِيضًا وَمَضَضًا وَمَضَاضَةً: ئاغرىدى، قاتتىق ئاغرىدى.

مَضَّ يَمُضُّ مَضًّا وَمَضِيضًا: ئاغرىدى، قاتتىق ئاغرىدى، دەرد قىلدى.

مَضَّ مِنَ الشَّيْءِ: ئازابلاندى، ئازاب چەكتى، دەرد - ئەلەم تارتتى.

مَضَّتْهُ الْهُمُومُ وَالْأَحْزَانُ: ئۇنى غەم-قايغۇ بېسىۋالدى.

مَضٌّ: ئازاب - ئوقۇبەت، قاتتىق ئاغرىق، دەرد - ئەلەم.

مَضَضٌ: ئازاب، ئازاب - ئوقۇبەت، دەرد - ئەلەم، قايغۇ - ھەسرەت.

عَلَى مَضَضٍ: بىرگىنچىلىك، ئاران، زورمۇزور.

قَاسَى مَضَضَ الْمَجَاعَةِ: ئاچلىقنىڭ دەردىنى تارتتى.

فَعَلْتُ هَذَا الْأَمْرَ عَلَى مَضَضٍ: مەن بۇ ئىشنى

زورمۇزور قىلدىم.

مَضَّرَ يُمَضِّرُ تَمْضِيرًا: مۇزەر قەبىلىسىگە نىسبەت بەردى.

مَضَّى يُمَضِّي تَمْضِيَةً الْأَمْرَ: ئىشنى تىلوگەتتى، ئىشقا ئاشۇردى.

مَضَّى الْوَقْتَ: ۋاقىتنى ئۆتكۈزدى.

مُضْطَئِلٌ: ئورۇق.

مُضْطَجَعٌ: كارىۋات، تۆشەك ، ئورۇن-كۆرپە.

مَضْطَرِبٌ: قالايمىقان بولغۇچى، ھاياجانلانغۇچى؛ ئەنسىرىگۈچى؛ چايقالغۇچى.

مُضْطَرٌّ: مەجبۇرلانغۇچى؛ موھتاج بولغۇچى، بېشىغا كۈن چۈشكەن ئادەم.

مُضْطَرٌّ إِلَى كَذَا: ھاجەتمەن.

﴿أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ﴾ ‹قرآن›: بېشىغا كۈن چۈشكەن ئادەم دۇئا قىلسا (ئۇنىڭ دۇئاسىنى) ئىجابەت قىلىدىغان، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان كىم؟

مُضْطَرِمٌ: يانغۇچى، كۆيگۈچى.

مُضْطَرِمَةٌ فِيهِ النَّارُ: ئوت كەتتى.

مُضْطَلِعٌ: ھۆددىسىدىن چىققۇچى، قولىدىن كەلگۈچى.

مُضْطَهِدٌ: ئەزگۈچى، زۇلۇم قىلغۇچى؛ زىيانكەشلىك قىلغۇچى.

مُضْطَهَدٌ: خورلانغان، ئېزىلگەن، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان.

الشُّعُوبُ الْمُضْطَهَدَةُ: ئېزىلگەن خەلقلەر.

مُضَعَّفٌ: ھەسسىلەپ ئاشۇرۇلغان.

مَضَغَ يَمْضَغُ مَضْغًا الطَّعَامَ: چايندى.

مَضَغَ الْكَلَامَ: تىلىنى چايناپ سۆزلىدى، دۇدۇقلىدى.

مَضَغَ الصَّمْتَ: سۈكۈت قىلدى، جىم تۇرۇۋالدى.

مَضَغَ الْحِقْدَ: ئۆچمەنلىك قىلدى، ئاداۋەت ساقلىدى، غوم ساقلىدى.

هُوَ يَمْضَغُ لَحْمَ أَخِيهِ: ئۇ قېرىندىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلدۇ.

مَضْغٌ: چاينىماق، چايناش.

مُضْغَةٌ ج مُضَغٌ وَمُضَاغَةٌ: سېغىز كەمپۈت، چاينىلىدىغان نەرسە؛ بىر لوقما گۆش، بىر لوقما تائام.

﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا﴾ ‹قرآن›: ئاندىن بىر پارچە گۆشنى سۆڭەككە ئايلاندۇردۇق.

مُضْغَةٌ سَائِغَةٌ: گالدىن راۋان ئۆتىدىغان يېمەكلىك.

مُضْغَةٌ طَيِّبَةٌ: مەززىلىك يېمەكلىك.

مُضَغُ الْأُمُورِ: ئەھمىيەتسىز مەسىلىلەر.

هُوَ مُضْغَةٌ فِي أَفْوَاهِ النَّاسِ: ئۇ كىشىلەرگە سۆز-چۆچەك بولۇپ بەردى.

مِضْغَطٌ ج مَضَاغِطُ: بارومېتىر، مانومېتىر.

مَضْغَطٌ ج مَضَاغِطُ: ئويمانلىق.

مَضْغُوطٌ: بېسىلغان، سىقىلغان، قىسىلغان، پرېسلانغان.

مُضَفَّرٌ: ئۆرۈلگەن، ئىشلىگەن، توقۇلغان.

مَضْفُورٌ: ئۆرۈلگەن، توقۇلغان، ئىشلىگەن.

مُضْلِعٌ: ھۆددىسىدىن چىققۇچى، قولىدىن كەلگۈچى.

مُضِلٌّ: ئازدۇرغۇچى، خاتا يولغا باشلىغۇچى، ساختىپەز؛ سەراب، ئېزىتقۇ.

﴿وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ ھىدايەت قىلغان ئادەمنى ھېچ ئازدۇرغۇچى بولمايدۇ.

مَضَلَّةٌ ج مَضَلَّاتٌ وَمَضَالٌّ: خاتا يول.

مُضَلَّعٌ ج مُضَلَّعَاتٌ: قوۋۇرغۇلۇق.

مُطَلَّعٌ خُمَاسِيٌّ: بەش تەرەپلىك.

مَاجٌ مُضَلَّعٌ: دولقۇنسىمان تاختا تۆمۈر.

الْمُضَلَّعُ الْمُنْتَظِمُ: پاراللېل تۆت تەرەپلىك.

مُضَلَّعٌ مِنَ الثِّيَابِ: يوللۇق رەخت.

مُضَلِّلٌ: ئازدۇرغۇچى، خاتا يولغا باشلىغۇچى؛ ساختىپەز؛ سەراب، ئېزىتقۇ.

رِوَايَةٌ مُضَلِّلَةٌ: بولمىغۇر گەپ، يالغان گەپ.

مِضْمَارٌ ج مَضَامِيرُ: بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

مُضْمَحِلٌّ: يوقالغۇچى، تۈگىگۈچى، غايىب بولغۇچى.

مُضْمَرٌ: مەزمۇنلۇق، مەنىلىك؛ يوشۇرۇنغان، مەنىسى يوشۇرۇن؛ ئۆز-ئۆزىدىن مەلۇم؛ ئىما-ئىشارەت.

مَضْمَضَ يُمَضْمِضُ مَضْمَضَةً الْمَاءَ فِي فَمِهِ: ئېغىز چايقىدى.

مَضْمَضَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يۇدى.

مَا مَضْمَضَ عَيْنَهُ بِنَوْمٍ: كۆز يۇممىدى، ئۇخلىمىدى.

مَضْمَضَةٌ: چايقىماق، ئېغىز چايقىماق، ئېغىزغا سۇ ئالماق.

مُضَمِّدَةٌ ج مُضَمِّدَاتٌ: تېڭىقلىق قويىدىغان داكا.

مَضْمُومٌ: پېش ئوقۇلغان.

مَضْمُونٌ: كاپالەت قىلىنغان، ھۆددە قىلىنغان؛ ئىشەنچلىك، راستچىل.

مَضْمُونٌ ج مَضَامِينُ: مەزمۇن، مەنە.

«مَضَامِينُهَا أَغْلَى وَأَرْفَعُ قِيمَةً إِذَا كَسَدَتْ سُوقُ الْمَعَانِي وَعَزَّتِ» ئەدەبىياتنىڭ بازىرى كاساتلىشىپ، قەدىرسىز بولۇپ قالغاندىمۇ، بۇ شېئىرلار مەزمۇن جەھەتتىن ناھايىتى يۈكسەك قىممەتكە ئىگە.

الشَّكْلُ وَالْمَضْمُونُ: شەكىل ۋە مەزمۇن.

مَضْمُونُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ مەزمۇنى.

مَضْمُونُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ مەنىسى.

مَضَنَّةٌ / مَضِنَّةٌ ج مَضَانٌّ: ئەتىۋارلىق نەرسە.

مُضْنًى: ئورۇق، ماجالى قالمىغان.

مُضَهَّبٌ: پارچىلانغان.

لَحْمٌ مُضَهَّبٌ: قىيما قىلىنغان گۆش.

مُضُوٌّ: ئۆتمەك، ئۆتۈپ كەتمەك.

مَضَى يَمْضِي مُضِيًّا: كەتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئۆتتى.

مَضَى فِي كَذَا: داۋاملاشتى.

مَضَى سَبِيلَهُ أَوْ لِسَبِيلِهِ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى، ئالەمدىن ئۆتتى.

مَضَى فِي الْأَمْرِ: ئىشقا ئاشۇردى.

فِيمَا مَضَى: ئۆتكەندە، ئۆتمۈشتە.

«مَضَى عَلَى الْحَادِثِ وَقْتٌ طَوِيلٌ»: ۋەقەگە ئۇزاق زامان بولدى.

مَضَى وَقْتُهُ أَوْ أَوَانُهُ: ۋاقتى ئۆتكەن، كونىراپ قالغان.

مَضَى يَمْضِمَضَاءَ السَّيْفُ: قىلىچ ئۆتكۈر بولدى، ئۆتتىك بولدى.

مَضَى الشَّخْصُ عَلَى الْبَيْعِ: سودىنى پۈتتۈردى.

مَضَى فُلَانٌ فِي سَبِيلِهِ: پالانى يولىغا راۋان بولدى.

«وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ»: سىلەر بۇيرۇلغان يەرگىچە ئالغا قاراپ مېڭىۋېرىڭلار.

عَلَيْنَا أَنْ نَمْضِيَ بِالثَّوْرَةِ حَتَّى النِّهَايَةِ: ئىنقىلابنى ئاخىرغىچە ئېلىپ بېرىشىمىز لازىم.

مَضَى لَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ ثَلَاثُونَ سَنَةً: ئۇنىڭ بۇ ھالغا ئوتتۇز يىل بولدى.

مِضْيَاعٌ: ئىسراپخور، بەتخەج، بۇزۇپ چاچقۇچى.

مِضْيَافٌ: مېھماندوست.

مُضِيءٌ: يورۇتقۇچى، نۇر چاچقۇچى، نۇرلۇق.

الْإِعْلَانُ الْمُضِيءُ: ئېلان چىراغ.

غَازَاتٌ مُضِيئَةٌ: يورۇقلۇق تارقاتقۇچى گاز.

مَضِيرٌ: ئاچچىق-چۈچۈك.

مَضِيضٌ: ئازاب-ئوقۇبەت، كۆلپەت، جەبىر-زۇلۇم.

مَضْيَقَةٌ ج مَضَايِقُ: بىكار قىلىۋەتمەك، سەل قارىماق، زايە قىلىۋەتمەك.

تَجَنَّبِ الْإِغْتِيَابَ فَلَيْسَ فِيهِ سِوَى مَضْيَقَةِ الْوَقْتِ وَالْجُهْدِ وَرَاحَةِ الْبَالِ: غەيۋەت قىلىشتىن ساقلان، غەيۋەت قىلىش ۋاقىتنى، كۈچنى، كۆڭۈل ئارامىنى زايە قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

مَضِيفٌ . مَضْيَفَةٌ ج مَضَايِفُ: مېھمانخانا، قوبۇلخانا.

مُضِيفٌ ج مُضِيفُونَ م مُضِيفَةٌ ج مُضِيفَاتٌ: ساھىبخان.

مُضِيفَةُ الطَّائِرَاتِ: ئايروپىلاندىكى ئايال كۈتكۈچى.

مَضِيقٌ ج مَضَايِقُ: تار كوچا، تار يول، چىغىر يول؛ بوغۇز، دېڭىز بوغۇزى.

مُضِيٌّ: ئۆتمەك، ئۆتۈپ كەتمەك.

مُضِيُّ مُدَّةٍ طَوِيلَةٍ: ئۇزاق ۋاقىت ئۆتۈپ كەتمەك.

بَعْدَ مُضِيِّ يَوْمَيْنِ: ئىككى كۈندىن كېيىن.

مُضِيُّ الْوَقْتِ أَوِ الْمُدَّةِ: مۇددىتى ئۆتۈپ كەتمەك، ۋاقتى ئۆتۈپ كەتمەك.

مُضَيِّعٌ: ئىسراپخور، زايە قىلغۇچى، ھالاك قىلغۇچى.

مَطَا يَمْطُو مَطْوًا: چوك قەدەم تاشلىدى، چوك قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىدى.

مُطَابِقٌ: مۇۋاپىق، مۇناسىپ، ماس، ئۇيغۇن.

مُطَابَقَةٌ: مۇۋاپىق بولۇش، ئۇيغۇن بولۇش، مۇناسىپ بولۇش، ماس، لايىق.

مُطَابَقَةُ الْحِسَابَاتِ: ھېساباتنىڭ بالانس بولۇشى.

مَطَاحٌ . مَطَاحَةٌ ج مَطَاوِحُ: خەتەرلىك يول.

مَطَادٌ ج مَطَاوِدُ: خەتەرلىك يول، خەتەرلىك جاي.

مَطَادَةٌ ج مَطَاوِدُ: چۆل.

مَطَارٌ ج مَطَارَاتٌ: ئايرودروم، ئايروپورت.

مَطَارٌ مَدَنِيٌّ: خەلق ئايروپورتى.

مَطَارٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئايرودروم.

مُطَارَدَةٌ: ئەگىشىپ ماڭماق، ئىزىدىن ماڭماق، پېيىغا چۈشمەك.

مُطَارِدَةٌ ج مُطَارِدَاتٌ: ئىز قوغلىغۇچى ئايروپىلان.

مُطَاعٌ: ئىتائەت قىلغۇچى.

﴿مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ﴾ «قرآن»: پەرىشتىلەر ئاللاھقا ئىتائەت قىلغۇچىدۇر، بۇ يەردە (يەنى ئاسماندا) ئۇ ئىشەنچلىكتۇر.

مَطَافٌ: تاۋاپ قىلىنىدىغان جاي، تاۋاپگاھ، كەئبىنىڭ ئەتراپى.

إِنْتَهَى بِهِ الْمَطَافُ إِلَى كَذَا: ئاخىرى ... غا يېتىپ باردى.

خَاتِمَةُ الْمَطَافِ: ئاخىرى، تۈگەنچىسى.

فِي نِهَايَةِ الْمَطَافِ: ئىشنىڭ ئاخىرى.

مُطَاقٌ: چىدىغىلى بولىدىغان.

غَيْرُ مُطَاقٍ: چىدىغىلى بولمايدىغان، چىدىغۇسىز.

مُطَالِبٌ: تەلەپ قىلغۇچى، ئىلتىماس قىلغۇچى.

مُطَالَبَةٌ ج مُطَالَبَاتٌ: تەلەپ قىلماق، ھوقۇق تەلەپ قىلماق.

مِطَالَةٌ: تۆمۈرچىلىك.

مُطَالِعٌ: ئوقۇغۇچى، مۇتالىئە قىلغۇچى.

مُطَالَعَةٌ: ئۆگەنمەك، ئوقۇماق.

قَاعَةُ الْمُطَالَعَةِ: قىرائەتخانا.

كُنْتُ أَمْسِ فِي قَاعَةِ الْمُطَالَعَةِ: مەن تۈنۈگۈن قىرائەتخانىدا ئىدىم.

مُطَاوِعٌ: ئىتائەت قىلغۇچى، بويسۇنغۇچى.

مُطَاوَلَةٌ: ئارقىغا سوزماق، كېچىكتۈرمەك.

مَطَايِبُ: خوش پۇراق نەرسىلەر، ياخشى نەرسىلەر.

مُطَأْطِئٌ: پەسەيگۈچى، پەسىيۋاتقان.

مُطَأْطِئُ الرَّأْسِ: بېشى چۈشۈپ كەتكەن، بېشىنى ساڭگىلاتقان.

مَطَبٌّ ج مَطَبَّاتٌ: ئويمان يەر، ئازگال، ئورەك.

مُطَيِّبٌ: دوختۇر، تېۋىپ.

مُطَبَّعٌ: بېقىلغان، كۆندۈرۈلگەن، تەربىيىلەنگەن.

مُطَبَّلُ الْأَرْضِ: سۇغا قانغان يەر.

مِطْبَخٌ: ئوچاق.

مَطْبَخٌ ج مَطَابِخُ: ئاشخانا.

مَطْبَعٌ ـ مَطْبَعَةٌ ج مَطَابِعُ: باسمىخانا.

مَطْبَعَةٌ حَجَرِيَّةٌ: تاش باسما، تاش مەتبەئە.

مِطْبَعَةٌ ج مَطَابِعُ: بېسىش ماشىنىسى.

مَطْبَعِيٌّ: باسما، باسمىنىڭ، باسمىخانىنىڭ.

خَطَأٌ مَطْبَعِيٌّ: باسما خاتالىقى.

غَلْطَةٌ مَطْبَعِيَّةٌ: مەتبە خاتالىقى.

قَامَ بِتَصْحِيحِ الْأَخْطَاءِ الْمَطْبَعِيَّةِ: باسما خاتالىقىنى تۈزەتتى.

مُطْبِقٌ: يەر ئاستى تۈرمىسى، زىندان؛ ياپقۇچ.

جَهْلٌ مُطْبِقٌ: مۇتلەق ھېچ نەرسە بىلمەيدىغان.

صَمْتٌ مُطْبِقٌ: جىمجىت، ئۈن-تىنسىز.

جُنُونٌ مُطْبِقٌ: قىپقىزىل ساراڭلىق.

هُدُوءٌ مُطْبِقٌ: تىپتىنچ.

مَطْبَقَةٌ ج مَطْبَقَاتٌ: قاچا-قۇچا ئىشكاپى.

مَطْبَقِيَّةٌ ج مَطْبَقِيَّاتٌ: قاچا-قۇچا ئىشكاپى.

مَطْبُوخٌ: پىشۇرۇلغان، قورۇلغان، پىششىق؛ پىلانلانغان، تەرتىپكە سېلىنغان.

مَطْبُوعٌ ج مَطْبُوعَاتٌ: بېسىلغان؛ جەدۋەل، سخېما.

مَطْبُوعٌ ج مَطْبُوعُونَ: تۇغما، تەبىئىي.

مَطْبُوعٌ عَلَى كَذَا: تەبىئىي، تۇغما.

شَاعِرٌ مَطْبُوعٌ: تۇغما شائىر.

فَنَّانٌ مَطْبُوعٌ: تۇغما گۈزەل سەنئەتچى.

مَطْبُوعَاتٌ: باسما بۇيۇملار، نەشر بۇيۇملىرى.

مُرَاقِبُ الْمَطْبُوعَاتِ: نەشر بۇيۇملار نازارەتچىسى.

قَانُونُ الْمَطْبُوعَاتِ: نەشر بۇيۇملىرى قانۇنى.

مَطْبُوعَاتٌ دَوْرِيَّةٌ: مەۋسۇملۇق ژۇرنال.

مَطْبُوقٌ: تاقالغان، ئېتىلگەن، يېپىلغان؛ چەكلەنگەن.

مِطَثَّةٌ ج مَطَاثٌّ: چەمبەر، دۈگىلەك.

مُطَجَّنٌ: تاۋىدا پىشۇرۇلغان، قورۇلغان.

مِطْحَانٌ ج مَطَاحِينُ: تۈگۈلۈۋالىدىغان زەھەرلىك يىلان.

مِطْحَنٌ ج مَطَاحِنُ: تۈگمەن.

مَطْحَنَةٌ ج مَطَاحِنُ: تۈگمەن، ئۇن زاۋۇتى.

مَطْحُومٌ: تولدۇرۇلغان.

مَطَرَ يَمْطُرُ مَطْرًا وَمَطَرًا: يامغۇر ياغدى، يامغۇر چۈشتى؛ ئالدى.

«ذَهَبَ وَلَا أَدْرِي مَنْ مَطَرَ بِهِ»: ئۇ كەتتى، ئۇنى كىمنىڭ ئالغانلىقىنى ئۇقمايمەن.

مَطَرَ يَمْطُرُ مُطُورًا الْحِصَانُ: ئايغىر چاپتى، ئۇچقاندەك يۈگۈردى.

مَطَرٌ ج أَمْطَارٌ: يامغۇر.

قَطْرَةُ الْمَطَرِ: يامغۇر تامچىسى.

مِقْيَاسُ الْمَطَرِ: يامغۇر ئۆلچىگۈچ، پلۇۋئومېتىر.

مَطِرٌ: يامغۇرلۇق.

مِطْرَابٌ ج مِطْرَابَةٌ: چەكسىز خۇشال بولغۇچى؛ روھلۇق.

مِطْرَانٌ / مَطْرَانٌ ج مَطَارِينُ وَمَطَارِنَةٌ: ئارخىپىسكون، پىرىماس، پاترىئارخ (خرىستىئان ۋە كاتولىك چېركاۋىدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك روھانى).

مُطْرِبٌ ج مُطْرِبُونَ: خۇشال بولغۇچى، شادلاندۇرغۇچى؛ ناخشىچى.

صَوْتٌ مُطْرِبٌ: يېقىملىق ئاۋاز. مۇڭلۇق كۈي.

هَذَا مُطْرِبٌ مَشْهُورٌ: بۇ داڭلىق ناخشىچى.

لِهَذَا الْمُغَنِّي صَوْتٌ مُطْرِبٌ: بۇ ناخشىچىنىڭ ئاۋازى مۇڭلۇق.

آلَاتٌ مُطْرِبَةٌ: چالغۇ ئەسۋابلىرى.

مَطْرَبِشٌ: قىزىل بۆكلۈك.

مَطْرَةٌ وَمَطَرَةٌ ج مُطَرَاتٌ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

مَطْرَحٌ ج مَطَارِحُ: تاشلايدىغان جاي؛ يىراق جاي.

مِطْرَحٌ ج مَطَارِحُ: ئەدىيال، سېلىنچا.

مِطْرَحَةٌ ط مَطَارِحُ: رېپىدە، نان ياقىدىغان يەڭ.

مِطْرَدٌ ج مَطَارِدُ: قىسقا نەيزە.

مُطَّرِدٌ: ئىزچىل ئۆزگەرمەس؛ داۋاملىق، ئۈزۈلۈكسىز، ئومۇمەن.

مُطَّرِدُ النَّسَقِ: بىر قېلىپتا چوشۇرگۈچى.

قَاعِدَةٌ مُطَّرِدَةٌ: نىزام، ئومۇمىي پرىنسىپ .

مُطَرِّزٌ:كەشتىچى، گۈل چەككۈچى.

مُطَرَّزٌ: كەشتىلەنگەن، گۈل چېكىلگەن.

مُطَرِّشٌ: قەي قىلدۇرغۇچى دورا.

مُطْرِفٌ ج مَطَارِفُ: گۈللۈك تاۋار تون.

مِطْرَقٌ . مِطْرَقَةٌ ج مَطَارِقُ: بولقا، بازغان.

الْمِنْجَلُ وَالْمِطْرَقُ: ئورغاق ۋە بولقا.

مِطْرَقَةُ الْبَابِ: دەرۋازىنىڭ ھالقىسى.

مَطْرُوحٌ: تاشلىۋېتىلگەن.

مَطْرُوحٌ فِي الْحِسَابِ: كېمەيتىلگەن.

مَطْرُودٌ: قوغلانغان، ھەيدەلگەن، تاشلىۋېتىلگەن؛ قاچقۇن.

مَطْرُوقٌ: يېپىلغان، سوقۇلغان، پروكاتلانغان، كونا يول، تونۇش ماشىنىسى.

مَوْضُوعٌ مَطْرُوقٌ: بۇرۇن توختالغان ماۋزۇ.

مَطْرُوقِيَّةٌ: سوزۇلۇشچان.

مَطَرِيَّةٌ: يامغۇر كۆنلۈكى، كۆنلۈك، يامغۇرلۇق.

مَطَّ يَمُطُّ مَطًّا الشَّيْءَ: سوزدى، ئۇزارتتى.

مَطَّ الْكَاتِبُ الْحَرْفَ: كاتىپ ھەرپنى سوزدى.

مَطَّ خَدَّهُ: غادايدى.

مَطَّاطٌ: رېزىنكە (پىششىق) كاۋچۇك (خام).

تِلْكَ الْمِنْطَقَةُ غَنِيَّةٌ بِالْمَطَّاطِ: بۇ رايون كاۋچۇققا باي.

زُنْبُرُكٌ مَطَّاطٌ: پۇرژىنا، رېسور (ماشىنىلاردا).

مُطَّلِعٌ ج مُطَّلِعُونَ: بىلىملىك، ئالىم، مۇتەخەسسىس؛ بىلگۈچى، تونۇغۇچى؛ كۆرگۈچى.

﴿قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇ (بۇرادەرلىرىگە) سىلەر ئۇنى (دوستۇمنى) كۆرەمسىلەر؟ دېدى.

لَمْ يَكُنْ مُطَّلِعًا عَلَى مَا يَفْعَلُهُ إِبْنُهُ: ئۇ ئوغلىنىڭ نېمە ئىش قىلغانلىقىدىن خەۋەرسىز ئىدى.

مِنَ الْأَوْسَاطِ الْمُطَّلِعَةِ: مەلۇماتلىقلار جۇملىسىدىن.

مُطَّوِّعٌ ج مُطَّوِّعُونَ: ياخشى ئەمەللەرنى ئارتۇق قىلغۇچى.

﴿الَّذِيْنَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِيْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ فِي الصَّدَقَاتِ﴾ ‹قرآن›: (مۇناپىقلار) مۇئمىنلەرنىڭ ئىچىدىكى مەردلىك بىلەن (كۆپ) سەدىقە قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەيدۇ .

الْمُطَّوِّعَةُ: پىدائىي.

مَطَعَ يَمْطَعُ مُطُوعًا فِي الْأَرْضِ: ئۇزاپ كەتتى.

مَطَعَ الشَّيْءَ: چىشىنىڭ ئۇچى بىلەن چىشلىدى.

مَطَعَ فُلَانٌ: قېچىپ كەتتى، تىكىۋەتتى.

مِطْعَامٌ ج مَطَاعِمُ: مېھماندوست.

كَرِيمًا مِطْعَامًا: مېھماندوست، مەرد ئادەم.

مِطْعَانٌ ج مَطَاعِنُ: ئاغزىغا كەلگەننى بوغۇزىغا يۇتمايدىغان، زەھەرخەندە، ئاغزى يامان.

مُطْعَمٌ: ئۇلانغان.

مَطْعَمٌ ج مَطَاعِمُ: تاماقخانا، ئاشخانا.

مَطْعَمٌ شَعْبِيٌّ: خەلق ئاشخانىسى.

مَطْعَمٌ جَامِعِيٌّ: ئۇنىۋېرسىتېت تاماقخانىسى.

صَاحِبُ الْمَطْعَمِ: ئاشخانا خوجايىنى.

مِطْعَمٌ ج مِطْعَمَةٌ: كۆكۈللۈك يېمەك، ئاچ بۆرىدەك يېمەك.

مَطْعَنٌ: سانجىلغان جاي، پىچاق ئۇرۇلغان جاي.

مَطْعُومٌ ج مَطَاعِيمُ: يېمەكلىك، ئوزۇق ـ تۈلۈك؛ ئۇلانغان؛ چېچەك ۋاكسىنىسى.

مَطْفُوٌّ: سانجىلغان، پىچاق سىپلىنغان؛ ۋابا كېسىلىگە دۇچار بولغان.

كَلَامٌ مَطْعُوْنٌ فِيْهِ: رەت قىلغىلى بولىدىغان سۆز، پۈت تىرەپ تۇرالمايدىغان سۆز.

مِطْفَايَةٌ ج مَطَافِئُ: ئوت ئۆچۈرگۈچ، ئوت ئۆچۈرۈش ئەسۋابى.

فِرْقَةُ الْمَطَافِئِ: ئوت ئۆچۈرگۈچىلەر، ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتى.

رِجَالُ الْمَطَافِئِ: ئوت ئۆچۈرگۈچى خادىملار.

مُطْفَأٌ: ئۆچكەن، ئۆچۈپ قالغان.

مِطْفَأَةٌ: ئوت ئۆچۈرگۈچ، ئوت ئۆچۈرۈش ئەسۋابى.

مِطْفَأَةُ الْحَرَائِقِ: ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسى.

مُطْفِئٌ: ئوت ئۆچۈرگۈچى.

مُطْفِئُ الرَّضْفِ: بالا - قازا، بالايىئاپەت، ئوڭۇشسىزلىق، كۆلپەت.

مُطْفِئُ الْجَمْرِ: ئەڭ سوغۇق كۈن، (2- ئاينىڭ 28-، 29- كۈنلىرى).

مَطْفَحَةٌ: تور.

مِطْفَحَةٌ: چويلا.

مُطَفِّفٌ ج مُطَفِّفُوْنَ: كەم ئۆلچىگۈچى.

﴿ وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴾ «قرآن»: (ئۆلچەمدە ۋە تارازىدا) كەم بەرگۈچىلەرگە ۋاي! ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا تولۇق ئالىدۇ.

مُطْفِلٌ: بالىلىق ئايال.

اِمْرَأَةٌ مُطْفِلٌ لَيْسَ لَهَا مُعِيْنٌ: يار - يۆلەكسىز بالىلىق ئايال.

مَطْفِيٌّ: ئۆچكەن، ئۆچۈرۈلگەن.

مَطَلَ يَمْطُلُ مَطْلًا: سوزدى.

مَطَلَ الْحَدِيْدَ: تۆمۈرنى سوقتى، تۆمۈر تاۋلىدى.

مَطَلَ بِحَقِّهِ: ئۇنىڭ ھەققىنى قايتۇرۇشنى كەينىگە سۆردى، كېچىكتۈردى، ئارقىغا سوزدى.

مَطْلٌ: كەينىگە سۆرەش، كېچىكتۈرمەك.

«مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ» «حديث»: باي ئادەمنىڭ قەرزنى ئارقىغا سوزۇپ ۋاقتىدا بەرمەسلىكى زۇلۇم سالغانلىق بولىدۇ.

مَطْلُ الْمَعَادِنِ: سوقماق، تاۋلىماق.

يَقْبَلُ الْمَطْلَ: سوققىلى (بازغانلىغىلى، تاۋلىغىلى) بولىدىغان، سوزۇلۇشچانلىققا (كېڭىيىشچانلىققا) ئىگە.

بِلَا مَطْلٍ: قىلچە كېچىكتۈرمەستىن، قىلچە ئارقىغا تارتماي (سۆرىمەي).

مِطْلَاءٌ ج مَطَالِي: پەسلىك، ئويمانلىق، چوڭقۇرلۇق.

مِطْلَاقٌ ج مَطَالِيْقُ: تولا خوتۇن قويۇۋېتىدىغان، تولا ئاجرىشىدىغان.

مِزْوَاجٌ مِطْلَاقٌ: تولا خوتۇن ئېلىپ ئاجرىشىدىغان، خوتۇنباز.

مَطْلَبٌ ج مَطَالِبُ: مەقسەت، غەرەز، غايە.

لَيْسَ لِي أَيّ مَطْلَبٍ: مېنىڭ ھېچ تەلىپىم يوق.

اَلْحُرِّيَّةُ مَطْلَبٌ مِنْ مَطَالِبِ النَّاسِ: ئەركىنلىك كىشىلەر تەلەپ قىلىدىغان بىر غايە.

مُطَلْسَمٌ: تۇمار قىلىنغان، سېھىرلەنگەن.

مَطْلَعٌ ج مَطَالِعُ: شوتا، پەلەمپەي؛ مۇقەددىمە، كىرىش سۆز؛ قۇياش ۋە يۇلتۇزلارنىڭ چىقىدىغان جايى.

مَطْلَعُ الْفَجْرِ: تاڭ نۇرى، تاڭ يورۇماق.

﴿ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴾ «قرآن»: (شۇ كېچە تاڭ يورۇغانغا قەدەر پۈتۈنلەي تىنچ - ئامانلىقتىن ئىبارەتتۇر.

مَطْلَعُ النَّهْضَةِ: گۈللىنىش، دەسلەپكى مەزگىللەردە.

مَطْلَعُ الْقَصِيْدَةِ: قەسىدىنىڭ دەسلەپكى بېيىتى.

مَطْلَعُ الشَّمْسِ السَّاعَةُ السَّادِسَةُ صَبَاحًا: كۈن ئەتىگەن سائەت ئالتە بىلەن چىقىدۇ.

مَطْلِعٌ ج مَطَالِعُ: كۈن چىقىدىغان جاي، كۈن چىقىدىغان تەرەپ.

لِلشَّمْسِ مَطَالِعُ وَمَغَارِبُ: قۇياشنىڭ چىقىدىغان ۋە پاتىدىغان جايلىرى بولىدۇ.

﴿حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ﴾ «قرآن»: زۇلقەرنەيىن كۈنچىقىش تەرەپكە بارغاندا.

مُطْلَقٌ: مۇتلەق، چەكلىمىگە ئۇچرىمايدىغان، ئەركىن؛ ئومۇمىي، ئورتاق؛ مۇكەممەل، تولۇق.

مُطْلَقُ السَّرَاحِ: ئەركىن، ھۆر، ئازاد.

اَلْحُكْمُ الْمُطْلَقُ: ھاكىمىيۇتلەقلىق، مۇستەبىتلىك.

مُطْلَقًا: ھەرگىز، ئەبەدىي، مۇتلەق.

يَتَمَتَّعُ بِسُلْطَةٍ مُطْلَقَةٍ: چەكسىز ئەركىنلىككە ئىگە.

حَصَلَ عَلَى أَغْلَبِيَّةٍ مُطْلَقَةٍ: مۇتلەق كۆپ ئاۋازغا ئېرىشتى.

اَلْحَقِيقَةُ الْمُطْلَقَةُ: مۇتلەق ھەقىقەت.

اَلْفِكْرُ الْمُطْلَقُ: مۇتلەق ئىدىيە.

مُطِلٌّ عَلَى: باشقۇرغۇچى؛ ئېگىزدىن قارىغۇچى؛ نازارەتچى.

مُطَلٌّ: مەنزىرە، كۆرۈنۈش؛ پېشايۋان، بالكون.

مِطَلَّةٌ: قىسقا زىيارەت، قىسقا مۇددەتلىك زىيارەت.

مُطَلَّقَةٌ ج مُطَلَّقَاتٌ: تالاق قىلىنغان ئايال، قويۇۋېتىلگەن ئايال.

﴿وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ «قرآن»: تالاق قىلىنغان ئاياللارغا قائىدە بويىچە نەپىقە بېرىش لازىم، (بۇ) تەقۋادارلارنىڭ ئۈستىگە تېگىشلىك مەجبۇرىيەتتۇر.

مُطَلًّى: ئېغىر كىسەل؛ ئۆمۈرلۈك قامالغان.

مِطْلَمَةٌ: نوغۇچ.

مَطْلُوبٌ ج مَطَالِيبُ: تەلەپ قىلىنغان، ئىزدەلگەن، ئۇمىد قىلىنغۇچى، زۆرۈر، ئۆتەشكە تېگىشلىك.

مَطْلُوبٌ مِنْهُ: قەرزدار.

هُوَ مَطْلُوبٌ عَلَى التِّلِيفُونِ: ئۇنى تېلېفونىدا چاقىرىۋاتىدۇ.

مَطْلُوبَاتُ التَّاجِرِ: سودىگەرنىڭ قەرزلىرى.

مِطْلًى ج مَطَالٍ: پەسلىك، ئويمانلىق، چوڭقۇرلۇق.

مَطْلِيٌّ: بويالغان، سىرلانغان، مايلىق.

مِطْمَارٌ ج مَطَامِيرُ: قۇرۇلۇش ئۇچۇن تارتىلغان تانا، ئاسما قارا.

هُوَ عَلَى مِطْمَارِ أَبِيهِ: ئۇ دادىسىغا ئوخشاش قويۇپ قويغاندەك ئوخشاش.

مِطْمَاعٌ: تەمەخور، ئاچ كۆز، نەپسانىيەتچى.

مُطْمَئِنٌّ: خاتىرجەم، كۆڭلى توق، تەمكىن؛ يۈرەكلىك؛ بىخەتەر.

﴿إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾ «قرآن»: قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ مەجبۇرلاش ئاستىدا (ئاغزىدىلا) ئىماندىن يانغانلىقنى بىلدۈرگەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا.

مُطْمَئِنَّةٌ: خاتىرجەم بولغۇچى.

أَرْضٌ مُطْمَئِنَّةٌ: پەسلىك، پەس يەر، چوڭقۇرلۇق.

مَطْمَحٌ ج مَطَامِحُ: نىشان؛ قارار، مۇددىئا.

رَجُلٌ ذُو مَطَامِحَ عَالِيَةٍ: يۈكسەك، غايىلىك ئادەم.

مِطْمَرٌ: قۇرۇلۇش ئۇچۇن تارتىلغان تانا، ئاسما قارا.

مَطْمَعٌ ج مَطَامِعُ: كىشىنى ئاچ كۆزلۈككە سالىدىغان نەرسە، قىزىقتۇرىدىغان نەرسە، تەمە قىلىنىدىغان نەرسە، ئاچ كۆزلۈك.

اَلْمَطَامِعُ الْإِسْتِعْمَارِيَّةُ: جاھانگىرلىكنىڭ ياۋۇز

نىيىتى.

مَطْمَعَةٌ: يەمچۈك.

مَطْمُورٌ: كۆمۈلگەن، يېپىلغان، دەپنە قىلىنغان.

أَنَابِيبٌ مَطْمُورَةٌ فِي التُّرْبَةِ: يەرگە كۆمۈلگەن تۇرۇبا.

مَطْمُورَةٌ ج مَطَامِيرُ: ئورا، گەمە، يەر ئاستى ئىسكىلات، يەر ئاستى تۈرمە.

مَطْمُوسٌ: ئۆچۈرۈلگەن، كور.

مِطْنَابٌ ج مَطَانِيبُ: چوڭ، بۈيۈك.

جَيْشٌ مِطْنَابٌ: زور قوشۇن.

مِطْنَبٌ ج مَطَانِبُ: مۇرە، سۆزگۈچ.

مُطْنِبٌ: مەدداھ، باشقىلارنى مەدھىيىلەپ ئۇچۇرغۇچى.

مِطْنَزَةٌ ج مَطَانِزُ: كېرەكسىز ئادەم، تاشلاندۇق نەرسە.

مَطْهَرٌ: كۆيدۈرۈش ئورنى (كاتولىك دىنىدىكىلەرنىڭ قارىشىچە جەننەتكە كىرىشتىن بۇرۇن گۇناھكارلارنىڭ روھىنى پاكلايدىغان ئاتالمىش جاي).

مَطْهَرَةٌ ج مَطَاهِرُ: يۇيۇنۇش ئۆيى، يۇيۇنۇش قاچىسى ۋە ئەسۋابلىرى، تازىلىق ئۆيى.

السِّوَاكُ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ: مسۋاك ئېغىز تازىلايدۇ.

مُطَهِّرٌ ج مُطَهِّرَاتٌ: تازىلىغۇچى، پاكلىغۇچى، مۆللىگۈچ، نەملىگۈچ، دېزىنفېكسىيە دورىلىرى، سۈننەتچى، خەتنىچى.

نَظَّفَ الطَّبِيبُ الْجُرْحَ بِمُطَهِّرٍ: دوختۇر جاراھەتنى دېزىنفېكسىيە قىلىپ تازىلىدى.

﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ﴾ «قرآن»: ئاللاھ (ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ.

السِّوَاكُ مُطَهِّرٌ لِلْفَمِ: مسۋاك ئېغىزنى پاك قىلىدۇ.

مُطَهَّرٌ: پاك، پاكلانغان.

﴿فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ «قرآن»: قۇرئان كىتابتا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) ساقلانغاندۇر، ئۇنى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ.

مُطَهِّرَةٌ: يۇقىرى بېسىملىق دېزىنفېكسىيە قازىنى.

مُطَهِّرَاتٌ: دېزىنفېكسىيە قىلىش ئۈسكۈنىلىرى، ئەسۋاب، دورا قاتارلىقلار.

مُطَهَّمٌ: سېمىز؛ تورۇق؛ چىرايلىق.

جَوَادٌ مُطَهَّمٌ: چىرايلىق ئات.

مَطْهًى ج مَطَاهٍ: ئاشخانا.

مِطْوَاةٌ ج مَطَاوٍ: قەلەمتىراش، بەكە.

مِطْوَاحٌ ج مَطَاوِيحُ: تاياق.

مِطْوَاعٌ ج مَطَاوِيعُ: بويسۇنغۇچى، ئىتائەتچان.

مُطَوِّلٌ: ئارقىغا سوزغۇچى، كېچىكتۈرگۈچى، سۆرەلمە، ئەزمىلىك قىلغۇچى.

مُطَوَّشٌ: ئاختا، پىچىۋېتىلگەن.

مُطَوِّفٌ ج مُطَوِّفُونَ: تاۋاپ قىلغۇچى، ھەج قىلغۇچى، دەلىل.

مُطَوَّقٌ: قورشالغان.

مُطَوَّقٌ بِالْبَحْرِ: دېڭىز بىلەن قورشالغان.

الْحَمَامُ الْمُطَوَّقُ: پاختەك.

مُطَوَّلٌ: ناھايىتى ئۇزۇن، زېرىكەرلىك، پەلەپەتىش، سوزۇلغان، تەپسىلىي، ئەتراپلىق، مۇكەممەل.

مِطْوًى ج مَطَاوٍ: قەلەمتىراش، بەكە.

مَطْوِيٌّ ج مَطْوِيَّاتٌ: قاتلىنىدىغان، يۆگىلىنىدىغان.

خَيْمَةٌ مَطْوِيَّةٌ: قاتلىنىدىغان چېدىر.

﴿وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ﴾ «قرآن»: ئاسمانلار ئاللاھنىڭ ئوڭ قولىدا قاتلىنىپ تۇرىدۇ.

مِطْيَافٌ ج مَطَايِيفُ: نۇر بۆلگۈچ ئەينەك.

مِطْيَافٌ رَسَّامٌ: ئۆزلۈكىدىن خاتىرىلەش، نۇر بۆلگۈچ ئەسۋاب.

مَطْيَبَةٌ ج مَطَايِبُ: خۇش پۇراقلىق جاي.

مِطْيَرٌ: يامغۇرلۇق.

مُطِيعٌ: ئىتائەت قىلغۇچى، بويسۇنغۇچى.

مَطِيلٌ: سوزۇلۇشچانلىق، ئېگىلىشچانلىق، سوزۇلۇشچانلىققا ئىگە.

مَطِيْلَةٌ ج مَطَائِلُ: قاتالتىر، تونكە؛ تۆمۈر پارچىسى.

مَطْيُورٌ: شاللاق؛ تاقىا ـ تۇققا.

مُطَيِّبٌ ج مُطَيِّبُوْنَ: خۇشبۇي، خۇش بۇراق.

مَطِيَّةٌ ج مَطَايَا وَمَطِيٌّ: ئات ـ ئۇلاغ، ئېش هايۋانلىرى.

إِتَّخَذَ مَطِيَّةً لِبُلُوْغِ أَغْرَاضِهِ: ئۇنى مەقسىتىگە يېتىشنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالدى.

الثَّبَاتُ مَطِيَّةُ النَّجَاحِ: چىدام غەلىبىنىڭ كۆندۈرگەن ئۇلىغىدۇر.

مُظَاهَرَةٌ ج مُظَاهَرَاتٌ: ياردەملەشمەك؛ ئارقا تىرەك بولماق؛ نامايىش.

مُظَاهَرَةٌ سِلْمِيَّةٌ: تىنچلىق نامايىشى، تىنچ نامايىش قىلماق.

مُظَاهَرَةٌ مُسَلَّحَةٌ: قوراللىق نامايىش.

سَارَتْ مُظَاهَرَةٌ كَبِيْرَةٌ فِي شَوَارِعِ الْمَدِيْنَةِ اِحْتِجَاجًا عَلَى قَرَارِ الْحُكُوْمَةِ: هۆكۈمەتنىڭ قارارىغا نارازىلىق بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن شەھەر كوچىلىرىدا كەڭ كۆلەملىك نامايىش يۈز بەردى.

مَطْبَأَةٌ ج مَظَابِئُ: كىيىك كۆپ جاي.

مَظَرَّةٌ ج مَظَارٌّ: چاقماق تېشى.

مَظْرُوْفٌ ج مَظَارِيْفُ: پېچەتلەنگەن، چاپلانغان ئېتىلگەن.

بَعَثْتُ بِالرِّسَالَةِ مَظْرُوْفَةً: خەتنى كونۋېرت ئېغىزىنى چاپلاپ ئەۋەتتىم.

مِظْعَانٌ: سىلىق ماڭىدىغان ئات ياكى تۆگە.

مُظْعَةٌ: ئوت ـ چۆپ قالدۇقى.

مِظْفَارٌ: غالىب، يېڭىلمەس.

مُظَفِّرٌ ج مُظَفِّرُوْنَ: غالىب، يەڭگۈچى، غەلىبە قىلغۇچى، زەپەر قۇچقۇچى.

عَادَ جَيْشٌ مُظَفِّرًا: قوشۇن غەلىبە بىلەن قايتتى.

مُظَفَّرٌ ج مُظَفَّرُوْنَ: غالىب، يەڭگۈچى، غەلىبە قىلغۇچى، زەپەر قۇچقۇچى.

عَادَ جَيْشُنَا مُظَفَّرًا: بىزنىڭ قوشۇن غەلىبە بىلەن قايتتى.

مُظِلٌّ: سايىلىك، كۆلەڭگە.

مِظَلَّةٌ ج مَظَالٌّ وَمِظَلَّاتٌ: كۈنلۈك، زونتىك.

مِظَلَّةٌ وَاقِيَةٌ: پاراشۇت.

مِظَلَّةُ النَّجَاةِ: پاراشۇت.

لَا أُفَكِّرُ فِي شِرَاءِ الْمِظَلَّةِ إِلَّا عِنْدَمَا تَمْطُرُ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغقان چاغدىلا كۈنلۈك سېتىۋېلىشنى ئويلايمەن.

نَشَرَ أَحْمَدُ مِظَلَّتَهُ لِيَتَّقِيَ الْمَطَرَ: ئەھمەد يامغۇردىن پاناھلىنىش ئۈچۈن يامغۇرلۇقنى يايدى.

مُظَلِّلٌ: سايە، كۆلەڭگە.

مُظَلِّمٌ: قاپقاراڭغۇ.

مِظَلِّيٌّ ج مِظَلِّيُوْنَ: پاراشۇتچى.

جُنْدِيٌّ الْمِظَلِّيِّ: پاراشۇتچى قىسىم.

فِرْقَةُ الْمِظَلِّيِّيْنَ: پاراشۇتچىلار ئەترىتى.

مُظْلِمٌ: قاراڭغۇلۇق، زۇلمەتلىك.

﴿كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعاً مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِماً﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ يۈزلىرى گويا قاراڭغۇ كېچىنىڭ پارچىسى بىلەن ئورالغاندەك قارىيىپ كېتىدۇ.

شَعْرٌ مُظْلِمٌ: قاپقارا چاچ.

يَوْمٌ مُظْلِمٌ: نەس باسقان كۈن.

زَاوِيَةٌ مُظْلِمَةٌ: قاراڭغۇ بولۇڭ ـ پۇچقاق.

مَظْلِمَةٌ ج مَظَالِمُ: ئادالەتسىزلىك، ناھەقچىلىك.

إِحْتَمَلَ الْمَظَالِمَ بِصَبْرٍ: زۇلۇمغا چىدىدى.

مَظْلُوْمٌ ج مَظْلُوْمَاتٌ وَمَظَالِمُ: زۇلۇم قىلىنغۇچى

ئېزىلگۈچى.

﴿وَمَن قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَاناً﴾ «قۇرئان»: كىمكى ناھەق ئۆلتۈرۈلىدىكەن (قاتىلدىن قىساس ئېلىش ياكى دىيەت ئېلىش، ياكى كەچۈرۈم قىلىش) ھوقۇقىنى ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىگىسىنىڭ قولىدا قىلدۇق.

مَظْمَأٌ ج مَظَامِئُ: قاغجىراپ كەتكەن يەر، قۇرغاق يەر.

مِظْمَاءٌ ج مَظَامِئُ: قاتتىق ئۇسساپ كەتكەن، قاغجىراپ كەتكەن.

مَظِنَّةٌ ج مَظَانٌّ: شەك، گۇمان، شۈبھە.

بَحَثْتُ عَنِ الْكِتَابِ الْمَفْقُودِ فِي مَظَانِّهِ فَلَمْ أَجِدْهُ: يىتكەن كىتابنى گۇمانلىق جايلاردىن ئىزدەپ تاپالمىدىم.

مِظَنَّةٌ ج مَظَانٌّ: بېشارەت؛ ئالامەت، بەلگە، ئوبيېكت، نىشان، لايىق.

إِنَّهُ مِظَنَّةٌ لِلْخَيْرِ: ئۇ ياخشى دەپ قارىلىدۇ.

مَظْنُونٌ: گۇمانلانغان، تەسەۋۋۇر قىلىنغان.

مَظْهَرٌ ج مَظَاهِرُ: تاشقى كۆرۈنۈشى، مەنزىرە؛ بىلدۈرمەك، كۆرسەتمەك.

مَظَاهِرُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش ھادىسىلىرى.

مَظَاهِرُ الْإِكْبَارِ وَالْإِجْلَالِ: ھۆرمەت بىلدۈرمەك.

لَا تَزَالُ هَذِهِ الْبِنَايَةُ الْقَدِيمَةُ تَحْتَفِظُ بِمَظْهَرِهَا الْأَصْلِيِّ: بۇ قەدىمىي بىنا ئۆزىنىڭ ئەسلىي قىياپىتىنى ساقلاپ كەلمەكتە.

إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ أَنْ تَعْرِفَ مِنْ مَظْهَرِهِ الْعَادِيِّ أَنَّهُ كَبِيرُ الْمُهَنْدِسِينَ فِي مَصْنَعِنَا: ئۇنىڭ ئاددىي سىرتقى قىياپىتىگە قاراپ زاۋۇتىمىزنىڭ باش ئىنژېنېرى ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيسەن.

مَخْدُوعٌ بِالْمَظَاهِرِ الْجَوْفَاءِ: قۇرۇق كۆرۈنۈشلەر (مەنزىرىلەر) بىلەن ئالدانغان.

مَظْهَرِيٌّ: كۆرۈنۈشلۈك، سىرتقى كۆرۈنۈشنىڭ؛ ھادىسىلىك، ھادىسىنىڭ؛ ئوبرازلىق.

مَظْهَرِيَّةٌ: ھادىسە، ئەھۋال؛ تەسەۋۋۇر.

مِظْوَاةٌ: ياسمەن گۈللۈك.

مِظْيَاةٌ: ياسمەن گۈللۈك.

مَعَ: بىرگە، بىللە.

مَعَ الصَّبَاحِ: ئەتىگەندە، سەھەردە.

مَعَ الْوَقْتِ: بىر ۋاقىتتا، بىرلا ۋاقىتتا.

مَعَ أَنَّ: ... غا قارىماي.

مَعَ ذَلِكَ: شۇنىڭ بىلەن بىللە.

مَعًا: تەڭلا، بىر ۋاقىتتا، بىللە، بىرگە، بىرلىكتە، بىلەن بىللە.

الْحَقُّ مَعَكَ: سىنىڭ توغرا، سىنىڭ ھەق.

أَنَا مَعَهُ: مەن ئۇنىڭغا قوشۇلىمەن.

مَعَ كَوْنِهِ غَنِيًّا: ئۇ باي تۇرۇپ.

مَعَهُ كِتَابٌ: ئۇنىڭدا بىر كىتاب بار.

أَتَى مَعَ الصَّبَاحِ: ئەتىگەندىلا كەلدى.

مَعَ الْقِصَّةِ: شۇنىڭ بىلەن بىللە، گەپنىڭ قىسقىسى.

فَعَلَ ذَلِكَ مَعَ تَحْذِيرِي إِيَّاهُ: مېنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشۇمغا قارىماي بۇ ئىشنى قىلدى.

مَا زَالَتْ صِحَّتُهُ جَيِّدَةً جِدًّا مَعَ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَ السَّبْعِينَ: ئۇ يەتمىشكە كىرگەن تۇرۇقلۇق سالامەتلىكى ھېلىمۇ ناھايىتى ياخشى.

مَعِي بِصُحْبَتِي: مەن بىلەن بىللە.

مَعَا يَمْعُو مُعَاءَ السِّنَّوْرِ: مۈشۈك مياڭلىدى.

مِعَاءٌ ج أَمْعِيَةٌ: ئۈچەي.

مَعَابٌ. مَعَابَةٌ ج مَعَايِبُ: ئەيىب، كەمچىلىك، نۇقسان، ئىللەت، قۇسۇر.

أُنْظُرْ إِلَى مَعَايِبِكَ قَبْلَ أَنْ تَتَحَدَّثَ عَنْ مَعَايِبِ النَّاسِ: كىشىلەرنىڭ ئەيىبىنى كۆرمەي ئالدى بىلەن ئۆزۈڭنىڭ ئەيىبىنى كۆر.

مُعَاتَبَةٌ: ئەيىبلىمەك، تەرگەش.

مَعَاثٌ: يول، مەسلەك، ئىمكانىيەت.

مَعَادٌ ج مَعَاوِدُ: قايتىدىغان جاي، مەقسەت، مۇددىئا، نىشان.

الْمَعَادُ الْآخِرَةُ: ئاخىرەت، ئۇ دۇنيا.

﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ﴾ ‹قرآن›: ساڭا قۇرئاننى پەرز قىلغان زات سېنى ئەلۋەتتە قايتىدىغان يەرگە قايتۇرىدۇ.

مُعَادَاةٌ: دۈشمەنلەشمەك، ئۆچلەشمەك.

مُعَادِلٌ: تەڭ، باراۋەر، تەڭمۇتەڭ، ئۇدۇلمۇئۇدۇل.

مُعَادَلَةٌ ج مُعَادَلَاتٌ: تەڭلەشمەك، ئوخشىشىپ كەتمەك، باراۋەرلەشمەك.

مُعَادَلَةٌ جَبْرِيَّةٌ أَوْ حِسَابِيَّةٌ: ھېسابات تەڭپۇڭلاشماق.

مُعَادٍ: دۈشمەن، دۈشمەنلەشكۈچى، قارشى.

مُعَادٍ لِلْعَرَبِ: ئەرەبلەرگە قارشى.

مَعَاذٌ ج مَعَاوِذُ: يەسلى، بېقۇۋېلىش ئورنى، پاناھ جاي.

﴿قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ﴾ ‹قرآن›: يۈسۈپ «خۇدا پاناھ بەرسۇن! ئۇ (يەنى ئېرىڭ) ھەقىقەتەن مېنىڭ خوجايىنىمدۇر، ئۇ مېنى ياخشى كۈتتى»، دېدى.

إِنَّ اللهَ مَعَاذُ مَنْ عَاذَ بِهِ: پاناھلىق تىلەيدىغان كىشى ئۈچۈن ئاللاھ پاناھگاھدۇر.

مَعَاذَةٌ ج مَعَاذَاتٌ: تۇمار، تىلتۇمار، ئەپسۇن.

مُعَارٌ: ئارىيەت ئېلىنغان نەرسە، ئۆتنە ئېلىنغان نەرسە.

مُعَارِضٌ: قارشى تۇرغۇچى، قارشىلىق كۆرسەتكۈچى، توسالغۇ.

مُعَارَضَةٌ: قارشى تۇرماق، قارشىلىق كۆرسەتمەك، دۈشمەنلەشمەك.

مُعَارَضَةٌ (فِي الْبِرْلَمَانِ): ئۆكتىچىلەر پارتىيىسى.

مُعَارَضَةٌ (فِي الْقَضَاءِ): شىكايەتنامە.

حِزْبُ الْمُعَارَضَةِ: قارىمۇقارشى پارتىيە.

لَقِيَ هَذَا الْاِقْتِرَاحُ مُعَارَضَةً شَدِيْدَةً مِنْ جَانِبِ الْجُمْهُوْرِ: بۇ پىكىر ئامما تەرىپىدىن قاتتىق قارشىلىققا ئۇچرىدى.

مُعَارَكَةٌ: ئېلىشماق، جەڭ قىلىشماق.

مَعَاشٌ ج مَعَاشَاتٌ: تۇرمۇش ۋاسىتىلىرى، ئىش ھەققى، مائاش، تەمىنات، نەپىقە پۇلى.

مَعَاشُ التَّقَاعُدِ: پېنسىيە پۇلى.

أَرْبَابُ الْمَعَاشَاتِ: مائاشلىق خادىملار.

﴿وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا﴾ ‹قرآن›: كۈندۈزنى تىرىكچىلىك قىلىدىغان (ۋاقىت) قىلدۇق.

أُحِيْلَ عَلَى الْمَعَاشِ: پېنسىيىگە چىقتى.

الْمَعَاشُ وَالْمَعَادُ: بۇ دۇنيا ۋە ئۇ دۇنيا.

مُعَاشَرَةٌ: سۆھبەتلەشمەك، ئالاقىلەشمەك، باردى - كەلدى قىلماق، بىللە ئۆتمەك.

مُعَاصِرٌ: زامانئۇى، ھازىرقى زامان.

مُعَاطِيٌّ: سېخىي، مەرد، قولى ئوچۇق.

مُعَافًى: ساغلام، ساغلاملىق، ساقايتىلىق، قۇتۇلدۇرۇلغان، پاك، گۇناھسىز.

زَالَ مَرَضُهُ وَأَصْبَحَ مُعَافًى: كېسىلى ساقىيىپ سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلدى.

مُعَاقِبٌ: جازالىغۇچى، قىساس ئالغۇچى، تۆۋەنلەتكۈچى، ئەگىشىپ كەلگۈچى.

مُعَاقَبٌ: جازالانغان، جازاغا تارتىلغان، چېكىندۈرۈلگەن.

الْأَعْمَالُ الْمُعَاقَبُ عَلَيْهَا قَانُوْنًا: جازاغا تارتىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار.

مُعَاقَبَةٌ: جازالىماق، قىساس ئالماق، چارە كۆرمەك.

مُعَاقِدٌ: توختام تۈزگۈچى، كېلىشىم تۈزگۈچى، قېتىشىپ قالغان، ئۇيۇپ قالغان.

مَعَاكٌ: پاناھگاھ.

مُعَاكِسٌ: قارىمۇقارشىلاشقۇچى، زىتلاشقۇچى، كىرىپ شەكىللىك.

هُجُومٌ مُعَاكِسٌ: قايتورما ھۇجۇم.

خَشَبٌ مُعَاكِسٌ: پەنەركە.

مَطْلَبٌ مُعَاكِسٌ: قارشى ئەرز، نارازىلىق ئەرزى.

مَضَيْتُ فِي طَرِيقِي وَمَضَى صَدِيقِي فِي طَرِيقٍ مُعَاكِسٍ: مەن ئۆز يولۇمدا ماڭدىم، دوستۇم قارىمۇقارشى يولدا ماڭدى.

مُعَاكَسَةٌ: قارشى تۇرماق؛ ئەكس تەسىر.

مُعَالِجٌ: دوختۇر، تېۋىپ.

مَعَالَجَةٌ: داۋالىماق، ئىلاج قىلماق؛ تۈزەتمەك.

الْمُعَالَجَةُ الْكَهْرَبَائِيَّةُ: توك بىلەن داۋالىماق.

الْمَعَامِعُ: جەڭ، ئۇرۇش، سوقۇش، پارتىيىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپ.

مُعَامَلَةٌ ج مُعَامَلَاتٌ: مۇئامىلە قىلماق، مۇناسىۋەت قىلماق، ئالاقە قىلىشماق، مۇئامىلە، مۇناسىۋەت.

شَهَادَةُ الْمُعَامَلَةِ: گۇۋاھنامە، شاھادەتنامە.

مُعَامَلَةٌ تَفْضِيلِيَّةٌ: قولايلىق يارىتىپ بېرىش مۇئامىلىسى.

حُسْنُ الْمُعَامَلَةِ: مۇئامىلىسى ياخشى.

سُوءُ الْمُعَامَلَةِ: مۇئامىلىسى ناچار.

مُعَانِدٌ: جاھىل، تەرسا، تەتۈر.

مُعَانَدَةٌ: قارشى تۇرماق، قارشىلىق كۆرسەتمەك، جاھىللىق قىلماق.

مُعَانَقَةٌ: قۇچاقلاشماق، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشمەك.

مُعَاهِدٌ: كېلىشىم تۈزگۈچى، ئىتتىپاق تۈزگۈچى.

مُعَاهَدَةٌ ج مُعَاهَدَاتٌ: كېلىشىم، شەرتنامە، توختام، ئىتتىپاق، بىرلەشمە.

مُعَاهَدَةُ الصُّلْحِ: سۈلھى شەرتنامىسى، ئۇرۇش توختىتىش كېلىشىمى.

مُعَاهَدَةُ التَّحَالُفِ: ئىتتىپاقداشلىق كېلىشىمى.

مُعَاهَدَةُ التِّجَارَةِ: سودا كېلىشىمى.

الْمُعَاهَدَةُ الثُّنَائِيَّةُ: ئىككى تەرەپ كېلىشىمى.

مُعَاهَدَةُ عَدَمِ الْاِعْتِدَاءِ: ئۆزئارا تاجاۋۇز قىلىشماسلىق كېلىشىمى.

مُعَاهَدَةُ سَلَامٍ: تىنچلىق كېلىشىمى.

مُعَاهَدَةٌ غَيْرُ مُتَكَافِئَةٍ: تەڭسىز شەرتنامە.

مُعَاوَمَةٌ: يىللىق توختام تۈزۈشمەك.

مُعَاوِنٌ ج مُعَاوِنُونَ: ياردەمچى، مۇئاۋىن، ئورۇنباسار.

مُهَنْدِسٌ مُعَاوِنٌ: ياردەمچى ئىنژېنېر.

مُعَاوِنُ رَئِيسِ أَرْكَانِ الْحَرْبِ الْعَامَّةِ: مۇئاۋىن باش شتاب باشلىقى.

مُعَاوِنُ الْمُدِيرِ: مۇئاۋىن مۇدىر.

مُعَاوِنُ السَّائِقِ: ياردەمچى شوپۇر.

مُعَاوِنُ الْكُلِّيَّةِ: مۇئاۋىن فاكۇلتېت باشلىقى.

مُعَاوَنَةٌ: ياردەملەشمەك، ھەمكارلاشماق.

مُعَاوِيَةٌ: قانجۇق ئىت؛ كۈچۈك.

أَبُو مُعَاوِيَةَ: قاپلان.

مُعَايَدَةٌ: ھېيتلىماق، بايرامنى تەبرىكلىمەك.

مَعَايِرُ: ئەيىب، ئىللەت، خاتالىق.

مُعَايَرَةٌ: ئۆلچەم سىستېمىسىنى بىرلىككە كەلتۈرمەك.

مُعَايِنٌ: گۇۋاھچى، شاھىت، ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگۈچى، تەكشۈرگۈچى.

مُعَايَنَةٌ: كۆز بىلەن كۆرمەك، كۆزدىن كۆچۈرمەك، تەكشۈرمەك.

مُعَبَّدٌ: ياسالغان يول؛ ھۆرمەتلىك؛ قوزۇق؛ چۆل.

طَرِيقٌ مُعَبَّدٌ: تۈز يول، كەڭ يول.

«تَسِيرُ الْمَرْكَبَاتُ فِي شَوَارِعَ مُعَبَّدَةٍ»: قاتناش قوراللىرى كەڭ كوچىلاردا قاتنىماقتا.

لَيْسَتْ طَرِيقَةُ التَّقَدُّمِ مُمَهَّدَةً مُعَبَّدَةً: ئالغا بېسىش يولى تۈپتۈز بولمايدۇ.

مُعَبَّدَةٌ: سىرلانغان كېمە.

مَغْبَثٌ ج مَعَابِثُ: كۆڭۈل ئېچىش مەيدانى.

مَعْبَدٌ ج مَعَابِدُ: ئىبادەتخانا، چىركاۋ، بۇتخانا.

فِي هٰذِهِ الْمَدِينَةِ كَثِيرٌ مِنَ الْمَعَابِدِ: بۇ شەھەردە نۇرغۇن ئىبادەتخانىلار بار.

مَعْبَرٌ ج مَعَابِرُ: كېچىك، كېمىگە چىقىپ، چۈشىدىغان كۆۋرۈك تاختا.

هٰذَا الْجِسْرُ هُوَ الْمَعْبَرُ الْوَحِيدُ لِلْقَرْيَةِ: بۇ يېزىغا ئۆتىدىغان بىردىنبىر كۆۋرۈك.

مُعَبْقَبٌ: كۆپتۈرۈلگەن.

مِعْبَلَةٌ ج مَعَابِلُ: يا ئوقىنىڭ ئۇچى، كۈرسەتكۈچ، ئىستىرېلكا.

مَعْبُودٌ: مەبۇد، ئىلاھ، بۇت.

«اللهُ هُوَ الْمَعْبُودُ بِحَقٍّ»: ھەقىقىي مەبۇد ئاللاھدۇر.

مَعْبُودَةٌ: مەبۇدە، ئايال ئىلاھ (ئەپسانىلەردىكى).

مُعْتَادٌ: ئادەتلەنگەن.

كَالْمُعْتَادِ: ئادەتتىكىدەك.

مُعْتَادٌ عَلَى الْأَجْرَامِ: ئادەتلەنگەن جىنايەتچى.

هٰذِهِ هِيَ الْحِيَلُ الَّتِي يَسْتَعْمِلُهَا مُعْتَادًا: بۇ ئىشلىتىپ ئادەتلىنىپ كەتكەن ئۇسۇل.

مِعْتَامٌ: سۈرەلمە، سۈرەم پالاس.

مُعْتَبَرٌ: مۆتىۋەر، ھۆرمەتكە سازاۋەر.

مُعْتَرٌّ: نامرات، قوپال، يوغان.

مُعْتَرٌّ مِنَ الرِّجَالِ: قوپال، يوغان ئادەم، كېلەڭسىز ئادەم.

مُعْتَّقَةٌ: ئازاد قىلىنغان، كونا، قەدىمىي.

خَمْرٌ مُعَتَّقَةٌ: كۈچلۈك ھاراق، ئىسىل ھاراق.

مُعْتِمٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

مُعَتَّهٌ: مەتۇە، ئەخمەق.

مُعْتَدٌّ بِنَفْسِهِ: ئۆزىگە تەمەننا قويغۇچى، ئۆز بېشىمچى.

مُعْتَدَّةٌ: ئىددەتلىك ئايال، ھازىدار ئايال.

مُعْتَدِلٌ ج مُعْتَدِلُونَ: تۈز، ئوتتۇرا ھال، مۆتىدىل.

الْمِنْطَقَةُ الْمُعْتَدِلَةُ: مۆتىدىل بەلۋاغ.

جِسْمٌ مُعْتَدِلٌ: ئوتتۇرا بوي.

جَوٌّ مُعْتَدِلٌ: نورمال ھاۋا.

فِي فَصْلِ الرَّبِيعِ يَكُونُ الْجَوُّ مُعْتَدِلًا: باھاردا ھاۋا مۆتىدىل بولىدۇ.

مُعْتَدٍ: تاجاۋۇز قىلغۇچى، ھەددىدىن ئاشقۇچى.

﴿وما يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ﴾ «قرآن»: ئۇنى پەقەت ھەددىدىن ئاشقان، ئىنتايىن گۇناھكار ئادەملا ئىنكار قىلىدۇ.

دَوْلَةٌ مُعْتَدِيَةٌ: تاجاۋۇزچى دۆلەت.

مُعْتَذِلَةٌ: ئىسسىق.

أَيَّامٌ مُعْتَذِلَةٌ: ئىسسىق كۈنلەر.

مُعْتَرٌّ: ئۆزلۈكىدىن ياخشىلىقا ئېرىشكۈچى، كەمبەغەل، پېقىر.

﴿وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ﴾ «قرآن»: قانائەتچان موھتاجلارغا ۋە سائىللارغا بېرىڭلار.

مُعْتَرِضٌ: قارشى تۇرغۇچى، توسالغۇ بولغۇچى.

مُعْتَرِضَةٌ: قارشى تۇرغۇچى، توسالغۇ بولغۇچى.

عِبَارَةٌ مُعْتَرِضَةٌ: قىستۇرما سۆز.

جُمْلَةٌ مُعْتَرِضَةٌ: قىستۇرما جۈملە.

مُعْتَرَكٌ ج مُعْتَرَكَاتٌ: جەڭ مەيدانى، جەڭگاھ، فرونت.

تَنَاثَرَتْ جُثَثُ الْقَتْلَى فِي الْمُعْتَرَكِ: جەڭ مەيدانىدا ئۆلۈكلەرنىڭ جەسەتلىرى چېچىلىپ كەتتى.

شَقَّ طَرِيقَهُ بِصُعُوبَةٍ فِي مُعْتَرَكِ الْحَيَاةِ: ھايات جەڭگاھىدا تەسلىكتە يول تېپىپ ماڭدى.

مُعْتَزٌّ: پەخىرلىنەرلىك، ئىپتىخارلانغان، چەكسىز خۇشاللىق.

مُعْتَزِلٌ: ئايرىلغۇچى، چەتنىگۈچى (خىزمەتتىن چېكىنگۈچى).

الْمُعْتَزِلَةُ: مۆئتەزىلە مەزھىپى.

مُعْتَزِلِيٌّ: مۆئتەزىلە مەزھىپىدىكى ئادەم.

مُعْتَصِبٌ: ئىش تاشلىغۇچى، دەرس تاشلىغۇچى.

مُعْتَفٍ: ئۆچـــۈرۈلگەن، تـــۈگىتىلگەن، بىكـــار قىلىنغان.

مُعْتِقٌ: ئازاد قىلغۇچى؛ تەھرىرلىگۈچى .

مُعْتَقٌ: ئازاد قىلىنغان.

مُعْتَقَدٌ ج مُعْتَقَدَاتٌ: قائىـدە، ئەقىـدە، مەسـلەك، ئېتىقاد، ئىشەنچ.

تَخْتَلِفُ الـشُّعُوبُ فِـي مُعْتَقِـدَاتِهَا: مىللەتلەرنـــىڭ ئېتىقادى ئوخشىمايدۇ.

مُعْتَقَلٌ ج مُعْتَقَلُونَ: مەھبۇس.

أُفْرِجَ عَـنْ جَمِيعِ الْمُعْتَقَلِيْنَ: بـــارلىق مەھبۇســـلار قويۇپ بېرىلدى.

مُعْتَقَـلٌ ج مُعْتَقَلَاتٌ: جـــازا لاگېـــرى، تـــۈرمە، گۇندىخانا.

أُدْخِـلَ الْـمُتَّهَمُ الْمُعْتَقَـلَ: جىنـــايەت گۇمانـــدارى تۈرمىگە تاشلاندى.

مُعْتَكِـفٌ: ئىبتىكاپتـــا ئولتۇرغـــۇچى، خىلـــۋەتتە بولغۇچى.

مُعْتَلٌّ: ئاغرىق، ئەيىبناك.

مُعْتَلُ الصِّحَّةِ: سـالامەتلىكى ناچـار؛ مورفولـوگىيە قائىدىسـىدە ھەرپى ئىللەت بار كەلىمە.

مُعْتِمٌ: قاراڭغۇ، قاراڭغۇلۇق.

مُعْتَمِدٌ: تايانغۇچى، يۆلەنگۈچى.

مُعْتَمِدٌ عَلَى: ... غا تايىنىپ.

مُعْتَمَـدٌ ج مُعْتَمَـدُونَ: تايانغـــان، يـــۆلەنگەن، ئىشەنچلىك.

مُعْتَمَدٌ سِيَاسِيٌّ: باش ئەلچى.

لِلْمُنَظَّمَةِ مُعْتَمَدٌ فِي كُلِّ بَلَدٍ: تەشـكىلاتنىڭ ھەربىر دۆلەتتە ۋەكىلى بار.

تَوْقِيْعُهُ مُعْتَمَدٌ: ئۇنىڭ ئىمزاسى ئىشەنچلىك.

مُعْتَمَدِيَّةٌ ج مُعْتَمَدِيَّاتٌ: ۋاكالەتخانـا، ۋەكىللىـك سالاھىيەت.

مُعْتَنِقٌ: ۋاستىلىك، ۋاستە.

مُعْتَنٍ: كۆڭـۈل بۆلگـۈچى، كۆيۈنگـۈچى، دىققەت قىلغۇچى.

مَعْتُوقٌ: ئازاد، ئازاد قىلىنغان.

مَعْتُوهٌ ج مَعَاتِيْهُ: مەتـۇ، ئەخـمەق، گـالۋاڭ، بىغەرەز.

«لَا يَفْعَلُ هَذَا إِلَّا مَعْتُوهٌ»: بـۇنى پەقەت ئەقىلـسىز ئادەملا قىلىدۇ.

مُعْتَرٌّ: بەختسىز، بىچارە، سەرگەردان.

مَعْثُوثٌ: كۈيە چۈشكەن.

مَعْثُونٌ: ئىس ئۆتۈپ قالغان تاماق.

مَعَجَ يَمْعَجُ مَعْجًا الْبَحْرُ: دېڭىـز دولقۇنلىـدى، ئۆركەشلىدى.

مِعْجَازٌ ج مَعَاجِيزُ: يول، ئاجىز ئادەم.

مِعْجَالٌ ج مَعَاجِيلُ: تېز، چاپسان.

إِمْرَأَةٌ مِعْجَالٌ: ئاي كۈنىدىن بۇرۇن تۇغۇپ قويغان ئايال.

مَعَاجِيلُ الطُّرُقِ: قىسقا يول.

مُعْجِبٌ: قىزىقتۇرغۇچى، ھەيران قالدۇرغۇچى.

مُعْجَبٌ بِهِ: كـۆز - كـۆز قىلغـۇچى، ماختانچـاق، مەغرۇر.

مُعْجَبٌ بِذَاتِهِ: ھاكاۋۇر، چوڭچى، مەنمەنچى.

مُعَجَّلٌ: ئارقىغا تارتىپ بولمايدىغان، كېچىكتۈرۈپ بولمايدىغان؛ نەق.

مُعَجَّلُ الصَّدَاقِ: نەق مەھرە.

الْمُعَجَّلُ مِنْ ثَمَنِ السَّيَّارَةِ أَلْفُ دِيْنَارٍ وَالْمُؤَجَّلُ أَلْفَانِ: ماشـىنىنىڭ ئالـدىن بېرىلگىنـى مىـڭ تىلـلا، كېيىن بېرىدىغىنى ئىككى مىڭ تىللا.

جَلْسَةٌ مُعَجَّلَةٌ: جىددىي يىغىن.

أَهْدَافٌ مُعَجَّلَةٌ: مۇھىم ۋەزىپە.

مُعَجَّنَاتٌ: خېمىردىن بولغان يېمەكلىكلەر.

مِعْجَرٌ: باش ياغلىق، رومال.

مُعْجِـزٌ: ئەقـــىل يەتمەيـــدىغان، چۈشـــىنىپ

بولمايدىغان.

الْكَلَامُ الْمُعْجِزُ: ئاجايىپ سۆزلەر.

﴿وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ﴾ «قرآن»: كىمكى ئاللاھقا (ئىمان ئېيتىشقا) دەۋەت قىلغۇچىنىڭ (يەنى رەسۇلۇللاھنىڭ) دەۋىتىنى قوبۇل قىلمىسا، ئازابتىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

مُعْجِزَةٌ ج مُعْجِزَاتٌ: مۆجىزە، ئىنسانىنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان ئالاھىدە ئىش.

يُعَدّ اِخْتِرَاقُ الْفَضَاءِ إِحْدَى مُعْجِزَاتِ الْعَصْرِ الْحَدِيثِ: ئالەم بوشلۇقىنى بۆسۈپ ئۆتۈش ھازىرقى زامان مۆجىزىلىرىنىڭ بىرى.

مِعْجَلٌ ج مَعَاجِلُ: تېزلىكنى ئۆلچىگۈچ.

مُعْجَمٌ: تۇتۇق، مۇجمەل، چۈشىنىكسىز.

مُعْجَمٌ ج مُعْجَمَاتٌ وَمَعَاجِمُ: لۇغەت، سۆزلۈك.

حَرْفٌ مُعْجَمٌ: چېكىتلىك ھەرپ.

حُرُوفُ الْمُعْجَمِ: ئېلىپبە.

«اِتَّقُوا اللهَ فِي هَذِهِ الْمُعْجَمَةِ فَارْكَبُوهَا صَالِحَةً» «حديث»: تىلسىز بۇ ھايۋان ھەققىدە ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ئۇنى سەمرىتىپ مىنىڭلار.

مِعْجَنٌ . مِعْجَنَةٌ ج مَعَاجِنُ: خېمىر يۇغۇرىدىغان داس، تەڭنە.

مَعْجُونٌ: خېمىر قىلىنغان، يۇغۇرۇلغان، چەيلەنگەن.

مَعْجُونٌ ج مَعَاجِنُ: شىرنە، شېكەر قىيامى، مەجۇن.

مَعْجُونُ الْأَسْنَانِ: چىش پاستىسى.

مَعْجُونُ طَمَاطِمِ: پەمىدۇر قىيامى.

مَعْجُونَةٌ ج مَعْجُونَاتٌ: زاماسكا.

مَعَدَ يَمْعَدُ مَعْدًا وَمُعُودًا الدَّلْوَ: قودۇقتىن سۇغىنى تارتىپ چىقاردى.

مَعِدَ يَمْعَدُ مَعَدًا: ئاشقازىنى ئاغرىپ قالدى.

مَعِدَ الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلدى.

مُعِدَ: ئاشقازان ئاغرىقىغا دۇچار بولدى.

مِعْدَادٌ: ھېسابلاش ئەسۋابى، چوت.

مَعِدَةٌ. مِعْدَةٌ ج مِعَدٌ: ئاشقازان، مەيدە.

مَرَضُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازان ئاغرىقى.

اِلْتِهَابُ الْمَعِدَةِ: ئاشقازان ياللۇغى.

مُعَدٌّ ج مُعَدَّاتٌ: قورال، سايمان، ئۈسكۈنە، جاھاز، ئەسۋاب.

مُعَدّ التَّعْلِيمِ: دەرسلىك، ئوقۇتۇش ماتېرىيالى.

مُعَدّ الْحَرْبِ: ھەربىي بويۇم، قورال-ياراغ.

مُعَدَّاتٌ: قوللىنىشقا تەييارلانغان نەرسىلەر.

مُعَدَّاتٌ زِرَاعِيَّةٌ: يېزا ئىگىلىك ئەشيالىرى.

مُعَدَّاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي ئەشيالار.

مَعَدَّاوِيّ ج مَعَدَّاوِيَّةٌ: كېمىچى.

مُعَدَّدٌ: تەييارلانغان.

بَغْلٌ مُعَدَّدٌ: ئېگەرلەنگەن قېچىر.

مُعَدِّدَةٌ ج مُعَدِّدَاتٌ: ھازا ئاچقۇچى.

مُعَدَّلٌ ج مُعَدَّلَاتٌ: ئوڭشالغان، تۈزىتىلگەن، توغرىلانغان، ئۆزگەرتىلگەن؛ نورمال، ئوتتۇرا ھال.

الْمُعَدَّلُ الْوَسَطِيّ: ئوتتۇرىچە سەۋىيىسى.

مُعَدَّلُ الْإِنْتَاجِ: ئوتتۇرىچە ئىشلەپچىقىرىش.

مُعَدَّلَاتُ الْبَيْتِ: ئۆيىنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرى.

مُعَدِّنٌ: كانچى، مېتاللىبوۋېر.

مُعَدٌّ: تەييار، تەييارلانغان.

مُعَدِّيَةٌ ج مُعَدِّيَاتٌ: ئىككى قىرغاق ئارىسىدا قاتنايدىغان كىچىك كېمە.

مِعْدَكَةٌ: يۇڭ ساۋايدىغان چوقىق.

مُعْدِمٌ ج مُعْدِمُونَ: كەمبەغەل، نامرات.

لَمْ يَسْتَطِعْ إِنْهَاءَ دِرَاسَتِهِ لِأَنَّهُ كَانَ مُعْدِمًا: ئۇنىڭ قولى قىسقا بولغانلىقى ئۈچۈن ئوقۇشىنى

تاماملىيالمىدى.

مَعْدِنٌ ج مَعَادِنُ: كان؛ ئەسلىي مەنبە؛ ئورگانىك ماددا، مەدەن.

مَعَادِنٌ فَلِزِّيَّةٌ: مېتال.

«فُلَانٌ مَعْدِنُ الْخَيْرِ وَمَعْدِنُ الْكَرَمِ»: پالانى ياخشىلىقنىڭ ۋە مەردلىكنىڭ كانىدۇر.

مَعْدِنٌ ثَمِينٌ: قىممەتلىك مەدەن.

مَعْدِنٌ نَفِيسٌ: نەپىس مەدەن.

الْمَعَادِنُ الْحَدِيدِيَّةُ: رەڭسىز مېتال.

الْمَعَادِنُ غَيْرُ الْحَدِيْدِيَّةِ: رەڭلىك مېتال.

عِلْمُ الْمَعَادِنِ: مىنېرالوگىيە.

عِلْمُ إِسْتِخْرَاجِ الْمَعَادِنِ: مېتاللۇرگىيە.

مَعْدِنِيٌّ: مېتاللىق، مېتالدىن بولغان، مىنېراللىق.

زَيْتٌ مَعْدِنِيٌّ: مىنېراللىق ماي.

مَاءٌ مَعْدِنِيٌّ: مىنېراللىق سۇ.

مِلْحٌ مَعْدِنِيٌّ: مىنېراللىق تۇز.

مخْصِبَاتٌ مَعْدِنِيَّةٌ: مىنېرال ئوغۇت.

الْمَمْلَكَةُ الْمَعْدِنِيَّةُ: مىنېرال دۇنياسى.

مَعْدُودٌ ج مَعْدُودُوْنَ م مَعْدُودَةٌ ج مَعْدُودَاتٌ: سانالغان، ھېسابلانغان.

فِي أَيَّامٍ مَعْدُوْدَاتٍ: بىرقانچە كۈن ئىچىدە.

سَاعَاتٌ مَعْدُوْدَاتٌ: ساناقلىق ۋاقىتلار.

الْأَيَّامُ الْمَعْدُوْدَاتُ: تەشرىق كۈنلىرى.

﴿وَاذْكُرُوا اللّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ ‹قرآن›: ساناقلىق كۈنلەردە (يەنى تەشرىق كۈنلىرىدە) ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار؛ (يەنى نامازلىرىڭلارنىڭ ئاخىرىدا تەكبىر ئېيتىڭلار).

مَعْدُوْمٌ: يوقالغان، غەيرىي مەۋجۇت.

مَعْدُوْمُ الْقِيْمَةِ: قىممىتى يوق.

فَقِيْرٌ مَعْدُوْمٌ: كۆك نامرات، ھېچ نەرسىسى يوق نامرات.

الْجَرِيْمَةُ مَعْدُوْمَةٌ فِي الْمُجَتَمِعِ الْفَاضِلِ وَالْمُجْتَمِعُ الْفَاضِلُ مَعْدُوْمٌ فِي هَذَا الْعَالَمِ: جىنايەت پەزىلەتلىك جەمئىيەتتە بولمايدۇ، پەزىلەتلىك جەمئىيەت بۇ دۇنيادا تېپىلمايدۇ.

مُعْدٍ: يۇقتۇرغۇچى، كېسەل تارقاتقۇچى.

مَعْدًى: ئۆتمەك.

مَالَكَ عَنْهُ مَعْدًى: ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كېتەلمەيسەن.

مُعْدِيَةٌ ج مَعَادٍ: كىچىك كېمە.

مَعِدِيٌّ: ئاشقازانلىق.

الْعَصِيْرُ الْمَعِدِيّ: ئاشقازان سۇيۇقلۇقى.

«قُرْحَةٌ مَعِدِيَّةٌ»: ئاشقازان يارىسى.

أَمْرَاضٍ مَعِدِيَّةٌ: ئاشقازان ئاغرىقى.

مِعْذَجٌ: كۈنلەمچى، ئايالنى قورقۇغۇچى؛ ئەخلاقى بۇزۇق، ئاپا قىلغۇچى.

مُعَذِّبٌ ج مُعَذِّبُوْنَ: ئازابلىغۇچى، قىينىغۇچى.

﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولاً﴾ ‹قرآن›: پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى جازالىغىنىمىز يوق.

مُعَذَّبٌ: ئازابلانغۇچى، قىينالغۇچى.

﴿فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھقا ئىبادەت قىلمىغىن. ئۇنداق قىلساڭ، ئازاب قىلىنغۇچىلاردىن بولۇپ قالىسەن.

مُعَذِّرٌ ج مُعَذِّرُوْنَ: ئۆزرە ئېيتقۇچى، ئۆزرە بايان قىلغۇچى.

﴿وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ﴾ ‹قرآن›: ئەئرابلاردىن ئۆزرە بايان قىلغۇچىلار (جىھادقا چىقماسلىققا) رۇخسەت سوراپ كەلدى.

مَعْذِرَةٌ ج مَعَاذِرُ وَمَعَاذِيْرُ: ئۆزرە، بانا، ھۆججەت، كەچۈرۈش، ئەپۇ قىلىش.

﴿بَلِ الْإِنسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ﴾ ‹قرآن›: بەلكى ئىنسان ئۆزىگە ئۆزى

كۈۋاھدور، ئۇ ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچە
ئۆزرە ئېيتقان تەقدىردىمۇ ...
آرْجُوْ أَنْ تَقْبَلَ مَعْذِرَتِي: ئۆزرەمنى قوبۇل قىلىشىڭنى
ئۈمىد قىلىمەن.
مَعْذُوْرٌ: چۈشىنىشكە بولىدىغان، ئۆزرىلىك.
مَعِرَ يَمْعَرُ مَعَرًا الشَّعْرُ أَوِ الرِّيْشُ: چاچ شالاڭلاپ
قالدى.
مَعْرَاةٌ ج مَعَارٍ: بەدەننىڭ ئوچۇق قالغان قىسمى،
يالىڭاچ.
مِعْرَاجٌ ج مَعَارِجُ: شوتا، پەلەمپەي.
لَيْلَةُ الْمِعْرَاجِ: مىراج كېچىسى.
الْمِعْرَاجُ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسمانغا
چىقىپ روھىي ئالەم بىلەن تونۇشۇپ
قايتقانلىقى.
﴿مِنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ (ئازاب) ئاسمان
شوتىلىرىنىڭ ئىگىسى ئاللاھ تەرىپىدىن
بولغان.
مُعْرَبٌ: ئىزاھلانغان، تەھلىل قىلىنغان.
الإِسْمُ الْمُعْرَبُ: ئۆزگىرىشچان ئىسىم.
مُعْرِبِدٌ: جوداكەش، مۇتتەھەم، زوراۋان، لوكچەك،
توپىلاڭچى.
مُعَرْبَسٌ: قالايمىقان، تەرتىپسىز.
مَعْرَجٌ ج مَعَارِجُ: شوتا، پەلەمپەي.
مُعَرِّبٌ: ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغۇچى،
ئەرەبچىلەشتۈرگۈچى.
مُعَرَّبٌ ج مُعَرَّبَاتٌ: ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىنغان،
ئەرەبچىلەشتۈرۈلگەن.
مَعَرَّةٌ ج مَعَرَّاتٌ: شەرمەندىلىك، خورلۇق،
رەسۋاچىلىق، گۇناھ، نۇقسان.
﴿فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ «قۇرئان»: سىلەر
بىلمەستىن ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ قويۇش بىلەن
گۇناھقا گىرىپتار بولۇشۇڭلارنىڭ خەۋپى

بولمىسا ئىدى.
مُعَرَّجٌ: يوللۇق، سىزىقلىق؛ ئۆششاق تومۇرلۇق.
مُعَرِّشٌ: ياماشقۇچى.
نَبَاتٌ مُعَرِّشٌ: ياماشقۇچى ئۆسۈملۈك.
مُعَرِّصٌ: پاھىشىخانا خوجايىنى، سولامچى.
مُعَرِّقٌ: تەر تۆككۈچى، تولا تەرلەيدىغان،
تەرلەتكۈچى.
مُعَرَّقٌ: جودەك، ئورۇق.
مُعَرِّمٌ: غادىيىۋالغان، مەنمەنچى؛ دۆۋە.
مُعَرًّى: يالىڭاچ، كىيىمسىز، ئوپئوچۇق،
ئېچىۋېتىلگەن، ئاشكارا.
مِعْرَسٌ: خوتۇنباز، ئېشەكچى.
مَعْرِضٌ: نەرسىنى بايان قىلىش ئورنى.
قُلْتُ كَذَا فِي مَعْرِضِ حَدِيْثِي عَنْهُ: ئۇ توغرۇلۇق
سۆزلەش جەريانىدا شۇنداق دېدىم.
مَعْرَضٌ - مِعْرَضٌ ج مَعَارِضُ: كۆرگەزمىخانا.
الْمَعْرِضُ الْمُتَنَقِّلُ: سەييارە كۆرگەزمە.
الْمَعْرِضُ الصِّنَاعِيُّ: سانائەت كۆرگەزمىسى.
عَشَرَاتُ الآلاَفِ مِنَ النَّاسِ تَزُوْرُ كُلَّ يَوْمٍ مَعْرَضَ الآثَارِ
الْمُسْتَخْرَجَةِ حَدِيثًا: ھەر كۈنى ئون مىڭلىغان
كىشىلەر يېڭىلا قېزىپ چىقىرىلغان مەدەنىي
يادىكارلىقلار كۆرگەزمىسىنى كۆرمەكتە.
مَا أَكْثَرَ النَّاسُ الَّذِيْنَ اشْتَرَكُوْا فِي الْمَعْرَضِ التِّجَارِيِّ:
سودا يەرمەنكىسىگە قاتناشقان كىشىلەر
نېمىدېگەن كۆپ.
مُعْرِضٌ ج مُعْرِضُوْنَ: يۈز ئۆرۈگۈچى، چەتنىگۈچى.
﴿وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُوْنَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار
بىھۇدە سۆز، بىھۇدە ئىشتىن يىراق
بولغۇچىلاردۇر.
مَعْرِفَةٌ ج مَعَارِفُ: ئىلىم-بىلىم، ئىلىم - مەرىپەت،
تونۇش.
مَعْرِفَةٌ مُبَاشِرَةٌ: بىۋاستە بىلىش.

يَعْرِفُ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ: ئۇنى ئوبدان تونۇيدۇ.

مَعْرِفَتِي بِهِ تَرْجِعُ إِلَى عِشْرِيْنَ سَنَةً: مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇشۇم يىگىرمە يىلغا بارىدۇ.

نَظَرِيَّةُ الْمَعْرِفَةِ: بىلىش نەزەرىيىسى، گىنوسولوگىيە.

وَزَارَةُ الْمَعَارِفِ: مائارىپ مىنىستىرلىقى.

مَعَارِفُ الْوَجْهِ: چىراي، ئەپتى.

دَائِرَةُ مَعَارِفٍ: قامۇس، ئېنسىكلوپېدىيە.

مَعَارِفُ الشَّخْصِ: كىشىنىڭ تونۇشلىرى.

هٰذَا الرَّجُلُ مِنْ مَعَارِفِي: بۇ ئادەم مېنىڭ تونۇشلىرىمدىندۇر.

مَعْرَكٌ . مَعْرَكَةٌ ج مَعَارِكُ: جەڭ مەيدانى، جەڭگاھ، فرونت.

مَعْرَكَةٌ: جەڭ، ئۇرۇش.

مَعْرَكَةٌ حَامِيَةٌ: قاتتىق ئۇرۇش، قانلىق جەڭ.

خَاضَ الْجَيْشُ مَعَارِكَ كَثِيْرَةً: قوشۇن نۇرغۇن جەڭلەرنى ئېلىپ باردى.

مَعْرَكَةٌ كَلَامِيَّةٌ: بەس-مۇنازىرە.

مَعْرَكَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ: سايلام ھەرىكىتى.

مَعْرُوْشٌ ج مَعْرُوْشَاتٌ: بارائىڭ قىلىنغان، بىدىش قىلىنغان.

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ﴾ «قرآن»: ئاللاھ بىدىشلىك ۋە بىدىشسىز باغلارنى بەرپا قىلدى.

مَعْرُوْضٌ (للبيع): كۆرگەزمىگە قويۇلغان، ئۈلگىگە قويۇلغان.

مَعْرُوْضٌ ج مَعْرُوْضَاتٌ: ئىلتىماسنامە، ئەرزنامە.

مَعْرُوْضَاتٌ: كۆرگەزمە بۇيۇملىرى، مۇراجىئەتنامە.

يُمْكِنُكَ أَنْ تَرَى مِنَ الْمَعْرُوْضَاتِ اِنَّ الصَّنَاعَةَ فِي هٰذِهِ الدَّوْلَةِ تَطَوَّرَتْ بِسُرْعَةٍ: كۆرگەزمىگە قويۇلغان بۇيۇملاردىن بۇ دۆلەتنىڭ سانائەت تەرەققىياتىنىڭ تېز بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

مَعْرُوْفٌ م مَعْرُوْفَةٌ: مەلۇم، مەلۇملۇق، مەشھۇر، مەرھەمەت، ياخشىلىق، ئېھسان.

نَاكِرُ الْمَعْرُوْفِ: ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان، تۇزكور.

لَنْ أَنْسَى مَعْرُوْفَكَ: ياخشىلىقىڭنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن.

آمِرٌ بِالْمَعْرُوْفِ: ياخشىلىققا بۇيرۇغۇچى، ۋەز-نەسىھەت قىلغۇچى.

صَاحِبُ الْمَعْرُوْفِ: ساخاۋەتچى، ۋاپادار، شەپقەتچى، ياخشى ئادەم.

مَعْرُوْفٌ أَنَّكَ مَشْغُوْلٌ كُلَّ يَوْمٍ: سېنىڭ ھەر كۈنى ئالدىراش ئىكەنلىكىڭ ھەممىگە مەلۇم.

﴿يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ «قرآن»: ئۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ.

الْعِلْمُ مَعْرُوْفَةٌ فَوَائِدُهُ: ئىلىمنىڭ پايدىسى ھەممىگە تونۇشلۇق.

مَعْرُوْقٌ: جۇدەڭ، ئورۇق.

مَعْرًى ج مَعَارٍ: بەدەننىڭ ئوچۇق قالغان قىسمى.

مَعَزَ يَمْعَزُ مَعْزًا: مۇبالىغە قىلدى، جوگايتتى، جوگايتىپ كۆرسەتتى، كۆپتۈردى، ئاشۇردى.

مَعِزَ يَمْعَزُ مَعْزًا الْمَكَانُ: جاي قىتىپ كەتتى.

مَعْزٌ: ئۆچكە.

مِعْزَابَةٌ: بويتاق ئادەم، ئۇزۇن زامان بويتاق ئۆتۈپ ئۆيلىنىشنى ئويلىمايدىغان ئادەم.

مِعْزَازٌ: قاتتىق ئاغرىق.

مِعْزَافٌ: چالغۇ ئەسۋابلىرى.

مِعْزَالٌ ج مَعَازِيْلُ: قورالسىز، قولىدا تۆمۈرنىڭ پۇچىقىمۇ يوق ئادەم، يالغۇزلۇقتا قوي باقىدىغان ئادەم، مۇستەبىت.

مِعْزَبَةٌ ج مَعَازِبُ: دېدەك، چۆرە؛ ئەرنىڭ ئايالى.

مُعِزٌّ: كۈچەيتكۈچى، كۈچلەندۈرگۈچى، كۆيۈنگۈچى.

مُعِزٌّ: تەسەللى بەرگۈچى، تەزىيە بەرگۈچى.

اَلْمُعِزُّ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ناھايىتى كۆيۈنگۈچى، خالىغان كىشىنى ئەزىز قىلغۇچى دېگەن مەنىدە.

مُعَزَّبَةٌ: ئەرنىڭ ئايالى.

مُعَزَّمٌ: ئەپسۇنكەش.

مِعْزَفٌ ج مَعَازِفُ: تارلىق چالغۇ ئەسۋابى، چىلتار.

مِعْزَفَةٌ ج مَعَازِفُ: چىلتار، چالغۇ ئەسۋابى.

مِعْزَقٌ م مِعْزَقَةٌ ج مَعَازِقُ: پالتا، كەتمەن، ئوتىغۇچ.

مَعْزِلٌ ج مَعَازِلُ: ئايرىم جاي، خىلۋەت جاي.

﴿وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب مَّعَنَا﴾ ‹قرآن›: نۇھ كېمە مىنگىشتىن بۇرۇن ئۆزىدىن يىراقتا تۇرغان ئوغلىنى ئى ئوغلۇم بىز بىلەن بىللە كېمىگە چىققىن دەپ توۋلىدى.

بِمَعْزِلٍ عَنْ كَذَا: ئۇنىڭدىن يىراق، ئۇنىڭدىن چەتتىكەن.

هُوَ بِمَعْزِلٍ عَنِ الْحَقِّ: ئۇ ھەقىقەتتىن چەتتىكەن.

مَعْزُوزَةٌ: مول يامغۇر ياغقان جاي، ئاپەت، بەختسىزلىك.

مَعْزُوفَةٌ ج مَعْزُوفَاتٌ: تەڭكەش قىلىنغان مۇزىكا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىلغان ناخشا.

مَعْزُولٌ ج مَعْزُولُونَ: مەنئى قىلىنغان، توسۇلغان، يىراقلاشتۇرۇلغان.

﴿إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ﴾ ‹قرآن›: شۈبھىسىزكى ئۇلار (يەنى شەيتانلار) (ئوغرىلىقچە) تىڭشاشتىن مەنئى قىلىنغاندۇر.

قُوَّاتُ الْعَدُوِّ الْمُتَفَرِّقَةُ الْمَعْزُولَةُ: تارقاق، تاياىچسىز دۈشمەن كۈچلىرى.

مَعْزُومٌ ج مَعَازِمُ: مېھمان، تەكلىپ قىلىنغۇچى.

مَعْزًى ج مَعَازٍ: تەزىيە بىلدۈرىدىغان جاي.

مَعْزِيٌّ: ئۆچكىنىڭ.

مَعَسَ يَمْعَسُ مَعْسًا الشَّيْءَ: باستى، يانجىدى، ئەزدى، چىگدىدى، پروكاتلىدى.

مِعْسَاءٌ: بويىغا يەتكەن قىز.

مُعْسِرٌ: كەمبەغەل، نامرات.

مُعْسِرٌ فِي التِّجَارَةِ: ۋەيران بولغان تىجارەتچى.

«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيَهُ اللهُ مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلْيُنَفِّسْ عَنْ مُعْسِرٍ أَوْ يَضَعْ عَنْهُ» ‹حديث›: ئاللاھنىڭ قىيامەتنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىدىن ئۆزىنى نىجات تاپقۇزۇشىدىن خۇشاللىناي، دېگەن ئادەم قىيىنچىلىقى بار كىشىدىكى قەرزنى ئېلىشنىڭ مۆھلىتىنى ئۇزارتىپ بەرسۇن ياكى قەرزنى ئۇنىڭدىن كۆتۈرۈۋەتسۇن.

مُعَسَّلٌ: ھەسەل ئارىلاشتۇرۇلغان، ھەسەل قوشۇلغان.

مُعَسْكَرٌ ج مُعَسْكَرَاتٌ: ھەربىي لاگېر، گازارما.

مُعَسْكَرُ الْإِعْتِقَالِ: جازا لاگېرى.

مُعَسْكَرُ الْإِشْتِرَاكِيَّةِ: سوتسىيالىزم لاگېرى.

مُعَسْكَرُ أَسْرَى الْحَرْبِ: ئۇرۇش ئەسىرلىرى لاگېرى.

مَعْسَلَةٌ ج مَعَاسِلُ: ھەرە ئۇۋىسى.

مُعَسْلَطٌ: قالايمىقان سۆز، مالىماتاڭ سۆز.

مَعْسُورٌ: كەمبەغەل، نامرات.

مَعْسُولٌ: ھەسەل ئارىلاشتۇرۇلغان، ھەسەل قوشۇلغان.

كَلَامٌ مَعْسُولٌ: شېرىن سۆز، ياغلىما سۆز.

لِسَانٌ مَعْسُولٌ: شېرىن زەبان.

مِعْشَابٌ ج مَعَاشِبُ: ئوت، چۆپلۈك، ئوتلاق.

مِعْشَارٌ: ئوندىن بىر 10/1

﴿وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ﴾ ‹قرآن›: ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەر (ھەقنى) ئىنكار قىلغان، ئۇلار (يەنى مەككە كۇپپارلىرى) ئۇلار (يەنى ئىلگىرىكىلەر) ئېرىشكەن كۈچ-قۇۋۋەتنىڭ ئوندىن بىرىگىمۇ ئېرىشمىگەن.

مُعْشِبٌ: ئوت ـ چۆپلۈك، ئوتلاق.

مَعْشَرٌ: ئونىدىن ـ ئونىدىن.

جَاءَ الْقَوْمُ مَعْشَرًا: قوۋم ئونىدىن ـ ئونىدىن كەلدى.

مَعْشَرٌ ج مَعَاشِرُ: جامائە، بىر توپ، بىر گۇرۇھ.

﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ﴾ ‹قرآن›: ئى جىنلار ۋە ئىنسانلار جامائەسى! سىلەرگە ئۆز ئىچىڭلاردىن، پەيغەمبەرلەر كەلمىدىمۇ؟

«أَغْصَانُهَا انْتُخِبَتْ مِنْ مَعْشَرٍ غُرَرٍ أَفَاضِلَ عُلَمَاءِ الْعَصْرِ أَعْلَامِ»: ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىرى دەۋرىمىزدىكى بىر تۈركۈم كۆزگە كۆرۈنگەن پازىل ئۆلىمالاردىن سايلاپ چىقىلدى.

مَعْشُوقٌ: مەشۇق، مەھبۇب، سۆيگۈ.

مِعْصَارٌ ج مَعَاصِرُ: جۇۋاز، سىقىش ماشىنىسى.

مِعْصَالٌ ج مَعَاصِيلُ: ئىلمەك ياغاچ.

مِعْصَدٌ ج مَعَاصِدُ: چۆمۈچ.

مَعْصِرٌ ج مَعَاصِرُ: جۇۋاز.

مُعْصِرَاتٌ: سىققۇچى؛ بۇلۇت.

﴿وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا﴾ ‹قرآن›: بۇلۇتلاردىن مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردۇق.

مِعْصَرَةٌ ج مَعَاصِرُ وَمَعَاصِيرُ: جۇۋاز، قىسىش ماشىنىسى.

مُعَصَّبٌ: بىنتلانغان، داكا بىلەن تېڭىلغان.

مِعْصَلٌ: قەرز سۈيلەشتە قاتتىق ئادەم.

مِعْصَمٌ ج مَعَاصِمُ: بىغىش.

سَاعَةُ مِعْصَمٍ: قول سائىتى.

مَعْصُوبٌ: بىنتلانغان، داكا بىلەن تېڭىلغان.

مَعْصُودٌ: ئەگرى كەتكەن.

مَعْصُومٌ: ساقلانغان، قوغدالغان، پاك، گۇناھسىز، مەسۇم.

وَالْمَرْأُ غَيْرُ مَعْصُومٍ: كەمچىلىكسىز ئادەم بولمايدۇ.

مَعْصِيَةٌ: ئاسىيلىق قىلماق، خىلاپلىق قىلماق، ئىسيان كۆتۈرمەك.

«لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ» ‹حديث›: مەخلۇققا ئىتائەت قىلىش يۈزىسىدىن ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىشقا بولمايدۇ.

مَعْصِيَةٌ ج مَعَاصٍ: گۇناھ، جىنايەت.

﴿إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ﴾ ‹قرآن›: سىلەر پىچىرلاشساڭلار گۇناھ، زۇلۇم ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىش توغرىسىدا پىچىرلاشماڭلار.

مَعِضَ يَمْعَضُ مَعَضًا مِنَ الْأَمْرِ: ئىشتىن ئاچچىقلاندى، ئىشتىن تويۇپ كەتتى.

مِعْضَادٌ ج مَعَاضِيدُ: بىلەزۈك، سۆڭەك، دەرەخ قاتارلىقلارنى چاپىدىغان چوڭ پىچاق.

مُعَضِّدٌ: ياردەم بەرگۈچى، مەدەت بەرگۈچى.

مُعْضِلٌ: قىيىن، تەس، مۇرەككەپ، چۈشىنىكسىز.

مُعْضِلَةٌ ج مُعْضِلَاتٌ: قىيىن مەسىلە، مۇشكۈلچىلىك.

أَوْقَعْتَ نَفْسَكَ فِي مُعْضِلَةٍ: ئۆزۈڭنى قىيىن ئەھۋالغا قالدۇردۇڭ.

مَعْضُوبٌ: ئەبيىناك، ئاجىز.

مَعْضُوضٌ: چىشلەنگەن، چىشلەپ تارتىلغان.

مَعَطَ يَمْعَطُ مَعْطًا الرِّيشَ: پەينى يۇلدى.

مَعَطَهُ بِحَقِّهِ: ئۇنىڭ ھەققىنى بەرمىدى.

مَعَطَ السَّيْفَ مِنْ قِرَابِهِ: قىلىچىنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ ئالدى.

مَعِطَ يَمْعَطُ مَعْطًا الذِّئْبُ: بۆرە تۈك تاشلىدى.

مَعِطٌ: تۈكى چۈشۈپ كەتكەن.

رَأْسٌ مَعِطٌ: تاقىر باش.

مِعْطَاءٌ ج مَعَاطٍ: سېخىي، مەرد.

رَجُلٌ مِعْطَاءٌ: مەرد ئادەم.

أَرْضٌ مِعْطَاءٌ: مول ھوسۇللۇق يەر، ئۈنۈملۈك يەر.

مِعْطَارٌ م مِعْطَارَةٌ: خۇش پۇراقلىق، خۇشبۇي.

مِعْطَالٌ: زىبۇزىنىنەت تاقمايدىغان ئايال؛ بىكار تەلەپ.

مَعْطَسٌ / مَعْطِسٌ ج مَعَاطِسُ: بۇرۇن.

مَعْطَشَةٌ ج مَعَاطِشُ: قاقاس يەر، قاغجىراپ كەتكەن يەر.

مُعَطَّبٌ: ۋەيران بولغان، ھالاك بولغان.

مُعَطَّرٌ: ئەتىر چېچىلغان، خۇش پۇراق ئىستېمال قىلىنغان.

مُعَطَّسٌ: بويسۇندۇرۇلغان، بېكىتىلگەن.

مُعَطِّلَةٌ: ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلىدىغان كالامشۇناسلار ياكى پەيلاسوپلار.

مُعَطَّلٌ: ئىشسىز، بىكارچى؛ پىچەتلەنگەن.

مُعَطَّلُ الأَرْضِ: بوش يەر؛ خام يەر.

مُعَطَّلَةٌ: تاشلاندۇق، كىرەكسىز.

﴿وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ﴾ «قرآن»: نۇرغۇن تاشلاندۇق قۇدۇقلار ۋە ئېگىز ئىمارەتلەر.

مُعَطَّنٌ: تاشلانغان، ئەيلەنگەن؛ (تېرە).

مِعْطَفٌ ج مَعَاطِفُ: پەلتو، تون.

مِعْطَفُ الْمَطَرِ: يامغۇرلۇق كىيىم، پلاش.

مَعْطِفٌ ج مَعَاطِفُ: بويۇن.

مَعْطِنٌ . مَعْطَنٌ ج مَعَاطِنُ: تۆگە قوتنى؛ سۇ بويىدىكى ھاۋلىق جاي.

مَعْطُوبٌ: ۋەيران بولغان، ھالاك بولغان.

مَعْطُوفٌ (فِي النَّحْوِ): باغلانغۇچى، ئۇلانغۇچى.

مُعْطٍ: تەقدىم قىلغۇچى، ھەدىيە قىلغۇچى.

مُعْطَيَاتٌ: ماددىي بايلىقلار، خام ئەشيا، ماتېرىيالالار.

مُعْطَيَاتٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي ماتېرىيالالار.

مُعَظَّمٌ ج مُعَظَّمُونَ: ئۇلۇغلانغان، ھۆرمەتلەنگەن.

الْمَلِكُ الْمُعَظَّمُ: ھۆرمەتلىك پادىشاھ.

مُعْظَمٌ ج مَعَاظِمُ: موھىم، زور، زور كۆپچىلىك، كۆپىنچىسى، ئاساسىي قىسىم.

مُعْظَمُهُمْ: ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى.

لَقَدْ فُقِدَتْ مُعْظَمُ الْمَخْتُوطَاتِ الأَصْلِيَّةِ لِهَذِهِ الْكُتُبِ: بۇ كىتابنىڭ ئەسلىي قوليازمىسىنىڭ تولىسى يوقالغان.

حَضَرَ مُعْظَمُ الطُّلاَّبِ: ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپ قىسمى ھازىر بولدى.

يَمْضِي مُعْظَمَ وَقْتِهِ فِي الْمَكْتَبَةِ: ئۇنىڭ كۆپ ۋاقتى كىتابخانىدا ئۆتىدۇ.

مَعَّازٌ: ئۆچكە باققۇچى، ئۆچكە ئىگىسى.

مِعْفَجٌ: مەتۇ، دۆت.

مِعْفَجَةٌ: تاياق، توقماق.

مُعْفًى: كەچۈرۈم قىلىنغان.

هُوَ مُعْفًى مِنَ الْخِدْمَةِ الْعَسْكَرِيَّةِ بِسَبَبِ مَرَضِهِ: ئۇ كېسەل سەۋەبى بىلەن ھەربىي خىزمەت ئۆتەشتىن كەچۈرۈم قىلىندى.

مُعْفًى مِنَ الضَّرِيبَةِ: باجدىن كەچۈرۈم قىلىندى.

مَعْقِدٌ ج مَعَاقِدُ: تۈگۈن، چىگىك؛ ئۆگە.

مُعَقْرَبٌ: ئەگرى-بۈگرى.

مُعَقِّبٌ: ئوبزورچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى.

﴿وَاللَّهُ يَحْكُمُ لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ﴾ «قرآن»: ئاللاھ خالىغانچە ھۆكۈم قىلىدۇ، ئاللاھنىڭ ھۆكۈمىگە ھېچ كىشى قارشى تۇرالمايدۇ.

مُعَقَّبٌ: ئېقىندىن ئەگەشكەن.

مُعَقِّبَاتٌ: نۆۋەتچى.

﴿لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ «قرآن»: ھەربىر ئادەمنىڭ ئالدى-كەينىدە ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە ئۇنى قوغدايدىغان نۆۋەتچى پەرىشتىلەر بار.

مُعَقَّدٌ: چىگىلگەن، چىگىكلىك، تۈگۈنلۈك، مۇرەككەپ.

كَلاَمٌ مُعَقَّدٌ: چىگىش سۆز.

مُشْكِلَةٌ مُعَقَّدَةٌ: مۇرەككەپ مەسىلە.

هَذِهِ مُشْكِلَةٌ مُعَقَّدَةٌ لِذَا عَلَيْكَ أَنْ تُعَالِجَهَا بِحَذَرٍ: بۇ مۇرەككەپ مەسىلە، شۇڭلاشقا ئۇنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىش كېرەك.

الْمَسْئَلَةُ مُعَقَّدَةٌ مَابِالْيَدِ حِيْلَةٌ: مەسىلە مۇرەككەپ بولۇپ ھەل قىلىشنىڭ چارىسى يوق.

مُعَقَّفٌ: ئېگىلگەن.

مُعَقَّفَانِ . مُعَقَّفَتَانِ: كىچىك تىرناق، { } .

مُعَقِّمٌ: باكتېرىيە يوقاتقۇچى دورىلار، مىكروبسىزلاندۇرغۇچى.

مُعَقَّمٌ: دېزىنفېكسىيە قىلىنغان.

مَعْقِلٌ ج مَعَاقِلُ: زەمبىرەك سۇپىسى، قورغان، قەلئە، ئىستىھكام.

إِنْسَحَبَ الثُّوَارُ إِلَى مَعْقِلِهِمِ الْحَصِيْنِ فِي الْجَبَلِ: قوزغىلاڭچىلار تاغدىكى پۇختا قورغىنىغا چېكىندى.

مَعْقُودٌ: چىگىلگەن، باغلانغان؛ ئىمزالانغان، چەمبەر شەكىللىك، ئەگمە شەكىللىك.

مَعْقُودُ اللِّسَانِ: كېكەچ، تىلى باغلانغان.

«الْآمَالُ مَعْقُودَةٌ عَلَيْهِ»: ئارزۇلار ئۇنىڭغا باغلىق.

مَعْقُورٌ: چىشلەنگەن، يارىلاندۇرۇلغان.

مَعْقُوفٌ: قىڭغىر، ئېگىلگەن.

أَصْبَحَ شَيْخًا كَبِيْرًا مَعْقُوفَ الْقَامَةِ: ئۇ بېلى مۈكچىيىپ قالغان بوۋايغا ئايلاندى.

مَعْقُولٌ ج مَعْقُولَاتٌ: مۇۋاپىق، ئەقىلگە سىغىدىغان، ئورۇنلۇق، چۈشىنىشلىك.

شِبْهُ مَعْقُولٍ: يوللۇق، ھەقلىق، ھەققانىي.

غَيْرُ مَعْقُولٍ: نامۇۋاپىق، ئەقىلگە سىغمايدىغان.

عِلْمُ الْمَعْقُولَاتِ: مېتافىزىكا.

مَعَكَ يَمْعَكُ مَعْكًا الشَّيْءَ: سۈركىدى، سىلىدى، ئۇۋۇلىدى، ئىشقىلىدى، سۈۋىدى.

مُعَكَّرٌ: دۇغ، لاتقا، لاي.

مُعَكَّنٌ: رومىسىز، مىجەزى يوق.

مَعْكُودٌ: ئۆيگە بېكىنىۋالغۇچى.

مَعْكُوسٌ: ئاغدۇرۇلغان، تەتۈر ئۆرۈلگەن، ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

جَاءَ هَذَا نَتَائِجَ مَعْكُوسٍ: بۇ ئەكس ئاقىۋەت ئېلىپ كەلدى.

مَعْكُوشٌ: قالايمىقان، چۇۋۇلۇپ كەتكەن، مالىماتاڭ.

مَعْكُوفٌ: توختىتىپ قويۇلغان، توسۇپ قويۇلغان.

﴿وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفاً أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ﴾ «قرآن»: سىلەرنى مەسجىدى ھەرەمدىن ۋە تۇتۇپ تۇرۇلغان قۇربانلىقنىڭ ئۆز جايىغا يېتىشىدىن توسۇدى.

مَعْلَاةٌ ج مَعَالٍ (مَعَالِي): تۆھپە، ئۇتۇق، نەتىجە، ئېسىل، مەنسەپلەرگە قارىتا قوللىنىلىدىغان ھۆرمەت سۆزى.

صَاحِبُ الْمَعَالِي: ئالىيلىرى، جانابلىرى.

مَعَالِي الْأُمُوْرِ: شان-شەرەپلىك ئىشلار.

مَعَالِي الْوَزِيْرِ: مىنىستىر جانابلىرى.

مِعْلَاقٌ ج مَعَالِيقُ: تانا، قوزۇق، ئىلمەك؛ تىل قابىلىيىتى؛ جېدەلخور ئادەم.

مِعْلَفٌ ج مَعَالِفُ: ئوقۇر.

مَعْلِفٌ ج مَعَالِفُ: ئېغىل، قوتان.

مِعْلَقَةٌ: قوشۇق.

مُعَلٌّ: كېسەل، ساقسىز؛ ئەيىبناك، ئىللەتلىك.

مُعَلَّبٌ: كونسېرۋا.

لُحُوْمٌ مُعَلَّبَةٌ: كونسېرۋا قىلىنغان گۆش.

أَطْعِمَةٌ مُعَلَّبَةٌ: كونسېرۋا يېمەكلىكلەر.

مُعَلِّقٌ ج مُعَلَّقَاتٌ: ئېسىلغان، ئېسىپ قويۇلغان، ساڭگىلاپ تۇرغان، مۇئەللەق.

مُعَلَّقٌ فِي الْمَحْكَمَةِ: تورۇپ قالغان ئەنزە.

جِسْرٌ مُعَلَّقٌ: ئاسما كۆۋرۈك.

مُعَلَّقٌ بِكَذَا: شۇنىڭغا تايىنىپ، شۇنىڭغا باغلىق.

مُعَلَّقٌ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا باھا بېرىلگەن، شەرھلەنگەن.

مُعَلَّقَةٌ ج مُعَلَّقَاتٌ: ئاسما شېئىر.

الْمُعَلَّقَاتُ السَّبْعُ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرنىڭ يۇقىرى باھالىنىپ كەئبىگە ئېسىپ قويۇلغان داڭلىق يەتتە قەسىدىسى.

إِمْرَأَةٌ مُعَلَّقَةٌ: ئېرى ھەم قويۇۋەتمەي، ھەم ياخشى ئۆتمەي ئېسىپ قويغان ئايال.

﴿فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ﴾ «قۇرئان»: شۇنىڭ ئۈچۈن بىرىگە پۈتۈنلەي مايىل بولۇپ، ئىككىنچىسى (ئېرى باردەكمۇ ئەمەس، يوقتەكمۇ ئەمەس) ئېسىپ قويۇلغان ئايالدەك تاشلاپ قويماڭلار.

أَمَامَهُمْ سَبُّورَةٌ مُعَلَّقَةٌ عَلَى الْحَائِطِ: ئۇلارنىڭ ئالدىدا تامغا ئېسىقلىق دوسكا تۇراتتى.

مُعَلِّمٌ ج مُعَلِّمُونَ: ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم، ئۇستاز.

مُعَلِّمٌ خَاصٌّ: خۇسۇسىي ئوقۇتقۇچى، ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى.

الْمُعَلِّمُ الْأَوَّلُ: ئارىستو.

الْمُعَلِّمُ الثَّانِي: ئەبۇ نەسرى فارابى.

كُلِّيَّةُ الْمُعَلِّمِينَ: پېداگوگىكا فاكۇلتېتى.

مَدْرَسَةُ الْمُعَلِّمِينَ: سفەن مەكتەپ، پېداگوگىكا.

مَدْرَسَةُ الْمُعَلِّمَاتِ: قىزلار پېداگوگىكا مەكتىپى.

إِتِّحَادُ الْمُعَلِّمِينَ: ئوقۇتقۇچىلار ئۇيۇشمىسى.

مُعَلَّمٌ: بەلگە قويۇلغان، تامغا بېسىلغان، ئوقۇغان، تەربىيىلەنگەن، ئۆگىتىلگەن.

﴿وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ﴾ «قۇرئان»: ئاندىن ئۇلار ئۇ ئۆگىتىلگەندۇر، مەجنۇندۇر دېدى.

مُعَلِّمَةٌ ج مُعَلِّمَاتٌ: ئايال ئوقۇتقۇچى، خانىم.

مُعَلِّي: ئېگىز، يۇكسەك، بۈيۈك، ئالىي.

مَعْلَمٌ ج مَعَالِمُ: يول كۆرسەتكۈچ، يول بەلگىسى.

مَعَالِمُ الْمَدِينَةِ: شەھەرنىڭ قىياپىتى، شەھەر كۆرۈنۈشلىرى.

هُنَاكَ مَعْلَمٌ فِي مُفْتَرَقِ الطُّرُقِ كُتِبَ عَلَيْهِ «خَفِّفِ السُّرْعَةَ»: ئۇ جايدىكى ئاچا يولدا (ئاستا مېڭىڭ) دەپ يېزىلغان يول بەلگىسى بار.

مَعْلَمَةٌ: قاموس، ئېنسىكلوپېدىيە.

مَعْلُوفٌ: بورداقلىغان، سەمرىتىلگەن.

مَعْلُولٌ: كېسەل، ساقسىز، ئەيىبناك، ئىللەتلىك.

مَعْلُومٌ ج مَعْلُومَاتٌ: مەلۇم، مەشھۇر، ھەممە بىلىدىغان، مەلۇملۇق.

﴿مَجْمُوعُونَ إِلَى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ﴾ «قۇرئان»: ئىلگىرىكىلەر ۋە كېيىنكىلەر مەلۇم كۈننىڭ مۇئەييەن ۋاقتىدا (يەنى قىيامەتتە) توپلىنىدۇ.

مَعْلُومَاتٌ: مەلۇمات، ئاخبارات، ماتېرىيال.

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ﴾ «قۇرئان»: ھەج ۋاقتى مەلۇم بىرقانچە ئايدۇر (يەنى شەۋۋال، زۇلقەئدە ئايلىرى ۋە زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئون كۈنىدۇر).

مَعْلُومِيَّةٌ: ئىلىم، بىلىم.

مِعْمَارٌ: قۇرۇلۇش ئۇستىسى، قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسى.

مِعْمَارٌ مُهَنْدِسٌ: قۇرۇلۇش ئىنژېنېرى.

هَنْدَسَةُ الْمِعْمَارِ / فَنُّ الْمِعْمَارِ: قۇرۇلۇش سەنئىتى، بىناكارلىق ئىلمى، ئارخىتېكتونىكا.

مِعْمَارِيٌّ ج مِعْمَارِيُّونَ: قۇرۇلۇش ئۇستىسى، قۇرۇلۇش مۇتەخەسسىسى.

مَعْمَعَ يُمَعْمِعُ مَعْمَعَةً الْقَوْمُ: قوۋم قاتتىق ئۇرۇشتى.

مَعْمَعَانٌ: قاتتىق ئىسسىق، تومۇز.

مَعْمَعَانُ الصَّيْفِ: يازنىڭ قاتتىق ئىسسىقى.

مَعْمَعَانُ الشِّتَاءِ: قىشنىڭ قاتتىق سوغۇقى.

مَعْمَعَانُ الزَّوْبَعَةِ: قاتتىق بوران-چاپقۇن.

مَعْمَعَةٌ ج مَعَامِعُ: ئوتنىڭ يانغان ئاۋازى، ئوتنىڭ

كۆيگەن ئاۋازى، كۆيۈپ چاراسلىغان ئاۋاز، قاتتىق ئىسسىق، تومۇز، جەڭنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى.

مَعْمَعِيٌّ ج مَعْمَعِيُّوْنَ: يۇملاق ئاۋۇز ئادەم.

مَعْمَلٌ ج مَعَامِلُ: زاۋۇت، فابرىكا، كارخانا، تەجرىبىخانا.

مَعْمَلٌ لِصُنْعِ الْأَسْلِحَةِ: قورال-ياراغ زاۋۇتى.

مَعْمَلٌ كِيْمِيَاوِيٌّ: خىمىيە زاۋۇتى، لابوراتورىيە.

مُعَمِّرٌ: ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگۈچى.

نَبَاتٌ مُعَمِّرٌ: كۆپ يىللىق ئۆسۈملۈك.

مُعَمَّرٌ ج مُعَمَّرُوْنَ: ياشانغان، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن، ئۆمۈر چولپىنى.

مِنَ الْمُعَمَّرِيْنَ مَنْ عَاشَ مِئَةً وَعِشْرِيْنَ سَنَةً أَوْ أَكْثَرَ: ئۆمۈر چولپانلىرىدىن بىر يۈز يىگىرمە ياكى ئۇنىڭدىن ئۇزۇن ياشىغانلار بار.

﴿وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ﴾ ‹قرآن›: ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن ياكى قىسقا بولۇشى لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلغان.

مُعَمَّمٌ: سەللىلىك، سەللە كىيگەن.

مُعَمًّى ج مُعَمَّيَاتٌ: ياپىنا گەپ، تېپىشماق، مۇئەمما.

مَعْمُوْرٌ: ئاۋاتلاشقان، گۈللەنگەن، ئاھالىلىك جاي.

اَلْمَعْمُوْرُ: دۇنيا، ئالەم.

﴿وَالْبَيْتِ الْمَعْمُوْرِ﴾ ‹قرآن›: بەيتۇلمەئمۇر بىلەن قەسەمكى.

مَعْمُوْرَةٌ: بىنالىق قورۇ، ئاھالىلىك قورۇ؛ ئالەم؛ يەر شارى.

مَعْمُوْلٌ: ياسالغان، ئىشلەنگەن، پۈتكەن.

مَعْمُوْلٌ بِهِ: ھەممە قوبۇل قىلغان، ھەممە قوللىنىدىغان.

مَعَنَ يَمْعَنُ مَعْنًا: يامغۇر توختىماي يېغىپ يەرنى قاندۇردى.

مَعَنَ الشَّخْصُ بِالْحَقِّ: ھەقىقەتنى ئېتىراپ قىلدى.

مَعْنَوِيٌّ: مەنىۋى، غايىۋى، ئابستراكت، يوشۇرۇن.

مَادِّيًّا وَمَعْنَوِيًّا: ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن.

فُلَانٌ يَهِمُّهُ التَّقْدِيْرُ الْمَعْنَوِيّ أَكْثَرَ مِنَ الْمُكَافَأَةِ الْمَادِيَّةِ: پالانى ماددىي مۇكاپاتتىن مەنىۋى تەقدىرلەشنى مۇھىم بىلىدۇ.

دَعْمٌ مَعْنَوِيٌّ: مەنىۋى جەھەتتىن قوللاش.

شَخْصٌ مَعْنَوِيٌّ: ئابستراكت ئادەم.

مَعْنَوِيَّةٌ: روھ، روھىي ھالەت، مەنىۋى.

الرُّوْحُ الْمَعْنَوِيَّةُ: جەڭگىۋارلىق روھ، ئىنتىزام.

مَعْنَوِيَّاتٌ: روھىيەت، غەيرەت.

مَعْنَوِيَّاتُ الْجَيْشِ عَالِيَةٌ: قوشۇننىڭ غەيرىتى ئۇستۇن.

مَعْنًى ج مَعَانٍ: مەزمۇن، مەنە.

بِكُلِّ مَعْنَى الْكَلِمَةِ / بِالْمَعْنَى الصَّحِيْحِ: ئىسمى-جىسمىغا لايىق، توغرىسى.

ذُوْ مَعْنًى: مەزمۇنغا ئىگە، مەنىلىك.

مَعَانِي الْإِنْسَانِ: ئىنساننىڭ ئەخلاقى، ئادىتى.

عِلْمُ الْمَعَانِي: ئەرەب تىلى ئىستىلىستىكىسىنىڭ بىرىنچى قىسمى.

شَخْصٌ حَسَنُ الْمَعَانِي: ئەخلاقلىق ئادەم.

مَعْهَدٌ ج مَعَاهِدُ: جەمئىيەت، ئىلمىي جەمئىيەت؛ بىرلەشمە؛ ئىنستىتۇت؛ ئورگان.

مَعْهَدُ الدِّرَاسَاتِ الْإِقْتِصَادِيَّةِ: ئىقتىسادىي تەتقىقات ئىنستىتۇتى.

مَعْهَدُ الْبُحُوْثِ: تەتقىقات ئورنى.

مَعْهَدُ الْمُعَلِّمِيْنَ: پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى.

لَقَدْ عُيِّنَ رَئِيْسًا لِمَعْهَدِ الْأَبْحَاثِ: ئۇ تەتقىقات ئورنىنىڭ باشلىقلىقىغا سايلاندى.

مَعْهُوْدٌ: مەلۇم، چۈشىنىشلىك، مەشھۇر، ئاتاقلىق.

مَعْهُوْدٌ إِلَيْهِ بِكَذَا: ئۇنىڭغا ھاۋالە قىلىنغان،

تاپشۇرۇلغان.

مِعْوَانٌ ج مَعَاوِنُ: ياردەمچى، قابىلىيەتلىك ياردەمچى.

كَانَ كَرِيْمًا مِعْوَانًا: ئۇ كۆپ ياردەم قىلىدىغان مەرد ئىدى.

مُعْوِزٌ ج مُعْوِزُوْنَ: كەمبەغەل، ھاجەتمەن.

مِعْوَلٌ ج مَعَاوِلُ: جوتۇ، مېتىن.

لَا تَكُنْ مِعْوَلًا لِلْهَدْمِ فِي أَيْدِي هَؤُلَاءِ الْأَشْرَارِ: بۇ يامانلارنىڭ قولىدا سەن بۇزغۇنچىلىق قورالى بولما.

مَعُوْنَةٌ ج مَعُوْنَاتٌ: ياردەملەشمەك، ياردەم بەرمەك، ياردەم، ياردەم پۇل.

قَدَّمَتِ الدَّوْلَةُ مَعُوْنَاتٍ لِلْمُتَضَرِّرِيْنَ مِنَ الْفَيَضَانِ: دۆلەت كەلكۈن ئاپىتىگە ئۇچرىغانلارغا ياردەم بەردى.

مَعُوْهٌ: ئاپەتكە ئۇچرىغان.

مُعَوَّجٌ: ئەگرى، ئەگرى-بۈگرى، توقاي.

سِرْ فِي الطَّرِيْقِ الصَّحِيْحِ لَا الْمُعَوَّجِ: سەن ئەگرى يولدا ئەمەس، توغرا يولدا ماڭ.

كُلُّ طَرِيْقٍ لَمْ تُقَوِّمْهَا حُجَّةٌ فَتِلْكَ طَرِيْقَةٌ مُعَوَّجَةٌ: ھەربىر يول دەلىل-ئىسپات بىلەن كۈچلەنمىسە ئۇ بىر تۇيۇق يولدۇر.

مُعَوَّدٌ: ئادەتلەنگەن.

مُعَوِّذٌ: پاناھلىق تىلىگۈچى.

الْمُعَوِّذَتَانِ: سۈرە فەلەق بىلەن سۈرە ناس.

مُعَوِّقٌ ج مُعَوِّقُوْنَ: توسقۇنلۇق قىلغۇچى، توسالغۇ.

﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئىچىڭلاردىكى باشقىلارنى (جىھادتىن) توسۇغۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ.

مُعَوِّقَاتٌ: توسالغۇ، توسۇق، پۇتلىكاشاڭ.

مُعَوَّلٌ: ئۈمىد، ئارزۇ، تايانچ.

مِعَوِيٌّ: ئۈچەيگە مۇناسىۋەتلىك.

حُمَّى مِعَوِيَّةٌ: كېزىك، تەپ.

نَزْلَةٌ مِعَوِيَّةٌ: ئۈچەي ياللۇغى.

دِيْدَانٌ مِعَوِيَّةٌ: مەددە قۇرت.

مِعًى ج أَمْعَاءٌ: ئۈچەي.

الْمِعَى الْإِثْنَى عَشَرِيّ: ئون ئىككى بارماق ئۈچەي.

الْمِعَى الْأَعْوَرُ: سوقۇر ئۈچەي.

الْمِعَى الدَّقِيْقُ: ئىنچىكە ئۈچەي.

الْمِعَى الْغَلِيْظُ: توم ئۈچەي.

جُزْءٌ مِنَ الْمِعَى الْغَلِيْظِ: بوغماق ئۈچەي.

الْمِعَى الصَّائِمِ: ئاچچىق ئۈچەي.

الْمِعَى اللَّفَائِفِيّ أَوْ اللَّفِيفِي: يانپاش ئۈچەي.

«الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ» «حديث»: مۇئمىن ئادەم بىر ئۈچەيگە يېيدۇ (يەنى تاماققا ئاچ كۆزلۈك قىلمايدۇ).

مُعْيٍ: چارچىغۇچى، ھارغۇچى.

مِعْيَارٌ ج مَعَايِيْرُ: ئۆلچەم (باھالاش ۋە ھۆكۈم قىلىش جەھەتتىكى).

يُخْتَارُ مُدِيْرُ الْأَقْسَامِ حَسْبَ مَعَايِيْرٍ مُعَيَّنَةٍ: فاكۇلتېت باشلىقلىرى بەلگىلىك ئۆلچەم بويىچە تاللىنىدۇ.

مَعِيْبٌ: كەمچىلىك، نۇقسان، ئەيىبناك.

هَذَا تَصَرُّفٌ مَعِيْبٌ: بۇ قاملاشمىغان ھەرىكەت.

مُعِيْبٌ: نومۇسسىز، ئۇياتسىز.

مُعِيْدٌ ج مُعِيْدُوْنَ: ياردەمچى مۇئەللىم؛ تەجرىبە خادىمى، ئاسسىستېنت.

كَانَ مُعِيْدًا وَهُوَ الْآنَ مُدَرِّسٌ: ئۇ ياردەمچى ئوقۇتقۇچى ئىدى، ھازىر رەسمىي ئوقۇتقۇچى بولدى.

مُعِيْرٌ: قەرز بەرگۈچى، ئۆتنە بەرگۈچى، ئارىيەت بەرگۈچى.

مَعِيْزٌ ج أَمْعُزٌ: ئۆچكە.

مَعِيْشَةٌ ج مَعَايِشُ: تۇرمۇش، تۇرمۇش

ۋاستىلىرى؛ ئىش ھەققى، مائاش، مەئىشەت.

﴿نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ‹قرآن›: بىز ئۇلارنىڭ ھاياتى ۋە دۇنيادىكى رىزقىنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەقسىم قىلدۇق.

مَعِيشِيٌّ: تۇرمۇشنىڭ، تۇرمۇشقا ئائىت.

الْمُسْتَوَى الْمَعِيشِيّ: تۇرمۇش سەۋىيىسى.

نَفَقَاتٌ مَعِيشِيَّةٌ: تۇرمۇش راسخوتى.

مَعِيفٌ: زېرىكەرلىك.

مُعِيلٌ لِلْعَائِلَةِ: ئائىلىنى باققۇچى.

مَعِينٌ: بۇلاق سۈيى؛ ئېقىن سۇ، كۆز تەگكەن، يامان كۆز تەگكەن.

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْراً فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاءٍ مَّعِينٍ﴾ ‹قرآن›: (ئۇلارغا) «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ (سۈيۈڭلار يەر ئاستىغا) سىڭىپ كەتسە، سىلەرگە كىم ئېقىن سۇ كەلتۈرۈپ بېرىدۇ» دېگىن.

مُعِينٌ: ياردەمچى، ياردەم بەرگۈچى.

مَعْيُوبٌ: كەمچىلىك، نۇقسان، ئەيىبلىك، پالەچ، بېيەرۋالىق، ئەيىبناك.

مَعْيُونٌ: بۇلاق سۈيى؛ كۆز تەگكەن.

مَعْيُوَةٌ: ئاپەتكە ئۇچرىغان.

مَعِيَّةٌ: ھەمراھ بولماق، بىللە بولماق.

فِي مَعِيَّتِهِ: ئۇنىڭ ھەمراھلىقىدا.

مُعَيِّلٌ: كۆپ بالىلىق، جان سانى كۆپ.

مُعَيَّلٌ: بالا-چاقىلىق، بالا-چاقىسى كۆپ بولۇپ يۈكى ئېغىر.

مُعَيَّنٌ ج مُعَيَّنَاتٌ: مۇئەييەن، تەيىنلەنگەن، بەلگىلەنگەن، مەخسۇس، قارار قىلىنغان.

فِي وَقْتٍ مُعَيَّنٍ: بەلگىلەنگەن ۋاقىت ئىچىدە.

مُغَابَنَةٌ: سودىدا زىيان تارتماق.

مُغَادَرَةٌ: تەرك ئەتمەك، قالدۇرۇۋەتمەك.

لَقَدْ حَدَّدَ مَوْعِدَ الْمُغَادَرَةِ: يولغا چىقىش ۋاقتىنى بەلگىلىدى.

مَغَارٌ ج مَغَارَاتٌ: غار، ئۆڭكۈر.

مَغَارَةٌ ج مَغَارَاتٌ وَمَغَاوِرُ: غار، ئۆڭكۈر.

كَانَ الْإِنْسَانُ الْقَدِيمُ يَسْكُنُ فِي الْمَغَاوِرِ: قەدىمكى ئىنسانلار ئۆڭكۈرلەردە ئولتۇراتتى.

مُغَازِلٌ: سۆزلەشكۈچى، يېقىنلىق قىلغۇچى.

مُغَازِلُ النِّسَاءِ: ئاياللارنى قوغلاشقۇچى، ئىشقىۋاز .

مُغَازِلِيٌّ: يىپ ساتقۇچى.

مَغَاصٌ ج مَغَاصَاتٌ وَمَغَاوِصُ: سۇغا چۆشۈش جايى.

مَغَاصُ اللُّؤْلُؤِ: مەرۋايىت ئېلىش ئورنى.

مُغَاضِبٌ: خاپا بولغۇچى، غەزەپلەنگۈچى.

﴿وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِباً﴾ ‹قرآن›: يۇنۇسنىڭ (قىسسىسىنى بايان قىلغىن) ئۆز ۋاقتىدا ئۇ (قوۋمىنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) خاپا بولۇپ (شەھىرىدىن) چىقىپ كەتكەنىدى.

مُغَاضَبَةٌ: قاش ئېتىشماق، كۆز قىسىشماق، كۆز تاشلىماق، قاش - كۆزىنى ئويناتماق.

مُغَافَصَةٌ: تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلماق.

أَخَذَ الشَّيْءَ مُغَافَصَةً: نەرسىنى تۇيۇقسىزلا ئېلىۋالدى.

مُغَالَاةٌ: چەكتىن ئاشۇرۇۋەتمەك، مۇبالىغە قىلماق، جاھىللىق، تەرسالىق، باھانىڭ ئۆرلەپ كېتىشى.

مُغَالَبَةٌ: ئېلىشماق، كۈرەش قىلىشماق، رىقابەتلەشمەك.

مُغَالَطَةٌ ج مُغَالَطَاتٌ: يالغان ئىسپات، ساختىپەزلىك.

مُغَالَطَةٌ كَلَامِيَّةٌ: سۆز خاتالىقى.

مُغَالَطَةٌ مَنْطِقِيَّةٌ: لوگىكا خاتالىقى.

مُغَامِرٌ: تەۋەككۈلچى، ئاۋانتيۇرىست.

مُغَامَرَةٌ ج مُغَامَرَاتٌ: تەۋەككۈلچىلىك، قارارلىق.

مُغَايِرٌ: پەرقلىق، ئوخشىمايدىغان.

هَذَا مُغَايِرٌ لِلْحَقِيْقَةِ: بۇ ھەقىقەتكە قارىمۇقارشىدۇر.

مُغَايَرَةٌ: پەرق، ئايرىماق، پەرقلەندۈرمەك.

مُغَايَطَةٌ: جېدەل ـ ماجىرا، دەتالاش.

مَغَبَّةٌ: ئاقىۋەت، نەتىجە.

سُوْءُ الْمَغَبَّةِ: يامان ئاقىۋەت.

لِهَذَ الْأَمْرِ مَغَبَّةٌ سَيِّئَةٌ: بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتى يامان.

مُغَبَّرٌ: توپا باسقان، چاڭلىشىپ كەتكەن.

مَغْبُوْطٌ: بەختلىك، تەلەيلىك، ئامەتلىك.

مَغْبُوْنٌ: ئالدانغان، زىيان تارتقان.

«الْأَمْنُ وَالْعَافِيَةُ نِعْمَتَانِ مَغْبُوْنٌ فِيْهِمَا كَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ»: ‹حەدىث› خاتىرجەملىك ۋە تەن ساغلاملىق ئىككى نېمەت بولۇپ نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭ قەدرىگە يەتمەيدۇ.

رَجَعَ بِصَفْقَةِ الْمَغْبُوْنِ: ئۈمىدسىز قايتتى.

مُغْتَابٌ: گەپ توشۇغۇچى، غەيۋەتخور.

مُغْتَاظٌ: ئاچچىقلانغۇچى، غەزەپلەنگۈچى.

مُغْتَبِطٌ: قانائەتلىنەرلىك، رازىمەنلىك، شاد ـ خۇراملىق.

مُغْتَرِبٌ: ياقا ـ يۇرتلۇق، مۇساپىر، غېرىب.

مُغْتَرٌّ: ئالدانغان.

مُغْتَسَلٌ ج مُغْتَسَلَاتٌ: يۇيۇنۇش ئۆيى.

هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ: بۇ يۇيۇنسىمۇ بولىدىغان، ئىچسىمۇ بولىدىغان سوغۇق سۇدۇر.

مُغْتَصِبٌ: بۇلاڭچى، قاراقچى.

مُغْتَصَبٌ: بۇلانغان، مەجبۇرى تارتىۋېلىنغان.

فَالضَّعِيْفُ مُغْتَصَبٌ حَقُّهُ: ئاجىزنىڭ ھەققى باشقىلار تەرىپىدىن ئىگەللىۋېلىنىدۇ.

مُغْتَمٌّ: قايغۇلۇق، غەمكىن؛ تۇتۇق، غۇۋا.

مُغْثُوْثٌ: سارالڭ، ئېلىشىپ قالغان؛ غەمكىن.

مِغْدَادٌ: ئاچچىقى يامان، نېرۋا.

مُغْدِقٌ: مول؛ كەڭ ـ كۇشادە.

مَغْدُوْرٌ: ئالدانغان.

مَغْدَى: ئەتىگەندە يولغا چىقىدىغان جاي، سەھەر تۇرىدىغان ئورۇن.

مُغِذٌّ: ئۇزۇقلاندۇرغۇچى، غىزالاندۇرغۇچى.

مَغَرَ يَمْغَرُ مَغْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېغىر رەڭ بىلەن بويىدى.

مَغَرَ فِي الْبِلَادِ: تېز چاپتى، ئالدىراش ماڭدى.

مَغْرٌ: جىگەر رەڭ، ئېغىر رەڭ، قوڭۇر رەڭ.

مِغْرَاةٌ: يېلىم قاچىسى.

مَغْرِبٌ ج مَغَارِبُ: غەرب، غەرب تەرەپ.

مَغْرِبُ الشَّمْسِ: كۈن پاتقان جاي، كۈن ئولتۇرىدىغان جاي.

بَعْدَ الْمَغْرِبِ: كۈن ئولتۇرغاندىن كېيىن.

«وَصَلْتُ بَعْدَ الْمَغْرِبِ»: شامدىن كېيىن باردىم.

بِلَادُ الْمَغْرِبِ: ماراكەش.

الْمَغْرِبُ: كەچقۇرۇن، گۇگۇم ۋاقتى.

صَلَاةُ الْمَغْرِبِ: نامازشام.

فِي مَغَارِبِ الْأَرْضِ وَمَشَارِقِهَا: پۈتۈن دۇنيادا، مەغرىبتىن مەشرىققىچە.

﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾ ‹قۇرئان›: مەشرىقمۇ مەغرىبمۇ ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر.

مُغَرْبَلٌ: تاسقالغان، تازىلانغان.

مَغْرِبِيٌّ ج مَغَارِبَةٌ: ماراكەشلىك.

مَغْرَةٌ: گىل (بوياققا ئىشلىتىلىدۇ)، جىگەر رەڭ، ئېغىر رەڭ، قوڭۇر رەڭ.

مُغَرَّبٌ: پالانغان، سۈرگۈن قىلىنغان.

مُغَرِّدٌ: سايرىغۇچى.

طَائِرٌ مُغَرِّدٌ: سايرىغۇچى قۇش.

مَغْرِزٌ: نەرسىنىڭ تۈۋى.

مَغْرِسٌ ج مَغَارِسُ: كۆچەتزارلىق، كۆچەتلىك، ئورمانلىق.

«وَضَعَ النَّبْتَةَ فِي مَغْرِسِهَا»: كۆچەتنى ئۆز جايىغا تىكتى.

مُغْرِضٌ ج مُغْرِضُونَ: شەخسىيەتچى، نەپسانىيەتچى.

هَذَا رَجُلٌ مُغْرِضٌ فَلَا نَسْتَمِعُ إِلَيْهِ: بۇ شەخسىيەتچى ئادەم، ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمايمىز.

أَصْدَرَ أَحْكَامًا مُغْرِضَةً: غەرەزلىك ھۆكۈم چىقاردى.

أَقَامَ مَعَهُ عَلَاقَةً مُغْرِضَةً: ئۇنىڭ بىلەن مەقسەتلىك ئالاقە باغلىدى.

مِغْرَفَةٌ ج مَغَارِفُ: چۆمۈچ، ساپلىق، قوشۇق.

مُغْرَقٌ ج مُغْرَقُونَ: غەرق قىلىنغۇچى.

﴿وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْواً إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ﴾ «قۇرئان»: دېڭىزنى تىپتىنچ (يەنى سەن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن قۇرۇق ھالىتى بويىچە) قويغىن، ئۇلار ھەقىقەتەن غەرق قىلىنغۇچى قوشۇندۇر.

مَغْرَمٌ ج مَغَارِمُ: زىيان.

﴿فَهُمْ مِن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ﴾ «قۇرئان»: شۇ زىياندىن (ئۇلارغا) ئېغىر يۈك ئارتىلىپ قېلىپ (ئىمان ئېيتمامدۇ؟).

«السَّكِينَةُ مَغْنَمٌ وَتَرْكُهَا مَغْرَمٌ» «حديث»: تەمكىنلىك پايدىلىقتۇر، ئالدىراڭغۇلۇق زىيانلىقتۇر.

مُغْرَمٌ ج مُغْرَمُونَ: ئاشىق، كۆيۈپ قالغۇچى، ئىنتايىن قىزىققۇچى.

مُغْرَمٌ بِفَتَاةٍ: قىزغا كۆيۈپ قالغان.

«كَانَ مُغْرَمًا بِالرِّيْفِ فَقَضَى حَيَاتَهُ فِيهِ»: ئۇ يېزىغا ئامراق بولۇپ تۇرمۇشىنى شۇ يەردە ئۆتكۈزدى.

مَغْرُورٌ ج مَغْرُورُونَ: ئالدانغان، قايمۇقتۇرۇلغان، مەغرۇر.

«كَرِهَهُ أَصْحَابُهُ لِأَنَّهُ كَانَ مَغْرُورًا»: ئۇ ھاكاۋۇر بولغانلىقتىن دوستلىرى ئۇنى ياقتۇرمىدى.

مَغْرُوسٌ: تىكىلگەن كۆچەت.

مَغْرُوسَاتٌ: ئورمان، ئورمانزارلىق، كۆچەتلىك.

مُغْرٍ (مُغْرِي): رىغبەتلەندۈرگۈچى، ۋەسۋەسىگە سالغۇچى، ئىغۋاگەر، ئۆزىگە تارتقۇچى، قىزىقتۇرغۇچى.

مُغْرٍ ج مُغْرِيَاتٌ: ئېزىتقۇ، ئالدامچى.

مَغْزَلٌ ج مَغَازِلُ: ئۇرچۇق، يىڭ، مۇكا، يىپ ئېگىرىش فابرىكىسى.

مِغْزَلَةٌ: چاقلىق يىپ ئېگىرىش ماشىنىسى.

مَغْزُولٌ ج مَغْزُولَاتٌ: ئېشىلگەن، ئېگىرىلگەن، توقۇلغان، يىپلىك.

مَغْزًى ج مَغَازٍ: مەنە، ئەھمىيەت، مەزمۇن، مەقسەت.

ذُوْ مَغْزًى: چوڭقۇر مەنىلىك.

«لَمْ أَفْهَمْ مَغْزَى كَلَامِكَ»: سۆزۈڭنىڭ مەزمۇنىنى چۈشىنەلمىدىم.

كَلِمَاتُ عَمِيْدِ الْمَعْهَدِ ذَاتُ مَغْزًى كَبِيْرٍ تَدْعُوْ الْمَرْأَ إِلَى التَّفْكِيْرِ الْعَمِيْقِ: ئىنىستىتۇت مۇدىرىنىڭ سۆزلىرى ناھايىتى مەزمۇنلۇق بولۇپ كىشىنى چوڭقۇر ئويلاندۇرىدۇ.

مُغْسِلٌ: مېيىت يۇغۇچى.

مِغْسَلٌ: داس، جاۋۇر؛ كۆل.

مَغْسِلٌ ج مَغَاسِلُ وَمَغَاسِيْلُ: يۇيۇنۇش ئورنى، مۇنچا، سەراپ.

مَغْسَلَةٌ ج مَغَاسِلُ: كىر يۇيۇش ئورنى.

«أَرْسَلَ ثِيَابَهُ الْوَسِيْخَةَ إِلَى الْمَغْسَلَةِ»: كىيىملەرنى كىرخانىغا ئەۋەتتى.

الْمِغْشَمُ: ئىرادىلىك باتۇر.

مَغْشُوْشٌ: ئالدانغان، ئالدام خالتىغا چۈشكەن، يالغان، ساختا.

«لَقَدْ غَشَّكَ وَأَنْتَ مَغْشُوْشٌ»: سېنى ئالدىدى، سەن ئالدام خالتىغا چۈشتۈڭ.

ذَهَبٌ مَغْشُوشٌ: ساختا ئالتۇن.

بِضَاعَةٌ مَغْشُوشَةٌ: ساختا مال.

مَغْشِيٌّ عَلَيْهِ: ھوشىدىن كەتكەن، ئايلىنىپ كەتكەن.

﴿يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ﴾ «قرآن»: مۇناپىقلار ساڭا ئايلىنىپ كەتكەن ئادەمدەك قارايدۇ.

مَغِصَهُ يَمْغَصُ مَغْصًا الطَّعَامُ: تاماق ئۇنىڭ قورسىقىنى ئاغرىتىپ قويدى.

مَغْصٌ . مَغَصٌ: قورساق ئاغرىماق.

مَغْصٌ كُلْوِيٌّ: بۆرەك ئاغرىقى.

مَغَصَّةٌ ج مَغَاصٌ: تۆۋەنلىك، پەسلىك، يېتەرسىزلىك، خارلىق.

مُغَضَّنٌ: پۈرلەشكەن، قورۇلغان.

مُغَضَّنَةٌ: ئاق خالات، ئاق كىيىم.

مَغْضُوبٌ عَلَيْهِ: غەزەپكە ئۇچرىغان.

﴿أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّيْنَ﴾ «قرآن»: غەزەپكە يولۇققانلارنىڭ ۋە ئازغانلارنىڭ يولىغا ئەمەس، سەن ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولىغا باشلىغىن.

مَغَطَ يَمْغَطُ مَغْطًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سوزدى.

«مَغَطَ الْجَزَّارُ الْمُصْرَانَ»: قاسساپ ئۈچەينى تارتتى.

مَغْطَسَ يُمَغْطِسُ مَغْطَسَةً: ماگنىتلاشتى، ماگنىتلاشتۇردى.

مَغْطِسٌ: مۇنچا.

مِغْطَسٌ ج مَغَاطِسُ: يۇيۇنۇش كۆلى، ۋاننا.

مُغَطًّى م مُغَطَّاةٌ: پۈركەلگەن، قاپلانغان.

«أَرْضٌ مُغَطَّاةٌ بِالزُّهُورِ»: گۈل-چېچەككە ئورالغان يەر.

جِبَالٌ مُغَطَّاةٌ بِالْجَلِيدِ وَالثَّلْجِ: قار-مۇز بىلەن قاپلانغان تاغلار.

مَغَّرَ يُمَغِّرُ تَمْغِيرًا الثَّوْبَ: رەختنى بىغىر رەڭگە بويىدى.

مِغْفَرٌ . مِغْفَرَةٌ ج مَغَافِرُ: دۇبۇلغا، ساۋۇت، تۆمۈر كىيىم، تۆمۈر قالپاق.

مَغْفِرَةٌ: كەچۈرمەك، ئەپۇ قىلماق، مەغپىرەت قىلماق.

﴿قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى﴾ «قرآن»: ياخشى سۆز قىلىش ۋە كەچۈرۈش كەينىدىن ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان سەدىقىدىن ئەۋزەلدۇر.

مُغَفَّلٌ ج مُغَفَّلُونَ: گول، دۆت، ھوشى يوق، ھاماقەت.

كَانَ مُغَفَّلًا فَوَقَعَ فِي شَرَكِ بَعْضِ الْأَشْرَارِ: ئۇ گول بولغانلىقتىن بەزى يامان ئادەملەرنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ كەتتى.

مُغْفَلٌ: ئىمزاسىز.

رِسَالَةٌ مُغْفَلَةٌ: ئىمزاسىز خەت.

شِرْكَةٌ مُغْفَلَةٌ: ھەسسىدارلىق شىركەت.

مَغْفُورٌ: كەچۈرۈم قىلىنغان، كەڭچىلىككە ئېرىشكەن.

حَجٌّ مَبْرُورٌ وَذَنْبٌ مَغْفُورٌ: قوبۇل بولغان ھەج، كەچۈرۈم قىلىنغان گۇناھ (ھەج قىلغۇچىغا قىلىنىدىغان دۇئا).

جَلَالَةُ الْمَغْفُورِ لَهُ الْمَلِكُ فُلَانٌ: مەرھۇم پالانى پادىشاھ جانابلىرى (ۋاپات بولغان كاتتا ئادەملەرنىڭ ئالدىدا قوللىنىدىغان سۆز).

مِغْلَاقٌ ج مَغَالِيقُ: دەم، تاقاق، قۇلۇپ.

كَسَرَ مِغْلَاقَ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ قۇلۇپىنى چېقىلدى.

مُغْلَطَةٌ ج مَغَالِطُ: خاتالىق، خاتا قاراش، سەپسەتە.

مُغْلَقٌ ج مُغْلَقَاتٌ: ئېتىك، تاقاق، سولاق؛ مۇغلەق، چۈشىنىكسىز.

بَابٌ مُغْلَقٌ: ئېتىكلىك ئىشىك.

دَكَاكِيْنُ مُغْلَقَةٌ: تاقاق دۇكان.

عِيَادَةُ الطَّبِيبِ مُغْلَقَةٌ الْيَوْمَ: دوختۇرنىڭ كېسەل كۆرۈش بۆلۈمى بۈگۈن ئېتىك ئىكەن.

مُغْلَقَاتُ النَّفْسِ: ئىچكى سىر، مەخپىيەتلىك.

مِغْلَقٌ ج مَغَالِقُ: قۇلۇپ.

مُغِلٌّ: دۆشمەنلەشكۈچى، ئۆچ-ئاداۋەت ساقلىغۇچى، دارامەتكە ئېرىشكۈچى، هوسۇل ئالغۇچى.

مُغَلَّفٌ: كونۋېرتقا سېلىنغان، پېچەتلەنگەن.

أُرِيدُ شِرَاءَ عِدَّةِ مُغَلَّفَاتٍ: بىرقانچە لىپاپ سېتىۋالماقچىمەن.

مُغَلَّلٌ: كويىزا سېلىنغان، تاقاق سېلىنغان.

مَغْلُوبٌ: مەغلۇپ بولغۇچى، يېڭىلگۈچى.

مَغْلُوبٌ عَلَى أَمْرِهِ: ئاجىز، كۈچسىز، دەرمانسىز.

﴿فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ﴾ «قرآن»: ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، ياردەم قىلغىن»، دەپ دۇئا قىلدى.

مَغْلُوطٌ: خاتا، خاتالىق، ناتوغرا.

مَغْلُولٌ: ئۇسسۇز، چاڭقاپ كەتكەن؛ تاقاق سېلىنغان، كىشەن سېلىنغان؛ دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

مَغْلُولُ الأَيْدِي: كويىزا سېلىنغان.

«صَاحِبُ الدَّيْنِ مَغْلُولٌ فِي قَبْرِهِ لاَ يَفُكُّهُ إِلاَّ قَضَاءُ دَيْنِهِ» «حديث»: قەرزدار ئادەم تاكى قەرزنى ئادا قىلغانغا قەدەر قەبرىدە باغلاقلىق تۇرىدۇ.

مُغْلًى: قاينىغان.

الْمَاءُ الْمُغْلَى: قايناق سۇ.

يَفُورُ الْمَاءُ الْمُغْلَى فِي الإِبْرِيقِ: قايناق سۇ چەينەكتە تاشماقتا.

غَسَلَ الأَكْوَابَ بِالْمَاءِ الْمُغْلَى: ئىستاكانلارنى قايناق سۇ بىلەن يۇدى.

مَغْلِيٌّ: قاينىتىلغان چاي.

مَغْمَزٌ ج مَغَامِزُ: ئەيىب، نۇقسان.

«مَا فِيهِ مَغْمَزٌ لِغَامِزٍ»: ئەيىب ئىزدىگۈچىگە ئۇنىڭدا ئەيىب تېپىلمايدۇ.

مَغْمَطَ يُمَغْمِطُ مَغْمَطَةً: ماگنىتلاشتى، ماگنىتلاشتۇردى.

مَغْمَغَ يُمَغْمِغُ مَغْمَغَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

مُغِمٌّ: قاتتىق ئىسسىق، قايغۇرغۇچى، غەمكىن؛ بۇلۇتلۇق.

مُغَمَّضٌ: پېچەتلەنگەن، قۇلۇپلانغان.

مَغْمُورٌ: نام-ئاتاقسىز.

مَغْمُورٌ بِالْمَاءِ: سۇ بېسىپ كەتكەن.

مَغْمُورٌ بِالدَّيْنِ: قەرزگە بوغۇلغان.

شَاعِرٌ مَغْمُورٌ: نامسىز شائىر.

مَغْمُوصٌ: كىشىلەر كۆزگە ئىلمايدىغان.

مَغْمُومٌ: قايغۇلۇق، مەيۈس، غەمكىن؛ تۇتۇق، غۇۋا.

إِنِّي مَغْمُومٌ جِدًّا: مەن ناھايىتى غەمكىن.

مَغْمِيٌّ عَلَيْهِ: هوشىدىن كەتكەن.

مِغْنَاجٌ: ئەركە-نازىناق.

مِغْنَاطِيسٌ: ماگنىت، ماگنىتلىق جىسىم.

مَغْنَطَ يُمَغْنِطُ مَغْنَطَةً: ماگنىتلاشتى، ماگنىتلاشتۇردى.

مَغْنَطَةٌ: ماگنىتلاشماق، ماگنىتلاشتۇرماق.

مَغْنَطِيسٌ: ماگنىت، ماگنىتلىق جىسىم؛ ماگنىتلىق، ماگنىت كۈچى.

مَغْنَطِيسٌ كَهْرَبِيٌّ: ئېلېكتىر ماگنىتى، ئېلېكتىرو ماگنىتىزم.

عِلْمُ الْمَغْنَطِيسِ: ماگنىتىزم.

مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىتلىق، ماگنىتنىڭ.

إِضْطِرَابٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىت بورىنى.

إِنْحِرَافٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىت ئېغىش بۇرىنى.

إِبْرَةُ الْإِنْحِرَافِ الْمَغْنَطِيسِيِّ: ماگنىت قىيسىق بۇلۇڭى.

الْقُطْبُ الْمَغْنَطِيسِيُّ: ماگنىت قۇتۇپى.

جَذْبٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىتنىڭ تارتىش كۈچى، ماگنىتلىق تارتىش كۈچى.

حَقْلٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىت مەيدانى.

سَيَّالٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىت ئېقىمى، ماگنىتلىق ئاقار جىسىم.

تَنْوِيمٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: گىپنوزلۇق.

تَقَارُبٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىت ئىندۇكسىيىسى.

مِقْيَاسُ الْمَغْنَطِيسِيِّ: ماگنىت ئۆلچىگۈچ، ماگنومېتىر.

مَجَالٌ مَغْنَطِيسِيٌّ: ماگنىتلىق مەيدان.

مَغْنَطِيسِيَّةٌ: ماگنىتلىق.

إِبْرَةٌ مَغْنَطِيسِيَّةٌ: ماگنىتلىق يىڭنە، ماگنىتلىق ئىستىرېلكا.

زَوْبَعَةٌ مَغْنَطِيسِيَّةٌ: ماگنىت بورىنى.

لَهُ قُوَّةٌ مَغْنَطِيسِيَّةٌ فِي عَيْنَيْهِ: ئۇنىڭ ئىككى كۆزى جەزبىلىك.

مَغْنَمٌ ج مَغَانِمُ: ئولجا، غەنىيمەت، ھەربىي ئولجا، پايدا، مەنپەئەت.

﴿وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ سىلەر ئالىدىغان نۇرغۇن غەنىيمەتلەرنى سىلەرگە ۋەدە قىلدى.

مُغَنٍّ (الْمُغَنِّي) ج مُغَنُّونَ م مُغَنِّيَةٌ ج مُغَنِّيَاتٌ: ناخشىچى، غەزەلچى.

«كَانَ زِرْيَابُ مِنْ أَشْهَرِ الْمُغَنِّينَ»: زەرياب مەشھۇر ناخشىچى ئىدى.

مَغْنُوطٌ: غەمكىن، غەمناك.

مُغْنٍ: بىھاجەت قىلغۇچى.

﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيباً مِنَ النَّارِ﴾ «قۇرئان»: بىزدىن دوزاخ ئازابىدىن بىر قىسمىنى ئېلىپ تاشلىيالامسىلەر؟

مَغْنًى ج مَغَانٍ: تۇرار جاي، داچا، شەھەر سىرتىدىكى دەم ئېلىش ئورنى.

مَا لَهُ عَنْهُ مَغْنًى: ئۇنىڭدىن بىھاجەت بولالمايدۇ.

مَغْنِيسِيَا: ماگنىي (mg).

مَغْوَاةٌ ج مَغَاوٍ: خەتەرلىك يەر.

مِغْوَارٌ ج مَغَاوِيرُ: تاجاۋۇزچى، ھۇجۇم قىلغۇچى؛ دادىل، جۈرئەتلىك.

فَرَسٌ مِغْوَارٌ: تۇلپار، يۈگۈرۈك ئات.

كَانَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ قَائِدًا مِغْوَارًا: خالىد ئىبنى ۋەلىد باتۇر قوماندان ئىدى.

مَغُوثَةٌ ج مَغَاوِثُ: ياردەم، ئىئانە.

مِغْوَلٌ: خەنجەر، شەمشەر.

مِغْيَارٌ: كۆڭلەمچى؛ قىزغىن.

مَغِيبٌ: غەرب، غەرب تەرەپ، كۈن پېتىش.

مَغِيبُ الشَّمْسِ: كۈن ئولتۇرماق، كۈن پېتىپ كەتمەك؛ كۈن پېتىش ۋاقتى.

مُغِيبٌ. مُغِيبَةٌ: ئېرىدىن ئايرىلىپ يالغۇز تۇرىدىغان ئايال، ئېرى باشقا جايدا بولۇپ يالغۇز قالغان ئايال.

مُغِيثٌ: ياردەم بەرگۈچى، قۇتقۇزغۇچى.

الْمُغِيثُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ قۇتقۇزغۇچى، ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

مُغِيرٌ: باسقۇن قىلغۇچى.

﴿فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحاً﴾ «قۇرئان»: ئەتىگەندە (دۈشمەن ئۈستىگە) باستۇرۇپ كىرگۈچى ئاتلار بىلەن قەسەم.

مَغِيصٌ: قورساق ئاغرىماق.

مَغِيضٌ ج مَغَايِضُ: ئازگال، سۇ سىڭىپ كېتىدىغان يەر.

مَغِيظٌ: ئاچچىقلانغۇچى، غەزەپلەنگۈچى.

مُغِيْلَانٌ: ئەرەب يىلمى دەرىخى.

مُغَيِّبٌ ج مُغَيِّبَاتٌ: ھوشسىزلاندۇرغۇچى.

عَقَّارٌ مُغَيِّبٌ: ھوشسىزلاندۇرۇش دورىسى، ناركوز قىلىش دورىسى.

مُغَيِّرٌ: ئۆزگەرتكۈچى.

مُفَاجِئٌ: كۈتۈلمىگەن، ئويلانمىغان، تاسادىپىيلىق.

مُفَاجَأَةٌ ج مُفَاجَآتٌ: ئۇشتۇمتۇت ھۇجۇم، تۇيۇقسىز زەربە.

كَانَ إِنْتِصَارُهُ مُفَاجَأَةً لَنَا جَمِيعًا: ئۇلارنىڭ غەلبىسى ھەممىمىزگە تاسادىپىي تۇيۇلدى.

الْأَيَّامُ مَلِيْئَةٌ بِالْمُفَاجَآتِ: كۈنلەر تاسادىپىيلىقلار بىلەن تولغان.

مُفَادٌ: مەنە، مەزمۇن، پايدىلىنىدىغان نەرسە.

مُفَادُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ مەزمۇنى.

أُذِيْعَ خَبَرٌ مَفَادُهُ وُجُوْدُ أَزْمَةٍ سِيَاسِيَّةٍ بَيْنَ الْبَلَدَيْنِ: ئىككى دۆلەت ئارىسىدا سىياسىي كرىزىس پەيدا بولغانلىق مەزمۇنىدا خەۋەر تارقالدى.

مُفَادَاةٌ: ئەسىر ئالماشتۇرماق.

أَبْطَالُ الْمُفَادَاةِ وَالتَّفَانِي: پىداكار قەھرىمانلار.

مُفَارَقَةٌ ج مُفَارَقَاتٌ: ئايرىلماق، خوشلاشماق، پەرق، پەرقلىق، ئايرىمىلىق.

مِنْ مُفَارَقَاتِهِ أَنَّهُ يَدْعُوْ إِلَى سُلُوْكٍ وَيُمَارِسُ عَكْسَهُ: بىرەر ئىشنى تەشەببۇس قىلىپ، ئۇنىڭ ئەكسىنى قىلىدىغان قارىمۇقارشى مىجەزلىك ئادەم.

مَفَازَةٌ ج مَفَازَاتٌ وَمَفَاوِزُ: چۆل، دالا، جەزىرە، باياۋان.

﴿فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ﴾ «قرآن»: كىشىلەرنى ھەرگىز ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇ، دەپ گۇمان قىلمىغىن!

«يَحْمِلُ الْمُسَافِرُوْنَ فِي الْمَفَاوِزِ كَمِّيَاتٍ كَبِيْرَةً مِنَ الْمَاءِ»: يولۇچىلار دالىدا جىق سۇ ئېلىۋالىدۇ.

مُفَاضَلَةٌ: تاللىماق، ئۈستۈنلۈك، ئەۋزەللىك.

مُفَاعِلٌ ج مُفَاعِلَاتٌ: رېئاكتور، ئاتوم قازىنى.

مُفَاعِلَاتٌ ذَرِّيَّةٌ: ئاتوم قازىنى.

إِسْتِخْدَامُ الْمُفَاعَلَاتِ النَّوَوِيَّةِ لِلْأَغْرَاضِ السِّلْمِيَّةِ: ئاتوم ئېنېرگىيىسىنى تىنچلىق مەقسەت ئۈچۈن ئىشلىتىش.

مُفَاوِضٌ: سۆھبەتلەشكۈچى، كېڭەشكۈچى.

مُفَاوَضَةٌ ج مُفَاوَضَاتٌ: سۆھبەتلىشىش.

إِسْتَمَرَّتِ الْمُفَاوَضَاتُ بَيْنَ الْوَفْدَيْنِ عِدَّةَ سَاعَاتٍ: ئىككى ئۆمەك ئوتتۇرىسىدا سۆھبەت بىرقانچە سائەت داۋاملاشتى.

مَفْأَدٌ . مِفْأَدَةٌ . مِفْأَدٌ ج مَفَائِدُ وَمَفَائِيْدُ: زىخ، كۆسەي، لاخشىگىر.

مَفْأَرَةٌ: چاشقانلىق جاي.

مَفْؤُوْدٌ: يۈرەك ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغان ئادەم؛ يۈرەكسىز، قورقۇنچاق؛ كاۋاپ قىلىنغان.

مِفْتَاحٌ ج مَفَاتِيْحُ: ئاچقۇچ، كىلىت، ئىلغۇچ، ئۇز- چاپ.

﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ﴾ «قرآن»: غەيبنىڭ خەزىنىلىرى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىدۇر.

«لِكُلِّ شَيْءٍ مِفْتَاحٌ وَمِفْتَاحُ الْجَنَّةِ حُبُّ الْمَسَاكِيْنِ وَالْفُقَرَاءِ» «حديث»: ھەربىر نەرسىنىڭ ئاچقۇچى بولىدۇ، جەننەتنىڭ ئاچقۇچى پېقىر ۋە مىسكىنلەرنى دوست تۇتۇشتىن ئىبارەت.

مِفْتَاحٌ كَهْرَبَائِيٌّ: كونۇپكا.

مُفْتَتَحٌ: باشلانغان، مۇقەددىمە.

مُفَتِّحٌ: ئىشتىھانى ئېچىش دورىسى.

مُفَتَّحٌ: ئەقىللىق، زېرەك، زېھنى ئۆتكۈر، ئېچىۋېتىلگەن.

لَيْسَتِ الزَّهْرَةُ مُفَتَّحَةً: چېچەك ئېچىلمىغان.

﴿جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ﴾ «قرآن»: ئۇ تۇرالغۇ بولغان جەننەتلەردىن ئىبارەت

بولوپ، ئۇلارغا ئۇنىڭ دەرۋازىلىرى ئوچۇقتۇر.

مُفَتِّشٌ ج مُفَتِّشُونَ: تەكشۈرگۈچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى، چارلىغۇچى، نازارەت قىلغۇچى، مۇپەتتىش.

مُفَتِّشٌ عَامٌ: باش تەپتىش ئەمەلدارى.

مُفَتِّشٌ ثَانٍ: مۇئاۋىن تەپتىش ئەمەلدارى.

مُفَتِّشُ التَّذَاكِرِ: بېلەت تەكشۈرگۈچى.

كَتَبَ الْمُفَتِّشُ تَقْرِيرًا يَمْدَحُ فِيهِ سَيْرَالْعَمَلِ: تەكشۈرگۈچى دوكلات يېزىپ ئىشنىڭ يۈرۈشىنى ماختىدى.

مُفَتَّلٌ: ئېشىلگەن، توقۇلغان، ئېگىرىلگەن.

مَفْتَحٌ ج مَفَاتِحُ: ئامبار، ئىسكىلات، ئىشكاپ، خەزىنە، يەر ئاستى بايلىقى.

صِرْتُ بِفَضْلِ الْقِرَاءَةِ مَفْتَحَ الْعَقْلِ: كۆپ ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى بىلەن ئەقلىم ئېچىلدى.

مُفْتَخِرٌ: پەخرى قىلغۇچى، كۆرەڭلىگۈچى.

مُفْتَرِسٌ: يىرتقۇچ، ياۋۇز.

حَيَوَانٌ مُفْتَرِسٌ: يىرتقۇچ هايۋان، گۆشخور هايۋان.

«النَّمِرُ مِنَ الْحَيَوَانَاتِ الْمُفْتَرِسَةِ»: شىر يىرتقۇچ هايۋانلاردىندۇر.

مُفْتَرَقُ الطُّرُقِ: ئاچال، تۆت كوچا ئېغىزى، دوقمۇش.

تَقِفُ الْأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ فِي مُفْتَرَقِ الطُّرُقِ: ئەرەب مىللىتى تۆت كوچا ئېغىزىدا تۇرماقتا.

مُفْتَرٍ: تۆھمەتخور، پىتنىخور، يالغانچى.

﴿إِنَّمَا أَنتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار: (ئى مۇھەممەد) سەن (ئاللاھغا) يالغان چاپلىدىڭ دەيدۇ. ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارنىڭ تولىسى (ئاللاھنىڭ ھېكمىتىنى) ئۇقمايدۇ.

مُفْتَرَيَاتٌ: تۆھمەت، پىتنە، ئىغۋا.

﴿فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ﴾ «قۇرئان»: (پاساھەت ۋە بالاغەت جەھەتتە) قۇرئاندىكىگە ئوخشايدىغان ئون سۈرىنى ئىجاد قىلىپ بېقىڭلار.

مُفْتَعَلٌ م مُفْتَعَلَةٌ: ساختا، ئويدۇرما، سۈنئىي.

أَزْمَةٌ مُفْتَعَلَةٌ: سۈنئىي كرىزىس.

مَفْتُوحٌ: ئوچۇق، ئېچىۋېتىلگەن؛ ئىشغال قىلىنغان.

بِالْمَفْتُوحِ: ئوچۇق-ئاشكارا، ئوچۇقتىن-ئوچۇق.

سِيَاسَةُ الْبَابِ الْمَفْتُوحِ: ئىشىكنى ئېچىۋېتىش سىياسىتى.

يَدُهُ مَفْتُوحَةٌ: ئۇنىڭ قولى ئوچۇق، كەڭ قول.

شَهِيَّتِي مَفْتُوحَةٌ: ئىشتىهايىم ناهايىتى ياخشى.

مَفْتُوقٌ: يىرىلغان، دەز كەتكەن.

مَفْتُولٌ ج مَفَاتِيلُ: ئېشىلگەن، توقۇلغان.

سِلْكٌ مَفْتُولٌ: كابېل.

مَفْتُولُ الْعَضَلَاتِ: مۇسكۇللىرى كۈچلۈك.

مَفْتُونٌ: ئالدانغان، ئازغان، سەۋدايى.

﴿فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ بِأَييِّكُمُ الْمَفْتُونُ﴾ «قۇرئان»: كەلگۈسىدە قايسىڭلارنىڭ مەجنۇن ئىكەنلىكىنى سەن كۆرىسەن، ئۇلارمۇ كۆرىدۇ.

مُفْتٍ (الْمُفْتِي) ج مُفْتُونَ: پەتىۋا بەرگۈچى، مۇپتى.

سَمَاحَةُ الْمُفْتِي: مۇپتى ھەزرەتلىرى.

مُفْجِعٌ: كىشىنى ئېچىندۇرغۇچى، ئازابقا سالغۇچى.

غَيَّرَتْ هَذِهِ الْحَادِثَةُ الْمُفْجِعَةُ مَجْرَى حَيَاتِهِ: بۇ پاجىئەلىك ۋەقە ئۇنىڭ هايات يولىنى ئۆزگەرتىۋەتتى.

مُفْحِمٌ: جىم تۇرغۇچى، مۆرىمەس.

جَوَابٌ مُفْحِمٌ: كەسكىن جاۋاب.

مَفْحَمَةٌ ج مَفَاحِمُ: كۆمۈرلۈك جاي.

مُفَخَّخَةٌ: قىلتاق قۇرۇلغان.

عُثِرَ عَلَى سَيَّارَةٍ مُفَخَّخَةٍ قُرْبَ السَّفَارَةِ الْأَمْرِيكِيَّةِ: ئامېرىكا كونسۇلخانىسى يېنىدىن پارتلاتقۇچ ئورنىتىلغان ماشىنا تېپىلدى.

مُفَخَّمٌ: هۆرمەتلىك، قەدىرلىك.

مَفْخَرٌ. مَفْخَرَةٌ ج مَفَاخِرُ: پەخىرلىنىدىغان نەرسە.

تُرَاثُنَا الْحَضَارِيّ الْقَدِيمُ الزَّاهِي مَفْخَرَةٌ لَنَا: پارلاق قەدىمىي مەدەنىي مىراسلىرىمىز بىزنىڭ پەخىرىمىزدۇر.

الْمُفَدَّى: پۇقرالار جان تىكىپ قوغدايدىغان ئالىيجاناب زات ياكى ۋەتەن.

مَفْدِيٌّ: فىدىيە بېرىپ قايتۇرۇۋېلىنغان؛ سۆيۈملۈك، قەدىرلىك، ئالىيجاناب.

مِفْرَاضٌ ج مَفَارِضُ: قىسقۇچ، ئامبۇر.

مُفْرِحٌ: كىشىنى خۇشال قىلغۇچى، شادلاندۇرغۇچى، روھلاندۇرغۇچى.

مَفْرَخٌ ج مَفَارِخُ: چۈجە چىقىرىش زاۋۇتى.

مُفْرَدٌ ج مُفْرَدَاتٌ: يالغۇز، تەنها، ئايرىم.

بِمُفْرَدِهِ: ئۆز ئالدىغا، مۇستەقىل.

لَيْسَ لِـ «نِسَاءٌ» مُفْرَدٌ مِنْ لَفْظِهَا: نىسا دېگەن سۆزنىڭ ئۆز لەۋزىدىن باشقا بىرلىك شەكلى يوق.

عَمِلَ بِمُفْرَدِهِ: يالغۇز ئىشلىدى.

مُفْرَدَاتٌ: تاق سۆزلەر، يەككە سۆزلەر.

يَحْتَوِي هَذَا الْكِتَابُ عَلَى مُفْرَدَاتٍ صَعْبَةٍ: بۇ كىتاب قىيىن يەككە سۆزلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

مُفْرَدَاتِيٌّ: يالغۇز، تەنها، يەككە ـ يېگانە .

مُفْرَدَةٌ ج مُفْرَدَاتٌ: دورا ئۆسۈملۈكى.

الْأَرْقَامُ الْمُفْرَدَةُ: تاق سانلار.

مَفَرٌّ: قاچىدىغان جاي، قېچىش يولى، چىقىش ئېغىزى.

لَا مَفَرَّ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

﴿يَقُولُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ﴾ «قرآن»: ئىنسان بۇ كۈندە «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ.

مُفَرِّطٌ: ئىسراپخور، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكۈچى.

مُفَرَّغٌ: بوش، قۇرۇق، بىكار.

مُفَرِّقٌ: پوچتالىيون، خەت توشۇغۇچى.

مُفَرَّقٌ: بۆلۈنگەن، پارچە.

الْبَيْعُ بِالْمُفَرَّقِ: پارچە سېتىش.

تَاجِرُ الْمُفَرَّقِ: پارچە سېتىش سودىگىرى.

مُفَرَّمٌ: پارچىلانغان، قىيما قىلىنغان.

مُفْرَزَاتٌ: ئاجراتمىلار.

مُفْرَزَاتٌ دَاخِلِيَّةٌ: ئىچكى ئاجراتمىلار.

مَفْرَزَةٌ ج مَفَارِزُ: توپ، بۆلۈك.

تَقُومُ مَفْرَزَةٌ مِنَ الْجَيْشِ بِحِرَاسَةِ الْحُدُودِ: بىر توپ ئەسكەر چېگرانى قوغدىماقتا.

مِفْرَشٌ ج مَفَارِشُ: كىرلىك، ئەديال.

مِفْرَشُ السَّرْجِ: ئېگەر يوپۇقى.

اِشْتَرَيْتُ مِفْرَشًا جَمِيلًا لِلْمَائِدَةِ: چىرايلىق ئۈستەل داستىخىنى سېتىۋالدىم.

مُفْرِطٌ: ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكۈچى.

مُفْرَطٌ: ئۇنتۇلۇپ كەتكەن، تاشلىنىپ كەتكەن.

مُفَرْطَحٌ: تۈز، تەكشى، كەڭ.

رَغِيفٌ مُفَرْطَحٌ: چوڭ نان.

رَأْسٌ مُفَرْطَحٌ: يوغان باش.

مِفْرَغٌ ج مَفَارِغُ: تۈزگۈچى، سالاكەر، ياراشتۇرغۇچى، مۇرەسسەچى.

مُفْرَغٌ: قۇيۇپ ياسالغان، ياسالما.

حَلْقَةٌ مُفْرَغَةٌ: قۇيما ھالقا.

مَفْرِقٌ. مَفْرِقَةٌ ج مَفَارِقُ: ياسىل، چېكرا .

مَفْرِقٌ مِنَ الْمِيَاهِ: سۇ بۆلگۈچ.

مَفْرِقٌ بِالطُّرُقِ: ئاچال.

مُفَرْقَعَاتٌ: پارتلاتقۇچ، پارتلاتقۇچى ماددىلار.

جُرِحَتْ يَدُهُ وَهُوَ يُطْلِقُ الْمُفَرْقَعَاتِ: ئۇنىڭ قولى پوجاڭزا ئېتىپ يارىلاندى.

سُمِعَتْ أَصْوَاتُ الْمُفَرْقَعَاتِ مِنْ مَسَافَةٍ بَعِيدَةٍ: پارتلاتقۇچلارنىڭ ئاۋازى يىراق جايلاردىن

ئاتكلاندى.

مِفْرَمَةٌ ج مَفَارِمُ: قىيما قىلىش ماشىنىسى.

مَفْرُوزٌ: تاللانغان، ئايرىلغان، خىللانغان.

مَفْرُوشٌ: يېيىلغان، سېلىنغان، جاھازلانغان، رەتلەنگەن.

مَفْرُوشٌ بِالْبُسُطِ: گىلەم سېلىنغان.

مَفْرُوشَاتٌ: ئۆي بىساتلىرى.

اَلْمَنْزِلُ فَخْمٌ وَلَكِنَّ مَفْرُوشَاتِهِ قَدِيمَةٌ: ئۆي ھەشەمەتلىك، لېكىن ئۆيىنىڭ جاھازلىرى كونا.

مَفْرُوضٌ: مۆلچەرلەنگەن، تەسەۋۋۇر قىلىنغان، پەرەز قىلىنغان؛ بەلگىلەنگەن.

﴿لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيباً مَفْرُوضاً﴾ «قرآن»: مەن ئەلۋەتتە سېنىڭ بەندىلىرىڭدىن مۇئەييەن ساندىكىلىرىنى ئىگىلەيمەن.

مَفْرُوكٌ: ئۇۋۇلانغان، سۈركەلگەن؛ ئەۋرىشىم، يۇمشاق، يۇمران.

مَفْرُوكَةٌ: ئاتلانغا ئوخشايدىغان بىر خىل تاتلىق تاماق، تاتلىق پېمەكلىكلەر.

مَفْرُومٌ: پارچىلانغان، چانالغان.

لَحْمٌ مَفْرُومٌ: قىيما قىلىنغان گۆش.

مُفْزِعٌ: قورقۇتقۇچى، تەھدىت سالغۇچى.

مَفْزَعٌ . مَفْزَعَةٌ: پاناھلىنىدىغان جاي، پاناھگاھ.

مُفْسِدٌ ج مُفْسِدُونَ: بۇزغۇنچى، ئىغۋاگەر.

﴿وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ «قرآن»: يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلماڭلار.

مَفْسَدَةٌ ج مَفَاسِدُ: سۇيىقەست؛ يامان قىلىق، بۇزۇق ھەرىكەت؛ پىتنە پاسات.

اَلْفَرَاغُ مَفْسَدَةٌ لِلشَّبَابِ: بىكارچىلىق ياشلارنى يولدىن چىقىرىدۇ.

مُفَسِّرٌ: چۈشەندۈرگۈچى، ئىزاھلىغۇچى، تەپسىر قىلغۇچى، تەپسىراتچى؛ مۇپەسسىر.

مُفَسِّرُ الْقُرْآنِ: قۇرئاننى تەپسىر قىلغۇچى.

مَفْسُوءٌ: دوگغاق، دۈمچەك.

مَفْسُوخٌ: بۇزۇلغان، بىكار قىلىنغان، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.

مَفْشُوشٌ: ساختا، جا، ھىيلە قىلىنغان.

تُصَادَرُ السِّلَعُ الْمَفْشُوشَةُ إِدَارِيًّا دُونَ مُقَابِلٍ: ساختا ماللار ھېچقانداق بەدەلسىز مۇسادىرە قىلىنىدۇ.

مُفْصِحٌ: ئېنىق، روشەن.

يَوْمٌ مُفْصِحٌ: ئوچۇق كۈن.

مِفْصَدٌ ج مَفَاصِدُ: ئاناتومىيە پىچىقى.

طَهِّرِ الْمِفْصَدَ قَبْلَ اِسْتِعْمَالِهِ: ئوپېراتسىيە پىچىقىنى ئىشلىتىشتىن بۇرۇن دېزىنفېكسىيە قىلغىن.

مُفَصَّصٌ: بۆلۈنگەن، پارچىلانغان.

مُفَصَّلٌ: تەپسىلىي بايان قىلىنغان، ئوچۇق ئىزاھلانغان، مۇپەسسەل.

مُفَصَّلاً: تەپسىلىي، ئەتراپلىق، مۇكەممەل.

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً﴾ «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە روشەن كىتاب نازىل قىلدى.

اَلْمُفَصَّلُ: قۇرئان كەرىمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى يەتتىدىن بىر قىسمى، ھەپتىيەك.

مَفْصِلٌ ج مَفَاصِلُ: ئۆگە، بېغىش، بوغۇم.

دَاءُ الْمَفَاصِلِ: رېماتىزم.

اِلْتِهَابُ الْمَفَاصِلِ: بوغۇم ياللۇغى.

مِفْصَلَةٌ: زەنجىر، ئىلغۇچ.

مَفْصِلِيٌّ: بوغۇملۇق، ئۆگىلىك.

اَلْمَفْصِلِيَّاتُ: بوغۇم ئاياغلىقلار.

مَفْصُولٌ: ئايرىلغان، بۆلۈنگەن، پارچىلانغان.

مِفْصَالٌ: مەرد، قولى كەڭ، سېخىي، پەزىلەتلىك.

رَجُلٌ مِفْصَالٌ: پەزىلەتلىك كىشى.

مُفَضَّضٌ: كۈمۈش ياللىتىلغان، كۈمۈشتىن ھەل بېرىلگەن.

مُفَضَّلٌ: تاللانغان، خىللانغان، ئەلا ئارتۇق.

مِفْضَلٌ: مەرد، قولى كەڭ، سېخىي، پەزىلەتلىك.

مِفْضَلَةٌ ج مَفَاضِلُ: ئۆي ئىچىدە كىيىدىغان كىيىم، ئادەتتىكى كىيىم.

مِفْضَلَاتٌ: كاناپ رەختتىن ئىشلەنگەن كىيىم-كېچەكلەر.

مِفْضَلَاتِيٌّ: كاناپ رەخت مەھسۇلاتلىرى سودىگىرى.

مَفْضُوحٌ: رەسۋا، شەرمەندە، ئۇياتلىق، ئاشكارىلانغان.

مَفْضُولٌ: قىپقالغان، ئېشىپ قالغان.

الْفَاضِلُ وَالْمَفْضُولُ: ياخشى - يامان، يۇقىرى تۆۋەن.

مَفْطُومٌ: ئەمچەكتىن ئايرىلغان.

مُفْظِعٌ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك، يىرگىنىچلىك.

مُفْعَمٌ: لىقمۇلىق تولدۇرۇلغان.

هُوَ رَجُلٌ مُفْعَمٌ بِالنَّشَاطِ وَالْحَيَوِيَّةِ: ئۇ تولۇپ تاشقان روھقا ئىگە ئادەم.

مَفْعُوصٌ: قىسىلغان، سىقىلغان، چىڭدالغان، پرىسلانغان.

مَفْعُولٌ ج مَفْعُولُونَ: تەسىر، ئۈنۈم، نەتىجە؛ قىلىنغان، ئورۇنلانغان، بېجىرىلگەن.

﴿وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولاً﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ھۆكۈمى ئىجرا قىلىنىدۇ.

هٰذَا الدَّوَاءُ لَهُ مَفْعُولٌ قَوِيٌّ: بۇ دورىنىڭ ئۈنۈمى كۈچلۈك.

جَوَازُ السَّفَرِ سَارِي الْمَفْعُولِ: پاسپورت كۈچكە ئىگە.

مَفْعُولٌ بِهِ (فِي النَّحْوِ): تولدۇرغۇچىسى.

مَفْعُولٌ لَهُ (فِي النَّحْوِ): سەۋەب، نەتىجە تولدۇرغۇچىسى.

مَفْعُولٌ فِيهِ (في النحو): ئورۇن، ۋاقىت تولدۇرغۇچى.

مَفْعُولٌ مَعَهُ (في النحو): بىللە تولدۇرغۇچىسى، ئورۇن، رەۋىش تولدۇرغۇچىسى.

مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ (فِي النَّحْوِ): مۇتلەق تولدۇرغۇچىسى، مەنىداش تولدۇرغۇچىسى.

إِسْمُ الْمَفْعُولِ (فِي الصَّرْفِ): ئېنىقسىز ئىسىم.

سَارِي الْمَفْعُولِ: قانۇنلۇق، كۈچكە ئىگە.

عَقْدٌ سَارِي الْمَفْعُولِ: قانۇنلۇق توختام.

مِفْقَلَةٌ ج مَفَاقِلُ: چاپچا.

مَفْقُودٌ: يوقاپ كەتكەن، يىتىپ كەتكەن.

مَفْقُوزٌ: ئومۇرتقا كېسىلگە گىرىپتار بولغان.

مِفَكٌّ ج مِفَكَّاتٌ: ئەتۋىركە.

مُفَكِّرٌ ج مُفَكِّرُونَ: پەيلاسوپ، مۇتەپەككۇر، پىكىر قىلالايدىغان، زىيالىي، ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

مُفَكِّرُو الْبِلَادِ: دۆلەتنىڭ ئەقىلدار كىشىلىرى.

مُفَكِّرَةٌ ج مُفَكِّرَاتٌ: خاتىرە دەپتەر.

مُفَكِّرَةٌ جَيْبٍ: يانچۇق دەپتىرى، خاتىرە دەپتىرى.

مُفَكِّرَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈندىلىك خاتىرە.

سَأَكْتُبُ عُنْوَانَكَ فِي مُفَكِّرَتِي: ئادرېسىڭنى خاتىرە دەپتىرىمگە يېزىۋالاي.

مَفْكُوكٌ: ئايرىۋېتىلگەن. بۆلۈۋېتىلگەن، ئاجرالغان.

مُفْلِحٌ ج مُفْلِحُونَ: مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى، نىجات تاپقۇچى.

﴿وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۆز نەپسىنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلانغۇچىلار مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر.

مُفْلِسٌ ج مُفْلِسُونَ وَمَفَالِيسُ: ۋەيران بولغۇچى، قەرز تۆلەشكە ئاجىزلىق قىلغۇچى ئادەم، نامرات.

مُفَلْطَحٌ: ياپىلاقلانغان، يېيىلغان.

مُفَلْفَلٌ: قارىمۇچ سېلىنغان.

مُقْلِقٌ: مەشھۇر، ئاتاقلىق، تالانتلىق.

شَاعِرٌ مُفْلِقٌ: تالانتلىق شائىر.

مُفَلَّجُ الْأَسْنَانِ: كوماك، ئوتتورا چىشى چوشۇپ كەتكەن ئادەم.

مُفَلَّسٌ: ۋەيران قىلىنغان.

مَفْلُوجٌ ج مَفَالِيجُ: پالەچ ئادەم.

مَفْلُوقٌ: يېرىلغان، پارچىلانغان، تىلىنغان.

مِفَنٌّ: كەشپىياتچى، ئىجادىيەتچى.

مَفْهُومٌ: چۈشەندۈرۈلگەن، چۈشىنىشلىك.

مَفْهُومٌ ضِمْنًا: مەزمۇنلۇق، مەنىلىك، ئۆزلۈكىدىن مەلۇم.

غَيْرُ مَفْهُومٍ: چۈشىنىكسىز، چۈشەنگىلى بولمايدىغان.

مَفْهُومٌ ج مَفَاهِيمُ: چۈشەنچە، كۆزقاراش، ئۇقۇم.

الْمَفْهُومُ عَنِ الْعَالَمِ: دۇنياقارىشى.

هُنَاكَ إِخْتِلَافٌ بَيْنَ الشُّعُوبِ حَوْلَ مَفْهُومِ الْكَرَمِ: مەردلىك ئۇقۇمى ھەققىدە مىللەتلەر ئارىسىدا ئوخشاشماسلىق بار.

مُفَوَّضٌ ج مُفَوَّضُونَ: ھوقۇقلۇق، ھاۋالە قىلىنغان.

الْوَزِيرُ الْمُفَوَّضُ: تولۇق ھوقۇقلۇق ۋەكىل.

مُفَوَّضٌ سَامٍ: يۇقىرى دەرىجىلىك ۋەكىل.

مُفَوَّضٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي يېتەكچى.

مُفَوَّضِيَّةٌ ج مُفَوَّضِيَّاتٌ: ئەلچىخانا.

ثَوْبٌ مُفَوَّفٌ: نېپىز رەخت، ئاق يوللۇق گۈللۈك رەخت.

مُفَوَّقٌ: ئۈستۈن، ئارتۇق.

مُفَوَّهٌ ج مُفَوَّهُونَ: پاساھەتلىك، ناتىق، سۆزمەن.

مُفَوَّةٌ: خۇش پۇراق دورا ـ دەرمەك.

نَصَحَهُ الطَّبِيبُ بِالْإِمْتِنَاعِ عَنْ أَكْلِ الطَّعَامِ الْمُفَوَّهِ: دوختۇر ئۇنىڭغا دورا ـ دەرمەك قوشۇلغان تاماقنى يېمەسلىكنى نەسىھەت قىلدى.

مُفِيدٌ: پايدا بېرىدىغان، پايدىلىق.

كِتَابٌ مُفِيدٌ: پايدىلىق كىتاب.

مَفِيضٌ: چىقىش يولى، چىقىش ئېغىزى.

مُقَابِلٌ: ئالدىدا، ئۇدۇلىدا، بەدەل، قىممەتداش، ئۇچراشقۇچى.

فِي مُقَابِلِ ذَلِكَ: بۇنىڭ ئورنىدا.

بِلَا مُقَابِلٍ: ھەقسىز، بەدەلسىز.

«قَامَ بِعَمَلٍ دُونَ مُقَابِلٍ»: ھەقسىز ئىشلىدى.

لَا أُرِيدُ حَتَّى تُعْطِيَنِي دُونَ مُقَابِلٍ: بىكارغا بەرگەن دېمەكچى ئەمەسمەن.

الْمَدْرَسَةُ مُقَابِلَ الْحَدِيقَةِ: مەكتەپ باغچىنىڭ ئۇدۇلىدا.

فَازَتْ فِرْقَةُ «أ» بِنَتِيجَةِ هَدَفَيْنِ مُقَابِلَ هَدَفٍ وَاحِدٍ: «ئا» گۇرۇپپىسى بىرگە قارشى ئىككى نەتىجە بىلەن ئۇتۇپ چىقتى.

كَانَتْ نَتِيجَةُ الْمُبَارَاةِ ثَلَاثَةَ أَهْدَافٍ مُقَابِلَ هَدَفَيْنِ: مۇسابىقىنىڭ نەتىجىسى ئىككىگە قارشى ئۈچ بولدى.

مُقَابَلَةٌ: ئۇچراشماق، مۇلاقات بولماق، سېلىشتۇرماق، تەكشۈرمەك.

عِلْمُ الْجَبْرِ وَالْمُقَابَلَةِ: ئالگېبرا.

تَشْرِيعُ الْمُقَابَلَةِ: ھايۋاناتلار ئاناتومىيىسى.

لَهُ مُقَابَلَةٌ مَعَ الْوَزِيرِ: ئۇ مىنىستىر بىلەن ئۇچراشتى.

«حَظِيَ بِمُقَابَلَةِ الرَّئِيسِ»: ئۇ رەئىس بىلەن كۆرۈشۈش شەرىپىگە ئېرىشتى.

مُقَاتِلٌ ج مُقَاتِلُونَ: جەڭچى، ئەسكەر.

غَادَرَ الْمُقَاتِلُونَ الْعَاصِمَةَ: جەڭچىلەر پايتەختتىن ئايرىلدى.

هَاجَمَتِ الطَّائِرَاتُ الْمُقَاتِلَةُ السُّفُنَ الْحَرْبِيَّةَ: كورەشچى ئايروپىلانلار ھەربىي پاراخوتلارغا ھۇجۇم قىلدى.

مُقَاتَلَةٌ: ئۇرۇشماق، جەڭ قىلىشماق.

وَحْدَةٌ مُقَاتِلَةٌ: ئۇرۇش قىلغۇچى قوشۇن.

وَحَدَاتٌ غَيْرُ مُقَاتِلَةٍ: زاپاس قوشۇن.

طَائِرَةٌ مُقَاتِلَةٌ: جەڭ ئايروپىلانى.

مُقَارِبٌ: ئوتتۇرا ئېقىم، ئوتتۇرا دەرىجە، ئاددىي، ئادەتتىكى، ئومۇمىي.

مُقَارَنٌ: سېلىشتۇرۇلغان.

«الْأَدَبُ الْمُقَارَنُ»: سېلىشتۇرما ئەدەبىيات.

مُقَارَنَةٌ: سېلىشتۇرماق، تەڭلەشتۈرمەك.

بِالْمُقَارَنَةِ مَعَ كَذَا: شۇنىڭ بىلەن سېلىشتۇرغاندا.

مَقَاسٌ ج مَقَاسَاتٌ: مۆسابە، ئۆلچەم، ئۇزۇن-قىسقىلىق، چوڭ-كىچىكلىك، رازمېر، ئېغىرلىق.

مَقَاسُ الْمَرْكَبِ: پاراخوتنىڭ تونناژى.

مَقَاسُ الْبَدْلَةِ: تونىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكى.

مَقَاسُ الْحِذَاءِ: ئاياغنىڭ رازمېرى.

مُقَاسَاةٌ: ئازاب تارتماق، ئەلەم چەكمەك.

مُقَاسِمٌ: شېرىكلەشكۈچى، ئورتاقلاشقۇچى.

مُقَاسَمَةٌ: ئورتاق بەھرىمەن بولماق، ئورتاق بۆلۈشمەك، ھەمكارلاشماق، ئورتاقلاشماق.

مُقَاصَّةٌ: تۆلىتىۋالماق، تولدۇرۇۋالماق، قارشى ئەرز قىلماق، سېلىشتۇرماق، ئۇدۇل قىلىشماق.

مُقَاضَاةٌ: ئەرز، دەۋا، شىكايەت.

مُقَاطَعَةٌ: مۇناسىۋەتنى ئۈزمەك، تاشلىۋەتمەك.

مُقَاطَعَةٌ ج مُقَاطَعَاتٌ: ئۆلكە، رايون.

مَقَالٌ. مَقَالَةٌ ج مَقَالَاتٌ: ماقالە، ئەسەر، ئىلمىي ماقالە.

مَقَالَةٌ إِفْتِتَاحِيَّةٌ: باش ماقالە.

«مَقَالٌ عَمِيقٌ»: تەتقىقات ماقالىسى.

«مَقَالٌ نَقْدِيٌّ»: تەنقىدىي ماقالە.

«مَقَالَةٌ عِلْمِيَّةٌ»: ئىلمىي ماقالە.

«مَقَالَةُ الطَّالِبِ مُمْتَازَةٌ»: ئوقۇغۇچىنىڭ ماقالىسى مۇنەۋۋەر ماقالىدۇر.

مَقَامٌ: ئورۇن، جاي، دەرىجە؛ باسقۇچ؛ ئاھاڭ، مۇزىكىدا ئاساسىي كۇي.

مَقَامٌ ج مَقَامَاتٌ: ماقام، دەرىجە، مەرتىۋە، ھۆرمەت، ماكان، ئۇلۇغلۇق.

صَاحِبُ الْمَقَامِ الْجَلِيْلِ: ۋەزىر ئالىيلىرى.

مَقَامُ إِبْرَاهِيْمَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمَكَّةَ: ماقامى ئىبراھىم مەككىدىكى مەسجىدى ھەرەمدە.

فُلَانٌ ذُوْ مَقَامٍ فِي قَوْمِهِ: پالانىنىڭ قوۋمى ئىچىدە ئورنى بار.

لِكُلِّ مَقَامٍ مَقَالٌ: ھەربىر سورۇننىڭ ئۆزىگە لايىق گېپى بار.

مُقَامٌ: جايلاشقان، ئورۇنلاشقان، جايلاشقان ئورنى، جايلاشقان ۋاقىت.

إِسْتَمَرَّ مُقَامُهُ بِالْمَغْرِبِ شَهْرًا: ماراكەشتە بىر ئاي تۇردى.

مُقَامُ فُلَانٍ بِالْعَاصِمَةِ: پالانىنىڭ پايتەختتىكى تۇرالغۇسى.

مَقَامَةٌ ج مَقَامَاتٌ: دائىرە، ساھە، سورۇن، قاپىيىلىك سۆزلەر بىلەن يېزىلغان قىسقا ھېكايە.

الْمَقَامَاتُ التِّجَارِيَّةُ: سودا ساھەسىدىكىلەر.

الْمَقَامَاتُ السِّيَاسِيَّةُ: سىياسىي ساھەدىكىلەر.

«مَقَامَاتُ الْحَرِيْرِيْ»: ھەرىرىنىڭ قاپىيىلىك سۆزلەر بىلەن يېزىلغان قىسقا ھېكايىلىرى.

مُقَامِرٌ ج مُقَامِرُوْنَ: قىمارۋاز، دو تىككۈچى.

«مُقَامِرٌ بِحَيَاتِهِ»: ھاياتىنى دوغا تىككۈچى.

مُقَامَرَةٌ: قىمار ئويناماق.

مُقَاوَضَةٌ: (تاۋار) ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

مُقَاوِلٌ ج مُقَاوِلُوْنَ: كۆتۈرىگە ئالغۇچى، ھۆددىگە ئالغۇچى.

«مُقَاوِلُ بِنَاءٍ»: قۇرۇلۇش ھۆددىگىرى.

مُقَاوَلَةٌ ج مُقَاوَلَاتٌ: مۇنازىرە، تالاش-تارتىش، دەتالاش.

مُقَاوِمٌ ج مُقَاوِمُوْنَ: قارشى تۇرغۇچى،

قارشىلاشقۇچى، قارشىمۇقارشى، دۈشمەنلەشكۈچى.

مُقَاوَمَةٌ ج مُقَاوَمَاتٌ: قارشىلاشماق، زىتلاشماق.

مُقَاوَمَةُ الْإِسْتِعْمَارِ: مۇستەملىكىچىلىككە قارشى تۇرۇش.

«مُقَاوَمَةٌ شَعْبِيَّةٌ»: مىللىي قارشىلىق كۆرسىتىش.

مُقَاوَمَةُ الْحَرْبِ غَيْرِ الْعَادِلَةِ : ئادالەتسىز ئۇرۇشلارغا قارشى تۇرۇش.

مُقَايَسَةٌ ج مُقَايَسَاتٌ: ئۆلچەم، پەرەز قىلماق، قىياس قىلماق.

مُقَايَضَةٌ ج مُقَايَضَاتٌ: (مال) ئالماشتۇرماق، تېگىشمەك.

مِقْبَاسٌ: ئوت، چوغ.

مُقَبَّبٌ: گۈمبەزلىك، گۈمبەز شەكىللىك؛ دوك، دۈمچەك.

مُقَبَّعٌ ج مُقَبَّعُونَ: شىلەپىلىك.

خَرَجَ مُقَبَّعًا يَوْمَ الْبَرْدِ: سوغۇق كۈندە شىلەپىلىك چىقتى.

مُقَبِّلَاتٌ: دورا ـ دەرمەكلەر.

التَّوَابِلُ وَالْمُقَبِّلَاتُ: خىلمۇخىل دورا ـ دەرمەكلەر.

مُقَبِّنٌ: گىرچى.

مَقْبَرَةٌ ج مَقَابِرُ: قەبرىستانلىق، شېھىتگاھ.

﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ﴾ «قرآن»: تاكى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغىنىڭلارغا قەدەر، (پۇل ـ مال، بالىلار بىلەن) پەخىرلەنمەك سىلەرنى غەپلەتتە قالدۇردى.

مِقْبَسٌ ج مَقَابِسُ: لاخشىگىر.

مُقْبَسٌ: ئوت، چوغ.

مِقْبَضٌ مِقْبَضَةٌ ج مَقَابِضُ: تۇتقۇچ، ساپاق، دەستە.

مِقْبَضُ السِّكِّينِ: پىچاق دەستىسى.

مِقْبَضُ الْعَجُوزِ: هاسا.

مُقْبِلٌ ج مُقْبِلُونَ: كەلگۈسى، كېلەچەك، كېلىدىغان، كېيىنكى.

«مُقْبِلٌ مِنَ الْخَارِجِ»: سىرتتىن كەلگۈچى.

«فِي الشَّهْرِ الْمُقْبِلِ»: كېلەركى ئايدا.

«فِي الْعَامِ الْمُقْبِلِ»: كېلەركى يىلى.

مَقْبُوحٌ: يىراق قىلىنغۇچى.

«وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُم مِّنَ الْمَقْبُوحِينَ»: قىيامەت كۈنى ئۇلار ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنغۇچىلار.

مَقْبُوضٌ: تاپشۇرۇۋېلىنغان.

مَقْبُوضٌ عَلَيْهِ: قولغا ئېلىنغان.

مَالٌ مَقْبُوضٌ: تاپشۇرۇۋېلىنغان مال.

﴿وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ﴾ «قرآن»: خەت يازىدىغان ئادەمنى تاپالمىساڭلار گۆرۈگە قويىدىغان نەرسىنى تاپشۇرساڭلار بولىدۇ.

مَقْبُولٌ: قوبۇل قىلىنغان، تاپشۇرۇۋېلىنغان، ئەقىلگە مۇۋاپىق، ئورۇنلۇق.

عَمَلٌ مَقْبُولٌ: يارامىلىق ئەمەل.

غَيْرُ مَقْبُولٍ: قوبۇل قىلىشقا بولمايدىغان.

نَجَحَ الطَّالِبُ بِتَقْدِيرِ مَقْبُولٍ: ئوقۇغۇچى ئىمتىھاندا لاياقەتلىك بولدى.

مُقَبَّىٌ: ئەگمە، ئەگمە شەكىللىك، گۈمبەز شەكىللىك.

مَقَتَ يَمْقُتُ مَقْتًا وَمَقُتَ يَمْقُتُ مَقَاتَةً الرَّجُلَ: نەپرەتلەندى، يىرگەندى، بىزار بولدى، قاتتىق نەپرەتلەندى، قاتتىق يىرگەندى، قاتتىق ئۆچمەنلىك قىلدى.

مَقْتٌ: يامان كۆرمەك، ئۆچ كۆرمەك، غەزەپلەنمەك.

﴿لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ (دۇنيادا) سىلەرگە بولغان غەزىپى، سىلەرنىڭ (ئاخىرەتتە) بىر ـ بىرىڭلارغا بولغان غەزىپىڭلاردىن ئېشىپ چۈشىدۇ.

«الْمَقْتُ: جاھىلىيەت دەۋرىدە ئاتىسى ئۆلسە،

ئۆگەي ئاپىسىنى ئېلىش، كىيىن ئىسلام دىنى بۇنى چەكلىگەن.

مُقْتَبَسٌ: چوغ.

مُقْتَبَلٌ: باشلىنىش.

«مُقْتَبَلُ النَّهَارِ»: كۈندۈزنىڭ باشلىنىشى.

«مُقْتَبَلُ الشَّبَابِ»: كىچىكە تولغان چاغ، ياشلىق باھارى.

فِي مُقْتَبَلِ الْعُمْرِ: ياش ۋاقتىدا، قىران ۋاقتىدا.

مُقْتِرٌ ج مُقْتِرُونَ: بېخىل، پىخسىق.

مُقَتَّلٌ: تەجرىبە قىلىنغان.

مُقْتَتَلٌ: ئۇرۇش مەيدانى.

مُقْتَحِمٌ: كىرگۈچى(چوڭ ئىشقا ئۆزىنى) ئۇرغۇچى.

﴿هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ﴾ ‹قرآن›: بۇ جامائە سىلەر بىلەن بىرگە كىرگۈچىدۇر.

مُقْتَدِرٌ: كۈچلۈك، قابىلىيەتلىك، ئىقتىدارلىق؛ باي.

رَجُلٌ مُقْتَدِرُ الطَّوْلِ: ئوتتۇرا بويلۇق ئادەم.

﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِراً﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر.

مُقْتَدٍ: ئەگەشكۈچى، ئىقتىدا قىلغۇچى.

﴿وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ﴾ ‹قرآن›: بىز ئۇلارنىڭ ئىزلىرىدىن ماڭىمىز.

مُقْتِرٌ: بېخىل، پىخسىق، كەمبەغەل.

﴿وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ﴾ ‹قرآن›: كەمبەغەل ئۆز ھالىغا يارىشا قائىدە بويىچە بەرسۇن.

مُقْتَرَحٌ ج مُقْتَرَحَاتٌ: تەكلىپ.

مُقْتَرِضٌ: قەرز ئالغۇچى، ئارىيەت ئالغۇچى.

مُقْتَرِفٌ: جىنايەتچى، قانۇنغا خىلاپلىق قىلغۇچى.

﴿وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُواْ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار ئۇنىڭدىن خۇرسەن بولسۇن ۋە ئۇلار قىلىۋاتقان گۇناھلارنى بۇلارمۇ قىلسۇن دەپ ۋەسۋەسە قىلىدۇ.

مُقْتَرِنٌ: توي قىلغان، ئۆيلەنگەن.

﴿أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ﴾ ‹قرآن›: ياكى نېمىشقا (ئۇنىڭ راستلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىش ئۈچۈن) ئۇنىڭ بىلەن بىللە پەرىشتىلەر ھەمراھ بولۇپ كەلمىدى.

مُقْتَسِمٌ ج مُقْتَسِمُونَ: بۆلگۈچى، پارچىلىغۇچى، تەقسىم قىلغۇچى.

﴿كَمَا أَنزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾ ‹قرآن›: پارچىلىغۇچىلارغا (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارغا تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى) نازىل قىلغاندەك (ساڭا سۈرە فاتىھە بىلەن ئۇلۇغ قۇرئاننى نازىل قىلدۇق).

مُقْتَصِدٌ: ئوتتۇرا يول تۇتقۇچى، ئىقتىساد قىلغۇچى.

﴿مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇلاردىن بىر جامائە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقانلار) توغرا يولدىدۇر.

مُقْتَصِدٌ ج مُقْتَصِدُونَ: مالىيەگە مەسئۇل بولغۇچى.

مُقْتَصَرٌ: قىسقا، قىسقىچە، يىغىنچاق، ئاددىي، ئاددىي ۋە ئېنىق.

مُقْتَضَبٌ: كېسىلگەن شاخ، قىسقا سۆز، تەييارلىقسىز سۆزلەنگەن سۆز.

مُقْتَضًى: لازىم، زۆرۈر.

بِمُقْتَضَى كَذَا / عَلَى مُقْتَضَى كَذَا: تەلەپكە ئاساسەن.

بِمُقْتَضَى شَرِيْعَتِنَا: بىزنىڭ قانۇنىمىزغا ئاساسەن.

بِمُقْتَضَى الْحَالِ: ئەھۋالغا قاراپ.

بِمُقْتَضَى الْعَقْلِ: ئەقىلگە مۇۋاپىق.

مُقْتَضَيَاتٌ: جىددىي تەلەپ، جىددىي ئېھتىياج.

مُقْتَطَفٌ ج مُقْتَطَفَاتٌ: تاللانما، ئۈزۈندە.

«مُقْتَطَفَاتٌ مِنَ الشِّعْرِ الْقَدِيْمِ»: كلاسسىك شېئىردىن تاللانما.

مَقْتَلٌ ج مَقَاتِلُ: جەڭ مەيدانى، فرونت.

أَصَابَ مِنْهُ الْمَقْتَلَ: ئۆلىدىغان جايىغا ئۇردى.

مَقْتَلَةٌ ج مَقْتَلَاتٌ: جەڭگاھ، جەڭ مەيدانى، ئۇرۇش، قىرغىنچىلىق.

كَانَتْ بِبِلَادِ الرُّومِ مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ: رۇم شەھەرلىرىدە چوڭ قىرغىنچىلىق بولغان.

مُقْتَنٍ: ئېرىشكۈچى، قولغا كەلتۈرگۈچى.

مُقْتَنًى ج مُقْتَنَيَاتٌ: ئىگىلىۋېلىنغان، قولغا كىرگۈزۈۋېلىنغان.

مُقْتَنٍ بِالْحَرَامِ: ھارام يول بىلەن ئېلىۋېلىنغان.

مَقْثَأَةٌ: تەرخەمەكلىك.

مِقَثَّةٌ: پالاق، توپ پالىقى.

مَقْثُوَةٌ ج مَقَاثِئُ: تەرخەمەكلىك.

مِقْحَامٌ ج مَقَاحِيمُ: قارام، تەۋەككۈلچى.

مُقْحَمٌ: ئاجىز.

«رَأْيٌ مُقْحَمٌ»: ماقامغا چۈشمەيدىغان پىكىر.

«كَلِمَةٌ مُقْحَمَةٌ»: ئاقا-تۇقا سۆز.

مَقْحُوطٌ: قۇرغاقچىلىق، قەھەتچىلىك.

مِقْدَارٌ ج مَقَادِيرُ: مىقدار؛ سەۋىيە؛ ئۆلچەم.

بِمِقْدَارِ مَّا: مەلۇم مىقداردا، مەلۇم دەرىجىدە.

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھەممە نەرسە ئۆلچەملىكتۇر.

يَعْمَلُ بِمِقْدَارٍ: ئۇ ئۆلچەملىك ئىشلەيدۇ.

مِقْدَامٌ ج مَقَادِيمُ: باتۇر، قەھرىمان.

مِقْدَحَةٌ ج مَقَادِحُ: ئىستانوك، پولات تاختاي، چاقماق.

مُقَدَّدٌ ج مُقَدَّدَاتٌ: قۇرۇتۇلغان، سۈرلەنگەن، قاقلانغان.

اللَّحْمُ الْمُقَدَّدُ: قاقلانغان گۆش.

مُقَدِّرٌ: باھالىغۇچى.

مُقَدِّرُ الْمَسَافَةِ: مۇساپە ئۆلچەش ئەسۋابى، تېلېمېتىر.

مُقَدِّرُ السُّوءِ: ئۈمىدسىز، چۈشكۈن.

مُقَدَّرٌ ج مُقَدَّرَاتٌ: تەقدىر قىلىنغان، بەلگىلەنگەن، بېكىتىلگەن.

«قَضَاءٌ مُقَدَّرٌ»: بەلگىلەنگەن قازا، پۈتۈلۈپ كەتكەن قازا.

مُقَدَّرَاتٌ: قىممەتلىك بۇيۇملار، ئەتىۋارلىق بۇيۇملار.

أَعَدَّتْ إِدَارَةُ التَّخْطِيطِ مُقَدَّرَاتِ الْمِيزَانِيَّةِ: پىلان كومىتېتى، خام چوت تەسەۋۋۇرىنى تەييارلىدى.

مُقَدَّسٌ ج مُقَدَّسَاتٌ: پاك، مۇقەددەس، ئۇلۇغ.

الْبَيْتُ الْمُقَدَّسُ: بەيتۇلمۇقەددەس.

﴿إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ ‹قرآن›: ئۆز ۋاقتىدا مۇسانى پەرۋەردىگارى «تۇۋا» ناملىق مۇقەددەس ۋادىدا (مۇنداق دەپ) چاقىردى.

الْكِتَابُ الْمُقَدَّسُ: ناسارالارنىڭ قارىشىچە ئىنجىل، يەھۇدىيلارنىڭ قارىشىچە تەۋرات.

الْأَرْضُ الْمُقَدَّسَةُ: پەلەستىن.

﴿يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ ‹قرآن›: ئى قەۋمىم! ئاللاھ سىلەرگە تەقدىر قىلغان (يەنى سىلەرنى كىرىشكە ئەمر قىلغان) مۇقەددەس زېمىنغا (يەنى بەيتۇلمۇقەددەسكە) كىرىڭلار.

مُقَدِّمٌ: تەقدىم قىلغۇچى.

مُقَدِّمُ الطَّلَبِ: ئىلتىماس قىلغۇچى.

«مُقَدِّمُ الْبَرَامِجِ التِّلْفِزِيَّةِ»: تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى ئاڭلاتقۇچى، دىكتور.

الْمُقَدِّمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ شەيئىلەرنى جاي-جايىغا قويغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

مُقَدَّمٌ ج مُقَدَّمُونَ: ئىلگىرىكى، ئىلگىرى سۈرۈلگەن، ئالدىن بېرىلگەن، مۇقەددەم.

مُقَدَّمُ السَّفِينَةِ: كېمىنىڭ تۇمشۇقى.

«مُقَدَّمُ الْجَمَاعَةِ»: جاماتەتنىڭ ئالدى.

«مُقَدَّمُ ثَمَنِ السَّيَّارَةِ»: ماشىنا سېتىۋېلىش زاكالەت پۇلى.

مُقَدَّمًا: ئاۋۋال، ئالدىدا، ئالدى بىلەن.

«لَكَ الشُّكْرُ مُقَدَّمًا»: ئالدى بىلەن ساڭا رەھمەت ئوقۇيمەن.

مُقَدِّمَةٌ / مُقَدَّمَةٌ ج مُقَدِّمَاتٌ / مُقَدَّمَاتٌ: ئالدىنقى قىسىم، ئالدى تەرەپ، باش تەرەپ.

مُقَدِّمَةُ الْجَيْشِ: ئاۋانگارت قىسىم.

مُقَدِّمَةُ الْكِتَابِ: كىرىش سۆز، مۇقەددىمە.

مُقَدِّمَةٌ مَنْطِقِيَّةٌ: مەنتىقىي ئاساس.

الْمُقَدِّمَةُ وَالنَّتِيجَةُ: ئاساس ۋە يەكۈن.

مَقْدِرَةٌ: كۈچ، قابىلىيەت، يوشۇرۇن كۈچ.

«مَقْدِرَةٌ مَالِيَّةٌ»: مالىيە كۈچى، ئىقتىسادىي كۈچ.

«مَقْدِرَةٌ شِرَائِيَّةٌ»: سېتىۋېلىش كۈچى.

مَقْدِسٌ ج مَقَادِسُ: مۇقەددەس جاي.

بَيْتُ الْمَقْدِسِ: ئېرۇسالىم.

مَقْدِمٌ: يېتىپ كەلمەك، كېلىدىغان جاي.

مَقْدَمٌ: يېتىپ كېلىدىغان ۋاقىت.

مُقْدِمٌ ج مَقَادِيمُ: ئىلگىرى، ئىلگىرى سۈرۈلگەن، ئالدىن بېرىلگەن.

مَقْدُورٌ ج مَقَادِيرُ: تەقدىر قىلىنغان، بەلگىلەنگەن، بېكىتىلگەن.

قَضَاءٌ مَقْدُورٌ: بېكىتىلگەن قازا.

فِي مَقْدُورِهِ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا: ئۇ شۇنداق قىلالايدۇ.

﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ ئەمرى ئەزەلدىلا بېكىتىلىپ كەتكەن (ئۆزگەرمەس) ھۆكۈمدۇر.

مِقْذَافٌ: پالاق، (قېيىقنىڭ پالىقى).

مُقَذِّذٌ: چاققان، تېتىك.

مُقَذَّعَاتٌ: ھاقارەتلىك سۆز، قەبىھ سۆز.

مُقْذِعٌ: ھاقارەتلىگۈچى، ئاھانەت قىلغۇچى.

كَلِمَاتٌ مُقْذِعَةٌ: ھاقارەتلىك سۆزلەر.

مُقْذِعَاتٌ: ھاقارەتلىك سۆزلەر.

مِقْذَفٌ ج مَقَاذِفُ: پالاق، (قېيىقنىڭ پالىقى).

مَقْذُوفٌ ج مَقْذُوفَاتٌ وَمَقَاذِيفُ: ئېتىۋېتىلگەن، تاشلىۋېتىلگەن.

حِجَارَةٌ مَقْذُوفَةٌ مِنْ أَعْلَى الْجَبَلِ: تاغ ئۈستىدىن ئېتىلغان تاش.

مَقْذُوفَاتٌ: بومبا.

مَقْذُوفَاتُ الْمَدَافِعِ: زەمبىرەك ئوقى.

مَقَرَ يَمْقُرُ مَقْرًا السَّمَكَةَ الْمَالِحَةَ: تۇزلانغان بېلىقنى سىركىگە چىلىدى.

مَقَرَ عُنُقَهُ: گەردىنىگە تاياق بىلەن ئۇرۇپ سۆڭىكىنى سۇندۇرۇۋەتتى.

مَقِرَ يَمْقَرُ مَقْرًا الشَّيْءُ: نەرسە ئاچچىق-چۈچۈك بولدى.

مِقْرَاءٌ ج مَقَارٍ: مېھماندوست.

مِقْرَأٌ: كىتاب-ژۇرنال جازىسى.

مُقْرِئُ الْقُرْآنِ: قۇرئاننى ياد ئوقۇغۇچى، ھاپىز؛ قۇرئان يادلاتقۇچى.

مَقْرَأٌ. مَقْرَأَةٌ ج مَقَارِئُ: مېھراب، مەسجىدتە قۇرئان ئوقۇيدىغان جاي.

مَقْرَبٌ ج مَقَارِبُ. مَقْرَبَةٌ ئۇدۇل يول، قىسقا يول، يېقىن يول؛ ئەڭ ئەپچىل چارە، ئەڭ ياخشى تەدبىر.

مَقْرَبَةٌ: تۇغقان، تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەت.

﴿يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ﴾ ‹قرآن›: (داۋان ئېشىش) تۇغقانچىلىقى بولغان يېتىمگە ياكى خار مىسكىنگە تاماق بەرمەكتۇر.

مَقْرُبَةٌ. مَقْرَبَةٌ. مَقْرِبَةٌ: يېقىن.

قَرْيَتُهُ عَلَى مَقْرَبَةٍ مِنَ الْبَحْرِ: ئۇلارنىڭ يېزىسى دېڭىزغا يېقىن.

تَقَعُ رَوْضَةُ الْأَطْفَالِ عَلَى مَقْرَبَةٍ مِنَ الْمَصْنَعِ وَهَذَا أَمْرٌ

مُرِيحٌ لِذَوِيهِمْ: بالىلار يەسلىسى زاۋۇتنىڭ يېنىغا جايلاشقان، بۇ ئۇلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرىغا قولايلىق.

مَقَرٌّ ج مَقَارٌّ: تۇرالغۇ جاي، ئورۇن.

مَقَرّ الْحُكُومَة: ھۆكۈمەت بىناسى.

مَقَرّ السَّلْطَة: پايتەخت.

مَقَرّ الْوَظِيفَة: مۇلازىمەت پونكىتى.

الْمَقَرّ الأَخِير: قەبرە، گۆر.

«مَقَرّ الرَّئِيسِ»: رەئىس ئىشخانىسى.

مَقَرّ الْقِيَادَة: قوماندانلىق شتابى.

مُقِرٌّ: ئىقرار قىلغۇچى، ئېتىراپ قىلغۇچى، دوكلات قىلغۇچى.

مُقَرَّبٌ ج مُقَرَّبُونَ: يېقىن.

«مُقَرَّبُ الْمُدِيرِ»: مۇدىرنىڭ يېقىنى.

مُقَرَّحٌ: جاراھەتلەنگەن، يارىدار.

مُقَرِّرٌ: ئىقرار قىلغۇچى، ئېتىراپ قىلغۇچى، دوكلات قىلغۇچى.

«مُقَرِّرُ اللَّجْنَةِ»: ھەيئەتنىڭ كاتىپى.

«مُقَرِّرُ الْمُؤْتَمَرِ»: يىغىننىڭ كاتىپى.

إجْتَمَعَ مُقَرِّرُو اللِّجَانِ مَعَ الْمُدِيرِ الْعَامِّ: كومىتېتلارنىڭ كاتىپلىرى، باش مۇدىر بىلەن يىغىن ئاچتى.

مُقَرَّرٌ: تۇراقلىق، مۇقىم.

«أَمْرٌ مُقَرَّرٌ»: پىلانلانغان ئىش.

«مِنْهَاجٌ مُقَرَّرٌ»: ماقۇللانغان پىلان.

«فِي الْمَوْعِدِ الْمُقَرَّرِ»: بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا.

مُقَرَّرَاتٌ: قارار، ھاجەت، تەلەپ، زۆرۈرىيەت.

حَقِيقَةٌ مُقَرَّرَةٌ: پولاتتەك پاكىت.

أَسْعَارٌ مُقَرَّرَةٌ: مۇقىم باھا.

«حَقِيقَةٌ مُقَرَّرَةٌ»: ئېتىراپ قىلىنغان ھەقىقەت.

«الأَغْرَاضُ الْمُقَرَّرَةُ»: پروگرامما، دەرس پروگراممىسى.

مُقَرَّنٌ ج مُقَرَّنُونَ: باغلانغان، چىگىلگەن.

﴿وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الأَصْفَادِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ كۈندە گۇناھكارلارنى زەنجىرلەر بىلەن بىر-بىرىگە چېتىپ باغلانغان ھالدا كۆرىسەن.

مُقْرَزَمٌ: پەس، پەسكەش.

رَجُلٌ مُقْرَزَمٌ: ئەرزىمەس ئادەم، نەسەبىنىڭ تايىنى يوق ئادەم.

مِقْرَضٌ ج مَقَارِضُ: قايچا.

«مِقْرَضُ الأَظَافِرِ»: تىرناقئالغۇچ.

مِقْرَضُ التَّذَاكِرِ: بېلەت كېسىش قايچىسى.

مِقْرَضُ الصُّوفِ: شوشاڭ، يۇڭ قىرقىش قايچىسى.

مُقْرِضٌ ج مُقْرِضُونَ: قەرز بەرگۈچى، ئارىيەت بەرگۈچى.

مِقْرَعَةٌ ج مَقَارِعُ: قامچا.

مِقْرَعَةُ الْبَابِ: ئىشىكنىڭ ھالقىسى.

مُقْرِفٌ ج مُقْرِفُونَ: پەس، ناچار، چاكىنا.

رَجُلٌ مُقْرِفٌ: چاكىنا ئادەم.

وَجْهٌ مُقْرِفٌ: سەت، كۆرۈمسىز.

مِقْرَنٌ: بويۇنتۇرۇق.

مُقَرْنَصٌ: تاغ شەكىللىك كۇنگۈرىلىك، قۇرۇلۇش بېزىكى.

مَقْرُوءٌ: كىتاب، ئوقۇش كىتابى، ئېنىق، روشەن، چۈشىنىشلىك.

غَيْرُ مَقْرُوءٍ: تۇتۇق، ئوقۇغىلى بولمايدىغان.

مَقْرُورٌ: سوغۇق.

رَجُلٌ مَقْرُورٌ: سوغۇق تېگىپ قالغان ئادەم.

مَقْرُونٌ: باغلانغان، ئۇلانغان.

مَقْرُونُ الْحَاجِبَيْنِ: قوشما قاش.

مِقْرًى ج مَقَارٍ: مېھماندوست.

مَقْرِيٌّ: كىتاب، ئوقۇش كىتابى؛ ئېنىق، ئوچۇق، روشەن.

مِقْزَحَةٌ: ئاچچىقسۇ، ماي قاتارلىقلار قۇتىسى.

مُقَسِّمٌ: بۆلگۈچى، تەقسىم قىلغۇچى.

﴿فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْراً﴾ ‹قرآن›: ئىشنى (يەنى بەندىلەر ئارىسىدا رىزىقلارنى، يۇرتلار ئارىسىدا يامغۇرلارنى) تەقسىم قىلغۇچى پەرىشتىلەر بىلەن قەسەم.

مُقَسَّمٌ: بۆلۈنگەن، تەقسىم قىلىنغان.

مُقْسِطٌ ج مُقْسِطُوْنَ: ئادىل، توغرا، ھەققانىي.

الْمُقْسِطُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ ھەممىنى ئادىللىق بىلەن بىر تەرەپ قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە.

﴿إِنَّ اللّـهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ ھەقىقەتەن ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ.

«إِنَّ الْمُقْسِطِيْنَ عِنْدَ اللهِ عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُوْرٍ» ‹حديث›: شۈبھىسىزكى، ئادىل ھۆكۈمرانلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا نۇردىن بولغان مۇنبەرلەردە ئولتۇرىدۇ.

مَقْسُوْمٌ: بۆلۈنگەن، بۆلۈنگەن سان، تەقسىم قىلىنغان.

﴿لِكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ھەربىرىدىن كىرىدىغان مۇئەييەن بىر بۆلۈك (ئادەم) بار.

مِقْشَرَةٌ ج مَقَاشِرُ: مېۋە ئاقلايدىغان پىچاق.

مِقَشَّةٌ ج مِقَشَّاتٌ: سۈپۈرگە.

مُقَشَّرٌ: ئاقلانغان، پوستى تازىلانغان.

مِقْشَطٌ ج مَقَاشِطُ: قىرغۇچ، قىرىش ئەسۋابى، سويۇش ئەسۋابى.

مُقْشَعِرٌّ ج مُقْشَعِرُّوْنَ وَمَقَاشِرُ: تىترىگۈچى.

مَقْشُوْرٌ: ئاقلانغان، پوستى سويۇۋېتىلگەن.

مَقْصَبَةٌ ج مَقَاصِبُ: قومۇشلۇق.

أَرْضٌ مَقْصَبَةٌ: قومۇشلۇق يەر.

مَقْصَدٌ ج مَقَاصِدُ: غەرەز، مەقسەت؛ ئىرادە.

إِلَى مَكَّةَ مَقْصَدِيْ: بارىدىغان جايىم مەككە.

مَقْصِدٌ ج مَقَاصِدُ: نىشان، ئاخىرقى نۇقتا، كۆزلەنگەن يەر.

مِقَصٌّ ج مِقَصَّاتٌ وَمَقَاصّ: قايچا.

مُقَصَّبٌ: كالۋۇتۇن يالىتىلغان.

«فُسْتَانٌ مُقَصَّبٌ»: كالۋۇتۇن بىلەن تىكىلگەن كۆڭلەك.

مُقَصِّرٌ: قىسقارتقۇچى، كېمەيتكۈچى، پەرۋاسىزلىق قىلغۇچى، كېچىككۈچى.

﴿لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِن شَاء اللَّـهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ﴾ ‹قرآن›: خۇدا خالىسا (دۈشمەندىن ئەمىن بولغان)، (بەزىلىرىڭلار) باشلىرىڭلارنى چۈشۈرگەن ۋە (بەزىلىرىڭلار) قىرقىغان ھالدا قورقماي چوقۇم مەسجىدى ھەرەمگە كىرىسىلەر.

مَقْصَفٌ ج مَقَاصِفُ: بوفېت (بېكەت قاتارلىق جايلاردىكى تاماقخانا).

يَتَرَدَّدُ السَّيَّاحُ عَلَى الْمَقَاصِفِ فِي اللَّيْلِ: ساياھەتچىلەر كېچىدە بوفېتلارغا كىرىپ تۇرىدۇ.

مِقْصَلٌ: ئۆتكۈر، تېز، ئۆتكۈر.

مِقْصَلَةٌ: كاللا ئالىدىغان قىلىچ، پالتا.

مَقْصُوْدٌ: مەقسەت، نىشان، غايە.

غَيْرُ مَقْصُوْدٍ: مەقسەتسىز.

الْغَرَضُ الْمَقْصُوْدُ: كۆزلىگەن مەقسەت، ئارزۇ-ئارمان.

مَقْصُوْدِي مُسَاعِدَتُكَ: مېنىڭ مەقسىتىم ساڭا ياردەم بېرىش.

مَقْصُوْرَةٌ ج مَقَاصِيْرُ: ھۇجرا، بۆلمە، ياتاق، خانە، ئۆي.

«مَقْصُوْرَةُ مَلَابِسِ التَّمْثِيْلِ»: ئارتىسنىڭ گىرىمخانىسى.

«مَقْصُوْرَةُ الْحَرِيْمِ»: ھەرەمخانا.

مَقْصُوْرَةُ الإِمَامِ فِي الْجَامِعِ: ئىمامنىڭ مەسجىدتىكى

هۇجرىسى.

مَقْصُورَةٌ ج مَقْصُورَاتٌ: مەستۇرە، ئېپپەتلىك.

﴿حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار (جەننەتنىڭ) چېدىرلىرىدا مەستۇرە هۆرلەردۇر.

مَقْصُورَةٌ مِنَ الشِّعْرِ: ئەلىپ مەقسۇرىلىك شېئىر.

مَقْصُوصٌ: قىرقىلغان، كېسىلگەن.

مَقْصُوصَةٌ: كەپكۇر، چويلا.

مِقْضَبٌ ج مَقَاضِبُ: چوڭ قايچا، دەرەخ پۇتاش قايچىسى.

مَقْضَمٌ: غاجاپ يېيىشكە بولىدىغان.

مَقْضِيٌّ: ئورۇندالغان، بېجىرىلگەن، ئىجرا قىلىنغان، قارار.

مَقْضِيٌّ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا جىنايەت بېكىتىلگەن.

﴿وَكَانَ أَمْراً مَقْضِيّاً﴾ «قۇرئان»: تەقدىر قىلىنىپ بولغان ئىش ئىدى.

«مَقْضِيٌّ عَلَيْهِ بِغَرَامَةٍ مَالِيَّةٍ»: ئۇنىڭغا جەرىمانە قويۇلدى.

مِقْطَرٌ . مِقْطَرَةٌ ج مَقَاطِرُ: ئىسرىقدان.

مُقَطَّرٌ: چەككىلەنگەن، تازىلانغان.

مُقَطَّعٌ: كېسىلگەن، توغرالغان، ئۈزۈلگەن، پارچىلانغان، پىرىلغان.

مُقَطَّعَاتٌ مِنَ الشِّعْرِ: شېئىرىي پارچىلار.

مَقْطَعٌ ج مَقَاطِعُ: كېسىك، كېسىۋېتىلگەن جاي، بوغۇم.

مَقْطَعُ الطُّرُقِ وَالْخُطُوطِ: تۆت كوچا ئېغىزى، ئاچال.

مِقْطَعٌ ج مَقَاطِعُ: كېسىش سايمىنى.

«مِقْطَعُ السِّيْجَارِ»: تاماكا قالدۇقى.

مَقْطَفٌ ج مَقَاطِفُ: مېۋە تېرىدىغان سېۋەت.

مِقْطَفٌ ج مَقَاطِفُ: ئورغاق، مېۋە كېسىدىغان قايچا.

مَقْطَمٌ: ئالاھىدىلىك، خۇسۇسىيەت؛ تەم، پۇراق.

مِقْطَمٌ ج مَقَاطِمُ: تىرناق، چاڭگال، (بۈركۈتنىڭ).

مَقْطَنَةٌ: كېۋەزلىك.

مَقْطُورَةٌ ج مَقْطُورَاتٌ: ۋاگون؛ پاھىشە ئايال.

مَقْطُوعٌ: كېسىۋېتىلگەن، ئۈزۈۋېتىلگەن.

رَجُلٌ مَقْطُوعٌ: ئۇرۇق-تۇغقىنى يوق ئادەم.

مَقْطُوعٌ بِهِ: ئۇمىدسىزلەنگەن.

﴿أَنَّ دَابِرَ هَـؤُلاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ﴾ «قۇرئان»: سەھەردە بۇلار (يەنى لۇتنىڭ قوۋمى)نىڭ يىلتىزى قۇرۇتۇلىدۇ، (يەنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدۇ).

مَقْطُوعَةٌ ج مَقْطُوعَاتٌ: ئۈزۈۋېتىلگەن، چەكلەنگەن.

﴿وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾ «قۇرئان»: سائادەتمەن كىشىلەر تۈگىمەيدىغان ۋە چەكلەنمەيدىغان مېۋىلەردىن بەھىرىمەن بولىدۇ.

مَقَعَ يَمْقَعُ مَقْعًا الشَّرَابَ: شارابنى بەھوزۇر ئىچتى، راسا ئىچتى، بولۇشىغا ئىچتى.

مَقَعَ الْفَصِيلُ أُمَّهُ: بوتىلاق ئانىسىنى قاتتىق ئەمدى.

مَقْعَدٌ ج مَقَاعِدُ: ئولتۇرىدىغان جاي، دىۋان، ساپا.

﴿فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ﴾ «قۇرئان»: قۇدرەتلىك ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا كۆڭۈلدىكىدەك جايدا بولىدۇ.

مَقْعَدٌ مُرِيحٌ: يۇمشاق ئورۇندۇق.

وَصَلَ إِلَى مَقَاعِدِ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەتكە ئېرىشتى.

لِلْحِزْبِ الْفُلَانِيِّ خَمْسَةُ مَقَاعِدَ فِي الْبَرْلَمَانِ: پالانى پارتىيە پارلامېنتتا بەش ئورۇنغا ئىگە.

مُقْعَدٌ ج مُقْعَدُونَ: ماگالمايدىغان كېسەل، ئولتۇرۇپ قالغان كېسەل.

«جَمْعِيَّةُ رِعَايَةِ الْمُقْعَدِينَ»: مېيىپلارغا خەيرخاھلىق قىلىش جەمئىيىتى.

مَقْعَدَةٌ ج مَقَاعِدُ: كاسسا، قۇيرۇق، ساغرا، مەقئەت.

مُقْعَرٌ: چوڭقۇر، تېرەن.

مُقْفِرٌ: چۆللۈك، قاقاسلىق.

مُقَفَّعٌ ج مُقَفَّعُونَ: قورۇلۇپ قالغان، يىغىلىپ قالغان.

مُقَفًّى: قاپىيىلىك، قاپىيىداش.

شِعْرٌ مُقَفًّى: قاپىيىلىك شېئىر.

مُقْفَلٌ: قۇلۇپلانغان، تاقالغان.

«بَابٌ مُقْفَلٌ»: تاقاقلىق ئىشىك، سولاقلىق ئىشىك.

مُقْفَلُ الْيَدَيْنِ: پىخسىق، بېخىل.

جَامِعَةٌ مُقْفَلَةٌ: تاقالغان ئۇنىۋېرسىتېت.

مَقَّتَ يُمَقِّتُ تَمْقِيتًا الرَّجُلَ: قاتتىق يىرگەندى، قاتتىق ئۆچ كۆردى.

مَقْتَةٌ: نەپرەتلەندۈردى، بىزار قىلدى، يىرگەندۈردى.

مَقَلَ يَمْقُلُ مَقْلًا: كۆردى، كۆزەتتى، قارىدى.

مَقَلَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇغا چۆكۈردى.

مَقَلَ فِي الْمَاءِ: سۇغا سەكرىدى.

مِقْلَاةٌ ج مَقَالٍ: ساپلىق، قازان.

مِقْلَاتٌ ج مَقَالِيتُ: بالىسى تۇرماس ئايال.

مِقْلَادٌ ج مَقَالِيدُ: ئاچقۇچ.

﴿لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ «قۇرئان»: ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئاچقۇچلىرى ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر.

مَقَالِيدُ الْأُمُورِ: ھاكىمىيەت، باشقۇرۇش ھوقۇقى، ئەمەل.

مَقَالِيدُ الرِّئَاسَةِ: ھوقۇق، ھوقۇق دائىرىسى.

«سُلِّمَتْ إِلَيْهِ مَقَالِيدُ الْحُكْمِ»: ھاكىمىيەت ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلدى.

مِقْلَاعٌ ج مَقَالِيعُ: رەگەتكە، مانجاناق.

مِقْلَاقٌ: ئەنسىرىگەك.

«رَجُلٌ مِقْلَاقٌ»: ئەنسىرىگەك ئادەم.

مِقْلَامٌ ج مَقَالِيمُ: قايچا.

مِقْلَبٌ ج مَقَالِبُ: كەتمەن، ئۇتىغۇچ؛ ھىيلە-مىكىر، ساختىپەزلىك.

مِقْلَبٌ فِي الْفَلَكِ: يۇلتۇزنىڭ مېرىدىئاندىن ئۆتۈشى.

مُقْلَةٌ ج مُقَلٌ: كۆز.

مُقْلَةُ الْعَيْنِ: كۆز ئالمىسى.

مِقْلَدٌ ج مَقَالِدُ: ئاچقۇچ.

مَقْلَعُ الْحِجَارَةِ ج مَقَالِعُ: تاش كانى، تاش قومۇرىدىغان جاي.

مُقْلِقٌ ج مُقْلِقَاتٌ: بىئارام قىلغۇچى، تەشۋىشلەندۈرگۈچى.

«حَدَثٌ مُقْلِقٌ»: كىشىنى ئەنسىرىتىدىغان ۋەقە.

«مُقْلِقَاتُ الْحَيَاةِ»: ھاياتلىقنىڭ تەشۋىشلىرى.

إِشَاعَاتٌ مُقْلِقَةٌ: كىشىنى تەمتىرىتىپ قويىدىغان يالغان-ياۋىداق گەپلەر.

مُقَلْقِلٌ: تۇراقسىز، تەۋرەنگۈچى.

مُقِلٌّ: كەمبەغەل، نامرات، يوقسۇل.

مُقَلِّدٌ ج مُقَلِّدُونَ: دورىغۇچى، ئەگەشكۈچى، تەقلىد قىلغۇچى.

كَثُرَ الْمُقَلِّدُونَ فِي الْأَدَبِ: ئەدەبىياتتا دوراپچىلار كۆپىيىپ كەتتى.

«مُعْظَمُ فُقَهَائِنَا مُقَلِّدُونَ لَا مُجْتَهِدُونَ»: فىقھشۇناسلىرىمىزنىڭ كۆپىنچىسى ئىجتىھات قىلغۇچىلار ئەمەس، بەلكى تەقلىد قىلغۇچىلار.

مُقْلِمٌ: كەسكۈچى، قىرقىغۇچى.

مُقَلِّمَةُ الْأَظْفَارِ: تىرناقئالغۇچ.

مُقَلَّمٌ: كىسىلگەن، پۇتالغان.

مُقْلًى: قورۇلغان، پىشۇرۇلغان، قورۇما.

مِقْلَمَةٌ / مَقْلَمَةٌ ج مَقَالِمُ وَمِقْلَمَاتٌ: قەلەمدان.

مَقْلُوبٌ: ئۆرۈۋېتىلگەن، ئاستىن-ئۈستۈن

قىلىنغان، ئالماشتۇرۇلغان، ئۆزگەرتىلگەن.

شَخْصٌ مَقْلُوبٌ: يۈرەك كېسىلى بولغان ئادەم.

كَلَامٌ مَقْلُوبٌ: ئۆزگەرتىۋېتىلگەن سۆز.

لَا تَضَعْ هَذَا الصَّنْدُوقَ مَقْلُوبًا لِأَنَّ فِيهِ أَدْوِيَةً سَائِلَةً: بۇ ساندۇققا سۇيۇق دورىلار قاچىلانغانلىقى ئۈچۈن ئۈنى دۈم قويما.

مَقْلُوذٌ: ئپ ـلگەن، ئىگىرىلگەن.

مَقْلُوعٌ: ئاقسىل كېسىلى بىلەن ئۆلگەن.

«شَاةٌ مَقْلُوعَةٌ»: ئاقسىل كېسىلى بىلەن ئۆلگەن قوي.

مَقْلُومٌ: كېسىلگەن، پۇتالغان.

مَقْلُوٌّ: قورۇلغان، پىشۇرۇلغان، قورۇما.

مِقْلًى: سايلىق، قازان.

مَقْلِيٌّ: قورۇلغان، پىشۇرۇلغان، قورۇما.

مُقْمِرٌ: ئايدىڭ.

اَللَّيْلَةُ الْمُقْمِرَةُ: ئايدىڭ كېچە.

هَذِهِ اللَّيْلَةُ تَكُونُ مُقْمِرَةً: بۇ كېچە ئايدىڭ بولىدۇ.

مَقْمَرٌ . مَقْمَرَةٌ ج مَقَامِرُ: قىمارخانا، تاۋكا.

مِقْمَعَةٌ ج مَقَامِعُ: توقماق.

﴿وَلَهُم مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار تۆمۈر توقماقلار بىلەن ئۇرۇلىدۇ.

مُقَمَّطٌ: تېڭىلغان، باغلانغان، زاكىلانغان.

مُقَمَّلٌ: پىتلىق.

مُقَنْبِلٌ: توپ ئاتىدىغان قورال.

«مِدْفَعٌ مُقَنْبِلٌ»: زەمبىرەك.

«طَائِرَةٌ مُقَنْبِلَةٌ»: بومباردىمانچى ئايروپىلان .

مُقَنْطَرٌ: ئەگمە شەكىللىك بىنا.

مُقَنْطَرَةٌ: بايلىق.

اَلْقَنَاطِيرُ الْمُقَنْطَرَةُ: ھەددى-ھېسابسىز بايلىق.

مَقْنَعٌ ج مَقَانِعُ: ئادىل، ئىشەنچلىك، قانائەتلىنەرلىك، رازى قىلارلىق.

مُقْنِعٌ: كىشىنى رازى قىلىدىغان، قانائەتلەندۈرىدىغان.

«كَلَامٌ مُقْنِعٌ»: قانائەتلىنەرلىك سۆز.

مِثْلُ هَذَا التَّحْلِيلِ مُقْنِعٌ جِدًّا: مۇنداق تەھلىل قانائەتلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە.

﴿مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ﴾ «قرآن»: (بۇ كۈندە) ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ ئالغا قاراپ چاپىدۇ.

مُقَنْفِشٌ فِي اللِّبَاسِ: كىيىم-كېچەكلىرى رەتسىز.

مُقَنَّعٌ ج مُقَنَّعُونَ: پەردىلەنگەن، نىقابلانغان.

«لِصٌّ مُقَنَّعٌ»: نىقابلىق ئوغرى.

«كَلَامٌ مُقَنَّعٌ»: ياپىتا سۆز.

مُقَنِّنٌ ج مُقَنِّنُونَ: قانۇن چىقارغۇچى، قانۇن تۈزگۈچى.

مَجْلِسُ الدَّوْلَةِ هُوَ الْمُقَنِّنُ الْأَوَّلُ: دۆلەت سوۋېتى تۇنجى قانۇن چىقارغۇچى.

مُقَنَّنٌ: قانۇنلۇق، قانۇنلاشقان.

سِيَاقَةُ السَّيَّارَاتِ مُقَنَّنَةٌ: ماشىنا ھەيدەش قانۇنلۇقتۇر.

مَقْنُوذٌ: ناۋات سېلىنغان.

رَجُلٌ مَقْنُوذُ الْكَلَامِ: شېرىن سۆزلۈك ئادەم.

مَقْهُورٌ: بويسۇندۇرۇلغان، يېڭىلگەن، مەجبۇرلانغان، غەمكىن.

«جَيْشٌ مَقْهُورٌ»: يېڭىلگەن قوشۇن.

«اِمْرَأَةٌ مَقْهُورَةٌ»: غەمكىن ئايال.

مَقْهًى ج مَقَاهٍ: قەھۋەخانا.

يَلْتَقُونَ فِي الْمَقْهَى كُلَّ مَسَاءٍ: ئۇلار ھەر كۈنى كەچتە قەھۋەخانىدا ئۇچرىشىدۇ.

مِقْوَدٌ ج مَقَاوِدُ: چۇلۋۇر، تىزگىن.

مِقْوَدُ السَّيَّارَةِ: ماشىنىنىڭ رولى.

«مِقْوَدُ الْجَمَلِ»: تۆگىنىڭ چۇلۋۇرى.

مُقَوِّدٌ: باش ئەگكۈچى، بويسۇنغۇچى.

مِقْوَسٌ ج مَقَاوِسُ: باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش نۇقتىسى (بەيگىدىكى).

مَقُولٌ ج مَقُوْلَاتٌ: دېيىلگەن، سۆزلەنگەن.

اَلْمَقُوْلَاتُ الْعَشَرَةُ: ئون چوڭ كاتېگورىيە.

مِقْوَلٌ: تىل.

مِقْوَمٌ: ساپاق، تۇتقۇچ، ساپ.

مِقْوَمُ الْمِحْرَاثِ: ساپاننىڭ تۇتقۇچى.

مُقَوَّرٌ: ئويۇلغان، ئويۇپ ئېلىنغان؛ ئاسفالتلانغان.

ثَوْبٌ مُقَوَّرٌ: كەڭ ياقىلىق-كىيىم، پەرىجە.

مُقَوَّسٌ: ئەگمە.

«سَقْفٌ مُقَوَّسٌ»: ئەگمەشىپ، كېمىر ئۆي.

مُقَوْلَةٌ: تەكرارلانغان سۆز.

مُقَوِّمٌ ج مُقَوِّمُوْنَ: باھالىغۇچى، باھا قويغۇچى؛ تۈزەتكۈچى.

مُقَوَّمٌ: باھالانغان، باھا بېرىلگەن.

مُقَوِّمٌ ج مُقَوِّمَاتٌ: كومپونانتور، تۈغرىلىغۇچ.

مُقَوِّمَاتٌ: مۇرەككەپ ئامىل، قۇرۇلما.

مُقَوِّمَاتُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش ۋاستىلىرى.

مُقَوِّمَاتٌ أَسَاسِيَّةٌ: ئاساسىي شەرت.

مُقَوِّمَاتُ الْحَرْبِ: ئۇرۇشنىڭ ئاساسىي ئامىلى.

مُقَوِّمَاتٌ: نەپىس نەرسىلەر، قىممەتلىك نەرسىلەر.

مُقَوٍّ: كۈچەيتكۈچى، قوزغاتقۇچى، جانلاندۇرغۇچى، قۇۋۋەت بەرگۈچى.

مُقَوٍّ لِلْقَلْبِ: يۈرەكنى كۈچەيتكۈچى دورا؛ ئىلھام بەرگۈچى.

مُقَوِّي الصَّوْتِ: مىكروفون.

مُقَوًّى: كۈچەيتىلگەن، مۇستەھكەملەنگەن.

وَرَقٌ مُقَوًّى: قېلىن قەغەز، قاتتىق قەغەز.

مُقَوِّيَاتٌ: روھلاندۇرغۇچى دورىلار.

مُقْوٍ م مُقْوِيَةٌ: كۈچلۈك.

﴿نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعاً لِّلْمُقْوِينَ﴾ «قۇرئان»: ئۇنى بىز ئىبرەت ۋە يولۇچىلار پايدىلىنىدىغان نەرسە قىلدۇق.

مِقْيَاسٌ ج مَقَايِيسُ: ئۆلچەم، ئۆلچىگۈچ، مىقدار، سان.

مِقْيَاسُ الْحَرَارَةِ: تېرمومېتىر.

مِقْيَاسُ الزَّوَايَا: بۇلۇڭ ئۆلچىگۈچ.

مِقْيَاسُ السُّرْعَةِ: سپىرومېتىر، سۈرئەت سائىتى.

مَقَايِيْسُ إِخْتِبَارِ الْمُرَشَّحِيْنَ هِيَ كَذَا: نامزاتلارنى سىناشنىڭ ئۆلچىمى مۇنداق.

مَقَايِيْسُ الْحَجْمِ: چوڭ-كىچىكلىك ئۆلچىمى.

مَقِيْتٌ: ئۆچ كۆرۈلگەن، يامان كۆرۈلگەن، زەھرىكەرلىك، ئورۇق.

مُقِيْتٌ: غىزالاندۇرغۇچى؛ مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ئىقتىدارلىق.

﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيْتاً﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ھەممە ئىشقا قادىردۇر.

مَقِيْظٌ ج مَقَايِظُ: قاتتىق ئىسسىقتا تۇرىدىغان جاي.

مَقِيْلٌ: چۈشلۈك ئۇيقۇ، چۈشلۈك ئۇيقۇ ئورنى.

مُقِيْمٌ ج مُقِيْمُوْنَ: تۇرغۇچى، ئورۇنلاشقۇچى، ماكانلاشقۇچى، مۇستەھكەم، مەڭگۈ، ئەبەدىي.

مُقِيْمُ الْحُجَّةِ: ھۆججەت كۆرسەتكۈچى.

مُقِيْمٌ بِوَاجِبَاتِهِ: ۋەزىپە ئۆتىگۈچى.

مُقِيْمُ الصَّلَاةِ: ناماز ئۆتىگۈچى.

مُقَيِّءٌ ج مُقَيِّئَاتٌ: قەي قىلدۇرۇش دورىسى.

الْجَوْزُ الْمُقَيِّءُ: كۆچۈلا ئۇرۇقى.

مَنْظَرٌ مُقَيِّءٌ: كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشتۇرىدىغان كۆرۈنۈش.

رَائِحَةٌ مُقَيِّئَةٌ: كۆڭۈلنى ئاينىتىدىغان پۇراق.

مُقَيِّحٌ: يىرىڭلاتقۇچى.

مُقَيَّدٌ ج مُقَيَّدَاتٌ: كىشەنلەنگەن، باغلانغان؛ تىزىملانغان، خاتىرىلەنگەن.

كَبْشٌ مُقَيَّدٌ: باغلانغان قوچقار.

مَوْلُوْدٌ مُقَيَّدٌ بِالْبَلَدِيَّةِ: شەھەرگە نوپۇسقا ئالدۇرۇلغان بوۋاق.

عَقْدٌ مُقَيَّدٌ بِشُرُوطٍ: شەرتلىك توختام.

مُقَيِّنَةٌ: گىرىمچى ئايال، ھۆسن تۈزىگۈچى ئايال.

مَكَا يَمْكُوْ مَكْوًا وَمُكَاءً: ئىسقىرتتى.

مُكَابِدٌ: جاپــاكەش، مۇشـــەققەت چەككــۈچى، قىيىنچىلىقلا ئۇچرىغۇچى.

مُكَابَدَةٌ: يولۇقماق، ئۇچرىماق، چىدىماق.

مُكَابِرٌ: تەرسا، جاھىل، چوڭچى.

مُكَابَرَةٌ: تەرسالىق، جاھىللىق، مۇنازىرە، بەس-مۇنازىرە.

مُكَاتَبٌ: مەلۇم پۇل تۆلەش بەدىلىگە ئازاد بولۇش ئۈچۈن خوجايىنى بىلەن توختام تۈزۈشكەن قۇل.

مُكَاتَبَةٌ: خەت يېزىشماق، خەۋەرلەشمەك.

مَكَادٌ . مَكَادَةٌ: ئۈيلىماق، رازى بولماق.

«لَا مَهَمَّ لِي وَلَا مَكَادَةَ»: مەن ئۈيلىمـــايمەن، رازى بولمايمەن.

مُكَارٍ ج مُكَارِيُوْنَ: ئىجارىگە بەرگۈچى، ئىشەكچى .

«يَعْمَلُ مُكَارِيًا فِي الْقَرْيَةِ»: ئـۇ يېزىـدا كىراكەشـلىك قىلىدۇ.

مُكَاشِرٌ: يېقىن قوشنا، تام قوشنا.

مُكَافَاةٌ: مۇكاپات، ھەق.

مُكَافَأَةٌ ج مُكَافَئَاتٌ: مۇكاپـات، ھەق؛ مىننەتـدارلىق بىلدۈرمەك، رەھمەت ئېيتماق.

مُكَافَئَةٌ عَنْ: جاۋاب قايتۇرماق.

«مُنِحَ مُكَافَأَةٌ مُقَابِلَ عَمَلِهِ»: ئۇنىــڭ ئىـشىغا قارىتـا مۇكاپات بېرىلدى.

صَرْفُ مُكَافَأَةٍ تَشْجِيعِيَّةٍ: ئىلھاملانـدۇرۇش مۇكاپاتى بېرىش.

مُكَافَئَاتُ الْخُبَرَاءِ الشَّهْرِيَّةِ: مۇتەخەسسـىسلەرنىڭ ئايلىق مۇكاپاتى.

مُكَافِئٌ: مۇكاپـاتلىغۇچى، ھەق بەرگـۈچى؛ ئوخشاش، تەڭ-باراۋەر.

مُكَافِحٌ: كۈرەش قىلغۇچى، جەڭچى.

مُكَافَحَةٌ ج مُكَافَحَاتٌ: كۈرەش قىلماق، ئېلىشماق، سوقۇش، جەڭ.

مُكَافَحَةُ الْغِشِّ: خىيانەتچىلىككە قارشى تۇرۇش.

مُكَافَحَـةُ الْأُمِّيَّـةِ: ساۋاتسـىزلىققا قارشـى كـۈرەش قىلىش.

مُكَافَحَـةُ الـشُّعُوبِ ضِـدَّ الْإِسْـتِعْمَارِ: خەلقنىـــڭ جاھانگىرلىككە قارشى كۈرەش قىلىشى.

«هُـوَ مِـنَ الْمُكَـافِحِيْنَ الْمُخْلِـصِيْنَ»: ئــۇ ســادىق جەڭچىلەردىندۇر.

مُكَالَمَةٌ ج مُكَالَمَاتٌ: سۆزلەشمەك، سۆھبەتلەشمەك.

«تَلَقَّى مُكَالَمَاتٍ هَاتِفِيَّةٍ كَثِيْرَةٍ»: نۇرغۇن تېلېفونلارنى ئالدى.

مَكَانٌ ج أَمْكِنَةٌ وَأَمَاكِنُ: ئــورۇن جــاي، ماكــان، بوشلۇق؛ مەۋقە.

مَكَانُ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىن ئورنى.

«لَا يَسْتَقِرّ فِي مَكَانٍ»: بىر جايدا تۇرالمايدۇ.

مَكَانُ الْحَادِثِ: ۋەقە يۈز بەرگەن جاي.

«أَخْلَى مَكَانَهُ»: ئورۇن بوشىتىپ بەردى.

«هُوَ رَفِيْعُ الْمَكَانِ»: ئۇنىڭ ئورنى يۇقىرى.

﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَاناً عَلِيّاً﴾ «قرآن»: ئـۇنى بىـز يـۇقىرى ئورۇنغا كۆتۈردۇق.

«هَـذَا الْمَوْضُـوْعُ مِـنَ الْأَهَمِيَّـةِ بِمَكَانٍ»: بـۇ مـاۋزۇ ناھايىتى مۇھىم.

«هُوَ مِنَ الشَّجَاعَةِ بِمَكَانٍ»: ئۇ ناھايىتى باتۇر.

فِي مَكَانٍ: ئورنىغا، ئورنىدا، ۋاكالىتەن.

«وَضَـعَهُ فِي مَكَانٍ أَمِيْنٍ»: ئـۇنى ئىـشەنچلىك بىـر يەردە قويدى.

«يَحْتَـلّ مَكَانًا مَرْمُوْقًا فِي الدَّوْلَـةِ»: ئـۇ دۆلەتنىـڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئادەمى.

مَكَانٌ عُمُـوْمِيٌّ: ئـــاممىۋى ســـورۇن، جامــائەت ئورۇنلىرى.

«إِنَّ هَذَا مِنَ الْغَرَابَةِ بِمَكَانٍ»: بۇ تولىمۇ غەلىتىلىك، بۇ تولىمۇ قىزىقارلىق.

«يَقُودُ السَّائِقُ سَيَّارَتَهُ إِلَى مَكَانِ الْعَمَلِ»: شوپۇر ماشىنىسىنى ئىش ئورنىغا ھەيدەپ بارىدۇ.

مَكَانَةٌ ج مَكَانَاتٌ: ئورۇن، دەرىجە؛ ئابروي، نوپۇز؛ تەسىر.

ذُو مَكَانَةٍ: ھوقۇققا ئىگە، ئابرويلۇق، نوپۇزلۇق، تەسىر كۈچى بار.

«عَالِمٌ ذُو مَكَانَةٍ رَفِيعَةٍ»: يۇقىرى دەرىجىلىك ئالىم.

﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَانَتِهِمْ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر بىز خالىساق ئۇلارنى ئۆيلىرىدىلا سۈرىتىنى ئۆزگەرتىۋېتەتتۇق.

مَكَانَةُ الصَّدَارَةِ مِنَ الْمَجْلِسِ: تۆر.

مُكَانَفَةٌ: ياردەم بەرمەك، ياردەملەشمەك.

مَكَبُّ الْخَيْطِ ج مَكَبَّاتٌ وَمَكَابٌ: يىپ غالتىكى، غالتەك يىپ، ماشىنا يىپى، چاق، (يىپ ئېگىرىدىغان).

مُكِبٌّ: دۈم چۈشكۈچى.

﴿أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى﴾ ‹قرآن›: زادى قايسى ئادەم يول تاپالايدۇ؟ يۈزىنى ساڭگىلىتىپ ماڭغان ئادەممۇ؟

مُكَبَّبٌ: تۈرمەللەنگەن.

مِكَبَّةٌ ج مِكَبَّاتٌ: ياپقۇچ، تۇۋاق، قاپقاق، ئېغىز، قېلىپ، ئۆگزە.

مُكَبِّرٌ ج مُكَبِّرَاتٌ: چوڭايتقۇچى، زورايتقۇچى، ئۇلۇغلىغۇچى.

مُكَبِّرُ الصَّوْتِ: مىكروفون.

نَظَّارَةٌ مُكَبِّرَةٌ: لوپا ئەينەك.

مُكَبَّرٌ: چوڭايتىلغان.

صُورَةٌ مُكَبَّرَةٌ: چوڭايتىلغان سۈرەت.

«قُدِّمَ الْمَوْضُوعُ فِي صُورَةٍ مُكَبَّرَةٍ»: ماۋزۇ مۇبالىغە قىلىنغان ھالدا ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

مُكَبِّسٌ ج مُكَبِّسُونَ: ئوۋۋلاش كەسپى بىلەن شۇغۇللانغۇچى.

مُكَبَّسٌ: بېسىلغان، سىقىلغان، پرېسلانغان.

مُكَبَّسَاتٌ: كونسېرۋا يېمەكلىكلەر.

مُكَبَّلٌ: باغلانغان، كىشەنلەنگەن.

مِكْبَحٌ ج مَكَابِحُ: تورمۇز.

«رَاقَبَ السَّائِقُ مَكَابِحَ سَيَّارَتِهِ»: شوپۇر ماشىنىسىنىڭ تورمۇزىنى كۆزدىن كەچۈردى.

مِكْبَسٌ ج مَكَابِسُ: پرېسلاش ماشىنىسى.

«هُوَ مَكْبُوتُ الْعَوَاطِفِ»: ئۇ ھېسسىياتىنى بېسىۋالغان.

مَكْبُوسٌ: بېسىلغان، تۇزلاپ بېسىپ قويۇلغان؛ سىقىلغان، پرېسلانغان.

مَكْبُوسَاتٌ: كونسېرۋا يېمەكلىكلەر.

مِكْتَابٌ: خەت بېسىش ماشىنىسى.

مُكْتَئِبٌ ج مُكْتَئِبُونَ: غەمكىن، قايغۇلۇق، كۆڭلى يېرىم.

«ظَلَّ حَزِينًا مُكْتَئِبًا بَعْدَ وَفَاةِ أُمِّهِ»: ئانىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن قايغۇ-ھەسرەتكە چۆكۈپ كەتتى.

مَكْتَبٌ ج مَكَاتِبُ: مەكتەپ، ئىشخانا، باشقارما؛ ئىدارە؛ يېزىق ئۈستىلى.

مَكْتَبُ الْبَرِيدِ: پوچتا ئىدارىسى، پوچتىخانا.

مَكْتَبُ الْمُحَامِي: ئادۋوكات ئىشخانىسى.

مَكْتَبُ الْإِسْتِعْلَامَاتِ: خەۋەرلىشىش بۆلۈمى.

مَكْتَبُ أَمَانَةِ السِّرِّ: كاتىبات باشقارمىسى.

مَكْتَبُ الْأَشْرَافِ عَلَى الشُّؤُونِ الْعَامَّةِ: خوجىلىق بۆلۈم.

مَكْتَبُ التَّعْلِيمِ وَالْبُحُوثِ: ئوقۇتۇش ۋە تەتقىقات بۆلۈمى.

الْمَكْتَبُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي بيۇرو.

مَكْتَبُ التَّدْرِيسِ: ئوقۇتۇش كافېدراسى.

«غُرْفَةُ مَكْتَبَةِ الْأُسْتَاذِ فِي بَيْتِهِ»: ئۇستازنىڭ كۇتۇپخانا بۆلمىسى ئۆيىدە.

«الْمُصْحَفُ عَلَى مَكْتَبِي»: قۇرئان مېنىڭ ئىشخانامدا.

مَكْتَبَةٌ ج مَكْتَبَاتٌ: كۇتۇپخانا، كىتابخانا، كىتاب دۇكىنى.

«أَسْهَمَ بِتَآلِيفِهِ فِي إِثْرَاءِ الْمَكْتَبَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ئۇ ئۆز ئەسەرلىرى بىلەن ئەرەب كۇتۇپخانىلىرىنى بېيىتىشقا ھەسسە قوشتى.

مَكْتَبَةٌ وَطَنِيَّةٌ: مىللىي كۇتۇپخانا.

مُكْتَئِبٌ: قولى ئارقىسىغا باغلانغان.

مُكْتَرِثٌ: غەمخورلۇق قىلغۇچى، كۆيۈنگۈچى.

غَيْرُ مُكْتَرِثٍ: لايغەزەل، بىپەرۋا.

إِنَّهُ غَيْرُ مُكْتَرِثٍ بِنَصَائِحِ أَبَوَيْهِ: ئۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ نەسىھەتلىرىگە پەرۋا قىلمايدۇ.

مُكْتَسَبٌ: نەتىجە.

مُكْتَسَبَاتٌ: نەتىجە.

مُكْتَسَبَاتُ الْعِلْمِ: ئىلمىي نەتىجە.

مُكْتَشِفٌ: كەشپىياتچى.

مُكْتَظٌّ: تولۇپ كەتكەن.

مُكْتَفٍ: مەمنۇن بولغۇچى، رازى بولغۇچى.

مِكْتَلٌ ج مَكَاتِلُ م مِكْتَلَةٌ: سېۋەت.

مُكْتَنِزٌ: چىڭ سىمىز.

عَضَلَاتُ الرِّيَاضِيِّ مُكْتَنِزَةٌ: تەنھەرىكەتچىنىڭ مۇسكۇللىرى چىڭدۇر.

مَكْتُوبٌ: يېزىلغان، پۈتۈلۈپ كەتكەن، بەلگىلىنىپ كەتكەن.

مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ أَنْ يَنْجُوَ مِنْ هَذَا الْحَادِثِ: ئۇنىڭ بۇ ھادىسىدىن قۇتۇلۇشى پېشانىسىگە پۈتۈلۈپ كەتكەن.

«الْمَكْتُوبُ عَلَى الْجَبِينِ لَا بُدَّ أَنْ تَرَاهُ الْعَيْنُ»: پېشانىسىگە پۈتۈلگەننى كۆرمەي ئامال يوق.

مَكْتُوبٌ ج مَكَاتِيبُ: خەت، خەت-چەك، سالام خەت، ئالاقە، مەكتۇپ.

مَكْتُوبُ التَّوْصِيَةِ: تونۇشتۇرۇش خېتى.

بَعَثَ إِلَيْهَا بِمَكَاتِيبَ عَاطِفِيَّةٍ: ئۇنىڭغا مۇھەببەت خەتلىرى ئەۋەتتى.

مَكْتُوفٌ ج مَكْتُوفُونَ: باغلانغان.

لَنْ يَظَلَّ مَكْتُوفَ الْيَدَيْنِ: ئۇ ھامان ھېچ نەرسە قىلالمايدۇ.

مَكْتُومٌ: يوشۇرۇنغان، يېپىلغان، مۆكۈنگەن.

صَوْتٌ مَكْتُومٌ: يوشۇرۇن ئاۋاز.

مُكْتَوٍ: داغلانغان، كۆيدۈرۈلگەن، قاقلانغان، تامغا بېسىلغان، ئەن سېلىنغان.

مَكَثَ يَمْكُثُ مَكْثًا / مِكْثًا / مُكْثًا وَمَكَثًا وَمُكُوثًا وَمُكْثَانًا وَمِكِّيثَى وَمِكِّيثَاءَ بِالْمَكَانِ: ئولتۇراقلاشتى، ماكانلاشتى، ماكان تۇتتى، تۇرۇپ قالدى، تۇردى.

﴿فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇزاق ئۆتمەي ھۆپۈپ كەلدى.

مَكَثَ فِي الْخَارِجِ سَنَوَاتٍ: چەتتە بىرقانچە يىل تۇرۇپ قالدى.

«مَكَثَ يَتَرَقَّبُهُ مُدَّةَ سَاعَتَيْنِ»: ئۇنى ئىككى سائەت كۈتۈپ تۇردى.

مِكْثَارٌ: جاۋىلىدىماق، ۋات-ۋات، كوت-كوت، گېپى تولا، ۋالاقتەككۈر.

مُكَثِّفٌ ج مُكَثِّفَاتٌ: كوندېنساتور (توك ساقلايدىغان ئەسۋاب).

مُكَثِّفٌ ثَابِتٌ: تۇراقلىق كوندېنساتور.

مُكَثِّفٌ مُتَغَيِّرٌ: تۇراقسىز كوندېنساتور.

مُكَثَّفٌ: زىچلاشقان، قويۇقلاشقان، توپلاشقان.

دُرُوسٌ صَيْفِيَّةٌ مُكَثَّفَةٌ: زىچ ئورۇنلاشتۇرۇلغان يازلىق دەرسلەر.

جَوٌّ عِلْمِيٌّ مُكَثَّفٌ: قويۇق ئىلمىي كەيپىيات.

مُكْثِرٌ: باي، پۇلى جىق، مالدار؛ كېپى تولا، ۋات-ۋات.

مِكْحَالٌ ج مَكَاحِلُ: سۈرمە تارتىدىغان ئەسۋاب، سۈرمە قەلىمى.

مِكْحَلٌ: سۈرمە تارتىدىغان ئەسۋاب.

مُكْحَلَةٌ ج مَكَاحِلُ: سۈرمە قۇتىسى.

مَكْدَامٌ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

مُكَدِّرٌ: بىزار قىلىدىغان، زېرىكتۈرىدىغان.

مُكَدَّرٌ: خاپىلىق، پاراكەندە.

مُكَدَّسٌ: دۆۋىلەنگەن، توپلانغان.

«هَلْ يَنْفَعُكَ الْمَالُ الْمُكَدَّسُ»: توپلىغان ماللىرىڭ ساڭا ئەسقاتامدۇ.

مَكْدُودٌ ج مَكْدُودُونَ: چارچاپ ھالى قالمىغان.

عَامِلٌ مَكْدُودٌ: جاپاكەش ئىشچى.

مَكَرَ يَمْكُرُ مَكْرًا الرَّجُلَ وَبِهِ: ئالدىدى، ساختىپەزلىك قىلدى، كۆز بويامچىلىق قىلدى، گوللىدى.

مَكَرَ بِشَرِيكِهِ: شېرىكىنى ئالدىدى.

مَكَرَ اللهُ الْعَاصِيَ وَبِهِ: ئاللاھ گۇناھكارنى جازالىدى.

﴿وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّهُ وَاللّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار مىكىر ئىشلەتتى، ئاللاھ ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلدى، ئاللاھ مىكىر قىلغۇچىلارنىڭ جازاسىنى ئوبدان بەرگۈچىدۇر.

مَكْرٌ: ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك، كۆز بويامچىلىق، قۇۋلۇق، مەككارلىق، ھىيلە-مىكىرلىك، مۇغەمبەرلىك.

مَكْرَةٌ: تەدبىر، ئامال، چارە، چارە-تەدبىر، ۋاسىتە، ئۇسۇل؛ ھىيلە-نەيرەڭ.

مِكَرٌّ: باتۇرانە ھۇجۇم قىلغۇچى.

فَرَسٌ مِكَرٌّ: چاپقۇر ئات، ھارماس ئات.

مُكَرَّرٌ: قايتىلانغان، تەكرارلانغان، پاكىزلانغان.

نَفْطٌ مُكَرَّرٌ: چەككىلەنگەن نېفىت.

مُكَرَّسٌ: تەقدىم قىلىنغان، بېرىلگەن، بېغىشلانغان.

مُكَرَّمٌ مُكَرَّمُونَ: ئابرۇيلۇق، شۆھرەتلىك، ھۆرمەتكە سازاۋەر.

ضَيْفٌ مُكَرَّمٌ: ئېزىز مېھمان.

مَكَّةُ الْمُكَرَّمَةُ: شانلىق مەككە، شەرەپلىك مەككە.

مِكْرَصٌ ج مَكَارِصُ: سوت چېلىكى.

مَكْرُمٌ ومَكْرُمَةٌ ج مَكَارِمُ: ئۆتۈق، نەتىجە، تۆھپە، ئېسىللىك.

أَرْضٌ مَكْرُمَةٌ: مۇنبەت يەر.

«إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» «حديث»: مەن گۈزەل ئەخلاقلارنى ئومۇملاشتۇرۇش ئۈچۈن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدىم.

مُكْرِمٌ: ھۆرمەتلىگۈچى، قەدىرلىگۈچى.

مُكْرَمٌ: ھۆرمەتلىك، قەدىرلىك.

مُكْرَهٌ ج مُكْرَهُونَ: مەجبۇرلانغان، زورلانغان.

مِكْرُوبٌ ج مِكْرُوبَاتٌ: مىكروب، باكتېرىيە.

مَكْرُوبٌ ج مَكْرُوبُونَ: ئىچى سىقىلغان، غەم-قايغۇلۇق، غەمكىن.

هُوَ مَكْرُوبٌ مُنْذُ وَفَاةِ أُمِّهِ: ئۇ ئانىسى ۋاپات بولغاندىن بۇيان غەمكىن.

مَكْرُونَةٌ: تەييار چۆپ.

مَكْرُوهٌ ج مَكْرُوهُونَ: زېرىكىشلىك، يىرگىنچلىك، قەبىھ، رەزىل؛ كۆلپەت، مۇشەققەت، مەكرۇھ.

وَقَاكَ اللهُ كُلَّ مَكْرُوهٍ: ئاللاھ سىنى ھەممە كۆلپەتتىن ساقلىسۇن.

شَمُّ الطِّيبِ فِي رَمَضَانَ مَكْرُوهٌ: رامزاندا خۇش پۇراق نەرسىلەرنى پۇراش مەكرۇھ.

رِجَالٌ مَكْرُوهُونَ: يېقىمسىز ئادەملەر.

مَكْرُوهَةٌ: قىيىن، تەس، مۇشەققەت؛ كۆلپەت، ئازاب-ئوقۇبەت.

مُكْرٍ: ئىجارىگە بەرگۈچى، كىراغا بەرگۈچى.

مُكْرِي: ئىجارىگە بېرىلگەن، ئىجارىگە ئېلىنغان، ياللاپ ئېلىنغان.

مَكَسَ يَمْكِسُ مَكْسًا: كەم بولدى، كېمەيدى.

مَكَسَهُ: ئۇنى خارلىدى، ئەزدى.

مَكَسَ الشَّخْصُ الضَّرِيبَةَ: باج ئالدى، باج يىغدى.

مَكَسَ فِي الْبَيْعِ: سودىلاشتى، باھا تالاشتى.

مَكْسٌ ج مُكُوسٌ: ئۆتۈش بېجى، قاتناش بېجى، چېگرادىن ئۆتۈش بېجى، شەھەرگە كىرىش بېجى.

دَارُ الْمُكُوسِ: باجخانا، باج ئېلىش ئورنى، باج ئىدارىسى.

مِكْسَالٌ: ھورۇن، بوشاڭ، ياللاۋ.

مَكْسَبٌ ج مَكَاسِبُ: ھوسۇل، مەنپەئەت، پايدا، تاپاۋەت.

إِنَّهُ لَا يَهْتَمّ أَبَدًا بِالْمَكَاسِبِ الشَّخْصِيَّةِ: ئۇ ھەرگىزمۇ شەخسىي پايدا-زىيان بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ.

«لَا يَعْلَمُ حُدُودَ مَكَاسِبِهِ»: ئۆزىنىڭ ئېرىشكەن نەتىجىلىرىنىڭ چېكىنى ئۇقمايدۇ.

«مَكَاسِبُ الدَّوْلَةِ يَجِبُ الْمُحَافَظَةُ عَلَيْهَا»: دۆلەت مەنپەئەتىنى قوغداش لازىم.

مِكْسَحَةٌ: سۈپۈرگە.

مُكَسَّحَةٌ: ئالتەڭ ھارۋا، قول ھارۋا.

مُكَسِّرٌ: سۇندۇرغۇچى، پاچاقلىغۇچى، ۋەيران قىلغۇچى، تارمار قىلغۇچى.

مُكَسِّرُ الْإِضْرَابِ: ئىشچىلار ئاسىيسى، ئىشچىلار خائىنى، ئىش تاشلاشنى بىكار قىلغۇچى.

مُكَسَّرٌ: چېقىلغان، پاچاقلانغان، سۇندۇرۇلغان، ۋەيران بولغان، تارمار قىلىنغان.

مُكَسَّرَاتٌ: بادام، ياڭاق قاتارلىق چېقىپ يەيدىغان قۇرۇق مېۋىلەر.

مَكْسُورٌ: چېقىلغان، سۇندۇرۇلغان، ئۇشۇلغان، مەغلۇپ بولغان.

مَكْسُورُ الْخَاطِرِ / مَكْسُورُ الْقَلْبِ: غەمكىن، بىچارە، سولغۇن، چۈشكۈن، ئەلەملىك، ھەسرەتلىك، دەردلىك.

مَكْسُوفٌ: تۇتۇلغان، كۈن تۇتۇلۇش، ئۇياتچان، نومۇسچان.

مَكْسُوٌّ: يېپىلغان، قاپلانغان.

مِكْشَاحٌ: پالتا.

مِكْشَطٌ ومِكْشَطَةٌ: قىرغۇچ، بەلچە.

مَكْشُوفٌ: ئېچىۋېتىلگەن، ئوچۇق، يالىڭاچ.

مَكْشُوفُ الرَّأْسِ: يالاڭباش.

مَكَانٌ مَكْشُوفٌ: ئۈستى ئوچۇق جاي.

عَلَى الْمَكْشُوفِ: ئوچۇقتىن-ئوچۇق.

مَكْظُومٌ: غەمكىن، غەمناك.

مُكَعْبَرٌ: تۈگۈنلۈك، بوغۇملۇق، ئۈگىلىك.

مُكَعَّبٌ ج مُكَعَّبَاتٌ: كۇب.

مِتْرٌ مُكَعَّبٌ: كۇب مېتىر.

مُكَعَّبُ الشَّكْلِ: كۇب شەكىللىك.

مُكَفَّفُ الْأَصَابِعِ: ئۆزۈش پەردىلىك، ئۆزۈش پەردىسى بار (ئۆردەك قاتارلىق ھايۋانلارنىڭ بارماقلىرىنى بىر-بىرىگە تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان نېپىز پەردە).

مُكَفَّنٌ: كېپەنلەنگەن، كېپەن كىيگۈزۈلگەن.

مُكْفَهِرٌّ: قاراڭغۇ، زۇلمەت، غەمكىن، مەيۇس، قاپىقى تۈرۈك، مۇستەھكەم تاغ.

سَحَابٌ أَسْوَدُ مُكْفَهِرٌّ: قويۇق بۇلۇت.

وَجْهٌ مُكْفَهِرٌّ: سۈرۈن چىراي.

عَامٌ مُكْفَهِرٌّ: قۇرغاقچىلىق يىل.

مَكْفُوفٌ ج مَكَافِيفُ: ئەما، قارىغۇ.

جَمْعِيَّةُ الْمَكْفُوفِينَ: ئەمالار جەمئىيىتى.

مَكْفُولٌ ج مَكْفُولُونَ: كاپالەتلىك قىلىنغان، ھۆددە قىلىنغان، كېپىل قىلىنغان.

«هُوَ مَكْفُولٌ عِنْدَ عَمِّهِ»: ئۇ تاغىسىنىڭ تەربىيىسىدىدۇر.

أَمْوَالٌ مَكْفُولَةٌ: ھۆددە قىلىنغان ماللار.

مَكْفُوفٌ: كېپەنلەنگەن.

مَكَّ يَمُكُّ مَكًّا: شورىدى، سۈمۈردى، چەكتى، ئىچىگە تارتتى، شۈمىدى.

مَكَّارٌ: مەككار، ھىيلىگەر، ئالدامچى، ساختىپەز.

مَكَّاسٌ: باجگىر، باجچى.

مَكَّاوِيٌّ: مەككىنىڭ، مەككىلىك.

مَكَّسَ يُمَكِّسُ تَمْكِيسًا: كەم بولدى، كېمەيتتى.

مَكَّسَ فِي الْبَيْعِ: سودىلاشتى، باھا تالاشتى.

مَكَّسَ الشَّخْصُ الضَّرِيبَةَ: باج يىغدى.

مَكَّسَهُ: ئۇنى ئەزدى، زۇلۇم قىلدى.

مَكَّنَ يُمَكِّنُ تَمْكِينًا: مۇستەھكەملىدى، كۈچەيتتى، چىڭىتتى، پۇختىلىدى، ئۆستۈردى؛ ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردى، مۇمكىنچىلىك بەردى.

﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ﴾ (قۇرئان): ئۇنىڭغا بىز زېمىندا ھەقىقەتەن كۈچ-قۇدرەت ئاتا قىلدۇق.

«مَكَّنَهُ مِنَ التَّصَرُّفِ فِي شُؤُونِهِ»: ئۇنىڭ ئۆز ئىشلىرىنى قىلىشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردى.

مَكُّوكٌ ج مَكَاكِيكُ: جام، رومكا؛ قەدەھ، بىر يېرىم سا (ئۆلچەم بىرلىكى) سىغىدىغان كەمچەن.

مَكُّوكُ الْفَضَاءِ: يەر شارى كېمىسى.

مَكِّيٌّ: مەككىلىك، مەككىنىڭ.

مَكْلَبَةٌ: ئىت كۆپ جاي.

مُكَلِّبٌ ج مُكَلِّبُونَ: ئىت ئۆگەتكۈچى، ئىت كۆندۈرگۈچى.

مُكَلَّبٌ ج مُكَلَّبُونَ: ئىشكەل سېلىنغان.

مُكَلَّفٌ ج مُكَلَّفُونَ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغۇچى، جاۋابكار بولغۇچى، بالاغەتكە يەتكەن.

مُكَلَّفٌ شَرْعًا: شەرىئەتتە بالاغەتكە يېتىپ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۈستىگە ئېلىشقا تېگىشلىك بولغان ئادەم.

مُكَلَّفٌ بِالْأَعْمَالِ الْقُنْصُلِيَّةِ: ئورۇنباسار كونسۇل.

مُكَلَّفٌ بِشُؤُونِ السَّفَارَةِ: ئورۇنباسار كونسۇل.

مُكَلَّلٌ: تاج كىيدۈرۈلگەن.

مَكْلُوبٌ ج مَكْلُبُونَ: غالجىر كېسەللىكىگە مۇپتىلا بولغان.

رَجُلٌ مَكْلُوبٌ: غالجىر كېسىلى بولغان ئادەم.

مَكْلُومٌ: يارىلانغان، يارىدار، مەجرۇھ.

مَكْمَأَةٌ: موگۇلۇق.

مِكَمَّةٌ: ئېغىزدۇرۇق، جۆجەي

مُكَمَّلٌ: تاماملانغان، تۈگىگەن، تولۇقلانغان، مۇكەممەل.

مُكَمَّمٌ: ئېغىزدۇرۇق سېلىنغان، يۈگەن سېلىنغان، نوقتا سېلىنغان.

مَكْمَنٌ ج مَكَامِنُ: يوشۇرۇنىدىغان جاي، پىستىرما قويۇلغان جاي.

الْمَكَامِنُ ضِدَّ الْغَارَاتِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋا ھۇجۇمىغا قارشى يوشۇرۇنىدىغان جاي.

مَكْمُومٌ: ئېغىزدۇرۇق سېلىنغان، يۈگەن سېلىنغان، نوقتا سېلىنغان.

مَكُنَ يَمْكُنُ مَكَانَةً: قاۋۇل بولدى، كۈچلۈك بولدى، مۇستەھكەم بولدى، پۇختا بولدى، چىڭ بولدى، نوپۇزغا ئىگە بولدى، ئىناۋەتتى بولدى.

مَكُنَ عِنْدَ النَّاسِ: خەلق ئارىسىدا قەدىر-قىممىتى يۇقىرى بولدى.

مُكْنَةٌ ومِكْنَةٌ: قابىلىيەت، ئىقتىدار، كۈچ-قۇۋۋەت.

مَكِنَةٌ ج مَكِنَاتٌ وَمَكَائِنُ: ماشىنا، مېخانىزم،

ئستانوك.

مَكِنَةُ الْخِيَاطَةِ: تىكىش ماشىنىسى.

مَكِنَةُ قَصِّ الشَّعْرِ: چاچ ئېلىش ماشىنىسى، ساتىراشلىق ماشىنىسى.

مَكِنَةُ الْعَرْضِ: كىنو قويۇش ئاپپاراتى.

مَكِنَةُ الطَّحْنِ: تۈگمەن، ئۇن تارتىش ماشىنىسى.

مَكِنَةُ الطِّبَاعَةِ: بېسىش ماشىنىسى.

مِكْنَسَةٌ ج مَكَانِسُ: سۈپۈرگە.

مِكْنَسَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: چاڭ ـ توزان سۈمۈرگۈچ.

مِكَنِيكَا: مېخانىكا.

مِكْنِيكِيٌّ: مېخانىكىلىق، مېخانىزملىق؛ مېخانىزاتور، مېخانىكا ئىشچىسى.

رَجُلٌ مُكَنَّفُ اللِّحْيَةِ: بومبا ساقال ئادەم.

مَكْنُوزٌ: توپلانغان، جۇغلانغان، ساقلانغان.

مَكْنُونٌ ج مَكْنُونَاتٌ: يوشۇرۇن، مەخپىي.

مَكْنُونَاتُ النَّفْسِ: ئىچكى سىر، مەخپىيەتچىلىك.

﴿كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ﴾ ‹قۇرئان›: سەدەپنىڭ ئىچىدىكى گۆھەرگە ئوخشايدىغان.

مَالٌ مَكْنُونٌ: يوشۇرۇن مال.

«أَظْهَرَ مَكْنُونَ نَفْسِهِ»: سىرىنى ئاشكارىلىدى، كۆڭلىدىكىنى دېدى.

مُكَهْرَبٌ: زەرەتلەنگەن، توك قاچىلانغان؛ ئېلېكترلەشكەن.

مِكْوَاةٌ ج مَكْوِيَّاتٌ وَمَكَاوٍ: دەزمال، داغمال.

مِكْوَاةُ الشَّعْرِ: چاچ بۇدۇرلىغۇچ.

مَكْوَرٌ: مەككار، ھىيلىگەر، ئالدامچى.

مِكْوَرٌ ومِكْوَرَةٌ: سەللە، رومال، ياغلىق.

مِكْوَسٌ ج مَكَاوِسُ: ئىسكىنە.

مُكَوَّرُ الرَّأْسِ: ئۇزۇن باش، سوقا باش.

مُكَوِّنٌ: ياراتقۇچى، كەشىپياتچى، بەرپا قىلغۇچى، قۇرغۇچى.

مُكَوَّنٌ: تۈزۈلگەن، شەكىللەنگەن، كەشىپ قىلىنغان.

«اَلْبِيئَةُ وَالْوِرَاثَةُ مِنْ أَهَمِّ الْمُكَوِّنَاتِ فِي بِنَاءِ شَخْصِيَّةِ الْإِنْسَانِ»: مۇھىت ۋە ئىرسىيەت بولسا ئىنسان ساپا قۇرۇلۇشىدىكى ئەڭ مۇھىم بولغان تەركىبلىرىدىندۇر.

مَكْوِيٌّ: داغلانغان، كۆيدۈرۈلگەن، قاقلانغان، تامغا بېسىلغان، ئەن سېلىنغان.

مِكْيَاجٌ: ياسانماق.

«مِكْيَاجُ النِّسَاءِ»: ئاياللارنىڭ ياسىنىشى.

مِكْيَاجٌ (فِي التَّمْثِيلِ): (تىياتىردا) رولنىڭ تەلپىي بويىچە چىرايىنى ئۆزگەرتىش.

مِكْيَالٌ ج مَكَايِيلُ: ئۆلچەم قاچىسى، ئۆلچەم (تەخمىنەن 18 لىترغا تەڭ).

﴿وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ﴾ ‹قۇرئان›: ئۆلچەم ۋە تارازىدا كەم بەرمەڭلار.

مَكِيدَةٌ ج مَكَايِدُ: ھىيلە ئىشلەتمەك، قەست قىلماق، زىيانكەشلىك قىلماق، ھىيلە ـ نەيرەڭ، سۇيىقەست.

مَكَايِدُ الْحَرْبِ: ئۇرۇشنىڭ ھىيلە ـ نەيرەڭلىرى.

مَكَايِدُ الْحَاسِدِينَ: ھەسەتخورلارنىڭ ئالدامچىلىقلىرى.

مِكْيَلٌ: ئۆلچەم قاچىسى.

مَكِينٌ ج مُكَنَاءُ: قەيسەر، قەتئىي، سۇباتلىق، مەتانەتلىك، چىڭ، مۇستەھكەم، پۇختا، مەزمۇت، كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، نوپۇزلۇق، ئىناۋەتلىك، ئابرۇيلۇق، يۈزلۈك، ئورنى بار.

﴿إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾ ‹قۇرئان›: سەن بۈگۈن بىزنىڭ ئالدىمىزدا ھەقىقەتەن مەرتىۋىلىك، ئىشەنچلىك ئادەمسەن.

مَكِينَةٌ: ئاستا، سۈس.

مُكَيِّسَاتِيٌّ ج مُكَيِّسَاتِيَّةٌ: ئۇۋۇلاپ قويغۇچى.

مُكَيِّفٌ ج مُكَيِّفَاتٌ: تەڭشىگۈچ.

مُكَيِّفُ الْهَوَاءِ: هاۋا تەڭشىگۈچ.

بَيْتٌ مُكَيَّفٌ: هاۋاسى تەڭشەلگەن ئۆي.

الْمُكَيِّفَاتُ: هوشسىزلاندۇرغۇچى نەرسىلەر، مەست قىلغۇچى نەرسىلەر.

مُلًّا ج أَمْلَاءٌ: بوش يەر، بىكار يەر، چۆل-جەزىرە، باياۋان.

مُلَاءَةٌ ج مُلَاءٌ: يوپكا، ئاياللارنىڭ بىر خىل ئۇززۇن چاپىنى؛ قاتتىق زۇكام.

مَلَائِكِيٌّ: پەرىشتىنىڭ، پەرىشتىگە ئائىت.

مُلَائِمٌ: مۇناسىپ، ئۇيغۇن، باب، ماس، لايىق.

غَيْرُ مُلَائِمٍ: مۇناسىپ ئەمەس، لايىق ئەمەس، ئۇيغۇن ئەمەس، نامۇۋاپىق.

تَصَرُّفٌ مُلَائِمٌ لِتَعْلِيمَاتِ الْمُدِيرِ: مۇدىرنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئۇيغۇن ھەرىكەت.

مُلَاءَمَةٌ: ئۇيغۇن كەلمەك، ماس كەلمەك، مۇناسىپ كەلمەك، مۇۋاپىق كەلمەك، باب كەلمەك، لايىق كەلمەك.

آرَاءٌ مُلَائِمَةٌ: مۇۋاپىق پىكىرلەر.

هَذِهِ الْغُرْفَةُ أَكْثَرُ مَلَاءَمَةً لِي: بۇ خانا ماڭا تېخىمۇ ماس كېلىدۇ.

مُلَابٌ: خۇشبۇي، خۇش پۇراق.

مُلَابَسَةٌ ج مُلَابَسَاتٌ: شارائىت، ۋەزىيەت، ئالاقىدار ئىشلار.

تُحِيطُ بِالْقَضِيَّةِ مُلَابَسَاتٌ يَجِبُ تَوْضِيحُهَا: مەسىلىنى ئېنىقلاشقا تېگىشلىك نۇرغۇن مۇناسىۋەتلىك ئىشلار بار.

مُلَاتِبٌ: ئەسكى كىيىم.

مَلَاحَةٌ: گۈزەل بولماق، چىرايلىق بولماق.

مِلَاحَةٌ: دېڭىز قاتنىشى، دېڭىزچىلىق، سۇ ترانسپورتى، پاراخوتچىلىق.

الْمِلَاحَةُ الْجَوِّيَّةُ: ئاۋىئاتسىيە.

صَالِحٌ لِلْمِلَاحَةِ: دېڭىز قاتنىشىغا مۇۋاپىق.

مَلَاحِدَةٌ: دەھرىيلەر، خۇداسىزلار، دىنسىزلار.

مُلَاحِظٌ: ئۇبزورچى، كۆزدىن كەچۈرگۈچى، كۆزەتكۈچى، نازارەتچى.

مُلَاحِظُ التَّشْغِيلِ: ئىش نازارەتچىسى.

حَضَرُوا الْإِجْتِمَاعَ بِصِفَتِهِمْ مُلَاحِظِينَ لَا حَقَّ لَهُمْ فِي التَّصْوِيتِ: ئۇلار يىغىنغا كۆزدىن كەچۈرگۈچى سۈپىتىدە قاتناشقان بولۇپ، ئاۋاز بېرىش ھوقۇقى يوق.

مُلَاحَظٌ: مۇلاھىزە قىلىنغان، كۆزدىن كۆچۈرۈلگەن، دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان.

مِنَ الْمُلَاحَظِ أَنَّ الْمَوْضُوعَ كَانَ صَعْبًا: ماۋزۇنىڭ قىيىن ئىكەنلىكى دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ.

مُلَاحَظَةٌ: كۆزەتمەك، تەكشۈرمەك، باشقۇرماق.

مُلَاحَظَةٌ بِدِقَّةٍ: ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتمەك.

مُلَاحَظَةٌ ج مُلَاحَظَاتٌ: ئۇبزور، تەھرىر سۆزى، تەھرىر ئىلاۋىسى، باھا، تەقرىز، كۆزقاراش، ئۇقتۇرۇشنامە.

وَجَّهَ مُلَاحَظَةً جَوْهَرِيَّةً: ماھىيەتلىك پىكىر يۈرگۈزدى.

مُلَاحَظَاتُ النَّاقِدِ عَلَى الْكِتَابِ: ئوبزورچىنىڭ كىتابقا قارىتا باھاسى.

«مُلَاحَظَاتُ الْوَزِيرِ عَلَى التَّقْرِيرِ»: مىنىستىرنىڭ دوكلاتقا قارىتا كۆزقارىشى.

مُلَاحَقَةٌ ج مُلَاحَقَاتٌ: قوغلاش، قوغلاپ يېتىمەك.

مُلَاحَقَةُ الصَّيَّادِ لِلسِّبَاعِ: ئوۋچىنىڭ يىرتقۇچ هايۋاننى قوغلىشى.

مُلَاحِكٌ: تار يول.

مَلَاذٌ ج مَلَاوِذُ: پاناھگاھ، پاناھلىنىدىغان جاي، قورغان.

«الْجَبَلُ مَلَاذُ الثُّوَّارِ»: تاغ قوزغىلاڭچىلارنىڭ قورغىنى.

«بِالْعِمَارَةِ مَلَاذٌ ضِدَّ الْغَارَاتِ الْجَوِّيَّةِ»: ئىمارەتتە هاۋا

ھۇجۇملىرىغا قارشى پاناھگاھ بار.

مَلَارِيَا: نەم، تىنچىق ھاۋا.

حُمَّى الْمَلَارِيَا: بەزگەك.

أَرْضٌ مَلَازَةٌ: باداملىق، بادام چىقىدىغان يەر.

مُلَازِقٌ: يېقىن، چاپلىشىپ تۇرغان.

جَارٌ مُلَازِقٌ: يان قوشنا.

مُلَازِمٌ: داۋاملىق ئايرىلماي بىللە بولىدىغان، مۇلازىم، خىزمەتچى، ئەگەشكۈچى.

«مُلَازِمٌ لِلصَّوْمِ»: داۋاملىق روزا تۇتىدىغان.

«مُلَازِمٌ لِصَدِيقِهِ»: دوستىدىن ئايرىلمايدىغان.

مُلَازِمٌ بَيْتِهِ: ئۆيىدە تۇرىدىغان، ئۆيىدىن ئايرىلمايدىغان.

مُلَازِمُ الصَّمْتِ: سۈكۈت قىلغۇچى، جىم تۇرغۇچى.

مُلَازِمُ الْفِرَاشِ: ياتاقتىن ئايرىلمايدىغان.

مُلَازَمَةٌ: يۆلەنمەك، تايانماق، يېقىنماق؛ تەۋە بولماق؛ مۇناسىۋەت، باغلىنىش، ئالاقە قىلماق؛ ئەگەشمەك، بىللە بولماق؛ داۋاملاشتۇرماق؛ چىڭ تۇتماق.

مَلَاسَةٌ: سىلىقلىق.

مُلَاشَاةٌ: تۈگەشتۈرمەك، يوقاتماق، يوقالماق.

مُلَاصِقٌ: تۇتاش، چاپلاشقان.

«بَيْتُ فُلَانٍ مُلَاصِقٌ لِبَيْتِي»: پالانىنىڭ ئۆيى مېنىڭ ئۆيۈمگە تۇتاش.

مُلَاصَقَةٌ: يېقىنلاشماق، چاپلاشماق، ئارىلاشماق.

مِلَاطٌ ج مُلْطٌ: سېغىز لاي.

مُلَاطَفَةٌ: ياخشى مۇئامىلە قىلماق، مۇلايىم بولماق.

«مُلَاطَفَةُ الْيَتَامَى»: يېتىملەرگە ياخشى مۇئامىلە قىلماق.

مُلَاطَفَةٌ ج مُلَاطَفَاتٌ: كۆيۈمچانلىق، رەھىمدىللىك، مۇلايىملىق.

مُلَاعِبٌ: سەيلە ھەمراھى، ئويۇن شېرىكى.

مُلَاقَاةٌ: ئۇچراشماق، كۆرۈشمەك، مۇلاقات بولماق.

مِلَاكٌ: ھۆكۈمەت ئەمەلدارى.

أَدْخَلَ فُلَانٌ فِي مِلَاكِ الْحُكُومَةِ: پالانى ھۆكۈمەتتە ۋەزىپە ئۆتىدى.

مِلَاكُ وَحْدَتِنَا كَامِلٌ: ئىدارىمىزنىڭ شتاتى تولۇق.

مِلَاكُ الْأَمْرِ: ئاساسلىق بۆلىكى، مۇھىم قىسمى، باش يېتەكلىگۈچى.

مِلَاكُ الطَّرِيقِ: چوڭ يول، يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

رَكِبَ مِلَاكَ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ماڭدى.

مِلَاكُ الطِّينِ: سۇيۇق لاي.

مَلَاكٌ ج مَلَائِكَةٌ: پەرىشتە.

مُلَاكِمٌ: مۇشتلاشچى، بوكسچى.

«مُحَمَّدٌ عَلِيٌّ مُلَاكِمٌ شَهِيرٌ»: مۇھەممەد ئەلى مەشھۇر بوكسچى.

مُلَاكَمَةٌ: مۇشتلاشماق، بوكسچىلىق.

مَلَالٌ - مَلَالَةٌ: زېرىكمەك، مالال بولماق.

مُلَالٌ: بەل ئاغرىقى، بەدەن قىزىغاندا چىققان تەر، سۆڭەكتىكى قىزىتما.

مَلَامٌ - مَلَامَةٌ ج مَلَاوِمُ: كايىش، ئەيىبلەش، مالامەت قىلىش.

مُلَامَسَةٌ: تېگىشىپ كېتىشمەك، تۇتۇشماق، سىلاشماق، ئۇچراشماق، يېقىنلاشماق، ئارىلاشماق.

مُلَاوِصٌ: مەككار، مۇغەمبەر، كاززاپ، ئالدامچى، ساختىپەز.

الْمَلَاوِي: ئەگرى يول، چىغىر يول.

مَلَأَ يَمْلَأُ مَلْأً وَمَلْأَةً: توشقۇزدى، تولدۇردى.

مَلَأَ الْإِنَاءَ بِالْمَاءِ: قاچىنى سۇ بىلەن تولدۇردى.

مَلَأَ زُنْبُرُكَ السَّاعَةِ: سائەتنى بۇرىدى.

مَلَأَهُ عَلَى الْأَمْرِ: يار-يۆلەك بولدى، ياردەم بەردى، ياردەم قىلدى.

مَلَأَ عَيْنَيْهِ: كۆزىنى قاماشتۇردى، كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈندى.

مَلَأَ الْكَأْسَ مَاءً: قاچىنى سۇغا تولدۇردى.

كَلِمَةٌ تَمْلَأُ الْفَمَ: ئېغىزغا ئالغىلى بولمايدىغان سەتچىلىك.

مَلَأَ إِسْتِمَارَةً: جەدۋەلنى تولدۇردى.

مَلَأَ الْبِطَاقَةَ: باغاق يازدى.

يَجِبُ أَنْ أَمْلَأَ سَاعَتِيَ: سائىتىمنى بۇرىۋېلىشىم كېرەك.

مَلِئَ يَمْلَأُ مَلْأً: تولدى، توشتى.

مِلْءٌ: قاچىلىماق، تولدۇرماق.

مِلْءُ الْإِنَاءِ: بىر قاچا، لىقمۇلۇق بىر قاچا.

مِلْءُ فَمٍ: ئېغىز توشقۇدەك.

مِلْءُ مِلْعَقَةٍ: بىر قوشۇق، قوشۇق توشقۇدەك.

مِلْءُ الْكَفِّ: بىر چاڭگال.

مِلْءُ بَطْنِهِ: قورسىقى تويغۇدەك.

أَكَلَ مِلْءَ بَطْنِهِ: قورسىقى تويغۇدەك يېدى.

يَنَامُ مِلْءَ جَفْنِهِ: قانغۇدەك ئۇخلايدۇ.

صَرَخَ بِمِلْءِ فَمِهِ: ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى.

جَرَى مِلْأَ سَاقَيْهِ: جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈردى.

تَنَفَّسَ الْهَوَاءَ مِلْأَ رِئَتَيْهِ: چوڭقۇر نەپەس ئالدى.

يُرْجَى مِلْءُ هَذِهِ الْقَسِيمَةِ بِدِقَّةٍ تَامَّةٍ: بۇ كارتوچكىنى ناھايىتى ئىنچىكىلىك بىلەن تولدۇرۇش ئۈمىد قىلىنىدۇ.

قَالَ بِصَوْتٍ مِلْؤُهُ الشَّفَقَةُ: ناھايىتى كۆيۈنۈپ ئېيتتى.

لِيْ مِلْءُ الْحُرِّيَّةِ فِي إِنْجَازِ هَذَا الْمَشْرُوعِ: بۇ پىلاننى ئورۇنلاشتا مەن تامامەن ئەركىن.

مَلَأٌ ج أَمْلَاءٌ: ئامما، كۆپچىلىك، جامائەت، ئەخلاق.

عَلَى الْمَلَإِ: ئامما ئالدىدا.

أَعْلَنَ عَلَى مَلَإِ الْعَالَمِ: پۈتۈن دۇنيا خەلقى ئالدىدا جاكارلىدى.

خَطَبَ فِي مَلَإٍ مِنَ النَّاسِ: جامائەت ئالدىدا سۆزلىدى.

صَرَّحَ بِالْمَوْضُوعِ عَلَى رُؤُسِ الْمَلَإِ: ماۋزۇ ئۈستىدە ئاشكارا توختالدى.

عَلَى الْمَلَإِ / أَمَامَ الْمَلَإِ: ئامما ئالدىدا، جامائەت ئالدىدا، كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا.

الْمَلَأُ الْأَشْرَافُ: ئاقسۆڭەكلەر، يۇقىرى دەرىجىلىكلەر، ئەربابلار، مەشھۇر زاتلار، مەرتىۋىلىكلەر.

الْمَلَأُ الْأَعْلَى: روھانىي ئالەم، ئالەمىي ئەرۋاھ.

مَلَأُ السَّرِيرِ: ئەدىيال، كىرلىك.

مَلْآنُ: تولۇق، توشقان، پىتەرلىك.

مَلْآنُ الْجِسْمِ: سېمىز، سېمىزلىك.

مُلَبَّدٌ م مُلَبَّدَةٌ: چاپلاشقان؛ يامالغان.

تُصْبِحُ رِمَالُ الصَّحْرَاءِ مُلَبَّدَةً بَعْدَ إِنْهَمَارِ الْمَطَرِ: چوڭ يامغۇردىن كېيىن سەھرا قۇملىرى ھۆللىشىپ كەتتى.

مُلَبَّسٌ ج مُلَبَّسَاتٌ: قەنت-گېزەك (ئىچىگە مېغىز ئېلىنىپ تېشى شېكەر بىلەن قاپلانغان تاتلىق يېمەكلىك).

«يُحِبُّ الْأَطْفَالُ أَكْلَ الْمُلَبَّسَاتِ»: بالىلار قەنت-گېزەكلەرنى ياخشى كۆرىدۇ.

مَلْبَسٌ ج مَلَابِسُ: كىيىم.

«مَلَابِسُ دَاخِلِيَّةٌ»: ئىچ كىيىملەر.

مَلْبَسُ الْوِقَايَةِ: قوغدىنىش كىيىمى.

مَحَلُّ بَيْعِ الْمَلَابِسِ: كىيىم-كېچەك سېتىش دۇكىنى.

حُجْرَةُ الْمَلَابِسِ: كىيىم ئالماشتۇرۇش ئۆيى.

مَلَابِسُ تَحْتَانِيَّةٌ: ئىچ كىيىم.

صِنَاعَةُ الْمَلَابِسِ: كىيىم-كېچەك سانائىتى.

الْمَلَابِسُ الْجَاهِزَةُ: تەييار كىيىم-كېچەكلەر.

فِي خَزَانَةِ الْمَلَابِسِ هَذِهِ رَفَّانِ: بۇ كىيىم ئىشكاپى ئىككى قەۋەتلىك.

مِلْبَنٌ ج مَلَابِنُ: سوت تۈگى، سوت قاچىسى، سوت سۈزگۈچ، كېسەك قېلىپى.

مَلْبَنَةٌ ج مَلَابِنُ: سوت ئىشلەپچىقىرىش زاۋۇتى، سۈتچىلىك كارخانىسى؛ سوت فېرمىسى.

مِلْبَنَةٌ ج مَلَابِنُ: سوت ساپلىقى، سوت قوشۇقى.

مَلْبُوسٌ ج مَلْبُوسَاتٌ: كىيىم-كېچەك.

مَلْبُوكٌ: قالايمىقان، مالىماتاڭ، تەرتىپسىز، پاراكەندە.

مَلَتَ يَمْلُتُ / يَمْلِتُ مَلْتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى، تىترەتتى.

مُلْتَاثٌ: مۇرەككەپ، چىگىش، قالايمىقان، مۇجمەل، تۇتۇق.

حَائِطٌ مُلْتَاثٌ بِالْقُطْرَانِ: قارىماي بىلەن بۇلغانغان تام.

هُوَ مُلْتَاثُ الْعَقْلِ: ئەقلىدىن ئاداشقان.

مُلْتَئِمٌ: قوشۇلغۇچى، ئۇچراشقۇچى، يېپىشقۇچى؛ يامالغان، تۇگشالغان.

مُلْتَبِسٌ: چىگىشلەشكەن، چىگىك.

«كَلَامٌ مُلْتَبِسٌ يُثِيرُ الشَّكَّ»: گۇمان قوزغايدىغان چىگىش گەپ.

مُلْتَبَكٌ: قالايمىقان، مالىماتاڭ، پاراكەندە، باش-ئايىغى يوق.

مُلْتَثٌّ: لاتىنلىشىپ كەتكەن.

مُلْتَجِئٌ: پاناھ تەلەپ قىلغۇچى، يوشۇرۇنغۇچى.

مُلْتَجِئٌ سِيَاسِيٌّ: سىياسىي مۇھاجىر، سىياسىي باشپاناھ تەلەپ قىلغۇچى، سىياسىي قاچقۇن.

مُلْتَجِفَةٌ: كۆمتۈرۈلۈپ كەتكەن قۇدۇق.

مُلْتَحِفٌ ج مُلْتَحِفُونَ: يېپىنغان، يۆركەنگەن.

«مُلْتَحِفٌ بِعَبَاءَةٍ مِنْ شِدَّةِ الْبَرْدِ»: سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن تون يېپىنىۋالغان.

مُلْتَحِفَةٌ: يۆركىنىۋالغۇچى.

مُلْتَحِمٌ: ئۇلانغان، چاپلاشقان.

يَدٌ صِنَاعِيَّةٌ مُلْتَحِمَةٌ بِالْمِرْفَقِ: جەينەككە ئۇلانغان سۈنئىي قول.

مُلْتَحَمَةُ الْعَيْنِ: بىرىكتۈرگۈچى، پەردە (كۆزنىڭ).

مُلْتَحٍ: ساقاللىق.

مُلْتَحٍ بِلِحْيَةٍ سَوْدَاءَ: قارا ساقاللىق.

مُلْتَزِمٌ: ھۆددىگەر، كۆتۈرە ئالغۇچى؛ ئالاھىدە ھوقۇققا ئىگە ئەرباب، ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە خادىم، پەۋقۇلئاددە ھوقۇققا ئىگە جاناب.

مُلْتَزِمٌ بِاحْتِرَامِ أَوْقَاتِ الْعَمَلِ: ئىش ۋاقتىغا رىئايە قىلغۇچى.

مُلْتَزَمٌ: زورلانغان، مەجبۇر قىلىنغان، ئامالسىز، ئىلاجىسىز؛ مەسئۇل، جاۋابكار.

مُلْتَطَمٌ: نامايىشچىلار ئۇچرىشىدىغان يەر.

«مُلْتَطَمُ الْأَمْوَاجِ»: دولقۇنلار يىغىلىدىغان جاي، ئۆركەش.

مُلْتَفِتٌ: دىققەت قىلغۇچى، كۆڭۈل بۆلگۈچى.

غَيْرُ مُلْتَفِتٍ: سەل قارىغۇچى، بىپەرۋا.

مُلْتَفٌّ: ئورالغان، يۆگەلگەن، تۈرۈلگەن.

أَشْجَارٌ مُلْتَفَّةٌ بِالْحَدِيقَةِ: باغنى قورشاپ تۇرغان دەرەخلەر.

الْمُلْتَفُّونَ حَوْلَ الْقَائِدِ: قوماندانىنىڭ ئەتراپىدىكىلەر.

مُلْتَقِطٌ: تېپىۋالغۇچى، تېرىۋالغۇچى.

مُلْتَقِطُ الصَّوْتِ: ئاۋاز قوبۇللىغۇچ.

جِهَازُ الرَّادِيُو مُلْتَقِطٌ لِلصَّوْتِ: رادىئو ئۈسكۈنىسى ئاۋاز قوبۇللىغۇچتۇر.

مُلْتَقَطٌ: تېپىۋېلىنغان نەرسە، تېپىۋالغان نەرسە.

مُلْتَقًى ج مُلْتَقَيَاتٌ: مەجلىسخانا، يىغىن مەيدانى، يىغىلىدىغان يەر، ئۇچرىشىش ئورنى.

إِلَى الْمُلْتَقَى: خەيىر خوش، خوش يەنە كۆرۈشەرمىز.

مُلْتَقَى الطُّرُقَاتِ: ئاچال، دوقمۇش.

مُلْتَقَى الأَصْدِقَاءِ: دوستلار ئۇچرىشىدىغان جاي.

مُلْتَقَى حَوْلَ الْمُعْجَمِ الْعَرَبِيِّ: ئەرەب تىلى لۇغىتى توغرىسىدا مۇھاكىمە يىغىنى.

مُلْتَقَيَاتُ الأَنْهَارِ: دەريالارنىڭ قوشۇلىدىغان جايى.

مُلْتَمِسٌ: ئىلتىماس قىلغۇچى، تەلەپ قىلغۇچى.

مُلْتَمِسٌ ج مُلْتَمِسَاتٌ: تەلەپ، تەلەپ قىلىنىدىغان.

«مُلْتَمَسُهُ أَنْ يُصْبِحَ مُوَظَّفًا بِوَزَارَةِ الصِّحَّةِ»: ئۇنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنى سەھىيە مىنىستىرلىقىدا خىزمەت قىلىش.

قَدَّمَ مُلْتَمَسًا لِلإِفْرَاجِ عَنْهُ: قويۇپ بېرىلىشىنى تەلەپ قىلىپ ئىلتىماس سۇندى.

مُلْتَمَسٌ ج مُلْتَمَسُونَ: قايتا قاراپ چىقىلىۋاتقان ئەيىبلەنگۈچى.

مُلْتَهِبٌ: يالقۇنلۇق، قىزغىن، ئەڭ ئەۋجىگە چىققان، يالقۇنجاۋاتقان، كۆيۈۋاتقان، يېنىۋاتقان، ئوت ئالىدىغان، ياللۇغلانغان.

«حَطَبٌ مُلْتَهِبٌ»: كۆيۈۋاتقان ئوتۇن.

«سَائِلٌ مُلْتَهِبٌ»: ئوت ئالىدىغان سۇيۇقلۇق.

«مَوَادٌّ مُلْتَهِبَةٌ»: ئوت ئالىدىغان ماددىلار.

كَلِمَاتٌ مُلْتَهِبَةٌ: قىزغىن سۆزلەر.

«حَنْجَرَةٌ مُلْتَهِبَةٌ»: ياللۇغلانغان كېكىردەك.

«مَفَاصِلُ مُلْتَهِبَةٌ»: ياللۇغلانغان ئۇگىلەر.

مُلْتَوٍ: ئەگرى، ئەگرى-بۈگرى، ئەگرى-توقاي، قىيسىق.

مَلَثَ يَمْلُثُ مَلْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

مَلَثَهُ: ئۇنى ئاستا ئۇرۇپ قويدى.

مَلَثَهُ بِكَلَامٍ: ئۇنى يالغان ۋەدە بىلەن ئالدىدى.

مَلَثٌ: كېچىنىڭ ئەۋۋىلىدىكى قاراڭغۇلۇق.

مُلَثِّمٌ: ئېغىز-بۇرنىنى شارپا بىلەن ئورىۋالغۇچى.

مَلِجَ / مَلَجَ يَمْلَجُ مَلْجًا الطِّفْلُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى، شۈمۈردى، شورىدى.

مَلْجَأٌ ج مَلَاجِئُ: پاناھ جاي، يوشۇرۇنىدىغان جاي، مەخپىي جاي، قاچىدىغان جاي.

﴿مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇ كۈندە سىلەرگە قاچىدىغان جاي تېپىلمايدۇ.

«مَلْجَأُ الْيَتَامَى»: دارىلئىتام.

«مَلَاجِئُ الْعَجَزَةِ»: دارىلئاجىزىن.

مَلْجَأٌ ضِدَّ الْغَارَاتِ الْجَوِّيَّةِ: ھاۋا ھۇجۇمىغا قارشى پاناھلىنىدىغان جاي.

مِلْجَاجٌ: جاھىل، تەرسا، كاج.

مُلْجَمٌ: يۈگەنلىك، يۈگەن سېلىنغان.

مَلْجُومٌ: يۈگەنلىك، نوختىلىق.

مَلَحَ يَمْلُحُ / يَمْلَحُ وَمَلُحَ يَمْلُحُ مُلُوحَةً وَمَلَاحَةً وَمُلُوحًا الْمَاءُ: سۇ تۇزلۇق بولۇپ قالدى، ئىششقارلاشتى، شورلاشتى.

مَلُحَ يَمْلُحُ مَلَاحَةً وَمُلُوحَةً: گۈزەل بولدى، چىرايلىق بولدى، كۆركەم بولدى.

مِلْحٌ ج مِلَاحٌ: تۇز.

مِلْحُ الطَّعَامِ: ئاش تۇزى.

﴿هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ﴾ «قۇرئان»: بۇنىڭ (يەنى دەريانىڭ) سۈيى تاتلىق، تەملىك بولۇپ (گالدىن) سىلىق ئۆتىدۇ، بۇ (يەنى دېڭىز) ناھايىتى ئاچچىق تۇزلۇق.

مِلْحُ الْبَارُودِ: كالى سېلىتراسى.

مِلْحٌ جَبَلِيٌّ: تاش تۇز.

مِلْحَاحٌ ج مِلْحَاحُونَ: سورىغاق، تولا سورايدىغان، تەكرار تەلەپ قىلغۇچى.

سَحَابٌ مِلْحَاحٌ: يامغۇرلۇق بۇلۇت.

مُلْحَةٌ ج مُلَحٌ: مەشھۇر سۆز، ھېكمەتلىك سۆز، تەمسىل، كىنايە، قىزىق گەپ، كۆپكۆك.

مِلْحَةٌ: شەرتنامە، توختام، كېلىشىم، پۈتۈم، مۆھۈرخەت، ئىتتىپاق، بىرلەشمە، ئىتتىپاقداش.

مُلِحٌّ ج مُلِحّوْنَ: جىددىي ئېھتىياج.

مُلِحٌّ: قەتئىي تەلەپ قىلىدىغان، ئىچكىرلەپ سورايدىغان.

جَوَابٌ مُلِحٌّ: قەتئىي جاۋاب.

حَاجَةٌ مُلِحَّةٌ: جىددىي ھاجەت.

قَضِيَّةٌ مُلِحَّةٌ: جىددىي مەسىلە.

مُلَحِّنٌ: مۇزىكانت، مۇزىكا ئىشلىگۈچى.

رِيَاضُ السُّنْبَاطِي مُلَحِّنُ كَثِيرٍ مِنْ أَغَانِي أُمِّ كُلْثُومٍ: ئۇممى گۈلسۈمنىڭ ناخشىلىرىنىڭ تولىسىنىڭ مۇزىكىسىنى رىياز سۇنباتى ئىشلىگەن.

مُلَحَّنَةٌ: ئوپېرا.

مُلْحِدٌ ج مُلْحِدُوْنَ وَمَلَاحِدَةٌ: كوپىپار، دىنسىز، دەھرىي.

مَادِّيٌّ مُلْحِدٌ: ماتېرىيالىست.

مَلْحَزٌ ج مَلَاحِزُ: تار يول، چىغىر يول.

مَلْحَصٌ: پاناھگاھ.

مَلْحَظٌ: كۆزدە تۇتىدىغان نۇقتا، كۆزىتىش پونكىتى، تەكشۈرۈلىدىغان جاي.

مِلْحَفٌ . مِلْحَفَةٌ ج مَلَاحِفُ: يوركەنچە، پلاش، يېپىنچا؛ ئەدىيال، كىرلىك.

مُلْحَقٌ ج مُلْحَقَاتٌ: قوشۇمچە، تولۇقلىما، قوشۇلغان، كۆپەيتىلگەن، قارىمىقىدىكى، قاراشلىق، شۆبە.

مُلْحَقُ الْكِتَابِ وَالْجَرِيْدَةِ: قوشۇمچە سان، قوشۇمچە كىتاب.

مُلْحَقٌ ج مُلْحَقُوْنَ فِي سَفَارَةٍ سِيَاسِيَّةٍ: ئەلچىخانا، تولۇق ھوقۇقلۇق مەخسۇس خادىم، مەخسۇس ۋەكىل.

مُلْحَقٌ عَسْكَرِيٌّ: ئوفىتسېر، ھەربىي ئەمەلدار.

مُلْحَقٌ تِجَارِيٌّ: سودا ئىشلىرى ۋەكىلى.

إِمْتِحَانٌ (فَحْصٌ) مُلْحَقٌ: قايتا ئىمتىھان.

مُلْحَقٌ ج مَلَاحِقُ: قايتا ئىمتىھان، تەكرار ئىمتىھان، ئاسرانىدى ئوغۇل.

أُسْتَاذٌ مُلْحَقٌ بِالْمَرْكَزِ الثَّقَافِيِّ: مەدەنىيەت مەركىزىدىكى تەكلىپ قىلىنغان پروفېسسور.

مُلْحَقٌ صُحُفِيٌّ: ئاخبارات ئەمەلدارى.

الْمُلْحَقُ الثَّقَافِيُّ الْأُسْبُوْعِيُّ: ھەپتىلىك مەدەنىيەت قوشۇمچە سان.

مُلْحَقَاتٌ: قارىمىقىدىكى (قاراشلىق) دۆلەتلەر، تەۋەلىكىدىكى دۆلەت.

مُلْحَقَاتُ الْمُعَاهَدَةِ: توختامنىڭ قوشۇمچىسى.

مُلَحْلَحٌ: يېتەكچى، باشلىق، ئاقساقال، يولباشچى، سەردار، قوماندان، قەھرىمان، باتۇر.

مَلْحَمَةٌ ج مَلَاحِمُ: جەڭ، ئۇرۇش، قىرغىنچىلىق، قانلىق جەڭ، داستان، باللادا، ئېپىك پوئېما، تارىخىي داستان.

مَلْحَمَةٌ مُوْسِيْقِيَّةٌ: سىمفونىيە.

مَلْحَمَةُ الْأَلْيَاذَةِ عِنْدَ الْإِغْرِيْقِ: يۇناننىڭ ھومروس تارىخىي داستانى.

أَدَبُ الْمَلَاحِمِ: داستانچىلىق.

مَلْحَمِيٌّ: داستان پوئېماغا مەنسۇپ.

شِعْرٌ مَلْحَمِيٌّ: پوئېما ، داستان.

مَوَاقِفُ مَلْحَمِيَّةٌ: جەڭ مەيدانى.

مَلْحَمِيُّوْنَ: داستان يازغۇچىلار.

هُوْمِيْرُسُ مِنَ الْمَلْحَمِيِّيْنَ: ھومروس داستان يازغۇچىلاردىن ئىدى.

مَلْحُوْسٌ: يالانغان، يالاپ قويۇلغان.

«طَعَامٌ مَلْحُوْسٌ»: يالانغان تائام.

مَلْحُوْظٌ ج مَلْحُوْظُوْنَ: مۆتىۋەر، قەدىرلىك.

رَجُلٌ مَلْحُوْظُ الْجَانِبِ: كۆزگە كۆرۈنگەن ئادەم، مۆتىۋەر ئادەم.

مَلْحُوْظٌ: كۆزگە چېلىقىدىغان.

مَلْحُوْنٌ: گرامماتىكا خاتالىقى بار سۆز.

الْمَلْحُوْنُ: ئاۋام تىلى بىلەن يېزىلغان شېئىر.

مِلْحِيٌّ: تۇزلۇق، تۇزنىڭ.

مَلَحَ يَمْلَحُ مَلْحًا: يۇلدى، سۇغاردى، تارتتى.

مَلَحَ الطَّعَامَ: يېمەكلىك بۇزۇلۇپ قالدى.

مَلَحَ فُلَانٌ: باش ئەگدى، بويسۇندى، مەغلۇپ بولدى.

مُلَخْبَطَةٌ: قالايمىقان.

إِنَّ هَذِهِ الْمَخْطُوطَةَ مُلَخْبَطَةٌ: بۇ مالماتاڭ يېزىلغان قوليازما.

مُلَخَّبٌ: كاچاتلانغان.

مُلَخَّصٌ ج مُلَخَّصَاتٌ: قىسقىچە، ئاددىي، ئىخچام، يىغىنچاق، قىسقا، جەۋھەر، قىسقارتىلمىسى، مېغىز، خۇلاسە، مېغىزلىق، ماھىيەت، ئاساسىي ماھىيەت.

مُلَخَّصُ الْكَلَامِ: قىسقىچە مەزمۇن، ئومۇمىي چۈشەنچە، ئومۇمىي بايان مۇھىم مەزمۇن، ھاسىل كالام؛ تېزىس.

مُلَخَّصُ الدَّرْسِ: دەرسنىڭ قىسقارتىلمىسى.

مُلَخَّصَاتُ الْكُتُبِ: كىتابلارنىڭ قىسقارتىلمىسى.

مَلَدَ يَمْلَدُ مَلْدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سوزدى.

مَلِدَ يَمْلَدُ مَلَدًا الْغُصْنُ: شاخ لىڭشىدى، ئىرغاڭلىدى.

مَلَدٌ ج أَمْلَادٌ: يۇمران شاخ.

مِلْدَامٌ ج مَلَادِيمُ: ئۇچكە چاقىدىغان تاش.

مُلَدَّنٌ: يۇمشاق، يۇمشىتىلغان.

خُبْزٌ مُلَدَّنٌ: يۇمشاق نان.

مِلْدَسٌ ج مَلَادِسُ: ھاۋانچا.

مِلْدَمٌ: دۆت، كالۋا، ئەخمەق، نادان، قاپاقۋاش.

أُمّ مِلْدَمٍ: قىزىتمىلىق كېسەللىكلەر.

مَلَذَ يَمْلُذُ مَلْذًا: يالغان ئېيتتى.

مَلَذَهُ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى، ئۇنى چىرايلىق سۆز بىلەن مەمنۇن قىلدى.

مَلَذَ الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

مَلَذَّةٌ ج مَلَذَّاتٌ وَمَلَاذٌ: شەھۋانىي نەپس، جىنسىي تەلەپ، ئىشتىھا، ئارزۇ، شەھۋەت.

«مَلَذَّاتٌ فَانِيَةٌ»: داۋامى يوق لەززەت.

مِلْذَمٌ ج مَلَاذِمُ: قەھرىمان، باتۇر؛ بۆرە.

رَجُلٌ مِلْذَمٌ: مەيتۇن بولغان ئادەم.

مِلَزٌّ: ئۇرۇشقاق ئاداۋەتچى قاتتىق.

مِلْزَمٌ مِلْزَمَةٌ ج مَلَازِمُ: ئامبۇر، ئىسكەنجە.

مَلْزَمَةٌ ج مَلَازِمُ: فورمات، (باسمىچىلىقتىكى سەككىز بەت ياكى 16 بەت ياكى 32 بەتلىك بىر بولاق قەغەز.

مَلْزُوزٌ: يۇختا، مەھكەم، زىچ، چىڭىتىلغان.

صُفُوفٌ مَلْزُوزَةٌ: زىچ رەت.

مَلْزُومٌ: زورلانغان، مەجبۇر قىلىنغان، ئامالسىز ئىلاجسىز، مەسئۇل، جاۋابكار.

مَلْزُومِيَّةٌ: جاۋابكارلىق، مەجبۇرىيەت، بورچ، ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت.

مَلِسَ يَمْلَسُ وَمَلَسَ يَمْلُسُ مُلُوسَةً وَمَلَاسَةً: سىلىق بولدى، تەكشى بولدى.

مَلَسَ يَمْلُسُ مَلْسًا الشَّيْءَ: يولدى، سۇغۇردى، چىقاردى، سۆرىدى، ئۈزتتى، يىرتتى.

مَلَسَ فُلَانٌ: تېز كەتتى، تىكىۋەتتى.

مَلَسَ الْإِبِلَ: تۆگىنى قاتتىق ھەيدىدى.

مَلَسَ الرَّجُلَ بِلِسَانِهِ: شېرىن گەپلەر بىلەن ئالدىدى.

مَلَسٌ ج مُلُوسٌ وَأَمْلَاسٌ: تۈز يەر.

مَلَسُ الظَّلَامِ: گۇگۇم ۋاقتى.

مَلِسٌ: سىلىق، تەكشى، پارقىراق، تۈز.

مَلْسُوعٌ: چېقىۋېلىنغان.

مَلْسُونٌ ج مَلْسُونُونَ: كاززاپ، تىلى باشقا دىلى باشقا.

مَلَسَى: يۈگۈرۈك تۆگە.

رَجُلٌ مَلَسَى: تۇرالغۇسىز ئادەم، ئەھدىگە ۋاپا

قىلمايدىغان ئادەم.

مَلَشَ يَمْلُشُ / يَمْلِشُ مَلْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قولى بىلەن مالتىلىدى.

مَلِصَ يَمْلَصُ مَلَصًا الشَّيْءُ مِنْ يَدِهِ: نەرسە قولىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

مَلِصَتِ السَّمَكَةُ مِنْ يَدِ الصَّيَّادِ: بېلىقچىنىڭ قولىدىن بېلىق سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى.

مَلِصَ السَّارِقُ: ئوغرى ئارقىغا قاراپ قاچتى.

مَلِصٌ: سىلىق، پارقىراق، پالتىراق؛ تۈز، تەكشى؛ تېيىلغاق.

مِلْصَافٌ: پالتىراق، نۇرلۇق ئەينەك.

مَلَصَّةٌ: ئوغرى كۆپ جاي.

مُلْصَقٌ: يېپىشتۇرۇلغان، چاپلاشتۇرلغان.

مَلَطَ يَمْلُطُ مَلْطًا الْحَائِطَ: تامنى سۇۋىدى.

مَلَطَ الشَّعْرَ: چاچنى ئالدى، چۈشۈردى.

مَلَطَتْهُ أُمُّهُ: ئانىسى ئۇنى ئېيى توشماي تۇغۇپ قويدى.

مِلْطٌ ج أَمْلَاطٌ وَمُلُوطٌ: قولى ئەگرى ئادەم، ئوغرى، نەسەبىنىڭ تايىنى يوق.

خِلْطٌ مِلْطٌ: قالايمىقان، تەرتىپسىز، ماللىماتالاڭ، بىسەرەمجان.

مِلْطَاسٌ ج مَلَاطِيسُ: بولقا، بازغان.

مِلْطَاطٌ: يارغۇنچاق، كىچىك تۇگمەن، تاغ ئېتىكى، ۋادىنىڭ گىرۋىكى، دېڭىز قىرغىقى، قورۇقنىڭ سەيناسى.

مُلَطَّخٌ ج مُلَطَّخُونَ م مُلَطَّخَةٌ: پاسكىنا قىلىنغان، بۇلغانغان.

مُلَطَّخَةٌ بِالْعَارِ: نومۇسقا قالغان.

مُلَطِّفٌ: يېنىكلەتكۈچى، پەسەيتكۈچى.

«دَوَاءٌ مُلَطِّفٌ»: (كېسەلنى) پەسەيتىدىغان دورا.

مَلْطِمٌ / مَلْطَمٌ ج مَلَاطِمٌ: مەڭز.

مَلْطَمُ الْبَحْرِ: دېڭىزنىڭ دولقۇن پەسىيىدىغان جايى.

مَلَعَ يَمْلَعُ مَلْعًا وَمَلَعَانًا أُمَّهُ: ئانىسىنى ئەمدى.

مَلَعَ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ تېز ماڭدى.

مَلْعَبٌ ج مَلَاعِبُ: تەنھەرىكەت مەيدانى.

«مَلْعَبُ سِبَاقِ الْخَيْلِ»: ئات بەيگە مەيدانى.

«مَلَاعِبُ الْمَعَاهِدِ الثَّانَوِيَّةِ»: تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئىنستىتوتلار تەنھەرىكەت مەيدانلىرى.

مَلْعَبُ التَّنْسِ: تانسا مەيدانى.

مَلْعَبُ الْكُرَةِ وَاسِعٌ: ۋاسكىتبول مەيدانى كەڭ.

مَلَاعِبُ الْجِنِّ: سىرلىق ئوردا، تىلسىمات.

تَرَكْتُهُ فِي مَلَاعِبِ الْجِنِّ: ئۇنى تاپقىلى بولمايدىغان جايغا قويدۇم.

مَلْعَبَةٌ: ئويۇنچۇق.

مِلْعَقَةٌ ج مَلَاعِقُ: قوشۇق.

مَلَاعِقُ الشَّايِ: چاي قوشۇقى.

مَلْعَنَةٌ ج مَلَاعِنُ: لەنەتكە قالىدىغان قىلىق.

«إِتَّقُوا الْمَلَاعِنَ الثَّلَاثَ» ،ھەدىس،: لەنەتكە قالىدىغان ئۈچ قىلىقتىن ساقلىنىڭلار (يولنىڭ ئوتتۇرىسىغا، ياكى دەرەخ سايىسىگە ياكى ئۆستەڭ، دەريا بويىغا) ھاجەت قىلىش.

لَحْمٌ مَلْعُوسٌ: پىشمىغان قىزىل گۆش.

مَلْعُونٌ ج مَلَاعِينُ: قارغىش تەگكۈر، مەلئۇن.

مِلَغٌ ج مِلَاغٌ: ئەخمەق، ھاياسىز؛ خۇشامەتچى.

مُلْغِزٌ: سىرلىق، چۈشەنگىلى بولمايدىغان، تۇتتۇق، مۇجمەل، غۇۋا، يوشۇرۇن، تېپىشماق.

طَرْدٌ مُلَغَّمٌ: مىنا ئورنىتىلغان پوسۇلكا.

مَلْغَمٌ ج مَلَاغِمُ: ئېغىز-بۇرۇن ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى.

قَبَّلَ مَلَاغِمَهُ: ئېغىز-بۇرۇنلىرىغا سۆيۈپ كەتتى.

مُلْغًى: بىكار قىلىنغان، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان، ئېلىپ تاشلانغان.

قَرَارٌ مُلْغًى: ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان قارار.

إِجْتِمَاعٌ مُلْغًى: ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان يىغىن.

مِلْفَاف: كىراڭ.

مُلْفِتٌ: كىشىنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان.

«لِبَاسٌ مُلْفِتٌ لِلنَّظَرِ»: كىشىنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان كىيىم.

مِلْفَعَةٌ ج مَلَافِعُ: پۈتۈن بەدەننى يۆگەپ تۇرىدىغان سىرتقى كىيىم.

مِلَفٌّ ج مِلَفَّاتٌ: بوغچا، خالتا، تىڭشىق، يوتقان، ئەدىيال؛ ۋىنتا، بۇرما.

أَوْرَاقُ مِلَفَّةٍ: ئارخىپ، خەت ئالاقە خالتىسى، ئارخىپ قېپى.

مِلَفٌّ لِخِدْمَةٍ: ئانكېت، تەرجىمىھال جەدۋىلى.

حِفْظُ الْوَثَائِقِ فِي الْمِلَفَّاتِ: ئارخىپلارنى ئارخىپ خالتىسىدا ساقلىدى.

مِلَفُّ الْقَضِيَّةِ الْفُلَانِيَّةِ: پالانى مەسىلىنىڭ ئارخىپى.

مُلَفَّقٌ: ياغلىما سۆز، ئويدۇرما سۆز.

هَذَا الْخَبَرُ مُلَفَّقٌ لَا أَسَاسَ لَهُ مِنَ الصِّحَّةِ: بۇ ئويدۇرما سۆز بولۇپ ھېچقانداق ئاساسى يوق.

مَلْفُوحٌ: كۆيۈپ كۆمۈرگە ئايلانغان، قاقلانغان، قۇرۇتۇلغان.

مَلْفُوظٌ: پۈركەلگەن، چاچرىتىلغان، تۆكۈلگەن، ئېغىزدىن چىقىرىلغان؛ تەلەپپۇز قىلىنغان، ئوقۇلغان، سۆزلەنگەن.

كَلَامٌ مَلْفُوظٌ: ئېيتىلغان سۆز.

نَوَاةٌ مَلْفُوظَةٌ: تۈكۈرۈۋېتىلگەن ئۇرۇق.

مَلْفُوفٌ: ئورالغان، يۆگەلگەن، تۈرۈلگەن؛ كاللەكبەسەي، كاپۇستا.

رَأْسُ هَذَا الْجَرِيحِ مَلْفُوفٌ بِالضِّمَادِ: بۇ مەجرۇھنىڭ بېشى داكا بىلەن تېڭىلغان.

مَلَقَ يَمْلُقُ مَلْقًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى، ئۆچۈرۈۋەتتى، يۇدى.

مَلَقَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى كالتەكلىدى.

مَلَقَ أُمَّهُ: ئانىسىنى ئەمدى.

مَلِقَ يَمْلَقُ مَلَقًا: خۇشامەت قىلماق، تەخسىكەشلىك قىلدى، رايىغا باقتى، يالاقچىلىق قىلدى، ياخشىچاق بولدى.

مَلَقٌ: خۇشامەت قىلماق، تەخسىكەشلىك قىلماق.

مَلِقٌ: تەخسىكەش، يالاقچى، خۇشامەتچى.

مِلْقَاطٌ ج مَلَاقِيطُ: موچىن، قىسقۇچ.

مُلْقِحٌ ج مُلْقِحُونَ مِنَ الرِّجَالِ: بالىلىق بولۇش ئىقتىدارىغا ئىگە ئەر.

مِلْقَطٌ ج مَلَاقِطُ: قىسقۇچ، ئامبۇر.

مِلْقَطُ النَّارِ: لاخشىگىر.

مُلَقَّبٌ ج مُلَقَّبُونَ: لەقەم قويۇلغان، ھۆرمەتلەش ياكى كەمسىتىش بىلەن نام بېرىلگەن.

طَهَ حُسَيْنٌ مُلَقَّبٌ بِعَمِيدِ الْأَدَبِ الْعَرَبِيِّ: تاھاھۇسەيىنگە ئەرەب ئەدەبىياتىنىڭ پېشۋاسى دەپ نام بېرىلگەن.

مُلَقَّحٌ: چاڭلاشتۇرۇلغان، ئۇرۇقلاندۇرۇلغان.

مُلَقَّحٌ ضِدَّ الْأَمْرَاضِ الْمُعْدِيَةِ: يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرگە قارشى سېلىنغان ۋاكسىنا.

شَجَرَةٌ مُلَقَّحَةٌ: چاڭلاشتۇرۇلغان دەرەخ.

بَقَرَةٌ مُلَقَّحَةٌ: ئۇرۇقلاندۇرۇلغان ئىنەك.

مَلْقُوطٌ ج مَلَاقِيطُ: تېپىۋالغان نەرسە، تېرىۋالغان نەرسە.

مَلْقًى: ئۇچرىشىش جايى، كۆرۈشۈش جايى.

مَلْقَى الطُّرُقِ: تۆت كوچا ئېغىزى.

مُلْقًى: تاشلانغان، ئېتىلغان، تاشلىۋېتىلگەن، چۆرۈۋېتىلگەن.

مُلْقَى الْكُنَاسَاتِ: ئەخلەت ساندۇقى.

مَلَكَ يَمْلِكُ مُلْكًا وَمَلَكَةً وَمَمْلَكَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىگىلىدى، ئىگە بولدى، قولغا ئالدى.

﴿إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ﴾ «قرآن»: مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا (يەنى سەبەئ ئاھالىسىگە) بىر ئايالنىڭ (يەنى بىلقىسنىڭ) پادىشاھلىق

قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

مَلَكَ شَيْأً بِصُورَةٍ غَيْرِ شَرْعِيٍّ: قانۇنسىز يول بىلەن نەرسە ئىگىلىدى.

مَلَكَ عَلَى: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى، هۆكۈمرانلىق قىلدى؛ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

مَلَكَ نَفْسَهُ أَوْ حَوَاسَّهُ: ئۆزىنى تۇتتى، ئۆز نەپسىدىن كەچتى، ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

مِلْكٌ ج أَمْلَاكٌ وَمُلُوكٌ: مال-مۈلۈك، تەئەللۇق، ئىگىدارچىلىق؛ ئىگىدارچىلىق هوقۇقى.

﴿مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا﴾ «قرآن»: ساڭا بەرگەن ۋەدىگە ئۆزلۈكىمىزدىن خىلاپلىق قىلغىنىمىز يوق.

مِلْكٌ مَنْقُولٌ: كۆچمە مۈلۈك.

مِلْكٌ ثَابِتٌ: كۆچمەس مۈلۈك.

مِلْكٌ مُشَاعٌ: ئاممىۋى ئىگىدارچىلىق هوقۇقى.

صَاحِبُ الْمِلْكِ: ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى، مۈلۈك ئىگىسى، مۈلۈكدار.

عَوَائِدُ الْأَمْلَاكِ: مال-مۈلۈك بېجى.

مَلِكٌ وَمَلْكٌ ج مُلُوكٌ وَأَمْلَاكٌ: پادىشاھ، خان، شاھ، ئەمىر.

الْمَلِكُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ پادىشاھى مۇتلەق دېگەن مەنىدە.

﴿فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئۈستۈندۇر، ھەق پادىشاھدۇر.

مَلِكُ الْغَابَةِ: يولۋاس.

مَلِكُ الْمَمْلَكَةِ الْعَرَبِيَّةِ السَّعُودِيَّةِ: سەئۇدىي ئەرەبىستاننىڭ پادىشاھى.

حَبُّ الْمُلُوكِ: ئىنەكپىتى.

دَاءُ الْمُلُوكِ: يەللىك بوغۇم ئاغرىقى.

مَلَكٌ ج مَلَائِكَةٌ: پەرىشتە.

مُلْكٌ: هۆكۈمران، هاكىمىيەت؛ پادىشاھلىق، خانىدانلىق.

مَلِكَةٌ ج مَلِكَاتٌ: خانىش، پادىشاھنىڭ خوتۇنى، مەلىكە، ئايال پادىشاھ.

مَلِكَةُ النَّحْلِ: ئانا ھەرە، ھەرە پادىشاھى.

مَلَكَةٌ ج مَلَكَاتٌ: ئالاھىدە سۈپەت، ئالاھىدىلىك، مەلەكە؛ بىۋاسىتە سېزىم، سەلىقە؛ ئادەت؛ قابىلىيەت.

مِلْكَمَةٌ ج مَلَاكِمُ: بوكسچىلىق پەلىيى.

مَلَكُوتٌ: پادىشاھلىق؛ ئىمپېراتورلۇق، سەلتەنەت.

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ «قرآن»: ئۇلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ سەلتەنىتى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟

مِلْكِيٌّ: مال-مۈلۈكنىڭ، مال-مۈلۈك جەھەتتە، ئىگىدارلىق هوقۇقىنىڭ.

مَلَكِيٌّ: پەرىشتىنىڭ، پەرىشتىگە ئائىت.

مَلِكِيٌّ: پادىشاھنىڭ، پادىشاھقا ئائىت.

نِظَامٌ مَلِكِيٌّ: پادىشاھلىق تۈزۈم.

أَمْرٌ مَلِكِيٌّ: شاھانە پەرمان، ئەمىر-پەرمان، بۇيرۇق، شاھ پەرمانى.

مُسْتَشَارٌ مَلِكِيٌّ: ئوردا مەسلىھەتچىسى.

مُوَظَّفٌ مَلِكِيٌّ: ئوردا ئەمەلدارى.

الْقَصْرُ الْمَلِكِيُّ: پادىشاھنىڭ سارىيى، پادىشاھنىڭ ئوردىسى.

مِلْكِيَّةٌ: ئىگىدارچىلىق هوقۇقى؛ مۈلۈكچىلىك.

الْمِلْكِيَّةُ الْعَامَّةُ: دۆلەت ئىگىدارچىلىقى.

مِلْكِيَّةٌ خَاصَّةٌ: شەخسىي مۈلۈكچىلىك هوقۇقى.

بِيَدِيْ عَقْدُ مِلْكِيَّةِ هَذِهِ الْأَرْضِ: بۇ يەرنىڭ ئىگىدارچىلىق توختامى مېنىڭ ئىلكىمدە.

مِلْكِيَّةٌ مُشْتَرَكَةٌ: ئورتاق ئىگىدارچىلىق هوقۇقى.

حُكُومَةٌ مَلِكِيَّةٌ: پادىشاھلىق هۆكۈمەت.

الْأُسْرَةُ الْمَلِكِيَّةُ: خان جەمەتى.

مَلَابِسُ مَلِكِيَّةٌ: شاھانە تون.

مَلِكِيَّةٌ وِرَاثِيَّةٌ: تەختى مىراسخورلۇق تۈزۈمى.

مَلِكِيَّةٌ: خانلىق تۈزۈم، پادىشاھلىق تۈزۈم، مونارخىيە، مونارخىيىلىك تۈزۈم.

مَلَّ يَمَلُّ / يَمَلُّ مَلًّا: زېرىكتى، ئىچى پۇشتى، تىت-تىت بولدى.

مَلَّ الثَّوْبَ: كىيىمنى يوغان-يوغان تىكتى، شىردى.

مَلَّ يَمَلّ مَلَلًا وَمَلَالًا وَمَلَّةً وَمَلَالَةً الشَّيْءَ وَمِنْهُ: ياماننى كۆردى، ئۆچمەنلىك قىلدى، نارازى بولدى، بىزار بولدى، جانغا تەگدى، زېرىكتۈردى، بىزار قىلدى.

رَجُلٌ لَا يَمَلّ: هارماس ئادەم.

«خُذُوْا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيْقُوْنَ فَإِنَّ اللهَ لَا يَمَلّ حَتَّى تَمَلُّوْا» «حديث»: تائەت، ئىبادەتلەردىن تاقەت قىلالايدىغانلىرىڭلارنى قىلىڭلار، چۈنكى سىلەرگە مالال كەلمىگۈچە ئاللاھقا مالال كەلمەيدۇ.

لَقَدْ مَلَلْتُ مِنَ السَّفَرِ بِالْقِطَارِ فَأَنَا لَمْ أَبْرَحْهُ طِوَالَ نَهَارَيْنِ وَلَيْلَتَيْنِ: پويىزدا ئىككى كېچە-كۈندۈز مېڭىپ پويىزدا مېڭىشقا تويدۇم.

مَلٌّ: تىت-تىت بولماق، ئىچى تىتىلداشماق، مالال بولماق، بىزار بولماق، زېرىكمەك، چارچىماق.

مَلَلٌ: زېرىكمەك، مالال بولماق.

مَلَّاحٌ: ماتروس، دېڭىزچى، پاراخوت خىزمەتچىسى؛ پورت يول باشلىغۇچىسى؛ تۇزچى، تۇز ساتقۇچى.

مَلَّاحَةٌ: تۇز كانى، تۇز ئىشلەپچىقىرىش كارخانىسى، تۇزخانا، تۇز كۆلى، تۇز چىقىدىغان كۆل، تۇز ماكانى، تۇز قاچىسى.

مُلَّاحِيّ: ئاق ئۈزۈم، ئاق ئۈزۈن ئۈزۈم، مۇناقى ئۈزۈم، بىجاقسى ئۈزۈم.

مَلَّاسَةٌ: تىرنا، سۆرەم.

مَلَّاقٌ: تەخسىكەش، يالاقچى، خۇشامەتچى.

مَلَّاقَةٌ: سۆرەم، تىرنا.

مَلَالَةٌ: سەۋرسىز، چۇس، قىزىققان.

مَلَّا يُمَلِّأُ تَمْلِئَةً: تولدۇردى، قاچىلىدى، تولدۇرۇۋەتتى.

مُلَّةٌ ج مُلَلٌ: تۇلىمەك، زىغ-زىغ سالماق.

مُلَّةُ السَّرِيْرِ: تۆشەك ئاستىغا قويۇلىدىغان كارىۋات ئۇستىدىكى تاختا.

مَلَّةٌ: رايى يېنىپ كەتمەك، زېرىكمەك؛ قىزىغان چاغدا چىقىدىغان تەر، چوغ، ئىسسىق كۈل.

خُبْزُ الْمَلَّةِ: كۆمەچ نان.

مِلَّةٌ ج مِلَلٌ: دىنىي ئەقىدە، دىنىي قائىدە؛ مۇراسىم؛ شەرىئەت.

الْمِلَّةُ السَّمْحَاءُ: كەڭ دىن، ئىسلام دىنى.

مَلَّحَ يُمَلِّحُ تَمْلِيْحًا: تۇز سالدى، تۇز قوشتى، تۇزلىدى.

مَلَّحَ السَّمَكَ: بېلىقنى تۇزلىدى.

مَلَّدَ يُمَلِّدُ تَمْلِيْدًا الْجِلْدَ: تېرىنى ئەيلىدى.

مَلَّسَ يُمَلِّسُ تَمْلِيْسًا الشَّيْءَ: تەكشىلىدى، تۈزلىدى، سىلىقلىدى.

مَلَّسَ الرُّخَامَ: مەرمەر تاشنى سىلىقلىدى.

مَلَّطَ يُمَلِّطُ تَمْلِيْطًا الْحَائِطَ: تامنى سۇۋىدى.

مَلَّقَ يُمَلِّقُ تَمْلِيْقًا: تۈزلىدى، سىلىقلىدى.

مَلَّكَ يُمَلِّكُ تَمْلِيْكًا: تەقدىم قىلدى، ھەدىيە قىلدى، سوغا قىلدى، ئۆتۈنۈپ بەردى؛ پادىشاھ قىلدى.

مَلَّكَهُ أَرْضًا: ئۇنى زېمىنغا ئىگە قىلدى.

مَلَّلَ يُمَلِّلُ تَمْلِيْلًا: ئۇياق-بۇياققا ئۆرۈدى، ئۆرۈپ-چۆرۈدى.

مَلَّى يُمَلِّي تَمْلِيَةً: سوزدى، ئۇزارتتى، ئۇزۇن قىلدى.

مُلَّى: كۆمەچ نان.

مِلِّيمٌ ج مِلِّيمَاتٌ: مىللىم (بىر پوڭ ـ مىسسىرنىڭ پۇلى).

«اَلْجُنَيْهُ الْمِصْرِيّ يُسَاوِيْ أَلْفَ مِلِّيمٍ»: مىسسىرنىڭ بىر جۇنەي پۇلى مىڭ مىللىمغا تەڭ.

مِلِّيٌّ: مىللىي، گۇرۇھىنىڭ، ئېقىمنىڭ، مەزھەپنىڭ، خەلقنىڭ.

مَلْمَحٌ ج مَلَامِحُ: چىراي، قىياپەت، تاشقى كۆرۈنۈش.

مُنْذُ تَحْسِينِ الْأَعْمَالِ الْإِدَارِيَّةِ طَرَأَتْ عَلَى هَذَا الْمَصْنَعِ مَلَامِحُ جَدِيدَةٌ: باشقۇرۇش ئىشلىرى ياخشىلانغاندىن كېيىن بۇ زاۋۇتنىڭ قىياپىتى يېڭىلاندى.

هَذِهِ الْبِنْتُ لَهَا مَلَامِحُ أُمِّهَا: بۇ قىزنىڭ چىرايى ئانىسىغا ئوخشايدۇ.

مَلْمَسٌ: تېگىش، تۇتىدىغان جاي، تۇتقاق، سىلىماق.

مَلْمَسُ الْحَشَرَاتِ ج مَلَامِسُ: ھاشاراتلارنىڭ سەزگۈ ئەزاسى.

مَلْمَسِيٌّ: تېگىش، (سىزىمغا ئائىت).

مَلْمَلَ يُمَلْمِلُ مَلْمَلَةً: ئالدىرىدى، تېز بولدى، ئىتتىك ماڭدى.

مَلْمَلَةٌ: بىئارام قىلدى، تەشۋىشلەندۈردى، تىت-تىت قىلدى.

مُلَمْلَمَةُ الْفِيلِ: پىل تۇمشۇقى، خارتۇم.

مِلَمٌّ: تىرنا، سۈرمە.

مُلِمٌّ ج مُلِمُّونَ: بىلگۈچى، بىلىدىغان.

«فُلَانٌ مُلِمٌّ بِفَنِّ الطَّبْخِ»: پالانى تاشپەزلىك ھۈنىرىنى بىلىدۇ.

مُلِمَّةٌ ج مُلِمَّاتٌ: قاتتىق مۇسىبەت.

مُلَمَّعٌ: پارقىراق، پالتىراق، نۇرلۇق، چاقناپ تۇرىدىغان؛ گۈللۈك؛ ئالىبۇلىماچ.

«قُمَاشٌ مُلَمَّعٌ»: گۈللۈك رەخت.

«حِصَانٌ مُلَمَّعٌ»: ئالا ئات.

خَدٌّ مُلَمَّعٌ: نۇرلۇق يۈز.

مَلْمُوسٌ ج مَلْمُوسَاتٌ: تۇتۇپ بىلىندىغان، تېگىپ كەتكەن، سىلانغان، تۇتۇلغان، سىۈركەلگەن، ئۇچراشقان، دوقۇرۇشقان.

مَلْمُوسَاتٌ: سەزگىلى بولىدىغان نەرسىلەر.

مَلْمُومٌ: ساراڭ بولۇپ قالغان، ئېلىشىپ قالغان، ئەقلىدىن ئادىشىپ قالغان، توپلانغان، يىغىلغان، جەمئىي.

مَلَنْخُولْيَا: خامۇشلۇق كېسىلى، مالىخولىيا، سەۋدا.

مَلْهَاةٌ: كومېدىيە، قىزىق ئويۇن، كۈلكىلىك ئويۇن، كۈلدۈرگە.

مَلْهَاةٌ بِاللُّغَةِ الْعَامِّيَّةِ: ئاۋام تىلى بىلەن يېزىلغان كومېدىيە.

مُلْهِمٌ: ئىلھام بەرگۈچى، ۋەھيى قىلغۇچى، بېشارەت بەرگۈچى، رىغبەتلەندۈرگۈچى، يول كۆرسەتكۈچى.

مُلْهَمٌ: ئىلھامى كەلگەن.

«شَاعِرٌ مُلْهَمٌ»: ئىلھامى تاشقان شائىر.

«رَسَّامَةٌ مُلْهَمَةٌ»: ئىلھامى تاشقان ئايال رەسسام.

مُلَهَّقٌ: ئاق رەڭلىك.

رَأْيٌ مَلْهُوجٌ: پىشمىغان پىكىر.

مَلْهُوفٌ: ھەسرەت چەككەن، قايغۇرغان، ئاھ ئۇرغان، غەمكىن.

«مَلْهُوفٌ عَلَى جَمْعِ الْمَالِ»: مال يىغىشقا بەك ھېرىس.

«إِمْرَأَةٌ مَلْهُوفَةٌ لِفَقْدِ وَلَدِهَا»: بالىسىنىڭ ئۆلگىنىگە ھەسرەت چەككەن ئايال.

مِلْهًى ج مَلَاهٍ: ئويۇنچۇق، چالغۇ ئەسۋابى.

مَلْهًى ج مَلَاهٍ ئويۇنخانا، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنى، تاماشا قىلىدىغان جاي.

«مَلْهًى لَيْلِيٌّ»: كېچىلىك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنى.

«مَلْهَى الصِّغَارِ فِي الْحَدِيقَةِ»: باغچىدىكى باللار ئوينايدىغان يەر.

مُلْهٍ: تاماشا قىلدىدىغان، ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان، كۆڭۈل ئاچىدىغان.

مَلْوٌ: تېز ماڭماق، يۈگۈرمەك.

الْمَلَوَانِ: كېچە بىلەن كۈندۈز.

مَلْوَةٌ ج مَلَوَاتٌ: مەلۋە (قوش ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ) ئىككى قەدەم ياكى 4.125 لىترغا تەڭ.

مُلَوَّحَةٌ: تۇزلۇق، تۇزلانغان.

مِلْوَدَةٌ ج مَلَاوِدُ: پاناھلىنىدىغان جاي، پاناھگاھ.

مِلْوَقٌ ج مَلَاوِقُ: دورا قوشۇقى.

مُلُوكِيٌّ: پادىشاھلىك، خانلىك، شاھلىك، پادىشاھلىق، خانلىق، شاھلىق، خانجەمەتىنىڭ، خانغا تەۋە.

مَلُولٌ . مَلُولَةٌ: سەۋرسىز، چۇس، قىزىققان، چېچىلغاق، زېرىككۈچى، ئىچى پۇشقۇچى.

مَلُومٌ: خاتالىق ئۆتكۈزگەن، مالامەت قىلىنغۇچى، ئەيىبلەنگۈچى.

مُلَوَّثٌ: بۇلغانغان.

«ثَوْبٌ مُلَوَّثٌ بِالْحِبْرِ»: سىياھ بىلەن بۇلغانغان كىيىم.

«هَوَاءٌ مُلَوَّثٌ»: بۇلغانغان هاۋا.

«أَنْهَارٌ مُلَوَّثَةٌ»: بۇلغانغان دەريالار.

مُلَوَّنٌ: رەڭلىك، بوياقلىق، سىرلاقلىق، بويالغان، رەڭ بېرىلگەن.

لِبَاسٌ مُلَوَّنٌ: رەڭدار كىيىم، گۈللۈك كىيىم.

تَلْفَزَةٌ مُلَوَّنَةٌ: رەڭلىك تېلېۋىزىيە.

مِلْوًى ج مَلَاوٍ: كۇلۇچ.

مَلْوِيَّةُ الطَّبْلَةِ: دۇمباق چوكىسى.

مَلْوِيٌّ: ئەگرى، ئەگرى-بۈگرى، ئەگرى-توقاي، سىڭايان، قىيسىق.

مَلِيءٌ ج مِلَاءٌ وَأَمْلِئَاءُ: باي، ھاللىق، توق، پاراۋان، باياشات.

لَقَدْ أَصْبَحَ عَمَلُهُ مُؤَخَّرًا مَلِيئًا بِالْمُشْكِلَاتِ لِذَلِكَ فَإِنَّهُ يَمُرُّ بِأَوْقَاتٍ عَصِيبَةٍ: ئۇنىڭ خىزمىتى يېقىندىن بۇيان نۇرغۇن قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كېلىپ ئۇنىڭ كۈنى تەس بولماقتا.

مِلْيَارٌ ج مِلْيَارَاتٌ: مىليارد.

صَاحِبُ الْمِلْيَارَاتِ: مىلياردېر.

«زَادَ سُكَّانُ الصِّينِ عَلَى مِلْيَارِ نَسَمَةٍ»: جۇڭگونىڭ نوپۇسى بىر مىلياردتىن ئوشۇق.

مَلِيحٌ م مَلِيحَةٌ ج مِلَاحٌ وَأَمْلَاحٌ: چىرايلىق، گۈزەل.

مَلِيحٌ مِنَ السَّمَكِ: تۇزلانغان بېلىق.

قَدِيدٌ مَلِيحٌ: تۇزلاپ قۇرۇتۇلغان گۆش.

فَتَاةٌ مَلِيحَةٌ: گۈزەل قىز.

مَلِيخٌ: تەمسىز، تېتىقسىز، لەززەتسىز، مەززىسىز، ئاجىز.

مَلِيخٌ مِنَ الطَّعَامِ: بۇزۇلغان يېمەكلىك.

مَلِيصٌ: تېيىلغاق، سىلىق، چۈشۈرۈۋېتىلگەن بالا.

مَلِيطٌ ج مُلْطٌ: تاقىر باش، پاينەك باش.

مَلِيكٌ ج مُلَكَاءُ: پادىشاھ، خوجايىن، مۇلۇكدار.

مَلِيلٌ: كېسەلنى زېرىكتۈرىدىغان، بېزار قىلىدىغان، زېرىكەرلىك.

مَلِيمٌ: خاتالاشقان، خاتالىق ئۆتكۈزگۈچى، ئەيىبلەشكە تېگىشلىك.

مُلِيِّنٌ: يۇمشاتقۇچى، كۆندۈرگۈچى، ئىتائەت قىلدۇرغۇچى، سۈرگە.

مَلِيٌّ: ئۇزۇن زامان، ئۇزۇن ۋاقىت.

﴿وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا﴾ ‹قۇرئان›: ئۇزاق زامان مەندىن يىراق تۇرغىن.

مَلِيٌّ ج أَمْلِيَاءُ: باي، ھاللىق، توق، پاراۋان.

مُلَيِّنٌ: يۇمشاتقۇچى، كۆندۈرگۈچى، ئىتائەت قىلدۇرغۇچى، باش ئەگدۈرگۈچى، سۈرگە.

زَيْتُ الْخِرْوَعِ مِنَ الْمُلَيِّنَاتِ: ئابدەستلىك يېغى ـ سۈرگە دورىسىدۇر.

مَمَاتٌ: ئۆلۈم، مامات.

مُمَاتٌ: ئەمەلدىن قالغان، بىكار قىلىنغان؛ كونىراپ قالغان، تاشلىۋېتىلگەن، ئىستېمالدىن قالغان (سۆز).

مُمَاثِلٌ: ئوخشاپ كېتىدىغان، ئوخشاش، بىر خىل، بىردەك، مۇۋاپىق، مۇناسىپ، لايىق.

«مُذَكِّرَةٌ مُمَاثِلَةٌ»: دىپلوماتىك نوتا.

مُمَاحِكٌ: ئۇرۇشقاق، جېدەلخور، مۇنازىرىچى.

مَمَادِحُ: ماختىنىدىغان ئىشلار، نەتىجە، ئۆنۈم، تۆھپە.

مُمَاذِقٌ: ساختىپەز، كاززاپ، يالغانچى.

مُمَارِسٌ: پۇختا، تەجرىبىلىك، تەدبىرلىك، شۇغۇللانغۇچى، مەلىكىلىك.

طَبِيبٌ مُمَارِسٌ: پراكتىكانت دوختۇر.

مُمَارَسَةٌ: شۇغۇللانماق، ھەپىلەشمەك.

مُمَارَسَةُ التِّجَارَةِ: سودا بىلەن شۇغۇللىنىش.

الْمُمَارَسَةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ: ئىجتىمائىي ئەمەلىيەت.

مُمَارَسَةُ الْأَعْمَالِ الشِّرِّيرَةِ: ئەسكىلىك بىلەن شۇغۇللانماق.

الْمُمَارَسَةُ الْعَمَلِيَّةُ: خىزمەت ئەمەلىيىتى، ئەمەلىي مەشىق.

بِالْمُمَارَسَةِ: ئەمەلىيەت ئارقىلىق.

بَيْعٌ بِالْمُمَارَسَةِ: كېلىشىم باھادا سېتىپ بېرىش.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِالْمُمَارَسَةِ: كېلىشىم باھادا ئالدى.

مُمَازَحَةٌ: چاقچاقلاشماق، ئويناشماق.

مَا أَلْطَفَ مُمَازَحَةَ جَدِّي: بوۋامنىڭ چاقچىقى نېمىدېگەن يۇمۇرلۇق.

مُمَاسٌّ (فِي الْهِنْدَسَةِ): كەسمە سىزىق، تانگېنس.

مُمَاسَّةٌ: تۇتماق، تەگمەك؛ ساراڭلىق.

مُمَاطِلٌ: ئارقىغا سوزغۇچى، كېچىكتۈرگۈچى.

مُمَاطَلَةٌ: كەينىگە سوزماق، كېچىكتۈرمەك.

خَاصَّةُ الْمُمَاطَلَةِ: سوزۇلۇشچانلىق، كېڭىيىشچانلىق.

مَمَالٌّ: يانتۇلۇق، يانتۇلۇق دەرىجىسى.

مُمَالَأَةٌ: يان باسماق، تەرەپىنى ئالماق؛ ھەۋەس قىلماق، مەيلى بولماق، ئامراق بولماق.

مُمَالِئٌ: يان باسقۇچى، تەرەپىنى ئالغۇچى، ھەۋەس قىلغۇچى.

مُمَانَعَةٌ: قارشى تۇرماق، قارشىلىق قىلماق، قارشىلاشماق، باش تارتماق، نارازىلىق بىلدۈرمەك.

مُمْتَازٌ: ئەلا، مۇنەۋۋەر، ئالاھىدە ياخشى، باشقىلاردىن ئارتۇق، ئىمتىيازلىق.

الْوَضْعُ مُمْتَازٌ: ۋەزىيەت ناھايىتى ياخشى.

«عَدَدٌ مُمْتَازٌ مِنَ الْمَجَلَّةِ»: ژۇرنالنىڭ ئالاھىدە سانى.

مُعَلِّمٌ مُمْتَازٌ: ئالاھىدە ئوقۇتقۇچى.

نَالَ دَرَجَةً عِلْمِيَّةً مُمْتَازَةً: يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۋانغا ئېرىشتى.

مُمْتَثِلٌ: بويسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى، ئىتائەتچان، تەسلىم بولغۇچى، باش ئەگكۈچى، ئەگەشكۈچى.

مُمْتَحِنٌ: ئىمتىھان ئالغۇچى، سىناق قىلغۇچى.

«أَتَى الْمُمْتَحِنُوْنَ مِنَ الْعَاصِمَةِ»: ئىمتىھان ئالغۇچىلار پايتەختتىن كەلدى.

عَقَدَتْ لَجْنَةُ الْمُمْتَحِنِيْنَ إِجْتِمَاعًا خِتَامِيًّا: ئىمتىھان ئالغۇچىلار ھەيئىتى خۇلاسە يىغىنى ئاچتى.

مُمْتَحَنٌ: ئىمتىھاندىن ئۆتكەن، سىنالغان، تەجرىبە قىلىنغان.

صَدِيْقٌ مُمْتَحَنٌ: سىناقتىن ئۆتكەن دوست.

مُمْتَدٌّ: كېڭەيتىلگەن، ئۇزارتىلغان، سوزۇلغان.

مُمْتَزَجٌ: (بىرىكمە دورا) ئارىلاشما، ئارىلاشما

ماددا، بىرىكمە ماددا.

مُمْتَصٌّ: سۈمۈرۈلۈشچانلىق..

مُمْتَطٍ: مىنگۈچى، ئۇلاغلىق.

مُمْتِعٌ: مەنپەئەتلىك، كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان، قىزىق، قىزىقارلىق.

سَفَرٌ مُمْتِعٌ: كۆڭۈللۈك سەپەر.

أَقْوَالٌ مُمْتِعَةٌ: قىزىقارلىق پاراڭلار.

كَانَتِ الرِّحْلَةُ مُمْتِعَةً جِدًّا: سەپەر ناھايىتى مەنىلىك بولدى.

رُكُوبُ الدَّرَّاجَةِ رِيَاضَةٌ مُمْتِعَةٌ: ۋېلسىپىت مىنىش مەنىلىك بەدەن چېنىقتۇرۇشتۇر.

مُمْتَعِضٌ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى.

كَانَ مُمْتَعِضًا مِنْ تَصَرُّفَاتِ صَدِيقِهِ: ئۇ دوستىنىڭ قىلىقلىرىدىن غەزەپلەندى.

مُمْتَقِعٌ: ئۆڭۈپ كەتكەن، رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتكەن، ئەسلىي رەڭگىنى يوقاتقان، تاتارغان.

مُمْتَلِئٌ: توشۇق، تولۇق، تولغان.

مُمْتَلِئُ الْجِسْمِ: سېمىز.

«حَدِيقَةٌ مُمْتَلِئَةٌ بِالْمُتَنَزِّهِينَ»: سەيلە قىلغۇچىلار بىلەن تولغان باغچە.

مُمْتَلِئُ الشَّفَتَيْنِ: دورداي كالپۇك.

مُمْتَلِئُ الْخَدَّيْنِ: ئىككى مەڭزى گۆشلۈك.

مُمْتَلَكٌ ج مُمْتَلَكَاتٌ: مال ـ مۈلۈك، بايلىق، كاپىتال، مەبلەغ.

الْمُمْتَلَكَاتُ الْعَامَّةُ: ئامىمىنىڭ مال ـ مۈلكى.

مُمْتَنِعٌ: توسۇلغان، چەكلەنگەن.

مُمْتَنٌّ: كۆپ مىننەتدارلىق بىلدۈرگۈچى، كۆپ تەشەككۈر ئېيتقۇچى.

أَنَا مُمْتَنٌّ لَكُمْ جِدًّا: مەن سىلەردىن تولىمۇ مىننەتدار.

مُمْتَهَنٌ: خار، ئەرزىمەس، ھاقارەتلەنگەن.

مُمْتَهَنٌ: دائىم ئىشلىتىلىدىغان، كونا، كونىراپ قالغان، كەمسىتىلگەن.

مُمَثِّلٌ: ۋاكالىتەن باشقۇرغۇچى، ۋاكالەتچى، ۋەكىل، گۇماشتا، ۋەكىللىك قىلغۇچى؛ ئارتىس، ئىجرا قىلغۇچى، ئورۇنلىغۇچى، رولچى.

مُمَثِّلٌ سِيَاسِيٌّ: ئەلچى.

مُمَثِّلٌ هَزْلِيٌّ: كومېدىيە ئارتىسى.

مُمَثِّلٌ تِجَارِيٌّ: سودا ۋەكىلى.

مُمَثِّلَةٌ: ئايال ئارتىس.

«مُمَثِّلُو الشَّعْبِ»: خەلق ۋەكىللىرى.

«مُمَثِّلُو الدَّوْلَةِ فِي الْخَارِجِ»: دۆلەتنىڭ چەت ئەلدىكى ئەلچىلىرى.

مَمْجُوجٌ: تاشلىۋېتىلگەن، چۆرۈۋېتىلگەن، ئېتىپ تاشلانغان، ۋاز كەچكەن، تۈكۈرۈپ تاشلانغان.

مِمْحَاةٌ: ئۆچۈرگۈچ، سۈرتكۈچ.

مَمْحَقَةٌ: ھالاك بولماق، زىيانغا ئۇچرىماق، زىيانكار.

«الْحِلْفُ مَنْفَقَةٌ لِلسِّلْعَةِ مَمْحَقَةٌ لِلْكَسْبِ» «حديث»: «يالغان قەسەم مالنىڭ بازىرىنى چىقىرىدۇ، بەرىكىتىنى كەتكۈزىدۇ».

مُمْحِلٌ: قاقاس، قاقاسلىق، قۇرغاق، قۇرغاقچىلىق، مۇنازىرىلەشكۈچى.

مَمْحُوٌّ: قىيىنچىلىققا دۇچار بولغۇچى.

مِمْخَضَةٌ ج مَمَاخِضُ: تۇلۇم، قايماق ئايرىش سايمىنى.

مَمْدُودٌ: كېڭەيتىلگەن، قانات يايدۇرۇلغان، ئۇزارتىلغان، سوزۇلغان، يېيىلغان، كېرىلگەن، كۆپ.

﴿وَجَعَلْتُ لَهُ مَالاً مَّمْدُوداً﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا نۇرغۇن

مال بەردىم.

حَبْلٌ مَمْدُوْدٌ: ئۇزۇن ئارغامچا.

مِمْرَاحٌ: شوخ، تېتىك، جانلىق، ھەرىكەتچان؛ يىغلاڭغۇ كۆز.

مِمْرَاضٌ: ئاغرىقچان، كېسەلچان.

مِمْرَحٌ: شوخ، تېتىك، جانلىق، ھەرىكەتچان؛ يىغلاڭغۇ كۆز.

مَمَرٌّ ج مَمَرَّاتٌ وَ مَمَارّ: كارىدور، ئايۋان، چىغىر يول، كىرىش- چىقىش ئېغىزى.

«مَمَرّ الرَّاجِلِيْنَ»: پىيادىلەر يولى.

«مَمَرٌّ سُفْلِيٌّ»: ئاستى ئۆتۈش يولى.

«الْمَمَرّ الْجَوِّيّ لِلطَّائِرَاتِ»: ئاۋىئاتسىيە يولى، ھاۋا يولى.

عَلَى مَمَرِّ الْعُصُوْرِ: ئەسىرلەر بويىچە، زامان- زاماندىن.

مُمَرَّدٌ: سىلىقلانغان، تەكشىلەنگەن، ياسالغان.

﴿إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ﴾ «قۇرئان»: «شۈبھىسىزكى، ئۇ ئەينەكتىن ياسالغان سارايدۇر».

مُمَرِّض ج مُمَرِّضُونَ م مُمَرِّضَةٌ ج مُمَرِّضَاتٌ: سېستىرا.

الْمُمَرِّضَةُ تُسَاعِدُ الطَّبِيْبَ فِي عِلَاجِ الْمَرْضَى: سېستىرا قىز كېسەللەرنى داۋالاشتا دوختۇرغا ياردەملىشىدۇ.

مُمَرَّغٌ: مىلەنگەن، سۆركەلگەن.

لِمَاذَا أَصْبَحَ جَسَدُكَ مُمَرَّغًا بِالتُّرَابِ: بەدىنىڭ نېمىشقا توپىغا مىلىنىپ كەتتى.

مُمَرِّنٌ: تەلىم بەرگۈچى، مەشىق قىلدۇرغۇچى، چېنىقتۇرغۇچى، مەشقاۋۇل.

«مُمَرِّنٌ رِيَاضِيٌّ»: ترېنېر.

مُمَرَّنٌ: چېنىققان، ئىش كۆرگەن، ئىش بىلىدىغان، تەجرىبىلىك، تەدبىرلىك.

مَمْرُوْرٌ: ئۆتلۈك، ئۆت سۇيۇقلۇقىنىڭ، ئۆت تېمپېرامېنت، چۇس، تېرىككەك، قىنى قىزىق، ئاچچىقى يامان.

مَمْرُوْضٌ: كېسەل بولۇپ قالغان، ئاغرىپ قالغان.

مُمَزَّقٌ: پارچە، يىرتىق، تىتىلىپ كەتكەن.

ثوب مُمَزَّقٌ: كونا كىيىم.

مَمْزُوْجٌ: (بىرىكمە دورا) ئارىلاشما، ئارىلاشما ماددا، بىرىكمە ماددا.

مِمْسَحَةٌ ج مِمْسَحَاتٌ وَمَمَاسِحُ: پول يۇغۇچ، سۈرتكۈچ، دەسمال، يۇغۇچ.

مُمْسِكٌ: بېخىل، پىخسىق، پىششىق، چىڭ تۇتقۇچى، ئىقتىسادچىل.

مَمْسُوْخٌ: شەكلى ئۆزگەرگەن، بۇزۇپ كۆرسىتىلگەن، شەكلى بۇزۇلغان، ھالىتى ئۆزگىرىپ كەتكەن، بۇرمىلانغان، مېيىپ، مەجرۇھ، يىرگىنچلىك، رەزىل، سەت، كۆرۈمسىز، بەتبەشىرە.

فَرَسٌ مَمْسُوْخٌ: ئورۇق ئات.

مَمْسُوْسٌ: ئۇچراشقان، تېگىپ كەتكەن، يېقىنلاشقان، ئارىلاشقان؛ ساراڭ، تەلۋە، سەۋدايى.

مُمْسًى: كېچە، تۈن، كەچقۇرۇن، كەچ، ئاخشام، گۇگۇم، زاۋال، قاش قارايغان چاغ.

مِمْشَقَةٌ ج مَمَاشِقُ: تارغاق، چوتكا، سۈزگۈچ (باش تارايدىغان).

مَمْشُوْطٌ: تارالغان.

مَمْشُوْقٌ م مَمْشُوْقَةٌ: ئېگىز بويلۇق، زىلۋا بويلۇق.

قَدٌّ مَمْشُوْقٌ: زىلۋا بوي.

إِمْرَأَةٌ مَمْشُوْقَةٌ: غۇنچە بوي ئايال.

مَمْشًى ج مَمَاشٍ: پىيادىلەر يولى، ياقا يول، ئۆتۈشمە يول، چىغىر يول، كارىدور؛ خاك يولى.

مَمْشَى السَّيَّارَاتِ: ماشىنا يولى.

مَمْشَى الْمُتَنَزِّهِينَ: ساياھەتچىلەر يولى.

مِمَصٌّ ج مِمَصَّاتٌ: ئېمىزگۈ، شوراش (سۈمۈرۈش) تۇرۇبىسى، غاڭزا.

مِمَصّ سِيفُوْنٍ: سىفون نەيچىسى (فىزىكىلىق ئاتالغۇ).

مَمْصُوْصٌ: شورالغان، سۈمۈرۈلگەن، چېكىلگەن، تارتىلغان، ئېمىلگەن، ئىچىلگەن؛ جۇدەڭ، ئورۇق.

مُمْضٍ: ئىمزا قويغۇچى، قول قويغۇچى.

مُمْضًى: ئىمزا قويۇلغان، قول قويۇلغان.

مِمْطَرٌ وَمِمْطَرَةٌ ط مَمَاطِرُ: يامغۇرلۇق چاپان، پلاش.

مُمْطِرٌ: يامغۇرلۇق.

مِمْطَلٌ ج مَمَاطِلُ: ئوغرى، قاراقچى، بۇلاڭچى، بولقا.

مَمْطُوْلٌ: بازغانلانغان، سوقۇلغان، تاۋلانغان، كېچىكتۈرۈلگەن، ئارقىغا تارتىلغان، ئۇزارتىلغان،

مَمْطُوْلِيَّةٌ: سوزۇلۇشچانلىق، كېڭىيىشچانلىق، ئېلاستىكىلىق، ئەۋرىشىملىك.

مَمْعُوْدٌ ج مَمْعُوْدُوْنَ: ئاشقازىنى ئاغرىغان ئادەم.

مُمَغْطَسٌ: ماگنىتلاشقان.

إِبْرَةٌ مُمَغْطَسَةٌ تَتَّجِهُ إِلَى الشِّمَالِ: كومپاسنىڭ يىڭنىسى شىمالنى كۆرسىتىپ تۇرماقتا.

مُمَغْنَطٌ: ماگنىتلاشقان.

مَمْقُوْطٌ: ئۆچ كۆرۈلگەن، يامان كۆرۈلگەن.

مُمْكِنٌ: مۇمكىن، ئىمكانىيەت؛ مۇمكىنچىلىك، ئېھتىمال، تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولىدىغان.

مِنَ الْمُمْكِنِ: ئېھتىمال، بەلكى.

غَيْرُ مُمْكِنٍ: .. مۇمكىن ئەمەس، بولمايدۇ.

مِنَ الْمُمْكِنِ أَنْ :. مۇمكىنكى، ئىمكانىيەت باركى، قىلغىلى بولىدىغان.

فِي أَقْرَبِ وَقْتٍ مُمْكِنٍ: مۇمكىنقەدەر، ئەڭ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە.

مُمْكِنَاتٌ: . مۇمكىنچىلىك، ئىمكان، ئىمكانىيەت.

مِمْلاَقٌ: تەخسىكەش، يالاقچى، خۇشامەتچى.

مَمْلَحَةٌ: تۇز كانى، تۇز ئىشلەپچىقىرىش كارخانىسى، تۇز كۆلى، تۇز قاچىسى.

مِمْلَسَةٌ: تىرنا، سۈرەم.

مِمْلَقٌ . مِمْلَقَةٌ: سۈرەم، تىرنا.

مَمْلَكَةٌ ج مَمَالِكُ: پادىشاھلىق دۆلەت، مەملىكەت

«الْمَمْلَكَةُ الْمَغْرِبِيَّةُ»: ماراكەش پادىشاھلىقى.

«الْمَمْلَكَةُ الْعَرَبِيَّةُ السُّعُوْدِيَّةُ»: سەئۇدىي ئەرەبىستانى پادىشاھلىقى.

مَمْلَكَةُ الْحَيَوَانَاتِ: ھايۋاناتلار دۇنياسى.

مَمْلَكَةُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكلەر دۇنياسى.

مَمْلَكَةُ الطُّيُوْرِ: قۇشلار دۇنياسى.

مُمِلٌّ: كىشىنى زېرىكتۈرىدىغان، كىشىنى بىزار قىلىدىغان.

مُمِلٌّ جِدًّا: ناھايىتى زېرىكەرلىك.

مُمَلَّحٌ: تۇزلانغان، تۇزغا چىلانغان.

مَمْلُوْءٌ: توشقۇق، توشقۇزۇلغان، تولغان.

مَمْلُوْحٌ: تۇزلانغان.

مَمْلُوْكٌ: ئىگىلىۋېلىنغان، قولغا ئېلىۋېلىنغان.

مَمْلُوْكٌ ج مَمَالِيْكُ: قۇل.

لاَ وُجُوْدَ لِلْمَمْلُوْكِ فِي الْعَصْرِ الْحَاضِرِ:ھازىرقى ئەسىردە قۇل مەۋجۇت ئەمەس.

مَمْلُوْلٌ:زېرىكىشلىك، زېرىكتۈرىدىغان، كۆڭۈلسىز.

مَمْلُوٌّ:توشقۇق، توشقۇزۇلغان، تولغان.

مَمَوَّتٌ:پىلنىڭ ئەجدادلىرى.

مَمْنُوْعٌ: چەكلەنگەن، مەنئى قىلىنغان، توسۇلغان.

مَمْنُوْعُ التَّدْخِيْنِ:تاماكا چېكىشكە بولمايدۇ.

بَضَائِعُ مَمْنُوْعَةٌ: چەكلەنگەن ماللار.

مَمْنُوْعُ الدُّخُوْلِ لِمَنْ لَيْسَ لَهُ عَمَلٌ: ئىشى يوق

ئادەمنىڭ كىرىشكە بولمايدۇ.

مُرُوْرُ السَّيَّارَاتِ مَمْنُوْعٌ هُنَا: بۇ يەردىن ماشىنا ئۆتۈشكە بولمايدۇ.

مَمْنُوْعَاتٌ: ئەتكەس ماللار.

مَمْنُوْنٌ: ئۈزۈلگەن، كېسىلگەن، ئاجىز؛ كۆچلۈك، مىننەتدار.

أَنَا مَمْنُوْنٌ لِمُسَاعَدَتِكَ: مەن سىزنىڭ ياردىمىڭىزدىن مىننەتدار.

﴿فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ﴾ «قۇرئان»: «ئۇلارغا ئۈزۈلمەس ئەجىر بېرىلىدۇ».

مَمْنُوْنِيَّةٌ: مىننەتدار بولماق، تەشەككۈر ئېيتماق، مىننەتدارلىق بىلدۈرمەك، رەھمەت ئېيتماق.

قَبِلْتُ دَعْوَتَكَ بِكُلِّ مَمْنُوْنِيَّةٍ: چاقىرىقىڭىنى تەشەككۈر بىلدۈرۈش بىلەن قوبۇل قىلدىم.

مُمَهَّدٌ: سېلىنغان، ياتقۇزۇلغان، يېيىلغان، تەييارلانغان، سەرەمجانلاشتۇرۇلغان.

«فِرَاشٌ مُمَهَّدٌ»: سېلىنغان تۆشەك.

«طَرِيْقٌ مُمَهَّدَةٌ»: تۈزلەنگەن يول.

مِمْوَاجٌ: كېموغراف (ئىچكى ئەزالارنىڭ ھەرىكىتىنى خاتىرىلەش ئەسۋابى).

مُمَوِّلٌ: باجگىر، باجچى، باج تۆلىگۈچى؛ مەبلەغ بىلەن تەمىنلىگۈچى.

مُمَوَّلٌ: كاپىتالىست، پۇلدار.

مُمَوَّهٌ: ھەل بېرىلگەن.

مُمِيْتٌ: ئۆلتۈرىدىغان، جاننى ئالىدىغان، جاندىن جۇدا قىلىدىغان، ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان.

سُمٌّ مُمِيْتٌ: جاننى ئالىدىغان زەھەر.

مَرَضٌ مُمِيْتٌ: جان ئالىدىغان كېسەل.

خَطِيْئَةٌ مُمِيْتَةٌ: ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان گۇناھ.

مُمَيَّزٌ: ناھايىتى روشەن، ناھايىتى ئېنىق، كۆرۈنەرلىك، ئەلا.

مُمَيِّزٌ: پەرقلەندۈرگۈچى، ئايرىغۇچى، ئالاھىدە، ئەقىللىق، ئىدراكلىق.

صِفَةٌ مُمَيِّزَةٌ: ئالاھىدە سۈپەت، خۇسۇسىيەت.

مَنْ: سوئال ئىسمى بولۇپ «كىم» دېگەننى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

مَنْ أَنْتَ: سەن كىم؟

مَنْ: ... غان، ... گۈچى دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

مَنْ يَزْرَعْ يَحْصُدْ: تېرىغان ئورار.

مَنْ يَخْدِمِ الشَّعْبَ يَحْتَرِمْهُ الشَّعْبُ: خەلققە خىزمەت قىلغۇچىنى خەلق ھۆرمەتلەيدۇ.

مِنْ (حَرْفُ جَرٍّ): ئالدى قوشۇلغۇچى بولۇپ تۆۋەندىكى بىرقانچە خىل ئۇسۇلدا ئىشلىتىلىدۇ:

1) إِبْتِدَاءُ الْغَايَةِ: باشلىنىش نۇقتىسىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: سَافَرْتُ مِنَ الْقَاهِرَةِ: مەن قاھىرەدىن باشلاپ يولغا چىقتىم.

جِئْتُ مِنْ إِسْكَنْدِرِيَّةَ: مەن ئىسكەندەرىيەدىن كەلدىم.

مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ: باشتىن-ئاخىر، باشتىن-ئاياغ.

مِنَ الْبِدَايَةِ إِلَى النِّهَايَةِ: باشتىن-ئاخىرغىچە، باشتىن-ئاخىر، باشتىن-ئاياغ.

مِنْ فَوْقٍ. مِنْ عَلَى: يۇقىرىدىن، ئۈستىدىن، تۆپىدىن.

مَرِضَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ: ئۇ جۈمە كۈنىدىن تارتىپ (بېرى) كېسەل بولۇپ قالدى.

مِنَ الْآنَ: بۈگۈندىن كېيىن، ھازىردىن باشلاپ.

مِنْ أَيَّامٍ: بىرقانچە كۈندىن بۇيان.

جَاءَ مِنْ سَاعَتِهِ: ئۇ ناھايىتى تېز يېتىپ كەلدى، ئۆز ۋاقتىدا كەلدى.

2) لِلتَّبْعِيْضِ: قىسمەنلىكنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن كېلىدۇ. مەسىلەن: هُوَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ: ئۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرى.

مِنَ الْمَعْلُومِ أَنَّ: ھەممىگە مەلۇمكى، ھەممىگە ئايانكى.

مِنَ الْغَرِيبِ أَنَّ: ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، قىزىقارلىقى شۇكى، غەلىتە يېرى شۇكى.

فَمِنْ دَوَاعِي الْأَسْفِ أَنَّ: ئەپسۇسلىنارلىقى شۇكى.

مِمَّا يُؤْسَفُ لَهُ أَنَّ: ئەپسۇسلىنارلىقى شۇكى، ناھايىتى ئەپسۇسكى.

وَمِمَّا هُوَ جَدِيرٌ بِالذِّكْرِ أَنَّ: تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى.

«وَمِنْهُمْ مَنْ أَحْسَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَسَاءَ»: ئۇلاردىن ياخشى قىلغانلارمۇ بار، يامانلىق قىلغانلارمۇ بار.

3) بَيَانُ الْجِنْسِ: تۈرنى كۆرسىتىش ئۈچۈن كېلىدۇ. مەسىلەن: بَاحَثْتُهُ فِي شَتَّى الْمَوَاضِعِ مِنْ أَدَبِيَّةٍ وَسِيَاسِيَّةٍ: مەن ئۇنىڭ بىلەن تۈرلۈك ماۋزۇلاردا جۈملىدىن ئەدەبىي، سىياسىي ماۋزۇلاردا كېڭەشتىم.

(مَا): دىن كېيىن كۆپىنچە تۈرنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: أَشْكُرُ لَهُ مَا بَذَلَهُ مِنَ الْمُسَاعَدَةِ: مەن ئۇنىڭ ياردىمىگە تەشەككۈر ئېيتىمەن.

4) تَعْلِيلٌ: سەۋەبىنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن: مِنْ كَثْرَةِ الْمَلَّاحِينَ غُرِقَتِ السَّفِينَةُ: كېمىچى كۆپ بولسا كېمە غەرق بولىدۇ.

5) تَفْضِيلٌ: سېلىشتۇرۇشنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن كېلىدۇ. مەسىلەن: هُوَ أَفْضَلُ مِنِّي: ئۇ ماڭا قارىغاندا ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدۇ، ئۇ مەندىن ئەۋزەلرەك.

6) لِلفَصْلِ: پەرقنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن كېلىپ، كۆپىنچە ھاللاردا ئىككى خىل زىددىيەتلىك شەيئىنىڭ ئارىسىنى ئايرىيدۇ. يَعْلَمُ جَمَاهِيرُ الشَّعْبِ الصَّوَابَ مِنَ الْخَطَإِ وَالْخَيْرَ مِنَ الشَّرِّ: خەلق ئاممىسى ھەق بىلەن ناھەقنى، ياخشى بىلەن يامانلىقنى ئوبدان پەرق ئېتەلەيدۇ.

7) لِلْبَدَلِ: ئورۇن ئالمىشىشنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن كېلىدۇ. أَرَضِيتَ بِالْمَالِ مِنَ الشَّرَفِ: ئەجەبا سەن شان-شەرەپتىن كۆرە پۇل-مالنى ياخشى كۆرەمسەن؟

8) لِلزَّائِدَةِ: قوشۇمچە بولۇپ ئىنكار ۋە سوراق قوشۇمچىلىرىدىن كېيىن كېلىپ ئىنتوناتسىيىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن كېلىدۇ. مَا مِنْ قُوَّةٍ فِي الْعَالَمِ تَسْتَطِيعُ عَرْقَلَةَ تَقَدُّمِنَا: دۇنيادا بىزنىڭ ئىلگىرىلىشىمىزنى توسۇيالايدىغان ھېچقانداق كۈچ يوق.

هَلْ مِنْ رَيْبٍ فِي أَنْ؟: بۇنىڭدا گۇمان بارمۇ؟ ئەجەبا بۇنىڭدا شەك بارمۇ؟

يَا لَهُ مِنْ قَوْلٍ جَمِيلٍ: بۇ نېمىدېگەن چىرايلىق گەپ-ھە!

لَا تَظْلَمْ مِنْ أَحَدٍ: ھېچكىمنى بوزەك قىلماڭ!

مَنَا يَمْنُوْ مَنْوًا: سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، ئىمتىھان ئالدى.

مَنَا ج أَمْنَاءُ وَأَمْنٍ وَمُنِّيٍ: مەن (ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ ئىككى قاداققا تەڭ).

مَنَابٌ: ئورۇن، قايتماق، ئالماشتۇرۇپ ئىشلىتىلىدىغان ماتېرىيال.

«قَامَ مَنَابَ الْقَاضِي»: قازى (سوتچى)نىڭ ئورنىغا ئولتۇردى، قازىنىڭ ئورنىدا تۇردى.

مَنَاةٌ: مەنات (قەدىمكى ئەرەبلەرنىڭ بۇتىنىڭ نامى).

مُنَاجَاةٌ: مۇڭدىشىش، سىردىشىش، قاچىدىغان جاي.

مُنَاجَزَةٌ: ئېلىشماق، تۇتۇشماق، ئۆلتۈرۈشمەك.

مَنَاحَةٌ: يىغا-زار قىلماق، ئۆكسۈپ يىغلىماق.

«كُنَّا فِي مَنَاحَةِ فُلَانٍ»: پالانىنىڭ ھازىسىدا بولدۇق.

مَنَاحَةٌ ج مَنَاحَاتٌ وَمَنَاوِحُ: ھازا ئاچىدىغان ئاياللار، ھازىدار ئاياللار.

مُنَاحَرَةٌ: جېدەللەشمەك.

مُنَاخٌ: تۆگە ياتىدىغان يەر؛ تۇرالغۇ؛ ھاۋا رايى، ھاۋا كىلىماتى.

هَذَا مُنَاخُ سُوْءٍ: كىشىگە ياقمايدىغان جاي، يامان ھاۋا.

مُنَاخُ الْبِلَادِ حَارٌّ رَطْبٌ: يۇرتنىڭ ھاۋا كىلىماتى نەم ئىسسىق.

هَيَّأَ الْمُنَاخُ الْمُلَائِمَ: كەيپىيات ھازىرلىدى.

مُنَادَاةٌ: يىغىندا بىللە ئولتۇرماق؛ چاقىرماق، توۋلىماق.

مُنَادٍ (الْمُنَادِي): چاقىرغۇچى، جاكارچى، نىدا قىلغۇچى.

﴿رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِياً يُنَادِي لِلإِيمَانِ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن بىر چاقىرغۇچىنىڭ ئىمانغا چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق.

مَنَارٌ ج مَنَاوِرُ: شامدان؛ يول كۆرسەتكۈچ بەلگە، پاسىل، چېگرا بەلگىسى.

مَنَارَةٌ ج مَنَاوِرُ وَمَنَائِرُ: مۇنار، ماياك، مەشئەل.

مَنَارَةُ الْمَسْجِدِ: مەسجىد مۇنارى، ئەزانخانا.

«مَنَارَةُ الإِسْكَنْدَرِيَّةِ»: ئىسكەندەرىيە مۇنارى.

«مَنَارَةُ الْحُرِّيَّةِ»: ئەركىنلىك مۇنارى.

مُنَازِعٌ ج مُنَازِعُوْنَ: تالاشقۇچى، تالاش-تارتىش قىلغۇچى، جېدەللەشكۈچى.

«هُوَ مِنَ الْمُنَازِعِيْنَ فِي كُلِّ اِجْتِمَاعٍ»: ئۇ ھەر يىغىندا تالاش- تارتىش قىلىشقۇچىلاردىن.

لَيْسَ مِنْ مُنَازِعٍ فِي كَذَا: بۇنىڭدا ھېچقانداق شەك يوق.

مُنَازَعَةٌ: تالاشماق، تالاش-تارتىش قىلماق.

مُنَازَعَةٌ ج مُنَازَعَاتٌ: جېدەللىشىش، دەۋالىشىش.

«مُنَازَعَاتٌ قَضَائِيَّةٌ»: سوتلىشىش.

مُنَازَلَةٌ: ئۇرۇشۇش ئۈچۈن يۈزلىشىش.

مُنَاسِبٌ: مۇناسىپ، مۇۋاپىق.

«جَاءَ فِي الْوَقْتِ الْمُنَاسِبِ»: مۇۋاپىق ۋاقىتتا كەلدى.

«الْجَوُّ الْيَوْمَ مُنَاسِبٌ»: بۈگۈن ھاۋا مۆتىدىل.

عَالِجْ مَرَضَكَ فِي الْوَقْتِ الْمُنَاسِبِ: كېسىلىڭنى ئۆز ۋاقتىدا داۋالات.

مُنَاسَبَةٌ: ئۇيغۇنلاشماق، مۇۋاپىقلاشماق، ماسلاشماق.

مُنَاسَبَةٌ ج مُنَاسَبَاتٌ: مۇناسىۋەت، پۇرسەت.

«ذَكَّرَ هَذَا الْمَوْضُوْعَ فِي مُنَاسِبَاتٍ عَدِيْدَةٍ»: بۇ تېمىنى بىرقانچە سورۇندا دەپ ئۆتتى.

عَلَيْنَا أَنْ نَزُوْرَ جَارَنَا بِمُنَاسَبَةِ نُزُوْلِهِ بِجَوَارِنَا: يېڭى قوشنىمىزنى كۆچۈپ كېلىش مۇناسىۋىتى بىلەن يوقلىشىمىز كېرەك.

مَنَاصٌ: پاناھگاھ، قاچىدىغان يەر، قاچىدىغان ۋاقىت.

«لَا مَنَاصَ مِنْ دَفْعِ الدَّيْنِ»: قەرزنى بەرمەي ئامال يوق.

﴿وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ﴾ «قۇرئان»: ھالبۇكى، (بۇ) قاچىدىغان ۋاقىت ئەمەس.

مُنَاصَرَةٌ: ياردەملەشمەك، ھەمكارلاشماق.

مُنَاضِلٌ ج مُنَاضِلُوْنَ: كۈرەش قىلغۇچى، جەڭچى.

«مُنَاضِلُوْنَ فَلَسْطِيْنِيُّوْنَ»: پەلەستىنلىك جەڭچىلەر.

مَنَاط: ئاسىدىغان يەر.

«مَنَاطُ السَّيْفِ»: قىلىچ ئاسىدىغان يەر.

مَنَاطُ الثُّرَيَّا: يۇقىرى مەرتىۋىلىك، ئېسىل.

هُوَ مِنِّي مَنَاطَ الثُّرَيَّا: ئۇ مەندىن بەك يىراق.

«مَنَاطُ الْحُكْمِ بِتَحْرِيْمِ الْخَمْرِ هُوَ الإِسْكَارُ»: ھاراقنى ھارام قىلىشتىكى سەۋەب ئۇنىڭ مەست قىلغانلىقىدىندۇر.

مُنَاطَحَةٌ ج مُنَاطَحَاتٌ: ئۈسۈشمەك.

«مُنَاطَحَةُ الْأَكْبَاشِ»: قوچقارلارنىڭ ئۈسۈشۈشى.

مُنَاظِرٌ: ئوخشىغۇچى، رىقابەتچى.

مُنَاظَرَةٌ ج مُنَاظَرَاتٌ: ئوخشىماق، ئوخشاشماق، مۇنازىرە، مۇنازىرىلەشمەك.

مَنَاعَةٌ: ئىممۇنىتېتلىق، مۇستەھكەملىك، چىڭلىق، پۇختىلىق.

مُنَاغَاةٌ: يېقىملىق سۆز، سەممىي سۆھبەت، يېقىملىق سايرىماق، تاماشا قىلماق، چاقچاق قىلماق، ئەخمەق قىلماق.

مُنَافِذٌ: جېدەلچى.

خَصْمٌ مُنَافِذٌ مُشَاكِسٌ: جېدەلخور، كاج دەۋاگەر.

مُنَافَسَةٌ: مۇسابىقىلەشمەك، بەسلەشمەك.

مُنَافِقٌ ج مُنَافِقُونَ: مۇناپىق، ئىككى يۈزلىمچى، ساختىپەز.

﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾ «قرآن»: مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ.

مُنَافَقَةٌ: ساختىپەزلىك، ئىككى يۈزلىملىك، مۇناپىقلىق، ياسالمىلىق.

مُنَافٍ (الْمُنَافِي): قارشى، قارشىلاشقۇچى، قارىمۇقارشى، زىت.

«أَقْوَالٌ مُنَافِيَةٌ لِلْحَقِيقَةِ»: ھەقىقەتكە زىت گەپ-سۆزلەر.

عَمَلٌ مُنَافٍ لِلْأَخْلَاقِ: ئەخلاققا قارشى ئىش.

مُنَافٍ لِلْعَقْلِ: ئەقىلگە سىغمايدىغان.

مُنَاقَشَةٌ: جاگجاللاشماق، تالاش-تارتىش قىلماق، مۇزاكىرە قىلماق.

«مَازَالَ الْمَوْضُوعُ تَحْتَ الْمُنَاقَشَةِ»: تېما ھېلىمۇ مۇھاكىمە قىلىنىۋاتىدۇ.

مُنَاقَشَةٌ ج مُنَاقَشَاتٌ: مۇزاكىرە، مۇنازىرە، مۇھاكىمە، ھېسابلىشىش.

«مُنَاقَشَةُ الْمَوْضُوعِ مِنْ كُلِّ جَوَانِبِهِ»: تېمىنى ئەتراپلىق قاراپ چىقىش.

«مُنَاقَشَةُ الْمِيزَانِيَّةِ»: بيۇدژېتنى قاراپ چىقىش (خام چوت لايىھىسىگە قاراپ چىقىش).

مُنَاقَصَةٌ ج مُنَاقَصَاتٌ: خېرىدار بولماق، خېرىدار چاقىرماق.

مُنَاقِضٌ: قارىمۇقارشى، ئەكسىچە، زىت.

مُنَاقَضَةٌ ج مُنَاقَضَاتٌ: قارشىلىق قىلماق، قارشى تۇرماق، زىتلاشماق.

مُنَاكَرَةٌ: ئالدامچىلىق قىلماق؛ ئۇرۇشماق.

مَنَالٌ: ئېرىشمەك، قولغا كەلتۈرمەك.

قَرِيبُ الْمَنَالِ: ئاسان ئېرىشىدىغان، ئاسان قولغا كېلىدىغان.

صَعْبُ الْمَنَالِ: ئېرىشمەك تەس.

بَعِيدُ الْمَنَالِ: ئېرىشىش قىيىن.

مَنَامٌ ج مَنَامَاتٌ: ئۇيقۇ، چۈش، ئۇخلايدىغان يەر، ياتاق.

«رَأَى فِي مَنَامِهِ كَذَا»: ئۇ چۈشىدە شۇنداق كۆردى.

﴿يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى﴾ «قرآن»: «ئى ئوغلۇم! مەن سېنى بوغۇزلاپ قۇربانلىق قىلىشقا (ئەمر قىلىنىپ) چۈشەپتىمەن، ئويلاپ باققىنا! سېنىڭ قانداق پىكرىڭ بار؟»

«ذَهَبْتُ إِلَى مَنَامِهَا مُبَكِّرًا»: ئۇنىڭ ياتىقىغا بۇرۇنلا باردىم.

«مَنَامُهُ فِي الصَّيْفِ فَوْقَ سَطْحِ الدَّارِ»: يازدا ئۇنىڭ ئۇخلايدىغان يېرى قورۇ ئۆگزىسىدە.

مَنَامَةٌ ج مَنَامَاتٌ: ياتاق ئۆي؛ ئۇخلاش كىيىمى، كېچىلىك كىيىم، قەبرە.

مُنَاوِئٌ: رىقابەتچى، رەقىب، قارشى تەرەپ.

مُنَاوَأَةٌ: مۇسابىقىلەشمەك، قارشىلاشماق.

مُنَاوَبَةٌ: نۆۋەتلەشمەك، ئالماشماق، نۆۋەتلىشىپ.

مُنَاوَبَةٌ زِرَاعِيَّةٌ: نۆۋەتلەشتۈرۈپ تېرىماق.

مُنَاوَبَةٌ / بِالْمُنَاوَبَةِ: تەرتىپ بويىچە، نۆۋەت بىلەن.

مُنَاوَرَةٌ: تىللاشماق؛ مانېۋىر ئۆتكۈزمەك.

مُنَاوَرَةٌ ج مُنَاوَرَاتٌ: مانېۋىر.

«مُنَاوَرَاتٌ حَرْبِيَّةٌ»: ھەربىي مانېۋىر.

«مُنَاوَرَاتٌ سِيَاسِيَّةٌ»: سىياسىي رەڭۋازلىقلار، جەڭگى-جېدەللەر.

مُنَاوَشَةٌ: ئارىلاشماق، توقۇنۇشماق، كۈچ سىناشماق.

مُنَاوَشَةٌ ج مُنَاوَشَاتٌ: توقۇنۇش، كۈچ سىنىشىش.

«مُنَاوَشَةٌ كَلَامِيَّةٌ»: سۆز توقۇنۇشىشى.

«مُنَاوَشَةٌ حَرْبِيَّةٌ»: قوراللىق توقۇنۇشلار.

مُنَاوَلَةٌ: بەرمەك، تاپشۇرۇپ بەرمەك.

مَنْأًى: يىراقلىق.

كَانَ بِمَنْأًى عَنْ هَذَا الْمَوْضُوعِ: بۇ ماۋزۇ بىلەن ئالاقىسى يوق ئىدى.

مِنْبَاضٌ ج مَنَابِيضُ: تومۇر سوقۇشىنى خاتىرىلىگۈچ.

مُنَبِّهٌ: ئاگاھلاندۇرغۇچى، ئۇقتۇرغۇچى؛ ئويغاتقۇچى، قوزغاتقۇچى؛ ئىلھاملاندۇرغۇچى.

«مُنَبِّهٌ لِلْأَعْصَابِ»: نېرۋىلارنى قوزغايدىغان.

الْمُنَبِّهُ: قوڭغۇراقلىق سائەت.

مُنَبِّهَاتٌ: قوزغاتقۇچى دورىلار.

مَنْبِتٌ ج مَنَابِتُ: ئۆسىدىغان جاي، يېتىلىدىغان جاي، مەنبە، ئەسلى، كېلىپ چىقىش مەنبەسى، باشلىنىشى.

مَنْبِتُ الْعُشْبِ: ئوت-چۆپ ئۆسىدىغان يەر، تەبىئىي ئوتلاق.

مَنْبِتُ الشَّعْرِ: چاچ ئۆسىدىغان جاي.

مِنْبَرٌ ج مَنَابِرُ: مۇنبەر، سەھنە.

«صَعِدَ الْإِمَامُ الْمِنْبَرَ يَوْمَ الْجُمْعَةِ»: جۈمە كۈنى ئىمام مۇنبەرگە چىقتى.

نَظَّمَ النَّادِي الثَّقَافِيّ مِنْبَرًا حُرًّا حَوْلَ مَشَاغِلِ الشَّبَابِ: مەدەنىيەت كۇلۇبى ياشلار كەسپى توغرىسىدا ئەركىن مۇنبەر ئۇيۇشتۇردى.

مُنْبَسِطٌ: كەڭ، تۈپتۈز، خۇشھال، تەكشى.

مَنْبِضٌ ج مَنَابِضُ: تومۇر سوقىدىغان جاي.

جَسَّ الطَّبِيبُ مَنْبِضَهُ: دوختۇر ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتتى.

مُنْبَطِحٌ: ئۈگدىسىغا ياتقۇچى.

مَنْبَعٌ ج مَنَابِعُ: مەنبە، بۇلاق، باشلانغان يەر.

«مَغْرِبٌ مَنْبَعُ الْحَضَارَةِ وَالْعِرِ فَانِ وَالْعِلْمِ مَوْطِنُ الْأَعْلَامِ»: ماراكەش ھازارەت ۋە ئىلىم-مەرىپەت بۇلىقى، مەشھۇر شەخسلەرنىڭ ۋەتىنى.

«مَنْبَعُ نِفْطٍ»: نېفىت مەنبەسى، نېفىت قۇدۇقى.

«مكة المكرمة مَنْبَعُ الوحِي»: ئۇلۇغ مەككە مۇكەررەمە ۋەھيى باشلانغان يەر.

«مَنْبَعُ النَّهْرِ»: دەريا باشلانغان يەر.

إِنَّ الْوَحْدَةَ هِيَ مَنْبَعُ الْقُوَّةِ وَضَمَانُ النَّجَاحِ: ئىتتىپاقلىق كۈچنىڭ مەنبەسى ۋە غەلىبىنىڭ كاپالىتى.

مَنْبُوذٌ: تاشلىۋېتىلگەن، تاشلاندۇق بالا، (ھارامزادە).

«أَصْبَحَ الْمُنَافِقُ مَنْبُوذًا لَدَى أَقْرَانِهِ»: مۇناپىق تەڭتۇشلىرى ئالدىدا تاشلىنىپ قالدى.

مَنْبُوشٌ: ئېچىلغان، ئاشكارىلانغان، كولانغان، قېزىلغان.

مِنْتَاشٌ ج مَنَاتِيشُ: موچىن.

مِنْتَافٌ: موچىن.

مُنْتَأًى: يىراق يەر، ئۇزاق جاي.

مُنْتَبِهٌ ج مُنْتَبِهُونَ: ئويغاق، سەگەك، ھوشيار، سەزگۈر؛ ئىتىك؛ ئېھتىيات قىلغۇچى.

«تِلْمِيذٌ مُنْتَبِهٌ»: جانلىق ئوقۇغۇچى.

كُنْ مُنْتَبِهًا عِنْدَ تَنَقُّلِ الْأَرْقَامِ: سانلارنى كۆچۈرگەن

چېنىگدا ئالاھىدە دىققەت قىل.

مُنْتَجٌ ج مُنْتَجَاتٌ: مەھسۇلات.

«مُنْتَجَاتٌ زِرَاعِيَّةٌ»: يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى.

«مُنْتَجَاتٌ نَمَطِيَّةٌ»: ئۆلچەملىك مەھسۇلاتلار.

«مُنْتَجَاتُ النِّفْطِ»: نېفىت مەھسۇلاتلىرى.

«مُنْتَجَاتٌ صِنَاعِيَّةٌ»: سانائەت مەھسۇلاتلىرى.

مُنْتَجَاتٌ مُصَنَّعَةٌ: سانائەت مەھسۇلاتلىرى.

مُنْتِجٌ ج مُنْتِجُوْنَ: ئىشلەپچىقارغۇچى.

«الدِّوَلُ الْمُنْتِجَةُ لِلنِّفْطِ»: نېفىت ئىشلەپچىقارغۇچى دۆلەتلەر.

جُهُوْدٌ مُنْتِجَةٌ: ئۈنۈملۈك تىرىشچانلىقلار.

مُنْتَجَعٌ ج مُنْتَجَعَاتٌ: سۇ ۋە ئوت-چۆپلۈك يەر.

مُنْتَحِرٌ: ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغۇچى.

مُنْتَخِبٌ ج مُنْتَخِبُوْنَ: سايلىغۇچى.

«اِتَّجَهَ إِلَى صَنَادِيْقِ الْإِقْتِرَاعِ مُنْتَخِبُوْنَ وَمُنْتَخِبَاتٌ»: سايلام ساندۇقلىرىغا ئەر-ئايال سايلىغۇچىلار يۈزلەندى.

مُنْتَخَبٌ ج مُنْتَخَبُوْنَ: سايلانغۇچى؛ تاللانما.

«كَثُرَ مُنْتَخَبُوْ حِزْبِ الْإِسْتِقْلَالِ»: ئىستىقلال پارتىيىسىنىڭ سايلىغۇچىلىرى كۆپ بولدى.

«مُنْتَخَبَاتٌ أَدَبِيَّةٌ»: ئەدەبىي تاللانمىلار.

«مُنْتَخَبُ الْفَرِيْقِ الْقَوْمِيِّ»: مىللىي كوماندا.

«الْمُنْتَخَبُ السَّعُوْدِيّ فِي كُرَةِ الْقَدَمِ»: سەئۇدىي پۇتبول كوماندىسى.

«الْمُنْتَخَبَاتُ الْعَالَمِيَّةُ فِي كُرَةِ السَّلَّةِ»: دۇنيا ۋاسكېتبول كوماندىلىرى.

مُنْتَدِبٌ: چاقىرغۇچى، بەلگىلىگۈچى.

مُنْتَدَبٌ ج مُنْتَدَبُوْنَ: تەكلىپ قىلىنغان.

«الْمُنْتَدَبُوْنَ لِحَلِّ النِّزَاعِ»: تالاش-تارتىشنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تەكلىپ قىلىنغانلار.

«دَوْلَةٌ مُنْتَدَبَةٌ لِمُرَاقَبَةِ الْحُدُوْدِ»: چېگرالارنى نازارەت قىلىش ئۈچۈن تەكلىپ قىلىنغان دۆلەت.

مُنْتَدًى ج مُنْتَدَاتٌ: يىغىن، ئولتۇرۇش.

«يَلْتَقِي بِرِفَاقِهِ فِي مُنْتَدَى الْأَحَدِ»: يولداشلىرى بىلەن يەكشەنبىلىك ئولتۇرۇشتا ئۇچرىشىدۇ.

مُنْتَزَهٌ: تاماشا قىلىدىغان يەر، سەيلىگاھ، سەيلە-ساياھەت ئورنى.

مُنْتَسِبٌ ج مُنْتَسِبُوْنَ: تەۋە؛ ئۇنىۋېرسىتېت سىرتىدىن ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچى.

«طَالِبٌ مُنْتَسِبٌ إِلَى كُلِّيَةِ الزِّرَاعَةِ»: يېزا ئىگىلىك فاكۇلتېتىغا تەۋە ئوقۇغۇچى.

«تَقْبَلُ الْكُلِّيَاتُ النَّظَرِيَّةُ آلَافًا مِنَ الْمُنْتَسِبِيْنَ كُلَّ عَامٍ»: نەزەرىيە فاكۇلتېتلىرى سىرتتىن ئوقۇيدىغانلاردىن ھەر يىلى مىڭلىغان ئوقۇغۇچىلارنى قوبۇل قىلىدۇ.

مُنْتَصِرٌ: زەپەر قۇچقۇچى، غەلىبە قىلغۇچى.

مُنْتَصَفٌ: نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى، نىسپى.

«مُنْتَصَفُ الطَّرِيْقِ»: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

«مُنْتَصَفُ النَّهَارِ»: چۈش ۋاقتى.

«مُنْتَصَفُ السَّاعَةِ الثَّانِيَّةِ»: سائەت ئىككى يېرىم.

«مُنْتَصَفُ الْعَامِ»: يىلنىڭ يېرىمى.

حَتَّى مُنْتَصَفِ اللَّيْلِ كَانَ الثَّلْجُ لَا يَزَالُ يَسْقُطُ: قار يېرىم كېچىگىچە توختىماي يېغىۋاتاتتى.

مُنْتَظِمٌ: رەتلىك، تەرتىپلىك، سىستېمىلىق.

«دِرَاسَةٌ مُنْتَظِمَةُ الْأَجْزَاءِ»: سىستېمىلىق ئۆگىنىش.

مُنْتَفِعٌ ج مُنْتَفِعُوْنَ: پايدىلانغۇچى.

«مُنْتَفِعٌ بِغَلَّةِ هَذَا الْأَرْضِ»: بۇ يەرنىڭ مەھسۇلاتىدىن پايدىلانغۇچى.

«مُنْتَفِعٌ بِحُقُوْقِهِ»: ئۆز ھوقۇقىدىن پايدىلانغۇچى.

مُنْتَقِدٌ ج مُنْتَقِدُوْنَ: ئەيىبلىگۈچى، باھالىغۇچى، ئوبزورچى، تەنقىدلىگۈچى.

مُنْتَقِمٌ: ئىنتىقام ئالغۇچى، ئۆچ ئالغۇچى، ئاداۋەت ساقلىغۇچى، قىساسكار.

مُنْتَكِسٌ: ساقايغان، ساقايغۇچى.

مَنْتَنٌ ج مَنَاتِنُ: سېسىق پۇرايدىغان يەر.

مُنْتِنٌ: سېسىق پۇراق.

«مَكَانٌ مُنْتِنٌ»: سېسىق يەر.

«مَادَّةٌ كِيمِيَاوِيَّةٌ مُنْتِنَةٌ»: پۇرايدىغان خىمىيىلىك ماتېرىيال.

مُنْتَهَبٌ: تالانغان، بۇلانغان.

مُنْتَهٍ: تاماملانغان، ئورۇندالغان، ئۆتۈپ كەتكەن، تولۇق، پۈتۈنلەي، مۇتلەق، مۇكەممەل.

مُنْتَهَى: غايە، ئاخىرقى چەك، ئاخىرقى توچكا.

«مُنْتَهَى خَطِّ الْحَافِلَةِ»: ئاپتوبۇس يولىنىڭ ئاخىرقى بېكىتى.

بِمُنْتَهَى الْبَسَاطَةِ: ناھايىتى ئاددىي.

بِمُنْتَهَى الْعِنَايَةِ: دىققەت بىلەن.

فِي مُنْتَهَى الْجَوْدَةِ: ناھايىتى ياخشى.

فِي مُنْتَهَى الْيَقْظَةِ: ئىنتايىن سەزگۈر.

فِي مُنْتَهَى السَّخَافَةِ: ناھايىتى كۈلكىلىك.

﴿عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى﴾ «قرآن»: سىدرەتۇلمۇنتەھا (دەرىخىنىڭ) يېنىدا.

«بَلَغَ الْأَمْرُ مُنْتَهَاهُ»: ئىش ئاخىرىغا يەتتى.

«كَلَامٌ فِي مُنْتَهَى الْوُضُوحِ»: ئىنتايىن ئوچۇق گەپ.

مَنْتُوجٌ ج مَنْتُوجَاتٌ: مەھسۇلات.

«الْمَنْتُوجَاتُ الزِّرَاعِيَّةُ»: يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى.

«مَنْتُوجَاتٌ صِنَاعِيَّةٌ»: سانائەت مەھسۇلاتلىرى.

مَنْتُوفٌ: يۇلۇنغان موي.

مِنَثٌّ: پىتنىخور، سۆز-چۆچەك تارقاتقۇچى.

مُنْثَلِمُ الصِّيتِ: ئابرۇيى تۆكۈلگەن.

مَنْثُورٌ: چېچىلغان، تارقالغان.

﴿فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُوراً﴾ «قرآن»: ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋېتىمىز.

شِعْرٌ مَنْثُورٌ: چاچما شېئىر.

مَنْجَاةٌ ج مَنَاجٍ (الْمَنَاجِي): نىجاتلىق يولى، قاچىدىغان جاي، قۇتۇلۇش يولى.

الصِّدْقُ مَنْجَاةٌ: راستچىللىق قۇتۇلۇش يولىدۇر.

مَنْجَةٌ ج مَنْجَاتٌ: مانگو - ئىسسىق جايلاردا بولىدىغان بىر خىل مېۋە.

تَكْثُرُ الْمَنْجَةُ فِي مِصْرَ: مانگو دەرىخى مىسىردا كۆپ بولىدۇ.

مُنَجِّمٌ ج مُنَجِّمُونَ: ئاسترونوم، مۇنەججىم، قورئەنداز، پالچى.

مُنَجٍّ: قۇتقۇزغۇچى.

مِنْجَدَةٌ ج مَنَاجِدُ: كامالەك، رەگەتكە.

مُنْجَذِبٌ: سەۋدايى، سارالڭ، خۇدىنى يوقاتقان، مەجنۇن، مەپتۇن قىلىنغان.

مَنْجَرٌ / مَنْجَرَةٌ ج مَنَاجِرُ: ياغاچچىلىق كارخانىسى، ياغاچچىلىق زاۋۇتى.

مِنْجَرٌ ج مَنَاجِرُ: رەندە.

مُنْجِزٌ: پۈتتۈرگۈچى، تاماملىغۇچى.

الْحُرُّ مُنْجِزٌ وَعْدَهُ: ھۆر ئادەم ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىدۇ.

مُنْجَزَاتٌ: مۇۋەپپەقىيەتلەر، ئۇتۇقلار، نەتىجىلەر، مېۋىلەر.

مَنْجَعٌ: ئوتلاق.

مَنْجَعٌ صِحِّيٌّ: دەم ئېلىش ئۆيى، ساناتورىيە.

مِنْجَلٌ ج مَنَاجِلُ: ئورغاق.

مَنْجَلَةٌ ج مَنَاجِلُ: ئىسكەنجە، قىسقۇچ، ئامبۇر.

مَنْجَمٌ ج مَنَاجِمُ: مەنبە، ئەسلى، كېلىپ چىقىشى؛ چىقىش يولى، كان.

«لَيْسَ لَهُ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ مَنْجَمٌ»: بۇ ئىشتا ئۇنىڭغا چىقىش يولى يوق.

«مَنْجَمُ الْفَحْمِ»: كۆمۈر كان.

«مَنَاجِمُ الْحَدِيدِ»: تۆمۈر رۇدا كانلىرى.

«شَرِكَةُ الْمَنَاجِمِ»: كان شىركىتى.

حَفْرُ الْمَنَاجِمِ: كان ئاچماق.

مِنْجَمٌ: جىلغ چوكىسى، تارازا چوكىسى.

مَنْجَنِيقٌ ج مَجَانِيقُ وَمَجَانِيقُ مَنْجَنِيقَاتٌ: قونداقلىق زەمبىرەك، قونداقلىق كۇپ، مانجاناق، قونداقلىق ئوقيا (مېخانىكىلىق كۈچ بىلەن ئېتىلىدىغان بىر خىل قەدىمكى قورال (ئوقيا).

مَنْجُوْرٌ: چىغرىق، غالتەك قۇدۇقتىن سۇ تارتىدىغان بۇل.

مَنْجًى ج مَنَاجٍ (الْمَنَاجِي): قۇتۇلىدىغان يەر؛ ئېگىز يەر، دۆڭلۈك.

مَنَحَ يَمْنَحُ مَنْحًا الشَّيْءَ: بەردى، ئاتا قىلدى، بەخش ئەتتى.

مَنَحَهُ جَائِزَةً: ئۇنى مۇكاپاتلىدى.

مَنَحَهُ وِسَامًا: ئۇنىڭغا مېدال تەقدىم قىلدى.

مَنَحَهُ مُهْلَةً: ئۇنىڭغا مۆھلەت بەردى.

قَرَّرَتِ الْمَدْرَسَةُ أَنْ تَمْنَحَ أَحْسَنَ تِلْمِيذٍ فِي كُلِّ صَفٍّ مِنَ الصُّفُوفِ جَائِزَةً ثَمِينَةً: مەكتەپ ھەربىر سىنىپتىكى ئەڭ ياخشى ئوقۇغۇچىغا قىممەتلىك مۇكاپات بېرىشنى قارار قىلدى.

مَنْحٌ: تەقدىم قىلماق، ھەدىيە قىلماق، بەرمەك.

مِنْحَاتٌ ج مَنَاحِيتُ: قىرىش پىچىقى، ئىسكىنە، ھەيكەلتىراشلىق پىچىقى، كەسكۈچ، قەلەم، ئويمىكارلىق تىغى.

مُنْحَازٌ: بىر تەرەپكە يان بېسىش.

الدُّوَلُ غَيْرُ الْمُنْحَازَةِ: بىتەرەپ دۆلەتلەر.

مِنْحَةٌ ج مِنَحٌ: سوۋغا، سوۋغات، تارتۇق، ھەدىيە، ئىنئام.

مِنْحَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئوقۇش ياردەم پۇلى.

مِنْحَةُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش مۇكاپات پۇلى.

مِنْحَةُ التَّصْدِيرِ: ئېكسپورت مۇكاپات ياردەم پۇلى.

إِسْتَلَمَ مِنْحَتَهُ الدِّرَاسِيَّةَ: ئوقۇش ياردەم پۇلىنى ئالدى.

مُنْحَدِرٌ: يانتۇلۇق.

مُنْحَدَرٌ ج مُنْحَدَرَاتٌ: يانتۇلۇق، يانتۇ، تۆپىلىك، قاپتال.

مَنْحَرٌ ج مَنَاحِرُ: بوغۇز، بوغۇزلايدىغان يەر، قۇشخانا.

مَنْحَرُ الْجَمَلِ: تۆگىنىڭ بوغۇزلايدىغان يېرى.

مُنْحَرِفٌ: يولدىن چىقىپ كەتكۈچى، تايتىن چىقىپ كەتكەن، بۇرۇلۇپ كەتكەن، قىڭغىر، قىيسىق.

مُنْحَرِفُ الْمِزَاجِ: مىجەزىنىڭ ئۆزگىرىشى.

مُنْحَرِفُ الصِّحَّةِ: ساقسىزلىق.

مُنْحَرِفُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقى ناچار.

مَنْحَلَةٌ ج مَنَاحِلُ: ھەسەل ھەرىسى باقىدىغان يەر، ئومارتا.

مُنْحَلٌّ: ئاجرالغان، ئايرىلغان، چۇشكۈنلەشكەن، ئاجىزلاشقان، زاۋالغا يۈزلەنگەن، يىمىرىلگەن.

مُجْتَمَعٌ مُنْحَلٌّ: چىرىكلەشكەن جەمئىيەت.

شَخْصٌ مُنْحَلٌّ: بەت ئەخلاق ئادەم، بەتقىلىق ئادەم.

مُنْحَنٍ: ئەگرى.

مُنْحَوَتٌ: ئويۇلغان، چېپىلغان، تۈزلەنگەن، قىرىلغان.

مَنْحُوْرٌ: بوغۇزلانغان، ئۆلتۈرۈلگەن، كۆكرەكنىڭ ئۈستى تەرىپى.

تَنْمُوْ فِي الْمَنْحُوْرَاتِ أَشْجَارٌ مُتَفَاوِتَةُ الطُّوْلِ: تاغ باغرىدا ئېگىز-پەس دەرەخلەر ئۆسىدۇ.

مَنْحُوْسٌ ج مَنْحُوْسَاتٌ: پالاكەتچىلىككە قالغان، نەس باسقان، بىتەلەي، بەختسىز.

مَنْحُوْلٌ: ئويىدۇرما، ئويىدۇرۇپ چىقىرىلغان، توقۇلما.

مَنْحًى ج مَنَاحٍ (الْمَنَاحِي): يۆنىلىش، يۈزلىنىش،

ساھە، يول.

«مَنْحَاةُ الْأَخْلَاقِيّ»: ئۇنىڭ ئەخلاقىي يۈزلىنىشى.

«مَنْحَاةُ الْأَدَبِيّ»: ئۇنىڭ ئەدەبىي يۈزلىنىشى.

مَنَاحِي الْحَيَاةِ: تۇرمۇش يوللىرى.

مَنْخَرٌ / مَنْخِرٌ ج مَنَاخِرُ: بۇرۇن، تۇمشۇق، خارتۇم.

مُنْخَفِضٌ: تۆۋەن، پەس.

مُنْخَفِضٌ جَوِّيٌّ: ھاۋاسى تۆۋەن جاي.

مُنْخَفَضٌ ج مُنْخَفَضَاتٌ: ئويمان، ۋادا، چوڭقۇرلۇق.

مُنْخَفَضٌ أَرْضِيٌّ: ئويمانلىق، ئويمان يەر.

مُنْخَفِضَاتٌ: ئويمانلىقلار.

مُنْخُلٌ ج مَنَاخِلُ: ئەلگەك، غەلۋىر.

مَنْخُوْرٌ: چىرىپ كەتكەن، خوراپ كەتكەن، كۆيە يەپ كەتكەن.

مَنْخُوْلِيَا: خامۇشلۇق كېسىلى، مالىخولىيا.

مِنْدَاصٌ ج مَنَادِيْصُ: ئاللىقاپ.

رَجُلٌ مِنْدَاصٌ: ئاللىقاپ ئادەم.

إِمْرَأَةٌ مِنْدَاصٌ: شاللاق ئايال.

مِنْدَخٌ: يۈزى قېلىن، نومۇسسىز.

مُنْدَّخٌ: يۈزى قېلىن، نومۇسسىز.

مُنْدَرَجَاتٌ: مەزمۇن، مۇندەرىجە.

مِنْدَفٌ. مِنْدَفَةٌ ج مَنَادِفُ: پاختا ئاتىدىغان سايمان(دۇكان).

مَنْدَلٌ: خۇشبۇي ياغاچ.

مَنْدَمٌ: نادامەت، پۇشايمان.

مُنْدَمِجٌ: ئىرلەشكەن، بىرىككەن، ئىخچام، يىغىنچاق.

مُنْدَمَقٌ: كىرىش ئېغىزى، يول.

مَنْدُوْبٌ: ياخشىلىقلىرى ئېيتىلغان، ماتەم تۇتۇلغۇچى، تەزىيە بىلدۈرۈلگۈچى، مۇستەھەب، ياخشى ئىش.

مَنْدُوْبٌ ج مَنْدُوْبُوْنَ: ئەلچى، ۋەكىل.

«مَنْدُوْبٌ خَاصٌّ»: خاس ئەلچى.

«مَنْدُوْبٌ تِجَارِيّ»: سودا ۋەكىلى.

مَنْدُوْبٌ سَامٍ: يۇقىرى دەرىجىلىك ۋەكىل.

مَنْدُوْبٌ فَوْقَ الْعَادَةِ: ئالاھىدە باش ۋەكىل.

مَنْدُوْبُ الْجَرِيْدَةِ: گېزىتخانا مۇخبىرى.

حَضَرَ إِحْتِفَالَاتِ الْعِيْدِ الْوَطَنِيِّ بِصِفَتِهِ مَنْدُوْبًا: ئۇ ۋەكىل بولۇش سۈپىتىدە دۆلەت بايرىمىنى تەبرىكلەش يىغىنىغا قاتناشتى.

الْمَنْدُوْبُوْنَ مُنْتَظِرُوْنَ فِي الْمَطَارِ: ۋەكىللەر ئايرودرومدا كۈتۈپ تۇرماقتا.

الْمَنْدُوْبُوْنَ مُفَوَّضُوْنَ عَنْ دُوَلِهِ: تولۇق ھوقۇقلۇق باش ئەلچىلەر.

مَنْدُوْحَةٌ: ئىمكانىيەت، كەڭ.

أَرْضٌ مَنْدُوْحَةٌ: كەڭ زېمىن.

لَا مَنْدُوْحَةَ لَكَ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىشتا سېنىڭ تاللاش ئىمكانىيىتىڭ يوق.

هَذِهِ الْمَعْلُوْمَاتُ لَا مَنْدُوْحَةَ لَهُ عَنْهَا: بۇ ماتېرىياللار ئۇنىڭ ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدۇ.

مِنْدِيْلٌ ج مَنَادِيْلُ: لۆڭگە، ياغلىق؛ چۈمبەل.

مِنْدِيْلُ الرَّأْسِ: باش ياغلىقى.

«يَمْخُطُ التِّلْمِيْذُ النَّظِيْفُ فِي مِنْدِيْلِهِ»: پاكىز ئوقۇغۇچى ياغلىق بىلەن بۇرنىنى ئېرتىپ تۇرىدۇ.

مُنْذُ: .... دىن بۇيان، .... دىن تارتىپ، .... نىڭ مابەينىدە، .... دىن، .... تىن.

مُنْذُ ذَالِكَ الْوَقْتِ: شۇنىڭدىن بۇيان، شۇنىڭدىن تارتىپ.

مَا زَالَ يَدْرُسُ مُنْذُ هُوَ فَتًى: ئۇ يىگىتلىك ۋاقىتلىرىدىن تارتىپلا ئۆگىنىش بىلەن بولدى.

مَا خَرَجَ مِنَ الْبَيْتِ مُنْذُ نَزَلَ الْمَطَرُ: ئۇ يامغۇر ياغقاندىن بۇيان ئۆيدىن چىقمىدى.

مُنْذِرٌ ج مُنْذِرُوْنَ: ئاگاھلاندۇرغۇچى، قورقۇتقۇچى.

﴿إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ...﴾ ‹قۇرئان›: «سەن پەقەت بىر ئاگاھلاندۇرغۇچى».

أَبُو مُنْذِرٍ: خوراز.

مُنْذَهِلٌ: قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى، ئىلاجسىز قالغۇچى، چارىسىز قالغۇچى.

مِنْزَاحٌ: يىراق سەپەرگە تولا چىقىدىغان ئادەم.

مِنَزٌّ: ھەرىكەتچان، بۆشۈك.

رَجُلٌ مِنَزٌّ: ھەرىكەتچان ئادەم.

مَنْزِلٌ ج مَنَازِلُ: مەنزىل، چۈشىدىغان يەر، ئۆي، خانە، قورۇ.

«أَنْزَلَهُ مَنْزِلًا حَسَنًا»: ئۇنى ياخشى ئۆيگە چۈشۈردى.

«مَنَازِلُ اللَّهْوِ وَاللَّعِبِ»: ئويۇنخانىلار.

«أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ» ‹حدىيث›: «كىشىلەرگە ئۆز لايىقىدا مۇئامىلە قىلىڭلار».

«صَاحِبُ هَذَا الْمَنْزِلِ فُلَانٌ»: بۇ قورۇنىڭ ئىگىسى پالانى.

«أَهْلُ هَذَا الْمَنْزِلِ أَجَانِبُ»: بۇ قورۇدىكىلەر چەت ئەللىكلەر.

«مَنَازِلُ الْقَمَرِ»: ئاينىڭ ئورۇنلىرى.

مُنْزَلٌ: ۋەھىي قىلىنغان، نازىل قىلىنغان.

مَنْزِلَةٌ ج مَنَازِلُ: ئورۇن، مەرتىۋە، ئىلمىي ئورۇن، دەرىجە، ۋەزىپە.

«لَهُ مَنْزِلَةٌ عِنْدَ رَئِيسِهِ»: ئۇنىڭ باشلىقى ئالدىدا ئورنى بار.

«فُلَانٌ رَفِيعُ الْمَنْزِلَةِ فِي الْمُجْتَمَعِ»: پالانى جەمئىيەتتە يۇقىرى مەرتىۋىگە ئىگە.

مُنْزَلَقٌ: تەكشى ئۆي، سىلىق جاي، غىلتاك يەر.

مَنْزِلِيٌّ: ئائىلىۋى، ئائىلىنىڭ.

«عَمَلٌ مَنْزِلِيٌّ»: ئۆي خىزمىتى، ئائىلە ئىشى.

«أَدَوَاتٌ مَنْزِلِيَّةٌ»: ئائىلە سايمانلىرى.

«دِرَاسَةٌ مَنْزِلِيَّةٌ»: خەت ئارقىلىق ئوقۇش.

مِنْسَأَةٌ: ھاسا.

﴿مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ﴾ ‹قۇرئان›: «سۇلەيماننىڭ ئۆلگەنلىكىدىن جىنلارنى پەقەت ئۇنىڭ ھاسىسىنى يېگەن قۇرتلار خەۋەر قىلدى».

مِنْسَجٌ ج مَنَاسِجُ: رەخت توقۇش ماشىنىسى.

مِنْسَجٌ آلِيٌّ: رەخت توقۇش ئىستانوكى.

مُنْسَجِمٌ: پىكىر ۋە يۆنىلىشتە بىرلىككە كەلگۈچى، ماس، راۋان، رەتلىك، تەكشى، مۇۋاپىق، ئويغۇن.

مِنْسَرٌ: قۇش تۇمشۇقى.

مُنْسَرِحٌ: ئەركىن، ھۆر، چەكلىمىگە ئۇچرىمىغان، بىر خىل، بىردەك، تەپتەكشى.

مُنْسَرِحُ الْقَامَةِ: قەددى- قامەتلىك.

مُنَسِّقٌ ج مُنَسِّقُونَ: تەرتىپكە سالغۇچى، تىزغۇچى، رەتلىگۈچى.

«عُيِّنَ مُنَسِّقًا لِلَّجْنَةِ الْمُعْجَمِ»: ئۇ لۇغەت تۈزۈش كومىتېتىغا يېتەكچىلىك قىلغۇچى قىلىپ بەلگىلەندى.

مِنْسَغٌ: شىمال شامىلى.

مِنْسَفٌ ج مَنَاسِفُ: غەلۋىر، ئۆتكەمە، ئەگلەك.

مِنْسَفَةٌ ج مَنَاسِفُ: غەلۋىر؛ بىنا ئۆرۈش ماشىنىسى.

مَنْسِكٌ / مَنْسَكٌ ج مَنَاسِكُ: شەرىئەت، قۇربانلىق قىلىدىغان جاي، زاھىتلىق يولى.

﴿لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكاً هُمْ نَاسِكُوهُ﴾ ‹قۇرئان›: «ھەر ئۈممەت ئۈچۈن بىر شەرىئەت بېكىتتۇق، ئۇلار شۇ شەرىئەتكە ئەمەل قىلىدۇ».

مَنَاسِكُ الْحَجِّ: ھەج ئىبادەتلىرى، ھەج پائالىيەتلىرى.

﴿فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ﴾ ‹قۇرئان›: «سىلەر ھەجگە ئائىت ئىبادەتلەرنى ئادا قىلغاندىن كېيىن ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار».

مُنْسَكِبٌ: تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان، سېپىلگەن.

مُنْسَلِخٌ: تېرە تاشلىغان، قاسراق تاشلىغان، تـوك تاشلىغان.

مَنْسِمٌ: تۆگە تاپىنى.

مَنْسُوبٌ: مەنسۇپ، مۇناسىۋەتلىك؛ سىلىشتۇرما.

مَنْسُوجٌ ج مَنْسُوجَاتٌ: توقۇلما، رەخت، گەزلىمە.

«**مَنْسُوجَاتٌ قُطْنِيَّةٌ**»: پاختا توقۇلمىلار.

«**مَنْسُوجَاتٌ مُسْتَوْرَدَةٌ**»: ئىمپورت قىلىنغان رەختلەر.

هَذَا الْمَصْنَعُ يُنْتِجُ الْمَنْسُوجَاتِ الْقُطْنِيَّةَ بِمَقَادِيرَ هَائِلَةٍ: بۇ زاۋۇت پاختا توقۇلما مەھسۇلاتلىرىنى زور تۈركۈملەپ ئىشلەپ چىقارماقتا.

مَنْسُوخٌ: بىكار قىلىنغان، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان، ئۆچۈرۈلگەن، تەقلىد قىلىپ ياسالغان، مەنسۇخ قىلىنغان.

مِنْشَارٌ ج مَنَاشِيرُ: ھەرە.

«**مِنْشَارٌ مَعَادِنٌ**»:تۆمۈر كېسىدىغان ھەرە.

«**مِنْشَارٌ يَدَوِيٌّ**»: قول ھەرىسى.

«**مِنْشَارٌ كَهْرَبَائِيٌّ**»: توك ھەرىسى.

مَنْشَأٌ: تۇغۇلۇپ ئۆسكەن جاي، تېگى-تەكتى، سەۋەب؛ مەنبە، ئەسلى، يىلتىزى، كېلىپ چىقىشى.

«**مَنْشَؤُهُ مَدِينَةُ الْجَزَائِرِ**»: ئۇ ئالجىر شەھىرىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن.

مَا مَنْشَأُ هَذَا الْإِضْطِرَابِ: بۇ قالايمىقانچىلىقنىڭ سەۋەبى نېمە؟

مُنْشِئٌ: ئاساس سالغۇچى، قۇرغۇچى، تەسىس قىلغۇچى، ئۆلىنى تىكلىگۈچى، ياراتقۇچى، ئىجاد قىلغۇچى، كەشىپ قىلغۇچى، تۈزگۈچى؛ مۇھەررىر؛ يازغۇچى، ئاپتور.

مُنْشَأَةٌ ج مُنْشَآتٌ: ئىدارە، ئورگان، كارخانا، شىركەت، مۇئەسسەسە، ئاپپارات، قۇرۇلما.

مُنْشِدٌ ج مُنْشِدُونَ: ناخشىچى، قوشاقچى، غەزەلخان، دېكلاماتسىيە قىلغۇچى.

مَنْشَرٌ ج مَنَاشِرُ: كىيىم يايىدىغان يەر.

«**نَشَرَ الثَّوْبَ فِي الْمَنْشَرِ**»: كىيىمنى كىيىم يايىدىغان يەرگە يايدى.

مَنْشَرَةٌ ج مَنْشَرَاتٌ وَمَنَاشِرُ: شالچىلىق زاۋۇتى.

مُنْشَرِحٌ: خۇشال، شاد.

أَقْبَلْتُ عَلَى مَدْرَسَتِي وَأَنَا مُنْشَرِحُ الصَّدْرِ: مەن مەكتەپكە خۇشال-خۇرام ھالدا ماڭدىم.

مِنَشَّةٌ ج مِنَشَّاتٌ: چىۋىن قورۇيدىغان پالاق.

مُنَشَّرٌ م مُنَشَّرَةٌ: يېيىلغان، تارقىتىلغان، نەشر قىلىنغان.

«**ثِيَابٌ مُنَشَّرَةٌ**»: يېيىلغان كىيىملەر.

«**كُتُبٌ مُنَشَّرَةٌ**»: نەشر قىلىنغان كىتابلار.

مُنَشِّطٌ: روھلاندۇرغۇچى، تېتىكلەندۈرگۈچى.

«**دَوَاءٌ مُنَشِّطٌ**»: روھلاندۇرۇش دورىسى.

مُنَشًّى: پاتلانغان، كراخماللانغان.

مُنَشِّي: پاتلىغۇچى، كراخماللىغۇچى.

مَنْشَطٌ: پائالىيەت مەيدانى.

مِنْشَغٌ . مِنْشَغَةٌ ج مَنَاشِغُ: ناسىۋال قۇتىسى.

مُنْشَعِبٌ: تارماق، شۆبە.

مِنْشَغٌ وَمِنْشَغَةٌ ج مَنَاشِغُ: ناسىۋال قۇتىسى.

مِنْشَفَةٌ ج مَنَاشِفُ: لۆڭگە.

مَنْشُودٌ: تەلەپ قىلىنغان، ئارزۇ قىلىنغان.

«**هَدَفٌ مَنْشُودٌ**»: كۆزلەنگەن نىشان.

«**غَايَةٌ مَنْشُودَةٌ**»: ئىزدەلگەن غايە.

مَنْشُورٌ ج مَنْشُورَاتٌ وَمَنَاشِيرُ: ئۇقتۇرۇش، تەشۋىق ۋەرەقىسى.

«**مَنْشُورٌ مِنْ وَزَارَةِ التَّرْبِيَةِ وَالتَّعْلِيمِ**»: مائارىپ مىنىستىرلىقىنىڭ ئۇقتۇرۇشى.

مِنْصَالٌ ج مَنَاصِيلُ: ھاۋانچا تېشى.

مَنْصِبٌ ج مَنَاصِبُ: مەرتىۋە، مەنسەپ، ۋەزىپە، خىزمەت ئورنى، ئەمەل، ئەسلى، تېگى.

لَهُ مَنْصِبٌ: ئۇ مەرتىۋىلىك ئادەم.

إِسْتَقَالَ مِنْ مَنْصِبِهِ: ۋەزىپىسىدىن ئىستېپا بەردى.

مَنْصِبُ صِدْقٍ: ماھىيىتى ياخشى.

«مَنْصِبُ الْقَضَاءِ»: قازىلىق (سوتچىلىق) مەنسىپى.

«هُوَ مِنْ أَرْبَابِ الْمَنَاصِبِ»: ئۇ ئەمەلدارلاردىن.

مِنْصَبٌ ج مَنَاصِبُ: تۆمۈر ئوچاق.

مُنْصَرَفٌ: ئىشلىك ئالدى، يول، چارە، ئامال، ئېكسپورت، باشلىنىش نۇقتىسى، چىقىش جايى.

لَيْسَ لَنَا عَنْهُ مُنْصَرَفٌ: بىز ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمىدۇق، بۇنىڭدىن ئايرىلالمايمىز.

مُنْصَرِمٌ: ئۆتكەن، ئۆتكەنكى.

الْعَامُ الْمُنْصَرِمُ: ئۆتكەن يىل.

حَبْلٌ مُنْصَرِمٌ: ئۈزۈلگەن ئارغامچا.

زَارَنَا فِي الشَّهْرِ الْمُنْصَرِمِ: ئۆتكەن ئايدا بىزنى يوقلىدى.

مَوَدَّةٌ مُنْصَرِمَةٌ: ئۈزۈلگەن دوستلۇق.

مِنَصَّةٌ ج مَنَاصٌّ وَمَنَصَّاتٌ: مۇنبەر، سەھنە.

مِنَصَّةُ الْقَضَاءِ: سوت مۇنبىرى.

مِنَصَّةُ الْخُطْبَةِ: خۇتبە مۇنبىرى.

مِنَصَّةُ الدَّرْسِ: دەرس مۇنبىرى.

وُضِعَ فُلَانٌ عَلَى الْمِنَصَّةِ: پالانى مەيدانغا تارتىپ چىقىرىلدى، رەسۋا بولدى.

سَعَى وَوَصَلَ إِلَى مِنَصَّةِ الْحُكْمِ: ھاكىمىيەتنى قولغا ئالدى.

مُنْصِفٌ: تەڭ بۆلگۈچى، تەڭشى بۆلگۈچى.

رَجُلٌ مُنْصِفٌ: سەللىلىك ئادەم.

مُنْصِفٌ: ئادىل، ھەققانىي، خالىس، ئىنساپلىق.

مُنْصُلٌ ج مَنَاصِلُ: قىلىچ.

مَنْصُوبٌ: تىكلەنگەن، ئۆرە.

«خَيْمَةٌ مَنْصُوبَةٌ»: تىكلەنگەن چېدىر.

مَنْصُورٌ ج مَنْصُورُونَ م مَنْصُورَةٌ: زەپەر قۇچقۇچى؛ غەلىبە قىلغۇچى، يەڭگۈچى.

﴿فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُوراً﴾ «قۇرئان»: «ئۇ كىشى قىساس ئېلىشتا چەكتىن چىقىپ كەتمىسۇن. (ناھەق ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىگىسىگە ئاللاھ ھەققەتەن مەدەتكاردۇر)».

مَنْصُوصٌ: بەلگىلەنگەن.

مِنْضَاجٌ ج مَنَاضِيجُ: زىق.

مِنْضَحَةٌ ج مَنَاضِحُ: سۇ سېپىدىغان سايمان، سۇ سەپكۈچ.

مِنْضَخَةٌ ج مَنَاضِخُ: سۇ چاچقۇچ، سۇ پۈركىگۈچ.

مِنْضَدَةٌ ج مَنَاضِدُ: ئۈستەل، شىرە، كىچىك ئۈستەل، كىچىك شىرە.

مِنْضَدَةُ كُتُبٍ: كىتاب تەكچىسى.

سَيَكُونُ الْعَشَاءُ جَاهِزاً بَعْدَ قَلِيلٍ فَلْتَرْفَعْ هَذِهِ الْأَشْيَاءَ مِنَ الْمِنْضَدَةِ: بىرئازدىن كېيىن كەچلىك تاماق تەييار بولىدۇ، ئۈستەلدىكى نەرسىلەرنى ئېلىۋېتەيلى.

مُنَضِّدٌ ج مُنَضِّدُونَ: نابورچىك، مەتبە ھەرپلىرىنى تىزغۇچى.

مُنْطَادٌ مَنَاطِيدُ وَمَطَاوِدُ: ھاۋا كېمىسى، دىرىژابىل، ئېگىز.

مِنْطَبٌ وَمِنْطَبَةٌ ج مَنَاطِبُ: سۈزگۈچ.

مَنْطَبَةٌ ج مَنَاطِبُ: مەتۇ، گالۋاك، ئەخمەق.

مُنْطَرِحٌ: تاشلىۋېتىلگەن.

مَنْطِقٌ: سۆزلىمەك؛ گەپ-سۆز، تىل، لوگىكا.

«مَنْطِقُهُ حَسَنٌ»: ئۇنىڭ گېپى چىرايلىق.

﴿عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ﴾ «قۇرئان»: «بىزگە قۇشلارنىڭ تىلى تەلىم بېرىلدى».

مِنْطَقٌ. مِنْطَقَةٌ ج مَنَاطِقُ: كەمەر.

مِنْطَقَةٌ / مَنْطِقَةٌ ج مَنَاطِقُ: رايون، جاي، يەر.

«مِنْطَقَةُ الْبَحْرِ الْمُتَوَسِّطِ»: ئوتتۇرا دېڭىز رايونى.

«الْمِنْطَقَةُ الْإِسْتِوَائِيَّةُ»: ئېكۋاتور رايونى.

«اَلْمِنْطَقَةُ الْقُطْبِيَّةُ»: قۇتۇپ رايونى.

«مِنْطَقَةٌ مُحْتَلَّةٌ»: ئىشغال قىلىنغان رايون.

«مِنْطَقَةُ النِّفْطِ»: نېفىت رايونى، نېفىتلىك.

«مِنْطَقَةُ الْحُدُودِ»: چېگرا رايونى.

«مِنْطَقَةٌ حَرْبِيَّةٌ»: ئۇرۇش رايونى.

«مِنْطَقَةُ التِّجَارَةِ الْحُرَّةِ»: ئەركىن سودا رايونى.

«مِنْطَقَةُ نُفُوذٍ»: تەسىر دائىرىسى.

«مِنْطَقَةٌ مُحَرَّمَةٌ»: چەكلەنگەن رايون.

مِنْطَقَةٌ مَمْنُوعَةٌ: قوغدىنىش رايونى، چەكلەنگەن رايون.

مِنْطَقَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ: ھەربىي رايون.

مِنْطَقَةٌ إِنْتِدَابِيَّةٌ: ۋاكالىتەن باشقۇرۇلىدىغان رايون.

مِنْطَقَةُ النَّجَاةِ: (سۇدىن) قۇتۇلدۇرۇش بالونى.

اَلْمِنْطَقَةُ الْحَارَّةُ الْإِسْتِوَائِيَّةُ: ئىسسىق بەلۋاغ، تروپىك بەلۋاغ.

مِنْطَقِيٌّ: بەلۋاغسىمان، رايون خاراكتېرلىك.

مَنْطِقِيٌّ: لوگىكىلىق، لوگىك، لوگىكا.

مَنْطِقِيَّةٌ: ئەقىلگە مۇۋاپىق.

مَنْطُوقٌ: ئىبارە، جۈملە، سۆز-ئىبارە.

مِنْظَارٌ ج مَنَاظِيرُ: ئەينەك، مىكروسكوپ، تېلېسكوپ.

«مِنْظَارٌ فَلَكِيٌّ»: ئاسترونومىيە تېلېسكوپى.

مَنْظَرٌ ج مَنَاظِرُ: كۆرۈنۈش، كۆزنىتىش ئورنى.

«مَنْظَرٌ عَامٌّ لِلْمَدِينَةِ»: شەھەرنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈشى.

«مَنَاظِرُ طَبِيعِيَّةٌ»: تەبىئىي كۆرۈنۈشلەر.

بَعْدَ أَنْ شَاهَدْتُ هَذَا الْمَنْظَرَ الْمُؤَثِّرَ لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَحْبَسَ دُمُوعِي: بۇ تەسىرلىك كۆرۈنۈشنى كۆرگەندىن كېيىن كۆز يېشىمنى توختىتالماي قالدىم.

مَنَاظِرُ خَارِجِيَّةٌ: تاشقى كۆرۈنۈشلەر.

«صَعِدَ الْجُنْدِيُّ إِلَى الْمَنْظَرِ لِيَرْصُدَ حَرَكَاتِ الْعَدُوِّ»: ئەسكەر دۈشمەن ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتىش ئۈچۈن كۆزىتىش ئورنىغا چىقتى.

مَنْظَرَةٌ ج مَنَاظِرُ: كۆرۈنۈش، مەنزىرە، راۋاق، مېھمانخانا.

«مَنْظَرَةٌ جَمِيلَةٌ تَرْتَاحُ فِيهَا النَّفْسُ»: كىشى راھەتلىنىدىغان گۈزەل مەنزىرە.

«فِي الْحَدِيقَةِ الْعُمُومِيَّةِ مَنْظَرَةٌ»: ئاممىۋى باغچىدا راۋاق بار.

مُنَظِّفٌ ج مُنَظِّفَاتٌ: سوپۇن قاتارلىق تازىلاش بۇيۇملىرى.

مُنَظِّمٌ ج مُنَظِّمُونَ: تىزغۇچى، رەتلىگۈچى، تەشكىللىگۈچى، ئۇيۇشتۇرغۇچى، تۈزگۈچى، تەرتىپكە سالغۇچى.

«مُنَظِّمُ حَفَلَاتٍ»: يىغىنلارنى ئۇيۇشتۇرغۇچى.

مُنَظَّمٌ: رەتلىك، تەرتىپلىك.

«اِجْتِمَاعٌ مُنَظَّمٌ»: تەرتىپلىك يىغىن.

«غُرْفَةٌ مُنَظَّمَةٌ»: رەتلىك ھۇجرا.

«جَيْشٌ مُنَظَّمٌ»: مۇنتىزىم ئارمىيە.

«شَبَابٌ غَيْرُ مُنَظَّمٍ»: تەشكىلسىز ياشلار.

مُنَظَّمَةٌ ج مُنَظَّمَاتٌ: تەشكىلات.

«مُنَظَّمَةُ الشَّبَابِ»: ياشلار تەشكىلاتى.

«مُنَظَّمَةُ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

«مُنَظَّمَةُ الْوَحْدَةِ الْإِفْرِيقِيَّةِ»: ئافرىقا بىرلىكى تەشكىلاتى.

«مُنَظَّمَةُ التَّحْرِيرِ الْفَلَسْطِينِيَّةِ»: پەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتى.

«مُنَظَّمَةُ الْعَرَبِيَّةِ لِلتَّرْبِيَّةِ وَالثَّقَافَةِ وَالْعُلُومِ»: ئەرەب مائارىپ، مەدەنىيەت ۋە ئىلىم-پەن تەشكىلاتى.

«مُنَظَّمَةُ الْعَمَلِ الدَّوْلِيَّةِ»: خەلقئارا ئەمگەك تەشكىلاتى.

«مُنَظَّمَةُ الصِّحَّةِ الْعَالَمِيَّةِ»: دۇنيا سەھىيە تەشكىلاتى.

«مُنَظَّمَةُ الْأَقْطَارِ الْمُصَدِّرَةِ لِلنِّفْطِ»: نېفىت ئېكسپورت قىلغۇچى دۆلەتلەر.

«مُنَظَّمَةُ الْأَقْطَارِ الْعَرَبِيَّةِ الْمُصَدِّرَةِ لِلنِّفْطِ»: نېفىت ئېكسپورت قىلىدىغان ئەرەب دۆلەتلىرى بىرلەشمىسى.

مُنَظَّمَةٌ دُوَلِيَّةٌ: خەلقئارا تەشكىلات.

مِنْظَفَةٌ ج مَنَاظِفُ: تازىلىغۇچ، كىرئالغۇ.

مَنْظُورٌ: قارالغان، كۆرۈلگەن، قاراشقا بولىدىغان، كۆرگىلى بولىدىغان؛ ئۈمىدلىك، ئارزۇلۇق، ئۈمىد بىلەن قارىلىدىغان.

«سَيِّدٌ مَنْظُورٌ»: ئۈمىدلىك خوجايىن.

طِفْلٌ مَنْظُورٌ: كۆز تەگكەن بوۋاق.

«سَيَّارَةٌ مَنْظُورَةٌ»: كۆركەم ماشىنا.

مَنْظُومٌ: تىزىلغان، تىزىق، رەتلىك، شېئىر.

«عِقْدٌ مَنْظُومٌ»: تىزىق مارجان.

«أَجَادَ الْمَنْظُومَ وَالْمَنْثُورَ»: شېئىرىي ۋە نەسرىي ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدى.

مَنْظُومَةٌ ج مَنْظُومَاتٌ: قەسىدە (شېئىر).

«مَنْظُومَةُ إِبْنِ مَالِكٍ فِي النَّحْوِ»: ئىبنى مالىكنىڭ نەھۋى (سىنتاكسىس)دىكى مەنزۇمەسى.

مَنَعَ يَمْنَعُ مَنْعًا: توستى، چەكلىدى، مەنئى قىلدى.

مَنَعَ اللّٰهُ الْخَمْرَ: ئاللاھ ھاراقنى چەكلىدى.

مَنَعَهُ مِنْ حَقِّهِ: ئۇنىڭ ھەققىنى بەرمىدى.

مَنُعَ يَمْنُعُ مَنَاعَةً وَمَنَاعًا الشَّخْصُ: ساغلام بولدى، قاۋۇل بولدى، كۈچلۈك بولدى.

مَنُعَ الشَّيْءُ: ئېرىشىش قىيىن بولدى.

مَنْعٌ: مەنئى قىلماق، توسۇماق، چەكلىمەك، ئالدىنى ئالماق.

مَنْعُ الْإِنْتِشَارِ النَّوَوِيِّ: يادرو كېڭىيىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش.

مَنْعَاةٌ ج مَنَاعٍ: ئۆلۈم خەۋىرى.

مِنْعَامٌ: كۆپ سەدىقە قىلغۇچى، ساخاۋەتچى.

مِنْعَبٌ. مِنْعِبٌ: ۋارقىراپ-جارقىرايدىغان ئەخمەق، تېز ماڭىدىغان تۆگە، يورغا ئات.

مَنَعَةٌ. مِنْعَةٌ: كۈچ- قۇۋۋەت، نوپۇز.

هُوَ فِي مَنَعَةٍ: ئۇ نوپۇزلۇق، ئۇ كۈچلۈك.

مُنْعَرَجٌ ج مُنْعَرَجَاتٌ: ئەگرى-بۈگرى، ئەگرى- توقاي (يول قاتارلىقلارنىڭ).

مُنْعَرَجُ الطَّرِيقِ: يولنىڭ بۇرۇلۇش جايى.

مُنْعَرَجُ الْوَادِي: ئويمانلىقنىڭ ئەگرى-توقاي جايلىرى، ئېگىز-پەس جايلىرى.

مُنْعِشٌ: ئېتىكلەشتۈرىدىغان، روھلاندۇرىدىغان، جانلاندۇرىدىغان، ئىلھاملاندۇرىدىغان، كىشىنى رىغبەتلەندۈرىدىغان.

«دَوَاءٌ مُنْعِشٌ»: ئېتىكلەشتۈرىدىغان دورا، روھلاندۇرۇش دورىسى.

كَلَامٌ مُنْعِشٌ: ئىلھامبەخش گەپ-سۆزلەر.

طَقْسٌ مُنْعِشٌ: ئوچۇق ھاۋا.

مُنْعِشَاتٌ: چاي ۋە ناشتىلىق.

مُنْعَطَفٌ ج مُنْعَطَفَاتٌ: ئېگىلگەن، قىڭغايغان، ئەگرى، قىڭغىر، كوچا، تار كوچا، بۇرۇلۇش نۇقتىسى.

إِخْتَفَى عِنْدَ مُنْعَطَفِ الطَّرِيقِ: يولنىڭ بۇرۇلۇش نۇقتىسىدا غايىب بولدى.

تَجْتَازُ الْأُمَّةُ الْعَرَبِيَّةُ مُنْعَطَفًا خَطَرًا: ئەرەب مىللىتى جىددىي بۇرۇلۇش نۇقتىسىنى باشتىن كەچۈرمەكتە.

مُنَعَّمٌ ج مُنَعَّمُونَ: سىلىق، باياشات.

فَلَّاحٌ مُنَعَّمٌ: باياشات دېھقان.

كَلَامٌ مُنَعَّمٌ: سىلىق گەپ.

مُنْعَكِسٌ: ئاغدۇرۇلغان، ئەتۇر ئۆرۈلگەن، ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

الْفِعْلُ الْمُنْعَكِسُ: ئەكس تەسىر.

الْأَفْعَالُ الْمُنْعَكِسَةُ الشَّرْطِيَّةُ: شەرتلىك رېفلېكس.

مُنْعِمٌ: شاپائەتچى، خەير ـ ئېھسان قىلغۇچى، ساۋابلىق ئىش قىلغۇچى.

الْمُنْعِمُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، نېمەت بەرگۈچى، باياشات قىلغۇچى دېمەكتۇر.

مِنْعَمٌ ج مَنَاعِمُ: سۆيۈرگە.

مَنْعَمٌ . مَنْعَمَةٌ ج مَنَاعِمُ: قاقاس يەر.

مَنْعُوتٌ: سۈپەتلەنگەن، تەسۋىرلەنگەن.

مَنْعُوتٌ بِالْكَرَمِ وَالسَّخَاءِ: مەردلىك بىلەن سۈپەتلەنگەن.

مَنْعًى ج مَنَاعٍ (الْمَنَاعِي): ئۆلۈم خەۋىرى.

«أَتَانَا مَنْعَاهُ صَبِيحَةَ هَذَا الْيَوْمِ»: ئۇنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى بىزگە بۈگۈن ئەتىگەن يېتىپ كەلدى.

مُنَغِّصَاتٌ: كۆڭۈلسىزلىكلەر.

«لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ عَلَى مُوَاجَهَةِ مُنَغِّصَاتِ الْحَيَاةِ»: دۇچ كەلگەن ھاياتنىڭ كۆڭۈلسىزلىكلىرىگە ئۇنىڭ ھېچ ئامالى يوق.

مِنْفَاخٌ ج مَنَافِيخُ: ناسوس.

«الْمِنْفَاخُ الْكَهْرَبَائِيّ لِعَجَلَاتِ السَّيَّارَاتِ»: ئېلېكترونلۇق ناسوس.

مِنْفَاضٌ: كۆلگۈنچەك؛ سىيگەك.

مُنْفَجِرَاتٌ: پارتلاتقۇچ ماددىلار.

مَنْفَذٌ ج مَنَافِذُ: ئۆتىدىغان يەر، چىقىش يولى، تۆشۈك، سۈزگۈچ، ئۆتكۈر.

«مَنْفَذٌ هَوَائِيٌّ»: ھاۋا ئۆتۈشىدىغان يەر.

«مَنْفَذٌ بَحْرِيٌّ»: دېڭىزنىڭ ئۆتىدىغان يېرى.

«مَنَافِذُ الْمِيَاهِ»: سۇ ئۆتىدىغان يەرلەر.

لَا مَنْفَذَ لَهُ مِنْ هَذِهِ الْأَزْمَةِ: ئۇنىڭ بۇ كرىزىستىن چىقىش يولى يوق.

مُنْفَرَجٌ: كەڭ، كەڭ ـ كۇشادە.

مُنْفَرِدٌ: ئايرىم، يالغۇز، يەككە، ئايرىلىپ كەتكۈچى.

مُنْفَرِدًا: ئۆز ئالدىغا، تەنھا.

مُحَادَثَةٌ مُنْفَرِدَةٌ: ئايرىم سۆزلىشىش.

مُنْفَصِلٌ: ئايرىلغان، بۆلۈنگەن، ئاجرالغان.

مِنْفَضٌ: ئەلگەك، غەلۋىر، ئۆتكەمە.

مَنْفَضَةٌ ج مَنَافِضُ: كۈلدان.

مِنْفَضَةٌ ج مَنَافِضُ: بىساتلارنى قاقىدىغان سايمان، چاڭ ـ توزان سۈپۈرگۈچ.

مِنْفَضَةُ رِيشٍ: پەي قاققۇچ.

مُنْفَطِرٌ: يېرىلغان، يېرىق، چاك.

﴿السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ﴾ «قرآن»: ئۇ كۈننىڭ دەھشىتىدىن ئاسمان يېرىلىدۇ.

مَنْفَعَةٌ ج مَنَافِعُ: پايدا، مەنپەئەت.

«مَنَافِعُ عَامَّةٌ أَوْ عُمُومِيَّةٌ»: جامائەت پاراۋانلىقى، كوللېكتىپ پاراۋانلىق.

مَنَافِعُ الْغُرْفَةِ: ئۆي جاھازلىرى.

الْمَنْفَعَةُ الْإِقْتِصَادِيَّةُ: ئىقتىسادىي پاراۋانلىق.

﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلاردا سىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، ئۇلارنىڭ گۆشىنى يەيسىلەر.

مَنْفَعِيٌّ ج مَنْفَعِيُّونَ: مەنپەئەتپەرەس.

مُنَفَّهٌ: چارچىغان، چارچاپ كەتكەن.

جَمَلٌ مُنَفَّهٌ: ھالسىرىغان تۆگە.

مُنْفَكٌّ: ئايرىلغۇچى، يېشىلگۈچى.

﴿مُنفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا روشەن دەلىل كەلگەنگە قەدەر كۇفرىدىن ئايرىلغۇچى بولمىدى.

مُنْقَنِفٌ: ئازراق ئىششىغان ئىششىق.

مَنْفُوخٌ ج مَنْفُوخُونَ: سېمىز.

رَجُلٌ مَنْفُوخٌ: سېمىز ئادەم.

مَنْفُوخٌ: يەل توشتۇرۇلغان، پۈۋلەنگەن.

«كُرَةٌ مَنْفُوخَةٌ»: يەل توشتۇرۇلغان توپ، يېلى بار توپ.

«رِئَةٌ مَنْفُوخَةٌ»: پۈۋلەنگەن ئۆپكە.

مَنْفُوسٌ ج مَنْفُوسُونَ: تۇغۇلغان؛ كۆز تەگكەن.

شَيْءٌ مَنْفُوسٌ: نەپىس نەرسە.

مَنْفُوطٌ: قولى قاپىرىپ قالغان ئادەم.

مَنْفُوَّةٌ: قورقۇنچاق، تورخۇ يۈرەك.

مَنْفًى ج مَنَافٍ (الْمَنَافِي): سۈرگۈن.

«قَضَى مُدَّةً فِي الْمَنْفَى»: بىر مۇددەتنى سۈرگۈندە ئۆتكۈزدى.

مَنْفِيٌّ: تاشلىۋېتىلگەن، چۆرۈۋېتىلگەن؛ قوغلانغان، ھەيدىۋېتىلگەن، پاناھلانغان؛ سەلبىي.

مُنْقَادٌ: باش ئەگكۈچى، بويسۇنغۇچى.

مِنْقَارٌ ج مَنَاقِيرُ: قۇش تۇمشۇقى، ئويمىچىلىق پىچىقى.

مِنْقَاشٌ: ئىسكەنە، ئويۇش پىچىقى، كەسكۈچ، قەلەم، ئويمىكارلىق تىغى.

مِنْقَاشٌ ج مَنَاقِيشُ: موچەن.

مِنْقَافٌ ج مَنَاقِفُ: قۇشنىڭ تۇمشۇقى.

مَنْقَبَةٌ ج مَنَاقِبُ: تاغ يولى؛ تام؛ ياخشى ئىش، ياخشىلىق، خىسلەت.

«مَنَاقِبُ الْأَوْلِيَاءِ»: ئەۋلىيالارنىڭ خىسلەتلىرى.

مِنْقَبَةٌ: ئۆشكە، بۇرغا.

مُنْقَبِضٌ ج مُنْقَبِضُونَ: تارايغان، قورۇلغان، يىغىلىپ قالغان، پۈرلىشىپ قالغان.

مُنْقَبِضُ الصَّدْرِ: دەرد ـ ئەلەملىك، روھى چۈشكۈن، يۈرىكى سىقىلغان.

مُنْقِذٌ ج مُنْقِذُونَ: قۇتقۇزغۇچى.

«زَعِيمٌ مُنْقِذٌ لِلْبِلَادِ»: ۋەتەننى قۇتقۇزغۇچى داھىي.

مُنْقَرِضٌ: مۇنقەرز بولغۇچى، ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى، ۋەيران بولغۇچى.

مَنْقَصَةٌ ج مَنَاقِصُ: يېتەرسىزلىك، قۇسۇر، ئەيىب، نۇقسان، ئىللەت.

مُنْقَطِعٌ: ئۈزۈلۈپ قالغان، توختاپ قالغان.

غَيْرُ مُنْقَطِعٍ: ئۈزۈلۈكسىز، توختىماي، داۋاملىق.

«مُنْقَطِعُ النَّظِيرِ»: مىسلىسىز، تەڭدىشى يوق.

مُنْقَطِعُ النَّظِيرِ فِي التَّارِيخِ: تارىختا كۆرۈلۈپ باقمىغان.

«مُنْقَطِعٌ عَنِ الْعَالَمِ»: جاھاندىن بىخەۋەر.

«حَبْلٌ مُنْقَطِعٌ»: چۈۋۈلۈپ كەتكەن ئارغامچا.

مُنْقَعِرٌ: قومۇرۇپ تاشلىۋېتىلگەن.

﴿كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ﴾ «قرآن»: گويا ئۇلار قومۇرۇۋېتىلگەن خورما كۆتەكلىرىدەك ياتاتتى.

مُنَقِّبٌ: چارلىغۇچى، تەكشۈرگۈچى، ئارخېئولوگ.

مُنَقَّحٌ: تەھرىرلەنگەن، تۈزىتىلگەن.

«دَسْتُورٌ مُنَقَّحٌ»: تۈزىتىلگەن ئاساسىي قانۇن.

«طَبْعَةٌ مُنَقَّحَةٌ لِكِتَابٍ»: كىتابنىڭ تۈزىتىلگەن نۇسخىسى.

«مَقَالَةٌ مُنَقَّحَةٌ»: تەھرىرلەنگەن ماقالە.

مُنَقَّطٌ: داغ، ئىز، ئالچىپار، چېكىت قويۇلغان.

مُنْقَلَبٌ: ئۆزگەرتىلگەن يەر، تار بۇلۇڭ سىزىقى، ئۆزگىچە، تروپىك بەلۋاغ.

مُنْقَلَبٌ شَتَوِيٌّ: جەنۇبىي تروپىك سىزىقى.

مُنْقَلِبٌ صَيْفِيٌّ: شىمالىي تروپىك سىزىقى.

جَوٌّ مُنْقَلَبٌ: ئۆزگىرىشچان ھاۋا.

مِنْقَلَةٌ ج مَنَاقِلُ: توشۇش، قاتناش قورالى، (گېئومېترىيىدە) بۇلۇڭلارنى ئۆلچەش قورالى.

مَنْقُوطٌ: داغ، ئىز، ئالا بالداق، ئالچىپار، چېكىت قويۇلغان.

كِتَابٌ مَنْقُوطٌ: ھەرىكە قويۇلغان خەت.

اَلْفَصْلَةُ الْمَنْقُوطَةُ: چېكىتلىك پەش (؛).

مَنْقُولٌ: يۆتكەلگەن، توشۇلغان، تەرجىمە قىلىنغان، كۆچۈرۈلگەن.

«نَصٌّ مَنْقُولٌ عَنِ الْفَارِسِيَّةِ»: پارسچىدىن تەرجىمە قىلىنغان تېكىست.

اَلْمَنْقُولُ: ھەدىس ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت ياكى ئاڭلاش يولى بىلەن كەلگەن ئەسەر.

مَنْقُولٌ ج مَنْقُولَاتٌ: توشۇشقا بولىدىغان مال - مۈلۈكلەر.

مَنْقُولَاتِ الْمَنْزِلِ: ئۆي جاھازلىرى، ئائىلە سايمانلىرى.

مَنْكِبٌ ج مَنَاكِبُ: مۈرە، دولا، يان تەرەپ، گىرۋەك، ئېگىز يەر، تۆپىلىك.

هَزَّ مَنْكِبَهُ لِكَذَا: شۇنىڭغا خۇش بولدى.

«هُوَ مَنْكِبُ قَبِيلَتِهِ»: ئۇ قەبىلىسىنىڭ ئاقساقلى، قوۋمىنىڭ ئاقساقلى.

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى مېڭىشقا ئاسان قىلدى، زېمىننىڭ ئەتراپىدا مېڭىڭلار.

مُنْكَبٌّ ج مُنْكَبُّونَ: ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگۈچى.

مُنْكَبٌّ عَلَى دِرَاسَتِهِ رَغْمَ الصُّعُوبَاتِ: قىيىنچىلىققا قارىماي ئۆگىنىشكە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگۈچى.

مُنْكَرٌ وَنَكِيرٌ: ئۆلگەن كىشىدىن قەبرىدە سوئال سوراق قىلىدىغان ئىككى پەرىشتە.

مُنْكَرٌ ج مُنْكَرَاتٌ: يامانلىق، يامان سۆز - ھەرىكەت.

﴿وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ قەبىھ سۆز - ھەرىكەتلەردىن، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ.

«النَّمِيمَةُ مِنَ الْمُنْكَرَاتِ»: سۇخەنچىلىك، يامان ئىشلار قاتارىغا كىرىدۇ.

مُنْكَسِرٌ: بۇزۇلغان، ۋەيران بولغان، سۇنغان، بۇزغۇچى، سۇندۇرغۇچى، يېرىتقۇچى، چاك، يېرىق، سۇنۇق، بۇزۇق.

خَطٌّ مُنْكَسِرٌ: سۇنۇق سىزىق، بۇزۇلغان يول.

مُنْكَسِرُ الْبَالِ: كۆڭلى سۇنۇق، قايغۇلۇق، روھسىز، ئەلەملىك.

مُنْكَسِفٌ: تۇتۇلغان (ئاي، كۈن).

مُنَكِّسٌ: تۆۋەن سېلىنغان.

خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ مُنَكِّسَ الرَّأْسِ: ئۇنىڭ يېنىدىن بېشىنى تۆۋەن سالغان ھالدا چىقتى.

مُنَكَّلٌ: نىكىللەنگەن، نىكىل يالىتىلغان.

مَنْكُوبٌ ج مَنْكُوبُونَ: ئاپەتكە ئۇچرىغان، بېشىغا مۇسىبەت كەلگەن.

«هُوَ مَنْكُوبٌ بِوَفَاةِ صَدِيقِهِ»: ئۇ دوستىنىڭ ۋاپاتى بىلەن مۇسىبەتكە ئۇچرىغۇچىدۇر.

«أَعَانَ الصَّلِيبُ الْأَحْمَرُ مَنْكُوبِي الزِّلْزَالِ»: قىزىل كرېست جەمئىيىتى يەر تەۋرەش ئاپىتىگە ئۇچرىغانلارغا ياردەم بەردى.

مَنْكُودٌ ج مَنَاكِيدُ: بەختسىز.

«مَنَاكِيدُ الْحَظِّ»: بەختسىزلەر.

مَنْكُوسٌ: تەتۈر ئايلانغان، ئاغدۇرۇلغان، ئۈسكە - تەتۈر قىلىنغان.

اَلْمَنْكُوسُ مِنَ الْأَوْلَادِ: تەتۈر تۇغۇلغان بالا.

مَنْكُوفٌ ج مَنْكُوفُونَ: كالا چېچىكىگە گىرىپتار بولغان.

مِنْهَاصٌ ج مَنَامِيصُ: قىسقۇچ، موچىن.

مُنَمَّرٌ م مُنَمَّرَةٌ: ئالچىپار.

«بُرْدَةٌ مُنَمَّرَةٌ»: ئالچىپار تون.

مُنَمَّشٌ: سەپكۈنلۈك، سەپكۈنى بار.

«جِلْدٌ مُنَمَّشٌ»: ئالچىپار تېرە.

«لِبَاسٌ مُنَمَّشٌ»: بېزەلگەن كىيىم.

مُنَمَّقٌ م مُنَمَّقَةٌ: بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن،

ياسالغان.

ثَوْبٌ مُنَمَّقٌ: گۈللۈك رەخت.

مَكَانٌ مُنَمَّقٌ: زىننەتلەنگەن جاي.

مُنَمْنَمٌ: بېزەلگەن، كەشتىلەنگەن.

«مُصْحَفٌ مُنَمْنَمٌ»: بېزەلگەن كىتاب.

«ثَوْبٌ مُنَمْنَمٌ»: كەشتىلەنگەن كىيىم.

مُنَمْنَمَةٌ ج مُنَمْنَمَاتٌ: قىستۇرما رەسىم، قىستۇرما خەرىتە.

«الْمُنَمْنَمَاتُ الْفَارِسِيَّةُ»: پارسچە كىچىك سۈرەتلەر.

مَنَّ يَمُنّ مَنًّا الرَّجُلَ: ئاجىزلاشتۇردى، زەئىپلەشتۈردى، چارچىتىۋەتتى.

مَنَّ الْحَبْلَ: ئارغامچىنى ئۈزدى، ئۈزۈۋەتتى، كەستى.

مَنَّ يَمُنّ مَنًّا وَمِنَّةً عَلَيْهِ: مىننەت قىلدى.

مَنَّ يَمُنّ مَنًّا وَمِنِّينَى عَلَيْهِ بِكَذَا: ئىنئام قىلدى، ئېھسان قىلدى، ئېتىبار قىلدى.

مَنَّ اللهُ عَلَى عِبَادِهِ: ئاللاھ بەندىلىرىگە مەرھەمەت قىلدى.

مَنٌّ: مىننەت قىلماق، پەش قىلماق.

﴿لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالأَذَى﴾ «قۇرئان»: بەرگەن سەدىقەڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار.

مَنَّانٌ: مىننەت قىلغۇچى، كۆپ مەرھەمەت قىلغۇچى.

الْمَنَّانُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، كۆپ ئىنئام قىلغۇچى دېگەن مەنىدە.

مِنَّةٌ ج مِنَنٌ: ئېھسان، ئىنئام، مەرھەمەت، پەزلىكەرەم.

الْمِنَّةُ تَهْدِمُ الصَّنِيعَةَ: مىننەت قىلىش، قىلغان ياخشىلىقنى بىكارغا چىقىرىۋېتىدۇ.

مَنَّى يُمَنِّي تَمْنِيَةً الشَّخْصَ الشَّيْءَ وَبِهِ: ئۈمىدلەندۈردى، ئۈمىد قىلدى، ئۈمىدۋار بولدى.

مَنَّى الدَّمَ: قان قىلدى، قان چىقاردى.

مَنَّى الرَّجُلُ: ئەر كىشى ئانانىزم قىلدى.

مَنَّى نَفْسَهُ بِالْأَمَانِي وَالْآمَالِ: ئۆزىگە تەسەللى بەردى، كۆڭلىنى تىنچىتتى.

مِنْهَاجٌ: يول، ئاممىۋى يول، ئۇسۇل، ئۇسلۇب، ئىستىل، پىلان.

مِنْهَاجُ التَّعْلِيمِ: ئوقۇتۇش پىلانى.

﴿لِكُلٍّ جَعَلْنَا منكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاً﴾ «قۇرئان»: (ئى ئۈممەتلەر!) سىلەرنىڭ ھەربىرىڭلارغا بىر خىل شەرىئەت ۋە ئوچۇق يول تەيىن قىلدۇق.

مِنْهَاجِيٌّ: پىلانلىق.

الْإِقْتِصَادُ الْمِنْهَاجِيّ: پىلانلىق ئىگىلىك.

مِنْهَبٌ: يۈگۈرۈك ئات.

مَنْهَجٌ ج مَنَاهِجُ: يول، ئاممىۋى يول؛ ئۇسۇل، ئۇسلۇب؛ ئىستىل؛ پىلان، لايىھە؛ چارە-تەدبىر.

«مَنْهَجُ الْبَحْثِ»: تەتقىقات پىلانى.

«مَنْهَجُ الدِّرَاسَةِ»: ئۆگىنىش پىلانى.

«مَنَاهِجُ التَّعْلِيمِ»: ئوقۇتۇش پروگراممىلىرى.

الْمَنْهَجُ الْعِلْمِيّ: ئىلمىي ئۇسلۇب، ئىلمىي تەتقىقات پىلانى.

إِدَارَةُ الْمَنَاهِجِ: پىلان كومىتېتى.

مَنْهَلٌ ج مَنَاهِلُ: سۇ ئىچىدىغان يەر، بۇلاق، كىچىك، مەنبە.

«أَخَذَ دَوَابَّهُ إِلَى الْمَنْهَلِ»: ئۇلاغلىرىنى سۇ ئىچىدىغان يەرگە ئېلىپ باردى.

أَخَذَ مِنْ مَنَاهِلِ الْعِلْمِ: ئىلىم مەنبەلىرىدىن ئالدى.

مُنْهَمِرٌ: قۇيۇلغان، تۆكۈلگەن.

﴿فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّنْهَمِرٍ﴾ «قۇرئان»:

ئاسماننىڭ دەرۋازىلىرىنى قۇيۇلۇپ ياغقۇچى يامغۇر بىلەن ئېچىۋەتتۇق.

مُنْهَمِكٌ ج مُنْهَمِكُوْنَ: غەرق بولغۇچى، بېرىلىپ كەتكۈچى، بېشىچە كىرىپ كەتكۈچى.

مُنْهَمِكٌ فِي كَذَا: بېرىلىپ كەتكۈچى، بېرىلىپلا كەتكۈچى.

مُنْهَمِكٌ فِي فِلَاحَةِ الْأَرْضِ: دېهقانچىلىققا بېرىلىپ كەتكۈچى.

أَنَّهُ صَامِتٌ وَمُنْهَمِكٌ فِي الْقِرَاءَةِ: ئۇ بىر ئېغىز سۆزمۇ قىلماي بېرىلىپ ئوقۇماقتا.

الْبِنْتُ مُنْهَمِكَةٌ فِي تَرْتِيْبِ الْمَنْزِلِ: قىز ئۆيىنى رەتلەشكە بېرىلىپ كەتتى.

مَنْهُوْبٌ: بۇلانغان، تالانغان، جەددىي تەلەپ قىلىنغان.

مَنْهُوْشٌ ج مَنْهُوْشُوْنَ: ئورۇق، يەڭگىل.

مَنْهُوْكٌ ج مَنْهُوْكُوْنَ: بەك هارغان، بەك چارچىغان، هالسىزلانغان، ماغدۇرسىزلانغان.

«رَجَعَ إِلَى الْمَنْزِلِ مَنْهُوْكَ الْقُوَى»: ئۆيىگە بەك چارچىغان هالدا قايتتى.

مَنْهُوْمٌ ج مَنْهُوْمُوْنَ: بېرىلگەن، هەۋەسكار، ئاچ كۆز.

«مَنْهُوْمَانِ لَا يَشْبَعَانِ طَالِبُ عِلْمٍ وَطَالِبُ دُنْيَا» ‹حديث›: تويمايدىغان ئىككى تۈرلۈك ئادەم بار: ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى ۋە مال-دۇنيا تويلىغۇچى.

مَنْهِيٌّ عَنْهُ: مەنئى قىلىنغان، توسۇلغان، چەكلەنگەن.

مِنْوَاعٌ: ئۇسلۇب، شەكىل، ئۇسۇل

مِنْوَالٌ: ئۇسۇل، ئۇسلۇب، ۋاسىتە، مېتود، شەكىل، ئەندىزە، مىسال، ئۈرنەك، ياسون، فورما، قېلىپەت، تىپ.

عَلَى مِنْوَالِهِ: ئۇنىڭدەك، ئۇنىڭغا ئوخشاش.

عَلَى هَذَا الْمِنْوَالِ: شۇنداق قىلىپ، بۇنىڭغا ئاساسەن.

مِنْوَالُكَ أَلَّا تَفْعَلَ كَذَا: شۇنداق قىلماسلىقىڭ كېرەك.

مِنْوَالٌ ج مَنَاوِلُ: رەخت توقۇش ئىستانوكى، دەستگاھ؛ كېمە كىراسى.

نَسَجَ عَلَى مِنْوَالِهِ: ئۇنىڭغا ئوخشاش توقۇدى.

هم عَلَى مِنْوَالٍ وَاحِدٍ: ئۇلارنىڭ مىجەز-خاراكتېرى ئوخشاش.

مِنْوَاةٌ: هاۋا رايى خاتىرىلىگۈچ، هاۋا رايى خاتىرىلەش ئەسۋابى.

مِنْوَئِيٌّ: هاۋا رايىنىڭ، هاۋا رايىغا ئائىت.

مَنْوَرٌ ج مَنَاوِرُ: تۈڭلۈك، دېرىزە.

مَنُوْطٌ: كۆكسى ياكى بوغۇزى ئىششىغان؛ مۇناسىۋەتلىك، ئالاقىدار.

«بَعِيْرٌ مَنُوْطٌ»: باغلاغلىق تۆگە.

«حَلُّ الْمُشْكِلَةِ مَنُوْطٌ بِكَ»: قىيىنچىلىقنى هەل قىلىش ساڭا باغلىق.

هُوَ مَنُوْطٌ بِالْقَوْمِ: ئۇ ياقا يۇرتلۇق.

مِنْوَلٌ: رەخت توقۇش ئىستانوكى، دەستگاھ؛ كېمە كىرا ھەققى.

مَنُوْلِيَا: ماكلونىيە (چوڭ ۋە خۇشبۇي گۈللۈك، دائىم يېشىل تۇرىدىغان، زىننەت ئۈچۈن ئۆستۈرۈلىدىغان ئۆسۈملۈك).

مَنُوْمَةٌ: ئۇخلىتىدىغان، هوشسىزلاندۇرۇش دورىسى.

مَنُوْمِتْرٌ: سۇيۇقلۇق مانومېتىرى (پار قازاندىكى گاز ياكى سۇيۇقلۇقنىڭ بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب)

مَنُوْنٌ: كۆپ مىننەتدارلىق بىلدۈرگۈچى، كۆپ تەشەككۈر ئېيتقۇچى، كۆپ رەھمەت ئېيتقۇچى؛ ئۆلۈم، هالاكەت.

إِغْتَالَتْهُ الْمَنُونُ: ئۇ ئۆلدى، ئۇ ھالاك بولدى.

رَيْبُ الْمَنُونِ: بالايىئاپەت، كۈلپەت، بەختسىزلىك، بالا ـ قازا، ئاپەت، ھالاكەت.

﴿نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ﴾ «قۇرئان»: بىز ئۇنىڭ زامانىنىڭ ھادىسىلىرىگە يولۇقۇشىنى كۈتىمىز.

رَجُلٌ مَنُونٌ: مىننەتخور ئادەم.

أَدْرَكَتْهُ الْمَنُونُ: ئۇ ئۆلدى.

مُنَوِّبٌ ج مُنَوِّبُونَ: ۋەكىل قىلغۇچى، ۋەكىل بەلگىلىگۈچى.

«دَافَعَ الْمُحَامِي عَنْ مُنَوِّبِهِ»: ئادۋوكات ئۆز ۋەكىل قىلغۇچىسىنى قوغدىدى.

مُنَوِّرٌ . مُنَوِّرَةٌ: يورۇتۇلغان، چاقنىغان، ئوچۇق، روشەن، يارقىن، مۇنەۋۋەر.

الْمَدِينَةُ الْمُنَوَّرَةُ: مەدىنە مۇنەۋۋەر.

مُنَوَّعٌ ج مُنَوَّعَاتٌ: تۈرلۈك، خىلمۇخىل.

«طَعَامٌ مُنَوَّعٌ»: تۈرلۈك تائام.

«الْمُنَوَّعَاتُ الْغِنَائِيَّةُ»: ھەر خىل ناخشىلار.

مُنَوِّمٌ: ئۇخلىتىدىغان، ئۇخلاتقۇچى، ھوشسىزلاندۇرغۇچى.

«دَوَاءٌ مُنَوِّمٌ»: ئۇخلىتىدىغان دورا.

«حُبُوبٌ مُنَوِّمَةٌ»: ئۇخلىتىدىغان تابلېتكا دورىلار.

مُنَوَّهٌ بِهِ: جۇشىدۇرۇلگەن، ئىزاھلانغان، شەرھلەنگەن، تىلغا ئېلىنغان.

مَنَوِيٌّ: مەنىيلىك، ئىسپېرمىلىق.

الْحَبْلُ الْمَنَوِيُّ: ئىسپېرمىن.

الْحُوَيْنُ الْمَنَوِيُّ: ئۇرۇق، ئىسپېرما توزۇئىدى، ئىسپېرما، مەنىي.

السَّائِلُ الْمَنَوِيُّ: مەنىي، سپېرما

اَلْغُدَّةُ الْمَنَوِيَّةُ: ئۇرۇق خالتىسى.

مَنَى يَمْنِي مَنْيًا: سىناق قىلدى، تەجرىبە قىلدى، سىناپ كۆردى، ئىمتىھان ئالدى.

مُنِيَ بِكَذَا: ئۇچرىدى، دۇچ كەلدى، دۇچار قىلىندى.

مُنِيَ لِكَذَا: ئوڭۇشلۇق بولدى، ئوڭايلا ئېرىشتى.

مَنَى اللهُ لَكَ الْخَيْرَ: ئاللاھ ساڭا ياخشىلىقنى پۈتسۇن.

مَنَى اللهُ الشَّخْصَ بِكَذَا: ئاللاھ پالاننى سىنىدى.

مُنِيَ بِخَسَائِرَ فَادِحَةٍ: ئېغىر زىيان تارتتى.

مُنِيَتْ جُهُودُهُ بِالْفَشَلِ: ئۇنىڭ تىرىشچانلىقلىرى بىكار كەتتى.

مِنًى: ئىسپېرما؛ مىنا (مەككىدىكى).

مُنِيبٌ: قايتقۇچى، يانغۇچى.

مُنِيبٌ إِلَى: تەۋبە قىلغۇچى، پۇشايمان قىلغۇچى.

الْمُنِيبُ: مول يامغۇر، يېشىل ئوت.

مُنْيَةٌ ج مُنًى: ئۈمىد، ئارزۇ، تىلەك، ئىستەك.

مُنِيرٌ: نۇر چاچقۇچى، نۇر تارقاتقۇچى، يورۇتقۇچى، نۇرلۇق، ئوچۇق.

«جِسْمٌ مُنِيرٌ»: يورۇتقۇچى جىسىم، يالتىراق جىسىم.

«وَجْهُ الْفَتَاةِ مُنِيرٌ»: خۇش چىراي قىز.

رَأْيٌ مُنِيرٌ: ئوچۇق پىكىر.

صَوَارِخٌ مُنِيرَةٌ: يورۇتقۇچى راكېتا.

أَجْوِبَةٌ مُنِيرَةٌ: روشەن ئوچۇق جاۋابلار.

مَنِيعٌ ج مُنَعَاءُ: مۇستەھكەم، تەۋرەنمەس، پۇختا، قاتتىق، چىڭ، مەزمۇت، كۈچلۈك، قۇدرەتلىك، قەيسەر، قاۋۇل، يېڭىلمەس.

حِصْنٌ مَنِيعٌ: مۇستەھكەم قورغان.

جَيْشٌ مَنِيعٌ: غالىب ئارمىيە، غالىب قوشۇن، يېڭىلمەس قوشۇن.

رَجُلٌ مَنِيعُ الْجَانِبِ: قاۋۇل ئادەم.

مُنِيفٌ: كۆركەم، ھەيۋەتلىك، ئۇلۇغۋار، چىرايلىق.

مَنِيلٌ: ئېرىشىلگەن نەرسە.

مَنِيمٌ ج مَنَائِمُ: رېلىس، يول، ئىز.

مَنِيٌّ: مەنىي، ئىسپېرما.

مَنِيَّةٌ ج مَنَايَا: ئۆلۈم، ھالاكەت.

وَافَتْهُ الْمَنِيَّةُ: ئۇ ئۆلدى.

رَسُولُ الْمَنَايَا: ئۆلۈم ئەلچىسى.

مُنَيِّلٌ: نىل رەڭدە بويالغان.

«قُمَاشٌ مُنَيِّلٌ»: نىل رەڭدە بويالغان رەخت.

مَهْ / مَهٍ: توختا، توختىغىنا.

مَهَا يَمْهُو مَهْوًا الرَّجُلَ: قاتتىق ئۇردى، قاتتىق دۇمبالىدى.

مَهَابَةٌ: قورقماق، چۆچۈمەك، ھۆرمەتلىمەك، بويسۇنماق.

مَهَاةٌ ج مَهًا وَمَهَوَاتٌ وَمَهَيَاتٌ: ياۋا كالا، ياۋا قوتاز؛ خروستال.

مُهَاتَرَةٌ ج مُهَاتَرَاتٌ: تالاش-تارتىش قىلىشماق، تاكاللاشماق.

«مُهَاتَرَاتٌ حِزْبِيَّةٌ»: پارتىيىۋى تالاش-تارتىشلار.

مَهَاجٌ: دۋىگاتېل، موتور.

مُهَاجِرٌ ج مُهَاجِرُونَ: مۇھاجىر، كۆچمەن، ھىجرەت قىلغۇچى.

الْمُهَاجِرُ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغۇچى ئادەم.

﴿لَقَدْ تَابَ اللهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق پەيتىدە ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى.

الْمَهَاجِرُ: سەت گەپ، قەبىھ سۆز.

«لاَ يَتَكَلَّمُ إِلاَّ بِالْمَهَاجِرِ»: ئۇ پەقەت سەت گەپنىلا قىلىدۇ.

الطُّيُورُ الْمُهَاجِرَةُ: پەسىل قۇشلىرى.

مُهَاجِمٌ: ھۇجۇمچى، زەربە بەرگۈچى.

مُهَاجَمَةٌ: ھۇجۇم قىلماق، زەربە بەرمەك.

مِهَادٌ ج مُهُدٌ وَمُهْدٌ وَأَمْهِدَةٌ: كارىۋات، كات، ئورۇن-كۆرپە، تۆشەك، يوتقان-كۆرپە؛ پەس يەر، دېڭىزنىڭ قەئرى.

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ مِهَاداً﴾ «قرآن»: زېمىننى بىسات قىلمىدۇقمۇ؟

مِهَادَاتٌ: خۇشامەت قىلماق، تەخسكەشلىك قىلماق.

مُهَادَنَةٌ: سۈلھى تۈزۈشمەك.

مَهَارَةٌ ج مَهَارَاتٌ: ئىقتىدار، قابىلىيەت، ماھىرلىق، ئۇستىلىق، ئەپچىللىك.

مَهَارَةٌ يَدَوِيَّةٌ: قولنىڭ ئەپچىللىكى.

أَدَّى مُهِمَّتَهُ بِمَهَارَةٍ: ۋەزىپىسىنى چاققانلىق بىلەن ئورۇنلىدى.

بِمَهَارَةٍ: ئۇستىلىق بىلەن.

الْمَهَارَةُ تَنْشَأُ مِنَ الْمُمَارَسَةِ: ماھارەت مەشىقتىن كېلىدۇ.

الْمَهَارَاتُ اللُّغَوِيَّةُ: تىل جەھەتتە چېنىقىش.

إِكْتِسَابُ الْمَهَارَاتِ اللاَّزِمَةِ لِهَذَا الْعَمَلِ: بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئۈچۈن مەلىكىلىك بولۇش.

مُهَارَشَةٌ: جېدەللەشمەك، دەتالاش قىلماق.

مُهَانٌ: خار، ئەرزىمەس، ھاقارەتلەنگەن.

﴿وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَاناً﴾ «قرآن»: ئۇ ئازاب ئىچىدە خارلانغان ھالدا قالىدۇ.

مَهَانَةٌ: شەرمەندىلىك، رەسۋاچىلىق، رەزىللىك، خارلىق.

مُهَانَقَةٌ: مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق.

مَهَبٌّ ج مَهَابُّ الرِّيحِ: شامال چىقىدىغان تەرەپ، شامالنىڭ يۆنىلىشى.

لاَ تَجْلِسْ فِي مَهَبِّ الرِّيحِ: شامال ئىغىزىدا ئولتۇرما.

كَرِيشَةٍ فِي مَهَبِّ الرِّيحِ: شامال ئىغىزىدىكى پەيگە ئوخشاش.

مَهْبِطٌ ج مَهَابِطُ: چۈشىدىغان جاي.

مَهْبِطُ الطَّائِرَةِ: ئايرودروم.

مُنْذُ مَطْلِعِ الصُّبْحِ حَتَّى مَهْبِطِ اللَّيْلِ: سەھەردىن كەچكىچە.

مَهْبِطُ النَّهْرِ: دەريانىڭ قۇيۇلىدىغان جايى.

مَكَّةُ مَهْبِطُ الْوَحْيِ: مەككە مۇكەررەمە ۋەھيى چۈشكەن جاي.

مُهْبِطٌ: چۈشۈرگۈچى، پەسەيتكۈچى.

مُهْبِطُ الْحَرَارَةِ: قىزىتما قايتۇرۇش دورىسى.

مَهْبَطَةٌ: شار، پاراشوت.

مِهْبَطَةٌ ج مَهَابِطُ: پاراشوت.

مِهْبَلٌ: يىنىك، يەڭگىل.

مَهْبِلٌ ج مَهَابِلُ: ئورەك، تاغ شامىلى؛ جىنسىي يول.

«غِشَاءُ الْمَهْبِلِ»: جىنسىي يول پەردىسى.

مَهْبِلِيٌّ: جىنسىي يولنىڭ، جىنسىي يولغا ئائىت.

«اِلْتِهَابٌ مَهْبِلِيٌّ»: جىنسىي يول ياللۇغى.

مَهْبُوتٌ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك.

مَهْبُوطٌ: ئورۇق، ياداڭغۇ، جۇدەڭ.

مُهْتَاجٌ: تەسىرلەنگەن، ھاياجانلانغان.

مُهْتَدٍ ج مُهْتَدُونَ: توغرا يولدا ماڭغۇچى، ھىدايەت تاپقۇچى، ئىسلام دىنىغا كىرگۈچى.

﴿فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلاردىن ھىدايەت تاپقانلىرى بار ۋە ئۇلارنىڭ ئۇرغۇنى ئاللاھنىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر.

«كَثُرَ عَدَدُ الْمُهْتَدِينَ فِي إِفْرِيقِيَا»: ئافرىقىدا ئىسلام دىنىغا كىرگۈچىلەرنىڭ سانى كۆپەيدى.

مُهْتَرٌ: ئالجىغان، بىلجىرلىغان.

مُهْتَرِئٌ: پىشقان، پىشۇرۇلغان، پىشىپ كەتكەن.

مُهْتَزٌّ: مىدىرلىغان، لىڭشىغان.

«أَصْوَاتٌ مُهْتَزَّةٌ»: تىترەپ چىققان ئاۋازلار، تۇراقسىز ئاۋازلار.

مُهْتَزٌّ ج مُهْتَزُّونَ: تەسىرلەنگەن، قالايمىقانلاشقان، تىترىگەن.

هُوَ مُهْتَزٌّ مِنْ مَظَاهِرِ الْبُؤْسِ: ئۇ ئازاب-ئوقۇبەت كۆرۈنۈشىدىن تەسىرلەنگەن.

مُهْتَصِرٌ: شىر، يولۋاس.

مُهْتَمٌّ ج مُهْتَمُّونَ: كۆڭۈل بۆلگۈچى، غەمخورلۇق قىلغۇچى.

مُهْتَمٌّ لَهُ: قايغۇرغۇچى.

مُعَلِّمٌ مُهْتَمٌّ بِتَلَامِيذِهِ: ئوقۇغۇچىلىرىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ئوقۇتقۇچى.

مُهْتَمٌّ لِفَقْدِ صَدِيقِهِ: دوستىدىن ئايرىلغانلىقىدىن غەمكىن.

مَهَجَ يَمْهَجُ مَهْجًا الشَّخْصُ: رەڭگىرويى ياخشى بولدى.

مَهَجَ الْمَرِيضُ: ئاغرىق ساقىيىشقا قاراپ ماڭدى.

مَهَجَ الْوَلَدُ أُمَّهُ: بالا ئانىسىنى ئەمدى.

مُهْجَةٌ ج مُهَجٌ وَمُهَجَاتٌ: يۈرەك قېنى، روھ، جان، ھەر نەرسىنىڭ ياخشىسى.

خَرَجَتْ مُهْجَتُهُ: ئۇنىڭ جېنى چىقتى.

مَهْجَرٌ ج مَهَاجِرُ: كۆچىدىغان جاي.

أَهْلُ الْمَهْجَرِ: جەنۇبىي ئامېرىكا بىلەن شىمالىي ئامېرىكىدا جايلىشىپ قالغان كۆچمەن ئەرەبلەر.

«جُبْرَانُ مِنْ أُدَبَاءِ الْمَهْجَرِ»: جۇبران ئامېرىكىدا جايلىشىپ قالغان ئەرەب كۆچمەنلىرىدىن.

«مَهَاجِرُ الْعَرَبِ فِي أُورُوبَّا وَأَمْرِيكَا»: ئەرەبلەرنىڭ كۆچىدىغان جايلىرى ياۋروپا بىلەن ئامېرىكا.

مَهْجَعٌ ج مَهَاجِعُ: ياتاق ئۆي.

يَجِبُ أَنْ يَكُوْنَ الْمَهْجَعُ مُرَتَّبًا وَنَظِيفًا فَلَا تُقَلِّبْهُ رَأْسًا عَلَى عَقِبٍ: ياتاق رەتلىك ۋە پاكىز بولۇش كېرەك، ئۇنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتمە.

مِهْجَعٌ ج مَهَاجِعُ: گول ئادەم، ئەخمەق.

مَهْجُوْرٌ: تاشلانغان، تاشلىۋېتىلگەن.

مَهْجُوْرٌ لِقِدَمِهِ: قۇرۇق گەپ، كونا مۇقام.

مَهْجُوْرٌ مِنَ الْكَلَامِ: ئىستېمالدىن قالغان سۆزلەر.

«أَرْضٌ مَهْجُوْرَةٌ»: تاشلىۋېتىلگەن زېمىن.

مَهْجُوٌّ: مەسخىرە قىلىنغان، ھەجۋىي قىلىنغان.

مَهَدَ يَمْهَدُ مَهْدًا: يايدى، يېيىتتى، ياتقۇزدى.

مَهَدَ لَهُ عُذْرَهُ: ئۆزنى كېچىكتۈردى.

مَهْدٌ ج مُهُوْدٌ: بۆشۈك، كىچىك بالا كارىۋىتى.

مَهْدُ الْحَضَارَةِ: مەدەنىيەت بۆشۈكى.

«مَهْدُ الْحَضَارَةِ مَوْطِنُ الْعُلَمَاءِ وَالْفُضَلَاءِ وَالْأَمْجَادِ وَالزُّهَّادِ»: (ئوتتۇرا ئاسىيا) مەدەنىيەت بۆشۈكى، ئۇ يەردىن ئۆلىمالار، پازىللار، ئالىيجاناب كىشىلەر ۋە زاھىتلار ئىنتايىن كۆپ چىققان.

مِنَ الْمَهْدِ إِلَى اللَّحْدِ: بۆشۈكتىن تارتىپ تۆشۈككىچە، ئۆمۈرۋايەت.

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْداً﴾ «قرآن»: ئۇ زېمىننى سىلەرگە بىسات قىلىپ بەردى.

قَضَى عَلَى الشَّرِّ فِي مَهْدِهِ: ئاپەتنى ئۆز ئۇۋىسىدىلا ئۆجۈقتۇردى، ئاپەتنىڭ ئالدىنى ئالدى.

مِهْدَاءٌ: قولى كەڭ، كۆپ سوۋغا بەرگۈچى.

مَهْدَأَةٌ ج مَهَادِئُ: ھالەت.

مُهَدِّئٌ ج مُهَدِّئَاتٌ: تىنچلاندۇرغۇچى.

«دَوَاءٌ مُهَدِّئٌ لِلْأَعْصَابِ» (فِي الطِّبِّ): نېرۋىنى تىنچلاندۇرغۇچى دورا.

مُهَدَّبٌ: كىرپىكلىك.

مِهَدَّةٌ: مېتىن، تاش چوقۇش سايمىنى.

مُهَدِّدٌ: تەھدىت سالغۇچى، قورقۇتقۇچى.

مُهَدَّدٌ: قورقۇتۇلغان، تەھدىتكە ئۇچرىغان، تەھدىت سېلىنغان.

مُهَدَّمٌ: ئاجىز؛ بۇزۇلغان، ۋەيران قىلىنغان.

مَهْدُوْدٌ: بۇزۇلغان، ھالسىرىغان.

رَجُلٌ مَهْدُوْدُ الْقُوَى: ئاجىزلاپ كەتكەن ئادەم.

«دَارٌ مَهْدُوْدَةٌ»: بۇزۇلغان قورۇ.

مَهْدُوْرٌ: بىكار كەتكەن، ئىسراپ قىلىنغان.

مَهْدُوْرُ الشَّرَفِ: ئابرۇيى تۆكۈلگەن.

دَمٌ مَهْدُوْرٌ: ناھەق ئۆلتۈرۈلگەن.

مَهْدُوْمٌ: بۇزۇلغان، خاراب بولغان.

مَهْدِيٌّ: يېتەكلەنگەن، توغرا يولغا باشلانغان؛ توغرا يولدا ماڭغۇچى، ھىدايەت تاپقۇچى.

مِهْذَارٌ ج مَهَاذِيْرُ: ۋالاقتەككۇر.

الْمِكْثَارُ مِهْذَارٌ: كۆپ سۆزلەيدىغان ئادەم ۋالاقتەككۇر كېلىدۇ.

مُهَذِّبٌ: تەربىيىلىگۈچى، ئوقۇتقۇچى، ئۇستاز، مۇئەللىم.

مُهَذَّبٌ ج مُهَذَّبُوْنَ م مُهَذَّبَةٌ ج مُهَذَّبَاتٌ: تەربىيىلەنگەن؛ ئەدەپلىك، ئوڭشالغان، تۈزىتىلگەن، ئەخلاقلىق.

«شَابٌّ مُهَذَّبٌ»: تەربىيىلىك يىگىت، ئەخلاقلىق يىگىت.

الشَّابُّ الْمُهَذَّبُ هُوَ الَّذِي لَا يَعْتَدِي عَلَى أَحَدٍ: ئەخلاقلىق يىگىت ھېچ ئادەمگە چېقىلمايدۇ.

التِّلْمِيْذُ الْمُهَذَّبُ هُوَ الَّذِيْ يُطِيْعُ أَبَوَاهُ: ئەخلاقلىق ئوقۇغۇچى ئاتا-ئانىسىغا ئىتائەت قىلىدۇ.

«كَلَامٌ مُهَذَّبٌ»: ساغلام گەپ.

«شِعْرٌ مُهَذَّبٌ»: ئېۋەنسىز شېئىر.

مَهَرَ يَمْهُرُ / يَمْهَرُ مَهْرًا وَمُهُوْرًا وَمَهَارًا وَمَهَارَةً الشَّيْءَ وَفِيْهِ وَبِهِ: پىششىق بولدى، پۇختا بولدى، مەلىكىلىك بولدى، ئۇستا بولدى، ماھىر بولدى.

مَهَرَ الْخِطَابَ وَالصَّكَّ: ئىمزا قويدى، قول قويدى.

مَهَرَ فِي صِنَاعَةِ الْجِلْدِ: تېرە ئىشلەشتە ماھىر بولدى.

مَهَرَ فِي نَظْمِ الْمَدِيْحِ: مەدھىيە شېئىرى يېزىشتا ئۇستا بولدى.

مَهَر يَمْهَرُ مَهْرًا الْمَرْأَةَ: ئايالغا مەھرى بەردى.

مَهْرٌ ج مُهُورٌ: ئايالنىڭ مەھرى، ئايالغا بېرىلىدىغان تويلۇق مەھرى.

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ» «حديث»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىتنىڭ پۇلىنى، پاھىشىدىن كەلگەن پۇلنى ۋە پالچىلىقتىن كەلگەن پۇلنى يېيىشنى مەنئى قىلدى.

مُهْرٌ ج مُهُورٌ: تامغا، مۆھۈر.

مُهْرٌ ج مِهَارٌ وَأَمْهَارٌ وَمِهَارَةٌ: تاي، ئاتنىڭ بالىسى.

مَهَرَاجَا: ھىندىستان ئەمىرلىرىنىڭ لەقىمى.

مِهْرَاسٌ ج مَهَارِسُ: ھاۋانچا.

مُهْرَاقٌ: تۆكۈلگەن، قويۇلغان، ئاققۇزۇلغان.

مَهْرَبٌ ج مَهَارِبُ: قاچىدىغان جاي، پاناھلىنىدىغان جاي، پاناھگاھ؛ چىقىش يولى؛ چارە، ئامال؛ ئېھتىيات ئىشىكى.

الْجَبَلُ مَهْرَبُ الثُّوَّارِ: تاغ قوزغىلاڭچىلار پاناھلىنىدىغان جاي.

أَمْرٌ لَا مَهْرَبَ مِنْهُ: قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئىش.

مُهْرَةٌ ج مُهَرٌ وَمُهَرَاتٌ: بايتال، چىشى تاي.

مَهْرَجَانٌ ج مَهْرَجَانَاتٌ: بايرام، بىرلەشمە كۆڭۈل ئېچىش، بايرام ياكى خاتىرىلەش چوڭ يىغىنى، ئىرانلىقلارنىڭ كۈزدە ئۆتكۈزىدىغان بىر خىل بايرىمى.

مَهْرَجَانُ شَبَابِ الْعَالَمِ: دۇنيا ياشلار بايرىمى.

الْمَهْرَجَانُ الرِّيَاضِيّ: تەنھەرىكەت مۇسابىقىسى، ئىسپورت مۇسابىقىسى.

مَهْرَجَانُ الْأَزْهَارِ: گۈل بايرىمى.

مَهْرَجَانُ السِّينَمَا: كىنو فېستىۋالى.

«مَهْرَجَانُ إِبْنِ سِينَا»: ئىبنى سىنانى خاتىرىلەش يىغىنى.

الْمِهْرَجَانُ الدَّوْلِيّ لِلسِّينَمَا: خەلقئارالىق كىنو بايرىمى.

«اَلْمِهْرِجَانَاتُ الْعَالَمِيَّةُ لِلْمُوسِيقَا»: خەلقئارالىق مۇزىكا بايرىمى.

مُهَرِّبٌ ج مُهَرِّبُونَ: ئەتكەس مال سودىگىرى.

مُهَرِّبُ الْمُخَدِّرَاتِ: زەھەرلىك چېكىملىكلەر ئەتكەسچىسى.

مُهَرَّبٌ ج مُهَرَّبَاتٌ: ئەتكەس مال، ئەتكەسچىلىك قىلىنغان.

تُصَادِرُ مَصَالِحُ الْجَمَارِكِ الْمُهَرَّبَاتِ: تاموژنىدارلىرى ئەتكەس ماللارنى مۇسادىرە قىلىدۇ.

مُهَرَّبَاتٌ: ئەتكەس ماللار.

مُهَرَّتٌ: يولۋاس.

مُهَرِّجٌ ج مُهَرِّجُونَ: ھەييار، قىزىقچى، ھەزىلكەش، پاراكەندىچىلىك سالغۇچى.

كَثُرَ الْمُهَرِّجُونَ فِي الْمَلَاعِبِ الرِّيَاضِيَّةِ: تەنھەرىكەت مەيدانلىرىدا پاراكەندىچىلىك تۇغدۇرغۇچىلار كۆپەيدى.

«مُهَرِّجُ السِّرْكِ مَحْبُوبٌ مِنَ الْأَطْفَالِ»: كۆلدۈرگە ئارتىسنى كىچىك باللار ياخشى كۆرىدۇ.

مُهْرَقٌ ج مَهَارِقُ: خەت يېزىلغان تېرە.

مُهْرَقٌ: ئاققان، تۆكۈلگەن، قۇيۇلغان؛ قەغەز.

مِيَاهٌ مُهْرَقَةٌ: تۆكۈلگەن سۇلار.

مُهْرَقَانٌ: دېڭىز ساھىلى، دېڭىزنىڭ گىرۋىكى.

مَهْرُوسٌ: يانجىلغان، ئېزىلگەن.

مُهَرْوِلٌ ج مُهَرْوِلُونَ: سوكۇلدىغۇچى، سوكۇلداپ ماڭغۇچى.

مَهْرِيَّةٌ ج مَهَارَى وَمَهَارِيّ: يۈگۈرۈك تۆگە.

مِهْزَأَةٌ: مەسخىرە قىلىش.

مِهَزٌّ: بۆشۈك.

مَهْزَلَةٌ ج مَهَازِلُ: كۈلكىلىك ئويۇن، كۆلدۈرگە،

كومپيدىيە.

مَهْزُوْزٌ: تەۋرەپ قالغان، ھەرىكەتلىنىۋاتقان.

مَهْزُوْلٌ ج مَهَازِلُ: ئورۇق، جۇدەڭ.

مَهْزُوْمٌ: مەغلۇپ بولغان، يېڭىلگەن.

﴿جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ﴾ «قرآن»: ئۇلار (رەسۇلۇللاھقا قارشى) جامائەلەردىن ئۇيۇشقان، مەغلۇپ قىلىنغان قوشۇندۇر.

مُهَشَّمٌ: سۇنغان، چېقىلغان.

زُجَاجٌ مُهَشَّمٌ: سۇنۇق ئەينەك.

«مَنَازِلُ مُهَشَّمَةٌ مِنْ أَثَرِ الزِّلْزَالِ»: يەر تەۋرەش بىلەن بۇزۇلۇپ كەتكەن ئۆيلەر.

مَهْشُوْرٌ: ئۆپكە ئاغرىقى بولغان تۆگە.

مِهْصَارٌ: شىر، يولۋاس.

مِهْصَرٌ: شىر، يولۋاس.

مِهْصِيْرٌ: شىر، يولۋاس.

مَهْضُوْمٌ: ھەزىم بولغان، سىڭگەن.

طَعَامٌ مَهْضُوْمٌ: سىڭىشلىك تاماق.

مُهْطِعٌ: يۈگۈرگۈچى؛ خارلىقتا تۇرغۇچى.

﴿مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ﴾ «قرآن»: ئۇلار چاقىرغۇچىنىڭ ئالدىغا بويۇنلىرىنى سوزغان ھالدا يۈگۈرەيدۇ.

مِهَفَّةٌ: يەي سۈپۈرگۈچ.

مُهَفَّكٌ: چۈۋالچاق.

مُهَفْهَفٌ م مُهَفْهَفَةٌ: غوۋنچە بوي؛ نازۇك؛ شالاڭ، نېپىز.

مُهَفْهَفَةٌ: سۇزۇك، شالاڭ؛ تىنىق.

مَهْفُوْتٌ: ئالاقزادە بولۇپ كەتكەن، ھودۇقۇپ كەتكەن، قېيىن ئەھۋالدا قالغان.

مَهْفُوْفٌ: ئەخمەق، دۆت؛ قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

مَهَقَ يَمْهَقُ مَهَقًا الشَّخْصُ: يۈگۈردى، چاپتى.

مَهَقَ الْفَصِيْلُ: تويغۇزدى.

مَهِقَ يَمْهَقُ مَهَقًا: ئاقىرىپ كەتتى، ئاپئاق بولدى.

مَهَكَ يَمْهَكُ مَهْكًا الشَّيْءَ: يانجىدى، سوقتى، تاقانلىدى، ئەزدى، مىجىدى، ئۇۋۇتلىدى.

مَهَكَ فِي السَّيْرِ: تېز ماڭدى.

مَهْكَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق باھارى.

مَهْكَرٌ. مَهْكَرَةٌ: ھەيران قالارلىق، ئەجەبلىنەرلىك.

مَا فِيْهِ مَهْكَرٌ وَمَهْكَرَةٌ: ئۇنىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق.

مَهَلَ يَمْهَلُ مَهْلًا وَمُهْلَةً فِي الْعَمَلِ: ئالدىرىمىدى، ئاستا قىلدى، ئاستا ـ ئاستا قىلدى.

مَهْلٌ. مَهَلٌ: ئاستا، ئالدىرىماي.

عَلَى مَهْلٍ. عَلَى مَهْلِكَ. مَهْلًا: ئاستا! ئاستىراق! ئالدىرىماي! مۇناسىپ پەيتتە.

مُهْلٌ: ئېرىتىلگەن مېتال، داغلانغان ماينىڭ دۇغى، يىرىڭ.

﴿وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ﴾ «قرآن»: ئۇلار سۇ تەلەپ قىلسا ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناھايىتى قىزىق) سۇ بېرىلىدۇ.

مُهْلَةٌ ج مُهَلٌ: بەلگىلەنگەن مۇددەت، مۆھلەت.

أَعْطِنِي مُهْلَةً كَيْ أُفَكِّرَ: ماڭا ئازراق ۋاقىت بەرگىن، ئويلىنىۋالاي.

أَعْطَاهُ مُهْلَةً لِإِرْجَاعِ الدَّيْنِ: ئۇنىڭغا قەرز قايتۇرۇۋېلىشقا مۆھلەت بەردى.

مُهْلِكٌ: ھالاك قىلغۇچى، يوقاتقۇچى، ۋەيران قىلغۇچى، ئۆلتۈرگۈچى، خەتەرلىك، قورقۇنچلۇق.

مَهْلَكَةٌ ج مَهَالِكُ: ھالاكەتلىك جاي، خەۋپلىك جاي.

الْحُرُوْبُ مَهَالِكُ: جەڭ ھالاكەتلىك جايدۇر.

مُهَلٌّ: ھىلال ئاي شەكىللىك، ياي شەكىللىك.

مُهَلْهَلٌ: شالاڭ، نېپىز، يۇپقا.

«ثَوْبٌ مُهَلْهَلٌ»: يىرتىق كىيىم.

كَلَامٌ مُهَلْهَلٌ: پەلىپەتىش سۆز.

شِعْرٌ مُهَلْهَلٌ: چۇۋالچاق شېئىر.

مَهْلُوبٌ: كېسىلگەن، قىرقىلغان، ئۈزۈلگەن.

مَهْلُوبُ الذَّنَبِ: قۇيرۇقى كېسىلگەن.

مَهْلُوسٌ: ئۆپكە سىلىگە دۇچار بولغان.

مَهْمَا: شەرت قوشۇمچىسى بولۇپ، نېمە، قايسى، قانداق، قانداقلا بولمىسۇن، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر دېگەنلەرنىسى بىلدۈرىدۇ.

مَهْمَا تَفْعَلْ أَفْعَلْ: سەن نېمە قىلساڭ مەنمۇ شۇنى قىلىمەن.

مَهْمَا يَكُنْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ: ... قانداقلا بولمىسۇن، ئاخىر.

مَهْمَا كَانَتِ الْفَائِدَةُ: قانداق پايدا بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.

مَهْمَا كَانَ الْأَمْرُ: قانداقلا بولمىسۇن، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، نېمىلا دېگەنبىلەن، نېمىلا بولسۇن.

مَهْمَا يَزُرْنِي أُكْرِمْهُ: ئۇ مېنى يوقلىسا مەن ئۇنى ھۆرمەتلەيمەن.

يَجِبُ إِحْتِرَامُ كُلِّ عَمَلٍ مَهْمَا يَكُنْ شَأْنُهُ: ھەرقانداق كەسىپ ئەھلىنى كەسىپىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھۆرمەتلەش كېرەك.

مَهْمَا قُلْتَ فَلَنْ أُوَافِقَ عَلَى كُلِّ حَالٍ: نېمىلا دېمىگىن مەن ھەرگىز قوشۇلمايمەن.

﴿وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار (يەنى پىرئەۋن قەۋمى) «كۆزىمىزنى باغلاش ئۈچۈن ھەرقانداق مۆجىزە كەلتۈرسەڭمۇ بىز ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز»، دېدى.

سَأَفْعَلُ هَذَا مَهْمَا يَكُنْ مِنَ الْأَمْرِ: قانداق بولمىسۇن

بۇ ئىشنى مەن قىلىمەن.

مِهْمَادٌ ج مَهَامِدُ: ئاۋاز پەسەيتكۈچ.

مِهْمَارٌ ج مَهَامِرُ: ۋالاقتەككۈر، كوت-كوت.

مِهْمَازٌ ج مَهَامِيزُ: غەيۋەتخور، پىتنىخور، ئىغۋاگەر، سۆخەنچى.

«مِهْمَازُ النَّارِ»: تۆمۈر كۆسەي.

مِهْمَزٌ ج مَهَامِزُ: غەيۋەتخور، پىتنىخور، ئىغۋاگەر، سۆخەنچى، شىپورا (چەۋەندازلار ئاتنى دېۋىتىش ئۈچۈن ئۆتۈكىگە بېكىتىۋالغان تۆمۈر).

مُهْمِلٌ: بىپەرۋا، بىخەستە.

مُهْمِلُ دُرُوسَهُ: دەرسلىرىگە كۆڭۈل بۆلمەيدىغان.

مُهْمِلَةٌ لِتَحْسِينِ خَطِّهَا: خېتىنى ياخشىلاشقا كۆڭۈل بۆلمەيدىغان ئايال.

مُهْمَلٌ ج مُهْمَلُونَ: تاشلىۋېتىلگەن.

مُهْمَلُ الْهَيْئَةِ: كۆرۈمسىز.

مُهْمَلُ التَّارِيخِ: يىل-ئاي كۈنلىرى ئىزاھلانمىغان.

مُهْمَلُ التَّوْقِيعِ: ئىمزاسىز، ئىسمى يېزىلمىغان.

أَرْضٌ مُهْمَلَةٌ: تاشلاندۇق يەر.

كَمِّيَّةٌ مُهْمَلَةٌ: قىممىتى يوق، ئەرزىمەس.

مُهْمَلَاتٌ: تاشلاندۇق نەرسىلەر.

سَلَّةُ الْمُهْمَلَاتِ: ئەخلەت سېۋىتى.

وَضَعَ الرِّسَالَةَ فِي سَلَّةِ الْمُهْمَلَاتِ: خەت-چەكلەرنى ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلىۋەتتى.

مُهَمْلِجٌ: يورغا ئات.

مُهِمٌّ ج مَهَامٌّ: مۇھىم، جىددىي، چوڭ.

مَوْضُوعُ التَّعْلِيمِ مُهِمٌّ: تەلىم-تەربىيە ماۋزۇسى مۇھىمدۇر.

نَجَحَ فِي الْمَهَامِّ الَّتِي أُنْتُدِبَ لَهَا: تەيىنلەنگەن ۋەزىپىلەردە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

مُهِمَّةٌ ج مُهِمَّاتٌ: ۋەزىپە.

كُلِّفَ بِمُهِمَّةِ الْمُدِيرِ: مۇدىرلىق ۋەزىپىسىگە

تەيىنلەندى.

مُهِمَّةُ الْمُعَلِّمِ شَرِيفَةٌ: ئوقۇتقۇچىلىق شەرەپلىكتۇر.

الْمُهِمَّاتُ الْمَوْكُولَةُ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىلەر.

مُهَمَّدٌ: چارچىغان، ھارغان.

مَهْمَهَ يُمَهْمِهُ مَهْمَهَةً: تۇسۇدى، چەكلىدى.

مَهْمَهَ فُلَانًا: ... توختىغىنا! ـ دېدى، ... قويغىنا! ـ دېدى.

مَهْمَهٌ ج مَهَامِهُ: قاقاس چۆل، قاقاس دالا.

مَهَامِهُ التَّفْكِيرِ: پىكىر قىلىش دائىرىسى، تەپەككۇر قىلىش دائىرىسى.

مَهْمُوسٌ مِنَ الْكَلَامِ: پىچىرلانغان سۆز، مەخپىي سۆز.

مَهْمُولٌ: تاشلىۋېتىلگەن.

مَهْمُومٌ: غەمكىن، مەيۇس.

مَهَنَ يَمْهَنُ مَهْنًا وَمَهْنَةً وَمِهْنَةً: خىزمەت قىلدى، مۇلازىمەت قىلدى، ئىشلىدى، كەسىپ قىلدى.

مَهُنَ يَمْهُنُ مَهَانَةً: پەسكەش بولدى، رەزىل بولدى، ئاجىز بولدى.

مِهْنَةٌ ج مِهَنٌ: كەسىپ، ئىش، ۋەزىپە، خىزمەت.

مِهْنَةٌ حُرَّةٌ: ئەركىن كەسىپ.

مِهْنَةٌ شَرِيفَةٌ: ئالىيجاناب كەسىپ.

مِهْنَةٌ يَدَوِيَّةٌ: قول سانائەت، قول ھۈنىرى.

الْمُحَامَاةُ مِهْنَةٌ حُرَّةٌ: ئادۇۋوكاتلىق ئەركىن كەسىپتۇر.

مِهْنَةُ الْحِيَاكَةِ: توقۇمىچىلىق كەسپى.

نَجَحَ فِي مِهْنَتِهِ: كەسپىدە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

كُلُّ مِهْنَةٍ تُخَرِّجُ اِخْتِصَاصِيِّيهَا: ھەربىر كەسىپ ئۆز ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرىدۇ.

مُهَنْدِسٌ ج مُهَنْدِسُونَ: ئىنژېنېر، تېخنىك.

مُهَنْدِسُ رَيٍّ: سۇ ئىشلىرى ئىنژېنېرى.

مُهَنْدِسٌ رِيَاضِيٌّ: گېئومېتىرىيە ئىنژېنېرى.

الْمُهَنْدِسُ الزِّرَاعِيُّ: ئاگرونوم، دېھقانچىلىق مۇتەخەسسىسى.

الْمُهَنْدِسُ الْكَهْرَبَائِيُّ: ئېلېكتر تېخنىكى.

مُهَنْدِسٌ مِعْمَارِيٌّ: قۇرۇلۇش ئىنژېنېرى.

سِلَاحُ الْمُهَنْدِسِينَ: ساپيور.

مَدْرَسَةُ الْمُهَنْدِسِينَ: تېخنىك مەكتىپى.

مُهَنْدَمٌ: نەپىس، كېلىشكەن، كۆركەم، سۆلەتلىك؛ ئاقلانغان، يونۇلغان.

مُهَنِّئٌ ج مُهَنِّئُونَ: بەخت تىلىگۈچى، مۇبارەكلىگۈچى.

أَتَاهُ مُهَنِّئُونَ وَمُهَنِّئَاتٌ كَثِيرُونَ: ئۇنىڭغا ئەر-ئايال نۇرغۇن تەبرىكلىگۈچىلەر كەلدى.

إِسْتَقْبَلَ سُمُوُّ الْأَمِيرِ وُفُودَ الْمُهَنِّئِينَ بِالْعِيدِ: ئەمىر ئالىيلىرى ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن كەلگەن تەبرىكلىگۈچى ئۆمەكلەرنى كۈتۈۋالدى.

مُهَنَّدٌ: ھىندىستاندا ئىشلەنگەن.

مِهَنِيٌّ: كەسپىنىك، كەسىپلىك، مىھنەتلىك، كەسپىي.

تَدْرِيبٌ مِهَنِيٌّ: كەسپىي تەربىيىلەش، كەسپىي مەشىق.

تَوْجِيهٌ مِهَنِيٌّ: كەسپىي كۆرسەتمە.

تَعْلِيمٌ مِهَنِيٌّ: كەسپىي مائارىپ.

إِقْبَالُ الشَّبَابِ عَلَى التَّعْلِيمِ الْمِهَنِيِّ: ياشلارنىڭ كەسپىي مائارىپقا يۈزلىنىشى.

نِقَابَةٌ مِهَنِيَّةٌ: ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى.

مَهَّدَ يُمَهِّدُ تَمْهِيدًا: يايدى، يايغۇزدى، يېيىتتى.

مَهَّدَ الْأَمْرَ: ئورۇنلاشتۇردى، سەرەمجانلاشتۇردى، جايلاشتۇردى، تەييارلىدى.

مَهَّدَ الْفِرَاشَ: تۆشەكنى سالدى.

مَهَّدَ الطَّرِيقَ: يولنى تۈزلىدى.

مَهَّدَ لَهُ عُذْرَهُ: ئۇنىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلدى، ئەھۋالنى ھېسابقا ئالدى، كەڭ قورساقلىق

قىلدى.

مَهَّكَ يُمَهِّكُ تَمْهِيكًا الشَّيْءَ: يانجىدى، سوقتى، ئەزدى.

مَهَّلَ يُمَهِّلُ تَمْهِيلًا: كېچىكتۈردى، ئارقىغا سۈردى، ۋاقىت بەردى، كېچىكتۈرۈشكە ئۇنىدى.

مَهَّلَ تَسْلِيمَ الدَّيْنِ: قەرز قايتۇرۇشقا مۆھلەت بەردى.

مَهَّلَهُ: ئۇنىڭغا ئالدىرىمىغىن دېدى.

مَهُوَ يَمْهُو مَهَاوَةً اللَّبَنُ: سۈت سۇيۇق بولدى.

مَهْوٌ: خرۇستال؛ شالاڭ، سۇيۇق، مەرۋايىت.

مَهْوَاةٌ ج مَهَاوٍ: ھاۋا، ئاتموسفېرا، ئاسمان بوشلۇقى.

مِهْوَاةٌ: ھاۋا ئۆتۈشۈش بوشلۇقى.

مَهُوبٌ: ھەيۋەتلىك، سۈرلۈك، ھۆرمەتلىك.

مَهُولٌ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

مَهْوُوسٌ: سەۋدايى، ئېلىشىپ قالغان.

مُهَوَّسٌ: ساراڭ، ئېلىشىپ قالغان.

مُهَوِّشٌ ج مُهَوِّشُونَ: پاراكەندىچىلىك تۇغدۇرغۇچى.

الْمُهَوِّشُونَ فِي الْحَفَلَاتِ الْعُمُومِيَّةِ: ئاممىۋى سورۇنلاردا پاراكەندىچىلىك تۇغدۇرغۇچىلار.

مَهْوًى: ھاۋا، ئاتموسفېرا، ئاسمان بوشلۇقى.

بِئْرٌ بَعِيدَةُ الْمَهْوَى: چوڭقۇر قۇدۇق.

صَارَ مَهْوَى الْأَفْئِدَةِ: ھېسداشلىققا ئېرىشتى.

مِهْيَاصٌ: خۇشال، شاد ـ خۇرام.

مَهِيبٌ: ھەيۋەتلىك، سۈرلۈك، ھۆرمەتلىك.

ضَابِطٌ مَهِيبٌ: سۈرلۈك ئوفىتسېر.

مِشْيَةٌ مَهِيبَةٌ: ھەيۋەتلىك مېڭىش.

مَهِيضٌ: سۇندۇرۇلغان، قايرىلغان.

مَهِيضُ الْجَنَاحِ: قانىتى قايرىلغان.

مَهْيَعٌ ج مَهَايِعُ: داغدام يول.

مَهِيلٌ: قورقۇنچلۇق جاي، سېيرىلىپ چۈشكەن قۇم.

﴿وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا﴾ «قرآن»: تاغلار بىر دۆۋە تارقاق قۇمغا ئايلىنىدۇ.

مُهَيْمِنٌ ج مُهَيْمِنُونَ: باشقۇرغۇچى، ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى، ئىگىدارلىق قىلغۇچى، تىزگىنلىگۈچى.

مُهَيْمِنٌ عَلَى أَمْلَاكِ إِخْوَتِهِ: قېرىنداشلىرىنىڭ مال ـ مۈلكىگە ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى.

الْمُهَيْمِنُ: ئاللاھتائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھەممىنى كونترول قىلىپ تۇرغۇچى، باشقۇرغۇچى دېگەن مەنىدە.

﴿الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ﴾ «قرآن»: ئاللاھ پادىشاھدۇر، پاكتۇر، سالامەتلىك بېغىشلىغۇچىدۇر، ئەمىن قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر.

مَهِينٌ ج مُهَنَاءُ: خار، ئەرزىمەس، ھاقارەتلەنگەن.

﴿وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ﴾ «قرآن»: قەسەمخور، پەس ئادەم (يەنى ئىبنى مۇغىرە)گە ئىتائەت قىلمىغىن.

مُهِينٌ: ھاقارەتلىك، ئاھانەتلىك، خارلىغۇچى، ئۇيياتقا قالدۇرغۇچى.

﴿وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ﴾ «قرآن»: بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى خار قىلغۇچى ئازابتىن قۇتقۇزدۇق.

مُهَيُومٌ: سەۋدايى، ئاشىقى بىقارار، چاڭقاپ كەتكەن.

مُهَيِّءٌ: تەييارلىغۇچى، ھازىرلىغۇچى.

مُهَيَّأٌ: تەييارلانغان، ھازىرلانغان.

عُدْتُ إِلَى بَيْتِي فَوَجَدْتُ الطَّعَامَ مُهَيَّأً: مەن ئۆيگە قايتىپ تاماقنىڭ تەييار بولغانلىقىنى كۆردۈم.

مُهَيِّجٌ ج مُهَيِّجُونَ: قوزغاتقۇچى، ھەرىكەتلەندۈرگۈچى. ئالتوپىلاڭ كۆتۈرگۈچى؛ ياللۇغلاندۇرغۇچى.

مُهَيِّجُ الْعُمَّالِ: ئىشچىلارنى قوزغىغۇچى.

عَقَارٌ مُهَيِّجٌ: قوزغاتقۇچى دورا.

مُؤَاءَمَةٌ: ماس، مۇۋاپىق، مۇناسىپ، ماس كەلمەك، مۇۋاپىق كەلمەك.

مُوَاجَهَةٌ: يۈزمۇ يۈز، روبىرو بولماق، يۈز تۇرانە بولماق.

مُوَاجَهَةُ الْخُصُومِ: دۈشمەنلەرگە روبىرو بولماق.

مُوَاخَاةٌ: دوستلاشماق، قېرىنداش بولۇشماق.

مُوَارَبَةٌ: ئالدامچىلىق، ئالدامچىلىق قىلماق، ساختىپەزلىك.

قَالَ كَلاَمَهُ بِدُونِ مُوَارَبَةٍ: ساختىلىق قىلماي سۆزلىدى.

أَبْوَابٌ مُوَارَبَةٌ: ئوچۇق-ئاشكارا.

مُوَازَاةٌ: تەڭمۇتەڭ.

مُوَازِنٌ: ئوخشاش، تەڭ، باراۋەر، تەڭشىگۈچ.

مُوَازَنَةٌ: تەڭپۇڭلۇق، تەكشىلىك، سېلىشتۇرۇش.

مُوَازٍ: تەڭ، تەڭداش.

مُوَاصَفَةٌ ج مُوَاصَفَاتٌ: چۈشەندۈرۈش، ئۆلچەم، تىزىملىك، ھېسابات تالونى.

أَعْطَى الطَّبِيبُ مُوَاصَفَةَ الْعِلاَجِ لِلْمَرِيضِ: دوختۇر كېسەلگە چۈشەندۈرۈشنامىسىنى بەردى.

مُوَاصَفَةُ السِّلَعِ: تاۋار ئۆلچىمى.

بَيْعُ الْمُوَاصَفَةِ: قەرەللىك مال سودىسى.

مُوَاصَفَةٌ عَالَمِيَّةٌ: خەلقئارالىق ئۆلچەم.

مُوَاصَفَاتُ بِنَاءِ الْعِمَارَاتِ: قۇرۇلۇشنىڭ ھېسابات تالونلىرى.

مُوَاصَلَةٌ ج مُوَاصَلاَتٌ: مۇناسىۋەتلەشمەك، تۇتاشماق، ئۇلاشماق، داۋاملىق، ئۈزۈلۈكسىز.

وِزَارَةُ الْمُوَاصَلاَتِ: قاتناش مىنىستىرلىكى.

إِدَارَةُ الْمُوَاصَلاَتِ السِّلْكِيَّةِ وَاللاَّسِلْكِيَّةِ: سىملىق ۋە سىمسىز تېلېگراف ئىدارىسى.

إِزْدِحَامُ الْمُوَاصَلاَتِ: قاتناش قىستاڭچىلىقى.

الْمُوَاصَلاَتُ الْجَوِّيَّةُ: ئاۋىئاتسىيە.

طُرُقُ الْمُوَاصَلاَتِ: قاتناش قۇراللىرى، قاتناش ۋاستىلىرى.

مُوَاطَأَةٌ: قوشۇلماق.

مُوَاطِنٌ ج مُوَاطِنُونَ: يۇرتداش، بىر يۇرتلۇق، ۋەتەنداش.

أَيُّهَا الْمُوَاطِنُونَ الأَحْرَارُ: ئەركىن ۋەتەنداشلار.

مُوَاظِبٌ: داۋاملاشتۇرغۇچى، ھەمىشە قىلغۇچى.

مُوَافَاةٌ: كەلمەك، يېتىپ كەلمەك، ئۇشتۇمتۇت كەلمەك.

طَلَبَ الْوَزِيرُ مُوَافَاتَهُ بِالْمِلَفِّ: مىنىستىر ئۇنىڭ ئارخىپىنى ئېلىپ كېلىشىنى تەلەپ قىلدى.

مُوَافِقٌ: مۇۋاپىق، مۇناسىپ، ياراملىق، ئوڭۇشلۇق، قوشۇلغۇچى.

مُوَافِقٌ عَلَى الْقَرَارِ: قارارغا قوشۇلغۇچى.

النُّوَّابُ الْمُوَافِقُونَ عَلَى قَانُونِ الْمِيزَانِيَّةِ: ھۆكۈمەت خام چوتىنى ماقۇللىغۇچى ۋەكىللەر.

مُوَافَقَةٌ: قوشۇلماق، ماقۇل بولماق، قوبۇل قىلماق.

مُوَاقَعَةٌ: جىنسىي ئالاقە قىلماق، جىنسىي مۇناسىۋەت.

مَوَاقِيتُ: ۋاقىت جەدۋىلى.

مُوَاكِلٌ: قابىلىيەتسىز، ئىقتىدارسىز.

مُوَالاَةٌ: دوستلاشماق، ياردەم بەرمەك، ئەگەشمەك، داۋاملاشتۇرماق.

مُوَالٍ: قوللىغۇچى، ياردەمچى، ھىمايە قىلغۇچى، ئەگەشكۈچى.

مُوَالٍ لِلْقَانُونِ: قانۇنغا بويسۇنغۇچى.

مَوْئِلٌ ج مَوَائِلُ: پاناھگاھ، ئازگال، كېلىپ چىقىشى.

﴿لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلاً﴾ «قرآن»: ئۇلار ئاللاھدىن بۆلەك ھېچ پاناھگاھ تاپالمايدۇ.

مَوْأَلَةٌ: پاناھگاھ، چىقىش يولى.

مَوْؤُودَةٌ: تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىز.

﴿وَإِذَا الْمَوْؤُودَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾ «قۇرئان»: تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىزدىن سەن قايسى گۇناھ بىلەن كۆمۈلدۈڭ؟ — دەپ سورالغان چاغدا.

مَوْبِقٌ ج مَوَابِقُ: ھالاكەتلىك جاي، تۈرمە، تۇسما، زىندان.

﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقاً﴾ «قۇرئان»: بىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (ئۇلار ئۆتەلمەيدىغان) ھالاكەتلىك جاينى پەيدا قىلدۇق.

مُوبِقَةٌ ج مُوبِقَاتٌ: جىنايەت، گۇناھ، ئەيىب، خاتالىق، رەزىل ھەرىكەت. ئىپلاس قىلىق؛ ھالاك قىلىدىغان.

مَوْبِلٌ: تۇقماق، كالتەك.

مَوْبُوءٌ: يۇقۇملانغان، ۋابا كېسەللىكىگە دۇچار بولغان.

وَسَطٌ مَوْبُوءٌ بِالْغَازَاتِ السَّامَّةِ: زەھەرلىك گاز بىلەن بۇلغانغان مۇھىت.

مَوْتٌ: ئۆلمەك، ۋاپات بولماق، ئۆلتۈرمەك، قورقۇنچ، غەم-قايغۇ.

مَوْتٌ أَبْيَضُ: تەبىئىي ئۆلۈم، ئوشتۇمتۇت ئۆلۈم.

الْمَوْتُ الْأَحْمَرُ: قىرغىنچىلىق.

مَوْتٌ أَسْوَدُ: دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرمەك، بوغۇپ ئۆلتۈرمەك.

مَوْتٌ زُؤَامٌ: قورقۇنچلۇق ئۆلۈم.

آخِرُ الْحَيَاةِ الْمَوْتُ: ھاياتنىڭ ئاخىرى ئۆلۈمدۇر.

صَحْوَةُ الْمَوْتِ: كۆز يېتىش ئالدىدىكى ئەكس نۇر، ئۆلۈم ئالدىدىكى جانلىنىشقا ياكى كونا شەيئىنىڭ يوقىلىش ئالدىدىكى ۋاقىتلىق گۈللىنىش ھادىسىگە ئەمسال قىلىنىدۇ.

نِسْبَةُ الْمَوْتِ: ئۆلۈش نىسبىتى.

مُوْتَانٌ . مَوَتَانٌ: ئۆلۈم، بوز يەر.

إِشْتَرِ مِنَ الْمَوَتَانِ وَلَا تَشْتَرِ مِنَ الْحَيَوَانِ: چارۋا قىلغاندىن كۆرە قاقاس بولسىمۇ يەر سېتىۋال.

مُوتَانُ الْفُؤَادِ: دۆت، گال.

مَوْتَةٌ ج مَوَتَاتٌ: ئۆلۈم ھالىتى، ئۆلۈمنىڭ تۈرى.

مُوتَمَةٌ ج مَوَاتِمُ: تۈرۈك.

مَوْتُورٌ: دىلى ئاغرىغان، دىلى ئازار يېگەن، دەردمەن.

مُوتُورٌ: موتوسىكلىت.

يَسِيرُ الْمُوتُورُ بِسُرْعَةٍ فَائِقَةٍ فِي الشَّوَارِعِ: موتوسىكلىت كوچىلاردا تېز سۈرئەتتە چاپىدۇ.

مُوَثِّقٌ: گۇۋاھچى، شاھىت.

مُوثِقٌ ج مَوَاثِقُ وَمَيَاثِقُ: شەرتنامە، توختام، كېلىشىم.

مَوْثُوقٌ بِهِ: ئىشەنچلىك.

رِجَالٌ مَوْثُوقٌ بِهِ: ئىشەنچلىك ئادەملەر.

الْمَصَادِرُ الْمَوْثُوقَةُ بِهَا: ئىشەنچلىك مەنبەلەر.

هَذَا خَبَرٌ مِنْ مَصْدَرٍ مَوْثُوقٍ بِهِ: بۇ ئىشەنچلىك مەنبەدىن ئېلىنغان خەۋەر.

دَابَّةٌ مَوْثُوقَةٌ: باغلاپ قويۇلغان ھايۋان.

مَوْجٌ ج أَمْوَاجٌ: دولقۇن، مەۋج، ئۆركەش.

﴿وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار تەرەپ-تەرەپتىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان دېڭىز دولقۇنلىرى ئىچىدە قالدۇ.

الْأَمْوَاجُ الصَّوْتِيَّةُ: ئاۋاز دولقۇنلىرى.

مَوْجِبٌ ج مَوَاجِبُ: ئۆلۈم، ھالاكەت.

مُوجِبٌ ج مُوجِبَاتٌ: سەۋەب، ئاساس، غەرەز، تەقەززا قىلغۇچى.

بِمُوجِبِ: بويىچە، بىنائەن، ئاساسەن.

عَمَلٌ مُوجِبٌ لِلتَّوْبِيخِ: ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك ھەرىكەت.

مُوجِبَاتُ الْغُسْلِ: غۇسۇل پەرز بولىدىغان ئىشلار.

لَيْسَ هُنَالِكَ مُوجِبٌ لِغَضَبِكَ: ئاچچىقلىنىشىڭنىڭ

ئورنى يوق.

بِمُوْجِبِ كَذَا: .... ئاساسەن، .... بويىچە.

بِمُوْجِبِ الْقَانُوْنِ: قانون بويىچە.

مُوْجَبٌ: مۇسبەت ئېلېكتر، مۇسبەت زەرەت.

قُطْبٌ مُوْجَبٌ: مۇسبەت قۇتۇپ.

مُوْجَبٌ (عَنِ الْكَلَامِ): بولۇشلۇق جۈملە، ئىجابىي تەرەپ.

مُوْجَبَةٌ: هۆكۈم، جۈملە.

مُوْجِبَةٌ ج مُوْجِبَاتٌ: دوزاخقا كىرىشكە سەۋەب بولىدىغان چوڭ گۇناهلار.

مَوْجَةٌ ج مَوْجَاةٌ: بىر دولقۇن، دولقۇن.

مَوْجَةٌ قَصِيْرَةٌ: قىسقا دولقۇن.

مَوْجَةٌ مُتَوَسِّطَةٌ: ئوتتۇرا دولقۇن.

مَوْجَةٌ طَوِيْلَةٌ: ئۇزۇن دولقۇن.

مَوْجَةُ الشَّبَابِ: ياشلىق چاغلار، ياشلىق باهارى، قىران ۋاقتى.

مُوَجِّهٌ ج مُوَجِّهُوْنَ: رولچى، يېتەكچى.

مُوَجَّهٌ: ئەۋەتىلگەن، يوللانغان.

خِطَابٌ مُوَجَّهٌ إِلَى رَئِيْسِ الدَّوْلَةِ: دۆلەت رەئىسىگە يوللانغان خەت.

إِقْتِصَادٌ مُوَجَّهٌ: پىلانلىق ئىگىلىك.

مُوْجِدٌ: ياراتقۇچى، كەشپىياتچى، ئىجادىيەتچى.

مُوْجِدُ الْكَائِنَاتِ: كائىناتنى ياراتقۇچى ئاللاھ.

مَوْجِدَةٌ: ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت.

مُوْجَزٌ ج مَوَاجِزُ: يىغىنچاق، قىسقا، ئىخچام.

أَرْدَفَ بَحْثَهُ بِمُوْجَزٍ فِيْهِ مَا قَلَّ وَدَلَّ: ئىلمىي ماقالىسىنى مەزمۇنلۇق ئىخچام رەۋىشتە خۇلاسىلىدى.

«تُقَدِّمُ الْإِذَاعَةُ مَوَاجِزَ لِلْأَخْبَارِ كُلَّ سَاعَةٍ»: رادىئو ھەر سائەتتە قىسقا خەۋەرلەرنى ئاڭلىتىپ تۇرىدۇ.

مُوْجِعٌ: ئازاب، ئازابلىق، ئەلەملىك.

مُوْجِلُ الْمَاءِ ج مَآجِلُ: سازلىق، پاتقاقلىق.

مَوْجُوْدٌ: مەۋجۇت، ھازىر بار بولغان، كەشپ قىلىنغان، پەيدا بولغان.

مَوْجُوْدٌ فِي الْيَدِ: ھازىر قولىدا بار، نەق بار.

مَوْجُوْدٌ فِي الْمَتْجَرِ: زاپاس مال، ساقلانغان مال.

لَا يَزَالُ التَّمْيِيْزُ الْعُنْصُرِيّ مَوْجُوْدًا فِي بَعْضِ الْأَمَاكِنِ فِي الْعَالَمِ: دۇنيانىڭ بەزى جايلىرىدا ئىرقىي ئايرىمچىلىق يەنىلا مەۋجۇت.

الْمَوْجُوْدَاتُ: دۇنيادا بار شەيئىلەر، كائىناتتىكى بار نەرسىلەر.

مَوْجُوْعٌ: ئاغرىق، كېسەل.

الضِّرْسُ الْمَوْجُوْعُ: ئاغرىق چىش.

مُوَحِّدٌ ج مُوَحِّدُوْنَ: بىرلىككە كەلتۈرگۈچى، بىر مەنبەچىلىك تەرەپدارى، ئاللاھنى بىر دەپ بىلگۈچى.

مُوَحَّدٌ: بىرلىككە كەلتۈرۈلگەن، بىرلەشتۈرۈلگەن، ئىتتىپاقلاشتۇرۇلغان.

مُوَحَّفٌ: ئاجىز، ئورۇق.

جَمَلٌ مُوَحَّفٌ: ئورۇق تۆگە.

مُوْحِشٌ: چۆل، جەزىرە، قايغۇلۇق، غەمكىن.

مَوْحِفٌ ج مَوَاحِفُ: تۆگە چۆكتۈرىدىغان جاي.

مُوْحِلٌ: پاتقاقلىق.

مُوْحًى بِهِ: ۋەھيى قىلىنغان، بېشارەت بېرىلگەن، ئىلھام بېرىلگەن.

مَوَدَّةٌ: دوستلۇق، ئاغىنىدارچىلىق، مۇھەببەت.

أَوَاصِرُ الْمَوَدَّةِ: دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ «قۇرئان»: ئاراڭلاردا مېھىر - مۇھەببەت ئورناتقانلىقى.

مُوَدِّعٌ: ھاۋالە قىلغۇچى، ئامانەت قويغۇچى، ئۇزاتقۇچى.

الْمُوْدَعُ لَدَيْهِ: ئامبارچى، ساقلىغۇچى، ھاۋالە قىلىنغۇچى.

مُوْدٍ م مُوْدِيَةٌ: ھالاك بولغۇچى؛ يولۇاس؛ ئىنئام

قىلغۇچى.

مَوْرِدٌ ج مَوَارِدُ: مەنبە، بۇلاق، بايلىق، كىچىك، كىرىم.

مَوْرِدُ الْمَاءِ: سۇ مەنبەسى.

مَوَارِدُ بَشَرِيَّةٌ وَمَادِيَّةٌ: ئادەم ۋە ماددىي بايلىقلار.

مَوَارِدُ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي بايلىقلار.

مَوَارِدُ الْخَامَاتِ: خام ئەشيا مەنبەلىرى.

مَوَارِدُ مَالِيَّةٌ: مالىيە مەنبەسى.

مَوْرِدَةٌ: سۇ مەنبەسى، سۇ يولى، داغدام يول، خەتەرلىك جاي، كىرىم.

مُورِّثٌ: مىراس قالدۇرغۇچى، ۋارىسلىق قىلدۇرغۇچى.

مُوَرَّثٌ: ۋارىسلىق قىلىنغۇچى.

مُوَرِّثَةٌ ج مُوَرِّثَاتٌ: ئىرسىيەت، ئىرسىي، گېن.

مُوَرِّدٌ: كۆتۈرە ئالغۇچى، ھۆددىگەر.

مُوَرَّدٌ: قىزىل گۈل رەڭلىك.

مُوَرَّسٌ: زەرچىۋە بىلەن بويالغان.

مُوَرَّطٌ: قىيىن ئەھۋالغا دۇچار بولۇپ قالغان.

مُوَرِّقٌ: قەغەز ساتقۇچى.

مُوَرَّمٌ: ئىششىپ قالغان، ئۆسمە.

مُورِقٌ: يوپۇرماقلىق.

أَشْجَارُهَا مُورِقَةٌ: دەرەخلىرى باراقسان.

الْأَشْجَارُ مُورِقَةٌ أَغْصَانُهَا: دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى يوپۇرماقلىق.

مُوَرْنِبٌ: توشقانلىق جاي.

مَوْرُوبٌ: قىڭغىر.

مَوْرُوثٌ: ۋارىسلىق قىلىنغۇچى.

مَوْرُوطٌ: قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان.

مَوْرُوٌّ: ئۆپكىسى ئىششىپ قالغان ئادەم.

مَوْرِيٌّ: ئۆپكىسى ئىششىپ قالغان ئادەم.

مَوْزٌ: بانان.

مَوْزَةٌ ج مَوْزَاتٌ: بىر تال بانان.

مُوَزِّعُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش.

مُوَزْوِرٌ: گۇناھكار، جىنايەت گۇماندارى.

مَوْزُونٌ: تەكشى، تەكپۇك، ئۆلچەنگەن، قاپىيىلىك.

كَلَامٌ مَوْزُونٌ: قاپىيىلىك سۆز، چوڭقۇر پىكىر قىلىنغان سۆز.

﴿وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ «قرآن»: يەر يۈزىدە ھەر خىل تەكشى ئۆلچەملىك ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۇق.

مُوسِرٌ: باي، پۇلدار.

مُوَسِّعَةُ الْحِذَاءِ: ئاياغ كېيىم قېلىپى.

مُوسِعٌ: باي، پۇلدار.

﴿عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ﴾ «قرآن»: باي ئۆز ھالىغا يارىشا، كەمبەغەلمۇ ئۆز ھالىغا يارىشا.

مَوْسِمٌ ج مَوَاسِمُ: پەسىل، مەزگىل، مەۋسۇم، بەيرەمنىكە.

مَوْسِمُ الْحَصَادِ: يىغىم ۋاقتى.

مَوْسِمُ الْحَجِّ: ھەج مەۋسۇمى.

مَوْسِمِيٌّ: مەۋسۇملۇق، پەسىللىك، پەسىل خاراكتېرلىك.

مُوَسْوَسٌ: مالىخولىيا كېسەللىكىگە دۇچار بولغۇچى.

مَوْسُوعَةٌ ج مَوْسُوعَاتٌ: قامۇس، ئېنسىكلوپېدىيە.

مَوْسُوعَةٌ لُغَوِيَّةٌ: لۇغەت خەزىنىسى.

الْمَوْسُوعَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ: ئىسلام ئېنسىكلوپېدىيىسى.

مَوْسُوعِيٌّ: ئېنسىكلوپېدىيىلىك.

مُؤَلِّفٌ مَوْسُوعِيٌّ: بىلىم دائىرىسى ناھايىتى كەڭ مۇئەللىپ.

مَوْسُوقٌ: قاچىلانغان، يۈكلەنگەن.

مَوْسُومٌ: تامغا بېسىلغان، ئەن سېلىنغان، بەلگە قويۇلغان.

مُوْسَى ج مَوَاسِي: ئۇستىرا.

كُلّ وَزِيْرٍ مُوْسَى إلَّا وَزِيْرَ مُوْسَى: ھارۇن ئەلەيھىسسالامدىن باشقا ھەممە ۋەزىر ئۇستىرىدۇر.

مُوْسَى الْأَمْنِ: بىخەتەرلىك ئۇستىرىسى.

مُوْسِيْقَار: مۇزىكانت، مۇزىكشۇناس.

مُوْسِيْقَى ج مُوْسِيْقَاتٌ: مۇزىكا.

مُوْسِيْقِيٌّ: مۇزىكانت، مۇزىكشۇناس.

مُؤَلِّفُ الْمُوْسِيْقِيِّ: مۇزىكا ئىجادچىسى، كومپوزىتور.

مُوْسِيْقِيَّةٌ: مۇزىكا خاراكتېرلىك.

آلَةٌ مُوْسِيْقِيَّةٌ: چالغۇ ئەسۋابى.

مُوَشَّحٌ ج مُوَشَّحَاتٌ: چاچما شېئىرغا ئوخشايدىغان قاپىيە بىلەن چەكلەنمەيدىغان، بىر خىل شېئىر شەكلى بولۇپ، بۇنى ئەندەلۇس (ئىسپانىيە) ئەرەب ئەدىبلىرى ئۆز زامانىسىدا، ئىجاد قىلغان.

مُوَشَّحٌ مُوْسِيْقِيٌّ: باشلىنىش مۇزىكىسى.

مُوَشَّحَةٌ ج مُوَشَّحَاتٌ: مۇۋەششەھ شەكلىدە يېزىلغان قەسىدە.

مُوَشًّى: بېزەلگەن، زىننەتلەنگەن، كەشتىلەنگەن.

فُسْتَانٌ مُوَشًّى بِالْفِضَّةِ: كۈمۈش بىلەن كەشتىلەنگەن ئاياللچە كۆڭلەك.

مَشُوْرٌ ج مَوَاشِرُ: پىرامىدا، ئۈچ قىرلىق ئەينەك.

مُوْصَدٌ: سولانغان، قۇلۇپلانغان.

مُوَصِّلٌ: تۇتاشتۇرغۇچى، ئۇلىغۇچى، ئالاقە باغلىغۇچى، ئېلىپ كەلگۈچى.

مُوَصِّلٌ (فِي عِلْمِ الطَّبِيْعَةِ): ئۆتكۈزگۈچ جىسىم.

مُوَصِّلٌ رَدِيْءٌ: ئۆتكۈزمەس جىسىم.

شِبْهُ مُوَصِّلٍ: يېرىم ئۆتكۈزۈش جىسىم.

مُوَصٍّ: ۋەسىيەت قالدۇرغۇچى.

مُوْصِلٌ: تۇتاشتۇرغۇچى، ئۇلىغۇچى، باغلىغۇچى، ئېلىپ كەلگۈچى، ئېلىپ بارغۇچى.

مَوْصِلٌ ج مَوَاصِلُ: ئۇلانغان جاي، بىرلەشكەن جاي، ئۇگە، بوغۇم.

مَوْصِلُ الذِّرَاعِ بِالْكَتِفِ: بىلەك بىلەن مۈرىنىڭ تۇتاشقان جايى.

مَوْصُوْفٌ: سۈپەتلەنگەن، تەسۋىرلەنگەن.

الْإِسْمُ الْمَوْصُوْفُ: سۈپەتلەنگۈچى ئىسىم.

مَوْصُوْلٌ: باغلانغان، ئۇلانغان، تۇتاشقان، بىرلەشكەن.

الْإِسْمُ الْمَوْصُوْلُ: باغلىغۇچى ئىسىم.

أَيَّامٌ مَوْصُوْلَةٌ: تۇتاش كۈنلەر.

مُوْصٍ: ۋەسىيەت قالدۇرغۇچى.

﴿فَمَنْ خَافَ مِن مُّوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً﴾ «قرآن»: كىمكى ۋەسىيەت قىلغۇچىنىڭ سەۋەنلىكى ياكى قەستەن ناتوغرا قىلغانلىقىنى بىلىپ ...

مُوْصًى بِهِ: ۋەسىيەت قىلىپ قالدۇرۇلغان مىراس.

مُوْصًى إِلَيْهِ: مىراسنى ۋەسىيەت قىلىپ قالدۇرغۇچى ئادەم.

مُوْصًى عَلَيْهِ: خاتىرىلەنگەن، زاكاز قىلىنغان.

رِسَالَةٌ مُوْصًى عَلَيْهَا: زاكاز خەت.

مُوْضَةٌ: پاسون، فورما، ياڭزا، شەكىل، مودېل، ئۈلگە، نەمۇنە.

مُوَضَّحٌ: چۈشەندۈرۈلگەن، ئىزاھلانغان.

مُوَضَّحٌ بِعَالِيْهِ: يۇقىرىدا بايان قىلىنغاندەك.

مَوْضَعٌ / مَوْضِعٌ ج مَوَاضِعُ: ئورۇن، جاي، ماكان.

وَضْعُ الْإِحْسَانِ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ ظُلْمٌ: ئۆز جايىدا قىلىنمىغان ياخشىلىق زۇلۇم ھېسابلىنىدۇ.

هَذَا الْكَلَامُ فِي مَوْضِعِهِ: بۇ جايىدا بولغان سۆز.

كَانَ مَوْضِعَ حَفَاوَةٍ وَتَقْدِيْرٍ: قارشى ئېلىندى.

هِيَ مَوْضِعُ أَعْجَابِ الْجَمِيْعِ: ئۇنى ھەممە ئالقىشلىدى.

الْمَوْضِعُ الْجُغْرَافِيّ: جۇغراپىيىلىك ئورۇن.

مَوْضِعُ الْجَدَلِ: دەتالاشنىڭ تېمىسى.

مَوَاضِعُ الضَّعْفِ: ئاجىزلىق نۇقتىلىرى.

﴿يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ﴾ ‹قرآن›: كىتابنىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) سۆزىنى ئۆزگەرتىۋېتىدىغانلارمۇ بار.

مَوْضِعِيٌّ: جايىنىڭ، ئورۇنىنىڭ، قىسمەن.

تَخْدِيرٌ مَوضِعِيٌّ: يېرىم مەست قىلماق.

مَوْضُوعٌ م مَوْضُوعَةٌ ج مَوْضُوعَاتٌ وَمَوَاضِيعُ: قويۇلىدىغان، ئورنىتىلغان، بېكىتىلگەن؛ توقۇپ چىقىرىلغان، مەسىلە، ماۋزۇ.

طَرَقَ الْمَوْضُوعَ بِدِقَّةٍ: ماۋزۇ ئۈستىدە ئىنچىكىلىك بىلەن توختالدى.

هَذَا الْكَلَامُ فِي صُلْبِ الْمَوْضُوعِ: بۇ سۆز ماۋزۇنىڭ ئاساسىي قىسمى.

فِهْرِسُ الْمَوْضُوعَاتِ: مۇندەرىجە.

﴿وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ﴾ ‹قرآن›: قاتار تىزىلغان قەدەھلەر بار.

مَوْضُوعِيٌّ: ئوبيېكتىپ.

رَأْيٌ مَوْضُوعِيٌّ: ئوبيېكتىپ پىكىر.

حَلَّ الْوَضْعَ تَحْلِيلًا مَوْضُوعِيًّا: ئەھۋالنى ئوبيېكتىپ تەھلىل قىلدى.

مَوْضُوعِيَّةٌ: ئوبيېكتىپلىق، ئوبيېكتىۋىزملىق.

مَوْضُونَةٌ: توقۇلغان.

سُرُرٌ مَوْضُونَةٌ: (ئالتۇندىن) توقۇلغان تەختلەر .

﴿عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار (ئالتۇندىن) توقۇلغان تەختلەر ئۈستىگە.

مَوْطَأٌ ج مَوَاطِئُ وَمَوْطِئٌ: باسقۇچ، پېدال، پۇت ئىزى.

لَيْسَ فِي السَّاحَةِ مَوْطِئٌ لِلْقَدَمِ: مەيداندا قەدەم ئىزى يوق.

﴿وَلاَ يَطَؤُونَ مَوْطِئاً يَغِيظُ الْكُفَّارَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ كاپىرلارنى خاپىلىققا سالىدىغان ھەربىر قەدىمى.

مَوْطِنٌ ج مَوَاطِنُ: تۇرالغۇ جاي، يۇرت، تۇغۇلغان يەر، ۋەتەن.

مَوْطِنُ الضَّعْفِ: ئاجىزلىق نۇقتا.

وَضَعَ يَدَهُ عَلَى مَوْطِنِ الدَّاءِ: قولىنى ئاغرىغان جايغا قويدى.

مَوْطِنُ الْحَيَوَانِ: ھايۋاناتلار ماكانى.

مَوْطِنُ الْفَحْمِ الْحَجَرِيِّ: كۆمۈرلۈك، تاش كۆمۈر كانى.

مَوَاطِنُ الْإِنْسَانِ: يۇرتداش، ۋەتەنداش.

حُقُوقُ الْمَوَاطِنِ: گراژدانلىق ھوقۇقى.

﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەرگە نۇرغۇن جەڭ مەيدانلىرىدا ھەقىقەتەن ياردەم بەردى.

مَوْطُوءٌ: دەسسەلگەن، چەيلەنگەن.

مُوَظَّفٌ: خىزمەتچى، تەيىنلەنگەن، ۋەزىپىگە قويۇلغان.

مُوَظَّفُ حُكُومَةٍ: دۆلەت خادىمى.

نِقَابَةُ الْمُوَظَّفِينَ: خىزمەتچىلەر ئۇيۇشمىسى .

الْمُوَظَّفُ الْمُخْلِصُ نَاجِحٌ: سەمىمىي خىزمەتچى مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچىدۇر.

مَوْعِدٌ. مَوْعِدَةٌ ج مَوَاعِدُ: ۋەدە، توختام، ۋەدە قىلىنغان جاي، ۋەدە قىلىنغان ۋاقىت.

كَانَ عَلَى الْمَوْعِدِ: ۋەدە قىلىپ قويغان.

حَضَرَ قَبْلَ الْمَوْعِدِ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىتتىن بۇرۇن كەلدى.

﴿بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِداً﴾ ‹قرآن›: بەلكى سىلەر سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان چاغنى بېكىتمەيدۇ دەپ ئويلىغانسىلەر (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ھېساب بېرىش، جازاغا تارتىلىش يوق دەپ ئويلىغانسىلەر).

وَفَى بِمَوْعِدِهِ: ۋەدىسىگە ئەمەل قىلدى، ۋەدىسىدە تۇردى.

مُوْعِزٌ: ئىسكەنە سالغۇچى، يوشۇرۇن بىلدۈرگۈچى.

مَوْعَزٌ بِهِ: تاپشۇرۇلغان، بۇيرۇلغان، كۆرسىتىلگەن.

«تَوْصِيَةٌ مُوْعَزٌ بِهَا»: كۆرسىتىلگەن تاپشۇرۇق.

مَوْعِظَةٌ ج مَوَاعِظُ: نەسىھەت، ۋەز-نەسىھەت.

﴿أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا (يەنى ئىسلام دىنىغا) ھېكمەتلىك ئۇسلۇبتا ياخشى ۋەز-نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن.

مُوْعَثٌ: قىيىن، تەس.

مَوْعُودٌ: ۋەدىلەشكەن، ۋەدە قىلىنغان.

اَلْيَوْمُ الْمَوْعُودُ: قىيامەت كۈنى.

جَائِزَةٌ مَوْعُودَةٌ: ۋەدە قىلىنغان مۇكاپات.

مَوْعُوكٌ: ساقسىز، كېسەل.

مُوْغِلٌ ج مُوْغِلُونَ: تۇيۇقسىز كىرگۈچى، ئىچىلىپ كىرگۈچى، ئىچكىرىلەپ كىرگۈچى، يىراق.

هُمْ مُوْغِلُونَ فِي الْجِبَالِ: ئۇلار تاغقا ئىچكىرىلەپ كىرگۈچىلەر.

مُوْفَدٌ ج مُوْفَدُونَ: ۋەكىل، ھۆكۈمەت ياكى بىر سىياسىي تەشكىلاتتىن ئەۋەتىلگەن ئادەم.

فُلَانٌ مُوْفَدٌ مِنْ قِبَلِ الْمُدِيرِ الْعَامِّ لِلْمُنَظَّمَةِ: پالانى مۇئەسسەسە باش مۇدىر تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ۋەكىل.

مُوَفَّقٌ: ئوڭۇشلۇق، كۆڭۈلدىكىدەك.

غَيْرُ مُوَفَّقٍ: ئوڭۇشسىز.

مُوَفًّى: تولۇق، ئاخىرى.

يَتَقَاضَى الْعَامِلُ أُجْرَتَهُ مُوَفًّى فِي كُلِّ أُسْبُوعٍ: ئىشچى ئىش ھەققىنى ھەر ھەپتىنىڭ ئاخىرىدا تولۇق ئالىدۇ.

﴿وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ﴾ «قۇرئان»: بىز ئۇلارنىڭ (ئازابتىن) تېگىشلىك نېسىۋىسىنى چوقۇم كېمەيتمەي بېرىمىز.

مُوَفَّى الشَّهْرِ: ئاي ئاخىرى.

مُوَفَّى هَذَا الْعَامِ: مۇشۇ يىلنىڭ ئاخىرى.

مَوْفُورٌ: كۆپ، مول، يېتەرلىك، تولۇق.

رَجُلٌ مَوْفُورُ الْكَرَامَةِ: ھۆرمەتلىك ئادەم.

﴿فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُوراً﴾ «قۇرئان»: (جەھەننەم ساڭا ۋە ئۇلارغا) بېرىلگەن تولۇق جازادۇر.

مُوْقٌ ج أَمْوَاقٌ: كالاچ، ياش يوللىرى (كۆزنىڭ)، قاناتلىق چۈمۈلە، تويا-چاك.

مُوْقُ الْعَيْنِ: كۆزنىڭ قۇيرۇقى، كۆز بۇرجىكى.

مُوْقِتٌ ج مَوَاقِيتُ: بەلگىلىگەن، مۇددەتلىك، قەرەللىك، بەلگىلەنگەن ۋاقىت.

مُوْقِدٌ ج مَوَاقِدُ: ئوچاق، مەش، پېچ.

مُوْقِدُ الْغَازِ: گاز ئوچاق.

مَوَاقِدُ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توك ئوچاق، توك مەش.

مُوْقَدَةٌ: ياندۇرۇلغان.

﴿نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ئاللاھنىڭ ياندۇرغان ئوتىدۇركى (ئۇنىڭ ئەلىمى) يۈرەكلەرگە يېتىپ بارىدۇ.

مَوْقِعٌ ج مَوَاقِعُ: ئورۇن، مەيدان، ئىش ئورنى.

مَوْقِعُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش مەيدانى، فرونت، جەڭگاھ.

وَقَعَ الشَّيْءُ مَوْقِعَهُ: ئۆز ئورنىغا چۈشتى، جايىدا بولدى.

عَلَى الْمَرْءِ أَلَّا يَتْرُكَ مَوْقِعَ عَمَلِهِ دُونَ أَنْ يَأْخُذَ إِذْناً: كىشى رۇخسەتسىز ئىش ئورنىدىن ئايرىلماسلىقى كېرەك.

هَذِهِ الْجَزِيرَةُ لَيْسَتْ كَبِيرَةً وَلَكِنْ مَوْقِعُهَا الْجُغْرَافِيُّ جَعَلَهَا ذَاتَ أَهَمِّيَّةٍ كَبِيرَةٍ: بۇ ئارال چوڭ بولمىسىمۇ لېكىن ئۇنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى ئىنتايىن مۇھىم.

﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ﴾ «قۇرئان»: يۇلتۇزلارنىڭ جايلىرى بىلەن قەسەم قىلىمەن.

مَوْقِعَةٌ / مَوْقَعَةٌ ج مَوَاقِعُ: چۈشۈش جايى، ئۇرۇش

توقۇنۇشى.

مَوْقَعَةُ الطَّائِرِ: قۇش ئۇۋىسى، قۇش قونىدىغان جاي.

رَبِحَ الْقَائِدُ مَوْقَعَةً ذَاتَ شَأْنٍ: قوماندان ئالاھىدە ئۇرۇش غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈردى.

مَوْقِفٌ ج مَوَاقِفُ: ئورۇن، ھالەت، ئەھۋال، مەيدان، پوزىتسىيە، بېكەت، ئىستانسا.

مَوْقِفُ السَّيَّارَاتِ: ماشىنا بېكىتى.

الْمَوْقِفُ السِّيَاسِيّ: سىياسىي مەيدان، سىياسىي پوزىتسىيە.

مَوْقِفٌ عُمُومِيٌّ لِلدَّرَّاجَاتِ: ۋېلسىپىت قويىدىغان ئورۇن.

الْحَمَاسَةُ وَحْدَهَا لَا تَكْفِي فَلَا بُدَّ مِنْ مَوْقِفٍ عِلْمِيٍّ أَيْضًا: يالغۇز قىزغىنلىقلا كۇپايە قىلمايدۇ، يەنە ئىلمىي پوزىتسىيە بولۇشى كېرەك.

مَوْقِفٌ مُحْرِجٌ: قىيىن ھالەت.

مَوْقِفٌ وُدِّيٌّ: دوستانە پوزىتسىيە.

هَذَا هُوَ الْمَوْقِفُ الصَّحِيحُ الْوَحِيدُ الْقَائِمُ عَلَى الْمَبْدَأِ: ئۇ بىردىنبىر توغرا پرىنسىپال مەيدان.

مَوْقِفُ الدِّفَاعِ عَنِ الذَّاتِ: ئۆزىنى قوغداش مەيدانى.

لَقَدْ طَرَأَ تَحَسُّنٌ مَلْحُوظٌ عَلَى مَوْقِفِهِ تِجَاهَ الزَّبَائِنِ: ئۇنىڭ خېرىدارلارغا تۇتقان پوزىتسىيىسىدە كۆرۈنەرلىك ياخشىلىنىش بولدى.

إِتَّخَذَ مَوْقِفًا مِنْ كَذَا: قارار قوبۇل قىلدى.

مَوَاقِفُ عَدَائِيَّةٌ: دۈشمەنلىك پوزىتسىيە.

مَوَاقِفُ مُؤَثِّرَةٌ: تەسىرلىك كۆرۈنۈشلەر.

مُوَقِّتٌ: ۋاقىتقا رىئايە قىلغۇچى.

مُؤَقَّتٌ: ۋاقىتلىق.

مُؤَقَّتًا: ۋاقىتلىق، ۋاقىتىنچە.

حُكُومَةٌ مُؤَقَّتَةٌ: ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت.

مُوَقَّرٌ ج مُوَقَّرُونَ: تەمكىن، ۋەزمىن، تەجرىبىلىك، پىشقان.

عَالِمٌ مُوَقَّرٌ: تەمكىن ئالىم، پىشقان ئالىم.

مُوَقِّعٌ: ئىمزا قويغۇچى، قول قويغۇچى.

مُوَقَّعٌ عَلَيْهِ: ئىمزا قويۇلغان.

مُوقِنٌ: ئىشەنگۈچى، جەزم قىلغۇچى.

مَوْقُوتٌ: ۋاقىتلىق، بەلگىلىك مۇددەت.

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، ناماز مۇئمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى.

قُنْبُلَةٌ مَوْقُوتَةٌ: مۇددەتلىك پارتلايدىغان بومبا.

مَوْقُودٌ: يانغان، كۆيگەن، يورۇغان.

مَوْقُوذٌ: ئۆلەي دەپ قالغان كېسەل.

مَوْقُوذَةٌ: توقماق بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن قوي.

﴿وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ﴾ «قرآن»: ئاللاھتىن غەيرىنىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى تىلغا ئېلىنىپ بوغۇزلانغان ھايۋان، بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋان، ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋان، ھارام قىلىندى.

مَوْقُوفٌ ج مَوْقُوفُونَ: توختىتىلغان، چەكلەنگەن، ۋەخپە قىلىنغان.

أَرْضٌ مَوْقُوفَةٌ عَلَى جَامِعِ الْقَرْيَةِ: يۇرت جامەسىگە قىلىنغان ۋەخپە.

الْمَسْأَلَةُ مَوْقُوفَةٌ عَلَى مُوَافَقَتِهِ: مەسىلە ئۇنىڭ قوشۇلۇشىغا باغلىق.

﴿وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ «قرآن»: ئەگەر زالىملارنىي پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا توختىتىپ قويۇلغان چاغدىكى ئەھۋالىنى كۆرسەڭ ئىدىڭ.

مَوْكِبٌ ج مَوَاكِبُ: رەت، قاتار، سەپ، توپ، جامائە.

مَوْكِبُ الْجِنَازَةِ: مېيىت ئۇزىتىش جامائەسى.

مَوْكِبُ الْعُرْسِ: توي جامائىتى.

الْمَوْكِبُ الرِّئَاسِيّ: ھۆرمەت قاراۋۇلى.

مَوْكِبٌ هُمَايُونٌ: شاھلارغا خاس ئەسكەرلەر گورۇھى.

«يَا لَهُ مِنْ مَنْظَرٍ شَاهَدْتُهُ مِنْ جَمَالٍ وَجَلاَلِ الْمَوْكِبِ»: مەن كۆرگەن شاھانە كۆرۈنۈش نېمىدېگەن قالتىس، ھە!

مُوَكِّلٌ: ھاۋالە قىلغۇچى، تاپشۇرغۇچى.

مُوَكِّلٌ عَلَى اللهِ: ئاللاھغا تەۋەككۇل قىلغۇچى.

مَوْكِنٌ. مَوْكِنَةٌ: ئۇۋا، چاڭگا.

مُوَكَّلٌ: تاپشۇرۇلغان، ۋەكىل قىلىنغان، ھاۋالە قىلىنغان.

مَوْلِجٌ ج مَوَالِجُ: كىرىش ئېغىزى.

مَوْلِدٌ: تۇغۇلۇش، دۇنياغا كېلىش.

«بَسَمَ الزَّمَانُ بِمَوْلِدِ الْمُخْتَارِ وَالْكَوْنُ أَشْرَقَ لَيْلُهُ كَنَهَارٍ»: ئاللاھ تاللىغان زات (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام)نىڭ دۇنياغا كېلىشى بىلەن زامان كۈلۈمسىرىدى، كائىنات يورۇپ، زۇلمەت كېچىلەر يوپيورۇق كۈندۈزلەرگە ئايلاندى.

مَوْلِدٌ ج مَوَالِدُ: تۇغۇلغان جاي، تۇغۇلغان ۋاقىت.

لُغَةُ الْمَوْلِدِ: يەرلىك تىل.

مُوْلَصٌ ج مَوَالِصُ: دولقۇن توسمىسى، دامبا.

مُولَعٌ ج مُولَعُونَ: مەپتۇن بولغۇچى، ھەۋەس قىلغۇچى.

مُولَعٌ بِالْمُوسِيقِيِّ الْعَتِيقَةِ: كلاسسىك مۇزىكا ھەۋەسكارى.

مُوَلِّدٌ: تۇغۇت دوختۇرى.

مُوَلَّدٌ ج مُوَلَّدُونَ: شالغۇت، پرۇۋوتكا.

مُوَلِّدَةٌ ج مُوَلِّدَاتٌ: ئاكۇشېر، تۇغۇت ئانىسى.

مُوَلِّدَاتٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: توك چىقىرىش سايمىنى، دىنام.

بَيِّنَةٌ مُوَلَّدَةٌ: شۇبھىلىك، گۇمانلىق.

مَوْلُودٌ ج مَوَالِيدُ: بوۋاق، گۆدەك، تۇغۇلغان.

﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ ‹قرآن›: ئاتىلار ئانىلارنى قائىدە بويىچە يېمەك-ئىچمەك ۋە كىيىم-كېچەك بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇشى كېرەك.

هِيَ مِنْ مَوَالِيدِ سَنَةِ كَذَا: ئۇ پالانى يىلى تۇغۇلغان.

مَوْلَوِيٌّ: خوجايىنغا مەنسۇپ، ھۆكۈمرانغا مەنسۇپ، زاھىت، چوڭ ئالىم.

مَوْلَوِيَّةٌ: ئەسلى تەسەۋۋۇپتىن بىر پىرقە بولۇپ جالالىدىن رومىيغا نىسبەت بېرىلىدۇ، مۇشۇ پىرقىلەر بېشىغا كىيىدىغان ئۇزۇن يۇڭ كۇلاھ.

مَوْلَى ج مَوَالٍ: ئىگە، خوجايىن، شەپقەتچى، شاپائەتچى، شېرىك، دوست؛ ئوغۇل، جىيەن، تاغا، كۈيئوغۇل، مېھمان، قوشنا، ئازاد قىلىنغان قۇل.

الْمَوْلَى عَزَّ وَجَلَّ: خۇدا، تەڭرى، ئاللاھ.

﴿نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ نېمىدېگەن ياخشى مەدەتكار، نېمىدېگەن ياخشى ياردەمچى!

مُومٌ: سېرىق موم.

مُومُ الْحَائِكِ: چاق (يىپ ئېگىرىدىغان).

مُومَأٌ إِلَيْهِ: ئىشارەت قىلىنغان.

مُومِسٌ. مُومِسَةٌ ج مُومِسَاتٌ: پاھىشە ئايال، جالاپ.

مُومُوقٌ: سۆيۈملۈك، قەدىردان.

مُومِيَا. مُومِيَاءُ ج مُومِيَاوَاتٌ. مُومِيَّةٌ ج مُومِيَّاتٌ: مومىيا.

مُؤْنَةٌ ج مُؤَنٌ: ئوزۇق-تۈلۈك، ئاشلىق، يېمەكلىك، تەمىنات.

بَيْتُ الْمُؤْنَةِ: ئامبار، قازناق.

مَوْهِبَةٌ ج مَوَاهِبُ: تالانت.

الْمَوَاهِبُ الْفِطْرِيَّةُ: تۇغما قابىلىيەت، تەبىئىي قابىلىيەت.

الشِّعْرُ مَوْهِبَةٌ: شېئىر يېزىش بىر خىل تالانت.

لَهُ مَوَاهِبُ مُمْتَازَةٌ فِي الرِّيَاضِيَّاتِ: ئۇنىڭ

ماتېماتىكىدا ئالاھىدە قابىلىيىتى بار.

مُوْهِنٌ: ئاجىزلاشتۇرغۇچى، مەغلۇپ قىلغۇچى.

﴿وَأَنَّ اللّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ﴾ ‹قۇرئان›: ئاللاھ كاپىرلارنىڭ ھىيلىسىنى چوقۇم مەغلۇپ قىلغۇچىدۇر.

مَوْهُوْبٌ: تەقدىم قىلىنغان، سوۋغا قىلىنغان.

مَوْهُوْبٌ ج مَوْهُوْبُوْنَ: تالانتلىق.

كَاتِبٌ مَوْهُوْبٌ: تالانتلىق يازغۇچى.

شَاعِرٌ مَوْهُوْبٌ: تالانتلىق شائىر.

رَسَّامَاتٌ مَوْهُوْبَاتٌ: ئىستىداتلىق رەسساملار.

مَوْهُوْمٌ: خىيالىي، ئەپسانە، مەۋھۇم.

مَوَّانٌ ج مَوَّانَةٌ: ئوزۇق-تۈلۈك يىغقۇچى، ئوزۇق-تۈلۈك بىلەن تەمىنلىگۈچى.

مَوَّتَ يُمَوِّتُ تَمْوِيْتًا: ئۆلتۈردى، ئۆلۈم جازاسى بەردى.

مَوَّتَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالدى، ئۆلۈۋالدى.

مَوَّتَتِ الدَّوَابّ: چارۋىلار كۆپلەپ ئۆلۈپ كەتتى.

مَوَّلَ يُمَوِّلُ تَمْوِيْلًا: مال بەردى، مال بىلەن تەمىنلىدى.

مَوَّلَ الْمَشْرُوْعَ: پىلانغا ئىقتىسادىي ياردەم بەردى.

مَوَّهَ يُمَوِّهُ تَمْوِيْهًا الْمَوْضِعَ: جاي سۇلۇق بولدى.

مَوَّهَ الشَّيْءَ: نەرسىگە ئالتۇن يالاتتى.

مَوَّهَ الْحَقَّ: ھەقىقە ساختىنى ئىپلىشتۇردى، راستقا يالغاننى ئارىلاشتۇردى.

مَوَّهَ عَلَيْهِ الْخَبَرَ: يالغان خەۋەر يەتكۈزدى.

مِيْتٌ: يېزا، سەھرا، كەنت، يېزا-قىشلاق.

مَيْتٌ ج أَمْوَاتٌ وَمَوْتَى وَمَيْتُوْنَ م مَيْتَةٌ ج مَيْتَاتٌ: جەسەت، مۇردا، ئۆلۈك، مېيىت، تاپ.

دَجَاجَةٌ مَيْتَةٌ: ئۆزى ئۆلۈپ قالغان توخۇ.

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ﴾ ‹قۇرئان›: سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋان، قان ۋە چوشقا گۆشى ھارام قىلىندى.

مَيَاعَةٌ: ئاقماق، تامچىلىماق.

مُيَاوَمَةٌ: كۈن بويىچە ھەق ھېسابلىماق، كۈنلۈك ئىشلىمەك، مەدىكارچىلىق قىلماق.

عُمَّالُ الْمُيَاوَمَةِ: كۈنلۈك ئىشچى، كۈنلۈكچى، مەدىكار.

مَيْئُوْسٌ: ئۈمىدسىزلەنگەن.

مَرَضٌ مَيْئُوْسٌ: داۋالىغىلى بولمايدىغان كېسەل، ساقايماس كېسەل.

«مُسْتَقْبَلٌ مَيْئُوْسٌ مِنْهُ»: ئىستىقبالى يوق، ئىستىقبالدىن ئۈمىد ئۈزگەن.

«إِعَانَةٌ مَيْؤُوْسٌ مِنْهَا»: ئۈمىد يوق ياردەم.

مِيْبَلٌ: توقماق، كالتەك.

مِيْتَافِيْزِيٌّ: مېتافىزىكىلىق.

مِيْتَافِيْزِيَّةٌ: مېتافىزىكا.

مِيْتَةٌ: ئۆلۈم ھالىتى، ئۆلۈمنىڭ تۈرى.

مَاتَ فُلَانٌ مِيْتَةً رَضِيَّةً: ئاسان ئۆلدى.

الصَّدَقَةُ تَمْنَعُ مِيْتَةَ السّوْءِ: سەدىقە كىشىنى يامان ئۆلۈمدىن ساقلايدۇ.

مُيَتَّمٌ: يېتىم بالا.

مَيْتَمٌ: يېتىم - يېسىرلار ساناتورىيىسى.

أَرْضٌ مِيْثَاءُ: يۇمشاق يەر.

مِيْثَاقٌ ج مَوَاثِيْقُ وَمَيَاثِيْقُ: شەرتنامە، ئەھدىنامە، كېلىشىم، قانۇنلار توپلىمى.

مِيْثَاقُ عَدَمِ الْإِعْتِدَاءِ: ئۆزئارا تاجاۋۇز قىلىشماسلىق شەرتنامىسى.

مِيْثَاقُ السَّلَامِ: تىنچلىق ئەھدىنامىسى.

مِيْثَاقُ جَمْعِيَّةِ الْأُمَمِ: خەلقئارا بىرلەشمە نىزامنامىسى.

مِيْثَاقُ هَيْئَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ نىزامنامىسى.

﴿وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقاً غَلِيظاً﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلاردىن مەھكەم ئەھدە ئالدۇق.

مِيثَأَةٌ ج مَوَاثِيءُ: ياغاچ، توقماق.

مِيثَبٌ ج مَوَاثِبُ وَمَيَاثِبُ: ئولتۇرغۇچى، ئېگىز جاي، تۈزلەڭ يەر، ئېرىق، ئۆستەڭ.

مِيثَرَةٌ ج مَوَاثِرُ وَمَيَاثِرُ: ياستۇق، تەكيە.

مِيثُولُوجِيَا: رىۋايەت، ئەپسانە، چۆچەك، ئويدۇرما، سەپسەتە.

مَيْجٌ: قاناتلىق بېلىق، ئۇچار بېلىق.

مِيجَارٌ: توپ كالتىكى؛ تاياق، ساپ.

مِيجَرٌ: دورا قاچىلىقلارنى ئېغىزغا قويۇپ ئىچكۈزۈپ قويىدىغان ئەسۋاب.

مِيجَرَةُ الدَّوَابِّ: ھايۋانلارغا دورا ئىچكۈزۈلىدىغان ئەسۋاب.

مِيجَارٌ: ساپ، ئۇچى ئەگرى تاياق.

مَيْدٌ: تەۋرىنىش، ئىرغاڭلىماق، چايقالماق، تۇراقسىزلىق؛ لېكىن.

«أَنَا أَفْصَحُ الْعَرَبِ مَيْدَ أَنِّي مِنْ قُرَيْشٍ وَنَشَأْتُ فِي بَنِي سَعْدِ ابْنِ بَكْرٍ» ‹حديث›: مەن ئەرەبلەر ئىچىدە ئەڭ پاساھەتلىكى، شۇنىسى باركى، مەن قۇرەيش قەبىلىسىدىن چىقىپ سەئىد ئىبن بەكرى ئايمىقىدا ئۆستۈم.

مَيْدَاءُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ غايىسى، چەك - چېگرىسى.

هَذَا مَيْدَاءُ ذَالِكَ: بۇ ئۇنىڭ ئۆدۈلىدا.

مَيْدَاعَةٌ ج مَوَادِعُ: شالداما، پەرتۇق، كونا كىيىم.

مَيْدَالِيَةٌ ج مَيْدَالِيَاتٌ: مېدال، ئىزناك، بەلگە.

مَيَدَانٌ: تەۋرىنىش، ئىرغاڭلىماق، پۇلاڭلىماق، تۇراقسىزلىق، لىڭشىماق، چايقالماق، مىدىرلىماق.

مَيْدَانٌ / مِيدَانٌ ج مَيَادِينُ: مەيدان، بوشلۇق، بوش يەر، بىكار جاي، دائىرە.

مَيْدَانُ الْحَرْبِ: جەڭ مەيدانى، فرونت، ئۇرۇش مەيدانى.

مَيْدَانُ السِّبَاقِ: ئات بەيگىسى مەيدانى.

مَيْدَانُ الْمُسَابَقَاتِ: تەنتەربىيە مەيدانى.

مَيْدَانُ السِّيَاسَةِ: سىياسىي سەھنە.

مَيْدَانُ ألآيِ: پارات، كۆرەك.

فِيْ مَيْدَانِ الثَّقَافَةِ: مەدەنىيەت ساھەسىدە.

مَيْدَانُ الشُّهَدَاءِ: قۇربانلار خاتىرە مەيدانى.

مَيْدَانِيٌّ: نەق مەيدان.

تَحْقِيقٌ مَيْدَانِيٌّ: نەق مەيدان تەكشۈرۈشى.

مَيْدَةٌ: تاماق ئۈستىلى، شىرە؛ داستىخان.

مِيدَعٌ . مِيدَعَةٌ: پەرتۇق، شالداما، كونا كىيىم.

كَلَامٌ مِيدَعٌ: كىشىنى رەنجىتىدىغان سۆز.

مَيْرٌ . مِيرَةٌ: تەمىنات، ئاشلىق، ئوزۇق-تۈلۈك، يېمەكلىك.

مِيرَاثٌ ج مَوَارِثُ: مىراس.

﴿وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ ‹قرآن›: ئاسمانلار ۋە يەرنىڭ مىراسى ئاللاھنىڭدۇر.

مِيرَالَايٌ ج مِيرَالَايَاتٌ: شاڭشياۋ (ھەربىي ئۇنۋان)، پولكوۋنىك.

مَيْرُوقٌ: قۇرۇپ سولىشىپ كەتكەن، قۇرۇپ سولىشىش ئاپىتىگە ئۇچرىغان؛ سېرىقلىق كېسەللىكىگە دۇچار بولغان، ھال كېسىلىگە ئۇچرىغان.

مِيرِيٌّ: ھۆكۈمەتنىڭ، ئومۇمنىڭ، دۆلەتنىڭ، جامائەتنىڭ، ئاممىۋى.

مِيزَابٌ ج مَيَازِبُ: تۈرۈبا، نو.

مِيزَانٌ: ئادىل، ئادىللىق، ئادالەت.

مِيزَانٌ ج مَوَازِينُ: تارازا، جىڭ، گىر، ئۆلچەم.

مِيزَانُ ثِقَلِ الْهَوَاءِ: باروميتىر (ھاۋا بېسىمىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاب).

مِيزَانُ حَرَارَةٍ: تېرمومېتىر، گرادۇس.

﴿ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ﴾ ‹قرآن›: ئۆلچەمنى ۋە تارازىنى توغرا قىلىڭلار.

مِيزَانِيَّةٌ ج مِيزَانِيَّاتٌ: قەرز ئېلىنغان، بېرىلگەن ھېساباتنى سېلىشتۇرۇش جەدۋىلى، بالانس جەدۋىلى، خام چوت.

مِيزَانِيَّةٌ مَالِيَّةٌ: خام چوت، بيۇدژېت.

أَبْوَابُ الْمِيزَانِيَّةِ: خام چوت تۈرلىرى.

مِيزَةٌ ج مِيزَاتٌ: خۇسۇسىيەت، ئالاھىدىلىك.

عَلَى الْمُتَرْجِمِ أَنْ يَنْتَبِهَ لِمِيزَاتِ اللُّغَتَيْنِ: تەرجىمان ئىككى تىلنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىگە دىققەت قىلىشى كېرەك.

مِيسَانٌ: مۇگدىگۈچى، ئۇيقۇ باسقۇچى، تەمكىنلىكىدىن ئۇيقۇ باسقاندەك كۆرۈنىدىغان ئادەم.

مَيْسِرٌ: قىمار.

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ ﴾ «قرآن»: ئۇلار سەندىن ھاراق ۋە قىمار توغرىسىدا سورىشىدۇ، سەن ئۇلارغا: بۇنىڭ ھەر ئىككىلىسىدە چوڭ گۇناھ ... بار دېگىن.

مَيْسَرَةٌ: ئاسانلىق، بايلىق.

﴿فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ ھالى ياخشىلانغۇچە كۈتۈڭلار.

مَيْسَرَةٌ ج مَيَاسِرُ: سول تەرەپ.

مَيْسَرَةُ الْجَيْشِ: سول قانات قوشۇن.

مُيَسَّرٌ: ئوڭۇشلۇق، تەييارلانغان، باي.

مِيْسَمٌ ج مَيَاسِمُ: دەزمال، داغمال؛ ئىز، ئەسەر.

مَيْسُورٌ ج مَيَاسِيرُ: ئوڭۇشلۇق، ئاسان.

مِيْشَارٌ: ھەرە.

مِيْشَاقٌ ج مَوَاشِيقُ وَمَيَاشِيقُ: ئاچقۇچنىڭ چىشى.

مِيْضَانَةٌ ج مَوَاضِينُ وَمَيَاضِينُ: قوش ساپاقلىق سېۋەت.

مِيْضَأَةٌ ج مِيْضَاءَةٌ: يۇيۇنۇش ئۆيى، تاھارەت ئالىدىغان جاي.

مِيْضَأَةُ الْمَسْجِدِ: مەسجىدنىڭ تاھارەت ئالىدىغان جايى.

مِيْضَنَةٌ ج مَوَاضِنُ: چىبىتا، قاپ.

مِيْطَدَةٌ: خالڭ، يەر چىڭداش كۆتىكى.

مِيْظَبٌ ج مَوَاظِبُ وَمَيَاظِيبُ: ياپىلاق كەلگەن يۇمىلاق تاش.

مَيْعٌ . مَيْعَةٌ: ئاقماق، تاماق، تامچىلىماق.

مَيْعَةُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ دەسلەپكى چاغلىرى.

مِيْعَادٌ ج مَوَاعِدُ: ۋەدىلەشكەن جاي، ۋەدىلەشكەن ۋاقىت.

﴿إِنَّ اللَّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ۋەدىسىگە ئەلۋەتتە خىلاپلىق قىلمايدۇ.

مِيْعَادُ الْأَصْدِقَاءِ: دوستلارنىڭ ۋەدىلەشكەن جايى ياكى ۋاقتى.

زَارَهُ مِنْ غَيْرِ مِيْعَادٍ: ئۇنى ۋاقىتسىز يوقلىدى.

صُدِرَتِ الْجَرِيْدَةُ فِي مَوَاعِيْدِهَا: گېزىت ئۆز ۋاقتىدا چىقتى.

مَوَاعِيْدُ عُرْقُوبٍ: يالغان ۋەدە.

مَوَاعِيْدُ الْمَرْأَةِ: ئاياللىنىڭ ھەيز كۆرۈش ۋاقتى.

مِيْعَاسٌ ج مَوَاعِيْسُ: كۆچمە قۇم.

مَيَعَانٌ: سۇيۇقلۇق ھالەت.

مِيْغَرٌ ج مَوَاغِرُ وَمَيَاغِرُ: ۋەدىلەشكەن ۋاقىت.

مِيْفَاضٌ: يۈگۈرگەك.

نَاقَةٌ مِيْفَاضٌ: يۈگۈرۈك تۆگە.

مَيْفَعَةٌ: ئېگىزلىك، تۆپىلىك.

مَيْقًى: دۆڭلۈك، تونۇر يابقۇچى، خۇمدان.

مِيْقَابٌ ج مَوَاقِبُ وَمَيَاقِبُ: پىيەنچۈك.

مِيْقَاتٌ ج مَوَاقِيْتُ: بەلگىلىك، مۇددەتلىك، ۋاقىتلىق، بەلگىلەنگەن ۋاقىت، بەلگىلەنگەن جاي.

مَوَاقِيْتُ الْحَجِّ: ھەج قىلىش ۋاقىتلىرى.

مَوَاقِيْتُ الْحَاجِّ: ھەج قىلغۇچىنىڭ ئېھرام باغلايدىغان جايلىرى.

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) سەندىن يېڭى چىققان ئاي توغرۇلۇق سورىشىدۇ، (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى «ئۇ كىشىلەرنىڭ (تىرىكچىلىك، سودا - سېتىق ۋە مۇئامىلە قاتارلىق) ئىشلىرىنىڭ ۋە ھەجنىڭ ۋاقىتلىرىنى ھېسابلاش ئۈچۈندۇر».

مِيْقَاتِيٌّ: ۋاقىت ھېسابلىغۇچى.

مِيْقَانٌ: گول ئادەم، ئاڭلىغانىلا ئىشىنىدىغان ئادەم.

مِيْقَبٌ ج مَوَاقِبُ وَمَيَاقِبُ: قولۇلە قېپى.

مِيْقَعَةٌ ج مَوَاقِعُ: چوشقۇش ئۇرنى؛ بىلەي.

مِيكْرُوْبٌ: باكتېرىيە، مىكروب، مىكرو ئورگانىزم.

مِيكْرُوسْكُوْبٌ: مىكروسكوپ.

مِيكَعَةٌ ج مِيكَعٌ: ساپان، سۆكەك.

مِيكَعَةُ الْمِحْرَاثِ: ساپان چىشى.

مِيلَ يَمِيلُ مَيْلًا: قىڭغايدى، قىيسايدى.

مَيْلٌ: ئەگرى، قىڭغىر، سىڭايان، يۈزلىنىش، بىر تەرەپكە ئېغىش، مايىل بولۇش.

مِيلٌ ج أَمْيَالٌ: كۆز تاياقچىسى (كۆزگە دورا تېمىتىدىغان).

مِيلُ الْجَرَّاحِ: ئۆلچىگۈچ؛ مۇساپە كۆرسەتكۈچ، تەخمىنەن 1609 مېترغا تەڭ.

مِيلٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىز مىلى (1852 مېترغا تەڭ).

مِيلَادٌ ج مَوَالِيدُ: تۇغۇلغان ۋاقىت.

عِيْدُ الْمِيلَادِ: مىلاد بايرىمى.

شَهَادَةُ الْمِيلَادِ: تۇغۇلۇش گۇۋاھنامىسى.

مِيلَادِيٌّ: مىلاد، مىلادىيە.

سَنَةٌ مِيلَادِيَّةٌ: مىلادىيە يىلى، شەمسىيە يىلى (بۇ 365 كۈن ۋە بىرقانچە سائەت بولىدۇ).

مُيَمَّنٌ: بەختلىك، تەلەيلىك.

مُيَمَّنُ الطَّائِرِ: قۇتلۇق، مۇبارەك.

مَيْمَنَةٌ ج مَيَامِنُ: ئوڭ، ئوڭ تەرەپ.

مَيْمَنَةُ الْجَيْشِ: ئوڭ قانات قوشۇن.

«اِبْدَأْنَ بِمَيَامِنِهَا وَمَوَاضِعِ الْوُضُوْءِ مِنْهَا» «حديث»: «سىلەر ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن باشلاپ يۇيۇڭلار، تاھارەت ئېلىشنىڭ تەرتىپى بويىچە ئېلىپ بېرىلسۇن».

«إِذَا لَبِسْتُمْ وَإِذَا تَوَضَّأْتُمْ فَابْدَؤُوْا بِمَيَامِنِكُمْ» «حديث»: «سىلەر كىيىم كىيگەندە، تاھارەت ئالغاندا ئوڭ تەرەپتىن باشلاڭلار».

مَيْمُوْنٌ: مۇبارەك، بەرىكەتلىك، تەلەيلىك.

مَيْمُوْنُ الطَّائِرِ: قۇتلۇق، مۇبارەك.

سِرْ عَلَى الطَّائِرِ الْمَيْمُوْنِ: ئاق يول بولسۇن.

مَوْلُوْدٌ مَيْمُوْنٌ: بەختلىك بوۋاق.

سَفَرٌ مَيْمُوْنٌ: قۇتلۇق سەپەر.

سَافَرَ عَلَى الطَّائِرِ الْمَيْمُوْنِ: ئايروپىلان بىلەن سەپەر قىلدى.

مَيْنٌ ج مُيُوْنٌ: يالغان، يالغان - ياۋىداق سۆز.

مِيْنَاءٌ ج مَوَانٍ وَمَوَانِئُ: پرىستان، پورت، سىر، سائەتنىڭ ماگنىتلىق يۈزى.

طَلَى الشَّيْءَ بِالْمِيْنَاءِ: سىرلىدى.

مِيْنَاءُ السَّاعَةِ: سائەتنىڭ يۈزى.

مِيْنَاءٌ جَوِّيٌّ: ئايروپىلان ئىستانسىسى، ئاۋىئاتسىيە پونكىتى.

مَيَّارٌ: ئاشلىق سودىگىرى.

مَيَّاسٌ: ئىرغاڭلىغۇچى، ئىرغاڭلاپ ماڭغۇچى.

قَدٌّ مَيَّاسٌ: غۇنچە بوي، نازۇك قامەت.

مَيَّانٌ: يالغانچى، كاززاپ.

مَيِّتٌ ج مَيِّتُوْنَ م مَيِّتَةٌ ج مَيِّتَاتٌ: جەسەت، مۇردا، ئۆلۈك، مىيىت، تاپ.

دُيُوْنٌ مَيِّتَةٌ: ئۆلگەن قەرز، قايتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان قەرز.

لَا حَيٌّ فَيُرْجَى وَلَا مَيِّتٌ فَيُنْسَى: ئۈمىد كۈتۈلىدىغان

تىرىك ئەمەس، ئۇنتۇلۇپ كېتىدىغان ئۆلۈك ئەمەس.

اَلْبَحْرُ الْمَيِّتُ: ئۆلۈك دېڭىز.

﴿وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ﴾ «قرآن»: ئۆلۈم ئۇنى قورشىۋالىدۇ، لېكىن ئۇ ھەرگىز ئۆلمەيدۇ.

مَيَّثَ يُمَيِّثُ تَمْيِيثًا الشَّيْءَ فِي الْمَاءِ: نەرسىسىنى ئېرىتتى.

مَيَّحَ يُمَيِّحُ تَمْيِيحًا الْغُصْنُ: شاخ پۇلاڭلىدى.

مَيَّحَ السَّكْرَانُ: مەست لەلەڭشىدى.

مَيَّزَ يُمَيِّزُ تَمْيِيزًا الشَّيْءَ: تاللىدى، تاللىۋالدى، ئىلغىدى، خىللىدى.

مَيَّزَ بَيْنَهُمْ: پەرق ئەتتى، پەرقلەندۈردى.

مَيَّزَ الرَّجُلَ: كىشىگە ئىمتىياز بەردى، ئالاھىدە ھوقۇق بەردى.

مَيَّلَ يُمَيِّلُ تَمْيِيلًا: ئىڭغايتتى، قىيسايتتى، مايىل قىلدى.

مَيَّلَ الْوِعَاءَ: قاچىنى كۆمتۈردى، ئاغدۇردى.

مَيَّلَ بَيْنَ الْأَمْرَيْنِ: ئارىسالدى بولدى.

مَيُّوَةٌ: سۇ ئۈزۈش كىيىمى.

ن

ن «نون» ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 25- ھەرپى بولۇپ ئەبجەد ھىسابىدا «50»نى كۆرسىتىدۇ.

نَا: بىز، بىزنىڭ.

نَاءَ يَنُوءُ نَوْءًا الشَّخصُ بِالحِمْلِ: ئېغىر يۈكنى ئۈستىگە ئالدى، كۈچەپ كۆتۈردى.

نَاءَ بِهِ الْحِمْلُ: يۈك ئېغىر كەلدى.

﴿وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ﴾ «قۇرئان»: قارۇنغا خەزىنىلەردىن شۇ قەدەر كۆپ بەرگەنىدۇقكى، ئۇلارنىڭ ئاچقۇچلىرىنى (كۆتۈرۈش) كۈچلۈك بىر جامائەگىمۇ ھەقىقەتەن ئېغىرلىق قىلاتتى.

نَاءَ يَنِيءُ نَيْئًا وَنُيُوءًا اللَّحْمُ: گۆش پىشمىدى.

نَاءَى يُنَائِي مُنَاءَاةً الرَّجُلَ: ئادەمدىن يىراقلاشتى.

نَاءَى الشَّرَّ عَنْهُ: قوغلىدى، مۇھاپىزەت قىلدى، پاناھىغا ئالدى، ھامىي بولدى، ھىمايە قىلدى، مۇداپىئە قىلدى.

نَابَ يَنُوبُ نَوْبًا الشَّيْءُ: يېقىنلاشتى.

نَابَ إِلَى الشَّيْءِ: قايتتى، ياندى.

«نَابَ النَّحْلُ إِلَى الْخَلَايَا»: ھەرە كۆنەكلەرگە قايتتى.

نَابَ إِلَى اللهِ: ئاللاھقا تەۋبە قىلدى.

نَابَ يَنُوبُ نَوْبًا وَنَوْبَةً: ـ هُ أَمْرٌ: ئۇ بىر ئىشقا دۇچار بولدى.

«يَنُوبُهُ دُوَارٌ»: ئۇنىڭ بېشى قېيىپ تۇرىدۇ.

«نَابَتْهُ سَكْتَةٌ قَلْبِيَّةٌ»: يۈرىكى توختاپ قالدى.

نَابَ يَنُوبُ نِيَابَةً الشَّخْصَ عَنْهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا تۇردى.

«نَابَ الْوَكِيلُ عَنِ الْمُدِيرِ»: ۋەكىل مۇدىرنىڭ ئورنىنى باستى.

«نَابَ الْمُرَشَّحُ لِمَجْلِسِ النُّوَّابِ عَنْ مِنْطَقَتِهِ»: پارلامېنت نامزاتى ئۆز رايونىغا ۋەكىل بولدى.

نَابَ يَنِيبُ نَيْبًا الضَّرْبَةَ: ئۇنىڭ قوزۇق چىشى زەربىگە ئۇچرىدى.

نَابٌ ج أَنْيَابٌ: قوزۇق چىش.

نَابٌ ج أَنْيُبٌ وَأَنْيَابٌ وَنُيُوبٌ: ئېزىق چىش.

نَابُ الْحَيَّةِ: زەھەرلىك چىش.

كَشَّرَ عَنْ أَنْيَابِهِ: چىشلىرىنى ھىڭگايتتى.

عَضَّهُ الدَّهْرُ بِنَابِهِ: ئۇ پالاكەتچىلىككە ئۇچرىدى.

نَابُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ باشچىسى.

نَابٌ ج أَنْيَابٌ وَنِيبٌ: قېرى تۆگە.

نَابَأَ يُنَابِئُ مُنَابَأَةً: خەۋەر يەتكۈزۈشتى.

نَابِئٌ: دۆڭ.

رَجُلٌ نَابِئٌ: باشقا يۇرتلۇق ئادەم.

سَيْلٌ نَابِئٌ: يىراقتىن كەلگەن كەلكۈن.

نَابِتٌ: ئۆسۈۋاتقان، بىتلىۋاتقان.

نَابِتَةٌ ج نَوَابِتُ: بالا، ئۆسمۈر، تاي، بوتىلاق، قوزا، پاقلان.

نَابِجَةٌ: ئابەت.

نَابِخَةٌ ج نَوَابِخُ: يىراق يەر، ھاكاۋۇر.

نَابَذَ يُنَابِذُ مُنَابَذَةً: ئايرىلدى، ئالاقىنى ئۈزدى.

نَابَذَ الْقَوْمَ الْحَرْبَ: كىشىلەرگە ئۇرۇش ئېلان قىلدى.

نَابَذَهُ الْعَدَاوَةَ: ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك ئىزھار قىلدى.

نَابِشٌ ج نَوَابِشُ: يەرنى كولاپ يەيدىغان ھايۋان

(توخوغا ئوخشاش).

نَابِضٌ: سوقۇۋاتقان.

«قَلْبٌ نَابِضٌ بِبُطْءٍ»: ئاستا سوقۇۋاتقان يۈرەك.

نَابِضٌ ج نَابِضُوْنَ: تىپتىك.

«شَابٌّ نَابِضٌ بِالْحَيَاةِ»: جۇشقۇن ياش.

«تَبْدُو السَّمَكَةُ فِي هَذِهِ اللَّوْحَةِ نَابِضَةً بِالْحَيَاةِ»: بۇ رەسىمدىكى بېلىق تىرىكتەكلا كۆرۈنىدۇ.

نَابِغٌ / نَابِغَةٌ ج نَوَابِغُ: كۆزگە كۆرۈنگەن، ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلىگەن، مەشھۇر، داڭلىق؛ ئىقتىدارلىق، تالانتلىق، قابىلىيەتلىك.

نَابِكٌ ج نَوَابِكُ: ئېگىز يەر.

نَابِلٌ ج نُبَّلٌ: مەرگەن، ئوق ئېتىشقا ماھىر.

إِخْتَلَطَ الْحَابِلُ بِالنَّابِلِ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى، باشباشتاقلىق يۈز بەردى.

نَابِهٌ ج نُبَهَاءُ: هوشيار، ئەقىللىق، زېرەك، چېبچەن؛ ئېسىل، ئالىيجاناب، مۆتىۋەر، مەشھۇر.

«هُوَ مِنَ الْأَفَاضِلِ النُّبَهَاءِ»: ئۇ پەزىلەتلىك ئېسىللەردىن.

«كَاتِبٌ نَابِهٌ»: مەشھۇر يازغۇچى.

«نَابِهُ الذِّكْرِ»: نامى چىققان، نامدار.

نَابٍ: سەت.

«وَجْهٌ نَابٍ»: سەت چىراي.

«صُوْرَةٌ نَابِيَةٌ»: سەت سۈرەت.

كَلِمَةٌ نَابِيَةٌ: قاملاشمىغان سۆز، قۇلاققا ياقمايدىغان سۆز.

نَاتَ يَنُوْتُ نَوْتًا: لىڭشىپ قالدى، تەۋرىنىپ قالدى، ئىرغاڭلىدى، ئاجىزلاپ قالدى.

نَاةٌ: سۆرەم پالاس ئايال، مىس-مىس ئايال.

نَاتِجٌ: نەتىجە، ئاقىۋەت، مەھسۇلات، ئۈنۈم، پايدا.

نَاتِجُ الْقُطْنِ: پاختا مەھسۇلاتى.

نَاتِجٌ عَنْ: ... لىقتىن.

النَّاتِجُ الْقَوْمِيّ (فِي الْإِقْتِصَادِ): مىللىي دارامەت.

نَاتٍ / النَّاتِي: تومپىيىپ چىققان، پولتىيىپ چىققان، بۆرتۈپ چىققان، قاپارتما؛ ئۇچۇق، كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان.

نَاثٌّ ج نُثَّاثٌ: غەيۋەتخور.

نَاثِرٌ ج نَاثِرُوْنَ: نەسرىي ئەسەر يازغۇچى.

«الْجَاحِظُ مِنْ كِبَارِ النَّاثِرِيْنَ»: جاھىز نەسرىي ئەسەر يازغۇچىلارنىڭ پېشۋالىرىدىن ئىدى.

نَاثٍ: غەيۋەتخور.

نَاجِحٌ ج نَاجِحُوْنَ: مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكۈچى، ئۇتۇق قازانغان، ئۇتۇقلۇق، مۇۋەپپەقىيەتلىك، ئوڭۇشلۇق.

تَجْرِبَةٌ نَاجِحَةٌ: مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە.

«نَاجِحٌ فِي الْمُنَاظَرَةِ»: مۇنازىرىدە ئۇتۇق قازانغۇچى.

«أَرْجُوْ أَنْ أَكُوْنَ طَبِيْبًا نَاجِحًا لِكَيْ أَخْدِمَ الْمَرْضَى»: كېسەللەرگە خىزمەت قىلىش ئۈچۈن ماھىر دوختۇر بولۇپ چىقىشنى ئارزۇ قىلىمەن.

نَاجَدَ يُنَاجِدُ نِجَادًا وَ مُنَاجَدَةً: ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

نَاجِذٌ ج نَوَاجِذُ: ئېزىق چىش.

«ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ» حديث: ئېزىق چىشلىرى كۆرۈنگۈچە كۈلدى.

عَضَّ عَلَى نَاجِذِهِ / عَضَّ عَلَى نَاجِذَيْهِ: چىشىنى چىشلىدى، چىدىدى، سەۋرچان بولدى.

عَضَّ عَلَى الشَّيْءِ بِنَاجِذِهِ: تەقدىرلىدى، ھېرىس بولدى، ئاچ كۆزلۈك قىلدى.

أَبْدَتِ الْحَرْبُ نَاجِذَيْهَا: ئۇرۇش قاتتىق بولدى.

نَاجَزَ يُنَاجِزُ مُنَاجَزَةً: ئېلىشتى، تۇتۇشتى، ئۆلتۈرۈشتى.

نَاجِزٌ: تەييار، ئورۇنلانغان، پۈتكەن.

بَاعَهُ نَاجِزًا بِنَاجِزٍ: نەقمۇنەق ساتتى.

نَاجِعٌ ج نَاجِعَةٌ وَ نَوَاجِعُ: پايدىلىق، ئۈنۈملۈك.

«دَوَاءٌ نَاجِعٌ»: پايدىلىق دورا.

مَوَاقِفُ نَاجِعَةٌ: پايدىلىق جايلار.

نَاجِمٌ: پەيدا بولغۇچى، تۇغۇلغۇچى، كېلىپ چىققان، يۈز بەرگەن، بارلىققا كەلگەن، هاسىل بولغان.

نَاجَى يُنَاجِي مُنَاجَاةً: مۇڭداشتى، پىچىرلاشتى.

بَاتَ الْهَمَّ يُنَاجِيهِ: غەم-ئەندىشە ئۇنى ئورىۋالدى.

نَاجٍ / النَّاجِي: قۇتۇلغۇچى؛ مۇڭداشقۇچى، پىچىرلاشقۇچى.

نَاحَ يَنُوحُ نَوْحًا وَ نُوَاحًا الْمَيِّتَ: ئۆلۈككە يىغلىدى، يىغا-زارە قىلدى، ھۆركىرەپ يىغلىدى.

نَاحَ الْحَمَامَةُ: كەپتەر بۇقۇلدىدى.

«الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ» ‹حديث›: مېيىتقا ئۈن سېلىپ يىغلاش بىلەن مېيىتقا قەبرىسىدە ئازاب قىلىنىدۇ.

نَاحَبَ يُنَاحِبُ مُنَاحَبَةً عَلَى كَذَا: دو تىكتى، باغلاشتى.

نَاحَبَهُ إِلَى فُلَانٍ: ئەرز قىلدى.

نَاحَرَ يُنَاحِرُ مُنَاحَرَةً عَلَى الْأَمْرِ: جېدەللەشتى، دە-تالاش قىلىشتى.

نَاحَضَ يُنَاحِضُ مُنَاحَضَةً: ئۇرۇشتى، جېدەللەشتى.

نَاحِطٌ: قاتتىق يۆتەلگۈچى.

نَاحِيَةٌ ج نَوَاحٍ (النَّوَاحِي): جەھەت، تەرەپ؛ ناھىيە، مەيدان، ساھە.

«تَصَرُّفٌ سَلِيمٌ مِنَ النَّاحِيَةِ الْقَانُونِيَّةِ»: قانۇنىي جەھەتتىن توغرا بىر تەرەپ قىلىش.

«نَجَحَ فُلَانٌ فِي عِدَّةِ نَوَاحٍ»: پالانى بىرنەچچە ساھەدە مۇۋەپپەقىيەت قازاندى.

«مَوْضُوعٌ مُتَعَدِّدُ النَّوَاحِي»: كۆپ قىرلىق ماۋزۇ (تېما).

نَاخِرٌ ج نُخَّرٌ: خورەك تارتقۇچى.

مَا بِالدَّارِ نَاخِرٌ: قورۇدا ھېچكىم يوق.

نَاخِرَةٌ: كاۋاك.

«ضِرْسٌ نَاخِرَةٌ»: قۇرت يېگەن چىش.

نَاخِصٌ: ئورۇق، ياداڭغۇ.

نَادَ يَنُودُ نَوْدًا وَ نُوَادًا وَنَوَدَانًا الْغُصْنُ: شاخ ئىرغاڭلىدى، لىڭشىدى.

نَادَّ يُنَادُّ مُنَادَاةً: كېلىشەلمىدى، ئەپلىشەلمىدى.

نَادِرٌ: ئاز، ئاز ئۇچرايدىغان، كەمدىن-كەم تېپىلىدىغان، نادىر.

هُوَ نَادِرُ الْمِثَالِ: ئوخشىشى كەم تېپىلىدىغان.

يَزُورُنَا نَادِرًا: بىزنى ئاندا-ساندا يوقلاپ تۇرىدۇ.

النَّادِرُ لَا حُكْمَ لَهُ: ئاز ئۇچرايدىغان ئىش ئاساس قىلىنمايدۇ.

نَادِرَةٌ ج نَوَادِرُ: ئاجايىپ، ھەيران قالارلىق، ئاز ئۇچرايدىغان.

عُمْلَةٌ نَادِرَةٌ: قىممەت باھالىق پۇل.

سِلْعَةٌ نَادِرَةٌ: ئەتىۋار مال.

هُوَ نَادِرَةُ زَمَانِهِ: ئۇ زامانىنىڭ يېگانىسىدۇر.

نَوَادِرُ الْبُخَلَاءِ: بېخىللار توغرىسىدىكى ھەيران قالارلىق ئىشلار.

نَادِلُ ج نُدُلٌ: يېمەك-ئىچمەك مۇلازىمەتچىسى.

«نَادِلُ الْمَقْهَى»: قەھۋەخانا مۇلازىمەتچىسى.

«نُدُلُ الْمَطَاعِمِ»: ئاشخانىلارنىڭ مۇلازىملىرى.

نَادَمَ يُنَادِمُ مُنَادَمَةً:ـــهُ عَلَى الشَّرَابِ: ئۇنىڭ بىلەن ئۇلپەت بولدى.

«نَادَمَ إِبْرَاهِيمُ الْمَوْصِلِيّ الْأَمِيرَ»: ئىبراھىم مەۋسىلىي ئەمىرگە ئۇلپەت بولدى.

نَادِمٌ: پۇشايمان قىلغۇچى، نادامەت چەككۈچى.

﴿فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار چىشى تۆگىنى بوغۇزلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار نادامەتكە قالدى.

نَادَى يُنَادِي نِدَاءً وَ مُنَادَاةً: چاقىردى، توۋلىدى.

نَادَاهُ: ئۇنىڭ بىلەن يىغىندا بىللە بولدى.

نَادَى بِالْحِلِّ السِّيَاسِيِّ: سىياسىينى بىر تەرەپ قىلىشقا چاقىردى.

نُودِيَ: تاللاندى، سايلاندى.

«نُودِيَ بِهِ رَئِيْسًا لِلْجَمْعِيَةِ»: ئۇ جەمئىيەتنىڭ باشلىقلىقىغا تاللاندى.

نَادٍ (النَّادِي) ج أَنْدِيَةٌ ونَوَادٍ (النَّوَادِي): يىغىن، جەمئىيەت، سورۇنداش.

«النَّادِي الثَّقَافِيّ»: مەدەنىيەت جەمئىيىتى.

«النَّوَادِي الرِّيَاضِيَّةُ»: تەنھەرىكەت سورۇنلىرى.

نَادِي الرَّجُلِ: ئادەمنىڭ سورۇندىشى، جەمەتى.

﴿فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ئۆزىنىڭ سورۇنداشلىرىنى (ياردەمگە) چاقىرسۇن!

نَارَ يَنُورُ نَوْرًا النَّارُ: ئوت يورۇدى.

نَارَ الشَّيْءُ: يورۇپ كەتتى، چىرايلىق بولدى، رەڭگى ياخشى بولدى.

نَارَتِ الْفِتْنَةُ: پىتنە-ئىغۋا تېرىلدى.

نَارَ الشَّيْءَ: بەلگە قىلدى.

«نَارَ السِّلْعَةَ»: تاۋارغا بەلگە سالدى.

نَارَ يَنِيرُ نَيْرًا الثَّوْبَ: رەختكە سۆرەت باستى.

نَارٌ ج نِيرَانٌ: ئوت، ئوت ئاپىتى، تامغا، بەلگە، ئەن، مۆھۈر؛ پۇروخ، پارتلاتقۇچ دورا.

جَبَلُ النَّارِ: ۋولقان، يانار تاغ.

إِطْلَاقُ النَّارِ: ملتىق ئاتماق، ئوت ئاچماق.

عِبَادَةُ النَّارِ: ئوتقا چوقۇنۇش، ئاتەشپەرەسلىك.

النَّارَ وَلَا الْعَارَ: ئۆلسىمۇ نىز پۈكمەيدىغان.

قَعَدَ عَلَى النَّارِ: تىسكەن ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك بولدى، بىئارام بولدى.

بَيْنَ نَارَيْنِ: مۈشكۈل ئەھۋالدا قالماق، نىسمە قىلىشنى بىلمەي قالماق.

أَشْهَرُ مِنْ نَارٍ عَلَى عَلَمٍ: مەشھۇر، داڭدار، ئاتاقلىق.

أَوْقَدَ نَارَ الْحَرْبِ: ئۇرۇش قوزغىدى.

﴿وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ «قۇرئان»: بىز (ئاللاھدىن غەيرىيگە چوقۇنغۇچى) زالىملارغا: «سىلەر چىنپۇتمىگەن دوزاخ ئازابىنى تېتىڭلار»، دەيمىز.

النَّارُ: دوزاخ.

شَيْخُ النَّارِ: ئىبلىس.

«إِتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ» «حديث»: يېرىم تال خورما چاغلىق نەرسىنى سەدىقە قىلىپ بولسىمۇ، دوزاختىن ساقلىنىڭلار.

نَارَجِيلٌ الْوَاحِدَةُ نَارَجِيلَةٌ: ياڭاق، كوكوس، كوكوس ياڭىقى، كوكوس پالمىسى.

نَارَجِيلَةٌ ج نَارَجِيلَاتٌ: چىلىم.

نَارَنْجٌ: ئاپېلسىن دەرىخى.

نَارِيٌّ: ئوتلۇق، ئوتنىڭ، ئوتتەك.

سِلَاحٌ نَارِيٌّ: ئوت ئالغۇچ قورال.

خِطَابٌ نَارِيٌّ: تەنتەنىلىك سۆز، يالقۇنلۇق نۇتۇق.

أَسْهُمٌ نَارِيَّةٌ: ئوتقاش، راكېتا، پوجاڭزا.

«طَلْقَةٌ نَارِيَّةٌ»: ئوت ئېچىش.

دَرَّاجَةٌ نَارِيَّةٌ: موتورلۇق ۋېلسىپىت، موتسىكلىت.

أَلْعَابٌ نَارِيَّةٌ: ساليۇت، ئوچقۇن چىقىرىدىغان پوجاڭزا، رەڭگارەڭ پوجاڭزا.

نَازِحٌ: يىراقلاشقۇچى.

نَازِحٌ عَنِ الْوَطَنِ: مۇھاجىر.

نَازَعَ يُنَازِعُ نِزَاعًا وَ مُنَازَعَةً الْمَرِيضُ: كېسەل جان تالاشتى.

«نَازَعَهُ حَقَّهُ»: ئۇنىڭ ھەققى ئۈستىدە دەتالاش قىلدى.

نَازَلَ يُنَازِلُ نِزَالًا وَ مُنَازَلَةً: ه فِي الْحَرْبِ: ئۇرۇشتا ئۇنىڭ بىلەن يۈزمۇيۈز ئوتۇشتى.

«نَازَلَهُ بِالسَّيْفِ»: ئۇنىڭ بىلەن قىلىچۋازلىق قىلىشتى.

نَازِلٌ ج نُزَّالٌ: چۈشكەن، پەسەيگەن، قونغان، تۈۋەنلىگەن.

نَازِلَةٌ ج نَازِلَاتٌ وَ نَوَازِلُ: مۇسىبەت، تەبىئىي ئاپەت، بالايىئاپەت، بالا-قازا، پالاكەت، بەختسىزلىك.

النَّازِلَةُ الْمَالِيَّةُ: مالىيە بوھرانى، مالىيە كرىزىسى.

«حَلَّتْ بِهِمْ نَازِلَةٌ مِنْ أَثَرِ الْفَيَضَانَاتِ»: كەلكۈننىڭ تەسىرىدىن ئۇلارغا ئاپەت كەلدى.

نَازِيٌّ: ناتسىست، ناتسىست ئۇنسۇر.

نَازِيَةٌ: ناتسىزم.

شَارَةٌ نَازِيَةٌ: ناتسىست بەلگىسى (卐).

نَاسَ يَنُوسُ نَوْسًا وَ نَوَسَانًا:— الشَّيْءُ: مىدىرلىدى، ھەرىكەتلەندى، لىڭشىدى.

«نَاسَ رَقَّاصُ السَّاعَةِ»: سائەتنىڭ ماياتنىكى ھەرىكەتلەندى، لىڭشىدى.

نَاسَ الْإِبِلَ: تۆگىنى يېتىلىدى.

نَاسٌ (النَّاسُ): ئىنسانلار، كىشىلەر.

﴿آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ﴾ «قرآن»: ئىمان ئېيتقان كىشىلەردەك (يەنى، ساھابىلەردەك چىن كۆڭلۈڭلار بىلەن) ئىمان ئېيتىڭلار.

إِبْنُ نَاسٍ: ياخشى ئائىلىدىن، ئېسىل ئائىلىدىن.

نَاسَبَ يُنَاسِبُ مُنَاسَبَةً: مۇناسىپ كەلدى، مۇۋاپىق كەلدى، ماسلاشتى، تويلاشتى، قۇدىلاشتى.

«نَاسَبَ الدَّوَاءُ الْمَرِيضَ»: دورا كېسەلگە مۇۋاپىق كەلدى.

«نَاسَبَ عَائِلَةً مَعْرُوفَةً»: مەشھۇر ئائىلە بىلەن قۇدىلاشتى.

نَاسِخٌ ج نُسَّاخٌ: خەت كۆچۈرگۈچى.

«قَلَّ النُّسَّاخُ بَعْدَ ظُهُورِ الطِّبَاعَةِ وَالتَّصْوِيرِ»: مەتبەچىلىك ۋە رەسىمگە ئېلىش مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن، كۆچۈرگۈچىلەر ئازلاپ كەتتى.

نَاسِعٌ: ئۇزۇن بويۇن.

نَاسِفٌ: ۋەيران قىلغۇچى، قومۇرۇپ تاشلىغۇچى.

«نَاسِفُ الْبَيْتِ»: ئۆي چاققۇچى.

مَاتَ إِثْرَ فَتْحِهِ طَرْدًا نَاسِفًا: پارتلىغۇچ پوسۇلكىنى ئېچىش بىلەن ئۆلدى.

نَاسِفَةٌ: پارتلاتقۇچ، مىلتىق دورىسى.

قُنْبُلَةٌ نَاسِفَةٌ: ۋەيران قىلغۇچى بومبا.

نَاسِكٌ ج نُسَّاكٌ: زاھىت، دەرۋىش، راھىب.

نَاسِمٌ: سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئادەم.

نَاسُوتٌ ج نَوَاسِيتُ: ئىنسانىي، ئىنسان تەبىئىتى.

نَاسُورٌ ج نَوَاسِيرُ: ئاقما، ئاقما كانال.

نَاسُورٌ إِسْتِيٌّ. نَاسُورٌ شَرَجِيٌّ: سوڭ ئاقمىسى، مەقئەت ئاقمىسى.

نَاشَ يَنُوشُ نَوْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى.

«نَاشَهُ بِيَدِهِ»: ئۇنى قولى بىلەن ئالدى.

نَاشَ فُلَانًا: ئۇتۇۋالدى.

نَاشَهُ خَيْرًا: ئۇنىڭغا پايدا يەتكۈزدى.

نَاشَ فُلَانٌ: ماڭدى.

نَاشَ الْبَعِيرُ: تۆگە ئورنىدىن تېز قوپتى.

نَاشِيءٌ ج نَشْءٌ وَ نَشَأٌ: ياش-ئۆسمۈر.

«نَشْءٌ صَاعِدٌ»: ئۆسۈۋاتقان ئۆسمۈرلەر.

نَاشِيءٌ ج نَاشِئُونَ: باشلانغۇچ.

«رَسَّامٌ نَاشِيءٌ»: يېڭى رەسسام.

نَاشِئَةٌ ج نَوَاشِيءُ: ياش-ئۆسمۈر قىز؛ ياش ئەۋلاد.

«نَاشِئَةٌ مُثَقَّفَةٌ»: تەربىيە كۆرگەن ياش ئەۋلاد.

نَاشِئَةُ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ قىيامى، كېچىنى بېدار ئۆتكۈزمەك.

﴿إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءًا وَأَقْوَمُ قِيلًا﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، كېچىنىڭ قىيامى ئەڭ مۇۋاپىقتۇر، (تىنچ بولغانلىقى ئۈچۈن) كېچىنىڭ قىرائىتى ئەڭ توغرا بولىدۇ.

نَاشَدَ يُنَاشِدُ مُنَاشَدَةً: تەلەپ قىلدى، ئۆتۈندى،

ئىلتىماس قىلدى.

«نَاشَدَهُ الْمَعُونَةَ»: ئۇنىڭدىن ياردەم سورىدى.

نَاشَدْتُكَ اللهَ أَنْ تُسَاعِدَ الْيَتَامَى: يېتىملەرگە ياردەم بېرىشىڭنى ئاللاھقا قەسەم قىلىپ سورايمەن.

نَاشِرٌ ج نَاشِرُونَ: كىتاب نەشر قىلغۇچى.

نَاشِزٌ: ئۆز جايىدىن كۆتۈرۈلگەن، كۆپكەن، تومپايغان، ئۆرلىگەن، قائىدىدىن چىققان.

«عِرْقٌ نَاشِزٌ»: كۆپكەن تومۇر.

نَاشِزٌ ج نَوَاشِزُ: كۆڭۈلسىز.

«رَجُلٌ نَاشِزٌ»: خوتۇنىغا كۆڭۈلسىز ئەر.

«إِمْرَأَةٌ نَاشِزَةٌ»: ئېرىگە كۆڭۈلسىز ئايال.

نَاشِصٌ: ئېرىنى خارلايدىغان ئايال.

نَاشِغٌ: چوقچىيىپ چىققان.

نَاصَ يَنُوصُ نَوْصًا وَ نَوَصَانًا الشَّخْصُ إِلَيْهِ: پاناھلاندى.

نَاصَ الشَّخْصُ عَنِ الْأَمْرِ: كېچىكتى.

نَاصَبَ يُنَاصِبُ مُنَاصَبَةً: قارشىلاشتى.

نَاصَبَ الْحَرْبَ أَوِ الْعِدَاءَ: ئۇرۇش ياكى قارشىلىقنى قوزغىدى، قارشىلىق كۆرسەتتى.

نَاصَبَهُ الشَّرَّ: ئۇنىڭغا يامانلىق قىلدى.

نَاصِبٌ ج نَوَاصِبُ: جاپالىق، قىيىن.

«عَيْشٌ نَاصِبٌ»: قىيىن تۇرمۇش.

«هَمٌّ نَاصِبٌ»: ھالسىرىتىدىغان غەم.

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ﴾ «قرآن»: بۇ كۈندە نۇرغۇن ئادەملەر خار بولغۇچىدۇر، ئۇلار دۇنيادا گۇناھ قىلغۇچىلاردۇر، (ئاخىرەتتە) جاپا تارتقۇچىلاردۇر.

نَاصَحَ يُنَاصِحُ مُنَاصَحَةً: بىر ـ بىرىگە سەممىمي بولۇشتى.

نَاصَحَ نَفْسَهُ فِي التَّوْبَةِ: سەممىمي رەۋىشتە تەۋبە قىلدى.

نَاصِحٌ: نەسىھەت قىلغۇچى، سادىق، سەممىمي، خالىس، ساپ.

«سَقَانِيْ نَاصِحَ الشَّرَابِ»: ئۇ ماڭا ساپ مەي ئىچكۈزدى.

﴿وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ﴾ «قرآن»: مەن سىلەرگە ئىشەنچلىك نەسىھەتچىمەن.

نَاصِحُ الْجَيْبِ: ئاق كۆڭۈل، ساپ دىل، سەممىمي.

نَاصَرَ يُنَاصِرُ مُنَاصَرَةً: بىر ـ بىرىگە ياردەملەشتى، ھەمكارلاشتى.

«نَاصَرَ فِي الْعَمَلِيَّةِ الْإِنْتِخَابِيَّةِ»: سايلام ھەرىكىتىدە ئۇنىڭغا ياردەملەشتى.

نَاصِرٌ ج نَاصِرُونَ وَ نُصَّارٌ وَ أَنْصَارٌ: ياردەم قىلغۇچى.

﴿وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ﴾ «قرآن»: ئۇلارغا ھېچ ياردەم قىلغۇچى يوقتۇر.

أَخَذَ بِنَاصِرِهِ: ئۇنىڭغا ياردەم قىلدى.

نَاصِرٌ ج نَوَاصِرُ: سايغا سۇ ئاقىدىغان ئېقىن.

نَاصِعٌ: ئوچۇق، ساپ، سۈزۈك.

«ثَوْبٌ نَاصِعُ الْبَيَاضِ»: ئاپئاق كىيىم.

«أَحْمَرُ نَاصِعٌ»: ئوچۇق قىزىل.

«حَقٌّ نَاصِعٌ»: ئوچۇق ـ ئاشكارا ھەقىقەت.

«صُورَةٌ نَاصِعَةٌ»: ئوچۇق سۈرەت.

نَاصَفَ يُنَاصِفُ مُنَاصَفَةً: ـــهُ الشَّيْءَ: نەرسىنى بۆلۈشۈۋالدى.

نَاصِلٌ: رەڭگى ئۆڭگەن.

«لِحْيَةٌ نَاصِلَةٌ»: بويىقى ئۆڭگەن ساقال.

نَاصِيَةٌ ج نَوَاصٍ (النَّوَاصِي) وَ نَاصِيَاتٌ: پېشانە، كوكۇلا، ماڭلاي چاچ؛ دوقمۇش.

﴿فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ﴾ «قرآن»: ئۇلار كوكۇلىلىرىدىن ۋە پۇتلىرىدىن تۇتۇلۇپ (دوزاخقا تاشلىنىدۇ).

اِلْتَقَيَا عِنْدَ نَاصِيَةِ الشَّارِعِ: ئۇلار كوچىنىڭ دوقمۇشىدا ئۇچراشتى.

أَذَلَّ فُلَانٌ نَاصِيَةَ فُلَانٍ: خارلىدى، ئابرۇيىنى

تۈكتى.

إِمْتَلَكَ نَاصِيَةَ الْأَمْرِ: ھاكىمىيەتنى قولىغا ئالدى.

فُلَانٌ نَاصِيَةُ قَوْمِهِ: پالانى قوۋمىنىڭ ئابرويلۇق ئادەمى.

نَاضِرٌ: نۇرلۇق، چىرايلىق، سوزۇك، يارقىن، گۈزەل.

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ «قرآن»: بۇ كۈندە (سائادەتمەنلەرنىڭ) يۈزلىرى نۇرلۇق بولىدۇ. (ئۇلار) پەرۋەردىگارىغا قاراپ تۇرىدۇ.

نَاضٌ: دىرھەم، تەڭگە.

نَاضِفٌ: ئۇسۇرغاق.

نَاضَلَ يُنَاضِلُ نِضَالًا وَ مُنَاضَلَةً — ه: ئۇنىڭ بىلەن ئېتىشتا مۇسابىقىلەشتى.

نَاضَلَ عَنْهُ: قوغدىدى، كۈرەش قىلدى، مۇداپىئە قىلدى.

«يُنَاضِلُ مِنْ أَجْلِ تَحْرِيرِ بِلَادِهِ»: ئۆز يۇرتىنىڭ ئازادلىقى ئۈچۈن كۈرەش قىلىدۇ.

نَاطَ يَنُوطُ نَوْطًا الشَّيْءَ بِغَيْرِهِ: ئاستى.

«كُلُّ شَاةٍ مِنْ رِجْلِهَا سَتُنَاطُ»: ھەرقانداق قوي پۇتىدىن ئېسىلىدۇ.

نَاطَ الْأَمْرَ بِفُلَانٍ: ئىشنى پالانىغا تاپشۇردى.

نِيطَ الْحَيَوَانُ: ھايۋاننىڭ بوغۇزى ياكى كۆكسى ئىششىدى.

نَاطَحَ يُنَاطِحُ مُنَاطَحَةً: ئۈسۈشتى.

«نَاطَحَ كَبْشِي كَبْشَهُ»: مېنىڭ قوچقىرىم ئۇنىڭ قوچقىرى بىلەن ئۈسۈشتى.

نَاطِحَةٌ ج نَوَاطِحُ: ئۈسكۈچى، ئۈسىدىغان.

«بَقَرَةٌ نَاطِحَةٌ»: ئۈسكەك كالا.

نَاطِحَةُ السَّحَابِ ج نَاطِحَاتٌ: ئېگىز بىنا، ئاسمانغا تاقاشقان بىنا.

نَاطِسٌ ج نُطُسٌ: جاسۇس.

نَاطِقٌ: سۆزلىگۈچى، باياناتچى؛ ئوچۇق.

«دَلِيلٌ نَاطِقٌ»: ئوچۇق دەلىل.

النَّاطِقُونَ بِالضَّادِ: ئەرەبلەر.

فِلْمٌ نَاطِقٌ: ئاۋازلىق فىلىم.

حَيَوَانٌ نَاطِقٌ: ئىنسان.

النَّاطِقُ بِلِسَانِ الْوِزَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ: دىپلوماتىيە (تاشقى ئىشلار) مىنىستىرلىقىنىڭ باياناتچىسى.

نَاطِلٌ ج نَوَاطِلُ: سۇيۇقلۇق ئۆلچەيدىغان كەمچەن.

نَاطُورٌ ج نَوَاطِيرُ: زىرائەت كۆزەتچىسى.

نَاظَرَ يُنَاظِرُ مُنَاظَرَةً فُلَانًا: پالانىغا ئوخشىدى.

«نَاظَرَهُ فِي الْوَظِيفَةِ»: ۋەزىپىدە ئۇنىڭغا ئوخشاپ قالدى.

نَاظَرَهُ: ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلەشتى.

جَمْعُهُمْ يُنَاظِرُ الْأَلْفَ: ئۇلارنىڭ ھەممىسى مىڭغا يېقىن كېلىدۇ.

دَارِي تُنَاظِرُ دَارَهُ: مېنىڭ قورۇيۇم ئۇنىڭ قورۇسىغا ئۇدۇل كېلىدۇ.

نَاظِرٌ ج نَظَّارَةٌ: قارىغۇچى، كۆرگۈچى.

نَاظِرٌ ج نَوَاظِرُ: كۆز.

نَاظِرٌ ج نُظَّارٌ: نازارەتچى، نازىر.

«نَاظِرُ الْمَدْرَسَةِ»: مەكتەپ نازارەتچىسى.

«نَاظِرُ الْمَعَارِفِ»: مائارىپ نازىرى.

نَاظِرَةٌ ج نَوَاظِرُ: قاراپ تۇرغان، كۆز.

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ «قرآن»: بۇ كۈندە (سائادەتمەنلەرنىڭ) يۈزلىرى نۇرلۇق بولىدۇ، (ئۇلار) پەرۋەردىگارىغا قاراپ تۇرىدۇ.

«أَصَابَتِ الصَّفْعَةُ نَاظِرَتَهُ»: ئۇنىڭ كۆزىگە بىر كاچات تەگدى.

نَاعِرَةٌ: سۇ تۈگمىنى.

نَاعِسٌ ج نُعَّسٌ م نَاعِسَةٌ ج نَوَاعِسُ: ئۈگدىگۈچى، مۈگدىگۈچى، ئۇيقۇسىرىغۇچى.

نَاعِصَةٌ: قوللىغۇچىلار، ياردەمچىلەر.

نَاعِقٌ ج نَعَقَةٌ ونُعَّاقٌ: غاقىلدايدىغان، هوقۇيتىدىغان.

«غُرَابٌ نَاعِقٌ»: غاقىلدايدىغان قاغا.

«رُعَاةٌ نَعَقَةٌ»: هوقۇيتىدىغان مالچىلار.

أَتَى كُلّ نَاعِقٍ وَ نَاعِرٍ: كىشىلەرنىڭ هەممىسى كەلدى.

فُلَانٌ نَاعِقَةُ بَنِي فُلَانٍ: پالانى-پالانى قەبىلىنىڭ جاكارچىسى.

نَاعِلٌ: كەشلىك، كەش كىيگۈچى؛ قۇلان.

«رَجُلٌ نَاعِلٌ»: كەشلىك ئادەم.

نَاعِمٌ: يۇمشاق، يۇمران؛ پاراۋان، باياشات، كەڭتاشا.

«ثَوْبٌ نَاعِمٌ»: يۇمشاق كىيىم.

«سُكَّرٌ نَاعِمٌ»: يۇمشاق شېكەر.

«عِيْشٌ نَاعِمٌ»: باياشات تۇرمۇش.

الْجِنْسُ النَّاعِمُ: ئاياللار.

نَاعِمُ الظِّفْرِ: ياپياش.

نَاعُوْرٌ نَاعُوْرَةٌ ج نَوَاعِيْرُ: سۇ چىقىرىش ماشىنىسى.

نَاعُوْظٌ: باھنى كۆچەيتكۈچى دورا.

نَاعٍ (النَّاعِي) ج نَاعُوْنَ و نُعَاةٌ م نَاعِيَةٌ ج نَاعِيَاتٌ: ئۆلۈم خەۋىرىنى ئېلىپ كەلگۈچى، ئۆلۈكنى قەبرىگە ئۇزاتقۇچى.

نَاغَشَ يُنَاغِشُ مُنَاغَشَةً: ئويناشتى، چاقچاقلاشتى، پاراڭلاشتى؛ ساقال تاشلىدى.

نَاغَمَ يُنَاغِمُ مُنَاغَمَةً: ئاستا گەپ قىلدى، پىچىرلاپ گەپ قىلدى.

نَاغَى يُنَاغِي مُنَاغَاةَ الصَّبِيِّ: بالا بىلەن قىزغىن پاراڭلاشتى.

نَاغَى الْمَرْأَةَ: ئايالغا چاقچاق قىلدى.

كَادَ الْمَوْجُ يُنَاغِي السَّحَابَ: دولقۇن بۇلۇتقا تاقىشاي دەپ قالدى.

نَافَ يَنُوْفُ نَوْفًا الشَّيْءُ: ئۇستۇن بولدى، ئۆرلىدى، يۈكسەلدى، ئالىيجاناب بولدى.

نَافَ الرَّضِيْعُ الثَّدْيَ: بوۋاق ئەمچەكنى ئەمدى.

نَافَ الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ: يېقىنلاشتى.

«عُمْرُهُ يَنُوْفُ عَلَى السِّتِّيْنَ»: ئۇنىڭ يېشى ئاتمىشقا يېقىن.

نَافَ عَلَى: ھالقىپ كەتتى، ئۆتۈپ كەتتى، ئېشىپ كەتتى، بېسىپ چۈشتى.

نَافِثٌ: قاينىغان قازان، بولغان خېمىر.

نَافِجَةٌ ج نَوَافِجُ: چوكچىلىق قىلغۇچى، ئاتىكارچى، ھاكاۋۇر؛ يامغۇرلۇق بۇلۇت؛ قاتتىق شامال، بوران؛ كېيىكنىڭ تېنىدىكى ئىپار قېپى.

نَافَحَ يُنَافِحُ مُنَافَحَةً ـــ هُ: ئۇنىڭ بىلەن كۈرەش قىلدى، جېدەللەشتى.

نَافَحَ عَنْهُ: ئۇنى قوغدىدى.

نَافِخٌ: پۈۋلىگۈچى، پۈۋلەپ چالغۇچى.

«نَافِخٌ فِي الْبُوْقِ»: بۇرغا چالغۇچى.

مَا بِالدَّارِ نَافِخُ ضَرَمَةٍ: قورۇدا ھېچكىم يوق.

نَافَذَ يُنَافِذُ مُنَافَذَةً: دەۋالاشتى، جېدەللەشتى.

نَافِدُ الصَّبْرِ: سەۋر-تاقىتى قالمىغان.

نَافِذٌ: ئۆتكەن، تەگكەن.

«سَهْمٌ نَافِذٌ إِلَى صَدْرِهِ»: ئۇنىڭ كۆكرىكىگە تەگكەن ئوق.

نَافِذٌ ج نُفَّذٌ: ئۆتكۈر.

«رَجُلٌ نَافِذُ الْكَلِمَةِ»: گېپى ئۆتىدىغان ئادەم.

نَافِذٌ ج نَوَافِذُ: ئۆتكۈر، ئىجرا قىلىنىدىغان.

«طَرِيْقٌ نَافِذٌ»: مېڭىلىدىغان يول.

«حُكْمٌ نَافِذٌ»: ئىجرا قىلىنىدىغان ھۆكۈم.

«قَرَارٌ نَافِذُ الْمَفْعُوْلِ»: كۈچكە ئىگە قارار.

نَافِذَةٌ ج نَوَافِذُ: تۈڭلۈك، دېرىزە، پەنجىرە.

«طُرُقٌ نَافِذَةٌ»: ئۆتەر يوللار.

«نَافِذَةُ الْغُرْفَةِ»: ھۇجرىنىڭ دېرىزىسى.

«نَافِذَةُ الْقِطَارِ»: پويىزنىڭ دېرىزىسى.

رَائِحَةٌ نَافِذَةٌ: ئۆتكۈر پۇراق.

نَافَرَ يُنَافِرُ مُنَافَرَةً: جېدەللەشتى، ئابروي تالاشتى.

نَافَرَهُ: داۋالاشتى.

نَافِرٌ ج نُفَّرٌ وَ نُفَّرٌ: نەپرەتلەنگۈچى، ئۆچ كۆرگۈچى، يىرگەنگۈچى، كۆپكۈچى، ئىششىق، كۆپۈك، قاپارتقۇ.

رَسْمٌ نَافِرٌ: قاپارتما نەقىش.

نَافِرَةُ الشَّخْصِ: كىشىنىڭ ئائىلىسى ۋە يېقىن تۇغقانلىرى.

نَافَسَ يُنَافِسُ مُنَافَسَةً: مۇسابىقىلەشتى، بەسلەشتى.

«نَافَسَهُ فِي السِّبَاقِ»: مۇسابىقىدە ئۇنىڭ بىلەن بەسلەشتى.

نَافِطَةٌ ج نَوَافِطُ: قاپارتقۇ، چىپچەك، ئۆچكە.

رَغْوَةٌ نَافِطَةٌ: كۆپۈك.

مَا لَهُ عَافِطَةٌ وَلَا نَافِطَةٌ: ئۇنىڭ ھېچ نەرسىسى يوق.

نَافِعٌ: پايدىلىق، مەنپەئەتلىك، ئۈنۈملۈك.

«قَوْلٌ نَافِعٌ»: پايدىلىق گەپ-سۆز.

«دَوَاءٌ نَافِعٌ»: پايدىلىق دورا.

النَّافِعُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، خالىغان بەندىسىگە پايدا يەتكۈزگۈچى دېگەن مەنىدە.

نَافِعَةٌ: پايدا، مەنپەئەت.

مَا نَفَعَنِي بِنَافِعَةٍ: ماڭا پايدا يەتكۈزمىدى.

نَافَقَ يُنَافِقُ نِفَاقًا وَ مُنَافَقَةً: ئىككى يۈزلىمىلىك قىلدى.

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا﴾ «قۇرئان»: مۇناپىقلارنىڭ ... نى كۆرمىدىڭمۇ؟

نَافِقٌ: بازارلىق، بازىرى ئىتتىك، بازىرى چاققان.

نَافِلٌ م نَافِلَةٌ ج نَوَافِلُ: سوۋغا بەرگۈچى؛ ئۆلۈشنىڭ تېپىشىدىكى نەرسە؛ نەپلى ناماز؛ سوۋغا، سوۋغات، تارتۇق، ھەدىيە؛ ئولجا، غەنىيمەت؛ نەۋرە.

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ﴾ «قۇرئان»: ساڭا نەپلە (ئىبادەت) بولۇشى ئۈچۈن، كېچىنىڭ بىر قىسمىدا (ناماز ئوقۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا) ئويغانغىن.

﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً﴾ «قۇرئان»: بىز ئۇنىڭغا (يەنى، ئىبراھىمغا) ئىسھاقنى بەردۇق، (ئۇ پەرۋەردىگارىدىن سورىمىسىمۇ) يەئقۇبنى ئوشۇق بەردۇق.

مِنْ نَافِلَةِ الْقَوْلِ أَنْ ...: ئارتۇق گەپ، بۇ يەردە قوشۇمچە قىلىپ قويىدىغان گەپ.

نَاقِةٌ ج نُقَّةٌ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك؛ ھالسىرىغان تۆگە.

نَافُورَةٌ ج نَوَافِيرُ: فونتان.

نَافَى يُنَافِي مُنَافَاةً: قارىمۇقارشى كەلدى، زىت كەلدى.

«سُلُوكٌ يُنَافِي الْأَدَبَ»: ئەدەپ-قائىدىلەرگە زىت كېلىدىغان قىلىق.

«هَذِهِ الْقَضِيَّةُ تُنَافِي تِلْكَ»: بۇ مەسىلە شۇ مەسىلىگە زىت كېلىدۇ. قارىمۇقارشى كېلىدۇ.

نَاقَةٌ ج نُوقٌ وَ نِيَاقٌ: چىشى تۆگە؛ تۆگە شەكلىدە تىزىلغان يۇلتۇزلار.

لَا نَاقَةَ لَهُ فِي الْأَمْرِ وَلَا جَمَلَ: ئۇنىڭ ئىش بىلەن ئالاقىسى يوق.

نَاقَةُ الْبَحْرِ: دېڭىز كالىسى.

نَاقَدَ يُنَاقِدُ مُنَاقَدَةً — هـ: ئۇنىڭ بىلەن دەتالاش قىلدى، مۇنازىرىلەشتى.

«نَاقَدَ الْأَتْبَاعُ زَعِيمَهُمْ»: قول ئاستىدىكىلىرى باشلىقى بىلەن گەپ تالاشتى.

نَاقِدٌ ج نُقَّادٌ وَ نَقَدَةٌ: تەنقىدچى، باھالىغۇچى، ئوبزورچى، ئەيىبلىگۈچى.

نَاقِدٌ فَنِّيٌّ: سەنئەت جەھەتتىن باھالىغۇچى.

نَاقِدٌ مَسْرَحِيٌّ: ئوپېرا ئوبزورچىسى.

نَاقَرَ يُنَاقِرُ مُنَاقَرَةً: تاكاللاشتى، تالاش-تارتىش قىلدى، مۇنازىرىلەشتى.

«شَابٌّ مُشَاكِسٌ يُنَاقِرُ زُمَلَاءَهُ»: ساۋاقداشلىرى بىلەن جاڭجاللىشىدىغان تەرسا يىگىت.

نَاقَشَ يُنَاقِشُ نِقَاشًا وَ مُنَاقَشَةً: تەكشۈردى، تەتقىق قىلدى.

«يُنَاقِشُ كُلَّ صَغِيرَةٍ وَ كَبِيرَةٍ»: كىچىك-چوڭ ھەممىنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىدۇ.

نَاقَشَ الْحِسَابَ / نَاقَشَ فِي الْحِسَابِ: ھېساباتنى تەكشۈردى.

«نَاقَشَ الْمُفَتِّشُ الْمُحَاسِبَ»: مۇپەتتىش بوغالتىرنى تەكشۈردى.

نَاقَشَتِ اللَّجْنَةُ الطَّالِبَ فِي أُطْرُوْحَتِهِ لِنَيْلِ الدُّكْتُوْرَاهْ: ئوقۇغۇچىنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش ئۈچۈن يازغان ماقالىسىنى ھەيئەت مۇھاكىمە قىلدى.

«يُنَاقِشُ مَجْلِسُ النُّوَّابِ مِيْزَانِيَّةَ الدَّوْلَةِ آخِرَ كُلِّ سَنَةٍ»: پارلامېنت دۆلەت بيۇدژىتىنى ھەر يىلىنىڭ ئاخىرىدا بەس-مۇنازىرە قىلىدۇ.

«بَيْنَا نَحْنُ نُنَاقِشُ الْمَشْرُوْعَ أَعْلَنَ رَئِيْسُ الْجَلْسَةِ تَأْجِيْلَ الْإِجْتِمَاعِ»: بىز پىلاننى مۇزاكىرە قىلىۋاتساق، تۇساتتىن يىغىن باشقۇرغۇچى يىغىننىڭ كېچىكتۈرۈلگەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

نَاقِصٌ: كەم، پۈتمىگەن؛ ئاخىرقى ھەرپى «ھەرپى ئىللەت» بولغان سۆز، يەنى «رمى»، «دعا»غا ئوخشاش.

«عَمَلٌ نَاقِصٌ»: پۈتمىگەن ئىش.

نَاقَضَ يُنَاقِضُ مُنَاقَضَةً: قارشىلىق قىلدى، قارشى تۇردى.

نَاقَضَ الشَّخْصَ فِي قَوْلِهِ: قارشى سۆزلىدى.

نَاقِعٌ: نەملىگۈچى، ھۆللىگۈچى.

سُمٌّ نَاقِعٌ: جاننى ئالىدىغان زەھەر.

شَرَابٌ نَاقِعٌ: ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدىغان ئىچىملىك:

دَوَاءٌ نَاقِعٌ: ئۈنۈملۈك دورا.

دَمٌ نَاقِعٌ: يېڭى قان.

نَاقَلَ يُنَاقِلُ مُنَاقَلَةً الْفَرَسَ: ئات ئۇچقاندەك چاپتى.

نَاقَلَ الْأَقْدَاحَ: قەدەھ تۇتۇشتى، قەدەھ سوقۇشتۇردى.

نَاقَلَتِ الْحَدِيْثَ: پاراڭلاشتى، سۆھبەتلەشتى.

نَاقِلٌ: يەتكۈزگۈچى، يەتكۈزىدىغان.

«سِلْكٌ نَاقِلٌ لِلْكَهْرَبَاءِ»: توك يەتكۈزىدىغان سىم.

«نَاقِلُ الصَّوْتِ»: ئاڭلىتىش ئاپپاراتى.

«نَاقِلٌ لِلْعَدْوَى»: يۇقۇملۇق كېسەللىك تارقاتقۇچى.

نَاقِلٌ نَاقِلُوْنَ وَ نَقَلَةٌ وَ نُقَّالٌ: ھامماڵ، يۈك توشۇغۇچى؛ راۋىي، رىۋايەت قىلغۇچى؛ تەرجىمە قىلغۇچى.

«نَاقِلُوْ الْبَضَائِعِ»: مال يۆتكىگۈچىلەر.

«هُوَ مِنَ النَّقَلَةِ الْمُمْتَازِيْنَ»: ئۇستا تەرجىمان.

«نَاقِلٌ لِلْحَدِيْثِ الشَّرِيْفِ»: ھەدىس شەرىف رىۋايەت قىلغۇچى.

«مِنْ نَقَلَةِ الْعِلْمِ»: ئىلىم تارقاتقۇچىلاردىن.

نَاقِلَةٌ ج نَاقِلَاتٌ و نَوَاقِلُ: يۈك توشۇغۇچى پاراخوت؛ مۇسىبەت، بالايىئاپەت.

«نَمَّامَةٌ نَاقِلَةٌ لِلْأَخْبَارِ»: خەۋەرلەرنى توشۇغۇچى، گەپلەرنى توشۇغۇچى، سۇخەنچى.

«نَاقِلَةُ النِّفْطِ»: نېفىت توشۇغۇچى پاراخوت.

«نَاقِلَةُ الطَّائِرَاتِ»: ئاۋىئاماتكا.

نَاقِلَةٌ مِنَ النَّاسِ: كۆچمەنلەر.

نَاقِمٌ ج نَاقِمُوْنَ: غەزەپلەنگۈچى، يامان كۆرگۈچى.

«نَاقِمٌ عَلَيْهِ مِنْ أَجْلِ تَصَرُّفَاتِهِ»: ئۇنىڭ ئىش-ھەرىكىتى تۈپەيلىدىن ئۇنى يامان كۆرگۈچى.

نَاقُورٌ ج نَوَاقِيرُ: بۇرغا، كاناي، سۇر.

نَاقُوسٌ ج نَوَاقِيسُ: قوڭغۇراق، زىل، كولدۇرما.

«نَاقُوسُ الْمَدْرَسَةِ»: مەكتەپنىڭ قوڭغۇرىقى.

دَقَّ نَاقُوسَ الْخَطَرِ: ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى چالدى.

نَاكَ يَنِيكُ نَيْكًا: جىما قىلدى، جىنسىي ئالاقە قىلدى.

نَاكَدَ يُنَاكِدُ مُنَاكَدَةً ـهُ: ئۇنىڭغا قاتتىق مۇئامىلە قىلدى، ئۇنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

نَاكِدٌ ج نَوَاكِدُ: بالىسى تۇرمايدىغان ئايال؛ سۈتى ئاز ھايۋان.

نَاكَرَ يُنَاكِرُ مُنَاكَرَةً: ئالدىدى، گوللىدى، ھىيلىگەرلىك قىلدى، ئالدامچىلىق قىلدى.

نَاكَرَهُ: ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشتى.

نَاكِسٌ ج نَاكِسُونَ وَ نَوَاكِسُ: بېشىنى تۆۋەن سالغان.

﴿وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُؤُوسِهِمْ﴾ «قرآن»: ئەگەر سەن گۇناھكارلارنىڭ باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغانلىقىنى كۆرىدىغان بولساڭ...

نَاكَفَ يُنَاكِفُ مُنَاكَفَةً ـهُ الْكَلَامَ: تاكاللاشتى، گەپ ياندۇردى، جېدەللەشتى.

نَاكِلٌ عَنِ الْأَمْرِ: قورقۇنچاق، ئاجىز.

نَالَ يَنَالُ نَيْلًا: ئېرىشتى، ئالدى، قولغا كەلتۈردى.

﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ «قرآن»: ياخشى كۆرگەن نەرسەڭلەردىن سەرپ قىلمىغۇچە ھەرگىز ياخشىلىققا (يەنى، جەننەتكە) ئېرىشەلمەيسىلەر.

نَالَ مَطْلُوبَهُ: مەقسىتىگە يەتتى، ئىزدىگىنىگە ئېرىشتى.

«نَالَ التَّقْدِيرَ»: تەقدىرلەندى.

«نَالَ الْإِسْتِقْلَالَ»: مۇستەقىللىققا ئېرىشتى.

«نَالَ جَائِزَةً»: مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

«نَالَ النَّادِي الرِّيَاضِيّ الْجَائِزَةَ السَّنَوِيَّةَ»: تەنھەرىكەت كۇلۇبى يىللىق مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

نَالَ مِنْهُ وَ مِنْ عِرْضِهِ: ئۇنى تىللىدى.

نَالَ الشَّيْءَ: پايدا ئالدى، مەنپەئەتكە ئېرىشتى.

نَالَ مِنْهُ: تەسىرلەندى، تەسىرلەندۇردى، ھاياجانلاندۇردى، جەلپ قىلدى، يۇقۇملاندى.

نَالَهُ الشَّيْءُ: نەرسە ئۇنىڭغا يەتتى، يېتىپ باردى.

﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا﴾ «قرآن»: ئاللاھقا ئۇلارنىڭ گۆشلىرى ۋە قانلىرى يېتىپ بارمايدۇ.

نَالَ الشَّخْصُ مِنْ فُلَانٍ أَوْ مِنْ عِرْضِهِ: پالانىنى تىللىدى.

نَالَ فُلَانًا الشَّيْءَ: پالانىغا نەرسە بەردى.

«نِلْتُهُ مَعْرُوفًا»: ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلدىم.

«نَالَهُ أَوْفَرَ مَنَالٍ»: ئۇنىڭغا ئەڭ كۆپ بەردى.

نَالَ مِنْهُ الشَّيْبُ: چېچى ئاقىرىپ كەتتى.

نَالَ مِنْ عِرْضِهِ: تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى، قارا چاپلىدى، ئابرۇيىنى تۆكتى.

نَالَهُ بِسُوءٍ: زىيانكەشلىك قىلدى، يامانلىق قىلدى.

نَالَهُ: ئېرىشتۈردى، ئىگە قىلدى.

نَالَ يَنُولُ نَوْلًا وَ نَوَالًا: بەردى، ئاتا قىلدى.

نَالَ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ: سېخىيلىق قىلدى.

«نَالَ عَلَيْهِ بِهَدِيَّةٍ»: ئۇنىڭغا سوۋغات بەردى.

نَالَ لَهُ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا: شۇنداق قىلىشقا ئاز قالدى.

نَامَ يَنَامُ نَوْمًا: ئۇخلىدى.

«نَامَ الصَّبِيُّ»: بالا ئۇخلىدى.

نَامَ الشَّيْءُ: توختىدى، جىمىدى، پەسەيدى، تىنچىدى.

«نَامَ الْبَحْرُ»: دېڭىز تىنچىدى.

«نَامَتِ الرِّيحُ»: شامال توختىدى.

«إِنَّ عَيْنَيَّ تَنَامَانِ وَلَا يَنَامُ قَلْبِي» ‹حديث›: مېنىڭ ئىككى كۆزۈم ئۇخلىغان بىلەن قەلبىم ئويغاق.

نَامَتِ النَّارُ: ئوت ئۆچتى.

نَامَ إِلَيْهِ: خاتىرجەم بولدى.

نَامَ عَنْ حَاجَتِهِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلمىدى، بىپەرۋالىق قىلدى.

نَامَ الشَّخْصُ لِلَّهِ: ئاللاھقا بويسۇندى.

نَامَ هَمُّهُ: خاتىرجەم بولدى.

«إِنَّ هَذَا النَّارَ عَدُوٌّ لَكُمْ، فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ» ‹حديث›: شۈبھىسىزكى، ئوت سىلەرگە دۈشمەندۇر، سىلەر ئۇخلىغاندا ئوتنى ئۆچۈرۈۋېتىڭلار.

نَامَتِ الرِّجْلُ: پۇت ئۇيۇشۇپ قالدى.

نَامَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

نَامَسَ يُنَامِسُ مُنَامَسَةً الصَّائِدُ: ئوۋچى موكىلىش ئۆيىگە كىرىۋالدى.

نَامَسَهُ: ئۇنىڭ بىلەن سىرداشتى.

نَامِصَةٌ ج نَوَامِصُ: ئاياللارنىڭ يۈزىنى تىرىپ پەردازلىغۇچى ئايال.

نَامُوسٌ ج نَوَامِيسُ: زېرەك، چېچەن؛ شەرىئەت، قائىدە، تۈزۈم، نىزام، قانۇن، سىرداش دوست، مەككار، كاززاپ، كىشىنى سۆزگە، كىچىك پاشا، راھىبنىڭ ئىبادەتخانىسى، ئوۋچى ئۆزىنى دالدىغا ئالىدىغان جاي.

نَامُوسُ الْإِنْتِخَابِ الطَّبِيعِيِّ: تەبىئىي تاللىنىش قانۇنى.

«نَوَامِيسُ الطَّبِيعَةِ»: تەبىئەت قانۇنلىرى.

النَّامُوسُ جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام.

نَامُوسِيَّةٌ: پاشىلىق.

نَامٍ (النَّامِي): ئۆسۈۋاتقان، تەرەققىي قىلىۋاتقان.

شَبَابٌ نَامٍ: يېتىلىۋاتقان ياش.

الْبُلْدَانُ النَّامِيَّةُ: تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەر.

نَامِيَةٌ مَرَضِيَّةٌ: سۆگەل.

النَّامِيَّةُ السَّرْطَانِيَّةُ: ياماں سۇيەتلىك ئۆسمە.

نَاهَ يَنُوهُ نَوْهًا: ئۆستى، ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

«نَاهَ النَّبَاتُ»: ئۆسۈملۈك ئۆستى.

نَاهِيءٌ: ئېچىپ قانغۇچى.

نَاهَبَ يُنَاهِبُ مُنَاهَبَةً: يۇلۇۋېلىشتا مۇسابىقىلەشتى.

نَاهَبَ الْغَنِيمَةَ: غەنىيمەت ئالدى، تالاشتى.

نَاهَدَ يُنَاهِدُ نِهَادًا وَ مُنَاهَدَةً الشَّخْصَ: جېدەللەشتى، قارشى چىقتى.

«نَاهَدَ الْعَدُوَّ»: دۈشمەنگە قارشى كۈرەش قىلدى.

نَاهِدٌ نَاهِدَةٌ ج نَوَاهِدُ: ئەمچىكى تومپىيىپ چىقىپ تۇرغان ئايال؛ يولۋاس.

غُلَامٌ نَاهِدٌ: بالاغەتكە يەتكەن بالا.

نَاهَزَ يُنَاهِزُ مُنَاهَزَةً: يېقىنلاشتى.

«نَاهَزَ الرَّضِيعُ الْفِطَامَ»: بالا ئەمچەكتىن ئايرىشقا يېقىنلاشتى.

«نَاهَزَتِ الْبُلُوغَ»: بالاغەتكە يېتەي دەپ قالدى.

«نَاهَزَ الْخَمْسِينَ مِنْ عُمْرِهِ»: ئەللىك ياشقا يېقىنلاشتى.

نَاهَزْتُهُ الْفُرْصَةُ: ئۇنىڭغا پۇرسەت كېلىپ قالدى.

نَاهَزَ الْفُرْصَةَ: پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلدى.

نَاهَضَ يُنَاهِضُ مُنَاهَضَةً: قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشىلاشتى، تىركەشتى، قارشى چىقتى.

«نَاهَضَ خَصْمَهُ»: دۈشمىنى بىلەن قارشىلاشتى، رەقىبى بىلەن قارشىلاشتى.

نَاهِضٌ: جانلانغۇچى، گۈللەنگۈچى، تېتىك، ئۆرە.

نَاهِضٌ ج نَوَاهِضُ: قۇشنىڭ ئۇچۇرما بولغان بالىسى؛ ئېگىز يەر.

نَاهِضٌ ج نُهَّضٌ: تېتىك، جانلىق، روھلۇق.

«شَبَابٌ نَاهِضٌ»: جانلىق، روھلۇق ياشلار.
«عُمَّالٌ نُهَّضٌ»: تىرىشچان ئىشچىلار.
دَلِيلٌ نَاهِضٌ: ئوچۇق پاكىت، روشەن دەلىل.
نَاهِضَةٌ: تېتىك، جانلىق، روھلۇق.
«فَتَاةٌ نَشِيطَةٌ نَاهِضَةٌ»: روھلۇق، تىرىشچان قىز.
نَاهِضَةٌ ج نَوَاهِضُ الشَّخْصِ: كىشىنىڭ بولۇشىدىغان تۇغقانلىرى؛ ئىشقا تەييار خىزمەتچىلەر.
نَاهِلٌ ج نُهَّالٌ: قېنىپ ئىچكەن، تەشنا.
نَاهِلَةٌ ج نَوَاهِلُ وَ نِهَالٌ: قانغان، قېنىپ ئىچكەن؛ تەشنا.
سُيُوفٌ نَوَاهِلُ: قان تېمىپ تۇرغان قىلىچلار.
إِبِلٌ نَوَاهِلُ: ئاچ قالغان تۆگىلەر.
نَاهٍ (النَّاهِي) ج نُهَاةٌ: چەكلىگۈچى، چەكلەيدىغان، توق قانغان.
«النَّاهِي عَنِ الْمَعَاصِي»: گۇناھلاردىن چەكلەيدىغان.
رَجُلٌ نَاهِيكَ مِنْ رَجُلٍ: ئۇ ھاجىتىڭدىن چىقىدىغان ئادەم.
نَاهِيَةٌ ج نَوَاهٍ: مەنئى قىلىش بۇيرۇقى، تەھقىقلەش پەرمانى، پەرھىز، ئۆزگەرمەس قانۇن.
نَاوَأَ يُنَاوِئُ مُنَاوَأَةً ـــ ه: ئابرۇي تالاشتى.
نَاوَأَهُ: دۈشمەنلەشتى، قارشىلاشتى، مۇسابىقىلەشتى.
«نَاوَأَهُ خُصُومُهُ»: رەقىبلىرى ئۇنىڭ بىلەن قارشىلاشتى.
نَاوَرَ يُنَاوِرُ مُنَاوَرَةً ـــ ه: ئۇنىڭ بىلەن تىللاشتى.
«نَاوَرَ خَصْمَهُ»: رەقىبى بىلەن تىللاشتى.
نَاوَرَتْ فِرَقُ الْجَيْشِ: ئەسكىرىي قىسىملار مانېۋىر ئۆتكۈزدى.
نَاوَشَ يُنَاوِشُ مُنَاوَشَةً: ئارىلاشتى.
نَاوَشَ الشَّخْصَ: ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ كۈچىنى سىنىدى.
«نَاوَشَ الثُّوَّارُ جُنُودَ الْعَدُوِّ»: قوزغىلاڭچىلار دۈشمەن قوشۇنىنىڭ كۈچىنى سىنىدى.
نَاوَلَ يُنَاوِلُ مُنَاوَلَةً ـــ هُ الشَّيْءَ: ئۇنىڭغا نەرسە بەردى.
«نَاوَلَهُ الدَّوَاءَ»: ئۇنىڭغا دورا بەردى.
نَاوُوسٌ ج نَوَاوِيسُ: خرىستىئانلار ئۆلۈكنىڭ جەسىتىنى سالىدىغان ساندۇق؛ خرىستىئانلارنىڭ قەبرىستانلىقى.
نَاوَى يُنَاوِي مُنَاوَاةً: قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى، دۈشمەنلەشتى.
نَايٌ ج نَايَاتٌ: نەي، قومۇش نەي.
نَايَاتِيٌّ ج نَايَاتِيَّاتٌ: نەيچى.
نَاءٍ م نَائِيَةٌ: يىراق، ئۇزاق.
يَعِيشُ فِي قَرْيَةٍ نَائِيَةٍ: ئۇ يىراق يېزىدا ياشايدۇ.
نَائِبٌ ج نُوَّابٌ: ئورۇنباسار، ۋەكىل، خەلق ۋەكىلى.
«نَائِبُ الرَّئِيسِ»: مۇئاۋىن رەئىس.
«نَائِبُ الْقَاضِي»: ئورۇنباسار سوتچى.
«النَّائِبُ الْعُمُومِيّ»: تەپتىش باشلىقى، تەپتىش ئەمەلدارى.
«نَائِبٌ فِي الْبَرْلَمَانِ»: پارلامېنت ئەزاسى.
نَائِبَةٌ ج نَوَائِبُ وَ نَائِبَاتٌ: ئايال ۋەكىل، ئايال ئەزا، ئاپەت، بالايى-قازا، ھادىسە، مۇسىبەت.
«نَائِبَةٌ فِي الْبَرْلَمَانِ»: ئايال پارلامېنت ئەزاسى.
الْحُمَّى النَّائِبَةُ: ھەر كۈنى بولۇپ تۇرىدىغان بەزگەك.
نَوَائِبُ الدَّهْرِ: بەختسىزلىك، ئاپەت، بالايى-قازا، ھادىسە، مۇسىبەت.
نَائِجَةٌ ج نَوَائِجُ و نَائِجَاتٌ: بوران، قارا بوران.
نَائِحَةٌ ج نَائِحَاتٌ و نَوَائِحُ: مېيىتكە قوشاق قېتىپ يىغلايدىغان ئايال.
نَائِلٌ: ئېرىشكۈچى، قولغا كەلتۈرگۈچى،

ئېرىشىلگەن نەرسە، سوۋغا، سېخىيلىق، مەردلىك.

«عِشْ نَائِلاً كُلَّ مَا تَرْجُوهُ مَا سَجَعَتْ وَرْقُ الْحَمَامِ عَلَى الأَغْصَانِ وَالْبَانِ»: مادامىكى كەپتەرلەر شاخلاردا سايراپلا تۇرىدىكەن، كۆڭلۈڭگە پۈككەن نەرسەڭگە ئېرىشىپ ياشارسەن. (ئىلاھىم، مەڭگۈ كۆتكىنىڭگە ئېرىشەرسەن.)

نَائِمٌ ج نُوَّامٌ وَ نِيَامٌ: ئۇخلىغۇچى، ئۇخلاۋاتقان، ئۇيۇشۇپ قالغان، ناركوز قىلىغۇچى، ناركوز قىلىنغان.

نَاءٍ (النائي): يىراق.

يَعِيشُ فِي قَرْيَةٍ نَائِيَةٍ: ئۇ يىراق جايدا ياشايدۇ.

نَأَتْ يَنْأَتْ نَأْتًا وَ نَئِيتًا: ئىڭرىدى.

نَأَتَ الرَّجُلَ: كىشىگە ھەسەت قىلدى، كىشىنى كۆرەلمىدى.

نَأَثَ يَنْأَثُ نَأْثًا وَ مَنْأَثًا: يىراقلاشتى، يىراق بولدى، ئاستا بولدى، تېز ماڭدى.

نَأَجَ يَنْأَجُ نَئِيجًا وَنَأْجًا — الرِّيحُ: بوران چىقتى.

نَأَجَ إِلَى اللهِ فِي الدّعَاءِ: ئاللاھغا ئىلتىجا قىلدى.

نَأَجَ الْخَبَرَ: خەۋەر تارقالدى.

نَأَجَ الأَمْرَ: ئىشنى كىچىكلىتۈردى.

نَأَجَ يَنْأَجُ يَنْآجُ نَأْجًا وَ نُؤَاجًا — الثَّوْرُ: ئۆكۈز مۆرىدى، بورقىرىدى.

نَئِجَ يَنْأَجُ نَأَجًا: ئاستا يېدى، ئۆمەللەپ يېدى.

نَئِجَ الْقَوْمُ: قوۋم بوراندا قالدى.

نَأَدَ يَنْأَدُ نَأْدًا: ھەسەت قىلدى.

نَأَدَتْهُ الْمُصِيبَةُ: ئۇنىڭغا مۇسىبەت كەلدى، بالا- قازاغا يولۇقتى.

نَأْدةُ:ئۇنىڭغا ھەسەت قىلدى.

نَأَرَ يَنْأَرُ نَأْرًا: قالايمىقانچىلىق يۈز بەردى.

نَأَشَ يَنْأَشُ نَأْشًا — الشَّيْءَ: نەرسىنى تارتىۋالدى، زورلۇق بىلەن ئېلىۋالدى.

نَأَشَ الأَمْرَ: ئىشنى كېچىكتۈردى.

نَأَشَ مِنْ مَكَانِهِ: جايىدىن يىراقلاپ كەتتى.

نَأَشَهُ اللهُ: ئاللاھ ئۇنى تىرىلدۈردى.

نَأَفَ يَنْأَفُ نَأْفًا فِي الأَمْرِ: ئەستايىدىل ئىشلىدى، دىققەت بىلەن ئورۇنلىدى.

نَئِفَ يَنْأَفُ نَأْفًا وَنَأَفًا — مِنَ الشَّرَابِ: قانغۇدەك ئىچتى.

نَئِفَ الرَّجُلَ: ئۆچ كۆردى، يامان كۆردى، بىزار بولدى.

نَأَفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يېدى.

نَأَلَ يَنْأَلُ نَأْلًا و نَأَلانًا وَ نَئِيلًا الْفَرَسُ: ئات يورغىلاپ ماڭدى.

نَأَلَهُ: ئۇنىڭغا ھەسەت قىلدى.

نَأَمَ يَنْأَمُ نَئِيمًا: ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلدى.

نَأْمَةٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭ.

نَأْنَأَ يُنَأْنِئُ نَأْنَأَةً عَنِ الأَمْرِ: بوشاشتى، بوشاڭلىق قىلدى، سوغۇق مۇئامىلىدە بولدى.

نَأْنَأَ فِي الرَّأْيِ: ئىككىلىنىپ قىلدى، ئەزمىلىك قىلدى.

نَأْنَأٌ ونَأْنَاءٌ و نُؤْنُؤٌ: ئاجىز، قورقۇنچاق، ئىرادىسىز، بوزەك.

نَؤُودٌ: ئاپەت، ھادىسە.

نُؤُورٌ: بۇس (ياغىلىق).

نُؤُوشٌ: كۈچلۈك، كۈچتۈڭگۈر.

نَأَى يَنْأَى نَأْيًا — عَنْهُ: يىراقلاشتى، يىراق تۇردى، ئايرىلدى، ئۇزاپ كەتتى، نېرى كەتتى.

«نَأَى عَنْ بَيْتِهِ»: ئۆيىدىن يىراقلاشتى.

نَأَى الشَّخْصُ بِجَانِبِهِ: تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئاتتكارچىلىق قىلدى، چوڭچىلىق قىلدى، يۈز ئۆرۈدى، يىراقلاشتى.

﴿وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ﴾ قۇرئان: ئىنسانغا (تۈرلۈك نېمەتلەرنى

بەرسەك، (پەرۋەردىگارنىڭ ئىبادىتىدىن يىۈز ئۆرۈيدۇ، (چوكچىلىق قىلىپ پەرۋەردىگاردىن يىراقلىشىدۇ.

نُؤْيٌ و نِئْيٌ وَ نُؤْيٌ ج آنَاءٌ وَأُنَاءٌ وُ نُئِيٌّ و نِئِيٌّ: خەندەك، ئاكوپ.

نُيَيْشٌ: يىراق.

فَعَلَهُ نُيَيْشًا: ئۇ ئەمدى قىلدى.

جَاءَ نُيَيْشًا: ئۇ ئاستا كەلدى.

نَبَا يَنْبُو نُبُوًّا وَ نَبْوَةً — الطَّبْعُ عَنِ الشَّيْءِ: ئىنساننىڭ تەبىئىتى نەرسىدىن يىرگەندى.

نَبَتِ الصُّورَةُ: سۈرەت سەت بولدى.

نَبَتْ جَنْبُهُ عَنِ الْفِرَاشِ: ئۇ ئارامسىزلىنىپ ئۇخلىيالمىدى.

نَبَتِ السَّهْمُ عَنِ الْهَدَفِ: ئوق نىشانغا تەگمىدى.

«نَبَا عَنْ مَكَانِهِ، نَبَا بِهِ الْمَكَانُ»: ئورنىدىن چەتنىدى.

نَبَاتٌ: ئۆسمەك.

نَبَاتٌ ج نَبَاتَاتٌ: ئۆسۈملۈك، ئوت-چۆپ، گىياھ-ئېكىن.

«نَبَاتٌ حَوْلِيٌّ»: يىللىق ئۆسۈملۈك.

«نَبَاتٌ طِبِّيٌّ»: تېببىي ئۆسۈملۈك، دورا ئۆسۈملۈكى.

«نَبَاتٌ مَائِيٌّ»: سۇ ئۆسۈملۈكى.

«نَبَاتَاتُ الزِّينَةِ»: زىننەت ئۆسۈملۈكلىرى.

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈردى، شۇنىڭ بىلەن بارلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈردى.

عِلْمُ النَّبَاتِ: بوتانىكا.

نَبَاتِيٌّ: ئوتخور؛ گۆشسىز تاماق يەيدىغان ئادەم؛ ئۆسۈملۈكنىڭ، ئۆسۈملۈككە ئائىت.

دُهْنٌ نَبَاتِيٌّ: ئۆسۈملۈك مېيى؛ بوتانىكا ئالىمى.

الْمَمْلَكَةُ النَّبَاتِيَّةُ: ئۆسۈملۈك دۇنياسى.

الْمَعَرِّيُّ مِنَ النَّبَاتِيِّينَ: ئەبۇلئەلا مەئەررى گۆش يېمەيدىغانلاردىن ئىدى.

نَبَاجٌ: ئىڭگىزلىك، تۆپىلىك.

نُبَاجٌ: ئۇسۇرۇق، كېرەكسىز نەرسە، كېرەكسىز ئادەم.

نُبَاجُ الْكَلْبِ: ئىتنىڭ ھاۋشىشى.

نُبَاحٌ: ئىتنىڭ ھاۋشىشى، قاۋىشى، ھاۋشىماق.

«نُبَاحُ الْكِلَابِ لَايَضِرّ بِالسَّحَابِ»: ئىتنىڭ ھاۋشىشى بۇلۇتقا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، بىر تال موينى تەۋرىتەلمەيدۇ؛ ئىت ھۈرەر كارۋان يۈرەر.

نِبَالَةٌ: ئوق ياساش كەسپى.

نَبَالَةٌ: ئالىيجانابلىق، ئىسىلزادىلىك؛ زېرەكلىك.

نَبَاهَةٌ: ئەقىل، زېرەكلىك، چېچەنلىك؛ شۆھرەت، داڭق، شەرەپ، ئېسىللىك.

نَبَأَ يَنْبَأُ وَ نُبُوءًا الشَّيْءُ: ئېگىز بولدى، ئۈستۈن بولدى، يۇكسەك بولدى.

نَبَأَ عَنْ كَذَا: يىرگەندى، يامان كۆردى، بىزار بولدى، نەپرەتلەندى.

نَبَأَ عَلَى قَوْمٍ: قوۋمغا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلدى.

نَبَأَ مِنْ أَرْضٍ إِلَى أَرْضٍ أُخْرَى: كۆچتى.

نَبَأَ يَنْبَأُ نَبْأً وَ نَبْأَةً: ئاستا توۋۇلدى.

نَبَّأَ نَبَأَ الرَّجُلَ: خەۋەر قىلدى، خەۋەر يەتكۈزدى.

نَبَأٌ ج أَنْبَاءٌ: خەۋەر، مەلۇمات، ئىز-دېرەك، ئاخبارات، ئۇچۇر؛ ھادىس، (يېڭى) خەۋەر.

أَنْبَاءُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش خەۋەرلىرى.

«نَشْرَةُ الْأَنْبَاءِ فِي الْإِذَاعَةِ وِ التِّلْفَزَةِ»: رادىئو ۋە تېلېۋىزىيىدە خەۋەرلەرنى ئاڭلىتىش.

﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ﴾ ‹قرآن›: (مۇشرىكلار ئۆزئارا نېمە توغرۇلۇق سورىشىدۇ؟ ئۇلار چوڭ بىر خەۋەر (يەنى، قىيامەت توغرۇلۇق) سورىشىدۇ.

نَبْأَةٌ: ئىڭرىغان ئاۋاز، نالە-پەرياد، ئىتلارنىڭ

خىرقىرىغان ئاۋازى، خىرقىرىغان ئاۋاز.

نَبَّ يَنِبُّ نَبًّا ونَبِيبًا: ۋارقىرىدى، تولۇلىدى، چىرقىرىدى.

نَبَّ التَّيْسُ: تېكە مەرىدى.

نَبَّاحٌ: كۆپ قاۋايدىغان، تولا ھاۋشىيدىغان، يالغانچى.

كَلْبٌ نَبَّاحٌ: قاتتىق ھاۋشىيدىغان ئىت.

نَبَّاخٌ مِنَ الْعَجِيْنِ: بولغان خېمىر.

نَبَّاذٌ: ھاراق سودىگىرى.

نَبَّارٌ: تولۇلغۇچى، سۆرەن سالغۇچى.

رَجُلٌ نَبَّارٌ بِالْكَلَامِ: ياساھەتلىك ئادەم.

نَبَّاشٌ ج نَبَّاشُوْنَ: تولا كولايدىغان.

«نَمَّامٌ نَبَّاشٌ»: تولا گەپ كولايدىغان گەپ توشۇغۇچى، تولا گەپ كولايدىغان سۇخەنچى.

نَبَّاشُ الْقُبُوْرِ: كېپەن ئوغرىسى، قەبرە ئوغرىسى.

نَبَّالٌ: مەرگەن.

نَبَّأَ يُنَبِّئُ تَنْبِيئًا فُلانًا الْخَبَرَ وَ بِالْخَبَرِ: خەۋەر قىلدى، ئېيتتى، دەپ قويدى، ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، مەلۇم قىلدى، ئېلان قىلدى، جاكارلىدى.

«نَبَّأَهُ بِوُقُوْعِ الْخَطَرِ»: ئۇنىڭغا خەتەر يۈز بەرگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى.

﴿إِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعاً فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ «قرآن»: ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر، سىلەر ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەرنى (ئۇنىڭ قايسى ھەق، قايسى ناھەق ئىكەنلىكىنى) ئاللاھ سىلەرگە ئېيتىپ بېرىدۇ.

نَبَّبَ يُنَبِّبُ تَنْبِيبًا — النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك بوغۇملۇق بولدى.

نَبَّتَ يُنَبِّتُ تَنْبِيتًا — الزَّرْعُ: ئۆسۈملۈك بىخ چىقاردى.

نَبَّتَ الشَّجَرَ: دەرەخ تىكتى.

نَبَّتَ الصَّبِيَّ: بالىنى تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

نَبَّذَ يُنَبِّذُ تَنْبِيذًا: تاشلىدى.

نَبَّذَ التَّمْرَ أَوِ الْعِنَبَ: خورما ياكى ئۈزۈمدىن شاراب چىقاردى.

نَبَّضَ يُنَبِّضُ تَنْبِيضًا الْقَوْسَ أَوْ فِيْهِ: يانى مىدىراتتى.

نَبَّضَتْهُ الْحُمَّى: قىزىتما ئۇنى تىترىتىۋەتتى.

نَبَّطَ يُنَبِّطُ تَنْبِيطًا الْبِئْرَ: قۇدۇقنىڭ سۈيىنى چىقاردى، تارتتى.

نَبَّقَ يُنَبِّقُ تَنْبِيقًا الشَّيْئَ: كۆرۈندى، ئاشكارا بولدى.

نَبَّقَ الْكِتَابَ: كىتابنى رەتلىك يازدى.

نَبَّقَ الشَّجَرَ: دەرەخنى رەتلىك تىكتى.

نَبَّهَ يُنَبِّهُ تَنْبِيهًا — بِاسْمِهِ: ئۇنىڭ نامىنى چىقاردى.

نَبَّهَهُ مِنْ نَوْمِهِ: ئۇنى ئۇيقۇسىدىن ئويغاتتى.

نَبَّهَهُ عَلَى أَوْ إِلَى الْأَمْرِ: ۋاقىپلاندۇردى، ئۇقتۇردى، بىلدۈردى، ئاگاھلاندۇردى.

نَبَّهَ الرَّأْيَ الْعَامَّ: جامائەت پىكرىنى قوزغىدى.

نَبُوتٌ ج نَبَابِيتُ: كالتەك، توقماق، تاياق.

نَبَتَ يَنْبُتُ نَبْتًا وَ نَبَاتًا — الزَّرْعُ: زىرائەت ئۈندى، ئۆستى.

نَبَتَتِ الْأَرْضُ: يەردە ئۆسۈملۈك ئۆستى.

نَبَتَ يَنْبُتُ نَبْتَةً وَ نَبَاتًا الْإِنْسَانُ: ياش قۇرامىغا يەتتى، ۋايىغا يەتتى، توشتى، تولدى، يېتىلدى.

نَبَتَ فُلَانٌ فِي مَنْبِتِ صِدْقٍ: ياخشى ئېسىل ئائىلىدە ئۆستى.

نَبَتَ يَنْبُتُ نُبُوْتًا ثَدْيُ الْجَارِيَةِ: قىزنىڭ كۆكسى كۆتۈرۈلدى.

نَبْتٌ الْوَاحِدَةُ نَبْتَةٌ ج نُبُوتٌ: ئۆسۈملۈك.

«غَرَسَ فِي حَدِيْقَتِهِ نَبْتَةَ يَاسِمِيْنَ»: ئۇ باغىدا ياسمەن ئۆسۈملۈكىنى تىكتى.

نَبَثَ يَنْبُثُ نَبْثًا الْبِئْرَ: قۇدۇق قازدى، كولىدى،

ئويدى.

نَبَثَ الشَّيْءَ: ئاشكارىلىدى.

نَبَثَ عَنِ السِّرِّ أَوِ الْأَمْرِ: سىر ياكى ئىشنى ئىزدەپ ئاشكارىلىدى.

«فُلَانٌ يَنْبُثُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ»: پالانى كىشىلەرنىڭ ئەيىبلىرىنى ئاچىدۇ، كولايدۇ.

نَبِثٌ ج أَنْبَاثٌ: ئىز، قالدۇق.

نَبَجَانٌ ج نِبَاجٌ: تەمەدىت، تەمەدىت سۆزلىرى.

نَبْجَةٌ: تۆپىلىك، ئېگىزلىك.

نَبَحَ يَنْبَحُ نَبْحًا وَ نُبَاحًا — الْكَلْبُ: ئىت هاۋشىدى.

«إِنَّ الْكِلَابَ تَنْبَحُ وَالْقَافِلَةُ تَسِيرُ»: ئىت هۈرەر، كاررۋان يۈرەر.

نَبَحَ الشَّاعِرُ: شائىر هەجۋىي قىلدى.

نَبَخَ يَنْبَخُ نُبُوخًا — العَجِينُ: خېمىر بولدى.

نَبْخٌ: هاۋشىماق.

نَبْخٌ، نَبَخٌ: قاپارتقۇ.

نَبْخَةٌ: سەرەڭگە، گۇگۇت.

نَبَذَ يَنْبِذُ نَبْذًا وَ نَبَذَانًا — الشَّيْءَ: تاشلىدى، ئېرغىتىپ تاشلىدى، چۆرىدى، ۋاز كەچتى.

نَبَذَ الْعَهْدَ: ئەهدىنى بۇزدى، ئەمەلدىن قالدۇردى.

﴿فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ﴾ «قۇرئان»: مۇئاهەدىسىنى ئۇلارغا ئوچۇق-يورۇقلۇق بىلەن تاشلاپ بەرگىن.

نَبَذَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

نَبَذَ الطَّاعَةَ: ئاسىيلىق قىلدى.

نَبْذٌ ج أَنْبَاذٌ: ئازغىنە، ئاز مىقداردا.

نُبْذَةٌ ج نُبَذٌ: كىچىك بىر پارچە، ئاز بىر بۆلۈك، قىسىم، بۆلۈم، ئورۇن؛ ماقالە، قىسقا مۇلاهىزە، قىسقا ئوبزور؛ بوغۇم، ئابزاس، پاراگراف.

نُبْذَةٌ عَنْ حَيَاتِهِ: ئۇنىڭ هاياتىدىن بىر قىسىم.

نُبْذَةٌ مِنْ كِتَابٍ: كىتابتىن بىر ئابزاس.

نُبْذَةٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي پارچە.

ذَكَرَ نُبَذًا مِنْ خِطَابِهِ: نۇتقىدىن بۆلەكلەرنى تىلغا ئېلىپ ئۆتتى.

نَبَرَ يَنْبِرُ نَبْرًا: كۆتۈردى.

نَبَرَ الْمُغَنِّي: ناخشىچى ئاۋازىنى كۆتۈردى.

نَبَرَ الرَّجُلَ: كىشىنى ئەيىبلىدى.

نَبْرٌ: كۆتۈرمەك، توسىماق، چەكلىمەك، دۆشكەلىمەك.

نَبْرُ الصَّوْتِ: ئاۋازنى كۆتۈرمەك.

نِبْرٌ ج أَنْبَارٌ: ئامبار، ساك، ئىسكىلات؛ كۆكۈيۈن، كانا، پاكار، پەسكەش.

نِبْرَاسٌ ج نَبَارِيسُ: چىراغ، باتۇر، قەهرىمان، يولۋاس، نەيزىنىڭ ئۇچى.

إِتَّخَذَ مِنْهُ نِبْرَاسًا: ئۇنى ئۈلگە قىلدى.

نَبْرَةٌ ج نَبَرَاتٌ: ئۇرغۇ، ئۇششۇق.

أَعْرِفُهُ مِنْ نَبْرَةِ صَوْتِهِ: ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ ئۇرغۇسىدىن تونۇيمەن.

نُبْرَةٌ ج نُبَرٌ: چوڭ بىر كاپام.

نَبْرِيجٌ: رېزىنكە ناسوس، رېزىنكە تۇرۇبا.

نَبَزَ يَنْبِزُ نَبْزًا: لەقەم قويدى.

«نَبَزَهُ بِالْأَعْرَجِ»: ئۇنىڭغا توكۇر دەپ لەقەم قويدى.

نَبْزٌ ج أَنْبَازٌ: لەقەم.

نَبِزٌ: ئەسلى پەس، زاتى پەس، پەسكەش.

نُبَزَةٌ: كىشىلەرگە تولا لەقەم قويىدىغان ئادەم.

نَبَسَ يَنْبِسُ نَبْسًا — الشَّخْصُ: ئىككىي لېۋى مىدىرلاپ ئاستا سۆزلىدى، بۇ كۆپىنچە بولۇشسىز پېئىلدا قوللىنىلىدۇ.

«لَمْ يَنْبِسْ بِكَلِمَةٍ»: هېچ نەرسە سۆزلىمىدى، لام-جىم دېمىدى.

نَبَسَ السِّرَّ: سىر ساقلىدى.

مَا نَبَسَ بِبِنْتِ شَفَةٍ: ئېغىز ئاچمىدى، لام-جىم دېمىدى.

نَبَشَ يَنْبُشُ نَبْشًا: ئاچتى، ئاشكارىلىدى.
«نَبَشَ عَنِ الْكَنْزِ»: كاننى ئاچتى.
نَبَشَ السِّرَّ: سىرنى ئاشكارىلىدى.
نَبَشَ الْقَبْرَ: قەبرىنى كولىدى؛ كېپەن ئوغرىلىدى.
نَبَشَ الْحَدِيثَ: گەپ ئاختۇردى.
نَبَشَ الْجُثَّةَ مِنَ الْقَبْرِ: جەسەتنى قەبرىدىن كولاپ چىقاردى.
نَبَشَ لِعِيَالِهِ: تىرىكچىلىك قىلدى، تۇرمۇش كەچۈردى.
نَبْشٌ: قېزىپ تەكشۈرمەك.
نَبْشُ الأَسْرَارِ / نَبْشٌ عَنِ الأَسْرَارِ: سىرنى پاش قىلىش.
نَبَصَ يَنْبِصُ نَبْصًا الْغُلَامُ الْكَلْبَ: بالا ئىتنى ئىسقىرتىپ چاقىردى.
نَبَصَ الشَّعْرَ: چاچنى يۇگۈزلىدى.
نَبَصَ فِي الْمَجْلِسِ: يىغىندا سۆزلىدى.
مَا نَبَصَ بِكَلِمَةٍ أَوْ بِحَرْفٍ: لام-جىم دېمىدى.
نَبَصَةٌ: سۆز.
نَبَضَ يَنْبِضُ نَبْضًا وَ نَبَاضَانًا — الْعِرْقُ: تومۇر سوقتى.
«نَبَضَ الْقَلْبُ خَفِيفًا»: يۈرەك يەڭگىل سوقتى، مىدىرلىدى.
نَبَضَ الْوَتَرَ: تارنى تېز ھەرىكەتلەندۈردى، تېز چەكتى.
مَا دَامَ فِيهِ عِرْقٌ يَنْبِضُ: ھاياتلا بولىدىكەن، ئۆمۈر بويى.
مَا نَبَضَ لَهُ عِرْقٌ عَصَبِيَّةٌ: تەرەپبازلىق قىلمىدى.
نَبَضَ يَنْبُضُ نُبُوضًا الْمَاءُ: سۇ يەرگە سىڭىپ كەتتى.
نَبْضٌ: تومۇر.
جَسَّ الطَّبِيبُ نَبْضَ الْمَرِيضِ: دوختۇر كېسەلنىڭ تومۇرىنى تۇتتى.
فُلَانٌ نَبْضُ الْفُؤَادِ: پالانى زېرەك، چېچەن.

نُبْضَةٌ ج نُبَضَاتٌ: بىر قېتىم سوقۇش.
نَبَطَ يَنْبُطُ نَبْطًا وَنُبُوطًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى.
نَبَطَ الْبِئْرَ: قۇدۇقنىڭ سۈيىنى چىقاردى، تارتتى.
نَبَطَ الْعِلْمَ: ئىلىم تارقاتتى.
نَبَطَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئاشكارىلىدى.
نَبَطٌ ج أَنْبَاطٌ وَ نُبُوطٌ: سۇنىڭ چوڭقۇرلۇقى.
فُلَانٌ لَا يُدْرَكُ نَبَطُهُ: ئۇنىڭ سەۋىيىسىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ئۆلچىگىلى بولمايدۇ.
نَبَطُ الْمَرْءِ: كىشىنىڭ ئىچكى سىرى.
نَبَعَ يَنْبَعُ نَبْعًا وَ نُبُوعًا وَ نَبَعَانًا الْمَاءُ وَنَحْوَهُ مِنَ الْأَرْضِ: سۇ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار يەردىن ئېتىلىپ چىقتى.
«نَبَعَ النِّفْطُ فِي الْجَنُوبِ»: جەنۇبتا نېفىت چىقتى.
«يَنْبُعُ الْعَرَقُ مِنَ الْجَبِينِ»: پېشانىدىن تەر چىقىۋاتىدۇ.
نَبْعٌ: بۇلاق، سۇنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى.
فُلَانٌ صَلِيبُ النَّبْعِ: ئېگىلمەس، سۇنماس ئادەم.
نَبْعٌ مَعْدَنِيٌّ: مىنېرال بۇلاق.
هُوَ مِنْ نَبْعٍ كَرِيمٍ: ئۇنىڭ تېگى ئېسىل.
نَبَغَ يَنْبُغُ نُبُوغًا: كۆرۈندى، پەيدا بولدى، مەيدانغا كەلدى، يۈز بەردى، شەكىللەندى، نامايان بولدى، روشەن بولدى، كۆزگە كۆرۈندى.
«نَبَغَ فِي الرِّيَاضِيَاتِ»: ماتېماتىكىدا ئۇزۇپ چىقتى.
نَبَغَ الشَّخْصُ: ئۇستۇنلۇك قازاندى، ماھارەت ھاسىل قىلدى.
نَبَغَ فِي فَنِّهِ: ئۆز سەنئىتىدە ئۇستۇنلۇك قازاندى.
نَبَغَ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمدە توشتى، يېتىلدى.
نَبَغَ الشَّرُّ: يامانلىق يامرىدى.
نُبُوغٌ: ئۇستۇنلۇك، ئەۋزەللىك.
نَبَقَ يَنْبُقُ نَبْقًا الشَّيْءُ: مەيدانغا چىقتى، ئاشكارا بولدى، كۆرۈندى.
نَبْقٌ نَبِقٌ: ياۋا چىلان، ئاكسىل دەرىخى.

نَبَكَ يَنْبُكُ نُبُوكًا الْمَكَانُ: جاي ئېگىز بولدى.

نَبَكَةٌ ج نَبَكٌ وَ نَبْكٌ وَ نِبَاكٌ وَ نُبُوكٌ: تۆپىلىك، دۆۋە، چوققا، كىچىك تاغ.

نَبَلَ يَنْبُلُ نَبْلًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئوقيا بىلەن ئاتتى.

نَبَلَ الْهَدَفَ: نىشانغا ئاتتى.

نَبُلَ يَنْبُلُ نُبْلًا وَ نَبَالَةً الشَّخْصُ: ئېسىل بولدى، ياخشى بولدى.

نَبْلٌ: ئېسىل، ئالىيجاناب، زىرەك، چېچەن.

نُبْلٌ: ئالىيجانابلىق، ئېسىلزادىلىك، زىرەكلىك.

نَبْلَةٌ ج نِبَالٌ وَ نَبْلٌ: ئوق.

«أَمْطَرَهُ بِوَابِلٍ مِنَ النِّبَالِ»: ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوق ياغدۇردى.

نُبْلَةٌ ج نُبْلَاتٌ: سوۋغا، سوۋغات، ئىنئام، ھەدىيە، تارتۇق.

نَبَهَ يَنْبُهُ وَ نَبُهَ يَنْبُهُ نَبَاهَةً: ئېسىل بولدى، ئالىيجاناب بولدى؛ مەشھۇر بولدى، داڭقى چىقتى.

«نَبُهَ الْعَالِمُ الْفُلَانِيُّ»: پالانى ئالىمنىڭ داڭقى چىقتى.

نَبِهَ يَنْبَهُ نَبَاهَةً: ئېسىل بولدى، ئالىيجاناب بولدى، مەشھۇر بولدى.

نَبِهَ نَبَهًا لِلْأَمْرِ: چۈشەندى، ئۇقتى، تۇيدى.

نَبِهَ نُبْهًا مِنْ نَوْمِهِ: ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى.

نُبْهٌ: ئەقىل، زىرەكلىك، چېچەنلىك.

نَبِهٌ: ھوشيار، ئەقىللىق، زىرەك، چېچەن، ئېسىل، ئالىيجاناب، مۇنەۋۋەر، مەشھۇر.

نَبَهًا: دەل توغرا كېلىپ قېلىپ، تاسادىپىي.

وَجَدْتُ الضَّالَّةَ نَبَهًا: يىتىپ كەتكەن نەرسىنى تاسادىپىي تېپىۋالدىم.

نَبْوٌ: ئوقنىڭ نىشانغا تەگمەسلىكى.

نُبُوءَةٌ: ئاللاھنىڭ ۋەھيىنى ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشى، پەيغەمبەرلىك؛ غايىبتىن خەۋەر بېرىش؛ ئالدىن ئېيتىپ بەرمەك، بېشارەت، مەلۇمات.

نُبُوءَةُ الْمُنَجِّمِينَ: مۇنەججىملەرنىڭ ئالدىن خەۋەر بېرىشى.

نَبْوَةٌ: دۆڭلۈك، چوققا.

«لِكُلِّ سَيْفٍ نَبْوَةٌ»: ھەرقانداق قىلىچنىڭ جايىغا تەگمەيدىغان چاغلىرى بولىدۇ.

نُبُوغٌ: ئەقىل-پاراسەت، زىرەكلىك، چېچەنلىك، ئۆتكۈرلۈك، تالانت، قابىلىيەت، ئۇستۇنلۇك، ئەۋزەللىك.

نُبُوٌّ: ئوقنىڭ نىشانغا تەگمەسلىكى.

نُبُوَّةٌ: غايىبتىن خەۋەر بېرىش، ئالدىن ئېيتىپ بېرىش، بېشارەت، مەلۇمات، ئاللاھنىڭ ۋەھيىنى ئىنسانلارغا يەتكۈزۈشى، پەيغەمبەرلىك.

﴿وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾ «قۇرئان»: پەيغەمبەرلىكنى ۋە كىتابنى ئۇلارنىڭ ئەۋلادىغا (ئاتا) قىلدۇق.

«رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَ أَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ» «ھەدىيس»: مۇئمىننىڭ چۈشى پەيغەمبەرلىكنىڭ قىرىق ئالتە ھەسسىدىن بىر ھەسسىدۇر.

نَبَوِيٌّ: پەيغەمبەرلىك، پەيغەمبەرنىڭ.

«الْأَحَادِيثُ النَّبَوِيَّةُ»: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى (سۆزلىرى).

نَبِيءٌ نَبِيٌّ ج أَنْبِيَاءُ: پەيغەمبەر.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ «قۇرئان»: ئى پەيغەمبەر، سېنى بىز ھەقىقەتەن گۇۋاھچى، بېشارەتچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق.

نَبِيثٌ: كولانغان ئىز؛ ئەسكى، يامان، قولاق كەستى.

نَبِيئَةٌ ج نَبَائِثُ: قۇدۇق-ئۆستەڭلەردىن چىقىرىلغان لاي؛ مەخپىيەتلىك، سىر.

نَبِيذٌ ج أَنْبِذَةٌ: ئۈزۈم ياكى خورما، ياكى باشقىلاردىن چىقىرىلغان شاراب، هاراق.

«نَبِيذٌ أَحْمَرُ»: قىزىل هاراق.

«نَبِيذٌ أَبْيَضُ»: ئاق هاراق.

نَبِيرٌ: ئىرىمچىك.

نُبَيْرٌ: زىرەك، چېچەن.

نَبِيشَةٌ: كولانغان، قېزىلغان.

نَبِيلٌ ج نُبَلَاءُ م نَبِيلَةٌ ج نَبَائِلُ وَ نَبِيلَاتٌ: ياخشى، ئېسىل.

«دَبَّ السُّرُوْرُ بِكُلِّ قَلْبٍ مُشْرِقٍ   لِلِقَائِكُمْ يَا صَفْوَةَ النُّبَلَاءِ»: ئى ئېسىلزادىلەر، سىلەر بىلەن ئۇچرىشىپ، ھەممەيلەننىڭ قەلبى شادلىققا چۆمدى.

«هُوَ مِنْ عَائِلَةٍ نَبِيلَةٍ»: ئۇ ئېسىل ئائىلىدىن.

«لَهُ رَأْيٌ نَبِيلٌ»: ئۇنىڭ قارىشى ياخشى.

نَبِيهٌ: هوشيار، ئەقىللىق، زىرەك، ئېسىل، ئالىيجاناب، مۆتىۋەر، مەشهۇر.

نِتَاجٌ: مېۋە، ئۆنۈم، مەھسۇلات.

«نِتَاجُ الضَّيْعَةِ مِنَ الْفَوَاكِهِ»: مېۋە مەھسۇلاتى.

نِتَاجُ الْكَاتِبِ: يازغۇچىنىڭ ئەسىرى.

نِتَاجُ الْأُدَبَاءِ الشُّبَّانِ: ياش ئەدىبلەرنىڭ ئەسىرى.

نِتَاجُ الْمَوَاشِي: تۆل، ئوغلاق.

نِتَاجُ الْمَصْنَعِ: سانائەت مەھسۇلاتلىرى.

نِتَاجُ الْأَرْضِ: يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى.

نُتَافٌ. نُتَافَةٌ: يۇلۇنغان موي.

نِتَاقٌ: ئۇدۇلى، روبىروسى.

«دَارُهُ نِتَاقَ دَارِي»: ئۇنىڭ هويلىسى مېنىڭ هويلامنىڭ ئۇدۇلىدا.

نَتَانَةٌ: سېسىپ قالماق، پۇراپ قالماق، بۇزۇلۇپ قالماق.

نَتَانَةُ الْقُمَامَةِ: ئەخلەتنىڭ پۇرىقى.

نَتَانَةُ الْكَنِيفِ: ئېغىل (ئوبۇرنا)نىڭ پۇرىقى.

نَتَأَ يَنْتَأُ نُتُوءًا: تومپىيىپ چىقتى، چوقچىيىپ چىقتى، ئالاھىدە كۆرۈندى، گەۋدىلەندى، هۆررەك پەيدا بولدى.

«نَتَأَتِ الصَّخْرَةُ فِي الْجَبَلِ»: تاغدا قورام تاش چوقچىيىپ چىقتى.

«نَتَأَ ثَدْيُهَا»: ئۇنىڭ ئەمچىكى چىقتى.

نَتَأَةٌ: تۆپىلىك، دۆڭ، چوققا، ئېگىزلىك، كىچىك تاغ.

نَتَبَ يَنْتُبُ نُتُوْبًا الشَّيْءُ: نەرسە چوقچىيىپ چىقتى، تومپىيىپ چىقتى.

نَتَّ يَنِتُّ نَتِيْتًا وَ نَتًّا الْقِدْرُ: قازان قاينىدى.

نَتَّ مِنَ الْغَضَبِ: غەزىپى تاشتى.

نَتَّ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلدىن ئىگرىدى.

نَتَّتَ يُنَتِّتُ تَنْتِيْتًا الْخَبَرَ: خەۋەرنى چۈشەندۈردى، ئىزاھلىدى.

نُتَّةٌ: (يامغۇر سۈيى يىغىلىپ قالىدىغان) ئورەك.

نَتَّفَ يُنَتِّفُ تَنْتِيْفًا: قاتتىق يۇلدى، يۇگدىدى.

نَتَّفَ رِيْشَ الْفِرَاخِ: باچكىنى يۇگدىدى.

نَتَّنَ يُنَتِّنُ تَنْتِيْنًا الشَّيْءُ: پۇرىتىۋەتتى، سېسىتىۋەتتى.

«نَتَّنَ الْمَحَلَّ بِرَائِحَةِ الْكِبْرِيْتِ»: ماگىزىننى گۈگۈت پۇرىقى بىلەن پۇرىتىۋەتتى.

نَتَجَ يَنْتِجُ نَتْجًا وَ نَتَاجًا الشَّيْءَ: چىقاردى.

نَتَجَ الْبَهِيْمَةَ: چارۋا مالنى تۇغدۇردى.

«نَتَجَ الرَّجُلُ الْحَامِلَ»: ئادەم هامىلىدارنى (ئىگە بولۇپ) تۇغدۇردى.

«نَتَجَ هَذَا الْخِلَافُ مِنْ سُوْءِ تَصَرُّفِكَ»: بۇ ئىختىلاپ سېنىڭ ناتوغرا ھەرىكىتىڭدىن كېلىپ چىقتى.

نُتِجَ الْوَلَدُ: بالا تۇغۇلدى.

نَتَجَ الشَّيْءُ مِنَ الشَّيْءِ: چىقتى، پەيدا بولدى.

نَتَجَ الْوَلَدُ عِنْدَ الْعَامَّةِ: بالا ياشلار قاتارىغا كىردى.

نَتَحَ يَنْتِحُ نَتْحًا وَ نُتُوحًا الْعَرَقُ: بەدەندىن تەر چىقتى.

نَتَحَ الدَّسَمُ مِنَ الْإِنَاءِ: قاچىدىن ماي تەپچىرەپ چىقتى.

نَتْحٌ: تەپچىرىمەك.

نَتَخَ يَنْتِخُ نَتْخًا الشَّيْءَ: قومۇرۇۋەتتى.

نَتَخَ إِلَيْهِ بِبَصَرِهِ: ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى.

نَتَخَ الثَّوْبَ بِالذَّهَبِ: كىيىمنى كالۋۇتۇن بىلەن تىكتى.

نَتَخَ فُلَانًا: پالاننى خارلىدى.

«نَتَخْتُ الشَّوْكَةَ مِنْ رِجْلِيْ بِالْمَنَاتِخِ»: پۇتۇمدىن تىكەننى يىڭنە بىلەن ئېلىۋەتتىم.

نَتَخَ نَتِيْخًا بِالْمَكَانِ: يەرلەشتى، ماكانلاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

نَتَرَ يَنْتُرُ نَتْرًا: بەك تارتتى.

«نَتَرَ الصَّبِيَّ مِنْ أَمَامِ السَّيَّارَةِ»: ماشىنىنىڭ ئالدىدىن بالىنى تارتىۋالدى.

نَتِرَ يَنْتَرُ نَتْرًا الشَّيْءُ: سىسىپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى، پۇتۇپ كەتتى.

طَعْنٌ نَتْرٌ: قاتتىق سانچىق.

نَتَشَ يَنْتِشُ نَتْشًا: يۇلدى، سۇغاردى، تارتتى.

نَتَشَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

«مَا نَتَشَ مِنْهُ شَيْأً»: ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە ئالمىدى.

نَتَعَ يَنْتُعُ نَتْعًا وَ نُتُوْعًا: ئاز-ئاز چىقتى.

«نَتَعَ الدَّمُ مِنَ الْجُرْحِ»: يارىدىن ئاز-ئاز قان چىقتى.

«نَتَعَ الْعَرَقُ مِنَ الْجِسْمِ»: بەدەندىن تەر چىقتى.

نَتَغَ يَنْتُغُ يَنْتِغُ نَتْغًا فُلَانًا: پالاننى ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى، غەيۋىتىنى قىلدى.

نَتَفَ يَنْتِفُ نَتْفًا: يۇلدى، يۇڭدىدى.

«نَتَفَ الْمَرْأَةُ الدَّجَاجَةَ»: ئايال توخۇنى يۇڭدىدى.

نُتْفَةٌ ج نُتَفٌ: كىچىككىنە، ئازغىنە، ئازراق، ئاز-تولا، سەل-پەل.

«أَعْطَاهُ نُتْفَةً مِنَ الطَّعَامِ»: ئۇنىڭغا ئازغىنە يېمەكلىك بەردى.

نُتْفَةٌ مِنَ الْخِطَابِ: نەقىل قىلىنغان سۆز، سىتات ئېلىنغان سۆز.

نَتَقَ يَنْتُقُ / يَنْتِقُ نَتْقًا الشَّيْءَ: ئۆز جايىدىن كۆتۈردى، قومۇرۇپ تىكلىدى.

﴿وَإِذ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ﴾ «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا (تۇر) تاغنى قومۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە سايىۋەندەك تىكلىدۇق.

نَتَقَ الْجِرَابَ: تۇلۇمنى قاقتى.

نَتَقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال كۆپ بالىلىق بولدى.

نَتَقٌ: ئۇدۇلى، روبىروسى.

نَتَلَ يَنْتِلُ نَتْلًا وَ نُتُوْلًا وَنَتَلَانًا مِنْ بَيْنِ الْقَوْمِ الشَّيْءَ: نەرسىنى قوۋم ئىچىدىن ئالدىغا تارتتى.

نَتَلَهُ: ئۇنى قوغلىۋەتتى، ھەيدىۋەتتى.

نَتَنَ يَنْتِنُ نَتْنًا: پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى، بۇزۇلۇپ قالدى.

«نَتَنَ اللَّحْمُ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ»: ئىسسىقنىڭ قاتتىقلىقىدىن گۆش سېسىپ قالدى.

نَتُنَ يَنْتُنُ نَتَانَةً: پۇراپ قالدى، سېسىپ قالدى.

نُتُوْءٌ: كۆپمە، بۆرتمە، دۆڭ، دومباق، بۆرتۈپ چىقىپ تۇرغان، تومپىيىپ چىقىپ تۇرغان.

«جَلَسْنَا عَلَى نُتُوْءٍ فِي الْجَبَلِ»: تاغدىكى تۆپىلىكتە ئولتۇردۇق.

نُتُوْءٌ عَظْمِيٌّ: سۆڭەك ئۆسۈش.

نُتُوْحٌ: دەرەخ يېلىمى.

نَتِيْجَةٌ ج نَتَائِجُ: نەتىجە، ئۇنۇم، پايدا، ئاقىۋەت؛ كالېندار.

«النَّجَاحُ نَتِيْجَةُ الْإِجْتِهَادِ»: مۇۋەپپەقىيەت

تىرىشچانلىقىنىڭ نەتىجىسى.

«وَصَلَ إِلَى نَتِيجَةٍ»: نەتىجىگە ئېرىشتى.

نَتِيجَةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي نەتىجە.

نَتِيجَةٌ خَطِيرَةٌ: يامان ئاقىۋەت.

نَتِيجَةُ الْجَيْبِ: خاتىرە دەپتەر.

نَتِيفٌ: يۇلۇنغان موي.

نَتِيلَةٌ ج نَتَائِلُ: ۋاستە، قورال، ئۇسۇل.

نِثَاثٌ: يارىغا سۈرتىلىدىغان ماي.

نِثَارٌ: چاچماق، چاچقۇ (مۇراسىملاردىكى).

«مَا أَصَبْتُ مِنَ النِّثَارِ شَيْأً»: چاچقۇدىن ھېچ نەرسە ئالالمىدىم.

نُثَارٌ. نَثَارَةٌ: چېچىلىپ قالغان.

نُثَالَةٌ: قالدۇقى، قېلىپ قالغىنى.

نَثَّ يَنِثُّ نَثًّا وَ نَثِيثًا الْإِنَاءُ: قاچا تەپچىرىدى.

نَثَّ الْعَرَقُ: تەر چىقتى.

نَثَّ الرَّجُلُ: كىشى تەرلىدى.

نَثَّ الْخَبَرُ: خەۋەر تارقالدى.

نَثَّ فُلَانًا: كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى.

نَثَّ يَنِثُّ نَثًّا الْجُرْحَ: يارىغا ماي سۈركىدى.

نَثَّاثٌ: پىتنىخور، سۆز ـ چۆچەك تارقاتقۇچى.

نَثَّرَ يُنَثِّرُ تَنْثِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى چېچىۋەتتى.

نَثَجَ يَنْثِجُ نَثْجًا وَ نَثَجًا الشَّيْءُ: بوشاپ كەتتى، سولىشىپ كەتتى.

نَثَجَ مَا فِي بَطْنِهِ: ئىچ ـ باغرىنى چىقاردى.

نَثَجَ بَطْنَهُ بِالسِّكِّيْنِ: قارنىنى پىچاق بىلەن ياردى.

نِثْجٌ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك.

نَثَرَ يَنْثُرُ نَثْرًا وَ نِثَارًا: چاچتى، يايدى، تارقاتتى، تېرىدى.

«نَثَرَ الْحَبَّ فِي الْحَقْلِ»: ئېتىزغا ئۇرۇق چاچتى.

نَثَرَ الْكَلَامَ: نەسر يازدى.

«أَدِيبٌ يَنْثُرُ وَ يَنْظِمُ»: نەسر ۋە نەزم يازىدىغان ئەدىب.

نَثَرَ السِّرَّ: سىرنى پاش قىلدى، ئاشكارىلىدى.

نَثْرٌ: چاچماق، يايماق، پروزا؛ ئاز.

«لَهُ يَدٌ طُولَى فِي الشِّعْرِ وَ النَّثْرِ»: ئۇ نەزمى ۋە نەسرىي ئەسەر يېزىشتا ئىقتىدارلىق.

نَثَرٌ: چېچىلىپ قالغان.

نَثْرِيٌّ: نەسرىي پروزا، نەسرىي.

مَصَارِيفُ نَثْرِيَّةٌ: پارچە خىراجەت.

قَصِيدَةٌ نَثْرِيَّةٌ: چاچما شېئىر.

نَثْرِيَّاتٌ: مىلىچمال، چەرچىن مال.

«خَصَّصَ مَبْلَغًا صَغِيرًا لِنَثْرِيَّاتِهِ»: پارچە خىراجىتى ئۈچۈن ئازراق پۇل ئاجرىتىپ قويدى.

نَثَلٌ: كولانغان.

بِئْرُكَ نَثَلٌ: سېنىڭ ئورىڭ كولانغان.

نَثَمَ يَنْثِمُ نَثْمًا: ئېغىزىنى يامان قىلدى، سەت گەپ قىلدى.

نِثْوَةٌ: قارا چاپلىماق.

نَثِيرٌ: چېچىلىپ كەتكەن، چېچىلاڭغۇ.

كَلَامُهُ دُرٌّ نَثِيرٌ: ئۇنىڭ سۆزى چېچىلغان گۆھەردۇر.

نَجَا يَنْجُو نَجَاءً وَ نَجَاةً: قۇتۇلدى.

نَجَا مِنَ الْخَطَرِ: خەتەردىن قۇتۇلدى.

نَجَا يَنْجُو نَجْوًا وَ نَجْوَى الشَّخْصَ: مۇڭداشتى، پىچىرلاشتى.

«نَجَا أُمَّهُ بِهُمُومِهِ»: ئانىسى بىلەن غەم ـ قايغۇلىرىنى ئېيتىپ مۇڭداشتى.

نُجَاءٌ: سۈرگە دورىسى.

نَجَابَةٌ: ئېسىللىك، زېرەكلىك.

نَجَاةٌ: قۇتۇلۇش.

طَوْقُ النَّجَاةِ: قۇتۇلۇش بالونى.

زَوْرَقُ النَّجَاةِ: قۇتۇلۇش قولۋىقى.

نَجَاحٌ: ئۇتۇق قازانماق.

نَجَاحٌ ج نَجَاحَاتٌ: نىشانغا يېتىش، مەقسەتكە يېتىش.

«تَجَاوَزَتْ نَجَاحَاتُكَ كُلَّ تَوَقُّعَاتِنَا»: سېنىڭ ئۇتۇقلىرىڭ كۈتكەنلىرىمىزدىن پۈتۈنلەي ئېشىپ كەتتى.

«لَقِيَ نَجَاحًا فِي مُحَاضَرَتِهِ»: ئۇ لېكسىيە سۆزلەشتە مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى.

«حَقَّقَ نَجَاحَاتٍ كَثِيرَةً هَذَا الْعَامَ»: ئۇ بۇ يىل كۆپ ئۇتۇق قازاندى.

نَجَاحَةٌ: چىدامىلىق بولۇش، سەۋرچان بولۇش.

نِجَادٌ: ياردەملەشمەك؛ قىلىچنىڭ تاسمىسى.

هُوَ طَوِيلُ النِّجَادِ: ئۇنىڭ بويى ئېگىز.

نِجَارٌ، نُجَارٌ: ئەسلى، مەنبە.

نُجَارَةٌ: قىرىندى.

نِجَارَةٌ: ياغاچچىلىق.

تَلَقَّى دُرُوسًا فِي النِّجَارَةِ: ياغاچچىلىقنى ئۆگەندى.

نَجَاسَةٌ ج نَجَاسَاتٌ: نىجاسەت، پاسكىنىچىلىق.

نَجَاعَةٌ: پايدىلىق بولۇش.

نَجَاعَةُ الدَّوَاءِ: دورىنىڭ پايدىلىق بولۇشى.

نَجَاعَةُ الْهَوَاءِ النَّقِيِّ فِي الْجَبَلِ: تاغنىڭ ساپ هاۋاسىنىڭ پايدىلىق بولۇشى.

نِجَامَةٌ: ئاسترونومىيە.

نَجَاوَةٌ: كەك (زېمىن).

نَجُبَ يَنْجُبُ نَجَابَةً: تېگى ياخشى ئېسىل بولدى؛ سۆز-هەرىكىتىدە ماختاشقا ئەرزىيدىغان بولدى؛ زېرەكلىكتە تەڭتۇشلىرىدىن ئۈستۈن بولدى.

نَجَثَ يَنْجُثُ نَجْثًا عَنِ الْأَمْرِ: ئىزدەندى.

نَجَثَ الشَّيْءَ: نەرسىنى چىقاردى.

نَجَثَ الْقَوْمَ: قوۋمدىن ياردەم سورىدى.

نَجَّارٌ ج نَجَّارُونَ: ياغاچچى.

نَجَّاشٌ: ئوۋچى، شەيئىلەرنىڭ ماهىيىتىنى چۈشىنەلەيدىغان ئادەم.

نَجَّامٌ: مۇنەججىم، ئاسترونوم، پالچى، قۇرئەنداز.

نَجَّحَ يُنَجِّحُ تَنْجِيحًا: مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈردى.

«نَجَّحَهُ فِي الْمُسَابَقَةِ»: مۇسابىقىدە ئۇنى ئۇتۇققا ئېرىشتۈردى.

نَجَّدَ يُنَجِّدُ تَنْجِيدًا الْبَيْتَ: ئۆينى بېزىدى، تۈزەشتۈردى، زىننەتلىدى، ئورۇنلاشتۇردى، تەييارلىدى.

نَجَّزَ يُنَجِّزُ تَنْجِيزًا: تولۇق ئورۇنلىدى.

نَجَّسَ يُنَجِّسُ تَنْجِيسًا: پاسكىنا قىلدى، نىجىس قىلدى، بۇلغىدى.

نَجَّفَ يُنَجِّفُ تَنْجِيفًا: قاتتىق كولىدى.

نَجَّمَ يُنَجِّمُ تَنْجِيمًا: يۇلتۇزلارغا قاراپ پال ئاچتى.

نَجَّى يُنَجِّي تَنْجِيَةً: قۇتقۇزدى، قۇتۇلدۇردى.

«نَجَّى السَّبَّاحُ الْغَرِيقَ»: سۇ ئۈزگۈچى، سۇغا چۆكۈپ كەتكۈچىنى قۇتقۇزدى.

نَجَحَ يَنْجَحُ نَجْحًا وَ نُجْحًا وَ نَجَاحًا: ئۇتۇق قازاندى، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى.

«نَجَحَتِ الْبِنْتُ فِي الْإِمْتِحَانِ»: قىز ئىمتىهاندىن ئۆتتى.

نَجَحَ الْأَمْرُ: ئىش ئاسان بولدى، ئوڭۇشلۇق بولدى.

«نَجَحَتِ الْمُفَاوَضَاتُ»: سۆھبەت مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى.

نَجَخَ يَنْجَخُ نَجْخًا وَ نَجِيخًا الْمَوْجُ: دولقۇن ئۆركەشلىدى.

نَجَدَ يَنْجُدُ نُجُودًا: ئېگىز بولدى، كۆتۈرۈلدى.

نَجَدَ يَنْجُدُ نَجْدًا: ياردەم قىلدى.

نَجَدَ الْبَدَنُ عَرَقًا: بەدەندىن تەر ئاقتى.

نَجِدَ يَنْجَدُ نَجَدًا: هاردى، چارچىدى.

نَجِدَ الرَّجُلُ: ئادەم تەرلىدى.

نَجْدٌ: ياردەم قىلماق، ياردەم بەرمەك.

نَجْدٌ ج نِجَادٌ: ئېگىزلىك، يول.

﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭغا ياخشى يول بىلەن يامان يولنى كۆرسەتمىدۇقمۇ؟

نَجْدَةٌ ج نَجَدَاتٌ: تېز يـاردەم؛ يـاردەم بېرىـپ كۈچەيتىش؛ باتۇرلۇق، قەھرىمانلىق.

«نَجْدَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ»: ئەسكىرىي ياردەملەر.

«النَّجْدَةَ! النَّجْدَةَ!»: قۇتقۇزۇڭلار! قۇتقۇزۇڭلار!

شُرْطَةُ النَّجْدَةِ: جىددىي قۇتقۇزۇش ساقچىلىرى.

نَجَدَ يَنْجُدُ نَجْدًا: چاپىنىدى؛ قاتتىق تەلەپ قىلدى، تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى.

نَجَرَ يَنْجُرُ نَجْرًا الْخَشَبَ: ياغاچچىلىق قىلدى، ياغاچنى رەندىلىدى.

نَجْرَانٌ م نَجْرَى ج نَجَارَى: گىرە، مۇجۇق؛ تەشنا، ئۇسسۇز.

إِبِلٌ نَجْرَى أَوْ نَجَارَى: ئۇسسۇز تۆگە.

نَجَزَ يَنْجُزُ نَجْزًا الشَّيْءُ: پۈتتى، ئورۇنلاندى.

نَجَزَ الْوَعْدُ: ۋەدە ئورۇنلاندى.

نَجَزَ الْعَمَلَ: ئىشنى ئورۇنلىدى، پۈتتۈردى، تاماملىدى.

نَجِزَ يَنْجَزُ نَجَزًا: تۈگىدى.

نَجُسَ يَنْجُسُ نَجَاسَةً: نىجىس بولدى، بۇلغاندى، پاسكىنا بولدى.

نَجُسَ الثَّوْبُ: كىيىم پاسكىنا بولدى.

نَجِسَ يَنْجَسُ نَجَسًا: نىجىس بولدى، پاسكىنا بولدى.

نَجَسٌ ج أَنْجَاسٌ: نىجىس، پاسكىنا، گۇناھكار.

نَجِسٌ: نىجىس، پاسكىنا، مەينەت.

﴿إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ﴾ «قۇرئان»: مۇشرىكلار (ئاللاھنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر

نَجَشَ يَنْجُشُ نَجْشًا الصَّيْدَ: ئوۋنى قاچۇرۇۋەتتى.

نَجَشَ الْحَدِيثَ: سۆزنى تارقاتتى.

نَجَشَ النَّارَ: ئوت ياقتى.

«نَجَشَ فُلَانٌ فِي الْبَيْعِ»: مالنىڭ باھاسىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن سودىدا تىل بىرىكتۈرۈۋالدى.

نَجَشَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى بولۇشىچە ھەيدىدى.

نَجَشَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يىغىۋالدى.

نَجَعَ يَنْجَعُ نَجْعًا وَ نُجُوعًا: پايدىسى بولدى، ئۈنۈمى بولدى، تەسىرى بولدى.

نَجَعَ الْمَكَانَ: جايغا كەلدى، چۈشتى.

نَجَعَ الدَّوَاءُ: دورا پايدا قىلدى، ئۈنۈم بەردى.

«نَجَعَ الْبَدْوُ الرَّحَّلُ فِي مَوَاضِعِ الْكَلَأِ»: كۆچمەن چارۋىچىلار يايلاقتا چۈشتى.

نَجْعٌ: پايدا قىلىش، ئۈنۈم بېرىش.

نَجْعٌ ج نُجُوعٌ: چۈشكۈن بولىدىغان ئوت-چۆپلۈك جاي، چېدىر، كىچىك كەنت، مەھەللە.

نُجْعَةٌ: ئوتلاق ئىزدەش، خەير-ساخاۋەتچىلەردىن ئىلتىپات تىلەش.

«هَذِهِ لَيْسَتْ بِدَارِ نُجْعَةٍ»: بۇ جاينىڭ ئوت-چۆپى يوق.

فُلَانٌ نُجْعَتِي: پالانى ساخاۋەتچىم.

نَجَفَ يَنْجُفُ نَجْفًا: كەستى، چاچتى.

نَجَفَ الْبِئْرَ: قۇدۇق كولىدى.

نَجَفٌ ج نِجَافٌ: دۆڭ، تۆپىلىك.

نَجَفَةٌ ج نَجَفٌ وَ نِجَافٌ: ساي ئۇتتۇرىسىدىكى سۇ چىقمايدىغان دۆڭ.

نَجَفَةٌ ج نَجَفٌ وَ نَجَفَاتٌ: كۆپ لامپىلىق ئاسما چىراغ.

نَجَلَ يَنْجُلُ نَجَلًا الْمَوْلُودَ: بالا تۇغدى.

نَجَلَ الْأَرْضَ: يەر ھەيدىدى، تېرىدى.

نَجِلَ يَنْجَلُ نَجَلًا ـتِ الْعَيْنُ: كۆز چوڭ ۋە گۈزەل بولدى.

نَجْلٌ ج أَنْجَالٌ: ئوغۇل، بالا، پەرزەنت، ئەۋلاد، پۇشتى؛ ئەسلى، تېگى.

«هُوَ كَرِيمُ النَّجْلِ»: ئۇنىڭ تېگى ئېسىل.

«أَقَرَّ اللهُ عَيْنَكَ بِأَنْجَالِكَ»: ئاللاھ سىزنى بالىلىرىڭىز بىلەن خۇشال قىلسۇن.

نَجْلَاءُ ج نُجْلٌ: شەھلا كۆز.

«غَادَةٌ نَجْلَاءُ»: شەھلا كۆزلۈك نازىنىن.

«طَعْنَةٌ نَجْلَاءُ»: ئەجەللىك زەربە.

لَيْلَةٌ نَجْلَاءُ: ئۇزۇن كېچە.

نَجَمَ يَنْجُمُ نَجْمًا وَ نُجُومًا: مەيدانغا چىقتى، كۆرۈندى، پەيدا بولدى، مەيدانغا كەلدى، ئاشكارا بولدى، ئايان بولدى.

نَجَمَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك كۆرۈندى، ئۈندى.

نَجَمَ عَنْهُ: تۇغۇلدى، يۈز بەردى، كېلىپ چىقتى.

نَجَمَ الدَّيْنَ: قەرزنى مۇددەتكە بۆلۈپ تاپشۇردى.

نَجَمَ الشَّاعِرُ: شائىرلىقتا ئۇستۇنلۇككە ئېرىشتى.

«نَجَمَ عَنْ فَوْضِي الْمُرُوْرِ كَثْرَةُ الْحَوَادِثِ»: قاتناشنىڭ قالايمىقانچىلىقىدىن كۆپلىگەن ۋەقەلەر كېلىپ چىقتى.

نَجْمٌ ج نُجُومٌ وَ أَنْجُمٌ: يۇلتۇز؛ ئوت-چۆپ، دەل-دەرەخ، باشاقلىق ئۆسۈملۈك، دانلىق ئۆسۈملۈك؛ چولپان.

﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى﴾ «قۇرئان»: ساقىغان يۇلتۇزلار بىلەن قەسەمكى ...

النَّجْمُ الْقُطْبِيُّ: قۇتۇپ يۇلتۇز.

نَجْمٌ بِذَنَبٍ: كومېتا، قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز.

نَجْمُ الصُّبْحِ: چولپان يۇلتۇز، ۋېنېرا، زۆھرە يۇلتۇز.

﴿وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ﴾ «قۇرئان»: ئوت-چۆپ، دەل-دەرەخلەر سەجدە قىلىدۇ (يەنى، ئاللاھنىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنىدۇ).

«أَقَلَ نَجْمُهُ»: ئۇنى نەس باستى.

«عَلَا نَجْمُهُ»: ئۇنىڭ تەلىيى كەلدى.

«هُوَ نَجْمُ السِّيْنَمَا»: ئۇ كىنو چولپىنى.

النُّجُومُ الثَّوَابِتُ: تۇرغۇن يۇلتۇزلار.

عِلْمُ النُّجُومِ: ئاسترونومىيە.

عِبَادَةُ النُّجُومِ: يۇلتۇزلارغا چوقۇنۇش.

نَجْمَةٌ ج نَجْمٌ وَ نُجُومٌ: يۇلتۇز، چولپان، يۇلتۇز بەلگىسى؛ مېھمانخانىلارنى دەرىجىگە ئايرىش ئۆلچىمى.

نَجْمَةٌ عَالَمِيَّةٌ: خەلقئارالىق چولپان.

«فُنْدُقٌ ثَلَاثَةُ نُجُومٍ»: ئۈچ يۇلتۇزلۇق مېھمانخانا.

«فُنْدُقٌ خَمْسَةُ نُجُومٍ»: بەش يۇلتۇزلۇق مېھمانخانا.

نَجْمِيٌّ: يۇلتۇزنىڭ، يۇلتۇزغا ئائىت، يۇلتۇزدەك.

نَجْوٌ: مۇكەددىشىش؛ گەندە، سۈيدۈك، قىغ، ماياق.

نُجُوَةٌ ج نِجَاءٌ: ئېگىزلىك، قاپتال.

نَجْوَى: پىچىرلىشىش، مەخپىي سۆھبەت.

﴿إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ﴾ «قۇرئان»: (گۇناھ توغرىسىدا) پىچىرلىشىش شەيتاندىن.

نَجِيبٌ ج أَنْجَابٌ وَ نُجَبَاءُ وَ نُجُبٌ: ئېسىل، ئارتۇق، مۇنەۋۋەر، زېرەك.

«وَلَدٌ نَجِيبٌ»: ئېسىل بالا.

«فَتَاةٌ نَجِيبَةٌ»: ئېسىل قىز.

نَجِيثٌ: سىر، مەقسەت، نىشان؛ ئاستا.

«بَدَا نَجِيثُ الْقَوْمِ»: قوۋمنىڭ سىرى ئاشكارىلاندى.

«أَمْرٌ لَهُ نَجِيثٌ»: ئاقىۋىتى يامان ئىش.

«نَجِيثُ الْبِئْرِ»: قۇدۇقتىن چىقىرىلغان توپا.

نَجِيحٌ م نَجِيحَةٌ: مۇۋەپپەقىيەت قازانغۇچى.

رَأْيٌ نَجِيحٌ: توغرا پىكىر.

رَجُلٌ نَجِيحٌ: چىدامىلىق ئادەم.

سَيْرٌ نَجِيحٌ: تېز مېڭىش.

مَكَانٌ نَجِيحٌ: يېقىن جاي.

نَجِيشٌ: ئوۋچى.

نَجِيعٌ: پايدىلىق، ئۈنۈملۈك.

نَحَا يَنْحُو نَحْوًا الشَّخْصُ إِلَى الشَّيْءِ: مايىل بولدى، نىشانلىدى، يۈزلەندى.

نَحَا نَحْوَهُ: ئۇنىڭ ئىزىدىن ماڭدى

«نَحَا نَحْوَ أُسْتَاذِهِ»: ئۇستازىنىڭ ئىزىدىن ماڭدى، ئۇستازىغا ئەگەشتى.

نُحَابٌ: يۆتەل.

نِحَاتَةٌ: ئۇششاق، ئۇۋاق.

نُحَاتَةٌ ج نُحَاتَاتٌ: قىرىندى، چىپىندى، تارىشا.

نَحَاحٌ: سېخىيلىق، مەردلىك؛ بېخىللىق.

نِحَازٌ: ئەسلى، تېگى ـ تەكتى، كېلىپ چىقىشى.

نُحَازَةٌ: بىر پارچە گۆش.

نُحَاسٌ: مىس.

«نُحَاسٌ أَحْمَرُ»: قىزىل مىس.

«نُحَاسٌ أَصْفَرُ»: سېرىق مىس.

نِحَاسَةٌ: مىسكەرچىلىك.

نُحَاسِيٌّ: مىسلىق.

نُحَاسِيّ اللَّوْنِ: مىس رەڭ.

الْعَصْرُ النُّحَاسِيّ: مىس قورال دەۋرى.

نُقُودٌ نُحَاسِيَّةٌ: مىس پۇللار.

الْآلَاتُ النُّحَاسِيَّةُ: پۈۋلەپ چالىدىغان مۇزىكا ئەسۋابلىرى.

نَحَافَةٌ: ئورۇقلۇق، جۇدەڭگىلىك، ئاجىزلىق.

نِحَالَةٌ: ھەسەل ھەرىسى، ھەرە بېقىش.

«تُشَجِّعُ الدَّوْلَةُ النِّحَالَةَ»: دۆلەت ھەسەل ھەرىسى بېقىشقا ئىلھاملاندۇرۇۋاتىدۇ.

نَحَبَ يَنْحُبُ نَحْبًا وَ نَحِيبًا: قاتتىق يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى.

نَحْبٌ: قاتتىق يىغلىماق، پاكىت، ئىسپات، روھ، ئىرادە، ۋاقىت، چاغ، قىمار، يۆتەل، ئۇيقۇ، سېمىزلىك.

قَضَي نَحْبَهُ: ئۇ ئۆلدى.

﴿فَمِنْهُم مَّن قَضَى نَحْبَهُ﴾ «قرآن»: ئۆلارنىڭ بەزىسى (ئەھدىگە ۋاپا قىلىپ) شېھىت بولدى.

نُحْبَةٌ: تەلەي، تەقدىر.

نَحَتَ يَنْحِتُ نَحْتًا وَ نَحِيتًا: يونىدى، ئويدى.

نَحَتَ الْجَبَلَ: تاغنى تەشتى، تاغدىن تاشلارنى كەستى، تاغنى تېشىپ ياسىدى.

﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ﴾ «قرآن»: ئىبراھىم ئېيتتى: «(ئۆزۈڭلار) ئويۇپ ياسىغان بۇتلارغا چوقۇنامسىلەر؟».

نَحَتَ الْكَلِمَةَ: سۆز ياسىدى. «صلعم» «صلي الله عليه وسلم»: دىن قىسقارتىپ ياسالغاندەك.

نَحَتَهُ بِلِسَانِهِ: تۆھمەت قىلدى، قارىلىدى، ھاقارەتلىدى.

نَحْتٌ: ئويمىچىلىق.

نَحْتُ الْكَلَامِ: سۆز ياسىماق.

نَحْتُ التَّمَاثِيلِ: ھەيكەلتاراشلىق، ئويمىچىلىق.

غَزَالَةٌ رَائِعَةُ النَّحْتِ: چىرايلىق ئويۇپ چىقىرىلغان ئاھۇ ھەيكىلى.

نَحَّاتٌ ج نَحَّاتُوْنَ: ئويمىچى، قىرغۇچى، نەققاش.

نَحَّاتُ الْحَجَرِ: تاشچى.

«نَحَّاتُ الرَّخَامِ»: مەرمەر تاش ياسىغۇچى.

نَحَّاتُ الْخَشَبِ: ياغاچچى.

نَحَّاتُ التَّمَاثِيلِ: ھەيكەلتاراش.

نَحَّارٌ: قاساپ؛ سېخىي.

نَحَّاسٌ ج نَحَّاسُوْنَ: مىسكەر.

نَحَّاطٌ: ھاكاۋۇر.

نَحَّالٌ ج نَحَّالُوْنَ: ھەسەل ھەرىسى باققۇچى.

نَحَّامٌ: كۆپ ھاسىرايدىغان، كۆپ يۆتىلىدىغان، بېخىل، يولۋاس.

نَحَّبَ يُنَحِّبُ تَنْحِيبًا فِي الْأَمْرِ: تىرىشتى.

نَحَّبَ عَلَي الشَّيْءِ: ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

نَحَّبَهُ السَّفَرُ: سەپەر ئۇنى چارچىتىۋەتتى.

نَحَّس يُنَحِّسُ تَنْحِيسًا الْأَخْبَارَ: رازۋېدكا قىلدى، تەكشۈردى، ئاخبارات ئىگىلىدى.

«نَحَّسَ الْآنِيَةَ»: قاچىلارغا مىس يالاتتى.

نَحَّي يُنَحِّي تَنْحِيَةً: نېرى قىلدى، چەتكە چىقاردى، ئۆز جايىدىن ئېلىۋەتتى.

«نَحَّي الْحِجَارَةَ مِنَ الطَّرِيْقِ»: تاشنى يولدىن نېرى

قىلىۋەتتى.

نَحَرَ يَنْحَرُ نَحْرًا: بوغۇزلىدى، ئۆلتۈردى.

«نَحَرَ الْبَعِيرَ»: تۆگىنى بوغۇزلىدى.

﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ﴾ ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىڭ ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن ۋە قۇربانلىق قىلغىن.

نَحَرَ الْأُمُورَ عِلْمًا: ئىشلارنى پۇختا ئورۇنلىدى.

نَحْرٌ: بوغۇزلىماق.

نَحْرٌ ج نُحُورٌ: بوغۇز (كېكىرتەك).

يَوْمُ النَّحْرِ: قۇربان ھېيت كۈنى.

نِحْرِيرٌ ج نَحَارِيرُ: ئۆز ئىلمىدە ماھىر، پىتىشكەن، پىشقان.

«الْإِمَامُ الْعَالِمُ النِّحْرِيرُ»: پىتىشكەن ئالىم، پېشۋا.

نَحِزَ يَنْحَزُ نَحَزًا وَ نُحَازًا: يۆتەلدى.

نَحَسَ يَنْحَسُ نَحْسًا الشَّخْصَ: شەخسكە زىيان سالدى، ئازار بەردى.

نُحِسَ الشَّخْصُ: پالاكەت باستى، نەس باستى.

نَحُسَ يَنْحُسُ نَحْسًا وَ نُحُوسَةً الشَّخْصُ: چارچىدى، زىيان-زەخمەتكە ئۇچرىدى.

نَحْسٌ: نەس باسماق، پالاكەت باسماق.

نَحْسٌ ج نُحُوسٌ: نەسلىك، بەختسىزلىك.

«لَازِمَةُ النَّحْسُ»: ئۇنى نەس باستى.

جَلَبَ لَهُ النَّحْسَ: ئۇنىڭغا بەختسىزلىك كەلتۈردى.

أَمْرٌ نَحْسٌ: پالاكەتكە ئۇچرىغان ئىش.

يَوْمٌ نَحْسٌ: نەس باسقان كۈن، شۇم كۈن.

نَحَصَ يَنْحَصُ نُحُوصًا النَّاقَةُ: تۆگە سەمرىپ كەتتى.

نَحُضَ يَنْحُضُ نَحَاضَةً: سەمرىپ كەتتى.

نَحْضٌ ج نِحَاضٌ وَ نُحُوضٌ: سەمرىپ تىقىلىپ كېتىش.

نَحَطَ يَنْحِطُ نَحْطًا وَ نَحِيطًا: چارچاش ياكى غەزەپتىن ۋارقىرىدى.

نَحُفَ يَنْحُفُ نَحَافَةً: ئورۇقلىدى، جۇدىدى، يادىدى، ئاجىزلىدى.

نَحَلَ يَنْحَلُ نَحْلًا الْقَوْلَ: يالغاننى ياسىدى، ئويدۇرۇپ چىقاردى، ساختىلاشتۇردى، توقۇپ چىقتى.

نَحَلَهُ الْمَرَضُ: كېسەللىك ئۇنى ئورۇقلىتىۋەتتى.

نَحَلَ يَنْحَلُ نُحُولًا: ئورۇقلىدى، جۇدىدى، يادىدى.

«نَحُلَتِ الْفَتَاةُ»: قىز ياداپ كەتتى.

نَحْلٌ: ئويدۇرماق، توقۇماق؛ ھەسەل ھەرىسى، بال ھەرىسى.

﴿وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا﴾ ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىڭ ھەسەل ھەرىسىگە ئىلھام بىلەن بىلدۈردى: «تاغلارغا ئۇۋا تۈزگىن».

نِحْلَةٌ: سوۋغا، ھەدىيە.

﴿وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾ ‹قۇرئان›: ئاياللارغا ئۇلارنىڭ مەھرىلىرىنى خۇشاللىق بىلەن سوۋغا قىلىپ بېرىڭلار.

نِحْلَةٌ ج نِحَلٌ: مەزھەپ، ئەقىدە.

نَحَمَ يَنْحِمُ نَحْمًا وَ نَحِيمًا وَ نَحَمَانًا: ھاسىرىدى، ھۆمۈدىدى، نەپسى سىقىلدى.

نَحَمَ السَّبُعُ: يولۋاس خىرقىرىدى.

نَحْمَةٌ: يۆتەل.

نَحْنُ: بىز.

نَحْنُ تُجَّارٌ: بىز سودىگەرلەر.

ئەسكەرتىش: بەزىدە ئۆزىنى ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن «مەن» دېگەن سۆز «بىز» سۆزى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ.

«نَحْنُ رَئِيسُ الْجُمْهُورِيَّةِ قَرَّرْنَا ...»: بىز جۇمھۇرىيەت رەئىسى قارار قىلدۇقكى ...

نَحْنَحَ يُنَحْنِحُ نَحْنَحَةً: ھاسىرىدى.

نَحْنَحَةٌ: ھاسىرىماق.

نَحْوٌ ج أَنْحَاءٌ: تەرەپ، يان، يۆنىلىش، نىشان، ئۇرۇن، جەھەت، يول، ئۇسۇل، چارە،

تەدبىر، شەكىل، پاسون، يوسۇن.

«سَارَ عَلَى هَذَا النَّحْوِ»: مۇشۇ يول بويىچە ماڭدى.

«عَلَى نَحْوٍ لَمْ يُعْهَدْ مِنْ قَبْلُ»: ئىلگىرى كۆرۈلمىگەن ئۇسۇلدا.

«جَاءَ فِي نَحْوِ السَّابِعَةِ مَسَاءً»: ئۇ كەچ سائەت يەتتە ئەتراپىدا كەلدى.

عِلْمُ النَّحْوِ: سىنتاكسىس ئىلمى، جۈملە تۈزۈلۈشى ھەققىدىكى پەن.

الصَّرْفُ وَالنَّحْوُ: مورفولوگىيە ۋە سىنتاكسىس.

نُحُوسَةٌ: چارچاش، زىيان-زەخمەتكە ئۇچراش.

نَحْوِيٌّ: سىنتاكسىسقا مۇناسىۋەتلىك.

«دِرَاسَةٌ نَحْوِيَّةٌ»: سىنتاكسىس ئۆگىنىمەك.

نَحْوِيٌّ ج نَحْوِيُّوْنَ وَ نُحَاةٌ: سىنتاكسىسشۇناس، نەھۋىشۇناس.

نَحِيْبٌ: يىغا.

نَحِيْتٌ: چىپىلغان تۇزلەنگەن، ئويۇپ چۇشۇرۇلگەن، ئويۇلغان، قىرىلغان.

نَحِيْحٌ: بىخىل، خىرقىرىغان ئاۋاز.

نَحِيْسٌ: قورغاقچىلىق.

«عَامٌ نَحِيْسٌ»: قورغاقچىلىق يىل.

نَحِيْسٌ ج نُحَسَاءُ: بەختسىز، تەلەيسىز.

«رَجُلٌ نَحِيْسٌ»: تەلەيسىز ئادەم.

نَحِيْفٌ ج نُحَفَاءُ: ئورۇق، جۇدەڭگۈ، سولغۇن.

«هُوَ نَحِيْفُ الدِّيْنِ»: ئۇنىڭ دىنى ئاجىز.

«أَجْسَامٌ نَحِيْفَةٌ»: ئورۇق بەدەن.

نَحِيْلٌ ج نَحْلَى: ئورۇق، ياداڭغۇ.

«طِفْلٌ نَحِيْلٌ»: ئورۇق بوۋاق.

نَحِيْمٌ: خىرقىرىغان ئاۋاز.

نَخَا يَنْخُو نَخْوَةً: پەخىرلەندى، چوڭلۇق قىلدى.

«يَنْخُو بِمَالِهِ وَ بَنِيْهِ»: مېلى ۋە ئوغۇللىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

نِخَابٌ: يۈرەك پەردىسى.

نُخَاخَةٌ: يىلىك.

نِخَاسَةٌ: ئات-ئۇلاغ تىجارىتى؛ قۇل سودىسى، قۇل تىجارىتى.

نُخَاعٌ: يۇلۇن.

نُخَاعَةٌ ج نُخَاعَاتٌ: بەلغەم.

نِخَافٌ ج أَنْخِفَةٌ: ئاياغ كىيىم.

نُخَالَةٌ: كېپەك.

نُخَالَةُ الدَّقِيْقِ: ئۇننىڭ كېپىكى.

نُخَامَةٌ: بەلغەم.

«لَا تَرْمِ بِنُخَامَتِكَ فِي الطَّرِيْقِ»: بەلغىمىڭنى يولغا تۈكۈرمە.

نَخَبَ يَنْخُبُ نَخْبًا الشَّيْءَ: تاللىدى، ئىلغىدى، خىللىدى.

نَخْبٌ: قورقۇنچاق، ئېسىل مەي، شەربەت.

«شَرِبَ نَخْبَ فُلَانٍ»: پالانىنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن ئىچتى.

«شَرِبَ عَلَى نَخْبِ الضُّيُوْفِ»: مېھمانلار بىلەن قەدەھ سوقۇشتۇردى.

نُخْبَةٌ ج نُخَبٌ: تاللانغان، خىللانغان، سايلانغان.

«نُخْبَةُ الْقَوْمِ»: قوۋم ئىچىدىن تاللانغان مۇنەۋۋەر.

«نُخْبَةٌ مِنْ ذَوِي الْمَكَانَةِ»: مەرتىۋىلىك ئادەملەردىن سايلانغان.

«نُخْبَةٌ مِنَ الْكُتُبِ»: كىتابلاردىن تاللانما.

«نُخْبَةٌ مِنَ الْأَفْلَامِ»: فىلىملەردىن تاللانما.

نَخَتَ يَنْخُتُ نَخْتًا الطَّائِرُ الشَّيْءَ: قۇش بىر نەرسىنى چوقۇلىدى.

نَخَتَ الْقَوْلَ: سۆزنى تەكشۈرۈپ كۆردى.

نَخَّ يَنُخُّ نَخًّا الْإِبِلَ: تۆگىنى قاتتىق ھەيدىدى، تۆگىنى «چۆك، چۆك» دېدى.

نَخٌّ ج أَنْخَاخٌ: پايانداز.

نُخٌّ: يىلىك.

نَخَّاجَةٌ: سۇ چېچىش ئەسۋابى.

نَخَّاسٌ ج نَخَّاسُونَ: ئات ـ ئۇلاغ سودىگىرى، قۇل سودىگىرى.

«يَلْتَقِي النَّخَّاسُونَ فِي سُوْقِ الْأَحَدِ»: ئۇلاغ سودىگەرلىرى يەكشەنبە بازاردا ئۇچرىشىدۇ.

«كَثُرَ النَّخَّاسُونَ فِي الْقَرْنِ السَّادِسِ عَشَرَ»: قۇل سودىگەرلىرى 16 ـ ئەسىردە كۆپ بولغان.

نَخَرَ يَنْخُرُ نَخْرًا: يېدى.

«نَخَرَ السُّوْسُ الْخَشَبَ»: ياغاچنى قۇرت يېدى.

نَخَرَ يَنْخِرُ نَخِيْرًا: خورەك تارتتى.

نَخِرَ يَنْخَرُ نَخَرًا الْعُوْدُ أَوِ الْعَظْمُ: چىرىدى.

نَخِرٌ: چىرىگەن.

﴿أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً﴾ «قرآن»: ئۇ بىزنىڭ چىرىگەن سۆڭەك بولۇپ قالغان ۋاقتىمىز ئەمەسمۇ؟

نَخَزَ يَنْخَزُ نَخْزًا: سانجىدى.

«نَخَزَ الْحِمَارَ بِالْعَصَا»: ئېشەكنى تاياق بىلەن نوقۇدى.

نَخَزَهُ بِكَلِمَةٍ: ئۇنىڭغا دەشنام بەردى، ئازار بەردى.

«مَا أَشَدَّ نَخْزَهَا»: نېمىدېگەن قاتتىق ئازار.

نَخَسَ يَنْخُسُ نَخْسًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى تاياق بىلەن نوقۇدى.

نَخَصَ يَنْخَصُ نَخْصًا: ئورۇقلاپ كەتتى، ياداپ كەتتى.

«نَخَصَ فُلَانًا الْكِبَرُ»: ياشانغانلىق پالاننى ئاجىزلىتىۋەتتى.

نَخَطَ يَنْخَطُ نَخْطًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا تويۇقسىز زەربە بەردى.

نَخَطَ عَلَيْهِ: چوڭچىلىق قىلدى، ھاكاۋۇرلۇق قىلدى.

نَخَطَ الْمُخَاطَ مِنْ أَنْفِهِ: مىشقىردى.

نُخْطٌ . نَخْطٌ: يىلىك.

نَخَعَ يَنْخَعُ نُخُوعًا: بەلغەم تۈكۈردى، مىشقاردى.

نَخْفَةٌ: تاغ ئۈستىدىكى ئويمان جاي.

نَخَلَ يَنْخُلُ نَخْلًا: تاسقىدى.

«نَخَلَتِ الدَّقِيْقَ»: ئۇن تاسقىدى.

«نَخَلَ السَّحَابُ الْمَطَرَ»: بۇلۇت يامغۇرنى قويۇۋەتتى.

نَخَلَ الْكَلَامَ: سۆزنى تۈجۈپىلىدى.

نَخْلٌ: تاسقىماق.

نَخْلٌ ج نَخِيْلٌ: خورما.

﴿فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ﴾ «قرآن»: ئۇ ئىككى جەننەتتە مېۋىلەر، خورمىلار ۋە ئانارلار بار.

نَخَمَ يَنْخَمُ نَخْمًا: تۈكۈردى، مىشقاردى.

نَخْوَةٌ: يەخىرلەنمەك؛ قەھرىمانلىق، قىزغىنلىق، ئادىمگەرچىلىك.

«يُدَافِعُ عَنِ الْمَظْلُوْمِيْنَ بِكُلِّ نَخْوَةٍ»: ئېزىلگەنلەرنى پۈتۈن قىزغىنلىق بىلەن قوغدايدۇ.

نَخِيْبٌ ج نُخُبٌ: ھېسسىياتسىز، مەتۇ، ئەقىلسىز، قورقۇنچاق.

نِدَاءٌ: چاقىرماق، چاقىرىق، توۋلىماق، مۇناجات.

«نِدَاءٌ هَاتِفِيٌّ»: تېلېفوندا چاقىرىش.

«أَصْدَرَ الزَّعِيْمُ نِدَاءً لِأَتْبَاعِهِ»: داھىي ئۆز تەۋەلىرىگە چاقىرىق چىقاردى.

﴿إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا﴾ «قرآن»: ئۇ ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىغا پەس ئاۋازدا مۇناجات قىلدى.

«إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُوْلُوْا مِثْلَ مَا يَقُوْلُ الْمُؤَذِّنُ» «حديث»: ئەزان ئاۋازىنى ئاڭلىغان چېغىڭلاردا، مۇئەززىن نېمە دېسە شۇنى دەڭلار.

نِدَافَةٌ: پاختا ئېتىش كەسپى.

نَدَامَةٌ: پۇشايمان قىلماق، نادامەت.

«إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُوْنَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُوْنُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ» «حديث»: سىلەر ئەمەل تۇتۇشقا ھېرىسلىق قىلىسىلەر، تۇتقان ئەمەلىڭلار

ئۇچۇن قىيامەت كۈنى نادامەت چېكىسلەر.

نَدَاوَةٌ: هۆل بولماق، نەملىك.

نَدَبَ يَنْدُبُ نَدْبًا: يىغلىدى، ئېچىندى.

نَدَبَ الْمَيِّتَ: مېيىتكە ھازا ئاچتى، تەرىپىنى قىلدى.

نَدَبَ الشَّخصَ إِلَى الْأَمْرِ: چاقىردى، تەكلىپ قىلدى.

«نَدَبَهُ إِلَى الْإِشْرَافِ عَلَى بِنَاءِ الْجِسْرِ»: ئۇنى كۆۋرۈك قۇرۇلۇشىغا نازارەت قىلىشقا تەكلىپ قىلدى.

نَدِبَ يَنْدَبُ نَدَبًا الْجُرْحُ: يارا ئىزى قېلىپ قالدى.

نَدْبٌ ج نُدُوبٌ وَ نُدَبَاءُ: ئاكتىپ، پائال، پائالىيەتچان، شوخ، تېتىك، جانلىق، ئۆتكۈر، سەزگۈر، سەگەك، چەبدەس.

نَدَبٌ ج نُدُوبٌ: يارىنىڭ ئىزى.

نَدَبَةٌ ج نُدُوبٌ: يارىنىڭ ئىزى.

«تَرَكَ الْمَرَضُ فِي جِسْمِهِ نُدُوبًا»: كېسەللىك ئۇنىڭ تېنىدە ئىزلارنى قالدۇردى.

«عَلَى جَبْهَتِهِ نَدَبَةُ جُرْحٍ قَدِيمٍ»: ئۇنىڭ پېشانىسىدە كونا يارىنىڭ ئىزى بار.

نَدَحَ يَنْدَحُ نَدْحًا الشَّيْءَ: كېڭەيتتى.

نُدْحَةٌ: كەڭلىك، كەڭ زېمىن.

إِنَّكَ فِي نُدْحَةٍ مِنَ الْأَمْرِ: بۇ ئىشتا سېنىڭ تاللاش ئىمكانىيىتىڭ بار.

نَدَخَ يَنْدَخُ نَدْخًا ـ الشَّيءَ: پۇتلىشىپ كەتتى.

نَدَّ يَنِدُّ نَدًّا وَ نُدُودًا: ـ الْبَعِيرُ: تۆگە ئۈركۈپ كەتتى.

نَدَّتِ الْكَلِمَةُ: سۆز قائىدىدىن چىقتى، قائىدىسىز بولدى.

نَدَّتِ الْفِكْرَةُ عَنِّي: يادىمدىن چىقىپ كەتتى.

نَدٌّ ج أَنْدَادٌ: ئىسرىق ياغىچى، خۇشبۇي ماددا؛ تۆپىلىك.

نِدٌّ ج أَنْدَادٌ: ئوخشىشى، مىسلى، ئوخشىشىپ كېتىدىغان.

«هُوَ نِدُّهُ»: ئۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش.

﴿فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا﴾ «قرآن»: ئەمدى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمەڭلار.

نَدَّافٌ: ئاتقۇچى؛ پاختا ئاتقۇچى.

نَدَّدَ يُنَدِّدُ تَنْدِيدًا بِالشَّخْصِ: كىشىنىڭ ئەيىبىنى پاش قىلدى.

نَدَّدَ بِكَذِبِهِ وَ نِفَاقِهِ: ئۇنىڭ ساختىپەزلىكىنى پاش قىلدى.

نَدَّدَ الْمُتَظَاهِرُونَ بِقَرَارِ مُدِيرِالْمَصْنَعِ: نامايىشچىلار زاۋۇت باشلىقىنىڭ قارارىنى ئەيىبلىدى.

نَدَرَ يَنْدُرُ نُدُورًا وَ نُدْرَةً الشَّيْءُ: چىقىپ كەتتى.

«نَدَرَ الْعَظْمُ عَنْ مَوْضِعِهِ»: سۆڭەك ئۆز جايىدىن چىقىپ كەتتى.

نَدَرَ الشَّخْصُ: ئاز ئۇچرىدى، كەم تېپىلدى.

نَدَرَ فِي صَبْرِهِ وَ عِفَّتِهِ: چىداملىق ۋە ئەخلاقتا كەمدىن-كەم تېپىلىدىغان بولدى.

نَدَسَ يَنْدُسُ نَدْسًا: ـــ هُ بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

نَدَسَ بِهِ الْأَرْضَ: ئۇنى يەرگە ئاتتى.

نَدَسَ الشَّيْءَ عَنِ الطَّرِيقِ: نەرسىنى يولدىن نېرى قىلىۋەتتى.

نَدَسَ عَلَيْهِ الظَّنَّ: ئۇنىڭغا يامان ئويدا بولدى.

نَدَسَ الْأَرْضَ بِرِجْلِهِ: يەرنى تەپتى.

نَدَسَهُ بِكَلِمَةٍ: ئۇنى پەس ئاۋاز بىلەن مازاق قىلدى.

نَدِسَ يَنْدَسُ نَدَسًا: ئىنچىكە تەكشۈردى، كۆزەتتى.

نَدِسَ الْغُلَامُ: بالا زېرەك بولدى.

نَدْسٌ: يوشۇرۇن ئاۋاز، تۈيغۇن.

نَدُسٌ: ئەقىل-پاراسەت، زېرەكلىك.

نَدَشَ يَنْدِشُ نَدْشًا وَ نَدَشًا: ـــ عَنِ الشَّيْءِ: ئىزدەندى، تەكشۈردى.

نَدَشَ الْقُطْنَ: پاختىنى ئاتتى.

نَدَفَ يَنْدِفُ نَدْفًا وَنَدَفَانًا الْقُطْنَ: پاختا ئاتتى.

نَدَلَ يَنْدُلُ نَدْلًا الشَّيْءَ: تېز يۆتكىدى.

نَدِلَ يَنْدَلُ نَدَلًا: پاسكىنا بولدى.

«نَدِلَتْ يَدُهُ»: ئۇنىڭ قولى پاسكىنا بولدى.

نَدِمَ يَنْدَمُ نَدَمًا وَ نَدَامَةً: پۇشايمان قىلدى، نادامەت قىلدى.

«نَدِمَ عَلَى ارْتِكَابِهِ الْمَعَاصِي»: قىلغان گۇناھلىرىغا پۇشايمان قىلدى.

نَدَهَ يَنْدَهُ نَدْهًا: تووۋلىدى، ۋارقىرىدى.

نَدْهَةٌ: ئاۋاز، تووۋلاش.

نَدْوَةٌ: ئۇيۇشما، جەمئىيەت، ئىجتىمائىي تەشكىلات، ئىتتىپاق، بىرلەشمە، كۇلۇب، يىغىن زالى.

«نَدْوَةٌ ثَقَافِيَّةٌ»: مەدەنىي كېڭەش.

«نَدَوَاتٌ عِلْمِيَّةٌ»: ئىلمىي جەمئىيەتلەر.

دَارُ النَّدْوَةِ: پارلامېنت، مەسلىھەت، مىللىي كېڭەش، مىللىي مەجلىس ۋە كېڭەش ئېلىپ بارىدىغان جاي.

نَدْوَةٌ صَحَفِيَّةٌ: ئاخبارات يىغىنى.

نَدَى يَنْدُو نَدْوًا الْقَوْمَ: كىشىلەر يىغىلدى.

نَدِيَ يَنْدَى نَدًى وَ نَدَاوَةً: ھۆل بولدى، نەم بولدى.

«نَدِيَ الثَّوْبُ بِالْمَطَرِ»: يامغۇردا كىيىم ھۆل بولۇپ كەتتى.

«نَدِيَتِ الْأَرْضُ»: يەر نەملىشىپ كەتتى.

كَلَامٌ يَنْدَى لَهُ الْجَبِينُ: كىشىنى يەرگە قارىتىدىغان سۆز.

نَدًى: ھۆل بولماق، نەم بولماق.

نَدًى ج أَنْدَاءٌ: پار، شەبنەم، سىخىيلىق.

مَسَحَ الزُّجَاجَ الْمُغَطَّى بِالنَّدَى: شەبنەم چۈشكەن ئەينەكنى سۈرتۈۋەتتى.

إِنَّ نَدَاهُ عَلَيْنَا لَوَفِيرٌ: ئۇنىڭ بىزگە قىلغان خەير-ساخاۋىتى كۆپ.

نَدٍ (النَّدِي) م نَدِيَةٌ: ھۆل، نەم.

نَدْيَانُ: ھۆل، نەم.

نَدِيمٌ ج نُدَمَاءُ وَ نُدْمَانٌ وَ نُدَامَى: ئۇلپەت، شاراب ۋە داستىخاندا سۆھبەتداش بولغۇچى.

«الْتَقَى النُّدَمَاءُ فِي بَيْتِهِ»: ئۇلپەتلەر ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۇچراشتى.

نَدِيٌّ: ھۆل، نەم.

مُغَنٍّ نَدِيُّ الصَّوْتِ: ئاۋازى مۇڭلۇق ناخشىچى.

هُوَ نَدِيُّ الْكَفِّ: ئۇ سېخىي.

زَهْرٌ نَدِيٌّ: ھۆل چېچەك.

نَذَالَةٌ: پەسكەشلىك.

نَذَرَ يَنْذُرُ / يَنْذِرُ نَذْرًا وَ نُذُورًا: ۋەدە بەردى، بىرەر ئىش قىلىشنى ئۈستىگە ئېلىۋالدى.

﴿رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا﴾ ‹قۇرئان›: پەرۋەردىگارىم مەن قورسىقىمدىكى پەرزەنتىمنى ئازاد قىلىنغان ھالدا چوقۇم سېنىڭ خىزمىتىڭگە ئاتىدىم.

نَذَرَ نَفْسَهُ: ئۆزىنى ئاتىدى، بېغىشلىدى.

«نَذَرَ نَفْسَهُ لِخِدْمَةِ الْعِلْمِ»: ئۆزىنى ئىلىم خىزمىتى ئۈچۈن بېغىشلىدى.

«مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلَا يَعْصِهِ» ‹حديث›: كىمكى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا ۋەدە قىلغان بولسا، ئاللاھقا ئىتائەت قىلسۇن، كىمكى ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىشقا ۋەدە قىلغان بولسا، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلمىسۇن.

نَذْرٌ ج نُذُورٌ: ۋەدە، ئەھدە، سەدىقە، ئېھسان، بىر نەرسىنى ئورۇنلاشنى ئۆزلۈكىدىن ئۈستىگە ئېلىۋالماق، تۈلەم.

نَذُلَ يَنْذُلُ نَذَالَةً: پەسكەش بولدى، رەسۋا بولدى، رەزىل بولدى.

نَذْلٌ ج أَنْذَالٌ: نەسلى پەس، پەسكەش، قارا يۈز، رەزىل، ئۇياتسىز.

كَذَّابٌ سَارِقٌ نَذْلٌ: كاززاپ، پەسكەش ئوغرى.

نَذُولٌ: نەسلى پەس، پەسكەش، قارا يۈز، رەزىل،

ئۇياتسىز.

نَذِيْرٌ: ئاگاھلاندۇرغۇچى، سىگنال، ئەلچى.

«نَذِيْرُ الْخَطَرِ»: خەتەردىن ئاگاھلاندۇرغۇچى.

نَذِيْرُ شُؤْمٍ: شۇملۇقنىڭ سىگنالى.

﴿وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيراً﴾ «قۇرئان»: ئەگەر خالىساق، ئەلۋەتتە ھەر شەھەرگە بىر ئاگاھلاندۇرغۇچى (پەيغەمبەر) ئەۋەتەتتۇق.

نَذِيْلٌ ج نُذَلَاءُ وَ نِذَالٌ: نەسلى پەس، پەسكەش، قارا يۈز، رەزىل، ئۇياتسىز.

نَرْجِسٌ / نِرْجِسٌ وَاحِدَتُهُ نَرْجِسَةٌ: نەرگىس گۈل.

نَرْجِيْلَةٌ ج نَرْجِيْلَاتٌ وَ نَرَاجِيْلُ: چىلىم.

نَرْدٌ: شىشخال (قىمار ئويناش ئەسۋابى).

نَزَا يَنْزُو نَزْوًا وَ نُزُوًّا وَ نَزَوَانًا الْفَحْلُ: ئەركەك چىشىغا چاپتى، ئويناقشىدى.

نَزَا قَلْبُهُ إِلَى الشَّيْءِ: تەشنا بولدى، ئارزۇ قىلدى، ئۈمىد قىلدى، تەلپۈندى.

نِزَازٌ: رىقابەت، جاڭجال.

نِزَاعٌ: تالاش-تارتىش، داۋا، ماجىرا.

«نِزَاعُ الْخُصُوْمِ أَمَامَ الْقَاضِي»: سوتچى ئالدىدا داۋالىشىش.

«نِزَاعٌ دُوَلِيٌّ»: دۆلەتلەر ئارا تالاش-تارتىش.

«نِزَاعٌ مُسَلَّحٌ»: قوراللىق توقۇنۇش.

«وَقَعَ فِي نِزَاعٍ مَعَ ...»: دەتالاش قىلىشتى.

لَا نِزَاعَ فِي هَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىشتا تالاش-تارتىش يوق.

نِزَالٌ: كۈرەش قىلىش ئۈچۈن يۈزمۇيۈز تاقابىل تۇرماق.

نِزَالٌ خِطَابِيٌّ بَيْنَ الْمُتَنَافِسَيْنِ عَلَى الرِّئَاسَةِ: رەئىسلىكتە ئىككى رىقابەتچىنىڭ نۇتۇق كۈرىشى.

نَزَأَ يَنْزَأُ نَزْءًا وَ نُزُوْءًا بَيْنَ الْقَوْمِ: ئوتتۇرىغا بۆلگۈنچىلىك قىلدى، ئارىنى بۇزدى.

نَزَأَ عَلَيْهِ: ھۇجۇم قىلدى.

نَزِئَ بِكَذَا: مەپتۇن بولدى.

نَزَبَ يَنْزِبُ نَزْبًا وَ نُزَابًا وَ نَزِيْبًا الْغَزَالُ: كېيىك مەردى.

نَزْبٌ ج أَنْزَابٌ: لەقەم.

نَزَجَ يَنْزُجُ نَزْجًا الْغُلَامُ: بالا ئۇسسۇل ئوينىدى.

نَزَحَ يَنْزَحُ وَ يَنْزِحُ نَزْحًا وَ نُزُوْحًا: يىراق بولدى، يىراقلاشتى، ئۇزاق بولدى.

نَزَحَ الشَّخْصَ: يىراقلاشتۇردى.

«نَزَحَهُمْ قَهْرًا»: ئۇلارنى مەجبۇرەن يىراقلاشتۇردى.

نَزَحَ الْبِئْرَ: قۇدۇقنى (سۈيىنى تارتىپ) قۇرۇقدىدى.

نَزُرَ يَنْزُرُ نَزَارَةً وَ نُزُوْرَةً الشَّيْءُ: ئازلىدى، ئاز بولدى، كېمەيدى.

نَزُرَ لَبَنُ النَّاقَةِ: تۆگىنىڭ سۈتى سوغۇلۇپ كەتتى.

نَزُرَ الشَّخْصُ: ياخشىلىقى ئاز بولدى.

نَزْرٌ: ئاز، ئازغىنە، ئازراق.

نَزَّ يَنِزُّ نَزًّا وَ نَزِيْزًا الْمَكَانُ: تەپچىرىدى، سىرغىپ چىقتى.

نَزَّ الْجُرْحُ: يارىنى سىقىپ ئىچىدىكىنى چىقاردى.

نَزَّ الشَّخْصُ عَنْهُ: چەتكە چىقتى.

نَزَّ يَنِزُّ نَزًّا وَ نَزِيْزًا: سەلكىندى، تىترىدى، دىرىلدىدى.

نَزٌّ: سىرغىماق، تەپچىرىمەك.

نَزٌّ ج نُزُوْزٌ أَنْزَازٌ: يەردىن سىرغىپ چىققان سۇ.

«بِالْغُرْفَةِ السُّفْلِيَّةِ نَزٌّ مُسْتَمِرٌّ»: تۆۋەندىكى ھۇجرىدا داۋاملىق سۇ تەپچىرەيدۇ.

نَزَّةٌ: كۆچلۈك جىنسىي شەھۋەت.

أَرْضٌ نَزَّةٌ: سۇ تەپچىرەپ تۇرغان جاي.

نَاقَةٌ نَزَّةٌ: چاققان تۆگە.

نَزَّعَ يُنَزِّعُ تَنْزِيْعًا الشَّيْءَ: قومۇرۇۋەتتى، يۆتكىۋەتتى، نېرى قىلدى.

«نَزَّعَتِ الْأُمُّ ثِيَابَ رَضِيْعِهَا»: ئانا بوۋىقىنىڭ كىيىمنى سالدۇردى.

نَزَّلَ يُنَزِّلُ تَنْزِيْلًا: چۈشۈردى.

«نَزَّلَ الصَّبِيَّ مِنْ فَوْقِ الدَّرَّاجَةِ»: بالىنى ۋېلسىپىتتىن چۈشۈردى.

نَزَّلَ الثَّمَنَ: باھانى چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى.

«نَزَّلَ التَّاجِرُ أَثْمَانَ بَضَائِعِهِ»: سودىگەر ماللىرىنىڭ باھالىرىنى چۈشۈردى.

نَزَّلَ اللهُ كَلَامَهُ عَلَى أَنْبِيَائِهِ: ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ۋەھيى قىلدى.

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ﴾ «قرآن»: بۇ (قاتتىق ئازاب) شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەق كىتابنى (تەۋراتنى) نازىل قىلدى.

نَزَّهَ يُنَزِّهُ تَنْزِيهًا — نَفْسَهُ عَنِ الْقَبِيحِ: ئۆزىنى يامانلىقتىن يىراق قىلدى، پاك تۇتتى.

نَزَّهَهُ اللهُ مِنَ السُّوءِ: ئاللاھ ئۇنى يامانلىقتىن يىراق قىلدى.

نَزَعَ يَنْزِعُ نَزْعًا: تارتتى، يۇلدى، سۇغاردى، قومۇردى، تارتىپ ئالدى.

«نَزَعَ النَّجَّارُ الْمِسْمَارَ»: ياغاچچى مىخنى يۇلدى.

نَزَعَهُ عَنْ عَمَلِهِ: ئۇنى ئىشتىن بوشاتتى.

«نَزَعَهُ عَنْ وَظِيفَتِهِ»: ئۇنى ۋەزىپىسىدىن ئېلىۋەتتى.

نَزَعَ يَدَهُ مِنْ جَيْبِهِ: قولىنى يانچۇقىدىن چىقاردى.

﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ﴾ «قرآن»: قولىنى (يانچۇقىدىن) چىقىرىۋىدى، ئۇ ناگاھان قارىغۇچىلارغا (نۇر چاقنىتىپ تۇرىدىغان) ئاپئاق بولۇپ كۆرۈندى.

نَزَعَ يَدَهُ مِنَ الطَّاعَةِ: ئۇ ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتتى.

نَزَعَ يَنْزِعُ نُزُوعًا الشَّخْصُ إِلَى أَهْلِهِ: سېغىندى، تەلپۈندى.

نَزَعَهُ عِرْقٌ: ئۆز ئەسلىگە تارتتى.

نَزَعَ الشَّخْصُ عَنِ الْأَمْرِ: بىرەر ئىشتىن ئۆزىنى تارتتى، پەخەس بولدى، ساقلاندى، قول ئۈزدى.

نَزَّعَ: تارتماق، ئېلىۋەتمەك، سۇغارماق، بوشاتماق، كېيسەل سەكراتقا چۈشۈپ قالماق.

نَزْعُ السِّلَاحِ: ھەربىي ھازىرلىقلارنى قىسقارتماق، قوراللارنى قىسقارتماق.

فِي النَّزْعِ الْأَخِيرِ: سەكراتتا.

نَزْعَةٌ ج نَزَعَاتٌ: مايىللىق، يۈزلىنىش، خاھىش.

«النَّزَعَاتُ التَّوَسُّعِيَّةُ لِلدُّوَلِ الْكُبْرَى»: چوڭ دۆلەتلەرنىڭ كېڭەيمىچىلىك خاھىشلىرى.

«نَزْعَةٌ جَدِيدَةٌ»: يېڭى يۈزلىنىش.

نَزَغَ يَنْزَغُ / يَنْزِغُ نَزْغًا بَيْنَ الْقَوْمِ: قوۋم (كىشىلەر) ئارىسىدا پىتنە قوزغىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى بۇزدى، ئىغۋاگەرچىلىك قىلدى.

﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، شەيتان ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پىتنە قوزغايدۇ.

نَزْغٌ: پىتنە قوزغىماق، بۇزماق، بۇزغۇنچىلىق قىلماق، ئىغۋاگەرچىلىك قىلماق.

نَزْغُ الشَّيْطَانِ: شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشى، شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى.

نَزَفَ يَنْزِفُ نَزْفًا ـ هُ الدَّمُ: ئۇنىڭدىن قان كۆپ چىقىپ كەتتى.

نَزَفَتِ الْبِئْرُ: قۇدۇقنىڭ سۈيى تۈگىگەنگە قەدەر تارتىلدى.

نَزَفَ الشَّخْصُ دَمْعًا: كۆپ ياش تۆكتى.

نُزِفَ الشَّخْصُ: ئەقلىدىن ئازدى، مەست قىلىندى.

نُزِفَ فِي الْخُصُومَةِ: ماجىرادا يېڭىلدى.

﴿لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭدا مەست قىلىدىغان نەرسە يوق، ئۇلار ئۇنى ئىچىش بىلەن مەست بولمايدۇ.

نَزْفٌ: چىقارماق، تارتماق.

نَزْفُ الدَّمِ: قان چىقارماق.

نَزِقَ يَنْزَقُ نَزَقًا وَ نُزُوقًا: يېنىكلىك قىلدى، قاراملىق

قىلدى، ئالدىراڭغۇلۇق قىلدى، تەنتەكلىك قىلدى.

نَزَقٌ: يېنىكلىك، تەنتەكلىك، ئالدىراڭغۇلۇق، شاللاقلىق.

فِي سُلُوكِهِ نَزَقٌ: ئۇنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشىدا ئالدىراڭغۇلۇق بار.

نَزَكَ يَنْزِكُ نَزْكًا: سانجىماق، تىقماق.

نَزَلَ يَنْزِلُ نُزُولًا: چۈشتى، قوندى، تۆۋەنلىدى (پەسلىدى).

«نَزَلَ السَّلَّمَ»: شوتىدىن چۈشتى.

«نَزَلَ الْمَطَرُ»: يامغۇر ياغدى.

«نَزَلَتِ الطَّائِرَةُ»: ئايروپىلان قوندى.

«نَزَلَتْ حَرَارَةُ الْمَرِيضِ»: كېسەلنىڭ قىزىتمىسى تۆۋەنلىدى.

«أَوَّلُ آيَةٍ نَزَلَتْ عَلَى الرَّسُولِ ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ﴾»: ئاللاھ تەرىپىدىن رەسۇلۇللاغا چۈشكەن تۇنجى ئايەت ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ﴾.

«نَزَلَ مَنْزِلًا»: مەنزىلگە (ئۆيگە) چۈشتى.

«نَزَلَ بِالْعَاصِمَةِ»: پايتەختكە چۈشتى.

«نَزَلَ فِي الْفُنْدُقِ»: مېھمانخانىغا چۈشتى.

نَزَلَ عَلَى الْقَوْمِ: كىشىلەرنىڭكىگە مېھمان بولۇپ چۈشتى.

نَزَلَ عَلَى إِرَادَتِهِ: ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى.

«نَزَلَ عَلَى رَأْيِ الْأَغْلَبِيَّةِ»: كۆپ سانلىقنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى.

نَزَلَ بِهِ مَكْرُوهٌ: ئۇنىڭغا يامانلىق يەتتى.

نَزَلَ فُلَانٌ عَنِ الْأَمْرِ وَالْحَقِّ: تەرك ئەتتى، كارى بولمىدى.

نَزَلَ عِنْدَ رَغْبَتِهِ: ئۇنىڭ دېگەن يېرىگە باردى.

نَزَلَ عَلَى حُكْمِهِ: ئۇنىڭ ھۆكۈمىنى قوبۇل قىلدى.

نَزِلَ يَنْزَلُ نَزَلَةً: زۇكام بولدى.

نُزُلٌ: مېھمانخانا، مەخسۇس مېھمان كۈتىدىغان جاي.

«يَخْتَارُ السَّيَّاحُ النُّزُولَ عَلَى الشَّوَاطِئِ»: ساياھەتچىلەر سۇ بويلىرىدىكى مېھمانخانىنى تاللايدۇ.

«نُزُلُ أَرْبَعَةِ نُجُومٍ»: تۆت يۇلتۇزلۇق مېھمانخانا.

«نُزُلٌ شَعْبِيٌّ»: خەلق مېھمانخانىسى.

﴿كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا﴾ ‹قۇرئان›: ئۇلارنىڭ مەنزىلگاھى فىردەۋس جەننەتلىرى بولىدۇ.

نَزْلَةٌ: زۇكام بولماق.

نَزْلَةٌ ج نَزَلَاتٌ: بۇرۇن ۋە نەپەسلىنىش يوللىرىدىكى ياللۇغلىنىش.

«نَزْلَةٌ وَافِدَةٌ»: تارقىلىشچان زۇكام.

نَزْلَةٌ شُعَبِيَّةٌ / نَزْلَةٌ صَدْرِيَّةٌ: زۇكام، دەم سىقىلىش.

نَزُهَ يَنْزُهُ نَزَاهَةً: يامانلىقتىن يىراق بولدى، ئۆزىنى پاك تۇتتى، ئىشلارغا ئوبيېكتىپ قارىدى.

نُزْهَةٌ ج نُزَهٌ: سەيلە قىلماق، تاماشا قىلماق، ئويناماق.

«نُزْهَةُ يَوْمِ الْأَحَدِ»: يەكشەنبىلىك سەيلە.

«قَامَ بِنُزْهَةٍ بَحْرِيَّةٍ»: دېڭىز ساياھىتى قىلدى.

نَزْوٌ: كۆيلىنىش، چاپماق، ئويناقشىماق.

نَزْوُ الْحَيَوَانَاتِ: ھايۋانلارنىڭ كۆيلىشى.

نَزَوَانٌ: قوزغالماق، كۆتۈرۈلمەك، ئېتىلماق، چاچرىماق.

نَزْوَةٌ ج نَزَوَاتٌ: ئويناقشىماق، سەكرەپ چىقماق، ئىرغىماق، ئوقچىماق، چاپماق.

نَزَوَاتُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ بەڭۋاشلىقى.

هُوَ ذُو نَزَوَاتٍ: ئۇ بەڭۋاش.

نَزُوعٌ ج نُزُعٌ وَ نِزَاعٌ: ۋەتەنگە تەلپۈنگۈچى، يۇرتىنى سېغىنغۇچى.

بِئْرٌ نَزُوعٌ: تېيىز قۇدۇق.

صَحْرَاءُ نَزُوعٌ: يىراق قۇملۇق.

نُزُولٌ: چۈشمەك، تۆۋەنلىمەك، ساڭگىلىماق.

صُعُوْدًا وَ نُزُوْلًا: مۆقىمسىز.

«تَذَبْذَبَتِ الْأَسْعَارُ صُعُوْدًا وَ نُزُوْلًا»: باھا مۆقىمسىز بولۇپ تۇردى.

نَزِيْرٌ ج نُزُرٌ: ئازغىنە، بىرئاز، ئاز مىقداردا، ئاز.

نَزِيْفٌ: قان كۆپ چىقىش.

«نَزِيْفُ الْأَنْفِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرَارَةِ»: ئىسسىق بەك بولغانلىقتىن بۇرۇندىن قان كۆپ چىققان.

«نَزِيْفٌ دَاخِلِيٌّ»: ئىچكى قان چۈشۈش.

«نَزِيْفٌ دِمَاغِيٌّ»: مېڭىگە قان چۈشۈش.

«تُوُفِّيَ مِنْ أَثَرِ نَزِيْفٍ مُخِّيٍّ»: مېڭىگە قان چۈشكەنلىكتىن ۋاپات بولدى.

نَزِيْلٌ ج نُزَلَاءُ: مېھمان، يۇرتداش.

«فُلَانٌ نَزِيْلِي»: پالانى مېنىڭ يۇرتدىشىم.

نُزَلَاءُ الْمُسْتَشْفَى: دوختۇرخانىدا ياتقۇچىلار.

نَزِيْهٌ ج نُزَهَاءُ: ئىپپەتلىك، پاك؛ ئىشلارغا ئوبيېكتىپ قارايدىغان.

«إِمْرَأَةٌ عَفِيْفَةٌ نَزِيْهَةٌ»: ئىپپەتلىك پاك ئايال.

مُدِيْرٌ نَزِيْهٌ: مەسىلىلەرگە ئوبيېكتىپ قارايدىغان مۇدىر.

نَسَا مُثَنَّاهُ نَسَوَانِ وَ نَسَيَانِ ج أَنْسَاءٌ: ئولتۇرغۇچ سۆڭەك نېرۋا.

نِسَاءٌ: («إِمْرَأَةٌ» نىڭ جەمئىيسى) ئاياللار، خوتۇن-قىزلار.

نِسَائِيٌّ: ئاياللارغا مەنسۇپ، ئاياللارغا مۇناسىۋەتلىك.

«أَشْغَالٌ نِسَائِيَّةٌ»: ئاياللارغا ئائىت ئىشلار، ئاياللار ھەرىكىتى.

تَزَعَّمَتِ الْحَرَكَةَ النِّسَائِيَّةَ: ئاياللار ھەرىكىتىگە باشچىلىق قىلدى.

اَلْإِتِّحَادُ النِّسَائِيُّ: ئاياللار بىرلەشمىسى.

نِسَاجَةٌ: توقۇمىچىلىق.

«نِسَاجَةُ الصُّوْفِ»: يۇڭ توقۇمىچىلىق.

«النِّسَاجَةُ الْآلِيَّةُ»: ماشىنىلاشقان توقۇمىچىلىق.

نَسَأَ يَنْسَأُ نَسْئًا وَ مَنْسَأَةً: ئارقىغا سۈردى، كېچىكتۈردى.

«نَسَأَ الدَّيْنَ»: قەرزنى ئارقىغا سۈردى.

نَسَأَ اللهُ أَجَلَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئەجىلىنى كېچىكتۈردى، ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلدى.

نَسَبَ يَنْسُبُ نَسَبًا وَ نِسْبَةً: نەسەبنامىنى ئېيتىپ بەردى، سۆزلەپ بەردى.

نَسَبَ إِلَى: ... غا مۇناسىۋەتلىك دەپ قارىدى، مەنسۇپ دېدى.

نَسَبَ النَّجَاحَ إِلَى نَفْسِهِ: مۇۋەپپەقىيەتنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى.

نَسَبَ الْقَوْلَ إِلَى مَصْدَرٍ مَوْثُوْقٍ: سۆزنى ئىشەنچلىك مەنبەدىن ئالدى.

نَسَبَ يَنْسِبُ نَسِيْبًا — الشَّاعِرُ بِالْمَرْأَةِ: شائىر (ئۆز لىرىكىسىدا) مەھبۇبىنى كۈيلىدى.

نَسَبٌ: نەسەب سۆزلىمەك.

نَسَبٌ ج أَنْسَابٌ: نەسەب، نەسەبنامە، تۇغقانچىلىق، قانداشلىق مۇناسىۋەت.

«شَجَرَةُ النَّسَبِ»: نەسەبنامە، شەجەرە.

عُلَمَاءُ الْأَنْسَابِ: نەسەبشۇناسلار.

سِلْسِلَةُ النَّسَبِ: نەسەبنامە، شەجەرە.

نِسْبَةٌ: نەسەب سۆزلىمەك.

نِسْبَةٌ ج نِسَبٌ: نىسبەت، تۇغقانچىلىق، مەنسۇپ بولماق، مۇناسىۋەت، ئالاقە، باغلىنىش.

بِالنِّسْبَةِ إِلَى كَذَا: شۇنىڭغا قارىغاندا.

يُضَافُ هَذَا إِلَى ذَاكَ بِنِسْبَةِ كَذَا: بۇ ئۇنىڭغا مۇنچىلىك مىقداردا قوشۇلىدۇ.

نِسْبَةُ الْمَوَالِيْدِ: تۇغۇلغانلار نىسبىتى.

نِسْبَةُ الْوَفَيَاتِ: ئۆلگەنلەرنىڭ نىسبىتى.

لَا نِسْبَةَ وَلَا مُنَاسَبَةَ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچ ئالاقە يوق.

نِسْبِيٌّ: نىسپىي، باشقىغا قارىغاندا.

أَخَذَ أَجْرًا نِسْبِيًّا عَلَى عَمَلِهِ: ئۆزىنىڭ ئىشىغا مۇۋاپىق ھەق ئالدى.

نِسْبِيَّةٌ: نىسپىيلىك.

مَبْدَأُ النِّسْبِيَّةِ: نىسپىيلىك پرىنسىپى.

نَظَرِيَّةُ النِّسْبِيَّةِ: نىسپىيلىك نەزەرىيىسى.

نَسَجَ يَنْسِجُ نَسْجًا الثَّوْبَ: رەخت توقۇدى.

نَسَجَ الشَّاعِرُ الْكَلَامَ: شائىر سۆزلەرنى تىزدى.

نَسَجَ الْكَلَامَ: يالغاننى توقۇدى.

نَسَجَ عَلَى مِنْوَالِهِ: ئۇنىڭغا تەقلىد قىلدى.

نَسَجَ نَسْجَهُ: ئۇنىڭغا ئوخشاش قىلدى.

نَسْجٌ: توقۇش.

«كَلَامٌ مِنْ نَسْجِ الْخَيَالِ»: توقۇلما گەپ.

صَنَاعَةُ الْغَزْلِ وَالنَّسْجِ: توقۇمىچىلىق سانائىتى.

نَسَحَ يَنْسَحُ نَسْحًا التُّرَابَ: توپىنى توزۇتتى.

نَسِخَ يَنْسَخُ نَسَخًا: تەمەگەرلىك قىلدى، ئاچ كۆزلۈك قىلدى.

نَسَخَ يَنْسَخُ نَسْخًا الْكِتَابَ: كىتاب كۆچۈردى.

«نَسَخَ الْوَثِيقَةَ»: ھۆججەتنى كۆپەيتىپ كوپىيە ئالدى.

نَسَخَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يوقاتتى.

﴿مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلِهَا﴾ «قرآن»: قانداقلا بىر ئايەتنى ئەمەلدىن قالدۇرساق، ياكى ئۇنتۇلدۇرساق، (ئورنىغا) ئۇنىڭدىن ئارتۇق ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئايەتنى كەلتۈرىمىز.

نَسْخٌ: بىكار قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، كۆچۈرمەك؛ (خەت) كۆچۈرمەك.

خَطُّ النَّسْخِ: نەسخى خەت نۇسخىسى.

الْخَطُّ النَّسْخِيُّ: نەسخى خەت تۈرى.

نُسْخَةٌ ج نُسَخٌ: نۇسخا، توم، جىلد، قىسىم.

«نُسْخَةٌ مِنْ قَرَارِ الْوَزِيرِ»: مىنىستىر قارارىدىن بىر نۇسخا.

نُسْخَةٌ أَصْلِيَّةٌ: ئورىگىنال، قوليازما، كوپىيە.

«حَصَلَ عَلَى النُّسْخَةِ الْأَصْلِيَّةِ لِلْمَخْطُوطِ»: قوليازمىنىڭ ئەسلىي نۇسخىسىغا ئېرىشتى.

نُسْخَةٌ مِنْ كِتَابِ الْبُخَلَاءِ: بېخىللار توغرىسىدىكى كىتابتىن بىر پارچە.

نَسَرَ يَنْسُرُ نَسْرًا: كەستى، ئۈزدى، چوقۇلىدى.

نَسَرَ الْحَبْلَ: ئارقاننى ئۈزدى.

نَسَرَ الطَّائِرُ اللَّحْمَ: قۇش گۆشنى چوقۇلاپ يېدى.

نَسْرٌ ج نُسُورٌ: ئازقارا، قۇماي، بۈركۈت.

نِسْرِينٌ وَاحِدَتُهُ نِسْرِينَةٌ: خۇش پۇراق ئاق ئەتىرگۈل، سىرىنگۈل.

نَسَّ يَنِسُّ نُسُوسًا وَنَسِيسًا الشَّيْءُ: قۇرۇپ قالدى.

نَسَّابٌ ج نَسَّابُونَ: نەسەب ئالىمى، نەسەبشۇناس، شەجەرەشۇناس.

نَسَّابَةٌ ج نَسَّابَاتٌ: نەسەب ئالىمى، نەسەبشۇناس.

نَسَّاجٌ ج نَسَّاجُونَ: توقۇمىچى، توقۇغۇچى.

«نَسَّاجُ الصُّوفِيَّةِ»: يۇڭ كىيىملەرنى توقۇغۇچى.

نَسَّاسٌ: سۇخەنچى.

نَسَّافَةٌ ج نَسَّافَاتٌ: قوغلىغۇچى ھەربىي كېمە.

«قَذَائِفُ النَّسَّافَاتِ»: تورپېدا (سۇ ئېگىدە ئۈزۈپ يۈرىدىغان مىنالار).

نَسَّقَ يُنَسِّقُ تَنْسِيقًا: باغلىدى، ئۇلاشتۇردى، تەرتىپكە سالدى، رەتلىدى.

نَسَّقَ بَيْنَ الْمُتَقَدِّمِينَ لِشُغْلِ الْوَظَائِفِ الْخَالِيَةِ: بوش ئورۇنلاردا ئىشلەشكە كەلگەنلەرنى تەڭشىدى.

نَسَّى يُنَسِّي تَنْسِيَةً: ئۇنتۇلدۇردى.

نَسَغَ يَنْسَغُ نُسُوغًا الشَّيْءُ: ئۆستى.

نِسْغٌ ج نُسْغٌ وَنِسَغٌ وَنُسُوغٌ وَأَنْسَاغٌ: بىخىش، تاسما، شىمال شامىلى.

نَسْغٌ: دەرەخ كەسكەندە چىقىدىغان سۇ.

نَسْغُ النَّبَاتِ: ئۆسۈملۈكنىڭ سۈيى.

نَسَفَ يَنْسِفُ نَسْفًا: بۇزدى، چاقتى، ۋەيران قىلدى، يوقاتتى.

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفاً﴾ «قۇرئان»: ئۇلار سەندىن تاغلار توغرۇلۇق (يەنى، تاغنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق) سورايدۇ، ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم ئۇلارنى كۇكۇم-تالقان قىلىپ...».

نَسَفَ الْبِنَاءَ: بىنانى چېقىپ ۋەيران قىلدى.

«نَسَفَ الْعَدُوّ الدِّيَارَ بِالْقَنَابِلِ»: دۈشمەن بومبىلار بىلەن يۇرتلارنى ۋەيران قىلىپ تۈزلىۋەتتى.

«نَسَفَ الْمُعَارِضُونَ الْإِجْتِمَاعَ»: قارشىلىق قىلغۇچىلار يىغىننى بۇزۇۋەتتى.

نَسَقَ يَنْسِقُ نَسْقًا الشَّيْءَ: تىزدى.

«نَسَقَ الدُّرَّ»: گۆھەرنى تىزدى.

نَسَقَ الْكَلَامَ: گەپنى تىزدى، رەتلىدى.

نَسْقٌ: تىزماق، رەتلىمەك، تەرتىپكە سالماق، سىستېمىلاشتۇرماق، ئورۇنلاشتۇرماق.

نَسَقٌ: رەتلىك، تەرتىپلىك، تەكشى.

«كَلَامٌ نَسَقٌ»: رەتلىك گەپ.

«جَاءَ الْقَوْمُ نَسَقًا»: كىشىلەر رەتلىك كەلدى.

فَصِيحٌ بَلِيغٌ يُحْسِنُ نَسَقَ الْكَلَامِ: ئۇ سۆزگە ئۇستا بولۇپ گەپنى رەتلىك قىلىدۇ.

حُرُوفُ النَّسَقِ: ئۇلاش (عطف) ھەرپلىرى.

سَارَ عَلَى نَسَقِهِ: ئۇ نېمە قىلسا شۇنى قىلدى.

نَسَكَ يَنْسُكُ نُسْكًا: زاھىت بولدى.

نَسَكَ الشَّخْصُ لِلّٰهِ: زاھىت بولۇپ ئاللاھقا ئىبادەت قىلدى.

نَسُكَ يَنْسُكُ نَسَاكَةً: زاھىت بولدى.

نُسُكٌ: ئاللاھنىڭ ھەققى، قۇربانلىق.

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ﴾ «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مېنىڭ نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم ئاللاھ ئۈچۈندۇر».

نَسَلَ يَنْسُلُ نُسُولًا: تاجراپ چۈشتى.

«نَسَلَ رِيشُ الطَّائِرِ»: قۇشنىڭ پېيى چۈشتى.

«نَسَلَ شَعْرُهُ»: ئۇنىڭ چېچى چۈشتى.

نَسَلَ يَنْسِلُ نَسْلًا الْحَيَوَانَ: ھايۋاننى نەسىللەندۈردى.

نَسَلَ يَنْسِلُ نَسْلًا الشَّخْصُ: كىشىنىڭ نەسلى كۆپەيدى.

نَسْلٌ: تاجراپ چۈشمەك، نەسىللەندۈرمەك، نەسلى كۆپەيمەك.

«تَحْدِيدُ النَّسْلِ»: تۇغۇتنى چەكلىمەك.

«تَحْسِينُ النَّسْلِ»: نەسلىنى ياخشىلاش.

ضَبْطُ النَّسْلِ: تۇغۇت چەكلەش.

نَسْلٌ ج أَنْسَالٌ: نەسىل، ئەۋلاد؛ خەلق، ھايۋان.

«هُوَ مِنْ نَسْلِ الْأَشْرَافِ»: ئۇ ئېسىلزادىلەردىن.

﴿وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ﴾ «قۇرئان»: ئۇ (ھۇزۇرۇڭدىن) قايتقاندىن كېيىن، زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلىش ئۈچۈن ۋە زىرائەتلەرنى، ھايۋاناتلارنى ھالاك قىلىش ئۈچۈن تىرىشىدۇ.

نَسَمَ يَنْسِمُ نَسْمًا وَ نَسِيمًا: شامال چىقتى.

نَسَمَ الشَّيْءُ: تەمى ئۆزگەردى.

«نَسَمَ اللَّبَنُ»: سۈتنىڭ تەمى ئۆزگەردى.

«نَسَمَ لِي خَبَرٌ»: خەۋەر ماڭا ئۇچۇق بولدى.

نَسَمَةٌ ج نَسَمٌ: جان ئىگىسى، جاندار.

نَسَمَةٌ ج نَسَمَاتٌ: ئىنسان، كىشى، جان، نەفەس؛ نەپەس سىقىلىش، ھاۋا.

«سُكَّانُ الْقَرْيَةِ أَلْفُ نَسَمَةٍ»: يېزىنىڭ ئاھالىسى مىڭ كىشى.

نَسْنَاسٌ ج نَسَانِيسُ: پاكىنەك ئادەم، پاكار، ئۇزۇن قۇيرۇقلۇق مايمۇن، تىلك-تىمگچى.

جَوْعٌ نَسْنَاسٌ: قاتتىق ئاچلىق.

قَطَعَ اللهُ نَسْنَاسَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ ئىزىنى يوق قىلسۇن.

نَسْنَسَ يُنَسْنِسُ نَسْنَسَةً الطَّائِرُ: قۇش تېز ئۇچتى.

نَسْنَسَ الدَّابَّةَ: ئات ـ ئۇلاغنى قوغلاپ ھەيدىدى.

نِسْوَةٌ: («إِمْرَأَةٌ» نىڭ جەمئىسى) ئاياللار، خوتۇن ـ قىزلار.

﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ﴾ «قۇرئان»: شەھەردىكى بەزى ئاياللار ... دېيىشتى.

نُسُوْعٌ: ئۆزۈنلۈق.

نِسْوِيٌّ: ئاياللارغا مەنسۇپ.

«الْحَرَكَةُ النِّسْوِيَّةُ»: ئاياللار ھەرىكىتى.

نَسِيَ يَنْسَى نَسْيًا وَ نَسْيَانًا: ئۇنتۇدى.

﴿رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنتۇساق ياكى خاتالاشساق...

نَسْيٌ: ئۇنتۇماق.

﴿وَكُنتُ نَسْياً مَّنْسِيًّا﴾ «قۇرئان»: كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەن (ئەرزىمەس) نەرسىگە ئايلىنىپ كەتسەمچۇ!

نِسْيَانٌ: ئۇنتۇش، خاترىسىنى قىسمەن ياكى پۈتۈنلەي يوقىتىش.

«آفَةُ الْعِلْمِ النِّسْيَانُ» «ھەدىس»: ئۇنتۇش ئىلىمنىڭ ئاپىتى.

«أُصِيبَ بِالنِّسْيَانِ بَعْدَ حَادِثِ السَّيَّارَةِ»: ماشىنا ھادىسىسىدىن كېيىن خاترىسىنى يوقاتتى.

نَسِيءٌ: كېچىكتۈرۈش، ئارقىغا سۈرۈش.

﴿إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ﴾ «قۇرئان»: ئاينى ئارقىغا سۈرۈش (يەنى، ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئاينى باشقا بىر ئايغا ئۆزگەرتىپ، يىلنىڭ 12 ئېينى 13 ئايغا كۆپەيتىش) كۇفرىنى زىيادە قىلىشتۇر.

نَسِيئَةٌ: نىسى.

«بَاعَهُ بِنَسِيئَةٍ»: ئۇنى نىسى ساتتى.

رِبَا النَّسِيئَةِ: مالنى نىسىگە بېرىش بەدىلىگە ئېلىنىدىغان ئۆسۈم.

نَسِيبٌ ج أَنْسِبَاءُ وَ نُسَبَاءُ: مۇناسىپ، مۇۋاپىق، ماس؛ تۇغقان، كۈيئوغۇل، قودا ـ باجا.

نَسِيبٌ فِي الشِّعْرِ: لىرىكا، لىرىكىلىق شېئىر.

رَجُلٌ نَسِيبٌ: نەسەبى ئېسىل ئادەم.

أَجَادَ النَّسِيبَ فِي مَطَالِعِ قَصَائِدِهِ: قەسىدىنىڭ باش قىسمىدا لىرىكىنى غايىگە يەتكۈزگەن.

نَسِيجٌ ج أَنْسِجَةٌ م نَسِيجَةٌ ج نَسَائِجُ وَ نُسُجٌ: توقۇلما.

«نَسِيجُ الْعَنْكَبُوتِ»: ئۆمۈچۈك تورى.

«مَصْنَعُ النَّسِيجِ»: توقۇمىچىلىق فابرىكىسى.

نَسِيجٌ ج أَنْسِجَةٌ: جانلىق جىسىملار توقۇلمىلىرى، توقۇلما ماللار.

هُوَ نَسِيجُ وَحْدِهِ: ئۇنىڭ تەڭدىشى يوق، يېگانە.

نَسِيجُ الْجِسْمِ: بەدەن توقۇلمىلىرى.

نَسِيجٌ عَضَلِيٌّ: مۇسكۇل توقۇلمىلىرى.

نَسِيجُ الْمُجْتَمَعِ: جەمئىيەت قاتلاملىرى.

نَسِيسٌ ج نُسُسٌ: ھەيدەلگەن، ھەيدىۋېتىلگەن.

نَسِيسَةٌ ج نَسَائِسُ: سۇخەنچىلىك، تەبىئەت دۇنياسى، ماھىيەت.

نَسِيمٌ: سالقىن شامال، روھ، جان، تەر.

فُلَانٌ بَارِدُ النَّسِيمِ: پالانى ئېغىر ئادەم.

نَشَأَ نَشَاءٌ: كراخمال.

نُشَارَةٌ ج نُشَارَاتٌ: ھەرە كېپىكى.

نَشَازٌ: كۆتۈرۈلگەن، كۆپكەن، تومپايغان.

«عِرْقٌ نَشَازٌ»: كۆپكەن تومۇر.

نَغْمَةٌ نَشَازٌ: يېقىمسىز كۈي.

قَوْلٌ نَشَازٌ: ياقمايدىغان سۆز.

نَشَاصٌ وَ نِشَاصٌ ج نُشُصٌ وَ نَشَائِصُ: قاتلاممۇ قاتلام بولۇتلار، قوشۇن.

نَشَاطٌ: تېتىكلەشمەك، روھلانماق، جانلانماق.

نَشَاطٌ ج أَنْشِطَةٌ: ئىش، ھەرىكەت، پائالىيەت.

«لَهُ نَشَاطٌ زِرَاعِيٌّ»: ئۇ دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ.

«أَنْشِطَةُ الْمُؤَسَّسَةِ الْمُخْتَلِفَةِ»: شىركەت (كارخانا)نىڭ ھەر تۈرلۈك پائالىيەتلىرى.

«الْأَنْشِطَةُ التَّرْبَوِيَّةُ»: تەربىيىۋى پائالىيەتلەر.

«نَشَاطٌ اِجْتِمَاعِيٌّ»: ئىجتىمائىي پائالىيەت.

«نَشَاطٌ دِبْلُومَاسِيٌّ مُكَثَّفٌ»: قويۇق دىپلوماتىك پائالىيەت.

نَشَاطَاتٌ لَا شَرْعِيَّة: قانۇنسىز ھەرىكەتلەر.

نَشَأَ يَنْشَأُ نَشْئًا وَ نُشُوءًا وَ نَشْأَةً: پەيدا بولدى، يۈز بەردى، كېلىپ چىقتى، بارلىققا كەلدى، تۇغۇلدى.

نَشَأَ الصَّبِيّ: بالا ئۆسۈپ يېتىلدى.

«يَنْشَأُ الْبُخَارُ مِنَ الْحَرَارَةِ»: پار ئىسسىقلىقتىن ھاسىل بولىدۇ.

نَشَأَ الشَّخْصُ فِي بَنِي فُلَانٍ: پالانى جەمەتتە تەربىيىلىنىپ ئۆستى.

نَشْءٌ: پەيدا بولماق، ئۆسمەك، يېتىلمەك.

نَشْءٌ ج نَشَأٌ: ھايۋانلارنىڭ باللىرى، ئۆسمۈرلەر، ئەۋلاد، ئېگىز بولۇت.

هُوَ نَشَأُ سُوءٍ: ئۇ يامان ئائىلىدىن كېلىپ چىققان.

نَشْأَةٌ: ئۆسمەك، يۇمران ئۆسمۈرلۈك، تەربىيىلەنمەك.

نَشِبَ يَنْشَبُ نَشَبًا وَ نُشُوبًا: قوزغالدى، ئىلىندى.

«نَشِبَتِ الْحَرْبُ بَيْنَ الْجِيرَانِ»: قوشنىلار ئارىسىدا جەڭگى - جېدەل پەيدا بولدى.

«نَشِبَ الصَّيْدُ فِي الْحِبَالَةِ»: ئوۋ تۇزاققا ئىلىندى.

نَشَبٌ: قوزغالماق، ئىلىنماق، تۇرماق، كۆچمەس مۈلۈك، تۇراقلىق مۈلۈك، ئۆي - جاي مۈلۈك، مال - مۈلۈك، پۇل - مال.

«لَهُ نَسَبٌ وَ لَيْسَ لَهُ نَشَبٌ»: ئۇ ئۆزى ئېسىلزادە، ئەمما قولى قىسقا.

نَشَجَ يَنْشَجُ نَشْجًا وَ نَشِيجًا الْبَاكِي: بوقۇلداپ يىغلىدى، ئۆكسۈپ يىغلىدى، ئېسەدەپ يىغلىدى، ھۆكرەپ يىغلىدى.

نَشَجَتِ الْقِدْرُ: قازان پورۇقلاپ قاينىدى.

نَشَجٌ ج أَنْشَاجٌ: دەريا، ئېقىن.

نُشُجٌ ج أَنْشَاجٌ: خىرقىراش.

عَبْرَةٌ نُشُجٌ: ئۈن سېلىپ يىغلاش.

نَشَحَ يَنْشَحُ نَشْحًا وَ نُشُوحًا: ئازراق ئىچتى؛ قانغۇدەك ئىچتى.

نَشُوحٌ ج نُشُحٌ: ئازغىنە سۇ، مەست ئادەم.

نَشَدَ يَنْشُدُ نَشْدًا وَ نَشِيدًا وَ نِشْدَانًا: سۈرۈشتە قىلدى، ئىزدەندى، ئىستىدى، ئىنتىلدى.

«نَشَدَ ضَالَّتَهُ»: يوقالغان نەرسىنى ئىزدىدى.

نَشَدَ جَارَهُ لِمُسَاعَدَتِهِ: قوشنىسىدىن ياردەم تەلەپ قىلدى.

نَشَدَهُ كَذَا: ئەسلىدى، ياد ئەتتى.

نَشَدْتُكَ بِاللهِ أَنْ تُسَاعِدَنِي عَلَى قَضَاءِ حَاجَتِي: خۇدا ھەققى، مېنىڭ ھاجىتىمنىڭ راۋا بولۇشىغا ياردەم بېرىشىڭنى سورايمەن.

نَشَرَ يَنْشُرُ نَشْرًا الشَّيْءَ: ياي دى، تاراتتى، تىلدى.

«نَشَرَ الرَّاعِيُ غَنَمَهُ فِي الْمَرْعَى»: مالچى قويىنى ئوتلاققا قويۇۋەتتى.

«نَشَرَتِ الْمَرْأَةُ الثِّيَابَ الْمُبَلَّلَةَ»: ئايال ھۆل كىيىملەرنى يايدى.

نَشَرَ النَّجَّارُ الْخَشَبَ: ياغاچچى ياغاچنى تىلدى.

نَشَرَ الْعَلَمَ: بايراق چىقاردى.

نَشَرَ الْكِتَابَ: كىتاب نەشر قىلدى.

«نَشَرَ الشَّاعِرُ دِيْوَانَهُ»: شائىر توپلىمىنى نەشر قىلدۇردى.

نَشَرَتْ وِكَالَةُ الْأَنْبَاءِ خَبَرَ وَقْفِ الْقِتَالِ: ئاخبارات

ئاكىنلىقى ئۇرۇش تۇختىتىش خەۋىرىنى ئاڭلاتتى.
نَشَرَ يَنْشُرُ نُشُورًا الْأَرْضُ: (باھاردا) زېمىن يېشىللىققا پۈركەندى.
نَشَرَ الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.
نَشَرَ اللهُ الْمَوْتَى: ئاللاھ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈردى.
نَشْرٌ: يايماق، تاراتماق، ھەرىدىمەك، يارماق، تارقاتماق، نەشر قىلماق.
دَارُ النَّشْرِ: نەشرىيات.
يَوْمُ النَّشْرِ: قىيامەت كۈنى.
جَاءَ الْقَوْمُ نَشْرًا: قوۋم تارقاق كەلدى.
نَشْرَةٌ ج نَشَرَاتٌ: يايماق، تاراتماق؛ ئۇقتۇرۇش.
«نَشْرَةٌ إِخْبَارِيَّةٌ»: خەۋەرلەندۈرۈش، ئۇقتۇرۇش.
«نَشْرَةٌ جَوِّيَّةٌ»: ھاۋا رايىدىن ئالدىن مەلۇمات بېرىش.
«نَشْرَةٌ دَاخِلِيَّةٌ»: ئىچكى ئۇقتۇرۇش.
نَشْرَةُ الْأَسْعَارِ: مال باھا ئېلانى.
نَشَزَ يَنْشُزُ / يَنْشِزُ نَشْزًا وَ نُشُوزًا: كۆپتى، ئۆرلەدى، تومپايدى، كۆتۈرۈلدى.
«نَشَزَ الْعِرْقُ»: تومۇر كۆپتى.
نَشَزَ الشَّيْءُ: ئادەتتىن تاشقىرى بولدى، كۆڭۈلسىز بولدى.
نَشَزَ اللَّحْنُ عَنْ ذَوْقِ الْجَمَاعَةِ: ئاھاڭ كۆپچىلىككە ياقمىدى.
نَشْزٌ: ئېگىزلىك، دۆڭ.
نَشَّ يَنُشُّ نَشًّا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى ئاستا ھەيدىدى.
نَشَّ الذُّبَابَ: چىۋىن قورۇدى.
نَشَّ يَنِشُّ نَشًّا وَ نَشِيشًا: قورۇدى.
«نَشَّتِ الْقِدْرُ»: قازان قورۇپ قالدى.
«نَشَّ الرُّطَبُ»: يېشىل ئۇتلاق قورۇپ كەتتى.
نَشَّ اللَّحْمُ: ساپلىقتىكى گۆش گاژ-گۇژ قىلدى.
نَشَّأَ يُنَشِّئُ تَنْشِئَةً: تەربىيىلىدى.

«نَشَّأَهُ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى»: ئۇنى ياخشىلىق ۋە تەقۋالىق ئاساسىدا تەربىيىلىدى.
نَشَّابٌ ج نَشَّابَةٌ: قورغىلاچى، ئوق ياسىغۇچى، ئوق ئاتقۇچى، مەرگەن.
نُشَّابٌ ج نَشَاشِيبُ: ئوقيا ئوقى.
«تَرَامَوْا بِالنَّشَاشِيبِ»: ئۇلار ئوقيا ئېتىشتى.
نَشَّارُ الْخَشَبِ: ياغاچ تىلغۇچى، شال تىلغۇچى.
نَشَّافٌ: سىياھ سۈمۈرىدىغان قەغەز، تازىلىق قەغىزى.
نَشَّافَةٌ ج نَشَّافَاتٌ: لۆككە.
نَشَّالٌ ج نَشَّالُونَ: يانچۇقچى، بۇلاڭچى.
نَشَّرَ يُنَشِّرُ تَنْشِيرًا: يايدى، تاراتتى، نەشر قىلدى.
نَشَّطَ يُنَشِّطُ تَنْشِيطًا: تېتىكلەشتۈردى، روھلاندۇردى، جانلاندۇردى.
«نَشَّطَ الْمُعَلِّمُ تَلَامِيذَهُ»: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلىرىنى روھلاندۇردى.
نَشَّطَ الْحَبْلَ: چەگدى، باغلىدى.
نَشَّفَ يُنَشِّفُ تَنْشِيفًا: ئېرتتى، سۈرتتى قۇرۇتتى.
«نَشَّفَ عَرَقَهُ»: تېرىنى ئېرتتى.
«نَشَّفَ جِسْمَهُ»: بەدەننى سۈرتتى.
نَشَّمَ اللَّحْمُ: گۆش پۇراپ قالدى.
نَشَّمَ فِيهِ: تىللىدى، ئەيىبلىدى.
نَشَّمَ اللهُ ذِكْرَ فُلَانٍ: ئاللاھ ئۇنىڭ نامىنى ئۇلۇغ قىلدى.
نَشَّى يُنَشِّي تَنْشِيَةً الْقُمَاشَ: رەختنى كراخماللىدى، پاتلىدى.
نَشَصَ يَنْشِصُ نُشُوصًا: كۆتۈرۈلدى.
نَشَصَ السَّحَابُ فِي السَّمَاءِ: بۇلۇت ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى.
نَشَطَ يَنْشِطُ نَشْطًا الْحَبْلَ: ئارغامچىغا تۈگۈن چېگدى.
نَشِطَ يَنْشَطُ نَشَاطًا: تېتىك بولدى، روھلۇق

بولدى، جانلىق بولدى.

نَشِطَ مِنْ عِقالِهِ: چۈشەكتىن بوشاندى.

نَشِطَ فِي إِدارَةِ الْمَشْرُوعِ: بىلاننى ئورۇنلاشتا خۇشاللاندى.

نَشَغَ يَنْشَغُ نَشْغًا: ئىسەدەپ يىغلىدى.

نَشَغَتِ الْأَرْضُ: زېمىن سىڭسىق سۇ چىقاردى.

نَشَغَ الشَّيْءَ: تارتىۋالدى، بۇلۇۋالدى.

نَشَغَ الطِّيبَ: پۇرىدى.

نَشَغَ الْكَلامَ: ئېغىزاكى تارقاتتى.

نَشَغَ الدَّواءَ: دورا ئىچكۈزدى.

نَشَغَ الْماءَ: سۇ تەپچىرىدى.

نَشْغٌ: پالچىلىق ھەققى.

نَشَغَ يَنْشَغُ نَشْغًا: — الْماءَ: سۇ ئاقتى.

نَشَغَ الْماءَ: سۇنى قوچۇشلاپ ئىچتى.

نَشْغَةٌ ج نَشَغاتٌ: ئۆھ تارتىش.

نَشَفَ يَنْشُفُ نَشْفًا: قۇرۇدى.

«نَشَفَ الثَّوْبُ»: كىيىم قۇرۇدى.

«نَشِفَتِ الْأَرْضُ»: يەر قۇرۇدى.

نَشِفَ يَنْشَفُ نَشْفًا و نَشَفًا: قۇرۇدى.

«نَشِفَتِ الْأَرْضُ»: يەر قۇرۇدى.

«نَشِفَتِ الْبِئْرُ»: قۇدۇق قۇرۇپ كەتتى.

نَشِقَ يَنْشَقُ نَشْقًا و نَشَقًا الرّائِحَةَ: پۇرىدى.

نَشَلَ يَنْشُلُ نَشْلًا: تېز تارتىۋالدى، بۇلىدى، ئوغرىلىدى، چىقاردى، قۇتقۇزدى.

«نَشَلَ السّارِقُ عِقْدَ السَّيِّدَةِ»: ئوغرى خانىمنىڭ بويۇنچىقىنى بۇلىدى.

«نَشَلَ النُّقُودَ مِنْ جَيْبِهِ»: ئۇنىڭ يانچۇقىدىن پۇل ئوغرىلىدى.

نَشَلَ الْخاتَمَ: ئۈزۈكنى چىقىرىۋالدى.

نَشَلَ اللَّحْمَ: گۆشنى قازاندىن ئالدى.

نَشَلَ الْغَرِيقَ: سۇغا غەرق بولغاننى قۇتقۇزدى.

نَشِمَ يَنْشَمُ نَشَمًا الثَّوْرُ: ئۆكۈز ئالا بولدى.

نَشِمَ الشَّيْءُ: نەرسە پۇراپ قالدى.

نَشْنَشَ يُنَشْنِشُ نَشْنَشَةً: قازان پورۇقلاپ قاينىدى.

نَشْنَشَ الشَّيْءَ: ئىتتىردى، قاتتىق ئىتتىردى.

نَشْنَشَ الدّابَّةَ: ئۇلاغنى ھەيدىدى.

نَشْنَشٌ: قولى ئەپلىك.

نَشْوانٌ م نَشْوَى ج نَشاوَى نشوى: مەست.

نَشْوٌ نَشْوَةٌ: مەستلىك.

نَشْوَةُ الْإِنْتِصارِ: غەلىبە خۇشاللىقى.

نَشْوَةُ الطَّرَبِ: خۇشاللىق مەستلىكى.

نَشْوَةُ النَّجاحِ: غەلىبە مەستلىكى.

نُشُوءٌ: پەيدا بولماق، ئۆسمەك.

«مَذْهَبُ النُّشُوءِ وَالْإِرْتِقاءِ»: تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيىسى.

نُشُورٌ: ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرمەك.

يَوْمُ النُّشُورِ: قىيامەت كۈنى.

﴿وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾ «قۇرئان»: سىلەر تىرىلگەندىن كېيىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر.

نُشُوزٌ: كۆڭۈلسىز بولماق.

﴿وَإِنِ امْرَأَةٌ خافَتْ مِنْ بَعْلِها نُشُوزًا أَوْ إِعْراضًا فَلا جُناحَ عَلَيْهِما أَنْ يُصْلِحا بَيْنَهُما صُلْحًا﴾ «قۇرئان»: ئەگەر بىرەر ئايال ئېرىنىڭ كۆڭۈلسىز بولۇشىدىن ياكى يۈز ئۆرۈشىدىن ئەندىشە قىلسا، ئۇلارنىڭ ئۆزئارا كېلىشىشى ھېچ گۇناھ ئەمەس.

نَشُوغٌ: ناس، ناسىۋال.

نَشَوِيٌّ: كراخمال.

مَوادٌّ نَشَوِيَّةٌ: كراخماللىق ماددىلار.

نَشِيَ يَنْشَى نَشْوًا وَ نَشْوَةً: مەست بولدى.

نَشِيَ بِالشَّيْءِ: ياقتۇردى

«نَشِيَتْ بِشِعْرِ الْمَجْنُونِ الْغَزَلِيِّ»: مەجنۇننىڭ لىرىكىلىرىنى ياقتۇرۇپ كەتتى.

نَشِيجٌ: بۇقۇلداپ يىغلاش، ئۆكسۈپ يىغلاش.

نَشِيدٌ ج أَنَاشِيدُ: ناخشا، قوشاق، غەزەل.

«نَشِيدٌ وَطَنِيٌّ»: دۆلەت شېئىرى.

«نَشِيدٌ عَسْكَرِيٌّ»: ھەربىي ئوركېستىر.

النَّشِيدُ الْأُمَمِيُّ: ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى.

نَشِيزٌ: ئاياللارنىڭ ئۆيى ئىچىدە كىيىدىغان كىيىمى، كېچىلىك كىيىم، ئۇخلاش كىيىمى.

نَشِيشٌ: قورۇماق، قايناۋاتقان سۇنىڭ قاينىغان ئاۋازى.

نَشِيطٌ ج نِشَاطٌ وَ نُشَطَاءُ: ئېتىك، روھلۇق.

«طَالِبٌ نَشِيطٌ»: روھلۇق ئوقۇغۇچى.

نَشِيطَةٌ: ئېتىك، جانلىق، جەڭگاھقا يېتىپ بېرىشتىن بۇرۇن ئېلىنغان ئولجا.

نَصَا يَنْصُو نَصْوًا: كوكۇلىسىدىن تۇتۇۋالدى.

نِصَابٌ ج نُصُبٌ: ئەسلى، يىلتىز، كۆن پاتىدىغان جاي، نەرسىنىڭ باشلىنىشى.

نِصَابُ السِّكِّينِ: پىچاقنىڭ دەستىسى.

نِصَابٌ مِنَ الْمَالِ: زاكات كېلىدىغان ئۆلچەم.

«رَجَعَ الْأَمْرُ إِلَى نِصَابِهِ»: ئىش ئەسلىگە قايتتى.

حَضَرَ النِّصَابُ الْقَانُونِيُّ مِنَ الْمُشْتَرِكِينَ فِي الْجَمْعِيَّةِ: جەمئىيەتكە قاتناشقۇچىلارنىڭ قانۇندا بەلگىلەنگەن سانى توشتى.

لِعَدَمِ اكْتِمَالِ النِّصَابِ أُرْجِئَ التَّصْوِيتُ عَلَى الْمَشْرُوعِ: سان توشمىغانلىقى ئۈچۈن لايىھىنى ئاۋازغا قويۇش ئارقىغا سۈرۈلدى.

نَصَبَ يَنْصِبُ نَصْبًا: تىكلىدى، كۆتۈردى، ئورناتتى، ئۆستۈردى.

«نَصَبَ الْعَلَمَ»: بايراق كۆتۈردى، تىكلىدى.

«نَصَبَ الْبَابَ»: ئىشىك ئورناتتى.

«نَصَبَ مِدْفَعًا»: توپ-زەمبىرەكنى تىكلىدى.

نَصَبَ الشَّجَرَةَ: دەرەخ تىكتى.

نَصَبَ الرَّئِيسُ فُلَانًا: رەئىس پالاننى مەنسەپكە قويدى.

نَصَبَ عَلَيْهِ: ھىيلە ئىشلەتتى.

نَصَبَ لَهُ حَرْبًا: ئۇنىڭغا ئۇرۇش ئاچتى.

نَصَبَ لَهُ الْعِدَاءَ: دۈشمەنلەشتى.

نَصَبَ لَهُ فَخًّا: ئۇنىڭغا قىلتاق قويدى.

نَصَبَ نَفْسَهُ لِمُسَاعَدَةِ الْيَتَامَى: يېتىملەرگە ياردەم بېرىشكە ئۆزىنى ئاتىدى.

نَصِبَ يَنْصَبُ نَصَبًا: ھاردى، چارچىدى.

«نَصِبَ الْعَامِلُ يَوْمَ اشْتِدَادِ الْحَرِّ»: ئىسسىق قاتتىق بولغان كۈنى ئىشچى چارچىدى.

نَصِبَ فِي الْأَمْرِ: تىرىشتى.

﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد! دەۋەتتىن) بوشىغان چېغىڭدا (ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا تىرىشقىن.

نَصْبٌ: تىكلىمەك؛ تىكلەنگەن بايراق؛ ھېيلىگەرلىك؛ خەت يېزىلغان قەبرە تېشى.

نَصْبٌ تَذْكَارِيٌّ: خاتىرە مۇنارىسى.

نُصْبٌ: تىكلەنگەن؛ يامانلىق، بالا.

﴿إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ﴾ «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىغا (ئىلتىجا قىلىپ): «شەيتان ماڭا ھەقىقەتەن جاپا-مۇشەققەت ۋە ئازاب يەتكۈزدى»، دەپ نىدا قىلدى.

نُصْبٌ / نَصْبٌ ج أَنْصَابٌ: چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاش.

﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾ «قرآن»: ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار (چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار)غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتاننىڭ ئىشى، پاسكىنا قىلمىشلاردۇر.

نُصْبَةٌ ج نُصْبٌ: يول بەلگىسى.

نَصَتَ يَنْصِتُ نَصْتًا الشَّخْصَ لَهُ: ئۇنىڭغا قۇلاق

سېلىپ جىم تۇردى.

«يَنْصِتُ لِنَصَائِحِ جَدِّهِ»: بوۋىسىنىڭ نەسىھەتلىرىنى جىم تۇرۇپ ئاڭلايدۇ.

نَصَحَ يَنْصَحُ نَصْحًا وَ نُصُوحًا وَ نَصَاحَةً: نەسىھەت قىلدى، مەسلىھەت بەردى.

نَصَحَتْ تَوْبَتُهُ: ئۇنىڭ تەۋبىسى سەممىي بولدى.

نَصَحَ لَهُ الْوُدَّ: ئۇنىڭغا سەممىي دوستلۇق ئىزھار قىلدى.

نَصَرَ يَنْصُرُ نَصْرًا وَ نُصْرَةً: ياردەم قىلدى.

«نَصَرَ الْمَظْلُومَ»: ئېزىلگۈچىگە ياردەم قىلدى.

نَصَرَهُ مِنْهُ: قۇتقۇزدى.

نَصْرٌ: ياردەم قىلماق، غەلىبە؛ ياردەم قىلغۇچى، بولۇشقۇچى.

«رَجُلٌ نَصْرٌ»: ياردەم قىلغۇچى ئادەم.

«قَوْمٌ نَصْرٌ»: ياردەم قىلغۇچى كىشىلەر.

كَانَ النَّصْرُ حَلِيفَهُ وَالْفَوْزُ أَلِيفَهُ: غەلىبە ئۇنىڭ ئىتتىپاقداشى، مۇۋەپپەقىيەت ئۇنىڭ ئۈلپەتدىشى بولدى.

نَصْرَانِيٌّ نَصْرَانِيَّةٌ ج نَصَارَى: ناسارا، خرىستىئان.

﴿وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ﴾ «قۇرئان»: ناسارالار: «مەسىھ (يەنى، ئىيسا) ئاللاھنىڭ ئوغلىدۇر» ، دېدى.

نَصْرَانِيَّةٌ: خرىستىئان دىنى.

نُصْرَةٌ: ياردەم، ياردەم قىلماق.

نَصَّ يَنُصُّ نَصًّا الْحَدِيثَ: ھەدىسنىڭ سەنەدىنى بايان قىلدى.

نَصَّ الرِّسَالَةَ: يېزىپ چىقتى، تەييارلىدى.

نَصَّ الرَّجُلَ: تەكتىنى سۈرۈشتۈردى، سۈرۈشتۈرۈپ بىلدى.

نَصَّهُ عَلَى كَذَا: بەلگىلىدى.

نَصٌّ ج نُصُوصٌ: ئەسلىي تېكىست.

نَصُّ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ ئەسلىي نۇسخىسى، ئەسلىي تېكىستى، ئورىگىنال.

وَثِيقَةٌ بِنَصِّهَا الْحَرْفِيِّ: سۆزمۇسۆز ئېلىنغان ھۆججەت.

تُرْجِمَ الْكَلَامُ نَصًّا وَ رُوحًا: سۆز تېكىستى ۋە مەزمۇن بويىچە تەرجىمە قىلىندى.

بَلَغَ مِنَ الْأَمْرِ نَصَّهُ: ئىش چېكىگە يەتتى.

النَّصُّ: قۇرئان ۋە ھەدىس.

لَا اِجْتِهَادَ مَعَ النَّصِّ: قۇرئان ۋە ھەدىستىن ئاساس بار يەردە ئىجتىھاتقا يول يوق.

مُخْتَارَاتٌ مِنْ نُصُوصٍ أَدَبِيَّةٍ: ئەدەبىي تاللانمىلار.

نَصَّابٌ ج نَصَّابُونَ: ئالدامچى، ھىيلىگەر.

نَصَّبَ يُنَصِّبُ تَنْصِيبًا: كۆتۈردى، تىكتى.

«نَصَّبَ الْخَيْمَةَ»: چېدىر تىكتى.

نَصَّبَ الشَّخْصَ: مەنسەپكە ئۆستۈردى.

«نَصَّبَ الْوَزِيرُ الْمُدِيرَ الْجَدِيدَ»: مىنىستىر يېڭى مۇدىر بەلگىلىدى.

نَصَّرَ يُنَصِّرُ تَنْصِيرًا الشَّخْصَ: خرىستىئانلاشتۇردى.

«حَتَّى يَكُونُ أَبَوَاهُ هُمَا اللَّذَانِ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ» «حديث»: تاكى ئۇ بالىنىڭ ئاتا-ئانىسى ئۇنى يەھۇدىي قىلىپ چىقىدۇ ياكى ناسارا قىلىپ چىقىدۇ.

نَصَّصَ يُنَصِّصُ تَنْصِيصًا الْمَتَاعَ: دۆۋىلىدى، توپلىدى، يىغدى، ئۈستى-ئۈستىگە قويدى.

نَصَّفَ يُنَصِّفُ تَنْصِيفًا النَّهَارُ: چۈش بولدى، كۈن تىكلەشتى.

نَصَّفَ النَّخْلُ: خورما ئالا بولدى.

نَصَّفَ الرَّجُلُ: ئادەم ئوتتۇرا ياش بولدى.

نَصَعَ يَنْصَعُ نُصُوعًا وَ نَصَاعَةً: ئوچۇق بولدى، ئاشكارا بولدى.

«نَصَعَ لَوْنُهُ»: ئۇنىڭ رەڭگى سۈزۈك بولدى.

«نَصَعَ الْأَمْرُ»: ئىش ئايدىڭلاشتى.

«نَصَعَ الْحَقُّ»: ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

نَصَعَ بِالْحَقِّ: ھەقنى ئېتىراپ قىلىپ ئۇنى ئادا

قىلدى.

نَصَفَ يَنْصُفُ نَصْفًا وَ نُصُوفًا النَّهَارُ: چىڭقى چۈش بولدى، كۈن تىكلەشتى.

نَصَفَ الشَّيْءَ نَصْفًا: نەرسىنىڭ يېرىمىغا يەتتى.

«نَصَفَ الشَّيْبُ رَأْسَهُ»: ئۇ چارباش بولدى.

«نَصَفَ الْكِتَابَ»: كىتابنىڭ يېرىمىغا كەلدى.

نَصَفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىككى بۆلدى.

«نَصَفَ النُّقُودَ بَيْنَهُمَا»: پۇلنى ئۇ ئىككىيلەنگە تەڭ بۆلۈپ بەردى.

نَصَفٌ ج أَنْصَافٌ وَ نُصُفٌ: ئوتتۇرا ياش.

«رَجُلٌ نَصَفٌ»: ئوتتۇرا ياش ئەر.

«اِمْرَأَةٌ نَصَفٌ»: ئوتتۇرا ياش ئايال.

نِصْفٌ نُصْفٌ نَصْفٌ ج أَنْصَافٌ: يېرىم، ئىچى، ئوتتۇرىسى.

«رَجُلٌ نِصْفٌ»: ئوتتۇراھال ئادەم.

«اِمْرَأَةٌ نِصْفٌ»: ئوتتۇراھال ئايال.

«نِصْفُ رَغِيفٌ»: يېرىم توقاچ، يېرىم نان.

«نِصْفُ رَاتِبٌ»: يېرىم مائاش.

«نِصْفُ نَهَارٍ»: يېرىم كۈن، چۈش ۋاقتى.

«نِصْفُ سَنَوِيٌّ»: يېرىم يىللىق.

«نِصْفُ دَائِرَةٌ»: يېرىم چەمبەر.

نِصْفُ دَائِرِيٌّ: يېرىم چەمبەر.

نِصْفُ أُسْبُوعِيٌّ: يېرىم ھەپتىلىك.

نِصْفُ سَاعَةٍ: يېرىم سائەت.

﴿وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر (ۋارىس) بىر قىز بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا مىراسنىڭ يېرىمى تېگىدۇ.

نِصْفُ شَهْرِيٌّ: يېرىم ئايلىق.

نِصْفُ قُطْرٍ: رادىئۇس.

نِصْفُ الْكُرَةِ: يېرىم شار.

نِصْفُ عُرْيَانٍ: يېرىم يالىڭاچ.

نِصْفُ اللَّيْلِ: يېرىم كېچە، تۈن نىسپى.

نِصْفُ الرَّبِيعِ: باھار ئوتتۇرىسى.

نِصْفُ الطَّرِيقِ: يېرىم يول.

مَجَلَّةٌ نِصْفُ شَهْرِيَّةٍ: يېرىم ئايلىق ژۇرنال.

نِظَامُ نِصْفِ دِرَاسَةٍ وَ نِصْفِ عَمَلٍ: يېرىم كۈن ئوقۇپ، يېرىم كۈن ئىشلەش تۈزۈمى.

بَيْضٌ نِصْفُ سِلْقٍ: يېرىمى ئىلىتىلغان تۇخۇم.

نِصْفِيٌّ: يېرىم، يېرىمى.

شَلَلٌ نِصْفِيٌّ: يېرىم پالەچ.

تِمْثَالٌ نِصْفِيٌّ: يېرىم ھەيكەل.

نَصَلَ يَنْصُلُ نَصْلًا وَ نُصُولًا: ئۆڭدى.

«نَصَلَ لَوْنُ الثَّوْبِ»: كىيىمنىڭ رەڭگى ئۆڭدى.

نَصَلَ السَّهْمَ وَالرُّمْحَ وَنَحْوَهُمَا: نەيزىگە تىغ بېكىتتى.

نَصَلَ صَاغِرًا بِحَقِّ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ھەققىنى مەجبۇرىي قايتۇردى.

نَصْلٌ: ئۆڭمەك.

نَصْلٌ ج نِصَالٌ و أَنْصُلٌ وَ نُصُولٌ: نەيزە، ئوق ۋە پىچاق قاتارلىقلارنىڭ تىغى، ئۇچى.

نَصُوحٌ: سەمىمىي، راستچىل.

«شَيْخٌ نَصُوحٌ»: سەمىمىي بوۋاي.

تَوْبَةٌ نَصُوحٌ: سەمىمىي تەۋبە.

نَصِيبٌ ج أَنْصِبَاءُ و أَنْصِبَةٌ وَ نُصُبٌ: نېسىۋە، ئۈلۈش، ھەسسە.

«نَصِيبُهُ مِنَ الرِّبْحِ»: پايدىدىن ئۇنىڭ ئۈلۈشى.

«نَصِيبُهُ مِنَ الْمَسْؤُولِيَّةِ»: ئۇنىڭ بىر كىشىلىك مەسئۇلىيىتى.

كَانَتِ الدَّارُ نَصِيبَهُ مِنْ مِيْرَاثِ وَالِدِهِ: قورۇ ئاتىسىنىڭ مىراسىدىن ئۇنىڭ ھەسسىگە چۈشتى.

نَصِيحَةٌ ج نَصَائِحُ: نەسىھەت.

«اِتَّبِعْ نَصَائِحَهُ»: ئۇنىڭ نەسىھەتلىرىگە ئەمەل قىلغىن.

«طِبْقَ نَصِيحَتِهِ»: ئۇنىڭ نەسىھەتى بويىچە.

مَاانْفَكَّ يُسْدِي إِلَيْهِ نَصَائِحَهُ: ئۇنىڭغا ھارماي نەسىھەت قىلدى.

نَصِيرٌ ج نُصَرَاءُ وَ أَنْصَارٌ: ياردەمچى.

﴿ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلَا نَصِيراً﴾ «قرآن»: ئاندىن (ئۇلار) ھېچ ئىگە ۋە ياردەمچى تاپالمايتتى.

نَصِيفٌ: يېرىم، ئوتتۇرا.

«هُوَ فِي نَصِيفِ عُمْرِهِ»: ئۇ يېرىم ئۆمرىدە، ئوتتۇرا ياشتا.

نَصِيفٌ ج أَنْصِفَةٌ: رومال، سەللە.

نَصِيفٌ نُصَفَاءُ: خادىم، خىزمەتچى، مۇلازىم.

نَضَا يَنْضُو نَضْوًا: سۇغاردى، چىقىرىۋالدى.

نَضَا الثَّوْبَ: كىيىمنى سېلىۋەتتى.

نُضَارٌ: ساپ، خالىس؛ ئالتۇن.

«ذَهَبٌ نُضَارٌ»: ساپ ئالتۇن.

نَضَاضَةٌ ج نَضَاضٌ ونَضَائِضُ: ئازغىنە نەرسە.

نَضَافَةٌ: تازىلىق، پاكىزلىق.

نِضَالٌ: كۈرەش، كۈرەش قىلىش.

«نِضَالٌ مِنَ أَجْلِ الْحُرِّيَّةِ»: ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلماق.

«فِي نِضَالٍ مَعَ الْفَقْرِ»: كەمبەغەللىك بىلەن كۈرەشمەكتە.

«نِضَالٌ مُسَلَّحٌ»: قوراللىق كۈرەش.

«نِضَالٌ سِيَاسِيٌّ»: سىياسىي كۈرەش.

بُؤْرَةُ النِّضَالِ: كۈرەشنىڭ مەركىزىي نۇقتىسى.

نَضَبَ يَنْضِبُ نُضُوبًا الْمَاءُ: سۇ يەرگە سىڭىپ كەتتى.

نَضَبَ الْمَكَانُ: جاي يىراق بولدى.

نَضَبَتِ النَّاقَةُ: تۆگىنىڭ سۈتى ئازلاپ كەتتى.

نَضَبَ عُمْرُهُ: ئۆلدى، ۋاپات بولدى.

نَضَبَ مَاءُ وَجْهِهِ: ئۇيالمىدى.

لَا يَنْضُبُ مَعِينُهُ: ئۇنىڭ ئاتاسى تۈگىمەيدۇ.

نَضِجَ يَنْضَجُ نُضْجًا الشَّيْءُ: پىشتى.

«نَضِجَ الْبُرْتُقَالُ»: ئاپېلسىن پىشتى.

«نَضِجَ اللَّحْمُ»: گۆش پىشتى.

نَضِجَ الرَّأْيُ: پىكىر پۇختا بولدى.

نَضِجَتْ مَدَارِكُ هَذَا الشَّبَابِ: بۇ يىگىتنىڭ ئەقىل-ئىدراكى پىشىپ يېتىلدى.

نُضْجٌ: پىشىپ يېتىلىش، پىشىپ مەي بولۇپ كېتىش.

«نُضْجٌ سِيَاسِيٌّ»: سىياسىي جەھەتتىن پىشىپ يېتىلىش.

نَضَحَ يَنْضَحُ نَضْحًا الشَّيْءُ: ئاقتى، سىرغىدى، تەپچىرىدى.

«نَضَحَ الْإِنَاءُ بِمَا فِيهِ»: قاچا تەپچىرىدى.

نَضَحَتِ الْعَيْنُ: كۆزدىن ياش ئاقتى.

نَضَحَ الثَّوْبَ وَ نَحْوَهُ: كىيىمگە سۇ ياكى خۇشبۇي نەرسە چاچتى، پۈركىدى، سەپتى.

نَضَحَتَاالسَّمَاءُ: ئاسماندىن بىرگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى.

نَضَخَ يَنْضَخُ نَضْخًا وَ نُضُوخًا الْمَاءُ: سۇ ئېتىلىپ چىقتى، بۇلدۇقلاپ چىقتى، قايناپ چىقتى.

نَضَخَ الشَّيْءَ: نەرسىگە سۇ سەپتى، چاچتى، پۈركىدى، نەمدىدى.

نَضْخٌ: سۇ ئېتىلىپ چىقماق، قايناپ چىقماق، سۇ سەپمەك، چاچماق، پۈركىمەك.

نَضَدَ يَنْضُدُ نَضْدًا: تىزدى.

«نَضَدَ الْعِقْدَ»: مارجاننى تىزدى.

نَضَّدَ يُنَضِّدُ تَنْضِيدًا الْمَتَاعَ: مالنى رەتلەپ تىزدى.

نَضَّدَ أَحْرُفَ الطِّبَاعَةِ: باسما ھەرپلىرىنى تىزدى.

نَضَرَ يَنْضُرُ نُضُورًا وَ نَضْرَةً: نۇرلۇق بولدى، يورۇق، چىرايلىق بولدى، ساپ بولدى، پاكىز بولدى، خۇش چىراي بولدى، يارقىن بولدى، ئوچۇق، گۈزەل بولدى.

«نَضَرَ النَّبَاتُ»: ئۆسۈملۈك گۈزەل بولدى.

«نَضَرَ لَوْنُهُ»: ئۇنىڭ رەڭگى چىرايلىق بولدى.

نَضَّ يَنِضُّ نَضًّا وَ نَضِيضًا الْمَاءُ: سۇ سىرغىپ ئاقتى.

نَضَّ لَهُ بِشَيْءٍ: ئازراق نەرسە بەردى.

نَضَّ مَالُهُ: مېلى نەق پۇلغا ئايلاندى.

نَضَّ الشَّيْءُ: ئاشكارىلىدى.

نَضَّتِ الْقِرْبَةُ مِنْ شِدَّةِ الْمِلْءِ: جىق قاچىلانغانلىقتىن تولۇم يېرىلىپ كەتتى.

نَضَّ الطَّائِرُ جَنَاحَيْهِ: قۇش قانات قاقتى.

نَضٌّ: ياقمايدىغان ئىش.

نَضَّاحَةٌ ج نَضَّاحَاتٌ: سۇ چاچقۇچ، سۇيۇقلۇق پۈركىگۈچ، سۇ سەپكۈچ.

قَوْسٌ نَضَّاحَةٌ بِالنَّبْلِ: ئوق ياغدۇرىدىغان يا.

نَضَّاخٌ: شارقىرىتىپ چاچقۇچى.

«مَطَرٌ نَضَّاخٌ غَزِيرٌ»: مول ياغقان يامغۇر.

عَيْنٌ نَضَّاخَةٌ: سۇ ئېتىلىپ چىقىدىغان بۇلاق.

﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ئىككى جەننەتتە قايناپ چىقىپ تۇرغان ئىككى بۇلاق بار.

نَضَّجَ يُنَضِّجُ تَنْضِيجًا: پىشۇردى.

«نَضَّجَ اللَّحْمَ»: گۆش پىشۇردى.

نَضَفَ يَنْضُفُ نَضَفَانًا الدَّابَّةُ: ئۇلاغ سوكۇلداپ ماڭدى.

نَضِفَ يَنْضَفُ نَضَفًا: خىزمەت قىلدى، مۇلازىمەت قىلدى.

نَضِفٌ: نىجىس، ناپاك، مەينەت.

نَضَلَ يَنْضَلُ نَضَلًا: ئورۇقلىدى، ئاجىزلىدى، چارچىدى.

نَضَلَ يَنْضُلُ نَضْلًا: يەڭدى، غەلىبە قىلدى.

نُضُوجٌ: پىشىپ يېتىلىش.

«نُضُوجُ الْفَاكِهَةِ»: مېۋىنىڭ پىشىشى.

«نُضُوجٌ فِكْرِيٌّ»: ئەقىل-ئىدراك جەھەتتىن يېتىلىش.

نَضِيدٌ: رەتلىك تىزىلغان، سانجاق-سانجاق بولۇپ كەتكەن.

﴿وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ﴾ «قۇرئان»: ئېگىز ئۆسكەن، مېۋىلىرى سانجاق-سانجاق بولۇپ كەتكەن خورمىلارنى ئۆستۈردۇق.

نَضِيدَةٌ ج نَضَائِدُ: رەتلىك تىزىلغان، ماتىروس، كۆرپە، تۆشەك، ياستۇق، تەكىيە.

نَضِيرٌ: گۈزەل، چىرايلىق، نۇرلۇق، پاكىز.

وَجْهٌ نَضِيرٌ: خۇش چىراي.

نَضِيضَةٌ ج أَنِضَّةٌ وَ نَضَائِضُ: ئاز يامغۇر.

نَضِيفٌ: مەينەت؛ پاكىز.

نَطَا يَنْطُو نَطْوًا: - الْمَنْزِلُ: جاي يىراق بولدى.

نَطَا الْحَبْلَ: ئارغامچىنى تارتتى.

نِطَابٌ: باش، بويۇن تومۇرى.

نِطَاسِيٌّ ج نِطَاسِيُّونَ وَ نُطُسٌ: ئۇستا دوختۇر، توشقان ئالىم.

نِطَاقٌ ج نُطُقٌ: بەلباغ، كەمەر، پەشتاما؛ دائىرە، رايون، چېگرا.

اِتَّسَعَ نِطَاقُ هَذِهِ الْفِكْرَةِ: بۇ پىكىرنىڭ دائىرىسى كەڭ بولدى.

شَيْءٌ وَاسِعُ النِّطَاقِ: كەڭ دائىرىلىك.

فِي نِطَاقِ هَذَا الْمَوْضُوعِ: بۇ ماۋزۇ دائىرىسى ئىچىدە.

نِطَاقٌ صِحِّيٌّ، نِطَاقُ الْحَجْرِ الصِّحِّيِّ: يۇقۇملۇق كېسەللىكلەردىن مۇداپىئەلىنىش يونكىتى.

نِطَاقُ التَّبِعَاتِ: مەجبۇرىيەت دائىرىسى، مەسئۇلىيەت دائىرىسى.

نَطَحَ يَنْطَحُ نَطْحًا: ئۈستى، سۈزدى.

نَطَحَهُ الثَّوْرُ: ئۇنى بۇقا ئۈسۈۋەتتى.

«نَطَحَ الْكَبْشُ الصَّبِيَّ»: قوچقار بالىنى ئۈسۈۋەتتى.

نَطَحَ فُلَانًا عَنْ كَذَا: پالانىنى قوغدىدى.

نَطَرَ يَنْطُرُ نَطْرًا: قوغدىدى، مۇداپىئە قىلدى.

نَطَرَةٌ عَنَهُ: قورۇدى.

نَطَرَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

نَطِسَ يَنْطَسُ نَطَسًا: ئىشلارغا ئىنچىكە قارىدى، كۆڭۈل بۆلدى.

نَطِسٌ ج نَطِسُوْنَ: چوڭقۇر پىكىرلىك، ئىنچىكىلەپ قارىغۇچى.

نَطَّ يَنِطُّ نَطًّا وَ نَطِيْطًا: سەكرىدى.

«نَطَّتِ الْقِطَّةُ»: مۈشۈك سەكرىدى.

نَطَّ الشَّخْصُ فِي الْأَرْضِ: باردى، كەتتى.

نَطَّ فِي كَلَامِهِ: ۋاتىلدىدى، كوتۇلدىدى.

نُطَّارٌ ج نَطَاطِيْرُ: زىرائەتكە تىكلەنگەن قارانچۇق.

نَطَّاطٌ: تولا سەكرەيدىغان.

«قِطٌّ نَطَّاطٌ»: تولا سەكرەيدىغان مۈشۈك.

نَطٌّ ج نَطَّاطُوْنَ: جاۋىلداق، ۋات-ۋات.

نَطَّفَ يُنَطِّفُ تَنْطِيْفًا الْمَرْأَةَ: ئايالنىڭ قۇلىقىغا سىرغا سېلىپ قويدى.

نَطَّقَ يُنَطِّقُ تَنْطِيْقًا: سۆزلەتتى؛ بېلىگە كەمەر باغلىدى.

«نَطَّقَتِ الْأُمّ الصَّبِيَّ»: ئانا بالىنى سۆزلەتتى.

نَطَعَ يَنْطَعُ نَطْعًا اللُّقْمَةَ: يېمەكلىكنى ئېلىپ ئازراق يەپ ئاندىن ئۇنى داستىخانغا قويۇپ قويدى.

نَطِعَ نَطَعًا لَوْنُهُ: رەڭگى ئۆزگەردى، ئۆڭدى.

نَطْعٌ وَ نِطْعٌ وَ نَطَعٌ ج أَنْطَاعٌ وَنُطُوعٌ وَأَنْطُعٌ : پالاس، تۆشەك، سېلىنچا، كۆرپە، كۆرپىچەك، تېرە پالاس.

نَطَفَ يَنْطِفُ نَطْفًا وَ نُطُوفًا وَنَطَفَانًا الْمَاءُ: سۇ تامچىلىدى، ئاز ئاقتى.

«نَطَفَتِ الْقِرْبَةُ»: تۇلۇم ئېقىپ قالدى.

نَطَفَتِ الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، تۆكتى.

نَطَفَهُ بِعَيْبٍ: ئۇنى ئەيىبلىدى.

نَطَفٌ: ئەيىب، نۇقسان، يامانلىق.

نَطِفٌ: نىجىس، مەينەت، گۇمانلىق ئادەم.

نُطْفَةٌ ج نِطَافٌ: سۈزۈك سۇ، تامچە.

«سَقَانِيْ نُطْفَةً عَذْبَةً»: ئۇ ماڭا شېرىن سۇ بەردى.

«جَاءَ وَعَلَى وَجْهِهِ نِطَافٌ مِنْ عَرَقٍ»: ئۇ كەلگەندە ئۇنىڭ يۈزىدە تەر تامچىلىرى بار ئىدى.

نُطْفَةٌ ج نُطَفٌ: مەنىي، ئىسپېرما.

﴿خَلَقَ الإنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ئىنسانىنى ئابىمەنىيدىن ياراتتى.

نَطَفَةٌ: ھالقا، سىرغا.

نَطَقَ يَنْطِقُ نُطْقًا وَمَنْطِقًا: سۆزلىدى، گەپ قىلدى، پىكىر بايان قىلدى، سۆزگە چىقتى.

نَطَقَ بِالْحُكْمِ: ھۆكۈم چىقاردى، ھۆكۈم ئېلان قىلدى.

«نَطَقَ الْقَاضِيْ بِالْحُكْمِ»: سوتچى ھۆكۈم چىقاردى.

نَطَقَ الْكِتَابُ: چۈشەندۇردى، ئۇقتۇردى، شەرھلىدى، بايان قىلدى، سۆزلەپ بەردى.

نَطَقَتِ الْقِيْثَارَةُ: گىتار سايراپ كەتتى.

نُطْقٌ: سۆزلەش، سۆز، گەپ-سۆز.

طِفْلٌ مُبَكِّرُ النُّطْقِ: بالدۇر تىلى چىققان بوۋاق.

هُوَ فَاقِدُ النُّطْقِ: ئۇ تىلسىز.

نَطَلَ يَنْطُلُ نَطْلًا وَنُطُوْلًا- الْخَمْرَ: ھاراقنى سىقىپ چىقاردى.

نَطَلَ الْمَاءَ: سۇنى ئاز-ئاز قۇيدى.

نَطَلَ الْمَاءَ مِنَ الْبِئْرِ: قۇدۇقتىن سۇ تارتتى.

نَطْلٌ: ئۈزۈمنىڭ پوستى، ئازغىنە سۇت.

نَطْلَاءُ: ئاپەت.

نُطْلَةٌ ج نُطَلٌ: ئىككىنچى قېتىم سىقىپ چىقىرىلغان ھاراق.

نَطْوٌ: يىراقلىق، مۇساپە.

نَطُوْفٌ: يامغۇرلۇق بۇلۇت.

لَيْلَةٌ نَطُوْفٌ: يامغۇرلۇق كېچە.

نَطِيْحَةٌ ج نَطْحَى وَنَطَائِحُ: ئۈسۈپ ئۆلتۈرۈلگەن قوي.

نِظَارَةٌ: پاراسەت، ماھىرلىق، نازارەت، باشقۇرماق،

مىنىستىرلىك.
نِظَارَةُ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىقى.
نِظَارَةُ الْمَالِيَّةِ: مالىيە مىنىستىرلىقى.
نَظَافَةٌ: تازىلىق، پاكىزلىق.
بَيْتُ النَّظَافَةِ: تازىلىق ئۆيى.
نِظَامٌ: تىزىش، رەتلەش.
نِظَامٌ ج أَنْظِمَةٌ وَنُظُمٌ: تىزىق يىپ، تەرتىپ، تۈزۈم، تۈزۈلمە، توقۇلما، تەشكىل، تەشكىلات.
«يُحَافِظُ الْمُوَظَّفُ عَلَى نِظَامِ الْإِدَارَةِ»: خىزمەتچى ئىدارە تۈزۈمىگە رىئايە قىلىدۇ.
«نِظَامٌ اِشْتِرَاكِيٌّ»: سوتسىيالىستىك تۈزۈم.
«نِظَامٌ عَسْكَرِيٌّ»: ھەربىي تۈزۈم.
«نِظَامٌ جُمْهُورِيٌّ»: جۇمھۇرىيەت تۈزۈمى.
«أَنْظِمَةٌ تَعْلِيمِيَّةٌ»: مائارىپ تۈزۈملىرى، مائارىپ قائىدە ـ يوسۇنلىرى.
«النِّظَامُ الْأَسَاسِيّ لِلشَّرِكَةِ»: شىركەتنىڭ قائىدە ـ تەرتىپلىرى.
النِّظَامُ الْإِجْتِمَاعِيّ: ئىجتىمائىي تۈزۈم.
النِّظَامُ الْعَامّ: ئاممىۋى تەرتىپ.
«اِخْتَلَّ النِّظَامُ الْعَامّ فِي الْبِلَادِ»: دۆلەتنىڭ ئاممىۋى تەرتىپى بۇزۇلدى.
نَظَرَ يَنْظُرُ نَظَرًا إِلَى الشَّيْءِ: نەرسىگە قارىدى، دىققەت بىلەن قارىدى، كۆردى.
نَظَرَ الدَّيْنَ: قەرزنى كېچىكتۈردى.
نَظَرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كۈتتى.
«إِنِّي أَنْظُرُ فَضْلَ اللهِ»: مەن چوقۇم ئاللاھدىن ئىلتىپات كۈتىمەن.
نَظَرَ الشَّخْصَ: كىشىنىڭ كېيىگە قۇلاق سالدى.
نَظَرَ فِي الشَّيْءِ: ئۆگەندى ۋە ئويلاندى.
«نَظَرَ فِي الْقَضِيَّةِ»: مەسىلىنى ئويلاندى.
نَظَرَ بَيْنَ النَّاسِ: كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم چىقاردى.

نَظَرَ لِفُلَانٍ: ياردەم قىلدى، قارىدى.
«نَظَرَ لِلْيَتِيمَةِ»: يېتىمگە ياردەم قىلدى، يېتىمگە قارىدى.
﴿ قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ «قۇرئان»: ئېيتقىنكى: «ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى كۆزىتىڭلار».
نَظَرٌ: قاراش، كۆرمەك، كۆرۈش كۈچى، پىكىر. ئويلىنىش، ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش.
«النَّظَرُ إِلَى الْأَزْهَارِ»: گۈل ـ چېچەكلەرگە قاراش.
«مَسْأَلَةٌ فِيهَا نَظَرٌ»: ئويلىنىپ بېقىشقا تېگىشلىك مەسىلە.
«مَوْضُوعٌ تَحْتَ النَّظَرِ»: تەتقىق قىلىنىۋاتقان تېما.
«أَعَادَ النَّظَرَ فِي الْمَقَالَةِ»: ماقالىگە قايتا قاراپ چىقتى.
«الْمَحْكَمَةُ ذَاتُ النَّظَرِ»: تولۇق ھوقۇقلۇق مەھكىمە.
«نَظَرٌ سَدِيدٌ»: توغرا قاراش.
«أَهْلُ النَّظَرِ وَالْعِلْمِ»: پىكىرلىك ۋە بىلىملىكلەر.
نَظَرٌ ج أَنْظَارٌ: كۆرۈش كۈچى، كۆرۈش قۇۋۋىتى.
«قَصِيرُ النَّظَرِ»: نەزەر دائىرىسى تار.
بِالنَّظَرِ إِلَى كَذَا / نَظَرًا إِلَى كَذَا: شۇنىڭغا قارىغاندا.
بَعِيدُ النَّظَرِ: نەزەر دائىرىسى كەڭ، پاراسەتلىك.
أَدَارَ نَظَرَهُ مِنْ أَعْلَى الْجِبَالِ: تاغ ئۈستىدىن كۆز يۈگۈرتتى.
نَظْرَةٌ ج نَظَرَاتٌ: بىر قاراش.
«أَلْقَى نَظْرَةً»: لاپپىدە قارىدى.
نَظِرَةٌ: كۈتمەك.
﴿ وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر قەرزدارنىڭ قولى قىسقا بولسا، ئۇنىڭ ھالى ياخشىلانغۇچە كۈتۈڭلار.
نَظَرِيٌّ: كۆزنىڭ، كۆرۈش كۈچىگە مۇناسىۋەتلىك، كۆرۈش سەزگىسىغا ئائىت، ئويتىلىق، نەزەرىيىۋى، نەزەرىيە جەھەتتىن.

نَظَرِيًّا: نەزەرىيە جەھەتتىن.

نَظَرِيَّةٌ ج نَظَرِيَّاتٌ: ھۆكۈم، ھۆكۈم جۈملە.

نَظَرِيَّةٌ: نەزەرىيە، ئىلمىي پرىنسىپ، ئىلمىي قانۇن، تەلىمات.

النَّظَرِيَّةُ وَالْعَمَلِيَّةُ / النَّظَرِيَّةُ وَالتَّطْبِيقُ: نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت، نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈش.

نَظَّارٌ: يىراقنى كۆرەلەيدىغان، ئۆتكۈر، نەزەر دائىرىسى كەڭ.

نَظَّارَاتِيٌّ: كۆزەينەك ياسىغۇچى، ئوپتىكىشۇناس.

نَظَّارَةٌ: تاماشىبىنلار، كۆرگۈچىلەر.

نَظَّارَةٌ ج نَظَّارَاتٌ: كۆزەينەك.

نَظَّارَةٌ حَرْبِيَّةٌ: دۇربۇن.

نَظَّارَةٌ مُكَبِّرَةٌ: مىكروسكوپ.

نَظَّارَةٌ مُجَسِّمَةٌ: سىتېرئوسكوپ (بەدەننى تەكشۈرىدىغان بىر خىل ئەينەك).

أَبُو نَظَّارَةٍ وَ ذُو النَّظَّارَةِ: كۆزەينەكلىك، كۆزەينەك تاقىۋالغان.

نَظَّرَ يُنَظِّرُ تَنْظِيرًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: سېلىشتۇردى.

«نَظَّرَ شَهَادَتَهُ الْعِلْمِيَّةَ بِشَهَادَةٍ أُخْرَى»: ئۇنىڭ ئىلمىي دىپلومىنى باشقا دىپلومغا سېلىشتۇردى.

نَظَّرَهُ: ئۇنى نەزەرىيە شەكلىدە ئوتتۇرىغا قويدى.

«نَظَّرَ نَتَائِجَ بَحْثِهِ»: ئۆزىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرىنى نەزەرىيە شەكلىدە ئوتتۇرىغا قويدى.

نَظَّفَ يُنَظِّفُ تَنْظِيفًا: تازىلىدى، پاكىزلىدى، ئادالىدى.

«نَظَّفَ الْبَيْتَ مِنَ الْوَسَخِ وَالْغُبَارِ»: ئۆينى مەينەتچىلىك ۋە چاڭ-توزاندىن تازىلىدى.

«نَظَّفَ مَلَابِسَهُ»: كىيىملىرىنى تازىلىدى.

«نَظَّفَ أَسْنَانَهُ»: چىشلىرىنى تازىلىدى.

نَظَّفَ الشَّخْصُ قَلْبَهُ: قەلبىنى پاك تۇتتى، گۇمانلىق ۋە چەكلىمىلەردىن ساقلىدى.

نَظَّمَ يُنَظِّمُ تَنْظِيمًا: تەرتىپكە سالدى، ئورۇنلاشتۇردى، تەشكىللىدى، ئۇيۇشتۇردى، رەتلىدى.

«نَظَّمَ الطَّالِبُ كُتُبَهُ»: ئوقۇغۇچى كىتابلىرىنى رەتلىدى.

نَظَّمَ اللُّؤْلُؤَ: ئۈنچە-مەرۋايىتلارنى يىپقا ئۆتكۈزدى.

نَظُفَ يَنْظُفُ نَظَافَةً: پاكىز بولدى، تازا بولدى.

«نَظُفَتْ ثِيَابُهُ»: ئۇنىڭ كىيىملىرى پاكىز بولدى.

نَظَمَ يَنْظِمُ نَظْمًا: تىزدى. نەزم يازدى.

«أَنْشَدْتُ نَظْمًا أَهَنِيهَا أَخَا عَجَلٍ ... يَا أَهْلَ فَضْلٍ أَقِيلُوا بَعْضَ إِبْهَامِ»: مەن ئىسلام جەمئىيتىنى قۇرۇلغانلىقىنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن ھاپىلا-شاپىلا بۇ شېئىرنى يېزىپ چىقتىم، كۆپچىلىك ئۆلىمالار يېتەرسىزلىكلىرىنى كەچۈرۈۋەتسىكەن.

«نَظَمَ جَوَاهِرَ الْقِلَادَةِ»: بويۇنغا ئاسىدىغان مەرۋايىتلارنى تىزدى.

نَظَمَ شِعْرًا: شېئىر تۈزدى.

«نَظَمَ قَصِيدَةً حَمَاسِيَّةً»: قەھرىمانلىق قەسىدىسى تۈزدى.

نَظَمَ أَمْرَهُ: ئىشنى تۈزدى، تەرتىپكە سالدى، رەتلىدى، ئورۇنلاشتۇردى.

نَظْمٌ: تەشكىللىمەك، ئۇيۇشتۇرماق، رەتلىمەك، ئورۇنلاشتۇرماق، تەرتىپكە سالماق، شېئىر، نەزم.

نَظْمُ الشِّعْرِ: شېئىر تۈزۈش، شېئىر يېزىش.

نَظِيرٌ ج نُظَرَاءُ: ئوخشاش، تەڭ-باراۋەر.

«إِسْتَقْبَلَ وَزِيرُ الْخَارِجِيَّةِ نَظِيرَهُ»: تاشقى ئىشلار مىنىستىرى باشقا تاشقى مىنىستىرىنى كۈتۈۋالدى.

«فُلَانٌ لَيْسَ لَهُ نَظِيرٌ»: پالانىنىڭ ئوخشىشى يوق.

«هُوَ مُنْقَطِعُ النَّظِيرِ»: ئۇ تەڭداشسىز.

نَظِيفٌ ج نِظَافٌ: تازا، پاكىز.

«تِلْمِيذٌ نَظِيفُ الثِّيَابِ»: كىيىملىرى رەتلىك ئوقۇغۇچى.

نَظِيفُ السَّرَاوِيلِ: پاك.

نَظِيفُ الْيَدَيْنِ: هارام نەرسىلەردىن ئۆزىنى پاك تۇتىدىغان.

نُعَاسٌ: ئۈگدىمەك، مۈگدەش.

نِعَالَةٌ: موزدوزلۇق، تاقچىلىق.

نَعَامَةٌ ج نَعَامٌ وَنَعَائِمُ: تۆگە قۇش؛ چۆلدە تىككەپ قويۇلغان يول بەلگىسى.

جَاءَ كَالنَّعَامَةِ: ئۈمىدسىز قايتتى.

خَفَّتْ نَعَامَةُ الْقَوْمِ: كىشىلەر كەتتى.

رَكِبَ جَنَاحَي النَّعَامَةِ: تىرىشتى.

نَعَامَةُ الدِّمَاغِ: كۆكرەك پەردىسى.

نَعَامَةُ الْقَدَمِ: تاپان، تاپان ئوتتۇرىسى.

نَفَرَتْ نَعَامَتُهُ: چۆچۈپ كەتتى.

هُوَ ظِلُّ نَعَامَةٍ: ئۇ ئۇزۇنتورا.

نَعَبَ يَنْعَبُ نَعِيبًا وَنُعَابًا الْغُرَابُ: قاغا قاقىلىدى.

نَعَتَ يَنْعَتُ نَعْتًا: تەسۋىرلىدى، سۈرەتلەپ بەردى، بايان قىلدى، سۈپەتلىدى.

نَعْتٌ ج نُعُوتٌ: سۈپەتلەش، تەسۋىرلەش، بايان قىلىش.

جَمَعَ نُعُوتَ الْخَيْرِ كُلَّهَا: ئۇنىڭدا ياخشىلىق سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ.

نَعَثَ يَنْعَثُ نَعْثًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئالدى.

نَعْثَلٌ: ئالجىغان قېرى، ئەركەك سېرتلان، كۆكۈيۇن.

نَعِجَ يَنْعَجُ نَعَجًا اللَّوْنُ: رەڭ ئاپئاق سۈزۈك بولدى.

نَعِجَ الْبَعِيرُ: تۆگە سەمرىدى.

نَعِجَ الشَّخْصُ: قوي گۆشى ئېغىر كەلدى.

نَعْجَةٌ ج نِعَاجٌ وَنَعَجَاتٌ: ساغلىق قوي.

نَعَرَ يَنْعَرُ نَعْرًا وَنَعِيرًا وَنُعَارًا: پۇشۇلدىدى، ئىڭىردى، خىرقىرىدى.

نَعَرَ الْعِرْقُ بِالدَّمِ: تومۇردىن قان ئېتىلىپ چىقتى.

نَعَرَ فِي الْبِلَادِ: يۇرت كەزدى.

نَعَرَ فُلَانٌ فِي الْفِتْنَةِ: پىتنىگە چىتىلىپ قالدى.

مِنْ أَيْنَ نَعَرْتَ إِلَيْنَا: سەن قەيەردىن كەلدىڭ؟

نَعَرَةٌ ج نَعَرَاتٌ: خورەك، دىماغ تاۋۇشى، پۇشۇلدىغان ئاۋاز.

نُعَرَةٌ ج نُعَرٌ وَنُعَرَاتٌ: دىماغ.

نُعَرَةٌ: مەنمەنلىك، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش، هاكاۋۇرلۇق؛ كۆكۈيۇن.

فِي فُلَانٍ نُعَرَةٌ: پالانى هاكاۋۇر.

نُعَرَةٌ إِقْلِيمِيَّةٌ: يۇرتۋازلىق.

نُعَرَةٌ عُنْصُرِيَّةٌ: ئىرقچىلىق.

نَعَسَ يَنْعَسُ نَعْسًا وَنَعَسًا وَنُعَاسًا: ئۈگدىدى، مۈگدىدى، ئۇيقا باستى.

نَعَسَ حَظُّهُ: بەختسىز بولدى.

نَعَسَتِ السُّوقُ: بازار كاساتلاشتى.

«إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ» ‹حديث›: سىلەر ناماز ئوقۇۋېتىپ مۈگدەپ قالساڭلار، بېرىپ ئۇيقۇڭلار تۈگىگۈچە ئۇخلاڭلار.

نَعْسَانُ م نَعْسَى ج نِعَاسٌ: ئۈگدىگۈچى.

نَعَشَ يَنْعَشُ نَعْشًا: تىكتى، تىكلىدى، كۆتۈردى، ئۆستۈردى، قوزغاتتى.

«نَعَشَ الشَّجَرَةَ»: دەرەخ تىكتى.

«نَعَشَهُ مِنْ فَقْرِهِ»: ئۇنى كەمبەغەللىكتىن قۇتقۇزدى.

نَعَشَ الرَّبِيعُ النَّاسَ: باهار كىشىلەرنى روھلاندۇردى.

نَعَشَ النَّاسُ الْمَيِّتَ: كىشىلەر ئۆلۈكنى جىنازىغا سېلىپ كۆتۈردى.

نَعْشٌ: تىكلىمەك، تۇرغۇزماق، كۆتۈرمەك،

ئۆستۇرمەك، قوزغىماق.

نَعْشٌ ج نُعُوشٌ: جىنازا، تاۋۇت.

بَنَاتُ نَعْشِ الْكُبْرَى: چوڭ ئېيىق يۇلتۇزى، چوڭ چۆمۈچ يۇلتۇزى، يەتتە قاراقچى.

بَنَاتُ نَعْشِ الصُّغْرَى: كىچىك ئېيىق يۇلتۇزى.

نَعَصَ يَنْعَصُ نَعْصًا الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

نَعَصَ الْجَرَادُ الْأَرْضَ: چېكەتكە ئۆسۈملۈكنى يەپ كەتتى.

نَعِصَ يَنْعَصُ نَعْصًا: ئىرغاڭلىدى.

نَعْصٌ: سازلىق، پاتقاقلىق.

نَعَظَ يَنْعَظُ نَعْظًا وَنَعَظًا وَنُعُوظًا الْقَضِيبُ: زەكەر قايىم بولدى.

نَعَّاسٌ: مۈگدىگەك.

نَعَّالٌ: موزدوز، تاقىچى.

نَعَّشَ يُنَعِّشُ تَنْعِيشًا: كۆتۈردى، ئۆستۈردى.

نَعَّلَ يُنَعِّلُ تَنْعِيلًا الدَّابَّةَ: ئات ئۇلاغنى تاقىلىدى.

نَعَّلَ الْحِذَاءَ: ئاياغنى چەملىدى.

نَعَّمَ يُنَعِّمُ تَنْعِيمًا: «ھەئە» دېدى.

نَعَّمَ الشَّيْءَ: يۇمشاق قىلدى.

نَعَّمَهُ: باياشات قىلدى.

«نَعَّمَهُ بَعْدَ عُسْرِهِ»: قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئۇنى باياشات قىلدى.

نَعَقَ يَنْعَقُ نَعْقًا وَنَعِيقًا وَنُعَاقًا الْغُرَابُ: قاغا قاقىلدىدى. «قاق-قاق» قىلدى.

نَعَقَ الرَّاعِي بِغَنَمِهِ: مالچى قويىنى ھوقۇيتتى.

نَعَلَ يَنْعَلُ نَعْلًا: كەش كىيگۈزدى.

«نَعَلَتِ الْأُمُّ وَلَدَهُ»: ئانا بالىسىغا كەش كىيگۈزدى.

نَعَلَ الدَّابَّةَ: ئات-ئۇلاغنى تاقىلىدى.

نَعْلٌ: كەش (ئاياغ) كىيگۈزمەك، تاقىلىماق.

نَعْلٌ ج نِعَالٌ وَأَنْعُلٌ: كەش، ئاياغ كىيىم، تاقا.

«لَا يَمْشِ أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ» ‹حديث›: بىر پاي ئاياغ كىيىپ يول يۈرمەڭلار.

نَعُمَ يَنْعُمُ نُعُومًا: يۇمشاق بولدى، يۇمران بولدى، ئۇن بولدى.

نَعُمَ عَيْشُهُ: تۇرمۇشى پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

نَعِمَ يَنْعَمُ نَعَمًا وَنَعِيمًا: يۇمشاق بولدى، يۇمران بولدى.

نَعِمَ عَيْشُهُ: تۇرمۇشى پاراۋان بولدى، باياشات بولدى.

نَعِمَ بَالُهُ: خاتىرجەم بولدى.

«نَعِمَ بِهِ عَيْنًا»: خۇشال بولدى، شادلاندى، ياقتۇردى، ياخشى كۆردى، قىزىقتى، كۆڭلىگە ياقتى، مۇھەببەت باغلىدى، خۇشتار بولدى.

نَعِمَ بِهِ: خۇشال بولدى، بەھرىمەن بولدى.

«نَعِمْتُ بِلِقَائِهِ»: ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقانلىقىمدىن خۇشال بولدۇم.

نَعِمَ يَنْعَمُ نَعَمًا: كۆكەردى، يېشىللاشتى، ياپيېشىللىققا پۈركەندى.

نَعَمْ: ھەئە، شۇنداق، ماقۇل، دۇرۇس، توغرا.

«هَلْ جَاءَ أَحْمَدُ؟ نَعَمْ جَاءَ»: ئەھمەد كەلدىمۇ؟ ھەئە كەلدى.

نِعْمَ: نېمىدېگەن ياخشى.

«نِعْمَ مَا صَنَعْتَ»: ئەجەب ياخشى قىلدىڭ.

﴿نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ نېمىدېگەن ياخشى مەدەتكار، نېمىدېگەن ياخشى ياردەمچى!

«نِعْمَ الْأُدْمُ الْخَلُّ نِعْمَ الْأُدْمُ الْخَلُّ» ‹حديث›: ئاچچىق سىركە بىلەن نان نېمىدېگەن يېيىشلىك، نېمىدېگەن ياخشى.

﴿إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ﴾ ‹قرآن›: سەدىقىنى ئاشكارا بەرسەڭلار، بۇ ياخشىدۇر.

نَعَمْ: يۇمشاق بولماق، يۇمران بولماق، پاراۋان بولماق، باياشات بولماق، تىنچ ئارام ئالماق.

نَعَمٌ ج أَنْعَامٌ: تۆگە، قوي، ئۆچكە، ئېشەك ۋە كالىغا ئوخشاش ھايۋانلار.

﴿فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ﴾ «قۇرئان»: ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ھايۋانلىرى ۋە ئۆزلىرى يەيدىغان زىرائەتلەرنى ئۇندۇرۇپ چىقىرىمىز.

نَعْمَاءُ ج أَنْعُمٌ: بەخت ـ سائادەت، پاراۋانلىق، باياشاتلىق، كەڭچىلىك، توقچىلىق، مولچىلىق، مال.

«صَدِيقُهُ فِي النَّعْمَاءِ وَالْبَأْسَاءِ»: ئۇ باياشاتلىقتىمۇ، قىيىنچىلىقتىمۇ ئۇنىڭ دوستى.

«هُوَ صَاحِبُ يُسْرٍ وَنَعْمَاءِ»: ئۇ پۇل ـ مالنىڭ ئىگىسى.

نُعْمَانٌ: قان، خۇن.

شَقَائِقُ النُّعْمَانِ: ئەپيۇنگۈل، كۆكنار، خەشخاش.

نَعْمَةٌ: نېمەت، راھەت ـ پاراغەت، ھۇزۇر ـ ھالاۋەت.

﴿وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار بەھرىمەن بولۇۋاتقان نېمەتلەرنى قالدۇردى.

نِعْمَةٌ ج نِعَمٌ وَ أَنْعُمٌ: نازۇنېمەت، مەرھەمەت، ئىلتىپات.

«فُلاَنٌ وَاسِعُ النِّعْمَةِ»: پالانىنىڭ بايلىقى كۆپ.

﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾ «قۇرئان»: پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ساڭا بەرگەن) نېمىتىنى (كىشىلەرگە) سۆزلەپ بەرگىن.

«إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ» «ھەدىس»: شۈبھىسىزكى، ئاللاھتائالا ئۆز نېمىتىنىڭ ئەسىرىنى بەندىلىرىدە كۆرۈشنى ياقتۇرىدۇ.

«لَكَ عِنْدِي نِعْمَةٌ لاَتُنْكَرُ»: سىزنىڭ ياخشىلىقىڭىزنى ئۇنتۇمايمەن.

«هَذِهِ نِعْمَةُ الإِلَهِ عَلَيْنَا فَاشْكُرُوا اللهَ يَا أُولِي الأَفْهَامِ»: بۇ، ئاللاھنىڭ بىزگە بەرگەن نېمىتىدۇر، ئى ئەقىللىق ئادەملەر ئاللاھقا تەشەككۈر ئېيتىڭلار.

«هُوَ وَلِيُّ نِعْمَتِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ شەپقەتچىسى.

«هُوَ حَدِيثُ نِعْمَةٍ»: ئۇ يېڭى باي.

نَعْنَاعٌ: يالپۇز.

نَغْنَغَ يُنَغْنِغُ نَغْنَغَةً: كېكەچلىدى، دۇدۇقلىدى.

نُعُومَةٌ: يۇمشاقلىق، يۇمرانلىق.

مُنْذُ نُعُومَةِ أَظْفَارِهِ: ئۇ كىچىكلىكىدىن باشلاپ، ...

نَعَى يَنْعَى نَعْيًا وَ نَعِيًّا فُلاَنًا: ئۆلۈم خەۋىرىنى يەتكۈزدى.

نَعَى عَلَيْهِ كَذَا: ئەيىبلىدى.

«نَعَى عَلَيْهِ شُرْبَ الْخَمْرِ»: ئۇنىڭ ھاراق ئىچكەنلىكىنى ئەيىبلىدى.

نَعِيمٌ: خۇشاللىق، ھۇزۇر ـ ھالاۋەت؛ بەخت ـ سائادەت، جەننەت، نېمەت.

نَعِيمُ الْحَيَاةِ: تۇرمۇش پاراۋانلىقى، ھاياتنىڭ لەززىتى.

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ﴾ «قۇرئان»: تەقۋادارلار ھەقىقەتەن جەننەتلەردە ۋە نېمەت ئىچىدە بولىدۇ.

«نَعِيمُ اللهِ»: ئاللاھنىڭ رەھمىتى.

نَعِيٌّ: ئۆلۈم خەۋىرىنى يەتكۈزمەك.

نَعِيٌّ ج نَعَايَا: ئۆلۈك ئادەم.

نُغَاشٌ: پەتەك، پاكار، رەزىل.

نُغَاشَةٌ: قىزىل تومشۇق قۇشقاچ.

نُغَاشِيٌّ: پاكار، پەتەك، رەزىل.

نَغَبَ يَنْغَبُ نَغْبًا الطَّائِرُ: قۇش سۇ ئىچتى.

نَغَبَ الرِّيقَ: توكۇرۇكىنى يۇتتى.

نُغْبَةٌ ج نُغَبٌ: بىر ئوتلام، بىر يۇتۇم.

«سَقَاهُ نُغْبَةً مِنْ لَبَنٍ»: ئۇنىڭغا بىر ئوتلام سۈت ئىچكۈزدى.

نَفَتَ يَنْفَتُ نَفْتًا الشَّعْرَ: چاچنى تارتتى.

نَغْثٌ: يامان ئىش.

نَغَرَ يَنْغَرُ نَغَرًا الشَّخْصُ: قورساق كۆپۈپ ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

نَغَرَتِ الْقِدْرُ: قازان قايندى.

نَغَزَ يَنْغَزُ نَغْزًا الصَّبِيَّ: بالىنى قىچىقلىدى.

نَغَزَ الشَّخْصَ: كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى.

نَغَزَ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىنى بۇزدى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

نَغَشَ يَنْغَشُ نَغْشًا وَنَغَشَانًا: پاراكەندە قىلدى، بىسەرەمجان قىلدى.

نَغَشَ إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىغىپ كەتتى، مايىل بولدى.

نَغَصَ يَنْغَصُ نَغْصًا الشَّخْصَ: ئۇنى سۇدىن چەكلىدى.

نَغَصَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈردى.

«نَغَصَ عَلَيْهِ حَيَاتَهُ بِالضَّجِيجِ الْمُسْتَمِرِّ»: داۋاملىق ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىپ، كۆڭۈلسىزلىك پەيدا قىلدى.

نَغِصَ يَنْغَصُ نَغْصًا: چالا قالدى، پۈتمىدى.

نَغِصَ الشَّارِبُ: تولۇق ئىچمىدى.

نَغِصَ الرَّجُلُ: مەقسىتىگە يېتەلمىدى.

نَغَّارٌ: غەزەپلەنگۈچى.

جُرْحٌ نَغَّارٌ: قان چىقىپ تۇرىدىغان يارا.

نَغَّرَ يُنَغِّرُ تَنْغِيرًا الصَّبِيَّ: بالىنى قىچىقلىدى.

نَغَّصَ يُنَغِّصُ تَنْغِيصًا: قىينىلاشتۇردى.

«نَغَّصَ عَيْشَهُ»: ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى قىينىلاشتۇردى.

نَغَّصَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىشىنى ئۈزۈپ قويدى.

نَغَّمَ يُنَغِّمُ تَنْغِيمًا: ناخشا ئېيتتى، نەغمە-ناۋا قىلدى.

نَغَقَ يَنْغِقُ نَغِيقًا وَنُغَاقًا الْغُرَابُ: قاغا قاقىلدىدى.

نَغَقَتِ النَّاقَةُ: تۆگە بوزلىدى.

نَغِلَ يَنْغَلُ نَغَلًا وَجْهُ الْأَرْضِ: قۇرغاقچىلىقتىن يەر يېرىلىپ كەتتى.

نَغِلَ الْجُرْحُ: يارا ئىغىز ئالدى.

نَغِلَ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

نَغِلَ قَلْبُهُ عَلَى فُلَانٍ: پالانىغا ئۆچلۈك قىلدى، كۆڭلىدە ئۆچلۈك ساقلىدى.

نَغِلَتْ نِيَّتُهُ: ئۇنىڭ نىيىتى بۇزۇلدى.

نَغِلٌ: هارامدىن بولغان (بالا).

نَغَمَ يَنْغَمُ نَغْمًا الشَّخْصُ: شىۋىرلىدى، پىچىرلىدى.

«سَكَتَ فَمَا نَغَمَ بِحَرْفٍ»: گەپ قىلماي شۈك تۇردى.

«نَغَمَ الشَّخْصُ فِي الْغِنَاءِ»: پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتتى.

نَغَمَ فِي الشَّرَابِ: ئاز ئىچتى.

نَغَمٌ وَنَغْمٌ ج أَنْغَامٌ وَأَنَاغِيمُ: نەغمە-ناۋا، ئاھاڭ، كۈي.

أَنْغَامُ الْمُوْسِيقِي: مۇزىكا كۈيلىرى.

نَغْمَةٌ ج نَغَمَاتٌ: ئاۋازنىڭ ماسلىشىشى، ئاۋازنىڭ خۇشلۇقى، ئاھاڭداش كۈي، گارمونىيە (مۇزىكا نەزەرىيىسىنىڭ ئاھاڭ، ئاككورد تۈزۈلۈشىنى بايان قىلغۇچى قىسمى)، سۆزنىڭ جاراڭلىق بولۇشى.

«أَدَّى التِّلْمِيذُ أُنْشُودَةً بِنَغْمَةٍ مُؤَثِّرَةٍ»: شاگىرت چىرايلىق ئاھاڭدا ناخشا ئورۇنلىدى.

«كَلِمَاتُهَا ذَاتُ نَغَمَاتٍ تَرْتَاحُ لَهَا النَّفْسُ»: ئۇنىڭ سۆزلىرى جاراڭلىق بولۇپ، كىشىگە يېقىملىق تۇيۇلىدۇ.

نَغْوٌ: سۆز، پاراڭ.

نَغْوَةٌ: نەغمە ناۋا، ساز، ئاھاڭ، كۈي، مۇقام، تەكشى ئاھاڭ، قىزىق گەپ، يېقىملىق سۆز، سۆز-چۆچەك، رىۋايەت، ئىغۋا، ئۆسەك سۆز، سۆھبەت.

نَغَى يَنْغِي نَغْيًا: چۈشىنىكسىز سۆزلىدى.

نَفَى إِلَى فُلَانٍ بِكَلِمَةٍ: پالانىغا چۈشىنىكسىز گەپ قىلدى.

نَفْيٌ: سۆز، پاراڭ.

نَغْيَةٌ: نەغمە ـ ناۋا، ساز، ئاھاڭ، كۈي، مۇقام، تەگكەش ئاھاڭ، قىزىق گەپ، يېقىملىق سۆز؛ سۆز ـ چۆچەك، رىۋايەت، ئىغۋا، ئۆسەك سۆز، سۆھبەت.

نَفَاثَةٌ ج نَفَائِثُ: شۆلگەي، تۈكۈرۈك، خەپرۈك، بەلغەم.

نَفَادٌ: تۈگەپ كەتمەك، ئىشلىتىپ بولماق.

«عَلَيْكَ يَا وَالِدِيْ مِنِّي التَّحِيَّاتُ وَمَا عَلَيْهَا نَفَادٌ أَوْ نِهَايَاتٌ»: ئى ئاتا! مەندىن سىلىگە تۈگىمەس سالاملار بولسۇن.

نَفَاذٌ: ئۆتمەك، تېشىپ ئۆتمەك، ئىجرا قىلىش، يۈرگۈزمەك.

نَفَاذُ الْبَصِيرَةِ: زېرەكلىك، ھوشيارلىق.

نِفَارٌ: ئۈركۈپ قاچماق.

نِفَاسٌ: تۇغۇت، تۇغۇتتىن كېيىن كېلىدىغان قان.

«أَلَمُ النِّفَاسِ»: نىپاس ئاغرىقى.

«حُمَّى النِّفَاسِ»: نىپاس قىزىتمىسى.

نَفَاسَةٌ: قىممەتلىك، يۇقىرى باھالىق.

نُفَاضٌ: قىقىندى، توزان، چىشنى چوتكىلىغاندىن كېيىن ئېغىزدا قالغان قالدۇق.

نِفَاضٌ ج نُفُضٌ: پەرتۇق.

نِفَاقٌ: ئىككى يۈزلىمىلىك، مۇناپىقلىق.

نُفَايَةٌ ج نُفَايَاتٌ مِنَ الشَّيْءِ: تاشلاندۇق نەرسە، كېرەكسىز نەرسە.

«نُفَايَةُ السَّجَائِرِ»: تاماكا قالدۇقى.

«نُفَايَةُ الطَّعَامِ»: تاماق تاشلاندۇقى.

فُلَانٌ مِنْ نُفَايَاتِ الْقَوْمِ: پالانى قوۋمىنىڭ ئۇساللىرىدىن.

نَفَتَ يَنْفِتُ نَفْتًا وَنَفَتَانًا وَنَفِيتًا ـ الْقِدْرُ: قازان قايىندى.

نَفَثَ يَنْفُثُ وَيَنْفِثُ نَفْثًا وَنَفَثَانًا الْبُصَاقَ وَنَحْوَهُ مِنْ فَمِهِ: تۈكۈرۈك ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاشلارنى ئېغىزدىن تۈكۈردى.

«نَفَثَتِ الْحَيَّةُ السَّمَّ»: يىلان زەھەر چاچتى، زەھەر پۈركىدى.

نَفَثَهُ: ئۇنى قايمۇقتۇردى.

نَفَثَ اللهُ الشَّيْءَ فِي الْقَلْبِ: ئاللاھ بىرەر نەرسىنى كۆڭۈلگە سالدى.

نُفِثَ فِي نَفْسِي كَذَا: كۆڭلۈمگە شۇنداق ئىلھام قىلىندى.

نَفْثٌ: تۈكۈرۈك، شۆلگەي، بەلغەم.

نَفْثُ الشَّيْطَانِ: لىرىك شېئىر.

نَفْثُ الدَّمِ (فِي الطِّبِّ): قان تۈكۈرۈش.

نَفْثَةٌ ج نَفَثَاتٌ: ئاجرالما زەھەر سۇيۇقلۇقى، پارتلىماق، قوزغالماق، كۆتۈرۈلمەك، ئېتىلىپ چىقماق، پۈركىمەك؛ شۆلگەي، تۈكۈرۈك، بەلغەم؛ بىر قېتىم تۈكۈرۈش.

نَفْثَةُ الْقَلَمِ الْأُوْلَى: نادىر ئەدەبىي ئەسەر.

نَفْثَةُ مَصْدُوْرٍ: بەلغەم.

نَفَثَاتُ الْفُؤَادِ: ئىدىيە، ئوي، ئاڭ، قارىش.

مَا أَحْسَنَ نَفَثَاتِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ شېئىرلىرى نېمىدېگەن ياخشى.

نَفَثَاتُ الْأَقْلَامِ: ئەدەبىي ئىجادىيەتلەر.

نَفَجَ يَنْفُجُ / يَنْفِجُ نَفْجًا وَنُفُوْجًا: ئۆرلىدى، كۆتۈرۈلدى.

«نَفَجَ الْعَجِيْنُ»: خېمىر كۆپتى.

نَفَجَ الشَّخْصُ: ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن پەخىرلەندى.

«يَنْفُجُ الْمَغْرُوْرُ بِنَسَبِ آبَائِهِ»: مەنمەنچى ئادەم ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ نەسەبى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

نَفَجَ فَرْخُ الدَّجَاجَةِ: توخۇنىڭ چۈجىسى تۇخۇمىدىن

چىقتى.

نَفَحَ يَنْفَحُ نَفْحًا وَنُفُوحًا الطِّيبُ: خۇش پۇراق تارالدى.

نَفَحَتِ الرِّيحُ: شامال چىقتى.

نَفَحَ الْعِرْقُ: تومۇردىن قان چىقتى، ئاقتى.

نَفَحَهُ مَالًا: ئۇنىڭغا مال بەردى.

نَفْحٌ: پۇرىماق، سوغۇق.

نَفْحَةٌ ج نَفَحَاتٌ: بىر قېتىم پۇراش، يېقىملىق خۇش پۇراق؛ سوغۇق؛ ئىسسىق، غەم، قايغۇ.

﴿وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر ئۇلارغا پەرۋەردىگارىڭدىن ئازغىنە ئازاب يەتسىلا...

صَاحِبُ كَرَمٍ وَنَفَحَاتٍ: سېخىي، مەرد.

نَفَخَ يَنْفُخُ نَفْخًا النَّارَ / وَفِي النَّارِ: ئوتنى پۈۋلىدى.

نَفَخَ الزِّقَّ وَغَيْرَهُ: تۇلۇم ۋە باشقىلارنى پۈلەپ ئىچىگە يەل توشتۇردى.

نَفَخَ فِي الْبُوقِ: بۇرغا چالدى.

نَفَخَ شِدْقَيْهِ: چوڭچىلىق قىلدى، ئاتىكارچىلىق قىلدى.

نَفَخَ فِيهِ مِنَ الرُّوحِ: ئۇنىڭغا جان كىرگۈزدى.

نَفَخَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆپەيتتى، كۆپتۈردى.

نَفَخَ السَّيَّارَةَ: ماشىنىغا يەل ئۇردى.

﴿ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ﴾ «قۇرئان»: ئاندىن ئۇنى راۋۇرۇس يارىتىپ، ئۇنىڭغا ئۆزىگە مەنسۇپ روھنى كىرگۈزدى (يەنى، جان كىرگۈزدى).

نَفْخٌ: ھايۋاننىڭ پۇتىدا بولىدىغان ئىششىق.

نَفْخَةٌ ج نَفَخَاتٌ: پۈۋلەمەك، چالماق؛ ئىششىش، ئاتىكارچىلىق، ھاكاۋۇرلۇق.

نَفْخَةُ الرَّبِيعِ: باھارنىڭ يېشىللىققا پۈركىنىشى.

نَفْخَةُ الشَّبَابِ: ياشلىقنىڭ يېتىلىشى.

نَفِدَ يَنْفَدُ نَفَادًا: تۈگىدى.

«نَفِدَ مَالُهُ»: ئۇنىڭ مېلى تۈگىدى.

«نَفِدَتِ الطَّبْعَةُ الْأُولَى مِنَ الْكِتَابِ»: كىتابنىڭ بىرىنچى نەشرى تۈگىدى.

﴿مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ وَمَا عِندَ اللَّهِ بَاقٍ﴾ «قۇرئان»: (ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر.

نَفَذَ يَنْفُذُ نُفُوذًا وَنِفَاذًا الْأَمْرُ: ئۆتتى، جارى بولدى، ئاقتى.

«نَفَذَ الْحُكْمُ»: ھۆكۈم جارى بولدى.

نَفَذَ الطَّرِيقُ: يول ئاسانلاشتى.

نَفَذَ إِلَيْهِ الْكِتَابُ: ئۇنىڭغا خەت تەگدى.

نَفَذَ فِيهِ وَمِنْهُ: بىر تەرەپتىن، يەنە بىر تەرەپكە ئۆتتى.

﴿إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَن تَنفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانفُذُوا﴾ «قۇرئان»: ئەگەر سىلەر (ئاللاھنىڭ قازاسىدىن قېچىپ) ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ چېگرالىرىدىن ئۆتۈپ كېتەلىسەڭلار، ئۆتۈپ كېتىڭلار.

نَفَذَ فُلَانٌ فِي الْأُمُورِ: پالانى ئىشلارغا ماھىر بولدى.

نَفْذٌ: ئىجرا قىلماق، ئەمەلگە ئاشۇرماق، بېجىرمەك.

نَفَذٌ ج أَنْفَاذٌ: چىقىش ئېغىزى، يول، چارە، چىقىش يولى.

نَفَرَ يَنْفِرُ نَفْرًا وَنُفُورًا: سەپەر قىلدى، سەپەرگە چىقتى.

﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىرى جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ئۇلار قوۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قوۋمىنىڭ ئاللاھدىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش

مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟

نَفَرَ يَنْفِرُ نُفُورًا وَنِفَارًا الشَّخْصُ مِنْ كَذَا: نەپرەتلەندى، يىرگەندى، سەسكەندى.

نَفَرَ يَنْفِرُ نِفَارًا الْمَرْأَةُ عَنْ زَوْجِهَا: ئايال ئېرىدىن يۈز ئۆرۈدى.

نَفَرَ الدَّابَّةُ مِنْ كَذَا: ييراقلاشتى.

نَفَرَ الْقَوْمُ لِلْأَمْرِ: كىشىلەر ئىشقا تېز چىقتى، ئالدىرىدى.

«نَفَرُوا لِلْجِهَادِ»: ئۇلار جىهادقا ئالدىراپ چىقتى.

نَفْرٌ: بىرەر ئىش ياكى ئۇرۇشقا چىققان بىر توپ ئادەملەر.

يَوْمُ النَّفْرِ: ھاجىلار مىنادىن مەككىگە كېلىدىغان كۈنى.

نَفَرٌ ج أَنْفَارٌ: ئۈچتىن ئونغىچە كىشى؛ كىشىلەر تويى؛ بىر نەپەر.

نُفْرَةٌ: تۇمار، تىلتۇمار، ھۆكۈمرانلىق، باشقۇرۇش.

نَفَرَ يَنْفِرُ نَفْرًا وَنَفَرًا وَنُفُورًا وَنَفَرَانًا: ئۆلدى.

نَفَرَ الْغَزَالُ: كېيىك سەكرىدى.

نَفِسَ يَنْفَسُ نَفَسًا ـــهُ: ئۇنىڭغا كۆز تەگدى.

نَفُسَ يَنْفُسُ نَفَاسَةً: قىممەت باھالىق بولدى. بىباھا بولدى، نەپىس بولدى.

«نَفُسَتِ الْأَحْجَارُ الْكَرِيمَةُ»: ئېسىل تاشلار بىباھا بولدى.

نَفِسَ يَنْفَسُ نِفَاسًا نُفَسَاءَ الْمَرْأَةُ: ئايال تۇغدى.

نُفِسَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال نىپاسدار بولدى.

نَفْسٌ: كۆز تەگمەك، كۆز، ھەقىقەت.

«فُلَانٌ أَصَابَتْهُ نَفْسٌ»: پالانىغا كۆز تەگدى.

«فِي نَفْسِ الْأَمْرِ وَالْوَاقِعِ»: ھەقىقەتتە ۋە ئەمەلىيەتتە.

نَفْسٌ ج نُفُوسٌ وَأَنْفُسٌ: روھ، جان، ئۆز، ئۆزى.

كَبِيرُ النَّفْسِ: ئالىيجاناب، كەڭ قورساق، پاك، جەسۇر.

مُنْقَبِضُ النَّفْسِ: روھى چۈشكۈن، مەيۈس، پەرىشان، كەيپسىز.

تَرْوِيحُ النَّفْسِ: كۆڭۈل ئاچماق، ئىچ پۇشۇقىنى چىقارماق.

«بَذَلَ النَّفْسَ وَالنَّفِيسَ»: مېلىنى ۋە جېنىنى بېغىشلىدى.

«الثِّقَةُ بِالنَّفْسِ»: ئۆزىگە ئىشىنىش.

«الْإِعْتِمَادُ عَلَى النَّفْسِ»: ئۆزىگە تايىنىش.

ضَبْطُ النَّفْسِ: ئۆزىنى تۇتۇۋالماق، ئۆزىنى بېسىۋالماق.

خَرَجَتْ نَفْسُهُ: ئۇنىڭ جېنى چىقتى، ئۆلدى.

فُلَانٌ ذُو نَفْسٍ: پالانى ئەخلاقلىق، ئىرادىلىك.

«جَاءَ فُلَانٌ نَفْسُهُ»: پالانى ئۆزى كەلدى.

«كَرَّرَ الْأَقْوَالَ بِنَفْسِهَا»: سۆزلەرنىڭ ئۆزىنى تەكرارلىدى.

«فِي نَفْسِ الْوَقْتِ»: ۋاقتىنىڭ ئۆزىدە، شۇ ۋاقىتتا، ئەينى ۋاقىتتا.

«نَحْنُ بِأَنْفُسِنَا»: بىز ئۆزلىرىمىز.

«فِي نَفْسِي أَنْ أَفْعَلَ كَذَا»: شۇنداق قىلماقچى ئىدىم.

«عِلْمُ النَّفْسِ»: پسىخولوگىيە.

«طِبُّ النَّفْسِ»: روھىي كېسەللىكلەر ئىلمى.

نَفَسٌ ج أَنْفَاسٌ: نەپەس، تىنىق.

«مَرِيضٌ ذُو نَفَسٍ مُتَقَطِّعٍ»: نەپەسى كېسىلگەن كېسەل، توختاپ-توختاپ تىنىدىغان كېسەل.

«جَذَبَ نَفَسًا طَوِيلًا»: ئۇزۇن نەپەس ئالدى.

«طَوِيلُ النَّفَسِ»: تىنىقى ئۇزۇن.

«شَاعِرٌ طَوِيلُ النَّفَسِ: قَصِيدَةٌ طَوِيلَةُ النَّفَسِ»: ئۇزۇن ۋە بەدىئىيلىكى يۇقىرى يازىدىغان شائىر، ئۇزۇن قەسىدە.

بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَفَسٌ: ئۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ئارىلىقىم يىراق.

فَاضَتْ أَنْفَاسُهُ: ئۇ ئۆلدى.

هُوَ فِي نَفَسٍ مِنْ أَمْرِهِ: ئۇ كەڭچىلىكتە.

نُفَسَاءُ ج نِفَاسٌ وَنُفَسَاوَاتٌ: يېڭى تۇغقان ئايال، نىپاسدار ئايال، تۇغۇتلۇق ئايال.

«تُحَاطُ النُّفَسَاءُ بِكُلِّ عِنَايَةٍ»:تۇغۇتلۇق ئايالنىڭ ھالىدىن تولۇق خەۋەر ئېلىنىدۇ.

نَفْسَانِيٌّ: روھنىڭ، روھىي جەھەتتە، روھ توغرىسىدا، ئىدراكى، ئەقلى، ئاقىلانىلىك، ئەقىل، زىھىن، ئىدراك، پسىخولوگىيە، پسىخولوگىيىنىڭ، پسىخىك.

طِبٌّ نَفْسَانِيٌّ: پسىخولوگ.

«تَحْلِيلٌ نَفْسَانِيٌّ»:پسىخولوگىيە تەھلىلى.

«مَرِيضٌ نَفْسَانِيٌّ»:روھىي كېسەل.

نَفْسِيٌّ: روھىي جەھەتتە، روھنىڭ، ئىدراكى، ئەقلىي، پسىخىك، ئاقىلانىلىك، پسىخولوگىيىلىك.

طَبِيبٌ نَفْسِيٌّ: پسىخولوگ.

الطِّبُّ النَّفْسِيّ: روھىي داۋالاش.

التَّحْلِيلُ النَّفْسِيّ»:پسىخولوگىيىلىك ئانالىز.

نَفْسِيًّا: ئەخلاقىي جەھەتتە، مەنىۋى جەھەتتە.

نَفْسِيَّةٌ: پسىخىكا، روھىي ھالەت، روھ، مەنىۋى.

حَالَةٌ نَفْسِيَّةٌ مُضْطَرِبَةٌ: قالايمىقان روھىي ھالەت.

نَفَشَ يَنْفُشُ نَفْشًا وَنُفُوشًا الْقُطْنَ أَوِ الصُّوفَ أَوْ نَحْوَهُمَا: پاختا، يۇڭ، قاتارلىقلارنى تارىدى، تىتىدى، رەتلىدى.

نَفَشَتِ الْمَاشِيَةُ فِي الزَّرْعِ: مال كېچىسى زىرائەتكە تارقىلىپ يەپ كەتتى.

﴿إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ﴾ «قرآن»:ئۆز ۋاقتىدا بىر قوۋمنىڭ قويى كېچىسى زىرائەتنى يەپ (بۇزۇۋەتكەندە).

نَفَشٌ: تىتىلغان يۇڭ، چىچىلغان نەرسە؛ يوچىلىق.

نَفَضَ يَنْفُضُ نَفْضًا الْغُبَارَ: چاڭ-توزاننى قاقتى.

نَفَضَ الثَّوْبَ وَنَحْوَهُ: كىيىم ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى قاقتى.

نَفَضَ الشَّجَرَ: دەرەخنى ئىرغىتتى.

نَفَضَتْهُ الْحُمَّى: بەزگەك ئۇنى تىترەتتى.

نَفَضَ عَنْهُ غُبَارَ الْكَسَلِ: تېتىكلەشتى، جانلاندى.

نَفَضَ يَدَهُ مِنْ فُلَانٍ: ئۈمىدسىزلەندى.

نَفَضَ يَدَهُ مِنَ الْأَمْرِ: ئىشتىن قول ئۈزدى.

نَفَضٌ: دەرەخ تۆۋىگە تۆكۈلۈپ قالغان غازاڭ، مېۋە قاتارلىقلار.

نَفِطَ يَنْفَطُ نَفَطًا وَنَفْطًا يَدُهُ: ئۇنىڭ قولى قاپاردى.

«نَفِطَتْ يَدَا الْبَنَّاءِ»:تامچىنىڭ ئىككى قولى قاپاردى.

نَفْطٌ: قاپارماق، قاپىرىپ قالماق.

نَفْطٌ / نِفْطٌ: نېفىت.

نَفْطَةٌ: ئاچچىق يامان، قىپقىزىل، تىرىككەك، سەپرا مىجەز.

نَفْطِيٌّ: نېفىتكە مۇناسىۋەتلىك.

«مِصْبَاحٌ نَفْطِيٌّ»: كىرسىن چىراغ.

«شِرْكَةٌ نَفْطِيَّةٌ»: نېفىت شىركىتى.

نَفَعَ يَنْفَعُ نَفْعًا: مەنپەئەت بەردى، پايدا بەردى.

﴿وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ﴾ «قرآن»: ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ.

نَفْعٌ: پايدا بەرمەك، پايدا، مەنپەئەت، ئۈنۈم، نەتىجە، رول، تەسىر.

«لَا يُجْدِي نَفْعًا:»: پايدا بەرمەيدۇ.

أَجْدَى نَفْعًا: پايدا بەردى.

«النَّفْعُ الْعَامّ»: ئاممىۋى پاراۋانلىق، جامائەت مەنپەئىتى.

النَّفْعُ الْمُتَبَادَلُ: ئۆزئارا مەنپەئەت يەتكۈزۈش.

نَفْعِيٌّ: ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرگۈچى،

مەنپەئەتپەرەس.

نَفْعِيَّةٌ: مەنپەئەتپەرەسلىك، پايدىغا ئىنتىلىش.

نَفَّ يَنُفّ نَفًّا ـــ السَّوِيقَ وَنَحْوَهُ: تالقان ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى چاچتى.

نَفَّ الْأَرْضَ: يەرگە ئۇرۇق چاچتى (سالدى).

نَفَّ يَنِفّ نَفًّا الشَّخْصُ: مىشقىردى.

نَفَّاثٌ ج نَفَّاثُونَ: سېھىرگەر، جادۇگەر.

نَفَّاثَةٌ ج نَفَّاثَاتٌ: سېھىرگەر.

﴿وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ﴾ «قۇرئان»:... تۈگۈنلەرگە دەم سالغۇچى سېھىرگەرلەرنىڭ شەررىدىن (پاناھ تىلەيمەن دېگىن).

طَائِرَةٌ نَفَّاثَةٌ: رېئاكتىپ ئايروپىلان.

نَفَّاجٌ: ئۆزىدە يوق نەرسە بىلەن پەخىرلەنگۈچى، قۇرۇق سۆلەت، پوچى.

نُفَاخٌ: كېسەللىك ئىششىقى.

«نُفَاخُ الْحَنَكِ»: تاڭلاي ئىششىقى.

«نُفَاخُ الرِّجْلِ»: پۇت ئىششىقى.

نُفَاخَةٌ ج نُفَاخَاتٌ: كۆپۈك، سوبۇن كۆپۈكچىسى، ماغزاپ، ئويۇنچۇق شار.

نَفَّاطٌ ج نَفَّاطُونَ وَنَفَّاطَةٌ: نېفت ئىشلەپچىقارغۇچى؛ نېفت ساتقۇچى.

نَفَّاطَةٌ ج نَفَّاطَاتٌ: سۇلۇق قاپارتقۇ؛ نېفت ئىشلەپچىقىرىش ئورنى، رايونى، نېفىتلىك.

«بِيَدِهِ نَفَّاطَةٌ»: ئۇنىڭ قولىدا سۇلۇق قاپارتقۇ بار.

نَفَّخَ يُنَفِّخُ تَنْفِيخًا: قاتتىق پۈۋلىدى.

نَفَّذَ يُنَفِّذُ تَنْفِيذًا الْحُكْمَ: ھۆكۈمنى ئەمەلگە ئاشۇردى، ئىجرا قىلدى.

نَفَّذَ الْأَمْرَ: ئىشنى بېجىردى.

«نَفَّذَ الْمَشْرُوعَ حَسْبَ الْخُطَّةِ»: ئىشنى پىلان بويىچە ئورۇنلىدى.

نَفَّرَ يُنَفِّرُ تَنْفِيرًا: قورقۇتۇۋەتتى، چۆچۈتۈۋەتتى، ئۈركۈتىۋەتتى، قاچۇرۇۋەتتى.

«نَفَّرَهُ مِنْ بِلَادِهِ»: يۇرتىدىن بىزار قىلىۋەتتى.

«نَفَّرَ الدَّابَّةَ مِنَ الرَّعْيِ»: مالنى ئوتلاقتىن ئۈركۈتىۋەتتى.

نَفَّسَ يُنَفِّسُ تَنْفِيسًا عَنْهُ: شادلاندۇردى.

نَفَّسَ عَنْهُ هَمَّهُ: ھال سورىدى، تەسەللى بەردى، كۆڭلىنى يوپۇتتى.

نَفَّشَ يُنَفِّشُ تَنْفِيشًا: تارىدى، تىتتى، رەتلىدى.

نَفَّضَ يُنَفِّضُ تَنْفِيضًا: سىلكىدى، ئىرغىتتى.

نَفَّعَ يُنَفِّعُ تَنْفِيعًا: پايدىلاندۇردى، مەنپەئەتلەندۇردى، پايدا يەتكۈزدى.

«نَفَّعَهُ بِاسْتِغْلَالِ ضَيْعَتِهِ»: ئۇنىڭ زېمىنىدىن پايدىلاندۇردى.

نَفَّقَ يُنَفِّقُ تَنْفِيقًا السِّلْعَةَ: مالنى ئوبوروت قىلدى، تېز ئايلاندۇردى.

نَفَّلَ يُنَفِّلُ تَنْفِيلًا الشَّخْصَ: كىشىگە ئۇنىڭ تېگىشلىك ئۈلۈشىدىن ئارتۇق بەردى.

«نَفَّلُوا كَبِيرَهُمْ»: ئۇلار كاتتىسىغا سوۋغا بەردى.

نَفَقَ يَنْفُقُ نَفْقًا الشَّيْءُ: تۈگىدى.

«نَفَقَ الزَّادُ»: ئوزۇق تۈگىدى.

«نَفَقَ الدَّرَاهِمُ»: پۇل قالمىدى.

نَفَقَ يَنْفُقُ نَفَاقًا الْبِضَاعَةُ: مال بازار تاپتى، مالنىڭ بازىرى چىقتى.

«نَفَقَتِ السِّلْعَةُ»: مال بازار تاپتى.

نَفَقَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالغا لايىق كۆپ چىقتى.

نَفَقَ يَنْفُقُ نُفُوقًا الدَّابَّةُ: ئات ـ ئۇلاغ ئۆلدى.

نَفِقَ الْجُرْحُ: يارا قاتتى.

نَفَقٌ ج أَنْفَاقٌ: تونىل، يەر ئاستى يولى.

«نَفَقُ الْقِطَارِ»: پويىز تونىلى.

«أَنْفَاقُ الْمِتْرُوْ تَحْتَ الْأَرْضِ»: مېتروننىڭ يەر ئاستى تونىللىرى (يوللىرى).

نَفَقَةٌ ج نَفَقَاتٌ: نەپەقە، چىقىم، خىراجەت، راسخوت، ئەرنىڭ ئايالىغا بېرىدىغان

نەپىقىسى.

«أَقَامَ مأْدَبَةً عَلَى نَفَقَتِهِ»: ئۇ خىراجىتىگە زىياپەت ئۆتكۈزدى.

«النَّفَقَةُ عَلَى الْعِيَالِ»: ئائىلە راسخوتى.

«نَفَقَةُ الْإِنْتَاجِ»: ئىشلەپچىقىرىش چىقىمى.

«إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً يَحْتَسِبُهَا فَهِيَ لَهُ صَدَقَةٌ» ‹حديث›: مۇسۇلمان ئادەم ئاللاھنى كۆزدە تۇتقان ھالدا ئائىلىسىگە خىراجەت قىلسا، ئۇنىڭغا سەدىقە بەرگەنلىك ساۋابى بولىدۇ.

«نَفَقَةُ الْمَعِيشَةِ»: تۇرمۇش راسخوتى، ئوزۇق.

فُلَانٌ قَلِيلُ النَّفَقَاتِ: پالانى بېخىل.

نَفْلٌ: نەپلە، ۋەزىپىنىڭ سىرتىدىكى ئىشلار.

نَفَلٌ ج أَنْفَالٌ: سوۋغا، تارتۇق، ئولجا، غەنىيمەت، تېگىشلىكنىڭ ئۈلۈشىنىڭ سىرتىدا بېرىلگەن ئولجا.

نَفْنَافٌ: ئىككى تاغ ئارىسىدىكى ھاڭ.

نَفْنَفَ يُنَفْنِفُ نَفْنَفَةً: ئازراق ئېشىپ قالدى.

نَفْنَفٌ ج نَفَانِفُ: ئاتموسفېرا، ھاۋا، كەيپىيات، ھاۋا بوشلۇقى، ئاسمان، قىيا، تىك يار، ھاڭ.

نَفِهَ يَنْفَهُ نُفُوهًا: قورقۇنچاقلىق قىلدى.

نَفِهَ الْحَيَوَانُ: ھايۋان كۆندى.

نَفِهَ يَنْفَهُ نَفْهًا: چارچىدى، ھالسىرىدى.

نُفُوْذٌ: ئۆتمەك، تەسىر، نوپۇز، كۈچ-قۇۋۋەت.

«فُلَانٌ ذُوْ نُفُوْذٍ عَظِيْمٍ»: پالانى زور كۈچكە ئىگە.

«النُّفُوْذُ الْإِجْتِمَاعِيّ»: ئىجتىمائىي نوپۇز، ئىجتىمائىي تەسىر.

مَنَاطِقُ النُّفُوْذِ: چوڭ دۆلەتلەرنىڭ تەسىر دائىرىسى ئىچىدىكى ئاجىز ئەللەر.

نَفُوْعٌ ج نُفُعٌ: كۆپ پايدىلىق.

نَفَى يَنْفِي نَفْيًا الشَّيْءَ: ئىنكار قىلدى، رەت قىلدى.

«نَفَى التُّهْمَةَ عَنْ نَفْسِهِ»: ئۆزىگە قىلىنغان تۆھمەتنى ئىنكار قىلدى.

نَفَى الْحَادِثَ: ھادىسىنىڭ يۈز بەرمىگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى.

نَفَى الشَّخْصَ: سۈرگۈن قىلدى.

«نَفَى الْمُسْتَعْمِرُ الزُّعَمَاءَ»: مۇستەملىكىچى داھىيلارنى سۈرگۈن قىلدى.

نَفْيٌ: ئىنكار قىلماق، تانماق، رەت قىلماق؛ سۈرگۈن قىلماق، پالىماق.

«أَجَابَهُ عَنْ طَلَبِهِ بِالنَّفْيِ»: ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدى.

أَدَوَاتُ النَّفْيِ: «لَا»، «مَا»، «لَم»، «لَيْسَ» گە ئوخشاش بولۇشسىز قوشۇمچىلىرى.

إِشَارَةٌ بِالنَّفْيِ: قارشى ئىسپات.

شَاهِدُ نَفْيٍ: قارشى گۇۋاھچى.

نَفِيْرٌ: بۇرغا، كاناي، سوناي، ئۇرۇشقا چىقىدىغان كىشىلەر. ئوندىن ئاز كىشىلەر.

«بَلَّغُوْنِي مِنْكَ أَنَّكَ حَقًّا قَدْ شَرَيْتَ الْفُرُوْضَ عِنْدَ نَفِيْرِ»: باشقىلارنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا مال سېتىۋاپلا.

فُلَانٌ لَا فِي الْعِيْرِ وَلَا فِي النَّفِيْرِ: پالانى مۇھىم ئىشقا يارىمايدۇ، پالانى قاتاردا يوق ئادەم.

النَّفِيْرُ الْعَامّ: ئومۇمىي سەپەرۋەرلىك.

مَا هُوَ بِنَفِيْرِ فُلَانٍ: ئۇ پالانىنىڭ خىلى ئەمەس.

يَوْمُ النَّفِيْرِ: ھاجىلار مىنادىن مەككىگە قايتىش كۈنى.

نَفِيْسٌ ج نِفَاسٌ: بىباھا، قىممەتلىك.

«كَنْزٌ نَفِيْسٌ»: قىممەتلىك غەزىنە.

«إِكْتِشَافَاتٌ نَفِيْسَةٌ»: قىممەتلىك كەشپىياتلار.

النَّفِيْسُ: كۆپ مال.

نَفِيْصٌ: تاتلىق سۇ.

نَفِيْطٌ: قولى قاپىرىپ قالغان ئادەم.

نِقَابٌ ج نُقُبٌ: نىقاب، چۈمبەل.

كَشَفَ النِّقَابَ عَنْ كَذَا: ئاشكارا قىلدى، مەخپىيەتلىكلىرىنى ئاشكارىلىدى.

لَقِيْتُهُ نِقَابًا: ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.

هُمَا فَرَخَانِ فِي النِّقَابِ: ئۇ ئىككىسى ئوخشىشىپ كېتىدۇ.

نِقَابَةٌ ج نِقَابَاتٌ: باشقۇرۇش، ئىتتىپاق، بىرلەشمە، جەمئىيەت، ئۇيۇشما.

«نِقَابَةُ الْمُعَلِّمِيْنَ»: ئوقۇتقۇچىلار ئۇيۇشمىسى.

«نِقَابَةُ عُمَّالِ الْمَنَاجِمِ»: كان ئىشچىلىرى ئۇيۇشمىسى.

«نِقَابَةُ الْأَطِبَّاءِ»: دوختۇرلار ئۇيۇشمىسى.

«نِقَابَةُ الْمُحَامِيْنَ»: ئادۋوكاتلار بىرلەشمىسى.

عُضْوٌ فِي النِّقَابَةِ: ئۇيۇشما ئەزاسى.

نِقَابِيٌّ: بىرلەشمە، كوللېكتىپ.

«نَشَاطٌ نِقَابِيٌّ»: بىرلەشمە پائالىيەت.

«مُظَاهَرَاتٌ نِقَابِيَّةٌ»: ئىشچىلار نامايىشى.

نُقَاثٌ: سىرتلان.

نِقَارَةٌ: ئويمىچىلىق.

نِقَاشٌ ج نِقَاشَاتٌ: مۇنازىرە، تالاش-تارتىش، تەكشۈرۈش، جېدەل-ماجىرا.

«إِحْتَدَّ النِّقَاشُ بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ»: ئىككى رەقىبنىڭ ئارىسىدا دەتالاش كەسكىن بولدى.

«كَثُرَتِ النِّقَاشَاتُ حَوْلَ أَسْعَارِ النِّفْطِ»: نېفىت باھالىرى توغرىسىدا تالاش-تارتىشلار كۆپەيدى.

نِقَاشَةٌ: نەققاشلىق، نەقىشچىلىك، ئويمىچىلىق، بېزەكچىلىك.

نَقَاهَةٌ: ئاستا-ئاستا ساقىيىش، تەدرىجىي ئەسلىگە كېلىش.

«قَضَى فِتْرَةَ النَّقَاهَةِ فِي الْجَبَلِ»: ئۇ ساقىيىش مەزگىلىنى تاغدا ئۆتكۈزدى.

«أَقَامَ بِدَارِ النَّقَاهَةِ»: ساناتورىيىدە تۇردى.

نَقَبَ يَنْقُبُ نَقْبًا الشَّيْءَ: تەشتى، تۆشۈك ئاچتى، كولىدى، بۇرغىلىدى.

«نَقَبَ الْجِلْدَ»: تېرىنى تەشتى.

«يَنْقُبُ الْبَنَّاءُ الْحَائِطَ»: تامچى تامغا تۆشۈك ئېچىۋاتىدۇ.

«نَقَبَ الثَّوْبَ»: كىيىمگە تۆشۈك ئاچتى.

نَقَبَ الشَّخْصُ فِي الْأَرْضِ: باردى، كەتتى.

نَقَبَ الشَّخْصُ عَنِ الشَّيْءِ: ئاختۇردى، تەكشۈردى، تەتقىق قىلدى، ئىزدەندى.

نَقَبَتِ النَّكْبَةُ فُلَانًا: پالانىغا مۇسىبەت كەلدى.

نَقَبَ يَنْقُبُ نَقَابَةً عَلَى قَوْمِهِ: قوۋمىنىڭ كاتتىسى بولدى، باش بولدى، خوجايىن بولدى.

نَقْبٌ: تەشمەك، تۆشۈك ئاچماق، كەزمەك.

نَقْبٌ ج أَنْقَابٌ: تۆشۈك، تاغدىكى تار يول.

«نَقْبٌ فِي الْحَائِطِ»: تامدىكى تۆشۈك.

نَقَتَ يَنْقُتُ نَقْتًا الْعَظْمَ: سۆڭەكنىڭ يىلىكىنى چىقىرىۋالدى.

نَقَثَ يَنْقُثُ نَقْثًا الْعَظْمَ: سۆڭەكنىڭ يىلىكىنى چىقىرىۋالدى.

نَقَثَ الشَّيْءَ الْمَدْفُوْنَ: كۆمۈلگەن نەرسىنى كولاپ چىقاردى.

نَقْثٌ: سۆخەنچىلىك.

نَقَخَ يَنْقَخُ نَقْخًا: تازىلىدى، خىلىلىدى، تاللىدى، ئىلغىدى.

نَقَخَ الْجِذْعَ: چاتىدى، پۇتىدى، شىلدى.

نَقَخَ الْعَظْمَ: سۆڭەكنىڭ يىلىكىنى چىقىرىۋالدى.

نَقَخَ يَنْقَخُ نَقْخًا: تاياق بىلەن ئۇردى.

نَقَخَ الْمُخَّ مِنَ الْعَظْمِ: سۆڭەكتىن يىلىكنى چىقىرىۋالدى.

نَقَخَ الْمَاءُ الْعَطَشَ: ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇردى.

نَقَخَ دِمَاغَهُ: مېڭىسىنى ياردى.

نَقَدَ يَنْقُدُ نَقْدًا الدَّرَاهِمَ: تەڭگىلەرنىڭ ياخشى-

يامىنىنى ئايرىدى.

نَقَدَهُ مَالًا: ئۇنىڭغا مال بەردى.

نَقَدَهُ الثَّمَنَ: ئۇنىڭغا نەق پۇل بەردى.

«نَقَدَ الْكِتَابَ»: كىتابقا باھا بەردى.

نَقَدَ النَّاسَ: كىشىلەرنى تەنقىد قىلدى.

نَقَدَتْهُ الْحَيَّةُ: ئۇنى يىلان چېقىۋالدى.

نَقْدٌ: تەنقىدلىمەك، تەنقىد، باھا بەرمەك، ئوبزور.

«نَقْدٌ ذَاتِيٌّ»: ئۆز-ئۆزىنى تەنقىدلەش.

«النَّقْدُ الْأَدَبِيّ»: ئەدەبىي تەنقىد.

نَقْدٌ بَنَّاءٌ: ئىجابىي تەنقىد.

نَقْدٌ ج نُقُودٌ: پۇل، ئاقچە، مېتال پۇل، قەغەز پۇل.

نَقْدًا: نەخ پۇلغا، نەخ پۇل تاپشۇرۇپ.

دَفْعُ ثَمَنِ الْبِضَاعَةِ نَقْدًا: مالنىڭ پۇلىنى نەق تاپشۇرۇش.

صُنْدُوقُ النَّقْدِ الدَّوَلِيِّ: خەلقئارا پۇل فوندى.

دِرْهَمٌ نَقْدٌ: جىلىك تەڭگە.

حَافِظَةُ النُّقُودِ: پۇل قاپچۇقى.

نَقْدِيٌّ: پۇلنىڭ، پۇللۇق، نەق پۇلنىڭ.

التَّضَخُّمُ النَّقْدِيّ: پۇل پاخاللىقى.

مَقَالَةٌ نَقْدِيَّةٌ: تەنقىدىي ماقالە.

الْأَزْمَةُ النَّقْدِيَّةُ الدَّوَلِيَّةُ: خەلقئارا پۇل كرىزىسى.

نَقِذَ يَنْقَذُ نَقَذًا: قۇتۇلدى، نىجات تاپتى.

نَقَرَ يَنْقُرُ نَقْرًا: تەشتى.

نَقَرَ الْخَشَبَ أَوِ الْحَجَرَ: ياغاچ ياكى تاشنى ئويدى.

نَقَرَ الطَّائِرُ الْحَبَّ: قۇش داننى چوقۇپ يېدى.

نَقَرَ الشَّخْصُ الْعُودَ: ساز چالدى.

نَقَرَ الشَّخْصَ: ئەيىبلىدى.

نَقَرَ شَيْئًا مِنَ الطَّعَامِ: تاماقنى چىمدىپ ئېلىپ يېدى.

﴿فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ﴾ «قرآن»: سۇر چېلىنغان ۋاقىتتا.

نَقَرَ عَنِ الْأَمْرِ: تەكشۈردى، تەتقىق قىلدى.

نُقْرَةٌ ج نُقَرٌ: تۆشۈك، غار، ئۆڭكۈر، كامار، ئورەك، ئازگال، لەخمە.

نُقْرَةُ الْعَيْنِ: كۆز چانىقى.

نُقْرَةُ الْكَتِفِ: ئالىقان، چاڭگال.

نُقْرَةُ الْقَفَا: گەردەن ئويمىنى.

نُقْرَةٌ: مالنىڭ پۇتلىرىغا تېگىدىغان كېسەللىك.

نِقْرَةٌ: تاكاللاشماق، گەپ تالاشماق.

«بَيْنَهُمَا نِقْرَةٌ»: ئۇ ئىككىيلەن تاكاللىشىپ قالدۇ.

نِقْرِسٌ ج نَقَارِيسُ: يەللىك بوغۇم ئاغرىقى، بوغۇم ياللۇغى، ئۆگە ياللۇغى، سۆيدۈك كىسلاتاسى.

نَقْرَشَ يُنَقْرِشُ نَقْرَشَةً الشَّيْءَ: زىننەتلىدى.

«نَقْرَشَ الْبَابَ»: ئىشىكنى بېزىدى.

نَقْرَشَةٌ: بېزىمەك، زىننەتلىمەك.

نَقْرَشَةُ سَقْفِ الْغُرْفَةِ: ئۆينىڭ توروسىنى زىننەتلەش.

نِقْرِيسٌ ج نَقَارِيسُ: ماھىر يولباشچى، پاراسەتلىك يولباشچى، ئۇستا دوختۇر، تالانتلىق دوختۇر.

نَقَزَ يَنْقِزُ / يَنْقُزُ نَقْزًا وَنَقَزَانًا الْحَيَوَانُ: سەكرىدى.

«نَقَزَ الظَّبْيُ»: كېيىك سەكرىدى.

نَقَسَ يَنْقُسُ نَقْسًا النَّاقُوسَ: قوڭغۇراق جىرىڭلىدى.

نَقَسَ الشَّخْصُ: قوڭغۇراق چالدى، داڭ چالدى.

نَقَشَ يَنْقُشُ نَقْشًا: ئويمىچىلىق قىلدى، ھەيكەلتاراشلىق قىلدى، نەقىش ئويدى.

نَقَشَ الْبَيْتَ: ئۆينى ئاقارتتى.

«نَقَشَ الصَّائِغُ فَصَّ الْخَاتَمِ»: زەرگەر ئۈزۈككە كۆز ئورناتتى.

«نَقَشَ الصَّائِغُ إِبْرِيقَ النُّحَاسِ»: ھۈنەرۋەن مىس ئاپتۇۋىغا نەقىش بەردى.

نَقَشَ الشَّيْءَ: زىننەتلىدى، بېزىدى.

«نَقَشَ الشَّوْكَةَ بِالْمِنْقَاشِ»: تىكەننى موچىن بىلەن چىقىرىۋالدى.

نَقَشَ مَرْبِضَ الْغَنَمِ: قوي قوتىنىنى قۇرۇقدىدى.

«إِسْتَوْصُوا بِالْمِعْزَى خَيْرًا فَإِنَّهُ مَالٌ رَقِيقٌ وَانْقُشُوا لَهُ

عَطَلَتْهُ » «حديث»: ئـــۆچكىلەرگە ياخـــشى
قـاراڭلار، چـۈنكى ئـۇ نـازۇك مـال، ئۇنـىڭ
قوتىنىنى تازىلاڭلار.
نَقْشٌ: نەقىشلىمەك، ئويماق، بىزىمەك.
نَقْشٌ ج نُقُوشٌ: نەقـــش، بىـــزەك، ھەر خـــىل
رەڭدىكى ئويما سۈرەتلەر، بىزىق ۋە باشقىلار.
«نَقْشٌ عَلَى الْخَشَبِ»: ياغاچقا ئويۇلغان نەقىش.
«نُقُوشٌ عَلَى الرُّخَامِ»: مەرمەرگە ئويۇلغان نەقىشلەر.
«ذَهَبَ الرَّمَادُ حَتَّى مَا نَرَى لَهُ نَقْشًا»: كـۈل تـوزۇپ
كەتتى، ھەتتا ئۇنىڭ ئەسىرىنىمۇ كۆرمىدۇق.
نَقَصَ يَنْقُصُ نَقْصًا وَنُقْصَانًا: ئازلىدى، كېمەيدى.
نَقَصَ مَالُهُ: ئۇنىڭ مېلى كېمەيدى.
«عَامٌ يَنْقُصُهُ يَوْمٌ»: بىر يىلغا بىر كۈن كەم.
نَقَصَ الشَّيْءُ: زەئىپلەشتى، ئاجىزلىدى.
«نَقَصَ بَصَرُهُ»: ئۇنىڭ كۆزى ئاجىزلىدى.
«نَقَصَ عَقْلُهُ»: ئۇنىڭ ئەقلى ئاجىزلىدى.
﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا﴾
«قرآن»: ئۇلارنىڭ يېرىنى چۆرىسىدىن تارايتىپ
بېرىۋاتقانلىقىمىزنى ئۇلار (يەنى، مۇشرىكلار)
كۆرمەيۋاتامدۇ؟
نَقَصَهُ شَيْءٌ: ئۇنىڭغا نەرسە كېمىپ قالدى.
نَقَصَ الشَّخْصَ حَقَّهُ: كىـــشىنىڭ ھەققىنـــى كەم
بەردى.
«مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ» «حديث»: ســەدىقە
بېرىش بىلەن مال كېمىيىپ قالمايدۇ.
نَقْصٌ نُقْصَانٌ: كېمىيىمەك، ئازايماق، تۆۋەنلىمەك.
بَدَأَ فِي النُّقْصَانِ: كېمىيىشكە باشلىدى.
نَقْصٌ ج نَقَائِصُ: كەمچىلـــىك، يېتەرســـىزلىك،
ئەيىب، نۇقسان.
أَصَابَهُ نَقْصٌ فِي دِينِهِ: ئۇنىڭ دىنىغا نۇقسان يەتتى.
نَقَضَ يَنْقُضُ نَقْضًا الْأَمْرَ: ئىشنى بۇزدى.
نَقَضَ الْبِنَاءَ: بىنانى چـاقتى، ئۆرىدى، ۋەيران
قىلدى.
«نَقَضَ الْعَدُوُّ الدِّيَارَ بِالْمَدَافِعِ»: دۈشمەن يۇرتلارنى
زەمبىرەكلەر بىلەن ۋەيران قىلدى.
نَقَضَ الْعَهْدَ: ئەھدىنى بۇزدى.
﴿وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا﴾ «قرآن»:
قەســـەملىرىڭلارنى (ئاللاھنىڭ نـامىنى تىلغـا
ئېلىپ) پۇختىلىغاندىن كېيىن بۇزماڭلار.
نَقَضَ الْحُكْمَ: ھۆكۈمنى بىكار قىلدى.
«نَقَضَتِ الْمَحْكَمَةُ الْحُكْمَ الْإِبْتِدَائِيَّ»: مەھكىـــمە
دەسلەپكى ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇردى.
نَقَضَ الْأَعْرَابُ الْوِلَاءَ لِلْمَلِكِ: قىـرلىقلار پادىـــشاھ
ئۈستىدىن ئىسيان كۆتۈردى.
نَقْضٌ: بۇزماق، چاقماق، ۋەيران قىلماق، بىكار
قىلماق، ئەمەلدىن قالدۇرماق، خاراب قىلماق.
نَقْضٌ ج أَنْقَاضٌ: خارابىلىك.
«أُسْتُخْرِجَتْ جُثَثُ الضَّحَايَا مِنْ تَحْتِ الْأَنْقَاضِ»:
قۇربانلارنىڭ جەسەتلىرى خارابىلىكلەر
ئاستىدىن چىقىرىلدى.
مَحْكَمَةُ النَّقْضِ: ئالىي سوت.
نِقْضٌ ج أَنْقَاضٌ: خارابىلىك.
نَقَطَ يَنْقُطُ نَقْطًا الْحَرْفَ: ھەرپكە چېكىت قويدى.
«نَقَطَ الزَّايَ لِتَمْيِيزِهَا عَنِ الرَّاءِ»: «ز»نى «ر»دىن
پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۈستىگە
چېكىت قويدى.
نَقَطَ الْكِتَابَ: كىتابقا ھەرەكە قويدى.
نُقْطَةٌ ج نُقَطٌ وَنِقَاطٌ: نۇقتا، ئورۇن، جاي،
چېكىت، توچكا، يەر.
«نُقْطَةُ التَّحَوُّلِ»: ئۆزگىرىش نۇقتىسى.
«نُقْطَةُ الضَّعْفِ»: ئاجىزلىق نۇقتىسى.
«نُقْطَةُ الْإِنْصِهَارِ»: ئېرىش نۇقتىسى.
«نُقْطَةُ الْغَلَيَانِ»: قايناش جايى.
نُقْطَةُ الْبِدَايَةِ: باشلىنىش نۇقتىسى.

نُقْطَةُ النِّهَايَةِ: ئاخىرقى نۇقتا.

نُقْطَةٌ جُمْرُكِيَّةٌ: تاموژنا پونكىتى.

نُقْطَةُ الْإِسْعَافِ: قۇتقۇزۇش ئورنى، قۇتقۇزۇش مەركىزى.

نُقْطَةُ الْإِنْطِلَاقِ: چىقىش نۇقتىسى.

«أَحْرَزَ خَمْسَ عَشْرَةَ نُقْطَةً مِنْ عِشْرِينَ فِي الْإِمْتِحَانِ»: ئىمتىھاندا ئومۇمىي يىگىرمە مەيداندىن ئون بەش مەيداننى قولغا كەلتۈردى.

«لَمْ يَخْتَلِفَا فِي نُقْطَةٍ»: ئۇلار تولۇق بىرلىككە كەلدى.

«النِّقَاطُ الْأَرْبَعُ»: شەرق، غەرب، شىمال، جەنۇبتىن ئىبارەت تۆت تەرەپ.

النُّقْطَةُ السَّوْدَاءُ: قارا داغ.

النُّقْطَتَانِ: قوش چېكىت.

نُقْطَةُ الْإِرْتِكَازِ: تايانچ پونكىت.

نُقْطَةُ عَنْبَرٍ: خال، مەڭ.

«وَضَعَ النُّقَطَ عَلَى الْحُرُوفِ»: ئىشنى ئايدىڭلاشتۇردى.

«إِنْتَصَرَ الْمُلَاكِمُ الْفُلَانِيُّ عَلَى خَصْمِهِ بِالنِّقَاطِ»: پالانى بوكسىيور ئۆزىنىڭ رەقىبىنى مەيدانلار بويىچە يەڭدى.

نَقَعَ يَنْقَعُ نَقْعًا الشَّخْصُ: مېھمان ئېشى قىلدى.

نَقَعَ الشَّخْصُ بِالْمَاءِ: سۇغا قاندى.

نَقَعَ الْمَائِعُ: سۇيۇقلۇق يىغىلدى.

«نَقَعَ السَّمّ فِي أَنْيَابِ الْحَيَّةِ»: يىلاننىڭ چىشلىرىدا زەھەر يىغىلدى.

«نَقَعَ الْمَاءُ فِي بَطْنِ الْوَادِي»: ساي ئوتتۇرىسىدا سۇ يىغىلدى.

نَقَعَ الْعَطَشَ: ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتتى.

مَانَقَعَتْ بِخَبَرِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خەۋىرىگە ئىشەنمىدىم.

نَقَعَتْ بِذَلِكَ نَفْسِي: كۆڭلۈم تىندى.

نَقَعَ النَّعْنَاعَ: يالپۇزنى يۇمشىغىچە سۇغا چىلىدى.

نَقْعٌ: چىلىماق، ھۆللىمەك، توختام.

نَقْعٌ ج أَنْقُعٌ: توختام سۇ.

نَقْعٌ ج نِقَاعٌ وَنُقُوعٌ: توزۇغان چاڭ-توزان.

﴿فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا﴾ «قرآن»: (قاتتىق چاپقانلىقتىن) توپا-چاڭ چىقارغان.

نَقْعَاءُ ج نِقَاعٌ: سۇ كۆلچىكى، سۇ ئاستى، توپا-چاڭ؛ ئاۋاز.

نَقَفَ يَنْقُفُ نَقْفًا الشَّخْصُ رَأْسَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ مېڭىسىنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋەتتى.

نَقَفَ الْفَرْخُ الْبَيْضَةَ: چۈجە تۇخۇمنى تېشىپ چىقتى.

نَقَفَ الشَّرَابَ: شارابنى سۈزۈلدۈردى.

نِقْفٌ ج أَنْقَافٌ: تۇخۇمدىن يېڭى چىققان چۈجە.

«هُوَ مِنْ أَنْقَافِهِ»: ئۇ ئۇنىڭ ئوخشاشلىرىدىن.

نَقَّ يَنِقُّ نَقِيقًا الدَّجَّاجَةُ: مېكىيان قاقاقلىدى.

نَقَّتْ ضَفَادِعُ بَطْنِهِ: ئۇنىڭ قورسىقى ئاچتى.

نَقَّابٌ: كانچى، خاكچى.

نَقَّارٌ ج نَقَّارُونَ: چوقۇيدىغان، ئويمىكار، نەققاش، ھەيكەلتاراش، ئىزدەنگۈچى، تەكشۈرگۈچى.

نَقَّاشٌ ج نَقَّاشُونَ: نەقىشچى، بېزەكچى.

«نَقَّاشُ الرُّخَامِ»: مەرمەرگە نەقىش ئويغۇچى.

«نَقَّاشُ النُّحَاسِ»: مىس ئويمىكارى.

نَقَّاطَةٌ ج نَقَّاطَاتٌ: دورا تېمىتقۇچ.

نَقَّاقٌ: پاقا، جاۋىلداق، ۋات، ۋات، كوت-كوت.

نَقَّاقَةٌ: پاقا.

نَقَّالَةٌ ج نَقَّالَاتٌ: نوسۇلكا، قۇتقۇزۇش ماشىنىسى.

نَقَّبَ يُنَقِّبُ تَنْقِيبًا: تەكشۈردى، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدى.

«نَقَّبَ عَنِ الْآثَارِ»: ئاسارەتىقىلەرنى تەكشۈردى.

«نَقَّبَ عَنِ النِّفْطِ»: نېفت تەكشۈردى.

نَقَّبَ الشَّخْصُ فِي الْأَرْضِ: باردى، كەتتى، كەزدى.

﴿فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ﴾ «قرآن»: ئۇلار

(شۇ ئۆممەتلەر) ھەرقايسى جايلارنى كەزدى، (ئۇلارغا) ئۆلۈمدىن قاچىدىغان جاي تېپىلدىمۇ؟

نَقَّعَ يُنَقِّعُ تَنْقِيعًا: ئوبدان تازىلىدى، تاللىدى.

نَقَّحَ الْكَلاَمَ أَوِ الْكِتَابَ: تەھرىرلىدى، تۈزەتتى.

«نَقَّحَ الْإِتِّفَاقَ»: كېلىشىمنى تۈزەتتى.

«نَقَّحَ بُنُودَ الْمُعَاهَدَةِ»: شەرتنامىنىڭ ماددىلىرىغا تۈزىتىش كىرگۈزدى.

نَقَّحَتْهُ السِّنُونُ: ئۇ قەھەتچىلىكنىڭ دەردىنى تارتتى.

نَقَّرَ يُنَقِّرُ تَنْقِيرًا الطَّائِرُ الْحَبَّ: قۇش داننى تازا چوقۇپ يېدى.

نَقَّرَ الطَّائِرُ فِي الْمَوْضِعِ: قۇش ئۇۋا ياسىدى.

نَقَّرَ عَلَيْهِ: ئۇنى ئەيىبلىدى، يامان گەپ قىلدى.

نَقَّرَ عَنْهُ: ئاختۇردى، تەكشۈردى، تەتقىق قىلدى.

نَقَّزَ يُنَقِّزُ تَنْقِيزًا الطَّائِرُ: قۇش تېز ئۇچتى.

نَقَّزَتِ الْمَرْأَةُ صَبِيَّهَا: ئايال بالىسىنى سەكرەتتى، ئۇسسۇل ئويناتتى.

نَقَّشَ يُنَقِّشُ تَنْقِيشًا: خىلمۇخىل رەڭلەر بىلەن بېزىدى.

نَقَّصَ يُنَقِّصُ تَنْقِيصًا: كېمەيتتى، كەم قالدۇردى، چۈشۈردى، تۆۋەنلەتتى، كۆپ كېمەيتىۋەتتى.

«نَقَّصَ مِنْ سَاعَاتِ الْعَمَلِ»: ئىش سائەتلىرىدىن كۆپ كېمەيتىۋەتتى.

«نَقَّصَ التَّاجِرُ فِي أَسْعَارِ بِضَاعَتِهِ آخِرَ الْمَوْسِمِ»: سودىگەر مەۋسۇم ئاخىرىدا مېلىنىڭ باھالىرىنى چۈشۈردى.

نَقَّطَ يُنَقِّطُ تَنْقِيطًا الْحُرُوفَ: ھەرپلەرگە چېكىت قويدى.

نَقَّطَ الثَّوْبَ: كىيىمگە سىياھ يۇقتۇرۇۋالدى.

نَقَّطَ الْعَرُوسَ: كېلىنگە تويدا سوۋغا تەقدىم قىلدى.

نَقَّطَ بِهِ الزَّمَانُ: زامان ئۇنىڭغا كەڭ بولدى.

نَقَّلَ يُنَقِّلُ تَنْقِيلًا الشَّيْءَ: كۆپ يۆتكىدى، داۋاملىق يۆتكىدى، خاتىرە يازدۇردى.

نَقَّلَ ضَيْفَهُ: مېھمانغا تاماقتىن كېيىن مېۋە-چېۋە قويدى.

نَقَّلَ الْخُفَّ: ئاياغ ياماتتى.

نَقَّى يُنَقِّي تَنْقِيَةً: تازىلىدى، پاكىزلىدى، ئادالىدى.

«نَقَّتِ الْمَرْأَةُ الشَّعِيرَ»: ئايال ئارپىنى تازىلىدى.

نَقَلَ يَنْقُلُ نَقْلًا الشَّيْءَ: يۆتكىدى، كۆچۈردى، توشۇدى، يەتكۈزۈپ بەردى، ئەۋەتتى.

«نَقَلَ الْكُرْسِيَّ إِلَى غُرْفَةِ الطَّعَامِ»: ئورۇندۇقنى ئاشخانىغا يۆتكىدى.

نَقَلَ الْبَضَائِعَ: ماللارنى يوللىدى.

نَقَلَ الْكَلاَمَ أَوِ الْكِتَابَ إِلَى لُغَةٍ أُخْرَى: گەپنى ياكى كىتابنى باشقا تىلغا تەرجىمە قىلدى.

«نَقَلَ الْمَقَالَ إِلَى الْفِرَنْسِيَّةِ»: ماقالىنى فرانسۇزچىغا تەرجىمە قىلدى.

نَقَلَ الْخَبَرَ أَوِ الْكَلاَمَ: نەقىل كەلتۈردى، رىۋايەت قىلدى.

«نَقَلَ الْمَوْعِظَةَ عَنْ مُعَلِّمِهِ»: ئوقۇتقۇچىسىنىڭ نەسىھەتىنى يەتكۈزدى.

نَقَلَ الْكِتَابَ: كىتابنى كۆچۈردى.

نَقَلَ الْحِسَابَ: ھېسابنى دەپتەرگە چۈشۈردى.

نَقَلَ الْمَرَضَ: كېسەلنى يۇقتۇردى.

نَقَلَ الزَّرْعَ: ئۆسۈملۈكنى كۆچۈردى.

نَقْلٌ: يۆتكەش، توشۇش، يەتكۈزۈش، ئالماشتۇرۇش، نەقىل كەلتۈرۈش.

«نَقْلٌ جَوِّيٌّ»: ھاۋا قاتنىشى.

«نَقْلُ الدَّمِ»: قان يۆتكەش.

نَقْلُ الْمِلْكِيَّةِ: ئىگىدارلىق ھوقۇقىنى باشقىلارغا ئۆتكۈزۈپ بېرىش.

نَقْلًا عَنْ فُلاَنٍ: پالانىدىن رىۋايەت قىلىپ.

«ذَكَرَ الْخَبَرَ نَقْلًا عَنْ مَصْدَرٍ مَوْثُوقٍ بِهِ»: خەۋەرنى ئىشەنچلىك مەنبەدىن رىۋايەت قىلىپ بايان قىلدى.

«وَسَائِلُ النَّقْلِ»: قاتناش ۋاسىتىلىرى.

«سَيَّارَةُ نَقْلٍ»: يۈك ماشىنىسى.

«نَقْلٌ إِذَاعِيٌّ»: رادىئو ئاڭلىتىش.

«النَّقْلُ الْمُبَاشِرُ (عَلَى الْهَوَا) لِلْأَلْعَابِ الْأُولِمْبِيَّةِ»: ئولىمپىك تەنھەرىكەت مەيدانىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى بىۋاستە ئاڭلىتىش.

نُقْلَةٌ ج نُقَلٌ: يۆتكىلىش، كەپ توشۇش، چېقىمچىلىق، سۇخەنچىلىك.

«تَمَّتْ نُقْلَتُهُ إِلَى مَعْهَدٍ آخَرَ»: ئۇنىڭ باشقا بىر ئىنستىتۇتقا ئالمىشىشى پۈتتى.

نَقْلِيٌّ: ئەنئەنىۋى، رىۋايەت خاراكتېرلىك.

«الْعُلُومُ النَّقْلِيَّةُ»: ھەدىس، لۇغەتشۇناسلىق ۋە رىۋايەت شەكلىدە ئۆگىتىلىدىغان ئىلىملەر.

نَقَمَ يَنْقِمُ نَقْمًا وَنُقُومًا: يامان كۆردى، يىرگەندى، سەسكەندى.

﴿وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللهِ﴾ «قرآن»: ئۇلار مۆئمىنلەرنى ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈنلا يامان كۆردى.

نَقَمَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا غەزەپلەندى.

نِقْمَةٌ ج نِقَمٌ وَنِقْمَاتٌ: ئۆچ، ئىنتىقام، ئۆچمەنلىك ئاداۋەت.

«إِنْتَقَمَ مِنْهُ شَرَّ نِقْمَةٍ»: ئۇنىڭدىن قاتتىق ئۆچ ئالدى.

نَقْنَقَ يُنَقْنِقُ نَقْنَقَةُ الضِّفْدَعِ: پاقا كوركىرىدى.

نِقْنِقٌ ج نَقَانِقُ: ئەركەك تۆگە قۇش.

نَقِهَ يَنْقَهُ نَقَهًا وَنَقَاهَةً مِنْ مَرَضِهِ: ئاستا-ئاستا ساقايدى، تەدرىجىي ساقايدى.

نَقُوعٌ: سۇغا چىلانغان قاق، تاتلىق سۇ، خۇشبۇي ئارىلاشتۇرۇلغان بوياق.

«صَبَغَ ثَوْبَهُ بِنَقُوعٍ»: كىيىمنى خۇشبۇي بوياق بىلەن بويىدى.

«رَجُلٌ نَقُوعُ أُذُنٍ»: ھەر نەرسىگە ئىشىنىدىغان ئادەم، گول ئادەم.

نَقِيَ يَنْقَى نَقَاوَةً وَنَقَاءً: تازىلاندى، پاكىز بولدى، سۈپسۈزۈك بولدى.

«نَقِيَ الْقَمْحُ مِنَ الْحَصَى»: بۇغداي شېغىل تاشلاردىن تازا (پاكىز) بولدى.

نَقِيبٌ ج نُقَبَاءُ: باشلىق، رەئىس، سەردار.

﴿وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن (يەنى، ئون ئىككى ئايماقنىڭ ھەر بىرىدىن بىردىن) ئون ئىككى باشلىقنى ئەۋەتتۇق.

«نَقِيبُ الصَّحَفِيِّينَ»: ژۇرنالىستلار باشلىقى.

نَقِيبُ الْمُحَامِينَ: ئادۋوكاتلار رەئىسى.

نَقِيبُ الْأَشْرَافِ: غوجىلار باشلىقى.

نَقِيبَةٌ ج نَقَائِبُ: باشلىق، خۇسۇسىيەت، تەبىئەت، ئەخلاق؛ ئىدراك، ئەقىل، پىكىرنىڭ ئۆتكۈرلۈكى.

نَقِيبَةُ الرَّجُلِ: ئادەمنىڭ تەبىئىتى.

«هُوَ مَيْمُونُ النَّقِيبَةِ»: ئۇ سىنالغان ياخشى ئادەم.

«مَالَهُ نَقِيبَةٌ»: ئۇ ئەقىل-ئىدراكلىق ئەمەس.

نَقِيرٌ ج أَنْقِرَةٌ وَنُقُرٌ: تاشقا ياكى ياغاچقا ئويۇلغان، ئۆچكە (ئۇرۇقچا)دىكى ئويمان، يىلتىز، مەنبە، تومۇر.

﴿وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴾ «قرآن»: ئۇلارغا قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ.

«لَا يَمْلِكُ شَرْوَى نَقِيرٍ»: ھېچ نەرسىگە ئىگە ئەمەس، كەمبەغەل، ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق.

نَقِيصَةٌ ج نَقَائِصُ: كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، ئەيىب.

«شِرِّيرٌ نَقَائِصُهُ لَا تُحْصَى»: ئۇنىڭ ئەيىبلىرى دەپ

تۆگەتكۈسىز، قۇلاق كەستى.

نَقِيضٌ: ئەكسى، تەتۈرى.

«هَذَا الْقَوْلُ نَقِيضُ ذَاكَ»: بۇ گەپ ئۇنىڭ ئەكسىچە.

«هُوَ فِي سُلُوكِهِ نَقِيضُ أَخِيهِ»: ئۇنىڭ يۈرۈشى قېرىندىشىنىڭ ئەكسىچە.

عَلَى طَرَفَيْ نَقِيضٍ: دەل ئەكسىچە، ئەكسىچە بولغاندا.

النَّقِيضَانِ: قارىمۇقارشى، بىر-بىرىگە زىت.

نَقِيضَةٌ ج نَقَائِضُ: قارىمۇقارشى، ئەكس، تەتۈرى.

«هِيَ نَقِيضَةُ أَخِيهَا فِي سُلُوكِهَا»: ئۇنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشى قېرىندىشىنىڭ تەتۈرىسىچە.

نَقَائِضُ (فِي الشِّعْرِ): بىر شائىرنىڭ يەنە بىر شائىرنىڭ يازغىنىغا قارىمۇقارشى ئوخشاش ۋەزىن ۋە ئوخشاش قاپىيىدە يازغان شېئىرى.

نَقَائِضُ جَرِيرٍ وَالْفَرَزْدَقِ: جەرىر بىلەن فەرەزدەقنىڭ بىر-بىرىگە قارىمۇقارشى يېزىشقان شېئىرلىرى.

نَقِيعٌ ج أَنْقِعَةٌ: چۆلە؛ ساپ سوغۇق سۈت؛ سۈيى كۆپ قۇدۇق؛ ئاتلىق سوغۇق سۇ.

دَوَاءٌ نَقِيعٌ: ئۇنلۇملۇك دورا.

نَقِيعَةٌ ج نَقَائِعُ: زىياپەت ئۈچۈن سويۇلىدىغان مال؛ سەپەردىن كەلگەن ئادەم ئۈچۈن ئېتىلىدىغان ھاردۇق ئېشى؛ ساپ سوغۇق سۈت.

نَقِيقٌ: ۋاقىلدىماق، كوركىرىماق، پاقىنىڭ كوركىرىغان ئاۋازى.

«أَرَّقَهُ نَقِيقُ الضَّفَادِعِ»: پاقىلارنىڭ كوركىرىغان ئاۋازى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرۇۋەتتى.

نَقِيٌّ ج نِقَاءٌ وَأَنْقِيَاءُ: ساپ، سۈزۈك، تازا، پاكىز.

«مَاءٌ نَقِيٌّ»: سۈزۈك سۇ.

«آرَاءٌ وَاضِحَةٌ نَقِيَّةٌ»: روشەن سەممىي پىكىرلەر.

نُكَاثٌ: تۆگىلەرنىڭ ئېغىزلىرىغا چىقىدىغان قاپارتقۇ.

نِكَاحٌ: نىكاھلانماق، ئۆيلەنمەك، تۇرمۇش قۇرماق، نىكاھ، جىما؛ بالاغەتكە يېتىش.

﴿وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ﴾ «قۇرئان»: يېتىملەرنى بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر سىناپ تۇرۇڭلار.

نُكَافٌ: قۇلاق ئالدى بېزى ياللۇغى، گۆرمەن بېزى ياللۇغى.

نَكَالٌ: ئازاب، مۇسىبەت، ئىبرەت.

﴿جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِّنَ اللّهِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ قىلمىشىنى جازالاپ، ئاللاھ تەرىپىدىن ئىبرەت قىلىش يۈزىسىدىن.

نِكَايَةٌ: يەڭمەك، مەغلۇپ قىلماق، خاپا قىلماق، ئاچچىقىنى كەلتۈرمەك.

«فَعَلَ ذَلِكَ نِكَايَةً فِيهِ»: ئۇنى ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈش ئۈچۈن قىلدى.

نَكَبَ يَنْكُبُ نَكْبًا وَنُكُوبًا الرِّيحُ: شامال يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتتى.

«نَكَبَهُ الدَّهْرُ»: بالا-قازاغا يولۇقتى، بەختسىزلىككە ئۇچرىدى.

نَكْبَةٌ ج نَكَبَاتٌ: مۇسىبەت، ئاپەت، بالا-قازا، بەختسىزلىك.

«هُوَ فِي عُسْرٍ مِنْ نَكْبَةٍ إِلَى نَكْبَةٍ»: ئارقىمۇئارقا بالاكەتچىلىككە يولۇقۇپ، قىيىن ئەھۋالدا قالدى.

«نَكَبَاتُ الدَّهْرِ»: زاماننىڭ بەختسىزلىكلىرى.

نَكَتَ يَنْكُتُ نَكْتًا الْأَرْضَ: يەرنى چىچىدى.

نُكْتَةٌ ج نُكَتٌ وَنِكَاتٌ: ئىنچىكە ئىلمىي مەسىلە؛ ئاقنىڭ قارا چېكىت ياكى قارىدىكى ئاق چېكىت؛ يۇمۇر، قىزىقچىلىق، قىزىق.

«فُلَانٌ حَاضِرُ النُّكْتَةِ»: پالانى ھازىر جاۋاب قىزىقچى.

«أَلْقَى نُكْتَةً»: لەتىپە ئېيتتى.

نَكَثَ يَنْكُثُ نَكْثًا الْيَمِيْنَ أَوِ الْعَهْدَ أَوِ الْبَيْعَ: قەسەم، ياكى ئەھدە، ياكى سودىنى بۇزدى.

﴿وَإِن نَّكَثُواْ أَيْمَانَهُم مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ﴾ «قرآن»: ئەگەر ئۇلار ئەھدى بەرگەندىن كېيىن، قەسەملىرىنى بۇزسا...

نَكَثَ السِّوَاكَ: مسۋاكنىڭ بېشىنى چۇۋۇدى.

نَكَثَ الْأَثَرَ: ئىزنى ئۆچۈردى، يوقاتتى.

نَكْثٌ: بۇزماق.

نَكْثُ الْعَهْدِ: ئەھدىنى بۇزۇش.

نِكْثٌ ج أَنْكَاثٌ: قايتا ئىگىرىش ئۈچۈن چۇۋۇلغان كونا يىپ؛ قايتا ئىگىرىش ئۈچۈن چۇۋۇلغان كىيىملەر ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار.

﴿وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا﴾ «قرآن»: پىششىق ئىگىرگەن يىپىنى چۇۋۇپ پارچە-پارچە قىلىۋەتكەن خوتۇندەك بولماڭلار.

نَكَحَ يَنْكِحُ نِكَاحًا الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن نىكاھلاندى، ئۆيلەندى، تورمۇش قۇردى.

﴿فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ خوجىلىرىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن ئۇلارنى خوتۇنلۇققا ئالساڭلار بولىدۇ.

نَكَحَ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدى.

نُكَحَةٌ ج نُكَحَاتٌ: تولا ئۆيلىنىدىغان.

«هُوَ نُكَحَةٌ مِنْ قَوْمٍ نُكَحَاتٍ»: ئۇ كۆپ ئۆيلىنىدىغانلار ئىچىدىن چىققان، تولا ئۆيلىنىدىغان ئادەم، خوتۇنباز.

نَكِدَ يَنْكَدُ نَكَدًا وَنَكَادًا الْأَمْرُ: ئىش قىيىنلاشتى، تەس بولدى.

نَكَدَ عَيْشُهُ: ئۇنىڭ تورمۇشى قىيىن بولدى.

نَكَدَ الشَّيْءُ: نەرسە ئازايدى، ئازلىدى.

«نَكِدَ مَاءُ الْبِئْرِ»: قۇدۇقنىڭ سۈيى ئازلىدى.

نَكَدٌ: قىيىن بولماق، تەس بولماق.

نَكَدٌ ج نِكَادٌ: بەختسىزلىك، باش قېتىنچىلىق، دىلخەستىلىك، بىئاراملىق.

«أَرْضٌ نَكَدٌ»: ناچار يەر.

«رَجُلٌ نَكَدٌ»: بىتەلەي.

نَكِدٌ ج أَنْكَادٌ: بىتەلەي، بەختسىز؛ مۇشەققەتلىك، قىيىن، پىخسىق، بېخىل.

«عَيْشٌ نَكِدٌ»: قىيىن تۇرمۇش.

﴿وَالَّذِي خَبُثَ لاَ يَخْرُجُ إِلاَّ نَكِدًا﴾ «قرآن»: ناچار يەرنىڭ گىياھى ئاز ئۆسىدۇ.

نَكُرَ يَنْكُرُ نَكَارَةً الْأَمْرُ: ئىش تەس بولدى، قىيىن بولدى، يامان بولدى.

نَكِرَ يَنْكَرُ نَكَرًا وَنُكْرًا وَنَكَارَةً الشَّيْءَ: خۇش كۆرمىدى، بىلمىدى، ئۇقمىدى، چۈشەنمىدى.

﴿فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لاَ تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ (يەنى، پەرىشتىلەرنىڭ) ئۆزىنىڭغا قول ئۇزاتمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنى خۇش كۆرمىدى.

نُكْرٌ ج أَنْكَارٌ: يامان ئىش؛ قىيىن.

﴿يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نُّكُرٍ﴾ «قرآن»: ئۇ كۈندە چاقىرغۇچى (يەنى، ئىسراپىل) قىيىن ئىشقا (يەنى، ھېسابقا) چاقىرىدۇ.

نُكْرٌ: يامان ئىش، گۇناھ.

نَكْرَاءُ: يامان ئىش؛ قاتتىقچىلىق، قىيىنچىلىق؛ چېۋەرلىك، زېرەكلىك، ھوشيارلىق.

«فِعْلَةٌ نَكْرَاءُ»: يامان قىلىق، يامان ھەرىكەت.

«إِمْرَأَةٌ نَكْرَاءُ»: زېرەك ئايال.

«أَصَابَتْهُمْ مِنَ الدَّهْرِ نَكْرَاءُ»: ئۇلارغا زاماننىڭ پالاكەتچىلىكى يەتتى.

نُكْرَانٌ: ئىنكار قىلىش.

«نُكْرَانُ الْجَمِيْلِ»: ۋاپاغا جاپا قىلىش، ۋاپاسىزلىق قىلىش.

نُكْرَانُ الذَّاتِ: ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا، پىداكارلىق بىلەن، پىداكارانە.

نَكِرَةٌ: ئىنكار قىلىش.

نَكِرَةٌ ج نَكِرَاتٌ: ئومۇمىي ئىسىم، تونۇلمىغان، نامسىز، ئىسمى نامەلۇم.

«هُوَ نَكِرَةٌ فِيْ بَلَدِهِ»: ئۇ ئۆز شەھىرىدە تونۇلمىغان.

نَكَزَ يَنْكُزُ نَكْزًا الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى ئۇچلۇق نەرسە بىلەن سانجىدى.

نَكَسَ يَنْكُسُ نَكْسًا الشَّيْءَ: ئاغدۇردى، ئاستىن-ئۈستۈن قىلدى، ئايلاندۇردى، ئۆردى.

نَكَسَ رَأْسَهُ: بېشىنى پەس قىلدى.

نَكَسَ الْعَلَمَ: بايراقنى يېرىم چۈشۈردى.

نَكَسَ الطَّعَامُ دَاءَ الْمَرِيْضِ: تاماق كېسەلنى قوزغىدى.

نُكِسَ يُنْكَسُ الْجَنِيْنُ: بالا تەتۈر كەلدى.

نَكَسَ الْمَرِيْضُ: كېسەل قايتىلاندى.

نُكِسَ عَلَى رَأْسِهِ: بېشىنى تۆۋەن سالدى.

﴿ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُؤُوسِهِمْ﴾ «قۇرئان»: ئاندىن، ئۇلار (خىجالەتچىلىكتىن) باشلىرىنى تۆۋەن سېلىپ،...

نَكْسٌ: دۈم ئۆرىمەك، تەتۈر ئۆرىمەك.

نَكْسَةٌ ج نَكَسَاتٌ: ئۆرۈش قېتىمى؛ كېسەلنىڭ قايتىلىنىشى؛ يېڭىلىش، مەغلۇبىيەت.

«نَكْسَةٌ عَسْكَرِيَّةٌ»: ھەربىي مەغلۇبىيەت.

نَكَشَ يَنْكُشُ نَكْشًا الشَّيْءَ: يۇدى، تازىلىدى، چىقاردى، قازدى.

«نَكَشَ الْأَرْضَ»: يەرنى كولىدى، قازدى.

نَكَشَ الْأَمْرَ: تەكشۈردى، ئىزدەندى.

نَكَصَ يَنْكُصُ نَكْصًا وَنُكُوْصًا: چېكىندى، داجىدى.

نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ: ئارقىسىغا چېكىندى.

﴿فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ﴾ «قۇرئان»: ئىككى قوشۇن ئۇچراشقان چاغدا شەيتان ئارقىسىغا چېكىندى.

نَكَّصَهُ عَلَى عَقِبَيْهِ: ئۇنى ئارقىسىغا ياندۇردى، قايتۇردى.

نَكَظَ يَنْكُظُ نَكْظًا: قورسىقى قاتتىق ئېچىپ كەتتى.

نَكِظَ يَنْكَظُ نَكَظًا: دەرھال قىلدى، ئالدىراپ ئىشلىدى.

نَكِظَ الرَّحِيْلُ: قوزغىلىش ۋاقتى يېقىنلاشتى.

نَكَعَ يَنْكَعُ نَكْعًا فُلَانٌ عَنِ الْأَمْرِ: ئۆزىنى چەتكە ئالدى، چېكىندى.

نَكَفَ يَنْكُفُ نَكْفًا الدَّمْعَ: مەڭزىگە ئاققان ياشنى بارماق بىلەن سۈرتتى.

نَكَفَ عَنِ الشَّيْءِ: كۆزگە ئىلمىدى، پەس كۆردى، مەنسىتمىدى.

«جَيْشٌ لَا يُنْكَفُ»: سانسىز قوشۇن.

«بَحْرٌ لَايُنْكَفُ»: تېگى يوق دېڭىز.

نَكْفٌ: چېكىنمەك، قولدا پەيدا بولىدىغان بىر خىل كېسەل.

نَكَفَةٌ ج نَكَفٌ: قۇلاق ئالدى بېزى، گۆرەن بېزى.

نَكَّاتٌ ج نَكَّاتُوْنَ: تەنقىدچى، ئوبزورچى، قىزىقچى، يۇمۇرلۇق گەپ قىلغۇچى، ھەييار، ھەزىلكەش.

«فُلَانٌ نَكَّاتٌ فِي الْأَعْرَاضِ»: پالانى ئار-نومۇسقا تەگكۈچى.

نَكَّاثٌ: بۇزغىچى، بۇزغۇنچى.

نَكَّبَ يُنَكِّبُ تَنْكِيْبًا الشَّيْءَ: نېرى قىلىۋەتتى، يىراقلاشتۇردى.

نَكَّبَ بِهِ عَنِ الطَّرِيْقِ: ئۇنى يولدىن چەتنەشتۈردى.

نَكَّتَ يُنَكِّتُ تَنْكِيْتًا الرُّطَبُ: خورمىلار كۆرۈندى.

نَكَّتَ الشَّخْصُ: قىزىقچىلىق قىلدى، قىزىقارلىق گەپ قىلدى، ھېكمەتلىك سۆزلىدى، ھەييارلىق قىلدى، يۇمۇرلۇق گەپ قىلدى.

نَكَّدَ يُنَكِّدُ تَنْكِيْدًا: قىيىنلاشتۇردى.

نَكَدَ عَيْشَهُ: ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى كۆڭۈلسىز قىلىپ قويدى.

نَكَّرَ يُنَكِّرُ تَنْكِيرًا الشَّيْءَ: نىقابلىدى، ياپتى، پەردىلىدى، قىياپىتىنى ئۆزگەرتتى.

﴿قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا﴾ «قۇرئان»: سۇلەيمان ئېيتتى: «ئۇنىڭ (يەنى، بىلقىسنىڭ) تەختىنىڭ (شەكلىنى) ئۆزگەرتىڭلار».

نَكَّسَ يُنَكِّسُ تَنْكِيسًا الْعَلَمَ: بايراقنى تۆۋەن چۈشۈردى، يېرىم چۈشۈردى.

نَكَّسَ رَأْسَهُ: بېشىنى ساڭگىلاتتى.

«نَكَّسَ اللهُ فُلاَنًا فِي الْعُمْرِ»: ئاللاھ پالانىنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلىپ، تېنىنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

﴿وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ﴾ «قۇرئان»: بىز ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلغان ئادەمنىڭ تېنىنى ئاجىزلىتىۋېتىمىز.

نَكَّلَ يُنَكِّلُ تَنْكِيلًا الشَّخْصَ بِهِ: ئۇنى جازالاپ باشقىلارغا ئىبرەت قىلدى.

«نَكِّلُوا بِاللُّصُوصِ»: ئوغرىلارنى جازالاپ باشقىلارغا ئىبرەت قىلدى.

نَكَّلَهُ عَنِ الشَّيْءِ: ياندۇردى، قايتۇردى.

نَكَلَ يَنْكُلُ نُكُولًا: چېكىندى، ئارقىغا ياندى.

نَكَلَ عَنِ الْعَدُوِّ: دۈشمەندىن چېكىندى.

نَكَلَ عَنِ الْيَمِينِ: قەسەمدىن ئۆزىنى تارتتى.

نَكَلَ بِهِ: باشقىلارغا ئىبرەت بولغۇدەك جازا بەردى.

نِكْلٌ ج أَنْكَالٌ وَنُكُولٌ: ئىشكەل، كويزا.

﴿إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالاً﴾ «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا (ئۇلارغا) ئېغىر ئىشكەللەر بار.

«رَجُلٌ نِكْلٌ»: ئۆزىنىڭ ئوخشاشلىرىنى يېڭەلىگەن ئادەم، غالىب ئادەم.

«هُوَ نِكْلُ شَرٍّ»: دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غالىب ئادەم.

نَكْهَةٌ: بالايىئاپەت، ھادىسە.

نَكَهَ يَنْكَهُ نَكْهًا: نەپەسلەندى.

نَكَهَتِ الشَّمْسُ: كۈن قاتتىق ئىسسىق بولدى.

نَكَهَ الشَّخْصَ: كىشىنىڭ ئېغىزىنى پۇرىدى.

«نَكَهَتِ الْأُمُّ فَمَ ابْنِهَا»: ئانا ئوغلىنىڭ ئېغىزىنى پۇرىدى.

نَكْهَةٌ: بىر قېتىم نەپەسلەنمەك، تىنماق؛ ئېغىزنىڭ بويى.

«هُوَ طَيِّبُ النَّكْهَةِ»: ئۇنىڭ ئېغىزى خۇشبۇي.

نَكْهَةُ الطَّعَامِ: تائامنىڭ ھىدى، پۇرىقى.

نَكَى يَنْكِي نِكَايَةً الْعَدُوَّ: دۈشمەننى يەڭدى، چېكىندۈردى، غەلىبە قىلدى.

نَكِيرٌ: ئىنكار قىلىش؛ ئەيىبلىمەك، جازالىماق.

«شَدَّدَ النَّكِيرَ عَلَيْهِ»: ئۇنى قاتتىق ئىنكار قىلدى.

«شَتِمَ فَمَا أَبْدَى نَكِيرًا»: تىللاندىيۇ، ئۇنىڭغا يانمىدى.

﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ «قۇرئان»: (ئۇلارنى ئازاب چۈشۈرۈش بىلەن) ئەيىبلىگەنلىكىم قانداق ئىكەن؟

«أَمْرٌ نَكِيرٌ»: قىيىن ئىش.

النَّلْنَلُ: ئاجىز بوۋاي، زەئىپ بوۋاي.

نَمَا يَنْمُو نَمَاءً وَ نُمُوًّا: كۆپەيدى، ئاشتى، ئۆستى.

نَمَا الزَّرْعُ: ھوسۇل ئاشتى.

«يَنْمُو الْوَلَدُ طَبِيعِيًّا»: بالا تەبىئىي ئۆسمەكتە.

نِمَاصٌ: يىڭنە يىپى.

نِمَاصٌ ج نُمُصٌ وَأَنْمِصَةٌ: يېڭى ئاي، ھىلال ئاي.

نَمِرَ يَنْمَرُ نَمَرًا وَنُمْرَةً: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، ئوغىسى قاينىدى.

نَمِرَ الشَّيْءُ: ئالچىپار بولدى، ئالا تاغىل بولدى.

نَمِرَ الثَّوْبُ: كىيىم ئالچىپار بولدى.

نَمِرٌ م نَمِرَةٌ ج أَنْمُرٌ وَنُمُورٌ وَنِمَارٌ: يىلپىز، يولۋاس.

«لَا تَرْكَبُوا الْخَزَّ وَلَا النِّمَارَ» ‹حديث›: يولۋاس تېرىسى ۋە يىپەكنى ئېگەر-توقۇم قىلىپ مىنمەڭلار.

نُمْرَةٌ ج نُمَرٌ: چېكىت، توچكا.

نُمْرُقٌ م نُمْرُقَةٌ ج نَمَارِقُ: كىچىك ياستۇق، يۆلەنمە ياستۇق.

﴿وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ﴾ ‹قرآن›: رەت-رەت قويۇلغان ياستۇقلار (بار).

نَمَسَ يَنْمِسُ نَمْسًا السِّرَّ: سىرنى يوشۇردى، سىر ساقلىدى.

نَمَسَهُ: ئۇنىڭ بىلەن سىرداشتى.

نَمِسَ يَنْمَسُ نَمَسًا: بۇزۇلدى.

نَمِسَ بِهِ: چاقتى، گەپ توشۇدى، سۆخەنچىلىك قىلدى.

نِمْسٌ ج نُمُوسٌ: مولۇن، مۇشۇك، سېسىق كۆزەن.

نِمْسَا: ئاۋستىرىيە.

نِمْسَاوِيٌّ: ئاۋستىرىيىلىك، ئاۋستىرىيىنىڭ.

نَمَشَ يَنْمُشُ نَمْشًا الْكَلَامَ: يالغان سۆزلىدى، بىلجىرلىدى، سۆخەنچىلىك قىلدى.

نَمِشَ يَنْمَشُ نَمَشًا: سەپكۈن بولۇپ قالدى.

نَمَشٌ: سەپكۈن بولۇپ قالماق، سەپكۈن.

نَمَشُ الْأَشْقَرِ: قوڭۇر سەپكۈن.

«فَمَرَقْنَا نَمْشَ أَيْدِيهِمْ فِي الْعُذُقِ» ‹حديث›: ئۇلارنىڭ خورما سايېقىدىكى قول ئىزىدىن تونۇۋالدۇق.

نَمَصَ يَنْمُصُ نَمْصًا الشَّعْرَ: تۈكنى يۇلدى.

نَمَطٌ ج أَنْمَاطٌ وَنِمَاطٌ: ئۇسۇل، ئۇسلۇب، تۈر، شەكىل، خىل، تىپ، قېلىپ، پاسون.

«كَلَامُهُ عَلَى نَمَطٍ وَاحِدٍ»: ئۇنىڭ گېپى بىر ئۇسلۇبتا.

«بِنَايَةٌ عَلَى النَّمَطِ الْعَتِيقِ»: كونا ئۇسلۇبتىكى قۇرۇلۇش.

«حَدِيثُ النَّمَطِ»: يېڭى شەكىل، يېڭى پاسون، يېڭى قىياپەت.

«عَتِيقُ النَّمَطِ»: كونىچە، كونا شەكىل، كونا پاسون.

«عَلَى هَذَا النَّمَطِ»: شۇنداق، شۇنداق قىلىپ، شۇ بويىچە.

«عَلَى نَمَطٍ وَاحِدٍ»: ئوخشاش، بىر خىل، بىردەك، ئاماھەن.

«عَلَى نَمَطٍ وَاسِعٍ»: كەڭ كۆلەملىك، كەڭ مىقياستا، كەڭ دائىرىدە.

«هُوَ مِنَ النَّمَطِ الْبَدِيْنِ»: ئۇ سېمىزلار تىپىغا كىرىدۇ.

«نَمَطُ الْإِنْتَاجِ»: ئىشلەپچىقىرىش تۈرى.

النَّمَطُ: بىر تىپتىكى كىشىلەر.

نَمَطِيٌّ: ئادەت، قائىدە رەسىم، رەسمىيەتچىلىك، شەكىلۋازلىق، ئادەتتىكى، كونا پەردە، كۆندىلىك ئىشلار؛ بىر خىل بىسات.

نَمَطِيَّةٌ: مىزان، ئۆلچەم، نورمال، پۇل، ئاقچا، بىرلىك، ئۆز.

نَمَغَةٌ ج نَمَغٌ: تاغ چوققىسى، بايلىق، كىشىلەرنىڭ ياخشىسى.

نَمَقَ يَنْمُقُ نَمْقًا الْكِتَابَ: ئۇ كىتاب يازدى.

نَمِلَ يَنْمَلُ نَمَلًا الْمَكَانَ: جايىدا چۈمۈلە كۆپىيىپ كەتتى.

نَمِلَتِ الْيَدُ: قول ئۇيۇشۇپ قالدى.

نُمِلَ الطَّعَامُ: تائامغا چۈمۈلە تېگىپ قويدى.

نَمِلٌ: چۈمۈلىلىك، ئۇيۇشۇپ قالغان، بوشىشىپ كەتكەن؛ ماھىر، پۇختا، ئۇستا.

نَمْلَةٌ ج نَمْلٌ وَنِمَالٌ: چۈمۈلە.

«هُوَ أَضْبَطُ مِنْ نَمْلَةٍ»: ئۇ چۈمۈلىدىنمۇ كىچىك.

نَمْلِيَّةٌ ج نَمْلِيَّاتٌ: يېمەكلىك ساقلايدىغان جاۋەن.

نَمَّ يَنِمُّ نَمًّا الشَّيْءُ: نەرسىنىڭ پۇرىقى تارالدى.

نَمَّ الْحَدِيثَ: گەپ توشۇدى، سۆخەنچىلىك قىلدى.

نَمَّ الْكَلَامَ: ياغلىما گەپ قىلدى، ساختا گەپ

قىلدى.

نَمَّ بَيْنَ الْقَوْمِ: قۇتراتقۇلۇق قىلدى.

«نَمَّ كَلَامُهُ عَنْ فَرَحِهِ»: سۆزى خۇشاللىقتىن دېرەك بەردى.

«تَكَلَّمَ بِصَوْتٍ يَنُمُّ عَنِ الْحُزْنِ»: سۆزىدىن غەم-قايغۇلۇقى چىقىپ تۇردى.

نَمَّاغَةٌ: باشنىڭ چوققىسى.

نَمَّامٌ ج نَمَّامُونَ: سۇخەنچى، كىشىلەر ئارىسىدا گەپ توشۇغۇچى؛ چۇل رەيھىنى.

نَمَّرَ يُنَمِّرُ تَنْمِيرًا الشَّخْصُ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، ئۇغىسى قايىندى.

نَمَّرَ وَجْهَهُ: چىرايىنى ئۆزگەرتتى، تۈردى.

نَمَّرَ الشَّيْءَ: نەرسىگە يىلپىز رەڭگىدە گۇل باستى.

نَمَّسَ يُنَمِّسُ تَنْمِيسًا الشَّعْرُ: چاچ مايلىشىپ پاسكىنا بولدى.

نَمَّسَ السَّمْنُ وَالْجُبْنُ وَنَحْوُهُمَا: سارماي، ئىرىمچىك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلار بۇزۇلۇپ سېسىقشا باشلىدى.

نَمَّسَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ: ئىشنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى.

نَمَّصَ يُنَمِّصُ تَنْمِيصًا الشَّعْرَ: تۈكنى يۇلدى.

نَمَّطَ يُنَمِّطُ تَنْمِيطًا الشَّيْءَ: بىر خىل ئۇسلۇبتا قىلدى، بىر خىل پاسوندا قىلدى.

«نَمَّطَ الْبِضَاعَةَ»: تاۋارنى بىر خىل پاسوندا ئىشلىدى.

نَمَّطَهُ عَلَى الشَّيْءِ: ئۇنىڭغا نەرسىنى كۆرسىتىپ قويدى.

نَمَّقَ يُنَمِّقُ تَنْمِيقًا الثَّوْبَ أَوِ الْجِلْدَ: كىيىمنى ياكى تېرىنى بېزىدى.

نَمَّقَ الْكِتَابَ: كىتابنى ياخشى يازدى.

نَمَّقَ الْقَوْلَ: پاساھەتلىك سۆزلىدى.

نَمَّقَ الْمَقَالَةَ: ماقالىنى ياخشى يازدى.

نَمَّى يُنَمِّي تَنْمِيَةً: كۆپەيتتى، ئاشۇردى.

«نَمَّى الْفَلَّاحُ إِنْتَاجَهُ»: دېھقان ئىشلەپچىقىرىشنى ئاشۇردى.

نَمَّى النَّارَ: ئوتنى ئۇلغايتتى.

«بَاتَتِ اللَّيْلَ تُنَمِّي نَارَ الْمَوْقِدِ مِنْ شِدَّةِ الْبَرْدِ»: سوغۇقنىڭ قاتتىقلىقىدىن كېچىچە ئوچاقنىڭ ئوتىنى ئۇلغايتىپ ياتتى.

نَمَّى الْأَمْرَ: تەرەققىي قىلدۇردى.

«نَمَّى الْعَلَاقَةَ بَيْنَ الطَّرَفَيْنِ»: ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقىنى تەرەققىي قىلدۇردى.

نَمْنَمَ يُنَمْنِمُ نَمْنَمَةً الشَّيْءَ: نەقىشلىدى، بېزىدى.

نَمْنَمَ الْكِتَابَ: كىتابقا نەقىش بەردى.

نَمْنَمَ الزُّجَاجَ: ئەينەكنى بېزىدى.

نَمُوذَجٌ ج نَمَاذِجُ وَ نَمُوذَجَاتٌ: ئۈلگە، نەمۇنە، ئۆرنەك، نۇسخا، ئەۋرىشكە، تىپ، مىسال، فورما، مودېل، شەكىل.

نَمُوذَجٌ صِنَاعِيٌّ: سانائەت ئەۋرىشكىسى.

نَمُوذَجٌ مِنَ الْإِنْتَاجِ الزِّرَاعِيِّ: يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشتىن ئۆرنەك.

نَمُوذَجِيٌّ: ئۈلگىلىك، نەمۇنىلىك.

«دَرْسٌ نَمُوذَجِيٌّ»: ئۈلگىلىك دەرس.

«عِيَادَةٌ نَمُوذَجِيَّةٌ»: نەمۇنىلىك ئامبۇلاتورىيە.

«مَدْرَسَةٌ نَمُوذَجِيَّةٌ»: ئۈلگىلىك مەكتەپ.

«مَزْرَعَةٌ نَمُوذَجِيَّةٌ»: تەجرىبە ئېتىزى.

نُمُوٌّ: ئاشماق، ئۆسمەك؛ پىشىپ يېتىلىش.

نُمُوٌّ إِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادى ئېشىش.

«مُعَدَّلُ النُّمُوِّ السَّنَوِيِّ»: يىللىق ئېشىش نىسبىتى.

النُّمُوُّ الصِّنَاعِيُّ: سانائەتتە ئېشىش.

نَمَى يَنْمِي نَمَاءً الْمَالُ: مال كۆپەيدى.

نَمَى السِّعْرُ: باھا ئۆرلىدى، ئۆستى.

نَمَى الْحَدِيثُ: گەپ-سۆز تارالدى.

نَمَى الشَّيْءُ: كۆتۈردى، ئۆستۈردى.

نَمَى الْحَدِيثَ إِلَى قَائِلِهِ: ھەدىسنى سەنەدىگە

تۇلدى.

نَمِيْرٌ: يېقىشلىق.

نَمِيْرٌ مِنَ الْمَاءِ: تاتلىق سۇ.

«لَهُ حَسَبٌ نَمِيْرٌ»: ئۇنىڭ نەسەبى پاك.

نَمِيْمٌ ج نَمَائِمُ: يوشۇرۇن ئاۋاز، چېقىمچىلىق.

﴿هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيمٍ﴾ (قۇرئان): غەيۋەتخور، سۇخەنچى...

نَمِيْمَةٌ ج نَمَائِمُ: سۇخەنچىلىك، چېقىمچىلىق.

نُهَاءٌ: خرۇستال، شىشە، ئەينەك؛ ... چە، ئەتراپىدا.

هُمْ نُهَاءُ مِائَةٍ: ئۇلار مىڭ ئەتراپىدا.

نِهَاءٌ: ئاخىرى، ئاخىرقى توچكىسى.

نِهَائِيٌّ: ئەڭ ئاخىرقى، ئاخىرقى نەتىجىسى، هەل قىلغۇچ.

«بَلَاغٌ نِهَائِيٌّ»: ئۇلتىماتوم.

«حُكْمٌ نِهَائِيٌّ»: ئەڭ ئاخىرقى هۆكۈم.

لَا نِهَائِيٌّ: چەكسىز، چېكى يوق.

«بَتَّ فِي الْأَمْرِ نِهَائِيًّا»: ئىشتا ئاخىر بىر قارارغا كەلدى.

«كَلِمَةٌ نِهَائِيَّةٌ»: ئاخىرقى سۆز.

«دَوْرَةٌ رِيَاضِيَّةٌ نِهَائِيَّةٌ»: ئاخىرقى قېتىملىق تەنھەرىكەت.

«السَّنَةُ النِّهَائِيَّةُ»: ئاخىرقى يىل.

نَهَابِرُ: دوزاخ، ئوت ئازگىلى.

نُهَادٌ: ئەتراپىدا، تەخمىنەن.

«هَؤُلَاءِ نُهَادُ مِائَةٍ»: بۇلار يۈز ئەتراپىدا.

نَهَارٌ ج أَنْهُرٌ وَنُهُرٌ: كۈندۈز.

نَهَارًا وَلَيْلًا / لَيْلَ نَهَارَ: كېچە-كۈندۈز، ئۈزلۈكسىز.

«يَعْمَلُ الْمَصْنَعُ نَهَارًا وَلَيْلًا»: زاۋۇت كېچە-كۈندۈز ئىشلەيدۇ.

«يَعْمَلُ لَيْلَ نَهَارَ»: ئۈزلۈكسىز ئىشلىمەكتە.

﴿تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾: كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىسەن، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىسەن.

نَهَارِيٌّ: كۈندۈزلۈك.

«عَمَلٌ نَهَارِيٌّ»: كۈندۈزلۈك ئىش.

«طَعَامٌ نَهَارِيٌّ»: ئەتىگەنلىك تاماق.

نِهَايَةٌ ج نِهَايَاتٌ: ئاخىرى، ئاخىرقى توچكىسى، چەك-چېگرا، ئۈلچەم، دەرىجە، چەكلىمە، غايە.

لَا نِهَايَةَ: چەكسىز، چېكى يوق.

نِهَايَةُ الطَّرِيْقِ: ئاخىرقى پونكىت، ئاخىرقى پەللە.

النِّهَايَةُ الصُّغْرَى: ئەڭ تۆۋەن چەك.

النِّهَايَةُ الْكُبْرَى: ئەڭ يۇقىرى پەللە، ئەڭ يۇقىرى چەك.

إِلَى النِّهَايَةِ: ئاخىرىغىچە، ئاداققىچە.

إِلَى مَا لَا نِهَايَةَ: تۈگىمەس، پۈتمەس، چەكسىز.

نِهَايَةُ الْخُطْبَةِ: خۇتبىنىڭ ئاخىرى.

«كَانَ نِهَايَةً فِي الْحِذْقِ»: ئۇ ناهايىتى ماهىر ئىدى.

«هِيَ نِهَايَةٌ فِي الْأَدَبِ»: ئۇ ناهايىتى ئەدەپلىك.

«نِهَايَةٌ فِي الْأَنَاقَةِ»: ناهايىتى گۈزەل.

نَهَأَ يَنْهَأُ نَهْأً الْإِنَاءُ: قاچا توشتى.

«شَرِبَ حَتَّى نَهَأَ»: قانغۇچە ئىچتى.

نَهَأَ اللَّحْمُ: گۆشنى ياخشى پىشۇرمىدى.

نَهَبَ يَنْهَبُ نَهْبًا: بۇلىدى، بۇلاڭ-تالاڭ قىلدى، تالان-تاراج قىلدى.

«نَهَبَ اللُّصُوْصُ الْقَافِلَةَ»: ئوغرى-قاراقچىلار كارۋاننى بۇلىدى.

«نَهَبَ الْمُجْرِمُوْنَ الْمَصْرِفَ»: جىنايەتچىلەر بانكىنى بۇلىدى.

«إِنَّهُ لَيَنْهَبُ الْأَرْضَ»: ئۇ ھەققەتەن تېز ماڭىدۇ.

نَهْبٌ: بۇلاش-تالاش، هۇجۇم قىلماق.

نَهْبٌ ج نُهُوْبٌ: غەنىيمەت، هۇجۇم قىلماق، يۈگۈرمەك، نىشان، بۇلۇۋېلىنغان نەرسە.

«أَصْبَحَ فُلَانٌ نَهْبًا لِلطَّعْنِ»: پـالانى تۆھمەتنىـڭ نىشانى بولۇپ قالغان.

نُهْبَةٌ: بۇلىماق، تالىماق، بۇلانغان نەرسە.

نَهْبَلٌ: ياشانغان.

نَهَتَ يَنْهَتُ نَهِيتًا وَنُهَاتًا الْقِرْدُ: مايمۇن چىرقىرىدى.

نَهَتَ الْأَسَدُ: يولۋاس ھۆركىرىدى، نەرە تارتتى.

نَهَتَ الْحِمَارُ: ئېشەك ھاڭرىدى.

نَهَجَ يَنْهَجُ نَهْجًا الطَّرِيقَ: يول ماڭدى، يۈردى، قەدەم تاشلىدى.

نَهَجَ عَلَى مِنْوَالِهِ: ئۇنىڭ ئۇسسۇلى بويىچە ماڭدى.

نَهَجَ الْأَمْرَ: ئىشنى ئوچۇق چۈشەندۈردى، ئوچۇق ئۇقتۇردى، ئېزاھلىدى، شەرھلىدى.

نَهَجَ الشَّيْءَ: تەرتىپكە سالدى، رەتلىدى.

«نَهَجَتِ الْحُكُومَةُ نَهْجًا حَسَنًا»: ھۆكۈمەت خىزمەتنى ياخشى ئىشلىدى.

نَهِجَ يَنْهَجُ نَهَجًا الشَّخْصُ: ھاسىراپ كەتتى.

نَهَجَ الثَّوْبُ وَغَيْرُهُ: چىرىدى، كونىرىدى.

نَهْجٌ: ماڭماق، يۈرمەك.

نَهْجٌ ج أَنْهُجٌ وَنُهُوجٌ: يـول، تـۈز يـول، ئۇسـۇل، ئۇسلۇب؛ پىلان.

النَّهْجُ الْقَوِيمُ: توغرا يول

نَهَجَ نَهْجَهُ: ئۇنىڭ يولىدا ماڭدى.

نَهْجُ الْإِسْتِقْلَالِ: مۇستەقىللىق يولى، مۇستەقىللىق كوچىسى.

نَهَدَ يَنْهَدُ نُهُودًا الثَّدْيُ: ئەمچەك چىقتى، تومپىيىپ چىقتى.

نَهَدَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ ئەمچىكى تومپىيىپ چىقتى.

نَهَدَ فُلَانٌ: ئورنىدىن دەس تۇردى.

نَهَدَ لِعَدُوِّهِ: دۈشمىنىگە قارشى چىقتى.

نَهْدٌ ج نُهُودٌ: ئەمچەك؛ تومپىيىپ چىقىپ تۇرغان نەرسە، يېلىن؛ ئالىيجاناب؛ قايىماق، سېرىقماي؛ يولۋاس، ئارغىماق؛ كۈچتۈڭگۈر.

نَهْدَانٌ: توشقان، تولغان.

نَهَرَ يَنْهَرُ نَهْرًا الْمَاءُ: سۇ ئېقىن بولۇپ ئاقتى، دەريا بولۇپ ئاقتى، سۇ ئېتىلىپ چىقتى، چاچراپ چىقتى.

نَهَرَ الْأَرْضَ: يەرنى ياردى.

نَهَرَ الشَّخْصَ: چەكلىدى، قوغلىدى، قوپاللىق قىلدى.

﴿وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ﴾ «قرآن»: سائىلغا قوپاللىق قىلما.

نَهْرٌ ج أَنْهَارٌ وَأَنْهُرٌ: دەريا، ئۆستەڭ، ئېقىن.

نَهْرُ النِّيلِ: نىل دەرياسى.

«سَالَتْ تَآلِيفُهُ أَنْهَارًا»: ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كۆپ بولدى.

﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ «قرآن»: (ئى مۇھەممەد!) ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا ئۇلارنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن.

نَهَرٌ: كەڭلىك؛ يورۇقلۇق.

نَهَرٌ ج أَنْهَارٌ: دەريا، ئۆستەڭ.

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ﴾ «قرآن»: شۈبھىسىزكى، تەقۋادارلار جەننەتلەردە بولىدۇ، (سۇ، مەي، ھەسەل، سۈت) ئۆستەڭلىرىدىن بەھرىمەن بولىدۇ.

نَهْرِيٌّ: دەريانىڭ، ئۆستەڭنىڭ.

«اِنْجِرَافٌ نَهْرِيٌّ»: يار ئېلىپ كېتىش.

نَهَزَ يَنْهَزُ نَهْزًا: ئىتتىردى، ئۇردى.

نَهَزَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغنى ئۇردى.

نَهَزَ رَأْسَهُ: بېشىنى مىدىرلاتتى.

نَهَزَ الدَّلْوَ مِنَ الْبِئْرِ: سوۋغىنى قۇدۇقتىن چىقاردى.

نَهَزَتْنِي إِلَيْكَ حَاجَةٌ: ھاجەتمەنلىك مېنى ئالدىڭىزغا

كەلتۈردى.

نُهْزَةٌ ج نُهَزٌ: پۇرسەت.

«هُوَ نُهْزَةُ الْمُخْتَلِسِ»: ھەممە ئادەم بوزەك قىلىدىغان، موللابوزەك.

نَهَشَ يَنْهَشُ نَهْشًا: چىشلىدى.

نَهَشَهُ الْكَلْبُ: ئۇنى ئىت چىشلىدى.

نَهَشَتِ الْحَيَّةُ الشَّخْصَ: كىشىنى يىلان چاقتى.

نَهَشَ عِرْضَهُ: ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلدى.

نَهَشَهُ الدَّهْرُ: ئۇنى نامراتلاشتۇرۇۋەتتى.

نَهْشٌ: چىشلىمەك.

نَهْشُ الْيَدَيْنِ: قولى چاققان.

نَهَضَ يَنْهَضُ نَهْضًا وَنُهُوضًا: ئورنىدىن تۇردى، قوپتى، گۈللەندى.

نَهَضَ قَائِمًا: ئورنىدىن دەس تۇردى.

نَهَضَ النَّبْتُ: ئۆسۈملۈك تاختىلاندى.

نَهَضَ لِلْأَمْرِ: باشلىدى، كىرىشتى، تۇتۇش قىلدى، ئاتلاندى.

نَهَضَ عَلَى: قارشى تۇردى، قارشىلىق كۆرسەتتى، قارشى چىقتى.

نَهَضَ إِلَى الْعَدُوِّ: دۈشمەنگە ئۇچرىشىشقا ئاتلاندى.

نَهَضَ بِالْأَمْرِ: ئىشنى ئۈستىگە ئالدى.

نَهَضَ بِالْمَسْؤُولِيَّةِ: مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالدى.

نَهْضٌ: ئورنىدىن تۇرۇش.

نَهْضَةٌ ج نَهَضَاتٌ: ئورنىدىن تۇرۇش؛ كۈچ-قۇۋۋەت؛ گۈللىنىش.

«عَصْرُ النَّهْضَةِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الْقَرْنِ التَّاسِعِ عَشَرَ»: 19- ئەسىردىكى ئەرەب گۈللىنىش دەۋرى.

النَّهْضَةُ الْقَوْمِيَّةُ: مىللىي يۈكسىلىش.

نَهْضَةٌ أَدَبِيَّةٌ: ئەدەبىي گۈللىنىش.

نَهْضَةٌ فَنِّيَّةٌ: سەنئەتنىڭ گۈللىنىشى.

النَّهْضَةُ الْعِلْمِيَّةُ: ئىلىم-پەننىڭ گۈللىنىشى، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ گۈللىنىشى.

نَهَقَ يَنْهَقُ نَهْقًا وَنَهِيقًا الْحِمَارُ: ئېشەك ھاڭرىدى.

نَهَكَ يَنْهَكُ نَهْكًا وَنَهَاكَةً ـــهُ الْأَمْرُ: بىرەر ئىش ئۇنى جۇدەتتى، چارچاتتى.

نَهَكَهُ الْعَمَلُ: ئىش ئۇنى ھالسىرىتىۋەتتى.

نَهَكَتْهُ الْحُمَّى: بەزگەك ئۇنى جۇدىتىۋەتتى.

نَهَكَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كونىرىتىۋەتتى.

نَهَكَ عِرْضَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى، شەنىگە داغ تەگكۈزدى.

نَهْكَةٌ ج نَهَكَاتٌ: چارچاتماق، جۇدەتمەك؛ كېسەللىكنىڭ تەسىرى.

«بَدَتْ فِيهِ نَهْكَةُ الْمَرَضِ»: ئۇنىڭدىن كېسەلنىڭ تەسىرى چىقىپ تۇرىدۇ.

نَهِلَ يَنْهَلُ نَهَلًا وَمَنْهَلًا: قانغۇچە ئىچتى.

نَهِلَ مِنْ مَعِينِ الْعِلْمِ: ئۇ ئىلىم بۇلىقىدىن ئىچتى.

نَهِمَ يَنْهَمُ نَهَمًا وَنَهَامَةً: ئاچ كۆزلۈك قىلدى، بېرىلدى، نەپسى يامانلىق قىلدى.

نَهِمَ فِي الْأَكْلِ: ئاچ كۆزلۈك بىلەن يېدى.

نَهِمَ فِي الْعِلْمِ: ئىلىمگە بېرىلدى.

نُهِمَ بِالْمُوسِيقَى: مۇزىكىغا بېرىلدى.

نَهِمٌ: بېرىلگەن.

«قَارِئٌ نَهِمٌ»: كىتابخان، كىتابخۇمار.

نَهْمَةٌ ج نَهَمَاتٌ: بېرىلمەك، قىزىقماق.

«قَضَى مِنْهُ نَهْمَتَهُ»: شەھۋىتىنى قاندۇردى.

نَهْنَهَ يُنَهْنِهُ نَهْنَهَةً ـــهُ عَنِ الشَّيْءِ: ئۇنى بىرەر نەرسىدىن چەكلىدى.

نَهْنَهَ الدَّابَّةَ: مالنى ياندۇرۇش ئۈچۈن توۋلىدى.

نَهَّابٌ ج نَهَّابُونَ: بۇلاڭچى، قاراقچى، بۇلاڭ-تالاڭ قىلغۇچى، ئوغرى-قاراقچى.

نَهَّازُ الْفُرَصِ: پۇرسەتپەرەس.

نَهَّاشٌ: چىشلىگەك.

نَهُوَ يَنْهُو نَهَاوَةً: ئەقىل-پاراسەتتە توشتى.

نُهُوءَةٌ: پىشماق.

نَهَى يَنْهَى نَهْيًا الشَّيْءُ إِلَيْهِ: يەتتى.

نَهَى إِلَيْهِ الْخَبَرُ: ئۇنىڭغا خەۋەر يەتتى.

نَهَاهُ عَنِ الشَّيْءِ: مەنئى قىلدى، چەكلىدى، توسىدى.

﴿وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى﴾ «قرآن»: ئۆزىنى نەپسى - خاھىشىغا بېرىلىشتىن (يەنى، هارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) چەكلىگەن.

«كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا» «حديث»: سىلەرنى قەبرىنى زىيارەت قىلىشتىن چەكلىگەنىدىم، ئەمدى زىيارەت قىلساڭلار بولىدۇ.

«هُوَ رَجُلٌ نَهَاكَ مِنْ رَجُلٍ»: ئۇ سېنىڭ ھەممە ھاجىتىڭدىن چىقىدۇ.

نَهْيٌ: چەكلەش، مەنئى قىلىش، توسۇش.

«حَاكِمٌ مُطْلَقٌ لَهُ الْأَمْرُ وَالنَّهْيُ»: ھاكىممۇتلەق، تولۇق ھوقۇقلۇق ھۆكۈمران.

نَهِيٌّ ج نُهُوْنَ: ئەقىل-پاراسەتلىك، چېچەن.

نِهْيٌ: خىرستىئان، ئەينەك، شىشە.

نَهِيءٌ: ياخشى پىشمىغان گۆش، چالا پىشقان گۆش.

نُهْيَةٌ ج نُهًى: ئەقىل، پاراسەت.

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى﴾ «قرآن»: ئۇنىڭدا ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن نۇرغۇن دەلىللەر بار.

نَوْءٌ: ئېغىرلاشماق، ئېغىرلىق قىلماق.

فُلَانٌ نَوْءَةٌ مُتَخَاذِلٌ: پالانى ئېزىلەڭگۈ ئادەم.

نَوْءٌ ج أَنْوَاءٌ: سوۋغا، تارتۇق، بەرمەك، يامغۇر، ئولتۇرۇۋاتقان يۇلتۇز، ئىتتىك شامال، كۆكتات، بوران، تەيپىك بورىنى.

طَائِرُ النَّوْءِ: بورانقۇش.

نَوَاءٌ: مۇساپىقلەشمەك، قارشىلاشماق.

نَوَاةٌ ج نَوًى وَنَوَيَاتٌ: ئۇرۇقچا، ئۇچكە، مېغىز؛ يادرو، مەركەز، ئاساس.

نَوَاةٌ صَغِيرَةٌ: ئاتوم يادروسى، يادرو ئېنېرگىيىسى.

تَحْطِيمُ النَّوَاةِ: ئاتومنىڭ پارچىلىنىشى.

﴿إِنَّ اللّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى﴾ «قرآن»: دانلارنى ۋە ئۇرۇقچىلارنى بىخ ئۇرغۇزغۇچى ھەقىقەتەن ئاللاھدۇر.

نَوَاسِيٌّ: يۇمىلاق ئۇرۇقلۇق سۇلۇق ئاق ئۈزۈم.

نَوَالٌ: ئېرىشمەك، نېسىۋە، ئاتا - ئېھسان.

«فَعَمَّ ذَوِي الْفَاقَاتِ طُرًّا نَوَالُهُ وَآوَى جَدَا أَصْحَابَ فَقْرٍ وَغُرْبَةٍ» نامراتلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ خەير - ئېھسانىدىن نېسىۋىدار بولدى. ئۇ غېرىب - غۇرۋالارغا باشپاناھ بولدى.

«نَوَالُهُ مِنْ إِرْثِ أَبِيهِ ضَيْعَةٌ»: دېھقانچىلىق مەيدانى ئۇنىڭ دادىسىنىڭ مىراسىدىن تەگكەن نېسىۋىسى.

نَوَالَكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا: شۇنداق قىلىشىڭ كېرەك.

نَوَامٌ: ئۇيقۇ، خەتەرلىك ئۇخلاش كېسىلى.

نَؤُومٌ: تولا ئۇخلايدىغان، ئۇيقۇچان.

«رَجُلٌ نَؤُومٌ»: تولا ئۇخلايدىغان ئادەم.

«إِمْرَأَةٌ نَؤُومَةٌ»: تولا ئۇخلايدىغان ئايال.

نَوْبٌ: ئورنىغا قويماق، ئورنىغا دەسسەتمەك، ئورنىنى ئالماق، ئورنىدا، ۋاكالىتەن، ۋەكىللىك قىلماق.

نَوْبَةٌ: قايتماق.

نَوْبَةٌ ج نَوْبَاتٌ وَنُوَبٌ: ئالمىشىش ۋاقتى، نۆۋەت، ھادىسە.

«نَوْبَةُ الْحَارِسِ»: كۆزەتچىنىڭ نۆۋىتى.

«إِعْتَرَتْهُ نَوْبَةٌ عَصَبِيَّةٌ»: ئۇ نېرۋا كېسىلى بولۇپ قالدى.

«نَوْبَةٌ قَلْبِيَّةٌ»: يۈرەك كېسىلىنىڭ قوزغىلىشى.

«نَوْبَةٌ جُنُونٍ»: ساراڭلىك كېسىلى.

«جَاءَتْ نَوْبَتُهُ»: ئۇنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتتى.

أَصْبَحَ لَا نَوْبَةَ لَهُ: پۇرسەت قولدىن كەتتى.

نُوْبَةٌ ج نُوَبٌ: ھادىسە، مۇسىبەت.

«نُوَبُ الدَّهْرِ»: زاماننىڭ ھادىسىلىرى.

نَوْرٌ ج أَنْوَارٌ: چېچەك، گۈل.

نَوْرُ الْبُرْتُقَالِ: ئاپېلسىن چېچىكى.

نُوْرٌ: يورۇتماق.

نُوْرٌ ج أَنْوَارٌ: نۇر، يوروقلۇق.

نُوْرٌ كَهْرَبِيٌّ: ئېلېكتر نۇرى، ئېلېكتر لامپىسى، توك چىراغ، ئېلېكتر يوروقى، چاقماق نۇرى.

نُوْرُ الْعُيُوْنِ: كۆز نۇرى، كۆرۈش قۇۋۋىتى.

نُوْرُ الْوَجْهِ: رەڭگىروي، چىراي.

نُوْرُ الشَّمْسِ: قۇياش نۇرى، ئاپتاپ.

نُوْرُ الْقَمَرِ: ئاي نۇرى، ئاي يوروقى، ئايدىڭ.

نُوْرُ الْغَازِ: گاز چىرىغى.

«نُوْرٌ بُرَاقٌ»: پارقىراق نۇر.

عَلَيْكَ نُوْرٌ: نەتىجە قازاندىڭ، بەك ياخشى بولدى.

النُّوْرُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى، رەسۇلۇللاھنىڭ لەقىبى.

أُمُّ النُّوْرِ: ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى ھەزرىتى مەريەم.

نُوْرَانِيٌّ: نۇرلۇق، شانلىق، پارلاق، ياللىراق.

نُوْرَانِيَّةٌ: نۇرانە، پارلاق، نۇرلۇق، يوروق.

كَلِمَاتٌ نُوْرَانِيَّةٌ: شانلىق سۆزلەر.

نَوْرَجَ يُنَوْرِجُ نَوْرَجَةً الشَّخْصُ: ئالدى-كەينىگە ماڭدى.

نَوْرَجَ فِي الْكَلَامِ: گەپ توشۇدى.

نَوْرَجٌ ج نَوَارِجُ: خامان تېپىدىغان، تولۇق، تاش تولۇق.

نَوْرَسٌ: چايكا، دېڭىز چايكىسى؛ نېرۋا زەئىپلىشىش، نېرۋا ئاجىزلىق.

نَوْرُوْزٌ: يىل بېشى، ئورتاق خوشاللىق كۈن.

عِيْدُ النَّوْرُوْزِ: باھار بايرىمى (مارتنىڭ 21-كۈنىگە توغرا كېلىدۇ).

نُوْرِيٌّ: نۇر چاچىدىغان، نۇر چاچقۇچى؛ نۇرلۇق، شانلىق، پارلاق، يوروق.

جِسْمٌ نُوْرِيٌّ وَ جِرْمٌ نُوْرِيٌّ: ياللىراق جىسىم.

سَنَةٌ نُوْرِيَّةٌ: نۇر يىلى، يوروقلۇق يىلى.

نَوْصٌ: سېخىيلىك، مەردلىك، قېچىش، قاچماق، قاچىدىغان جاي، قۇلان.

نَوْطٌ: ئاسماق.

نَوْطٌ ج أَنْوَاطٌ: ئوردېن، مېدال، ئېزناك، ھالقا، سىرغا.

«مُنِحَ نَوْطَ الْجَدَارَةِ»: لاياقەتلىك ئوردېنى بېرىلدى.

نَوْطَةٌ ج نَوْطَاتٌ: پوكان، بوغۇز ياكى كۆكسىدىكى ئىششىق، ئۆچلۈك.

نَوْعٌ ج أَنْوَاعٌ: تۈر، خىل، نورما، شەكىل، قىسىم، خاراكتېر، سۈپەت.

«أَنْوَاعُ الْأَقْمِشَةِ»: رەختلەرنىڭ تۈرلىرى.

«نَوْعُ السَّيَّارَةِ»: ماشىنا تۈرى.

«الْأَوَّلُ مِنْ نَوْعِهِ»: ئۇنىڭ بىرىنچى خىلى.

«النَّوْعُ الْإِنْسَانِيُّ»: ئىنسانىيەت، ئادەمزات.

نَوْعًا وَكَمِّيَةً: تۈر ۋە مىقدار جەھەتتە.

نَوْعًا مَّا: مەلۇم دەرىجىدە، ئاز-تولا.

«الْأَنْوَاعُ الْحَيَوَانِيَّةُ»: ھايۋان تۈرلىرى.

«الْأَنْوَاعُ النَّبَاتِيَّةُ»: ئۆسۈملۈك خىللىرى.

النَّوْعَةُ: يېڭى مېۋە.

الْوَزْنُ النَّوْعِيُّ لِلْمَعْدَنِ الْفُلَانِيِّ: پالانى مېتالنىڭ سېلىشتۇرما ئېغىرلىقى.

تَحَسَّنَتْ نَوْعِيَّةُ الزِّرَاعَةِ: زىرائەت سۈرتى ياخشىلاندى.

نَوْفٌ ج أَنْوَافٌ: تۆگىنىڭ لوككىسى، تۆگە ئۆركىشى، ئېگىز لوككا؛ ئاۋاز.

نَوْفَمْبِيْرٌ: نويابىر، ئون ئىككىنچى ئاي.

نَوْفَلٌ ج نَوَافِلُ: دېڭىز؛ سېخىي؛ بەرنا يىگىت؛ ئەركەك سىرتلان.

«رَجُلٌ نَوْفَلٌ»: سېخىي ئادەم.

نَوِقَ يَنْوَقُ نَوَقًا: قىزغۇچ ئاق بولدى.

نَوْلٌ: ئېرىشمەك.

نَوْلٌ ج أَنْوَالٌ: ئۆرنەك، ئۇسۇل، ئۇسلۇب، شەكىل؛ كېمىنىڭ كىرا ھەققى.

مَا نَوْلُكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا: مۇنداق قىلىشىڭ توغرا ئەمەس.

«مَا نَوْلَ إِمْرِئٍ مُسْلِمٍ أَنْ يَقُولَ غَيْرَ الصَّوَابِ»: مۇسۇلمان ئادەم لىللا گەپ قىلىشى كېرەك.

نَوْمٌ: ئۇيقۇ، ئۇخلاش.

نَوْمٌ مِغْنَاطِيسِيٌّ: گىپنوزلۇق ئۇيقۇ كەلتۈرۈش ئۇسۇلى، ماگنىتلىق ئۇخلۇتۇش.

نَوْمُ الشَّفَقِ: تولغاقسىز تۇغماق.

قِلَّةُ النَّوْمِ: ئۇيقۇسىزلىق.

غُرْفَةُ النَّوْمِ: ياتاق ئۆي.

قَمِيصُ النَّوْمِ: كېچىلىك كىيىم، ئۇخلاش كىيىمى.

نَوْمِيٌّ: ئۇيقۇلۇق، ئۇيقۇغا ئائىت.

الْكَلَامُ النَّوْمِيُّ: جۆيلۈش.

نُونٌ ج نُونَاتٌ: نۇن ھەرپى.

نُونٌ ج نِينَانٌ وأَنْوَانٌ: كىت، بېلىق، قىلىچنىڭ بىسى.

ذُو النُّونِ: يۇنۇس ئەلەيھىسسالام.

نُونَةٌ نُونَاتٌ: بېلىق.

نَوَّاحٌ م نَوَّاحَةٌ: تولا يىغلايدىغان، ئۆكسۈپ يىغلىغۇچى.

نَوَّارٌ م نَوَّارَةٌ: چېچەك.

نَوَّاسٌ: لىڭشىغۇچى، تەۋرەنگۈچى.

نَوَّبَ يُنَوِّبُ تَنْوِيبًا: ـە ئۇنى ئۆزىگە ۋەكىل قىلدى.

«نَوَّبَهُ فِي الْإِجْتِمَاعِ»: ئۇنى يىغىندا ئۆزىگە ۋەكىل قىلدى.

نَوَّخَ يُنَوِّخُ تَنْوِيخًا الْبَعِيرَ: تۆگىنى چۆكتۈردى.

نَوَّرَ يُنَوِّرُ تَنْوِيرًا الصُّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

نَوَّرَ الشَّجَرُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

نَوَّرَ الْمَكَانَ: يورۇتتى، نۇرلاندۇردى.

«نَوَّرَتِ الْبَلَدِيَّةُ الشَّوَارِعَ بِالْفَوَانِيسِ»: شەھەرلىك ھۆكۈمەت كوچىلارنى چىراغلار بىلەن يورۇتتى.

نَوَّرَ الرَّأْيَ: پىكرىنى روشەنلەشتۈردى.

نَوَّرَ عَلَى فُلَانٍ: پالانىنى توغرا يېتەكلىدى.

نَوَّرَ اللهُ قَلْبَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ قەلبىنى يورۇتسۇن.

نَوَّعَ يُنَوِّعُ تَنْوِيعًا: بۆلدى، ئايرىدى، خىلمۇخىل قىلدى، كۆپ خىللاشتۇردى، ئۆزگەرتتى، ئالماشتۇردى.

نَوَّعَ الشَّيْءَ: لىڭشىتتى، مەدىرلاتتى، ئىرغىتتى.

«نَوَّعَتِ الرِّيحُ الْأَغْصَانَ»: شامال شاخلارنى لىڭشىتتى.

نَوَّعَ الْأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى تۈرگە ئايرىدى، تۈرلىدى، تۈرلۈك تەييارلىدى.

نَوَّقَ يُنَوِّقُ تَنْوِيقًا الْحَيَوَانَ: كۆندۈردى.

«نَوَّقَ الْبَعِيرَ»: تۆگىنى كۆندۈردى.

نَوَّقَ النَّخْلَ: خورمىنى چاڭلاشتۇردى.

نَوَّلَ يُنَوِّلُ تَنْوِيلًا: بەردى، ئاتا قىلدى، بەخش ئەتتى.

نَوَّمَ يُنَوِّمُ تَنْوِيمًا فُلَانٌ: پالانى قاتتىق ئۇخلىدى.

نَوَّمَتِ الْإِبِلُ: تۆگە ئۆلدى.

نَوَّمَهُ: ئۇخلاتتى، ناركوز قىلدى.

«نَوَّمَ الدَّوَاءُ الصَّبِيَّ»: دورا بالىنى ئۇخلاتتى.

نَوَّنَ يُنَوِّنُ تَنْوِينًا الْكَلِمَةَ: سۆزنى تەنۋىن بىلەن ئوقۇدى.

نَوَّنَ النُّونَ: نۇن ھەرپىنى يازدى.

نَوَّهَ يُنَوِّهُ تَنْوِيهًا: كۆتۈردى.

نَوَّهَ بِهِ: بايان قىلدى، ئېيتتى، ئوتتۇرىغا قويدى.

نَوَّهَهُ: ماختىدى، مۇرمەتلىدى، كۆيلىدى، داڭلىدى.

نَوَّى يُنَوِّي تَنْوِيَةً حَاجَتَهُ: ھاجىتىنى ئادا قىلدى، ئورۇنلىدى.

نَوَّى الشَّخْصَ: ئۇرۇقچىنى تاشلىدى.

نَوَّتِ التَّمْرَةُ: خورما ئۇرۇق تۇتتى.

نَوَوِيٌّ: ئۇچكىلىك، مېغىزلىق، ئۇرۇقلۇق، ئۇرۇقچىسى بار، يادرولۇق.

الْأَبْحَاثُ النَّوَوِيَّةُ: ئاتوم تەتقىقاتى.

الْأَسْلِحَةُ النَوَوِيَّةُ: يادرو قوراللىرى.

صَوَارِيخُ نَوَوِيَّةٌ: يادرو راكېتاسى.

الْفِيزِيَاءُ النَّوَوِيَّةُ: يادرو فىزىكىسى.

نَوَى يَنْوِي نَوًى الشَّخْصُ: كۆچۈپ كەتتى.

نَوَى يَنْوِي نِيَّةً: نىيەت قىلدى، مەقسەت قىلدى، ئىرادە باغلىدى.

«نَوَى السَّفَرَ إِلَى الْحَجِّ»: ھەجگە سەپەر قىلىشنى نىيەت قىلدى.

نَوَاهُ اللهُ بِخَيْرٍ: ئاللاھ ئۇنى ياخشىلىققا يەتكۈزسۇن.

نَوًى: يىراقلاشماق، يىراقلاپ كەتمەك، يىراق، يىراقلىق؛ ئارىلىق، مۇساپە؛ مەقسەت، نىشان، مۇددىئا.

نِيءٌ: خام، توڭ.

لَحْمٌ نِيءٌ: خام گۆش.

نِيَابٌ: ئورنىغا قويماق، ئورنىغا دەسسىمەك، ئىورنىنى ئالماق، ئورنىدا، ۋاكالىتەن، ۋەكىللىك قىلماق.

نِيَابَةٌ: ئورۇن باسماق، ۋەكىل بولماق، ۋەكىللىك.

«دَامَتْ نِيَابَتُهُ خَمْسَ سَنَوَاتٍ فِي الْبَرْلَمَانِ»: ئۇنىڭ پارلامېنت ئەزالىقى بەش يىل داۋاملاشتى.

رَئِيسُ النِّيَابَةِ: تەپتىش باشلىقى.

وَكِيلُ النِّيَابَةِ: مۇئاۋىن تەپتىش باشلىقى، تەپتىش باشلىقىنىڭ ۋەكىلى.

بِالنِّيَابَةِ/ نِيَابَةً: ۋاكالىتەن، ئورنىدا، ۋەكىللىك قىلىپ.

النِّيَابَةُ الْعُمُومِيَّةُ: جىنايى ئىشلار بۆلۈمى، جىنايى ئىشلار كوللېگىيىسى؛ باش تەپتىش مەھكىمىسى.

نِيَابِيٌّ: ۋەكىللىك، ۋەكىلىنىش، پارلامېنتلىق، پارلامېنتلىق تۈزۈم.

مَجْلِسٌ نِيَابِيٌّ: پارلامېنت، مىللىي كېڭەش، مىللىي مەجلىس، تۆۋەن پالاتا.

حُكُومَةٌ نِيَابِيَّةٌ: پارلامېنتلىق تۈزۈمدىكى ھۆكۈمەت.

اِنْتِخَابَاتٌ نِيَابِيَّةٌ: پارلامېنت سايلىمى، پارلامېنت ئەزالار سايلىمى.

نِيَاطٌ ج أَنْوِطَةٌ وَنُوطٌ: ئاسقۇ، غول تومۇر، ئائورتا.

«نِيَاطُ الْقَوْسِ»: ئوقيا ئاسقۇسى.

«قَطَعَ نِيَاطَ الْقَلْبِ»: ئۆلتۈردى.

نِيَاقٌ: ئىڭگىز.

نِيَاقٌ مِنَ الْجَمَلِ: ئىڭگىز تۆگە.

اِمْرَأَةٌ نِيَاقٌ: قامەتلىك چىرايلىق ئايال.

نِيَامٌ: ئۇيقۇ.

نِيْرٌ ج أَنْيَارٌ: بويۇنتۇرۇق، يولىنىڭ گىرۋىكى، ماركا، كالۇۋۇتۇن يىپ.

حَرْبٌ ذَاتُ نِيرَيْنِ: قاتتىق ئۇرۇش.

رَزَحَ الشَّعْبُ تَحْتَ نِيرِ الْإِسْتِعْمَارِ: خەلق جاھانگىرلىكنىڭ بويۇنتۇرۇقى ئاستىدا ئېزىلدى.

نَيْرُوزٌ: يىل بېشى، ئورتاق خۇشاللىق كۈن.

نَيْزَبٌ: تاغ ئېكىسى، بۇقا.

نَيْزَكٌ ج نَيَازِكُ: قىسقا نەيزە، ئاقار يۇلتۇز، مېتېئورىت.

نَيْسَانٌ: شەمسىيە ئايلىرىدىن تۆتىنچى ئاي، ئاپرېل.

نِيْصٌ: جەيرە، چوڭ كىرپە.

نَيْفٌ: ئارتۇق، ئوشۇق، زىيادە.

نَيْكَلٌ: نىكىل.

نِيكُوتِينٌ: نىكوتىن.

نَيْلٌ: ئېرىشمەك.

نِيلَجٌ: بوس، ماي ئىسى؛ ئىندىگو قوگۇرى، ئىندىگو كۆكى.

نِيلُونٌ: نىلون.

جَوْرَبٌ نِيلُونٌ: نىلون پايپاق.

قَمِيصٌ مِنَ النِّيلُونِ: نىلون كۆڭلەك.

نِيلُوفَرٌ: نىلوپەر، پاتاناق.

نِيمٌ: كىچىلىك كىيىم، ئۇخلاش كىيىمى.

نِيٌّ: خام، توك، پىشمىغان.

نَيَّأَ يُنَيِّئُ تَنْيِيئاً الأَمْرَ: ئىشنى چالا قىلدى، تۈگەتمىدى.

نَيَّبَ يُنَيِّبُ تَنْيِيبًا الشَّيْءَ: ئېغىز چىش بىلەن چىشلىدى، قوزۇق چىش بىلەن چىشلىدى.

نِيَّةٌ: نىيەت قىلماق.

نِيَّةٌ ج نِيَّاتٌ وَنَوَايَا: نىيەت، ئىرادە، مەقسەت، ئىنتىلىش.

«**سَافَرَ إِلَى مَكَّةَ بِنِيَّةِ الْحَجِّ**»: ھەج قىلىش نىيىتى بىلەن مەككىگە سەپەر قىلدى.

«**إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ**» ‹حديث›: ئىشلار نىيەتكە باغلىق.

«**حُسْنُ النِّيَّةِ**»: ھىممەت، ياخشى نىيەت، خەيرخاھلىق، سەممىيەت، ئاق كۆڭۈللۈك.

«**سُوءُ النِّيَّةِ**»: دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك، يامان غەرەز.

هُوَ نِيَّتِي: ئۇ مېنىڭ مەقسىتىم.

سَلِيمُ النِّيَّةِ: ئاق كۆڭۈل، دىلى پاك.

سَلَامَةُ النِّيَّةِ: ئاددىي، ئاددىيلىق، سەممىي.

نَيَّرَ يُنَيِّرُ تَنْيِيرًا الثَّوْبَ: رەختكە سۈرەت باستى.

نَيِّرٌ: يورۇتقۇچى، نۇر چاچقۇچى، نۇرلۇق.

«**وَجْهٌ نَيِّرٌ**»: نۇرلۇق يۈز، پارقىراق چىراي.

«**عَقْلٌ نَيِّرٌ**»: يارقىن ئەقىل.

«**النَّيِّرَانِ**»: قۇياش ۋە ئاي.

آرَاءٌ نَيِّرَةٌ: ئوچۇق پىكىرلەر.

نَيَّفَ يُنَيِّفُ تَنْيِيفًا عَلَيْهِ: ئاشتى، ئېشىپ كەتتى، ھالقىپ كەتتى.

«**نَيَّفَ الْعَدَدَ عَلَى مَا تَقُولُ**»: سېنىڭ دەۋاتقىنىڭدىن ئېشىپ كەتتى.

«**نَيَّفَ فُلَانٌ عَلَى السِّتِّينَ**»: پالانىنىڭ يېشى ئاتمىشتىن ئاشتى.

«**كَانَ ذَلِكَ مُنْذُ مَا يُنَيِّفُ عَلَى ثَلَاثِ سَنَوَاتٍ**»: بۇ ئۈچ يىلدىن ئارتۇق ۋاقىتتىن بۇيان شۇنداق بولۇۋاتىدۇ.

نَيِّفٌ: ئوشۇق.

«**هَذَا الْجَبَلُ نَيِّفٌ عَلَى ذَلِكَ**»: بۇ تاغ ئۇنىڭدىن ئېگىز.

«**عَشَرَةٌ وَنَيِّفٌ**»: ئون نەچچە (ئون بىردىن ئون ئۈچكىچە).

نَيَّقَ يُنَيِّقُ تَنْيِيقًا: تاللىدى، ئىلغىدى.

نَيَّلَ يُنَيِّلُ تَنْيِيلًا الْقُطْنَ وَالصُّوفَ وَنَحْوَهُمَا: پاختا، يۇڭ ۋە ئۇلارغا ئوخشاشلارنى نىل رەڭگە بويىدى.

هـ

هـ (هَـاءٌ): ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 26 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «5»نى كۆرسىتىدۇ.

ه (هُوَ): ئۇ، ئۇنىڭ.

كِتَابُهُ: ئۇنىڭ كىتابى.

هَا: ئۇ، ئۇنىڭ؛ تۇت، ئالە.

كِتَابُهَا: ئۇنىڭ (ئايالنىڭ) كىتابى.

هَا الْكِتَابَ: كىتابنى ئالە.

هَؤُلَاءِ: بۇلار، بۇلارنىڭ.

﴿هَاؤُمُ اقْرَؤُوا كِتَابِيَهْ﴾ «قۇرئان»: بۇ مېنىڭ نامە ـ ئەمالىمنى ئېلىپ ئوقۇپ بېقىڭلار...

هَذَا م هَذِهِ ج هَؤُلَاءِ: بۇ، مۇشۇ.

هَذِهِ: بۇ، مۇشۇ (ئايال جىنسى ئۈچۈن).

هَكَذَا: شۇنداق، شۇنداق قىلىپ، دېمەك، بۇنداق، شۇنچىلىك، شۇ قەدەر.

هَاءَ يَهَاءُ هِيأَةً إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئىشتىياق باغلىدى، سېغىندى.

هَاءَ لِلْأَمْرِ: ئىشقا تەييارلاندى.

هَاءَ يَهُوءُ هَوْءًا بِنَفْسِهِ إِلَى الْمَعَالِي: چوڭ ئىشلارنى قىلىشقا ئىرادە باغلىدى.

هَاءَ يَهِيءُ هَيْئَةً الرَّجُلُ: كىشىنىڭ شەكلى چىرايلىق بولدى، تەقى ـ تۇرقى قاملاشتى.

هَابَ يَهَابُ هَيْبًا وَهَيْبَةً وَمَهَابَةً: قورقتى، ئەيمەندى.

هَابَهُ: ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلدى، چۆچۈدى؛ ئۇنى ھۆرمەتلىدى.

«هَابَ الطِّفْلُ الظَّلَامَ»: بالا قاراڭغۇدىن قورقتى.

يَهَابُ التِّلْمِيذُ مُعَلِّمَهُ: ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىسىنى ھۆرمەتلەيدۇ، ئوقۇغۇچى ئوقۇتقۇچىسىدىن ئەيمىنىدۇ.

هَابِصٌ م هَابِصَةٌ: چاققان، شوخ، تېتىك.

هَابِطٌ ج هَابِطُونَ: چۈشكۈچى، تۆۋەنلىگۈچى، پەسەيگۈچى.

هَابِطٌ بِالْمِظَلَّةِ: پاراشوت بىلەن چۈشكۈچى.

إِقْتِصَادٌ هَابِطٌ: تۆۋەنلىگەن ئىقتىساد.

«جُنْدِيٌّ هَابِطٌ مِنَ الطَّائِرَةِ بِمَهْبِطَةٍ»: پاراشوت بىلەن ئايروپىلاندىن چۈشكۈچى ئەسكەر، پاراشوتچى ئەسكەر.

«إِنْتَاجٌ زِرَاعِيٌّ هَابِطٌ»: تۆۋەنلەپ كەتكەن يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتى.

هَابِطَةٌ: پاراشوت.

هَابِعٌ ج هُبَّعٌ وَ هَوَابِعُ: بويىنىنى سوزۇپ ماڭىدىغان (تۆگە).

هَابِيلُ: ئەخمەق، مەتۇ؛ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى ئوغلىنىڭ ئىسمى.

هَاتِ: ماڭا بەر، كەلتۈر.

هَاتِ كِتَابَكَ يَا أَخِيُ: بۇرادەر كىتابىڭنى ئەكەلگىنە.

﴿أَإِلَهٌ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ ئەگەر (دەۋايىڭلاردا) راستچىل بولىدىغان بولساڭلار، دەلىللىرىڭلارنى كەلتۈرۈڭلار.

هَاتَرَهُ يُهَاتِرُ مُهَاتَرَةً: ئۇنى سۆكتى، ئەيىبلىدى.

هَاتِرٌ ج هَاتِرُونَ وَ هَتَرَةٌ: ئۇرۇشخۇمار، جېدەلخۇمار.

هَاتِفٌ ج هَوَاتِفُ: چاقىرغۇچى، ۋارقىرىغۇچى؛ تېلېفون.

دَلِيلُ الْهَاتِفِ: تېلېفون دەپتىرى.

«إِتَّصَلَ بِهِ بِالْهَاتِفِ»: تېلېفون بىلەن ئالاقىلەشتى.

«يَسْتَخْدِمُ الشُّرْطِيُّ الْهَاتِفَ الْهَوَائِيَّ»: ساقچى سىمسىز تېلېفون ئىشلىتىدۇ.

هَاتِفِيٌّ: تېلېفوننىڭ، تېلېفونغا ئائىت.

مَرْكَزٌ هَاتِفِيٌّ: تېلېفون ئىدارىسى.

خَطٌّ هَاتِفِيٌّ: تېلېفون سىمى، تېلېفون لىنىيىسى.

هَاتِفِيًّا: تېلېفون ئارقىلىق.

إِتَّصَلَ بِهِ هَاتِفِيًّا: تېلېفون ئارقىلىق ئالاقىلەشتى.

مُكَالَمَةٌ هَاتِفِيَّةٌ: تېلېفون ئارقىلىق سۆزلىشىش.

هَاتِنٌ: قاتتىق يامغۇر، قارا يامغۇر.

هَاتٌ: يالغانچى، كاززاپ.

هَاثَى يُهَاثِي مُهَاثَاةً فُلَانًا: چاقچاق قىلدى، چاقچاقلاشتى.

هَاجَ يَهِيجُ هَيْجًا وَهِيَاجًا وَهَيَجَانًا الشَّيْءُ: ئەرسە قوزغالدى، ھەرىكەتلەندى.

هَاجَ الْبَحْرُ: دېڭىز دولقۇنلاندى، مەۋج ئۇردى.

هَاجَ الْقَوْمُ: قوۋم تەۋرەپ كەتتى.

«هَاجَ الْمُتَضَرِّرُوْنَ مِنْ رَفْعِ الْأَسْعَارِ»: قىممەتچىلىكتىن زىيان تارتقۇچىلار تەۋرەپ كەتتى.

هَاجُوْا وَمَاجُوْا: ئۆرتۈپە بولۇشۇپ كەتتى، تەۋرىشىپ كەتتى.

هَاجٌّ م هَاجَّةٌ: ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن.

عَيْنٌ هَاجَّةٌ: ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز.

هَاجِدٌ ج هَاجِدُوْنَ وَهُجَّدٌ وَهُجُوْدٌ: ئۇخلىغۇچى؛ كېچىدە ناماز ئوقۇغۇچى، تەھەججۇد نامىزى ئوقۇيدىغان كىشى.

هَاجَرَ يُهَاجِرُ مُهَاجَرَةً الشَّخْصُ مِنَ الْبَلَدِ: كىشى شەھەردىن كۆچۈپ كەتتى، يۆتكىلىپ كەتتى.

﴿إِنَّ الَّذِيْنَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ﴾ «قرآن»: ئىمان ئېيتقانلار، ھىجرەت قىلغانلار ۋە (ئاللاھ يولىدا) جىھاد قىلغانلار...

«هَاجَرَ الْعَامِلُ إِلَى أُوْرُوْبَا»: ئىشچى ياۋروپاغا كۆچۈپ باردى.

هَاجَرَ الْقَوْمَ: قوۋمنى تاشلىۋەتتى.

هَاجَرَ الشَّخْصَ: چىڭقى چۈشتە ماڭدى.

هَاجِرَةٌ: سەت گەپ، رەزىل سۆز، پەسكەش سۆز.

هَاجِرَةٌ ج هَاجِرَاتٌ وَ هَوَاجِرُ: چۈش ۋاقتى، چىڭقى چۈش؛ قاتتىق ئىسسىق.

هَاجِرِيٌّ: چۈش ۋاقتىنىڭ؛ مېردىيان سىزىقىنىڭ؛ شەھەرلىك؛ يۇقىرى سۈپەتلىك.

هَاجَزَ يُهَاجِزُ مُهَاجَزَةً فُلَانًا: پىچىرلاشتى، پىچىرلىدى.

هَاجِسٌ ج هَوَاجِسُ: ئەندىشە، خاتىرجەمسىزلىك، تەشۋىش.

الْإِسْتِغْرَاقُ فِي الْهَوَاجِسِ: چوڭقۇر ئويغا چۆشمەك.

«إِنْتَابَتْهُ الْهَوَاجِسُ»: ئۇنى خىياللار بېسىۋالدى.

«كَانَ ضَحِيَّةَ الْهَوَاجِسِ»: غەم-قايغۇنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى.

هَاجِعٌ ج هُجُوْعٌ وَ هُجَّعٌ: ئۇخلىغۇچى.

هَاجَلَ يُهَاجِلُ مُهَاجَلَةً: ئويمان يەردە ماڭدى.

هَاجَلَ فُلَانًا: پالانى بىلەن مۇسابىقىلەشتى.

هَاجَمَ يُهَاجِمُ مُهَاجَمَةً: ئېتىلدى.

«هَاجَمَ اللِّصُّ الْمُسَافِرَ»: ئوغرى يولۇچىغا ئېتىلدى.

«هَاجَمَتِ الْجُيُوْشُ مَكَانَ الْعَدُوِّ»: قوشۇن دۈشمەننىڭ يوشۇرۇنغان جايىغا ھۇجۇم قىلدى.

هَاجَى يُهَاجِيْ مُهَاجَاةً: بىر-بىرىنى ھەجۋىي قىلىشتى.

هَادَ يَهُوْدُ هَوْدًا الرَّجُلُ: كىشى يەھۇدىي بولدى، يەھۇدىي دىنىغا كىردى؛ تەۋبە قىلدى، ھەققە قايتتى.

هَادَ يَهِيْدُ هَيْدًا وَهَادًا: مىدىرلاتتى، تەۋرەتتى.

مَا يَهِيْدُنِي هَذَا: بۇ مېنى تەۋرىتەلمەيدۇ.

هَادِئٌ: تىنچلانغۇچى.

هَادِئُ النَّفْسِ: كۆڭلى ئارامىدا، خاتىرجەم.

الْمُحِيطُ الْهَادِئُ: تىنچ ئوكيان.

هَادِئٌ ج هَادِؤُونَ: تىپتىنچ، جىمجىتلىق.

هَادِئُ النَّفْسِ: ئېغىر - بېسىق.

شَخْصٌ هَادِئٌ: تەمكىن ئادەم.

أَقْعُدُ هَادِئًا: تىنچ ئولتۇرىمەن.

هَادٌّ ج هَادُّونَ م هَادَّةٌ ج هَوَادّ: قىرىپ كۆچ-ماغدۇرىدىن قالغان ئادەم؛ دېڭىز شاۋقۇنى.

هَادَّةٌ ج هَوَادّ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

مَا سَمِعْنَا الْعَامَ هَادَّةً: بۇ يىل گۈلدۈرماما ئاۋازىنى ئاڭلىمىدۇق.

هَادِرٌ ج هَدَرَةٌ: يىرىپ قالغان سۈت؛ يىقىلغان، ئۆرۈلگەن.

هَادِرَةٌ ج هَوَادِرُ: چۈشكۈنلەشكەن ئايال؛ بولۇق ئوتلاقلىق.

هَادِفٌ ج هَادِفُونَ: مۇساپىر، چەت ئەللىك، يات؛ مەقسەتلىك ئىش قىلىدىغان ئادەم.

«الْهَادِفُونَ لِتَحْرِيرِ بِلَادِهِمْ»: ۋەتىنىنى ئازاد قىلىشنى نىشانلىغۇچىلار.

هَادِمٌ: بۇزغۇچى.

هَادِمُ اللَّذَّاتِ: ئۆلۈم.

هَادَنَهُ يُهَادِنُ مُهَادَنَةً: مۇرەسسەلەشتى، كېلىشىم تۈزۈشتى.

هَادَنَ الْجَيْشُ الْعَدُوَّ: قوشۇن دۈشمەن بىلەن سۈلھى قىلىشتى.

هَادَى يُهَادِي مُهَادَاةً: سوۋغا تەقدىم قىلىشتى.

هَادٍ ج هُدَاةٌ وَهَادُونَ: توغرا يولغا باشلىغۇچى، ھىدايەت قىلغۇچى، يېتەكچى.

﴿وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ «قرآن»: كىمكى ئاللاھ ئۇنى گۇمراھ قىلىدىكەن، ئۇنى ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ.

الْمُحِيطُ الْهَادِي: تىنچ ئوكيان.

«الْعُلَمَاءُ هُدَاةُ النَّاسِ إِلَى طَرِيقِ الْخَيْرِ»: ئۆلىمالار كىشىلەرنى ياخشى يولغا باشلىغۇچىلاردۇر.

اَلْهَادِيْ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، ھىدايەت قىلغۇچى دېگەن مەنىدە.

هَاذَّةٌ ج هَاذٌّ: دەرەخ.

هَاذِلٌ: يېرىم كېچە، نىسپىي شەب.

هَاذِمٌ: كەسكىن، كەسكۈچى، ئۆتكۈر، قەھرىمان.

هَاذٍ ج هَاذُونَ: جۆيلۈگۈچى.

هَارَ يَهُورُ هَوْرًا الْبِنَاءُ: بىنا ئۆرۈلۈپ كەتتى، يىقىلىپ چۈشتى.

هَارَ الشَّخْصَ: يىقىتىۋەتتى.

هَارَ الْبِنَاءَ: بىنانى ئۆرۈۋەتتى، بۇزۇۋەتتى.

هَارَ الشُّرْطِيُّ السَّارِقَ: ساقچى ئوغرىنى بېسىۋالدى.

هَارِبٌ ج هَارِبُونَ: قاچقۇچى، قاچقۇن.

«هَارِبٌ مِنَ الْجُنْدِيَّةِ»: ئەسكەرلىكتىن قاچقۇچى.

هَارَشَ يُهَارِشُ هِرَاشًا وَمُهَارَشَةً الشَّخْصَ: جېدەللەشتى، دەتالاش قىلىشتى.

هَارٍ: ئىگىلىپ قالغان، قىيسىيىپ قالغان.

﴿أَمَّنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ﴾ «قرآن»: ياكى ئۇنى يىقىلاي دەپ قالغان يارنىڭ گىرۋىكىگە قۇرۇپ ...

هَازِئٌ: مەسخىرە قىلغۇچى.

هَازِجَةٌ: سوپىسۇپىياك.

هَازَلَ يُهَازِلُ مُهَازَلَةً الشَّخْصَ: چاقچاقلاشتى.

هَازِلٌ ج هَازِلُونَ: ھەزىللەكەش، مەسخىرىۋاز، چاقچاقچى، ھەببىار.

مُمَثِّلٌ هَازِلٌ: كۇلدۈرگە ئارتىسى.

صَحِيفَةٌ هَازِلَةٌ: قىزىقارلىق خەۋەرلەر گېزىتى.

هَازِمَةٌ ج هَوَازِمُ: بالايىئاپەت، بالا-قازا.

«أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَّاتِ» «حديث»: ئۆلۈمنى كۆپ ياد ئېتىڭلار.

هَاسَ يَهُوْسُ هَوْسًا وَهَوْسَانًا: يانجىدى، ئەزدى.

هَاسَ حَوْلَ الشَّيْءِ: ئايلاندى.

هَاسَ الذِّئْبُ فِي الْغَنَمِ: بۆرە قويغا تەگدى.

هَاسَتِ الْإِبِلَ: تۆگىنى ئاستا ھەيدىدى.

هَاسَ يَهُوْسُ هَوْسًا فُلَانٌ الطَّعَامَ: تاماقنى يالماپ يېدى.

هَاسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى بۇزۇۋەتتى.

هَاسَ يَهِيْسُ هَيْسًا فُلَانٌ: تېز ماڭدى، چاپتى، يۈگۈردى.

هَاسَ مِنَ الشَّيْءِ: كۆپ ئالدى، زور مىقداردا ئالدى.

هَاسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسىدى، دەپسەندە قىلدى.

هَاشَ يَهُوْشُ هَوْشًا الْقَوْمُ: قوۋم پاتىپاراق بولۇپ كەتتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

هَاشَتِ الْإِبِلُ: تۆگە ئۈركۈپ كەتتى.

هَاشَ يَهِيْشُ هَيْشًا الْقَوْمُ: قوۋم ھاياجانلاندى، قالايمىقانلاشتى، قوزغالدى.

هَاشٌّ: خۇشال، خۇشاللىق.

هَاشٌّ بَاشٌّ: ھەم خۇشال، ھەم قىزغىن، خۇشال-خۇرام.

الْهَاشِمُ ج هُشَّمٌ: يۇمشاق تاغ؛ ئۇستا سۈت ساغقۇچى.

هَاشِمِيٌّ: ھاشىم ئۇرۇقىغا مەنسۇپ، ھاشىم قەبىلىسىدىن.

هَاشَى يُهَاشِي مُهَاشَاةً فُلَانًا: چاقچاقلاشتى.

هَاصَ يَهِيْصُ هَيْصًا: خۇش بولۇپ كەتتى، شادلىنىپ كەتتى، تەنتەنە قىلدى.

هَاصَ الطَّائِرُ: قۇش ماياقلاپ قويدى.

هَاصَ عُنُقَهُ: كاللىسىنى ئالدى.

هَاصِرٌ: شىر، يولۋاس.

هَاصَّةٌ: چوڭ پىلنىڭ كۆزى.

هَاضَ يَهِيْضُ هَيْضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇرۇۋەتتى، پارچىلىۋەتتى، تىتىۋەتتى.

هَاضَ الطَّائِرُ: قۇش ماياقلىدى.

هَاضَ الْحُزْنُ قَلْبَهُ: قايغۇردى، كۆڭلى يېرىم بولدى.

هَاضَ الْمَرِيْضَ الشَّخْصَ: كېسەل قوزغالدى.

هَاضِمٌ: ھەزىم قىلىشنى ياخشىلايدىغان دورا.

هَاضُوْمٌ ج هَوَاضِمُ / هَوَاضِيْمُ: تاماق سىڭدۈرۈش دورىسى.

«تَنَاوَلَ الْهَاضُوْمَ بَعْدَ الْعِشَاءِ»: كەچلىك تاماقتىن كېيىن تاماق سىڭدۈرۈش دورىسى يېدى.

هَاطَ يَهِيْطُ هَيْطًا: ۋاڭ-چۇڭ قىلدى، جاڭجاللاشتى.

هَاطَ الشَّبَابُ: ياشلار ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىشتى.

هَاطِلٌ ج هُطَّلٌ م هَاطِلَةٌ ج هَوَاطِلُ: قاتتىق يامغۇر، چىرمىشىپ كەتكەن زىرائەت.

هَاعَ يَهُوْعُ هَوْعًا الْقَيْءَ: قۇرۇق ھۆ قىلدى.

هَاعَ يَهِيْعُ هَيْعًا وَهَيَعَانًا الشَّخْصُ: ئاچلىقتىن شىكايەت قىلدى؛ چۆچۈپ كەتتى، قورقۇپ كەتتى.

هَاعَ الشَّخْصُ مِنَ الْحُبِّ وَالْحُزْنِ: غەم-قايغۇ ۋە مۇھەببەتتىن تىترىقاپ قالدى.

هَاعٍ: ئاچ كۆز، تويماس.

هَافَ يَهَافُ هَيْفًا الْعَبْدُ: قۇل قاچتى.

هَافَ يَهَافُ هَيَافًا الْإِبِلُ: تۆگە ئۇسساپ كەتتى، چاڭقاپ كەتتى.

هَافَ يَهِيْفُ هَيْفًا وَرَقُ الشَّجَرِ: دەرەخ يوپۇرمىقى تۆكۈلدى.

هَافَ الشَّخْصُ: چاڭقاپ كەتتى.

هَافِتٌ: ئاجىز، كۈچسىز.

هَافَي يُهَافِي مُهَافَاةً: باشقىسىنى ئازدۇردى.

هَافٍ م هَافِيَةٌ ج هَوَافٍ: قورسىقى ئاچ ئادەم.

هَاكَ: ئال، تۇت.

هَاكَ الْكِتَابَ: كىتابنى ئال.

هَالَ يَهُوْلُ هَوْلًا الْأَمْرُ فُلَانًا: قورقۇتۇۋەتتى، ئالاقزادە قىلىۋەتتى.

هَالَهُ الزِّلْزَالُ الَّذِيْ دَمَّرَ الْقَرْيَةَ: يېزىنى ۋەيران قىلىۋەتكەن تەۋرىنىش ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى.

هَالَ يَهِيْلُ هَيْلًا عَلَيْهِ التُّرَابَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە توپا قۇيدى، توپا تاشلىدى، توپا دۆۋىلىدى.

هَالٌ: ئىزنىتقۇ، سەراب.

هَالِبٌ ج هَوَالِبُ: يامغۇرلۇق كۈن.

هَالَةٌ: ئاينىڭ قوتانلىشىشى.

هَالَةٌ ذَهَبِيَّةٌ: نۇر ھالىسى.

عَلَى وَجْهِ هَذَا الشَّيْخِ هَالَةٌ مِنْ نُوْرٍ: بۇ بوۋاينىڭ چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدۇ.

هَالِسٌ ج هَوَالِسُ: ئورۇق، ئاۋاق.

هَالِعٌ ج هَوَالِعُ م هَالِعَةٌ: ئەنسىز، خاتىرجەمسىز.

نَعَامٌ هَالِعٌ: يۈگۈرۈك تۆگە قۇش.

هَالِكٌ ج هَلْكَى وَهُلَّكٌ وَهُلَّاكٌ وَهَوَالِكُ: ھالاك بولغۇچى، يوقالغۇچى، ئۆلگۈچى، مۇنقەرىز بولغۇچى، يوق قىلغۇچى، گۇمران قىلغۇچى.

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ زاتىدىن باشقا بارلىق نەرسە يوقىلىدۇ.

هَالٌّ: ئالدىدا، يات يېقىندا، كۆرۈنۈش ئالدىدا.

هَالَى يُهَالِي مُهَالَاةً: جىبدەللەشتى، دەتالاش قىلىشتى.

هَالٍ م هَالِيَةٌ: قورقۇنچلۇق، خەۋپلىك.

هَالِيٌّ: خىيالىي، يالغان.

هَامَ يَهِيْمُ هَيْمًا وَهُيُوْمًا وَهَيَمَانًا بِهِ: ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى.

هَامَ الرَّجُلُ: كىشى قاتتىق چاڭقاپ كەتتى.

هَامَ فُلَانٌ لِفُلَانَةَ: پالانى پالانى ئايالغا كۆيۈپ قالدى.

هَامَ يَهِيْمُ هَيْمًا وَهَيَمَانًا الشَّخْصُ عَلَى وَجْهِهِ: تېكىرقاپ قالدى.

هَامَ فِي الصَّحْرَاءِ: چۆلدە تېنەپ قالدى.

هَامَ الشَّخْصُ فِي الْأَمْرِ: نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالدى.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلارنىڭ (سۆز) ۋادىلىرىدا تېكىرقاپ يۈرگەنلىكىنى كۆرمەمسەن؟

هَامَةٌ ج هَامَاتٌ وَهَامٌ: باش، چوققا؛ مۈۋۈش.

هَامَةُ الْقَوْمِ: قوۋمنىڭ ئاقساقىلى، پېشۋاسى، يېتەكچى، ئاتامان.

هَامِجٌ: باشباشتاق.

غَنَمٌ هَامِجٌ: پادىچىسىز قوي.

هَامِدٌ ج هَوَامِدُ: جىمجىت، تىنچ، تىمتاس؛ قاقاس جاي؛ ئۆچكەن.

هَامِدٌ مِنَ النَّبَاتِ: قۇرۇپ قالغان ئوت-چۆپ.

«شَجَرٌ هَامِدٌ»: قۇرۇق دەرەخ.

مَدِيْنَةٌ هَامِدَةٌ: جىمجىت شەھەر.

جُثَّةٌ هَامِدَةٌ: ئۆلۈك، جەسەت، مۇردا.

﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ﴾ «قرآن»: سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن، ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق، ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ.

هَامِشٌ ج هَوَامِشُ: تەرەپ، ياقا، چەت، گىرۋەك.

هَامِشُ الْكِتَابِ: كىتابنىڭ چۆرىسى.

حَاشِيَةٌ عَلَى الْهَامِشِ: بەتنىڭ چۆرىسىگە يېزىلغان شەرھى.

هَامِشُ الْمَدِيْنَةِ: شەھەر ئەتراپى.

عَلَى هَامِشِ الْحَوَادِثِ: قىسقا ئوبزور، ئېيقىم مەسىلىلىرى ھەققىدە مۇلاھىزە.

هَامِشِيٌّ: مۇھىم ئەمەس، گىرۋەككە ئائىت.

مُلَاحَظَةٌ هَامِشِيَّةٌ: قوشۇمچە مۇلاھىزە.

هَامِعٌ م هَامِعَةٌ ج هَوَامِعُ: ئاققۇچى، تۆكۈلگۈچى.

طَرْفٌ هَامِعٌ: ياش تۆككۈچى كۆز.

دُمُوعٌ هَوَامِعُ: ئېقىۋاتقان ياش.

هَامِــلٌ ج هُمَّــلٌ وَهُمَّــالٌ م هَامِلَــةٌ ج هَوَامِــلُ: تاشلاندۇق، كۆڭۈل بۆلۈنمىگەن.

كَلْبٌ هَامِلٌ: لالما ئىت.

بَعِيرٌ هَامِلٌ: قويۇۋېتىلگەن تۆگە.

شَابٌ هَامِلٌ: لاغـايلاپ يۈرىـدىغان يـاش، سـاياق ياش.

هَامٌّ: مۇھىم؛ چوڭ.

هَامَّةٌ ج هَوَامُّ: زىيانــداش ھاشــارات، زەھەرلــىك ھاشارات.

هَانَ يَهُوْنُ هَوْنًا الْأَمْرُ: ئىش ئاسان بولدى.

هَانَ يَهُوْنُ هَوْنًا وَهَوَانًا وَمَهَانَةً الشَّخْصُ: كىـشى خـار بولدى.

عِنْدَ الْإِمْتِحَانِ، يُكْرَمُ الرَّجُلُ أَوْ يُهَانُ: كىـشى سىـناق ئـارقىلىق ھـۆرمەتكە سـازاۋەر بولـىدۇ يـاكى كەمسىتىلىدۇ.

هَانِئٌ ج هَانِئُوْنَ: خادىم، مۇلازىم.

يَعِيْشُ فِي قَرْيَتِهِ هَانِئَ الْبَالِ: ئۇ يېزىسىدا كۆڭۈللۈك ياشايدۇ.

هَـانَفَ يُهَـانِفُ مُهَانَفَـةً فُـلَانٌ صَـاحِبَهُ: يـــالانى چاقچاقلاشتى، ئويناشتى.

هَانَفَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال سوغۇققىنا كۈلۈپ قويدى.

هَـانَمَ يُهَـانِمُ مُهَانَمَـةً فُلَانًـا بِحَـدِيْثٍ: مەخپىـــي سۆزلەشتى، پىچىرلاشتى.

هَانِمٌ ج هَوَانِمُ: خانىم، رەپىقە، خېنىم، ئاغىچا.

هَـاوَدَ يُهَـاوِدُ مُهَـاوَدَةً الـشَّخْصَ: ۋىدالاشـــتى، خوشلاشتى؛ مادارا قىلدى.

هَاوَدَهُ فِي السِّعْرِ: باھانى چۈشۈرۈپ بەردى.

«هَـاوِدْ خَـصْمَكَ يَارَجُلُ»: ھەي ئـادەم دۈشـمىنىڭ بىلەن ئەپلىشىپ قال.

هَاوُوْنٌ. هَاوُنٌ ج هَوَاوِيْنُ: ھاۋانچا.

هَاوَى يُهَاوِي مُهَاوَاةً وَهِوَاءً: ئېز ماڭدى.

هَاوَاهُ: ئۇنىـڭ رايىغـا بـاقتى، ئۇنىڭغـا خۇشـامەت قىلدى، ياخشىچاق بولدى.

هَاوٍ ج هُوَاةٌ: چۈشكۈچى، پەسلىگۈچى؛ ئاشىق، سۆيگۈچى؛ ھاۋالىق؛ ھەۋەسكار.

مُلَاكِمٌ هَاوٍ: ھەۋەسكار بوكسيورچى.

مُمَثِّلٌ مَسْرَحِيٌّ هَاوٍ: ھەۋەسكار تىياتىر ئارتىسى.

هَاوِيَةٌ: ھاۋاراپى، ئاتموسفېرا؛ ھالاك.

بِئْرٌ بَعِيْدَةُ الْهَاوِيَةِ: چوڭقۇر قۇدۇق.

الْهَاوِيَةُ: دوزاخ، جەھەننەم.

هَايَأَهُ يُهَايِأُ مُهَايَأَةً: ئۇنىڭغا قول بولدى، قوشۇلدى.

هَايْهَاتَ: يىـراق بولـدى، يىراقلاشتى، نىمىـدېگەن يىراق؟

هَايْهَانَ: يىراقلاشتى، يىـراق بولـدى، نىمىـدېگەن يىراق؟

هَائِبٌ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

هَائِجٌ: ئەنسىز، تىنچسىز؛ قالايمىقـان بولغـۇچى، ھاياجانلانغۇچى؛ غەزەپلەنگۈچى.

هَاجَ هَائِجُهُ: ئۇنىڭ غەزىپى ئاشتى.

ثَوْرٌ هَائِجٌ: چىچاڭشىغان ئۆكۈز.

هَائِرٌ: قىڭغىيىپ قالغان.

هَائِعَةٌ ج هَوَائِعُ: قورقۇنچلۇق ئاۋاز، قاتتىق ئاۋاز.

هَائِفٌ: چاڭقـاپ كەتـكەن؛ يـىڭىلگەن، مەغلـۇپ بولغان؛ دەلدۈش؛ گالۋاڭ.

هَائِلٌ: قورقۇنچلۇق، ۋەھىمىلىك.

هَائِلُ الْحَجْمِ: غايەت زور، كېلەڭسىز.

صَـوْتُ الْقَنَابِـلِ فِـي الْحَـرْبِ هَائِـلٌ: ئۇرۇشــتىكى بومبىلارنىڭ گۈلدۈرلىشى تولىمۇ دەھشەتلىك.

هَائِمٌ: ئېزىــپ قــالغۇچى، تېڭىرقـاپ قـالغۇچى، چىقىش يولى تاپالماي قالغۇچى.

هُوَ هَائِمٌ فِي أَمْرِهِ: نـېمە قىلىـشنى بىلەلـمەي قالغان ئادەم.

هَائِمٌ فِي حُبِّهَا: ئاشىقى بىقارار بولغۇچى.

هَأْهَأَ يُهَأْهِأُ هَأْهَأَةً: قاقاقلاپ كۈلدى.

هَبْ: پەرەز قىل، قىياس قىل.

هَبَا يَهْبُو هُبُوًّا الْغُبَارُ: توپا توزىدى.

هَبَا الشَّخْصُ: ئاستا ماڭدى؛ قاچتى.

هَبَا فُلَانٌ: پالانى ئۆلدى.

هَبَاءٌ ج أَهْبَاءٌ: چاڭ-توزان.

﴿فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُوراً﴾ «قۇرئان»: ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋەتتۇق.

«الْهَبَاءُ مِنَ النَّاسِ»: كالتە پەملىكلەر.

«ذَهَبَتْ نَصَائِحُهُ هَبَاءً مَنْثُورًا»: ئۇنىڭ نەسىھەتلىرى بىكارغا كەتتى.

هَبَاءَةٌ: چاڭ-توزان زەررىسى.

هَبَابٌ: چاڭ-توزان.

«اِنْتَشَرَ الْهَبَابُ مَعَ الزَّوْبَعَةِ فَدَخَلَ كُلَّ الْبُيُوتِ»: چاڭ-توزان قوزغىلىپ قۇيۇن بىلەن ئۆيلەرگە كىرىپ كەتتى.

هِبَابٌ: شۈدە، بۇس.

هِبَابُ الدُّخَانِ: قۇرۇم.

هِبَابُ الْمِصْبَاحِ: چىراغنىڭ ئىسى.

هُبَارِيَّةٌ: باشنىڭ كېپەكى.

رِيحٌ هُبَارِيَّةٌ: چاڭ-توزانلىق بوران.

هَبَالَةٌ: گالۋاڭ، مەتۇە، ئەخمەق.

هَبَّ يَهِبُّ هَبًّا وَهُبُوبًا وَهَبِيبًا وَهِبَابًا: قوزغالدى، باشلىدى، تۇتۇش قىلدى.

هَبَّ يَكْتُبُ: يېزىشقا باشلىدى.

هَبَّتِ الرِّيحُ: شامال چىقتى.

هَبَّتِ النَّارُ: ئوت ياندى.

«هَبَّتْ عَاصِفَةٌ هَوْجَاءُ»: قارا بوران چىقتى.

«هَبَّتْ نَسَمَةٌ عَلِيلَةٌ»: مەيىن شامال چىقتى.

تَهُبُّ الْعَوَاصِفُ كَثِيرًا فِي فَصْلِ الشِّتَاءِ: قىش پەسلىدە بوران كۆپ چىقىدۇ.

هَبَّ يَهِبُّ هَبًّا وَهُبُوبًا فِي الْحَرْبِ: سوقۇشتا يېڭىلدى، مەغلۇپ بولدى.

هَبَّ يَهُبُّ هُبُوبًا وَهَبًّا مِنْ نَوْمِهِ: ئويغاندى، ئۇيقۇدىن تۇردى، بىدار بولدى.

هَبَّ لِلْحَرْبِ: جەڭگە تەييارلاندى.

هَبَّ فِي: قارشىلىق كۆرسەتتى.

هَبَّ لِنَجْدَةِ الْمُسْتَغِيثِ: ياردەم سورىغۇچىغا ياردەم بېرىشكە ئاتلاندى.

«هَبُّوا إِلَى الصَّلَاةِ»: نامازغا تۇرۇڭلار.

كُلُّ مَنْ هَبَّ وَدَبَّ: جەمئىي جانلىق، ھەربىر ئىنسان.

هَبَّارٌ: يۇڭلۇق مايمۇن.

هَبَّبَ يُهَبِّبُ تَهْبِيبًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتىۋەتتى.

هَبَّبَهُ: ئۇنى ئىسلاپ قارىدىتىۋەتتى.

الْهَبَّةُ: بىر قېتىم.

هَبَّةُ رِيحٍ: بىردەملىك شامال.

هَبَّجَ يُهَبِّجُ تَهْبِيجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئىششىتىۋەتتى.

هَبَّشَ يُهَبِّشُ تَهْبِيشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى توپلىدى، يىغدى.

هَبَّطَ يُهَبِّطُ تَهْبِيطًا: چۈشۈردى، چۈشۈرۈۋەتتى.

«هَبَّطَ الْحِمْلَ مِنْ ظَهْرِ الْجَمَلِ»: يۈكنى تۆگىنىڭ ئۈستىدىن چۈشۈردى.

«هَبَّطَ التُّجَّارُ مِنْ أَسْعَارِ الْأَقْمِشَةِ بِنِسْبَةِ 10%»: تىجارەتچىلەر مال باھاسىنى 10% چۈشۈردى.

هَبَّطَ دَرَجَةَ حَرَارَتِهِ: تېمپېراتۇرىسىنى چۈشۈرۈۋەتتى.

هَبَّلَ يُهَبِّلُ تَهْبِيلًا: كەسىپ قىلدى، كەسىپ بىلەن شۇغۇللاندى.

هَبَتَ يَهْبِتُ هَبْتًا وَهُبَاتًا فُلَانًا: پالانىنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

هَبَتَهُ: ئۇنى بويسۇندۇردى.

هَبَتَ الشَّخْصُ: كىشى قورقۇنچاق بولۇپ قالدى.

هِبَةٌ: سوۋغا، ھەدىيە.

«الَّذِي يَعُودُ هِبَتَهُ كَالْكَلْبِ يَرْجِعُ فِي قَيْئِهِ» «حديث»:

بەرگەن سوۋغىسىنى قايتۇرۇۋالىدىغان كىشى
ئۆزىنىڭ قۇسۇقىنى يېگەن ئىتقا ئوخشايدۇ.

هَبْتَةٌ: ئاجىزلىق، كۈچسىزلىق، ئىنجىمارۇق.

فِي عَقْلِهِ هَبْتَةٌ: ئۇنىڭ ئەقلى ئاجىز.

هَبَجَهُ يَهْبَجُ هَبْجًا بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

هَبِجَ يَهْبَجُ هَبَجًا وَجْهُ الرَّجُلِ: كىشىنىڭ يۈزى
ئىششىپ قالدى.

هَبِجَ الْحَلُوبُ: يىلىن ئىششىپ قالدى.

هَبِجٌ: يۈزى كۆپشىپ قالغان ئادەم.

هَبَدَ يَهْبِدُ هَبْدًا الْهَبِيدَ: ئاچچىق تاۋۇزنى تېرىپ
پارچىلاپ پىشۇردى.

هَبَدَ فُلَانًا: پالانىغا ئاچچىق تاۋۇز يېگۈزدى.

هَبَدَ الْوَلَدَ: بالىنى ئىتتىرىپ يىقىتىۋەتتى.

هَبَدَهُ بِالْهِرَاوَةِ: ئۇنى تاياق بىلەن سالدى.

هَبْدَةٌ: گۈپپىدە چىققان ئاۋاز.

هَبَذَ يَهْبِذُ هَبْذًا الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

مَرَّ فُلَانٌ يَهْبِذُ: پالانى چاپسان ئۆتۈپ كەتتى.

هَبَرَ يَهْبُرُ هَبْرًا اللَّحْمَ: گۆشنى پارچىلىدى.

هَبَرَ الْجَزَّارُ فَخِذَ الشَّاةِ: قاسساپ قوينىڭ سېنىنى
پارچىلىدى.

هَبِرَ يَهْبَرُ هَبَرًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان سەمرىدى.

هَبِرَتِ الْبَقَرَةُ: كالا سەمرىدى.

هَبْرٌ: گۆش، لوق گۆش.

هَبِرٌ: سېمىز، گۆشلۈك.

هَبْرَةٌ ج هَبَرَاتٌ: لوق گۆش پارچىسى.

إِشْتَرَى رَطْلًا مِنَ الْهَبْرَةِ: لوق گۆشتىن 4493 گىرام
سېتىۋالدى.

هَبْرِيَّةٌ: باشنىڭ كېپىكى.

هَبَزَ يَهْبِزُ هَبْزًا وَهُبُوزًا وَهَبَزَانًا: ئۆلدى، تۇيۇقسىز
ئۆلۈپ قالدى.

هَبَشَ يَهْبِشُ هَبْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىغدى،
توپلىدى.

هَبَشَ الضَّرْعَ: قول بىلەن ساغدى.

هَبَشَ الشَّخْصُ لِعِيَالِهِ: ئائىلىسى ئۈچۈن كەسىپ
قىلدى.

هَبَشَ فُلَانًا: پالانىنى قاتتىق ئۇردى.

هَبَصَ يَهْبِصُ هَبْصًا: چاققان بولدى، چاققانلىق
قىلدى.

هَبِصَ يَهْبَصُ هَبَصًا: تېز ماڭدى.

هَبِصَ الْكَلْبُ: ئىت ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئۇۋۇ
ئۇۋۇلىدى.

هَبِصَ فُلَانٌ عَلَى الشَّيْءِ يَأْكُلُهُ: پالانى ئاچ كۆزلۈك
بىلەن يېدى.

هَبِصَ بِالضِّحْكِ: قاقاقلاپ كۈلدى.

هَبَطَ يَهْبِطُ هُبُوطًا الشَّيْءُ: نەرسە چۈشتى،
تۆۋەنلىدى.

هَبَطَ السَّقْفُ: شىپ ئۆرۈلۈپ چۈشتى، تورۇس
گۈمۈرۈلۈپ چۈشتى.

هَبَطَ ثَمَنُ السِّلْعَةِ: مال باھاسى تۆۋەنلىدى.

هَبَطَتِ الرِّيحُ: شامال توختىدى.

هَبَطَ الشَّخْصُ الْمَكَانَ أَوْ فِيهِ: كەلدى.

هَبَطَ السُّوقَ: بازارغا كىردى.

هَبَطَ بِالْمِظَلَّةِ: شار بىلەن چۈشتى.

هَبَطَتِ الطَّائِرَةُ فِي الْمَطَارِ: ئايروپىلان ئايرودرومغا
قوندى.

هَبَطَ يَهْبُطُ هَبْطًا: كەلدى، يېتىپ كەلدى.

هَبَطَهُ: ئۇنى چۈشۈرۈۋەتتى.

هَبَطَ الْمَرَضُ لَحْمَهُ: كېسەل ئۇنى جۇدىتىۋەتتى.

﴿اهْبِطُوا مِصْرًا﴾ «قرآن»: بىرەر شەھەرگە كىرىڭلار.

هَبْطٌ: چۈشمەك، تۆۋەنلىمەك.

هَبْطَةٌ: بىر قېتىم چۈشمەك؛ ئۆگكۈر.

هَبَعَ يَهْبَعُ هَبْعًا وَهُبُوعًا الْحِمَارُ: ئېشەك قاشاڭلىق
بىلەن ماڭدى.

هَبَعَ الْبَعِيرُ: تۆگە بوينىنى سوزۇپ ماڭدى.

هُبَعٌ ج هُبَعَاتٌ وَهِبَاعٌ م هُبَعَةٌ ج هُبَعَاتٌ: ئېشەك.

هَبَغَ يَهْبَغُ هَبْغًا وَهُبُوْغًا الرَّجُلُ: كىشى ئۇخلىدى، كۈندۈزى ئۇخلىدى.

هَبْغَةٌ: ئۇيقا.

هُبَكَةٌ ج هُبَكَاتٌ وَهُبَكٌ: ئەخمەق، مەتۇ؛ ماگسا پۇت پېتىپ قالىدىغان يەر، سازلىق.

هَبِلَ يَهْبَلُ هَبَلًا الشَّخْصُ: ئەقلىنى يوقاتتى.

هَبِلَتِ الْأُمّ وَلَدَهَا: ئانا بالىسىدىن ئايرىلىپ قالدى.

هَبَلٌ: ئىش، خىزمەت؛ ئەخمەق، ئەقىلسىز.

هُبَلٌ: ھۇبەل (جاھىلىيەت دەۋرىدە كەئبىگە قويۇلغان بىر بۇتنىڭ نامى).

هَبْلَاءُ ج هُبْلٌ: ئورۇق ئايال.

هَبَلَةٌ: پار.

هِبَلٌّ / هِبِلٌّ: بويى ئېگىز ئادەم، شادىپاچاق.

هَبْهَابٌ: سەراپ، ئېزىتقۇ.

هَبْهَبَ يُهَبْهِبُ هَبْهَبَةً الشَّخْصُ: ئالدىرىدى، تېنىدى.

«هَبْهَبَ بَعْدَ الْقَيْلُوْلَةِ»: چۈشلۈك ئۇيقۇدىن ئويغاندى.

«هَبْهَبَ النَّجْمُ»: يۇلتۇز جىمىرلىدى.

«رَأَى الْكَلْبُ شَخْصًا غَرِيْبًا فَأَخَذَ يُهَبْهِبُ»: ئىت يات ئادەمنى كۆرۈپ قاۋىغىلى باشلىدى.

هَبْهَبٌ: ئىتتىك، تېز.

«جَمَلٌ هَبْهَبٌ»: تېز ماڭىدىغان تۆگە.

هَبْهَبِيٌّ: تېز، ئىتتىك.

هَبْوٌ: توزىماق، ئوتنىڭ ئوتىسىنىغۇدەك دەرىجىدە بولغىنى.

هُبُوْبٌ: قوزغالماق.

هُبُوْبُ الرِّيْحِ: شامال چىقماق، شامال قوزغالماق.

هُبُوْبٌ هَبُوْبَةٌ: چاڭ، چاڭ-توزان، چاڭ-توزانلىق بوران، چاڭ-توزان قوزغىغۇچى بوران.

هَبْوَةٌ ج هَبَوَاتٌ وَأَهْبَاءٌ: توپا-توزان.

هُبُوْطٌ: چۈشمەك، پەسەيمەك، نازىل بولماق؛ كەلمەك.

«هُبُوْطُ الضَّغْطِ»: بېسىمنىڭ تۆۋەنلىشى.

«هُبُوْطُ الْأَرْضِ»: زېمىننىڭ ئولتۇرۇشۇپ كېتىشى.

«هُبُوْطٌ اِضْطِرَارِيٌّ»: ئايروپىلاننىڭ مەجبۇرىي قوندۇرۇلۇشى.

هُبُوْطُ الْمَقْعَدَةِ: سوگى چىقىپ قالماق.

هُبُوْطٌ صِحِّيٌّ: ئاجىزلاشماق، زەئىپلەشمەك.

هُبُوْطٌ: يانتۇلۇق.

هَبِيْبٌ: چاڭ-توزان، چاڭ-توزانلىق بوران، چاڭ-توزان قوزغىغۇچى بوران.

هَبِيْتٌ: قورقۇنچاق، دۆت، مەتۇ، گالۋاڭ.

هَبِيْدٌ: ئاچچىق تاۋۇز.

هُبَيْرَةٌ: سىرتلان.

أَبُوْ هُبَيْرَةَ: ئەركەك پاقا.

أُمّ هُبَيْرَةَ: چىشى پاقا.

هَبِيْطٌ: ئورۇق، ياداڭغۇ.

هَبِيْلٌ: ئەخمەق، نادان، دۆت؛ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى ئوغلىنىڭ ئىسمى.

هَتَا يَهْتُوْا هَتْوًا: سۈندۈردى، تېپىپ سۈندۈرۈۋەتتى.

هُتَافٌ ج هُتَافَاتٌ: توۋلىماق، ۋارقىرىماق، ئالقىش.

هُتَافُ الْاِسْتِحْسَانِ: ئالقىشلىماق، تەنتەنە قىلماق.

هُتَافُ الْفَرَحِ: خۇشاللىق تەنتەنىسى.

هُتَافُ الْحَرْبِ: ئۇرۇش شاۋقۇن-سۈرەنلىرى، ھۇررا.

«قُوْبِلَ رَئِيْسُ الدَّوْلَةِ بِهُتَافٍ حَارٍّ» دۆلەت باشلىقى قىزغىن ئالقىشلار بىلەن كۈتۈۋېلىندى.

«اُسْتُقْبِلَ بِعَاصِفَةٍ مِنَ الْهُتَافِ»: ئالقىش سادالىرى ئىچىدە كۈتۈۋېلىندى.

هُتَامَةٌ: ئۇۋاق، پارچە.

هَتَأَ يَهْتَأُ هَتْأً الطَّعَامَ: تاماق يېدى.

هَتْأَةٌ: ئۆنى تاياق بىلەن ئۇردى.

هَتَأَ الرَّجُلُ: كىشى ئىگىلىپ قالدى.

هَتَأَ: يىرتىق، تۆشۈك.

هَتْءٌ: ۋاقىت.

مَضَى مِنَ اللَّيْلِ هَتْءٌ: كېچىدىن بىر ۋاقىت ئۆتتى.

هَتِيءَ يَهْتَأُ هَتَأً الرَّجُلُ: كىشى ئاغرىقتىن ئىگىلىپ قالدى.

هَتَّ يَهُتّ هَتًّا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

هَتَّهُ بِكَذَا: ئۇنى ھاقارەتلىدى.

هَتَّافٌ ج هَتَّافُونَ: شوئار توۋلاشقا يېتەكچىلىك قىلغۇچى.

هَتَّانٌ: قاتتىق يامغۇر، قارا يامغۇر.

هَتَّكَ يُهَتِّكُ تَهْتِيكًا الأَسْتَارَ: پەردىلەرنى يىرتىۋەتتى.

هَتَّمَ يُهَتِّمُ تَهْتِيمًا: قاتتىق ئۇردى، ئاجىزلىتىۋەتتى.

هَتِرَ يَهْتَرُ هَتَرًا الرَّجُلُ: كىشى ئەخمەق بولدى، ھاماقەت، نادان بولدى.

هَتَرَ عِرْضَ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

هَتَرَ الْكِبَرُ فُلَانًا: قېرىلىق پالانىنىڭ ئەس-ھوشىنى يوقاتتى.

هَتْرٌ: ئالجىش، قايمۇقۇش، گاڭگىراش، ئەقلىدىن ئېزىش.

هِتْرٌ ج أَهْتَارٌ: ئېغىزغا كەلگەننى جۆيلۈش، يالغان-ياۋىداق گەپ.

هَتَشَ يَهْتِشُ هَتْشًا الْكَلْبَ: ئىتنى ئوۋغا كۈشكۈرتتى.

هَتَعَ يَهْتَعُ هَتْعًا إِلَى قَوْمِهِ: ئۆز قوۋمىغا تېز باردى.

هَتَفَ يَهْتِفُ هَتْفًا وَهُتَافًا: توۋلىدى، سۈرەن سالدى، ۋارقىرىدى.

«هَتَفَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ»: بار ئاۋازى بىلەن توۋلىدى.

«هَتَفَ الْقَوْمُ بِحَيَاةِ زَعِيمِهِمْ قَائِلِينَ يَحْيَا يَحْيَا»: قوۋم ئۆز داھىيسىنى ياشىسۇن، ياشىسۇن، دەپ شوئار توۋلىدى.

فُلَانٌ يُهْتَفُ بِهِ: پالانىنىڭ خىسلەتلىرى تىلغا ئېلىنماقتا.

«أُمّ كُلْثُوم يُهْتَفُ بِهَا لِرَوْعَةِ غِنَائِهَا»: ئۇممۇگۈلسۇم ناخشىسىنىڭ ئېسىللىكىدىن ئالقىشلانماقتا.

هَتْفَةٌ: بىر قېتىم توۋلاش.

هَتَكَ يَهْتِكُ هَتْكًا السِّتْرَ: پەردىنى تارتىپ چۇشۇرۋەتتى.

هَتَكَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتىۋەتتى.

هَتَّكَ اللهُ سِتْرَهُ: ئاللاھ ئۇنى رەسۋا قىلىۋەتسۇن.

هَتَكَ حُرْمَةَ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ ئار-نومۇسىغا تەگدى.

هُتِكَ عَرْشُ الْمَلِكِ: پادىشاھنىڭ تەختى قولىدىن كەتتى.

هَتْكٌ: يىرتماق، پارچىلىماق.

هَتْكُ الْعِرْضِ: ئابرۇيىنى تۆكمەك.

هُتْكٌ: يېرىم كېچە.

هُتْكَةٌ ج هُتَكٌ: كېچىنىڭ بىر قىسمى؛ رەسۋاچىلىق.

هَتَلَ يَهْتِلُ هَتْلًا وَهُتُولًا الْمَطَرُ: يامغۇر توختىماي ياغدى.

هَتَلَانٌ: سىم-سىم يامغۇر.

هَتَمَ يَهْتِمُ هَتْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى.

هَتَمَ أَسْنَانَهُ: ئۇنىڭ چىشلىرىنى تۆكۈۋەتتى.

هَتَمَ فَاهُ: ئوتتۇرا چىشنى سۇغۇرۇۋالدى.

هَتِمَ يَهْتَمُ هَتَمًا الرَّجُلُ: كىشى كوماك بولۇپ قالدى.

هَتَمٌ: كوماك.

هَتْمَاءُ ج هُتْمٌ: كوماك ئايال.

هَتَنَ يَهْتِنُ هَتْنًا وَهُتُونًا وَهَتَنَانًا الدَّمْعُ: ياش تاراملاپ ئاقتى.

هَتَنَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

هَتْنٌ: قاتتىق يامغۇر، قارا يامغۇر.

«هَتُوفٌ»: توۋلىغۇچى، ۋارقىرىغۇچى.

حَمَامَةٌ هَتُوفٌ: دەمدەر.

هَتُونٌ ج هُتُنٌ وَهُتَّنٌ: قاتتىق يامغۇر، قارا يامغۇر.

سَحَابٌ هَتُونٌ: يامغۇرلۇق بۇلۇت.

عَيْنٌ هَتُونُ الدَّمْعِ: تاراملاپ ياش تۆكۈلىدىغان كۆز.

هَتِيكَةٌ: شەرمەندە، رەسۋا.

هَتِيٌّ ج أَهْتَاءٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

مَضَى هَتِيٌّ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى ئۆتتى.

هَتَّ يَهِتُّ هَتًّا: يالغان ئېيتتى.

هَتَّ الأَشْيَاءَ: نەرسىلەرنى بىر-بىرىگە ئارىلاشتۇردى.

هَتَّاتٌ: يالغانچى، كاززاپ.

هَتْرَمَ يُهَتْرِمُ هَتْرَمَةً: تولا سۆزلىدى.

هَتَمَهُ يَهْتِمُهُ هَتْمًا: ئۇنى سوقۇپ تالقان قىلىۋەتتى.

الْهَتْهَاتُ: تېز، چاپسان.

شَيْءٌ هَتْهَاتٌ: ئارىلاشما نەرسە.

رَجُلٌ هَتْهَاتٌ: يالغانچى، كاززاپ.

هَتْهَتَ يُهَتْهِتُ هَتْهَتَةً الشَّيْءُ: نەرسە ئارىلىشىپ كەتتى.

هَتْهَتَ الْوَالِي النَّاسَ: ۋالىي خەلققە زۇلۇم قىلدى.

هَتَى يَهْتِي هَتْيًا التُّرَابَ: تۇپىنى سىقىداپ ئېلىپ چاچتى.

هَجَاهُ يَهْجُو هَجْوًا وَهِجَاءً الرَّجُلَ: كىشىنى ھاقارەتلىدى، ئاھانەت قىلدى، ئەيىبىنى ئاچتى، ھەجۋىي قىلدى.

«هَجَا الشَّاعِرُ فُلَانًا»: شائىر پالاننى ھەجۋىي قىلدى.

هَجَا الْكِتَابَ: كىتابنى ئوقۇدى.

«إِنَّهُ لاَ يَهْجُو مِنَ الْقُرْآنِ شَيْئاً»: ئۇ قۇرئاندىن ھېچ نەرسە ئوقۇيالمايدۇ.

هِجَاءٌ: تاۋۇشلارنى قوشۇپ ئوقۇماق، ھەجىلىمەك.

حُرُوفُ الْهِجَاءِ: ئېلىپبە.

عَلَى حُرُوفِ الْهِجَاءِ: ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە.

عِلْمُ الْهِجَاءِ: ئىملا، ئىملا قائىدىسى.

«اِشْتَهَرَ الْحَطِيئَةُ بِالْهِجَاءِ»: ھەتىئە دېگەن شائىر ھەجۋىي شېئىر يېزىش بىلەن داڭ چىقارغان.

هِجَائِيٌّ: ئىملانىڭ، ئېلىپبەنىڭ، ئېلىپبەلىك.

«شِعْرٌ هِجَائِيٌّ»: ھەجۋىي شېئىر.

«حَفِظَ الْحُرُوفَ الْهِجَائِيَّةَ مِنَ الأَلِفِ إِلَى الْيَاءِ»: ئېلىپبەتىن ياغىچە ئېلىپبە ھەرپلىرىنى يادلىدى.

هَجَاجِ: تېز مېڭىش.

هَجَاجَيْكَ: توختا، قولۇڭنى كۆتۈر.

هَجَاجَةٌ: چاك-توزان، ئەخمەق، گالۋاڭ.

رَجُلٌ هَجَاجَةٌ: مەتۇ ئادەم.

هِجَارٌ ج هُجُرٌ: ھايۋاننىڭ ئىككى پۇتىنى چۇشەپ قويىدىغان ئارغامچا، چىدە.

هِجَانٌ مِنَ الإِبِلِ: نەسىللىك تۆگە.

هَجَأَ يَهْجَأُ هَجْأً وَهُجُوءًا جُوعُهُ: ئۇنىڭ قورساق ئاچلىقى بېسىلدى.

هَجَأٌ: تاشلىۋېتىلگەن ئادەت.

هُجَأَةٌ: ئەخمەق، گالۋاڭ، مەتۇ.

هَجِئَ يَهْجَأُ هَجَأً: قورسىقى بەك ئېچىپ كەتتى.

هَجَّ يَهِجُّ هَجًّا وَهَجِيجًا الشَّخْصُ: قېچىپ كەتتى، يىراق جايغا كەتتى.

هَجَّتِ الْعَيْنُ: كۆز ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

هَجَّتِ النَّارُ: ئوت گۇرۇلدەپ كۆيىدى.

هَجَّ الْبَيْتَ: ئۆينى بۇزدى.

هُجٌّ: بويۇنتۇرۇق.

هَجَّاءٌ ج هَجَّاؤُونَ: ھەممىشە ھەجۋىي قىلىدىغان ئادەم.

«شَاعِرٌ هَجَّاءٌ»: ھەجۋىي قىلغۇچى شائىر.

هَجَّامٌ: باتۇر؛ نومۇسسىز، يۈزى قېلىن.

هَجَّانٌ ج هَجَّانَةٌ: نەسىللىك تۆگىگە مىنگۈچى.

فِرْقَةُ الْهَجَّانَةِ: تۆگە بىلەن چېگرا تەكشۈرۈش ئەترىتى.

هَجَّجَ يُهَجِّجُ تَهْجِيجًا النَّارَ: ئوتنى گۇركىرىتىپ كۆيدۈردى.

تُهَجَّجُ النِّيرَانُ فِي عَاشُورَاءَ: ئاشۇرا كۈنىدە ئوتلار ياندۇرۇلىدۇ.

هَجَدَ يَهْجُدُ تَهْجِيدًا الشَّخصُ: كېچىدە ئۇخلىدى؛ كېچىدە ناماز ئوقۇدى.

هَجَّدَ الشَّخصَ: ئويغىتىۋەتتى؛ ئۇخلىتىپ قويدى.

هَجَّرَ يُهَجِّرُ تَهْجِيرًا النَّهَارُ: كۈن تىكلەشتى.

هَجَّرَ القَوْمُ: چىڭقى چۈشتە ماڭدى.

هَجَّرَ القَوْمَ: قوغلاپ چىقاردى.

«هَجَّرَ الْمُسْتَعْمِرُ النَّاسَ مِنْ أَرَاضِيهِمْ»: مۇستەملىكچىلەر كىشىلەرنى يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقاردى.

هَجَّلَ يُهَجِّلُ تَهْجِيلًا فُلَانًا: تىللىدى، ھاقارەتلىدى.

هَجَّلَ عِرْضَهُ: ئۇنىڭغا قارا چاپلىدى.

هَجَّمَ يُهَجِّمُ تَهْجِيمًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدۇردى.

هَجَّنَهُ يُهَجِّنُ تَهْجِينًا: ئۇنى شالغۇتلاشتۇردى؛ ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

هَجَّنَ الأَمْرَ: سەتلەشتۈردى.

«هَجَّنَ الْمُعَلِّمُ سُلُوكَ بَعْضِ التَّلَامِيذِ فِي الشَّارِعِ»: ئوقۇتقۇچى بەزى ئوقۇغۇچىلارنىڭ كوچىدىكى بەزى يۇرۇش-تۇرۇشلىرىنى ئەيىبلىدى.

«هَجَّنَ الشَّخصُ النَّبَاتَ»: ئۆسۈملۈكنى چاتلاشتۇردى.

هَجَّى يُهَجِّي تَهْجِيَةً الْحُرُوفَ: ھەجىلەپ ئوقۇدى.

هَجَّى الْمُعَلِّمُ الصَّبِيَّ الْجُمْلَةَ: ئوقۇتقۇچى كىچىك بالىغا جۈملىنى ھەجىلەپ ئۆگەتتى.

هَجَدَ يَهْجُدُ هُجُودًا: كېچىدە ئۇخلىدى؛ كېچىنى بىدارلىق بىلەن ئۆتكۈزدى، تۈنىدى.

هَجَرَ يَهْجُرُ هَجْرًا وَهِجْرَانًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تاشلىۋەتتى، چۆرۈۋەتتى.

هَجَرَ مُخَالِطَةَ الأَشْرَارِ: يامانلارغا ئارىلىشىشنى تەرك ئەتتى.

﴿وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾ «قۇرئان»: ئازابتىن (يەنى ئازابقا قالدۇرىدىغان ئىشلاردىن) يىراق بول.

«مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفْكِ دَمِهِ» «ھەدىس»: كىمكى قېرىندىشىنى بىر يىل تاشلىۋەتسە، ئۇنىڭ قېنىنى تۆككەنگە باراۋەر بولىدۇ.

هَجْرٌ: تاشلىۋەتمەك، ۋاز كەچمەك.

﴿وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنى چىرايلىقچە تەرك ئەتكىن.

هُجْرٌ هَجْرَاءُ: رەزىل سۆز، پەسكەش سۆز، قەبىھ سۆز.

هِجْرَانٌ: ئايرىلىش، ھىجران؛ تاشلىۋەتمەك، ۋاز كەچمەك.

هِجْرَةٌ ج هِجَرٌ: كۆچمەك، يۆتكەلمەك.

الْهِجْرَةُ النَّبَوِيَّةُ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىجرەت قىلغانلىقى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مىلادىيە 622- يىلى مەككىدىن مەدىنىگە كۆچۈپ بارغانلىقى).

«الْهِجْرَةُ مِنَ الرِّيفِ إِلَى الْمَدِينَةِ»: يېزىدىن شەھەرگە كۆچۈپ بارماق.

دَارُ الْهِجْرَةِ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە.

«هِجْرَةُ الْخُطَّافِ مِنَ الْمَنَاطِقِ الْبَارِدَةِ إِلَى الْمَنَاطِقِ الْحَارَّةِ»: قارلىغاچنىڭ سوغۇق رايونلاردىن ئىسسىق رايونلارغا كۆچۈشى.

هِجْرِسٌ ج هَجَارِسُ: مايمۇن، تۈلكە؛ ئېيىق؛ پەسكەش.

هِجْرِيٌّ: ھىجرىيە، ھىجرىيىگە مەنسۇپ.

السَّنَةُ الْهِجْرِيَّةُ: ھىجرىيە يىلى.

«التَّارِيخُ الْهِجْرِيُّ يَبْتَدِئُ سَنَةَ 622 لِلْمِيلَادِ»: ھىجرىيە تارىخى مىلادىيىنىڭ 622- يىلىدىن باشلىنىدۇ.

هَجَسَ يَهْجِسُ هَجْسًا الشَّيْءُ فِي صَدْرِهِ: كۆڭلىدە كەچتى.

«هَجَسَ فِي نَفْسِهِ أَنْ يَزُورَهَا»: ئۇنى يوقلاش كۆڭلىگە كەچكەن.

هَجَسَ الشَّخصُ عَنِ الأَمْرِ: ئۇنى رەت قىلدى،

توسۇدى.

هَجَسَ: چۈشىنىكسىز سۆز، ئاڭلاپمۇ چۈشەنگىلى بولمايدىغان سۆز.

هَجَسَ يَهْجُسُ هَجْسًا إِلَيْهِ: سېغىندى.

هَجَسَ بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىنى بۇزدى.

هَجَعَ يَهْجَعُ هُجُوعًا وَهَجْعًا الشَّخْصُ: كېچىدە ئۇخلىدى؛ تىنچىدى.

﴿كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ «قرآن»: ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى.

هَجَعَ الْجُوعُ: ئاچلىق بېسىقتى.

تَهْجَعُ النَّارُ تَحْتَ الرَّمَادِ: كۆل ئاستىدا ئوت پەسىيىپ قالىدۇ.

هَجْعٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

هَجْعَةٌ ج هَجَعَاتٌ: كېچىنىڭ ئاۋۋىلىدىكى ئازغىنا ئۇيقۇ.

«إِسْتَيْقَظْتُ بَعْدَ هَجْعَةٍ»: بىرئاز كۆز يۇمغاندىن كېيىن، ئويغىنىپ كەتتىم.

هَجِفَ يَهْجَفُ هَجَفًا: قورساقى ئىچىپ، بىقىنى چاپلىشىپ كەتتى.

هَجَلَتْ يَهْجُلُ هَجْلًا الْمَرْأَةُ بِعَيْنَيْهَا: ئايال كۆز تاشلىدى، قاش ئاتتى.

هَجْلٌ ج أَهْجَالٌ: ئويمان يەر، پەس يەر، دالا.

هَجَمَ يَهْجُمُ هُجُومًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا هۇجۇم قىلدى، ئۇنىڭغا بىردىنلا ئېتىلدى.

هَجَمَ الْبَرْدُ: سوغۇق تېز كەلدى، بۇرۇن كەلدى.

هَجَمَ الشَّخْصُ: بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇردى.

هَجَمَ عَلَيْهِ: تۇيۇقسىز كەلدى.

هَجَمَ الْجَيْشُ عَلَى الْعَدُوِّ: قوشۇن دۈشمەنگە هۇجۇم قىلدى.

«هَجَمَ رِجَالُ الشُّرْطَةِ عَلَى مَخْبَأِ اللُّصُوصِ»: ساقچىلار ئوغرىلارنىڭ يوشۇرۇنغان جايىغا هۇجۇم قىلدى.

هَجْمَةٌ ج هَجَمَاتٌ: هۇجۇم قىلىش.

هَجْمَةُ الشِّتَاءِ: قاتتىق سوغۇق.

هَجْمَةُ الصَّيْفِ: قاتتىق ئىسسىق.

«نَتَعَرَّضُ لِهَجْمَةٍ شَرِسَةٍ»: ياۋۇزلارچە هۇجۇمغا ئۇچرىماقتىمىز.

هَجَنَ يَهْجُنُ / يَهْجِنُ هَجْنًا وَهُجُونًا وَهِجَانًا الْفَتَاةُ: قىز بويىغا يەتمەي ياتلىق بولدى.

هَجَنَتِ النَّخْلَةُ: خورما مېۋىگە كىردى.

هَجُنَ يَهْجُنُ هُجْنَةً وَهَجَانَةً وَهُجُونَةً الْكَلَامُ: سۆز كەمتۈك بولۇپ قالدى.

هُجْنَةٌ ج هُجَنٌ: ئەيىب، كەمتۈك، تولۇقسىز.

فِي كَلَامِهِ هُجْنَةٌ: ئۇنىڭ سۆزىدە كەمتۈكلۈك بار.

هَجُوَ يَهْجُو هَجَاوَةُ الْيَوْمِ: كۈن قاتتىق ئىسسىپ كەتتى.

هَجْوٌ: ھەجۋىي قىلىش.

هَجُودٌ ج هُجُدٌ: ئۇخلىغۇچى؛ كېچىدە ناماز ئوقۇغۇچى.

هُجُوعٌ: تىنچ، تىنچلىق، خاتىرجەملىك.

هَجُولٌ: بۇزۇق ئايال.

هَجُومٌ: قاتتىق بوران؛ ئەرلىتىش دورىسى.

هُجُومٌ: هۇجۇم قىلىش، زەربە بېرىش.

«هُجُومٌ جَوِّيٌّ»: هاۋا هۇجۇمى.

«هُجُومٌ مُضَادٌّ»: قايتۇرما هۇجۇم.

هُجُومِيٌّ: هۇجۇمنىڭ، هۇجۇمغا ئائىت، هۇجۇم خاراكتېرلىك.

هَجِيَ يَهْجَى هَجًى الْبَيْتُ: ئۆي ئېچىلىپ كەتتى.

هَجِيجٌ ج هُجُجٌ وَهُجَّانٌ: چوڭقۇر ئويمان، ئوت يالقۇنى؛ قۇمغا سىزىلغان پال سىزىقچىلىرى.

هَجِيرٌ ج هُجُرٌ: چۈش ۋاقتى، چىڭقى چۈش؛ قاتتىق ئىسسىق.

هَجِيرَةٌ: چۈش ۋاقتى، چىڭقى چۈش، قاتتىق ئىسسىق ۋاقتىدىكى چۈش ۋاقتى.

هَجِيْسَةٌ ج هَجَائِسُ: يېڭى گۆش؛ بۇزۇلۇپ قالغان سۈت.

هَجِيْعٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

هَجِيْنٌ ج هُجُنٌ وَهُجَنَاءُ: پەس، پەسكەش؛ شالغۇت؛ پىرىۋوتكا.

هَجِيْنٌ مِنَ الْحَيَوَانِ: شالغۇت هايۋان.

هَدَادٌ: سىلىق، يۇمشاق.

هَدَادَيْكَ: ئالدىرىماي، ئاستا ـ ئاستا.

هَدَارِيْسُ: ئاپەت، بالايىئاپەت.

هُدَامٌ: دېڭىزدا باش قايماق، كۆڭۈل ئايلىناق.

«تَنَاوَلَ دَوَاءً ضِدَّ الْهُدَامِ»: باش قېيىشقا قارشى دورا يېدى.

هِدَانَةٌ: ئۇرۇشتىن كېيىنكى سۈلهى، ئۇرۇش توختىتىش.

هِدَايَةٌ: هىدايەت، توغرا يول؛ يېتەكلەش.

«يَعْمَلُ بِتَوْفِيْقٍ وَهِدَايَةٍ مِنَ اللهِ»: ئۇ ئەمىلىنى ئاللاھنىڭ تەۋپىق ۋە هىدايىتى بىلەن قىلىپ كېتىۋاتىدۇ.

هَدَأَ يَهْدَأُ هَدْأً وَهُدُوْءًا: تىنچىدى، بېسىلدى.

هَدَأَ الْأَلَمُ عَنِ الْمَرِيْضِ: كېسەلنىڭ ئاغرىقى توختىدى.

هَدَأَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: جايلاشتى، تۇردى.

هَدَأَتِ الْعَاصِفَةُ: بوران پەسلىدى.

جَاءَ حِيْنَ هَدَأَتِ الْعَيْنُ وَالرِّجْلُ: ئەل ئايىغى جىمىققاندا كەلدى.

لَا يَهْدَأُ الرَّوْعُ مَا دَامَتِ الْحَرْبُ قَائِمَةً: ئۇرۇش داۋاملىشىۋاتقاندا يۈرەك تىنچىمايدۇ.

هَدْءٌ هُدْءٌ: كېچىنىڭ بىر قىسمى؛ جىمجىتلىق، تىنچلىق.

هَدْأَةٌ: توختاپ قالماق.

بَعْدَ هَدْأَةٍ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ جىمجىتلىقىدىن كېيىن.

هَدَبَ يَهْدِبُ هَدْبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۈزدى.

هَدَبَ النَّاقَةَ: تۆگىنى ساغدى.

هَدَبَ الثَّمَرَةَ: مېۋە يىغدى.

هَدِبَ يَهْدَبُ هَدَبًا الشَّخْصُ: كىشى كىرپىكلىك بولدى، كىرپىكى ئۇزۇن بولدى.

هَدِبَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخنىڭ شېخى ساڭگىلاپ تۇردى.

هَدَبٌ ج أَهْدَابٌ: دەرەخ شېخى، يوپۇرماق.

هُدْبٌ ج أَهْدَابٌ: كىرپىك.

تَمَسَّكَ بِأَهْدَابِ الشَّيْءِ: بىر نەرسىنى چىڭ تۇتتى.

يَتَمَسَّكُوْنَ بِأَهْدَابِ الْعَرْشِ: هاكىمىيەتنى چىڭ تۇتماقتا.

«نَتَمَسَّكُ بِأَهْدَابِ الدِّيْنِ»: دىندا چىڭ تۇرىمىز.

هَدِبٌ: كىرپىكلىك.

هَدْبَاءُ ج هُدْبٌ: كىرپىكلىك ئايال.

شَجَرَةٌ هَدْبَاءُ: شاخلىرى ساڭگىلاپ تۇرغان دەرەخ.

هُدَبٌ: دۆت، كالۋا.

هُدَبِيٌّ: كىرپىكلىك.

هَدَجَ يَهْدِجُ هَدْجًا وَهَدَجَانًا وَهُدَاجًا الشَّيْخُ: قېرى ئادەم تىترەپ ماڭدى، دەلدەڭشىپ ماڭدى.

هَدَجَتِ الرِّيْحُ: شامال هۇشقۇيتتى.

هَدَّ يَهِدُّ هَدًّا الْبَعِيْرُ: تۆگە بورقىرىدى.

هَدَّ يَهُدُّ هَدًّا وَهُدُوْدًا الْبِنَاءَ: بىنانى چېقىۋەتتى، ئۆرۈۋەتتى، غۇلاتتى.

«هَدَّ الْحَائِطَ لِتَوْسِيْعِ الْغُرْفَةِ»: ئۆينى كېڭەيتىش ئۈچۈن تامنى ئېلىپ تاشلىدى.

«هَدَّ الْحَائِطُ»: تام يىقىلدى، ئۆرۈلدى.

هَدَّ الشَّخْصُ: ئاجىزلاپ كەتتى.

هَدَّ صِحَّتَهُ: سالامەتلىكىگە زىيان سالدى، زىيانغا ئۇچراتتى.

هَدَّهُ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنى هالسىرىتىۋەتتى، بوشاشتۇرۇۋەتتى.

هَدَّتْهُ الْمُصِيبَةُ: مۇسىبەت ئۇنى يادىتىۋەتتى.

هِدٌّ: بۇزۇلغان، ۋەيران بولغان.

هَدٌّ ج هُدُوْدٌ: بۇزماق؛ بۇزۇلماق، ۋەيران بولماق؛ قاتتىق ئاۋاز، قوپال ئاۋاز؛ مەرد ئادەم، سېخىي ئادەم؛ ئاۋاق ئادەم.

﴿وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدّاً﴾ ‹قۇرئان›: تاغلار گۇمران بولغىلى...

هَدَّأَ يُهَدِّئُ تَهْدِئَةً: بېسىقتۇردى، تىنچىتتى، توختاتتى.

«هَدَّأَ الدَّوَاءُ أَلَمَ الْمَرِيْضِ»: دورا كېسەلنىڭ ئاغرىقىنى توختاتتى.

هَدَّأَ حَمَاسَ الْمُتَظَاهِرِيْنَ: نامايىشچىلارنىڭ قىزغىنلىقىنى پەسەيتتى.

هَدَّأَتِ الْمُوسِيْقَى أَعْصَابَهُ: مۇزىكا ئۇنىڭ نېرۋىلىرىنى تىنچىتتى.

هَدِئَ مِنْ رَوْعِهِ: ئەنسىرىمە، خاتىرجەم بول، جېدەللەشمە.

هُدَّابٌ: دۇت، كالۋا.

هُدَّابُ النَّخْلِ: خورما يوپۇرمىقى.

هُدَّابُ الثَّوْبِ: چۇچا.

هَدَّاجٌ: تىترەپ ماڭغۇچى، دەلدەڭشىپ ماڭغۇچى.

هَدَّافٌ: مەرگەن.

«فُلَانٌ هَدَّافٌ مُمْتَازٌ»: پالانى ئۇستا مەرگەن.

هَدَّامٌ ج هَدَّامُوْنَ: ۋەيران قىلغۇچى، پاچاقلاپ تاشلىغۇچى، بۇزغۇنچى.

«تَتَّهِمُ الْحُكُوْمَةُ الْمُعَارِضِيْنَ بِأَنَّهُمْ هَدَّامُوْنَ»: ھۆكۈمەت قارشى پىكىردە بولغۇچىلارنى بۇزغۇنچىلار، دەپ قارىماقتا.

هَدَّبَ يُهَدِّبُ تَهْدِيْبًا الثَّمَرَةَ: مېۋە يېدى.

هَدَّبَ الثَّوْبَ: كىيىمنى پەۋازلىدى، كىيىمگە چۇچا بېكىتتى.

هَدَّةٌ: چۈشۈپ كەتكەن نەرسىنىڭ ئاۋازى.

هَدَّدَ يُهَدِّدُ تَهْدِيْدًا: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

هَدَّدَ سَلَامَتَهُ: سالامەتلىكىگە خەۋپ يەتكۈزدى.

هَدَّدَهُ بِالْإِسْتِقَالَةِ: ئۇنى ئىستىپا بېرىشكە قىستىدى.

هَدَّمَ يُهَدِّمُ تَهْدِيْمًا الْحَائِطَ: تامنى كۈچ بىلەن ئۆرۈۋەتتى.

«هَدَّمَتِ الْبَلَدِيَّةُ بَعْضَ الْمَنَازِلِ لِتَوْسِيْعِ الشَّارِعِ»: شەھەرلىك ھۆكۈمەت كوچىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن بەزى ئۆيلەرنى چېقىۋەتتى.

﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ ...﴾ ‹قۇرئان›: ئەگەر ئاللاھ ئىنسانلارنى بىر-بىرىگە قارشىلىق كۆرسەتكۈزمىگەن بولسا، راھىبلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى، چېركاۋلار، يەھۇدىيلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرى... ئەلۋەتتە ۋەيران قىلىناتتى.

هَدَّنَ يُهَدِّنُ تَهْدِيْنًا الشَّخْصَ: تىنچلاندۇردى، بېسىقتۇردى.

هَدَّنَ غَضَبَهُ بِالْكَلَامِ اللَّطِيْفِ: يۇمشاق گەپ بىلەن ئۇنىڭ ئاچچىقىنى ياندۇردى.

هَدَّنَ الصَّبِيَّ: بالىنى پەپىلىدى.

هَدَّنَتِ الْمَرْأَةُ طِفْلَهَا: ئايال بالىسىنى تىنچىتتى.

هَدَرَ يَهْدُرُ هَدْرًا وَهَدَرًا الدَّمُ: خۇن بىكار ئاقتى.

«مَنِ اطَّلَعَ فِي دَارٍ بِغَيْرِ إِذْنٍ فَقَدْ هَدَرَتْ عَيْنُهُ» ‹حەدىس›: بىركىم بىرسىنىڭ قورۇسىغا رۇخسەتسىز قارىسا، كۆزى قويۇۋېتىلسە، سورىقى بولمايدۇ.

هَدَرَ يَهْدِرُ هَدْرًا وَهَدِيْرًا الْبَعِيْرُ: تۆگە بورقىرىدى.

«هَدَرَ الْحَمَامُ»: كەپتەر سايرىدى، دەم تۇتتى.

هَدَرَتِ الْقِدْرُ: قازان پۇرۇقشىپ قاينىدى.

هَدَرٌ: ناھەق، بىھۇدە، ناتوغرا، ئاساسسىز.

هَدَرًا: بىكاردىن - بىكارغا.

هِدْرُوْجِيْنٌ: ھىدروگېن، ۋودورود.

هِدْرُوْجِينِيٌّ: ھىدروگېنغا ئائىت.

قُنْبُلَةٌ هِدْرُوْجِينِيَّةٌ: ۋودورود بومبىسى.

هَدَسَ يَهْدِسُ هَدْسًا فِيْهِ: ئويلىدى، پىكىر قىلدى.

هَدَغَ يَهْدَغُ هَدْغًا الشَّيْءَ: يېرىۋەتتى، پاچاقلىۋەتتى.

هَدَفَ يَهْدِفُ هَدْفًا إِلَيْهِ: كىردى، داخىل بولدى.

هَدَفَ يَهْدُفُ هَدْفًا الشَّخْصُ: يېقىنلاشتى.

هَدَفَ لِلْخَمْسِيْنَ: 50 كە يېقىنلاشتى.

هَدَفَ إِلَى الشَّيْءِ: تېز باردى.

هَدَفَ إِلَى الْأَمْرِ: مەقسەت قىلدى، نىشانلىدى.

«هَدَفَ إِلَى مُسَاعَدَةِ الْفُقَرَاءِ»: كەمبەغەللەرگە ياردەم بېرىشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

هَدَفٌ ج أَهْدَافٌ: قارا، نىشان.

الْهَدَفُ النَّبِيْلُ: ئۇلۇغ نىشان، ئۇلۇغ مەقسەت.

لَنْ نَتَخَلَّى عَنْ هَذَا الْعَمَلِ حَتَّى نُحَقِّقَ هَدَفَنَا: مەقسەتكە يەتمىگۈچە بۇ ئىشتىن ۋاز كەچمەيمىز.

«الْأَهْدَافُ الْحَرْبِيَّةُ»: ھەربىي نىشانلار.

سَجَّلَ لَاعِبُ الْكُرَةِ أَهْدَافًا كَثِيْرَةً: ۋاسكېتبولچى كۆپ نەتىجىلەرگە ئېرىشتى.

«هَدَفُهُ أَنْ يُصْبِحَ طَبِيْبًا»: ئۇنىڭ مەقسىتى دوختۇر بولۇش.

هَدَلَ يَهْدِلُ هَدْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ساڭگىلاتتى.

هَدَلَ يَهْدِلُ هَدِيْلًا الْحَمَامُ: كەپتەر سايرىدى.

هَدِلَ يَهْدَلُ هَدَلًا: ساڭگىلىدى.

هَدَمَ يَهْدِمُ هَدْمًا الْبِنَاءَ: بىنانى بۇزدى، ئۆرۈدى.

«هَدَمَ دَارَهُ لِيُجَدِّدَ بِنَاءَهَا»: بىنانى يېڭىلاش ئۈچۈن بۇزۇۋەتتى.

هُدِمَ الرَّجُلُ فِي الْبَحْرِ: كىشى دېڭىزدا بېشى قايدى.

هَدَمَ مَا أَبْرَمَ مِنْ أَمْرٍ: ئەھدىنى بۇزدى.

هَدْمٌ: بۇزۇش، ئۆرۈش.

هَدَمٌ ج أَهْدَامٌ وَهِدَمٌ: كونا كىيىم.

هِدْمٌ ج أَهْدَامٌ وَهِدَامٌ: كونا كىيىم، ياماق چاپان؛ كونا ئاياغ؛ ياشانغان ئادەم، بوۋاي.

هَدِمٌ: ئەخمەق، زەيپانە، ئاپال مىجەز ئەر.

هَدَنَ يَهْدِنُ هُدُوْنًا الشَّخْصُ: جىمىقتى، بېسىقتى، تىنچلاندى.

هَدَنَ فُلَانٌ مِنَ الْغَضَبِ: پالانىنىڭ ئاچچىقى ياندى.

هَدَنَ الْعَدُوَّ: دۈشمەن بىلەن قارشىلىشىشتىن توختىدى.

هُدْنَةٌ ج هُدَنٌ وَهُدْنَانٌ: تىنچىق، جىمجىتلىق، ئۇرۇش توختىتىش.

«دَامَتِ الْهُدْنَةُ يَوْمَيْنِ فَقَطْ»: ئۇرۇش توختىتىش پەقەت ئىككى كۈنلا داۋاملاشتى.

هَدْهَدَ يُهَدْهِدُ هَدْهَدَةً الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

هَدْهَدَتِ الْأُمُّ رَضِيْعَهَا: ئانا بالىسىنى ئۇخلىتىش ئۈچۈن تەۋرەتتى.

هُدْهُدٌ ج هَدَاهِدُ: ھۆپۈپ.

﴿وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ﴾ «قرآن»: ئۇ قۇشلارنى كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن ئېيتتى: «ماڭا نېمە بولدى؟ ھۆپۈپنى كۆرمەيمەنغۇ!...».

هُدُوْءٌ: جىمجىتلىق، تىنچلىق؛ تىنچىماق، بېسىقماق.

فُلَانٌ يَعْمَلُ بِهُدُوْءٍ: پالانى تەمكىنلىك بىلەن ئىشلەيدۇ، ئۈن ـ تىنسىز ئىشلەيدۇ.

يَحْتَفِظُ بِهُدُوْئِهِ: ئۇ خاتىرجەم تۇرماقتا.

هَدُوْدٌ: تۆزلەڭ يەر؛ داۋان.

هَدُوْدٌ حَدُوْرٌ: يانتۇ يەر.

أَكَمَةٌ هَدُوْدٌ: تىك ئېگىزلىك.

هُدُوْنٌ: تىنچلىق، جىمجىتلىق؛ ئۇرۇش توختىتىش.

هَدَى يَهْدِي هِدَاءً الْعَرُوْسَ إِلَى بَعْلِهَا: كېلىنچەكنى يىگىتنىڭكىگە يۈتكىدى.

هَدَى يَهْدِي هُدًى وَهَدْيًا وَهِدَايَةً الرَّجُلَ: كىشىنى توغرا

يولغا باشلىدى.

﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ سېنى قايمۇققان بىلىپ ھىدايەت قىلمىدىمۇ؟

«هَدَهُ الطَّرِيقَ وَلَهُ وَإِلَيْهِ»: ئۇنىڭغا يول كۆرسىتىپ قويدى.

هُدًى: ھىدايەت، توغرا يول، يېتەكلەش.

﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ﴾ ‹قۇرئان›: بۇ كىتابتا ھېچ شەك يوق، ئۇ تەقۋادارلارغا يېتەكچىدۇر.

«سَارَ عَلَى غَيْرِ هُدًى»: قارىسىغا ماڭدى.

هَدْيٌ: يېتەكلەش، توغرا يولغا سېلىش؛ ئۇسۇل؛ قۇربانلىق، مەسلەك.

فُلاَنٌ حَسَنُ الْهَدْيِ: پالانىنىڭ مەسلىكى ياخشى.

«سَارَ عَلَى هَدْيِهِ»: ئۇنىڭ يولى بويىچە ماڭدى.

هَدْيَةٌ / هِدْيَةٌ ج هَدْيٌ: يول، ئۇسۇل، خىسلەت، ھەرىكەت.

هَدِيدٌ: دارازا ئادەم، قامەتلىك ئادەم، ئۈرۈلگەن نەرسىنىڭ قاتتىق ئاۋازى.

هَدِيرٌ: كەپتەر، تۆگە قاتارلىقلارنىڭ ئاۋازى، تۆگەمەننىڭ نورى.

هَدِيرُ الْأَمْوَاجِ: شارقىرىغان ئاۋاز.

هَدِيرُ الآلاَتِ: سايمانلارنىڭ تاراقشىغان ئاۋازى.

هَدِيلٌ: كەپتەرنىڭ سايرىغان ئاۋازى، باچكا.

رَجُلٌ هَدِيلٌ: تۈكلۈك ئادەم.

هَدِيَّةٌ ج هَدَايَا: سوۋغا، ھەدىيە.

قَدَّمَ الْأَبُ قِلاَدَةً مِنَ الذَّهَبِ هَدِيَّةً لِزَوْجِهِ: ئاتا ئايالىغا ئالتۇن بۇلاپكا سوۋغا قىلدى.

«هَدِيَّةُ رَأْسِ الْعَامِ»: يېڭى يىل سوۋغىسى.

هَدَايَا الْعِيدِ إِلَى الْأَطْفَالِ: بالىلارغا بېرىلىدىغان ھېيتلىقلار.

﴿وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ﴾ ‹قۇرئان›: مەن چوقۇم ئۇلارغا سوۋغا

ئەۋەتىمەن، ئەلچىلەرنىڭ نېمە خەۋەر ئېلىپ كېلىدىغانلىقىغا قارايمەن.

هَذَا يَهْذُو هَذْوًا فِي الْكَلاَمِ: كېسەللىك سەۋەبىدىن قالايمىقان سۆزلىدى.

هُذَاءٌ: جۆيلۈش، بىھۇدە سۆزلەش.

هُذَاءُ الْعَجُوزِ: بوۋاينىڭ ئالجىشى.

هُذَامٌ: ئۆتكۈر قىلىچ، قەھرىمان، باتۇر.

هَذَأَ يَهْذَأُ هَذْأً الشَّيْءَ: كېسىۋەتتى.

هَذَأَتِ الْخَيْلُ: ئات چارچاپ يىقىلىپ چۈشتى.

هَذَأَ الْكَلاَمَ: بىلجىرلىدى، ئېغىزغا كەلگەننى دېدى.

هَذَأَ فُلاَنُ الْعَدُوَّ: دۈشمەننى يوقاتتى.

هَذَأَ فُلاَنًا بِلِسَانِهِ: پالانىغا ئازار بەردى.

هَذِئَ يَهْذَأُ هَذَأً مِنَ الْبَرْدِ: توڭلاپ ئۆلدى.

هَذْأَةٌ: ئوتىغۇچ؛ كەپكۈر.

هَذَبَ يَهْذِبُ هَذْبًا الشَّجَرَ: دەرەخنى پۇتىدى، چاتىدى، قىرقىدى.

هَذْبٌ: رېمونت قىلماق، ئوڭشىماق؛ تەربىيىلىمەك.

هَذَّاءٌ: ئۆتكۈر، ئىتتىك، كەسكۈچى.

سَيْفٌ هَذَّاءٌ: ئۆتكۈر قىلىچ.

رَجُلٌ هَذَّاءٌ: مالىماتاڭ سۆزلەيدىغان ئادەم.

هَذَّارٌ: ۋالاقتەككۈر.

هَذَّبَ يُهَذِّبُ تَهْذِيبًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تۈزەتتى، ياسىدى.

«هَذَّبَ هِنْدَامَهُ»: ياساندى.

هَذَّبَ الطِّفْلَ: بالىنى ياخشى تەربىيىلىدى.

هَذَّبَ الْكِتَابَ: كىتابنىڭ زۆرۈر بولمىغان قوشۇمچىلىرى ئېلىۋېتىلىپ ئىخچاملاندى.

هَذَّبَ الْقَصِيدَةَ: قەسىدىنى تۈزەتتى.

هَذَرَ يَهْذِرُ هَذْرًا وَهَذَرًا الشَّخْصُ فِي كَلاَمِهِ: پەلىپەتىش سۆزلىدى، ناسازا سۆزلىدى.

هَذِرَ يَهْذَرُ هَذَرًا كَلاَمُهُ: ئۇنىڭ سۆزى پەلىپەتىش

بولدى.

هَذَرٌ: مەنىسىز سۆز، پۇچەك گەپ، جۆيلۈمەك، قالايمىقان گەپ قىلماق.

هَذِرٌ ج هَذِرُوْنَ: ۋالاقتەككۇر.

هَذْرَمَ يُهَذْرِمُ هَذْرَمَةً الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: مالىماتاڭ گەپ قىلدى.

هَذْرَمَ الْقُرْآنَ: قۇرئاننى تېز ئوقۇدى.

هَذَفَ يَهْذِفُ هُذُوْفًا: ئالدىرىدى، تېنىدى.

هَذِفٌ: ئالدىراڭغۇ.

هُذْلُوْلٌ ج هَذَالِيْلُ: دۆڭ، تۆپىلىك؛ ئېرىق؛ ئېتەك؛ ساغرىلىق يورغا ئات؛ ئاپەت.

هَذَمَ يَهْذِمُ هَذْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كېسىۋەتتى.

هَذَمَ الرَّجُلُ الطَّعَامَ: تاماقنى يالماپ يۇتۇۋەتتى.

هَذَى يَهْذِي هَذْيًا وَهَذَيَانًا الشَّخْصُ: جۆيلۈدى.

يَهْذِي الْمَرِيْضُ مِنْ أَثَرِ الْحُمَّى: كېسەل قىزىتما تەسىرىدىن جۆيلۈۋاتىدۇ.

هَذِيٌّ هَذَيَانٌ: جۆيلۈش، بىھۇدە سۆزلەش.

هَذَيَانُ الْمَحْمُوْمِ: قىزىپ قالغان ئادەمنىڭ قالايمىقان سۆزلىشى.

هِرَاءٌ: خورمىنىڭ هارام شېخى.

هُرَاءٌ: جۆيلۈش، قۇرۇق گەپ، قالايمىقان سۆز.

رَجُلٌ هُرَاءٌ: پوچى، سەپسەتىچى.

إِمْرَأَةٌ هُرَاءَةٌ: كوت ـ كوت ئايال.

هِرَاشٌ: جېدەللەشمەك، دەتالاش قىلىشماق.

هُرَاعٌ: شاپاشلاپ مېڭىش.

هَرَاقَ يُهْرِيْقُ هِرَاقَةً الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، تۆكتى.

هِرَاقَةٌ: تۆكمەك، قۇيماق، ئاققۇزماق.

هُرَامِسٌ: كۈچلۈك يولۋاس.

هَرَامِسَةٌ: ئاسترونوم.

هِرَاوَةٌ ج هَرَاوَى: توقماق.

«هِرَاوَةُ الْحَارِسِ»: قاراۋۇلنىڭ توقمىقى.

هَرَأَ يَهْرَأُ هَرْأً وَهَرَاءَةً اللَّحْمَ: گۆشنى قاتتىق پىشۇردى.

هَرَأَ الشَّخْصُ: ئېغىزىغا كەلگەننى جۆيلۈدى.

هَرَأَ الْبَرْدُ الشَّخْصَ: سوغۇق كىشىنىڭ جېنىنى ئالغۇدەك قاتتىق بولدى.

هَرِئَ يَهْرَأُ هَرَأً وَهُرُوْءًا اللَّحْمُ: گۆش يۇمشاق پىشتى.

هَرَبَ يَهْرُبُ هَرَبًا وَهُرُوْبًا وَمَهْرَبًا هَرَبَانًا: قاچتى.

هَرَبَ مَعَ إِمْرَأَةٍ: ئايال بىلەن قېچىپ كەتتى.

هَرَبَ الْجُنْدِيّ مِنَ الثَّكْنَةِ: ئەسكەر كازارمىدىن قاچتى.

يَهْرُبُ الْفَأْرُ مِنَ الْقِطِّ: چاشقان مۈشۈكتىن قاچىدۇ.

هَرَبٌ: قاچماق، قېچىپ كەتمەك.

﴿وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَباً﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ (ئازابىدىنمۇ) قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

هَرَبَانٌ: قاچماق، قېچىپ كەتمەك، قاچقۇن.

هِرْبَدٌ ج هَرَابِدُ وَهَرَابِدَةٌ: يىرتىۋەتمەك، تىتىۋەتمەك.

هَرْبَدَةٌ: يىرتماق.

هُرْبُعٌ ج هَرَابِعُ: چاققان ئوغرى؛ بۆرە.

هَرَتَهُ يَهْرِتُ هَرْتًا: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

هَرَتَ الثَّوْبَ: رەختنى يىرتتى.

هَرِتٌ: يىرتقۇچ.

هِرْتٌ: كونا كىيىم.

هَرْثَمٌ: يولۋاس.

هَرْثَمَةٌ: يولۋاس، بۇرۇننىڭ ئۇچى.

هَرَجَ يَهْرِجُ هَرْجًا الشَّخْصُ فِي الْحَدِيْثِ: سۆزنى ئېلىشتۇردى، چاقچاق قىلدى، قىزىقچىلىق قىلدى.

هَرَجَ الصَّبِيّ: بالا بىھۇدە سۆزلىدى.

هَرَجَ الْقَوْمُ: قوۋم پاراكەندىچىلىك تۇغدۇردى.

هَرَجَتِ الْجَمَاهِيْرُ: ئامما غۇلغۇلا قىلدى.

هَرَجَ الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

هَرْجٌ: قالايمىقانچىلىق.

أَصْبَحَ الْقَوْمُ فِي هَرْجٍ وَمَرْجٍ: خەلق پىتنە ـ پاسات ۋە قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالدى.

«اَلْعِبَادَةُ فِي الْهَرْجِ كَهِجْرَةٍ إِلَيَّ» «حديث»: پىتنە ـ پاسات زامانىدا قىلىنغان ئىبادەت مېنىڭ تەرىپىمگە ھىجرەت قىلغانغا ئوخشاش.

هَرْجَلَ يُهَرْجِلُ هَرْجَلَةً الرَّجُلُ: غالداڭشىپ ماڭدى، ئېگىز ـ پەس ماڭدى.

هَرَدَ يَهْرِدُ هَرْدًا: يىرتتى، پارچىلىدى.

هَرِدَ يَهْرَدُ هَرَدًا اللَّحْمُ: گۆش پىشىپ كەتتى.

هَرْدٌ: قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك، غەليان.

هِرْدٌ: تۆگە قۇشى، چۈشكۈنلەشكەن ئادەم.

هُرْدٌ: زەپەر، گىل.

هَرَّ يَهِرّ هَرِيرًا الْكَلْبُ: ئىت غىڭشىدى.

هَرَّهُ يَهُرّ هَرًّا الدَّوَاءُ: دورا ئۇنىڭ ئىچىنى سۈرۈپ كەتتى.

هِرٌّ ج هَرِيرٌ م هِرَّةٌ ج هِرَرٌ: مۈشۈك.

هَرَّاتٌ: يىرتقۇچ.

هَرَّاسٌ: ياما پىشۇرغۇچى، ياما ساتقۇچى.

هَرَّاسَةٌ: يانجىش ماشىنىسى.

هَرَّامَةٌ: چاناش پىچىقى.

هَرَأَ يَهْرَئُ تَهْرِيئًا وَتَهْرِئَةً الْبَرْدُ فُلَانًا: كىشىنىڭ جىنىنى ئالغۇدەك سوغۇق بولدى.

هَرَأَ الْكَلَامَ: قۇرۇق گەپ ساتتى.

هَرَّبَ يُهَرِّبُ تَهْرِيبًا الشَّخْصَ: كىشىنى قاچۇرۇۋەتتى.

هَرَّبَ الْبِضَاعَةَ الْمَمْنُوعَةَ: ئەتكەس مالنى يوشۇرۇنچە كىرگۈزدى.

«هَرَّبَ التَّبْغَ مِنَ الْحُدُوْدِ لَيْلًا»: تاماكىنى كېچىدە چېگرادىن كىرگۈزدى.

هَرَّتَ يُهَرِّتُ تَهْرِيتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كېڭەيتتى.

هَرَّتَ شِدْقَهُ: ئېغىزىنى چوڭ ئاچتى.

هَرَّجَ يُهَرِّجُ تَهْرِيجًا الشَّخْصَ: قالايمىقانچىلىق چىقاردى.

هَرَّجَ التِّلْمِيذُ فِي الْفَصْلِ: ئوقۇغۇچى سىنىپتا تەرتىپسىزلىك قىلدى.

«هَرَّجَ الْمُضْحِكُ فِي السِّرْكِ»: كۈلدۈرگە ئارتىسى سىرك ئويۇنىدا قىزىقچىلىق قىلىپ كۈلدۈرۈۋەتتى.

هَرَّجَ بِالسَّبُعِ: يىرتقۇچنى ۋارقىراپ قاچۇرۇۋەتتى.

هَرَّشَ يُهَرِّشُ تَهْرِيشًا بَيْنَ الْقَوْمِ: كىشىلەر ئارىسىدا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

هَرَّشَ بَيْنَ الْكِلَابِ: ئىت تالاشتۇردى.

هَرَّصَ يُهَرِّصُ تَهْرِيصًا الرَّجُلُ: بەدىنىنى قوتۇر بېسىپ كەتتى.

هَرَّفَ يُهَرِّفُ تَهْرِيفًا الْقَوْمُ إِلَى الصَّلَاةِ: قوۋم ئالدىراپ نامازغا باردى.

هَرَّفَتِ النَّخْلَةُ: خورما بالدۇر مېۋىلىدى.

هَرَّمَ يُهَرِّمُ تَهْرِيمًا الدَّهْرُ فُلَانًا: زامان پالاننى قېرىتىۋەتتى.

هَرَّمَ الشَّخْصُ اللَّحْمَ: گۆشنى ئۇششاق پارچىلىدى.

هَرَّمَ الْبِنَاءَ: بىنانى ئېھرام شەكلىدە سالدى.

هَرَزَهُ يَهْرُزُ / يَهْرِزُ هَرْزًا: ئۇنى قاتتىق نوقۇدى، ئۇنى تاياق بىلەن ئۇردى.

هَرِزَ يَهْرَزُ هَرَزًا وَهُرُوْزًا الْحَيَوَانُ: ھايۋان ئۆلۈپ قالدى.

هَرَسَ يَهْرُسُ هَرْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يانجىدى، ئەزدى، ئوۋقتاق قىلدى.

«هَرَسَ الْقَمْحَ»: بۇغداينى ياما قىلدى.

هَرَسَ الطَّعَامَ: تاماقنى يالماپ يېدى.

هَرِسَ يَهْرَسُ هَرَسًا: يالماپ يېدى.

هَرْسٌ: مۈشۈك.

هِرْسٌ: كونا كىيىم.

هِرسٌ: مۈشۈك، يولۋاس؛ كونا كىيىم؛ ئەرەب كاۋچۇكى ئۆسىدىغان جاي.

هَرِشَ يَهْرَشُ هَرَشًا الشَّخْصُ: كىشىنىڭ قىلىقى ناچار بولدى، قىزىقانلىق قىلدى.

هَرِشٌ: ئەخمەق، ئەدەپسىز.

هِرْشَفَّةٌ: قېرى تۆگە، ياشانغان موماي.

هِرْشَمٌ: سىلىق تاش.

هَرَصٌ: قوتۇر، قۇرت.

هَرَضَ يَهْرِضُ هَرْضًا الثَّوْبَ: كىيىمنى يىرتىۋەتتى.

هَرَطَ يَهْرِطُ هَرْطًا فِي الْكَلَامِ: قالايمىقان سۆزلىدى، ۋالاقلىدى.

هَرَطَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يىرتىۋەتتى.

هَرَطَ عِرْضَ أَخِيْهِ: قېرىندىشىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

هَرْطٌ أَهْرَاطٌ وَهُرُوْطٌ: سېسىق گۆش؛ ياي ئادەم؛ ئورۇق قېرى قوي.

نَاقَةٌ هِرْطٌ: قېرى چىشى تۆگە.

هِرْطَالٌ: جاسارەتلىك ئادەم.

هَرْطَقَةٌ: بىدئەت.

هَرْطُوْقِيٌّ ج هَرَاطِقَةٌ: بىدئەتچى.

هُرْطُوْمَانَةٌ ج هُرْطُمَانٌ: سۇلۇ.

هَرِعَ يَهْرَعُ هَرَعًا الدَّمُ: قان ئاقتى.

هَرِعَ الشَّخْصُ: تېز ماڭدى.

﴿وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُوْنَ إِلَيْهِ﴾ «قۇرئان»: لۇتنىڭ قوۋمى ئۇنىڭ قېشىغا ئالدىراپ كېلىشتى.

هَرِعَ الطِّفْلُ: بالا يىغلاڭغۇلۇق قىلدى.

هَرَعٌ: تېز يۈگۈرمەك.

هَرِعٌ: يۈگۈرمەك؛ يىغلاڭغۇ.

هَرَفَهُ يَهْرِفُ هَرْفًا: ئۇنى ماختىدى، مەدھىيىلىدى.

هَرَفَ بِهِ: ئۇنى ماختاپ ئۇچۇرۇۋەتتى.

«هُوَ يَهْرِفُ بِمَا لَا يَعْرِفُ»: كەلسە-كەلمەس جۆيلۇدى.

هَرَقَ يَهْرَقُ هَرْقًا الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، تۆكتى.

هَرَقَ الدَّمْعَ: ياش ئاققۇزدى.

هَرْقٌ: تۆكمەك، قۇيماق، ئاققۇزماق.

هِرَقْلٌ: ۋىزانتىيە پادىشاھى.

هِرَقْلِيٌّ: كۈچلۈك.

هَرِمَ يَهْرَمُ هَرَمًا وَمَهْرَمًا وَمَهْرَمَةً: قېرىدى، ياشاندى.

«هَرِمَ جَدُّهُ وَقَدْ بَلَغَ التِّسْعِيْنَ مِنْ عُمْرِهِ»: ئۇنىڭ بوۋىسى قېرىپ توقسانغا كىرىپ قالدى.

هَرَمٌ: قېرىپ ئاجىزلىشىپ كېتىش؛ چانىماق، توغرىماق.

هَرَمٌ ج أَهْرَامٌ وَهِرَامٌ: ئەھرام، پىرامىدا.

هَرِمٌ: قېرىغان، ياشانغان.

هُرْمَانٌ: ئەقىل، پاراسەت.

هَرْمَسَ يُهَرْمِسُ هَرْمَسَةً وَجْهُهُ: قاپىقى تۈرۈلدى.

هَرْمَسَ النَّاسُ: كىشىلەر ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىشتى.

هَرْمَسَةٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭ.

هَرْمَلَ يُهَرْمِلُ هَرْمَلَةً الرَّجُلُ الشَّعْرَ: تۈكنى يۇلدى.

هَرْمَلَ الْوَبَرَ: تۈك چۈشتى.

هَرْمَلَتِ الْعَجُوْزُ: قېرىپ ھوشىنى يوقاتتى.

هُرْمُوْنٌ ج هُرْمُوْنَاتٌ: ھورمون.

هَرَمِيٌّ: ئېھرام شەكىللىك.

شَكْلٌ هَرَمِيٌّ: پىرامىدا شەكىللىك.

هَرْنَفَ يُهَرْنِفُ هَرْنَفَةً الرَّجُلُ: كۈلۈمسىرىدى.

هَرْهَرَ يُهَرْهِرُ هَرْهَرَةً الشَّيْءَ: نەرسە ئاۋاز چىقاردى، ئاۋاز پەيدا قىلدى.

هَرْهَرَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلدى.

هَرْهَرَتِ الرِّيْحُ: شامال گۇركىرىدى.

هَرْهَرَ الشَّخْصُ: ھىجىيىپ قويدى.

هُرُوْبٌ: قاچماق، قېچىپ كەتمەك.

هُرُوْتٌ: يىرتقۇچ.

هَرْوَلَ يُهَرْوِلُ هَرْوَلَةً الشَّخْصُ: ئالدىراپ ماڭدى، يۈگۈردى.

هَرْوَلَةٌ: يۈگۈرۈش، چېپىش.

الْهَرْوَلَةُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ: سافا ۋە مەرۋە ئوتتۇرىسىدا سەئيى قىلىش.

هَرَى يَهْرُو هَرْوًا الرَّجُلَ: كىشىنى توقماق بىلەن ئۇردى.

هُرْيٌ ج أَهْرَاءٌ: ئاشلىق ئامبىرى، ساڭ.

هَرِيْءٌ: پىشىپ سۆگەكلىرىدىن ئاجراپ كەتكەن گۆش.

هَرِيتٌ: يىرتىلغان، تىتىلغان.

عِرْضٌ هَرِيتٌ: تۆكۈلگەن ئابرۇي.

رَجُلٌ هَرِيتٌ: قورسىقىدا گەپ ياتمايدىغان ئادەم.

هَرِيرٌ: ئىتنىڭ غىڭشىغان ئاۋازى.

«أَجِدُ فِي وَجْهِهِ هَرِيرَةً»: ئۇنىڭ چىرايىدىن نارازىلىقنى بايقايمەن.

هَرِيسٌ: يانجىلغان ئاشلىق، ياما.

هَرِيسَةٌ: ياما تاماق، هالۋا.

هَرِيصَةٌ: سازلىق، سۇ كۆلچىكى.

هَزَارٌ ج هَزَارَاتٌ: بۇلبۇل.

هِزَاعٌ: يالغۇز، يەككە، بويتاق.

هُزَالٌ: ياداپ كەتمەك، جۇدەپ كەتمەك، ياداڭغۇ، سولغۇن.

أَصَابَهُ هُزَالٌ بَعْدَ الْمَرَضِ: ئۇ كېسەل بولۇپ ياداپ كەتتى.

هُزَاهِزُ: كەلكۈن، قىيان، ئۇلۇغ سۇ.

هَزَأَ يَهْزَأُ هَزْءًا وَهُزْءًا بِالشَّخْصِ وَمِنْهُ: مەسخىرە قىلدى، كەمسىتتى.

«هَزَأَ مِنْ آرَاءِ رِفَاقِهِ»: يولداشلىرىنىڭ پىكىرلىرىنى مەسخىرە قىلدى.

هَزِئَ يَهْزَأُ هَزْءًا وَهُزُوْءًا مِنْهُ: مەسخىرە قىلدى، زاڭلىق قىلدى.

هُزْءٌ: مەسخىرە قىلىش، كەمسىتىش.

هُزْأَةٌ: كۈلكە دەستىكى، مازاق دەستىكى.

هُزَأَةٌ: مەسخىرىۋاز، مەسخىرە قىلغۇچى.

هُزْئِيٌّ: مەسخىرىلىك.

هِزَبْرٌ: كۈچلۈك، قاۋۇل، كۈچتۈگۈر.

«نَاقَةٌ هِزَبْرَةٌ»: كۈچلۈك تۆگە.

الْهِزَبْرُ ج هَزَابِرُ: شىر، يولۋاس.

هَزِجَ يَهْزَجُ هَزَجًا الْمُغَنِّي: ناخشىچى پەس ئاۋازدا غىڭشىدى.

هَزَجٌ ج أَهْزَاجٌ: ئاۋاز، تاۋۇش.

هَزِجٌ: غىڭشىغۇچى، پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتقۇچى، چاققان.

هَزَرَ يَهْزِرُ هَزْرًا الرَّجُلَ: كىشى كۈلدى.

هَزَرَ لِلشَّخْصِ: كۆپ سوۋغا بەردى.

هَزَرَهُ بِالْعَصَا: ئۇنى تاياق بىلەن قاتتىق ئۇردى.

هَزَّ يَهُزُّ هَزًّا الشَّيْءَ وَبِهِ: نەرسىنى تەۋرەتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

هَزَّ ذَنَبَهُ: قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتتى.

هَزَّ رَأْسَهُ: بېشىنى چايقىدى.

هَزَّ رَأْسَهُ مُوَافِقًا: بېشىنى لىڭشىتىپ قوشۇلغانلىقىنى بىلدۈردى.

هَزَّ الرُّمْحَ: نەيزە ئويناتتى.

هَزَّ مِنْ عِطْفِهِ: ئىلھاملاندۇردى، قىزىقتۇردى.

هَزَّ ذَيْلَهُ: پېشىنى قاقتى.

هَزَّ كَتِفَيْهِ: دولىسىنى لىڭشىتتى.

﴿وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ﴾ «قرآن»: خورما دەرىخىنى ئۆز تەرىپىڭگە ئىرغىتقىن.

هَزٌّ: مىدىرلىتىش، لىڭشىتىش، تەۋرىتىش.

هَزَّازٌ: تەۋرەتكۈچى، مىدىرلاتقۇچى.

كُرْسِيٌّ هَزَّازٌ: ھەرىكەتچان ئورۇندۇق.

هَزَّالٌ: ھەزىلكەش، مەسخىرىۋاز، چاقچاقچى، ھەييار.

هَزَّةٌ ج هَزَّاتٌ: بىر قېتىم تەۋرىمەك.

«هَزَّةُ الْفَرَحِ»: خۇشال-خۇراملىق.

الْهَزَّةُ الْأَرْضِيَّةُ: يەر تەۋرەش.

هِزَّةٌ: خۇشاللىق؛ تەسىرلىنىش، قوزغىلىش.

هَزَّجَ يُهَزِّجُ تَهْزِيجًا الْمُغَنِّي: ناخشىچى پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتتى.

هَزَّزَ يُهَزِّزُ تَهْزِيزًا الشَّيْءَ: نەرسىنى تەۋرەتتى، مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

هَزَّزَ ذَنَبَهُ: قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتتى.

هُزَّيْلَى: سېرىك ئويۇنى.

هَزَعَ يَهْزَعُ هَزْعًا الرَّجُلُ: كىشى ئالدىرىدى.

هَزَعَتِ الدَّابَّةُ فِي الْحَشِيْشِ: ئۇلاغ ئوتلىدى.

هَزَعَ الشَّخْصُ: ئاقسىدى.

مَرَّ فُلَانٌ يَهْزَعُ: ئاقساپ ئۆتتى.

هَزَعٌ: پاراكەندىچىلىك، قالايمىقانچىلىق.

هَزَفَتْ يَهْزِفُ هَزْفًا الرِّيحُ فُلَانًا: پالاننى شامال ئۇچۇرۇپ كەتتى.

هَزِقَ يَهْزَقُ هَزَقًا: روھلۇق بولدى، تېتىك بولدى.

هَزِقَ فِي الضِّحْكِ: تولا كۈلدى.

هَزَقٌ: تېتىكلىك، شاللاقلىق.

هَزِقٌ: كۈلگۈنچەك؛ گۈلدۈرماما ئاۋازى.

هَزَلَ يَهْزِلُ هَزْلًا الشَّخْصُ فِي كَلَامِهِ: چاقچاق قىلدى، مەسخىرە قىلدى.

هَزَلَ يَهْزُلُ هُزْلًا وَهُزَالًا الشَّخْصُ: كىشى ياداپ قالدى، ئورۇقلاپ قالدى.

هَزْلٌ: چاقچاق قىلماق، ئويناشماق.

﴿وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ﴾ «قرآن»: ئۇ چاقچاق ئەمەستۇر.

هَزِلٌ: ھەزىلكەش، مەسخىرىۋاز، چاقچاقچى، ھەببىياز.

هُزَالٌ: ئورۇق، جۇدەڭ، ياداڭغۇ، سولغۇن.

هَزْلِيٌّ ج هَزْلِيُّونَ: ھەزىلكەش؛ قىزىقچى، كۈلكىلىك، قىزىقارلىق.

فُلَانٌ خَفِيفُ الرُّوحِ هَزْلِيٌّ: پالانى شوخ چاقچاقچى.

مَوْقِفٌ هَزْلِيٌّ: كومېدىيىلىك مەيدان.

الْهَزْلِيَّةُ: كومېدىيە.

صُورَةٌ هَزْلِيَّةٌ: ھەجۋىي رەسىم.

رِوَايَةٌ هَزْلِيَّةٌ غِنَائِيَّةٌ: ئوپېرا.

هَزَمَ يَهْزِمُ هَزْمًا وَهَزِيمًا: سۇندۇردى.

هَزَمَتِ الْقَوْسُ: يا دىرىڭشىدى.

﴿فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ «قرآن»: مۆمىنلەر ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن كاپىرلارنى مەغلۇپ قىلدى.

هَزَمَ الرَّعْدُ: ھاۋا گۈلدۈرلىدى.

هَزَمَ الْخَصْمَ: رەقىبىنى يەڭدى.

«هُزِمَ بِهَدَفَيْنِ لِهَدَفٍ»: بىرگە قارشى ئىككى بىلەن بىلەن يېڭىلدى.

هَزَمَهُ شَرَّ هَزِيمَةٍ: ئۇنى قاتتىق مەغلۇپ قىلدى.

هَزَمَ لَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى يەۋالدى.

هَزْمٌ: سۇندۇرماق، شىكەستە بەرمەك، مەغلۇپ قىلماق.

هَزْمَةٌ: زەيىنىڭ غوڭۇلدىغان ئاۋازى.

هَزْهَزَ يُهَزْهِزُ هَزْهَزَةً الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

هَزْهَزَ الشَّجَرَةَ: دەرەخنى لىڭشىتتى، يۇلاڭشىتتى.

هَزْهَزَ إِلَيْهِ الْقَلْبُ: ئۇنىڭغا تەلپۈندى.

هُزْهُزٌ: كەلكۈن، قىيان، ئۇلۇغ سۇ.

هَزْهَزَةٌ ج هَزَاهِزُ: پاراكەندىچىلىك، ئۈرۈش قالايمىقانچىلىقى.

هُزُؤٌ: مەسخىرە.

﴿وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى كۈلكە قىلىۋالماڭلار.

هَزِيزُ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

هَزِيعٌ ج هُزُعٌ: ئەخمەق، ھاماقەت.

سَهِرَ حَتَّى الْهَزِيعَ الْأَخِيرَ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ ئاخىرىغىچە كىرپىك قاقمىدى.

هَزِيعٌ مِنَ اللَّيْلِ: كېچىنىڭ بىر قىسمى.

قَضَى هَزِيعًا مِنَ اللَّيْلِ فِي تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ: كېچىنىڭ بىر قىسمىنى قۇرئان ئوقۇپ ئۆتكۈزدى.

هَزِيلٌ ج هَزْلَى: ئورۇق، جۇدەڭ.

هَزِيمُ الرَّعْدِ: گۈلدۈرماما ئاۋازى.

هَزِيمُ الرِّيحِ: شامالنىڭ ھۇشقۇيتقان ئاۋازى.

هَزِيمُ الْمَوْجَةِ: دولقۇننىڭ شاۋقۇن ئاۋازى.

هَزِيمَةٌ ج هَزَائِمُ: مەغلۇبىيەت، يېڭىلىش.

هَزِيمَةٌ وَاحِدَةٌ إِثْرَ الْأُخْرَى: قەدەممۇ قەدەم بىر مەغلۇپ بولماق.

«هَزِيْمَةُ الزَّعِيمِ السِّيَاسِيِّ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ»: سىياسىي داھىينىڭ سايلامدا مەغلۇپ بولۇشى.

«هَزِيْمَةُ الْمَلَاكِمِ»: بوكسيورنىڭ يېڭىلىشى.

هَسَّ يَهِسُّ هَسًّا وَهَسِيْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، ئەزدى، يانجىدى.

هَسَّ الشَّخْصُ: ئۆزىچە گەپ قىلدى.

هَسَّ الْكَلَامَ: سۆزنى يوشۇردى.

قَالَ لِوَلَدِهِ هُسَّ فَسَكَتَ: بالىسىغا ئۈنۈڭنى چىقارما دېۋىدى، ئۇ بېسىقتى.

هُسٌّ: قوينى توساش ئاۋازى.

هَسْهَسَ يُهَسْهِسُ هَسْهَسَةً: تاراڭشىدى، جىرىڭشىدى.

هَسْهَسَ الرَّجُلُ: كىشى كېچىدە يول ماڭدى.

هَسْهَسَ الْمَاءُ: سۇ شىلدىرلىدى.

هَسْهَسَ الْحَدِيْثَ: پىچىرلىدى.

هُسْهُسٌ: كۈمۈتا.

هَسِيْسٌ: يانجىلغان نەرسە، مەخپىي ئاۋاز.

هَسِيْسُ الْجِنِّ: جىننىڭ ئاۋازى.

هَشَاشٌ: ئوڭاي سۇندىدىغان، چۈرۈك.

هَشَاشَةٌ: خۇشاللىق، شادلىق؛ خۇشال بولماق.

هَشَاشَةُ الْعِظَامِ: راخىت.

هِشَامٌ: مەردلىك، سېخىيلىق.

هَشَرَ يَهْشُرُ هَشْرًا النَّاقَةَ: تۆگىنىڭ يىپلىنىدىكىنى قويماي سېغىۋالدى.

هَشْرٌ: ئىنچىكە، نېپىز، يېنىك.

هَشْرَةٌ: گاڭگىراش، ھودۇقۇش؛ غادىيىش.

هَشَّ يَهِشُّ هُشُوْشَةً الْخُبْزُ: نان يۇمشاق بولدى؛ چۈرۈك بولدى.

هَشَّ الْغُصْنُ: شاخ چۈرۈك بولدى.

هَشَّ يَهَشُّ هَشًّا هَشَاشًا وَهَشَاشَةً الشَّخْصُ إِلَيْهِ: ئېچىلىپ يېيىلدى، خۇش چىراي بولدى.

هَشَّ فُلَانٌ لِضَيْفِهِ: پالانى مېھمىنىنى خۇشاللىق بىلەن كۈتۈۋالدى.

هَشَّ يَهُشُّ هَشًّا الشَّخْصَ: ھۇجۇم قىلدى.

«هَشَّ الرَّاعِي»: پادىچى تاياق بىلەن ھۇجۇم قىلدى، سۇر-توقاي قىلدى.

هَشَّ الشَّجَرَةَ: دەرەخ يوپۇرمىقىنى قاقتى.

﴿وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ بىلەن قويلىرىمغا غازاڭ قېقىپ بېرىمەن.

هَشٌّ: يۇمشاق؛ چۈرۈك؛ خۇشال، خۇشخۇي، مۇلايىم.

هَشُّ الْوَجْهِ: ئوچۇق چىراي.

هَشٌّ بَشٌّ: خۇشال-خۇرام.

هُوَ بِضَيْفِهِ هَشٌّ بَشٌّ: ئۇ مېھمىنىغا ناھايىتى قىزغىن.

«خُبْزٌ هَشٌّ»: ھەمەك نان.

هَشَّشَهُ يُهَشِّشُ تَهْشِيْشًا: ئۇنى خۇشال قىلدى، شادلاندۇردى.

هَشَّمَ يُهَشِّمُ تَهْشِيْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، ئۇشتۇدى، چاقتى.

هَشَّمَ الزُّجَاجَ: ئەينەكنى چېقۇەتتى.

هَشَلَ يَهْشِلُ هَشْلًا: قاچتى، قېچىپ كەتتى.

هَشَمَ يَهْشِمُ هَشْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، ئۇشتۇدى، پارچىلىدى.

هَشَمَ الذَّرَّةَ: ئاتومنى پارچىلىدى.

هَشَمَ النَّاقَةَ: تۆگىنى ساغدى.

هَشَمَ الْخُبْزَ: ناننى پارچىلىدى.

هَشْمٌ: چاقماق، سۇندۇرماق، ئۇشتۇماق.

هَشْهَاشٌ: سېخىي، مەرد.

هَشْهَشَ يُهَشْهِشُ هَشْهَشَةً الشَّيْءَ: مىدىرلاتتى، ھەرىكەتلەندۈردى.

هُشُوْشَةٌ: ئوڭاي سۇندىدىغان، چۈرۈك.

هَشِيْشٌ: ئوڭاي سۇندىدىغان، چۈرۈك.

هَشِيْمٌ: قۇرۇق ئوت؛ ئاجىز، زەئىپ؛ چۈرۈك.

«تَأْكُلُ النَّارُ الْهَشِيْمَ»: ئوت قۇرۇق ئوت-چۆپلەرنى

كۆيدۈرمەكتە.

رَجُلٌ هَشِيمٌ: ئاجىز ئادەم.

﴿فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ﴾ «قرآن»: ئۇلارنى قوتان ياسىغۇچىنىڭ تاشلانغان شاخ ـ شۇمبىلىرىدەك قىلىۋەتتۇق.

هَصَا يَهْصُو هَصْوًا الرَّجُلُ: كىشى ياشىنىپ قالدى.

هَصَبَ يَهْصِبُ هَصْبًا: قاچتى.

هَصَرَ يَهْصِرُ هَصْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، چاقتى، تارتتى.

هَصَرَ الشَّخْصُ الْغُصْنَ: شاخنى ئەگدى.

هَصِرٌ هُصَرٌ: شىر، يولۋاس.

هَصَّ يَهُصُّ هَصًّا الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسەپ ئېزىۋەتتى.

هَصَّتْ يَهِصُّ هَصِيصًا النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى.

هَصٌّ: قاتتىق.

هَصَّارٌ: شىر، يولۋاس.

هَصُورٌ هَصُورَةٌ: شىر، يولۋاس.

هَصِيصٌ: چاقناپ كەتكەن، چىلك سىقىمدالغان.

هَصِيصُ النَّارِ: ئوت يالقۇنى.

هَضَبَتْ يَهْضِبُ هَضْبًا السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

هَضْبَةٌ ج هَضْبٌ وَهِضَبٌ وَهِضَابٌ وَهَضَبَاتٌ: ئېگىزلىك، تۆپىلىك.

رَجُلٌ هَضْبَةٌ: كوت ـ كوت، ۋالاقتەككۈر.

هَضَّ يَهُضُّ هَضًّا السَّيْرَ: تېز ماڭدى.

هَضَّ الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇرۇپ ئېزىۋەتتى.

هَضَّاءُ: بىر توپ ئادەم، جامائە، باتالىيون.

هَضَّاضٌ: كۈچ بىلەن تەپمەك، ئەجەللىك.

هَضْلٌ: كۆپ، تولۇق.

هَضَمَ يَهْضِمُ هَضْمًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، يۇمشاتتى.

هَضَمَتِ الْمَعِدَةُ الطَّعَامَ: ئاشقازان تاماقنى ھەزىم قىلدى.

هَضَمَهُ حَقَّهُ: ئۇنىڭ ھەققىنى تارتىۋالدى.

هَضْمٌ: ھەزىم قىلماق، سىڭدۈرمەك؛ سۇندۇرماق.

﴿فَلَا يَخَافُ ظُلْماً وَلَا هَضْماً﴾ «قرآن»: ياخشىلىقلىرىنىڭ ئېشىپ كېتىشىدىن ياماننلىقلىرىنىڭ كېمىيىپ كېتىشىدىن قورقمايدۇ.

«طَعَامٌ سَهْلُ الْهَضْمِ»: سىڭىشلىك تاماق.

«عَسِيرَةُ الْهَضْمِ»: تەستە سىڭىدىغان.

«الْجِهَازُ الْهَضْمِيّ»: ھەزىم قىلىش ئەزالىرى، ھەزىم قىلىش سىستېمىسى.

«الْقَنَاةُ الْهَضْمِيَّةُ»: قىزىلئۆڭگەچ.

عِصَارَةٌ هَزْمِيَّةٌ: ئاشقازان سۇيۇقلۇقى.

الْغُدَدُ الْهَضْمِيَّةُ: ئاشقازان بېزى.

هَضُومٌ ج هُضُمٌ: ھەزىم قىلىشنى ياخشىلايدىغان دورا.

هَضِيمٌ: يانجىلغان، يۇمشىتىلغان، يۇمشاق.

هَضِيمَةٌ ج هَضَائِمُ: ئېزىش، بوزەك قىلىش.

هَطَا يَهْطُو هَطْوًا بِكَذَا: تاشلىۋەتتى، ئىتتىۋەتتى.

الْهُطَاهِطُ: ئات.

هَطَرَ يَهْطِرُ هَطْرًا الْكَلْبَ: ئىتنى ئۇردى.

هَطَرَ يَهْطِرُ هَطْرَةً الْفَقِيرُ لِلْغَنِيّ: كەمبەغەل بايغا كۆچۈكلەندى.

هَطَعَ يَهْطَعُ هَطْعًا وَهُطُوعًا: قورقۇپ ئالدىغا چاپتى، قورققىنىدىن تىكىلىۋەتتى.

هَطَفَ يَهْطِفُ هَطْفًا الرَّاعِي الشَّاةَ: پادىچى قوينى ساغدى.

هَطَفَتِ السَّمَاءُ: يامغۇر ياغدى.

هَطِفٌ: مول يامغۇر.

هَطَلَ يَهْطِلُ هَطْلًا وَهَطَلَانًا الْمَطَرُ: يامغۇر قاتتىق ياغدى.

هَطَلَ الدَّمْعُ: ياش تۆكۈلدى، ياش قۇيۇلدى.

هَطْلٌ: سىم ـ سىم يامغۇر.

هِطْلٌ: بۆرە؛ ئوغرى؛ ئەخمەق.

هَطْلَاءُ: ئۆتكۈنچى يامغۇر.

هُطُولٌ: توختىماي ياغماق.

«هُطُولُ الْقَنَابِلِ عَلَى الْمُخَيَّمَاتِ»: لاگېرلارغا بومبىلارنىڭ ئارقىمۇئارقا چۈشۈشى.

هُطُولُ الْأَمْطَارِ عَلَى السَّوَاحِلِ: قىرغاقلارغا يامغۇرنىڭ ئۈزۈلمەي يېغىشى.

أَصْبَحَتِ السَّمَاءُ صَافِيَةً جِدًّا بَعْدَ هُطُولِ الْأَمْطَارِ: يامغۇر توختىغاندىن كېيىن هاۋا بەك ئېچىلىپ كەتتى.

هَطِيعٌ: كەڭ يول، داغدام يول.

هَعَّ يَهِعُّ هَعًّا وَهَعَّةً: ياندۇردى، قۇستى، هۆ قىلدى.

هَفَا يَهْفُو هَفْوًا وَهَفْوَةً وَهَفَوَانًا الرَّجُلُ: كىشى تېيىلىپ كەتتى؛ يېڭىلدى، خاتالاشتى.

هَفَا الشَّخْصُ: ئالدىرىدى.

يَهْفُو الطِّفْلُ إِلَى أُمِّهِ: بالا ئانا تەرەپكە ئالدىرايدۇ.

هَفَا الْقَلْبُ: تەلپۈندى.

هَفَا قَلْبُهُ إِلَى وَطَنِهِ: قەلبى يۇرتىغا تەلپۈندى.

هَفَا يَهْفُو هَفْوًا وَهُفُوًّا الطَّائِرُ: قۇش پەرۋاز قىلدى.

هَفَا: ئازغىنا يامغۇر.

هَفَاءٌ: غەلەت، خاتالىق.

هَفَتَ يَهْفِتُ هَفْتًا الرَّجُلُ: كىشى ئارقا-ئالدىغا قارىماي سۆزلىدى، ئېغىزىغا كەلگەننى سۆزلىدى.

هَفَتَ الشَّيْءُ: نەرسە يېنىكلىكتە ئۇچۇپ كەتتى.

«هَفَتَ الضَّجِيعُ فِي اللَّيْلِ»: كېچىدە ۋاراڭ-چۇرۇڭ بېسىقتى.

هَفَّ يَهِفُّ هَفًّا وَهَفِيفًا الشَّيْءُ: نەرسە يېنىك بولدى.

هَفَّتِ الرِّيحُ: شامال هۇشقۇيتتى، گۇركىرىدى.

هَفَّ الشَّخْصُ: تېز ماڭدى.

هَفَّتْ نَفْسُهُ إِلَى كَذَا: مايىل بولۇپ قالدى، خۇشتار بولدى.

هَفَّتِ الرَّائِحَةُ: خۇش پۇراق تارقالدى.

هِفٌّ: يېنىك، يەڭگىل، شاللاق.

رَجُلٌ هِفٌّ: يەڭگىل ئادەم.

هَفَّافٌ: پارقىراق؛ لەپىلدەۋاتقان؛ سۈزۈك.

سَرَابٌ هَفَّافٌ: پىلپىل تومۇز.

هَفَّافٌ مِنَ الثِّيَابِ: نېپىز كىيىم.

هَفَّافٌ مِنَ الْأَجْنِحَةِ: يېنىك قانات.

هَفَّافٌ مِنَ الظِّلَالِ: سۆرۈن سايە.

رِيحٌ هَفَّافَةٌ: شىددەتلىك بوران.

هَفَّانٌ: ئىز.

هَفَكَ يَهْفِكُ هَفْكًا الشَّيْءَ: تاشلىۋەتتى، هەيدىۋەتتى.

هَفْهَافٌ: شالاڭ، سۈزۈك؛ سوغۇق.

هَفْهَفَ يُهَفْهِفُ هَفْهَفَةً الشَّخْصُ: نازۇك بولدى، زىلۋا بولدى، غۇنچە بوي بولدى.

هَفْهَفَ الشَّيْءَ: نەرسىنى مەدىرلاتتى.

هَفْهَفٌ: سوغۇق.

هَفْوَةٌ ج هَفَوَاتٌ: خاتالىق، سەۋەنلىك.

إِرْتَكَبَ هَفْوَةً نَحْوَ صَدِيقِهِ: دوستى ئالدىدا خاتالاشتى.

«هَفْوَةُ الْقَارِئِ»: ئوقۇرمەننىڭ سەۋەنلىكى.

لِكُلِّ عَالِمٍ هَفْوَةٌ: نۇقسانسىز ئالىم بولمايدۇ.

تَجَاوَزَتْ عَنْ هَفْوَةِ الصَّدِيقِ: ئۇ دوستىنىڭ خاتالىقىنى كەچۈرۈۋەتتى.

هَفِيَ يَهْفَى هِفَاءً الْمَالُ: قەرزداردىكى پۇل زايە بولۇپ كەتتى.

هَفِيئَةٌ مِنَ النَّاسِ: ئاپەتكە ئۇچرىغان كىشىلەر.

هُقَاعٌ: غەپلەت، سەل قاراش.

هَقْبٌ: كەڭ، كەڭلىك.

هِقَبٌّ: گىلى يوغان، جاسارەتلىك.

هَقَعَ يَهْقَعُ هَقْعًا الْفَرَسَ بَيْنَ أُذُنَيْهِ: ئاتنىڭ ئىككى قۇلىقىغا تامغا باستى.

هَقِعٌ م هَقِعَةٌ: ئاچ كۆز.

هَقِفَ يَهْقَفُ هَقَفًا: ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ قالدى.

هَقَّ يَهِقُّ هَقًّا: ئۈركۈپ قاچتى.

هَقَّتِ الْكِلَابُ مِنَّا: ئىت بىزدىن قورقۇپ قاچتى.

هَقِلٌ: ئاچ، ئاچ قورساق.

هِقْلَسٌ ج هَقَالِسُ: مىجەزى ئوسال ئادەم، ئەخلاقسىز ئادەم.

هَقِمَ يَهْقَمُ هَقَمًا: قورساق قاتتىق ئاچتى.

هِقَمٌّ: قارنى يامان، تويماس.

هَقَى يَهْقِي هَقْيًا فُلَانٌ: جۆيلۈدى، ئېغىزىغا كەلگەننى سۆزلىدى.

هَقَى فُؤَادُ فُلَانٍ: سېغىندى، كۆرگۈسى كەلدى.

هَقَى فُلَانًا: مالامەت قىلدى.

هُكَاعٌ: يۆتەل.

هَكَبَ يَهْكُبُ هَكْبًا فُلَانًا: پالاننى مەسخىرە قىلدى.

هِكْتَارٌ ج هِكْتَارَاتٌ: گېكتار (15 مو يەر).

ضَيْعَةٌ مِسَاحَتُهَا هِكْتَارَانِ: تېرىلغۇنىڭ كۆلىمى ئىككى گېكتار كېلىدۇ.

هَكِرَ يَهْكَرُ هَكَرًا مِنَ الْأَمْرِ: ھەيران قالدى، ھاڭ-تاڭ قالدى.

هَكَعَ يَهْكَعُ هُكُوعًا: بېسىقتى، ئارام ئالدى.

هَكَعَ إِلَى الْأَرْضِ: يەرگە دۈم چۈشتى.

هَكَعَ اللَّيْلُ: كەچ كىردى.

هَكَّ يَهُكُّ هَكًّا فُلَانًا: چارچىتىۋەتتى، ھارغۇزۇۋەتتى.

هَكَّ الشَّيْءَ: ئۆرۈۋەتتى، ئاغدۇرۇۋەتتى، يانجىۋەتتى.

هَكَّتِ الْبِئْرُ: قۇدۇق ئۆرۈلۈپ چۈشتى.

هَكٌّ ج أَهْكَاكٌ وَهَكَكَةٌ: نېرۋىسىدىن ئازغان، قاتتىق يامغۇر.

هَكَّدَ يُهَكِّدُ تَهْكِيدًا عَلَى غَرِيمِهِ: قەرزدارنى قاتتىق سۈيلىدى.

هَكَّلَ يُهَكِّلُ تَهْكِيلًا: غادىيىپ ماڭدى، ئويناقشىپ ماڭدى.

هَكَّمَ يُهَكِّمُ تَهْكِيمًا فُلَانًا: پالاننى مەدھىيىلىدى، پالانىغا ناخشا ئېيتىپ بەردى.

هَكِمٌ: زورمۇزور ئارىلاشقۇچى، قولاق كەستى، مۇتتەھەم.

هَكُوكٌ: يۈزى قېلىن، داپشاق، ئىنجىمارۇق.

هَلْ: مۇ؟ ما؟

هَلْ قَامَ الْقِطَارُ؟: پويىز قوزغالدىما؟

«هَلْ قَدِمَ أَخُوكَ ؟ نَعَمْ»: قېرىندىشىڭ كەلدىمۇ؟ ھەئە!

هَلَاكٌ: ھالاك بولماق، يوقاتماق، گۇمران قىلماق.

هُلَاسٌ: ئۆپكە سىلى، ئۆپكە تۇبېركۇليوزى.

هِلَالٌ ج أَهِلَّةٌ وَأَهَالِيلُ: يېڭى ئاي، ھىلال ئاي، ئورغاقتەك ئاي.

«سَاعَدَ الْهِلَالُ الْأَحْمَرُ مَنْكُوبِي الْفَيْضَانَاتِ»: قىزىل ھىلال ئاي جەمئىيىتى سۇ ئاپىتىگە ئۇچرىغانلارغا ياردەم بەردى.

الْهِلَالُ وَالصَّلِيبُ: ئىسلام ۋە خرىستىئانلىقنىڭ سىمۋولى.

هِلَالَانِ: قوش تىرناق «».

كَلِمَةٌ مَحْصُورَةٌ بَيْنَ هِلَالَيْنِ: تىرناق ئىچىگە ئېلىنغان سۆز.

«وَضَعَ الْكَاتِبُ الْجُمْلَةَ بَيْنَ هِلَالَيْنِ»: يازغۇچى جۈملىنى تىرناق ئىچىگە ئالدى.

الْهِلَالُ الْأَحْمَرُ: قىزىل يېڭى ئاي (ئاپەتكە ئۇچرىغۇچىلارغا ياردەمچى مۇئەسسەسە).

هِلَالِيٌّ: ئايدەك، يېڭى ئاي شەكىللىك، ئاينىڭ.

حَوَاجِبُ هِلَالِيَّةٌ: قەلەمقاش.

هُلَامٌ: شورپا ئۇيۇتمىسى، يار يېلىم، گىل، يېلىم جەۋھىرى.

هُلَامِيٌّ: يېلىمدەك، يېلىمسىناق، يۇمشاق تەنلىكلەرگە ئائىت.

هُلَامِيَّاتٌ: يۇمشاق تەنلىكلەر، يۇمشاق تەنلىك

هايۋاناتلار، موللوبوسكلار.

هُلَاهِلٌ: شالاڭ، ئاز، كەم.

هَلَبَ يَهْلِبُ هَلْبًا ذَنَبَ الْفَرَسِ: ئاتنىڭ قۇيرۇقىنى قىرقىدى، كەستى.

هَلِبَ يَهْلَبُ هَلَبًا: چاچ كۆپ بولدى، چاچ قويۇق بولدى.

هَلَبَ الْعَامُ: مول-يېغىنلىق يىل بولدى.

هِلْبٌ ج أَهْلَابٌ: لەگگەر (كېمىنىڭ).

هَلِبٌ: چاچلىق، چېچى كۆپ.

هُلْبٌ: كىرپىك.

هَلْبَاءُ ج هُلْبٌ: چاچلىق ئايال.

هُلْبَةٌ ج هُلْبٌ: يىرىك چاچ؛ كىرپىك، پاخپايغان چاچ.

هَلَتَ يَهْلِتُ هَلْتًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سويدى.

هَلَجَ يَهْلِجُ هَلْجًا: ئىشەنچسىز خەۋەرنى يەتكۈزدى.

هَلْجٌ: سۆز-چۆچەك، ئەپقاچتى گەپ، مۇگدەك، قالايمىقان چۈش.

هَلَدَ يَهْلُدُ هَلْدًا الْمَرَضُ النَّاسَ: كۆپچىلىككە كېسەل تاراپ كەتتى.

هَلَسَ يَهْلِسُ هَلْسًا الرَّجُلَ: كىشىنى جۇدىتىۋەتتى، ئورۇقلىتىۋەتتى، ئاجىزلىتىۋەتتى.

هَلَسَهُ الْمَرَضُ: كېسەل ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى.

هُلِسَ: ئۆپكە سىلىگە دۇچار بولدى؛ ئالجىپ قالدى، ئەقلىدىن ئازدى.

هُلْسٌ: ئۆپكە سىلى، ئۆپكە تۇبېركولىيوزى؛ ئەقلىدىن ئازماق.

هَلِعَ يَهْلَعُ هَلَعًا الشَّخْصُ: ئالاقزادە بولدى، تاقەتسىزلەندى؛ قورقۇپ تىترەپ كەتتى، ئەنسىرىدى.

هَلَعٌ: قورقماق، ئالاقزادە بولماق.

«أَصَابَ رُكَّابَ الْبَاخِرَةِ هَلَعٌ مِنْ هَيَجَانِ الْبَحْرِ»: پاراخوتتىكىلەر دېڭىز دولقۇنىدىن ئالاق-جالاق بولۇپ كەتتى.

هَلِعٌ: ئالاقزادە بولغۇچى، چىدامسىز، ئەنسىرىگۈچى، تاقەتسىزلەنگۈچى، تەشۋىشلەنگۈچى.

هَلَقَ يَهْلِقُ هَلْقًا: ئالدىرىدى، تېز بولدى.

هِلْقَامٌ: قارنى يامان، جاۋغايلىرى چوڭ تۆگە، جاسارەتلىك، ئاقساقال.

هَلْقَمَ يُهَلْقِمُ هَلْقَمَةً الشَّخْصُ الشَّيْءَ: كىشى نەرسىنى يۇتتى، يۇتۇۋەتتى.

هِلْقِمٌ: كۆچلۈك، كۆچتۆگگۈر.

بَحْرٌ هِلْقِمٌ: ئوكيان، چوڭ دېڭىز.

هِلْقِمٌ: باشلىق، ئاقساقال.

هَلَكَ يَهْلِكُ هَلَاكًا وَهُلُوكًا وَمَهْلِكًا وَتَهْلِكَةً: هالاك بولدى، يوقالدى، ئۆلدى.

هَلَكَ فِي حَادِثِ سَيَّارَةٍ: ماشىنا ۋەقەسىدە ئۆلدى.

هَلَكَ الْقَوْمُ مِنَ الْفَيْضَانَاتِ: كىشىلەر سۇ ئاپىتىدە هالاك بولدى.

«إِذَا قَالَ الرَّجُلُ: هَلَكَ النَّاسُ فَهُوَ أَهْلَكُهُمْ» «حديث»: قاچانكى، بىر ئادەم باشقىلارغا: «پالانى تۈگەشتى»، دېسە، ئۇنىڭ ئۆزى هەممىدىن بەك تۈگەشكەن بولىدۇ.

هُلْكٌ: هالاك قىلماق، يوقاتماق، گۇمران قىلماق.

هَلَكَةٌ: هالاكەت، هالاك بولماق؛ هالاك قىلماق؛ خەۋپ-خەتەر.

هَلَكَةٌ ج هَلَكَاتٌ: ئۆلۈم.

هَلَّ يَهِلُّ هَلًّا الْهِلَالُ: ئاي كۆرۈندى.

هَلَّ الشَّخْصُ: خۇشاللاندى.

هَلَّ الشَّهْرُ: ئاي كىرىشكە باشلىدى.

هَلَّ الْمَطَرُ: يامغۇر قۇيۇۋەتتى.

هِلٌّ: ئاي بېشى، ئاينىڭ دەسلەپكى كۈنلىرى.

هَلَلٌ: قورقۇنچ؛ تۇنجى يامغۇر.

هَلَّا: نېمە ئۈچۈن؟ نېمىشقا؟ قانداقلارچە؟

هَلَّا آمَنْتَ: نېمىشقا ئىمان ئېيتمىدىڭ؟

هَلَّا تُؤْمِنُ: ئىمان ئېيتامسەن؟

هَلَّابٌ: يامغۇرلۇق شىۋىرغان.

هَلَّاسٌ: پوچى، لاپ ئۇرغۇچى، ماختانچاق، ساختىپەز.

هَلَّةٌ ج هَلَلٌ: يامغۇر.

هَلَّسَ يُهَلِّسُ تَهْلِيْسًا الشَّخْصُ: ئورۇقدىدى، جۇدەپ كەتتى.

هَلَّكَ يُهَلِّكُ تَهْلِكَةً: هالاك قىلدى، يوقاتتى، ئۆلۈمگە هۆكۈم قىلدى.

هَلَّلَ يُهَلِّلُ تَهْلِيْلًا الشَّخْصُ: ئالقىشلىدى، چاۋاك بىلەن خۇشاللىقنى بىلدۈردى.

هَلَّلَ لَهُ: ئۇنىڭغا ئالقىش ياڭراتتى، ئۇنى چاۋاك چېلىپ قارشى ئالدى.

هَلَّلَ الْمُسْلِمُ: تەسبىھ ئېيتتى، «لائىلاهە ئىللەللاھۇ»، دېدى.

هَلَّلَ الرَّجُلُ: كىشى قورقۇپ قاچتى، ۋەھىمىگە چۈشتى.

هِلَّوْفٌ: بومبا ساقال؛ ياۋا توڭگۇز، يالغانچى، كاززاپ، تۇتۇق كۈن؛ قېرى تۆگە؛ تۈكلۈك.

هَلِمَ يَهْلَمُ هَلَمًا بِغَيْرِهِ: چاپلاشتى، يېپىشتى.

هَلُمَّ: كەل، بېرى كەل، ئېلىپ كەل، كەلتۈر.

هَلُمَّ بِنَا: بارايلى، ماڭايلى.

هَلُمَّ جَرًّا: ... قاتارلىق، ۋە باشقىلار، ۋەھاكازا.

يَا أَيُّهَا الْحُجَّاجُ هَلُمُّوا إِلَى مِنًى: ئەي ھاجىلار، مىناغا قاراپ كېلىڭلار.

هِلَّمٌ م هِلَّمَةٌ: هارغان، چارچىغان، هارغىن، هالسىرىغان، روهسىز، كەيپسىز.

هَلْهَلَ يُهَلْهِلُ هَلْهَلَةً النَّسَّاجُ الثَّوْبَ: توقۇمىچى رەختنى شالاڭ توقۇدى، بوش توقۇدى.

هَلْهَلَ الشِّعْرَ: شېئىرنى بولۇشىغىلا يېزىپ قويدى.

هَلْهَلَ الْكَلَامَ: سۆزنى يالغانغا چىقىرىپ قاتتىق تەنقىد قىلدى.

هَلْهَلَ النَّاقِدُ الْعَمَلَ الْفَنِّيَّ: ئوبزورچى سەنئەت ئەسىرى توغرۇلۇق ئەسەر يازدى.

هَلْهَلٌ: شالاڭ، ئاز، كەم.

هَلْوَسَةٌ: قۇرۇق خىيال.

هَلْوَسَةُ الْمُخَدِّرِ: بەڭگىنىڭ خىيالى.

هَلُوْعٌ: ئالاقزادە بولغۇچى، چىدامسىز، تاقەتسىزلەنگۈچى، ئەندىشە قىلغۇچى.

﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا﴾ «قرآن»: ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى.

هَلِيْمٌ: ئارقىدا كەلگىنى، قوشۇمچىسى.

هَلِيُوْنَ: مەرۋايىت گۈل.

هُمْ: ئۇلار، ئۇلارنىڭ.

هُمَا: ئۇ ئىككىسى، ئىككىيلەن.

هَمَا يَهْمُو هَمْوًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

هَمَاذِيٌّ: تېز يۈگۈرمەك، يۈگۈرۈك ئات.

هُمَامٌ ج هِمَامٌ: قەھرىمان، باتۇر، مەرد، مەردانە، مۆتىۋەر.

هَمَأَ يَهْمَأُ هَمْأً الثَّوْبَ: رەختنى تارتىپ يىرتىۋەتتى، كىيىمنى كونىرىتىۋەتتى.

هِمْءٌ ج أَهْمَاءٌ: كونا كىيىم.

هَمَتَ يَهْمُتُ هَمْتًا الثَّرِيْدُ: شورپىنى ماي قاپلىدى.

هَمَجَ يَهْمُجُ هَمْجًا وَهَمِجَ يَهْمَجُ هَمَجًا: ئاچ قالدى.

هَمَجٌ ج أَهْمَاجٌ: لۆكچەك، قۇلاق كەستى؛ هاماقەت، گالۋاڭ، مۇتتەھەم، مۇشتۇمزور.

«رِجَالٌ هَمَجٌ»: ئاۋباش ئادەملەر، ساياق ئادەملەر.

«اِمْرَأَةٌ هَمَجَةٌ»: پەسكەش ئايال.

هَمَجٌ . هَمَجَةٌ: ئاچلىق، ئاچارچىلىق.

هَمَجِيٌّ: قوپال، توڭ، يىرىك، ۋەھشىي، ياۋايى.

عَمَلٌ هَمَجِيٌّ: ياۋۇز ھەرىكەت.

«رَجُلٌ هَمَجِيٌّ»: ياۋايى ئادەم، مەدەنىيەتسىز ئادەم.

هَمَجِيَّةٌ ج هَمَجِيَّاتٌ: ياۋايى، ۋەھشىي.

مَا زَالَتِ الْقَبِيلَةُ تَعِيشُ فِي هَمَجِيَّةٍ: قەبىلە ھېلىمۇ ياۋايى تۇرمۇش كەچۈرمەكتە.

«أَفْعَالٌ فَوْضَوِيَّةٌ هَمَجِيَّةٌ»: ۋەھشىيانە باشباشتاق ھەرىكەتلەر.

حَيَاةٌ هَمَجِيَّةٌ: ياۋايى تۇرمۇش.

هَمَدَ يَهْمُدُ هَمْدًا وَهُمُودًا الْغَضَبُ: غەزەپ پەسەيدى، بېسىلدى.

هَمَدَ الْأَرْضُ: زېمىن چۆللىشىپ كەتتى.

هَمَدَ الْقَوْمُ: قوۋم ھالاك بولدى.

كَادَ يَهْمُدُ مِنَ الْمَوْتِ: ئۆلگىلى تاس قالدى.

هَمَدَتِ النَّارُ: ئوت ئۆچتى.

هَمَدَ الْأَصْوَاتُ: ۋاراڭ - چۇرۇڭ بېسىقتى.

هَمِدٌ: ئۆلۈك، مۇردا.

هُمْدَانٌ: تىنچ، تىنچلىق، جىمجىتلىق، تىمتاس، تۇرغۇن، قېتىپ قالغان.

هَمَرَ يَهْمِرُ هَمْرًا الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، تۆكتى.

هَمَرَ الْمَاءُ: سۇ تۆكۈلدى.

هَمَرَ الْكَلَامَ: ۋاتىلدىدى.

هَمَرَ الْبِنَاءَ: بىنانى بۇزدى.

«هَمَرَتِ الْعَيْنُ بِالدَّمْعِ»: كۆزدىن ياش قۇيۇلدى.

هَمَرَ فُلَانٌ: پالانى ھۆركىرىدى.

هَمْرَةٌ ج هَمَرَاتٌ: بىر قېتىم ياغقان چوڭ يامغۇر؛ غەزەپتىن ھۆركىرىمەك.

هَمْرَجَةٌ: ئارىلاشتۇرۇۋەتمەك، پىنىكلىك، تېزلىك، ۋاراڭ - چۇرۇڭ، يالغان - ياۋىداق.

هَمَزَ يَهْمِزُ هَمْزًا الْمَاءَ: سۇنى قۇيدى، تۆكتى.

هَمَزَ الدَّابَّةَ: ئۇلاغقا تاياق سانجىدى.

هَمَزَهُ: ئۇنى ئەيىبلىدى.

هَمَزَهُ الشَّيْطَانُ: شەيتان ئۇنىڭغا ۋەسۋەسە قىلدى.

هَمْزٌ وَلَمْزٌ: كىشىنى سۆكمەك، كىشىنىڭ نامىغا داغ تەگكۈزمەك.

هَمَزَاتُ الشَّيْطَانِ: شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسىسى.

﴿وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ﴾ ‹قرآن›: ئېيتقىنكى، پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن پاناھ تىلەيمەن.

هُمَزَةٌ: قارا چاپلىغۇچى، بوھتان چاپلىغۇچى، تۆھمەتخور.

﴿وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ﴾ ‹قرآن›: (كىشىلەرنى) ئەيىبلىگۈچى سۆخەنچىگە ۋاي.

هَمَسَ يَهْمِسُ هَمْسًا وَهُمُوسًا الصَّوْتَ: پىچىرلىدى، شىۋىرلىدى.

هَمَسَ الشَّخْصُ الطَّعَامَ: تاماقنى ئېغىزىنى يۇمۇۋېلىپ چاينىدى.

هَمَسَ الشَّيْطَانُ إِلَيْهِ: شەيتان ۋەسۋەسە قىلدى.

هَمْسٌ: پىچىرلىماق، كۇسۇرلىماق.

هَمْسًا: مەخپىي پاراڭلىشىپ.

﴿وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾ ‹قرآن›: مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ بارلىق ئاۋازلار بېسىقىدۇ، پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلىمايسەن.

هَمَشَ يَهْمُشُ هَمْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يىغدى.

هَمَشَهُ: ئۇنى چىشلىدى.

هَمِشَ يَهْمَشُ هَمَشًا الشَّخْصُ: بىلجىرلىدى، كوتۇلدىدى.

هَمَطَ يَهْمِطُ هَمْطًا الرَّجُلُ: ئالدىرىدى، قالايمىقان سۆزلىدى، پەرۋا قىلمىدى.

هَمَطَ النَّاسَ: كىشىلەرنى ئەزدى.

هَمَطَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېلىۋالدى، بۇلىۋالدى.

هَمَعَ يَهْمَعُ هَمْعًا وَهَمَعًا وَهُمُوعًا وَهَمَعَانًا وَتَهْمَاعًا الْعَيْنُ: ياش تۆكتى، ياش ئاققۇزدى.

هَمَغَ يَهْمَغُ هَمْغًا رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

هَمَكَهُ يَهْمُكُ هَمْكًا: ئىلھام بەردى،

رىغبەتلەندۈردى، روھلاندۇردى.

هَمَكَ الْبَطَاطِسَ: پەمىدۇرنى قىيما قىلدى.

هَمَلَ يَهْمِلُ هَمْلًا الشَّيْءُ: نەرسە سەل قارالدى، پەرۋا قىلىنمىدى.

هَمَلَتْ يَهْمُلُ / يَهْمِلُ هَمْلًا وَهَمَلَانًا وَهُمُولًا الْعَيْنُ: كۆز ياش تۆكتى، ياش ئاقتى.

هَمَلَتِ السَّمَاءُ: سىم-سىم يامغۇر ياغدى.

هِمْلٌ: ياماق كىيىم.

هَمَلٌ: ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىلگەن تۆگە.

لَا تُعَاشِرِ الْهَمَلَ مِنَ الشَّبَابِ: بىكار تەلەت ياشلار بىلەن ئارىلاشما.

هِمْلَاجٌ ج هَمَالِيجُ: يورغا ئات.

هَمْلَجَ يُهَمْلِجُ هَمْلَجَةً الْحِصَانُ: ئات ئاستا ماڭدى.

هَمَلٌّ: كەپە، كىچىك ئۆي، ياشىنىپ قالغان؛ كونا كىيىم.

هَمَّ يَهُمُّ هَمًّا الشَّخْصُ بِالْعَمَلِ: كۆڭلىگە پۈكتى، بەل باغلىدى، قىلماقچى بولدى.

هَمَّ بِالسَّفَرِ: كېچىدە يول يۈرمەكچى بولدى.

«أَمْرُ مُسَاعَدَتِهِ يَهُمُّنِي»: ئۇنىڭغا ياردەم بېرىش ئىشى كۆڭلۈمگە كىرىۋالدى.

هَمَّ يَهُمُّ هُمُومَةً وَهَمَامَةً الرَّجُلُ: كىشى قېرىپ كەتتى.

هَمَّ يَهُمُّ هَمًّا وَمَهَمَّةً الْأَمْرُ فُلَانًا: ئىش پالاننى بىئارام قىلدى، ئەندىشىگە سالدى.

«لَا تُكْثِرِ الْهَمَّ فِي الْأَحْوَالِ تَذْكُرُهَا   فَالْحُرُّ مُنْطَلِقٌ عَنْ كُلِّ أَثْقَالِ»: ئۆتكەنكى ئەھۋاللارنى ئەسلەۋېرىپ بىئارام بولما، ھۆر تەبىئەتلىك ئادەم ئېغىرچىلىقلارغا ۋايساپ كەتمەيدۇ.

«فَوَا أَسَفًا جَاءَتْ إِلَيْنَا مُصِيبَةٌ   بِهَا غَرِقَتْ هَذِي الْقُلُوبُ بِبَحْرِ هَمْ»: ئاھ ئەسسەت! بىزگە مۇسىبەت كەلدى، يۈرەكلەر قايغۇ دېڭىزىغا چۆمدى.

هَمَّ فُلَانًا: پالانىغا كۆڭۈل بۆلدى.

لَا يَهُمُّنَا طُولُ الْمَسَافَةِ فَلَدَى كُلِّ وَاحِدٍ مِنَّا دَرَّاجَةٌ: يول ئۇزۇن، كېرەك يوق، ھەممىمىزنىڭ ۋېلىسىپىتى بار.

هَذَا لَا يَهُمُّنِي: بۇ مېنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتسىز.

إِنَّهُ لَحَدَثٌ كَبِيرٌ يَهُمُّ مَصِيرَ الْبَشَرِيَّةِ: ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش.

هَمَّهُ عَدَمُ نَجَاحِهِ فِي الْإِمْتِحَانِ: ئۇنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىكى ئۇنى قايغۇغا سالدى.

هَذَا لَا يَهُمُّ إِذَا حُلَّتِ الْمُشْكِلَةُ أَوْ لَمْ تُحَلَّ: مەسىلە ھەل بولسۇن، بولمىسۇن ھەممىنىڭ كارى چاغلىق.

لَا يَتَدَخَّلُ فِيمَا لَا يَهُمُّهُ: ئۇ مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشمايدۇ.

هَمٌّ: كۆڭۈل بۆلمەك، دىققەت قىلماق.

هَمٌّ ج هُمُومٌ: غەم-قايغۇ؛ مەقسەت، ئىرادە.

مُثْقَلٌ بِالْهُمُومِ: غەم-قايغۇغا چۆمگەن.

كُلُّ هَمِّهِ أَنْ يَرَى أَبْنَاءَهُ نَاجِحِينَ فِي دِرَاسَتِهِمْ: ئۇنىڭ ئوي-پىكرى باللىرىنىڭ ياخشى نەتىجىگە ئېرىشىشىنى كۆرۈش.

هُمُومٌ عَائِلِيَّةٌ: ئائىلىنىڭ غېمى، ئائىلىنىڭ دەردى.

هِمٌّ ج أَهْمَامٌ م هِمَّةٌ ج هِمَّاتٌ وَهَمَائِمُ: قېرى، ياشىنىپ كەتكەن ئادەم.

هَمَّارٌ: ۋالاقتەككۈر.

هَمَّازٌ: قارا چاپلىغۇچى، بوھتان قىلغۇچى، تۆھمەتخور.

﴿وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ﴾ ‹قۇرئان›: قەسەمخور، پەس، غەيۋەتخور، سۆزخەنچىگە ... ئىتائەت قىلمىغىن.

هَمَّاطٌ: زالىم، ئەزگۈچى.

هِمَّةٌ ج هِمَمٌ: ئىرادە، ھىممەت، نىيەت، كۈچلۈك ئىرادە.

صَاحِبُ الْهِمَّةِ: ئىرادىلىك، قىزغىن، قەتئىي.

قَاعِدُ الْهِمَّةِ: هورۇن، ياللاۋ، ئىرىنچەك.

لَهُ هِمَّةٌ عَالِيَةٌ: ئۇ يۈكسەك ئىرادىلىك.

«هُوَ بَعِيدُ الْهِمَّةِ»: ئۇ غايىلىك ئادەم.

ثَبَّطَ هِمَّتَهُ: ئىرادىسىنى بوشىتىۋەتتى.

هَمَّدَهُ يُهَمِّدُ تَهْمِيدًا: ئۇنى تىنچلاندۇردى، توختاتتى، بېسىقتۇردى، تورمۇزلىدى.

هَمَّشَ يُهَمِّشُ تَهْمِيشًا الْكِتَابَ: كىتابنىڭ چۆرىسىگە مۇلاھىزە يازدى.

هَمَّشَ الْمَوْضُوعَ: ماۋزۇنى مۇھىم ئورۇنغا قويدى.

«هَمَّشَتِ الْحُكُومَةُ مَطَالِبَ التُّجَّارِ»: ھۆكۈمەت سودىگەرلەرنىڭ تەلەپلىرىنى مۇھىم ئورۇنغا قويدى.

هَمَّقَ يُهَمِّقُ تَهْمِيقًا السَّوِيقَ: تالقاننى يۇمشاق ئەزدى.

هَمَّمَ يُهَمِّمُ تَهْمِيمًا: پەپىلىدى، ئەللەيلىدى.

هَمْهَمَ يُهَمْهِمُ هَمْهَمَةً: مەخپىي سۆزلىدى، پىچىرلىدى.

هَمْهَمَ الرَّعْدُ: گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى.

هَمَى يَهْمِي هَمْيًا وَهَمَيَانًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

هَمَتِ الْعَيْنُ: كۆز ياش تۆكتى.

هَمَى الشَّخْصُ عَلَى وَجْهِهِ: قايمۇقۇپ يۈردى، سەرگەردان بولدى.

هَمَى الشَّيْءُ: نەرسە چۈشۈپ كەتتى؛ زايە بولدى.

«مَنْ جَاءَهُ مُسْتَفِيدًا قَاصِدًا أَدَبًا يَجِدْهُ بَحْرًا هَمَى مِنْهُ الإِفَادَاتُ»: ئۇنىڭ قېشىغا ئەدەبىياتتىن تەلىم ئالىمەن دەپ كەلگەن ئادەم، ئۇنىڭ سۆز ئۇنچىلىرى تۆكۈلۈپ تۇرغان دېڭىز ئىكەنلىكىنى بايقايدۇ.

هِمْيَانٌ ج هَمَايِينُ: هەميان، قاپچۇق.

هَمِيجٌ: قورسىقى ئىچىگە كىرىپ كەتكەن.

هَمِيجٌ مِنَ الظِّبَاءِ: نازۇك بەدەن ئاھۇ.

هَمِيرٌ هَمِيرَةٌ: بوۋاي؛ موماي، چىرايلىق ئاھۇ.

هَمِيغٌ: ئۆلۈم.

هَنٌ م هَنَةٌ ج هَنَاتٌ وَهَنَوَاتٌ: نەرسە، شەيئى؛ ئىش، پىتنە-پاسات، يامانلىق.

هَذَا هَنُكَ: بۇ سېنىڭ نەرسەڭ.

«سَتَكُونُ هَنَاتٌ وَهَنَاتٌ» «حديث»: كەلگۈسىدە پىتنە-پاساتلار يامراپ كېتىدۇ.

هُنَا: بۇ يەردە.

اِنْطَلِقْ مِنْ هُنَا: بۇ يەردىن ماڭ.

«جَلَسَ هُنَا»: بۇ يەردە ئولتۇردى.

تَعَالَ إِلَى هُنَا: بۇ يەرگە كەل.

هُنَالِكَ أُقِيمَتْ قَرْيَةٌ: بۇ يەرگە بىر يېزا بەرپا قىلىندى.

هَنَاءٌ: خۇشاللىق، شادلىق، كۆڭۈللۈك.

يَعِيشُ مَعَ عَائِلَتِهِ فِي سُرُورٍ وَهَنَاءٍ: ئائىلىسى بىلەن خۇشال-خۇرام كۆڭۈللۈك ياشاۋاتىدۇ.

هِنَاءٌ: كوكس مېيى.

هِنَاقٌ: مەسخىرە قىلماق، مازاق قىلماق.

هَنَأَ يَهْنَأُ / يَهْنِئُ وَيَهْنُأُ هِنْأً وَهَنَاءً الطَّعَامُ: تاماق مەززىلىك بولدى.

هَنَأَهُ: ئۇنى مەدھىيىلىدى.

«هَنَأَهُ وَلَدُهُ»: بالىسى ئۇنى خۇشال قىلىۋەتتى.

هَنَأَ الشَّخْصَ: تاماق بەردى.

هَنُؤَ يَهْنُؤُ هَنَاءَةً وَهَنْأً وَهَنْئَةً الشَّيْءُ: ئاسان بولدى، كۆڭۈلدىكىدەك بولدى.

هَنِئَ يَهْنَأُ هَنَأً وَهَنَاءَةً: خۇشاللاندى.

هَنِئَ بِقُدُومِ أُخْتِهِ مِنَ السَّفَرِ: ھەمشىرىسىنىڭ سەپەردىن كەلگىنىگە خۇشاللاندى.

«أَكَلَ مِنَ الطَّعَامِ حَتَّى هَنِئَ»: تاماقنى تويغۇچە يېدى.

هَنِئَ فِي: بەختلىك ھېس قىلدى.

هَنِبَ يَهْنَبُ هَنَبًا: دۆت بولدى، مەتۇ بولدى.

هَنْبَتَ يُهَنْبِتُ هَنْبَتَةً الرَّجُلُ: كىشى بوشاپ كەتتى، لەلەگشىپ يۈردى.

هَنْبَثَةٌ ج هَنَابِثُ وَهَنْبَثَاتٌ: قىيىن ئىش، مۇشكۇل ئىش، مۇجمەل گەپ، ئاپەت؛ دەرد ـ ئەلەم.

هِنْبِرٌ: تەخەي، سىرتلان.

هِنْبِرَةٌ: مادا ئېشەك، سىرتلان.

هِنْدٌ ج هُنُودٌ: ھىندىستانلىق، ھىندى.

جَزَائِرُ الْهُنُودِ الشَّرْقِيَّةِ: شەرقىي ھىندى تاقىم ئاراللىرى.

جَوْزُ الْهِنْدِ: كوكس، كوكس ياڭىقى.

هِنْدَازٌ: ئۆلچەمەك.

هِنْدَامٌ: ياسىنىش، قامەتلىك، رەتلىك، كېلىشكەن.

أَصْلَحَ فُلَانٌ هِنْدَامَهُ: پالانى ئۆزىنى تۈزەشتۈردى.

هِنْدَبٌ . هِنْدَبَاءُ: سۇلۇ.

هَنْدَزَ يُهَنْدِزُ هَنْدَزَةً الشَّخْصَ الْأَبْنِيَةَ: بىنالارنى ئىلمىي ئاساستا لايىھىلىدى.

هَنْدَسَ يُهَنْدِسُ هَنْدَسَةً: ئىنژېنېرلىق قىلدى؛ ئۆلچىدى، پىلانلىدى.

هَنْدَسَةٌ: گېئومېترىيە، پىلان، لايىھە.

هَنْدَسَةٌ عَمَلِيَّةٌ: قۇرۇلۇش، ئىنشائات، بىناكارلىق.

هَنْدَسَةٌ عِلْمِيَّةٌ: قۇرۇلۇش تېخنىكىسى، قۇرۇلۇششۇناسلىق.

هَنْدَسَةُ الْمِعْمَارِ: بىناكارلىق سەنئىتى.

هَنْدَسَةُ الزِّرَاعَةِ: دېھقانچىلىق ئىلمى، ئاگرونومىيە، دېھقانچىلىق تېخنىكىسى.

هَنْدَسِيٌّ: تېخنىكىلىق، گېئومېترىيىلىك.

شَكْلٌ هَنْدَسِيٌّ: گېئومېترىيىلىك شەكىل.

مَشْرُوعٌ هَنْدَسِيٌّ: لايىھە، لايىھە سخېمىسى.

هَنْدَمَ يُهَنْدِمُ هَنْدَمَةً: تۈزىدى، ياخشىلىدى، ئىسلاھ قىلدى، ئوڭشىدى، رەتلىدى.

هَنْدَمَ غُرْفَتَهُ: ياتىقىنى بېزىدى.

هَنْدَمَةٌ: ياسىنىش، رەتلىك، كېلىشكەن.

هِنْدُوسٌ: ھىندى دىنىغا ئېتىقاد قىلغۇچى، ھىندى دىنى مۇرىتى.

هِنْدُوسِيٌّ: ھىندى دىنى مۇرىتى.

هِنْدِيٌّ ج هُنُودٌ: ھىندىستانلىك، ھىندى، ھىندىستانلىق؛ ھىندى تىلى.

الْهِنْدِيُّ الْأَحْمَرُ: ھىندىئان، قىزىل تەنلىك.

دِيكٌ هِنْدِيٌّ: كۈركە توخۇ.

الْهِنْدِيُّ: ھىندى ئوكيان.

الْأَرْقَامُ الْهِنْدِيَّةُ: ئەرەب رەقىمى، ئەرەبچە سىپىر.

هَنَعَ يَهْنَعُ هَنْعًا: بويسۇندى، باش ئەگدى.

هَنَعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قاتلىدى.

هَنِقَ يَهْنَقُ هَنَقًا: مالال بولدى، زېرىكتى، خاتىرجەمسىزلەندى.

هَنَقٌ: مالاللىق.

هَنَكٌ: ئاۋازلارنىڭ ماسلىشىشى، گارمونىيە.

هَنَمٌ: خورما.

هَنَّ يَهِنُّ هَنًّا وَهَنِينًا: يىغلىدى، سىغىنىپ يىغلىدى.

هُنَّ: ئۇلار (ئايال جىنس ئۇچۇن).

هُنَّ عَامِلَاتٌ: ئۇلار ئايال ئىشچىلار.

هَنَّأَهُ يُهَنِّئًا تَهْنِئَةً: ئۇنى بەختلىك قىلدى، بەختكە ئېرىشتۈردى.

هَنَّأَ بِكَذَا: ئۇنى تەبرىكلىدى.

أُهَنِّئُكَ مِنْ كُلِّ قَلْبِي: سېنى چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن.

هَنَّدَ يُهَنِّدُ تَهْنِيدًا الرَّجُلُ: مۇۋقۇشتەك ۋارقىرىدى.

هَنَّدَ فِي الْأَمْرِ: بوشاڭلىق قىلدى، بىخەستەلىك قىلدى.

هَنَّدَ السَّيْفَ: قىلىچنى بىلىدى.

هَنَّدَ فُلَانًا: پالاننى تىللىدى.

هَنَّفَ يُهَنِّفُ تَهْنِيفًا: ئالدىرىدى، تېنەدى، تېز بولدى، چاققان بولدى.

هَنَّى يُهَنِّي تَهْنِيَةً فُلَانًا: پالاننى بەختلىك قىلدى.

هَنَّاكَ اللَّهُ: ئاللاھ سېنى ئامان قىلسۇن.

هَنْهُونَةٌ: ئەللەي، ئەللەي ناخشىسى.

هِنُوٌ: ۋاقىت.

هَنِيءٌ: خۇشال، شاد-خۇرام؛ تەملىك، يېيىشلىك؛ ئاسان.

طَعَامٌ هَنِيءٌ: مەززىلىك تاماق.

هَنِيئًا مَرِيئًا: سالامەت بولۇڭ (تاماق يېگۈچىگە قىلىنىدىغان دۇئا).

﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئاً بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ «قۇرئان»: دۇنيادا قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرىڭلار ئۈچۈن خۇشال-خۇرام يەڭلار ۋە ئىچىڭلار.

هَنِيئًا لَهُ بِالْبَيْتِ الْجَدِيدِ: ئۇنىڭ يېڭى ئۆيىگە مۇبارەك بولسۇن.

هُنَيْهَةٌ: بىر دەم، بىر پەس، ئاز ۋاقىت.

بَقِيَ هُنَيْهَةً: ئاز ۋاقىت قالدى.

هَنِئٌ: خۇشال، شاد-خۇرام.

هُوَ: ئۇ.

هُوَ ذَا: دەل ئۆزى.

كَمَا هُوَ: ئۇ بۇرۇنقىدەكلا.

«هُوَ مُعَلِّمٌ»: ئۇ ئوقۇتقۇچى.

هَوْءٌ: ئىرادە، ئىنتىلىش، غەيرەت، نىشان، مەقسەت.

هَوَاءٌ ج أَهْوِيَةٌ: هاۋا؛ ئاتموسفېرا؛ شامال؛ هاۋا رايى؛ قورقۇنچاق، كىلىمات، ئىقلىم، گاز، گاز جىسىملىق.

جَدِّدْ هَوَاءَ الْغُرْفَةِ: ئۆيىنىڭ هاۋاسىنى يەڭگۈشلىدى.

يَجِبُ الْعَيْشُ فِي الْهَوَاءِ الطَّلْقِ: ئۇ ساپ هاۋادا ياشاشنى ياخشى كۆرىدۇ.

إِنْطَلَقَ الطَّائِرُ فِي الْهَوَاءِ: قۇش هاۋادا ئۇچتى.

تَكْيِيفُ الْهَوَاءِ: هاۋانى تەڭشەش.

الْهَوَاءُ الْأَصْفَرُ: خولېرا، ۋابا.

الْهَوَاءُ الْجَوِّيُّ: ئاتموسفېرا.

الْهَوَاءُ الطَّلْقُ: ساپ هاۋا.

بُنْدُقِيَّةُ هَوَاءٍ: يەل مىلتىق.

عِلْمُ الْهَوَاءِ: هاۋا رايى ئىلمى، مېتېئورولوگىيە.

عِلْمُ سِلْكِ الْهَوَاءِ: ئاۋىئاتسىيەشۇناسلىق.

مِنْفَاخُ هَوَاءٍ: ناسوس.

إِنَّ الْهَوَاءَ فِي ضَوَاحِي الْمَدِينَةِ أَكْثَرُ إِنْعَاشًا حَقًّا: شەھەر ئەتراپىنىڭ هاۋاسى راستىنلا تېخىمۇ ساپ.

هَوَاؤُهَا جَافٌ: هاۋاسى قۇرغاق.

مِينَاءُ هَوَاءٍ: ئايرودروم، ئايروپىلان ئىستانسىسى، ئايروپورت.

هَوَائِيٌّ: هاۋانىڭ، هاۋارايىنىڭ، ئاتموسفېرانىڭ؛ گازلىق، هاۋا بېسىمى بىلەن هەرىكەتلىنىدىغان.

الْمِطْحَنَةُ الْهَوَائِيَّةُ: شامال تۈگمىنى.

سَفِينَةٌ هَوَائِيَّةٌ: هاۋا كېمىسى، دىرژابىل.

مَرْكَبَةٌ هَوَائِيَّةٌ: ئايروپىلان.

مِضَخَّةٌ هَوَائِيَّةٌ: چاقىپېلەك، شامالدۇرغۇچ.

هَوَائِيَّاتٌ: بوشلۇق، هاۋا بوشلۇقى.

هَوَادَةٌ: مۇلايىملىق، يۇمشاقلىق، كەڭچىلىك قىلماق.

فِي غَيْرِ هَوَادَةٍ: قىلچە يۈز-خاتىرە قىلماي.

«هُوَ يُعَامِلُ الْفُقَرَاءَ بِهَوَادَةٍ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە يۇمشاق مۇئامىلە قىلىدۇ.

حَرْبٌ لَا هَوَادَةَ فِيهَا: رەھىمسىز ئۇرۇش، كەسكىن جەڭ.

هَوَانٌ: خارلىق، ئاھانەت.

خَلَصَ الْإِسْتِقْلَالُ الشَّعْبَ مِنَ الْهَوَانِ: مۇستەقىللىق خەلقنى خارلىقتىن قۇتقۇزدى.

هَوَانِيٌّ: ئېسىل خېنىملەردەك، كىيىلىشكەن، كۆركەم.

هَوَايَةٌ: جىنسىي تەلەپ، جىنسىي ھەۋەس، شەھۋانىي نەپس.

هِوَايَةٌ ج هِوَايَاتٌ: ئويۇن-كۈلكە، قىزىقارلىق ئىش،

قىزىقىش، ھەۋەس.

هِوَايَةُ الْمُوسِيقِي: مۇزىكىغا قىزىقماق.

هِوَايَاتُ جَمْعِ الطَّوَابِعِ الْبَرِيْدِيَّةِ: پوچتا ماركىسى توپلاشقا قىزىقىش، پوچتا ماركىسى توپلاش ھەۋەسى.

كَانَتْ هِوَايَتُهُ قِرَاءَةُ الْكُتُبِ: ئۇنىڭ ھەۋەس قىلىدىغىنى كىتاب ئوقۇش ئىدى.

الْهِوَايَةُ تُنَاسِبُ الْكِبَارَ وَالصِّغَارَ عَلَى السَّوَاءِ: ھەۋەس قىلىش چوڭ ـ كىچىكلىكلەرگە ئوخشاشلا مۇناسىپ كېلىدۇ.

هَوْبٌ ج أَهْوَابٌ: كوت ـ كوت، يىراقلىق، ئوت يالقۇنى، مەتۇ، گالۋاڭ.

هَوْتَةٌ ج هُوَتٌ: ئويمان يەر، پەس يەر.

هَوْثَةٌ: ئۇسسۇلۇق.

هَوِجَ يَهْوَجُ هَوَجًا الرَّجُلُ: ئالدىراڭغۇلۇق قىلدى، ھاماقەتلىك قىلدى.

هَوْجَاءُ ج هُوْجٌ: شاللاق ئايال، تەۋەككۇلچى؛ قارا بوران.

الْحَرْبُ الْهَوْجَاءُ: شىددەتلىك جەڭ.

«لَعِبَتْ بِالسَّفِينَةِ هُوْجُ الرِّيَاحِ»: بوران كېمىنى چايقىۋەتتى.

هَوْجَفٌ: ۋىلكا، ئۇچلۇق چىش.

هَوْجَلٌ ج هَوَاجِلُ: چۆل، باياۋان.

هُوْدٌ: يەھۇدىي.

هَوْدَجٌ ج هَوَادِجُ: كاجۋۇا.

هَوْدَجُ الْعَرُوسِ: تەختىراۋان.

هَوْذَةٌ ج هَوْذٌ وَهُوَذٌ: قىرغاۋۇل.

هَوْرٌ ج أَهْوَارٌ: تۆشۈك، كامار، قوي يادىسى، لاگونا.

هَوْرَةٌ ج هَوْرَاتٌ: خەۋپ، خەۋپلىك، قورقۇنچلۇق، خېيىم ـ خەتەر، ھالاكەت، ئۆلۈم.

هَوْزَبٌ ج هَوَازِبُ: قارچىغا، كۈچلۈك تۆگە.

هَوْزَنٌ: توپا ـ چاڭ.

هَوِسَ يَهْوَسُ هَوَسًا الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى، گاڭگىراپ قالدى، تېڭىرقاپ قالدى.

هَوَسٌ: ئېلىشىپ قالماق، ساراڭ، جۆيلۈش.

غَرِيْبٌ أَنْ يُصَابَ هَذَا الطِّفْلُ الْغَنِيّ بِهَوَسِ السَّرِقَةِ: بۇ باي بالىنىڭ ئوغرىلىققا قىزىقىپ قېلىشى ئەجەبلىنەرلىك.

أَصَابَ الْمَرْأَةَ هَوَسٌ بَعْدَ فُقْدَانِهَا لِوَلَدِهَا: ئايال بالىسىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ئېلىشىپ قالدى.

الْهَوَسُ الْوَطَنِيّ: شوۋىنىزم.

هَوِسٌ: ساراڭ.

هَوْسَاءُ ج هُوْسٌ: سەۋدايى ئايال.

هَوْسِي: سەۋدايى، ساراڭ.

هَوِشَ يَهْوَشُ هَوَشًا الْقَوْمُ: قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

هَوِشَ الشَّخْصُ: پاراكەندە بولدى، گاڭگىراپ قالدى؛ جۇدەپ قورسىقى كىچىكلەپ كەتتى.

هَوْشٌ: كۆپ سان.

جَاءَ بِالْهَوْشِ وَالْبَوْشِ: نۇرغۇنلىرى كەلدى.

هَوْشَةٌ ج هَوْشَاتٌ: پاراكەندىچىلىك، تەرتىپسىزلىك، غۇلغۇلا، ئالتوپىلاڭ.

إِتَّقُوا هَوْشَاتِ السُّوقِ: بازارنىڭ پىتنە ـ پاساتلىرىدىن ساقلىنىڭلار.

هَوْفٌ: ئىسسىق شامال؛ سوغۇق شامال.

هُوْفٌ: بوران، قوييۇن؛ قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك؛ گالۋاڭ، مەتۇ.

هَوْلٌ ج أَهْوَالٌ وَهُؤُوْلٌ: قورقۇنچ.

بِالْهَوْلِ: نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق.

«شَابَ رَأْسُهُ مِنْ كَثْرَةِ مَا لاَقَاهُ مِنْ أَهْوَالٍ»: بېشىغا كەلگەن سەرگۈزەشتىلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن بېشى ئاقىرىپ كەتتى.

الْهَوْلُ أَبُو الْهَوْلِ: پىرئەۋننىڭ يولۋاس تەنلىك، شىر باشلىق چوڭ ھەيكىلى بولۇپ،

قاھىرەنىڭ ئەتراپىغا جايلاشقان.

هَوَلَةٌ: ئالۋاستى، جىن، قورقۇنچلۇق نەرسە.

هُوَلَةٌ: ئاجايىپ، غەلىتە، قورقۇنچلۇق، گۈمبە.

هَوْمَةٌ: چۆل، باياۋان.

هَوْنٌ: خارلىق، ئاھانەت؛ ئاسانلىق.

عَلَى هَوْنٍ هَوْنًا: ئاستاغىنە، ئاسانلا.

﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْناً﴾ ‹قرآن›: مەرھەمەتلىك ئاللاھنىڭ بەندىلىرى زېمىندا ئۆزلىرىنى تۆۋەن تۇتۇپ، تەمكىنلىك بىلەن ماڭىدۇ.

هُونٌ: خارلىق، نومۇس.

﴿أَيُمْسِكُهُ عَلَى هُونٍ﴾ ‹قرآن›: ئاندىن ئۇ نومۇسقا چىداپ قىزنى ساقلاپ قالامدۇ؟

هَوَّارِيٌّ ج هَوَّارَةٌ: خەلق ئەسكىرى، پىدائىيلار، پىدائىي قوشۇن.

هَوَّتَ يُهَوِّتُ تَهْوِيتًا بِهِ: توۋلىدى.

هَوَّتَ فُلَانٌ: پالانى ئويمانغا چۈشتى.

هُوَّةٌ ج هُوًى: ھاڭ، ئازگال.

«تَفْصِلُ بَيْنَهُمْ هُوَّةٌ عَمِيقَةٌ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىنى چوڭ ئازگال ئايرىپ تۇرىدۇ.

وَقَعَ فِي هُوَّةٍ: ئازگالغا چۈشۈپ كەتتى.

هَوَّدَ يُهَوِّدُ تَهْوِيدًا الرَّجُلُ: كىشى ئاستا ماڭدى.

هَوَّدَ فِي الْكَلَامِ: ئالدىرىماي سۆزلىدى.

هَوَّدَ الشَّرَابُ فُلَانًا: شاراب پالانىنى مەست قىلدى.

هَوَّدَ الرَّجُلَ: كىشىنى يەھۇدىي قىلدى.

«هَوَّدَ مِنَ الْجَبَلِ»: تاغدىن ئاستا چۈشتى.

هَوَّرَ يُهَوِّرُ تَهْوِيرًا الْبِنَاءَ: بىنانى ئۆرۈۋەتتى، بۇزۇۋەتتى، ۋەيران قىلىۋەتتى.

هَوَّزَ يُهَوِّزُ تَهْوِيزًا: ئۆلدى.

هَوَّسَ يُهَوِّسُ تَهْوِيسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سوقتى.

هَوَّسَهُ فُلَانًا: پالانىنى تەمتىرىتىپ قويدى.

هَوَّشَ يُهَوِّشُ تَهْوِيشًا بَيْنَ الْقَوْمِ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، بۇزغۇنچىلىق قىلدى، قۇتراتقۇلۇق قىلدى.

هَوَّشَتِ الرِّيحُ بِالتُّرَابِ: شامال توپىنى توزۇتتى.

هَوَّشَ الشَّخْصُ الشَّيْءَ: نەرسىنى تەردى، يىغدى.

هَوَّعَ يُهَوِّعُ تَهْوِيعًا: زور بىلەن قەي قىلدى.

هَوَّعَ الرَّجُلَ: كىشىنى قەي قىلدۇردى.

هَوَّلَ يُهَوِّلُ تَهْوِيلًا الْأَمْرَ: ئىشنى سەتلەشتۈرۈپ كۆرسەتتى، خۇنۇكلەشتۈردى؛ چوڭايتىپ كۆرسەتتى، مۇبالىغىلەشتۈردى، قورقۇنچلۇق قىلىپ كۆرسەتتى.

هَوَّلَهُ: ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى.

هَوَّلَ الْأَسَدُ عَلَى الطِّفْلِ فِي حَدِيقَةِ الْحَيَوَانِ: ھايۋانات باغچىسىدا يولۋاس بالىنى قورقۇتۇۋەتتى.

هَوَّلَ الْأَخْبَارَ: خەۋەرلەرنى كۆپتۈرۈۋەتتى.

هَوَّمَ يُهَوِّمُ تَهْوِيمًا الرَّجُلُ: كىشى مۈگدىدى.

«هَوَّمَ الْمُسَافِرُ فِي الْقِطَارِ»: يولۇچى پويىزدا مۈگدەپ قالدى.

هَوَّنَ يُهَوِّنُ تَهْوِينًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئاسانلاشتۇردى، ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى.

هَوِّنْ عَلَيْكَ: ھودۇقما، ئۆزۈڭنى بېسىۋال.

«اللَّهُمَّ اطْوِ لَهُ الْبُعْدَ وَهَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ» ‹حديث›: ئى ئاللاھ، ئۇ كىشى ئۈچۈن سەپەردىكى يىراق مۇساپىنى يېقىن قىلىپ بەرگىن، ئۇنىڭ سەپىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگىن.

هَوَّى يُهَوِّي تَهْوِيَةً الْغُرْفَةَ: بۆلمىنىڭ ھاۋاسىنى ئالماشتۇردى، ھاۋا ئۆتكۈزدى.

«تُهَوِّي السَّيِّدَةُ غُرَفَ بَيْتِهَا كُلَّ صَبَاحٍ»: خانىم ھەر كۈنى ئەتىگىنى ئۆيىنىڭ ھاۋاسىنى ئالماشتۇرۇپ تۇرىدۇ.

هَوَوِيٌّ: سۆيگۈ-مۇھەببەتكە ئائىت، ئاشىقلىق.

هَوَى يَهْوِي هَوِيًّا وَهَوَيَانًا الشَّيْءُ: نەرسە چۈشتى، چۈشۈپ كەتتى.

﴿وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى﴾ «قرآن»: كىمكە مېنىڭ غەزىپىم نازىل بولىدىكەن، ئۇ چوقۇم هالاك بولىدۇ.

هَوَى فِي السَّيْرِ: ئىتتىك ماڭدى.

هَوَتِ الْحِجَارَةُ مِنَ الْجَبَلِ: تاغدىن تاش چۈشۈپ كەتتى.

هَوَى يَهْوِي هُوِيًّا: شۇڭغۇدى.

هَوَى الرَّجُلُ: كىشى ئۆلدى.

هَوَتِ الرِّيحُ: شامال چىقتى، شامال قوزغالدى.

هَوَى النَّسْرُ عَلَى صَيْدِهِ: قارچىغا ئوۋغا ئېتىلدى.

هَوِيَ يَهْوَى هَوًى فُلَانًا: پالاننى ياخشى كۆرۈپ قالدى، كۆيۈپ قالدى.

هَوَى الشَّيْءَ: نەرسىگە ھەۋەس قىلدى، خۇشتار بولدى، ئۈمىد قىلدى، ئارزۇ قىلدى.

«هَوِيَ إِبْنَةَ عَمِّهِ»: ئاغىسىنىڭ قىزىغا كۆيۈپ قالدى.

يَهْوَى الْمُوْسِيقَى: ئۇ مۇزىكىغا ھەۋەس قىلىدۇ.

هَوًى ج أَهْوَاءٌ: مۇھەببەت، كۆيۈك؛ خاھىش، ئىشقىش.

الْهَوَى الْعُذْرِيُّ: مەنىۋى مۇھەببەت، چىن مۇھەببەت.

عَلَى هَوَاهُ: ئۆز خاھىشى بويىچە.

إِتَّبَعَ هَوَاهُ: نەپسى خاھىشىغا ئەگەشتى، خىيالىنى ئىلىم ئۈستىگە دەسسەتتى.

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ إِتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللهِ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ۋەھيى قىلغان توغرا يولنى قويۇپ نەفسى خاھىشىغا ئەگەشكەن كىشىدىنمۇ ئازغۇن ئادەم بارمۇ؟

أَصْحَابُ الْأَهْوَاءِ: ئىلمىي كالام فىرقىلىرى ۋە تۈرلۈك پەلسەپە مەزھەپلىرى.

بَنَاتُ الْهَوَى: بۇزۇق ئايال، پاھىشە ئايال.

فُلَانٌ مَالِكٌ هَوَاهُ: پالانى ئۆزىنى تۇتۇۋالغان، ئۆزىگە ئىگە بولىدۇ.

هَوِيسٌ: ئوي، پىكىر، خىيال.

هُوَيْنًا: ئاستاغىنە، ئالدىرىماي.

هُوَيْنَى: ئاستا، ئالدىرىماي.

هِيَ تَمْشِي الْهُوَيْنَى: ئۇ ئاستا ماڭىدۇ.

هَوِيٌّ: قۇلاقنىڭ غوكۇلدىشى؛ تەتۈر، تەتۈرلۈك؛ ھەۋەسكار؛ ئىگىزلىك.

هُوِيَّةٌ ج هَوَايَا: چوڭقۇر قۇدۇق.

هُوِيَّةٌ: سالاھىيەت، شەخسىيەتچىلىك، ماھىيەت، خاراكتېر.

تَذْكِرَةُ الْهُوِيَّةِ. شَهَادَةُ الْهُوِيَّةِ: پۇقرالىق كىنىشكىسى، سالاھىيەت كىنىشكىسى، شەخسىي گۇۋاھنامە.

هُوِيَّةٌ مُتَوَاضِعَةٌ: ئاددىي سوۋغا.

رَجُلٌ مَجْهُوْلُ الْهُوِيَّةِ: كېلىپ چىقىشى ئېنىق ئەمەس ئادەم.

هِيَ: ئۇ، ئول.

هِيَ مُدَرِّسَةٌ: ئۇ ئايال ئوقۇتقۇچى.

هَيُؤَ يَهْيُؤُ هَيْئَةً وَهَيَاءَةً الرَّجُلُ: كىشىنىڭ شەكلى چىرايلىق بولدى.

هَيِءَ يَهْيَأُ هَيْئَةً الرَّجُلُ: كىشىنىڭ شەكلى چىرايلىق بولدى.

هِيَاجٌ: قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك، ئەنسىزچىلىك.

هِيَاطٌ: پاراكەندە بولماق، قالايمىقانلاشتۇرماق.

هُمْ فِي هِيَاطٍ وَمِيَاطٍ: ئۇلار پاراكەندىچىلىكتە.

هُيَامٌ: تەشنالىق، قاتتىق چاڭقاش؛ چوڭقۇر مۇھەببەت.

هَيْئَةٌ هَيَأَةٌ ج هَيْئَاتٌ: شەكىل، ھالەت، سۈرەت؛ ئۇسۇل؛ ھەيئەت؛ تەشكىلات، ئورگان، كومىتېت.

هَيْئَةُ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى.

هَيْئَةٌ حَزِينَةٌ: غەمكىن كۆرۈنۈش.

هَيْئَةٌ جَمِيلَةٌ: تەقى-تۇرقى چىرايلىق.
هَيْئَةُ التَّدْرِيسِ فِي الْجَامِعَةِ: ئۇنىۋېرسىتېت ئوقۇتۇش كافېدراسى.
هَيْئَةُ تَحْرِيرِ الْمَجَلَّةِ: ژۇرنال تەھرىر ھەيئىتى.
الْهَيْئَةُ الْبِرْلَمَانِيَّةُ: پارلامېنت ئاپپاراتى.
هَيْئَةُ أَرْكَانِ الْحَرْبِ: باش شتاب.
الْهَيْئَاتُ الْمُخْتَصَّةُ: مەخسۇس ئورگانلار، مۇناسىۋەتلىك ئورگانلار.
عِلْمُ الْهَيْئَةِ: ئاسترونومىيە.
الْهَيْئَاتُ الشَّرْعِيَّةُ: قانۇن ئورۇنلىرى.
الْهَيْئَاتُ الْقِيَادِيَّةُ: رەھبىرى ئورگانلار.
هَيْبَةٌ: قورقماق، چۆچۈمەك؛ ھۆرمەتلىمەك، بويسۇنماق؛ ھەيۋەت، سۇر.
هَيْتَ: بېرى كەل.
هَيْتَ لَكُمَا: ئىككىڭلار بېرى كەل.
هَيْتَ لَكُنَّ: سىلەر ئاياللار بېرى كېلىڭلار.
﴿وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ﴾ «قرآن»: ئىشىكلەرنى تاقىۋېتىپ بېرى كەل، دېدى.
الْهَيْثَمُ: لاچىن، بۈركۈت چۈجىسى.
هَيْجٌ - هَيْجَا - هَيْجَاءُ: جەڭ، ئۇرۇش.
لَا يَتَكَاسِلُ فِي الْهَيْجَاءِ: ئۇ ئۇرۇشتا بوشاڭلىق قىلمايدۇ.
هَيَجَانٌ: قالايمىقانچىلىق، پاراكەندىچىلىك، ئەنسىزچىلىك.
هَيْدٌ: چوڭ، بۈيۈك.
هَيْدَانٌ: قورقۇنچاق، ھاياجانلانغۇچى.
هَيْدَبٌ: دۆت، كالۋا.
هَيْرٌ: شىمال شاملى، شەرق شاملى.
هِيْرٌ: شەرق شاملى؛ كېچىنىڭ ئاز بىر قىسمى.
هَيْرَةٌ: تۇزلەڭلىك.
هِيْرُوغْلِيفِيٌّ: تەسۋىرى، (شەكىللىك) يېزىقنىڭ، تەسۋىرى يېزىقلىق، ئىيوروگلىف، پىكتوگراف.
هِيْرُوغْلِيفِيَّةٌ: تەسۋىرىي يېزىق، شەكىللىك يېزىق.
الْكِتَابَةُ الْهِيْرُوغْلِيفِيَّةُ: تەسۋىرىي يېزىق قوراللىسى.
هَيْزَعَةٌ: قورقۇپ كەتمەك، جەڭدىكى ئاللا-تۇۋا ئاۋاز.
هِيْشٌ هِيْشَةٌ: ئۇرمان، دەرەخزارلىق.
هَيْشَةٌ ج هَيْشَاتٌ: پاراكەندىچىلىك، قالايمىقانچىلىق.
هِيْشَةٌ ج هِيْشٌ: بۆك-باراقسان دەرەخزارلىق.
هَيْشَرٌ ج هَيَاشِرُ: ياداڭغۇ ئۇزۇنتۇرا ئادەم.
هَيْصَارٌ: شىر، يولۋاس.
هَيْصَرٌ: شىر، يولۋاس.
هَيْصَمٌ ج هَيَاصِمُ: قاتتىق، توم.
هَيْصُورٌ: شىر، يولۋاس.
هَيْضٌ: يۇمشاق، يۇمشاقلىق.
هَيْضَةٌ ج هَيْضَاتٌ: خولىرا.
أُصِيبَ الدَّجَاجُ بِالْهَيْضَةِ: مېكىيان خولىرا بىلەن ئاغرىدى.
هَيْضَلٌ ج هَيَاضِلُ: چوڭ قوشۇن، قوراللىق توپ؛ جاسارەتلىك.
هَيْطَلٌ ج هَيَاطِلُ وَهَيَاطِلَةٌ: تۈلكە.
هَيْطَلَةٌ: مىس قازان.
هَيْطَلَةٌ ج هَيَاطِلُ: تۈلكە.
هَيِغَ يَهْيَغُ هَيْغًا الْعَامُ: يىل مولچىلىق بولدى.
هَيِفَتْ يَهْيَفُ هَيْفًا الْفَتَاةُ: قىز زىلۋا غۇنچە بوي بولدى.
هَيَفٌ: ئىسسىق شامال.
هَيْفَاءُ ج هِيْفٌ وَهَيْفَوَاتٌ: زىلۋا غۇنچە بوي ئايال.
هَيْفَانٌ ج هَيْفَى: چاڭقاپ كەتكەن، ئۇسساپ كەتكەن.
هَيْقٌ ج أَهْيَاقٌ وَهُيُوقٌ: ئەركەك تۆگە قۇشى.
هَيْقٌ مِنَ الرِّجَالِ: ئۇزۇنتۇرا ئادەم.
هَيْقَلٌ ج هَيَاقِلُ: تۆگە قۇشى بالىسى.

هَيْقَمٌ: ئۇكيان.

هَيْقَمَانِيّ: ئۇزۇن.

هَيْكَلَ يُهَيْكِلُ هَيْكَلَةً الزَّرْعُ: زىرائەت ئۆستى، بوي تارتتى.

هَيْكَلٌ ج هَيَاكِلُ: زور، يوغان؛ چوڭ بىنا، بۇتخانا، چېركاۋ؛ ھەيكەل، چوڭ ئىمارەت، چوڭ قۇرۇلۇش، داچا، بازا، مودېل.

الْهَيْكَلُ الْعَظْمِيّ: ئىسكىلىت.

هَيْكَلُ الْكَنِيسَةِ: مېھراپ.

شَجَرٌ هَيْكَلٌ: يوغان دەرەخ.

فَرَسٌ هَيْكَلٌ: زور ئات.

هَيْكَلُ الشُّهَدَاءِ: قۇربانلار خاتىرە ھەيكىلى.

هَيْكَلِيٌّ: ئىسكىلىتنىڭ.

هَيْكَلِيَّةٌ. طَلْقَةٌ هَيْكَلِيَّةٌ: پراكتىكا قىلىدىغان ئوق، ئوقسىز پاترون.

هَيْلٌ. هَيَلَانٌ: ئاقما قوم.

هَيْلَمَانٌ: ھەر نەرسىنىڭ تولىسى، كۆپ، نۇرغۇن، مول، نۇرغۇن بايلىق.

جَاءَنَا بِالْهَيْلِ وَالْهَيْلَمَانِ: بىزگە نۇرغۇن مال ئېلىپ كەلدى.

هِيلُوكبْتِرٌ: تىك ئۇچار ئايروپىلان.

هِيَمٌ: چاڭقاپ كەتكەن، ئۇسسۇز.

﴿فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ﴾ «قۇرئان»: تەشنا بولغان تۆگىلەردەك ئىچىسىلەر.

هَيْمَانٌ م هَيْمَى ج هِيَامٌ: كۆيۈپ قالغۇچى، ئاشىق بىقارار.

هَيْمَنَ يُهَيْمِنُ هَيْمَنَةً: ئامىن، دېدى.

هَيْمَنَ الشَّخْصُ عَلَى كَذَا: كۆزەتتى، ئۇنىڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلدى، كونترول قىلىۋالدى.

هَيْمَنَ الْوَكِيلُ عَلَى أَمْلَاكِ الْيَتِيمِ: ۋەكىل يېتىمنىڭ مال-مۈلكىگە ئىگىدارچىلىق قىلدى.

هَيْمَنَةٌ: رەھبەرلىك قىلماق، كونترول قىلماق، كۆزگۈل بولماك.

هَيْمَنَةُ الْحُكْمِ الْعَسْكَرِيّ عَلَى الْبِلَادِ: ھەربىي ھاكىمىيەتنىڭ دۆلەتنى كونترول قىلىشى.

هَيْنٌ: ئاسان، ئوڭاي.

هَيْنَةٌ: ئوڭايلىق، ئاسانلىق، ئاستا.

إِمْشِ عَلَى هَيْنَتِكَ: ئالدىرىماي ماڭ.

عَلَى الْهَيْنَةِ: ئاسانغىنا.

هَيْنَعٌ: پاھىشە، بۇزۇق ئايال.

هَيْنَمٌ: پاختا.

هَيْنَمَةٌ: ئاللاھغا ئىلتىجا قىلماق؛ مەخپىي ئاۋاز، يوشۇرۇن ئاۋاز؛ پۇرچاقنىڭ بىر تۈرى.

هَيْهَاتَ: يىراقلاشتى، يىراق بولدى، نېمىدېگەن يىراق؟

هَيْهَاتَ أَنْ يَتِمَّ صُلْحٌ مَعَ إِسْرَائِيلَ: ئىسرائىل بىلەن كېلىشىم تۈزۈش نېمىدېگەن يىراق.

هَيُوبٌ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

هَيُولِيّ: تۈنجى ماددا، ماتېرىيال، ماھىيەت، ئاتوم.

هَيُومٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، تۈيۈق يولغا كىرىپ قالغۇچى.

هَيَّ هَيَّا تېز، چاپسان، تېز بول.

هَيَّابِنَا ماڭايلى، يۈرەيلى، كەتتۇق ئەمىسە.

هَيَّا إِلَى الْعَمَلِ: خىزمەتكە ئالدىرىغىن.

هَيَّابٌ ج هَيَّابُونَ: قورقۇنچاق، يۈرەكسىز.

إِقْتَحَمَ الْمَصَائِبَ غَيْرَ هَيَّابٍ وَلَا وَجِلٍ: ھېچقانداق قورقماستىن قىيىنچىلىقلارغا بۆسۈپ كىردى.

هَيَّأَ يُهَيِّئُ تَهْيِئَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى تەييارلىدى، ھازىرلىدى.

هَيَّأَ الطَّعَامَ فِي وَقْتِهِ: تاماقنى ئۆز ۋاقتىدا تەييارلىدى.

﴿وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا﴾ «قۇرئان»: بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن.

هَيَّبَ يُهَيِّبُ تَهْيِيبًا: قورقۇتتى، ھەيۋەتلىك كۆرسەتتى.

هَيَّتَ يُهَيِّتُ تَهْيِيتًا بِهِ: ئۇنى چاقىردى، ئۇنىڭغا تووۋلىدى.

هَيَّجَهُ يُهَيِّجُ تَهْيِيجًا: ئۇنى قوزغىدى، ھەرىكەتلەندۈردى، ھاياجانلاندۇردى.

هَيَّجَ الشَّهِيَّةَ: ئىشتىھاسىنى قوزغىدى.

هَيَّجَ الْغَضَبَ: غەزەپلەندى، ئۇغىسىنى قايناتتى.

هَيَّجَتِ الرِّيحُ الْبَحْرَ: شامال دېڭىزنى تەۋرىتىۋەتتى.

هَيَّدَ يُهَيِّدُ تَهْيِيدًا السَّائِرُ: تېز ماڭدى.

هَيَّدَ الْأَمْرُ فُلَانًا: پالاننى چۆچۈتۈۋەتتى.

هَيَّدَهُ: ئۇنى ئۈركىتدى، تۈزىدى.

هَيَّرَهُ يُهَيِّرُ تَهْيِيرًا: ئۇنى ۋەيران قىلدى، بۇزۇۋەتتى، ئالدىراتتى.

هَيَّرَهُ: ئۇنى يىقىتىۋەتتى، ئۇنى تۆۋەق يولغا كىرگۈزۈپ قويدى.

هَيِّرٌ: شاللاق، قارام، تەۋەككۈلچى.

هَيَّصَ يُهَيِّصُ تَهْيِيصًا: خۇش بولۇپ كەتتى، شادلىنىپ كەتتى.

هَيَّضَ يُهَيِّضُ تَهْيِيضًا فُلَانًا: قوتراتتى، كۈشكۈرتتى، قوزغىدى.

هَيَّفَ يُهَيِّفُ تَهْيِيفًا: پۇرسەتنى ئۆتكۈزۈۋەتتى.

هَيَّلَ يُهَيِّلُ تَهْيِيلًا عَلَيْهِ التُّرَابَ: ئۇنىڭ ئۈستىگە توپا قويدى، توپا تاشلىدى.

هَيَّمَهُ يُهَيِّمُ تَهْيِيمًا الْحُبُّ: مۇھەببەت ئۇنى ئاشىق بىقارار قىلدى.

هَيِّنٌ ج أَهْوِنَاءُ: ئوڭاي، ئاسان.

﴿وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّناً وَهُوَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾ «قرآن»: ئۇنى سەل چاغلىدىڭلار، ھالبۇكى، ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئۇ چوڭ گۇناھدۇر.

رَجُلٌ هَيِّنٌ: خار ئادەم.

و

و ‹وَاوٌ› ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 27 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «6»نى كۆرسىتىدۇ.

1. و ‹وَاوٌ›

1) باش كېلىش ئەرلىك جىنسى كاتېگورىيەسىدىكى كۆپلۈك ئۇلانما ئالماش رولىنى ئۆتەيدۇ.

مەسىلەن: ثَارُوْا: ئۇلار ئىنقىلاب قىلدى.

2) ئىككىنچى شەخس ئالماش ئەرلىك جىنسى كاتېگورىيەسىدىكى كۆپلۈك شەكلىنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن: تَخْدِمُوْنَ شَعْبَكُمْ : سىلەر ئۆز خەلقىڭلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىسىلەر.

2. ئومۇمىي باغلىغۇچى بولۇپ، ئۇيغۇر تىلىدا «ۋە»، «ھەم»، «ھەمدە»، «بىلەن» قاتارلىق مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن: شَرِبْتُ الشَّايَ وَالْقَهْوَةَ: چاي ۋە قەھۋە ئىچتىم.

3. ھال جۈملىسىنىڭ ئارىسىدا قوللىنىلىدۇ.

مەسىلەن: جَاءَ أَحْمَدُ وَالشَّمْسُ طَالِعَةٌ: ئەھمەد دەل كۈن چىقىۋاتقاندا كەلدى.

4. بىلەن، بىللە مەنىسىدە كېلىدۇ. مەسىلەن، سِرْتُ وَالشَّاطِئَ : قىرغاق بىلەن ماڭدىم.

5. قەسەمنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن: وَاللهِ الْعَظِيْمِ: ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى،

6. «رُبَّ» بىلەن مەنىداش كېلىدۇ. مەسىلەن: وَلَيْلٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ أَرْخَى سُدُوْلَهُ عَلَيَّ: تولا دولقۇنلۇق كېچىلەر ماڭا پەردىلىرىنى چۈشۈردى.

7. «أَمَّا» نىڭ ئورنىغا ئالمىشىپ كېلىدۇ. مەسىلەن: تَحِيَّةً وَسَلَامًا وَبَعْدُ فَقَدْ وَصَلَنِي كِتَابُكَ: سالام-سەھەتتىن كېيىن مەقسەتكە كەلسەك خېتىڭىزدىن ۋاقىپ بولدۇم.

وَا: قايغۇ-ھەسرەتنى بىلدۈرىدىغان قوشۇمچە.

وَا حَسْرَتَاهُ: ئەپسۇس، ۋاي ئىسست، ئاپلا، ۋىيەي.

وَا حَرَّ قَلْبَاهُ : ۋاي يۈرەك.

وَاءَلَ يُئَاوِلُ مُؤَاوَلَةً وَوِئَالًا: ئىلتىجا قىلدى.

وَابِطٌ: قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك، ئاجىز، چاكىنا ئادەم.

وَابِلٌ: قاتتىق يامغۇر.

أَمْطَرَهُ وَابِلًا مِنَ الرِّصَاصِ: ئۇنىڭغا ئوق ياغدۇردى.

أَمْطَرَهُ بِوَابِلٍ مِنَ الشَّتَائِمِ: ئۇنى تىل-ئاھانەتكە كۆمۈۋەتتى.

﴿فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ﴾ ‹قۇرئان›: قاتتىق يامغۇردىن بەھرىمەن بولمىسا شەبنەم بىلەنمۇ قانىدىغان (بىر باغقا ئوخشايدۇ).

وَابِلَةٌ: ئوشۇق.

وَابُوْرٌ ج وَابُوْرَاتٌ: پار ياكى توك بىلەن ماڭىدىغان ماشىنا؛ پاراۋوز، ئۇسكۈنە.

وَابُوْرٌ بُخَارِيٌّ: پار ماشىنىسى.

وَابُوْرُ الْحَرْثِ تراكتور.

وَابُوْرُ الْحَرِيْقَةِ أَوِ الْمَطَافِئِ: ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسى.

وَابُوْرُ الرُّكَّابِ: يولۇچىلار كېمىسى.

وَابُوْرُ الْحَلِيْجِ: چىگىت ئايرىش ماشىنىسى.

وَابُورُ الزَّلْطِ: يول چىڭداش ماشىنىسى.

وَابُورُ الرَّيِّ: سۇ پومپىسى.

وَابُورُ الْغَازِ: گاز ئوچىقى.

وَابُورُ بَحْرٍ: پاراخوت، موتورلۇق كېمە.

وَابُورُ وَرْدِيَّةٌ: كوچا تازىلاش ماشىنىسى.

وَاتَأَ يُوَاتِأُ مُوَاتَأَةً وَ وِتَاءً فُلَانًا عَلَى الْأَمْرِ: قوللىدى، قوشۇلدى.

وَاتَرَ يُوَاتِرُ مُوَاتَرَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاپ قىلدى.

وَاتَرَ الصَّوْمَ: روزىنى ئارىلاپ تۇتتى.

وَاتِنٌ ج وُتَّنٌ: يەرلىشىپ قالغان ئادەم، توختام سۇ.

وَاثَبَ يُوَاثِبُ مُوَاثَبَةً: شىددەت بىلەن ئېتىلدى.

وَاثَبَ الْأَسَدُ السَّبُعَ: يولۋاس يىرتقۇچ ھايۋان بىلەن ئېلىشتى.

وَاثَقَ يُوَاثِقُ مُوَاثَقَةً: توختام تۈزۈشتى، كېلىشىم قىلىشتى.

وَاثَقْتُكَ بِاللهِ أَنْ لَا أَفْعَلَ بِكَ سُوْءًا: ساڭا يامانلىق قىلماسلىققا ئاللاھقا ئەھدە قىلدىم.

﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ﴾ ‹قرآن›: (ئى مۇئمىنلەر!) ئاللاھنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ۋە سىلەر بىلەن بولغان مۇئاھەدىسىنى ئەسلەڭلار.

وَاثِنٌ ج وُثَّنٌ: مۇقىم، ئىزچىل.

وَاجَبَ يُوَاجِبُ مُوَاجَبَةً وَ وِجَابًا: ئۇنىڭغا ئارتتى.

وَاجِبٌ ج وَاجِبَاتٌ: ۋەزىپە، مەسئۇلىيەت، ۋاجىپ؛ قەرز؛ مۇقەررەر، چوقۇم، جەزمەن، قەتئىي.

يُؤَدِّي كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا وَاجِبَهُ: ھەربىرىمىز ئۆز ۋەزىپىمىزنى ئورۇنلاۋاتىمىز.

وَاجِبُ الْوُجُودِ: ئۆز-ئۆزىدىن مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان ئاللاھ.

الْوَاجِبُ النَّبِيلُ: يۈكسەك بۇرچ.

وَاجِبٌ قَوْمِيٌّ: مىللىي بۇرچ.

الْوَسَائِلُ الْوَاجِبُ اتِّخَاذُهَا: قوللىنىشقا تېگىشلىك تەدبىرلەر.

«الْقِيَامُ بِأَرْكَانِ الْإِسْلَامِ الْخَمْسَةِ وَاجِبٌ»: ئىسلامنىڭ بەش رۇكنىنى ئادا قىلىش پەرزدۇر.

«قَامَ بِوَاجِبِهِ» مەسئۇلىيەتنى ئادا قىلدى، ۋەزىپىسىنى ئادا قىلدى.

«قَصَّرَ فِي وَاجِبِهِ»: ۋەزىپىنى ئورۇندىمىدى.

«عَلَى الْمُوَاطِنِ وَاجِبَاتٌ وَلَهُ حُقُوقٌ»: گراژدانىنىڭ مەجبۇرىيىتى ۋە ھوقۇقلىرى بار.

يُؤَدِّي الطَّالِبُ وَاجِبَاتِهِ الدِّرَاسِيَّةَ فِي مَوَاعِيدِهَا بِدِقَّةٍ وَإِتْقَانٍ: ئوقۇغۇچى ئۆزىنىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ ۋاقتىدا ئوبدان ئورۇنلايدۇ.

يَرُدُّ الْمُدَرِّسُ الْوَاجِبَاتِ الْمَنْزِلِيَّةَ الْمُصَحَّحَةَ إِلَى الطَّلَبَةِ: ئوقۇتقۇچى تۈزىتىلگەن ئائىلە تاپشۇرۇقلىرىنى ئوقۇغۇچىلارغا قايتۇرۇپ بېرىدۇ.

وَاجِدٌ: كەشپىياتچى، ئىجاد قىلغۇچى؛ تاپقۇچى، بىلگۈچى، بايقىغۇچى؛ باي.

وَاجِدٌ عَلَيْهِ: غەزەپلەنگۈچى.

الْوَاجِدُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ھەممىدىن بىھاجەت ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

«لَعَلَّكَ وَاجِدٌ كَلَامِي مَعْقُولًا»: مېنىڭ سۆزۈمنى ئەقىلگە مۇۋاپىق دەپ قارىشىڭ مۇمكىن.

وَاجِزٌ: ئاددىي، قىسقا، يىغىنچاق، ئىخچام.

وَاجِسٌ: ئەندىشە، خاتىرجەمسىزلىك، ئەنسىزلىك.

وَاجِفٌ: ئەنسىز، تىنچسىز، تەۋرىگۈچى.

﴿قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ﴾ ‹قرآن›: بۇ كۈندە دىللارنى قورقۇنچ باسىدۇ.

وَاجِمٌ: سۈكۈت قىلغۇچى، جىمجىت.

وَاجَهَ يُوَاجِهُ مُوَاجَهَةً: ئۇچراشتى، يۈزلەشتى، يولۇقۇشتى.

وَاجَهَهُ: ئېلىشتى.

وَاجَهَ الْجُنْدِيُّ عَدُوَّهُ: ئەسكەر دۈشمىنى بىلەن ئېلىشتى.

وَاجَهَ الْخَطَرَ: خەتەرگە تاقابىل تۇردى.

سَوْفَ نُوَاجِهُ أمْتِحَانًا قَاسِيًا: بىز قاتتىق سىناققا دۇچ كېلىمىز.

وَاجِهَةٌ ج وَاجِهَاتٌ: ئالدى، ئالدى تەرەپ، ئۇدۇل تەرەپ.

وَاجِهَةُ الْمِخْزَنِ: تاۋار ماللارنى تىزىش ئىشكاپى.

وَاجِهَةٌ زُجَاجِيَّةٌ: ئەينەك ئىشكاپ.

عُرِضَتْ مُخْتَلِفُ أَنْوَاعِ الْأَلْعَابِ فِي وَاجِهَةِ مَتْجَرِ الْأَطْفَالِ: ئويۇنچۇقلار دۇكىنىنىڭ ئەينەكلىك ئىشكاپىغا تۈرلۈك ئويۇنچۇقلار قويۇلغان.

وَاجِهَةُ الدَّارِ: قورۇنىڭ ئالدى.

وَاحٌ وَاحَةٌ ج وَاحَاتٌ: قاقاسلىق، باياۋان.

وَاحِدٌ ج وُحْدَانٌ وَ أُحْدَانٌ: يەككە، بىردىنبىر، يېگانە، تەڭدىشى يوق.

هُوَ وَاحِدُ قَوْمِهِ: ئۇ قوۋمىنىڭ يېگانىسى.

وَاحِدُ الْأَحَدِ: بىرلا ئاللاھ، تەڭداشسىز ئاللاھ.

أَتَوْ زَرَافَاتٍ وَ وُحْدَانًا: توپ-توپ ۋە بىرلەپ-بىرلەپ كەلدى.

وَاحِدٌ م وَاحِدَةٌ ج وَاحِدُوْنَ: بىر، بىرىنچى.

السَّاعَةُ الْوَاحِدَةُ: بىرىنچى سائەت.

﴿إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ «قرآن»: سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھدۇر.

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ «قرآن»: ئىنسانلار (دەسلەپتە) بىر ئۈممەت (يەنى، ھەق دىندا) ئىدى.

وَاحِدَةُ الْمُوْسِيْقِيِّ: ئۇدار، تاكت (مۇزىكا ئاھاڭىنىڭ ۋەزنى).

وَاحِدَةٌ بِوَاحِدَةٍ: بىرگە بىر.

وَاحِفٌ: قويۇق، چىرايلىق قارا چاچ. ياپيېشىل ئۆسۈملۈك.

وَاحٍ: تېلېگراف ئىدارىسى.

وَاخٍ ج وَاخُوْنَ وَ وُخَاةٌ: ۋەھىي قىلغۇچى، ئىشارەت قىلغۇچى، ئىلھام بەرگۈچى.

وَاخَى يُوَاخِي مُوَاخَاةً: دوستلاشتى، قېرىنداش بولۇشتى.

وَادَجَ يُوَادِجُ مُوَادَجَةً فُلَانًا: ئەپلەشتى، مادارا قىلدى.

وَادَّ يُوَادُّ وِدَادًا وَمُوَادَّةً: دوست بولۇشتى، ياخشى كۆرۈشۈشتى.

﴿لَا تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ «قرآن»: ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنگەن بىر قوۋمنىڭ ئاللاھ بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن.

وَادَعَ يُوَادِعُ مُوَادَعَةً وَ وِدَاعًا: ئەپلەشتى، ياراشتى، سۈلھى قىلىشتى.

وَادِعٌ: ھاۋالە قىلغۇچى، ئامانەت قويغۇچى.

وَادِكٌ: سېمىز، مايلىق.

وَادٍ (الْوَادِيْ) ج أَوْدِيَةٌ: جىلغا، ساي، ۋادى، ئېقىن.

وَادٍ ضَيِّقٌ: تار ساي.

هُمَا مِنْ وَادٍ وَاحِدٍ: ئۇ ئىككىسى بىر جاڭگالنىڭ بۆرىلىرى.

﴿إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ «قرآن»: ئۆز ۋاقتىدا ئۇنى پەرۋەردىگارى تۇۋا ناملىق مۇقەددەس ۋادىدا چاقىردى.

«أَنْتَ بِوَادٍ وَنَحْنُ فِي وَادٍ»: يولىمىز باشقا-باشقا.

سَالَ بِهِمِ الْوَادُ: ھالاك بولدى، كەلكۈن ئېقىتىپ كەتتى.

كَصَرْخَةٍ فِي وَادٍ: پايدىسى يوق، تەسىرى يوق.

«ذَهَبَتْ نَصَائِحُهُ كَصَرْخَةٍ فِي وَادٍ»: ئۇنىڭ نەسىھەتلىرى بىكار كەتتى.

وَادِعٌ:بولاق، بۇلاق سۈيى.

وَارَبَ يُوَارِبُ مُوَارَبَةً: ئالدامچىلىق قىلدى.

وَارَبَ الْبَابَ: ئىشىكنى قىيا ئاچتى.

«وَإِنْ بَايَعْتَهُمْ وَارَبُوكَ»: ئۇلار بىلەن كېلىشىم تۈزسەڭ، ئۇلار ساڭا ھىيلە-مىكىر ئىشلىتىدۇ.

وَارِثٌ ج وَرَثَةٌ وَ وُرَّاثٌ: ۋارىس، مىراسخور.

وَارِثٌ شَرْعِيٌّ: قانۇنلۇق ۋارىس.

﴿وَاجْعَلْنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ﴾ «قرآن»: مېنى نازۇنېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلغىن.

الْـوَارِثُ: ئاللاھتائالانىڭ گۈزەل ئىسىم-سىپاتلىرىدىن بولۇپ، «مەڭگۈ باقىي بولۇپ ھەممىگە ۋارىسلىق قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

وَارِدٌ ج وَارِدُونَ وَ وُرَّادٌ وَ وُرُودٌ وَ وَارِدَةٌ: كەلگۈچى، يېتىپ كەلگۈچى؛ ئىمپورت قىلغۇچى.

﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ﴾ «قرآن»: بىر يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇلار سۇچىنى ئەۋەتتى.

وَارِدَاتٌ: ئىمپورت ماللار.

الْوَارِدَاتُ وَالصَّادِرَاتُ: ئىمپورت ۋە ئېكسپورت ماللار.

وَارِشٌ: كۈتۈلمىگەن مېھمان، چاقىرىلمىغان مېھمان.

وَارَعَ يُوَارِعُ مُوَارَعَةً: سۆزلەشتى، مەسلىھەتلەشتى.

وَارِفٌ: يېشىل، يۇمران، ئۆزۈن.

ظِلٌّ وَارِفٌ: ئۇزۇن سايە.

نَبَاتٌ وَارِفٌ: بولۇق ئۆسۈملۈك.

وَارِقٌ: يوپيۇرماقلىق.

الْأَشْجَارُ الْوَارِقَةُ مَصْفُوفَةٌ عَلَى جَانِبَيِ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئىككى ياقىسىغا يايپىشىل دەرەخلەر رەتلىك قويۇلغان.

وَارِمٌ: ئىششىغان، ئىششىپ قالغان، ئۆسمە.

وَارَنَ يُوَارِنُ مُوَارَنَةً فُلَانًا: يۈزلەشتى، روبىرو بولدى.

وَارِهٌ: كەڭ.

الدَّارُ الْوَارِهَةُ: كەڭ قورو.

وَارَى يُوَارِي مُوَارَاةً الشَّيْءَ: نەرسىنى يوشۇردى، مەخپىي تۇتتى.

وَارَى الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى، كۆمدى.

﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاساً يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشاً﴾ «قرآن»: ئى ئادەم بالىلىرى! سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرەتلىرىڭلارنى ياپىدىغان ۋە زىنەتلىنىدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق.

وَارٍ م وَارِيَةٌ: ئۆچقۇن چىقارغۇچى، سېمىز ماي.

وَازَرَ يُوَازِرُ مُوَازَرَةً: ۋەزىر بولدى، مىنىستىر بولدى.

وَازَرَهُ عَلَى: ياردەم قىلدى.

وَازِعٌ ج وَزَعَةٌ وَ وُزَّاعٌ: مەنئى قىلغۇچى، چەكلىگۈچى، توسقۇچى؛ ھەربىي باشلىق؛ ئىت.

وَازَنَ يُوَازِنُ مُوَازَنَةً: سېلىشتۇردى، تەڭلەشتۈردى.

وَازِنٌ: جىڭچى، گىرجى؛ سالماق.

وَازَى يُوَازِي مُوَازَاةً: يۈزلەشتى، روبىرو بولدى.

وَاسِطٌ: ئىشىك، دەرۋازا.

وَاسِطَةٌ ج وَسَائِطُ: ئۇسۇل، چارە، ۋاستە؛ ۋاستىچى، شاپائەتچى.

تَحَصَّلَ فُلَانٌ عَلَى قَرْضٍ بِوَاسِطَةِ مُدِيرِ الْبَنْكِ: بانكا باشلىقىنىڭ ۋاستە بولۇشى بىلەن قەرز ئالدى.

وَاسِطَةُ الْإِتِّصَالِ: جاسۇس، ئىشپىيون، ئالاقىچى.

وَاسِعٌ: كەڭ.

وَاسِعُ الرَّحْمَةِ: مېھىر - شەپقەتلىك.

سَهْلٌ وَاسِعٌ: كەڭ تۈزلەڭلىك، بىپايان دالا.

شَارِعٌ وَاسِعٌ: چوڭ كوچا، كەڭ كوچا.

«نَشَاطٌ وَاسِعُ النِّطَاقِ»: كەڭ دائىرىلىك پائالىيەت.

الْوَاسِعُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ،
«پەزلى، مەرھەمىتى، ئاتاسى كەڭ ئاللاھ»،
دېگەن مەنىدە.
﴿إِنَّ اللهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھنىڭ
(مەغپىرىتى) ھەققەتەن كەڭدۇر، ھەممىنى
بىلگۈچىدۇر.
طَرِيقٌ وَاسِعٌ مُسْتَوِيَةٌ: تۈپتۈز، داغدام يول.
أُقِيمَتْ اِحْتِفَالَاتٌ (جَمَاهِرِيَّةٌ) وَاسِعَةُ النِّطَاقِ: كەڭ ـ
كۆلەملىك تەبرىكلەش پائالىيەتلىرى
ئۆيۈشتۇرۇلدى.
وَاسِقٌ ج وَاسِقَاتٌ وَ وِسَاقٌ: ھامىلدار، ئېغىر ئاياغ.
نَاقَةٌ وَاسِقٌ: بوغاز تۆگە.
وَاسَى يُوَاسِي مُوَاسَاةً: ياردەم بەردى، خەيرخاھلىق
قىلدى.
وَاشٍ ج وُشَاةٌ وَ وَاشُونَ: سۆزخەنچى، تۆھمەتخور،
چېقىمچى؛ توقۇمىچىلىق ئىشچىسى؛
ئالتۇنچى، زەرگەر.
وَاصِبٌ: ھەمىشە، داۋاملىق، دائىم.
﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار دائىملىق
ئازابقا قالىدۇ.
وَاصَلَ يُوَاصِلُ وِصَالًا وَ مُوَاصَلَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى
داۋاملاشتۇردى.
وَاصَلَهُ: ئۇنىڭغا چاپلاشتى، بىرلەشتى.
وَاصَلَ سَعْيَهُ: ھەرىكىتىنى داۋاملاشتۇردى.
«وَاصَلَ الصِّيَامَ»: روزىنى ئۈزۈلدۈرمەي تۇتتى.
«وَاصَلُوا الْإِضْرَابَ عَنِ الطَّعَامِ»: داۋاملىق ئاچلىق
ئېلان قىلدى.
«تُوَاصِلُ جُهْدَهَا بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ»: ئۇ كېچە ـ كۈندۈز
تىرىشماقتا.
وَاضِىءٌ ج وِضَاءٌ: پاكىز، تازا.
وَاضِحٌ: مەشھۇر، ئاتاقلىق؛ ئاشكارا، ئوچۇق،
روشەن، ئايدىڭ.

غَيْرُ وَاضِحٍ: مۇجمەل، تۇتۇق، چۈشىنىكسىز.
«فُلَانٌ وَاضِحُ الْحَسَبِ» پالانى نەسەبى پاك.
مِنَ الْوَاضِحِ أَنَّ النَّصْرَ قَرِيبٌ: غەلىبىنىڭ يېقىنلىقى
ئېنىق.
«الْأَمْرُ وَاضِحٌ وُضُوحَ الشَّمْسِ فِي رَائِعَةِ النَّهَارِ»: ئىش
كۈن تىكلەشكەن چاغدىكى قۇياشتەك ئوچۇق.
وَاضَعَ يُوَاضِعُ مُوَاضَعَةً: ئۇنىڭغا قوشۇلدى، ماقۇل
بولدى.
وَاضِعٌ: تۇغۇتلۇق ئايال، چۈمبەلسىز ئايال.
وَاضِعٌ م وَاضِعَةٌ: قويغۇچى، ئورۇنلاشتۇرغۇچى.
وَاضِعُ الْكِتَابِ: يازغۇچى، ئاپتور.
وَاضِعُ الْيَدِ: ئىشغالىيەتچى، ئىگىلىۋالغۇچى.
وَاطٌ: ۋات (توكنىڭ).
وَاطَأَ يُوَاطِئُ مُوَاطَأَةً: ماقۇل بولدى، قوشۇلدى.
﴿يُحِلُّونَهُ عَاماً وَيُحَرِّمُونَهُ عَاماً لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ
اللَّهُ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار ئاللاھ ھارام قىلغان
ئايلارنىڭ سانىغا مۇۋاپىقلىشىش ئۈچۈن ئۇنى
بىر يىل ھالال قىلسا، ئىككىنچى يىلى ھارام
قىلىدۇ.
وَاطِىءٌ: پەس، تۆۋەن.
صَوْتٌ وَاطِىءٌ: پەس ئاۋاز.
وَاطَنَ يُوَاطِنُ مُوَاطَنَةً الْقَوْمَ: ئامما بىلەن بىر يۇرتتا
ياشىدى.
وَاظَبَ يُوَاظِبُ مُوَاظَبَةً: داۋاملاشتۇردى، ھەمىشە
بولدى.
«يُوَاظِبُ عَلَى الصَّلَاةِ»: ئۇ نامازنى تاشلىمايدۇ.
«وَاظَبَهُ عَلَى خِدْمَةِ فُلَانٍ»: ئۇنى پالانىنىڭ
خىزمىتىگە زورلىدى.
وَاعَدَ يُوَاعِدُ مُوَاعَدَةً: ۋەدىلەشتى، توختاملاشتى.
﴿وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً﴾ ‹قرآن›: ئۆز
ۋاقتىدا مۇساغا قىرىق كېچە (كۆتكەندىن
كېيىن تەۋراتنى نازىل قىلىشنى) ۋەدە

قىلدۇق.

«وَاعَدَهُ الْمَوْضِعَ أَوِ الْوَقْتَ»: ئۇنىڭ بىلەن بىرەر جاي ياكى بىر ۋاقىتنى ۋەدىلەشتى.

وَاعِدٌ: ۋەدىلەشكۈچى، توختاملاشقۇچى.

وَاعِزٌ: ئۈگىغۇل-دوگىغۇل، ئويمان-دۆڭ، كاتالاڭ، قورقۇتقۇچى، قورقۇنچلۇق.

وَاعِظٌ ج وَاعِظُوْنَ وَ وُعَّاظٌ: نەسىھەت قىلغۇچى، ۋەز-نەسىھەت قىلغۇچى، ۋەزخان.

﴿قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار ئېيتتى: «نەسىھەت قىلامسەن، قىلمامسەن بىزگە بەرىبىر ئوخشاش».

وَاعِيَةٌ: ئاگاھلىق، ئاۋاز، چۇقان.

الْوَاعِيَةُ الْخَفِيَّةُ: يوشۇرۇن ئاڭ.

﴿لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ﴾ ‹قرآن›: سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، ئۇنتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن (بىز شۇنداق قىلدۇق).

وَاعٍ (الْوَاعِي) ج وُعَاةٌ: ئاگاھلىق، ئىدراكلىق، چۈشەنچىسى چوڭقۇر.

وَاغِرٌ: غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى.

وَاغِشٌ: پارازىت قۇرت، تەييارتاپ.

وَاغِلٌ: چاقىرىلمىغان مېھمان.

وَافِدٌ ج وَافِدُوْنَ وَ وَفْدٌ وَ وُفُوْدٌ وَ أَوْفَادٌ: كەلگۈچى، قەدەم تەشرىپ قىلغۇچى.

«تُرَحِّبُ بِالْبَشَاشَةِ كُلَّ وَقْتٍ جُمُوعَ الْوَافِدِيْنَ مِنَ الضُّيُوْفِ»: سەن قەدەم تەشرىپ قىلغان مېھمانلارنى دائىم ئىللىق چىراي قارشى ئالىسەن.

مَرَضٌ وَافِدٌ: تارقىلىشچان كېسەل.

وَافِرٌ م وَافِرَةٌ: كۆپ، مول، يېتەرلىك، تولۇق؛ سېمىز قوينىڭ قۇيرۇقى.

سَنَةٌ وَافِرَةُ الْمَحْصُوْلَاتِ: مول ھوسۇل يىلى.

وَافَقَ يُوَافِقُ مُوَافَقَةً: ماسلاشتى، ئۇيغۇنلاشتى، مۇۋاپىق كەلدى.

وَافَقَهُ فِي الطَّرِيْقِ: يولدا ئۇچرىشىپ قالدى.

وَافَقَهُ فِي الشَّيْءِ أَوْ عَلَيْهِ: بىرلىككە كەلدى.

وَافَقَهُ عَلَى رَأْيِهِ: ئۇنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى.

لَقَدْ نَاقَشَ الْمَنْدُوْبُوْنَ قَرَارَ الْمُؤْتَمِرِ وَ وَافَقُوْا عَلَيْهِ: ۋەكىللەر قۇرۇلتاينىڭ قارارىنى مۇزاكىرە قىلدى ۋە ئۇنى ماقۇللىدى.

وَافَقَهُ: ئۇنىڭغا ئۇيغۇن كەلدى.

هَذَا لَا يُوَافِقُنِي: بۇ ماڭا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ.

وَافَقَ عَلَى الْمَشْرُوْعِ: پىلانغا قوشۇلدى.

وَافِلٌ: يېتەرلىك، تولۇق.

قَصَبٌ وَافِلٌ: پىشقان قومۇچ، سۇلۇق قومۇچ.

وَافَى يُوَافِي مُوَافَاةً: تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى.

وَافَى الْمَكَانَ: جايىغا يېتىپ باردى.

وَافَتْهَا الْمَنِيَّةُ: ئۇنىڭغا ئۆلۈم كەلدى.

«وَافَاهُ الْمَوْتُ»: ئۇنىڭغا ئۆلۈم كەلدى.

«وَافَاهُ الْأَجَلُ الْمَحْتُوْمُ»: ئۇنىڭغا پۈتۈلگەن ئەجەل كەلدى.

وَافٍ: تولۇق، يېتەرلىك.

غَيْرُ وَافٍ: يېتەرسىز، تولۇقسىز.

وَاقَعَ يُوَاقِعُ مُوَاقَعَةً: ئۇرۇشتى، سوقۇشتى.

وَاقَعَ الْأُمُوْرَ: ئىشلارنى بېجىردى.

وَاقَعَ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

وَاقِعٌ ج وُقُوْعٌ وَ وُقَّعٌ: چۈشۈپ كەتكۈچى؛ پەيدا بولغۇچى، يۈز بەرگۈچى، ۋەقە.

أَمْرٌ وَاقِعٌ: ئەمەلىيەت.

﴿وَإِنَّ الدِّيْنَ لَوَاقِعٌ﴾ ‹قرآن›: (ياخشى ئەمەللەرنى) مۇكاپاتلاش، (يامان ئەمەللەرنى) جازالاش چوقۇم بولىدىغان ئىشتۇر.

«طَائِرٌ وَاقِعٌ عَلَى الشَّجَرَةِ»: دەرەخكە قونۇۋالغان

قۇش.

فِي وَاقِعِ الْأَمْرِ: ئەمەلىيەتتە.

«نُسُورٌ وُقَّعٌ عَلَى الْجَبَلِ»: تاغقا قونىدىغان بۈركۈتلەر.

وَاقِعَةٌ ج وَاقِعَاتٌ: ئەمەلىي ۋەقە، ھەقىقىي ۋەقە.

وَاقِعَةٌ ج وَقَائِعُ: ھادىسە، ۋەقە، ئۆزگىرىش؛ مۇسىبەت، ئاپەت، ئۇرۇش.

وَقَائِعُ الدَّعْوَى: ئەنزە ئەھۋالى.

نَقَلَ التِّلْفِزِيُونُ وَالْإِذَاعَةُ وَقَائِعَ الْإِحْتِفَالِ فِي حِيْنِهِ: تېلېۋىزور ۋە رادىئو تەبرىكلەش ئەھۋالىنى ئۆز ۋاقتىدا يەتكۈزدى.

الْوَاقِعَةُ: قىيامەت.

﴿فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ﴾ ‹قرآن›: بۇ كۈندە چوڭ ئىش (يەنى، قىيامەت) يۈز بېرىدۇ.

وَاقِعِيٌّ: ئەمەلىيەت، ۋەقەلىك، رېئاللىق.

الْمَذْهَبُ الْوَاقِعِيُّ: رېئالىزم.

مُعَالَجَةُ الْمُشْكِلَاتِ وَفْقًا لِلظُّرُوفِ الْوَاقِعِيَّةِ: مەسىلىلەرنى ئەمەلىي ئەھۋالغا قاراپ ھەل قىلىش كېرەك.

وَاقِفٌ ج وَاقِفُوْنَ: تۇرغۇچى، ئۆرە تۇرغۇچى.

وَاقِفُ الْوَقْفِ: ۋەخپە قىلغۇچى.

وَاقٍ (الْوَاقِي): قوغدىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى، مۇھاپىزەتچى، مۇداپىئە قىلغۇچى.

دِرْعٌ وَاقٍ: ساۋۇت، دۇبۇلغا.

﴿مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ وَاقٍ﴾ ‹قرآن›: ساڭا ھېچقانداق يار-دەم بەرگۈچى ۋە سېنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ساقلىغۇچى بولمايدۇ.

«أَشْجَارٌ وَاقِيَةٌ مِنَ الرِّيحِ»: شىماتە ئورمانلىقى.

«نَزَلَ الْجُنْدِيُّ مِنَ الطَّائِرَةِ بِالْمِظَلَّةِ الْوَاقِيَةِ»: ئەسكەرلەر ئايروپىلاندىن بىخەتەرلىك پاراشوتى بىلەن چۈشتى.

وَاكَأَ يُوَاكِئُ مُوَاكَأَةً عَلَى يَدَيْهِ: ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلدى.

وَاكَبَ يُوَاكِبُ مُوَاكَبَةً عَلَى الْأَمْرِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

«وَاكَبَ الشَّخْصُ الْمَوْكِبَ»: توپ بىلەن بىللە ماڭدى.

وَاكِفٌ: يامغۇر.

وَاكَلَ يُوَاكِلُ مُوَاكَلَةً الْقَوْمُ: قوۋم بىر-بىرىگە يۆلەندى.

وَالِدٌ ج وَالِدُوْنَ: ئاتا، دادا.

الْوَالِدَانِ: ئاتا-ئانا.

﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا-ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى.

وَالِدَةٌ ج وَالِدَاتٌ: ئاپا، ئانا.

﴿اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ﴾ ‹قرآن›: ساڭا ۋە سېنىڭ ئاناڭغا بەرگەن نېمىتىمنى ئەسلىگىن.

وَالَسَ يُوَالِسُ مُوَالَسَةً: ساختىلا قىلدى، ئالدىدى.

وَالَفَ يُوَالِفُ مُوَالَفَةً: ئىناق بولۇشتى، يېقىنلاشتى.

وَالِهٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، ھودۇقۇپ قالغۇچى.

وَالَى يُوَالِي مُوَالَاةً: ئەگەشتى، دوستلاشتى.

وَالَى الرَّجُلَ: كىشىگە ياردەم بەردى، قوللىدى.

وَالَى الْعَمَلَ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

وَالٍ (الْوَالِيْ) ج وُلَاةٌ: ھاكىم؛ ۋالىي، ئۆلكە باشلىقى.

وُلَاةُ الْأُمُوْرِ: ئىش بېشىدىكىلەر.

﴿وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇلارغا ئازابنى دەپئى قىلىدىغان ئاللاھدىن باشقا ئىگىسى بولمايدۇ.

وَامَقَ يُوَامِقُ مُوَامَقَةً الرَّجُلَانِ: بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ قالدى.

وَانَحَ يُوَانِحُ مُوَانَحَةً فُلَانًا: پالانىغا لايىقلاشتى،

قوشۇلدى، ماقۇللىدى.

وَانٍ: سەل قارىغۇچى، كېچىكتۈرگۈچى، بوشاڭلىق قىلغۇچى.

وَانٍ م وَانِيَّة: ئاجىز، بوش.

نَسِيمٌ وَانٍ: مەيىن شامال.

وَاهَ وَاهٍ وَاهًا وَاهًا لَهُ: نېمىدېگەن ياخشى! ۋاي ئىسىت، پاھ.

«وَاهًا عَلَى مَا فَاتَ»: ۋاي ئىسىت، ۋاي خۇدايىمەي.

وَاهِبٌ: سوۋغا بەرگۈچى، ھەدىيە قىلغۇچى.

وَاهَسَ يُوَاهِسُ مُوَاهَسَةً: تېز ماڭدى، ئالدىراپ ماڭدى؛ جىدەللەشتى.

وَاهَسَةُ: ئۆنى خورلىدى.

وَاهِمٌ: خاتالاشقۇچى، خاتا ئويلاپ قالغۇچى، خاتا چۈشەنگۈچى.

وَاهِمَةٌ: تەسەۋۋۇر قىلىش قابىلىيىتى، خىيال؛ فانتازىيە.

وَاهِنٌ ج وُهُنٌ: ئاجىز، زەئىپ.

وَاهِنَةٌ: رېماتىزم.

وَاهٍ ج وَاهُوْنَ وَ وُهَاةٌ م وَاهِيَةٌ: ئاجىز، زەئىپ، كۈچسىز، ئەرزىمەس؛ بوش.

﴿وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ﴾ «قۇرئان»: ئاسمان يېرىلىدۇ، بۇ كۈندە ئاسمان (قالايمىقانلىشىپ) ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ.

«حُجَّةٌ وَاهِيَةٌ لَا تُعْتَمَدُ»: كېرەككە كەلمەيدىغان ئىشەنچسىز گەپ.

وَاوِي ج وَاوِيَةٌ: چىلبۆرە.

وِئَارٌ: گۈرجەك، كۈرەك.

وِئَامٌ: ماس، مۇۋاپىق، مۇناسىپ، لايىق، ماس كەلمەك، مۇۋاپىق كەلمەك.

«قَدْ دَعَوْتَ الْوَرَى إِلَى الْخَيْرِ وَالإِصْلاَحِ وَالْحُبِّ وَالإِخَاءِ وَالْوِئَامِ»: شۈبھىسىزكى، سەن

كىشىلەرنى ياخشىلىققا، ئىسلاھاتقا، مېھىر-مۇھەببەتكە، قېرىنداشلىققا ۋە ئىناقلىققا چاقىردىڭ.

«لَوْ لَا الْوِئَامُ لَهَلَكَ الأَنَامُ»: ئىناقلىق بولمىسا كىشىلەر ھالاك بولاتتى، بىرلىك بولمىغاي تىرىكلىك بولماس.

عَاشَ فِي وِئَامٍ مَعَ جِيْرَانِهِ: قوشنىلىرى بىلەن ئەپ ياشىدى.

وَأَبَ يَئِبُ وَأْبًا وَإِبَةً فُلاَنٌ: بېشىنى ساڭگىلاتتى، بېشىنى تۆۋەن سالدى.

وَأَبَ مِنْهُ: ئۇنىڭدىن ھايا قىلدى.

وَئِبَ يَوْئَبُ وَأَبًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

وَئِبٌ م وَئِبَةٌ: چوڭقۇر قۇدۇق.

وَأْبَةٌ: ۋەئبە (سىغىم بىرلىكى بولۇپ، 32.9 لىترغا تەڭ).

وَأْجٌ: قاتتىق ئاچلىق.

وَأَدَ يَئِدُ وَأْدًا بِنْتَهُ: قىزىنى تىرىك كۆمدى.

وَأَدَ الْحَاكِمُ الْحُرِّيَّاتِ: ھۆكۈمران ئەركىنلىكنى بوغدى.

وَأْدُ الْبَنَاتِ: قىزلارنى تىرىك كۆمىدىغان ئادەت؛ ئۆرۈلۈپ چۈشكەن تامنىڭ ئاۋازىدەك ئاۋاز.

وَأَرَ يَئِرُ وَأْرًا وَإِرَةً الرَّجُلَ: قورقۇتتى.

وَأَرَ فُلَانًا: پالانىنى يامانلىققا ئۈنتىرىۋەتتى.

وُؤْرَةٌ ج وُأَرٌ / أُوَرٌ: ئوچاق.

وَأَصَ يَئِصُ وَأْصًا بِهِ الأَرْضَ: يەرنى قاڭدىدى.

وَأَطَ يَئِطُ وَأْطًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قوزغالدى، ھەرىكەتلەندى.

وَأَطَ الْقَوْمَ: قوۋمنى زىيارەت قىلدى.

وَأَلَ يَئِلُ وَأْلاً وَ وَئِيْلاً وَ وُؤُوْلاً: يوشۇرۇندى، پاناھلاندى.

وَأَلَ مِنْ كَذَا: بۇنىڭدىن نېرى تۇردى، بۇنىڭدىن قاچتى.

«وَأَلَ إِلَى اللهِ»: ئاللاھغا سېغىندى، ئىلتىجا قىلدى.

وَأَلَ الشَّخْصُ إِلَى الْمَكَانِ: جايغا ئالدىرىدى.

وَأْلٌ: پاناھگاھ، پاناھلىنىدىغان جاي.

وَأَمَ يَأَمُ وَئْمًا: ماس كەلدى، مۇۋاپىق كەلدى.

وَءِمَتِ الْمَرْأَةُ صَوَاحِبَاتِهَا: ئايال دوستلىرىنى دورىدى.

وَأْوَأَ يُوَأْوِأُ وَأْوَأَةً الْكَلْبُ: ئىت قاۋىدى.

وَأَيَ يَئِي وَأْيًا: ۋەدە قىلدى.

وَأْيٌ: ۋەدە قىلماق.

لَا خَيْرَ فِي وَأْيٍ إِنْجَازُهُ بَعْدَ لَأْيٍ: ۋاقتىدا ئورۇندالمىغان ۋەدىدە خەيرىيەت يوق.

وَئِيدٌ: ئاستا، ئالدىرىماي، سالماقلىق بىلەن، تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىز.

وَئِيدًا: ئاستا، ئالدىرىماي.

مَشَى مَشْيًا وَئِيدًا: ئالدىرىماي ماڭدى.

وَئِيدَةٌ: تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىز، تۆگىنىڭ بورقىرىشى.

جَاءَ بِخُطًى وَئِيدَةٍ: ئاستا قەدەم بېسىپ كەلدى.

وَئِيصَةٌ: توپ، جامائە.

مَا يُدْرَى أَيُّ الْوَئِيصَةِ هُوَ: ئۇلارنىڭ قايسى خەلق ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدۇ.

وَبَاءٌ ج أَوْبِئَةٌ: تارقىلىشچان يۇقۇملۇق كېسەل، ۋابا، خولېرا، چۇما.

وَبَائِيٌّ: تارقىلىشچانلىق، تارقىلىشچانلىق (كېسەللىكنىڭ).

مَرَضٌ وَبَائِيٌّ: تارقىلىشچان كېسەل.

وَبَاءٌ مُسْتَوْطِنٌ: يەرلىك كېسەل.

وَبَاءٌ وَافِدٌ: يۇقۇملۇق كېسەل.

عِلْمُ الْأَوْبِئَةِ: تارقىلىشچان كېسەللىكلەر ئىلمى.

وَبَالٌ: نەم ھاۋا، تىنچسىق ھاۋا، ناچار ھاۋا؛ زىيان-زەخمەت؛ ئېغىر ئاقىۋەت.

﴿ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ﴾ «قرآن»: قىلمىشىنىڭ ۋابالىنى تېتىغانلارغا...

وَبَأَ يَوْبَأُ وَبْأً: ئىشارەت قىلدى.

وَبَأَ الْمَتَاعَ: مالنى يىغىشتۇردى.

وَبَأَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تەييارلىدى.

وَبِئَ يَوْبَأُ وَبًّا و وَبَاءً: ۋابا كېسەلگە دۇچار بولدى.

وَبِئَ الْبَلَدُ: ۋابا تارقالدى.

وَبُؤَ يَوْبُؤُ وِبَاءً و وِبَاءَةً و إِبَاءً و إِبَاءَةً: ۋابا كېسەلگە دۇچار بولدى، ۋابا كېسىلى تارقالدى.

وَبَأٌ ج أَوْبَاءٌ: تارقىلىشچان يۇقۇملۇق كېسەل، ۋابا، چۇما، خولېرا.

وَبَّ يَوُبُّ وَبًّا: ھۇجۇمغا تەييارلاندى.

وَبَّاصٌ: پارقىراق، يالتىراق.

الْوَبَّاصُ: ئاي.

وَبَّخَ يُوَبِّخُ تَوْبِيخًا: ئەيىبلىدى، كايىدى، مالامەت قىلدى.

وَبَّخَ الْمُعَلِّمُ التِّلْمِيذَ عَلَى إِهْمَالِهِ: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىنىڭ دەرسكە سەل قارىغانلىقىغا كايىدى.

وَبَتَ يَبِتُ وَبْتًا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، يەرلەشتى.

وَبِدَ يَوْبَدُ وَبَدًا فُلَانٌ: پالانىنىڭ ھالى خارابلاشتى.

وَبِدَ الثَّوْبُ: كىيىم كونىراپ كەتتى.

وَبِدَ الْيَوْمُ: كۈن قىزىپ كەتتى.

وَبِدَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا غەزەپلەندى.

وَبَرَ يَبِرُ وَبْرًا بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، يەرلەشتى.

وَبِرَ يَوْبَرُ وَبَرًا: مويلۇق بولدى، تۈكلۈك بولدى.

وَبْرٌ ج وُبُورٌ و وِبَارٌ و وِبَارَةٌ: توشقان.

وَبَرٌ ج أَوْبَارٌ: تىۋىت.

أَهْلُ الْوَبَرِ: كۆچمەن، بەدەۋى.

﴿وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا﴾ «قرآن»: سەلەرگە قويلارنىڭ يۇڭلىرىدىن، تۆگىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن، ئۆچكىلەرنىڭ

يۈكلىرىدىن ئۆي جاھازلىرىنى (يەنى، سىلەر كىيىدىغان ۋە ئۆيۈڭلارنى سەرەمجانلاشتۇرىدىغان نەرسىلەرنى) قىلىسىپ بەردى.

أَخَذَ الشَّيْءَ بِوَبَرِهِ: ھەممىنى ئالدى.

وَبِرٌ م وَبِرَةٌ: تىۋىت.

وَبِشَ يَوْبَشُ وَبَشًا: تىرناقتا ئاق پەيدا بولدى.

وَبَشٌ ج أَوْبَاشٌ: لۈكچەك، جىبدەلخور، ساياق.

وَبَشُ الْكَلَامِ: بىكارگەپ، قۇرۇق گەپ، پەسكەش سۆز، يوق گەپ.

«مَا بِهَذِهِ الأَرْضِ إِلَّا أَوْبَاشٌ مِنْ شَجَرٍ أَوْ نَبَاتٍ»: بۇ يەردە تارقاق دەرەخ ياكى ئوت-چۆپلەر بار ئىدى.

وَبَصَ يَبِصُ وَبْصًا وَ وَبِيصًا الشَّيْءُ: چاقنىدى، يالتىرىدى.

وَبَصَ الْبَرْقُ: چېقىن چاقتى.

وَبَصَتِ الأَرْضُ: زېمىندا ئوت-چۆپ قويۇق بولدى.

وَبِصَ يَوْبَصُ وَبَصًا: تېتىك بولدى، روھلۇق بولدى، جانلاندى.

وَبِصٌ م وَبِصَةٌ: تېتىك، جانلىق، روھلۇق، ئاكتىپ.

وَبَغَ يَوْبِغُ وَبْغًا: ئەيىبلىدى، كايىدى، مالامەت قىلدى، قارا چاپلىدى.

وَبَقَ يَبِقُ وَبْقًا وَ وُبُوقًا: يوقالدى، ھالاك بولدى، خاراب بولدى.

وَبِقَ يَوْبَقُ وَبَقًا وَ مَوْبِقًا: يوقالدى، ھالاك بولدى.

وَبِقَتِ الإِبِلُ فِي الطِّينِ: تۆگە پاتقاققا پېتىپ قالدى.

وَبَلَ يَبِلُ وَبْلًا وَ وُبُولًا السَّمَاءُ: يامغۇر قاتتىق ياغدى.

وَبَلَهُ: ئۇنى توختىماي ئۇردى.

وَبُلَ يَوْبُلُ وَبَلًا وَ وِبَالًا وَ وُبُولًا وَ وِبَالَةً الْمَكَانُ: جاي نەملىك بولدى.

وَبُلَ الشَّيْءُ: نەرسە قاتتىق بولدى، شىددەتلىك بولدى.

وَبُلَ الْمَرْتَعُ: ئوتلاقنىڭ مۇھىتى بۇزۇلدى.

وَبْلٌ: قاتتىق يامغۇر.

وَبْنَةٌ: ئەزىيەت، زىيان، ئاچلىق.

وَبِهَ / وَبَهَ يَوْبَهُ وَبْهًا وَ وَبِهًا وَ وُبُوهًا: پەخەس بولدى، ئېھتىيات قىلدى، كۆڭۈل قويدى.

لَا يَوْبَهُ بِهِ أَوْ لَهُ: ئەھمىيەتسىز، ئەرزىمەس، دىققەت قىلىنمايدىغان.

وَبِيءٌ: يۇقۇملانغان، ۋابا كېسىلىگە دۇچار بولغان.

وَبِيلٌ: ئاقىۋەتى ئېغىر، ئېغىر ئاقىۋەت؛ ئىللەتلىك، زىيانلىق، زىيانكەش؛ كالتەك، توقماق.

﴿فَأَخَذْنَاهُ أَخْذاً وَبِيلاً﴾ «قۇرئان»: شۇنىڭ بىلەن ئۇنى قاتتىق جازالىدۇق.

وَبِيلَةٌ: توقماق، كالتەك؛ بىر باغلام ئوتۇن.

وَتَأَ يَتَأُ وَتْأً فِي مَشْيِهِ: ئېغىر ماڭدى، سۆرىلىپ ماڭدى.

وَتَّدَ يُوَتِّدُ تَوْتِيدًا الْوَتَدُ: قوزۇق پۇختا بولدى.

وَتَّدَ الشَّخْصُ الْوَتَدَ: قوزۇق قاقتى، قوزۇقنى چىڭىتتى.

وَتَّرَ يُوَتِّرُ تَوْتِيرًا الْقَوْسَ: ياغا زەي تارتتى.

وَتَّرَ الصَّلَاةَ: ۋىتىر ناماز ئوقۇدى.

وَتَحَ يَتِحُ وَتْحًا الْعَطَاءَ: سوۋغىنى ئاز بەردى، كېمەيتىپ بەردى.

وَتَخَ يَتِخُ وَتْخًا فُلَانًا بِالْعَصَا: تاياق بىلەن ئۇردى.

وَتَخَةٌ: پاتقاق، لاي.

وَتَدَ يَتِدُ وَتْدًا وَتِدَةً الْوَتَدُ: قوزۇق مۇستەھكەم بولدى.

وَتَدَ الشَّخْصُ الْوَتَدَ: قوزۇق قاقتى.

وَتَدٌ ج أَوْتَادٌ: قوزۇق.

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ مِهَاداً وَالْجِبَالَ أَوْتَاداً﴾ «قۇرئان»: زېمىننى بىسات قىلمىدۇقمۇ؟ تاغلارنى قوزۇق قىلمىدۇقمۇ؟

أَوْتَادُ الْبِلَادِ: دۆلەت ئەربابلىرى.

أَوْتَادُ الْأَرْضِ: تاغلار.

أَوْتَادُ الْفَمِ: چىشلار.

وَتِدَةُ الْأُذُنِ: قۇلاق مونچىقى.

وَتَرَ يَتِرُ وَتْرًا وَتِرَةً الْقَوْسَ: ئوقياغا زەي تارتتى.

وَتَرَ الشَّخْصَ: زىيان-زەخمەت يەتكۈزدى، قورقۇتۇۋەتتى.

وَتَرَ الْعَدَدَ: سانىنى تاق قىلدى، سانىنى كېمەيتىۋەتتى.

﴿وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾ ‹قرآن›: ئاللاھ سىلەر بىلەن بىرگىدۇر، ئاللاھ ھەرگىز ئەمەللىرىڭلارنى كېمەيتىۋەتمەيدۇ.

وَتَرَ الصَّلَاةَ: ۋىتىر نامىزى ئوقۇدى.

وَتَرَ الشَّخْصَ حَقَّهُ: ھەققىنى كېمەيتىۋەتتى.

وِتْرٌ ج أَوْتَارٌ: تاق، تاق سان.

جَاءَ وِتْرًا: تاق كەلدى، يالغۇز كەلدى.

صَلَاةُ الْوِتْرِ: ۋىتىر نامىزى.

الْوِتْرُ: ھارپا كۈنى، ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «يېگانە ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

﴿وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ﴾ ‹قرآن›: قۇربانلىق كۈنى بىلەن، ھارپا كۈنى بىلەن قەسەمكى،...

«إِنَّ اللهَ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ» ‹حديث›: ئاللاھ تاقتۇر، تاقنى ياخشى كۆرىدۇ.

وَتَرٌ ج أَوْتَارٌ وَ وِتَارٌ: يىپ، سىم، تار.

وَتَرُ الْآلَةِ الْمُوسِيقِيَّةِ: مۇزىكىنىڭ تارىسى.

وَتَرُ الْعَضَلَةِ: پەي، سىڭىر.

وَتَرَةٌ ج وَتَرٌ وَ وَتَرَاتٌ: قۇلاق كۆمۈرچىكى.

وَتَرِيٌّ / وِتْرِيٌّ: تاق سانلىق، تارلىق، كىرچىلىك.

عَدَدٌ وِتْرِيٌّ: تاق سان.

وَتْشٌ: ئاز، ئاز مىقداردا، رەزىل ئادەم، چاكىنا ئادەملەر.

وَتِغَ يَوْتَغُ وَتَغًا: يامان ئىشلارنى قىلدى، بۇزۇقچىلىق قىلدى، قاتتىق ئاغرىدى.

وَتَّغَ فُلَانٌ: چىرىكلەشتى.

وَتِمَ يَوْتَمُ وُتُومًا بِالْمَكَانِ: جايلاشتى، ماكانلاشتى.

وَتَنَ يَتِنُ وَتْنًا وَ وُتُونًا بِالْمَكَانِ: جايلاشتى، ماكانلاشتى.

وَتِيرَةٌ: ئۇسۇل، قائىدە؛ بوشىشىش، بوشاڭلىق.

وَتِيرَةُ الْأَنْفِ: قاڭشار.

وَتِيرَةُ الْعَمَلِ: خىزمەت ئۇسۇلى.

عَلَى وَتِيرَةٍ وَاحِدَةٍ: بىر ئاھاڭدا، بىرلا مۇقامدا.

عَلَى وَتِيرَةٍ وَاضِحَةٍ: روشەن، ئېنىق، ئوچۇق.

«اِسْتَمَرَّ فِي عَمَلِهِ عَلَى هَذِهِ الْوَتِيرَةِ»: ئىشنى مۇشۇ يوسۇندا داۋاملاشتۇردى.

مَا فِي عَمَلِهِ وَتِيرَةٌ: ئۇنىڭ ئىشىدا بوشاڭلىق يوق.

وَتِينٌ ج أَوْتِنَةٌ وَ وُتُنٌ: ئائورتا تومۇرى، جان تومۇر.

﴿ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ﴾ ‹قرآن›: ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسىي قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق.

وَثَاقٌ / وِثَاقٌ ج وُثُقٌ: كويزا، كىشەن، قوۋۇق، تاقاق.

﴿وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ﴾ ‹قرآن›: ھېچ ئەھەدى ئاللاھ باغلىغاندەك باغلىيالمايدۇ.

وَثَائِقِيٌّ: ھۆججەتلىك.

فِلْمٌ وَثَائِقِيٌّ: ھۆججەتلىك فىلىم.

وَثَأَ يَثَأُ وَثْأً: سوقۇلۇپ يارىلاندى، زەخىملەندى.

وَثَأَ يَدَهُ: قولىنى قايرىۋالدى، قولىنى چىقىرىۋالدى.

لَقَدْ وَثَأَ ذِرَاعَهُ: بىلىكىنى قايرىۋەتتى.

وَثِئَ يَوْثَأُ وَثْأً وَ وُثُوءًا: يارىلاندى، زەخىملەندى.

وَثْءٌ وَثَاءَةٌ: سوقۇلماق، يارىلانماق، زەخىملەنمەك.

وَثَبَ يَثِبُ وَثْبًا وَ وُثُوبًا وَ وُثْبَانًا وَ وِثَابًا وَ وَثِيبًا وَ وَثِيبَةً: سەكرىدى، تاقلىدى، ئاتلىدى، روھلاندى.

وَثَبَ عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئېتىلدى، تاشلاندى.

وَثَبَ الرِّيَاضِيِّ وَثْبَةً رَائِعَةً: تەنھەرىكەتچى قالتىس

سەكرىۋەتتى.

وَثَبَ إِلَى الْمَكَانِ الْعَالِيّ: ئېگىزگە سەكرىدى.

وَثَبَ عَلَى الشَّخْصِ: يەگدى، يېگىۋالدى.

وَثْبٌ وُثْبَانٌ: سەكرىمەك، تاقلىماق.

الْوَثْبُ الْعَالِي: ئېگىزگە سەكرەش.

وَثْبَةٌ ج وَثَبَاتٌ: بىر قېتىم سەكرەش، يۈكسىلىش، ئەڭ يۇقىرى نۇقتا.

وَثْبَةٌ كُبْرَى: چوڭ سەكرەش.

وَثْبَةُ الْفِكْرِ: ئىلغار ئىدىيە.

وَثْبَةٌ تَحْرِيرِيَّةٌ: ئازادلىق ھەرىكىتى.

وَثْبَةٌ عَرَوِيَّةٌ: موللاق ئاتماق.

وِثْبَةٌ: سەكرەش ھالىتى.

وَثَّابٌ: سەكرىگەك.

وَثَّبَ يُوَثِّبُ تَوْثِيبًا: ئۇنى سەكرەتتى.

وَثَّرَ يُوَثِّرُ تَوْثِيرًا: يۇمشاق قىلدى، يۇمشاق تەييارلىدى.

وَثَّقَ يُوَثِّقُ تَوْثِيقًا: پۇختىلىدى، مۇستەھكەملىدى.

وَثَّقَ الْوَثِيقَةَ: ھۆججەتنى تەستىقلىدى، ئېتىراپ قىلدى.

وَثَّلَ يُوَثِّلُ تَوْثِيلًا: پۇختىلىدى، مۇستەھكەملىدى.

وَثَّلَ الْمَالَ: مال توپلىدى.

وَثَجَ يَوْثُجُ وَثَاجَةً: قېلىنلاشتى، قويۇقلاشتى.

وَثَرَ يَثِرُ وَثْرًا: يۇمشاق قىلدى، ئەۋرىشىم قىلدى.

وَثُرَ يَوْثُرُ وِثَارَةً الْفِرَاشُ: تۆشەك يۇمشاق بولدى.

وَثُرَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال سەمرىپ كەتتى.

وَثِرٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم.

وَثَغَ يَثِغُ وَثْغًا رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

وَثَفَ يَثِفُ وَثْفًا الْقِدْرَ: قازاننى قازان ئاسقۇچقا ئاستى.

وَثِقَ يَثِقُ ثِقَةً وَ وُثُوقًا وَ مَوْثِقًا بِهِ: ئۇنىڭغا ئىشەندى.

وَثِقَ فِي كَلَامِهِ: ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەندى.

وَثُقَ يَوْثُقُ وَثَاقَةً الشَّيْءُ: نەرسە مۇستەھكەم بولدى، پۇختا بولدى، ئىشەنچلىك بولدى.

وَثُقَ الصَّدَاقَةُ بَيْنَهُمَا: ئۇلارنىڭ دوستلۇقى چىڭ بولدى.

يُوثَقُ بِهِ: ئىشەنچلىك، ئىشىنىشكە بولىدىغان.

مَصَادِرُ يُوثَقُ بِهَا: ئىشەنچلىك مەنبەلەر.

وُثْقَى: ئەڭ ئىشەنچلىك.

الْعُرْوَةِ الْوُثْقَى: مۇستەھكەم تۇتقا.

﴿فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ «قۇرئان»: ئۇ سۇنماس مەھكەم تۇتقىنى تۇتقان بولىدۇ.

وَثَلَ يَثِلُ وَثْلًا الْمَكَانَ: جايغا يېتىپ باردى.

وَثْلٌ: چىگە ئارغامچا.

وَثَمَ يَثِمُ وَثْمًا الْحَيَوَانُ: يۈگۈردى، چاپتى.

وَثَمَ الْحَشِيشَ: ئوت-چۆپ يىغدى.

وَثْمٌ: ئازلىق، كەملىك.

وَثَنَ يَثِنُ وَثْنًا الشَّيْءُ بِالْمَكَانِ: ئورۇنلاشتى، مۇقىملاشتى.

وَثَنٌ ج أَوْثَانٌ وَ وُثْنٌ: بۇت.

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾ «قۇرئان»: سىلەر بۇتلاردىن ئىبارەت نىجىستىن ساقلىنىڭلار.

وَثَنِيٌّ ج وَثَنِيُّونَ م وَثَنِيَّةٌ: بۇتپەرەس.

الْوَثَنِيَّةُ: بۇتپەرەسلىك.

وُثُوبٌ: سەكرىمەك، تاقلىماق.

إِسْتَعَدَّ لِلْوُثُوبِ: سەكرەشكە تەييارلاندى.

وَثِيبٌ: سەكرىمەك، تاقلىماق.

وَثِيجٌ: قېلىن، قويۇق، زىچ.

ثَوْبٌ وَثِيجٌ: سىپتا توقۇلغان رەخت.

وَثِيجَةٌ: ئۇيۇپ قالغان سۈت، قويۇق ئوت-چۆپ، مايلىق سۆگەك، پاتقاقلىق.

وَثِيرٌ: يۇمشاق، ئەۋرىشىم.

سَرِيرٌ وَثِيرٌ: يۇمشاق كارىۋات.

وَثِيرٌ م وَثِيرَةٌ: سېمىز ئادەم.

وَثِيغَةٌ: ئازغىنە يامغۇر، قويۇق ئوت-چۆپ.

وَثِيقٌ ج وِثَاقٌ: پۇختا، مۇستەھكەم.
وَثِيقُ التَّرْكِيبِ: تېنى ساغلام.
اِتِّصَالٌ وَثِيقٌ: قويۇق مۇناسىۋەت.
وَثِيقَةٌ ج وَثَائِقُ: ھۆججەت، ئىسپات؛ نىزامنامە.
وَثِيقَةُ الزَّوَاجِ: تويى خېتى، نىكاھلىنىش گۇۋاھنامىسى.
وَثِيقَةُ الْمِلْكِيَّةِ: يەر خېتى.
عُهُودٌ وَثِيقَةٌ: مۇستەھكەم ئەھدىلەر.
وَثِيقَةُ تَأْمِينٍ: كېپىللىك خېتى.
وَثِيقَةُ سَفَرٍ: يول خېتى.
كَتَبَ مُلَاحِظَاتٍ اِرْشَادِيَّةً عَلَى الْوَثِيقَةِ: ھۆججەتكە تەستىق سالدى.
وَثِيلٌ ج وَثَائِلُ: چىگە ئارغامچا.
وَثِيمٌ: سېمىز، گۆشلۈك.
وَثِيمَةٌ ج وَثَائِمُ: تاش، چاقماق تېشى، قورۇق ئوت ـ چۆپ.
وِجَاءٌ ج أَوْجِيَةٌ: قاپچاق، خالتا.
وِجَارٌ / وَجَارٌ ج أَوْجِرَةٌ: غار، ئۆڭكۈر.
وَجَازَةٌ: قىسقا، ئىخچام.
وَجَاةٌ / وِجَاةٌ: ئۇدۇلىدا، ئالدىدا.
وَجَاهَةٌ: كۆرۈنەرلىك، ئاتاق، نوپۇز، ئابروي، شۆھرەت.
ذُوْ وَجَاهَةٍ: ئاتاقلىق، ئابرۇيلۇق.
لَهُ وَجَاهَةٌ فِي قَوْمِهِ: ئۇنىڭ قوۋمى ئىچىدە ئابرۇيى بار.
وَجَأَ يَوْجَأُ وَجْأً بِالسِّكِّينِ: پىچاقنى قالايمىقان تىقتى.
وَجَبَ يَجِبُ وُجُوبًا وَجْبَةً: لازىم بولدى، كېرەك بولدى، ۋاجىپ بولدى، پەرز بولدى.
يَجِبُ عَلَيْهِ الْأَمْرُ: ئىش ئۇنىڭغا تېگىشلىك بولدى.
«وَجَبَ الصَّوْمُ عَلَى الْمُسْلِمِ»: روزا تۇتۇش مۇسۇلمانغا پەرز بولدى.
لَمْ تَفْعَلْ جَيِّدًا كَمَا يَجِبُ: تېگىشلىك دەرىجىدە ياخشى ئىشلىمىدىڭ.
وَجَبَ يَجِبُ وَجْبًا / وِجْبًا وَ وَجَبَانًا وَ وَجِيبًا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى.
وَجَبَ يَجِبُ وَجْبًا وَ وُجُوبًا الْعَيْنُ: كۆز ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.
وَجَبَ يَجِبُ وَجْبَةً: يىقىلدى، ئۆرۈلدى، چۈشۈپ كەتتى.
﴿فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا﴾ «قرآن»: ئۇلار بوغۇزلىنىپ جېنى چىققاندا ئۇلارنى يەڭلار.
وَجْبَةٌ ج وَجَبَاتٌ: بىر قېتىملىق تاماق؛ بىر قاتار چىش.
نَأْكُلُ ثَلَاثَ وَجَبَاتٍ يَوْمِيًّا: بىر كۈندە ئۈچ ۋاخ تاماق يەيمىز.
وَجْبَةُ الصَّبَاحِ: ناشتىلىق.
وَجَّ يَوُجُّ وَجًّا: ئالدىرىدى، قاچتى.
وَجَّتِ النَّارُ: ئوت يالقۇنجىدى.
وَجَّبَ يُوَجِّبُ تَوْجِيبًا الْأَمْرَ عَلَيْهِ: مەسئۇلىيەتنى ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى.
وَجَّهَ يُوَجِّهُ تَوْجِيهًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بىر تەرەپكە ئايلاندۇردى.
وَجَّهَ سَفِينَتَهُ إِلَى الشِّمَالِ: كېمىنى شىمال تەرەپكە بۇردى.
﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ «قرآن»: مەن ھەقىقەتەن ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقان زاتقا يۈزلەندىم.
وَجَّهَهُ إِلَى التَّخَصُّصِ فِي الْإِعْلَامِيَّاتِ: ئۇنى ئاخباراتچىلىقتا مۇتەخەسسىسلىشىشكە يېتەكلىدى.
وَجَّهَ إِلَيْهِ تُهْمَةً: ئۇنىڭغا تۆھمەت چاپلىدى.
وَجَّهَ الْكَلَامَ إِلَيْهِ: سۆزنى ئۇنىڭغا بۇرىدى.
وَجَحَ يَجِحُ وُجُوحًا الشَّيْءُ: ئاشكارا بولدى، روشەن بولدى.

وَجَحٌ: ئۆڭكۈر، ئازگال؛ پاناھگاھ.

وَجَدَ يَجِدُ وَجْدًا بِشَخْصٍ: ياخشى كۆرۈپ قالدى.

إِنَّهُ لَيَجِدُ بِفُلَانَةٍ وَجْدًا شَدِيدًا: ئۇ پالانى ئايالغا قاتتىق كۆيۈپ قاپتۇ.

وَجَدَ يَجِدُ مُوجِدَةً: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

وَجَدَ يَجِدُ وَجْدًا وَجِدَةً وَ وُجْدَانًا: تاپتى، بىلدى، بايقىدى، ھېس قىلدى، سەزدى.

وَجَدَ ضَالَّتَهُ: يىتتۈرۈپ قويغان نەرسىنى تاپتى.

﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى﴾ «قۇرئان»: سېنى قايمۇققان بىلىپ ھىدايەت قىلمىدىمۇ؟

«وَجَدَ الْهِدَايَةَ فِي كِتَابِ اللهِ»: ھىدايەتنى ئاللاھنىڭ كىتابىدا تاپتى.

وَجَدَ أُنَاسًا كَثِيرِينَ: نۇرغۇن كىشىلەرنى ئۇچراتتى.

وُجِدَ وُجُودًا: مەۋجۇت بولدى، بارلىققا كەلدى.

وَجَدَ يَجِدُ وُجُودًا الشَّيْءَ: ئۇقتۇردى، بىلدۈردى.

وَجَدَتْ كَلَامَهُ صَادِقًا: ئۇنىڭ سۆزىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

وَجِدَ يَوْجَدُ وَجْدًا: ياخشى كۆرۈپ قالدى.

وِجْدٌ وُجْدٌ: كۈچ، قۇدرەت، قابىلىيەت؛ كۈچلۈك مۇھەببەت، قىزغىن سۆيمەك؛ خۇشاللىق.

﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُم مِّن وُجْدِكُمْ﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنى قۇدرىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئۆزۈڭلار ئولتۇرۇۋاتقان جايىڭلارنىڭ بىر قىسمىدا ئولتۇرغۇزۇڭلار.

وَجْدٌ: غەزەپلىنىش، ئاچچىقلىنىش.

وَجْدٌ وُجْدٌ: تاپماق، بىلمەك، بايقىماق.

وِجْدَانٌ: بىۋاسىتە سېزىش، بىۋاسىتە بايقاش؛ تاپماق، بىلمەك؛ غەزەپلەنمەك، ۋىجدان.

الْوِجْدَانُ الْبَاطِنُ: ئاڭسىز، ئاڭسىزلىق، ئىختىيارسىز.

وِجْدَانِيٌّ ج وِجْدَانِيَّاتٌ: ۋىجدانلىق، بىۋاسىتە سېزىملىق.

الْوَجْذُ ج وِجَاذٌ وَ وِجْذَانٌ: كۆل، تاغ ئۈستىدىكى كۆلچەك.

وَجَرَ يَجِرُ وَجْرًا: ئۇنىڭغا دورا يېگۈزدى.

وَجَرَ فُلَانًا: پالانىنى يىرگەندۈردى، بىزار قىلدى.

وَجِرَ يَوْجَرُ وَجَرًا مِنْ كَذَا: ئۇنىڭدىن قورقتى.

وَجْرٌ ج أَوْجَارٌ: غار، ئۆڭكۈر.

وَجْرَةٌ ج أَوْجَارٌ: ئازگال.

وَجَزَ يَجِزُ وَجْزًا الْكَلَامَ: سۆزنى قىسقارتتى، سۆزنى قىسقا قىلدى.

وَجُزَ يَوْجُزُ وَجَازَةً وَ وُجُوزًا الْكَلَامُ: سۆز ئىخچام بولدى.

وَجْزٌ: قىسقا، ئىخچام؛ ئاددىي، يىغىنچاق.

وَجَسَ يَجِسُ وَجْسًا: يوشۇرۇندى، مۆكۈۋالدى؛ قورقتى، قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

وَجَسَ خِيفَةً مِنْ هَذَا الْأَمْرِ: بۇ ئىشتىن قورقۇپ چۆچۈپ كەتتى.

وَجَسَ يَجِسُ وَجْسًا وَ وَجَسَانًا: قورقتى، قورقۇپ كەتتى، ئەنسىرىدى.

وَجْسٌ: قورقۇش، ئەنسىرەش، خەۋپسىرەش؛ يوشۇرۇن ئاۋاز.

وَجِعَ يَوْجَعُ وَجَعًا: ئاغرىدى، ئاغرىپ قالدى، ئەلەم تارتتى.

وَجَعٌ ج أَوْجَاعٌ وَ وِجَاعٌ: ئاغرىق، كېسەل.

وَجَفَ يَجِفُ وَجْفًا وَ وَجِيفًا وَ وُجُوفًا: تەۋرەندى، داۋالغۇدى؛ پاراكەندە بولدى، ئەنسىرىدى.

وَجَفَ يَجِفُ وَجِيفًا الْقَلْبُ: يۈرەك سالدى.

وَجَفَ يَجِفُ وَجْفًا وَ وَجِيفًا الْفَرَسُ: ئات چاپتى.

وَجِلَ يَوْجَلُ وَجَلًا: قورقتى، ئالاقزادە بولدى، تەشۋىشلەندى.

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ «قۇرئان»: پەقەت ئاللاھ ياد ئېتىلسە، دىللىرىدا قورقۇنچ پەيدا بولىدىغان... كىشىلەرلا كامىل

مۇئمىنلەردۇر.

«وَعَظَنَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْعِظَةً وَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوْبُ وَذَرِفَتْ مِنْهَا الْعُيُوْنُ» ‹حديث›: رەسۇلۇللاھ بىزگە شۇنداق بىر ۋەز-نەسىھەت قىلدىكى، ئۇنىڭدىن قەلبلەر لەرزىگە كەلدى ۋە كۆزلەردىن ياش قۇيۇلدى.

وَجَلٌ ج أَوْجَالٌ: قورقۇنچ، خەۋپ.

وَجِلٌ ج وَجِلُوْنَ وَ وِجَالٌ م وَجِلَةٌ ج وَجِلَاتٌ: قورققۇچى.

﴿وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) قايتىپ بارىدىغانلىقلىرىدىن دىللىرى قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەر...

وَجَمَ يَجِمُ وَجْمًا وَ وُجُومًا: داڭقىتىپ تۇرۇپ قالدى؛ چىرايى تۇتۇلۇپ كەتتى.

وَجَمَ لِفُلَانٍ: پالانىغا ماتەم تۇتتى.

وَجْمٌ: قاپىقى سىلىنماق، قوشۇمىسى تۈرۈلمەك.

وَجِمٌ: جىمجىت، سۈكۈت قىلغۇچى.

وَجَنَ يَجِنُ وَجْنًا بِالشَّيْءِ: ئېتىۋەتتى، تاشلىۋەتتى.

وَجَنَ الْوَتَدَ: قوزۇق قاقتى.

وَجَنَ الْقَصَّارُ الثِّيَابَ: كىيىمنى سوقتى.

وَجْنَةٌ ج وَجَنَاتٌ: مەگز، قوۋۇز.

وَجَهَ يَجِهُ وَجْهًا فُلَانًا: پالانىنىڭ يۈزىگە ئۇردى.

وَجَهَ الشَّخْصَ: كىشىدىن يۈزلۈك بولۇپ كەتتى.

وَجِهَ يَوْجَهُ وِجَاهَةً: مەرتىۋىلىك بولدى، ئابرۇيلۇق بولدى.

وَجْهٌ ج وُجُوهٌ وَ أَوْجُهٌ: يۈز، چىراي، سەۋەب، ئۇسۇل؛ مەنە؛ مەقسەت؛ سىرتقى كۆرۈنۈش؛ تەرەپ.

وَجْهًا بِوَجْهٍ: يۈزمۇيۈز.

كَأَنَّهُ جَالِسٌ أَمَامَكَ وَجْهًا لِوَجْهٍ: ئۇ سېنىڭ ئالدىڭدا يۈزمۇيۈز ئولتۇرغاندەك.

﴿فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾ ‹قرآن›: قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپى (يەنى، سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى)دۇر.

مَاءُ الْوَجْهِ: يۈز، ئابرۇي.

خَشِيَ أَنْ يَفْقِدَ مَاءَ وَجْهِهِ: يۈزى چۈشۈپ كېتىشىدىن قورقتى، يۈزىنى تۆكۈۋېلىشتىن ئەنسىرىدى.

مِنْ غَيْرِ وَجْهِ حَقٍّ: سەۋەبسىز، ئاساسسىز.

وَجْهُ الْأَرْضِ: يەر يۈزى.

وَجْهُ الْبَحْرِ: دېڭىز يۈزى.

وَجْهُ الشَّبَهِ: ئوخشاپ كېتىدىغان نۇقتا.

وَجْهُ الْقَدَمِ: پۇتنىڭ دۈمبىسى.

وَجْهُ الْكَلَامِ: سۆزنىڭ قىسقىسى.

وَجْهُ الثَّوْبِ: رەختنىڭ ئوڭى، كىيىمنىڭ تېشى.

وَجْهٌ مُسْتَعَارٌ: چۈمپەردە، نىقاب.

وَجْهُ النَّهَارِ: كۈندۈز.

بِوَجْهِ الْإِجْمَالِ: قىسقىچە، يىغىنچاقلىغاندا، ئومۇمەن.

بِوَجْهِ التَّقْرِيبِ: تەخمىنەن.

بِوَجْهٍ مَا بِوَجْهٍ مِنَ الْوُجُوهِ: ئامال قىلىپ.

عَلَى الْوَجْهِ الْآتِي: تۆۋەندە، تۆۋەندىكىچە.

عَلَى وَجْهِ الْعُمُومِ: ئومۇمەن، يىغىپ ئېيتقاندا.

عَلَى وَجْهِ الْخُصُوصِ: خۇسۇسەن، بولۇپمۇ.

عَلَى وَجْهِ التَّحْقِيقِ: ئېنىق قىلىپ ئېيتقاندا.

عَلَى وَجْهِ الدِّقَّةِ: دەل، ئەتراپلىق.

عَلَى وَجْهٍ آخَرَ: باشقىچە ئۇسۇل بويىچە، باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا.

لِوَجْهِ اللهِ: ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن؛ ھەقسىز، پۇلسىز.

فِي وَجْهِهِ: ئۇنىڭ ئالدىدا، ھۇزۇرىدا.

بِوَجْهَيْنِ: ئىككى يۈزلىمىلىك.

«اِبْتَسَمَ / ضَحِكَ فِي وَجْهِهِ»: ئۇنى قىزغىن قارشى

ئالدى.

أَدَارَ وَجْهَهُ لَهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى.

«أَغْلَقَ الْبَابَ فِي وَجْهِهِ»: ئۇنى ئۆمىدسىز قايتۇردى.

بَيَّضَ اللهُ وَجْهَهُ: ئاللاھ ئۇنىڭ يۈزىنى يورۇق قىلسۇن (بىرەر ياخشى ئىش قىلغانلارغا قارىتا ئېيتىلىدۇ).

«صَانَ مَاءَ وَجْهِهِ»: ئابرۇيىنى ساقلىدى.

فَعَلَهُ لِوَجْهِهِ: ئۇنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن قىلدى.

«يُسَاعِدُ الْفُقَرَاءَ لِوَجْهِ اللهِ»: ئۇ كەمبەغەللەرگە ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ياردەم قىلىدۇ.

«لَا يُسْأَلُ بِوَجْهِ اللهِ إِلَّا الْجَنَّةُ» ‹حديث›: ئاللاھنىڭ نامى بىلەن پەقەت جەننەتلا سورىلىدۇ.

«لَا وَجْهَ لَهُ مِنَ الصِّحَّةِ»: ئۇ توغرا ئەمەس.

«طَرَقَ الْمَوْضُوعَ مِنْ كُلِّ أَوْجُهِهِ»: ماۋزۇدا ئەتراپلىق توختالدى.

بَيَّنَ وَجْهَ الْخُطُورَةِ فِي هَذَا التَّصَرُّفِ: بۇ ھەرىكەتنىڭ خەتەرلىك تەرىپىنى كۆرسىتىپ بەرگەن.

وَجْهٌ: نىشان، تەرەپ.

وِجْهَةٌ: تەرەپ، يۈزلىنىدىغان جاي، مەقسەت.

وِجْهَةُ النَّظَرِ: كۆزقاراش.

﴿وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا﴾ ‹قرآن›: ھەر ئۈممەتنىڭ يۈز كەلتۈرىدىغان تەرىپى بار.

كَانَتْ وِجْهَتُهُ مَكَّةَ الْمُكَرَّمَةَ: ئۇنىڭ كۆزلەيدىغان جايى مەككە مۇكەررەمەدۇر.

قَدَّمَ وِجْهَةَ نَظَرِهِ: كۆزقارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

«ضَلَّ وِجْهَةَ أَمْرِهِ»: نىشاندىن ئازدى.

وَجْهِيٌّ: يۈزنىڭ، چىرايىنىڭ، تاشقى كۆرۈنۈشلۈك.

وُجُوبٌ: لازىم، زۆرۈر.

وُجُودٌ: تاپماق، بىلمەك، بايقىماق؛ ماھىيەت، مەۋجۇدىيەت، بارلىق.

كُلِّيَّ الْمَوْجُودِ: ھەممە يەردە بار.

عَدَمُ وُجُودٍ: يوق، مەۋجۇت ئەمەس.

«ظَهَرَتِ السَّيَّارَةُ الْجَدِيدَةُ لِلْوُجُودِ»: يېڭى تىپتىكى ماشىنا بارلىققا كەلدى.

«بَرَزَ إِلَى الْوُجُودِ»: مەيدانغا چىقتى، بارلىققا كەلدى.

غَابَ عَنِ الْوُجُودِ: خۇدىنى يوقاتتى.

الْوُجُودُ الْإِجْتِمَاعِيُّ: ئىجتىمائىي مەۋجۇدىيەت.

وُجُودِيٌّ ج وُجُودِيُّونَ: مەۋجۇدىيەتكە ئىشەنگۈچى، ماتېرىيالىست.

وُجُوزٌ: سۈيۈق دورا.

وُجُوزٌ: قىسقا، ئىخچام.

وُجُومٌ: قايغۇ، سۈكۈت.

بِوُجُومٍ: غەمكىن ھالدا، قايغۇ ئىچىدە.

وَجِيَ يَوْجَي وَجًى: پۇت قاپىرىپ كەتتى.

وَجِيبَةٌ: ۋەزىپە، كۆتۈرە.

وَجِيبَةُ الْعَامِلِ الزِّرَاعِيِّ: يېزا ئىگىلىك ئىشچىسىنىڭ ۋەزىپىسى.

وَجِيزٌ: ئاددىي، قىسقا، ئىخچام، يىغىنچاق.

عِبَارَةٌ وَجِيزَةٌ: ئىخچام ئىبارەت.

جَاءَ بَعْدَ فَتْرَةٍ وَجِيزَةٍ: ئازغىنە ۋاقىتتىن كېيىن كەلدى.

وَجِيعٌ: ئازاب، ئازابلىق، ئەلەملىك.

وَجِيهٌ ج وُجَهَاءُ م وَجِيهَةٌ ج وَجِيهَاتٌ و وَجَائِهُ: ئاتاقلىق، ئابرۇيلۇق، نوپۇزلۇق.

سَبَبٌ وَجِيهٌ: ئورۇنلۇق سەۋەب.

فَبَرَّأَهُ اللهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللهِ وَجِيهًا: ئاللاھ مۇسانى ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىن (يەنى، تۆھمەتلىرىدىن) ئاقلىدى، مۇسا ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئابرۇيلۇق ئىدى.

رَأْيٌ وَجِيهٌ: توغرا پىكىر.

وُجَهَاءُ الْبَلَدِيِّ: يۇرت كاتتىلىرى.

وَجِيٌّ ج أَوْجِيَاءُ: كېرەكسىز ئادەم، پۇتى قايرىلىپ كەتكەن ئادەم.

وَحَامٌ: سېزىك.

وَحِجَ يَوْحَجُ وَحْجًا بِهِ: ئىلتىجا قىلدى.

وَحَجٌ: پاناھگاھ.

وَحَّدَ يُوَحِّدُ تَوْحِيدًا: بىرلەشتۈردى، بىرلىككە كەلتۈردى.

وَحَّدَ بَيْنَهُمْ: ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇردى.

وَحَّدَ اللهَ: ئاللاھنى بىر دەپ بىلدى.

وَحَّدَ الْمَنَاهِجَ: پروگراممىلارنى بىرلىككە كەلتۈردى.

وَحَّدَ الْمَرْكَزَ: مەركەزلەشتۈردى.

وَحَّشَ يُوَحِّشُ تَوْحِيشًا: ياۋايى قىلىۋەتتى، ئەدەپسىز قىلىۋەتتى.

وَحَّى يُوَحِّي تَوْحِيَةً: ئالدىراتتى، ئىلگىرىلەتتى.

وَحَدَ يَحِدُ وَحْدًا وَوَحْدَةً: يالغۇز بولدى، تەنھا بولدى، يەككە بولدى.

وَحَدَ الشَّخْصُ: ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل بولدى.

وَحُدَ يَحِدُ وَحَادَةً وَ وُحُودَةً: تەنھا بولدى، يالغۇز بولدى.

وَحْدٌ: يالغۇز، تەنھا، يەككە.

اللهُ وَحْدَهُ: يېگانە ئاللاھ.

﴿فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ﴾ ‹قرآن›: ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا، «بىز يەقەت بىر ئاللاھقا ئىمان ئېيتتۇق»، دېدى.

جَاءَتْ وَحْدَهَا: يالغۇز كەلدى.

إِنَّكَ وَحْدَكَ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَلْعَبَ هَذَا الدَّوْرَ: يالغۇز سەنلا بۇ رولنى ئوينىيالايسەن.

هُوَ نَسِيجُ وَحْدِهِ: ئۇ ئوخشىشى يوق بىردىنبىر ئادەم.

«لَمْ أَلْبَثْ طَوِيلًا لِوَحْدِي»: مەن يالغۇز، ئۇزۇن تۇرالمايمەن.

وَحْدَانِيٌّ: بىر، يالغۇز، مۇستەقىل، يەككە-يېگانە؛ بويتاق.

فَتًى خَجُولٌ وَحْدَانِيٌّ: يالغۇزلۇقنى خالايدىغان نومۇسچان يىگىت.

«شَرُّ أُمَّتِي الْوَحْدَانِيُّ الْمُعْجِبُ بِدِينِهِ الْمُرَائِي بِعَمَلِهِ» ‹حديث›: مېنىڭ ئۈممىتىمنىڭ يامىنى دىنىنى كۆز-كۆز قىلىپ، ئەمەلىنى رىيا قىلىدىغان، تويتىن ئايرىلىپ قالغان ئادەمدۇر.

وَحْدَانِيَّةٌ: يالغۇزلۇق، تەنھالىق، يېگانىلىك.

الْوَحْدَانِيَّةُ: بىر مەزھەپچىلىك (دۇنيانىڭ مەنبەسى بىر دەپ بىلگۈچى پەلسەپىۋى تەلىمات).

«وَحْدَانِيَّةُ اللهِ تَعَالَى»: ئاللاھنىڭ ماھىيەت ۋە سۈپىتىدە يېگانىلىقى.

وَحْدَةٌ: يالغۇزلۇق، تەنھالىق؛ بىرلىك، ئىتتىپاقلىق.

يَجِبُ عَلَيْنَا أَنْ نَحْتَفِظَ بِوَحْدَتِنَا: بىز ئىتتىپاقلىقىمىزنى قوغدىشىمىز كېرەك.

الْوَحْدَةُ هِيَ مَنْبَعُ الْقُوَّةِ وَضَمَانُ النَّجَاحِ: ئىتتىپاقلىق كۈچ مەنبەسى ۋە غەلىبىنىڭ كاپالىتى.

«وَحْدَةُ الْمَصِيرِ»: تەقدىر بىرلىكى، تەقدىرداش.

الْوَحْدَةُ بَيْنَ الذَّاتِ وَالْمَوْضُوعِ: سۇبيېكتىپ ۋە ئوبيېكتىپ بىرلىك، بىرلەشمە ئىتتىپاق.

الْوَحْدَةُ الْعَرَبِيَّةُ: ئەرەب بىرلىكى، ئەرەب ئىتتىپاقى.

وَحْدَةُ النُّقُودِ: پۇل بىرلىكى.

وَحْدَةُ الْوُجُودِ: ئاللاھ بىلەن ئالەم بىر دېگەن قاراشتىكى نەزەرىيە، ۋەھدەتۇل ۋۇجۇد نەزەرىيىسى.

«هُوَ فِي وَحْدَةٍ وَانْعِزَالٍ»: ئۇ يالغۇز ياشايدىغان ئادەم، يالغۇزلۇقنى خالايدىغان ئادەم.

وَحْدَةٌ ج وَحَدَاتٌ: ئورگان، ئورۇن، تارماق، بىرلىك، بىرلەشمە، ئىتتىپاق.

وَحْدَةٌ مُتَكَامِلَةٌ: بىر پۈتۈن، پۈتۈنلەي.

وَحْدَةُ الزَّوَاجِ: مونوگامىيە، بىر ئەر-بىر خوتۇنلۇق تۈزۈم.

وَحَدَاتُ الْإِسْتِطْلَاعِ: قاراۋۇللۇق ئەترەتلىرى،

چارلاش ئەترەتلىرى.

وَحِرَ يَوْحَرُ وَحَرًا: پاتمىچۇق تېگىپ زەھەرلەنگەن نەرسىنى يېدى.

وَحِرَ الطَّعَامُ: پاتمىچۇق تېگىپ قويغان تاماق.

وَحْرٌ وَحَرٌ: غەزەپلەنمەك، ئاچچىقلانماق، ئاداۋەت، دۈشمەنلىك.

وَحِرٌ: غەزەپناك.

وَحَرَةٌ ج وَحَرٌ: پاتمىچۇق.

إِمْرَأَةٌ وَحَرَةٌ: ھەم قارا، ھەم سەت ئايال.

وَحَسَ يَحِسُ وَحْسًا: ئۇنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

وَحْسَةٌ: قىيىنچىلىق، قىيىن ئەھۋال.

وَحَشَ يَحِشُ وَحْشًا: قورالنى تاشلاپ قاچتى.

وَحَشَةُ الشَّيْءِ: سېغىندى، تەشنا بولدى، ئىنتىزار بولدى؛ سېغىندۇردى.

وَحَشَةُ صَدِيقِهِ: دوستى يېتىمسىراپ قالدى.

وَحُشَ يَوْحَشُ وُحُوشَةً وَوَحَاشَةً: ۋەھشىي بولدى، ياۋايى بولدى، قوپال بولدى.

وَحْشٌ ج وُحُوشٌ وَوُحْشَانٌ: ياۋايى ھايۋان، قورقۇنچلۇق نەرسە.

﴿وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ «قرآن»: ياۋايى ھايۋانلار توپلانغان چاغدا...

حِمَارٌ وَحْشٌ: ياۋا ئېشەك، قۇلان.

مَكَانٌ وَحْشٌ: چۆل، جەزىرە.

«مَشَى فِي الْأَرْضِ وَحْشًا»: يالغۇز ماڭدى.

بَاتَ وَحْشًا: ئاچ قورساق تاڭ ئاتقۇزدى.

هُوَ مِنْ وَحْشِ النَّاسِ: ئۇ چاكىنا ئادەم.

وَحْشَةٌ: يالغۇزلۇق، خىلۋەت، يالغۇزلۇقتىن قورقۇش؛ قايغۇ؛ دىلغىلىق، دوستلۇقتىن يىراق بولۇش.

وَحْشِيٌّ: ياۋايى، ۋەھشىي، يىرتقۇچ، ياۋۇز، رەھىمسىز، مەدەنىيەتسىز، شەپقەتسىز.

كَلَامٌ وَحْشِيٌّ: قوپال گەپ، قەبىھ سۆز.

حِمَارٌ وَحْشِيٌّ: قۇلان.

وَحْشِيَّةٌ ج وَحْشِيَّاتٌ: ياۋۇزلۇق، ۋەھشىيلىك، قوپاللىق.

عَذَّبَهُ بِكُلِّ وَحْشِيَّةٍ: ئۇنى رەھىمسىزلەرچە ئازابلىدى.

قَبِيلَةٌ وَحْشِيَّةٌ: ياۋايى قەبىلە.

وَحْشِيَّةُ الْحُرُوبِ: ئۇرۇشنىڭ ياۋۇزلۇقى.

وَحَصَ يَحِصُ وَحْصًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۆرىدى.

وَحِفَ يَوْحَفُ وَحَفًا: قويۇق بولدى، زىچ بولدى.

وَحُفَ يَوْحُفُ وَحَافَةً وَوُحُوفَةً: قويۇق بولدى، زىچ بولدى.

وَحْفٌ: قويۇق چىرايلىق قارا چاچ؛ ياپيېشىل ئۆسۈملۈك.

وَحْفٌ مِنَ الْأَجْنِحَةِ: پېيى قويۇق قانات.

وَحْفَاءُ ج وَحَافِي: قارا تاشلىق يەر؛ قىزىل توپىلىق يەر.

وَحِلَ يَوْحَلُ وَحْلًا وَ مَوْحَلًا: پاتقاققا پېتىپ قالدى.

وَحْلٌ وَوَحَلٌ ج أَوْحَالٌ وَوُحُولٌ: پاتقاق، لاي.

وَحِلٌ: پاتقاقلىق.

طَرِيقٌ وَحِلٌ: پاتقاقلىق يول.

وَحِمَ يَوْحَمُ وَحْمًا الشَّخْصَ لِلشَّيْءِ: كىشى نەرسىگە تەشنا بولدى، ئارزۇ قىلدى.

وَحِمَتِ الْحُبْلَى: ئىككى قات ئايال سېزىك بولدى.

«وَحِمَتْ تُفَّاحَةً»: ئالمىغا سېزىك بولدى.

وَحَمٌ: سېزىك.

قَيْءُ الْوَحَمِ: سېزىك قۇسىقى.

وَحْمَى ج وِحَامٌ وَوَحَامَى: سېزىك ئايال.

وَحَنَ يَحِنُ حِنَةً عَلَيْهِ: غەزەپلەندى، خاپا بولدى.

وَحْنَةٌ: تېپىلغاق پاتقاق.

وَحْوَحَ يُوَحْوِحُ وَحْوَحَةً: تىترىدى، تىترەپ كەتتى؛ تىت-تىت بولدى.

وَحَى يَحِيْ وَحْيًا: ئىشارەت قىلدى، ئىشارەت بەردى.

وَحَى إِلَيْهِ كَلَامًا: ئۇنىڭغا يوشۇرۇنچە سۆزلىدى.

وَحَى اللّٰهُ فِي قَلْبِهِ كَذَا: ئاللاھ ئۇنىڭ كۆڭلىگە سالدى، ئىلھام بەردى، بېشارەت بەردى.

وَحَى يَحِي وَحْيًا وَوَحَي وَ وِحَاءً: ئالدىرىدى.

وَحْيٌ: يوشۇرۇن بىلدۈرمەك، يوشۇرۇن مەلۇم قىلماق، يوشۇرۇن سۆزلىمەك، ۋەھيى كەلمەك، ئىلھام بىلەن بىلدۈرمەك، ۋەھيى؛ ئىلھام.

وَحْيُ الشُّعَرَاءِ: شائىرلارنىڭ ئىلھامى.

﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى﴾ «قۇرئان»: پەقەت ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان ۋەھيىنىلا سۆزلەيدۇ.

وَحِيْدٌ ج وَحِيْدَةٌ: يالغۇز، تەنھا، يەككە؛ تەڭداشسىز.

لَا أَسْكُنُ مَعَهُمْ بَلْ أَسْكُنُ وَحِيْدًا: مەن ئۇلار بىلەن تۇرمايمەن، بەلكى يالغۇز تۇرىمەن.

وَحِيْدُ الطَّرَفِ: بىر تەرەپلىمە.

الْغَرَضُ الْوَحِيْدُ: بىردىنبىر مەقسەت.

﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً﴾ «قۇرئان»: مەن تەنھا ياراتقان كىشىنى ماڭا قويۇۋەت.

وَحِيْدُ الْقَرْنِ: كەركىدان.

«عَاشَ وَحِيْدًا»: تەنھا ياشىدى.

وَحِيْدُ أَبَوَيْهِ: ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يالغۇز بالىسى.

يَوْمُ الْوَحِيْدِ: يەكشەنبە.

وَحِيْدَةُ الْخَلِيَّةِ: بىر ھۈجەيرىلىك.

وَخَّازٌ: سانجىغۇچى، سانجىپ ئاغرىتقۇچى.

وَخَّى يُوَخِّي تَوْخِيَةً الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىدى، نىيەت قىلدى.

وَخَدَ يَخِدُ وَخْدًا وَوَخِيْدًا وَوَخَدَانًا الْبَعِيْرُ: تۆگە تېز ماڭدى، يۈگۈردى.

وَخَزَ يَخِزُ وَخْزًا: سانجىدى، ئاغرىتتى، دەرد قىلدى.

وَخَزَهُ ضَمِيرُهُ: پۇشايمان قىلدى، ئۆكۈندى، ۋىجدان ئازابى تارتتى.

وَخَزَهُ الشَّيْبُ: بېشىغا ئاق سانجىدى.

وَخَزَ الطَّبِيْبُ الْمَرِيْضَ: دوختۇر كېسەلگە يىڭنە سانجىدى.

وَخَزَهُ فِي شَرَفِهِ: ئۇنىڭ ئابرۇيىنى تۆكتى.

وَخْزٌ: سانجىماق، سانجىپ ئاغرىتماق؛ ئاز قىسىم.

وَخْزُ الضَّمِيْرِ: ۋىجدان ئازابى.

فِي الرَّأْسِ وَخْزٌ قَلِيْلٌ مِنَ الشَّيْبِ: بېشىدا ئازراق ئاق بار.

وَخْزَةٌ: بىر قېتىم سانجىماق.

وَخُشَ يَوْخُشُ وَخَاشَةً وَوُخُوْشًا الشَّيْءُ: نەرسە ناچار بولدى، پەسكەش بولدى.

وَخْشٌ ج وِخَاشٌ وَأَوْخَاشٌ: ھەر نەرسىنىڭ ناچىرى، ئەسكىسى.

وَخَصَ يَخِصُ وُخُوْصًا: ھەرىكەتلەندى، مىدىرلىدى.

وَخَضَ يَخِضُ وَخْضًا بِالرُّمْحِ: نەيزە سانجىدى.

وَخَطَهُ الشَّيْبُ: بېشىغا ئاق كىردى.

وَخَطَ يَخِطُ وَخْطًا الشَّيْبُ رَأْسَهُ: بېشىغا ئاق سانجىدى.

وَخَطَ فُلَانًا بِالرُّمْحِ: پالانىغا نەيزە سانجىدى.

وَخَفَ يَخِفُ وَخْفًا السَّوِيْقَ: تالقانغا سۇ قويۇپ ئارىلاشتۇردى.

وَخُمَ يَوْخُمُ وَخَامَةً وَوُخُوْمَةً وَوُخُوْمًا الْمَكَانُ: جاي سېسىقچىلىق بولۇپ كەتتى.

وَخُمَ الطَّعَامُ: تاماق بۇزۇلۇپ قالدى.

وَخِمَ يَوْخَمُ وَخَمًا الطَّعَامَ: تاماق سىڭمىدى.

وَخَمٌ: ھاۋانىڭ بۇلغىنىشى؛ لەقۋالىق؛ گېمورروي.

وَخَمٌ ج أَوْخَامٌ: پاسكىنا، مەينەت.

وَخْمٌ وَ وَخِمٌ ج أَوْخَامٌ: سۆرەلمە، ئېغىر، قاشاڭ.

وَخِمٌ ج أَوْخَامٌ: ھەزىم قىلالمايدىغان.

وَخْمَةٌ: بۇزۇقلۇق.

وَخْوَاخٌ: يوغان قورساق، ھورۇن، توخۇ يۈرەك،

بىلى بوش.

وَخْوَاخٌ مِنَ التَّمْرِ: يۇمشاق خورما، بوشاپ كەتكەن خورما.

وَخُوْمٌ ج وَخَامَى وَوِخَامٌ: زىيانلىق.

وَخَى يَخِيْ وَخْيًا الْأَمْرَ: ئىشنى ئويلىدى، ئىشقا نىيەت قىلدى، مەقسەت قىلدى.

وَخَى وَخْيَةً: ئۈرنەك قىلدى، ئۈلگە قىلدى.

وَخْيٌ وَخًى: نىيەت، ئۈرۈنۇش، غەرەز، غايە، مەقسەت.

وَخْيٌ ج وَخِيٌّ: ئۈرۈنغۇچى، مەقسەت قىلغۇچى، ئىرادە باغلىغۇچى.

وَخِيْمٌ ج وَخَامَى: هەزىم قىلالمايدىغان؛ زىيانلىق، خەتەرلىك، يامان.

وَخِيْمُ الْعَاقِبَةِ: ئاقىۋىتى يامان.

وِدَاجٌ: بويۇن كۆك تومۇرى، ۋېنا.

وِدَاجِيٌّ: بويۇن كۆك تومۇرلۇق.

وَدَادٌ: دوستلۇق.

وَدَادِيٌّ: دوستلۇق، دوستانە، مېهرىبانلىق.

وَدَاعٌ: خوشلاشماق، ۋىدالاشماق، ئەلۋىدا.

الْوَدَاعُ: خەير خوش، ئاق يول بولسۇن، خۇداغا ئامانەت؛ مەدىنە مۇنەۋۋەرە يېنىدىكى بىر جاي.

الْوَدَاعُ الْأَخِيْرُ: مەڭگۈلۈك خوشلىشىش، ئاخىرقى خوشلىشىش.

حَفْلَةُ الْوَدَاعِ: ئۇزىتىش زىياپىتى.

خُطْبَةُ الْوَدَاعِ: خوشلىشىش نۇتقى.

«وَدَاعًا يَا حَبِيْبِيْ»: خەير خوش، ئەي دوستۇم.

«الْوَدَاعُ الْوَدَاعُ»: ئەلۋىدا، خەير خوش.

وَدَاعَةٌ: مۇلايىم، يېقىملىق؛ تىنچ، تەمكىنلىك.

فُلَانٌ ذُوْ وَدَاعَةٍ: پالانى مۇلايىم ئادەم.

وَدَاعِيٌّ: خوشلىشىشلىق، ئۇزىتىشلىق؛ خوشلاشقۇچى، ۋىدالاشقۇچى.

وَدَأَ يَدَأُ وَدْأً الشَّيْءَ: تەكشىلىدى، تۈزلىدى، رېمونت قىلدى، ھەل قىلدى.

وَدَأَ بِالْقَوْمِ: زىيانكەشلىك قىلدى، يامانلىق قىلدى.

وَدِيْءَ: يَوْدَأُ وَدَأً: هالاك بولدى، يوقالدى.

وَدِأَتْ عَنْهُ الْأَخْبَارُ: خەۋەرلەر ئۈزۈلۈپ قالدى.

وَدَجَ يَدِجُ وَدْجًا الدَّابَّةَ: هايۋاننىڭ بويۇن كۆك تومۇرىنى كېسىۋەتتى.

وَدَجٌ ج أَوْدَاجٌ: بويۇن كۆك تومۇر، ۋېنا.

نَفَخَ أَوْدَاجَهُ: بويۇن تومۇرىنى كۆپۈردى.

وَدَجِيٌّ: بويۇن كۆك تومۇرنىڭ، ۋېنانىڭ.

وَدَحَةٌ: ئازغىنە نەرسە.

مَا أَغْنَى عَنِّي وَدَحَةً: ماڭا ئازراقمۇ پايدىسى يوق.

وَدَّ يَوَدُّ وُدًّا وَمَوَدَّةً: ئۇنى سۆيدى، ياخشى كۆردى؛ ئارزۇ قىلدى.

﴿يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ «قرآن»: هەر بىرى مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

«وَدِدْتُ أَنْ أُسَافِرَ مَعَكَ»: سەن بىلەن بىللە سەپەر قىلغۇم بار.

وَدِدْتُ لَوْ زُرْتَنِي: مېنى يوقلىسالىڭ ئىكەن.

«أَوَدُّ أَنْ يَنْتَصِرَ الْحَقُّ»: هەقنىڭ ئۈستۈنلۈك قازىنىشنى ئارزۇ قىلىمەن.

وَدٌّ وِدٌّ وُدٌّ: ياخشى كۆرمەك، سۆيمەك؛ ئۈمىد قىلماق.

بَيْنَهُمَا وُدٌّ صَدَاقَةٍ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەممىمي دوستلۇق بار.

بِوُدِّ أَنْ تَزُوْرَنِي: مېنى يوقلىسالىڭ ئىكەن، دەيمەن.

﴿إِنَّ الَّذِيْنَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ «قرآن»: ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئۈچۈن ئاللاھ ھەقىقەتەن (ئۇلارنىڭ دىللىرىدا) مۇھەببەت پەيدا قىلىدۇ.

وَدٌّ: ئەرەبلەرنىڭ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بىر

بۇتىنىڭ ئىسمى.

﴿وَلَا تَذَرُنَّ وَدّاً وَلَا سُوَاعاً﴾ «قرآن»: ۋەدنى، سۇۋائنى ... ھەرگىز تەرك ئەتمەڭلار.

وَدٌّ ج أَوْدَادٌ وَأَوُدٌّ / أَوِدٌّ: دوست، دوستانە، بۇرادەر، ئاغىنە؛ چوڭقۇر مۇھەببەت.

«إِنَّ أَبَرَّ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ وُدَّ أَبِيهِ» «حديث»: كىشىنىڭ دادىسىنىڭ دوستلىرىغا سىلە-رەھىم قىلىشى ئەڭ چوڭ ياخشىلىقتۇر.

وَدَّأَ يُوَدِّأُ تَوْدِيئًا وَتَوْدِئَةً بِهِ: كۆمدى، دەپنە قىلدى.

وَدَّأَ عَلَيْهِ الْأَرْضَ: ئۈستىگە توپا تاشلىدى، كۆمۈپ ئۈستىنى تەكشىلىدى.

وَدَّجَ يُوَدِّجُ تَوْدِيجًا الدَّابَّةَ: ھايۋاننىڭ بويۇن كۆك تومۇرىنى كېسىۋەتتى.

وَدَّرَ يُوَدِّرُ تَوْدِيرًا: ئۆزىنى قۇترىتىپ خەتەرگە يولۇقتۇردى.

وَدَّرَ الشَّيْءَ: نەرسىنى يىراقلاشتۇردى.

وَدَّرَ الْمَالَ: مالنى ئىسراپ قىلدى، بۇزۇپ چاچتى.

وَدَّرَ الرَّجُلَ: كىشىنى ئازدۇردى، يولدىن چىقاردى.

وَدَّعَ يُوَدِّعُ تَوْدِيعًا: خوشلاشتى، ۋىدالاشتى.

وَدَّعْنَاكُمْ: خەير خوش، خۇداغا ئامانەت.

﴿مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى﴾ «قرآن»: پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاشلىۋەتكىنىمۇ يوق، يامان كۆرۈپ قالغىنىمۇ يوق.

وَدَّكَ يُوَدِّكُ تَوْدِيكًا الطَّعَامَ: تاماقنى مايلىق قىلدى.

وَدَّكَهُ: ئۇنى چىنىقتۇردى.

وَدَّنَ يُوَدِّنُ تَوْدِينًا الشَّيْءَ: نەرسىنى يۇمشاتتى؛ ھۆللىدى، نەملىدى؛ كىچىكەيتتى.

وُدِّيٌّ: دوستلۇق، ئاغىنىدارچىلىق، بۇرادەرچىلىك، دوستانە، مېھرىبانلىق.

عَلَاقَاتٌ وُدِّيَّةٌ: دوستانە ئالاقە.

تَسْوِيَةٌ وُدِّيَّةٌ: دوستانىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىش.

مُبَارَاةٌ وُدِّيَّةٌ: دوستانە مۇسابىقە.

وَدَرَ يَدِرُ وَدْرًا: مەست بولدى، غەرق مەست بولدى.

وَدَرَ الشَّيْءَ: نېرى قىلىۋەتتى، يىراقلاشتۇرۇۋەتتى.

وَدَسَ يَدِسُ وَدْسًا الشَّيْءُ: يوقالدى.

وَدَسَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ: نەرسە ئۇنىڭغا مەخپىي بولدى.

وَدَسَتِ الْأَرْضُ: زېمىن ئوت-چۆپكە پۈركەلدى.

وَدَسٌ: ئۆسۈملۈك، ئەيىب، نۇقسان.

وَدَعَ يَدَعُ وَدْعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئامانەت قويدى.

وَدَعَ فِي الْمَصْرِفِ: بانكىغا پۇل سالدى.

وَدَعَ الرَّجُلَ: كىشىنى تاشلىۋەتتى.

وَدَعَ الشَّخْصَ: كىشى خاتىرجەملىككە يۈزلەندى.

وَدُعَ يَوْدُعُ وِدَاعَةً: مۇلايىم بولدى.

وَدْعٌ: ھاۋالە قىلماق، تاپشۇرماق.

وَدَعٌ / وَدْعٌ الْوَاحِدَةُ وَدَعَةٌ ج وَدَعَاتٌ: قولۇلە قېپى.

ضَرَّابُ الْوَدْعِ: پالچى، رەممال.

وَدَفَ يَدِفُ وَدْفًا الشَّحْمُ: ماي ئېرىدى.

وَدَفَ الْإِنَاءُ: قاچا ئېقىپ قالدى.

وَدَفَ لَهُ الْعَطَاءَ: ئۇنىڭغا سوۋغىنى ئاز بەردى.

وَدَفَةٌ: ياغ، ماي؛ يېشىل ئوتلاق.

وَدَقَ يَدِقُ وَدْقًا الْمَطَرُ: يامغۇر ياغدى.

وَدَقَ إِلَيْهِ: يېقىنلاشتى.

وَدَقَ بِهِ: ئۆلپەتلەشتى.

وَدْقٌ: يامغۇر.

﴿فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ «قرآن»: شۇنىڭ بىلەن يامغۇرنىڭ بۇلۇتلارنىڭ ئارىسىدىن چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

وَدِكَ يَوْدَكُ وَدَكًا: سەمرىدى، ئەت ئالدى.

وَدَكٌ: ياغ، ماي.

مَا فِيهِ وَدَكٌ: كېرەكسىز ئادەم.

وَدِكٌ: سېمىز، مايلىق.

دِيكٌ وَدِكٌ: سېمىز خوراز.

وَدَنَ يَدِنُ وَدْنًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قىسقارتتى،

كىمەيتتى؛ كىچىكلەتتى؛ ھۆللىدى.

وِدْنٌ ج أَوْدَانٌ: قولاق.

وَدَهَ يَدِهُ وَدْهًا فُلَانًا عَنِ الْأَمْرِ: توستى، توسقۇنلۇق قىلدى.

وَدُودٌ ج أَوِدَّةٌ وَأَوِدَّاءُ: چوڭقۇر مۇھەببەت قويغۇچى، دوست بولغۇچى، سۆيۈملۈك.

أَنَّهُ وَدُودٌ جِدًّا تِجَاهَ رِفَاقِهِ: ئۇ يولداشلىرىغا ناھايىتى قىزغىن.

الْوَدُودُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ياخشى بەندىلىرىنى دوست تۇتقۇچى، يېقىن بەندىلىرىنىڭ قەلبىدە سۆيۈملۈك» دېگەن مەنىدە.

﴿وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، دوست تۇتقۇچىدۇر.

وَدُوكٌ: سېمىز، مايلىق.

وَدَى يَدِي وَدْيًا وَدِيَةً: تۆلەم تۆلىدى، جەرىمانە تۆلىدى.

وَدْيٌ: سۈيدۈكتىن كېيىن كېلىدىغان سۇيۇقلۇق.

وَدِيدٌ ج أَوِدَّةٌ وَأَوِدَّاءُ: دوست بولغۇچى، چوڭقۇر مۇھەببەت قويغۇچى.

وَدِيعٌ ج وُدَعَاءُ: مۇلايىم؛ خاتىرجەم؛ ئىسكىلاتچى؛ ھاۋالە قىلىنغۇچى.

وَدِيعُ الْأَخْلَاقِ: ئەخلاقلىق.

الْحَمَلُ الْوَدِيعُ: ياۋاش قوزا.

وَدِيعٌ ج وَدَائِعُ: قەبرە.

وَدِيعَةٌ ج وَدَائِعُ: ئامانەت قويۇلغان نەرسە.

وَدِيعَةٌ مَالِيَّةٌ: ئامانەت، ئامانەت پۇل.

وَدِيعَةٌ ثَابِتَةٌ: قەرەللىك، ئامانەت.

وَدِيعَةٌ جَارِيَةٌ: قەرەلسىز ئامانەت.

«تَرَكَ عِنْدَهُ عِقْدًا مِنَ اللُّؤْلُؤِ وَدِيعَةً»: ئۇنىڭ يېنىدا بىر تىزىق مەرۋايىتنى ئامانەت قويدى.

تَزْدَادُ وَدَائِعُ الشَّعْبِ الْمَالِيَّةِ فِي الْمَصَارِفِ كُلَّ سَنَةٍ: خەلقنىڭ بانكىدا ئامانەت قويغان پۇلى يىلمۇ يىل ئاشماقتا.

«سَقَطَتِ الْوَدَائِعُ»: يامغۇر ياغدى.

وَدِيفَةٌ ج وَدَائِفُ: ئوتلاق.

وَدِيقَةٌ ج وَدَائِقُ: قاتتىق ئىسسىق، تومۇز. ئىسسىق، چۈپلۈك.

وَدِيكٌ: سېمىز، مايلىق.

دِيكٌ وَدِيكٌ: سېمىز خوراز.

وَذَأَ يَذَأُ وَذْأً فُلَانًا: پالاننى سىلكىشلىدى، ئەيىبلىدى، ھاقارەتلىدى.

وَذْأَةٌ: ئەيىب، نۇقسان، ئىللەت.

وَذَحَ يَذِحُ وَزْحًا: چوڭ قەدەملەر بىلەن ماڭدى.

وَذَرَ يَذِرُ وَذْرًا اللَّحْمَ: گۆشنى كەستى، پارچىلىدى.

وَذِرَهُ يَذِرُ وَذْرًا الشَّيْءَ: ئۇنى تاشلىۋەتتى، قالدۇرۇپ قويدى.

﴿لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ﴾ «قۇرئان»: ئۇ ھېچ نەرسىنى قالدۇرمايدۇ، قويمايدۇ.

وَذْرَةٌ ج وِذْرٌ وَوَذَرٌ: كىچىك پارچە.

وَذْرَتَانِ: ئىككى لەۋ.

وَذَعَ يَذَعُ وَذْعًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

وَذَفَ يَذِفُ وَذْفًا الشَّحْمُ: ماي ئېرىدى.

وَذِفَ يَذَفُ وَذَفًا وَوَذْفَانًا: ئىرغاڭلاپ ماڭدى.

وَذْمَاءُ: تۇغماس.

اِمْرَأَةٌ وَذْمَاءُ: تۇغماس ئايال.

وَذَى يَذِي وَذْيًا وَجْهَهُ: يۈزىنى مورلىدى.

وَذْيَةٌ: ئاغرىق، ئەيىب، نۇقسان.

وَرَاءَ: ئارقىدا، كەينىدە.

مَا وَرَاءَ النَّهْرِ: ئامۇ دەرياسىنىڭ شىمالىدىكى جايلار.

﴿وَاللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ كاپىرلارنىڭ ئەتراپىنى قورشاپ تۇرغۇچىدۇر.

«أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وَتَرَاصُّوا فَإِنِّي أَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي» «حديث»: سەپراس تۇرۇڭلار ۋە بىر-بىرىڭلارغا

يـېقىن تـۇرۇڭلار، مەن سـىلەرنى كەينىمـدىن كۆرۈپ تۇرىمەن.

«هُوَ وَرَاءَ أَفْكَارِهِ»: قوزغىغۇچى، سەۋەبچىسى.

الْوَرَاءُ: نەۋرە.

وِرَاثَةٌ: مىراس.

وِرَاثِيٌّ: ئىرسىيەت، ۋارىس، مىراسخور.

وِرَاثِيَّةٌ: ئىرسىي، ئىرسىيەتلىك.

وِرَاطٌ: ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك.

وِرَاقَةٌ: قەغەزچىلىك كەسپى.

وَرِبَ يَوْرَبُ وَرْبًا: بۇزۇلۇپ قالدى.

وَرِبَ جَوْفُهُ: قورسىقى چىرىپ كەتتى.

وَرَبَهُ: ئۇنى قىڭغايتتى، قىيسايتتى.

وَرَبَ الْبَابَ: ئىشىكنى قىيا ئاچتى.

وِرْبٌ: ئەزا، پارچە.

قَطَعَهُ وِرْبًا وِرْبًا: ئۇنى پارچە-پارچە قىلىۋەتتى.

وَرِبٌ: بۇزۇق، بۇزۇلۇپ قالغان.

وَرِثَ يَرِثُ وِرْثًا / وَرْثًا وَإِرْثًا وَإِرْثَةً وَ رِثَةً وَتُرَاثًا: ۋارىسلىق قىلدى.

وَرِثَ عَنْ عَمِّهِ ضَيْعَةً: تاغىسىنىڭ زېمىنىغا ۋارىسلىق قىلدى.

وَرِثَ مَجْدَ آبَائِهِ: ئاتا-بوۋىسىنىڭ شان-شەرىپىگە ۋارىسلىق قىلدى.

﴿وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ﴾ «قۇرئان»: سۇلەيمان (پەيغەمبەرلىك، ئىلىم ۋە پادىشاھلىقتا) ئاتىسى داۋۇدقا ۋارىسلىق قىلدى.

وِرْثٌ: مىراس.

وَرِخَ يَوْرَخُ وَرَخًا الْعَجِينُ: خېمىرنىڭ سۈيى جىق بولۇپ، بوشاپ كەتتى.

وَرِخَ الْمَكَانُ: جاي ئوت-چۆپلۈك بولدى.

وَرَدَ يَرِدُ وُرُودًا الْمَاءَ: سۇغا يېقىنلاشتى.

وَرَدَ فِي الْكِتَابِ كَذَا: كىتابتا مۇنداق كەلگەن:

﴿وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ﴾ «قۇرئان»: مۇسا مەديەنىدىكى بىر بۇلاقنىڭ يېنىغا كەلگەندە ...

«كَمَا وَرَدَ فِي الْحَدِيثِ الشَّرِيفِ»: ھەدىس شەرىفتە كەلگىنىدەك، ھەدىس شەرىفتە ئېيتىلغانىدەك.

وَرْدٌ ج وُرُودٌ الْوَاحِدَةُ وَرْدَةٌ ج وَرْدَاتٌ: قىزىلگۈل، ئەتىرگۈل، گۈلسۇرۇخ.

«مَاتَ وَهُوَ فِي عُمْرِ الْوَرْدِ»: ئۇ نەۋقىران ۋاقتىدا ئۆلدى، يىگىتلىك ۋاقتىدا ئۆلدى.

وَرْدَةُ الرِّيَاحِ: شامالدا چاقىلىشىدىغان چېچەكلەر.

﴿فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ﴾ «قۇرئان»: ئاسمان قىزىلگۈلدەك بولۇپ كېتىدۇ.

وِرْدٌ ج أَوْرَادٌ: قۇرئاندىن ياكى زىكرىدىن كېچىسى ئوقۇلىدىغان مۇھىم بۆلەكلەر؛ تەشنالىق؛ بىر ئۆلۈش.

قَرَأَ وِرْدَهُ: ۋەزىپىسىنى ئوقۇدى.

﴿وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ﴾ «قۇرئان»: ئۇ جاي نېمىدېگەن يامان!

وَرْدِيٌّ: قىزىلگۈلنىڭ، قىزىلگۈلدەك.

لَوْنٌ وَرْدِيٌّ: قىزىلگۈل رەڭلىك.

وَرٌّ: كاسا؛ مول.

وَرَّةٌ: ئورەك.

وَرَّاقٌ ج وَرَّاقُونَ: قەغەز ياسىغۇچى؛ قەغەز ساتقۇچى، قەلەم-قەغەز تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى، ئاپتور؛ پۇلدار.

وَرَّثَهُ يُوَرِّثُ تَوْرِيثًا: ئۇنى مىراسخور قىلدى، مىراس قالدۇردى.

وَرَّخَ يُوَرِّخُ تَوْرِيخًا الْكِتَابَ: تارىخ يازدى.

وَرَّدَ يُوَرِّدُ تَوْرِيدًا التَّاجِرُ الْبِضَاعَةَ: تىجارەتچى چەتتىن مال كىرگۈزدى.

وَرَّدَ الشَّخْصُ الثَّوْبَ: كىشى رەختنى قىزىلغا بويىدى.

وَرَّدَتِ الشَّجَرَةُ: دەرەخ چېچەكلىدى.

وَرَّدَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئەڭلىك ئەتتى.

وَرَّسَهُ يُوَرِّسُ تَوْرِيسًا: ئۇنى قىزىلغا بويىدى.

وَرَّشَ يُوَرِّشُ تَوْرِيشًا بَيْنَهُمْ: ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، قۇتراتقۇلۇق قىلدى.

وَرَّضَ يُوَرِّضُ تَوْرِيضًا: ئوتلاق ئىزدەپ مەلۇم جايغا كەلدى.

وَرَّطَهُ يُوَرِّطُ تَوْرِيطًا: ئۇنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى، بالاغا تىقتى.

وَرَّعَ يُوَرِّعُ تَوْرِيعًا الْفَرَسَ: ئاتنى يۈگەنلىدى، تىزگىنلىدى.

وَرَّفَ يُوَرِّفُ تَوْرِيفًا الظِّلّ: سايە كېڭەيدى، سوزۇلدى.

وَرَّقَ يُوَرِّقُ تَوْرِيقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

وَرَّقَ الْكِتَابَ: كىتابنى ۋاراقلىدى.

وَرَّمَ يُوَرِّمُ تَوْرِيمًا: ئىششىتىپ قويدى.

وَرَّمَ الْمَرَضُ وَجْهَهُ: كېسەل ئۇنىڭ يۈزىنى ئىششىتىپ قويدى.

«وَرَّمَ الشَّخْصُ بِأَنْفِهِ»: غادىيىۋالدى.

وَرَّمَ أَنْفَهُ: ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

وَرَّى يُوَرِّي تَوْرِيَةً النَّارَ: ئوت چىقاردى.

وَرَّى الشَّيْءَ: نەرسىنى مەخپىي تۇتتى، يوشۇردى.

وَرَّى عَنِ الشَّيْءِ: مەقسىتىنى يوشۇرۇپ، كۆرۈنۈشتە باشقىچە بولۇۋالدى.

وَرَسَ يَرِسُ وُرُوسًا النَّبْتُ: ئوت-چۆپ يېشىللاشتى.

وَرْسٌ: قىزىل رەڭ.

وَرْسِيٌّ: قىزىل رەڭلىك، قىزىلغا بويالغان.

وَرَشَ يَرِشُ وَرْشًا وَوُرُوشًا: چاقىرىلمىغان مېھمان بولدى، تەييارغا ھەييار بولدى.

وَرِشَ يَوْرَشُ وَرَشًا: ھەرىكەتچان بولدى، تېتىك بولدى.

وَرْشٌ: سۈتتىن ئىشلەنگەن يېمەكلىك.

وَرِشٌ م وَرِشَةٌ ج وَرِشَاتٌ: ھەرىكەتچان، تېتىك.

وَرْشَةٌ ج وُرَشٌ و وَرَشَاتٌ: كارخانا، سېخ، ئىش ئورنى، رېمونتخانا.

وَرْشَةُ الْعُدَدِ: قورال-سايمان سېخى.

وَرْشَةُ الْمَرَمَّاتِ رېمونت سېخى.

لَخَّصَ مُدِيرُ الْوَرْشَةِ آرَاءَ الْجَمِيعِ إِلَى ثَلَاثِ نُقَاطٍ: سېخ مۇدىرى كۆپچىلىكنىڭ پىكىرلىرىنى ئۈچ نۇقتىغا يىغىنچاقلىدى.

عِنْدَمَا وَصَلْنَا إِلَى الْمَصْنَعِ قُمْنَا أَوَّلًا بِزِيَارَةِ الْوَرَشَاتِ ثُمَّ تَحَدَّثْنَا مَعَ الْعُمَّالِ: زاۋۇتقا يېتىپ بارغىنىمىزدا ئالدى بىلەن سېخلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇق، ئاندىن ئىشچىلار بىلەن سۆھبەتلەشتۇق.

وَرَصَ يَرِصُ وَرْصًا الدَّجَاجَةُ: توخۇ تۇغدى، كاككىلىدى.

وَرَضَ يَرِضُ وَرْضًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئىچى سۈرۈپ كەتتى.

وَرْطَةٌ ج وَرَطَاتٌ: پاتقاق، لاي؛ قىيىن ئەھۋال.

وَقَعَ فِي وَرْطَةٍ: قىيىن ئەھۋالدا قالدى؛ بېشىغا قاتتىق كۈن كەلدى.

تَخَلَّصَ مِنْ وَرْطَتِهِ: قىيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلدى.

وَرِعَ يَرِعُ وَيَوْرَعُ وَرَعًا: تەقۋادار بولدى، ئىخلاسمەن بولدى، گۇناھلىق ئىشلاردىن يىراق بولدى.

وَرَعَ يَرَعُ وَرْعَةً: ئاجىز بولدى، قورقۇنچاق بولدى.

وَرَعٌ ج أَوْرَاعٌ: قورقۇنچاق، ئاجىز.

رَجُلٌ وَرَعٌ: قورقۇنچاق ئادەم.

وَرِعٌ: تەقۋا، پەرھىزكار.

وَرَفَ يَرِفُ وَرْفًا وَوَرِيفًا الظِّلّ: سايە كېڭەيدى، سوزۇلدى.

وَرَفَ النَّبَاتُ: ئوتياش چىرايلىق بولدى، گۈزەللەشتى.

وَرَقَ يَرِقُ وَرْقًا الشَّجَرُ: دەرەخ يوپۇرماق چىقاردى.

وَرَقَ الشَّجَرَ: دەرەخ يوپۇرمىقىنى قىرقىدى.

وَرَقٌ ج أَوْرَاقٌ: قەغەز، ۋاراق؛ پۇل.

وَرَقُ الشَّجَرِ: دەرەخ يوپۇرمىقى.

قَدَّمَ أَوْرَاقَ اِعْتِمَادِهِ: دۆلەت خېتى تاپشۇردى.

وَرَقُ مُسْتَرَاحٍ: تازىلىق قەغىزى.

وَرَقُ نَشَّافٍ: سۈمۈرگۈچ قەغەز.

وَرَقُ زِيَارَةٍ: كارتا.

﴿وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ﴾ «قۇرئان»: ئۇلار (جەننەت دەرەخلىرىنىڭ) يوپۇرماقلىرى بىلەن ئەۋرەتلىرىنى يېپىشقا كىرىشتى.

وَرَقُ اللَّعِبِ: قارتا.

وَرَقُ يَا نَصِيبُ: لاتارىيە بېلىتى.

وَرَقٌ لِلْحَزْمِ: ئوراش قەغىزى.

ظَلَّ حِبْرًا عَلَى الْوَرَقِ: قۇرۇق قەغەزگە ئايلىنىپ قالدى.

أَوْرَاقُ الْإِنْتِخَابِ: سايلام بېلىتى.

أَوْرَاقُ الْإِعْتِمَادِ: دۆلەت خېتى.

وَرِقٌ: يوپۇرماقلىق، غازاڭلىق.

وَرِقٌ ج أَوْرَاقٌ وَوِرَاقٌ: مېتال پۇل.

وَرْقَاءُ ج وَرَاقٍ وَوَرَاقَى: كەپتەر.

وَرَقَةٌ ج وَرَقَاتٌ: بىر ۋاراق قەغەز، ماركا، خەت-چەك.

وَرَقَةُ الْبَرِيدِ: ئاتكرىتكا.

وَرَقَةُ الْإِتِّهَامِ: ئەرزنامە، شىكايەتنامە.

﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا﴾ «قۇرئان»: (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقنى ئاللاھ بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق.

وَرَقَةُ تَكْلِيفٍ: چاقىرىق قەغىزى.

وَرَقَةُ مُرُورٍ: يول خېتى.

وَرَقَةٌ مُقَوًّى: كارتوچكىلىق قەغىزى، قاتۇرما قەغەز، قېلىن قەغەز، ماترىنا.

وَرَقَةٌ نَقْدِيٌّ: قەغەز پۇل.

وَرَقَةٌ مَالِيٌّ: باھالىق قەغەز، باھالىق بېلەت.

وَرَقَةُ الْحِيطَانِ: گۈللۈك قەغەز.

وَرَقَةُ الْكَرْبُونِ: قارا قەغەز.

وَرَقَةٌ لِلْحَزْمِ: ئوراش قەغىزى.

وَرَقَةٌ بُوسْطَةٍ: ماركا، پوچتا ماركىسى.

الْوَرَقَةُ الْأَخِيرَةُ: كوزىر.

لَعِبُ الْوَرَقَةِ الْأَخِيرَةِ: ئاخىرقى كوزۇر.

وَرَقِيٌّ: قەغەزنىڭ، قەغەزدىن.

وَرَكَ يَرِكُ وَرْكًا الشَّخْصُ: ساغرىسىنى قويۇپ ئولتۇردى.

وَرَّكَ الشَّخْصَ: قوڭغا تەپتى.

وَرِكَ يَوْرَكُ وَرَكًا الشَّخْصُ: كىشى ساغرىلىق بولدى.

وَرْكٌ وَوَرِكٌ ج أَوْرَاكٌ: ساغرا، كاسا.

وَرَلٌ ج أَوْرَالٌ: ۋاران، ئۆچكە ئەمەر.

وَرِمَ يَرِمُ وَرَمًا الْجِلْدُ: تېرە ئىششىپ قالدى، كۆپۈپ قالدى.

وَرِمَ النَّبْتُ: ئۆسۈملۈك ئۆستى.

وَرَمٌ ج أَوْرَامٌ: ئىششىق.

وَرَمٌ خَبِيثٌ: راك.

وَرَمٌ عَظْمِيٌّ: سۆڭەك راكى.

وَرَمٌ لَحْمِيٌّ: ئۆسمە.

وَرَمٌ وِعَائِيٌّ: قان تومۇر ئۆسمىسى.

أَوْرَامٌ سَرَطَانِيَّةٌ: راك ئۆسمىلىرى.

وَرْنُ الْوَاحِدَةُ وَرَنَةٌ ج وَرَنَاتٌ: جاھىلىيەت دەۋرىدىكى زۇلقەئدىنىڭ ئاتىلىشى.

وَرِهَ يَوْرَهُ وَرَهًا: ھاماقەتلىك قىلدى، گاللۇاڭ بولدى، دۆت بولدى.

وُرُورٌ: يەتمەك، يېتىپ بارماق؛ كەلمەك.

وَرَى يَرِي وَرْيًا الرَّجُلَ: كىشىنىڭ ئۆپكىسى ئاغرىپ قالدى.

وَرِيَ يَرِي وَرْيًا وَرِيَةً النَّارُ: ئوت ياللۇنجىدى، ئۇچقۇن چىقاردى.

وَرَى: ئىنسانلار، كىشىلەر، كائىنات، مەخلۇقات.

«مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُ الْوَرَى»: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنىڭ ياخشىسىدۇر.

«كُلُّ الْوَرَى كَانَ يَعْبُدُ مِنْ دُوْنِ خَا لِقِهِ إِلَى الأَصْنَامِ وَالأَحْجَارِ»: (ئەينى دەۋردە) بارلىق كىشىلەر ياراتقۇچى (ئاللاھ)نى قويۇپ بۇتلارغا ۋە تاشلار (ھەيكەللەر)گە چوقۇناتتى.

«فَأَدَامَكُمْ رَبُّ الْوَرَى فِي نِعْمَةٍ وَسَلاَمَةٍ وَسَعَادَةٍ وَرِخَاءٍ»: پەرۋەردىگارىڭلار مەرھەمىتى بىلەن سىلەرگە نېمەت، سالامەتلىك، بەخت ۋە پاراۋانلىق مەڭگۈ يار بولسۇن.

وَرِيْثٌ ج وُرَثَاءُ: ۋارىس، مىراسخور.

هُوَ وَرِيْثُ عَرْشِ أَبِيْهِ: ئۇ ئاتىسىنىڭ تەختى ۋارىسىدۇر.

وَرِيْدٌ ج أَوْرِدَةٌ و وُرْدٌ و وُرُوْدٌ: ۋېنا، كۆك تومۇر.

حَبْلُ الْوَرِيْدِ: جان تومۇر.

الْوَرِيْدُ الْبَابِيّ: قاپقا ۋېناسى، قاپقا تومۇر.

الْتِهَابٌ وَرِيْدِيٌّ: ۋېنا تومۇر ياللۇغى.

﴿وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ ‹قرآن›: بىز ئۇنىڭ جان تومۇردىنمۇ يېقىنمىز.

«حُقَنٌ عَنْ طَرِيْقِ الأَوْرِدَةِ»: تومۇرغا ئۇرۇلىدىغان ئوكۇل.

وَرِيْفٌ: ئۇزۇن.

ظِلٌّ وَرِيْفٌ: ئۇزۇن سايە.

وُرَيْقَةٌ: پارچە قەغەز.

وَرِيْشٌ: لاك؛ سىر.

وَرِيٌّ: ئۇچقۇن چىقارغۇچى، سېمىز ماي.

وَزَارَةٌ / وِزَارَةٌ ج وِزَارَاتٌ: ئىچكى كابىنېت، مىنىستىرلىك.

وِزَارَةُ الأَوْقَافِ: ئەۋقاپ مىنىستىرلىقى، دىنىي ئىشلار مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الْمَالِيَّةِ: مالىيە مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الدِّفَاعِ الْوَطَنِيّ: دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الْعَدْلِ: ئەدلىيە مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى ئىشلار مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الزِّرَاعَةِ: يېزا ئىگىلىك مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الْمَعَارِفِ: مائارىپ مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ سِكَّةِ الْحَدِيْدِ: تۆمۈر يول مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الْمُوَاصَلاَتِ: قاتناش مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الأَمْنِ الْعَامِ: جامائەت خەۋپسىزلىكى مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ التِّجَارَةِ: سودا مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ التِّجَارَةِ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى سودا مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الثَّقَافَةِ: مەدەنىيەت مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الْبَرِيْدِ وَالْبَرْقِيَّةِ: پوچتا-تېلېگراف مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الصِّحَّةِ: سەھىيە مىنىستىرلىقى.

رَئِيْسُ وِزَارَةٍ: باش مىنىستىر.

وِزَارَةُ التَّعْلِيْمِ وَالتَّرْبِيَّةِ: مائارىپ مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ الْعَمَلِ: ئەمگەك مىنىستىرلىقى.

وِزَارَةُ هِنْدَسَةِ الرَّيِّ: سۇ ئىنشائاتى مىنىستىرلىقى.

وَكِيْلُ رَئِيْسِ الْوِزَارَةِ: مۇئاۋىن باش ۋەزىر.

وِزَارِيٌّ: مىنىستىرلىقنىڭ، ئىچكى كابىنېتنىڭ.

وِزَامٌ: چاپسانلىق، تېزلىك.

وِزَانُ الشَّيْءِ: نەرسىنىڭ تەڭپۇڭلۇقى، ئوخشاش ئېغىرلىق.

وَزَأَ يَوْزَأُ وَزْأً اللَّحْمَ: گۆشنى قورۇتتى.

وَزَبَ يَزِبُ وَزْبًا وَوُزُوْبًا الْمَاءُ: سۇ ئاقتى.

وَزَرَ يَزِرُ وَزْرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆتۈردى، ئۈستىگە ئالدى.

وَزَرَ الشَّخْصَ: گۇناھ ئۆتكۈزدى.

وَزَرَ الشَّخْصَ: كىشىنى يېڭىۋالدى.

﴿حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾ ‹قرآن›: تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر.

وَزَرَ يَزِرُ وِزَارَةً: ۋەزىر بولدى، ياردەمچى بولدى.

وِزْرٌ ج أَوْزَارٌ: گۇناھ؛ ئېغىر يۈك.

﴿وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ «قرآن»: بىر گۇناھكار باشقا ئادەمنىڭ گۇناھىغا جاۋابكار ئەمەس.

«دَرَسْنَا كِتَابَ اللهِ فِقْهًا وَسُنَّةً بِفَضْلِ إِلَهِ النَّاسِ غَافِرِ أَوْزَارٍ»: بىز گۇناھلارنى كەچۈرگۈچى ئاللاھنىڭ پەزلى ـ مەرھەمىتى بىلەن قۇرئان، ھەدىس ۋە فىقھى ئۇستىدە مۇزاكىرە ئېلىپ باردۇق.

«غَسَلَ أَوْزَارَهُ»: ئاللاھقا تەۋبە قىلدى.

وَزَرٌ: پاناھگاھ، قورغان.

﴿كَلَّا لَا وَزَرَ﴾ «قرآن»: ياق، قاچىدىغان پاناھگاھ يوقتۇر.

وِزْرَةٌ ج وِزَرَاتٌ: پەرتۇق.

وَزٌّ ج وَزَّاتٌ الْوَاحِدَةُ وَزَّةٌ: غاز.

وَزٌّ عِرَاقِيٌّ: ئاق قۇ.

وَزَّابٌ: يانچۇقچى، كەسپىي ئوغرى.

وَزَّانٌ: تارازىچى، جىڭچى.

وَزَّأَ يُوَزِّئُ تَوْزِئَةً وَتَوْزِيْئًا فُلَانًا: پالاننى قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم قىلدۇردى.

وَزَّأَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

وَزَّأَ الْفَرَسَ: ئات مىنگۈچىنى يىقىتىۋەتتى.

وَزَّعَ يُوَزِّعُ تَوْزِيْعًا: تارقاتتى، تارقىتىپ بەردى، تەقسىم قىلدى.

«وَزَّعَ الْخُبْزَ عَلَى الْفُقَرَاءِ»: كەمبەغەللەرگە نان تارقىتىپ بەردى.

وَزَّعَ الْجَوَائِزَ عَلَى الْمُتَفَوِّقِيْنَ: ئۇستۇنلۈك قازانغۇچىلارغا مۇكاپات تارقاتتى.

وَزَعَ يَزَعُ / يَزِعُ وَزْعًا: توستى، توختاتتى، چەكلىدى.

الْوَزَعَةُ: گۋاردىيە.

وَزَغَ يَزَغُ وَزْغًا بِبَوْلِهِ: سۈيدۈكنى جىرت ـ جىرت چىقاردى.

وَزَغَةٌ ج وَزَغٌ و وِزَاغٌ و أَوْزَاغٌ: پاتىجوق.

وَزَلٌ: قاراغان (ئۆسۈملۈك).

وَزْمٌ: بىر باغلام سەي؛ ئۆز ۋاقتىدا بولغان ئىش؛ مىقدار.

وَزَنَ يَزِنُ وَزْنًا وَزِنَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى جىڭلىدى، تارازا بىلەن، ئۆلچىدى.

وَزَنَ الشَّيْءُ: نەرسە ئېغىر كەلدى.

وَزَنْتُهُ بِيَدِي وَيَبْدُو أَنَّهُ لَيْسَ خَفِيْفًا: ئۇنى قولۇم بىلەن دەڭسەپ باقسام، ئۇ يېنىك ئەمەستەك قىلىدۇ.

﴿إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ﴾ «قرآن»: سىلەر (باشقىلارغا ئاشلىق قاتارلىقلارنى) ئۆلچەپ بەرگەندە، تولۇق ئۆلچەڭلار ۋە توغرا تارازىدا تارتىپ بېرىڭلار.

«وَزَنَ الْكَلَامَ»: ئۆلچەملىك سۆزلىدى.

وَزَنَ الشِّعْرَ: شېئىرنى ۋەزنىگە سالدى.

وَزُنَ يَوْزُنُ وِزَانَةً: تەمكىن بولدى، ئېغىر ـ بېسىق بولدى، توختاملىق بولدى.

وَزُنَ الشَّيْءُ: نەرسە ئېغىر بولدى.

وَزْنٌ: جىڭلىماق، تارازىدا تارتماق.

الْوَزْنُ الصَّافِي: ساپ ئېغىرلىقى.

الْوَزْنُ الْقَائِمُ: ئومۇمىي ئېغىرلىقى.

﴿وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ﴾ «قرآن»: بۇ كۈندە (بەندىلەرنىڭ ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىنىڭ) ئۆلچىنىشى ھەقتۇر.

وَزْنٌ ج أَوْزَانٌ: ئېغىرلىق، ئېغىرلىق مىقدارى؛ مۇھىملىق.

وَزْنُ الشِّعْرِ: شېئىرنىڭ ۋەزنى.

وَزْنَةٌ ج وَزَنَاتٌ: جىڭ تېشى، گىر تېشى.

وَزَى يَزِي وَزْيًا الشَّيْءُ: قورۇلدى، تارايدى.

وَزِيْرٌ ج وُزَرَاءُ: مىنىستىر، ۋەزىر.

وَزِيْرُ الْخَارِجِيَّةِ: تاشقى ئىشلار مىنىستىرى.

وَزِيْرُ الْمَالِيَّةِ: مالىيە مىنىستىرى.

﴿وَاجْعَلْ لِّي وَزِيراً مِّنْ أَهْلِي هَارُونَ أَخِي﴾ «قرآن»:

ماگـــا ئائىلەمـــدىن قېرىنـدىـــشىم هـــارۇننى ياردەمچى قىلىپ بەرگىن.

الْوَزِيرُ الْأَعْظَمُ: باش مىنىستىر.

مَجْلِسُ الْوُزَرَاءِ: مىنىستىرلەر كېڭىشى.

وَزِيرٌ مُفَوَّضٌ: كونسۇل، باش ئەلچى.

وَزِيرُ الدَّوْلَةِ: دۆلەت ئىشلىرى مىنىستىرى.

وَزِيرِيٌّ: مىنىستىرنىڭ، ۋەزىرنىڭ.

وَزِيْعَةٌ: پاي، ھەسسە.

وَزِيْمٌ: بىر باغلام كۆكتات، بولجۇك گۆش. سۆۈر گـۆش، قاقلانغـان گـۆش، ئېـشىپ قالغـان نەرسە.

رَجُلٌ وَزِيْمٌ: بولجۇك گۆشلىرى مىختا ئادەم.

وَزِيْنٌ: توختاملىق، پۇختا.

وَزِيْنُ الرَّأْيِ: تەمكىن، ئېغىر-بېسىق.

وِسَادٌ ج وُسُدٌ: ياستۇق، تەكيە.

هُوَ عَرِيْضُ الْوِسَادِ: گالۋاڭ، دۆت، مەنۇ.

وِسَادَةٌ ج وَسَائِدُ: ياستۇق، تەكيە.

وِسَاطَةٌ: ئەپلەشتۈرمەك؛ ئۇسۇل، چارە، ۋاسىتە، قـورال، سـايمان؛ شـاپائەت قىلمـاق، ئـارا تۇرماق؛ ياراشتۇرماق.

تَوَقَّفَ النِّزَاعُ بِفَضْلِ وِسَاطَةِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ ئارىغا كىرىشى بىلەن تالاش-تارتىش توختىدى.

وَسَاعٌ: ئارغىماق، نەسىللىك ئات، يورغا ئات.

وِسَامٌ ج أَوْسِمَةٌ وَوِسَامَاتٌ: ئىزنەك، مېدال، ئوردېن.

وِسَامُ الْإِسْتِحْقَاقِ: ئوردېن.

حَامِلُ الْوِسَامِ: ئـوردېن ئـالغۇچى، ئوردېنغـا ئېرىشكۈچى.

وَسَامَةٌ: چىرايلىق، گۈزەل.

وَسَبَ يَسِبُ وَسْبًا الْمَكَانُ: جـاي ئـوت-چۆپلـۈك بولدى.

وَسِبَ يَوْسَبُ وَسَبًا الثَّوْبُ: كىيىم پاسكىنا بولدى.

وَسَبٌ: كىر، پاسكىنا نەرسە.

وِسْبٌ: ئۆسۈملۈك، ئوت-چۆپ.

وَسَجَ يَسِجُ وَسْجًا وَ وَسِيْجًا الْجَمَلُ: تـۆگە يۈگـۈردى، تېز ماڭدى.

وَسْجٌ وَسَجَانٌ: تۆگىنىڭ يۈگۈرۈشى.

وَسِخَ يَوْسَخُ وَسَخًا الشَّيْءُ: نەرسە مەينەت بولدى، پاسكىنا بولدى.

أَنَا آسِفٌ جِدًّا لِأَنِّي قَدْ وَسَخْتُ كِتَابَكَ الْجَدِيْدَ: سىنىڭ يېڭى كىتابىڭنى پاسكىنا قىلىۋەتكەنلىكىم ئۈچۈن ناھايىتى ئەپسۇسلىنىمەن.

وَسَخٌ ج أَوْسَاخٌ: كىر، چىركىن.

لَا تَرْمِي الْأَوْسَاخَ وَالْأَوْرَاقَ إِلَّا فِي سَلَّةِ الْمُهْمَلَاتِ: ئەخلەت، پاسكىنا نەرسىلەرنى ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلايمىز.

وَسِخٌ: پاسكىنا، مەينەت.

وَسَّخَ يُوَسِّخُ تَوْسِيْخًا الشَّيْءَ: نەرسىنى مەينەت قىلىۋەتتى، پاسكىنا قىلىۋەتتى.

وَسَّخَ إِسْمَهُ: نامىغا داغ تەگكۈزدى، نامىنى بۇلغىدى.

وَسَّدَ يُوَسِّدُ تَوْسِيْدًا: ياستۇق قويدى.

وَسَّدَ إِلَيْهِ الْأَمْرَ: ئۇنىڭغا ئىشنى تاپشۇردى، يۈكلىدى.

وَسَّطَهُ يُوَسِّطُ تَوْسِيْطًا: ئـۇنى ئوتتۇرىسىغا ئالدى، ئوتتۇرىسىدا قويدى؛ ۋاستىچى قىلدى.

«وَسَّطَ إِمَامَ الْقَرْيَةِ فِي الْخِلَافِ بَيْنَهُ وَبَيْنَ شَقِيْقِهِ»: ئـۆزى بىـلەن قېرىنداشىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپنى ھەل قىلىش ئۈچۈن مەھەللىنىڭ ئىمامىنى سالاچى قىلدى.

«وَسِّطُوا الْإِمَامَ وَسُدُّوا الْخَلَلَ» «حديث»: ئىمامنى ئوتتۇرىغا تۇرغۇزۇڭلار، سەپتە بوش قالغان ئورۇننى تولدۇرۇڭلار.

وَسَّعَ يُوَسِّعُ تَوْسِيْعًا: كېڭەيتتى، كەڭ-كۇشادە قىلدى، ئازادە قىلدى.

وَسَّعُوا الشَّارِعَ: ئۇلار كوچىنى كېڭەيتتى.

وَسَّعَ نِطَاقَ عَمَلِهِ: خىزمەت دائىرىسىنى كېڭەيتتى.

وَسَّعَ اللهُ عَلَيْهِ: ئاللاھ ئۇنى باي قىلدى.

وَسَّفَ يُوَسِّفُ تَوْسِيفًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سويدى.

وَسَّقَ يُوَسِّقُ تَوْسِيقًا الْقَمْحَ: بۇغداينى يۈك تۈگىسىگە ئارتتى.

وَسَطَ يَسِطُ وَسْطًا وَسِطَةً: ئوتتۇرىدا بولدى، ئوتتۇرىسىدا بولدى.

وَسَطَ الْقَوْمَ: قوۋمنىڭ ئارىسىدا بولدى.

وَسَطَ الْمَكَانَ: جاينىڭ ئوتتۇرىسىدا بولدى.

﴿فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعاً﴾ ‹قرآن›: دۈشمەن توپى ئىچىگە...

وَسُطَ يَوْسُطُ وَسَاطَةً: ئالىيجاناب بولدى، يۇقىرى مەرتىۋىلىك بولدى.

وَسَطٌ: ئوتتۇرىسى.

«جَلَسَ وَسَطَ الْقَوْمِ»: قوۋمنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇردى.

هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي يَجْلِسُ فِي الْوَسَطِ هُوَ رَئِيسُ فِرْقَتِنَا الْمُسِنّ: ئوتتۇرىدا ئولتۇرغان بۇ ئادەم بىزنىڭ ياشانغان ئەترەت باشلىقىمىز.

«حَفَرَ بِئْرًا وَسَطَ الدَّارِ»: قورۇنىڭ ئوتتۇرىسىغا قۇدۇق كولىدى.

وَسَطٌ ج أَوْسَاطٌ: ئوتتۇرا دەرىجىلىك، ئوتتۇرىدىكى؛ ئاددىي؛ شارائىت؛ مۇھىت؛ ئوتتۇرىسى؛ توغرا؛ ياخشى، نورمال، بەل.

وَسَطَ الدَّارِ: قورۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا.

وَسَطَ الطَّرِيقِ: يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا.

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطاً﴾ ‹قرآن›: شۇنىڭدەك بىز سىلەرنى ياخشى ئۈممەت قىلدۇق.

«الْبَرَكَةُ تَنْزِلُ وَسَطَ الطَّعَامِ فَكُلُوا مِنْ حَافَتَيْهِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي وَسَطِهِ» ‹حديث›: تاماقنىڭ بەرىكىتى ئوتتۇرىسىدا بولىدۇ، سىلەر تاۋاقنىڭ چۆرىسىدىن ئېلىپ يەڭلار، ئوتتۇرىسىدىن يېمەڭلار.

الْوَسَطُ الْعَائِلِيّ: ئائىلىۋى شارائىت، ئائىلىۋى مۇھىت.

فِي وَسَطِ الظَّلَامِ: قاراڭغۇدا.

فِي وَسَطِ اللَّيْلِ: يېرىم كېچىدە.

«خَيْرُ الْأُمُورِ الْوَسَطُ»: ئىشلارنىڭ ياخشىسى نورمال بولغىنىدۇر.

«شَدَّتْ وَسَطَهَا بِحِزَامٍ»: بېلىگە بەلۋاغ باغلىدى.

الْأَوْسَاطُ الثَّقَافِيَّةُ وَالتَّعْلِيمِيَّةُ: مەدەنىي مائارىپ ساھەسىدىكىلەر.

الْأَوْسَاطُ الشَّعْبِيَّةُ: ھەر كەسىپ، ھەر ساھە، خەلق ئىچىدىكى.

أَوْسَاطٌ مُثَقَّفَةٌ: ئىلىم ساھەسىدىكىلەر، زىيالىيلار.

الْأَوْسَاطُ الْعِلْمِيَّةُ التَّكْنِيكِيَّةُ: پەن ـ تېخنىكا ساھەسىدىكىلەر.

أَوْسَاطٌ صِنَاعِيَّةٌ وَتِجَارِيَّةٌ: سودا ـ سانائەت ساھەسىدىكىلەر.

أَوْسَاطُ الْمِهَنِ الْمُخْتَلِفَةِ: ھەر ساھە، ھەر كەسىپتىكىلەر.

الْأَوْسَاطُ الرَّسْمِيَّةُ: ھۆكۈمەت دائىرىلىرى.

النَّاسُ مِنْ مُخْتَلِفِ الْأَوْسَاطِ: ھەر ساھە كىشىلىرى.

وُسْطَى ج وُسْطٌ: ئوتتۇرا، ئوتتۇرىسى، ئوتتۇراھال.

الْإِصْبَعُ الْوُسْطَى ئوتتۇرا بارماق.

﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلَاةِ الْوُسْطَى﴾ ‹قرآن›: (بەش) نامازنى، بولۇپمۇ نامازدىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار.

الْقُرُونُ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىر.

الْعُصُورُ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا ئەسىر.

الصَّلَاةُ الْوُسْطَى: ناماز ئەسىر.

الطَّبَقَةُ الْوُسْطَى: ئوتتۇرا تەبىقە، ئوتتۇرا قاتلام.

وَسِعَ يَسَعُ / يَسِعُ سِعَةً / سَعَةُ الشَّيْءَ: نەرسە كەڭ

بولدى، كېڭەيدى.

﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ كۈرسى (مەلۇماتى) ئاسمانلارنى ۋە زېمىنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

«وَسِعَ الْمَكَانُ لِكُلِّ الْمُتَفَرِّجِيْنَ»: جاي تاماشىبىنلارنىڭ ھەممىسىنى سىغدۇردى.

لاَ تَكَادُ الدُّنْيَا تَسَعُهُ مِنَ الْفَرَحِ: خۇشاللىقتىن جاھانغا سىغماي قالدى.

وَسِعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى قورشىۋالدى، ئۆز ئىچىگە سىغدۇردى.

يَسَعُ الْمَلْعَبُ الرِّيَاضِيّ ثَلاَثِيْنَ أَلْفَ مَقْعَدٍ: تەنھەرىكەت مەيدانى ئوتتۇز مىڭ ئورۇنغا ئىگە.

«وَسِعَتْ رَحْمَةُ اللهِ كُلَّ شَيْءٍ وَبِكُلِّ شَيْءٍ وَعَلَى كُلِّ شَيْءٍ»: ئاللاھنىڭ رەھمىتى ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

لاَ يَسَعُنِي إِلاَّ أَنْ أُنَوِّهَ بِخِصَالِهِ: ئۇنىڭ خىسلەتلىرىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشۈم كېرەك.

وَسُعَ يَوْسُعُ وَسَاعَةً الْمَكَانُ: جايى كەڭ ـ كۇشادە بولدى.

وُسْعٌ: كۈچ، قۇۋۋەت، ئىقتىدار.

فِي وُسْعِهِ أَنْ يُعِيْنَ أَخَاهُ: ئۇ قېرىندىشىغا ياردەم قىلالايدۇ.

﴿لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ.

«بَذَلَ أَقْصَى وُسْعِهِ»: بارلىق كۈچىنى سەرپ قىلدى.

بَذَلَ كُلَّ مَا فِي وُسْعِهِ مِنْ جُهُوْدٍ: بارلىق كۈچىنى سەرپ قىلدى.

وُسْعَةٌ: كەڭ، كەڭ ـ كۇشادە؛ ئىقتىدار، قابىلىيەت؛ سىغىمچانلىق؛ مول، باي.

وُسْعَةُ الإِطِّلاَعِ: بىلىملىك.

وُسْعَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ: ئېلېكتر سىغىمچانلىقى.

ذُوْ وُسْعَةٍ: باي، باياشات.

بِوُسْعَةٍ: يېتەرلىك، تولۇق، كەڭ كۆلەمدە.

وَسَقَ يَسِقُ وَسْقًا الشَّيْءَ: قاچىلىدى، قاچىلاپ كۆتۈردى.

﴿وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ﴾ «قرآن»: كېچە ۋە ئۇنىڭ قاراڭغۇلۇقى باسقان نەرسە بىلەن،...

وَسْقٌ ج أَوْسَاقٌ: بىر تۆگە يۈك، بىر ھارۋا يۈك.

وَسَلَ يَسِلُ وَسْلاً: ياخشى ئىش قىلدى، ۋەسىلە ئىزدىدى.

وَسَلَ الشَّخْصُ إِلَى اللهِ تَعَالَى: ياخشى ئىش قىلىپ ئاللاھقا يېقىنلاشتى.

وَسَمَهُ يَسِمُ وَسْمًا و سِمَةً: ئۇنىڭغا تامغا باستى، بەلگە قويدى.

وَسَمَ فَرَسَهُ: ئېتىغا تامغا باستى.

«لَعَنَ اللهُ الَّذِيْنَ وَسَمَهُ» «حديث»: ئېشەكنىڭ يۈزىنى داغلىغۇچىغا ئاللاھ لەنەت قىلسۇن.

﴿سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭ بۇرنىنى داغلاپ بەلگە سالىمىز.

وَسُمَ يَوْسُمُ وَسَامَةً الْوَجْهُ: چىرايلىق بولدى، چىرايى گۈزەللەشتى.

وُسِمَ بِالْعَارِ: ئاھانەتكە قالدى.

وَسْمٌ ج وُسُوْمٌ: ئالامەت، بەلگە، نىشان؛ تامغا باسماق.

وَسْمَةٌ: ئار، نومۇس، رەسۋاچىلىق.

وَسِنَ يَوْسَنُ وَسَنًا وَسِنَةً: ئۇخلىدى، ئۇيقۇسىرىدى، مۈگدىدى.

وَسَنٌ ج أَوْسَانٌ: ئۇيقۇ، ئۈگدەمەك، ئۇيقۇ باسماق.

وَسِنٌ وَسْنَانٌ م وَسِنَةٌ: مۈگدىگۈچى، ئۇيقۇ باسقۇچى.

وَسْنِيٌّ: ئۇيقۇچى.

وَسْوَاسٌ: ۋەسۋەسە قىلماق، قۇتراتماق، ئازدۇرماق.

وَسْوَاسٌ ج وَسَاوِسُ وَوَسَاوِيسُ: يامان نىيەت، يامان غەرەز.

كَانَ فَرِيْسَةَ الْوَسَاوِسِ: مالىخولىيا كېسەللىكىنىڭ قۇربانى بولدى.

الْوَسْوَاسُ: شەيتان، ئالۋاستى، ئازازۇل.

﴿مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ﴾ «قۇرئان»: يوشۇرۇن شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىنىڭ شەررىدىن...

وَسْوَسَ يُوَسْوِسُ وَسْوَسَةً وَوِسْوَاسًا: پىچىرلاشتى، كۇسۇلداشتى، قۇتراتتى، ئازدۇردى.

الشَّيْطَانُ وَسْوَسَ لَهُ: شەيتان ئۇنىڭغا ۋەسۋەسە قىلدى.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ: شەيتان ئۇنىڭغا ۋەسۋەسە قىلىپ ...

وَسْوَسَةٌ: ۋەسۋەسە، ئازدۇرۇش، پىچىرلاش.

وَسَى يَسِي وَشْيًا رَأْسَهُ: چىچىنى ئالدى، بېشىنى چۈشۈردى.

وَسِيطٌ ج وُسَطَاءُ: ۋاسىتىچى، شاپائەتچى، مۇرەسسەچى؛ دەللال، بېدىك.

وَسِيطٌ بَيْنَ قَبِيلَتَيْنِ: ئىككى قەبىلە ئارىسىدىكى ياراشتۇرغۇچى.

الْعَصْرُ الْوَسِيطُ: ئوتتۇرا ئەسىر.

وَسِيطُ الزَّوَاجِ: توي ئەلچىسى.

وَسِيطَةٌ عِقَارِيٌّ: يەر-زېمىن بېدىكى.

وَسِيعٌ: كەڭ، كەڭرى.

وَسِيقٌ: يامغۇر.

وَسِيلَةٌ ج وَسَائِلُ: ۋاسىتە، ئۇسۇل، چارە.

وسائِلُ تَعْلِيمِيَّةٌ: ئوقۇتۇش ماتېرىياللىرى.

﴿وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھقا يېقىنچىلىقنى تىلەڭلار.

وَسَائِلُ الْإِنْتَاجِ: ئىشلەپچىقىرىش قوراللىرى.

وَسَائِلُ النَّقْلِ: ترانسپورت قوراللىرى.

وَسَائِلُ الْمُوَاصَلَاتِ: قاتناش ۋاستىلىرى.

وَسَائِلُ مُضَادَّةٌ لِلدَّبَّابَاتِ: تانكىغا قارشى قوراللار.

«اِتَّخَذَ كُلَّ الْوَسَائِلِ لِلْوُصُولِ إِلَى غَايَتِهِ»: مەقسىتىگە يېتىش يولىدا بارلىق چارە-تەدبىرلەرنى قوللاندى.

الطَّائِرَةُ مِنْ أَهَمِّ وَسَائِلِ النَّقْلِ السَّرِيعَةِ: ئايروپىلان مۇھىم تېز قاتناش ۋاستىلىرىدىندۇر.

وَسِيمٌ ج وُسَمَاءُ م وَسِيمَةٌ ج وَسِيمَاتٌ: چىرايلىق، گۈزەل، كۆركەم.

هٰذَا الرَّجُلُ وَسِيمٌ جِدًّا: بۇ ئادەم ناھايىتى چىرايلىق.

وُشَاحٌ / وِشَاحٌ ج وُشُحٌ وَأَوْشِحَةٌ وَوَشَائِحُ: شارپا، گالستۇك.

وِشَاحَةٌ: قىلىچ.

وِشَايَةٌ: تۆھمەت، بوھتان، چېقىمچىلىق قىلىش.

وِشَايَةٌ ج وِشَايَاتٌ: تۆھمەت، بوھتان؛ تۆھمەت چاپلىماق.

وَشْبٌ ج أَوْشَابٌ: لۈكچەك، قۇلاق كەستى.

وَشَجَ يَشِجُ وَشْجًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كىرىشتۈردى، ئارىلاشتۇردى، گىرەلەشتۈردى.

وَشَجَتِ الْأَغْصَانُ: شاخلار چىرمىشىپ كەتتى.

وَشَجَتْ بِهِ قَرَابَةٌ: ئۇنىڭ تۇغقانلىقى مۇرەككەپلىشىپ كەتتى.

«وَشَجَتْ فِي قَلْبِهِ أُمُورٌ وَهُمُومٌ»: ئۇنى غەم-قايغۇلار بېسىۋالدى.

وَشَرَ يَشِرُ وَشْرًا: ھەرىدىدى.

«وَشَرَ الْخَشَبَةَ بِالْمِنْشَارِ»: ياغاچنى ھەرىدىدى.

وَشَرَ الشَّخْصُ أَسْنَانَهُ: چىشلىرىنى ئېكەكلىدى.

وَشَزَ يَشِزُ وَشْزًا: ئالدىرىدى.

وَشَزٌ ج أَوْشَازٌ: ئالدىرىماق؛ ئېگىز جاي، پاناھگاھ؛ قىيىن تۇرمۇش.

وَشَّ الْأُذُنِ: قۇلاقنىڭ غوڭۇلدىشى.

وَشٌّ / وِشٌّ ج وُشُوشٌ: يۈز، چىراي، بەت.

وَشَّاءٌ ج وَشَّاؤُونَ: گۈللۈك رەخت ساتقۇچى؛ سۇخەنچى، چىقىمچى؛ يالغانچى، كاززاپ.

وَشَّحَ يُوَشِّحُ تَوْشِيحًا: كەمەر باغلىدى.

وَشَّحَ صَدْرَهُ بِوِسَامٍ: مەيدىسىگە ئوردېن تاقىدى.

وَشَّعَ يُوَشِّعُ تَوْشِيعًا الْخَيْطَ: يىپنى ئەشتى.

وَشَّكَ يُوَشِّكُ تَوْشِيكًا: تېز بولدى، ئالدىرىدى.

وَشَّمَ يُوَشِّمُ تَوْشِيمًا الْجِلْدَ: تېرىگە يىڭنە بىلەن خەت چەكتى.

وَشَّمَ الْغُصْنُ: شاخ بويۇرماق چىقاردى.

وَشَّمَ الشَّخْصُ الْيَدَ: قولىغا گۈل، خەت قاتارلىقلارنى چەكتى.

وَشَّى يُوَشِّي تَوْشِيَةً الثَّوْبَ: كىيىمنى كەشتىلىدى، زىننەتلىدى.

وَشَظَ يَشِظُ وَشْظًا الْفَأْسَ: پالتىغا شىنا ئۇردى.

وَشَعَ يَشِعُ وَشْعًا الْخَيْطَ: يىپنى ئەشتى.

وَشَعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى ئارىلاشتۇردى.

وَشَعَ يَشِعُ وَشْعًا وَوُشُوعًا الْجَبَلَ: تاغقا يامىشىپ چىقتى.

وَشْعٌ ج وُشُوعٌ: كۆكتات چېچىكى، ياۋايى گۈل، كەم ئۇچرايدىغان تاغ ئۆسۈملۈكى.

وُشْعٌ: ئۆمۈچۈك تورى.

وَشَقَ يَشِقُ وَشْقًا اللَّحْمَ: گۆشنى پارچىلاپ ئاپتاپقا قاقلىدى.

وَشَقَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

وَشَقَهُ: مورلىۋالدى، تاملىدى، چىشلىۋالدى.

وَشَقٌ: مولۇن، سىلەيسۇن.

وَشُكَ يَوْشُكُ وَشْكًا وَوَشَاكَةً: يېقىن بولدى؛ تېز بولدى.

وَشْكٌ / وِشْكٌ وَشْكَانٌ / وِشْكَانٌ: تېزلىك، چاپسانلىق.

«هِيَ عَلَى وَشْكِ أَنْ تَتَزَوَّجَ»: ئۇ ئايال توي قىلىش ئالدىدا تۇرماقتا.

«هُوَ عَلَى وَشْكِ الْخُرُوجِ»: ئۇ چىقىشقا ئالدىرىماقتا.

وَشَلَ يَشِلُ وَشْلًا وَوُشْلَانًا الْمَاءُ: سۇ تامچىلىدى.

وَشَلٌ ج أَوْشَالٌ: سۇ تامچىسى، تامچىلاۋاتقان سۇ.

وَشَمَ يَشِمُ وَشْمًا الْجِلْدَ: تېرىگە يىڭنە بىلەن گۈل ياكى خەت چەكتى.

وَشْمٌ ج وُشُومٌ وَوِشَامٌ: بىخ (ئۆسۈملۈكلەرنىڭ)؛ تېرىگە چېكىلگەن خەت، گۈل.

وَشْنٌ: ئېگىز جاي، كېلەكسىز تۆگە، شاش تۆگە.

وَشْوَشَ يُوَشْوِشُ وَشْوَشَةً الشَّخْصُ: پىچىرلىدى، كۇسۇلدىدى.

وَشْوَشَ الشَّخْصَ: كىشىگە پىچىرلىدى.

وَشَى يَشِي وَشْيًا وَوِشَايَةً بِهِ: ئۇنىڭغا تۆھمەت قىلدى، بوھتان چاپلىدى.

«وَشَي الشَّخْصُ بِهِ»: سۇخەنچىلىك قىلدى.

وَشَي بِهِ لَدَى أَعْدَائِهِ: ئۇنى دۈشمەنلىرىگە چاقتى.

وَشَى يَشِي وَشْيًا وَشِيَةً الثَّوْبَ: كىيىمگە كەشتە بەردى، زىننەتلىدى.

وَشَى الْكَلَامَ: يالغان سۆزلىدى.

وَشْيٌ: تۆھمەت، بوھتان، سۇخەنچىلىك قىلىش.

وَشْيٌ ج وِشَاءٌ: گۈللۈك رەخت.

وَشِيجٌ: نەيزە.

تَطَاعَنُوا بِالْوَشِيجِ: ئۇلار نەيزىلەشتى.

وَشِيجَةٌ ج وَشَائِجُ: دەرەخ يىلتىزى، مۇرەككەپ قانداشلىق مۇناسىۋەت.

وَشِيزَةٌ ج وَشَائِزُ: چىلەك قاپلانغان ياستۇق.

وَشِيظٌ . وَشِيظَةٌ ج وَشَائِظُ: شىنا، قوزۇق، چاكىنا ئادەم، يات ئادەم، ياقا يۇرتلۇق.

وَشِيعٌ: چىتلاق.

وَشِيعَةٌ ج وَشِيعٌ وَوَشَائِعُ: موكا، غالتەك (يىپنىڭ).

وَشِيقٌ . وَشِيقَةٌ ج وَشَائِقُ: تۇزلانغان كالا گۆشى.

وَشِيكٌ: يېقىن.

«قَضِيَّةٌ وَشِيكَةُ الْحَلِّ»: ھەل بولۇشقا ئاز قالغان

مەسىلە.

وَشِيمَةٌ ج وَشَائِمُ: يامانلىق، ئاداۋەت، دۈشمەنلىك.

«بَيْنَهُمْ وَشِيمَةٌ»: ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاداۋەت بار.

وَصَاةٌ ج وَصًى: رىتسىپ، رىتسىپ قەغىزى، تونۇشتۇرۇش، تەۋسىيە قىلماق، ۋەسىيەت، ۋەسىيەتنامە.

وِصَالٌ: ئالاقىلەشمەك، باردى-كەلدى قىلماق.

«نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْوِصَالِ» «حديث»: رەسۇلۇللاھ يېمەي-ئىچمەي ئۇلاپ روزا تۇتۇشتىن چەكلىگەن.

وِصَايَةٌ / وَصَايَةٌ ج وَصَايَا: مىراسنى باشقۇرماق؛ بۇيرۇق، تاپشۇرۇق؛ نەسىھەت؛ ۋەسىيەت.

وَصَايَةٌ شَرْعِيَّةٌ: ھامىيلىق قىلماق، ھامىي بولماق، ۋەسىيلىك قىلماق.

«يَرْفُضُ الْفَلَسْطِينِيُّونَ كُلَّ وِصَايَةٍ عَلَيْهِمْ»: پەلەستىنلىكلەر باشقىلارنىڭ ھەرقانداق تاپشۇرۇقى ئاستىدا بولۇشىنى رەت قىلىدۇ.

«تَحْتَ الْوِصَايَةِ»: قوغدالغۇچى، ھىمايە قىلىنغۇچى.

«تَحْتَ وِصَايَةِ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ»: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ھىمايىسى ئاستىدا.

وَصِئَ يَوْصَأُ وَصَأً الثَّوْبُ: كىيىم كىر بولدى.

وَصَبَ يَصِبُ وُصُوبًا: داۋاملاشتى، داۋام قىلدى؛ مەزمۇت بولدى، ھەمىشە بولدى.

«وَصَبَ الشَّخْصُ عَلَى الْأَمْرِ»: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

وَصِبَ يَوْصَبُ وَصَبًا: ئاغرىپ قالدى، كېسەل بولدى.

وَصَبٌ ج أَوْصَابٌ: كېسەل، ئاغرىق، چارچاش.

وَصِبٌ ج وَصَابَى وَ وِصَابٌ: ئاغرىق، كېسەل.

وَصَدَ يَصِدُ وَصْدًا: تۇراقلاشتى، مۇقىملاشتى، مەزمۇت بولدى.

«وَصَدَ الشَّخْصُ الثَّوْبَ»: كىيىم توقۇدى.

«وَصَدَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ»: كىشى ئورۇنلاشتى، ماكانلاشتى.

وِصْرٌ ج أَوَاصِرُ: توختام، شەرتنامە، كېلىشىم؛ مۆھۈر خەت.

«أَوَاصِرُ الصَّدَاقَةِ»: دوستلۇق مۇناسىۋەت.

وَصَّ يَوُصُّ وَصًّا الْعَمَلَ: ئىشنى پۇختا قىلدى.

وَصَّدَ يُوَصِّدُ تَوْصِيدًا الثَّوْبَ: رەخت توقۇدى.

وَصَّلَ يُوَصِّلُ تَوْصِيلًا الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: بىرنەرسىنى يەنە بىرنەرسىگە ئۇلىدى، باغلىدى.

وَصَّلَهُ إِلَى: يەتكۈزدى، يەتكۈزۈپ بەردى.

وَصَّلَهُ: ئۇنى يېتەكلىدى.

وَصَّلَ الشَّيْءَ إِلَى: تاپشۇرۇپ بەردى، ئاپىرىپ بەردى.

«وَصَّلَ أَسْلَاكَ الْكَهْرَبَاءِ»: توك سىمىنى ئۇلىدى.

«وَصَّلَ الشَّيْءَ إِلَى الشَّخْصِ»: نەرسىنى كىشىگە يەتكۈزۈپ بەردى.

«وَصَّلَ الرِّسَالَةَ إِلَى صَاحِبِهَا»: خەتنى ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بەردى.

وَصَّمَ يُوَصِّمُ تَوْصِيمًا: بوشاشتۇرۇۋەتتى، ھورۇنلاشتۇرۇۋەتتى.

«وَصَّمَهُ الْحُمَّى»: قىزىتما بولۇپ قالدى.

وَصَّى يُوَصِّي تَوْصِيَةً: تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى، تاپىلىدى، جېكىلىدى.

«وَصَّى لَهُ بِكَذَا»: مال-مۈلكىنى ئۇنىڭغا ۋەسىي قىلدى.

«وَصَّى إِلَى فُلَانٍ»: پالاننى ۋەسىي قىلدى.

وَصَعَ يَصَعُ وَصْعًا الشَّيْءَ: نەرسىنى پىشۇرۇپ قويدى.

وَصَفَ يَصِفُ وَصْفًا وَصِفَةً: سۈپەتلىدى، تەسۋىرلىدى.

﴿سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ «قرآن»: قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىگەنلىرىدىن پاكتۇر.

«وَصَفَهُ بِالْكَرَمِ»: ئۇنى مەرد، دەپ سۈپەتلىدى.

وَصَفَ يَصِفُ وَصْفًا: رېتسېپ يازدى.

«وَصَفَ الطَّبِيبُ الدَّوَاءَ»: دوختۇر دورا يېزىپ بەردى.

وَصْفٌ: سۈپەتلىمەك، تەسۋىرلىمەك.

وَصْفٌ ج أَوْصَافٌ: سۈپەت، خۇسۇسىيەت.

«أَجَادَ أَبُو تَمَّامٍ وَصْفَ الطَّبِيعَةِ»: شائىر ئەبۇ تەمام تەبىئەت تەسۋىرىنى ۋايىغا يەتكۈزگەن.

وَصْفَةٌ ج وَصَفَاتٌ: رېتسېپ، رېتسېپ قەغىزى.

وَصْفَةٌ مَكْتُوبَةٌ: تەجرىبىدىن ئۆتكەن رېتسېپ.

«أُطْلُبْ مِنَ الطَّبِيبِ أَنْ يَكْتُبَ لَكَ وَصْفَةً طِبِّيَّةً»: دوختۇردىن رېتسېپ يېزىپ بېرىشنى سورا.

وَصْفِيٌّ: سۈپەتلىك، تەسۋىرى.

«تَحْلِيلٌ وَصْفِيٌّ»: سۈپەت ئانالىزى.

وَصَلَ يَصِلُ وُصُولًا وَصِلَةً الْخَبَرُ إِلَيْهِ: خەۋەر ئۇنىڭغا يەتتى.

﴿وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ﴾ «قرآن»: ئاللاھنىڭ نېسىۋىسىدىن بۇتلىرىنىڭكىگە قوشۇشقا بولاتتى...

«لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ وَلَكِنْ الْوَاصِلَ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا» «حديث»: تۇغقانلىرىدىن كۆرگەن ياخشىلىقىغا جاۋابەن ياخشىلىق قىلغان ئادەم سىلە-رەھىم قىلغان بولمايدۇ، سىلە-رەھىمنى ئۈزۈپ قويغۇچىغا ياخشىلىق قىلغان كىشى ھەقىقىي سىلە-رەھىم قىلغان بولىدۇ.

«وَصَلَ الشَّخْصَ إِلَى الْمَكَانِ أَوْ إِلَى الْأَمْرِ»: كىشى جايىغا يېتىپ باردى.

«كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّهُ لَنْ يَأْتِيَ وَلَكِنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ وَصَلَ»: مەن ئۇنى كەلمەيدۇ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن، لېكىن ئۇ ھەممىدىن بۇرۇن كەپتۇ.

«وَصَلَ الْخِلَافُ إِلَى نُقْطَةٍ حَاسِمَةٍ»: ئىختىلاپ چېكىگە يەتتى.

وَصَلَ يَصِلُ وَصْلًا وَصِلَةً وَصُلَةً الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ: بىرنەرسىنى يەنە بىرنەرسىگە قوشتى، ئۇلىدى.

وَصَلَ بَيْنَ الطَّرَفَيْنِ: ئىككى تەرەپنى باغلىدى.

وَصَلَ يَصِلُ وَصْلًا وَصِلَةً: ياخشىلىق قىلدى، سىلە-رەھىم قىلدى.

وَصَلَ قَرَابَتَهُ: تۇغقانچىلىقنى يەتكۈزدى.

وَصَلَ رَحِمَهُ: سىلە-رەھىم قىلدى.

«وَصَلَ الْحَبِيبُ حَبِيبَتَهُ»: ئاشىق - مەشۇقىنىڭ ۋىسالىغا يەتتى.

وَصْلٌ: ئۇلىماق، باغلىماق؛ سوۋغا، ھەدىيە، ئوخشاش.

«أَعْطَاهُ الْأَمِيرُ وَصْلًا مِنْ ذَهَبٍ»: ئەمىر ئۇنىڭغا ئالتۇن سوۋغا بەردى.

«هَذَا وَصْلُ هَذَا»: بۇ، بۇنىڭغا ئوخشاش.

«لَيْلَةُ الْوَصْلِ»: قەمەرىيىدە ھەر ئاينىڭ ئاخىرقى كۈنى.

وُصْلٌ / وِصْلٌ ج أَوْصَالٌ: پۇت-قول، ئەزا؛ بوغۇم، ئۇگە.

«قَطَّعَ الْجَزَّارُ أَوْصَالَ الذَّبِيحَةِ»: قاسساپ ئۆلتۈرۈلگەن مالنىڭ ئۇگىلىرىنى ئاجراتتى.

وُصْلَةٌ: باغلىنىش، ئۇلىنىش.

«بَيْنَهُمَا وُصْلَةٌ»: ئۇ ئىككىسىنىڭ ئالاقىسى بار.

وُصْلَةٌ ج وُصَلٌ: تۇتىشىش، بىرلىشىش، ھالقا زەنجىر، شاتۇن (دۇگىلەكلەرنىڭ پورشىنىدىن ۋالغا كۈچ ئۆتكۈزگۈچى دېتال)؛ مۇساپىرنىڭ ئوزۇقى.

وُصْلَةٌ بَيْنَ كَلِمَتَيْنِ: دېفىس، سىزىقچە (-).

وَصَمَ يَصِمُ وَصْمًا: ئەيىبلىدى، ھاقارەتلىدى.

وَصَمَ بِعَارٍ: بوھتان چاپلىدى، قارا چاپلىدى.

وَصَمَهُ بِالْجُبْنِ: ئـۇنى قورقۇنچـاقلىق بىلەن ئەيىبلىدى.

وَصْمٌ ج وُصُومٌ: ئۇياتقا قالدۇرۇش، كەمسىتىش؛ زۇكام، ئەيىب، نۇقسان، ئېۋەن، ياغاچتىكى قاداق، تۈگۈن، يېرىق.

«قَنَاةٌ فِيهَا وَصْمٌ»: يار ئېلىپ كەتكەن قانال.

وَصْمَةٌ ج وَصَمَاتٌ: ئۇياتقا قالدۇرۇش؛ كەمسىتىش؛ زۇكام، ئەيىب، نۇقسان.

وَصْوَاصٌ ج وَصَاوِيصُ: كىچىك تۆشۈك، يوچۇق.

وَصْوَصَ يُوَصْوِصُ وَصْوَصَةً الشَّخْصُ: ئـىشـىكنىڭ يوچۇقىدىن قارىدى.

وَصْوَصَ الشَّخْصُ عَيْنَهُ: كۆزىنى قىسىپ قارىدى.

وَصْوَصَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئىككى كۆزىدىن باشقا يېرىنى ئورىۋالدى.

وَصْوَصٌ ج وَصَاوِصُ: كىچىك تۆشۈك، يوچۇق.

وَصْوَصَةٌ: پايلىماق، كۆزەتمەك، بايقىماق، ماراپ قارىماق.

وُصُولٌ: كېلىش، يېتىپ كېلىش؛ تاپشۇرۇپ ئېلىش.

«رِسَالَةٌ مَضْمُونَةُ الْوُصُولِ»: زاكاز خەت.

وُصُولٌ ج وُصُولَاتٌ: تىلخەت، ھۆججەت.

وُصُولِيٌّ ج وُصُولِيُّونَ: شەخسىيەتچى، نەپسانىيەتچى، پۇرسەتپەرەس.

وُصُولِيَّةٌ: پۇرسەتپەرەسلىك.

وَصَى يَصِي وَصْيًا الشَّيْءَ بِهِ: تۇتاشتى، ئۇلاشتى، باغلاندى.

وَصِيدٌ ج وُصُدٌ: قوتان؛ بوسۇغا؛ سەينا.

﴿وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ﴾ ‹قرآن›: ئۇلارنىڭ ئىتى (غارنىڭ) بوسۇغىسىغا ئىككى پۇتىنى سوزۇپ ياتىدۇ.

وَصِيدَةٌ ج وَصَائِدُ: قوتان، ئېغىل، تاغ.

وَصِيرَةٌ: ھۆججەت، يەر خېتى.

وَصِيعٌ: قۇشقاچنىڭ ئاۋازى، كىچىك قۇشقاچ.

وَصِيفٌ ج وُصَفَاءُ: ياش، يىگىت، خىزمەتكار.

وَصِيفَةٌ ج وَصَائِفُ: دېدەك، چۆرە، ئايال خىزمەتكار، قىز، كېنىزەك.

«ظَهَرَتْ مَلَكَةُ الْجَمَالِ بَيْنَ وَصَائِفِهَا»: گۈزەللىك مەلىكىسى ھەمراھلىرى ئارىسىدا مەيدانغا چىقتى.

وَصِيلٌ: ساۋاقداش، ئۈلپەتداش، دوست، ئاغىنە، مەسلەكداش.

وَصِيلَةٌ ج وَصَائِلُ: كەڭ زېمىن، بىپايان تۈزلەڭلىك، كاللەك يىپ.

﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِن بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ﴾ ‹قرآن›: بەھىيرە، سائىبە ۋەسىيلە ۋە ھاملارغا بۇيرۇغىنى يوق.

وَصِيلَةٌ ج وَصِيلٌ وَ وَصَائِلُ: يول-يول سىزىقلىق رەخت، يوللۇق رەخت.

وَصِيٌّ ج أَوْصِيَاءُ: ۋەسىيەتنى ئىجرا قىلغۇچى، بالاغەتكە يەتمىگەن يېتىمنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى، ۋەسىي، ھامىي.

الْوَصِيُّ عَلَى الْعَرْشِ: بالا پادىشاھ چوڭ بولغۇچە پادىشاھلىق ئىشلىرىنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچى.

وَصِيَّةٌ ج وَصَايَا: بۇيرۇق؛ نەسىھەت؛ ۋەسىيەت، تاپشۇرۇق.

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر سىلەردىن بىرەيلەن ئۆلۈش ئالدىدا كۆپ مال قالدۇرسا، ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىغا ۋە خىش-ئەقربالىرىغا ... پەرز قىلىندى.

وَضَاءَةٌ: پاكىز، پاكىزلىماق.

وَضَاعَةٌ: رەزىللىك، پەسكەشلىك.

وَضَأَ يَضَأُ وَضْأً وَوَضَاءَةً فُلَانًا: تازىلىق، گۈزەللىكتە پالاننى بېسىپ چۈشتى.

وَضُؤَ يَوْضُؤُ وَضْأً وَوَضَاءَةً الشَّيْءُ: نەرسە پاك-پاكىز بولدى.

وَضَحَ يَضِحُ ضِحَةً / ضَحَةً وَوُضُوحًا الْأَمْرُ: ئىش ئاشكارا بولدى، ئايدىڭلاشتى، روشەن بولدى.

وَضَحَ الصُّبْحُ: تاڭ يورۇدى.

وَضَحَ الْوَجْهُ: ئوچۇق چىراي بولدى.

وَضَحٌ ج أَوْضَاحٌ: ئاق، ئاقلىق، چوڭ يول؛ ئاق چاچ.

وَضَحُ الصُّبْحِ: تاڭ نۇرى.

إِرْتَكَبَ جَرِيْمَةً فِي وَضَحِ النَّهَارِ: كۈپكۈندۈزدە جىنايەت ئۆتكۈزدى.

جَاءَ فِي وَضَحِ الصُّبْحِ: تاڭ يورۇغاندا كەلدى.

وَضَحَةٌ: مادا ئېشەك.

وَضَخَ يَضِخُ وَضْخًا الدَّلْوَ: يېرىم سوغا سۇ ئالدى.

وَضِرَ يَوْضَرُ وَضَرًا: كىر بولۇپ كەتتى، مەينەت بولۇپ كەتتى.

وَضَرٌ ج أَوْضَارٌ: پاسكىنىچىلىق، مەينەتچىلىك.

وَضِرٌ م وَضِرَةٌ ج وَضْرَى: كىر، پاسكىنا، مەينەت.

هُوَ وَضِرُ الْأَخْلَاقِ: ئۇ ئەخلاقسىز.

وَضْرَى: قولاق.

وَضَّأَهُ يُوَضِّأُ تَوْضِئَةً: يۇيۇندۇردى؛ يۇدى، تازىلىدى، پاكىزلىدى.

وَضَّاءٌ وَضَّاؤُوْنَ وَوَضَّاضِئُ: پاكىز، تازا.

وَضَّاحٌ ج وَضَّاحُوْنَ: يورۇق، ئوچۇق، روشەن، يارقىن، ئاپئاق، كۈلۈمسىرەپ تۇرغۇچى.

وَضَّبَ يُوَضِّبُ تَوْضِيْبًا: رەتلىدى، تەرتىپكە سالدى؛ تەييارلىدى؛ ياخشىلىدى.

وَضَّحَ يُوَضِّحُ تَوْضِيْحًا: ئاشكارىلىدى، ئايدىڭلاشتۇردى، ئېنىقلىدى، بايان قىلدى.

وَضَّرَ يُوَضِّرُ تَوْضِيْرًا شَيْأً: نەرسىنى پاسكىنا قىلىۋەتتى.

وَضَّعَ يُوَضِّعُ تَوْضِيْعًا: خار قىلدى.

وَضَّعَ الْأَحْجَارَ: تاشنى ئۈستى-ئۈستىگە تىزدى.

وَضَعَهُ يَضَعُ وَضْعًا وَضَعَةً وَوُضُوْعًا: ھاقارەتلىدى، خارلىدى، پەس كۆردى.

﴿وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ﴾ ‹قرآن›: زېمىننى كىشىلەرنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن (ياپپاڭ) قىلدى.

وَضَعَ اللهُ الْمُتَكَبِّرَ: مۇتەكەببىرنى ئاللاھ خار قىلدى.

وَضَعَ يَضَعُ وَضْعًا الْحَدِيْثَ: ھەدىسنى توقۇپ چىقاردى، ئويدۇرۇپ چىقاردى.

وَضَعَ الشَّيْءَ: نەرسىنى تاشلىۋەتتى.

وَضَعَ عَنْهُ الدَّيْنَ: قەرزنى كۆتۈرۈۋەتتى.

«وَضَعَ عَنْ غَرِيْمِهِ»: قەرزنى كېمەيتىۋەتتى.

«وَضَعَ الشَّيْءَ بَيْنَ يَدَيْهِ»: نەرسىنى تاشلاپ قويدى.

«وَضَعَ عَنْهُ الْجِنَايَةَ»: گۇناھنى كەچۈرۈم قىلدى.

وَضَعَ السِّلَاحَ فِي الْعَدُوِّ: دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشتى.

وَضَعَتِ الْمَرْأَةُ خِمَارَهَا: ئايال ياغلىقنى ئېلىۋەتتى.

«وَضَعَ الْحَامِلُ وَلَدَهَا»: ھامىلدار تۇغدى.

﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهاً وَوَضَعَتْهُ كُرْهاً﴾ ‹قرآن›: ئىنساننى ئانىسى مۇشەققەت بىلەن قورساق كۆتۈرۈپ، مۇشەققەت بىلەن تۇغدى.

«حَقٌّ عَلَى اللهِ أَنْ لَايَرْتَفِعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ» ‹حديث›: ئاللاھ دۇنيادىكى ھەرقانداق ئەزىز نەرسىنى بىر قېتىم خار قىلىدۇ.

«وَضَعَ مَشْرُوْعًا لِلدَّرْسِ»: دەرس پىلانى تۈزدى.

وَضَعْتُ الْمِنْهَجَ الدِّرَاسِيَّ لِلْمَرْحَلَةِ الدِّرَاسِيَّةِ الْجَدِيْدَةِ: مەن يېڭى ئوقۇش ئۆتكىلى ئۈچۈن ئوقۇش پروگراممىسىنى تۈزدۈم.

«وَضَعَ اِقْتِرَاحَاتٍ مُفِيْدَةً»: پايدىلىق تەكلىپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

«وَضَعَ يَدَهُ عَلَى قِطْعَةِ الْأَرْضِ»: بىر پارچە زېمىننى ئىگىلىۋالدى.

وَضَعَ مُسَدِّسًا فِي خَصْرِهِ: بېلىگە تاپانچا ئېسىۋالدى.

وَضَعَ الْكِتَابَ: كىتاب يازدى، ئەسەر يازدى.

وَضَعَتْ يَضَعُ وَضْعًا الْمَرْأَةُ: ئايال بوشاندى، تۇغدى.

وَضَعَ يَضَعُ وَضْعًا وَمَوْضِعًا / مَوْضَعًا وَمَوْضُوعًا مِنْهُ: سەل قارىدى، مەنسىتمىدى، كەمسىتتى.

وَضَعَ الشَّيْءَ فِي مَكَانٍ: جايلاشتۇردى، ئورۇنلاشتۇردى.

وَضَعَ السِّيَاسَةَ فِي الْقِيَادَةِ: سىياسەتنى قوماندان قىلدى.

وَضَعَ الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ: تاشلىۋەتتى، چۆرۈۋەتتى.

وَضَعَ نُصْبَ عَيْنَيْهِ: ئەستە ساقلىدى.

وَضَعَ ثِقَتَهُ فِي فُلَانٍ: پالانىغا ئىشەندى، ئىشەنچ قىلدى.

وَضَعَ حَدًّا لِلْأَمْرِ: خاتىمە بەردى، چەك قويدى.

وَضَعَ الْأَسَاسَ: ئاساس سالدى.

وَضَعَ الْمَشْرُوعَ: پىلانلىدى.

وَضَعَ خَتْمًا عَلَى: تامغا باستى.

وَضَعَ يَدَهُ عَلَى: ئېرىشتى، ئىگە بولدى، ئىشغال قىلدى.

وَضَعَ عَلَى جَنْبٍ: چەترىپ تاشلىدى، ۋاز كەچتى.

وَضَعَ الْإِتِّفَاقَ مَوْضِعَ التَّنْفِيذِ: كېلىشىمنى كۈچكە ئىگە قىلدى.

وَضَعَ يَوْضَعُ ضَعَةً وَوَضَاعَةً: تۆۋەن تەبىقىدىن كېلىپ چىقتى.

وَضْعٌ ج أَوْضَاعٌ: ھالەت، ۋەزىيەت، شەكىل، ھەيئەت.

الْوَضْعُ مُمْتَازٌ: ۋەزىيەت ناھايىتى ياخشى.

وَضْعُ الْيَدِ: ئېرىشمەك، ئىگە بولماق.

وَضْعُ حَدٍّ لِكَذَا: كېسىپ تاشلىماق، چەك قويۇش.

الْوَضْعُ السِّيَاسِيُّ: سىياسىي ۋەزىيەت.

الْوَضْعُ الدَّوْلِيُّ: خەلقئارا ۋەزىيەت.

وَضْعٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادىي ۋەزىيەت.

وَضْعٌ حَرِجٌ: قىيىن شارائىت.

آلَامُ الْوَضْعِ: تۇغۇت ئاغرىقى، تولغاق.

وَضْعُ الْحُدُودِ: چېگرا سىزىقى.

الْأَوْضَاعُ الرَّاهِنَةُ: ھازىرقى ۋەزىيەت، نۆۋەتتىكى ۋەزىيەت.

وَضْعِيٌّ: ئەمەلىي، پۇختا، ئەمەلىي ئىسپات.

قَانُونٌ وَضْعِيٌّ: كىشىلەر تەرىپىدىن تۈزۈلگەن قانۇن.

وَضْعِيَّةٌ ج وَضْعِيَّاتٌ: ۋەزىيەت، ئەھۋال، ھالەت، ئۆزگىرىش؛ ئورۇن، جاي.

هُوَ فِي وَضْعِيَّةٍ صَعْبَةٍ: ئۇ قىيىن ھالەتتە.

وَضْعِيَّاتٌ عَائِلِيَّةٌ جَدِيرَةٌ بِالْإِعْتِنَاءِ: كۆڭۈل بۆلۈشكە تېگىشلىك ئائىلە ئەھۋالى.

وَضَمٌ ج أَوْضَامٌ: دۆشە-كۆتەك.

وَضَنَ يَضِنُ وَضْنًا الشَّيْءَ: قاتلىدى، قاتلاپ قويدى.

وَضْنَةٌ: توقۇلما يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇق.

وُضُوءٌ: تاھارەت، تاھارەت ئالماق، پاكىزلىماق، پاكىزلىق.

«إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ» ‹حديث›: مېنىڭ ئۇممىتىم قىيامەت كۈنى تاھارەتنىڭ تەسىرىدىن چىرايلىرى، پۇت-قوللىرى نۇرلۇق بولغان ھالدا چاقىرىلىدۇ.

وَضُوءٌ: تاھارەت سۈيى.

وُضُوحٌ: ئېنىقلىق، ئوچۇقلۇق، روشەنلىك.

وَضِيءٌ ج وِضَاءٌ وَأَوْضِيَاءُ: پاكىز، تازا؛ چىرايلىق، گۈزەل.

وَجْهٌ وَضِيءٌ: گۈزەل چىراي.

وَضِيحَةٌ ج وَضَائِحُ: چارۋا، كىشىنىڭ سايىسى.

وَضِيعٌ ج وُضَعَاءُ: خار، ئاجىز، پەس، ھەقىر.

الْوَضِيعُ وَالرَّفِيعُ: تۆۋەن ۋە يۇقىرى.

مِنْ أَصْلٍ وَضِيعٍ: تۆۋەن تەبىقىدىن.

وَضِيعَةٌ ج وَضَائِعُ: باج، سېلىق؛ ئامانەت، ھاۋالە قىلىنغان؛ قوغداش ئەترىتى؛ ئاسراندى بالا.

وَضِيْمَةٌ ج وَضَائِمُ: نەزىر ئېشى، قىزغىن كۈتۈۋېلىنغان بىر توپ ئادەم.

وَطَاءٌ: تۈز يەر، تەكشى يەر.

وِطَاقٌ ج وِطَاقَاتٌ: چېدىر.

وَطَأَ يَطَأُ وَطْأً الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسىدى.

وَطِئَ يَطَأُ وَطْأً: دەسسىدى، ئاياغ باستى.

وَطِئَ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىما قىلدى.

وَطِئَ أَرْضَ الْعَدُوِّ: دۈشمەن زېمىنغا بېسىپ كىردى.

﴿وَلَوْلاَ رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَؤُوهُمْ﴾ «قۇرئان»: (مەككىدە) سىلەر بىلمەيدىغان ئەر-ئايال مۆئمىنلەر بولۇپ، سىلەر بىلمەستىن ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپ، ...

وَطُوءَ يَوْطُؤُ وَطَاءَةً: ئاسان بولدى.

وَطْءٌ: دەسسىمەك، جىما قىلماق (جىنسىي ئالاقە قىلماق)؛ تۈز يەر، تەكشى يەر.

﴿إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءاً وَأَقْوَمُ قِيلاً﴾ «قۇرئان»: شۈبھىسىزكى، كېچىنىڭ قىيامى ئەڭ مۇۋاپىقتۇر ۋە كېچىنىڭ قىرائىتى ئەڭ توغرا بولىدۇ.

سَمِعَ وَطْءَ الْقَدَمِ: ئاياغ تاۋۇشىنى ئاڭلىدى.

خَفِيفُ الْوَطْءِ: ئاۋايلاپ دەسسە.

وَطْأَةٌ: بىر قېتىم دەسسەش، باسماق، سىقماق، ئاياغ ئىزى.

حَرٌّ شَدِيدُ الْوَطْأَةِ: قاتتىق ئىسسىق.

خَفِيفُ الْوَطْأَةِ: يۇمشاق، مەيىن، يېقىملىق.

شَدِيدُ الْوَطْأَةِ: رەھىمسىز، ۋەھشىي.

وَطْبٌ ج أَوْطُبٌ وَأَوْطَابٌ وَوِطَابٌ: تۇلۇم؛ قويال، تۇلۇق؛ يوغان ئەمچەك.

فُلاَنٌ خَالِي الْوِطَابِ: ھېچنېمىسى يوق.

فُلاَنٌ صَفِرَتْ وِطَابُهُ: پالانى ئۆلدى.

وَطْبَاءُ: كۆكسى چوڭ ئايال.

وَطَحَ يَطِحُ وَطْحًا وَطِحَةً الشَّيْءَ: كۈچ بىلەن ئىتتىرىۋەتتى.

وَطَدَ يَطِدُ وَطْدًا الشَّيْءُ: تۇراقلاشتى، مۇقىملاشتى.

وَطَّدَ الشَّيْءَ: تۇراقلاشتۇردى، مۇقىملاشتۇردى.

وَطَّدَ الأَرْضَ: يەرنى خاكلىدى.

وَطَّدَ لَهُ: ئۇنىڭغا تەييارلىدى.

وَطَّدَ ثِقَتَهُ فِيهِ: چوڭقۇر ئىشەندى.

وَطَّدَ عَزْمَهُ عَلَى: بىر قارارغا كەلدى، قەتئىي ئىرادىگە كەلدى.

وَطَرٌ ج أَوْطَارٌ: مەقسەت، ئارزۇ، غايە، نىشان.

«قَضَى مِنْهَا وَطَرَهُ»: مەقسىتىگە يەتتى.

﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَراً زَوَّجْنَاكَهَا﴾ «قۇرئان»: (زەينەپنى) زەيد قويۇۋەتكەندىن كېيىن، ئۇنى ساڭا نىكاھلاپ بەردۇق.

وَطَسَ يَطِسُ وَطْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، ئۇۋۇتىۋەتتى.

وَطْسَةٌ: ئۇنى قاتتىق ئۇردى.

وَطَشَ يَطِشُ وَطْشًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، پارچىلىدى.

وَطَّ يَوُطُّ وَطًّا الْوَطْوَاطُ: شەپەرەڭ چىرقىرىدى.

وَطَّ الْمَحْمَلُ: كاجۇۋا غىچىرلىدى.

وَطَّاسٌ: پادىچى، قاتتىق ئۇرغۇچى، ئۇرۇپ كۇمپەيكۈم قىلىۋەتكۈچى.

وَطَّأَ يُوَطِّئُ تَوْطِئَةً: دەسسىدى.

وَطَّأَ عَتَبَةَ دَارِهِ: زىيارەت قىلدى، يوقلىدى، ھال سورىدى.

وَطَّأَ الْفَرَسَ: ئاتنى مىندى.

وَطأَ الْمَرْأَةَ: ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلدى.

وَطأَ الْأَمْرَ: تەييارلىدى.

وَطأَ الطَّرِيْقَ أَمَامَ تَلَامِيْذِهِ: شاگىرتلىرى ئالدىدا يول ھازىرلاپ بەردى.

وَطَّدَ يُوَطِّدُ تَوْطِيْدًا الشَّيْءَ: ئۇراقلاشتۇردى، كۈچەيتتى.

وَطَّدَ أَقْدَامَهُ: قەدەملىرىنى پۇختا قىلدى.

وَطَّدَ عُرَى الْمَحَبَّةِ بَيْنَهُمَا: ئارىسىدىكى مۇھەببەتنى چىڭىتتى.

وَطَّدَ الْأَرْضَ: يەرنى خاڭدىدى.

وَطَّدَ لَهُ الْأَمْرَ: تەييارلىدى، ئورۇنلاشتۇردى.

وَطَّدَ لَهُ زِيَارَةً مَعَ الْمُدِيْرِ: ئۇنىڭغا مۇدىر بىلەن زىيارەتنى ئورۇنلاشتۇردى.

وَطَّدَ نَفْسَهُ عَلَى الْمَشْيِ: ئۆزىنى مېڭىشقا كۆندۈردى.

«وَطَّدُوا صِلَاتِ الْإِخَاءِ»: ئۇلار قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتنى مۇستەھكەملىدى.

وَطَّشَ يُوَطِّشُ تَوْطِيْشًا: تەييارلىدى.

وَطَّشَهُ: ئۇنىڭغا ئازغىنە بەردى.

وَطَّنَ يُوَطِّنُ تَوْطِيْنًا: ماكانلاشتى، ئورۇنلاشتى.

«وَطَّنَ الشَّخْصَ بِالْبَلَدِ»: كىشىنى يەرلەشتۈردى.

«وَطَّنَ نَفْسَهُ عَلَى الْأَمْرِ وَلَهُ»: ئۆزىنى بىر ئىشنى قىلىشقا تەييارلىدى، ئۆزىنى بىر ئىشقا ئادەتلەندۈردى.

وَطَّى يُوَطِّي تَوْطِيَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى پەسلەتتى، تۆۋەنلەتتى.

وَطِفَ يَوْطَفُ وَطَفًا الشَّخْصُ: قاش-كىرپىكلىك بولدى.

وَطْفَاءُ ج وُطْفٌ: قاش-كىرپىكلىك ئايال.

وَطَمَ يَطِمُ وَطْمًا السِّتْرَ: پەردىنى چۈشۈردى.

وَطِمَ يَوْطَمُ وَطْمًا وَوَطِمَ الرَّجُلُ: كىشى قەۋزىيەت بولۇپ قالدى.

وَطَنَ يَطِنُ وَطْنًا الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: ماكانلاشتى، تۇرۇپ قالدى.

وَطَنٌ ج أَوْطَانٌ: ۋەتەن، يۇرت.

حُبُّ الْوَطَنِ: ۋەتەننى سۆيۈش، ۋەتەنپەرۋەرلىك.

«هُوَ مِنْ أَهْلِ وَطَنِهِ»: ۋەتەنداش، يۇرتداش.

وَطَنِيٌّ: يەرلىك ئادەم، يەرلىك مىللەت، ۋەتەنپەرۋەر.

الْعِيْدُ الْوَطَنِيُّ: دۆلەت بايرىمى، مىللىي بايرام.

نَشِيْدٌ وَطَنِيٌّ: دۆلەت شېئىرى.

وَطَنِيٌّ ج وَطَنِيُّوْنَ: ۋەتەنپەرۋەر.

الْوَطَنِيَّةُ: ۋەتەنپەرۋەرلىك، مىللەتچىلىك، مىللىي مەسلەك.

حُقُوْقٌ وَطَنِيَّةٌ: مىللىي ھوقۇق.

حُكُوْمَةٌ وَطَنِيَّةٌ: خەلق ھۆكۈمىتى، مىللىي ھۆكۈمەت.

لُغَةٌ وَطَنِيَّةٌ: يەرلىك تىل، دۆلەت تىلى.

مَصْنُوْعَاتٌ وَطَنِيَّةٌ: يەرلىك مەھسۇلات، مەملىكىتىمىزدە ئىشلەنگەن مال.

الْحَرَكَةُ الْوَطَنِيَّةُ: مىللىي ھەرىكەت.

مَصَالِحُ وَطَنِيَّةٌ: مىللىي مەنپەئەت.

نَعْرَةٌ وَطَنِيَّةٌ: شوۋىنىزم.

وَطْوَاطٌ ج وَطَاوِيْطُ: دۆت ئادەم؛ قارىغۇ چاشقان؛ شەپەرەڭ.

وَطْوَطَ يُوَطْوِطُ وَطْوَطَةً: ئاجىزلاشتى، كېكەچلەپ سۆزلىدى.

وَطِيءٌ: پەس، تۆۋەن.

وَطِيْدٌ: مۇقىم، پۇختا-مۇستەھكەم.

«أَمَلِي وَطِيْدٌ فِيْكَ لِمُسَاعَدَتِي»: سېنىڭ ماڭا ياردەم قىلىشىڭغا ئىشەنچىم كامىل.

وَطِيْسٌ ج أَوْطِسَةٌ وَوُطُسٌ: تونۇر، دوخۇپكا؛ جەڭگاھ.

حَمِيَ الْوَطِيْسُ: ئۇرۇش قاتتىق بولدى.

وَطِيْسَةٌ: قاتتىق، قاتتىقلىق، شىددەتلىك.

وَظَائِفِيٌّ: فىزىئولوگىيىلىك، فىزىئولوگ.

وَظَبَ يَظِبُ وُظُوبًا: داۋام قىلدى، داۋاملاشتۇردى.

وَظِرَ يَوْظَرُ وَظَرًا: سەمرىدى.

وَظِرٌ: سېمىز.

وَظَّفَهُ يُوَظِّفُ تَوْظِيفًا: ئۇنى ۋەزىپىگە تەيىنلىدى.

وَظَّفَ الشَّخْصَ: ۋەزىپە ئارتتى.

«وَظَّفَ عَلَى الصَّبِيِّ جُزْءًا مِنَ الْقُرْآنِ»: بالىغا قۇرئاندىن بىر پارە يادلاشنى ۋەزىپە قىلدى.

وَظَّفَ عَلَيْهِ عَمَلًا: ئۇنىڭغا خىزمەتنى يۈكلىدى.

وَظَفَ يَظِفُ وَظْفًا الْبَعِيرَ: تۆگىنى چۇشەپ قويدى.

وَظَفَ الْقَوْمَ: قوۋمغا ئەگەشتى.

«وَظَّفَ الشَّيْءَ عَلَى نَفْسِهِ»: ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

وَظِيفٌ ج وُظُفٌ وَأَوْظِفَةٌ: پاچاق، پاقالچاق.

وَظِيفَةٌ ج وَظَائِفُ: ئاشلىق نورمىسى؛ ئىش ھەققى، ئايلىق؛ خىزمەت، ۋەزىپە؛ مەنسەپ، ئەمەل.

«أَدَّى وَظِيفَتَهُ عَلَى الْوَجْهِ الْأَكْمَلِ»: ئۇ خىزمىتىنى تولۇق ئورۇنلىدى.

«أَوْصَدَ بَابَ الْوَظَائِفِ فِي وَجْهِهِ»: ئۇنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرمىدى.

وَظِيفَةُ الْعُضْوِ: فۇنكسىيە.

عِلْمُ الْوَظَائِفِ وَعِلْمُ وَظَائِفِ الْأَعْضَاءِ: فىزىئولوگىيە.

وَظِيفِيٌّ: فىزىئولوگىيىلىك.

تَحْلِيلٌ وَظِيفِيٌّ: فىزىئولوگىيىلىك ئانالىز.

وِعَاءٌ ج أَوْعِيَةٌ جج أَوَاعٍ: قاچا.

وِعَاءٌ دَمَوِيٌّ: قان تومۇر.

﴿ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَاءِ أَخِيهِ﴾ «قۇرئان»: ئاندىن يۇسۇپنىڭ ئۇكىسىنىڭ يۈكىدىن قەدەھنى تېپىپ چىقتى.

«مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنِهِ» «ھەدىس»: ئادەم بالىسىنىڭ قورسىقىدىنمۇ يامانراق توشقۇزىدىغان قاچا يوق.

وِعَائِيٌّ: تومۇرنىڭ، قان تومۇرنىڭ.

وِعَاطٌ: سېرىق ئەتىرگۈل.

وُعَاقٌ: ئۇلاغ ماڭغاندا قورسىقىدىن چىققان ئاۋاز.

وَعَبَ يَعِبُ وَعْبًا الشَّيْءَ: نەرسىنىڭ ھەممىسىنى ئېلىۋالدى، تولدۇرۇپ ئالدى.

وَعْبٌ: كەڭ.

طَرِيقٌ وَعْبٌ: كەڭ يول.

وَعِثَ يَوْعَثُ وَعْثًا وَوَعَثًا الْأَمْرُ: ئىش مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى، قالايمىقانلىشىپ كەتتى.

«وَعِثَ الطَّرِيقُ»: يول مېڭىشقا قىيىن بولدى.

وَعِثَتِ الْيَدُ: قول سۇندى.

وَعْثٌ وَعِثٌ ج وُعُوثٌ: قىيىن، مۇشكۇل.

وَعْثُ الطَّرِيقِ: مېڭىش قىيىن يول، بۇزۇق يول.

وَعْثَاءُ ج وُعْثٌ: قىيىن، مۇشكۇل، تەس، جاپالىق.

«أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ»: سەپەرنىڭ مۇشەققەتلىرىدىن ئاللاھدىن پاناھ تىلەيمەن.

رَكِبَ الْوَعْثَاءَ: گۇناھ قىلدى.

وَعَدَ يَعِدُ وَعْدًا وَعِدَةً وَمَوْعِدًا وَمَوْعِدَةً وَمَوْعُودًا وَمَوْعُودَةً: ۋەدە قىلدى، ماقۇل بولدى، ۋەدە بەردى.

وَعَدَتِ الْأَرْضُ: مول-ھوسۇل ئېلىش كۆزدە تۇتۇلدى.

﴿وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى﴾ «قۇرئان»: بۇ ئىككى خىل كىشىلەر (يەنى، ئۆزرىسى بولۇپ، جىھادقا چىقالمىغانلار ۋە جىھادقا چىققۇچىلار)نىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ جەننەتنى ۋەدە قىلدى.

«وَعَدَهُ بِجَائِزَةٍ»: ئۇنى مۇكاپاتلاشنى ۋەدە قىلدى.

وَعَدَ يَعِدُ وَعِيدًا الشَّخْصَ: قورقۇتتى، تەھدىت سالدى.

وَعْدٌ ج وُعُودٌ: ۋەدە، ئەھدە، توختام.

وَعْدُ شَرَفٍ: قەسەم، قەسەم سۆزى.

﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ «قۇرئان»: (ئى مۇھەممەد! قوۋمىڭنىڭ سېنى ئىنكار قىلغانلىقىغا) سەۋر

قىلغىن. (ئاللاھنىڭ ئۇلارنى ئازابلاش توغرىسىدىكى) ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەقتۇر.

أَخْلَفَ وَعْدَهُ: ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلدى، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

وَعْدُ الْحُرِّ دَيْنٌ: ئوغۇل بالىنىڭ قىلغان ۋەدىسى ئۆتىشىدىكى قەرزدەك بولىدۇ.

وَعَرَ يَعِرُ وَعْرًا وَوُعُورًا الْمَكَانُ: جايدا ميكىش تەس بولدى.

وَعَرَتِ الطَّرِيقُ: يول قىيىنلاشتى، يول كاتاگلاشتى.

وَعَرَالشَّخصُ: توستى، توسقۇنلۇق قىلدى.

وَعُرَ يَوْعُرُ وُعُورَةً وَوَعَارَةً الْمَكَانُ: جايدا ميكىش تەس بولدى.

وَعُرَ الشَّيْءُ: نەرسە ئازلىدى.

وَعْرٌ ج أَوْعَارٌ وَوُعُورٌ: قىيىن، تەس؛ قورقۇنچلۇق.

مَطْلَبٌ وَعْرٌ: قىيىن تەلەپ.

مَكَانٌ وَعْرٌ: قورقۇنچلۇق جاي.

طَرِيقٌ وَعْرٌ: جاپالىق يول.

رَجُلٌ وَعْرُالْمَعْرُوفِ: ئانچە ياخشىلىق بىلمەيدىغان ئادەم.

وَعَزَ يَعِزُ وَعْزًا إِلَيْهِ: ئەسلەتتى، يادىغا كەلتۈردى.

وَعَزَ الشَّخْصَ إِلَيْهِ: ئۇنى بۇيرۇدى، ئەقىل كۆرسەتتى.

وَعَسَ يَعِسُ وَعْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى دەسسىدى.

«وَعَسَهُ الدَّهْرُ»: زامان ئۇنى چىنىقتۇردى.

وَعْسٌ ج أَوْعَاسٌ: كۆچمە قۇم؛ ئىز.

وَعْسَاءُ ج وُعْسٌ جج أَوَاعِسُ: قۇملۇق يەر، قۇمساگغۇ يەر.

وَعَظَ يَعِظُ وَعْظًا وَعِظَةً: نەسىھەت قىلدى، ۋەز ئېيتتى، ۋەزخانلىق قىلدى.

﴿وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ﴾ «قۇرئان»: ۋە سىلەرگە ۋەز-نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلغان كىتابنى، ھېكمەتنى (يەنى، كىتابتىكى ئەھكاملارنى) ئەسلەڭلار.

«وَعَظَ الْإِمَامُ الْمُصَلِّينَ»: ئىمام ناماز ئوقۇغۇچىلارغا تەبلىغ قىلدى.

وَعْظٌ: ۋەز ئېيتماق، ۋەز-نەسىھەت.

«مَعْهَدُ الْوَعْظِ وَالْإِرْشَادِ»: ۋەز-تەبلىغ ئىنستىتۇتى.

وَعْظَةٌ ج وَعَظَاتٌ: نەسىھەت، ۋەز-نەسىھەت.

وَعٌّ: چىلبۆرە.

وَعَثَهُ يُوَعِّثُ تَوْعِيثًا عَنِ الْأَمْرِ: ئۇنى ئىشتىن توسۇدى، قايتۇردى.

وَعَّزَ يُوَعِّزُ تَوْعِيزًا إِلَيْهِ: ئۇنىڭغا ئەسلەتتى، يادىغا سالدى.

وَعَّزَهُ: ئۇنى بۇيرۇدى.

وَعَّقَ يُوَعِّقُ تَوْعِيقًا: ياۋۇز بولدى.

وَعَّنَ يُوَعِّنُ تَوْعِينًا الدَّابَّةُ: ئۇلاغ سەمرىدى.

وَعُفَ يَوْعُفُ وُعُوفًا الْبَصَرُ: كۆز ئاجىزلاشتى.

وَعْفٌ ج وِعَافٌ: ئوي چوقۇر يەر.

وَعِقَ يَعِقُ وَعْقًا عَلَيْهِ: ئالدىرىدى.

وَعُقَ يَوْعُقُ وَعْقَةً: چاكىنا بولدى، پەس بولدى.

وَعْقٌ وَوَعِقٌ: ياۋۇز، مىجەزى ئوسال، ۋەھشىي.

وَعَكَ يَعِكُ وَعْكًا وَوَعْكَةً الْحَرّ: ئىسسىق قاتتىق بولدى.

وَعَكَ الشَّخْصُ: چارچاش ياكى كېسەللىك تۈپەيلىدىن ھالسىراپ كەتتى.

وَعَكَ الشَّيْءَ: نەرسىنى چىقىۋەتتى، كۆمپەيكۈم قىلىۋەتتى.

وَعِكٌ: ساقسىز، كەيپسىز.

وَعْكَةٌ ج وَعَكَاتٌ: تىنچىق، ساقسىزلىق.

وَعْكَةُ الْحُمَّي: قىزىتمىنىڭ قاتتىقلىقى.

وَعْكَةُ الْأَمْرِ: ئىشنىڭ قاتتىقلىقى.

وَعَلَ يَعِلُ وَعْلًا الرَّجُلُ: ئۈستۈن بولدى، يۇقىرى بولدى.

وَعْلٌ . وَعِلٌ ج أَوْعَالٌ وَوُعُولٌ م وَعِلَةٌ ج وَعِلَاتٌ

وَوِعَالٌ: تاغ تېكىسى.

وَعَمَ / وَعِمَ يَعِمُ وَعْمًا الدِّيَارَ: سالام يوللىدى.

وَعْنٌ ج وِعَانٌ: پاناھگاھ، پاناھلىنىدىغان جاي؛ قاتتىق يەر.

وَعْنَةٌ ج وِعَانٌ: قاتتىق يەر، قاقاس يەر.

وَعْوَاعٌ ج وَعَاوِعُ: ئىتنىڭ قاۋىشى، بۆرىنىڭ ھۇۋلىشى.

وُعُورَةُ الْجِبَالِ: تاغلاردا مېڭىشنىڭ قىيىن بولۇشى.

وَعْوَعَ يُوَعْوِعُ وَعْوَعَةً وَوَعْوَاعًا الْكَلْبُ: ئىت ھاۋشىدى، ھۇۋلىدى.

وَعْوَعَ الْقَوْمُ: قوۋم چۇقان سېلىشتى.

وَعْوَعٌ ج وَعَاوِعُ: چىلبۆرە؛ تۈلكە.

وَعْوَعَةٌ: كۆچۈكلەرنىڭ غىڭشىغان ئاۋازى.

وَعْوَعِيٌّ: زېرەك، تۈيغۇن؛ خۇشچاقچاق.

وَعَى يَعِي وَعْيًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى، قاچىغا ئالدى.

وَعَتِ الأُذُنُ: قۇلاق ئاڭلىدى.

وَعَى الشَّخْصُ الأَمْرَ: ماھىيىتىنى چۈشەندى.

وَعَى الشَّخْصُ الْحَدِيثَ: ھەدىسنى چۈشەندى.

وَعُوا كُنْهَ الْمَوْضُوعِ: ماۋزۇنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەندى.

تَعِي الزَّيْتَ فِي الْجَرَّةِ: ماينى كوزىغا قاچىلايدۇ.

لاَيَعِي مَا يَقُولُ: ئۇ خۇدىنى بىلمەيدۇ.

وَعْيٌ: ئۆز ئىچىگە ئالماق؛ سىغدۇرماق؛ ئاڭ، چۈشەنچە؛ ۋاراڭ-چۇرۇڭ.

مِنْ غَيْرِ وَعْيٍ: ئاڭسىز رەۋىشتە.

الْوَعْيُ الأَخْلاَقِيُّ: ئەخلاقىي ئاڭ.

الْوَعْيُ الْقَوْمِيُّ: مىللىي ئاڭ.

حَمَلَ الْفَلاَّحُونَ الْغُلاَمَ الَّذِي غَابَ عَنْ وَعْيِهِ إِلَى الْمُسْتَشْفَى: دېھقانلار ھوشىنى يوقاتقان بالا خىزمەتچىنى يۆدۈپ دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى.

وَعِيدٌ: قورقۇتىدىغان سۆز، تەھدىت سالىدىغان سۆز؛ قورقۇتماق، تەھدىت سالماق.

يَوْمُ الْوَعِيدِ: قىيامەت كۈنى.

﴿وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ﴾ «قرآن»: ئۇنىڭدا تۈرلۈك ئاگاھلاندۇرۇشلارنى بايان قىلدۇق.

وَعِيدِيٌّ: تەھدىت خاراكتېرلىك، تەھدىتى.

وَعِيرٌ ج أَوْعَارٌ: ئوڭغۇل-دوڭغۇل، ئويمان-دۆڭ.

مَكَانٌ وَعِيرٌ: ئېگىز-پەس يەر.

وَعِيٌّ: فىقھى-ھەدىس ئىلىملىرىدە يېتىلگەن ئالىم.

وَغْبٌ ج أَوْغَابٌ وَوِغَابٌ م وَغْبَةٌ: چوڭ تۆگە؛ ئۇسال مال؛ ئاجىز بەدەن؛ ناچار ئادەم؛ گالۋاڭ.

وَغَدَ يَغِدُ وَغْدًا الْقَوْمَ: قوۋمغا خىزمەت قىلدى.

وَغُدَ يَوْغُدُ وَغَادَةً الرَّجُلُ: كىشى پەس بولدى، رەزىل بولدى، ئاجىز بەدەن بولدى.

وَغْدٌ ج أَوْغَادٌ وَوُغْدَانٌ م وَغْدَةٌ: دەلدۈش، مەتۇ؛ پەس، خىزمەتچى.

وَغَرَ يَغِرُ وَغْرًا الْيَوْمُ: كۈندۈز قاتتىق ئىسسىق بولدى.

وَغِرَ صَدْرُهُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۆچ كۆردى.

وَغْرٌ و وَغَرٌ: ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك.

وَغَّرَ يُوَغِّرُ تَوْغِيرًا صَدْرَهُ: ئوغىسىنى قايناتتى، غەزىپىنى كەلتۈردى.

وَغَفَ يَغِفُ وَغْفًا وَوُغُوفًا: چاپتى، يۈگۈردى.

وَغِفَ يَوْغَفُ وَغَفًا وَوَغَفَانًا الْبَصَرُ: كۆز ئاجىزلاشتى.

وَغَلَ يَغِلُ وُغُولاً الشَّخْصُ فِي الشَّيْءِ: سىڭىپ كىردى، ئاستا-ئاستا سىڭىپ كىردى، ئىچكىرىلەپ كىردى.

وَغِلُوا فِي الْغَابَةِ: ئورمانلىققا ئىچكىرىلەپ كىردى.

وَغَلَ يَغِلُ وَغْلاً وَوُغُولاً وَوَغَلاَنًا عَلَى: كۈتمىگەن مېھمان بولدى، چاقىرىلمىغان مېھمان بولدى.

وَغْلٌ ج أَوْغَالٌ: چاقىرىلمىغان مېھمان.

وَغَمَهُ يَغِمُ وَغْمًا: ئۇنى يەڭدى، مەغلۇپ قىلدى.

وَغَمَ بِالْخَبَرِ: كوچا خەۋىرى يەتكۈزدى.

وَغِمَ يَوْغَمُ وَغْمًا عَلَيْهِ: ئۆچ كۆردى.

وَغْمٌ ج أَوْغَامٌ وَوُغُومٌ: مەتىۋ، گالۋالىڭ، ئۆچمەنلىك، ئۇرۇش، جەڭ.

رَجُلٌ وَغِمٌ: ئۆچەكەشكۈچى ئادەم.

وَغًى وَغْيٌ: ۋاراڭ-چۇرۇڭ، شاۋقۇن-سۈرەن، چۇقان؛ جەڭ، ئاللاھ-تۇۋا.

سَاحَةُ الْوَغَى: جەڭ مەيدانى، فرونت.

حَوْمَةُ الْوَغَى: ئۇرۇش مەيدانى، جەڭگاھ.

وَفَاءٌ: ۋەدىگە ۋاپا قىلماق، لەۋزىدە تۇرماق.

«هُوَ ذُو وَفَاءٍ لِأَصْدِقَائِهِ»: ئۇ دوستلىرىغا ۋاپادار.

مَاتَ وَأَنْتَ بِوَفَاءٍ: ئۆمرۈڭ ئۇزۇن بولسۇن.

وَفَاةٌ ج وَفِيَاتٌ: ئۆلۈش، ۋاپات بولۇش.

وِفَادَةٌ: كەلمەك، قەدەم تەشرىپ قىلىش.

«أَكْرَمَ وِفَادَتَهُ وَعَامَلَهُ بِالْحُسْنَى»: ئۇنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلغانلىقىنى چوڭ بىلىپ ياخشى مۇئامىلە بىلەن قارشى ئالدى.

وِفَارَةٌ: مولچىلىق، مەمۇرچىلىق، باياشاتچىلىق.

وِفَاضٌ ج وُفُضٌ: سۇ يىغىلىپ قالىدىغان جاي.

وِفَاقٌ: بىرلىك، ئىتتىپاقلىق، مۇۋاپىقلىق، ماس كەلمەك؛ مۇۋەپپەقىيەت قازانماق؛ روناق تاپماق.

﴿إِلَّا حَمِيماً وَغَسَّاقاً جَزَاءً وِفَاقاً﴾ «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ ئېرىشىدىغىنى پەقەت يۇقىرى دەرىجىلىك ھارارەتلىك قايناق سۇ ۋە يىرىڭدىنلا ئىبارەت بولىدۇ. بۇ (ئۇلارغا بېرىلىدىغان) مۇۋاپىق جازادۇر.

وِفَاقُ الْأَحِبَّةِ: دوستلارنىڭ ئىناقلىقى.

وِفَاقًا لِكَذَا: قاراپ، بويىچە.

وَفَدَ يَفِدُ وَفْدًا وَوُفُودًا وَوِفَادَةً إِلَيْهِ: كەلدى، يېتىپ كەلدى.

«وَفَدَ مَبْعُوثُو الْحِزْبِ إِلَى الْمُؤْتَمَرِ»: پارتىيە ۋەكىللىرى قۇرۇلتايغا يېتىپ كەلدى.

وَفْدٌ ج وُفُودٌ: ۋەكىللەر ئۆمىكى.

﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْداً﴾ «قۇرئان»: شۇ كۈندە (يەنى، قىيامەت كۈنىدە) تەقۋادارلارنى مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا ئىززەت-ئىكرام بىلەن يىغىمىز.

وَفَرَ يَفِرُ وَفْرًا وَوُفُورًا وَوَفُرَ يَوْفُرُ وَفَارَةً الْمَالُ: مال تولۇق بولدى، يېتەرلىك بولدى، كۆپ بولدى.

«وَفَرَ لِلشَّخْصِ الْمَالَ أَوِ الْمَتَاعَ»: كىشىگە مالنى كەڭ بەردى.

وَفْرٌ وَفْرَةٌ: مولچىلىق، مەمۇرچىلىق، باياشاتچىلىق.

وَفَزَ يَفِزُ وَفْزًا: ئالدىرىدى.

وَفْزٌ ج أَوْفَازٌ وَوِفَازٌ: ئالدىرىماق.

نَحْنُ عَلَى وَفْزٍ: بىز ئالدىراش.

مَكَانٌ وَفْزٌ: ئېگىز جاي.

وَفَضَ يَفِضُ وَفْضًا: چاپتى، يۈگۈردى.

وَفَضَتِ الْإِبِلُ: تۆگە تارقاپ كەتتى.

وَفْضٌ ج أَوْفَاضٌ: ئالدىرىماق.

وَفْضَةٌ ج وِفَاضٌ: پورتمال، قاپچۇق.

خَالِي الْوِفَاضِ: خالتىسى قۇرۇق.

وَفْعٌ ج أَوْفَاعٌ: ئېگىز بىنا، ئېگىز جاي.

وَفْعَةٌ ج وِفَاعٌ: يوگەت.

وَفَّدَ يُوَفِّدُ تَوْفِيدًا إِلَيْهِ: ئەۋەتتى، ۋەكىل ئەۋەتتى.

وَفَّرَ يُوَفِّرُ تَوْفِيرًا الشَّيْءَ: نەرسىنى كۆپەيتتى، تولدۇردى.

وَفَّرَ لِحْيَتَهُ: ساقال قويدى.

«وَفَّرَ الشُّغْلَ لِلْعَاطِلِينَ عَنِ الْعَمَلِ»: ئىش ئورنىدىن قالغانلارغا ئىش ئورنى تېپىپ بەردى.

«وَفَّرَ لَهُ أَسْبَابَ الرِّزْقِ»: ئۇنىڭغا رىزىق يوللىرىنى كېڭەيتىپ بەردى، تورمۇش يولى ھازىرلاپ بەردى.

«وَفَّرَ الشَّخْصَ عَلَيْهِ حَقَّهُ»: ھەققىنى تولۇق بەردى.

«وَفَّرَ عَلَيْهِ مَصَارِيفَ زَائِدَةً»: ئۇنىڭغا ئارتۇق

چىقىملارنى تېجەپ بەردى.

«وَفَّرَ الشَّخْصُ لَهُ عِرْضَهُ»: ئۇنىڭ ئابرۇيىنى ساقلىدى.

وَفَّقَ يُوَفِّقُ تَوْفِيقًا: ئۇيغۇنلاشتۇردى؛ ماسلاشتۇردى، مۇۋاپىق كەلدى.

﴿إِن يُرِيدَا إِصْلاَحاً يُوَفِّقِ اللّهُ بَيْنَهُمَا﴾ «قۇرئان»: ئەگەر بۇ ئىككى كىشى ئەپلەشتۈرۈشنى خالىسا، ئاللاھ ئەر-خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئارىسىغا ئىناقلىق سالىدۇ.

«وَفَّقَهُ اللهُ لِلْخَيْرِ»: ئاللاھ ئۇنى ياخشىلىققا مۇۋەپپەق قىلدى.

«وَفَّقَ بَيْنَ الْقَوْمِ»: قەۋمنىڭ ئارىسىنى كېلىشتۈردى، ئەپلەشتۈردى.

«وُفِّقَ فِي تِجَارَتِهِ كُلَّ التَّوْفِيقِ»: سودىسىدا ئالاھىدە ئۇتۇق قازاندى.

وَفَّي يُوَفِّي تَوْفِيَةً الرَّجُلَ حَقَّهُ: ھەققىنى تولدۇرۇپ بەردى، تولۇق بەردى.

﴿إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ «قۇرئان»: پەقەت سەۋر قىلغۇچىلارغا ئۇلارنىڭ ئەجرى ھېسابسىز بېرىلىدۇ.

وَفِقَ يَفِقُ وَفْقًا: توغرا بولدى، مۇۋاپىق بولدى، لايىق بولدى؛ مۇۋاپىق قىلدى، مۇۋاپىقلاشتۇردى، چۇشەندى.

وَفْقٌ: ماس كەلمەك، مۇۋاپىقلاشماق.

«قَامَ بِهَذَا الْعَمَلِ وَفْقًا لِتَعْلِيمَاتِهِ»: بۇ ئىشنى ئۇنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە قىلدى.

«كَسْبُهُ وَفْقُ عِيَالِهِ»: ئۇنىڭ تاپقىنى ئائىلىسىگە يېتىدۇ.

وَفَلَ يَفِلُ وَفْلًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سويدى، ئاقلىدى.

وَفْلٌ: ئازغىنە نەرسە.

وَفَي يَفِي وَفَاءً: ۋاپا قىلدى، ئورۇنلىدى.

«وَفَى الشَّخْصُ بِالْوَعْدِ أَوِ الْعَهْدِ»: ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى.

وَفَي يَفِي وَفْيًا الشَّيْءُ: نەرسە تولۇق بولدى، يېتەرلىك بولدى، كۆپ بولدى.

هَذَا الشَّيْءُ لاَيَفِي بِذَلِكَ: بۇ نەرسە ئۇنىڭغا يەتمەيدۇ.

«وَفَى رِيشُ الْجَنَاحِ»: قاناتنىڭ پېيى يېتىلدى.

وَفِيْرٌ: كۆپ، مول، يېتەرلىك، تولۇق.

مَالٌ وَفِيْرٌ: كۆپ مال.

عَدَدٌ وَفِيْرٌ: كۆپ سان.

وَفِيٌّ: تولۇق، مۇكەممەل.

وَفِيٌّ ج أَوْفِيَاءُ: ۋاپادار، ۋەدىگە ئەمەل قىلغۇچى.

وِقَاءٌ: مۇداپىئە ئۈسكۈنىلىرى.

وِقَائِيٌّ: مۇداپىئەگە ئائىت، مۇداپىئە خاراكتېرلىك.

طِبٌّ وِقَائِيٌّ: ئالدىنى ئېلىش مېدىتسىناسى.

مَوَادٌّ وِقَائِيٌّ: مۇداپىئە ئەشيالىرى.

وَقَاحٌ: ھاياسىز، قېلىن، دابىشاق.

وَقَاحَةٌ: ھاياسىزلىق، نومۇسسىزلىق، يۈزى قېلىنلىق.

وَقَاحَةُ الْمُتَسَكِّعِيْنَ: تىلەمچىلەرنىڭ قېلىنلىقى.

«يَالَهَا مِنْ وَقَاحَةٍ»: نېمىدېگەن يۈزى قېلىنلىق.

وِقَادٌ: يېقىلغۇ.

وِقَادُ الْحَرْبِ: توپ يېمى.

وَقَارٌ: ھەيۋەت؛ تەمكىن، ئۇلۇغلۇق، تەمكىنلىك.

﴿مَا لَكُمْ لاَ تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَاراً﴾ «قۇرئان»: نېمە ئۈچۈن سىلەر ئاللاھنىڭ بۈيۈكلۈكىدىن قورقمايسىلەر؟

وِقَاعٌ: جىما، جىنسىي مۇناسىۋەت.

وِقَايَةٌ: قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق؛ ساقلانماق، ساقلىماق، مۇداپىئە ئۈسكۈنىلىرى.

«الْوِقَايَةُ مِنْ حَوَادِثِ الطُّرُقَاتِ»: قاتناش ھادىسىلىرىدىن ساقلىنىش.

وِقَايَةٌ صِحِّيَّةٌ: ساقلىقنى ساقلاش جەھەتتە ئالدىنى

ئېلىش.

الْوِقَايَةُ خَيْرٌ مِنَ الْعِلَاجِ: ئالدىنى ئېلىش داۋالىغاندىن ياخشى.

حُقْنَةٌ وِقَايَة: مۇداپىئە ئوكۇلى.

وَقَبَ يَقِبُ وَقْبًا وَوُقُوبًا الظَّلَامُ: قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

﴿وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾ «قۇرئان»: قاراڭغۇلۇقى بىلەن كىرگەن كېچىنىڭ شەررىدىن ... پاناھ تىلەيمەن.

«وَقَبَ الْقَمَرُ»: ئاي تۇتۇلدى.

«وَقَبَ اللَّيْلُ»: كېچە كىردى.

«وَقَبَتِ الشَّمْسُ»: كۈن ئولتۇردى.

وَقْبٌ ج وُقُوبٌ وَوِقَابٌ وَقْبَةٌ: ئۆرەك، ئازگال، كۆلچەك، تاشتىكى سۇ يىغىلىپ قالغان كۆلچەك، بەدەندىكى ئويمانچاق؛ دۆت، كاللا.

وَقْبَةٌ ج وِقَابٌ: تاشتىكى ئويمانچاق.

وَقَتَ يَقِتُ وَقْتًا: ۋاقىت توختاتتى، ۋاقىت بەلگىلىدى.

«وَقَتَ اللهُ الصَّلَاةَ»: ئاللاھ نامازنى ئادا قىلىدىغان ۋاقىتنى بەلگىلىدى.

وَقْتٌ ج أَوْقَاتٌ: ۋاقىت، زامان، مۇددەت.

وَقْتُ الْقَضَاءِ: بوش ۋاقىت.

فِي وَقْتِهِ: ئۆز ۋاقتىدا.

﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ﴾ «قۇرئان»: ئېيتقىنكى، ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرۋەردىگارىم (ئاللاھ) بىلىدۇ. ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا مەيدانغا چىقىرىدۇ.

فِي وَقْتٍ قَرِيبٍ: يېقىن ۋاقىتتا.

فِي الْوَقْتِ الْمُحَدَّدِ: بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا.

فِي الْوَقْتِ الْمُنَاسِبِ: مۇۋاپىق پەيتتە.

إِبْنُ وَقْتِهِ: بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرىدىغان.

قَتَلَ الْوَقْتَ: ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزدى.

وَقْتُ مِصْرَ يَخْتَلِفُ عَنْ وَقْتِ الْمَغْرِبِ: مىسىر ۋاقتى ماراكەش ۋاقتىدىن پەرقلىنىدۇ.

الْوَقْتُ الْمَحَلِّيُّ: يەرلىك ۋاقىت.

وَقْتَئِذٍ: ئاشۇ ۋاقىت.

أَوْقَاتُ السَّنَةِ: يىل پەسىللىرى.

لَا تَدَعِ الْوَقْتَ أَنْ يَسِيرَ سُدًى: ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزمىگىن.

تَعَالَ مِنْ فَضْلِكَ مَرَّةً أُخْرَى إِذَا كَانَ لَدَيْكَ وَقْتٌ فِرَاغٍ: بوش ۋاقتىڭ بولسا، يەنە كەلسەڭ.

وَقْتِيٌّ ج وَقْتِيُّونَ: ۋاقىتلىق.

عَمَلٌ وَقْتِيٌّ: ۋاقىتلىق ئىش.

وَقْتِيًّا: ۋاقىتلىق، ۋاقتىنچە.

حُكُومَةٌ وَقْتِيَّةٌ: ۋاقىتلىق ھۆكۈمەت.

عُمَّالٌ وَقْتِيُّونَ: ۋاقىتلىق ئىشچىلار.

وَقَحَ يَقِحُ قِحَةً وَوَقُحَ يَوْقُحُ وَقَاحَةً: ھاياسىز بولدى.

وَقِحٌ: ھاياسىز، يۈزى قېلىن.

وَقَدَ يَقِدُ وَقْدًا وَوُقُودًا وَوَقَدَانًا: نەرسە پارقىرىدى، چاقنىدى، يالقۇنجىدى.

وَقَدَتِ النَّارُ: ئوت ياندى، ئوت كۆيدى، ئوتاشتى.

وَقَدَتْ بِكَ زِنَادِي: ئىشىم سەن بىلەن راۋاج تاپتى.

وَقْدٌ: كۆيدۈرۈش، ياندۇرۇش؛ يېقىلغۇ.

وَقْدَةٌ ج وَقَدَاتٌ: بىر قېتىم يالقۇنجاش، قاتتىق ئىسسىق.

وَقْدَةُ الْحَرِّ وَوَقْدَةُ الْقَيْظِ: يۇقىرى ھارارەت.

يَعْمَلُونَ فِي وَقْدَةِ الصَّيْفِ: ئۇلار تومۇز ئىسسىقتا ئىشلەيدۇ.

وَقَذَ يَقِذُ وَقْذًا: يىقىتتى، باستى.

وَقَذَهُ: ئۇنى ئۆلگۈدەك دۇمبالىدى.

وَقَذَهُ النُّعَاسُ: ئۇنى ئۇيقۇ باستى.

وَقَرَ يَقِرُ وَقْرًا أُذُنُهُ: قۇلىقى ئېغىرلاپ قالدى.

«وَقَرَهُ اللهُ»: ئاللاھ ئۇنىڭ قۇلىقىنى ئېغىرلىتىپ

قويدى.

«وَقَرَ الشَّخصُ فِي بَيْتِهِ»: كىشى ئۆيىدە ئولتۇردى.

«وَقَرَ فِي قَلْبِي كَذَا»: كۆڭلۈمگە كىرىۋالدى.

وَقِرَ يَقِرُ وَقَارًا الشَّخصُ: كىشى تەمكىن بولدى، ئېغىر-بېسىق بولدى.

وَقُرَ يَوْقُرُ وَقَارًا وَوَقَارَةً الشَّخصُ: كىشى تەمكىن بولدى، توختاشلىق بولدى.

وِقْرٌ ج أَوْقَارٌ: ئېغىر يۈك.

﴿فَالْحَامِلَاتِ وِقْراً﴾ «قۇرئان»: (يامغۇرلارنىڭ ئېغىرلىقىنى كۆتۈرگۈچى بۇلۇتلار بىلەن قەسەمكى،...

وَقْرَةٌ ج وَقَرَاتٌ: يېرىق، تۆشۈك، ئىز.

وَقَسَ يَقِسُ وَقْسًا بِالْمَكْرُوهِ: ھاقارەتلىدى، خورلىدى، قارا چاپلىدى، ئەيىبلىدى.

وَقَشَ يَقِشُ وَقْشًا الرَّسْمُ: ئۆچتى.

وَقَشَ مِنْهُ: سوۋغىنا ئېرىشتى.

وَقْشٌ وَقَشٌ: تۇتۇرۇق ئوتۇن، پاخال.

وَقَصَ يَقِصُ وَقْصًا: ئەيىبلىدى، كەمستتى، سۇندۇردى.

وَقَطَ يَقِطُ وَقْطًا: ئۇرۇپ چالا ئۆلۈك قىلىپ قويدى.

وَقَظَ يَقِظُ وَقْظًا الرَّجُلَ: كىشىنى ئۆلگۈدەك دۇمبالىدى.

وَقَظَ عَلَى الْأَمْرِ: داۋاملاشتۇردى.

وَقَعَ يَقَعُ وُقُوعًا وَوَقِيعَةً: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى، دەشنام بەردى.

وَقَعَ يَقَعُ وَقْعًا وَوَقْعَةً الْقَوْمُ بِالْعَدُوِّ: قوۋم دۈشمەن بىلەن قاتتىق ئېلىشتى.

وَقَعَ يَقَعُ مَوْقِعًا الْأَمْرُ: ياخشى تەسىر قالدۇردى.

وَقَعَ الْأَمْرُ مِنْهُ مَوْقِعَ الْإِسْتِغْرَابِ: ئۇنى ئەجەبلەندۈردى، ھەيران قالدۇردى.

وَقَعَتْ عِنْدَهُ مَوْقِعَ الرِّضَا: ئۇنىڭ مەمنۇن بولۇشىغا ئېرىشتى.

وَقَعَ يَقَعُ وُقُوعًا الْأَمْرُ: يۈز بەردى، پەيدا بولدى.

﴿فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ «قۇرئان»: ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرى بەربات بولدى.

«وَقَعَ الْحَادِثُ أَمْسِ»: ۋەقە تۈنۈگۈن يۈز بەردى.

«وَقَعَ الشَّيْءُ مِنْ يَدِهِ»: ئۇنىڭ قولىدىن نەرسە چۈشۈپ كەتتى.

«وَقَعَ الطَّيْرُ عَلَى شَجَرٍ»: قۇش دەرەخكە قوندى.

«وَقَعَ الطَّائِرُ فِي الْفَخِّ»: قۇش قىسماققا چۈشتى.

«وَقَعَ الشَّخصُ الشَّرَكَ»: كىشى قىلتاققا چۈشتى.

«وَقَعَتْ مَعْرَكَةٌ بَيْنَهُمْ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇرۇش يۈز بەردى.

وَقَعَ الْحَقُّ: ھەقىقەت ئېنىق بولدى.

وَقَعَتِ الْإِبِلُ: تۆگە چۆكتى.

«وَقَعَتْ فِي حُبِّهِ»: ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە مۇپتىلا بولدى.

«وَقَعُوا فِي الْخَطَاءِ»: ئۇلار خاتالاشتى.

«وَقَعَ الْكَلَامُ فِي نَفْسِهِ»: سۆز ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسەتتى.

«يَقَعُ الْكِتَابُ فِي مِائَةِ صَفْحَةٍ»: كىتاب يۈز بەت كېلىدۇ.

«تَقَعُ حَضْرَمَوْتُ فِي جَنُوبِ الْجَزِيرَةِ الْعَرَبِيَّةِ»: ھەزرەمەۋت ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان.

وَقْعٌ: چۈشۈپ كەتمەك، يۈز بەرمەك، كېلىپ چىقماق، تەسىر.

«كَانَ لِكَلَامِهِ وَقْعٌ حَسَنٌ»: سۆزى ياخشى تەسىر قالدۇردى.

وَقْعُ الْمَطَرِ: يامغۇر ئاۋازى.

وَقْعُ الْأَقْدَامِ: قەدەم ئاۋازى.

«لِفُلَانٍ وَقْعٌ عِنْدَ الْأَمِيرِ»: پالانىنىڭ ئەمىر ئالدىدا ئورنى بار.

وقْعٌ: جىما، جىنسىي مۇناسىۋەت.

وَقْعَةٌ ج وَقَعَاتٌ وَوَقَائِعُ: بىر قېتىم چۈشمەك؛ ئۇرۇش مەيدانى؛ سوقۇش.

«لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ»: ھېچ ئادەم ئۇنى ئىنكار قىلالمايدۇ.

وَقَفَ يَقِفُ وَقْفًا وَوُقُوفًا: تۇردى، ئۆرە تۇردى.

وَقَفَ أَمَامَهُ: ئۇنىڭ ئالدىدا تۇردى.

«وَقَفَ عَلَى الْحِيَادِ»: بىتەرەپ تۇردى.

«وَقَفَ الْحَاجُّ بِعَرَفَاتٍ»: ھاجى ئەراپاتقا ۋاقتىدا ھازىر بولدى.

«وَقَفَ الشَّخْصُ عَلَى الشَّيْءِ»: كىشى نەرسىنى تونۇدى.

«وَقَفَ عَلَى السِّرِّ»: سىردىن خەۋەر تاپتى.

«وَقَفَ عَلَى مَقَاصِدِهِ»: ئۇنىڭ مەقسەتلىرىنى بىلىۋالدى.

«وَقَفَ فِي الْمَسْأَلَةِ»: مەسىلىدىن گۇمانلاندى، شەكلەندى.

«وَقَفَ مَوْقِفًا مِلْؤُهُ الْحَزْمُ»: قەتئىي پوزىتسىيىدە بولدى.

وَقَفَ يَقِفُ وَقْفًا: توختاتتى، تۇرغۇزدى.

﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى رَبِّهِمْ﴾ «قۇرئان»: ئەگەر ئۇلارنى پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا توختىتىلغان چاغدا كۆرسەڭ...

وَقَفَ دَابَّتَهُ: ئۇلىغىنى توختاتتى.

«إِمْتَنِعْ عَنْ تَنَاوُلِ الطَّعَامِ الَّذِي وَقَفَ عَلَيْهِ الذُّبَابُ»: ئۈستىگە چىۋىن قونغان تاماقنى يېيىشتىن ئۆزۈڭنى تارت.

«وَقَفَ حَيَاتَهُ عَلَى الْعِبَادَةِ»: ھاياتىنى ئىبادەتكە بېغىشلىدى.

«سَأَقِفُ حَيَاتِي كُلَّهَا عَلَى عِلْمِ الطِّبِّ»: پۈتۈن ھاياتىمنى تېبابەت ئىلىم ئۈچۈن ئاتايمەن.

«وَقَفَ الشَّخْصَ عَلَى الْأَمْرِ»: كىشىنى ئىشتىن خەۋەرلەندۈردى.

«وَقَفَهُ عَلَى جَلِيَّةِ الْأَمْرِ»: ئىشنىڭ ماھىيىتىنى ئۇنىڭغا دەپ بەردى.

«وَقَفَ الدَّارَ عَلَيْهِ»: قورۇنى ۋەخپە قىلىۋەتتى.

«وَقَفَ الشَّخْصُ فُلَانًا عَنِ الشَّيْءِ»: كىشى پالاننى توسۇدى.

وَقْفٌ: تۇرماق، توختىماق، توختاتماق.

وَقْفُ إِطْلَاقِ النَّارِ: ئۇرۇش توختىتىش.

وَقْفُ التَّنْفِيذِ: ئىجرا قىلماسلىق.

وَقْفٌ ج أَوْقَافٌ وَوُقُوفٌ: ۋەخپە، ۋەخپە مۈلۈك، دىنىي فوند.

«وِزَارَةُ الْأَوْقَافِ»: ئەۋقاف مىنىستىرلىقى، دىنىي فوند مىنىستىرلىقى.

«وَقْفٌ عَامٌّ»: ئاممىۋى ۋەخپە.

«أَوْقَافٌ خَاصَّةٌ»: خاس ۋەخپە.

«وَقْفُ تَنْفِيذِ الْحُكْمِ الْجِنَائِيِّ»: جازانى كېچىكتۈرمەك، كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلماق.

وَقْفَةٌ ج وَقَفَاتٌ: تىنىش، توختاش، تىنىش ئورنى، شەك، گۇمان، بىر قېتىم توختاش.

وَقْفَةُ الْعَدَّاءِ: يۈگۈرگۈچىنىڭ بىر قېتىم توختىشى.

«يَوْمُ الْوَقْفَةِ»: ھەجدە ئەرەپاتتا توختايدىغان كۈن.

«وَقَفَاتٌ وَطَنِيَّةٌ»: ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەرىكەتلىرى، مىللىي مەيدان.

وَقَّادٌ: كۈچلۈك يالقۇن.

«كَوْكَبٌ وَقَّادٌ»: نۇرلۇق يۇلتۇز.

وَقَّادٌ ج وَقَّادُونَ: ئەقىللىق، زېرەك، ئۆتكۈر؛ ئوت قالىغۇچى، چىراغ ياققۇچى.

«شَخْصٌ وَقَّادٌ»: ئۆتكۈر ئادەم.

وَقَّاصٌ ج وَقَاقِيصُ: بىلىق تۇتۇش تورى.

وَقَّاعٌ. وَقَّاعَةٌ: بوھتان چاپلىغۇچى، تۆھمەتخور.

وَقَّدَ يُوَقِّدُ تَوْقِيدًا النَّارَ: ئوت تۇتاشتۇردى، ياندۇردى.

وَقَّرَ يُوَقِّرُ تَوْقِيرًا الشَّخْصَ: كىشىنى ئۇلۇغلىدى، ھۆرمەتلىدى.

وَقَّرَ الشَّيْءَ: ئىز قالدۇردى.

وَقَّرَتْهُ الْأَسْفَارُ: سەپەر ئۇنى چىنىقتۇردى.

﴿وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً﴾ «قۇرئان»: ئۇنى (يەنى، پەيغەمبەرنى) ئۇلۇغلىشىڭلار ۋە ھۆرمەتلىشىڭلار ئۈچۈن ئەتىگەندە ۋە ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىشىڭلار ئۈچۈن (بىز پەيغەمبەرنى ئەۋەتتۇق).

«يُوَقِّرُونَ شُيُوخَ الْقَرْيَةِ»: ئۇلار كەنتتىكى بوۋايلارنى ھۆرمەتلەيدۇ.

وَقَّشَ يُوَقِّشُ تَوْقِيشًا بِالنَّارِ: ئوتنى چۇقچىلىدى.

وَقَّعَ يُوَقِّعُ تَوْقِيعًا: ئىمزا قويدى، قول قويدى.

وَقَّعَتِ الْإِبِلُ: تۆگە چۆكتى.

«وَقَّعَ الشَّخْصُ وَثِيقَةً وَغَيْرَهَا»: ھۆججەتكە تەستىق سالدى.

«وَقَّعَ الْعَازِفُ عَلَى آلَةٍ مُوسِيقِيَّةٍ»: چالغۇچى مۇزىكا چالدى.

وَقَّفَ يُوَقِّفُ تَوْقِيفًا: توختاتتى، توختىتىپ قويدى.

«وَقَّفَ عَنِ الْأَمْرِ»: ئىشتىن توختاتتى.

وَقَّفَ السَّيَّارَةَ: ماشىنىنى توختاتتى، تورمۇزلىدى.

وَقَّفَ الْقَارِئَ: توختاپ ئوقۇيدىغان جايلارنى ئېيتىپ بەردى.

وَقَّى يُوَقِّي تَوْقِيَةً: ساقلىدى، قوغدىدى، ھىمايە قىلدى.

وَقَلَ يَقِلُ وَقْلًا فِي الْجَبَلِ: تاغقا چىقتى، ئۆرلىدى، ياماشتى.

وَقْوَاقٌ: كاككۇك.

وُقُوحَةٌ: ھاياسىزلىق، نومۇسسىزلىق.

وُقُودٌ: كۆيدۈرۈش، ياندۇرۇش، يېقىلغۇ.

وَقُودٌ: يېقىلغۇ.

وَقُودٌ سَائِلٌ: سۇيۇق يېقىلغۇ.

﴿فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ «قۇرئان»: ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولغان دوزاختىن ساقلىنىڭلار.

«مِخْزَنُ الْوَقُودِ»: ماي ئىسكىلاتى.

«وَقُودُ السَّيَّارَةِ»: بېنزىن، سالياركا.

وَقُورٌ ج وُقُرٌ: سالماقلىق، تەمكىنلىك.

«قَاضٍ وَقُورٌ»: سالماق قازى.

وَقُوعٌ: چۈشۈپ كەتمەك، يۈز بەرمەك، پەيدا بولماق.

وُقُوفٌ: تۇرۇش؛ قوپۇش.

وُقُوفٌ عَلَى كَذَا: چۈشەنمەك.

وَقْوَقَ يُوَقْوِقُ وَقْوَقَةً الْكَلْبُ: ئىت قاۋىدى.

وَقْوَقَ الطَّائِرُ: قۇش سايرىدى.

وَقْوَقَ الرَّجُلُ: كىشى ئاجىزلىدى.

وَقْوَقٌ: كاككۇك.

وَقْوَقَةٌ: قاۋىغان ئاۋاز، ھۇۋلىغان ئاۋاز، سايرىغان ئاۋاز.

وَقَى يَقِي وَقْيًا وَ وِقَايَةً وَ وَاقِيَةً: قوغدىدى، ساقلىدى، مۇھاپىزەت قىلدى، ئاسرىدى.

وَقَاهُ مِنَ الْحَرِيقِ: ئۇنى ئوت ئاپىتىدىن ساقلاپ قالدى.

﴿فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ﴾ «قۇرئان»: ئاللاھ ئۇلارنى شۇ كۈننىڭ شەررىدىن ساقلايدۇ.

وَقْيٌ: قوغدىماق، مۇھاپىزەت قىلماق.

وَقِيحٌ ج وُقَّحٌ: ھاياسىز، ئۇياتسىز.

وَقِيحُ الْوَجْهِ: يۈزى قېلىن.

وَقِيدٌ: يېقىلغۇ، سەرەڭگە ياغىچى.

وَقِيذٌ م وَقِيذَةٌ ج وَقَائِذُ: ئۆلەي دەپ قالغان كېسەل؛ ئاستا؛ ئېغىر.

وَقِيصَةٌ ج وَقَائِصُ: ئوق، ئوۋلانغان نەرسە، ئۆزى ئۆلۈپ قالغان نەرسە.

وَقِيعَةٌ: تۆھمەت قىلماق، بوھتان چاپلىماق.

وَقِيعَةٌ ج وَقَائِعُ ووِقَاعٌ: ئۇۋا؛ ئۇرۇش، جەڭ.

«سَعَى بِالْوَقِيعَةِ بَيْنَهُمْ»: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سۇخەنچىلىك قىلدى.

وَقَائِعُ الْعَرَبِ: ئەرەبلەرنىڭ قەدىمكى زامان ئۇرۇش - جېدەللىرى.

وَقِيٌّ: قوغدىغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى.

وُقِيَّةٌ ج وُقِيٌّ ووَقَايَا: ئوقيە (مىسىرنىڭ 12 دىرھەم ياكى 37.4 گرامغا تەڭ).

وِكَافٌ ج وُكُفٌ: ئېگەر، توقۇم، مۆلو.

وَكَالَةٌ / وِكَالَةٌ: ۋاكالەتەن باشقۇرۇش، ۋاكالەتەن بېجىرىش.

وَكَالَةٌ / وِكَالَةٌ ج وِكَالَاتٌ: شىركەت، مۇئەسسەسە، ئورگان.

وَكَالَةٌ سِيَاحِيَّةٌ: ساياھەتچىلىك شىركىتى.

وَكَالَةُ الْأَنْبَاءِ: ئاخبارات ئاگېنتلىقى.

وَكَبَ يَكِبُ وُكْبًا ووُكُوبًا ووَكَبَانًا الرَّجُلُ: ئاستا ماڭدى، ئالدىرىماي قەدەم تاشلىدى.

وَكَبَ يَكِبُ وُكْبًا الرَّجُلُ: تۇردى، تىك تۇردى.

وَكَبَ عَلَى الْأَمْرِ: ئىشنى داۋاملاشتۇردى.

وَكْتٌ: ئازغىنە نەرسە.

وَكْتَةٌ ج وَكْتٌ: كىچىككىنە ئىز.

وَكَحَ يَكِحُ وَكْحًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قاتتىق دەسسىدى.

وَكَدَ يَكِدُ وَكْدًا ووُكُودًا الشَّخْصُ الشَّيْءَ: كۆزلىدى، كۆڭلىدە پۈكتى، نىشانلىدى.

وَكَدَ الشَّخْصُ الْأَمْرَ: شۇغۇللاندى، ھەپىلەشتى.

وَكَدَ الشَّخْصُ بِالْمَكَانِ: كىشى ماكانلاشتى.

وَكْدٌ: نىيەت قىلماق، مەقسەت.

وَكَرَ يَكِرُ وَكْرًا ووُكُورًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋىسىغا كىردى.

وَكَرَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

«وَكَرَ فُلَانٌ لِلْقَوْمِ»: توي تاماقى تارتتى.

وَكْرٌ ج أَوْكَارٌ: قۇش ئۇۋىسى؛ ئۇۋۇرالغۇ.

وَكْرُ النَّارِ: ئوت ئېچىش توچكىسى.

«هَذَا غُرَابٌ كَانَ لَهُ وَكْرٌ فِي شَجَرَةٍ عَلَى جَبَلٍ»: بۇ قاغىنىڭ تاغ ئۈستىدىكى دەرەختە ئۇۋىسى بار ئىدى.

وَكْرُ الْفَقِيرِ: كەمبەغەلنىڭ كەپىسى.

وَكْرُ اللُّصُوصِ: ئوغرىلارنىڭ ئۇۋۇرالغۇسى.

وَكَزَ يَكِزُ وَكْزًا: مۇشتلىدى، مۇش ئاتتى.

وَكَزَهُ بِالرُّمْحِ: ئۇنىڭغا نەيزە سانجىدى.

﴿فَوَكَزَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ﴾ ‹قرآن›: مۇسا ئۇنى مۇشت بىلەن بىرنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدى.

وَكَسَ يَكِسُ وَكْسًا الشَّيْءَ: نەرسە كېمەيدى.

وَكَسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى كېمەيتتى.

«وَكِسَ التَّاجِرُ فِي تِجَارَتِهِ»: سودىگەر سودىسىدا زىيان تارتتى.

وَكْسٌ: زىيان، كېمەيمەك.

«بَيْعُ الْوَكْسِ»: زىيىنىغا ساتماق.

وَكَعَ يَوْكَعُ وَكَاعَةً: پۇختا بولدى، مۇستەھكەم بولدى.

وَكَعٌ: ئۇششاق پۇتلىرى بىرسىنىڭ ئۈستىگە بىرسى چىقىۋالماق.

وَكَفَ يَكِفُ وَكْفًا و وَكِيفًا ووَكَفَانًا: تامچىلىدى، ئېمىپ ئاقتى.

وَكَفَ الدَّمْعُ: ياش تامدى.

وَكَفَ الْبَيْتُ: ئۆيدىن سۇ ئۆتۈپ تامچىلىدى.

وَكَفٌ ج أَوْكَافٌ: ئەيىب، نۇقسان؛ ئاجىزلىق؛ تاغ يامرىلى؛ بۇزۇلماق.

وَكَّدَ يُوَكِّدُ تَوْكِيدًا: تەكىتلىدى، كۈچەيتتى.

وَكَّدَ الْعَهْدَ: ۋەدىنى چىڭىتتى.

وَكَّرَ يُوَكِّرُ تَوْكِيرًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋا سالدى.

وَكَّرَ الْإِنَاءَ: قاچىنى تولدۇردى.

وَكَّرَ الْقَوْمَ: توي تاماقى تارتتى.

وَكَّلَ يُوَكِّلُ تَوْكِيلًا فُلَانًا: پالانىنى ۋەكىل قىلدى.

«وَكَّلَ عَلَى أَمْلَاكِ الْيَتَامَى»: ئۇنىڭغا يېتىملەرنىڭ مال-مۈلكى تاپشۇرۇلدى.

﴿قُلْ يَتَوَفَّاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ﴾ «قرآن»: ئېيتقىنكى، «سىلەرنىڭ (جېنىڭلارنى ئېلىشقا) مۇئەككەل قىلىنغان پەرىشتە سىلەرنىڭ جېنىڭلارنى ئالىدۇ».

وَكَلَ يَكِلُ وَكْلًا وَوُكُولًا إِلَيْهِ الْأَمْرَ: ئۇنىڭغا ئىشنى تاپشۇردى، ھاۋالە قىلدى.

«وَكَلَ فُلَانًا إِلَى رَأْيِهِ»: پالانىنى ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

«اَللَّهُمَّ لَا تَكِلْنَا إِلَى أَنْفُسِنَا طَرْفَةَ عَيْنٍ» «حديث»: ئى ئاللاھ، بىزنى بىردەممۇ نەپسىمىزنىڭ مەيلىگە قويۇۋەتمىگىن.

وَكِلٌ . وَكَلَةٌ: قابىلىيەتسىز، ئىقتىدارسىز.

وَكَمَ يَكِمُ وَكْمًا فُلَانًا عَنْ حَاجَتِهِ: قوپاللىق بىلەن قايتۇردى، قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى.

وَكَمَ فُلَانًا الْأَمْرُ: پالانىنى غەم-قايغۇغا سالدى، خاتىرجەمسىزلەندۇردى.

وَكَنَ يَكِنُ وَكْنًا وَوُكُونًا الطَّائِرُ: قۇش ئۇۋۇسىغا كىردى.

وَكْنٌ ج وُكُونٌ: ئۇۋا، چاڭگا.

وُكْنَةٌ ج وُكُنَاتٌ: ئۇۋا، چاڭگا.

وَكِيتٌ: سۇخەنچىلىك، قارا چاپلاش.

وَكِيدٌ: تەكىتلەنگەن، كۈچەيتىلگەن، مۇقىملاشقان، ئېنىق، چىڭ، پۇختا.

وَكِيرَةٌ: توي تامىقى.

وَكِيعٌ: رەزىل، مۇستەھكەم، كۈچلۈك چىشى تۆگە، سەركە.

وَكِيلٌ ج وُكَلَاءُ: ۋاكالەتەن باشقۇرغۇچى، ۋاكالەتچى؛ ۋەكىل؛ مۇئاۋىن.

وَكِيلُ الدَّعْوَى: ئادۋوكات.

وَكِيلُ الْأَوْقَافِ: ۋەخپىلەرنى باشقۇرغۇچى.

وَكِيلٌ شَرْعِيٌّ: قانۇنىي ۋەكىل.

وَكِيلُ الْوِزَارَةِ: مۇئاۋىن مىنىستىر.

وَكِيلُ الْمُدِيرِ: مۇئاۋىن مۇدىر.

وَكِيلُ رَئِيسِ مَجْلِسِ النُّوَّابِ: مۇئاۋىن پارلامېنت باشلىقى.

اَلْوَكِيلُ: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «بەندىلىرىگە يېتەرلىك رىزقنى بەرگۈچى ئاللاھ»، دېگەن مەنىدە.

﴿وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ «قرآن»: ئاللاھ ھەممە نەرسىنى تەسەررۇپ قىلغۇچىدۇر.

وَلَاءٌ: مۇھەببەت، دوستلۇق، ئىناقلىق؛ سادىقلىق؛ يېقىنلىق، تۇغقانچىلىق؛ داۋاملىق، ئارقىمۇئارقا، مال-مۈلۈك، مىراس.

اَلْوَلَاءُ لِلْوَطَنِ: ۋەتەنگە سادىق بولماق.

«أَدَّى الْقَوْمُ فُرُوضَ الْوَلَاءِ لِلْمَلِكِ»: قەۋم پادىشاھقا سادىقلىق مەجبۇرىيىتىنى ئادا قىلدى.

«جَاؤُا وَلَاءً»: ئارقىمۇئارقا كەلدى.

وِلَاءٌ: داۋاملىق، ئارقىمۇئارقا، پەيدىنپەي.

وِلَاجٌ ج وُلُجٌ: ئىشىك؛ ۋادى؛ ئويمان يەر.

وِلَادَةٌ: تۇغۇت، يەڭگىش، پەيدا بولۇش؛ باشلىنىش.

وِلَادَةٌ حَدِيثَةٌ: قايتا گۈللىنىش، قايتىدىن تىكلىنىش، يېڭى ھايات.

وِلَادَةٌ طَبِيعِيَّةٌ: تەبىئىي تۇغۇت، نورمال تۇغۇت.

وِلَادَةٌ مُعَجَّلَةٌ: چالا تۇغۇت؛ نورمالسىز تۇغۇت.

وِلَادَةٌ قَيْصَرِيَّةٌ: ئوپېراتسىيە بىلەن بالىنى ئېلىش.

«عِلْمُ الْوِلَادَةِ»: تۇغۇتشۇناسلىق.

«قِسْمُ الْوِلَادَةِ»: تۇغۇت بۆلۈمى.

«يَوْمُ الْوِلَادَةِ»: تۇغۇلغان كۈن.

وِلَادَةٌ سَهْلَةٌ: ئاسان تۇغۇت.

وِلَادَةٌ عَسِيرَةٌ: قىيىن تۇغۇت.

«مَوْلُودٌ حَدِيثُ الْوِلَادَةِ»: يېڭى تۇغۇلغان، بوۋاق.

وِلَايَةٌ: ھۆكۈمرانلىق، ئىگىدارچىلىق قىلماق، باشقۇرماق؛ ئەۋلىيالىق؛ ۋىلايەت، يېقىنلىق،

تۇغقانچىلىق؛ كىنەزلىك.

«أَهْلُ الْوِلَايَةِ»: ئەۋلىيا، ۋەلى.

وَلَبَ يَلِبُ وُلُوبًا: كىردى، كىرىپ كەلدى، ئالدىراپ كىردى.

وَلَجَ يَلِجُ وُلُوجًا: كىردى.

﴿يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا﴾ «قرآن»: ئاللاھ زېمىنغا كىرىپ كېتىدىغان (يەنى، يامغۇر، كان ۋە ئۆلۈكلەرگە ئوخشاش) نەرسىلەرنى، زېمىندىن چىقىدىغان (ئۆسۈملۈك، بۇلاق ۋە قۇدۇقلارنىڭ سۈيى قاتارلىق) نەرسىلەرنى ... بىلىپ تۇرىدۇ.

«وَلَجَ الشَّخْصُ الْبَيْتَ»: كىشى ئۆيگە كىردى.

وَلَدَتْ يَلِدُ وِلَادَةً وَمَوْلِدًا الْأُنْثَى: ئايال تۇغدى، كۆزى يورۇدى، تەۋەللۇت قىلدى.

وَلَدَتِ النَّبَاتَ الْأَرْضُ: ئوت - چۆپ ئۈندى.

«كَمْ مِنْ أَخٍ لَكَ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ»: ئاناڭ تۇغمىغان قېرىنداشلىرىڭمۇ خېلىلا كۆپ.

﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ «قرآن»: ئاللاھ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس.

وَلَدٌ ج أَوْلَادٌ: بوۋاق، كىچىك بالا.

«بَيْتُ الْوَلَدِ»: باليانقۇ.

﴿وَمَا يَنبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَداً﴾ «قرآن»: بالىسى بولۇش ئاللاھقا لايىق ئەمەس.

وِلْدَةٌ: ھايۋاننىڭ بىر قېتىم بوغاز بولىشى.

وَلَذَ يَلِذُ وَلْذًا الرَّجُلُ: تېز ماڭدى، تېز ھەرىكەتلەندى.

وَلَسَ يَلِسُ وَلْسًا: ساختا قىلدى، خىيانەت قىلدى، ئالدىدى.

وَلَسَ الْحَدِيثَ: سۆزنى دارىتمىلاپ ئۆتتى، پۈرىتىپ ئۆتتى.

وَلِعَ يَوْلَعُ وَلَعًا وَوُلُوعًا بِهِ: ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدى، مەپتۇن بولدى، ئاشىق بولدى.

وَلِعٌ: چىن يۈرەكتىن باغلانغۇچى، ئاشىق بولغۇچى، چىن يۈرەكتىن سۆيگۈچى.

«إِنَّهُ يُحِبُّ شِرَاءَ الْكُتُبِ لَكِنَّهُ لَيْسَ شَدِيْدَ الْوَلَعِ بِاقْتِنَائِهَا»: ئۇ كىتاب سېتىۋېلىشنى ياخشى كۆرىدۇ، ئەمما كىتاب ساقلاش ھەۋەسكارلىرىدىن ئەمەس.

وَلَغَ يَلَغُ وَلْغًا وَوُلُوْغًا وَوَلَغَانًا الْكَلْبُ الْإِنَاءَ: ئىت قاچىنى يالىدى.

«فُلَانٌ يَأْكُلُ لُحُومَ النَّاسِ وَيَلَغُ فِي دِمَائِهِمْ»: پالانى كىشىلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىدۇ.

وَلَغَ يُوْلِغُ إِيْلَاغًا الْكَلْبَ: ئىتقا ئىچىدىغان نەرسە بەردى.

وِلْفٌ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۈلپەت.

وَلَّادَةٌ: تۇغۇمچان ئايال.

وَلَّاعَةٌ ج وَلَّاعَاتٌ: چاقماق.

وَلَّدَ يُوَلِّدُ تَوْلِيْدًا الْوَلَدَ: بالىنى تەربىيىلىدى، تەربىيىلەپ ئۆستۈردى.

«وَلَّدَتِ الْقَابِلَةُ الْمَرْأَةَ»: تۇغۇت ئانىسى ئايالنى تۇغدۇردى.

وَلَّدَ الْكَهْرَبَاءَ: توك چىقاردى.

وَلَّعَ يُوَلِّعُ تَوْلِيْعًا: مەپتۇن قىلدى، شەيدا قىلدى.

وَلَّهَ يُوَلِّهُ تَوْلِيْهًا الرَّجُلَ: كىشىنى غەمگە سالدى.

«وَلَّهَهُ الْحُزْنُ أَوِ الْوَجْدُ»: غەم ياكى مۇھەببەت ئۇنىڭ ئەقلى - ھوشىنى كەتكۈزدى.

وَلَّى يُوَلِّي تَوْلِيَةً الرَّجُلُ: ئارقىغا ياندى، چېكىندى.

«وَلَّى هَارِبًا»: بەدەر قاچتى، تىكىۋەتتى.

وَلَّى عَنْهُ: ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈدى.

﴿وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِراً﴾ «قرآن»: ئەگەر ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز (يەنى، قۇرئان ئايەتلىرى) ئوقۇپ بېرىلسە، ... (ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىگە قۇلاق سېلىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن يۈز ئۆرۈيدۇ.

وَلّى فُلَانًا الْأَمْرَ: ئۇنى ئىگە قىلدى، ھۆكۇمران قىلدى.

وَلَّاهُ ظَهْرَهُ: ئۇنىڭغا ئارقىسىنى قىلىۋالدى، ۋاز كەچتى.

وَلّى عَنْ فُلَانٍ بِوُدِّهِ: ئۆزگەردى، ئۆزگىرىپ قالدى.

وَلْمٌ . وَلَمٌ: ئۇلاڭ، تۆشلۈك.

وَلَهَ يَلِهُ وَلْهًا وَوَلَهًا الشَّخْصُ: ئىشىق - مۇھەببەتتىن ئەقلىدىن ئازاي دەپ قالدى، مۇھەببەتتىن كۆڭلى يېرىم سارالڭ بولاي دەپ قالدى.

وَلَهَتِ الْأُمّ إِلَى طِفْلِهَا: ئانا بالىسىنى سېغىندى.

وَلِهَ يَلَهُ وَيَوْلَهُ وَلَهًا وَوَلَهَانًا الرَّجُلَ: كىشىنى غەمگە سالدى، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى، غەم ياكى مۇھەببەت ئۇنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

وَلْهَانٌ م وَلْهَى ج وُلَّهٌ: تېڭىرقاپ قالغۇچى، ھودۇقۇپ قالغۇچى.

وَلْوَلَتْ يُوَلْوِلُ وَلْوَلَةً وَ وَلْوَانًا الْمَرْأَةُ: ئايال قاتتىق يىغلىدى، ئەلەم بىلەن يىغلىدى، ئاللا - تۇۋا سالدى.

«يُوَلْوِلْنَ عَلَى الْمَيِّتِ»: ئۇلار مېيىتكە ئۈن سېلىپ يىغلايدۇ.

وَلُوْدٌ ج وُلَّدٌ: كۆپ بالىلىق.

وَلُوْدِيَّةٌ: بالا مىجەز، گۆدەكلىك.

وَلُوْعٌ ج وَلُوْعُوْنَ: چىن يۈرەكتىن باغلانغۇچى؛ ئىشتىياق باغلىغۇچى.

وَلُوْعٌ بِالرِّيَاضَةِ: تەنھەرىكەت ھەۋەسكارى.

وَلِيَ يَلِي وَلْيًا: يېقىنلاشتى.

مَا يَلِيْ: تۆۋەندىكى، تۆۋەندىكىچە.

وَلِيَ يَلِي وِلَايَةً الشَّيْءَ: باشقۇردى، ئىدارە قىلدى؛ ياخشى كۆردى.

وَلِيَ الْبَلَدَ: يۇرتقا ھۆكۇمرانلىق قىلدى.

«اللَّهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقّ عَلَيْهِمْ فَاشْقُقْ عَلَيْهِ» ‹حديث›: ئى ئاللاھ، بىرەر كىشى ئۇممىتىمنىڭ ئىشىغا ئىگە بولۇپ، ئۇلارغا جاپا سالسا، سەنمۇ ئۇنىڭغا جاپا سالغايسەن.

وَلِيْجَةٌ: سىرداش دوست؛ ئىچكى قىسىم.

﴿وَلَمْ يَتَّخِذُواْ مِن دُونِ اللّهِ وَلاَ رَسُولِهِ وَلاَ الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً﴾ ‹قرآن›: ئاللاھدىن، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە مۇئمىنلەردىن باشقىنى سىرداش قىلىۋالمىغانلارنى بىلمەي (يەنى، ئوتتۇرىغا چىقارماي) تۇرۇپ سىلەر ئۆز ھالىڭىزغا قويۇپ بېرىلىمىسىز، دەپ ئويلامسىلەر؟

وَلِيْدٌ ج وِلْدَةٌ وَوِلْدَانٌ م وَلِيْدَةٌ ج وَلَائِدُ: بوۋاق، ئۆسمۈر.

﴿قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيداً﴾ ‹قرآن›: پىرئەۋن مۇساغا ئېيتتى: «سېنى بىز ئۆيىمىزدە كىچىكلىكىڭدىن تارتىپ تەربىيىلەپ چوڭ قىلمىدۇقمۇ؟»

«لَيْسَ ذَلِكَ الْأَمْرُ وَلِيْدَ الْحَوَادِثِ الْأَخِيْرَةِ»: بۇ ئىش كېيىنكى ۋەقەلەرنىڭ نەتىجىسى ئەمەس.

«هَذَا الرَّأْيُ وَلِيْدُ سَاعَتِهِ»: بۇ پىكىر يېڭىدىن پەيدا بولغان.

وَلِيْدَةٌ ج وَلَائِدُ: قىز بوۋاق، قىز بالا.

وَلِيْفٌ: دوست، ئاغىنە، بۇرادەر، ئۈلپەت.

وَلِيْمَةٌ ج وَلَائِمُ: زىياپەت، مېھماندارچىلىق.

وَلِيْمَةُ الْعِرْسِ: توي زىياپىتى.

وَلِيْمَةُ الْخِتَانِ: خەتنە توي زىياپىتى.

«شَرّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيْمَةِ يَمْنَعُهَا مَنْ يَأْتِيْهَا وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا» ‹حديث›: تائاملارنىڭ يامىنى توينىڭ تائامىدۇر. ئۇنىڭغا كېلىشنى خالايدىغان كىشىلەر (يەنى، مىسكىنلەر) چاقىرىلماي، كېلىشنى خالىمايدىغان كىشىلەر (يەنى، بايلار) چاقىرىلىدۇ.

وَلِيٌّ ج أَوْلِيَاءُ: ياردەمچى، ھىمايىچى؛ دوست؛

ئىگە؛ ئەۋلىيا.

وَلِيّ الْعَهْدِ: ۋەلىئەھدى، تەخت ۋارىسى.

«سَتَعْقِدُ الْمَدْرَسَةُ إِجْتِمَاعًا لِأَوْلِيَاءِ أُمُورِ الْأَطْفَالِ»: مەكتەپ ئاتا ـ ئانىلار يىغىنى ئاچىدۇ.

«الْمُؤْمِنُ وَلِيّ اللهِ»: مۆئمىن كىشى ئاللاھنىڭ دوستى.

﴿أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ‹قۇرئان›: راستتىنلا، ئاللاھنىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيادا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانغا) قايغۇرۇش يوقتۇر.

«مَنْ عَادَى لِيْ وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ» ‹حديث›: كىمكى مېنىڭ ياخشى بەندەمنى دۈشمەن تۇتسىدىكەن، ئۇنىڭغا مەن ئۇرۇش ئاچقانلىقىمنى ئۇقتۇرىمەن.

وَمَأَ يَمَأُ وَمْأً: ئىشارەت قىلدى.

وَمَأَ إِلَيْهِ بِيَدِهِ أَنْ قِفْ: قولى بىلەن توختا دېگەن ئىشارەتنى قىلدى.

وَمَدَ يَوْمَدُ وَمَدًا عَلَيْهِ: ئۇنىڭغا غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

وَمَدَتِ اللَّيْلَةُ: كېچە دىمىق بولدى، تىنچىق بولدى.

وَمَدَةٌ: دىمىق، تىنچىق.

وَمَزَ يَمِزُ وَمْزًا بِأَنْفِهِ: غەزەپتىن بۇرنىنى قاقتى.

وَمَسَ يَمِسُ وَمْسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۈركىدى، سۈركەپ پارقىرىتىۋەتتى.

وَمَضَ يَمِضُ وَمْضًا وَمَضَانًا وَوَمِيضًا الْبَرْقُ: چاقماق چاقتى.

وَمْضٌ: يورۇماق، پارلىماق، نۇر چاچماق.

وَمْضَةٌ ج وَمَضَاتٌ: ۋىللىدە يورۇماق.

وَمِقَ يَمِقُ وَمْقًا ـــ هُ: ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدى.

وَمَّأَ يُوَمِّأُ تَوْمِئَةً: ئىشارەت قىلدى.

وَمِهَ يَوْمَهُ وَمَهًا النَّهَارُ: كۈندۈز قاتتىق ئىسسىپ كەتتى.

وَمَى يَمِي وَمْيًا: قول ئىشارىتى قىلدى، كۆز ئىشارىتى قىلدى.

وَمَى بِالشَّيْءِ: نەرسىنى ئېلىپ كەتتى.

وَمِيْضٌ: يورۇماق، پارلىماق، چاقنىماق.

وَمِيْضُ الْبَرْقِ: چاقماقنىڭ يورۇقى.

وَمِيْقٌ: سۆيۈملۈك، مەشۇق، قەدىردان.

وَنَاءٌ: بوشاپ كەتمەك، بوشاڭلىق قىلماق.

وَنَاةٌ: بىر تال مەرۋايىت.

وِنْشٌ ج وِنْشَاتٌ: كىران.

وَنَمَةٌ: چىۋىن پوقى.

وَنَّ يَوِنّ وَنًّا: بوشاتتى، بوشاشتۇردى، پەسەيتتى.

وَنَّبَ يُوَنِّبُ تَوْنِيْبًا: ئەيىبلىدى، مالامەت قىلدى.

وَنَّسَ يُوَنِّسُ تَوْنِيْسًا فُلاَنًا: پالانىغا مۇۋاپىقلاشتى، قوشۇلدى، ھەمراھ بولدى.

وَنَّي يُوَنِّي تَوْنِيَةً: بوشاڭلىق قىلدى، كېچىكتۈردى.

وَنُوَّةٌ: پىكىر يىغالماسلىق، مېڭىسى زەئىپ.

وَنَى يَنِي وَنْيًا وَوَنًى: بوشاپ كەتتى، ئاجىزلاپ كەتتى.

طَالِبٌ يَعْمَلُ بِجِدٍّ وَلاَ يَنِي: ئوقۇغۇچى بوشاشماي تىرىشىپ ئىشلەيدۇ.

﴿اذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلاَ تَنِيَا فِي ذِكْرِي﴾ ‹قۇرئان›: (ئى مۇسا!) سەن ۋە سېنىڭ قېرىندىشىڭ (ھارۇن) مېنىڭ مۆجىزىلىرىمنى ئېلىپ بېرىڭلار، مېنىڭ زىكرىمگە سۇسلۇق قىلىپ قالماڭلار.

وَنَى الشَّيْءَ: نەرسىگە پەرۋاسىز قارىدى.

لاَ يَنِيْ يَفْعَلُ كَذَا: ھەمىشە شۇنداق قىلىدۇ.

وَنْي: بوشاپ كەتمەك، بوشاڭلىق قىلماق.

وَنِيْمُ الذُّبَابِ: چىۋىن پوقى.

وَنِيُّ الْوَاحِدَةُ وَنِيَّةٌ: مەرۋايىت، جەۋھەر.

وَهَازَةٌ: ئۇياتچانلىق بىلەن مېڭىش.

وَهَبَ يَهَبُ وَهْبًا وَوَهَبًا وَهِبَةً: سوۋغا قىلدى، ھەدىيە قىلدى، بەردى، سېخىيلىق بىلەن بەردى.

وَهَبَ الشَّيْءَ: خاس قىلدى، نەتىجە كۆرسەتتى.

﴿يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثاً﴾ «قرآن»: خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ.

وَهَبَنِيَ اللهُ فَدَاكَ: ئاللاھ مېنى سېنىڭ پىدايىڭ قىلسۇن.

وَهْبٌ وَهَبٌ: سوۋغا بەرمەك، ھەدىيە قىلماق.

وَهَجَ يَهِجُ وَهْجًا وَوَهِيْجًا وَوَهَجَانًا الْيَوْمُ: كۈن قىزىپ كەتتى.

وَهَجَتِ النَّارُ: ئوت كۆيدى، ياندى.

وَهْجٌ . وَهَجَانٌ: ئوتنىڭ يېنىشى، ئوتنىڭ تەپتى.

وَهَجُ التَّنُّوْرِ: تونۇرنىڭ قىزىقلىقى.

وَهَجُ الطِّيْبِ: خۇش پۇراقنىڭ تارقىلىشى، تەسىرى.

وَهْدٌ ج أَوْهُدٌ وَوُهْدَانٌ: ئويمانلىق، پەس، چوڭقۇرلۇق.

وَهْدَةٌ ج وَهْدٌ وِهَادٌ: ئويمانلىق، پەس يەر، چوڭقۇرلۇق.

وَهَرَهُ يَهِرُ وَهْرًا: ئۇنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى.

وَهَرٌ: كۈن نۇرىنىڭ جىمىرلاپ كۆرۈنۈشى، سەراب، ئىزىتقۇ.

وَهْرَانٌ: قورققۇچى، ۋەھىمىگە چۈشكۈچى، قورقۇنچاق.

وَهَزَ يَهِزُ وَهْزًا الشَّيْءَ: نەرسىنى سۈندۈردى، چېقىۋەتتى.

وَهَزَ الْحَيَوَانَ: ئۇلاغنى پۇتى بىلەن دېۋىتتى.

وَهْزٌ ج أَوْهَازٌ: ساغلام كۆچلۈك ئادەم، پاكار.

وَهَسَ يَهِسُ وَهْسًا وَ وَهِيْسًا: ئىتتىك ماڭدى، ئالدىراپ ماڭدى.

وَهَسَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇردى، يانجىدى.

وَهَسَ فِي الْأَمْرِ: ھىيلە ئىشلەتتى، ئالدامچىلىق قىلدى.

وَهْسٌ: يامان، ئوسال، سۇخەنچىلىك.

وَهْسَةٌ: مېڭىلغان چىغىر يول.

وَهَصَ يَهِصُ وَهْصًا الشَّيْءَ:نەرسىنى قاتتىق ئاتتى، قاتتىق دەسسىدى.

وَهَصَ رَأْسَهُ: بېشىنى يېرىۋەتتى.

وَهَصَ الْحَيَوَانَ: ھايۋانىنى ئاختا قىلىۋەتتى، پىچىۋەتتى.

وَهَطَ يَهِطُ وَهْطًا: ئاجىزلىدى، زەئىپلەشتى.

وَهَطَ الشَّيْءَ: نەرسىنى سۇندۇرۇۋەتتى.

وَهَطَهُ: ئۇنى ئۇردى.

وَهْطٌ ج أَوْهَاطٌ وَوِهَاطٌ: توپ، جامائە، بىر بۆلۈك؛ ئۇرۇق.

بَيْنَهُمْ أَوْهَاطٌ: ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جېدەل-ماجىرا بار.

وَهْطَةٌ ج وَهْطٌ وَوِهَاطٌ: ئويمان يەر.

وَهَفَ يَهِفُ وَهْفًا وَوَهِيْفًا إِلَى كَذَا: يېقىنلاشتى.

وَهَفَ النَّبَاتُ: ئۆسۈملۈك كۆكەردى.

وَهَقَ يَهِقُ وَهْقًا الدَّابَّةَ: ھايۋانغا سالما تاشلاپ بويىنىغا كىرگۈزدى.

وَهَقَهُ: ئۇنى توستى.

وَهْقٌ . وَهَقٌ ج أَوْهَاقٌ: ئارقان، سالما.

وَهِلَ يَوْهَلُ وَهْلًا الشَّخْصُ: كىشى ئاجىزلاپ كەتتى، قورقتى.

وَهِلٌ: قورققۇچى، قورقۇنچاق.

وَهَلٌ وَهْلَةٌ: قورقۇش، ئالاقزادە بولۇش.

وَهْلَةٌ ج وَهَلَاتٌ: خاھىش، ھەر نەرسىنىڭ تۇنجىسى.

«لَقِيْتُهُ أَوَّلَ وَهْلَةٍ»: ئۇنىڭ بىلەن تۇنجى قېتىم ئۇچراشتىم.

وَهَمَ يَهِمُ وَهْمًا الشَّيْءَ: خىيال قىلدى، پەرەز قىلدى.

وَهَمَ فِي الشَّيْءِ: خاتا چۈشەندى.

وَهَمَ فِي الصَّلَاةِ: نامازدا يېڭىلدى، نامازدا ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ قالدى.

وَهِمَ يَوْهَمُ وَهْمًا فِي الشَّيْءِ: خاتالاشتى، خاتا قىلدى.

وَهْمٌ ج أَوْهَامٌ وَوُهُمٌ: تەسەۋۋۇر، خام خىيال، خاتا ھېسسىيات؛ ئوي، پىكىر؛ قورقۇنچ؛ گۇمان، ۋەسۋەسە.

وَهْمِيٌّ: خىيالىي، قۇرۇق خىيال.

وَهْمِيَّةٌ: تەسەۋۋۇر قىلىش قابىلىيىتى، خىيال، فانتازىيە.

أَمْرَاضٌ نَفْسِيَّةٌ وَهْمِيَّةٌ: گۇمانخورلۇق كېسىلى.

نَظَرِيَّاتٌ وَهْمِيَّةٌ: فانتازىيىلىك نەزەرىيە، خىيالىي نەزەرىيە.

الْإِشْتِرَاكِيَّةُ الْوَهْمِيَّةُ: خىيالىي سوتسىيالىزم.

وَهَنَ يَهِنُ وَهْنًا الشَّخْصُ: كىشى تۈن نىسپىدە كىردى، بىرەر ئىشتا ئاجىزلىق قىلدى.

وَهَنَهُ: ئۇنى ئاجىزلاشتۇرۇۋەتتى.

وَهَنَتْ عَزِيمَتُهُ: روھى چۈشۈپ كەتتى، ئىرادىسى بوشاپ كەتتى.

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا﴾ ‹قۇرئان›: ئۇ ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن كۈچ-قۇۋۋىتىمدىن كەتتىم، چېچىم ئاقاردى».

وَهَنَ عَظْمُهُ: ھالىدىن كەتتى، ماغدۇرسىزلاندى.

وَهَنَتْ قُوَاهُ: ھاردى، چارچىدى.

بِعَزِيمَةٍ لَا تَهِنُ: ئېگىلمەس، سۇنماس.

وَهْنٌ: ئاجىزلىماق.

وَهْنٌ مِنَ اللَّيْلِ: يېرىم كېچە ياكى يېرىم كېچىدىن سەل كېيىن.

﴿حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ﴾ ‹قۇرئان›: ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى-ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى.

وَهَنٌ: ئاجىزلىق، زەئىپلىك.

وَهَنٌ نَفْسِيٌّ: روھىي چۈشكۈنلۈك.

وَهَنٌ عَصَبِيٌّ: نېرۋا.

وَهَنٌ مِنَ اللَّيْلِ: يېرىم كېچە، تۈن نىسپى.

وَهَّابٌ: سوۋغا بەرگۈچى، مەرد، سېخىي.

الْوَهَّابُ: ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، چەكسىز ئاتا قىلغۇچى دېگەن مەنىدە.

﴿وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ﴾ ‹قۇرئان›: بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۈبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن.

وَهَّابِيٌّ: ۋاھھابى.

الْوَهَّابِيَّةُ: ۋاھھابى مەسلىكى، ۋاھھابىلىق قارىشى.

وَهَّاجٌ: يېنىپ تۇرغان، كۆيۈپ تۇرغان؛ پارلاپ تۇرغان، نۇرلۇق.

﴿وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا﴾ ‹قۇرئان›: (سىلەر ئۈچۈن) يېنىپ تۇرغان چىراغنى (يەنى، كۈننى) ياراتتۇق.

حَرٌّ وَهَّاجٌ: قاتتىق ئىسسىق.

نُورٌ وَهَّاجٌ: پارقىراپ تۇرغان نۇر.

نَجْمٌ وَهَّاجٌ: چاقناپ تۇرغان يۇلتۇز.

وَهَّدَ يُوَهِّدُ تَوْهِيدًا لَهُ الْفِرَاشَ: ئۇنىڭغا تۆشەك سېلىپ بەردى.

وَهَّاسٌ: يولۋاس.

وَهَّاصٌ: سېخىي، مەرد.

وَهَّلَهُ يُوَهِّلُ تَوْهِيلًا: ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى، چۆچۈتۈۋەتتى.

وَهَّمَهُ يُوَهِّمُ تَوْهِيمًا: ئۇنى گۇمانغا سېلىپ قويدى.

وَهَّنَهُ يُوَهِّنُ تَوْهِينًا: ئۇنى ئاجىزلىتىۋەتتى،

بوشاشتۇرۇۋەتتى.

وَهْوَهَ يُوَهْوِهُ وَهْوَهَةً فِي صَوْتِهِ: داد ـ پەرياد سالدى.

وَهْوَهَ الْأَسَدُ: يولۋاس ھۆركىرىدى.

وَهُوبٌ: سېخىي، مەرد، قولى ئوچۇق.

وَهَي يَهِي وَهْيًا وَوُهِيًّا الشَّخْصُ: كىشى ئەخمەق بولدى؛ ئاجىز بولدى.

وَهَى الشَّيْءُ: نەرسە بۇزۇلدى؛ يىرتىلدى.

وَهَي الْحَائِطُ: تام ئۆرۈلدى.

وَهَي الثَّوْبُ: كىيىم يىرتىلدى.

وَهِيجٌ: كۆيمەك، يانماق، قىزىپ كەتمەك.

وَهِينٌ: ئىش بېشى، يېتەكچى.

وَيْ: ۋەي، ھوي، ھەي (ھاياجانلىنىش، ئاپىرىن ئوقۇشنى بىلدۈرىدۇ).

وَيْ لِزَيْدٍ: زەيد قالتىسقۇ، زەيد يارايدۇ.

وَيْ لِإِبْرَاهِيمَ: نېرى تۇر، ئىشىڭنى قىل، ئىبراھىم ئىشىنى قىلسۇن.

وَيْكَ إِسْتَمِعْ إِلَيَّ: گېپىمنى ئاڭلىساڭچۇ؟

وَيْ بِكَ يَا فُلَانُ: توختاپ تۇر ھە، مەن سېنى جۇمۇ، كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسەن.

وَيْبٌ لَكَ: ئۆلگۈر.

وَيْبَةٌ ج وَيْبَاتٌ: مۇسىبەت، بالايىئاپەت، رەسۋاچىلىق.

وَيْجٌ: بويۇنتۇرۇق.

وَيْحَ: ئىچ ئاغرىتىشنى بىلدۈرىدىغان قوشۇمچە سۆز، ۋاي بىچارە.

وَيْحَكَ: ئۇۋال ساڭا.

«وَيْحَكَ أَيُّهَا الْمَغْرُورُ»:ۋاي ھاكاۋۇر ئىسىت ساڭا.

وَيْسٌ: پېقىرلىق، كېرەكسىز نەرسە؛ ۋاي بىچارە.

وَيْلٌ: ۋاي؛ ئازاب ـ ئوقۇبەت، كۈلپەت، بەختسىزلىك، ھالاكەت.

وَيْلٌ لَهُ: ئۆلگۈر، قارغىش تەگكۈر.

﴿وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ ‹قرآن›: (ئۆلچەمدە ۋە تارازىدا) كەم بەرگۈچىلەرگە ۋاي.

وَيْلَةٌ ج وَيْلَاتٌ: بالايىئاپەت؛ رەسۋاچىلىق.

وَيْلَاتُ الْحَرْبِ: ئۇرۇشنىڭ بالايىئاپەتلىرى.

﴿قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخاً﴾ ‹قرآن›: ئۇ (يەنى، سارە): «ۋىيەي! مەن بىر موماي تۇرسام، ئېرىم بىر بوۋاي تۇرسا، تۇغامدىمەن؟» دېدى.

﴿يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً﴾ ‹قرآن›: ئۇلار: «ۋاي بىزگە! بۇ نامە ـ ئەمالغا چوڭ ـ كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟» دەيدۇ.

وَيْمَةٌ: تۆھمەت، سۇخەنچىلىك.

وَيْنٌ: قارا ئۈزۈم، ئەيىب ـ نۇقسان.

وَيْنَةٌ: قۇرۇق قارا ئۈزۈم، قۇرۇق قارا ئۈزۈم ۋاسىلغىسى.

ي

ي «يا» ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ 28 ـ ھەرپى بولۇپ، ئەبجەد ھېسابىدا «10»نى كۆرسىتىدۇ.

يا: چاقىرىق قوشۇمچىسى، قاراتما ئۇندىشى بولۇپ، ھەي، ھوي، ئېي، ھېي ... دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

﴿يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ﴾ «قرآن»: ئى ئىنسانلار، پەرۋەردىگارىڭلاردىن (يەنى، ئازابىدىن قورقۇڭلار).

يَا لَلْعَجَب: ئېمىدېگەن غەلىتە.

يَالَهُ مِنْ قَوْلٍ جَمِيلٍ: ئېمىدېگەن چىرايلىق گەپ ـ ھە!

يَا رَفِيقُ . يَا أَيُّهَا الرَّفِيقُ: يولداش! بۇرادەر!

يَا تُرَى! يَاهَلْ تُرَى!: ھوي! ۋاھ! ۋاي! پاھ! ئاپلا! بەللى! قارىمامسەن!

يَا لَهُ مِنْ رَجُلٍ: ئۇ قالتىس بىر ئەزىمەتتە! ئۇ تۇغۇل بالا ـ دە! ئۇ ھەقىقەتەن ياخشى ئادەم.

يَا حَسْرَةً: ئەپسۇسكى، ۋاي.

﴿يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُونَ﴾ «قرآن»: بەندىلەرگە ئەپسۇسكى، ئۇلارغا بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتىسەكلا، ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى.

يَا لَلشَّقَاءِ!: ئېمىدېگەن بەختسىزلىك.

يَانَصِيبٌ: لاتارىيە بېلەتى.

«رَبِحَ سَيَّارَةً فِي الْيَانَصِيبِ»: ئۇ لاتارىيە بېلىتىدە بىر ماشىنىغا ئېرىشتى.

يَا لَيْتَ: كاشكى.

﴿يَلَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾ «قرآن»: كاشكى، مەن تۇپراق بولۇپ كەتكەن بولسامچۇ؟

يَا صَاحِيْ (يَا صَاحِبِيْ): بۇرادەر، يولداش!

يَا أَبَتِ: ۋاي ئاتا، ئاتامەي.

يَا لَلطَّبِيبِ لِلْمَرِيضِ: دوختۇر كېسەلنى قۇتقۇزۇۋالسىكىزچۇ!

يَا لَسُوءِ الْحَظِّ: تازىمۇ بەختسىز.

يَا لَلْعَارِ: ئېمىدېگەن شەرمەندىچىلىك، ئېمىدېگەن نومۇس.

يَا اللهُ: خۇدايىمەي، خۇدايا، پەرۋەردىگار.

فَيَا حَبَّذَا لَوْ ...: ئەگەر ... غان بولسا، ئېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە!.

يَابَسَ يُيَابِسُ مُيَابَسَةً الشَّيْءَ: نەرسىنى قۇرۇتتى.

يَابِسٌ ج يُبَّسٌ: قۇرۇق، قۇرغاق.

أَتَى عَلَى الْأَخْضَرِ وَالْيَابِسِ: ھەممىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىۋەتتى.

حَجَرٌ يَابِسٌ: قاتتىق تاش.

يَابِسَةٌ: قۇرۇقلۇق، چوڭ قۇرۇقلۇق.

«وَصَلَ الْبَحَّارُ إِلَى الْيَابِسَةِ بَعْدَ عَنَاءٍ»: دېڭىزچى مىڭ بىر مۇشەققەتتە قۇرۇقلۇققا چىقىۋالدى.

يَاسَرَ يُيَاسِرُ مُيَاسَرَةً . هُ: سول تەرىپىدىن كەلدى، سىلىق مۇئامىلە قىلدى، كەڭ قورساقلىق قىلدى.

يَاسَرَهُ فِي قَاعَةِ الْإِجْتِمَاعِ: يىغىن زالىدا ئۇنىڭ سول تەرىپىدىن كەلدى.

يَاسَرَ الْمُعَلِّمُ التِّلْمِيذَ: ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىغا سىلىق مۇئامىلە قىلدى، كەڭ قورساقلىق قىلدى.

يَاسَمِينٌ: ياسمەن.

يَافِطَةٌ ج يَافِطَاتٌ: ۋىۋىسكا.

يَافِطَةُ الشَّارِعِ: يول كۆرسەتكۈچ، يول بەلگىسى.

يَافِعٌ ج يَفَعَةٌ وَ يُفْعَانٌ م يَافِعَةٌ ج يَافِعَاتٌ: بالاغەتكە يېقىنلاشقان يىگىت.

يَافِعَاتٌ مِنَ الْأُمُورِ: مۇشكۇل مەسىلە، قىيىن مەسىلە، قىيىن ئىش.

يَافِعَاتٌ مِنَ الْجِبَالِ: ئېگىز تاغ، ئېگىز ۋە تىك كەتكەن تاغلار، ئېگىز چوققا.

يَافُوخٌ: چوققا، باش چوققىسى، لىغىلداق (بالىلاردا).

يَاقُوتٌ ج يَوَاقِيتُ: قاشتاش، ياقۇت.

يَاقُوتٌ أَحْمَر. يَاقُوتٌ بِهْرَمَانِيٌّ: قىزىل قاشتاش.

يَاقُوتٌ أَصْفَر: سېرىق گۆھەر، توپاز.

يَاقُوتٌ أَزْرَقُ: كۆك ياقۇت.

خَاتَمٌ فَصّهُ مِنَ الْيَاقُوتِ: ياقۇت كۆزلۈك ئۈزۈك.

﴿كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَ الْمَرْجَانُ﴾ ‹قرآن›: گويا ئۇلار (سۈزۈكلۈكتە) ياقۇتتۇر، (ئاقلىقتا) مەرۋايىتتۇر.

يَامَنَ يُيَامِنُ مَيَامَنَةً: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

«يَامَنَ الْمُسَافِرُونَ بِقَوَافِلِهِمْ»: يولۇچىلار كارۋانلىرى بىلەن ئوڭ تەرەپكە ماڭدى.

يَامُومٌ: باچكا، تۆگە قۇشنىڭ بالىسى.

يَانْسُونٌ: شاكال بەدىيان؛ بەدىيان.

يَانِعٌ ج يَنْعٌ: پىششىق، پىشقان، تەييار بولغان؛ قىزىل، قىزىل رەڭ، قىزىل رەڭلىك.

تُفَّاحٌ يَانِعٌ: پىشقان ئالما.

أَزْهَارٌ يَانِعَةٌ: قىزىلگۈللەر.

يَاوَمَ يُيَاوِمُ مُيَاوَمَةً: كۈنلۈك ئىشلەتتى.

يَاوَمَ الْعَمَلَ: كۈنلۈك ئىشلىدى، مەدىكارچىلىق قىلدى، كۈنلۈكچىلىك قىلدى، كۈندىلىك خىزمەت قىلدى.

«يَاوَمَ صَاحِبُ الضَّيْعَةِ عُمَّالَهُ الْفَلَّاحِينَ»: يەر ئىگىسى دېھقان ئىشلەمچىلىرىنى كۈنلۈك ئىشلەتتى.

يَائِسٌ: ئۈمىدسىزلەنگۈچى، ئۈمىد ئۈزگۈچى.

وَهُوَ يَائِسٌ مِنَ الْحَيَاةِ: ئۇ ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگۈچى.

يَائِسَةٌ ج يَوَائِسُ: تۇغماس ئايال.

يَئَاسَةٌ: ئۈمىدسىزلىك.

يَأْجُوجٌ: يەجۇج، يەجۇج ۋە مەجۇج.

يَئِسَ يَيْأَسُ وَ يَيْئِسُ يَأْسًا وَ يَآسَةً مِنْهُ: ئۈمىدسىزلەندى، نائۈمىد بولدى، روھى چۈشتى.

يَئِسَتِ الْمَرْأَةُ: ئايالنىڭ ھەيزى توختىدى.

﴿وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ﴾ ‹قرآن›: ئاياللىرىڭلارنىڭ ئىچىدىكى ھەيزدىن ئۈمىد ئۈزگەنلەردىن...

يَأْسٌ: ئۈمىدسىزلىك.

سِنّ الْيَأْسِ: ئاياللارنىڭ ھەيز كۆرۈشتىن توختىغان ۋاقتى.

«قَدْ يَتَغَيَّرُ مِزَاجُ الْمَرْأَةِ بَعْدَ سِنِّ الْيَأْسِ»: ھەيزدىن توختىغان ئايالنىڭ بەزىدە مىجەزى ئۆزگىرىپ قالىدۇ.

يَؤُسٌ: ئۈمىدسىزلەنگۈچى، ئۈمىدسىز، روھى چۈشكۈن.

يَأْفُوخٌ: چوققا، باش چوققىسى، لىغىلداق (بالىلارنىڭ بېشىدىكى).

يَأْمُورٌ: ئاققۇيرۇق، بۆكەن، غاز.

يَؤُوسٌ ج يُؤُوسٌ: ئۈمىدسىز، روھى چۈشكۈن، ئۈمىد ئۈزگۈچى، ئۈمىدسىزلەنگۈچى.

﴿وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُوسٌ قَنُوطٌ﴾ ‹قرآن›: ئەگەر ئۇنىڭغا بىرەر يامانلىق يېتىپ قالسا، (ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن) تولىمۇ

ئۆمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ.

يَبَابٌ: خارابە، خارابىلىك.

أَرْضٌ يَبَابٌ: چۆللۈك.

دَارٌ يَبَابٌ: خارابلاشقان قورۇ.

حَوْضٌ يَبَابٌ: قۇرۇپ كەتكەن كۆل.

يَبَّسَ يُبَيِّسُ تَيْبِيسًا الشَّيْءَ: نەرسىنى قۇرۇتتى.

يَبِّسَ الْخَزَفَ: ساپالنى پىشۇردى.

يَبِسَ يَيْبَسُ وَ يَيْبِسُ يُبْسًا وَ يَبْسًا وَ يُبُوسَةً الشَّيْءُ: قۇرۇدى، قۇرۇپ كەتتى.

يَبْسٌ . يَبَسٌ . يُبْسٌ: قۇرۇق، قۇرغاق.

﴿فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيْقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا﴾ «قرآن»: سەن (ھاساڭنى) دېڭىزغا ئۇرۇپ، ئۇلارغا بىر قۇرۇق يول ئېچىپ بەرگىن.

يَبُوسَةٌ: قۇرۇق، قۇرغاق.

يَتَّمَ يُيَتِّمُ تَيْتِيمًا الْوَلَدَ: بالىنى يېتىم قىلدى، يېتىم قالدۇردى.

يَتَمَ يَيْتِمُ وَ يَتِمَ يَيْتَمُ وَ يَتُمَ يَيْتُمُ يُتْمًا وَ يَتْمًا الْوَلَدُ: بالا يېتىم بولدى، يېتىم قالدى.

يُتْمٌ . يَتْمٌ: يېتىملىق، غېرىبلىق، غېرىپ ـ مىسكىنلىك.

يَتَنَ يَيْتَنُ يَتْنًا — تِ الْمَرْأَةُ: بالا تۆغۇلۇشتا تەتۈر كېلىپ قالدى.

يَتِيمٌ ج أَيْتَامٌ وَ يَتَامَى وَ مَيْتَمَةٌ وَ يَتَمَةٌ وَ يَتَائِمُ: يېتىم، مىسلىسىز، تەڭداشسىز، بىردىنبىر، يېگانە.

﴿فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَاتَقْهَرْ﴾ «قرآن»: يېتىمنى خارلىما.

يَتِيمُ الْأَبِ: دادىسى يوق بالا.

يَتِيمُ الْأُمِّ: ئانىسى يوق بالا.

يَتِيمٌ لَطِيمٌ: ئاتا ـ ئانىسى يوق بالا.

بَلَدٌ يَتِيمٌ: يالغۇز شەھەر.

دُرَّةٌ يَتِيمَةٌ: تەڭدىشى يوق گۆھەر.

نُسْخَةٌ يَتِيمَةٌ: بىرلا نۇسخا، يەككە نۇسخا، يالغۇز نۇسخا، بىردىنبىر نۇسخا، قىممەتلىك نۇسخا.

دَارُ الْأَيْتَامِ: دارىلئىتام، دارىلئاجىزىن.

يَثْرِبُ: مەدىنە مۇنەۋۋەرە.

يَثْمُومٌ: كۆمەك (شالىنىڭ ئوتى).

يَحْبُورٌ: خۇشاللۇق، شادلىق، مەمنۇنلۇق، رازىمەنلىك.

يَحْمُورٌ: قىزىل، قىزىل رەڭلىك؛ ئاققۇيرۇق، بۆكەن، غاز؛ قۇلان، ياۋا ئېشەك.

يَحْمُومٌ: قارا، قارا نەرسە، قارا رەڭلىك نەرسە، ناھايىتى قارا، تۇم قارا، قاپقارا؛ ئىس، تۈتۈن، قۇرۇم، كۈيە، دۈت.

يَخْتٌ ج يُخُوتٌ وَ يَخْتَاتٌ: سەيلە ـ ساياھەت كېمىسى.

يَخْتٌ شِرَاعِيٌّ: يەلكەنلىك كېمە.

يَخْتٌ بُخَارِيٌّ: موتورلۇق كېمە.

نَادِي الْيَخْتِ: ساياھەت كېمە كۇلۇبى، ساياھەت كېمە يىغىنى.

يَخْضُورٌ ج يَخَاضِيرُ: خلوروفىل (ئۆسۈملۈك تېپىدىكى يېشىللىق ماددىسى).

يَدَى يَدِي يَدْيًا الرَّجُلَ: كىشىنىڭ قولى ئاغرىپ قالدى.

يَدٌ ج الْأَيْدِى وَ الْيَدِيّ جج الْأَيَادِي . مث يَدَانِ: قول، ئالقان.

يَدٌ بَيْضَاءُ: ساخاۋەت، ياخشىلىق، ئىلتىپات، شەپقەت، مەرھەمەت، ۋاپا، مېھىر ـ شەپقەت.

يَدُ الشَّيْءِ: ئاساس، تۇتقا، ساپاق، ساپ، دەستە، تۇتقۇچ.

يَدٌ مَفْتُوحَةٌ: سېخىي، مەرد، قولى ئوچۇق.

يَدٌ نَاسِفَةٌ: پىخسىق، پىششىق، بېخىل.

الْيَدُ الْعَامِلَةُ / الْأَيْدِي الْعَامِلَةُ: ئەمگەك كۈچى، ئەمگەك ئىقتىدارى.

أَخَذَ بِيَدِهِ: ئۇنى يېتىلەپ ماڭدى، قىزىقتۇردى،

رىغبەتلەندۈردى.

سَاعَةُ يَدٍ: قول سائىتى.

قُنْبُلَةُ يَدٍ: گرانات، قول بومبىسى.

عَرَبَةُ يَدٍ: غالتەك، قول هارۋىسى.

مَصْنُوعٌ بِالْيَدِ: قول هۈنىرى، قول ئىشى، قولدا ياسالغان، هۈنەرۋەنچىلىك، قول سانائەت، قول هۈنەرۋەنچىلىك.

فِي الْيَدِ: قولدا، ياندا، چاڭگىلىدا.

تَحْتَ الْيَدِ: مەۋجۇت، هازىر بار.

فِي مُتَنَاوَلِ يَدِهِ: قولىدا، ياندا، چاڭگىلىدا، ئالقىنىدا.

تَحْتَ يَدِهِ: هوقۇق دائىرىسى ئىچىدە.

بَيْنَ يَدَيْهِ: ئالدىدا، هوزۇرىدا.

يَدُهُ طَوِيلَةٌ: ئوغرى، قولى ئەگرى.

يَدُهُ قَصِيرَةٌ: قولى قىسقا، قابىلىيەتسىز.

«أَعْطَاهُ مَالًا عَنْ ظَهْرِ يَدٍ»: ئۇنىڭغا خالىسانە مال بەردى.

«أَعْطَى الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ»: تەسلىم بولۇپ جىزيە بەردى، خورلۇق بىلەن جىزيە بەردى.

رَفَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ: ئۇنى ئۇرۇشقا ئورۇندى.

رَفَعَ يَدَهُ عَنْهُ: تەرك ئەتتى، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

سُقِطَ فِي يَدِهِ: پۇشايمان قىلدى.

سِيَاسَةُ الْيَدِ الْمَمْدُودَةِ: باشقىلار بىلەن هەمكارلىشىش سىياسىتى.

طَلَبَ يَدَ الْفَتَاةِ: قىزنى ئېلىشقا تەلەپ قويدى، قىزغا ئەلچى كىرگۈزدى.

طَوِيلُ الْيَدِ: سېخىي، مەرد.

الْيَدُ الْعُلْيَا: بەرگۈچى قول.

اَلْيَدُ السُّفْلَى: ئالغۇچى قول.

«اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى» «حديث»: بەرگۈچى قول ئالغۇچى قولدىن ياخشى.

غُلَّتْ يَدَاهُ: تەسەررۇپ قىلىشتىن ئاجىز كەلدى.

لَهُ الْيَدُ الطُّولَى: ئۇ چوڭ تەسىرگە ئىگە.

لَهُ الْيَدُ الطُّولَى فِي الْعَيْنِ: ئۇنىڭ بىلىمى ناھايىتى مول.

صِفْرُ الْيَدَيْنِ: قۇرۇق قول.

ضَرَبَ الْقَاضِي عَلَى يَدِهِ: قازى ئۇنى تەسەررۇپ قىلىشتىن توسۇدى.

بَاعَهُ يَدًا بِيَدٍ: نەق ساتتى.

«بَقِيَ مَكْتُوفَ الْيَدَيْنِ»: ئاجىز هالغا چۈشۈپ قالدى.

حَقِيبَةُ يَدٍ: قول سومكىسى.

ذَهَبُوا أَيْدِي سَبَا: ئۇلار تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى، چېچىلىپ كەتتى، تارقىلىپ كەتتى.

صَاحِبُ الْأَيَادِي الْبِيضِ (اَلْبَيْضَاءِ): ۋاپادار، شەپقەتچى، شاپائەتچى، مەرھەمەت قىلغۇچى، ساخاۋەتچى، سەدىقە بەرگۈچى.

يَدَوِيٌّ: قولنىڭ، قول سانائىتىنىڭ، قول هۈنەرۋەنچىلىك بىلەن ئىشلەنگەن.

شُغْلٌ يَدَوِيٌّ: قول هۈنىرى، قول ئىشى، هۈنەرۋەنچىلىك، قول سانائەت، قول هۈنەرۋەنچىلىك.

صِنَاعَةٌ يَدَوِيَّةٌ: قول سانائەت، قول هۈنەرۋەنچىلىك.

يَدِيٌّ: قولغا مەنسۇپ، قول بىلەن ئىشلەنگەن.

يَرَاعٌ. يَرَاعَةٌ: قومۇش، قومۇش قەلەم؛ پارقىراق قوڭغۇز، يالتىراق قوڭغۇز.

كَتَبَ التِّلْمِيذُ بِالْيَرَاعِ: قومۇش قەلەم بىلەن يازدى.

صَحَفِيٌّ ذُو يَرَاعٍ سَيَّالٍ: قەلىمى ئۆتكۈر ژۇرنالىست.

يَرَاعَةٌ: نەي، قومۇش، قەلەم؛ ئەخمەق، قورقۇنچاق.

يَرْبُوعٌ ج يَرَابِيعُ: ئوچار چاشقان، شەيەرەك، يالمانتاقتاق.

يَرِعَ يَيْرَعُ يَرَعًا وَ يَرَاعَةً: قورقۇنچاق بولدى، يۈرەكسىز بولدى، قورقۇنچاقلىق قىلدى، توخۇ يۈرەك بولدى.

يَرْقَانٌ: قۇرۇپ سولىشىش كېسىلى؛ قورچىاق (هاشارات بالىسىنىڭ هاشارات بولۇپ يېتىلىش ئالدىدىكى ۋاقتى).

يَرَقَانُ الْإِنْسَانِ: سېرىق چۈشۈش كېسىلى، سېرىقلىق كېسىلى، هال كېسىلى.

يَزِيْدِيَّةٌ: يەزىيدىيە مەزھىپى، شىئە مەزھىپىنىڭ بىر قىسمى.

يِسْ: تىرا! خىت! چۇ! ۋو-ۋو، يى-يى!

يَسَارٌ ج يُسُرٌ وَ يُسْرٌ: سول قول، سول تەرەپ، سول.

«قَعَدَ أَخُوهُ يَمِيْنًا وَ قَعَدَ هُوَ يَسَارًا»: قېرىندىشى ئوڭ تەرەپتە، ئۆزى سول تەرەپتە ئولتۇردى.

لِلْيَسَارِ انْظُرْ: سولغا قارا، سولغا بۇرۇل.

أَحْزَابُ الْيَسَارِ: سولچىل پارتىيىلەر.

اَلْيَسَارُ الْمُتَطَرِّفُ: چېكىدىن ئاشقان سولچىللىق.

أَهْلُ الْيَسَارِ: سول قانات.

عُضْوُ الْيَسَارِ: زاسىداتېل.

يَسَارٌ. يَسَارَةٌ: ئاسانلىق، بايلىق.

ذُو الْيَسَارِ: باي، هاللىق، توق، پاراۋان، باياشات.

«يَسَارُ الْعَمَلِ شَجَّعَنِي عَلَى قَبُولِهِ»: ئىشنىڭ ئاسانلىقى ئۇنى قىلىشىمغا ئىلھاملاندۇردى.

«يَسَارُ التُّجَّارِ وَالْفَلَّاحِيْنَ»: سودىگەر ۋە دېھقانلارنىڭ بايلىقى.

يَسَارِيٌّ: سولچىللىق، سول قانات، سول قاناتلىق، سولنىڭ، سول تەرەپنىڭ.

مَقْعَدٌ يَسَارِيٌّ فِي الْقَاعَةِ: زالنىڭ سول تەرىپىدىكى ئورۇن.

يَسَارِيَّةٌ: سولچىل.

شِعَارَاتٌ يَسَارِيَّةٌ: سولچىللىق شوئارلىرى.

«نَجَحَ الْيَسَارِيُّونَ فِي الْإِنْتِخَابَاتِ»: سولچىلار سايلامدا غەلىبە قىلدى.

سِيَاسَةُ الْيَسَارِيِّيْنَ: سولچىللار سىياسىتى.

يَسَرَ يَيْسِرُ يَسْرًا الشَّيْءُ: ئاسان بولدى.

يَسَرَ الْحَيَوَانُ: هايۋان كۆندى، ياۋاش بولدى.

يَسَرَ الْحِصَانُ لِرَاكِبِهِ: ئات مىنگۈچىگە بويسۇندى.

يَسَرَتْ وِلَادَةُ الْمَرْأَةِ: ئايالنىڭ تۇغۇتى ئاسان بولدى.

يَسَرَ الشَّخْصُ: قىمار ئوينىدى.

يَسَرَةٌ: سول تەرەپتىن كەلدى.

يَسِرَ يَيْسَرُ يَسَرًا الشَّخْصُ: باي بولدى، پۇلدار بولدى.

«يَسِرَتْ حَالُهُ بَعْدَ الْفَقْرِ وَالْعُسْرِ»: نامراتلىقتىن كېيىن بېيىپ قالدى.

يَسُرَ يَيْسُرُ يُسْرًا يَسَارَةً: ئاسان بولدى، قولاي بولدى، ئوڭاي بولدى.

يَسُرَ مَالُهُ: مېلى ئاز بولدى.

يُسْرٌ ج أَيْسَارٌ: ئاسان، ئوڭاي.

يُسْرٌ: ئاسانلىق، بايلىق.

﴿يُرِيْدُ اللهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَايُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ «قرآن»: ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ.

«هُوَ فِي يُسْرٍ وَ بُحْبُوحَةٍ فِي الْعَيْشِ»: ئۇ باي ۋە تۇرمۇشى پاراۋان.

يُسْرَى ج يُسْرَيَاتٌ: سول قول.

الْجِهَةُ الْيُسْرَى: سول تەرەپ.

اَلْيَدُ الْيُسْرَى: سول قول.

يَسَّرَ يُيَسِّرُ تَيْسِيْرًا الشَّيْءَ: ئاسانلاشتۇردى، ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى، قولايلىق يارىتىپ بەردى.

«يَسِّرُوا وَلَاتُعَسِّرُوا» «حديث»: ئاسانلاشتۇرۇڭلار، قىيىنلاشتۇرماڭلار.

﴿رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي﴾ ‹قرآن›: پەرۋەردىگارىم، مېنىڭ قەلبىمنى كەڭ قىلغىن، مېنىڭ ئىشىمنى ئاسانلاشتۇرغىن.

«وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» ‹حديث›: كىمكى قىيىنچىلىقى بار قەرزدارغا كەڭچىلىك قىلسا، ئاللاھ ئۇنىڭغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئاسانلىق بېرىدۇ.

يَسْمِين: ياسمەن.

يَسْمِين أَبْيَض: ئاق ياسمەن گۈلى.

يَسُوع: خرىستوس، ئىيسا.

يَسُوعُ الْمَسِيح: خرىستىئان دىنى.

يَسُوعِيٌّ ج يَسُوعِيَّةٌ: خرىستىئان دىنى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

يَسِير: ئاسان، ئوڭاي، قۇلاي.

﴿وَكَانَ ذَالِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرًا﴾ ‹قرآن›: بۇ ئاللاھقا ئاساندۇر.

اخْتِلَافَاتٌ يَسِيرَةٌ: ئازغىنە ئىختىلاپلار.

يَشْب: زۇمرەت.

يَشْف: زۇمرەت.

يَشْم: قاشتاش.

يَصْب: زۇمرەت.

يَصْف: زۇمرەت.

يَعْبُوب ج يَعَابِيب: جەددىي ئېقىن، ئىتتىك ئېقىن، تاشقىن، قىيان، كەلكۈن، سەل، دولقۇن؛ ئۆستەڭ، بۇلۇت، يۈگۈرۈك ئات.

يَعْسُوب ج يَعَاسِيب: ھەسەل ھەرىسىنىڭ ئەركىكى، ھەسەل ھەرىسىنىڭ پادىشاھى، يېگىناغۇچ.

يَعْسُوبُ الْقَوْم: قوۋمنىڭ باشلىقى.

يَعْفُور ج يَعَافِير: ئېيار كېيىكى، ياۋا كالا موزىيى، كېيىكنىڭ بىر قىسمى.

يَعْقُوب: ئەركەك كەكلىك.

يَعُوق: نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قوۋمىنىڭ بۇتىنىڭ نامى.

يَغَّمَ يُيَغِّمُ تَغْيِيمًا الشَّيْءَ: بۇلىدى، بۇلاڭچىلىق قىلدى، تالان-تاراج قىلدى، تارتىۋالدى، بۇلىۋالدى.

يَغْمَة: غەنىيمەت، ئولجا، پايدا.

يَفَاع ج يُفُوع: ئېگىزلىك، چوققا، تۆپىلىك، دۆڭ.

يَفَاع ج أَيْفَاع: بالاغەتكە يەتكۈچى، كۆيلەش مەزگىلىگە يېقىنلاشقۇچى.

يَفَخَ يَيْفَخُ يَفْخًا فُلَانًا: پالانىنىڭ چوققىسىغا ئۇردى، باش چوققىسىغا ئۇردى.

يَفْطَة ج يُفَط و يَفْطَات: ۋىۋىسكا.

يَفْطَةُ الْبَاب: ئىشىك نومۇرى.

يَفْطَةُ الطَّرْدِ وَأَمْثَالِهَا: ماركا، تامغا، بەلگە، ئەن.

يَفَعَ يَيْفَعُ يَفْعًا و يُفُوعًا الْغُلَامُ: بالا بالاغەتكە يەتتى.

يَفَعَ الشَّيْءُ: نەرسە ئۆرلىدى، ئېگىزلىدى.

يَفَع: ئېگىزلىك، تۆپىلىك.

يَفَع ج أَيْفَاع: بالاغەتكە يېقىنلاشقان يىگىت.

يَفَعَة: كۆيلەش مەزگىلىنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىغا قەدەم قويغان ياش، توشقان ياش، بالاغەتكە يەتكەن ياش.

يَفُوخ ج يَوَافِيخ: چوققا، باش چوققىسى، لىغىلداق (بالىلارنىڭ بېشىدىكى).

يَفُور: بۇلدۇقلاپ تاشقۇچى؛ ئالدىراڭغۇ، جىبىلخور، قىزىققاق.

يَقْطِين: كاۋا، ئەنجان كاۋىسى.

﴿وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ﴾ ‹قرآن›: ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر تۈپ كاۋىنى ئۆستۈرۈپ بەردۇق.

يَقِظَ يَيْقَظُ يَقَظًا و يَقِظَ يَيْقِظُ يَقَاظَةً: ئويغاندى، ئويقۇ ئېچىلدى، ئويغاق تۇردى، يېشىلدى، ھوشىغا كەلدى.

يَقِظَ إِلَى...: دىققەت قىلدى، پەخەس بولدى،

ئېهتىيات قىلدى.

«يَقِظَ بَعْدَ نَوْمٍ عَمِيقٍ»: قاتتىق ئۇيقۇدىن ئويغاندى.

«يَقِظَ الْقَاضِي إِلَى أَسْرَارِ الْقَضِيَّةِ»: سوتچى ئەنزىنىڭ مەخپىي تەرەپلىرىنى بىلىپ قالدى.

«يَيْقَظُ التِّلْمِيذُ إِلَى دَرْسِ الرِّيَاضِيَّاتِ»: ئوقۇغۇچى ماتېماتىكا دەرسىگە كۆڭۈل بۆلىدۇ.

يَقْظٌ وَ يَقُظٌ وَ يَقْظَانُ ج أَيْقَاظٌ م يَقْظَى ج يَقَاظَى: ئويغاق، سەزگۈر، سەگەك، ھوشيار، ئېهتىياتچان، دىققەت قىلغۇچى.

ذَكِيَّةٌ يَقْظَى إِلَى خَفَايَا الْأُمُورِ: ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە يېتىدىغان ئەقىللىق ئايال.

يَقْظَانِ مِنَ النَّوْمِ: ئۇيقۇدىن ئويغانغۇچى.

أَبُوالْيَقْظَانِ: خوراز.

يَقْظَةٌ: يېشىلمەك، ھوشىغا كەلمەك، ئويغانماق، ئۇيقۇ ئېچىلماق، ئويغاق تۇرماق.

يَقَقٌ: خورما قاتارلىقلارنىڭ يىلىمى؛ پاختا.

أَبْيَضُ يَقَقٌ: ئاپئاق، قاردەك ئاپئاق.

يَقَّظَ يُيَقِّظُ تَيْقِيظًا: ئويغاتتى، ھوشىغا كەلتۈردى، ئۇيقۇسىنى ئاچتى.

يَقَّظَهُ: ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغىدى؛ ئاگاھلاندۇردى.

يَقِنَ يَيْقَنُ يَقْنًا وَ يَقَنًا الْأَمْرَ: ھەقىقىي بىلدى، ھەقىقىي ئىشەندى.

يَقِنَ الْأَمْرُ: ئىش ئايدىڭ بولدى.

«يَقِنَ لِيَ أَنَّهُ غَادَرَ الْقَرْيَةَ عِنْدَ الْفَجْرِ»: ئۇنىڭ تاڭ يورۇقىدا يېزىدىن ئايرىلغانلىقى ماڭا ئېنىق بولدى.

يَقِنَ الْخَبَرَ: خەۋەرگە ھەقىقىي ئىشەندى.

يَقَّنٌ . يَقْنٌ . يَقِنٌ . يَقُنٌ م يَقَنَةٌ: ھەقىقىي چۈشەنمەك، چىنپۈتمەك، چوڭقۇر ئىشەنمەك.

رَجُلٌ يَقِنٌ: ھەقىقىي ئىشەنگۈچى ئادەم، ئېتىقادى مۇستەھكەم كىشى.

يَقِينٌ: ئېنىق، شەكسىز، ھەقىقىي، ھەقىقىي ئىشەنمەك، چىنپۈتمەك، چوڭقۇر ئىشەنمەك.

أَمْرٌ يَقِينٌ: ئېنىق ئىش.

﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ «قرآن»: سەن ئۆزۈڭگە ئۆلۈم كەلگەنگە قەدەر پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلغىن.

حَقُّ الْيَقِينِ: روشەن پاكىت، شەكسىز ھەقىقەت.

خَبَرُ الْيَقِينِ: ئىشەنچلىك خەۋەر.

أَتَاهُمْ بِالْخَبَرِ الْيَقِينِ: ئۇلارغا ئېنىق خەۋەر ئېلىپ كەلدى.

يَقِينًا أَنَّهُ مُخْطِئٌ: ئۇنىڭ خاتالاشقانلىقى راست.

أَنَا عَلَى يَقِينٍ مِنْ أَنَّ ...: مەن شۇنىڭغا چوڭقۇر ئىشىنىمەنكى....

يَقِينًا: ھەقىقەتەن، راستتىنلا، دەرھەقىقەت، شەك ـ شۈبھىسىز.

يَقِينِيٌّ ج يَقِينِيَّاتٌ: ئىشەنچلىك، ھەقىقىي.

اَلْعِلْمُ الْيَقِينِيّ: شەكسىز ھەقىقىي بىلىش.

يَمَامٌ الواحدة يَمَامَةٌ ج يَمَامَاتٌ: ياۋا كەپتەر.

يَمَامَةٌ يَتِيمِيٌّ: پاختەك.

يَمَانٍ ج يَمَانُونَ: يەمەننىڭ، يەمەنلىك.

يَمَانِيٌّ: ھىقىق.

حَجَرٌ يَمَانِيٌّ: قىزىل ھەقىق.

يَمَانِيٌّ ج يَمَانِيُّونَ: يەمەننىڭ، يەمەنلىك.

يَمَانِيَّةٌ: قىزىل باشاقلىق ئارپا.

يَمْخُورٌ: ئۇزۇن.

رَجُلٌ يَمْخُورٌ: ئۇزۇنتۇرا ئادەم.

عُنُقٌ يَمْخُورٌ: ئۇزۇن بويۇن.

يُمَّ يُيَمّ يَمًّا الشَّخصُ: دېڭىزغا تاشلىۋېتىلدى.

«يُمَّتْ بَعْضُ الْمَنَازِلِ عَلَى الشَّاطِئِ إِثْرَ الْعَاصِفَةِ»: قاتتىق بوراننىڭ تەسىرىدىن قىرغاقتىكى بەزى ئۆيلەرنى دېڭىز يۇتۇۋەتتى.

يَمٌّ ج يُمُومٌ: دېڭىز؛ ياۋا كەپتەر.

«مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ إِصْبَعَهُ فِي الْيَمِّ فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ» ‹حديث›: دۇنيانى ئاخىرەتكە سېلىشتۇرغاندا، دۇنيا پەقەت سىلەرنىڭ بارمىقىڭلارنى دېڭىزغا سېلىپ چىقارغاندەك گەپ. بارمىقىنى سۇغا سالغۇچى قاراپ باقسۇنكى، ئۇنىڭ بارمىقىغا قانچىلىك سۇ يۇقىدۇ.

يَمَّمَ يُيَمِّمُ تَيْمِيمًا: باردى، كەتتى، يۈزلەندى.

يَمَّنَ يُيَمِّنُ تَيْمِينًا: ئوڭغا بۇرۇلدى، ئوڭ تەرەپكە ماڭدى، ئوڭ تەرەپكە كەتتى؛ يەمەنگە باردى، يەمەنگە كەتتى.

يَمَنَ يَيْمَنُ وَ يَمِنَ يَيْمَنُ وَ يَمُنَ يَيْمُنُ وَ يُمِنَ يُمْنًا وَ مَيْمَنَةً: بەختلىك بولدى، سائادەتلىك بولدى، تەلەيلىك بولدى، بەخت-سائادەتلىك بولدى، تەلەي ئوڭدىن كەلدى،

يَمَنَ لِ...: بەخت ياراتتى، بەخت ئېلىپ كەلدى، بەختىيار قىلدى، تەلەيلىك قىلدى.

يُمْنٌ: خەيرلىك، قۇتلۇق، بەخت-سائادەت، ياخشىلىق ئالامىتى، ياخشىلىق بەلگىسى، تەلەي.

«دَعَا لَهُ بِالْيُمْنِ لَيْلَةَ زِفَافِهِ»: تويى كېچىسى ئۇنىڭغا بەخت تىلىدى.

«أَعَادَ اللهُ عَلَيْكُمُ الْعِيدَ بِالْيُمْنِ وَالْبَرَكَةِ»: ئاللاھ سىلەرنىڭ ھېيتىڭلارنى قۇتلۇق ۋە بەرىكەتلىك قىلسۇن.

يَمَنٌ . يَمْنَةٌ: ئوڭ ، ئوڭ تەرەپ، ئوڭ ياق.

بِلَادُ الْيَمَنِ: يەمەن.

بُنُّ الْيَمَنِ: قەھۋە.

يَمَنِيٌّ ج يَمَنِيُّونَ: يەمەنلىك، يەمەننىڭ.

يُمْنَى ج يُمْنَيَاتٌ: ئوڭ قول.

اَلْجِهَةُ الْيُمْنَى: ئوڭ تەرەپ، ئوڭ ياق.

«كَانَتْ يَدُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْيُمْنَى لِطَهُورِهِ وَطَعَامِهِ» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاھارەت ئالغاندا، تاماق يېگەندە ئوڭ قولنى ئىشلىتەتتى.

يَمِينٌ ج يَمِينَاتٌ وَ أَيْمَانٌ وَ أَيْمُنٌ وَ أَيَامِنُ وَ أَيَامِينُ: ئوڭ، ئوڭ تەرەپ، ئوڭ ياق، ئوڭ قول؛ قەسەم، قەسەم سۆزى، ئىتتىپاقداش؛ ئەھدە.

«كَانَ يَجْعَلُ يَمِينَهُ لِطَعَامِهِ وَ شَرَابِهِ وَ ثِيَابِهِ» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماق يېگەندە، سۇ ئىچكەندە، كىيىم كىيگەندە ئوڭ قولنى ئىشلىتەتتى.

يَمِينُ اللَّغْوِ: بىھۇدە قەسەم، ئىناۋەتسىز قەسەم.

يَمِينٌ حَاسِمَةٌ: قەتئىي قەسەم.

«الْكَبَائِرُ: اَلْإِشْرَاكُ بِاللهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَالْيَمِينُ الْغَمُوسُ ...» ‹حديث›: چوڭ گۇناھلار: ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش، ئاتا-ئانىنى قاقشىتىش، ئادەم ئۆلتۈرۈش ۋە يالغان قەسەم قىلىش ...

عُضْوُ الْيَمِينِ: زاسىداتېل.

يَمِينٌ غَلِيظَةٌ: بۇزۇلماس ۋەدە، ئايرىلماس دوستلۇق.

أَدَّى الْيَمِينَ . حَلَفَ الْيَمِينَ: قەسەمياد قىلدى، قەسەم قىلدى، قەسەم بەردى.

إِلَى الْيَمِينِ دُرْ: ئوڭغا بۇرۇل.

يَمِينًا وَشِمَالًا: ئوڭغا ۋە سولغا.

يَمِينُ الْوَلَاءِ وَالْإِخْلَاصِ: ساداقەتلىك، ئىتتىپاقداشلىق ئەھدى.

يَمِينٌ كَاذِبَةٌ: يالغان قەسەم.

أَدَّى الْيَمِينَ الدُّسْتُورِيَّةَ أَمَامَ الرَّئِيسِ: دۆلەت رەئىسى ئالدىدا قەسەم بېرىپ ۋەزىپە تاپشۇرۇۋالدى.

هُوَ عِنْدَنَا بِالْيَمِينِ: ئۇ بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ئورنى بار ئادەم.

مَامَلَكَتْ يَمِينُهُ: ئۇنىڭ مال-مۈلكى، ئۇنىڭ

ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىلەر.

يَمِيْنُ اللهِ لَا أَفْعَلُ كَذَا: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، بۇ ئىشنى قىلمايمەن.

يَمِيْنًا: ئوڭ تەرەپتە، ئوڭ ياقتا، ئوڭدىن.

يَمِيْنِيٌّ: ئوڭنىلىك، ئوڭ تەرەپنىلىك، ئوڭ ياقنىلىك، ئوڭچىل.

اَلْإِنْتِهَازِيَّةُ الْيَمِيْنِيَّةُ: ئوڭچىل، ئوپپورتونىزم.

أَصْحَابُ الْإِنْحِرَافِ الْيَمِيْنِيَّةِ: ئوڭچىل ئۇنسۇرلار، ئوڭچىل گۇرۇھلار، ئوڭ تەرەپكە ئېغىپ كەتكۈچىلەر.

دَوْرَةٌ يَمِيْنِيَّةٌ: ئوڭ قانات، ئوڭچىللىق، ئوڭغا مايىل.

آرَاءٌ يَمِيْنِيَّةٌ: ئوڭچىل خاھىشلار.

«عَدَدُ الْيَمِيْنِيِّيْنَ فِي الْبَرْلَمَانِ يَفُوقُ عَدَدَ الْيَسَارِيِّيْنَ»: پارلامېنتتا ئوڭچىللارنىڭ سانى سولچىللارنىڭكىدىن ئارتۇق.

يَنَايِرُ: يانۋار، 1 ـ ئاي.

يَنْبُوعٌ ج يَنَابِيْعُ: بۇلاق.

﴿حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا﴾ «قرآن»: «تاكى سەن بىزگە يەر ئاستىدىن بىر بۇلاقنى ئېتىلدۇرۇپ چىقارمىغۇچە».

يَنْسُونُ: شاكال بەدىيان.

يَنَعَ يَيْنَعُ وَ يَيْنِعُ يَنْعًا وَ يُنْعًا وَ يُنُوعًا: پىشتى، يېتىلدى، تەييار بولدى.

يَنَعَ الْبَلَحُ: خورما پىشتى.

يَنِيْعٌ: پىشقان، يېتىلگەن؛ قىزىل، قىپقىزىل.

يَهْفُوفٌ: ئەقلى قىسقا، بەڭگىلتەك، قورقۇنچاق، چۆل ـ جەزىرە، تاش يۈرەك.

يَهِمَ يَيْهَمُ يَهَمًا: ئەقلىدىن ئازدى، ئەس ـ ھوشىنى يوقاتتى.

اَلْيَهْمَاءُ: سۇسىز، ئوت ـ چۆپسىز قاراڭغۇ جاڭگال.

يَهُودِيٌّ ج يَهُودٌ: يەھۇدىي، يەھۇدىينىڭ، يەھۇدىي مىللىتىگە مەنسۇپ ئادەم.

يَهُودِيَّةٌ: يەھۇدىي ئايال، يەھۇدىي مىللىتى.

اَلْيَهُودِيَّةُ: يەھۇدىيچىلىق، يەھۇدىي دىنى.

يُوحُ: قۇياش.

«جَعَلَ اللهُ أَعْمَرَ مِنْ نُوحٍ وَأَنْوَرَ مِنْ يُوحٍ»: ئاللاھ ئۆمرۈڭنى نۇھدىنمۇ ئۇزۇن قىلسۇن، يۈزۈڭنى قۇياشتىنمۇ نۇرلۇق قىلسۇن.

يُوخِنِيَّةٌ: يېۋگېنىكا (بىئولوگىيىنىڭ بىر تارمىقى بولۇپ، ئىنسان ئىرسىيەتچانلىقىنى قانداق ياخشىلاشنى تەتقىق قىلىدۇ).

يُوخِيَّةٌ: يېۋگېنىكا (بىئولوگىيىنىڭ بىر تارمىقى بولۇپ، ئىنسان ئىرسىيەتچانلىقىنى قانداق ياخشىلاشنى تەتقىق قىلىدۇ).

يُودُ: يود.

يُودَاتٌ: يودلۇق تۇزلار، يودلۇق كىسلاتا تۇزى.

يُودُوفُرْمٌ: يودوفورم، يودوفورمىئوم.

يُودُورٌ: يودلاشتۇرغۇچى ماددا، يودلاشتۇرغۇچى ئىنزىم.

يُورَاتٌ. يُورَاةٌ: سۈيدۈك كىسلاتا تۇزى.

يُورَانِيُوم: ئۇران.

يُورِيَا: ئورىيا؛ سۈيدۈك ماددىسى.

يُورِيْكٌ: سۈيدۈكنىلىك، سۈيدۈكلۈك.

اسِيْد يُورِيْك: سۈيدۈك كىسلاتاسى.

يُورِيْمِيٌّ: سۈيدۈكتىن زەھەرلىنىش كېسىلى.

يُوطُوبِيَا: خام ـ خىيال، قۇرۇق خىيال، قۇرۇق پەرەز، خىيال، ئۇتوپىيە، فانتازىيە.

يُوطُوبِيٌّ: فانتازىيىلىك، خام خىيالنىلىك، ئۇتوپىيىلىك.

يُولِيَه. يُولِيُو: ئىيول، 7 ـ ئاي.

يَوْمٌ ج أَيَّامٌ جج أَيَاوِيْمُ: كۈن، كۈندۈز، ۋاقىت.

يَوْمٌ أَبْيَضُ: قۇتلۇق كۈن، خەيرلىك كۈن، بەختىيار كۈن.

يَوْمٌ أَسْوَدُ: ئېغىر كۈن، قارا كۈن.

يَوْمُ الْأَحَدِ: يەكشەنبە، ھەپتە كۈنى.

يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ: دۈشەنبە كۈنى.

يَوْمُ عُطْلَةٍ: دەم ئېلىش كۈنى، ھاردۇق ئېلىش كۈنى، تەتىل كۈنى.

يَوْمٌ مَشْهُودٌ: بايرام، بايرام كۈنى، ھېيت، خاتىرە كۈنى، ئۇنتۇلماس كۈن، مۇھىم كۈن.

اَلْيَوْمُ الْمَشْهُودُ: قىيامەت كۈنى.

«إِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرْثَارُونَ» ‹حديث›: سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى قىيامەت كۈنى مېنىڭ ئەڭ ئۆچلۈكۈمنى كەلتۈرىدىغان ۋە مەندىن ئەڭ يىراق بولىدىغىنىڭلار ۋالاقتەككۈر كىشىدۇر.

كُلَّ يَوْمٍ: ھەر كۈنى، ھەر كۈندە.

ذَاتَ يَوْمٍ: بىر كۈنى، كۈنلەرنىڭ بىرىدە.

فِي الْيَوْمِ ذَاتِهِ: شۇ كۈنى.

إِلَى الْيَوْمِ: بۈگۈنگىچە، بۈگۈنگە كەلگۈچىلىك، بۈگۈنكى كۈنگىچىلىك، ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر، بۈگۈنگە قەدەر.

مِنْ يَوْمٍ لِيَوْمٍ: ھەر كۈنى، ھەر كۈندە، كۈندىن-كۈنگە، كۈن ساناپ، كۈنسايىن، كۈنسېرى.

حَتَّى الْيَوْمِ: بۈگۈنگە قەدەر، بۈگۈنگىچىلىك، ھازىرغىچە، ھازىرغا قەدەر.

يَوْمَ كَانَ مُعَلِّمًا: ئۇ ئوقۇتقۇچى بولغان كۈنلەردە، ئۇ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقان كۈنلەردە.

يَوْمُ الْعُطْلَةِ الرَّسْمِيَّةِ: ئومۇمىي دەم ئېلىش كۈنى، دەم ئېلىش كۈنى، ھاردۇق كۈنى.

يَوْمًا فَيَوْمًا. يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ: ھەر كۈنى، ھەر كۈندە، كۈندىن-كۈنگە، كۈنسېرى، كۈنساناپ، كۈنسايىن.

اِبْنُ الْيَوْمِ: زامانىۋى.

هَذَا الشَّابُّ ابْنُ الْيَوْمِ: بۇ ياش زامانىۋىدۇر.

اِبْنُ يَوْمِهِ: داۋاملاشمايدىغان، تۇراقسىز، ۋاقىتلىق، ئۆمرى قىسقا.

هَذَا الْحَدَثُ ابْنُ يَوْمِهِ: بۇ ۋەقە داۋاملاشمايدۇ.

«اَلدُّنْيَا يَوْمَانِ يَوْمٌ لَكَ وَيَوْمٌ عَلَيْكَ»: دۇنيا ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، بىر كۈن پايدا ئالساڭ بىر كۈن زىيان تارتىسەن.

يَوْمُ الدِّينِ: قىيامەت.

يَوْمٌ لَكَ وَيَوْمٌ عَلَيْكَ: ئەھۋال ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

اَلْيَوْمَ: بۈگۈن.

اَلْيَوْمُ الْآخِرُ: ئاخىرەت كۈنى.

﴿اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ ‹قرآن›: بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم.

«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَوْمُ عِيدٍ خَالَفَ الطَّرِيقَ» ‹حديث›: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېيت نامىزىغا بارغاندا بىر يول بىلەن، قايتىش ۋاقتىدا باشقا بىر يول بىلەن ماڭاتتى.

يَوْمَذَاكَ: بۇ كۈندە، شۇ كۈندە.

«كَانَ أَجْدَادُنَا يَوْمَذَاكَ مِنَ الْعُلَمَاءِ»: بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز شۇ كۈنلەرنىڭ ئالىملىرىدىن ئىدى.

يَوْمَئِذٍ: ئۇ كۈندە.

﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ ‹قرآن›: بۇ كۈندە (سائادەتمەنلەرنىڭ) يۈزلىرى نۇرلۇق بولىدۇ. (ئۇلار) پەرۋەردىگارىغا قاراپ تۇرىدۇ.

أَيَّامُ الْعَرَبِ: ئەرەبلەرنىڭ چوڭ ئىشلىرى خاتىرىسى، ئۇرۇش - جېدەللىرى.

أَيَّامُ اللهِ: ئاللاھنىڭ نېمەتلىرى ۋە ئازاب-ئۇقۇبەتلىرى.

﴿وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللهِ﴾ ‹قرآن›: ئۇلارغا ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىنى ئەسلەتكىن.

يَوْمِيٌّ: كۈندىلىك.

عَمَلٌ يَوْمِيٌّ: كۈنلۈك ئىش.

عَامِلٌ يَوْمِيٌّ: كۈنلۈك ئىشچى.

يَوْمِيَّةٌ ج يَوْمِيَّاتٌ: كالېندار، ئىشچىنىڭ كۈنلۈك ئىش ھەققى، كۈندىلىك خاتىرە.

يَعْمَلُ بِالْيَوْمِيَّةِ: ئۇ كۈنلۈك ئىش ھەققىگە ئىشلەيدۇ.

جَرِيْدَةٌ يَوْمِيَّةٌ: كۈندىلىك گېزىت.

يَوْمِيَّاتٌ: كۈندىلىك ئىشلار يېزىلىدىغان خاتىرە دەپتەر.

يَوْمِيَّاتُ مَجْنُونٍ: سەۋدايى خاتىرىسى.

اَلْيُونَان: يۇنان، گرېتسىيە.

بِلَادُ الْيُونَانِ: گرېتسىيە.

يُونَانِيٌّ: گرېتسىيىنىڭ، گرېك، گرېتسىيىلىك.

يُونَانِيَّةٌ: گرېكچە، گرېك تىلى.

«أَرِسْطُو مِنَ الْفَلَاسِفَةِ الْيُونَانِيِّيْنَ»: ئارىستوتېل يۇنان پەيلاسوپلىرىدىندۇر.

الْيونِسكُو: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىلىم-پەن تەلىم-تەربىيە مۇئەسسەسى.

يُونِيَّه. يُونِيُو: ئىيۇن، 6- ئاي.

الأعلام

ئىسلامىيەتتىكى مەشھۇر شەخسلەر، ئەسەرلەر ۋە يۇرت ـ جايلار

مۆندەرىجە

ا

ب

ت

ث

ج

ح

خ

د

ذ

ر

ز

س

ش

ص

ط

ظ

ع

غ

ف

ق

ك

ل

م

ن

هـــ

و

ي

ا

إباضٌ، عبد الله بن إباضٌ: (ئىباز، ئابدۇللاھ ئىبنى ئىباز). تەمىمىلىك، ئىبازىيە مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇ مۇئاۋىيە بىلەن دەۋرداش بولۇپ، ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋاننىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە ۋاپات بولغان.

الإباضِيّة: (ئىبازىيە). بۇ بىر ئىسلام پىرقىسى بولۇپ، مۆتىدىل ئېقىمدىكى خاۋارىجلار پىرقىسىنىڭ بىر قىسمى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان. ئىككى پىرقە ئارىسىدا مەلۇم پەرقمۇ بار. بۇ پىرقە دەسلەپتە بەسرە ۋە كۇفە قاتارلىق رايونلارغا تارقالغان. كېيىن ماراكەش رايونلىرىغا تارقالغان. بۇ پىرقىدىكىلەر ماراكەش، ئوممان قاتارلىق جايلاردا ھېلىھەم بار.

إبراهيم بن أدهم: (ئىبراھىم ئىبنى ئەدھەم) (ھ ؟ـ 161 / م ؟ـ 778). بەلخلىق مەشھۇر زاھىد، جاھانكەزدىلىك بىلەن ئۆتكەن. ئۇنىڭ مەقبەرىسى سۇرىيەدىكى بىر تاغدا بولۇپ، كىشىلەرنىڭ زىيارەتگاھىغا ئايلانغان.

إبْراهيمُ الخليل: (ئىبراھىم خەلىل، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام). ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بابىل زېمىنىدا تۇغۇلغان. ئۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سامنىڭ نەسلىدىن بولۇپ، قوۋمى بۇتپەرەس ئىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام قوۋمىنى بۇتلارغا چوقۇنماي، بىر ئاللاھغا ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلغان. ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنى چېقىپ تاشلىغان. ئۇلار ئۇنى جازالاش ئۈچۈن لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تاشلىغاندا، ئاللاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئامان-ئېسەن ساقلىغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام شامغا، ئاندىن مىسىرغا ھىجرەت قىلغان. ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە ئوغلى ئىسمائىل بىلەن كەئبىنى بىنا قىلغان. ئۇ ياشىنىپ، ئايالى سارەمۇ قېرىپ تۇغۇتتىن قالغاندا، ئاللاھ ئۇلارغا مەرھەمەت قىلىپ ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنى بەرگەن. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام خەلىلۇللاھ (ئاللاھنىڭ دوستى) دەپ ئاتالغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر دۇنياغا كەلگەنلىكتىن، ئۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ بوۋىسى دېيىلىدۇ. ئاللاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا سۇھۇف دەپ ئاتالغان كىتابنى نازىل قىلغان. ئىشەنچلىك رىۋايەتلەرگە ئاساسلانغاندا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام 175 يىل ئۆمۈر كۆرگەن.

إبراهيم النخعي: (ئىبراھىم نەخەئى) (ھ 46ـ96 / م 666ـ815). تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن بولۇپ، ئابىد، مۇجتەھىد، فەقىھ ھەم مۇھەددىس ئىدى. زالىم ھەججاجدىن قېچىپ يوشۇرۇنغان ھالەتتە ۋاپات بولغان.

أبْرَهَةُ الأَشْرَمُ: (ئەبرەھەتۇل ئەشرەم). ھەبەش ھەربىي قوماندانى. مىلادىيە 6-ئەسىردە ھەبەش پادىشاھىنىڭ پەرمانى بىلەن

يەمەننى ئىشغال قىلغان. ئۇ سەنئادىكى قەلس قاتارلىق چېركاۋلارنى سالدۇرغان. كېيىن كەئبىنى چېقىپ تاشلاش ئۈچۈن مەككىگە باستۇرۇپ كىرمەكچى بولغاندا، ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن ئۇرۇش پىللىرى ماڭماي يېتىۋېلىپ، مەككىنى ۋەيران قىلىش مەقسىتىگە يېتەلمىگەن. بۇ ئىش مىلادىيە 570 ـ يىلى يۈز بەرگەن بولۇپ، بۇ يىل پىل يىلى دەپ ئاتالغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دەل مۇشۇ يىلى تۇغۇلغان.

ابن أبي أصيبعة: (ئىبنى ئەبۇ ئۇسەيبەئە) (هـ 600 ـ 669 / م 1203 ـ 1270). دەمەشقلىق تېۋىپ، مىسىر ۋە سۇرىيىدە ياشىغان. "عيون الأنباء في طبقات الأطباء" «ئۇيۇنۇل ئەنبا فى تارىخىل ئەتىببا» (تېۋىپلارنىڭ تەرجىمىھالى) ناملىق كىتابى بىلەن داڭق چىقارغان.

ابن أبي حاتم، عبدالرحمن بن محمد بن إدريس بن المنذر التميمي، الحنظلي (أبومحمد): (ئىبنى ئەبۇ ھاتەم، ئابدۇراھمان ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئىدرىس ئىبنى مۇنزىرىتتەمىمىل ھەنزەلى، ئەبۇ مۇھەممەد) (هـ 240 ـ 327 / م 854 ـ 938). چوڭ ھەدىسشۇناسلاردىن بىرى. سەككىز جىلدلىق "الجرح والتعديل" «ئەلجۇرھۇ ۋەتتەئدىل» ۋە كۆپ جىلدلىق "التفسير" «ئەتتەفسىر»، ئىككى جىلدلىق "علل الحديث" «ئىلەلۇل ھەدىس» ۋە "المراسيل" «ئەلمەراسىل»، "المسند" «ئەلمۇسنەد» قاتارلىق كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان.

ابن أبي صادق (أبو القاسم عبد الرحمن): (ئىبنى ئەبۇ سادىق، ئەبۇلقاسىم ئابدۇراھمان) (هـ ؟ـ 1077 / م ؟ـ 1666). نىشاپۇرلۇق تېۋىپ ۋە پەيلاسوپ، ئىبنى سىنانىڭ شاگىرتى. جالىنۇس، سوقرات ۋە ھۇنەيىن ئىبنى ئىسھاقنىڭ تېببىي ئەسەرلىرىنى شەرھلىگەن.

ابن أبي طاهر (أحمد بن طيفور): (ئىبنى ئەبۇ تاھىر، ئەھمەد ئىبنى تەيفۇر) (هـ 203 ـ 279 / م 819 ـ 893). باغدادلىق تارىخچى. ئۇنىڭ "تاريخ بغداد" «تارىخۇ بەغداد» (باغداد تارىخى) ناملىق ئەسىرى بار.

ابن آجروم (أبو عبد الله الصنهاجي): (ئىبنى ئاجۇرۇم، ئەبۇ ئابدۇللاھ سەنھاجى) (هـ ؟ـ 723 / م ؟ـ 1323). گرامماتىكشۇناس، ماراكەشنىڭ فاس شەھرىدىن. "المقدمة الأجرومية في علم العربية" «ئەلمۇقەددىمەتۇل ئاجۇرۇمىيە فى ئىلمىل ئەرەبىيە» (ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىدىن دەسلەپكى ساۋات) ناملىق كىتابى بىلەن داڭق چىقارغان.

ابن الأعرابي (أبو عبد الله محمد): (ئىبنى ئەئرابى، ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد) (هـ 150 ـ 230 / م 767 ـ 845). كۇفىلىق داڭلىق تىلشۇناس. ئەبۇ مۇئاۋىيە زەرىر، مۇفەززەل زەببىي ۋە كىسسائىيلاردىن ئەدەبىيات ئۆگەنگەن. ئۇنىڭدىن ئىبنى سەكىيت ۋە سەئلەبلەر تەلىم ئالغان. ئۇنىڭ "كتاب أسماء خيل العرب وفرسانهم" «كىتابۇ ئەسمائى خەيلىل ئەرەب ۋە فۇرسانىھىم» (ئەرەب ئاتلىرى ۋە چەۋەندازلىرىنىڭ ناملىرى) ۋە "كتاب النوادر" «كىتابۇننەۋادىر» ناملىق كىتابلىرى بار.

ابن الأنباري (أبو البركات): (ئىبنۇل ئەنبارى، ئەبۇلبەرەكات) (هـ 512 ـ 576 / م 1119 ـ 1181). گرامماتىكشۇناس، تىلشۇناس. جەۋالىقى ۋە ئىبنى شەجەرلەردىن ئىلىم ئۆگەنگەن. باغدادتا ئىلىم تەھسىل قىلغان. ئۇنىڭ "نزهة الألبّاء في طبقات الأدباء"

«نۇزھەتۇل ئەلىببا فى تەبەقاتىل ئۇدەبا» (ئەدىبلەر تەرجىمھالى) "الإنصاف في مسائل الخلاف" «ئەلئىنساف فى مەسائىلىل خىلاف» (بەسرە ۋە كۇفە گراماتىكشۇناسلىرى ئارىسىدىكى ئىختىلاپلىق مەسىلىلەرگە نىسبەتەن ئادىل مۇئامىلە قىلىش) ۋە "أسرار العربية" «ئەسرارۇل ئەرەبىيە» (ئەرەب تىلىنىڭ سىرلىرى) ناملىق كىتابلىرى بار.

ابن إياس (أبو البركات): (ئىبنى ئىياس، ئەبۇلبەرەكات) (ھ ؟ـ 930 / م ؟ـ 1524). مىسىردىكى مەملۇكىيلار سۇلالىسى دەۋرىدە ياشىغان تارىخچى. ئۇنىڭ "بدائع الزهور في وقائع الدهور" «بەدائىئۇززۇھۇر فى ۋەقائىئىددۇھۇر» (زامان ۋەقەلىرى) ۋە "نشق الأزهار في عجائب الأقطار" «نەشقۇل ئەزھار فى ئەجائىبىل ئەقتار» (ئەللەرنىڭ ئاجايىپ خەۋەرلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

ابن باديس (عبد الحميد): ئىبنى بادىس، ئابدۇلھەمىد) (ھ 1306 ـ 1359 / م 1889 ـ 1940). ئالجىرىيىلىك ئالىم. ئىسلاھات ھەرىكىتى ۋە ئەدەبىيات گۈللىنىشىنىڭ باشلامچىلىرىدىن بىرى. ئۆز ۋەتىنىنىڭ مۇستەقىللىقى ئۈچۈن تۈھپە قوشقان كاتتا مۇجاھىد، قۇسەنتىنىدە تۇغۇلغان. تۇنىس زەيتۇنە ئۇنىۋېرسىتېتىنى تاماملىغان. ئىجتىمائىي ئىسلاھات توغرىسىدىكى قاراشلىرى، مۇستەقىللىق شوئارلىرى ۋە دىنىي تەلىم ـ تەربىيە نەزەرىيىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، "الشهاب" «ئەششىھاب» (ئاقار يۇلتۇز) ژۇرنىلىنى نەشر قىلغان. ئۇ ئالجىرىيە ھازىرقى زامان ئىسلام ئىدېئولوگىيىسىنىڭ باشلامچىسى ھېسابلىنىدۇ.

ابن بطوطة (محمد بن عبد الله): (ئىبنى بەتۇتە، مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 703 ـ 778 / م 1304 ـ 1377). ماراكەشنىڭ تەنجەت شەھرىدە تۇغۇلغان، دۇنيانىڭ نۇرغۇن جايلىرىنى ئايلانغان داڭلىق سەيياھ. ئۇنىڭ ئۈچ قېتىملىق ساياھىتى تەخمىنەن 29 يىل داۋاملاشقان بولۇپ، شۇ جەرياندا ئافرىقا، ئەرەب ئەللىرى، ئاسىيا ۋە يىراق شەرق ئەللىرىنى زىيارەت قىلغان، كېيىن ماراكەشنىڭ فاس شەھرىدە ماكانلىشىپ قالغان. ئۇنىڭ "تحفة النظار في غرائب الأمصار وعجائب الأسفار" «توھفەتۇننەززار فى غەرائىبىل ئەمسار ۋە ئەجائىبىل ئەسفار»، يەنە ساياھەت خاتىرىسى دەپ تونۇلغان "رحلة ابن بطوطة" «رىھلەتۇ ئىبنى بەتۇتە» ناملىق مەشھۇر كىتابى بار.

ابن البيطار (عبد الله بن أحمد): (ئىبنى بەيتار، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەھمەد) (ھ ؟ـ 645 / م ؟ـ 1248). ئەندەلۇسلۇق تېۋىپ ۋە بوتانىك، ئەييۇبىيلارنىڭ خىزمىتىدە بولغان. "مفردات ابن البيطار" «مۇفرەدات ئىبنى بەيتار» (ئىبنى بەيتار يەككە دورىلىرى) دەپ تونۇلغان "الجامع لمفردات الأدوية والأغذية" «ئەلجامىئۇ لىمۇفرەداتىل ئەدۋىيە ۋەلئەغزىيە» ناملىق كىتاب ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

ابن تومرت (محمد بن عبد الله): (ئىبنى تومرت، مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ ؟ـ 524 / م ؟ـ 1130). ماراكەشلىك دىنىي ئىسلاھاتچى ۋە ماراكەش دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى. ئۇ «مەھدى» دېگەن لەقەب بىلەن ئاتالغان، 1120 ـ يىلى مۇۋەھھىدلەر دۆلىتىنى قۇرغان. ئابدۇلمۇئمىن ئىبنى ئەلى ئۇنىڭ ئورنىدا تەختكە ئولتۇرغان.

ابن تيمية، أحمد تقي الدين: (ئىبنى تەيمىيە، ئەھمەد تەقىيۇددىن) (ھ 662 ـ 728

/ م 1263 ـ 1328). فەقىھ، مۇھەددىس، ھەنبەلىيە مەزھىپىدىكى كالامشۇناس، دىنى ئىسلاھاتچى. ئالىملار بىلەن ئىلمىي مۇنازىرىلەردە بولغان، دەرس ئىبتقان ۋە نۇرغۇن پەتىۋالارنى بەرگەن. ئۇ "السياسة الشرعية في إصلاح الراعي والرعية" «ئەسسىياسەتۇششەرئىيە فى ئىسلاھىرراﺋﻰ ۋەررەئىيە» (رەھبەر ۋە پۇقرا ئوتتۇرىسىنى ئىسلاھ قىلىشتىكى شەرئەتنىڭ پرىنسىپى)، "مجموعة الفتاوى" «مەجمۇئەتۇل فەتاۋا» (پەتىۋالار توپلىمى) ۋە "الرسائل" «رەسائىل»لاردەك نۇرغۇنلىغان ئەسەرلەرنى قالدۇرۇپ كەتكەن. زىنداندا ۋاپات بولغان.

ابن جبير (محمد بن أحمد): (ئىبنى جۇبەير، مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد) (ھ 539 ـ 613 / م 1145 ـ 1217). ئەندەلۇسلۇق سەيياھ، بەلەنسىيەدە تۇغۇلۇپ، ئىسكەندىرىيەدە ۋاپات بولغان. مىسىر، مەككە، سۈرىيەلەرنى زىيارەت قىلغان. ئۇ "رحلة ابن جبير" «رىھلەتۇ ئىبنى جۇبەير» (ئىبنى جۇبەير ساياھەتنامىسى) ناملىق مەشھۇر كىتابى بىلەن داڭق چىقارغان.

ابن الحاجب، جمال الدين (أبو عمرو عثمان بن عمر): (ئىبنى ھاجىب، جامالۇددىن ئەبۇ ئەمرى ئۇسمان ئىبنى ئۇمەر) (ھ ؟ ـ 646 / م ؟ ـ 1249). مىسىرلىق گراماتىكىشۇناس، داڭلىق تىلشۇناس، مالىكىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. مىسىرنىڭ سىنا دېگەن يېرىدە دۇنياغا كەلگەن. دەمەشقتىكى ئۇمەۋىيلەر جامەسىدە مۇدەررىسلىك قىلغان. ئۇنىڭ گراماتىكا توغرىسىدا "الكافية" «ئەلكافىيە» (كافىيە)، مورفولوگىيە توغرىسىدا "الشافية" «ئەششافىيە» (شافىيە)، ئارۇز ۋەزنى ھەققىدە تۈزۈلگەن "المقصد الجليل في علم الخليل" «ئەلمەقسەدۇل جەلىل فى ئىلمىل خەلىل» (ئۇلۇغ مەقسەت) ۋە ئۇسۇلى فىقھى توغرىسىدا تۈزۈلگەن "مختصر المنتهى" «مۇختەسەرۇل مۇنتەھا» ناملىق كىتابلىرى بار.

ابن حَجَر العَسقلاني (أبو الفضل أحمد): (ئىبنى ھەجەرىل ئەسقەلانى، ئەبۇلفەزلى ئەھمەد) (ھ ؟ ـ 852 / م ؟ ـ 1449). مىسىرلىق مۇھەددىس ۋە تارىخچى. ئۇنىڭ سەھىھۇل بۇخارىغا يازغان "فتح الباري بشرح صحيح البخاري" «فەتھۇل بارى بىشەرھى سەھىھىل بۇخارى» ناملىق شەرھى ۋە "الإصابة في تمييز الصحابة" «ئەلئىسابە فى تەمىيزىسساھابە»، "الدرر الكامنة في أعيان المئة الثامنة" «ئەددۇررۇلكامىنە فى ئەئيانىل مىئەتىسسامىنە» ناملىق كىتابلىرى بار.

ابن حزم (علي بن أحمد): (ئىبنى ھەزمى، ئەلى ئىبنى ئەھمەد) (ھ 384 ـ 456 / م 994 ـ 1064). ئەندەلۇسلۇق شائىر، پەيلاسوپ، تارىخچى ۋە كالامشۇناس، قۇرتۇبە دېگەن جايدا دۇنياغا كەلگەن، سىياسىيدىن قول ئۈزۈپ يېزىقچىلىققا بېرىلگەن. ئۇنىڭ "طوق الحمامة" «تۇقۇل ھەمامە» ناملىق كىتابى ئەدەبىيات ساھەسىدىكى مەشھۇر ئەسەردۇر. بۇ ئەسەرنىڭ تەسۋىرلىرى ئىنتايىن نازۇك بولۇپ، ئەرەبلەرنىڭ مۇھەببەت ھەققىدە يېزىلغان ئەسەرلىرى ئىچىدە ئەڭ مەشھۇر. ئۇنىڭ "الفصل في الملل والأهواء والنحل" «ئەلفىسەل فىل مىلەل ۋەلئەھۋائى ۋەننىھەل» (دىنلار توغرىسىدا ئومۇمىي بايان) ناملىق كىتابى دىنلار سېلىشتۇرمىسى توغرىسىدىكى تۇنجى تارىخىي كىتاب ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ يەنە "جمهرة الأنساب" «جەمھۇرەتۇل ئەنساب» (نەسەبنامە) ۋە "الإحكام في أصول الأحكام" «ئەلئىھكام فى ئۇسۇلىل ئەھكام» (ئەھكاملار ھەققىدە) ناملىق كىتابلىرى بار.

ابن حوقل: (ئىبنى ھەۋقەل) (ھ ؟ ـ 370 /

م ?ـ 981). ئىسلام دۇنياسىنى ئايلىنىپ چىققان باغدادلىق سەيياھ ۋە جۇغراپىيىشۇناس. ئۇ "المسالك والممالك" «ئەلمەسالىك ۋەلمەمالىك» ناملىق كىتابى بىلەن داڭق چىقارغان.

ابن حيان: (ئىبنى ھەييان) (ھ 376 ـ 468 / م 987 ـ 1076). ئەندەلۇسلۇق ئەڭ پېشقەدەم ۋە مۆتىۋەر تارىخچى. ئۇنىڭ "المقتبس في تاريخ الأندلس" «ئەلمۇقتەبەس فى تارىخىل ئەندەلۇس» (ئەندەلۇس تارىخى) ناملىق كىتابى بار.

ابن خزيمة، محمد بن إسحاق بن خزيمة السلمي (أبو بكر): (ئىبنى خۇزەيمە، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ئىبنى خۇزەيمەتىسسۇلەمى)، (ھ 223 ـ 331 / م 838 ـ 924). كاتتا ھەدىسشۇناس ئالىم ۋە ئۇز زامانىدىكى نىيشاپۇرنىڭ ئىمامى، يېتىشكەن مۇجتەھىد فەقىھ ئىدى. ئىراق، شام، ھىجاز ۋە مىسىر قاتارلىق يۇرتلارغا بېرىپ ئىلىم تەھسىل قىلغان. ئىمام سۇبكى ئۇنىڭغا «ئىماملارنىڭ ئىمامى» دەپ نام بەرگەن. ئۇنىڭ يېزىپ قالدۇرغان ئەسەرلىرى 140 پارچىدىن ئاشىدۇ. مەسىلەن: "التوحيد" «ئەتتەۋھىد»، "إثبات صفة الرب" «ئىسباتۇ سىفەتۇررەب»، "صحيح ابن خزيمة" «سەھىھ ئىبنى خۇزەيمە»، "مختصر المختصر" «مۇختەسەر مۇختەسەر» قاتارلىقلار شۇ ئەسەرلەرنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

ابن الخطيب، (لسان الدين محمد بن عبد الله): (ئىبنى خەتىب، لىسانۇددىن مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 712 ـ 775 / م 1313 ـ 1374). ئەندەلۇسلۇق ئەدىب ۋە بۈيۈك تارىخ ئالىمى. غەرناتىدە ۋەزىر بولغان. قەلەم ۋە ئەلەمدە تەڭ يېتىشكەنلىكى ئۈچۈن "ذي الوزارتين" «زىلۋەزارەتەين» (ئىككى ۋازارەت

ساھىبى) دەپ نام ئالغان. ئۇ دىنسىز دەپ قارىلىپ قەتلى قىلىنغان. ئۇنىڭ تارىخ، شېئىر، ئەدەبىيات، تېبابەت ۋە تەسەۋۋۇپ ھەققىدە يازغان نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار. "الإحاطة في أخبار غرناطة" «ئەلئىھاتە فى ئەخبارى غەرناتە» (غەرناتە توغرىسىدا تولۇق مەلۇمات)، "اللمحة البدرية في الدولة النصرية" «ئەللەمھەتۇل بەدرىيە فىددەۋلەتىننەسرىيە» (ناسارالار دۆلىتىدە پارلىغان ئاي)، "رقم الحلل في نظم الدول" «رەقمۇل ھۇلەل فى نەزمىددۇۋەل» (دۆلەت تۈزۈلمىلىرى) ۋە "ريحانة الكتاب" «رەيھانەتۇل كىتاب» (كىتابلارنىڭ گۈلى) ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىدۇر. ئۇنىڭ يەنە شېئىرىي دىۋانىمۇ بار.

ابن خفاجة (ابراهيم): (ئىبنى خەفاجە، ئىبراھىم ئىبنى ئەبۇ فەتھى) (ھ 449 ـ 532 / م 1058 ـ 1138). ئەندەلۇسلۇق شائىر، يازغۇچى. ئۇ شېئىرلىرىدا ئۆز ۋەتىنىنىڭ مۇھىتى ۋە كەڭ كەتكەن گۈزەل مەنزىرىلىرىنى بەدىئىي رەۋىشتە تەسۋىرلىگەن. شۇ سەۋەبتىن «جىنانۇل ئەندەلۇس» دەپ ئاتىلىپ قالغان.

ابن خلدون (عبد الرحمن، أبو زيد): (ئىبنى خەلدۇن، ئابدۇراھمان، ئەبۇ زەيد) (ھ 732 ـ 808 / م 1332 ـ 1406). دۇنياۋى ئىلىم ئەرbablىرىدىن. ئەرەب تارىخچىسى، پەيلاسوپ، دانىشمەن. ئۇز دەۋرىدىكى ھوقۇق، سىياسەت، قازىلىق، ئەدەبىيات ۋە باشقا ئىلىم ساھەلىرىدە كۆزگە كۆرۈنگەن ئالىم. تۇنىستا تۇغۇلۇپ، قاھىرەدە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ نەسىبى ھەزرەمىيە جەمەتىگە تۇتىشىدۇ. فاس، غەرناتە ۋە تىلمىسان شەھەرلىرىدە كۆپلىگەن مۇھىم سىياسىي خىزمەتلەرنى ئۆتىگەن. سۈيىقەست ۋە

تۆھمەتكە ئۇچرىغانلىقتىن شەرققە سەپەر قىلىپ، مىسىردا تۇرۇپ قالغان ۋە ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇدەررىسى بولغان. مالىكى مەزھىپىنىڭ قازىلىقىغا تەيىنلەنگەن. تارىخ توغرىسىدا كىتاب يېزىپ، پەلسەپە تارىخى ۋە جەمئىيەتشۇناسلىق ئىلمىنىڭ ئاساسچىسى ۋە بايراقدارى بولۇپ قالغان. بۇ بايانلار ئۇنىڭ "العبر" «ئەلئىبەر» ناملىق كىتابىغا يازغان مەشھۇر مۇقەددىمىسىدە بايان قىلىنغان. ئۇ بۇ كىتابىنىڭ مۇقەددىمىسىنى جەمئىيەتشۇناسلىق ئىلمى ئۇسلۇبىدا يازغان.

ابن الخياط (أبو بكر محمد): (ئىبنى خەييات، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد) (ھ ?_320 / م ?_932). باغدادتا مۇدەررىسلىك قىلغان. گراماتىكشۇناس، ئەسلى سەمەرقەندلىك، بەسرەدە ۋاپات بولغان. ئىمام زەججاج، ئەبۇ ئەلى فاسىلار ئۇنىڭ شاگىرتلىرى ئىدى. ئۇنىڭ "معاني القرآن" «مەئانىل قۇرئان» (قۇرئان مەنىلىرى) ۋە "النحو الكبير" «ئەننەھۋىل كەبىر» (گراماتىكا ھەققىدە) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

دُرَيْدٍ، ابْنُ دُرَيْدٍ، محمد بن الحسن الأزدي (أبو بكر): (ئىبنى دۇرەيد، مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن ئەزدى، ئەبۇ بەكرى) (ھ 223_322 / م 837_933). تىلشۇناس، ئەدىب، شائىر. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "الجمهرة" «ئەلجەمھەرە» (چوڭ لۇغەت) ۋە "الاشتقاق" «ئەلئىشتىقاق» (تۇرلەنمە سۆزلەر لۇغىتى) ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇنىڭ "المقصورة" «ئەلمەقسۇرە» ناملىق قەسىدىسى ناھايىتى مەشھۇر.

ابن رزين، محمد بن عيسى بن ابراهيم بن رزين التيمي الاسفاهاني (أبو عبد الله): (ئىبنى رەزىن، مۇھەممەد ئىبنى ئىسا ئىبنى ئىبراھىم

ئىبنى خۇزەيمەتىسسۇلەمى، ئەبۇ بەكرى). قىرائەتشۇناس ۋە تىلشۇناس ئالىم، قىرائەت ھەققىدە "الجامع" «ئەلجامىئ» ۋە "رسول القرآن" «رەسۇلۇل قۇرئان» دېگەن كىتابلارنى يازغان.

ابن رشد (أبو الوليد محمد): (ئىبنى رۇشد، ئەبۇ ۋەلىد مۇھەممەد) (ھ 520_594 / م 1126_1198). قۇرتۇبىدە تۇغۇلۇپ، ماراكەشتە ۋاپات بولغان. ئەرەب پەيلاسوپى ۋە كالامشۇناس. فىقھى، شېئىرىيەت، تېبابەت، ماتېماتىكا، ئاسترونومىيە ۋە پەلسەپەلەردىن دەرس بەرگەن. 1182 ـ يىلى ئىبنى تۇفەيل ئۇنى مۇۋەھھىدلەر خەلىپىسى ئەبۇ يەئقۇب ئىبنى يۇسۇپكە تونۇشتۇرغان. خەلىپە ئۇنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي تېۋىپى قىلىۋالغان. كېيىن قۇرتۇبىگە قازى بولغان. "فصل المقال فيما بين الحكمة والشريعة من الاتصال" «فەسلۇل ماقال فىيما بەيىنەل ھىكمەتى ۋەششەرىيئەتى مىنەلئىتتىسال» (پەلسەپە بىلەن شەرىئەتنىڭ مۇناسىۋىتى ھەققىدە يەكۈن) ناملىق ئەسىرىدە پەلسەپىنى شەرىئەتكە ئۇيغۇنلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنغان. شۇنداقلا غەززالىنىڭ "تهافت الفلاسفة" «تەھافۇتۇل فەلاسىفە» (پەلسەپىنىڭ ھالاكىتى) ناملىق كىتابىغا قارشى تۇرۇپ، پەيلاسوپلارنى قوغدىغان. ئۇ ئارىستوتېلنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرىنى شەرھلىگەنلىكتىن غەرب پەيلاسوپلىرى ئۇنى "الشارح" «ئەششارىھ» (شەرھ يازغۇچى) دەپ ئاتىغان.

ابن زيدون (أبو الوليد أحمد): (ئىبنى زەيدۇن، ئەبۇ ۋەلىد ئەھمەد) (ھ 394_462 / م 1004_1070). ئەندەلۇسلۇق ۋەزىر ۋە مەشھۇر شائىر. قۇرتۇبىدە تۇغۇلۇپ، ئىشبىلىيەدە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ مەشھۇر شېئىرى ـ مۇستەكفىينىڭ قىزىنىڭ تۇغۇلۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن يېزىلغان شېئىردۇر.

ۋەزىر ئىبنى ئەبدۇس بىلەن بۇ قىزنى تالىشىپ قالغان. ئىبنى ئەبدۇسنىڭ زىيانكەشلىك قىلىشى بىلەن ئىبنى جەھۋەر ئۇنى زىندانغا تاشلىغان. ئۇنىڭ مەھبۇبىسى ۋەللادە توغرىسىدا يازغان شېئىرلىرى ۋە ئۆز ئارا قىلىشقان مۇشائىرىلىرى بار. ئۇنىڭ نەشر قىلىنغان بىر دىۋانى بار.

ابن سيرين (أبو بكر محمد): (ئىبنى سىيرىن، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد) (ھ ?_110 / م ?_729). بەسرەلىك فەقىھ، چۈشكە تەبىر بېرەلەيدىغان مەشھۇر ئالىم.

ابن سينا، أبو علي الحسين بن عبد الله: (سىينا، ئىبنى سىنا، ئەبۇ ئەلى ھۇسەين ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 369_428 / م 980_1037). داڭلىق ئىسلام پەيلاسوپى، مەشھۇر تېۋىپ، ھۆكۈما ۋە ئىسلام ئالىمى. باش رەئىس، ئىككىنچى ئۇستاز نامىلىرى بىلەن تونۇلغان. بۇخاراغا يېقىن ئافشىنە دېگەن يەردە تۇغۇلۇپ، ھەمەداندا ۋاپات بولغان. ئارىستوتېل پەلسەپىسىنى چوڭقۇرلاپ ئۆگەنگەن. يېڭى ئەپلاتونىزمنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان. ئۇنىڭ ھاياتلىق ھېكمەتلىرى ھەققىدىكى "الحكمة المشرقية" «ئەلھېكمەتۇل مەشرىقىيە» ناملىق كىتابىدىن ئۇنىڭ تەسەۋۋۇپقا مايىللىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ تېبابەت توغرىسىدا "القانون" «ئەلقانۇن»، "الشفاء" «ئەششىفائ»، "النجاة" «ئەننەجات»، "الإشارات والتنبيهات" «ئەلئىشارات ۋە تەنبىھات»، پەلسەپە ۋە لوگىكا توغرىسىدا "الحدود" «ئەلھۇدۇد» قاتارلىق كىتابلىرى نەشر قىلىنغان. ئۇنىڭ يەنە مەشھۇر قەسىدىلىرى بار.

إبن شهاب زهري: (ئىبنى شىھاب زۇھرى) (ھ 52_124 / م 672_742). مەدىنىلىك تابىئىنلار ئىچىدىن چىققان چوڭ مۇھەددىس، مۇجتەھىد، شامدا ئولتۇراقلىشىپ قالغان. شەرىئەت ئىلمىدە ئۆز دەۋرىنىڭ يېگانىسى بولۇپ، فەقىھلەردىن ئىمام مالىك، سۇفيان سەۋرى، ئىبنى ئۇيەينە قاتارلىقلار بۇ زاتتىن ئىلىم ئۆگەنگەن. ئالىم ئىبنى دىنار: «ئىبنى شىھابتەك بىلىملىك ئادەمنى كۆرمىدىم» دېگەن. خەلىپە ئۇمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز مەملىكەت بويىچە بىر تۇتاش پەرمان چىقىرىپ، ئىبنى شىھابنىڭ پەتىۋاسىنى ئاساس قىلىشقا بۇيرۇغان. بۇ زات مەشھۇر يەتتە فەقىھنىڭ بارلىق ئىلمىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن.

ابن الصلاح (أبو عمرو تقي الدين عثمان): (ئىبنى سەلاھ، ئەبۇ ئەمرى تەقىيۇددىن ئوسمان) (ھ ?_643 / م ?_1245). شافئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ بولۇپ، تەپسىر ۋە ھەدىستە ۋايىغا يەتكەن ئالىم ئىدى. شەرزورغا يېقىن شەرخان ناملىق يەردە تۇغۇلغان. دىمەشقتە مۇدەررىسلىك ۋە مۇفتىلىق قىلىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "مقدمة ابن الصلاح" «مۇقەددىمە ئىبنى سەلاھ» نامىدا تونۇلغان "معرفة أنواع علم الحديث" «مەئرىفەتۇ ئەنۋائى ئىلمىل ھەدىس» (ئىلمى ھەدىسنىڭ تۈرلىرى)، ۋە "الفتاوى" «ئەلفەتاۋا» (پەتىۋا)، "الأمالي" «ئەلئامالىي»، "شرح الوسيط" «شەرھۇل ۋەسىيت» (ۋەسىيتنىڭ شەرھى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

ابن طفيل (أبو بكر محمد): (ئىبنى تۇفەيل، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد) (ھ 493_580 / م 1100_1185). ئەندەلۇسلۇق ئېنسىكلو-پېدىك ئالىم ۋە پەيلاسوپ. تېبابەت، ماتېماتىكا، ئاسترونومىيە ۋە شېئىرىيەتكە ئەھمىيەت بەرگەن. ئۇنىڭ "حي ابن يقظان" «ھەييە ئىبنى يەقزان» (ھەييە

ئىبنى يەقزان ھەققىدە قىسسە) ناملىق كىتابى بار. ئۇ بۇ كىتابىدا دىن بىلەن پەلسەپىنى ماسلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنغان.

ابن عابدين (محمد أمين): (ئىبنى ئابىدىن، مۇھەممەد ئەمىن) (ھ 1198 ـ 1251 / م 1784 ـ 1836). دەمەشقلىق ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ ئالىم. ئۇنىڭ "رد المحتار على الدر المختار" «رەددۇل مۇھتار ئەلەددۇررىل مۇختار» ۋە "الحاشية" «ئەلھاشىيە» ناملىق كىتابلىرى بار.

ابن عربشاه (أحمد): (ئىبنى ئەرەبشاھ، ئەھمەد) (ھ 790 ـ 854 / م 1388 ـ 1450). دەمەشقلىق تارىخچى ۋە سەيياھ. ئۇنىڭ ئەرەبچە، پارسچە ۋە تۈركچە يازغان ئەسەرلىرى بار. ئەڭ مەشھۇر ئەسىرى "عجائب المقدور في أخبار تيمور" «ئەجائىبۇل مەقدۇر فى ئەخبارى تەيمۇر» (تۆمۈرلەڭ تارىخى توغرىسىدا) ناملىق ئەسىرىدۇر.

ابن العربي (محيي الدين): (ئىبنى ئەرەبى، مۇھيىددىن) (ھ ? ـ 638 / م ? ـ 1240). ئەندەلۇسلۇق تەرىقەتچى، چوڭ شەيخ دەپ ئاتالغان. مىرسىيەدە تۇغۇلۇپ، ئىشبىلىيىدە چوڭ بولغان. شەرققە سەپەر قىلىپ، دەمەشقتە ئولتۇراقلىشىپ شۇ يەردە ۋاپات بولغان. "وحدة الوجود" «ۋەھدەتۇل ۋۇجۇد» (بارلىق مەۋجۇدىيەتنىڭ ئاللاھقا قوشۇلۇپ بىرلىشىپ كېتىشى) قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويغان. يازغان ئەسەرلىرى تەخمىنەن 400 پارچىغا يېتىدۇ. "الفتوحات المكية" «ئەلفۇتۇھاتۇل مەككىيە»، "فصوص الحكم" «فۇسۇسۇل ھىكەم»، "مفاتيح الغيب" «مەفاتىيھۇل غەيب»، "التعريفات" «ئەتتەئرىيفات»، "محاضرة الأبرار ومسامرة الأخبار" «مۇھازەرەتۇل ئەبرار ۋە مۇسامەرەتۇل ئەخبار»، "ديوان شعر" «دىۋانى شېئىر» لار ئۇلارنىڭ بىر قىسمىدۇر.

عساكر، الحافظ بن عساكر، علي بن الحسن بن هبة الله (أبو القاسم): (ئەساكىر، ھافىز ئىبنى ئەساكىر، ئەلى ئىبنى ھەسەن ئىبنى ھىبەتۇللاھ، ئەبۇلقاسىم) (ھ 499 ـ 571 / م 1105 ـ 1176). سەيياھ، تارىخشۇناس، شام دىيارىنىڭ ھەدىسشۇناس ئالىمى ئىدى. مەشھۇر "تاريخ دمشق" «تارىخۇ دىمەشق»نى، يەنە "الإشراق على معرفة الأطراف" «ئەلئىشراق ئەلا مەئرىفەتىل ئەتراف»، "كشف المغطى في فضل الموطا" «كەشفۇل مۇغەتتا فى فەزلىل مۇۋەتتا» (مۇۋەتتانىڭ پەزىلىتى ھەققىدە) قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان.

ابن عقيل (بهاء الدين عبد الله): (ئىبنى ئەقىيل، باھائۇددىن ئابدۇللاھ) (ھ 697 ـ 769 / م 1298 ـ 1368). مىسىرلىق ئەڭ داڭلىق گرامماتىكىشۇناس. ئۇنىڭ "شرح ألفية ابن مالك" «شەرھۇ ئەلفىيەتى ئىبنى مالىك» (ئەلفىيە نىڭ شەرھى) ناملىق كىتابى مۆتىۋەر كىتابدۇر.

ابن العميد: (أبو الفضل محمد): (ئىبنى ئەمىيد، ئەبۇلفەزل مۇھەممەد) (ھ ? ـ 359 / م ? ـ 970). داڭلىق يازغۇچى، شائىر، ئەدىب، بۇۋەيھلەر سۇلالىسىدە ۋەزىر بولغان. ئۇنىڭ يازغان بىرقانچە پارچە ماقالىلىرى ۋە شېئىرلىرى بار. ئوغلى ئەبۇ فەتھى ئەلىمۇ مىلادىيە 977 ـ يىلى دۆلەت ۋەزىرى ۋە ھامىيسى بولغان.

ابن الفارض (عمر بن علي): (ئىبنى فارىز، ئۆمەر ئىبنى ئەلى) (ھ 576 ـ 632 / م 1181 ـ 1235). مىسىرلىق شائىر، ئىسلام مۆتىۋەككۈرى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە

زاهــدلىقتا ئــۆتكەن تەرىقەتچى. تەرىــقەت مەسلىكىنى بايان قىلىپ يازغان "نظم السلوك" «نەزمۇسسۇلۇك» ناملىق (ھەربىر مىسراسىنىڭ ئەڭ ئاخىرى «تا» ھەرپى بىلەن ئاياغلاشقان) دىۋانى ئەڭ مەشھۇر ئەسىرىدۇر. ئۇنىڭ يەنە ئىلاھىي مەرىپەت توغرىسىدا "ميميسة" «مىيمىيە» (ھەربىر مىسراسىنىڭ ئەڭ ئاخىرى «مىم» ھەرپى بىلەن ئاياغلاشقان) ناملىق بىر دىۋانى بار. ھىرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

ابن فضلان (أحمد): (ئىبنى فەزلان، ئەھمەد). ئابباسىيلار خەلىپىسى مۇئتەز 921ـ يىلى بۇلغارىيىگە ئەلچى قىلىپ ئەۋەتكەن تارىخچى. ئۇنىڭ بىر ساياھەت خاتىرىسى بار بولۇپ، ئىستەخرى، مەسئۇدى ۋە ياقۇتلار "معجم البلدان" «مۇئجەمۇل بۇلدان» (جۇغراپىيە لۇغىتى) ناملىق قامۇستا ئۇنىڭدىن پايدىلانغان ۋە نەقىللەرنى كەلتۈرگەن.

ابن قتيبة (أبو محمد عبد الله): (ئىبنى قۇتەيبە، ئەبۇ مۇھەممەد ئابدۇللاھ) (ھ 212ـ 275 / م 828ـ 889). كاتتا ئەدەب، كۇفىدە تۇغۇلغان. ئەسلى خۇراسانلىق تىلشۇناس، ھەدىسشۇناس. دەينۇردا بىر مەزگىل قازىلىق قىلغان. ئۇ "الشعر والشعراء" «ئەششىئىر ۋەششۇئەرا» (شېئىرىيەت ۋە شائىرلار)، "أدب الكاتب" «ئەدەبۇل كاتىب» (يازغۇچىلارنىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاقلىرى)، "عين الأخبار" «ئەينۇل ئەخبار» (خەۋەرلەر) ۋە "كتاب المعارف" «كىتابۇل مەئارىف» (مائارىپ ئىلمى) قاتارلىق ئەسەرلىرى بىلەن داڭق چىقارغان.

ابن قيّم الجوزيّة، محمد بن أبي بكر الزرعي: (قەييىمىل جەۋزىيە، ئىبنى قەييىمىل جەۋزىيە، مۇھەممەد ئىبنى ئەبۇ بەكرى زەرەئىي) (ھ ?ـ 751 / م ?ـ 1350). دىمەشقلىق ھەنبەلىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. مەشھۇر دىنىي ئىسلاھاتچى. ئىبنى تەيمىيىنىڭ شاگىرتى. ئۇنىڭ بىلەن بىرگە زىندانغا تاشلانغان. مۇتەكەللىمىن، پەيلاسوپلارغا قارشى پىكىردە بولغان. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كۆپ بولۇپ، "زاد المعاد" «زادۇل مائاد»، "مدارج السالكين" «مەدارىجۇسسالىكىين»، "إعلام الموقعين" «ئىئلامۇل مۇۋەققىئىين»، "الطرق الحكمية" «ئەتتۇرۇقۇل ھىكەمىيە»، "الكافية الشافية" «ئەلكافىيەتۇششافىيە»، "شفاء العليل" «شىفائۇل ئەلىيل»، "روضة المحبين" «رەۋزەتۇل مۇھىببىين»، "الفوائد" «ئەلفەۋائىد» قاتارلىقلار ئۇ ئەسەرلەرنىڭ بىر قىسمىدۇر.

ابن كثير (إسماعيل): (ئىبنى كەسىر، ئىسمائىل) (ھ 699ـ 773 / م 1300ـ 1372). دىمەشقلىق مۇپەسسىر، مۇھەددىس، تارىخچى. "تفسير ابن كثير" «تەفسىر ئىبنى كەسىير» (تەپسىر ئىبنى كەسىر) ناملىق «قۇرئان كەرىم» تەپسىرى ۋە "البداية والنهاية" «ئەلبىدايە ۋەننىھايە» (باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىش) ناملىق تارىخ كىتابى بىلەن داڭق چىقارغان.

ابن ماجَة، ماجة، محمد بن يزيد القزويني أبو عبد الله: (ئىبنى ماجە، ماجە، مۇھەممەد ئىبنى يەزىدىل قەزۋىينى ئەبۇ ئابدۇللاھ) (ھ ?ـ 273 / م ?ـ 887). مەشھۇر مۇھەددىس ۋە مۇپەسسىر. قەزۋىينلىك. ئۇنىڭ مەشھۇر ئالتە ھەدىس كىتابىنىڭ بىرى بولغان "السنن" «ئەسسۇنەن» (سۇنەنى ئىبنى ماجە) ناملىق ھەدىس توپلىمى بار.

ابن مالك، أبو عبد الله محمد بن عبد الله: (ئىبنى مالىك، ئەبۇ ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 600ـ 672 / م 1204ـ

1274). ئىسپانىيىلىك تىلشۇناس، مەشھۇر گىراماتىكىشۇناس ئالىم. جەييانىدا تۇغۇلۇپ، دەمەشقتە ياشىغان ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ گىراماتىكا ھەققىدە "الكافية الشافية" «ئەلكافىيەتۇششافىيە»، "لامية الأفعال" «لامىيەتۇل ئەفئال» ۋە "شواهد التوضيح" «شەۋاھىدۇتتەۋزىھ»، ئەرەب تىلى گىراماتىكا قائىدىلىرىنىڭ ھەممىسىنى مىڭ بېيىتقا يىغىنچاقلاپ يازغان "الألفية" «ئەلفىيە» ناملىق كىتابلىرى بار. ئوغلى بەدرۇددىن مۇھەممەد (ھ ؟ - 686 / م ؟ - 1287) ئۇنىڭدىن تەلىم ئېلىپ، "شرح الألفية" «شەرھى ئەلفىيە»نى ۋە "لامية الأفعال" «لامىيەتۇل ئەفئال»نىڭ شەرھىسىنى يازغان.

ابن مجاهد (أبو بكر أحمد): (ئىبنى مۇجاھىد، ئەبۇ بەكرى ئەھمەد) (ھ ؟ - 324 / م ؟ - 936). باغدادلىق ئالىم، ئۆز دەۋرىدىكى قارىيلارنىڭ پېشۋاسى. ئۇنىڭ قىرائەت توغرىسىدا يازغان بىرقانچە پارچە ئەسىرى بار.

ابن ملجم (عبد الرحمن): (ئىبنى مۇلجەم، ئابدۇراھمان) (ھ ؟ - 40 / م ؟ - 660). خاۋارىجلاردىن بولۇپ، كۇفە مەسجىدىدە ھەزرىتى ئەلىنى سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

ابن نجيم (زين الدين): (ئىبنى نەجىم، زەينۇددىن) (ھ ؟ - 970 / م ؟ - 562). مىسىرلىق ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئۇنىڭ فىقھى توغرىسىدا "الأشباه والنظائر" «ئەلئەشباھۇ ۋەننەزائىر»، نەسەفىينىڭ "كنز الدقائق" «كەنزۇددەقائىق» (ئىنچىكە مەنىلەرنىڭ خەزىنىسى) ناملىق كىتابىغا يازغان شەرھى "البحر الرائق في شرح كنز الدقائق" «ئەلبەھرۇررائىق فى شەرھى كەنزىددەقائىق» (سۆزۈك دېڭىز) ناملىق كىتابى بار.

ابن النديم (محمد بن إسحاق أبو الفرج): (ئىبنى ئىبنى نەدىم، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ئەبۇلفەرەج) (ھ ؟ - 391 / م ؟ - 1000). باغدادلىق ئەدىب، ئۇ "الفهرست" «ئەلفىھرەست» ناملىق كىتابى بىلەن مەشھۇر.

ابن النفيس (علي بن أبي الحزم): (ئىبنى نەفىس، ئەلى ئىبنى ئەبۇ ھەزمى) (ھ 607 - 687 / م 1210 - 1288). تېۋىپ، پەيلاسوپ. دەمەشقتە تۇغۇلۇپ، قاھىرەدە ۋاپات بولغان. مىسىر تېۋىپلىرىنىڭ پېشۋاسى، ئۇنىڭ "شرح قانون ابن سينا" «شەرھى قانۇنى ئىبنى سىنا» (ئىبنى سىنانىڭ «قانۇنى»غا شەرھى) ۋە "موجز القانون" «مۇجىزۇل قانۇن» («قانۇن» نىڭ قىسقارتىلمىسى)، "الموجز في الطب" «ئەلمۇجىز فىتتىب» (تېبابەت ھەققىدە قىسقىچە بايان)، "الشامل في الطب" «ئەششامىلۇ فىتتىب» (تېبابەت ھەققىدە ئومۇمىي بايان) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار. ئۇ كىچىك قان تومۇرلاردىكى قان ئايلىنىشىنى ئۆلچەش ئەسۋابىنى كەشىپ قىلغان.

ابن هشام (عبد الملك): (ئىبنى ھىشام، ئابدۇلمەلىك) (ھ ؟ - 213 / م ؟ - 828). مەشھۇر تارىخچى. ئىبنى ئىسھاق يازغان رەسۇلۇللاھنىڭ تەرجىمىھالىدىن پايدىلىنىپ، "سيرة الرسول" «سىيرەتۇررەسۇل» (رەسۇلۇللاھنىڭ تەرجىمىھالى) ناملىق كىتابىنى يازغان. ئۇنىڭ يەنە "التيجان في ملوك حمير" «ئەتتىيجان فى مۇلۇكى ھىمىيەر» ناملىق كىتابىمۇ بار.

ابن الهمام كمال الدين محمد: (ئىبنى ھۇمام، كامالىددىن مۇھەممەد) (ھ ؟ - 861 / م ؟ - 1457). مىسىرلىق، ھەنەفىي مەزھىپىدىكى

داگلىق فەقىھ، ئۇنىڭ ئۇسۇل توغرىسىدا "التحرير" «ئەتتەھرىر» ۋە "فتح القدير" «فەتھۇل قەدىر» ناملىق كىتابلىرى بار.

أبو الأسود الدولي، ظالم بن عمرو بن سفيان بن جندل الدولي: (ئەبۇ ئەسۋەد دۇۋەلى، زالىم ئىبنى ئەمرى ئىبنى سۇفيان ئىبنى جەندەلىددۇۋەلى) (ھ ?_69 / م 605_688). تابىئىنلاردىن بولۇپ، لۇغەتشۇناس، فىقھشۇناس، ھازىر جاۋاب ئەدىب ئىدى. بەزىلەر ئۇنى نەھۋى ئىلمىنىڭ ئاساسچىسى دەپ قارايدۇ. خەلىپە ئۆمەر زامانىدا بەسرەدە تۇرغان. خەلىپە ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب تەرىپىدىن بەسرەگە ئەمىر قىلىپ تەيىنلەنگەن، خاۋارىجلارغا قارشى قوشۇن تارتقان. قۇرئاننىڭ توغرا تەلەپپۇز قىلىنىشى ئۈچۈن زەبەر، زىر، پىش قاتارلىق بەلگىلەرنى ئىجاد قىلغان. ئۇنىڭ نەشىر قىلىنغان بىر شېئىرلار دىۋانى بار.

أبو أمامة الباهلي، سدى بن عجلان بن وهب: (ئەبۇ ئۇمامەتۇلباھىلى، سەدا ئىبنى ئەجلان ئىبنى ۋەھب) (ھ ?_81 / م ?_700). ساھابە. ھەزرىتى ئەلى بىلەن سىففىين ئۇرۇشىدا بىللە بولغان. 250 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

أبو أيوب الأنصاري (خالد بن زيد): (ئەبۇ ئەييۇب ئەنسارى، خالىد ئىبنى زەيد) (ھ ?_52 / م ?_672). مەدىنىلىك ساھابە، خەزرەج قەبىلىسىدىن. رەسۇلۇللاھ ھىجرەت قىلىپ مەدىنىگە كەلگەن كۈنى مۇشۇ كىشىنىڭ ئۆيىگە چۈشكەن. ئۇ، قۇستەنتىيە (كونىستانتىنوپول)نى فەتھى قىلىش ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

أبو بردة عامر بن أبو موسى عبد الله بن قيس الأشعري: (ئەبۇ بۇردە، ئامىر ئىبنى ئەبۇ مۇسا ئابدۇللاھ ئىبنى قەيسىل ئەشئەرى) (ھ ?_103 / م ?_721). تابىئىنلاردىن بولۇپ، كۇفەگە قازى بولغان.

أبو بكر بن أبي شيبة، عبدالله بن محمد بن إبراهيم بن عثمان العبسي (ابن أبي شيبة): (ئەبۇ بەكرى ئىبنى ئەبۇ شەيبەم ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئىبراھىم ئىبنى ئوسمانىل ئەبەسى، ئىبنى ئەبى شەيبە) (ھ 159_235 / م 776_850). مەشھۇر ئىماملارنىڭ بىرى، ھەدىسشۇناسلارنىڭ كاتتىسى. "المسند" «ئەلمۇسنەد» (12جىلدلىق)، "المصنف" «ئەلمۇسەننىف» ۋە "التفسير" «ئەتتەفسىر» قاتارلىق چوڭ ھەدىس كىتابلىرىنىڭ مۇئەللىپى. ئۇ ئوسمان ئىبنى ئەبۇ شەيبە ۋە قاسىم ئىبنى ئەبۇ شەيبە قاتارلىق ھەدىسشۇناس ئالىملار بىلەن قېرىنداش. كۇفىدا ۋاپات بولغان.

أبو بكر الصديق (عبد الله): (ئەبۇ بەكرى سىددىق، ئابدۇللاھ) (م 573_634). ھىجرىيە 11_يىلىدىن 13_يىلىغىچە خەلىپە بولغان. چاھارىيارلارنىڭ بىرىنچىسى. مۇئمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئاتىسى. مۇرتەدلەرگە قارشى جىھاد قىلىپ، مۇسەيلىمە كاززاپنى مەغلۇپ قىلغان. مەدىنىدە ۋاپات بولغان.

أبو بكر عبد الرحمن ابن حرث: (ئەبۇ بەكرى ئابدۇراھمان ئىبنى ھەرس) (ھ ?_94 / م ?_713). مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى مەشھۇر يەتتە فەقىھنىڭ بىرى. ھىجرىيە 94_يىلى بىر تۈركۈم فەقىھلەر ۋاپات بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ يىل «فەقىھلەر يىلى» دەپ ئاتالغان.

أبو تمام (حبيب بن أوس الطائي): (ئەبۇ

تەممام، ھەبىب ئىبنى ئەۋس تائى) (ھ 190 ـ 230 / م 806 ـ 845). ئابباسىيلار شائىرى، دەمەشقتە تۇغۇلۇپ، مەۋسىلدە ۋاپات بولغان. خەلىپىلەرنى، بولۇپمۇ مۇئتەسىمنى مەدھىيىلەيدىغان شېئىرلارنى كۆپ يازغان. بەدىئىي تەسەۋۋۇرغا ناھايىتى باي ئىدى. ئۇنىڭ "ديوان أبي تمام" «دىۋانى ئەبى تەممام» ناملىق بىر شېئىرى دىۋانى ھەمدە "الحماسة" «ئەلھەماسە» ناملىق (باشقا شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن توپلىغان) بىر توپلىمى بار.

أبو جهل (عمرو بن هشام): (ئەبۇ جەھل، ئەمرى ئىبنى ھىشام) (م ؟ ـ 623). قۇرەيش قەبىلىسىدىن، ئابرۇيلۇق ۋە باي كىشى بولۇپ، بەنىي مەخزۇم ئايمىقىنىڭ كاتتىسى ئىدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ناھايىتى ئۆچ بولۇپ، ئۇنىڭغا ناھايىتى كۆپ ئەزىيەت يەتكۈزگەن، بەدرى ئۇرۇشىدا ئۆلتۈرۈلگەن.

أبو الحجاج المزي يوسف بن عبد الرحمن بن يوسف جمالدين بن الزكي: (ئەبۇلھەججاجىل مىززىي، يۇسۇف ئىبنى ئابدۇراھمان ئىبنى يۇسۇف جامالۇددىن ئىبنى زەكىي) (ھ 654 ـ 742 / م 1256 ـ 1341). شامدا ئۆتكەن مەشھۇر مۇھەددىس، لۇغەت ۋە ھەدىس ئىلمىدە يېتىشكەن ئالىم. 34 توملۇق "تهذيب الكمال" «تەھزىيبۇلكامال في ئەسمائىررىجال»، يەنە "تحفة الأشراف" «تۇھفەتۇل ئەشراف»، "المنهج الأحمد" «ئەلمەنھەجۇل ئەھمەد» قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان.

أبو الحسن عز الدين علي بن محمد الجزري (باب الامير): (ئەبۇلھەسەن ئىززۇددىن ئەلى ئىبنى مۇھەممەد جەزەرى) (ھ ؟ ـ 630 / م ؟ ـ 1233). مەشھۇر تارىخشۇناس بولۇپ، مۇھىم ئەسەرلەرنى يازغان. مەشھۇر ئون جىلدلىق "تاريخ الكامل" «تارىخۇل كامىل» ۋە ساھابىلەرنىڭ تەرجىمھالى خاتىرىلەنگەن "اسد الغابة" «ئەسەدۇلغابە» ناملىق كىتابلار مۇشۇ زاتنىڭ ئەسەرلىرىدۇر.

أبو داود سليمان ابن أشعث بن إسحاق الأزدي السجستاني: (ئەبۇ داۋۇد سۇلەيمان ئىبنى ئەشئەس ئىبنى ئىسھاقىل ئەزدىس سىجىستانى) (ھ 202 ـ 275 / م 818 ـ 889). «سىھاھ سىتتە» كىتابلىرىنىڭ بىرى بولغان "سنن أبي داود" «سۈنەنى ئەبۇ داۋۇد»نىڭ توپلىغۇچىسى. بۇ زات خۇراسان، شام، ئىراق قاتارلىق جايلارنى كېزىپ يۈرۈپ چوڭ مۇھەددىسلەردىن ھەدىس تەلىم ئالغان. بۇ زات توپلىغان «سۈنەنى ئەبۇ داۋۇد» ناملىق كىتابتا 4800 ھەدىس بار. بۇ ھەدىسلەر يۈزمىڭ ھەدىس ئىچىدىن تاللىنىپ، ئىمام ھەنبەل (ئىمام ئەھمەد)گە كۆرسىتىلگەندە، ئالاھىدە ئالقىشلانغان. بۇ زات مەشھۇر ئىماملاردىن بولۇپ، ھەدىس، فىقھى ۋە ئۇسۇلى فىقھى ئىلمىدە يۇقىرى سەۋىيىگە ئىگە ئىدى.

أبو الدرداء عويمر بن مالك بن قيس بن أمية الأنصاري الخزرجي: (ئەبۇددەرداﺋ، ئۇۋەيمىر ئىبنى مالىك ئىبنى قەيس ئىبنى ئۇمەييەتىل ئەنسارىل خەزرەجى) (ھ ؟ ـ 32 / م ؟ ـ 652). ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرى مەدىنىدە سودا بىلەن بىلەن شۇغۇللانغان. ئىسلامىيەتتىن كېيىن قەيسەرلىكى ۋە ئىبادەتگۇيلىقى بىلەن تونۇلغان دانىشمەن، زاھىد ساھابە. ھەدىستە: «ئۇۋەيمىر (ئەبۇ دەرداﺋنى دېمەكچى) ئۈممىتىمنىڭ ھەكىمىسى» دېيىلگەن. خەلىپە ئۆمەر تەرىپىدىن دەمەشقكە قازى قىلىنىپ تەيىنلەنگەن. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدە قۇرئاننى يادقا ئېلىپ قارىي بولغان ساھابىلارنىڭ بىرى. 179 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

أبو ذر الغفاري، جندب بن جنادة بن سفيان بن عبيد: (ئەبۇ زەررىلغىفارى، جۇندۇب ئىبنى جەنادە ئىبنى سۇفيان ئىبنى ئۇبەيد) (ھ ?-32 / م ?-652). تۇنجى تۈركۈمدە ئىسلامغا كىرگەن ساھابىلەردىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن شامغا كۆچۈپ كەتكەن. 281 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئۇ ئىنتايىن سېخىي بولۇپ، پۇل-مال توپلىمىغان، مەدىنىنىڭ رەبزە دېگەن جايىغا سۈرگۈن قىلىنغان، ۋاپات بولغانغا قەدەر شۇ يەردە ياشىغان. ۋاپات بولغاندا ئۆيىدە كېپەنلىككە يارىغۇدەك بىر نەرسىسمۇ يوق ئىدى.

أبو السُّعود العمادي: (ئەبۇ سۇئۇدىل ئىمادى) (ھ 898-982 / م 1493-1574). تۈركلەردىن چىققان فەقىھ ئۆلىما، يازغۇچى ۋە شائىر، «قانۇننامە» ناملىق ئەسەرىدە دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ئۇسۇللىرى ۋە پرىنسىپلىرىنى ئوتتۇرىغا قويغان، مەشھۇر مۇفتى. ئۇنىڭ "تفسير أبي السعود" «تەفسىرۇ ئەبىسسۇئۇد» (ئەبى سۇئۇد تەپسىرى) نامى بىلەن تونۇلغان "إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم" «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايەل كىتابىل كەرىم» ناملىق تەپسىر كىتابى ئەڭ مەشھۇر.

أبو سعيد الخدري، سعد بن مالك بن سنان الخزرج الأنصاري: (ئەبۇ سەئىدىل خۇدەرى، سەئد ئىبنى مالىك ئىبنى سەنانىل خەزرەجىل ئەنسارى) (ھ ?-74 / م ?-693). كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغان يەتتە ساھابىنىڭ بىرى بولۇپ، 1170 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئۇ داۋاملىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدى.

أبو سفيان (صخر بن حرب بن أمية): (ئەبۇ سۇفيان، سەخرى ئىبنى ھەرب ئىبنى ئۇمەييە) (ھ ?-31 / م ?-652). قۇرەيش قەبىلىسىدىكى چوڭ سودىگەر. ئىسلامغا قاتتىق دۈشمەنلىك قىلغانلارنىڭ بىرى. ئوھۇد ۋە خەندەك غازىتىدا مۇشرىكلارغا قوماندان بولغان. مەككە فەتھى بولغان كۈنى ئىسلامغا كىرگەن. ئۇمەييىلەر سۇلالىسىنىڭ قۇرغۇچىسى مۇئاۋىيەنىڭ دادىسى.

أبو شريح العدوي خويلد بن عمرو: (ئەبۇ شۇرەيھىل ئەدەۋىي، خۇۋەيلىد ئىبنى ئەمرى) (ھ ?-68 / م ?-688). مەككە فەتھىدە بايراق كۆتۈرگەن ساھابە.

أبو الشعثاء، جابر بن زيد البصري: (ئەبۇششەئسائ، جابىر ئىبنى زەيدىل بەسەرى) (ھ 21-93 / م 642-712). تابىئىنلاردىن بولغان كاتتا فەقىھ. ئىبنى ئابباسنىڭ شاگىرتى. ئۇ ۋاپات بولغان كۈنى قەتادە: «بۈگۈن ئىراق ئەھلىنىڭ ئەڭ بىلىملىك ئادىمى قازا قىلدى» دېگەن.

أبو طالب بن عبد المطلب (عبد مناف): (ئەبۇ تالىب ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب، ئابدۇمەناف) (م ?-620). رەسۇلۇللاھنىڭ ئاتا تەرەپ تاغىسى، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دادىسى. ئۇ رەسۇلۇللاھنىڭ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن رەسۇلۇللاغا ھامىي بولۇپ، بېقىپ چوڭ قىلغان. گەرچە ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلمىغان بولسىمۇ، رەسۇلۇللاھنى داۋاملىق قوغدىغان.

أبو ظبي: (ئەبۇ زەبىي). ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىگە قاراشلىق بىر خەلىپىلىك. سەئۇدى، قاتار، ئوممان ۋە دۇبەي ئارىسىدىكى ئارالغا جايلاشقان. پايتەختى ئەبۇ زەبىي. ئۇنىڭ تەۋەلىكىدە 200 ئارال بار.

پورتۇگالىيە 16 ـ ئەسىردە ئۇنى مۇستەملىكە قىلىۋالغان. 1624 ـ يىلى ئازاد بولغان. بۇ خەلىپىلىكنى 1816 ـ يىلى شەيخ شەخبۇت ئىبنى دەييىاب قۇرغان. مول نېفىت بايلىقىغا ۋە ئىقتىسادىي ئەۋزەللىككە ئىگە.

أبو عبد الرحمن سلمي: (ئەبۇ ئابدۇراھمان سۇلەمى) (ھ ?ـ 74 / م ?ـ 693). تابىئىنلار ـ دىن چىققان چوڭ فەقىھ ئىدى. قىرائەت ئىلمىدە پېشۋا بولۇپ، قۇرئاننى خىلمۇخىل ئۇسلۇبتا ئوقۇيتتى. قىرائەت ئىلمىنى ئوسمان ئىبنى ئەففاندىن ئۆگەنگەن. بۇ زات پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە 40 يىل قۇرئان تىلاۋەت بىلەن مەشغۇل بولغان. ھەممە ئادەم ئۇنىڭ قىرائىتىنى تولىمۇ ئىخلاس بىلەن تىڭشايتتى. فىقھى جەھەتتىمۇ يۇقىرى سەۋىيىگە ئىگە ئىدى.

أبو عبيد القاسم بن سلام الحروي الخراساني البغدادي (أبو عبيدة): (ئەبۇ ئۇبەيدىلقاسىم ئىبنى سالامىل ھەرەۋىل خۇراسانىل بەغدادى، ئەبۇ ئۇبەيدە) (ھ 157 ـ 224 / م 774 ـ 838). ھەدىس، فىقھى ۋە تىل ـ ئەدەبىياتتا يېتىشكەن كاتتا ئالىم. ھىراتتا تۇغۇلغان. كېيىن باغدادقا يەرلەشكەن. 18 يىل تاراسۇس دېگەن جايغا قازى بولغان. يازغان كىتابلىرى ھايات ۋاقتىدىلا كىشىلەر ئارىسىدا كەڭ تارقالغان. ھەدىس سۆزلۈكلىرى ھەققىدە 40 يىلدا يېزىپ چىققان 4 جىلدلىق "الغريب المصنف" «ئەلغەرىبۇل مۇسەننىف» ناملىق كىتابى بار ۋە "الطهور" «ئەتتۇھۇر»، "الأجناس من كلام العرب" «ئەلئەجناس مىن كەلامىل ئەرەب»، "أدب القاضي" «ئەدەبۇل قازى»، "فضائل القرآن" «فەزائىلۇل قۇرئان»، "الأمثال" «ئەلئەمسال»، "المذكر والمؤنث" «ئەلمۇزەككەر ۋەلمۇئەننەس»، "المقصور والممدود" «ئەلمەقسۇر ۋەلمەمدۇد»، "الأموال"

«ئەلئەمۋال»، "الإيمان" «ئەلئىمان» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان. ئىمام جاھىز: «ھېچكىم ئىبنى سالامدەك سەھىھ ۋە پايدىلىق كىتابلارنى يېزىپ باقمىغان» دېگەن.

أبو عبيدة الجراح، هلال القرشي (عامر بن عبد الله): (ئەبۇ ئۇبەيدەتۇل جەرراھ، ئامىر ئىبنى ئابدۇللاھ، ھىلالۇل قۇرەشى) (ھ ?ـ 18 / م ?ـ 639). فىھرىلىك. قۇرەيش قەبىلىسىدىن. جەننەت بىلەن بىشارەت بېرىلگەن ئون ساھابىنىڭ بىرى. رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا "أمين الأمة" «ئەمىنۇل ئۇممە» (مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشەنچلىك ئادىمى) دەپ نام بەرگەن. خالىدتىن كېيىن شامنى فەتھى قىلىشقا ئاتلانغان قوشۇنغا قوماندانلىق قىلغان. بۇرۇن ئىسلامغا كىرىپ بارلىق ئۇرۇشلارغا قاتناشقان. ئوھۇد كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشانىسىگە تەگكەن ئوقنى چىشى بىلەن چىشلەپ چىقارغاندا ئالدى ئىككى چىشى چۈشۈپ كەتكەن. يۇقۇملۇق كېسەل سەۋەبىلىك قازا قىلغان.

أبو العلاء المعري: (ئەبۇلئەلا مەئەررى) (ھ 362 ـ 449 / م 973 ـ 1057). مەئەررەدە ياشى ـ غان پەيلاسوپ شائىر، مۇتەپەككۇر. تۆت يېشىدا كۆزىدىن ئايرىلغان (كۆزى تۇتۇلۇپ قالغان). ھەلەب، تىرابلىس، ئانتاكيىلەردە ئوقۇغان. كىشىلەردىن ئايرىلىپ زاھىدلىق بىلەن كۈن ئۆتكۈزگەن. ئۇ ناھايىتى ھېسسىياتچان، ئەقىللىق، ئۆتكۈر تەنقىدچى، ناھايىتى سەزگۈر، يېگانىلىقنى ۋە زاھىدلىقنى ياقتۇرىدىغان ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ "سقط الزند" «سەقتۇززەند» ناملىق قەسىدىلەر توپلىمى، پەلسەپە توغرىسىدا "اللزوميات" «ئەللۇزۇمىيات»، ئىلاھىي ئاجايىباتلار توغرىسىدا "رسالة الغفران" «رىسالەتۇل غۇفران» (تۆۋىنامە) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

أبوعمر يوسف بن عبد الله بن محمد (ابن عبد البر): (ئەبۇ ئۇمەر يۇسۇف ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد، ئىبنى ئابدۇلبەر) (ھ 368 ـ 463 / م 978 ـ 1071). مەشھۇر ھەدىسشۇناس. مۆتىۋەر فەقىھ، تارىخشۇناس، ئەدىب. «مەغرىبنىڭ مۇھەددىسى» دەپ ئاتالغان. ئەندەلۇس (ئىسپانىيە)دە تۇغۇلغان. لىشبونە ۋە سەنتەرىين شەھەرلىرىگە قازى بولغان. "الدرر في اختصار المغازي والسير" «ئەددۇرەر فى ئىختىسارىل مەغازىي ۋەسسىيەر»، "العقل والعقلاء" «ئەلئەقلۇ ۋەلئۇقەلا»، "جامع بيان العلم وفضله" «جامىئۇ بەيانىل ئىلمى ۋە فەزلىھى»، "المدخل" «ئەلمەدخەل»، "بهجة المجالس" «بەھجەتۇل مەجالىس» قاتارلىق نۇرغۇنلىغان ئەسەرلىرى بار.

أبو الفداء (إسماعيل): (ئەبۇلفىدا، ئىسمائىل) (ھ 671 ـ 731 / م 1273 ـ 1331). ئەمىر، تارىخشۇناس، جۇغراپىيىشۇناس. ئۇنىڭ "تقويم البلدان" «تەقۋىمۇل بۇلدان» (جۇغراپىيە لۇغىتى) ۋە "المختصر في أخبار البشر" «ئەلمۇختەسەر فى ئەخبارىل بەشەر» (قىسقىچە جاھان تارىخى) ناملىق كىتابلىرى بار.

أبو الفرج الأصبهاني (علي بن الحسين): (ئەبۇلفەرەجىل ئەسبەھانى، ئەلى ئىبنى ھۇسەين) (ھ ؟ ـ 356 / م ؟ ـ 967). ئاbbasىيلار دەۋرىدە ئۆتكەن مەشھۇر جامائەت ئەرباب. كۆزگە كۆرۈنگەن تارىخچى. باغدادتا ياشاپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. مەھلەبىيلەر ۋەزىرىگە يېقىنلىشىپ، ئۇنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشكەن. ئۇ ئەرەب ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ مەشھۇر مەنبەسى دەپ قارىلىدىغان "الأغاني" «ئەلئەغانىي» ناملىق كىتابنىڭ مۇئەللىپى. ئۇنىڭ "مقاتل الطالبين" «مەقاتىلۇتتالىبيىن» قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار.

أبو القاسم البغوي (عبد الله بن محمد بن عبد العزيز): (ئەبۇلقاسىمىل بەغەۋى، ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلئەزىز) (ھ 213 ـ 317 / م 828 ـ 929). مەشھۇر ھەدىسشۇناس، ئىراقنىڭ بەغشۇر دېگەن يېرىدىن. ئۇ "معجم الصحابة" «مۇئجەمۇسساھابە» (ساھابىلارنىڭ تەرجىمھالى)، "الجعديات" «ئەلجەئدىيات» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان. ئۇ باغدادتا ۋاپات بولغان.

أبو القاسم الطبراني (سليمان بن أحمد بن أيوب اللخم الشامي): (ئەبۇلقاسىم تەبەرانىي، سۇلەيمان ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ئەييۇبىل لەخمىششامى) (ھ 260 ـ 360 / م 873 ـ 971). مەشھۇر ھەدىسشۇناس. ھەدىس توغرىسىدا "المعجم الكبير" «ئەلمۇئجەمۇل كەبىر»، "المعجم الأوسط" «ئەلمۇئجەمۇل ئەۋسەت»، "المعجم الصغير" «ئەلمۇئجەمۇسسەغىير»، "الأوائل" «ئەلئەۋائىل»، "دلائل النبوة" «دەلائىلۇن نۇبۇۋۋە» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

أبو الليث السمرقندي (نصر، إمام المهدي): (ئەبۇللەيس سەمەرقەندى، نەسر، ئىمام مەھدى) (ھ ؟ ـ 373 / م ؟ ـ 983). ھەنەفىي ئىماملىرىدىن بىرى بولغان فەقىھ، تەرىقەتچى. ئۇ "تفسير القرآن" «تەفسىرۇل قۇرئان»، "نوازل" «نەۋازىل»، "العيون" «ئەلئۇيۇن» قاتارلىق تەپسىرلەرنى؛ ۋەز-نەسىھەت توغرىسىدا "تنبيه الغافلين" «تەنبىيھۇل غافىلىين» (غاپىللار سەمىگە)، تەرىقەت توغرىسىدا "بستان العارفين" «بوستانۇل ئارىفىين» (ئارىفلار گۈلىستانى) ناملىق ۋەز-نەسىھەت خاراكتېرىدىكى كىتابلىرى بار. «ئىمام مەھدى» دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولغان.

أبو محمد طلحة بن عبدالله: (ئەبۇ مۇھەممەد تەلھە ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ ؟ ـ 16 / م ؟ ـ 637). ساھابىلەرنىڭ چوڭلىرىدىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نۇرغۇن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ناھايىتى قولى ئوچۇق كىشى بولغانلىقى ئۈچۈن، ساھابىلەر ئىچىدە «سېخىي» دەپ ئاتالغان ئەربابلىرىدىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نۇرغۇن ئىشلاردا ئەبۇ تەلھە بىلەن مەسلىھەتلىشەتتى. ئۇھۇد جېڭىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قوغداش ئۈچۈن كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، دۈشمەنگە ئۆزىنى تۇتۇپ بەرگەن ۋە يىگىرمە تۆت يېرى يارىلانغان. ۋاپات بولغاندىن كېيىن بەسرەگە دەپنە قىلىنغان.

أبو مسلم الخراساني: (ئەبۇ مۇسلىم خۇراسانى) (ھ ؟ ـ 137 / م ؟ ـ 755). ئاببا- سىيلار دەۋەتچىسى ۋە سەركەردىسى. مەرۋەنى ئىشغال قىلىپ، 749 ـ يىلى كۇفىگە كىرگەن. ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد سەففاھقا بەيئەت قىلغان. مەنسۇر ئۇنىڭ ئىشلىرىدىن ئەنسىرەپ ئۇنى قەتلى قىلدۇرتقان.

أبو نواس (الحسن بن هاني): (ئەبۇ نۇۋاس، ھەسەن ئىبنى ھانى) (ھ 140 ـ 199 / م 757 ـ 814). ئابباسىيلار دەۋرىدىكى ئەڭ داڭلىق شائىرلارنىڭ بىرى بولۇپ، مەي شائىرى دەپ ئاتالغان. رەشىد ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ ئىشەنچلىك شائىرى قىلىۋالغان. بەرمەكىلەر بىلەن ئالاقە ئورناتقان. مەيگە، ئويۇن- تاماشىغا بېرىلىپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا تەۋبە قىلغان. ئۇنىڭ مەي توغرىسىدا يازغان بىر دىۋانى بار.

أبو هريرة (عبد الرحمن بن صخر الأزدي): (ئەبۇ ھۇرەيرە، ئابدۇراھمان ئىبنى سەخرىل ئەزدى) (ھ ؟ ـ 59 / م ؟ ـ 678). ساھابە. ھىجرىيىنىڭ 7 ـ يىلى مۇسۇلمان بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئەڭ كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە بەھرەيىنگە ۋالىي بولغان. مەدىنىدە ۋاپات بولغان.

أبو الهول: (ئەبۇلھەۋل). مىسىر پىرئەۋنلىرىنىڭ ناھايىتى چوڭ تاش ھەيكىلى. جىيزە ئەھراملىرى ئالدىغا تىكلەنگەن بېشى ئادەمگە، تېنى شىرغا ئوخشايدىغان ئەپسانىۋى مەخلۇق. ئۇنىڭ كەڭلىكى 17 مېتىر، ئېگىزلىكى 39 مېتىر. يۇنانلىقلار «سفىنكس» دەپ ئاتايتتى. ئۇ دۇنيا بىناكارلىقىدىكى ئاجايىپ ـ غارايىپ ۋە نەپىس قۇرۇلۇشلارنىڭ بىرى. تەخمىنەن مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 2480 ـ يىلى خەفرەئە بىنا قىلغان.

أبو يحي مالك بن دينار: (ئەبۇ يەھيا مالىك ئىبنى دىنار) (ھ ؟ ـ 131 / م ؟ ـ 748). بۇ زات چوڭ فەقىھلەردىن بولۇپ، ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئىدى. ھاياتىنى تولىمۇ زاھىدلىقتا ئۆتكۈزگەن، ئۆيىدە بىر قۇرئان، تاھارەت ئالىدىغان بىر ئورىق، بىر پارچە بورىدىن باشقا مۈلكى يوق ئىدى.

أبو يزيد البسطامي (طيفور): (ئەبۇ يەزىد بەستامى، تەيفۇر) (ھ ؟ ـ 261 / م ؟ ـ 875). خۇراسانلىق مەشھۇر تەرىقەتچى. فەنا ۋە ۋەھدەتۇل ۋۇجۇد نەزەرىيىسىنىڭ تەشەببۇسچىسى. ئۇنىڭ مۇرىتلىرى «بسطامية» «بەستامىيە» ياكى «الطيفورية» «ئەتەيفۇرىيە» دەپ ئاتىلىدۇ.

أبو يوسف القاضي (يعقوب بن إبراهيم): (ئەبۇ يۇسۇف قازى، يەئقۇب ئىبنى ئىبراھىم)

(ھ ؟ ـ 182 / م ؟ ـ 798). كۇفىدا تۇغۇلغان. ئىمام ئەزەم ـــ ئەبۇھەنىفىنىڭ ئەڭ چوڭ شاگىرتى. مەھدى، هادى، رەشىد دەۋرلىرىدە باغدادتا قازى بولغان. ئۇ "قاضي القضاة" «قازىلارنىڭ قازىسى» دەپ ئاتالغانلارنىڭ تۇنجىسى. ھەنەفىي مەزھىپىدە تۇنجى قېتىم كىتاب يازغان زات، شۇنداقلا قىيىن مەسىلىلەرنى يېشىپ بەرگەن. بۇ زاتنىڭ "آمالي" «ئامالىي»، "نوادر" «نەۋادىر»، "الخراج" «ئەلخىراج» ۋە "الرد على سير الأوزاعي" «ئەررەددۇ ئەلا سىيەرىل ئەۋزائىي» (ئەۋزائىيلارغا رەددىيە) ناملىق كىتابى بار.

أبي بن كعب بن قيس بن زيد الأنصاري الخزرجي (أبو المنذر): (ئۇبەي ئىبنى كەئەب، ئىبنى قەيس ئىبنى زەيدىل ئەنسارىل خەزرەجى، ئەبۇلمۇنزىر) (ھ ؟ ـ 21 / م ؟ ـ 642). كاتتا ساھابە، ئىسلامىيەتتىن بۇرۇن قەدىمىي كىتابلار بىلەن ھەپىلەشكەن يەھۇدىي ئالىملىرىدىن ئىدى. مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ۋەھىي يازىدىغان كاتىپلاردىن بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بەدر، ئوھۇد، خەندەك ۋە باشقا بارلىق غازاتلارغا قاتناشقان، قىرائەتتە ساھابىلارنىڭ ئەڭ ئۈستىسى بولۇپ، ئىلىمدە كامالەتكە يەتكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا پەتىۋا بېرىشكە باشلىغان. ھەزرىتى ئوسمان زامانىدا قۇرئاننى توپلاشقا قاتناشقان. 164 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. مەدىنىدە ۋاپات بولغان.

اتحاد الإمارات، الإمارات العربية المتحدة: (ئىتتىھادىل ئىمارات، ئەلئىماراتىل ئەرەبىيەتىل مۇتتەھىدە). ئىمارات. ئەبۇ زەبىي، دۇبەي، رەئىسۇلخەيمە، شارىقە، ئەجمان، فۇجەيرە، ئۇمۇلقەيۋەينى قاتارلىق ئارال خەلىپىلىكلىرىدىن تەركىب تاپقان

ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى. 1971 ـ يىلى قۇرۇلغان. بۇلارنىڭ مەركىزى ئەبۇ زەبىي، ئاساسىي ئىقتىسادى نېفىتتىن كېلىدۇ.

الإثنا عشرية: (ئىسنا ئەشەرىيە). شىئە ئىمامىيە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ ئاتىلىشى. بۇ مەزھەبتىكىلەر تۆۋەندىكى ئون ئىككى ئىمامنى پېشۋايىمىز دەپ قارايدۇ:

1. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ.
2. ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ.
3. ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ.
4. ئەلى زەينۇلئابىدىن.
5. مۇھەممەد باقىر.
6. جەئفەر سادىق.
7. مۇسا كازىم.
8. ئەلى رىزا.
9. مۇھەممەد جەۋۋاد.
10. ئەلى ھادى.
11. ھەسەن ئەسكەرى.
12. مۇھەممەد مەھدى.

الأثير، ابن الأثير: (ئىبنى ئەسىر). بۇ مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان ئۈچ قېرىنداشنىڭ ئورتاق نامى. ئۇلار ئىراقنىڭ مەۋسىل دېگەن يېرىدە ياشىغان. چوڭ ـ كىچىكلىك تەرتىۋى بويىچە:

1. مجد الدين المبارك: (مەجدۇددىن مۇبارەك، ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 545 ـ 607 / م 1150 ـ 1210). مۇھەددىس ۋە تىلشۇناس. ئۇنىڭ "النهاية في غريب الحديث والأثر" «ئەننىھايە فى غەرىيبىل ھەدىيسى ۋەلئەسەر» (ھەدىس ۋە ئەسەرلەردىكى قىيىن سۆزلەر)، "جامع الأصول" «جامئۇل ئۇسۇل» (جامئۇل ئۇسۇل) ناملىق كىتابلىرى بار.
2. عزالدين علي: (ئىززۇددىن ئەلى، ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 562 ـ 632 / م

1166 ـ 1234). تارىخشۇناس. ئۇ "الكامل في التـــاريخ" «ئەلكـامىلۇ فىتتـاريخ» (كامىل) ناملىق تارىخ كىتابىنى ۋە "أسد الغابة في معرفة الصحابة" «ئەسەدۇل غابە فـى مەئرىفەتىسساھابە» (ساھابىلەرنىڭ تەرجىمھالى) ناملىق كىتابىنى يازغان.

3. ضياء الدين نـصر الله: (زىيائۇددىن نەسرۇللا، ئىبنـى مـۇھەممەد) (ھ 559 ـ 637 / م 1163 ـ 1239). يـازغۇچى. ئـۇ "المثــل الســائر" «ئەلمەسەلۇسسائىر» (مەشـهۇر ماقـال ـ تەمـسىللەر) نـاملىق كىتابىنى يازغان.

أثينا: (ئاسىنا). گرېتسىيىنىڭ پايتەختى. دېڭىـــز قىرغىقىـــدىكى دۆلەت بولـــۇپ، مىلادىيىـدىن بـۇرۇنقى بەشـىنچى ئەسىرلەردە گـۈللەنگەن. ماكېـدونىيە، ئانـدىن رىمغـا بويسۇنغان، كېيىن ئوسـمانىيلارغا ئىتـائەت قىلغـان. بۇجـاي گـۈللەنگەن مەزگىلـلەردە نۇرغۇنلىغـــان پەلـــسەپە ئـــالىملىرى، ســەنئەتكارلار، سىياســيونلار ۋە ھەربـي قوماندانلار مەيدانغا چىققان.

أثيوبيــا: (ئاسىوبىيا يەنـى ئېفىئوپىيە). ئافرىقـا دۆلەتلىرىنىــڭ بىـرى. قەدىمــدە ھەبەشىـستان دېـگەن نـام بىـلەن مەشـهۇر بولغـان. ئۇنـىڭ پـايتەختى ئەددىس ئەبـبە. ئاھالىـسى ئەمھەرىـيە تىلىـدا سۆزلىـشىدۇ. ئـۇ يېقىنقى زامـانلاردا ئىتـالىيە مۇستەملىكىسىگە ئايلانغـــان. ئىككىنچـــى دۇنيـــا ئۇرۇشـــى ئاخىرلىششتىن بۇرۇن ئازاد بولغان. ئۇ يەردە 1963 ـ يىلـى ئافرىقـا بىرلىـك تەشـكىلاتى قۇرۇلغـــان. دۆلەت تۈزۈلمـــسى پادىـــشاھلىق تۈزۈمىدە بولـۇپ، ئـالىي رەھبىرى ئىمپېراتـور دېيىلىدۇ. ھـازىر بـۇ دۆلەتنـىڭ پادىـشاھلىق تۈزۈمى جۇمھۇرىيەت تۈزۈمىگە ئۆزگەرتىلدى.

اللآجُرُومِيَّة: (ئـاجۇرۇمىيە). ئەرەب تىلـى گراماتىكا ساھەسىدىكى ئىخچام بىر كىتابنىڭ ئىسمى. ئـۇ ماراكەشـلىك گراماتىكىـشۇناس ئىبنى ئاجۇرۇمىينىڭ باشلانغۇچ ئەرەب تىلـى گراماتىكـــا ساھەســـىدىكى ئـــاجۇرۇمىيە نەزەرىيىلىرىنىڭ قىسقارتىپ ئاتىلىشى بولۇپ، تاكى يېقىنغىچە باشلانغۇچ سەۋىيىدىكىلەرنىڭ ئەرەب تىلـى گراماتىكىـسىنى ئۆگىنىـشتىكى ئاساسلىق دەرسلىك ماتېرىيالى بولغان.

أحـــسن التقاســـيم في معرفـــة الأقـــاليم: (ئەھسەنۇتتەقاسىم فـي مەئرىفەتىـل ئەقالىم). شەمــشىددىن مەقدىــسى يازغــان جــۇغراپىيە كىتابى.

أحمد بن أبو جعفر الطحــاوى: (ئەھـمەد ئىبنى مـۇھەممەد ئەبـۇ جەئـفەر تەھاۋىي) (ھ 229 ـ 321 / م 843 ـ 933). مەشــهۇر ئــالىم بولۇپ، "أحكام القران" «ئەھكـامۇل قۇرئـان»، "معاني الآثار" «مەئانىل ئاسـار»، "مشكل الآثار" «مۇشـكۇلۇل ئاسـار»، "شرح الجـامع الكـبير" «شەرھى جامىئۇل كەبىـر»، "شـــرح الجـــامع الصغير" «شەرھى جامىئۇسسەغىر»، "الأوسط" «ئەلئەۋسەت»، "كتاب المناقــب لأبي حنيفـــة" «كىتابۇل مەناقىب لىئەبـي ھەنىفە»، "تاريخ الكبير" «تارىخۇل كەبىر» قاتـارلىق نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان.

أحمد بن عبد الله القرمي: (ئەھـمەد ئىبنى ئابدۇللاھ قـۇرەمى) (ھ ؟ ـ 943 / م ؟ ـ 1536). بــۇ زات "الفتــــاوى البزازيــــة" «ئەلفەتـاۋال بەززازىـيە» (بەززازىـيە پەتىـۋالىرى) نـاملىق چوڭ پەتـۋا كىتابىنىـڭ مـۇئەللىپى مـۇھەممەد بەززازدا ئوقــۇپ يېتىلگەن مــۇھەددىس، مۇپەسسىر، فەقىھ ئىدى. "حواشي علي التلويح" «ھەۋاشىي ئەلەتتەلۋىيھ» (تەلۋىھكە ھاشىيە)، "حواشي علي شرح العقائد النـسفية" «ھەۋاشـي

ئەلا شەرھىل ئەقائىدىننەسەفىيە» (ئەقائىد نەسەفىينىڭ شەرھىگە ھاشىيە) قاتارلىق كىتابلارنى يازغان.

أحمد بن علي أبو بكر رازي: (ئەھمەد ئىبنى ئەلى ئەبۇ بەكرى رازى) (ھ 305ـ370 / م 917ـ980). بۇ زات ئۆز زامانىسىدە ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ پېشۋاسى ئىدى. باغدادتا دەرس ئۆتكەن. ئۇنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرى بولۇپ، جۈملىدىن: "أحكام القران" «ئەھكامۇل قۇرئان» (قۇرئان ئەھكاملىرى)، "شرح مختصر الكرخي" «شەرھى مۇختەسەرىل كەرخىي»، "شرح مختصر الطحاوي" «شەرھى مۇختەسەرىتتەھاۋىي» (شەرھى تەھاۋىي)، "كتاب في أصول الفقه" «كىتاب فى ئۇسۇلىل فىقھى» (ئۇسۇلى فىقھى)، "أدب القضاء" «ئەدەبۇل قازا» (ئەدەبۇل قەزا) ناملىق كىتابلار شۇ كىشىنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

أحمد بن محمد ألقدوري: (ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد قۇدۇرى) (ھ 362ـ428 / م 972ـ1036). "ألقدوري" «قۇدۇرى» ناملىق مەشھۇر كىتابنىڭ مۇئەللىپى. فىقھشۇناس بولۇپ، مەشھۇر فەقىھ شەيخ ئەبۇ ھامىد ئىسفىرائىنى بىلەن قىلىشقان مۇنازىرىسى بىلەن مەشھۇر. ئىراقتا ھەنەفىي مەزھىپىدىكى ئەڭ نوپۇزلۇق ئالىم ئىدى. ئۇنىڭ "تجريد" «تەجرىد» ناملىق يەتتە جىلدلىق كىتابى بار بولۇپ، ئۇنىڭدا ئىمام ئەزەم بىلەن ئىمام شافىئىينىڭ ئوخشاش بولمىغان قاراشلىرى بايان قىلىنغان. يەنە "تقريب" «تەقرىب» ناملىق كىتابنى يازغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئىمام ئەزەم بىلەن ئۇنىڭ شاگىرتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپىي مەسىلىلەر بايان قىلىنغان.

أحمد بن موسى شمس الدين الخيالي: (ئەھمەد ئىبنى مۇسا شەمسىددىن خىيالىي) (ھ 847ـ870 / م 1443ـ1465). ئىلمىي ئىشلاردا جۇشقۇن، ئىبادەتتە ئىستىقامەتلىك كىشى بولۇپ، كۈندە بىر قېتىملا تاماق يەيتتى. «خىيالىي» تەخەللۇسى بىلەن مەشھۇر. ئۇنىڭ "حواشي على شرح عقائد النسفية" «ھەۋاشىي ئەلا شەرھى ئەقائىدىننەسەفىيە» (ئاقائىد نەسەفىينىڭ شەرھىسىگە ھاشىيە)، "حواشي شرح التجريد" «ھەۋاشىي شەرھى تەجرىد» (تەجرىدنىڭ شەرھىسىگە ھاشىيە) ناملىق ئەسەرلىرى بولۇپ، مەشھۇر ئالىم ئابدۇلھەي لەكنەۋىي ئۇنىڭ "شرح عقائد" «شەرھى ئەقائىد» ناملىق كىتابقا يازغان ھاشىيىسى ھەققىدە: «بۇ، پايدىلىنىش قىممىتى يۇقىرى، ئېسىل ئەسەر بولۇپ، ئۆلىمالار تا ھازىرغىچە دەرسلىك قىلىپ كېلىۋاتىدۇ» دېگەن.

أحمد بن يحيى بن فضل الله العمري: (ئەھمەد ئىبنى يەھيا ئىبنى فەزلۇللا ئۇمەر) (ھ ?ـ749 / م ?ـ1348). تۈرلۈك ئىلىملەردە يېتىشكەن ئالىم بولۇپ، شافىئىي مەزھىپىدە ئىدى. ئۇ 27 جىلدلىق "مسالك الأبصار في ممالك الأمصار" «مەسالىكۇل ئەبسار فى مەمەلىكىل ئەبسار» ناملىق تارىخ كىتابنى يازغان. شۇنداقلا ھەزرىتى ئۇمەرنىڭ پەزىلەتلىرى ھەققىدە تۆت جىلدلىق ئەسەر يازغان. ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيىلەپ يازغان بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

أحمد جابر الصباح: (ئەھمەد جابىر سەبباھ) (ھ 1302ـ1369 / م 1885ـ1950). كۇۋەيتنىڭ پادىشاھى. 1921ـ يىلى ھاكىمىيەت بېشىغا چىققان. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئىشلەپچىقىرىش قىلىپلاشتۇرۇلۇپ، دۆلەت ئىقتىسادى يۈكسەلگەن.

أحمد خان (سيد): (ئەھمەد خان، سەيد)

(ھ 1232-1315 / م 1817-1898). ھىندىس-تانلىق مەشھۇر دىنىي ئىسلاھاتچى، دېھلىدا تۇغۇلغان. مەشھۇر ئەلەيغەرە ئۇنىۋېرسىتېتىنى قۇرغان. ئۇنىڭ بىرقانچە ئەسەرلىرى بار بولۇپ، ئەڭ مەشھۇرى "تفسير القرآن" «تەفسىرۇل قۇرئان»دۇر.

أحمد مدحت: (ئەھمەد مەدھەت) (ھ 1257-1330 / م 1841-1912). تۈركىيىلىك ئەدىب، ژۇرنالىست. يېڭى تۈركىيىدىكى ئويغىنىش ھەرىكىتى بايراقدارلىرىنىڭ بىرى.

الأحنف بن قيس: (ئەھنەف ئىبنى قەيس) (ھ ؟-72 / م ؟-691). بەسرەدىكى بەنى تەمىم قەبىلىسىنىڭ ئاقساقىلى، ئىسلامنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى ئەرەبلەرنىڭ دانىشمەنلىرى ۋە يېتەكچىلىرىدىن بىرى.

إحياء علوم الدين: (ئىھيا ئۇلۇمىددىن). دىنىي ئىلىملەر، تەسەۋۋۇپ ۋە ۋەز-نەسىھەتلەر توغرىسىدا يېزىلغان كىتاب بولۇپ، ئۇنىڭ ئاپتورى ئىمام مۇھەممەد غەززالى. بۇ ئەسەردە ئىلىم ۋە ئەمەل بىر گەۋدە قىلىنغان. مۇئەللىپ كىتابىدا بەخت-سائادەت ۋە كامالەتكە يېتىش يوللىرىدا ئىزدەنگەن بولۇپ، شەرئىي پەرز ئەمەللەردە روھىيەتنى يۈكسەلدۈرۈش ۋە روھنى ئىلاھىي مۇھەببەت يىلتىزىغا يەتكۈزۈشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. بۇ كىتابقا مۇرتەزا زۇبەيدى شەرھ يازغان.

الإخشيديون: (ئىخشىدىيۇن). ئەسلى يىلتىزى تۈركلەرگە تۇتىشىدىغان مۇھەممەد ئىبنى توغۇجقا مەنسۇپ بولغان سۇلالە. ئىخشىدىيۇنلار سۇرىيە ۋە مىسىرغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان. ھىجرىيە 324-359-يىللار (مىلادىيە 935-969-يىللار)دا تولۇنىيە دۆلىتىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدا بولغان. كېيىن فاتىمىلەر ئۇلارنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇپ تاشلىغان. ئەبۇلمىسك كافۇر ئۇلارنىڭ ئەڭ مەشھۇر ھۆكۈمرانىدۇر.

الأخضري (عبد الرحمن محمد): (ئەخزەرى، ئابدۇراھمان ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 918-983 / م 1512-1575). ئالجىر-بىيلىك ئەدىب ۋە تىلشۇناس، ئۇنىڭ مەنتىق ۋە ئەرەب تىلى ئىستىلىستىكىسى توغرىسىدا بىرقانچە پارچە ئەسەرلىرى بار. مەنتىق توغرىسىدا "السلم" «ئەسسۇللەم»، "شرح السلم" «شەرھى سۇللەم» ۋە ئىلمى بالاغەت توغرىسىدا "الجوهر المكنون" «ئەلجەۋھەرۇل مەكنۇن»، ئاسترونومىيە ساھەسىدە "شرح السراج" «شەرھۇسسىراج» ناملىق كىتابلىرى بار.

الأخطل، غياث بن غوث التغلبي: (ئەختەل، غىياس ئىبنى غەۋستتەغلىبى) (ھ 19-92 / م 640-710). ئۇمەۋىي دەۋرىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن شائىرلىرىنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ ئېغىزى يامان، تولا گەپ قىلىدىغان ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن "الأخطل" «ئەلئەختەل» (جۆيلىگەك دېگەن مەنىدە) دېگەن تەخەللۇس بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرىي دىۋانى بار. ئۇ يەزىد ئىبنى مۇئاۋىيە دەۋرىدىن باشلاپ، ئۇمەۋىيلار بىلەن ئالاقە باغلاپ كەلگەن. ئۇنىڭ قەسىدىلىرىنىڭ كۆپىنچىسى مەدھىيە ۋە ساتىرالاردىن ئىبارەت ئىدى.

الأخفش: (ئەخفەش). بۇ ئاتاقلىق ئەرەب تىلى گرامماتىكا ئالىملىرىنىڭ ئورتاق تەخەللۇسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەڭ مەشھۇرلىرى:

1. چوڭ ئەخفەش ــ ئابدۇلھەمىد ئىبنى ئابدۇلمەجىد. (ھ ؟-177 / م ؟-793).

2. ئوتتۇرا ئەخفەش — سەئىد ئىبنى مەسئۇد. (ھ ?-215 / م ?-830).

3. كىچىك ئەخفەش — ئەلى ئىبنى سۇلەيمان. (ھ ?-315 / م ?-927).

الإخوان، الإخوان المسلمون: (ئىخۋانۇلمۇسلىمۇن). ھەسەنۇل بەننا ھىجرىيە 1374 (م 1928)-يىلى مىسىرنىڭ ئىسمائىلىيە شەھىرىدە قۇرغان دىنىي ۋە سىياسىي تەشكىلات، كېيىن باشقا ئەرەب ئەللىرىگە تارقالغان. بۇ تەشكىلات ئاساسەن دىنىي ۋە مەدەنىي، ئىجتىمائىي ئىشلارنى ئىسلاھ قىلىشنى نىشان قىلىدۇ، ئىسلام شەرىئىتىنى ھاكىمىيەت بېشىغا ئېلىپ چىقىشنى تەشەببۇس قىلىدۇ.

آدم (ئادەم). ئادەم ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى بولۇپ، تۇنجى يارىتىلغان ئىنساندۇر. ئاللاھ ئۇنى تۇپراقتىن يارىتىپ جان كىرگۈزگەن. ئۇنىڭغا شەيئىلەرنىڭ نامىنى بىلدۈرگەن. ئاللاھ ئۇنى ئۆز ئەۋلادلىرىنى ئاللاھنى بىر دەپ تونۇشقا، ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلىش ئۈچۈن زېمىندا تۇرغۇزۇشنى ئىرادە قىلغان. ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغاندا، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلغان. ئاللاھ ئىبلىسنى رەھمىتى دائىرىسىدىن قوغلىغان ۋە جەننەتتىن يىراق قىلغان. ئىبلىس بۇنىڭغا ئادەم ئەلەيھىسسالام سەۋەبچى دەپ قاراپ، ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەۋۋاغا ۋەسۋەسە قىلىپ، ئۇلارنىڭ جەننەتتىن چىقىرىلىشىغا سەۋەب بولغان. ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەۋۋا زېمىنغا چۈشۈرۈلگەن. بەزى مەنبەلەردە ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ 1000 يىل ئۆمۈر كۆرگەنلىكى قەيت قىلىنغان.

آراميّون: (ئارامىيۇن). مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 13-18-ئەسىرلەردە فۇرات دەرياسىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىنىدا ھايات كەچۈرگەن سام خەلقى. ئۇلارنىڭ ئارامىيە تىلى غەربىي ئاسىيا ئەللىرىگە كەڭ تارقالغان، ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ مۇشۇ تىلدا سۆزلەيتتى. ئارام مەدەنىيىتى مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 8-9-ئەسىرلەردە ئەڭ يۇقىرى پەللىگە چىققانىدى.

آريّ: (ئارىي). 1. ئارىيان قان سىستېمىسى. ئورتاق ھالدا ئۆزىگە خاس تىل ۋە قانداشلىق خۇسۇسىيەتلەرنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن بىر ئىرق. ئۇلارنىڭ بىر بۆلۈكى ھىندىستان ۋە ئىراندا، يەنە بىر بۆلۈكى ياۋروپادا.

2. ئارىيان. ئارىيان مىللىتىگە تەۋە كىشى.

الآرية: 1.ياۋروپا، ھىندى تىللىرىنىڭ ئاساسى.

2. ئارىيان نەسلىنىڭ ئۈستۈنلۈكىنى دەۋا قىلىدىغان بىر خىل نەزەرىيە بولۇپ، ئۇنى گېرمان ناتسىستلىرى ئوتتۇرىغا قويغان.

أدب الدين والدنيا: (ئەدەبۇددىن ۋە دۇنيا). دىن ۋە دۇنيا ئەدەبىياتى. ئىمام ماۋەردى تۈزگەن بىر كىتاب.

إدريس، نبي الله: (ئىدرىس، ئىدرىس ئەلەيھىسسالام). قۇرئان كەرىمدە تىلغا ئېلىنغان پەيغەمبەر. ﴿واذكر في الكتاب إدريس إنه كان صديقا نبيا﴾ «كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ئىدرىس (قىسسىسى) نى بايان قىلغىن، ئۇ ھەقىقەتەن راستچىل پەيغەمبەر ئىدى.» (قۇرئان كەرىم)

إدريس، ابن إدريس بن عبد الله بن الحسن: (ئىدرىس، ئىبنى ئىدرىس ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ھەسەن). بۇ كىشى ئۆزىنىڭ ئاتىسى ئىدرىسI نىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ھوقۇقتا ئىگە بولغان. ئۇ ماراكەشنى كېڭەيتكەن. ھىجرىيە 192 (م 807) ـ يىلى فاس شەھىرىنى بەرپا قىلغان ۋە ئۇنى ئۆز دۆلىتىنىڭ پايتەختى قىلغان.

إدريس، بن عبد الله بن الحسن، إدريس الأول: (ئىدرىس، ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ھەسەن) (ھ ?ـ177 / م ?ـ793). بۇ كىشى بىرىنچى ئىدرىس دەپ ئاتالغان. ماراكەشتىكى ئىدرىسىيە خانلىقىنى قۇرغان. مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى ئاببasىيە خەلىپىسى مەھدىگە قارشى كۆتۈرۈلگەن ئەلەۋىي قوزغىلىڭىغا قاتناشقان، مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن مىسىرغا، ئاندىن ماراكەشكە قېچىپ كەتكەن.

الإدريسيّ، الشريف أبو عبد الله محمد بن محمد: (ئىدرىسى. شەرىف مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 493ـ561 / م 1100ـ1160). مەشھۇر جۇغراپىيە ئالىمى، ئېكسپېدىتسىيىچى، تېۋىپ. سىبتە دېگەن جايدا تۇغۇلغان. قۇرتۇبىدە ئىلىم تەھسىل قىلغان ۋە كۆپلىگەن ئەللەرنى كۆزدىن كەچۈرگەن. ئۇ "نزهة المشتاق في اختراق الآفاق" «نۇزھەتۇل مۇشتاق فى ئىختىراقىل ئافاق»، "الممالك والمسالك" «ئەلمەمالىك ۋەلمەسالىك» (مەملىكەتلەر ۋە يوللار) ناملىق كىتابلارنى يازغان.

آراء أهل المدينة الفاضلة: (ئارائۇ ئەھلىل مەدىنەتۇل فازىلە) (پەزىلەتلىك شەھەر ئاھالىسى). فارابى ئۆزىنىڭ پەلسەپۋى قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ يازغان كىتاب. بۇ كىتابتىن ئۇنىڭ ئەپلاتۇن پەلسەپىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

أرامكو: (ئارامكو). ئەرەب ـ ئامېرىكا نېفىت شىركىتى. ئۇنىڭ باش ئاپپاراتى سەئۇدىي دۆلىتىنىڭ زەھران دېگەن يېرىدە. بۇ شىركەت مىلادىيە 1933 ـ يىلى قۇرۇلغان.

إربد: (ئىربىد). ئىئوردانىيە سۇرىيە چېگرىسىغا يېقىن بىر شەھەر. بۇ شەھەر مۇنبەت تۇپرىقى بىلەن مەشھۇر.

أربيلُ: (ئەربىل). شىمالىي ئىراقتىكى ئەڭ قەدىمىي شەھەر. ئۇ مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 3000 ـ يىللارغا تەۋە سومىرىيە قولىيازمىلىرىدا تىلغا ئېلىنىدۇ. ئاشۇرىيلار زامانىدا تازا گۈللەنگەن شەھەر ئىدى.

أرثوذكس: (ئارسوزوكس). «ئورتودوكسال» ـ بۇ يۇنانچە ئاتالغۇ بولۇپ، ئۇنىڭ ئەسلى مەنىسى توغرا پىكىر دېگەنلىكتۇر. بۇ سۆز خرىستىئان دىنىنىڭ كاتولىك مەزھىپى چېركاۋلىرىدا ئىشلىتىلىدۇ. كاتولىك مەزھىپى شەرق خرىستىئانلىرىنىڭ مەزھىپى بولۇپ، ھازىر ئۇلارنىڭ غەرب خرىستىئانلىرى بىلەن مۇناسىۋىتى يوق. غەرب خرىستىئان چېركاۋلىرى شەرق خرىستىئان چېركاۋلىرىدىن ھىجرىيە 446 ـ يىلى (مىلادىيە 1054 ـ يىلى) ئۈزۈل ـ كېسىل ئايرىلغان. غەرب خرىستىئان چېركاۋلىرى ھازىر پاپا رەھبەرلىكىگە بويسۇنمايدۇ.

الأُرْدُنّ: (ئوردۇن). 1. پەلەستىن ۋە ئىئوردانىيىدىكى بىر دەريا. 2. ئىئوردانىيە مەملىكىتى دەپ ئاتىلىدىغان ئەرەب دۆلىتى. ئۇنىڭ پايتەختى ئوممان. قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان. ئەقەبە قولتۇقىدا ئەقەبە پورتى دەپ ئاتىلىدىغان بىر پورتى بار.

الأردنية (المملكة الهاشمية): (ئوردونيه، مەملىكەتۇل هاشىميه) (ئىئوردانىيه). ئوتتۇرا شەرقتىكى ئەرەب دۆلىتى. شىمالدا سۇرىيه، شەرقتە ئىراق، جەنۇبتا سەئۇدىي ئەرەبىستان، غەربتە پەلەستىن بىلەن چېگرىلىنىدۇ. پايتەختى ئوممان. ئاساسلىق شەھەرلىرى: ئىربىد، ئەرىھا، زەرقا، بەتراتلاردىن ئىبارەت. ئابدۇللاھ هۈسەين 1921 ـ يىلى شەرقىي ئىئوردانىيه دېگەن نام بىلەن قۇرغان. 1946 ـ يىلى پادىشاھلىق دۆلىتى دەپ ئېلان قىلغان.

أرسطو: (ئەرىستو) (مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 374 ـ 322). ئەرىستو، ئارىستوتالىس، ئارىستوتېل دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئۇ يۇنان پەيلاسوپلىرىنىڭ ئەڭ كاتتىلىرىدىن. ئۇنىڭ "المقولات" «ئەلمەقۇلات»، "الجدل" «ئەلجەدەل»، "الخطابة" «ئەلخىتابە»، "كتاب ما بعد الطبيعة" «كىتابۇ ما بەئدەتتەبىيئە»، "السياسة" «ئەسسىياسە»، "النفس" «ئەننەفسۇ» ناملىق ئەسەرلىرى ئىسلامىيەتنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىنغان. ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى مېكسىپ يۇرۇپ لېكسىيە سۆزلەيدىغان بولغاچقا، مەششائىيلار (پىيادىلەر) دەپ ئاتالغان.

أرسلان، الأمير شكيب: (ئارسلان، ئەمىر شەكىب) (ھ 1288 ـ 1366 / م 1871 ـ 1946). ئەدىب، تارىخشۇناس. ئۇ دەمەشقتىكى ئەرەب تىلى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ۋە ئەرەب ئىسلام سىياسىي بايراقدارلىرىنىڭ بىرى. لىۋاندا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇ «ئەمىرۇلبايان» دېگەن نام بىلەن تونۇلغان. "الحلل السندسية في الأخبار والآثار الأندلسية" «ھۇلەلۇسسۇندۇسىيە فىل ئەخبارى ۋەلئاسارىل ئەندەلۇسىيە» (ئەندەلۇس تارىخى توغرىسىدا)، "حاضر العالم الإسلامي" «ھازىرۇل ئالەمىل ئىسلامىي» (ھازىرقى ئىسلام دۇنياسى) ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدۇر.

إرشاد الأريب الى معرفة الاديب: (ئىرشادۇلئەرىيب ئىلا مەئرىفەتىلئەدىيب). بۇ ياقۇت ھەمەۋىي تۈزگەن (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە رەتكە تۇرغۇزۇلغان) ئېنسىكلوپېدىيە بولۇپ، "معجم الأدباء" «مۇئجەمۇل ئۇدەبا» (ئەدىبلەر تەرجىمىھالى) دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

الأرقم ابن الارقم بن عبد مناف: (ئەرقەم ئىبنى ئەرقەم ئىبنى ئابدۇمەناب) (ھ ؟ ـ 55 / م ؟ ـ 675). مەخزۇم قەبىلىسىلىك ساھابە بولۇپ، ئىسلامنى قوبۇل قىلغانلارنىڭ يەتتىنچىسى ئىدى. ھىجرەتتىن بۇرۇن مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ ئۆيىگە يىغىلىدىغان بولغاچقا، ئۇنىڭ مەككىدىكى ئائىلىسى "بيت الإسلام" «بەيتۇل ئىسلام» (ئىسلام ئائىلىسى) دەپ ئاتىلاتتى.

أروى بنت الحارث بن عبدالمطلب: (ئەرۋا بىنتى ھارىس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب) (ھ ؟ ـ 50 / م ؟ ـ 670). ئۇلۇغ ئايال ساھابە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ قىزى.

أريحا: (ئەرىيھا). پەلەستىنىدىكى قەدىمىي شەھەر، ئۇنىڭ تارىخى تاش قورال دەۋرىگە تۇتىشىدۇ. كەنئانلىقلار شۇ يەردە ئولتۇراقلاشقان. بۇ يەرنىڭ نامى تەۋراتتا ۋە ئىنجىلدا تىلغا ئېلىنغان. بۇ جايدا ئۇمەۋىيلەر خەلىپىسى ھىشام ئىبنى ئابدۇلمەلىكنىڭ ئوردا خارابىلىكى ۋە نۇرغۇن ئاسار ـ ئەتىقىلەر تا ھازىرغىچە ساقلىنىپ كېلىۋاتىدۇ.

الأَزَارِقَــةُ: (ئەزارىقىيە). خاۋارىجلار ئىچىدىن چىققان بىر پىرقە بولۇپ، ئۇلار

نافىئ ئىبنى ئەزرەققە نىسبەت بېرىلىدۇ. ئۇلار: «گۇناھ ئۆتكۈزگەن كىشى كاپىر بولۇپ دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، زالىم پادىشاھقا ئۇرۇش ئېچىش ۋاجىپ» دەپ قارايدۇ. قەترى ئىبنى فۇجائە ئۇنىڭ كاتتىۋاشلىرىنىڭ بىرى. مۇھلەب ئىبنى سۇفرە ئۇلارنى باستۇرغان.

الأزد: (ئەزدە). ئەرەب قەھتان قەبىلىسى، بۇ قەبىلە يەمەن ئەللىرى ۋە ئوممان ساھىللىرىغا تارقالغان. ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى شىمالىي ئەرەب يېرىم ئارىلى، سۈرىيە ۋە ئىراققا ھىجرەت قىلغان. فەتھى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئۇلاردىن نۇرغۇن كىشىلەر خۇراساندا ئولتۇراقلىشىپ قالغان بولۇپ، ئۇلار ئەبۇ مۇسلىم خۇراسانىينىڭ بايرىقى ئاستىغا توپلىنىپ، ئۇنىڭ ئابباسىيە دۆلىتىنى قۇرۇشىغا ياردەم بەرگەن.

الأزهر: (ئەزھەر). قاھىرەدىكى ئۇنىۋېرسىتېت، جەۋھەرۇسسەقەلىي قۇرغان. ئۇ قۇرۇلغاندىن بۇيان ئىسلام ئىدېئولوگىيە مەركىزى بولۇپ كەلگەن. مىلادىيە 1936 ـ يىلىدىن بۇيان ئەرەب تىلى ۋە شەرىئەت ئىلمى دەرسلىك قىلىنىدىغان بىرقانچە فاكۇلتېتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئۇنىۋېرسىتېت بولغان. كېيىن تىل ۋە شەرىئەت ئىلمى بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، ئۇنىڭغا قوشۇپ خىلمۇخىل يېڭى زامان پەنلىرى دەرسلىك قىلىنىدىغان زامانىۋى ئۇنىۋېرسىتېتقا ئايلانغان.

الأزهري، أبو منصور محمد بن أحمد: (ئەزھەرى، ئەبۇ مەنسۇر مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد) (ھ 282 ـ 370 / م 895 ـ 980). مەشھۇر تىلشۇناس، شافىئىي مەزھىپىگە تەۋە فەقىھ، ھىراتتا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ئىلىم تەھسىل قىلغان ۋە شۇ يەردە ياشىغان. "التهذيب في اللغة" «ئەتتەھزىبۇ فىللۇغە» ناملىق لۇغەت كىتابى ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم كىتابىدۇر.

أساسُ البَلاَغة: (ئاساسۇلبەلاغەت). جارۇللا زەمەخشەرى تۈزگەن ۋە سۆزلەرنىڭ تۈنجى ھەرپى ئاساسىدا ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە رەتلىگەن تىل قامۇسى. ئۇ سۆزلەرنىڭ ئەسلى مەنىسى بىلەن مەجازىي مەنىسى ئېنىق ئايرىپ بېرىلگەنلىكى ۋە سۆزلۈكلەردىن بەكرەك جۈملىلەرگە ئەھمىيەت بېرىلگەنلىكىدەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە.

أسامة بن زيد بن حارثة: (ئۇسامە ئىبنى زەيد ئىبنى ھارىسە) (ھ ? ـ 54 / م ? ـ 674). ساھابە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازادگەردىسى زەيد ئىبنى ھارىسىنىڭ ئوغلى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ نۇرغۇن جەڭلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە قاتناشقان. ئۇ تېخى يىگىرمە ياشقا كىرمىگەن ۋاقتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى رۇمغا يۈرۈش قىلغان ئەسكەرلەرنىڭ باشلىقلىقىغا تەيىنلىگەن. بۇ قوشۇن مەدىنىدىن قوزغىلىشتىن بۇرۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان.

إستانبول، إستَنْبُول: (ئىستانبۇل). تۈركىيىدىكى ئەڭ چوڭ شەھەر. ئۇ مەرمەر دېڭىزى بىلەن قارا دېڭىز ئوتتۇرىسىدىكى فوسفور بوغۇزىغا جايلاشقان. بۇ جاي بۇرۇن كونىستانتىنوپول ياكى ۋىزانتىيە دەپ ئاتالغان. ئوسمانىيلار ئۇ يەرنى فەتھى قىلغاندىن كېيىن ئاستانە دەپ ئاتالغان. بۇ جاي ھىجرىيە 1341 ـ يىلى (مىلادىيە 1923 ـ يىلى) ئوسمانىيە خەلىپىلىكى مۇنقەرىز بولۇپ، تۈركىيە پايتەختى ھازىرقى ئەنقەرەگە

يۆتكەلگەنگە قەدەر خەلىپىلىك پايتەختى بولۇپ كەلگەن. سۇلتان سەلىم جامەسى ۋە ئوسمانىيلار مەسجىدكە ئايلاندۇرغاندىن كېيىن، يېڭى تۈركىيە دۆلىتى مۇزېي قىلىۋالغان بۇرۇنقى ئايا سوفىيا چېركاۋى قاتارلىقلار ئىستانبۇلنىڭ ئەڭ مۇھىم مەدەنىي يادىكارلىقلىرى ھېسابلىنىدۇ.

إسْحاق: (ئىسھاق ئەلەيھىسسالام). مىلادىيىدىن ئىلگىرىكى 18-ئەسىرلەردە ياشىغان. ئىسھاق ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سارەدىن تۇغۇلغان ئوغلى. ئۇنىڭ تۆرىلىدىغانلىقىنى پەرىشتىلەر ئالدىن خۇش خەۋەر بەرگەن. ئىسھاق ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەن چاغدا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام 100 ياشتا ئىدى. بەنى ئىسرائىلنىڭ پەيغەمبەرلىرى ئەنە شۇ ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىندۇر. ئىسھاق ئەلەيھىسسالام شام ۋە پەلەستىن زېمىنلىرىدا ياشايدىغان كەنئانلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن. يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل دەپ ئاتىلىدىغان بولۇپ، يەھۇدىيلار يەئقۇب ئەلەيھىسسالامغا نىسبەت بېرىلىدۇ. ئىسھاق ئەلەيھىسسالام 180 يېشىدا ۋاپات بولغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلىنغان.

إسحاق بن ابراهيم النديم الموصلي: (ئىسھاق ئىبنى ئىبراھىم نەدىيمىل مەۋسىلى) (ھ 150-236 / م 767-850). ئەدىب، شائىر، ئابباسىيە دۆلىتىنىڭ مۇزىكانتى. ئۇ رەي شەھرىدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇ ئۆز دەۋرىنىڭ ئۇستا سازەندىسى بولۇپ، كۆپلىگەن خەلىپىلەر بىلەن ئۇلپەتداش بولغانىدى. ئۇنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار.

إسحاق: (ئىسھاق) (ھ 1272-1302 / م 1856-1885). تېگىدىن ئەرمەنىستانلىق يازغۇچى. ئۇ مىسىردا ئولتۇراقلاشقان ۋە ئۇ يەردە «مىسىر گېزىتى»نى تەسىس قىلغان. ئۇنىڭ تاللانما ئەسەرلىرى "الدرر" «ئەددۇرەر» (گۆھەرلەر) نامىدا توپلام قىلىنغان.

إسحاق بن حنين: (ئىسھاق ئىبنى ھۇنەين) (ھ ?-299 / م ?-911). تېۋىپ، نىستورىي پەيلاسوپى. باغدادتا ياشاپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇ گرېك پەلسەپىسى ۋە گېئومېتىرىيىگە ئائىت بەزى كىتابلارنى يۇنان ۋە سۈريان تىلىدىن ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغان. يەنە تېبابەت ھەققىدە "الأدوية المفردة" «ئەلئەدۋىيەتۇل مۇفرەدە» (يەككە دورىلار)، "تاريخ الأطباء" «تارىيخۇل ئەتىببا» (تېۋىپلار تارىخى) ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان.

إسحاق بن راهوى: (ئىسھاق ئىبنى راھىۋى) (ھ 161-236 / م 778-851). مەشھۇر فەقىھ، مۇجتەھىد. 70مىڭ ھەدىس بىلەتتى. ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل بۇ كىشىگە باھا بېرىپ: ئىسھاق ئىبنى راھىۋى بىزنىڭ نەزىرىمىزدە مۇسۇلمانلارنىڭ پېشۋا ئىماملىرىدىندۇر، باغدادتىن بۇنىڭدىن بۇرۇن مۇنداق فەقىھ چىقىپ باقمىغان، دەيدۇ. ئۇ توپلىغان «مۇسنەد» ناملىق ھەدىس كىتاب مۇھەددىسلەرنىڭ نەزىرىدە مەقبۇل ۋە مۆتىۋەر كىتابدۇر. ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىملارمۇ شۇ زاتتىن ھەدىس ئۆگەنگەن.

إسحاق بن علي بن يحيى: (ئىسھاق ئىبنى ئەلى ئىبنى يەھيا) (ھ ?-711 / م ?-1311). شەرىئەت ئىلىملىرىدە يۇقىرى سەۋىيىلىك ئالىم بولۇپ، "هداية" «ھىدايە» ناملىق كىتابقا نۇرغۇن قىممەتلىك مەزمۇنلارنى ئۆز

ئېچىگە ئالغان بىر ھاشىيە يېزىپ چىققان. ئۇ قاھىرەدە ۋاپات بولغان.

إسحاق، محمد بن إسحاق: (ئىسھاق، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق) (ھ ?ـ 151 / م ?ـ 788). تارىخشۇناس، "المغازي" «ئەلمەغازى» نامىدىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھال كىتابى ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەمگەك سەمەرىسى ھېسابلىنىدۇ. بۇ كىتابتا باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسلىرى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىجرەتتىن بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى ھاياتى بايان قىلىنغان.

الإسكندر الأكبر: (ئىسكەندەرىل ئەكبەر) بۈيۈك ئىسكەندەر (مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 356 ـ 323). يۇنانىنىڭ ئىمپېراتورى. ماكېدونىيە (يۇنان)دا تۇغۇلۇپ، بابىل (ئىراق)دا ۋاپات بولغان. ئۇ تارىختىكى ئەڭ بۈيۈك ھەربىي قوماندان ۋە ئەڭ مەشھۇر شەخس ھېسابلىنىدۇ. پارس ئىمپېرىيىسى بىلەن بىرقانچە قېتىم شىددەتلىك جەڭ قىلىپ، غەلىبە قىلغان. ئىسكەندەرىيە شەھىرىنى بەرپا قىلغان. زۇلقەرنەيىن دېگەن نامى بىلەن مەشھۇر.

الإسكندرية: (ئىسكەندەرىيە). ئىسكەندەرىيە. مىسىردىكى ئوتتۇرا دېڭىز ساھىلىغا جايلاشقان بىر شەھەر. بۇ شەھەرنى بۈيۈك ئىسكەندەر بەرپا قىلغان. ھىجرىيە 21 ـ يىلى (مىلادىيە 641 ـ يىلى) مىسىرنىڭ پايتەختى بولغان. ئۇ ئۆزىنىڭ باي كۇتۇپخانىسى بىلەن مەشھۇر بولغان. ئەمرى ئىبنى ئاس بۇ يەرنى فەتھى قىلىپ، پايتەختنى فۇستات شەھىرىگە يۆتكەپ كەتكەن.

الإسكوريال: (ئىسكورىيال). ئىسپانىيىنىڭ مادرىدقا يېقىن بىر جايىدىكى چىركاۋ. ئۇنىڭ ئىچىدە بىر كۇتۇپخانا بولۇپ، ئۇنىڭدا نۇرغۇنلىغان ئەرەبچە قولىيازمىلار بار.

أسماء بنت أبي بكر: (ئەسما بىنتى ئەبۇ بەكرى) (ھ ?ـ 73 / م ?ـ 692). دەسلەپتە مۇسۇلمان بولغان ساھابە ئاياللاردىن بولۇپ، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ھەمشىرىسى، ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرنىڭ ئانىسى. "ذات النطاقين" «زاتۇننىتاقەين» دەپ ئاتالغان.

إسماعيل: (ئىسمائىل). ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ چوڭ ئوغلى بولۇپ، قۇرئاندا تىلغا ئېلىنغان پەيغەمبەر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھاجەرنى مەككىگە ئېلىپ بارغان. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام مەككىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ياشىغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام چۈشىدە ئاللاھ تەرىپىدىن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى قۇربانلىق قىلىشقا بۇيرۇلغانلىقنى كۆرۈپ، ئاللاھنىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاشقا تەييارلىنىپ تۇرغاندا ئاللاھ قۇربانلىققا بىر قوچقارنى كەلتۈرۈپ بەرگەن. ھەر يىلى قۇربانلىق قىلىش مانا شۇنىڭدىن كېلىپ چىققان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە ئوغلى ئىسمائىل بىلەن بىللە كەئبىنى بىنا قىلغان. بەيتۇللاھنىڭ ئىچىگە ھەجەر ئەسۋەدنى ئورۇنلاشتۇرغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەنە شۇ ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىندۇر. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام مەككىدە ۋاپات بولۇپ، ئانىسىنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلىنغان.

إسماعيل بن ابراهيم، إسماعيل باشا: (ئىسمائىل ئىبنى ئىبراھىم، ئىسمائىل پاشا) (ھ 1246 ـ 1312 / م 1830 ـ 1895). قا-

ھىرەدە تۇغۇلغان، ھىجرىيە 1279 (م 1863)-يىلى مىسىردا ھاكىمىيەت بېشىغا چىققان. ئۇنىڭغا سۇلتان ئابدۇلئەزىز تەرىپىدىن خىدەيۋ (ئوسمان خەلىپىلىكى دەۋرىدە مىسىرنىڭ ھۆكۈمرانىغا بېرىلگەن نام بولۇپ، شاھنىڭ ۋەزىرى دېگەن مەنىدە) دەپ نام بېرىلگەن. ئۇ ھىجرىيە 128 (م 1869)-يىلى سۇۋەيش قانىلىنى قازدۇرغان ۋە قۇرۇلۇش، مەدەنىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن نۇرغۇن تۆھپە قوشقان. ئۇنىڭ دەۋرىدە مىسىرنىڭ قەرزى كۆپىيىپ، چەت ئەل دۆلەتلىرىنىڭ مىسىرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىششىغا سەۋەب بولغان.

إسماعيل بن عبد الرحمن السدي الكوفي: (ئىسمائىل ئىبنى ئابدۇراھمان سۇددىل كۇفى) (ھ ؟-128 / م ؟-745). ئەسلى ھىجازلىق بولۇپ، كۇفەدە ئولتۇراقلاشقان. چوڭ سۇددى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

إسماعيل شمس الدين الكوراني: (ئىسمائىل شەمسىددىن كۇرانى) (ھ ؟-933 / م ؟-1527). فەقىھ، تەپسىرشۇناس، ھەدىسشۇناس، يېتۈك ئالىم. ئۇ رۇمغا بېرىپ، ئوسمان خانلىقىنىڭ سۇلتانى مۇرادخان بىلەن ئۇچراشقان. مۇرادخان ئۇنىڭ پەزىلەتلىك ئۆلىما كىشى ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، بۇۋىسىنىڭ بورسا شەھىرىدىكى مەدرىسىسىگە مۇدەررىسلىككە ۋە ئۆز ئوغلى مۇھەممەدخاننىڭ خاس ئۇستازلىقىغا تەيىنلىگەن. مۇھەممەدخان تەختكە ئولتۇرغاندا ئۇنى ھۆرمەتلەپ، باش مۇفتىلىق ۋەزىپىسىگە بەلگىلىگەن. بۇ زات «قۇرئان كەرىم»گە "غاية الأماني" «غايەتۇل ئەمانىي» ناملىق تەپسىرنى؛ «سەھىھۇل بۇخارى»غا "الكوثر الجاري علي رياض صحيح البخاري" «ئەلكەۋسەرۇل جارىي ئەلا رىيازى سەھىھۇل بۇخارى» (بۇخارى باغچىسىدىكى كەۋسەر ئېقىنى) ناملىق شەرھنى ۋە شاتىبىينىڭ "شرح الجعفري" «شەرھى جەئفەرى» ناملىق كىتابىغا ھاشىيە يېزىپ چىققان. ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا قۇستەنتىنىيەدە ۋاپات بولغان.

إسماعيل كمال الدين القراماني: (ئىسمائىل كامالۇددىن قەرامانىي). پەزىلەتلىك ئالىم، تۈركىيىنىڭ ئادانا شەھىرىدە مۇدەررىسلىك قىلغان. «قەرم كامال» نامى بىلەن مەشھۇر. ئۇ "تفسير الكشاف" «تەفسىر كەششاف»، "تفسير البيضاوي" «تەفسىر بەيزاۋى»لارغا شەرھ يېزىپ چىققان. شۇنىڭدەك "شرح الوقاية" «شەرھى ۋىقايە»، "شرح المواقف" «شەرھى مەۋاقىف»، "شرح العقائد" «شەرھى ئاقائىد» ناملىق كىتابلارغا ھاشىيە يازغان. ئۇنىڭ «شەرھى مەۋاقىف»قا يازغان ھاشىيىسىنىڭ ئاخىرىغا «سۇلتان بايەزىدخاننىڭ دەۋرىدە سەككىز مەدرىسىنىڭ بىرىدە يېزىلدى» دەپ ئەسكەرتىلگەن.

الإسماعِيليّة: (ئىسمائىلىيە). شىئەلەرنىڭ ئىسمائىل ئىبنى سادىققا نىسبەت بېرىلىدىغان بىر پىرقىسى. ئۇ پىرقە ئاساسلىقى ئىران ۋە ھىندىستانغا تارقالغان. مەيمۇن قەداھ ئۇلارنىڭ ئەڭ مەشھۇر دەۋەتچىلىرىدىن بىرى.

الإسماعيلية: (ئىسمائىلىيە). مىسىردىكى تىمساھ كۆلى بويىغا جايلاشقان بىر شەھەر. بۇ شەھەر ھىجرىيە 1280 (م 1863)-يىلى بىنا قىلىنغان. بۇ شەھەر خىدەيۋ ئىسمائىل (ھ 1246-1308 / م 1830-1890)نىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

أسْوَان: (ئەسۋان). مىسىردىكى نىل دەرياسى بويىغا جايلاشقان ئىستراتېگىيىلىك

شەھەر، ئەسۋان رايونىنىڭ مەركىزى. ئەسۋان توسمىسى (نىل دەرياسىغا قۇرۇلغان چوڭ توسما) شۇ يەرگە جايلاشقان.

آسيا الصغرى: (ئاسىيا سۇغرا). كىچىك ئاسىيا، تۈركىيىنىڭ ئاسىياغا تەۋە قىسمى، ئاناتولىيىگە تۇتىشىدۇ.

أسيوط: (ئەسيوت). مىسىر دۆلىتىنىڭ ئەڭ چوڭ ئۆلكىلىرىنىڭ بىرى. ئۆلكە مەركىزى ئەسيوت. مەشھۇر ئەسيوت ئۇنىۋېرسىتېتى مۇشۇ يەرگە جايلاشقان. بۇرۇن ئۇ جاي سۇيۇت دەپ ئاتىلاتتى. مەشھۇر ئالىم جالالىددىن سۇيۇتى شۇ يەرلىك.

الاشارات والتنبيهات: (ئىشارەت ۋە تەنبىھات). پەيلاسوپ ئىبنى سىنا يازغان ئەڭ ئاخىرقى كىتاب. بۇ كىتاب لوگىكا، تەبىئەت، ئىلاھىيەت ۋە تەسەۋۋۇپ توغرىسىدىكى مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

إشبيلية: (ئىشبىلىيە). ئىسپانىيىدىكى بىر شەھەر. ئۇ يەرگە ئەرەب مۇسۇلمانلىرى ئالتە يۈز يىل (ھ 94_646 / م 712_1248)غا يېقىن ھۆكۈمرانلىق قىلغان.

أشْعَبُ: (ئەشئەب) (ھ ?_154 / م ?_771). مەدىنىنىڭ قىزىقچىلىرىنىڭ بىرى، ئوسمان ئىبنى ئەففاننىڭ ئازادگەردىسى. تەمەخورلۇقى بىلەن داڭق چىقارغان ۋە تەمسىلگە ئايلانغاندى. ئۇنىڭ قىزىقچىلىقلىرى ئەدەبىيات كىتابلىرىدا بايان قىلىنغان.

الأشعَرِيّ، أبو الحسن علي بن أبي موسى: (ئەشئەرى، ئەبۇلھەسەن ئەلى ئىبنى ئەبۇ مۇسا) (ھ 260_330 / م 873_941). بەسرەدە تۇغۇلۇپ، كېيىن باغدادقا كۆچۈپ كەتكەن. مۇئتەزىلە پىرقىسىدىكى جۇببائىيغا شاگىرت بولغان. كېيىن بەزى مەسىلىلەردە ئۇنىڭ پىكرى مۇئتەزىلىلەرنىڭ قارىشى بىلەن بىر يەردىن چىقمىغاچقا، ئۇ مەزھەپكە قارشى چىقىپ، ئەشائىرە ياكى ئەشئەرىيە دەپ ئاتىلىدىغان كالامىي مەزھەپنى بەرپا قىلغان.

أشعرية، أشاعرة، أشعري: (ئەشئەرى، ئەشائىرە). مۇتەكەللىملەردىن بولغان ئەبۇلھەسەن ئەشئەرىگە مەنسۇپ بىر پىرقە. ئۇلارنىڭ قارىشى مۇئتەزىلىلەرنىڭ قاراشلىرىغا زىت كېلىدۇ.

أشُورُ، آشُورُ: (ئەشۇر، ئاشۇر). 1. ئىراقتىكى مابەينەننەھرەيننىڭ شىمالىدىكى قەدىمىي شەھەر. مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 9_ ئەسىرلەردە ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقى يېقىن شەرق رايونلىرىغىچە كېڭەيگەن بولۇپ، ئۇنىڭ تۈنجى مەركىزى ئاشۇر ئىدى. 2. ئاشۇرىيلارنىڭ چوڭ ئىلاھىنىڭ نامى.

أشور بانيبال: (ئاشۇر بانىبال) (مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 669_630). بۈيۈك ئاشۇر دۆلىتىنىڭ ئاخىرقى پادىشاھى بولۇپ، شۇ دەۋردە دۆلەت ئىقتىساد، مەدەنىيەت ۋە ھۈنەر-سەنئەتتە تازا گۈللەنگەن. بۇ دۆلەتنىڭ پايتەختى نىنەۋەي ئىدى.

الإصابة في تمييز الصحابة: (ئەلئىسابە فىي تەمىيزىس ساھابە). ئىبنى ھەجەر ئەسقەلانىينىڭ ساھابىلەر تەرجىمىھالى توغرىسىدىكى كىتابى. ئىبنى ھەجەر بۇ كىتابتا ئىبنى ئابدۇلبەرنىڭ "الاستيعاب في معرفة الأصحاب" «ئەلئىستىيئاب فى مەئرىفەتىل ئەسھاب» ناملىق كىتابىدىكى ۋە ئىبنى ئەسىرنىڭ "أسد الغابة" «ئەسەدۇل غابە» ناملىق كىتابىدىكى مەزمۇنلارنى تولۇقلاپ

تۈزگەن. سوۋېتى بۇ كىتابنى قىسقارتقان.

أصحابُ الأخدود: (ئەسھابۇل ئۇخدۇد). ئورەك ئىگىلىرى. يەمەن پادىشاھى زۇنۇۋانىس ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى كۆرسىتىدۇ. بۇلار نەجران ناسارالىرى بولۇپ، يەھۇدىي دىنىغا زورلانغاندا ئۇنىمىغاچقا، ئورەك كولاپ ئوت بىلەن توشقۇزۇپ شۇ ئورەككە تاشلىۋېتىلگەن. «ئورەكلەرنىڭ ئىگىلىرىگە لەنەت بولسۇن، ئۇ ئورەكلەر لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتلار بىلەن تولدۇرۇلغانىدى.» (قۇرئان كەرىم)

أصحاب الكهف: (ئەسھابۇلكەھف)، (ئەھلۇلكەھف). ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرگەن ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىنى قوبۇل قىلغان يىگىتلەر. ئۇلار بۇتپەرەسلەرنىڭ زۇلۇملىرىدىن قېچىپ غارغا يوشۇرۇنۇشقا مەجبۇر بولغان. ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن غاردا 309يىل ئۇخلىغان.

الإصْطَخْرِيّ، أبو إسحاق إبراهيم بن محمد: (ئىستىخرىي، ئەبۇ ئىسھاق ئىبراھىم ئىبنى مۇھەممەد). مۇسۇلمانلار ئىچىدىن چىققان جۇغراپىيە ئالىمى. ئۇ پارسنىكى ئىستەخرىيگە نىسبەت بېرىلىدۇ. ھىجرىيە 4-ئەسىر (مىلادىيە 10-ئەسىر)نىڭ دەسلەپكى يېرىملىرىدا ياشىغان. ئۇنىڭ "المسالك والممالك" «ئەلمەسالىك ۋەلمەمالىك» (يوللار ۋە مەملىكەتلەر) ناملىق ئەسىرى بار.

الأصْمَعِيّ، أبو سعيد عبد الملك بن قريب الباهلي: (ئەسمەئىي، ئەبۇ سەئىد ئابدۇلمەلىك ئىبنى قەرىيبۇل باھىلى) (ھ 125-216 / م 742-831). تىلشۇناس، بەسرەدە تۇغۇلۇپ يەنە شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ھەدىس، تىل ۋە شېئىر ھەققىدە تەتقىقات ئېلىپ بارغان. ئۇنىڭغا "راوية العرب" «راۋىيەتۇل ئەرەب» (ئەرەب قىسسىچىسى) دەپ نام بېرىلگەن. ئۇنىڭ "الخيل" «ئەلخەيل» (ئات)، "الإبل" «ئەلئىبىل» (تۆگە)، "الأضداد" «ئەلئەزداد» (قارىمۇ-قارشى مەنىلىك سۆزلەر)، "الأصْمَعِيّ" «ئەلئەسمەئىي» (ئەسمەئىي رىۋايەتلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الأعْشَى: (ئەئشا). جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بىر تۈركۈم شائىرلارغا ئورتاق ئىشلىتىلگەن نام. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋىلىكى شائىر مەيمۇن ئىبنى قەيستۇر.

أعيانُ الشِّيعة: (ئەئيانۇششىئە). ئېنسىكلوپېدىيىلىك كىتاب بولۇپ، بۇنىڭدا شىئە ئۆلىمالىرىنىڭ تەرجىمھالى، مەزھەپلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئىدېئولوگىيە تارىخى بېرىلگەن. بۇ كىتابنى يېزىشنى مۇھسىن ئەمىن باشلاپ، ئوغلى سەيىد ھەسەن ئەمىن تاماملىغان.

أغاديرُ: (ئاغادىير). ماراكەشتىكى بىر شەھەر ۋە ئىستراتېگىيىلىك پورت. بۇ جاي ئاتلانتىك ئوكيان ساھىلىغا جايلاشقان.

الأغَاني: (ئەغانىي، كىتابۇلئەغانىي). بۇ ئەبۇلفەرەجىل ئىسفاھانىي (ھ ?-356 / م ?-967) تۈزگەن كىتاب بولۇپ، ناھايىتى مۇھىم ئەدەبىي مەنبەدۇر. بۇ كىتاب ھارۇن رەشىدنىڭ ئاتاقلىق مۇزىكانتلىرى تاللاپ چىققان يۈز خىل ئاھاڭنى، شائىرلار، ناخشىچىلار، مۇزىكانتلار ۋە غەزەلچىلەرنىڭ تەرجىمھاللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. بۇ كىتابنى تۈزۈشكە ئەللىك يىل ۋاقىت سەرپ قىلىنغان.

الأغْلَب، بنو أغلب: (ئەغلەب، بەنۇ ئەغلەب). ئافرىقىدا (ھ 184-297 / م 800-909) ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن ئىسلامىي

سۇلالە. ھاكىمىيەت قۇرغۇچىسى ئىبراھىم ئىبنى ئەغلەب. فاتىمىيە سۇلالىسى ئۇلارنى مۇنقەرىز قىلغانغا قەدەر تۇنىستىكى قەيرىۋان شەھىرى سۇلالىنىڭ پايتەختى بولغان.

الأفغانيّ، جمال الدين بن صفدر: (ئافغانى، جامالۇددىن ئىبنى سەفدەر) (ھ 1254-1315 / م 1838-1897). ئىسلام مۇتەپەككۇرى، دىنىي ئىسلاھاتچى، ئافغانىستاننىڭ ئەسئەد ئاباد دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. ئۇ ئۆز دەۋرىدە ئىسلام ئەللىرىنى مۇستەملىكىدىن قۇتۇلۇشقا ئۈندىگەن، ئىسلامىي ئىتتىپاقلىققا چاقىرغان. شەرق ۋە غەرب ئەللىرىنى ئايلانغان ۋە پارىژدا شەيخ مۇھەممەد ئابدۇ بىلەن بىرلىشىپ "العروة الوثقى" «ئەلئۇرۋەتۇل ۋۇسقا» «مۇستەھكەم تۇتقا» ناملىق ژۇرنالنى نەشر قىلغان.

أفلاطونُ: (ئەپلاتۇن) (مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 427-347). داڭلىق يۇنان پەيلاسوپى. سوقراتتىن تەلىم ئالغان، ئارىستوتېل ئۇنىڭ شاگىرتى ئىدى. ئۇنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئەسەرلىرىدىن "الجمهورية" «ئەلجۇمھۇرىيە» (جۇمھۇرىيەت)، "المحاورات" «ئەلمۇھاۋەرات» (دىئالوگ)، "الشرائع" «ئەششەرائىئ» (قانۇن)، "السياسي" «ئەسسىياسى» (سىياسەت) قاتارلىقلار بولۇپ، بۇ ئەسەرلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىنغان.

أفلاطوني: (ئەفلاتۇنىي). 1. ئەپلاتۇن پەلسەپىسىگە ئالاقىدار كىشىلەر.

2. ئەپلاتۇن پەلسەپىسىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى.

3. ئەپلاتۇنچە مۇھەببەت. (روھىي مۇھەببەت جىسمانىي مۇھەببەتتىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، دەيدىغان قاراش)

الأفلاطونية الجديدة، المحدثة، الحديثة: (ئەفلاتونىيەلجەدىيدىيە، ئەلمۇھدەسە، ئەلھەدىيسىيە). يېڭى پلاتونىزم، مىلادىيە 3-ئەسىردىن 6-ئەسىرلەرگىچە ئىسكەندەرىيەدە بارلىققا كەلگەن بىر خىل پەلسەپىۋى ئېقىم. ئۇنىڭ تۈپ نېگىزى: «كۆپلۈكنىڭ مەنبەسى بىرلىكتۇر». بۇنىڭدا سوفىزم خاھىشى بولۇپ، پەلسەپە بىلەن دىن بىرلەشتۈرۈلگەن.

الأقْصى: (ئەقسا). ئەقسا مەسجىدى، قۇددۇس شەھىرىدىكى مۇقەددەس چوڭ مەسجىد، سەخرەنىڭ جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ. بۇ مەسجىد «قۇرئان كەرىم»دە تىلغا ئېلىنغان. ھازىرقى بەيتۇللاھ (كەئبە) قىبلە قىلىنىشتىن ئىلگىرى مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسى بولغان. ھازىر ئىسرائىلىيىنىڭ ئىشغالىيىتىدە تۇرۇۋاتىدۇ.

أكْثَمُ بن صَيْفِيّ التميمي: (ئەكسەم ئىبنى سەيفى تەمىيمىي) (ھ ?-9 / م ?-630). ئەرەبلەرنىڭ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى مەشھۇر دانىشمىنى ۋە ناتىقى. ئۇ مۇسۇلمان بولۇش ئىستىكىدە مەدىنىگە كېتىۋاتقاندا يولدا ۋاپات بولغان.

ألف ليلة وليلة: (ئەلفۇ لەيلە ۋە لەيلە). «مىڭبىر كېچە». ئەرەب خەلق ھېكايىلىرى توپلىمى. ھىجرىيە 7-8 (م 13-14)-ئەسىرلەردە يېزىلغان توقۇلما خاراكتېرىدىكى فانتازىيىلىك ئەسەر. ئۇ ئەدەبىي تىل بىلەن ئاغزاكى تىل ئارىسىدىكى مۆتىدىل تىلدا يېزىلغان. ھېكايىلەر ئارىسىغا شېئىرلار قىستۇرۇلغان. بۇ كىتاب جەمئىي 264 ھېكايىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، ئۇنى شەھرىزاد شەھرىيار شاھنىڭ ھوزۇرىدا

ھەمشىرىسى دۇنىيازادىگە مىكبىر كىچىدە ئېيتىپ بەرگەن. بۇ ياۋروپا تىللىرىنىڭ تولىسىغا تەرجىمە قىلىنغان ۋە مۇزىكانت، رەسسام، سىنارىستلار ۋە يازغۇچىلارغا زور ئىلھام بەخش ئەتكەن.

الألفيّة: (ئەلفىيە). ئىبنى مالىكنىڭ مەشھۇر گراماتىكا كىتابى. ئاپتور بۇ كىتابتا ئەرەب تىلى گراماتىكا قائىدىلىرىنى مىڭ بېيىتقا يىغىنچاقلىغان.

الألكسو: (ئەلىكسۇ). ئەرەب تەلىم-تەربىيە، مەدەنىيەت ۋە ئىلىم-پەن تەشكىلاتى. بۇ ئەرەب دۆلەتلىرى ئىتتىپاقىدىكى تەشكىلاتلارنىڭ بىرى بولۇپ، باش ئاپپاراتى تۇنىستا.

الآمدي (أبو القاسم): (ئامىدى، ئەبۇلقاسىم) (ھ ?-371 / م ?-981). بەسرەدە ياشىغان ئەدىب، ئوبزورچى، تىلشۇناس. ئۇنىڭ شائىرلارنىڭ ئىسىملىرى توغرىسىدا يازغان "المؤتلف والمختلف في أسماء الشعراء" «ئەلمۇئتەلەف ۋەلمۇختەلەف فى ئەسمائىششۇئەرا» ناملىق كىتابى ۋە "الموازنة بين أبي تمام والبحتري" «ئەلمۇۋازەنەتۇ بەينە ئەبى تەممام ۋەلبۇھتۇرى» (ئەبۇ تەممام بىلەن بۇھتۇرى ئوتتۇرىسىدا سېلىشتۇرما) قاتارلىق بىرقانچە پارچە ئەسىرى بار.

الآمدي (سيف الدين): (ئامىدى، سەيفۇددىن) (ھ ?-631 / م ?-1233). ئۇسۇلشۇناس. دەمەشىقتە مۇدەررىسلىك قىلغان. ئۇنىڭ "الإحكام في أصول الأحكام" «ئەلئىھكام فى ئۇسۇلىل ئەھكام» (دىنىي ئەھكاملار) ناملىق كىتابى بار.

الآمدي (عبد الواحد): (ئامىدى، ئابدۇلۋاھىد) (ھ ?-550 / م ?-1155). مەشھۇر ئەدىب. ئۇ ھەزرىتى ئەلىنىڭ ھېكمەتلىك سۆزلىرىنى توپلاپ، "غرر الحكم ودرر الكلم" «غۇرەرۇل ھېكەم ۋە دۇرەرۇل كەلىم» (ئېسىل ھېكمەتلەر) ناملىق كىتابىنى يېزىپ چىققان.

امرؤ القيس: (ئىمرۇلقەيس) (م 500-545). نەجدەدە تۇغۇلۇپ، ئەنقەرەدە ۋاپات بولغان. ئۇ جاھىلىيەت شائىرلىرىنىڭ پېشۋاسى. كەئبىگە ئېسىلغان شېئىرلار ئىچىدە ئۇنىڭمۇ شېئىرى بار ئىدى. ئۇنىڭ ئىسمى ھەندەج ئىبنى ھەجەر، تەخەللۇسى مەلەكۇززەلىل. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

الأمالي: (ئەمالى). ئەبۇ ئەلىي قالىي تۈزگەن ئەدەبىيات ۋە لۇغەت كىتابى.

إمام الخطابي، محمد بن محمد: (ئىمامۇل خەتتابىي، مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ?-388 / م ?-998). فەقىھ، مۇھەددىس، لۇغەتشۇناس.

آمِنَةُ: (ئامىنە). ۋەھبى ئىبنى ئابدۇمانافنىڭ قىزى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالتە ياشقا كىرگەندە مەدىنىدىن مەككىگە قايتىش يولىدا ئەبۋا كەنتىدە ئالەمدىن ئۆتكەن.

أم حبيبة (رملة بنت أبي سفيان): (ئۇممۇ ھەبىبە، رەملە بىنتى سوفيان) (ھ ?-44 / م ?-664). رەسۇلۇللاھنىڭ ئاياللىرىدىن بىرى.

أم القيوين: (ئۇممۇلقەيۋىن). ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىدىكى رەئىسۇلخەيمە بىلەن ئەجمان ئارىسىغا جايلاشقان بىر خەلىپىلىك. پايتەختى ئۇممۇلقەيۋىن.

ئاساسلىق كىرىمى بېلىقچىلىق ۋە مەرۋايىتتىن كېلىدۇ.

أم كلثوم: (ئۇممۇ كۇلسۇم) (ھ ?-9 / م ?-630). رەسۇلۇللاھنىڭ قىزى. جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۇتەيبە ئىبنى ئەبۇ لەھەبكە ياتلىق بولغان. ھەمشىرىسى رۇقىيە ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ياتلىق بولغان.

الأمين العباسي: (ئەمىين ئابباسىي) (ھ 170-197 / م 787-813). ئابباسىي خەلىپىلىكىنىڭ ئالتىنچى خەلىپىسى. ھارۇن رەشىدنىڭ ئايالى زۇبەيدەدىن تۇغۇلغان ئوغلى. ھىجرىيە 193-يىلى ئاتىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن خەلىپە بولغان، لېكىن ئۇزاق ئۆتمەيلا قېرىندىشى مەئمۇن بىلەن توقۇنۇش يۈز بېرىپ جەڭ پارتلىغان. ئەمىين مۇشۇ جەڭدە ئۆلتۈرۈلگەن.

أُمَيَّةُ بن أبي الصلت: (ئۇمەييە ئىبنى ئەبى سەلت) (م ?-630). سەقىف قەبىلىسىدىن بولۇپ، جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن ئەرەب شائىرى. تائىفتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇ بۇتقا چوقۇنۇشنى تاشلاپ، كىشىلەرنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلغان. ئۇ تولىمۇ زاھىد كىشى بولۇپ، شېئىرلىرىغا ھېكمەتلىك مەزمۇنلارنى سىڭدۈرگەندى. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

أُمَيَّةُ: بنو أُمَيَّةَ: (ئۇمەييە، بەنۇ ئۇمەييە). 1. قۇرەيشلەرنىڭ ئۇمەييە ئىبنى ئابدۇشەمسكە نەسەبەت بېرىلىدىغان بىر ئايمىقى. ئۇمەۋىيلارمۇ شۇنىڭغا نەسەبەت بېرىلىدۇ. 2. بەنۇ ئۇمەييە، ئۇمەۋىيۇن ھىجرىيە 40-132 (م 660-750)-يىللاردا ھاكىمىيەت بېشىدا تۇرغان مۇسۇلمانلار خەلىپىلىكى سۇلالىسى، ئۇلارنىڭ پايتەختى دەمەشق ئىدى. ئابباسىي سۇلالىسى شەرقتە ئۇلارنى مۇنقەرىز قىلغاندىن كېيىن، ئەندەلۇسقا كۆچۈپ ھىجرىيە 137-يىلى شۇ يەردە فەتھى قىلغۇچى ئابدۇراھماننىڭ باشچىلىقىدا بىر دۆلەت قۇرغان. ئۇمەۋىيلەر ھاكىمىيىتى ئۇ يەردە تاكى ھىجرىيە 424-يىلى (مىلادىيە 1031-يىلى)غىچە دەۋر سۈرگەن.

الأندلس: (ئەندەلۇس). ئەرەب مۇسۇلمانلىرى ئىبېرىيە (ئىسپانىيە ۋە پورتۇگالىيە) يېرىم ئارىلىغا ئورتاق قوللانغان ئىسىم. ئۇ ھازىر جەنۇبىي ئىسپانىيىنىڭ بىر ئۆلكىسى. بۇ جاي ئۇمەۋىيلار خەلىپىلىكى مەزگىلىدە راسا گۈللەپ ياشنىغان. ئەرەبلەر ئۇ يەردە تەخمىنەن سەككىز ئەسىرچە ھۆكۈم سۈرگەن.

أندونيسيا، أندونوسيا: (ئەندونىيسىيا، ئەندۇنۇسىيا) ھىندونېزىيە. شەرقىي ئاسىيانىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى بىر جۇمھۇرىيەت. ئۇنىڭ پايتەختى جاكارتا. ئاھالىسىنىڭ كۆپىنچىسى مۇسۇلمان. ئۇلار ئەھمەد سوكارنونىڭ رەھبەرلىكىدە گوللاندىيە ۋە ياپونىيىنىڭ مۇستەملىكىسىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلىپ، مىلادىيە 1949-يىلى مۇستەقىللىققە ئېرىشكەن.

أنس بن مالك: (ئەنەس ئىبنى مالىك) (ھ ?-93 / م ?-711). ئۇلۇغ ساھابە، مەدىنىدە تۇغۇلۇپ، بالا ۋاقتىدىلا مۇسۇلمان بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبزى روھ قىلىنغۇچە بولغان ئارىلىقتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىدە بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن دەمەشىققە كەتكەن، ئاندىن ئۇ يەردىن بەسرەگە كۆچۈپ، ۋاپات بولغانغا قەدەر شۇ

يەردە تۇرغان. 2286 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

الأنساب: (ئەلئەنساب). سەمئانى تۈزگەن تەرجىمىھال قامۇسى. نەسەب ۋە لەقەبلەر بويىچە رەتكە تۇرغۇزۇلغان.

أنساب الأشراف: (ئەنسابۇلئەشراف). مەشھۇر شەخسلەرنىڭ تەرجىمىھالىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان چوڭ ھەجىملىك كىتاب، ئاپتورى بىلازرى.

الأنصار: (ئەنسار). ئەنسارىلار. ئەۋس بىلەن خەزرەج قەبىلىسىدىن تۇنجى تۈركۈمدە ئىسلامغا كىرگەنلەر. ئۇلار ئىسلامنى قوبۇل قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋە مەككىدىن ھىجرەت قىلىپ مەدىنىگە كەلگەن مۇسۇلمانلارنى كۈتۈۋېلىپ، ئۇلارنى ھىمايىسىگە ئالغان. بۇ ئىككى قەبىلە ئىسلام دىنىنىڭ قەد كۆتۈرۈشىدە چوڭ رول ئوينىغانلىقى ئۈچۈن ئەنسارىلار (ئىسلامغا ياردەم بەرگۈچىلەر) دەپ ئاتالغان.

أنطاكية: (ئەنتاكىيە). سۈرىيىدىكى ئاسي دەرياسى بويىغا جايلاشقان شەھەر. بۇ جاينى ئەرەبلەر ھىجرىيە 15 (م 636)-يىلى فەتھى قىلغان. بۇ شام مەملىكىتىنىڭ بىر قىسمى ۋە سالجۇقىيلار دۆلىتىنىڭ پايتەختى ئىدى. تۈركىيە ھىجرىيە 1358 (م 1939)-يىلى ئۆزىگە قوشۇۋالغان.

أنْقَرَةُ: (ئەنقەرە). ئەڭ قەدىمىي شەھەر بولۇپ، رىم قەيسىرى (شاھى) ئاۋغۇستىس دەۋرىدە شەھەرلەشكەن. 1342 (م 1923)-يىلدىن بۇيان تۈركىيىنىڭ پايتەختى بولۇپ كېلىۋاتىدۇ.

الأهرامI: (ئەھرام). 1. قەدىمقى مىسىر قۇرۇلۇشلىرىنىڭ پىرئەۋنلەرنىڭ مەقبەرەلىرىگە خاس بولغان شەكلى، مىسىر مۇشۇ قۇرۇلۇشلىرى بىلەن مەشھۇر، بۇ ئەھراملار دۇنيادىكى يەتتە چوڭ مۆجىزىنىڭ بىرى دەپ قارىلىدۇ. بۇ ئەھراملارنىڭ ئەڭ مۇھىملىرى خوپۇ ئەھرامى، خەپرەڭ ئەھرامى، مۇنقەرەڭ ئەھراملىرىدۇر.

الأهرامII (جريدة): 2. (ئەھرام گېزىتى). بۇ قاھىرەدە چىقىرىلىدىغان مۇھىم گېزىت. ئۇنى ھىجرىيە 1292 (م 1875)-يىلى سەلىم ۋە بىشارەت تەقلا ئىسكەندىرىيىدە تەسىس قىلغان. ھىجرىيە 1317 (م 1899)-يىللاردا قاھىرەدە چىقىرىلىشقا باشلىغان.

الأهواز: (ئەھۋاز). خوزىستان (ئەرەبىستان) ئىقلىمىدىكى شەھەر. بۇ شەھەر ئەرەب قولتۇقىدىكى غەربىي ئىراننىڭ قارۇن دەرياسى بويىغا جايلاشقان.

الأوزاعي: عبد الرحمن بن عمرو: (ئەۋزائىي، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەمرى) (ھ 88-157 / م 707-774). فىقھىشۇناس. بەئلەبەككىدە تۇغۇلۇپ، بېيرۇتتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "السنن" «ئەسسۇنەن»، "المسائل" «ئەلمەسائىل» ناملىق ئەسەرلىرى بار. بۇ كىشى ئابباسىيلار خەلىپىلىرى ئالدىدا ھەقنى سۆزلەشتە ناھايىتى جۈرئەتلىك ئىدى.

الأوْسُ والخزرج: (ئەۋس ۋە خەزرەج). مەدىنىدە ئولتۇراقلاشقان ئەسلى يەمەنلىك ئىككى ئەرەب قەبىلىسى. مەدىنىدىكى ئەنسارىلار مۇشۇ ئىككى قەبىلىدىن تەشكىل تاپقان. بۇرۇن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى ئېغىر ئاداۋەتلەر بار ئىدى. ئۇلار مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، يېقىن قېرىنداش

قىلىپ قويغان.

أوْسُ بن حَجَر: (ئەۋس ئىبنى ھەجەر) (م 530ـ620). تەمىيملىك بولۇپ، جاھىلىيەت دەۋرىدە ياشىغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

إيادٌ: (ئىياد). ئەرەب ئەدنان قەبىلىسى. بۇ قەبىلە 3ـئەسىردە ئەرەب يېرىم ئارىلىدىن ئىراققا، ئاندىن شامغا، جەزائىرگە ۋە رۇم ئەللىرىگە كۆچۈپ كەتكەن.

إياسُ بن معاوية المـزني: (ئىياس ئىبنى مۇئاۋىيەتىل مۇزەنى) (ھ ؟ـ22 / م ؟ـ739). ئەرەبلەر ئىچىدىن چىققان ئەڭ مەشھۇر قازى. ئۇنىڭ چېچەنلىكى تىللاردا داستان بولغان.

إيـران: (ئىران). غەربىي ئاسىيانىڭ جەنۇبىدىكى ئىسلام جۇمھۇرىيىتى، ئۇنىڭ پايتەختى تېھران. بۇرۇن پارس ئېلى ياكى ئەجەم مەملىكىتى دەپ ئاتىلاتتى. ئىسفاھان، شىراز ۋە تەبرىز ئۇنىڭ ئەڭ ئاساسلىق شەھەرلىرىدىندۇر. ئۇ يەردە ھىجرىيە 1400 (م 1979)ـيىلى ئىنقىلاب قوزغىلىپ، شاھ مۇھەممەد رىزا پەھلىۋىي ھاكىمىيىتى ئاغدۇرۇلۇپ تاشلانغاندىن كېيىن، بۇ دۆلەت ئۆزىنىڭ ئىسلام جۇمھۇرىيىتى ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.

إيرانيَّـــة، الإيرانيّـــة: (ئىرانىيە، ئەلئىيرانىيە). بۇ بىرقانچە خىل تىل سىستېمىسىنىڭ ئورتاق نامى بولۇپ، تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە تىللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1. قەدىمقى پارس تىلى. مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 4ـئەسىردىن 7ـئەسىرگىچە بولغان ئارىلىقتا ئىشلىتىلگەن تىل.

2. ئافىستىيە. بۇ قەدىمقى دىنىي تېكىستلەر لۇغىتى، بۇ مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 8ـئەسىرگە تۇتىشىدۇ.

3. پەھلىۋىي تىلى. بۇ ئوتتۇرا ئىران تىلى، مىلادى 3ـئەسىردىن 7ـئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە ساسانىيلاردەۋرىدە ئاساسلىق ئورۇندا تۇرغان تىل ئىدى.

4. پارس تىلى. بۇ ھازىرقى ئىران دۆلىتىنىڭ رەسمىي تىلى، ئۇ ئەرەب ھەرپلىرى بىلەن يېزىلىدۇ.

5. كورد تىلى. بۇ ئىران، ئىراق، تۈركىيە، سۇرىيە ۋە سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى كوردلار تىلى.

6. ئافغان تىلى (پۇشتو تىلى). بۇ ئافغانىستاننىڭ رەسمىي تىلى.

أيوب: (ئەييۇب). ئەييۇب ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن بولۇپ، ئاللاھ ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك ئاتا قىلغان. ئاللاھ ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنى ھېسابسىز بايلىققا، كۆپ پەرزەنتكە ئىگە قىلىپ، تېنىنى ساغلام، بېجىرىم قىلغان. ئۇ ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىدىغان، تەقۋادار سالىھ بەندە ئىدى. كېيىن ئاللاھ ئۇنى سىناش يۈزىسىدىن بارلىق مال ـ مۈلۈكى ۋە پەرزەنتلىرىدىن مەھرۇم قىلىپ، ئېغىر كېسەللىككە مۇپتىلا قىلغان. ئەييۇب ئەلەيھىسسالام مۇسىبەتكە سەۋر قىلىپ، ئاللاھقا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىپ، ئىلگىرىكى تەقۋادارلىق ھالىتى بويىچە پەرۋەردىگارىدىن مەمنۇن بولغان. ئاللاھ ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ سەۋرچانلىقى ۋە تەقۋادارلىقىغا ئەجىر ئاتا قىلىپ، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن بالايى ـ ئاپەتلەرنى

كۆتۈرۈۋېتكەن. ئەييۇب ئەلەيھىسسالامغا پۇل-مال ۋە پەرزەنت ئاتا قىلغان، 26 ئوغۇل پەرزەنت بەرگەن. ئەييۇب ئەلەيھىسسالام رۇم خەلقىگە پەيغەمبەر قىلىنغان بولۇپ، 93يىل ئۆمۈر كۆرگەن.

الأيوبية، الدولة الأيوبية: (ئەلئەييۇبىيە، ئەييۇبىيە دۆلىتى) (ھ 567-648 / م 1171-1250). سۇلتان سالاھۇددىن ئەييۇبى مىسىردا فاتىمىيە دۆلىتىنى، شامدا زەنكىيە دۆلىتىنى يوقىتىپ، ئىراقنىڭ بەزى جايلىرىنى مۇنقەرىز قىلىپ، ئۆزىنىڭ دائىرىسىنى كېڭەيتكەندىن كېيىن قۇرۇپ چىققان ئىسلام دۆلىتى. بۇ دۆلەت زەنكىيە ئاتابېك دۆلىتىنىڭ داۋامى دەپ قارىلىدۇ. سۇلتان سالاھۇددىن ئەھلىسەلىپلەر بىلەن ئۈزلۈكسىز ئۇرۇش قىلىپ، ئۇلارنى نۇرغۇن جايلاردىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكەن.

ب

الباب، ميرزا علي محمد: (باب، مىرزا ئەلى مۇھەممەد) (ھ 1235_1266 / م 1819_1850). بابىيە مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇ ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ دەۋا قىلغان.

البابُ العالي: (بابۇل ئالىي). ئىستانبولدىكى ئوسمان خاندانلىقى سۇلتانلىرىنىڭ ئوردىسىنىڭ ئاتىلىشى. 1718_يىلىدىن كېيىن، باش ۋەزىر شۇ يەردە تۇرغان.

البابيَّةُ: (بابىيە). ئىسلامنى دەۋا قىلىدىغان بىدئەت پىرقە. بۇلار 19_ئەسىردە پارس (ئىران) مەملىكىتىدە پەيدا بولغان، بۇ پىرقە ئەلباب مىرزا ئەلى مۇھەممەد شىرازىيغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

باجَةُ: (باجە). تۇنىستىكى مۇھىم شەھەر، بۇغداي تىجارىتى ۋە شېكەر مەھسۇلاتى بىلەن مەشھۇر.

باجة، ابن باجة، أبو بكر محمد بن يحيى: (باجە، ئىبنى باجە، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد ئىبنى يەھيا) (ھ ?_333 / م ?_1139). ئىسپانىيىلىك پەيلاسوپ، تېۋىپ، ئاسترونوم، تەبىئەتشۇناس ۋە مۇزىكانت. ئۇنىڭ «ئارىستوتېل ئەسەرلىرىگە ئىزاھات»، «فارابى ئەسەرلىرىگە ئىلاۋە» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

باحثةُ البادية: (باھىسەتۇل بادىيە) (ھ 1304_1337 / م 1886_1918). مىسىرلىق يازغۇچى، شائىر ھەفنى ناسىفنىڭ قىزى، ئاياللار گۈللىنىشىنىڭ بايراقدارلىرىدىن. ئۇنىڭ "النسائيات" «ئەننىسائىيات» (ئاياللار توغرىسىدا)، "حقوق النساء" «ھۇقۇقۇننىسا» (ئاياللار ئىزى) ناملىق كىتابلىرى بار.

الباطنية: (باتىنىيە). باتىنىيلار پىرقىسى. بۇ پىرقە «ھەرقانداق سىرتقى كۆرۈنۈشنىڭ بار نەرسىنىڭ ئىچكى كۆرۈنۈشى بولىدۇ، ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان ھەرقانداق ئايەتنىڭ تەئۋىلى بولىدۇ» دەپ قارايدۇ.

الباقر محمد بن علي زين العابدين: (باقىر، مۇھەممەد ئىبنى ئەلى زەينۇل ئابىدىن) (ھ 57_114 / م 676_732). شىئە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ ئون ئىككى ئىمامىنىڭ بەشىنچىسى، مەدىنىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

الباقلّاني محمد بن الطيب أبو بكر: (باقىللانىي، مۇھەممەد ئىبنى تەييىب ئەبۇ بەكرى) (ھ ?_403 / م ?_1012). مۇتەكەللىمىينلەردىن بولغان فەقىھ، ئەشئەرىلەرنىڭ كاتتىلىرىدىن. بەسرەدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "إعجاز القرآن" «ئىئجازۇل قۇرئان» (قۇرئان مۆجىزىلىرى)، "الملل والنحل" «ئەلمىلەل ۋەننىھەل» (تۈرلۈك دىنلار ۋە مەزھەپلەر)،

"الأصول الكبير" «ئەلئۇسۇل كەبىير» (چوڭ ئۇسۇل) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

البُحتُري أبو عبادة الوليد بن عبيد الطائي: (بۇھتۇرىي، ئەبۇ ئۇبادەتۇل ۋەلىد ئىبنى ئۇبەيدۇتتائىي) (ھ 206-284 / م 821-897). ئابباسىي دەۋرىدىكى ئەرەب شائىرلىرىنىڭ بايراقدارلىرىدىن. ئۇ تەبىئەت تەسۋىرىدە داڭلىق چىقارغان. ئۇستازى ئەبۇ تەممامنىڭ «ھەماسىي» ناملىق كىتابىغا تەقلىد قىلىپ تۈزگەن "كتاب الحماسة" «كىتابۇل ھەماسە» ناملىق بىر كىتابى بار. يەنە بىر شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنغان. ئۇ سۇرىيىدىكى مىنبەج سەھراسىدا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

البحرين: (بەھرەين). بەھرەين. ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ئەرەب دۆلىتى، سەئۇدىينىڭ شەرقىگە جايلاشقان. پايتەختى مەنامە. بۇ دۆلەت 33 ئارالدىن تەركىب تاپقان.

بحيرا الراهب: (بۇھەيرا راھىب) (م ?-600). ئۇ بىر راھىب كىشى بولۇپ، ئەرەب يېرىم ئارىلىدا كارۋانلار ماڭىدىغان يولدا تۇرۇپ، كىشىلەرنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلاتتى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇنلا، قۇرەيش سودىگەرلىرىنىڭ ئارىسىدا كۆرۈپ، رەسۇلۇللاھنىڭ تاغىسى ئەبۇ تالىپقا: قېرىندىشىڭنىڭ ئوغلى كەلگۈسىدە كاتتا ئىشلارنى قىلىدۇ، دېگەن.

البخاري محمد بن إسماعيل الجعفي: (بۇخارى، مۇھەممەد ئىبنى ئىسمائىل جوئفى) (ھ 199-256 / م 810-870). مۇھەددىس، تارىخشۇناس. بۇخارادا تۇغۇلغان، ئىلىم تەھسىل قىلىش ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ سەپەر قىلغان. ئۇنىڭ "الجامع الصحيح" «ئەلجامىئۇسسەھىھ» ناملىق كىتابى ھەدىس كىتابلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئىشەنچلىك كىتاب بولۇپ، ئۇنىڭدىكى ھەدىسلەر 600مىڭ ھەدىس ئىچىدىن تاللانغان. ئۇنىڭ يەنە "التاريخ الكبير" «ئەتتارىخۇل كەبىر» (چوڭ تارىخ) قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار.

بختيشوع: (بەختىشۇئ). ئەسلى جۇندى يىسابۇر دېگەن جايدىن بولۇپ، نېستورىيە جەمەتىدىن. ئابباسىيلار دەۋرىدە تەخمىنەن ئۈچ ئەسىرگە يېقىن مۇشۇ جەمەتتىن مەشھۇر تېۋىپلار يېتىشىپ چىققان.

بختنصر: (بۇختۇنەسسەر). قەدىمقى بابىل پادىشاھى. مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 569 ~ 586-يىللىرى پەلەستىنگە ئىككى قېتىم ھۇجۇم قىلىپ، نۇرغۇنلىغان يەھۇدىيلارنى بابىلغا ئېلىپ كەتكەن. يەھۇدىيلار ئۇ يەردە 50 يىل ئاسارەتتە ياشىغان. بۇ دەۋر يەھۇدىيلار تارىخىدا «بابىل ئاسارىتى» دەپ ئاتالغان.

البداية و النهاية: (ئەلبىدايە ۋە نىھايە). ئەللامە ئىبنى كەسىر تۈزگەن يۇرۇشلۇك تارىخ كىتابى.

البدوي (شهاب الدين أحمد): (بەدەۋى، شىھابىددىن ئەھمەد) (ھ ?-657 / م ?-1276). مەشھۇر تەرىقەتچى، فاستا تۇغۇلۇپ، تەنتادا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ قەبرىسى مەشھۇر زىيارەتگاھ مازار. ئەھمەدىيە ياكى بەدەۋىيە سۇلۇكى ئۇنىڭغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

بديع الزمان الهمداني: (بەدىئۇززامان ھەمەدانى، ئەھمەد ئىبنى ھۇسەين) (ھ ?-398 / م ?-1007). مەشھۇر ئەدىب.

«ماقامات» ناملىق كىتابى ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر ئەسىرىدۇر. ئۇ ھەمەداندا دېگەن جايدا تۇغۇلغان.

البرامكة: (بەرامىكە). بەلخلىق پارس قەبىلىسى. ئاباسىيلار دەۋرىدە ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى ۋەزىرلىككە ئولتۇرغان. ئۇلار داڭلىق شائىرلارنى ئۆزىگە تارتقان. سېخىيلىق بىلەن مەشھۇر بولغان. ھارۇن رەشىد ئۇلارنى ئەيىبلەپ جازالىغان. ئۇلار: خالىد ئىبنى بەرمەك، خالىد سەففاھ، يەھيا ئىبنى خالىدلاردۇر. يەھيا ئىبنى خالىد ھارۇن رەشىدنىڭ تەربىيىچىسى ۋە ۋەزىرى، 808 ـ يىلى رەققە (بىر ساي) دىكى زىنداندا ۋاپات بولغان، ھارۇن رەشىد جەئفەر ئىبنى يەھيانى ئۆزىگە تارتقان. كېيىن نامەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسى ئۆزگىرىپ قىلىپ، 803 ـ يىلىدىكى «بەرامىكلار ۋەقەسى» دەپ ئاتالغان مەشھۇر ۋەقەدە ئۇنى قەتلى قىلىۋەتكەن.

البراهمة: (بەراھىمە). بۇ بۇتپەرەس بىر تائىپە بولۇپ، دىنىي تەبىقە تۈزۈلمىسىدە. بۇلارنىڭ بېكىتىلگەن قانۇنى بولمايدۇ، ئۇلار پەقەت "الفيدا" «ئەلفەيدا»، "البرهمانة" «ئەلبەرەھمانە» دېگەندەك قەدىمىي مىراس كىتابلارغىلا ئاساسلىنىدۇ.

البربر: (بەربەر). شىمالىي ئافرىقىدا ياشايدىغان مۇسۇلمان قەبىلىلەر. ئۇلار تارىق ئىبنى زىيادنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ بىرىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئەرەبلەر بىلەن بىللە ئەندەلۇسنى فەتھى قىلىشقا قاتناشقان. ئەغالىبە، مورابىتۇن، مۇۋەھھىدۇنلار شۇ قەبىلىدىندۇر.

البراء بن عازب: (بەررا ئىبنى ئازىب) (ھ ؟ ـ 71 / م ؟ ـ 690). خەزرەجلىك ساھابە، پارس فەتھىسىگە قاتناشقان.

البراء بن مالك: (بەررا ئىبنى مالىك) (ھ ؟ ـ 20 / م ؟ ـ 641). خەزرەجلىك ساھابە، پارس فەتھىسىگە قاتناشقان.

بروكلمان، كارل: (بروكلمان، كارل) (ھ 1285 ـ 1376/ م 1868 ـ 1956). گېرمانىيە شەرقشۇناسى. ئۇ گېرمانىيىدىكى نۇرغۇن مەكتەپلەردە ئەرەب تىلى ئوقۇتقۇچىسى بولغان. "تاريخ الأدب العربي" «تارىخۇل ئەدەبىل ئەرەبىي» (ئەرەب ئەدەبىياتى تارىخى)، "تاريخ الشعوب الإسلامية" «تارىيخۇششۇئۇبىل ئىسلامىيە» (ئىسلام مىللەتلىرى تارىخى) ناملىق ئەسەرلىرى مەشھۇر.

البزار (أبو بكر، أحمد بن عمرو بن عبد الخالق البزار): (بەززار، ئەبۇ بەكرى، ئەھمەد ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئابدۇلخالىقىل بەززار) (ھ ؟ ـ 291 / م ؟ ـ 905). ھەدىسشۇناس، ئۇنىڭ ئىككى ھەدىس توپلىمى بار. چوڭ ھەجىملىك ھەدىس كىتابىنىڭ نامى "البحر الزاخر" «ئەلبەھرۇززاخىر» (چوڭ دېڭىز) دۇر.

البستان: (بوستان). شەيخ ئابدۇللاھ بوستانىي تۈزۈپ نەشر قىلدۇرغان لۇغەت.

البستاني، بطرس: (بوستانىي، بۇتروس) (ھ 1234 ـ 1301 / م 1819 ـ 1884). بۇتروس بوستانىي، مۇتەپەككۇر، تىلشۇناس. ئۇ تۈزگەن "محيط المحيط" «مۇھىيتۇل مۇھىيت» ۋە "دائرة المعارف" «دائىرەتۇل مەئارىف» ناملىق لۇغەتلەر بار. ئۇ لىۋانلىق ئىدى.

البستاني، سليم: (بوستانىي، سەلىم) (ھ 1264 ـ 1302 / م 1847 ـ 1885). لىۋانلىق

ژۇرنالىست. بۇتروس بوستانىينىڭ ئوغلى. ئۇنىڭ "الإسكندر" «ئىسكەندەر»، "قيس وليلى" «قەيس ۋە لەيلى»، "الهيام في جنان الشام" «ئەلھيام فى جىنانىششام» قاتارلىق سىنارىيە ئەسەرلىرى بار.

البستاني، سليمان: (بوستانىي، سۇلەيمان) (ھ 1273-1344 / م 1856-1925). لىۋانلىق ئەدىب، شائىر. گومىرنىڭ «ئىلىيادا» ناملىق داستانىنى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغان.

البستاني، عبد الله: (بوستانىي، ئابدۇللاھ) (ھ 1271-1349 / م 1854-1930). لىۋانلىق تىلشۇناس. ئۇنىڭ "البستان" «ئەلبوستان» (بوستان) ناملىق لۇغەت كىتابى بار.

البستاني، وديع: (بوستانىي، ۋەدىئ) (ھ 1306-1374 / م1888-1954). لىۋانلىق ئەدىب، "رباعيات عمر الخيام" «رۇبائىيات ئۇمەرىل خەييام» (ئۇمەر ھەييام رۇبائىيلىرى) ناملىق ئەسەرنى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغان.

البستي (أبو حاتم محمد بن حبان): (بۇستى، ئەبۇ ھاتەم مۇھەممەد ئىبنى ھەببان) (ھ ?-354 / م ?-965). تارىخشۇناس، جۇغراپىيەشۇناس ۋە مۇھەددىس. سىجىستانىنىڭ بەستە دېگەن يېرىدىن. سەمەرقەندكە قازى بولغان. ئۇنىڭ ھەدىس ساھەسىدە "المسند الصحيح" «ئەلمۇسنەد سەھىھ»، تارىخ ھەققىدە "علل أوهام أصحاب التواريخ" «ئىلەلۇ ئەۋھام ئەسھابىتتەۋارىيخ» (تارىخچىلارنىڭ ئەۋھاملىرى)، "غرائب الأخبار" «غەرائىبۇل ئەخبار» (قىزىق خەۋەرلەر)، شۇنداقلا ئەدەبىيات ساھەسىدە "روضة العقلاء" «رەۋزەتۇل ئۇقەلا» (ئاقىللار بۇلىقى) ناملىق كىتابلىرى بار.

البسوس، حرب البسوس: (بەسۇس، ھەربىل بەسۇس). بەسۇس ئۇرۇشى. بۇ ئۇرۇش مىلادىيە 494-534-يىللاردا يۈز بەرگەن. بۇ ئۇرۇش تەغلىب ۋە بەكرى قەبىلىسى ئارىسىدا قىرىق يىل داۋاملاشقان. بۇ ئۇرۇشتا تەغلىب قەبىلىسىدىكى كۇلەيبىنىڭ بەكرى قەبىلىسىدىكى بىر خوتۇننىڭ تۆگىسىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكى سەۋەب بولغان.

بشر الحافي: (بىشرىل ھافى) (ھ ?-227 / م ?-841). مەرۋىلىك تەرىقەتچى، باغدادتا ھايات كەچۈرگەن.

البشري، عبد العزيز بن سليم: (بىشرىي، ئابدۇلئەزىز ئىبنى سەلىم) (ھ ?-1364 / م ?-1943). مىسىرلىق ئەدىب، قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، يەنە شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "في المرآة" «فىل مەرئەت»، "المختار" «ئەلمۇختار»، "قطوف" «قۇتۇف» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

بشار بن برد: (بەششار ئىبنى بەرد) (ھ 96-168 / م 714-784). ئاباسىي ئۇمەۋىيلەر دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر. ئۇ ئەرەب شېئىرىيىتى يېڭىلىق تەرەپدارلىرىنىڭ سەركەردىسى ئىدى. ئۇ تۇغما ئەما بولۇپ، خەلقچىللىقى، ھېسسىياتلىق لىرىكىلىرى ۋە ئاچچىق ھەجۋىيلىرى بىلەن مەشھۇر.

البصرة: (بەسرە). ئىراقتىكى بىر شەھەر. ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرى (م 636)دە بىنا قىلىنغان. ئاباسىيلار زامانىدا تازا گۈللەنگەن. بەسرە ۋە كۇفە تىلشۇناسلىق بۆشۈكى ۋە مەدەنىيەت مەركىزىگە ئايلانغان.

بَقِيع الغرقَد: (بەقىئۇل غەرقەد). مەدىنىدىكى بەقى قەبرىستانلىقى، بۇ قەبرىستانلىقتا نۇرغۇنلىغان ساھابىلەر دەپنە

قىلىنغان.

بَكر (كارل): (بېكىر كارل) (ھ 1293 ـ 1352 / م 1876 ـ 1933). ئىسلام توغرىسىدا تەتقىقات ئېلىپ بارغان گېرمانىيە شەرقشۇناسى.

بَكر بن وائل: (بەكرى ئىبنى ۋائىل). رەبىئە ئايمىقىغا تەۋە ئەرەب قەبىلىسى. ئۇلار بىلەن قېرىنداش قەبىلە تەغلىب ئارىسىدا بەسۇس ئۇرۇشى يۈز بەرگەن. زىقار ئۇرۇشىدا پارسلارنى مەغلۇپ قىلغان.

البَكْرِيُّ، أبو عبيد عبد الله بن عبد العزيز: (بەكرى، ئەبۇ ئۇبەيد ئابدۇللاھ ئىبنى ئابدۇلئەزىز) (ھ 952 ـ 1003 / م 1040 ـ 1094). ئەندەلۇسلۇق جۇغراپىيىشۇناس. ئۇنىڭ جۇغراپىيىگە ئائىت "المسالك والممالك" «ئەلمەسالىك ۋەلمەمالىك» (يوللار ۋە مەملىكەتلەر)، لۇغەتكە ئائىت "معجم ما استعجم" «مۇئجەم مەستۇئجەم» ناملىق ئەسەرلىرى بار. قۇرتۇبە دېگەن جايدا ۋاپات بولغان.

بَكَّـةُ: (بەككە). مەككە شەھىرىنىڭ بۇرۇنقى ئاتىلىشى.

البَلاذُرِيُّ، أحمد بن يحيى: (بەلازۇرىي، ئەھمەد ئىبنى يەھيا) (ھ ? ـ 279 / م ? ـ 892). باغدادلىق تارىخشۇناس. ئۇنىڭ "فتوح البلدان" «فۇتۇھۇل بۇلدان» (مەملىكەتلەرنىڭ فەتھى قىلىنىشى)، "أنساب الأشراف" «ئەنسابۇل ئەشراف» (ئۇلۇغلارنىڭ نەسەبنامىسى) ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇ رىۋايەتلىرى ۋە تەنقىدىي مۇلاھىزىلىرىنىڭ توغرىلىقى بىلەن تونۇلغان.

بلال بن رباح الحبشي: (بىلال ئىبنى رىباھىل ھەبەشىي) (ھ ? ـ 2 / م ? ـ 624). ئىسلامغا ئاۋۋال كىرگەن ساھابە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇئەززىنى ۋە بەيتۇل مالىنىڭ ئامبارچىسى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بارلىق جەڭلەرگە قاتناشقان. دەمەشقتە ۋاپات بولغان.

البلخي، أبو زيد أحمد بن سهل: (بەلخىي، ئەبۇ زەيد ئەھمەد ئىبنى سەھل) (ھ 236 ـ 323 / م 850 ـ 934). ئەرەبلەردىن چىققان جۇغراپىيىشۇناس. ئۇ شەرىئەت، پەلسەپە ۋە ئەدەبىيات ساھەسىدىمۇ ئالاھىدە مەلۇماتقا ئىگە. ئۇنىڭ "تقويم البلدان" «تەقۋىمۇل بۇلدان» (جۇغراپىيە لۇغىتى)، "صور الأقاليم" «سۇۋەرۇل ئەقالىيم» (ئىقلىملارنىڭ كۆرۈنۈشلىرى)، "أخلاق الأمم" «ئەخلاقۇل ئۇمەم» (مىللەتلەرنىڭ ئەخلاقلىرى)، "أقسام علوم الفلسفة" «ئەقسامۇ ئۇلۇمىل فەلسەپە» (پەلسەپە ئىلىمىنىڭ تۈرلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

بنت الشاطئ (عائشة عبد الرحمن): (بىنتى شاتى، ئائىشە ئابدۇراھمان) (ھ ? ـ 1344 / م ? ـ 1926). مىسىرلىق ئەدىبە. دىمىياتتا مەرىپەتپەرۋەر دىنىي ئۆلىما ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ بىنتى شاتى تەخەللۇسى بىلەن مەشھۇر. ئەدەبىي ۋە ئىجتىمائىي ئوبزورچى. ئەرەب ئەدەبىياتى ۋە قۇرئان تەتقىقاتى پروفېسسورى. ئۇنىڭ "التفسير البياني للقرآن" «ئەتتەفسىرۇل بەيانىي لىلقۇرئان» ۋە "الحياة الإنسانية عند أبي العلاء" «ئەلھەياتۇل ئىنسانىيە ئىندە ئەبىل ئەلا» (ئەبۇلئەلا مەئەررىينىڭ قارىشىدىكى ئىنسانىيەت ھاياتى)غا ئوخشاش كۆپلىگەن ئەسەرلىرى بار.

البَنَّا، حسن: (بەننا، ھەسەنۇل بەننا) (ھ 1324 ـ 1369/ م 1906 ـ 1949). داڭلىق ئىسلام

مۇتەپەككۇرى، ئالىم، ئىسلاھاتچى. ھىجرىيە 1347 (م 1928)-يىلى مىسىردىكى ئىخۋانۇل مۇسلىمىين تەشكىلاتىنى قۇرغان. ئۇنىڭ تەلىماتى «ئىسلام دىمەك دىن ۋە ھاكىمىيەت دىمەكتۇر» دىگەن قاراشقا مەركەزلەشكەن. ئۇ قەستلەپ ئۆلتۈرۈلگەن.

البَهاء زُهَيْر، المهلبي: (بەھا زۇھەير مەھلىبى) (ھ 582-656 / م 1186-1258). شائىر، ئەدىب، مەككىدە تۇغۇلۇپ، مىسىردا ئۆسۈپ يىتىلگەن. ئۇنى پادىشاھ سالىھ ئەييۇبىي ئۆز يىنىغا تارتقان. ئۇ ئايىغى چاققانلىقى بىلەن تونۇلغان. ئۇنىڭ بىر شىئىرلار توپلىمى ۋە بىر رىساللەر مەجمۇئەسى بار.

البَهائِيَّة: (بەھائىيە). ئۆزىنى ئىسلامغا مەنسۇپ دەپ دەۋا قىلىدىغان بىر خىل دىنىي گورۇھ. بۇ گورۇھ ئىراندا پەيدا بولغان. بۇ گورۇھنى باھائۇللا دەپ تونۇلغان مىرزا ھۆسەين (ھ 1233-1310 / م 1817-1892) تەسىس قىلغان. ئۇ ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ دەۋا قىلغان.

بوذا: (بۇزا) (مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 564-483). ھىندى دانىشمەنلىرىدىن بولۇپ، بۇددا دىنىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇنىڭ تەلىماتلىرى "إنجيل بوذا" «ئىنجىل بوزا» نامىدا ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىنغان. بوزا نۇرلۇق دىگەن مەنىدە.

بورْسَعيد: (بور سەئىد). مىسىردىكى بىر شەھەر ۋە ئوتتۇرا دېڭىزغا جايلاشقان سۈۋەيش قانىلىنىڭ كىرىش ئېغىزىدىكى مۇھىم پورت. ئۇنى مىسىر ھۆكۈمرانى خىدەيۋ سەئىد بەرپا قىلغان. بۇ جاي ھىجرىيە 1376 (م 1956)-يىلى مىسىر سۈۋەيش قانىلىنى دۆلەت ئىگىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالغاندا، فرانسىيە بىلەن ئەنگلىيىنىڭ ئورتاق تاجاۋۇز قىلىشىغا ئۇچرىغان.

البوصيري، محمد بن سعيد، شرف الدين: (بۇسەيرى، مۇھەممەد ئىبنى سەئىد، شەرەفىددىن) (ھ 610-695 / م 1213-1295). شائىر ۋە خەتتات. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدىكى مەدھىيىلىرى، بولۇپمۇ رەسۇلۇللاھنى ماختاپ يازغان «قەسىدە بۇردە»سى بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭ بىر شىئىرلار توپلىمى نەشىر قىلىندۇرۇلغان.

بُولاق: (بۇلاق). قاھىرەدىكى بىر مەھەللە، بۇ جاي مەملۇكىيلار ۋە ئوسمانىيلار دەۋرىدە نىل دەرياسى بويىدىكى بىر پورت ئىدى. بۇ يەر ناپالېئون مىسىرنى ئىشغال قىلغاندا ئېلىپ كەلگەن مەتبەچىلىك ماشىنىسى بىلەن شۆھرەت قازانغان.

البُوَيْهيُّون: (بۇۋەيھىيۇن). ئىراننا ھۆكۈمرانلىق قىلغان شىئە خانىدانلىقى، دەيلەمىي جەمەتىدىن. ھىجرىيە 334-447 (م 945-1055)-يىللاردا باغدادتا ھۆكۈمرانلىق قىلغان. سالجۇقىيلار سۇلتانى توغرۇلبېكنىڭ قولىدا مۇنقەرىز بولغان.

البَيان والتَّبْيين: (بايان ۋە تەبيىين). ئىبنى جاھىز تۈزگەن ئەدەبىيات ۋە ئىستىلىستىكا كىتابى.

بَيْرَم، محمد التونسي: (بەيرەم، مۇھەممەد تۇنىسىي) (ھ 1256-1307 / م 1840-1889). ئەدىب، سىياسىيون. ئۇنىڭ "صفوة الاعتبار بمستودع الأمصار" «سەفۋەتۇل ئىئتىبار بىمۇستەۋدەئىل ئەمسار» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

البِيْروني، أبو الريحان محمد بن أحمد: (بەيرۇنىي، ئەبۇ رەيھان مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد) (تەخمىنەن ھ 363 ـ 440 / م 973 ـ 1048). ماتېماتىكىشۇناس، ئاستىرونوم ۋە تارىخشۇناس، خارەزىمدە تۇغۇلغان. ئۇنىڭ "الآثار الباقية من القرون الخالية" «ئەلئاسارۇل باقىيە مىنەل قۇرۇنىل خالىيە» (ئۆتكەن ئەسىرلەردىن قالغان ئىزلار)، ئاستىرونومىيىگە ئائىت "القانون المسعودي في الهيئة والنجوم" «ئەلقانۇنۇل مەسئۇدى فىل ھەيئەتى ۋەننۇجۇم» (مەسئۇدى قانۇنى)، "تاريخ الهند" «تارىيخۇل ھىند» (ھىندىستان تارىخى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

البَيْضاويُّ، عبد الله بن عمر، أبو الخير ناصر الدين: (بەيزاۋىي، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر. ئەبۇلخەير ناسىرۇددىن) (ھ ؟ ـ 685 / م ؟ ـ 1286)، تەپسىرشۇناس. شىرازغا يېقىن جايدىكى بەيزا دېگەن يەردە تۇغۇلغان. ئۇنىڭ «تەفسىر قازى بەيزاۋىي» دەپ تونۇلغان "أنوار التنزيل وأسرار التأويل" «ئەنۋارۇتتەنزىل ۋە ئەسرارۇتتەئۋىل» ناملىق مەشھۇر تەپسىرى بار.

البيهقي (أبو بكر أحمد): (بەيھەقى، ئەبۇ بەكرى ئەھمەد) (ھ ؟ ـ 458 / م ؟ ـ 1066). شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ ۋە مۇھەددىس. بەيھەقتە ياشاپ، نىيشاپۇردا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "السنن الكبرى" «ئەسسۇنەنۇل كۇبرا»، "السنن الصغرى" «ئەسسۇنەنۇسسۇغرا»، "المبسوط" «ئەلمەبسۇت»، "الأسماء والصفات" «ئەلئەسمائۇ ۋەسسىفات» (ئىسملار ۋە سۈپەتلەر) قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار.

البيهقي (أبو الفضل محمد): (بەيھەقى، ئەبۇلفەزل مۇھەممەد) (ھ 385 ـ 469 / م 996 ـ 1077). پارس تارىخشۇناسى. ئۇنىڭ غەزنە سۇلتانلىرىنىڭ تارىخىغا ئائىت «تارىخ مەسئۇدى» ناملىق بىر ئەسىرى بار.

ت

تَأَبَّطَ شَرًّا، ثابت بن جابر سفيان الفهمي: (تەئەببەتە شەررەن، سابىت ئىبنى جابىر سۇفيانىل فەھمىي) (م ?_530). جاھىلىيەت دەۋرىدىكى سەرگەردان شائىر. ئۇ بىر كۈنى قىلىچىنى غىلىپىدىن سۇغۇرغىنىچە ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، بىر ئادەم ئۇنىڭ ئانىسىدىن: ئوغلۇڭ قېنى؟ دەپ سورىغاندا، ئانىسى: «يامانلىقنى سۇغۇرغىنىچە چىقىپ كەتتى»، دەپ جاۋاب بەرگەن، شۇ سەۋەبتىن ئۇ ئادەم شۇنداق ئاتىلىپ قالغان.

تاج العروس: (تاجۇل ئەرۇس). مۇرتەزا زۇبەيدىنىڭ فىيروز ئابادىينىڭ "قاموس المحيط" «قامۇسۇل مۇھىيت» ناملىق كىتابىغا يازغان شەرھ كىتابى. بۇ كىتاب 1188-يىلى يېزىلىپ تاماملانغان. مۇئەللىپ بۇ كىتابىدا "لسان العرب" «لىسانۇل ئەرەب»گە ئوخشاش نۇرغۇن كىتابلاردىن پايدىلانغان.

تاجْ مَحَل: (تاج مەھەل). ھىندىستاننىڭ ئەگرە شەھرىگە جايلاشقان قەبرە. بۇ قەبرە ئۆزگىچە مىمارچىلىق ئۇسلۇبى بويىچە لايىھەلەنگەن بولۇپ، دۇنيادىكى چوڭ ئاجايىباتلاردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنى ئىمپېراتور شاھ جاھان مىلادىيە 1631-يىلى ئايالىنى دەپنە قىلىش ئۈچۈن ياساتقان.

تاريخُ الأمم والملوك: (تارىخۇل ئۇمەم ۋەلمۇلۇك). ئەبۇ جەئفەر مۇھەممەد ئىبنى جەرىرتتەبەرى تۈزگەن "تاريخُ الطَّبَرِي" «تارىخۇتتەبەرى» (تارىخ تەبەرى) نامى بىلەن مەشھۇر بولغان تارىخي ئېنسىكلوپېدىيە. مۇئەللىپ بۇ كىتابتا قەدىمقى زاماندىن باشلاپ، ھىجرىيە 302 (م 915)-يىلغىچە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى خاتىرىلىگەن.

التَّبابِعَةُ: (تەبابىئە). ھىميەرىيلەر دۆلىتى يىمىرىلگەندىن كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان يەمەن دۆلىتى. بۇ دۆلەت مىلادىيە 6-ئەسىرلەرگىچە ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن.

التبريزي الخطيب (أبو زكريا يحيى): (تىبرىزىل خەتىب، ئەبۇ زەكەرىيا يەھيا) (ھ 421_501 / م 1030_1108). تىلشۇنا-سلار ۋە ئەدىبلەر پېشۋاسى. تەبرىزدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئەبۇلئەلا مەئەررى ۋە جۇرجانىدىن تەلىم ئالغان. ئۇنىڭ ئەبۇ تەممامنىڭ دىۋانىغا يازغان "شرح ديوان الحماسة" «شەرھى دىۋانىل ھەماسە»، ئىبنى سىكىتنىڭ "تهذيب إصلاح المنطق" «تەھزىبۇ ئىسلاھىل مەنتىق» ۋە "تهذيب الألفاظ" «تەھزىبۇل ئەلفاز» ناملىق كىتابلىرىغا يازغان شەرھى ۋە ئەبۇلئەلا مەئەررىنىڭ كىتابىغا يازغان "شرح سقط الزند" «شەرھى سەقتۇززەند» ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇ ھەدىس ئىلمى ئۈستىدە ئىزدىنىش ئېلىپ بارغان ۋە ئىبنى سائاتى يازغان "نهاية الوصول إلى علم الأصول" «نىھايەتۇل ۋۇسۇل ئىلا ئىلمىل ئۇسۇل» (ئۇسۇل ئىلمىنىڭ يۇقىرى

پەللەسكە يېتىش) ناملىق كىتابىنى شەرھلىگەن.

تَبُوك: (تەبۇك). ھىجازنىڭ شىمالىدىكى بىر ۋاھە. ئۇ يەردە ھىجرىيە 9 (م 630)-يىلى شىمالىي ئەرەبلەرنى ۋە رۇمنى بويسۇندۇرۇش ئۈچۈن غازات قىلىنغان بولۇپ، بۇ غازات شۇ جاينىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

التجاني، أبو العباس أحمد بن محمد: (تىجانىي، ئەبۇلئابباس ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ؟-1230 / م ؟-1815). مالىكىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، ئەھلى تەسەۋۋۇپ. جەزائىردا تۇغۇلۇپ، ماراكەشتە ۋاپات بولغان. تىيجانىيە تەرىقىتى شۇ كىشىگە نىسبەت بېرىلىدۇ.

تحفة النظار في غرائب الأمصار وعجائب الأسفار: (توھفەتۇننەززار فى غەرائىبىل ئەمسار ۋە ئەجائىبىل ئەسفار). داڭلىق سەيياھ ئىبنى بەتۇتىنىڭ ساياھەتنامە خاراكتېرىدىكى ئەسىرى.

تِرْمِذ: (تىرمىز). ئافغانىستاننىڭ شىمالىدىكى جەيھۇن دەرياسى بويىغا جايلاشقان شەھەر. مۇسا ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى خارەزىم بۇ جاينى فەتھى قىلغۇچە ئاھالىسى بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلاتتى. ھازىر ئۆزبېكىستان تەۋەسىدە.

التِّرْمِذِيُّ، محمد بن عيسى: (تىرمىزىي، مۇھەممەد ئىبنى ئىسا) (ھ 209-279 / م 824-892). فەقىھ، مۇھەددىس، ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ۋە ئىمام بۇخارىدىن ھەدىس ئۆگەنگەن. ئۇنىڭ "سُنَنُ التِّرْمِذِي" «سۇنەنۇ تىرمىزى» دەپ ئاتىلىدىغان "الجامع الصحيح" «ئەلجامىئۇسسەھىھ» ناملىق ھەدىس توپلىمى بار.

التَّفْتَازَانِيُّ، مسعود بن عمر: (تەفتازانىي، مەسئۇد ئىبنى ئۆمەر) (ھ 712-793 / م 1312-1390). تىلشۇناس، بالاغەتشۇناس، لوگىكىشۇناس. ئۇنىڭ يازغان ئەسەرلىرى كۆپ بولۇپ، تەلخىسنىڭ شەرھى "مطول"«مۇتەۋۋەل»، ئۇسۇلى فىقھى ھەققىدىكى "توضيح"«تەۋزىھ»نىڭ شەرھى "تلويح"«تەلۋىھ»، "عقائد النسفية" «ئەقائىد نەسەفىيە»نىڭ شەرھى، "شمسية" «شەمسىيە»نىڭ شەرھى، "تفسير كشاف" «تەفسىر كەششاف»نىڭ ھاشىيىسى قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان. بۇ زات ئون ئالتە ياش چېغىدىلا "زنجاني" «زەنجانى» ناملىق كىتابقا شەرھى يازغان.

تقويم البلدان: (تەقۋىمىل بۇلدان). ئەبۇل فىدانىڭ جۇغراپىيە توغرىسىدىكى مەشھۇر ئەسىرى. كىتابنىڭ باش قىسمىدا جۇغراپىيىنىڭ قائىدە-قانۇنىيەتلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلغان. كىتابتا ئىسلام يۇرتلىرىدىن 623 يۇرت بايان قىلىنغان.

التَّلْمُودُ: (تەلمۇد). تالمۇد. يەھۇدىي دىنىنىڭ تەۋراتتىن قالسىلا ئەڭ مۇھىم دەپ قارىلىدىغان مۇقەددەس كىتابى. بۇ كىتاب يەھۇدىي دىنىنىڭ خاتىرىلەنمىگەن، ئاغزاكى رىۋايەت قىلىنغان ئەھكاملىرىدىن تۈزۈلگەن. بۇ كىتابقا يەھۇدىي موللىلىرى يازغان شەرھ ۋە ئىزاھاتلار بېرىلگەن.

التمرتاشي (محمد، شمس الدين الخطيب): (تۇمۇرتاشى، مۇھەممەد، شەمسىددىن خەتىب) (ھ ؟-1004 / م ؟-1595). ئۆز دەۋرىدىكى ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ پېشۋاسى، غەززەلىك. ئۇنىڭ فىقھى توغرىسىدا "تنوير الأبصار" «تەنۋىرۇل ئەبسار» (كۆزلەرنى روشەنلەشتۈرۈش) ناملىق كىتابى بار.

تَميم بن مرة: (تەمىم، تەمىم ئىبنى مۇررە). ئەرەبلەرنىڭ مۇزەر ئايمىقىدىن بولغان چوڭ بىر قەبىلىسى. ئۇلارنىڭ زېمىنى ئەرەب ئارىلىنىڭ شەرقىي ساھىلىدىن فۇرات گىرۇپكىچە ئىدى. بۇ جايدىن نۇرغۇن تالانتلىق شائىرلار چىققان.

التَّنُوخِيُّ، أبو علي المحسّن بن علي: (تەننۇخىي، ئەبۇ ئەلىيىل مۇھەسسىن ئىبنى ئەلىي) (ھ ؟ـ384 / م ؟ـ994). ئەدىب، قىسسىچى. بەسرەدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "الفرج بعد الشدّة" «ئەلفەرەجۇ بەئدەششىددە» (جاپانىڭ تېگى راھەت)، "نشوار المحاضرة" «نىشۋارۇل مۇھازەرە» (لېكسىيە) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

تهافت التهافت: (تەھافۇتۇت تەھافۇت) (ھالاكەتنىڭ ھالاكىتى). ئىبنى رۇشدنىڭ غەززالىنىڭ "تهافت الفلاسفة" «تەھافۇتۇل فەلاسىفە» (پەيلاسوپلارنىڭ ھالاكىتى) ناملىق كىتابىغا رەددىيە بېرىپ يازغان كىتابى. ئىبنى رۇشد بۇ كىتابتا ئىمام غەززالى ئوتتۇرىغا قويغان «پەيلاسوپلارنىڭ 20 مەسىلىدىكى زىددىيىتى»نى كۆرسىتىپ بېرىدىغان بايانلارغا رەددىيە بەرگەن.

تهافت الفلاسفة: (تەھافۇتۇل فەلاسىفە). غەززالىنىڭ يۇنان پەيلاسوپلىرى ۋە فارابى، ئىبنى سىناغا ئوخشاش يۇنان پەيلاسوپلىرىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى قوبۇل قىلغان پەيلاسوپلارنىڭ قاراشلىرىغا رەددىيە بېرىپ يازغان كىتابى. غەززالى ئۇلارنىڭ 20 تۈرلۈك مەسىلىدە خاتا كەتكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغان. بۇ 20 مەسىلىنىڭ مۇھىملىرى دۇنيانىڭ ئەزەلىيلىكى، قايتا تىرىلىش، سەۋەب نەزەرىيىسى... مەسىلىلىرى بولۇپ، غەززالى بۇ قاراشلارغا رەددىيە بەرگەن. ئەلائۇددىن تۇسىنىڭ غەززالىنىڭ كىتابىغا ئوخشاش "تهافت الفلاسفة" «تەھافۇتۇل فەلاسىفە» (پەيلاسوپلارنىڭ ھالاكىتى) ناملىق بىر كىتابى بار.

التّهانوي، محمد علي بن محمد صابر الفاروقي: (تەھانەۋىي، مۇھەممەد ئەلىي مۇھەممەد سابىرىلفارۇقى) (ھ ؟ـ1158 / م ؟ـ1745). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى ھىندىستانلىق ئىسلام مۇتەپەككۇرى. ئۇنىڭ ئىسلام ئىلىملىرى ئېنسىكلوپېدىيىسى ھەققىدە يازغان "كشاف اصطلاحات الفنون" «كەششافۇ ئىستىلاھاتىل فۇنۇن» (ئىلىم-پەن ئاتالغۇلىرى توغرىسىدا ئېنىقلىما) ناملىق ئەسىرى بار.

تهذيب المنطق: (تەھزىبىل مەنتىق). تەفتازانىنىڭ ئىلمى كالام توغرۇلۇق يازغان كىتابى بولۇپ، ئۇنىڭغا نۇرغۇن شەرھلەر يېزىلغان.

تُونسُ: (تۇنىس). شىمالىي ئافرىقىدىكى ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان ئەرەب ئىسلام جۇمھۇرىيىتى. ئۇنىڭ پايتەختى تۇنىس شەھىرى، بۇ دۆلەت ھىجرىيە 1376 (م 1956)-يىلى فرانسىيىنىڭ مۇستەملىكىسىدىن قۇتۇلغان. ھىجرىيە 1377 (1957م)-يىلى جۇمھۇرىيەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىلغان. بۇ دۆلەتنىڭ سەفاقىس، سۇس، بىنزىرت ۋە قەيرىۋان قاتارلىق شەھەرلىرى بار.

التُّونسِيُّ، خير الدّين باشا: (تۇنىسى، خەيرۇددىن باشا) (ھ 1225ـ1307 / م 1820ـ1895). ئىسلامىي ئىسلاھاتچى، تارىخشۇناس ۋە ۋەزىر. ئۇنىڭ "أقوم المسالك في معرفة أحوال الممالك" «ئەقۋەمۇل مەسالىك فى مەئرىفەتى ئەھۋالىل مەمالىك» (مەملىكەتلەرنىڭ ئەھۋاللىرى توغرىسىدا)

ناملىق كىتابى بار.

تَيْمُور، أحمد بن اسماعيل: (تەيمۇر، ئەھمەد ئىبنى ئىسمائىل) (ھ 1288 ـ 1345 / م 1871 ـ 1927). مىسىرلىق تارىخشۇناس، تىل تەتقىقاتچىسى. بۇ كىشى مەدەنىي يادىكارلىقلارنى قوغداش ۋە ئەرەبچە قولىيازمىلارنى يىغىشقا بەك ئەھمىيەت بېرەتتى. ئۇ "التصوير عند العرب" «ئەتتەسۋىير ئىندەلئەرەب» (ئەرەبلەرنىڭ قارىشىدىكى تەسۋىرىي رەسىم)، "تصحيح لسان العرب" «تەسھىيھۇ لىسانىل ئەرەب» (ئەرەب تىلى لۇغىتىگە تۈزىتىش)، "أوهام شعراء العرب في المعاني" (ئەرەب شائىرلىرىنىڭ مەنە توغرىسىدىكى قاراشلىرى) ناملىق كىتابلارنى يازغان. بۇ كىشى مەشھۇر تەيمۇرىيە كۇتۇپخانىسىنىڭ ئىگىسى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە قولىيازمىلار ۋە مەتبەئە بېسلمىلىرى بار ئىدى. بۇلارنى مىسىر كۇتۇپخانىسىغا ھەدىيە قىلغان.

تيمور، محمد بن أحمد: (تەيمۇر، مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد) (ھ 1310 ـ 1340 / م 1892 ـ 1921). مىسىرلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ. ئۇنىڭ "حياتنا التمثيلية" «ھەياتۇناتتەمسىلىيە» (دراما ھاياتىمىز)، "المسرح المصري" «ئەلمەسرەھۇل مىسرىي» (مىسىر دراممىسى) ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇ مىسىر مىكرو ھېكايىچىلىقىنىڭ بايراقدارى ئىدى.

تيمور، محمود بن أحمد: (تەيمۇر، مەھمۇد ئىبنى ئەھمەد) (ھ 1312 ـ 1393 / م 1894 ـ 1973). ئەرەب رومانچىلىقىنىڭ بايراقدارلىرىدىن، ھېكايە، سەھنە ئەسەرلىرى يازغۇچىسى ۋە ئەرەب تىلى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، شۋېتسىيىدە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "نداء المجهول" «نىدائۇل مەجھۇل» (نامەلۇم نىدا)، "مشكلات اللغة العربية" «مۇشكىلاتىللۇغەتىل ئەرەبىيە» (ئەرەب تىلىنىڭ قىيىن نۇقتىلىرى)، "معجم الحضارة" «مۇئجەمۇل ھەزارە» (مەدەنىيەت ئاتالغۇلىرى لۇغىتى) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

التَيْمُورِيّة، عائشة: (تەيمۇرىيە، ئائىشە) (ھ 1256 ـ 1320 / م 1840 ـ 1902). مىسىرلىق شائىرە ۋە ئەدىبە. ئەھمەد ئىبنى تەيمۇرنىڭ ھەمشىرىسى، ئۇنىڭ "حيلة الطراز" «ھىيلەتۇتتەرراز» (شەكىل ئالدامچىلىقى) ناملىق بىر ئەسىرى ۋە ئەرەبچە، تۈركچە شېئىرلار توپلىمى بار.

ث

ثابتُ بنُ قُـرَّةَ الحَـرَّاني: (سابىت ئىبنى قۇرەتـۇل ھەررانـى) (ھ 221ـ288 / م 836ـ901). ھەررانـدا تۇغۇلغـان. ئاسـترونوم، ماتېماتىك، تېۋىپ ۋە پەيلاسوپ. ئۇ تېبابەت، گېئـومېتىرىيە ۋە ئاسـترونومىيە ئەسـەرلىرىنى يۇنان ۋە سۇرىيە تىلىدىن ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغـان. ئۇنـىڭ تېبـابەت ئىلمىـگە ئائىـت "الذخيرة في علـم الطـب" «ئەززەخىيرەتـۇ فـى ئىلمىتتىب» (تېبـابەت ئىلمـدىكى بـايلىقلار)، گېئـومېتىرىيىگە ئائىـت "المبـاني الهندسـية" «ئەلمەبانىيل ھەندەسىيە» (گېئومېتىرىيىلىك قۇرۇلمىلار) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

ثابت بن قيث بن شماس الخزرجي: (سابىت ئىبنى قەيس ئىبنى شەمماسىل خەزرەجىي) (ھ ؟ـ12 / م ؟ـ633). ئەنـسارىي، سـاھابە. ھەدىستە: «سابىت ئىنتـايىن ياخشى ئـادەم» دېـيىلگەن. ئـۇ ئاغرىـپ قالغانـدا پەيغەمـبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى يوقلاپ بارغان ۋە : «ئـى ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگـارى، سابىت ئىبنـى قەيسكە شىپالىق بەرگىن» دەپ دۇئا قىلغان. ھەزرىتى ئەبۇ بەكرىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىـدە يەمامە ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

الثّعالبيُّ، أبو منصور عبد الملك بـن محمـد: (سەئالىبىي، ئەبۇ مەنسۇر ئابدۇلمەلىك ئىبنى مـۇھەممەد) (ھ 351ـ430 / م 961ـ1038). تىلـشۇناس، ئەدىـب ۋە تارىخـشۇناس. نىيشاپۇردا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ لۇغەتكە ئائىت "فقه اللغة" «فىقھۇللۇغە» (تىـل ئىلمـى) ۋە باشـقا شـائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن تـوپلام قىلىنغـان "يتيمة الدهر في شعراء أهـل العـصر" «يەتىيمەتـۇددەھر فـى شۇئەرائى ئەھلىـل ئەسرى»، "كتاب الأمثـال" «كىتـابۇل ئەمـسال» (مەسـەللەر) نـاملىق ئەسەرلىرى بار.

ثَعلَبٌ، أبو العباس أحمد بن يحيى الـشيباني: (سەئلەب، ئەبۇ ئاbbas ئەھـمەد ئىبنـى يەھيا شـــەيبانىي) (ھ 200ـ292 / م 810ـ904). تىلـشۇناس، گراماتىكـشۇناس. باغـدادتا تۇغۇلـۇپ، شـۇ يەردە ۋاپـات بولغـان. ئۇنـىڭ "الفـصيح" «ئەلفەسـيھ» (ئۇرتـاق تىـل)، "اخـتلاف النحـويين" «ئىختىلافۇننەھـۋىيىن» (گراماتىكـــشۇناسلارنىڭ ئوخـــشىمىغان قاراشـلىرى)، "المجـالس" «ئەلمەجـالىس» (سورۇنلار) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الثعلبي، أحمد بـن محمـد أبـو إسـحاق: (سـەئلەبىي، ئەھـمەد ئىبنـى مـۇھەممەد ئەبـۇ ئىـــسھاق) (ھ ؟ـ427 / م ؟ـ1035). نىيشاپۇرلۇق مۇپەسسىر، تارىخشۇناس. ئۇنىڭ "الكشف والبيان في تفسير القـرآن" «ئەلكەشفۇ ۋەلبەيان فـي تەپـسىيرىل قۇرئـان» (قۇرئـان تەپسىرى ھەققىدە ئېنىقلىما) نـاملىق ئەسـىرى ۋە پەيغەمبەرلەر قىسسـىسى ھەققىـدە يازغـان "عـرائس المجـالس" «ئەرائىـسۇل مەجـالىس» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

ثقيـــف: (سـەقىف). ئەرەب ئەدنـان

قەبىلىسى، ئۇلار تائىفتا ياشايدىغان بولۇپ، ئىسلام فەتھلىرىگە قاتناشقان، ئۇلاردىن نۇرغۇن قەھرىمانلار ۋە مەشھۇر قوماندانلار چىققان.

ثمامة بن أشرس (أبو معن): (سۇمامە ئىبنى ئەشرەس، ئەبۇ مەئىن) (ھ ؟ـ 213 / م ؟ـ 828). ئۇستا ناتىق، مۇئتەزىلە ئېقىمىدىكىلەرنىڭ چوڭلىرىدىن. رەشىد، مەئمۇنلار بىلەن زىچ مۇناسىۋەتتە ئۆتكەن. «سۇمامىيە پىرقىسى» ئۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

ثَمُوْد، وثَمُودُ: (سەمۇد). 1. قەدىمكى ئەرەب قەبىلىسى بولۇپ، سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قوۋمى ئىدى. 2. يەمەن جۇمھۇرىيىتىدىكى بىر شەھەر.

ثوبان بن يجدد (أبو عبد الله): (سەۋبان ئىبنى يەجدۇد، ئەبۇ ئابدۇللاھ) (ھ ؟ـ 54 / م ؟ـ 674). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازاتكەردىسى. رەسۇلۇللاھ ئۇنى سېتىۋېلىپ، ئازاد قىلىۋەتكەندىن كېيىن تا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىغا قەدەر خىزمىتىدە بولغان. رەسۇلۇللاھنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن پەلەستىندىكى رەملە دېگەن جايغا، ئاندىن كېيىن ھىمس شەھرىگە كۆچۈپ كەلگەن. ئۇ 128 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

ج

جابر بن أفلح: (جابىر ئىبنى ئەفلەھ) (ھ ?ـ 545 / م ?ـ 1150). ئەندەلۇسلۇق ئاسترونوم، ئەشبەلىيىدە تۇغۇلغان. ئۇ ياۋروپادىمۇ داڭق چىقارغان. ئۇنىڭ ئاسترونومىيە ھەققىدە يازغان "الهيئة" «ئەلھەيئەت»، "إصلاح المجسطي" «ئىسلاھۇل مەجستىي» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

جابر بن حيان: (جابىر ئىبنى ھەييان) (ھ ?ـ 200 / م ?ـ 815). پەيلاسوپ، مەشھۇر ئەرەب خىمىيىشۇناسى، ئەسلى خۇراساندىن. كۇفە، باغداد، ۋە تۇس شەھەرلىرىدە ياشىغان. ئۇنىڭ "أسرار الكيمياء" «ئەسرارۇلكىيمىيا» (خىمىيە سىرلىرى)، "أصول الكيمياء" «ئۇسۇلۇل كىيمىيا» (خىمىيىلىك قائىدە-قانۇنىيەتلەر)، "علم الهيئة" «ئىلمۇلھەيئەت» (قىياپەتنامە)، "مجموع رسائل" «مەجمۇئۇررەسائىل» (ماقالىلەر توپلىمى) ناملىق ئەسەرلىرى بار. بىر قىسمى لاتىن تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان. غەرب ئالىملىرى بۇ ئەسەرلەردىن پايدىلانغان.

جابر بن عبد الله: (جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ ?ـ 79 / م ?ـ 607). مەشھۇر ساھابە. ئۇ 1540 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. كېيىنكى ئۆمرىدە مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە دەرس بەرگەن.

الجاحظ، أبو عثمان عمر بن بحر: (جاھىز، ئەبۇ ئوسمان ئۇمەر ئىبنى بەھرى) (تەخمىنەن ھ 159ـ 254 / م 775ـ 868). كالامشۇناس ئەدىب، مۇتەپەككۇر، بەسرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ئۆسكەن مول ھوسۇللۇق يازغۇچى. ئۇ ئىپادىلەش جەھەتتە ئۆزگىچە خاس ئالاھىدە ئۇسلۇپ ياراتقان. ئۇنىڭ "الحيوان" «ئەلھەيىۋان» (ھايۋانلار)، "البخلاء" «ئەلبۇخەلا» (بېخىللار)، "البيان والتبيين" «ئەلبايان ۋەتتەبيىن» (بايانامە) ناملىق ئەسەرلىرى بار. مۇئتەزىلىلەر پىرقىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان جاھىزىيەت ئېقىمى شۇ كىشىگە نىسبەت بېرىلىدۇ.

الجارم (علي) : (جارىم، ئەلى) (ھ 1298ـ 1368 / م 1881ـ 1949). مىسىرلىق مەشھۇر شائىر. ئۇنىڭ تۆت قىسىملىق شېئىرلار توپلىمى بار. "غادة رشيد" «غادەتۇ رەشىيد» (رەشىدنىڭ مەلىكىسى)، "شاعر ملك" «شائىرۇ مەلىك» (پادىشاھنىڭ شائىرى)، "فارس بني حمدان" «فارىسۇ بەنى ھەممەدان» (بەنى ھەممەداننىڭ چەۋەندازى) ۋە "الشاعر المطموح" «ئەششائىرۇل مەتمۇھ» (ئۈمىدۋار شائىر) قاتارلىق تارىخىي رومان ۋە پوۋېستلىرى بار.

الجارودية: (جارۇدىيە). ئەبۇ جارۇدنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان زەيدىيلەر پىرقىسى. بۇلار كۇفىلىق رادىكاللار بولۇپ، مۇرتىلىرى بىرقانچە پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتكەن.

الجاسوس على القاموس: (ئەلجاسۇس

ئەلەلقاموس). ئەھمەد پارس شدياقىي يازغان قاموس. ئۇ فىيرۇز ئابادىنىڭ "محيط" «مۇھىيت» ناملىق لۇغىتىنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىشنى مەقسەت قىلغان.

جُبْرانُ، جبران خليل: (جۇبران، جىبران خەلىل) (ھ 1301ـ1350 / م 1883ـ1931). لىۋانلىق ئەدىب. ئامېرىكىغا كۆچۈپ كېتىپ شۇ يەردە ۋاپات بولغان. كۆچمەن ئەدىبلەرنىڭ پېشۋاسى. قەلەمكەشلەر بىرلەشمىسىنى تەسىس قىلغانلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ "النبي" «ئەننەبىي» (پەيغەمبەر)، "الأجنحة المتكسرة" «ئەلئەجنىھەتۇل مۇتەكەسسىرە» (سۇنغان قانات)، "دمعة وابتسامة" «دەمئەتۈن ۋە ئىبتىسامە» (ياش ۋە كۈلكە) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الجَبَرْتِـيُّ، عبد الرحمن: (جەبەرتى، ئابدۇراھمان) (ھ 1168ـ1238 / م 1754ـ1822). مىسىرلىق تارىخشۇناس، مەشھۇر شەخسلەر ھەققىدە يېزىلغان "عجائب الآثار في التراجم والأخبار" «ئەجائىبۇل ئاسار فىتتەراجىم ۋەلئەخبار» ناملىق تەرجىمھال كىتاب ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىندۇر.

الجَبَلُ الأخضر: (جەبەلۇل ئەخزەر). 1. ئومان سۇلتانلىقىدىكى ئەڭ ئېگىز چوققا. 2. لىۋىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ شىمالىي قىسمى. 3. لىۋىيە جۇمھۇرىيىتىدىكى بىر شەھەر.

جَبَلُ طارق: (جەبەل تارىق). جەبەل تارىق بوغۇزى. ئىسپانىيە بىلەن ماراكەش ئوتتۇرىسىدىكى كەڭلىكى 15 كىلومېتىر كېلىدىغان بىر بوغۇز. بۇ يەر ياۋروپا قىتئەسى بىلەن ئافرىقا قىتئەسىنى ئايرىپ تۇرىدۇ. تارىق ئىبنى زىياد ھىجرىيە 93 (م 711)ـ يىلى ئىسپانىيىنى فەتھى قىلغاندا، مۇشۇ جايدىن ئۆتكەن. بۇ يېرىم ئارالنىڭ نامى ئىسپانىيىنى فەتھى قىلغان تارىق ئىبنى زىيادنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

جَبَل لُبْنان: (جەبەل لۇبنان). لىۋاندىكى بىر ئۆلكە، ئۇنىڭ مەركىزى ئەبدا.

جَبَلَةُ بنُ الأَيْهَم: (جەبەلەتۇل ئەيھەم) (ھ ?ـ20 / م ?ـ641). شام مەملىكىتىدىكى غەسسانىيلار پادىشاھلىقىنىڭ ئاخىرقى پادىشاھى. ئۇ مۇسۇلمان بولغان، كېيىن مۇرتەد بولۇپ پاناھلىق ئىزدەپ رۇمغا قېچىپ كەتكەن. كېيىنكى ھاياتىنى كونىستانتىنوپولدا ئۆتكۈزگەن.

جبير بن مطعم بن عدي بن نوفل بن عبد مناف (أبو عدي): (جۇبەير ئىبنى مۇتئىم، ئىبنى ئەدى ئىبنى نەۋفەل ئىبنى ئابدۇ مەناف، ئەبۇ ئەدى) (ھ ?ـ59 / م ?ـ67). ساھابە، قۇرەيشنىڭ بىلىملىكلىرىدىن ئىدى. جاھىز ئۇنى نەسەبشۇناسلارنىڭ كاتتىسى دەپ قارىغان. 60 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

جحا: (جوھا). كۈلكىلىك بىر ئادەمنىڭ لەقىمى. بۇ ئادەم ئاباسىيلار خەلىپىلىكىنىڭ خەلىپىسى مەھدىنىڭ دەۋرىدە ۋاپات بولغان. مەشھۇر قىزىقچى ۋە لەتىپىچى.

جُرْجَانُ: (جۇرجان). قەزۋىن دېڭىزىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى پارس مەملىكىتىنىڭ بىر ئۆلكىسى ۋە بىر شەھىرىنىڭ نامى.

الجُرجَانيُّ: عبد القاهر: (جۇرجانىي، ئابدۇلقاھىر) (ھ ?ـ471 / م ?ـ1078). تىل ساھەسىدىكى پېشۋالاردىن بولۇپ، ئىلمى بالاغەت (ئىستىلىستىكا) ۋە ئىلمى بايانغا ئاساس سالغان. "أسرار البلاغة" «ئەسرارۇل

بالاغەت» (بالاغەت سىرلىرى)، "دلائل الإعجاز" «دەلائىلۇل ئىئجاز» (مۆجىزە پاكىتلىرى) ۋە "إعجاز القرآن" «ئىئجازۇل قۇرئان» (قۇرئان مۆجىزىلىرى) ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر كىتابلىرىدۇر.

الجُرْجانيّ، علي بن محمد: (جۇرجانى، ئەلى ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 740ـ816 / م 1340ـ1413). كالامشۇناس ۋە پەيلاسوپ. ئۇنىڭ مۇھىم كىتابلىرى ئەللىك پارچىدىن ئاشىدۇ. جۈملىدىن "التعريفات" «ئەتتەئرىفات» (تەئرىفات)، "شرح المواقف" «شەرھىل مەۋاقىف»لارمۇ شۇ كىتابلاردىندۇر.

الجُرجانيّ: القاضي أبو الحسن علي: (جۇرجانى، قازى ئەبۇلھەسەن ئەلى) (ھ 337ـ392 / م 948ـ1001). شائىر، جۇرجان ۋە رەي شەھەرلىرىگە قازى بولغان. ئۇنىڭ بىر شېئىر دىۋانى ۋە "الوساطة بين المتنبي وخصومه" «ئەلۋەساتە بەينەل مۇتەنەببى ۋە خۇسۇمىھى» (مۇتەنەببى ۋە ئۇنىڭ رەقىبلىرى ئوتتۇرىسىنى ئىسلاھ قىلىش) ناملىق ئەسىرى بار.

جرمانوس، إيليوس: (جىرمانوس، ئىيلىيوس) (ھ ?ـ1302 / م ?ـ1884). ۋېنگرىيىلىك شەرقشۇناس. ئىسلامغا كىرىپ، ھەج قىلغان ۋە "الله أكبر" «ئاللاھۇ ئەكبەر» ناملىق بىر كىتاب يازغان.

جُرْهُمْ: (جۇرھۇم). قەدىمقى يەمەن ئەرەب قەبىلىسى. ئۇلار مەئرەب توسمىسى ۋەيران بولغاندىن كېيىن، يەمەندىن تارقىلىشقا باشلىغان ۋە ھىجاز زېمىنىغا كىرىپ، مەككىدە ئولتۇراقلىشىپ قالغان.

جرير بن عطية بن حزيفة الخطفي: (جەرىر ئىبنى ئەتىيە ئىبنى ھۇزەيفەتىلخەتەفى) (ھ 30ـ114 / م 651ـ732). بەنى تەمىم قەبىلىسىدىن چىققان ئۇمەۋىي شائىرى. يەمامە قىشلىقىدا تۇغۇلغان. پۈتۈن ئۆمرىنى شائىرلار بىلەن تىركىشىپ ئۆتكۈزگەن، شېئىرلىرى ھەجىۋىي تۈس ئالغان. شائىر فەرەزدەق ۋە ئەختەللەر بىلەن رىقابەتلىشىپ، ئالاھىدە شۆھرەتكە ئېرىشكەن. فەرەزدەق بىلەن قىلىشقان مۇشائىرىلىرى ئۈچ توملۇق قىلىنىپ، شېئىرلىرى ئىككى توملۇق قىلىنىپ نەشىر قىلىنغان.

الجَزَائِر: (جەزائىر، ئالجىرىيە). 1. جەزائىر خەلق دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى. شىمالىي ئافرىقىدىكى ئەرەب ئىسلام جۇمھۇرىيىتى بولۇپ، پايتەختى جەزائىر شەھىرى.

2. جەزائىر (ئالجىرىيە) جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى ۋە ئوتتۇرا دېڭىزدىكى ئاساسلىق پورت.

الجَزائِريّ، الشيخ طاهر: (جەزائىرىي، شەيخ تاھىر) (ھ 1269ـ1339 / م 1853ـ1920). سۈرىيىلىك يازغۇچى. «زاھىرىيە» كۇتۇبخانىسىنى قۇرۇشقا ياردەملەشكەن ۋە ئۇنىڭ مۇدىرى بولغان. "تفسير القرآن" «تەفسىرۇل قۇرئان» (قۇرئان كەرىمنىڭ تەپسىرى) ناملىق كىتابى بار.

الجَزائِريّ، عبد القادر بن محيي الدين: (جەزائىرى، ئابدۇلقادىر ئىبنى مۇھيىددىن) (ھ 1223ـ1301 / م 1808ـ1883). جەزائىرنىڭ پېشۋاسى، جەزائىردىكى مۇئەسكەر شەھىرىگە يېقىن بىر جايدا تۇغۇلغان. فرانسىيە مۇستەملىكىچىلىكىگە قارشى بايراق كۆتۈرگەنلىكتىن دەمەشققە سۈرگۈن قىلىنغان ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ شېئىرلار

توپلىمى ۋە "المواقف" «ئەلمەۋاقىف» ناملىق بىر كىتابى بار.

الجزري، ابن الجزري، محمد بن محمد بن محمد، شمس الدين العمري الدمشقي: (جەزرىي، ئىبنى جەزرىي، مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد شەمسىددىن ئۇمەر دىمەشقىي) (ھ 751ـ833 / م 1350ـ1429). ئۆز زامانىسىدىكى قارىيلارنىڭ پېشۋاسى بولۇپ، ھەدىس ھاپىزلىرىدىن ئىدى. ئۇ دىمەشقتە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ئۆسكەن. ئۇ جەزىرەت ئىبنى ئۇمەرگە نىسبەت بېرىلىدۇ. ئۇنىڭ "النشر في القراءات العشر" «ئەننەشرۇ فىل قىرائاتىل ئەشرى» (ئون خىل قىرائەت توغرىسىدا)، "غاية النهاية في طبقات القراء" «غايەتۇننىھايە فى تەبقاتىل قۇررا» (قارىيلار تەرجىمھالى)، "ملخص تاريخ الإسلام" «مۇلەخخەس فى تارىخىل ئىسلام» (قىسقىچە ئىسلام تارىخى)، "فضائل القرآن" «فەزائىلۇل قۇرئان» (قۇرئاننىڭ پەزىلەتلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الجزيرة: (جەزىرە). 1. ئەرەب جۇغراپىيەشۇناسلىرى دەجلە ۋە فۇرات دەرياسى ئارىلىقىدىكى رايونلارنىڭ شىمالىي قىسمىغا قويغان نام. بۇ جاي ھازىر سۈرىيىنىڭ شىمالىغا توغرا كېلىدۇ. 2. سۇداندىكى دېھقانچىلىق مەيدانى بولۇپ، ئاق دېڭىز ۋە زەڭگەر دېڭىزى ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان. 3. پېشىل ئارال: ئىسپانىيە دۆلىتىنىڭ ئەندەلۇس ئۆلكىسىدىكى بىر شەھەر، بۇ شەھەر جەبەل تارىق بوغۇزىغا جايلاشقان.

الجزولي، عبد الله بن ياسين: (جۇزۇلىي، ئابدۇللاھ ئىبنى ياسىن) (ھ ?ـ451 / م ?ـ1059). مۇرابىتىينلار ھەرىكىتىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇلارنىڭ دىنىي، سىياسىي ئىشلىرىغا باشچىلىق قىلغان. ماراكەشتىكى بەربەرىيلەرنىڭ رەھبىرى.

الجزولي، عيسى بن عبد العزيز: (جۇزۇلىي، ئىسا ئىبنى ئابدۇلئەزىز) (ھ ?ـ607 / م ?ـ1210). ماراكەشلىك تىلشۇناس. گراماتىكشۇناس. ئۇنىڭ گراماتىكا ھەققىدە يازغان "الأمالي" «ئەلئەمالى»، "المقدمة الجزولية" «ئەلمۇقەددىمەتۇل جۇزۇلىيە» (جۇزۇلى مۇقەددىمىسى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

جَعْفَرُ بن أبي طالب: (جەئفەر ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ ?ـ8 / م ?ـ629). ساھابە. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى. ھەزرىتى ئەلىنىڭ قېرىندىشى. ئىسلامغا بۇرۇن كىرگەن كىشىلەردىن بولۇپ، مۇئتە ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

جَعْفَرُ، الصادق، جعفر بن محمد الباقر بن علي زين العابدين بن الحسين: (ئىمام جەئفەر سادىق، جەئفەر ئىبنى مۇھەممەد باقىر ئىبنى ئەلى زەينۇل ئابىدىن ئىبنى ھۇسەين) (ھ 80ـ147 / م 699ـ765). شىئە ئىمامىيە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ ئون ئىككى ئىمامىنىڭ ئالتىنچىسى.

جَعْفَرِيٌّ: (جەئفەرى). ئىمام جەئفەر سادىقنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى، شىئە مەزھىپىدىكى جەئفەرىيە دەپ ئاتىلىدىغان بىر ئېقىم ياكى «جەئفەرىيە» مەزھىپى.

الجَعْفَرِيَّةُ: (جەئفەرىيە). شىئە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ ئىمام جەئفەر سادىققا نىسبەت بېرىلىدىغان بىر پىرقىسى.

جلال الدين بن شمس الدين خوارزمي: (جالالىددىن ئىبنى شەمسىددىن خارەزمى).

خارەزىمدە تۇغۇلغان. بۇ زات بىلىمنىڭ چوڭقۇرلۇقىدا تەمسىل قىلىنىدىغان بولۇپ، ئىلىم تەلەپ قىلغۇچىلار يىراق جايلاردىن بۇ زاتنىڭ ھۇزۇرىغا بىلىم ئېلىشقا كېلەتتى. ئەھلى ئىلىملەر پايدىلىنىۋاتقان «ھىدايە» ناملىق كىتابنىڭ شەرھىسى «كىفايە» مۇشۇ زاتنىڭ ئەسىرىدۇر.

جلال، الدين الرومي: (جالالۇددىن رومى) (ھ 604ـ672 / م 1207ـ1273). ئەھلى تەسەۋۋۇپ پېشۋالىرىدىن بولۇپ، مەۋلەۋىيە تەرىقىتىنىڭ ئاساسچىسى، شائىر. ئۇ ئىراننىڭ بەلخ دېگەن يېرىدە تۇغۇلۇپ، تۈركىيىنىڭ كونيا دېگەن يېرىدە ۋاپات بولغان. تەسەۋۋۇپ ھەققىدە يېزىلغان «مەسنەۋى شەرىف» ناملىق مەشھۇر ئەسەر ئۇنىڭ ئەسىرىدۇر.

الجمهورية: (جۇمھۇرىيە). ئەپلاتۇننىڭ ئەسىرى بولۇپ، بۇ كىتابتا ئەخلاق، سىياسەت، تۇرلۇك ھاكىمىيەت ۋە ئۇلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىگە مۇناسىۋەتلىك مۇھىم مەزمۇنلار ئادالەت نۇقتىسىدا تۇرۇپ شەرھلەنگەن.

مجمهرات العرب: (مۇجەمھەراتۇلئەرەب). جاھىلىيەت دەۋرىدە كەئبىنىڭ تېمىغا ئېسىلغان يەتتە قەسىدىدىن قالسىلا ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان يەتتە قەسىدە.

جَمِيلُ بُثَيْنَة: (جەمىيل بۇسەينە، جەمىل ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى مۇئەممەرىل ئۇزرىي) (ھ ؟ـ82 / م ؟ـ701). ئۇمەۋىي خەلىپىلىكىنىڭ شائىرى. ئۇ ئۆزىنىڭ سۆيگىنى بۇسەينىگە ئاتاپ يازغان شېئىرى بىلەن داڭق چىقارغان. مىسىردا ۋاپات بولغان.

جناح: محمد علي: (جۇناھ، مۇھەممەد ئەلىي) (ھ 1293ـ1368 / م 1876ـ1948). پاكىستان دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى. 1947ـ يىلى پاكىستاننىڭ تۇنجى قېتىملىق زۇڭتۇڭى بولغان.

جُنْديسابورُ: (جۇندىيسابۇر). سابۇر قۇرغان پارس شەھىرى. بۇ جاي ئۆزىنىڭ تېبابەت مەكتەپلىرى بىلەن مەشھۇر. مۇسۇلمانلار بۇ جاينى ھىجرىيە 17 (م 638)ـ يىلى ئۇمەر ئىبنى خەتتابنىڭ باشچىلىقىدا فەتھى قىلغان.

جِني، ابن جِني: (جىننىي، ئىبنى جىننىي، ئەبۇلفەتھى ئۇسمان) (ھ ؟ـ392 / م ؟ـ1002). كاتتا تىلشۇناس. مەۋسىلدا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. تىل، گراماتىكا، فونېتىكا ۋە ئىستىلىستىكا ئىلمىدە ئاجايىپ يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكەن. شۇ سەۋەبتىن تىل پەيلاسوپى دەپمۇ ئاتالغان. ئۇنىڭ "الخصائص" «ئەلخەسائىس» (خۇسۇسىيەتلەر)، "سر الفصاحة" «سىررۇل فەساھە» (پاساھەتنىڭ سىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الجنيد (أبو القاسم): (جۇنەيد، ئەبۇلقاسىم) (ھ ؟ـ297 / م ؟ـ910). باغدادلىق تەرىقەت پېشۋاسى. ئانا تەرەپ تاغىسى سەرى سەقتىنىڭ شاگىرتى. مەشھۇر جۇنەيدىيە تەرىقىتىنىڭ ئاساسچىسى.

جهم بن صفوان: (جەھم ئىبنى سەفۋان) (ھ ؟ـ128 / م ؟ـ745). جەھمىيە ياكى جەبەرىيە پىرقىسىنىڭ ئاساسچىسى. بۇ پىرقە «ئىنسان پۈتۈنلەي تەقدىرنىڭ ئىلكىدە بولۇپ، ھېچقانداق ئىشتا ئىختىيارى بولمايدۇ» دەپ قارايدۇ. ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ. ۋارىس ئىبنى سۇرەيج بىلەن ئۇمەۋىيلەرگە قارشى

چىققانلىقى ئۈچۈن قەتلى قىلىنغان.

الجَوادُ: محمد بن علي الرضا، أبــو جعفــر: (جەۋاد، مۇھەممەد ئىبنى ئەلى رىزا، ئەبۇ جەئـــــفەر) (ھ 195ـ220 / م 811ـ835). شــىئەلەرنىڭ ئــون ئىككــى ئىمامىنىــڭ توققۇزىنچىــسى. ئــۇ مەدىنىــدە تۇغۇلــۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان ۋە كازىمىيە دېگەن جايغا دەپنە قىلىنغان.

الجَواليقي، موهوب بن أحمد، أبــو منــصور: (جەۋالىقى، مەۋھۇب ئىبنى ئەھمەد، ئەبۇ مەنـــسۇر) (ھ 466ـ539 / م 1073ـ1144). تىلشۇناس. مەككىدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. "المعرب من الكلام الأعجمي على حروف المعجم" «ئەلمۇئەررەب مىنەلكەلامىل ئەئجەمىي ئەلا ھۇرۇفىل مۇئجەم» (ئەرەب تىلىغا چەتتىن كىرگەن سۆزلەر لۇغىتى) ناملىق لۇغەتنى تۈزۈپ چىققان.

الجَواهريُّ، محمد حسن باقر: (جەۋاھىرى، مۇھەممەد ھەسەن باقىر) (ھ ?ـ1266 / م ?ـ 1849). ئــۆز دەۋرىــدىكى شــىئەلەرنىڭ پېشۋاسى. نەجەفتە ۋاپات بولغان. ئۇ "جواهر الكلام في شرح شرائع الإسلام" «جەۋاھىرۇلكەلام فــى شــەرھى شــەرائىئىل ئىــسلام» (ئىسلام شەرىئىتىنى شەرھلەشتىكى مىغىزلىق سۆزلەر) ناملىق كىتابنى يېزىپ چىققان. بۇ قىرىق توملــۇق ئەســەر بولــۇپ، ئۇنىڭــدا جەئفەرىيلەرنىــڭ فىقھــى پىكىرلــىرى بايــان قىلىنغان.

الجَواهريُّ، محمــد مهــدي: (جەۋاھىرى، مــۇھەممەد مەھــدى) (ھ ?ـ1321 / م ?ـ 1903). ئىراقلىق داڭلىق شائىر، ژۇرنالىست. نەجەفــتە تۇغۇلغــان. كاتتــا شــائىر دەپ لەقەبلەنگەن، ئۇنىڭ ئالتە توملۇق بىر شېئىر دىۋانى بار.

الجَوزيُّ، ابن الجَوزي، عبد الرحمن بن علي أبو الفرج: (جەۋزى، ئىبنى جەۋزى، ئابدۇراھمان ئىبنــى ئەلــى ئەبــۇ فەرەج) (ھ 510ـ595 / م 1116ـ1199). ئــۆز دەۋرىنىــڭ تــارىخ ۋە ھەدىس ئەللامىسى ئىدى. باغدادتا تۇغۇلۇپ شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "تاريخ الملــوك والأمـــــم" «تــارىخۇل مۇلــۇك ۋەلئــۇمەم» (پادىشاھلار ۋە ئۇممەتلەر تارىخى)، "المنتظم في تاريخ الأمم" «ئەلمۇنتەزەم فى تارىخىل ئۇمەم» (ئۇممەتلەرنىــڭ تــارىخى)، "تلبــيس إبلــيس" «تەلبىــيس ئىبلــيس» (ئىبلىــسنىڭ ۋەسۋەسىسى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الجولان: (جولان). گولان. ئىئوردانىيە ۋە ســۇرىيە ئارىــسىدىكى ئىــستراتېگىيىلىك تــاغلىق رايــون. بۇجــاي ھىجــرىيە 1387 (1967م)ـيىلىــدىكى ئۇرۇشــتا ســۇرىيىنىڭ ھەربىــي بازىــسى بولغــان. ئۇرۇشـــتا ئىسرائىلىيىلىكلەرنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كەتكەن بولــۇپ، تـــا ھـــازىرغىچە ئىـــسرائىلىيە ئىشغالىيىتىدە تۇرۇۋاتىدۇ.

جَوْهَرُ الصقلي: (جەۋھەرۇسسەقەلىي) (ھ ?ـ381 / م ?ـ992). فــاتىمىيە دۆلىتىنىـــڭ ۋەزىـــرى. فاتىمىلارنىـــڭ پادىـــشاھى مۇئىزىدىنلانىڭ قوماندانى. ئۇ مىسىرنى فەتھى قىلىپ، قاھىرە شەھىرىنى بىنا قىلغان ۋە ئەزھەر شىبرىغنى قۇرغان.

الجوهري، أبو نــصر إسماعيــل بــن حمــاد: (جەۋھەرى، ئەبــۇ نەســر ئىــسمائىل ئىبنــى ھەمـــــــــــاد) (ھ ?ـ396 / م ?ـ1005). تىلشۇناس. ئــۇ فاراب شــەھىرىدە تۇغۇلــۇپ، نىيشاپۇردا ۋاپات بولغان. «سىھاھ جەۋھەرى» نامىدا تونۇلغان مەشھۇر "تاج اللغــة وصــحاح

العربية" «تاجۇللۇغە ۋە سىهاھۇلئەرەبىيە» دېگەن لۇغەت كىتابى ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىدىندۇر.

الجويني (أبو محمد عبد الله): (جۇۋەينى، ئەبۇ مۇھەممەد ئابدۇللاھ) (ھ ?ـ438 / م ?ـ1047). تەپسىرشۇناس، تىلشۇناس، شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. جۇۋەينىدە تۇغۇلۇپ، نىشاپۇردا ئولتۇراقلىشىپ قالغان. ئۇنىڭ "التفسير" «ئەتتەفسىر» (تەپسىر)، "الجمع والفرق" «ئەلجەمئۇ ۋەلفەرق» ۋە "رسالة إثبات الاستواء" «رىسالەتۇ ئىسباتىل ئىستىۋا» (ئاللاھنىڭ ئەرش ئۈستىدە قارار ئېلىشى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الجويني (أبو المعالي عبد الملك): (جۇۋەينى، ئەبۇلمەئالى ئابدۇلمەلىك) (ھ ?ـ478 / م ?ـ1085). شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، كالامشۇناس. ھاياتىنى ئوقۇ-ئوقۇتۇشقا بېغىشلىغان. نىشاپۇردا چوڭ بولغان. كېيىن باغدادقا كۆچكەن. مەككە، مەدىنىدە ئولتۇراقلىشىپ مۇپتىلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن ۋە ئىككى ھەرەم ئىمامى دەپ ئاتالغان. ئەشئەرىيلەر مەزھىپىنى قوبۇل قىلغان. نىشاپۇرغا قايتقاندا "المدرسة النظامية" «ئەلمەدرەسەتۇننىزامىيە» (نىزامىيە مەدرىسى)نى بىنا قىلىپ مۇدەررىسلىككە تەيىنلەنگەن. ئۇنىڭ ئۇسۇل توغرىسىدا "العقيدة النظامية في الأركان الإسلامية" «ئەلئەقىيدەتۇننىزامىيە فىل ئەركانىل ئىسلامىيە» (ئىسلام ئەركانلىرى ھەققىدە نىزامىيە ئەقىدىلىرى) ۋە "البرهان" «ئەلبۇرھان» (دەلىل) ناملىق كىتابلىرى، ئەشئەرىلەر مەزھىپى ھەققىدە يازغان "نهاية المطلب في دراية المذهب" «نىهايەتۇل مەتلەب فى دىرايەتىل مەزھەب» ۋە "الشامل" «ئەششامىل» ناملىق كىتابلىرى، دىنى پرىنسىپلار توغرىسىدا "الإرشاد" «ئەلئىرشاد» ناملىق كىتابى، ئۇسۇلى فىقھى ھەققىدە "الورقات" «ئەلۋەرەقات» ناملىق كىتابى بار.

الجويني (علاء الدين عطا ملك): (جۇۋەينى، ئەلائۇددىن ئەتا مەلىك) (ھ 623ـ682 / م 1226ـ1283). پارس تارىخچىسى. 1259ـيىلى ھىلاكۇ ئۇنى ئىراق ۋە خۇزىستانغا ۋالىي قىلغان. ئۇنىڭ موغۇل ۋە خارەزىم پادىشاھلىرى توغرىسىدا «تارىخى جاھانگۇشاي» ناملىق كىتابى بار. ئۇ ئالىم ۋە ئەدىبلەرنى قوللىغان، دېھقانچىلىق ۋە سۇ ئىنشائات ئىشلىرىغا ئەھمىيەت بەرگەن.

جيزان: (جىيزان) قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان شەھەر، ئۇ سەئۇدىي ئەرەبىستاننىڭ غەربىي جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ.

الجيزة: (جىيزە). مىسىردىكى بىر شەھەر، جىيزە رايونىنىڭ مەركىزى. بۇ جاي نىل دەرياسىنىڭ غەربىي ساھىلىغا، قاھىرەنىڭ غەربىي جەنۇبىغا ــ ئەھراملارغا يېقىن جايغا جايلاشقان.

الجيم: (جىيم). ئەبۇ ئەمرششەيبانى (ھ ?ـ205 / م ?ـ821). تۈزگەن لۇغەت بولۇپ، سۆزلەرنىڭ باش ھەرپى بويىچە رەتلەنگەن.

ح

حاتم الطائي: (ھاتەم تائىي) (م ?ـ605). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر. ئۇ سېخىيلىقتا مەشھۇر بولۇپ، تەمسىلگە ئايلانغان. سېخىي كىشىلەرگە «ھاتەمدىنمۇ سېخىي ئىكەن» دېيىلىدىغان بولغان. ئۇنىڭ بىر شېئىر دىۋانى بار.

حاجي خليفة: (ھاجى خەلىيفە) (ھ 1017ـ1068 / م 1608ـ1657). تۈركلەردىن چىققان ئېنسىكلوپېدىك ئالىم، قۇستەنتىيىدە تۇغۇلغان. ئۇنىڭ "كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون" «كەشفۇززۇنۇن ئەن ئۇسامىل كۇتۇبى ۋەلفۇنۇن» (ئەسەرلەر كاتولوگىدىكى شۈبھىلەرنى ئېچىپ تاشلاش) ناملىق چوڭ ھەجىملىك بىر ئەسىرى بار. بۇ ئەسەردە تەخمىنەن 15 مىڭچە ئەرەبچە كىتابنىڭ نامى خاتىرىلەنگەن.

الحارث بن أسد المحاسبي: (ھارىس ئىبنى ئەسەدىل مەھاسىبى) (ھ ?ـ243 / م ?ـ857). مەشھۇر تەرىقەتچى، كالامشۇناس، فەقىھ، مۇھەددىس. بەسرەدە ياشاپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ زاھىدلىق ۋە مۇئتەزىلىلەرگە رەددىيە بېرىش توغرىسىدا يازغان بىرقانچە پارچە ئەسىرى بار. ئۇنىڭ يەنە "التفكر والاعتبار" «ئەتتەفەككۇر ۋەلئىئتىبار»، ئەدەپ ـ ئەخلاق توغرىسىدا "الرعاية" «ئەررىئايە» ۋە " و"شرح المعرفة" «شەرھۇل مەئرىفە» ناملىق كىتابلىرى بار.

الحارث بن حِلِّزة اليَشْكُري: (ھارىس ئىبنى ھىللىزەتىل يەشكۇرىي) (تەخمىنەن م ?ـ580). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر. كەئبىگە ئېسىلغان قەسىدىلەر ئىچىدە بۇ كىشىنىڭمۇ قەسىدىسى بار ئىدى. بۇ كىشى ماختانچاقلىقتا تەمسىلگە ئايلانغان. ئۇنىڭ بىر شېئىر توپلىمى بار.

الحارث بن كلدة: (ھارىس ئىبنى كەلدە) (ھ ?ـ50 / م ?ـ670). ئەرەبلەرنىڭ مەشھۇر ھۆكۈماسى، تائىفتىكى سەقەفى قەبىلىسىدىن.

حاطب بن أبي بلتعة: (ھاتەب ئىبنى ئەبۇ بەلتەئ) (ھ ?ـ30 / م ?ـ650). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە بارلىق جەڭلەرگە قاتناشقان، مۇقەۋقىسكە رەسۇلۇللاھنىڭ مەكتۇبىنى يەتكۈزگەن ساھابە.

حافظ إبراهيم: (ھاپىز ئىبراھىم) (ھ 1289ـ1351 / م 1872ـ1932). مىسىرلىق شائىر. يېڭى دەۋر شېئىرى گۈللىنىشىنىڭ بايراقدارى. ئۇ نىل شائىرى دەپ ئاتالغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى، "ليالي سطيح" «لەيالى سەتىھ» (سەتىھ كېچىلىرى) ناملىق نەسرىي ئەسىرى بار.

حافظ شيرازي: (ھافىز شىرازى) (ھ ?ـ791 / م ?ـ1389). مەشھۇر شائىر، پارس نەسلىدىن بولغان تەرىقەتچى. ئۇنىڭ "ديوان

حافظ" «دىۋانى هافىز» ناملىق كىتابى بار.

الحاكم النيسابوري، محمد بن عبدالله بن محمد بن حمدويه بن نُعيم بن الحكم النيسابوري: (هاكىمۇن نىسابۇرى، مۇهەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى مۇهەممەد ئىبنى هەمدىۋىيە ئىبنى نۇئەيم ئىبنىل هىكەمىننىسابۇرى) (ھ 321ـ405 / م 933ـ1014). هەدىسشۇناس، تارىخشۇناس. نىيشاپۇرغا قازى بولغان، سامانىيلار دۆلىتىگە ئەلچى بولغان، هەدىس ئىلمىدە نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان، "تاريخ نيسابور" «تارىخى نىيشاپۇر»، "المستدرك على الصحيحين" «ئەلمۇستەدرەك ئەلەسسەهىيهەين»، "الإكليل" «ئەلئىكلىل»، "المدخل" «ئەلمەدخەل»... قاتارلىق ئەسەرلىرى كەڭ تارقالغان.

الحاوي: (هاۋى). ئەبۇ بەكرى رازىنىڭ تىبابەت توغرىسىدىكى كىتابى. 1509ـيىلى بۇندۇقىيىدە بېسىلغان. ئۇ مەشھۇر تىبابەت قامۇسى هېسابلىنىدۇ.

الحجاز: (هىجاز). سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى بىر ئىقلىم بولۇپ، مەككە مۇكەررەمە، مەدىنە مۇنەۋۋەرە، تائىف، تەبۇك، يەنبۇ ۋە جىددەلەر مۇشۇ رايوننىڭ شەهەرلىرىدۇر.

الحجاج، ابن يوسف بن الحكم الثقفي (أبو محمد): (هەججاج، ئىبنى يۇسۇف ئىبنىل هىكەمىسسەقەفى) (ھ ؟ـ5 / م ؟ـ714). قانخور قوماندانلارنىڭ بىرى، تائىفتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، كېيىن شامغا بېرىپ ياساۋۇل بولغان، كېيىن خەلىپە ئابدۇلمەلىك تەرىپىدىن قوشۇنغا قوماندان قىلىنىپ تەيىنلەنگەن، هىجازغا قوشۇن تارتىپ بېرىپ، هەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرنى ئۆلتۈرگەن، خەلىپە ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋان تەرىپىدىن مەككە، مەدىنە ۋە تائىفقا ۋالىي قىلىپ تەيىنلەنگەن. كېيىن تۇپىلاڭ بېسىقمىغان ئىراقنىمۇ ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇرغان. ئۇ توققۇز ئادەم بىلەن تۆگىگە مىنىپ، ئىراققا بېرىپ توپىلاڭنى بېسىقتۇرۇپ، ئىراققا 20 يىل ئەمىر بولغان، كۇفە ۋە بەسرە ئارىلىقىدىكى ۋاسىت شەهىرىنى بىنا قىلغان، تارىختا هەججاج زالىم دەپ نام ئالغان. تۇنجى بولۇپ تەڭگە پۇل سوقتۇرغان، تەڭگىلەردە "لا إلـه إلا الله محمد رسول الله" دەپ يېزىلغان ئىدى. ۋاسىت شەهىرىدە ۋاپات بولغان.

الحُدَيْبِيَةُ: (هۇدەيبىيە). مەككە مۇكەررەمەگە يېقىن جايدىكى بىر ۋادا. بۇ جايدا هىجرىيە 6 (م 621)ـيىلى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن قۇرەيشلەر ئوتتۇرىسىدا ئۇن يىللىق سۇلهى تۈزۈلگەن. بۇ سۇلهى شۇ جاينىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

الحَدِيد، ابن أبي الحَدِيد: (هەدىد، ئىبنى ئەبىل هەدىد) (ھ 586ـ655 / م 1190ـ1257). مۇئتەزىلىلەر ئېقىمىدىكى مۇتەپەككۇر. ئۇنىڭ "شرح نهج البلاغة" «شەرهۇ نەهجىل بالاغەت»، "الفلك الدائر على المثل السائر" «ئەلفەلەكىۇددائىر ئەلەل مەسەلىسسائىر» (مەشھۇر ماقال-تەمسىللەر) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الحُدَيْدَةُ: (هۇدەيدە). يەمەن جۇمهۇرىيىتىنىڭ قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان پورت شەهىرى.

حَذَام: (هەزام). جاهىلىيەتتە زەرقائۇل يەمامە دەپ لەقەبلەنگەن ئايال. ئۇ كۆزى ئۆتكۈرلۈكتە مەسەل قىلىناتتى.

حُذَيْفَةُ بن اليمان: (ھۇزەيفە ئىبنى يەمان) (ھ ؟-36 / م ؟-656). ساھابە، فەتھى ھەربكتىدە ئاجايىپ قەھرىمانلىق كۆرسەتكەن. مەدائىندا ۋاپات بولغان.

حِراءٌ: (ھىرا). مەككىگە يېقىن بىر جايدىكى تاغ، بۇ جايدا بىر غار بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن شۇ غاردا ئىبادەت قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تۇنجى قېتىملىق پەيغەمبەرلىك ۋەھيىسى مۇشۇ غاردا كەلگەن.

الحريري، القاسم بن علي: (ھەرىيرى، قاسىم ئىبنى ئەلى) (ھ 446-516 / م 1054-1122). تىلشۇناس، ئەدىب. بۇ كىشىنىڭ بەدىيئۇززامان ھەمەدانىينىڭ ماقاماتىغا تەقلىد قىلىپ يازغان «ماقاماتى ھەرىرى» دەپ ئاتالغان ھېكايە خاراكتېرىنى ئالغان ئەللىك ماقاملىق مەشھۇر بىر كىتابى بار.

حَرُوراء: (ھەرۇرا). كۇفىگە يېقىن بىر جاي، ھەزرىتى ئەلىگە قارشى چىققان بەزى خاۋارىجلار مۇشۇ يەرگە يىغىلغان بولۇپ، ئۇلار ھەرۇرا دەپ ئاتالغان.

حسام الدين العليا بادي: (ھىسامۇددىن ئەليا بادى). پەتىۋاغا ئائىت "كامل الفتاوى" «كاملۇلفەتىۋا»، "مطلع المعاني" «مەتلەئۇل مەئانى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان. بۇ زات ئۇسۇلشۇناس، فەقىھ، ھەدىسشۇناس ھەم تەپسىرشۇناستۇر. «مەتلەئۇل مەئانى» ناملىق تەپسىر كىتابىنى ھىجرىيە 628-يىلى يېزىشقا باشلىغانلىقى خاتىرىلەنگەن.

حسان بن ثابت: (ھەسسان ئىبنى سابىت) (ھ ؟-55 / م ؟-674). ساھابە، جاھىلىيەت ۋە ئىسلام دەۋرىدە ياشىغان شائىر. مەدىنىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شائىرى دەپ تەخەللۇسلانغان، ئۇنىڭ بىر توپلىمى نەشر قىلدۇرۇلغان.

الحسن البصري، أبو سعيد الحسن بن أبي الحسن يسار البصري: (ھەسەنىلبەسرى، ئەبۇ سەئىدىل ھەسەن ئىبنى ئەبىل ھەسەن يەسارىل بەسرى) (ھ 21-110 / م 642-728). ئالىم، ساھابە زەيد ئىبنى سابىتنىڭ خىزمەتچىسى، تابىئىنلار زامانىدىكى ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئالىمى. ئۇ مەدىنىدە تۇغۇلۇپ، ھەزرىتى ئەلىنىڭ پەرۋىشىدە چوڭ بولغان. مۇئاۋىيە زامانىدا خۇراسان ۋالىيسىغا كاتىپ بولغان. كېيىن بەسرىگە يەرلەشكەن. ئۇ جۈرئەتلىك ئالىملاردىن بولۇپ، ھەقنى سۆزلەشتە ھېچكىمدىن قورقمىغان. ۋالىيلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇلارنى ياخشىلىققا بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسۇپ نەسىھەت قىلغان. ئۇ پاساھەت ۋە دانالىقتا تونۇلغان زات ئىدى. مۇئتەزىلىلەرنىڭ ئاساسچىسى ۋاسىل ئىبنى ئەتا ئۇنىڭ شاگىرتى ئىدى. ئۇنىڭ ھېكمەتلىك سۆزلىرى ۋە ۋەز-نەسىھەتلىرى كەڭ تارقالغان. "فضائل مكة" «فەزائىلۇ مەككە» (مەككىنىڭ پەزىلەتلىرى) دېگەن ئەسىرى بار.

الحسن بن علي بن أبي طالب: (ھەسەن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ 3-50 / م 624-670). رەسۇلۇللاھنىڭ قىزى (فاتىمە زەھرا)نىڭ ئوغلى. ئۇ ئاتىسى ئەلىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، خەلىپىلىككە سايلانغان بولسىمۇ، تىنچلىقنى نەزەردە تۇتۇپ خەلىپىلىكنى مۇئاۋىيىگە ئۆتكۈزۈپ بەرگەن. ئۇ شىئە ئىمامىيە پىرقىسىدىكىلەرنىڭ ئىككىنچى ئىمامى.

حسن بن محمد بن حسن الصاغاني:

(ھەسەن ئىبنى مۇھەممەد ساغانى) (ھ 577 ـ ؟ / م 1182 ـ ؟). ساغان (مەرۋىدىكى بىر يۇرت) لىق بولۇپ، ئىلىمنىڭ ھەرقايسى تۈرلىرىدە يېتىلگەن زات بولۇش بىلەن بىللە، تىلشۇناسلىقتا تېخىمۇ يۇقىرى سەۋىيىگە ئىگە ئىدى. بۇ زات ھەدىس ھەققىدە "مشارق الأنوار" «مەشارىقۇل ئەنۋار» (نۇرلار مەنبەسى)، "مصباح الدجى" «مىسباھۇددۇجا» (زۇلمەت چىرىغى)، "شرح صحيح البخاري" «شەرھى سەھىھۇل بۇخارى» (سەھىھۇلبۇخارى شەرھى) ناملىق كىتابلارنى يازغان. ئۇ لۇغەت ساھەسىدە "عباب" «ئۇباب» ۋە "شوارد" «شەۋارىد» (قىيىن سۆزلەر)، "مجمع البحرين" «مەجمەئۇل بەھرەين»، "تكملة الصحاح" «تەكمىلەتۇسسىھاھ» ناملىق مەشھۇر لۇغەتلەرنى تۈزگەن. بۇ زاتنىڭ ئەسەرلىرى لۇغەتچىلىك ساھەسىدە نوپۇزلۇق ئەسەرلەردۇر.

حسن بن منصور بن محمود فخر الدين قاضي خان: (ھەسەن ئىبنى مەنسۇر مەھمۇد فەخرۇددىن قازىخان) (ھ ؟ ـ 592 / م ؟ ـ 1196). پەرغانىلىق. دېڭىز كەبى كەڭ ۋە چوڭقۇر بىلىمگە ئىگە ئالىم، ھەنەفىي مەزھىپىدىكى بۈيۈك فەقىھ، پېشۋا. "فتواي قاضي خان" «فەتىۋايى قازىخان» ناملىق تۆت جىلدلىق مەشھۇر پەتىۋا كىتابىنىڭ مۇئەللىپىدۇر. بۇ كىتاب ئۆلىمالارنىڭ نەزىرىدە نوپۇزلۇق ئەسەردۇر. ئۇنىڭ يەنە "واقعات" «ۋاقىئات»، "أمالي" «ئامالى»، "شرح الزيادات" «شەرھۇززىيادات»، "شرح الجامع الصغير" «شەرھى جامىئۇسسەغىر»، "شرح أدب القضاء" «شەرھى ئەدەبۇل قەزا» ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئەللامە ئەھمەد ئىبنى كامال بۇ زاتنى فىقھى مەسىلىلىرىدە مۇجتەھىدلىك دەرىجىسىگە يەتكەن دەپ تەرىپلەيدۇ.

حسن چلفي بن محمد شاه بن شمس الدين: (ھەسەن چەلەفىي ئىبنى مۇھەممەد شاھ ئىبنى شەمسىددىن). ئىلىمنىڭ ھەرقايسى تۈرلىرىدە يېتىشكەن ئەللامە بولۇپ، سۇلتان مۇھەممەد خان دەۋرىدە ئەزنىق مەدرىسىسىگە، ئاندىن كېيىن سەككىز مەدرىسىنىڭ بىرىگە مۇدەررىس بولغان. "حواشي التلويح" «ھەۋاشى تەلۋىھ»نى يېزىپ سۇلتان بايەزىدخانغا تەقدىم قىلغان. بۇنىڭدىن باشقا "حواشي شرح تلخيص المعاني" «ھەۋاشى شەرھى تەلخىسىل مەئانى»، "شرح المطول" «شەرھۇل مۇتەۋۋەل»، "شرح المواقف" «شەرھۇل مەۋاقىف» قاتارلىق كىتابلارغا ھاشىيە يازغان. شۇنداقلا "تفسير البيضاوي" «تەفسىرۇل بەيزاۋىي»غا ھاشىيە يازغان. ئۇنىڭ يازغان ئەسەرلىرى چوڭقۇر تەتقىقات خاراكتېرىگە ئىگە.

الحَسَنِيُّونَ: (ھەسەنىيۇن) ئىمام ھەسەن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ نەسەبىگە تەۋە كىشىلەر.

الحسينُ بنُ عَليٍّ بن أبي طالب: (ھۈسەيىن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ ؟ ـ 61 / م ؟ ـ 680). ئىمام ئەلىنىڭ فاتىمە زەھرادىن تۇغۇلغان ئىككىنچى ئوغلى. ئۇ يەزىد ئىبنى مۇئاۋىيىگە بەيئەت قىلىشتىن باش تارتقان، كۇفىلىقلار ھۈسەيىن ئىبنى ئەلىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ، ئۇنىڭغا بەيئەت قىلغان. ھۈسەيىن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنى يەزىدنىڭ قوشۇنى ئۆلتۈرۈپ بېشىنى دەمەشىقتىكى يەزىدكە ئەۋەتكەن، جەسىتى كەربالادا دەپنە قىلىنغان.

الحسين بن علي: (ھۈسەيىن ئىبنى ئەلى) (ھ 1273 ـ 1350 / م 1856 ـ 1931). مىلادىيە

1906 ـ 1916 ـ يىللاردا مەككە ۋە ھىجازنىڭ خوجىسى بولۇۋالغان ۋە ئەرەبلەرنىڭ تۈركلەرگە قارشى قوزغىلىڭىغا باشلامچىلىق قىلغان. ئۆزىنى ھىجازنىڭ پادىشاھى دەپ ئېلان قىلغان. ئىبنى سۇئۇد ھىجرىيە 1343 (م 1924) ـ يىلى ئۇنى ھىجازدىن ۋاز كېچىشكە قىستىغان.

الحَشّاشون: (ھەششاشىيۇن). شىئە ئىسمائىلىيە پىرقىسى. ئۇنى ھەسەن ئىبنى سەباھ (ھ ؟ ـ 518 / م ؟ ـ 1124) بەرپا قىلغان.

الحصكفي (علاء الدين محمد): (ھەسكەفىي، ئەلائۇددىن مۇھەممەد) (ھ ؟ ـ 1088 / م ؟ ـ 1677). دەمەشقلىق ھەنەفى مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئۇ نەسەفىينىڭ "المنار" «ئەلمەنار» ناملىق كىتابىغا "إفاضة الأنوار على أصول المنار" «ئىفازەتۇل ئەنۋار ئەلا ئۇسۇلىل مەنار» ناملىق شەرھنى يازغان ۋە «تەنۋىر ئەبسار» ناملىق كىتابىنىڭ شەرھى "الدر المختار في شرح تنوير الأبصار" «ئەددۇررۇل مۇختار فى شەرھى تەنۋىرىل ئەبسار» (تاللانغان مەرۋايىت) ناملىق كىتابلارنى يازغان.

حَضْرَمَوْت: (ھەزرەمەۋت) ئەدەن قولتۇقى ۋە يەمەن خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ شەرقى، ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدىكى ئوممان دېڭىزى بويىغا جايلاشقان رايون بولۇپ، مەركىزى مىكەللا.

الحُطَيْئَةُ، جرول بن أوس: (ھۇتەيئە، جەرۋەل ئىبنى ئەۋس) (ھ ؟ ـ 59 / م ؟ ـ 678). جاھىلىيەت ۋە ئىسلام دەۋرىدە ياشىغان شائىر، ھەجۋىي شېئىرلىرى بىلەن شۆھرەت قازانغان. بىر شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلدۇرۇلغان.

حفص، حفص بن سليمان بن المغيرة أبو عمر الأسدي الكوفي: (ھەفس، ھەفس ئىبنى سۇلەيمان ئىبنى مۇغىرە، ئەبۇ ئۇمەرىل ئەسەدىل كۇفى) (ھ 90 ـ 180 / م 709 ـ 796). قىرائەت ئىلمىگە ئاساس سالغۇچىلاردىن بىرى، قىرائىتى جاھانغا مەشھۇر. ئۇ ئاتاقلىق قارى ئاسىمنىڭ ئايالىنىڭ ئوغلى بولۇپ، ئۇنىڭ تەربىيىسىدە ئۆسكەن، ئۇنىڭدىن قىرائەت ئۆگەنگەن. ھازىرغا قەدەر پۈتۈن مەشرىقتىكى مۇسۇلمانلار ھەفسنىڭ ئاسىمدىن ئۆگەنگەن قىرائىتى بويىچە قۇرئان ئوقۇيدۇ.

حَفْصَةُ، بنت عمر بن الخطاب: (ھەفسە بىنتى ئۇمەر ئىبنى خەتتاب) (ھ ؟ ـ 45 /؟ ـ 665م). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنىڭ بىرى. ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىزى. مەككىدە تۇغۇلۇپ، مەدىنىدە ۋاپات بولغان. ئىمام مۇسلىم ۋە ئىمام بۇخارى ئۇنىڭدىن ئاتمىش ھەدىس رىۋايەت قىلغان. قۇرئان كەرىمنىڭ ئوسمانىي نۇسخىسىنى توپلاشتا ئۇنىڭ يېزىپ توپلىغانلىرى ئاساس قىلىنغان.

الحَفْصِيُّون (أو بنو حفص) : (ھەفسىيۇن، بەنۇ ھەفسى). ھىجرىيە 627 ـ 982 (م 1229 ـ 1574) ـ يىللىرى تۇنىس، شەرقىي جەزائىر ۋە غەربىي ترابلوسقا ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن بەربەر ـ يىلەر سۇلالىسى. بۇ سۇلالە مۇۋەھھىدىنلار سۇلالىسىنىڭ بىر تارمىقى بولۇپ، تۇنىسنى پايتەخت قىلغان. ئۇلارنىڭ دەۋرىدە تۇنىس راسا گۈللەنگەنىدى.

حفني ناصف: (ھىفنى ناسىف) (ھ 1277 ـ 1338 / م 1860 ـ 1919). مىسىرلىق ئەدىب. ئۇنىڭ "تاريخ الأدب" «تارىخۇل ئەدەب» (ئەدەبىيات تارىخى) ناملىق كىتابى

ۋە "ديوان شعر" «دىۋانى شېئىر» ناملىق بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

حقي (الشيخ إسماعيل): (ھەققى، شەيخ ئىسمائىل) (ھ 1063 ـ 1138 / م 1652 ـ 1725). ئوسمانىيلار دەۋرىدە ئۆتكەن ئالىم، شائىر، داڭلىق تەرىقەتچى. شەرقنى ئايلىنىپ، بورسادا تۇرۇپ قالغان ۋە جولۇتىيە تەرىقىتىنىڭ پېشۋاسى بولغان. ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان ئەسەرلىرى بار. قۇرئان كەرىم تەپسىرى "روح البيان" «روھۇل بايان»، جالالىدىن رۇمىنىڭ كىتابىنىڭ شەرھى "روح المثنوي" «روھۇل مەسنىۋى»، "فرح الروح" «فەرھۇررۇھ» (روھ خۇشاللىقى) ۋە "سلسلة طريقة جلواتية" «سىلسىلەتۇ تەرىقەتى جولۋاتىيە» (جولۋاتىيە تەرىقىتى) ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

الحلاّج، الحسين بن منصور: (ھەللاج، ھۈسەيىن ئىبنى مەنسۇر) (ھ 244 ـ 310 / م 858 ـ 924). مەشھۇر تەسەۋۋۇپچى. زىندىقلىق ۋە ھۇلۇل (بىر قىسىم ئەھلى تەسەۋۋۇپنىڭ قارىشى بولۇپ، بۇنىڭدا ئاللاھقا يېقىنلىشىپ ۋايىغا يەتكەن ئىنسان ئاللاھ بىلەن بىرلىشىپ بىر گەۋدە بولۇپ كېتىدۇ، دەپ قارايدىغان بىر خىل ئىدىيە) قارىشىدا بولدى دەپ قارىلىپ ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان. ئۇنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرى بولۇپ، پەقەت «تاۋاسىن» ناملىق بىر ئەسىرىلا كېيىنكىلەرگە يېتىپ كەلگەن.

حلْف الفُضول: (ھىلفۇل فۇزۇل). خەيرىيەت ئويۇشمىسى. بۇ ئويۇشما جاھىلىيەت دەۋرىدە قۇرەيش قەبىلىسىدىكى بىرقانچە جەمەت ئوتتۇرىسىدا قۇرۇلغان بولۇپ، مەزلۇم خەلقلەرگە ياردەم بېرىش ۋە ئۆز ئارا مېھىر ـ شەپقەت يەتكۈزۈشكە ئەھدۇپەيمان تۈزۈشكەن.

الخُلَفاء: (ھۇلەفا). ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىكى ئوق مەركىزى دۆلەتلىرى. بۇلار گېرمانىيە، ئىتالىيە ۋە ياپونىيىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئەنگلىيە، فرانسىيە، ئامېرىكا ۋە سوۋېت ئىتتىپاقىدىن ئىبارەت ئىتتىپاقداش دۆلەتلەرگە قارشى ئىتتىپاق تۈزگەن.

حَلِيمَةُ: (ھەلىمە). غەساسىنە پادىشاھى ھارىسىل ئەكبەرنىڭ قىزى. جاھىلىيەتتىكى مەشھۇر بىر كۈن «ھەلىمە كۈنى» دەپ شۇ ئايالنىڭ نامى بىلەن ئاتىلاتتى. بۇ مىلادىيە 554 ـ يىلىدىكى بىر ۋەقەگە مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، بۇ ۋەقەدە غەساسىنىلەر خەيمىيىنلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان.

حَلِيمَةُ السَّعدية: (ھەلىمە سەئدىيە). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنىكئانىسى، بەنى سەئد ئىبنى بەكرى قەبىلىسىدىن ئىدى. ئۇنىڭغا دەۋەت يەتكۈزۈلگەندىن كېيىن، ئېرى بىلەن كېلىپ مۇسۇلمان بولغان.

الحَمَاسَةُ: (ھەماسە). قەھرىمانلىقتا دائىر ئەرەب شېئىرلىرىنىڭ ئەڭ مەشھۇرلىرى توپلانغان بىرقانچە كىتابنىڭ ئورتاق نامى. ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇرلىرى: ئەبۇ تەممامنىڭ ھەماسىيىسى، بۇھتۇرىينىڭ ھەماسىيىسى ۋە ئىبنى شەجەرىينىڭ ھەماسىيىسىدۇر.

حَمَاةُ: (ھەمات). سۈرىيىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى ئاسىي دەرياسى بويىغا جايلاشقان شەھەر. ھەمات رايونىنىڭ مەركىزى، بۇ شەھەر ئەبۇلپىدا شەھىرى دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

الحَمْدانيُّ، علي بن عبد الله سيف الدولة: (ھەمدانى ئەلى ئىبنى ئابدۇللاھ

سەيفۇددەۋلە)، (ھ 303 ـ 357 / م 915 ـ 967) بىزانتىيە ئۇرۇشىدا ھەلەبتە ھەمدانىيلارغا ئەمىر بولغان. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئىلىم-پەن تازا گۈللەنگەن. مۇتەنەببىي، ئەبۇ فىراسىل ھەمەدانىي ۋە پەيلاسوپ فارابىلار ئۇنىڭ ھوزۇرىدا يېتىلگەنىدى.

الحَمْدانيُّون: (ھەمدانىيون). ئەلەۋىي ئەرەب سۇلالىسى. بۇ سۇلالىنى ھەمدان ئىبنى ھەمدۇن قۇرغان. ھىجرىيە 279 (م 892)- يىلى مارىدىيننى ئۆزىگە مەركەز قىلغان. كېيىن ھەلەبنى پايتەخت قىلىۋالغان. ھىجرىيە 381 ـ يىلى (مىلادىيە 991 ـ يىلى) فاتىمىيلار تەرىپىدىن ئاغدۇرۇۋېتىلگەن.

حمزة بن حبيب (أبو عمارة): (ھەمزە ئىبنى ھەبىب، ئەبۇ ئەممارە) (ھ ?ـ 156 / م ?ـ 773). مەشھۇر ئۇن قارىينىڭ بىرى. ئۇ كۇفىدىن ئىراقتىكى ھەلۋان دېگەن يەرگە ياغ يۆتكەيدىغانلىقى ئۈچۈن "الزيات" «ئەززەييات» (ياغچى) دەپ ئاتالغان. ھەلۋاندا ۋاپات بولغان.

الحَمْراء: (ھەمرا). ئەندەلۇسنىڭ غەرناتە دېگەن جايىدىكى بەنى ئەھمەر ئەمىرلىرىدىن بىرىنىڭ قەسرى. ئۇ مىلادىيە 13 ـ ئەسىردە سېلىنغان. ئۇ ئىسلام بىناكارلىق سەنئىتىنىڭ مۆجىزە خاراكتېرلىك ئاجايىباتلىرىدىن دەپ قارىلىدۇ.

حمزة بن عبد المطلب: (ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب) (ھ ?ـ 3 / م ?ـ 625). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى، ئۇھۇدتاقلا ئېمىلداش قېرىندىشى. بەدرى غازىتىدا شېھىت بولغان.

حمزة القرماني: (ھەمزە قەرەمانى) (ھ ?ـ 871 / م ?ـ 1466). دىنى ئىلىملاردا ئەتراپلىق مەلۇماتقا ئىگە زات بولۇپ، پۈتۈن ھاياتىنى ئوقۇ-ئوقۇتۇش ۋە پەتىۋا بېرىش بىلەن ئۆتكۈزگەن. ئۇنىڭ "تفسير البيضاوي" «تەفسىرۇل بەيزاۋى»غا يازغان بىر ھاشىيىسى بولۇپ، ئۆلىمالار ئىچىدە ئالقىشقا ئېرىشكەن.

حَمَّادٌ: الراوية، ابن أبي ليلى: (ھەممادە، راۋى ئىبنى ئەبۇ لەيلا) (ھ ?ـ 156 / م ?ـ 772). مەشھۇر ھېكايە يازغۇچىسى. كۇفىدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. جاھىلىيەتتىكى مۇئەللىقات شېئىرلىرىنى توپلىغان.

حَمورابي: (خامۇرابى) (مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 1792 ـ 1750). بابىل ئىمپېراتورلۇقى پادىشاھلىرىنىڭ كاتتىسى. دۇنيادا ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي ۋە قانۇنى رەتكە سېلىش تۈزۈمىنى تۇنجى بولۇپ تۈزۈپ چىققان.

حميد الدين بن أفضل الدين: (ھەمىدۇددىن ئىبنى ئەفزەلۇددىن) (ھ ?ـ 908 / م ?ـ 1502). ئەقلىي ۋە نەقلىي بىلىملەرنى پۇختا ئىگىلىگەن پازىل ئۆلىما. بورسا شەھرىدە، كېيىن ئوسمانىيە خەلىپىلىكى دەۋرىدە قۇرۇلغان مەشھۇر سەككىز مەدرىسىنىڭ بىرىدە مۇدەررىس بولغان. سۇلتان مۇھەممەد خان ئۇنى قۇستەنتىيە شەھرىنىڭ قازىلىقىغا تەيىنلىگەن. ئۇنىڭ "طوالع" «تەۋالىئ» ناملىق كىتابقا يازغان ھاشىيىسى ۋە "هداية" «ھىدايە»گە يازغان ھاشىيىسى بار.

حِمْيَرُ: (ھىمىيەر). قەدىمكى ئەرەب قەبىلىسى. ئۇلار يەمەندە ئولتۇراقلاشقان. سەبەئ دۆلىتى مۇنقەرىز بولغاندىن كېيىن زور بىر دۆلەت قۇرۇپ چىققان. ھەبەشلەرنى يەمەندىن قوغلىۋەتكەن. سەيپ ئىبنى

زىيەزىن ئۇلارنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن پادىشاھىدۇر.

حَنْبَلٌ، الإمام أحمد بن حنبل: (ھەنبەل، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل) (ھ 164 ـ 241 / م 780 ـ 855). فەقىھ، مۇھەددىس، كالامشۇناس. سۈننىي مەزھەپكە تەۋە تۆت چوڭ تارماقنىڭ بىرى بولغان ھەنبەلىيە مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇ "المسند" «ئەلمۇسنەد» ناملىق ئوتتۇز مىڭدىن كۆپرەك ھەدىسنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر توپلام تۈزگەن. ئەقلىيىچىلەرگە قارشى تۇرغان. «قۇرئان مەخلۇق» دېگەن مەسىلىدە مۇئتەزىلىلەرنىڭ پىكرىگە قارشى چىقىپ، دەسلەپتە خەلىپە مەئمۇن، كېيىن مۇئتەسىم دەۋرىدە باغدادتا زىندانغا تاشلىنىپ ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرگە دۇچار بولغان. كېيىنچە مۇتەۋەككىل ئۇنى قويۇپ بەرگەن.

الحنفية، محمد بن عليّ بن أبي طالب الهاشمي، القرشي (أبو القاسم): (مۇھەممەد ئىبنىلھەنەفىيە، مۇھەممەد ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبىل ھاشىمىل قۇرەشى، ئەبۇلقاسىم) (ھ 21 ـ 81 / م 642 ـ 700). ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپنىڭ ئايالى خەۋلە بىنتى جەئفەرىلھەنەفىيەدىن تۇغۇلغان ئوغلى. ھەزرىتى ھەسەن ۋە ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالارنىڭ ئاتا باشقا بىر تۇغقىنى. ئۇ: «ھەسەن بىلەن ھۈسەيىن مەندىن ئەۋزەلرەك، لېكىن مەن ئۇلاردىن بىلىملىكرەك» دېيىتتى. ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە تونۇلغان قەھرىمانلارنىڭ بىرى بولۇپ، بىلىمى، تەقۋادارلىقى ۋە تىنچلىق سۆيەرلىكى بىلەن تونۇلغان. ئەلەۋىي خانلىقىنىڭ قوللىغۇچىلىرى ھەسەن ۋە ھۈسەيىنلەرنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن بۇ زاتنى خەلىپە دەپ بەيئەت قىلغان. بۇ زات مەدىنىدە ماكانلاشقان ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

حنيفة، أبو حنيفة، نعمان بن ثابت: (ھەنىفە، ئەبۇ ھەنىفە، ئىمام ئەزەم. نۇئمان ئىبنى سابىت ئىبنى زوتى) (ھ 80 ـ 150 / م 699 ـ 767). فەقىھ. ئىسلام دىنىدىكى تۆت مەزھەپنىڭ بىرى بولغان ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇمەۋىيىلەر خەلىپىسى ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋان دەۋرىدە كۇفىدە تۇغۇلغان. ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى شۇ جايدا ئۆتكۈزگەن. باغدادتا ۋاپات بولغان. ئەبۇ ھەنىفە تابىئىنلاردىن بولۇپ، ئەنەس ئىبنى مالىك، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەۋف، سەھل ئىبنى سەئد سائىدى، ئامىر ئىبنى ۋائىلە قاتارلىق ساھابىلەر بىلەن يۈز كۆرۈشكەن ۋە ئۇلاردىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئىمام ئەزەم كاتتا فەقىھ، زور ئالىم ۋە ماھىر ناتىق بولۇپ، ھەرقانداق قىيىن فىقھى مەسىلىلەرنى كۈچلۈك دەلىل پاكىتلار بىلەن بىر تەرەپ قىلاتتى. ئاۋۋال قۇرئان، ئاندىن رەسۇلۇللاھنىڭ ھەدىسلىرى، ئاندىن ساھابىلەرنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرى، ئاندىن ئىجماد، قىياسلارغا ئاساسلىناتتى. ئىمام ئەزەم فىقھى مەسىلىلىرى ھەققىدە نۇرغۇن ئەسەر يازغان بولسىمۇ، ئەپسۇسلىنارلىقى بىزنىڭ دەۋرىمىزگە يېتىپ كېلەلمىگەن. تارىخشۇناسلار ئۇنىڭ "العلم والتعليم" «ئەلئىلمۇ ۋەتتەئلىيم» (ئىلىم ۋە ئۆگىنىش)، "كتاب الرد على القدرية" «كىتابۇررەددى ئەلەلقەدەرىيە» (قەدرىيەلەرگە رەددىيە)، "الفقه الأكبر" «ئەلفىقھۇل ئەكبەر» (چوڭ فىقھى) قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. شۇنداقلا مۇھەممەد ئىبنى مەھمۇد خارەزمى ئىمام ئەبۇ ھەنىفە رىۋايەت قىلغان بارلىق ھەدىسلەرنى "المسند" «ئەلمۇسنەد» نامىدا 800 بەتلىك بىر توپلام قىلىپ چىققان

بولۇپ، ھىجرىيە 1326-يىلى مىسىردا نەشر قىلىنغان. ئىمام ئەبۇ يۇسۇف ۋە ئىمام مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن شەيبانى، زۇفەر ئىبنى ھۇزەيللەر ئىمام ئەزەمنىڭ ئەڭ مەشھۇر شاگىرتلىرىدۇر. ئىمام ئەبۇ يۇسۇفنىڭ "كتاب الاثار" «كىتابۇل ئاسار»، مۇھەممەد ئىبنى ھەسەننىڭ "الآثار" «ئەلئاسار» ناملىق كىتابلىرىدا ئىمام ئەزەمنىڭ فىقھى پەتىۋالىرى ۋە خەۋەرلىرى خاتىرىلەنگەن.

حُنَيْنٌ: (ھۇنەين). مەككە بىلەن تائىف ئارىسىدىكى بىر ۋادا، بۇ يەردە مۇسۇلمانلار بىلەن مۇشرىكلار ئارىسىدا جەڭ بولغان. بۇ جەڭ مۇسۇلمانلارنىڭ غەلىبىسى بىلەن ئاخىرلاشقان.

حنين، ابن إسحاق: (ھۇنەين، ئىبنى ئىسھاق) (ھ 193-260 / م 808-873). تېۋىپ، تارىخشۇناس، تەرجىمان. ھىيەرەدە تۇغۇلغان. ئابباسىيلار دەۋرىدە باغدادتىكى «بەيتۇل ھىكمەت» كۇتۇپخانىسىنىڭ مەسئۇلى بولغان. "الأغذية" «ئەلئەغزىيە» (ئوزۇقلىنىش)، "المدخل في الطب" «ئەلمەدخەل فىتتىب» (ئىلمى تېبابەتتىن دەسلەپكى ساۋات) قاتارلىقلار ئۇنىڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىندۇر.

حَوَّاءُ: (ھەۋۋا). ئىنسانلارنىڭ ئانىسى، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى. قابىل ۋە ھابىلنى تۇغقان.

الحِيرةُ: (ھىيەرە). ئىراقنىڭ كۇفىگە يېقىن بىر شەھىرى. بۇ جاي لەخمىيىلار پادىشاھلىقىنىڭ پايتەختى بولغان ۋە راسا گۈللەنگەن. بۇ شەھەر دۆلەتنىڭ سىياسىي، ھەربىي، ئىدېئولوگىيە ۋە بۈيۈك مەدەنىيەت مەركىزى ئىدى.

حياة الحيوان: (ھاياتۇل ھەيەۋان). مۇھەممەد دېمىيەرى يازغان ھايۋاناتلار توغرىسىدىكى كىتاب. ئەرەب ئەدەبىياتى تارىخىدا مۇشۇ ساھەدە يېزىلغان تۇنجى كىتاب. بۇ كىتاب ئەرەب ئەدەبىياتىغا دائىر كۆپلىگەن مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

حَيَّانٌ، أبو حيان التوحيدي، علي بن محمد: (ئەبۇ ھەييان تەۋھىدى، ئەلى ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ?-400 / م ?-1010). ئەدىب، يازغۇچى، ئەھلى تەسەۋۋۇپ. مۇئتەزىلە ئېقىمىدىكى پەيلاسوپ. يېزىقچىلىقتا ئۆزگىچە ئۇسلۇبقا ئىگە ئىدى. "الإمتاع والمؤانسة" «ئەلئىمتىنائ ۋەلمۇئانەسە» (مەنىپەئەت ۋە ئۈلپەت)، "المقابسات" «ئەلمۇقابىسات» (تەرمىلەر) ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدۇر.

خ

خارجة بن زيد: (خارىجە ئىبنى زەيىد) (ھ ?ـ 99 / م ?ـ 717). تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن بولۇپ، مەشھۇر يەتتە فەقىھنىڭ بىرى.

الخَازِنُ، عبد الرحمن المنصور أبو الفتح: (خازىن، ئابدۇراھمان مەنسۇر ئەبۇلفەتھى) (ھ ?ـ 550 / م ?ـ 1155). فىزىكا، ئاسترونومىيە، گېئومېتىرىيە ئالىمى. سۇ ۋە ھاۋادىكى نەرسىلەرنىڭ ئېغىرلىقىنى ئۆلچەيدىغان تارازىنى كەشىپ قىلغان. "الزيج المعتبر السنجري" «ئەززەيجۇلمۇئتەبەر-سىسەنجەرىي» (ئاسترونومىيىلىك كالېندار)، "ميزان الحكمة" «مىزانۇل ھېكمە» (ھېكمەت تارازىسى) ناملىق كىتابلارنى يازغان. ئۇ ناھايىتى زاھىد، ئەخلاقلىق كىشى ئىدى.

الخَازِنُ، علي بن محمد: (خازىن ئەلى ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ?ـ 741 / م ?ـ 1341). شافىئىي مەزھىپىدىكى تەپسىرشۇناس، مۇھەددىس. باغدادتا تۇغۇلۇپ، ھەلەبتە ۋاپات بولغان. ئۇ خازىن نامى بىلەن مەشھۇر بولغان "لباب التأويل في معاني التنزيل" «لۇبابۇتتائۋىل فى مەئانىتتەنزىل» ناملىق تەپسىرنى يازغان.

خالد بن الوليد بن المغيرة المخزومي: (خالىد ئىبنى ۋەلىد ئىبنى مۇغىيرە مەخزۇمى) (ھ ?ـ 21 / م ?ـ 642). ئەڭ مەشھۇر ئىسلام قوماندانى. ئوھۇد ئۇرۇشىدا مۇسۇلمانلارغا قارشى جەڭ قىلغان. ھۇدەيبىيە سۇلھىسىدىن كېيىن مۇسۇلمان بولۇپ، مۇئتە ئۇرۇشىدا مۇجاھىدلار قاتارىدا ئۇرۇشقا چىققان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا «ئاللاھنىڭ قىلىچى» نامىنى بەرگەن. ئۇ مۇرتەدلەرگە ئۇرۇش ئاچقان، پارسلارنى بويسۇندۇرغان، ئاندىن سۈرىيەنى فەتھى قىلغان ۋە ھىرەقلىكلەر بىلەن سۈلھى تۈزگەن، كېيىن شامغا يۈرۈش قىلىپ، يەرمۇك قاتارلىق نۇرغۇن جەڭلەردە رۇملار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان. ئۇ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرىدە ۋاپات بولۇپ، ھىمس شەھرىدە دەپنە قىلىنغان.

خالد بن يزيد بن معاوية: (خالىد ئىبنى يەزىد ئىبنى مۇئاۋىيە) (ھ ?ـ 85 / م ?ـ 704). ئۇمەۋىيلار خەلىپىسى. ئىلىمگە بەك ھېرىسمەن بولغاچقا، ھاكىمىيەت بېشىغا چىقىپ ئۈچ ئايدىن كېيىن خەلىپىلىكنى تاشلاپ مەرىپەت يولىغا كىرگەن. ئۇ تەرجىمە ئىشلىرىغا بەك ئەھمىيەت بەرگەن ۋە تېبابەت، خىمىيە ھەققىدە ئەسەر يازغان.

الخالدي، أحمد: (خالىدى، ئەھمەد) (ھ ?ـ 1035 / م ?ـ 1625). پەلەستىنلىك ئەدىب، تارىخشۇناس. سەفەد دېگەن جايدا تۇغۇلۇپ شۇ يەردە ۋاپات بولغان، ھايات ۋاقتىدا شۇ جاينىڭ قازىسى بولغان.

الخالدي، روحي بن محمد ياسين: (خالىدى، روھىي ئىبنى مۇھەممەد ياسىن) (ھ 1281ـ 1332 / م 1864ـ 1913). پەلەستىنلىك

ئەدىب، تەتقىقاتچى، سىياسىيون. قۇددۇس شەھىرىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. بۇردودا ئوسمانىيلارنىڭ كونسۇلى بولغان، ئوسمانىيلار قانۇنى ئىلان قىلىنغاندىن كېيىن ئىچىلغان يىغىندا قۇددۇسنىڭ ۋەكىللىكىگە سايلانغان. ئۇنىڭ "علم الأدب عند الافرنج والعرب" «ئىلمۇلئەدەب ئىندەلئىفرەنجى ۋەلئەرەب» (فەرەڭ ۋە ئەرەبلەردە ئىلمى ئەدەبىيات)، "رحلة إلى الأندلس" «رىھلەتۇ ئىلەل ئەندەلۇس» (ئەندەلۇسقا سەپەر)، "المقدمة في المسألة الشرقية" «ئەلمۇقەددىمەتۇ فى مەسئەلەتىششەرقىييە» (شەرق مەسىلىسىگە مۇقەددىمە)، "تاريخ الصهيونية" «تارىخۇسسەھيۇنىيە» (يەھۇدىي قىساسچىلىرىنىڭ تارىخى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الخالديّان: الأخوان سعيد بن هاشم: (خالىدىيان، سەئىد ئىبنى ھاشىم) (ھ ?-371 / م ?-981) ۋە مۇھەممەد ئىبنى ھاشىم (ھ ?-380 / م ?-990). بۇ ئىككىسى قېرىنداش بولۇپ، ھەر ئىككىلىسى ئەدىب، شائىر ئىدى. بۇلار ئىراقتىكى مەۋسىل رايونىنىڭ خالىدىي كەنتىدىن. ئۇلار بىر مەزگىل سەيفۇددەۋلەنىڭ ھىمايىسىدە ياشىغان. ئۇلارنىڭ "حماسة الخالديين" «ھەماسەتۇل خالىدەين» دەپ مەشھۇر بولغان "الأشباه والنظائر" «ئەلئەشباھۇ ۋەننەزائىر»، "أخبار أبي تمام ومحاسن شعره" «ئەخبارۇ ئەبى تەممام ۋە مەھاسىنى شىئرىھى» (ئەبۇ تەمماممنىڭ خەۋەرلىرى ۋە ئۇنىڭ شېئىرلىرىنىڭ بەدىئىي گۈزەللىكلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

خُبَيْبٌ بن عدي: (خۇبەيب ئىبنى ئەدىي) (ھ ?-3 / م ?-625). ئەنسارىي ساھابە، خەزرەج قەبىلىسىدىن. بەدر غازىتىغا قاتناشقان، ئۇرۇشتا مەككە مۇشرىكلىرىدىن ھارىس ئىبنى ئامىر ئىبنى نەۋفەلنى ئۆلتۈرگەن.

الختمية: (خەتمىيە). شازىلىيە تەرىقىتىنىڭ بىر شاخچە ئېقىمى بولۇپ، سۇدانغا تارالغان.

خديجة، بنت خويلد بن أسد: (خەدىچە، خەدىچە بىنتى خۇۋەيلىد ئىبنى ئەسەد) (م 556-620). رەسۇلۇللاھنىڭ تۇنجى ئايالى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئون بەش ياش چوڭ ئىدى. مەككىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. رەسۇلۇللاھ خەدىچىنىڭ سودا كارۋانلىرى قاتارىدا تىجارەتكە چىقىپ پايدا تېپىپ قايتقان، شۇ ۋاقىتتا رەسۇلۇللاھ يىگىرمە بەش ياشتا ئىدى. شۇ يىلى خەدىچىنى ئەمرىگە ئالغان. رەسۇلۇللاھنىڭ خەدىچىدىن قاسىم، ئابدۇللاھ، زەينەب، رۇقەييە، ئۇممۇ گۈلسۈم ۋە فاتىمەدىن ئىبارەت ئالتە پەرزەنتى بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيى نازىل بولۇپ دەۋەت باشلىغاندا، خەدىچە ئەڭ تۇنجى بولۇپ ئىمان ئېيتقان.

خِدَيْوي: (خىدەيۋ). بۇ پارسچە سۆز بولۇپ، پادىشاھ، ۋەزىر دېگەنلىك بولىدۇ. بەزى مۇسۇلمان ھۆكۈمدارلار مۇشۇ نام بىلەن ئاتالغان. ئوسمانىيە خانىدانلىقىنىڭ سۇلتانى سۇلتان ئابدۇلئەزىز تۇنجى بولۇپ بۇ نامنى مىسىر ۋالىيسى ئىسمائىل پاشاغا بەرگەن. كېيىن مۇھەممەد ئەلىي سۇلالىسىدىكى بارلىق ھۆكۈمدارلارغا ئىشلىتىلگەن.

الخراج: (خىراج). مەشھۇر ئىمام ئەبۇ يۇسۇف قازى ئەنسارى (ھ ?-182 / م ?-798) يازغان ئىقتىساد (خىراج) ھەققىدىكى كىتاب. ئاپتور ئۇنى خەلىپە ھارۇن رەشىدنىڭ

بۇيرۇقى بىلەن يېزىپ چىققان. بۇ كىتابتا ئىسلام فىقھىسىنىڭ ئىسلام دىيارىدا ياشاۋاتقان غەيرىي مۇسۇلمانلارغا بەلگىلىگەن تېگىشلىك جىزىيلەر ھەققىدە توختالغان. سۇلەيمان قۇرەشى، قۇدامە ئىبنى جەئفەرلەرمۇ يەنە شۇ مەزمۇندىكى ئەسەرلەرنى يازغان.

خُراسان: (خۇراسان). ئاسىيادىكى قەدىمىي مەملىكەت. ھازىرقى شەرقىي شىمالىي ئىراندىكى نىيشاپۇرنى، شىمالىي ئافغانىستاندىكى ھىرات ۋە بەلخنى، تۈركمەنىستاندىكى مەرۋىنى كۆرسىتىدۇ.

الخراساني، الشيخ محمد كاظم: (خۇراسانى، شەيخ مۇھەممەد كازىم) (ھ 1255 ـ 1330 / م 1839 ـ 1911). جەئفەرىيە مەزھىپىدىكى فەقىھ. خۇراساننىڭ مەشھەدتە تۇغۇلۇپ، نەجەف شەھىرىدە ۋاپات بولغان. ئۆز دەۋرىدىكى شىئەلەرنىڭ پېشۋاسى ئىدى. ئۇنىڭ ئۇسۇلى فىقھى ھەققىدە يازغان "الكفاية" «ئەلكىفايە»، "القوائد الأصولية والفقهية" «ئەلقەۋائىدۇل ئۇسۇلىيەتى ۋەلفىقھىيە» (ئۇسۇلى فىقھى)، "تكملة التبصرة" «تەكمىلەتۇ تەبسىرە» (تەبسىرەگە تولۇقلىما) ناملىق كىتابلىرى بار.

الخراساني، ضحاك بن مزاحم الهلال (أبو القاسم): (خۇراسانى، زەھھاك ئىبنى مۇزاھىمىل ھىلال، ئەبۇلقاسىم) (ھ ؟ ـ 105 / م ؟ ـ 723). خۇراساندا ۋاپات بولغان. تابىئىنلاردىن، مەشھۇر مۇپەسسىر. ئېيتىنشلارغا قارىغاندا، ئۇ مەدرىسىدە مۇدەررىسلىك قىلىۋاتقان مەزگىللەردە 3مىڭ ئوقۇغۇچىسى بولغان. تەپسىر ئەسەر ھەققىدە يازغان.

الخُراشيّ، الخرشي، محمد بن عبد الله: (خۇراشى، مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ ؟ ـ 1101 / م ؟ ـ 1690). مالىكىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شەيخى ئىدى. ئۇنىڭ مالىكىي فىقھىسى ھەققىدە خەلىلنىڭ "متن" «مەتىن» (تېكىست) نامىلىق كىتابىغا يازغان "الشرح الكبير على متن الخليل" «ئەششەرھۇل كەبىر ئەلا مەتنىل خەلىل» نامىلىق چوڭ شەرھىسى بار.

الخُرْطومُ: (خۇرتۇم). سۇدان دۆلىتىنىڭ پايتەختى. بۇ جاي ئاق دېڭىز ۋە زەڭگەر دېڭىز ئوتتۇرىسىدىكى لىسانغا جايلاشقان. بۇ شەھەرنى مۇھەممەد ئەلى پاشانىڭ دەۋرىدە مىسىرلىقلار بىنا قىلغان. مەھدى (ھ 1237 ـ 1303 / م 1821 ـ 1885) ھۆكۈمرانلىقىنى مۇشۇ يەرلەرگىچە كېڭەيتكەن. ئۇ مۇنبەت زېمىن بولۇپ، سودا ـ سانائەت ۋە دېھقانچىلىق مەركىزى.

الخُرَّمِيَّة: (خۇررەمىيە). بابەكىل خۇررەمى باشچىلىقىدىكى بىر مەزھەپ. ئۇلار: «ئەبۇ مۇسلىم خۇراسانى ئۆلمىگەن، ئۇ قايتىپ كېلىپ يەرشارىدا ئادالەتنى ئومۇملاشتۇرىدۇ» دەپ قارايدۇ.

خزرج: (خەزرەج). مەدىنىدىكى ئىككى چوڭ قەبىلىنىڭ بىرى. يەنە بىرسى ئەۋس. بۇ ئىككى قەبىلە مۇھاجىرلارنى ھىمايىسىگە ئېلىپ، مەدەت بەرگەن. بۇ ئىككى قەبىلە ئەنسارىلار دەپ ئاتالغان.

الخَصيب: (خەسىيب). ھارۇن رەشىد دەۋرىدىكى مىسىرنىڭ ئەمىرى. ئەبۇ نۇۋاس ئۇنى ماختاپ قەسىدە يازغان.

الخَصيب، الهِلال الخَصيب: (خەسىيب، ئەلھىلالىل خەسىيب). سۈرىيە، لىۋان، پەلەستىن، ئىئوردانىيە ۋە ئىراق زېمىنلىرىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

الخضر: (خىزىر). مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەردىشى. قۇرئان كەرىمنىڭ سۈرە كەھفىدىكى مۇنۇ ئايەتتە ئۇنىڭ نامى تىلغا ئېلىنغان. «ئۇ ئىككىسى بىلىقنى ئۇنتۇغان چوڭ تاشنىڭ يېنىدا بىزنىڭ بەندىلىرىمىزدىن چوڭ مەرھەمىتىمىزگە ئېرىشكەن ۋە بىزنىڭ ئۆزىمىزگە خاس ئىلمىمىزنى (ئىلمى غەيبنى) بىلدۈرگەن بىر بەندىنى (خىزىر ئەلەيھىسسالامنى) ئۇچراتتى.» (قۇرئان كەرىم)

خضر بك بن جلال الدين: (خىزىر بېك ئىبنى جالالىدىن) (ھ ?-860 / م ?-1456). ئىلمىنىڭ ھەرقايىسى تۈرلىرىدە زامانىسىنىڭ يېگانىسى بولۇپ يېتىشكەن، نەزمىي ۋە نەسرىي ئەسەر يېزىشتا ئالاھىدە ئىستېداتقا ئىگە ئىدى. ئىلمىي مۇنازىرىلەردە مۇتلەق ئۈستۈنلۈك قازىنىپ، سۇلتان مۇھەممەدخاننىڭ ئالاھىدە ئىلتىپاتىغا ئېرىشكەن. قۇستەنتىنىيە فەتھى قىلىنغان چاغدا مۇھەممەدخان بۇ زاتنى شۇ جاينىڭ قازىلىقىغا تەيىنلىگەن. ئۇ "عقائد" «ئەقائىد» (ئاقائىد) ناملىق كىتابنى نەزمىلەشتۈرۈپ چىققان ۋە ئۇنىڭغا ئىلمى كالامغا دائىر ئۇمۇمىي مەزمۇنلارنى كىرگۈزگەن. ئۇ "تفسير كشاف" «تەفسىر كەششاف»نىڭ شەرھىسىگە ھاشىيە يازغان. يەنە ئارۇز ۋەزنى ھەققىدە نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان.

الخَطّابِيُّ: عبد الكريم: (خەتتابىي، ئابدۇلكەرىم) (ھ 1300-1388 / م 1882-1963). ماراكەشتىكى قەبىلىلەرنىڭ ئاقساقىلى. ئۇ ئىسپانلارغا قارشى شىددەتلىك جەڭ قىلىپ، 1924-يىلى ئۇلارنى قوغلاپ چىقارغان.

الخَطّابِيَّةُ: (خەتتابىيە). ئەبۇ خەتتاب ئەسەدىيگە نىسبەت بېرىلىدىغان شىئە رافىزى تائىپىسى. ئۇلار: بىر ئەقىدىدىكى كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەپ قارشى تەرەپتىكىلەرگە يالغان گۇۋاھلىق بەرسە دۇرۇس، دەپ قارايدۇ.

الخطيب البغدادي، أحمد بن علي، أبو بكر: (خەتىب، ئەلخەتىب باغدادى، ئەھمەد ئىبنى ئەلى، ئەبۇ بەكرى) (ھ ?-463 / م ?-1072). مۇھەددىس، تارىخشۇناس، ئۇسۇلشۇناس. شافىئىي مەزھىپىنىڭ ئەشئەرىيە ئېقىمىغا تەۋە. باغدادتا ياشاپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ھەدىس توپلاش مەقسىتىدە يۇرت كەزگەن. ئۇ نۇرغۇن ئەسەر يازغان بولۇپ، "تاريخ بغداد" «تارىخۇ بەغداد» (باغداد تارىخى)، "الكفاية في معرفة علم الرواية" «ئەلكىفايە فىي مەئرىفەتى ئىلمىررىۋايە» (ھەدىس رىۋايەت قىلىش ئىلمى توغرىسىدا) لار ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم بىر قىسمىدۇر.

خفاجة، بنو خفاجة: (خەفاجە، بەنۇ خەفاجە). ئەرەب قەبىلىسى بولۇپ، ھەۋازىن ئۇرۇقىدىن ئىدى. ئۇلار مەدىنىدىن ئىراق چېگرىلىرىغىچە تارقاق ئولتۇراقلاشقان. ئۇلارنىڭ ئادەملىرى ھاجىلارنى بۇلاڭ-تالاڭ قىلىشقا ئادەتلەنگەچكە، ئۇمەۋىيلار ئۇلارنى قىرىپ تاشلىغان.

الخَفَجِيُّ: (خەفەجى). كۇۋەيتنىڭ شىمالىدىكى ئىراق چېگرىسىغا جايلاشقان شەھەر.

خَلَفٌ الأحمر، أبو محرز بن حيان: (خەلەف خەلەفۇلئەھمەر، ئەبۇ مىھرەز ئىبنى ھەييان) (ھ ?-180 / م ?-796). بەسرەلىك شائىر، ئەدىب، ئوبزورچى. ئەسمەئىينىڭ ئۇستازى. ئۇ ناھايىتى زېرەك بولۇپ ئەرەبلەرنىڭ

ئىسلامدىن بۇرۇنقى ئەھۋاللىرىنى تولۇق بىلەتتى. نۇرغۇن ئىلىم ئەھلىلىرى "لامية العربية" «لامىيەتۇل ئەرەب» ناملىق قەسىدىنى مۇشۇ زات يازغان دەپ قارايدۇ. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى ۋە "مقدمة في النحو" «مۇقەددىمەتۇ فىننەھۋى» (گرامماتىكىدىن دەسلەپكى ساۋات) ناملىق بىر كىتابى بار.

الخلفاء الراشدون: (خۇلەفائى راشىدىن) (توغرا يولدىكى خەلىپىلەر، يەنى چاھارىيارلار-ئەبۇبەكرى، ئۇمەر، ئوسمان ۋە ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبتىن ئىبارەت تۆت خەلىپە). ئۇلار جەننەت بىلەن بېشارەت بېرىلگەنلەردىن ئىدى. ئۇلارنىڭ خەلىپىلىك دەۋرى راشىدىنلار (توغرا يولدا ماڭغۇچىلار) زامانى دەپ ئاتىلىدۇ. بەزى تارىخشۇناسلار ئۇمەۋىيلار خەلىپىسى ئۇمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزنى توغرا يولدىكى خەلىپىلەرنىڭ بەشىنچىسى دەپ قارايدۇ.

خِلّكَان، ابن خِلّكان، أحمد بن محمد البرمكي: (خىللىكان، ئىبنى خىللىكان، ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد بەرمەكى) (ھ 608-682 / م 1211-1282). تارىخشۇناس ۋە تەرجىمىھال يازغۇچىسى. ئىراقنىڭ ئىربىيل دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. ئۇنىڭ نەسەبى بەرمەكىيلەرگە تۇتىشىدۇ. سۇرىيە ۋە مىسىردا ياشىغان ۋە شۇ جايلارنىڭ قازىلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن. ئۇنىڭ "وفيات الأعيان وأنباء أبناء الزمان" «ۋەفىياتۇل ئەئيان ۋە ئەنبائۇ ئەبنائىززامان» ناملىق بىر ئەسىرى بار. بۇ ئەسەر ئەرەب تىلىدىكى ئەڭ مەشھۇر تارىخىي تەرجىمىھال قامۇسى ھېسابلىنىدۇ.

الخليل: (خەلىل). پەلەستىندىكى ئۇلۇغ ھەرەمى ئىبراھىم جايلاشقان شەھەر بولۇپ، قۇددۇسنىڭ غەربىي جەنۇبىغا توغرا كېلىدۇ. ئۆز ۋاقتىدا ئەھلىسسەلىپلەر ۋە موغۇللار تەرىپىدىن بېسىۋېلىنغان. ھازىر ئىسرائىلىيىنىڭ ئىشغالىيىتىدە.

الخليل، بن أحمد الفراهيدي الأزدي: (خەلىل، خەلىل ئىبنى ئەھمەد) (ھ 170?-/ م 786?-). مەشھۇر تىلشۇناس، ئوممانىدا تۇغۇلۇپ، بەسرەدە ۋاپات بولغان. ئەبۇ ئەلا ئىبنى ئەمىردىن ئىلىم ئۆگەنگەن. سىبۇەيھ، ئەسمەئىي ۋە نەزىر ئىبنى شۇمەيلىلەر ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدۇر. داڭلىق گرامماتىكشۇناس بولۇپ، «ئارۇز» ۋەزنىگە ئاساس سالغان. تۇنجى لۇغەت كىتابى "العين" «ئەلئەين» مۇشۇ زاتنىڭ ئەسىرىدۇر.

الخندق: (خەندەق) (ھ 5 / م 627). ئەبۇ سۇفيانىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئون مىڭ مۇشرىك ۋە يەھۇدىي مەدىنە مۇنەۋۋەرەنى مۇھاسىرىگە ئېلىۋالغان. ساھابە سەلمان پارسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەدىنىنىڭ ئەتراپىغا خەندەك كولاپ، شۇ ئارقىلىق مۇھاسىرىدىن چىقىپ كېتىش تەكلىپىنى بەرگەن. ئۇلار مۇشۇ ئۇسۇل ئارقىلىق مۇھاسىرىدىن ئامان-ئېسەن چىقىپ كەتكەن، بۇ قېتىمقى ئۇرۇش تارىختا خەندەك ئۇرۇشى دەپ ئاتالغان.

الخوارج: (خاۋارىج). ھىجرىيە 37 (م 657)-يىلدىكى سىففىين ئۇرۇشىدىن كېيىن خەلىپە ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپقا ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتقان پىرقە. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سىففىين ئۇرۇشىنى سۈلھى بىلەن ئاياغلاشتۇرۇشقا قوشۇلغانلىقتىن، بىر تۈركۈم كىشىلەر ئەلىگە قارشى چىققان. ئۇلار خەۋارىج دەپ ئاتالغان. ئۇلار كۇفىغا يېقىن ھەرۇرا دېگەن جايغا توپلانغان، باغدادقا يېقىن نەھراۋان دېگەن جايدا ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلار بىلەن قاتتىق جەڭ

قىلىپ ئۇلارنى تارمار قىلغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ تويى پىتراپ كەتكەن. ئۇلارنىڭ بىرى بولغان ئابدۇراھمان ئىبنى مۇلجەم ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى سۈيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈۋەتكەن. ئۇلارنىڭ مەشھۇر باشلامچىلىرى زەھھاك ئىبنى قەيس شەيبانى، قەتەرى ئىبنى فۇجائە؛ مەشھۇر شائىرلىرى ئىمران ئىبنى ھىتتان، تەرىماھ ئىبنى ھەكىملەردۇر. ئۇلار نۇرغۇن پىرقىلەرگە پارچىلىنىپ كەتكەن بولۇپ، ئاساسلىقى ئىبازىيە، ئەزارىقە پىرقىلىرىدۇر. ئۇلارنىڭ دەۋىتى ئافرىقىدىكى بەربەرلەر ئارىسىدا كەڭرى تارالغان. ئۇلاردىن رۇستەمى ئىبازىيە سۇلالىسى ئۇزۇ ۋاقتىدا ماراكەشتە ھۆكۈمرانلىق قىلغان.

خوارزم: (خەۋارەزىم). ئۆزبېكىستاندىكى بىر رايون. بۇ جاي ئوتتۇرا ئەسىرلەردە مەشھۇر بولغان. ئاھالىسى مىلادىيە سەككىزىنچى ئەسىردە ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان.

الخُوَارَزْمي، محمد بن أحمد الكاتب: (خەۋارەزمى، مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد كاتىب) (ھ ؟ـ 387 / م ؟ـ 997). ئۇ تۈرلۈك ئىلىم ۋە ئىلمىي تەتقىقاتلار بىلەن شۇغۇللانغان، تۇنجى ئەرەبچە ئېنسىكلوپېدىيە "مفاتيح العلوم" «مەفاتىھۇل ئۇلۇم» (ئىلىملەرنىڭ ئاچقۇچى) ناملىق قامۇسنى تۈزگەن.

الخُوَارَزْمي، محمد بن موسى: (خەۋارەزمى، مۇھەممەد ئىبنى مۇسا) (ھ ؟ـ 235 / م ؟ـ 849). ماتېماتىك، ئاسترونوم. باغدادتا ياشىغان. خەلىپە مەئمۇننىڭ ئاسترونوملىرىدىن ئىدى. ئۇنىڭ "الجبر والمقابلة" «ئەلجەبىرۇ ۋەلمۇقابەلە» ناملىق

ئەسىرى بار.

الخَوَرْنَق: (خەۋەرنەق). نوئمان خوجىسى ساسانىي ئۈچۈن بىنا قىلدۇرغان قەسىر بولۇپ، ئۇنى رۇملۇق بىناكار سىنىممار لايىھىلىگەن. بۇ قەسىر كاتتا ھەم ھەشەمەتلىك بولۇپ، جايلاشقان ئورنىمۇ بەك مەنزىرىلىك ئىدى. شائىرلار ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى كۆيلىشەتتى.

الخُوري، بشارة: (خۇرىي، بىشارە) (ھ 1302 ـ 1388 / م 1885 ـ 1967). لىۋانلىق مەشھۇر شائىر. ئۇ «كىچىك ئەختەل»، «ئىشق مۇھەببەت شائىرى» دەپ ئاتالغان. ئۇنىڭ نەشىر قىلىنغان بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

خُوري، رئيف: (خۇرىي، رەئىق) (ھ 1332 ـ 1387 / م 1913 ـ 1967). لىۋانلىق ئەدىب، ئوبزورچى، مۇتەپەككۇر.

خُوري، رشيد سليم: (خۇرىي، رەشىد سەلىم) (ھ 1305 ـ 1404 / م 1887 ـ 1984). لىۋاندا تۇغۇلۇپ بىرازىلىيىگە كۆچۈپ بارغان. قەرۋى شائىرى دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭ بىرقانچە شېئىر توپلاملىرى بار.

الخُوري، فارس: (خۇرىي، پارس) (ھ 1294 ـ 1382 / م 1877 ـ 1962). سۈرىيىلىك سىياسىيون، مۇتەپەككۇر. ئۇ بىرقانچە قېتىم سۈرىيە ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى بولغان. دەمەشقتىكى ئەرەب تىل جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. ئۇنىڭ "الموجز في علم المالية" «ئەلمۇجىز فى ئىلمىل مالىيە» (ئىقتىسادشۇناسلىق ھەققىدە قىسقىچە بايان)، "وقائع الحرب الروسية اليابانية" «ۋەقائىئۇل ھەربىررۇسىيەتىل يابانىيە» (روسىيە ۋە

يـاپونيه ئـۇرۇش ۋەقەلىكلـىرى) نـاملىق كىتابلىرى بـار. ئـۇ لىۋانىنـىڭ كەفىير دېگەن يېرىدە تۇغۇلۇپ، دەمەشقتە ۋاپات بولغان.

خولـــة، بـــنت الأزور: (خەۋلە، بىنتىـل ئەزۋەر) (ھ ?ـ35 / م ?ـ655). كىنـــــــدە قەبىلىلىك پـارس شـائىرە. ئـۇ قېرىنـدىـشى زەررار ئىبنـى ئەزۋەر بىلـەن شـام فەتھـىسگە قاتناشـقان. دۈشـمەنلەرنىڭ قولىغا ئەسـىرگە چۈشۈپ قېلىپ، كېيىن ئـازاد قىلىنغان. ئـۇ پەخىرلىنىش مەزمۇنىدىكى شېئىرلىرى بىلەن شۆھرەت قازانغان.

الخولي، أمين: (خەۋلىي، ئەمىن) (ھ 1313ـ1386 / م 1895ـ1966). مىسىرلىق ئـوبزورچى، ئەدىب، بالاغەتشۇناس ۋە گراماتىكىشۇناس. "الأمناء" «ئەلئۇمەنا» ئېقىمىنىڭ ئاساس سالغۇچىسى. بـۇ ئېقىم سەنئەت ۋە تۇرمۇش (تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىگە سەنئەت تۈسى بېرىش) شوئارىنى كۆتۈرۈپ چىققان.

خَيْبَر: (خەيبەر). مەدىنىنىڭ شەرقىدىكى ھىجازغا جايلاشقان بىر ۋاھە. بۇرۇن بۇ يەرنىڭ كۆپىنچە ئاھالىسى يەھۇدىي بولۇپ، ھىجرىيە 7ـيىلى (مىلادىيە 628ـيىلى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ يەرنى فەتھى قىلغاندا، ئۇلارغا جىزىيە بەلگىلىگەن. ئۇلار ھىيلە-مىكىر ئىشلەتكەنلىكتىن، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارنى پالىۋەتكەن.

الخيزران: (خەيزۇران) (ھ ?ـ173 / م ?ـ798). يـۇقىرى مەلۇماتلىق قىز بولۇپ، ئاباسىي خەلىپىسى مەھدىگە ياتلىق بولغان ۋە ئۇنىڭغا ھادىي، رەشىد ئىسىملىك ئىككى ئوغۇل تۇغۇپ بەرگەن. ئېرى ۋاپات بولغاندىن كېيىن، بولۇپمۇ ئوغلى ھادىينىڭ دەۋرىدە دۆلەتنىڭ ئاساسلىق ئىشلىرىنى ئۆزى باشقۇرغان. ئوغلى رەشىدنىڭ دەۋرىدە باغدادتا ۋاپات بولغان.

الخيّام أبو الفتح، عمر: (خەييام ئەبۇلفەتھى، ئۆمەر) (ھ ?ـ527 / م ?ـ132). ئىرانلىق پەيلاسوپ. شائىر، ماتېماتىك ۋەئاسترونوم. ئۇنىڭ ھاياتلىق ۋە كائىنات ھەققىدە ھېكمەتلىك رۇبائىيلىرى بار. ئۇنىڭ نامى غەرب دۇنياسىغا ناھايىتى تونۇشلۇق. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى بىرقانچە تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان. بۇنىڭ ئىچىدە "الصافي النجفي" «ئەسسافىننەجەفى» (سافىي نەجەفىي)، "البستاني" «ئەلبوستانى» (بوستانىي)، "أحمد رامي" «ئەھمەد رامىي» نىڭ ئەرەبچە تەرجىمىلىرى مەشھۇر.

د

دائِرَةُ المَعَارِف: (دائىرەتۇلمائارىف). بۇتروۇس بوستانىي يازغان، سەلىم بوستانىي بەزى جايلىرىغا تولۇقلىما بەرگەن ۋە ئاتا-ئانىسى نەسىب، نەجىبلەر سۇلەيمان بوستانى بىلەن بىرلىكتە نەشر قىلدۇرغان ئېنسىكلوپېدىيلىك ئەسەر.

دائِرَةُ المَعَارِفِ الإِسْلاَمِيَّة: (دائىرەتۇلمائارىفىل ئىسلامىيە). بىر قىسىم شەرقشۇناسلار تۈزۈپ چىققان ئىسلام ئېنسىكلوپېدىيىسى. ئۇنى ھىجرىيە 1332-1357 (م 1913-1938)-يىللاردا لېيدۇندىكى بىرىل نەشرىياتى نەشر قىلغان. ئۇنىڭ ئىنگلىزچە، فرانسۇزچە، گېرمانچە نۇسخالىرى بار. ئۇنىڭ بىر قىسمى ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلىنغان.

دائرة معارف القرن العشرين: (دائىرەتۇ مائارىفىل قەرنىل ئىشرىين) 20-ئەسىر ئېنسىكلوپېدىيىسى. مۇھەممەد فەرىد ۋەجدى تۈزگەن يىگىرمە توملۇق كىتاب. ئۇ ھىجرىيە 1355 (م 1936)-يىلى مىسىردا نەشر قىلىنغان.

الدّارُ البَيْضَاءُ: (دارۇلبەيزا). ماراكەشتىكى چوڭ پورت شەھىرى ۋە مۇھىم سودا مەركىزى. بۇ جاي ماراكەشنىڭ ئىقتىسادىي مەركىزى بولۇپ، ئاتلانتىك ئوكيان ساھىلىغا جايلاشقان.

دارُ السّلاَم: (دارۇسسالام). تانزانىيىنىڭ پايتەختى ۋە شۇ جايدىكى ئەڭ چوڭ پورت. ئۇ ھىندى ئوكيان ساھىلىغا جايلاشقان.

دارُ العِلْم: (دارۇلئىلم). 1. ئىسلام ئەللىرىدە تەسىس قىلىنغان بىرقانچە كۇتۇپخانىنىڭ ئورتاق ئاتىلىشى.

2. باغدادتىكى بۇۋەيھىلەر سۇلالىسى تەسىس قىلغان دارۇلئىلم كۇتۇپخانىسى.

3. قاھىرەدىكى فاتىمىيە خەلىپىسى ھاكىم بىئەمرىللا تەسىس قىلغان فاتىمىيە دارۇلئىلم كۇتۇپخانىسى.

دار قطني، علي بن عمر بن أحمد البغدادي الشافعي (أبو الحسن): (دار قۇتنى، ئەلى ئىبنى ئۇمەر ئىبنى ئەھمەدىل بەغدادىششافىئىي، ئەبۇلھەسەن) (ھ 306-385 / م 919-995). مەشھۇر ھەدىسشۇناس، باغدادتا تۇغۇلغان ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان. "السنن" «ئەسسۇنەن»، "العلل الواردة في الأحاديث النبوية" «ئەلئىلەلۇل ۋارىدە فى ئەھادىسى نەبەۋىيە»، "المجتبى" «ئەلمۇجتەبا»، "المختلف والمعتلف" «ئەلمۇختەلەف ۋەلئۇئتەلەف» ۋە "الضعفاء" «ئەززۇئەفا» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

دار الكتب الظاهِرِيَّة: (دارۇلكۇتۇبۇز زاھىرىيە). دەمەشقتىكى زاھىرىيە

كۇتۇپخانىسى. ئۇ ئالجىرىيىلىك شەيخ زاھىرىلجەزائىرىيغا نىسبەت بېرىلىپ، شۇنداق ئاتالغان.

دارُ الكُتُبِ المِصْرِيَّة: (دارۇلكۇتۇبۇل مىسرىيە). مىسىر كۇتۇپخانىسى. مىلادىيە 1870 ـ يىلى قۇرۇلغان.

دارُ النَّدْوَةِ: (دارۇننەدۋە). جاھىلىيەت دەۋرىدە بەيتۇللاھ «دارۇننەدۋە» (مەجلىسخانا) دېيىلەتتى. چۈنكى قۇرەيشلەر ئۆز ئىشلىرىنى مۇزاكىرە قىلىش ئۈچۈن شۇ يەرگە يىغىلاتتى. بۇ يىغىلىشقا قىرىق ياشقا توشمىغانلار قاتنىشالمايتتى.

الدارِميّ، ابو محمد عبد الله تميمي: (دارىمى، ئەبۇ مۇھەممەد ئابدۇللاھ تەمىمى) (ھ ?ـ 255 / م ?ـ 869). ئىشەنچلىك مۇھەددىس. ئۇ "السنن الدارمي" «ئەسسۇنەنى دارىمى» دەپ تونۇلغان مەشھۇر ھەدىس توپلىمىنى تۈزۈپ چىققان.

داكّا: (داككا). بېنگال دۆلىتىنىڭ پايتەختى، ئەڭ مۇھىم سودا مەركىزى.

الدّاني، أبو عمرو عثمان بن سعيد بن عثمان: (دانى، ئەبۇ ئەمرى ئوسمان ئىبنى سەئىد ئىبنى ئوسمان) (ھ 372ـ 445 / م 982ـ 1053). مالىكىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، قۇرتۇبەدە تۇغۇلۇپ، دانىيەدە ۋاپات بولغان. قىرائەت ۋە ھەدىس ساھەسىدە يېتىشكەن كاتتا ئالىم. ئۇنىڭ يازغان ئەسەرلىرى يۈزدىن ئاشىدۇ. "التيسر في القراءات السبع" «ئەتتەيسىر فىل قىرائاتىسسەبئى» (يەتتە قىرائەت توغرىسىدا)» ناملىق كىتابى مەشھۇردۇر.

داۋُد: (داۋۇد). (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى ?ـ 970) داۋۇد ئەلەيھىسسالام بەنى ئىسرائىل قوۋمىغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن. ئاللاھ ئۇنىڭغا تۆت ساماۋى كىتابنىڭ بىرى بولغان زەبۇرنى نازىل قىلغان. زەبۇر قەسىدىلەردىن ئىبارەت بولۇپ، ئاللاھنى ئۇلۇغلاشنى ۋە ئاللاھقا بولغان ھەمدۇ سانالارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. داۋۇد ئەلەيھىسسالام خۇش ئاۋازلىق كىشى بولۇپ، ئۆزىنىڭ يېقىملىق ئاۋازى بىلەن زەبۇرنى تىلاۋەت قىلىپ، كىشىلەرنىڭ دىلىنى ئېرىتىۋېتەتتى. ھەتتا قۇشلارمۇ ۋە تاغلارمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە تەسبىھ ئېيتىپ ئەكس سادا قايتۇراتتى. ئاللاھ داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا تۆمۈر تاۋلاشنى بىلدۈرگەن بولۇپ، داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا تۆمۈر يۇمشاپ خېمىردەك بولۇپ كېتەتتى. داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۇرۇش ئۈچۈن تۆمۈر كىيىملەرنى ياسايتتى. ئىبنى جەرىرنىڭ رىۋايىتىگە قارىغاندا، داۋۇد ئەلەيھىسسالام 100 يىل ئۆمۈر كۆرگەن.

داود بن الإصفهاني: (داۋۇد ئىبنى ئىسفاھانى): (ھ 201ـ 270 / م 816ـ 883). مۇستەقىل پىكىرگە ئىگە مۇجتەھىد. كىچىكىدىلا ئىلىم تەھسىل قىلىشقا كىرىشكەن. فىقھى ھەققىدە ناھايىتى نۇرغۇن كىتاب يازغان بولۇپ، ئۇن سەككىز مىڭ سەھىپىگە يېتەتتى. بۇ زات دەرس سۆزلىگەن سورۇندا تۆت يۈزچە شاگىرت بولاتتى.

داوود بن عمر الأنطاكي: (داۋۇد ئىبنى ئۆمەر ئەنتاكىي) (ھ ?ـ 1008 / م ?ـ 1599). ئالىم، ھۆكۈما تېۋىپ، ئەدىب. ئەنتاكىيىدە تۇغۇلۇپ، مەككىدە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر كىتابلىرىدىن تىبابەتكە دائىر يازغان "تذكرة أولي الألباب والجامع للعجب العجاب" «تەزكىرەتۇ ئۇلىل ئەلباب ۋەلجامىئۇ لىلئەجىبىل ئۇجاب» (ئەقىل ئىگىلىرىگە ئەسلەتمە ۋە ئاجايىباتلار) (قىسقارتىلىپ

"تذكرة داود" «داۋۇد تەزكىرىسى، دېيىلىدۇ» ناملىق ئەسىرى بار.

دُبَـــيّ: (دۇبەي). 1. ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىسى ئەمىرلىكلىرىدىن بىرى. 2. دۇبەي ئەمىرلىكىنىڭ پايتەختى.

دِجْلَـــــةُ: (دىجــلە). تۈركىيىـــدىن باشلىنىدىغان بىر دەريا. ئۇ ئىراقتىكى مەۋسىل ۋە باغدادتىن ئۆتۈپ، ئەرەب قىرغىقىدىكى فۇرات دەرياسىغا قوشۇلىدۇ.

دحية الكلبي: (دىھيەتۇل كەلبى) (ھ ?ـ 45 / م ?ـ665). ساھابىلەردىن بولۇپ، رەسۇلۇللاھنىڭ قەيسەرگە ئەۋەتكەن ئەلچىسى.

دُرْمَـــان، أم درمـــان: (دۇرمان ئۇممۇ دورمان). سۇداندىكى مۇھىم سودا شەھىرى. پايتەخت خارتۇمغا چېگرىلىنىدۇ.

دريد بن الصمة: (دۇرەيد ئىبنى سۇممە) (م ?ـ630). جاھىلىيەت شائىرى. ھەۋازىن قەبىلىسىدىن بولغان چەۋەنداز، مۇسۇلمانلارغا قارشى جەڭ قىلىپ ھۇنەين غازىتىدا ئۆلتۈرۈلگەن.

دسوقي، إبراهيم الدسوقي: (دۇسۇقىي، ئىبراھىم دۇسۇقىي) (ھ 633ـ637 / م 1235ـ1277). ئەھلى تەرىقەت بولۇپ، كارامەتلەر ۋە ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلار ئۇنىڭغا نىسبەت بېرىلىدۇ. ئۇ مىسىردىكى دۇسۇقىي شەھىرىدىن.

دعبل، بن علي: (دىئبەل، ئىبنى ئەلى) (ھ 148ـ246 / م 765ـ860). كۇفىلىق ساتىرىك شائىر. مۇسلىم ئىبنى ۋەلىدكە قارشى چىقىپ، رەشىد بىلەن مۇناسىۋەت باغلىغان. ئاباسىيلارنى ھەجۋىي قىلىپ شېئىر يازغان. ئۇنىڭ شائىرلار ھەققىدە يېزىلغان "كتاب الشعراء" «كىتابۇششۇئەرا» ناملىق كىتابى بار.

دَلْهِـــي، دَهْلِـــي: (دەلھىي (دېھلى)). ھىندىستاننىڭ شىمالىي قىسمىغا جايلاشقان قەدىمىي شەھەر. ئۇ كونا دېھلى ۋە يېڭى دېھلى دەپ ئىككىگە بۆلۈنگەن. 1947ـيىلى ھىندىستان مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن يېڭى دېھلى ھىندىستان دۆلىتىنىڭ پايتەختى بولغان.

دِمَـــشْقُ: (دەمەشىق). سۈرىيىنىڭ پايتەختى. شام سەھراسى ئەتراپىدىكى بەردا دەرياسى بويىغا جايلاشقان. ئۇمەۋىيلەر سۇلالىسىنىڭ پايتەختى بولغان، ئۇمەۋىي جامەسى ۋە سالاھىددىن ئەييۇبىي مازىرى ئۇ يەردىكى ئەڭ مۇھىم يادىكارلىقلاردۇر.

الــــدَّمَّام: (دەممام). سەئۇدىي ئەرەبىستاندىكى پورت شەھىرى. ئەرەب قولتۇقى بويىدا. ئۇ ئەھسا رايونىنىڭ مەركىزى بولۇپ، نېفىت ئېچىلغاندىن كېيىن زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلغان.

دِمْيَاط: (دىمىيات). مىسىردىكى ساھىل شەھىرى، ئەھلىسەلىپ ئۇرۇشلىرى دەۋرىدە ئۇنىڭ نامى چىققان.

الدّميري (محمد بن موسي): (ددىمىيەرى، مۇھەممەد ئىبنى مۇسا) (ھ 742ـ808 / م 1341ـ1405). مىسىرلىق ئالىم. ئۇنىڭ "حياة الحيوان" «ھەياتۇل ھەيۋان» (جانلىقلار ھاياتى) ناملىق ئەسىرى مەشھۇر. بۇ كىتاب ئەرەب ئەدەبىياتى تارىخىدا مۇشۇ مەزمۇندا يېزىلغان ئەسەرلەرنىڭ تۇنجىسى ھېسابلىنىدۇ.

دِنْشْواي: (دىنشۋاي). مىسىر مەنۇفىيە ئۆلكىسىدىكى بىر شەھەر. ئەنگلىيە مۇستەملىكىسى دەۋرىدە مەشھۇر دىنشۋاي ۋەقەسى يۈز بېرىپ، نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ بېشىغا چىققان.

دُنْقُلَةُ: (دۇنقۇلە). نىل دەرياسى بويىغا جايلاشقان، شىمالىي سۇدان تەۋەلىكىدىكى بىر شەھەر. خورما مەھسۇلاتى ۋە مۇنبەت زېمىنى بىلەن مەشھۇر.

الدَّهْنَاءُ: (دەھنا). سەئۇدىي ئەرەبىستاننىڭ شەرقىي قىسمىدىكى بىر سەھرا. ئۇ يەر شىمالىي چوڭ قۇرۇقلۇقتىن جەنۇبىي قۇرۇقلۇققا سوزۇلۇپ، ھىلال ئاي شەكلىنى ھاسىل قىلىدۇ.

دُوزِي، رينهارت: (دوزى، رىنھارت) (ھ 1236 ـ 1302 / م 1820 ـ 1884). گوللاندىيىلىك شەرقشۇناس. ئەسلى فرانسۇز مىللىتىدىن. ئەرەب تىلىغا پىششىقلىقى بىلەن مەشھۇر بولغان. مۇھىم ئەسەرلىرىدىن "تكملة المعاجم العربية" «تەكمىلەتۇل مەئاجىمىل ئەرەبىيە» (ئەرەبچە لۇغەتلەرگە تولۇقلىما) ۋە "معجم الملابس العربية" مۇئجەمۇل مەلابىسىل ئەرەبىيە» (ئەرەبچە كىيىم ـ كېچەكلەر لۇغىتى) قاتارلىقلار بار.

دومة الجندل: (دەۋمەتۇل جەندەل). سەئۇدىيىدىكى بىر بوستانلىق. سىففىيىن ئۇرۇشىدىن كېيىن، ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى ۋە ئەمرى ئىبنى ئاس ھەزرىتى ئەلى بىلەن مۇئاۋىيىنىڭ تالاش ـ تارتىشى ئوتتۇرىسىدا كېسىم چىقارغۇچى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۇچراشقان يەر.

الدَّوَّانِيّ (جلال الدين): (دەۋانى، جالالۇددىن) (ھ 830 ـ 908 / م 1427 ـ 1502). ئىرانلىق ئالىم. شىرازدا ئولتۇراقلاشقان. پارس رايونىنىڭ قازىلىقىنى ئۆتىگەن. ئەرەب ۋە پارس تىللىرىدا ئەسەر يازغان. ئۇنىڭ پەلسەپە، ئەدەبىيات ۋە تەسەۋۋۇپ توغرىسىدا يېزىلغان شەرھ كىتابلىرى بار. "حاشية على شرح القوشجي" «ھاشىيەتۇ ئەلا شەرھىل قۇشىجى»، "أفعال العباد" «ئەفئالۇل ئىباد»، "حاشية على تحرير القواعد المنطقية" «ھاشىيەتۇ ئەلا تەھرىرىل قەۋائىد»، "شرح العقائد العضدية" «شەرھۇل ئەقائىدىل ئۇزدىيە»، "شرح تهذيب المنطق" «شەرھى تەھزىبىل مەنتىق» ۋە "شرح هياكل النور " «شەرھى ھەياكىلىننۇر» قاتارلىقلار شۇ ئەسەرلەرنىڭ بىر قىسمىدۇر.

دي بور: (دي بور) (ھ ؟ ـ 1361 / م ؟ ـ 1942). گوللاندىيىلىك شەرقشۇناس، ئەرەب ئەدەبىياتىنى ئۆگەنگەن. ئىسلام پەلسەپىسىدە مۇتەخەسسىس بولغان.

دي ساسي، انطوان: (دى ساسىي، ئەنتىۋان) (ھ 1172 ـ 1254 / م 1758 ـ 1838). فرانسۇز شەرقشۇناسلىرىنىڭ پېشۋاسى.

الدَّيْر البحري: (دەير بەھرى). مىلادىيە 7 ـ ئەسىردە خرىستىئانلار غەربىي تەيبەدە قۇرغان موناستىر.

دير الزُّور: (دەيرۇززور). سۇرىيىنىڭ فۇرات دەرياسى بويىغا جايلاشقان بىر شەھىرى، دەيرۇززور رايونىنىڭ مەركىزى.

دير سانت كاترين: (دەير سانت كاترىن). مىسىرنىڭ سىنا رايونىدىكى بىر جاينىڭ ئىسمى. بۇ جاي ئاللاھتائالا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆزلەشكەن ئورۇنغا توغرا كېلىدۇ.

دير ياسىين: (دەير ياسىن). پەلەستىن شەھەرلىرىدىن بىرى. يەھۇدىيلار ئۇ يەردە ھىجرىيە 1368 ـ يىلى (مىلادىيە 1948 ـ يىلى) زور قىرغىنچىلىق ئېلىپ بارغان.

ديك الجن، عبد السلام بن رغبان: (دىكۇلجىن، ئابدۇسالام ئىبنى رەغبان) (ھ 161 ـ 235 / م 777 ـ 849). شائىر. ئىشق ـ مۇھەببەت ھەققىدىكى شېئىرلارنى يازاتتى. ئىمام ھۇسەينگە يازغان مەرسىيىسى بىلەن مەشھۇر بولغان، (سۇرىيە) ھىمەستە تۇغۇلغان ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

دَيلَم، الدّيلَم: (دەيلەم). 1. ئەجەملەرنىڭ بىر قەبىلىسى بولۇپ، ئەزەربەيجان ئەتراپىدا ياشايتتى، ئۇلار باتۇرلۇقى ۋە ئاداۋەتخورلۇقى بىلەن مەشھۇر بولغان. 2. قەزۋىنىنىڭ شىمالىدىكى جىلان شەھىرىگە جايلاشقان تاغلىق جاي. بۇ جاينىڭ بەزى ئاھالىلىرى مۇسۇلمان.

دينار، ابن أبي دينار محمد الرعيني القيرواني: (دىنار، ئىبنى ئەبۇ دىنار مۇھەممەد رەئىنى قەيرىۋانى) (ھ ؟ ـ 1110 / م ؟ ـ 1698). تۇنىسلىق تارىخشۇناس. ئۇنىڭ ئافرىقا ۋە تۇنىس تارىخىغا دائىر "المؤنس في أخبار افريقيا وتونس" «ئەلمۇنىس فى ئەخبارى ئافرىقا ۋە تۇنىس» ناملىق كىتابى بار.

الدّيَنَورِيُّ، أبو حنيفة أحمد بن داود: (دەيەنەۋەرى، ئەبۇ ھەنىفە ئەھمەد ئىبنى داۋۇد) (ھ ؟ ـ 282 / م ؟ ـ 895). تىلشۇناس، فەقىھ، تارىخشۇناس. ئۇنىڭ دەيەنەۋەرىيدە رەسەتخانىسى بار ئىدى. ئۇ تارىخ ھەققىدە "الأخبار الطوال" «ئەلئەخبارۇتتىۋال» (ئۇزۇن خەۋەرلەر) ۋە "كتاب النبات" «كىتابۇننەبات» (ئۆسۈملۈكلەر ھەققىدە) ناملىق كىتابلارنى يازغان.

ذ

ذُبَيَانٌ: (زۇبيان). ئەرەب ئايمىقى. ئەدنانلارنىڭ غەتفان قەبىلىسىدىن.

الذَّهبي (شمس الدين محمد) : (زەھەبى، شەمسىددىن مۇھەممەد) (ھ 673 ـ 749 / م 1274 ـ 1348). دىمەشقلىق تارىخچى ۋە مۇھەددىس. ئۇنىڭ "دولة الإسلام" «دەۋلەتۇل ئىسلام» (ئىسلام دۆلىتى)، "المشتبه في الأسماء والأنساب والكنى والألقاب" «ئەلمۇشتەبىھ فىل ئەسمائى ۋەلئەنساب ۋەلكۇنيى ۋەلئەلقاب» (كىشى ئىسىملىرى، نەسەبلىرى، تەخەللۇسلىرى ۋە لەقەبلىرىدىكى ئوخشاشلىقلار)، "تاريخ الإسلام الكبير" «تارىخۇل ئىسلامىل كەبىر» (ئىسلام تارىخى)، "تذكرة الحفاظ" «تەزكىرەتۇل ھۇففاز» (ھەدىسشۇناسلار تەرجىمىھالى) ۋە "ميزان الاعتدال في نقد الرجال" «مىزانۇل ئىئتىدال فى نەقدىررىجال»غا ئوخشاش نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار.

ذو الرُّمَّةِ، غيلان بن عقبة العدوي: (زۇررۇممە، غىلان ئىبنى ئەقەبە ئەلئەدەۋىي) (ھ 77 ـ 117 / م 696 ـ 755). ئۇمەۋىيلەر دەۋرىدىكى تالانتلىق شائىر. يەمامىدە تۇغۇلۇپ، ئىسفاھاندا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا لىرىكىلىق تەسۋىر ۋە سەھرا كۆرۈنۈشلىرى كۆپ ئۇچرايتتى.

ذو الكِفْلِ: (زۇلكىفىل). قۇرئان كەرىمدە زىكرى قىلىنغان پەيغەمبەر. ﴿وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ «ئىسمائىل، ئىدرىس ۋە زۇلكىفىللەرنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلغىن، (ئۇلارنىڭ) ھەممىسى سەۋرلىك ئىدى.» ‹قۇرئان كەرىم›

ذو نُواس: (زۇ نۇۋاس) (م ? ـ 524). ھىميەر تەبابىئە پادىشاھلىرىدىن، يەھۇدىي دىنىنى قوبۇل قىلغان. مىلادىيە 523 ـ يىلى نەجراننى ئىشغال قىلغاندا خرىستىئانلارغا زىيانكەشلىك قىلىپ، ئۇزۇن ئازگال كولاپ، ئازگالنى ئوت بىلەن توشقۇزۇپ، ئۇلارنى ئوتقا تاشلاپ كۆيدۈرۈۋەتكەن.

ذو النُّون: (زۇننۇن). يۇنۇس ئەلەيھىسسالام. قۇرئان كەرىمدە زىكرى قىلىنغان پەيغەمبەر. نۇن كىت دېگەن بولىدۇ. ئۇنى كىت يۇتقانلىقتىن شۇنداق ئاتالغان.

ذو النُّون المصري، أبو الفيض ثوبان: (زۇننۇن مىسرى، ئەبۇلفەيز سەۋبان) (ھ ? ـ 245 / م ? ـ 859). مىسىرلىق چوڭ تەرىقەتچى. نەۋبەدە تۇغۇلۇپ، جىزەدە ۋاپات بولغان. خىمىيىگە قىزىقاتتى. ئۇنىڭ "كتاب الركن الأكبر" «كىتابۇررۇكنىل ئەكبەر»، "كتاب الثقة في الصنعة" «كىتابۇسسىقە فى سەنئە» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

رؤبة بن العجاج التميمي: (رۇئبە ئىبنى ئۇجاج تەمىمى) (ھ 66 ـ 145 / م 685 ـ 762). رەجەز ۋەزنىدە شېئىر يازىدىغانلارنىڭ ئەڭ مەشھۇرى. ئۇ دادىسى ئۇجاج بىلەن بەسرەگە كۆچۈپ، بەسرە، شام ۋە خۇراسانلارنى ئايلانغان. ئۇنىڭ شېئىرىي دىۋانى بار.

رَأسُ الخَيْمَة: (رەئسۇل خەيمە). ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى دۆلىتىدىكى بىر ئەمىرلىك. ئۇنىڭ پايتەختى رەئسۇلخەيمە شەھىرى. ئۇ ئەمىرلىكلەر ئىچىدە ھورمۇز بوغۇزىغا ئەڭ يېقىن، ئەرەب قولتۇقى ساھىلىغا قىرىق مىل كېلىدۇ.

الرابطَةُ القَلَمِيَّةُ: (رابىتەتۇل قەلەمىيە). يازغۇچىلار جەمئىيىتى. بۇ ئامېرىكىغا كۆچۈپ بارغان ئەرەب كۆچمەن ئەدىبلەر جەمئىيىتى بولۇپ، 1920 ـ يىلى نيۇ ـ يوركتا قۇرۇلغان. 1931 ـ يىلى تارقاپ كەتكەن. ئىليا ئەبۇ مازى، جىبران خەلىل، مىخائىل نەئىمەلەر ئۇنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئەزالىرى ئىدى.

رَابِعَةُ العَدَوِيَّةُ: (رابىئە ئەدەۋىييە) (ھ ? ـ 135 / م ? ـ 752). مەشھۇر شائىرە، زاھىدە، مۇتەسەۋۋىپە، تەسەۋۋۇپقا ئىلاھىي ئىشق ئىدىيىسىنى ئېلىپ كىرگەن، ئىلاھىي ئىشق قۇربانى دەپ ئاتالغان. بەسرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. بەزى رىۋايەتلەرگە قارىغاندا قۇددۇسنىڭ سىرتىدا ۋاپات بولغان.

رابِغُ: (رابىغ). مەككە ۋە مەدىنە ئوتتۇرىسىدىكى قىزىل دېڭىز ساھىلىغا يېقىن بىر ۋادا، مىقاتلار (ھەجگە ئېھرام باغلىنىدىغان ئورۇن)نىڭ بىرى.

الرّازِيُّ، أبو بكر محمد بن زكريا: (رازى، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد ئىبنى زەكەرىييا) (ھ 250 ـ 320 / م 864 ـ 932). تېۋىپ، خىمىك، ئىسلام پەيلاسوپى، ئەرەب جالىنوسى دەپ ئاتالغان. ئۇنىڭ مېدىتسىنا ساھەسىدە "الحاوي" «ئەلھاۋىي»، پەلسەپە ساھەسىدە "رسائل الرازي الفلسفية" «رەسائىلۇررازىل فەلسەفىيە» (رازى پەلسەپە ماقالىلىرى) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

الراعي النُّميري، أبو جندل: (رائىي نۇمەيرى، ئەبۇ جەندەل) (ھ ? ـ 90 / م ? ـ 709). ئۇمەۋىي شائىرى، جەرىر ۋە فەرەزدەق بىلەن زاماندىش بولۇپ، تۆگىنى تەسۋىرلەش، يايلاق ھاياتىنى تەسۋىرلەش، مالچىلار ۋە كۆيچىلەرنىڭ ھاياتىنى تەسۋىرلەش جەھەتتە يۇقىرى پەللىگە يەتكەن.

الراغب الإصفهاني (الحسين بن محمد): (راغىبۇل ئەسفەھانى، ھۈسەيىن ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ? ـ 502 / م ? ـ 1108). دانىشمەن، ئالىم، مەشھۇر تەپسىرشۇناس، تىلشۇناس. باغدادتا ئولتۇراقلاشقان. ئۇنىڭ "المفردات في غريب القرآن" «ئەلمۇفرەدات فى غەرىبىل قۇرئان» (قۇرئاندىكى قىيىن سۆزلەر

لۇغىتى)، "الذريعة إلى مكارم الشريعة" «ئەززەرىيە ئىلا مەكارىمششەرىيئە»، "جامع التفاسير" «جامىئۇتتەفاسىر» ۋە "محاضرات الأدباء" «مۇھازەراتۇل ئۇدەبا» (ئەدىبلەرنىڭ نۇتۇقلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الرافضة: (رافىزە). شىئەلەرنىڭ بىر گۇرۇھى. ئۇلار ساھابىلەرگە تىل تەگكۈزۈشنى جايىز دەپ قارايدۇ. زەيد ئىبنى ئەلى ئۇلارنى ساھابىلەرگە تىل تەگكۈزۈشتىن چەكلىگەندە، ئۇلار زەيد ئىبنى ئەلىدىن ۋاز كەچكەنلىكى ئۈچۈن رافىزىلار (تەرك ئەتكۈچىلەر) دەپ ئاتالغان.

الرافعي (مصطفى صادق): (رافىئى، مۇستافا سادىق) (ھ 1297 ـ 1355 / م 1880 ـ 1937). مىسىرلىق ئەدىب. ئۇنىڭ تاھا ھۈسەيىننىڭ «جاھىلىيەت شېئىرلىرى توغرىسىدا» ناملىق كىتابىغا رەددىيە بېرىپ يازغان "تحت راية القرآن" «تەھتە رايەتىل قۇرئان» (قۇرئان بايرىقى ئاستىدا) ناملىق ئەسىرى ۋە "إعجاز القرآن" «ئىئجازۇل قۇرئان» (قۇرئان مۆجىزىسى)، "تاريخ آداب العرب" «تارىخۇ ئادابىل ئەرەب» (ئەرەب ئەدەبىيات تارىخى) ناملىق كىتابلىرى بار.

رامَ الله: (رامىئاللاھ). پەلەستىندىكى ساياھەت شەھىرى، قۇددۇس رايونىغا تەۋە.

رَاوَنْدِيَّةٌ، الراوندية: (راۋەندىيە). ئابباسىيلار دەۋرىدىكى شىئەلەرنىڭ بىر پىرقىسى. ئۇلار سەككىزىنچى ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا خۇراساندا مەيدانغا كېلىپ، ئۇزاق پۇت تىرەپ تۇرالمىغان. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئىماملىقنى ئەلىدىن مۇھەممەد ئىبنى ھەنەفىيگە، ئاندىن ئۇنىڭ ئوغلىغا، ئاندىن ۋەسىيەت بىلەن ئابباسىيلارغا ئۇلايدىغانلارمۇ بار. يەنە ئۇلارنىڭ ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، قانداقتۇر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن پەيغەمبىرىمىزنىڭ تاغىسى ئابباسقا ئۇلايدىغانلار بار. ئۇلار: «ئادەم ئۆلگەندە روھىي كۆچىدۇ»، دەپ قارايدۇ.

الرِّباط: (رىبات). ماراكەشنىڭ پايتەختى، ماراكەشنىڭ غەربىي شىمالىدىكى ئاتلانتىك ئوكيان ساھىلىغا جايلاشقان شەھەر. 12 ـ ئەسىردە مۇۋەھھىدلەر سۇلتانى ئابدۇلمۇئمىن بۇ شەھەرنى ھەربىي قەلئە قىلغان.

ربيعة خاتون (الصاحبة): (رەبىيئە خاتۇن، ساھىبە) (ھ ؟ ـ 643 / م ؟ ـ 1245). سالاھۇددىن ئەييۇبىينىڭ ھەمشىرىسى. خاتۇنىيە مەدرىسىسىنى قۇرغان. بۇ مەدرىسە ھازىرمۇ ئاۋاتلىشىپ تۇرماقتا.

الرُّسْتمِيُّون أو الدولة الرُّسْتمِيَّةُ: (رۇستەمىيۇن، دەۋلەتۇررۇستەمىييە) (ھ 160 ـ 94 / م 776 ـ 906). تاھىرتتا بەرپا قىلىنغان رۇستەمىيلەر دۆلىتى. بۇ دۆلەتنىڭ قۇرغۇچىسى قازى ئابدۇرراھمان ئىبنى رۇستەم. بۇ دۆلەت ئىبازىيە دۆلىتى دەپمۇ ئاتىلىدىغان بولۇپ، ئۆز ۋاقتىدا ئالجىرىيىنىڭ كۆپ قىسمىنى، تۇنىسنىڭ جەنۇبىي يېرىمىنى، لىۋىيىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى.

رسالة الغفران: (رىسالەتۇلغۇفران). ئەبۇلئەلائىل مەررىنىڭ نەسرىي ئەسىرى. ئاپتورنىڭ بۇ ئەسىرى دوستى ئىبنى قارىھنىڭ ئەۋەتكەن خېتىگە جاۋابەن يېزىلغان بولۇپ، ئەرەب نەسىرچىلىكىنىڭ ئەڭ يۈكسەك نامايەندىسى ھېسابلىنىدۇ. ئاپتور بۇ رىسالىدە دوستى ئىبنى قارىھ بىلەن ساياھەت

قىلغانلىقى، جەننەت ۋە دوزاخنى زىيارەت قىلىپ، ئۇ يەردە شائىرلار، ئوبزورچىلار، راۋىيلار ۋە گىراممانىكلار بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇلار بىلەن ئەدەبىي سۆھبەتتە بولغانلىقىنى خىيالىي ئۇسلۇبدا بايان قىلغان.

رَشِيد: (رەشىد). مىسىرنىڭ ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان بىر شەھىرى، نىل دەرياسىنىڭ غەرب تەرىپىدە. تەسۋىرىي يېزىقلارنى يېشىشتە ئاچقۇچلۇق رول ئوينىغان "حجر رشيد" «ھەجەرۇ رەشىد» (رەشىد تېشى) مۇشۇ شەھەرگە نىسبەت بېرىلىدۇ.

رشيد أيوب: (رەشىد ئەييۇب) (ھ 1287 ـ 1359 / م 1871 ـ 1941). شائىر. لىۋاندا تۇغۇلۇپ، ئامېرىكىدا ۋاپات بولغان. ياش ۋاقتىلىرىدا فرانسىيە، ئامېرىكىلاردا كۆچمەن بولۇپ ياشىغان. ئۇ "الرابطة القلمية" «رابىتەتۇل قەلەمىييە» (قەلەمكەشلەر ئۇيۇشمىسى)نىڭ قۇرغۇچىلىرىدىن بىرى. ئۇنىڭ ئۈچ شېئىرىي دىۋانى بار.

الرشيد، مولاي الرشيد بن الشريف بن علي: (رەشىد، رەشىد ئىبنى شەرىف ئىبنى ئەلىي) (ھ 1040 ـ 1083 / م 1630 ـ 1672). ماراكەش سۇلتانى. ھازىرقى ئەلەۋىيە سۇلالىسىنىڭ قۇرغۇچىسى.

الرشيد، عبد العزيز بن أحمد: (رەشىد، ئابدۇلئەزىز ئىبنى ئەھمەد) (ھ ?ـ 1357 /? ـ 1938م). كۇۋەيتلىك ئەدەب، ژۇرنالىست ۋە تارىخشۇناس. ئۇنىڭ "تاريخ الكويت" «تارىخۇل كۇۋەيت» (كۇۋەيت تارىخى) ناملىق ئەسىرى بار. ئۇ "الكويت" «ئەلكۇۋەيت» نامىدا ئايلىق ژۇرنال چىقارغان.

رَشيق، ابن رشيق، أحمد أبو العباس: (رەشىق، ئىبنى رەشىق، ئەھمەد ئەبۇل ئەبباس) (ھ ?ـ 442 / م ?ـ 1050). ئەدەب. ئەندەلۇسقا ۋەزىر بولغان، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن. ئۇنىڭ مەشھۇر رىسالىلىرى بار.

رشيق، ابن رشيق القيرواني، أبو علي الحسن: (رەشىق، ئىبنى رەشىق ئەلقەيرىۋانى، ئەبۇ ئەلىي ھەسەن) (ھ 383 ـ 457 / م 995 ـ 1064). ئەدەب، شائىر، تارىخشۇناس ۋە ئوبزورچى. ئالجىرىيىنىڭ مۇھەممەدىيە دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. قەيرىۋاندا ياشىغان. ئۇنىڭ "العمدة في صناعة الشعر ونقده" «ئەلئۇمدە فى سەنائەتىششېئرى ۋە نەقدىھى» (شېئىرىيەت ۋە ئوبزورچىلىق ئاساسى)، "قراضة المذهب" «قۇرازەتۇلمەزھەب»، "تاريخ القيروان" «تارىخۇل قەيرىۋان» (قەيرىۋان تارىخى) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

الرُّصَافَة: (رۇسافە). 1. شام سەھراسىدىكى قەدىمىي شەھەر. 2. باغدادنىڭ شەرق تەرىپى، يەنى كەرخ ۋە رۇسافە.

الرُّصَافِيُّ، معروف: (رۇسافىي، مەئرۇف) (ھ 1294 ـ 1356 / م 1877 ـ 1945). ئىراقلىق شائىر، ئەدەب، يېڭى زامان ئەدەبىي گۈللىنىشىنىڭ بايراقدارى. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "ديوان الرصافي" «ئەددىۋانى رۇسافىي»، "محاضرات في الأدب العربي" «مۇھازەرات فىل ئەدەبىل ئەرەبى» (ئەرەب ئەدەبىياتىدىن لېكسىيەلەر) قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئالاھىدە ئىجتىمائىي ۋە سىياسىي خاراكتېرغا ئىگە.

الرضا، علي بن موسى الكاظم: (رىزا، ئەلى ئىبنى مۇساكازىم) (ھ 153 ـ 203 / م 770 ـ

818). شـــئه مەزھىپـــى ئىمـــامىيە پىرقىسىدىكىلەرنىڭ سەككىزىنچى ئىمامى. ئۇنىڭغا ئاباسىي خەلىپىسى مەئمۇن قىزىنى بېرىپ، ئۆزىدىن كېيىن خەلىپە بولۇشىنى ۋەسىيەت قىلغان. ئۇنىڭ قەبرىسى ئىراننىڭ مەشھەد شەھىرىدە.

رضا، محمد رشيد: (رىزا، مۇھەممەد رەشىد) (ھ 1282ـ1354 / م 1865ـ1935). لىۋانلىق ئەللامە، فەقىھ ۋە ئىسلاھاتچى. مىسىردا شەيخ مۇھەممەد ئابدۇغا شاگىرت بولۇپ، ئۇنىڭ دىنىي ۋە ئىجتىمائىي ئىسلاھات توغرىسىدىكى كۆزقاراشلىرىنى تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن مەشھۇر "المنار" «ئەلمەنار» ژۇرنىلىنى چىقارغان. ئۇنىڭ مۇھەممەد ئابدۇ سۆزلىگەن قۇرئان تەپسىرى دەرسلىرىگە ئاساسەن يېزىپ چىققان "تفسير المنار" «تەفسىرۇل مەنار» ناملىق قۇرئان تەپسىرى بار.

الرِّفَاعِيُّ، أبو العباس أحمد الحسيني: (رەفائىي، ئەبۇلئەبباس ئەھمەد ھۇسەينى) (ھ ?ـ578 / م ?ـ182). ئىراقنىڭ ۋاسىت دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. مەشھۇر تەرىقەتچى. رەفائىيە تەرىقىتىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇنىڭ تەرىقىتى ئىسلام دۇنياسىنىڭ ھەممە جايلىرىغا تارقالغان. "البيان في تفسير القرآن" «ئەلبايان فى تەفسىرىل قۇرئان» ناملىق قۇرئان تەپسىرىنى يازغان. باغدادتا ۋاپات بولغان.

رُقَيَّة: (روقىيە) (ھ ?ـ2 / م ?ـ624). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەدىچىدىن تۇغۇلغان قىزى. ئۇتبە ئىبنى ئەبۇ لەھەبكە ياتلىق بولغان. ئۇتبە ئۇنى قويۇۋەتكەندىن كېيىن ئوسمان ئىبنى ئەففانغا ياتلىق بولغان.

الرُّمَّانِيُّ، علي بن عيسى: (رۇممانىي، ئەلى ئىبنى ئىسا) (ھ 296ـ384 / م 908ـ994). تىلشۇناس، مۇپەسسىر. مۇئتەزىلە ئېقىمىدىكى كالامشۇناس. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. "شرح كتاب سيبويه" «شەرھى كىتابى سىبۇەيە»، "كتاب معاني الحروف" «كىتابۇ مەئانىل ھۇرۇف» (ھەرپلەرنىڭ مەنىلىرى توغرىسىدا)، "كتاب الألفاظ المتقاربة والمترادفة المعنى" «كىتابۇل ئەلفازىل مۇتەقارىبەتى ۋەلمۇتەرادىفە» (مەنىسى يېقىن ۋە مەنىداش سۆزلەر لۇغىتى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الرَّوَاقِيَّةُ: (رەۋاقىييە). ۋەھدەتۇل ۋۇجۇد نەزەرىيىسىگە دائىر بىر خىل پەلسەپىۋى قاراش.

الرَّوَاقِيُّون (رەۋاقىييۇن). يۇنانلىق پەيلاسوپ زېنوننىڭ ئەگەشكۈچىلىرى. زېنون ئۇلارغا راۋاقتا ئولتۇرۇپ دەرس ئۆگەتكەنلىكى ئۈچۈن، راۋاقىييۇن دەپ ئاتالغان.

الرُّومي، ابن الرومي، علي بن عباس: (رۇمىي، ئىبنى رۇمىي، ئەلى ئىبنى ئەبباس) (ھ 222ـ283 / م 836ـ896). ئابباسىيلار سۇلالىسى دەۋرىدىكى مەشھۇر شائىر. باغدادتا تۇغۇلغان. دادىسى رۇملۇق، ئانىسى ئىرانلىق. تەبىئەت تەسۋىرلىرىنى يېزىشتىكى ئۆزگىچىلىكى بىلەن داڭ چىقارغان. مىجەزى غەلىتە بولۇپ، كىشىلەرنى ياقتۇرمايتتى.

رُومَا: (رىم، رۇما). ئىتالىيىنىڭ پايتەختى. رىم پاپىسى مۇشۇ شەھەرگە ئورۇنلاشقان. ۋاتىكان مۇشۇ شەھەردە بولغانلىقى ۋە بۇ شەھەرنىڭ مەنزىرىسى ئىنتايىن گۈزەل بولغانلىقتىن، بۇ شەھەر دۇنيا بويىچە زىيارەتچىلەر ئەڭ كۆپ

كېلىدىغان شەھەر ھېسابلىنىدۇ، شۇنىڭدەك ئۇ مۇھىم سودا ـ سانائەت مەركىزى.

الرياض: (رىياد). سەئۇدى ئەرەبىستانى مەملىكىتىنىڭ پايتەختى. بۇ جاي پادىشاھ ئابدۇلئەزىز ئال سەئۇد تەختكە چىققاندىن باشلاپ پايتەخت بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. ھەنىفە ۋادىسىدىكى نەجد رايونىغا جايلاشقان. ئۇ ئىنتايىن گۈزەل، زامانىۋى شەھەر بولغانلىقى ئۈچۈن، دۇنيادىكى ئەڭ گۈزەل شەھەرلەر ۋە پايتەختلەر قاتارىدا تۇرىدۇ.

الرَّيْحَانيُّ، أمين: (رەيھانى، ئەمىن) (ھ 1293 ـ 1358 / م 1876 ـ 1940). لىۋانلىق ئەدىب. نيۇ ـ يوركتا كۆچمەنلىك ھاياتىنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، لىۋاندا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "ملوك العرب" «مۇلۇكۇل ئەرەب» (ئەرەب پادىشاھلىرى)، "تاريخ نجد الحديث" «تارىخۇ نەجدىل ھەدىس»، "الريحانيات" «رەيھانىيات» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

الرَّيْحَانيُّ، نجيب: (رەيھانى، نەجىب) (ھ 1309 ـ 1359 / م 1891 ـ 1949). مىسىردىكى ئەڭ مەشھۇر كومېدىيە تىياتىر ئارتىسى. ئەرەب تىياتىرىنىڭ ئاۋانگارتلىرىدىن. ئۇ ئۆزى تەشكىللىگەن تىياتىر ئۆمىكىنى ئۆز نامى بىلەن ئاتىغان. «كومېدىيە پېرى» دەپ نامى بار.

رِيكَارْدُوس: (رىكاردوس) (ھ 585 ـ 596 / م 1189 ـ 1199). ئەنگلىيە پادىشاھى. ئوكسفوردتا تۇغۇلغان. ئەسكىرى كۈچى ئىنتايىن زور بولغان ئۇچىنچى قېتىملىق ئەھلىسەلىپ يۈرۈشىگە قوماندانلىق قىلغان. ھىجرىيە 588 ـ يىلى (مىلادىيە 1192 ـ يىلى) مەغلۇپ بولۇپ، سالاھىددىن ئەييۇبى بىلەن سۈلھى تۈزۈشكە مەجبۇر بولغان.

رِينَان، أرنست: (رىنان، ئارنىست) (ھ 1239 ـ 1310 / م 1823 ـ 1892). فرانسىيىلىك شەرقشۇناس.

الرَّي: (رەي). ئىراننىڭ تېھران رايونىغا جايلاشقان بىر شەھىرى. بۇ شەھەرنى مۇسۇلمانلار ئۆمەر ئىبنى خەتتاب دەۋرىدە فەتھى قىلغان. مەشھۇر خەلىپە ھارۇن رەشىد مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلغان.

ز

زُبَيْدَةُ بنت جعفر: (زۇبەيدە بىنتى جەئفەر) (ھ ?ـ216 / م ?ـ831). ئاباسىيلار خەلىپىسى ھارۇن رەشىدنىڭ تاغىسىنىڭ قىزى بولۇپ، ھارۇن رەشىد ئۇنى ئەمرىگە ئالغان. ھارۇن رەشىدنىڭ ئوغلى ئەمىن زۇبەيدەدىن تۇغۇلغان.

الزَّبِيْدِيُّ، مرتضى: (زەبىيدىي، مۇرتەزا) (ھ 1145ـ1205 / م 1732ـ1790). مەشھۇر تىلشۇناس، مۇھەددىس. ھىندىستاندا تۇغۇلغان، يەمەندىكى زەبىد شەھرىدە ئۆسۈپ يېتىلگەن، ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى قاھىرەدە ئۆتكۈزگەن. ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسىرى "تاج العروس" «تاجۇل ئۇرۇس» ناملىق لۇغەتتۇر.

الزُّبَيْدِيُّ، أبو بكر محمد بن الحسن: (زۇبەيدىي، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن) (ھ 314ـ379 / م 926ـ989). ئەندەلۇسلۇق تىلشۇناس. ئىشبىلدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "مختصر العين" «مۇختەسەرۇل ئەين»، "طبقات النحويين واللغويين" «تەبقاتۇننەھۋىيىن ۋەللۇغەۋىيىن»، "لحن العامة" «لەھنۇل ئاممە» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

الزُّبَيْر: (زۇبەير). ئىراقنىڭ جەنۇبىدىكى بەسرەگە تەۋە بىر شەھەر.

الزُّبَيْرُ بنُ العَوّام: (زۇبەير ئىبنى ئەۋۋام). ئۇلۇغ ساھابە، جەننەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلگەن ئون كىشىنىڭ بىرى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاممىسىنىڭ ئوغلى. ئۇ ئون ئالتە يېشىدا مۇسۇلمان بولغان. رەسۇلۇللاھ بىلەن ھەممە ئۇرۇشلارغا قاتناشقان، جەمەل ئۇرۇشىدا ھەزرىتى ئائىشە تەرەپتە تۇرغان.

الزِّبْرِقَانُ: (زەبرىقان). ئىبنى بەدرى تەمىمى. شائىر. ئۇ بەنى تەمىمنىڭ چوڭلىرى بىلەن رەسۇلۇللاھنىڭ ھوزۇرىغا كېلىپ مۇسۇلمان بولغان.

الزجاج، أبو إسحاق، إبراهيم بن السريّ بن سهل: (زەججاج، ئەبۇ ئىسھاق، ئىبراھىم ئىبنى سىررىي ئىبنى سەھل) (ھ 241ـ311 / م 855ـ923). لۇغەتشۇناس، ئىمام مۇبەررىدنىڭ شاگىرتى. خەلىپىنىڭ بالىسىغا ئۇستازلىق قىلغان. "معاني القرآن" «مەئانىل قۇرئان» (قۇرئان مەنالىرى)، "الاشتقاق" «ئەلئىشتىقاق»، "إعراب القرآن" «ئىئرابۇل قۇرئان»، "الأمالي" «ئەلئەمالى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

الزَّرْقَاء: (زەرقا). ئىئوردانىيىگە تەۋە بىر شەھەر بولۇپ، ئەتراپىنى بىپايان مۇنبەت زېمىن قورشاپ تۇرىدۇ.

الزرقاني (أبو عبد الله محمد): (زەرقانى ـ ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد) (ھ ?ـ1122 / م ?ـ1710). مىسىرلىق بولۇپ، مالىكىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. ھەدىس ساھەسىدىكى يېتۈك ئالىم. ئۇنىڭ ھەدىس ساھەسىدە "شرح

البيقونية" «شەرھىل بەيقۇنىيە»، "شرح المواهب اللدنية" «شەرھىل مەۋاھىبىل لەدۇنىيە»، "شرح موطأ الإمام مالك" «شەرھى مۇۋەتتا ئىمام مالىك» ناملىق كىتابلىرى بار.

الزَّرْكَشِيُّ، بدر الدين محمد بن بهادر: (زەركەشى، بەدرۇددىن مۇھەممەد ئىبنى باھادىر) (ھ ؟ـ794 / م ؟ـ1392). شافىئى مەزھىپىدىكى فەقىھ، قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ ئۇسۇلى فىقھى ھەققىدە يازغان "البحر المحيط" «ئەلبەھرۇل مۇھىت»، "لقطة العجلان" «لۇقتەتۇلئەجلان»، "الديباج في توضيح المنهاج" «ئەددىيباجۇ فى تەۋزىيھىل مىنھاج» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

الزِّرِكْلِيُّ، خير الدين: (زىركىلى، خەيرۇددىن) (ھ 1311ـ1396 / م 1893ـ1976). سۈرىيىلىك يازغۇچى، تارىخشۇناس، شائىر ۋە سىياسىيون، ئۇنىڭ مەشھۇر زاتلارنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدە يازغان ئون توملۇق ئەسىرى ئەڭ مەشھۇر ئەسەردۇر.

زِرْيَابُ، أبو الحسن علي بن نافع: (زىرياب، ئەبۇلھەسەن ئەلى ئىبنى نافىئ) (تەخمىنەن ھ ؟ـ230 / م ؟ـ845). ئەندەلۇسلۇق داڭلىق مۇزىكانت. باغدادتا تۇغۇلغان. ئىبراھىم مەۋسىل ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ئىسهاقتىن مۇزىكا ئۆگەنگەن.

زُعَيْتِر، عادل بن الشيخ عمر: (زۇئەيتىر، ئادىل ئىبنى شەيخ ئۇمەر) (ھ 1315ـ1377 / م 1897ـ1957). پەلەستىنلىك ئەدىب، ھوقۇقشۇناس ۋە سىياسىيون، داڭلىق فرانسۇز تىلى تەرجىمانى.

زَغْلُول، سعد: (زەغلۇل، سەئد) (ھ 1274ـ1346 / م 1857ـ1927). مىسىرلىق سىياسىيون. مىسىرنى ئەنگلىيە مۇستەملىكىسىدىن ئازاد قىلىش ۋە مىللىي ئازادلىق ھەرىكىتىنىڭ قوماندانى. ئۇ رابىيە قوزغىلىڭىغا قاتناشقان، مۇستەقىللىق تەلەپ قىلىش ئۈچۈن تەشكىللەنگەن مىسىر ئۆمىكىگە باشچىلىق قىلغان. ھىجرىيە 1343 (1924م)-يىلى مىنىستىرلار كابىنېتى تەشكىللەشكە مەسئۇل بولغان، ئەلۋەفد پارتىيىسىنى قۇرغان.

زفر بن الهزيل بن قيس البصري: (ئىمام زۇفەر، زۇفەر ئىبنى ھۇزەيل ئىبنى قەيس بەسەرى) (ھ 110ـ158 / م 729ـ775). ئىمام ئەزەم — ئەبۇ ھەنىفىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن شاگىرتلىرىدىن بولۇپ، ئىمام ئەزەم ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلەن قارايتتى ۋە «زۇپەر مېنىڭ شاگىرتلىرىمنىڭ ئىچىدە ئىلمى قىياستا ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ» دەيتتى. ئىمام زۇپەر توي قىلىدىغان چاغدا ئىمام ئەزەمنىڭ نىكاھ ئوقۇپ بېرىشىنى ئىلتىماس قىلغان. ئىمام ئەزەم ئوقۇغان نىكاھ خۇتبىسىدە: «زۇپەر بولسا مۇسۇلمانلارنىڭ پېشۋالىرىدىن بىرىدۇر. شەرەپ، پەزىلەت ۋە نەسەبتە كۆزگە كۆرۈنگەن زاتتۇر» دېگەن. بۇ زات ئىمام ئەبۇ يۇسۇف بىلەن مۇنازىرىلەشەتتى، سۆزمەن ئىدى. ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك: مەن زۇپەرنىڭ «مادامىكى ھەدىس ياكى ساھابىلەرنىڭ سۆزى بولىدىكەن، بىز قىياس بويىچە ئىش قىلمايمىز» دېگىنىنى ئاڭلىغانىدىم، دەيدۇ.

الزَّقَازِيقُ: (زەقازىق). مىسىردىكى بىر شەھەر، شەرقىي رايونىنىڭ مەركىزى، بىرزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى تىجارىتىدە ئالاھىدە ئورۇنغا ئىگە.

زَكَرِيَّا: (زەكەرىيا). بەنى ئىسرائىل پەيغەمبەرلىرىدىن بىرى. مىلادىيىدىن

ئۆلگىرىكى 6-ئەسىرلەردە ياشىغان. زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى «قۇرئان كەرىم»دە سەككىز ئورۇندا تىلغا ئېلىنىدۇ. زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام يەھيا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىدۇر. ئۇنىڭ نەسەبى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا تۇتىشىدۇ. زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى مەريەمنى ئۆز تەربىيىسىگە ئالغان. زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام ئورنىنى باسىدىغان بىرەر پەرزەنتى بولۇشىنى ئاللاھدىن تىلەپ دۇئا قىلغان. بۇ چاغدا زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام توقسان ياشتىن ئاشقان بولىسىمۇ، ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ، يەھيا ئىسىملىك بىر ئوغۇل پەرزەنت بىلەن خۇش خەۋەر بەرگەن. ئاللاھ ئۇنىڭ كىشىلەر بىلەن ئۈچ كۈن سۆزلىشىشكە قادىر بولالمايدىغانلىقىنى بۇنىڭ ئالامىتى قىلغان. بۇ ئۈچ كۈن ئىچىدە زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام پەقەت ئىشارەت ئارقىلىقلا سۆزلەشكەن. يەھيا ئەلەيھىسسالام تۇغۇلۇپ، ئۆسۈپ، چوڭ بولۇپ، ئاتىسىنىڭ ئورۇنباسارى بولۇپ قالغان.

الزمخشري، محمود بن عمر أبو القاسم جار الله: (زەمەخشەرى، مەھمۇد ئىبنى ئۆمەر ئەبۇلقاسىم جارۇللاھ) (ھ 467-538 / م 1074-1143). خارەزىمنىڭ زەمەخشەر دېگەن يېرىدىن. مەشھۇر ئالىم. ھەنەفىي مەزھىپىدىكى پېشىۋا بولۇپ، مۇئتەزىلە قارىشىدا ئىدى. نۇرغۇن ساھەلەردە كۆپ ئەسەرلەرنى يازغان. "تفسير كشاف" «تەفسىر كەششاف» ناملىق مەشھۇر تەپسىر مۇشۇ زاتنىڭ ئەسىرىدۇر. ئۇ "الفائق" «ئەلفائىق»، "أساس البلاغة" «ئاساسۇل بالاغەت» ناملىق لۇغەت كىتابلىرىنى يازغان. يەنە "ربيع الأبرار" «رەبىئۇل ئەبرار»، "النصائح الكبار" «ئەننەسائىھۇل كەبار»، "النصائح الصغار" «ئەننەسائىھۇسسىغار»، مىراس ئىلمىغا ئائىت "الرائض في علم الفرائض" «ئەررائىز فى ئىلمىل فەرائىز»، گراماتىكىغا ئائىت "المفصل" «ئەلمۇفەسسەل»، "الأنموذج" «ئەلئەنمۇزەج»، "شقائق النعمان" «شەقائىقۇننوئمان» قاتارلىق كىتابلارنى يازغان. مەككىدە يەرلىشىپ قالغانلىقى ئۈچۈن «جارۇللاھ» دەپ ئاتالغان. بەزىلەر ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ سانى ئوتتۇزغا يېتىدۇ، دەپ قارىشىدۇ.

الزنجاني (عز الدين): (زەنجانى، ئىززۇددىن) (ھ ?-655 / م ?-1257). باغدادتا ياشىغان تىلشۇناس. دىيارىمىزدىكى مەدرىسلەردە ئوقۇلىدىغان "تصريف الزنجاني" «تەسرىفۇززەنجانى» (زەنجانى) ناملىق مورفولوگىيىگە دائىر كىتابىنىڭ مۇئەللىپى.

زَنوبيا: (أو الزباء، أو زينب) (زەنۇبىيا، زەببا، زەينەپ) (م ?-277). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن ئەرەب ئايال پادىشاھى. مىلادىيە 266-يىلىدىن 272-يىلىغىچە تەختتە ئولتۇرغان. رىملىقلار بىلەن ئۇرۇش قىلىپ، ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان، لېكىن ئاخىرىدا مەغلۇپ بولۇپ، ئەسىرگە چۈشۈپ، رىمغا ئېلىپ بېرىلغان.

الزَّهْرَاءُ، فاطِمة: (زەھرا، فاتىمە) (ھ ?-11 / م ?-632). زەھرا رەسۇلۇللاھنىڭ قىزى فاتىمەنىڭ لەقىبى. ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ ئايالى، ئىمام ھەسەن، ئىمام ھۇسەيىنلەرنىڭ ئانىسى. فاتىمىلەر سۇلالىسى ئۇنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان.

الزَّهْرَاءُ: (زەھرا). ئەندەلۇس سارايلىرىنىڭ بىرى.

الزَّهراوِيُّ، أبو القاسم خلف بن عباس: (زەھراۋىي، ئەبۇلقاسىم خەلەف ئىبنى ئەبباس)

(ھ 422 ـ 500 / م 1030 ـ 1106). قۇرتۇبەلىك تاشقى كېسەللىكلەر دوختۇرى. ئۇنىڭ تاشقى كېسەللىكلەر توغرىسىدا "التصريف لمن عجز عن التأليف" «ئەتتەسرىيف لىمەن ئەجەزە ئەنىتتەئلىيف» ناملىق كىتابى بار، بۇ كىتاب لاتىنچىغا تەرجىمە قىلىنغان.

زهير بن أبي سلمى: (زۇھەير ئىبنى ئەبۇ سەلما) (تەخمىنەن م 530 ـ 627). جاھىلىيەت شائىرى. جاھىلىيەت دەۋرىدە كەئبىگە ئېسىلغان شېئىرلارنىڭ ئاپتورلىرىدىن بىرى. ئۇ نازۇك تەسۋىر، مۇكەممەل ئىبارىلەر بىلەن تويۇنغان ھېكمەتلىك شېئىرلارنى يازاتتى. ئۆز دەۋرىسىدىكى شائىرلارنىڭ سەردارى ھېسابلىناتتى. ئۇنىڭ «مۇئەللەقات» قەسىدىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئۇرۇش، مەدھىيە ۋە ئېيتىشارلىنىش قاتارلىق مەزمۇنلاردىكى بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

الزَّيْتُونَةُ: (زەيتۇنە). تۇنىستىكى بىر ئۇنىۋېرسىتېت. ئۇنى ئۇبەيدۇللاھ ھەببھاب ھىجرىيە 114 ـ يىلى (مىلادىيە 732 ـ يىلى) قۇرغان. كېيىن مەخسۇس ئىسلام دىنى ئوقۇتۇش ۋە تەتقىقات مەركىزى بولغان. ھىجرىيە 1352 ـ يىلى (مىلادىيە 1933 ـ يىلى) رەسمىي ئۇنىۋېرسىتېت بولۇپ قۇرۇلغان.

زِيَادُ، ابن أبيه: (زىياد، ئىبنى ئەبىھ) (ھ ?ـ 53 / م ?ـ 673). مەشھۇر قوماندان. نۇرغۇن جەڭلەر ئۇنىڭ قوماندانلىقىدا غەلىبە بىلەن ئاياغلاشقان. ئۇ ئىنتايىن ناتىق ۋە ھەر تەرەپلىمە يېتىشكەن زات ئىدى. مۇئاۋىيە ئۇنى ئىراقتا ۋالىيلىققا تەيىنلىگەن.

زَيْد، أبو زيد الأنصاري، سعيد بن أوس: (زەيد، ئەبۇ زەيد ئەنسارىي، سەئىد ئىبنى ئەۋس) (ھ 121 ـ 217 / م738 ـ 831). بەسرە ـ لىك تىلشۇناس ئەدىب. "النوادر في اللغة" «ئەننەۋادىر فىللۇغە» (كەم ئۇچرايدىغان سۆزلەر)، "الهمز" «ئەلھەمزە» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

زَيْدُ، بن ثابت: (زەيد، ئىبنى سابىت) (ھ ?ـ 45 / م ?ـ 665). ۋەھيى خاتىرىلىگۈچى ساھابە. ئۇ ئەھكام، پەتىۋا، قىرائەت ۋە مىراس ئىلمىدە چوڭقۇر مەلۇماتلىق زات ئىدى.

زَيْدُ، بن حارثة: (زەيد، ئىبنى ھارىسە). ئۇلۇغ ساھابە، رەسۇلۇللاھنىڭ ئازادكەردىسى، ئەرلەر ئىچىدىكى مۇسۇلمان بولغانلارنىڭ ئىككىنچىسى. قەھرىمانلىقى ۋە پىكرىنىڭ توغرىلىقى بىلەن تونۇلغان بولۇپ، مۇئتە ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

زيد، بن عَلِيّ بن الحسين بن علي بن أبي طالب: (زەيد ئىبنى ئەلى ئىبنى ھۇسەيىن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ 80 ـ 122 / م 699 ـ 740). تەقۋادار ئالىم. شىئە زەيدىيە مەزھىپى مۇشۇ زاتقا نىسبەت بېرىلىدۇ. كۇفىدە شېھىت بولغان.

زَيْد، أبو زيد الهلالي: (زەيد، ئەبۇ زەيدىل ھىلالى). بەنى ھىلال قىسسىلىرىدىكى خەلق قەھرىمانى.

زيدان، جورجي: (زەيدان، جورجى زەيدان) (ھ 1278 ـ 1333 / م 1861 ـ 1914). لىۋانلىق ئەدىب ۋە تارىخشۇناس. ئىلمىي گۈللىنىشنىڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن. قاھىرەگە كۆچۈپ بېرىپ شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "تاريخ التمدن الإسلامي" «تارىخۇتتەمەددۇنىل ئىسلامىي» (ئىسلام مەدەنىيەت تارىخى)، "تاريخ آداب اللغة العربية" «تارىخۇ ئادابىللۇغەتىل ئەرەبىيە» (ئەرەب تىلى ئەدەبىياتى تارىخى) ناملىق ئەسەرلىرى

مەشھۇر. ئۇنىڭ يەنە بىر قاتار تارىخىي رومانلىرىمۇ بار.

الزَّيْدِيَّة: (زەيدىيە). شىئەلەرنىڭ بىر تائىپىسى. زەيد ئىبنى ئەلى ئىبنى ھۈسەيننى ئىمام دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. بۇ مەزھەپ يەمەنگە تارقالغان بولۇپ، ھېلىمۇ شۇ يەردە مەۋجۇت.

زين العابدين بن إبراهيم بن نجم الحنفي: (زەينۇل ئابىدىن ئىبنى ئىبراھىم ئىبنى نەجمۇلھەنەفىي) (ھ ?ـ969 / م ?ـ1562). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى كاتتا ئالىم. نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان. "شرح الكنوز"«شەرھۇل كۇنۇز» نامى بىلەن مەشھۇر بولغان "بحر الرائق" «بەھرۇر رائىق» ناملىق كىتاب ئۇنىڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىندۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇ يەنە "شرح المنار" «شەرھۇل مەنار»، "الأشباه والنظائر" «ئەلئەشباھ ۋەننەزائىر»، "لب الأصول" «لۇببۇل ئۇسۇل»، "الفتاوى" «ئەلفەتاۋا» قاتارلىق مۆتىۋەر ئەسەرلەرنى يازغان.

زَيْنَبُ بنت علي بن أبي طالب: (زەينەب بىنتى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ ?ـ62 / م ?ـ682). كەربالا ئۇرۇشىغا قاتنىشىپ، ئەسىرلەر بىلەن كۇفىگە، ئاندىن شامغا ئېلىپ بېرىلغان. "بطلة كربلاء" «بەتەلەتۇ كەربالا» (كەربالا قەھرىمانى) دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولغان.

زينب بنت محمد: (زەينەب بىنتى مۇھەممەد) (ھ ?ـ8 / م ?ـ630). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەدىچىدىن تۇغۇلغان چوڭ قىزى. ئەبۇلئاس ئىبنى رەبىئكە ياتلىق بولغان.

زيني دحلان (أحمد): (زەينى دەھلان، ئەھمەد) (ھ 1232ـ1304 / م 1817ـ1887). مەككىلىك فەقىھ، تارىخشۇناس. مەككىدە مۇفتى ۋە مۇدەررىس بولۇپ، مەدىنىدە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "الفتوحات الإسلامية" «ئەلفۇتۇھاتۇل ئىسلامىيە» (ئىسلام فەتىھلىرى)، "تاريخ الدولة الإسلامية" «تارىخۇددەۋلەتىل ئىسلامىيە» (ئىسلام تارىخى) ۋە "السيرة النبوية" (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

س

السّاسانيُّون: (ساسانىيۇن). ساسانىيلار. پارسلارنىڭ ئاخىرقى خاندانلىقى بولۇپ، مۇسۇلمانلار مىلادىيە 640-يىلى پېرسىيىنى فەتھى قىلغانغا قەدەر ھۆكۈم سۈرگەن. ئۇنىڭ مەشھۇر ھۆكۈمدارلىرى: شابۇرII (م 309-379)، كىسرا نۇشىرىۋانI (م 531-579)، كىسرا نۇشىرىۋانII (م 590-628)، ئەڭ ئاخىرقى پادىشاھى يەزدەجىرIII. ئۇنىڭ زامانىدا مۇسۇلمانلار پېرسىيىنى فەتھى قىلغان.

ساطِعُ الحُصَري: (ساتىئ ھۇسەرى) (ھ 1299-1390 / م 1881-1970). مەشھۇر ئەرەبىزىم نەزەرىيىچىسى. ئىدېئولوگىيە ۋە تەلىم-تەربىيە ساھەسىدىكى بايراقدار شەخس. يەمەندە تۇغۇلۇپ، قاھىرەدە ۋاپات بولغان. ئەرەب مىللەتچىلىكى پەيلاسوپى دەپ نام ئالغان. «ئەرەب مىللەتچىلىكى»، «ئەرەبىزىم»، «تەربىيە ۋە مەدەنىيەت توغرىسىدا» ناملىق ئەسەرلەر ئۇنىڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىدۇر.

سالم بن عبدالله بن عمر بن الخطاب القرشي العدوي: (سالىم ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر ئىبنىل خەتتابىل قۇرەشىل ئەدەۋىي) (ھ ?-106 / م ?-725). مەدىنىدىكى يەتتە فەقىھنىڭ بىرى، شۇنداقلا تابىئىنلارنىڭ كاتتا ئالىملىرىدىن سانىلاتتى، مەدىنىدە ۋاپات بولغان.

سالم بن معقل: (سالىم ئىبنى مەئقەل) (ھ ?-12 / م ?-633). ساھابىلەرنىڭ چوڭلىرىدىن. ئەمرى ئىبنى ئاسىنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇرئاننى ئابدۇللاھ، سالىم، مۇئاز ۋە ئۇبەي ئىبنى كەئەبتىن ئۆگىنىڭلار».

سامان: (سامان). شەرقىي خۇراساندىكى يۇرت بولۇپ، بەلخكە تەۋە. سامانىيلار دۆلىتى مۇشۇ شەھەرنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان.

السامانيون: (سامانىيۇن). ھىجرىيە 261-390 (م 874-999)-يىللىرى خۇراسان ۋە ماۋەرائۇننەھرگە ھۆكۈمرانلىق قىلغان سۇلالە. بۇ سۇلالە سامان خەداھ دېگەن كىشىگە نىسبەت بېرىلىدۇ. ئۇنىڭ تۆت نەۋرىسى نۇھ، ئەھمەد، يەھيا، ئىلياسلار مەئمۇن خەلىپە تەرىپىدىن سەمەرقەند، پەرغانە، شاش، تاشكەنت ۋە ھىراتتا ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەن ۋالىيلار ئىدى.

سامَرّاء: (سامەرراء). ئىراقنىڭ دەجلە دەرياسى بويىدىكى بىر شەھەرى. بۇ جاي "سر من رأى" «سەررە مەن رائا» (خۇشاللىق شەھەرى) دەپمۇ ئاتىلىدۇ. خەلىپە مۇئتەسىم ھىجرىيە 221 (م 836)-يىلى ئۇنى پايتەخت قىلغان.

السامِري: (سامىرىي). بەنى ئىسرائىل قەۋمى ئىچىدىكى بىر ئادەم. مۇسا ئەلەيھىسسالام يوق چاغدا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قوۋمىنى ئازدۇرۇپ، ئۇلارنى

زىننەت بۇيۇملىرىنى ئوتقا تاشلاشقا بۇيرۇپ، ئۇلار ئۇچۇن ئالتۇندىن موزاي ياسىغان. بەنى ئىسرائىل ھارۇننىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىغا قارىماي شۇ موزايغا چوقۇنغان. ﴿فكذلك ألقى السامري فأخرج لهم عجلا جسدا له خوار﴾ «سامىرىمۇ (ئۆزى ئېلىپ چىققان زىبۇزىننەتلىرىنى) تاشلىدى، سامىرى (ئېرىتىلگەن زىبۇزىننەتلەردىن) ئۇلار ئۇچۇن بىر موزاي ھەيكەل ياسىدى، ئۇنىڭدىن موزاينىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش ئاۋاز چىقاتتى». (قۇرئان كەرىم)

السامِيَّة: (سامىيە). ئۇزاق زامانلاردىن بېرى ئاسىيا، ئافرىقا ئەللىرىدە تارقالغان بەزى تىللارنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى. بۇ تىللارنىڭ بەزىلىرى ئىستېمالدىن قالغان، بەزىلىرى ھازىرمۇ قوللىنىلىۋاتىدۇ.

السّامِيّون: (سامىيلار). يىلتىزى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سامغا تۇتىشىدىغان بەزى مىللەتلەرگە قارىتا ئېيتىلىدۇ. بۇ ئەرەبلەر، ئاكادىيلار، بابىلىيلار، ئاشۇرىيلار، كەنئانلار، فىنىقىيلار، ئىبرانىيلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

السُّبْكِي، عبد الوهاب بن علي تاج الدين: (سۇبكىي، ئابدۇلۋەھھاب ئىبنى ئەلى تاجىددىن) (ھ ?ـ 771 / م ?ـ 1370). شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، دەمەشقتە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرى "طبقات الشافعية الكبرى" «تەبەقاتۇششافىئىيەتىل كۇبرا» (شافىئىي ئۆلىمالىرىنىڭ تەرجىمىھالى) ۋە فىقھىگە ئائىت "جمع الجوامع" «جەمئۇل جەۋامىئ» قاتارلىقلاردۇر.

السجستاني (محمد): (سىجىستانى، مۇھەممەد) (ھ ?ـ 330 / م ?ـ 941). باغدادتا ئۆتكەن تەپسىرشۇناس ۋە تىلشۇناس. ئۇنىڭ "غريب القرآن" «غەرىبۇل قۇرئان» (قۇرئاندىكى قىيىن سۆزلەر) ناملىق كىتابى بار.

السخاوي (علم الدين علي): (سەخاۋى، ئىلمۇددىن ئەلى) (ھ 558ـ 642 / م 1163ـ 1245). قىرائەتشۇناس، تىلشۇناس، گراماتىكىشۇناس. قاھىرەدە شاتىبىدىن تەلىم ئالغان. دەمەشقتە ئولتۇراقلىشىپ قالغان. دەمەشقتە «ئەلفىيە»نىڭ ئاپتورى ئىبنى مالىك ئۇنىڭدىن دەرس ئالغان. ئۇنىڭ "شرح المفصل" «شەرھۇل مۇفەسسەل» ۋە "شرح الشاطبية" «شەرھۇششاتىبىيە» ناملىق كىتابى بار. ئۇ شاتىبىيىگە تۇنجى شەرھ يازغان كىشى بولۇپ، مۇشۇ كىتاب بىلەن داڭق چىقارغان.

السخاوي (شمس الدين محمد): (سەخاۋى، شەمسىددىن مۇھەممەد) (ھ 830ـ 902 / م 1427ـ 1497). مىسىرلىق تارىخشۇناس، مۇھەددىس، ئەدىب. قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، مەدىنىدە ۋاپات بولغان. ئىككى يۈزگە يېقىن كىتاب يازغان. ئون ئىككى توملۇق "الضوء اللامع في أعيان القرن التاسع" «ئەززەۋئۇللامىئ فى ئەئيانىل قەرنىتتاسىئ» (توققۇزىنچى ئەسىردە چاقنىغان نۇرلار)، ھەدىس ئاتالغۇلىرى توغرىسىدا "شرح ألفية العراقي" «شەرھۇ ئەلفىيەتىل ئىراقى»، "المقاصد الحسنة" «ئەلمەقاسىدۇل ھەسەنىيە» (گۈزەل مەقسەتلەر) ۋە "ذيل لتاريخ المقريزي" «زەيلۇل مەقرىزى» ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىدۇر.

سَرَابِيُّون، ابن سرابيون: (سەرابىييۇن، ئىبنى سەرابىييۇن) (ھ ?ـ 334 / م ?ـ 945). جۇغراپىيە ئالىمى بولۇپ، باغدادتا ياشىغان. "صورة الأرض" «سۇرەتۇل ئەرز» (يەر

شارىنىڭ سۇرىتى)، "عجائب الأقاليم السبعة" «ئەجائىبۇل ئەقالىمىسسەبئە» (يەتتە ئىقلىمنىڭ ئاجايىباتلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

السَّرَخْسِي: (سەرەخسى، مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئىبنى سەھل شەمسۇلئەئىممە) (تەخمىنەن ھ ?_490 / م ?_1091). ھەنەفى فىقھشۇناسى. ئوتتۇز قىسىملىق "المبسوط" «ئەلمەبسۇت» ئۇنىڭ مۇھىم ئەسەرلىرىنىڭ بىرىدۇر. ئۇ كىتاب چوڭ فىقھى ئېنسىكلوپېدىيىسى ھېسابلىنىدۇ.

السَّرَّاج، أبو بكر محمد بن السري: (سەرراج، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد) (ھ ?_317 / م ?_929). باغدادلىق تىلشۇناس، گرامماتىكىشۇناس. "كتاب الأصول الكبيرة" «كىتابۇل ئۇسۇلۇل كەبىيرە»، "الشعر والشعراء" «ئەششىئر ۋەششۇئەرا» (شېئىر ۋە شائىرلار)، "شرح كتاب سيبويه" «سىبۋەيە كىتابىنىڭ شەرھى» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

السَّرَّاج، أبو محمد جعفر بن أحمد: (سەرراج، ئەبۇ مۇھەممەد جەئفەر ئىبنى ئەھمەد) (ھ ?_500 / م ?_1106). يازغۇچى، فەقىھ. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. "مصارع العشاق" «مەسارىئۇل ئۇششاق» (ئاشىقلار جەڭگاھى)، "مناقب السودان" «مەناقىبۇسسۇدان» (سۇدانىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

سُرَيْج، ابن سُرَيْج، أحمد بن عمر: (ئىبنى سۇرەيج، ئەھمەد ئىبنى ئۇمەر) (ھ ?_306 / م ?_918). شافىئىي مەزھىپىدىكى فىقھشۇناس بولۇپ، قازىلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن. ئۇ ھاياتىدا نۇرغۇن ئەسەر يازغان. ئۇلارنىڭ ئاساسلىقى "الودائع لنصوص الشرائع" «ئەلۋەدائىئ لىنۇسۇسىششەرائىئ» ناملىق كىتابىدۇر.

السَّرِيُّ الرَّفَّاءُ، السَّرِيُّ بن أحمد: (سەرىيۇررەففا، سەرىي ئىبنى ئەھمەد) (ھ ?_366 / م ?_976). ئىراقنىڭ مەۋسىل شەھرىدە تۇغۇلغان بولۇپ، شائىر ۋە ئەدىب. سەيفۇددەۋلە بىلەن قويۇق ئالاقىدە ئۆتكەن. باغدادتا ھايات كەچۈرگەن. "المحب والمحبوب والمشموم والمشروب" «ئەلمۇھىببۇ ۋەلمەھبۇب ۋەلمەشمۇمۇ ۋەلمەشرۇب» (ئاشىق-مەشۇق) ناملىق شېئىري دىۋانى بار.

السُريانية: (سۇريانىيە). سۇريان تىلى. سامى تىللىرىنىڭ تارمىقى بولغان ئارامىيە تىلى. بۇ تىل سۇرىيە ۋە ئىراقنىڭ بەزى رايونلىرىدا ھازىرمۇ قوللىنىلىدۇ.

سَعْدُ بنُ أبي وَقّاص: (سەئد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس) (ھ ?_55 / م ?_675). ئۇلۇغ ساھابە، مەشھۇر قوماندان. تۇنجى تۈركۈمدە ئىسلامغا كىرگەنلەرنىڭ بەشىنچىسى. جەننەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلگەن ئون ساھابىنىڭ بىرى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ھەممە ئۇرۇشلارغا قاتناشقان، پارسنى فەتھى قىلىشتا مۇسۇلمانلار قوشۇنىغا قوماندانلىق قىلغان.

سعد بن ربيع بن عمرو الأنصاري: (سەئد ئىبنى رەبىئ ئىبنى ئەمرىل ئەنسارى) (ھ ?_3 / م ?_625). كاتىپ ساھابە، ئەقەبە بەيئىتىگە قاتناشقان ۋەكىللەرنىڭ بىرى. بەدر ئۇرۇشىغا قاتناشقان، ئوھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

سَعْدُ بنُ عبادة: (سەئد ئىبنى ئۇبادە) (ھ ?_14 / م ?_635). ئۇلۇغ ساھابە. خەزرەج قەبىلىسىدىن. ئوھۇد ۋە خەندەك ئۇرۇشلىرىغا قاتناشقان. ھەۋراندا ۋاپات بولغان.

سَعْدُ بنُ معاذ: (سەئد ئىبنى مۇئاز) (ھ ?ـ 6 / م ?ـ627). ئۇلۇغ ساھابە. ئەۋس قەبىلىسىنىڭ باشلىقى. بەدرى ئۇرۇشىدا ئەۋس قەبىلىسىنىڭ بايراقدارى بولغان. ئوھۇد ئۇرۇشىغا قاتناشقان. خەندەك ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

سَعد، ابن سعد: محمد الزهري: (سەئد، ئىبنى سەئد، مۇھەممەد زۇھرى) (ھ ?ـ 230 / م ?ـ 845). تارىخشۇناس، مۇھەددىس، ھاپىز. "كتاب الطبقات الكبرى" «كىتابۇ تەبەقاتىل كۇبرا» (ساھابىلەرنىڭ تەرجىمھالى) ناملىق كىتاب ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر ئەسىرىدۇر.

سعدي، الشيرازي: (سەئدى، شەيخ شىرازى) (ھ 590 ـ 689 / م 1193 ـ 1291). ئىرانلىق شائىر، ئەدىب. شىرازدا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ئىلىم تەھسىل قىلغان. ئۇنىڭ پارس تىلىدا يېزىلغان "بوستان" «بوستان»، "جلستان" «گۈلىستان» ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ۋە شېئىرلىرى بىرقانچە تىلغا، جۈملىدىن ئۇيغۇر تىلىغىمۇ تەرجىمە قىلىنغان.

سعود، ابن سعود عبد العزيز: (سۇئۇد، ئىبنى سۇئۇد ئابدۇلئەزىز) (ھ 1298 ـ 1373 / م 1880 ـ 1953). سەئۇدىي ئەرەبىستانى مەملىكىتىنىڭ قۇرغۇچىسى. 1932 ـ يىلى سەئۇدىي ئەرەبىستانىنىڭ پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرغان.

سعود، ابن سعود، محمد: (سۇئۇد، ئىبنى سۇئۇد مۇھەممەد) (ھ ?ـ 1179 / م ?ـ 1765). سۇئۇدىيە ئائىلىسىنىڭ نەجدەدىكى ئۇرۇق ئەجدادلىرى.

السُّعُوْدِيَّةُ، المملكة العربية: (سۇئۇدىيە، ئەرەب مەملىكىتى). پادىشاھ ئابدۇلئەزىز ئىبنى سۇئۇد 1351 (م 1932) ـ يىلى قۇرغان ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى ئەرەب ئىسلام دۆلىتى بولۇپ، پايتەختى رىياد.

سَعِيدُ بن البطريق: (سەئىد ئىبنى بىترىق) (ھ 263 ـ 328 / م 877 ـ 940). تېۋىپ، تارىخشۇناس. ئۇنىڭ تارىخقا ئائىت "نظم الجوهر" «نەزمۇل جەۋھەر» ناملىق كىتابى بار.

سعيد بن جبير: (سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئەبۇ مۇھەممەد). ئەيىنى دەۋردىكى فىقھى پېشۋاسى. بۇ زات ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر قاتارلىق ساھابىلەردىن ئىلىم ئۆگەنگەن. پەتىۋا ئىشلىرىدا ناھايىتى پۇختا بولۇپ، كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا يۈز بەرگەن خىلمۇخىل مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسىگە جاۋاب بېرىپ، مۇسۇلمانلار جامائىتىنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئېھتىياجىنى قاندۇرغان. قىرىق توققۇز يېشىدا ۋاپات بولۇپ، ۋاسىت دېگەن جايغا دەپنە قىلىنغان.

سعيد بن زيد بن عمر بن طفيل القرشي (أبو الأعور): (سەئىد ئىبنى زەيد ئىبنى ئۇمەر ئىبنى تۇفەيلىل قۇرەشىي، ئەبۇلئەئۇەر) (ھ ?ـ 51 / م ?ـ 671). جەننەت بىلەن بېشارەت بېرىلگەن ئون ساھابىنىڭ بىرى. رەسۇلۇللاھ بىلەن بارلىق جەڭلەرگە قاتناشقان ۋە يەرمۇك ۋە دەمەشىق مۇھاسىرىسىگە قاتناشقان. دەمەشىققە ۋالىي بولغان. 48 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

سعيدُ بن العاص: (سەئىد ئىبنى ئاس) (ھ ?ـ 51 / م ?ـ 671). ساھابە، مەشھۇر ھەربىي قوماندان. كۇفە ۋە مەدىنىگە ۋالىي بولغان.

سعيد بن مسيب: (سەئىد ئىبنى

مۇسەييەب) (ھ 2ـ 91 / م 623ـ 710). مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى مەشھۇر يەتتە فەقىھنىڭ بىرى. تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن. مۇجتەھىدلىك دەرىجىسىگە يەتكەن زات. مۇئمىنلەرنىڭ ئانىلىرى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى)دىن ھەدىس ئۆگەنگەن. شۇنداقلا ئەبۇ ھۇرەيرە، سەئىد ئىبنى ۋەققاس قاتارلىقلاردا ئىلىم تەھسىل قىلغان. ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر شەرئەت مەسىلىلىرىدە پەتىۋا سورىغانلارغا سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ ئالدىغا بېرىشنى جېكىلەيتتى.

سعيد بن منصور بن شعبة الخراساني (أبو عثمان): (سەئىد ئىبنى مەنسۇر ئىبنى شۇئبەتۇلخۇراسانى، ئەبۇ ئوسمان) (ھ ?ـ 227 / م ?ـ 842). ھەدىسشۇناس، ئالىم. "السنن" «ئەسسۇنەن»، "التفسير" «ئەتتەپسىر» قاتارلىق كىتاپلارنى يازغان. ئىمام ئەھمەد، ئىمام دارىمى، ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد قاتارلىق مۇھەددىس ئالىملار ئۇنىڭدىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئۇ راستچىل، ئىشەنچىلىك، ئىلىم تارقىتىشقا ناھايىتى ھېرىس ئالىملاردىن ئىدى. مەككىدە ۋاپات بولغان.

السَّفّاحُ، عبد الله بن محمد، أبو العباس: (سەففاھ، ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئەبۇلئەبباس) (ھ ?ـ 136 / م ?ـ 754). ئابباسىيە دۆلىتىنى قۇرغان ھەم دۆلەتنىڭ تۇنجى خەلىپىسى بولغان.

السَّفّاريني، محمد بن أحمد أبو العون: (سەفارىنى، مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئەبۇلئەۋن) (ھ ?ـ 1188 / م ?ـ 1774). ئەتقىقاتچى، ھەنبەلىيە مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئۇنىڭ "لوائح الأنوار البهية" «لەۋائىھۇل ئەنۋارىل بەھىيە» ناملىق ئەسىرى بار.

سُفْيانُ الثَّوْرِيُّ، بن سعيد أبو عبد الله: (سۇفيان سەۋرى ئىبنى سەئىد ئەبۇ ئابدۇللاھ) (ھ ?ـ 161 / م ?ـ 778). مەشھۇر مۇھەددىس، ئۆلىما. كۇفىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. "الجامع الكبير" «ئەلجامىئۇل كەبىر»، "الجامع الصغير" «ئەلجامىئۇسسەغىر»، "الفرائض" «ئەلفەرائىز» ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

سفيان بن عيينة بن ميمون: (سۇفيان ئىبنى ئۇيەينە ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 107ـ 198 / م 725ـ 815). تابىئىنلاردىن بولۇپ، ھەدىسشۇناس ۋە مۇجتەھىد. ناھايىتى تەقۋادار، تولىمۇ چېچەن بولۇپ، تۆت يېشىدا قۇرئاننى، ئالتە-يەتتە ياش ۋاقىتلىرىدا نۇرغۇن ھەدىسلەرنى يادقا ئېلىپ بولغان. «مەككە مۇكەررەمە ھەدىسشۇناسى» دەپ نام ئالغان.

السُّكَّرِيُّ، أبو سعيد الحسن بن الحسين: (سۇككەرىي، ئەبۇ سەئىد ھەسەن ئىبنى ھۇسەين) (ھ 212ـ 275 / م 827ـ 888). ئالىم، ئەدىب. "النبات" «ئەننەبات» (ئۆسۈملۈك)، "الوحوش" «ئەلۋۇھۇش» (ياۋايىلار) قاتارلىق نۇرغۇن كىتابلارنى يازغان.

يوسف بن محمد أبو يعقوب سراج الدين (الخوارزمي السكاكي): (يۈسۈف ئىبنى مۇھەممەد سىراجىددىن، خارەزمى، سەككاكى) (ھ ?ـ 626 / م ?ـ 1229). خارەزىملىق ئالىم. تىلشۇناسلىق. كۆپ ئەسەر يازغان. ئۇنىڭ ئىچىدە "مفتاح العلوم" «مىفتاھۇلئۇلۇم» (ئىلىملار ئاچقۇچى) ناملىق ئەسىرى ئەڭ مەشھۇر بولۇپ، ئۇن ئىككى يەننى ئۆز ئىچىگە ئالغان مەسلى يوق كىتابدۇر. بۇ زات چىڭگىزخاننىڭ ئوغلى چاغاتايخاننىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى بولۇپ، ئۇنىڭ دەۋرىدە كاتتا

مۇسەييەب) (ھ 2ـ91 / م 623ـ710). مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى مەشھۇر يەتتە فەقىھنىڭ بىرى. تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن. مۇجتەھىدلىك دەرىجىسىگە يەتكەن زات. مۇئمىنلەرنىڭ ئانىلىرى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرى)دىن ھەدىس ئۆگەنگەن. شۇنداقلا ئەبۇ ھۇرەيرە، سەئىد ئىبنى ۋەققاس قاتارلىقلاردا ئىلىم تەھسىل قىلغان. ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر شەرىئەت مەسىلىلىرىدە پەتىۋا سورىغانلارغا سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ ئالدىغا بېرىشنى جېكىلەيتتى.

سعيد بن منصور بن شعبة الخراساني (أبو عثمان): (سەئىد ئىبنى مەنسۇر ئىبنى شوئبەتۇلخۇراسانى، ئەبۇ ئوسمان) (ھ ?ـ227 / م ?ـ842). ھەدىسشۇناس، ئالىم. "السنن" «ئەسسۇنەن»، "التفسير" «ئەتتەپسىر» قاتارلىق كىتاپلارنى يازغان. ئىمام ئەھمەد، ئىمام دارىمى، ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد قاتارلىق مۇھەددىس ئالىملار ئۇنىڭدىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئۇ راستچىل، ئىشەنچىلىك، ئىلىم تارقىتىشقا ناھايىتى ھېرىس ئالىملاردىن ئىدى. مەككىدە ۋاپات بولغان.

السَّفّاحُ، عبد الله بن محمد، أبو العباس: (سەففاھ، ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئەبۇلئەبباس) (ھ ?ـ136 / م ?ـ754). ئاببباسىيە دۆلىتىنى قۇرغان ھەم دۆلەتنىڭ تۇنجى خەلىپىسى بولغان.

السَّفّاريني، محمد بن أحمد أبو العون: (سەفارىنى، مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئەبۇلئەۋن) (ھ ?ـ1188 / م ?ـ1774). تەتقىقاتچى، ھەنبەلىيە مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئۇنىڭ "لوائح الأنوار البهية" «لەۋائىھۇل ئەنۋارىل بەھىيە» ناملىق ئەسىرى بار.

سُفْيانُ الثَّوْرِيُّ، بن سعيد أبو عبد الله: (سۇفيان سەۋرى ئىبنى سەئىد ئەبۇ ئابدۇللاھ) (ھ ?ـ161 / م ?ـ778). مەشھۇر مۇھەددىس، ئۆلىما. كۇفىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. "الجامع الكبير" «ئەلجامىئۇل كەبىر»، "الجامع الصغير" «ئەلجامىئۇسسەغىر»، "الفرائض" «ئەلفەرائىز» ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

سفيان بن عيينة بن ميمون: (سۇفيان ئىبنى ئۇيەينە ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 107ـ198 / م 725ـ815). تابىئىنلاردىن بولۇپ، ھەدىسشۇناس ۋە مۇجتەھىد. ناھايىتى تەقۋادار، تولىمۇ چېچەن بولۇپ، تۆت يېشىدا قۇرئاننى، ئالتە-يەتتە ياش ۋاقتىلىرىدا نۇرغۇن ھەدىسلەرنى يادقا ئېلىپ بولغان. «مەككە مۇكەررەمە ھەدىسشۇناسى» دەپ نام ئالغان.

السُّكَّرِيُّ، أبو سعيد الحسن بن الحسين: (سۇككەرىي، ئەبۇ سەئىد ھەسەن ئىبنى ھۇسەين) (ھ 212ـ275 / م 827ـ888). ئالىم، ئەدىب. "النبات" «ئەننەبات» (ئۆسۈملۈك)، "الوحوش" «ئەلۋۇھۇش» (ياۋايىلار) قاتارلىق نۇرغۇن كىتابلارنى يازغان.

يوسف بن محمد أبو يعقوب سراج الدين (الخوارزمي السكاكي): (يۇسۇف ئىبنى مۇھەممەد سىراجىددىن، خارەزمى، سەككاكى) (ھ ?ـ626 / م ?ـ1229). خارەزىملىق ئالىم. تىلشۇناسلىق. كۆپ ئەسەر يازغان. ئۇنىڭ ئىچىدە "مفتاح العلوم" «مىفتاھۇلئۇلۇم» (ئىلىملار ئاچقۇچى) ناملىق ئەسىرى ئەڭ مەشھۇر بولۇپ، ئون ئىككى پەننى ئۆز ئىچىگە ئالغان مىسلى يوق كىتابدۇر. بۇ زات چىڭگىزخاننىڭ ئوغلى چاغاتايخاننىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى بولۇپ، ئۇنىڭ دەۋرىدە كاتتا

قىلغان. ئۇنىڭغا قۇشلارنىڭ تىلىنى بىلدۈرگەن. شامال ۋە جىنلارنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن. سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام قۇددۇس شەھرى ئەتراپىغا سېپىل سوقتۇرغان. قۇرۇلۇش ئىشلىرىغا، جەڭ ئاتلىرىنى مەشىق قىلدۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن. ئىبنى ئىسهاقنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام قىرىق يىل پادىشاھ بولغان، ئەللىك ئىككى يىل ئۆمۈر كۆرگەن.

سُلَيْمَانُ القانوني (سليمان الأول): (سۇلەيمان قانۇنى ‹بىرىنچى سۇلەيمان›) (ھ 900-974 / م 1494-1566). ئوسمانىيلار سۇلتانلىرىنىڭ ئونىنچىسى. مەشھۇر قانۇنشۇناس. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئوسمان ئىمپېرىيىسى سەلتەنەتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە يەتكەن.

السُّلَيْمانية: (سۇلەيمانىيە). ئىراقتىكى بىر شەھەر. كۆپىنچە ئاھالىسى كورد. سۇلەيمانىيە رايونىنىڭ مەركىزى. ھىجرىيە 1191-يىلى (مىلادىيە 1778-يىلى) بەرپا قىلىنغان.

السمرقندي (علاء الدين): (سەمەرقەندى، ئەلائۇددىن) (تەخمىنەن ھ ?-575 / م ?-1180). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى داڭلىق فەقىھ. بۇخارادا ۋاپات بولغان. قىزى فاتىمەنى ئۆزى ئوقۇتۇپ يېتىشتۈرگەن ۋە ئۇنى فەقىھ كاسانىغا ياتلىق قىلغان. سەمەرقەندىنىڭ "تحفة الفقهاء" «توھفەتۇل فۇقەھا» (فەقىھلەرنىڭ تۆھپىسى) ناملىق كىتابى بار.

السمرقندي (نجيب الدين): (سەمەرقەندى، نەجىبۇددىن) (ھ ?-619 / م ?-1222). فەخرىددىن رازى بىلەن زامانداش تېۋىپ. تاتارلار ھىراتقا بېسىپ كىرگەندە ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇ كېسەللەرگە دىئاگنوز قويۇش ۋە داۋالاش توغرىسىدا يازغان "الأسباب والعلامات" «ئەلئەسباب ۋەلئەلامات» (كېسەل بولۇش سەۋەبلىرى ۋە كېسەللىك ئالامەتلىرى) ناملىق كىتابى بىلەن داڭق چىقارغان.

السمرقندي (شمس الدين): (سەمەرقەندى، شەمسىددىن) (تەخمىنەن ھ ?-690 / م ?-1291). لوگىكا ئالىمى، ئاسترونوم ۋە ئەدىب. ئۇنىڭ "آداب السمرقندي" «ئادابۇسسەمەرقەندى» دەپ تونۇلغان "رسالة في آداب البحث" «ئادابۇل بەھس» (تەتقىقات قائىدىلىرى) ناملىق ئەسىرى بار. بۇ كىتاب مۇشۇ پەندىكى ئەڭ مەشھۇر ئەسەرلەرنىڭ بىرى. ئۇنىڭ يەنە لوگىكا (مەنتىق) توغرىسىدا "قسطاس الميزان" «قىستاسۇل مىزان» (ئادىل تارازا) ناملىق كىتابى بار.

السمرقندي (أبو القاسم الليثي): (سەمەرقەندى، ئەبۇلقاسىم لەيسى) (ھ ?-877 / م ?-1473). فەقىھ، تىلشۇناس، ئەدىب. ئۇنىڭ "الرسالة السمرقندية" «ئەررىسالەتۇسسەمەرقەندىيە» (سەمەرقەندى ماقالىلىرى)، "بلوغ الأرب من تحقيق استعارات العرب" «بۇلۇغۇل ئەرەب مىن تەھقىقى ئىستىئاراتىل ئەرەب» (ئەرەب تىلى ئىستىئارەسى توغرىسىدا) ۋە ھەنەفىي فىقھى توغرىسىدىكى "مستخلص الحقائق في شرح كنز الدقائق" «مۇستەخلەسۇل ھەقائىق فى شەرھى كەنزىددەقائىق» (كەنزە دەقائىقنىڭ شەرھى) ناملىق كىتابلىرى بار.

السموأل (ابن عاديا): (سەمەۋئەل، ئىبنى ئادىيا) (تەخمىنەن م ?-560). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن يەھۇدىي شائىر. ئەبلەق سېپىلنىڭ قورغۇچىسى. ئۇ ئىمرىئۇلقەيسنىڭ ئامانىتىنى قوغداش يولىدا ئوغلىنى پىدا قىلغانلىقى ئۈچۈن، ۋاپادارلىقتا تەمسىل

قىلىنىلىدۇ. ئۇنىڭ مەشھۇر بىر قەسىدىسى بار.

سُمَيَّةُ، أم عمار: (سۇمەييە، ئۇممۇ ئەممار) (م ?_615). سۇمەييە، ئەممار ئىبنى ياسىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئانىسى بولۇپ، بۇ بىر ئائىلە كىشىلىرى تۇنجى مۇسۇلمان بولغانلاردىن. قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئۇلارنى قاتتىق قىينىغان. ئەبۇ جەھىل سۇمەييەنى قىيناپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن. ئۇ مۇسۇلمانلار ئىچىدىن شېھىت بولغانلارنىڭ تۇنجىسى.

سنان بن ثابت (أبو سعيد): (سەنان ئىبنى سابىت، ئەبۇ سەئىد) (ھ ?_331 / م ?_943). ھىرەلىك، سابىئى دىنىدىكى تېۋىپ. باغدادتا ياشىغان. مۇقتەدىر زامانىدىكى تېۋىپلارنىڭ پېشۋاسى بولۇپ، قاھىر ۋە رازى قاتارلىق خەلىپىلەرنىڭ خىزمىتىدە بولغان.

السِّنْدبادُ البحري: (سىندباد بەھرى). «دېڭىز ساياھەتچىسى سىندباد». ئەپسانىۋى قەھرىمان. ئۇنىڭ دېڭىز سەپىرى ۋە ئاجايىپ سەرگۈزەشتىلىرى "ألف ليلة وليلة" «ئەلفۇ لەيلەتىن ۋە لەيلە» (مىڭبىر كېچە) ھېكايىلىرىدە بايان قىلىنغان.

سِنِمّار: (سىنىممار). رۇملۇق بىناكار، نوئمانغا بىر ساراي سالغان بولۇپ، ئۇنى مىسلىسىز ياخشى سالغان. نوئمان باشقا يەنە مۇشۇنداق سارايىنىڭ سېلىنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنى بىنانىڭ ئۈستىدىن تاشلاپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن. ئەرەبلەردە ياخشىلىققا يامانلىق قىلغۇچىلارغا "جوزي جزاء سنمار" «جۇزىيە جەزائە سىنىممار» (سىنىممارنىڭ جازالانغىنىدەك جازالاندى) دېيىلىدىغان تەمسىل مانا شۇنىڭدىن كېلىپ چىققان.

السَّنُوسيّ (أبو عبد الله محمد): (سەنۇسى، ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد) (ھ ?_895 / م ?_1489). مالىكىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. يېتۈك ئالىم. ئۇنىڭ ئەقىدە توغرىسىدا يازغان "عقيدة أهل التوحيد" «ئەقىدەتۇ ئەھلى تەۋھىد» (ئەھلى تەۋھىد ئەقىدىسى) ۋە "العقيدة الكبرى" «ئەلئەقىدەتۇل كۇبرا» (چوڭ ئەقىدە)، "أم البراهين" «ئۇممۇل بەراھىن» (تۈپ دەلىللەر) ۋە "العقيدة الصغرى" «ئەلئەقىدەتۇسسۇغرا» (كىچىك ئەقىدە) ناملىق كىتابلىرى ۋە ئالگېبرا ھەققىدە يازغان "شرح مقدمات الجبر والمقابلة" «شەرھى مۇقەددىماتىل جەبەرى ۋەلمۇقابەلە» (ئالگېبرا مۇقەددىمىگە شەرھ) ناملىق كىتابى، يەنە "شرح جمل الخونجي" «شەرھى جۇمەلىل خونىجى» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

السنوسي أبو عبدالله محمد بن علي: (سەنۇسى، ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئىبنى ئەلى) (ھ 1201_1275 / م 1787_1859). ئالجىرىيىلىك تەرىقەت پېشۋاسى. مۇستەغانىمدا تۇغۇلغان، فاستا ئوقۇغان. سەنۇسىيە تەرىقىتىگە ئاساس سالغان. لىۋىيىدىكى يېشىل تاغدا "الزاوية البيضاء" «ئەززاۋىيەتۇل بەيزا» (ئاق خانىقا)نى بىنا قىلغان. ئۇ جوغبۇبتىكى خانىقاغا كۆچۈپ كەتكەن. ئۇنىڭ مەقبەرىسى شۇ يەردە. ئۇنىڭ "الدر السنية في أخبار السلالة الإدرسية" «ئەددۇررۇسسەنىيە فى ئەخبارىسسۇلالەتىل ئىدرىسسىيە» (ئىدرىسسىيە سۇلالىسىنىڭ تارىخى)، "بغية القاصد" «بۇغيەتۇل قاسىد» (كۆزلىگۈچىنىڭ مەقسىتى)، "شفاء الصدر" «شىفائۇسسەدر» (يۈرەك داۋاسى) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

السُّهْرَوَرْدِي، أبو الفتوح شهاب الدين يحيى بن حبس: (سوھرەۋەردى، ئەبۇلفەتتۇھ شىھابىددىن يەھيا ئىبنى ھەبەس) (ھ 549_

587 / م 1154 ـ 1191). ئىشراقىيە مەزھىپىدىكى پەيلاسوپ. ئىراننىڭ سوھرەۋەرد دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. ئۇنىڭ "المقاومات" «ئەلمۇقاۋەمات»، "هياكل النور" «ھەياكىلىننۇر»، "حكمة الإشراق" «ھېكمەتۇل ئىشراق» ناملىق نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار. ئۇ زىندىق دەپ قارىلىپ ھەلەبتە ئۆلتۈرۈلگەن.

السُّهْرَوَرْدِي، أبو حفص عمر بن محمد شهاب الدين: (سوھرەۋەردى، ئەبۇ ھەفسى ئۆمەر ئىبنى مۇھەممەد شىھابىددىن) (ھ 540 ـ 632 / م 1145 ـ 1234). تەرىقەت پېشۋاسى، شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئۇنىڭ "عوارف المعارف" «ئەۋارىفۇل مەئارىف» ناملىق كىتابى بار. بۇ كىشى تەسەۋۋۇپ ئىلمىدىكى سوھرەۋەردىيە سۇلۇكىغا ئاساس سالغان.

سَهْلُ بن هارون: (سەھل ئىبنى ھارۇن) (ھ ؟ ـ 215 / م ؟ ـ 830). ئابباسىيلار دەۋرىدە ئۆتكەن يازغۇچى. خەلىپە مەئمۇن ئۇنى بەيتۇلھىكمەت كۇتۇپخانىسىنى باشقۇرۇشقا مەسئۇل قىلغان. "تدبير الملك والسياسة" «تەدبىرۇلمۇلۇك ۋەسسىياسە» (پادىشاھلىق ۋە سىياسەت تەدبىرلىرى)، "ثعلة وعفراء" «سۇئلەتۇن ۋە ئەفرا» ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

سهل التستري: (سەھلى تەسەتتۇرى) (ھ ؟ ـ 283 / م ؟ ـ 896). داڭلىق تەرىقەت ئەرباپى ۋە كالامشۇناس. تەسەددۇردا تۇغۇلغان. بەسرەگە پالىنىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "تفسير القرآن" «تەفسىرۇل قۇرئان» (قۇرئان تەپسىرى) ۋە "مجموعة أجوبة" «مەجمۇئەتۇ ئەجۇۋبە» (جاۋابلار) ناملىق ئەسەرلىرى بار. سالىمىيە مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى بولغان مۇھەممەد ئىبنى سالىم ۋە مەنسۇر ھەللاج ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدۇر.

السُّودانُ (جمهورية السودان): (سۇدان «سۇدان جۇمھۇرىيىتى»). شەرقىي ئافرىقىدىكى ئەرەب جۇمھۇرىيىتى، پايتەختى خارتۇم. ئۇممۇ دەرمان، سۇدان بەھرى، ئەتبەرە، بورسۇدان ئۇنىڭ مەشھۇر شەھەرلىرىدۇر.

سودة بنت زمعة: (سەۋدە بىنتى زەمئە) (ھ ؟ ـ 54 /؟ ـ 674م). رەسۇلۇللاھنىڭ خەدىچە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋاپات بولغاندىن كېيىن نىكاھىغا ئالغان ئايالى.

السُّوَيْس: (سۇۋەيش). 1. مىسىردىكى سۇۋەيش قولتۇقىدىكى بىر پورت شەھىرى، سۇۋەيش رايونىنىڭ مەركىزى. 2. سۇۋەيش قانىلى. بۇ قانال بور سەئىد بىلەن سۇۋەيش شەھىرى ئارىلىقىدا بولۇپ، قىزىل دېڭىزنى ئوتتۇرا دېڭىزغا تۇتاشتۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى 168 كىلومېتىر. ھىجرىيە 1276 ـ 1286 (م 1859 ـ 1869) ـ يىللىرى قېزىلغان. رەئىس جامال ئابدۇناسىر ئۇنى ھىجرىيە 1376 (م 1956) ـ يىلى دۆلەت ئىلكىگە ئۆتكۈزۈۋالغان.

سِيبَوَيْهِ: أبو بشر عمرو بن عثمان: (سىبۇۋەيە، ئەبۇ بىشر ئەمرى ئىبنى ئوسمان). (تەخمىنەن ھ ؟ ـ 180 / م ؟ ـ 796). تىلشۇناس ۋە گرامماتىكىشۇناس ئالىم. بەسرەلىك. ئۇنىڭ گرامماتىكىغا دائىر "الكتاب" «ئەلكىتاب» ناملىق كىتابى بار. ئۇ بەسرە گرامماتىكا ئىلمىنىڭ پېشۋاسى دەپ قارىلىدۇ.

سِيدَه، ابن سيده: علي بن إسماعيل: (سەيدە، ئىبنى سەيدە، ئەلى ئىبنى ئىسمائىل) (ھ 398 ـ 459 / م 1007 ـ 1066). ئەندەلۇسلۇق تىلشۇناس، ئەدىب بولۇپ، ئەما ئىدى.

"المحكـــــم" «ئەلمۇھكەم»، "المخــــــصص" «ئەلمۇخەسسەس» قاتارلىق لۇغەت كىتابلىرى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

السيرافي، أبو سعيد الحسن بن عبد الله: (سىيرافىي، ئەبۇ سەئىد ھەسەن ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 283_369 / م 897_979). گرامماتىكا ئالىمى. ئۇ ئەسلى ئىران سىرافتىن، باغدادتا ۋاپات بولغان. "شرح كتاب سيبويه" «شەرھى كىتابى سىبۇيەھ»، "الإقنــاع" «ئەلئىقنا»، "صنعة الشعر" «سەنئەتۇششىئر» (شېئىرىيەت ماھارىتى) ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىندۇر.

سيرةُ ابن هشام: (سىيرەتى ئىبنى ھىشام). ئىبنى ھىشام يازغان رەسۇلۇللاھنىڭ تەرجىمھالى توغرىسىدىكى ئەڭ ئىشەنچلىك ئەسەر ھېسابلىنىدۇ. ئىبنى ھىشام بۇ كىتابىتا ئىبنى ئىسھاقنىڭ "المغازي والسير" «ئەلمەغازى ۋەسسىيەر» كىتابىغا ئاساسلانغان.

سيرة بني هلال: (سىيرەتى ئىبنى ھىلال). چوڭ ھەجىملىك ئەرەب خەلق قىسسىسى. بۇ ئەسەردە قەھرىمانلىق ۋەقەلىرى، قەيس قەبىلىلىرىنىڭ يەمەندىن نەجىدكە، ئاندىن مىسىردىن ئۆتۈپ مەغرىبكە كۆچۈشى ۋە بەنى ھىلال قەبىلىسىنىڭ تۇنىستىكى خەلىپە رەناتى بىلەن بولغان كۈرەشلىرى تەسۋىرلىنىدۇ.

سيرة سيف بن ذي يزن: (سىيرەتى سەيف ئىبنى زىي يەزىن). چوڭ ھەجىملىك ئەرەب خەلق قىسسىسى. ئەسەر قەھرىمانى ھىميەرلىك پادىشاھ سەيف ئىبنى زىي يەزىن ھىميەرى (م ?_574). ئۇ ھەبەشلەرنى يەمەن شەھەرلىرىدىن سۈرۈپ چىققان. بۇ قىسسە ھىجرىيە 8_9 (م 14_ۋە 15)_ئەسىرلەر ئارىلىقىدا بارلىققا كەلگەن، ئۇنىڭدا فانتازىيە ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ.

سيرة الظاهر بيبرس: (سىرەتى زاھىر بىبىرس). چوڭ ھەجىملىك ئەرەب خەلق قىسسىسى. ئۇنىڭ باش قەھرىمانى زاھىر بىبىرس (مىسىر). بۇ قىسسىدە زاھىر بىبىرس ئەھلىسەلىپ ئۇرۇشلىرى ۋە موڭغۇللارنىڭ ھۇجۇملىرىنى توسۇشتا ھەل قىلغۇچ رول ئوينىغان قەھرىمان سۈپىتىدە تىلغا ئېلىنىدۇ.

سيرة عنترة (أو عنتر): (سىيرەتى ئەنتەرە). چوڭ ھەجىملىك ئەرەب خەلق قىسسىسى. ئۇ شېئىرىي ھەم نەسرىي ئۇسلۇبتا يېزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭ باش قەھرىمانى جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن ئەبۇس قەبىلىسىدىن بولغان شائىر ئەنتەرە ئىبنى شەدداد ئەبەسىدۇر. ئۇ ئۆزىنىڭ باتۇرلۇقى ۋە چەۋەندازلىقى بىلەن مەشھۇر بولغان.

سِيلانُ (جمهورية سري لانكا): (سەيلان (سىرلانكا جۇمھۇرىيىتى)). ھىندى ئوكيانىدىكى بىر ئارال دۆلەت، پايتەختى كولومبو. ئەرەبلەر قەدىمدە ئۇنى "سرنديب" «سىير نەدىب» دەپ ئاتايتتى.

سينا، سيناء: (سىينا). مىسىردىكى ئۈچ بۇرجەك يېرىم ئارال. ئۇ ئافرىقىنى ئاسىيا بىلەن باغلاپ تۇرىدۇ، كان بايلىقى ۋە نېفتى مول. تارىخىي، سىياسىي ۋە دىنىي جەھەتتە ئىستراتېگىيىلىك جاي ھېسابلىنىدۇ.

السيوطي، جلال الدين عبد الرحمن: (سۇيۇتى، جالالۇددىن ئابدۇرراھمان ئىبنى ئەبۇ بەكرى) (ھ 849_912 / م 1445_1055). كۆپ تەرەپلىمىلىك بىلىمگە ئىگە ئالىم. تەپسىر، ھەدىس، تىل ۋە گرامماتىكا ھەققىدە نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان. قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئۈچ يۈز پارچىدىن ئاشىدۇ. ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىن تەپسىر ھەققىدە "تفسير الجلالين" «تەفسىرۇل جەلالەين»، "الدر المنثور في التفسير المأثور" «ئەددۇررۇل مەنسۇر فىتتەفسىرىل مەئسۇر»، گىراماتىكا ھەققىدە "همع الهوامع" «ھەمئۇل ھەۋامىئ»، "المزهر" «ئەلمۇزھىر»، مىسىر تارىخى توغرىسىدا "بغية الوعاة في طبقات اللغويين والنحاة" «بەغيەتۇل ۋۇئات فى تەبقاتىل لۇغۋىيىن ۋەننۇھات» قاتارلىق 500 پارچىدىن ئارتۇق ئەسىرى بار.

السيّد، أحمد لطفي: (سەييد، ئەھمەد لۇتفى) (ھ 1289 ـ 1383 / م 1872 ـ 1963). مىسىرلىق مۇتەپەككۇر، سىياسىيون. يېڭى ئىدىيۇى گۈللىنىش ھەرىكىتىگە زور تەسىر كۆرسەتكەن. ئۇ مىسىرنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى، مۇئاۋىن باش مىنىستىر، قاھىرە ئەرەب تىلى جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى بولغان.

سَيِّد درويش: (سەييد دەرۋىش) (ھ 1258 ـ 1342 / م 1842 ـ 1923). مىسىرلىق مۇزىكانت، كومپوزىتور. ئەرەب مۇزىكىسى ۋە ئوپېرادا يېڭىلىق ياراتقان. "بلادي بلادي" «بىلادىي بىلادىي» «ۋەتىنىم» ناملىق ناخشىسى ئۇنىڭ ئۆلمەس ئىجادىيەت سەمەرىسىدۇر. ئۇ جەمئىي ئون ئىككى ئوپېرا يازغان. ئەڭ مەشھۇرلىرى "شهرزاد" «شەھرىزاد»، "العشرة الطيبة" «ئەلئەشەرەتتەييىبە» (ئون ياخشىلىق) قاتارلىقلاردۇر.

ش

الشابِّي، أبو القاسم بن محمد: (شابىي، ئەبۇلقاسىم ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 1324 ـ 1353 / م 1906 ـ 1934). تۇنىسلىق شائىر، تۇنىسنىڭ شابىيە دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. ئۇ يېڭىلىق تەرەپدارىدىكى شائىرلارنىڭ بايراقدارى بولۇپ، ياش ۋاقتىدىلا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ چىنلىق، بەدىئىيلىك، شېئىرىي ئاھاڭدارلىققا تويۇنغان "أغاني الحياة" «ئەغانىل ھەيات» (ھايات كۈيلىرى) ناملىق بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

شادي، أبو شادي، أحمد زكي: (شادىي، ئەبۇشادىي، ئەھمەد زەكىي) (ھ 1310 ـ 1375 / م 1892 ـ 1955). مىسىرلىق شائىر. ئۇ 1932 ـ يىلى «ئەبۇلۇ» ژۇرنىلىنى تەسىس قىلغان. بۇ ژۇرنال ئەرەب شېئىرىيىتىنىڭ گۈللىنىشىگە خېلى زور تۆھپە قوشقان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى ۋە ئوپېراسى بار.

الشاذِلِيّ، أبو الحسن علي بن محمد: (شازىلى، ئەبۇلھەسەن ئەلى ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ؟ ـ 656 / م ؟ ـ 1258). ماراكەشلىك. «شازىلىيە» تەرىقىتىنى بەرپا قىلغان. ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئادالەتسىزلىككە ئۇچرىغاچقا، مىسىرنىڭ سەئىد دېگەن يېرىگە قېچىپ بېرىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

الشاطِبِيُّ، إبراهيم بن موسى، أبو إسحاق: (شاتىبىي، ئىبراھىم ئىبنى مۇسا ئەبۇ ئىسھاق) (ھ ؟ ـ 790 / م ؟ ـ 1388). مالىكىي مەزھىپىدىكى فىقھشۇناس، ئۇسۇلشۇناس، تىلشۇناس ۋە ھەدىسشۇناس. ئۇنىڭ ئۇسۇلى فىقھى توغرىسىدا يازغان كىتابلىرى بار.

الشافِعِي، محمد بن إدريس: (شافىئىي، مۇھەممەد ئىبنى ئىدرىس) (ھ 150 ـ 204 / م 767 ـ 820). تۆت مەزھەپنىڭ بىرى بولغان شافىئىي مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى. غەززىدە تۇغۇلۇپ، مەككە ۋە مەدىنىدە ياشىغان، كېيىن مىسىردا يەرلىشىپ شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ شاخچە مەسىلىلەر ھەققىدە يازغان "الأم" «ئەلئۇم» ناملىق كىتابى، ئۇسۇلى فىقھى توغرىسىدا يازغان "الرسالة" «ئەررىسالە» ناملىق كىتابى بار.

الشاهْنامَة: (شاھنامە). ئەبۇلقاسىم فىردەۋسىنىڭ شېئىرىي داستانى. ئۇنىڭدا ئىسلامىيەتتىن بۇرۇنقى پارس پادىشاھلىرىنىڭ ھېكايەت ۋە ئەپسانىلىرى بايان قىلىنغان. ئۇ 60 مىڭ بېيىتتىن تەركىب تاپقان بولۇپ، نۇرغۇن تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان.

شَبَكَة، أبو شبكة: إلياس: (شەبكە، ئەبۇ شەبكە، ئىلياس) (ھ 1322 ـ 1367 / م 1904 ـ 1947). لىۋانلىق شائىر ۋە ژۇرنالىست. "غلواء" «غۇلۋا» ۋە "أفاعي الفردوس" «ئەفائىل فىردەۋس» (فىردەۋس چايانلىرى) ناملىق شېئىرلار توپلىمى بار. ئۇ يەنە مولىر تىياتىرلىرىنى تەرجىمە قىلغان.

الشبلي (أبو بكر): (شىبلى، ئەبۇبەكرى)

(ھ ؟ـ 334 / م ؟ـ 946). مەشـــھۇر ئەھلـــى تەسەۋۋۇپ. ئۇ دەنباۋەند دېگەن جايغا ۋالىي بولغان. ئاندىن زاھىدلىق يولىغا مېڭىپ، ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولغان. تەقۋادارلىقى بىلەن شۆھرەت قازانغان. سامىرا دېگەن جايدا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇ شىبلى دېگەن تەخەللۇس بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭ ئىسمى ھەققىدە تۈرلۈك ئوخشىمىغان قاراشلار بار.

الشَّبِيبي: محمد رضا: (شەبىيبى، مۇھەممەد رىزا) (ھ 1306 ـ 1385 / م 1888 ـ 1965). ئىراقلىق شائىر ۋە سىياسىيون. مائارىپ مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى بولغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

شَجَرَة الدُّر: (شەجەرەتۇددۇر) (ھ ؟ـ 655 / م ؟ـ 1257). ئەييۇبىيلار سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى پادىشاھى سالىھ نەجمىددىن ئەييۇبنىڭ كېنىزىكى بولۇپ، سالىھ نەجمىددىن ئۇنى ئازاد قىلىپ نىكاھىغا ئالغان. شەجەرەتۇددۇر ئەقىل ـ پاراسىتى ۋە ھۆسن ـ جامالى بىلەن نەجمىددىننىڭ مۇھەببىتى ۋە ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەن. پادىشاھ جەڭلەرگە چىقىپ كەتكەندە ئورنىغا شەجەرەتۇددۇرنى دۆلەت ئىشلىرىنى ۋاقىتلىق باشقۇرۇشقا قويۇپ قويغان. پادىشاھ سالىھ نەجمىددىن تۇيۇقسىز ۋاپات بولغاندىن كېيىن، شەجەرەتۇددۇر تەخت ۋارىسى تۇران شاھنى ئۆلتۈرۈپ تەختكە ئولتۇرغان. بۇنىڭ بىلەن ئەييۇبىيلار سۇلالىسى ئاخىرلىشىپ، ئىككى يېرىم ئەسىر (م 1250 ـ 1517) داۋاملاشقان مەمالىكىيلەر سۇلالىسى ھۆكۈمرانلىقى باشلانغان. شەجەرەتۇددۇر 1257 ـ يىلى ئۆگەي ئوغلى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

الشَّجَري، ابن الشجري: الشريف أبو السعادات هبة الله بن علي: (شەجەرىي، ئىبنۇششەجەرىي، شەرىف ئەبۇ سائادات ھىبەتۇللاھ ئىبنى ئەلى) (ھ 450 ـ 543 / م 1058 ـ 1148). باغدادلىق تىلشۇناس. ئۇ "الأمالي" «ئەلئامالىي»، "الحماسة" «ئەلھەماسە» ناملىق ئەسەرلەرنى يازغان.

الشِّدْياق، أحمد فارس: (شىدياق، ئەھمەد پارس) (ھ 1219 ـ 1306 / م 1804 ـ 1888). لىۋانلىق ئەدىب، مۇخبىر، تىلشۇناس. "الرائد التونسي" «تۇنىس يېتەكچىسى» گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرى. ئۇنىڭ "الجاسوس على القاموس" «ئەلجاسۇس ئەلەلقامۇس» ۋە "الساق على الساق" «ئەسساق ئەلەسساق» قاتارلىق مۇھىم ئەسەرلىرى بار.

الشَّرْتُونيُّ، سعيد: (شەرتۇنى، سەئىد) (ھ 1266 ـ 1331 / م 1849 ـ 1912). لىۋانلىق ئەدىب. داڭلىق تىلشۇناس. ئۇ "أقرب الموارد" «ئەقرەبۇلمەۋارىد» ناملىق لۇغەتنى تۈزگەن.

الشرقاوي (عبد الله): (شەرقاۋى، ئابدۇللاھ) (ھ 1149 ـ 1227 / م 1737 ـ 1812). مىلادىيە 1794 ـ يىلى ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شەيخى بولغان. ئۇنىڭ "تحفة الناظرين في من ولي مصر من الولاة والسلاطين" «توھفەتۇننازىرىين فى مەن ۋەلىيە مىسرە مىنەلۋۇلاتى ۋەسسەلاتىين» (مىسىرغا ھۆكۈمران بولغان سۇلتانلار) ناملىق ئەسىرى بار.

الشَّرِيف الرَّضي، محمد بن الحسين: (شەرىيفۇررىزا، مۇھەممەد ئىبنى ھۇسەين) (ھ 359 ـ 406 / م 970 ـ 1016). داڭلىق شائىر، ئەدەبىياتشۇناس ۋە تىلشۇناس. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇيەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ بىر

شېئىرلار توپلىمى ۋە "تلخيص البيان عن مجازات القرآن" «تەلخىسۇل بايان ئەن مەجازاتىل قۇرئان» (قۇرئاندىكى ماجاز توغرىسىدا قىسقىچە بايان) ناملىق كىتابى بار.

الشَّريف المُرْتضى، علي بن الحسين: (شەرىيفۇلمۇرتەزا، ئەلى ئىبنى هۈسەيىن) (ھ 355 ـ 436 / م 966 ـ 1044). شىئەلەرنىڭ فىقھىشۇناسى. ئەدەبىيات، شېئىرىيەت ۋە ئىلمى كالامدا كامالەتكە يەتكەن. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "الأمالي" «ئەلئامالىي» ناملىق كىتابى بار.

الشرق الأدنى: (شەرقۇلئەدنا «يېقىن شەرق»). ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان غەربىي ئاسىيا رايونلىرىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى. يەنى تۈركىيىنىڭ شىمال تەرىپى، قىبرىس، سۈرىيە، لىۋان، پەلەستىن ۋە ھەتتا مىسىرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

الشرق الأقصى: (شەرقۇلئەقسا «يىراق شەرق»). شەرقىي ئاسىيا دۆلەتلىرىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى. يەنى، ياپونىيە، كورىيە، جۇڭگو، ھىندىستان، فىلىپپىن، ۋېيتنام، تايلاند، بىرما، مالايسىيا، ھىندونېزىيە قاتارلىق دۆلەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

الشرق الأوسط: (شەرقۇلئەۋسەت «ئوتتۇرا شەرق»). بىر قىسىم غەربىي جەنۇبىي ئاسىيا رايونلىرىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى. يەنى، ئەرەب يېرىم ئارىلى، ئېفىئوردانىيە، سۈرىيە، لىۋان، ئىراق، تۈركىيە، سۇدان دۆلەتلىرىنى ۋە مىسىر، ئافغانىستان، پاكىستان دۆلەتلىرىنىڭ بىر قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

شعبي، عامر بن شراحيل: (شەئبىي، ئامىر ئىبنى شەراھىل) (ھ 6 ـ 104 / م 627 ـ 722). تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن. فىقھىشۇناس، مۇجتەھىد. ئۇ مەۋيىلەر خەلىپىلىرىدىن ئابدۇلمەلىكنىڭ دەۋرىدە ياشىغان. بۇ زات تولىمۇ كەمتەر ئىدى. بىر ئادەم ئۇنىڭدىن دىنىي مەسىلە سورىغاندا، ئۇ: بىلمەيمەن، دەپ جاۋاب بەرگەن. ئۇ كىشى: سەن شۇنچە چوڭ ئالىم تۇرۇپ بىلمەمسەن! دېگەندە، ئۇ: «قۇرئان كەرىم»دە پەرىشتىلەرنىڭ "لاَ عِلْمَ لَنَا إلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا" «بىز سەن بىلدۈرگەندىن باشقىنى بىلمەيمىز» دېگەنلىكى تۇرسا، مەن بىلمەيمەن دېسەم نېمە بوپتۇ! دەپ جاۋاب بەرگەن. بىر كىشى ئۇنى «ئى فەقىھ» دەپ چاقىرغاندا، ئۇ: مەن فەقىھ ئەمەس، ئالىمۇ ئەمەس. پەقەت ئەھلى ھەدىستىن ئاڭلىغاننى باشقىلارغا يەتكۈزگۈچىلا خالاس، دېگەن.

الشعراني (عبد الوهاب): (شەئرانى، ئابدۇلۋەھھاب) (ھ ؟ ـ 973 / م ؟ ـ 1565). شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، مىسىردىكى ئەھلى تەسەۋۋۇپنىڭ چوڭلىرىدىن. قاھىرەدە ياشىغان. ئۇنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار. ئىسلام دۇنياسىدا ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئىگە شەخس. ئۇنىڭ "البحر المورود في المواثيق والعهود" «ئەلبەھرۇل مەۋرۇد فىلمەۋاسىقى ۋەلئۇھۇد» (كېلىشىم ئەھدىلەر توغرىسىدا)، "البدر المنير" «ئەلبەدرۇل مۇنىر» (تولۇن ئاي)، "الجواهر والدرر الكبرى" «ئەلجەۋھەر ۋەددۇرەرىل كۇبرا»، "لواقح الانوار في طبقات السيادة الأخيار" «لەۋاقىھۇل ئەنۋار فى تەبەقاتىسسىيادەتىل ئەخيار» (ئېسىلزادىلەر تەبىقىسىدە پورەكلىگەن چېچەك) ۋە "لطائف المنن" (ياخشى زاتلار تەرجىمىھالى) قاتارلىق كىتابلىرى بار.

شَعْرَاويّ، هدى: (شەئراۋى، ھۇدا) (ھ 1297 ـ 1367 / م 1879 ـ 1947). مىسىردىكى ئاياللار ئىسيانىش ھەرىكىتىنىڭ

باشلامچىلىرىدىن بىرى. ئەلى پاشا شەئىراۋىنىڭ ئايالى. «نىل قىزلىرى ئۇيۇشمىسى»نى تەسىس قىلغان.

شُعَيب: (شۇئەيب، شۇئەيب ئەلەيھىسسالام). شۇئەيب ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمدە تىلغا ئېلىنغان پەيغەمبەر. ئۇنىڭ نەسەبى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا تۇتىشىدۇ. شۇئەيب ئەلەيھىسسالام مەديەن ئاھالىسىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن. مەديەن ئاھالىسى ھىجاز زېمىنىدا ياشىغان. شۇئەيب ئەلەيھىسسالام قوۋمىنى تەۋھىدكە ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا، تارازا-ئۆلچەملەردە ئادىل بولۇشقا دەۋەت قىلغان. ئەمما ئۇلار دەۋەتكە قۇلاق سالماي، گۇمراھلىقتا تېخىمۇ ئەزۋەيلىگەچكە ئاللاھ ئۇلارنى ھالاك قىلغان. شۇئەيب ئەلەيھىسسالام قوۋمى ھالاك بولغاندىن كېيىن، يەنە بىر مەزگىل ياشىغان.

الشفاء: (شىفائ). ئىبنى سىنانىڭ پەلسەپە ساھەسىدە تۈزگەن ئەڭ مەشھۇر قامۇسى. بۇ كىتاب بابقا ئايرىلىشىنىڭ ئۈزگىچە بولۇشىدەك ئالاھىدىلىككە ئىگە. كىتاب لوگىكا، ماتېماتىكا، تەبىئەتشۇناسلىق، ئىلاھىيەتتىن ئىبارەت تۆت قىسىمدىن تۈزۈلگەن.

شقيق البلخي: (شەقىقۇل بەلەخى) (ھ ?- 194 / م ?-810). زاھىد، تەرىقەتچى. خۇراسانلىق مەشھۇر ئۆلىما. ماۋەرائۇننەھردىكى گولان ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

شلتوت، محمود، الإمام الأكبر: (شەلتۇت، مەھمۇد، ئىمامۇل ئەكبەر) (ھ 1310-1383 / م 1893-1963). مىسىرلىق فىقھشۇناس، تەپسىرشۇناس. مۇتەئەسسىپلىك ۋە مەزھەپ ئەسەبىيچىلىكىگە قارشى كۆرەش قىلغان. بىر قاتار دىنىي ۋەزىپىلەرنى ئۆستىگە ئېلىپ، قەدەممۇقەددەم يۇقىرى ئۆرلەپ، ھىجرىيە 1378 (م 1958)-يىلى جامىئۇل ئەزھەرگە شەيخ بولۇپ تەيىنلەنگەن. ئۇ يەنە قاھىرە ئەرەب تىلى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. ئۇنىڭ "فقه القرآن والسنة" «فىقھۇل قۇرئان ۋەسسۇننە» (قۇرئان ۋە ھەدىس چۈشەنچىسى)، "مقارنة المذاهب" «مۇقارەنەتىل مەزھەف» (مەزھەپلەر ئوتتۇرىسىدىكى سېلىشتۇرما)، "الفتاوى" «ئەلفەتاۋا» (پەتىۋالار)، "تفسير القرآن" «تەفسىرۇل قۇرئان» (قۇرئان تەپسىرى)، "منهج القرآن في بناء المجتمع" «مەنھەجۇل قۇرئان فى بىنائىل مۇجتەمەئى» (قۇرئان كەرىمنىڭ جەمئىيەت بەرپا قىلىشتىكى مەسلىكى) قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەر ۋە تەتقىقات ماقالىلىرى بار.

الشنفرى، ثابت بن أوس الأزدي: (شەنفەرى، سابىت ئىبنى ئەۋسىل ئەزدى). مىلادىيە 6-ئەسىردە ياشىغان. يەمەنلىك، جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن سەرگەردان شائىر. ئۇنىڭ پەخىرلىنىش ۋە قەھرىمانلىق توغرىسىدا بىرقانچە پارچە شېئىرى ۋە "لامية العرب" «لامىيەتۇل ئەرەب» ناملىق مەشھۇر قەسىدىسى بار.

الشّهابي الأمير مصطفى: (شىھابىي، ئەمىر مۇستافا) (ھ 1311-1388 / م 1893-1968). سۇرىيىلىك تىلشۇناس، سىياسىيون، ئەدىب. دەمەشىق، باغداد ۋە قاھىرەدىكى ئىلمىي جەمئىيەتلەرنىڭ ئەزاسى بولغان. ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىن "معجم الألفاظ الزراعية" «مۇئجەمۇل ئەلفازىززىرائىيە» (دېھقانچىلىق لۇغىتى)، "المصطلحات العلمية في اللغة العربية" «ئەلمۇستەلەھاتۇل ئىلمىيە فىللۇغەتىل ئەرەبىيە» (ئەرەبچە پەن-تېخنىكا لۇغىتى)

قاتارلىقلار بار.

الشَّهْرَسْتَاني، محمد بن عبد الكريم: (شەھرەستانى، مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلكەرىم) (ھ ?ـ548 / م ?ـ1153). كالامشۇناس پەيلاسوپ، فىقھشۇناس. شەھرىستاندا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. "الملل والنحل" «ئەلمىلەل ۋەننىھەل» (دىن ۋە مەزھەپلەر) ئۇنىڭ ئەڭ مەشھۇر ئەسىرىدۇر.

شَوْقِي، أحمد: (شەۋقى ئەھمەد) (ھ 1285ـ1351 / م 1868ـ1932). مىسىرلىق داڭلىق شائىر. شائىرلارنىڭ پېشۋاسى دەپ ئاتالغان. ئۇنىڭ "الشوقيات" «ئەششەۋقىيات» ناملىق دىۋانى ۋە "مصرع كليوباترا" «مەسرەئۇ كىليوباتىرا» (كىليوباتىرانىڭ ئۆلۈمى)، "مجنون ليلي" «مەجنۇن لەيلى» (لەيلى-مەجنۇن) قاتارلىق ئوپېرالىرى بار.

الشوكاني (محمد بن علي): (شەۋكانى، مۇھەممەد ئىبنى ئەلى) (ھ 1173ـ1249 / م 1760ـ1834). يەمەنلىك فەقىھ، ئالىم. سەنئا دېگەن جاينىڭ قازىسى بولغان. ئۇنىڭ يۈزدىن كۆپرەك ئەسىرى بار.

الشيبانيّ، أبو عمرو إسحاق بن مرار: (شەيبانى، ئەبۇ ئەمرى ئىسھاق ئىبنى مىرار) (تەخمىنەن ھ ?ـ206 / م ?ـ821). كۇفەلىك تىلشۇناس. باغدادتا ياشىغان. ئۇنىڭ "الجيم" «ئەلجىيم» ناملىق بىر لۇغىتى ۋە "النوادر" «ئەننەۋادىر» ناملىق بىر كىتابى بار.

شيخو، الأب لويس: (شەيخۇ، ئاب لويىس) (ھ 1275ـ1346 / م 1859ـ1927). مارديىندا تۇغۇلۇپ، بېيرۇتتا ۋاپات بولغان. يۇسۇف قەددىس ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى شەرق ژۇرنىلى ۋە شەرق كۇتۇپخانىسىنى تەسىس قىلغان. ئەرەب ئەدەبىياتى تەتقىقاتى ۋە ئۇنى گۈللەندۈرۈش، شۇنداقلا ئەرەب ئەدەبىياتى خەزىنىلىرىنى قېزىشقا ئالاھىدە كۈچ چىقارغان. "مجاني الأدب في حدائق العرب" «مەجانىل ئەدەب فى ھەدائىقىل ئەرەب» (ئەرەب باغچىلىرىدىكى ئەدەبىيات سەمەرىلىرى)، "شعراء النصرانية" «شۇئەرائۇننەسرانىيە»، "علم الأدب" «ئىلمۇلئەدەب» (ئەدەبىياتشۇناسلىق) قاتارلىقلار ئۇنىڭ ئەڭ داڭلىق ئەسەرلىرىدۇر.

شِيراز: (شىراز). ئىراندىكى بىر شەھەر. مۇسۇلمانلار بۇ جاينى خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئاخىرقى دەۋرىدە فەتھى قىلغان.

الشيرازي أبو إسحاق إبراهيم بن علي الفيروز آبادي: (شىرازى، ئەبۇ ئىسھاق ئىبراھىم ئىبنى ئەلى فىيروز ئابادىي) (ھ ?ـ476 / م ?ـ1083). شافىئىي مەزھىپىدىكى فىقھشۇناس. نىزامىيە مەدرىسىنىڭ مۇدىرى. ئۇنىڭ "طبقات الفقهاء" «تەبەقاتۇل فۇقەھا» (فىقھشۇناسلار تەبىقىسى)، ئۇسۇل ھەققىدە "اللمع في الأصول" «ئەللەمئۇ فىل ئۇسۇل» ناملىق كىتابلىرى بار.

الشيرازي، قطب الدين محمد بن مسعود: (شىرازى، قۇتبۇددىن مۇھەممەد ئىبنى مەسئۇد) (ھ 634ـ711 / م 1236ـ1311). ئاسترونوم، تېۋىپ، پەيلاسوپ. ئاسترونومىيە، ئوپتىكا ۋە جۇغراپىيە توغرىسىدا بىرقانچە پارچە كىتاب يازغان.

الشيرازي، محمد تقي: (شىرازى، مۇھەممەد تەقى) (ھ ?ـ1339 / م ?ـ1920). شىئە مەزھىپىدىكى فىقھشۇناس. نەجەپتە ياشىغان مۇجتەھىد. شىئە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ نوپۇزلۇق ئالىمى.

ص

الصاحِب، بن عباد، إسماعيل: (ساھىب، ئىبنى ئەبباد ئىسمائىل) (ھ 327 ـ 385 / م 938 ـ 995). ۋەزىر، شائىر، ئەدىب. "المحيط في اللغة" «ئەلمۇھىيت فىللۇغە» ۋە "الكشف عن مساوئ المتنبي" «ئەلكەشفۇ ئەن مۇساۋىئىل مۇتەنەببىي» (مۇتەنەببىينىڭ نۇقسانلىرى) قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان. ئۇنىڭ يەنە بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

صاعد بن أحمد الأندلسي، أبو القاسم القرطبي: (سائىد ئىبنى ئەھمەد ئەندەلۇسىي، ئەبۇلقاسىم قۇرتۇبىي) (ھ 420 ـ 463 / م 1029 ـ 1070). تارىخشۇناس، مالىكىي مەزھىپىدىكى قازى. ئۇنىڭ "تاريخ الأندلس" «تارىخۇل ئەندەلۇس» (ئەندەلۇس تارىخى)، "تاريخ الإسلام" «تارىخۇل ئىسلام» (ئىسلام تارىخى) ۋە "طبقات الأمم" «تەبەقاتۇل ئۇمەم» (مىللەتلەر تەبىقىلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

صالح: (سالىھ، سالىھ ئەلەيھىسسالام). سالىھ ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمدە تىلغا ئېلىنغان پەيغەمبەر. ئۇنىڭ نەسەبى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سامغا تۇتىشىدۇ. ئاللاھ سالىھ ئەلەيھىسسالامنى سەمۇد قوۋمىغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. سەمۇد قوۋمى ھىجاز بىلەن شام ئارىسىغا جايلاشقان ھىجىر دېگەن جايدا ياشىغان. سەمۇد قوۋمى مىلادىيىدىن بۇرۇن ياشىغان قوۋم ئىدى. ئۇلار بۇتلارغا چوقۇناتتى. سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى بۇتقا چوقۇنماسلىققا، بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلغان. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئازغىنە كىشىدىن باشقىسى سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلىپ، ھەددىدىن ئاشقان. ئۇلار سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىغا پىسەنت قىلماي، مۆجىزە سۈپىتىدە تاشنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىلغان تۆگىنى ئۆلتۈرگەن. ئاللاھ سەمۇد قوۋمىنى ھالاك قىلغان. ئىشەنچلىك رىۋايەتكە قارىغاندا، سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلار ھالاك قىلىنغاندىن كېيىن، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە پەلەستىننىڭ رەملە دېگەن يېرىدە ياشىغان.

الصالحِيَّة: (سالىھىيە). فۇرات دەرياسى بويىغا جايلاشقان بىر شەھەر بولۇپ، سۈرىيە تەۋەلىكىدە. ئىراق چېگرىسىغا يېقىن. بۇ جايدىن نۇرغۇن ئارخېئولوگىيىلىك مەدەنىي يادىكارلىقلار تېپىلغان. ئۇ بۇرۇن «دوراروبوس» دەپ ئاتىلاتتى.

الصبان (محمد بن علي): (سەببان، مۇھەممەد ئىبنى ئەلى) (ھ ? ـ 1206 / م ? ـ 1792). مىسىرلىق ئەدىب، تىلشۇناس. ئۇنىڭ ئارۇز ۋەزنىسى توغرىسىدا يازغان "الكافية الشافية في علمي العروض والقافية" «ئەلكافىيەتۇششافىيە فى ئىلمىل ئورۇزى ۋەلقافىيە» (ئارۇز ۋەزنى ۋە قاپىيە ھەققىدە ئومۇمىي بايان) ناملىق كىتابى ۋە ئۇنىڭ شەرھى بار. ئۇنىڭ يەنە ئىستىلىستىكا ۋە لوگىكا توغرىسىدا يازغان نۇرغۇن كىتابلىرى

بار.

صبح الأعشي في صناعة الإنشاء: (سۇبھۇل ئەئشا فى ساناائەتىل ئىنشا). قەلقەشەندى تۈزگەن كىتاب. ئۇنىڭدا ئەدەبىيات، تارىخ ۋە جۇغراپىيە ھەققىدىكى ئومۇمىي مەلۇماتلار بايان قىلىنغان.

صَبْري، إسماعيل: (سەبرى، ئىسمائىل) (ھ 1272ـ1342 / م 1855ـ1923). مىسىرلىق مەشھۇر شائىر. سودىيىلىك ۋە باشقا مەمۇرىي ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرى لىرىكلىقى ۋە ئاھاڭدارلىقى بىلەن ئۆزگىچىلىككە ئىگە. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنغان.

الصّحاح: (سىھاھ). ئەبۇ مۇزەر ئىسمائىل ئىبنى ھەممادىل جەۋھەرىي تۈزگەن مەشھۇر ئەرەب تىلى ئىزاھلىق لۇغىتى. بۇ لۇغەتنىڭ رەتلىنىشىدە سۆزلەرنىڭ ئاخىرقى ھەرپلىرى، ئاندىن باش ھەرپلىرى، ئاندىن ئوتتۇرىسىدىكى ھەرپلەر ئاساس قىلىنغان.

صِدِّيق حسن خان: (سىددىق ھەسەن خان). ھىندىستانلىق دىنىي ئىسلاھاتچى. ئۇنىڭ "أبجد العلوم" «ئەبجەدۇل ئۇلۇم»، "فتح البيان في مقاصد القرآن" «فەتھۇل بايان فى مەقاسىدىل قۇرئان» (قۇرئان چۈشەنچىلىرى ھەققىدە بايان)، "الطريقة المثلى" «ئەتتەرىقەتۇل مۇسلا» (ئۈلگىلىك يول) قاتارلىق كىتابلىرى بار.

صَرُّوف، يعقوب: (سەررۇف، يەئقۇب) (ھ 1269ـ1346 / م 1852ـ1927). لىۋانلىق ئەدىب ۋە ئالىم. مول ھوسۇللۇق يازغۇچى. ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى مىسىردا ئۆتكۈزگەن. ئۇ "المقتطف" «ئەلمۇقتەتەف» (تەرمىلەر) ژۇرنىلى ۋە "المقطم" «ئەلمۇقتەم» (مىسىردىكى قاھىرەگە يېقىن تاغنىڭ نامى) گېزىتىنى تەسىس قىلغان. ئىلىم-پەن ۋە پەلسەپىگە ئائىت نۇرغۇن كىتابلارنى تەرجىمە قىلغان.

الصَّغاني، أبو الفضائل الحسن بن محمد: (ساغانىي، ئەبۇلفەزائىل ھەسەن ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 577ـ650 / م 1181ـ1252). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، لۇغەتشۇناس، ھەدىسشۇناس. داڭلىق تىل ئالىمى. لاھۇردا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "العباب" «ئەلئۇباب»، "التكملة والذيل والصلة" «ئەتتەكمىلە ۋەززەيل ۋەسسىلە»، "الشوارد في اللغات" «ئەششەۋارىد فىللۇغات»، "الأضداد" «ئەلئەزداد» قاتارلىق لۇغەت كىتابلارنى يازغان.

الصفارية (الدولة): (سەففارىيە، ئەددەۋلە) (ھ 254ـ289 / م 868ـ902). خۇ-راساندا ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن سەففارىيە سۇلالىسى. بۇنى ياقۇب ئىبنى لەيس سەففار تاھىرىيە دۆلىتىنىڭ ئورنىغا تىكلىگەن. ياقۇپ ئىبنى لەيس باغدادقا ھۇجۇم قىلغاندا، مۇئتەمىد ئاكىسى مۇۋاققىفنىڭ قوماندانلىقىدا ھىجرىيە 262 (م 876)-يىلى دەيرۇل ئاقۇل دېگەن جايدا ئۇنى مەغلۇپ قىلغان. ئەمىر ئىبنى لەيس قېرىندىشىغا ئورۇنباسار بولغان ۋە مۇئتەمىد، مۇئتەزىدلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشكەن. ئىسمائىل ئىبنى ئەھمەد سامانىي ئۇنى ئەسىر ئېلىپ مۇئتەزىدكە تاپشۇرۇپ بەرگەندە مۇئتەزىد ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

الصَّفَدي، صلاح الدين خليل بن أيبك: (سەفەدىي، سالاھۇددىين خەلىل ئىبنى ئايبەك) (ھ 696ـ734 / م 1296ـ1362). تارىخچى، ئەدىب، مول ھوسۇللۇق يازغۇچى. قاھىرە، دەمەشىق ۋە ھەلەبتىكى ئىجادىيەت ئورۇنلىرىغا باشچىلىق قىلغان. ئەڭ مەشھۇر

ئەسىرى "الوافي بالوفيات" «ئەلۋافىي بىلۋەفىييات» (مەشھۇر شەخسلەرنىڭ تەرجىمھالى) ناملىق ئېنسىكلوپېدىيىلىك كىتابدۇر.

أهل الصُّفَّة: (ئەھلۇسسۇففە). سۇپا ئەھلى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە تۇرىدىغان بىر تۈركۈم كەمبەغەل مۇھاجىرلار. رەسۇلۇللاھ ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇراتتى.

صِفِّين: (سىففىين). فۇرات دەرياسىنىڭ غەربىي قىرغىقىغا جايلاشقان، سۈرىيە تەۋەسىدىكى بىر تۈزلەڭلىك. بۇ يەردە ھىجرىيە 37 (م 657)-يىلى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب بىلەن مۇئاۋىيە ئىبنى ئەبۇ سۇفيانىنىڭ قوشۇنلىرى ئوتتۇرىسىدا قاتتىق جەڭ بولغان. ئاخىر ئىككى تەرەپ ۋەكىللىرىنىڭ كېسىم چىقىرىشى بىلەن ئۇرۇش ئاياغلاشقان.

صفي الدين الأردبيلي: (سەفىيۇددىن ئەردەبىلىى) (ھ ؟-734 / م ؟-1334). پارسلاردىن بولغان تەرىقەتچى. سەفەۋىيە تەرىقىتى شۇ كىشىگە نىسبەت بېرىلىدۇ. سەفەۋىيىلار دۆلىتى شۇلار تەرىپىدىن قۇرۇلغان.

صفي الدين الحلي: (سەفىيۇددىن ھۇللىي) (ھ 675-750 / م 1277-1349). ئىراقلىق شائىر. ئۇ ھۇللە دېگەن جايدا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. قاھىرە ۋە ماردىن دېگەن جايدا ياشىغان. ئىستىلىستىكا قائىدىسىنى تۈزگەنلەرنىڭ تۇنجىسى. ئۇنىڭ پادىشاھ مەنسۇر ئارتۇقىينى ماختاپ يازغان "درر النحور" «دۇرەرۇننۇھۇر» (مەرۋايىت زۇننار) ناملىق بىر توپلىمى بولۇپ، بۇ توپلام 29 قەسىدىدىن تەشكىل تاپقان. ھەربىر قەسىدىسى 29 بېيىتلىق، ھەربىر قەسىدىنىڭ بېيىتلىرى قايسى ھەرپتىن باشلانغان بولسا، يەنە شۇ ھەرپتە ئاخىرلىشىدۇ.

صفية بنت حيي: (سەفىيە بىنتى ھۇيەي) (ھ ؟-50 / م ؟-670). ھۇيەي ئىبنى ئەختەبنىڭ قىزى. خەيبەر غازىتىدا ئەسىر ئېلىنغان. مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئازاد قىلىپ، ئەمرىگە ئالغان.

الصَّقَالِبَة: (سەقالىبە). ئەرەب تارىخچىلىرى تەرىپىدىن سلاۋيانلارغا قويۇلغان نام.

صلاح الدين الأيوبي، يوسف بن أيوب: (سەلاھىددىن ئەييۇبىي، يۇسۇف ئىبنى ئەييۇب) (ھ 532-589 / م 1138-1193). ئەييۇبىيلار سۇلالىسىنىڭ قۇرغۇچىسى. ئىراقتىكى تىكرىتتا تۇغۇلۇپ، دەمەشقتە ۋاپات بولغان. مىسىردىكى فاتىمىيلار سۇلالىسىنى يوقىتىپ، ھاكىمىيىتىنى قەيرىۋان، ھىجازلارغىچە كېڭەيتكەن. ھىتتىن ئۇرۇشىدا ئەھلىسەلىپنى ئېچىنىشلىق مەغلۇپ قىلىپ، بەيتۇلمۇقەددەستىن قوغلاپ چىقارغان.

الصليبية، الحملات الصليبية: (سەلىبىيە، ئەلھەملاتىسسەلىيبىيە). ئەھلىسەلىپ ئۇرۇشلىرى. ھىجرىيە 490-يىلدىن 691 (م 1096-1291)-يىلغىچە غەربتىكى ياۋروپا خىرىستىئانلىرىنىڭ پەلەستىندىكى مۇقەددەس زېمىن بەيتۇل مۇقەددەسنى ئىگىلىۋېلىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان بىر قاتار ھەربىي ھۇجۇملىرى. ئۇلارنىڭ بەلگىسى سەلىب (كرېست) ئىدى. سالاھۇددىن ئەييۇبىي ئۇلارنىڭ ھەيۋىسىنى يەر بىلەن يەكسان قىلغان.

السصليبيون: (سەلىبىيۇن). 11، 12، 13 ـ ئەسىرلەردە ئوتتۇرا شەرققە قىلىنغان بىرقانچە قېتىملىق ئەھلىسەلىپ ئۇرۇشىغا قاتناشقان ياۋروپا خرىستىئانلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

الصَّنَوْبَري، أحمد بن محمد، أبو بكر (سەنەۋبەري، ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد، ئەبۇ بەكرى) (ھ ?ـ334 / م ?ـ946). ئاباسىيلار دەۋرىدە ياشىغان شائىر. ھەلەبتىكى سەيفۇددەۋلەنىڭ ئوردىسىدا تۇرغان. ئۇنىڭ "الروضيات" «ئەررەۋزىيات» ناملىق دىۋانى بار.

صهيب بن سنان بن مالك: (سۇھەيب ئىبنى سىنان ئىبنى مالىك) (ھ 38 / م 592 ـ 659). ساھابە، ئەرەبلەردىن چىققان مەرگەن. تۇنجى تۈركۈمدە مۇسۇلمان بولغانلاردىن. ئۇ ئەنۇشىرۋان تەرىپىدىن بەسرەگە ۋالىي قىلىنىپ تەيىنلەنگەن. مۇسۇلمانلار مەدىنىگە ھىجرەت قىلماقچى بولغاندا سۇھەيبمۇ ھىجرەت قىلىشقا تەييارلانغان. مەككە مۇشرىكلىرى ئۇنى توسۇۋېلىپ: سەن بىزنىڭ قېشىمىزغا نامرات ھالەتتە كەلگەن ئىدىڭ، ئەمدىلىكتە كۆپ پۇل تېپىپ كەتمەكچى بولۇۋاتامسەن؟! دەپ تۇرۇۋالغاندا، سۇھەيب: مال ـ مۈلكنى تاشلاپ كەتسەم مېنى كەتكىلى قويامسىلەر؟ دېگەن. ئۇلار ماقۇل بولغاندىن كېيىن، ئۇلارغا بارلىق مال ـ مۈلكىنى تاشلاپ بېرىپ ھىجرەت قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ۋەقەلىكنى ئاڭلىغاندا: «سۇھەيب پايدا ئاپتۇ، سۇھەيب پايدا ئاپتۇ» دېگەن. سۇھەيب 307 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. مەدىنىدە ۋاپات بولغان. كىشىلەر ئارىسىدا «سۇھەيبۇررۇمىي» دېگەن نام بىلەن تونۇلغان.

الصُّوري، محمد بن علي بن حسن: (سۇۋري، مۇھەممەد ئىبنى ئەلى ئىبنى ھەسەن) (ھ 5 / م 11 ئەسىر). فاتىمىيە خاندانلىقىدىكى ئىسمائىلىيلەرنىڭ دەۋەتچىسى. سۇر دېگەن جايدا تۇغۇلۇپ، قاھىرەدە پائالىيەت ئېلىپ بارغان. ئۇ "التحفة الزاهرة" «ئەتتۇھفەتۇززاھىرە» ۋە "نفحات الأئمة" «نەفھاتۇل ئەئىممە» ناملىق ئەسەرلەرنى يازغان.

الصُّوْليُّ، إبراهيم بن العباس: (سۇۋلىي، ئىبراھىم ئىبنى ئاباس) (ھ 176 ـ 243 / م 792 ـ 857). ئاباسىيلار دەۋرىدە ياشىغان شائىر ۋە مىرزا. ئۇنىڭ بىر شېئىرىي دىۋانى ۋە "الدولة" «ئەددەۋلە» ناملىق كىتابى بار.

الصُّوْليُّ، أبو بكر محمد بن يحيى: (سۇۋلىي، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد ئىبنى يەھيا) (ھ ?ـ 335 /?ـ946م). ئىراقلىق ئەدىب ۋە شائىر. ئۇنىڭ داڭلىق كىتابلىرىدىن "الأوراق" «ئەلئەۋراق»، "أدب الكتاب" «ئەدەبۇل كۇتتاب»، "أخبار البحتري" «ئەخبارۇلبۇھتەرى»، "أخبار أبي تمام" «ئەخبارۇ ئەبى تەممام» قاتارلىقلار بار.

ط

الطائف: (تائىف). سەئۇدىي ئەرەبىستانىنىڭ بىر شەھىرى. مەككە مۇكەررەمەگە 120 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ئىگىزلىككە جايلاشقان، گۈزەل باغۇ- بوستانلىرى ۋە تەبىئىي مەنزىرىلىرى بىلەن مەشھۇر.

طاشكبرى زاده (أحمد): (تاشكىبىر زادە، ئەھمەد) (ھ 901-969 / م 1495-1561). ئوسمانىي دۆلىتىنىڭ تارىخچىسى. ئۇنىڭ ھۆكۈمدارلارنىڭ ۋە ئۆلىمالارنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدە ئەرەب تىلىدا يازغان "الشقائق النعمانية" «ئەششەقائىقۇننۇئمانىيە» ۋە ئۆلىمالارنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدە يازغان "مفتاح السعادة ومصباح السيادة" «مىفتاھۇسسائادە ۋە مىسباھۇسسىيادە» (بەخت ئاچقۇچى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

طالوت: (تالۇت). داۋۇد ئەلەيھىسسالام دەۋرىدىكى بەنى ئىسرائىل پادىشاھى. ئۇ جالۇت قوشۇنى ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان.

طاهر بن أحمد بن عبد الرشيد بن الحسين افتخار الدين البخاري: (تاھىر ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ئابدۇرەشىد ئىبنى ھۇسەين ئىپتىخارۇددىن بۇخارى). ماۋەرائۇننەھردىكى مەشھۇر ئۆلىما، ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئۇ "خلاصة الفتوى" «خۇلاسەتۇل فەتەۋا» (پەتىۋالار خۇلاسىسى)، "خزانة الواقعات" «خەزانەتۇل ۋاقىئات» (ھادىساتلار ئامبىرى)، "نصاب" «نىساب» ناملىق ئەسەرلەرنى يازغان. ئۇنىڭ "خلاصة الفتوى" «خۇلاسەتۇل فەتەۋا» (پەتىۋالار خۇلاسىسى) ناملىق ئەسىرى ئۆلىمالار نەزىرىدە مۆتىۋەر كىتابدۇر.

طاهر بن الحسين: (تاھىر ئىبنى ھۇسەين) (ھ ?-207 / م ?-822). مەئمۇننىڭ ياراملىق سەركەردىسى. خۇراساندا بىر ئەسىرگە يېقىن ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن تاھىرىيە سۇلالىسىنى قۇرغان، كىيىن سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن.

طاهر، محمد طاهر الهندي: (تاھىر، مۇھەممەد تاھىرۇل ھىندى) (ھ 914-986 / م 1508-1578). ھىندىستانلىق مۇھەددىس ۋە فەقىھ. ھەدىس ساھەسىدە ئالاھىدە مەلۇماتقا ئىگە بولغاچقا، مۇھەددىسلەرنىڭ پېشۋاسى دەپ ئاتالغان. ئۇنىڭ "مجمع بحار الأنوار" «مەجمەئۇ بىھارىل ئەنۋار»، "المغني" «ئەلمۇغەننا» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

طاوس بن كيسان: (تاۋۇس ئىبنى كەيسان) (ھ ?-106 / م ?-724). كۆزگە كۆرۈنگەن شەرىئەت ئالىمى. ئەللىك ساھابە بىلەن مۇلاقات بولغان. تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن. بۇ زات ئىبنى ئاباس، ئەبۇ ھۇرەيرە، جابىر، ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير قاتارلىق ساھابىلەردىن ھەدىس ئۆگەنگەن. ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز خەلىپىلىك تەختىگە چىققان چاغدا، بۇ زات خەلىپىگە: سەن

ساالاھىيەتلىك خەلىپە بولاي دېسەڭ
ئەمەلدارلارنى ياخشى تاللىشىڭ كېرەك،
دېگەن مەزمۇندا مەكتۇپ يوللىغان. ئۇمەر
ئىبنى ئابدۇلئەزىز بۇ خەتنى ئوقۇپ: بۇ خەت
ماڭا يېتەرلىك نەسىھەتتۇر، دېگەن.

الطَّبْرِسِيُّ، أبو علي الفضل بن الحسن:
(تەبەرسي، ئەبۇ ئەلى فەزلى ئىبنى ھەسەن)
(ھ ?_548 / م ?_1153). شىئە مەزھىپىدىكى
ئالىم، تەپسىرشۇناس. ئۇنىڭ "مجمع البيان في
تفسير القرآن" «مەجمەئۇل بايان فى تەفسىرىل
قۇرئان» ناملىق تەپسىرى بار.

الطَّبَرِيُّ، أبو جعفر محمد بن جرير:
(تەبەرىي، ئەبۇ جەئفەر مۇھەممەد ئىبنى
جەرىر) (ھ 225_311 / م 839_923).
تارىخشۇناس، تەپسىرشۇناس، ھەدىسشۇناس.
شافىئىي مەزھىپىدىكى فىقھىشۇناس ئالىم.
ئۇنىڭ "جامع البيان في تفسير القرآن" «جامىئۇل
بايان فى تەپسىرىل قۇرئان» ۋە "تاريخ الأمم
والملوك" «تارىخۇل ئۇمەم ۋەلمۇلۇك»
(ئۇممەتلەر ۋە پادىشاھلار تارىخى) ناملىق
كىتابى بار.

طَرَابُلُس: (تەرابۇلۇس، يەنى تىرىپولى).
1. لىۋىيىنىڭ غەربىدىكى رايون. 2.
لىۋىيىنىڭ پايتەختى ۋە ئەڭ چوڭ شەھىرى.
ئۇ "طرابلس الغرب" (غەربىي تەرابۇلۇس) دەپمۇ
ئاتىلىدۇ. 3. لىۋاننىڭ شىمالىدىكى مۇھىم
شەھەر، ئىراق نېفىت تۇرۇبىلىرى
تۇتىشىدىغان سودا پورتى. بۇ جاي "طرابلس
الشام" «تەرابۇلۇس شام» دەپ ئاتىلىدۇ.

طرفة بن العبد: (تەرەفە ئىبنى ئەبدۇ)
(تەخمىنەن م 538_564). بەھرەيىنلىك.
جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر بولۇپ،
كەئبىنىڭ تېمىغا ئېسىلغان شېئىرلار ئىچىدە

شۇ كىشىنىڭمۇ شېئىرى بار ئىدى.
مۇتەلەممىسنىڭ ھەمشىرىسىنىڭ ئوغلى.
ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

الطُّغْــراء: (تۇغرا). كىتاب ۋە خەت۔
چەكلەرنىڭ ئاستى قىسمىغا يېزىلىدىغان
ئىمزا.

الطُّغْرَائِيُّ، الحسين بن علي: (تۇغرائىي،
ھۇسەيىن ئىبنى ئەلى) (ھ 453_515 / م
1061_1121). شائىر، ھەكىم، خىمىك.
سالجۇقىيلار ئوردىسىدا ۋەزىر بولغان. ئۇنىڭ
بىر شېئىرىي دىۋانى بار. "لامية العجم"
«لامىيەتۇل ئەجەم» ناملىق ھېكمەتكە
تويۇنغان مەشھۇر بىر قەسىدىسى بار.

طلحة بن عبيد الله: (تەلھە ئىبنى
ئۇبەيدۇللاھ) (ھ ?_36 / م ?_656). قۇرەيش
قەبىلىسىدىن بولغان ساھابە. جەننەت بىلەن
خۇش خەۋەر بېرىلگەن ئون كىشىنىڭ بىرى
ئىدى. جەمەل ۋەقەسىدە ئۆلتۈرۈلگەن. بۇ
ۋەقەدە ئائىشە تەرەپدارى بولغان.

الطِّقْطَقِيُّ، محمد بن علي بن الطقطقي:
(تەقتەقىي، مۇھەممەد ئىبنى ئەلى تەقتەقىي)
(ھ 661_709 / م 1261_1309). ئىراقلىق
تارىخچى ۋە ئەدىب. ئۇنىڭ "الفخري في الآداب
السلطانية" «ئەلفەخرىي فىل ئادابى سۇلتانىيە»
ناملىق كىتابى بار.

طَلْعَتْ حَرْب: (تەلئەت ھەرب). مىسىرلىق
ئىقتىسادشۇناس. مىسىردىكى سانائەت
ئىسلاھاتىنىڭ باشلامچىسى. بىرقانچە مىللىي
شىركەتلەرنى قۇرغان. ھىجرىيە 1338 (م
1920)_يىلى پۇتۇنلەي دۆلەت مۇلكىگە
تايىنىپ مىسىر بانكىسىنى قۇرۇپ، كاتتا
شۆھرەتكە ئېرىشكەن.

طُلَيْطِلَة: (تۇلەيتىلە، يەنى تولېدو). ئىسپانىيىنىڭ بىر شەھىرى، تارىق ئىبنى زىياد فەتھى قىلغان. بۇ شەھەردە ئەرەبلەرگە ئائىت نەپىس ۋە ھەيۋەتلىك ئاسارئەتىقىلەر بار.

طنطاوي، جوهري: (تەنتاۋى، جەۋھەرى). (ھ1297 ـ 1359 / م1880 ـ 1940). مىسىرلىق ئالىم. تەپسىرشۇناس. ئىلىم ـ پەن ساھەسىدىمۇ كۆزگە كۆرۈنگەن زات. ئۇنىڭ تەپسىر تەنتاۋى دەپ ئاتىلىدىغان "الجوهر في تفسير القرآن الكريم" «ئەلجەۋھەر فى تەفسىرىل قۇرئانىل كەرىم» (قۇرئان تەپسىرىنىڭ جەۋھەرلىرى)، "جواهر العلوم" «جەۋاھىرۇل ئۇلۇم» (ئىلىم جەۋھەرلىرى)، "الحكمة والحكماء" «ئەلھېكمەتۇ ۋەلھۇكەما» (ھېكمەت ۋە ھېكىملەر) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

طه حسين: (تاھا ھۈسەين) (ھ 1306 ـ 1393 / م 1889 ـ 1973). ئەدىب، مىسىرلىق نامدار ئوبزورچى. سەئىدتىكى مەغاغە دېگەن جايدا تۇغۇلغان. ئۇ كىچىك ۋاقتىدىلا ئەما بولۇپ قالغان. ئەزھەر ئۇنىۋېرستېتى، يەرلىك ئۇنىۋېرستېت ۋە فرانسىيىدىكى ئۇنىۋېرسىتېتلاردا ئىلىم تەھسىل قىلغان. ئىسكەندەرىيە ئۇنىۋېرستېتىنى قۇرغان. 1942 ـ يىلى بۇ ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ مۇدىرى بولغان. 1950 ـ يىلى مائارىپنى ھەقسىزلەشتۈرۈشكە كۈچ چىقارغان. يەنە ئەيىن شەمس ئۇنىۋېرسىتېتىنى قۇرغان. مول ھوسۇللۇق ئەدىب. نۇرغۇن ئىجادىي ئەسەرلىرى گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئوبزور، ئەدەبىي ئەسەر، تەرجىمىھال ۋە ھېكايىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇنىڭ "ذكرى أبي العلاء" «زىكرا ئەبىل ئەلا» (ئەبۇلئەلا مەئەررى ھەققىدە ئەسلىمە)، "ابن خلدون" «ئىبنى خەلدۇن»، "في الأدب الجاهلي" «فىل ئەدەبىل جاھىلىي» (جاھىلىيەت ئەدەبىياتى توغرىسىدا)، "حديث الأربعاء" «ھەدىسۇل ئەربەئا» (چارشەنبىلىك سۆز)، "مع المتنبي" «مەئەل مۇتەنەببى» (مۇتەنەببي بىلەن بىللە)، "على هامش السيرة" «ئەلا ھامىشىسسىيرە» (سىيرەتكە ئىزاھ)، "الأيام" «ئەلئەييام» (كۈنلەر)، "شجرة البؤس" «شەجەرەتۇل بۇئىس» (بەختسىزلىك دەرىخى)، "المعذبون في الأرض" «ئەلمۇئەززىبۇنە فىلئەرز» (ئېزىلگۈچىلەر) قاتارلىق ئەسەرلىرى ۋە نۇرغۇن تەرجىمە ئەسەرلىرى بار. «ئەرەب ئەدەبىياتىنىڭ تۈۋرۈكى» دەپ نام ئالغان.

الطهطاوي (أحمد بن محمد): (تەھتاۋى، ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ؟ ـ 1231 / م ؟ ـ 1816). مىسىرلىق، ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. ئۇنىڭ "حاشية على مراقي الفلاح" «ھاشىيە ئەلا مەراقىل فەلاھ» ۋە "حاشية على الدر المختار" «ھاشىيە ئەلەددۇررۇل مۇختار» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

الطّهطاوي، رفاعة بن رافع: (تەھتاۋىي، رىفائەتە ئىبنى رافىئ) (ھ 1216 ـ 1290 / م 1801 ـ 1873). مىسىردىكى ئىدېئولوگىيە ئويغىنىش ھەرىكىتىنىڭ باشلامچىسى. تەھتا دېگەن جايدا تۇغۇلغان. ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان، كېيىن فرانسىيىدە ئىلىم تەھسىل قىلغان، ۋەتىنىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، تىل تەربىيىلەش مەكتىپى قۇرغان ۋە "الوقائع" «ئەلۋەقائىئ» (رىسالىلىق گېزىتى) نى تەسىس قىلغان. ئۇنىڭ بىرقانچە ئەسەرلىرى ۋە تەرجىمە كىتابلىرى بار. قاھىرەدە ۋاپات بولغان.

الطَّوَائِفُ، ملوك الطوائف: (تەۋائىف. تەۋائىف پادىشاھلىرى) (ھ 414 ـ 485 / م 1203 ـ 1092). ئۇمەۋىيلەر خەلىپىلىكى مۇنقەرىز بولغاندىن كېيىن، ئەندەلۇس (ئىسپانىيە)نىڭ بىر قىسىم رايونلىرىغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان پادىشاھلار. بەنۇ ئەبباد، بەنۇ جەھۇر ۋە بەنۇ ھەمۇدلارنى كۆرسىتىدۇ.

الطُّور: (تۇر). ئاللاھتائالا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆزلەشكەن تاغ.

الطُّوسي: نصير الدين محمد بن محمد بن الحسن: (تۇسى، نەسىرۇددىن مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن) (ھ 597 ـ 672 / م 1200 ـ 1273). پەيلاسوپ، ئاسترونوم، ماتېماتىك. تۇستا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ھىلاكۇنىڭ مەسلىھەتچىسى بولغان. موڭغۇل ئەمەلدارىنىڭ ياردىمى بىلەن ئاسترونومىيە ۋە ترىگونومېترىيە ئىلمىنى تەرەققىي قىلدۇرغان. ئۇنىڭ "الجبر والمقابلة" «ئەلجەبرۇ ۋەلمۇقابەلە»، "تحرير أصول إقليدس" «تەھرىيرۇ ئۇسۇلى ئىقلىيدىس»، "أساس الاقتباس" «ئاساسۇل ئىقتىباس»، "تجريد الكلام" «تەجرىدۇل كالام» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

طُوقَانُ، إبراهيم: (تۇۋقان، ئىبراھىم) (ھ 1323 ـ 1360 / م 1905 ـ 1941). پەلەستىنلىك شائىر. بېيرۇتتىكى ئامېرىكا ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان. ئۇنىڭ ھەر خىل ژانىردىكى شېئىرلاردىن تەركىب تاپقان بىر توپلىمى بار. ئۇنىڭ شېئىرلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەققىدىكى غەزەللەردۇر. ئۇنىڭ شائىرە ھەمشىرىسى فەدۋا تۇۋقاننىڭ ئاكىسى توغرىسىدا "أخي إبراهيم" «ئەخى ئىبراھىم» (ئاكام ئىبراھىم) ناملىق كىتابى بار.

الطُّولُونيُّون: (تۇلۇنىيىۇن). ھىجرىيە 254 ـ 292 (م 868 ـ 904) ـ يىللىرى مىسىر ۋە سۇرىيىگە ھۆكۈمرانلىق قىلغان خانىدانلىق. تۇلۇنىيە خانىدانلىقىنى ئەھمەد ئىبنى تۇلۇن قۇرغان بولۇپ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئوغلى خەمارىۋەي تەختكە ئولتۇرغان.

طيبة: (تەيبە). مەدىنىنىڭ يەنە بىر ئاتىلىشى.

ظ

الظَّاهِر بيبرس: (زاھىر بىيبىرس). مىسىر بەھىرى مەملۇكىيلار خانىدانلىقىنىڭ ئەڭ داڭلىق سۇلتانى. نۇرغۇن قېتىم ئەھلىسەلىپكە قارشى ئۇرۇش قىلغان. ھىجرىيە 656 - يىلى (مىلادىيە 1258 - يىلى) يۈزبەرگەن مەشھۇر «مەنسۇرە ئۇرۇشى»دا پەلەستىن ۋە سۇرىيىدە ئەھلىسەلىپلەرنىڭ ئەسكىرىي كۈچىنى تارمار قىلغان. ھىجرىيە 659 - يىلى (مىلادىيە 1260 - يىلى) «ئەينى جالۇت جېڭى»دە موڭغۇللار بىلەن ئۇرۇش قىلىپ، ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغان.

ظاهر شاه: (زاھىر شاھ). ئافغانىستان شاھى. 1914 - يىلى تۇغۇلغان، 1932 - يىلى ئاتىسى نادىر شاھنىڭ ئورنىغا شاھ بولغان. ئۇ 1973 - يىلىدىكى ھەربىي ئۆزگىرىشتە تەختتىن چۈشكەن. 2007 - يىلى كابولدا ۋاپات بولغان.

الظَّاهِرِيُّ، داود بن علي الأصبهاني: (زاھىرىي، داۋۇد ئىبنى ئەلى ئەلئىسفاھانىي) (ھ ؟ـ 270 / م ؟ـ 883). مەشھۇر ئىسلام ئالىمى. زاھىرىيە مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇنىڭ «ئىمام شافىئىينىڭ پەزىلەتلىرى» ناملىق كىتابى بار. كۇفىدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان.

الظَّرْف وَالظُّرَفاء: (ئەززەرفۇ ۋەززۇرەفا). مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ۋەششا يازغان كىتاب. كىتابتا ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائىي ئالاھىدىلىكلەرنى، دانىشمەنلەرنىڭ يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەكتىكى ئەدەپ - ئەخلاقلىرىنى بايان قىلغان.

ظَفَار: (زەفار). 1. يەمەننىڭ جەنۇبىدىكى قەدىمىي شەھەر. 2. ئوماننىڭ غەربى، ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىدىكى بىر رايون.

ظاهِرِيَّة، الظاهرية: (زاھىرىيە). 1. قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ زاھىرىغا ئاساسلىنىپ، تەئۋىل ۋە قىياسلارنى ئىنكار قىلىدىغان بىر مەزھەپ. 2. بۇ مەزھەپنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى.

الظَّهْرَان: (زەھران). ئەرەب يېرىم ئارىلىغا جايلاشقان يېڭى شەھەر. "أرامكو" «ئارامكو» نېفىت شىركىتى شۇ يەرگە جايلاشقان.

الظَّوَاهِرِيُّ، محمد الأحمدي: (زاۋاھىرىي، مۇھەممەد ئەھمەدى) (ھ 1295 ـ 1364 / م 1878 ـ 1944). مىسىرلىق، شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. ھىجرىيە 1348 (م 1929) - يىلى ئەزھەر شەيخى بولۇپ تەيىنلەنگەن. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئەزھەر زامانىۋى ئۇنىۋېرسىتېتقا ئايلانغان. ئۇنىڭ "العلم والعلماء" «ئەلئىلىم ۋەلئۇلەما» (ئىلىم ۋە ئالىملار)، "رسالة في الأخلاق" «رىسالە فىل ئەخلاق» (ئەخلاقنامە) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

ع

عائِشَةُ بنت أبي بكر: (ئائىشە بىنتى ئەبۇ بەكرى) (ھ ؟ـ 58 / م ؟ـ 678). ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىزى. مۆئمىنلەرنىڭ ئانىسى. رەسۇلۇللاھنىڭ ئايالى. رەسۇلۇللاھ ئۇنى كىچىكلا نىكاھىغا ئالغان. ئۇ رەسۇلۇللاھدىن 1200 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. مەدىنىدە ۋاپات بولغان.

عائِشَةُ بنت طلحة: (ئائىشە بىنتى تەلھە) (ھ ؟ـ 101 / م ؟ـ 719). ئۇمەۋىيلەر زامانىدىكى ئەڭ مەشھۇر ئايال. ئەدىبە، ئەرەب تارىخشۇناسى. جەننەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلگەن ساھابە تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللاھنىڭ قىزى. ئانىسى ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىزى ئۇمموكۇلسۇمدۇر.

عاتكة بنت زيد بن عمرو: (ئاتىكە بىنتى زەيد ئىبنى ئەمرى) (ھ ؟ـ 40 / م ؟ـ 660). شائىرە، ساھابە. ئۇنى بۇرۇن ئەبۇبەكرىنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇمەر، ئۇنىڭدىن كېيىن زۇبەير نىكاھىغا ئالغان. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن (شېھىت بولغان).

عَاتِكَةُ بنت عبد المطلب: (ئاتىكە بىنتى ئابدۇلمۇتتەلىب). شائىرە. رەسۇلۇللاھنىڭ ئاتا تەرەپ ھاممىسى. ئەبۇ تەممام ئۇنىڭ بەزى شېئىرلىرىنى "حماسة" «ھەماسە»گە كىرگۈزگەن.

عاصِم، ابن عاصم محمد الأندلسي، أبو يحيى: (ئاسىم، ئىبنى ئاسىم، مۇھەممەد ئەندەلۇسىي، ئەبۇ يەھيا) (ھ ؟ـ 857 / م ؟ـ 1453). مالىكىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. قازىلىق ۋە ۋەزىرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن. ئۇنىڭ "الروض العريض" «ئەررەۋزۇل ئەرىيز» ناملىق كىتابى بار.

عاكِف مُحَمَّد: (ئاكىف مۇھەممەد) (ھ ؟ـ 1355 / م ؟ـ 1936). تۈركىيىلىك ئىسلام شائىرى. تۈركىيە مۇستەقىللىقىنىڭ كۈيچىسى. ئۇنىڭ "صفحات" «سەفەھات» ناملىق دىۋانى بار.

عامِرُ بن الطفيل: (ئامىر ئىبنى تۇفەيل). (ھ 11 / م ؟ـ 632) جاھىلىيەت دەۋرىدىكى شائىر ۋە چەۋەنداز. ئۇنىڭ پەخىرلىنىش ۋە قەھرىمانلىق مەزمۇنىدىكى شېئىرلار توپلىمى بار.

العاملي، بهاء الدين محمد بن الحسين: (ئاملىي، بەھائۇددىين مۇھەممەد ئىبنى ھۇسەيىن) (ھ 953ـ1031 / م 1547ـ1622). لىۋانلىق فەقىھ، ئالىم، شائىر. بەئلەبەككىدە تۇغۇلۇپ، ئىسفاھاندا ۋاپات بولغان. ئاسترونومىيە ۋە ماتېماتىكا توغرىسىدا كىتاب يازغان. "الكشكول" «ئەلكەشكۇل» ناملىق كىتابى بىلەن داڭق چىقارغان.

العباس بن الأحنف (أبو الفضل): (ئاببىاس

ئىبنى ئەھنەف، ئەبۇلفەزل) (ھ ?ـ192 / م ?ـ808). باغدادلىق لىرىك شائىر. ئۇنىڭ ھارۇن رەشىد ھەققىدە ئاجايىپ ھېكايىلىرى ۋە يەنە بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

العباس بن عبد المطلب: (ئاbbas ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب) (ھ ?ـ32 / م ?ـ653). رەسۇلۇللاھنىڭ ئاتا تەرەپ تاغىسى. قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ چوڭى. مەككە فەتھى بولۇشنىڭ ئالدىدىلا مۇسۇلمان بولۇپ، مەدىنىدە ۋاپات بولغان. ئابباسىيلار سۇلالىسى مۇشۇ زاتقا نىسبەت بېرىلىدۇ.

عَبَّاسُ بن فرناس: (ئابباس ئىبنى فىرناس) (ھ ?ـ275 / م ?ـ888). ئەندەلۇسلۇق شائىر، پەيلاسوپ، ئاسترونوم، كەشپىياتچى. ۋاقىت ھېسابلاش ئۈسكۈنىسىنى ئىجاد قىلغان. ئىككى تەرىپىگە پەيدىن ياسالغان قانات بېكىتىلگەن تون كىيىپ ئۇچماقچى بولغاندا يىقىلىپ كېتىپ، دۈمبىسى يارىلانغان.

العَبّاسُ بن مرداس: (ئابباس ئىبنى مىرداس) (تەخمىنەن ھ ?ـ18 / م ?ـ639). جاھىلىيەت ۋە ئىسلام دەۋرىدە ياشىغان شائىر. مەككە فەتھى قىلىنىشتىن بۇرۇنلا قوۋمى بىلەن بىرگە مۇسۇلمان بولغان. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە ۋاپات بولغان. ئۇ ئىنتايىن قەھرىمان ئىدى.

العَبّاسَةُ، علية بنت المهدي: (ئەبباسە، ئەلىييەت بىنتۇل مەھدى) (ھ ?ـ210 / م ?ـ825). ھارۇن رەشىدنىڭ ھەمشىرىسى. شائىرە، ئەدىبە. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

العَبّاسِيُون: (ئەبباسىيۇن) (ھ 133ـ657 / م 750ـ1258). ئابباسىيلار سۇلالىسى. ئابباس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبكە نىسبەت بېرىلىدۇ. بۇ سۇلالە ئۇمەۋىيە دۆلىتى مۇنقەرىز بولغاندىن كېيىن قۇرۇلغان بولۇپ، ئابباسىي سۇلالىسىدىن37 خەلىپە مەيدانغا كەلگەن. بۇلارنىڭ تۇنجىسى ئەبۇل ئابباس سەففاھ، ئاخىرقىسى خەلىپە مۇستەئسىمدۇر. ئۇلار قارا بايراقنى دۆلەت بايرىقى قىلغان. ئۇلارنىڭ دەۋرىدە ئىسلام مەدەنىيىتى ئەڭ گۈللەنگەن.

عبد الرزاق (مصطفى): (ئابدۇررازاق، مۇستافا) (ھ 1302ـ1366 / م 1885ـ1947). مىسىرلىق ئەدىب، مۇتەپەككۇر. شەرىئەت، پەلسەپە ۋە ئەدەبىيات تەتقىقاتچىسى. ئۇ ئەزھەردە شەيخ مۇھەممەد ئابدۇنىڭ قولىدا ۋە فرانسىيىدە ئىلىم تەھسىل قىلغان. 1938ـ يىلى ئەۋقاف مىنىستىرى، 1945ـ يىلىدىن ۋاپات بولغانغا قەدەر ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شەيخى بولغان. ئۇنىڭ "الإمام الشافعي" «ئىمامۇششافىئىي» (ئىمام شافىئىي)، "تمهيد لتاريخ الفلسفة الإسلامية" «تەمھىدۇ لىتارىخىل فەلاسىفەتىل ئىسلامىيە» (ئىسلام پەلسەپە تارىخىدىن ساۋات)، كىندى ۋە فارابىنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدە يېزىلغان "فيلسوف العرب والمعلم الثاني" «فەيلەسوفۇل ئەرەبى ۋەلمۇئەللىمىسسانى» (ئەرەب پەيلاسوپى ۋە ئىككىنچى ئۇستاز)، "الدين والوحي والإسلام" «ئەددىينۇ ۋەلۋەھيۇ ۋەلئىسلام» (دىن، ۋەھيى ۋە ئىسلام)، "البهاء زهير" «ئەلبەھائۇ زۇھەير» ۋە مۇھەممەد ئابدۇنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدە "محمد عبده" (مۇھەممەد ئابدۇ) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

عبد الرزاق (كمال الدين السمرقندي): (ئابدۇررازاق، كامالۇددىن سەمەرقەندى) (ھ 816ـ877 / م 1413ـ1472). ئىرانلىق تارىخشۇناس. ئۇنىڭ 1317ـ يىلىدىن 471ـ

يىلىغىچە بولغان ۋەقەلەر توغرىسىدىكى "مطلع السعدين ومجمع البحرين" «مەتلەئۇسسەئدەين ۋە مەجمەئۇل بەھرەين» (ئىككى بەختنىڭ چىقىدىغان جايى ۋە ئىككى دېڭىزنىڭ قوشۇلىدىغان جايى) ناملىق تارىخ كىتابى بار.

عبد الصبور (صلاح): (ئابدۇسەبۇر، سەلاھ) (ھ 1350 ـ 1401 / م 1931 ـ 1981). مىسىرلىق، ھازىرقى زامان شائىرى. ئۇنىڭ "الناس في بلادي" «ئەنناسۇ فى بىلادى» (يۇرتداشلار)، "أحلام الفارس القديم" «ئەھلامۇل فارىسىل قەدىم» (قەدىمىي چەۋەندازنىڭ چۈشلىرى) ناملىق شېئىرلار توپلىمى ۋە "مأساة الحلاج" «مەئساتۇل ھەللاج» (مەنسۇر ھەللاج پاجىئەسى)، "ليلي مجنون" «لەيلى مەجنۇن» ناملىق سەھنە ئەسەرلىرى بار.

عبد الله بن الأرقم: (ئابدۇللاھ ئىبنى ئەرقەم) (ھ ?ـ 44 / م ?ـ 664). قۇرەيشلىك ساھابە، رەسۇلۇللاھنىڭ ئاتا تەرەپ تاغىسى. مەككە فەتھى بولغان كۈنى مۇسۇلمان بولغان. ئۇمەر ۋە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلارنىڭ دەۋرىدە بەيتۇلمالغا مەسئۇل بولغان.

عبد الله بن بريدة بن الحصيب الأسلمي: (ئابدۇللاھ ئىبنى بۇرەيدە ئىبنى ھەسىبىل ئەسلەمىي) (ھ 14 ـ 115 / م 635 ـ 733). ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلارنىڭ بىرى. كۇفەلىك، مەرۋىگە قازى بولغان.

عَبْدُ الله بن جَحْش: (ئابدۇللاھ ئىبنى جەھش) (ھ ?ـ 3 / م ?ـ 625). ئىسلامغا ئەڭ دەسلەپتە كىرگەن ساھابىلەردىن. رەسۇلۇللاھنىڭ ئاتا تەرەپ ھاممىسىنىڭ ئوغلى ۋە مۇئمىنلەرنىڭ ئانىسى زەينەپنىڭ قېرىندىشى. ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان. ئوھۇد غازىتىدا ئاجايىپ قەھرىمانلىق كۆرسەتكەن.

عَبْدُ الله بن الحُسَين: (ئابدۇللاھ ئىبنى ھۈسەين) (ھ 1300 ـ 1371 / م 1882 ـ 1951). ئېئوردانىيە ھاشىمىيە خاندانلىقىنىڭ قۇرغۇچىسى. ھىجرىيە 1366 (م 1946) ـ يىلى ئوسمان تۈركلىرىگە قارشى قوزغىلاڭغا قاتناشقان. ئەقسا مەسجىدىدە سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ "مذكراتي" «مۇزەككىراتى» (ئەسلىمىلىرىم) ناملىق كىتابى بار.

عبد الله بن رواحة بن ثعلبة الأنصاري، أبو محمد: (ئابدۇللاھ ئىبنى رەۋاھە ئىبنى سەئلەبەتۇلئەنسارى، ئەبۇ مۇھەممەد) (ھ ?ـ 8 / ?ـ 629). داڭلىق شائىر، ساھابە. كۆپلىگەن جەڭلەرگە قوماندانلىق قىلغان. جاھىلىيەت دەۋرىدە ساۋاتلىق ئىدى. ئەقەبە بەيئىتىدە 12 ۋەكىلنىڭ بىرى بولغان. بەدر ۋە ئوھۇد قاتارلىق كۆپلىگەن جەڭلەرگە قاتناشقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر غازاتقا چىققاندا ئۇنى مەدىنىدە ئورنىدا قويغان. ھىجرىيىنىڭ 8 ـ يىلى زەيد ۋە جەئفەردىن كېيىن شېھىت بولغان.

عَبْدُ الله بن الزبير بن العوام: (ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير ئىبنى ئەۋۋام). (ھ 1 ـ 73 / م 622 ـ 692). ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىزى ئەسمانىڭ ئوغلى. پارس، مىسىر ۋە شىمالىي ئافرىقىنى فەتھى قىلىشلارغا قاتناشقان. ئۇمەۋىيىلەرگە قارشى قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ، ھىجاز، يەمەن، مىسىر، ئىراق، خۇراسان ۋە شاملارغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان. مەككە مۇھاسىرىسىدە قولغا چۈشۈپ، ھەججاجنىڭ قولىدا دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈلگەن.

عَبْدُ الله بن عباس: (ئابدۇللاھ ئىبنى ئاببـاس) (ھ ؟ ـ 68 / م ؟ ـ 687). مەشھۇر تەپسىرشۇناس، ھەدىسشۇناس ساھابە. رەسۇلۇللاھنىڭ ئاتا تەرەپ تاغىسىنىڭ ئوغلى. ئىلمىنىڭ موللۇقى، پىكرىنىڭ توغرىلىقىدىن "حبر الأمة" «ھىبرۇل ئۇممە» ئىسلام ئۇممىتىنىڭ ئالىمى دەپ ئاتالغان. رەسۇلۇللاھ ئۇنى بەسرەگە ۋالىيلىققا تەيىنلىگەن. ئۇنىڭ "تفسير ابن عباس" «تەفسىر ئىبنى ئابباس» ناملىق بىر تەپسىرى بار.

عبد الله بن مغفل الضبي: (ئابدۇللاھ ئىبنى مۇغەففەلىززەببىي) (ھ ؟ ـ 57 / م ؟ ـ 677). ساھابە. ھەزرىتى ئۇمەر تەرىپىدىن بەسرە شەھىرىگە دىن ئۆگىتىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئون ئالىمنىڭ بىرى. 43 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

عَبْدُ الله بنُ عبد المطلب: (ئابدۇللاھ ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب) (م ؟ ـ 571). رەسۇلۇللاھنىڭ ئاتىسى. مەككىدە تۇغۇلغان. ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ كەنجى ئوغلى بولۇپ، ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئامراق ئىدى. ئاتىسى ئۇنىڭ ھەققىدە قۇربانلىق قىلىش ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىش يۈزىسىدىن يۈز تۆگە بەرگەن. شۇڭا ئۇ "عبد الذبيح" «ئەبدۇززەبىھ» (قۇربانلىق بەندىسى) دەپمۇ ئاتالغان. ئۇ ۋاپات بولغاندا ئايالى ئامىنە بىنتى ۋەھبى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھامىلدار ئىدى.

عبد الله بن مسعود الهُذَلي (أبو عبد الرحمن): (ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدىلھۇزەلىي، ئەبۇ ئابدۇراھمان))ھ ؟ ـ 32 / م ؟ ـ 653). ئىسلامنىڭ دەسلىپىدە مۇسۇلمان بولغان كاتتا ساھابە، مەككىدە بىرىنچى بولۇپ قۇرئاننى ئۈنلۈك تىۋۋلاپ ئوقۇغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە بولسۇن ياكى سەپەر ۋە غازاتلىرىدا بولسۇن خىزمىتىدە بولغان. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشەنچلىك ساھابىسى ئىدى. ھەر قانداق ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بىمالال كىرەلەيتتى ۋە داۋاملىق بىللە يۈرەتتى. ھەزرىتى ئۇمەر بىر كۈنى ئۇنىڭغا قاراپ: «سەن ئىلىم بىلەن توشقان كۈپ» دېگەن. ئۇ ئاتاقلىق قارىي ۋە كاتتا مۇپەسسىر، فەقىھ ئىدى. فىقھىدا ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە ۋەكىللىك قىلغان كۇفە مەدرىسىسىنىڭ ئاساسچىسى. شۇنداقلا ئۇ تەپسىردىمۇ كۇفە مەدرىسىسىنىڭ ئاساسچىسى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ 848 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

عَبْدُ الحق المَرِيني، أبو محمد: (ئابدۇلھەق مەرىينى، ئەبۇ مۇھەممەد) (ھ ؟ ـ 614 / م ؟ ـ 1217). ماراكەش مەرىينىيە دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى. مۇۋەھھىدىنلار دۆلىتىنى ئاغدۇرۇۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئۆز دۆلىتىنى قۇرغان. كېيىن فەستىلەپ ئۆلتۈرۈلگەن.

عبد الحميد الثاني: (ئابدۇلھەمىيد سانى) (ھ 1258 ـ 1337 / م 1842 ـ 1918). ئوسمانىيلار خەلىپىلىكىنىڭ سۇلتانى بولۇپ، ئۆزىگە قارشى چىققانلارنى كۆپلەپ باستۇرغانلىقى ئۈچۈن «قىزىل سۇلتان» دەپ ئاتالغان. ھىجرىيە 1293 ـ يىلى (مىلادىيە 1876 ـ يىلى) ھاكىمىيەت بېشىغا چىقىپ، ھىجرىيە 1327 ـ يىلى (مىلادىيە 1909 ـ يىلى) تەختتىن چۈشكەن. ئۇ دۆلەت خەزىنىسى پۇلغا جىددىي ئېھتىياجلىق ئەھۋالدىمۇ پەلەستىن زېمىنىنى يەھۇدىيلارغا سېتىپ بېرىشنى قەتئىي رەت قىلغان.

عبد الحميد بن يحيى الكاتب: (ئابدۇلھەمىد ئىبنى يەھيا كاتىب) (ھ ؟ ـ 133 / م ؟ ـ 750). ئۇمەۋىيلەر خانىدانلىقىنىڭ مىرزىسى. ئەرەب

ئەدەبىياتىدىكى خەت-چەكلەر ژانىرىدا ئالاھىدە ئۇسلۇب ياراتقان. خەلىپە مەرۋان ئىبنى مۇھەممەدنىڭ كاتىپى بولغان. ئۇنىڭ "رسالة إلى الكتاب" «رىسالە ئىلەلكۇتتاب» (يازغۇچىلارغا خەت) ناملىق كىتابى بار.

عبد ربّه، أحمد بن محمد بن عبد ربه: (ئەبدۇرەببىھ، ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئەبدۇرەببىھ). ئەندەلۇسىيىلىك ئەدىب. "العقد الفريد" «ئەلئىقدۇل فەرىد» ناملىق ئەدەبىي قامۇس بىلەن داڭ چىقارغان.

عبد الرحمن أحمد بن محمد، نور الدين جامي: (ئابدۇراھمان جامى) (ھ 817-878 / م 1414-1474). ئىلمىنىڭ ھەرقايسى تۈرلىرىدە كامالەتكە يەتكەن زات. نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان بولۇپ، ئەسەرلىرى كىشىلەرنىڭ زور ئالقىشىغا ئېرىشكەن. دىيارىمىزدا «شەرھى موللا» دەپ مەشھۇر بولغان "الفوائد الضيائية شرح الكافية" «ئەلفەۋائىدىززىيائىيە شەرھىل كافىيە» (يارقىن پايدىلار) ناملىق "كافية" «كافىيە» نىڭ شەرھىسىنى مۇشۇ زات يېزىپ چىققان. ئۇ يەنە "نقد النصوص" «نەقدۇننۇسۇس»، "شرح حديث أبي رزين العقيلي" «شەرھى ھەدىس ئەبۇ رەزىينىل ئۇقەيلى»، "نفحات الأنس" «نەفھاتۇل ئۇنس» (تەرىقەت ماشايىخلىرىنىڭ تەرجىمىھالى يېزىلغان كىتاب)، "شرح فصوص الحكمة" (شەرھ فۇسۇسىل ھېكمەت)، "أشعة اللمعات" «ئەششىئەتۇل لەمەئات» (يارقىن نۇرلار)، "اللوامع" «ئەللەۋامىئ» («جالالىددىن رۇمى مەسنەۋىلىرى»نىڭ شەرھىسى)، «خىسراۋ دېھلەۋى شېئىرلىرى»نىڭ شەرھى، «ئىبنى فارىز شېئىرلىرى» نىڭ شەرھى... قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان. ئەھلى تەسەۋۋۇپ ماشايىخلىرىنىڭ سۆھبىتىدە بولۇپ، سەئىددىن كاشغەرىدىن تەسەۋۋۇپنى تەلىم ئالغان. ئۇ ھىراتتىكى «نىزامىيە مەدرىسى»دە بىر مەزگىل تۇرغان. سەمەرقەنددىن خۇراسانغا بېرىپ، خوجا ئۇبەيدۇللاھ نەقشىبەندىينىڭ سۆھبىتىدە بولغان ۋە تەسەۋۋۇپ ئەربابلىرىدىن بولۇپ يېتىشكەن.

عبد الرحمن الدّاخل، عبد الرحمن الداخل بن معاوية: (ئابدۇراھمان ئەدداخىل، ئابدۇراھمان ئەدداخىل ئىبنى مۇئاۋىيە). قۇرەيش بۇركۇتى دەپ نام ئالغان، ئەندەلۇستىكى ئۇمەۋىيلەر سۇلالىسىنىڭ قۇرغۇچىسى.

عبد الرحمن بن عوف: (ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف) (ھ ?-32 / م ?-652). ئۇلۇغ ساھابە، دەسلەپتە مۇسۇلمان بولغانلارنىڭ ئالتىنچىسى. جەننەت بىلەن خۇش بىشارەت بېرىلگەن ئون ساھابىنىڭ بىرى. ھەبەشىستان، ئاندىن كېيىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان. ئۇ ناھايىتى باي سودىگەر بولۇپ، تولىمۇ سېخىي ۋە كەمتەر ئىدى. ئىنتايىن كۆپ قۇل ئازاد قىلغان.

عبد شمس: (ئابدۇ شەمس). قۇرەيش قەبىلىسىدىكى بىر جەمەتنىڭ نامى.

عبد العزيز بن أحمد نصر بن صالح شمس الأئمة الحلواني: (ئابدۇلئەزىز ئىبنى ئەھمەد ئىبنى نەسر ئىبنى سالىھ شەمسۇل ئەئىممە ھەلۋانى) (ھ ?-456 / م ?-1064). بۇخارالىق. ھەنەفىي مەزھىپىدىكىلەرنىڭ پېشۋاسى. ئەتراپلىق مەلۇماتقا ئىگە زات. "مبسوط" «مەبسۇت» ۋە "نوادر" «نەۋادىر» ناملىق ئەسەرلەرنى يازغان. شەمسۇل ئەئىممە سەرەخسى، فەخرۇل ئىسلام ئەلى ئىبنى مۇھەممەد ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى سەدرۇل ئىسلام ئەبۇليۇسرى مۇھەممەد ۋە شەمسۇل ئەئىممە ئەبۇل فەزل بەكرى قاتارلىق مەشھۇر

ئالىملار بۇ زاتنىڭ شاگىرتلىرىدۇر.

عبد القادر بن عمر البغدادي: (ئابدۇلقادىر ئىبنى ئۇمەرىل باغدادى) (ھ 1031 ـ 1093 / م 1621 ـ 1682). داڭلىق تىلشۇناس ۋە ئەدىب. ئۇنىڭ "خزانة الأدب" «خەزانەتۇل ئەدەب» (ئەدەبىيات خەزىنىسى) ۋە "لب لباب لسان العرب" «لۇببۇ لۇباب لىسانىل ئەرەب» (ئەرەب تىلى جەۋھەرلىرى) ناملىق كىتابلىرى بار.

عبد القادر بن موسى الجيلاني: (ئابدۇلقادىر ئىبنى مۇسا جىيلانى) (ھ ؟ ـ 561 / م ؟ ـ 1166). تەسەۋۋۇپ ئىقىمىدىكى قادىرىيە سۇلۇكىنىڭ ئاساسچىسى. جىيلان (تەبەرىستان)دا تۇغۇلغان. باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ تەسەۋۋۇپ توغرىسىدا يازغان "الفتح الرباني والفيض الرحماني" «ئەلفەتھۇررەببانى ۋەلفەيزۇررەھمانىي» ناملىق كىتابى بار.

عبد الله بن أحمد بن محمود أبو البركات حافظ الدين النسفي: (ئابدۇللاھ ئىبنى ئەھمەد ئىبنى مەھمۇد ئەبۇلبەرەكات ھافىزۇددىن نەسەفىي) (ھ ؟ ـ 701 / م ؟ ـ 1302). ماۋەرائۇننەھرلىك ئالىم. ئۇسۇلى فىقھى، ھەدىس ئىلىملىرىدە ئەينى دەۋرنىڭ يېگانىسى ئىدى. فىقھى ھەققىدىكى "كنز الدقائق" «كەنزۇددەقائىق»، ئۇسۇلى فىقھى ھەققىدىكى "منار" «مەنار» ۋە ئۇنىڭ شەرھىسى "كشف الأسرار" «كەشفۇل ئەسرار» ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىدىندۇر.

عبد الله بن عمر الفاروق: (ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر) (م 611 ـ 692). ھەزرىتى ئۇمەرنىڭ ئوغلى. ساھابىلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ بىلىملىكى ۋە ھاپىز (ھەدىس يادقا ئالغان) ئىدى. بەزىلەر ئۇنى مۇجتەھىدلىك دەرىجىسىگە يەتكەن دېيىشىدۇ. ئۇنىڭ ئىسمى ئابدۇللاھ، لەقىبى ئابدۇراھمان ئىدى. بۇ زات رەسۇلۇللاھدىن 2637 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

عبد الله بن المبارك أبو عبد الرحمن المروزي: (ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك ئەبۇ ئابدۇراھمان مەرۋىزى). ھەدىسشۇناس، كامالەتكە يەتكەن ئالىم. ئون مىڭدىن ئارتۇق ئۇستازدىن ھەدىس ئۈگەنگەن. ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى ئىلىم-مەرىپەت مەركەزلىرىنىڭ ھەممىسىگە بېرىپ ئىلىم تەھسىل قىلغان. بۇ ئالىم قۇرئان تەپسىرى، ھەدىس ۋە ھەدىسشۇناسلىق ھەققىدە كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان. ئىمام مالىك ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ، ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقلىرىنى مەدھىيىلەيتتى. ئىمام ئەزەم ئۇنىڭ كۆپ ھەدىس رىۋايەت قىلغانلىقىغا ۋە ئەقىل-پاراسىتىگە قايىل ئىدى.

عَبْدُ المؤمن بن علي: (ئابدۇل مۇئمىن ئىبنى ئەلى) (ھ 525 ـ 559 / م 1130 ـ 1163). مۇۋەھھىدىنلار دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى. ئۇ مورابىتىن دۆلىتىنى مۇنقەرىز قىلغاندىن كېيىن ماراكەشتە ئۆز دۆلىتىنى بەرپا قىلغان.

عبد المطلب بن هاشم: (ئابدۇلمۇتتەلىب ئىبنى ھاشىم) (تەخمىنەن م ؟ ـ 579). قۇرەيشلەرنىڭ ئاقساقىلى، رەسۇلۇللاھنىڭ بوۋىسى، زەمزەم قۇدۇقىنى قايتا قازغان. بەيتۇللاھقا زىيارەتكە كەلگەنلەرنى كۈتۈۋېلىش، ئۇلارنى سۇ ۋە تاماق بىلەن تەمىنلەشنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان. رەسۇلۇللاھ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن سەككىز ياشقا كىرگۈچە ئۇنىڭ تەربىيىسىدە بولغان.

عبد الملك بن مروان: (ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋان) (ھ 26 ـ 86 / م 646 ـ 705). ئۇمەۋىييە سۇلالىسىنىڭ بەشىنچى خەلىپىسى. ئۇنىڭ دەۋرىدە دۆلەت تېررىتورىيىسى كېڭىيىپ بىرلىككە كەلگەن. تۇنجى بولۇپ دۆلەت ئورگانلىرىنى ئىسلاھ قىلىپ، باشقۇرۇش ئۇسلۇبىنى يولغا قويغان ۋە دىنار سوقتۇرغان.

عَبْدُ مَناف بن قصي: (ئابدۇماناف ئىبنى قۇسەي). رەسۇلۇللاھنىڭ بوۋىسى (رەسۇلۇللاھنىڭ ئۈچىنچى بوۋىسى) قۇرەيشلەرنى باشقۇرۇش ۋە كەئبىنىڭ خىزمىتى ئۇنىڭ قولىدا ئىدى.

عَبْد الوَهَّاب، الشيخ محمد بن عبد الوهاب: (ئابدۇلۋەھھاب، شەيخ مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇۋاھاب) (ھ 1115 ـ 1206 / م 1703 ـ 1792). دىنىي ئىسلاھاتچى. ھەنبەلىي مەزھىپىدىكى ئۆلىما. ۋەھھابىي ئېقىمىغا ئاساس سالغان. ئۇنىڭ "كتاب التوحيد" «كىتابۇت تەۋھىد» ۋە "كشف الشبهات" «كەشفۇششۇبھات» ناملىق كىتابلىرى بار.

عَبَادِلَةٌ: (ئەبادىلە). 1. "عبد الله" ئابدۇللاھنىڭ كۆپلۈك شەكلى. ئابدۇللاھ دەپ ئاتالغان كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ. 2. ئىسلام تارىخىغا ئائىت ماتېرىياللاردا ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرلەرنى كۆرسىتىدۇ.

عبده، الشيخ محمد: (ئابدۇ، شەيخ مۇھەممەد ئابدۇ) (ھ 1266 ـ 1323 / م 1849 ـ 1905). مەشھۇر ئىسلاھاتچى، ئىسلام مۇتەپەككۇرى. مىسىر ھازىرقى زامان ئويغىنىش ھەرىكىتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى. پارىژدا جامالۇددىن ئافغانى بىلەن "العروة الوثقى" «ئەلئۇرۇۋەتۇل ۋۇسقا» (مۇستەھكەم تۇتقا) گېزىتىنى نەشر قىلغان. قازى ۋە مۇفتى بولغان. ئۇنىڭ "رسالة التوحيد" «رىسالەتۇتتەۋھىد» (تەۋھىد ھەققىدە) ۋە "شرح نهج البلاغة" «شەرھ نەھجىل بەلاغە»(ئىستىلىستىكا پرىنسىپىغا ئىزاھ) ناملىق كىتابلىرى بار.

عبدون، ابن عبدون، عبد المجيد بن عبد الله الفهري: (ئابدۇن، ئىبنى ئابدۇن ئابدۇلمەجىد ئىبنى ئابدۇللاھ فەھرىي) (ھ ? ـ 530 / م ? ـ 1135). ئەندەلۇسلىق شائىر ۋە ۋەزىر. ئۇنىڭ بىر قىسىم شېئىرلىرى ئىسپان ۋە فىرانسۇز تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان.

العِبَر: (ئەلئىبەر). مەشھۇر تارىخشۇناس ئىبنى خەلدۇننىڭ تارىخ توغرىسىدا يازغان كىتابى بولۇپ، «ئىبنى خەلدۇننىڭ مۇقەددىمىسى» دېگەن نام بىلەن مەشھۇر. بۇ كىتاب جەمئىيەتشۇناسلىقنىڭ ئۆلتېشى ھېسابلىنىدۇ.

عِبْرَانِي ج عبرانيون: (ئىبرانىي، ئىبرانىيۇن). ئىبران تىلى. بۇ سام تىللىرى تۈركۈمىگە تەۋە بىر خىل تىل بولۇپ، بۇ تىلنى ھازىر يەھۇدىيلار قوللىنىدۇ.

العِبْرِيُّ، ابن العبري، أبو الفرج غريغوريس: (ئىبرى، ئىبنى ئىبرى، ئەبۇل فەرەج غەرىغورىيس). قەدىمكى سۈرىيىلىك تارىخچى، مەشھۇر پوپ. ئۇنىڭ "تاريخ الدول" «تارىخۇددۇۋەل» (دۆلەتلەر تارىخى) ۋە "رسالة في النفس البشرية" «رىسالە فىننەفسىل بەشەرىيە» (پسىخولوگىيە ئىلمى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

عَبُّوْد، مارون: (ئەببۇد، مارون) (ھ 1303 ـ 1382 / م 1885 ـ 1962). لىۋانلىق

ئەدىب. ئۇنىڭ 50كە يېقىن ئەسىرى بار. "جدد وقدماء" «جۇدۇد ۋە قۇدەما»، "علىّ المحك" «ئەلەلمىھەك»، "وجوه وحكايات" «ۋۇجۇھ ۋە ھېكايات» ناملىق ئەسەرلەر ئۇلارنىڭ بىر قىسمىدۇر.

عَبيدُ بن الأبرص: (ئەبىيد ئىبنى ئەبرەس). (م ?_554). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن نەجدەلىك شائىر. بەزى ئوبزورچىلار ئۇنى «سەبئى مۇئەللەقات» شائىرلىرىنىڭ قاتارىدا ھېسابلايدۇ. ئۇنىڭ بىر دىۋانى بار.

عُبَيْدُ الله المهدي الفاطمي: (ئۇبەيدۇللاھ مەھدى فاتەمىي) (ھ 259_323 / م 872_934). ماراكەشتىكى فاتىمىلەر دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى. ئۇ 24 يىل ھوقۇق تۇتقان.

عبيد الله صدر الشريعة الأصغر مسعود بن تاج الشريعة: (ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد ئىبنى تاج شەرىئە) (ھ ?_747 / م ?_1346). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فىقھشۇناس ئالىم. مەشھۇر "شرح وقاية" «شەرھى ۋىقايە»نىڭ ئاپتورى. سەدرۇششەرىئە نامى بىلەن مەشھۇر. ئۇ مۇشكۇلات ئىلىملىرىگە ناھايىتى ماھىر ئىدى. بۇ زات چوڭ دادىسى ئىمام تاج شەرىئە مەھمۇدنىڭ «ۋىقايە» ناملىق ئەسىرىنى شەرھىلىگەن. ئاندىن «ۋىقايە»نى ئىخچاملاپ يېزىپ "نقاية"«نىقايە» دەپ ئاتىغان. ئۇسۇلى فىقھى ھەققىدە بىر كىتاب يازغان بولۇپ، ئۇنى "تنقيح"«تەنقىيە» دەپ ئاتىغان. ئاندىن ئۇنىڭغا مۇكەممەل بىر شەرھى يېزىپ، ئۇنى "توضيح" «تەۋزىيھ» دەپ ئاتىغان. شۇنداقلا مەئانى ئىلمىدە "وشاح" «ۋىشاھ» ناملىق كىتابنى يازغان. بۇ زاتنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ فەقىھلەر نەزىرىدىكى ئورنى ناھايىتى يۇقىرى.

عبيدة، أبو عبيدة، معمر بن المثنى: (ئۇبەيدە، ئەبۇ ئۇبەيدە، مەئمەر ئىبنى مۇسەننا) (ھ 110_210 / م 728_825). بەسرەلىك تىلشۇناس. باغدادقا كېلىپ، ئەبۇ زەمىد ۋە ئەسمەئىي بىلەن مۇنازىرىلەشكەن. ئېگى يەھۇدىي بولۇپ، خاۋارىجلارغا مايىل ئىدى. ئەرەبلەرنى ئۆچ كۆرەتتى. ئۇ "المثالب" «ئەلمەسالىب»، "الخيل" «ئەلخەيل» ۋە "نقائض جرير والفرزدق" «نەقائىزۇ جەرىر ۋەلفەرەزدەق» (جەرىر بىلەن فەرەزدەقنىڭ زىددىيىتى) ناملىق كىتابلارنى يازغان.

العتاهية، أبو العتاهية، إسماعيل بن القاسم: (ئەتاھىيە، ئەبۇ ئەتاھىيە، ئىسمائىل ئىبنى قاسىم) (ھ 131_210 / م 748_825). ئابباسىي دەۋرىدىكى شائىرلاردىن بولۇپ، شېئىر يېزىشتا ئۆزگىچە ئۇسلۇبى بار ئىدى. ئۇنىڭ بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

العُتبي (أبو نصر): (ئۇتبى، ئەبۇ نەسر) (ھ ?_428 / م ?_1036). خۇراساندا ياشىغان تارىخشۇناس. ئۇنىڭ «تارىخۇل ئۇتبى» ياكى «ئەلىيۇمنا» دەپ ئاتىلىدىغان، غەزنەۋىيلەر توغرىسىدا توختالغان تارىخىي ئەسىرى بار. مەنىينى بۇ كىتابقا شەرھ يازغان.

عثمان، آل عثمان (أو العثمانيون): (ئوسمان، ئال ئوسمان، ئوسمانىيۇن). ئوسمان ئىبنى ئەرتوغرول. ئوسمانىيلار سۇلالىسىنىڭ قۇرغۇچىسى.

عثمان بن عفان: (ئوسمان ئىبنى ئەففان) (ھ ?_35 / م ?_656). چاھاريارلارنىڭ ئۈچىنچىسى. ئۇنجى تۇركۇمدە مۇسۇلمان بولغانلاردىن. رەسۇلۇللاھنىڭ ئىككى قىزى بىلەن توي قىلغان. شۇڭا ئۇ "ذي النورين" «زىننۇرەين» (ئىككى نۇر ئىگىسى) دەپ ئاتالغان. ئۇ قۇرئان كەرىم ئوقۇۋاتقان ھالدا

قەتلى قىلىنغان.

عثمان بن مظعون: (ئوسمان ئىبنى مەزئۇن) (ھ ?_2 / م ?_624). ساھابە. جاھىلىيەت دەۋرىدە ئەرەب دانىشمىنى ئىدى. مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان.

عَدِيُّ بن حاتم الطائي: (ئەدىيى ئىبنى ھاتەم تائىي) (ھ ?_68 / م ?_687). ساھابە. مۇرتەدلىككە قارشى غازاتلاردا قاتتىق قەھرىمانلىق كۆرسەتكەن. پارسلارغا قارشى غازاتقا قاتناشقان، يۈز يىلدىن ئارتۇق ئۆمۈر كۆرگەن.

عَدِيُّ بن زيد العبادي: (ئەدىيى ئىبنى زەيدىل ئىبادى) (تەخمىنەن م ?_587). ھىيرەلىك. جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر. نۇئمان ئىبنى مۇنزىرنىڭ قىزى بىلەن توي قىلغان. كېيىن نۇئمان ئۇنى زىندانغا تاشلاپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

عُرَابِي باشا، أحمد: (ئۇرابى باشا، ئەھمەد) (ھ 1257_1329 / م 1841_1911). مىسىرلىق ۋەتەنپەرۋەر ئەرباب. ئۇ ئەسكىرىي قىسمىغا قاتنىشىپ، يۇقىرى ئۇنۋانلارغا ئېرىشكەن. مىسىردا پادىشاھقا قارشى ئۇرابى قوزغىلىڭىغا باشچىلىق قىلغان. قوزغىلاڭ مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن سىيلان ئارىلىغا سۈرگۈن قىلىنغان. كېيىن مىسىرغا قايتىپ كېلىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

العِراق: (ئىراق). ئىراق. ئەرەب دۆلىتى. غەرب تەرىپى سۇرىيە، ئىئوردانىيە بىلەن، شەرق تەرىپى ئىران بىلەن، جەنۇب تەرىپى سەئۇدىي ئەرەبىستان ۋە كۇۋەيت بىلەن، شىمال تەرىپى تۈركىيە بىلەن چېگرىلىنىدۇ. پايتەختى باغداد.

العَرَبّي، أبو بكر محمد بن عبد الله بن العربي: (ئەرەبىيا، ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەرەبىيا) (ھ ?_543 / م ?_1148). ئەندەلۇسلۇق فەقىھ، مۇھەددىس، ھاپىز. ئۇنىڭ "الإنصاف في مسائل الخلاف" «ئەلئىنساق فى مەسائىلىل خىلاف» (ئىختىلاپلىق مەسىلىلەردە ھەققانىي بولۇش)، "قانون التأويل في تفسير القرآن" «قانۇنۇتتەئۋىل فى تەفسىرىل قۇرئان» (قۇرئان تەپسىرىدىكى تەئۋىل قىلىش قائىدىسى)، "شرح جامع الترمذي" «شەرھ جامىئىتتىرمىزى» ناملىق كىتابلىرى بار.

عَرَفَاتٌ (عرفة) : (ئەرەفات، ئەرەفە). مەككىگە يېقىن بىر تاغ. ھەج قىلغۇچىلار ئۇ تاغدا تۇرۇپ، دۇئا_تەكبىردە بولىدۇ. ئەرەفاتتا توختاش ھەجنىڭ رۇكنلىرىدىن بىرى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ تاغدا ۋىدالىشىش نۇتقى سۆزلىگەن.

عروة بن الزبير بن العوام: (ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير ئىبنى ئەۋۋام) (ھ 22_94 / م 643_713). مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى مەشھۇر يەتتە فەقىھنىڭ بىرى. جەننەت بىلەن بېشارەت بېرىلگەن زۇبەير ئىبنى ئەۋۋامنىڭ ئوغلى. ئۇنىڭ ئانىسى ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى سىددىقنىڭ قىزى ئەسما ئىدى. بۇ زات ھەزرىتى ئائىشەدىن ھەدىس تەلىم ئالغان. ئىبنى شىھاب زوھەرى ۋە تابىئىنلاردىن نۇرغۇن زاتلار بۇ كىشىنىڭ شاگىرتى ئىدى.

عَرِيْضَةُ، نسيب: (ئەرىيزە، نەسىب) (ھ 1305_1366 / م 1887_1946). كۆچمەن شائىر، ئەدىب. "الرابطة القلمية" «رابىتەتۇل قەلەمىيە» (قەلەمكەشلەر ئىتتىپاقى) نىڭ قۇرغۇچىلىرىنىڭ بىرى. ئۇنىڭ "الأرواح الحائرة" «ئەلئەرۋاھۇل ھائىرە» (سەرسان روھ)

ناملىق بىر دىۋانى بار.

عِزْرائيل: (ئىزرائىل، ئەزرائىل). كىشىلەرنىڭ جانلىرىنى ئېلىشقا مۇئەككەل قىلىنغان پەرىشتە.

عَزَّة كُثَيِّر: (ئەززەت كۇسەييىر) (ھ ?ـ85 / م ?ـ704). شائىر كۇسەييىرنىڭ مەشۇقى، كۇسەييىر ئۇنىڭغا ئاشىق بولغانلىقتىن، شۇ نام بىلەن ئاتىلىپ قالغان. مىسىردا ۋاپات بولغان.

العُزَّى: (ئۇززا). كەنانە ۋە قۇرەيش قەبىلىلىرىنىڭ چوقۇنىدىغان بۇتى. ئۇ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى لات، ئۇززا، مانات قاتارلىق ئۈچ بۇتنىڭ بىرى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە فەتھى قىلىنغان كۈنى ئۇنى چېقىۋېتىشكە بۇيرۇغان.

عَسْقَلَان: (ئەسقەلان). پەلەستىننىڭ دېڭىز ساھىلىغا جايلاشقان بىر شەھىرى.

العَسْكَرِيُّ، أبو هلال الحسن بن عبد الله: (ئەسكەرىي، ئەبۇ ھىلال ھەسەن ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ ?ـ396 / م ?ـ1005). ئەدىب ۋە شائىر. ئۇنىڭ "ديوان المعاني" «دىۋانۇل مەئانى» (مەنىلەر توپلىمى)، "كتاب الصناعتين" «كىتابۇسسانائەتەين» ۋە "الفروق اللغوية" «ئەلفۇرۇقۇللۇغەۋىيە» (تىللاردىكى پەرقلەر) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

العَسْكَرِيُّ، الحسن بن علي الهادي: (ئەسكەرىي، ھەسەن ئىبنى ئەلى ھادى) (ھ 231ـ260 / م 845ـ873). شىئە ئىمامىيە پىرقىسىدىكىلەرنىڭ ئون بىرىنچى ئىمامى.

عَسِير: (ئەسىير). 1. ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى بىر قەبىلە. 2. قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان، ھىجاز ۋە يەمەن ئارىسىدىكى بىر رايون بولۇپ، سەئۇدىي ئەرەبىستانغا تەۋە. 3. سەئۇدىي ئەرەبىستاندىكى تاغلار.

العظمة، يوسف: (ئەزمەت، يۇسۇف) (ھ 1302ـ1339 / م 1884ـ1920). سۈرىيىلىك گېنېرال. ئۇ دەمەشقنى فرانسىيە تاجاۋۇزچىلىقىدىن قۇتۇلدۇرۇش يولىدا ئېلىپ بېرىلغان "ميسلون" «مېيسلون» غازىتىدا شېھىت بولغان.

العقبة: (ئەقەبە). 1. ئىئوردانىيە، سىنا ۋە سەئۇدىي ئەرەبىستان ئارىسىدىكى قىزىل دېڭىزنىڭ شىمالىغا جايلاشقان بىر ئارال؛ 2. قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان بىر پورت، ئىئوردانىيە تەۋەلىكىدە؛ 3. ھەج قىلغۇچىلار شەيتانغا تاش ئاتىدىغان بىر جاي بولۇپ، مەككىگە يېقىن يەرگە جايلاشقان.

عقبة بن نافع: (ئۇقبە ئىبنى نافىئ) (ھ ?ـ63 / م ?ـ683). ئىسلامنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى ھەربىي قوماندانلارنىڭ بىرى. مىسىر ۋە شىمالىي ئافرىقىنى فەتھى قىلىشقا قاتناشقان ھەمدە قەيرىۋان شەھىرىنى بىنا قىلغان.

العقاد، عباس محمود: (ئەققاد، ئابباس مەھمۇد) (ھ 1307ـ1384 / م 1889ـ1964). مىسىرلىق مۇتەپەككۇر، شائىر ۋە يازغۇچى. مازىنىي بىلەن بىرلىكتە ئەدەبىي ئوبزورچىلىق توغرىسىدا بىر كىتاب يازغان. بۇ كىشى جەمئىي سەكسەن ئۈچ پارچە كىتاب يازغان.

عَقِيلُ بن أبي طالب: (ئەقىيل ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ ?ـ20 / م ?ـ680). ساھابە. قۇرەيشلەرنىڭ دانىشمىنى. ھۇدەيبىيە سۈلھىسىدىن كېيىن مۇسۇلمان بولغان.

سىففىين ئۇرۇشىدا مۇئاۋىيە تەرەپتە تۇرغان.

عِكْرِمَةُ بن أبي جهل: (ئىكرىمە ئىبنى ئەبۇ جەھىل) (ھ ?ـ 13 / م ?ـ 634). ساھابە. مەككە فەتھى بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا مۇسۇلمان بولغان. رەسۇلۇللاھ مەككىگە كىرگەندە ئىكرىمە بىر تۈركۈم كىشىلەر بىلەن بىللە كېمە بىلەن يەمەنگە بېرىۋېلىش ئۈچۈن قېچىپ تىھامىگە كەلگەندە، ئايالى رەسۇلۇللاھتىن ئامانلىق تىلىگەن، رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگەن. ئايالى ئۇنى ئىزدەپ كېلىپ، تىھامىدىن قايتۇرۇپ كەتكەن. ئۇ رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا كېرىپ تەۋبە قىلىپ، مۇسۇلمان بولغان. رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭ مۇسۇلمان بولغىنىغا ناھايىتى خۇشال بولغان. ئۇ مۇسۇلمان بولۇشتىن ئىلگىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە مۇسۇلمانلارغا ناھايىتى ئۆچ ئىدى. بەدر ئۇرۇشىدا دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن ئىسلامغا بار كۈچى بىلەن توسقۇنلۇق قىلغان. ئۇ مۇسۇلمان بولغان كۈنى رەسۇلۇللاھتىن كەچۈرۈم سورىغان ۋە ئۆزىنى ئاللاھ يولىغا ئاتىۋەتكەنلىكىنى جاكارلىغان. ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇ ئىسلامغا كىرگەندىن كېيىن ناھايىتى كۆپ ياخشى ئىشلارنى قىلغان. يەرمۇكتىكى رۇم ئۇرۇشىدا زور قەھرىمانلىق كۆرسەتكەن ۋە جەڭ مەيدانىدا شېھىت بولغان.

عَكّا: (ئەككا). ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان بىر شەھەر، پەلەستىنگە تەۋە. بۇ جاينى ئەرەبلەر ھىجرىيە 17 (م 638)-يىلى فەتھى قىلغان. بىر مەزگىلدىن كېيىن خرىستىئانلار ئىشغال قىلىۋالغان. ھىجرىيە 690-يىلى (مىلادىيە 1291-يىلى) ئەرەبلەر قايتۇرۇۋالغان.

عُكاظ: (ئۇكاز). ئەرەبلەرنىڭ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى بازىرى ۋە ئۇلارنىڭ يىللىق مۇراسىم ئۆتكۈزىدىغان جايى. جاھىلىيەت دەۋرىدە قەبىلىلەر بۇ يەرگە يىغىلاتتى. يىغىلىشتا شائىرلار ئۆزئارا مۇسابىقىلىشىپ، ئۆزلىرى يازغان شېئىرلارنى پەخىرلىنىپ دېكلاماتسىيە قىلىشاتتى. بۇ سورۇن بىر ئاي داۋاملىشاتتى.

العُكبَري (أبو البقاء): (ئۇكبەرى، ئەبۇلبەقائ) (ھ 538ـ626 / م 1143ـ1229). باغدادلىق ئەما تىلشۇناس. ئۇنىڭ "شرح ديوان المتنبي" «شەرھ دىۋانى مۇتەنەببى» (مۇتەنەببى دىۋانىنىڭ شەرھى)، "التبيان في إعراب القرآن" «ئەتتىبيان فى ئىئرابىل قۇرئان» (قۇرئاننىڭ ئىئراب (ھەرىكە)لىرى توغرىسىدا بايان) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

علقمة فحل، علقمة بن عبدة: (ئەلقەمە فەھل، ئەلقەمە ئىبنى ئەبدە) (تەخمىنەن م ?ـ598). تەمىم قەبىلىسىدىن بولۇپ، جاھىلىيەت دەۋرىدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن مەشھۇر شائىر. ئۇنىڭ بىر دىۋانى بار.

علقمة بن قيس: (ئەلقەمە ئىبنى قەيس) (ھ ?ـ62 / م ?ـ682). تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن بولۇپ، ئىبنى مەسئۇد، ھەزرىتى ئۆمەر، ئەلى، ئەبۇ دەردائلاردىن ئىلىم ئۆگەنگەن. فىقھى ئىلىمدە ئەبۇ دەردا بىلەن تەڭ دەپ قارىلاتتى. ھەتتا ئىبنى مەسئۇد: ئەلقەمە بىلمەيدىغان ھېچقانداق مەسىلە يوق، دەپ ماختىغانىدى. ساھابىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئىشلاردا ئەلقەمەنىڭ ئاغزىغا قارايتتى.

علوم الأدب: (ئۇلۇمۇلئەدەب). ئەدەبىيات ئىلمى، تىل، گراماتىكا، سەرف، بالاغەت، ئوبزورچىلىق، شېئىر ۋە ئىجادىيەت ئىلمى قاتارلىقلارنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

العَلَوِيَّة: (ئەلەۋىيە). ماراكەشتە ھۆكۈم سۈرگەن بىر سۇلالە. ئۇنى رەشىد (ھ ?ـ1088 / م ?ـ1666) قۇرغان.

العَلَوِيُّون: (ئەلەۋىيۇن). 1. ئۆزىنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ ئەۋلادى دەپ قارايدىغانلار. 2. ئەلەۋىيىن تاغلىرىغا جايلاشقان نەسرىيە تائىپىسى. ئۇلار ھەممىسى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپلىرى شۇنداقلا ھەما، ھەلەب رايونلىرىغا تارقىلىپ كەتكەن.

علي بن أبي بكر عبد الجليل الفرغاني: (ئەلى ئىبنى ئەبۇ بەكرى ئىبنى ئابدۇجېلىل پەرغانى) (ھ ?ـ993 / م ?ـ1585). فىقھىشۇناس ھەم ھەدىسشۇناس، تەپسىرشۇناس ئەللامە. نۇرغۇن پەنلەردە يۇقىرى سەۋىيە ھاسىل قىلغان. ھەنەفىي فىقھىسىدىكى مەشھۇر كىتاب "هداية" «ھىدايە» مۇشۇ زاتنىڭ ئەسىرىدۇر. ھىدايىدىن باشقا "منتقى" «مۇنتەقا»، "نشر المذهب" «نەشرۇل مەزھەپ»، "تجنس" «تەجنىس»، "مزيد" «مەزىيد»، "كتاب في الفرائض" «كىتابۇ فىل فەرائىز» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان. بۇ زات ھەنەفىي مەزھىپىدىكى مەسىلىلەرنى پۇختىدا بىلەتتى. ئۇنىڭ «ھىدايە» ناملىق كىتابى ئۆلىمالار تەرىپىدىن ئالقىشلىنىپ، ئەسىرلەر بويى پازىللار ۋە فەقىھلەر مۇراجىئەت ۋە دەرسلىك قىلىدىغان مۇھىم ئەسەر بولۇپ كېلىۋاتىدۇ.

علي بن أبي طالب: (ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ ?ـ40 / م ?ـ661). چاھارىيارلارنىڭ تۆتىنچىسى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى فاتىمە زەھرانىڭ ئېرى. تەبۇكتىن باشقا ھەممە غازاتلارغا قاتناشقان. تەبۇك غازىتىدا رەسۇلۇللاھ ئۇنى ئائىلىسىگە قاراشقا قويۇپ قويغان. ئۇنىڭ بىلەن مۇئاۋىيە ئوتتۇرىسىدا سىففىين جېڭى يۈز بەرگەن بولۇپ، بۇ جەڭ سۈلھى بىلەن ئاياغلاشقان. ئۇ باشقىلار تەرىپىدىن قەتل قىلىنغان.

علي بن الجهم: (ئەلى ئىبنى جەھمى) (ھ ?ـ249 / م ?ـ863). ئابباسىيلار دەۋرىدە ئۆتكەن بىر شائىر. ئۇنىڭ نەشر قىلىنغان بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

علي بن سلطان محمد قاري: (ئەلى ئىبنى سۇلتان مۇھەممەد قارى) (ھ ?ـ1014 / م ?ـ1605). مەشھۇر ئالىم. ھىراتتا تۇغۇلۇپ، مەككىدە ۋاپات بولغان. مىشكات شەرىفنىڭ شەرھىسى "شرح الشاطبية" «شەرھى شاتىبىيە»، "الأثمار الجنية" «ئەلئەسمارۇل جەنىيە»، "نزهة الخاطر" «نۇزھەتۇل خاتىر»، "شرح مؤطا محمد" «شەرھى مۇۋەتتا مۇھەممەد»، "سند الأنام" «سەنەدۇل ئەنام»، "فرائد القلائد" «فەرائىدۇل قەلائىد»، "باب فتح العناية في شرح النقاية" «بابۇ فەتھىل ئىنايە فى شەرھى نىقايە» قاتارلىق كىتابلار ئۇنىڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدۇر.

علي بن محمد إسماعيل: (ئەلى ئىبنى مۇھەممەد ئىسمائىل) (ھ 459ـ535 / م 1066ـ1140). ئىسفاھانلىق ئالىم. شەيخۇلئىسلام نامى بىلەن تونۇلغان. ئۇ نۇرغۇن فەقىھلەرنى يېتىشتۈرگەن. «ھىدايە»نىڭ مۇئەللىپى ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىندۇر. ئۇ "مختصر الطحاوي" «مۇختەسەر تەھاۋىي»، "مبسوط" «مەبسۇت» ناملىق كىتابلارنى يازغان.

علي محمد بن عبد الكريم بن موسى البزدوي: (ئەلى ئىبنى ئابدۇلكەرىم ئىبنى

مۇسا بەزدەۋىي) (تەخمىنەن ھ 400 ـ 482 / م 1009 ـ 1089). مەشھۇر پېشۋا ئالىم. نۇرغۇن قىممەتلىك ئەسەرلەرنى يازغان. 11 جىلدلىق "مبسوط" «مەبسۇت» ناملىق كىتاب، شۇنداقلا "جامع الكبير" «جامىئۇل كەبىر» نىڭ شەرھى، "جامع الصغير" «جامىئۇسسەغىر» نىڭ شەرھى مۇشۇ زاتنىڭ ئەسىرىدۇر. ئۇسۇلى فىقھى ھەققىدە يازغان "أصول بزدوي" «ئۇسۇلى بەزدەۋىي» ناملىق ئەسىرى مەشھۇردۇر.

علي بن محمد بن علي: (ئەلى ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئەلى) (ھ ? ـ 740 / م ? ـ 1339). مەشھۇر ئالىم. «سەيىد شەرىف» ۋە «سەيىد جۇرجانى» دېگەن ناملار بىلەن مەشھۇر. ئۇ "تفسير كشاف" «تەفسىر كەششاف» نىڭ يىرىمىغا ھاشىيە يازغان. مەنتىق ھەققىدە "مطالع" «مەتالىئ»، "شمسية" «شەمسىيە»، "إشارات" «ئىشارات» ناملىق كىتابلارغا شەرھى يازغان. ئۇنىڭ "حكمة العين" «ھىكمەتۇل ئەيىن» گە يازغان شەرھىسى "شرح قطبي" «شەرھى قۇتبى» دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولغان. بۇ زات يەنە "فرائض سراجي" «فەرائىز سىراجى»، "ايسا غوجي" «ئىساغوجى» ناملىق كىتابلارغىمۇ شەرھى يازغان. بۇ زاتنىڭ ئەرەب تىلى گرامماتىكىسى ھەققىدە يازغان پارسچە "صرف مير" «سەرفى مىير»، "نحو مير" «نەھۋى مىير» ناملىق رىسالىلىرى بار.

علي يوسف، الشيخ: (ئەلى يۇسۇف شەيخ) (ھ 1280 ـ 1332 / م 1863 ـ 1913). ئىسلام ئاخباراتچىلىقىنىڭ پېشۋاسى. قاھىرەدە ۋاپات بولغان. "الآداب" «ئەلئاداب» ژۇرنىلىنى ۋە "المؤيد" «ئەلمۇئەييەد» گېزىتىنى تەسىس قىلغان. مىسىر ۋە شەرق ئىسلام ئەللىرىنىڭ سىياسىي ساھەسىگە ناھايىتى زور تۆھپە قوشقان.

عمار بن ياسر: (ئەممار ئىبنى ياسىر) (ھ ? ـ 37 / م ? ـ 657). ساھابە. تۇنجى تۈركۈمدە مۇسۇلمان بولغان. ئاتىسى ياسىر، ئانىسى سۇمەييە ئىسلام يولىدا شېھىت بولغانلارنىڭ تۇنجىسىدۇر. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە نۇرغۇن جەڭلەرگە قاتناشقان. سىففىين ئۇرۇشىدا ھەزرىتى ئەلى تەرەپدارى بولۇپ ئۆلتۈرۈلگەن.

عمان: (ئۇممان، ئەممان). ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى ئۇممان سۇلتانلىقى. پايتەختى مەسقەت.

عمر بن أبي ربيعة: (ئۇمەر ئىبنى ئەبۇ رەبىيئە) (ھ 24 ـ 93 / م 644 ـ 711). ئۇمەييىلەر دەۋرىدە ئۆتكەن لىرىك شائىر. ئۇنىڭ بىر دىۋانى بار.

عمر بن إسحاق بن أحمد أبو حفص سراج الدين الهندي الغزنوي: (ئەمرى ئىبنى ئىسھاق ئىبنى ئەھمەد ئەبۇ ھەفسە سىراجىدىن ھىندى غەزنەۋىي) (ھ 704 ـ 763 / م 1304 ـ 1361). ھىندىستانلىق. مىسىرنىڭ قازىسى بولغان. فىقھشۇناس، ئالىم. كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان. «ھىدايە»نىڭ شەرھىسى "توشيح" «تەۋشىھ»، فىقھى ھەققىدە "شامل" «شامىل»، "زبدة الأحكام" «زۇبدەتۇل ئەھكام»، "شرح بديع الأصول" «شەرھ بەدىيئۇل ئۇسۇل»، "شرح المغني" «شەرھۇلمۇغنى»، شۇنداقلا ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ باشقا مەزھەپلەردىن ئالاھىدە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدىغان "المعزة الحنفية" «ئەلمۇئىززەتۇل ھەنەفىي» ناملىق كىتابلارنى يازغان. شۇنداقلا "شرح المنار" «شەرھۇل مەنار»، "شرح عقيدة الطحاوي" «شەرھى ئەقىدە تەھاۋىي»، "شرح المختار" «شەرھۇل مۇختار» ناملىق ئەسەرلەرنىمۇ يازغان.

عمر بن الخطاب: (ئۆمەر ئىبنى خەتتاب) (ھ ؟ ـ 23 / م ؟ ـ 644). چاھارىيارلارنىڭ ئىككىنچىسى. مۆئمىنلەرنىڭ خەلىپىسى. ئۇنىڭ ئادالىتى ئۆرنەك قىلىنىپ مىسال تەرىقىسىدە تىلغا ئېلىنىدۇ. دىۋان مەھكىمىسى تەسىس قىلغان. نۇرغۇن شەھەرلەرنى بىنا قىلغان. ھىجرىيە كالېندارىنى تۇنجى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئىسلام فەتھىچىلىكى تازا راۋاجلانغان.

عمر بن عبد العزيز: (ئۆمەر ئىبنى ئابدۇل ئەزىز) (ھ 61 ـ 101 / م 681 ـ 720). ئۇمەييىلەر خەلىپىسى. كەڭ قورساقلىقى ۋە تەقۋالىقى بىلەن شۆھرەت قازانغان. ھەتتاكى تۇغرا يولدىكى خەلىپىلەرنىڭ بەشىنچىسى دېگەن نامغا ئېرىشكەن.

عمر المختار: (ئۆمەر مۇختار) (ھ 1274 ـ 1350 / م 1858 ـ 1931). لىۋىيە رەھبىرى، مۇجاھىد. غەربىي تەرابۇلۇستا ئىتالىيە مۇستەملىكىچىلىكىگە قارشى تۇرغان. تۇرمىگە قامىلىپ، كېيىن دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن.

عمران بن حصين، ابن عبيد الخزاعي، أبو عبيد: (ئىمران ئىبنى ھۇسەين، ئىبنى ئۇبەيدىل خۇزائى، ئىبنى ئۇبەيد) (ھ ؟ ـ 52 / م ؟ ـ 672). مەشھۇر ساھابە. ھىجرەتنىڭ 7 ـ يىلى مۇسۇلمان بولغان. خەلىپە ئۆمەر تەرىپىدىن بەسرەگە دىن ئۆگىتىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن فەقىھ ساھابىلارنىڭ بىرى. كېيىن بەسرەگە قازى بولغان. 130 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

عِمْرَانُ بن حطّان السّدوسي: (ئىمران ئىبنى ھەتتان سۇدۇسىي) (تەخمىنەن ھ ؟ ـ 84 / م ؟ ـ 703). بەسرەلىك. ئىبازىيە مەزھىپىدىكى شائىر ۋە ناتىق.

عمرو بن دينار: (ئەمرى ئىبنى دىنار) (ھ 46 ـ 126 / م 666 ـ 743). كاتتا تابىئىنلاردىن بولۇپ، مەككىگە مۇپتى بولغان. ئەسلى پارىسلاردىن. سەنئادا تۇغۇلۇپ، مەككىدە ۋاپات بولغان. ئۇ 500 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

عمرو بن العاص: (ئەمرى ئىبنى ئاس) (ھ ؟ ـ 43 / م ؟ ـ 664). پاراسەتلىك، مەشھۇر قوماندان. ھۇدەيبىيەدىن كېيىن مۇسۇلمان بولغان. مىسىرنى فەتھى قىلىپ، ئۇنىڭغا ۋالىي بولغان. ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنى مىسىر ۋالىيلىقىدىن قالدۇرۇۋەتكەن. مۇئاۋىيە قايتىدىن مىسىرغا ۋالىي قىلىپ تەيىنلىگەن.

عمرو بن عبيد (أبو عثمان): (ئەمرى ئىبنى ئۇبەيد، ئەبۇ ئوسمان) (ھ ؟ ـ 144 / م ؟ ـ 761). مەشھۇر زاھىد. مۇئتەزىلىلەر پىرقىسىنىڭ پېشىۋاسى. بەلختە تۇغۇلۇپ، بەسرەدە ياشىغان. خەلىپە مەنسۇر ئابباسىي ئۇنى يېقىنلىرى قاتارىدا كۆرگەن. مەنسۇر ۋاپات بولغاندا، ئەمىر ئىبنى ئۇبەيد ئۇنىڭغا ئاتاپ مەرسىيە يازغان. ئۇ ئالىملىقى ۋە زاھىدلىقى بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭ نۇرغۇن ماقالە، نۇتۇق ۋە كىتابلىرى بار. "التفسير" «تەفسىر»، "الرد على القدرية" (قەدرىيەلەرگە رەددىيە) شۇ كىتابلار جۈملىسىدىندۇر.

عمرو بن كلثوم: (ئەمرى ئىبنى كۇلسۇم) (تەخمىنەن م ؟ ـ 584). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر. مۇئەللەقاتنىڭ ئاپتورلىرىدىن بىرى. ئۇنىڭ بىر شېئىرىي دىۋانى بار.

عمرو بن هند: (ئەمرى ئىبنى ھىندى) (م ؟ ـ 578). ھىيرەنىڭ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى

پادىشاھلىرىنىڭ بىرى. ئۇ غەسسانلارغا قارشى پارسلار بىلەن ئىتتىپاق تۈزگەن.

العميد، ابن العميد، علي بن محمد، أبو الفتح: (ئەمىد ئىبنى ئەمىد، ئەلى ئىبنى مۇھەممەد ئەبۇ فەتھى) (ھ ؟ـ 366 / م ؟ـ 977). كاتىپلار ئارىسىدىن چىققان شائىر ۋە ۋەزىر. خەلىپە تائىي ئۇنىڭغا "ذي الكفايتين" «ئەلەم ھەم قەلەمدە يېتىشكەن» دەپ نام بەرگەن.

عنترة بن شداد العبسي: (ئەنتەرە ئىبنى شەددادۇ ئەبەسىي) (تەخمىنەن م 525ـ 615). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر ۋە چەۋەنداز. مۇئەللەقاتنىڭ ئاپتورلىرىدىن بىرى. قىلىچۋازلىقى ۋە باتۇرلۇقىغا تايىنىپ ئۆز ئەركىنلىكىنى ساقلىغان. تاغىسىنىڭ قىزى ئەبلەگە ئاشىق بولۇپ قېلىپ، شېئىرلىرىدا ئەبلەنى كۈيلىگەن. مەخسۇس شېئىرلار توپلىمى بار. قىسسىچىلەر ئەنتەرە ھەققىدە "سيرة عنترة" (ئەنتەرەنىڭ تەرجىمھالى) دېگەن قىسسىنى يازغان.

عيسى: (ئىسا). ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى مەريەمنىڭ ئوغلى بولۇپ، بەنى ئىسرائىل پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئاخىرقىسى ئىدى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ لەقىبى مەسىھتۇر. مەسىھ ئىبرانىچە سۆز بولۇپ، مۇبارەك دېگەن مەنىدە. ئىسا ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمدە 25 ئورۇندا ئىسا نامى بىلەن، 11 ئورۇندا مەسىھ نامى بىلەن ۋە 23 ئورۇندا ئىبنى مەريەم سۆزى بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە رەسۇلى بولۇپ، ئاللاھ تەرىپىدىن ھەزرىتى مەريەمگە ئىلقا قىلىنغان روھتۇر. ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلۇشىدىن 600 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت بۇرۇن دۇنياغا كەلگەن. ئاللاھ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىپ، ئۇنىڭغا ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۇرۇش، ئەمالارنىڭ كۆزىنى ئېچىش، بەرەس كېسىلىنى ساقايتىشتەك مۆجىزىلەرنى ئاتا قىلغان. ئىسا ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى تەۋھىد ئەقىدىسىگە دەۋەت قىلغان. ئەمما يەھۇدىيلار بۇنى ئىنكار قىلىپ، ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان. ئۇلار ئىسانىڭ سۈرىتىدىكى بىر كىشىنى ئىسا دەپ ئېسىپ ئۆلتۈرگەن. ئاللاھ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى 33 يېشىدا ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ كەتكەن. قۇرئان كەرىمنىڭ روھى ۋە سەھىھ ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسلانغاندا ئىسا ئەلەيھىسسالام قىيامەت بولۇشىنىڭ ئالدىدا ئاسماندىن چۈشۈپ، ئىسلامىي دەۋەتنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئىسلام شەرىئىتى بويىچە ھۆكۈم چىقىرىدۇ.

العين: (ئەلئەين). ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ئەبۇ زەبىي ئەمىرلىكىدىكى بىر شەھەر بولۇپ، ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ئۇنىۋېرسىتېتى مۇشۇ شەھەرگە جايلاشقان.

العين، كتاب العين: (ئەلئەين، كىتابۇلئەين). خەلىل ئىبنى ئەھمەد تۈزگەن تىلشۇناسلىقتا ئالاقىدار قامۇس. ئۇ كىتابتىكى مەزمۇنلارنى ئىستاتىستىكا ئۇسۇلى بويىچە توپلىغان. ئۇ كىتابنى تاۋۇش چىقىرىش ئورگانلىرىنىڭ ئەڭ تۆۋەنكى قىسمىدىن چىقىدىغان تاۋۇشلاردىن باشلاپ تاۋۇشلارنىڭ چىقىش ئورنى بويىچە رەتلىگەن.

عين شمس: (ئەين شەمس). مىسىر شەھىرىدىكى بىر شەھەر. ھازىرقى قاھىرە ئۆلكىسىنىڭ بىر قىسمى. ئەين شەمس ئۇنىۋېرسىتېتى مۇشۇ شەھەرگە جايلاشقان.

عيون الأنباء في طبقات الأطباء: (ئۆيۈنۇل

ئەنبا فـي تەبقاتـل ئەتىببا). تېـۋىپلار تەرجىمىھالى ھەققىدە يېزىلغان كىتاب. ئىبنى ئەبۇ ئۇسەيبە يازغان.

عيون التواريخ: (ئۇيۇنۇتتەۋارىخ). ئىبنى شاكىر كۇتۇبىي تۈزگەن چوڭ ھەجىملىك تارىخ ئېنسىكلوپېدىيىسى. ھىجرىيە 760 (م 1359)-يىلىغىچە يۈز بەرگەن ۋەقەلىكلەر يىل تەرتىپى بويىچە خاتىرىلەنگەن.

العَيّاشي، عبـد الله بـن محمـد: (ئەييياش ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ؟ـ1037 / م ؟ـ1627). ماراكەشلىك سەييياھ. ئۇنىڭ "الرحالـة العياشـية" «ئەررىھالەتۇلئەيياشىيە» (ئەيياشىنىڭ ساياھەت خاتىرىسى) ناملىق كىتابى بار.

غ

غَرْنَاطَـــة: (غەرنـاتە). ئەنـدەلۇس (يەنـى ئىسپانىيە)تىكى بىر شەھەر. ئىسلام-ئەرەب مەدەنىيىتىنىڭ مەركەزلىرىدىن بىرى بولغان. ھىجـــرىيە 633-يىلىـــدىن 898 (م 1235-1492)-يىلغىچە بەنى ئەھمەر سۇلالىسىنىڭ پايتەختى بولغان. بۇ جايدا ئەرەبلەرگە ئائىت "قـصر الحمـراء" «قەسرۇل ھەمرا» (قىزىل ساراي) يادىكارلىقى بار.

الغزال، يحى بن الحكم الجيـاني: (غەززال، يەھيا ئىبنى ھەكەم جىيانى) (ھ 158-250 / م 774-864). ئەندەلۇسلۇق شـائىر ۋە سىياسىيون، ئۇمەييىلەرنىڭ خەلىپىسى ئابدۇراھمانII نىڭ ياردەمچىلىرىدىن بىرى.

الغَزَّالِي، الغَزَالِي، أبو حامد محمد بن محمـد: (غەززالى، غەززالى ئەبۇ ھامىد مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ?-505 / م ?-1111). پەيلاسوپ، فەقىھ. "حجة الإسلام" «ھوججەتۇل ئىسلام» نامى بىلەن مەشھۇر بولغان. تۇنىس شەھىرىدە تۇغۇلغان. باغداد، دەمەشىق، قۇددۇس، قاھىرە، مەككە-مەدىنىلەرنى ئايلانغان. "تهافت الفلاسفة" «تەھافۇتۇل فەلاسىفە» (پەيلاسوپلارنىڭ ھالاكىتى)، "مقاصد الفلاسفة" «مەقاسىدۇل فەلاسىفە» (پەيلاسوپلارنىڭ مەقسەتلىرى)، "إحياء علوم الدين" «ئىھيائۇ ئۇلۇمىددىن» (دىنىي ئىلىملەرنى گۈللەندۈرۈش)، "المنقذ من الضلال" «ئەلمۇنقىزۇ مىنەززەلال» (ئازغۇنلارنىڭ نىجاتكارى) قاتارلىق مەشھۇر ئەسەرلىرى بار.

غزة: (غەززە). پەلەستىنىنىڭ جەنۇبىغا، ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان بىر شەھەر.

الغزنويون: (غەزنەۋىيۇن). غەزنەۋىيلەر سۇلالىسى. ھىجرىيە 351-يىلىدىن 583 (م 962-1178)-يىلىغىچە ئافغانىستان ۋە پەنجاپ رايونىغا ھۆكۈمرانلىق قىلغان تۈرك خانىدانلىقى. پايتەختى غەزنە، قۇرغۇچىسى ئالىپ تىكىن. ئاخىرقى پادىشاھى خىسراۋ شاھ.

الغـزولي، علـي بـن عبـد الله البـهائي: (غەزۋەلى، ئەلى ئىبنى ئابدۇللاھ بەھائى) (ھ ?-824 / م ?-1412). تۈرك خەلقىدىن چىققان ئەدىب، شائىر. ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى دەمەشقتە ئۆتكۈزگەن. ئۇنىڭ "مطالع البدور في منازل السرور" «مەتالىئۇل بۇدۇر فى مەنازىلىسسۇرۇر» ناملىق كىتابى بار.

غَطَفَان: (غەتفان). ھىجازنىڭ شىمالىغا ماكانلاشقان ئەڭ چوڭ ئەرەب قەبىلىسى.

غِفَـارُ: (غىفار). ھىجازدىكى ئەرەب قەبىلىسى، مەككىنى فەتھى قىلىشقا قاتناشقان. مۇرتەدلەرگە قارشى ئۇرۇشتا ئاجايىپ قەھرىمانلىق كۆرسەتكەن.

الغَلايـيني، الـشيخ مـصطفى محمـد: (غەلايىينى، شەيخ مۇستاپا مۇھەممەد) (ھ 1303-1363 / م 1885-1944). لىۋانلىق يازغۇچى، شائىر، ناتىق. ئۇنىڭ "رجـال

المعلقات العشر" «رىجالۇل مۇئەللەقاتىل ئەشرى» ، "جامع الدروس العربية" «جامىئۇددۇرۇسلئەرەبىيە» ناملىق كىتابلىرى ۋە بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

غياث الدين بن همام الدين الشيرازي، خواندمير: (غىياسۇددىن ئىبنى ھۇمامىددىن شىرازى، خەۋاندىمىر) (ھ ؟ ـ 942 / م ؟ ـ 1535). شىرازلىق تارىخشۇناس. ئۇ مەشھۇر "حبيب السير" «ھەبىبۇسسىيەر» ۋە "خلاصة الأخبار" «خۇلاسەتۇل ئەخبار» ناملىق كىتابلارنى يازغان. پادىشاھ بابۇرنىڭ خىزمىتىدە بولۇپ، ناھايىتى زور ئىناۋەتكە ئېرىشكەن.

غَيْلَانُ بن مسلم، أبو مروان الدمشقي: (غەيلان ئىبنى مۇسلىم) (تەخمىنەن ھ ؟ ـ 105 / م ؟ ـ 723). قەدەرىيە مەزھىپىدىكى كالامشۇناس. ئىمام ئەۋزائىي بىلەن مۇنازىرىلەشكەن. ئۇ باتىل ئەقىدىسىدىن ۋاز كەچمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئىمام ئەۋزائىي ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشكە پەتىۋا بەرگەن. ئۇنىڭغا بېرىلگەن دارغا ئېسىش جازاسى دەمەشىق قۇۋۇقلىرىنىڭ بىرىدە ئىجرا قىلىنغان.

ف

فَارابُ: (فاراب). قەدىمي شەھەر. ھازىر قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى تەۋەسىدە.

الفارَابِيُّ، أبو إبراهيم إسحاق بن إبراهيم: (فارابى، ئەبۇ ئىبراھىم ئىسھاق ئىبنى ئىبراھىم) (ھ ?-350 / م ?-961). فارابلىق تىلشۇناس. "ديوان الأدب" «دىۋانۇل ئەدەب» ناملىق لۇغەت كىتابىنى تۈزگەن. بۇ لۇغەت سۆزلەرنىڭ ئاخىرقى ھەرپىنى ئاساس قىلغان ھالدا رەتكە تۇرغۇزۇلغان.

الفارَابِي، أبو نصر محمد بن محمد: (فارابى، ئەبۇ نەسرى مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 257-339 / م 870-950). فارابلىق داڭلىق پەيلاسوپ. ئالدى بىلەن يۇرتى فارابدا، ئاندىن باغداد ۋە ھىراتتا ئىلىم تەھسىل قىلغان. ھەلبىتە پادىشاھ سەيفۇددەۋلە ئوردىسىدا بىر مەزگىل تۇرغان. دەمەشقتە ۋاپات بولغان. ئۇ ئارىستوتېلدىن كېيىنكى «ئىككىنچى ئۇستاز» دەپ ئاتالغان. ئۇ نۇرغۇن ئەسەر يازغان بولۇپ، "الجمع بين رأي الحكيمين" «ئەلجەمئۇ بەينە رەئيىل ھەكىيمەين» (ئىككى ھۆكۇما پىكرىنىڭ يىغىندىسى)، "التوطئة في المنطق" «ئەتتەۋتىئە فىل مەنتىق»، "آراء أهل المدينة الفاضلة" «ئارائۇ ئەھلىل مەدىنەتىل فازىلە» (پەزىلەتلىك شەھەر ئاھالىسى) قاتارلىقلار شۇ ئەسەرلەر جۈملىسىدىندۇر.

الفارسيُّ: أبو عليّ الحَسَن بن أحمد: (فارسي، ئەبۇ ئەلى ھەسەن ئىبنى ئەھمەد) (ھ ?-377 / م ?-987). تىلشۇناس، گراماتىكشۇناس. ئىسلام ئەللىرىنى ئايلىنىپ، باغدادتا ماكانلىشىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئىبنى جۇنەي قاتارلىق نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭدىن تەلىم ئالغان. ئۇ "الإيضاح" «ئەلئىيزاھ»، "التكملة" «ئەتتەكمىلە» ۋە "الحجة في القراءات" «ئەلھوججەت فىل قىرائات» ناملىق كىتابلارنى يازغان.

فاسٌ: (فاس). ماراكەشتىكى بىر شەھەر. "جامعة القرويين" «جامىئەتۇل قەرۋىيىن» (ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتى) مۇشۇ شەھەرگە جايلاشقان. بۇ جاي بىرنەچچە ئەسىر ماراكەشنىڭ پايتەختى بولغان.

الفاسيُّ: تقي الدين محمد بن أحمد: (فاسي، تەقىيۇددىن مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد) (ھ 775-832 / م 1373-1428). ماراكەشنىڭ فاس شەھىرىدىن. مۇھەددىس. ئۇنىڭ "شفاء الغرام بأخبار البلد الحرام" «شىفائۇل غەرام بىئەخبارىل بەلەدىل ھەرام» (مەككە تارىخى)، "المقنع في أخبار الملوك والخلفاء" «ئەلمۇقنىئ فى ئەخبارىل مۇلۇكى ۋەلخۇلەفا» (شاھلار ۋە خەلىپىلەر تارىخى ھەققىدە ئومۇمىي بايان) ناملىق كىتابلىرى بار.

الفاسي، علاّل بن عبد الواحد: (فاسي ئەللال ئىبنى ئابدۇل ۋاھىد) (ھ 1326-1394 / م 1908-1974). ماراكەشلىك مۇتەپەككۇر،

ئەدەب، سىياسىيون. ھىجرىيە 1356 (م 1937) - يىلى ماراكەش مىللىي پارتىيىسىنى، ھىجرىيە 1366 (م 1946) - يىلى مۇستەقىللىق پارتىيىسىنى قۇرغان. دىنىي ئىشلار ۋازارىتىنىڭ مىنىستىرى بولغان. ئۇ فرانسىيە ۋە ئىسپانىيە باسمىچىلىرىغا قارشى تۇرۇشتا ئاجايىپ زور تىرىشچانلىقلارنى كۆرسەتكەن.

الفاطميون، الدولة الفاطمية: (فاتىمىيون، ئەددەۋلەتۇل فاتىمىيە، فاتىمىيلەرسۇلالىسى). شىمالىي ئافرىقىدا قۇرۇلغان سۇلالە. بۇ سۇلالە ئىمام ئەلى ۋە ئۇنىڭ ئايالى فاتىمە زەھراغا نىسبەت بېرىلگەن. ھىجرىيە 297 - 567 (م 909 - 1171) - يىللاردا كېڭىيىپ مىسىر، پەلەستىننى ۋە سۇرىيىنىڭ نۇرغۇن قىسمىنى ئۆزىگە قوشۇۋالغان. داڭلىق ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى مۇشۇ سۇلالە دەۋرىدە قۇرۇلغان. بۇنىڭ بىلەن قاھىرە باغداد بىلەن رىقابەتلىشەلەيدىغان بولغان.

الفَتْح: أبو الفتح الاسكندري: (فەتھى، ئەبۇ فەتھى ئىسكەندەرىي). ھەممەدانىلىق بەدىئۇز زامانىنىڭ «ماقامات» ناملىق ھېكايەتلەر توپلىمىدىكى ۋەقەلىكلەردىكى باش پېرسوناژ.

فُتُوحُ الْبُلْدانِ: (فۇتۇھۇل بۇلدان). ئەھمەد ئىبنى يەھيا بەلازىرىيىنىڭ تارىخ ۋە ھۆكۈمدارلىق توغرىسىدا يازغان كىتابى.

فتوح مصر والمغرب: (فۇتۇھۇ مىسرى ۋەلمەغرىب). ئابدۇراھمان ئابدۇلھەكەم مىسرىنىڭ تارىخ توغرىسىدا يازغان كىتابى. ئۇ مىسىر، شىمالىي ئافرىقا ۋە ئەندەلۇستىكى ئىسلام فەتھلىرى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىشىغا ئائىت ئىشلار خاتىرىلەنگەن ئەڭ قەدىمىي ۋەسىقە ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ «ئافرىقا ۋە ئەندەلۇستىكى غەلىبىلەر» ناملىق كىتابىمۇ بار.

الفِجَار، حَرْبُ الفِجَار: (فىجار، ھەربۇل فىجار). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 20 ياشقا كىرگەنىدە قۇرەيش ۋە ئۇلارنىڭ ئىتتىپاقداشلىرى بىلەن قەيس قەبىلىسى ئوتتۇرىسىدا بولغان ئۇرۇش. (بۇ ئۇرۇشتا ھارام قىلىنغان نەرسىلەر ھالال سانالغانلىقى ئۈچۈن، پاكى ئۇرۇش چەكلەنگەن ئايلاردا يۈز بەرگەنلىكى ئۈچۈن «گۇناھكار ئۇرۇشى» دەپ ئاتالغان.

الفجيرة: (ئەلفۇجەيرە). ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىدىكى بىر ئەمىرلىك. ئەمىرلىكنىڭ مەركىزىي شەھىرى ئەلفۇجەيرە.

فخر الدين الرازي، أبو عبد الله محمد بن عمر بن حسين الرازي: (ئىمام پەخرۇددىن رازى، ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئىبنى ئەمرى ئىبنى ھۈسەيىن رازى) (ھ 544 - 606 / م 1149 - 1209). شافىئىي مەزھىپىدىكى كاتتا ئالىم. تۈرلۈك ژانىرلاردا كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان. "تفسير كبير" «تەفسىر كەبىر» ناملىق چوڭ ھەجىملىك تەپسىرى، فىقھىغا دائىر "كتاب البيان والبرهان" «كىتابۇل بايان ۋەلبۇرھان»، "المحصول" «مەھمۇل»، ئىلمى كالامغا دائىر "ملخص" «مۇلەخخەس»، "شرح الإشارات" «شەرھۇل ئىشارات»، "عيون الحكمة" «ئۇيۇنۇلھىكمەت»، "الوجيز" «ئەلۋەجىز»، "المطالب العالية" «ئەلمەتالىبۇل ئالىيە»، "نهاية العقول" «نىھايەتۇل ئۇقۇل» قاتارلىق ئەسەرلىرى كەڭ دائىرىدە تارقىلىپ، ئۇلىمالارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن. ئىنتايىن ناتىق بولۇپ، ئەرەبچە ۋە پارسچە نۇتۇق سۆزلەپ كىشىلەرنى يىغلىتىۋېتەتتى. بۇ زات ھىراتتا ئىلمى سورۇن تۈزگەنىدە، سورۇنغا ھۆكۈمدار ۋە ئاكابىرلار قاتنىشاتتى. سورۇندا

تۈرلـــۈك مەزھەپتىكىلەرنىـــڭ ســـۈرىغان سوئاللىرىغا قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بېرەتتى. ھىراتتا شەيخۇلئىسلام دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولغان.

فَدَك: (فەدەك). ھىجازدىكى يەھۇدىيلار ئولتۇراقلاشقان بىر بوستانلىق. ھىجرىيە 7- يىلى مال-مۈلۈك ۋە زېمىنلىرىنىڭ يېرىمىنى تاپشۇرۇش شەرتى بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۈلھى تۈزگەن. خەلىپە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارنى سۈرگۈن قىلغان.

الفُرَاتُ: (فۇرات). ئەرەب ساھىلىدىكى بىر دەريا. ئەرمىنىيەدىن باشلىنىپ، تۈركىيە، سۈرىيە ۋە ئىراقتىن ئۆتۈپ، دىجلە دەرياسىغا قۇيۇلىدۇ.

فِرَاس: أبو الفراس الحارث بن سعيد الحمداني: (فىراس، ئەبۇ فىراس ھارىس ئىبنى سەئىد ھەمەدانىي) (ھ 320 ـ 358 / م 932 ـ 968). ھەمەدانىلار شاھزادىلىرىدىن چىققان پارس شائىرى، تاغىسى سەيفۇددەۋلەنىڭ ئوردىسىدا چوڭ بولغان. ئۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن جەڭلەرگە قاتناشقان. ھەلەبنىڭ ۋالىيسى بولغان. شەرقىي رىم ئىمپېرىيىسىنىڭ قولىدا تۆت يىل ئەسىرلىكتە تۇرغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرى دىۋانى بار. ئۇنىڭ ئەڭ داڭلىق شېئىرى ئەسىرلىك كۈنلىرىدە يازغان "روميات" «روميات» ناملىق شېئىرىدۇر.

الفراء، يحيى بن زياد أبو زكرياء: (فەرراء، يەھيا ئىبنى زىياد ئەبۇ زەكەرىيا) (تەخمىنەن ھ 144 ـ 208 / م 761 ـ 822). كۇفىلىق، گراماتىكشۇناس. ئۇ ئېنسىكلوپېدىك ئالىم ئىدى. ئۇنىڭ "المقصور والممدود" «ئەلمەقسۇر ۋەلمەمدۇد»، "معاني القرآن" «مەئانىل قۇرئان» (قۇرئان مەنىلىرى) ۋە "الحدود" «ئەلھۇدۇد» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الفرزدق، همام بن غالب: (فەرەزدەق، ھەممام ئىبنى غالىب) (تەخمىنەن ھ 21 ـ 114 / م 641 ـ 732). تەمىم قەبىلىسىنىڭ دارىم ئايمىقىدىن. ئۇمەييىلەر دەۋرىدە ئۆتكەن مەشھۇر شائىر. بەسرەدە تۇغۇلغان. جەرىرگە قارشى يازغان شېئىرلىرى بىلەن داڭق چىقارغان. ئۇنىڭ بىر دىۋانى بار. دائىم ئەرىنى تۈرۈپ يۈرگەنلىكى ئۈچۈن "الفرزدق" «ئەلفەرەزدەق» (توك قاپاق) دەپ ئاتالغان.

الفَرْغاني، أبو العباس أحمد: (فەرغانى ئەبۇ ئاببــاس ئەھمەد). ئاببــاسىيلار دەۋرىدە ياشىغان ئاسترونوم. خەلىپە مەئمۇن ۋە مۇتەۋەككىل بىلەن زاماندىش. "الكامل في الاسطرلاب" «ئەلكامىلۇ فىل ئۇستۇرلاب» (ئاسترونومىيە ھەققىدە ئومۇمىي بايان) ۋە "جوامع علم النجوم والحركات السماوية" «جەۋامىئــۇ ئىلمىننۇجــۇم ۋەلھەرەكــاتى سەماۋىيە» (ئاسترونومىيە بىلىملىرى توپلىمى) ناملىق كىتابلارنى يازغان. مىسىردىكى نىل دەرياسىنى ئۆلچەش خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلغان.

فـــسطاط ج فـــساطيط: (فۇستات، فەساتىيت). 1. شېئىرنىڭ بىر بېيىتى. 2. نىل دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىغا، بابىلۇن سېپىلىغا يېقىن بىر جايغا جايلاشقان مىسىر تەۋەلىكىدىكى بىر شەھەر. بۇ شەھەر ئەمر ئىبنى ئاسنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئەرەبلەر تەرىپىدىن قۇرۇلغان.

الفــصل في الملــل والأهــواء والنحــل: (ئەلفىسەل فىل مىلەل ۋەلئەھۋائى ۋەننىھەل). ئىبنى ھەزمى تۈزگەن كىتاب. بۇ كىتابتا

دىنلار ۋە مەزھەپلەر تەتقىقاتىغا، شۇنداقلا ئۇلارنى ئۆز ئارا سېلىشتۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلگەن.

فضالة بن عبيد بن نافذ بن قيس الأنصاري (أبو محمد): (فۇزالە ئىبنى ئۇبەيد ئىبنى نافىز ئىبنى قەيس ئەنسارى، ئەبۇ مۇھەممەد) (ھ ؟ـ 53 / م ؟ـ 679). ساھابە. ئوھۇد ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئۇرۇشلارغا، شۇنداقلا مىسىر ۋە شام فەتھىسىگە قاتناشقان. خەلىپە مۇئاۋىيە تەرىپىدىن دەمەشققە قازى قىلىنىپ تەيىنلەنگەن. 50 ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

الفضل بن الربيع: (فەزلۇ ئىبنى رەبىئ) (ھ 138ـ209 / م 755ـ824). ئابباسىيلار دەۋرىدە ئۆتكەن ۋەزىر ۋە ئەدىب. بەرامىكىلەر پاجىئەسىدىن كېيىن خەلىپە ھارۇن رەشىد ئۇنى ۋەزىر قىلغان. خەلىپە ئەمىنمۇ ئۇنى ئۆز مەنسىپىدە قالدۇرغان.

الفضل بن سهل: (فەزلى ئىبنى سەھل) (ھ ؟ـ 202 / م ؟ـ 818). مەئمۇننىڭ ۋەزىرى. ئىرانلىق. بەرامىكىلەر بىلەن دوستلىشىپ، فەزلى ئىبنى رەبىئە بىلەن قارشىلاشقان. ئۇ مەئمۇننىڭ پەرمانى بىلەن سۇيىقەستكە ئۇچرىغان.

الفضل بن شاذان بن خليل الأزدي النيسابوري (أبو محمد): (فەزل ئىبنى شازان ئىبنى خەلىل ئەزدىنىيسابۇرى، ئەبۇ مۇھەممەد) (ھ ؟ـ 260 / م ؟ـ 874). مەشھۇر كالامشۇناس. ئىمامىيە مەزھىبى فەقىھلىرىدىن ئىدى. "الرد على ابن كرام" «ئەررەددۇ ئەلا ئىبنى كىرام»، "الإيمان" «ئەلئىمان»، "مهنة الإسلام" «مىھنەتۇل ئىسلام» قاتارلىق 180 پارچە ئەسەر يازغان.

الفضيل بن عياض بن مسعود التميمي (أبو علي): (فوزەيل ئىبنى ئەيياز ئىبنى مەسئۇدتتەمىيمى، ئەبۇ ئەلى). ھەرەمنىڭ شەيخى، سالىھ ۋە ئىبادەتگۈي كاتتا ئالىملارنىڭ بىرى بولۇپ، ئىمام شافىئىي ئۇنىڭدىن ھەدىس ئۆگەنگەن. سەمەرقەندتە تۇغۇلۇپ، مەككىدە ياشىغان.

فقهُ اللُّغة: (فىقھۇللۇغەت). سۆزلەرنىڭ ئىستىلاھى مەنىسى بويىچە تۈزۈلگەن لۇغەت. بۇ لۇغەتنى ئەبۇ مەنسۇر سەئالىبىي (ھ ؟ـ 429 /؟ـ 1088م) تۈزگەن.

فِلَسْطِيْن: (فىلەستىن). پەلەستىن. غەربىي ئاسىيادىكى ئەرەب دۆلىتى. ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان. پايتەختى قۇددۇس. ھىجرىيە 1368 (1948م)-يىلى يەھۇدىيلار بىر قىسمىنى تارتىۋېلىپ ئاتالمىش ئىسرائىلىيە دۆلىتىنى قۇرغان. ھىجرىيە 1387-يىلى (مىلادىيە 1967-يىلى) ھىيفا، يافا، ئەككا، ناسىرە، ناجىلۇس، بەيتۇلەھمى قاتارلىق مەشھۇر شەھەرلىرىنى تارتىۋالغان.

فنون الأدب: (فۇنۇنۇلئەدەب). 1. ھەر تۈرلۈك شېئىر ۋە نەسرىي ئەسەرلەر، مەسىلەن: ئەلنەغمە، تىياتىر، دراما، كىنو-فىلىم، داستان. 2. ئىلىم-پەن، سەنئەت ساھەسىدە قوللىنىش ۋە ئاساسلىنىش زۆرۈر بولغان ئەدەبىيات پەنلىرى.

الفهرست: (ئەلفىھرىست). ئىبنى نەدىم ۋەرراقىي تۈزگەن ئەسەرلەر كاتالوگى. بۇ ئەسەردە ئۆز دەۋرىدىكى ئەرەب ۋە ئەجەملەر تۈزگەن مەشھۇر كىتابلارنىڭ نامى، ئالىملارنىڭ تەرجىمىھالى ۋە ئىلمىي پائالىيەتلىرى خاتىرىلەنگەن.

فوات الوفيات: (فەۋاتىل ۋەفىيات). ئىبنى شاكىر كۇتۇبى ئىبنى خۇللىكاننىڭ

"وفيات الأعيان" «ۋەفىياتۇل ئەئيان» ناملىق كىتابىنىڭ داۋامى سۈپىتىدە يازغان كىتاب بولۇپ، 572 تەرجىمىھالىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

الفُوْطِيّ، ابن الفوطي عبد الرزاق بن أحمد، كمال الدين: (فۇتىي، ئىبنى فۇتىي ئابدۇرازاق ئىبنى ئەھمەد كامالىددىن) (ھ 642ـ723 / م 1244ـ1323). باغدادلىق ئەدىب، تارىخچى. ئۇنىڭ "مجمع الآداب في معجم الأسماء والألقاب" «مەجمەئۇل ئاداب فى موئجەمىل ئەسما ۋەلئەلقاب» (ئىسىملار ۋە لەقەبلەر لۇغىتى) ناملىق كىتابى بار.

فَيْرُوز أباد: (فىيروز ئاباد). ئىراندىكى شىرازنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان بىر شەھەر.

الفَيْرُوز أبَادي: أبو طاهر محمد بن يعقوب (فىيرۇز ئابادى، ئەبۇ تاھىر مۇھەممەد ئىبنى ياقۇب) (ھ 730ـ817 / م 1329ـ1414). تىلشۇناس، لۇغەتشۇناس. ئەرەب ئەللىرىنى ئايلىنىپ، يەمەندە تۇرۇپ قالغان. زەبىيددە ۋاپات بولغان. "القاموس المحيط" «ئەلقامۇسۇل مۇھىيت» (ئەرەب تىلى قامۇسى)، "البلغة في تاريخ اللغة" «ئەلبۇلغە فى تارىخىل لۇغەت» (لۇغەتچىلىك تارىخى) قاتارلىقلار ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىندۇر.

ق

القارافي، أحمد بن إدريس بن عبد الرحمن: (قارافى، ئەھمەد ئىبنى ئىدرىس ئىبنى ئابدۇراھمان) (ھ ؟ـ684 / م ؟ـ1285). مالىكى مەزھىبىنىڭ كاتتا فەقىھلىرىنىڭ بىرى.

القاسمي (جمال الدين) : (قاسىمى، جامالۇددىن) (ھ 1282ـ1332 / م 1866ـ1914). شام مەملىكىتىنىڭ ئىمامى. سەلەف ئەقىدىسىدىكى كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ تەپسىر ۋە ئەدەبىيات ھەققىدە نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار. "دلائل التوحيد" «دەلائىلۇتتەۋھىد» (تەۋھىد دەلىللىرى)، "قواعد التحديث من فنون مصطلح الحديث" «قەۋائىدۇتتەھدىس مىن فۇنۇنى مۇستەلەھىل ھەدىس» (ھەدىسكە ئائىت قائىدىلەر) ۋە 12 توملۇق "محاسن التأويل" «مەھاسىنى تەئۋىل» ناملىق قۇرئان تەپسىرى شۇ ئەسەرلەر جۈملىسىدىندۇر.

قاضي عياض، عياض بن موسى اليهسوبي: (قازى ئەيياز، ئەيياز ئىبنى مۇسەليەھسۇبى) (ھ ؟ـ544 / م ؟ـ1149). ماراكەشتە ئۆتكەن ئاتاقلىق ھەدىسشۇناس، ئەدىب، ئالىم، تارىخشۇناس. مالىكى مەزھەب فەقىھلىرىدىن. سىبتە ۋە غەرناتە دېگەن جايلاردا قازى بولغان. قازى ئەيياز دېگەن نام بىلەن مەشھۇر. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تارىخى ھەققىدە "الشفا بتعريف حقوق المصطفى" «ئەششىفا بىتەئرىفى ھوقۇقىل مۇستەفا»، ھەدىس توغرىسىدا "مشارق الأنوار" «مەشارىقۇل ئەنۋار» ناملىق ئەسەرلەرنى يازغان. ماراكەشتە ۋاپات بولغان.

القاموس المحيط: (قامۇسۇل مۇھىيت). فىيرۇز ئابادىي تۈزگەن مەشھۇر لۇغەت، ئۇنىڭغا نۇرغۇن كىشىلەر تەرىپىدىن شەرھ يېزىلغان. ئەڭ ئاساسلىقلىرىدىن زۇبەيدى تۈزگەن "تاج العروس" «تاجۇل ئەرۇس»، جەرناموس پەرھات تۈزگەن "باب الإعراب" «بابۇل ئىئراب» ناملىق شەرھلەر بولۇپ، بۇترۇس بوستانى "محيط المحيط" «مۇھىيتۇل مۇھىيت» ناملىق لۇغەت كىتابىنى تۈزۈشتە شۇ كىتابتىن پايدىلانغان.

القانون في الطب: (ئەلقانۇن فىتتىب). تىبابەت نەزەرىيىسى ھەققىدىكى كىتاب، ئىبنى سىنا تۈزگەن. بۇ كىتاب 1593ـيىلى رىمدا، 1595ـيىلى بۇندۇقىيەدە بېسىلغان.

القانون المسعودي في الهيئة والنجوم: (قانۇنۇل مەسئۇدى فىل ھەيئەتى ۋەننۇجۇم). ئاسترونومىيە، جۇغراپىيە، گېئومېترىيە، ماتېماتىكا ۋە تارىخ پەنلىرى ھەققىدىكى ئېنسىكلوپېدىيە. ئەبۇرەيھان بىرۇنى تۈزۈپ، سۇلتان مەسئۇد ئىبنى مەھمۇد ئىبنى سۇبۇكتېكىنغا تەقدىم قىلغان.

قبط: (قىبت). قەدىمكى گېرېكچە سۆز بولۇپ، «مىسىر ئاھالىسى» دېگەن مەنىدە. بۈگۈنكى كۈندە بولسا مىسىردىكى خرىستىئانلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

قتادة بن دعامة السدوسي، ابن قتادة بن عزيز السدوسي البصري (أبو الخطاب): (قەتادە ئىبنى دىئامەسسەدۇسى، ئىبنى قەتادە ئىبنى ئەزىزىسسەدۇسىل بەسەرى، ئەبۇلخەتتاب) (ھ 61ـ118 / م 680ـ737). تابىئىنلاردىن بولۇپ، مۇپەسسىر، مۇھەددىس، فەقىھ. ئەرەب تىلى ئەدەبىياتى، تارىخى ۋە نەسەب ئىلىملىرى بويىچە يېتىشكەن ئالىم. ئىمام ئەھمەد: «قەتادە بەسرە ئەھلىنىڭ ئەڭ بىلىملىكىدۇر» دېگەن.

القَرامِطَة: (قەرامىتە). ئىسمائىلىيە باتىنىيە پىرقىسى، ئاساسچىسى قىرمەز ياكى (قەرمەت) ھەممەدان (ھ ?ـ294 / م ?ـ906). قەرامىتە پىرقىسىدىكىلەر ئىراق، سۈرىيە، بەھرەين ۋە يەمەنگە تارقالغان.

قرطبة: (قۇرتۇبە). جەنۇبىي ئىسپانىيىدىكى قەدىمىي ئەندەلۇس شەھىرى. بۇ شەھەرنى تارىق ئىبنى زىيادنىڭ قوماندانلىقىدا مۇسۇلمانلار فەتھى قىلغان. ئابدۇراھمان بۇ شەھەرنى ئەندەلۇستىكى ئۇمەۋىيلار دۆلىتىنىڭ پايتەختى قىلغان.

القرطبي، شمس الدين: (ئىمام قۇرتۇبى، شەمسۇددىن) (ھ ?ـ671 / م ?ـ1273). ئاتاقلىق مۇپەسسىر، ھەدىسشۇناس، مالىكىي مەزھىبىنىڭ فەقىھى. ئەسلى قۇرتۇبىدىن بولۇپ، مىسىردا يەرلىشىپ، شۇ يەردە ئالەمدىن ئۆتكەن. "التفسير القرطبي" «تەفسىر قۇرتۇبى» دەپ نام ئالغان. "جامع أحكام القرآن" «جامىئۇ ئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرنى يازغان، يەنە "الأسنى في شرح أسماء الله الحسنى" «ئەلئەسنا فى شەرھى ئەسمائىللاھىل ھۇسنا»، "التذكرة" «ئەتتەزكىرە»، "التذكار في أفضل الأذكار" «ئەتتىزكار فى ئەفزەلىل ئەزكار» قاتارلىق كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان. ئىبادەتگۆي ۋە ئاددى ـ ساددا ئالىم ئىدى.

القروين: (قەرۋىين). ماراكەشتىكى فاس شەھرىگە جايلاشقان ئۇزاق تارىخقا ئىگە ئۇنىۋېرسىتېت.

قريش: (قۇرەيش). ئەرەب قەبىلىسى. جاھىلىيەت دەۋرىدە مەككىدە ئولتۇراقلاشقان. تىجارەت ۋە يۇرت سوراش بىلەن داڭق چىقارغان. ئۇلار ھەج ئىشلىرىنى باشقۇراتتى. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاممۇ ئەنە شۇ قۇرەيش قەبىلىسىدىندۇر.

قُرَيْظَة، بنو قريظة: (قۇرەيزە، بەنۇ قۇرەيزە). مەدىنىدىكى يەھۇدىيلار قەبىلىسى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن ئەھدىسىنى بۇزۇپ، ئەھزاب ئۇرۇشىدا قۇرەيشلەر بىلەن تىل بىرىكتۈرۈۋالغانلىقى ئۈچۈن مۇسۇلمانلار ئۇلارغا ئۇرۇش ئاچقان.

قَزْوِيْن: (قەزۋىين). 1. ئىران بىلەن تۈركمەنىستان ئارىسىدىكى دېڭىز، بۇ دېڭىز «بەھرىل خەزەر» (خەزەر دېڭىزى) نامى بىلەنمۇ تونۇلغان. 2. شىمالىي ئىراندىكى بىر شەھەر.

القَزْوِيْنِيّ زكريا بن محمد عماد الدين أبو يحي: (قەزۋىينى، زەكەرىيا ئىبنى مۇھەممەد، ئىمادۇددىن ئەبۇ يەھيا) (ھ 600ـ682 / م 1203ـ1283). فەقىھ، تارىخشۇناس. ئۇنىڭ "عجائب المخلوقات وغرائب الموجودات" «ئەجائىبۇل مەخلۇقات ۋە غەرائىبۇل مەۋجۇدات» (ئاجايىپ مەخلۇقاتلار ۋە غارايىپ مەۋجۇداتلار)، "آثار البلاد وأخبار العباد" «ئاسارۇل بىلاد ۋە ئەخبارۇل ئىباد» (مەملىكەت ۋە خەلقلەرنىڭ ئەھۋالى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

القَزْوِيْنِيُّ محمد بن عبدالرحمن جلال الدين: (قەزۋىنى، مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇراھمان جالالىددىن) (ھ 668-739 / م 1268-1338). ئەدىب، فەقىھ. شافىئىي مەزھىپىدە بولۇپ، باغداد خاتىپى دەپ تەخەللۇس بىرىلگەن. ئۇنىڭ ئىستىلىستىكا ھەققىدە يازغان "تلخيص المفتاح" «تەلخىسۇل مىفتاھ»، "الإيضاح" «ئەلئىيزاھ» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

القزويني (عبد الغفار): (قەزۋىنى، ئابدۇلغاففار) (ھ ?-664 / م ?-1266). فەقىھ، ماتېماتىكىشۇناس. قازىلىق ۋەزىپىسى ئۆتىگەن. ئاسترونومىيە ئىلمى بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇنىڭ شاخچە مەسىلىلەر ھەققىدە "الحاوي الصغير" «ئەلھاۋىس سەغىر» ناملىق كىتابى ۋە ماتېماتىكا ھەققىدە بىر كىتابى بار.

القَسْطلاَّني، أحمد بن محمد شهاب الدين أبو العباس: (قەستەللانى، ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد شىھابىددىن ئەبۇلئاbbاس) (ھ ?-923 / م ?-1517). مىسىرلىق مەشھۇر ھەدىسشۇناس، فەقىھ. ئۇنىڭ "إرشاد الساري لشرح صحيح البخاري" «ئىرشادۇسسارى لىشەرھى سەھىھىلبۇخارى»، "لطائف الإشارات في علم القراءات" «لەتائىفۇل ئىشارات فى ئىلمىل قىرائات» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

قُسْطِينَة: (قۇسەنتىنە). ئالجىرىيىنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى بىر شەھىرى، قۇستەنتىين ۋىلايىتىنىڭ مەركىزى.

القُشَيْري أبو القاسم عبدالكريم بن هوازن: (قۇشەيرى، ئەبۇلقاسىم ئابدۇلكەرىم ئىبنى ھەۋازىن) (ھ ?-465 / م ?-1072). شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، داڭلىق تەرىقەتچى. ئۇنىڭ "الرسالة القشيرية" «ئەررىسالەتۇل قۇشەيرىيە»، "لطائف الاشارات" «لەتائىفۇل ئىشارات»، "التيسير في التفسير" «ئەتتەيسىر فى تەپسىر» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

القُصَيْرُ: (قۇسەير). مىسىردىكى قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان پورت شەھىرى.

القَصِيمُ: (قەسىيم). سەئۇدىي ئەرەبىستاننىڭ نەجدە رايونى.

قُضَاعَة: (قۇزائە). ئەرەب ھىمىيەر قەبىلىسى، بۇ نۇرغۇن قەبىلە ۋە ئايماقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

القُضَاعِيّ، محمد بن سلامة أبو عبدالله: (قۇزائىي، مۇھەممەد ئىبنى سەلامە، ئەبۇ ئابدۇللاھ) (ھ ?-454 / م ?-1032). تارىخشۇناس، شافىئىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. مىسىردىكى فاتىمىيە خانىدانلىقىنىڭ ئوردا مىرزىلىرىدىن بولۇپ، بىرقانچە پارچە ئەسەرلىرى بار.

قُطْرُب، أبو علي محمد بن المستنير: (قۇتروب، ئەبۇ ئەلى مۇھەممەد ئىبنى مۇستەنىير) (ھ ?-206 / م ?-821). مۇئتەزىلە پىرقىسىدىكى تىلشۇناس مۇپەسسىر. بەسرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئىمام سىبۇۋەيھمۇ شۇ كىشىنىڭ شاگىرتى ئىدى. ئۇ تەخمىنەن يىگىرمىچە كىتاب يازغان. جۈملىدىن "المثلث" «ئەلمۇسەللەس»، "الأضداد" «ئەلئەزداد»، "معاني القرآن" «مەئانىل قۇرئان»، "غريب الحديث" «غەرىبۇل ھەدىس» (ھەدىستىكى قىيىن سۆزلەر) ناملىق ئەسەرلەر مۇشۇ كىشىنىڭ ئەسەرلىرىدۇر.

القَطِيفُ: (قەتىيف). سەئۇدىي ئەرەبىستاندىكى ئىھساڭ رايونىغا جايلاشقان شەھەر.

ألقفطي، أبو الحسن جمال الدين علي بن يوسف: (قىفتىي، ئەبۇلھەسەن جامالۇددىن ئەلى ئىبنى يۇسۇف) (ھ 563 ـ 646 / م 1168 ـ 1248). ئەدىب، تارىخشۇناس كىشى بولۇپ، ۋەزىرلىك خىزمىتىنى ئۆتىگەن. ئۇنىڭ "أخبار المحمدين من الشعراء" (مۇھەممەد ئىسىملىك شائىرلار)، "تاريخ المغرب" (ماراكەش تارىخى)، "تاريخ اليمن" (يەمەن تارىخى)، "الإصلاح لما وقع من الخلل في كتاب الصحاح" (سىھاھ كىتابىغا تۈزىتىش)، "إنباه الرواة على أنباه النحاة" (گىرامماتىكىشۇناسلار توغرىسىدا) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

قلائد العقيان في محاسن الأعيان: (قەلائىدۇلئىقيان فى مەھاسىنىل ئەئيان). ئىبنى خاقان ئىشبىلى تۈزگەن كىتاب. ئۇنىڭدا ماراكەش شائىرلىرىنىڭ خەۋەرلىرى ۋە ئۇلارنىڭ شېئىرلىرى خاتىرىلەنگەن. ئاپتور بۇنى ئەمىر ئىبراھىم ئىبنى يۇسۇف ئىبنى تاشفىنىغا تەقدىم قىلغان.

القُلْزم: (قۇلزۇم). 1. قىزىل دېڭىزنىڭ قەدىمىي ئەرەبچە ئاتىلىشى. 2. قىزىل دېڭىزدىكى قەدىمىي پورىستان.

القَلْقَشَنْدِيُّ، شهاب الدين أحمد بن علي: (قەلقەشەندى، شىھابىددىن ئەھمەد ئىبنى ئەلى) (ھ 756 ـ 821 / م 1355 ـ 1418). مىسىرلىق يازغۇچى، تارىخشۇناس، ئەدىب. ئۇنىڭ ئاساسلىق كىتابلىرىدىن "صبح الأعشى في صناعة الإنشاء" «سۇبھۇل ئەئشا فى سەنائەتىل ئىنشا»، "نهاية الأرب في معرفة أنساب العرب" «نىھايەتۇل ئەرەب فى مەئرىفەتى ئەنسابىل ئەرەب» قاتارلىقلار بار.

قُمْ: (قۇم). شىئە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ دىن ۋە ماتارىپ مەركىزىي بولۇپ، ئىراننىڭ غەربىگە جايلاشقان شەھەر. شىئەلەر شۇ يەرگە زىيارەتكە بارىدۇ.

القُنَيْطِرَةُ: (قۇنەيتىرە). 1. سۈرىيە گولان ئېگىزلىكىگە جايلاشقان بىر شەھەر. 1968 ـ يىلىدىكى ئۇرۇشتا يەھۇدىيلار تەرىپىدىن بېسىۋېلىنغان. 1973 ـ يىلىدىكى ئۆكتەبىر ئىنقىلابىدا ئازاد قىلىنغان. 2. ماراكەشتىكى رىباتقا يېقىن بىر شەھەرنىڭ نامى.

القهستاني (شمس الدين محمد): (قۇھۇستانى، شەمسىددىن مۇھەممەد) (تەخمىنەن ھ ؟ ـ 953 / م ؟ ـ 1546). خۇراسانلىق ئالىم. ھەنەفىي مەزھىپىدە. بۇخارانىڭ مۇفتىلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن. ئۇنىڭ فىقھى توغرىسىدا يازغان "جامع الرموز في شرح النقاية" «جامىئۇررۇمۇز فى شەرھى نىقايە» ناملىق كىتابى بار.

القوشجي (علاء الدين علي): (قۇشچى، ئالائۇددىن ئەلى) (ھ ؟ ـ 879 / م ؟ ـ 1474). ئىرانلىق ماتېماتىكىشۇناس. ئۇلۇغبېكنىڭ خىزمىتىدە بولغان. كېيىن ئاستانىدە سۇلتان مۇھەممەدII نىڭ خىزمىتىگە يۆتكەلگەن. شاھقا ئاتاپ ماتېماتىكا ھەققىدە "كتاب المحمدية" «كىتابۇل مۇھەممەدىيە»، ئاسترونومىيە ھەققىدە "الفتحية" «ئەلفەتھىيە» ناملىق كىتابنى تۈزگەن. يەنە تۇسىنىڭ "التجريد" «ئەتتەجرىد» ناملىق كىتابىغا "شرح التجريد" «شەرھى تەجرىد» ناملىق شەرھنى يازغان ۋە "الرسالة العضدية" «رىسالەتۇلئۇزدىيە» ناملىق كىتابقا ھاشىيە يازغان. ئۇنىڭ يەنە ئەرەب، پارس تىللىرىدا يېزىلغان نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار.

القُوطِيَّة، إبن القوطية محمد بن عمر أبو بكر: (قۇتىيە، ئىبنى قۇتىيە مۇھەممەد ئىبنى ئۇمەر

ئەبـــۇ بەكـــرى) (ھ ؟ـ 327 / م ؟ـ 977). ئەندەلۇسـلۇق تارىخـشۇناس، تىلـشۇناس ۋە شائىر. قۇرتۇبىدە تۇغۇلۇپ، شۇ جايدا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "الأفعال الثلاثية والرباعية" «ئەلئەفئالۇسسۇلاسىيە ۋە رۇباﺋﯩﻴﻪ» (ئۈچ ھەرپلىك ۋە تۆت ھەرپلىك پېئىللار)، "شرح أدب الكاتب" «شەرھى ئەدەبۇل كاتىب» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

القونوي (عصام الدين إسماعيل): (قۇنەۋى، ئەسامۇددىن ئىسمائىل) (ھ ؟ـ 1195 / م ؟ـ 1780). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، تەپسىرشۇناس. قۇنىيىدە تۇغۇلۇپ، دەمەشقتە ۋاپات بولغان. ئۇ "تفسير القاضي البيضاوي" «تەپسىرۇل قازى ئەلبەيزاۋى»غا ھاشىيە يازغان.

القَيْروَان: (قەيرىۋان). تۇنىس جۇمھۇرىيىتىدىكى بىر شەھەر. قەيرىۋان ۋىلايىتىنىڭ مەركىزى. بۇ جايدا ئۇقبە ئىبنى نافىئ سالدۇرغان ئىنتايىن چوڭ بىر جامە بار. بۇ جامەنى كېيىن ئەغالىبىلەر يېڭىلاپ سالغان.

قيس الرقيات، عبدالله بن قيس: (قەيسۇررۇقىييات، ئابدۇللاھ ئىبنى قەيس) (تەخمىنەن ھ ؟ـ 86 / م ؟ـ 705). قۇرەيش قەبىلىسىدىن چىققان شائىر. ئۇنىڭ بىر شېئىر توپلىمى بار.

القَيْسِيَّةُ: (قەيسىيە). شىمالىي ئەرەبلەر. ئەرەبلەر جۇغراپىيىلىك ئورنى نۇقتىسىدىن ئىككىگە بۆلۈنگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرسى قەيسىيە، يەنە بىرى يەمەنىيە دەپ ئاتىلىدۇ. قەيسىيە دېگىنىمىز شىمالىي ئەرەبلەرنى، يەمەنىيە دېگىنىمىز جەنۇبىي ئەرەبلەرنى كۆرسىتىدۇ.

قَيْصَر ج قَيَاصِرَة: (قەيسەر). رۇم ۋە رۇس پادىشاھلىرىنىڭ ئورتاق نامى.

قَيْنُقَاع، بنو قينقاع: (قەينۇقائ، بەنۇ قەينۇقائ). مەدىنىدىكى يەھۇدىي قەبىلىسى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ۋادىلقۇراغا پالىۋەتكەن.

ك

كَــــابُولْ: (كــابول). ئافغانــستاننىڭ پايتەختى، كابول دەرياسى بويىغا جايلاشقان. ئەرەب يازغۇچىلىرى بۇرۇن ئۇنى كابىل دەپ يازاتتى.

كاثُولِيـــــك، كاثُولِيـــــك: (كاتولىــك، كاسولىك). 1. خرىستىئان دىنىنىڭ كاتولىك مەزھىپىدىكىلەرنىڭ ئورتاق نامى. 2. كاتولىك دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان ئادەم.

الكاشاني (كمال الــدين عبــد الــرزاق): (كاشانى، كامالۇددىن ئابدۇرازاق) (ھ ?ـ730 / م ?ـ1329). مەشھۇر تەرىقەتچى. ئۇنىڭ ھەرەۋىيگە يازغان "شــرح منــازل الــسائرين" «شەرھى مەنازىلىسسائىرىين» ناملىق شەرھى كىتابى ۋە "لطـــائف الإعـــلام" «لەتائىفۇل ئىئلام»، "اصطلاحات الصوفية" «ئىستىلاھات سوپىيە»، "شرح فصوص الحكــم " «شەرھى فۇسۇسىل ھىكەم» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

كاشفي، حسين علي الواعظ ألكاشـــفي: (ھۇسەيىن ئەلى ۋائىز كاشىفى) (ھ ?ـ910 / م ?ـ1505). ئىرانلىق ئەدىب. شاھ ھۇسەيىن بايقارا دەۋرىدە ھىراتتا ياشىغان. ھەرقايسى جەھەتتىن ئەتراپلىق يېتىشكەن پازىل زات بولۇپ، نەقشىبەندىيە شەيخلىرىنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىنى بايان قىلىپ "رشـــحات" «رەشھات» ناملىق كىتابىنى يازغان. ئۇنىڭدىن باشــقا يەنە "جـــــواهر التفـــــسير" «جەۋاھىرۇتتەفــسىر» نــاملىق قۇرئــان تەپــسىرى، "روضــــــة الــــــشهداء" «رەۋزەتۇششۇھەدا» (شېھىتلەر باغچىسى)، "أنوار السهيلي" «ئەنۋارۇسسۇھەيلى»، "مخــزن الإنشاء" «مۇخزىنۇل ئىنشا»، "أخلاق المحسنين" «ئەخلاقۇل مۇھسىنىين (ياخشىلار ئەخلاقى) قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

الكاظم، موسى بن جعفر الصادق: (كازىم، مۇسا ئىبنى جەئفەر سادىق) (ھ 128ـ173 / م 745ـ799). مەشھۇر ئۆلىما. شىئە ئىمامىيە مەزھىپىدىكىلەرنىڭ يەتتىنچى ئىمامى. ئۇ ھارۇن رەشىدنىڭ تۈرمىسىدە زەھەرلىنىپ ئۆلگەن. ئۇنىڭ قەبرىسى مەشھەدتە.

الكَاظِمِيّـــــة: (كــازىمىيە). ئىراقتىكى باغدادقا يېقىن بىر شەھەر. ئىمام مۇسا كازىم ۋە ئىمام مۇھەممەد جەۋادنىڭ قەبرىسى شۇ يەردە.

كَــــافُور، الإخــــشيدي، أبـــو المـــسك: (كافۇرۇلئىخشىد ئەبۇلمىسك) (ھ 293ـ358 / م 905ـ968). مىسىر سۇلتانى. ئۇ ئىخشىدىيلارنىڭ خىزمىتىگە ياللانما قۇل بولۇپ كىرگەن. كېيىن ئۇلاردىن ھاكىمىيەتنى تارتىۋېلىپ، مىسىر ۋە سۈرىيىگە پادىشاھ بولغان.

الكَافِيَة: (كافىيە). ئىبنى ھاجىب يازغان گراماتىكا ھەققىدىكى كىتاب.

كَامِلُ التَّوَارِيْخِ (أو الكامــل في التــاريخ):

(كامىلۇتتەۋارىخ، كامىلۇتتارىخ). ، ئىبنى ئەسىر يازغان چوڭ ھەجىملىك تارىخ كىتاب. ئاپتور بۇ كىتابنى يېزىشتا تەبەرىنىڭ «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە پادىشاھلارنىڭ تارىخى» ناملىق كىتابىدىن پايدىلانغان.

كَامِل الصِّنَاعةِ الطِّبِّيّة: (كامىلۇسساناتەت تىببىيە). ئەلى ئىبنى ئابباس مەجۇسىي تۈزگەن 20 ماقالىلىك چوڭ ھەجىملىك تىببىي ئېنسىكلوپېدىيە. بۇ كىتاب ئىبنى سىنانىڭ "القانون" «ئەلقانۇن» ناملىق ئەسىرى مەيدانغا كەلگۈچە دەرسلىك قىلىنغان.

الكامِل في اللّغة: (كامىل فىللۇغەت). ئىمام مۇبەررەد تۈزگەن تىل-ئەدەبىيات ھەققىدىكى كىتاب. بۇ ئەسەر ئەدەبىيات ساھەسىدىكى ناھايىتى مۇھىم ئەسەر ھېسابلىنىدۇ.

كبرى (نجم الدين): (كۇبرا. نەجمۇددىن) (ھ ؟-624 / م ؟-1226). پارسلىق مەشھۇر تەسەۋۋۇپچى. كۇبرەۋىيە تەرىقىتىنىڭ ئاساسچىسى. خارەزمنى قوغداش ئۈچۈن موڭغۇللارغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇشتا ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ "الأصول العشرة" «ئەلئۇسۇلۇل ئەشەرە» (ئون ئۇسۇل) قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى 13-ئەسىردىكى پەلسەپە تەتقىقاتىنىڭ مەنبەسى ھېسابلىنىدۇ.

كتاب الإكليل: (كىتابۇل ئىكلىل). ھىمىيەرلىكلەر ۋە ئۇلارنىڭ شاھلىرىنىڭ نەسەبلىرى، ئاسترونومىيە ھۆكۈملىرى ۋە يەمەنگە مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كىتاب. ئاپتورى ئىبنى ھائىك ھەمەدانى.

كتاب الأمثال: (كىتابۇلئەمسال). ئەبۇ مەنسۇر سەئالىبى تۈزگەن كىتاب. ئۇ "الفرائد والقلائد" «ئەلفەرائىد ۋەلقەلائىد» ۋە "العقد النفيس ونزهة الجليس" «ئەلئەقدۇننەفىس ۋە نۇزھەتۇلجەلىيس» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

كتاب البلدان: (كىتابۇل بۇلدان). خەلىپىلىك پايتەختلىرى تەسۋىرلەنگەن كىتاب. يەئقۇبى تۈزگەن.

كَرامَتْ علي: (كارامەت ئەلى) (ھ ؟-1290 / م ؟-1873). ھىندىستانلىق دىنىي ئىسلاھاتچى، ئالىم. ئۇنىڭ "رد البدع" «رەددۇلبىدەئ» (بىدئەتلەرگە رەددىيە)، "هداية الرافضين" «ھىدايەتۇررافىزىن» (رافىزىلارنى توغرا يولغا يېتەكلەش) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

كُرْد علي، محمد: (كورد ئەلى، مۇھەممەد) (ھ 1293-1373 / م1876-1953). سۈرىيىلىك ئەدىب، تارىخشۇناس. ئۇنىڭ "خطط الشام" «خۇتەتۇششام» (شام مۇھىتى)، "فلاسفة الإسلام" «فەلاسىفەتۇل ئىسلام» (ئىسلام پەلسەپىسى) ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇ دەمەشقتىكى ئەرەب ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ تۇنجى رەئىسى بولغان.

الكِرْمِل، جبل (كىرمىل، جەبەلى كىرمىل). پەلەستىنىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى تاغ بولۇپ، ھەيفا شەھىرىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

الكِسائي، أبو الحسن علي بن حمزة: (كىسسائىي، ئەبۇلھەسەن ئەلى ئىبنى ھەمزە) (ھ ؟-190 / م ؟-805). كۇفىلىق گىراماتىكا ئالىمى ۋە قىرائەتشۇناس. داڭلىق يەتتە قىرائەتشۇناسنىڭ بىرى. ئۇنىڭ "معاني القرآن" «مەئانىل قۇرئان» (قۇرئان مەنىلىرى)، "ما

يلحن فيه العوام" «ما يۇلھىنۇ فىيھىل ئەۋام» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الكِسْوَةُ الشريفة: (كىسۋەتۇششەرىفە). مەككە مۇكەررەمەدىكى كەئبىگە يېپىلىدىغان يوپۇق. ئۇ ھەر يىلى بىر قېتىم ئالماشتۇرۇلىدۇ.

كشفُ الظُّنون عن أسامي الكتب والفنون: (كەشفۇززۇنۇن ئەن ئۇسامىل كۇتۇب ۋەلفۇنۇن). ئەرەبچە، پارسچە ۋە تۈركچە ئەسەرلەر كاتولوگى، ئۇنىڭدا ئون بەش مىڭ كىتابنىڭ نامى خاتىرىلەنگەن. ئاپتورى ھاجى خەلىپە.

الكَشْكول: (كەشكۇل). باھائۇددىن ئامىلى تۈزگەن كىتاب. ئۇ نۇرغۇنلىغان نادىر ئەسەر، خەۋەر ۋە پارس تىلى تەتقىقاتىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

كَعْبُ الأحْبَارِ، أبو إسحاق كعب بن ماتع: (كەئبۇل ئەھبار، ئەبۇ ئىسھاق كەئبى ئىبنى ماتەئ) (ھ ?ـ32 / م ?ـ652). تابىئىن. ئۇ ئەسلىدە يەھۇدىي ھىبرىسى (موللىسى) بولۇپ، ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرىدە مۇسۇلمان بولغان. مۇئاۋىيىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە مۇئاۋىيىگە مەسلىھەتچى بولغان. بىر قىسىم ئىسلام دىنى كىتابلىرىغا سىڭىپ كىرگەن ئىسرائىلىيات ئەپسانىلىرى ئۇنىڭغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

كعب بن الأشرف: (كەئب ئىبنى ئەشرەف) (ھ ?ـ4 / م ?ـ625). جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر. تائىي قەبىلىسىدىن. مۇسۇلمان ئاياللارنى كۆيگە قېتىپ، ناشايان سۆزلەر بىلەن مۇھەببەت شېئىرلىرىنى يازغانلىقى ئۈچۈن ئەنسارلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

كَعْبُ بن زُهَير المزني: (كەئب ئىبنى زۇھەيرىل مۇزەنى) (ھ ?ـ25 / م ?ـ645). جاھىلىيەت ۋە ئىسلام دەۋرىدە ياشىغان شائىر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەجۋىي قىلغاچقا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆلۈمگە بۇيرۇغان. كېيىن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئامانلىق تەلەپ قىلغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيىلەپ "بانت سعاد" «بانەت سۇئاد» (جۇدالىق) ناملىق قەسىدىنى ئوقۇغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كەچۈرۈم قىلىپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ تونىنى كىيگۈزۈپ قويغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار دىۋانى بار.

كَعْبُ بن مَالِك، ابن أبي كعب الأنصاري الخزرجي: (كەئب ئىبنى مالىك، ئىبنى ئەبۇ كەئبىل ئەنسارى) (ھ ?ـ50 / م ?ـ670). ساھابە. شائىر، مۇھەددىس. قۇرئاننى توپلاشقا قاتناشقان. نۇرغۇن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. تەبۇك ئۇرۇشىدا جەڭدىن ئايرىلىپ قالغان ئۈچ كىشىنىڭ بىرى.

كلاب بن ربيعة: (كىلاب ئىبنى رەبىئە). ئەرەبلەرنىڭ چوڭ قەبىلىسى. ئۇلار مەدىنە مۇنەۋۋەرە ۋە ئەرەب يېرىم ئارىلى ئەتراپىدا ئولتۇراقلاشقان.

الكليني (محمد): (كەلىينى، مۇھەممەد) (ھ ?ـ329 / م ?ـ941). باغدادلىق. شىئە مەزھىپىدىكى مۇھەددىس. ئۇنىڭ "الكافي" «ئەلكافىي» ناملىق كىتابى شىئەلەرنىڭ ھەدىس ساھەسىدىكى مەشھۇر كىتابى ھېسابلىنىدۇ.

الكَلْبي محمد بن السائب: (كەلبى، مۇھەممەد ئىبنى سائىب) (ھ ?ـ146 / م ?ـ763). كۇفىلىق، ھەدىس رىۋايەتچىسى،

تەپسىرشۇناس، تارىخشۇناس ۋە تىلشۇناس.

الْكَلْبِيُّ، هشام بن محمد: (كەلبىي، ھىشام ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ?ـ204 / م ?ـ819). نەسەبشۇناس ئالىم، كۇفىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇ ئىنتايىن كۆپ ئەسەر يازغان. "كتاب الأصنام" «كىتابۇل ئەسنام» (بۇتلار)، "جمهرة الأنساب" «جەمھەرەتۇل ئەنساب» (نەسەبنامە) ناملىق كىتابلار شۇلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

كلثوم، أم كلثوم: (كۇلسۇم، ئۇممۇ كۇلسۇم) (ھ 1316ـ1395 / م 1898ـ1975). ئەرەب ناخشا چولپىنى، ئىسمى فاتىمە ئىبراھىم. ئۇنىڭغا «شەرق يۇلتۇزى» دەپ نام بېرىلگەن.

كَلِيْلَةُ وَدِمْنَةُ: (كەلىلە ۋە دىمنە). ھايۋاناتلار تىلى بىلەن بايان قىلىنغان تەربىيۋى ھېكايەتلەر كىتابى. ئۇنىڭ ئاپتورى قەدىمىي ھىندىستان دانىشمىنى پەيلاسوپ بەيدابا. ئۇنى ئابدۇللاھ ئىبنى مۇقەففە پەھلەۋىي تىلى (قەدىمكى پارس تىلى)دىن ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغان.

الْكُمَيْتُ بن زيد الأسَدِي: (كۇمەيت ئىبنى زەيدىل ئەسەدىي) (ھ 61ـ128 / م 680ـ744). شائىر ۋە چەۋەنداز. ئۇمەۋى دۆلىتىنىڭ ناتىقى. بەنى ھاشىم قەبىلىسىنى كۆپ مەدھىيىلەپ "الهاشميات" «ئەلھاشىمىيات» ناملىق بىر ئەسەر يازغان.

الْكِنْدِيُّ، أبو يوسف يعقوب بن إسحاق: (ئەبۇ يۇسۇف يەئقۇب ئىبنى ئىسھاق) (ھ 180ـ260 / م 796ـ879). تۇنجى ئەرەب پەيلاسوپى. تېبابەتچىلىك، مۇزىكا، گېئومېتىرىيە، ئاسترونومىيە، جۇغراپىيە پەنلىرىگىمۇ زور تۆھپىلەرنى قوشقان. ئۇنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرى بار.

الْكَنْعَانِيُّوْنَ: (كەنئانىيۇن). كەنئانلار. مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 3000ـيىللاردا پەلەستىندە ئولتۇراقلاشقان سام خەلقى. ئۇلارنىڭ بىر قىسمى لىۋاندا. ئۇلار خېلى گۈللەنگەن مەدەنىيەت شەكىللەندۈرگەن. ئۇلار دۇنيادا تۇنجى بولۇپ يېزىق قوللانغانلار دېيىلىدۇ.

الكَـوَاكِبِي، عبد الرحمن بن أحمد: (كەۋاكىبى، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەھمەد) (ھ 1266ـ1320 / م1849ـ1902). سۈرىيىلىك ژۇرنالىست، مۇتەپەككۇر، ئەدىب. ئىسلاھات ۋە گۈللىنىش تەرغىباتچىسى. مىسىرغا ھىجرەت قىلىپ جامالىددىن ئافغانى ۋە مۇھەممەد ئابدۇ بىلەن مۇناسىۋەت ئورناتقان. ئۆزىنىڭ ئازادلىق ھەرىكىتىنى مىسىردىن باشلىغان. ئۇنىڭ "طبائع الاستبداد" «تەبائىئۇل ئىستىبداد» (مۇستەبىتلىكنىڭ خاراكتېرى)، "أم القرى" «ئۇممۇلقۇرا» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الكوفة: (كۇفە). ئىراقنىڭ فۇرات دەرياسى بويىغا جايلاشقان بىر شەھىرى. بۇ شەھەر ھىجرىيە 15ـيىلى (مىلادىيە 638ـيىلى) بىنا قىلىنغان. ئۇ جايىنى ھەزرىتى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب ئۆزىنىڭ خەلىپىلىك مەركىزى قىلغان.

ل

اللاّذِقِيَّة: (لازىقىيە). سۈرىيىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى شەھەر، ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان.

لاَمِيَّةُ العَجَم: (لامىيەتۇل ئەجەم). تۇغرائىي يازغان مەشھۇر قەسىدە.

لَبْدَة: (لەبدە). لىۋىيىنىڭ شەرقىدىكى تارىخىي شەھەر.

لُبْنَانُ: (لۇبنان). لىۋان، ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان ئەرەب جۇمھۇرىيىتى، پايتەختى بېيروت.

لبنى بنت الحباب الكعبية: (لۇبنا بىنتى ھۇبابىل كەئبىيە) (ھ ؟ ـ 68 / م ؟ ـ 687). شائىر قەيس ئىبنى زەررىخنىڭ رەپىقىسى. ئەدەبىيات كىتابلىرىدا بۇ ئىككىسىنىڭ نۇرغۇن ھېكايىلىرى بار.

لَبِيْدُ بن ربيعة العامري: (لەبىد، ئىبنى رەبىئەتۇل ئامىرى) (م 560 ـ 662). جاھىلىيەت ۋە ئىسلامىيەت دەۋرىدە ياشىغان شائىر. سەبئى مۇئەللەق ئاپتورلىرىدىن. ئۇ كۇفىگە كۆچۈپ كېتىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

اللُّزُوْمِيَّاتُ، لزوم ما لا يلزم: (لۇزۇمىيات، لۇزۇم مالا يۇلزەم). ئەبۇ ئەلا مەئەررىينىڭ شېئىرلار توپلىمى. بۇ توپلام ئۇنىڭ پەلسەپىۋى شېئىرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئۇ ئۆزىنىڭ نەزملىرىدە ئىچ قاپىيىنى ئاساس قىلغان.

لِسَانُ الْعَرَب: (لىسانۇلئەرەب). ئىبنى مەنزۇر تۈزگەن ئەرەبچە ئەڭ چوڭ لۇغەت. ئۇ بۇ لۇغەتنى سۆزلەرنىڭ ئاخىرقى ھەرپى، ئاندىن بىرىنچى ھەرپى، ئاندىن ئوتتۇرا ھەرپى بويىچە رەتلەپ چىققان.

لُقمَان: (لوقمان). لوقمان ھەكىم باتۇرانىڭ ئوغلى بولۇپ، ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەمشىرىسىنىڭ ئوغلى ئازەرنىڭ ئەۋلادىدىن ئىدى. ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىلىم-ھېكمەت ئاتا قىلغان. ئۇ توغرا پىكىرلىك زات بولۇپ، دىنىي ئەقىدە ۋە دىنىي ئەھكاملاردا توغرا پەتىۋا بېرەتتى. ئۇنىڭدىن نۇرغۇن ھېكمەتلىك ۋە ئىبرەتلىك سۆزلەر رىۋايەت قىلىنغان. قۇرئاندا لوقمان ھەكىمنىڭ ئۆز ئوغلىغا قىلغان نەمۇنىلىك پەند-نەسىھەتلىرى بايان قىلىنغان. لوقمان ھەكىم پەيغەمبەر بولغان ئەمەس. ئۇنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

اللكنوي (محمد عبد الحليم): (لەكنىۋى، مۇھەممەد ئابدۇلھەلىم) (ھ 1240 ـ 1285 / م 1824 ـ 1868). مەشھۇر ھەكىم، تونۇلغان ئالىم. ھىندىستاندىكى لەكناۋ دېگەن يۇرتتا دۇنياغا كەلگەن. ئۇنىڭ مەنتىق ھەققىدە "الأقوال الأربعة" «ئەلئەقۋالۇل ئەربەئە» (تۆت كالام) ناملىق كىتابى ۋە تېبابەت ھەققىدە بىر ھاشىيە كىتابى بار.

اللكنوي (محمد بن عبد الحي): (لەكنەۋى، مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلھەي) (ھ 1264 ـ 1304 / م 1848 ـ 1887). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، داڭلىق ئالىم. تارىخشۇناس، ھەدىسشۇناس. ھەرقايسى پەنلەردە نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان. ئۇنىڭ "الفوائد البهية في تراجم الحنفية" «ئەلفەۋائىدۇل بەھىيە فى تەراجىمىل ھەنەفىي» (ھەنەفىي مەزھىپىدىكى ئالىملارنىڭ تەرجىمھالى) ۋە ھەدىس ئىلمى ساھەسىدىكى "الرفع التكميل في الجرح والتعديل" «ئەررەفئۇتتەكمىل فىل جەرھى ۋەتتەئدىل» ناملىق كىتابى شۇ ئەسەرلەرنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

لَهَب، أبو لهب، عبد العزى بن عبد المطلب: (لەھەب، ئەبۇ لەھەب، ئابدۇلئۇززا ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تولىمۇ ئۆچمەنلىك قىلاتتى.

لُوت: (لۇت). لۇت ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر تۇغقىنى ھارۇننىڭ ئوغلى ئىدى. ئۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن بارلىق سەپەرلەردە بىللە بولاتتى. ئاللاھ لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئىئوردانىيىگە تەۋە سەدۇم ئاھالىسىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. سەدۇم ئاھالىسى تولىمۇ ئەخلاقسىز خەلق بولۇپ، يامان ئىشلارنى ئاشكارا قىلاتتى. ئۇيالماستىن بەچچىۋازلىق قىلاتتى. لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا پەند ـ نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرغان. لېكىن، ئۇلار ئاسىيلىق قىلىپ يامان ئىشلاردىن يانمىغان. ئاخىر ئاللاھ سەدۇم قوۋمى ئۈستىگە ساپال ـ تاشلارنى ياغدۇرۇپ ھالاك قىلغان.

لِيْبِيَا: (لىيبىيا). لىۋىيە ئەرەب خەلق سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيىتى. شىمالىي ئافرىقىدىكى ئەرەب دۆلىتى. ئۇنىڭ پايتەختى ترىپولى. ھىجرىيە 1389 (م 1969) ـ يىلى پادىشاھلىق تۈزۈمى بىكار قىلىنغان.

الليث، ليث بن مالك: (لەيس، لەيس ئىبنى مالىك) (ھ 94 ـ 175 / م 713 ـ 791). ئۆز دەۋرىدىكى مىسىرنىڭ كاتتا فەقىھى ۋە ھەدىسشۇناس ئەللامىسى. تېگى خۇراساندىن ئىدى. ئىمام شافىئىي: «لەيس ئىبنى مالىكتىنمۇ ئۈستۈن تۇرىدىغان فەقىھ يوق، لېكىن شاگىرتلىرى ئۇنىڭ فىقھى قاراشلىرىنى تارقىتالمىغان» دېگەن. بۇ زات قاھىرەدە ۋاپات بولغان.

لَيْلَى الأَخْيَلِيَّةُ: (لەيلەل ئەخيلىيە) (ھ ؟ ـ 85 / م ؟ ـ 704). ئابدۇللاھ ئىبنى شەددادنىڭ قىزى، بەنى ئامىر ئىبنى سەئسەئە قەبىلىسىدىن. ئۇ ناھايىتى پاساھەتلىك شېئىرلارنى يازاتتى.

لَيْلَى الْعَامِرِيَّةُ: (لەيلەل ئامىرىيە) (ھ ؟ ـ 69 / م ؟ ـ 688). لەيلى. قەيس ئىبنى مۇلەۋۋەھ (مەجنۇن) نىڭ مەشۇقى، قەيس ئىبنى مۇلەۋۋەھ لەيلىگە ئاتاپ ئىنتايىن گۈزەل مۇھەببەت شېئىرلىرىنى يازغان.

م

مَــــأجُوْجَ: (مەئجـوج). ئۇنــىڭ ئــىسمى يەئجۇجنــىڭ ئــىسمى بــىلەن بىلــلە تىلغــا ئېلىنىدۇ. ئۇ ئىككىسى يافەس ئىبنى نۇھنىڭ ئەۋلادلىرىــدىن بولغــان ئىككــى قەبــىلە. زۇلقەرنەيـــن ئـــۇلارنى ســـېپىل بــــىلەن توسۇۋەتكەن. «جەزمەن يەئجۇج ۋە مەئجۇج زېمىندا بۇزۇقچىلىق قىلغۇچىلاردۇر». (قۇرئان كەرىم)

المأمون العباسي، عبد الله بن هارون الرشـــيد: (مەئمۇنىل ئابباسـي ئابـدۇللاھ ئىبنـى هـارۇن رەشــــــــيد) (ھ 170 ـ 218 / م 787 ـ 833). مەئمـۇن ئاباسـي خەلىپىلىكىنىـڭ يەتتىنچـى خەلىپىـــسى. ھىجـــرىيە 198 ـ يىلـــى ئەمــن ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن خەلىپە بولغان. ئۇنىڭ زامانىـــدا تەرجىمىچىلىـك راسـا گـۈللەنگەن. ئىلمـي ھەرىـكەت قانـات يايـدۇرۇلغان. ئـۇ باغـدادتا "بيت الحكمـــة" «بەيتـۇل ھـېكمەت» كۇتۇپخانىسىنى تەسىس قىلغان.

الماتريدي (أبو منصور محمد): (ماترىيـدى، ئەبـۇ مەنـسۇر مـۇھەممەد) (ھ ؟ـ 333 / م ؟ـ 944). ھەنەفـي مەزھىپىـدىكى فەقىـھ، ئـالىم. ئىلمـى كـالام ۋە ئىلمـى ئۇسـۇل پېـشۋاسى. سەمەرقەندتە ياشىغان. مۇئتەزىلە پىرقىسى ۋە باشقا قەرامىتە، كەرامىيە پىرقىلىرىگە قارشى تۇرغان. ئۇنىڭ تەپسىر ھەققىـدە "تأويلات أهل السنة" «تەئۋىيلات ئەھلـى سۈننەت»، ئىلمـى كـالام ھەققىـدە "كتــــاب التوحيــــــد" «كىتابۇتتەۋھىد»، "أوهام المعتزلة" «ئەۋھـامۇل مۇئتەزىلە» (مۇئتەزىلىلەرنىڭ سەپسەتىلىرى)، "الرد على القرامطة" «ئەررەددۇ ئەلەلقەرامىتە» (قەرامىـتىلەرگە رەددىـيە) ۋە ئۇسـۇلى فىقھـى ھەققىــدە "الجـــدل" «ئەلـجەدەل» قاتـارلىق كىتـابلىرى بـار. ئىلمـى كـالام ساھەسـىدىكى ماترىيـــدىيە ئېقىمـى شـۇ زاتقـا نـــسبەت بېرىلىدۇ.

مارية القبطية: (مارىيە قىبتىـيە) (ھ ؟ـ 16 / م ؟ـ 637). پەيغەمـبەر ئەلەيھىـــسسالامنىڭ ئايالى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىبـراھىم ئىـــسىملىك بىـــر ئوغـــۇل تۇغـــۇپ بەرگەن، ئىبراھىم كىچىكلا قازا قىلغان.

المازنيُّ، إبراهيم عبـــد القـــادر: (مـازنـي، ئىبراھىم ئىبنى ئابـدۇلقادىر) (ھ 1307 ـ 1369 / م 1889 ـ 1949). مــــىسىرلىق يـــازغۇچى، ئـــوبزورچى، شـــائىر، ژۇرنالىـــست. ئۇنىـــڭ "حـــصائد الهـــشيم" «ھەسـائىدۇل ھەشـيەم»، "صندوق الدنيا" «سـەندۇقۇددۇنيا»، "إبـــراهيم الكاتـــب" «ئىبـــراھىم كاتـــىب»، "الـــديوان" «ئەدديـــۋان» (باشـقىلارنىڭ ئەسـەرلىرىمۇ كىرگـۈزۈلگەن تـوپلام) نـاملىق ئەسـەرلىرى، يەنە بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

المازنيُّ: أبو عثمان بكر بن محمـــد (مـازنى، ئەبۇ ئۇسمان بەكرى ئىبنى مـۇھەممەد) (ھ ؟ـ 284 / م ؟ـ 823). بەســرەلىك. تىلــشۇناس، گرامماتىكا ئالىمى. ئۇنىـڭ "ما يلحن فيها العامة" «مايۇلھىنۇ فىيھەل ئـاممە» (خەلـق تىلـدىكى

خاتالىقلار)، "التصريف" «ئەتتەسرىيف» (مورفولوگىيە) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

مالك بن أنس: (مالىك ئىبنى ئەنەس) (ھ 93ـ179 / م 712ـ795). مەشھۇر تۆت ئىمامنىڭ بىرى. سۈننىي مەزھەپىدىكى تۆت ئېقىمنىڭ بىرى بولغان مالىكىي مەزھەپىنىڭ ئاساسچىسى. مەدىنىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "الموطأ" «ئەلمۇۋەتتا»، "الرد علي القدرية" «ئەررەددۇ ئەلەلقەدەرىيە» (قەدرىيەلەرگە رەددىيە) ناملىق ئەسەرلىرى بار. مالىكىي مەزھەپى ماراكەش دۆلىتىدە ئاساسلىق مەزھەپ ھېسابلىنىدۇ.

مالِكُ بنُ نُوَيْرَة: (مالىك ئىبنى نۇۋەيرە) (ھ ?ـ12 / م ?ـ634). جاھىلىيەت ۋە ئىسلام دەۋرلىرىدە ياشىغان شائىر، چەۋەنداز. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە ئىماندىن يېنىۋالغانلىقى ئۈچۈن خالىد ئىبنى ۋەلىد تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ قېرىندىشى مۇتەممىم ئۇنىڭغا ئاتاپ نۇرغۇن قەسىدىلەرنى يازغان.

مالي: (مالىي). غەربىي ئافرىقىدىكى مالىي جۇمھۇرىيىتى، پايتەختى باماكو. بۇ جاي بۇرۇن "السودان الفرنسي" «ئەسسۇدانۇل فەرەنسىي» (فرانسىيە سۇدانى) دەپ ئاتالغان. ھىجرىيە 1380 (م 1960)ـ يىلى مۇستەقىل بولغان.

مانَوِيَّة: (مانەۋىيە). خرىستىئان دىنى بىلەن قەدىمىي زەردۇشت دىنى پرىنسىپلىرىنى قوشۇپ ئەمەل قىلىدىغان بىر مەزھەپ. ئۇلار نۇر ۋە زۇلمەتتىن ئىبارەت ئىككى پرىنسىپقا ئاساسلىنىدۇ. بۇ مەزھەپ مىلادىيە 3ـ ئەسىردىكى پارسلىق مانىي دېگەن كىشىگە نىسبەت بېرىلىدۇ.

ما وراء النهر، بلاد ما وراء النهر: (ماۋەرائۇننەھر). ماۋارائۇننەھر ئەللىرى. ئەرەبلەر "جيحون" «جەيھۇن» دەرياسى دەپ ئاتايدىغان ئامۇ دەرياسىنىڭ شىمالىغا جايلاشقان رايون. فەرغانە، كاشان، سەمەرقەند، بۇخارا ۋە فارابلار ئۇ رايوننىڭ ئەڭ مەشھۇر شەھەرلىرىدۇر.

الماوردي، أبو الحسن علي بن محمد: (ماۋەردى، ئەبۇلھەسەن ئەلىي ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 364ـ450 / م 974ـ1058). شافىئىي مەزھەپىدىكى فەقىھ، قازى. بەسرەدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "الأحكام السلطانية" «ئەلئەھكامۇسسۇلتانىيە» (سۇلتانغا دائىر ئەھكاملار)، "أدب الدنيا والدين" «ئەدەبۇددۇنيا ۋەددىن» (دۇنيا ۋە دىن ئەدەپلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الْمُبَرِّدُ، أبو العباس محمد بن يزيد: (مۇبەررىد، ئەبۇلئابباس مۇھەممەد ئىبنى يەزىد) (ھ 211ـ285 / م 826ـ898). بەسرەلىك تىلشۇناس، گرامماتىكشۇناس. كۇفە مەدرىسىسىنىڭ پېشۋاسى. سەئلەب بىلەن تىل ھەققىدە مۇنازىرە ئېلىپ بارغان. ئۇنىڭ "الكامل"، «ئەلكامىل»، "المقتضب" «ئەلمۇقتەزەب» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

متى بن يونس المنطقي (أبو بشر): (مەتتا ئىبنى يۇنۇسىل مەنتىقى، ئەبۇ بىشىر) (ھ ?ـ328 / م ?ـ940). پەيلاسوپ، نېستورى دىنىدىكى تېۋىپ. باغدادتا ياشىغان. فارابى ۋە يەھيا ئىبنى ئەدىينىڭ ئۇستازى. ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى لوگىكشۇناسلارنىڭ پېشۋاسى ئىدى. يۇنان تىلىدىكى "فونتيكا" «فونتىكا»نى ۋە ئارىستوتېلنىڭ شېئىرلىرىنى تۈنجى بولۇپ تەرجىمە قىلغان. ئىسھاق ئىبنى ھۇنەييىننىڭ "البرهان" «ئەلبۇرھان» ناملىق

كىتابىنى سۇرىيانچىدىن تەرجىمە قىلغان ۋە فورفىيروسنىڭ "إيسا غوجي" «ئىساغوجى» ناملىق كىتابىغا شەرھى يازغان.

المُتَلَمِّس: (مۇتەلەممىس) (تەخمىنەن م ؟ ـ 569). بەھرەيىنلىك. جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆتكەن شائىر. ئۇنىڭ ئەسمەئىيدىن ھېكايە قىلغان بىر توپلىمى بار.

المتنبي، أبو الطيب أحمد بن الحسين: (مۇتەنەببىي، ئەبۇ تەييىب ئەھمەد ئىبنى ھۈسەيىن) (ھ 303 ـ 354 / م 915 ـ 965). بۈيۈك ئەرەب شائىرى. ئۇ مەدھىيە خاراكتېرلىك ۋە ھېكمەتلىك شېئىرلىرى بىلەن داڭق چىقارغان. سەيفۇددەۋلە ھەققىدە يازغان مەشھۇر مەدھىيە قەسىدىلىرى بار. باشقىلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

الْمُثَنَّى بن حارثة الشيباني: (مۇسەننا ئىبنى ھارىسەتىششەيبانى) (ھ ؟ ـ 14 / م ؟ ـ 635). مەشھۇر ئىسلام قوماندانى. ئۇ ئەبۇ بەكرىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە ئىراقتىكى ئەرەب قوشۇنىنىڭ قوماندانى بولغان. ئىران فەتھىسىگە قاتناشقان.

مَثْنَوِيٌّ ج مثنويات: (مەسنەۋىي). 1. بىرىنچى مىسراسى بىلەن ئىككىنچى مىسراسى ئوخشاش قاپىيىلىك كېلىدىغان شېئىر. 2. جالالىدىن رۇمىينىڭ مەسنەۋىيلىرى. (مەسنەۋىيدە تەسەۋۋۇپ ئىدىيلىرى يورۇتۇپ بېرىلگەن).

مجاهد بن جبر، أبو الحجاج المكي: (مۇجاھىد ئىبنى جەبىر، ئەبۇلھەججاجىل مەككىي) (ھ 21 ـ 104 / م 642 ـ 722). تابىئىنلاردىن بولۇپ، قارىلارنىڭ ۋە مۇپەسسىرلەرنىڭ پېشۋاسى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭ شاگىرتى. ئۇنىڭ قۇرئاننى ئىبنى ئابباسنىڭ ئالدىدا 30 قېتىم ئوقۇپ ئۆتكۈزگەنلىكى، ھەر بىر ئايەتتە توختاپ ئىبنى ئابباستىن: «نېمە ھەققىدە نازىل بولغان؟» دەپ سورىغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. كۆپ يۇرتلارنى كېزىپ ئاخىرى كۇفەدە ئولتۇراقلاشقان. ساھابىلەردىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. ئۇ يەھۇدىي ۋە ناسارالاردىن كۆپ سوراپ مەلۇمات ئالغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ يېزىپ قالدۇرغان كىتابىغا مۇپەسسىرلەر دىققەت نەزىرى بىلەن قارىغان.

المَجسْطِي: (مەجىستىي). يۇنان ئالىمى بىتلىيمۇس مىلادىيە 140 ـ يىللاردا تۈزۈپ چىققان ئاسترونومىيە، ئالگېبرا كىتابى. ئەرەب تىلىغا، ئاندىن ئەرەب تىلىدىن لاتىن تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان.

المجمع العلمي العراقي: (مەجمەئۇل ئىلمىل ئىراقىي). ئەدەبىيات ئىلمىي جەمئىيىتى. ھىجرىيە 1367 (م 1947) ـ يىلى باغدادتا تەسىس قىلىنغان. ئۇ ئەرەب تىلى ۋە ئەرەب ئىسلام تارىخىغا خىزمەت قىلىشنى ئۆزىگە نىشان قىلغان.

المجمع العلمي المصري: (مەجمەئۇل ئىلمىل مىسرى). 1859 ـ يىلى ئىسكەندەرىيە شەھىرىدە تەسىس قىلىنغان مىسىر ئەدەبىيات ئىلمىي جەمئىيىتى.

مجمـــع اللغـــة العربيـــة الأردني: (مەجمەئۇللۇغەتۇل ئەرەبىيەتۇل ئوردۇنىيە). ھىجرىيە 1396 ـ يىلى (مىلادىيە 1976 ـ يىلى) ئومماندا تەسىس قىلىنغان جەمئىيەت. ئەرەب تىلى ۋە ئەرەب ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈشنى مەقسەت قىلغان.

مجمع اللغة العربية بدمشق: (مەجمەئۇل لۇغەتىل ئەرەبىيە بىدىمەشق). دەمەشقتىكى

سابىق ئەرەب ئىلمىي جەمئىيىتى. ھىجرىيە 1338 ـ يىلى (مىلادىيە 1919 ـ يىلى) ئەرەب تىلى ۋە ئەرەب ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈشنى مەقسەت قىلغان. بۇ جەمئىيەت پەسىللىك ژۇرنال تەسىس قىلغان.

مجمع اللغة العربية بالقاهرة: (مەجمەئۇل لۇغەتۇل ئەرەبىيە بىلقاھىرە). ھىجرىيە 1351 (م 1932)-يىلى قاھىرەدە تەسىس قىلىنغان تىل جەمئىيىتى. بۇ جەمئىيەت ئەرەب تىلى ۋە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، خىلمۇخىل ئىلىم ـ پەن ئاتالغۇلىرى ۋە مەدەنىيەتكە دائىر سۆزلەرنى قوشۇش ئارقىلىق ئەرەب تىلىنى بېيىتىشنى مەقسەت قىلغان. بۇ جەمئىيەت مەخسۇس ئەرەب تىلى ھەققىدە ژۇرنال چىقارغان. يەنە شۇنىڭدەك "المعجم الوسيط" «مۇئجەمۇل ۋەسىيت»، "المعجم الوجيز" «ئەلمۇئجەمۇل ۋەجىيز»، "معجم ألفاظ القرآن الكريم" «مۇئجەمۇ ئەلپازىل قۇرئانىل كەرىم» قاتارلىق لۇغەتلەرنى نەشر قىلدۇرغان.

مجنون ليلي: قيس بن الملوح العامري: (مەجنۇن لەيلى، قەيس ئىبنى مۇلەۋۋەھىل ئامىرى) (ھ ?ـ 69 / م ?ـ 688). نەجدلىك شائىر. ئۇ لەيلائامىرىغا كۆيۈپ قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئاشىقلىقى بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭغا ئاتاپ ئەڭ بەدىئىي مۇھەببەت لىرىكىلىرىنى يازغان. لەيلى تەرەپ لەيلىنى ئۇنىڭغا بېرىشكە ئۇنىمىغاندىن كېيىن، ئۇ مەجنۇن بولۇپ تا ئۆلگۈچە بېشى قايغان، يۈتى تايغان جايلاردا ياشىغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

محفوظ (نجيب): (مەھفۇز، نەجىب) (ھ ?ـ 1330 / م ?ـ 1912). مىسىرلىق دراماتورگ. يېڭى زامان مەشھۇر پروزا يازغۇچىسى. ئۇنىڭ "قصر الشوق" (مۇھەببەت قەسرى)، "خان الخليلي" «خانەلخەلىيلى»، "حكايات حارتنا" «ھېكاياتۇ ھارەتىنا»، "القاهرة الجديدة" «ئەلقاھىرەتۇل جەدىيدىيە» (يېڭى قاھىرە) قاتارلىق نۇرغۇن ھېكايە ۋە رومانلىرى بار. ئۇ خەلقئارالىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

المُحْكَمْ: (مۇھكەم). ئىبنى سەييد تۈزگەن لۇغەت. بۇ لۇغەت ئىمام خەلىل "العين" «ئەلئەين» ناملىق لۇغىتىدە ئىجاد قىلغان ئۇسلۇب بويىچە، مەخرەج (تاۋۇش چىقىرىش ئورۇنلىرى) نىڭ تەرتىپىگە ئاساسەن رەتلەپ چىقىلغان.

المَحَلِّيُّ، جلال الدين محمد بن أحمد: (مەھەللىي، جالالىددىن مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد) (ھ ?ـ 864 / م ?ـ 1459). مىسىرلىق بولۇپ، شافىئىي مەزھىپىدىكى فىقھىشۇناس، تەپسىرشۇناس. "تفسير الجلالين" «تەفسىر جەلالەيىن» ناملىق «قۇرئان كەرىم تەپسىرى»نى يېزىپ، يېرىمىغا كەلگەندە ۋاپات بولۇپ كېتىپ، تەپسىر چالا قالغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى جالالىددىن سۇيۇتى يېزىپ تاماملىغان. شۇڭلاشقا بۇ تەپسىر ئىككى ئىسمداش ئاپتورنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

محمد بن إبراهيم بن منذر النيسابوري (أبو بكر): (مۇھەممەد ئىبنى ئىبراھىم ئىبنى مۇنزىرىننىيسابۇرى، ئەبۇ بەكرى) (ھ 242ـ 319 / م 856ـ 931). فەقىھ، ھەدىسشۇناس، مەككىنىڭ شەيخى ئىدى. ئۇنىڭ "المبسوط" «ئەلمەبسۇت»، "الأوسط في السنن والإجماع والإختلاف" «ئەلئەۋسەتۇ فىسسۇنەنى ۋەلئىجمائى ۋەلئىختىلاف»، "الإشراف على مذاهب أهل العلم" «ئەلئىشراف ئەلا مەزاھىبى ئەھلىل ئىلىم»، "اختلاف العلماء تفسير القرآن"

«ئىختىلافۇل ئۇلىما فى تەفسىرىل قۇرئان» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

محمد بن أحمد بن أبي سهل أبو بكر شمس الأئمة السرخسي: (مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ئەبۇ سەھل ئەبۇ بەكرى شەمسۇلئەئىممە سەرەخسى) (ھ ؟ـ 438 / م ؟ـ 1047). ئۇسۇلشۇناس، كالامشۇناس ۋە فىقھشۇناس ئالىم. كامالەتكە يەتكەن فەقىھ. ئۇنىڭ 15جىلدلىق "مبسوط" «مەبسۇت» ناملىق كىتابى ھەنەفىي فىقھىسى بويىچە مەشھۇردۇر. ئۇ بۇ كىتابىنى زىنداندا يازغان (بۇ زات زىنداندا تۇرۇپ ئىپتىپ بېرەتتى، شاگىرتلىرى سىرتىدا تۇرۇپ خاتىرىلەيتتى). بۇنىڭدىن باشقا ئۇسۇلى فىقھى توغرىسىدىكى كىتابىنى ۋە "طحاوي" «تەھھاۋى» نىڭ شەرھىسىنى يازغان. باشقىلار ئۇنىڭغا: «ئىمام شافىئىي ئۈچ يۈز رىسالە يادلاپتىكەن» دېگەندە، ئۇ ئۆزىنىڭ يادلىغانلىرىنىڭ 12 مىڭغا يەتكەنلىكىنى ئېيتقان.

محمد بن أحمد عمر ظهير الدين البخاري: (مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئىبنى زەھىيرۇددىن بۇخارى) (ھ ؟ـ 619 / م ؟ـ 1222). مەشھۇر دىنى ئالىم. "الفوائد" «ئەلفەۋائىد» ۋە پەتىۋا ھەققىدىكى "الفتاوى الظهرية" «ئەلفەتەۋا زەھرىيە» ناملىق ئەسەرلەرنى يازغان.

محمد بن إسحاق، ابن يسار المطلبي: (مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، ئىبنى يەسارىل مۇتتەلەبى) (ھ ؟ـ 151 / م ؟ـ 768). ئەرەبلەرنىڭ ئەڭ پېشقەدەم تارىخچىسى. ئۇنىڭ "السيرة النبوية" «ئەسسىيرەتۇننەبەۋىيە» دېگەن كىتابىنى ئىبنى ھىشام رەتلىگەن. ئۇ يەنە "كتاب الخلفاء" «كىتابۇل خۇلەفا»، "كتاب المبدأ" «كىتابۇل مەبدەئ» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان، ھەدىسشۇناس ئالىم. ئۇ قەدەرىيىيەلەردىن بولۇپ، ھىجرىيە 119 ـ يىلى ئىسكەندەرىيە شەھىرىنى زىيارەت قىلغان.

محمد بن الحسن بن أبو عبد الله شيباني: (مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن ئىبنى ئەبۇ ئابدۇللاھ شەيبانى) (ھ 131 ـ 189 / م 748 ـ 804). ئىمام ئەزەمنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن شاگىرتلىرىدىن بولۇپ، فىقھىنى ئىمام ئەزەمدىن تەلىم ئالغان. ئىلمى ھەدىسنى مالىك، ئەۋزائىي، سەۋرىلەردىن ئۆگەنگەن. ئالىملار ئىمام ئەزەمنىڭ ئىلمى پەقەت ئىمام مۇھەممەدنىڭ يازغان ئەسەرلىرى ئارقىلىق تارقالغان دەيدۇ. ئىمام شافىئىي: «مەن ئىمام مۇھەممەدتىن ناھايىتى كۆپ ئىلىم ئۆگەندىم» دېگەن. ئەبۇ ئۇبەيدە: «قۇرئان ھەققىدە ئىمام مۇھەممەدتىنمۇ بىلىملىك ئادەمنى كۆرمىدىم» دېگەن. بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە ئۇنىڭ 990 پارچە ئەسەر يازغانلىقى مەلۇم. ئىمام ئەھمەدكە: «بۇ ئىنچىكە مەسىلىلەرنى قەيەردىن ئۆگەندىڭ؟» دېيىلگەندە، ئۇ: «ئىمام مۇھەممەدنىڭ كىتابلىرىدىن ئۆگەندىم» دېگەن. "جامع الكبير" «جامىئۇل كەبىر»، "جامع الصغير" «جامىئۇسسەغىر»، "الزيادات" «ئەززىيادات»، "ظاهر الرواية" «زاھىرۇررىۋايەت»، "المبسوط" «ئەلمەبسۇت» قاتارلىقلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر.

محمد بن طغج الإخشيد: (مۇھەممەد ئىبنى زەغجىل ئىخشىد) (ھ 269 ـ 335 / م 882 ـ 946). تۈرك مىللىتىدىن. مىسىر ۋە شامدا ئىخشىيدى دۆلىتىنى قۇرغان.

محمد بن عبد الرحمن بن أبي ليلى اليسار: (مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇ لەيلا). تابىئىنلار ئىچىدىكى چوڭ مۇجتەھىد. ئابدۇلمەلىك، مۇجاھىد، ئىبنى ئۇمەرلەر بۇ زاتنىڭ شاگىرتلىرىدىن ئىدى.

محمد بن عبد الله بن الحسن بن الحسين بن علي بن أبي طالب: (مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ھەسەن ئىبنىل ھۇسەين ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب) (ھ 93_145 / م 712_662). زەيدىيە ئىماملىرىدىن. ئۇ مەھدى، پاك نەسەبلىك دەپ تونۇلغان. ئۇمەۋى سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە ئۇنىڭغا ھاشىمىيلار، ئاببासىيلار بەيئەت قىلغان. ئابباسىيلار ھاكىمىيەت بېشىغا چىققاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇش ئېچىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

محمد بن عبد الوهاب: (مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇلۋەھھاب) (ھ ?_1328 / م ?_1910). مىسىرلىق ناخشىچى، مۇزىكانت. ئۇ ئەنئەنىۋى ئۇسۇل بىلەن يېڭىچە ئۇسۇلنى بىرلەشتۈرۈپ ئۆزىگە خاس ئۇسلۇب ياراتقان.

محمد بن علي بن الحسن، ابن بشر أبو عبد الله: (مۇھەممەد ئىبنى ئەلى ئىبنىل ھەسەن، ئىبنى بىشر ئەبۇ ئابدۇللاھ) (ھ ?_285 / م ?_898). ئەھلى تەسەۋۋۇپ ئالىم بولۇپ، "ختم الولاية وعلل الشرعية" «خەتمۇل ۋىلايە ۋە ئىللەلۇششەرئىيە» دېگەن كىتابنى يازغانلىقى ئۈچۈن ئاخىرقى ھاياتىدا تىرمىز ئاھالىسى ئۇنى يۇرتىدىن قوغلاپ چىقارغان. كېيىن ئۇ بەلخ شەھىرىگە كېلىپ ياشىغان. "نوادر الأصول في أحاديث الرسول" «نەۋادىرۇلئۇسۇل فى ئەھادىيسىررەسۇل»، "الفروق" «ئەلفۇرۇق»، "الرياضة وأدب النفس" «ئەررىيازەت ۋە ئەدەبۇننەفس» قاتارلىق 50 تىن ئارتۇق ئەسەرنى يېزىپ قالدۇرغان.

محمد بن كعب القرظي: (مۇھەممەد ئىبنى كەئبىل قۇرەزى) (ھ 40_120 / م 661_737). بەنۇ قۇرەيزە جەمەتىدىن. كۇفىدە ئاندىن كېيىن مەدىنىدە ئولتۇراقلاشقان. مۇھەددىس، مۇپەسسىر، پېشىۋا. ئەبۇ ھۇرەيرە، ئىبنى ئابباس قاتارلىق ساھابىلەردىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

محمد بن محمد شهاب بن يوسف الكردي الخوارزمي: (مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد شىھاب ئىبنى يۇسۇف ئەلكوردىل خەۋارەزمى) (ھ ?_827 / م ?_1424). بۇ زات بەززازىي دېگەن لەقەب بىلەن مەشھۇر بولغان. داڭلىق "الفتاوى البزازية" «ئەلفەتەۋا بەززازىيە» ناملىق كىتابىنىڭ مۇئەللىپىدۇر. ئىلىم تۈرلىرىنىڭ ھەممە ساھەسىدە يېتىلگەن زات بولۇپ، ئۆز زامانىسىنىڭ يېگانىسى ئىدى. ئۇ سارايى خانلىقى دەۋرىدە ياشىغان بولۇپ، قىرىم شەھىرىدە بىر مەزگىل تۇرۇپ، فەقىھلەرگە دەرس بەرگەن. بۇ زاتنىڭ «بەززازىيە پەتىۋالىرى» ناملىق مەشھۇر ئەسىرى ھەنەفىي مەزھىپىدىكى ئۆلىمالارنىڭ پەتىۋا ئىشلىرىدا مۇراجىئەت قىلىدىغان ئاساسى مەنبەلىرىنىڭ بىرى بولۇپ قالغان.

محمد بن محمد علاء الدين العطار البخاري: (مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد ئەلائىددىنىل ئەتتارىل بۇخارى، خوجا ئەلائىددىن مۇھەممەد ئەتتار) (ھ ?_791 / م ?_1389). بۇخارالىق. خوجا باھائۇددىن نەقشىبەندىنىڭ چوڭ مۇرىتى. تەرىقەتنى خوجا مۇھەممەد بابا سەمماسىنىڭ خەلىپىسى ئەمىر كۇلالدىن تەلىم ئالغان.

محمد بن محمد بن محمد أبو الفضل برهان النسفي: (مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد ئەبۇلفەزلى بۇرھان نەسەفىي) (ھ 600_676 / م 1204_1278). تەپسىرشۇناس، ھەدىسشۇناس، ئۇسۇلشۇناس، كالامشۇناس ئالىم. "عقائد النسفية" «ئەقائىدۇننەسەفىيە» ناملىق كىتابى بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇ زات

ۋاپات بولغاندا ئىمام ئەزەمنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلىنغان.

محمد بن محمد محمود أكمل الدين بابرتي: (مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد مەھمۇد ئەكمەلۇددىن بابىرتى) (ھ ؟-786 / م ؟-1384). ھەدىسشۇناس، فىقھشۇناس، تىلشۇناس، ئىلمى سەرف ۋە ئىلمى بالاغەتتە يېتىشكەن زات. بۇ زات "عناية" «ئىنايە» (ھىدايىنىڭ شەرھىسى)نى، "تفسير كشاف" «تەپسىر كەششاف»، "فرائض" «فەرائىز»، "شرح التلخيص" «شەرھۇتتەلخىس»، "الأنوار" «ئەلئەنۋار»، "تجريد" «تەجرىد» ۋە "ألفية" «ئەلفىيە» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

محمد بن محمد بن محمود حافظ البخاري: (خوجا مۇھەممەد پارس، مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى مەھمۇد ھافىز بۇخارى). بۇخارالىق. ئىلمى فۇرۇئ، ئىلمى ئۇسۇل، ئىلمى مەئقۇل، ئىلمى مەنقۇل قاتارلىق ئىلىملەردە مول بىلىمگە ئىگە بولۇپ، "الفصول الستة" «ئەلفۇسۇلى سىتتە»، "فصل الخطاب" «فەسلۇل خىتاب» قاتارلىق كىتابلارنى يازغان. كىتابىدا نەقشبەندىيە سۇلۇكىنىڭ ئىنچىكە سىرلىرى يورۇتۇپ بېرىلگەن. ئابدۇراھمان جامى "نفحات الأنس" «نەفھاتۇل ئۇنس» ناملىق كىتابىدا بۇ زاتنىڭ تەپسىلىي تەرجىمىھالىنى بەرگەن. ھىجرىيە 722-يىلى ھەج قىلىش ئۈچۈن مەككە مۇكەررەمەگە بارغان. ئۇ يەردىن مەدىنىگە بېرىپ زىيارەتتىن قايتىشىدا ۋاپات بولغان. بۇ كۈن زۇلھەججىنىڭ 23-كۈنى، يەنى پەيشەنبە كۈنى ئىدى. جۈمە كېچىسى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قەبرىسى يېنىغا دەپنە قىلىنغان.

محمد بن يوسف بن علي بن حيان الأندلسي: (مۇھەممەد ئىبنى يۇسۇف ئىبنى ئەلى ئىبنى ھەييان ئەندەلۇسى) (ھ 654-745 / م 1256-1345). مەشھۇر گرامماتىكىشۇناس. ئۇ "البحر المحيط" «ئەلبەھرۇل مۇھىت» ناملىق قۇرئان تەپسىرىنى ۋە "شرح التسهيل" «شەرھى تەسھىل» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

محمد علي باشا: (مۇھەممەد ئەلى باشا) (ھ 1183-1266 / م 1760-1849). مىسىردىكى پادىشاھلىق دۆلەتنىڭ قۇرغۇچىسى. ئۇ ئەنگلىيە ۋە ئوسمانىيلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ، دۆلەت دائىرىسىنى كېڭەيتكەن. لېكىن ياۋروپالىقلارنىڭ ئارىلىشىشى نەتىجىسىدە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى پەقەت مىسىرنىڭ ھاكىمىيىتىنىلا ساقلاپ قالالىغان.

محمود بن أبي بكر أبو العلاء كلاباذي البخاري: (مەھمۇد ئىبنى ئەبۇ بەكرى ئەبۇلئەلا كالا بازى) (ھ 649-700 / م 1251-1300). بۇخارالىق. ئەقلى ۋە نەقلى ئىلىملەردە كامالەتكە يەتكەن. مىراس ئىلمىغا ئىنتايىن پۇختا ئىدى. "مختصر السراجي" «مۇختەسەر سىراجى» ناملىق كىتابقا شەرھى يازغان. ئۇنىڭدىن باشقا "منهاج" «مىنھاج» قاتارلىق كىتابلارنى يازغان.

محمود بن أحمد بن عبيد الله بن إبراهيم تاج الشريعة: (مەھمۇد ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئىبراھىم تاجۇششەرىئە). يېتۈك ئالىم بولۇپ، "هداية" «ھىدايە»نىڭ شەرھىسى"وقاية" «ۋىقايە»نى، "الفتاوى" «ئەلفەتاۋا»، "الواقعات" «ئەلۋاقىئات» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

محمود بن أحمد بن موسى، قاضي القضاة بدر الدين العيني: (مەھمۇد ئىبنى ئەھمەد

ئىبنى مۇسا، بەدرۇددىن ئەينى) (ھ 762 ـ 855 / م 1361 ـ 1451). ھەنەفىي مەزھەپىدىكى ئالىم. قاھىرەدە قازىكالان بولغان. ھەدىسشۇناس، فىقھىشۇناس ھەم تارىخشۇناس. كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان. سەھىھۇلبۇخارىنىڭ مەشھۇر شەرھىسى "عمدة القاري" «ئۇمدەتۇل قارى» ناملىق ئەسەر مۇشۇ زات تەرىپىدىن يېزىلغان. ئۇ يەنە "شرح معاني الآثار" «شەرھى مەئانىل ئاسار»، "شرح الكنز" «شەرھۇل كەنزى»، "منحة السلوك شرح تحفة الملوك" «مىنھەتۇسسۇلۇك شەرھى توھفەتۇل مۇلۇك»، "بداية" «بىدايە» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان. («بىدايە» نى يازغاندا يېشى توقسانغا يېقىنلاشقانىدى).

محمود بن سبكتكين (يمين الدولة): (مەھمۇد ئىبنى سۇبۇكتىكىن، يەمىنۇددەۋلە) (ھ 360 ـ 421 / م 970 ـ 1030). غەزنەۋىيلەرنىڭ ئۈچىنچى سۇلتانى. پەنجاپ ۋە غۇجىراتلارنىمۇ ئۆزىنىڭ تەسىر دائىرىسىگە كىرگۈزگەن. ئۇ ئەدەبىيات ۋە گۈزەل سەنئەتكە ئالاھىدە ئىشتىياق باغلىغان. ئۇنىڭ زامانىدا ئەبۇلقاسىم فىردەۋسىينىڭ «شاھنامە» ناملىق ئەسىرى بارلىققا كەلگەن. غەزنەۋىيلەر تارىخى ئالىم ئۇتبى مەھمۇد قەلىمىدە يېزىلغان.

محمود بن صدر السعيد تاج الدين أحمد بن الصدر الكبير: (مەھمۇد ئىبنى سەدرۇسسەئىيد تاجىدىن ئەھمەد ئىبنى سەدرۇلكەبىر). يېتىشكەن ئالىم. كاتتا فەقىھ. ئۇ ئىنتايىن كەمتەر ۋە تەقۋادار زات ئىدى. بۇ زات كۆپ ئەسەرلەرنى يازغان بولۇپ، 40 جىلدلىق "المحيط البرهان" «ئەلمۇھىيتۇل بۇرھان»، "الذخيرة" «ئەززەخىيرە»، "التجريد" «ئەتتەجرىيد»، "تتمة الفتاوى" «تەتىممەتۇل فەتەۋا»، "شرح الجامع الصغير" «شەرھۇل جامىئىسسەغىير»، "شرح الزيادات" «شەرھۇززىيادات»، "أدب القضاء" «ئەدەبۇل قەزا» ناملىق كىتابلار شۇلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

محيط المحيط: (مۇھىيتۇل مۇھىيت). ئەرەب تىلى لۇغىتى. ئۇنى بۇتروس بوستانى 1970 ـ يىلى تۈزۈپ چىققان.

المُختار بن أبي عبيد الثقفي: (مۇختار ئىبنى ئەبۇ ئۇبەيدىسسەقەفىي) (ھ ? ـ 67 / م ? ـ 687). ھۈسەيىن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىساسىنى ئېلىش مەقسىتىدە كۇفىدە كۆتۈرۈلگەن بەنى ئۇمەييىگە قارشى قوزغىلاڭنىڭ رەھبىرى. ئۇ كۇفىدە مۇسئەب ئىبنى زۇبەيرنىڭ قولىدا ئۆلتۈرۈلگەن.

المختصر في أخبار البشر: (ئەلمۇختەسەر فى ئەخبارىل بەشەر). تارىخ كىتابى. بۇ كىتابتا مىلادىيە 1321 ـ يىلىغىچە بولغان ۋەقەلىكلەر خاتىرىلەنگەن.

المخصِّص: (مۇخەسسىس). ئىبنى زەيد تۈزگەن، كەسپىي ئاتالغۇلار تەرتىپى بويىچە رەتلەنگەن ئەرەبچە قاموس بولۇپ، ئۇ ئەرەب تىلىدىكى سۆزلىرى ئەڭ مول قاموس ھېسابلىنىدۇ.

المَدائِنُ: (مەدائىن). دەجلە دەرياسى بويىدىكى شەھەرلەرنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

المدائني (علي بن محمد): (مەدائىنى، ئەلى ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 134 ـ 224 / م 752 ـ 839). باغدادتا ياشىغان تارىخشۇناس. ئۇنىڭ تارىخ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدە يازغان ئەسەرلىرى بار. تەبەرى ۋە بالازورىلارمۇ ئۆز ئەسەرلىرىنى يېزىشتا ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى ئاساسىي مەنبە قىلغان.

مَدغَشْقَر: (مەدغەشقەر). مەدغەشقەر دۆلىتى، مالاگاسي دەپمۇ ئاتىلىدۇ. بۇ دۆلەت ئافرىقىنىڭ شەرقىي جەنۇبى ساھىلىغا جايلاشقان. پايتەختى تاناناريۋ.

مدونة مالك: (مۇدەۋۋەنەتول مالىك). ئىمام مالىك تۈزگەن ئەڭ مەشھۇر فىقھى كىتاب.

مرآة الزمان في تاريخ الأعيان: (مىرئاتۇززامان فى تارىخىل ئەئيان). سەبتى ئىبنى جەۋزى تۈزگەن تارىخ توغرىسىدىكى كىتاب.

المرابطون: (مەرابىتۇن). ھازىرقى ماۋرىتانىيىدە ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن بەربەرىيە سۇلالىسى. بۇ سۇلالە ھىجرىيە 448-542 (م 1050-1148)-يىللاردا ماراكەش ۋە ئەندەلۇسقا ھۆكۈمرانلىق قىلغان.

المراغي (محمد مصطفي): (مەراغى، مۇھەممەد مۇستافا) (ھ 1299-1365 / م 1881-1945). 1935-يىلىدىن 1945-يىلغىچە جامىئۇل ئەزھەرنىڭ شەيخلىق خىزمىتىنى ئۆتىگەن. يېڭىچە ئوقۇتۇش پروگراممىسىنى يولغا قويغان. ئۇنىڭ "بحوث في التشريع الإسلامي" «بۇھۇسۇ فىتتەشرىئىل ئىسلامى» (ئىسلام شەرىئىتى تەتقىقاتى) ناملىق ئەسىرى بار.

المِرْبَدُ: (مىربەد). بەسرەدىكى بازار. قەدىمكى زاماندا ئۇ يەرگە شائىرلار ۋە ناتىقلار يىغىلاتتى.

مَراكِشْ: (ماراكەش). ماراكەشنىڭ جەنۇبىدىكى شەھەر. بۇ شەھەرنى يۇسۇف ئىبنى تاشفىن ھىجرىيە 404 (م 1062)-يىلى بىنا قىلغان ۋە مورابىتىن دۆلىتىنىڭ پايتەختى قىلغان.

المَرَّاكُشِي، عبد الواحد بن علي: (مەرراكۇشى، ئابدۇلۋاھىد ئىبنى ئەلى) (ھ 581-648 / م 1185-1250). ماراكەش تارىخچىسى. ئۇنىڭ "المعجب في تلخيص أخبار المغرب" «ئەلمۇئجەب فى تەلخىيسى ئەخبارىل مەغرىب» (ماراكەشنىڭ قىسقىچە تارىخى) ناملىق كىتابى بار.

المرجعة: (مۇرجىئە). ئىسلامنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە ئوتتۇرىغا چىققان ئەھلى كالام پىرقىسى. بۇ پىرقىدىكىلەر «گۇناھ ئىماندىن چىقىرىۋەتمەيدۇ» دېگەن قاراشتا. بۇلارنىڭ قاراشلىرى مۇئتەزىلىلەرنىڭ قاراشلىرىغا زىت كېلىدۇ.

المَرْسَى الكبير: (مەرسەل كەبىر). ئوتتۇرا دېڭىزغا جايلاشقان شەھەر ۋە پورت. جەزائىر تەۋەلىكىدە.

المرشدي (أبو الوجاهة): (مۇرشىدى، ئەبۇلۋەجاھە) (ھ ?-1037 / م ?-1628). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فىقھشۇناس. مەككىدە تۇغۇلغان. مەككىدىكى پەتىۋا ئورگىنىنىڭ رەئىسى بولغان. سۈيىقەست بىلەن تۈرمىدە بوغۇپ ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ ئىستىلىستىكا ھەققىدە "شرح عقود الجمان" «شەرھە ئۇقۇدۇلجىمان» ۋە "جامع الفتاوى" «جامىئۇل فەتەۋا» (پەتىۋالار توپلىمى)، "حاشية على تفسير البيضاوي" «ھاشىيەتۇ ئەلا تەفسىرىل بەيزاۋى» (تەپسىر بەيزاۋىنىڭ ھاشىيىسى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

المرغيناني (أبو الحسن علي): (مەرغىنانى، ئەبۇلھەسەن ئەلى) (ھ ?-593 / م ?-1197). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ، پەرغانەدە ياشىغان. ئۇنىڭ "بداية المبتدي"

«بىدايەتۇلمۇبتەدى»، "مختار الفتاوى" «مۇختارۇل فەتەۋا» (تاللانغان پەتىۋالار)، "شرح الجامع الكبير" «شەرھۇل جامىئىل كەبىر» (جامىئۇلكەبىرنىڭ شەرھى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

مروج الذهب ومعادن الجوهر: (مۇرۇجۇز زەھەب ۋە مەئادىنى جەۋھەر). تارىخشۇناس مەسئۇدى (ھ ؟ ـ 342 / م ؟ ـ 957) يازغان تارىخ كىتابى.

مَرْوَى: (مەرۋە). سۇدانىنىڭ نىل دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقىغا جايلاشقان بىر شەھىرى. بۇ شەھەردە مەشھۇر خارابىلىقلار بار.

مَرْيَم: (مەريەم). ھەزرىتى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى. قۇرئان كەرىمدە مەريەم بىنتى ئىمران نامى بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ.

المرينيون: (مەرىينىيۇن). ھىجرىيە 588 ـ 875 (م 1192 ـ 1470) ـ يىللىرى ماراكەشتە ھۆكۈمرانلىق قىلغان بەربەر ئىسلام خانىدانلىقى.

مزار شريف: (مازار شەرىف). ئافغانىستاننىڭ غەربىي شىمالىدىكى شەھەر. ئۇنىڭ غەربىگە تارىخىي شەھەر بەلخ جايلاشقان. ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەتلىرىنىڭ سودا ـ تىجارەت بازىسى.

المستنصرية: (مۇستەنسىرىيە). ئاباسىي سۇلالىسىنىڭ خەلىپىسى مۇستەنسىر بىللا قۇرغان مەدرىس. ھازىر باغدادتىكى يېڭى ئۇنىۋېرسىتېتمۇ مۇشۇ نام بىلەن ئاتىلىدۇ.

مسجح، ابن مسجح، سعيد: (ئىبنى مىسجەھ، سەئىد ئىبنى مىسجەھ) (ھ ؟ ـ 85 / م ؟ ـ 704). مەككىلىك. تۇنجى ئەۋلاد ئەرەب ناخشىچىسى.

المسجد الأقصى: (مەسجىدۇل ئەقسا). قۇددۇستىكى مەسجىد. ئۇ ئىككى قىبلىنىڭ تۇنجىسى، ئىككى ھەرەمنىڭ ئىككىنچىسى.

المسجد الحرام: (مەسجىدۇل ھەرام). مەككە مۇكەررەمەدىكى مەسجىد. ئۇ كەئبە شەرىفە، ماقامى ئىبراھىم، مائۇزەمزەملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇ بىرقانچە قېتىم كېڭەيتىپ يېڭىلانغان.

المسجد النبوي الشريف: (مەسجىدۇننەبەۋىي شەرىف). مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى مەسجىد. ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىنا قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرىسى، مۇنبىرى، مىھرابى ۋە ئەبۇ بەكرى، ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلارنىڭ قەبرىسىمۇ شۇنىڭ ئىچىدە.

مسروق بن عجزع الهمداني: (مەسرۇق ئىبنى ئەجزە ھەمەدانى). بۇ زات ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ شاگىرتى، مۇجتەھىدلىك دەرىجىسىگە يەتكەن. تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن بولۇپ، پەتىۋا ئىشىدا پىشۋا ئىدى. ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى ۋە ئۇمەرلەردىن ھەدىس ئۆگەنگەن.

مسعر بن كدام: (مىسئەر ئىبنى كىدام) (ھ ؟ ـ 155 / م ؟ ـ 772). مۇھەددىس ۋە فەقىھ. مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، شەئبى، مالىك ئىبنى مۇبارەك، يەھيا، قەتتان قاتارلىق ئالىملارغا ھەدىس ئۆگەتكەن. گۈزەل ئەخلاقتا ھەممىگە نەمۇنە ئىدى. بۇ كىشىدىن: مەدىنىنىڭ ئەڭ فەقىھى كىم؟ دەپ سورالغاندا:

كىم تەقۋادار بولسا شۇ، دەپ جاۋاب بەرگەن. ناھايىتى كۆپ سەجدە قىلغانلىقتىن پېشانىسىدە سەجدە ئىزى بار ئىدى.

المسعودي (أبو الحسن علي): (مەسئۇدى، ئەبۇلھەسەن ئەلى) (ھ ؟ـ 346 / م ؟ـ 957). باغدادلىق تارىخشۇناس، سەيياھ. نەسەبى ساھابە ئىبنى مەسئۇدقا تۇتىشىدۇ. ئۇ نۇرغۇن ئەللەردە زىيارەتتە بولغان. مىسىردا ئولتۇراقلىشىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

مسلم بن الحجاج: (مۇسلىم ئىبنى ھەججاج) (ھ ؟ـ 261 / م ؟ـ 875). نىيشاپۇرلۇق ھەدىس ئالىمى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى توپلاپ "الصحيح" «ئەسسەھىھ» ناملىق مەشھۇر ھەدىس كىتابىنى تۈزگەن. بۇ كىتاب ئەھلى سۈننىلەرنىڭ ھەدىس ساھەسىدىكى ئاساسلىق كىتابلىرىنىڭ بىرىدۇر.

مَسْقَطُ: (مەسقەت). ئوممان سۇلتانلىقىنىڭ پايتەختى ۋە ئوممان قولتۇقىغا جايلاشقان مۇھىم پورت.

مَشْهَدٌ: (مەشھەد). ئىراندىكى شەھەر. ئۇ يەردە شىئەلەرنىڭ سەككىزىنچى ئىمامى — ئىمام ئەلى ئىبنى مۇسا رىزانىڭ قەبرىسى بار. بۇ جاي خۇراسان ئۆلكىسىنىڭ مەركىزى.

مُصْعَبُ بن الزبير: (مۇسئەب ئىبنى زۇبەير) (ھ 26ـ 71 / م 647ـ 690). ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرنىڭ قېرىندىشى. ئۇنى ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋان دېيرۇلجاسىلىق دېگەن جايدا يۈز بەرگەن ئۇرۇشتا ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

مصعب بن عمير بن هاشم بن عبد مناف القرشي: (مۇسئەب ئىبنى ئۇمەير، ئىبنى ھاشىم ئىبنى ئابدۇمانافىل قۇرەشى) (ھ ؟ـ 3 / م ؟ـ 625). ئابدۇددار جەمەتىدىن، ئىسلامنى دەسلەپ قوبۇل قىلغان ساھابە، مەككىدە مۇسۇلمان بولغان. مۇسۇلمان بولۇش سەۋەبى بىلەن نۇرغۇن جاپالارنى چەككەن، مۇشرىكلار ئۇنى باغلاپ سولاپ قويغان، سولاقتىن قېچىپ، ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغانلار بىلەن بىللە ھىجرەت قىلغان، كېيىن مەككىگە قايتىپ كېلىپ مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان. قولىدا كۆپلىگەن مەدىنىلىكلەر مۇسۇلمان بولغان، بەدر ئۇرۇشىغا قاتناشقان. ئوھۇد ئۇرۇشىدا تۇغ كۆتۈرگەن. ئاللاھنىڭ «مۆئمىنلەردىن ئاللاھقا بەرگەن ئەھدىدە راستچىللىق بىلەن تۇرغانلار بار» دېگەن ئايىتى مۇسئەب ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ھەققىدە نازىل بولغان، دېيىلگەن. بۇ زات ئوھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان.

مُطْرَانٌ ج مَطَارِنَةٌ: (مۇتران، مەتارىنە) خرىستىئانلارنىڭ باشچىسى. ئۇنىڭ مەنسىپى باش پوپتىن تۆۋەن ئېپىسكوپتىن يۇقىرى تۇرىدۇ.

مُطْرَان، خليل: (مۇتران خەلىل). لۇبنانلىق شائىر، يازغۇچى، ژۇرنالىست. مىسىرغا كۆچۈپ كەلگەن ۋە ئۇ يەردە «ئىككى ئەلنىڭ شائىرى» دەپ لەقەبلەنگەن. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

معاذ بن جبل: (مۇئاز ئىبنى جەبەل) (ھ ؟ـ 18 / م ؟ـ 639). ئەنسارىلاردىن بولغان ئۇلۇغ ساھابە. بارلىق جەڭلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە قاتناشقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى يەمەنگە قازى قىلىپ تەيىنلىگەن.

معاوية بن أبي سفيان: (مۇئاۋىيە ئىبنى

ئەبۇ سۇفيان) (ھ ؟ـ 60 / م ؟ـ 680). مەشھۇر ساھابە، شامدىكى ئۇمەۋىي دۆلىتىنىڭ ئاساسچىسى. ھىجرىيە 37 (م 658)ـ يىلى يۈز بەرگەن سىففىين ئۇرۇشىدا ھەزرىتى ئەلىگە قارشى ئۇرۇش ئاچقان. ئۇ تەدبىرلىكلىكى ۋە مۇلايىملىقى بىلەن مەشھۇر.

المعتز، ابن المعتز: (مۇئتەز، ئىبنى مۇئتەز، ئەبۇلئابباس ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 247ـ 292 / م 861ـ 907). شائىر. ئابباسىيلار سۇلالىسىنىڭ ئەمىرى. بىر كېچە ـ كۈندۈز خەلىپە بولغان. باغدادتا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە قەتلى قىلىنغان.

المعتزلة: (مۇئتەزىلە). قازا ۋە قەدەرنى ئىنكار قىلىدىغان، كالامشۇناسلىق مەسىلىلەردىكى مۇنازىرىلىرىدە لوگىكىلىق خۇلاسە ۋە قىياسقا تايىنىپ ھۆكۈم چىقىرىدىغان، ئىسلام پەلسەپىچىلىرىنىڭ بىر پىرقىسى. بۇ پىرقە ھىجرىيە 1ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا ئوتتۇرىغا چىققان بولۇپ، قۇرغۇچىسى ۋاسىل ئىبنى ئەتا. ئۇ ئۇستازى ھەسەنىل بەسرى بىلەن چوڭ گۇناھ قىلغان ئادەمنىڭ ھۆكمى ھەققىدە باشقىچە قاراشتا بولۇپ، دەرس سورۇنىنى ئايرىپ چىقىرىنى تارقىتىشقا باشلىغان. ئۇنىڭ سورۇنىغا قاتناشقانلار ئەلمۇئتەزىلە (يەنى ئايرىلىپ چىققۇچىلار) دەپ ئاتالغان. بۇ ئېقىم پىكىر ئەركىنلىكى، ئەقلىنىڭ شەنىنى كۆتۈرۈش ئالاھىدىلىكلىرىگە ئىگە. بۇ ئېقىمنىڭ ئىككى تارمىقى بولۇپ، بىرى بەسرە شەھىرىدە يەنە بىرى باغدادتا. مۇئتەزىلىلەرنىڭ بەش ئاساسىي پىرىنسىپى بار. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1ـ ئادالەت: يەنى ئاللاھ ئادىل بولۇپ، پۈتۈن ئىشلاردا بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەيدۇ.

2ـ تەۋھىد: يەنى ئاللاھنىڭ زاتىدا تەئەددۇد (كۆپ تەرەپلىمىلىك، كۆپ سانلىق) ياكى زاتىدىن باشقا سۈپەتلەر يوق.

3ـ چوڭ گۇناھ قىلغۇچى يا جەننەتتە يا دوزاختا ئەمەس، بەلكى ئىككى مەنزىل ئارىلىقىدا بولىدۇ.

4ـ ئاللاھ تائالا ۋەدە قىلغان جازا ۋە ساۋابنى بېرىش كېرەك.

5ـ ئەمر ـ مەئرۇپ، نەھى ـ مۇنكەر: يەنى ھەر بىر مۇسۇلمان يامانلىقتىن توسۇپ، ياخشىلىققا بۇيرۇشى كېرەك.

مۇئتەزىلە ئېقىمى يۇقىرىقى قاراشلىرى بىلەن پائال مۇنازىرە ۋە تەشۋىق قىلىپ، نۇرغۇن يۈكسىلىشلەرگە ئېرىشكەن. مۇئتەزىلە قاراشلىرى ھەققىدە قازى ئابدۇلجەببارنىڭ "الكتاب المغني" «ئەلكىتابۇل مۇغەننىي» دېگەن ئەسىرى تولۇق مەلۇمات بېرىدۇ.

المعتصم بالله: (مۇئتەسىم بىللا) مۇھەممەد ئىبنى ھارۇن رەشىد (ھ 178ـ 228 / م 794ـ 842). ئابباسىي سۇلالىسىنىڭ سەككىزىنچى خەلىپىسى. ئەمۇرىيەنى فەتھى قىلغان ۋە ئىچكى توقۇنۇشلارغا خاتىمە بەرگەن. ئىراقتىكى سامىرا شەھىرىنى بەرپا قىلىپ، ئۇنى ئۆز خەلىپىلىكىنىڭ پايتەختى قىلغان.

المُعْتَمِدُ بنُ عَبَّاد، محمد: (مۇئتەمىد ئىبنى ئەبباد مۇھەممەد) (ھ 431ـ 477 / م 1040ـ 1095). ئەندەلۇسنىڭ ئىشبىلىيە رايونىدىكى بەنى ئۇبباد سۇلتانلىقىنىڭ ئاخىرقى سۇلتانى. شائىر ۋە ئەدىب كىشى ئىدى. ئۇ تۈرمىدە ئۆلۈپ كەتكەن.

مُعْجَمُ ما استعجم: (مۇئجەم مەستۇئجەم). ئەبۇ ئۇبەيدىلكۇبرا تۈزگەن جۇغراپىيە لۇغىتى.

المعجم المفهرس لألفاظ الحديث النبوي:

(مۇئجەمۇل مۇفەھرەس لىئەلفازىل ھەدىسىننەبەۋىي). ھەدىس سۆزلىرىنىڭ توپ يىلتىزى ۋە ئۇلارنىڭ ھەدىسىتىكى ئورۇنلىرى بويىچە رەتلەپ چىقىلغان لۇغەت. بۇ شەرقشۇناسلار تەرىپىدىن تۈزۈلگەن.

المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم: (مۇئجەمۇل مۇفەھرەس لىئەلفازىل قۇرئان كەرىم). قۇرئان كەرىم سۆزلىرىنىڭ توپ يىلتىزى ۋە ئۇلارنىڭ قۇرئاندىكى ئورۇنلىرى بويىچە رەتلەپ چىقىلغان قۇرئان كەرىم سۆزلۈكلىرى لۇغىتى.

معشر البلخي، أبو معشر البلخي: جعفر بن محمد: (مەئشەرىل بەلخىي، ئەبۇ مەئشەرىل بەلخىي جەئفەر ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 172 ـ 273 / م 788 ـ 886). ئاسترونوم. ئۇنىڭ "المدخل في علم أحكام النجوم" «ئەلمەدخەل فى ئىلمى ئەھكامىننۇجۇم» (ئاسترونومىيە ئىلمىگە كىرىش) ناملىق ئەسىرى بار.

مَعَرَّةُ النعمان: (مەئەررەتى نۇئمان). سۇرىيىدىكى بىر شەھەر. نۇئمان ئىبنى بەشىرگە نىسبەت بېرىلگەن. شائىر ئەبۇ ئەلا مەئەررىي مۇشۇ شەھەردە تۇغۇلغان.

المعلقات: (مۇئەللەقات). جاھىلىيەت ئەرەب ئەدەبىياتىدىكى كەئبىنىڭ تېمىغا ئېسىلغان ئەڭ مەشھۇر يەتتە قەسىدە، بۇ قەسىدىلەرنىڭ ئاپتورلىرى: ئىمرۇلقەيس، تەرەفە ئىبنى ئەبدى، زۇھەير ئىبنى ئەبۇ سەلما، لەبىيد ئىبنى رەبىئە، ئەمر ئىبنى كۇلسوم، ھارىس ئىبنى ھەلزە، ئەنتەرە ئىبنى شەددادلاردۇر.

معن بن زائدة: (مەئنى ئىبنى زائدە) (تەخمىنەن ھ ?ـ 1368 / م ?ـ 769). ئەرەبلەر ئىچىدە نامى چىققان مەرد، سېخىي ئادەم.

ئۇمەۋىي، ئاباسىي سۇلالىلىرىدە خىزمەت قىلغان. مەنسۇر ئۇنى يەمەنگە ۋالىي قىلىپ تەيىنلىگەن، ئاندىن كېيىن سىجىستانغا ۋالىي بولغان ۋە شۇ يەردە قەستكە ئۇچرىغان. ئۇ ھەققىدە نۇرغۇن ھېكايىلەر بار. شائىرلار ئۇ ھەققىدە نۇرغۇن مەدھىيە ۋە مەشھۇر مەرسىيىلەرنى يازغان.

المغازي: (مەغازى). ئىسلامىي فۇتۇھاتلار ھەققىدىكى كىتاب. ئۇنى ۋاقىدى تۈزگەن.

المَغْرِبُ (المملكة المغربية): (مەغرىب، ئەلمەملىكەتۇل مەغرىبىيە). ماراكەش. غەربىي ئافرىقىنىڭ شىمالىدىكى ئەرەب دۆلىتى. ئۇنىڭ شىمالىي تەرىپى ئوتتۇرا دېڭىزغا، غەربىي تەرىپى ئاتلانتىك ئوكيانغا تۇتىشىدۇ، پايتەختى رابات. دارۇلبەيزا، فاس، تەنجەت بۇ دۆلەتنىڭ ئەڭ مەشھۇر شەھەرلىرىدۇر.

المقدسي (شمس الدين): (مەقدەسى، شەمسۇددىن) (تەخمىنەن ھ ?ـ 380 / م ?ـ 990). ئەرەب جۇغراپىيىشۇناسى، سەيياھ. جۇغراپىيە توغرىسىدا يېزىلغان "أحسن التقاسيم في معرفة الأقاليم" «ئەھسەنۇتتەقاسىيم فى مەئرىفەتىل ئەقالىم» ناملىق كىتابى بار.

المَغْرِبُ العربي: (مەغرىبۇل ئەرەبى). جۇغراپىيىلىك ئاتالغۇ بولۇپ، غەربتىكى ئەرەب دۆلەتلىرى كۆرسىتىدۇ. لىۋىيە، تۇنىس، ئالجىرىيە، ماراكەش ۋە ماۋرىتانىيىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

المُغِيْرَةُ بنُ شُعْبَة: (مۇغەيرەتۇ ئىبنى شۇئبە) (ھ 50 / م 603 ـ 670). ساھابە. كۆزگە كۆرۈنگەن قوماندان. ھۇدەيبىيە سۇلھىسىگە قاتناشقان. ئىران ۋە شام فەتھىسىگىمۇ قاتناشقان. ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرىدە بەسرە ۋە كۇفىگە ۋالىي بولغان.

ئوسمان ۋە مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلارمۇ ئۇنى كۇفىنىڭ ۋالىيلىقىدا داۋاملىق قالدۇرغان.

مَفَاتِيحُ العُلوم: (مەفاتىيھۇل ئۇلۇم). ئەبۇ ئابدۇللاھ خارەزمىي تۈزگەن خىلمۇخىل ئاتالغۇلار ھەققىدىكى ئېنسىكلوپېدىيە.

مفتاح العلوم: (مىفتاھۇل ئۇلۇم). ئىمام سەككاكى تۈزگەن كىتاب. بۇ كىتاب ئۆز دەۋرىدە ئىستىلىستىكا ۋە تىل ھەققىدە تۈزۈلگەن ئەڭ مۇكەممەل كىتاب دەپ قارىلاتتى. ئۇنىڭدا مورفولوگىيە، گراماتىكا، ئىستىلىستىكا، شېئىر ۋە قاپىيىلەر ھەققىدە توختىلىدۇ. بۇ كىتاب ھەققىدە نۇرغۇنلىغان شەرھى، ئىزاھات ۋە قىسقارتىلمىلار تۈزۈلگەن.

المُفَصَّلُ في النحو: (ئەلمۇفەسسەل فىننەھۋى). گراماتىكا توغرىسىدىكى مەشھۇر كىتاب. مەھمۇد ئىبنى ئۇمەر زەمەخشەرى تۈزگەن. بۇ كىتابقا نۇرغۇن شەرھلەر يېزىلغان. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئاساسلىقى ئىبنى يەئىش تۈزگەن "شرح المفصل" «شەرھۇل مۇفەسسەل» ناملىق كىتابدۇر.

المُفَضلُ الضبي: (مۇفەززەلىززەببى، ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ؟_170 / م ؟_786). ئەدىب، تىلشۇناس، ھەدىس رىۋايەتچىسى. كۇفىلىق بولۇپ، نۇرغۇن كىتاب يازغان. ئەڭ ئاساسلىقى "المفضليات" «ئەلمۇفەززەلىيات»، "الأمثال" «ئەلئەمسال»، "معاني الشعر" «مەئانى شېئىر» ناملىق كىتابلاردۇر.

المُفَضَّلِيَات: (مۇفەززەلىيات). مۇفەززەل زەببى تۈزگەن شېئىر كىتاب. بۇ كىتاب جاھىلىيەت ۋە ئىسلام دەۋرىدە ياشىغان شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن تاللانغان. بۇ كىتاب تەتقىقاتچىلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن.

المقاصد الخيرية الإسلامية: (ئەلمەقاسىدۇل خەيرىيەتۇل ئىسلامىيە). ئىسلام خەيرىيەت جەمئىيىتى. ھىجرىيە 1298 (م 1880)-يىلى بېيرۇتتا تەسىس قىلىنغان. لىۋاننىڭ ھەممە جايلىرىدا بۇ جەمئىيەتنىڭ دوختۇرخانا ۋە مەكتەپلىرى بار.

مقدمة ابن خلدون: (مۇقەددىمەتۇ ئىبنى خەلدۇن). ئىبنى خەلدۇن تۈزگەن مەشھۇر كىتاب. ئۇ بۇ كىتابنى "العبر وديوان المبتدأ والخبر" «ئەلئىبەر ۋە دىۋانۇل مۇبتەدەئى ۋەلخەبەر» ناملىق چوڭ تارىخ كىتابىنىڭ مۇقەددىمىسى سۈپىتىدە تۈزۈپ چىققان. ئۇ بۇ كىتابتا ئۆزىنىڭ تارىخ ۋە ئىجتىمائىي ئىشلار ھەققىدىكى قاراشلىرىنى يورۇتۇپ بەرگەن.

مَقَديشو (موقاديشو): (مەقەدىيشۇ، موقادىيشۇ). سومالى جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى. ھىندى ئوكيان بويىغا جايلاشقان پورت شەھىرى.

المقري، أبو العباس أحمد بن محمد التلمساني: (مۇقرىي ئەبۇ ئاbbاس ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد تىلمىسانىي) (ھ ؟_1041 / م ؟_1631). ئەدىب، تارىخشۇناس. ئالجىرىيىدە تۇغۇلۇپ، مىسىردا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "نفح الطيب من غصن أندلس الرطيب" «نەفھۇ تەييىب مىن غۇسنى ئەندەلۇسىررەتىيب» ناملىق ئەسىرى بار.

المقريزي، تقي الدين أحمد بن علي: (مەقرىزىي، تەقىيۇددىين ئەھمەد ئىبنى ئەلى) (ھ 768_845 / م 1365_1441). ئەسلى لىۋانلىق. قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان مەشھۇر تارىخشۇناس. ئۇنىڭ "خطط المقريزي" «خۇتەتۇل مەقرىيزى» نامى بىلەن

مەشھۇر بولغان "المواعظ والإعتبار في ذكر الخطط والآثار" «ئەلمەۋائىز ۋەلئىئتىبار فى زىكرىل خۇتەتى ۋەلئاسار» ناملىق ئەسىرى ۋە ئەييۇبىيلار ۋە مەملۇكىيلار تارىخى توغرىسىدا يېزىلغان "السلوك لمعرفة الدول والملوك" «ئەسسۇلۇك لىمەئرىفەتىددۇۋەلى ۋەلمۇلۇك» ناملىق ئەسىرى بار.

المُقَفَّع، ابن المقفع، عبد الله: (مۇقەففەئ، ئىبنى مۇقەففەئ، ئابدۇللاھ) (ھ 106 ـ 142 / م 724 ـ 759). ئەدىب. پارس مىللىتىدىن چىققان ئەرەب يازغۇچىسى. ئۇ دىنسىز دەپ قارىلىپ، بەسرە ۋالىيسى تەرىپىدىن قەتلى قىلىنغان. ئۇنىڭ "الأدب الكبير" «ئەلئەدەبۇل كەبىر»، "الأدب الصغير" «ئەلئەدەبۇسسەغىر» ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇ «كەلىلە ۋە دىمنە» ناملىق كىتابنى پەھلىۋىي تىلى (قەدىمكى پارس تىلى) دىن ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغان.

المُقَوْقِسْ: (مۇقەۋقىس). مىسىر ۋە ئىسكەندەرىيە پادىشاھلىرىنىڭ ئىسلامدىن بۇرۇنقى ئورتاق نامى.

المقولات: (مەقۇلات). ئارىستوتېل تۈزگەن كىتاب. بۇ كىتاب ئەرەب پەلسەپىسىگە ۋە فارابىي، ئىبنى سىنا، ئىبنى رۇشد تەلىماتلىرىغا چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتكەن. بۇ كىتابنى ئىسھاق ئىبنى ھۇنەيىن سۈرىيان ۋە ئەرەب تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

مكحول، مكحول بن أبي مسلم الهذلي أبو عبد الله الشامي: (مەكھۇل، مەكھۇل ئىبنى ئەبى مۇسلىمىل ھۇزەلى، ئەبۇ ئابدۇللاھ شامى) (ھ ?ـ 112 / م ?ـ 730). تابىئىنلاردىن بولۇپ، مەشھۇر فەقىھ، ئۆز زامانىدىكى شام ئەللامىسى، ھەدىسشۇناس ئىدى. ئەسلى پارس بولۇپ، كابۇلدا تۇغۇلغان. ھەدىس ئۆگىنىش ئۈچۈن بۇرۇن ئىراق، مەدىنە قاتارلىق كۆپلىگەن يۇرتلارنى كەزگەن. كېيىن دىمەشقكە جايلىشىپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئىمام زۆھرى: «زامانىسىدا مەكھۇلدەك پەتىۋا بېرەلەيدىغان ئىككىنچى بىرسى يوق ئىدى» دېگەن.

مِكْناس: (مىكناس). ماراكەشنىڭ غەربىي شىمالىدىكى شەھەر. مۇھىم سودا ـ تىجارەت مەركىزى.

ملك بنت حفني ناصيف: (مەلەك بىنتى ھىفنى ناسىف) (ھ 1303 ـ 1336 / م 1886 ـ 1918). مىسىرلىق ئەدىبە، ئالىم ھىفنى ناسىفنىڭ قىزى. "باحثة البادية" «باھىسەتۇل بادىيە» دېگەن تەخەللۇسى بىلەن مەشھۇر. ئۇنىڭ ئاياللار ھوقۇقىنى قوغداش ھەققىدە يازغان "النسائيات" «ئەننىسائىيات» ناملىق ماقالىلەر توپلىمى بار.

ملكشاهI: (مەلىكشاھ I) (ھ 447 ـ 485 / م 1055 ـ 1092). سالجۇقىيلارنىڭ چوڭ سۇلتانى. 1072 ـ يىلى ئاتىسى ئالىپ ئارسلاننىڭ ئورنىغا ئولتۇرغان. نىزامۇلمۇلۇكنى ۋەزىرلىككە تەيىنلىگەن ۋە نىزامىيە مەدرىسىلىرىنى بەرپا قىلغان. ئۇنىڭ دەۋرىدە دۆلەت راسا گۈللەنگەن. ئوغلى مەھمۇد ۋە بەركىيارۇقلار تەخت ۋارىسى بولغان.

المَمَالِيكُ: (مەمالىك). تۈركلەر، چېركەسلەر، موڭغۇللاردىن تەركىب تاپقان سۇلالە. ئۇلارنى ئەييۇبىيلار ياللانما ئەسكەر قىلىپ ئىشلەتكەن. ئۇلار شۇنداق تۇرۇپ ھاكىمىيەتنى قولىغا كىرگۈزۈۋالغان ۋە ئەييۇبىيلارنى يوقىتىپ ئورنىغا مىسىردا مەمالىكۇل بەھرىيە، مەمالىكۇل بەرجىيە نامىدىكى ئىككى دۆلەتنى قۇرغان. ئۇلارنى

ئوسمان ئىمپېرىيىسى بىنىچىت قىلغان. ئۇلارنىڭ ئەڭ مەشھۇر سۇلتانى بىبروس ئىدى.

مَنْبِج: (مەنبىج). سۈرىيىنىڭ ھەلەب چېگرىسىغا جايلاشقان شەھىرى. مىلادىيە 10 ـ ئەسىردە مۇشۇ جايدا مۇسۇلمانلار بىلەن رىملىقلار ئوتتۇرىسىدا نۇرغۇن ئۇرۇش بولغان.

المُنْجد: (مۇنجىد). ئەب لۇۋىس مەئلۇف يەسۇئى تۈزگەن ئەرەب تىل لۇغىتى. بۇ لۇغەت ھىجرىيە 1326 ـ يىلى (مىلادىيە 1908 ـ يىلى) تۈزۈلگەن. بۇ لۇغەت بىر نەچچە قېتىم نەشر قىلىنغان ۋە ئۇنىڭغا نۇرغۇن قوشۇمچە مەزمۇنلار، ئىلاۋىلەر قوشۇلغان.

منجم باشي (أحمد): (مۇنەججىم باشى، ئەھمەد) (ھ ؟ ـ 1114 / م ؟ ـ 1702). ئوسمانىي خەلىپىلىكىنىڭ تارىخشۇناسى. ئۇنىڭ ئەرەب تىلىدىكى "جامع الدول" «جامىئۇددۇۋەل» (دۆلەتلەر تارىخى) ناملىق ئەسىرى بار. بۇ ئەسەر تۈركىيىدە يېزىلغان.

المُنَسْتِيْر: (مۇنەستىير). تۇنىستىكى بىر شەھەر ۋە ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان ئىستراتېگىيىلىك پورت. مۇنەستىر ۋىلايىتىنىڭ مەركىزى.

المنصور، عبد الله بن محمد، أبو جعفر: (مەنسۇر، ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد، ئەبۇ جەئفەر) (ھ 95 ـ 158 / م 714 ـ 775). ئابباسىيلار خەلىپىلىكىنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە ئىككىنچى خەلىپىسى. ھىجرىيە 136 ـ 158 ـ يىللاردا ھۆكۈم سۈرگەن. باغداد شەھىرىنى بىنا قىلغان. ئۇ تەرجىمە ئىشلىرىنىڭ راۋاجلىنىشىغا ناھايىتى كۈچ چىقارغان.

المَنْصُوْرَةُ: (مەنسۇرە). مىسىردىكى نىل دەرياسى بويىغا جايلاشقان دېقھلىيە رايونىنىڭ مەركىزى. فرانسىيە پادىشاھى لويىسIX مۇشۇ شەھەردە ئەسىرگە چۈشكەن.

مُنَظَّمَةُ الأمم المتحدة: (مۇنەززەمەتۇل ئۇمەمىل مۇتتەھىدە). بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى. بۇ خەلقئارالىق تەشكىلات بولۇپ، ھىجرىيە 1366 ـ يىلى (مىلادىيە 1946 ـ يىلى) تەسىس قىلىنغان. ئۇنىڭ باش ئورگىنى نيۇـ يوركتا.

منظمة التحرير الفلسطينية: (مۇنەززىمەتۇت تەھرىيرىل پەلەستىنىيە). پەلەستىن ئازادلىق تەشكىلاتى. بۇ تەشكىلات سىياسىي تەشكىلات بولۇپ، ھىجرىيە 1384 ـ يىلى (مىلادىيە 1964 ـ يىلى) قۇرۇلغان. ئۇ پەلەستىن خەلقىنى يەھۇدىي قىساسچىلىرىنىڭ ئىشغالىيىتىدىن قۇتۇلدۇرۇش ۋە تارتىۋېلىنغان ھوقۇقىنى قايتۇرۇۋېلىش كۈرىشىگە يېتەكچىلىك قىلىدۇ.

مَنْظُور، ابن منظور، محمد بن مكروم: (مەنزۇر مۇھەممەد ئىبنى مەكرۇم) (ھ 630 ـ 711 / م 1232 ـ 1311). تىلشۇناس، ئەدىب. ئۇ ئەرەب تىلىدا لۇغەت تۈزگەن. مىسىردا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "لسان العرب" «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق لۇغىتى ئەڭ مەشھۇر.

مَنْفَلُوط: (مەنفەلۇت). مىسىر تۆۋەنلىكىدىكى بىر شەھەر. ئۇ نىل دەرياسىنىڭ غەربىي قىرغىقىغا جايلاشقان. ئاسيوت رايونى تەۋەلىكىدە.

المنفلوطي، مصطفى لطفي: (مەنفەلۇتى مۇستافا لۇتفى) (ھ 1293 ـ 1343 / م 1877 ـ 1924). ئەدىب، يازغۇچى، ژۇرنالىست. ئۇنىڭ "النظرات و العبرات" «ئەنەزەرات ۋەلئەبەرات» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار. ئۇ يەنە

"مجدولين" «مەجدۇلىين» ، "في سبيل التاج" «فى سەبىيلتتاج» قاتارلىق ئۇرغۇن فرانسۇز تىلىدىكى ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلغان.

المدينة المُنَوَّرَةُ: (مەدىنەتۇلمۇنەۋۋەرە). مەدىنە، يەسرىب دەپمۇ ئاتىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مىلادىيە 622 ـ يىلى مۇشۇ يەرگە ھىجرەت قىلغان.

المَنَامَةُ: (مەنامە). بەھرەين دۆلىتىنىڭ پايتەختى.

المَهْدِيَّةُ: (مەھدىيە). 1. تۇنىسنىڭ ئوتتۇرا دېڭىز بويىغا جايلاشقان شەھىرى. 2. ماراكەش دۆلىتىدىكى ئاتلانتىك ئوكيان بويىغا جايلاشقان شەھەر.

مَهْرَاجَان: (مىھراجان). ھىندى ئەمەلدارلىرىنىڭ ئورتاق نامى.

المُهَلْهَلُ، عدي بن ربيعة: (مۇھەلھەل، ئەدى ئىبنى رەبىئە) (م ?ـ 530). جاھىلىيەت شائىرى، چەۋەنداز. ئۇ مۇھەلھەل دېگەن نام بىلەن تونۇلغان. ئۇ لىرىك شېئىر يازغۇچىلارنىڭ ئەڭ تۇنجىسى ئىدى. بەسۇس ئۇرۇشىدا قازا قىلغان قېرىندىشى كۇلەيبكە ئاتاپ ئوقۇغان مەرسىيىسى بىلەن نام چىقىرىشقا باشلىغان.

مِهْيَارُ الدَّيْلمي، مهيار بن مرزوية: (مىھيار دەيلىمى، مىھيار ئىبنى مەرزەۋەيھ) (ھ ?ـ 429 / م ?ـ 1037). باغدادلىق شائىر. ئۇ بۇرۇن ئاتەشپەرەس ئىدى. كېيىن ئۇستازى شەرىف رەزىنىڭ قولىدا مۇسۇلمان بولغان. شىئە مەزھەپ تەرەپدارى. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

مَوجّ رَاهِط: (مەۋجىۇن راھىت). دەمەشقنىڭ شىمالىدىكى تۈزلەڭلىك. ئۇ يەردە ھىجرىيە 65 (م 684)ـ يىلى قاتتىق جەڭ بولغان. بۇ جەڭدە ئۇمەۋىيلار سۇلالىسىنىڭ خەلىپىسى مەرۋان ئىبنى ھەكەم ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرنىڭ ئىتتىپاقدىشى زەھھاك ئىبنى قەيس ئۇستىدىن غەلىبە قىلغان.

المُوَحِّدُوْن: (مۇۋەھھىدۇن). ماراكەشتىكى بىر سۇلالە. مورابىتىينلار سۇلالىسىنى مۇنقەرىز قىلىپ، شىمالىي ئافرىقا ۋە ئەندەلۇستا مورابىتىينلار سۇلالىسىنىڭ ئورنىغا ئۆز سۇلالىسىنى تىكلىگەن. بۇ سۇلالە ھىجرىيە 525 ـ 668 (م 1130 ـ 1269)ـ يىللاردا دەۋر سۈرگەن.

موريتانيا: (جمهورية موريتانيا الإسلامية) (مورىيتانىيە، جۇمھۇرىيەتۇ مورىيتانىيەل ئىسلامىيە). ماۋرىتانىيە ئىسلام جۇمھۇرىيىتى. ئافرىقىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى ئەرەب جۇمھۇرىيىتى. ئۇنىڭ پايتەختى نەۋاكشوت. مىلادىيە 1960 ـ يىلى فرانسىيە مۇستەملىكىسىدىن قۇتۇلۇپ، مۇستەقىل بولغان.

مُوسى: (مۇسا). مۇسا ئەلەيھىسسالام. ئۇ يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى لاۋىنىڭ نەسلىدىن بولغان ئىمراننىڭ ئوغلى. مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋن (ۋەلىد ئىبنى مۇسئەب) نىڭ دەۋرىدە تۇغۇلغان. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تۇر تېغىدا ۋەھيى نازىل بولۇپ، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوۋمىنى بىر ئاللاھغا ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلغان. ئاللاھتائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ھاسىسىنىڭ ئەجدىھاغا ئايلىنىشى ۋە قولىنىڭ قۇياشتەك ئاپئاق نۇرلۇق بولۇپ كۆرۈنۈشىدەك مۆجىزىلەرنى ئاتا قىلغان. پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ گورۇھى ئىماندىن باش تارتىپ، زۇلۇمدا ئەزۋەيلىگەنلىكى

ئۇچچۇن ئاللاھ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بەنى ئىسرائىلنى ئېلىپ، مىسىردىن پەلەستىن زېمىنىغا كېتىشنى ۋەھيى قىلغان. پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرى مۇسا ئەلەيھىسسالام باشچىلىقىدىكى بەنى ئىسرائىلنى قوغلاپ چىقىپ، سۇدا غەرق بولۇپ ھالاك بولغان. بەنى ئىسرائىل پىرئەۋنىنىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن، ئاللاھ ئۇلارنى بەيتۇلمۇقەددەسكە كىرىپ، ئۇ يەردىكى جەبابىرلارنى قوغلاپ چىقىرىشقا بۇيرۇغان. ئەمما ئۇلار قورقۇنچاقلىق قىلىپ باش تارتقان. شۇنىڭ ئۇچۇن ئاللاھ ئۇلارنى سىنا چۆلىدە قىرىق يىل ئاداشتۇرۇپ جازالىغان. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئەنە شۇ چۆلدە بىر يۈز يىگىرمە يېشىدا ۋاپات بولغان.

موسى بن عقبة بن أبي عياش الأسدي، أبو محمد: (مۇسا ئىبنى ئۇقبە ئىبنى ئەبى ئەيياش، ئەبۇ مۇھەممەد) (ھ ?_114 / م ?_758). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالىنى ياخشى بىلىدىغان ھەدىسشۇناس ئالىم، "كتاب المغازي" «كىتابۇل مەغازىي» ناملىق ئەسەرنى يازغان.

مُوسَى بنُ نُصَيْر: (مۇسا ئىبنى نۇسەير) (ھ 19_97 / م 640_716). مەشھۇر قوماندان. ئۇ ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋاننىڭ زامانىدا ئافرىقىنى فەتھى قىلغان. قەيرىۋان دېگەن جايدا ئورۇنلىشىپ بەربەر قەبىلىلىرىنى بويسۇندۇرغان.

الموصل: (ئەلمەۋسىل). ئىراقنىڭ شىمالىدىكى بىر شەھەر. نىنەۋى رايونىنىڭ مەركىزى شەھىرى. بۇ شەھەرنى مۇسۇلمانلار ھىجرىيە 636_يىلى ئازاد قىلغان.

المَوْصِلِيْ، إبراهيم بن ماهان: (مەۋسىلى، ئىبراھىم ئىبنى ماھان) (ھ 125_189 / م 742_804). ھارۇن رەشىدنىڭ دەۋرىدە ئۆتكەن مۇزىكانت ۋە ناخشىچى.

المُوَطَّأ: (ئەلمۇۋەتتا). فىقھى ۋە ھەدىس ھەققىدە يېزىلغان كىتاب بولۇپ، ئۇنى ئىمام مالىك تۈزگەن. (ئىمام مالىك مۇۋەتتاسى دېيىلىدۇ)

المويلحي، محمد بن إبراهيم: (ئەلمۇۋەيلىھى، مۇھەممەد ئىبنى ئىبراھىم) (ھ 1258_1349 / م 1868_1930). مىسىرلىق يازغۇچى. ئۇ يېڭى زامان ئەدەبىياتى گۈللىنىشىنىڭ ئاساسچىسى. ئۇنىڭ ماقامات ئۇسلۇبىدا يېزىلغان "حديث عيسى بن هشام" «ھەدىسۇ ئىسا ئىبنى ھىشام» (ئىسا ئىبنى ھىشام پاراڭلىرى) ناملىق كىتابى بار.

المَيْدَانِيُّ، أحمد بن محمد: (مەيدانى، ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ ?_518 / م ?_1124). ئەدىب، تىلشۇناس. نىشاپۇردا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇ "السامي في الأسامي"، «ئەسسامىي فىل ئۇسامىي»، "مجمع الأمثال" «مەجمەئۇل ئەمسال» (ماقال-تەمسىللەر توپلىمى) قاتارلىق نۇرغۇن كىتابلارنى يازغان.

مَيْسَان: (مەيسان). ئىراقتىكى بىر رايون. ئۇنىڭ مەركىزى شەھىرى ئۇمارە.

مَيْمون، ابن ميمون، أبو عمران موسى: (مەيمۇن، ئەبۇ ئىمران مۇسا) (ھ 530_601 / م 1135_1204). يەھۇدىيلار ئىچىدىن چىققان پەيلاسوپ ۋە تېۋىپ. ئۇ ئەندەلۇستا تۇغۇلۇپ، مىسىردا ياشىغان ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان، ئۇنىڭ "دلالة الحائرين" «دەلالەتۇل ھائىرىن» (تېڭىرقىغانلارغا يول كۆرسەتكۈچ) ناملىق كىتابى بار.

ميمون بن مهران الرقي الجزري (أبو أيوب): (مەيمۇن ئىبنى مەھرانىررىققىل جەزەرى، ئەبۇ ئەييۇب) (ھ 37 ـ 117 / م 657 ـ 735). فەقىھ، تابىئىنلاردىن بولۇپ، ناھايىتى تەقۋادار ئىدى. ئۇ ئەسلى قۇل بولۇپ، كېيىن ئازاد قىلىنىپ كۇفىدە چوڭ بولغان، رىققا شەھرىدە ئولتۇراقلاشقان ۋە شۇ يەرنىڭ كاتتا ئالىمىغا ئايلانغان. خەلىپە ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز تەرىپىدىن رىققا شەھرىگە قازى قىلىنىپ تەيىنلەنگەن. قىبرىسقا يۈرۈش قىلغان قوشۇننىڭ ئالدىنقى سېپىدە دېڭىزدىن ئۆتكەن. خەلىپە ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزنىڭ بالىلىرىغا مۇدەررىس بولغان.

ميمونة بنت الحارث بن حزن الهلالية (أم المؤمنين): (مەيمۇنە بىنتى ھارىس ئىبنى ھەزنىل ھىلالىيە، ئۇممۇلمۇئمىنىن) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالغان ئاياللىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ۋە ئەڭ ئاخىرىدا ۋاپات بولغىنى. ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى «بەررە» بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى مەيمۇنە دەپ ئۆزگەرتكەن. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھىجرەتتىن بۇرۇن مەككىدىكى چاغدىلا بەيئەت قىلغان بولۇپ، ئەسلىدە ئەبۇ رەھىم ئىبنى ئابدۇلئۇززا ئامىرىينىڭ نىكاھىدا ئىدى. ئېرى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ھىجرىيەنىڭ 7 ـ يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئەمرىگە ئالغان. ئۇ 80 يىل ئۆمۈر كۆرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن 76 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. مەككىگە يېقىن سەرەف دېگەن جايدا ۋاپات بولغان ۋە شۇ جايغا دەپنە قىلىنغان. پەزىلەتلىكلىكى ۋە سالىھەلىكى بىلەن تونۇلغان.

ن

النابغة الجعدي، قيس بن عبد الله: (نابىغەتۇل جەئدى، قەيس ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ ?ـ65 / م ?ـ684). جاھىلىيەت ھەم ئىسلام دەۋرىدە ياشىغان شائىر. پارسىنى فەتھى قىلىشقا قاتناشقان. سىففىين ئۇرۇشىدا ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب بىلەن بىر سەپتە جەڭ قىلغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

النابغة الذبياني، زياد بن معاوية: (نابىغەتۇززۇبيانى، زىياد ئىبنى مۇئاۋىيە) (م ?ـ604). جاھىلىيەت شائىرى. كەئبىنىڭ تېمىغا ئېسىلغان شېئىرلار ئىچىدە ئۇنىڭمۇ شېئىرى بار ئىدى. ئۇ ھىرە ۋە غەسسان پادىشاھلىرىغا ئاتاپ قەسىدە يازغان. پادىشاھ نوئمانغا ئاتاپ يېزىلغان ئۆزرە ئېيتىش مەزمۇنى سىڭدۈرۈلگەن "نعمانيات" «نوئمانىيات» ناملىق شېئىرى بىلەن مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

نابُلُسْ: (نابۇلۇس). پەلەستىننىڭ ئىئوردان دەرياسى غەربىدىكى بىر شەھىرى. ھازىر ئىسرائىلىيە ئىشغالىيىتىدە.

ناصر بن عبد السيد أبي المكارم بن علي أبو المظفر و أبو الفتح المطرزي: (ناسىر ئىبنى ئابدۇسەيد ئەبۇ فەتھىل مۇتەررەزى) (ھ 536ـ610 / م 1141ـ1213). فەقىھ، تىلشۇناس. "الإيضاح" «ئەلئىيزاھ»، "شرح مقامات الحريري" «شەرھى ماقاماتىل ھەرىرى»، "الإقناع" «ئەلئىقناﺋ» (لۇغەت)، لوگىكا ھەققىدە "اصلاح المنطق" «ئىسلاھۇل مەنتىق» (لوگىكىنى ئىسلاھ قىلىش) ناملىق كىتابلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدۇر.

ناصر الدين بن يوسف أبو القاسم السمرقندي: (ناسىرۇددىن ئىبنى ئەبۇ يۇسۇف ئەبۇلقاسىم سەمەرقەندى) (ھ ?ـ656 / م ?ـ1258). چوڭقۇر مەلۇماتلىق، شۆھرەتلىك ئالىم. نۇرغۇن ئەسەرلەرنى يازغان. "نافع" «نافىئ»، "الملتقط" «ئەلمۇلتەقىت»، "خلاصة المفتي" «خۇلاسەتۇل مۇفتى»، "كتاب الإخصاب" «كىتابۇل ئىخساب»، "مصابيح السبل" «مەسابىيھۇسسۇبۇل» ناملىق ئەسەرلەر شۇلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

نافع بن عبد الرحمن: (نافىئ ئىبنى ئابدۇراھمان) (ھ ?ـ169 / م ?ـ785). مەشھۇر ئون قىرائەت پېشۋالىرىدىن بىرى. مەدىنىدە ياشىغان. ئەسلى ئىسفاھانلىق ئىدى.

نُبَاتَة المصري: (نۇباتەتۇل مىسرى، ئىبنى نۇباتە مۇھەممەد ئىبنى مۇھەممەد) (ھ 686ـ786 / م 1287ـ1366). مىسىرلىق شائىر، يازغۇچى. ئۇنىڭ "مطلع الفوائد" «مەتلەئۇل فەۋائىد» (پايدىلار مەنبەسى)، "سلوك دول الملوك" «سۇلۇكۇ دۇۋەلىل مۇلۇك» ناملىق ئەسەرلىرى ۋە نەشر قىلدۇرۇلغان بىر توپلىمى بار.

النَّبَطُ الأنباط: (نەبتۇلئەنبات). سامى

خەلقى. ئۇلارنىڭ دۆلىتى ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ شىمالىدا. دۆلەتنىڭ پايتەختى سەلەئ. بۇ جاي ھازىر "البتراء" «ئەلبەترا» دەپ ئاتىلىدۇ.

نَبوخَذْ نَصَّر الثاني: (نەبۇخەز نەسسەر سانى) (مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 605 ـ 562). كەلدانىيە دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى. بابىلونلارنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ئادىمى. ئۇ مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 605 ـ يىلى قەرقەمىس ئۇرۇشىدا مىسىرلىقلارنى مەغلۇپ قىلغان. مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 586 ـ يىلى پەلەستىننى بېسىۋېلىپ، يەھۇدىيلارنى ئەسىر ئالغان.

نجد: (نەجدە). سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى بىر رايون. بۇ رايون ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئىگەللەيدۇ. سەئۇدي دۆلىتىنىڭ پايتەختى رىيادمۇ مۇشۇ رايونغا تەۋە. بۇ جاي ۋەھھابىي مەزھىپىنىڭ بۆشۈكى. سەئۇدي خانىدانلىق ئائىلىسى مۇشۇ رايوندىن.

نِزَارُ بن مَعَدّ بن عدنان: (نىزار ئىبنى مەئەد ئىبنى ئەدنان). ئەرەب مۇزەر ۋە رەبىئە قەبىلىلىرىنىڭ دەسلەپكى ئەجدادى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبىمۇ مۇشۇلارغا تۇتىشىدۇ.

النسائي، أحمد بن شعيب بن علي الخراساني، النسائي (أبو عبد الرحمن): (نەسەئىي، ئەھمەد ئىبنى شۇئەيب ئىبنى ئەلى خۇراسانى، نەسەئى، ئەبۇ ئابدۇراھمان) (ھ 215 ـ 303 / م 830 ـ 915). مەشھۇر سۈنەن كىتابىنىڭ مۇئەللىپى، قازى، شەيخۇلئىسلام بولغان. ئۇنىڭ تېگى خۇراساندىكى نەسا دېگەن جايدىن، جاھان كېزىپ ئاخىرى مىسىرغا يەرلەشكەن. ئۇ يەردىكى ئالىملار ئۇنى چەتكە قاققان. شۇنىڭ بىلەن پەلەستىندىكى رەملە شەھىرىگە چىقىپ كەتكەن. ۋاپات بولغاندا بەيتۇلمۇقەددەسكە دەپنە قىلىنغان. ھەدىس توغرىسىدا "السنن الكبرى" «ئەسسۇنەنۇل كۇبرا»، ھەدىس راۋىيلىرى ھەققىدە "المجتبى" «ئەلمۇجتەبا»، "الضعفاء والمتروكون" «ئەززۇئەفا ۋەلمەترۇكۇن» يەنە "خصائص علي" «خەسائىسۇ ئەلى»، "مسند علي" «مۇسنەد ئەلى» ۋە "مسند مالك" «مۇسنەد مالىك» قاتارلىق بىر قانچە ئەسەرلەرنى يازغان.

النسفي (أبو حفص، عمر بن محمد بن أحمد بن إسماعيل بن محمد بن لقمان نجم الدين): (نەسەفى، ئەبۇ ھەفس، ئۆمەر ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ئىسمائىل نەجمىددىن) (ھ 461 ـ 537 / م 1068 ـ 1142). ھەنەفىي مەزھىپىدىكى فەقىھ. مەشھۇر كالامشۇناس. كاتتا ئالىم. سەمەرقەندتە ياشىغان. ئۇ نۇرغۇن ئەسەر يازغان. "التيسير في التفسير" «ئەتتەيسىر فىتتەفسىر» ناملىق قۇرئان تەپسىرى، تەۋھىد ھەققىدە يازغان "العقائد النسفية" «ئەلئەقائىد نەسەفىيە» ۋە "كتاب المواقيت" «كىتابۇل مەۋاقىت»، "الأشعار بالمختار" «ئەلئاشئار بىلمۇختار»، "كتاب المشاريع" «كىتابۇل مەشارىئ»، "تاريخ بخارى" «بۇخارا تارىخى» (سەمەرقەند ئالىملىرى تەرجىمىھالى ھەققىدە يېزىلغان 20 جىلدلىق كىتاب) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

النَّاصِرَةُ: (ناسىرە). پەلەستىندىكى جەلىل مەھەللىسى. ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇشۇ يەرلىك.

نَاصِرِيٌّ ج نَاصِرِيُّون: (ناسىرىي، ناسىرىيۇن). 1. ناسىرە شەھىرىلىك ئادەم، «يەسۇئۇنناسىرى». ناسارا دېگەن سۆز

مۇشۇنىڭدىن چىققان. 2. مىسىر زۇڭتۇڭى جامال ئابدۇناسىرنىڭ قوللىغۇچىلىرى ۋە ئۇنىڭ مەسلىكىنى ياقلايدىغان كىشىلەر.

نصر بن أحمد بن العباس أبو أحمد العياضي: (نەسرى ئىبنى ئەھمەد ئىبنى ئاببىاس ئەبۇ ئەھمەد ئەييازى). كامالەتكە يەتكەن فەقىھ. ھەنەفىي مەزھىپىدىن. ماۋەرائۇننەھر بويىچە ئالىملارنىڭ پېشۋاسى شەيخ ئەبۇ ھەفسە بۇخارى مۇنداق دەيدۇ: «ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ ئەڭ ئەۋزەللىكىگە شۇ نەرسە پاكىتكى، ھەنەفىي مەزھىپى ھەممىدىن مەقبۇل مەزھەپ بولمىغان بولسا، ئەبۇ ئەھمەد ئەييازى بۇ مەزھەپنى تاللىمىغان بولاتتى». بۇ زاتنىڭ ئىلمى ئىھاتىسىنىڭ كەڭلىكىگە يەنە شۇ دەلىلكى، ھەكىم ئەبۇلقاسىم مۇنداق دەيدۇ: «يۈز يىلدىن بۇيان خۇراساندىن ماۋەرائۇننەھرگىچە بولغان جايلاردىن فىقھشۇناس ئەبۇ ئەھمەد ئەييازدەك ئالىم چىققان ئەمەس».

النَّظّام، ابراهيم بن سيار: (نەززام، ئىبراھىم ئىبنى سەييار) (ھ ?_231 / م ?_845). مۇئتەزىلە ئېقىمىدىكى كالامشۇناس. بەسرەدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. نەززامىيە پىرقىسىگە باشلامچىلىق قىلغان. ئىمام جاھىزمۇ شۇ كىشىدىن تەلىم ئالغان.

نظام المُلك: (نىزامۇلمۇلك) (ھ 408_485 / م 1018_1092). سالجۇقىيلارنىڭ ئەڭ مەشھۇر ۋەزىرى. ئالپ ئارسلان ۋە ئۇنىڭ ئوغلى مەلىكشاھنىڭ ۋەزىرى بولغان. 1065_ يىلى نىيشاپۇر ۋە باغدادتا «نىزامىيە مەدرىسى»نى قۇرغان. ئىراقتا ۋە پارستا تىنچلىق بەرپا قىلغان. ئىسمائىلىيۇنلار (قەستلەپ ئۆلتۈرگۈچىلەر تەشكىلاتى) تەرىپىدىن قەستلەپ ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ «سىياسەتنامە» ناملىق ئەسىرى بار.

نظامي كنجوي: (نىزام گەنجىۋى) (ھ 534_599 / م 1140_1203). مەشھۇر پارس شائىرى. ئۇ تولىمۇ زاھىد كىشى ئىدى. پارس ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا زور تەسىر كۆرسەتكەن. ئۇنىڭ «سىرلار خەزىنىسى»، «خىسراۋ ۋە شىرىن»، «لەيلى-مەجنۇن»، «ئىسكەندەرنامە»، «ھەفتە پەيكەر» قاتارلىق بەش داستانىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان "فنج غنج" (بەش بايلىق) ناملىق كىتابى بار.

النعمان بن بشير، ابن ثعلبة الخزرجي الأنصاري (أبو عبد الله): (نوئمان ئىبنى بەشىر، ئىبنى سەئلەبەتۇل خەزرەجىل ئەنسارى، ئەبۇ ئابدۇللاھ) (ھ 2_65 / م 623_684). ئەمىر، ناتىق، شائىر بولۇپ، ساھابىلارنىڭ كاتتىلىرىدىن ئىدى. ئۇ 124 ھەدىس رىۋايەت قىلغان. سىففىين جېڭىگە مۇئاۋىيە بىلەن بىللە قاتناشقان، دەمەشققە قازى بولغان. خەلىپە مۇئاۋىيە تەرىپىدىن باشتا يەمەنگە، كېيىن كۇفەگە، ئاندىن كېيىن ھىمىسقا ۋالىي قىلىپ تەيىنلەنگەن. كېيىنچە نوئمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا بەيئەت قىلغاندا، ھىمىس ئاھالىسى قوزغىلاڭ كۆتۈرگەچكە، ھىمىستىن قېچىپ چىققان ۋە ئۇزاق ئۆتمەي ئۆلتۈرۈلگەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرى بىر كىتاب قىلىنىپ نەشر قىلىنغان.

النعمان بن المنذر: (نوئمان ئىبنى مۇنزىر) (م 580_602). ھىرەدىكى لەخمىيىلار پادىشاھلىقىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋە ئەڭ مەشھۇر پادىشاھى.

نفطوية (إبراهيم): (نىفتەۋەيھ، ئىبراھىم) (ھ 244_323 / م 858_935). مەشھۇر

نيــــازي: (نىيـازى) (ھ 1026 ـ 1105 / م 1617 ـ 1694). تۈركىيـﻪدىكى مەشھۇر ئەھلـى تەرىقەت. يېتىلگەن ۋائىـز. ئۇ نەقـشىبەندىيە تەرىقـﻪتىگە ئەگەشـكەن بولـۇپ، نۇرغـۇن خانىقالارنى تەسىس قىلغان.

نيسابور: (نىيسابۇر). نىشاپۇر، ئىراننىـڭ شـەرقىي شـىمالىدىكى خۇراسـاننىڭ مەركـىزى شــەھىرى. ئـۇ ئوتتـۇرا ئەسـىرلەردە ئـىسلام مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ چوڭ مەركىزى ئىدى.

نِيْنَــــوَى: (نىنەۋىـــي). 1. ئىراقنىـــڭ شىمالىدىكى قەدىمكى ئاشۇرىيە شـەھىرى. 2. ئىراقنىـڭ شـىمالىدىكى بىـر رايـون. ئۇنىـڭ مەركـىزى مەۋسىل.

گرامماتىكا ئالىمى. سۈيۈلەبنىڭ شاگىرتى. ۋاسىت دېگەن جايدا تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان.

نفيسة (السيدة): (نەفىسە، سەييىدە) (ھ ?-208 / م ?-824). نەفىسە ئىلىم-مەرىپەت مۇھىتىدا يېتىلگەن بولۇپ، تەقۋادارلىقى بىلەن تونۇلغان. ھەدىسشۇناس ھەم تەپسىرشۇناس ئىدى. ئۇنىڭ ئىلىم سورۇنلىرىغا ئىمام شافىئىي ھازىر بولۇپ، تەلىملىرىنى ئاڭلىغان. مەككىدە تۇغۇلۇپ، قاھىرەدە ۋاپات بولغان. مىسىردىكى مەشھۇر قەبرىستانلىق نەفىسەنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان.

النقشبندي (بهاء الدين محمد): (نەقشبەندى، باھائۇددىن مۇھەممەد) (ھ ?-791 / م ?-1389). بۇخارالىق نامى مەشھۇر تەرىقەتچى. جۇڭگو، ھىندىستان، ئوتتۇرا ئاسىيا، تۈركىيىگە تارقالغان نەقشبەندىيە تەرىقىتىنىڭ بەرپا قىلغۇچىسى. ئۇنىڭ قەبرىسى بۇخارادا. ئۇنىڭ "الأوراد البهائية" «ئەلئەۋرادۇل بەھائىيە» (باھائىيە ۋىردلىرى)، "سلك الأنوار" «سىلكۇل ئەنۋار» (نۇرلار تالاسى) نامىلىق كىتابلىرى بار.

نهج البلاغة: (نەھجۇل بالاغەت). خوجىزادە رىزانىڭ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ سۆزلىرىدىن توپلىغان مەشھۇر كىتابى. ئۇنىڭغا ئىبنى ئەبۇلھەدىد، مەيسەم بەھرانى قاتارلىق نۇرغۇن كىشىلەر شەرھى يازغان

نوح: (نۇھ). نۇھ ئەلەيھىسسالام لامەكنىڭ ئوغلى بولۇپ، ئىنسانلارنىڭ بىرىنچى بوۋىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى شىس ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىندۇر. نۇھ ئەلەيھىسسالام بۇتپەرەس بىر قوۋمغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن. نۇھ ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمدە قىرىق ئۈچ ئورۇندا تىلغا ئېلىنىدۇ. نۇھ ئەلەيھىسسالام قوۋمى ئىچىدە 950 يىل تۇرۇپ ئۇلارنى ھەق دىنغا دەۋەت قىلغان. ئۇلار كۇفرىدا تېخىمۇ ئەزۋەيلىگەن. شۇنچە يىل ئىچىدە پەقەت سەكسەن نەپەر كىشىلا ئىمان ئېيتقان. نۇھ ئەلەيھىسسالام قوۋمىنىڭ ئىمان ئېيتىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەن ۋاقتىدا ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ، ئۇنى ئىمان ئېيتقان كىشىلەر بىلەن بىر كېمىگە چىقىشقا بۇيرۇغان. توپان بالاسى بىلەن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قوۋمى پۈتۈنلەي ھالاك قىلىنغان. يەر يۈزىدە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسىدىكىلەردىن باشقا بىرمۇ تىرىك جان قالمىغان. شۇڭا، نۇھ ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنىڭ ئىككىنچى بوۋىسى دېيىلىدۇ. نۇھ ئەلەيھىسسالام توپان بالاسىدىن كېيىن بىر مەزگىل ياشاپ ئاندىن ۋاپات بولغان.

النووي، يحيى بن شرف: (نەۋەۋىي، يەھيا ئىبنى شەرەف) (ھ ?-676 / م ?-1277). فىقھشۇناس، ھەدىسشۇناس. سۈرىيىدىكى ناۋا شەھىرىدىن. ئۇنىڭ "رياض الصالحين" «رىيازۇسسالىھىن» (ياخشىلار باغچىسى) نامىلىق ھەدىسلەر توپلىمى ۋە "تهذيب الأسماء واللغات" «تەھزىبۇل ئەسما ۋەللۇغات» (ئىسىم ۋە سۆز ياساش) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

النُّوَيْرِيُّ، شهاب الدين أحمد بن عبد الوهاب: (نۇۋەيرى، شىھابىددىن ئەھمەد ئىبنى ئابدۇلۋەھھاب) (ھ 677-733 / م 1278-1332). ئەدىب، مىسىر تارىخشۇناسى. ئۇنىڭ "نهاية الأرب في فنون الأدب" «نىھايەتۇل ئەرەب فى فۇنۇنىل ئەدەب» (ئەدەبىياتنىڭ تۈرلىرى توغرىسىدا) نامىلىق ئېنسىكلوپېدىيىسى بار.

ھ

ھَاجَرُ: (ھاجەر). ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى. مىسىرلىق. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇنى ۋە ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى مەككىدىكى تاقىر چۆللۈكتە قويۇپ كەتكەن. شۇ يەردىن زەمزەم سۈيى ئېتىلىپ چىققان.

ھَاروت: (ھارۇت). مارۇتنىڭ ھەمراھى. بابىل زېمىنىغا چۈشۈرۈلگەن ئىككى پەرىشتىنىڭ بىرى.

ھارون: (ھارۇن). ھارۇن ئەلەيھىسسالام ئىمراننىڭ ئوغلى بولۇپ، نەسەبى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا تۇتىشىدۇ. ئۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن ئۈچ يىل بۇرۇن تۇغۇلغان. ئاللاھ ھارۇننى قېرىندىشى مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە بەنى ئىسرائىل قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. ھارۇن ئەلەيھىسسالام پاساھەتلىك سۆزلەيتتى. ئۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىك دەۋىتىدە يېقىن ياردەمچىسى بولغان. ھارۇن ئەلەيھىسسالام بىر يۈز يىگىرمە ئىككى يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن ئون بىر ئاي بۇرۇن، يەنى بەنى ئىسرائىل قەۋمى پەلەستىن زېمىنىغا كىرىشتىن ئىلگىرى سىنا چۆلىدە ۋاپات بولغان.

ھَارُونُ الرَّشيدُ: (ھارۇن رەشىد، ھارۇن ئىبنى مۇھەممەد مەھدى) (ھ 149 ـ 194 / م 766 ـ 809). ئابباسىيلار سۇلالىسىنىڭ بەشىنچى خەلىپىسى. ئۆز تەۋەلىكلىرىنى دىن ۋە دۇنيالىق ئىشلاردا ناھايىتى ياخشى باشقۇرغاچقا، مەملىكىتى راسا گۈللەپ ياشنىغان. ئۇ تۇسقا يېقىن بىر جايدا ۋاپات بولغان.

ھاشم بن عبد مناف: (ھاشىم ئىبنى ئابدۇماناف) (م 500 ـ 524). قۇرەيشلەرنىڭ ئاقساقىلى. ھاجىلارنى زەمزەم بىلەن تەمىنلەشكە مەسئۇل ئىدى. يازلىق ۋە قىشلىق تىجارەت كارۋانلىرىنى تۇنجى بولۇپ مۇشۇ كىشى يولغا قويغانىدى. بۇ كارۋان تۇنجى قېتىمدا ھەبەشىستان ۋە يەمەنگە، ئىككىنچى قېتىم شامغا سەپەر قىلغان. بەنى ھاشىم قەبىلىسى ياكى ھاشىمىيۇنلار مۇشۇ كىشىگە نىسبەت بېرىلىدۇ.

ھَامَانُ: (ھامان). پىرئەۋننىڭ ۋەزىرى. ئۇنىڭ نامى «قۇرئان كەرىم»دە تىلغا ئېلىنغان.

ھانِي، ابن ھانِي: (ھانى، ئىبنى ھانى، مۇھەممەد ئەندەلۇسى) (ھ 326 ـ 363 / م 937 ـ 973). ئەندەلۇسلۇق مەشھۇر شائىر. مىسىرغا كېتىۋاتقاندا بەرقەدە ئۆلتۈرۈلگەن.

ھُبَلْ: (ھۇبەل). كەئبىدىكى بىر بۇت. مەككە فەتھى قىلىنغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى چېقىپ تاشلىغان.

هَرَاة: (هىرات). ئافغانىستاننىڭ غەربىي شىمالىدىكى شەھەر. بۇ جاي ئوتتۇرا ئەسىرلەردە ئىسلام مەدەنىيەت مەركىزى بولغان.

هَرِم بن سِنان: (ھەرمى ئىبنى سىنان) (ھ ?ـ60 / م ?ـ680). جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەب ئاقساقىلى. ئۇنىڭ سېخىيلىقى ئەرەبلەر ئارىسىدا تىللاردا داستان بولغان. شائىر زۇھەير ئۇنى كۆپ مەدھىيىلىگەن.

هشام بن عبد الملك: (ھىشام ئىبنى ئابدۇلمەلىك) (ھ 61ـ125 / م 690ـ743). ئۇمەۋىيلەر خەلىپىلىكىنىڭ ئونىنچى خەلىپىسى. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئىسلامىي رايونلار كېڭەيگەن. دۆلەت گۈللىنىپ، ئىقتىساد راۋاجلانغان.

هِشَام، ابن هشام، جمال الدين عبد الله بن يوسف: (ھىشام ئىبنى ھىشام جامالۇددىن ئابدۇللاھ ئىبنى يۇسۇف) (ھ 709ـ762 / م 1309ـ1360). گرامماتىكىشۇناس. قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "مغني اللبيب" «مۇغنىللەبىب»، "شذور الذهب" «شۇزۇرۇززەھەب» (ئالتۇن دانىچىلىرى)، "قطر الندى وبل الصدى" «قەترۇننەدا ۋەبلۇسسەدا» (شەبنەم تامچىسى)، "الإعراب عن قواعد الإعراب" «ئەلئىئراب ئەن قەۋائىدىل ئىئراب» (ئەرەب تىلى گرامماتىكا قائىدىلىرى ھەققىدە بايان) ناملىق كىتابلىرى بار.

الهلال: (ئەلھىلال). ئەرەب تىلىدا نەشر قىلىنىدىغان ئايلىق ژۇرنال. ئۇنى جۇرجى زەيدان (ھ ?ـ1310 / م ?ـ1892) تەسىس قىلغان بولۇپ، ھازىرغىچە نەشر قىلىنىپ كېلىۋاتىدۇ.

هَمْدَانُ: (ھەمدان). 1. يەمەندىكى قەھتان قەبىلىسى. 2. يەمەن جۇمھۇرىيىتىدىكى بىر شەھەر. 3. ئىراننىڭ غەربىي قىسمىدىكى بىر شەھەر.

الهِنْدِيُّ، المحيط الهندي: (ھىندى، مۇھىيتۇل ھىندى). ھىندى ئوكيان. بۇ ئوكيان ئافرىقا، جەنۇبىي ئاسىيا، ئوكيانىيە ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان. ھىندىستاندىن باشلاپ جەنۇبىي قۇتۇپقىچە تۇتىشىدۇ.

هود: (ھۇد). ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سامغا تۇتىشىدۇ. ھۇد ئەلەيھىسسالام قۇرئاندا يەتتە ئورۇندا تىلغا ئېلىنغان. قۇرئاندا مەخسۇس بىر سۈرە ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان. ئاللاھ ئۇنى ئاد قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. ئاد قەۋمى بۇتپەرەس بولۇپ، تۇرمۇشى باياشات، پاراۋان ئۆتكەن. ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا دەۋەت قىلغان. ئەمما، ئۇلار ئىمان ئېيتىشتىن باش تارتقان. ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى بىلەن ئۇلار قەھەتچىلىككە دۇچار قىلىنغان. ئاندىن يەتتە كېچە-كۈندۈز توختىماي چىققان بورانىدا ھالاك قىلىنغان. ھۇد ئەلەيھىسسالام ئاد قەبىلىسى ھالاك قىلىنغاندىن كېيىن ۋاپات بولغانغا قەدەر ھەزرەمەۋت زېمىنىدا تۇرغان. ۋاپات بولغاندا ھەزرەمەۋتنىڭ شەرقىگە دەپنە قىلىنغان.

الهَيْثَم، ابن الهيثم، أبو علي الحسن: (ھەيسەم، ئىبنى ھەيسەم، ئەبۇ ئەلى ھەسەن) (ھ 354ـ431 / م 965ـ1039). ماتېماتىكىشۇناس. فىزىكىشۇناس، ئاسترونوم ۋە ئوپتىكىشۇناس. "علم المناظر" «ئىلمۇل مەنازىر»، "مقالة في الضوء" (نۇر ئىلمى) ناملىق ئەسەرلەر ئۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىدىندۇر.

الهيثمي (نور الدين علسي) : (ھەيسەمى، نۇرۇددىن ئەلى) (ھ ؟ ـ 807 / م ؟ ـ 1405). مۇھەددىس. قاھىرەدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "موارد الظمآن" «مەۋارىدۇززەمئان» (تەشنالار بۇلىقى)، "مجمع الزوائد ومنبع الفوائد" «مەجمەئۇززەۋائىد ۋە مەنبەئۇل فەۋائىد» (پايدىلار مەنبەسى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

هَيكَل، محمد حسين: (ھەيكەل، مۇھەممەد ھۈسەين) (ھ 1306 ـ 1376 / م 1888 ـ 1956). مىسىرلىق سىياسىيون، ئەدىب. ئۇنىڭ "حياة محمد" «ھەياتۇ مۇھەممەد» (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى)، "ثورة الأدب" «سەۋرەتۇل ئەدەب» (ئەدەبىيات ئىنقىلابى) ناملىق ئەسەرلىرى بار. ئۇنىڭ ھىجرىيە 1332 ـ يىلى (مىلادىيە 1914 ـ يىلى) يازغان "زينب" «زەينەب» ناملىق رومانى ئەرەب رومانچىلىقىنىڭ باشلىنىشى بوپقالغان. نۇرغۇن قېتىم مائارىپ مىنىستىرلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن، شۇنداقلا پارلامېنت باشلىقى ۋە ئەركىن دېموكراتلار پارتىيىسىنىڭ رەئىسى بولغان.

و

الوأواء الدمشقي: أبو الفرج محمد بن أحمد (ۋەئۋەئۇد دەمەشقى، ئەبۇلفەرەج مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد) (ھ ؟-385 / م ؟-995). شائىر، دەمەشقتە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمى بار.

الواحدي (أبو الحسن علي): (ۋاھىدى، ئەبۇلھەسەن ئەلى) (ھ ؟-468 / م ؟-1076). نىيشاپۇرلۇق مۇپەسسىر ۋە تىلشۇناس. ئۇنىڭ "الوجيز" «ئەلۋەجىز» (قۇرئاننىڭ قىسقىچە تەپسىرى)، "شرح ديوان المتنبي" «شەرھى دىۋانىل مۇتەنەببى» (مۇتەنەببى شېئىرلار توپلىمىغا شەرھ) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

وادي القرى: (ۋادىل قۇرا). ھىجاز زېمىنىدىكى ئەلا بىلەن مەدىنە ئارىسىغا جايلاشقان ئويمانلىق. بۇ يەردە ھىجرى ۋە بەنى سەمۇد قوۋملىرىنىڭ خارابىلىقى بار.

واسِطُ: (ۋاسىت). ئىراقنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى تارىخىي شەھەر. ئۇنى ھەججاج ئىبنى يۇسۇف سەقەفى ھىجرىيە 83-يىلى (م 702) بىنا قىلغان.

واصل بن عطاء: (ۋاسىل ئىبنى ئەتا، ئەبۇ ھۇزەيفە) (ھ ؟-131 / م ؟-748). مۇئتەزىلە پىكىر ئېقىمىدىكى پەيلاسوپ. مەدىنىدە تۇغۇلۇپ، بەسرەدە ئولتۇراقلاشقان. ئۇنىڭ "معاني القرآن" «مەئانىل قۇرئان» (قۇرئان مەنىلىرى)، "المنزلة بين المنزلتين" «ئەلمەنزىلەتۇ بەينەلمەنزىلەتەين» (ئىككى مەنزىل ئارىسىدىكى مەنزىل)، "الخطب في التوحيد والعدل" «ئەلخۇتەب فىتتەۋھىد ۋەلئەدل» (تەۋھىد ۋە ئادالەت توغرىسىدىكى نۇتۇقلار) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

الوافي بالوفيات: (ۋافىي بىلۋەفىيات) (ھ ؟-765 / م ؟-1363). سالاھۇددىن سەفدى تۈزگەن تەرجىمىھال لۇغىتى. ئۇنىڭغا ئون تۆت مىڭ ئەتراپىدا نام-ئىسىم كىرگۈزۈلگەن.

الوَاقِدِيُّ، محمد بن عمر: (ۋاقىدى، مۇھەممەد ئىبنى ئۇمەر) (ھ 130-207 / م 747-822). تارىخشۇناس. مەدىنىدە تۇغۇلۇپ، باغدادتا ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "المغازي" «ئەلمەغازى» (غازاتلار)، "فتوح الشام" «فۇتۇھۇ شام» (شامنىڭ فەتھى قىلىنىشى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

والبَةُ بن الحُباب: (ۋالىبەتۇ ئىبنى ھۇباب) (ھ ؟-170 / م ؟-786). كۇفىدە تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. شائىر ئەبۇ نۇۋاسنىڭ ئۇستازى. لىرىك شائىر. چىپچەنلىكى ۋە تەلۋىلىكى بىلەن مەشھۇر بولغان.

الوَرْدِيُّ، ابن الوردي: (ۋەردى، ئىبنى ۋەردى، زەينۇددىن ئىبنى مۇزەففەر) (ھ 689-749 / م 1290-1348). سۇرىيىلىك شائىر، تارىخشۇناس، ئەدىب. ئۇنىڭ ئىبنى ۋەردى تارىخى دەپ تونۇلغان "تتمة المختصر في تاريخ أخبار البشر" «تەتىممەتۇل مۇختەسەر فى

تارىخى ئەخبارىل بەشەر» (ئىنسانلارنىڭ قىسقىچە تارىخى) ناملىق ئەسىرى بار.

وَرَقَةُ بن نَوفَل بن أسد: (ۋەرەقەتۇ ئىبنى نەۋفەل، ئىبنى ئەسەد) (م ؟ـ 611). جاھىلىيەت دەۋرىدىكى مەشھۇر دانىشمەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى خەدىچە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر بولىدىغانلىقىدىن ئالدىن بىشارەت بەرگەن.

الوزير، ابن الوزير، محمد بن إبراهيم، أبو عبد الله عز الدين: (ۋەزىر، ئىبنى ۋەزىر، مۇھەممەد ئىبنى ئىبراھىم، ئەبۇ ئابدۇللاھ ئىززۇددىن) (ھ ؟ـ 840 / م ؟ـ 1436). يەمەنلىك كالامشۇناس ۋە فىقھشۇناس. زەيدىيە مەزھىپىدە. ئۇنىڭ "إيثار الحق على الخلق" «ئىيسارۇل ھەق ئەلەل خەلق» ناملىق ئەسىرى بار.

الوَشَّاء، محمد بن أحمد، أبو الطيب: (ۋەششائ، مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد، ئەبۇ تەييىب) (ھ ؟ـ 325 / م ؟ـ 937). باغدادلىق شائىر ھەم تىلشۇناس ئەدىب. ئۇنىڭ "المُوَشَّى في الظرف والظرفاء" «ئەلمۇۋەششا فى زەرفى ۋە زۇرەفا» ۋە "زهر الرياض" «زەھرۇرىياز» ناملىق ئەسىرى بار.

الوطواط (رشيد الدين) : (ۋەتۋات، رەشىيدۇددىن) (ھ ؟ـ 572 / م ؟ـ 1177). ئىرانلىق شائىر، ئەدىب. ئۇ پارس ۋە ئەرەب تىلىدا شېئىر يازغان. ئۇنىڭ "مجموعة رسائل" «مەجمۇئەتۇ رەسائىل» (ماقالىلەر توپلىمى) ناملىق ئەسىرى بار.

وَفَيَاتُ الأَعْيَانِ وأنباء أبناء الزمان: (ۋەفياتۇل ئەئيان ۋە ئەنبائۇ ئەبنائۇززامان). ئىبنى خەللىكان تۈزگەن تەرجىمھال كىتاب. ئۇ بۇ كىتابتا يەتتە يۈز قىرىق ئالتە مەشھۇر كىشىنىڭ تەرجىمھالىدىن ئۇچۇر بەرگەن.

الوَقَائِعُ المِصريَّة: (ۋەقائىئۇلمىسرىيە). ئەرەبلەردە ئەڭ تۇنجى بولۇپ نەشر قىلىنغان گېزىت. ئۇنى ھىجرىيە 1244 (م 1828)ـ يىلى مۇھەممەد ئىبنى ئەلى تەسىس قىلغان. بۇ گېزىتنىڭ باش مۇھەررىرلىك ۋەزىپىسىنى رىفائە تەھتاۋىي، ھەسەن ئەتتار، ئەھمەد پارىس شىدياق ۋە مۇھەممەد ئابدۇلار ئۆتىگەن. بۇ گېزىت تا ھازىرغىچە رەسمىي يۇسۇندا نەشر قىلىنىپ كەلمەكتە.

وكيع بن الجراح أبو سفيان الكوفي: (ۋەكىيئ ئىبنى جەرراھ). ئىمام ئەزەمنىڭ شاگىرتى، ئۇ مۇھەددىس ئىمام ئەبۇ يۇسۇف، ئىمام زۇفەرلەردىن ھەدىس ئۆگەنگەن. ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك، يەھيا ئىبنى ئەكسەم، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل، يەھيا ئىبنى مەئىنلار بۇ زاتتىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. بۇ زات تەبئىي تابىئىنلارنىڭ چوڭلىرىدىن ئىدى.

الوليد بن عبد الملك: (ۋەلىد ئىبنى ئابدۇلمەلىك) (ھ 48ـ 96 / م 668ـ 715). دەمەشقتىكى ئۇمەۋىيلار سۇلالىسىنىڭ ئالتىنچى خەلىپىسى. ئۇنىڭ دەۋرىدە دۆلەت زېمىنى كېڭەيگەن. دەمەشقتىكى ئۇمەۋىي جامەسىنى مۇشۇ كىشى بىنا قىلدۇرغان.

وهب بن منبه: (ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھ) (ھ ؟ـ 114 / م ؟ـ 732). تابىئىنلاردىن بولغان تارىخشۇناس. ئۇ بۇرۇنقى كىشىلەر ۋە پەيغەمبەرلەر ھەققىدىكى مەلۇماتنى ئارقىلىق داڭق چىقارغان. ئۇ يەمەننىڭ سەنئادا تۇغۇلۇپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ "التيجان في ملوك حمير" «تىيجان فى مۇلۇكى ھىمىيەر» (ھىمىيەر پادىشاھلىرى توغرىسىدا) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

ي

اليازجي، إبراهيم بن ناصيف: (يازجى، ئىبراهىم ئىبنى ناسىف) (ھ 1264 ـ 1324 / م 1847 ـ 1906). لىۋانلىق. ئۇ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن ئەدىب ۋە مۇتەپەككۇر، تىلشۇناس، ژۇرنالىست. ئۇنىڭ "نجعة الرائد و شرعة الوارد في المترادف و المتوارد" «نەجئەتۇررائىد ۋە شىرئەتۇل ۋارىد فىل مۇتەرادىپ ۋەلمۇتەۋارىد» (مەنىداش سۆزلەر لۇغىتى) قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

أليازجي الشيخ ناصف بن عبدالله: (يازجى، شەيخ ناسىف ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 1215 ـ 1288 / م 1800 ـ 1871). ئۇ لىۋاننىڭ كۇفرى شىما دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. تىلشۇناس، شائىر. ئۇنىڭ گرامماتىكا ھەققىدە يازغان "طوق الحمامة" «تەۋقۇل ھەمامە»، "مجمع البحرين" «مەجمەئۇل بەھرەيىن» ناملىق لۇغەت كىتابى، "العرف الطيب في شرح ديوان أبي الطيب" «ئەلئۇرفۇتتەييىب فى شەرھى دىۋانى ئەبى تەييىب» (مۇتەنەببىي دىۋانىنىڭ شەرھى) ناملىق ئەسەرلىرى بار.

يَاقُوتُ الحَمَوِيُّ، ياقوت بن عبد الله: (ياقۇت ھەمەۋىي، ياقۇت ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 583 ـ 627 / م 1178 ـ 1229). رۇملۇق. جۇغراپىيە ئالىمى، تارىخشۇناس. ئۇنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ئەسەرلىرىدىن "معجم البلدان" «مۇئجەمۇل بۇلدان» (جۇغراپىيە ئېنسىكلوپېدىيىسى)، "معجم الأدباء" «مۇئجەمۇل ئۇدەبا» (ئەدىبلەر تەرجىمىھالى) نامىدا تونۇلغان "إرشاد الأريب إلى معرفة الأديب" «ئىرشادۇل ئەرىب ئىلا مەئرىفەتىل ئەدىب» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

يتيمة الدّهر: (يەتىمەتۇددەھرى). ئەبۇ مەنسۇر سەئالىبى تۈزگەن تەرجىمىھال كىتاب. ئۇنىڭدا ھىجرىيە بەشىنچى ئەسىردە ئۆتكەن شائىرلارنىڭ تەرجىمىھالى ۋە ئۇلارنىڭ شېئىرلىرى بېرىلگەن.

يثرب: (يەسرىب). مەدىنىنىڭ ھىجرەت (مىلادىيە 622 ـ يىلى) دىن بۇرۇنقى ئاتىلىشى.

يحي بن أكثم: (يەھيا ئىبنى ئەكسەم) (ھ ؟ ـ 242 / م ؟ ـ 857). چوڭ فەقىھ. خۇراساننىڭ مەرۋى دېگەن يېرىدە تۇغۇلغان. مەئمۇننىڭ دەۋرىدە باغدادتا قازىكالانلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن. مۇتىۋەككىل ئۇنى قازىلىقتىن قالدۇرغان.

يحي بن أكثم القاضي: (يەھيا ئىبنى ئەكسەمۇل قازى). مەشھۇر ئالىم. ئىمام بۇخارى، تىرمىزىلەر بۇ زاتتىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان. بۇ زات يىگىرمە يېشىدىلا بەسرەنىڭ قازىسى بولغان. بەسرە ئاھالىسى ئۇنىڭدىن: «قازى ئاخۇنۇمنىڭ يېشى قانچىلەردە باردۇ؟» دەپ سورىغاندا، ئۇلارنىڭ ئۆزىنى كىچىك چاغلاۋاتقىنىنى پەملەپ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەمەنگە قازى قىلىپ تەيىنلىگەن مۇئاز ئىبنى جەبەلدىن چوڭمەن» دېگەن.

يحي بن زكريا كوفي: (يەھيا ئىبنى زەكەرىيا كوفى) (ھ 737ـ798 / م 119ـ182). كوفىلىق ئالىم. مەدائىندا ۋاپات بولغان. تەھاۋىينىڭ ئېيتىشىچە، ئىمام ئەزەم (ئەبۇ ھەنىفە) نىڭ قىرىق نەپەر شاگىرتى كىتاب يازغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئىمام ئەبۇ يۇسۇف، ئىمام مۇھەممەد، ئىمام زۇفەر، داۋۇد تائىي، ئەسەد ئىبنى ئەمىر، يۇسۇف ئىبنى خالىد ۋە يەھيا ئىبنى زەكەرىيالار ئالدىنقى قاتاردىكى ئون كىشىنىڭ ئىچىدە تۇرىدۇ.

يحي بن يعمر الوشقي الأوداني (أبو سليمان): (يەھيا ئىبنى يەئمەرىل ۋەشەقىل ئەۋدانى، ئەبۇ سۇلەيمان) (ھ ?ـ129 / م ?ـ746). بۇ زاتنىڭ بىرىنچى بولۇپ چېكىت قويۇپ چىققان قۇرئان كەرىم نۇسخىسى ئالىم ئىبنى سىيرىيىننىڭ يېنىدا ساقلانغان. تابىئىنلاردىن بولۇپ، خۇراساندا يەزىد ئىبنىل مۇھەللەبكە كاتىپ بولغان. قۇتەيبە ئىبنى مۇسلىم تەرىپىدىن رەي شەھىرىگە قازىلىققا تەيىنلەنگەن.

يزيدُ بن مُعاوِيَة: (يەزىد ئىبنى مۇئاۋىيە) (ھ 25ـ64 / م 645ـ683). شامدىكى ئۇمەۋىيلار سۇلالىسىنىڭ ئىككىنچى خەلىپىسى. قۇستەنتىنىيە فەتھىسىگە قوماندانلىق قىلغان. ئۇنىڭ دەۋرىدە شىمالىي ئافرىقىنى فەتھى قىلىش ھەرىكىتى جانلانغان. ھىجرىيە 61ـ يىلى (مىلادىيە 680ـيىلى) ئۇنىڭ ئادەملىرى ھۈسەيىن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن.

يَعْرُبُ بن قَحْطَان: (يەئرەب ئىبنى قەھتان). يەمەندىكى ھىميەر پادىشاھلىرىنىڭ بوۋىسى. ئۇ ئەرەب تىلىدا سۆزلىگەن كىشىنىڭ تۇنجىسى دېيىلىدۇ.

يَعقوب: (يەئقۇب). يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىندۇر. تەۋراتتا يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل دەپ ئاتالغان. بۇ ئىبرانچە سۆز بولۇپ، ئاللاھنىڭ بەندىسى دېگەن مەنىدە. تارىخچىلارنىڭ ئېيتىشىچە، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام پەلەستىندە تۇغۇلغان. بىر قېتىم يەئقۇب ئەلەيھىسسالام چۈشىدە پەرىشتىلەرنىڭ ئاسمانغا چىقىپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى، ھەمدە ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا: «مەن ساڭا بەرىكەت ئاتا قىلىمەن، نەسلىڭنى كۆپەيتىمەن، بۇ زېمىننى ساڭا ۋە سەندىن كېيىنكى ئەۋلادلىرىڭغا بېرىمەن» دەۋاتقانلىقىنى كۆردى. بۇ خۇش بېشارەت چۈشتىن كېيىن ئۇ ئاللاھ ئۈچۈن بىر ئىبادەتخانا سېلىشنى ئۆستىگە ئالدى. بۇ جاي بەيتۇللاھ دەپ ئاتالدى. مانا بۇ يەئقۇب ئەلەيھىسسالام بىنا قىلغان بەيتۇلمۇقەددەستۇر. يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئون ئىككى ئوغلى بولۇپ، بەنى ئىسرائىل قوۋمىنىڭ ئون ئىككى قەبىلىسى مۇشۇ ئوغۇللاردىن كېلىپ چىققان. يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئوغلى يۇسۇف ئەلەيھىسسالام بىلەن جەم بولغاندىن كېيىن، مىسىردا بىر يۈز قىرىق يەتتە يېشىدا ۋاپات بولغان. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ئاتىسىنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە ئۇنى پەلەستىنگە ئېلىپ بېرىپ ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا دەپنە قىلغان.

اليعقوبي، أحمد بن واضح: (يەئقۇبى، ئەھمەد ئىبنى ۋازىھ) (ھ ?ـ284 / م ?ـ897). باغدادلىق تارىخشۇناس، جۇغراپىيە ئالىمى، ئېكسپېدىتسىيىچى. ئۇنىڭ "تاريخ اليعقوبي" «تارىيخۇل يەئقۇبىي»، "كتاب البلدان" «كىتابۇل بۇلدان» ناملىق ئەسەرلىرى بار.

يعيش، ابن يعيش، أبو البقاء يعيش بن علي:

(يەئىش، ئىبنى يەئىش، ئەبۇ بەقا، يەئىش ئىبنــــى ئەلـــى) (ھ 557 ـ 652 / م 1161 ـ 1254). ھەلەبلىك گرامماتىكشۇناس. ئۇنىڭ زەمەخشەرىينىڭ كىتابىغا يازغان "شرح المفصل" «شەرھى مۇفەسسەل» ۋە ئىبنى جۇنەينىڭ كىتابىغا يازغان "شــرح التــصريف الملــوكي" «شــەرھى تەســرىفىل مۇلــۇكى» نــاملىق ئەسەرلىرى بار.

يَكَنْ، وَلِيُّ الدّين: (يەكەن، ۋەلىيۇددىن) (ھ 1290 ـ 1340 / م 1873 ـ 1921). مىسىرلىق ئەدىب. تۈرك مىللىتىدىن. يېڭى دەۋر ئەرەب ئەدەبىياتى تۆھپىكارى. ئۇ «ئىستىقامەت» گېزىتىنى تەسىس قىلغان. بىر توپلىمى ۋە نۇرغۇن كىتابلىرى بار.

يَهُودِيَّـــةٌ، اليهوديـــة: (يەھـۇدىيەت، ئەلىيەھۇدىيەت). يەھۇدى دىنى. بۇ دىن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق ئىبرانىيلار ئارىسىدا تارقالغان.

يُوسُفُ: (يۇسۇف). يۇسۇف ئەلەيھىسسالام يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى. نەسەبى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا تۇتىشىدۇ. يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى قۇرئان كەرىمدە يىگىرمە ئالتە ئورۇندا تىلغا ئېلىنغان. يۇسۇف ئەلەيھىســـــسالام بەنــــى ئىـــــسرائىل پەيغەمبەرلىرىنىڭ مەشھۇرلىرىدىندۇر. ئۇ يۇسۇف سىددىق (راستچىل يۇسۇف) دەپ تەرىپلەنگەن. قۇرئاندا مەخسۇس بىر سۈرە ئۇنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان. ئۇنىڭدا يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ كىچىكىدە كۆرگەن چۈشى، قېرىنداشلىرىنىڭ ھەسەتخورلۇقتىن ئۇنىڭغا سۇيىقەســـت قىلغـــانلىقى، مىـــسىردىكى رىيازەتلىـــك كەچمىـــشلىرى، پادىـــشاھنىڭ كـــۆرگەن چۈشـــىگە تـــوغرا تەبىـــر بېرىـــپ، زىندانـــدىن قۇتۇلـــۇپ، دۆلەت ئىـــشلىرىنى باشقۇرۇشقا تەيىنلىنىشى، كىچىكىدە كۆرگەن چۈشىنىڭ راستقا ئايلىنىپ كاتتا ئورۇنغا ئىگە بولغانلىقى قاتارلىق ئەھۋاللار بايان قىلىنغان. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام بىر يۈز ئون يىل ئۆمۈر كـۆرگەن. ئـۇ مىـسىردا ھـاكىمىيەت بېـشىدا تـۇرۇپ ۋاپـات بولغـان ۋە مىـسىرغا دەپـنە قىلىنغـان. ئىشەنچلىك رىۋايەتكە قارىغانـدا، مۇسـا ئەلەيھىسـسالامنىڭ دەۋرىـدە يۇسـۇف ئەلەيھىســـــسالامنىڭ جەســـتى مىـــسىردىن يۆتكىلىپ، نابۇلۇسقا دەپنە قىلىنغان.

يُوسُــفُ بــن تَاشــفِين: (يۇسۇف ئىبنى تاشــفىن) (ھ 410 ـ 500 / م 1019 ـ 1106). مورابىتىين شاھلىرىنىڭ ئەڭ چوڭى. ماراكەش شـەھىرىنى بىنـا قىلغـان. زەللاقەت ئۇرۇشـىدا ئىسپان پادىشاھى ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان.

يوسف بن قزار محمد بن عبدالله: (يۇسۇف ئىبنى قەززار مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ) (ھ 581 ـ 654 / م 1186 ـ 1256). ھـــــاپىز ئەبـۇلفەرەج ئىبنـــى جەۋزىنىـــڭ نەۋرىـــسى. فەقىـــھ، تارىخـــشۇناس ئـــالىم. كـــۆپلىگەن ئەسـەرلەرنى يازغـان. "شــرح جــامع الكبيــر" «شەرھى جـامىئۇل كەبىـر»، "إيثار الإنـصاف" «ئىيسارۇل ئىنساق» يىگىرمە توققۇز جىلدلىق قۇرئـــــان تەپـــــسىرى، رەســــۇلۇللاھنىڭ تەرجىمھـالى ھەققىـدە "منتـــهى الـــصواب" «مۇنتەھەســـسەۋاب»، ھەدىـــسكە ئائىـــت "اللوامـــع" «ئەللەۋامىئ»، قىرىـق جىلـدلىق تـارىخ "مرآة الزمان" «مىرئاتۇززامـان» (زامـان ئەينىكى) ناملىق كىتابلارنى يازغان.

يُـــــــونُس: (يۇنـــۇس). يۇنـــۇس ئەلەيھىســــــسالامنىڭ نەســــەبى يەئقـــۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى بۇنيامىنغا تۇتىشىدۇ. ئۇنىڭ ئىسمى قۇرئان كەرىمدە تـۆت ئورۇنـدا تىلغا ئېلىنغان. ئاللاھتائالا ئۇنى ئىراقتىكى

نىنەۋەي دېگەن جايغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن. نىنەۋەي ئاھالىسى بۇتپەرەس بولۇپ، يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلمىغان. بۇنىڭدىن ئۈمىدسىزلەنگەن يۇنۇس ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ رۇخسىتىسىز يۇرتنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەن. ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن يۇنۇس ئەلەيھىسسالام چىققان كېمە قاتتىق دولقۇنغا دۇچ كېلىپ، كېمىدىن ئادەم تاشلاش چېكى يۇنۇس ئەلەيھىسسالامغا چىققان ۋە دېڭىزغا تاشلانغاندا چوڭ بىر بېلىق يۇتۇۋەتكەن. ئۇ بېلىقنىڭ قارنىدا تۇرۇپ، ئۆز خاتالىقلىرىغا پۇشايمان قىلىپ، تەۋبە ئىستىغپار ئېيتقان. ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن بېلىق يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنى قىرغاققا ئاتقان. يۇنۇس ئەلەيھىسسالام قىلغانلىرىغا تەۋبە قىلىپ، نىنەۋەي ئاھالىسىگە قايتىپ كېلىپ، قايتىدىن ئەمرىمەرۇپنى باشلىغان.

يُونُس بن حبيب الضبي: (يۇنۇس ئىبنى ھەبىب زەببى) (ھ 92ـ182 / م 710ـ798). بەسرەلىك تۇنجى ئەۋلاد گراماتىكشۇناس ۋە شۇ پەننىڭ بايراقدارى. ئۇنىڭ "القياس في النحو" «ئەلقىياس فىننەھۋى» (گراماتىكا ھەققىدە پەرەز)، "معاني القرآن" «مەئانىل قۇرئان» (قۇرئاننىڭ مەنىلىرى) ناملىق ئەسەرلىرى بار

ملحقات

(قوشۇمچە)

لۇغەتتە مىسال ئۈچۈن بېرىلگەن شېئىرىي مىسرالارنىڭ تولۇق تېكىستلىرى

الدر المنضد من قصائد الوالد والولد

آثرت أن أقدم هذه المجموعة الشعرية بين يدي القراء ليروا كيف اجتمع للوالد والولد عناصر الجدة والابتداع في الأدب العربي في بيئة غير عربية فمن الأسف أن يد الضياع قد عبثت بقدر غير يسير من القصائد فبقيت ما تضم المجموعة من قصائد الوالد والولد فسميتها: **"الدر المنضد من قصائد الوالد والولد"**

قصائد الوالد [1]

[1] هو الأستاذ العلامة الشيخ الحاج صالح داملام من مواليد كاشغر عام 1313 هـــ 1895 م. تتلمذ على كبار العلماء في عصره في مصره فصار عالما ضليعا متفننا في الفضائل العلميـــة إذ أثـــير موضوع علمي ديني جرى كالسيل, أن ثقافته الواسعة العميقة كانت نتيجة لتتلمذه على أســاتذة أجلاء اشتهر منذ نشأ بعلو الهمة وصدق العزيمة كان له منهج مبتكر في تعليم العلوم العربية يؤمهـــا طلبة العلم من الأطراف كما كان له مترلة علمية عالية وشهرة واسعة في البلاد. أحبه علماء العصر وأقروا له بالفضل فاجتمعوا على توليته القضاء فعين قاضي القضاة سنة 1946 م فنهض به خـــير نهوض فكان مثال التراهة والاستقامة في قضائه فكان له اتجاها ساميا في تزكيـــة النفـــس وتهذيـــب الأخلاق مثابرا على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر. كان حافظا للقرآن الكريم مجـــودا لحروفـــه كثير التلاوة له توفي إلى رحمة الله تعالى سنة 1377 هـــ 1957م.

من مؤلفاته:

1. "تراجم رجال الحديث"
2. "الخطب المنبرية"
3. "منهاج التعليم"
4. "عقد المرجان في نظم العنوان"
5. "عنوان الصرف"
6. "تجويد القرآن"

قصيدة مشتملة على مدح تأسيس الجمعية الإسلامية في الصين أنشدها الأستاذ الأديب الحاج صالح داملام حين اشترك في مجلس التأسيس

بشرى لنا

بـــشرى لنـــا أســـست جمعيـــة كـــبرت — جمعيـــة الـــدين يعـــني ديـــن إســـلام

نجيـــب دعوتهـــا طـــرا بتكرمـــة — ونفتـــديها بـــأرواح وأجـــسام

لهـــا محاســـن غـــر جـــل موقعهـــا — وسرنـــا شرفـــا تـــشكيلها الـــسامي

أعـــضائها انتخبـــت مـــن معـــشر غـــرر — أفاضـــل علـــماء العـــصر أعـــلام

أكـــرم بجمعيـــة ميمونـــة شرفـــت — جلـــت مناقبهـــا عـــن زبـــر[1] أقـــلام

عـــم الـــورى صـــيت ذكريهـــا فأطربهـــم — وألهـــم الطيـــب فيهـــم أي إلهـــام

فمـــن نتائجهـــا دار العلـــوم لهـــا — شـــأن كبـــير ســـيبدو بعـــد أعـــوام

لهـــا تلاميـــذ ربتهـــا بتربيـــة — دينيـــة ذات حـــدس[2] طـــول أيـــام

جمعيـــة لم تـــشكل قبـــل ذالـــك في — بلادنـــا يـــا لهـــا مـــن فـــضل انعـــام

ونحـــن نأمـــل في إجـــراء عنعنـــة ال — إســـلام إســـعادها مـــع ســـعيها النامـــي

نرجـــو قيـــادة أحـــزاب لهـــا أبـــدا — مـــن لطـــف رب الـــورى للغيـــب عـــلام

وتلـــك جمعيـــة الإســـلام طيبـــة — جليلـــة ذات تـــشريف و إكـــرام

أنـــشدت نظـــما أهنيهـــا أخـــا عجـــل — يـــا أهـــل فـــضل أقيلـــوا بعـــض إبهـــام

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇلغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنى تەسىس قىلىشقا تەييارلىق كۆرۈش ھەيئىتىگە ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمۇ قاتناشقانىدى. رەسمىي ئېچىلىش مۇراسىمىدا داموللا ھاجىم يۇقىرىقى شېئىرنى يېزىپ ئوقۇپ، يىغىن قاتناشقۇچىلىرىنىڭ بىردەك ئالقىشىغا ئېرىشتى.

داموللا ھاجىم بۇ شېئىردا، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇلۇپ، ھەممىنى خۇشاللىققا چۆمدۈرگەنلىكى، ئىسلام جەمئىيىتى ئەزالىرىنىڭ ئىلىمزدىكى داڭدار ئۆلىمالاردىن تەركىب تاپقانلىقى، ئۇلارنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرىنىڭ كەڭلىكى، جەمئىيەتنىڭ چاقىرىقىغا بىردەك ئاۋاز قوشۇپ، كۆز ئالدىمىزدىكى ۋەزىپىلەرنى جان-دىلىمىز بىلەن ئورۇنلاشنىڭ زۆرۈرلۈكى، ئىسلام

[1] زبر: كتابة

[2] حدس: الفراسة

جەمئىيىتىنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىسلام ئىنستىتۇتى قۇرۇلۇپ، ۋەتەنپەرۋەر دىنىي ئىزباسارلارنى يېتىشتۈرۈشنىڭ كاپالەتكە ئىگە قىلىنغانلىقى قاتارلىقلار ئۈستىدە توختالغان.

قال الأستاذ الأديب مؤرخا في بناء الجامع الكبير الكائن بآرتوج من مضافات بلدة كاشغر

الجامع الميمون

لك الحمد يا ذا العرش خالق أكوان — على مافرغنا عنه من شيد بنيان

حمى طاعة لله بقعة قريبة — منارة اسلام وعلم وعرفان

مصلى سبى لما تبدى نهى الورى — برفعة حيطان وزينة ميدان

محل تجلى الله بالفيض والهدى — مقام يؤدي فيه أفضل أركان

أنيق[1] بديع حاز كل محاسن — وليس له في سبق ما حازه ثاني

هو الجامع الميمون[2] اسس محكما — رفيعا على تقوى الإله ورضوان

حكى جنة خضراء ذات نضارة[3] — اريجتها[4] فاحت كمسك وريحان

فلا غرو لو آرتوج خير أماكن — به في القرى كانت وابهج أوطان

عفا الله عمن انفقوا لبنائه — عقائل[5] أموال وأطيب أثمان

وأرضاهم بالفوز طرا بجنة — وأكرمهم فيها بحور وغلمان

فهم أنفقوا مما تحبون قاصدى — مبرة إحسان وفضل وغفران

وسنوا بهذا سنة ذات بهجة — ففازوا من الباري بأضعاف إحسان

بنى الله بيتا في الجنان منورا — لمن كان يبني مسجدا غير منان

الا فاتقوا ثم اتقوا في صلاتكم — إلهكم يا أهل يمن وإيمان

وكونوا إليه تائبين فإنه — يتوب عليكم إن بليتم بعصيان

وإن تسمعوا صوت الأذان فسارعوا — فلا جاز تاخير لسامع إعلان

وراعوا مواقيت الصلاة وحافظوا — عليها بإسباغ الوضوء وإتقان

---

[1] أنيق: حسن، معجب

[2] الميمون: المبارك

[3] نضارة: حسن، جمال

[4] أريجة: الريح الطيبة

[5] عقائل: أكرم

وكونوا مع الباري بها حاضري النهى … فلم يك في قلب امرأ قط قلبان

إذا مادخلتم فاركعوا ركعتين إذ … تحية بيت الله عالية الشان

ألا فادخلوه خائفين وجانبوا … هراء[1] وإغفاء[2] وغفلة اذهان

وسووا صفوفا إذ غدت فرجة بها … كما قال خير الرسل مدخل شيطان

خذوا زينة منكم لديه وزينوا … بأصواتكم تالين آيات قرآن

تعالوا سراعا ثم صلوا جماعة … تؤدونها في الوقت من غير نسيان

فأوجبها بعض علينا وإنها … مؤكدة في مذهب الحبر نعمان

يخالفها أهل النفاق ذووالشقا … قلوبهم رانت[3] بإثم وعدوان

إقامتها في البيت فذا بدونها … لينقص قدراً أجرها أي نقصان

عليكم بتقوى الله يا قوم واذكروا … كثيرا وأنتم فيه أكرم ضيفان

فخير الورى من كان رطبا لسانه … بذكر إله غافر الذنب رحمان

ولما أشادوه وراق روائه[4] … وتم بشكل ضاء كالبدر نوراني

لعام فراغ الشغل أنشد صالح … لقد تم بيت الرب أجزل بنيان

1373هـ

بۇ، ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ 1953- يىلى ئاتۇش شەھىرىگە سېلىنغان چوڭ جامەگە ئاتاپ يازغان قەسىدىسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

قەسىدىدە جامەنىڭ ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈشى، كۆركەم قۇرۇلۇشى، ئېگىز مۇنارلىرى، كەڭ سەيناسى، مەزمۇت تۈۋرۈكلىرى تەسۋىرلەنگەن. داموللا ھاجىم: «جامەنىڭ كاتتىلىقىدا يەنە بىر ئوخشىشىنى تاپقىلى بولمايدۇ، مۇشۇ ھەيۋەتلىك جامە بىلەن يۇرتلار ئارىسىدا ئاتۇشنىڭ شۆھرىتى نامايان بولدى» دېيىش ئارقىلىق جامەنىڭ يىراق-يېقىنلاردىكى داڭقىنى ئوبرازلىق ئىپادىلىگەن.
قەسىدىدە يەنە بۇ مەسجىدنىڭ قۇرۇلۇشىغا ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن كۈچ چىقارغان ۋە ياردەم قىلغان خەير-ساخاۋەت ئىگىلىرىنىڭ ھىممىتى، كەڭ قوللۇقى، ياخشى ئىشلارغا پۇل-مال سەرپ قىلىشتىكى سېخىيلىقى، ساۋابلىق ئىشلاردا ئۆچمەس ئىز قالدۇرغانلىقى ۋە كېيىنكىلەرگە ياخشى ئۆلگە تىكلەپ بەرگەنلىكى مەدھىيىلەنگەن. قەسىدىنىڭ ئاخىرقى مىسراسىدا ئەبجەد ھېسابى بويىچە مەسجىدنىڭ پۈتكەن ۋاقتى چىقىرىلغان.

[1] هراء: نبح الكلب، الكلام الكثير الفاسد

[2] إغفاء: نام نومة خفيفة

[3] ران: غلب وغطى

[4] رواء: حسن المنظر

سبب إنشاء هذه القصيدة انه وقع بين شقيقي الحافظ الكتاب الله المرحوم عبدالحي و بين الأسرة بعض الإختلافات فبعث الأستاذ الأديب الوالد هذه القصيدة الى ابنه المذكور يعاتبه ويعظه و يستطيل غيبته و يستحثه غلى العودة الى الأسرة

يا قرة العين

نوائب الدهر فكت[1] كل أوصالي[2]   وزلزلت طود[3] صبري أي زلزال

تركت بحرا يروي كل ذي عطش   مستسقيا كل مزن[4] غير هطال[5]

فررت عني عبد الحي تطلب من   غيري التعلم حيدا مزعج البال

إن كنت تدري فأنت اليوم منخدع   فيما تروم عن الضحضاح[6] بالآل[7]

بني فارجع وبادر نحونا عجلا   ان الحشا أحرقته نار بلبال[8]

تفز هديت ببر الوالدين فما   ابهى رضائهما يا فخري العالي

كلاهما كبر الأهرام قد بلغا   فاخفض جناحك وارحم غير مختال

ولاتقل لهما أف وقل لهما   قولا كريما تجده خير أعمال

ان لم تجب والدا يدعوك تبغضه   فذاك احسبه من شؤم اقبالي

يا أيها القارئ النحرير دع عوجا   ففرقت منه أعمالي و اشغالي

هما قد فتحت وان اغلقت باب رضى   من حدة الطبع جهلا باب اجمال

لو مطرة من سحاب العفو منك همت   علي تهمل هجرا أي اهمال

ان كنت تسلو[9] عني يا أخا أدب   وان جفوت فاني لست بالسالي

لا اكتم البغض الاريث انشره   وقد سمعت مرارا نصح أقوالي

أراك تشكو مدى الأيام ذا دأب[10]   تبدل النفس من حال إلى حال

---

[1] فكت: فصلت

[2] وصل ج أوصال: كل عضو علي حدة

[3] الطود: الجبل العظيم

[4] المزن: السحاب

[5] هطل: نزل متتابعا متفرقا عظيم القطر

[6] الضحضاح: الماء اليسير أو القريب القعر

[7] ا ل: السراب أو هو ما يشاهد في الضحى كالماء بين ا رض والسماء كأنه يرفع الشخوص

[8] بلبال: شدة الهم

[9] سلا يسلو سلوا الشيء: نسيه, وذهل عن ذكره وهجره

[10] الدأب: العادة / الشأن

كان نفسك من طين الشجي[1] خلقت   اذا الورى خلقوا من طين صلصال

صحبت بؤس النوى عني تحببه   أما علمت بأن القرب أولى لي

يا قرة العين[2] يا نور الجنان اجب   ابا رحيما شفيقا سيئ الفال

ان جئتني مسرعا افديك من جذل[3]   بالروح يا مهجتي والنفس والمال

لاتكثر الهم في الأحوال تذكرها   فالحر منطلق عن كل أثقال

واذكر لك ابنا ينادي كل آونة   يقول يا ابتي يا ناظرا حالي

وهل نسيت ضياء الشمس فلذتك الـ   ـبيضاء عائشة من زبدة الآل

تبكي قعيدتك الزهراء من اسف   على فراقك منها ذات اطفال

فوض إلى الله منقادا أمورك يا   من استعان باكثار و اقلال

فاستشفه قاصدا للخير منتجعا[4]   ولاترم غيره في كل أهوال

يا رب يا شافي الأمراض عافه إذ   في دفعه لم تفدنا صرف أموال

كم من طبيب راه ثم عالجه   فما أفاد شفاء قدر مثقال

أيدي الاسا وعقاقير[5] الشفا عييت   وقد تكرر منه شرب اسهال

لذنا ببابك رجائين عافية   يا أرحم الراحمين الطف بإفضال

للهم صن و اطل فينا سلامته   فإنه في عيالي خير أشبالي[6]

1367 ربيع الثاني 25 هـ

ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئوغلى ئابدۇلھەي مۇرەتتەپ قارىي يېتىلگەن ئالىم بولۇپ، ئائىلىۋى ئىناقسىزلىق تۈپەيلىدىن ئىلىم تەھسىل قىلىش نىيىتىدە قەشقەر شەھىرى مەدرىسىسىگە بېرىۋالىدۇ. داموللا ھاجىم بۇ قەسىدىنى يېزىپ، ئوغلىنى ئائىلە ئىتتىپاقسىزلىقنى تۈگىتىپ قايتىپ كېلىشكە، ئۆزىدە ئوقۇۋاتقان دەرسنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئۈندەيدۇ.

ئاساسىي مەزمۇنى:

داموللا ھاجىم ئوغلىنىڭ شەھەر مەدرىسىسىدە ئوقۇيمەن دەپ كەتكەنلىكىنى ئىلىم تەشنالىرىنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇرىدىغان ئۆزىگە ئوخشاش ئىلىم دېڭىزىنى تاشلاپ، يامغۇرسىز بۇلۇتتىن سۇ تەلەپ قىلغانغا ئوخشىتىدۇ. شۇنىڭدەك ئوغلىنىڭ شەھەرگە كېتىشى بىلەن يۈرىكىگە يىراق ئوتىنىڭ تۇتىشىپ كەتكەنلىكىنى، ئوغۇل بالىنىڭ ياشىنىپ قالغان ئاتا-ئانىسىنىڭ قېشىدا بولۇشى لازىملىقىنى، ئاردا ئۆتۈلگەن ئىشلارنى قىلچىمۇ كۆڭۈلگە ئالماسلىقنى، ئۆتكەن ئىشلارنىڭ

[1] الشجي: الحزين

[2] قرة العين: ما تقر به العين

[3] جذل: فرح

[4] منتجعا: طالبا معروفه

[5] العقار ج عقاقير: ما يتداوى به من النبات

[6] أشبالي: أولادي

ھەممىسگە سالاۋات دېيىشى كېرەكلىكىنى، قارنى-كۆكسىنى كەڭ تۇتۇشى زۆرۈرلۈكىنى ئەسلىتىش بىلەن، ئاغرىق ئۇغلىنىڭ كېسىلىگە شىپالىق تىلەپ سۆزىنى تاماملايدۇ.

قصيدة نظمها الأستاذ الأديب يؤنب الشيخ يعقوب على إنكاره المذاهب الفقهية

عليك أسنى تحية

عليك أيا يعقوب أسنى تحية ... معطرة الأرجا[1] بأزكى أريجة[2]

أتت منك تحيي لي الفؤاد قصيدة ... تتيه[3] على القرطاس تيه الخريدة[4]

تبدت بألفاظ كدر تلألأت ... وغر نقاط كالنجوم المضيئة

مضامينها أغلى وأرفع قيمة ... إذا كسدت سوق المعاني وعزت

فلما أتتني قلت غارق نورها ... قدوم كتاب أم بدو فريدة

فلا غرو ان تزداد حسنا وإنما ... بهاجة[5] مصنوع بجودة صنعة

صنيعة حسان الزمان غطمطم[6] ال ... العلوم قريع[7] المجد صاحب فطنة

تلألأ سيماه بحسن خلاله[8] ... يدل بلا شك على طيب طينة[9]

فما كان يلهيه زخارف ثروة ... عن العلم والتقوى وكل فضيلة

أفاد بفيه الناس غر مواعظ ... كما نالهم بالكف بيض عطية

فعم ذوي الفاقات طرا نواله ... وآوى جدا أصحاب فقر وغربة

له ناطق مع فضل علم و صامت ... فاحسن بذي علم وصاحب ثروة

مدحت وان أكثرت مدحا فدونه ... مدائح كالأنوار فيه تجلت

أتاح له الرحمان علما ومحتدا[10] ... اثيلا[11] وقلبا مخبتا[12] أي مخبت

أيعقوب في التسليم يعقوب في الرضا ... جهينة في الاخبار يوسف بهجة

---

[1] الرجا ج أرجاء: الناحية

[2] أريج م أريجة: الريح الطيبة

[3] تاه يتيه تيها: تمايل

[4] الخريد: البكر لم تمس

[5] بهاجة: حسن

[6] الغطمطم: البحر العظيم

[7] قريع: سيد

[8] الخلة ج خلال: الخصلة

[9] الطينة: الخلقة والجبلة

[10] المحتد: ا صل

[11] أثيل: المتاصل في الشرف

[12] مُخبت: منكسر

إذا شـاب منـك الحـب في أوانـه ... لفـرط اشـتياقي فيـك مـني اذا فتـى

إذا كانـت الأذكـار أوراد صـبحهم ... فـذكراك وردي طـول يومـي وليلتـي

نـصحت وقـد أوضـحت يـا خـير ناصـح ... فهـل مـن إبـاء عنـد صـفو النـصيحة

نـصحت بحكـم مـن كتـاب وسـنة ... وتـرك قفـو[1] باجتهـاد الأئمـة

أئمـة ديـن الله أركـان مذهـب ... مـصابيح إسـلام بـدور الـشريفة

وهـم أخـذوا أحكامهـا مـن دلائـل ... قيـاس وإجمـاع وآي وسـنة

أقلـدهم في الفـرع إن حجـة بـدت ... وفي الأصـل إيثـار[2] النـصوص طريقتـي

ومـا اخـذوا إلا إذا لاح صـدقها ... وجالـت بهـا أنظـارهم وتقـصت[3]

ومـا اسـتنبطوا الأحكـام إلا إذا بـدت ... لهـم كـذكاء[4] واضـحات الأدلـة

وقيـت الـردى لا تبـد قـول مجـازف[5] ... ولا تطـو كـشحا[6] عـن سـبيل الحقيقـة

فمـن يـستمر العـذب بعـد مذاقـه ... ومـن يـمتري في ضـوء شـمس منـيرة

إذا رمـت تحقيقـا فخـض في دلائـل الـ ... فـروع تـر الإيـضاح عـن كـل شـبهة

فـصنها وخـذها بالنواجـذ انهـا ... تفيـدك في الإفتـاء انفـع بغيـة[7]

فكـن تاركـا مـا عـشت إنكـار مذهـب ... حمـاه فحـول القـوم قـوم اعـزة

مـشاهير في الـدنيا مـصابيح للهـدى ... نحـارير[8] أعـلام دراري حكمـة

بهاليل[9] إثبات[10] صناديد[11] عصرهم ... خراريت[12] ضلال أصاليت[13] همة

فراقـد[14] تحقيـق فـراد وبدعـة ... ميـامين[15] أبـرار شـوامخ[16] حجـة

فلـم تـر منهـم غـير آخـذ مذهـب ... ولم تـدر منهـم غـير صـاحب نحلـة[17]

وحقـق ودقـق في الفـروع مقاصـدا ... مدللـة منهـم بـعين البـصيرة

[1] قفو: تبع

[2] إيثار: اختيار، تفضيل

[3] تقصى المسألة: بلغ الغاية في البحث عنها

[4] ذكاء: اسم علم للشمس

[5] قول مجازف: قول متكلم من غير قانون وبدون تبصر

[6] طوى كشحه عن فلان: أعرض عنه وقاطعه

[7] البغية والبغا: ما يرغب فيه ويطلب

[8] النحرير ج نحارير: الحاذق الفطن العاقل

[9] البهلول ج بهاليل: السيد الجامع لكل خير

[10] الإثبات: دليل، برهان

[11] الصنديد ج صناديد: السيد

[12] الخريت ج خراريت: عارف

[13] إصليت ج أصاليت: الشجاع الماضي في الحوائج

[14] فراقد: نجوم الاهتداء

[15] الميمون ج ميامين: ذو اليمن والبركة

[16] شامخ م شامخة ج شوامخ: عالي

[17] النحلة ج نحل: المذهب والديانة

تجدهم أساة الدين حقا وما ألوا — جهودهم فيها بصدق العزيمة
اذا أنت يعقوب أو أنت محمد — بعلم القضا خالف وإلا فانصت
فحاشا وحاشا أن نعد معائبا — تقاليدهم أو زلة من نقيصة
لئن كنت في علم الفروع مكملا — وأعطيت منه قوة بعد قوة
يجوز لك الترجيح بعد دراية — لأرجح أقوال فهاك بدقة
رشيدية تيمية عبدهية — اجل مقالات فدع للآجلة
فشأنك يا حبي وشأني رواية — لأقوالهم بالحفظ بعد روية
فدونك يا يعقوب نشدة صالح — وان كثرت في النظم زلة بهجة
ولا تشكين مر الخطاب وإنما — مقالة صدق في الخطابات شيمتي
حماك الله الناس ما فاح عنبر — وما الخمس في الإسلام فرضا أقيمت

1367هـ

ياقۇپ داموللام ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمغا شېئىرىي مەكتۇپ يوللاپ، ئىسلام شەرىئىتىدىكى فىقھى مەزھەپلەرگە ئەگەشمەسلىكنى تەشەببۇس قىلىدۇ. داموللا ھاجىم ئۇنىڭغا جاۋابەن بۇ قەسىدىنى يازىدۇ.

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئەدىپ بۇ قەسىدىدە نۇرغۇن دەلىل - پاكىتلارنى كەلتۈرۈپ، ياقۇپ داموللامنىڭ غەيرىي مۇقەللىدلىق قارىشىنى تەنقىد قىلىدۇ. مۇنداق قاراشنىڭ ئىسلامىيەتتىكى زور كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ، جۇملىدىن يۇرتىمىز ئۆلىمالىرىنىڭ ئېتىقادىغا زىت كېلىدىغانلىقىنى، مەزھەپ ئىماملىرىنىڭ كاتتا ئەللامىلەر بولۇپ، ئىسلامىيەتنىڭ پېشۋالىرى ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ ئىلمىي سەۋىيىسىنىڭ يۇقۇرىلىقىنى، يوكسەك پەزىلەتلىرىنى بايان قىلىدۇ ھەمدە ئۇلارغا پۇت ئېتىشنىڭ جاھالەتتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى قەيت قىلىپ ئۆتىدۇ. ئېخسمۇ ئوچۇق قىلىپ: «سىزنىڭ ئىمام يۇسۇف، ئىمام مۇھەممەدتەك ئىلمىڭ بولمىغاندىكىن، ھالىڭغا بېقىپ ئىش قىلساڭ بولىدۇ»، دەپ سۆزىنى تاماملايدۇ.

قصيدة صاغها الأستاذ الأديب الحاج صالح داملام في مدح صديقه الحميم صاحب الأخلاق المرضية وناصر للسنة النبوية الحسيب النسيب الشيخ الأستاذ الحاج أحمد خطيب الذي تشرفت بلثم أقدامه المنابر

بشرني برقعتك الحسناء

أشجى فؤادي واجفاه البليات … كما رماه فأصماه البليات

ما الدهر إلا مقر للشجون[1] ففي … قلوبنا من تعديه انفعالات

لم يأت يوم لنا لم نلق فادحة[2] … وما مضت ليلة فيها استراحات

لا تغترر إن بدا يوما تبسمه … وإنما هو للتدمير مصلات

ربي أناسا فاردا هم لنا عبرا … فما بقوا فى الدنى بل كلهم ماتوا

يوما نساء ويوما نشتكي عللا … فعاهة[3] فوقها يا صاح عاهات

إن سرك الدهر يوما لا تثق أبدا … فإنه بعده تأتي المساءات

صبر انظامي إن الصبر أوله … مر وآخره فيه مثوبات

لا تجز عن حيث لا غوث ولا وزر[4] … لا تشكين حيث لا تنجي الشكايات

ألا إلى الله ذي العرش المجيد لسه … تسبح الأرض والسبع السماوات

يا ربي انظر بعين اللطف مرحمة … فالقلب مضطرب والرزء[5] أشتات

وجد بسير فان الحسب عاتبني … حب تقي نقي الثوب قنات[6]

سميذع[7] لوذعي أروع ارب[8] … هميسع[9] ألمعي فيه خيرات

بالحلم مشتمل بالمجد محتفل … بالعلم مشتغل في الدين ثبات

---

[1] شجن ج شجون وأشجان: الهم والحزن

[2] فادحة ج فوادح: المصيبة الشديدة

[3] عاهة ج عاهات: عرض يفسد ما أصابه كالفساد الذي يقع في الزرع من حر أو عطش

[4] وزر ج أوزار: الثقل، الحمل الثقيل

[5] رزء ج أرزاء: المصيبة العظيمة

[6] قنات: كثير الإطاعة والخضوع له

[7] سميدع ج سمادع: السيد الكريم، الشجاع، الشريف

[8] إرب ج آراب: الدهاء والحيلة

[9] هميسع: القوي الذي لا يصرع

كشاف معضلة[10] زخار عاطفة … ضرغام[11] ملحمة[12] للقرن كبات[13]

من قد أدار رحى الجدوى[1] تزينه … إذا تبدي صبيح الوجه سينات[2]

سعد سناء سمو العزم سبقته … سمت سخاء سجيات سعيدات

ما غره نشب[3] كلا ولا حسب … أيضا ولا نسب يوما ومعلاة

من جاءه مستفيدا قاصدا أدبا … يجده بحرا همى[4] منه الإفادات

وبل[5] غزير يروي قلب قاصده … وما أفادوه طل[6] أو بلالات[7]

مسدد القول لا يغتاب متشح[8] … بالنصح صحت له في الناس نيات

ما ضمهم منتدى[9] إلا ونبصره … مصباح ناديهم و الناس مشكاة[10]

كأنهم في علاه حين يسبقهم … بياذق غالها في وثبها الشاة

جم المناقب جماع الفضائل جز … ل الرفد جلد جرئ لقلب نهات

دانت له الفضل والعلياء والرشد … والعلم والمجد والسبع القراءات

لو افديه بغير المن نائلة … كما له لذوى حاج مواساة[11]

وخلقه الحلو ميمون له ارج … تأرجت منه في الارجاء فوحات[12]

تواتر الخبر العالي بشهرته … بعزة النفس ترويها المرووات

إن القضايا التي في حلها عييت … نهى الظراف لديه اوليات

يأتي بأمضى من الصمصام من كلم … كالدر واضحة فيها استعارات

مدى علاه بعيد لا ينال نعم … ذرى[13] الشوامخ في المرقى بعيدات

محيي الشريعة حاميها فكم بدع … قد أبدعوها لهم فيها عقوبات

واستحسنوها فعمت واعتدت فعلت … على الطباق من الإسلام جنات

---

[1] معضلة ج معضلات: المسألة المشكلة

[2] الضرغام: ا سد / الشجاع / القوي

[3] ملحمة ج ملاحم: المجزر

[4] كبة ج كبات: الحملة في الحرب

[5] الجدوى: العطية

[6] سينات: جمع السين

[7] النشب: العقار, المال

[8] همى يهمي هميا الماء: سال

[9] الوبل: المطر الشديد

[10] طل ج طلال: الندى

[11] بلالة ج بلالات: الندوة

[12] اتشح يتشح متشحا السيف: تقلد به

[13] المنتدى: المجلس

[14] المشكاة: كل ما يوضع فيه أو عليه المصباح

[15] مواساة: معاونة

[16] فوحات: روائح

[17] ذرى: العلو والمكان المرتفع, اعلى الشيء

إن قلت حدثنا أو قلت أخبرنا ... أو بينت في كتاب الله آيات

قالوا اقتدينا بآباء نقلد أو ... قالوا مراسم نحميها و عادات

هل يقبل الشرع ما قالوا وأحدثهم ... قوم طغام[1] حثالات[2] حفالات[3]

أزالها غيرة للدين مجتهدا ... كما أزيلت بسيف الهمة اللات

يا ضل قوم فما اغبى واجهلهم ... ضلالة بالهدى فيهم مسماة

ذا باطل لجلج[4] فاعلم وذالك حقـ ... ـق أبلج[5] يا أخي أين المساواة

هي المناكير ظنوها منار هدى ... وعند أهل التقى طرا ضلالات

رأرأ وأمعن فإن القوم قد عسفوا[6] ... سبل الهداية ما فيهم هدايات

فلا تظنن محققا من أباح هوى ... وان تغطرس[7] محجاجا[8] فقل هاتوا

ولا تثق ببحوث جل موقعها ... وإنما هي قيلات وقالات

أما الحديث وتفسير الكتاب فخذ ... هدى وذكرى وإرشاد منيرات

له البراعة في التفسير منتقدا ... كما له في الأحاديث الكمالات

يفسر الآي وفق العصر ما حكم ... إذا تنطع[9] فسرا فلسفيات

وما قضايا وما ترتيب أقيسة ... وما هيولي وما عين و ماذات

وما حصول وما علم الحضور وما ... جنس وفصل ونوع وانعكاسات

وما نقيض وما عكس النقيض وما ... صغرى وكبرى وشكل واختلاطات

اعنى به احمد المفضال[10] من هملت ... للوافدين جدا منه المبرات[11]

اللابس الفخر من قد زانه شيم ... الذاكر الله لا يلهيه لذات

فاق الورى نسبا قد حازه زمنا ... قوم سراة أولو الإحسان اثبات

هم سادة قادة للناس قاطبة ... ألقابهم أشرف الألقاب خانات

هم أماثل أخيار ذوو همم ... هم أكارم للعلياء رايات

---

[1] طغام: دنيء أحمق

[2] حثالة ج حثالات: ما يسقط من قشر الشعير, أو ا رز, حثالة الناس رذالتهم

[3] حفالة ج حفالات: رذالة الناس

[4] لجلج: المختلط الذي ليس بمستقيم

[5] أبلج: واضح, الظاهر, أشرق

[6] عسف يعسف عسفا: عدل عنه وخبطه على غير هداية

[7] تغطرس: تكبر

[8] محجاج: الكثير الخصومة

[9] نطع نطعا: تشدق في الكلام

[10] مفضال م مفضالة: كثير الفضل

[11] مبرة ج مبار ومبرات: العطية, ما يجلب البر

لهم خصائل كالريحان رائحة ... لهم مراتب في الجدوى منيعات

ذكراهم بين أمجاد الورى انتشرت ... كأنهم في انتشار الصيت ما ماتوا

ناظورة[1] القوم مقطار البراجم[2] مو ... طار الشمائل ماضي العزم مصلات[3]

يفيد دراً كدرى السماء وضحا ... ولا يساعده كتب وآلات

به اتقاء وزهد مع تضلعه[4] ... من النعيم فهزته السخاوات

هو بن ساعدة الفصح بن بجدته ... باديه نور وخافيه نباهات

يا أحمد المرتجى في كل نائبة ... قم فاعف عني فإن العفو منجاة

وليس فينا اصطلاح ان ذا عجب ... لكل قوم رسوم واصطلاحات

أخرت يا صاح الاستعفاء منك نعم ... لكل شيء لدى التأخير آفات

لكنني خفت ان القى معاتبة ... اخرى فقد راعني مني الخطيات

لكل مرء مراد يبتغي دأبا ... وان اشهى مرادي منك مرضاة

جهنم لي الدنى[5] إن كنت تهجرني ... وان عفوت ذنوبي فهي جنات

أريتني بالعتاب العيب أنكره ... فالحب للحب يا مولاي مرآة

عاديتني بعدما واليتني لهفي ... أطير من طرب[6] لولا المعاداة

ولهجتي منك بالأوصاف صادعة ... ومن هجاءك والعتبى مبرات

مهلا هديت فما أنبئت مختلق ... فراه ضل بن ضل فيك قتات

أحبولة نصبت مآثم من فتن ... أكذوبة أحدثت تلك المقالات

فلي بحبك بين الناس مفخرة ... كما لقاؤك لي فيهم مباهاة

عفوا أيا سندي عني فقد كثرت ... عن بن آمنة فيه الروايات

فالدمع منسكب والقلب ملتهب ... والعقل منشعب والنفس مغماة

والله يعلم ما بي من خلوص هوى ... إليك احيى به دوما واقتات

لا تضعفن ذمتي من بعد ما متنت ... اتضعفن مسودات اكيدات

---

[1] ناظورة: سيد

[2] برجمة ج براجم: مفصل ا صابع

[3] المصلت والمصلات: الشجاع الماضي في الحوائج

[4] تضلع: نال منها حظا وافرا

[5] الدن: الدنيا

[6] طرب: اهتزاز واضطراب فرحا أو حزنا

متى أرى العفو يا من عم نائله — لعله جائني منك البشارات

أنت الشريف فوجه النجح منبلج — فكم أقيلت لدى الأشراف زلات

ما سرني قط يوم مذ ولدت هوى — يوم لقيتك فيه لي المسرات

في منزل الحسن المحسان اكرمنا — له الندى والتقى والمجد عادات

أمسى لنا أشرف الأيام أزهرها — يوم به نشرت منا الطويات

أما المصاهرة الغراء فانقطعت — وليس لي قط يا حبر الجنايات

نريد شيئا وحكم الله يسبقه — مقهورة تحته تلك الإرادات

لا اسلون وان فاتت مصاهرة — عنا ولا بدلت بالضغن[1] حالات

وأقرباء تراهم ضمهم نسب — ففاتهم بعده منهم مواتاة[2]

ها انني لست اذ فاتت بمنصرم — ففي الفؤاد بلا شك قرابات

ابيعة الحب انساها وتنكثها الـ — ـبغضاء والنقض مني والخيانات

قال المهيمن أوفوا بالعقود نعم — ان العقود بلا ريب أمانات

يا صالح اقرب وصالحه فصلح أخي الـ — صلاح صالحة فيها السعادات

ولاتكن قانطا من طول مدته — فكل شيء له حد وميقات

يا احمد البر بشرني برقعتك الحسـ — ـناء عندي من الألطاف ساحات

لك المدائح لا تحصى إذا كتبت — ولا تفيها إذا عددت عبارات

هذا نهاية ما أنشدت مبتدأ — فأنت يا منتهى فيك النهايات

فأصلحن ما بدا في النظم من زلل — أو عثرة[3] أخطأت فيها الكتابات

أتيت بابك رجاء ومعتذرا — وتحفتي يا غطم[4] العفو أبيات

أبيات معذرة بالعيب مترعة[5] — من كل منقصة فيها امارات

أما رأيت قصور النظم فاعف وجد — بضاعتي في مجال الشعر مزجاة[6]

عش نائلا ماترجيه وتأمله — وقد عداك ملمات مليمات

[1] ضغن ج أضغان: الحقد

[2] مواتاة: موافقة

[3] عثرة ج عثرات: السقطة, الزلة

[4] الغطم: الواسع

[5] مترعة: مملوءة

[6] مزجي م مزجاة: الشيء الرديء

وعـــش رفيعـــا بخفـــض العيـــش لم تـــنـ ـــب النواصــب الـسدهم مغنــاك المهيبــات

فالحمــــــــد لله يتلوهــــــا مرتلهـــــا ومـــا التـــــشهد فيــــه التحيـــــات

ومـــا المـــصلي يـــصليها ومـــا تليـــت بأحـــسن الـــصوت في القـــرآن آيـــات

1364 ربيع الأول

وبعث إلى الممدوح بالمقطوعة التالية

أيـــا رقعـــة الإخـــلاص ســـيري وبلغـــي إلى أحمـــد الممـــدوح في غـــر أشـــعاري

ســـلاما كطيـــب المـــسك ذاك أريجـــه مبلــــغ اســــماع منــــور أفكـــــار

وقـــولي لهـــم إني تركـــت صـــديقكم صـويلحا[1] المحيـار[2] فاقـد سـمار[3]

فهـل مـن سـحاب العفـو مطـرة مجـرم وهـل مـن غطـم اللطـف قطـرة معثـار[4]

هـــي النعمـــة العظمـــى وراحـــة روحـــه هـــي البغيـــة الزهـــري وغايـــة أوطـــار

ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 40- يىللىرىنىڭ ئاخىرلىرىدا ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىم دىيارىمىزنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى ئۆلىمالىرىدىن بولغان ئاتۇشلۇق ئەھمەد خەتىب ھاجى داموللام بىلەن ئۆزئارا دوستلۇقىنى تېخىمۇ چىڭىتىش مەقسىتىدە قۇدا-باجا بولۇشقا پۈتۈشۈپ، ئوغلىنى خەتىب ھاجىمنىڭ ئاچىسىنىڭ قىزىغا ئۆيلەپ قويىدۇ. بۇ ياش ئەر-ئاياللار بىر بالىلىق بولغاندىن كېيىن ئۆزئارا چىقىشالماي ئاجرىشىپ كېتىدۇ. داموللا ھاجىم بۇنىڭدىن قاتتىق ئەپسۇسلىنىپ، ئۆزرىخاھلىق ئېيتىش يۈزىسىدىن يالقۇنلۇق ھېسسىياتلارغا تولغان بۇ شېئىرنى يېزىپ ئەھمەد خەتىب ھاجىمغا ئەۋەتىدۇ.

ئاساسىي مەزمۇنى:

داموللا ھاجىم قەسىدىدە ئومۇمىي مەزمۇنغا ماس ھالدا ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ناھايىتى بىئارام بولغانلىقىنى بايان قىلىپ، زاماننىڭ گەردىشىدىن، نامەردلىكىدىن شىكايەت قىلىدۇ. زاماندا ۋاپا يوقلۇقىنى، كىشىنى بىردەم خۇشال قىلسا، ئارقىدىنلا كىشىگە خاپىلىق، كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى، بۇ ئىشلارنىڭ تەقدىر-قىسمەتلەر ئىكەنلىكىنى قەيت قىلىپ ئۆتىدۇ.

ئەھمەد خەتىب داموللا ھاجىمنىڭ ۋۇجۇدىدىكى پەزىلەتلەر، خىسلەتلەرگە ئالقىش ياغدۇرۇپ، ئۇنىڭ ھۆسن-خۇلقى، مۇلايىملىقى، خۇشخۇيلۇقى، مەردلىكى، ساپدىللىقى، مەنمەنچىلىكتىن خالىي كەمتەرلىكى، چىقىشقاقلىقى، ئالىيجاناب پەزىلىتى قاتارلىقلارنى بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ جانلاندۇرۇش ۋاسىتىسىدىن ماھىرلىق بىلەن پايدىلىنىپ، يۈكسەك پەللىگە كۆتۈرۈپ مەدھىيىلەيدۇ.

بۇ زاتنىڭ كۆپلىگەن ئىلىملەردىكى يۇقىرى قابىلىيىتىنى، مۇشكۇلات كىتابلارنىڭ قىيىن مەسىلىلىرىنى كۆپ قىينالمايلا يېشىپ بېرەلەيدىغانلىقىنى، تەپسىر ئىلمىگە ماھىر بولۇپ، ئايەتلەرنىڭ مەنە-مەزمۇنلىرىنى زامانىۋى ئىلىملەرگە تەتبىقلاپ چۈشەندۈرەلەيدىغانلىقىنى، ھەدىس ئىلمىدە كامالەت ئىگىسى ئىكەنلىكىنى، ئىلىمگە تەشنا بولۇپ ھۇزۇرىغا كەلگەن تالىپلارنى ئىلىم

[1] المحيار: الكثير التحير

[2] السامر ج سمر وسمار: مجلس المتسامرين

[3] معثار: كثير العثار والسقوط

دېگىنىدا قانغۇچە سۇغۇرۇپ، سىراپ قىلمۇبتىدىغانلىقىنى، كىتاب-قەغەزلەرگە قارىماستىن سۆزلىسىمۇ ئاغزىدىن بىلىم گۆھەرلىرى تۆكۈلۈپ تۇرىدىغانلىقىنى، ئىلىم سورۇنلىرىدا چىراغ بولۇپ، كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى يورۇتىدىغانلىقىنى، مۇدەررىسلەر دۇچ كېلىپ قالسا، تىل چايناپدىغان قىيىن مەسىلىلەرنى خۇددى ساۋات خاراكتېرلىك ئاددىي مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلغاندەك ھازىر جاۋابلىق بىلەن يېشىپ بېرىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئۇنىڭ خۇراپات بىدئەتلەرگە بەرھەم بېرىدىغان، گۇمراھلىقنى پاش قىلىدىغان، مۇتەئەسسىپلەر بىلەن كېلىشەلمەيدىغان، شەرىئەتكە ھامىي بولىدىغان خىسلەتلىرىدىن ئۇچۇر بېرىدۇ.

داموللا ھاجىم بۇ مەشھۇر ئالىمنىڭ ئىسىم-شەرىپى، نام-نەسەبى ئۈستىدە توختىلىپ، خىلمۇخىل جانلىق ئوبرازلار ئارقىلىق ئۇنىڭ شان-شەۋكىتىنى، ئەلسۆيەر يېتەكچى ئىكەنلىكىنى تىلغا ئالىدۇ ۋە خان-خوجا ئەجدادلىرىنى مۇرۇۋۋەت ساھىبلىرى سۈپىتىدە تەرىپلەيدۇ.

قۇدا-باجىلىق مۇناسىۋەت ئۈزۈلۈپ، دوستلۇقتا دەز كېتىپ ئېغىر بوھران يۈز بەرگەن پەيتتە، داموللا ھاجىم كۆكرەك كېرىپ چىقىپ چىن دوستلۇقنىڭ ياگراق كۈيىنى توۋلايدۇ: «ئاللاھقا مەلۇمكى، قەلبىمدىكى ساڭا بولغان دوستلۇق مۇھەببىتى بىلەن ياشايمەن ۋە شۇنىڭ بىلەن ئۆزۈۋقىلىنىمەن. سەن بىلەن دوست بولغىنىمدىن كىشىلەر ئارىسىدا پەخىرلىنىمەن. سەن بىلەن دىدار كۆرۈشۈشنىڭ ئۈزىلا ماڭا جامائەت ئالدىدا چوڭ ئېتىبار ...». داموللا ھاجىم ئارىدىكى دوستلۇقنىڭ سادىق ئاشىناسى سۈپىتىدە «ھەر ئادەمنىڭ كۆڭلىگە پۈككەن مۇراد-مەقسىتى بولىدۇ. مېنىڭ ئەڭ چوڭ ئارزۇيۇم سېنىڭ رازىلىقىڭ، مەندىن رەنجىسەڭ دۇنيا ماڭا دوزاختەك تۇيۇلىدۇ. ئارىمىزدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەرنى كەچۈرىۋەتسەڭ دۇنيا مەن ئۈچۈن جەننەتكە ئايلىنىدۇ» دېگەن مەزمۇندىكى مىسرالىرى ئارقىلىق چىن ساداقەت بىلەن يۇغۇرۇلغان ئاشىنالىق كۈيىنى ئېخشۇ ئەۋجىگە چىقىرىدۇ. دوستىنىڭ قېيىدىشى، رەنجىشى بىلەن پەيدا بولغان روھىي ئازابىدىن داموللا ھاجىم ھەسرەت-نادامەتتە پۇچىلىنىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

داموللا ھاجىم ئاخىردا: «ئازغىنە شېئىرىم ئارقىلىق ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ، ئۈمىدۋارلىق بىلەن كەچۈرۈم دەرۋازاڭنى قېقىۋاتىمەن» دەپ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ.

قىز-يىگىتنىڭ توي قىلىپ ئاجرىشىپ كېتىشى تۈپەيلى ئىككى ئائىلىنىڭ نورمال مۇناسىۋىتىگە دەز كېتىدىغان، ئۆزئارا ئۆچەكىشىپ قالىدىغان، ھەتتا ئاداۋەتلىشىپ، دۈشمەنلىشىپ قالىدىغان ئىشلار ماگدامدا بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ. ئىناقلىقتا، ئىتتىپاقلىقتا تەسىر يەتكۈزۈۋاتقان بۇ ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى داموللا ھاجىم ئۆز ئەھمىيىتى ئارقىلىق كىشىلەرگە ئۈلگە بولارلىق دەرىجىدە ياخشى ھەل قىلغان. بۇ قەسىدە سەۋەبلىك ئىككى ئائىلە ئەپلىشىپلا قالماستىن، بەلكى پۈتۈن جەمەتى بويىچە دوستلۇق، يېقىنچىلىق بۇرۇنقىدەك داۋاملىشىدۇ.

و كتب جوابا إلى قصيدة الممدوح المرسلة إلى الأستاذ الأديب

عجالة غد في بداهة أحمد

همزيـــــة أم غـــــادة[1] غيـــــداء[2]	أم روضـــــة مخـــــضرة غنـــــاء[3]
أم درة التبيـــــان في ســـــلك البهـــا	ولهـــا أشـــعة انجـــم وضـــياء
ولهـــا معـــان كالبـــدور تألقـــت	وتعجبـــت مـــن ســـبكها الخطبـــاء

[1] غادة: المرأة الناعمة اللينة

[2] غيداء: النعومة

[3] غناء: كثيرة الشجر والعشب

وبهاحة ورشاقة[1] وعذوبة ... علقت بها التامور[2] والحرباء[3]

سلبت قلوب أولي النهى ببيانها ... وتناسب الألفاظ فيه رواء[4]

وتحشحشت[5] من حسنها وتضاءلت[6] ... من سوقها الفصحاء والبلغاء

في عبقري النور فصل خطابها ... قد تاه والصوغ الأنيق رداء

قد راقني تشبيهها ومجازها ... والسجع والتصريح والإيماء

وشممت ريح المسك من فقراتها ... وتلألأت من شطرها الأضواء

أملي وانشأها هزبر فصاحة ... بل بحتري العصر بل خنساء

يا احمد بن محمد أبدعتها ... في زي تركيب له استعلاء

أخفيت حتى بان فضلك مظهرا ... يا حبذا الإظهار والإخفاء

أحسست من مضمونها اثر الوفا ... ورضاك نعم العفو والإرضاء

فبها ارتقيت إلى العلى وبها انجلى ... عني الأسى وافتر لي السراء

فبها لغا نظمي وزال بهاته ... فالنجم يستره سناه ذكاء[7]

فاقت على نظمي برفعة قدرها ... أو تستوي الورقاء[8] والببغاء[9]

يا طرفة الأشعار يا حسانها ... يا احمد النحوي يا فراء

أجريت في تيك القصيدة عيلما[10] ... فيه لظمئان البيان شفاء

لما فهمت وهمت في ترصيفها[11] ... ونبوغ مقطعها ولاح سناء

ناديت ان في في الدهر في خلواته ... جلوات سباق لهم ضوضاء[12]

عبد عصا مولاه أحقر خادم ... أحشاءه محض الوفا وإخاء

1344 ربيع الا ول 25 هـ

[1] رشاقة: حسن القد

[2] التامر التامور: الوعاء, غلاف القلب

[3] الحرباء ج حرابي حرب: المتلون, المتقلب

[4] رواء: المنظر الحسن

[5] تحشحش: دهشت وحيرت

[6] تضاءلت: عجزت

[7] ذكاء ذكاءت: علم للشمس

[8] الورقاء: الحمامة

[9] الببغاء ج الببغاوات: طائر يسمع كلام الناس فيعيده

[10] عيلم ج عيالم: البحر

[11] ترصيف: تنظيم, وتنسيق

[12] ضوضاء: أصوات الناس في الازدحام

ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىم يۇقىرىقى قەسىدىنى يېزىپ ئەۋەتكەندىن كېيىن، ئەھمەد خەتىب داموللا ھاجىم ئۇنىڭدىن خۇرسەن ۋە مەمنۇن بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ بىر شېئىر يېزىپ ئەۋەتىدۇ. بۇ سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ شۇ شېئىرغا جاۋابەن يېزىپ ئەۋەتكەن قەسىدىسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

قەسىدىدە مەزكۇر زاتنىڭ قۇدا-باجىلىقىنىڭ ئۈزۈلگەنلىكىدىن خاپا بولمىغانلىقىنى، دوستلۇق رىشتىسىنى داۋاملاشتۇرۇشقا تىلەكداش ئىكەنلىكىدىن ئەدىبنىڭ ئىنتايىن شادلانغانلىقىنى، ۋۇجۇدىنى قاپلىۋالغان قايغۇ-ھەسرەتتىن قۇتۇلغانلىقىنى، دوستىنىڭ ۋاپادارلىقىدىن سۆيۈنگەنلىكىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈش بىلەن بىللە، يەنە ئەۋەتكەن شېئىرىنىڭ پاساھەت-بالاغىتىنىڭ يۇقىرىلىقىنى، مەزمۇنىنىڭ ناھايىتى چوڭقۇر ۋە بەدىئىيلىكىنىڭ ناھايىتى يۇقۇرىلىقىنى ئوبرازلىق، يارقىن ئوخشىتىشلار بىلەن تەسۋىرلەيدۇ.

أنشد الأستاذ الأديب يهنئ الفاضل المذكور حين رجع عن الحج

يا خير الحجيج

أأحمد يا خير الحجيج أخا المجد	عليك سلام طاب كالمسك والند[1]
قدمت جليل القدر بعد زيارة	لكعبة بيت الله يا كوكب السعد
مدائح غر طاب منك ولم يحط	به قلم الأحصا وأنملة العد
وما كنت أحصى ما جمعت من العلى	وإن كنت حسانا ونابغة الجعدي
فأكرم بحج ذقت فيه فوادحا[2]	وكابدت[3] فيه محنة الحر والبرد
وما ذاك إلا من ترفع همة	تدل على الإخلاص والزهد والرشد
فأنشدت مصراعا لحجك آرخا	لقد طفت بيت الرب يا أحم بالجد

1368 هـ

و قال أيضا

أأحمد لا تضجر بعود مديحة	إليك فإن العود في المدح أحمد
فأنشدت مصراعا لحجك آرخا	لقد طفت بيت الرب يا أحم بالجد

1368 هـ

[1] الند: عود يتبخر به

[2] فوادح: المصيبة الشديدة

[3] كابد كبادا ومكابدة: قاساه وتحمل المشاق في فعله

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئەھمەد خەتىب داموللا ھاجىم ھەج قىلىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇنى مۇبارەكلەش يۈزىسىدىن يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىردا بۇ زاتنىڭ ھەج قىلىش يولىدا چەككەن رىيازەتلىرى ۋە ئۇنىڭ ئالىي ھىممەتلىك زات ئىكەنلىكى ئەسلەپ ئۆتۈلگەن.

قال الأستاذ الأديب: هذه قصيدة متضمنة على مديح الاغر الأبر الأروع الرفيع القدر بعيد الصيت طيب الذكر داملا مولوى زين العابدين أدام الله رئيسا فى جمعية الخير ورأسا فى الدين من الفقير المهين الذى لايكاد يبين صالح بن نظام الدين

حليف المكرمات

أزيـــــن العابـــــدين المولـــــوى	حليــــف المكرمـــــات اللوذعـــــى[1]
قريــــع المجـــد محمـــود الـــسجايا[2]	فـــصيح اللهجـــة الـــشهم[3] الـــوفى
عليـــــك تحيـــــة طابـــــت اريجـــــا	يعطرنـــــا شـــــذاها[4] الـــــعنبرى
قـــدمت وقـــد رحلـــت تـــروم علــــما	وانـــــت بـــــما تـــــروم اذا فتـــــى
تــصاحب خــير ذخــرى فــضل علــم	فنعــم الــصاحب العلــم النجــى[5]
وهـــذ العلـــم قبلـــك كـــان ميتـــا	فامـــسى منـــك يـــا فخـــرى يحَـــيُّ
فنـــورت القلـــوب لنـــا وقـــد زا	ل عنـــا مبعـــدا جهـــل وغـــى
مدرســـــنا نـــــصبنا فى مـــــزار	وأنـــت بـــه بـــلا شـــك حجـــي[6]
وكانـــت بلقعـــا[7] فعمـــرت علــــما	فـــأشرق ملهـــدى[8] نـــور مـــضى
ســـعيت بهـــا اخـــا جـــد إلى أن	ترعـــرع[9] منـــك فى العلـــم الرقـــى
فمـــن حـــرم الـــدخول فـــذاك أشـــقى	وســـاكنها ســـعيد جنتـــى
اقامـــك ربنـــا فيهـــا و أعـــلى	مقامـــك انـــه جـــاه عـــلى

[1] اللوذعي: الذكي

[2] السجايا: الطبيعة, الخلق

[3] شهم: الذكي

[4] شذا: الرائحة الطيبة

[5] النجى: خالص

[6] حجي: غالب بالحجة

[7] بلقعا: ا رض القفر

[8] ملهدى: من الهدى

[9] ترعرع: نشأ

فـهاس بـك ابتهاجـا روح بغـرى[1] وكـاد يجـول مرقـده البهـى

وعلمـك قبلـه أمسى خفيـا فأصبح ظـاهرا هـذا الخفـى

ففـى علـم القـريض لانـت أعـشى وتفـسير الكتـاب زمخـشري

وحـسان البيـان بـلا ارتيـاب وفى فـضل البلاغـة أصـمعى

وان تـك نـاثرا فلأنـت قـس وان تـك نـاظما فـالبحترى

أحاديـث النـبي رويـت حقـا كأنـك فى روايتهـا أبـى

فيـا أهـل المـزار لكـم فبـشرى فـذاك مـن الهـدى ركـن قـوى

وحـسبكم افتخـارا و اعتـلاءً إذا مـا قيـل ذالـك مـشهدى

تـألق فيكـم بيـضاء علـم وحـل بـداركم مجـد سـنى

هـو الطـود العظيـم مـن المعـالي بـل الـبدر اليتيـم العبقـري[2]

سـمى الاسـم لم يوجـد سـمى بـل الأسـما سـما منـه الـسمي

ربحـل زانـه طيـب الـسجايا وعـما شـأنه فيهـا أبـى

بـدا مـن وجهـه أنـوار حـسن كـأن جبينـه صـبح جـلي

يبـين جـائلا في كـل فـن ولا يعـروه في التبيـين عـي

تـراه قـدوة في أهـل نبـل[3] وصـدرا حـين ضـمهم النـدي[4]

ومـا يعطيـه مـن كفيـه در ومـن فكيـه مـا يعطـي أرى[5]

محيـاه تـلألأ مثـل بـدر وأصـفى قلبـه ذكـر خفـي

ألا يـا أيهـا الطـلاب فاسـعوا فـدائكم لـه فيـه دوي

وإن ينكـره بعـض النـاس حقـدا فـلا تعجـب فبعـض النـاس هـي

ألا لا يـستوى جهـل وعلـم كـما لا يـستوى ميـت وحـي

لـه في العلـم لم يـك مـن نظـير لـه في النـاس صـيت[6] جهـوري[7]

يفيـد الطـالبين كمثـل در فوائـد حازهـا قلـب سـوي

---

[1] بغرى: يشير الى عبدالكريم سلطان ستوق بغراخان هو أول من اسلم من سلاطين القراخانين

[2] العبقري: كل ما يتعجب من كماله وقوته وحذقه

[3] نبل ج نبال: ذو النجابة والفضل

[4] الندى النادي: المجلس

[5] أرى: العسل

[6] صيت: الذكر الحسن

[7] جهوري: مرتفعة، وقوية

يقررها وهم مع صدق عزم … عكوف عنده طرا جثي

سليل من أب شيخ كبير … له نفس كبير عيسوي

هو الداملا هاشم المرجي … هو القوال بالحق القضي

هو القاضي المحقق بكل حكم … هو العلامة الحبر التقي

بهي الطينة البهلول اولى الـ … ـقضاة العادل الحكم الصفي

هو السرسور[1] فيصل كل أمر … هو الندب[2] الأريب[3] الألمعي[4]

فريد العصر جماع المزايا … رحيب الكف ذو العطف السخي

أزين العابدين ويا غطم[5] الـ … ـنوال وايها القرم[6] السري

أبوك غضنفر[7] ولأنت شبل[8] … فذا الشبه المبارك حيدري[9]

إذا ما طاب أصل طاب فرع … ويشبه أمه طبعا غذى

مديحك يا كريم النفس يم … فلا يحويه في القرطاس طي

جمعت مدائحا جلت وجمت … كرمل كلها عذب شهي

أصالح لا ترم تعداد رمل … فلا يحصيه تعداد وزي

فعش يا موئلي فينا حميدا … لذيذ الذكر ما مر العشي

قصيدة صالح قد قالها في … جنابك فاقبلن يا مولوي

إذا اشتملت على عيب وسهو … فعفوك زاخر طام[10] روي

فأصلحها لكيلا يزدريها[11] … عدو حاسد غمر[12] غبي

حماك الله عن تعضاض ضر … إلى أمد تعداك القضي

---

[1] السرسور: الفطن

[2] الندب: الظريف النجيف

[3] ا ريب: الماهر، العاقل والبصير

[4] ا لمعي: الذكي المتوقد

[5] غطم: البحر العظيم

[6] القرم: السيد العظيم

[7] غضنفر: ا سد

[8] شبل: ولد ا سد

[9] حيدري: ا سد

[10] طام: فاق كل شيء

[11] يزدري: يحتقره ويستخف به

[12] غمر: مغمى عليه

وقال أيضا

أرقعـــة إخـــلاص وذكـــرى محبـــة	خريـــدة إفـــصاح عـــلى الطـــرس دلـــت
فقومـــي وســـيرى ثـــم فـــوزي وانجحـــي	بتبليـــغ زيـــن العابـــدين تحيتـــي

ئاتۇشلۇق زەينۇلئابىدىن مەۋلىۋى ھىندىستاندىكى ئوقۇشىنى تاماملاپ يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، مەشھەدتىكى سۇتۇق بۇغراخان مەدرىسىسىدە مۇدەررىسلىككە تەيىنلىنىپ دەرس ئۆتكەن. شۇنىڭ بىلەن يەنە ئاتۇش ئۈيۈشمىسىنىڭ رەئىسلىكىگە تەيىنلەنگەن. بۇ شېئىر سالىھ دامولا ھاجىمنىڭ شۇ مۇناسىۋەت بىلەن يازغان قەسىدىسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئەدىپ بۇ قەسىدىدە مەۋلىۋىنىڭ بىلىمىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى، تەپسىر، ھەدىس، ئەدەبىيات قاتارلىق ئىلىملەردە توشقان ئالىم ئىكەنلىكىنى، تالىپلارنى تەربىيىلەشكە جىددىي بېرىلگەنلىكىنى نۇرغۇن ئوخشىتىشلار ۋە مىساللار بىلەن كۆرسىتىپ ئۆتىدۇ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇجەسسەملەنگەن پەزىلەتلەرنى بىر-بىرلەپ تەرىپلەيدۇ. ئىپتىخارلىنارلىق ئارتۇقچىلىقلىرىنى بايان قىلىدۇ. مەۋلىۋىنىڭ ئاتىسى ھاشىم قازى ئاخۇنۇمنىڭ ئادالەتپەرۋەرلىكى، ھەققانىيلىقى، كەڭ قوللۇقلۇقى ۋە پەرھىزكارلىقىنى مەدھىيىلەپ، مۇشۇنداق خىسلەتلىك ئاتىدىن مەۋلىۋىدەك پەرزەنتنىڭ يېتىشىپ چىققانلىقىنى ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ.

قال الأستاذ الأديب يمدح الفاضل الأريب شيخ حفاظ القرآن شاهي مردان داملام

فخر الأكارم

جـرى غرامـا وشـوقا دمعـي القـاني[1]	وهـام وجـدا وعـشقا قلـبي العـاني[2]
وبـت ليـلا عـلى جمـر الغـضا[3] شـغفا[4]	واظلـــم اليـــوم مـــني بعـــد هجـــران
هجـــران غانيـــة[5] حـــوراء ســـابية[6]	بنـــاظر لنهـــى العـــشاق فتـــان
خود[7] مهفهفة[8] جيداء[9] كاعبة[10]	نـشوانة[11] الـعين تحكـي عـين سـكران
لاحـــت تـــدل فـــأغوت كـــل ذي رشـــد	كأنهـــا حـــين أغـــوت أخـــت شـــيطان
دعهـا نظـامي واتـرك وصـفها غـردا[12]	فـــلا يفـــوز امـــرء في حـــب نـــسوان

[1] قاني: شديدة الحمرة

[2] عنى يعني عناية وعنيا با مر: أصابته مشقة بسببه

[3] الغضا: شجر من ا ثل خشبه من أصلب الخشب وجمره يبقي زمنا طويلا لا ينطفئ

[4] الشغف: أقصى الحب

[5] غانية: المرأة الغنية بحسنها وجمالها عن الزينة

[6] سابية: أسره بحبه

[7] الخود ج خودات وخود: الشابة الناعمة الحسنة الخلق

[8] المهفهف م مهفهفة: الضامر البطن رقيق الخصر

[9] جاد وجيد يجاد جيدا: طال وحسن

[10] الكاعب: الناهد ثديها

[11] النشوان م نشوانة ونشوى ج نشاوى: السكران

[12] الغرد والغرد: رفع صوته في غنائه وطرب به

واصرف هواك إلى خل أخي ثقة ... حبر[1] نجيب[2] صبيح الوجه نوراني

فردا الزمان كريم النفس ذي أدب ... بر تقي نقي الثوب رباني

سباق مكرمة جماع مأثرة[3] ... يوم الوغى[4] بطل كالليث مطعان

قاموس موهبة نبراس[5] أندية ... دأماء[6] نائلة ينبوع إحسان

اعني به شاه مردان المهذب في ... حسن القراءة حقا ما له ثاني

علامة حافظ القرآن عالمه ... أكرم به من نبيل فيه فضلان

أبو المكارم مرضي الخصال أخو ... المدائح الغر من في الله والانى

ما كان أحسنه عقلا وأطيبه ... ريحا تأرج من أرجاء طرفان

أنست بلاغته قس بن ساعدة ... وفي الفصاحة أنسى ذكر سحبان

شيخ تدرع بالتقوى فجل كما ... أفنى الشبيبة في تعليم قرآن

قار يرتل أعلى الله رتبته ... وصانه في الدنى[7] عن مس خسران

من قد سبى[8] حين يتلو قلب مستمع ... كما نفى حين يبدو كل أحزان

كأنه إذ تغنى كان يسمعنا ... تغريد ورقاء[9] أو أسجاع[10] عيدان[11]

كم من عويصات طلاب يبينها ... بابدع الرأي فيها أي تبيان

أحبه فضلاء العصر قاطبة ... من بعد ما عرفوه حق عرفان

افادهم كرما أنواع قاعدة الـ ... ـتجويد يظهرهم من غير كتمان

يسبح الله طول الليل مبتهلا ... وكم من الليل يحييه بقرآن

مسائل الشاطبي كان يحفظها ... وهكذا الجزري مع كل إتقان

تراه إذ قرأ القرآن مدكرا ... أذاب قلبا شديدا مثل صفوان[12]

فاق الورى في العلا والمجد اجمعهم ... من أجل ذاك تسمى شاه مردان

اما تلا آية أبكى الورى طربا ... وزانه إذ تلاها طيب ألحان

---

[1] حبر ج احبار: العالم الصالح

[2] نجيب ج نجباء: الفاضل النفيس في نوعه

[3] المأثرة والمأثرة ج مآثر: الفعل الحميد يترك أثرا طيبا

[4] الوغى: الحرب

[5] نبراس ج نباريس: المصباح

[6] الدأماء: البحر

[7] الدنى: الدنيا

[8] سبي سبيا وسباء: أسره بحبه

[9] ورقاء ج وراقي: الحمامة

[10] سجع ج أسجاع: الكلام المقفى

[11] عيدان: العود

[12] صفوان: الصخر ا ملس

بأحسن الصوت يتلوها فيتقنها صوت حزين إلى الرحمان حنان[1]

مسعاه في طاعة الباري ومقرأه في كل يوم من القرآن جزءان

أراه يصفو ودادا لا يكدره غش الخيانة منه طول أزمان

يا عالي الطبع يا حلو الشمائل يا فخر الأكارم يا روحي وريحاني

يا طيب الأصل يا من قد علا شرفا وفاق جودا و مجدا كل أقران

لله درك من سعى إلى طلب الـ علياء من أدب علم وعرفان

أدامك الله في ذا السعي يحفظه عن الفتور وعن آفات دوران

محصلا مستقيما غير منصرف إلى هواك حريصا غير كسلان

مشمرا[2] مستفيدا راقيا أبدا لا يلهينك عنه حب أوطان

ماذا عليك وقيت الشر لو خبر بخطك العذب يا مولاي وافاني

مدائح فيك لا تحصى إذا كتبت أيدخل الرمل عدا تحت حسبان

قصيدة أترعت عيبا فنظم أخي الـ قصور لم يخل من عيب ونقصان

لكنها اشتملت منك الثنا فحكت فرائدا[3] نظمت أو عقد مرجان

أنشدتها وبي الأشغال شاغلة والقلب مضطرب من جور أزمان

فارحم بإصلاحها يا موئلي كرما كي لا يحقر غمر[4] حاسد شاني

عش نائلا كل ما ترجوه ماسجعت ورق الحمام[5] على الأغصان والبان

ودم حميدا على القدر مفتخر الأ ماثل الغر مادار الجديدان

1363 جمادي الأول هـ

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ دامۇللا ھاجىمنىڭ قارىيلىقتا ھەممىگە تونۇلغان داڭدار قارىي شاھىمەردان دامۇللامغا يازغان مەدھىيە قەسىدىسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئەرەب ئەدەبىياتى قەسىدىچىلىكىنىڭ ئەنئەنىۋى ئادىتى بويىچە، شېئىرنىڭ باش تەرىپى غەزەل شەكلىدە باشلىنىدۇ. دامۇللا ھاجىم بىر گۈزەل رەنانىڭ ئىسىل تەرىپىنى قىلىپ، ئۇنىڭغا بولغان چوڭقۇر مېھىر-مۇھەببىتىنى، يالقۇنجاپ تۇرغان ئوتلۇق ئىشتىياقىنى ئىپادىلەش بىلەن جانانىنىڭ گۈزەللىكىنى نەپىس ۋە جۇلالىق سۆزلەر بىلەن مەجازىي ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ

---

[1] حنان: المشتاق

[2] مشمرا: مجتهدا

[3] فريدة ج فرائد: الدر إذا نظم وفصل بغيره

[4] غمر ج غمور: الحقد

[5] ورق الحمام: الحمامة التي يضرب لونها إلى الخضرة

ئوبرازلاشتۇرۇپ، ھۆسن-جامالىنىڭ جىمى كۆرۈنۈشلىرىنى مەھبۇبىنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇجەسسەملەشتۇرۇپ تەسۋىرلەيدۇ. قەسىدىدە ئىشارە-كىنايىلىك سۆزلەر جەۋلانىغا كەلتۈرۈلۈپ، شېئىرىيەتتىكى نادىر دۇردانىلەر كۆزىڭىزنى چاقناتقاندا، ئاجايىپ بىر گۈزەل شېئىرىيەت دۇنياسى كۆز ئالدىڭىزدا نامايان بولىدۇ. ئارقىدىنلا داموللا ھاجىم شاھىمەردان قارىي داموللامنىڭ تەرىپىنى ئەپچىللىك بىلەن باشلاپ، ئۇنىڭ قىرائەت سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى، تەجۋىددىن ئىبارەت قۇرئان ئوقۇش قائىدە-ئۇسۇللىرىنى تولۇق ئىگىلىگەنلىكى، تەجۋىدكە دائىر «شاتىبىي»، «جەزەرىي» ناملىق كىتابلارنى سۇدەك بىلىدىغانلىقى، تەقۋادارلىقى، قۇرئاننى تولىمۇ مۇڭلۇق، سۆزۈك، چىرايلىق ئاھاڭدا ئوقۇپ كىشىنى خۇددى خۇش ئاۋازلىق بۇلبۇلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك يېقىملىق شېئىرىي تۇيغۇغا چۆمدۈرىدىغانلىقى، تاشتەك قېتىپ كەتكەن دىللارنىڭمۇ ئېرىپ كېتىدىغانلىقى، ئېڭىشقۇچىلارنىڭ ياش تۆكمەي تۇرالمايدىغانلىقى قاتارلىق سۈپەتلىرىنى مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ. بەدىئىيلىكى يۇقىرى بولغان بۇ قەسىدىدە سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ باكامال شائىرلىق سىيماسى چاقناپ تۇرىدۇ.

قصيدة ارسلها الأستاذ الأديب الى العلامة الجليل قدوة العلماء المحققين و عمدة الفضلاء المدققين

الشيخ محمد مراد رمزي

الحمد لله الذي كفى وسلام على عباده الذين اصطفى السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

أنت لي المراد

قـد أزعجتـني بـالفراق ربـاب	ولظـى الجـوى في القلـب وهـو كبـاب
فغـدوت بعـد فراقهـا مغروقـا	بغطـم[1] دمـع يحتكيـه خـضاب[2]
فالـصبر غـدوة ودعـت ترمـي بأسـ	ـياف اللحـاظ ألـذ منـه الـصاب[3]
وربـاب لا ترنـوا إلى عـشاقها	إلا لهـم سـبيت بهـا الألبـاب
سـحابة ذيـل الـدلال وقـد حـوت	ملحـسن مـالم تحـوه الأتـراب
غرعوبـة[4] بهنانـة[5] لـسو عاتبـت	كالـشهد[6] منهـا يـستلذ رضـاب
وثغورهـا وجفونهـا والحاجبـا	ن الـدر والصمـصام[7] والنـشاب[8]
وخـصالها نديـة وخدودهـا	ورديـة ولهـا اسـتلذ رضـاب

[1] غطم: البحر العظيم

[2] خضاب: ما يخضب به، الملون بالخضاب

[3] الصاب: شجر مر

[4] بهانة: الشهمة في باطن العين تحت المقلة

[5] الشهد: العسل

[6] الصمصام: السيف

[7] النشاب: السهام

مـن لم يكـن في طبعـه ريـن[1] ولا   في قلبـه زيـغ ولا إعجـاب

يـا قلـب حتـام[2] الـصبو إلى الدمـى   وإلام أنـت بجـورهن مـصاب

واصرف هـواك إلى الـذي ضربـت لـه   فـوق الـسماء مـن العـلاء قبـاب

دع حبهـن فحبهـن حقيقـة[3]   طيـف الخيـال وخلـب[4] وسراب[5]

هـو للمكـارم والمناقـب منبـع   ولكـل مجـد مرجـع ومـآب

جمـاع فـضلي حكمـة وزهـادة   ببيانـه لنهـى الـورى نهـاب[6]

يـسعى إليـه يـستفيد أكـارم   ويـدور حـول قبابـه[7] أقطـاب[8]

وإذا المـسائل أشـكلت وتحـيروا   في حلهـا فلديـه لاح جـواب

أعـني محمـدن المـراد المنتقـى الـ   ـمـزي مـن قـد زانـه الآداب

الفـائق الأمثـال والبـاس الـذي   يخـشاه أبطـال الـورى ويهـاب

وبـه ضروب عـن ضرائـب شـابهت   ضربـا ويأمـل نيلهـا الأضراب

لا عيـب فيـه غـير أن نوالـه   وبـل تـصيب والأكـف سـحاب

هيهـات أن تحـصى مكارمـه العـلي   طـرا فهـل يفـنى الرمـال حـساب

يـا أهـل شوشـك فـاذكروا وتنبهـوا   مـن نومـة عقـدت بهـا الأهـداب[9]

فيكـم لـدين الله أعـدل رافـع   ومـن الهـدى فيكـم أنـار شـهاب

فاسـعوا إليـه بجـدكم بفوائـد   هانـت عليكـم عنـدها الأذهـاب

وذروا العنـاد ومـا العنـاد لأهلـه   إلا ضـلال يقتفيـه[10] تبـاب[11]

أوليـس فيـه غـيرة دينيـة   ويمبغـض الإسـلام منـه حـراب

هـا لـيس ينفـع بغـضكم ونـضالكم   ومـرائكم[12] حـتى يـشيب غـراب

لا ضـير أن ينكـره بعـض أراذل   منكـم فغـر ماجـدون أنـابوا

---

[1] رين: الطبع والدنس

[2] حتام: إلى متى

[3] خلب: خدع

[4] سراب: ما يشاهد نصف النهار من إشتداد الحر كأنه ماء تنعكس غيد البيوت وا شجار وغيرها, ويضرب به المثل في الكذب والخداع

[5] نهاب: الغنيمة

[6] قبة ج قباب: بناء سقفه مستدير مقعر

[7] أقطاب ج قطب: سيد القوم

[8] هدبة ج ا هداب: شعر أشفار العينين

[9] إقتفاء يقتفي إقتفاءا: يتبع

[10] تباب: الخسارة, الهلاك

[11] مراء: جدال

إنكـــارهم مـــن بعـــد مـــا انبلـــج الهـــدى أمـــر لـــدى أهـــل اليـــقين عجـــاب

مهـــما نفـــوا عنـــه الكـــمال لـــدى الـــورى مـــن حقـــدهم منهـــم لـــه إيجـــاب

مـــا ضره إنكـــارهم فـــصدورهم دومـــا ببغـــض الأكـــرمين خـــراب

أيـــضر ضـــوء الـــشمس حـــين تـــلألأت مـــن أرمـــد[1] إذ لا يـــسراه مغـــاب

وتنقـــص البـــدر المنـــير ســـطوعه تلقـــاءه بنبـــاحهن كـــلاب

لايعرفـــون الهـــر مـــن بـــر[2] ولا يمتـــاز قـــشر عنـــده ولبـــاب

ويـــرون أن الفـــضل نخـــوة[3] مـــدع وعمائـــم كمراجـــل وثيـــاب

هـــذا زمـــان ذل فيـــه محقـــق وســـما وصـــدق مـــدع كـــذاب

لا ذنـــب يـــا مـــولاي منـــك يـــرى ولم يلـــف اغتيـــاب فيهـــم وســـباب

الا إقاحـــة مـــا أضـــاحه أفـــضل الرســـل الكـــرام وســـنه الأصـــحاب

وألنـــت ألبـــاب الـــورى بمواعـــظ غـــر ومـــا في صـــدقها مرتـــاب

وأمـــرتهم بـــالخير حـــين وعظتهـــم وبوعظـــك الإفـــصاح والإعـــراب

لا تبتغـــي مـــولاي صرف وجوههـــم بـــل منـــك مرضـــاة الإلـــه طـــلاب

وأزلـــت تقليـــدا وظـــن حقيقـــة مـــن بعـــد مـــا ابتليـــت بـــه الأحـــزاب

لله درك مـــن خلوصـــك وليكـــن أجـــر عظيـــم عنـــده وثـــواب

يـــا حـــبر أنـــت لي المـــراد برحلـــة مـــن شاســـع وهنـــت بهـــا الأســـباب

لكـــن تـــأخرت الزيـــارة لي فلـــم يـــك مـــسرعا مـــني إليـــك ذهـــاب

ســـأروح بعـــد قـــضاء بعـــض حوائجـــي إن شـــاء ربي القـــادر الوهـــاب

قـــد نـــالني تلفيـــق أخبـــار حـــوى كـــل البيـــان ومـــا حكـــاه كتـــاب

فيـــه فوائـــد كالفرائـــد عاليـــا ت كلهـــا عنـــد الكـــرام عـــذاب

أوضـــحت أنـــساب التتـــار ومجدهـــم يـــا أيهـــا العلامـــة النـــساب

فتبينـــت أحـــسابهم وفخارهـــم وترفعـــت لهـــم بـــه الأنـــساب

---

[1] أرمد: مصاب برمد

[2] لا يعرف هرًّا من برٍّ: أنه لا يميز فعل من يهر في وجهه من فعل من يبر به

[3] نخوة: العظمة, الكبر

[4] الثرثارة: الكلام الكثير

يا أيها الرمزي قد أهدى إليك ... الصالح الثرثارة[1] المطناب[2]

منظومة مشحونة[3] بمعائب ... وكذاك نظم الناقصين يعاب

لابد أن يطغى لديك يراعتي ... فكأنني قبج[4] وأنت عقاب[5]

فلأطلبن العفو والإصلاح كي ... لا يزدريها لائم مغتاب

عش نائلا ما رمته ورجوته ... ما شاب طفل واضمحل شباب

ئاساسي مەزمۇنى:

ئۆز زامانىسىنىڭ ئەللامىسى، تارىخشۇناس ھەزرىتى مۇراد ئەپەندى قازان، ئۇپا، سەمەرقەنت، بۇخارا، ئەرەبىستان قاتارلىق جايلاردا ئوقۇپ يېتىلگەن ئالىم بولۇپ، نۇرغۇنلىغان ئەسەرلەرنى يازغان. تاتارلارنىڭ مۇكەممەل تارىخى ھېسابلانغان ئەرەبچە «تەلفىقۇل ئەخبار» ناملىق كىتاب شۇ زاتنىڭ ئەسەرلىرىدىندۇر. 20 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئوتتۇرا ئاسىيادا مەيدانغا كەلگەن يېڭىچە مائارىپنىڭ ۋە قەشقەردە بارلىققا كەلگەن يېڭىچە مائارىپ ۋە تەرەققىيپەرۋەرلىك ھەرىكىتىنىڭ تۈرتكىسىدە، ئەينى زامانلاردا چۆچەكتە تۇرۇۋاتقان مۇراد ئەپەندى مەرىپەتپەرۋەرلىك روھىنى جارى قىلدۇرۇپ، قول سېلىپ ئىشلەپ، ھەرقايسى ساھەلەردىكى قارا كۈچلەر پەيدا قىلغان توسالغۇلارنى يىمىرىپ تاشلاپ، ئۆز ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ئەينى دەۋر مائارىپىنىڭ يۈكسىلىشى ئۈچۈن كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشقان.

ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىم بۇ شېئىرىدا يۇقىرىقى مەزمۇننى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىپ، ئوبرازلىق، يۇمۇرلۇق، ئۆتكۈر تىل بىلەن مۇتەئەسسىپ، خۇراپىي كۈچلەرنىڭ پاسسىپ ئىدىيىلىرىنى ئېچىپ تاشلايدۇ، جاھالەتپەرەسلەرنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا ئۇچرىسىمۇ، ھەققانىيەت يولىدا تەۋرەنمەستىن دادىل قەدەم تاشلاپ ماڭغان مۇراد ئەپەندىنىڭ ئېگىلمەس روھى، ئالىيجاناب گۈزەل پەزىلىتىنى يۈكسەك ماھارەت بىلەن مەدھىيىلەيدۇ. «قۇياش نۇرىنى كۆز كۆرمىسە قۇياشقا نېمە زىيان»، «ئىت ھۈرەر، كارۋان يۈرەر» قاتارلىق ماقال-تەمسىللەر شېئىرغا سىڭدۈرۈلۈپ، مۇراد ئەپەندىنىڭ ئاخىر يېڭىپ چىقىدىغانلىقى بىلەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىلىدۇ.

كتب الأستاذ الأديب إلى صديقه و زميله الفاضل الأريب عبد القادر داملام خال والدتي معاتبا و متوددا

يشتكي أخوك

بعدما ينتمي إليك سلام ... طيب عرفه[6] كعرف عبير[7]

يشتكي حاله أخوك غريقا ... بدموع جرت كجرى البحور

---

[1] الثرثارة: الكلام الكثير

[2] المطناب: مداح

[3] مشحونة: المملوءة

[4] قبج: طائر يتشبه الحجل

[5] العقاب: طائر من الجوارح قوي المخالب وله منقار أعقب، يصيد الجرذان وا رانب

[6] عرف: رائحة

[7] عبير: اختلاط من الطيب

إذ أتـــى خائبـــا رســـولي تـــردي منـــك يبكـــي لـــه رخـــاء[1] بعـــير

إنـــني مـــا ســـألت عنـــك حيـــاء قبـــل ذا إن علمـــت قـــدر نـــقير[2]

هـــو بـــدأ الـــسؤال عنـــك فـــمالي أبـــــت في بـــــدأه بـــــغير سرور

قـــد رددت الحبيـــب وهـــو يرجـــي فيـــك حـــسنى هـــا لـــست بالمعـــذور

بلغـــوني منـــسك أنـــك حقـــا قـــد شريـــت العـــروض عنـــد نفـــير

الهـــا درهـــم وكـــان عديـــما حـــين أملتـــه لـــدفع عـــسيري

كـــن بـــه جـــابرا لثلمـــة[3] قلبـــي واجتنـــب بيننـــا انـــصرام[4] مريـــر[5]

يـــا حبيـــب اتـــق الإلـــه فـــلا تـــفـ ـــرط بعيـــدا للحبيـــب في التحقـــير

وغـــدا مقـــصدي عليـــك كبـــيرا وعـــلى الخـــل ليـــس ذا بكبـــير

أمـــن الحـــزم أن تعيـــش رغيـــدا وبجوفي الطـوي[6] التظى[7] كالهجير[8]

لايغرنـــــك قـــــط عـــــرش سريـــــر أو يـــــضلنك فيـــــه فـــــرش حريـــــر

عنقريـــب أنـــا وأنـــت وأهـــل الـــ دهـــر طـــرا نـــصير حـــشو[9] القبـــور

إنـــني مـــذ رأيـــت خيبـــة نفـــسي منـــك أمـــسيت منـــشدا بزفـــير

«ومـــن النـــاس مـــن يـــودك حقـــا صـــافي الـــود ليـــس بالتكـــدير»

«فـــإذا مـــا ســـألته دفـــع فلـــس الحـــق الـــود بـــاللطيف الخبـــير»

ربي ارحـــم وجـــد عبيـــدك أمـــسى يومـــه للأســـى كمثـــل الـــشهور

«ســـاءه غـــصة[10] عرتـــه[11] إذا مـــا رده ذا الخليـــــل رد حـــــقير»

أنـــت ربي مـــؤملي ومـــلاذي في أمـــوري ومـــوئلي ونـــصيري

يـــا إلهـــي إليـــك آب[12] جميـــع مـــن رقيـــق ومالـــك وأمـــير

أنـــت يـــا صـــالح ارض مـــا كتبتـــه فيـــك قـــدما يراعـــة[13] التقديـــر

---

[1] رخاء: الريح اللينة التي لا تحرك شيئا

[2] نقير ج أنقرة: النكتة في ظهر النواة

[3] الثلمة: الخلل, محل الكسر من المكسور

[4] انصرام: إنقطاع

[5] مرير: المحكم

[6] الطوي: الجوع

[7] التظى: ألحَّ, دام, لازم

[8] الهجير: القدح الضخم

[9] حشو: ما حشي به الشيء

[10] غصة ج غصص: الحزن, الهم

[11] عرّ يعُرّ عَرّاه: ساءه

[12] آب: رجع

[13] يراعة: القلم يتخذ من القصب

وادعـــه واتـــرك الأنـــام وإن هـــم ... بقليـــــل أتـــــوك أو بكثـــير

مــن رجــا رفــدهم[1] وحــام حماهــم ... ذل في عيـــشه وكــان نـــظيري

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ دوستى ۋە ساۋاقدىشى ئابدۇقادىر داموللام (سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئانىسىنىڭ تاغىسى بولۇپ، مەشھەدلىك شېھىد ئابدۇقادىر داموللام ئەمەس)غا يېزىپ ئەۋەتكەن شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

بۇ شېئىردا داموللا ھاجىم بۇ دوستىدىن پۇل قەرز سورىسا بەرمىگەنلىكىدىن ئاغرىنىدۇ. ئەۋەتكەن ئادەمنى قۇرۇق قول قايتۇرغانلىقىدىن ئۈمىدسىزلىنىپ رەنجىيدۇ. دوستىنىڭ بازاردا سودا مېلى سېتىۋالغانلىقىنى پۇلى بار تۇرۇپ بەرمىگەنلىكىنىڭ دەلىلى قىلىپ كۆرسىتىدۇ. دوستىغا: «شۇنداقمۇ كىشىلەر باركى، ئاغزىدا ساڭا چىن دوستلۇقنى ئىزھار قىلىدۇ، ۋاقتائىنۋاق كېلىپ ئۇنىڭدىن بىر تىيىن قەرز سورىساڭ دوستلۇقنى ‹خۇداغا ئامانەت› دەپ قاراپ ئولتۇرىدۇ» ۋە «شۇنچىلىك پۇل قەرز سورىشىم ساڭا چوڭ كۆرۈنۈپ كېتىپتۇ. بۇ كىچىككىنە ئىش ئىدى. ئۆزۈڭ شۇنچە باياشات ياشاپ، دوستۇڭ نامراتچىلىق ئازابىنى چېكىۋاتسا قاراپ تۇرغۇڭ كەلدىمۇ؟! دۆلىتىڭگە مەغرۇرلىنىپ كەتمە! بىز ھەممىمىز ئۆزاققا قالماي ئۆلۈپ تۈگەيمىز» دېگەندەك سۆزلەر ئارقىلىق كايىيدۇ.

كتب الأستاذ الأديب هذه القصيدة فأرسلها الى الفاضل المذكور

جوابا الى قصيدته المرسلة اليه

عروس بشرى

عــروس بــشرى صــبتها نفــس مــشتاق ... أم نظــم أشــنب[2] خــود[3] ذات أخــلاق

أم روضـــة زانهـــا الأزهـــار قـــد برقـــت ... بـــروق شـــمس الـــضحى تبـــدو بـــإشراق

أم قهـــوة قرنـــف تنفـــي مذاقتهـــا ... عـــن الجـــشي لـــديها شـــئوم اقـــلاق

نظـــم تعطـــر أرجـــائي أريجتـــه ... لا بـــل تعطـــر عنـــه كـــل آفـــاق

نظـــم حـــوى غـــر أوصـــاف إذا وصـــفت ... لـــصار ألـــف كـــراريس وأوراق

ينبـــوع مفخـــرة دأمـــاء محمـــدة ... فـــراج ذي كمـــد هيـــاج أشـــواق

[1] رفد: عون

[2] أشنب: أبيض ا سنان

[3] خود: المرأة الشابة

يميس حتى كأني خلت غانية[1] ... غيداء[2] ترقص تيها فوق أوراق

أمسى لدائي ترياقا أحببه ... ما أكرم النظم أمسى عين ترياق

أراه إذ جل في عيني من شرف ... إلى أجل محل ساميا راقي

به نسيت إذا ما جاء لم يك فيـ ... ـه من خفاء وألفاز وإغلاق

ذكرى جرير وقس و الزياد وسحـ ... ـبان البيان أولى فصح و إفلاق

إن هم إليه صغوا يوما وراقهم ... أنيق[3] سبك[4] وترتيب وإطلاق

لأطرقوا وبيان منه يمنعهم ... عن التفوه فيه أي إطراق[5]

أتى وكنت كئيبا[6] فابتهجت به ... مثل ابتهاج رقيق عند إعتاق

فكان عندي لذيذا إذ أصادفه ... كالوصل يحلو مذاقا عند عشاق

أو كاللباس لدى العاري وأطعمة ... عند الجياع وأمن بعد إشفاق

أرسلتني وفؤادي واجف[7] وجل[8] ... الى منك حبيبى فرط إشفاق

كم قد مننت به فالشكر ذو قصر ... وإن شكرتك عمري ملء أشداق

يا حبر مذ بت قد شبت لظى وصبا ... في أضلعي ذات مقباس وإحراق

فجد حبيبك ذو ويرجو اصطحابك بالد ... قاء تفلح أمينا كل إخفاق

دم نائلا ما ترجيه وتأمله ... وعش حميدا مجيدا عاليا باقي

لا تعتريك خطوب قد دهشت بها ... الا وقاك الإله الخالق الواقي

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئابدۇقادىر داموللامنىڭ قەسىدىسىگە ئاتاپ يازغان جاۋاب قەسىدىسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىردا ئابدۇقادىر داموللامنىڭ قەسىدىسى: «ئۇ، قۇياش نۇرلىرى تېگىپ چۈشكەن گۈزەل باغچىنىڭ چېچەكلىرىگە, بىر تېمىم تېتىپ قويسا، كىشىنى غەمدىن خالىي قىلىپ خۇشخۇي قىلىۋېتىدىغان قەھۋەگە, قەغەز يۈزىدە جىلۋىلىنىپ تۇرغانلىقى جىلۋە قىلىپ تۇرغان نازىنىن جانانغا ئوخشايدۇ» دەپ تەسۋىرلىنىدۇ. خۇش ھىد ئېلىپ كەلگەن نەزمىنىڭ تەرىپى دەپتەرگە سىغمايدىغانلىقى، ئۇنىڭ دەردلەرگە داۋا بولىدىغان تىرياققا ئوخشايدىغانلىقى، شېئىرنىڭ پاساھەت-بالاغىتى، بەدىئىي گۈزەللىكى ئالدىدا، ئەرەب تىلى ئۇستىلىرىدىن جەرىر، قۇس ئىبنى

[1] غانية ج غانيات: المرأة الغنية بحسنها عن الزينة

[2] غيداء ج غيداء: مالت عنقه, لانت أعطافها

[3] أنيق: حسنا معجبا

[4] سبك: الفضة أذابها وصبها في قالب

[5] أطرق يطرق إطراقا: سكت و لم يتكلم, ضعف عقله

[6] كئيب: كان في غم وسوء حال وانكسار من حزن

[7] واجف: اضطرب, خفق

[8] وجل: خاف أو استشعر بالخوف

سائىدە، زىياد، سەھبانلارنىڭ يېپ ئېشەلمەيدىغانلىقى قەيت قىلىنىدۇ. داموللا ھاجىم يەنە «غەمكىن بولۇپ تۇرغىنىدا شېئىر قولىغا تېگىشى بىلەن، خۇددى ئەركىنلىكىكە ئېرىشكەن قۇلدەك، كېيىمگە ئېرىشكەن يالىڭاچ ئادەمدەك، تاماققا ئېرىشكەن ئاچ ئادەمدەك خۇشاللىنىپ كەتكەن»لىكىنى بايان قىلىدۇ.

قصيدة ارسلها الأستاذ الأديب الى الشيخ ثابت و قد أمسك الشيخ المذكور

على الأستاذ الأديب كتابا استعاره

عليك سلام فاح كالمسك

أيـــا ثابتـــا في الـــدين والرشـــد والـــبر — عليــك ســلام فــاح كالمســك والعطــر

أراك فريـــــدا في المعـــــالي ولم يكـــــن — نــظيرك فى حفــظ المســائل في العــصر

وأصــبحت نبراســا[1] بكــل محافــل[2] — تــزيح شــكوك الــواردين بــلا اجــر

رفعــت إلى العليــاء مــن غــير منــصب — إليــك بفــضل مــن إلهــك منجــر

وكنــت غطــم[3] الجــود إذ كنــت نائــلا — وجــود ســواك اليــوم فى موضــع القطــر

إذا أشــكلت فى الــدين فينــا عويــصة[4] — فعنــدك توضــيح لهــا وضــح الفجــر

فجــدني بــما قبــل اســتعرت بــرده — بــغير اكتئــاب منــك مــن جزئــي البحــر

ولــولا احتيــاج مــا ســألت ارتــداده — وأبقيتــه دهــرا لــديك مــع الــصبر

ولكنــــني قـــد احوجتـــني ضرورة — إليهــا فعفــوا مــن نوالــك يــا فخــري

فعــش لابــسا يــا صــاح حلــة عــصمة — مــن الله مــا مــستك قــط يــد الــضر

15 ربيع الاول 1347 هـ

سابىت قارى ھاجىم ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمدىن فىقھىغا ئائىت «بەھرۇررائىق» ناملىق كىتابنى بىر ئايلىق ئارىيەتكە ئالىدۇ، ئەمما كىتابنى ۋاقتىدا قايتۇرمايدۇ. داموللا ھاجىم سابىت قارى ھاجىمنىڭ كىتابنى قايتۇرۇپ بېرىشى كېرەكلىكىنى، كىتاب ئۆزىگە زۆرۈر بولمىغان بولسا قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلمايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ، بۇ قەسىدىنى يازىدۇ.

[1] نبراس: المصباح, قدوة ومثال

[2] محفل ج محافل: المجلس, المجتمع

[3] غطم: البحر العظيم

[4] عوِيصة: الشدة, الصعب

قال الناظم يجيب الشيخ ثابت على نظمه الذي أرسله إليه و يعاتبه

نالنى منك كتاب

قد نالني يا صاح منك كتاب   من كل معنى نضّ[1] فيه لباب[2]

أحيى الفؤاد بفيضه ورووائه[3]   هل من لسان الخضر فيه رضاب

كل اللسان بوصفه السامي كما   قد حار دون مرامه الألباب

مازال يطربني بحسن جماله   فكأنه لاحست تميس رباب

كاد الجنان يذوب من فقراته   لو أن وزن الشعر فيه نقاب

شعر له قد دان كل أفاضل   من في بدو غرالة يرتاب

كف البيان يزينه الإعراب   واهتز قلبي من قريض صاغه

لما تلوت مرتلا أشطاره   لأولي الفصاحة عن نهاهم غابوا

هل يستوي الأعمى ومن هو مبصر   لا بل هم قبج وانت عقاب

أو يستوي نقد ضئيل ظالع   يوم النضال وضيغم[4] غلاب[5]

يا حبر مسئولي وخير مآربي   لو انه عند الجناب مجاب

عيني وكبدي بعد ما خيبتني   يم[6] طمى[7] يا موئلي وكباب

قم مسرعا فاردده غير مؤجل   فالصفح عن رد المعار معاب

واقبل واسعف ما سألت مكررا   فاذا قبلت فللقبول ثواب

يا من به أمسى لبيد زمانه   ام من اقر بفضله الأصحاب

بينت انك منه ناشر لؤلؤ   افلا يجوز النشر لي يا ثاب[8]

اما الكتاب نعم اعرت بمدة   فكفاك شهر عز فيه طلاب

وافا جوابك آيبا ترداده   فكذاك مني بالاباء تجاب

استوهب الاصلاح ان قلمي طغى   أو بان في قولي المنظم عاب

---

[1] نض ينض نضا الماء: سال قليلا قليلا أو رشح

[2] اللباب: المختار الخالص من كل شيء

[3] الرواء: المظر الحسن

[4] الضيغم: ا سد

[5] الغلاب ج غلابون: الكثير الغلبة

[6] اليم: البحر

[7] طما يطموا طموا الماء: ارتفع وملأ النهر, والبحر امتلأ

[8] ثاب: أي يا ثابت

عش عمر نسر لا تصاب مبجلا ... ما لاح برق أو أراق سحاب

ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىم ئارىيەتكە ئالغان كىتابنى قايتۇرۇپ بېرىش ھەققىدە سابىت قارىي ھاجىمغا قەسىدە يېزىپ ئەۋەتكەندىن كېيىن، سابىت قارىي ھاجىم داموللا ھاجىمغا كىتابتىن داۋاملىق پايدىلىنىۋېرىش توغرۇلۇق خەت يازغان. شۇنىڭ بىلەن داموللا ھاجىم ئۇنىڭغا بۇ قەسىدىنى يازغان.

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئارىيەت ئالغان نەرسىنى ئىگىسىگە ۋاقتىدا قايتۇرماسلىقنىڭ ئەيىب ئىكەنلىكىنى، كىتابنى قايتۇرماسلىق ھەققىدە يېزىلغان خەتنىڭ مەقبۇل بولمايدىغانلىقىنى، كىتاب ئارىيەت ئالغۇچى كىتابتىن قانداق پايدىلانسا، ئارىيەت بەرگۈچىنىڭمۇ شۇنداق پايدىلىنىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ ئىشىنى دەپ باشقىلارنىڭ ئىشىغا توسقۇنلۇق قىلىشنىڭ نامەردلىك ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

بعث الأستاذ الأديب بهذه القصيدة الى صديقه الفاضل الشيخ المتوكل على الله (توكل خلفتم)

أنت أولى معلم

توكل من شأني الرضا والتوكل ... فخير الأنام المؤمن المتوكل

فأرسلت عبد الحي مني توكلا ... على الله ثم اللطف منك مؤمل

رجاك فأني قابل لرجائه ... فذو الفضل يرجى في الأنام ويقبل

فأتقن حبيبي فى الإفادة مرشدا ... فانك فى إرشاد قوم مكمل

فقوم به ما اعوج منه مهذبا ... وأوضح له ما قد أفدت تفصل

له أنت أولى كافل ومعلم ... عليه بعيد الله أنت موكل

وصنه لكيلا يصرفنه تكاسل ... عن الدرس أو يعروه[1] يوما تعطل

بني توكل والزمن توكلا ... لقد فاز من فى أمره يتوكل

هو العالم النحرير زخار[2] علمه ... يعم جميع القاصدين ويشمل

شمائله الغر العذاب تكثرت ... لقد كل فى الإحصاء والعد مقول

قريع[3] العلى طلق اليدين[4] ممجد ... خضم[5] رفيع القدر قرم مبجل[6]

[1] يعرو: يصيب

[2] زخار: الجمع الكثير

[3] قريع: السيد, رئيس

[4] طلق اليدين: سخي

[5] خضم: الجواد, السيد

[6] مبجل: مكرم

و في الشعر حسان و في الجود حاتم وفي الفصح قس والوفاء سموأل

لذاك تراه جاءه كل طالب إليه من الأطراف يسعى ويرمل[1]

يدل اسمه الأهنى على طيب خيمه[2] وكل فعال منه أبهى وأجمل

هو الحر نبراس[3] النوادي ينيرها بوجه طليق[4] باسم يتهلل[5]

يفيض على الطلاب وابل علمه ترى عجبا من فيضه[6] حين يهطل[7]

وليس له في العلم قرن مماثل ولم يخل من ذكراه ناد[8] ومحفل[9]

له رتبة في كل فن رفيعة و منقبة[10] عليا ومجد مؤثل[11]

أتاه من الآفاق يقصد فضله وفود من الأشراف عالون كمل

ألا أيها الطلاب طوبى فانه مدى علمه في الدين أعلى وأطول

فبشرى لكم فزتم بما قد قصدتم فما حزتم من فيه مجد مجلل

لئن قيل أي المرء في الناس امثل فلا حين إن قلنا توكل امثل

أقول لكم أهلا وسهلا فانه ليشبعكم طرا[12] جناه المعلل

وكالدر فاعلم ما يفيد تلألأ وكالشهد[13] حلو ما يقول ويفعل

هو الرأس في العلياء والناس أرجل ومن يستوي رأس لديه وأرجل

ويفتون في معنى فأشكل مظلما ولم يبق إذا أفتى خفي و مشكل

لديه أبيات المعاني ذليلة يصاحبه فتح من الله ينزل

يكلم بالقول المسدد موجزا وفيه دلالات ومعنى مطول

وكم بدعة بتراء[14] في الدين أصبحت تلاطم[15] عنا ردها تتحول

لئن أطت[16] الغبراء من خبث ريحها تراه بصالون الهداية يغسل

---

[1] يرمل: يهرول في مشيه

[2] خيمة ج خيم: طبيعة

[3] نبراس: قدوة ومثال، المصباح

[4] طليق: وجه متلأ

[5] تهلل يتهلل الوجه فرحا: تلأ وجهه بسرور

[6] فيض: كثير المعروف

[7] هطل يهطل تهتالا المطر: نزل المطر متتابعا

[8] ناد: المجلس، المجتمع

[9] محفل: المجلس، المجتمع

[10] منقبة: الفعل الكريم

[11] موثل: المتأصل في الشرف

[12] طرا: جميعا

[13] الشهد م شهاد: العسل

[14] أبطر م بتراء: مقطوع الذنب

[15] لطمة تلاطم: ضرب بعضها بعضا

[16] أطت: تحركت وحنت

بـــه ازداد أربـــاب العلـــوم تجمـــلا ... كـــما كانـــت الـــدنيا بـــه تتجمـــل

فهيهـــات مـــا كـــل المعمـــم فاضـــلا ... فهـــل كـــل صـــهال[1] أغـــر محجـــل

و حاشـاه مـن جـدواه[2] يحـرم مـن أتـى ... محـــصل علـــم بـــل يربـــى وينحـــل

ترقـى الى شـأو مـن الفـضل شـامخ[3] ... فـــلا احـــد يرقـــى و لـــو يتمهـــل

لحـــسن ســـجاياه وطيـــب خـــصاله ... فمثـــواه معمـــور ومغنـــاه[4] منهـــل[5]

فكيـــف وللعـــافين يـــا نجـــح قـــصدهم ... إذا اســـتر فـــدو حـــرزا أمـــين ومعقـــل

فـــدونك يـــا حـــبي قـــصيدة صـــالح ... إليـــك بهـــا حبـــل المـــودة يوصـــل

نظمـــت فـــما أخطـــأت فيهـــا فانـــه ... بهـــا ليـــس لي إلا عليـــك معـــول

و هـــذا فعـــش في الـــدهر محفـــوظ نكبـــة[6] ... يطيـــب نعيـــما منـــك مثـــوى ومـــنزل

حمـــاك الـــه الخلـــق مـــا حـــن ســـاجع[7] ... عـــلى البـــان[8] أو شـــوقا تـــرنم[9] بلبـــل

1344ربيع الثاني 29 هـ

تەۋەككۇل ئاخۇن خەلپىتىم 40- يىللاردا قەشقەر مەدرىسلىرىنىڭ سەرخىل مۇدەررىسلىرىدىن ئىدى. بۇ زات ئىلىم قۇۋۋىتى كۈچلۈك، دەرس ئۆتۈش مېتودى ئۈستۈن، پىكرى ئۇچۇق، يېڭىلىق تەرەپدارى ئۆلىما بولغانلىقى ئۈچۈن، 1935- يىلى، مەدرىسلەردىكى ئوقۇ-ئوقۇتۇش، ۋەخپە ئىشلىرىنى يېڭى ئاڭ بويىچە رەتكە سېلىش مەقسىتىدە قەشقەردە قۇرۇلغان «ئىسلاھىي مەدارىس ھەيئىتى»نىڭ مۇدىرى بولغانىدى. ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىم ئوغلى ئابدۇلھەيىنى مۇشۇ زاتنىڭ ئالدىدا ئىلىم تەھسىل قىلسۇن دەپ بۇ قەسىدىنى يېزىپ ئەۋەتكەن.

ئاساسىي مەزمۇنى:

قەسىدىدە بۇ زاتنىڭ ئىلىم سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى، دەرس ئۆگىتىش ئۇسۇلىنىڭ ياخشىلىقى، ئوقۇغۇچىلارغا ئۇنىڭ ئىلمىنىڭ تېز يۇقىدىغانلىقى، دەرسنى مەزمۇنلۇق، ئىخچام، چۈشىنىشلىك سۆزلەيدىغانلىقى، ئەخلاق-پەزىلەت جەھەتتىكى ئارتۇقچىلىقلىرى، مۇخلىسلىرى كۆپ بولۇپ، مەنزىلگاھىدىن زىيارەتچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغانلىقى، ئىلىم ئۆگىنىش ئۈچۈن تەرەپ-تەرەپتىن توپ-توپ بولۇپ كەلگەنلەر بىردەك بۇ زاتنىڭ ھوزۇرىغا يىغىلىدىغانلىقى سىمۋوللۇق ئوخشىتىشلار بىلەن بايان قىلىنىدۇ.

[1] صهال: صوت الفرس

[2] جدواه: عطاياه

[3] شامخ: العالي

[4] مغناه: منزله

[5] منهل ج مناهل: المورد

[6] نكبة ج نكبات: المصيبة

[7] ساجع سجع سواجع: الحمامة التي هدرت وردت صوتها

[8] البان: شجر من فصيلة النباتات ذو أوراق طويلة مركبة أبيض الزهر

[9] ترنم: طرب صوته وغنى غناءا حسنا

قال الأستاذ الأديب يمدح استاذه البالغ فى البلاغة حيث شاء البارع في فنون القريض و الانشاء العلامة الأديب شمس الدين داملام

يا ما أمر نوى غانية

يـــا مـــا أمـــر نـــوى غيـــداء غانيـــة حـــسنا قلـــوب أولى التقـــوى مغانيهـــا

في وجنتيهـــا اســـود الحـــسن صـــائلة[1] كالـــسمهرية[2] تفـــرى مـــن يلاقيهـــا

مهـــما تمـــر تـــرى مـــا في العيـــون عـــلى أهـــل الهـــوى يـــصبحوا قتـــلى مواضـــيها

قتالـــة بظـــبي[3] الأجفـــان فـــاترة[4] لأ لحـــاظ حاليـــة الألفـــاظ مـــن فيهـــا

نديـــــة الخلـــــق بيـــــضاء منعمـــــة ورديـــــة الخـــــد واهـــــا جـــــل باريهـــــا

مـــا لائمـــي في الهـــوى إلا أخـــو ســـفه لم يـــدر ملحـــسن والأشـــكال مـــا فيهـــا

فكيـــف يـــسلو فـــؤادي عـــن مـــودة مـــن لم يلـــف حـــسنا عليهـــا مـــن يـــضاهيها

يـــا ويـــل نفـــسي أردتهـــا بـــداء نـــوى لعهـــــا بـــــدواء الوصـــــل تحييهـــــا

هـــل في شـــمائلها مـــن طيـــب شـــيمة مـــن أعطـــى العواطـــف مـــن عطـــف لراجيهـــا

ما انفك بـالنفس يرجـو الكـل مـن شـغف[5] مـــن كـــل قـــاص ودان بـــل يفديهـــا

بأحـــسن النطـــق يـــسلي كـــل ذي شـــجن وأطيـــب الخلـــق نفـــس الخلـــق يـــسبيها

قـــاموس جـــود غيـــاث المعتـــفين[6] أتـــوا وجمـــرة الجـــوع أضـــناهم[7] تلظيهـــا

أضـــحت يـــداه تفيـــض النـــال نائلـــة[8] قـــد نـــال كـــل ذوي حـــاج أياديهـــا[9]

معطـــي الجواهـــر والأعـــراض مـــن كـــرم مـــردى الكـــرائم للأضـــياف يقريهـــا

يـــا شـــمس نـــصف نهـــار في ســـماء عـــلا يـــا بـــدر كـــل ديـــاجي الـــضل ينفيهـــا

عـــش عمـــر نـــسر حميـــدا لا ينـــوب حمـــا ك النائبـــات الـــتي يخـــشى تماديهـــا

---

[1] صائل: واثب

[2] السمهرية: الرمح الصلب

[3] ظبي: الغزال

[4] فتر يفتر فتورا فاترة: سكن بعد حدته ولان بعد شدته

[5] شغف: أقصى الحب

[6] المعتفين: طالب المعروف, طالب الإحسان

[7] أضناه: أثقله

[8] نائلة: العطية والمعروف

[9] ا يادي: جمع لليد

مالساجعات على الأغصان شادية   والغانيات يقصرن الخطاتيها

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ياشلىقىدا ئىلىم تەھسىل قىلىپ يۈرگەن چاغلىرىدا، ئۇستازى، توشقان ئالىم شەمسىددىن داموللامغا ئاتاپ يازغان مەدھىيە قەسىدىسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىردا ئەرەب قەدىمكى ئەدەبىياتى ئەنئەنىسى بويىچە، قەسىدىنىڭ مۇتلەق كۆپ مىسرالىرىدا مەھبۇبىنىڭ ھۆسن-جامالىنىڭ گۈزەللىكى، ئاشىقلىرىنى كىرپىك ئوقلىرى ئارقىلىق قەتلى قىلىدىغانلىقى، مەنىۋى ئەخلاقىنىڭ گۈزەللىكى، پىراق ئوتى بىلەن كۆيدۈرۈپ جېنىنى ئالغان ئاشىقنى ۋىسال تىرياقى بىلەن داۋالاپ ساقايتىدىغانلىقى، ئاشىقنى مۇھەببەتتىن تاندۇرۇش ئۈچۈن مالامەت قىلغۇچىلار مەھبۇبىنىڭ چىرايلىقلىقىنى كۆرۈپ يېتىدىغان ئۆتكۈر كۆزدىن مەھرۇم ئىكەنلىكى تەسۋىرلىنىدۇ.

شەمسىددىن داموللامنىڭ ئۆتكۈر نۇتقى بىلەن غەمناكلارنى خۇشاللىققا چۆمدۈرىدىغانلىقى، ئاجايىپ خۇشخۇيلۇقى بىلەن ھەممىنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغانلىقى، كەڭ قوللۇقى بىلەن موھتاجلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولىدىغانلىقى، گۇمراھلىق قاراڭغۇلۇقلىرىنى تولۇن ئايدەك يورۇتىدىغانلىقى يۈكسەك بەدىئىيلىككە ئىگە رەڭدار مىسرالار بىلەن مۇئەييەنلەشتۈرۈلگەن.

أنشد الأستاذ الأديب يهنئ صديقه الفاضل الكريم الحاج صالح حين رجع من زيارة بيت الله الحرام و أهدى الحاج الصالح الى الأستاذ الأديب عما متين بيضاء و سوداء

هدية صالح

هدية صالح حبا إلى   صالح إذ زاره إذ حج برا

دليل قاطع منه إلى صدق   دعواه بضراء وسرا

فلا أنساه بل أهواه دوما   فها هو صالح للحب أحرى

كما هو بهجة بيضاء أهدى   كذاك عمامة سوداء كبرى

فأرضاه الإله بكل سرا   وأبعد جسمه عن كل ضرا

وأجرى ذكره فينا لذيذا   وسير فضله بحرا وبرا

ومالك في الزمان رأو شبيها   لأنك في الخصال علوت قدرا

جمعت فضائلا أنواع علم   فكنت لها بلا ريب قمطرا[1]

تراه إذ همت يمناه جودا   تهون لديه بيضاء وصفرا

أيا خير الحجيج رجعت من حج   ك المبرور معصوما مبرّا

[1] قمطرا: ملأ

بۇ ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئاتۇشلۇق موللا سالىھ ھاجىمنىڭ ھەج پەرزىنى ئادا قىلىپ قايتىپ كەلگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىردا ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىم ئۆز دوستىنىڭ ئامان-ئېسەن قايتقانلىقى، ئۆزىنىڭ ئۇنى قاتتىق سېغىنغانلىقى، ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىرىغا رەھمەت ئېيتقانلىقى، ئۇنىڭ بىلىمىنىڭ، پەزىلىتىنىڭ، قەدىر-قىممىتىنىڭ يۇقىرىلىقى، دوستلۇققا يارايدىغان زاتلىقى قاتارلىقلارنى تىلغا ئېلىپ ئۆتىدۇ.

قال الأستاذ الأديب: هذه قصيدة متضمنة لتاريخ وفاة الأبر الأبرع والأغر الأورع

محمد آخونوم طيب الله ثراه وجعل الجنة مثواه

ثاقب الرأي ماجد

إلام يـــذيق الــدهر صـــبر تـــألم … أمـر لديـه الـصبر مـن طعـم علقـم[1]

فـما أحـد عـن مـس بلـواه سـالما … ولا مـرأ فيـه عـاش لـيس بمـؤلم

أراه كـرام النـاس يقـلى ومـا جنـوا … لـه مـن عنـاد يـا لـه كـل مـلأم[2]

علينـا هـوى طـود مـن الحـزن إذ أتـى … مهـدم ركـن الفـضل فـضل متمـم

تقـي نقـي ثاقـب الـرأي ماجـد … أغـر أبـر أريحـى[3] مكـرم

عميـم العطايـا غـوث[4] كـل مكبـل[5] … كـريم الـسجايا فخـر كـل مفخـم

عليـه مـن التقـوى لبـاس يزينـه … تجنـب طـول العمـر عـن كـل مأثـم

إذا مـا بـدا سـيماه في كـل محفـل … لكـان مـضيئا كالـشهاب المـضرم

بـزاد مـن التقـوى ترحـل إن أكـ … ـرم النـاس مـن يـأتي بمـرضى منعـم

فعنـد سـنى سـيماه مـا ضـوء شـارق … وعنـد جـدا أيديـه مـا جـود عيلـم[6]

أتـاح[7] لـه ذو الفـضل فـضل تـورع … بـه فاضـلا قـد كـان مـن كـل مـسلم

إلى الله في الـدنيا لقـد زاد شـوقه … ألا بـالنوى يـزداد شـوق المتيـم

فأمـسى يعنيـه الفـراق فقـد رأى التـ … ـرحل عنهـا مغنـما أي مغنـم

[1] علقم: الحنظل، كل شيء مر

[2] لوم يلوم لوما وملأمة: دنيء ا صل شحيح النفس

[3] اريحي: الواسع الخلق النشيط إلى المعروف

[4] غوث: الإعانة والنصرة

[5] مكبل: محبوس

[6] العيلم: الضبع الذكر

[7] أتاح: هيأه وقدره

أراقـــت دمـــاء أعـــين الكـــل إذ قـــضى سـوى عـين ضـليل بليـغ التـشاءم

فأحـــشاءنا مـــشحونة فيـــه مـــن أســـى إذا اتـــرع الأحـــشاء مـــن كـــل مطعـــم

أتـــت إذ أمـــين الله فـــات مـــصيبة قـد انكـسرت مـن حملهـا كـل أعظمـي

ولا عـــين يـــوم الفـــوت لم يهـــم دمعهـــا ولا قلـــب فيـــه حـــسرة لم يكلـــم

كـــذاك رأيـــت الـــدهر يـــردي خيارنـــا ويمحـــض أشرار الأنـــاس ويحتمـــي

ثـــراه ســـقى مـــن عطفـــة الله هاطـــل[1] وأفعـــم[2] مـــأواه بـــأنواع أنعـــم

لقـــد قلـــت مـــصراعا لأرخـــة فوتـــه هـــراق[3] عليـــه الـــرب وبـــل ترحـــم

1345 هـ

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئاتۇش تىجەنلىك باش مۇدەررىس مۇھەممەد ئاخۇنۇم ھەققىدە يازغان مەرسىيەسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

مەرسىيىدە زاماننىڭ ۋاپاسىزلىقى، ئۇنىڭ زەربىسىدىن ھېچ ئادەمنىڭ ئامان قالمايدىغانلىقى تىلغا ئېلىنغان. بۇ زاتنىڭ ۋاپاتى بىلەن ھەممىنىڭ بېشىغا قايغۇ تېغىنىڭ يىقىلغانلىقى، بۇ مۇسىبەت تۈپەيلى ئاممىنىڭ چوڭقۇر قايغۇ-ھەسرەتكە پاتقانلىقى بايان قىلىنىدۇ.

شۇنىڭدەك مۇھەممەد ئاخۇنۇمنىڭ تەقۋادارلىقى، دىيانەتلىكلىكى، قارنى-كۆكسىنىڭ كەڭلىكى، سورۇنلارنى جانلاندۇرۇپ، قىزغىن كەيپىياتقا چۆمدۈرىدىغانلىقى قاتارلىق سۈپەتلىرى تەرىپلىنىدۇ.

شېئىرنىڭ ئاخىرقى مىسراسىدىن ئەبجەد ھېسابى بويىچە مۇھەممەد ئاخۇنۇمنىڭ ۋاپات بولغان يىلى چىقىرىلغان.

قال الأستاذ الأديب: هذه القصيدة المؤرخة في وفاة الاغر الكريم ذي المجد الفخيم الشيخ

الداملا عبد الكريم بوءه الله تعالى فسيح جنات النعيم

يا حسرتا

إنـــما في القلـــب داء ليـــس يمحـــوه دم ســائل مــن مقلــتي قــد يحتكيــه عنــدم[4]

بـت ارعـى أنجـم الأفـلاك مـسلوب الكـرى في فـؤادي والحـشا والكبـد جمـر تـضرم

[1] هطل يهطل هاطل: نزل المطر متتابعا متفرقا عظيم القطر

[2] أفعم: أملأ

[3] هراق: صب وأراق

[4] العندم: خشب نبات يصبغ به

كربـة دكـت جبـال الـصبر مـن تأثيرهـا فكـت الأوصـال مـني والطلى[1] والأعظـم

يـا إلهـي مـا لهـذا الـدهر يـردي مالـه مـن عـلا أو سـاد في أردائهـم لا يرحـم

ا جنـبي سـيد القـوم المعـلى عنـده كـل غمـر[2] جاهـل حـب الـصفا أو محـرم

حـسرتا يـا حـسرتا عبـد الكـريم المقتـدى مات يبقي الرزء[3] فينا منه أحلى علقم[4]

الإمـام اللوذعـي[5] الألمعـي[6] المهتـدى الفقيـه الكـشغري المـشهدي الأعلـم

مـن لديـه قـط لم تـترك لفـرط الاتقـا مـستحبات ومـسنون وفـرض محكـم

مرشـد الطـلاب بـالتعليم مجانـا ولا يرتجـي قـلا ولا كـثرا بحـق منهـمُ

عامـل الإضـمار للمعـروف مـستثني بـه مـصدر الإبـدال بالاتبـاع عطفـا يـبرم[7]

كـان ركـن الـدين والإسـلام منهـاج الهـدى عبقـري المجـد صـباح المحيـا يبـسم

حاميـا للـدين قـوالا بـشرع المـصطفى عـادلا بـين البرايـا غـير سـاه يحكـم

فاضـلا مـستوعبا في كـل علـم بارعـا عالمـا علامـة في كـل نـاد يكـرم

صـائما في اليـوم يتلـو خائفـا آياتـه قـائما في الليـل يـدعو ورده اسـم أعظـم

مـات مرحومـا تـرى اذ مـات مـن اجـل الاسي اعينـا تـذرى دموعـا أو وجوهـا تلطـم

رب نـور قـبره يهمـى عليـه وابـل الـ ـلطف والاحـسان يتلـوه جنـاك المفعـم[8]

قلـت مـصراعا لعـام الفـوت ابكـي حـسرة فـات مـصباح اللهـى عبـد الكـريم الأكـرم

1367 هـ

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ دامۇللا ھاجىمنىڭ ئاتۇش مەشھەدلىك ئابدۇكېرىم دامۇللامنىڭ ۋاپاتى مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان مەرسىيەسى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئەدىب بۇ مەرسىيىدە مەرھۇمنىڭ ۋاپاتى ئۇچۇن قاتتىق قايغۇرغانلىقىنى، سەۋر تاغلىرى تەۋرەپ ۋۇجۇدىنىڭ لەرزىگە كەلگەنلىكىنى، مۇسىبەتنىڭ زەربىسىگە چىدىيالماي بەزىلەر كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈۋاتسا، بەزىلەرنىڭ يۈزلىرىنى كاچاتلاۋاتقانلىقىنى تەسىرلىك مىسرالار بىلەن تەسۋىرلەيدۇ. شۇنىڭدەك مەرھۇمنىڭ يۈكسەك ئەخلاق-پەزىلەتلىرى، بىلىمىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، ئىلمىنىڭ پۇختىلىقى، تالىپلىرىنى ھەقسىز تەربىيىلەيدىغانلىقى، جامائەتچىلىك ئىچىدە ئابرۇيىنىڭ يۇقىرىلىقى، توغرا سۆزلۈك، ھەققانىي ئىكەنلىكى، سۆز-ھەرىكەتلىرىدە تەقۋادارلىقىنىڭ ئىپادىلىنىپ تۇرىدىغانلىقىنى مەدھىيىلەيدۇ.

---

[1] الطلية والطلاة ج طلى: العنق

[2] الغمر ج أغمار: من لم يجرب ا مور, الجاهل

[3] الرزء ج أرزاء: المصيبة العظيمة

[4] العلقم: الحنظل, كل شيء مر

[5] اللوذع واللوذعي: الذكي الذهن

[6] ا لمع وا لمعي: الذكي المتوقد

[7] يبرم: يحكم

[8] مفعم: مُالئ

قال الأستاذ الأديب ينصح و لده و يعظه

وصية الوالد إلى الولد

تقبل وخذ والزم أمورا (يا) محمد ... أبوك بها يوصيك إن شئت تسعد

فكن راغبا عما حوته يد الورى ... فخير عباد الله من كان يزهد

وصاحب بتقوى الله في كل موطن ... فما عنده باق وذا العمر ينفد

وكن صادقا فيما تقول ولا تمن[1] ... فإن مقال الصدق أعلى وأفيد

وقم سحرا واستغفر الله تائبا ... وزانك في الثلث الأخير تهجد

وكن صاحب القرآن تتلو مجودا ... فيا حبذا التالي القرآن المجود

واسبغ وضوءا للصلاة فمن أتى ... تطل غرة في وجهه تتوقد

وأد صلاة الفرض في الوقت خاشعا ... به المرء في الدارين يعلو ويسعد

أقمها بإخلاص وقلبك حاضر ... فإن حضور القلب فيها لأحمد

توأد[2] ولا تعجل هديت فخير ما ... يفيدك في أمر أردت التوأد

ودار جميع الناس ما عشت بينهم ... فأنت إذا فيهم أخ متمجد

وفه[3] راعيا نظم الكلام بعيد ما ... تفكرته بالقلب كالدر تنضد

وزد قبل فوت الوقت فضلا وسؤددا ... فأكرم ما في المرء فضل وسؤدد

وكل حاضرا من كل غال وكاسد ... وما هو إلا للكرام تعود

عليك بذات الدين إن كنت ناكحا ... كذا أخبر الهادي الشفيع محمد

ولا تنكح الخضراء خضراء دمنة[4] ... تريك محيا راق والمال مقصد

ولا من علت في الناس عزا وشهرة ... ولا من لها صدر المحافل مورد

تحيط بها الأبصار من كل ناظر ... ويذهب معها حيث تذهب أمرد

---

[1] مان يمين مينا: كذب

[2] توأد: تأن

[3] فه: تكلم

[4] خضراء الدمنة: ما ينبت على المزابل يكني بها عن جمال الظاهر مع قبح الباطن

ولا مجلــــس إلا هوتـــــه بقلبهـــــا   ولا عــن عيــون النــاس تــستر تبعــد

إلى الــدين والإســلام مــا كــان قلبهــا   يميــل ولكــن ذا التزنــدق تعمــد

فــؤادك ترميهـــا بألحـــاظ عينهـــا   وغايــة مــا رامتــه عــين[1] وعــسجد[2]

ورب فتـــاة أعجبتـــك خـــصالها   وقــد زانهـــا فــرع وخــد مــورد

خلــت مــن أمــور الــدين جهــلا وإن عــلا   لهــا في الــورى حــسن وأثــل محتــد[3]

عليـــك بـــأعلى نـــور داود إنهـــا   تــصلي كـــما صــلى أبوهـــا وتــسجد

أب لم تجــد في الفــضل والزهــد والتقــى   نــظيرا لــه في عــصره فهـــو مفــرد

ومـــا هـــي إلا بنــت عمتــك التــي   تطيعـــك بـــالإخلاص لا تتمـــرد

ووالـــدها حـــبي وأخـــتي أمهـــا   فــلا زوج تحكيهـــا لــك اليــوم توجــد

قرابتهـــا الحـــسنى ارعهـــا متجنبـــا   عــن البعــد عنهـــا فالأجانــب تبعــد

قــد اختارهـــا أبـــواك فـــاختر رضـــاهما   فأنـــت إذا فينـــا أبـــر و أســـعد

ولا تـــشتغل عنهـــا بكـــل خسيـــسة   مغنيـــة في كـــل نـــاد تغـــرد

فخـــذها وليـــدي بالنواجـــذ إنهـــا   فريـــدة عـــصر فـــانكحن لا تـــردد

وصـــية مـــولاك الـــشفيق فهاكهـــا   فهـــا هــــي إلا درة تتوقــــد

إذا كنـــت مـــا أنـــشدته لـــك قابـــلا   عليـــك مـــدى الأيـــام اثـــني وأحمـــد

فعـــش ســـالما مـــن كـــل رزء وآفـــة   تفــوز بفــضل العلــم مــا لاح فرقــد[4]

بۇ ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئوغلىغا نەسىھەت قىلىش يۈزىسىدىن يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

سالىھ داموللا ھاجىم ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ شۇنداق دەيدۇ: تەلەيلىك بولاي دېسەڭ، كۆچۈڭگە تايىنىپ ياشا! كىشىنىڭ قولىغا قاراپ قالمىغىن. پەرھىزكارلىقنى ئۆزۈڭگە لازىم تۇتقىن. ھەممە ئىشتا راستچىل بول، ئالدىراڭغۇلۇق قىلما. ئېغىر-بېسىق، چىقىشقاق بولۇپ، ھەممە ئادەم بىلەن مادارا قىلغىنكى، ئۇلار سېنى ئالىيجاناب قېرىنداشىمىز دەيدىغان بولسۇن. شېئىرنى چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزۈپ يازغىنكى، شېئىرىڭ گۆھەر تىزمىسىدەك كۆركەم چىقسۇن.

ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، ۋۇجۇدۇڭدىكى پەزىلەتلەرنى تېخىمۇ كۆپەيتكىن. ئىنسان ئۆز ۋۇجۇدىدىكى پەزىلەتلەر ئارقىلىق ھۆرمەت تاپىدۇ. تاماق تاللىماي، ئالدىڭغا نېمە كەلسە شۇنى يەۋەرگىن. پەقەت ئالىيجاناب ئادەملەرلا تاماق تاللىمايدۇ.

---

[1] عين: فضة

[2] عسجد: ذهب

[3] محتد: أصل

[4] فرقد: نجم قريب من القطب الشمالي يهتدى به

ئۆيلەنمەكچى بولساڭ، دىيانەتلىك، ئەخلاقلىق ئاياللارنى تاللىغىن. پۇل-مالغا، تالا-تۈزگە ئامراق، ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ھېرىس، ياسانچۇق سەتەڭلەرگە قىزىقما. ئېسىل خىسلەتلەرگە ئىگە ھاماڭنىڭ قىزى ساڭا ئەڭ لايىق. ئاتا-ئاناڭنىڭ خوپ كۆرگىنىمۇ شۇ. بۇنىڭدىن يالتايمىغىن.

اعتلت على الأستاذ الأديب عيناه حينما كان مرابطا في المدرسة فأنشأ هذه الأبيات

رمدت عيناي

لقـد رمـدت عينـاي تهمـي دموعهـا	لمرتهـا انـشقت خـدودي النـواضر[1]
فـما كـان لي مـن هجعـة[2] طـول ليلتـي	وكـان بهـا الفـى النجـوم الزواهـر
نواظرهـا زالـت لـداء ارمدا[3] دهـا فيـا ويـح	عـين زال عنهـا النواظـر
لقـد رمـدت حـتى ظننـت بأننـي	بـلا مريـة داء إلى الـقبر صـائر
إذا كـان مـا فيهـا يعـد مـن الأذى	فـما هـو يفـني بـل تـضيق الدفاتـر
إلى أمـد أمـسيت شـاكي دائهـا	وليـس معـي أبـصارها والبـصائر
إليهـا لطيـف انظـر بـعين تلطـف	فقلـبي حـيران ودمـي بـادر

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئىلىم تەھسىل قىلىپ يۈرگەن نەۋقىران چاغلىرىدا قاتتىق كۆز ئاغرىقىغا مۇپتىلا بولۇپ قىلىپ يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

«كۆزۈم قاتتىق ئاغرىپ قالغانلىقتىن، كۆزۈمدىن ياش قۇيۇلۇپ، ئۇيقۇم قېچىپ، كېچىلەرنى بىدار ئۆتكۈزۈۋاتىمەن. ئاغرىق دەردىنى يازىدىغان بولسام، دەپتەرگە سىغمايدۇ. كۆزۈم شۇنداق ئاغرىۋېرىدىغان بولسا، ئۇدۇل قەبرىگە كېتەرمەنمىكىن تاڭ!».

قطعة أنشأها الأستاذ الأديب عندما بني زميله طاهر (خلفتم) عمارة فخمة مؤرخا في كل مصرع

مكان المنى

هـذا مكـان المـنى أم بنيـة الكـرم	أم منـزل المجـد أضـحى نـامي القـيم
1347 هـ	1347 هـ

[1] النواضر: الحسن، الناعم

[2] هجعة: النومة الخفيفة

[3] أرمد: مصاب برمد، الرمد: كل ما يؤلم العين

أم جـنـة زهـرت أزهـارهـا وحـبـت — أهـنى الثـمار وأصـنافا مـن النعـم

1347 هـ — 1347 هـ

بنـاه ذو الـبأس عـيس الـبر صـاحـبـه — بـه ابنـه الطـاهـر المعـطاف[1] ذو الحكـم

1347 هـ — 1347 هـ

إن الـنـظـامـي جـلى عـامـه سـمـة[2] — في كـل شـطـر بـزيـن الحسـن مـتـسـم

1347 هـ — 1347 هـ

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ مەدرىسلەردە بىللە ئوقۇغان ساۋاقدىشى تاھىر ئاخۇن خەلپىتىم ئاتىسى ئىسا ھاجىم بىلەن كاتتا جاي سالدۇ. شائىر بۇنىڭغا ئاتاپ يازغان سەككىز مىسرالىق بۇ شېئىرنىڭ ھەربىر مىسراسىدىن ئەبجەد ھېسابى بويىچە بىنانىڭ سېلىنغان يىلىنى چىقىرىدۇ. بىنانىڭ جەننەتتەك گۈزەللىكىنى تەسۋىرلەيدۇ.

قال الأستاذ الأديب في تاريخ بناء مدرسة بنيت في قريته

سبى قلوب الورى

يـا بهجـة الجـامع العـالي برونقـه[3] — سـبى قلـوب الـورى والمنظـر العجـب

لا زال مـسكن أنـوار يزينـه — كـأن شـمس الـضحى كلـت ولم تغـب

لاحـت أسـاطينه الحمـر الطـوال كـما — بـدت لـه الحجـرات البيـض كالـشهب

ومـاء حـوض لـه صـاف بـلا كـدر — كأنـه كوثـر أحـلى مـن الـضرب[4]

يـروى العطـاش بسلـسال[5] لـه خـصب — كأنـه روضـة فراجـة الكـرب

فقلـت لمـا فرغنـا منـه آرخـه — قـد تـم مبـنى التقـى واليمـن والأدب

1368 هـ

[1] المعطاف: رحيم، المشفق، المحسن

[2] سمة: علامة

[3] رونق: صفاء، حسن، طراءة

[1] الضرب: العسل ا بيض الغليظ

[2] سلسال: الماء العذب

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ يۇرتى تەختىيۇندە سېلىنغان مەدرىسىنىڭ قۇرۇلۇشى توغرىسىدا يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

بۇ شېئىردا، مەدرىسە بىناسىنىڭ كۆركەملىكى، كىشىگە ئاجايىپ گۈزەللىك تۇيغۇسى بېغىشلايدىغانلىقى، ھۇجرىلىرىنىڭ نۇرلۇق يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرىدىغانلىقى، شېرىن سۆيىنىڭ چۆلدىكى ئابىكەۋسەردەك سۇزۇكلۈكى تەسۋىرلەنگەن.

شېئىرنىڭ ئاخىرقى مىسراسىدىن ئەبجەد ھېسابى بويىچە مەدرىسىنىڭ سېلىنغان يىلى چىقىرىلغان.

كان الوالد دوما يشجع الولد على الإجتهاد في الدراسة كما شجعه بهذه الأبيات

على تحصيل كتاب هداية النحو

هدايــة النحــو ضــاعت مــن مــسائلها عقــول أهــل العــلا والفــضل والأدب

لا ســيما منهــم ابــني ذا محمــدن الــسـ ـــباق في المجــد والإخــلاص والطلــب

أبقـــاه ربي مـــدى الأيـــام مرتديـــا بحلـــة العلـــم فينـــا عـــالي الرتـــب

يـا رب صـنه مـن الآفـات مـا هـدرت[1] ورق الحمامـــة في الأغـــصان بـــالطرب

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئوغلى مۇھەممەد سالىھ «ھىدايەتۇننەھۋى» كىتابىنى ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

«ھىدايەتۇننەھۋى» ناملىق كىتاب ئىلىم تەھسىل قىلغۇچىلارنىڭ كۆڭلىنى يورۇتۇۋەتتى. مۇشۇ كىتابنى ئوقۇغانلىقتىن، تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن ئىلىمگە بېرىلىۋاتقان ئوغلۇم مۇھەممەدنىڭ مېڭىسى ئۆتكۈرلەشمەكتە. پەرۋەردىگارىم ئۇنى ئىلىم تونىغا ئوراپ، مەرتىۋىسىنى ئۈستۈن قىلىپ، چەشمە بەدەلەردىن ھەمىشە ئامان-ئېسەن قىلسۇن.

[1] هدر: صوّت

وأنشأ الأستاذ الأديب هذا النظم يحث الولد على حفظ ألفية ابن مالك

مسائل النحو جمعت في الفية

مــسائل النحـــو في ألفيـــة جمعـــت   فيهـــا قواعـــد مـــا مـــن غيرهـــا ســـمعت

شـــاعت قراءتهـــا بـــين الأنـــام كـــما   عـــم الـــورى صـيت ذكراهـــا وقـــد برعـــت

يـــا حـــسن طلعتهـــا ضـــاءت بمحفلنـــا   كأنهـــا إذ قرأنـــا الـــشمس قـــد طلعـــت

إذا بـــدت تزدهـــي في النحـــو قاطبـــة[1]   زال الـــشكوك وأوهـــام الـــورى انقلعـــت

فمـــن حواهـــا ينـــل مـــا رام مـــن شرف   في النحـــو ثـــم يكـــن في رتبـــة رفعـــت

محمـــد قـــد تـــسمى بإســـم جامعهـــا   فـــذا دليـــل عـــلى عليائـــه ارتفعـــت

يـــا حـــبر داوم ولا تـــترك مطالعـــة   ينـــسي وينقـــص معناهـــا إذا ودعـــت

و صـــن مـــسائلها واحفـــظ أراجزهـــا[2]   تفـــدك علـــما قويـــا بعـــد مـــا نفعـــت

بـــني دع كـــسلا وافهـــم بـــلا خطـــأ   مـــن كـــل معـــنى لطيـــف مـــا حـــوت ووعـــت

وافهـــم معانيهـــا بالجـــد ثـــم عهـــا   في ضـــبط مـــسألة النحـــو الـــتي اجتمعـــت

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئىمام مالىكنىڭ «ئەلفىيە» ناملىق كىتابىنى ئۆزىدە ئوقۇشنى باشلىغان ئوغلى مۇھەممەد سالىھقا ئاتاپ يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

«تالىپلار ئارىسىدا دەرسلىك قىلىنىپ بىرقەدەر ئومۇملاشقان گراماتىكا كىتابى «ئەلفىيە» ئوقۇلغاندا، دەرس سورۇنىمىز قۇياش كەبى نۇرلىنىپ كېتىدۇ، چىگىچ مەسىلىلەر ھەل بولىدۇ. «ئەلفىيە»نىڭ مەزمۇنىنى ياخشى ئىگەللىگەن ئادەم ئىلىم جەھەتتىكى مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ. ئوغلۇم مۇھەممەدنىڭ مۇئەللىپ بىلەن ئىسمداشلىقى ئوغلۇمنىڭ ئىلىم چوققىسىغا يۈكسىلىدىغانلىقىنىڭ بېشارىتىدۇر».

---

[1] قاطبة: جميعا

[2] رجز ج أراجز: بحر من بحور الشعر

كنت كل يوم أقرأ على الوالد بابا من أبواب الألفية وأحفظ كل ما قرأت فأنشأ الأستاذ الأديب لما فرغت من دراسة كتاب "ألفية ابن مالك"

قراءة ختمت ألفية

قـــــراءة ختمـــــت ألفيـــــة ولهـــــا — بعـــد الخفـــاء لـــدينا فـــرط نقـــصان

في أول مـــــن جمـــــادي كـــــان مبدأنـــــا — حـــتى انتهـــى ختمهـــا في نـــصف رمـــضان

نهـــدي إليـــك دعـــاء خـــير فاتحـــة — يـــا نـــاظمها حفـــه تيـــار[1] غفـــران

دم قـــرة الـــعين ســـباقا إلى درج الـ — ـــعلوم ســـعيا إليهـــا غـــير كـــسلان

ســـلوكها خـــير مـــا اخـــترت الـــسلوك كـــما — ميـــدانها الرحـــب حقـــا خـــير ميـــدان

مـــالي أراك ملـــولا بعـــض آونـــة — وتـــترك الـــدرس قـــصدا بعـــض احيـــان

فاقـــصد قـــصائد واقرأهـــا وضـــم لهـــا — أشـــعار قـــس وســـحبان وحـــسان

بۇ شېئىر ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئوغلى مۇھەممەد سالىھنىڭ «ئەلفىيە»نى ئوقۇپ تۈگىتىشى مۇناسىۋىتى بىلەن ئوغلىنى ئىلھاملاندۇرۇپ يازغان شېئىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئى كۆزۈمنىڭ نۇرى، ھەرگىز بوشىشىپ قالمىغىن، ئىلىم پەللىسىدە ئۈزلۈكسىز يۇقىرى ئۆرلىگىن، ئەدەبىيات پەنلىرىنىمۇ ئۆگەن، سەھبان، ھەسسان... قاتارلىق ئەدەبىيات پېشۋالىرىنىڭ شېئىرلىرى بىلەن تونۇشقىن!

كان الوالد الأستاذ الأديب على حبه لي وعطفه علي يفتخر بي ونظم في صدد ذلك

محمد في الأنام منفرد

محمـــــد في العـــــلاء منفـــــرد — مثلـــــه في الأنـــــام مـــــن يلـــــد

ســـــابقا في الـــــدروس ماثلـــــه — فـــــوق كـــــل بجـــــده أجـــــد

مـــا حـــواه مـــن الفـــضائل ســـعـ — ــيا مـــا حـــوى في زمانـــه أحـــد

يـــا بـــني اســـع وارق مرتبـــة — لم تـــزل تعتـــلي وتبتعـــد

[1] تيار: موج البحر الهائج

واستعن بالإله مبتهلا فمن الله للورى المدد

هكذا فليكن مؤمل فضـ ـل كل حين أراك تجتهد

كل فن فكن بـ ... آخذا ما تفيدك الزبد

صانك الله ربنا أبدا فالق الحب والنوى الصمد

بۇ قەسىدە ئۇستاز، ئەدىب سالىھ دامۇللا ھاجىمنىڭ ئوغلى مۇھەممەد سالىھقا ئاتاپ يازغان قەسىدىسى.

ئاساسي مەزمۇنى:

قەسىدىدە ئەدىپ ئوغلى بىلەن پەخىرلىنىپ: ھېچ ئادەمنىڭ مېنىڭ ئوغلۇمدەك بالىسى يوق، ئۇ بىلىم ئېلىشتا ھەممىدىن ئۆتۈپ كەتمەكتە، ئۆگىنىشتە ھېچ ئادەم ئۇنىڭغا يېتەلىگىنى يوق، دەيدۇ ۋە ئوغلۇم! ھارماي - تالماي تىرىشىپ تېخىمۇ يۇقىرى ئۆرلىگىن، ئىلىمنىڭ شاكىلىنى تاشلىۋېتىپ، جەۋھىرىنى قوبۇل قىلغىن، دەپ ئۇنىڭغا ئىلھام بېرىدۇ.

زار الأستاذ الأديب مصر سنة 1955 ضمن الوفد الصيني فأنشأ قصيدة نحو أربعين بيتا لم أعثر منها إلا على هذه الأبيات وكانت القصيدة ألقيت في احتفال أقيم لتكريم الوفد الصيني

وما مصر إلا جنة عبقرية تجلت بأنوار الهدى والمعارف

رأينا بها غر الجوامع زانها محاسن يا صحبي وأبهى المتاحف

فأعجبنا الأهرام فيها وسرنا لقاء الكرام الأتقياء الأشارف

حماة سبيل الشرع عن كل بدعة وكل خرافات وأردى سفاسف

نحارير سباقون في العلم والهدى فأكرم بها من كل هاد وعارف

ئۇستاز، ئەدىب سالىھ دامۇللا ھاجىم 1955 - يىلى تۇنجى قېتىملىق جۇڭگو ھەج ئۆمىكى تەركىبىدە ھەجگە بېرىپ، ھەجدىن كېيىن ئۆمەك بىلەن مىسىرنى زىيارەت قىلىدۇ. دامۇللا ھاجىم كۈتۈۋېلىش سورۇنىدا بۇ قەسىدىنى يېزىپ ئوقۇپ ئالقىشلىنىدۇ. قەسىدىنىڭ كۆپ قىسمى يوقىلىپ كەتكەن بولۇپ، بۇ يەردە پەقەت قېلىپ قالغان 10 مىسراسى بېرىلدى.

ئاساسي مەزمۇنى:

قەسىدىدە مىسىرنىڭ ھىدايەت ۋە مەرىپەت نۇرلىرى بىلەن يورۇغان گۈزەل جەننەت ئىكەنلىكى، ئەھرامنىڭ ئاجايىپ قۇرۇلۇشلىرى زىيارەتچىلەرنى ھەيران قالدۇرىدىغانلىقى، ئۆمەكتىكىلەرنىڭ مىسىرلىق كاتتا ئالىملار، نوپۇزلۇق ئەربابلار بىلەن مۇلاقات بولۇپ، خۇشاللىقتا چۆمگەنلىكى بايان قىلىنغان.

هذه المقطوعات تحتويها الرسالات التي بعث بها الأستاذ الأديب الوالد المرحوم إلي حين كنت أدرس في معهد العلوم الإسلامية ببكين عاصمة الصين الشعبية سنة 1957م

يـــا تاركـــا للــــدار آمـــل رتبـــة   في العلـــم كـــن ســـباق كـــل ميـــادن

فـــالعمر أنفـــس مـــا يـــرام فـــلا تـــؤب   صـــفر اليـــدين عـــن اقـــتراح معـــادن

****

أبـــــوك الـــــصالح الأواه أمـــــلي   عـــلى القرطـــاس ســـكاب الـــدموع

و تبريـــح الجـــوى اعـــيى و لفـــح الـــتـ   ـــحسر يلتظـــى تحـــت الـــضلوع

****

تـــاخـــر إرســـالي لمـــا كـــنـــت شـــاغـــلا   ثـــلاثـــة أيـــام بـــعـــيـــد الـــكـــتـــابـــة

****

كـــن ســـالما يـــا عـــزيـــز الأهـــل مـــن نـــكـــد   في أرغـــد العيـــش والـــسراء تنبـــسط

وخـــذ مـــن الـــعـــلـــم أعـــلاه واحسنـــه   فـــالعلم ليـــس مـــداه قـــط ينـــضبط

أرسلت إلى الأستاذ الأديب الوالد صورتي وأنا في بكين فلما وصله الصورة قال:

قلت إذ رأيتها بعيني وتصفحتها بيميني:

صـــورة ابـــني محمـــد باهـــت[1]   صـــور النـــاس عنـــدها شـــاهت[2]

في ســـنا نورهـــا وطلعتهـــا   شـــمس نـــصف النهـــار قـــد ضـــاهت

صـــورت بـــشرت بأنـــك في   صـــحة الجثـــة الـــتي تاهـــت[3]

[1] باه يباه بيها له: فاخر

[2] شاة يشوه شوها الوجه: قبح

[3] تاه: تمايز

ثم هاج الوجد والدمع ينحدر وهي منظورتي فأنشدت:

صـــــــــورة هــــــــذه تذكرنـــــــا	مـــــا جـــــرى بيننـــا بـــــما وبلـــــم
صـــــــــورة عـــــــن قلوبنــــــا الأحـ	ـــزان جلســـت وبـــدت كبـــدر التـــم
فكـــــأن قـــــد أرتـــــك عينـــــك مـــــن	غــــير ان فهـــــت عنـــــدنا بكلـــــم

******

رأينــــا ضـــــامرا[4] في الرســـم تبـــدو	بـــــدو الـــــشمس يــــا خــــير البنــــين
فـــداو الأنـــف مـــع مـــرض الـــسعال	فـــــإن الطـــــب مركـــــوز بـــــصين
فـــلا تظمــأ لـــدى الطمطـــام[5] واعجـــل	بـــــما يـــــضنيك مـــــن مـــــرض مهـــــين
وقـــــم ســـــحرا ولا تـــــأتم ســـــهوا	بـــــما اعتـــــادوه في مفـــــروض ديـــــن

يۇقىرىقىلار ئۇستاز، ئەدىپ سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ ئوغلى مۇھەممەد سالىھ 1956 ـ 1957 ـ يىللىرى مەملىكەتلىك ئىسلام ئىنستىتۇتىدا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا، ئوغلىغا يازغان خەتلىرىنىڭ ئاخىرىغا يېزىپ قويغان سېغىنىش شېئىرلىرى.

ئاساسىي مەزمۇنى:

ئوغلۇم، سېنى قاتتىق سېغىنىپ تارام-تارام ياشلىرىم سەلدەك ئېقىپ قەغەزنى ھۆل قىلىۋەتتى. تىرىشىپ ئەلاچى بولۇپ ئوقۇغىن، ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ كېرەكلىك ئىلىملەرنى تاللاپ، جاپاغا چىداپ ئەستايىدىل ئۆگەنگىن، ئىلىم بەيگىسىدە ئۆزۈپ چىققىنىڭى بۇششىپ قالمىغىن. ئەۋەتكەن سۈرىتىڭنى كۆرۈپ خۇددى دەرقەمدە ئولتۇرغاندەكلا ھېسسىياتتا بولدۇق، ئورۇقلاپ قالغاندەك تۇرىسەن، سەل قارىماي، كېسەللىرىڭنى ئوبدان داۋالاتقىن.

[1] ضامر: هزل ودق وقل لحمه

[2] الطمطام: البحر

مقطوعات

قال في النعم المغبونة

ما نعمة في الدنى أعلى وأعظم من — أمن وعافية مع صحة البدن
لتسئلن مراد الله قيل بها — هذي النعيم جناها خير مقترن
لكنها على العصيان قيمتها — عند المفضل قد ضاعت بلا ثمن
يا صاح فاشكر لها أما رزقت بها — فالشكر يحمي و يبقيها إلى زمن

ئاساسي مەزمۇنى:
شېئىردا دۇنيادا ئامان-ئېسەنلىك ۋە تەن ساقلىقتىن ئارتۇق ھۆزۈر ۋە بايلىق يوق ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان.

****

حين لاحت هذه الدار التي — ابتناها لقرى ضيف نزل
قلت مصراعا لتاريخ البنا — بنية الإفضال ينبوع النفل

1339 هـ

ئاساسي مەزمۇنى:
يۇقىرىدىقى مىسرالاردا بۇرادىرى سالغان ئىمارەتنىڭ پۈتكەنلىك تارىخى ئەبجەد ھېسابى بويىچە چىقىرىلغان.

****

قالت سليمى إذا ما غبت تذكرني — وإن حضرت فلا ترنوا إلى لما
قلت المحيا كبيضاء الضحى شرقت — إذا نظرت ترد الطرف وهو عمى

****

ماست لبيني فأرباب الهوى فتكت — بسيف لحظتها تقطعت لهم أسباب
قلت أخشيني قصاصا قالت اتئدوا — وفي القصاص حيوة يا أولي الألباب

****

مـذ بـت صـار ضـجيعي كـل داهيـة والنـوم عـني ادكـارا فيـك منفـي

والـعين تـزرى دمـاء والجسوم غـدت جرحـى ببيـض النـوى والقلـب مـشوى

يـا ليتـني لم أكـن حيـا فأمـسى لم أشرب شراب هـوى مـا ذاقـه حـي

ئاساسي مەزمۇنى:

يۇقارقى مسرالارنىڭ مەزمۇنى مۇھەببەت لىرىكىلىرىدىن ئىبارەت.

وقال مؤرخا حينما ختمت القرآن الكريم

أنـشدت بـشطر ختمـك يـا قـرة عيني طوبـى لـك ختـم يعطيـك سـلاما

1368هـ

أبهـج بختـم مـن محمـد الـصبي

1368هـ

****

ولعـام الفـوت شـطرا قلتـه عطـر البـاري تعـالى قـبره

1341 هـ

****

قـال النظـامي مـصراعا لأرختـه دار الـضيافة أو دأمـاء إنعـام

1348هـ

****

أعطـاك ربـك ذو الإحـسان إنعامـا

1343 هـ

وقال مؤرخا حين تولد ابنه الأكبر عبد الحكيم

فقلـت بـلا سـهو لعـام ولاده ولادتـه قـد صـار أشـهى مـآربي

1339 هـ

[1] ماس: تبختر، اختال

وقال مؤرخا حين توفي ابنه الفاضل الحافظ لكلام الله عبد الحي قاري

لقد قلت مصراعا لعام وفاته قضى النحب عبد الحي فائق همة

1367 هـ

وقال حينما توفيت كنته آمنة

أنشدت شطرا لعام الفوت مبتهلا قربا لآمنة ماتت بإيمان

1374 هـ

ئاساسي مەزمۇنى:

يۇقىرىقى مىسرالاردا ئۇستاز، ئەدىب سالىھ داموللا ھاجىمنىڭ بەزى تۇغقانلىرىنىڭ ۋاپات يىلى ۋە بالىلىرىنىڭ تۇغۇلغان يىلى ئەبجەد ھېسابى بويىچە چىقىرىلغان.

قصائد الولد[1]

[1] هو البحاث الأستاذ محمد بن الأستاذ الأديب العلامة الشيخ صالح داملام ولد عام 1939مـ في أسرة كريمة معروفة بالعلم والصلاح. أتقن حفظ القرآن الكريم عن ظهر قلب في سن مبكرة. درس العلوم العربية على يد والده رحمه الله. التحق عام 1956 بمعهد العلوم الإسلامية ببكين عاصمة الصين الشعبية. فتخرج من المعهد بتقدير ممتاز فحصل على درجة باكالوريس سنة 1960م ثم عمل باحثا بمعهد البحوث الدينية التابع لأكاديمية العلوم الاجتماعية فكتب أبحاثا منشورة أو مقدمة في الندوات العلمية. وحصل على درجة البحاث سنة 1988م.

مارس التدريس في معهد العلوم الإسلامية وفي الدورات التدريبية لأئمة المساجد فحصل على درجة الأستاذ بروفسسور. وشغل مناصب نائب الرئيس للجمعية الإسلامية الصينية ومدير المعهد الإسلامي سابقا وعضو المؤتمر الاستشاري السياسي الصيني سابقا.

كان في كثير من البلدان العربية والإسلامية زائرا أو مشتركا في الندوات العلمية والمؤتمرات. حظي بتكريم السيد رئيس جمهورية مصر محمد حسني مبارك الذي منحه وسام العلوم والفنون من الطبقة الأولى في سنة 1991 مـ.

له كثير من الأشعار والقصائد باللغة العربية منها عدة قصائد ألقاها بين يدي الملك الحسن الثاني – رحمه الله – حينما حضر الدروس الحسنية في المغرب عدة مرات.

وله من المؤلفات:

1. "قاموس عربي – أويغوري" (يقع في مجلدين ضخمين)
2. "معجم عربي – أويغوري"
3. "ترجمة معاني القرآن الكريم" باللغة الأويغورية
4. تفسير جزء "تبارك" وجزء "عم"
5. ترجمة "رياض الصالحين" وشرحه باللغة الأويغورية
6. "مختارات من الأيات القرآنية والأحاديث النبوية ومعانيها باللغة الأويغورية"
7. ترجمة "جواهر البخاري وشرح القسطلاني" باللغة الأويغورية
8. ترجمة "نور اليقين في سيرة سيد المرسلين" باللغة الأويغورية
9. "فضل الدعاء والأدعية المأثورة"
10. "الدر المنضد من قصائد الوالد والولد"
11. "معجم أويغوري – عربي" تحت الطبع
12. "عقد الدرر من أشعار فضلاء بلدة كاشغر" تحت الطبع
13. "نور وقلم" (مجموعة أبحاث ومقالات مختارة للمؤلف) تحت الطبع

في ذكرى المولد النبي الكريم جادت قريحتي بهذه القصيدة فنشرتها مجلة الأزهر معلقة بالكلمات التالية:

حل بمصر ضيفا كريما الأستاذ محمد صالح تلبية لدعوة مصر للاشتراك في الاحتفال بالمولد النبوي الشريف وقد حظي بتكريم السيد رئيس الجمهورية محمد حسني مبارك الذي منحه وسام العلوم والفنون من الطبقة الأولى في السابع من شهر ربيع الأول من عام 1412هـ الموافق 1991م.

وحينما حضر إلى مصر كتب قصيدة (تحية المولد الكريم)

وهي قصيدة في مدح الرسول الأعظم

(مجلة الأزهر)

تحية المولد الكريم

بسم[1] الزمان بمولد المختار — والكون أشرق ليله كنهار

والروضة الغناء[2] زادت بهجة — فتنم[3] عنه بشاشة الأزهار

يترنح[4] الغصن الرطيب وفوقه — طربا[5] يصيح صوادح[6] الأطيار

نجم تلألأ في دياجير[7] الدجى — بدر تألق[8] في سماء فخار

تهفو[9] القلوب مدى الزمان إلى هدى الـ — ـهادي الشفيع السيد المختار

والله شرف قدر خير الأنبيا — فوق السماء علاه والأقمار

من شهر مولده الشريف تجددا — نور النبوة في البرية سار

أوصافه الغر الحسان مضيئة — كالشمس تشرق في انتصاف نهار

كل الورى كان يعبد من دون خا — لقه إلى الأصنام والأحجار

فأتاه جبريل الأمين بوحي ر — ب قادر متكبر جبار

قد قام فيهم داعيا يدعو إلى التـ — ـوحيد والإخلاص والإيثار

---

[1] بسم: ضحك قليلا من غير صوت

[2] الروضة الغناء: الكثيرة الشجر والعشب

[3] تنم: تظهر

[4] يترنح: يتمايل

[5] طرب يطرب طربا: اهتز واضطرب فرحا أو حزنا

[6] صوادح: رفع صوته بغناء

[7] ديجور ج دياجير: الظلام

[8] ألق يليق ألقا وتألق البرق: لمع

[9] تهفو: تخفق

نشر الفضيلة والعدالة والهدى ... ومحي الظلام بساطع الأنوار

جمع القلوب على الإخاء بأسرهم ... فتمسكوا طرا بحبل الباري

فالبعض إختار الضلالة خاسرا ... وأصر[1] في غي وفي استكبار

فتحطمت[2] أصنامهم من بعد ما انـ ... ـهارت[3] سدود الشرك للفجار

وجحافل[4] الحق المبين تقدمت ... بقيادة للمصطفى المختار

ومواقف لك في البطولة جمة[5] ... يا صاحب الإقدام في المضمار[6]

حزت الشجاعة والنباهة والتقى ... وجمعت كل محاسن وفخار

نورت أرجاء[7] الوجود بطلعة ... أبهى وأسنى من سنا الأقمار

وهتفت بالحب العميق وبالوفا ... فبه سموت مراتب الأقدار

فالكل يقبس من علومك هانئا ... حب العلوم لنا أجل شعار

من يتبع هدى الرسول فإنه ... يحظى برضوان الإله الباري

في يقظتي في هجعتي[8] في خلوتي ... قول الرسول يجول في أفكاري

فأنا مشوق في فؤادي حبه ... متدفق كالبحر ذي التيار

حب عميق ليس يخمد[9] ناره ... في القلب دوما كالزناد الواري[10]

يا أمة الماضي المجيد أما لنا ... من وقفة بنماذج الأنصار

بتضامن وتراحم وتعاون ... نحي حياة أماجد أحرار

دع عنك أراء تثير تنازعا ... سوء المغبة[11] يا أخي حذار

يا مصر يا خير البلاد ومنبع الـ ... ـعرفان والفضلاء والأخيار

قدمت للإسلام أعلام الهدى ... أجريت فينا العلم كالأنهار

لك في قلوب المسلمين مكانة ... روحية عرفت بلا إنكار

كم من دعاة في حماك ترعرعت[1] ... بهم استنار مراشد الأفكار

---

[1] أصر: عزم وثبت عليه وأكثر ما يستعمل في الشر والذنوب

[2] تحطمت: تكسرت

[3] انهارت: انهدمت وسقطت

[4] جحفل ج جحافل: الجيش الكثير

[5] جم م جمة: الكثير من كل شيء

[6] المضمار: الفسحة الواسعة لسباق الخيل

[7] أرجاء: النواحي

[8] في هجعتي: في نومتي

[9] تخمد: يسكن لهبها و لم يطفأ جمرها

[10] الزناد الواري: الذي خرجت ناره

[11] المغبة: عاقبة الشيء

[12] ترعرع: نشأ وشب

أقطاب دنيا العلم أقمار الدجى ... غر على مر الزمان كبار

كم فيك كانت من كبريات جوامع ... ومعاهد علمية ومزار

فقت المهالك سؤددا وحضارة ... ما نال شأوك في الرهان مباري

كم كان عندك ذكريات حلوة ... لطوائف السياح والزوار

فجر من التاريخ معترف بها ... في حضن مصر عجائب الآثار

بنبوغها[1] في فنها وعراقة[2] ... في مجدها تزهو على الأمصار

لبيت دعوتك الكريمة مسرعا ... عذبا شعرت متاعب الأسفار

فأتيت مشتاقا أحن إليك من ... أقصى بلاد الصين من كشغار

عن مسلمي الصين البعيدة مخلصا ... أهدي إليك تحية الإكبار

أزعيم مصر خذ المعارك جمة ... والشعب خلفك يا أبا المغوار[3]

شعب له قد كنت أعظم رائد[4] ... شعب يهد[5] جلائل الأخطار

وولاء شعبك نلته متصرفا ... أمر البلاد بصائب الأفكار

ورفعت للدين القويم مكانه ... حبا لدين الواحد القهار

وأفاضل العلماء قد كرمتهم ... بك قد سموا في رفعة المقدار

القائد السامي المقام محمد ... حسن الفعال مبارك الأطوار

دم في انتصارك بالسعود متوجا ... وأمدك الرحمن في الأعمار

1991 ـ يىلى مۇھەممەد ئەلەيھسسالامنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن مىسىردا ئېچىلغان خەلقئارالىق يىغىنغا تەكلىپ بويىچە قاتناشتىم، بۇ مېنىڭ شۇ مۇناسىۋەت بىلەن يازغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

بۇ قەسىدە ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئىلمىي ژۇرنىلىدا تۆۋەندىكى مۇقەددىمە بىلەن بېرىلگەن: «پروفېسسور مۇھەممەد سالىھ مىسىرنىڭ تەكلىپى بويىچە مۇھەممەد ئەلەيھسسالامنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى تەبرىكلەش چوڭ يىغىنىغا ئېسىل مېھمان سۈپىتىدە قاتناشتى. مىسىر زۇڭتۇڭى مۇبارەكنىڭ قوبۇل قىلىشىغا ئېرىشىپ، زۇڭتۇڭ تارقاتقان 1 ـ دەرىجىلىك ئىلىم ـ پەن ئوردېنىغا ئېرىشتى».

(ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتى ژۇرنىلى).

[1] نبوغ: المبرز في علمه أوفنه

[2] العراقة: إصالة

[3] أبو المغوار: البطل العظيم

[4] الرائد: من يتقدم القوم يبصر لهم الكلأ ومساقط الغيث

[5] يهد: يغلب

بۇ قەسىدىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كېلىشى بىلەن زامانىنىڭ كۆلۈمسىرىشى، كائىناتنىڭ كېچىسىمۇ كۈندۈزدەك يورۇپ كەتكەنلىكى، بۈك ـ باراقسان باغچىلار جىلۋىلىنىپ تۇرغان چېچەكلەر بىلەن تېخىمۇ گۈزەل تۈسكە كىرىپ، لەرزان ئىغاڭلاپ تۇرغان شاخلاردىكى كۈيچى قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى، قاراڭغۇ كېچىدىكى يۇلتۇزلارنىڭمۇ تولۇن ئايدەك نۇرلىنىپ كەتكەنلىكى تەسۋىرلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەشەببۇسى بىلەن تارقاق دىللار ئۇيۇشۇپ، ئەل ئىچىدە ئىتتىپاقلىق، قېرىنداشلىقنىڭ ئورنىتىلغانلىقى بايان قىلىنىدۇ.

مىسىرنىڭ قەدىمىيلىكتە تارىخ تېگى بىلەن سىرداشلىقى، ئىسلام ئىلىم ـ مەرىپەت، مەدەنىيەت تەرەققىياتىدىكى يۈكسەك ئورنى، بۇ يەردىكى مەرىپەت ئوچاقلىرىنىڭ سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى، بىلىملىك ئەربابلار توپلاشقان مەركىزىي جاي بولۇپ، داڭدار ئالىملارنىڭ يېتىشىپ چىققانلىقى، مىسىرنىڭ تەكلىپى بويىچە جۇڭگونىڭ يىراق جايى قەشقەردىن سەپەر قىيىنچىلىقلىرىنى راھەت بىلىپ، جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ سالامىنى ئېلىپ كېلىپ بۇ خەلقئارالىق يىغىنغا قاتنىشىۋاتقانلىقىم قاتارلىقلار سۆزلىنىدۇ. شۇنداقلا مىسىر خەلقىنىڭ زۇڭتۇڭ مۇبارەكنىڭ رەھبەرلىكىدە ئۆز ۋەتىنىنى گۈللەندۈرۈش يولىدا بىر يەڭدىن باش چىقىرىپ دادىل قەدەم تاشلاۋاتقانلىقى، مىسىر دۆلىتىنىڭ ئىلمىي ئىشلارنىڭ راۋاجلىنىشىغا كۆڭۈل بۆلۈش يۈزىسىدىن، بۇ چوڭ سورۇندا بىر قىسىم ئالىملارنى 1 ـ دەرىجىلىك ئىلىم ـ پەن ئوردېنى بىلەن تارتۇقلىغانلىقى قاتارلىقلار بايان قىلىنىدۇ.

هذه قصيدة كتبتها حينما حضرت المغرب لأول مرة فألقيتها بين يدي جلالة الملك الحسن الثاني رحمه الله في حفلة كانت على جانب كبير من الروعة وحضرتها وفود من العالم الإسلامي حتى إذا ما انتهيت من الإنشاد كان التصفيق يدوي في الفضاء لهذه القصيدة كان المليك أول من صفق

جئت من أقصى بلاد الصين إذ … كنت مشغوفا بحب المغرب

إنني جئت لألقى إخوة … رحبوا بي كالشقيق الأقرب

أحمد الله الذي شرفني … بلقاء الملك المحتسب

يا له من منظر شاهدته … من جمال وجلال الموكب

قد حباك الله كل الفضل من … سعة الخلق وحسن الأدب

قد جمعت الملك والعلم كما … خصك المولى بعالي النسب

قدت[1] جيلا مغربيا باسلا[2] … طاردا عنه احتلال الأجنبي

ولقد قدت المسيرات التي … حققت في المجد أسمى مكسب

سعدت صحراء الغراء في … ظل عرش علوي مغربي

يا مليكا أدركت حقابه … أمة المغرب أقصى مطلب

[1] قدت: قاد الجيش قيادة: رأس، دبّر

[2] بسل يبسل بسلا باسلا: عبس غضبا أو شجاعة

جدد الدين وأعلى ركنه ... ودعا الناس لنهج أصوب

ونحا[1] مذهب حق مشرق ... وكذاك الحق أنجى مذهب

عهدكم قد كان عهدا زاهرا ... ولقد أرجعتموا عهد النبي

يا أمير المؤمنين اسلم ودم ... مشرقا في مغرب كالكوكب

بۇ مىنىڭ 1989- يىلى ماراكەشتە ھەسەنIIنىڭ ھۇزۇرىدا ئۆتكۈزۈلگەن رامىزان ئېيى لېكسىيە سۆزلەش يىغىنىدا ئوقۇغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

يىراق جۇڭگودىن ماراكەشنى سېغىنىپ كېلىپ دوستلارچە قىزغىن قارشى ئېلىنغانلىقىم، ھەسەنIIنىڭ ھۇزۇرىدا — سۇرلۇك پادىشاھلىق ئوردىسىدا ئېچىلغان رامىزانلىق لېكسىيە سۆزلەش ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشقانلىقىم بايان قىلىنغان. پادىشاھ ھەسەنIIنىڭ قەھرىمان ماراكەش خەلقىگە يېتەكچىلىك قىلىپ، ئەجنەبىلەرنىڭ تاجاۋۇزچىلىق ھەرىكەتلىرىنى تارمار قىلغانلىقى، غالىبانە يۇرۇشلىرى بىلەن شان-شەرەپ قازانغانلىقى، تۇرلۇك ئىسلاھاتلارنى ئېلىپ بېرىپ، دۆلەتنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرگەنلىكىگە مەدھىيە ئوقۇلغان.

هذه قصيدة أنشأتها تلبية لطلب الوزير دكتور عبد الكبير العلوي فألقيتها بين يدي العاهل المغربي رحمه الله ليلة السابع والعشرين من رمضان 1411هـ في الحفل الديني الكبير الذي ترأسه العاهل الكريم إحياء لليلة القدر المباركة أذيعت القصيدة بصورة وصوت الشاعر من محطة تلفزيون المغرب ونقلت على الهواء من التلفاز وأذيعت بدار الإذاعة ونشرت في مجموعة الدروس الحسنية قلت قبيل إلقاء القصيدة:

يا صاحب الجلالة أحمد الله الذي أتاح لي التشرف بالمثول بين يدي جلالتكم لإلقاء

هذه القصيدة التي تعبر عن عواطفي أدام الله جلالتكم في عز و إقبال

وحقق لكم ما ترجونه من فوز الآمال.

فيض الدموع على الخدين هتان[2] ... من لوعة الحب قلبي اليوم وهان[3]

أرنو[4] إلى المغرب الأقصى المحبب إذ ... تأججت[5] في فؤادي منه نيران

هواك يلهمني شعرا فيعذب لي ... به غناء وتغريد[6] وألحان

[1] نحا ينحو نحوا: مال إليه وقصده

[2] هتان: متتابع

[3] وهان: حزين

[4] رنا يرنو رنوا إليه: أدام النظر إليه بسكون الطرف

[5] تأججت: تلهبت

[6] تغريد: رفع الصوت في الغناء وتطريب به

في القرب قد كان لي كل السرور كما ... في البعد في القلب من ذكراك أشجان[1]

قلبي المعنى بنار الشوق ملتهب ... كم سهدت بالتنائي[2] عنك أجفان

فقلت والعين منهل[3] مدامعها ... إلى متى أنا طول الليل سهران

يا ساكني المغرب الأقصى بغيبتكم ... مازال يوحشني نأي[4] وهجران

يا ما أحيلى السويعات[5] التي سلفت ... معكم وإني قرير العين جذلان[6]

وكنت دوما مدى الأيام أشكركم ... لو كان يوفي بها في القلب شكران

أخ لكم من بلاد الصين قاصدكم ... هل عندكم لغريب الدار سلوان[7]

تحية من بلاد الصين أرسلها ... قوم إليكم لكم في الدين إخوان

إلى الأخوة يدعو كل طائفة ... من الإخوة أنواع وألوان

المسلمون وإن كانت شعوبهم ... شتى ولكنهم في الله إخوان

دلت عليه أحاديث النبي كما ... أوصى به بصريح القول قرآن

شاهدت بالمغرب الأقصى معالمه ... فيها ازدهار وتجديد وعمران

كأنها جنة خضراء ذات نضا ... رة[8] أريجتها[9] مسك وريحان

فكيف لا وأمير المؤمنين به ... كل المواطن والآفاق يزدان[10]

أكرم به من إمام عاهل[11] ملك ... بذكره سار في الآفاق ركبان

منذ اعتلى العرش أجداد له سلفوا ... قد عم بين الورى علم وعرفان

ولاه مولاه أمر الدين ينصره ... وحوله من جنود الحق أعوان

شعاره العدل والتقوى مرافقه ... فلا يدانيه في تقواه سلطان

حلو الشمائل محمود الخصال فلا ... يحصى مناقبه نظم وأوزان

ففاق كل الورى جودا ومكرمة ... كم ظامئ[12] بنداه اليوم ريان[13]

---

[1] شجن ج شجون وأشجان: الهم، الحزن

[2] التنائي: ابتعاد

[3] منهل: سائل

[4] نأي: بعد

[5] السويعة: تصغير الساعة

[6] جذلان: فرحان

[7] سلوان وسلوانة: خرزة يتخذونها للتأخيذ وللوقاية من العين

[8] نضارة: حسن وجمال

[9] أريجها: رائحتها الطيبة

[10] يزدان: يتزين

[11] العاهل: الملك ا عظم

[12] ظامي: عطشان

[13] ريان: ضد العطشان

مـا قاصـد مـن رجـال العلـم سـاحته ... إلا لــه منـه إكـرام وإحـسان

لـدى جلالتـه تلقـى الـدروس كـما ... بجهـده شـيد[1] للإسـلام بنيـان

سـموه لاح في أسـمى مظـاهره ... في الكـف مـسبحة والـورد فرقـان

حفـت ملائكـة الـرحمن محفلـه[2] ... فـذاك حفـل بـذكر الله مـلآن

في كـل عـام بـشهر الـصوم مجلـسه ... بالـدرس والبحـث معمـور ومـزدان[3]

جـم غـفير مـن الحفـاظ والعلـماء ... الغـر للملـك المـضياف ضـيفان

أفاضـل علـماء العـصر أجمعهـم ... في حلبـة[4] العلـم والتحقيـق فرسـان

هـم قـادة الـدين أعـلام جهابـذة[5] ... بهـم أقيمـت لـدين الله أركـان

يـا أيهـا الملـك المحمـود سـيرته ... في كـل علـم لكـم بحـث وإمعـان

رفعـت شـأن علـوم الـدين مجتهـدا ... كـما لكـم قـد سـما بـين الـورى شـان

تهفـو إليـك دعـاة الحـق قاطبـة[6] ... وأنـت للـدين والإسـلام برهـان

أعطـاك ذو الفـضل فـضلا لا يعادلـه ... فـضل فأنـت لـعين الفـضل إنـسان

عقـلا ونبـلا[7] وعرفانـا وتبـصرة ... عـلى الأنـام لكـم فـضل ورجحـان

يـا عـاهلا جـدد الـدين الحنيـف وقـد ... توطـدت بـك للإسـلام أركـان

بنيـت للمجـد صرحـا شـامخا[8] ولـه ... شـان كبـير فـلا يعلـوه كيـوان[9]

قـدت[10] المـسيرات نحـو المكرمـات وقـد ... تـشرفت بـك أقطـار وأوطـان

مـسيرة إثـر أخـرى جـل موقعهـا ... تـسمو بـك الـدهر أعـصار وأزمـان

عبـأت[11] شـعبك للعليـا فأدركهـا ... والمكرمـات لـه شـأو وميـدان

فحققـوا كـل نـصر في مـسيرتهم ... للغاصـبين بعـون الله مـا دانـو

ووحـدة المغـرب الأقـصى موطـدة ... تزينهـا نهـضة كـبرى وبنيـان

نظمـت مـن فـرط إخـلاص وعاطفـة ... إليـك نظـما فـما لي فيـه إتقـان

---

[1] شيد: رفع

[2] محفل: مجلس

[3] مزدان: متزين

[4] حلبة: مسابقة

[5] جهبذ ج جهابذة: الناقد العارف بتمييز الجيد من الردي

[6] قاطبة: جميع

[7] نبلا: ذكاء ونجابة

[8] شامخ: عالي

[9] كيوان: اسم زحل بالفارسية

[10] قدت: قطعت

[11] عبات: هيأت. جهزت

فكيف أحسنه والعقل بين يدي … جلالة الملك المفضال[1] حيران

فبارك الله مسعاكم وحفكم[2] … دوما من الله توفيق ورضوان

أقر عينيك[3] بالنجلين[4] فضلها … على السعادة والإقبال عنوان

فليبقك الله للدين الحنيف ولل … بلاد ذخرا[5] فلا يمسسك خسران

بۇ مېنىڭ ماراكەش دىنىي ئىشلار ۋەزىرى، دوكتور ئابدۇلكەبىر ئەلەۋىينىڭ تەكلىپى بويىچە، 1990 ـ يىلى رامىزان ئېيىنىڭ 27 ـ كېچىسى ھەسەنIIنىڭ ھۇزۇرىدا ئوقۇغان قەسىدەم.

ئاساسى مەزمۇنى:

ئىسلام بىناسىنىڭ مۇستەھكەم قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇشىغا زور ئىجتىھاد كۆرسەتكەن پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ھۇزۇرىدا ئىلمىي لېكسىيىلەر سۆزلىنىدۇ. زىكرى-سانا بىلەن تولغان، رەھمەت پەرىشتىلىرى ئورنىۋالغان بۇ كاتتا سورۇندا پادىشاھ ئالىيلىرى قولىدا تەسۋى تۇتقان، ئاغزىدە ۋىردە فۇرقان ئوقۇغان ھالدا ئەڭ نۇرانە كۆرۈنۈشتە زاھىر بولىدۇ. ھەر يىلى رامىزان ئېيىدا زور بىر تۈركۈم ھاپىزلار پادىشاھنىڭ ئەزىز مېھمىنى سۈپىتىدە بۇ مەجلىسنى ئىلمىي لېكسىيە ۋە ئىلمىي تەتقىقات بىلەن ئاۋات قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ دىنىنىڭ تۈۋرۈكلىرى، يېتەكچىلىرى، دەۋرنىڭ پازىللىرى، ئەللامىلىرى، ئۆلىمالىرى، توشقان بىلىمدارلىرى بولۇپ، ھەربىرى ئىلمىي تەتقىقات بەيگىسىدە ئۈزۈپ چىققان غالىب چەۋەندازلاردۇر. بۇ بىر ئالىي مەجلىسكى، ھەدىسنىڭ ۋە ھەدىس ئەھلىنىڭ شەنىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.

قصيدة أنشأتها في استقبال سفراء الدول العربية لدى الصين عند مجيئهم إلى زيارة معهد العلوم الإسلامية حينما كنت مدير للمعهد فألقيتها بين يدي سعادة السفراء في حفل أقيم لتكريمهم فقوبل القصيدة بالتصفيق الحار

تحية الإخلاص

أهلا بكم يا سادة السفراء … رسل الصداقة معشر الفضلاء

قد ضاء معهدنا بفضل قدومكم … متلألئا كالكوكب الوضاء[6]

دب[7] السرور بكل قلب مشرق … بلقائكم يا صفوة النبلاء

شرفتمونا بالزيارة طالما … كنا بها حقا من السعداء

---

[1] مفضال: الكثير الفضل

[2] حف: أحاط

[3] أقر عينيك: أعطاك ما تشتهي وأسعدك

[4] النجل: الولد أو النسل

[5] ذخر يذخر ذخرا الشيء: خبأه لوقت الحاجة

[6] الوضاء: صار حسنا

[7] دب: مشى، سرى

إني أحييكم تحية شائق   طول الزمان عن الأحبة نائي

متصافحا بيد الأخوة مفصحا   عما بقلبي من هوى وولاء

وأقول باسم المسلمين مرحبا   لله در[1] ضيوفنا الكرماء

هذا يدل على شعور صادق   منا ورمز مودة وإخاء

كل الأماكن منذ حل ركابكم   بربى أورومتشي معطر الأرجاء

طوفوا ضواحيها وطوفوا ريفها   هذي ديار النعمة الخضراء

قطر لقد يأتيه بعض زائرا   والبعض قد يأتيه لإستشفاء

يتجولون به تجول زائر   تحت الظلال الخضر والأفياء

مستمتعين به بحسن مناظر   خلابة[2] وبروضة غناء[3]

يسبي[4] القلوب مصايف[5] ومرابع[6]   وتتيه[7] تيه خريدة[8] حسناء

فجماعة الزوار يعجبهم هنا   زهر الربى ولطائف الأنداء[9]

فسعادة السفراء حسب مقامهم   أهل لكل مديحة وثناء

لكنه لا يستطيع يراعتي   تسجيل كل مناقب السفراء

فأدامكم رب الورى في نعمة   وسلامة وسعادة ورخاء

1992 ـ يىلى ئەرەب دۆلەتلىرىنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىلىرى رايونىمىزغا زىيارەتكە كەلگەندە، شىنجاڭ ئىسلام ئىنستىتۇتىمىزنى كۆزدىن كەچۈردى. بۇ مېنىڭ ئۇلارنى قارشى ئېلىش يۈزىسىدىن يېزىپ، سورۇندا ئوقۇپ قىزغىن ئالقىشقا ئېرىشكەن قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

دوستلۇق ئەلچىلىرى يەنى باش ئەلچىلەرنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىشى بىلەن مەكتەپ كەيپىياتى جانلىنىپ، ھەممە شاد ـ خۇراملىق ئىلكىدە يايراپ، خۇددى ئايرىلغىلى ئۇزاق بولغان قېرىنداش ـ دوستلارنىڭ قايتا دىدارلاشقىنىدەك شەرەپ ـ ئىپتىخار تۇيغۇسىدا بولۇۋاتقانلىقى، چىن دوستلۇقنىڭ ئۈزۈلمەس رىشتى سۆيگۈسىدە داۋاملىشىشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرۈش ھېسسىياتىدا بولۇۋاتقانلىقى، شۇنداقلا ئۈرۈمچىنىڭ ياپ ـ يېشىللىقتا پۈركەنگەن گۈزەللىك دۇنياسى ئىكەنلىكى، قويۇق ئورمانلىقلىرى، كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ئېسىل يايلاقلىرى، جانغا راھەت ھاۋالىق تۆپىلىكلىرى، زىيارەت قىلغۇچىلارنىڭ ۋۇجۇدىنى يايراتقانلىقى، بەزىلىرىنىڭ كېسىلىگە شىپا بولغانلىقى تەسۋىرلەنگەن.

---

[1] لله دره: لله ما خرج منه من خير

[2] خلابة: خداعة وفتان قلبه

[3] غناء: الكثير الشجر والعشب

[4] سبى يسبي سبوا: أسره بحبه

[5] مصايف: ا مكنة التي يقام فيها صيفا

[6] مرابع: المواضع التي يقام فيها في فصل الربيع

[7] تاه يتيه تيها: تتمايل

[8] الخريدة: البكر لم تمس

[9] الندى ج أنداء: الجود والفضل والخير

هذه القصيدة ألقيتها في احتفال مهيب أقامته وزارة الأوقاف السودانية تكريما للوفد الصيني سنة 1983

وما سودان سوى دار الكرام   أراها في الدنى خير المقام

فلما جئتها فرحا كأني   شعرت النفس في البلد الحرام

لأني قد رزقت بها لقاء   بأحباب ذوي ثقة شهام[1]

فكدت أطير من طرب[2] بلقيا   هم إذ كان ذا أسنى مرامي

أراهم إخوتي في الله حقا   وصفوة خلتي بين الأنام

فكل منهم دينا وعلما   واخلاقا إلى العلياء سامي

فضائلهم عن التعداد جلت   لذالك ليس يحصيها كلامي

فنلت اليوم منهم كل عطف   كذا حسن المروة والذمام

لقد أحببتهم من قبل حق الـ   ـمحبة لا أخاف من الملام

أ أنساهم وحبهم بقلبي   مدى الأيام والأزمان نامي

وقد قرب الرحيل فكيف يرجى   التصبر للحبيب المستهام[3]

يلذ العيش لي معهم فلا أر   توي لو عشت معهم ألف عام

وقاهم ربنا عن كل شر   وآفات إلى يوم القيام

بۇ مېنىڭ 1983 ـ يىلى جۇڭگو دوستلۇق ئۆمىكى تەركىبىدە سۇدانىنى زىيارەت قىلغاندا، سۇدان دىنىي ئىشلار مىنىستىرلىكى تەرىپىدىن ئۇتكۈزۈلگەن كۈتۈۋېلىش چوڭ سورۇنىدا ئوقوغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

قەسىدىدە سۇدانىنىڭ ئادەملىرى ئېسىل، ئۆزى ياخشى جاي بولغانلىقى ئۇچۇن، كىشىگە ئۇنتۇلماس تەسىر قالدۇرىدىغانلىقى، ئادەملىرىنىڭ قىزغىن، دوستانە مۇئامىلىسى كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغانلىقى، زىيارەت قىلىش ئارقىلىق ئۇلار بىلەن بولغان دوستانە مۇناسىۋەتنىڭ كۈچەيگەنلىكى، ئايرىلىش ۋاقتى يېقىنلاشقانسېرى كۆڭلىمىز يېرىم بولۇپ، ئايرىلىشقا كۆزىمىز قىيماي ۋاتقانلىقى بايان قىلىنغان.

[1] شهم ج شهام: الذكي الفؤاد، السيد النافذ الحكم

[2] طرب: اهتزاز واضطراب فرحا أو حزنا

[3] المستهام: الذاهب الفؤاد المحلوب العقل من الحب أو غيره

القصيدة التي كتبتها في الكويت فأنشدتها في حشد حافل جمع عظماء كويت وكبار علمائها وأدبائها حينما زرتها في وفد علماء الصين. ونشرت القصيدة في جريدة الرأي العام التي تصدر في الكويت سنة 1984 ضاع أكثرها فبقيت منها هذه الأبيات.

كويت ترتاح النفوس برؤية   لجمالها كالبدر في الأنوار

أبهج بها من منظر متألق   يهدي السرور لسائر الزوار

زرنا وقد ملأ القلوب مسرة   كزيارة في الروضة المعطار

فالجانبان من الطريق بطولها   محفوفة ببواسق الأشجار

سيان حسنا صبحها ومساؤها   «والليل فيها مشرق كنهار»

وأفاضل العلماء رحبنا بها   ترحيب اخوتهم من الأخيار

رفعوا لواء الدين فيها عاليا   حبا لدين الخالق القهار

قد أنعم المولى عليها نفطها   وأدامها في نعمة ويسار

ما زلت أذكرها بشوق زائد   كالبلبل الغريد في الأسحار

أكويت لا ننساك دوما قط إذ   أبقيت فينا أطيب التذكار

1984 هـ

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىردا كۇۋەيت شەھەر كۆرۈنۈشىنىڭ قارىغۇچىغا خۇشاللىق بېغىشلايدىغان دەرىجىدە گۈزەللىكى، ئېلېكتر چىراغلىرىنىڭ يورۇقلۇقىدىن كېچىنىڭمۇ كۈندۈزدەك يورۇپ تۇرىدىغانلىقى، نېفىت بايلىقىنىڭ موللۇقى، ئالىملىرىنىڭ بىزنى ئۆز قېرىنداشلىرىدەك قىزغىن كۈتۈۋالغانلىقى، كۇۋەيتنىڭ بىزدە ئۇنتۇلماس تەسىراتلارنى قالدۇرغانلىقى قاتارلىقلار بايان قىلىنغان.

نظمت هذه القصيدة فأرسلتها إلى أحد الفضلاء

بذكرك اليوم

بذكرك اليوم حبي صرت ولهانا[1] ذبت اشتياقا فأمسى القلب حيرانا

ما ذقت طعم الكرى مولاي مذ أمد[2] إلى لقائك تواقا[3] وتحنانا[4]

أقضي نهاري أواها ومكتئبا[5] أرعى النجوم طوال الليل يقظانا

منذ ارتحالك عنا يا أخا ثقة ما زلت دوما عصى الدمع لهفانا[6]

لو كنت تدري لكنت اليوم ترحمني من لوعة الحب قلبي اليوم ما عانا

لا تنسنا قط يا أوفى الورى كرما هيهات من ودنا في الله ينسانا

لا يهنأ العيش لي إن كنت تهجرني حاشاك ان تهجر الخلان نسيانا

أراك خلا وفيا لا يغيره بعد الحبيب زمانا أينما كانا

قم يا عبيد بعطف منك خذ بيدي أنلني الوصل كن للإلف معوانا

أرجو بجهدك ان تسعى إليه أخي لا أبتغي غير هذا منك إحسانا

إن كنت تنجز ما أرجوه يا سندي أفديك بالنفس والأموال جذلانا[7]

أخوك حقا ينادي كل آونة يقول حقق رب العرش لقيانا

ئاساسىي مەزمۇنى:

دوستلۇق يۈزىسىدىن يېزىلغان بۇ شېئىرىي خەتتە، دوستلۇق سېغىنىشى كۈيلەنگەن بولۇپ، چىن دوستلۇق چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە سەمىمىي مۇھەببەت بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ. ئايرىلغان دوستلارنىڭ دىدارلىشىش ئىشتىياقى ئۇرغۇپ، كۆزلەردىن سېغىنىش يېشى ئۈزۈلۈكسىز تۆكۈلۈۋاتقانلىقى، كېچە بىلەن كۈندۈزى قايغۇ-ھەسرەت ئىچىدە ئۆتۈۋاتقانلىقى، ئارىدىكى دوستلۇقنىڭ مەڭگۈ نۇر چېچىپ تۇرىدىغانلىقى قاتارلىقلار تەسۋىرلىنىدۇ.

---

[1] ولهان: حزين شديدا حتى كاد يذهب عقله

[2] ا مد: ومنتهى الشيء، ا جل

[3] تواقا: مشتاقا

[4] التحنان: الرحمة

[5] مكتئب: حزينا

[6] لهفان: متحسر، مكروب

[7] جذلان: فرح وفارح

ظفرت بزيارة بيت الله الحرام مع أعضاء بعثة الحج الصينية سنة 1984 فأنشدت

حججتم أيا صحبي

أرفقتي الغر الوجوه مبارك   لكم حجكم فيه جميع الرغائب

فأصبح حجا أكبر العَام حجكم   فطوبى لحجاج أعال أطايب

حججتم أيا صحبي بجد فنلتم   من الله رضوانا أجل المواهب

فلله ما ذقناه من فرط شدة   وما ساءنا من مس كل المتاعب

وكم قد لقينا في البلاد مهاجريـ   ـن كانوا جميعا عندنا كالأقارب

صفت وبدت عند اليقين قلوبهم   كما البدر يبدو بين كل غياهب[1]

فما وعدوا إلا الرواح إلى بلا   دهم عن قريب بالدموع السواكب

فدوموا جميعا سالمين أحبتي   وما نابكم مس الهموم النواصب

أقلكم قدرا وعقلا محمد   له فيكم في القدر أدنى المراتب

سيقبل ما أنشدت يا سادة الورى   وإن كان مردودا لدى كل عائب

ألا فاصفحوا عني المزلة والخطا   لأني مملوء بكل المعائب

فآخر ما أبلغت مني إليكم   سلام عليكم يا كرام النقائب

بۇ مېنىڭ بىر ھەج ئۆمىكىدە بىللە ھەج قىلغان بۇرادەرلىرىمنى مۇبارەكلەپ يازغان قەسىدەم.
ئاساسىي مەزمۇنى:
بۇ شېئىردا ھەج جەريانىدا تارتقان جاپا-مۇشەققەتلىرىمىزنىڭ زايە كەتمەيدىغانلىقى، ھەج جەريانىدا كۆپلىگەن مۇھاجىرلار بىلەن ئۇچراشقانلىقىمىز، ئۇلارنىڭ ۋەتەنگە بولغان سېغىنىش ۋە تەلپۈنۈشلىرى شېئىرىي يول بىلەن بايان قىلىنغان.

[1] غياهب: الظلمة

هذه قصيدة ألقيتها بين يدي العاهل المغربي بمناسبة اختتام الدروس الحسنية ليلة السابع والعشرين من رمضان لعام 1412 هـ فنشرت في مجموعة الدروس الحسنية فقال الناشر:

قصيدة شعرية جادت بها قريحة الشاعر الصيني الأستاذ محمد صالح في مدح

جلالة الملك المعظم الحسن الثاني

قف بأرض الرباط دار الكرام ... وأشد[1] فيها بأعذب الأنغام

هات نظما فيه كعقد فريد ... صيغ من لؤلؤ بديع النظام

جئته اليوم بعدما طال شوقي ... كي يلبي اللقاء بعض هيامي[2]

أنا أبقى بحبه طول عمري ... مستلذا بلوعتي[3] وغرامي[4]

مغرب منبع الحضارة والعر ... فان والعلم موطن الأعلام

أشرقت شمس حكمة وعلوم ... وفنوناً بعد انقشاع[5] الظلام

كل يوم ترى التطور مما ... نشرته وسائل الإعلام

نهض العلم فيه بالحسن الثا ... ني كريم الخصال سامي المقام

مسلمو الصين من صميم فؤاد ... بإحترام تهديك أزكى سلام

علماء الإسلام شرقا وغربا ... شملتهم ألطافكم كل عام

فرأيتم أن الأفاضل حقا ... كل حين أحق بالإكرام

خصك الله في الملوك بإحيا ... ء علوم التوحيد والإسلام

فعلوم الأصول والفقه والتفـ ... ـسير طرا[6] حلت محل اهتمام

ونشرت الحديث درسا وبحثا ... كم لك اليوم فيه من إسهام

يا لها من دروس علم أنارت ... كل قلب منا كبدر التمام

إنما فيها الشفاء أي شفاء ... لمراض القلوب والأسقام

حلقات النقاش تعقد دوما ... ودروس تلقى بكل انتظام

---

[1] أشد: أنشد شعرا

[2] هيام: حب

[3] اللوعة: حرقة الحزن والهوى والوجد

[4] الغرام: الولوع, الحب المعذب القلب

[5] انقشاع: زوال

[6] طرا: جميعا

نفحـــــات قدســـــية تتــــوالي إثـــر أخـــرى طـــوال شـــهر الـــصيام

مجلـــس العلـــم ملتقـــى العلـــماء الـ ــــمخلصين الأخيـــار والأعـــلام

اجتـــماع يـــضم عليـــة قـــوم[1] لجميـــع الأجنـــاس والأقـــوام

قـــام كـــل منهـــم ببحـــث عميـــق في أمـــور التـــشريع والأحكـــام

انطلاقـــا مـــن آيـــة أو حديـــث يـــشرحون المعـــنى أمـــام الإمـــام

ويقولـــون بالـــصراحة حقـــا لا يخـــافون لومـــة اللـــوام[2]

هـــذه نعمـــة الإلـــه علينـــا فاشـــكروا الله يـــا أولي الأفهـــام

ســـنة ســـنها جـــدود كـــرام مـــذ قـــديم الزمـــان والأيـــام

ثـــم أحييتهـــا بعـــزم وحـــزم وبكـــل الإتقـــان والإحكـــام

فـــسيزداد دورهـــن اتـــساعا بتـــوالي الـــسنين والأعـــوام

قـــد خـــدمتم شريعـــة الله في الجلـــ ـى مجـــدا دومـــا بحـــسن القيـــام

ظـــن بعـــض العـــدو فيكـــم ظنونـــا فـــرآكم أقـــوى مـــن الـــضرغام[3]

ثـــم شـــتت[4] شـــملهم بـــدهاء إذ تمـــادوا في الغـــي والإجـــرام

قـــد غلبـــت العـــدو حربـــا وســـلما بمـــضاء أمـــضى مـــن الصمـــصام[5]

وتـــساميت بـــالبلاد جنوبـــا وشـــمالا في وحـــدة وانتظـــام

قـــد دعـــوت الـــورى إلى الخـــير والإصـــ ـــلاح والحـــب والإخـــا والوئـــام

إنـــما المـــصلحون يغمـــرهم عـــو ن مـــن الله ربنـــا العـــلام

يـــا إمـــام الـــدعاة يـــا نـــاصرا الحـ ـــق جميعـــا يـــا ســـبط خـــير الأنـــام

شـــغل اللاعبـــون في مـــشتهاهم واشـــتغلتم بوحـــدة الإســـلام

يأكـــل الـــذئب كـــل مـــا هـــو قـــاص[6] مـــن قطيـــع[7] الأغنـــام والأنعـــام

هـــب يـــصحو[8] بفـــضلك الـــشعب أعظـــم بـــك مـــن عاهـــل[9] نبيـــل همـــام[10]

---

[1] علية القوم: جلتهم وأشرفهم

[2] لوام: الكثير اللوم

[3] الضرغام: ا سد, الشجاع, القوي

[4] شتت: فرقت

[5] الصمصام: السيف لا ينثني

[6] قاص: بعيد

[7] قطيع: طائفة من الغنم والنعم وسواها

[8] يصحو: يفيق

[9] العاهل: الملك ا عظم

[10] الهمام: الملك العظيم الهمة

دأبـــه الإهتـــمام بـــالأمن والـــبلد ـــم مـــدى العمـــر للمـــواطن حامـــي

ثاقـــب الـــرأي عبقـــري أبي ألمعـــي شـــهم بعيـــد المـــرام

بـــذل النفـــس والنفيـــس اقتـــداء بالجـــدود المنعـــمين الفخـــام

ســيدي مـــا نجحـــت في النظـــم عفـــوا كـــل ذهـــني فخـــانني إلهامـــي

في جنـــاب المليـــك نظـــما ونـــثرا كـــل مـــدح يقـــال دون المقـــام

شـــكر الله ســـعيكم وجزاكـــم كـــل خـــير عـــن أمـــة الإســـلام

بـــارك الله في حيـــاة أمـــير الـ ـــمؤمنين المفـــضال ذي الإنعـــام

أيـــد الله ملكـــه ووقـــاه مـــن صروف الزمـــان والأيـــام

بۇ مېنىڭ 1991 - يىلى ماراكەش پادىشاھلىقىنىڭ راباتتىكى خان ئوردىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن رامىزان ئېيى لېكسىيە سۆزلەش يىغىنىنىڭ يېپىلىش مۇراسىمىدا ئوقۇغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

پادىشاھ ئالىيلىرىنىڭ ھىممىتى ئارقىلىق فىقھى، تەپسىر، ھەدىس ئىلىملىرىنىڭ راۋاجىغا كۆڭۈل بۆلۈندى. ھەدىس دەرس قىلىنىپ ۋە بۇ ھەقتە تەتقىقات ئېلىپ بېرىلىپ، شانلىق نەتىجىلەر قازىنىلدى. مۇھاكىمە ئارقىلىق مۇجمەللىكلەر يېشىلىپ، دىللار يورۇدى. يۇقىرى سەۋىيىلىك، سىستېمىلىق لېكسىيىلەر ئۈستىدە قىزغىن مۇلاھىزىلەر ئېلىپ بېرىلدى. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى پۈتۈن رامىزان ئېيى داۋامىدا ئۈزلۈكسىز نازىل بولۇۋاتقان ساماۋى ئىلھاملارنىڭ نەتىجىسىدۇر. بۇ مەجلىس ئىخلاسمەن، كامىل ئۆلىمالارنىڭ مۇلاقات بولۇشىدىغان مەنزىلگاھىدۇر. بۇ خاسىيەتلىك جەمگاھتا بىر ئايەت ياكى بىر ھەدىس تۇتقا قىلىنىپ، شۇنى دەۋر قىلغان ھالدا شەرىئەت ئەھكاملىرى ئۈستىدە ئەتراپلىق پىكىر يۈرگۈزۈلۈپ، يىمىرىلمەس ھەقىقەتلەر شەرھلىنىپ خۇلاسىلىنىدۇ.

قصيدتي التي نشرت في مجموعة الدروس الحسنية قال الناشر:

قصيدة الأستاذ الشاعر محمد صالح من علماء الصين ألقاها بين يدي جلالة الملك الحسن الثاني

في اختتام الدروس الحسنية ليلة القدر المباركة لعام 1414هـ

أهـــذي دروس أم ســـواطع أنـــوار مـــن المنبـــع الفيـــاض مـــن نفحـــة البـــاري

دروس هـــدى قدســـية حـــسنية شـــموس تجلـــت مـــن مـــشارق أنـــوار

دروس هـــدى مـــسكية الـــريح والـــشذا[1] لمـــن يبتغـــي نهـــج الهـــدى خـــير ســـمار[2]

درســـنا كتـــاب الله فقهـــا وســـنة بفـــضل إلـــه النـــاس غـــافر أوزار

[1] الشذا: قوة ذكاء الرائحة

[2] سمار: لم ينم وتحدث ليلا

فمن كان في هذي المجالس حاضرا ... سيجني من العرفان يانع[1] أثمار

فكم من أصولي فقيه محدث ... تجول[2] في الموضوع جولة مغوار[3]

بشرح عميق شامل متكشف ... له عن معان ذات رمز[4] وأسرار

أمام أمير المؤمنين محاضرا ... بأفصح لفظ موجز غير مهذار[5]

ولله در العاهل الملك الذي ... له جولة الأبطال في كل مضمار

يقود إلى العلياء والفخر أمة ... إذا حققت دورا تسامت[6] لأدوار

يعد لها في كل يوم مسيرة ... لكسب انتصار أو لخوض غمار[7]

ويسمو بها فوق الذرى ويحيطها ... بهالة[8] عز شامخ وفخار

وعبأها[9] للمكرمات وللعلى ... فصاحبها التوفيق في كل مضمار

مسيرته زحف[10] من الله ظافر ... يخلدها التاريخ في الأبد الجاري

وجند في تحقيقها كل طاقة ... بجيش من الشعب المناضل جرار

فعاد إلى الميدان عودة ظافر ... بنصر إله ناصر الحق جبار

خليفة رب العالمين بأرضه ... وحامي حمى الإسلام في هذه الدار

مليك له في السلم رأي موفق ... يؤيده أهل السلام بإكبار

ويدعو البرايا للتسامح جاهدا ... لنشر التآخي لا العداوة والثأر[11]

إذا عد آثار له ومآثر ... يضيق نطاق النطق عن عشر معشار

ففي صفحات الدهر ذاك مسجل ... إذا ما تشا فاقرأه يا أيها القاري

فتلك مباديك النبيلة[12] أثمرت ... كما أثمرت أعمالكم أي إثمار

بلادك قد وحدتها متحديا ... وفككت عنها ألف ألف حصار

وملكك عند الله ملك مؤيد ... فهذا بحمد الله من حكمه الجاري

سمو ولي العهد صاحب سره ... يشابهه في كل فعل وأطوار

---

[1] يانع: أحمر من كل شيء

[2] تجول: طاف، دار

[3] المغوار والمغاور: كثير الغارات

[4] الرمز ج رموز: الإشارة والإيماء

[5] مهذار: يخلط في منطقه ويتكلم بما لا ينبغي

[6] تسامت: خاصت

[7] غمار: جماعة الناس ولفيفهم

[8] الهالة: دارة القمر كالطفاوة لدارة الشمس

[9] عبأ: هيأ، جهز

[10] الزحف: الجيش الكثير

[11] الثأر: طلب الدم، القصاص

[12] النبيلة: ذات النجابة والفضل

إذا طاب أصل الشيء طابت فروعه ... من الذهب الإبريز[1] مصنوع دينار

كذا صنوه[2] المولى الرشيد محمد ... فأعطاهما رب الورى طول أعمار

بمسجدها البيضاء تزداد روعة ... وتسمو به حقا على كل أمصار

هو الجامع الميمون في الفن آية ... جماله أخاذ[3] بألباب زوار

تبدي أمام الناظرين مهابة ... كطود[4] عظيم راسخ غير منهار

بناه أمير المؤمنين تقربا ... إلى الله إذ أمسى محطة أنظار

أياديه للطلاب دوما تدفقت ... تدفق بحر في التموج زخار[5]

مدارس علم ألحقت ببنائه ... لتدريس علم في عشي وإبكار

سيبقى اسمكم ذكرا جميلا مخلدا ... على صفحة التاريخ من غير إنكار

أرى الأزهر الأغر حياه مهديا ... تحيات إجلال وعز وإكبار

ووافته من زيتونة العلم والحجا ... تحايا تسامى بالشذا عرفها[6] الساري

أتيت من الصين البعيدة حاملا ... إليكم سلاما من أولي العلم أخيار

أرى المغرب الأقصى إلي محببا ... بأحشائنا[7] من حبه لاعج[8] النار

وما هو إلا طود عز وسؤدد ... ومركز إشعاع ومشرق أنوار

إذا ذكروا ليلى ولبنى صبابة[9] ... فذكراه وردي طول يومي وأذكاري

يقولون: هل في كل عام قصيدة ... فلست أرى لي فيه يا صاح من عار

فإني قديم العهد بالحب والوفا ... أ أكتم ما في القلب من غير إظهار

أسبط رسول الله إني مهنئ ... وقفت عليكم غر نظمي وأشعاري

تتيه على القرطاس تيه خريدة[10] ... منعمة مياسة[11] القد معطار

إليك أمير المؤمنين أزفها[12] ... كباقة ورد من نتائج أفكاري

حماكم إله العالمين بفضله ... وصانكم من كل كرب وأكدار

---

[1] الإبريز: خالص

[2] الصنو: ا خ الشقيق, الابن, العم

[3] أخاذ: مؤثر

[4] الطود: الجبل العظيم

[5] زخار: ملآن ومرتفع

[6] العرف: الرائحة مطلقا وأكثر استعماله في الطيبة

[7] حشو ج أحشاء: ما انضمت عليه الضلوع, ما في البطن

[8] اللاعج: الهوى المحرق

[9] الصبابة: الشوق والولع الشديد

[10] الخريد والخريدة: البكر لم تمس قط

[11] مياسة: ماشية متمايلة

[12] أزفها: زف العروس إلى زوجها

بۇ مېنىڭ 1992 ـ يىلى ماراكەش پادىشاھى ھەسەنIIنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئېچىلغان رامىزان ئېيى لېكسىيە سۆزلەش يىغىنىدا تەكلىپ بويىچە يېزىپ ئوقۇغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

بۇ ئىلمىي لېكسىيەلەر ئىلاھىي نۇر مەنبەسىدىن چاقنىغان شولىلاردۇر، نۇرانە شەرقتىن پارلىغان قۇياشتەك ئۇلۇغۋار مەزمۇنلار ئىلگىرى قىلىنغان پاك ھەسەنىي دەرسلەردۇر، دۇرۇس مەسىلەك ئىزدىگەنلەرگە ئەبەدىي ئۇلپەت بولالايدىغان ئىپار ھىدلىق ھىدايەتتۇر. ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى بىلەن ئىجتىھادلىق ئالىملار قۇرئان، ھەدىس ئۈستىدە چوڭقۇر ئىزدىنىدۇ، بۇ سورۇنغا ھازىر بولغانلىكى كىشى ئىرپان دەرياسىنىڭ شېرىن مېۋىسىدىن تېتىماي قالمايدۇ. ئۇسۇلشۇناس، ھەدىسشۇناس، فىقھشۇناسلار كەڭ ماۋزۇلار ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىپ، زاھىرىي ۋە باتىنىي مەنىلەرنى تېگى-تەكتىدىن قېزىپ، لەۋزى قىسقا، مەزمۇنى ئىخچام ۋە تېرەن نۇتۇقلىرى بىلەن مەجلىسنى جانلاندۇرىدۇ.

هذه قصيدة ألقيتها بين يدي جلالة المغفور له الحسن الثاني بمناسبة اختتام الدروس الحسنية

ليلة السابع والعشرين من رمضان لعام 1416 هـ

وحّدت البلاد

سلام يا أمير المؤمنينا   عليكم من جموع المسلمينا

جموع آمنوا بالله قدما   بأرض الصين إيمانا يقينا

بآلاف المساجد في عشي   وإبكار تراهم ساجدينا

وآلاف من الحفاظ تتلو   كتاب الله دوما مخلصينا

علوم الفقه والفتيا بجد   بأنحاء المعاهد ينشرونا

أصاحب (تحفة النظار) جئنا   لنعلم عندك الخبر اليقينا

تجول الأرض من دار لأخرى   وزرت بآخر التطواف صينا

فبلغت السلام سلام فاس   مليئا بالوداد إلى بكينا

فبينهما الصداقات استمرت   ودامت وهي خالدة قرونا

هما بعثا حضارات القدامى   وعاشا في سجل[1] الخالدينا

شعوبهما مدى الأزمان كانوا   إلى أوج المعالي صاعدينا

مليك المغرب الأقصى رأينا   حماك ملاذ كل القاصدينا

[1] السجل: كتاب العهد ونحوه

أقمت لمغرب الأمجاد صرحا[1] ... وقد شيدته حصنا[2] حصينا

بأنحاء البلاد نشرت عدلا ... وقد أحييت عهد الراشدينا

فصار المغرب الأقصى ازدهارا ... بفضل جهودك البلد الأمينا

مناظره البديعة زاهيات ... معالمه تسر الناظرينا

نهضت اليوم يا وطن المعالي ... وأحييت الحضارة والفنونا

ورثت كنوز معرفة وفن ... ومجد من تراث الأولينا

فكم أنجبت عندك من ملوك ... مشاهير عظام باسلينا[3]

أيا ملك الأفاضل والمعالي ... جمعت مواهب المتقدمينا

ففي كسب المعالي طلت باعا ... وزدت مفاخرا حينا فحينا

علوت مكانة وسموت قدرا ... لتسمو فوق وصف الواصفينا

مقامك تقصر الأمداح عنه ... وسؤددكم يفوق السابقينا

بك ابتهجت دعاة الدين حقا ... بأنحاء البسيطة أجمعينا

ففي كل المواقف حزت نصرا ... وحقا كان نصر المؤمنينا

ووحدت البلاد بكل عزم ... وعزمك في جهادك لن يلينا

ديار المغرب الأقصى بحق ... لأبطال الورى أمست عرينا[4]

إذا شب[5] الوغى وحمى وطيس[6] ... يساوي واحد منهم مئينا

فسار الشعب خلفك بابتهاج ... على آثار خطوك مقتفينا

دعوتهم ليتحدوا جميعا ... وعاشوا تحت ظلك آمنينا

فيهتف شعبك المقدام دوما ... ليحيى لنا أمير المؤمنينا

مددت يد الوئام[7] لكل شعب ... وقمت مفاوضا في العالمينا

محضت النصح حين بذلت نصحا ... كذا دأب[8] الملوك الناصحينا

وما من مشكل إلا وجدنا ... لديكم فيه رأيا مستبينا

---

[1] صرح ج صروح: القصر، كل بناء عال

[2] حصن ج حصون: كل مكان محمي منيع

[3] باسلون: شجعان

[4] العرين: فناء الدار

[5] شب: زيد ورفع

[6] حمي وطيس: اشتدت الحرب

[7] الوئام: الوفاق

[8] الدأب: العادة، الشأن

لقد عمت أياديك البرايا ... نداك يذكر الغيث الهتونا[1]

وللعافين كنت خضم[2] جود ... وللضعفاء كنت حمى مصونا

حبيب الكل أنت بلا نزاع ... نراك محببا شهما[3] ركينا[4]

فلم نرقط منك أجل فضلا ... وأحسن سيرة وأصح دينا

بسيرتك الحميدة صرت فخرا ... يعز به الملوك السالفونا

تزف لك القصائد والتحايا ... وفود القاصدين الشاكرينا

عباقرة جهابذة ثقات ... هداة في المعارف راسخونا

فيلقون الدرس دروس بحث ... عميق بالنبوغ[5] متوجينا

دروس بالمواعظ مشرقات ... بها انتبه النيام الغافلونا

فنلنا اليوم منك أجل عطف ... ونشكر حسن صنعك ما حيينا

مآثركم مدى الأيام تبقى ... منارا مشرقا للآخرينا

مديحك يا مليك العصر يم[6] ... فلا يحصيه عد الحاسبينا

فكيف أجيد في نظم القوافي ... أمام حفيد[7] خير المرسلينا

جزاك الله عنا كل خير ... جزاء المحسنين العاملينا

سلمت لديننا سندا وذخرا ... وقاك الله شر الحاسدينا

تعيش مخلدا وتقر عينا ... بأسرتك الكريمة أجمعينا

1416 رمضان هـ

بۇ مىنىڭ 1995 ـ يىلى ماراكەش دىنىي ئىشلار ۋەزىرى، دوكتور ئابدۇكەبىر ئەلەۋىينىڭ تەكلىپى بويىچە، ھەسەنIIنىڭ ھۇزۇرىدا ئۆتكۈزۈلگەن رامىزان ئېيى لېكسىيە سۆزلەش يىغىنىنىڭ يېپىلىش مۇراسىمىدا يېزىپ ئوقۇغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

پادىشاھ ھەسەنIIگە جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ سالامى يەتكۈزۈلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قەدىمدە مۇسۇلمان بولغاندىن تارتىپ ئەۋلادمۇئەۋلاد ئىسلام ئەقىدىسىنى ئۆزلىرىگە سىڭدۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقى، مىڭلىغان مەسجىدلەردە مىڭلىغان ئۆلىما، قارىي قۇرئانلارنىڭ دىنىي پائالىيەتلەر

---

[1] الغيث الهتون: المطر الصبيب

[2] الخضم: البحر العظيم

[3] الشهم: الذكي الفؤاد، السيد النافذ الحكم

[4] الركين: الثابت، الوقور

[5] النبوغ: المبرز في علمه أوفنه

[6] اليم: البحر

[7] الحفيد ج حفداء: ولد الولد

بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقانلىقى، ئىسلام ئىنستىتۇتلىرىدا ئىلىم تەھسىل قىلىشىۋاتقانلىقى تونۇشتۇرۇلغان، ئاندىن كېيىن، جۇڭگو-ماراكەش دوستلۇقى قەدىمكى دەۋرلەردىلا باشلانغانلىقى، ماراكەشلىك مەشھۇر سەيياھ ئىبنى بەتۇتە شۇ زامانلاردا تۇنجى بولۇپ جۇڭگوغا ماراكەشنىڭ سالامىنى ئېلىپ كەلگەنلىكى، ئىككى قەدىمىي مەدەنىيەتلىك دۆلەتنىڭ دوستلۇقىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، پادىشاھ ھەسەن II نىڭ دۆلىتىنىڭ مۇستەقىللىقى يولىدا ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى ۋە تەرەققىياتىدىكى يېتەكچىلىك رولى قاتارلىقلار تىلغا ئېلىپ ئۆتۈلدۇ.

قصيدتي التي نشرها بعض الصحف فقال:

قصيدة ألقاها الدكتور محمد صالح مدير المعهد الإسلامي في أورمتشي في (مؤتمر الإسلام في آسيا الوسطى / تاريخ ومعاصرة) في مدينة ألماطي في كازاخستان في 28/ 8/ 2002م

تحية الذكرى

هات القصيد بأعذب الإنشاد … كازاخستان ألفيتها كبلادي

وادع البلابل أن ترجع شدوها … وحنينها في غصنها المياد

وانثر أزاهير الرياض ندية … لتصوغ منها ما يكن فؤادي

متألق[1] صبح الهدي في آسيا الـ … وسطى مقر أماجد أنجاد

مهد الحضارة موطن العلماء والـ … فضلاء والأمجاد والزهاد

كم من شيوخ في حماك ترعرعت … بهم استنار مراشد الإرشاد

قطر يشع على جوانبه المني … كم فيه من مستطرف وتلاد[2]

فجر من التاريخ معترف به … ومجد من حاضر أو باد

السابقون الأولون المؤمنو … ن كانوا تزاحم منكب الآباد

رفعوا لواء الدين فوق ربوعها … هم في الدعاة طلائع الأجناد

نشروا سلاما بانتشار الدين إذ … كان الجميع على هدى وسداد

نشروا الهدى بطريقة سلمية … تركوا السيوف تقر في الأغماد

قد وحدوا كل البلاد وحققوا … في الجاهلية وحدة الأضداد

قاموا بعبئهم بكل بطولة … وشجاعة وصلابة وجلاد

[1] تألق يتألق تألقا: تزين، برق

[2] تلاد: المال ، صلي القديم

قامـــوا ببـــحث في العلـــوم وكـــافحوا ضـــد الـــضلال وضـــد كـــل فـــساد

جعلـوا صـوى[1] القـرآن نـصب عيونهم جـــلت مـــآثرهم عـــن التعـــداد

مـــضت الـــسنون ببؤســـها لكنهـــم وقـــفوا بطـــول الخـــط بالمرصـــاد

فالـــكل يعـــمل والحـــياة تعـــاون وقلـــوبهم خـــلو مـــن الأحقـــاد

ذكـــروا قتيبـــة في المـــشارق مثلـــما في الغـــرب يـــذكر طـــارق ابـــن زيـــاد

****

يــا آسـيا الوسـطى خـذي المعـارك جمـة حـــتى تعـــود حـــضارة الأجـــداد

ويـــعود للـــوطن القـــديم مكانـــه فالشعـــب خلفـــك جمـــة التعـــداد

وحـــضارة الإســـلام فيهـــا لم تكـــن طـــول الـــزمان حـــديثة الميـــلاد

كانـــت بخـــارى بهجـــة الـــدنيا كـــما بالأمـــس كانـــت كـــعبة الوفـــاد

حيـــث العلـــوم تـــدفقت وتموجـــت ومـــن الـــوفود روائـــح وغـــوادي

أمثـــال فـــارابيٍ بخـــاريٍ جوهـــري كـانـــوا أئمتنـــا بـــلا أنـــداد

ركبـــوا يجـــوبون البـــلاد بركبهـــم حـــتى اســـتقر الركـــب في بغـــداد

بحثـــوا عـــلوما باجـــتهاد بالـــغ أخـــذوا مـــن العرفـــان أحـــسن زاد

العلـــم يبـــسم للمجـــد معاضـــدا وحصـــوله يـــأتي مـــن الإجهـــاد

مـــا الـــعمر إلا بـــالمآثر خالـــدا أيقـــاس عمـــر المـــرء بالآمـــاد

فـــإذا ذكـــرت تاريخـــا مـــضى وشـــعرت جرحـــا مؤلمـــا بفـــؤادي

ليـت الجـدود تعـود مـن بطـن الـثرى ليـشاهدوا مـــا كـــان في الأحفـــاد

فتـــفننوا في كـــل عـــلم إنـــه تـــرضى الجـــدود نجابـــة الأولاد

****

مرحـــى بمؤتمـــر تبلـــج[2] كالـــضحى فـــكأنه عيـــد مـــن الأعـــياد

حـــضرت عبـــاقرة الزمـــان وصـــفوة الـــنبلاء والـــعلماء والأمجـــاد

[1] صوًى: ما نصب من الحجارة ليستدل به على الطريق

[2] تبلج: أنار

فنظرت للميدان نظرة فاحص فإذا الأمين العام صدر النادي

أما معاليه فأكرم وافد لجماعة العلماء خير عماد

رمز السماحة والفطانة والتقى يزن الأمور بذهنه الوقاد

ورد الدعاة فمرحبا بورودهم أكرم بهم من خيرة الرواد

نتبادل الأفكار في التاريخ والإ سلام والعرفان والأجداد

ما أطيب اللقيا بأملاطي إننا لم ننس عهد صداقة ووداد

من يستبع سنن النبي فإنه لا شك يدرك غاية الأبعاد

الدين يسر فهو يأمرنا إلى الـ إصلاح لا الإرهاب والإفساد

عيشوا كراما تحت ظل الله ما نادى بحي على الصلاة منادي

2002- يىلى 8- ئاينىڭ 28- كۈنى قازاقىستان پايتەختى ئالمۇتادا ئېچىلغان «ئوتتۇرا ئاسىيادا ئىسلامنىڭ تارىخىي ئۆتمۈشى ۋە ھازىرى» نامىدىكى خەلقئارالىق يىغىنغا تەكلىپ بىلەن قاتناشتىم. بۇ شۇ مۇناسىۋەت بىلەن يېزىپ يىغىندا ئوقۇغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىردا يىغىن ئېچىلغان ۋاقىتتىكى گۈل-چېچەكلەر ئېچىلىپ، قۇشلار سايراپ تۇرغان گۈزەل پەسىل مەنزىرىسى تەسۋىرلىنىدۇ. تارىخ تېگى بىلەن سىرداش بولغان ئوتتۇرا ئاسىيا تارىخىنىڭ ئۇزۇنلۇقى، ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ دۇنيا مەدەنىيەت بۆشۈكلىرىدىن بىرى بولغانلىقى، پارلاق مەدەنىيەت ئىزلىرى بىلەن داڭدارلىقى، ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئىچىدىن يېتىشىپ چىققان مەدەنىيەت ئەربابلىرى، ئىلىم-پەن ئالىملىرى، ئۇلارنىڭ ئىلىم-مەرىپەت تەرەققىياتىغا قوشقان تۆھپىسىنىڭ چوڭلۇقى، گىرەلىشىپ كەتكەن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىنىڭ راۋاجى، ئەجدادلارنىڭ مەرىپەتپەرۋەر روھىنى ئۆگىنىشنىڭ زۆرۈرلۈكى، ئوتتۇرا ئاسىيا بويىچە ئىسلام دىنىنىڭ ئومۇملىششى نەتىجىسىدە ئىسلام مائارىپى تەرەققىي قىلىپ، بىلىم ئوچاقلىرى بولغان ئىسلام مەدرىسلىرىدە ئىلىم-ئىرپان نامايەندىلىرىنىڭ مەيدانغا كەلگەنلىكى، ئىسلام دىنىنىڭ ئىناقلىق، ئەمىنلىكنى تەشەببۇس قىلىدىغان، پىتنە-پاسات تېررورلۇقنى ياقلىمايدىغان تىنچلىق سۆيەر دىن ئىكەنلىكى ۋەھاكازالار بايان قىلىنغان. شۇنداقلا خۇشاللىق تەنتەنىسىگە چۆمۈلگەن بايرام تۈسىنى ئالغان مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ ئىسلام دىنىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئۆتمۈشى ۋە ھازىرى ئۈستىدە ھەرقايسى ئەللەردىن كەلگەن ئالىملار مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ، پىكىر ئالماشتۇرىدىغان دوستانە يىغىن ئىكەنلىكى قاتارلىقلار قەيت قىلىپ ئۆتۈلگەن.

قلت أمدح الأستاذ عبد الرحمن ناجون عميد كلية اللغة العربية في جامعة اللغات الأجنبية بيكين بمناسبة صدور كتابه "تاريخ العرب"

ناجون يا مولاي

ناجون يا مولاي يا — قس البيان إذا خطب

أكرم بمثلك فاضلا — حلوا الشمائل والأدب

ألفت مختصرا نفيـ — ـسا في تواريخ العرب

صنفت تصنيفا مفيـ — ـدا فهو أحسن منتخب

فأراك حقا بديا — ر الصين أفضل من كتب

فحصلت كل ثناء أهـ — ـل الفضل مع أعلى الرتب

ما غاب نجم هداك قـ — ـط وحوض علمك ما نضب[1]

طالعته فوجدته — أحلى وأعذب من ضرب[2]

لم تكتحل عين الزما — ن بمثله طول الحقب

فإذا ظفرت أخي به — نلت المقاصد والإرب

بۇ مېنىڭ جۇڭگو چەت ئەل تىلى ئىنستىتۇتىنىڭ ئەرەب تىلى پروفېسسورى ناجۇن ئەپەندىگە يازغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

قەسىدىدە پروفېسسور ناجۇن (جۇڭگو چەت ئەل تىلى ئىنستىتۇتىنىڭ ئەرەب تىلى پروفېسسورى ئابدۇراھمان ناجۇن) ئەپەندىمنىڭ «ئەرەب تارىخى» ناملىق ئەسىرىنى مۇتالىئە قىلىپ كۆرۈپ چىققانلىقىم، ئاپتورنىڭ سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقىدىن سۆيۈنۈپ كەتكەنلىكىم، يېزىقچىلىقتىكى ماھارىتىنىڭ كىشىگە سۆز ئۇستىسى قۇس ئىبنى سائىدنى ئەسلىتىدىغانلىقى، ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقلار تونىغا ئورالغان پەزىلەتلىك زات ئىكەنلىكىنىڭ ھەممىگە ئايانلىقى بايان قىلىنغان.

---

[1] نضب: غار في ا رض

[2] ضربُ: العسل ا بيض الغليظ

نظمت في كريمتي نضيرة

نشأت نضيرة بنتي الـ ـكبرى على حب التفاني

يعني التفاني في سبيـ ـل العلم في كل الأوان

نجحت بكل مراحل التـ ـعليم عند الإمتحان

فهي الوحيدة في الديا نة والفطانة والرهان

سبقت جميع الناطقا ت بكل مضمار البيان

دعت النساء السافرا ت إلى حجاب واتزان

ستصير بين لداتها[1] في العلم نابغة الزمان

وتكون داعية ترحـ ـبها الأقاصي والأداني

فلها يكون صدى بعيـ ـد قد يكنفها[2] التهاني

أبنتي يا قرة الـ ـعينين يا نور الجنان

قومي بدعوة دينك الـ ـلإسلام في كل المكان

فنجاحها في دعوة الـ إسلام من أسمى أماني

أهدي إليكم سادتي دوما عظيم الإمتنان

بۇ مېنىڭ قىزىم نەزىرە ھەققىدە يازغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

بۇ قەسىدىدە كىچىكىدىن تارتىپلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا بىلىم يولىدا پىداكارلىق كۆرسىتىش روھى سىڭگەنلىكى، ھەربىر ئوقۇش باسقۇچلىرىدا ئەلاچى بولغانلىقى، نۇتۇق مۇسابىقىلىرىدا ئۇستۇنلۇك قازىنىپ، ئاياللارنى ئەدەپ-ئەخلاققا ئۈندىگەنلىكى، ئىلىم قايناملىرىدا ئۈزۈپ چىقىپ، ئىلىم-مەرىپەتنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ئۆرلەيدىغانلىقى بايان قىلىنغان.

[1] لدة ج لدات: من ولد معك في وقت واحد

[2] كنف يكنف كنفا الشيء: صانه وحفظه وحاطه

طالت غيبتك بنيتي نضيرة فاهتزت نفسي شوقا إليك فكتبت هذه القصيدة

أصف شوقي وآلامي في بعدك

ألا للمرء أدهى ما يلاقي ... من الحدثان[1] حادثة الفراق

فراق دك[2] طود[3] الصبر مني ... وأدمى[4] العين بالدمع المراقي[5]

رحلتِ فحرتُ في أمري كأني ... شربت اليوم من كأس دهاق[6]

شوى[7] كبدي ونغَّص[8] صفو عيشي ... وصيَّر ما احتلى مر المذاق

لذاك القلب مني غير صاح[9] ... وهذا الدمع جار غير راقي

نضيرة أنسها لي كان قوتا ... بها في الجسم هذا الروح باقي

فآها يا نضيرة حدت عني ... كعبد جَدَّ سيرا في الإباق[10]

تركتِ أباك شيخا ... وهو يشكوا من الوجد المُبَرَّحِ[11] ما يلاقي

وما ذكراك بعد البين إلا ... معي حين اصطباحي[12] واغتباقي[13]

قد استصغرت أمر البين جهلا ... وها هو في الفؤاد لظى[14] احتراق

بكيتكِ بعد ما فارقت وجدا ... كأني من فراقك في وثاق[15]

ألا يا قرة العين[16] اخبريني ... متى يأتي لنا يوم اتساق[17]

أراني يا نضيرة كل حين ... وجيف[18] البال منهوك الخناق[19]

فأما القلب لي فيه اضطراب ... كما ما ذاق إغفاء[20] مآقي[21]

أيا نفسي على الأحزان قِرِّي ... فكدت أموت من فرط اشتياق

---

[1] حدثان: الدهر

[2] دك: هدمه حتى سواه با رض

[3] طود: الجبل العظيم

[4] أدمى: اسال دمه

[5] مراقي: سائل

[6] دهاق: ملآن

[7] شوى: عرض اللحم للنار

[8] نغص: لم تتم هنائته

[9] صاح: ذهب سكره

[10] إباق: هروب العبد

[11] وجد المبرح: الحنين إلى ا بد

[12] إصطباح: الشرب صباحا

[12] إغتباق: شرب الخمر في العشي

[14] لظى: إلتهب لهب النار

[15] وثاق: ما يشد به من قيد و حبل

[16] قرة العين: ما تقر به عين و تسر

[17] اتساق: إجتماع

[18] وجيف: الخوف و الاظطراب

[19] الخناق: الشد على الحلق حتى يموت

[20] إغفاء: نوم خفيفة

[21] مآقي: مجرى الدمع من العين

فأمـــا الأهـــل مـــنا في ســلام … وطيـب العيش مـع حـسن اتـفاق

شقيـــقتك[1] الـــشفيقة في اغتـــمام … وأمـــك تشتكـــي داء الفـــراق

حويــــتِ بُنَــيَّتِي أدبــــا رفيعــــا … مــن الأخــلاق والكــلم الرقــاق

بُنَيَّـــتِي النَّجيـــبة بـــاجتهاد … أراكِ وطـــئت هامـــات الـــسمراقي[2]

وقـــراء الكتـــاب كـــتاب شـــرق[3] … بوعـــظ منـــكِ تـــراكو الـــشقاق[4]

أيولـــد مـــثل عـــمران ولـــيد … لذيـــذ الخـــلق موفـــور الخـــلاق[5]

تبقــــاه الإلـــه لـــنا مليـــحا … صحـــيح الجـــسم محفـــوظ الحـــماق[6]

وإحســـان ســـنا ســـيماه حقـــا … يـــدل عـــلى النجابـــة والحـــذاق[7]

ترعـــرع[8] كـــل يـــوم مثـــل بـــدر … تكامـــل نـــوره بعـــد المحـــاق

فـــإن اللـــيث يـــولد مـــنه ليـــث … ويجـــنى الـــتمر مـــن شـــجر العِـــذاق[9]

قـــد ائتلـــقت أشـــعة كـــل فـــضل … ورشـــد منهـــا أي ائتـــلاق

فكـــل مـــنهما أدبـــا وعـــقلا … وأخلاقـــا إلى العليـــاء راقـــي

هـــما نـــشآ عـــلى حـــب المعـــالي … بحـــب العلـــم فـــازا بالـــسباق[10]

أحـــن إليهـــما شـــوقا وحـــبا … لأنهمـــا بجثمانـــي[11] حِـــداقي[12]

فـــهل مـــن يخـــبرن بـــشرى وصـــال … ويؤذنـــني مـــتى مـــنا التـــلاقي

بۇ مېنىڭ قىزىم نەزىرەنى سېغىنىش يۈزىسىدىن يازغان قەسىدەم.
ئاساسىي مەزمۇنى:

قەسىدىدە ئايرىلىش ئوتىنىڭ ھەممىدىن ئازابلىق ئىكەنلىكى، پىراق ھەسرىتىدىن يۈرىكىمنىڭ تىلغىنىۋاتقانلىقى، ھىجران دەردىدە قايغۇلۇق ياشلىرىم قويۇلۇپ، كۆنلەرنى ئىزتىراپ-تەشۋىش ئىلكىدە ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىم، قىزىمنىڭ ۋەتەندىن ئايرىلىپ ناتونۇش ئەللەردە رىيازەت چېكىۋاتقانلىقىنى ئەسلەپ باغرىم زەرداپقا تولغانلىقى، سۈكۈنات ئىلكىدە ئويغا چۆمۈپ تۈنلەرنى بىدار، ئۇيقۇسىز، كۆنلەرنى مۇڭ، زار بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىم، قىزىم يېنىمدا بولغان ئارامبەخش تۇيغۇلارغا چۆمگەن چاغلارنى ئەسلىگىنىمدە يىغا تۇتىدىغانلىقى، ئەسلىدە ئايرىلىش ئىشىنى سەل چاغلىغانلىقىم، نەۋرىلىرىم ئىمران، ئىھسانلارنىمۇ قاتتىق سېغىنغانلىقىم، ئۇلارنىڭ سىماسىدىن

[1] شقيق م شقيقة: ا خت من ا ب وا م

[2] هامات المراقي: قمة الجبل

[3] كتاب شرق: يشار إلى تأليف نضيرة "البحث عن نجوم الشرق"

[4] الشقاق: خلاف و عداوة

[5] الخلاق: النصيب الوافر من الخير

[7] حذاق: المهارة

[8] ترعرع: نشا و صب

[9] شجر العذاق: النخلة بحملها

[10] سباق: المسابقة

[11] جثمان: الجثم

[12] حداق: جمع حدقة وهي سواد العين

زىرەكلىك جىلۋىلىنىپ تۇرىدىغانلىقى، ئاپىسىغا ئوخشاش ئۇلارنىڭمۇ ئىلىم-مەرىپەت چوققىسىغا ئۆرلەيدىغانلىقى قاتارلىق مەزمۇنلار بايان قىلىنغان.

قلت متشوقا إلى ختن ومتحسرا على فراق أحباب لي فيها

الحنين إلى ختن

فما دار أحب إل
ي في دنياي من ختن

إلى غيرها لا أصبو[1]
من الأوطان والسكن

ديار هدى ومعرفة
وعز غير ممتهن

أيوجد مثلها مهد السنـ
ـوابغ في سوى وطني

فكانت قلعة الأبطا
ل في الماضي مدى الزمن

فقاموا قومة الأسا
د ضد الجهل والفتن

وأهلها حافظ للعهـ
ـد طول الدهر لم يخن

مدى الأزمان لم يلبس
ثياب الذل والوهن

ويستقبل أضيافا
بوجه ضاحك حسن

فكم من واعظ فيها
بليغ صاحب اللَّسن

وكم من فاضل حر
أبيّ ماجد فطن

وكم من صادق في ود
ه أساك في الحزن

وكم من صاحب الخيرا
ت ينفق أطيب الثمن

وكم من حاذق في الطـ
ـب فيها كأبي حسن

سمت قدما ومرتبة
تفوق شواهق القنن

حضارتها تذكرنا
بأندلس مع اليمن

ودمع العين مسفوح
على الآثار والدمن

غدت أعجوبة الدنيا
بصحاريها مدى الزمن

فكانت كعبة الزوا
ر من مرد ومن يفن

[1] صبا يصبو صبوا: حنّ وتشوق

نـــزلت بـــها فلـــم أشـــعر سـوى اللـــذات في بـــدني

قضيـــت بـــها ســـويعاتي بـــلا هـــم ولا شجـــن

فـجـــسمي راحـــل عنهـــا وعنـــــها الـــروح لم يـــبن

أنـــا مازلـــت في لـــج الـ ـهـــوى أســـبح كالســـفن

فأذكـــرها فـــكم مـــن نـــا زعـــات الـــشوق تطرقـــني

أتيتـــك يـــا مـــلاك الحـ ـــب مـــربوطا بـــلا رســـن[1]

كـــزهر صـــار يـــشرب دو مـــا ريـــق المـــزن[2]

وصـــال منـــك يـــحيني فـــراق عـــنك أحزنـــني

وآتـــك الـــتي تـــسري إلى قـلـــبي بـــلا أذن

أناجـــيك مـــدى الملـــويـ ـــن مشـــتاقا بـــلا علـــن

وقـــاك الله ســـوءًا مـــا تـغـــني الـــطير في فـــنن[3]

بۇ مېنىڭ خوتەننى مەدھىيىلەپ يازغان قەسىدەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىرنىڭ ھەر مىسراسىدا خوتەن سىمۋول قىلىنغان ۋەتەن مۇھەببىتى جىلۋىلىنىپ تۇرىدۇ. خوتەنگە بولغان ئىشتىياق، تەلپۈنۈش يالقۇنلۇق مىسرالار بىلەن كۈيلىنىدۇ. خوتەن خەلقىنىڭ ئەمگەك سۆيەرلىكى، تىرىشچانلىقى، مېھماندوستلۇقى، خەير-ساخاۋەت ئىشلىرىدا قولىنىڭ ئوچۇقلۇقى، ئادەمگەرچىلىكى، مۇرۇۋۋىتى، دوستلارغا ۋاپادارلىقى، سەمىمىيىتى، دىيانىتى تەسۋىرىي سۆزلەر بىلەن سۆيەتلىنىدۇ.

خوتەننىڭ تارىخىنىڭ ئۇزۇنلۇقى، مەدەنىي يادىكارلىق، ئاسار-ئەتىقىلەرگە باي ئىكەنلىكى، قول-ھۈنەر سەنئىتى، تېبابەتچىلىك ۋە باشقا جەھەتلەردە تالانتلىقلارنىڭ كۆپ چىقىدىغانلىق ئالاھىدىلىكلىرى تىلغا ئېلىنىپ تەرىپلىنىدۇ.

[1] رسن: ما كان من ا زمة على ا نف

[2] المزن: السحاب

[3] فنن: الغصن الملتف

نزلت بإيران تلبية لدعوتها للاشتراك في الاحتفال بمناسبة ذكرى مرور ألف عام على وفاة الإمام الرضا عام 1989 فجمعني الاحتفال مع الدكتور أسعد أحمد علي أستاذ في جامعة دمشق كلية الآداب والعلوم الإنسانية وأهدى إلي تأليفه "علم المعاني" فكتب المؤلف على حاشية الكتاب:

"أخي الأستاذ محمد صالح ذكرى لقائنا في مشهد الإمام الرضا لسيرة الإمام الكاظم
مع محبتي وتقديري أخوكم أسعد علي"

فنظمت فيه هذه الأبيات في سرعة تشبه الارتجال

كتاب جامع

هذا كتاب جامع لمراد من — يبغي المعالي من ذوي الألباب
سفر فريد في علوم بلاغة — جم الفوائد بغية الطلاب
حاو على غرر القواعد كلها — خال عن التعقيد والإطناب
فيه المعاني أينعت[1] أزهارها — أبهج به من روضة الآداب
فجزى مؤلفه الكريم إلهنا — خيرا عن الإسلام والأصحاب
فوجدته في العلم بحرا زاخرا — متلاطم[2] الأمواج يا أحبابي
فأدامه المولى عزيزا سالما — رب الأنام مسبب الأسباب

1989- يىلى 10- ئاينىڭ 25- كۈنى ئىمام رەزانىڭ تۇغۇلغانلىقىنىڭ مىڭ يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن، ئىران مەشھەدتە ئېچىلغان خەلقئارالىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنىغا قاتناشتىم. سۈرىيە دەمەشق ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى، دوكتور ئەسئەد ئەھمەد ئەلى بىلەن يىغىندا بىللە بولدۇق. ئۇ ماڭا ئۆزى يازغان «ئىلمى مائانى» ناملىق ئەسىرىنى تەقدىم قىلدى. مەن ئۇنىڭغا بۇ شېئىرنى يېزىپ سۇندۇم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

بۇ ئىلمى بالاغەت توغرۇلۇق يېزىلغان يېگانە ئەسەر بولۇپ، بۇ ئەسەردە ئىزدەنگۈچىلەرنىڭ تەلىپى تولۇق قاندۇرۇلغانلىقى، يېڭى ئىجادىي مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، شۇنداقلا يېڭى ئۇسلۇبدا يېزىلغانلىقىدىن ھەممىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەنلىكى، كىشىگە يېڭى، گۈزەل مەنە چېچەكلىرىدىن بەرپا قىلىنغان باغچىدەك تەسىر بېرىدىغانلىقى بايان قىلىنىدۇ.

---

[1] أينع: أدرك وطاب وحان قطافه

[2] متلاطم: ضارب بعضها بعضا

أشعار الصبا

بناء على الاتفاقية الثقافية الصينية المصرية دعا معهد العلوم الإسلامية الصينية على التوالي أربعة أساتذة مصريين لإلقاء الدروس ورفع المستوى التعليمي في المعهد فأقام المعهد لقاء ترفيهيا بمناسبة حلول السنة الجديدة وقد اشترك الأساتذة المذكورة فيه فألقيت النشيد التالي بين يدي الأساتذة وطلاب المعهد سنة سبع وخمسين وتسعمائة وألف

طلعت الشمس المنيرة مرسلة من أشعتها أنوارا على الآفاق والأقطار و في طلعتها رموز المسرة والاستبشار كأنها تستقبل العام الجديد الذي لبس الأعوام به تاج الفخار وأشرق الدهر بقدومه كشمس نصف النهار كما أصبحت الليالي المظلمة مشرقة بغير ان يضيئها الأقمار وترى في كل ذي روح آثار البشارة حتى الأطيار تجاوبن بالأسجاع فوق الأشجار وبقدومه انتشرت الأخبار من القرى إلى الأمصار أيها العام الجديد لقد تجمل الأيام بجمالك واكتسب أنوارهما القمران من أنوار صباحك وخضع أزهار فصل الربيع لجلالك وابتهج الناس جميعا بإقبالك كما لاتلفي السنة غير ناطقة بقدومك ونحن طلاب معهد العلوم الإسلامية قد تجهزنا بكل استطاعتنا لإستقبالك وقلوبنا ممتلئة بحبور وسرور كما محبتنا فيك راسخة في الأكباد مدى الأزمنة والدهور لا نكتفي في استقبالك بكلمات متعددة فحسب بل نستقبلك بهذه الأنشودة ولو كانت نشيدة غير محبوبة مرغوبة محمودة.

السجع والنشيد لقدوم العام الجديد

قـــــدم العــــــام الجديــــــــد ... بهنــــــــــاء وســـــــــــناء[1]

هـــــــو عــــــــام نـــــــور الأعـــــــوام طــــــرا كالـــــــضياء

بـــــك يزهــــــو كـــــــل شيء ... بـــــــين أرض وســـــــماء

نحـــــن نقـــــضي بـــــك عيـــــشا ... مـــــــستطابا ذا الـــــــصفاء

[1] سناء: ضوء القمر وضوء البرق

انشدوا ما فيه شئتم   من مديح وثناء

غن فيه يا محمد   في صباح ومساء

هات لاستقبال هذا ال   عام أنواع الغناء

واصفحوا سمحا قصوري   في نشيدي زملائي

بۇ مېنىڭ جۇڭگو ئىسلام ئىنستىتۇتىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىلىمدە، 1956 - يىلى يېڭى يىل كىرىش مۇناسىۋىتى بىلەن يېزىپ چوڭ سورۇندا ئوقۇغان شېئىرىم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

گۈلگۈن قۇياش كائىناتقا زەر نۇرلىرىنى چاچقان ھالدا پارلاپ چىقتى، ئۇ چېھرىدە خۇشاللىق جىلۋىلەنگەن ھالدا، گويا يىللارنىڭ ئەڭ پەخىرلىك تاجىنى كىيگەن بۇ يىلنى قارشى ئېلىۋاتاتتى. جىمى جاھان يېڭى يىلنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىشى بىلەن خۇددى چىڭقى چۈشتىكى قۇياشتەك يورۇپ كەتتى. قاپ-قاراڭغۇ كېچىلەرمۇ ئاي نۇرىسىز ئايئاق ئايدىڭ بولۇپ كەتتى. جانۇجانىۋارلار يېڭى يىلنى كۈيلەپ تەنتەنە قىلماقتا. يېڭى يىلنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلغانلىق خەۋىرى شەھەر قىشلاقلارغىچە يەتتى. ئاھ، يېڭى يىل كۈنلەر گۈزەللىكىگىدىن ئۆلگە ئالدى، قۇياش بىلەن ئايمۇ سېنىڭ نۇرۇڭدىن نۇر ئالدى. باھار چېچەكلىرىمۇ سېنىڭ ھۆسنىڭگە قايىللىقىنى بىلدۈردى، جىمى ئادەمزات سېنىڭ كېلىشىڭ بىلەن بەختكە چۆمدى. بارچە تىللار بەس-بەس بىلەن سېنى تەرىپلەشمەكتە. بىز ئىسلام ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ خۇشاللىق بىلەن سېنى قارشى ئالماقتىمىز. چۈنكى سېنىڭ مۇھەببىتىڭ بىزنىڭ ۋۇجۇدىمىزغا چوڭقۇر سىڭگەن. گەرچە لايىقىدا بولمىسىمۇ، بۇ شېئىرىي گۈلدەستەمنى ساڭا سۇندۇم.

أنشدت هذه الأبيات أهنئ الوالد بعودته عن الحج سالما فأرسلتها إلى أورومتشي سنة 1955 م

عليك يا والدي مني التحيات   فما عليها نفاد أو نهايات

لقد قدمت بيت أنت زائره   أكرم بزائر بيت فيه خيرات

نعم نعم طفت بيت الله ذا نعم   نعم الطواف به تعفى الخطيات

ونلت أنت إلى الآمال تأملها   نالت إليك من الرحمن مرضاة

واسلم ودم سالما من كل نازلة   لا يقربنك بليات وآفات

ما دامت الصلوات الله دائمة   على رسول له بالحق آيات

بۇ مېنىڭ جۇڭگو ھەج ئۆمىكى تەركىبىدە تۇنجى قېتىم ھەجگە بېرىپ قايتقان دادام سالىھ دامۇللا ھاجىمنى مۇبارەكلەپ، 1955 - يىلى يازغان شېئىرىم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

دادام سالىھ دامۇللا ھاجىمنىڭ ھەجنىڭ خاسىيەتلىرىدىن بەھرىمەن بولۇپ قايتىش بىلەن گۇناھلاردىن پاك بولغانلىقى، ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشكەنلىكى تىلغا ئېلىنغان ۋە ئۇنىڭ تۈرلۈك كېلىشمەسلىكلەردىن ئامان-ئېسەن بولۇشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرۈلگەن.

أنشدت هذا النظم فأرسلته إلى صديق لي

هـــــذ الكتـــــاب هديـــــة مـــــنى إلى الأخ أحـمـــــد

برحليـــــك الميـــــمون هـــــذا نلـــت أســـنى المـــقصد

أعطيـــت كـــل ســـعادة أكـــرم بمثلـــك أســـعد

فلســـوف تـــشرب في الـــعـــلوم ميـــاه أعـــذب مـــورد

في حـــسن أخـــلاق و آداب بـجـــدك تقـــتدي

لـــك في التـــعلم و الـــدراســـة ذاك أحـــسن مرشـــد

أكـــرم بـــه مـــن فاضـــل حـــبر نجـــيب أمـــجد

نجـــم المـــكارم و العـــلى شـــهم كـــريم المحتـــد

حلـــو الـــشمائل صـــاحب الـــذكر الجميـــل ممـــجد

رزق الإلـــه لـــك الـــسلامة في رحيلـــك مـــذ غـــد

عـــش نائـــلا مـــا رمـــته و رجوتـــه يـــا سيـــدي

دام الصداقـــة بيـــننا هـــذا رجـــاء مـــحمد

بۇ مېنىڭ بۇرادىرىم ئەھمەدكە كىتاب ھەدىيە قىلغانلىقىم مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان شېئىرىم.
ئاساسىي مەزمۇنى:
شېئىردا بۇرادىرىم ئەھمەدنىڭ تۇرلۇك ئىلىملەردە ئوزۇپ چىقىشىغا تىلەكداشلىق بىلدۇرگەنلىكىم، ئەھمەدنىڭ چوڭ دادىسىنىڭ يۇقىرى مەلۇماتلىق، ئەخلاقلىق، پازىل ئادەم ئىكەنلىكى، ئەھمەدنىڭ ئۇنىڭ ئارتۇقچىلىق تەرەپلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشى لازىملىقى قاتارلىقلار بايان قىلىندۇ.

نظمت في صديق فاضل من الأصدقاء في أواخر الخمسينات

يا صاحب الحجر

عليـك أنـصر الـدين يـا صـاحب الحجـر ســلام زكــي طيــب الــريح والنــشر

أراك وحيـــد الـــدهر في الـــفهم والنهـــى كـــما أنـــت فـــرد في النجابـــة في الـــعصر

أضـــاءت ســـجاياك الحميـــدة ريفـنا　　　بأنــوارها كالشـــمس والأنجــم الزهــر

وســت أمــور النـــاس طــرا وقــدتهم　　　بعقــل رصــين منــك يــا عــالي القــدر

فـــنالوا بـــها كــل الــسعادة وإلهنـــا　　　كــما نلــت منهــم أجــزل المــدح والــشكر

فـــلا غـــر لوفـــقت الأنـــام بأسرهـــم　　　بهمتــك الــكبرى وأخـــلاقك الـــغر

وحــسبك فــضلا كونــك اليــوم نجــل مــن　　　أنــار قــرى آرتــوج بالــعلم كالبــدر

أيــا ابــن الكــريم ابــن الكــريم أخــا النــدى　　　ويــا ذا الــعلا والــرشد والخــير والــبر

أعرنـــي تفســـير المـــنار تكرمـــا　　　بمـــدة نصـــف الــشهر أو مــدة الــشهر

فـــدم راقـــيا نحـــو المـــكارم والعـــلى　　　وعـــش لابـــسا ثــوب الجلالـــة والفخــر

حمـــاك إلـــه النـــاس مـــن كـــل نكبـــة　　　ومــن مــس أيــدي الكــرب والــشر والــضر

بۇ مېنىڭ نەسردىن قارىمغا سالام يوللاپ يازغان شېئىرىم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

بۇ شېئىردا نەسردىن قارىمنىڭ نەسەبىنىڭ ئېسىللىكى، ئەخلاق-پەزىلىتى، گۈزەل خىسلەتلىرىنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا سۆزلىنىپ تۇرىدىغانلىقى، ئۇلىما ئاتىسىنىڭ يۇرتنىڭ بۇلۇڭ-پۇچقاقلىرىدىن تارتىپ ھەممە يېرىنى مەرىپەت نۇرى بىلەن يورۇتۇپ، كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەنلىكى تىلغا ئېلىنىپ ئۆتۈلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ «تەفسىرولمەنار» كىتابىنى بولسا بىر ئايلىق، بولمىسا يېرىم ئايلىق ئارىيەت بېرىپ تۇرۇشىنى ئۆتۈنۈپ سۆز ئاخىرلاشتۇرۇلغان.

قلت مؤرخا ببناء جامع آرتوج

بنوا مسجد التقوى

قـــد أســـست بنـــية للـــدين أســـسها　　　قـــوم ذوو الخـــير والإحـــسان والهمـــم

لقـــد بنـــوا مـــسجد التقـــوى فـــشاد لهـــم　　　بـــين الجنـــان قصـــورا بـــارئ النـــسم

محـــمد قـــال لمـــا تـــم يورخـــه　　　أجلـــل ببيـــت لـــدى الإســـلام محـــترم

1373هـ

بۇ مېنىڭ ئاتۇش جامەسى سېلىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن يازغان شېئىرىم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

شېئىردا يۈكسەك ھىممەتلىك خەير ـ ئېھسان ئىگىلىرىنىڭ تەقۋادارلىق ئاساسىدا جامە مەسجىدىنى بىنا قىلغانلىقى تىلغا ئېلىنغان، شېئىرنىڭ ئاخىرقى مىسراسىدىن ئەبجەد ھېسابى بويىچە مەسجىدنىڭ سېلىنغان يىلى چىقىرىلغان.

قلت في رثاء قاضي الإسلام مفتي الأنام عبد الرؤف روح الله روحه ونور ضريحه

ألا إنـــما في القلـــب داء بـــلا ســـقم ... وأعـين أهـل الفـضل مخـضوبة[1] بـدم

فـــوا أســـفا جـــاءت إلينـــا مـــصيبة ... بهـا غرقـت هـذي القلـوب ببحـر هـم

فلـــم تبـــق عـــين قـــط لم تهـــم دمعهـــا ... ولم يبـق قلـب قـط خـال مـن الألم

لفقـــد إمـــام عـــالم متبحـــر ... تقـي نقـي الثـوب ذي الحـزم والهمـم

فـــأعني بـــه عبـــد الـــرؤف بفقـــده ... لقـد لبـس الأيـام ثوبـا مـن الظلـم

كـــريم رحيـــم طيـــب الأصـــل ماجـــد ... نـظير لـه في العـصر مـا كـان في العجـم

مـــدى عمـــره مـــا زال يحـــي شريعـــة ... ويعـدل في حكـم الـشريعة إذ حكـم

حـــوى وثـــوى كـــل العلـــوم بقلبـــه ... مـن الفقـه والتفـسير والنحـو والحكـم

وكنـــت لأهـــل العلـــم قطبـــا وملجـــأ ... رحلـت لرضـوان الإلـه وللنعـم

بـــإجراء شرع في نهـــارك دائـــما ... وإحيـاء ليـل بالتهجـد لم تنـم

فقـــال لتـــأريخ الوفـــاة محمـــد ... وقـد افلـت شـمس الهدايـة والكـرم

1374 هـ

بۇ مېنىڭ ئاتۇش بويىچە كۆزگە كۆرۈنگەن ئۆلىما ئابدۇرەئۇف مۇپتى ئاخۇنومنىڭ ۋاپاتىغا ئاتاپ يازغان مەرسىيەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

مەرھۇمنىڭ ۋاپاتىغا پۈتۈن ئەل قايغۇرۇپ، غەم دېڭىزىغا چۆمۈپ ھەسرەت چەككەنلىكى، مەرھۇمنىڭ ئېسىل ئەخلاقلىق، كەمتەرلىك، مۇلايىملىق قاتارلىق خىسلەتلەر بىلەن نام چىقارغانلىقى، ئىلىم سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرىلىقى، تەپسىر، فىقھى، گىراماتىكا قاتارلىق ئىلىملەردە پۇختا ئاساسقا ئىگە ئىكەنلىكى بايان قىلىنىدۇ.

هذه قصيدة نشرت في مقدمة الجزء الأول من القاموس العربي - الأويغوري

الإهداء

كنـــت أســـتاذي وشـــيخي يـــا أبي ... بـــك قـــد حققـــت أشـــهى مـــأربي

عـــشت في أعـــماق قلـــبي رائـــدا ... لم يغـــب ذكـــراك عـــني يـــا أبي

[1] مخضوبة: ملونة

عشت أيام حياتي كلها　　مسعدا مع ذكرك المستعذب
والدي أنجبتني أورثتني　　عزة النفس وحسن الأدب
ولقد علمتني نهج الهدى　　وأنا في ذلك العهد صبي
كنت فردا نابغا ربيتني　　في بنيك الكرماء النجب
وطموح النفس في نيل العلى　　في صعودي وهبوطي مركبي
والدي لم يبق في قلبي سوى　　قطف رمان النهى من طلب
نم قريرا ليس بالميت من　　خلف ابنا عاش بين الكتب
إنما التصنيف والتأليف في　　دعوة الإسلام أسمى مطلبي
وكتاب الله قد فسرته　　مثلما ترجمت أقوال النبي
ها هو القاموس يبدوا زاهيا　　مشرقا بين الورى كالكوكب
مرجع الطلاب نبراس النهى　　منبع العرفان عذب المشرب
معجم في دفتيه قد حوى　　كل لفظ منتقى منتخب
باسم روض المعاني فيه إذ　　نبت الزهر مكان العشب
شع نور العلم من أسطره　　فتسامى فوق هام الشهب
أشرق المعنى جليا بعد ما　　صار أحلى لفظه من ضرب
كل من طالعه يعجبه　　يا له من معجم مستعذب
قد بذلت الجهد في تأليفه　　طول عمري ذقت معنى النصب
يا لجفن لم يذق طعم الكرى　　ساهرا طول الليالي متعب
سهر أجهدني لكنني　　لا أبالي يا أخي بالتعب
إنني مستحسنا أهدي كتا　　بي لروح الوالد المحتسب
كان حقا عالما علامة　　مفخر الأعلام سامي اللقب
كان محسانا كريما فاضلا　　أوحد العصر بعلم الأدب
كان رمز الصدق والإخلاص في　　كل أعماله عالي الحسب
مات مرحوما وقد فارقته　　من قضاء الله هل من مهرب

بمرور الدهر في أحفاده ذكره يملي بماء الذهب

كم من التأليف لم أكمله إذ شمس عمر أسرعت للمغرب

في متاهات الهوى مضطربا معظم العمر مضى في اللعب

أأنا ضيعت أوقاتي سدى؟ أم شياطين غدت تلعب بي؟

جاء نظمي ناقصا لا أدعي لي كمالا في لسان العرب

كيف يرجى السبق في آدابه من أديب أويغوري النسب

بۇ مېنىڭ «ئەرەبچە-ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت»نىڭ يېزىلىش مۇناسىۋىتى بىلەن مەرھۇم دادامنىڭ روھىغا ئاتاپ يازغان شېئىرىم.

ئاساسى مەزمۇنى:

دادام مېنىڭ تەربىيىچىم ۋە ئۇستازىم ئىكەنلىكى، مېنى ھەقىقىي ئىلىم-مەرىپەت بىلەن تەربىيىلىگەنلىكى، قەلبىمگە ساغلام ئەقىدە، ۋۇجۇدۇمغا گۈزەل ئەدەپ-ئەخلاقلارنى سىڭدۈرگەنلىكى، يىللار بويى دادامنىڭ تەربىيىسىدە بولغان كۈنلەرنى گۈزەل ئەسلىمىلەر سۈپىتىدە ياد ئېتىپ تۇرىدىغانلىقىم، ئىلىم-ئېرپان يولىدا قازانغان نەتىجىلىرىمنىڭ ھەربىر بۆلىكىدە دادامنىڭ ماڭا سىڭدۈرگەن ئەجرىنىڭ پارلاپ تۇرىدىغانلىقى، چوڭ لۇغەتنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش يولىدا چەككەن رىيازەتلىرىم، ئۇنىڭ يارامىلىق لۇغەت بولۇپ پۈتۈپ چىققانلىقى، دادامنىڭ ئىسمى جىسمىغا لايىق يېتىشكەن ئالىم ھەم (ئۇيغۇرچە، ئەرەبچە، پارسچە تىللاردا يۇقىرى سەۋىيىلىك، پاساھەتلىك قەسىدىلەرنى يازىدىغان) ئەدىب ئىكەنلىكى، ئۇنىڭ پەرۋىش قىلىشى نەتىجىسىدە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ياندۇرغان مەرىپەت چىرىغىنىڭ ئۆچۈپ قالمايدىغانلىقى، تۈرلۈك ئىمكانىيەتلەر تۈپەيلىدىن نۇرغۇن ۋاقىتلىرىمغا ئۆزۈم ئىگىدارچىلىق قىلالمىغانلىقىمدىن تۆھپە يارىتىش جەھەتتە تارتقان زىيانلىرىم ئۈستىدە ئۆكۈنۈش قاتارلىقلار بايان قىلىنغان.

في أواخر شهر ايون سنة 1957 انتقل إلى جوار ربه المرحوم الأستاذ الوالد الأديب العلامة قاضي القضاة الشيخ الحاج صالح داملام فجعني الردى في والدي فأدمت الفجيعة قلبي فأوحت أشجاني إلى هذا الرثاء وعمري إذ ذاك ثمانية عشر أو تزيد قليلا

يا لدهر معاند فتات[1] وعدو الكرام والسروات

ومبين الأرواح من أجسام ومشت الأمور أي شتات

ليس دار الدنى لحر كريم غير دار الهموم والنائبات

جمرة في الفؤاد صيرت الأعضاء مني سواكن الحركات

دائما أعيني تصب دموعا مثل صيب الغمام والساريات[2]

[1] فتات: كسّار

[2] السارية ج ساريات: السحابة تأتي ليلا

ويح نفسي نار الفراق بقلبي ... كل يوم تجدد الحسرات

إذ قضى والدي فريد زمان ... مشرق الوجه صاحب المكرمات

فاضل أروع تقي رشيد ... طاهر القلب حاسن العادات

زاهد عابد شريف ظريف ... عالم بارع جميل الصفات

قانت[1] خاشع أريب أديب ... طيب الأصل منبع الخيرات

مقنت كوكب الهدى ألمعي[2] ... عالي الطبع مفخر السادات

ماجد جامع الفضائل طرا ... أنجب الأذكياء حسن السمات

ملجأ السائلين كنز الأيادي ... واسع الجود والندى للعفاة[3]

حاز كل العلوم نقلا وعقلا ... وجميع المسائل المشكلات

راغبا في حقائق الدين نشرا ... معرضا عن موارد الشبهات

آمرا بالمعروف يسعى إليه ... ناهيا عن طرائق المنكرات

قد قضى عمره بذكر إله ... منزل المرسلات والنازعات

سنن الصالحين أحيى وأعلى ... وأمات الضلال والبدعات

نهجه كان أعدل نهج ... في جميع الشؤون والحالات

ليس آثاره الحميدة تفني ... في ممر الدهور والسنوات

أبدا لا يطيب بعدك عيشي ... يا جناني يا مهجتي يا حياتي

كنت أشكو الفراق إذ أنت حي ... كيف لي الصبر فيك بعد الوفاة

قد تركت ابنك الحزين غريقا ... في بحار الهموم والحسرات

آسفا ساهر الليالي حنينا ... فاقد اللب فائض العبرات

لاهفا[4] حائر الفؤاد كئيبا[5] ... ضيق الصدر صاعد الزفرات

ليتني مت قبل فوتك هذا ... لم أكن ذقت مر ذاك الشتات[6]

نور الله تربة أنت فيها ... وسقاها بوابل الهاطلات

---

[1] قانت: القائم بالطاعة الدائم عليها

[2] ألمعي: ذكي متوقد

[3] عفاة: الوارد، الضيف، كل طالب فضل أو رزق

[4] اللاهف: الحزين المتحسر

[5] كئيب: كان في غم وسوء حال وانكسار من حزن

[6] الشتات: التفرق

مـن رضـاء ورحمـة ونـوال[1] وصـنوف الإكـرام والنعـمات

وعـلا قـبرك البـشائر تـترى ونـسيم الفيـوض والبركـات

جمـع الله بيننـا يـوم حـشر في ريـاض الفـردوس والجنـات

قلـت شـطرا لفتـح عـام الوفـاة فـات بـدر العـلاء والحـسنات

1376هـ

وقلت أيضا في تاريخ وفاة الوالد رحمه الله

يـا حـسرة العلـم والآداب والكتـب لفـوت علامـة فهامـة أرب

(هواتـف الحـق نادتنـا مؤرخـة) موتـوا أسـى لارتحـال الحلـم والأدب

1376هـ

يتضمن قولي هذا تاريخ وفاة الوالد أيضا

قـد غـاب علامـة الأنـام طيـب الله ضريـح عـالم الزمـان

1376هـ

بۇ مېنىڭ دادام مەرھۇم سالىھ داموللا ھاجىم 1957- يىلى 20- ئىيۇن ئالەمدىن ئۆتكەندە يازغان مەرسىيەم.

ئاساسىي مەزمۇنى:

پەلەكنىڭ گەردىشىدىن ياخشى ئادەملەرنىڭمۇ ئامان قالمايدىغانلىقى، مۇسىبەتنىڭ زەربىسى ھەممىگە تەڭ تېگىدىغانلىقى، دادامنىڭ قازا قىلىشى بىلەن دەرد-ئەلەمگە تولغان كۆڭلىرىمنى قايغۇ-ھەسرەت ئىچىدە ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىم، قەلبىمگە سانجىلغان مۇسىبەت ئوقىنى ئازابىنىڭ يېگىلىنىپ تۇرۇۋاتقانلىقى، دادامنىڭ بارلىق ئىلىملەر بويىچە توشقان ئالىم بولۇپ، زامانىنىڭ ئەللامەسى، ئالانتلىق ئەدىب، ئالىي ھىممەتلىك، سېخىي، ھەققانىي، راستچىل، كەمتەر، مەرىپەتپەرۋەر كىشى ئىكەنلىكى، ئالىيجاناپ زات بولۇپ، بىدئەت-خۇراپاتلىققا قارشى، ئەمرىمەرۇپ ئىشلىرىدا دادىل، تەلىم-تەربىيەدە يېڭىلىق تەرەپدارى، خالىس، تەمەسىز ئىكەنلىكى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈلىدۇ.

[1] النوال: العطاء، النصيب، الصواب